ΚΑΚΑΡΑΣ ΑΝΤΩΝΗΣ

«ΟΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΙ ΥΠΟ ΑΥΤΑΡΧΙΚΑ ΚΑΘΕΣΤΩΤΑ (ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΥΠΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΙΚΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ ΚΑΙ Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥΣ ΥΠΟ ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ - ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ 1967-1974)»

Διδακτορική Διατριβή

ΑΘΗΝΑ 2004
ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Στη Σύντροφό μου Βάλια
Στα Παιδιά μας Στέφανο και Εύη

Για πληροφορίες τηλ.6944-535562
Για παρατηρήσεις, κρίσεις, διορθώσεις E-Mail a.kakkaras@stt.aegean.gr

Ι..-ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Ι..-ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ 1
ΙΙ.-ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ 4
ΙΙα.-ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 6
ΙΙΙ. ΠΙΝΑΚΕΣ 11
IV.- ΠΗΓΕΣ 13
V.- ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ 23
VI.-ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 37
ΜΕΡΟΣ Α 51
Η ΘΕΣΜΙΚΗ ΘΩΡΑΚΙΣΗ ΤΩΝ ΕΝΟΠΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ (ΕΔ) 51
ΤΟ ΣΤΕΛΕΧΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΤΩΝ ΕΔ 51
Α1.- ΓΕΝΙΚΑ 52
Α2.- ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ 52
Α3.- ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑ- ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΜΟΣ -ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 57
Α4.- ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΕΔ-ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ- ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ 58
Α5.- ΙΕΡΑΡΧΙΑ, ΠΡΟΑΓΩΓΕΣ, ΑΤΟΜΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΕΔ 62
Α6.-ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΥΡΑΜΙΔΑΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ 65
Α6α.- ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΙΕΣ- Ο ΑΤΟΜΙΚΟΣ ΦΑΚΕΛΟΣ 70
Α7.-ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ/ ΠΟΛΕΜΙΚΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ (ΒΝ/ΠΝ) 74
Α8.- ΄΄ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ΄΄ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΩΝ. 81
Α9.- ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑ- ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑΣ (ΚΑΛ) 84
Α10.-ΟΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΙ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ 88
Α11.- ΟΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΙ ΣΤΟ Β΄ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ-ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ 92
Α12.-ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΟ ΑΥΤΑΡΧΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΣΤΕΛΕΧΗ ΕΔ 95
Α13.- ΟΙ ΕΞΑΡΤΙΣΕΙΣ ΕΔ ΚΑΙ ΣΤΕΛΕΧΩΝ 98
Α14.-ΣΤΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΜΟΝΑΡΧΙΑ-ΕΜΒΛΗΜΑΤΑ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ 107
Α15.- ΣΤΕΛΕΧΗ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΔ 112
Α15α.-ΟΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΔ-Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΣΤΕΛΕΧΩΝ 113
Α16.-ΕΞΩΤΕΡΙΚΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΔ 118
ΜΕΡΟΣ Β 121
ΔΟΜΗΣΗ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΕΔ 121
Β1.- ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ-Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΩΝ ΕΝΤΥΠΩΝ 122
Β2.- ΄΄ΔΕΛΤΙΟΝ ΔΙΑΓΩΓΗΣ΄΄ ΣΤΡΑΤΕΥΣΙΜΟΥ 126
Β3.- ΄΄ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ΄΄ 127
Β4.- ΄΄ΑΙΤΗΣΙΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ΄΄ 130
Β5.- ΄΄ΔΕΛΤΙΟΝ ΠΟΙΟΥ΄΄ 132
Β6.-ΔΕΛΤΙΑ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΤΗΤΑΣ (ΓΙΑ ΧΕΙΡΙΣΜΟ ΕΓΓΡΑΦΩΝ) 134
Β7.-ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΦΡΟΝΗΜΑΤΑ 137
Β8.- ΦΡΟΝΗΜΑΤΑ ΣΤΕΛΕΧΩΝ - ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ 146
Β9.- ΑΣΦΑΛΕΙΑ-ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ- ΑΓΗΜΑΤΑ -(ΑΓΕΠ) 154
Β10.- ΄΄ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΞΟΥΣΙΟΔΟΤΗΜΕΝΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ΄΄ 161
Β11.- ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ-ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΟΔΟΤΕΣ ΚΑΙ ΕΔ 163
Β12.- ΄΄ΕΝΤΥΠΟΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ΄΄ 170
Β13.-΄΄ΑΝΑΦΟΡΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ-ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ΄΄ 170
Β14.- ΄΄ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΔΙΑΓΩΓΗΣ΄΄ 172
(ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΓΙΑ ΣΤΡΑΤΕΥΣΙΜΟΥΣ) 172
Β15.- ΄΄ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΦΡΟΝΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗΣ ΔΡΑΣΕΩΣ΄΄ 173
Β16.- ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ ΕΔ 175
Β16α.-ΣΧΟΛΗ ΕΥΕΛΠΙΔΩΝ (ΣΕ) 175
Β16αΙ.-΄΄ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ ΕΥΕΛΠΙΔΟΣ΄΄ 175
Β16β.-ΣΑΓΑ (ΣΧΟΛΗ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΓΕΝΙΚΟΥ ΑΡΧΗΓΕΙΟΥ) 178
Β16γ.- Η ΣΧΟΛΗ ΝΑΥΤΙΚΩΝ ΔΟΚΙΜΩΝ (ΣΝΔ)- ΤΟ ΄΄ΜΟΝΤΕΛΟ΄΄ ΤΟΥ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΥ 180
Β16γΙ.- ΄΄ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ ΤΟΥ ΔΟΚΙΜΟΥ΄΄ 184
Β16δ.-ΣΧΟΛΗ ΙΚΑΡΩΝ (ΣΙ) 196
Β16ε.-ΝΑΥΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ 197
Β16στ.-ΣΧΟΛΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ (ΣΕΘΑ) 199
Β16ζ.-ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΣΩΜΑΤΩΝ 203
Β16η.-ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ ΥΠΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΝΑΥΤΙΚΟΥ 204
Β17.- ΤΑ ΣΤΕΛΕΧΗ ΤΩΝ ΕΔ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΕΣ ΤΟΥΣ ΣΧΟΛΕΣ -ΔΙΑΦΟΡΕΣ-ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ 207
Β18.- ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΦΡΟΝΗΜΑΤΑ 218
Β19.- ΄΄ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΦΡΟΝΗΜΑΤΩΝ ΥΠΟΨΗΦΙΟΥ...΄΄ 219
Β20.- ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ ΣΤΗ ΣΝΔ 219
Β21.- ΟΙ ΓΑΜΟΙ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ 225
Β22.- ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΄΄ΚΑΘΑΡΣΗ΄΄ (ΔΙΚΕΣ ΝΑΥΤΙΚΟΥ- ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ) 233
Β23.- Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. 235
Β24.- Ι.Δ.Ε.Α. 243
Β25.-ΟΙ ΄΄ΙΔΙΟΡΥΘΜΟΙ΄΄ 247
Β26.-Η ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗ ΄΄ΑΠΕΙΛΗ΄΄ 249
Β26α.-ΤΟ Γ/ Ι / 2 ΓΡΑΦΕΙΟ 260
Β26β.- ΔΙΑΦΩΤΙΣΗ (Σ.Κ. 72-1) 260
Β26γ.- ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ ΝΟΜΙΜΟΦΡΟΣΥΝΗΣ (ΣΝ) 261
Β26δ.- ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΘΑΡΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ 264
Β26ε.-ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ 265

Β26στ.- ΠΛΟΙΑ ΤΗΣ ΕΣΣΔ ΣΕ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΛΙΜΑΝΙΑ 265
Β26ζ.-ΟΙ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ 266
Β26η.-ΕΛΛΗΝΕΣ ΑΡΙΣΤΕΡΟΙ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ 266
Β26θ.-21η ΑΠΡΙΛΙΟΥ ΚΑΙ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ-΄΄ΨΙΘΥΡΟΙ΄΄ - ΣΧΟΛΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ 267
Β26ι.- ΄΄ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ΄΄ ΕΔ -΄΄ΔΙΕΙΣΔΥΣΕΙΣ΄΄ 269
Β27.- ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΓΓΕΝΕΙΑ ΣΤΕΛΕΧΩΝ 278
Β27α.-ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΜΜΑΤΙΚΕΣ ΑΝΗΣΥΧΙΕΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΤΩΝ ΕΔ 279
Β28.-ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΠΟΛΕΜΙΚΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ (ΠΝ) 290
Β28α ΟΙ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΤΟΥ ΠΝ- ΑΞΙΟΛΟΓΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ 290
Β28β.-ΟΙ ΕΠΕΤΗΡΙΔΕΣ ΤΟΥ ΠΝ 296
Β28γ.- ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΕΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑ (ΕΕ) στις 20 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1967 299
Β28δ.- ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΕΙΣΑΧΘΕΝΤΩΝ ΣΝΔ 1963 ΜΕΧΡΙ 1974 301
Β28ε.- ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ 303
Β28εΙ.-ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ 306
Β28στ.- ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΕΙΣΑΧΘΕΝΤΩΝ ΣΝΔ ΑΠΟ 1963-1974 307
Β28ζ.-ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΔΟΚΙΜΩΝ 1963-1974 & ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΠΛΗΘΥΣΜΟ 1971 309
Β28η.- ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ Ε.Ε. ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΣΤΙΣ 20-4-1967 311
Β28θ.- ΣΤΑΘΜΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΕΕ ΣΤΙΣ 20-4-1967 315
Β28ι.- ΣΤΑΘΜΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΕΕ ΤΟΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟ 2000 320
Β28ια.- ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΙ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΕΕ ΣΤΙΣ 20-4-1967 ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟ 2000 322
Β28ιβ.- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ 324
ΜΕΡΟΣ Γ 326
ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΕΔ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΑΥΤΑΡΧΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΑΠΟ 1967-1974 326
Γ1.- 21/4/1967 -ΣΧΕΔΙΟ ΄΄ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ΄΄- ΤΟ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ -ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ 327
Γ1α.- Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΄΄ΧΟΥΝΤΑ΄΄ ΕΠΙΒΑΛΛΕΤΑΙ ΣΤΟ ΠΝ 330
Γ1β.- ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΄΄ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ΄΄ 21ης ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1967 ΣΤΟ ΠΝ 345
Γ2.- ΗΠΙΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΕΚΚΑΘΑΡΙΣΕΩΝ (Αποστρατείες Στελεχών ΕΔ) 349
Γ3. -ΟΙ ΕΔ ΚΑΙ ΤΟ ΄΄ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ΄΄ - ΣΧΕΔΙΟ ΄΄ΘΕΜΙΣ΄΄ 360
Γ4.- ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΣΤΙΣ ΕΔ –ΝΟΟΤΡΟΠΙΕΣ –ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ - ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ 362
Γ4α.- ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΣΕ ΄΄ΑΚΑΤΑΛΛΗΛΟΥΣ΄΄ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥΣ 362
Γ4β.- Η ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΩΝ ΣΤΕΛΕΧΩΝ 373
Γ4γ-ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΣΤΙΣ ΕΔ 377
Γ4γΙ.-ΟΙ ΣΤΡΑΤΕΥΣΙΜΟΙ ΑΜΦΙΣΒΗΤΟΥΝ ΤΟΥΣ ΚΑΝΟΝΕΣ … 378
Γ4γΙΙ.-ΤΑ ΣΤΕΛΕΧΗ ΤΟΥ ΠΝ ΚΑΙ ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ 380
Γ4γΙΙΙ.-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΟΣΟΛΗΨΙΕΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ. 381
Γ4γΙV.-ΣΤΕΛΕΧΗ ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΑ ΠΑΡΑΠΤΩΜΑΤΑ. 383
Γ4γV.-ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΙΔΙΩΤΩΝ ΜΕ ΠΝ ΚΑΙ ΣΤΕΛΕΧΗ. 383
Γ4δ.-ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ -ΔΙΑΦΩΤΙΣΗ-ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ. 385
Γ4ε.-ΔΙΑΦΟΡΑ-ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ-ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ. 386
Γ4στ.-ΔΙΚΑΣΤΙΚΑ-ΣΥΓΚΡΟΥΣΙΑΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ. 390
Γ5.- ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ (ΚΥΠ) ΚΑΙ 21Η ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1967 392
Γ6.- ΚΥΠ ΚΑΙ ΝΕΟΛΑΙΑ-ΚΥΠ ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΑΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ 397
Γ7.- ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ (ΨΕ) 398
Γ8.- ΑΥΤΑΡΧΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ- 402
ΟΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΩΣ ΠΗΓΗ ΕΞΟΥΣΙΑΣ 402
Γ9.-ΟΙ ΑΡΧΗΓΟΙ ΤΩΝ ΕΝΟΠΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ 404
Γ10.- ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΚΑΙ ΔΕΛΤΙΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΣΤΕΛΕΧΩΝ 406
Γ11.-.- ΣΥΣΚΕΨΕΙΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑΞΗ 408
Γ11α.-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΥΣΚΕΨΕΩΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ 412
Γ12.- ΟΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΙ ΑΚΟΛΟΥΘΟΙ ΑΝΑΦΕΡΟΥΝ 415
Γ12α.-ΣΧΟΛΙΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΤΩΝ ΑΚΕΔ 423
Γ13.- ΤΑ ΣΤΕΛΕΧΗ ΤΩΝ ΕΔ ΚΑΙ Ο ΄΄ΦΑΚΕΛΟΣ ΚΥΠΡΟΥ΄΄ 424
Γ13α.- ΜΗΝΥΣΗ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΄΄ΚΥΠΡΙΑΚΟ΄΄ 430
Γ13β.- Η ΕΜΠΛΟΚΗ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΠΝ ΣΤΟ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ ΚΑΤΑ ΜΑΚΑΡΙΟΥ 433
Γ13γ.- Η ΕΙΣΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ 441
Γ13δ.- ΣΤΕΛΕΧΗ ΕΔ ΚΑΙ Ο ΄΄ΦΑΚΕΛΟΣ΄΄ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ 446
Γ13ε.- ΣΤΕΛΕΧΗ ΕΔ ΣΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ 451
Γ13στ.- ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ ΚΑΙ ΕΙΣΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ 464
Γ14.- Η ΄΄ΤΑΣΗ΄΄ ΣΤΑΜΑΤΕΛΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤΙΣ ΕΔ 481
Γ15.-ΕΝΑΣ ΔΕΞΙΟΤΕΧΝΗΣ ΣΥΝΟΜΩΤΗΣ: 482
Ο ΤΑΞΙΑΡΧΟΣ Δ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ 482
Γ16.- ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΑΥΤΑΡΧΙΣΜΟΥ - Η ΕΣΑ ΠΗΓΗ ΚΑΙ ΣΤΗΡΙΓΜΑ ΤΗΣ ΄΄ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ΄΄ 487
Γ17.- Ε.Ν.Α. (ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΑΥΤΙΚΗ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ) 500
Γ18.- ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΤΗΣ 21ης ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1967 ΣΤΟ ΝΑΥΤΙΚΟ 501
Γ18α.-ΟΙ ΑΡΧΗΓΟΙ ΤΩΝ ΕΔ ΚΑΙ ΤΟ ΑΥΤΑΡΧΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ 503
Γ18β.- ΣΤΕΛΕΧΗ ΤΩΝ ΕΔ ΣΤΗΡΙΖΟΥΝ ΤΗΝ 21Η ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1967 510
Γ18γ.-ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΠΑ ΣΤΗ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ 516
Γ18δ.-ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΗ ΔΙΩΞΗ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ ΣΤΟ ΠΝ 520
ΜΕΡΟΣ Δ 530
Η ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΑΥΤΑΡΧΙΣΜΟΥ 530
ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΕΔ ΣΤΗ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ 530
Δ1.-ΤΟ ΄΄ΠΝΕΥΜΑ ΣΩΜΑΤΟΣ΄΄ ΣΤΟ ΠΝ–Η ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ 531
Δ2.- ΤΟ΄΄ΚΙΝΗΜΑ΄΄ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ- ΑΙΤΙΕΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ 532
Δ2α.- ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΣΤΙΣ 13-12-1967 539
Δ2β.- ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΦΩΤΙΖΟΥΝ ΤΑ ΣΤΕΛΕΧΗ ΤΟΥ ΠΝ 541
Δ2γ.- ΔΙΩΞΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΒΡΑΒΕΥΣΗ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΄΄ΚΙΝΗΜΑ΄΄ 550

Δ3.- ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΤΟΥ ΠΝ ΣΤΗ ΄΄ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΑΜΥΝΑ΄΄ (ΔΑ) 556
Δ3α.-Η ΄΄ΚΑΘΑΡΣΗ΄΄ ΤΟΥ Κ/Δ ΕΛΛΗ 563
Δ4.- ΠΑΡΑΙΤΗΣΕΙΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΕΔ ΣΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ 567
Δ5.-΄΄ΛΙΠΟΤΑΞΙΕΣ΄΄ 575
Δ6.- Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΓΙΑ ΄΄ΚΙΝΗΜΑ ΣΤΟ ΝΑΥΤΙΚΟ΄΄ 580
Δ6α.-ΟΙ ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΗΜΗ ΑΝΑΚΡΙΣΗ 586
Δ6β.-Η ΕΞΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ 588
Δ6γ.-ΟΙ ΣΥΝΩΜΟΤΕΣ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ 597
Δ6γ-Ι.-ΟΙ ΣΥΛΛΗΦΘΕΝΤΕΣ ΤΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ 597
Δ6γ-ΙΙ.-ΕΝΗΜΕΡΩΜΕΝΟΙ-ΜΥΗΜΕΝΟΙ-ΜΗ ΣΥΛΛΗΦΘΕΝΤΕΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ-ΙΔΙΩΤΕΣ 618
Δ6γ-ΙΙΙ.- -ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΑ-΄΄ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ΄΄ 620
Δ6γ-ΙV.-ΑΙΤΙΑ ΩΦΕΛΙΜΗΣ ΄΄ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ΄΄ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ -ΑΠΟΨΕΙΣ- ΣΧΟΛΙΑ ΤΡΙΑΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ 624
Δ7.- ΤΟ ΑΝΤΙΤΟΡΠΙΛΙΚΟ ΄΄ΒΕΛΟΣ΄΄ 640
Δ7α.- ΄΄ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ SAINT RAFAEL΄΄ 650
Δ7β.-ΟΙ ΚΙΝΗΜΑΤΙΕΣ ΤΟΥ ΒΕΛΟΥΣ 655
Δ7γ.-ΤΟ Α/Τ ΒΕΛΟΣ, Ο ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΠΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΄΄ΚΙΝΗΜΑ΄΄ 655
{Η ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΟΠΛΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ} 655
Δ8.-ΛΟΙΠΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΤΟΥ ΠΝ 658
Δ9.-ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ 681
Δ10.- ΑΑΑ (΄΄ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ-ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ-ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ΄΄) 684
Δ11.-ΕΕ (΄΄ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ΄΄) 690
Δ12.- Η ΟΜΑΔΑ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗ ΟΠΡΟΠΟΥΛΟΥ 691
Δ13.- ΕΑΝ (΄΄ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΤΙΔΙΚΤΑΤΟΡΙΚΗ ΝΕΟΛΑΙΑ΄΄) 692
Δ14.- Η ΑΝΤΙΚΑΘΕΣΤΩΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ 694
Δ15.- Η ΑΝΤΙΚΑΘΕΣΤΩΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΤΗΣ ΠΑ 711
Δ16.- ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΔΙΩΧΘΕΝΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ ή ΠΕΡΙ ΄΄ΠΑΡΟΧΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΥΛΕΥΣΕΩΝ΄΄ 717
Δ16α.-΄΄ΟΙ ΑΠΡΟΣΑΡΜΟΣΤΟΙ΄΄- ΑΡΣΗ ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΩΝ ΠΟΙΝΩΝ 718
Δ16β. - 1974 - 1984 - 1996 ΤΡΙΑ ΣΤΑΔΙΑ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΙΩΧΘΕΝΤΩΝ 723
Δ16γ.-ΤΑ ΄΄ΑΝΤΙΜΑΜΑΛΑ΄΄ ΤΩΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΕΩΝ 729
Δ16δ.-ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΗΣ ΑΠΑΞΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ 730

ΙΙ.-ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η εργασία ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 2001και η πρώτη φάση ολοκληρώθηκε αρχές του 2004 με τα ακόλουθα στάδια:

- Συγκέντρωση, και αρχειοθέτηση του υλικού που αποτέλεσε τις γραπτές πηγές ήτοι: βιβλίων, περιοδικών, εφημερίδων, εγγράφων από ιδιώτες και υπηρεσίες κύρια ΥΙΝ (Υπηρεσίας Ιστορίας Ναυτικού). Επετηρίδων του Πολεμικού Ναυτικού (ΠΝ) και καταστάσεων αποστράτων αξιωματικών και υπαξιωματικών. Νομοθεσίας, διαταγμάτων, παγίων διαταγών, διατάξεων, κανονισμών, δελτίων, εγκυκλίων, εγκολπίων που αφορούν μόνιμα στελέχη των ΕΔ και κύρια του ΠΝ. Εντύπων που χρησιμοποιούνται στις ΕΔ και κύρια στο ΠΝ για το στρατιωτικό προσωπικό (Παράρτημα Γ).
- Πινακοποίηση (παράρτημα Α) και ανάλυση (κεφάλαιο Β28) κοινωνιολογικών στοιχείων των αξιωματικών του ΠΝ που ήταν εν ενεργεία στις 20-4-1967 και των εισελθόντων στη ΣΝΔ (Σχολή Ναυτικών Δοκίμων) μέχρι και το 1974. Στο ίδιο παράρτημα καταχωρείται το περιεχόμενο μερικών εγγράφων (δέκα έξη συνολικά) που ξεχωρίζουν για την ιδιαιτερότητά τους. Η ανάλυση αυτών των εγγράφων είναι μέρος της εργασίας.
- Πινακοποίηση στοιχείων για την περίοδο της δικτατορίας με αριθμητικά και άλλα δεδομένα (καταγραφή αντιστασιακών ενεργειών, περιεχόμενο και αποφάσεις συσκέψεων ασφαλείας και ΄΄Ψυχολογικών Επιχειρήσεων΄΄ κ.α.), αποτελούν με το σχολιασμό τους ξεχωριστό τμήμα (παράρτημα Α) ενώ η ανάλυσή τους εντάχθηκε στο κύριο σώμα. Οι λοιποί πίνακες, που βοηθούν στην εξέλιξη της εργασίας εντάχθηκαν στο κείμενο.
- Αποστολή ερωτηματολογίου σε επιλεγμένα άτομα και χρησιμοποίηση στη διατριβή των απαντήσεων τους (στο παράρτημα Β καταχωρήθηκε το ερωτηματολόγιο και οι απαντήσεις με σχόλια). Στο ίδιο παράρτημα καταχωρούνται ορισμένες επιστολές με περιεχόμενο απαραίτητο στην εργασία (απαντήσεις σε ειδικά θέματα που απασχόλησαν τον γράφοντα)
- Λήψη συνεντεύξεων, αποφώνηση και χρησιμοποίηση τμημάτων τους στη διατριβή. Ολόκληρες οι συνεντεύξεις (με σχόλια σε ορισμένες απ' αυτές) εντάχθηκαν στο παράρτημα Β.
- Ολοκληρώθηκε η αξιοποίηση του πρωτογενούς αρχειακού υλικού και προέκυψε το πρώτο σχέδιο της διατριβής.

Οι διαδοχικές προσεγγίσεις που ακολούθησαν με διορθώσεις, συμπληρώσεις, ανακατατάξεις περιεχομένων κ.ο.κ. με βάση τις παρατηρήσεις του επιβλέποντος καθηγητή και των μελών της επιτροπής, οδήγησαν την εργασία στην παρούσα μορφή.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ-ΕΛΛΕΙΨΕΙΣ

Έγινε αξιοποίηση μερικών μόνο στοιχείων από τις συνεντεύξεις και τις επιστολές των ερωτηθέντων. Ίσως να φανεί χρήσιμη (για μελλοντικούς ερευνητές) η παρουσίαση των συνεντεύξεων σε παράρτημα.

Το αρχείο που προέκυψε με τη συλλογή εγγράφων, είναι εκείνο που οδήγησε στη θεματολογία και παρουσίαση στοιχείων και σχολίαση/ ανάλυση. Η προσπάθεια για εντοπισμό πρόσθετου και εξειδικευμένου αρχείου στο ΠΝ δεν απέδωσε. Επίσης υπήρξαν δυσχέρειες στην προσέγγιση υπάρχοντος υλικού αλλά μη διαθέσιμου λόγω περιορισμών από τη νομοθεσία ΄΄περί προσωπικών δεδομένων΄΄.

Κενά εντοπίσθηκαν σε αρχείο της ΥΙΝ για την διετία 1973-1974 με την αντίστοιχη επίπτωση στην εργασία.

Βιβλιογραφία χρησιμοποιήθηκε κύρια για την περίοδο του μεσοπολέμου και όπου οι αδυναμίες του αρχειακού υλικού και του γράφοντος, απαίτησαν στήριξη και συμπλήρωση στοιχείων και θέσεων. Η αναδίφηση της βιβλιογραφίας παράλληλα και μετά την αξιοποίηση του αρχείου, έχει ως συνέπεια τη δυσχέρεια στη ροή της εργασίας και στη συσχέτιση. Η υπάρχουσα βιβλιογραφία για την μεταπολεμική περίοδο και την περίοδο 1967-1974, έντονα επηρεασμένη από το προσωπικό στοιχείο των συγγραφέων (πλην των διατριβών και επιστημονικών μελετών), αποτρέπει την χρήση τους, αφού προκύπτει άμεσα η ανάγκη για συσχέτιση/ απόδειξη στοιχείων, επομένως για νέες έρευνες κ.λ.π..

Η ύπαρξη πλήρους αρχείου και σε έκταση από προσωπικές υποθέσεις του γράφοντος (σχετικές με το αντικείμενο της διατριβής), αποτέλεσε ανασταλτικό παράγοντα στην ολοκληρωμένη αξιοποίηση γεγονότων, υποθέσεων, χαρακτήρων …. Αφού η προσπάθεια για ψυχρή προσέγγιση προϋποθέτει ανώνυμη παρουσίαση. Ο γράφων δυσκολεύτηκε, να αξιολογήσει το σημείο αυτό.

Ευχαριστίες και ευγνωμοσύνη χρωστάω:

Στη γυναίκα μου Βάλια και τα παιδιά μου Στέφανο και Εύη. Μου 'δωσαν εκτός της πολύπρευρης βοήθειας, την ηρεμία που με περιέβαλλε τα χρόνια που αφιέρωσα σ' αυτήν την εργασία. Και ώρες ν' ακούν τις βαρετές και ανούσιες αναλύσεις, περιγραφές, γκρίνιες και ό,τι ήθελα να περιλάβω στη διατριβή και δεν μπορούσα.

Στον καθηγητή Στέφανο Παπαγεωργίου. Για την διακριτική εποπτεία, που δεν άφηνε όμως και πολλά περιθώρια, για εκτός θέματος περιδιαβάσματα. Η συγκράτηση του γράφοντος στο ΄΄λούκι΄΄ από την πρώτη

στιγμή με δωρικές, μη επιδεχόμενες αμφισβήτηση συμβουλές, κράτησαν και το ηθικό μου σε ανάλογο με την ηλικία μου ύψος.

Στην καθηγήτρια Δέσποινα Παπαδημητρίου και στον καθηγητή Άλκη Ρήγο. Με τίμησαν με τις διορθώσεις/ σχόλια/ συμβουλές ως μέλη της τριμελούς επιτροπής και με τη συμμετοχή τους στην καθοδήγηση της προσπάθειας.

Στον αντιναύαρχο ε.α. Ιωάννη Μανιάτη για το χρόνο που διέθεσε να με τροφοδοτεί με πολύτιμες διορθώσεις λαθών και ανακριβειών, με σχόλια και παρατηρήσεις.

Στον πλοίαρχο ε.α. Δημήτρη Μαγιάτη για τις διορθώσεις του στην πρώτη έκδοση της αρχικής εργασίας ΄΄Το ΠΝ στη δικτατορία 1967-1974΄΄ που χρησιμοποιήθηκε ευρύτατα στην παρούσα διατριβή. Πρόσθετα γιατί δεν έχει και αυτός επιδιώξει να ονομαστεί ναύαρχος.[1]

Στον καθηγητή Φάνη Πάκκο, στον αδερφό μου Γιάννη Κακαρά και τη νύφη μου Νανά Κακαρά-Τσαγκάρη (πρακτικές συμβουλές), την ανεψιά μου Πανωραία Καραντζά (που μαζί με την κόρη μου Εύη έκαναν όλες τις αποφωνήσεις των συνεντεύξεων), στον Κώστα Μωραΐτη (τεχνική υποστήριξη μαζί με το γιο μου Στέφανο), στο Νότη Βαμιεδάκη (καθημερινή, θυμοσοφική στήριξη - καίτοι δεν το γνώριζε - με αναδρομές στην παράδοση και την κουλτούρα).

Στους στρατηγούς Βαρδάνη, Αλευρομάγειρο, Ζαρκάδα και Μπαϊρακτάρη. Για την υπομονή τους ν' απαντάνε στις ατέλειωτες εκνευριστικές απορίες και ερωτήσεις.

Στο ναύαρχο Λεωνίδα Βασιλικόπουλο. Για όλα όσα έδωσε σε μένα. Αλλά κύρια γιατί η προσφορά του στον τόπο, κοσμεί την εργασία αυτή. Προσδίδοντάς της μεγάλο τμήμα, από όση ουσία διαθέτει.

Στο προσωπικό που με βοήθησε στην ΥΙΝ. Στο προσωπικό του ΓΕΝ και του ΔΝΕ, που συνέδραμε, τηρώντας και το γράμμα του νόμου με τις απαγορεύσεις για παροχή ΄΄προσωπικών δεδομένων΄΄.

Στον άγνωστο σε μένα ναύτη που αντέγραφε για πολλές ημέρες στοιχεία από χιλιάδες καρτέλες της Σχολής Ναυτικών Δοκίμων.

Σ' όλους όσοι με εμπιστεύθηκαν με έγγραφα από το προσωπικό τους αρχείο και σ' όλους όσοι απάντησαν στις κουραστικές και ανιαρές ερωτήσεις μου.

Τέλος δεν μπορώ να αποκρύψω κάποιες μελαγχολικές επισημάνσεις, τελειώνοντας αυτήν την εργασία. Θά ΄θελα να ήταν διαφορετικές μερικές απ' αυτές.

[1] Βλ. κεφ. Δ16δ περισσότερα στοιχεία στην παραίτηση Μαγιάτη από το ΠΝ για λόγους αρχής.

IIa.-ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΚΥΡΙΩΣ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΜΕΡΟΣ Α΄.- ΟΙ ΕΔ ΘΩΡΑΚΙΖΟΝΤΑΙ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΑ/ ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΚΑ
ΤΑ ΣΤΕΛΕΧΗ ΤΩΝ ΕΝΟΠΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

Στο τμήμα αυτό καταχωρούνται οι προβλέψεις για τα στελέχη των ΕΔ στα ελληνικά συντάγματα και τους νόμους από συστάσεως του κράτους μέχρι σήμερα στα ζητήματα συνδικαλισμού, πολιτικής δραστηριότητας, ασφάλειας των ΕΔ, του κοινωνικού συστήματος και του καθεστώτος. Επίσης η νομοθεσία, τα διατάγματα, οι κανονισμοί, οργανισμοί, διατάξεις, πάγιες διαταγές κ.λ.π. περί στελεχών και ότι τους αφορά (επιλογές, κρίσεις, προαγωγές κ.ο.κ.). Τέλος περί γραφειοκρατίας και τι προβλέπεται για την οργάνωσή της.
Το υλικό του στηρίζεται στους αντίστοιχους Νόμους, διατάξεις, κανονισμούς κ.λ.π. καθώς και σε έγγραφα και βιβλιογραφία.
Προσδιορίζεται το στέλεχος των ΕΔ ιστορικά και οι σχέσεις του με θεσμικούς και άλλους παράγοντες που επέδρασαν στη διαμόρφωσή του (εξουσία, ξένος παράγοντας, μοναρχία, εμπλοκές στελεχών....).

ΜΕΡΟΣ Β.- ΔΟΜΗΣΗ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΕΝΟΠΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

Εξετάζεται ποιο είναι το επιθυμητό ΄΄μοντέλο΄΄ για στέλεχος των ΕΔ, πως δομείται στις παραγωγικές σχολές, ποια είναι η στάθμη ΄΄παιδείας΄΄ (κουλτούρα) και η κοινωνιολογική του σύνθεση.
Προσεγγίζονται οι λόγοι για τους οποίους επιδιώκεται με αυταρχικές και απόρρητες διαδικασίες, η δημιουργία σώματος στελεχών ΕΔ με συγκεκριμένες παραμέτρους, προϋποθέσεις και ιδιότητες. Με βάση χρησιμοποιούμενα για το προσωπικό έντυπα, εξετάζονται οι διαδικασίες και στόχοι επιλογών εισερχομένων με κάθε τρόπο στις ΕΔ. Επίσης η παρακολούθησή τους με χαρακτηρισμούς και τήρηση φακέλων, για όσο διάστημα υπηρετούν. Η εξέταση και αποκλεισμός ανάλογα των φρονημάτων και ιδεολογικών προτιμήσεων, η ΄΄ασφάλεια΄΄, οι πληροφορίες και τα αντίστοιχα δίκτυα, η εκπαίδευσή τους, η ένταξή τους σε ορισμένο κοινωνικό περίγυρο με ελεγχόμενο γάμο, η διαφώτιση, η προπαγάνδα, οι αποκλεισμοί ιδεολογιών. Τα ανωτέρω διαμορφώνονται με στοιχεία εγγράφων και εντύπων των ΕΔ και αποσπάσματα συνεντεύξεων.
Στο Β΄ Μέρος περιλαμβάνεται και κοινωνιολογική προσέγγιση υπηρετούντων αξιωματικών Πολεμικού Ναυτικού (ΠΝ) στις 21-4-1967. Και καταταγέντων από 1963 μέχρι και 1974. Επίσης σύγκριση εκπαιδευτικού επιπέδου υπηρετούντων το 1967 με το 2000. Καταβάλλεται προσπάθεια για ανάλυση των στοιχείων γεωγραφικής και επαγγελματικής καταγωγής (πατρός) ως και εκπαιδευτικής στάθμης. Η προσέγγιση αυτή στηρίζεται σε στοιχεία αρχείου ΣΝΔ, επετηρίδων ναυτικού και τελευταίων απογραφών από ΕΣΥΕ (Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας.

ΜΕΡΟΣ Γ΄.- ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΕΔ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΑΥΤΑΡΧΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΑΠΟ 1967-1974

Προσεγγίζονται συμπεριφορές και δραστηριότητες στελεχών και λοιπού προσωπικού των ΕΔ από το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου 1967 και μετά, ως παράγοντες άσκησης εξουσίας συμπράττοντες σε συντήρηση ενός αυταρχικού καθεστώτος. Εξετάζεται ο ρόλος υπηρεσιών και βασικών στελεχών του μηχανισμού εξουσίας, η λειτουργία οργάνων ασφάλειας και καταστολής, οι διαδικασίες, το περιεχόμενο και η αξιοποίηση πληροφοριών στην άσκηση αυτής της εξουσίας.
Προσεγγίζεται ο ρόλος των στελεχών των ΕΔ στην υπόθεση του πραξικοπήματος και του αποκαλούμενου ΄΄Φάκελος Κύπρου΄΄ με ιδιαίτερη έμφαση στις συμπεριφορές και αντιδράσεις στελεχών του ναυτικού. Εξετάζεται επί μέρους υπόθεση εξοπλιστικού προγράμματος υποβρυχίων κατά την επταετία όπου, προκύπτουν συμπεριφορές και αντιδράσεις στελεχών που ενδιαφέρουν την εργασία.
Καταγράφονται και αξιολογούνται οι διαδικασίες δίωξης των συνεργατών του απριλιανού καθεστώτος στο ναυτικό.
Το τμήμα αυτό στηρίζεται κυρίως σε έγγραφα και σε συνεντεύξεις. Επίσης σε βιβλιογραφία.

ΜΕΡΟΣ Δ.- Η ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΑΥΤΑΡΧΙΣΜΟΥ
ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΕΝΟΠΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΣΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ 21ης ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1967

Στο ΜΕΡΟΣ Δ γίνεται προσπάθεια προσέγγισης των οργανώσεων, προσώπων και των πράξεων αντίστασης κατά του αυταρχικού καθεστώτος από 1967 μέχρι 1974, που αφορούν στελέχη των ΕΔ και κύρια του ναυτικού.
Αναζητείται αιτιολογία συμπεριφορών, τακτικής, αδυναμιών και παραλείψεων. Προσεγγίζεται η μορφή, οι στόχοι, οι μέθοδοι των αντιχουντικών οργανώσεων στελεχών των ΕΔ
Εξετάζεται η αντιμετώπιση των στελεχών των ΕΔ μεταπολιτευτικά και βασικά το φαινόμενο ΄΄αποκατάσταση αντιστασιακών΄΄.
Το μέρος αυτό στηρίζεται σε έγγραφα, δικογραφίες, δημοσιεύματα και βιβλιογραφία.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: Περιλαμβάνονται πίνακες κύριοι και συμπληρωματικοί με τα κοινωνιολογικά στοιχεία αξιωματικών και δοκίμων 1967-1974. Επίσης με στοιχεία Συσκέψεων Ασφαλείας, Ψυχολογικών Επιχειρήσεων, κρατουμένων ΕΣΑ, δεσμοφυλάκων του καθεστώτος 1967-1974, με ενέργειες εναντίον του. …Καταχωρείται μικρός αριθμός εγγράφων αντιπροσωπευτικών νοοτροπίας και διαδικασιών.
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β: Περιέχει τα κείμενα Συνεντεύξεων με επεξηγήσεις, σχόλια, παρατηρήσεις του γράφοντος. Επίσης κείμενα από γραπτές απαντήσεις σε ερωτηματολόγια που ταχυδρομήθηκαν και επιστολές με απαντήσεις σε εξειδικευμένα ερωτήματα.
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ: Πρόκειται για φωτογραφική αποτύπωση εντύπων (συνολικά τριάντα εννέα)που εντοπίσθηκαν να χρησιμοποιούνται κατά διαστήματα μεταπολεμικά στις ΕΔ και κυρίως στο ΠΝ για θέματα προσωπικού. Η ανάλυση/ σχολίαση των εντύπων αυτών αποτελεί μέρος του κύριου τμήματος της εργασίας.

ΕΠΙΜΕΤΡΟ/ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

Στο σύγχρονο ελληνικό κράτος διαμορφώθηκε σταδιακά θεσμικό πλαίσιο με τα αλληλοδιάδοχα Συντάγματα, τους Νόμους, την έκτακτη νομοθεσία σε περιόδους ακραίου αυταρχισμού (δικτατορίες, πόλεμος, εμφύλιος). Εξ αυτών προέκυψαν Κανονισμοί, Διατάξεις, Εγκύκλιοι, Πάγιες Διαταγές για το Σώμα των μονίμων (επαγγελματιών) στρατιωτικών. Αποβλέπουν κυρίως στην ενασχόλησή τους με την ασφάλεια και προστασία του κρατούντος καθεστώτος και των ΕΔ από εσωτερικούς ΄΄εχθρούς΄΄. Ως τέτοιους θεωρούν τον Κομμουνισμό και το Κομμουνιστικό Κόμμα..[1]
Κατά τη διάρκεια της σταδιοδρομίας των στελεχών, οι διαδικασίες επιλογών (κρίσεις, προαγωγές, αποστρατείες) αλλά και η τυποποιημένη γραφειοκρατία διαμορφώνουν πρακτική και οδηγούν/ αναγκάζουν το στέλεχος στην καθημερινή άσκηση των καθηκόντων του, σε καθορισμένα πλαίσια.
Από το σύστημα δομής και οργάνωσης των ΕΔ, την μεταπτυχιακή εκπαίδευση μεταπολεμικά, την καθημερινή εργασία με βάση τις προβλέψεις των Παγίων Διαταγών, τις ασκήσεις και τις υπηρεσίες σε θέσεις ΗΠΑ και ΝΑΤΟ, τα στελέχη των ΕΔ και κύρια του ΠΝ αποκτούν εξάρτηση από το στρατιωτικό, κοινωνικό, εκπαιδευτικό, σύστημα των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ. Η ιδεολογική επίπτωση από τις εξαρτήσεις αυτές είναι εξίσου σημαντική.
Οι σχέσεις της βασιλικής οικογένειας με τις ΕΔ και κύρια με τους αξιωματικούς των παραγωγικών σχολών διέπονται από τη λογική της ιδιοκτησίας από πλευράς του βασιλιά. Η εξάρτιση των στελεχών ορισμένων κατηγοριών (καταδρομείς, ανωτάτη ηγεσία) είναι άμεση μέχρι τις αρχές της δικτατορίας 1967-1974.
Με τη λήξη του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου καταβάλλεται προσπάθεια και διαμορφώνεται-δομείται Σώμα στελεχών των ΕΔ (καθώς και οι σύζυγοί τους) προερχόμενο μόνον από την συντηρητική-υπερσυντηρητική ιδεολογική παράταξη, την θεωρούμενη και αποκαλούμενη ΄΄εθνικόφρονα ΄΄. Καθιερώνεται σύστημα επιλογών ΄΄καταλλήλων΄΄ δηλαδή ΄΄εθνικοφρόνων΄΄ νέων, στους οποίους επιτρέπεται η είσοδος στις παραγωγικές σχολές, ενώ αποκλείονται οι ΄΄ακατάλληλοι΄΄, ήτοι οι προερχόμενοι από οικογένειες κομμουνιστών και ΄΄συνοδοιπόρων΄΄. Τα στελέχη παρακολουθούνται για την ιδεολογική και πολιτική τους θέση (φρονήματα), και την καθημερινή συμπεριφορά καθ' όλη τη διάρκεια της σταδιοδρομίας τους. Ενημερώνονται τηρούμενοι ΄΄φάκελοι φρονημάτων ΄΄ και αρμόδιες υπηρεσίες. Το ίδιο ισχύει για τους στρατευσίμους, τους πολιτικούς υπαλλήλους και οποιονδήποτε έρχεται σε επαφή με τις ΕΔ. Σύστημα δικτύων παρακολούθησης μέσα στις ΕΔ λειτουργεί για αυτόν το σκοπό, ενώ το ίδιο ισχύει και στις περιοχές κατοικίας τους με πληροφορίες που διοχετεύονται εκατέρωθεν (από ασφάλεια σε ΕΔ και αντίστροφα). Οι στρατιωτικοί ΄΄χαρακτηρίζονται΄΄ με προβλεπόμενους κωδικούς που αντιστοιχούν στην ιδεολογική τους θέση

[1] Υπάρχουν ορισμένα από τα αναφερόμενα στο κεφάλαιο αυτό που δεν είναι αποδεδειγμένα με αρχειακό υλικό και στηρίζονται (ως εκτιμήσεις) κυρίως σε βιβλιογραφία και στις συνεντεύξεις. Π.χ. τα αίτια της επτάχρονης δικτατορίας και οι σχέσεις της βασιλικής οικογένειας με τις ΕΔ (παρ' ότι χρησιμοποιούνται Πάγιες Διαταγές και Κανονισμοί που τις δείχνουν). Επίσης δεν είναι ισχυρό και από πολλές πηγές το ότι ο ΑΤΤΙΛΑΣ ΙΙ λειτούργησε με βάση σχεδίαση και στόχους των οποίων γνώστες ήταν και οι Μακάριος-Καραμανλής. Στο ίδιο συμπέρασμα βοηθά μία κατάθεση από τους μάρτυρες της επιτροπής της Βουλής για τον Φάκελο της Κύπρου. Αλλά και το σχέδιο άμυνας που συντάχθηκε αμέσως μετά τον ΑΤΤΙΛΑ –Ι από το ΓΕΕΦ, και οι μέχρι τότε διακηρύξεις και απαιτήσεις των Τούρκων. Ο γράφων εκτιμά πως τα αναφερόμενα εδώ στηρίζονται στα γεγονότα έτσι, όπως καταγράφονται.

και συμπεριφορά. Οι μη ΄΄εθνικόφρονες΄΄ αποκλείονται από θέσεις ισχύος και άλλες ΄΄ευαίσθητες΄΄ υπηρεσίες. Σταδιακά καθιερώνεται σύστημα Απόρρητων/ Εμπιστευτικών εντύπων, που συμπληρώνονται με πληροφορίες και χαρακτηρισμούς, που επιτρέπουν τις επιλογές, διακρίσεις, αποκλεισμούς των ΄΄ακατάλληλων΄΄. Το ΄΄σύστημα΄΄ αυτό αυτοσυντηρείται και αναδεικνύει το ίδιο τους υπηρέτες του, επίσης επαγγελματίες στρατιωτικούς, βοηθούμενους από στελέχη των ΣΑ.

Το σώμα των μονίμων στελεχών αυτοτροφοδοτείται- ανακυκλώνεται - αυτοπροστατεύεται με καθορισμένους τρόπους. Τα στελέχη του εκπαιδεύονται έτσι, ώστε να πιστεύουν ότι, το κράτος (στην ουσία οι ίδιοι) έχουν την ιδιοκτησία (ψιλή κυριότητα) των ΕΔ. Η ΄΄δόμηση΄΄ των στελεχών των ΕΔ δεν στηρίζεται μόνον στην ιδεολογική καθαρότητα των ίδιων και των χώρων προέλευσης, αλλά και στην παρεχόμενη γενικότερα παιδεία κύρια στις παραγωγικές σχολές. Η παιδεία αυτή αποβλέπει στη διαμόρφωση συγκεκριμένου είδους (΄΄μοντέλου΄΄) στρατιωτικού τέτοιου, ώστε να πληροί επιθυμητές παραμέτρους. Η βασική αυτών των παραμέτρων είναι η πιστή εφαρμογή των ισχυόντων Νόμων και Κανονισμών, που υπηρετούν την άρχουσα ιδεολογία με στήριγμα τον αντικομουνισμό. Η παρεχόμενη εκπαίδευση, είναι μόνον στρατιωτική και εξειδικευμένη με ανάλογα πτυχία στη συνέχεια.

Ως κύρια ΄΄απειλή΄΄ για τις ΕΔ, επομένως για τους επαγγελματίες αξιωματικούς και το Έθνος και την Πατρίδα θεωρείται ο Κομμουνισμός. Το αυταρχικό καθεστώς επεκτείνει το εύρος της ΄΄απειλής΄΄ και σταδιακά περιλαμβάνονται σ' αυτήν και οι ΄΄συνοδοιπόροι΄΄ του κομμουνισμού, δηλαδή χώροι παράπλευροι συγγενείς ιδεολογικά, όπως η Κεντροαριστερά ακόμα και το παραδοσιακό Κέντρο. Ο μηχανισμός ελέγχου του κράτους από 1967-1974 διατηρεί τη λογική και τις διαδικασίες αυτές και τις διευρύνει ταυτίζοντας το στρατιωτικό καθεστώς με το Έθνος και το Κράτος, επομένως τοποθετεί την ΄΄επανάσταση΄΄ στη θέση τους ως ΄΄απειλούμενη΄΄. Υπηρεσίες των οποίων η θεσμική αποστολή είναι άλλη, δηλαδή η ΕΥΠ αλλά και τα Σώματα Ασφαλείας στρέφουν την κύρια δραστηριότητά τους στην προστασία της ΄΄επανάστασης΄΄. Συνεχίζουν την καταπολέμηση του Κομμουνισμού μέσα στις ΕΔ, και προσαρμόζουν/ βελτιώνουν ανάλογα τη διαφώτιση. Πουθενά δεν διαπιστώθηκε ενασχόληση των φορέων αυτών για εντοπισμό συνομωσιών άλλης ιδεολογικής χροιάς. Οι ίδιοι φορείς δεν εντοπίζουν ύπαρξη Κομμουνιστή μεταξύ των στελεχών των ΕΔ, παρ' ότι από τις αρχές της δεκαετίας του 1950 διακηρύσσεται η ΄΄απειλή΄΄ διεισδύσεων΄΄ κομμουνιστών΄΄.

Η προέλευση των αξιωματικών ΣΝΔ, που υπηρετούν την παραμονή του πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου 1967 είναι κύρια η περιοχή Πρωτεύουσας σε ποσοστά δυσανάλογα του πληθυσμού. Τα επαγγέλματα των γονέων τους (πατέρα) είναι δημόσιοι υπάλληλοι και στρατιωτικοί. Ελάχιστοι είναι αγρότες και εργάτες. Ακόμα πιο λίγοι ανήκουν στην λεγόμενη μεγαλοαστική τάξη. Ως ενιαίο ομοιογενές σύνολο (με κοινά χαρακτηριστικά) οι επαγγελματίες στρατιωτικοί, αποτελούν μικροαστικό στρώμα στις παρυφές των κεφαλαιοκρατών/ εργοδοτών και εργατών /υπαλλήλων.

Ο γράφων τάσσεται με την άποψη πως τα αίτια της επιβολής δικτατορίας στην Ελλάδα από 1967-1974 ήταν α) η ανακοπή ανόδου της κεντροαριστεράς στην εξουσία και η μείωση παράλληλα του ρόλου του Κοινοβουλίου και του πολιτικού κόσμου με αντίστοιχη αύξηση του ρόλου των ΕΔ, β) ο επικείμενος πόλεμος των έξη ημερών μεταξύ Ισραήλ και Αράβων, γ) η οριστική ένταξη της Κύπρου στο Δυτικό στρατόπεδο με διατήρηση των βάσεων της Αγγλίας και δ) η παροχή διευκολύνσεων στον 6ο στόλο των ΗΠΑ και η ανάπτυξη αμερικανικών βάσεων στην Ελλάδα. Το καθεστώς της 21ης Απριλίου 1967 επέτυχε πλήρως στην καθ' όλα αρνητική αποστολή του, έχοντας μάλιστα στο ενεργητικό του μια θετική για τον τόπο επιτυχία, που δεν ήταν στους στόχους του. Την αποβολή της βασιλείας από τη χώρα και της οικογένειας που την ασκούσε.

Η ομάδα αξιωματικών που ανέλαβε τη διακυβέρνηση της χώρας μετά το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου 1967, αλλά και όποιοι (εκτός ΕΔ) τους στήριζαν και καθοδηγούσαν, υπήρξε ο πραγματικός ΄΄εσωτερικός εχθρός΄΄ της Ελλάδας. Από τις 21-4-1967 αναδείχθηκε το πιο απεχθές πρόσωπο της μετεμφυλιακής αυταρχικής διακυβέρνησης της χώρας. Η γενική ιδεολογική κατεύθυνση και η κυρία-άρχουσα ιδεολογία της Δεξιάς δεν άλλαξε. Την κυβέρνηση ανέλαβε εμφανώς πλέον, η μερίδα του κρατικού μηχανισμού (οργανωμένο τμήμα στελεχών του στρατού ξηράς-βαθύ κράτος) που ασκούσε από το παρασκήνιο σημαντικό τμήμα της εξουσίας από τη λήξη του πολέμου και μετά.

Το καθεστώς της 21ης Απριλίου 1967, κυβερνά αυταρχικά, αποστρατεύει τους εκτιμώμενους ως αντιπάλους του στο ΠΝ και διώκει πειθαρχικά και ποινικά όσους έμπρακτα εκδηλώνουν την αντίθεσή τους. Τα περισσότερα από τα στελέχη των ΕΔ που στήριζαν το στρατιωτικό καθεστώς της 21ης Απριλίου είναι εθνικιστές και πιστοί στις ΄΄ιδέες΄΄ της ΄΄επανάστασης΄΄, επιδιώκουν την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, φοβούνται τον κομμουνισμό, είναι πατριώτες με τη δική τους ερμηνεία του όρου. ΄΄Αγαπούν την Πατρίδα΄΄.

Στελέχη του Πολεμικού Ναυτικού -σε αντίθεση με την περίοδο του μεσοπόλεμου-δεν εντάχθηκαν (αλλά και δεν τους ζητήθηκε κάτι τέτοιο) σε μεταπολεμικές, προδικτατορικές συνωμοτικές οργανώσεις. Η συγκεκριμένη στάση του όπλου, διαφύλαξε την ΄΄τιμή΄΄ και την έξωθεν καλή μαρτυρία, θωρακίζοντάς το από μειωτικά σύνδρομα. Τα στελέχη του ΠΝ υπηρέτησαν υπό το καθεστώς /δικτατορία 1967-1974, και λίγοι εξ αυτών πίστεψαν στις εξαγγελίες του και συνεργάστηκαν στενά. Κυρίως οι υπηρετήσαντες σε θέσεις ναυάρχων και ΓΕΝ/Β΄ Κλάδου. Η πλειοψηφία ανέχθηκε το δικτατορικό καθεστώς, χωρίς να συνεργαστεί ή να εκδηλώσει έμπρακτα διαφωνία ή πίστη σ' αυτό. Αξιωματικοί μεσαίων βαθμών προέλευσης ΣΝΔ και λίγοι εξ υπαξιωματικών αποτέλεσαν μικρό πυρήνα, που υπηρέτησε με αφοσίωση το καθεστώς. Τα στελέχη αυτά

αντιμετώπισαν τις διαδικασίες πειθαρχικής δίωξης στη μεταπολίτευση και αποστρατεύθηκαν άμεσα ή αργότερα. Κανείς από τους ανωτάτους και τους ΑΓΕΝ δεν διώχθηκε ή στερήθηκε των προνομίων του. Ούτε έρευνα έγινε για την πολιτεία των αρχηγών των ΕΔ και των τριών όπλων επί δικτατορίας.
Η ιεραρχία στις ΕΔ ανατρέπεται. Σταδιακά ένας αξιωματικός εν ενεργεία βαθμού ταξιάρχου (Ιωαννίδης) χρησιμοποιεί τους στρατολογημένους σε συνωμοτική ομάδα νέους, ικανούς επαγγελματίες αξιωματικούς με εθνικιστικές τάσεις και πίστη στον ίδιο για εδραίωση της κυριαρχίας του. Επίσης χρησιμοποιούνται η τρομοκρατία με την ΕΣΑ, και τα βασανιστήρια ως μοχλοί άσκησης της εξουσίας.
Το Κυπριακό αντιμετωπίζεται από Επιτροπή Βουλευτών, όπου καταθέτουν πλήθος μαρτύρων και αποκαλύπτουν γεγονότα και συμπεριφορές. Στοιχεία των καταθέσεων δείχνουν ενδοτικότητα και ευθύνες για τις εξελίξεις του Κυπριακού από το πραξικόπημα και την εισβολή, και εκτός των πρωτεργατών της χούντας. Στελέχη του ναυτικού συμμετείχαν στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου και δεν διώχθηκαν ποινικά, αφού απαγορεύτηκε η δικαστική διερεύνηση. Η πειθαρχική τους δίωξη έβγαλε στην επιφάνεια τα συμβάντα όπου έλαβαν μέρος.
Στο χώρο των ΕΔ αναπτύχθηκαν οργανώσεις ενάντιες της δικτατορίας 1967-1974 που δεν έδρασαν ένοπλα αλλά με ήπιες μορφές αντίθεσης. Η μορφή οργάνωσης και η σχεδίαση για επιχειρήσεις και δράσεις είχε κοινά χαρακτηριστικά και απέτυχαν όσον αφορά την υλοποίηση των σχεδίων. Τα αίτια (ιδεολογικής μορφής, οργανωτικά, συνοχής, αποφασιστικότητας κ.ο.κ.) ερευνώνται και προσεγγίζονται. Η ουσιαστική θετική επίπτωση των αντιχουντικών οργανώσεων στις ΕΔ και κύρια στο ΠΝ, εμφανίζεται από τις συλλήψεις των μελών και τη δημοσιότητα των υποθέσεων. Η μόνη περίπτωση επιτυχούς υλοποίησης στη σχεδίαση είναι του Α/Τ ΒΕΛΟΣ που επίσης εμφανίζει το χαρακτηριστικό όχι ένοπλης σύγκρουσης, αλλά της φυγής-στάσης.
Εν ενεργεία, απόστρατοι και απότακτοι αξιωματικοί συμμετέχουν σε οργανώσεις αντιχουντικές, συλλαμβάνονται και διώκονται. Όπλα δεν χρησιμοποιούνται από την πλευρά των αντιστασιακών.
Η έκφραση από μεμονωμένα στελέχη του ΠΝ της αντίθεσής τους στο στρατιωτικό καθεστώς είχε τη μορφή ΄΄φυγής΄΄ από τις ΕΔ, ή άλλων πιο εκδηλωτικών μορφών (παραιτήσεις, λιποταξίες, δηλώσεις ανυπακοής, εξυβρίσεις, υπογραφές διακηρύξεων κ.λ.π. Δεν υπήρξε ανατροπή του στρατιωτικού καθεστώτος. Η κυβέρνηση και η καθοδηγούσα ομάδα των στελεχών των ΕΔ υπό τον ταξίαρχο Ιωαννίδη, αποδυναμώθηκε από τις συνέπειες των ενεργειών της στην Κύπρο. Τα ίδια τα στελέχη μικρών και μεσαίων βαθμών, που στήριζαν το στρατιωτικό καθεστώς, δεν αντέδρασαν στην παράδοση της εξουσίας.
Δεν εντοπίσθηκε περίπτωση στελέχους των ΕΔ μεταπολεμικά στην Ελλάδα, που να ανέπτυξε αυτόνομη πορεία στα δημόσια πράγματα. Που να έδρασε ανεπηρέαστος από άλλους φορείς (πολιτικούς, μυστικών υπηρεσιών, άρχουσας τάξης, εντός και εκτός Ελλάδας προερχόμενους). Οι ΕΔ χρησιμοποιήθηκαν, ειδικά την περίοδο αυτή στη στήριξη του αυταρχικού κράτους, εξαρτημένες υπηρετώντας συμφέροντα ξένα από την τάξη που προέρχονται και ξένα από τη χώρα μας (Κορέα, ΗΠΑ, ΝΑΤΟ, 21η Απριλίου, Κυπριακό). Οι μόνες περιπτώσεις ενόπλων στρατιωτικών με αυτόνομη, ανεξάρτητη, ανεπηρέαστη από τρίτους πορεία κατά την άποψη του γράφοντος ήταν, όσων έδρασαν στα βουνά. Στην επανάσταση του 1821-1828, στην περίοδο της ληστείας κατά κάποιον τρόπο στη συνέχεια και τη δεκαετία του 1940 (και όχι σε όλες τις περιπτώσεις).
Οι συμπεριφορές των επαγγελματιών στρατιωτικών υπό αυταρχικό καθεστώς συναρτώνται από το ιδεολογικό-μορφωτικό υπόβαθρο και το ΄΄Πνεύμα Σώματος΄΄. Ο εθνικισμός (εκδηλούμενος με προσπάθεια για αυτόνομη λειτουργία αξιωματικών με βλέψεις, που αποτελούσαν συνέχεια της ΄΄Μεγάλης Ιδέας΄΄ και η άρχουσα ιδεολογία με κύριο στόχο-στήριγμα τον αντικομουνισμό, έπαιξε σημαντικό ρόλο για την εκτροπή από τη βασική αποστολή του (επτάχρονη δικτατορία) και την ανάμειξη σε επιχειρήσεις που κατέληξαν σε κατοχή μέρους της Κύπρου από την Τουρκία. Οι ΕΔ, παρά το καλό, εκπαιδευμένο, στελεχικό δυναμικό του, που πίστευε στην ενδυνάμωση και ανάπτυξη της χώρας του, δεν χρησιμοποιήθηκαν στην εξεταζόμενη περίοδο για το συμφέρον του Έθνους, ούτε για το συμφέρον της πλειοψηφίας του λαού.
Τα στελέχη των ΕΔ μεταπολιτευτικά ΄΄απαξιώθηκαν΄΄ από την κοινωνία λόγω της δικτατορίας 1967-1974. Η αποκατάσταση των διωχθέντων σε διαδοχικά στάδια με παροχές βαθμών και τίτλων σε υπερβολικό βαθμό, συνέβαλλε στην απαξίωση. Η παράλληλη ΄΄αποκατάσταση΄΄ σημαντικού μέρους των αποστρατευθέντων μεταδικτατορικά αξιωματικών πάλι με παροχές βαθμών και τίτλων (μέθοδος των ΕΔΕ) εξομοίωσε τις κατηγορίες αντιστασιακών και δήθεν αντιστασιακών. Το αποτέλεσμα είναι η υποβάθμιση και των βαθμών και των τίτλων και των ΕΔ με πλήθος στρατηγών, ναυάρχων και πτεράρχων ε.α..

Οι συμπεριφορές (συνεργασία, σύμπραξη, ανοχή, αντίθεση, απόρριψη, παραίτηση, αντίσταση) των στελεχών των ΕΔ υπό αυταρχικά καθεστώτα, είναι συνάρτηση της οικογενειακής, και της ευρύτερης κοινωνικής προέλευσης και παράδοσης, της οικονομικής τους κατάστασης. Κύρια όμως του εκπαιδευτικού και μορφωτικού τους επιπέδου και της δόμησής τους. Τα στοιχεία αυτά κρίθηκε απαραίτητο να ερευνηθούν, σε σχέση με το ρόλο που καλούνται να διαδραματίσουν και την αποστολή τους ως στελέχη των ΕΔ.

Όταν ρωτήθηκε Επίτιμος Αρχηγός Στόλου[1], ποια ήταν μετεμφυλιακά και ποια είναι τώρα η αποστολή των Ενόπλων Δυνάμεων, απάντησε ως εξής. *΄΄Μετά τον εμφύλιο είχαμε όλα εκείνα τα αντικομουνιστικά. Τώρα όμως που έλειψε ο εσωτερικός εχθρός αποστολή των ΕΔ είναι η αντιμετώπιση της εξωτερικής απειλής…΄΄*
Με την έκφραση ΄΄εσωτερικός εχθρός΄΄ εννοούσε τον κομμουνισμό και τους κομμουνιστές. Έτσι ξεκίνησε η έρευνα στο αρχειακό υλικό της ΥΙΝ,[2] οι παράλληλες συνεντεύξεις με απόστρατους του ΠΝ (Πολεμικού Ναυτικού), του ΣΞ (Στρατού Ξηράς[3]) και ορισμένους της ΠΑ (Πολεμικής Αεροπορίας).
Δε στάθηκε δυνατό να αποφευχθούν χρήσεις αρκτικόλεξων (όπως ΠΥ, ΠΣ και ΠΤ) και λέξεων, που θεωρούνται μειωτικές για στελέχη του ΠΝ. Αποτελούν συστατικό στοιχείο εγγράφων. Η διευκρίνιση (και συγγνώμη) διατυπώνεται στον πρόλογο, γιατί θεωρείται πως φωτίζει έτσι τις διακρίσεις.
Ο γράφων θέλησε, αλλά δεν προσπάθησε να αποφύγει τα επώδυνα συμπεράσματα. Ούτε βέβαια διεκδικεί το αλάθητο, ευχόμενος αντίθετα να δώσει λαβή για διόρθωση, αντίκρουση και προβολή των στοιχείων, που ο ίδιος δεν κατάφερε να εντοπίσει για αξιοποίηση ώστε, μόνον θετικά να προκύψουν από την έρευνα. Η γενιά των νέων στελεχών είναι καλύτερη, πιο μορφωμένη από τη δική του. Εκεί στηρίζονται οι ελπίδες.

[1] Ιωάννης Θεοφιλόπουλος αντιναύαρχος (ε.α.) Π.Ν. Συνέντευξη 29ης Ιουνίου 2002. Ο Θεοφιλόπουλος υπήρξε από τα στελέχη της οργάνωσης του ΄΄Κινήματος του Ναυτικού΄΄.Βλέπε για το Θεοφιλόπουλο εργασία ΑΚ (ΚΑΚΑΡΑ Α. *Το Πολεμικό Ναυτικό στη Δικτατορία 1967-1974,* Β΄ έκδοση, 1997 σ.497). Η εργασία αυτή, επειδή αποτελεί συχνή πηγή της παρούσης διατριβής, θα προσδιορίζεται στο εξής με το αρκτικόλεξο ΑΚ.

[2] Η ΥΙΝ εδρεύει στο Βοτανικό (Μαρκόνι 20). Από τα αρχεία της υπηρεσίας αυτής φωτοτυπήθηκε και αξιοποιήθηκε αριθμός εγγράφων έκτασης περίπου 5.000 σελίδων από υλικό της περιόδου 1958 μέχρι 1976.Το υλικό που εντοπίσθηκε και αφορά τα έτη 1973 και 1974, δεν είναι ανάλογης έκτασης. Δηλαδή μιας σημαντικής για τη διατριβή περιόδου, όπου λαμβάνουν χώρα ιστορικά γεγονότα,. Εκτιμάται πως δεν προωθήθηκε στην ΥΙΝ από τις υπηρεσίες, που είχαν άμεση σχέση με το καθεστώς της δικτατορίας, όπως τα δεύτερα ΕΓ (Επιτελικά Γραφεία)

[3] Πάρθηκαν δώδεκα (12) συνεντεύξεις από αξιωματικούς του ΣΞ, δέκα οκτώ (18) από ΠΝ, δύο (2) από τη ΠΑ, πέντε (5) από ιδιώτες και απομαγνητοφωνήθηκε μία ραδιοφωνική εκπομπή τμήμα της οποίας είχε δημοσιευθεί και σε βιβλίο (ΜΠΑΜΠΗ ΓΕΩΡΓΟΥΛΑ, *Η Αλήθεια για το Νοέμβρη, ΘΕΜΙΣ Το Σχέδιο Σφαγής, 423 οι Νεκροί, Στο ΚΕΣΑ οι Τάφοι*, Νέοι Καιροί, Αθήνα 1975). Είκοσι (20) απάντησαν γραπτώς σε ερωτηματολόγιο, ενώ ανταλλάχτηκαν και επί μέρους επιστολές με εξειδικευμένες ερωτήσεις. Όπου χρησιμοποιούνται οι απαντήσεις, καταγράφονται οι επιστολές. Όλες οι συνεντεύξεις των στρατιωτικών είναι από αποστράτους διαφόρων βαθμών, ειδικοτήτων και δραστηριοτήτων (εκτός μίας από τον εν ενεργεία Αρχηγό του Ναυτικού Αντωνιάδη). Επιδιώχθηκε να αντιπροσωπεύουν ευρύ φάσμα ιδεολογικών και πολιτικών θέσεων. Και γρήγορα διαπιστώθηκε πως, δεν ήταν μόνον ο Θεοφιλόπουλος που μίλησε έτσι για την αποστολή των ΕΔ, αλλά και αρκετοί άλλοι στις συνεντεύξεις τους. Εξ άλλου στα επίσημα κείμενα του ΣΞ, ως αποστολή του διδάσκεται και η αντιμετώπιση του εσωτερικού κινδύνου. Κάποιες σημειώσεις και παρατηρήσεις /σχόλια επί των συνεντεύξεων βρίσκονται στην κάθε μία χωριστά και παρουσιάζονται όλες στο σχετικό παράρτημα.

ΙΙΙ. ΠΙΝΑΚΕΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ Β1-Ι ... 123
ΕΝΤΥΠΑ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ- ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ –ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΕΩΣ- ΦΡΟΝΗΜΑΤΩΝ - ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΤΗΤΑΣ-ΕΘΝΙΚΟΦΡΟΣΥΝΗΣ … ... 123
ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-Ι ... 296
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΑ ... 296
ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-ΙΙ ... 296
ΟΙ ΕΠΕΤΗΡΙΔΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΙΚΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ ... 296
ΠΙΝΑΚΑΣ Β28- ΙΙΙ ... 299
ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΑΞ/ΚΩΝ Π.Ν. ΕΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑ (Ε.Ε.) ΣΤΙΣ 20-4-1967 ... 299
ΠΙΝΑΚΑΣ Β28- ΙV ... 300
ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΠΝ Ε.Ε. ΣΤΙΣ 21-4- 1967 ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΕ ΠΛΗΘΥΣΜΟ ... 300
ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-V ... 301
ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΕΙΣΑΧΘΕΝΤΩΝ ΣΝΔ 1963 ΕΩΣ ΚΑΙ 1974 ... 301
ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-VI ... 302
ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΕΙΣΑΧΘΕΝΤΩΝ ΣΝΔ 1963-1974 ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΠΛΗΘΥΣΜΟ 1971 ... 302
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΡΟΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΠΝ Ε.Ε.ΣΤΙΣ 21-4-67 ... 304
ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-VIII ... 306
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ... 306
ΠΙΝΑΚΑΣ Β28- ΙΧ ... 307
ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΕΣ ΣΥΓΚΡΙΣΕΙΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ 1961 ... 307
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΧ-ΜΗΧ ΕΙΣΑΧΘΕΝΤΩΝ ΣΝΔ 1963-1974 ... 307
ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-XI ... 309
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΠΑΤΕΡΑ ΔΟΚΙΜΩΝ 1963-1974, ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ 20-4-1967 ... 309
ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-XII ... 310
ΣΥΓΚΡΙΣΕΙΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΜΕ ΕΝΕΡΓΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟ 1971 ... 310
ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-XIII ... 311
ΠΥΡΑΜΙΔΑ ΜΑΧΙΜΩΝ ΕΕ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΣΤΙΣ 20-4-1967 ... 311
ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-XIV ... 314
ΠΥΡΑΜΙΔΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ Ε.Ε. ΣΤΙΣ 20-4-1967 ... 314
ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-XV ... 316
ΠΤΥΧΙΑ ΜΑΧΙΜΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΕΕ ΣΤΙΣ 20-4-1967 ... 316
ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-XVI ... 318
ΠΤΥΧΙΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΕΕ ΣΤΙΣ 20-4-1967 ... 318
ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-XVII ... 320
ΠΤΥΧΙΑ ΜΑΧΙΜΩΝ Ε. Ε. ΤΟΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟ 2ΟΟΟ ... 320
ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-XVIII ... 322
ΠΤΥΧΙΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ Ε. Ε. ΤΟΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟ 2000 ... 322
ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-XIX ... 323
ΠΤΥΧΙΟΎΧΟΙ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ (ΜΑΧ-ΜΗΧ) Ε. Ε. ΣΤΙΣ 20 ΑΠΡ 1967 ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟ 2000 ... 323
ΠΙΝΑΚΑΣ Γ1 ... 331
ΥΠΗΡΕΤΗΣΑΝΤΕΣ ΣΕ ΘΕΣΕΙΣ ΝΑΥΑΡΧΩΝ ΚΑΙ ΓΕΝ/ Β΄ ΚΛΑΔΟΥ ... 331
ΑΠΟ 1967 ΜΕΧΡΙ 1974 ... 331
ΠΙΝΑΚΑΣ Γ2 ... 336
ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΑΝ/2^{ου} ΕΓ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 1969 – 1974 ... 336
ΠΙΝΑΚΑΣ Γ3 ... 339
ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΙ ΣΧΟΛΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΕΠΙ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ ... 339
ΠΙΝΑΚΑΣ Γ4 ... 350
ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΙΕΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΕΠΙ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ ΣΤΟ ΠΝ ... 350
ΠΙΝΑΚΑΣ Γ5 ... 355
ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΙΕΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ 1963-1972 ... 355
ΠΙΝΑΚΑΣ Γ6 ... 356
ΑΠΟΤΑΧΘΕΝΤΕΣ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ (ΕΚΤΟΣ ΕΛΛΗ – ΒΕΛΟΣ – ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΚΙΝΗΜΑ ΜΑΪΟΥ 73) ... 356
ΠΙΝΑΚΑΣ Γ7 ... 357
ΜΕΜΟΝΩΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΔΙΩΞΕΩΝ ΣΤΕΛΕΧΩΝ Π.Ν. 1967-1974 ... 357
ΠΙΝΑΚΑΣ Γ8 ... 492
ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ ΣΤΟ ΚΕΣΑ ΑΠΟ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟ ΕΩΣ ΙΟΥΛΙΟ 1974 ... 492
ΠΙΝΑΚΑΣ Γ9 ... 495
ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ ΣΤΗΝ ΕΣΑ/ ΚΕΣΑ ΑΠΟ 1972 ΕΩΣ 1974 ... 495
ΠΙΝΑΚΑΣ Γ10 ... 527
ΕΔΕ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΝΑΥΤΙΚΟΥ ΣΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ-ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΙΕΣ ... 527
ΠΙΝΑΚΑΣ Δ1 ... 531
ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΤΟΥ Π.Ν. ΣΤΗ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΩΞΕΙΣ ΤΟΥΣ ... 531
ΠΙΝΑΚΑΣ Δ2 ... 556
ΣΥΛΛΗΦΘΕΝΤΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ «ΔΑ» ... 556
ΠΙΝΑΚΑΣ Δ3 ... 580
Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΓΙΑ ΚΙΝΗΜΑ ΣΤΟ ΝΑΥΤΙΚΟ (ΜΑΙΟΣ 1973) ... 580
ΠΙΝΑΚΑΣ Δ4 ... 590
ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΚΑΤΑ ΤΑΞΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΄΄ΚΙΝΗΜΑ ΝΑΥΤΙΚΟΥ΄΄ ... 590
ΠΙΝΑΚΑΣ Δ5 ... 618
ΕΝΗΜΕΡΟΙ /ΜΥΗΜΕΝΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΝΑΥΤΙΚΟ ... 618

ΠΙΝΑΚΑΣ Δ6 640
ΤΑ ΣΤΕΛΕΧΗ ΤΟΥ Α/Τ ΒΕΛΟΣ 640
ΠΙΝΑΚΑΣ Δ7 640
ΤΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΤΟΥ Α/Τ ΒΕΛΟΣ ΣΤΙΣ 25-5-73 640
ΠΙΝΑΚΑΣ Δ8 642
ΕΠΙΒΙΒΑΣΘΕΝΤΕΣ ΤΟΥ Α/Τ ΒΕΛΟΣ ΣΤΙΣ 27-5-1973 642
ΠΙΝΑΚΑΣ Δ9 724
ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΙΩΧΘΕΝΤΩΝ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΕΔ 724

ΙV.- ΠΗΓΕΣ

Για την εργασία χρησιμοποιήθηκαν ως πηγές **αρχεία** (έγγραφα και έντυπο υλικό κάθε είδους από δημόσιες υπηρεσίες και στρατιωτικούς /ιδιώτες), **συνεντεύξεις** και **βιβλία**.

ΑΡΧΕΙΑ

Πηγές, από τις οποίες επιδιώχθηκε να βρεθεί υλικό αρχείων, είναι οι υπηρεσίες των ΕΔ και κύρια του ΠΝ με πρώτη την ΥΙΝ, στελέχη εν αποστρατεία και των τριών όπλων και ιδιώτες. Δεν επιδιώχθηκε η εύρεση αρχείων από εν ενεργεία στελέχη (πλην του αρχηγού ναυτικού) δεδομένου πως είναι ήδη απομακρυσμένα της περόδου που η διατριβή εξετάζει. Αλλά και η ιδιότητα δεν προσφέρει τέτοιου είδους συνεργασία για τέτοιο αντικείμενο.

Η επιδίωξη ήταν να εντοπισθούν δύο είδη έγγραφα στοιχεία. Τα αφορούντα το επιθυμητό μοντέλο στρατιωτικού επομένως τα σχετικά με την επιλογή, διαμόρφωση, εκπαίδευση, παρακολούθηση, αξιοποίηση στελεχών των ΕΔ και κύρια του ΠΝ. Και σχετικά με την καθημερινή συμπεριφορά, τις δράσεις, τους τρόπους σκέψεις και ενέργειας των στελεχών αυτών. Ειδικά σε περιόδους που χαρακτηρίζει ο αυταρχικός τρόπος διακυβέρνησης, όπως είναι αυτός μεταπολεμικά και μέχρι τη μεταπολίτευση. Η προϋπηρεσία του γράφοντος σε θέση αξιοποίησης στελεχικού δυναμικού του ναυτικού, ήταν εκείνη που οδήγησε και στην αναζήτηση συγκεκριμένων τομέων υλικού και στον καθορισμό του πλαισίου έρευνας.

Η **ΥΙΝ (Υπηρεσία Ιστορίας Ναυτικού**) αποτέλεσε την κύρια πηγή εγγράφων. Η έγκριση του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού για προσέγγιση των αρχείων, έδωσε τη δυνατότητα να ερευνηθούν και ληφθούν αντίγραφα από αρχειοθετημένο σε φιλμ υλικό της περιόδου αυτής, κυρίως όμως από 1960 μέχρι 1980. Η έρευνα στο υλικό της ΥΙΝ περιορίσθηκε στη θεματολογία, που αφορά το προσωπικό του ναυτικού. Η αυθεντικότητα και αξιοπιστία των εγγράφων έγκειται στη διαδικασία που τηρεί το ναυτικό ανέκαθεν για τη συλλογή, αρχειοθέτηση, φύλαξη των αρχείων των υπηρεσιών του. Δεν έχει υποπέσει στην αντίληψη του γράφοντος, πως το υλικό αυτό έχει χρησιμοποιηθεί μέχρι τώρα. Αξιοποιήθηκε κυρίως στην ανάλυση των θεμάτων που παρουσιάζονται στα Μέρη Β και Γ (Δόμηση στελεχών και συμπεριφορές υπό αυταρχικά καθεστώτα). Βασικό μέρος της διατριβής στηρίζεται στα έντυπα που χρησιμοποιούν οι ΕΔ και κυρίως το ΠΝ στις διαδικασίες επιλογών, ελέγχου για φρονήματα, κρίσεων για προαγωγές, χορήγησης αδείας γάμου, αξιολόγησης κ.ο.κ. Η τεκμηρίωση αυτών των εντύπων στηρίζεται στην πηγή προέλευσης και στην επί δεκαετίες χρήση τους. Αποτέλεσαν το κυρίαρχο εργαλείο στην καθιέρωση διαδικασιών και μηχανισμών ελέγχου και παρακολούθησης των στελεχών. Χρησιμοποιήθηκαν από τα στελέχη των ΕΔ, για αναπαραγωγή των ίδιων μηχανισμών και όμοιων στελεχών. Δείχνουν πως και γιατί λειτούργησαν υπό αυταρχικό καθεστώς με τους συγκεκριμένους τρόπους οι αξιωματικοί και οι υπαξιωματικοί στην μετά τον εμφύλιο πόλεμο περίοδο. Ειδικά στην επταετία 1967-1974 που υπήρξε η κορύφωση του αυταρχισμού. Χαρακτηρισμένα ως ΄΄απόρρητα΄΄ ή ΄΄άκρως απόρρητα΄΄, παρείχαν την εγγύηση της ασφαλούς χρησιμοποίησης, εφόσον προστατεύονται από αυτούς τους χαρακτηρισμούς. Συμπληρώνονται και αξιοποιούνται από μεγάλο αριθμό στελεχών των ΕΔ και των ΣΑ, που εναλλάσσονται στα αντίστοιχα καθήκοντα. Διασώθηκαν ως όργανα μηχανισμού ελέγχου διότι, οι χρήστες τους προέρχονταν από διαδικασίες, που τους είχαν αναδείξει τα ίδια αυτά έντυπα. Όταν ο αξιωματικός συμπληρώνει τέτοια έντυπα, δεν θεωρεί πως συμμετέχει ίσως σε διαδικασία, που ξεφεύγει από τα όρια της ηθικής και του δικαίου. Αυτό το υλικό προέρχεται από την ΥΙΝ. Κάποια εντοπίσθηκαν και σε ατομικούς φακέλους (Παναγούλη, Μήνη, ΑΚ) κάποια άλλα σε προσωπικά αρχεία (Στάππα), συμπληρωμένα και χρήσιμα για συγκεκριμένη αξιοποίηση.

Από την ΥΙΝ επίσης προέρχεται όλο το υλικό των περιοδικών αναφορών των Ακολούθων Αμύνης και Ναυτικών Ακολούθων. Των αναφορών ασφαλείας περιφερειακών διοικήσεων και υπηρεσιών του ναυτικού. Των πρακτικών των μηνιαίων συσκέψεων ασφαλείας των αρχηγών των ΕΔ και των ΣΑ καθώς και των αναφορών με τα συμπεράσματα/ αποφάσεις από τις συσκέψεις αυτές. Η περιοδικότητα των εγγράφων αυτών, το περιεχόμενο και η παρουσίαση-σχολιασμός των γεγονότων από τους συντάκτες τους (όλοι στελέχη των ΕΔ), είναι τα στοιχεία που τα κάνουν χρήσιμα στην εργασία αυτή.

Στρατιωτικές υπηρεσίες και παραγωγικές σχολές ΕΔ. Από τις σχολές ζητήθηκαν και δόθηκαν τα Εγκόλπια των σπουδαστών και οι Κανονισμοί λειτουργίας τους. Από τη ΣΝΔ προέρχονται οι ενδεικτικές ποινές των δοκίμων που χρησιμοποιούνται στο κείμενο. Τηρούνται οι ποινές αυτές στη ΣΝΔ από την ίδρυσή της, και χορηγούνται στους αιτούντες ως Μητρώα, αφού αποτελούν και τα καθορισμένα όρια συμπεριφορών, πέρα από τα οποία λειτουργεί κατασταλτικά η σχολή. Εκεί έγκειται και η χρησιμότητά τους στη διατριβή. Από τη ΣΝΔ κυρίως προέρχονται τα στοιχεία καρτελών των αξιωματικών μαχίμων και μηχανικών που υπηρετούσαν στις 20-4-1967 και όσων στη συνέχεια εξήλθαν ως σημαιοφόροι μέχρι το 1974. Αυτά τα στοιχεία αποτέλεσαν τη βάση της κοινωνιολογικής ανάλυσης (τμήμα του Β Μέρους). Σε συνδυασμό με όλες τις επετηρίδες του ναυτικού που εντοπίσθηκαν στην ΥΙΝ και στο Β΄ Κλάδο του ΓΕΝ. Από την διεύθυνση προσωπικού του ΓΕΝ προέρχεται μεγάλο τμήμα των εγγράφων και στοιχείων στελεχών του ναυτικού. Στοιχεία σταδιοδρομίας, ΦΕΚ, ΝΔ, Διατάξεις, Κανονισμοί, Εγκύκλιοι, Μόνιμες Διαταγές, πινακοποιημένα στοιχεία εκπαίδευσης, προϋπηρεσίας, μητρώων, μεταθέσεων, επιλογών κ.ο.κ. Από τη ΔΝΕ (Διοίκηση

Ναυτικής Εκπαίδευσης) και τις σχολές μονίμων υπαξιωματικών προέρχεται ό,τι υλικό αφορά αντίστοιχα στοιχεία υπαξιωματικών και αξιωματικών εξ υπαξιωματικών (πολύ λιγότερο σε σύγκριση με το υπόλοιπο των αξιωματικών προέλευσης ΣΝΔ).

Απόστρατοι των ΕΔ και ιδιώτες. Αξιοποιήθηκαν τμήματα ιδιωτικών αρχείων αποστράτων αξιωματικών των ΕΔ. Τα περισσότερα αφορούν προσωπικές/ υπηρεσιακές υποθέσεις, που ενδιαφέρουν την εργασία. Επειδή αναφέρονται σε γεγονότα της περιόδου που εξετάζεται και κύρια της τελευταίας δικτατορίας. Χρησιμοποιήθηκαν στη στήριξη των Γ και Δ μέρους προσωπικά αρχεία των Λ.Βασιλικόπουλου, Ν. Στάππα, Τ. Μήνη, Μ.Βαρδάνη, Ν.Παπαχρήστου, Α.Αντωνιάδη, Π.Κουτσομυτόπουλου, Δ.Αλευρομάγειρου, Β.Παπαδημητρίου, Α.Πολίτη, Δ.Πατσίλια, Ι.Αλεξάκη, Δ.Δήμου. Είναι όλοι εν αποστρατεία αξιωματικοί των ΕΔ πλήν Α. Αντωνιάδη που είναι Α/ΓΕΝ.

Ο Γ.Νοταράς διέθεσε έγγραφα για την υπόθεση Δημοκρατική Άμυνα και ο Α. Φραγκιάς για την υπόθεση ΠΑΚ. Ο Στάθης Παναγούλης διέθεσε τον φάκελλο σταδιοδρομίας του αδερφού του Γιώργου στελέχους του στρατού ξηράς, που έχει παραλάβει από το αρμόδιο τμήμα προσωπικού του ΓΕΣ. Η Σοφία Μήνη επίσης του συζύγου της Τάσου Μήνη.

Ο τέως Βουλευτής Κ.Κάππος διέθεσε τα χρησιμοποιηθέντα έγγραφα και στοιχεία για την έκδοση του βιβλίου του *Έγκλημα Εναντίον της Κύπρου,* Γνώσεις, Αθήνα 1991. Προέρχονται από το υλικό της επιτροπής της Βουλής για την κυπριακή υπόθεση, το περισσότερο υλικό είναι χειρόγραφα των καταθέσεων και τμήμα τους έχει χρησιμοποιηθεί από τον ίδιο (και κάποιο άλλο από τον Ψαρουδάκη). Η οργάνωση και τακτοποίηση αυτού του αρχείου έφερε ένα σημαντικό τμήμα της υπόθεσης αυτής σε χρήση στη διατριβή.

Το αρχείο που διατέθηκε από τον Ε.Πετρόπουλο (εν αποστρατεία υποναύαρχο) χρησιμοποιήθηκε στην προσέγγιση της υπόθεσης ΄΄Φάκελος Κύπρου΄΄ και των εμπλοκών στελεχών του ΠΝ στις παραλαβές νέων υποβρυχίων, που φτάνουν μέχρι και την κυπριακή υπόθεση.

Το αρχείο του αντιναύαρχου ε.α. Ε.Ζωγράφου, που αφορά τα χρησιμοποιηθέντα στοιχεία από τη επιτροπή εξετάσεων στις κρίσεις για αποκατάσταση διωχθέντων επί δικτατορίας. Νόμοι, διατάγματα, πίνακες, έγγραφα κάθε είδους, που αφορούν το θέμα των κατά στάδια και κατ' επανάληψη αποκαταστάσεων και στους τρεις κλάδους των ΕΔ.

Το αρχείο του γράφοντος. Το ένα τμήμα αφορά τα έγγραφα, που ένα στέλεχος της κατηγορίας του εισπράττει και υποβάλλει κατά τη διάρκεια της σταδιοδρομίας του στο ΠΝ (πειθαρχικές και ποινικές διώξεις, αποκαταστάσεις, προαγωγές, μεταθέσεις, διοικητικές εξετάσεις, προανακρίσεις, αναφορές υπηρεσιακές και προσωπικές, κρίσεις, επανακρίσεις, έγγραφα γάμου, καταλογισμοί, δημοσιεύματα εφημερίδων, πρακτικά δικών, εκπαιδεύσεις, μελέτες….). Επίσης το περιεχόμενο του ατομικού του φακέλου σταδιοδρομίας, που ανοίγει με την ορκωμοσία ως αξιωματικού και κλείνει με την αποστρατεία του. Ο Φάκελος αυτός (όπως και ο αντίστοιχος του λοχαγού Γιώργου Παναγούλη και του ταξιάρχου Τάσου Μήνη) είναι οι μόνοι πλήρεις φάκελοι τέτοιου είδους που αποκτήθηκαν από τις αρμόδιες διευθύνσεις των τριων όπλων. Η δομή ενός φακέλου, το περιεχόμενο, τα έντυπα που εντάσσονται σ' αυτόν, προβλέπονται από πάγια διαταγή του αντίστοιχου αρχηγού. Ο ατομικός φάκελος είναι, συνδετικός ιστός του στελέχους με τις ΕΔ που υπηρετεί. Απαγορευμένος για τον άμεσα ενδιαφερόμενο όσο διάστημα βρίσκεται σε ενεργή υπηρεσία, χρήσιμος στην παρούσα έρευνα.

Το υπόλοιπο αρχείο του γράφοντος καλύπτει αποσπασματικά διάφορα θέματα που εκτίθενται πιο κάτω. Πρόσθετα έγγραφα (αναφορές, πορίσματα ΕΔΕ, εκθέσεις, οργανωτικά κ.λ.π.) που χρησιμοποιούνται για τις εμπλοκές του προσωπικού στην κυπριακή υπόθεση και ιδία του πραξικοπήματος κατά του Μακαρίου, αποκτήθηκαν τη δεκαετία του 1980, όταν υπηρετούσε ο γράφων στο ΓΕΝ/ΔΚΒ και συγκέντρωνε έγγραφα που αφορούσαν στελέχη του ναυτικού και την επταετία 1967-1974.

Όλες οι πηγές με την ταυτότητά τους (αριθμοί πρωτοκόλλου εγγράφων ή άλλα στοιχεία δηλωτικά της αυθεντικότητας) καταγράφονται στις υποσημειώσεις του κειμένου.

Τα θέματα που αφορούν περιγράφονται πιο κάτω αλλά και αναφέρονται ως τίτλοι στα επιμέρους κεφάλαια της εργασίας. Ο διαχωρισμός των εγγράφων θεματικά, πρόσφερε και τον κορμό της εργασίας αφού τα τρία Μέρη Β, Γ και Δ, που αποτελούν τον βασικό όγκο της εργασίας, στηρίχθηκαν στο αρχείο αυτό και την κατανομή του.

Τα χρησιμοποιηθέντα έγγραφα είναι σε γενικές γραμμές (μαζί με τα συνήθη των υπηρεσιών) τα ακόλουθα σε συσχετισμό και με τις θεματικές ενότητες. Σε παρένθεση θα καταχωρείται η πηγή προέλευσης:

- Βεβαιωτικά ΓΕΝ/Β3-ΙΙ για την συμμετοχή στελεχών του ναυτικού σε ενέργειες κατά του καθεστώτος της 21ης Απριλίου 1967. Αντίγραφα μητρώων που χρησιμοποιήθηκαν για έκδοση αυτών των βεβαιωτικών και πιστοποιούν την ακρίβεια τους (ΓΕΝ/Β3).
- Επιστολές, αναφορές, ποινές, πορίσματα ΕΔΕ, δημοσιεύματα, υπομνήματα, βεβαιωτικά, τηλεγραφήματα κ.λ.π. που καλύπτουν περιπτώσεις στελεχών που εκδηλώθηκαν κατά της δικτατορίας (τα πορίσματα των ΕΔΕ από ΓΕΝ/Β3-Ι και τα υπόλοιπα από προσωπικά αρχεία των ίδιων).
- Αποφάσεις, πίνακες, απαγορεύσεις κ.λ.π. από πλευράς στελεχών υπηρεσιών (συνεργατών) του στρατιωτικού καθεστώτος, που αφορούσαν την προστασία του από αντιπάλους κ.λ.π. (ΥΙΝ).

- Της υπόθεσης ΄΄Δημοκρατική Άμυνα στο ΠΝ΄΄ που αφορούν τη συμμετοχή, ποινική και πειθαρχική δίωξη κ.λ.π. στελεχών του ΠΝ. Καταθέσεις, πορίσματα, πρακτικά και αποφάσεις από δίκες των διωχθέντων για βασανισμούς των συλληφθέντων (Γεράσιμος Νοταράς, Βασίλης Παπαδημητρίου, Ανδρέας Πολίτης και ΓΕΝ/Β3-Ι).
- Σήματα, αναφορές, πορίσματα ΕΔΕ, εκθέσεις συμβάντων, πρακτικά συνεδριάσεων συμβουλίων κρίσεων κ.λ.π. από το κίνημα του βασιλιά στις 13 Δεκεμβρίου 1967. Η εξέταση ειδικά των αναφορών(μετά τη λήξη του κινήματος) των στελεχών, που δραστηριοποιήθηκαν στις 13/12/67 προσφέρεται ιδιαίτερα για έρευνα των αιτιών αποτυχίας αλλά κύρια για ερμηνεία νοοτροπιών, χαρακτήρων κ.λ.π. (Αρχείο Α/ΓΕΝ, Επίτιμος Α/ΓΕΝ Ν.Παππάς, και οι ΕΔΕ από ΓΕΝ/Β3-Ι).
- Αρχείο από την υπόθεση που επικράτησε ως ΄΄Ανταρσία του Α/Τ ΒΕΛΟΣ΄΄ και από την απόπειρα κατάληψης των αντιτορπιλικών στον εκπαιδευτικό πλου των ναυτικών δοκίμων στο SAINT RAFAEL(Επίτιμος Α/ΓΕΝ Ν.Παππάς, πλοίαρχος ε.α. Κ.Ματαράγκας, από ΥΙΝ τα ημερολόγια του Α/ΤΒΕΛΟΣ).
- Αρχείο για την οργάνωση κινήματος στο ναυτικό, που αφορά την εξάρθρωσή της το Μάιο του 1973, τις ανακρίσεις, πειθαρχική και ποινική δίωξη, απολογίες, καταθέσεις, βεβαιωτικά, αποκαταστάσεις, πίνακες συνταχθέντες επί δικτατορίας, αναφορές, επιστολές, μητρώα, όρκοι κ.λ.π. Το αρχείο αυτό δεν καλύπτει το σύνολο των στοιχείων από την υπόθεση. Εκτιμάται πως έγγραφα που καλύπτουν τις ενέργειες των υπηρεσιών ασφαλείας του καθεστώτος για την οργάνωση αυτή στο ναυτικό, έχουν αφαιρεθεί ή βρίσκονται ασφαλισμένα στις αντίστοιχες υπηρεσίες (ΚΥΠ, 2^{ο} ΕΓ του ΓΕΣ ως συντονιστικό των υπολοίπων στη δικτατορία). Πάντως μεγάλο αρχείο που βρισκόταν στη διάθεση του γραφείου Α/ΓΕΝ μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1980, σήμερα κατά πάσα πιθανότητα δεν βρίσκεται στον ίδιο χώρο. Εκείνο κάλυπτε όλες σχεδόν τις δράσεις στελεχών των ΕΔ και κύρια της οργάνωσης για κίνημα στο ναυτικό. Από το τμήμα που διατίθεται, καταβάλλεται προσπάθεια σε συσχετισμό και με τις συνεντεύξεις, να ερευνηθεί το θέμα των ανακρίσεων και πιέσεων στην ΕΣΑ και τους λοιπούς χώρους κράτησης (Ν. Παππάς, αρχείο Α/ΓΕΝ, ΓΕΝ/ΔΚΒ, ΓΕΝ/Α2).
- Διαφόρων υποθέσεων με κοινό χαρακτηριστικό πως αφορούν δραστηριότητες στελεχών των ΕΔ αλλά και συνεργατών τους ιδιωτών, υπέρ του στρατιωτικού καθεστώτος. Πορίσματα ΕΔΕ που διενεργήθηκαν στη μεταπολίτευση για εξέταση καταγγελιών εναντίον συνεργατών του απριλιανού καθεστώτος. Αναφορές, εισηγητικά, πίνακες, έντυπα κ.λ.π. (ΥΙΝ, ΓΕΝ/Β3).
- Πρακτικά και αποφάσεις δίκης, συμβούλιο κρίσεων, αναφορές, πίνακες με χαρακτηρισμούς στελεχών του στρατού από την υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ που εισάγουν στην εργασία και το θέμα αυτό (ΥΙΝ, Στρατοδικείο Αθηνών, προσωπικά αρχεία στελεχών ΣΞ ε.α.).
- Ορισμένα έγγραφα αναφερόμενα στον ΙΔΕΑ, που βοηθούν την εργασία στην εισαγωγή του ως καθοριστικού παράγοντα στις εξελίξεις στις ΕΔ και την ανάμειξή των μελών του στην πολιτική μεταπολεμικά (προσωπικά αρχεία αποστράτων αξιωματικών).
- Ελάχιστα για προσέγγιση της υπόθεσης ΄΄Δίκη του Ναυτικού΄΄ το 1948 και της ΄΄Δίκης των Αεροπόρων΄΄ του 1953. Ενδεικτικά της βαρύτητας τους στη διαμόρφωση του γενικώτερου κλίματος και αυτών καθαυτών των ΕΔ μετεμφυλιακά (ΓΕΝ/ΔΚΒ, και Ατομικός Φάκελος Μήνη).
- Ανακοινώσεις και ανώνυμες επιστολές που κυκλοφόρησαν μαζικά στα πλαίσια ενεργειών ΄΄άτυπου΄΄ συνδικαλισμού αξιωματικών μηχανικών του ναυτικού, που έχει τη ρίζα του στη διάρκεια της επταετίας. Επιτελικές μελέτες για αναδιοργάνωση ναυτικού, δημοσιεύματα, επώνυμες επιστολές κ.λ.π. γύρω από αυτή την υπόθεση με έντονα στοιχεία συντεχνιακού χαρακτήρα (ΝΣΠ, ΓΕΝ/ΔΚΔ, ημερήσιος Τύπος Αθηνών, προσωπικό αρχείο γράφοντος).
- ΄΄Δελτία Ψυχολογικών Επιχειρήσεων΄΄ δηλαδή περιοδικά έγγραφα των 7^{ων} ΕΓ με επισημάνσεις αναλύσεις, καταγραφή υποθέσεων, ενεργειών, δράσεων σχετικών με το καθεστώς στα πλαίσια ενημέρωσης ως μορφής προπαγάνδας (ΥΙΝ).
- Αναλύσεις υπηρεσιών του καθεστώτος για τις αντιδικτατορικές ενέργειες. Πρακτικά μηνιαίων συσκέψεων των κορυφαίων των υπηρεσιών ασφαλείας και αρμοδίων υπηρεσιών των ΕΔ υπό την ηγεσία των ΕΔ, με εξέταση όλων των αφορούντων τις ΕΔ και την ΄΄ασφάλεια΄΄ του καθεστώτος (ΥΙΝ).
- Περιοδικές αναφορές ασφαλείας και πληροφοριών αρμοδίων υπηρεσιών επί επταετίας, περιοδικά δελτία ΄΄αντιπληροφοριών ΚΕΣΑ΄΄, αναφορές ασφαλείας και πληροφοριών Ακολούθων Αμύνης για θέματα σχετικά με τη δικτατορία, αντιστασιακές οργανώσεις, συμπεριφορές και απόψεις φορέων του εξωτερικού για το καθεστώς κ.λ.π. (ΥΙΝ).
- Έγγραφα εκδοθέντα από υπηρεσίες του καθεστώτος της 21^{ης} Απριλίου, που αφορούν ποικίλες υποθέσεις. Με κοινό στοιχείο τον τρόπο αντιμετώπισης των καθημερινών συμβάντων και συμπεριφορών-σχέσεων στελεχών και λοιπού προσωπικού των ΕΔ, σε διάφορες φάσεις της καθημερινής υπηρεσιακής, κοινωνικής και ιδιωτικής τους ζωής. Σχέσεις των δύο φύλλων, σχέσεις με ιδιώτες, με ένστολους διαφορετικών ειδικοτήτων, κλάδων των ΕΔ και σωμάτων ασφαλείας,

ενδεικτικές νοοτροπίας και καλλιεργούμενου πνεύματος, υποθέσεις σχετικές με το καθεστώς κ.λ.π. (ΥΙΝ, αρχείο Ν.Παπαχρήστου).

- Δημοσιεύματα και αναφορές στελεχών στη μεταπολίτευση σχετικά με δραστηριότητα που ανέπτυξαν επί δικτατορίας υπέρ ή κατά του καθεστώτος (περιπτώσεις Λαδά, Καψάλη, Δημητρακόπουλου, Κουλουμβάκη, Παπαχρήστου) (ΥΙΝ).
- Αναφορές, πορίσματα διοικητικών εξετάσεων, επιστολές ιδιωτών, έγγραφα επιθεωρήσεων διοικητών και αρχηγών, με παρατηρήσεις αρχηγών προς στελέχη των ΕΔ. Αντιπροσωπευτική αλληλογραφία ενδεικτική σχέσεων μεταξύ ΑΕΔ και αρχηγών κλάδων ΕΔ, σχέσεις εκκλησίας με στελέχη ΕΔ, δημόσιες σχέσεις ΕΔ και αντιμετώπιση πολιτών από στελέχη ΕΔ στην επταετία, διαφώτιση στρατεύματος, διαλέξεις στελεχών υπέρ απριλιανού καθεστώτος, αντιμετώπιση μειονοτήτων στις ΕΔ, συμπεριφορά, τάξη και πειθαρχία κ.λ.π. (ΥΙΝ, αρχείο Κουτσομυτόπουλου, ΓΕΝ/Β3-Ι).
- Κανονισμοί, πορίσματα ΕΔΕ, ποινές, εκπαίδευση κ.λ.π. που αφορούν παραγωγικές σχολές ΕΔ. Νομοθετικό πλαίσιο διαμόρφωσης με την εκπαίδευση και τρόπο ζωής ΄΄μοντέλου΄΄ επιθυμητού στελέχους για τις ΕΔ. Η παρουσίαση των ενεργειών, διαδικασιών κ.λ.π. για ολοκλήρωση του αυριανού στελέχους με καλλιέργεια πνεύματος σώματος, εμφύτευση συγκεκριμένων αρχών, αξιών και στόχων καταβάλλεται προσπάθεια να αξιολογηθεί από αυτά τα στοιχεία (ΥΙΝ, Παραγωγικές Σχολές ΣΝΔ-ΣΣΕ-ΣΙ-ΣΜΥΝ-ΣΣΑΣ).
- Εγκύκλιοι, διαταγές, έντυπα, δίκτυα πληροφοριών, φάκελοι, οδηγίες και παραδείγματα, με τα οποία προσεγγίζεται το θέμα της οχύρωσης των ΕΔ και κύρια των στελεχών του, από τον ΄΄κίνδυνο΄΄ κατ' αρχήν ΄΄διείσδυσης΄΄ ατόμων με ανεπιθύμητη ιδεολογία, και στη συνέχεια ΄΄ανεπιθύμητων΄΄ ιδεολογιών και κύρια του κομμουνισμού. Τα περισσότερα από τα στοιχεία αφορούν το ναυτικό και την περίοδο της επταετίας 1967-1974.Το αρχείο που εντοπίσθηκε στην ΥΙΝ, προέρχεται από λοιπές υπηρεσίες που το έστελναν εκεί και όχι από τις αρμόδιες, που είναι τα $2^{α}$ ΕΓ των μεγάλων σχηματισμών και τα γραφεία ελέγχου και πληροφοριών των μικρότερων υπηρεσιών με επικεφαλής τους ΑΓΕΠ. Επομένως είναι καθαρό πως ελήφθη ειδική μέριμνα για εξαφάνιση αυτού του αρχείου από το $2^{ο}$ ΕΓ του ΓΕΝ ή ίσως και να προβλέπεται έτσι. Καταγράφονται οι προσπάθειες και προβληματισμοί σε επίπεδο συντονιστικών (Α/ΓΕΕΘΑ) και οργάνων εκτός των ΕΔ (ΚΥΠ), για τους κινδύνους από την έλευση μεταπολιτευτικά των ΄΄κομμουνιστο/ συμμοριτών΄΄. Οι ανησυχίες για ύπαρξη ή διείσδυση οργανωμένων κομμουνιστών στις ΕΔ (αναβιώνουν οι φόβοι για την ΚΟΣΣΑ) στη μεταπολίτευση. Προσεγγίζεται το θέμα και ο τρόπος τήρησης χαρακτηρισμών με βάση τα κοινωνικά φρονήματα των στελεχών, αλλά και των υπολοίπων που εργάζονται μέσα ή συνεργάζονται με τις ΕΔ, ήτοι στρατεύσιμοι, υπάλληλοι, ημερομίσθιοι, εργολάβοι κ.λ.π. (Το αρχείο αυτό προέρχεται από την ΥΙΝ, την ΚΥΠ, τον ατομικό φάκελο ΑΚ από ΓΕΝ/Β3-ΙΙΙ, του Γ.Παναγούλη από ΓΕΣ/$1^{ο}$ ΕΓ, και του Τάσου Μήνη από ΓΕΑ, προσωπικό αρχείο τ.Αρχηγού ΠΑ αντιπτέραρχου Ν.Στάππα, προσωπικά αρχεία αποστράτων αξιωματικών).
- Στοιχεία από δικογραφίες, ατομικούς φακέλους, αρχεία φυλακών, δικαστήρια και δημόσιες υπηρεσίες με παρουσίαση των περιπτώσεων στελεχών των ΕΔ, που αντέδρασαν στο απολυταρχικό καθεστώς της επταετίας 1967-74 με διάφορους τρόπους. Είτε ατομικά, ή σε οργανώσεις μικτές (με ιδιώτες) ή αμιγείς από στρατιωτικούς. Προσεγγίζονται οι οργανώσεις ΑΑΑ, Οργάνωση για Κίνημα στο Ναυτικό και Α/ΤΒΕΛΟΣ, ΑΚΕ-ΠΑΚ, Ελεύθεροι Ελληνες, ΕΑΝ, Ομάδα Οπρόπουλου. Καταβάλλεται προσπάθεια για ερμηνεία των λόγων αντίδρασης και των αιτίων αποτυχίας στις σχεδιάσεις για κινήματα, απαγωγές, καταλήψεις νησιών …{έγγραφα από ΥΙΝ, ΓΕΝ/Β3, επίτιμο Α/ΓΕΝ Λ.Βασιλικόπουλο, οικογένεια Σ.Μουστακλή και Α.Φραγκιά, αντιναύαρχο ε.α. Ι.Μασουρίδη, επίτιμους αντιστράτηγους Μ.Βαρδάνη και Δ.Αλευρομάγειρο, Φυλακές Κορυδαλλού, Διαρκές Ναυτοδικείο, ΣΦΕΑ (Σύνδεσμος Φυλακισθέντων και Εξορισθέντων Αντιστασιακών), Ιπ.Σαββούρα, προσωπικό αρχείο γράφοντος}.
- Αρχείο για το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου, την εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο, το ρόλο των στελεχών του ΠΝ στο κλιμάκιο Κύπρου, οι αναφορές των στελεχών και η ΕΔΕ που ακολούθησε, και τμήμα από το ανακριτικό υλικό της επιτροπής της Βουλής για το Φάκελο Κύπρου. Το αρχείο αυτό χρησιμοποιείται στην εργασία με άξονα τις συμπεριφορές και την ερμηνεία τους των στελεχών των ΕΔ στις υποθέσεις αυτές (ΓΕΝ/Β3-ΙΙΙ οι ΕΔΕ, ΓΕΕΘΑ και προσωπικά αρχεία με αναφορές/εκθέσεις στελεχών Παπαδάκη- Αλευρομάγειρου- Γουλέα- Α/ΓΕΕΦ, μήνυση κατά υπευθύνων κυπριακής τραγωδίας από αρχείο υποναυάρχου ε.α. Ε.Πετρόπουλου, αρχείο Κ.Κάππου, αναφορά- κατάθεση τ.ΥΦΕΘΑ Ν.Κουρή).
- Υπόθεση παραλαβής κυρίου υλικού ναυτικού (Υποβρυχίων) από Γερμανία και αντιδράσεις στελεχών. Πειθαρχική δίωξη μελών επιτροπής παραλαβής. Συσχετισμός με φάκελο Κύπρου (προσωπικό αρχείο υποναυάρχου ε.α. Ε.Πετρόπουλου)

- Αρχείο που χρησιμοποιήθηκε στις επιτροπές εξέτασης αιτήσεων για αποκατάσταση διωχθέντων στελεχών των ΕΔ στη μεταπολίτευση (αρχείο Ζωγράφου μέλους της επιτροπής αποκατάστασης διωχθέντων, ΓΕΝ/Β3, προσωπικό αρχείο ΑΚ)
- Αρχείο με αναφορές Α/ΓΕΝ και ΕΔΕ για πειθαρχική δίωξη στελεχών που συνέπραξαν με τη δικτατορία (ΥΙΝ, ΓΕΝ/Β3-Ι οι ΕΔΕ, ΦΕΚ από Εθνικό Τυπογραφείο, στοιχεία σταδιοδρομίας από ΓΕΝ/Β3-ΙΙΙ και ΔΝΕ).
- Αρχείο για την πειθαρχική και ποινική δίωξη μελών της ανακριτικής επιτροπής της υπόθεσης ΄΄Δημοκρατική Άμυνα΄΄ στο ναυτικό (Διαρκές Ναυτοδικείο, ΓΕΝ/Β3-Ι).

ΕΝΤΥΠΟ ΥΛΙΚΟ

Εκτός των εγγράφων, χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία και από τις ακόλουθες **<u>έντυπες</u>** πηγές:

- Τα στοιχεία πίνακα Νο 5, Παράρτημα Α(ονόματα, μητρώα, γονείς, καταγωγή, επάγγελμα, τάξη εισόδου-εξόδου από τη σχολή) που συντάχθηκε σε συνεργασία με προσωπικό της ΣΝΔ από τις αιτήσεις/ καρτέλες των δοκίμων στις εισαγωγικές τους εξετάσεις και που βρίσκονταν σε ενεργό υπηρεσία στις 20-4-1967. Χρησιμοποιήθηκαν στην κοινωνιολογική προσέγγιση. (αρχείο ΣΝΔ)
- Τις επετηρίδες αξιωματικών του ΠΝ για στοιχεία που πολύ συχνά χρειάζονται στην εργασία. Επίσης για τις συγκρίσεις εκείνων που ήταν ε.ε. στις 20-4-67 με εκείνους που εισήλθαν στη ΣΝΔ μέχρι το 1974 και με τους υπηρετούντες το 2000. Πρόσθετα στοιχεία κοινωνιολογικής μορφής, εκπαιδεύσεων, πτυχίων, θέσεων εξωτερικού και ΝΑΤΟ, αριθμών υπηρετούντων κατά διαστήματα, ειδικότητες, τάξεις, αριθμοί μητρώων, ηλικίες κ.λ.π. χρησιμοποιήθηκαν από τις επετηρίδες (των ετών 1912, 15,26,33,41, 48,62,63,64,66,68,70, 71,72,73, 85, 95,2000 και 2003 που εντοπίσθηκαν στο ΓΕΝ και ΥΙΝ).
- Τις καταστάσεις με στοιχεία προϋπηρεσιών, θαλάσσιας υπηρεσίας, ετών εξωτερικού και πτυχίων των ετών 1986-1989 (τα αποκαλούμενα παραδοσιακά στον κλάδο προσωπικού του ΓΕΝ *΄΄σεντόνια΄΄*) για τους αξιωματικούς του ΠΝ. Ήταν τα χρησιμοποιούμενα στη διαδικασία μεταθέσεων και τοποθετήσεων των στελεχών του ΠΝ, αλλά και τα καθορίζοντα την εξέλιξη σε συνδυασμό με το περιεχόμενο των ατομικών τους φακέλων. Τα στοιχεία που καταγράφονται σ' αυτά θεωρούνται από τους αρμόδιους φορείς του κλάδου προσωπικού και τις τηρούμενες διατάξεις, τα συνιστούντα την επαγγελματική δομή των στελεχών. Είναι οι προϋπηρεσίες και τα τυπικά, επαγγελματικά, ναυτικά κ.λ.π. ΄΄προσόντα΄΄ που καθορίζουν και επηρεάζουν την εξέλιξη τους (ΓΕΝ/Β3-ΙΙ).
- Πίνακες του ΠΝ με κωδικοποιήσεις υπηρεσιών του, με υπηρετούντες σε συγκεκριμένες περιόδους ανθυπασπιστές και υπαξιωματικούς και με τα πλοία που απ' αρχής είχε το ΠΝ. Τα στοιχεία για τους υπαξιωματικούς και τους αξιωματικούς προελεύσεως παραγωγικών σχολών υπαξιωματικών του ΠΝ χρησιμοποιήθηκαν μόνον σε θέματα εκπαίδευσης στις παραγωγικές σχολές, καλλιεργούμενης νοοτροπίας, διακρίσεων, συμπεριφορών των διαφόρων ειδικοτήτων κ.λ.π. Δεν υπήρξε εμπεριστατωμένη προσέγγιση υπαξιωματικών και αξιωματικών άλλων κατηγοριών πλην προελεύσεως ΣΝΔ. Το ενδιαφέρον για τους υπαξιωματικούς και τους εξ αυτών αξιωματικούς είναι μεγάλο για μια έρευνα από κάθε άποψη. Λόγω μεγάλου αριθμού αλλά και του ρόλου των υπηρετούντων ειδικά στο ΠΝ (η αναλογία είναι πολύ διαφορετική από των άλλων κλάδων των ΕΔ και κλίνει με το μέρος των υπαξιωματικών, αφού σ' αυτούς στηρίζεται κύρια το πλοίο ως βασική μονάδα του ναυτικού). Το διατιθέμενο αρχείο είναι ελάχιστο, ο απαιτούμενος χρόνος μεγάλος. (ΓΕΝ/Μηχανοργάνωση, ΔΝΕ).
- Πίνακες απογραφών της χώρας (κυρίως στην κοινωνιολογική προσέγγιση) με πληθυσμιακά δεδομένα για στήριξη συγκριτικών στοιχείων καταγωγής, κοινωνικής διαστρωμάτωσης, και επαγγέλματος γονέων στελεχών του ΠΝ (ΕΣΥΕ).
- Τα τεύχη που μέχρι σήμερα έχουν εκδοθεί του επίσημου περιοδικού του ΠΝ ΄΄Ναυτική Επιθεώρηση΄΄. Χρησιμοποιήθηκαν για τις ανακοινώσεις προαγωγών και αποστρατειών καθώς και για εντοπισμό κειμένων σχετικών με ιδεολογικές θέσεις απόψεις στελεχών του ναυτικού. Ελάχιστα κείμενα εντοπίσθηκαν σχετικά με το καθεστώς της περιόδου 1967-1974(ΥΙΝ και προσωπικό αρχείο).
- Τα δημοσιεύματα εφημερίδων, στρατιωτικών και άλλων περιοδικών και εντύπων με αναφορές στα πρακτικά δικών σχετικών με τη δικτατορία όπως και άρθρων, αναλύσεων, καταχωρήσεων γεγονότων κ.λ.π. που σχετίζονται με στελέχη των ΕΔ και εμπλοκές τους με το καθεστώς της 21^{ης} Απριλίου 1967. Οι εφημερίδες και τα έντυπα- περιοδικά δεν χρησιμοποιήθηκαν σε ευρεία έκταση στην εργασία, αλλά ως υποστηρικτικό υλικό ειδικά από καταχωρήσεις στη μεταπολίτευση (προσωπικό αρχείο).
- Τις Διατάξεις Β.Ν. και την εξέλιξή τους σε Διατάξεις ΠΝ καθώς και τον Κανονισμό Τεχνικών Υπηρεσιών (ΓΕΝ/ΔΚΒ, ΥΓΕΝ).

- Τα εγκόλπια των παραγωγικών σχολών των τριών κλάδων των ΕΔ. Εκδόσεις επετειακές και κανονισμοί των ίδιων σχολών και των σχολών πολέμου και ΣΕΘΑ (Παραγωγικές Σχολές, ΝΣΠ, ΣΕΘΑ, ΣΑΣΣ).
- Κανονισμοί για διάφορα θέματα και υπηρεσίες (αλληλογραφίας, συντμήσεων, ΕΣΑ, ΕΝΑ, στολών, *΄΄Των εν ταις πόλεσι φρουρίοις…΄΄* κ.λ.π.) με τους οποίους προσεγγίζονται τα θέματα γραφειοκρατίας, επιβολής στρατιωτικού νόμου άρα και χρήσης στρατευμάτων σε ολοκληρωτικό καθεστώς, διαχείρισης της βίας από στρατιωτικούς μηχανισμούς κ.λ.π. (ΓΕΝ, ΓΕΣ, ΓΕΕΘΑ)
- Ομαδικές μελέτες σπουδαστών σχολών πολέμου και ΣΕΘΑ, τόσο για το περιεχόμενο των μελετών όσο και για τη νοοτροπία και μεθοδολογία προσέγγισης των θεμάτων από τους σπουδαστές-στελέχη ΕΔ (ΣΕΘΑ, ΝΣΠ).
- Μητρώα Ναυτικών Δοκίμων που περιλαμβάνουν ποινές αντιπροσωπευτικές της κρατούσης λογικής στη διαμόρφωση χαρακτήρων, ένταξη στο ΄΄Πνεύμα Σώματος΄΄ και οριοθέτηση των επιτρεπτών με τα απαγορευμένα (ΣΝΔ, προσωπικό αρχείο αντιναυάρχου Ι.Μασουρίδη).
- Ατομικούς φακέλους (τηρούμενους από τους κλάδους προσωπικού με βάση τη σχετική νομοθεσία για λόγους σταδιοδρομίας) του υπολοχαγού Γ. Παναγούλη, του ταξιάρχου ΠΑ Τ. Μήνη και του γράφοντος. Χρησιμοποιήθηκαν οι διαδοχικές σημειώσεις (φύλλα ποιότητος) και ότι άλλα έγγραφα περιείχαν για παροχή εικόνας του χρησιμοποιούμενου υλικού από τον μηχανισμό κρίσεων και προαγωγών στις ΕΔ για τα στελέχη τους (ΓΕΣ/1^{ο} ΕΓ, ΓΕΝ/Β3, ΓΕΑ Β΄Κλάδος).

ΒΙΒΛΙΑ

Τα Βιβλία που χρησιμοποιήθηκαν στα εισαγωγικά κυρίως κεφάλαια και στην κοινωνιολογική προσέγγιση, είναι δύο ειδών.

- Εκδόσεις σχετικές με το Κυπριακό και το Απριλιανό καθεστώς 1967-1974 στην Ελλάδα.
- Βιβλία με περιεχόμενο όπου κοινός παράγοντας είναι οι ΕΔ, και ο ρόλος που τα στελέχη τους έπαιξαν στη σύγχρονη ιστορία της Ελλάδας. Στοιχεία από τις εκδόσεις αυτές χρησιμοποιούνται στον τομέα ερμηνειών, σχολίων, απόψεων, κανόνων, αναλύσεων κ.λ.π. σε εμπλοκές στελεχών των ΕΔ και πολιτικών προσώπων για την μετεπαναστατική μέχρι την λήξη του εμφυλίου κυρίως περίοδο (1821-1950).

Από τις εκδόσεις που χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία για τη δικτατορία 1967-1974 και την Κυπριακή υπόθεση ξεχωρίζουν τα ακόλουθα:

EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS, *The Greek Case*, 1969, Martinus Nijhoff, Hague 1972 το οποίο σε συνδυασμό και με λοιπές εκδόσεις του ίδιου φορέα στήριξε σχολιασμό για την εξέταση της ελληνικής περίπτωσης στο ευρωπαϊκό αυτό όργανο.

ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ ΝΙΚΟΣ,*Οι Πολιτικοί Θεσμοί σε Κρίση 1922-1974, Όψεις της Ελληνικής Εμπειρίας*, Θεμέλειο, Αθήνα 1995.

ΑΡΑΠΑΚΗΣ ΠΕΤΡΟΣ, *Το Τέλος της Σιωπής,* Νέα Σύνορα-Α.Α. Λιβάνης, Αθήνα 2000. Το βιβλίο αυτό αποτελεί μια προσπάθεια του Αραπάκη να δώσει δίκαιους λόγους για τη στήριξή του προς την δικτατορία, αλλά παράλληλα εκθέτει και τα συμβάντα των τελευταίων ημερών της χούντας και το δικό του ρόλο, ιδωμένα από τη σκοπιά του. Χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία για ερμηνεία συμπεριφορών και όχι για παρουσίαση γεγονότων. Παρόμοια χρήση έγινε και από το βιβλίο του ΓΡ. ΜΠΟΝΑΝΟΥ, *Η Αλήθεια*, Copyright Μπονάνος, Αθήνα 1986, ΑΕΔ επί Ιωαννίδη. Η παράλληλη μελέτη και χρήση των δύο εκδόσεων προσφέρει στη διατριβή στοιχεία για σύγκριση χαρακτήρων, μεθόδων, διαδικασιών. Στοιχεία για γεγονότα μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τα βιβλία αυτά, μόνον εφόσον η αξιοπιστία τους στηρίζεται σε τρίτες πηγές. Δεν εκτιμώνται ως αξιόπιστα τα αναφερόμενα στις εκδόσεις Αραπάκη και Μπονάνου. Περιλαμβάνουν μισές αλήθειες και στρεβλές ερμηνείες.

ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ, ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΜΙΧΑΛΗΣ, *Τα Μυστικά Αρχεία του Κίσιντζερ, Η Απόφαση για τη Διχοτόμηση,* Α.Α.Λιβάνης, Αθήνα 2002.

ΒΕΡΕΜΗΣ ΘΑΝΟΣ, *Ο Στρατός στην Ελληνική Πολιτική,* Κούριερ Εκδοτική, Αθήνα 2000. Είναι η μελέτη που στήριξε προσεγγίσεις του γράφοντος στο ρόλο του στρατού στο σύγχρονο ελληνικό κράτος και κύρια τις τέσσερις πρώτες δεκαετίες του εικοστού αιώνα. Του ίδιου επίσης και η συμπληρωματική σ' αυτό εργασία *Οι Επεμβάσεις του Στρατού στην Ελληνική Πολιτική 1916-1936,* Οδυσσέας, Αθήνα 1983.

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ, *Το Κυπριακό στη Βουλή των Ελλήνων (Πρακτικά Συζητήσεων της Βουλής από 1915-1989),* Διεύθυνση Επιστημονικών Μελετών της Βουλής, Αθήνα 1994 απ' όπου έγινε χρήση ελάχιστων στοιχείων όσον αφορά το ιστορικό του Κυπριακού στην ελληνική Βουλή και αρκετά από τις συζητήσεις και τα πορίσματα της ανακριτικής επιτροπής για τον ΄΄Φάκελο της Κύπρου΄΄.

ΔΑΡΑΚΗ-ΜΑΛΛΕ ΜΑΡΙΑ, *Οι Εσατζήδες,* Κέδρος, Αθήνα 1976 με πλήρη σχεδόν κάλυψη κοινωνιολογικών και άλλων στοιχείων που χρειάσθηκε ο γράφων στην εργασία του. Επίσης για την προσέγγιση του βασανιστή

από άλλες πλευρές χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία από το βιβλίο της ΜΙΚΑΣ ΧΑΡΙΤΟΥ-ΦΑΤΟΥΡΟΥ, *Ο Βασανιστής ως Όργανο της Κρατικής Εξουσίας, Ψυχολογικές Καταβολές,* Ελληνικά ΓράμματαΑθήνα 2003.
Από τα βιβλία του ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΔΡΟΥΣΙΩΤΗ, *Η Εισβολή της Χούντας στην Κύπρο*, Στάχυ, Αθήνα 1996, *ΕΟΚΑ Η Σκοτεινή Όψη,* Στάχυ, Αθήνα 2000, *ΕΟΚΑ Β & CIA,Το Ελληνοτουρκικό Παρακράτος στην Κύπρο,* Αλφάδι, Λευκωσία 2002 και τέλος το *1974, Το Άγνωστο Παρασκήνιο της Τουρκικής Εισβολής*, Αλφάδι, Λευκωσία 2002, χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία αναφερόμενα στο ρόλο συγκεκριμένων στελεχών των ΕΔ στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου και την τουρκική εισβολή στο νησί.
Η εργασία-ρεπορτάζ του ΜΙΧΑΛΗ ΙΓΝΑΤΙΟΥ, *Το Σεμινάριο της Ρώμης, Νοέμβριος 73, Τότε που Παίχτηκε η Τύχη της Κύπρου,* Ποντίκι, Αθήνα 1989, δίνει στοιχεία για το τι διαμείφθηκε σε εκείνη τη συνάντηση στη Ρώμη και σχετιζόμενα με ότι επακολούθησε οδηγεί σε συμπεράσματα για το παρασκήνιο του κυπριακού.
Από την εργασία του γράφοντος, *Το Πολεμικό Ναυτικό στη Δικτατορία 1967-1974,* Γνώση, Αθήνα 1993, χρησιμοποιήθηκε μεγάλος αριθμός στοιχείων και πινάκων ειδικά στα κεφάλαια που αναφέρονται στην αντίσταση κατά του καθεστώτος της 21^{ης} Απριλίου 1967 και στις συνεργασίες μ' αυτό. Εκείνο που λείπει από αυτήν την έκδοση είναι η ανάλυση και σχολιασμός, καθώς και η συμπλήρωση με ότι επιπλέον στοιχεία προέκυψαν εν τω μεταξύ για τις αναφερόμενες περιπτώσεις. Καταβλήθηκε προσπάθεια ώστε, να ενταχθούν αυτές οι ελλείψεις στα χρησιμοποιούμενα τμήματα.
Ο δημοσιογράφος Ν. Κακαουνάκης με το δίτομο βιβλίο του *2650 Μερόνυχτα Συνομωσίας,* Παπαζήση, Αθήνα 1976 (12^{η} έκδοση) από τα πρώτα του είδους στη μεταπολίτευση προσφέρει το κλίμα, τις ίντριγκες, τις ομαδοποιήσεις, τις εσωτερικές συγκρούσεις και την πάλη για συντήρηση της διακυβέρνησης των στελεχών και υποστηρικτών της δικτατορίας. Η παράθεση των στοιχείων με ονόματα και γεγονότα μπορεί να συμπληρώσει τη γενική εικόνα ή να δώσει πεδίο σύγκρισης στοιχείων. Τα αναφερόμενα έγγραφα εκτιμώνται ως χρησιμοποιήσιμα.
Ο ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΠΠΟΣ υπήρξε ως Βουλευτής μέλος της ανακριτικής επιτροπής της Βουλής για το Φάκελο της Κύπρου (όπως αποκαλείται η κυπριακή υπόθεση και κύρια το πραξικόπημα και η εισβολή) και εξέδωσε το, *Έγκλημα Εναντίον της Κύπρου,* Γνώσεις, Αθήνα 1991με βάση ορισμένα στοιχεία από τις καταθέσεις. Αυτά τα στοιχεία αλλά και τα υπόλοιπα των ίδιων καταθέσεων (που είναι στην πλειοψηφία τους στελέχη των ΕΔ) χρησιμοποιούνται στη διατριβή από τον γράφοντα. Παρόμοια στοιχεία παρέχει και στο δικό του βιβλίο ο ΨΑΡΟΥΔΑΚΙΣ ΝΙΚΟΣ, *Η Κυπριακή Τραγωδία Χωρίς Μάσκα*, Χριστιανική Δημοκρατία, Αθήνα 1988.
Από τη διατριβή του ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΚΑΡΑΜΠΕΛΙΑ, *Ο Ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων στην Πολιτική Ζωή της Τουρκίας και της Ελλάδας, Συγκριτική Ανάλυση των Μεταπολεμικών Στρατιωτικών Επεμβάσεων, 1945-1980,* Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001 παίρνονται στοιχεία σύγκρισης των δύο καθεστώτων.
Ο ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΥΜΠΕΡΗΣ, στην έκδοση *Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες,* Ποιότητα, Αθήνα 1999 δίνει στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν και με γεγονότα σχετιζόμενα με την οργάνωση του ναυτικού και την κίνηση του βασιλιά στις 13-12-1967. Αλλά κύρια δίνει στιγμιότυπα κοινωνιολογικής μορφής από την ζωή του στο ναυτικό και τέτοια που ερμηνεύουν και στηρίζουν τις επιλογές του γράφοντος, για την πορεία και διαμόρφωση χαρακτήρων μέσα στις ΕΔ.
Ο ταξίαρχος ε.α. ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ, από τους αξιωματικούς του στρατού ξηράς του μεσοπολέμου που στελέχωσε τον παράνομο μηχανισμό του ΕΛΑΣ Αθήνας και το Δημοκρατικό Στρατό στη συνέχεια, με το βιβλίο του *Από Εύελπις Αντάρτης,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, α.χ. δίνει στοιχεία για τη διαμόρφωση, τον τρόπο σκέψης και δράσης αυτών των στελεχών της άλλης όχθης απ' την οποία και καταβλήθηκε προσπάθεια να ΄΄προστατευθούν΄΄ οι ΕΔ μεταπολεμικά. Υλικό και στοιχεία για αξιωματικούς του στρατού ξηράς προέλευσης της ΣΣΕ που έδρασαν από την εποχή της δικτατορίας Μεταξά μέχρι το τέλος του εμφύλιου πολέμου αλλά και την πορείας τους στη συνέχεια ως στελέχη του ΚΚΕ δίνει ο ΒΕΝΕΤΣΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΒΑΣΙΛΗΣ, ταξίαρχος πεζικού ε.α. αξιωματικός ΕΛΑΣ και ΔΣΕ στο βιβλίο του, *«ΠΑΡΩΝ» Μια Ζωή Στην Πρώτη Γραμμή,* Συγχρονη Εποχή, Αθήνα 2004.
Οι ομιλίες κ.λ.π. του επικεφαλής του Απριλιανού καθεστώτος μέχρι το 1973 ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, που βρίσκονται στην έκδοση *Το Πιστεύω μας,* Γενική Διεύθυνση Τύπου Αθήνα 1968-1972, χρησιμεύουν για προσέγγιση του τρόπου σκέψης ενός στελέχους του στρατού. Που γενόμενος ο ισχυρός άνδρας της χώρας επέβαλλε και έγινε αποδεκτό, να θεωρούνται οι λόγοι αυτοί ως η ιδεολογική βάση του καθεστώτος.
Για την υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ χρησιμοποιούνται κάποια στοιχεία από τα βιβλία ΑΝΔΡΕΑ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ, *Η Δημοκρατία στο Απόσπασμα,* Καρανάσης, Αθήνα 1974 και ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΣ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ, *Εφιάλτης στην Αθήνα,* Καστανιώτης, Αθήνα 1984. Επίσης από το πιο κοντινό στα της υπόθεσης αυτής του ΑΡΗ ΜΠΟΥΛΟΥΚΟΥ, *Υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ,* Ο Τύπος, Αθήνα 1989
Ο ΠΑΠΑΧΕΛΑΣ Α, με στοιχεία και αρχεία κατά τα φαινόμενα της αμερικανικής πλευράς δίνει πολλά στην έκδοση *Ο Βιασμός της Ελληνικής Δημοκρατίας,* Εστία, Λευκωσία 1997. Ως γνωστόν οι αμερικανικές υπηρεσίες είναι ιδιαίτερα προσεκτικές στην αποκάλυψη εγγράφων, που μπορεί να εκθέτουν την πολιτική τους. Η αίσθηση του γράφοντος είναι, πως αποκαλύπτουν εκείνα που η απόκρυψή τους δεν προσφέρει τίποτα ενώ η εμφάνισή τους αποδίδει, εφ' όσον είναι προτιμότερο να βγαίνουν υπό έλεγχο και κάποια αρνητικά στην επιφάνεια.

Λεπτομέρειες για τη δράση των εμπλεκομένων στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου, κύρια όμως καταγραφή και σχολίαση των συγκρούσεων στην εισβολή των Τούρκων και τις επιχειρήσεις που ακολούθησαν στις δύο φάσεις του ΑΤΤΙΛΑ, δίνει στο βιβλίο του ο Γ. ΣΕΡΓΗΣ *Η Μάχη της Κύπρου, Ιούλιος-Αύγουστος 1974, Η Ανατομία της Τραγωδίας*, Αφοί Βλάσση, Αθήνα 1999. Ο Σέργης λύνει πολλές απορίες για τις συνθήκες των συγκρούσεων και τις συμπεριφορές των Ελλήνων και Ελληνοκυπρίων κατά τα διάρκειά τους. Ειδικά ερμηνεύει (έστω με ουδέτερη προσέγγιση) την απόσυρση-υποχώρηση κατά τον ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ των ελληνικών δυνάμεων στη σημερινή γραμμή. Η προβολή εκείνων που τίμησαν την ιδιότητα και πολέμησαν δεν σώζει τη στάση των υπολοίπων, αλλά και δεν ακουμπάει τις λοιπές πλήν της στρατιωτικής διάστασης.

Στην κοινωνιολογική προσέγγιση χρησιμοποιούνται στοιχεία από τη διατριβή του Δ. ΣΜΟΚΟΒΙΤΗ, *Μία Ιδιότυπος Κοινωνική Ομάς, Αι Ένοπλοι Δυνάμεις,* Θεσσαλονίκη 1977.

Για την οργάνωση με σκοπό κίνημα στο ναυτικό χρησιμοποιούνται επίσης στοιχεία από το βιβλίο Ι. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ, *Το Κίνημα του Ναυτικού Μάιος 1972, Προσωπική Μαρτυρία*, Παπαζήση 2003.

Η χρήσιμη έκδοση ΥΠΟΥΡΓΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ, *Πρακτικά Συζητήσεων επί του Συντάγματος 1968*, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1971 προσφέρεται στο να παρουσιάζει μέσα από τα λεγόμενα των μελών εκείνων των υπουργικών συμβουλίων του δικτατορικού καθεστώτος, τον τρόπο σκέψης ειδικά τέως στελεχών του στρατού. Τα οποία κατέχοντας θέσεις υπουργών, προβάλλουν ιδιότητες για τις οποίες δεν εκπαιδεύτηκαν, ούτε ήταν έτοιμοι να υπηρετήσουν.

Τα σταδιοδρομικά στοιχεία (αριθμοί μητρώου, τάξεις, αρχαιότητες, κ.λ.π.) που περιέχονται στο δίτομο έργο του ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΧΑΡΑΤΣΗ, *1023 Αξιωματικοί και 22 Κινήματα*, Αθήνα 1985 υπήρξαν πολύ χρήσιμα για τον γράφοντα, αφού διαφορετικά θα έπρεπε να καταφεύγει σε επετηρίδες όπου και πάλι δεν ήταν συγκεντρωμένα.

Από τα λοιπά βιβλία (πολιτικών επιστημών, ιστορίας, στρατιωτικά κ.λ.π.) που χρησιμοποιήθηκαν ξεχωρίζουν τα ακόλουθα:

MOSKOS CHARLES, *Η Στρατιωτική Κοινωνιολογία στην Αμερική,* Παπαζήσης, Αθήνα 1996, απ' όπου ελήφθησαν στοιχεία για στήριξη της κοινωνιολογικής προσέγκισης.

ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ…*Η Συνταγματική Θέση των Ενόπλων Δυνάμεων,* με αντίστοιχη χρησιμοποίηση.

Από την έκδοση ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ, *Αι Αγορεύσεις του Ελληνικού Κοινοβουλίου 1909-1956,* Εθνικός Κήρυξ, Αθήνα 1959, χρησιμοποιήθηκαν κάποια στοιχεία για το Κυπριακό.

Η έκδοση του ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ, *Διατάξεις Πολεμικού Ναυτικού,* ΓΕΝ/Β1-Ι 17-4-95 χρησιμοποιήθηκε ως πηγή για προσέγγιση σε σημαντικό αριθμό στοιχείων ως εκ της φύσης του περιεχομένου. Σημειώνεται πως οι ΄΄Διατάξεις΄΄ είναι από τις κυριότερες θεσμοθετημένες αποφάσεις όπου, περιλαμβάνονται τα προβλεπόμενα για την καθημερινή λειτουργία του μηχανισμού του πολεμικού ναυτικού.

Αντίστοιχα από την έκδοση του ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ, *Κανονισμός της εν ταις Πόλεσι και Φρουρίοις Υπηρεσίας των Στρατευμάτων*, Στρατιωτικόν Τυπογραφείον, Αθήναι 1949, πάρθηκαν στοιχεία με τα προβλεπόμενα για τις επεμβάσεις στρατιωτικών τμημάτων κατά διάρκεια ταραχών. Επομένως προκύπτει ο τρόπος με τον οποίο κινήθηκε ο στρατός στις 21-4-1967 σε επίπεδο τμημάτων μη μυημένων στο πραξικόπημα.

Η τρίτομη έκδοση του ΤΡ. ΓΕΡΟΖΗΣΗ, *Το Σώμα των Αξιωματικών*, Δωδώνη, Αθήνα – Γιάννινα 1996 στάθηκε πολύ χρήσιμη στον γράφοντα.

Από την έκδοση του ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΣΤΡΑΤΟΔΙΚΕΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ, *Πρακτικά και Αποφάσεις Υποθέσεως Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.,* Αθήνα 1967, χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία.

Επίσης από την έκδοση της ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΝΑΥΤΙΚΟΥ, *Πλοία Ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού 1830- 1991,*Αθήνα 1991.

Η εργασία του ΓΙΑΝΝΗ ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΥ, *Ληστές, Η Κεντρική Ελλάδα στα Μέσα του 19^{ου} Αιώνα,* Ερμής Αθήνα 1979 αποτέλεσε για τον γράφοντα τη συγκολλητική ουσία μεταξύ των εργασιών του Παπαγεωργίου και του Βερέμη που χρησιμοποιήθηκαν. Οι μεταλλάξεις των ενόπλων της επανάστασης και των διαδόχων τους από κλέφτες, αρματολούς και μέλη της φάλαγγας των αγωνιστών, σε καπετάνιους στη δούλεψη των Δερβεναγάδων Τούρκων και Αλβανών πέρα απ' τα σύνορα του νεοσύστατου κράτους και στη συνέχεια πάλι σε ληστές, σε επαναστάτες, οροφύλακες, εθνοφύλακες, φυγόδικους, χωροφύλακες, στρατιώτες κ.ο.κ. δείχνονται μέσα από το βιβλίο αυτό.

Το βιβλίο του ΝΙΚΟΥ ΚΟΥΡΗ, *Ελλάδα – Τουρκία, Ο Πεντηκονταετής "ΠΟΛΕΜΟΣ",* Νέα Σύνορα – Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 1997 αποκαλύπτει για τη σχεδίαση ΄΄Κόκκινη Προβιά΄΄ καθώς και το ρόλο των αμερικανικών υπηρεσιών στα αφορούντα τις ΕΔ της Ελλάδας.

Η έκδοση του Ι. ΜΑΛΑΚΑΣΗ, *Το Ναυτικό στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, Η Συνολική Προσφορά της Ελληνικής Εμπορικής Ναυτιλίας (Ιστιοφόρου και Ατμοπλόου) 1940-1945 (Αρχείο Ι.Μελισσηνού, Εφέδρου εκ Μονίμων Αντιπλοιάρχου ΠΝ)*, Πανεπιστήμιον Ιωαννίνων, Ιωάννινα 1995 περιλαμβάνει εκτός των εμπλοκών στελεχών του ναυτικού στο εμπορικό στη διάρκεια του Β΄Παγκόσμιου Πολέμου και στοιχεία από το αρχείο Μελισσηνού που ενδιαφέρουν την εργασία.

Η μελέτη του Θ. ΜΑΛΟΥΤΑ, *Κοινωνική και Γεωγραφική Προέλευση των Μάχιμων Αξιωματικών του Π.Ν. (1957-1982),* τεύχος 14, ΙΑΝ-ΜΑΡ 1986 περιοδικό ΘΕΣΕΙΣ προσφέρεται από το περιεχόμενό της για συγκρίσεις με την κοινωνιολογική προσέγγιση του γράφοντος.

Χρησιμοποιήθηκαν επίσης τα βιβλία Α. ΜΟΣΧΟΝΑ, *Παραδοσιακά Μικροαστικά Στρώματα, Η Περίπτωση της Ελλάδας,* Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών,Αθήνα 1986, Ν. ΜΟΥΖΕΛΗ *Νεοελληνική Κοινωνία, Όψεις Υπανάπτυξης,* Εξάντας, Αθήνα 1978, επίσης στην κοινωνιολογική προσέγγιση για καθορισμό κοινωνικού οικονομικού χώρου (τάξη-στρώμα) όπου ανήκουν τα στελέχη των ΕΔ.

Ο ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, στη διατριβή του *Η Στρατιωτική Πολιτική του Καποδίστρια, Δομή, Οργάνωση και Λειτουργία του Στρατού Ξηράς της Καποδιστριακής Περιόδου,* Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 1986, ανοίγει ουσιαστικά το δρόμο για την μελέτη των σχετικών με τις ΕΔ του σύγχρονου ελληνικού κράτους τα πρώτα μετεπαναστατικά χρόνια. Από την άποψη αυτή μαζί με τις εργασίες του Βερέμη για το ρόλο των στρατιωτικών, αποτέλεσαν τις πηγές που χρησιμοποιήθηκαν περισσότερο. Τα δύο βιβλία του Κ. ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗ, *Κανέλλος Δεληγιάννης*, Καστανιώτης, Αθήνα 2001, και *Τα Καπάκια (Βαρνακιώτης, Καραϊσκάκης, Ανδρούτσος),* Καστανιώτης, Αθήνα 2003, παρουσιάζουν τις δραστηριότητες των ενόπλων αρματολών και κλεφτών (στρατιωτικών στελεχών) της επαναστατικής περιόδου τα πρώτα χρόνια της γέννησης του ελληνικού κράτους και στοιχεία τους εντάχθηκαν στην εργασία.

Για τη Δίκη των Αεροπόρων χρησιμοποιήθηκε το βιβλίο του Α. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ, *Η Υπόθεση των 11 Αεροπόρων,* Καστανιώτης, Αθήνα 1995.

Το τετράτομο έργο του αποκαλούμενου από τους παλιούς αξιωματικούς ΄΄ο Κόκκινος Πλοίαρχος΄΄ Ν. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Αναμνήσεις και Σκέψεις Ενός Παλαιού Ναυτικού.* Αθήνα 1972, θεωρείται το μόνο που προσεγγίζει τις δραστηριότητες του ΠΝ εκείνης της προπολεμικής και πολεμικής περιόδου από μη συντηρητική (πολιτικά) πλευρά.

Για τη νομοθεσία με προβλέψεις θεμάτων ΕΔ χρησιμοποιήθηκε η έκδοση του ΝΙΚΗΤΑ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΥ, *Στρατιωτικός Ποινικός Κώδιξ, Συναφείς Ειδικοί Νόμοι,* ΓΕΣ, Αθήνα 1960.

Καταγραφές του βιβλίου του Ε. Ν. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ, *Η Φωκίδα της Επανάστασης, Η Γενιά του Εικοσιένα και η Τύχη Όλων των Αγωνιστών,* Αθήνα 1994, χρησιμοποιήθηκαν στο κεφάλαιο για την αποκατάσταση των διωχθέντων επί δικτατορίας 1967-1974.

Η εργασία του Ι. ΦΑΚΙΔΗ, *Ιστορία της ΣΝΔ 1845-1973*, Αθήνα 1975 καταγράφει όλους τους εισελθόντες στη ΣΝΔ από την ίδρυσή της μέχρι την έκδοση του βιβλίου και ήταν συχνή η προσφυγή στα δεδομένα του.

Τα βιβλία του Β. ΦΙΛΙΑ, *Κοινωνία και Εξουσία στην Ελλάδα, Η Νόθα Αστικοποίηση 1800-1864,* GUTENBERG, Αθήνα 1996, *Κοινωνιολογία της Υπανάπτυξης,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1999, *Κοινωνιολογικές Παρεμβάσεις,* Παπαζήσης, Αθήνα 2002 και *Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1983, χρησιμοποιήθηκαν ειδικά στην προσπάθεια για κοινωνιολογική προσέγγιση των εν ενεργεία αξιωματικών της 20-4-1967.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

Προκειμένου να βρεθούν απαντήσεις σε θέματα, για τα οποία δεν εντοπίσθηκε αρχειακό υλικό, αλλά και για να καταγραφούν απόψεις, θέσεις, σχόλια, από τέως στελέχη των ΕΔ, συντάχθηκε ερωτηματολόγιο και στάλθηκε σε ενενήντα εξ (96) άτομα. Η επιλογή τους έγινε με κριτήρια, που φαίνονται στην ΄΄ ταυτότητα΄΄ της κίνησης που ακολουθεί. Το κείμενο των ερωτήσεων τροποποιήθηκε ανάλογα με τις περιπτώσεις, καταχωρείται δε στην αρχή του παραρτήματος Β-ΙΙΙ των συνεντεύξεων.
Στο ερωτηματολόγιο απάντησαν γραπτά είκοσι. Από τους υπολοίπους που προσεγγίσθηκαν συμφώνησαν και παραχώρησαν συνέντευξη τριάντα εννέα, ενώ αρνήθηκε ο Πολιτόπουλος που είχε εκτεθεί άδικα στην εργασία ΑΚ και στην αναφερόμενη εκεί υπόθεση Μίλιση. Από το στρατό ξηράς και την αεροπορία στάλθηκαν ελάχιστες απαντήσεις στα ερωτηματολόγια, ενώ προσεγγίσθηκαν αρκετοί του στρατού και παραχώρησαν συνεντεύξεις.

Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ

Η επιλογή των προσώπων που προσεγγίσθηκαν, έγινε με βάση τα κριτήρια που χαρακτηρίζουν την επαγγελματική ιδιότητα και τη σχέση τους με τις ΕΔ (ειδικότητα για τους στρατιωτικούς), την ιδεολογικοπολιτική θέση, τη στάση τους στο διάστημα 1967-1974.

	ΠΝ	ΣΞ	ΠΑ	ΙΔΙΩΤΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ
ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ	83	7	6	-	96
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ	19	12	2	6	39
ΓΡΑΠΤΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	17	2	1	-	20

Προτιμήθηκαν οι συνεντεύξεις από στελέχη του στρατού ξηράς επειδή για το όπλο αυτό δεν διατίθεται επαρκές αρχείο, ενώ τα γεγονότα του ναυτικού και οι συμμετοχές σ' αυτά είναι γνωστά. Η αεροπορία δεν είχε έντονες αναμείξεις πλην της 13ης Δεκεμβρίου και του κινήματος του ναυτικού και ανάλογη είναι η συμμετοχή στελεχών της στη διατριβή. Η συμμετοχή που επιδιώχθηκε από τους μη ένστολους αφορούσε λίγες θεματικές ενότητες σχετιζόμενες με τις ΕΔ (Περίπτωση Μουστακλή, υπόθεση Δημοκρατικής Άμυνας στο Ναυτικό, διακοπή αναβολής στράτευσης φοιτητών, εμπλοκή στελεχών ΕΔ στην υπόθεση δημοσιογράφου Δημητρακόπουλου και οργάνωση ΑΣΕΑ με τον Βαρδή Βαρδινογιάννη).
Η προέλευση όσον αφορά τις παραγωγικές σχολές, η πολιτική τοποθέτηση και η στάση που τήρησαν το διάστημα 1967-1974, όσοι παραχώρησαν συνέντευξη και απάντησαν στα ερωτηματολόγια από τα στελέχη των ΕΔ (όλοι εν αποστρατεία πλην του Α/ΓΕΝ Α. Αντωνιάδη) καταγράφονται στη συνέχεια. Η ένδειξη ΄΄βασιλόφρονες΄΄ αναφέρεται για το διάστημα του Απριλιανού καθεστώτος.
Η καταχώρηση σε κατηγορίες πολιτικής τοποθέτησης και συμπεριφοράς κατά τη δικτατορία, βασίσθηκε ή στο περιεχόμενο των συνεντεύξεων ή στις αναγνωρίσεις αντιστασιακής ιδιότητας, ή στις γνωστές στον γράφοντα και μη αμφισβητούμενες δραστηριότητες.

	ΣΝΔΣΣΕΣΙ	ΣΧΟΛΕΣ ΥΠΑΞ	ΣΥΝΤΗ-ΡΗΤΙΚΟΙ	ΒΑΣΙΛΟ-ΦΡΟΝΕΣ[1]	ΚΕΝΤΡΩΟΙ ΚΕΝΤΡΟ-ΑΡΙΣΤΕΡΟΙ[2]	ΦΙΛΟΙ[3] ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ	ΟΥΔ-ΕΤΕΡΟΙ	ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΘΕ-ΝΤΕΣ ΩΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΑΚΟΙ
ΣΞ	12	2	3	;	9	1	4	9
ΠΝ	31	4	14	4	19	5	9	21
ΠΑ	3	-	-	-	3	-	2	1

V.- ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ [4]

ΣΥΝΤΜΗΣΗ ΕΠΕΞΗΓΗΣΗ

(Κ)	Κροτίδες
(Π)	Πανώ
(Πρ)	Προκηρύξεις
(Σ)	Συνθήματα
(Τ)	Τρικ
ATOMAL	Βαθμός Ασφαλείας[5]
ΑΣΒ	Ανωτάτη Σχολή Βιομηχανικών Σπουδών
BEM	British Empire Metal
BMH	British Military Horpital (στρατόπεδο στη Λευκωσία πρώην νοσοκομείο)
CIA	Central Intelligence Agency
CIC	Συστήματα Πληροφοριών
CINCSOUTH	Commander In Chief South
CNO	Chief Naval Operations
CYTA	Τηλεπικοινωνιακός Οργανισμός Κύπρου
ΕΟΚΑ	Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών
FINABELL[6]	
ISLD	Intelligence Service …..(?)
JUSMAPG	Joint US Military Advisory and Planning Group
M.T.C.	Σχολή Ναυτικής Τακτικής Αγγλίας
MAP	Military Assistance Programme
N.S.D.M.	National Security Decision Memoranda
N.S.S.M.	National Security Study Memoranda
NADEFCOL ή N.D.C	NATO DEFENSE COLLEGE
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NCC	Ναυτική Σχολή Πολέμου ΗΠΑ.
NPS	Απόφοιτος Monterey
NWC	Naval War College
P.C.C[1].	

[1] Για το στρατό ξηράς δεν διερευνήθηκε η κατηγορία αυτή των βασιλοφρόνων. Για το ναυτικό ο αναφερόμενος αριθμός προέρχεται από τους αποκαλούμενους ως ΄΄συντηρητικούς΄΄.

[2] Στην κατηγορία αυτή ανήκουν οι οπαδοί του κεντρώου χώρου αλλά για την προδικτατορική και μέχρι τη μεταπολίτευση και οι οπαδοί της κεντροαριστεράς που τότε έκφρασε ο Ανδρέας Παπανδρέου. Από τους αναφερόμενους ο μόνος που εξαιρείται, γιατί είναι κομμουνιστής, είναι ο Βασίλης Βενετσανόπουλος ταξίαρχος εν αποστρατεία και από τα παλαιά στελέχη του ΚΚΕ

[3] Ως φίλοι της δικτατορίας καταγράφονται εκείνοι που, στην αρχή τουλάχιστον της επταετίας, εκφράσθηκαν θετικά απέναντί της, πίστεψαν στις εξαγγελίες της ή και συνέπραξαν υπέρ του Απριλιανού καθεστώτος ως το τέλος.

[4] Οι ερμηνείες των αρκτικόλεξων του παρόντος πίνακα, καταγράφονται με τη γλώσσα και ορθογραφία που εντοπίσθηκαν και προέρχονται από:

-Τα ίδια τα έγγραφα όπου κάποια απ' αυτά χρησιμοποιούνται αναφέροντας και την ερμηνεία.

-Τον *Κανονισμό Συντμήσεων Ενόπλων Δυνάμεων*, Δνση Διοικητικής Υποστήριξης, αριθ. πρωτ. (αριθμός πρωτοκόλου) 073.1/135/007 σχ.5289 ΣΕΠ 1995

-Την *Επετηρίδα Αξιωματικών του Πολεμικού Ναυτικού*, του ΓΕΝ Β3-ΙΙΙ Σεπτέμβριος 2003

-*Την Κατάσταση Αξιωματικών Εν Αποστρατεία Πολεμικής Αεροπορίας Μέχρι το Έτος 1999* του ΓΕΑ Υπηρεσία Ιστορίας ΠΑ

[5] Ο χαρακτηρισμός ATOMAL σε έγγραφα προσδιορίζει μάλλον βαθμό ασφαλείας ανωτάτου επιπέδου για ζητήματα ιδεολογικοπολιτικά, κοινωνικών φρονημάτων κ.λ.π. και ίσως και για θέματα που σχετίζονται με πυρηνικά όπλα. Δε στάθηκε δυνατό να εντοπισθεί η ακριβής ερμηνεία και χρήση, αφού δεν περιλαμβάνεται ούτε στον Κανονισμό Συντμήσεων Ενόπλων Δυνάμεων, απ' όπου έχουν παρθεί πολλές από τις ερμηνείες των αρκτικόλεξων του παρόντος πίνακα.

[6] Οργάνωση αποτελούμενη από τους αρχηγούς στρατού δέκα ευρωπαϊκών κρατών και που λειτουργεί παράλληλα με το ΝΑΤΟ. Η ερμηνεία του αρκτικόλεξου δεν εντοπίσθηκε.

RCDS	Επιτελής Βασιλικού Κολεγίου Αμυντικών Μελετών Αγγλίας.
RNSC	Ναυτική Σχολή Πολέμου Αγγλίας.
TACCO	TACCO Νέων ΑΦΝΣ P-3
Α.Δ.ΠΑ.Α.	Ανωτέρα Διοίκησις Παρακτίου Αμύνης
Α.Ε.Α	Αρχαιότερος Έλληνας Αξιωματικός (NAYSOUTH NAPOLI)
Α.Ε.Μ.	Αντιδικτατορικόν Εργατικόν Μέτωπον
Α.Λ.Φ.Α	Αγώνας Λαϊκής Φιλελεύθερης Αντίστασης[2]
Α.Μ.	Αριθμός Μητρώου
Α.Π.	Αριθμός Πρωτοκόλλου
Α.Σ	Αρχηγός Στόλου
Α.Σ.Ε.Α.	Αντιδικτατορικός Σύνδεσμος Ελλήνων Αξιωματικών
Α.Σ.Μ.Υ.Ν.	Σύνδεσμος Αποφοίτων ΣΜΥΝ
Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.	Αξιωματικοί Σώζουν Πατρίδα Ιδέες Δημοκρατία Αξιοκρατία
Α.Φ	Αξιωματικός Φυλακής
α/α	Αύξων Αριθμός
Α/Α	Αντιαεροπορική Άμυνα
Α/Β	Αποβατικό
Α/Γ	Αρματαγωγό
Α/ΓΕΑ	Αρχηγός Γενικού Επιτελείο Αεροπορίας
Α/ΓΕΕΘΑ	Αρχηγός Επιτελείου Εθνικής Άμυνας
Α/ΓΕΝ	Αρχηγός Γενικού Επιτελείου Ναυτικού
Α/ΓΕΣ	Αρχηγός Γενικού Επιτελείου Στρατού
Α/Ν	Αερο-Ναυαγοσωστικό
Α/Τ	Αντιτορπιλικό
Α/Υ	Ανιχνευτής Υποβρυχίων (ή πτυχίο ανθυποβρυχιακού πολέμου).
Α/Υ	Ανθυποβρυχιακός
Α/ΦΟΣ	Αεροσκάφος
ΑΑ	Αρχηγείο Αεροπορίας
ΑΑΑ	Αντίσταση, Απελευθέρωση, Ανεξαρτησία
ΑΑΠ(ΕΧ)	Άκρως Απόρρητον Ειδικού Χειρισμού
ΑΑΠ	Άκρως Απόρρητον (βαθμός ασφαλείας)
ΑΑΠ	Αρχηγός Αιγαίου Πελάγους
ΑΑΣ	Ανώτατο Αεροπορικό Συμβούλιο
ΑΑΣΠΕ	Αντιφασιστική Αντιδικτατορική Σπουδαστική Παράταξη Ελλάδας
ΑΒ	Αεροπορική Βάση
ΑΒΥ	Αυτού Βασιλική Υψηλότης (ο διάδοχος του θρόνου)
ΑΓΕΠ	Αξιωματικός Γραφείου Ελέγχου Προσωπικού
ΑΓΜ	Αριθμός Γενικού Μητρώου
ΑΓΡΑΣ	(αντιδικτατορική οργάνωση –δεν εντοπίσθηκε η ερμηνεία)
ΑΔ	Αδιαβάθμητο (βαθμός ασφαλείας)
ΑΔΑΜΑ	Ανωτέρα Διοίκησις..(;) Μέσης Ανατολής
ΑΔΒΝΚ	Ανωτέρα Διοίκησις Βασιλικού Ναυστάθμου Κρήτης
ΑΔΒΝΣ	Ανωτέρα Διοίκησις Βασιλικού Ναυστάθμου Σαλαμίνος
ΑΔΕΣ	Αδέσμευτη Δημοκρατική Ένωση Σπουδαστών
ΑΔΙΣΠΟ	Ανωτάτη Διακλαδική Σχολή Πολέμου
ΑΔΜ/Μ	Πτυχίο Αεροδιαστημικού Μηχανολόγου Μηχανικού
ΑΕ	Αυτού Εξοχότης
ΑΕΔ	Αρχηγός (ή Αρχηγείο) Ενόπλων Δυνάμεων
ΑΕΜ	Αντιδικτατορικό Εργατικό Μέτωπο
ΑΕΝ	(Πτυχίο) Αεροναυπηγού
Αιμ	Εξειδίκευση Αιματολογίας (Για τους Παθολόγους).
Ακ	(Πτυχίο) Ακτινολογίας -Ραδιολογίας.
ΑΚ	Αντώνης Κακαράς ή το βιβλίο του ίδιου *Το Πολεμικό Ναυτικό στη Δικτατορία 1967-1974,* Β΄ έκδοση Αθήνα 1977
ΑΚΑ	Αρχηγός Κλάδου Α΄

[1] Το αρκτικόλεξο αφορά πτυχίο εκπαίδευσης στις ΗΠΑ, που γινόταν προ του 1967, και δεν είναι γνωστή η ερμηνεία του ούτε στην αρμόδια διεύθυνση εκπαίδευσης του ΓΕΝ.

[2] Το αρκτικόλεξο αποδίδει αντιστασιακή οργάνωση (φοιτητής Κ.Καίσερλης, οικοδόμος Γιώργος Σβίνος) που έδρασε με προκηρύξεις στην Κω. Καταγράφεται σε έγγραφο της ΚΥΠ που παρουσιάζεται ως ΕΓΡΑΦΟ Νο 5 στο παράρτημα Α. Η ΚΥΠ στο έγγραφό της αναφέρει πως η οργάνωση αυτή : *Εκδηλούται διά προκηρύξεων κυρίως εις την νήσον ΚΩ. Πρόσκειται εις τον Α.Παπανδρέου."*

ΑΚΑΜ	Ακόλουθος Αμύνης
ΑΚΒ,(Γ,Δ,Ε,)	Αρχηγός Κλάδου Β΄(ή Γ΄ ή Δ΄ ή Ε΄)
ΑΚΕ	Αντιδικτατορικό (ή Αντιφασιστικό) Κίνημα Ελλάδας
ΑΚΕΔ	Ακόλουθος Αμύνης Ενόπλων Δυνάμεων
Ακθ	Εξειδίκευση Ακτινοθεραπείας (Για τους Ακτινολόγους)
ΑΚΙΠ	Αρχηγός Κρητικού και Ιονίου Πελάγους
ΑΚΙΠ/Π	Αρχηγός Κρητικού Ιονίου Πελάγους εν Πλω
ΑΛΣ	Αρχηγείο Λιμενικού Σώματος
ΑΜ	Ασφάλεια Μονάδας ή Αυτού ή Αυτής Μεγαλειότης ή Αριθμός Μητρώου
Αμγ	(Πτυχίο) Απομαγνητίσεως
ΑΜΚ	Αμφίβια Μοίρα Καταδρομών
ΑΝ	Αναγκαστικός Νόμος ή Αρχηγείο Ναυτικού
ΑΝΕ	Αρχηγός Ναυτικής Εκπαίδευσης (ο μετέπειτα ΔΝΕ)
Ανθ	(Πτυχίο) Αναισθησιολογίας
Ανθστής	Ανθυπασπιστής
Ανθχος	Ανθυποπλοίαρχος
Ανπχος	Αντιπλοίαρχος
Αντχος	Αντιναύαρχος
ΑΝΣ	Ανώτατο Ναυτικό Συμβούλιο
ΑΝΣΚ	Αντικειμενικός Σκοπός
Αντιδικτ.ΕΦΕΕ	Αντιδικτατορική Εθνική Φοιτητική Ένωση Ελλάδας
ΑΝΥΕ	Ανωτάτη Ναυτική Υγειονομική Επιτροπή
ΑΝΥΕΘΑ	Αναπληρωτής Υπουργός Εθνικής Άμυνας
ΑΞΑΝ	Εξωτερικό Δίκτυο Ασφαλείας Ναυτικού
Αξκός	Αξιωματικός
ΑΟΟΑ	Αυτόνομος Οικοδομικός Οργανισμός Αξιωματικών
ΑΠ	(Πτυχίο) Αμφιβίου Πολέμου ή Απόρρητο.
ΑΠ	Απόρρητον
ΑΠΑΕΣΑ	Ασκών Ποινική Αγωγή Εκτάκτου Στρατοδικείου Αθηνών
Απρ	Απρίλιος
Απχος	Αρχιπλοίαρχος
Αρ.Πρωτ.	Αριθμός Πρωτοκόλλου
ΑΡΜ	Αρμενιστής
ΑΡΧ	Αρχειοφύλακας
ΑΡΧΣΤΗΣ	Αρχικελευστής
ΑΣ	Αποστολή Συμπληρώσεως
ΑΣΒΣΘ	Ανωτάτη Σχολή Βιομηχανικών Σπουδών Θεσσαλονίκης
ΑΣΔΑΝ	Ανωτάτη Στρατιωτική Διοίκηση Αιγαίου και Νήσων [14]
ΑΣΔΕΝ	Ανωτέρα Στρατιωτική Διοίκηση Εσωτερικού και Νήσων
ΑΣΕΑ	Αντιδικτατορικός Σύνδεσμος εν Ενεργεία Αξιωματικών (ή και Ελλήνων Αξιωματικών)[15]
ΑΣΜ	Αριθμός Στρατολογικού Μητρώου
ΑΣΟΕΕ	Ανωτάτη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών
ΑΣΠ	Ανωτέρα Σχολή Πολέμου (Στρατού)
ΑΣΣ	Ανώτατο Στρατιωτικό Συμβούλιο
ΑΣΣΔΕ	Ανώτατο Στρατηγείο Συμμαχικών Δυνάμεων Ευρώπης (SHAPE)
ΑΣΦ	Ασφάλεια
Ασφ	Ασφάλεια
ΑΤΑΔ	Αρχηγός Τακτικής Αεροπορικής Δύναμης
Αυ	(Πτυχίο) Ανθυποβρυχιακού Πολέμου
Αυγ	Αύγουστος
ΑΥΕΑ	Ανωτάτη Υγειονομική Επιτροπή Αεροπορίας
ΑΦ	Αριθμός Φακέλου ή Αξιωματικός Φυλακής
ΑΦ2, ΑΦ5	Αυστηρά Φυλάκιση δύο, πέντε ημερών κ.ο.κ.
ΑΦΕ	Αξιωματικός Φυλακής Επιτελείου
Β.Υ	Βάση Υποβρυχίων

[14] Η ερμηνεία του αρκτικόλεξου δεν εντοπίσθηκε στον Κανονισμό Συντμήσεων αλλά μάλλον πρόκειται για την προηγούμενη Διοίκηση της ΑΣΔΕΝ

[15] Πρόκειται μάλλον για την ίδια οργάνωση. Τη μία ερμηνεία δίνει η προκήρυξη που έχει δώσει και αναφέρεται σ' αυτήν ο Βαρδινογιάννης στη συνέντευξή του (βλ. παράρτημα Β-ΙΙΙ). Την άλλη ερμηνεία αναφέρουν τα ΄΄Πρακτικά Συσκέψεων Ασφαλείας΄΄ σε δύο περιπτώσεις με επιστολή στη μία και με προκήρυξη στην άλλη (βλ. πίνακα 3, παράρτημα Α).

ΒΑΔ	Βασική Διαταγή
Βαθ	Βαθμός
ΒΔ	Βασική Διαταγή
ΒΕΔΝ	Βασιλικός Επίτροπος του Διαρκούς Ναυτοδικείου
ΒΝ	Βασιλικό Ναυτικό
ΒΝΚ	Βασιλικός Ναύσταθμος Κρήτης
ΒΝΣ	Βασιλικός Ναύσταθμος Σαλαμίνας
ΒΟΑ	Βασική Οδηγία Ασκήσεων
ΒΟΕ	Βασικές Οδηγίες Επιχειρήσεων
ΒΣΕ	Βασικός Στρατιωτικός Εκπρόσωπος
ΒΥ/ΓΕΣ	Β΄ Υπαρχηγός ΓΕΣ
Γ.Σ.Π.Ε.	Γραφείο Συνδέσμου Προσωπικών Επαφών
Γ/Β	Γιουγκοσλαβία
Γ΄ΣΣ	Γ΄ Σώμα Στρατού
ΓΓΑ	Γενική Γραμματεία Αθλητισμού
ΓΓΤΠ	Γενική Γραμματεία Τύπου και Πληροφοριών
ΓΔΕ	Γενική Διεύθυνση Εξοπλισμών
ΓΔΕΑ	Γενική Διεύθυνση Εθνικής Ασφαλείας
ΓΔΕΝ	Γενική Διεύθυνση Ελληνικής Νεολαίας
Γε	Εξειδίκευση Γαστρεντερολογία ς (Για τους Παθολόγους)
ΓΕΕΘΑ	Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας
ΓΕΕΦ	Γενικό Επιτελείο Εθνικής Φρουράς
ΓΕΝ	Γενικό Επιτελείο Ναυτικού
ΓΕΝ/ΔΓ	ΓΕΝ Διεύθυνση Γραμματείας
ΓΕΠ/ΒΝΣ	Γραφείο Ελέγχου Προσωπικού Βασιλικού Ναυστάθμου Σαλαμίνας
ΓΕΠΝ	Γενική Επιθεώρηση Ναυτικού
ΓΕΠΣ	Γενικός Επιθεωρητής Στρατού
ΓΚ	Γραφείο Κυβερνήτου
ΓΚΕΣ	Γενικόν Κέντρον Εκπαιδεύσεως Στρατιωτικών (στην Παλαιστίνη)
ΓΚΣΣΚ	(Γενικός Κανονισμός....)[16]
ΓΜ	Γραφείο Μηχανής
ΓΜΕΠ	Γραφείο Μέριμνας Προσωπικού
Γν	(Πτυχίο) Μαιευτικής -Γυναικολογίας
Γρ	Γραφείο
ΓΣ	Γενική Συνέλευση
Δ.Α.	Δημοκρατική Άμυνα
Δ.Γ.Γ.Ε.Ν.	Διευθυντής Γραμματείας ΓΕΝ
Δ.Ε.Α. [17]	Δημοκρατικαί Επιτροπαί Αντιστάσεως
Δ.Ε.Ε.	Διοίκηση Ειδικών Επιχειρήσεων[18]
Δ.Ε.Κ.Α.[19]	Δημοκρ. Εθν.Κίνημα Αντιστάσεως
Δ.Μ.Χ.	Διεύθυνσις Μεταγωγών Χωροφυλακής
Δ.Συμ	Δικαστικός Σύμβουλος
Δ.ΤΧ	Διεύθυνση Τεχνικού
Δ/ΒΟΤ	Διεύθυνση Βοτανικού
Δ/ΒΟΤ	Διεύθυνση Βοτανικού
Δ/ΓΕΝ	Διοίκηση ΓΕΝ
Δ/ΜΔΑΝ	Διεύθυνση/ Μονάδας Διοικήσεως Αρχηγείου Ναυτικού
Δ/Π	Δεξαμενόπλοιο
Δ/Υ	Δημόσιος Υπάλληλος

[16] Δεν εντοπίσθηκε η ερμηνεία του αρκτικόλεξου πλην όμως αφορά Γενικό Κανονισμό.

[17] Η άποψη της ΚΥΠ το 1968 για την Δ.Ε.Α. όπως καταγράφεται σε έγγραφό της που παρουσιάζεται στο παράρτημα εγγράφων της παρούσης ως ΕΓΓΡΑΦΟ Νο 5 έχει ως εξής: «*… Μέλη της οργανώσεως εγένοντο εξτρεμιστικά στοιχεία ευρισκόμενα υπό την επήρειαν φιλοκινεζικών τάσεων ή αναρχικών. Άτομα μη κομμουνιστικών φρονημάτων δεν απεδείχθη ότι εγένοντο μέλη ταύτης. Αρχηγός ταύτης είναι ο Βερούχης Ιωάννης. Κυκλοφορεί εφημερίδα υπό τον τίτλον ΄΄ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ΄΄, ΄΄ΚΑΤΑΙΓΙΔΑ΄΄, ΄΄Ο ΛΑΟΣ΄΄, ΄΄ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΛΛΑΔΑ΄΄, ΄΄ΦΛΟΓΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ΄΄ κ.λ.π. Εξηρθρώθη δίκτυον της ΔΕΑ. Ανεκαλύφθη πλήρες εργαστήριον κατασκευής ωρολογιακών βομβών…».*

[18] Βλ. παράρτημα Β-ΙΙ συνέντευξη Δροσογιάννη. Δ.Ε.Ε. είναι στο ΓΕΣ η διοίκηση που έχει την αρμοδιότητα της επιχείρησης που έγινε πιο γνωστή ως υπόθεση GLADIO.

[19] Η άποψη της ΚΥΠ το 1968 για την Δ.Ε.Κ.Α. όπως καταγράφεται σε έγγραφό της που παρουσιάζεται στο παράρτημα εγγράφων της παρούσης ως ΕΓΓΡΑΦΟ Νο 5 έχει ως εξής" «*…Ιδρύθη εν Αθήναις τον Ιούλιον 1967 υπό του Νικολάου Σπυρίδωνος. Άπαντα τα στελέχη ταύτης είναι σοσιαλισταί και ανήκουν εις την κεντροαριστεράν πτέρυγα της Ε.Κ. Ουδεμία εκδήλωσις διεπιστώθη πλην της κυκλοφορίας Δελτίου Ενημερώσεως. Εξηρθρώθη διά ταυτοχρόνου ενεργείας εις Πάτρας- Αθήνας….»*

ΔΑ	Δημοκρατική Άμυνα
ΔΑ	Διοικητής (ή Διοίκηση) Αντιτορπιλικών
ΔΑΔ	Διεύθυνση Ανθρωπίνου Δυναμικού
ΔΑΔ	Διοίκηση Αεροπορικής Δυνάμεως
ΔΑΕ	Διοίκηση Αεροπορικής Εκπαίδευσης
ΔΑΣ	Δημοκρατικός Απελευθερωτικός Σύνδεσμος
ΔΒΝ	Διατάξεις Βασιλικού Ναυτικού
ΔΓ	Δικαστικός Γραμματέας
ΔΓ	Δυτική Γερμανία
ΔΓΓ	Διευθυντής Γενικής Γραμματείας
Δγη	Διαταγή
ΔΔ	(Πτυχίο) Διοικητικής Διευθυντικής ή Διεύθυνση Διοικήσεως
ΔΔΜΝ	Διεύθυνση Διοικητικής Μέριμνας Ναυτικού
ΔΔΠΕ	(Πτυχίο) Δημοσίου Δικαίου και Πολιτικών Επιστημών
ΔΔΥ	Διεύθυνση Διοικητικής Υποστήριξης
Δε	(Πτυχίο) Δερματολογίας -Αφροδισιολογίας.
ΔΕ	(Πτυχίο) Διοικήσεως Επιχειρήσεων
ΔΕΑ	(Πτυχίο) Διοίκησης και Ελέγχου Αποθηκών
ΔΕΑ	Δόκιμος Έφεδρος Αξιωματικός
ΔΕΔ	Διεύθυνση Ειδικών Δυνάμεων
ΔΕΗ	Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού
ΔΕΘ	Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης
Δεκ	Δεκέμβριος
ΔΕΚΕ	Δημοκρατικό Εργατικό Κίνημα Ελλάδας
ΔΕΝ	Διοίκηση Ελικοπτέρων
ΔΕΞ	Διεύθυνση Εξοπλισμών
ΔΕΠΑΘΑ	Διεύθυνση Εφέδρων Πολεμιστών –Αγωνιστών Θυμάτων Πολέμου
ΔΕΠΛΗ	Δελτίο Πληροφοριών
ΔΕΣ	Διεθνής Ερυθρός Σταυρός
ΔΕΥΠ	Διεύθυνση Ειδικών Υπηρεσιών Πολέμου
ΔΗΚΙ	Δημοκρατικό Κίνημα
ΔΙΑ	Αξιωματικοί που κατετάγησαν με διαγωνισμό
ΔΙΑΧ.	Διαχειριστής
ΔΙΑΧ/Φ	Διαχειριστής Φάρων
ΔΙΔΥΠ	Διεύθυνση Διοικητικής Υποστήριξης
ΔΙΣ	Διεύθυνση Ιστορίας
ΔΚ	(μάλλον Διεύθυνση Κανονισμών στην 1^{η} ΜΕΟ) ή Διεύθυνση Καυσίμων
ΔΚ	Δυνάμεις Καταδρομών
ΔΚ/ΝΣ.	Διεύθυνση Καυσίμων Ναυστάθμου Σαλαμίνας
ΔΚΑ	Διευθυντής Α΄Κλάδου
ΔΚΒ	Διευθυντής Β΄Κλάδου
ΔΚΓ	Διευθυντής Γ΄Κλάδου
ΔΚΔ	Διευθυντής Δ΄Κλάδου
ΔΚΕ	Διευθυντής Ε΄Κλάδου
Δκση	Διοίκηση
Δκτής	Διοικητής
ΔΜ	(Πτυχίο) Διοικητικής Μέριμνας (LOGISTICS MANAGEMENT) ή Διοικητική Μέριμνα
ΔΜΑ	Διοικητής Μοίρας Αντιτορπιλικών
ΔΜΕ	Διεύθυνση Μελετών ή Μόνιμος Εγκύκλιος
ΔΝ	Διαρκές Ναυτοδικείο
ΔΝΑΡ	Διοίκηση Ναρκαλιευτικών
ΔΝΔ	(Πτυχίο) Διεθνούς Ναυτικού Δικαίου.
ΔΝΟ	Διεύθυνση Ναυτικών Όπλων
Δνση	Διεύθυνση
Δντής	Διευθυντής
ΔΞΘ	Νόμος του 1912 ΄΄ Περί Καταστάσεως Πολιορκίας΄΄
ΔΟΕΝ	Διεύθυνση Οικονομικού Ελέγχου Ναυτικού
ΔΟΙ	Διεύθυνση Οικονομικού
ΔΟΚ	Δημοκρατική Ομάδα Κρήτης
ΔΟΠΑ	Δημοκρατική Οργάνωσις Πατριωτικής Αντιστάσεως

ΔΠΑ	Διοίκηση Παρακτίου Αμύνης ή Διοίκηση Πλοίων Αποβάσεως
ΔΣΕ	Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας
ΔΣΕΑ	Διακλαδική Σχολή Επιτελών ΄Άμυνας
ΔΣΛ	Δόκιμος Σημαιοφόρος Λιμενικός ή και Διευθυντή Σχολής Λιμενοφυλάκων
ΔΣΠ	(Πτυχίο) Διευθύνσεως Συστημάτων Πληροφορικής
ΔΤ	Διεύθυνση Τεχνική
ΔΤ/ΒΝΣ	Διεύθυνση Τεχνική Βασιλικού Ναυστάθμου Σαλαμίνας
ΔΤΕ	(Πτυχίο) Διοίκησης Συστημάτων Τηλεπικοινωνιών (πρώην Συ-π)
ΔΤΣ	Διοίκηση Ταχέων Σκαφών
ΔΥ	Διοίκηση Υποβρυχίων ή Δόκιμος Υπηρεσίας
ΔΥΓ	Διεύθυνση Υγειονομικού
ΔΥΤ	Δύτης
ΔΦ	Διαφώτιση
ΔΧΛ	(Πτυχίο) Διοίκησης Χρηματοοικονομικών Λειτουργιών
Ε	(Πτυχίο) Επιτελούς ή Έντυπο ή Επίπληξη (ποινή)
ε.α.	Εν Αποστρατεία
Ε.Δ.Ε	Εργατική Διεθνιστική Ένωση
ε.ε.	Εν Ενεργεία
Ε.Ε.Ο.	Εθνική Επαναστατική Οργάνωσις.
Ε.Κ.Δ.Α.	Εθνική Κίνησις Δημοκρατικής Αντίστασης
Ε.Κ.Ε.Χ	Εκπαιδευτικό Κέντρο Εφέδρων Χειριστών
Ε.Ο.Α	Εθνική Οργάνωσις Αντιστάσεως
Ε.Ο.Θ	Εκτός Οργανικών Θέσεων
Ε.Π.Μ.	Εθνικόν Πατριωτικόν Μέτωπον
Ε.Σ.	Επιβαρυντικά Στοιχεία
Ε/Ε	Έλληνες εξ Ελλάδος
Ε/Κ	Ελληνοκύπριος
Ε/Τ	Ελληνοτουρκική
Ε/ΥΕΘΑ	Επιτελείο Υπουργού Εθνικής Άμυνας
ΕΑΑ	Ελληνική Αεροπορική Αστυνομία
ΕΑΑΑ	Ένωση Αποστράτων Αξιωματικών Αεροπορίας
ΕΑΑΝ	Ένωση Αποστράτων Αξιωματικών Ναυτικού
ΕΑΑΣ	Ένωση Αποστράτων Αξιωματικών Στρατού
ΕΑΜ	Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο
ΕΑΣ	Εθνικό Αντιστασιακό Συμβούλιο ή Εθνικός Αντιφασιστικός Σύνδεσμος
ΕΑΣΚΕΝ	Ενιαία Αντιδικτατορική Συνδικαλιστική Κίνηση Εμπορικού Ναυτικού
Ε/Β	Έλεγχος Βλαβών (Επιστασία)
Εβ	(Πτυχίο) Ελέγχου Βλαβών
ΕΒΑ	Ελληνική Βασιλική Αεροπορία
ΕΒΧ	Ελληνική Βασιλική Χωροφυλακή
ΕΓ	Επιτελικό Γραφείο
ΕΓΑ	Επιτελικό Γραφείο Αρχηγού
ΕΔ	Ένοπλες Δυνάμεις
ΕΔΑ	Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά
ΕΔΑΝ	Εσωτερικό Δίκτυο Ασφαλείας Ναυτικού
ΕΔΕ	Ένορκη Διοικητική Εξέταση
ΕΔΕ	(αντιδικτατορική οργάνωση –δεν εντοπίσθηκε η ερμηνεία)
ΕΔΕΣ	Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Στρατός (ή Σύνδεσμος)
ΕΔΙΑ	Εταιρία Διάσωσης Ιστορικών Αρχείων
ΕΔΟ	Εθνική Δημοκρατική Ομαλότης
ΕΕ	(Πτυχίο) Επιχειρησιακών Ερευνών ή Ευρωπαϊκή Ένωση ή Ειδικός Επιτελής ή Ελεύθεροι Έλληνες
ΕΕΑΜΒ	Ειδικό Επιτελείο Αυτού Μεγαλειότητος Βασιλέως
ΕΕΜ	Εταιρεία Ελληνοευρωπαϊκών Μελετών
ΕΕΝΑ	Εθνική Ένωση Νέων Αξιωματικών
ΕΕΣ	Ενημερωτικό Εισηγητικό Σημείωμα, Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, Ένωση Εθνικής Σωτηρίας (αντιστασιακή οργάνωση)
ΕΗΔ	Εθνική Ηθική Διαπαιδαγώγηση,
ΕΗΣ	Ελληνικοί Ηλεκτρικοί Σιδηρόδρομοι
ΕΗΥ	Επιστήμης Ηλεκτρονικών Υπολογιστών

ΕΘΕ	Ελληνική Θαλάσσια Ένωση
ΕΘΚΕΠΙΧ	Εθνικό Κέντρο Επιχειρήσεων
ΕΚ	Ένωση Κέντρου
ΕΚΙΝ	Ελληνοευρωπαϊκή Κίνηση Νέων
ΕΚΚΑ	Εθνική Και Κοινωνική Απελευθέρωσις
ΕΚΚΕ	Επαναστατικό Κομμουνιστικό Κίνημα Ελλάδος
ΕΚΤΕΛ	Ένωση Κοινών Ταμείων Ελληνικών Λεωφορείων
ΕΛ.ΑΣ	Ελληνική Αστυνομία
ΕΛΑΣ	Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός
ΕΛΔΥΚ	Ελληνική Δύναμη Κύπρου
Ελεγ	Ελεγκτής
ΕΜΕΠ	Εταιρία Μελέτης Ελληνικών Προβλημάτων
ΕΜΠ	Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο ή Εμπιστευτικό.
ΕΝ/ΕΝ	Εν Ενεργεία
ΕΝΑ	Ελληνική Ναυτική Αστυνομία ή Ένωσις Νέων Αξιωματικών
ΕΞ.Δ.Α.Σ.	Εξωτερικό Δίκτυο Ασφάλειας Στρατού
ΕΟΔΑ[20]	Εθνική Ομάδα Δημοκρατικής Αμύνης
ΕΟΘ	Εκτός Οργανικών Θέσεων
ΕΟΚΑ Β΄	Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών Β΄
Επίκ.	Επίκουρος
ΕΠΚΣΤΗΣ	Επικελευστής
ΕΠΟΚ	Εθνική Πολιτική Κίνησις
ΕΠ-ΟΠ	Επαγγελματίας Οπλίτης
ΕΣ	Ελληνικός Στρατός ή Ενημερωτικό Σημείωμα ή Επιβαρυντικά Στοιχεία
ΕΣ.Δ.Α.Σ.	Εσωτερικό Δίκτυο Ασφάλειας Στρατοπέδου
ΕΣΑ	Ελληνική Στρατιωτική Αστυνομία
ΕΣΑΚ	Ενιαία Συνδικαλιστική Αντιδικτατορική Κίνηση
ΕΣΕΜΑ	Εθνικός Σύνδεσμος Ελλήνων Μονίμων Αξιωματικών
ΕΣΚ	Εργατική Συνδικαλιστική Κίνησις
ΕΣΣΔ	Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών
ΕΣΣΟ	Εκπαιδευτική Σειρά Στρατευσίμων Οπλιτών
ΕΣΥΕ	Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας
ΕΤΝΑ	Εθνικό Απόρρητο
ΕΥΠ	Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών
ΕΦ	Εθνική Φρουρά
ΕΦΑΡ.	Εφαρμοστής
ΕΦΑΡ/ΜΕΚ	Εφαρμοστής Μηχανών Εσωτερικής Καύσεως
ΕΦΕ	(δεν εντοπίσθηκε η ερμηνεία αλλά μάλλον πρόκειται για ΄΄Ένωση Φιλάθλων Ελλάδος΄΄)
ΕΧ	Ειδικού Χειρισμού (βαθμός ασφαλείας)
Η/Λ	Ηλεκτριστής
Η/Ν	Ηλεκτρονικός
Η/Υ	Ηλεκτρονικός Υπολογιστής
ΗΑΔ	Ηνωμένη Αραβική Δημοκρατία
ΗΔΑ	Ημερήσιο Δελτίο Πληροφοριών
ΗΔΛ	Ημερησία Διαταγή Λόχου
ΗΔΤ	Ημερησία Διαταγή Τάγματος
ΗΝ/ΑΥ	Ηλεκτρονικός -Ανιχνευτής Υποβρυχίων.
ΗΝ/ΔΒ	Ηλεκτρονικός Διευθύνσεως Βολής
ΗΠ	Ηλεκτροτεχνίτης
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΗΩΠ	Ημερομηνία Ώρα Προέλευση
Θ/Κ	Θωρηκτό
ΘΥ	Θαλάσσιας Υπηρεσίας
Ι	Ιατρός ή Ιπτάμενος
ΙΓΥ	Ιπτάμενος Γενικών Υπηρεσιών
Ι.Δ.Ε.Α, ΙΔΕΑ	Ιερός Δεσμός Ελλήνων Αξιωματικών
Ιαν	Ιανουάριος

[20] Η ΚΥΠ αναφέρει τα εξής για την οργάνωση αυτή σε έγγραφό της που παρουσιάζεται στο παράρτημα εγγράφων ως ΕΓΓΡΑΦΟ Νο 5: «*…Ενεφανίσθη τον Οκτώβριον 1967 με αρχηγόν τον Σουλιώτην και αγνώστους ε.α. Στρατηγόν και Υπολοχαγόν. Εικάζεται ότι αποτελούν ομάδας κρούσεως της ΔΕΚΑ. Διεπιστώθη κλιμάκιον ταύτης και εις Θεσσαλονίκην εις τας τάξεις των αποστράτων Αξιωματικών….*»

Ιουλ	Ιούλιος
Ιουν	Ιούνιος
ΙΠΤ	Ιπτάμενος
κ.α.	Και Άλλα
Κ.Δ.Κ.Ε.	Κομμουνιστικό Διεθνιστικό Κόμμα Ελλάδας
Κ.Ε.Υ.Β.Π.	Κανονισμός Εσωτερικής Υπηρεσίας Βασιλικών Πλοίων
Κ.ΕΚΠ	Κέντρο Εκπαίδευσης
κ.λ.π.	Και λοιπά
κ.ο.κ.	Και ούτω καθ' εξής
Κ.ΣΕΣ	(αντιδικτατορική οργάνωση –δεν εντοπίσθηκε η ερμηνεία)
Κ/Β	Κορβέτα
Κ/Δ	Καταδρομικό
Κ/Σ	Κομμουνιστοσυμμορίτης (ες)
Κ/Φ	Κανονιοφόρος
ΚΑΔΑΥ	Κεντρική Αποθήκη Διαχειρήσεως Αναλωσίμων Υλικών
ΚΑΟΑ	Κέντρο Αναψυχής Οικογενειών Αξιωματικών[21]
Κατάτ.	Αξιωματικοί που κατετάγησαν με διαγωνισμό (Δίποι)
ΚΓΑΝΕ	Κλιμάκιο Γενικού Αρχηγείου Νοτίου Ελλάδας (του ΔΣΕ)
ΚΔ	Κομμουνιστική Διεθνής
ΚΕ	Κέντρο Εκπαίδευσης
ΚΕ/ΚΑΝ	Κέντρο Εκπαίδευσης ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΚΕ/ΠΑΛ	Κέντρο Εκπαίδευσης ΠΑΛΑΣΚΑΣ
ΚΕ/ΠΟΡΟΣ	Κέντρο Εκπαίδευσης ΠΟΡΟΣ
ΚΕ/ΣΑΚ	Κέντρο Εκπαίδευσης ΣΑΚΙΠΗΣ
ΚΕΑΕ	Κέντρο Εκπαίδευσης Αμφιβίων Επιχειρήσεων
ΚΕΒ	Κέντρο Εκπομπής Βοτανικού
ΚΕΒΟΠ	Κέντρο Βαρέων Όπλων Πεζικού
ΚΕΒΟΠ	Κέντρο Εκπαίδευσης Βαρέων Όπλων Πυροβολικού
ΚΕΕΑ	Κέντρο Εναερίου Ελέγχου Αεροπορίας
ΚΕΕΔ	Κέντρο Εκπαίδευσης Ειδικών Δυνάμεων
ΚΕΕΘΑ	Κέντρο Επιχειρησιακών Ερευνών Εθνικής Άμυνας
ΚΕΚΑΝ	Κέντρο Εκπαίδευσης ΄΄Κανελλόπουλος΄΄
ΚΕΜΚ	Κέντρον Εκπαίδευσης Μονάδων Καταδρομών
ΚΕΝ	Κόντρον Επιλογής Νεοσυλλέκτων
ΚΕΟ	Κέντρο Εκπαίδευσης Οπλιτών
ΚΕΟΑ	Κέντρον Εκπαίδευσης Ορεινού Αγώνα
ΚΕΠΑΑ	Κοινή Ευρωπαϊκή Πολιτική για την Ασφάλεια και την Άμυνα
ΚΕΣΑ	Κέντρο Εκπαίδευσης Στρατιωτικής Αστυνομίας
ΚΕΦΝ	Κέντρο Εφοδιασμού Ναυτικού
ΚΚ	Κομμουνιστικό Κόμμα
ΚΚΑΣ	Κόκκινος Κύκλος Αγωνιστών Σίνδου
ΚΚΕ (εσ)	Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (Εσωτερικού)
ΚΚΕ	Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας
ΚΜΕ	Κέντρο Μαρξιστικών Ερευνών
ΚΝΕ	Κομμουνιστική Νεολαία Ελλάδας
ΚΟΑ-ΚΚΕ	Κομματική Οργάνωση Αθήνας του ΚΚΕ
ΚΟΒΝ	Κομμουνιστική Οργάνωση Βασιλικού Ναυτικού
ΚΟΛ	Κανονισμός Οργανώσεως και Λειτουργίας
ΚΟΣΣΑ	Κομματική Οργάνωση Στρατού και Σωμάτων Ασφαλείας
ΚΠΜ	Κέντρο Πληροφοριών Μάχης
Κρ	Εξειδίκευση Καρδιολογίας (Για τους Καρδιολόγους).
ΚΣΤΗΣ	Κελευστής
ΚΥΠ	Κρατική Υπηρεσία Πληροφοριών
ΚΥΣΕΑ	Κυβερνητικό Συμβούλιο Εξωτερικής Πολιτικής και Εθνικής Άμυνας
Κυτ	Εξειδίκευση Κυτταρολογίας (Για τους Παθολογοανατόμους).
Λ.Α.Ε.	Λαϊκόν Απελευθερωτικόν Μέτωπον
Λ.Μ.Κ	Λενινιστικόν Μαρξιστικόν Κίνημα[22]
ΛΑ	Λαϊκή Αντίσταση

[21] Ήταν τα θέρετρα των Ελλήνων αξ/κών στην Αμμόχωστο

[22] Την ερμηνεία του αρκτικόλεξου πιθανολογεί ο συντάκτης των πρακτικών των συσκέψεων ασφαλείας. Βλ.παράρτημα Α ΠΙΝΑΚΑ 3

ΛΑΕΔ	Λέσχη Αξιωματικών Ενόπλων Δυνάμεων
Λγος	Λοχαγός
ΛΕΑ	Λαϊκή Επαναστατική Αντίσταση [23]
ΛΕΒ/ΕΛΑΣΜ	Λεβητοποιός/ Ελασματουργός
ΛΕΜΒ	Λεμβουργός
ΛΟΚ	Λόχοι Ορεινών Καταδρομών
ΛΣ	Λιμενικό Σώμα
ΛΦΥΣ	Λέσχη Φρουράς Υπουργείου Στρατιωτικών
Μ	Μηχανικός
Μ/Μ	(Πτυχίο) Μηχανολόγου Μηχανικού
ΜΑ	Μοίρα Αεροσκαφών
ΜΑ/ΒΑΣ	Μόνιμος Αντιπρόσωπος (στο συμβούλιο) Βορειοατλαντικού Συμφώνου
ΜΑΑ	Μέτωπον Αντιδικτατορικού Αγώνος
Μαϊ	Μάιος
ΜΑΟ-ΛΑ	(αντιδικτατορική οργάνωση –δεν εντοπίσθηκε η ερμηνεία)
Μαρ	Μάρτιος
Μαρ.Λεν.	Μαρξιστικό Λενινιστικό
ΜΑΥ	Μονάδες Ασφαλείας Υπαίθρου
Μβ	(Πτυχίο) Μικροβιολογίας
ΜΒΥ	Μονάς Βάσεως Υποβρυχίων
ΜΔΑΝ	Μονάς Διοικήσεως Αρχηγείου Ναυτικού
ΜΕΚ	Μηχανές Εσωτερικής Καύσεως
ΜΕλ	(Πτυχίο Ιπταμένου) Μηχανικού Ελικοπτέρων
ΜΕΟ	Μικτή Επιτελική Ομάδα
ΜΕΣ	Μικτό Ειδικό Συμβούλιο[24]
Μη	Ηλεκτρονικού Μηχανικού (Μαχίμων αξιωματικών)
ΜΗ	Ηλεκτρονικού Μηχανικού (Μηχανικών αξιωματικών)
ΜΗΧ.	Μηχανικός
ΜΗΧΦ	Μηχανικός Φάρων
ΜΙΤ	Massachusetts Institute Technology (Πτυχίο)
ΜΚ	Μονάδα Καταδρομών
ΜΜΕ	Μαζικά Μέσα Ενημέρωσης
ΜΝ	(Πτυχίο) Ναυπηγού Μηχανικού
ΜΝΕ	(Πτυχίο) Μηχανικού Ναυτικών Έργων
ΜΟΜΑ	Μικτή Ομάδα Μονάδων Ανασυγκροτήσεως
ΜΟΣ	(Πτυχίο) Μηχανολόγων Όπλων
ΜΟΥΣ	Μουσικός
ΜΤΝ	Μετοχικό Ταμείο Ναυτικού
ΜΤΣ	Μετοχικό Ταμείο Στρατού
ΜΥ Α	(Πτυχίο) Μηχανολόγου Υποβρυχίου Ακουστικής
Μχ	(Πτυχίο) Χημικού Μηχανικού
Ν	Νοσηλεύτριες-Νοσηλευτές
Ν.Δ.Α.	Νόμοι, Διατάγματα, Αποφάσεις
Ν/Α	Ναυτική Αστυνομία ή Ναρκαλιευτικό
Ν/Κ	(Πτυχίο) Ναυτιλίας -Κατευθύνσεως
Ν/Φ	Ναυτικές Φυλακές
ΝΑ	Ναυτονομία, Ναυτονόμος
ΝΑΒ	Ναυτικός Ακόλουθος Βόννης
ΝΑΟ	Ναυτικός Ακόλουθος Ουάσιγκτον
ΝΑΠ	Ναυτικός Ακόλουθος Παρισίων
ΝΑΡ	Ναυτικός Ακόλουθος Ρώμης
ΝΑΣΚΕ	Ναυτικός Σταθμός Κέρκυρας
ΝΑΣΚΡΗ	Ναυτικός Σταθμός Κρήτης
ΝΒΝΕ	Ναυτική Βάση Νοτίου Ευβοϊκού
ΝΒΧ	Ναυτική Βάση Χρυσούλη (στο Μπογάζι)
ΝΔ	Νομοθετικό Διάταγμα ή Νέα Δημοκρατία
ΝΔΑ	Ναυτική Διοίκηση Αιγαίου

[23] Η ερμηνεία είναι παρμένη από τα πρακτικά των συσκέψεων ασφαλείας. Βλ. παράρτημα Α, ΠΙΝΑΚΑ 3

[24] Είναι το Συμβούλιο που πρόβλεπε ο Ν.1447/1984 για την κρίση όσων στελεχών των ΕΔ προσέφευγαν σ' αυτό για αποκατάσταση λόγω διώξεων επί δικτατορίας.

ΝΔΒΕ	Ναυτική Διοίκηση Βορείου Ελλάδος
ΝΔΙ	Ναυτική Διοίκηση Ιονίου
ΝΔΚ	Ναυτική Διοίκηση Κύπρου ή Κρήτης
Νε	(Πτυχίο) Νευρολογίας -Ψυχιατρικής
ΝΕ	Ναυτική Επιθεώρηση
Νεφ	(Πτυχίο) Ναυτικού Εφοδιασμού
Ν/Κ	Ναυτιλία Κατεύθυνση (πτυχίο)
ΝΚ	Ναύσταθμος Κρήτης, (Επιστασία) Ναυτιλίας -Κατεύθυνσης
ΝΚΚ	Ναυτικό Κλιμάκιο Κίελου
Νμχ	(Πτυχίο) Ναυτικών Μηχανών
ΝΝΑ	Ναυτικό Νοσοκομείο Αθηνών
ΝΝΚ	Ναυτικό Νοσοκομείο Κρήτης
ΝΝΠ	Ναυτικό Νοσοκομείο Πειραιώς
ΝΝΣ	Ναυτικό Νοσοκομείο Σαλαμίνας
Νοε	Νοέμβριος
ΝΟΜ	Νομική
ΝΟΣ	Νοσοκόμος
ΝΠ	(Πτυχίο) Ναρκοπολέμου
ΝΣ	Ναύσταθμος Σαλαμίνας
ΝΣΚ	Ναυτικός Σταθμός Κερύνειας
ΣΠ	Ναυτική Σχολή Πολέμου
ΝΣΠΑ	Νομική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών
ΝΣΠΘ	Νομική Σχολή Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
Ντ.Β.	Ντώϋτσε Βέλλε
ΝΥ	Ναυτική Υπηρεσία
Νχος	Ναύαρχος
Ξ.Α.	Ξένη Αποστολή
ΞΥΛ.	Ξυλουργός
Ο	Οικονομικός
Ο.Α.Ν.	Ομάδες Ασφαλείας Ναυτικού
Ο.Α.Σ	Ομάδες Ασφαλείας Στρατού
ο.π.	Όπως Παραπάνω
Ο/Γ	Οχηματαγωγό
ΟΔ	Οδοντίατρος ή Οργανική Δύναμη
ΟΔΕΦ	Οργάνωσις Δημοκρατικών Ελλήνων Φοιτητών
ΟΕΕΚΠΑ	(Πτυχίο) Οικονομικών Επιστημών Εθνικού και Καποδιστριακού Παν.Αθ.
ΟΚΑ	Ομάς Κομμάντος Αντιστάσεως
ΟΚΝΕ	Ομοσπονδία Κομμουνιστικών Νεολαιών Ελάδας
Οκτ	Οκτώβριος
ΟΛΠ	Οργανισμός Λιμένος Πειραιώς
ΟΠΑ	(Πτυχίο) Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών (πρώην ΑΣΣΟΕ)
ΟΠΕ	Τμήμα Οικονομικών Πολιτικών Επιστημών της Νομικής Σχολής
Οπλ	(Πτυχίο) Οπλισμού
Ορθ	(Πτυχίο) Ορθοπεδικής
ΟΣ	Οργάνωση Σύνθεση
ΟΣΑΤ	Ομάδα Συντηρήσεως Αντιτορπιλικών
ΟΣΜΑΑ	Οικοδομικός Συνεταιρισμός Μονίμων Αξιωματικών Αεροπορίας
ΟΣΜΑΕΣ	Οικοδομικός Συνεταιρισμός Μονίμων Αξιωματικών Ελληνικού Στρατού
ΟΣΜΑΝ	Οικοδομικός Συνεταιρισμός Μονίμων Αξιωματικών Ναυτικού
ΟΣΝ	Ομάδα Συντήρησης Ναρκαλιευτικών
ΟΤΑΓ	Ομάς Τιμίων Ανδρών και Γυναικών
Ουρ	(Πτυχίο) Ουρολογίας
Οφθ.	(Πτυχίο) Οφθαλμολογίας
Π.Α.Φ.Κ.	Πατριωτικόν Αντιφασιστικόν Φοιτητικόν Κίνημα
Π.Δ	Πολεμική Διαθεσιμότητα
π.δ.	Πολεμική Διαθεσιμότητα
Π.Δ.Α.	Περιοδικόν Δελτίον Αντιπληροφοριών
Π.Ε.Α.Ε.Α.	Πανελλήνια Ένωση Αγωνιστών Εθνικής Αντιστάσεως
Π.Μ.	Πατριωτικό Μέτωπο
Π.Μ.	Πατριωτικόν Μέτωπον

Π/Γ	Προγεφύρωμα
Π/Υ	Προϋπολογισμός
Π/Φ	Πετρελαιοφόρο
ΠΑ	Πολεμική Αεροπορία
ΠΑΚ	Πανελλήνιο Αντιδικτατορικό (Ή Απελευθερωτικό) Κίνημα
ΠΑΜ	Πανελλήνιο Αντιδικτατορικό Μέτωπο
ΠΑν	(Πτυχίο) Παθολογικής Ανατομίας
ΠΑΡΑΡΤ	Παράρτημα
ΠΑΣΠΕ	Πάντειος Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών
ΠΒ	Πυροβολικού (Επιστασία- Πτυχίο)
ΠΒΚ	Πεδίο Βολής Κρήτης
ΠΓΥ	Πλοίο Γενικής Υποστήριξης
Π.Δ ή π.δ.	Πολεμική Διαθεσιμότητα
Πδ	(Πτυχίο) Παιδιατρικής
ΠΔ	Παγία Διαταγή ή Προεδρικό Διάταγμα
ΠΔ	Προεδρικό Διάταγμα
ΠΔΑ	Παιδαγωγική Ακαδημία
ΠΔΑ	Περιοδικόν Δελτίον Αντιπληροφοριών
ΠΕΑ	Πτέρυγα Εκπαίδευσης Αέρος
ΠΕΔΥΕ	Παναθηναϊκή Επιτροπή για τη Διεθνή Ύφεση και Ειρήνη
ΠΕΡ	Περιορισμένο (βαθμός ασφαλείας)
ΠΖ	Πεζικό
Πθ	(Πτυχίο) Παθολογίας
ΠΙ	(Πτυχίο) Πυρηνικής Ιατρικής
ΠΛ	Πληροφορίες
ΠΜ	Πρύμη
ΠΜ/ΣΑΣΥ/ΠΝ	Πολιτιστικός Μορφ. Σύλλογος Αποφοίτων Σχολών Υπαξ/κών ΠΝ
ΠΝ	Πολεμικό Ναυτικό
Πνμ	(Πτυχίο) Πνευμονολογίας
ΠΟΕ	Πολιτικών Οικονομικών Επιστημών (Νομικής Αθηνών)
ΠΟΛΑΝ	Πολιτική Άνοιξη
ΠΠ	Παράκτιο Περιπολικό
ΠΠΠ	(Πτυχίο) Πολυτεχνείου Πατρών
Προσθ	Προσθήκη
ΠΡΟΤ.	Πρωτυποποιός
ΠΣ	Πληρωμάτων Στόλου
ΠΣΕΑ	Πολιτική Σχεδίαση Εκτάκτου Ανάγκης
ΠΤ	Πληρωμάτων Τεχνών, (Αξιωματικοί Τεχνών)
ΠΥ	Πληρωμάτων Υπηρεσιών, (Αξιωματικοί Υπηρεσιών)
ΠΥΡ	Πυροβολητής
Πχης	Πλωτάρχης
Πχος	Πλοίαρχος
Ρ.Β.Χ.	Ραδιο- Βιο- Χημική (Μονάδα, επίθεση, πόλεμος κ.ο.κ.)
Ρ/Ε	Ραδιοεντοπιστής
Ρ/Κ	Ρυμουλκό
Ρ/Σ	Ραδιοφωνικός Σταθμός
Ρ/Φ	Ραδιόφωνο
Ρμ	(Εξειδίκευση) Ρευματολογίας (Για τους Παθολόγους)
ΡΦ	Ρήγας Φεραίος
Σ	Στέρηση (ποινή)- Συνεννόηση (πτυχίο)
Σ.Α./ΓΕΣ	Στρατιωτική Αστυνομία Γενικού Επιτελείου Στρατού
Σ.Α.Ν.ή ΣΑΝ	Σύνδεσμος Αξιωματικών Νέων
Σ.Ι	Σχολή Ικάρων
σ.σ.	Σημείωση Συντάκτη
ΣΑ	Σχολή Αεροπορίας
ΣΑ/ΑΣΣΔΕ	Στρατιωτικός Αντιπρόσωπος στο Ανώτατο Στρατηγείο Συμμαχικών Δυνάμεων Ευρώπης (NMR/SHAPE)
ΣΑ/ΣΕΒΑΣ	Στρατιωτικός Αντιπρόσωπος,(στην) Στρατιωτική Επιτροπή του Βορειο-Ατλαντικού Συμφώνου
ΣΑΑ/ΑΝ	Σχέδιο Αντιμετωπίσεως Αναγκών Αρχηγείου Ναυτικού

ΣΑΑΝ	Σχολή Αξιωματικών Αδελφών Νοσοκόμων
ΣΑΓΑ	Σχολή Αξιωματικών Γενικού Αρχηγείου (του ΔΣΕ)
ΣΑΓΕ	Συμβούλιο Αρχηγών Γενικών Επιτελείων
ΣΑΕ	Σχολή Αμφιβίων Επιχειρήσεων
ΣΑΝ	Σχολή Αξιωματικών Νοσηλευτικής
ΣΑΝΤ	Στολίσκος Αντιτορπιλικών
ΣΓ	Στρατολογικό Γραφείο
ΣΔ	Στρατιωτικό Δελτίο
ΣΔΑ	Στρατιωτική Διοίκηση Αθηνών
ΣΔΑΜ	Στρατηγείο Διοίκησης Ανατολικής Μεσογείου
ΣΔΙ	Στρατιωτική Διοίκηση
ΣΔΥΝ	Σχολή Δοκίμων Υπαξιωματικών Ναυτικού
ΣΔΥΤΕΝ	Σχολή Δοκίμων Υπαξιωματικών Τεχνιτών Ναυτικού
ΣΕ	Συμβούλιο Επικρατείας
ΣΕΑ	Στρατευμένος Επίκουρος Αξιωματικός
ΣΕΑΠ	Σχολή Εφέδρων Αξιωματικών Πεζικού
ΣΕΔΑ	Σχολή Επιτελών Διοικητικού Αμερικής
ΣΕΘΑ	Σχολή Εθνικής Αμύνης
ΣΕΙΔ	Σχέση Εργασίας Ιδιωτικού Δικαίου
ΣΕλ	(Πτυχίο) Συντηρητή Ελικοπτέρων
ΣΕΜ	Σώμα Εφοδιασμού και Μεταφορών
ΣΕΝΤ	Σχολή Εξασκήσεως Ναυτικής Τακτικής
ΣΕΠ	Σεπτέμβριος
ΣΕΣ	Στολίσκος Ελαφρών Σκαφών
ΣΕΣΑ	Σχέδιο Εσωτερικής Ασφαλείας
ΣΗΜ.	Σηματωρός
ΣΙ	Σχολή Ικάρων
ΣΙΔ	Σιδηρουργός
ΣΚ	Στρατιωτικός Κανονισμός
ΣΜ	Σπύρος Μουστακλής
Σμρος	Σημαιοφόρος
ΣΜΥΝ	Σχολή Μονίμων Υπαξιωματικών Ναυτικού
Σν	(Πτυχίο) Συνεννοήσεως
ΣΝ	Συμβούλιο Νομιμοφροσύνης
ΣΝΑΑ	Στρατιωτικός, Ναυτικός, Αεροπορικός, Ακόλουθος
ΣΝΔ	Σχολή Ναυτικών Δοκίμων
ΣΞ	Στρατός Ξηράς
ΣΟΑΜ	Στρατιωτικός Οίκος Αυτού Μεγαλειότητας
ΣΟΚ	Σοσιαλιστική Ομάδα Κέντρου
ΣΠ	Σπαντιδάκης
ΣΠΑ	Στολίσκος Πλοίων Αποβάσεως ή Σχολή Πολέμου Αεροπορίας
ΣΠΗΥ	Σχολή Προγραμματιστών Ηλεκτρονικών Υπολογιστών
ΣΠΚ	Στρατιωτικός Ποινικός Κώδικας
ΣΠΝ	Συμβούλιο Προαγωγών Ναυτικού
ΣΣΑΣ	Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων
ΣΣΕ	Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων
ΣΤΑΣ	Στολίσκος Ταχέων Σκαφών
Στγός	Στρατηγός
ΣτΕ	Συμβούλιο Επικρατείας
ΣΤΕΑΜΧ	Σχολή Τεχνικής Εκπαιδεύσεως Αξιωματικών Μηχανικού
ΣΤΗΑΔ	Σχολή Τηλεπικοινωνιών Ηλεκτρονικών Αξιωματικών Διαβιβάσεων
ΣΥΒ	Σχολή Υποβρυχίων
ΣΥΓΚ.	Συγκολλητής
ΣΥΚΕΑ	Στρατιωτική Υπηρεσία Κατασκευής Έργων Ανασυγκροτήσεως
Συμ	Σύμβουλος
ΣΥΜΠΛΗ	Συμπληρωματική (Αναφορά Πληροφοριών)
Σύν	Σύνολο
ΣΦΕΑ	Σύνδεσμος Φυλακισθέντων και Εξορισθέντων Αντιστασιακών (περιόδου 1967-1974)
ΣΧΕΔ	Σχεδιαστής
Σχετ	Σχετικό

Τ	Τεύχος ή Τεχνικός
τ.	Τέως
τ.ε.	Τρέχοντος Έτους
Τ/Α	Τορπιλάκατος
Τ/ΓΕΣ	Τάγμα Γενικού Επιτελείου Στρατού
Τ/Θ	Τεθωρακισμένα
Τ/Κ	Τουρκοκύπριοι
Τ/ΝΑΡΚ	Τεχνίτης Ναρκών
Τ/Ο	Τηλεοπτικό
Τ/ΟΟ	Τεχνίτης Οπτικών Οργάνων
Τ/ΠΒ	Τεχνίτης Πυροβόλων
Τ/ΠΚ	Τορπιλάκατος
Τ/ΠΜ	Τεχνίτης Πυρομαχικών
Τ/ΦΑΡ	Τεχνίτης Φάρων
Ταξχος	Ταξίαρχος
ΤΕ	Ταχύ Έγγραφο
ΤΕΑ	Τάγμα Εθνοφυλακής- Αστυνομίας ή Τάγματα {του Σώματος} Εθνικής Αμύνης[25] ή Τάγματα Εθνικής Ασφάλειας
ΤΕΘ	Τάγμα Εθνοφυλακής
ΤΕΚΠ	Τμήμα Ελέγχου Κατωτέρου Προσωπικού
ΤΕΧ	Τεχνικό
ΤΗΛ.	Τηλεγραφητής
ΤΜ	Τμήμα
ΤΟ	Τάγμα Πεζικού
ΤΟΡΝ	Τορνευτής
ΤΟΡΠ	Τορπιλητής
ΤΠ	Τάγμα Πεζικού
ΤΤΗ/ΓΕΕΘΑ	Τάγμα Τηλεπικοινωνιών- Ηλεκτρονικών ΓΕΕΘΑ
ΤΤΟΡΠ.	Τεχνίτης Τορπιλών
Τχης	Ταγματάρχης
Υ.Γ.Α.Α.	Υποδιεύθυνση Γενικής Ασφάλειας Αθηνών
Υ/Β	Υποβρύχιο
Υ/ΓΕΝ	Υπαρχηγός ΓΕΝ
Υ/ΓΕΣ	Υπαρχηγός Γενικού Επιτελείου Στρατού
Υ/Κ	Υποβρύχιος Καταστροφέας
ΥΑ	Πτυχίο Υποβρυχίου Αξιωματικού
ΥΓΑ	Αθηνών Υποδιεύθυνση Γενικής Ασφάλειας Αθηνών
Υδρ	Πτυχίο Υδρογραφίας
ΥΔΤ	Υπουργείο Δημόσιας Τάξης
ΥΕ	(αντιδικτατορική οργάνωση –δεν εντοπίσθηκε η ερμηνεία)
ΥΕΑ	Υπηρεσία Εθνικής Ασφαλείας (ή και ΥΠΕΑ και ΓΔΕΑ) ή Υποψήφιος Έφεδρος Αξιωματικός
ΥΕΝ	Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας
ΥΕΠΕΠ	Υπηρεσία Παρακολουθήσεως Προμηθειών
ΥΙΝ	Υπηρεσία Ιστορίας Ναυτικού
Υκ	(Πτυχίο) Κυβερνήτη Υποβρυχίου
ΥΚτ	(Πτυχίο) Υποβρυχίων Καταστροφών
ΥΜ	(Πτυχίο) Μηχανικού Υποβρυχίων
ΥΝΜΕ	Υπηρεσία Ναυτικών Μητρώων Ελλάδος
ΥΞ	Υπηρεσίας Ξηράς.(Αξιωματικός που τέθηκε εκτός Οργανικών Θέσεων και δεν υπηρετεί επί πλοίων)
ΥΠ	Υπηρεσία Πληροφοριών
ΥΠΕΞ	Υπουργείο (ή Υπουργός) Εξωτερικών
Υπηρ	Υπηρεσία
Υπλγος	Υπολοχαγός

[25] Είναι εμφανής η διαφορά στις ερμηνείες ανάλογα με την πηγή προέλευσης και χρήσης του αρκτικόλεκτου. Εν προκειμένω ως ΄΄Τάγματα Εθνικής Αμύνης΄΄ παρουσιάζονται π.χ. στο βιβλίο του Α ΠΑΠΑΧΕΛΑ, *Ο Βιασμός της Ελληνικής Δημοκρατίας,* Εστία, Λευκωσία 1997, ενώ το ΄΄Τάγματα (του Σώματος) Εθνικής Αμύνης΄΄ στο βιβλίο του ΒΕΡΕΜΗ, *Ο Στρατός στην Ελληνική Πολιτική,* Κούριερ Εκδοτική, Αθήνα 2000. Αυτά τα Τάγματα αναφέρονται στον μεσοπόλεμο ενώ του Παπαχελά στον εμφύλιο και μετεμφυλιακή περίοδο. Οι υπόλοιπες ερμηνείες καταχωρούνται στον Κανονισμό Συντμήσεων ο.π.

ΥΠΝΧΟΣ	Υποναύαρχος
Υπξκός	Υπαξιωματικός
ΥΠΟΔ	Υπόδειγμα
ΥΠΣΤΗΣ	Υποκελευστής
Υπτγος	Υποστράτηγος
Υπχος	Υποπλοίαρχος
ΥΣ	Υπηρεσιακό Σημείωμα
ΥΣ	Υπουργείο Στρατιωτικών
ΥΥ	(Πτυχίο) Υποβρυχίου Υπάρχου
ΥΦΕΘΑ	Υφυπουργός Εθνικής Άμυνας
Φ	Φαρμακοποιός, Φυλάκιση
Φ/Γ	Φρεγάτα
Φ5, Φ2..	Φυλάκιση πέντε, Φυλάκιση δύο ημερών κ.ο.κ...
ΦΑ	Φωνή της Αλήθειας
Φεβ	Φεβρουάριος
ΦΕΔΝ-	Λαμπράκη Φοιτητική Ένωση Δημοκρατικής Νεολαίας- Λαμπράκη
ΦΕΕ	Φύλλο Ενημερώσεως Εισηγήσεων
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας Κυβερνήσεως
ΦΕΣ	Φύλλο Εγγράφου Συνεργασίας
ΦΠ	Φύλλο Ποιότητας
Χ	Χημικός
ΧΑΛΚ/ΣΩΛ.	Χαλκουργός/Σωληνουργός
ΧΕ[26]	Ειδικού Χειρισμού (η ερμηνεία με επιφύλαξη διότι δεν εντοπίσθηκε στη σχετική ΠΔ)
ΧΕλ	(Πτυχίο) Χειριστού Ελικοπτέρων
Χρ	(Πτυχίο) Χειρουργικής.
ΧΥΤ	Χύτης.
Ψ.ΕΝ	Ψυχολογικές Ενέργειες
ΨΕΝ	Ψυχολογικές Έρευνες
ΨΕΠ ή ΨΕ	Ψυχολογικές Επιχειρήσεις
ΨΠ	Ψυχολογικός Πόλεμος
ΨΥΚ.	Ψυκτικός.
ώ	Ώρα
Ωκ	(Πτυχίο) Ωκεανογραφίας.
Ωρλ.	(Πτυχίο) Ωτορινολαρυγγολογίας.

[26] Δεν εντοπίσθηκε η ερμηνεία του αρκτικόλεξου ΄΄ΧΕ΄΄ που το συναντάμε στους αριθμούς πρωτοκόλλου εγγράφων υπηρεσιών ασφαλείας και πληροφοριών. Ίσως να εννοεί ΄΄Ειδικού Χειρισμού΄΄.

VI.-ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ [27]

VIα. ΓΙΑ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ 1967-1974 ΚΑΙ ΚΥΠΡΙΑΚΟ

1. ALASOR RONI, *Διαταγή: ΄΄Εκτελέστε τους Αιχμαλώτους΄΄*, Καστανιώτης, Αθήνα 2002
2. ANDRIOUW KEVIN, *Η Ελλαδα Στο Σκοταδι 1967-1974*
3. BEKET JAMES, *Βαρβαρότητα στην Ελλάδα 1967-69,* Το Ποντίκι, Αθήνα 1997
4. BIRAND ALH, *Παζαρέματα*, Ιωάννης Φλώρος, Αθήνα 1985 και *Απόφαση Απόβαση,* Ιωάννης Φλώρος, Αθήνα 1984
5. EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS, *The Greek Case*, 1969, Martinus Nijhoff, Hague 1972
6. FISCHER-RONDHOLZ-ΦΑΡΑΝΤΟΣ Γ., *Επανάσταση και Αντεπανάσταση στην Ελλάδα (1936-1974),* Μπουκουμάνης, Αθήνα 1974
7. Ο' MALLEY BRENDAN- CRAIG IAN, *Η Συνωμοσία της Κύπρου, ΗΠΑ Κατασκοπία και η Τουρκική Εισβολή,* Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2002
8. PIER BLAN, *Ο Διαμελισμός Της Κύπρου, Η Γεωπολιτική Ενός Διχασμένου Νησιού*, ΟΛΚΟΣ (α.χ.)
9. *SCHWARZ BUCH, DIE JUNTA AUF ANKLAGEBANK,* Herausgerber, Zentralkomitee der Patriotischen Antidiktatorischen Front 1971
10. STEARNS MONTEAGLE, *Περίπλοκες Συμμαχίες, Η Αμερικανική Πολιτική στην Ελλάδα, την Τουρκία και την Κύπρο,* Το Ποντίκι, Αθήνα 1992
11. STERN LAURENCE, *Λάθος Άλογο,* Ταμασός, Λευκωσία 1977
12. UNITED NATIONS, *Resolutions Adopted by the United Nations on the Cyprus Problem 1964-1986,* Press And Information Office, Minister of Interior, Republic of Cyprus, P.I.O 17/86-5000
13. VLAHOS HELEN, *House Arrest*, Andre Deutsch, London 1070
14. WOODHOUSE C. M. *Η Άνοδος και η Πτώση των Συνταγματαρχών*, Αθήνα 1987
15. WREN CHRISTOPHER, *Μια Κυβέρνηση που Βασανίζει (ένα Επιτόπιο Συγκλονιστικό Ρεπορτάζ του Περιοδικού ΄΄ΛΟΥΚ΄΄)*, ΜΑΥ 27, 1969 Volume 33, No. 11, Έκδοση της Π.Α.Ε. Περιοχής Ρήνου- Βούπερ και Λεβερκούζεν, Ιούνης 1969
16. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, ΜΑΡΙΝΑΚΗΣ ΜΑΡΚΟΣ, ΤΣΙΠΗΡΑΣ ΚΩΣΤΑΣ, Στη Μνήμη του Αλέκου Παναγούλη, Καστανιώτης, Αθήνα 1977
17. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ ΤΙΤΟΣ, *24 Ιουλίου 1974*, Βιβλιοπωλειον της Εστίας, (α.χ.)
18. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗΣ, ΒΕΡΕΜΗΣ, ΚΑΖΑΚΟΣ, ΚΟΥΦΟΥΔΑΚΗΣ, ΡΟΖΑΚΗΣ, ΤΣΙΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις 1923-1987,* Γνώση, Αθήνα 1988
19. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ ΝΙΚΟΣ,*Οι Πολιτικοί Θεσμοί σε Κρίση 1922-1974, Όψεις της Ελληνικής Εμπειρίας*, Θεμέλειο, Αθήνα 1995
20. ΑΝΑΛΙΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ, *Κύπρος Επιχείρηση ΄΄ΑΤΤΙΛΑΣ΄΄,* Νέα Σύνορα, Αθήνα 2000
21. ΑΝΑΣΤΑΣΌΠΟΥΛΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Μύθοι και Αλήθειες για τον Κωνσταντίνο Καραμανλή,* Σιδέρης, Αθήνα 2001
22. ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, *Οι Ρίζες του Ελληνικού Φασισμού (Στρατός και Πολιτική)* Διογένης, Αθήνα 1977
23. ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ, *Η Μαρτυρία ενός Πρωθυπουργού*, Το Οικονομικόν, Αθήνα 1993
24. ΑΞΕΛΟΣ ΛΟΥΚΑΣ, *Κύπρος. Η Ανοιχτή Πληγή του Ελληνισμού,* Στοχαστής, Αθήνα 1994
25. ΑΡΑΠΑΚΗΣ ΠΕΤΡΟΣ, *Το Τέλος της Σιωπής,* Νέα Σύνορα -Α.Α. Λιβάνης, Αθήνα 2000
26. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΑΡΙΣΤΟΥ, *Δημοσκόπηση-Πώς Βλέπουν οι Κύπριοι την Άμυνά τους,* Κυπριακό Κέντρο Στρατηγικών Μελετών, Κύπρος 1982
27. ΑΥΓΗΤΙΔΗΣ ΚΩΣΤΑΣ, *Η Επτάχρονη Στρατιωτική Δικτατορία (1967-1974) και η Υποστήριξη της Πάλης του Λαού μας από την ΕΣΣΔ,* Γνώσεις, Αθήνα 1987
28. ΑΥΤΟΝΟΜΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΠΟΛΙΤΩΝ, *Αυτοί οι Αγώνες Συνεχίζονται, Νοέμβρης '73, Δεν Εξαγοράζονται, Δεν Δικαιώθηκαν,* Αθήνα 1996
29. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ, *Νέα Ελληνική Ιστορία 1204-1985,* Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1997
30. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, *Το Νέο Ελληνικό Έθνος (1204-2000),* Ηρόδοτος, Θεσσαλονίκη 2001

[27] Τα βιβλία και έντυπα που καταγράφονται στον πίνακα αυτό, δεν χρησιμοποιήθηκαν όλα στη διατριβή. Εκείνα που είναι καταχωρημένα στις υποσημειώσεις και βοήθησαν τον γράφοντα, περιγράφονται στο κεφάλαιο ΙΙΙ *΄΄Πηγές της Εργασίας΄΄* στην Εισαγωγή της διατριβής. Στον παρόντα πίνακα περιλαμβάνονται και όλα τα υπόλοιπα, που είχαν συγκεντρωθεί και εν πολλοίς φυλλομετρήθηκαν, με την πεποίθηση πως θα χρησιμοποιηθούν άμεσα. Εκτιμάται πως θα είναι χρήσιμα κάποια απ' αυτά σε άλλους ερευνητές που συνήθως ψάχνουν πρώτα απ' όλα τις βιβλιογραφίες.

31. ΒΑΡΝΑΚΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Γ, Απαρατήρητο Έγκλημα, Πελασγός και, *Οι 1619 Αγνοούμενοι του 1974, Η Εκούσια Απώλεια της Κοινωνικής Πολιτικής και Εθνικής μας Συνείδησης,* Πελασγός, Αθήνα2001
32. ΒΕΛΙΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ, *Η Αλληλογραφία της Αυτοεξορίας, Κωνσταντίνος Καραμανλής 1963-1974,*Ροές, Αθήνα 1995
33. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ, ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΜΙΧΑΛΗΣ, *Τα Μυστικά Αρχεία του Κίσιντζερ, Η Απόφαση για τη Διχοτόμηση,* Α.Α.Λιβάνης, Αθήνα 2002
34. ΒΕΡΕΜΗΣ ΘΑΝΟΣ, *Ο Στρατός στην Ελληνική Πολιτική,* Κούριερ Εκδοτική, Αθήνα 2000 και, *Οι Επεμβάσεις του Στρατού στην Ελληνική Πολιτική 1916-1936,* Οδυσσέας, Αθήνα 1983
35. ΒΕΡΝΙΚΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Όταν Θέλαμε να Αλλάξουμε την Ελλάδα, Το Αντιδικτατορικό Φοιτητικό Κίνημα : Η ΕΚΙΝ και οι Καταλήψεις της Νομικής,* Καστανιώτη, Αθήνα 2003
36. ΒΙΔΑΛΗΣ ΟΡΕΣΤΗΣ, *Ιστορικο Ημερολογιο*, LIBRO (α.χ.)
37. ΒΛΑΧΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ, *Μια Φορά κι Ένα Καιρό Ένας Διπλωμάτης (50 Κυβερνήσεις, Δ΄ Τόμος) Γενικός Πρόξενος,* Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα (α.χ.) και *Αποφοίτηση 1974, 25 Ιουλίου- 17 Νοεμβρίου,* Ωκεανίδα/ Πλωτές Πόλεις, Αθήνα 2001
38. ΒΟΤΣΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Σε Μαύρο Φόντο,* Στοχαστής Αθήνα 1987
39. ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ, *Αι Αγορεύσεις του Ελληνικού Κοινοβουλίου 1909-1956,* Εθνικός Κήρυξ, Αθήνα 1959 (δέκα τόμοι) και *Το Κυπριακό στη Βουλή των Ελλήνων (Πρακτικά Συζητήσεων της Βουλής από 1915-1989),* Διεύθυνση Επιστημονικών Μελετών της Βουλής, Αθήνα 1994
40. ΒΟΥΛΤΕΨΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, *Η Άγνωστη Τραγωδία του Αλέκου Παναγούλη*, Ισοκράτης και *Η Καταγωγή και ο Θάνατος της Συνωμοσίας,* Δημοκρατικοί Καιροί,
41. ΒΟΥΡΝΑΣ ΤΑΣΟΣ, *Ιστορία της Νεώτερης και Σύγχρονης Ελλάδας*, Τόμος ΣΤ, *Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας,1967-1974, Χούντα Φάκελος Κύπρου,* Πατάκης, Αθήνα 1997
42. ΓΑΤΟΥ Γ, *Πολυτεχνείο*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1983 και Πολυτεχνείο 73, *Ρεπορτάζ με την Ιστορία, Το Χρονικό, Οι Μαρτυρίες, Τα Ντοκουμέντα*, Φιλιππότη, Αθήνα 2002 και Πολυτεχνείο 73, *Ρεπορτάζ με την Ιστορία, Το Χρονικό, Οι Μαρτυρίες,Οι Φοιτητικές Αντιδικτατορικές Οργανώσεις, Τα Ντοκουμέντα*, Φιλιππότη, Αθήνα 2002, Τόμος Β**.**
43. ΓΕΡΑΝΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, *Μεταπολίτευση Ενοχή και Υποτέλεια,* Ροές, Αθήνα 1998
44. ΓΕΡΟΖΗΣΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ, *Το Σώμα των Αξιωματικών*, Δωδώνη, Αθήνα – Γιάννινα 1996 (τρίτομο)
45. ΓΕΩΡΓΑΚΑΚΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, *Η Ιστορία του Νίκου, Φοιτητικό Κίνημα ' 70- ' 74,* Δελφίνι, Αθήνα 1992
46. ΓΕΩΡΓΟΥΛΑ ΜΠΑΜΠΗ, *Η Αλήθεια για το Νοέμβρη, ΘΕΜΙΣ Το Σχέδιο Σφαγής, 423 οι Νεκροί, Στο ΚΕΣΑ οι Τάφοι*, Νέοι Καιροί, Αθήνα 1975
47. ΓΙΑΝΝΑΡΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Φοιτητικά Κινήματα και Ελληνική Παιδεία,* Το Ποντίκι, Αθήνα 1993
48. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ- CLOGG RICHARD, *Η Ελλάδα Κάτω από Στρατιωτικό Ζυγό*, Παπαζήση, Αθήνα 1976
49. ΓΙΑΝΝΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ Α., *Πολυτεχνείο 73*, GUTENBEPG (α.χ.)
50. ΓΚΙΝΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, *Στην Κόλαση του Παρακράτους,* Θ.Νιάρχος, Αθήνα (α. χ.)
51. ΓΛΕΖΟΣ ΜΑΝΩΛΗΣ, *Από τη Δικτατορία στη Δημοκρατία,* Διάλογος, Αθήνα 1974
52. ΓΛΥΝΙΔΟΥ ΕΥΗ, Αφιέρωμα στον Αλέκο Παναγούλη, Αθήνα 1987Α
53. ΓΟΥΝΤΧΑΟΥΖ ΚΡΙΣ, *Καραμανλής, Ο Ανορθωτής της Ελληνικής Δημοκρατίας,* Μορφωτική Εστία ΑΕ, Αθήνα 1982
54. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΠΟΥΛΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ, *Έτσι έζησα τις Ματοβαμμένες Μέρες του Νοέμβρη 1973,* Καρανάσης, Αθήνα 1982
55. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ ΣΟΛΩΝ, *Ιστορία της Δικτατορίας*, Καπόπουλος, Αθήνα 1975
56. ΓΡΙΒΑΣ- ΔΙΓΕΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Απομνημονεύματα Αγώνος Ε.Ο.Κ.Α. 1955-1959,* Αθήναι 1961
57. ΔΑΜΙΑΝΑΚΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Ο ΙΔΕΑ Έδωσε τη Χούντα,* Επικαιρότητα, Αθήνα 1995
58. ΔΑΜΩΝΙΔΗΣ, *Στον Καιρό της Χούντας,* Χρ. Χρηστίδης, Αθήνα 1974
59. ΔΑΡΑΚΗ-ΜΑΛΛΕ ΜΑΡΙΑ, *Οι Εσατζήδες,* Κέδρος, Αθήνα 1976
60. ΔΑΡΒΕΡΗΣ ΤΑΣΟΣ, *Μία Ιστορία της Νύχτας (1967-1974)* Αθήνα 1983
61. ΔΑΦΕΡΜΟΣ ΟΛΥΜΠΙΟΣ, *Το Αντιδικτατορικό Φοιτητικό Κίνημα 1972-73,* Θεμέλιο, Αθήνα 1992
62. ΔΕΚΛΕΡΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ, *Κυπριακό 72-74 Η Τελευταία Ευκαιρία*, Αθήνα 1981
63. ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ, *Πολιτική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος,* Παπαζήσης, Αθήνα 1979
64. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΗΛΙΑΣ, *Η Απειλή Δικτατορίας (Αι Ηνωμέναι Πολιτείαι Έναντι του Ελληνικού Προβλήματος),* Φέξης, Αθήναι 1967
65. ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΑΜΥΝΑ, *Ιδεολογικοί και Πολιτικοί Στόχοι,* 1974
66. ΔΗΜΟΥ ΤΑΣΟΣ, *2340 Μέρες στην Παρανομία*, Γλάρος, (α.χ.)
67. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ- ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ- ΜΑΡΙΝΟΣ- ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ- ΠΑΠΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ- ΦΩΤΕΑΣ, *Η Ελλάδα σε Κρίση,* Ροές, Αθήνα 1987

68. ΔΙΑΜΑΝΤΟΥΡΟΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ, *1974. Η Μετάβαση από το Αυταρχικό στο Δημοκρατικό Καθεστώς στην Ελλάδα,* στο τεύχος 49 του 1983 του Περιοδικού ΄΄ Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών΄΄, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα 1983
69. ΔΙΓΚΑΒΕΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, *Το Ημερολόγιο της Χουντικής Επταετίας,* Θεσσαλονίκη
70. ΔΙΚΕΣ ΤΗΣ ΧΟΥΝΤΑΣ, *Δημοκρατικοί Καιροί,* Αθήνα (α.χ.)
71. ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ ΜΑΚΑΡΙΟΣ, *1974, Το Άγνωστο Παρασκήνιο της Τουρκικής Εισβολής*, Αλφάδι, Λευκωσία 2002 και *ΕΟΚΑ Β & CIA,Το Ελληνοτουρκικό Παρακράτος στην Κύπρο,* Αλφάδι, Λευκωσία 2002 και *ΕΟΚΑ Η Σκοτεινή Όψη,* Στάχυ, Αθήνα 2000και *Η Εισβολή της Χούντας στην Κύπρο*, Στάχυ, Αθήνα 1996
72. *ΕΔΗΝ και Αντιδικτατορικός Αγώνας 1967-1974 (Ιστορικό Συμπόσιο, Συνέδριο ΕΔΗΝ),* Πιτσιλός, Αθήνα 2000
73. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ, *Η Δικτατορία 1067-1974,* Καστανιώτης 1999
74. ΕΡΜΕΙΑΣ, *Σήμερα Πεθαίνει ο Φασισμός,* Ερμείας (α.χ.)
75. ΖΑΝΝΑΣ Π, *Ημερολόγιο Φυλακής,* Ερμής, Αθήνα 2000
76. ΖΑΟΥΣΗΣ Α, *Ο Εμπαιγμός,* Παπαζήση, Αθήνα 1997
77. ΖΗΛΙΑΣ Σ., ΙΕΡΕΜΙΑΣ Α., ΚΑΡΑΤΖΑΣ Χ., *Ιστορία του Φοιτητικού μας Κινήματος,* Νέο Φοιτητικό Κίνημα, Αθήνα 1976
78. ΖΟΡΜΠΑΛΑΣ Σ., *Ο Νεοφασισμός στην Ελλάδα 1967-1974*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1978
79. ΖΟΥΡΝΑΤΖΗΣ ΣΠΥΡΟΣ, ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ ΓΡΗΓΟΡΗΣ, *21η Απριλίου 1967, Μύθοι και Αλήθεια,* Γρηγόρης Μιχαλόπουλος, Αθήνα 1998
80. ΖΩΙΔΗ Γ., ΑΔΑΜΟΥ Τ., *Η Πάλη της Κύπρου για τη Λευτεριά,* Πολιτικές και Λογοτεχνικές Εκδόσεις, Αθήνα 1960
81. ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ ΜΙΚΗΣ, *Το Χρέος,* Πλειάς, Αθήνα 1974
82. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ ΣΠΥΡΟΣ, *Απ' το Δόγμα Τρούμαν στο Δόγμα Χούντα,* Παπαζήσης, Αθήνα 1976
83. ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΜΙΧΑΛΗΣ, *Το Σεμινάριο της Ρώμης, Νοέμβριος 73, Τότε που Παίχτηκε η Τύχη της Κύπρου,* Ποντίκι, Αθήνα 1989
84. ΙΔΡΥΜΑ ΜΑΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ, *Κυπριακό και Δικαιώματα του Ανθρώπου,* Σάκκουλας, Αθήνα 2000 και *Κυπριακό και Δικαιώματα του Ανθρώπου,* Σάκκουλας, Αθήνα 2000
85. ΚΑΚΑΟΥΝΑΚΗΣ Ν, *2650 Μερόνυχτα Συνομωσίας,* Παπαζήση, Αθήνα 1967
86. ΚΑΚΑΡΑΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, *Το Πολεμικό Ναυτικό στη Δικτατορία 1967-1974,* Αθήνα 1997
87. ΚΑΚΑΡΑΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ, *Political Imprisonment in Greece,* Master in History, Hull 2000
88. ΚΑΝΕΛΛΑΚΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, *Μαρτυρία,* Όμβρος, Αθήνα 1996
89. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ ΑΘ*., Αντίλαλοι,* Νέα Σύνορα Λιβάνης, Αθήνα (α.χ.)
90. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, *Πώς Εφθάσαμεν στην 21η Απριλίου 1967, 1940-1944. Εθνική Αντίσταση,* Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 1997
91. ΚΑΠΠΟΣ ΚΩΣΤΑΣ, *Έγκλημα Εναντίον της Κύπρου,* Γνώσεις, Αθήνα 1991
92. ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΑΣ Γ. *Απ' τον ΙΔΕΑ στη Χούντα*, Παπαζήσης, Αθήνα 1975
93. ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΑΣ Δ., *Οι Οικονομικές Συνέπειες της Στρατιωτικής Δικτατορίας, στο ΄΄ Μελέτες Πάνω στη Σύγχρονη Ελληνική Οικονομία΄΄*, Αθήνα 1978
94. ΚΑΡΑΜΠΕΛΙΑΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ, *Ο Ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων στην Πολιτική Ζωή της Τουρκίας και της Ελλάδας, Συγκριτική Ανάλυση των Μεταπολεμικών Στρατιωτικών Επεμβάσεων, 1945- 1980,* Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001
95. ΚΑΡΑΜΦΥΛΛΙΔΗΣ ΛΕΑΝΔΡΟΣ, *Η Δίκη του Αλέξανδρου Παναγούλη, και η Νομική Αντίσταση Κατά και Μετά τη Δικτατορία*, Περιοδικός Τύπος Α.Ε., Αθήνα 1980
96. ΚΑΡΑΤΖΑΦΕΡΗΣ ΣΠΥΡΟΣ, *Η Σφαγή του Πολυτεχνείου, Η Δίκη*, Αλκαίος, Αθήνα 1976
97. ΚΑΡΚΑΛΕΤΣΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ, *Η Μάχη της Κύπρου*, Μονογραφίες Περιοδικού Στρατιωτική Ιστορία, Αθήνα 2002
98. ΚΑΤΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, *Ο Προδομένος Λαός,* Παπαζήση, Αθήνα 1979 και *Η Γέννηση του Νεοφασισμού στην Ελλάδα,* Παπαζήση, Αθήνα 1974
99. ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΚΚΕ, *Έκθεση και Συμπεράσματα για τα Γεγονότα του Νοέμβρη 1973,* Αθήνα 1976
100. ΚΙΤΣΙΚΗΣ Δ., *Ιστορία του Ελληνοτουρκικού Χώρου* (1928-1973), Εστία, Αθήνα 1981
101. ΚΛΕΙΤΣΙΚΑΣ ΝΙΚΟΣ, *Το Ελληνικό Φοιτητικό Κίνημα και ο Αντιδικτατορικός Αγώνας στην Ιταλία,* Προσκήνιο 2001 και *΄΄ΠΑΚ Άγνωστα Ντοκουμέντα του Απελευθερωτικού Αγώνα 1968-1974,* Προσκήνιο 2001
102. ΚΝΕ, *Κάτω η Αμερικανόδουλη Χούντα,* Οδηγητής 1968
103. ΚΟΚΚΙΝΟΣ ΠΑΝΟΣ, *Οι Πραξικοπηματίες*, Αθήνα 1975
104. ΚΟΚΟΛΑΚΗΣ ΑΔΑΜ, *Πορεία μιας Ζωής,* Βιβλιοπωλεία Μανώλη Κυριάκη, Ηράκλειο 1994
105. ΚΟΜΕΠ, τ.2, 1999, 80 Χρόνια ΚΚΕ, Στα Χρόνια της Δικτατορίας

106. ΚΟΝΔΥΛΗΣ ΦΩΝΤΑΣ, *Τριήμερο στα Κάγκελα,* Καστανιώτης, Αθήνα 1987
107. ΚΟΝΟΦΑΓΟΣ Κ., *Η Εξέγερση του Πολυτεχνείου, Εδώ Πολυτεχνείο,* Αθήνα 1982
108. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Τ, *Η Άγνωστη Νύχτα της 21ης Απριλίου 1967,* Ρήσος Αθήνα 1997
109. ΚΟΡΙΖΗΣ ΧΑΡΙΤΩΝ, *Το Αυταρχικό Καθεστώς,* Gutenberg, Αθήνα 1975
110. ΚΟΡΟΒΕΣΗΣ ΠΕΡΙΚΛΗΣ, *Ανθρωποφύλακες,* Γνώση, Αθήνα 1994
111. ΚΟΥΛΟΥΜΠΗΣ-ΧΙΚΣ, *Η Αμερικανική Πολιτική στην Ελλάδα και Κύπρο,* Παπαζήσης, Αθήνα 1976
112. ΚΟΥΜΑΝΤΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Στόχος η Δημοκρατία,* Ερμείας, Αθήνα 1975
113. ΚΟΥΝΔΟΥΡΟΣ ΡΟΥΣΣΟΣ, *Η Ασφάλεια του Καθεστώτος- Πολιτικοί Κρατούμενοι- Εκτοπίσεις και Τάξεις στην Ελλάδα 1924-74,* Καστανιώτη, Αθήνα 1978
114. ΚΟΥΣΟΥΛΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, *Πολιτικές Ευθύνες 1964-1974,* Ελληνική Ευρωεκδοτική, Αθήνα (α.χ.)
115. ΚΟΥΦΑΔΑΚΗΣ ΒΑΓΓΕΛΗΣ, *Η Αμερικανική Πολιτική στην Ελλάδα και Κύπρο*, Παπαζήσης, Αθήνα 1976
116. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ ΓΙΑΝΝΟΣ, *Το Κυπριακό Πρόβλημα 1960-1974,* Θεμέλιο, Αθήνα 1984 και *Ανοχύρωτη Πολιτεία Κύπρος 1060- 1074,* ΕΣΤΙΑ, Αθήνα 1085 και *Δύσκολα Χρόνια, Κύπρος 1950-1060,* Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Αθήνα 1981
117. ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ Γ. Θ.,*Οι Άνθρωποι της Χούντας μετά τη Δικτατορία,* Εξάντας, Αθήνα 1084
118. ΚΡΗΤΙΚΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, *Αντίσταση Κατά της Δικτατορίας 1967- 1974,* Καλέντης 1996
119. ΚΥΡΓΙΟΣ ΜΗΤΣΟΣ, *Καταγραφές* (Ποιήματα του Κορυδαλλού), Αθήνα 1973)
120. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ ΑΝΤΡΟΥ- ΠΡΕΝΤΖΑ ΡΕΝΟΥ, *Όταν Ξεκίνησαν τα Τανκς…,* Λευκωσία
121. ΚΩΝΣΤΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ, *Η ΄΄Ελληνική Υπόθεση΄΄ στο Συμβούλιο της Ευρώπης 1967-1969, Θεωρία και Πρακτική Πολιτικής Πιέσεως από Διεθνείς Οργανισμούς,* Παπαζήσης, Αθήνα 1976 και *Το ΄΄Τουρκικό Ζήτημα΄΄ και η Πολιτική Υπόσταση του Συμβουλίου της Ευρώπης*, στο περιοδικό ΄΄ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ΄΄, τριμηνιαία επιθεώρηση συνταγματικής θεωρίας και πράξεως, τεύχος 3^{ο}, Ιούλιος- Σεπτέμβριος 1982
122. ΛΑΔΗΣ ΦΩΝΤΑΣ, *Μίκης Θεοδωράκης, Το Χρονικό μιας Επανάστασης 1960-1967, Η Ιστορία της Γενιάς του 1-1-4 και των ΄΄Λαμπράκηδων΄΄*, Εξάντας, Αθήνα 2001
123. ΛΑΖΟΣ Χ, *Ελληνικό Φοιτητικό Κίνημα 1821- 1971,* Γνώση 1987
124. ΛΑΜΝΙΔΗΣ ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ, *Χούντα και Δικαιοσύνη, Αιγαίο- Κύπρος,* Σάκκουλας, Αθήνα 1983
125. ΛΕΝΤΑΚΗΣ ΑΝΔΡΕΑΣ, *Το Παρακράτος και η 21^{η} Απριλίου,* Προσκήνιο, Αθήνα 2000
126. ΛΕΤΣΑ ΜΑΤΙΝΑ, *Εργατικοί Αγώνες στην Περίοδο της Δικτατορίας,* Τολίδης, Αθήνα
127. ΛΙΝΑΡΔΑΤΟΣ ΣΠΥΡΟΣ, *Από τον Εμφύλιο στη Χούντα,* Παπαζήσης, Αθήνα 1977
128. ΛΟΥΛΕ ΝΙΤΣΑ, *Η Μνήμη Κόκκινο Φορεί,* Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα2002
129. ΛΥΓΕΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ, *Φοιτητικό Κίνημα και Ταξική Πάλη στην Ελλάδα. Από τις Προσφυγές στα Πρωτοδικεία στην Εξέγερση του Πολυτεχνείου* (τόμος β΄), Εκδοτική Ομάδα Εργασία, Αθήνα 1978
130. ΛΥΜΠΕΡΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ*, Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες,* Ποιότητα, Αθήνα 1999
131. ΜΑΖΑΡΑΚΗΣ ΑΙΝΙΑΝ Ι., *Μαρτυρίες από την Κύπρο,* Κέδρος 1976
132. ΜΑΘΙΟΠΟΥΛΟΣ ΒΑΣΟΣ, *Εδώ ΝΤΩΥΤΣΕ ΒΕΛΛΕ,* Παπαζήση, Αθήνα 1975
ΜΑΛΗΣ ΑΛΕΚΟΣ- ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ ΤΑΣΟΣ, *Η Μαύρη Βίβλος του Κυπριακού Πραξικοπήματος*, Παπαχρυσάνθου, (α.χ.)
133. ΜΑΛΗΣ ΑΛΕΚΟΣ- ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ ΤΑΣΟΣ, Η Μαύρη Βίβλος του Κυπριακού Πραξικοπήματος, Παπαχρυσάνθου,
134. ΜΑΛΟΥΧΟΣ Γ., *Εγώ, ο Ιάκωβος*, Λιβάνης, Αθήνα 2003
135. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, *Στα Χρόνια της Χούντας,* Παρασκήνιο, Αθήνα 1987
136. ΜΑΝΤΟΓΛΟΥ ΑΝΝΑ, *Η Εξέγερση του Πολυτεχνείου*, Οδυσσέας, Αθήνα 1998
137. ΜΑΡΔΑΣ ΚΩΣΤΑΣ, *Αλέξανδρος Παναγούλης Πρόβες Θανάτου,* Αθήνα 1997
138. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ ΣΠΥΡΟΣ, *Αναμνήσεις 1972-1974,* Σπ. Β. Μαρκεζίνη Α.Ε., Αθήνα 1979 και *Πολιτική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος,* Πάπυρος, Αθήνα 1966-1968
139. ΜΑΡΤΕΝ ΚΑΤΕΡΙΝΑ, *Λαμπράκηδες, Ιστορία μιας Γενιάς*, Πολύτυπο, Αθήνα ν1984
140. ΜΑΣΤΡΟΛΕΩΝ- ΖΕΡΒΑ ΜΑΡΙΓΟΥΛΑ, Κρατούμενες στα Γιούρα 1967, Καπόπουλος, Αθήνα (α.χ.)
141. ΜΑΥΡΟΕΙΔΗΣ ΛΕΥΤΕΡΗΣ, *Αγωνιστές, Η Ελληνική Αριστερά Χθες, Σήμερα, Αύριο,* Προσκήνιο Αγγελος Σιδεράτος, Αθήνα 2002
142. ΜΕΛΕΤΟΠΟΥΛΟΣ Μ, *Η Δικτατορία των Συνταγματαρχών,* Παπαζήση, Αθήνα 1996 και *Ιδεολογία του Δεξιού Κράτους 1947 – 1967,* Παπαζήση, Αθήνα 1993 και *Η Βασιλεία στην Νεώτερη Ελληνική Ιστορία, Από τον Όθωνα στον Κωνσταντίνο Β΄*, Νέα Σύνορα- Λιβάνη, Αθήνα1994
143. ΜΗΛΑΣ ΣΠΥΡΟΣ, *Όμηροι της Χούντας,* Γιαννίκος, Αθήνα 1998
144. ΜΗΝΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ, *111 Μέρες στην ΕΣΑ,* Φυτράκης, Αθήνα (α.χ.)
145. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ ΓΡΗΓΟΡΗΣ, *Γεώργιος Παπαδόπουλος, Ο Μεγάλος Επαναστάτης,* Γρηγόρης Μιχαλόπουλος, Αθήνα (α.χ.) και *Η Προδοσία της 24 Νοεμβρίου 1973,* Γρηγόρης Μιχαλόπουλος, Αθήνα (α.χ.) και *Το Απόρρητο Ημερολόγιο του Στυλιανού Παττακού,* Ελεύθερη Ώρα, Νέοι Άνθρωποι, και *Αυτός Κάλεσε τους Τούρκους στην Κύπρο,* Μιχαλόπουλος, Αθήνα
146. ΜΟΥΣΚΟΣ Α. Γ., *Απόβαση Κύπρος 1974,* Αθήνα 1975

147. ΜΠΙΤΣΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ, *Κρίσιμες Ώρες,* Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Αθήνα (α.χ.)
148. ΜΠΟΝΑΝΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, *Η Αλήθεια*, Copyright Μπονάνος, Αθήνα 1986
149. ΜΩΡΑΪΤΗΣ Γ, *Κόντρα στη Χούντα,* Εντός, Αθήνα 1997 και *Ρεπορτάζ Κάτω απ' τις Ερπύστριες,* Εντός, Αθήνα 1999
150. ΝΙΕΛ ΜΑΤΙΛΝΤ, *Το Φοιτητικό Κίνημα ή η Επανάσταση Συνεχίζεται*, Μπουκουμάνη, Αθήνα 1977
151. ΝΙΚΟΛΙΝΑΚΟΣ ΜΑΡΙΟΣ, *Αντίσταση και Αντιπολίτευση,* Ιολκός, Αθήνα 1975
152. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ ΠΕΤΡΟΥΛΑ, *Αναμνήσεις από τον Αντιδικτατορικό Αγώνα,* Αθήνα 1985
153. ΝΤΕΓΙΑΝΝΗΣ Γ, *Η Δίκη,* Γνώση, Αθήνα 1992
154. ΞΥΔΗΣ- ΛΙΝΑΡΔΑΤΟΣ- ΧΑΤΖΗΑΡΓΥΡΗΣ, *Ο Μακάριος και οι Σύμμαχοί του,* GUTENBERG, Αθήνα 1974
155. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΟΣ Κ., Ανάλλεκτα περί Κυπριακού Φακέλλου, Αθήνα 1984
156. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, *Στην Πρώτη Γραμμή Αμύνης,* Αθήνα 1979
157. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ ΝΤΙΝΟΣ, *Ο Μαθητόκοσμος στη Νομική και το Πολυτεχνείο,*
158. ΠΑΝΑΓΟΥΛΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ, *Τα Ποιήματα*, Παπαζήσης, Αθήνα (α. χ.)
159. ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΝΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΦΕΔΡΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ- ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ SERVIS, *Διατί Έγινε η Επανάστασις της 21 Απριλίου 1967,* Αθήνα (α.χ.)
160. ΠΑΝΟΥΡΓΙΑΣ ΠΑΝΟΥΡΓΙΑΣ, *Κύπρος, Η Αποχώρηση της Ελληνικής Μεραρχίας την 29ην Νοεμβρίου 1967 Εθνική Μειοδοσία*, Αθήνα 2003
161. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ, *Από Εύελπις Αντάρτης,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα
162. ΠΑΠΑΓΟΣ ΛΕΩΝΙΔΑΣ, *Σημειώσεις 1967-1977,* Ίδρυμα Γουλανδρή- Χορν, Αθήνα 1999
163. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΝΙΚΟΥ, *Το Κίνημα του Π. Ναυτικού Μάιος 1973,* Ελληνική Ευρωεκδοτική, Αθήνα 1985
164. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Το Πιστεύω μας,* Έκδοσις Γενικής Διευθύνσεως Τύπου Αθήνα 1968-1972
165. ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ ΜΗΝΑ*, Φοιτητικό Κίνημα και Δικτατορία,* Επικαιρότητα, Αθήνα 1975
166. ΠΑΠΑΚΟΣΜΑΣ ΒΙΚΤΩΡ, *Ο Στρατός στην Πολιτική Ζωή της Ελλάδος,* Εστία, Αθήνα 1981
167. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΙΧΑΛΗΣ, *Η Ταραγμένη Εξαετία (1961-1967), Τόμος Β΄ Από τη Μοναρχία στη Δικτατορία,* Προσκήνιο, Αθήνα 1998 και *Η Ταραγμένη Εξαετία 1961-1967 (τόμος α΄), Η Ένωση Κέντρου στην Εξουσία,* Προσκήνιο, Αθήνα 1997
168. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ ΑΝΔΡΕΑΣ, *Η Δημοκρατία στο Απόσπασμα,* Καρανάσης, Αθήνα 1974
169. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ, *Εφιάλτης στην Αθήνα,* Καστανιώτης, Αθήνα 1984
170. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΩΣΤΑΣ, *Με τις Λόγχες στα Πλευρά Γιούρα Λέρος 1967-1971,* Παπανικολάου, Αθήνα 1975
171. ΠΑΠΑΧΕΛΑΣ Α, *Ο Βιασμός της Ελληνικής Δημοκρατίας,* Εστία, Λευκωσία 1997
172. ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ, *Εκ των Υστέρων 19+1*, Νέα Σύνορα- ΑΑ Λιβάνη, Αθήνα 1993
173. ΠΑΠΟΥΤΣΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, *Το Μεγάλο ΝΑΙ, Υπόθεση Κώστα Γεωργάκη,* Κωνσταντίνος, Αθήνα 1996
174. ΠΑΡΑΛΙΚΑΣ ΔΗΜ., *Συνωμοσίες ΙΔΕΑ και ΑΣΠΙΔΑ 1944-1974,* Γιάννης Β. Βασδέκης, Αθήνα 1982 και *Το Αληθινό Πρόσωπο του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.,* Γραμμή, Αθήνα 1978
175. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ ΠΟΤΗΣ, *Μαρτυρία 1963-1967,Πως Φτάσαμε στη Δικτατορία,* Διάλογος, Αθήνα 1974
176. ΠΑΤΤΑΚΟΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ, *21η Απριλίου 1967- 8η Οκτωβρίου 1973 Ημέραι και Έργα,* Εκδοσις, Αθήνα 1999 και *21η Απριλίου 1967 Διατί; Ποίοι; Πώς;* Βιοβιβλ, Αθήνα 1999 και *Οδυσσεύς Μιλτ. Αγγελής ο Στρατηγός των Στρατηγών,* Art Hellas, Αθήνα 2000
177. ΠΑΥΛΙΔΗΣ ΑΝΤΡΟΣ*, Φάκελος Κύπρου,* Χρ. Ανδρέου, Λευκωσία 1983 και *Μακάριος,* Χρ. Ανδρέου, Λευκωσία 1981
178. ΠΕΠΟΝΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ, *1961-1981 Τα Γεγονότα και τα Πρόσωπα,* Λιβάνης, Αθήνα 2002
179. ΠΕΡΑΚΑΚΗΣ ΝΙΚΟΣ, *Στη Κόλαση της Χούντας,* Περακάκης, Αθήνα 1979
180. ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΄΄ΤΟΤΕ΄΄, *Αποδελτίωση, από τον Αντιδικτατορικό Τύπο, η ΄΄Ελεύθερη Ελλάδα΄΄*
181. ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, *Η Δίκη της Εταιρείας Μελέτης Ελληνικών Προβλημάτων και Μια Νέα Καταγγελία για τα Βασανιστήρια από Φοίβο Κούτσικα και Η Δίκη των Μελών του Κινήματος 20ης Οκτωβρίου,* Μηνιαία Πολιτική Επιθεώρηση Ελευθέρων Ελλήνων, Φρανκφούρτη Οκτώβριος 1972, α/α 63
182. ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΕΠΙΚΑΙΡΑ, *Ξενοκρατία, Το Αποκαλυπτικό Χρονικό των Ξένων Επεμβάσεων στην Ελλάδα (1944-1974),* Πάπυρος- ΒΙΠΕΡ, Αθήνα 1975
183. ΠΕΤΡΙΔΗΣ ΠΑΥΛΟΣ, *Εξουσία και Παραεξουσία στην Ελλάδα (1957-1967)*, Προσκήνιο, Αθήνα 2000
184. ΠΙΚΡΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, *Ο Βενιζέλος και το Κυπριακό,* Φιλιππότης, Αθήνα 1980
185. ΠΛΟΥΜΙΔΗΣ ΜΑΝΟΥΣΟΣ,*Ο Αιφνιδιασμός της 21ης Απριλίου 1967,* Γόρδιος, Αθήνα 1997
186. ΠΛΩΡΙΤΗΣ ΜΑΡΙΟΣ, *Δυναστείες και Δυνάστες,* Θεμέλιο, 1974
187. ΡΑΒΑΝΗ- ΡΕΝΤΗ ΔΗΜΗΤΡΗ, *Ρεπορτάζ για ένα Ζεστό Νοέμβρη,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1995

188. ΡΑΛΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Με Ήσυχη Συνείδηση,* Ποταμός, Αθήνα 2002 και *Το Ημερολόγιό μου,* Ελληνοεκδοτική, Αθήνα 1997
189. ΡΙΖΑΣ ΣΩΤΗΡΗΣ, *Οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Δικτατορία των Συνταγματαρχών και το Κυπριακό Ζήτημα 1967-1974*, Πατάκη, Αθήνα 2004
190. ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ ΚΟΑ, *1918-1978 ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ,* Αθήνα 1978
191. ΡΟΔΑΚΗΣ ΠΕΡΙΚΛΗΣ, *Η Δικτατορία των Συνταγματαρχών,* Μυκήναι, Αθήνα 1075
192. ΡΟΥΜΠΑΤΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, *Δούρειος Ίππος, Η Αμερικανική Διείσδυση στην Ελλάδα 1947-1967,* Οδυσσέας, Αθήνα 1987
193. ΡΟΥΣΕΑΣ ΣΤΑΥΡΟΣ, *Ο Θάνατος μιας Δημοκρατίας,* Καστανιώτης, Αθήνα 1974
194. ΣΑΒΒΟΥΡΑ ΙΠΠΟΚΡΑΤΗ, *Προδομένη Αντίσταση*, Αθήνα 1977
195. ΣΑΖΑΝΙΔΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις στην Πενταετία 1973-1978,* Σαζανίδης, Θεσσαλονίκη 1979
196. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ ΣΠΥΡΟΣ, *Η Ελλάδα στη Μεταπολίτευση, Πολιτικές και Κοινωνικές Εξελίξεις 1974-1988,* Α.Α.Λιβάνη, Αθήνα 2001 και *Τα Αίτια του Απριλιανού Πραξικοπήματος,* Λιβάνη, Αθήνα 1998
197. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ ΤΑΣΟΥ (επιμέλεια, έρευνα και συλλογή στοιχείων), *Το Κίνημα του Ναυτικού και η Ανταρσία του Α/Τ «ΒΕΛΟΣ», Τριάντα Χρόνια Μετά*, Υπουργείο Αιγαίου, Αθήνα 2003
198. ΣΒΟΛΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, *Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1900-1945*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 2001 και *Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1945-1981,* Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 2001
199. ΣΕΡΒΑΣ ΠΛΟΥΤΗΣ, *Κυπριακό Ευθύνες,* Αθήνα 1985....
200. ΣΕΡΓΗΣ Γ. *Η Μάχη της Κύπρου, Ιούλιος- Αύγουστος 1974, Η Ανατομία της Τραγωδίας*, Αφοί Βλάσση, Αθήνα 1999
201. ΣΜΟΚΟΒΙΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, *Μία Ιδιότυπος Κοινωνική Ομάς, Αι Ένοπλοι Δυνάμεις,* (Διατριβή Επί Διδακτορία), Θεσσαλονίκη 1977

ΣΠΑΗΣ Λ., *Πενήντα Χρόνια Στρατιώτης στην Υπηρεσία του Έθνους και της Δημοκρατίας,* Αθήνα 1970

202. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, *Το Κίνημα του Ναυτικού Μάιος 1972, Προσωπική Μαρτυρία*, Παπαζήση 2003
203. ΣΤΑΥΡΙΑΝΟΣ Λ., *Η Ελλάδα σε Επαναστατική Περίοδο, Σαράντα Χρόνια Αγώνες,* Κάλβος, Αθήνα 1977
204. ΣΤΑΥΡΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, *Συμμαχική Πολιτική και Στρατιωτικές Επεμβάσεις, Ο Πολιτικός Ρόλος των Ελλήνων Στρατιωτικών,* Παπαζήσης, Αθήνα (α.χ.)
205. ΣΤΕΦΑΝΑΚΗΣ Κ., ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ Ι., ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Β., *....24 Ιουλίου 1974 Η Επιστροφή στη Δημοκρατία και τα Προβλήματά της,* Εστία, Αθήνα
206. ΣΤΡΑΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, *Αντίθεση και Διαφωνία, Η Στάση,* Καστανιώτη, Αθήνα 1995
207. ΣΤΡΙΓΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ, *Κύπρος Απόρρητος Φάκελος*, Νέα Θέση, Αθήνα 2000 και *Πολυτεχνείο 73, Παιγνίδια Θανάτου*, Νέα Θέση, Αθήνα 1996
208. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, *Αιγαίο, Αρχιπέλαγος Μαρτυρίων*, ΕΔΙΑ-ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ, Αθήνα 2004
209. ΣΩΜΕΡΙΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΣ, *Η Μεγάλη Καμπή, Μαρτυρίες- Αναμνήσεις 1924-1974, Μέρος Πρώτο, Από τη Δημοκρατία στο Φασισμό 1924-1941,* Ολκός, Αθήνα 1975
210. ΣΩΤΗΡΗ ΑΓΓΕΛΙΚΗ, *ΠΑΝΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΗ-Συνδικαλιστικό Όργανο της Αντιδικτατορικής ΕΦΕΕ* (αδημοσίευτη εργασία), Αθήνα Μάρτης- Μάης 2002
211. ΤΕΝΕΚΙΔΗΣ- ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ, *Κύπρος. Ιστορία, Προβλήματα και Αγώνες του Λαού της,* Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Αθήνα 2000
212. ΤΖΕΛΕΠΗΣ Ε., *Το Κυπριακό και οι Συνωμότες του, Θεμέλιο*, Αθήνα 1975
213. ΤΖΕΡΜΙΑΣ ΠΑΥΛΟΣ, *Ο Καραμανλής του Αντιδικτατορικού Αγώνα, Ιστορική Αποτίμηση μιας Δύσκολης Εποχής (1967-1974),* Ροές, Αθήνα 1984
214. ΤΡΑΓΚΑΣ Γ, *Κορυδαλλός 1975-1979, Ημερολόγιο Φυλακής*, Παπαζήση, Αθήνα 1980
215. ΤΣΑΠΑΡΑΣ Σ, *Η πολιτική Ηγεσία και οι Ξένοι στη Νεότερη Ιστορία της Ελλάδας 1946 – 1974,* Νέα Σύνορα
216. ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ ΚΩΣΤΑΣ, *Η Ελληνική Τραγωδία, Απ' την Απελευθέρωση ως τους Συνταγματάρχες*, Νέα Σύνορα, Αθήνα 1981
217. ΥΠΟΥΡΓΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ, *Πρακτικά Συζητήσεων επί του Συντάγματος 1968*, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1971
218. ΦΑΤΣΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, *Πολυτεχνείο 73*, Καστανιώτη, Αθήνα 1997
219. ΦΑΤΣΗΣ- ΦΑΝΟΥΡΑΚΗ, *Μη Λησμονείς ότι Εγεννήθης Έλλην,* Γυάρος, Ερμείας, Αθήνα 1974
220. ΦΙΛΙΑΣ ΒΑΣΙΛΗΣ, *Τα Αξέχαστα και τα Λησμονημένα*, Παπαζήση, Αθήνα 1997
221. ΦΛΕΜΙΓΚ ΑΜΑΛΙΑ, *Προσωπική Κατάθεση,* Εστία, Αθήνα 1995
222. ΦΛΩΡΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ, *Δημοκρατία- Ελευθερία,* Αθήναι 1973
223. ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ Ι., *Από την κατ' Επίφαση Δημοκρατία στην Απροκάλυπτη Τυραννία*, Αθήνα 1976

224. ΦΥΣΣΑΣ Δ, *Η Γενιά του Πολυτεχνείου 1973 – 1981*, Δελφίνι, Αθήνα 1993
225. ΧΑΡΑΛΑΜΠΌΠΟΥΛΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, *Κρίσιμα Χρόνια*, Προσκήνιο, Αθήνα 2000
226. ΧΑΡΑΤΣΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ, *1023 Αξιωματικοί και 22 Κινήματα*, Αθήνα 1985-
227. ΧΑΡΙΤΟΥ-ΦΑΤΟΥΡΟΥ ΜΙΚΑ, *Ο Βασανιστής ως Όργανο της Κρατικής Εξουσίας, Ψυχολογικές Καταβολές,* Ελληνικά Γράμματα Αθήνα 2003
228. ΧΑΤΖΗΣΩΚΡΑΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ, *ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ '73, Αναστοχασμός μιας Παραγματικότητας*, ΠΟΛΙΣ, Αθήνα, 2004
229. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ ΑΧΙΛΛΕΑΣ, *Το Χρονικό Ενός Ρεπόρτερ* και *Οι Δέκα Μέρες του Μάη,* Παπαζήσης, Αθήνα 1976
230. ΧΙΤΣΕΝΣ ΚΡΙΣΤΟΦΕΡ*, Η Δίκη του Χένρι Κίσινγκερ,* Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 2002
231. ΧΟΝΔΡΟΚΟΥΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, *Ο Γολγοθάς της Ελληνικής Δημοκρατίας,* Μπουκουμάνης, Αθήνα 1974 και *Οι Ανέντιμοι και ο ΑΣΠΙΔΑ,* Κέδρος, Αθήνα 1976
232. ΧΡΥΣΙΚΟΠΟΥΛΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ, *Αναμνήνεις από το Κυπριακό Ναυτικό*, Κορφή, Αθήνα 1995
233. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΙΔΗΣ ΚΥΠΡΟΣ, *Το Κράτος της Κύπρου στο Διεθνές Δίκαιο,* Σάκκουλας, Αθήνα 1994 ΨΑΡΟΥΔΑΚΙΣ ΝΙΚΟΣ, *Η Κυπριακή Τραγωδία Χωρίς Μάσκα*, Χριστιανική Δημοκρατία, Αθήνα 1988 και *Η Φυλακή, Κορυδαλλός Κελί 54*,Μήνυμα, Αθήνα 1976 και *Να Πέσει η Τυραννία,* Μήνυμα, Αθήνα 1978
234. ΨΥΡΟΥΚΗΣ ΝΙΚΟΣ, *Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας*, Επικαιρότητα Αθήνα 1983 και *Κύπρος η Θαλασσοκράτειρα,* Αιγαίον, Λευκωσία 1990 και *Το Κυπριακό Δράμα (1958-1986),* Επικαιρότητα, Αθήνα1987
235. ΨΥΧΑΡΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ, *Οι 70 Κρίσιμες Ημέρες,* Παπαζήσης Αθήνα 1976 και *Τα Παρασκήνια της Αλλαγής,* Ψυχάρης, Αθήνα 1975

ΥΙβ. ΓΙΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΥΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

1. BREZINSKI ZBIGNIEW, *Η Μεγάλη Σκακιέρα, Η Αμερικανική Υπεροχή και οι Γεωστρατηγικές της Επιταγές,* Α.Α.Λιβάνη, Αθήνα 1998
2. C. WRIGHT MILLS, *The Power Elite*, OXFORD UNIVERSITY PRESS 1956
3. CLOSE DAVID (Επιμέλεια), *Ο Ελληνικός Εμφύλιος Πόλεμος, 1943-1950, Μελέτες για την Πόλωση,* Φιλίστωρ, Αθήνα 2000
4. GOLUB P, *The Bolsheviks and the Armed Forces in Three Revolutions,*Progress Publishers, Moscow 1979
5. HELLENIC FOUNDATION FOR DEFENSE AND FOREIGN POLICY, *U.S. Bases in the Mediterranean. The Cases of Greece and Spain,* ELIAMEP, Athens 1989 και *Year Book 1989,* και ΕΛ.Ι.ΑΜ.Ε.Π., *΄΄Αμυνα- Απελευθέρωση Δυνατότητες και Προοπτικές*,(Σεμινάριο Κυπριακού Κέντρου Μελετών και Προσφυγικών Σωματείων για την Άμυνα της Κύπρου) Αθήνα- Λευκωσία 1989 και *Ελλάδα- Τουρκία, Αρθρογραφικός Δείκτης Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής 1979-1985,* Επιμέλεια Βερέμης, Τσιτσόπουλος, Παπαζήσης, Αθήνα 1987 και *Ελληνικά Προβλήματα στον Αέρα από Διπλωματική, Στρατιωτική, Τεχνική και Νομική Σκοπιά,*(Ημερίδα 6-11-1987) Αθήνα 1989 και *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις Εκτιμήσεις- Προτάσεις- Αντιμετώπιση,* ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα 1986 και Special Issue. Southeastern Europe, ELIAMEP, Athens 1990
6. HOBSBAWM ERIC, *Η Εποχή των Άκρων, Ο Σύντομος Εικοστός Αιώνας 1914- 1991,* Θεμέλιο, Αθήνα 1995
7. HYNTINGTON SAMUEL, *Η Σύγκρουση των Πολιτισμών, Και ο Ανασχηματισμός της Παγκόσμιας Τάξης,* Terzo Books, Αθήνα 2001
8. JOLIET RENE, *Η Δικαστική Προστασία των Ιδιωτών από τις Κρατικές Παραβάσεις,* Σάκκουλας, Αθήνα 1995
9. KEMPSKI JURGEN, *Η Είσοδος της Ελλάδος εις τον Παγκόσμιον Πόλεμον,* Βερολίνον 1940
10. KISSINGER HENRY, ΗΠΑ *Αυτοκρατορία ή Ηγετική Δύναμη; Για μια Διπλωματία του 21ου Αιώνα,* Λιβάνη, Αθήνα 2002
11. MALAKASSES JOHN, *The Greek Naval Revolution of April 1944,* University of Ioannina 2001 και *The Navy and tits Officer in the Decade of the Thirties and up to the Eve of the Grego- Italian War*, Πανεπιστήμιον Ιωαννίνων, Ιωάννινα 1995 και *The Political and Diplomatic Entanglement with Britain in the Spring of 1941. The Insidious Role of the Army's Leadership in the Collapse of the Country.* Πανεπιστήμιον Ιωαννίνων, Ιωάννινα 1993
12. MOSKOS CHARLES, *Η Στρατιωτική Κοινωνιολογία στην Αμερική,* Παπαζήσης, Αθήνα 1996
13. POLLARD JOHN, *The Fascist Experience in Italy,* Rutledge, London 1998
14. RICHTER, *Δύο Επαναστάσεις και Αντεπαναστάσεις στην Ελλάδα*

15. RISTELHUEBER RENE,*Ιστορία των Βαλκανικών Λαών,* Παπαδήμας, Αθήνα 2000
16. SINCLAIR T., *Ιστορία της Ελληνικής Πολιτικής Σκέψεως* (τόμος Α), Παπαζήσης, Αθήνα (α.χ)
17. THURLOW RICHARD, *Fascism,* Cambridge University Press 1999
18. WODDIS JACK, *Armies and Politics*, Lawrence and Wishart, London 1977
19. YOUNG JOHN, *Η Ευρώπη του Ψυχρού Πολέμου, 1945-1991, Πολιτική Ιστορία*, Πατάκη, Αθήνα 2002
20. ΑΒΕΡΩΦ-ΤΟΣΙΤΣΑ, *Φωτιά και Τσεκούρι,*Εστία, Αθήνα (α.χ.)
21. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ, *Από την Κατοχή στον Εμφύλιο, Η Μεγάλη Ευθύνη των Συμμάχων,* Παρουσία, Αθήνα 1994
22. ΑΓΝΩΣΤΟΥ, *Έκθεση, Αι Θυσίαι της Ελλάδος Κατά τον Δεύτερον Παγκόσμιον Πόλεμον,* (α.χ.)
23. ΑΓΡΙΑΝΤΩΝΗΣ-ΔΕΡΤΙΛΗΣ-ΔΙΑΜΑΝΤΟΥΡΟΣ-ΔΗΜΑΡΑΣ……, *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας,* Σάκκουλας, Αθήνα- Κομοτηνή 1991
24. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Η Πρώτη Πράξη της Ελληνικής Τραγωδίας,* Ελεύθερη Ελλάδα,Αθ.71
25. ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΕΣΣΔ (ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ), *Προβλήματα Πολέμου και Ειρήνης,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1974 και *Ο Πολιτικός Μηχανισμός των Μονοπωλίων,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1980 και (ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΓΕΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ), *Η Εξωτερική Πολιτική των ΗΠΑ*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα1975 --
26. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗΣ Κ.Α., Το Ναυτικόν μας Κατά την Πολεμικήν Περίοδον 1941-1945, Αθήναι 1952
27. ΑΛΕΞΑΝΤΕΡ-ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ-ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ-ΓΟΥΝΤΧΑΟΥΖ-ΘΩΜΑΔΑΚΗΣ-ΙΑΤΡΙΔΗΣ….ΧΟΝΔΡΟΣ, *Η Ελλάδα στη Δεκαετία 1940-1950,* Θεμέλιο, Αθήνα 1984
28. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ ΝΙΚΟΣ, *Η Συνταγματική Θέση των Ενόπλων Δυνάμεων* και *Η Βασιλική Περιουσία στο Στρασβούργο- Ιστορικό και Τεκμήρια μιας Σκληρής Αντιπαράθεσης,* Σάκκουλα, Αθήνα 2003.
29. ΑΝΩΝΥΜΟΥ, *Ελληνική Νομαρχία, ήτοι Λόγος Περί Ελευθερίας,* Βιβλιοπωλείον Ε.Γ. Βαγιονάκη, Αθήνα (α.χ.) και *Η Στρατιωτική Ζωή εν Ελλάδι,* Εστία, Αθήνα 2000 και *Η Ελλάδα Κάτω από τον Ζυγό των Γιάνκηδων,* Πολιτικές και Λογοτεχνικές Εκδόσεις, 1955
30. ΑΡΟΝ ΡΕΫΜΟΝΤ, *Σκέψεις επί του Πολέμου Κλαούζεβιτς, Η Ευρωπαϊκή Εποχή,* Διεύθυνση Εκδόσεων Αρχηγείου Στρατού, Αθήνα 1977
31. ΑΡΧΗΓΕΙΟΝ ΣΤΡΑΤΟΥ (ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΣΤΡΑΤΟΥ ΞΗΡΑΣ), *Αντισυμμοριακός Αγών 1946-1949. Η Εκκαθάρισις της Ρούμελης και η Πρώτη Μάχη του Γράμμου 1948,* Διεύθυνσις Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1970 και (Καλαϊτζης Γεώργιος), *Ο Ελληνικός Στρατός κατά τον Αντισυμμοριακόν Αγώνα (1947-1949), Επιχειρήσεις του Γ΄ Σώματος Στρατού (1947-1949),* Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1976 και (Σκυλίτσης Ομηρίδης) *Ο Ελληνικός Στρατός κατά τον Πρώτον Παγκόσμιον Πόλεμον 1914-1918, Η Ελλάς και ο Πόλεμος εις τα Βαλκάνια,* Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1958 και (Σκυλίτσης Ομηρίδης) *Ο Ελληνικός Στρατός κατά τον Πρώτον Παγκόσμιον Πόλεμον 1914-1918, Η Συμμετοχή της Ελλάδος εις τον Πόλεμον 1918,* Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1961 και (Τυπάλδος Πέτρος), *Ο Ελληνικός Στρατός κατά τον Αντισυμμοριακόν Αγώνα (1946-1949). Το Πρώτον Έτος του Αντισυμμοριακού Αγώνος 1946,* Διεύθυνσις Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1971
32. ΒΑΛΕΤΑΣ Γ., *Το Προδομένο Εικοσιένα,* Φιλιππότης, Αθήνα 1979
33. ΒΑΛΗΝΑΚΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, *Εξωτερική Πολιτική και Εθνική Άμυνα 1974-1987, Η Ελλάδα στο Σύστημα Ανατολής Δύσης,* Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1987 και *Θέματα Διεθνών Σχέσεων,* Παρατηρητής, Αθήνα (α.χ.)
34. ΒΑΡΔΑ ΧΡΙΣΤΙΝΑ, *Πολιτευόμενοι Στρατιωτικοί στην Ελλάδα στα Τέλη του 19ου Αιώνα,* στον όγδοο τόμο του ΜΝΗΜΩΝ, Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού, Αθήνα 1980-1982
35. ΒΑΦΕΙΑΔΗΣ ΜΑΡΚΟΣ, *Απομνημονεύματα,* Νέα Σύνορα, Αθήνα 1985
36. ΒΕΝΤΗΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Η Ελλάς του 1910-1920,* Ίκαρος, Αθήνα 1970
37. ΒΕΡΕΜΗΣ ΘΑΝΟΣ, *Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και οι Αξιωματικοί 1909-1924, στο Μελετήματα Γύρω από τον Βενιζέλο και την Εποχή του,* Φιλιππότης, Αθήνα 1980 και *Οικονομία και Δικτατορία, Η Συγκυρία 1925-1926,* Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1982 και *Το Επίμαχο Θέμα της Επετηρίδας του Στρατού του 1927,* στον τέταρτο τόμο του ΜΝΗΜΩΝ, Ελληνική Παλαιογραφική Εταιρεία, Αθήνα1974
38. ΒΕΡΕΜΗΣ ΘΑΝΟΣ, *Ο Στρατός στην Πολιτική Μετά τον Πόλεμο,* και ΡΟΖΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, *Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1974-1985: Εκσυγχρονισμός και Διεθνής Ρόλος Ενός Μικρού Κράτους*, ΜΑΝΕΣΗΣ Α. *Η Εξέλιξη των Πολιτικών Θεσμών στην Ελλάδα. Αναζητώντας μια Δύσκολη Νομιμοποίηση* στο ΄΄ *Η Ελλάδα σε Εξέλιξη*΄΄, Εξάντας 1986 με επιλογή κειμένων από το Τεύχος 473 του γαλλικού περιοδικού ΄΄Les Temps Modernes΄΄.
39. ΒΕΡΕΜΗΣ, ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ, ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, ΚΩΦΟΣ, ΚΙΤΡΟΕΦ, *Εθνική Ταυτότητα και Εθνικισμός στη Νεώτερη Ελλάδα,* Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1997
40. ΒΕΡΕΜΗΣ, ΦΙΝΕΡ, ΣΤΕΠΑΝ, *Στρατός και Πολιτική,* Σάκουλας, Αθήνα 1989
41. ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, *Η Ελλάδα της Μεταπολίτευσης 1974-1990*, Θεμέλιο, Αθήνα 2001
42. ΒΟΥΡΝΑΣ ΤΑΣΟΣ, *Γουδί, Το Κίνημα του 1909,* Αφοί Τολίδη, 1957

43. ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΝΑΥΤΙΚΟΥ, *Διατάξεις Πολεμικού Ναυτικού,* ΓΕΝ/Β1-Ι 17-4-95 και *Κανονισμός Στολών Βασιλικού Ναυτικού,* 1965
44. ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΣΤΡΑΤΟΥ (Επιμέλεια Διευθύνσεως Ιστορίας Στρατού), *Αρχεία Εμφυλίου Πολέμου (1944- 1949),* Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1998 και *A Concise History of the Balkan Wars 1912-1913,* Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1998 και *Αρχεία Εθνικής Αντίστασης (1941-1944),* Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1998 και (Προσωπικό Διευθύνσεως Ιστορίας Στρατού), *Ο Βορειοηπειρωτικός Αγώνας,* Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1997, και *Επίτομος Ιστορία Εκστρατείας Μικράς Ασίας 1919-1922,* Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1967 και, *Ο Μακεδονικός Αγώνας και τα Γεγονότα στη Θράκη (1904-1908),* Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1998 και, *Επίτομη Ιστορία του Ελληνοιταλικού και Ελληνογερμανικού Πολέμου 19401941 (Επιχειρήσεις Στρατού Ξηράς),* Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1985 και *Η Ελληνική Δύναμη στην Αλβανία Απρ- Αυγ 1997,* Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1998 και (ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΣΤΡΑΤΟΥ ΞΗΡΑΣ), *Ο Ελληνικός Στρατός κατά τον Αντισυμμοριακόν Αγώνα (1946-1949). Το Δεύτερον Έτος του Αντισυμμοριακού Αγώνος 1947,* Διεύθυνσις Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1980 και (Τσιτσεκλής Βασίλειος), *Το Ελληνικόν Εκστρατευτικόν Σώμα εις Μεσημβρινήν Ρωσίαν (1919)* Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1955 και *Κανονισμός της εν ταις Πόλεσι και Φρουρίοις Υπηρεσίας των Στρατευμάτων*, Στρατιωτικόν Τυπογραφείον, Αθήναι 1949, *Ιστορια Της Οργανωσεως Του Ελληνικου Στρατου 1821-1954*, ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΣΤΡΑΤΟΥ, ΑΘΗΝΑ 1957
45. ΓΕΡΟΖΗΣΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ, *Επίλεκτο Απόσπασμα 1ης Μεραρχίας ΔΣΕ Φλωράκη- Μπελογιάννη-Παπαγεωργίου, Γράμμος- Άγραφα- Μουργκάνα Αύγουστος- Σεπτέμβρης 1949,*Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2004
46. ΓΚΕΛΝΕΡ ΕΡΝΕΣΤ, *Έθνη και Εθνικισμός,* Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1992
47. ΓΟΥΕΜΠΕΡ ΦΡΑΝΚ, *Ο Επιτήδειος Ουδέτερος, Η Τουρκική Πολιτική Κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο,* Θετίλη, Αθήνα 1983,
48. ΓΟΥΙΛΣΟΝ ΑΝΤΡΕΟΥ, *Εγχειρίδιον Αφοπλισμού,* Οδυσσέας, Αθήνα 1988
49. ΓΟΥΛΦ ΣΤΟΥΑΡΤ, *Ο Εθνικισμός στην Ευρώπη,* Θεμέλιο, Αθήνα 1995
50. ΓΟΥΝΤΧΑΟΥΖ Μ., *Το Μήλο της Έριδος. Η Ελληνική Αντίσταση και η Πολιτική των Μεγάλων Δυνάμεων,* Αθήνα 1976
51. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ Ν., *Η Εθνική Άμυνα Θεσσαλονίκης του 1916*,Αθήνα 1960
52. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ ΣΟΛΩΝ, *Δεκέμβρης-Εμφύλιος 1944-1949, Συνοπτική Ιστορία,* Καπόπουλος, Αθήνα 1984 και *Συνοπτική Ιστορία της Εθνικής Αντίστασης (1941-45),* Κ. Καπόπουλος, Αθήνα 1986
53. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ ΦΟΙΒΟΣ, *΄΄Ελληνική Δημοκρατία΄΄,* Κεδρηνός Αθήνα 1972 και *4η Αυγούστου- Αλβανία,* Κεδρηνός, Αθήνα 1972 και *Βασιλευομένη Δικτατορία,* Νεόκοσμος, Αθήνα 1976 και *Βρετανοί, Το Αντάρτικο, Απελευθέρωσις,* Νεόκοσμος, Αθήνα 1974 και *Διχασμός, Μικρά Ασία,* Κεδρηνός, Αθήνα 1971 και *Εμφύλιος Πόλεμος 1944-1949,* Νεόκοσμος, Αθήνα 1975
54. ΓΡΙΒΑΣ ΚΛΕΑΝΘΗΣ,*Τρομοκρατία, Ένα Προνομιούχο Μέσο Άσκησης Πολιτικής,Το ΝΑΤΟ και η Επιχείρηση GLADIO,* Παπαζήσης, Αθήνα 2001
55. ΓΡΥΛΛΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, *....Αποκαλύπτω, Τα Δραματικά Γεγονότα της Τελευταίας Δεκαετίας του 20ου Αιώνα στην Ελλάδα και στα Βαλκάνια όπως τα Έζησα,* Α.Α.Λιβάνης, Αθήνα 2001
56. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ, *Ιστορία Ελληνικής Χωροφυλακής 1936-1950*, Αρχηγείον Χωροφυλακής, Αθήναι 1073
57. ΔΑΦΝΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, *Η Ελλάς Μεταξύ δύο Πολέμων,* Κάκτος, Αθήνα 1977
58. ΔΕΔΕΣ Β., *Η Δίκη των Αεροπόρων*, Αθήνα 1987,
59. ΔΕΛΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, *Η Εθνική Υποτέλεια στα Χρόνια του Διχασμού,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1985
60. ΔΕΛΑΠΟΡΤΑΣ ΠΑΥΛΟΣ, *Το Σημειωματάριο ενός Πιλάτου,* Θεμέλιο, Αθήνα 1978
61. ΔΕΛΑΣΤΙΚ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Συνωμοσία στη Μεσόγειο,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1987
62. ΔΕΡΤΙΛΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Κοινωνικός Μετασχηματισμός και Στρατιωτική Επέμβαση 1880-1909,* Εξάντας, Αθήνα1985
63. ΔΕΡΤΙΛΗΣ- ΚΩΣΤΗΣ, *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας (18ος-20ος αιώνας),* Σάκκουλας, Αθήνα 1991
64. ΔΗΜΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, *Η Πολιτειακή Μεταβολή του 1843 και το Ζήτημα των Αυτοχθόνων και Ετεροχθόνων,* Θεμέλειο, Αθήνα1991
65. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ Δ., *Πολιτική Εξουσία και Επανάσταση,* Εξάντας, Αθήνα 1976
66. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ Θ, *Η Ελληνική Πολιτική Ζωή 20ος Αιώνας,* Παπαζήση, Αθήνα 1997
67. ΔΙΑΜΑΝΤΟΎΡΟΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ, *Οι Απαρχές της Συγκρότησης Σύγχρονου Κράτους στην Ελλάδα 1821-1828,* Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2002
68. ΔΙΑΡΚΕΣ ΣΤΡΑΤΟΔΙΚΕΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ, *Πρακτικά και Αποφάσεις Υποθέσεως Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.,* Αθήνα 1967
69. ΕΛΛ.ΙΝΣΤ.ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΤΡ.ΕΡΕΥΝΩΝ, *Ελληνικά Αμυντικά Προβλήματα,* Παπαζήσης, Αθήνα 1986

70. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ, *Εκλογές και Κόμματα στη Δεκαετία του '80,* Θεμέλιο, Αθήνα 1990 και (Βεγλερής, Δερτιλής, Δημητράκος, Κοντογιώργης, Μαυρογορδάτος, Ρήγος, Ροζάκης, Τσουκαλάς, Φίλιας), *Κοινωνικές και Πολιτικές Δυνάμεις στην Ελλάδα,* Εξάντας, Αθήνα 1977
71. ΕΠΕΝΕΚΙΔΗΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΗΣ, *Η Δόξα και ο Διχασμός, Από τα Μυστικά Αρχεία Βιέννης Βερολίνου και Βέρνης, 1908-1918,* Σ.Ι. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα 1992
72. ΕΤΑΙΡΙΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, *Ο Πόλεμος του 1897, Διημερίδα 4 και 5 Δεκεμβρίου 1997,* Αθήνα 1999
73. ΖΑΦΕΙΡΌΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, *Ο Αντισυμμοριακός Αγών 1945-1949,* Αθήναι 1956
74. ΖΕΚΕΝΤΟΡΦ ΜΑΡΤΙΝ, *Η Ελλάδα Κάτω από τον Αγκυλωτό Σταυρό, Ντοκουμέντα από τα Γερμανικά Αρχεία,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα1991
75. ΗΛΙΟΥ ΗΛΙΑΣ, *Η Κρίση Εξουσίας, Από το ΄΄Θρίαμβο΄΄ της Δημοκρατίας στο Ιουλιανό Πραξικόπημα,* Θεμέλιο, Αθήνα 1966
76. ΘΑΓΕΡ ΤΖΩΡΤΖ, *Το Διεθνές Εμπόριο Όπλων,* Ρόμβος, Αθήνα (α.χ.)
77. ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΧΡΗΣΤΟΣ, *Πως Εφθάσαμε από τον Ι. Δ. Ε. Α. στα Ιουλιανά και στον ΑΣΠΙΔΑ,* Γιάννης Βασδέκης,Αθήνα 1988
78. ΙΑΤΡΙΔΗΣ, ΒΑΕRENTZEN, SMITH, *Μελέτες για τον Εμφύλιο Πόλεμο 1945- 1949,* Ολκός, Αθήνα 1992
79. ΙΟΒΒΑ Ι., *Οι Δεκεμβριστές του Νότου και το Ελληνικό Εθνικοαπελευθερωτικό Κίνημα,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1986
80. ΙΟΡΔΑΝΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Ελπίδες και Ανησυχίες,* Θεμέλιο, Αθήνα 1966
81. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΝΑΥΤΙΚΟΥ, *Ναυτική Επιθεώρηση από 1917 έως 2000 και Πλοία Ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού 1830- 1991,*Αθήνα 1991
82. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ, Ο Ναυτικός Πόλεμος του 1940 όπως τον Έζησα
83. ΚΑΪΛΑΣ ΜΗΤΣΟΣ, *Ελληνικό Λαϊκό Απελευθερωτικό Ναυτικό,* Νέα Βιβλία, Αθήνα 1975
84. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, *Ημερολόγιο 31 Μαρτίου 1942- 4 Ιανουαρίου 1945,* Κέδρος, Αθήνα 1977
85. ΚΑΠΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ- ΛΑΖΑΡΕΤΟΥ ΣΟΦΙΑ, *Αμυντικές Δαπάνες του ΝΑΤΟ,* στο περιοδικό Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης,(τεύχος 5, σελ.59-80, Θεμέλιο, Αθήνα 1995
86. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *1940-1952 Το Δραμα της Ελλάδος, Έπη και Αθλιότητες*, Ι.Δ.Ε.Α. (α.χ.)
87. ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ, *Οι Παράνομοι, Άνθρωποι και Ντοκουμέντα,* Φιλίστωρ, Αθήνα 1997
88. ΚΑΤΣΟΥΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Το Κατεστημένο στην Νεοελληνική Ιστορία,* Νέα Σύνορα, Αθήνα 1975
89. ΚΑΨΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, *Στρατηγέ Ιδού η Φρεγάτα σας,* Νέα Σύνορα, Αθήνα 1991
90. ΚΕΪΝΤΕΡ ΤΣΑΓΛΑΡ, *Τουρκία, Δικτατορία και Δημοκρατία,* Στοχαστής, Αθήνα 1983
91. ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΚΚΕ (Σεμινάριο Ιδεολογικής Επιτροπής), *Ζητήματα Ιστορίας του ΚΚΕ,* Ιδεολογική Επιτροπή της ΚΕ του ΚΚΕ, Αθήνα 1988 και (Σεμινάριο της Ιδεολογικής Επιτροπής), *Ζητήματα Ιστορίας του ΚΚΕ,* ΚΚΕ, Αθήνα 1988 και *Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ,* Α' Τόμος 1918-1949, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1996 και *Το ΚΚΕ Επίσημα Κείμενα,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1975
92. ΚΕΝΤΡΟ ΜΑΡΞΙΣΤΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ, *Επιστημονικό Διήμερο, Η Μικρασιατική Εκστρατεία και Καταστροφή,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα1983 και *Η Εαμική Αντίσταση, Επιστημονικό Συμπόσιο,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα1982 και *Η Επανάσταση του Εικοσιένα,* (Επιστημονικό Συμπόσιο 21-23 Μαρτίου 1981), Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1988 και *Οι Ελληνοτουρκικές Διαφορές Κίνδυνοι και Δυνατότητες,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1980 και *Συμπόσιο για την Ιστορία της Εθνικής Αντίστασης,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα1984
93. ΚΕΠΕΣΗΣ ΝΙΚΑΝΔΡΟΣ, *Ο Δεκέμβρης του 1944,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1979
94. ΚΙΛΙΣΜΑΝΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, *Από την Ιωνία στο Δημοκρατικό Στρατό,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα1989
95. ΚΙΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΩΝ, *Τα Δικαιώματα του Στρατιώτη*, ΑΝΔΡΟΜΕΔΑ, Αθήνα 1979
96. ΚΙΤΡΟΕΦ Α., *Η Βρετανική Πολιτική και το Κίνημα στην Μέση Ανατολή, Ελλάδα 1936-1944, Δικτατορία, Κατοχή, Αντίσταση*, Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα 1989
97. ΚΙΤΣΙΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. *Συγκριτική Ιστορία Ελλάδος και Τουρκίας στον 20ο Αιώνα,* Εστία, Αθήνα 1998 και *Ελλάς και Ξένοι 1919-1967, τα Αρχεία του Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών,* Εστία, Αθήνα 1977
98. ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, *Ληστές, Η Κεντρική Ελλάδα στα Μέσα του 19ου Αιώνα,* Ερμής Αθήνα 1979
99. ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ ΕΛΛΑΔΑΣ (ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ), *Συμπόσιο στα 40 Χρόνια του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1987 και *Σύντομη Ιστορία του ΚΚΕ. Σχέδιο,* ΚΕ του ΚΚΕ, Αθήνα 1988
100. ΚΟΡΔΑΤΟΣ Γ., *Οι Επεμβάσεις των Άγγλων στην Ελλάδα,* Επικαιρότητα, Αθήνα 1977
101. ΚΟΡΙΖΗΣ ΧΑΡΙΤΩΝ, *Η Πολιτική Ζωή εις την Ελλάδα 1821-1910,* Αθήνα 1974
102. ΚΟΥΖΙΝΟΠΟΥΛΟΣ ΣΠΥΡΟΣ, *Φάκελος Τουρκία,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1983
103. ΚΟΥΛΟΥΜΠΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ –ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ ΓΙΑΝΝΑΣ, *Η Ασφάλεια της Ελλάδας σ' ένα Μεταψυχροπολεμικό Περιβάλλον,* Ίδρυμα Γουλανδρή-Χόρν, Αθήνα 1993

104. ΚΟΥΛΟΥΜΠΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ, *Προβλήματα Ελληνοαμερικανικών Σχέσεων. Πώς Αντιμετωπίζεται η Εξάρτηση,* Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 1978
105. ΚΟΥΡΗΣ ΝΙΚΟΣ, *Ελλάδα – Τουρκία, Ο Πεντηκονταετής "ΠΟΛΕΜΟΣ",* Νέα Σύνορα – Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 1997
106. ΚΟΥΤΡΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ, *Εθνική Αντίσταση 1941-1944,* Αθήνα 1981
107. ΚΟΥΤΣΟΥΚΑΛΗΣ ΑΛΕΚΟΣ, *Το Χρονικό μιας Τραγωδίας 1945-1949,* Ιολκός, Αθήνα 2001
108. ΚΟΥΤΣΟΥΚΗΣ ΚΛΕΟΜΕΝΗΣ- ΣΑΚΚΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ (Επιμέλεια Συνεδρίου Καρπενήσι 23-26 Σεπτεμβρίου 1999), *Πτυχές του Εμφυλίου Πολέμου 1946-1949,* Φιλίστωρ, Αθήνα 2000
109. ΚΡΑΝΙΑΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ, *Αντί του Μάνα Χολήν,* Αθήνα 1973
110. ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ ΓΙΟΥΡΑΣ*, ΓΙΟΥΡΑ*, *Υπόμνημα κρατουμένων προς τον Υπουργό Δικαιοσύνης της Κυβέρνησης Πλαστήρα,* Γνώση, Αθήνα 1984 και *Γιούρα, Ματωμένη Βίβλος,* Γνώσεις, Αθήνα
111. ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ ΒΑΣΙΛΗΣ, *Εισαγωγή στην Ιστορία της Νεοελληνικής Κοινωνίας (1700-1821),* Εξάντας, Αθήνα 1988 και *Νεώτερη Ιστορία Ελληνική και Ευρωπαϊκή,* Γνώση, Αθήνα1981
112. ΚΡΗΤΙΚΟΣ ΠΑΝ.- ΠΑΝΟΣ ΑΡ.- ΤΖΑΝΕΤΑΚΟΣ ΓΙΑΝ. *Για την Αποστασία,* Αθήνα 1993
113. ΚΡΗΤΙΚΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, *Η Ρήξη-Ο Ανδρέας Γ. Παπανδρέου στη δεκαετία του 60*, Χαλάνδρι 1968
114. ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΜΙΝΩΣ, *Η Κρίση στο Αιγαίο,* Κυριακού, Αθήνα 1986
115. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ ΤΡΥΦ., *Καράβια, Καπετάνιοι & Συντροφοναύται 1800- 1830, Εισαγωγή εις την Ιστορίαν των Ναυτικών Επιχειρήσεων του Αγώνος,* Ιστορική Υπηρεσία Β.Ν., Αθήναι 1954
116. ΛΑΔΑ ΒΑΣΙΛΗ, Οι Αντάρτες της Θάλασσας, (δράση του ΕΛΑΝ Αργοσαρωνικού), ΕΛΑΝ, Αθήνα 2002
117. ΛΑΜΨΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, *Η Ελληνική Νομενκλατούρα, Οι Προνομιούχοι της Εξουσίας,* Ροές, Αθήνα1985
118. ΛΙΑΚΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, *Η Ιταλική Ενοποίηση και η Μεγάλη Ιδέα,* Θεμέλιο, Αθήνα 1985
119. ΛΙΒΙΕΡΑΤΟΣ Δ.- ΚΑΡΑΜΠΕΛΙΑΣ Γ., *Ιούλης '65 Η Έκρηξη,* Κομμούνα1985
120. ΛΙΝΑΡΔΑΤΟΣ ΣΠΥΡΟΣ, *Πως Εφτάσαμε στην 4η Αυγούστου,* Θεμέλιο, Αθήνα 1965 και *4Η Αυγούστου,* Θεμέλιο, Αθήνα 1966
121. ΛΟΥΙΣ ΜΠΕΡΝΑΡΝΤ, *Η Ανάδυση της Σύγχρονης Τουρκίας,* Παπαζήσης, Αθήνα 2001
122. ΛΟΥΪΤΖΙ ΦΕΡΑΓΙΟΛΙ, *Βία και Πολιτική,* Στοχαστής, Αθήνα 1985
123. ΛΥΜΠΕΡΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων,*Ποιότητα, Αθήνα 1997 και *Ελληνική Αμυντική Στρατηγική,* Αιχμή, Αθήνα 1993
124. ΜΑΓΕΡ Χ., *Η Αναζήτηση, Ανθρώπινα Πεπρωμένα στον Ελληνικό Απελευθερωτικό Αγώνα 1941- 1944,* Καλέντης, Αθήνα1995
125. ΜΑΓΙΕΡΣ Ε., *Η Ελληνική Περιπλοκή, Οι Βρετανοί στην Κατεχόμενη Ελλάδα,* Εξάντας, Αθήνα 1975
126. ΜΑΓΚΡΙΩΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, *Η Τέχνη του Διοικείν,* Εστία, Αθήνα (α.χ.)
127. ΜΑΖΟΒΕΡ ΜΑΡΚ, *Στην Ελλάδα του Χίτλερ, Η Εμπειρία της Κατοχής,* Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1994
128. ΜΑΚΡΗΣ ΟΡΕΣΤΗΣ, *Ο ΕΛΑΣ της Αθήνας,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1985
129. ΜΑΚΡΙΔΗΣ Θ.,*Κριτικές ΣημειώσειςΠάνω σε Δοκίμιο Αντίστασης,* (δακτυλογραφημένο κείμενο αδημοσίευτο, από το αρχείο του Βασίλη Βενετσανόπουλου)
130. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, *Το Ναυτικό στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, Η Συνολική Προσφορά της Ελληνικής Εμπορικής Ναυτιλίας (Ιστιοφόρου και Ατμοπλόου) 1940-1945 (Αρχείο Ι.Μελισσηνού, Εφέδρου εκ Μονίμων Αντιπλοιάρχου ΠΝ)*, Πανεπιστήμιον Ιωαννίνων, Ιωάννινα 1995
131. ΜΑΛΟΥΤΑΣ Θ., *Κοινωνική και Γεωγραφική Προέλευση των Μάχιμων Αξιωματικών του Π.Ν. (1957-1982),* τεύχος 14, ΙΑΝ-ΜΑΡ 1986 περιοδικό ΘΕΣΕΙΣ
132. ΜΑΞΙΜΟΥ ΣΕΡΑΦΕΙΜ, *Κοινοβούλιο ή Δικτατορία,* Στοχαστής, Αθήνα 1975
133. ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Ιστορία του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου 1946-1949,* Βιβλιόραμα, Αθήνα 2000
134. ΜΑΡΔΑΣ ΚΩΣΤΑΣ, *Η Ελλάδα στα Δίκτυα των Βάσεων, Από το Δόγμα Τρούμαν στην Απελευθέρωση του Κουβέϊτ*, Καστανιώτης, Αθήνα 1992
135. ΜΑΡΞ-ΕΝΓΚΕΛΣ, *Η Ελλάδα, η Τουρκία και το Ανατολικό Ζήτημα,* Γνώση, Αθήνα1985
136. ΜΑΤΣΑΚΗΣ ΜΥΡΩΝ, *Το Σύγχρονον Πολεμικόν Ναυτικόν. Ιστορία και Εξελίξεις,* Αθήνα 1973
137. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Μελέτες και Κείμενα για την Περίοδο 1909-1940,* Σάκκουλας, Αθήνα (α. χ.) και *Εθνικός Διχασμός και Μαζική Οργάνωση, 1. Οι Επίστρατοι του 1916,* Αλεξάνδρεια 1996
138. ΜΕΖΕΒΙΡΗΣ Γ., *Ο Πόλεμος του Ειρηνικού 1941-1945,* Αθήνα 1967
139. ΜΕΛΑΣ ΣΠΥΡΟΣ, *Η Επανάσταση του 1909, Έδωσε στο Ταπεινωμένο Έθνος Ηγεσία,* Μπίρης, Αθήνα 1972
140. ΜΕΫΝΩ ΤΖ. με τη συνεργασία Π.ΜΕΡΛΟΠΟΎΛΟΥ και Γ.ΝΟΤΑΡΑ, *Πολιτικές Δυνάμεις στην Ελλάδα,* Μπάϋρον, Αθήνα 1974
141. ΜΕΫΝΩ ΤΖ., *Πολιτικές Δυνάμεις στην Ελλάδα, Μέρος Β΄, Η Βασιλική Εκτροπή από τον Κοινοβουλευτισμό του Ιουλίου του 1965,* Μπάιρον, Αθήνα (α.χ.)

142. ΜΟΣΧΟΝΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ, *Παραδοσιακά Μικροαστικά Στρώματα, Η Περίπτωση της Ελλάδας,* Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα 1986
143. ΜΟΥΖΕΛΗΣ ΝΙΚΟΣ, *Νεοελληνική Κοινωνία, Όψεις Υπανάπτυξης,* Εξάντας, Αθήνα 1978
144. ΜΠΟΡΙΣΟΒΝΑ ΣΠΑΡΟ ΟΛΓΑ, *Η Απελευθέρωση της Ελλάδος και η Ρωσία 1821-1829,* Φέξη, Αθήνα 1971
145. ΜΠΟΥΘΟΥΛ ΓΚΑΣΤΟΝ, *Πραγματεία περί Πολεμολογίας. Κοινωνιολογία των Πολέμων,* Διεύθυνση Εκδόσεων ΓΕΣ, Αθήνα 1980
146. ΜΠΟΥΛΟΥΚΟΣ ΑΡΙΣ, *Υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ,* Ο Τύπος, Αθήνα 1989
147. ΝΙΚΟΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ- ΡΗΓΟΣ- ΨΑΛΛΙΔΑΣ (Επιμέλεια), *Ο Εμφύλιος Πόλεμος, Από τη Βάρκιζα στο Γράμμο Φεβρουάριος 1945- Αύγουστος 1949*, Θεμέλιο, Αθήνα 2002
148. ΝΤΕΪΚΙΝ ΝΤΑΓΚΛΑΣ, *Ο Αγώνας των Ελλήνων για την Ανεξαρτησία 1821- 1833,* Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1989
149. ΝΤΟΚΟΣ ΘΑΝΟΣ, *Ο Γεωστρατηγικός Ρόλος της Τουρκίας*, Τουρίκης, Αθήνα 2001
150. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΚΩΣΤΑΣ, *Η Μεσανατολική Ελληνική Τραγωδία 1941-1945,* Αθήνα 1996
151. ΠΑΓΚΑΛΟΣ Θ., *Επανάστασις 1909, Το Αρχείον του Στρατιωτικού Συνδέσμου,* Κέδρος, Αθήνα 1972
152. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. *Σχολή Ναυτικών Δοκίμων, 100 Χρόνια στον Πειραιά,* ΣΝΔ
153. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΛΕΚΟΣ, *Εμπειρίες Ενόπλων Αγώνων,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2001
154. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ Γ. Ε.,*Παραλειπόμενα της Εθνικής Αντίστασης,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1981
155. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΣ, *Η Στρατιωτική Πολιτική του Καποδίστρια, Δομή, Οργάνωση και Λειτουργία του Στρατού Ξηράς της Καποδιστριακής Περιόδου,* Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 1986 και *Από το Γένος στο Έθνος, Η Θεμελίωση του Ελληνικού Κράτους 1821-1862,* Παπαζήση, Αθήνα 2004
156. ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗ ΚΩΣΤΗ, *Κανέλλος Δεληγιάννης*, Καστανιώτης, Αθήνα 2001, και *Τα Καπάκια (Βαρνακιώτης, Καραϊσκάκης, Ανδρούτσος),* Καστανιώτης, Αθήνα 2003
157. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ, *Η Αναλαμπή της Αριστεράς, Οκτώ Συγκλονιστικές Εκλογικές Αναμετρήσεις 1950-1987, Η ΕΔΑ στο Πολιτικό Προσκήνιο,* Φιλίστωρ, Αθήνα 2001
158. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΠΕΡΙΚΛΗΣ, *Η Ταξική Διάρθρωση της Ελληνικής Κοινωνίας,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1987
159. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Η Ιστορία του Νομού Φωκίδος,* Εταιρεία Φωκικών Μελετών, Αθήνα 1991
160. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ ΛΥΣΑΝΔΡΟΣ, *Κοινωνική Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης του 19ου Αιώνα,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα1991και *Η Αστικοδημοκρατική Επανάσταση στην Ελλάδα,* Δελφίνι, Αθήνα 1995
161. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ, *Η Υπόθεση των 11 Αεροπόρων,* Καστανιώτης, Αθήνα 1995
162. ΠΑΠΑΣΤΕΡΙΟΠΟΥΛΟΣ ΗΛΙΑΣ, *Η Νομική Φύση και το Δίκαιο της Εθνικής Αντίστασης 1941-1944,* Έρευνα και Κριτική της Νεοελληνικής Ιστορίας, Αθήνα (α.χ.)
163. ΠΕΪΝ ΣΤΑΝΛΕΫ, *Η Ιστορία του Φασισμού 1914-1945,* Φιλίστωρ, Αθήνα 2000
164. ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΝΕΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ, Τεύχος 12ο, Καλοκαίρι 1991, *Κριτική του Ελληνικού Στρατού,* Παπαζήσης, Αθήνα 1991
165. ΠΕΤΡΙΔΗΣ ΠΑΥΛΟΣ, *Ξένη Εξάρτηση και Εθνική Πολιτική 1910-1918* (Υφηγητική Διατριβή), Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1991
166. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ Α., ΚΟΥΜΑΡΙΑΝΟΥ ΑΙΚ., *Η Θεμελίωση του Ελληνικού Κράτους, Οθωνική Περίοδος 1833-1843,* Παπαζήσης, Αθήνα 1982
167. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ Ν. Δ., *Αναμνήσεις και Σκέψεις Ενός Παλαιού Ναυτικού. Προσθήκες για το μέρος Α΄,* Αθήνα 1978 και *Αναμνήσεις και Σκέψεις Ενός Παλαιού Ναυτικού,* Αθήνα 1972
168. ΠΟΛΙΤΑΚΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, *Στρατιωτική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος,* ΔΕΚ/ΓΕΣ, Αθήνα 1980
169. ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚΗΤΑΣ, *Στρατιωτικός Ποινικός Κώδιξ, Συναφείς Ειδικοί Νόμοι,* ΓΕΣ, Αθήνα 1960
170. ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ Ν., ΜΙΛΙΜΠΑΝΤ Ρ., ΦΑΥ Ζ. Π., *Προβλήματα του Σύγχρονου Κράτους και του Φασιστικού Φαινομένου,* Θεμέλιο, Αθήνα 1984
171. ΠΥΡΟΜΑΓΛΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΣ, *Η Εθνική Αντίστασις, ΕΑΜ- ΕΛΑΣ- ΕΔΕΣ- ΕΚΚΑ,* Δωδώνη, Αθήνα 1988 και *Ο Δούρειος Ίππος. Η Εθνική και Πολιτική Κρίσις κατά την Κατοχή,* Αθήνα 1978
172. ΡΑΣΣΕΛ ΜΠΕΡΤΡΑΝΤ, *Η Εξουσία και το ΝΑΤΟ,* Σ.Ι. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα 1975
173. ΡΗΓΙΝΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ, *Άνθρωποι και Όπλα,* Θεσσαλονίκη 1989
174. ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ (Συντάκτες της Εφημερίδας και Μέλη του Τμήματος Ιστορίας της ΚΕ του ΚΚΕ),*Η Τρίχρονη Εποποιία του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας 1946- 1949,* Ριζοσπάστης- Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1998
175. ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ, *Ριζοσπάστης 1941-1945, Κατοχή Δεκεμβριανά,* Ριζοσπάστης- Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2002
176. ΡΟΔΑΚΗΣ ΠΕΡΙΚΛΗΣ, *Το Ξένο Κεφάλαιο στη Χώρα μας, Πλαίσιο και Συνέπειες της Υποτέλειας,* Μυκήναι, Αθήνα (α.χ.)
177. ΡΟΥΣΟΣ ΠΕΤΡΟΣ, *Η Μεγάλη Πενταετία,* Αθήνα 1976

178. ΡΩΤΗΣ ΝΙΚΟΣ, *Η Διάλυση της Βουλής, Παραμορφώσεις του Θεσμού στην Ελλάδα,* Σάκκουλας, Αθήνα 1980
179. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ Α., Η Θέσις της Ελλάδος εις τον Δεύτερον Παγκόσμιον Πόλεμον, Νέα Υόρκη 1944 και Ένας Ναύαρχος Θυμάται, Αθήνα χ. χ.
180. ΣΑΜΑΡΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ., *Κράτος και Κεφάλαιο στην Ελλάδα,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1985
181. ΣΑΡΑΦΗ ΜΑΡΙΟΝ, *Ο Στρατηγός Σαράφης Όπως τον Γνώρισα,* Καστανιώτης, Αθήνα 1990
182. ΣΒΟΡΩΝΟΣ ΝΙΚΟΣ, *Ανάλεκτα Νεοελληνικής Ιστορίας και Ιστοριογραφίας,* Θεμέλιο, Αθήνα 1995
183. ΣΕΙΡΗΝΙΔΗΣ ΚΩΣΤΑΣ, *Η Στρατιωτική Παρουσία των ΗΠΑ στην Ελλάδα,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1983
184. ΣΕΡΒΑΝ- ΣΡΕΜΠΕΡ ΖΑΝ-ΖΑΚ, *Η Αμερικανική Πρόκληση,* Ιστορία της Ανθρωπότητος, Αθήνα (α. χ.)
185. ΣΕΡΒΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ, *Το Παιδομάζωμα και ποιοι Φοβούνται την Αλήθεια,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2001
186. ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ, *Βασανιστήρια και Εξουσία,* Αθήνα 1987 και *Η Διαφθορά της Εξουσίας,* Αθήνα 1992 και *Ξενοκρατία, Μισελληνισμός και Υποτέλεια,* Αθήνα 1990
187. ΣΙΜΨΑΣ ΜΑΡΚΟΣ ΜΑΡΙΟΣ*, Το Ναυτικό στην Ιστορία των Ελλήνων*, Γενικό Επιτελείο Ναυτικού, Αθήνα 1982
188. ΣΚΑΡΒΕΛΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, Η Καταγραφή μιας Ανωμαλίας, Αθήνα 1994
189. ΣΚΛΗΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Τα Σύγχρονα Προβλήματα του Ελληνισμού,* Εκδόσεις Διεθνούς Επικαιρότητας, Αθήνα 1971
190. ΣΚΟΠΕΤΕΑ ΕΛΛΗ, *Το ΄΄Πρότυπο Βασίλειο΄΄ και η Μεγάλη Ιδέα, Όψεις του Εθνικού Προβλήματος στην Ελλάδα (1830-1880)*
191. ΣΠΑΝΙΔΗΣ,*Πολιτικά και Στρατιωτικά Θέματα*, Κέδρος, Αθήνα 1977
192. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ Ε. Ν., *Η Φωκίδα της Επανάστασης, Η Γενιά του Εικοσιένα και η Τύχη Όλων των Αγωνιστών,* Αθήνα 1994
193. ΣΤΑΠΑΣ ΝΙΚΟΣ, *Ολέθρια Παραχώρηση,* Φιλιππότης, Αθήνα 1993
194. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ ΜΙΧ., *Σελίδες από την Πολιτική Ιστορία του Νεώτερου Ελληνισμού,* Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 1978
195. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, *Από τον Εμφύλιο στον Ψυχρό Πόλεμο, Η Ελλάδα και ο Συμμαχικός Παράγοντας (1949-1952)*, Προσκήνιο, Αθήνα 1999
196. ΣΤΡΟΓΓΥΛΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ, *Σαράφης, Καραγιώργης, Καρτάλης, Τρεις Μορφές της Αντίστασης,* Φιλίστωρ, Αθήνα 1997
197. ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ, *Οι Δίκες για Κατασκοπία την Άνοιξη του 1960 στην Αθήνα,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1988
198. ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ, *Κοινωνικές Τάξεις Κοινωνική Αλλαγή και Οικονομική Ανάπτυξη στη Μεσόγειο,* Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα 1986
199. ΤΕΜΠΟ ΣΒΕΤΟΖΑΡ ΒΟΥΚΜΑΝΟΒΙΤΣ, *Η Συνεχιζόμενη (Ρέουσα) Επανάσταση, Κεφάλαιο Ενδέκατο, Βαλκανική Συνεργασία* σελ.378-389, (δακτυλογραφημένο κείμενο από το αρχείο του Βασίλη Βενετσανόπουλου)
200. ΤΕΡΖΟΓΛΟΥ ΝΙΚΟΣ, *Η Στρατιωτική Εκπαίδευση Στελεχών στο Δημοκρατικό Στρατό Ελλάδας (ΔΣΕ),* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2003
201. ΤΖΟΝΣΟΝ,ΣΙΛΣ, ΠΑΪ, ΛΙΟΥΕΝ, ΑΛΜΠΑ…, *Ο Ρόλος των Στρατιωτικών στις Υπανάπτυκτες Χώρες,* Κάλβος, Αθήνα 1971
202. ΤΣΑΓΛΑΡ ΚΕΪΝΤΕΡ, *Τουρκία. Δικτατορία και Δημοκρατία,* Στοχαστής, Αθήνα 1983
203. ΤΣΟΥΔΕΡΟΥ ΒΙΡΓΙΝΙΑ, *Εξωτερική Πολιτική η Μεγάλη Ασθενής,* Παπαζήσης, Αθήνα (α. χ.)
204. ΦΑΚΙΔΗ ΙΩΑΝΝΗ, *Ιστορία της ΣΝΔ 1845-1973*, Αθήνα 1975
205. ΦΑΛΙΑΓΚΑ ΕΛΕΝΗ-ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Νήσος Γυάρος,Γιούρα,* Από Φωτιά και από Σίδερο,Αθήνα 1989
206. ΦΑΡΑΚΟΣ ΓΡΗΓΟΡΗΣ, *Ο ΕΛΑΣ και η Εξουσία, Μυστική Έκθεση (1946) και άλλα Ντοκουμέντα,* Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000
207. ΦΕΡΑΓΙΟΛΙ ΛΟΥΪΤΖΙ, *Βία και Πολιτική,* Στοχαστής, Αθήνα 1985
208. ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Ξενοκρατία και Βασιλεία εν Ελλάδι 1821-1897,* Επικαιρότητα, Αθήνα 1973
209. ΦΙΛΙΑΣ ΒΑΣΙΛΗΣ, *Κοινωνία και Εξουσία στην Ελλάδα, Η Νόθα Αστικοποίηση 1800-1864,* GUTENBERG, Αθήνα 1996 και *Κοινωνιολογία της Υπανάπτυξης,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1999 και *Κοινωνιολογικές Παρεμβάσεις,* Παπαζήσης, Αθήνα 2002 και *Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1983 και *Οψεις της Διατήρησης και της Μεταβολής του Κοινωνικού Συστήματος,* Νέα Σύνορα, Αθήνα 1980
210. ΦΙΛΟΣ Μ. ΣΤΕΦ., *Η Υπόθεση του Ναυτικού 1944-1948*, Φιλιππότης, Αθήνα 1985
211. ΦΩΚΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, *Έκθεσις επί της Δράσεως του Ναυτικού κατά τον Πόλεμον 1940-1944,* Τυπογραφείο Π.Ν., Αθήνα 1954 και *Ο Στόλος του Αιγαίου, 1912-1913 Έργα και Ημέραι,* Νηρεύς, Αθήνα 1972

212. ΧΑΡΑΛΑΜΠΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ, *Στρατός και Πολιτική Εξουσία, Η Δομή της Εξουσίας στην Μετεμφυλιακή Ελλάδα,* Εξάντας, Αθήνα 1985
213. ΧΑΡΑΤΣΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ, *Η Πρώτη Επέμβαση*, Ναυτικό Μουσείο Ελλάδος, Αθήνα 1997
214. ΧΙΩΤΑΚΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, *Πολιτικές Θύελλες, Ελληνικό Αντιφασιστικό Κίνημα στη Μέση Ανατολή,* Αθήνα 1981
215. ΧΟΝΔΡΟΚΟΥΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ, *Η Ελληνική Πανστρατειά,, Πώς πρέπει το Έθνος να Ξεσηκωθεί για την Ώρα του Πολέμου,* Κέδρος, Αθήνα 1976
216. ΧΟΤΜΑΝ ΝΤΕΙΒΙΝΤ, *Οι Τούρκοι,* Ι.Φλώρος, Αθήνα 1986
217. ΧΟΥΖΟΥΡΗ ΕΛΕΝΑ, *Η Στρατιωτική Ζωή στη Νεοελληνική Λογοτεχνία,* Μεταίχμιο, Αθήνα 2001
218. ΨΥΡΟΥΚΗΣ ΝΙΚΟΣ, *Η Ιστορία της Αποικιοκρατίας,* Επικαιρότητα, Αθήνα 1985 και *Καπιταλισμός, Από τη Γενική Κρίση στη Σήψη,* Αιγαίον-Κουκίδα, Λευκωσία 2001 και *Νεοελληνική Εξωτερική Πολιτική, Ιστορική Επισκόπηση,* Επικαιρότητα, Αθήνα 1983 και *Ο Φασισμός και η 4η Αυγούστου,* Αιγαίον, Λευκωσία 1994 και *Το Νεοελληνικό Παροικιακό Φαινόμενο,* Επικαιρότητα, Αθήνα 1983

ΜΕΡΟΣ Α

Η ΘΕΣΜΙΚΗ ΘΩΡΑΚΙΣΗ ΤΩΝ ΕΝΟΠΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ (ΕΔ)

ΤΟ ΣΤΕΛΕΧΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΤΩΝ ΕΔ

Α1.- ΓΕΝΙΚΑ

Οι στρατιωτικοί (αξιωματικοί και υπαξιωματικοί) [28]και οι ΕΔ γενικότερα αντιμετωπίσθηκαν ως ιδιαίτερος χώρος που χρήζει προστασίας από ΄΄επικίνδυνες΄΄ ιδεολογίες, παρεισφρήσεις, κ.λ.π. όπως εξάλλου και το ισχύον κοινωνικό καθεστώς. Το πώς συμπεριφέρθηκαν επομένως από 21ης Απριλίου και μετά τα στελέχη που εξετάζουμε, έχει να κάνει με το πώς επιλέχθηκαν στην αρχή, πώς εκπαιδεύθηκαν, διαμορφώθηκαν, εξελίχθηκαν σταδιοδρομικά, πώς ανέπτυξαν οικογένεια, πώς εργάζονταν, τι επιτρεπόταν και τι απαγορευόταν. Δηλαδή πρέπει να διαπιστωθεί τι πρόβλεψε το Σύνταγμα, οι Νόμοι και οι Κανονισμοί Λειτουργίας για να φτάσουμε στην καθημερινή πρακτική ρουτίνας και στις έκτακτες καταστάσεις, όπως ήταν το καθεστώς της 21ης Απριλίου 1967. Και τούτο επειδή ο στρατιωτικός μαθαίνει, να μην υλοποιεί, ούτε να εκδίδει μια διαταγή εάν, δεν καλύπτεται από κάποιον Κανονισμό. Ο οποίος εφαρμόζεται σε εκτέλεση σχετικού Νόμου, που έχει ψηφιστεί διότι προνοεί το Σύνταγμα. Μελετώντας αυτά τα κείμενα και τις εφαρμογές τους διαπιστώνουμε ότι:

Τα στελέχη των ΕΔ, αλλά και των ΣΑ (Σώματα Ασφαλείας) επιλέγονται κατά τη φάση εισαγωγής τους στις παραγωγικές[29] σχολές από συγκεκριμένο ιδεολογικό και πολιτικό χώρο. Αυτόν που αποκαλούμενος ΄΄εθνικόφρων΄΄[30] οδηγεί κατ' ευθείαν με την εφαρμογή των απαιτήσεων επιλογής και στον κομματικό συντηρητικό χώρο. Ο έλεγχος του ίδιου, της προς γάμο μελλονύμφου και του οικογενειακού περιβάλλοντος αμφοτέρων μέχρι του τετάρτου βαθμού συγγενείας *(΄΄εκ πλαγίου ή εξ αγχιστείας΄΄*[31]*)*οριζοντίως και καθέτως, οργανώθηκε από την εποχή του Μεταξά κυρίως, και ίσχυσε μέχρι και την δεκαετία του 1980. Έτσι έγινε ώστε, το στρώμα των αξιωματικών και υπαξιωματικών των Ενόπλων Δυνάμεων και το σύνολο των Σωμάτων Ασφαλείας να ανήκουν σε συγκεκριμένο και αυστηρά επιλεγμένο κοινωνικό- οικονομικό- πολιτικό- κομματικό- χώρο. Το σύστημα εκπαίδευσης και η περιχαράκωση σε όλες τις εκφάνσεις της κοινωνικής και επαγγελματικής τους ζωής, έπλασε μία κάστα εκπαιδευμένων στελεχών με γνώση και πίστη πως, τα συμφέροντά τους ταυτίζονται με τα συμφέροντα του χώρου απ' τον οποίο προέρχονται. Άρα με τα συμφέροντα της ΄΄ παράταξης των εθνικοφρόνων΄΄.

Α2.- ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

---

[28] ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ ΑΡΗ, *Ο Αξιωματικός κατά Πλάτωνα*, στο περιοδικό Εθνικές Επάλξεις, τεύχος 52 ΜΑΪ- ΙΟΥΝ 2002 του Συνδέσμου Επιτελών Εθνικής Άμυνας. Ο Διαμαντόπουλος *΄΄ με την εργασία αυτή επιδιώκει να φανεί η μοναδικότητα των Φυλάκων ως κοινωνικής ομάδας, όπως είδε αυτήν ο Πλάτων και να αφήσει τον αναγνώστη να κάνει παραλληλισμούς με τη σύγχρονη πραγματικότητα των Αξιωματικών΄΄*. Οι μεταπολεμικές κρατικές υπηρεσίες αναλύουν τις απαιτήσεις που πρέπει να καλύπτει κάποιος για να θεωρείται κατάλληλος για αξιωματικός. Δηλαδή να είναι ΄΄εθνικόφρων΄΄. Κατά τα φαινόμενα έλαβαν υπόψη τους τον Πλάτωνα αλλά, παρεξήγησαν τις προϋποθέσεις που βάζει για τους ΄΄φύλακες΄΄ της πόλης, δηλαδή τους αξιωματικούς. Παρέλειψαν επίσης να λάβουν υπόψη τους πως, κατά τον Πλάτωνα οι άρχοντες προέρχονται, αλλά και επιλέγονται- εκλέγονται από τους φύλακες. Και δη *΄΄εκείνοι οι άνδρες, που ύστερα από δοκιμασία δίνουν φανερότατες αποδείξεις ότι, κάνουν με κάθε δυνατή προσπάθεια αυτό που φαίνεται ότι, είναι το συμφέρον για όλη την πόλη΄΄*. Το χωρίο δεν παρατίθεται για να συμφωνήσει κανείς με τη διαδικασία, επειδή είναι του Πλάτωνα. Αλλά για να επισημάνει τη διασταλτική ερμηνεία, που μπορεί να δίνουν στο φιλόσοφο οι αυτόκλητοι ΄΄σωτήρες΄΄, οι προερχόμενοι από τις ΕΔ, δηλαδή από τους ΄΄φύλακες΄΄ της χώρας.

[29] Παραγωγικές σχολές καλούνται οι των Ευελπίδων- Δοκίμων – Ικάρων και Κοινών Σωμάτων για τους αξιωματικούς και οι αντίστοιχες των τριών όπλων για τους υπαξιωματικούς. Την έρευνα απασχόλησε βασικά το Πολεμικό Ναυτικό. Και απ' αυτό οι εμπλοκές και όσα αφορούν τους αξιωματικούς ειδικότητας Μαχίμων και Μηχανικών της Σχολής Ναυτικών Δοκίμων. Αν και ο κορμός πάνω στον οποίο στηρίζεται για την λειτουργία του το ΠΝ, είναι οι μόνιμοι υπαξιωματικοί του. Εξετάζεται όμως ό,τι προέκυψε κατά την έρευνα και προέρχεται από ενέργειες των υπαξιωματικών και των εξ αυτών αξιωματικών. Στην κοινωνιολογική προσέγγιση (ΜΕΡΟΣ Β) επισημαίνονται κάποια στοιχεία σύγκρισης των διαφόρων κατηγοριών που, στελέχωναν το ΠΝ τις τελευταίες δεκαετίες, υποστηριζόμενα και από αριθμητικά δεδομένα.

[30] Κατά τον Μπαμπινιώτη, (ο. π.) *΄΄Εθνικόφρων΄΄ είναι ΄΄ αυτός που έχει εθνικά φρονήματα και πιστεύει στην ιδέα του έθνους, την υποστηρίζει και την προβάλλει (ΣΥΝ. πατριώτης)΄΄*. Η δεύτερη και ενδιαφέρουσα ερμηνεία αναφέρει *΄΄(κακόσ.) ο φανατικά προσηλωμένος στο έθνος, στα εθνικά ιδεώδη και συμφέροντα, και συγχρόνως ιδεολογικά και πολιτικά συντηρητικός (κυρ. αντικομουνιστής):-παράταξη /κόμμα ΣΥΝ. εθνικιστής, υπερπατριώτης, σοβινιστής, ακροδεξιός΄΄*. Ο υποστράτηγος ε.α. Μπαϊρακτάρης Αντώνιος στην συνέντευξή του στις 7-7-2002 (βλ. παράρτημα Β-ΙΙ), στο ίδιο ερώτημα απαντά πως, *΄΄εθνικόφρονα αξιωματικό θεωρούσαμε, τότε αλλά και τώρα, αυτόν που αγαπάει την πατρίδα του΄΄*. Δεν έχει άδικο ο Μανιάτης όταν σχολιάζει ως ΄΄απλοϊκή΄΄ την τελευταία ερμηνεία. «*…κάθε Έλληνας αγαπάει την πατρίδα του…»* γράφει σε επιστολή σχολίων από 31-1-2005.

[31] Βλέπε παρ 10 Παραρτήματος Α΄ εις ΠΔ (Παγία Διαταγή) 100/69 ΑΕΔ (Αρχηγού Ενόπλων Δυνάμεων) 1η ΜΕΟ (Μικτή Επιτελική Ομάς) ΄΄Περί Αδειών Γάμου Μονίμων Στρατιωτικών΄΄. Ό,τι αφορά τους στρατιωτικούς ισχύει και για τα ΣΑ και μάλιστα όχι μόνον για τα στελέχη αλλά και για τους οπλίτες χωροφύλακες. Ο λόγος είναι πως η χωροφυλακή είναι εκείνη, που με τα όργανά της και τις πηγές πληροφοριών στους τόπους καταγωγής των στελεχών των ΕΔ και των οικογενειών τους και των οικογενειών των μελλονύμφων δίνει τις πληροφορίες περί του ΄΄ποιού΄΄ των πάντων. Στις πληροφορίες αυτές στηριζόταν το οικοδόμημα θωράκισης των ΕΔ. Δηλαδή εάν θα γινόταν κανείς δεκτός στις παραγωγικές σχολές, εάν μέχρι να αποστρατευθεί *΄΄διήγε βίον αξιοπρεπή ΄΄*, εάν η μελλόνυμφη του στρατιωτικού και η οικογένειά της ήταν εθνικόφρονες, εάν το οιοδήποτε στέλεχος των ΕΔ που επρόκειτο να καλύψει ΄΄ευαίσθητη΄΄ θέση (όπως ήταν του ΄΄Αξιωματικού Ασφαλείας΄΄, ή του ΄΄Πυράρχη΄΄ ή του Αξιωματικού Πληροφοριών, ή του αξιωματικού Α2 κ.λ.π.) εξακολουθούσε να είναι εν τάξει. Έτσι στον αξιωματικό της Χωροφυλακής, τον χωροφύλακα και τους πληροφοριοδότες τους στηριζόταν ολόκληρο το σύστημα περιχαράκωσης και θωράκισης των Ενόπλων Δυνάμεων. Αυτά φαίνονται σε έγγραφα που παρουσιάζονται στην εργασία αυτή. Βλ. και τα χρησιμοποιούμενα έντυπα στη διαδικασία αδείας γάμου που παρατίθενται με α/α 4 μέχρι και 11του ΠΙΝΑΚΑ 1 του Παραρτήματος Γ Εντύπων.

Εάν εξαιρέσουμε τα δύο Συντάγματα του 1968 και 1973 της δικτατορίας, που αφιερώνουν τέσσερα άρθρα για τις ΕΔ (παρουσιάζονται παρακάτω), κανένα από όλα τα υπόλοιπα[32] του σύγχρονου ελληνικού κράτους δεν ασχολείται εκτενώς μ' αυτές, ούτε με τα στελέχη τους. Εκτός από τον καθορισμό του ποιος ΄΄άρχει΄΄ ή και ποιος ΄΄διοικεί΄΄. Καθώς και ορισμένες απαγορευτικές διατάξεις που παρεισφρύουν, ώστε να αποκλείονται με πρόβλεψη του καταστατικού χάρτη, δραστηριότητες όπως η πολιτική και ο συνδικαλισμός. Αντίθετα δεν επεκτείνονται τα Συντάγματα σε λεπτομέρειες και ρυθμίσεις των στρατιωτικών, όπως για τους δικαστικούς ή τους δημοσίους υπαλλήλους γενικά. Ο λόγος προφανώς οφείλεται στο ότι η εκάστοτε εξουσία, κοινοβουλευτική ή μη, προτιμούσε να ελέγχει τα αφορούντα τους στρατιωτικούς και τις ΕΔ με νόμους, προεδρικά ή βασιλικά διατάγματα και κανονισμούς.
Κατανοούμε πως όταν το Σύνταγμα προνοεί για κάποιον μόνον να ΄΄άρχει΄΄, χωρίς να ξεχωρίζει τη διοίκηση, τότε η εξουσία του είναι πολύ ισχυρότερη και όχι διακριτή. Εάν το Σύνταγμα προβλέπει άλλον να ΄΄άρχει΄΄ και άλλον να ΄΄διοικεί΄΄ είναι προφανές πως δεν θέλει ουσιαστική αρμοδιότητα και εξουσία στον πρώτο αλλά σε εκείνον που διοικεί. Ανάλογα με το συσχετισμό δυνάμεων στις Κυβερνήσεις και τους ΄΄ανώτατους άρχοντες΄΄ βασιλείς ή προέδρους, έχουμε και την αντίστοιχη πρόβλεψη στα αντίστοιχα Συντάγματα. Έτσι εξηγείται γιατί, οι δικτάτορες θέλουν να ελέγχουν τις ΕΔ, και γιατί ο τέως βασιλιάς Κωνσταντίνος αλλά και οι προκάτοχοί του ήθελαν και θεωρούσαν τις ΕΔ δικές τους.
Είναι σκόπιμο να δούμε πως τα Συντάγματα έβλεπαν τους στρατιωτικούς και τις ΕΔ.
Ο Ρήγας Φεραίος με το σχέδιο του Συντάγματός του είχε συλλάβει (στο άρθρο 114) το θέμα ελέγχου των *΄΄σωμάτων των αρματωμένων ανθρώπων΄΄*. Κανένα απ' αυτά *΄΄δεν έχει την άδειαν να βουλεύηται, μήτε να προστάζει, αλλά μόνον να εκτελεί τα προσταττόμενα δι' εγγράφου προσταγής των διοικητών΄΄*. Προβλέπει όμως (άρθρο 113) πως οι ένοπλες δυνάμεις -*΄΄δημόσιος δύναμις΄΄* - έχει διορισθεί «*εναντίον των έξω εχθρών της πατρίδος και ενεργεί κατά τας προσταγάς του εκτελεστικού διοικητηρίου΄΄*. Σωστά έβλεπε την αποστολή των ΕΔ ο Ρήγας, σε σχέση με την επέκταση της σήμερα στο εσωτερικό της χώρας με στόχο τις ΄΄ασύμμετρες απειλές΄΄.
Προνοεί επίσης (στο άρθρο 110) πως κανείς δεν πρέπει να ελέγχει απόλυτα τις ΕΔ δηλαδή να είναι «*... πρωτοστάτωρ, ήγουν να έχει όλας τας δυνάμεις της δημοκρατίας γης και θαλάσσης εις το χέρι του*». Φοβάται τους δικτάτορες ο Ρήγας και ίσως γι' αυτό (άρθρο 111) προβλέπει πως *΄΄...εφ' όσον διαρκεί η δούλευσις του πολέμου…΄΄* υπάρχει διαφορά σε βαθμούς *΄΄ήγουν χιλίαρχους στρατηγούς΄΄* και σε απλούς στρατιώτες, *΄΄...καθώς τελειώσει όμως είναι όλοι ίσοι και αδελφοί΄΄*. Η πρόθεση του Ρήγα Φεραίου είναι προφανής. Δεν θέλει μετά τον πόλεμο κανένα να κυριαρχεί στους στρατιωτικούς και να τους χρησιμοποιεί. Ανεξάρτητα από το ρεαλιστικό και υλοποιήσιμο της συνταγματικής πρόβλεψης για ισότητα των στρατηγών με τους στρατιώτες. Μάλλον είχε κατά νου πως, θα διαλύονταν όλες οι μονάδες, που θα είχαν δημιουργηθεί για τις ανάγκες του πολέμου. Είναι ξεκάθαρος επίσης στη συνταγματική επιταγή (άρθρο 35) για τις περιπτώσεις όπου «*...η Διοίκησις βιάζει, αθετεί, καταφρονεί τα δίκαια του λαού και δεν ακούει τα παράπονά του...»*. Τότε *«...το να κάνη ο λαός…επανάστασιν, να αρπάζη τα άρματα και να τιμωρήση τους τυράννους του, είναι πλέον ιερόν από όλα τα δίκαιά του και το πλέον απαραίτητον απ' όλα τα χρέη του»*. Το ιερό αυτό χρέος κατά το Ρήγα Φεραίο, θα το συναντήσουμε ως ακροτελεύτιο άρθρο σε όλα τα Συντάγματα από το 1864 και μετά, εκτός από του 1925 που είναι προ- τελευταίο και τα δύο της τελευταίας δικτατορίας 1968 και 1973 όπου, δεν εμφανίζεται καθόλου. Η συνταγματική επιταγή ή πρόβλεψη είναι σαφώς πιο ΄΄αδύνατη΄΄ από του Ρήγα, αφού *«το χρέος για ένοπλη αντίσταση»* αλλάζει στο ότι «*η τήρησις του παρόντος Συντάγματος αφιερούται εις τον πατριωτισμόν των Ελλήνων*». Από το 1975 μέχρι και σήμερα η τήρηση του Συντάγματος επαφίεται μεν στον πατριωτισμό των Ελλήνων, πλην όμως οι τελευταίοι όχι μόνον έχουν δικαίωμα αλλά και υποχρεούνται «(...)*να αντιστέκονται με κάθε μέσο εναντίον οποιουδήποτε επιχειρεί να το καταλύσει με τη βία*». Το ερώτημα είναι, κατά πόσον αυτοί που έχουν τη δυνατότητα με τα όπλα και την οργάνωση που διαθέτουν (δηλαδή οι στρατιωτικοί) και να καταλύουν και να αντιστέκονται αποτελεσματικά σε προσπάθειες κατάλυσης του Συντάγματος, έχουν την απαιτούμενη παιδεία και θέληση να κάνουν σωστή χρήση της ακροτελεύτιας πρόβλεψης του Συντάγματος. Άρα εάν χρειαστεί να χρησιμοποιήσουν και τα όπλα που ελέγχουν.
Τα πρώτα Συντάγματα της Επιδαύρου 1822 και του Άστρους 1823 προνοούν για εκλογή υπό του ΄΄Εκτελεστικού΄΄ μεταξύ των άλλων και υπουργών των ΄΄Πολεμικών΄΄ και του ΄΄Ναυτικού΄΄. Στα καθήκοντα του Εκτελεστικού είναι επίσης και το να ΄΄(...)*κινούνται με διαταγάς του δια των ανηκόντων Υπουργών όλαι αι κατά ξηράν και θάλασσαν δυνάμεις του Έθνους*(...)΄΄. Διατηρεί όμως στη Βουλή ΄΄(...)*το δικαίωμα να εγκρίνει, ή όχι τους στρατιωτικούς προβιβασμούς προβαλλομένους παρά του Εκτελεστικού Σώματος΄΄*. Το ΄΄Βουλευτικό

[32] ΜΑΥΡΙΑ Κ, ΠΑΝΤΕΛΗ Α, *Συνταγματικά Κείμενα Ελληνικά και Ξένα*, Σάκκουλα, Αθήνα 1990. Είναι καταχωρημένα όλα τα κείμενα των Συνταγμάτων (εκτός του τελευταίου) που χρησιμοποιούνται στην εργασία αυτή και συγκεκριμένα:
Το Σχέδιο Συντάγματος του Ρήγα
Το Σύνταγμα της Επιδαύρου 1822, του Άστρους 1823, της Τροιζήνος 1827, το ΄΄Ηγεμονικό΄΄ 1832.
Τα Συντάγματα ετών 1844,1864, 1911, 1925, 1927.
Το Σχέδιο Συντάγματος 1948.
Τα Συντάγματα 1952, 1968, 1973, 1975-1986.
Η Συντακτική Πράξη της 1ης Αυγούστου 1974
Το Ψήφισμα Δ΄ της 15ης/ 18ης Ιανουαρίου 1975

Σώμα΄΄ επίσης με αρχή το Σύνταγμα του Άστρους ΄΄ *…αποφασίζει την ποσότητα των αναγκαίων κατά γην και θάλασσαν εθνικών δυνάμεων΄΄*. Διακρίνεται η θέληση εκείνων των πρώτων νομοθετών, να κρατήσουν στον έλεγχο των εκπροσώπων του έθνους την αυξομείωση των ΕΔ. Αλλά και να μπορεί η Βουλή να επεμβαίνει οσάκις κρίνει πως επιλέχθηκαν από την Κυβέρνηση (Εκτελεστικό) για προαγωγή ακατάλληλοι στρατιωτικοί. Αργότερα το Σύνταγμα της Τροιζήνος το 1827 παρέχει στον Κυβερνήτη την εξουσία να *΄΄κινεί τας κατά γην και θάλασσαν δυνάμεις΄΄* (άρθρο 107) ενώ προνοεί για όποιον «*…ξένον υπηρέτησεν ή υπηρετήσει πολεμικώς δύο έτη εις την Ελλάδα....είναι δι' αυτό τούτο πολίτης Έλλην*». Αναθέτει όμως στη βουλή (άρθρα 87 και 88)την υποχρέωση να *΄΄ θέτει νόμους περί στρατολογίας κατ΄ απογραφήν΄΄* και *΄΄φροντίζει δια κατασκευήν και αγοράν εθνικών πλοίων΄΄* αλλά και η ίδια *΄΄…χρεωστεί να φροντίση δια να συνταχθώσι Κώδικες Πολιτικός, Εγκληματικός και Στρατιωτικός, έχοντες ιδιαιτέρως βάσιν την Γαλλικήν Νομοθεσίαν΄΄* (άρθρο 99). Η γαλλική επανάσταση έχει επηρεάσει τους επαναστατημένους Έλληνες, οι Γάλλοι πολιτικοί όμως είναι εκείνοι που επηρεάζουν όσους προσπαθούν να χτίσουν το νεοσύστατο κράτος.

Το ΄΄Ηγεμονικό΄΄ του 1832 προβλέπει για πρώτη φορά ως χρέος των Ελλήνων (άρθρο30γ) «*να στρατεύονται προς υπεράσπισιν της πατρίδος*». Διατηρεί στον Ηγεμόνα (άρθρο 235) την ίδια εξουσία να *«κινεί τας κατά γην και θάλασσαν δυνάμεις, δεν διοικεί όμως αυτάς ποτέ αυτοπροσώπως, αλλά δι' αξιωματικών υπευθύνων*(...)». Οι στρατιωτικοί ηγέτες το 1832 πολεμούσαν δίπλα στους άνδρες τους. Είναι προφανές πως ο Ηγεμόνας θέλει να έχει την εξουσία επί των ΕΔ, αλλά όχι και να κινδυνεύει στη μάχη. Το ίδιο Σύνταγμα αναθέτει στο ΄΄νομοθετικό΄΄ να προσδιορίζει τον αριθμό των *΄΄δημοσίων αξιωμάτων΄΄* (άρθρο 96) αφού έχει ονομάσει (άρθρο65) ως *΄΄αξιώματα(...) τα των υπηρετούντων εις τα Στρατιωτικά και Ναυτικά΄΄* τα οποία *΄΄…διορίζει αμέσως ή εμμέσως ο Ηγεμών΄΄* (άρθρο 69). Το ΄΄νομοθετικό΄΄ επίσης (άρθρο 97) ψηφίζει νόμους περί στρατολογίας, για τον αριθμό στρατευμάτων σε ειρήνη και πόλεμο, για τις αναγκαίες δαπάνες προς αύξηση του *΄΄Τακτικού στρατού και του Ναυτικού*(...)΄΄

Τα Συντάγματα του 1844,1864 όπως και του 1911 προβλέπουν ότι « *… ο Βασιλεύς ... άρχει των κατά ξηράν και θάλασσαν δυνάμεων*(...)» χωρίς να του αφαιρεί τη διοίκηση. Έτσι προέκυψε και η δόξα στους βαλκανικούς πολέμους. Οι κίνδυνοι για το γενικό αρχηγό ή τον ΄΄στρατηλάτη΄΄ έχουν απομακρυνθεί μαζί με τις εξελίξεις στα όπλα και τη μορφή του πολέμου. Ο Βασιλιάς επίσης *΄΄απονέμει τους στρατιωτικούς και ναυτικούς βαθμούς΄΄* ενώ *΄΄…την κατ' έτος στρατιωτικήν και ναυτικήν δύναμιν*(...)΄΄ όπως και τα περί στρατολογίας καθορίζουν νόμοι.

Το 1925και το 1927 η βασιλεία έχει παύσει να υπάρχει (και τα αντίστοιχα Συντάγματα στο άρθρο 78 το ένα και 81 το δεύτερο) διατηρούν στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας πλέον την εξουσία «*…να άρχει των κατά ξηράν και θάλασσαν δυνάμεων τας οποίας όμως ουδέποτε δύναται να διοικήσει*(...)» ενώ ο ίδιος και όχι η Κυβέρνηση «(...)*απονέμει κατά νόμον τους στρατιωτικούς και ναυτικούς βαθμούς*…». Το Σύνταγμα μάλιστα του 1925 αναθέτει (με το άρθρο 117) στα στρατοδικεία (δηλαδή σε δικαστήρια σκοπιμότητας με δικαστές, που είναι αξιωματικοί των ΕΔ) την αρμοδιότητα να αντιμετωπίζουν «*… αδικήματα αποσκοπούντα την ανατροπήν του πολιτεύματος …*». Δεν σταματά κανείς στη σκοπιμότητα προστασίας του πολιτεύματος, που από εκεί και μετά αποτελεί μέριμνα και των Συνταγμάτων και ειδικών νόμων, αλλά στο ότι ανατίθεται σε στρατοδικεία αυτή η αρμοδιότητα. Της αντιμετώπισης δηλαδή όποιων στρέφονται κατά του πολιτεύματος, το οποίο εν προκειμένω είναι Προεδρικό. Άρα ο συνταγματικός νομοθέτης έχει κατά νου ως πιθανούς αντιπάλους του τους βασιλόφρονες. Εκτός από τους κομμουνιστές που έχουν αρχίσει να εμφανίζονται από το 1917. Η εμπειρία θα χρησιμοποιηθεί αργότερα για να καλύψει τον ΄΄κίνδυνο΄΄ για το ΄΄ισχύον κοινωνικόν καθεστώς΄΄. Αλλά και το πολίτευμα που μπορεί να είναι κατά περίπτωση προεδρικό, προεδρευόμενο, βασιλικό, κοινοβουλευτικό …

Το Σχέδιο Συντάγματος του 1948 αφορά πάλι βασιλεία. Εδώ αναθέτει στον βασιλιά να άρχει των ΕΔ (άρθρο 80) χωρίς να ξεχωρίζει τη διοίκηση και «(...)*να απονέμει κατά νόμον τους στρατιωτικούς και ναυτικούς βαθμούς*…» (άρθρο 82). Η χώρα βρίσκεται σε εμφύλιο πόλεμο, και το σχέδιο αυτό προετοιμασμένο από την κυβερνητική παράταξη, περιλαμβάνει πρόβλεψη ασυμβίβαστων ιδεολογιών με την ιδιότητα του δημοσίου υπαλλήλου (επομένως και των στρατιωτικών). Οι οποίες ιδεολογίες (άρθρο 107) *«…σκοπούσαι την δια βιαίων μέσων ανατροπήν του υφισταμένου πολιτειακού ή κοινωνικού καθεστώτος, αντίκεινται απολύτως προς την ιδιότητα του δημοσίου υπαλλήλου».*

Το 1952 έχουμε το πρώτο μεταπολεμικό και μετεμφυλιακό Σύνταγμα. Οι προβλέψεις του σχεδίου Συντάγματος του 1948 για το ποιος ΄΄άρχει΄΄ των ΕΔ και ποιος απονέμει τους βαθμούς στα στελέχη τους, δεν αλλάζουν (άρθρα 32 και 34). Ούτε η απαγορευτική διάταξη για τις ιδεολογίες, που αντίκεινται στην ιδιότητα των δημοσίων υπαλλήλων (άρθρο 100). Στο προ- δικτατορικό Σύνταγμα ο ρόλος των ΕΔ είναι αρκετά αυτονομημένος με έντονη τη σκιά του παλατιού, που τις θεωρούσε δικό του φέουδο και δεν το έκρυβε. Οι σχέσεις του Βασιλιά με τις ηγεσίες των τριών όπλων ήταν στενές και ευθείες. Δεν παρεμβάλλονταν ούτε καν ο Πρωθυπουργός και ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας σ' αυτές. Η κρίση του 1965 και η παραίτηση του Πρωθυπουργού Γ. Παπανδρέου ήταν απότοκος και της προσπάθειας για έλεγχο των ΕΔ. Αντίθετα η αμερικανική αποστολή JUSMAPG (Joint US Military Advisory and Planning Group) είχε στις δικές της αποστολές τις ελληνικές ΕΔ. Το Σύνταγμα δεν προέβλεπε ούτε αναμενόταν κάτι τέτοιο για υπηρεσίες ξένων

κρατών, αλλά η εξάρτηση[33] των ΕΔ ήταν μεγάλη, οι σχέσεις οργανικές,. Σε όλες τις σοβαρές υπηρεσίες και τα επιτελεία λειτουργούσαν παράλληλοι δίαυλοι επικοινωνίας, το ΝΑΤΟ (North Atlantic Treaty Organization) έδινε πρόσθετες ευκαιρίες γι' αυτό. Συμφωνίες μυστικές και μη υπήρχαν για όλα αυτά. Έγγραφα/ συμφωνίες που δεν ήταν γνωστά ούτε στην κυβέρνηση, υπογράφονταν από Αρχηγούς Επιτελείων με τους ομόλογούς τους Αμερικανούςκαι όχι πάντα με ισότιμους. Μία φορά τουλάχιστον υπογράφηκε με υπαλλήλους μυστικών υπηρεσιών όπως η CIA (Central Intelligence Agency) [34].

Οι ΕΔ της Ελλάδας από πολύ νωρίς και ιδιαίτερα μεταπολεμικά, αναλαμβάνουν ρόλους που δεν τους είχαν οι ΕΔ άλλων χωρών (κυρίως των εκτός ΝΑΤΟ). Το οικοδόμημα στην Ελλάδα χρειαζόταν ισχυρό κράτος και ελεγχόμενες απόλυτα ΕΔ. Χρειαζόταν επομένως στελέχη διαλεγμένα για την πίστη τους στο ΄΄ισχύον κοινωνικό και πολιτικό σύστημα΄΄.

Η δικτατορία ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τις ΕΔ και τους στρατιωτικούς στα δύο Συντάγματά της. Αναβαθμίζοντας το ρόλο- αρμοδιότητές τους και αυξάνοντας σημαντικά την ανεξαρτοποίησή τους από τη Βουλή. Όχι όμως και από τον ισχυρό πόλο, ανάλογα με το ποιος είναι κάθε φορά αυτός. Στο πρώτο Σύνταγμα του 1968 ο ισχυρός είναι η Κυβέρνηση (ο Παπαδόπουλος και η ομάδα ισχύος της χούντας) και όχι ο Βασιλιάς, ενώ στο επόμενο του 1973 είναι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας (πάλι ο Παπαδόπουλος) και όχι η Βουλή ή η Κυβέρνηση. Ανάλογα ανατίθεται και ο έλεγχος των ΕΔ.

Οι στρατιωτικοί αναβαθμίζονται επίσης. Και όσοι μέχρι τότε διαμαρτύρονταν, διότι οι δικαστικοί ήταν σε καλύτερη μοίρα απ' αυτούς,όχι μόνο μισθολογικά αλλά και ως σώμα, ικανοποιούνται, αφού και το Σύνταγμα πλέον ασχολείται μαζί τους (αρκετά όπως και με τους δικαστικούς). Το καθεστώς της 21ης Απριλίου 1967 εκδίδει Σύνταγμα το 1968 και δεύτερο το 1973. Στο πρώτο υπήρχε ακόμα η βασιλεία, με το βασιλιά Κωνσταντίνο όμως να βρίσκεται στο εξωτερικό. Στερημένο κάθε εξουσίας πλέον που, έτσι κι αλλιώς ήταν περιορισμένη, από 21-4-1967 μέχρι που έφυγε στις 13 Δεκ 1967 στο αποτυχημένο ΄΄κίνημα΄΄. Οι αξιωματικοί του Στρατού Ξηράς δεν είχαν και ποτέ μεταπολεμικά ιδιαίτερη σχέση με το θεσμό. Εκτός από την εκάστοτε ηγεσία τους και μια μερίδα αξ/κών των καταδρομών[35]. Οι πιο πιστοί στο παλάτι, που είχαν ταυτιστεί και με τη χούντα, μόλις ο Κωνσταντίνος στράφηκε εναντίον της, τον ακολούθησαν και συνέπραξαν στις 13 Δεκεμβρίου του 1967. Την ιδιαίτερη σχέση και αδυναμία με τους καταδρομείς εντοπίζει και ο πτέραρχος ε.α. (εν αποστρατεία) Ν.Κουρής. Ο οποίος επίσης από τη θέση του ΥΦΕΘΑ (Υφυπουργός Εθνικής Άμυνας), όπως και ο Δροσογιάννης, έχει σαφή αντίληψη των όσων συμβαίνουν στις ΕΔ που τις υπηρέτησε (και πολύ περισσότερο από το Δροσογιάννη) μέχρι τη θέση του Α/ΓΕΕΘΑ. Η βασιλική οικογένεια γνώριζε την αξία και τις δυνατότητες των δυνάμεων καταδρομών. Ήθελε ειδικά αυτό το σώμα να το ελέγχει απόλυτα. Ο Αρναούτης (αξιωματικός καταδρομών ο ίδιος), από πολύ ενωρίς βρίσκεται δίπλα στον Κωνσταντίνο και τον ακολουθεί στο εξωτερικό, πιστός μέχρι το τέλος της ζωής του. Ήταν ο σύμβουλός του για θέματα ΕΔ και σύνδεσμος με την ηγεσία τους.

Το Σύνταγμα που χτίζει το καθεστώς το 1968, αντανακλά στις αρμοδιότητες του θεσμού την εκτίμησή του σ' αυτόν. Υπάρχουν διαφορές στην εξουσία, που παρέχει το Σύνταγμα του 1973 στον πρόεδρο της δημοκρατίας, με ό,τι προβλέπει για το βασιλιά το 1968 στα θέματα Εθνικής Άμυνας, Δημόσια Τάξης και Ασφάλειας και Ενόπλων Δυνάμεων. Ο Βασιλιάς άρχει αλλά η Κυβέρνηση διοικεί τις ΕΔ στο πρώτο. Επίσης ο Αρχηγός των ΕΔ συμμετέχει στο Συμβούλιο του Έθνους αναβαθμιζόμενος και όχι μόνον με αυτόν τον τρόπο (αρθρ.54 παρ 2). Στη Βουλή δεν επιτρέπεται η σύσταση εξεταστικών επιτροπών *«(...)επί ζητημάτων αναγομένων εις την εξωτερικήν πολιτικήν ή εις την Εθνικήν Άμυναν(...)»(*άρθρ.77 παρ 2). Εμφανής είναι και ο λόγος για τον οποίο «*Στρατιωτικοί εν ενεργεία απαγορεύεται όπως, αποσπώνται εις θέσιν εν τη Βασιλική Αυλή πέραν του έτους*». Είναι η δικτατορία που θέλει για την εκτελεστική εξουσία, δηλαδή τον εαυτό της (εφ' όσον πίστευαν στην μακρόχρονη παραμονή τους στην εξουσία) τον έλεγχο του ΄΄στρατιωτικού οίκου του βασιλέως΄΄. Γι' αυτό η πλευρά του βασιλιά επιδιώκει και επιτυγχάνει, τουλάχιστον να μη μένουν οι ίδιοι πολλά χρόνια, αφού τις

---

[33] Η στενή σχέση των στελεχών των ΕΔ μεταπολεμικά με εκπαιδευτικά ιδρύματα των ΕΔ των ΗΠΑ (βλέπε και πίνακες Μέρους Β, κεφαλαίου Β28 και ιδιαίτερα XV και XVI με στοιχεία πτυχίων), αλλά και η ένταξη και αναδιοργάνωσή τους εντός του ΝΑΤΟ, εξύφανε τον προστατευτικό ιστό, μέσα στον οποίο αισθάνθηκαν οι συνωμότες ασφαλείς και δικαιωμένοι, ώστε να προετοιμάζονται για ό,τι επακολούθησε. Οι σχέσεις αυτές και η εξάρτηση αποτελούν τον ομφάλιο λώρο, που συνδέει μεταπολεμικά τα στελέχη των ΕΔ με τις ΗΠΑ

[34] Βλέπε ΝΙΚΟΥ ΚΟΥΡΗ, *Ελλάδα – Τουρκία, Ο Πεντηκονταετής "ΠΟΛΕΜΟΣ",* Νέα Σύνορα – Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 1997σελ 54 για το σχέδιο ΄΄Κόκκινη Προβιά΄΄ όπως συνηθίζεται πλέον να αποκαλείται. Κατά τον Κουρή «(...)*υπογράφεται μεταξύ εκπροσώπου της CIA και του Α/ΓΕΕΘΑ (Αρχηγός Γενικού Επιτελείο Εθνικής Άμυνας) αντιστράτηγου Δόβα…όχι στα πλαίσια του ΝΑΤΟ…υπάρχουν ενδείξεις ότι η ελληνική κυβέρνηση της εποχής δε γνώριζε γι' αυτήν τη Συμφωνία ούτε φυσικά και η Βουλή των Ελλήνων…*»

[35] Βλ. (παράρτημα Β-ΙΙ) συνέντευξη, ΔΡΟΣΟΓΙΑΝΝΗ από 12/9/02, όπου ο τέως ΥΕΘΑ (Υπουργός Εθνικής Άμυνας) και τέως στρατιωτικός επισημαίνει αυτήν τη σχέση. Επίσης συνέντευξη ΛΥΤΡΑ στις 20-11-02 για τον έλεγχο των δυνάμεων καταδρο ΛΥΤΡΑ μών από το βασιλιά, μέσω τοποθετήσεων σ' αυτές βασιλοφρόνων αξιωματικών δια του Αρναούτη. Το ίδιο τονίζει και ο ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΣ στις 27-11-03. Βλ. και συνέντευξη Ν.ΚΟΥΡΗ στις 18-3-03 όπου ο τέως Υπουργός και Α/ΓΕΕΘΑ λέει για το ενδιαφέρον της βασιλικής οικογένειας για τις ΕΔ: «.... *Ήθελαν στις θέσεις κλειδιά, τόσο της κυβερνήσεως όσο και της δομής των ενόπλων δυνάμεων, να έχουνε ανθρώπους τους οποίους αυτοί ήλεγχαν. Και γι' αυτό ασκούσανε έλεγχο στις ένοπλες δυνάμεις και στη χώρα γενικότερα... είναι γνωστό σε όλους, ότι ο μακαρίτης πλέον Αρναούτης, έπαιζε ρόλο συνδέσμου μεταξύ των ανακτόρων και της τότε ηγεσίας των ενόπλων δυνάμεων....»*

επιλογές των τοποθετήσεων δεν τις ελέγχουν απόλυτα[36]. Ο Αρναούτης και η πολύχρονη σχέση του με τον Κωνσταντίνο, αρκούσε για να μπει τέτοια διάταξη και σε Σύνταγμα. Τέλος για πρώτη φορά σε Σύνταγμα, ανεξάρτητα από το καθεστώς έκδοσής του, συναντάμε τόση έκταση σε ενασχόληση με τις ΕΔ και τα στελέχη τους. Τέσσερα άρθρα (129 μέχρι και 132) στο ΄΄*ΤΜΗΜΑ ΕΚΤΟΝ*΄΄ είναι αφιερωμένα σ' αυτές. Με επέκταση και στα σώματα ασφαλείας και λεπτομέρειες που, μέχρι τότε αλλά και αργότερα ρυθμίζουν ειδικοί νόμοι. Οι προβλέψεις αυτές διατηρούνται και στο επόμενο Σύνταγμα της δικτατορίας το 1973 (άρθρα 128 μέχρι και 132) εκτός των διαφορών εξουσίας και αρμοδιοτήτων Βασιλιά και Προέδρου Δημοκρατίας Το 1973 με τον Παπαδόπουλο Πρόεδρο τα αφορούντα Εθνική Άμυνα και Ένοπλες Δυνάμεις καθώς επίσης Δημόσια Τάξη και Ασφάλεια, ρυθμίζονται απ' αυτόν με Προεδρικά Διατάγματα «(...)*εχόντων τυπικήν ισχύν νόμου…τη προτάσσει του οικείου Υπουργού…*» (άρθρο 47 παρ.2). Εκτός ελάχιστων που αφορούν δευτερεύοντα θέματα και για τα οποία δεν γίνεται διαφορετικά (άρθρο47 παρ.1[α]). Οι αξιωματικοί αυτοί μέσα από τις προβλέψεις των Συνταγμάτων του 1968 και του 1973 (που οι ίδιοι συνέγραψαν με τους συνεργάτες της δικτατορίας), έχουν την τάση να υπερβάλλουν σε διακρίσεις υπέρ του εαυτού τους, όσον αφορά τις εξουσίες. Εκτιμάται πως αυτό είναι δείγμα χαμηλού δείκτη ευφυΐας, ενώ δεν έλειπαν οι πολύστροφοι από τη χούντα ούτε είχαν πρόβλημα έμπειρων και αρμόδιων συνεργατών σ' αυτά (δηλαδή Καθηγητών Πανεπιστημίων). Είναι καθαρό και για μη συνταγματολόγους πως, τα Συντάγματα αυτά ράβονταν στα μέτρα συγκεκριμένων ανθρώπων. Την ίδια στιγμή υπερέβαλλαν σε ανεξαρτοποίηση των ΕΔ από τους πολιτικούς και από τη Βουλή. Η ίδια η χούντα εκδίδει σε τόμο τις συζητήσεις που έγιναν μέσα στο Υπουργικό Συμβούλιο[37] με Πρόεδρο και Υπουργό Εθνικής Άμυνας τον Παπαδόπουλο. Οι συζητήσεις αφορούν το Σύνταγμα του 1968 που θα ΄΄ενέκρινε΄΄ ο λαός πανηγυρικά σε ΄΄δημοψήφισμα΄΄ στις 29 Σεπτεμβρίου του ίδιου χρόνου. Η έκδοση αυτή είναι η δεύτερη με τα πρακτικά των συζητήσεων. Στην πρώτη είχαν αφήσει τα κείμενα αδιόρθωτα ή εκείνοι που τα επέλεξαν ήθελαν να εκθέσουν τους συμμετέχοντες στις συζητήσεις αυτές. Στην έκδοση που χρησιμοποιείται στην παρούσα διατριβή, έχουν διορθωθεί οι ομιλίες και παρεμβάσεις μόνον του Παπαδόπουλου. Το αποτέλεσμα είναι ο αναγνώστης να συμπεραίνει πως αυτός μόνο έχει μυαλό στην ομάδα που συζητά. Γνωρίζει τα πάντα, είναι ο λογικός και μετρημένος συγκριτικά με τους άλλους, ανοίγει και κλείνει τη συζήτηση, την διευθύνει με κανόνες. Οι υπόλοιποι δε συγκρίνονται μαζί του. Επομένως ΄΄*σωστά ο Παπαδόπουλος είναι ο αρχηγός*΄΄ σκέφτεται ο εκδότης του τόμου, πως θα πουν όποιοι τον διαβάσουν.

Η έκδοση αυτή χρησιμοποιείται στην εργασία και για έναν πρόσθετο λόγο. Για να δούμε πως αντιμετωπίζονταν στο κυβερνητικό επίπεδο τα θέματα των ΕΔ και των στελεχών τους. Διακρίνει μέσα από τις προβαλλόμενες θέσεις στις συζητήσεις τις τάσεις και βλέψεις των μελών της χούντας. Ήθελαν να αποκλειστούν συνταγματικά, τα αριστερά κόμματα και όχι μόνον το ΚΚΕ. Για το τελευταίο εξαντλούν πολύ χρόνο στις συζητήσεις τους. Η επιδίωξή τους είναι «*…οπωσδήποτε να δημιουργηθούν δύο κόμματα καλώς οργανωμένα, με συνείδησιν εθνικού χρέους και προετοιμασμένα να διαδέχονται άλληλα εις την εξουσίαν, χωρίς τον κίνδυνον να πέσωμεν εις το χάος και την αναρχίαν…*» Η βασιλεία και οι εξουσίες του βασιλιά τους απασχολούν και δεν τον θέλουν πολύ ανεξάρτητο (σε αντίθεση με τον Πιπινέλη, που ασκούσε τα καθήκοντα του ΥΠΕΞ -Υπουργού Εξωτερικών, γνωστό φίλο της αυλής). Οι ΕΔ «(...) *και τα όργανά τους πρέπει να απολυτρωθούν από τας ζημιογόνους παρεμβάσεις της πολιτικής…*» και ουσιαστικά να αυτοδιοικούνται. Να ξεχωρίζουν οι στρατιωτικοί και να υπηρετούν το Έθνος. Ενώ οι άλλοι ΄΄απλοί΄΄ δημόσιοι υπάλληλοι να υπηρετούν μόνον το λαό.

Ήταν αρκετοί αξιωματικοί (οι τρεις ΄΄πρωτεργάτες΄΄ μεταξύ τους) από τους Υπουργούς που συζητούσαν τα πρακτικά του Συντάγματος του 1968.

Στη μεταπολίτευση «*Το στασιαστικόν κίνημα της 21ης Απριλίου 1967, έργον ομάδος αξιωματικών και η τούτου προελθούσα κατάστασις μέχρι της 23ης Ιουλίου 1974, απετέλεσαν πραξικόπημα…*» διακηρύσσει η Ε΄ Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων με το Δ΄ Ψήφισμα της 15ης/18ης Ιανουαρίου 1975. Χωρίς να επεκταθεί σε λεπτομέρειες όπως, για το ποιοι τους βοήθησαν, συνεργάσθηκαν, και ήταν οι υποκινητές τους. Την δίωξή τους προνοεί με το Δ΄ Ψήφισμα, και τίποτε άλλο. Αυτοί οι αξιωματικοί ήταν, που συζητούσαν για το Σύνταγμα του 1968 ως μέλη της ΄΄επαναστατικής΄΄ κυβέρνησης με τα υπόλοιπα κυβερνητικά μέλη (΄΄παλαιοπολιτικούς΄΄). Αργότερα στις διώξεις της μεταπολίτευσης κανείς δεν πείραξε τους συνεργάτες της χούντας πολιτικούς αφού το έγκλημά τους θεωρήθηκε πως ήταν ΄΄στιγμιαίο΄΄. Τους στρατιωτικούς τους ανέλαβε η μεταπολιτευτική δικαιοσύνη. Είχαν δώσει ότι ήθελαν οι πάτρωνες και μέχρι τότε προστάτες τους.

---

[36] Βλέπε Θ. ΒΕΡΕΜΗ, *Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και οι Αξιωματικοί 1909-1924, στο Μελετήματα Γύρω από τον Βενιζέλο και την Εποχή του,* Φιλιππότης, Αθήνα 1980, επίσης *Ο Στρατός στην Ελληνική Πολιτική*, *Από την ανεξαρτησία έως τη δημοκρατία*, Κούριερ, Εκδοτική, Αθήνα 2000 και του ίδιου *Οι Επεμβάσεις του Στρατού στην Ελληνική Πολιτική 1916-1936,* Οδυσσέας, Αθήνα 1983. Δεν μπορεί να διατρίψει κανείς σε θέματα στελεχών των ΕΔ χωρίς να προσφύγει στον Βερέμη. Ο σχέσεις τους με την βασιλεία και την πολιτική, τις επεμβάσεις τους κ.λ.π. μέχρι τον Β΄ πόλεμο κυρίως, προσφέρονται έτοιμες για συγκρίσεις με τις αντίστοιχες της μετεμφυλιακής περιόδου. Εκείνες τις σχέσεις (οσάκις κυριαρχούσε στην πολιτική σκηνή ο βασιλιάς έναντι του Βενιζέλου π.χ.) έβλεπε ο Κωνσταντίνος και νοσταλγούσε την προπολεμική περίοδο. Όπου η ισχύς του βασιλιά δεν ήταν τόσο ΄΄η αγάπη του λαού΄΄ όσο η πελατειακή σχέση (μερικών και όχι όλων κατ' ανάγκην) των αξιωματικών με το παλάτι. Αυτή η σχέση υπέστη ρήγμα σοβαρό μετά τον εμφύλιο. Τελευταίες αναλαμπές ήταν η ρήξη του με τον Παπανδρέου το 1965 ακριβώς εξαιτίας της προσπάθειας του τελευταίου να ελέγξει τις ΕΔ. Μοιραία ήταν η αναλαμπή στις 13 Δεκεμβρίου του 1967, που αποτέλεσε και το κύκνειο άσμα της σχέσης βασιλιά με το Σώμα των αξιωματικών.

[37] ΥΠΟΥΡΓΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ, *Πρακτικά Συζητήσεων επί του Συντάγματος 1968, Προεδρία Γεωργίου Παπαδοπούλου*, Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου, Αθήναι Νοέμβριος 1971.

Τώρα δεν χρειάζονταν παρά να ικανοποιήσουν και το περί δικαίου αίσθημα με τις πολύχρονες φυλακίσεις τους. Θα έπρεπε να είναι δίπλα τους αρκετοί στρατιωτικοί ακόμα και κύρια από τους εγκληματίσαντες ΄΄στιγμιαία΄΄ πολιτικούς και όποιους ρύθμιζαν από το παρασκήνιο. Δεν αποδόθηκε δικαιοσύνη σε όλο το φάσμα των ενόχων.
Το 1975 η Ε΄ Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων ψηφίζει το πρώτο μετα- δικτατορικό Σύνταγμα. Και το 1986 η ΣΤ΄ Αναθεωρητική επίσης Βουλή εκτός των άλλων αναθεωρήσεων, μεταφέρει και το κείμενο στη δημοτική γλώσσα με το Β΄ Ψήφισμα της 6ης Μαρτίου. Το ισχύον σήμερα (Φεβρουάριος 2003) τελευταίο Σύνταγμα του 2001 δεν αλλάζει τίποτε περί ΕΔ και στρατιωτικών. Από τα προβλεπόμενα για τις ΕΔ και τους στρατιωτικούς, απαλείφονται τα μη απαιτούμενα άρθρα και μένει το ότι *«… ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι ο Αρχηγός των ΕΔ της Χώρας, που τη διοίκησή τους ασκεί η Κυβέρνηση όπως νόμος ορίζει. Απονέμει επίσης τους βαθμούς….»* (άρθρο 45 του 1975-86 που διατηρείται ως έχει και στο Σύνταγμα του 2001)

Α3.- ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑ- ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΜΟΣ -ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Το ΄΄συνεταιρίζεσθαι΄΄ (δηλαδή ο συνδικαλισμός), η απεργία και η κομματική δραστηριότητα, αντιμετωπίσθηκαν θεσμικά σε όλα τα κείμενα των Συνταγμάτων την μεταπολεμική περίοδο που μας ενδιαφέρει, ως δικαιώματα που περιορίζονται ή απαγορεύονται για τους στρατιωτικούς. Οι προβλέψεις των Συνταγμάτων στη συνέχεια, καλύφθηκαν από νόμους.
Στο Σύνταγμα του 1952 άρθρο 11, «*…το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι…. εις τους δημοσίους υπαλλήλους δύναται δια νόμου να υποβληθεί εις ορισμένους περιορισμούς…. η απεργία απαγορεύεται…».*
Το ίδιο Σύνταγμα με το άρθρο 71 προβλέπει πως, στρατιωτικοί εν ενεργεία δεν δύνανται να «*..εκλεγώσιν βουλευταί ουδέ να ανακηρυχθώσιν υποψήφιοι εάν μη παραιτηθώσι προ της ανακηρύξεως των υποψηφίων(...)».*
Έκτοτε, όποιος ήθελε να φύγει από τις ΕΔ, φρόντιζε να βάλει υποψηφιότητα σε οποιοδήποτε κόμμα τον δεχόταν στα ψηφοδέλτιά του. Το μέτρο χρησιμοποιήθηκε μέχρι σήμερα από μεγάλο αριθμό στελεχών και στα τρία όπλα.
Τα Συντάγματα του 1968 και 1973 της δικτατορίας με το άρθρο 29 διατηρούν την ίδια σχεδόν διατύπωση με του 1952 στο δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι και απαγορεύουν την *«(...)απεργία υφ' οιανδήποτε μορφήν(...)».*
Γίνονται όμως πιο σκληρά εφ' όσον η συμμετοχή των υπαλλήλων τούτων σε απεργία «(...)*θεωρείται αυτοδικαίως ως δήλωσις παραιτήσεως (...)».* Και στους μεν δημοσίους υπαλλήλους μπορεί να κινούνταν οι διαδικασίες για απόλυση. Οι στρατιωτικοί όμως δεν υπήρξε περίπτωση, τουλάχιστον γνωστή, όπου απείργησαν[38], αλλά και ούτε μπορούσαν να παραιτηθούν. Ειδικά στη δικτατορία, όχι μόνον διότι δεν υπήρχαν εκλογές για να πάρουν μέρος και έτσι να απομακρυνθούν. Αλλά για όλη την μεταπολεμική περίοδο μέχρι πρόσφατα, ίσχυε η κήρυξη πολέμου κατά της Αλβανίας του 1940. Και έτσι κανείς στρατιωτικός δεν μπορούσε να παραιτηθεί.
Η δικτατορία φροντίζει και προβλέπει σε αρκετά σημεία των ΄΄Συνταγμάτων΄΄ της τα σχετικά με ΄΄(...)*την προστασία του κρατούντος κοινωνικού καθεστώτος, τον ελληνικό και χριστιανικό πολιτισμό, τα εθνικά ιδεώδη, την εθνική ασφάλεια, την ασφάλεια του κράτους και των ΕΔ΄΄.*[39]
Ο συνδικαλισμός απαγορεύεται στους στρατιωτικούς[40] και μεταδικτατορικά όπως και «(...) *οιασδήποτε μορφής εκδηλώσεις υπέρ πολιτικών κομμάτων…ως και ενεργός υπέρ κόμματος δράσις…».* [41]
Ο περιορισμός των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων των στρατιωτικών, αποβλέπουν στην ποδηγέτησή τους και την απομάκρυνσή τους από προβληματισμούς ΄΄επικίνδυνους΄΄ στην αποστολή τους. Υλοποιείται με τους νόμους που ερμηνεύουν το Σύνταγμα με περιοριστική τάση. Ακολουθούν οι διάφορες εγκύκλιοι, οι εσωτερικοί κανονισμοί και οι διαταγές που εκδίδονται Ο Καθηγητής του Συνταγματικού Δικαίου θεωρεί αυτούς τους περιορισμούς «*…υπέρμετρους και…ασυνήθιστους στη συνταγματική τάξη…»* Σχολιάζοντας μάλιστα τις απαγορεύσεις αυτές επισημαίνει πως «*…από τα πέντε ευρωπαϊκά Συντάγματα (γερμανικό, γαλλικό, ιταλικό, τουρκικό και ελληνικό) που περιέχουν ρύθμιση πολιτικών κομμάτων, μόνον ένα(το ιταλικό) εκτός του ελληνικού δίνει τη δυνατότητα στον κοινό νομοθέτη να περιορίσει το δικαίωμα συμμετοχής σε κόμματα των…εν ενεργεία μονίμων αξιωματικών….*»[42] Είναι εμφανής η αυστηρότητα με την οποία ο Κασιμάτης κρίνει τις δύο απαγορεύσεις (εκδήλωση και δράση υπέρ κόμματος). Από τον σχολιασμό του προκύπτει και ο σκοπός του συνταγματικού νομοθέτη. «(...)*και οι δύο διατάξεις μαζί περιορίζουν και συρρικνώνουν υπέρμετρα τη λαϊκή βάση διαμόρφωσης της πολιτικής γνώμης, με το να αποκλείουν από το ζωτικότερο χώρο της πολιτικής ζωής το μεγάλο εκείνο τμήμα του κοινωνικού συνόλου με τον ψηλότερο –σε*

[38] Έχουμε περιπτώσεις ΄΄λευκής απεργίας΄΄ στο ΠΝ που ποτέ δεν μαθεύτηκαν ούτε πάρθηκαν μέτρα εναντίον των ΄΄απεργών΄΄. Αφορούσαν ΄΄κινήσεις, μαζώξεις, αποχές΄΄ των Μηχανικών αξιωματικών που εξετάζονται στο κεφ. Δ9.
[39] Βλέπε ΄΄Συντάγματα΄΄ του 1968 και 1973, προοίμιο και άρθρα 14 παρ.4, 15, 17 παρ.1, 19 παρ.2,24 παρ.2, 25, 56 παρ.2, 58 παρ.2 και 5, 61 παρ 2, 112 παρ1α, 123 παρ 1 και 2, 129 και 130.
[40] Η συνταγματική απαγόρευση αφορά και τους δικαστικούς, τους δημοσίους υπαλλήλους και τα όργανα των σωμάτων ασφαλείας.
[41] Σύνταγμα της Ελλάδας του 1975 άρθρο 29 παρ 3.
[42] Βλέπε Γ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ, *Συνταγματικό Δίκαιο ΙΙ, Οι Λειτουργίες του Κράτους*, Πανεπιστημιακές παραδόσεις, Τεύχος Α, Σάκκουλα, Αθήνα 1980 σ. 168

συνολική εκτίμηση- βαθμό παιδείας(...)». Και εάν ακόμα γίνει δεκτή η εκτίμηση αυτή περί μορφώσεως, δεν είναι απαραίτητο να δεχτούμε αυτό που υπονοεί το σχόλιο του Κασιμάτη (για τις αιτίες των συνταγματικών απαγορεύσεων). Ότι δηλαδή οι πιο μορφωμένοι (και δη οι συγκεκριμένοι υπάλληλοι) είναι και πιο επικίνδυνοι ή και οι πιο απαραίτητοι (ανάλογα την οπτική γωνία που ερμηνεύει κανείς την απαγόρευση) για το ΄΄σύστημα΄΄. Και γι' αυτό εξαιρούνται από πολιτική δραστηριότητα κ.λ.π.

Όσον αφορά το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι μεταδικτατορικά, η απαγόρευση για τους στρατιωτικούς παρέχεται στο νομοθέτη. Το Σύνταγμα του 1975 με το άρθρο 12 παρ.4 του δίνει την ισχύ, να το περιορίσει σε όλες τις κατηγορίες των δημοσίων λειτουργών (άρα και στους στρατιωτικούς πρώτα απ' όλους) που αναφέρονται και στο άρθρο 29 παρ. 3 για τα πολιτικά κόμματα.

Για να ολοκληρώσουμε την εικόνα με τα ισχύοντα από την έναρξη της νέας χιλιετίας, σημειώνουμε πως, το 2001 η αναθεωρητική βουλή περιορίζει την απαγόρευση οιασδήποτε μορφής εκδηλώσεων υπέρ ή κατά πολιτικού κόμματος μόνον «(...)*κατά την άσκηση των καθηκόντων…»*[43]. Δεν προκύπτει στην πράξη μεγάλη διαφορά. Δεν τολμά κανείς να δραστηριοποιηθεί κομματικά, έστω και εκτός ασκήσεως καθηκόντων. Εκτιμάται πως, και εάν κανείς το τολμούσε, η ερμηνεία που θα δινόταν θα ήταν πως ο στρατιωτικός βρίσκεται πάντα σε υπηρεσία.

Από την άλλη πλευρά καταργείται με το ισχύον από 2001 αναθεωρημένο Σύνταγμα η παρ. 4 του άρθρου 12 του Συντάγματος του 1975, που έθετε περιορισμούς στο δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι. Μέχρι στιγμής (Φεβ.2004) δεν έχει υπάρξει προσπάθεια σύστασης συνδικαλιστικού οργάνου στελεχών των ΕΔ. Είναι η μόνη δυνατότητα ώστε, να δούμε την αντίδραση νομοθετική ή άλλη των μηχανισμών εξουσίας, όπως έγινε με τους αστυνομικούς μετά την ίδρυση των σωματείων τους. [44] Για τους στρατιωτικούς διαφαίνεται πως υπάρχει κενό στον τομέα αυτόν. Θα άξιζε να δει κανείς την ίδρυση συνδικαλιστικού οργάνου με προσοχή στις δραστηριότητές του. Εξ άλλου η ΄΄επαγγελματοποίηση΄΄ μεγάλου τμήματος των στρατευσίμων με τις ειδικότητες του Μονίμου Οπλίτη κ.λ.π. εκεί οδηγεί.

Εάν σταθούμε λίγο στις προοπτικές συνδικαλιστικού κινήματος στις ΕΔ, θα πρέπει να ρίξουμε μια ματιά στην προϊστορία ύπαρξής του στον στρατό των ΗΠΑ, για τον οποίο έχουμε κάποια στοιχεία. Και τούτο επειδή άρχισαν και στην Ελλάδα να εφαρμόζονται διαδικασίες και φαινόμενα της ελεύθερης αγοράς και στον τομέα των ενόπλων δυνάμεων και περισσότερο των αποστολών τους (διαμόρφωση μισθών και επιδομάτων ως κίνητρο για εθελοντική συμμετοχή σε αποστολές εκτός της χώρας, ανάθεση σε ιδιωτικές εταιρίες μέρους αρμοδιοτήτων και υπηρεσιών κ.ο.κ.). Υπάρχουν ομοιότητες με τις ΗΠΑ. Ο συνδικαλισμός εκεί και οι αρχές των αντίστοιχων οργανώσεων έχουν αρμοδιότητα στο στρατό αφού «…*από το 1983 τα μέλη των ΕΔ λογαριάζονταν ως τμήμα του εργατικού δυναμικού, για πρώτη φορά στην αμερικάνικη ιστορία….»* Κάποιες συνδικαλιστικές ενώσεις είχαν δείξει ενδιαφέρον για να ενεργοποιηθούν μέσα στις ΕΔ, όμως το 1978 απαγορεύθηκε με νόμο η δημιουργία οργανωμένων ομάδων στις ΕΔ. Το φαινόμενο είχε παρουσιαστεί περισσότερο στους στρατευμένους παρά στα στελέχη. [45]

Η προσαρμογή σε νέα δόγματα, στρατηγικές, οι λεγόμενες νέες απειλές, η νέα δομή, άρα εκπαίδευση, νοοτροπία, κ.λ.π. των ΕΔ τις οδηγούν σε αποδέσμευση από παραδοσιακούς ρόλους. Ρόλοι που αφορούσαν εθνικούς και άλλους παραδοσιακούς κινδύνους, για τους οποίους είναι πρόθυμος ο Έλληνας να υπηρετήσει και να πολεμήσει. Η καλλιέργεια μισθοφορικής νοοτροπίας θα οδηγήσουν αναπόφευκτα και στον συνδικαλισμό, έστω αυτής της μορφής που ο Μόσχος περιγράφει για τις ΕΔ των ΗΠΑ.

Α4.- ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΕΔ-ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ- ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ

Η προστασία του ΄΄κοινωνικού καθεστώτος΄΄, η ισχυροποίηση και θεσμική οχύρωση των Ενόπλων Δυνάμεων αλλά και της ΄΄ασφάλειας΄΄ του κράτους, ακολούθησε δρόμους παράλληλους με εκείνο τον πολιτικό χώρο, από τον οποίο η ΄΄κυρίαρχη τάξη΄΄ και τα στηρίγματά της έκριναν πως κινδύνευε. Δηλαδή από το Κομμουνιστικό Κόμμα και την ιδεολογία του. Έτσι κρίθηκε σκόπιμη η ψήφιση Νόμου, όπως το ΄΄Ιδιώνυμο΄΄. Ειδικά όμως για τις ΕΔ θεωρήθηκε αναγκαία η έκδοση ΄΄Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα΄΄, και συναφών ειδικών νόμων και τέλος η δημιουργία Σώματος Στρατιωτικής Δικαιοσύνης. Χωρίς αυτό να σημαίνει πως μόνον η ύπαρξη του ΚΚΕ ήταν ο λόγος ανάπτυξης αυτής της νομοθεσίας. Από τη δεκαετία όμως του 1920 και βασικά από την περίοδο διακυβερνήσεως του Ελευθερίου Βενιζέλου στα χρόνια 1928 και μετά αρχίζει και η νομοθετική κάλυψη του ΄΄κοινωνικού καθεστώτος΄΄. Η δικτατορία του Μεταξά ακολουθεί δυναμικά. Συντάγματα, Αναγκαστικοί Νόμοι, Ψηφίσματα, Νόμοι, Βασιλικά και Προεδρικά Διατάγματα, Διατάξεις και Κανονισμοί συνθέτουν τον εξοπλισμό που επέρχεται. Με τον οποίο το εκάστοτε καθεστώς,(κυριαρχούμενο

[43] Ο Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου σχολιάζει ως ακολούθως την τροποποίηση αυτή στη σελ 21 του *ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ 2001,* Ειδική Έκδοση ΤΑ ΝΕΑ, Αθήνα Απρίλιος 2001: «(...)*εκτός των καθηκόντων τους οι δημόσιοι υπάλληλοι και οι άλλοι μνημονευόμενοι στη διάταξη αυτή, δεν μπορούν να γίνουν υποκείμενο ειδικών περιορισμών*».

[44] Νόμος 2265/1994 άρθρο 1 για τους αστυνομικούς υπαλλήλους και Υπαλληλικός Κώδικας άρθρο 46 του νόμου 2683/1999 για τους δημοσίους υπαλλήλους.

[45] Βλέπε CHARLES MOSKOS, *Η Στρατιωτική Κοινωνιολογία στην Αμερική,* Παπαζήσης, Αθήνα 1996 σελ. 100 και 101.

από συντηρητικές τάσεις, όταν το θέμα αφορά την ασφάλεια του κράτους και των ΕΔ), διαχειριζόταν οτιδήποτε αφορούσε το ένοπλο τμήμα του κρατικού μηχανισμού.
Εδώ θα περιοριστούμε στην επισήμανση των κυριοτέρων από εκείνες τις προβλέψεις στους νόμους κ.λ.π. που αφορούν τα στελέχη των ΕΔ σε σχέση με το θέμα που εξετάζουμε. Η δυσκαμψία που παρουσιάζουν στα αφορούντα τις ΕΔ όλες οι κυβερνήσεις από το 1920 μέχρι σήμερα, ερμηνεύεται μόνον από το ότι, όλες αυτές οι κυβερνήσεις συγκλίνουν σε ότι αφορά την αποστολή των ΕΔ και των στελεχών τους. Ανεξάρτητα από ποιο κόμμα προέρχονται οι κυβερνήσεις αυτές.
Η Συνταγματική πρόβλεψη για προστασία του πολιτεύματος αρχίζει το 1925 ενώ οι προβλέψεις για τις ΕΔ από την εποχή του Ρήγα Φεραίου. Η νομοθεσία και διατάξεις που ασχολούνται με τις ΕΔ, τους στρατιωτικούς, τον ρόλο τους στην ασφάλεια του κράτους αρχίζει από νωρίς. Προβλέπεται΄΄ ασφάλεια΄΄ των ΕΔ και συσχετίζουν τους στρατιωτικούς με αποστολές προστασίας κοινωνικού και πολιτικού συστήματος. Έστω και εάν ενίοτε η φραστική διατύπωση αλλού κατευθύνει, όπως στον ΄΄εξωτερικό κίνδυνο΄΄. Στην πραγματικότητα χρησιμοποιήθηκαν και οι νόμοι αυτοί και οι ΕΔ στην ισχυροποίηση του κρατούντος καθεστώτος και πολιτεύματος, με δίωξη των πολιτικών αντιπάλων τους.
Ο Νόμος ΔΞΘ του 1912 ΄΄Περί Καταστάσεως Πολιορκίας΄΄ προβλέπει αναστολή άρθρων του Συντάγματος ΄΄*…ένεκεν εξωτερικών κινδύνων επιστρατεύσεως…*΄΄ και αναθέτει ρόλους σε στρατιωτικές αρχές και στρατοδικεία. Δεν είναι του παρόντος η ανάλυση των περιπτώσεων όπου χρησιμοποιήθηκε από δικτάτορες κ.λ.π. Έχει άμεση σχέση με τις ΕΔ, τις στρατιωτικές αρχές και τους στρατιωτικούς που τον εφαρμόζουν στην πράξη.
Ο πρώτος Νόμος που εμφανίζεται απειλητικός και για τους στρατιωτικούς είναι το ΄΄Ιδιώνυμον΄΄. Έχει προηγηθεί η επικύρωση από τη Βουλή νομοθετικού διατάγματος *΄΄Περί Κατοχυρώσεως του Δημοκρατικού Πολιτεύματος΄΄* που κατατέθηκε στις 23 Απριλίου 1924 από την κυβέρνηση Παπαναστασίου. Πρόβλεπε στο άρθρ. 8, να εκδικάζονται τα αδικήματα αυτού του νόμου από αναθεωρητικό δικαστήριο εκ στρατιωτικών (στρατοδικείο δηλαδή), με λειτουργία όπως προβλέπεται από το στρατιωτικό νόμο, με τις αποφάσεις του μη υποκείμενες σε ένδικα μέσα. Στις διαδικασίες ψήφισης αυτού του νόμου και του εορτασμού της πρωτομαγιάς από τους κομμουνιστές εκείνη τη χρονιά, συναντάμε να εμφανίζεται από *«...συντηρητικούς βουλευτές...το φάσμα του ερυθρού κινδύνου...». Ενώ* ήδη στη Μακεδονία «*..για αντιμετώπιση της κομμουνιστικής προπαγάνδας...»* οι οργανωμένες από τον Κονδύλη δικές του ομάδες των ΄΄κυνηγών΄΄, καταδίωκαν αδιακρίτως κομμουνιστές και βασιλόφρονες με τον ίδιο φανατισμό. (Οι ΄΄κυνηγοί΄΄ αρχικά συστάθηκαν από τον Πάγκαλο για στήριξη της στρατιάς του Έβρου. Από άτακτους που είχαν πολεμήσει τους κομιτατζήδες πριν τους βαλκανικούς πολέμους).[1]
Το ΄΄Ιδιώνυμον΄΄ είναι «*το κατασταλτικό μέτρο που ίσχυσε από το 1929 μέχρι το 1975 και ποινικοποιούσε την υποστήριξη και διάδοση των κομμουνιστικών ιδεών*»[2]. Η εφημερίδα που είναι κατά την προμετωπίδα της *΄΄Όργανο της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ΄΄* δηλαδή ΄΄Ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ΄΄ σημειώνει σε αφιέρωμά του για το νόμο αυτό.[3] «*Στην ιστορία ο Νόμος πέρασε με την ονομασία ΄΄Ιδιώνυμο΄΄ αφού αντιμετώπιζε τον κομμουνισμό ως ΄΄ειδικό αδίκημα΄΄ και προέβλεπε μια σειρά μέτρα για την καταστολή του με προφανή τελικό στόχο τη συντριβή κάθε κομμουνιστικής δράσης και φυσικά του κύριου φορέα αυτής της δράσης του ΚΚΕ …».*
Ο Νόμος εμπνεύσεως του Ζαβιτσιάνου, υπουργού εσωτερικών του Βενιζέλου (από τον οποίο και υποστηρίχθηκε μέχρι ψηφίσεώς του στη Βουλή στις 18 Ιουνίου 1929 και δημοσιεύθηκε με αριθ.4229/1929 ΦΕΚ 245/25-7-29) αφορά «*περί μέτρων ασφαλείας του κοινωνικού καθεστώτος και προστασίας των ελευθεριών των πολιτών*»[4]. Το νομοσχέδιο κρατήθηκε στη Βουλή (μετά την κατάθεση του που έγινε τέσσερις μήνες από την ανάληψη της διακυβέρνησης της χώρας από τον Βενιζέλο) και συζητήθηκε σε αλλεπάλληλες συνεδριάσεις επί έξη μήνες. Τα πρακτικά των συζητήσεων είναι αποκαλυπτικά, για το πώς τα κόμματα της εποχής αντιμετωπίζουν την καινούργια ιδεολογία, που άρχισε να συγκλονίζει με επαναστάσεις και ανατροπές τον κόσμο ολόκληρο. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος απαντά στις επικρίσεις λέγοντας: « *Μη νομίζετε ότι και εγώ δεν έχω ενδοιασμούς διά το υποβληθέν νομοσχέδιον, αλλά δεν θα με αναγκάσετε να αφήσω ανυπεράσπιστον την κοινωνίαν διά να έχωμεν ανησυχίας από εδώ και από εκεί(...)»* (πρώτη συνεδρίαση της Βουλής στις 22-12-1928). Ο Ι. Ράλλης διαπιστώνει και ανησυχεί διότι «*…αι κομμουνιστικαί ιδέαι προώδευσαν εις όλας τας τάξεις και…εις τους κλάδους του δημοσίου…καθεύδομεν υπό Μανδραγόρα…τρίβοντες τους οφθαλμούς …θα ίδωμεν το καθεστώς ημών εις ερείπια*». Ο Βενιζέλος καλύπτει πλήρως τον Υπουργό του αφού από την προεκλογική

[1] Για το νόμο βλέπε ΒΕΡΕΜΗΣ ο.π. σ.134, και για τους ΄΄κυνηγούς΄΄ στο ίδιο σ.σ.135,136.
[2] Ερμηνεία από τον ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ Γ. στο *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 1998.

[3] Βλέπε σελ.12, Εφημερίδα ΄΄ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΟΣ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ΄΄ 14-7-2002 απ' όπου οι επισημάνσεις περί διώξεως κομμουνισμού κ.λ.π. Στο ίδιο φύλλο αναδημοσιεύονται τα αποτελέσματα «(...)*της εφαρμογής του από τον Ιούλη του 1929 ως τον Ιούνη του 1934, δολοφονήθηκαν 37 εργάτες κι αγρότες, συνελήφθησαν περίπου 16.500 αγωνιστές και καταδικάσθηκαν γύρω στους 3000...».* Δεν σημειώνονται άλλες κατηγορίες διωχθέντων, εκτός από την επισήμανση κατά τον Ν. Αλιβιζάτο πως «(...)*πάνω από το 60% των ατόμων που καταδικάστηκαν από το 1929 ως το 1937 για εγκλήματα κατά της ασφαλείας του κράτους και με το ΄΄Ιδιώνυμο΄΄ ανήκε στην εργατική τάξη*». Θα άξιζε να διαπιστώσει κανείς εάν υπήρχαν στο υπόλοιπο 40% στελέχη ή στρατεύσιμοι από τις ΕΔ.
[4] Βλέπε ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ, *Αι Αγορεύσεις του Ελληνικού Κοινοβουλίου 1909-1956,* Εθνικός Κήρυξ, Αθήνα 1959 σελ. 108 και μετά του 10ου τόμου ΑΓΟΡΕΥΣΕΙΣ **κ.λ.π.** απ' όπου τα αποσπάσματα των αγορεύσεων.

πλήρως τον Υπουργό του αφού από την προεκλογική ακόμα περίοδο είχε δεσμευτεί για εισαγωγή νομοσχεδίου *«(...)εξοπλίζον το κράτος όπως αμύνεται κατά του κομμουνισμού»*[1]. Ο Ζαβιτσιάνος υποστηρίζει ως όφειλε τις αυστηρότερες διατάξεις περί υπαλλήλων του δημοσίου και περί στρατιωτικών λέγοντας: «(...)*άλλη ευθύνη η λεπτή και η δικαιοδοσία και η εντολή την οποίαν παρά του κράτους λαμβάνουν οι στρατιωτικοί και οι εκπαιδευτικοί υπάλληλοι…»*. Το ΄΄Ιδιώνυμο΄΄ ψηφίζεται με μεγάλη πλειοψηφία, αφού υποστηρίζεται από κυβέρνηση και αξιωματική αντιπολίτευση. Προβλέπει ιδιαίτερα βαριές ποινές για τους παραβάτες, που είναι δημόσιοι υπάλληλοι, στρατιωτικοί ή αστυνομικοί. Γι' αυτούς και τους εκπαιδευτικούς αρκούσε να συλληφθούν *΄΄προπαγανδίζοντες…κομμουνιστικάς αρχάς ή προσβάλλοντες την ιδέαν της Πατρίδος ή τα Εθνικά Σύμβολα*» ώστε να απολυθούν οριστικά από την υπηρεσία τους. Και η οχύρωση συνεχίζεται αργότερα με άλλους Νόμους που προστίθενται στους προηγούμενους.

Στις 18 Σεπτεμβρίου 1936 δημοσιεύεται από το καθεστώς της 4ης Αυγούστου ο ΑΝ (Αναγκαστικός Νόμος) 117/1936 *΄΄περί μέτρων προς καταπολέμησιν του κομμουνισμού και των εκ τούτου συνεπειών΄΄* ο οποίος «*… υπήρξε συνέχεια του βενιζελικού ΄΄Ιδιώνυμου΄΄ και προσαρμογή του στις νέες συνθήκες της δικτατορίας …συγκρίνοντας κανείς τα δύο κείμενα, αυτό του Βενιζέλου και αυτό του Μεταξά δεν μπορεί να μη διακρίνει την ενότητα και τη συνέχεια των ιδεών*(...)»[2]. Εκείνη την περίοδο δημοσιεύεται συνέντευξη του Μεταξά στην ΄΄ΗΧΩ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ΄΄. Αναδημοσιεύεται στην ΄΄ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ΄΄ την ημέρα που ψηφίζεται ο ΑΝ και σημειώνει ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ μεταξύ των άλλων επισημάνσεων από τα λεχθέντα του Μεταξά «*…ο κομμουνισμός από πολλά έτη εισέδυσεν εις την εκπαίδευσιν και άρχισεν διαφθείρων τη νεότητα. Ο στρατός, ο στόλος, η αεροπορία, υφίσταντο τας συνεπείας της δηλητηριάσεως του μπολσεβικισμού…»*.

Η πολυνομία και μάλιστα χωρίς ουσιαστικές διαφορές, γίνεται αντιληπτή μόνον ως αποτέλεσμα της επιθυμίας της εκάστοτε κυβέρνησης, να βάλει και τη δική της σφραγίδα στην προστασία του καθεστώτος. Εν τούτοις ο ΑΝ του Μεταξά αφαιρεί την προϋπόθεση για βίαιη ανατροπή, που πρόβλεπε το Ιδιώνυμο προς ενεργοποίησή του. Έτσι, όπως σημειώνει ο Ρούσος Κούνδουρος, για την ενεργοποίηση *«(...)αρκεί να προσπαθούσε να ανατρέψει, έστω και ειρηνικά εκείνο που η δικτατορία όριζε σαν κοινωνικό καθεστώς»*[3].

Ο ΑΝ 375 του 1936, έρχεται από τη δικτατορία του Μεταξά να συμπληρώσει κενά «*…Περί τιμωρίας των εγκληματικών ενεργειών των απειλουσών την εξωτερικήν ασφάλειαν της Χώρας΄΄*. Είναι ο Νόμος για τους κατασκόπους που χρησιμοποιήθηκε για καταδίκες και εκτελέσεις. Σ' αυτόν θα προστεθεί σε λίγο και ο ΑΝ 1075/1938 «*περί μέτρων ασφαλείας του κοινωνικού καθεστώτος και προστασίας των πολιτών*» (ΦΕΚ –Φύλλο Εφημερίδας Κυβερνήσεως 45α 11-2-38).

Ενώ διαρκεί ο ελληνο- ιταλικός πόλεμος δημοσιεύεται στο ΦΕΚ 49 (τ. Α΄) της 21 Φεβρουαρίου 1941 ο Αναγκαστικός Νόμος υπ' αριθ.2803/1941. Πρόκειται για τον Στρατιωτικό Ποινικό Κώδικα (ΣΠΚ) που είχαν απαιτήσει οι συνταγματικοί νομοθέτες με το Σύνταγμα της Τροιζήνος το 1827 (άρθρ99). Η Κυβέρνηση του Κοριζή και ο Γεώργιος ο Α΄ αρχίζουν την ανακοίνωση του ΣΠΚ με την έκφραση «*απεφασίσαμεν και διατάσσομεν*». Χρησιμοποιείται πάντα σε έκτακτες καταστάσεις, δικτατορίες κ.λ.π. και συναντάται στην αρχή κάθε κειμένου/ απόφασης/ ανακοίνωσης. Η έκφραση υποκρύπτει τάσεις προβολής δύναμης. Αρχισε και συνέχισε να χρησιμοποιείται από εκείνους που θέλουν να δηλώνουν και γραπτώς πως, αυτοί μόνον διατάσσουν μετά βέβαια από απόφασή τους. Προκαλεί όμως η έκφραση και ανάλογη ψυχολογική πίεση. Ο Κοριζής (Πρωθυπουργός και Υπουργός Στρατιωτικών, Ναυτικών και Αεροπορίας) και Ταμπακόπουλος (Δικαιοσύνης) απευθύνονται με την εισηγητική τους έκθεση στο Βασιλιά («*Της Υμετέρας Μεγαλειότητος Ευλαβείς Υπήκοοι*»). Του εξηγούν[4] πως ο Κώδικας τίθεται σε ισχύ για πρώτη φορά από συστάσεως του Ελληνικού Κράτους και αφορά κυρίως τους στρατιωτικούς. Ο ΣΠΚ αναστέλλεται από την εγκάθετη των Γερμανο- Ιταλών Κυβέρνηση, αλλά εφαρμόζεται στη Μέση Ανατολή. Ενώ με την επάνοδο στην Ελλάδα περνά από διάφορες φάσεις τμηματικής εφαρμογής στα τρία όπλα. Τέλος η πλήρης εφαρμογή του καλύπτει όλες τις ΕΔ από 1 Ιανουαρίου 1954 με ό,τι τροποποιήσεις- συμπληρώσεις είχε εν τω μεταξύ υποστεί μέχρι τότε[5]. Έκτοτε επήλθαν και άλλες αλλαγές, όχι όμως τέτοιες που να τροποποιούν την κεντρική ιδέα του ΣΠΚ. Είναι πιο αυστηρός, εφαρμόζεται από στρατιωτικά δικαστήρια. Άλλοι δικαστές υπάρχουν και άλλη λογική σκοπιμότητας κυριαρχεί για τους στρατιωτικούς. Είναι μια διαφορετική δικαιοσύνη και στερεί ένα υποσύνολο ανθρώπων (τους στρατιωτικούς) από τον φυσικό δικαστή, που έχουν οι υπόλοιποι πολίτες της Χώρας. Ο ΣΠΚ είναι ένα ισχυρό όπλο στα χέρια της ηγεσίας των ΕΔ, που ασκεί και την ποινική δίωξη. Όποιος ελέγχει την ηγεσία των ΕΔ επομένως, διαθέτει και τον έλεγχο άρα και τη δύναμη της στρατιωτικής δικαιοσύνης. Το καθεστώς ίσχυε μέχρι πρόσφατα που επήλθε κάποια αλλαγή με τον εννιαιοποίηση των στρατιωτικών δικαστών και την υπαγωγή τους στο ΥΕΘΑ.

Αμέσως μετά την αποχώρηση των Γερμανών αρχίζει νέα παραγωγή Νόμων, Διαταγμάτων, Ψηφισμάτων, που αφορούν την προστασία του κράτους, την ασφάλειά του, την ασφάλεια των ΕΔ και συνεχίζεται και μετά τον εμφύλιο. «*…Ο Νόμος ούτος δια του κολασμού των υπ' αυτού προβλεπομένων αδικημάτων, κατοχυροί και*

[1] Προεκλογική ομιλία του Βενιζέλου στη Θεσσαλονίκη τον Ιούλιο 1928 (ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ 14-7-2002 σελ.13)
[2] Βλέπε Εφημερίδα ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ 22-9-2002 σελ 12
[3] Βλέπε Ρ. ΚΟΥΝΔΟΥΡΟΥ, Η Ασφάλεια του Καθεστώτος, Καστανιώτης, Αθήνα 1978 σελ.104
[4] Βλέπε. Ν. ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΥ, *Στρατιωτικός Ποινικός Κώδιξ, Συναφείς Ειδικοί Νόμοι,* Αθήνα 1960 σ. 1κ. επ.
[5] Τα στοιχεία από τον πρόλογο του ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΥ στην ίδια έκδοση ο.π.

διασφαλίζει γενικώς μεν την εξωτερικήν ασφάλειαν της χώρας, ειδικότερον όμως τας Ενόπλους Δυνάμεις .... Η ηγεσία του στρατεύματος έχουσα ιδίαν υπ' όψιν την κτηθείσαν πείραν…θεωρεί τας εν αυτώ αναγραφομένας περιπτώσεις και τας προβλεπομένας ποινάς ως παρεχούσας μείζονας εγγυήσεις δια τας Ενόπλους Δυνάμεις».[1]
Το παρατιθέμενο απόσπασμα προέρχεται από την εισηγητική έκθεση του Νόμου 1612/1950 με τον οποίο διατηρήθηκε σε ισχύ ο Νόμος 375/1936 περί κατασκοπίας. Και τούτο γιατί η κήρυξη γενικής επιστράτευσης έχει λήξει από την έκδοση του Διατάγματος της 12/19 Μαρτίου 1946 (Φ.Ε.Κ.- Α΄104). Με το ίδιο Διάταγμα τηρούνται «(...)*εν μερική επιστρατεύσει αι εν ειρήνη ένοπλες δυνάμεις της χώρας…*» κατάσταση που εκτός των άλλων επιτρέπει στην ηγεσία να μην κάνει δεκτές τις παραιτήσεις των στελεχών των ΕΔ μέχρι πρόσφατα. Πρόσφατα εξαφανίσθηκαν και οι τελευταίες διατάξεις περί επιστράτευσης και απελευθερώθηκαν έτσι οι διαδικασίες παραιτήσεων των στελεχών των ΕΔ μαζί με ό,τι άλλα συντηρούσε αυτή η κατάσταση.
Το Γ΄ Ψήφισμα της 18/26 Ιουνίου 1946 «*Περί εκτάκτων μέτρων αφορόντων την δημοσίαν τάξιν και ασφάλειαν*» παρέχει στους κατασταλτικούς μηχανισμούς, το πενταμελές εφετείο, τα στρατοδικεία κ.λ.π. ευρύτατες αρμοδιότητες για διώξεις οποιουδήποτε σχετίζεται, ή ερμηνεύεται πως σχετίζεται, με την ΄΄ανταρσίαν΄΄ ενόπλως, ή αόπλως. Τα στελέχη των ΕΔ είναι ο συνδετικός ιστός, η ραχοκοκαλιά των κατασταλτικών μέτρων. Γι' αυτό η ιδεολογική τους καθαρότητα αποτελεί πρώτιστη μέριμνα. Εντάσσεται εκτός των συνηθισμένων διατάξεων στις προβλέψεις του αμέσως επόμενου Νόμου, που διώκει και τις ιδέες.
Παρ' ότι υπήρχαν Νόμοι που κάλυπταν το θέμα[2] εκδόθηκε και ο 509 της 27/27 Δεκεμβρίου 1947. Πολύ συγκεκριμένος στις έννοιες, δεν αφήνει περιθώρια για συγχύσεις, αλλά ερμηνεύεται και εφαρμόζεται κατά το δοκούν. « *Όποιος επιδιώκει την εφαρμογήν ιδεών ...*» τιμωρείται με πρόσκαιρα δεσμά, με ισόβια δεσμά, με θάνατο. «*…Στρατιωτικοί ...καταδικαζόμενοι επί τινι των αδικημάτων του παρόντος νόμου… εκπίπτουν ….στερούνται δικαιωμάτων και πλεονεκτημάτων…(...)εις διαρκή ανικανότητα προς ανάκτησιν άλλης αρχής ή δημοσίας υπηρεσίας…*» Και αυτός ο Νόμος εφαρμόσθηκε (και μάλιστα μέχρι το τέλους της δικτατορίας) όπως και ο 375 του 1936 περί κατασκοπίας. Εκτός των άλλων, καταδικάσθηκαν με τους νόμους αυτούς και στην εμφυλιακή και μετεμφυλιακή περίοδο αλλά και στη δικτατορία 1967-74 στελέχη και στρατεύσιμοι των ΕΔ. [3]
Με την έναρξη του εμφυλίου και πολύ γρήγορα επειδή διαπιστώνεται πως, δεν επαρκούν τα υπάρχοντα στρατοδικεία, ξεφυτρώνουν εύκολα και άλλα. Με Διατάγματα απλά από 13/18 Απριλίου 1945, 5/18 Ιουλίου 1946, Βασιλικό 7/17 Φεβρουαρίου 1948, Νομοθετικό 581/31 Μαρτίου/ 6 Απριλίου 1948 και πάλι Βασιλικό 28/28 Ιουνίου 1950, ιδρύονται Διαρκή Στρατοδικεία σε Θεσσαλονίκη, Κόρινθο, Λάρισα, Καβάλα, Ιωάννινα, Χανιά, Κοζάνη και Μυτιλήνη, εκτός των Αθηνών που υπήρχε. Αργότερα, αφού έχουν επιτελέσει την αποστολή τους, καταργούνται μερικά και την αρμοδιότητά τους αναλαμβάνουν τα εναπομείναντα. Τα στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων κάθονται στις έδρες των στρατοδικείων και των Βασιλικών Επιτρόπων. Συμμετέχουν στις διαδικασίες ΄΄κάθαρσης΄΄ της χώρας από ΄΄μιάσματα, κατασκόπους, κατσαπλιάδες, Κ/Σ (Κομμουνιστοσυμμορίτες)΄΄, που ακολουθεί η στρατιωτική δικαιοσύνη με τις δίκες και καταδίκες. Δένονται όλο και περισσότερο οι στρατιωτικοί, θέλοντας και μη (στην αρχή του εμφυλίου υπήρχαν και πολλοί που δεν συμφωνούσαν) με υπέρ-εθνικιστική ιδεολογία και αιματηρή τακτική. Από τους υπόλοιπους του Κυβερνητικού Στρατού, οι μεν στρατεύσιμοι που έχουν προέλευση το ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) και τον ΕΛΑΣ (Ελληνικό Λαϊκό Απελευθερωτικό Στρατό) οδεύουν στη Μακρόνησο, ενώ οι αξιωματικοί με την κατάρτιση του Β΄ πίνακα, σε νησιά υπό ειδικό καθεστώς εξορίας μέχρι που φούντωσε ο εμφύλιος και αργότερα. Οι Ένοπλες Δυνάμεις της Χώρας και πολύ περισσότερο το σώμα των αξιωματικών και υπαξιωματικών βίαια στην αρχή, πολύ μεθοδικά και οργανωμένα στη συνέχεια, οχυρώνονται και σφυρηλατούνται ιδεολογικά για να χρησιμοποιούνται προς προστασίαν του ΄΄κοινωνικού καθεστώτος΄΄. Οι εκκαθαρίσεις του σώματος των αξιωματικών με βάση την ιδεολογική και κομματική τοποθέτηση ακολούθησαν διάφορες φάσεις από τη δεκαετία του 1930 ακόμα.[4]
Τέλος η εμφυλιακή νομοθεσία (που περιλαμβάνει και τα στελέχη των ΕΔ, περί των οποίων η παρούσα εργασία) ολοκληρώνεται με προβλέψεις ατιμωρησίας και ευεργετημάτων μη δίωξης και αποκατάστασης για τα στελέχη των ΕΔ. Για ό,τι εγκλήματα και εάν έκαναν αρκεί να έγιναν «*…υπό την στρατιωτικήν αυτών*

[1] Βλέπε Ν. ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΥ ο.π. σελ.261.
[2] Ήταν ο Ν 4229/1929, και οι ΑΝ 117/1936 και 1075/1938 του Μεταξά.
[3] Βλέπε ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ ο.π. και ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ, *Οι Δίκες για Κατασκοπία την Άνοιξη του 1960 στην Αθήνα,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1988
[4] Βλέπε ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΔΙΑΜΑΝΤΟΥΡΟΥ, *1974. Η Μετάβαση από το Αυταρχικό στο Δημοκρατικό Καθεστώς στην Ελλάδα,* στο τεύχος 49 του 1983 του Περιοδικού ΄΄ Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών΄΄, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα 1983σελ 64 «(...)*Εκκαθαρισμένο από φιλελεύθερα, βενιζελικά στοιχεία ήδη από το 1933 και ιδίως το 1935, το Σώμα των Ελλήνων αξιωματικών πέρασε από έναν ακόμα μαζικό ΄΄εξαγνισμό΄΄ στα 1943-1944 και τέλος στη διάρκεια του εμφύλιου πολέμου. Έτσι στις αρχές του 1950, τα κύρια γνωρίσματα των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων ήταν ένας μαχητικός, αντικομουνισμός, φλογερός αντιβενιζελισμός, υποστήριξη του στέμματος και φανερός αντι- κοινοβουλευτισμός. Επιπλέον στον εμφύλιο πόλεμο οι ένοπλες δυνάμεις απέκτησαν μια θεσμοποιημένη αυτονομία σε σχέση με τις πολιτικές αρχές(...) παρ' όλο που (...)τερματίσθηκε νομικά το 1951, ένας εξαιρετικά ευρύς ορισμός της ΄΄εθνικής ασφάλειας΄΄ διαφύλαξε μια πλατιά σειρά πολιτικών, κυρίως ευθυνών στη σφαίρα αρμοδιοτήτων των ενόπλων δυνάμεων…*».

ιδιότητα και σχετίζονται με τον αντικομουνιστικόν αγώνα ή έτεινον εις την επιτυχίαν αυτού…». Ήταν ο Νόμος 1817 της 23 Απριλίου/ 26 Μαΐου 1951 (άρθρο 2) και ο Νόμος 2058 της 18/18 Απριλίου 1952 (άρθρο 32). [1]

Α5.- ΙΕΡΑΡΧΙΑ, ΠΡΟΑΓΩΓΕΣ, ΑΤΟΜΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΕΔ

Τα κυρίαρχα στοιχεία που αφορούν ένα στέλεχος των ΕΔ σε σχέση πάντα με την ΄΄υπηρεσία΄΄, είναι η ΄΄κατάσταση΄΄[2] στην οποία ευρίσκεται σε κάθε στιγμή και ό,τι σχετίζεται με τον βαθμό που φέρει, την θέση που υπηρετεί, τις προοπτικές εξελίξεώς του στην ιεραρχία. Οι Νόμοι που εκδόθηκαν από συστάσεως του ελληνικού κράτους μέχρι σήμερα για το ΠΝ, είναι πολλοί. Απηχούν όχι μόνον τις επιπτώσεις από τις πολιτειακές και άλλες μεταβολές (βασιλείες, δικτατορίες, πόλεμοι, εμφύλιος) αλλά και τις τάσεις, που σταδιακά επικράτησαν, για το τι είδους αξιωματικούς ήθελε ο νομοθέτης. Παρ' ότι τα δύο αυτά είδη νόμων (περί καταστάσεως και περί ιεραρχίας και προαγωγών) περιέχουν όγκο ΄΄τεχνικών΄΄ λεπτομερειών και διαδικασιών, προβλέπουν και πλήθος απαιτήσεων σε ποιοτικά στοιχεία χαρακτήρα, διαγωγής κ.ά. Ειδικά στα κριτήρια με βάση τα οποία τίθεται κάποιος σε μία από τις ΄΄καταστάσεις΄΄, αλλά και στις αξιολογήσεις και κρίσεις για προαγωγές, επιλογές σε τοποθετήσεις, αποστολές στο εξωτερικό κ.ο.κ. [3]

Νόμοι άρχισαν να ψηφίζονται από το 1856[4] αφού είχε προηγηθεί το πρώτο Διάταγμα επί Όθωνος στις 3 Νοεμβρίου 1833 ΄΄*Περί διορισμού Βασιλικού Ναυτικού*΄΄. Από τα προβλεπόμενα των Νόμων αυτών σταχυολογούνται εκείνες οι προβλέψεις/ απαιτήσεις, που περισσότερο από τις υπόλοιπες επιδρούν στη διαμόρφωση του αξιωματικού, όπως απαντάται μεταπολεμικά και κύρια στους εν ενεργεία στις 20/4/1967. Οι παραβάσεις νόμων, κανονισμών, διατάξεων, έχουν ως αποτέλεσμα πειθαρχική ή ποινική δίωξη. Η σοβαρότητά της μπορεί να έχει ως επίπτωση, ανάλογα με το αδίκημα, την απλή επίπληξη (άρα κάποια ηθικής μορφής μείωση) μέχρι την αποβολή του από το σώμα, τη στέρηση του βαθμού, την φυλάκιση, εάν τα πράγματα οδηγούν σε ναυτοδικείο. Στο στάδιο όμως που ενδιαφέρει εδώ, οι οριακές στιγμές είναι η απονομή (με την έξοδο από την παραγωγική σχολή) και η αποστρατεία, η απόταξη ή η στέρηση του βαθμού στη χειρότερη περίπτωση. Η ονομασία σε αξιωματικό και απονομή του βαθμού γίνεται με διάταγμα, που υπογράφεται από τον Βασιλιά ή τον Πρόεδρο, ανάλογα με το καθεστώς που ισχύει. Ο ίδιος, ή εάν πράγματι κωλύεται, ο αντιπρόσωπός του, δίνει και τα ξίφη. Όχι όμως σε όλους, αφού στους αξιωματικούς εξ υπαξιωματικών η απονομή δεν γίνεται κάτω από τις ίδιες διαδικασίες. Αξίζει να δούμε πως σταδιακά διαμορφώνουν οι διάφοροι νόμοι τις περιπτώσεις κατά τις οποίες στερείται του βαθμού του ο αξιωματικός. Με τον τρόπο αυτό βλέπουμε πώς, οι απαιτήσεις αυξάνονται από χρόνο σε χρόνο:

Με τον πρώτο νόμο ΤΜΗ/1856 ο αξιωματικός χάνει το βαθμό του εάν παραιτηθεί (και εγκριθεί η παραίτηση από το βασιλιά), εάν χάσει την ιδιότητα του Έλληνα πολίτη με δικαστική απόφαση, εάν καταδικαστεί ΄΄*εις εγκληματικήν ποινήν*΄΄, εάν απουσιάζοντας από τη θέση του παράνομα επί τρεις μήνες ή στο εξωτερικό πάνω από δέκα πέντε ημέρες και καθαιρεθεί ή εκπέσει του βαθμού με απόφαση Πολεμικού Συμβουλίου. Βλέπουμε πως, η παραίτηση αντιμετωπίζεται πολύ αυστηρά. Εφ' όσον, όταν μιλάμε για στέρηση βαθμού, εννοούμε πως χάνει και την ιδιότητα του αξιωματικού. Εδώ πρόκειται περί τιμωρίας, ή οπωσδήποτε περί δυσμενούς συνέπειας. Είναι διαφορετική περίπτωση η αποστρατεία. Εξ άλλου, ο νόμος αυτός εντάσσει τη στέρηση βαθμού εξ αιτίας παραιτήσεως, με τις περιπτώσεις που είναι καθαρά δυσμενείς. Εκτιμάται πως με τον τρόπο αυτό, ήθελαν να προλάβουν απομακρύνσεις λόγω παραιτήσεων. Ή ότι, το να παραιτηθεί ένας τη στιγμή,που

---

[1] Οι Νόμοι που παρατέθηκαν εδώ δεν καλύπτουν το σύνολο των εκδοθέντων εκείνα τα χρόνια ούτε τις προβλέψεις τους. Επισημάνθηκαν απλά οι κυριότεροι και όποιοι κάλυπταν καθαρά θέματα των ΕΔ και των στελεχών τους, που ενδιαφέρουν την παρούσα εργασία.

[2] ΄΄Κατάσταση ΄΄ είναι εκείνη στην οποία ευρίσκονται τα στελέχη (εν προκειμένω οι αξιωματικοί αφού με αυτούς θα ασχοληθούμε κατά κύριο λόγο) από υπηρεσιακής πλευράς. Εάν δηλαδή είναι σε ενέργεια, σε εφεδρεία, σε αργία, απόταξη, αποστρατεία, διαθεσιμότητα, υπηρεσία γραφείου, υπηρεσία ξηράς, αναρρωτική άδεια.

[3] Αδημοσίευτη Διατριβή ΓΡΑΤΣΙΑ Γ. (Πλωτάρχη ΠΝ, Σπουδαστή της Ναυτικής Σχολής Πολέμου του ΠΝ) *Νομοθεσία Περί Καταστάσεως Αξιωματικών ΠΝ, Διαχρονική Ανάλυση, Συμπεράσματα,* Αθήνα Εκπαιδευτική Σειρά 2/97. (Συνήθως δε δημοσιεύονται οι εργασίες των σπουδαστών των Σχολών Πολέμου και της ΣΕΘΑ. Επίσης είναι η πρώτη φορά που ο γράφων συναντά τον όρο ΄΄διατριβή΄΄ σε εργασία σπουδαστή αυτών των σχολών.) Η εργασία περιέχει πλήθος στοιχείων και καλύπτει το αντικείμενο, όπως ακριβώς το θέτει ο τίτλος του. Προφανώς η ιδιότητά του ως εν ενεργεία αξιωματικού, τον αποτρέπει από του να επεκταθεί και σε ανάλυση ευρύτερη (με κοινωνικά, πολιτικά, ιδεολογικά, οικονομικά και άλλα κριτήρια) ώστε, να καλύψει και κριτικά το θέμα του. Αξίζει να αναφερθεί η επισήμανσή του για τις προϋποθέσεις των προ του 1989 νόμων περί γάμου των αξιωματικών. Την απαίτηση για περιουσία και ήθος της μελλονύμφου και της οικογένειάς της την ερμηνεύει (σελ 21 της εργασίας του) ότι «(...)*είναι δείγμα της αριστοκρατικής άποψης περί αξιωματικών του ΠΝ*». Προφανώς εννοεί πως ΄΄*αυτό είναι δείγμα της άποψης πως οι αξιωματικοί του ΠΝ είναι αριστοκράτες*΄΄. Ο γράφων στη δική του σταδιοδρομία δεν συνάντησε κανέναν του ναυτικού να προβάλλεται ως αριστοκράτης με την κλασική έννοια του όρου. Εκτός από τους λίγους ΄΄ψωνισμένους΄΄, που η δική τους φαντασία τους τοποθετούσε σε βάθρα απ' όπου συνήθως έπεφταν και επώδυνα. Το σύστημα διοικήσεως όμως ήθελε και οδηγούσε τα στελέχη από τις παραγωγικές σχολές να θεωρούν τους εαυτούς τους ως κάτι το ξεχωριστό όχι όμως και ΄΄αριστοκράτες΄΄ (βλ. έγγραφο Νο 15, παράρτημα Α την παραίτηση Πατσίλια όπου προβάλλεται η απαίτηση της διοίκησης για προβολή από τα στελέχη ΄΄κοινωνικά διακριτού ρόλου΄΄)

[4] ΦΕΚ αριθ.39, Ναύπλιο 6 Δεκεμβρίου 1833. Οι Νόμοι ΄΄*Περί Καταστάσεως Αξιωματικών*΄΄ ΒΝ ή ΠΝ (ανάλογα με το εάν υπήρχε ή όχι βασιλιάς) που ψηφίσθηκαν μέχρι σήμερα είναι: ΤΜΗ΄ 1856, Ν 243/1926, Ν 4261/1929, ΑΝ 905 1937 που προβλέπει και για κρίσεις, προαγωγές κ.λ.π, ΑΝ 794/1948 που επίσης περιέχει διατάξεις περί ιεραρχίας, εξελίξεως, κρίσεων κ.λ.π. και τέλος το ΝΔ 1400/1973.

ο βασιλιάς του είχε απονείμει το βαθμό, (και ως εκ τούτου θεωρούσαν την ιδιότητα πολύ τιμητική) η παραίτηση έπρεπε να είναι κολάσιμη ενέργεια. Στον αμέσως επόμενο νόμο δεν περιελήφθη αυτή η διάταξη.
Με το Νόμο 143/1926 τα πράγματα γίνονται ακόμα πιο αυστηρά. Ο αξιωματικός πλέον θα στερείται του βαθμού του, εκτός των περιπτώσεων καταδίκης σε εγκληματική ποινή και καθαιρέσεως ή εκπτώσεως (όπως με τον προηγούμενο νόμο), εάν στερηθεί τα πολιτικά του δικαιώματα με δικαστική απόφαση (που επέρχεται βέβαια ως συνέπεια και άλλης καταδίκης), και εάν αποταχθεί με απόφαση του ΑΣ (ανακριτικού συμβουλίου).[1] Οι μετέχοντες του ΑΣ αξιωματικοί οφείλουν να διατηρούν σε ύψιστο βαθμό το γόητρο, το κύρος και τις παραδόσεις του σώματος των αξιωματικών. Τις εκφράσεις ΄΄γόητρο΄΄, ΄΄κύρος΄΄, ΄΄παραδόσεις του σώματος΄΄ συναντάμε πολύ συχνά όχι μόνον στις εγκυκλίους, πάγιες διαταγές, διατάξεις και κανονισμούς αλλά και στη νομοθεσία. Στην ίδια εργασία στα ΄΄συμπεράσματα΄΄ ο Γρατσίας (παρά το γεγονός πως ο εν ενεργεία αξιωματικός πολύ σπάνια θα αναφερθεί κριτικά στις αιτίες θέσπισης νομοθετικά τέτοιων διατάξεων), αναφέρει πως: «(...)*αποτελεί απόδειξη της ανασφάλειας των τότε κυβερνήσεων*» η πρόβλεψη όλων των νόμων που «*…εισάγουν επιπλέον σαν λόγο απόταξης και κάθε προπαγανδιστική ενέργεια, που αποσκοπεί στην ανατροπή του πολιτεύματος*».
Η Κυβέρνηση Μεταξά και η αντίστοιχη του εμφυλίου πολέμου εκδίδουν τους αναγκαστικούς νόμους 905/1937 και 794/1948 με τους οποίους, εκτός των περιπτώσεων του προηγουμένου νόμου, ο αξιωματικός θα στερείται του βαθμού του και για τους εξής λόγους. Εάν καταδικαστεί τελεσίδικα για αδίκημα που σχετίζεται με την προστασία του κοινωνικού καθεστώτος, εάν επίσης καταδικαστεί έστω και σε βαθμό πλημμελήματος, αλλά για πράξη που ανάγεται στην δημόσια υπηρεσία του, ή εάν τέλος δεν πάει στην ορκωμοσία του ως αξιωματικού. Τα πράγματα έχουν αρχίσει να σφίγγουν, ο νομοθέτης θέλει πλέον αξιωματικούς πιστούς και προστάτες και όχι πολέμιους του κοινωνικού καθεστώτος. Το ΄΄Ιδιώνυμο΄΄ του Βενιζέλου, και η υπόλοιπη νομοθεσία για αντιμετώπιση του κομμουνισμού, επιδρούν όπως ήταν φυσικό και στη νομοθεσία, που αφορά καθαρά τους στρατιωτικούς. Πολύ περισσότερο που το 1948 η χώρα βρισκόταν σε εμφύλια σύγκρουση.
Οι διαχωρισμοί και εκκαθαρίσεις μέσα στις ΕΔ έχουν αρχίσει και πριν από τη δεκαετία του 1920 και αυτό απεικονίζεται καθαρά στη νομοθεσία. Δεν αναφερόμαστε εδώ στις εκκαθαρίσεις και τους διαχωρισμούς ΄΄Βενιζελικών΄΄ με ΄΄Βασιλικούς΄΄ που κυριαρχούν στο μεσοπόλεμο, αλλά στις προβλέψεις του Νόμου για τις λοιπές περιπτώσεις όπως περιγράφονται στην εργασία. Σε σχέση με το κοινωνικό καθεστώς, την ΄΄κατάσταση΄΄ των στελεχών, την ιδεολογία ως κίνδυνο για την κρατούσα τάξη κ.λ.π. Εξ άλλου οι προσεγγίσεις αφορούν κύρια τη μετεμφυλιακή περίοδο.
Ιδιαίτερα για τους αξιωματικούς οι αναγκαστικοί αυτοί νόμοι απαγορεύουν να ασκούν και οποιοδήποτε βιοποριστικό επάγγελμα. Παρ' ότι η διάταξη διατηρήθηκε σε διάφορες μορφές, δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που συναντάμε τα στελέχη των ΕΔ να ασκούν παράλληλα και άλλα επαγγέλματα. Είναι αρκετοί όσοι, μετά την υπηρεσία τους φορούν το κουστούμι και παίρνουν την τσάντα του ασφαλιστικού συμβούλου. Ή εργάζονται στις οικογενειακές επιχειρήσεις, ή ως τεχνικοί στα συνεργεία του Περάματος. Ιδιαίτερα από τα χρόνια της δικτατορίας και μετά.
Για περισσότερα από είκοσι χρόνια ο εμφυλιοπολεμικός Αναγκαστικός Νόμος τηρείται με αυστηρότητα και φαίνεται επαρκής. Το καθεστώς της 21ης Απριλίου με τον Αναγκαστικό Νόμο 1400/1973 διατηρεί τις προβλέψεις στέρησης βαθμού του τελευταίου ΑΝ 794/1948, εκτός της περιπτώσεως που δεν προσέρχεται κάποιος για να ορκιστεί. Προσθέτει όμως ως αιτίες τη στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων μετά καταδίκη για ποινικό αδίκημα, την καταδίκη για κακούργημα και εάν καταδικάσθηκε σε ποινή φυλάκισης για πλαστογραφία, ψευδορκία, ψευδή καταμήνυση, συκοφαντική δυσφήμιση και δωροδοκία. Είναι προφανές πως προστέθηκαν αυτοί οι λόγοι, επειδή είχαν προηγηθεί τέτοια αδικήματα και καταδίκες και προέκυψε κενό στην αποβολή από το σώμα των αξιωματικών και στη στέρηση του βαθμού τους. Παράλληλα, για πρώτη φορά σε τέτοιο νόμο εμφανίζονται, ως απαίτηση πλέον επενδυμένη με νομική ισχύ, οι υποχρεώσεις των αξιωματικών. «*Να τηρούν τους νόμους, να τιμούν τη σημαία και τις εθνικές παραδόσεις…»,* να μην προβαίνουν σε καμία ενέργεια που να είναι αντίθετη προς τα συμφέροντα ή την τιμή του Έθνους, να τηρούν την πειθαρχία και τους κανονισμούς, να αποδέχονται τις απαιτήσεις του υφιστάμενου καθεστώτος των ΕΔ, να υπηρετούν με νομιμοφροσύνη και αφοσίωση και να συμπεριφέρονται με ευθύτητα και αξιοπρέπεια, να εξασφαλίζουν την προστασία του απορρήτου, να φροντίζουν για το υλικό και τις εγκαταστάσεις των ΕΔ, να αποκτούν γνώσεις…, να προετοιμάζονται για πόλεμο…. Η παράθεση υποχρεώσεων στο νόμο δεν είναι τυχαία. Το δέσιμο και με αυτόν τον τρόπο του αξιωματικού, ισχυροποιεί κατά τους κρατούντες την σχέση τους μαζί του. Αφού ταυτίζει το καθεστώς και την επιβίωσή του, με την ακριβή τήρηση αυτών των υποχρεώσεων και με την επιβίωση του ίδιου.
Όλοι οι νόμοι πρόβλεψαν μία *΄΄κατάσταση διαθεσιμότητας΄΄* για τις περιπτώσεις, που έπρεπε να ξεκαθαρίσει κάποια εκκρεμότητα. Συγκεκριμένα μετά από αιχμαλωσία, στο διάστημα προφυλάκισης ή καταδίκης, από έλλειψη θέσεων για τοποθέτηση και γενικά και αόριστα για λόγους, που αφορούν *΄΄το συμφέρον της υπηρεσίας΄΄*. Ειδικά το τελευταίο ερμηνεύεται κατά το δοκούν. Το διάστημα της διαθεσιμότητας αρχικά δεν

[1] Ανακριτικά Συμβούλια είναι (σελ.14 διατριβής Πλωτάρχη Γ. Γρατσία) τα συγκροτούμενα από αξιωματικούς με σκοπό να γνωμοδοτήσουν μετά λήψη καταθέσεων κ.λ.π. εάν ο παραπεμπόμενος αξιωματικός πρέπει να απομακρυνθεί από το Σώμα ή να τιμωρηθεί με αυστηρή πειθαρχική ποινή. Τα συμπεράσματα είναι στη σ.20 της εργασίας του Γρατσία.

καθοριζόταν από τον ΤΜΗ΄, αργότερα ανερχόταν μέχρι 18 μήνες (Ν.4261/1929) και έκτοτε στους 12 μήνες το ανώτερο.

Οι πειθαρχικές ποινές της ΄΄*αργίας διά προσκαίρου παύσεως*΄΄ και ΄΄*αργίας διά προσκαίρου απολύσεως*΄΄ και κυρίως η ΄΄*απόταξη*΄΄ και η ΄΄*αποβολή*΄΄ (για τους εφέδρους) είναι σοβαρά όπλα στα χέρια της ΄΄υπηρεσίας΄΄, δηλαδή της στρατιωτικής ηγεσίας κυρίως. Και τούτο επειδή τα όργανα εξέτασης και πρότασής τους είναι τα ανακριτικά συμβούλια. Στα οποία παραπέμπονται οι αξιωματικοί (συχνά μετά από ΕΔΕ- Ένορκες Διοικητικές Εξετάσεις- που πάλι γίνονται από αξιωματικούς). Οι ΕΔΕ διατάσσονται από τους ασκούντες διοίκηση σε επίπεδο Κυβερνήτη και πάνω. Για σοβαρά θέματα από τους ασκούντες την πειθαρχική δίωξη. Δηλαδή τους Αρχηγούς των Όπλων συνήθως, αλλά και από τον Υπουργό που έτσι και αλλιώς θα ενεργήσει μόνον μετά εισήγηση της στρατιωτικής ηγεσίας. Οι ίδιοι θα υλοποιήσουν και την πρόταση του ανακριτικού συμβουλίου. Όλοι οι νόμοι που προαναφέρθηκαν, όριζαν τους λόγους παραπομπής και επιβολής αυτών των ποινών και της απόταξης ή αποβολής. Η κλιμάκωση της ποινής συναρτάται με την σοβαρότητα του λόγου παραπομπής. Η ΄΄*παράβαση υπηρεσιακής εχεμύθειας*΄΄, η ΄΄*επίδειξη επανειλημμένης ραθυμίας*΄΄, η ΄΄*ανάρμοστη ενέργεια ή συμπεριφορά*΄΄ και γενικά ΄΄*κάθε πράξη για την οποία κρίνονται ανεπαρκείς οι συνηθισμένες πειθαρχικές ποινές*΄΄ αποτελούν σύμφωνα με όλους τους νόμους τις αιτίες επιβολής ΄΄*αργίας με πρόσκαιρη παύση*΄΄. Η διάρκεια επιβολής κυμαίνεται αρχικά (Ν 243/1926) από τρεις μήνες μέχρι ένα χρόνο. Στη συνέχεια (Ν 4261/29 και 905/1937) από δύο μέχρι έξι μήνες. Τέλος (ΑΝ 1400/1973 που διατηρείται) από δύο μέχρι έξι μήνες από τον ΥΕΘΑ (Υπουργό Εθνικής Άμυνας) σε όλους τους αξιωματικούς και από δύο μέχρι τέσσερις μήνες μέχρι και τους ανώτερους αξιωματικούς από τον ΑΕΔ (Αρχηγό Ενόπλων Δυνάμεων). Κάπως ανάλογα είναι και τα διαστήματα της ποινής της αργίας δι' απολύσεως. Επιβάλλεται για παρόμοιες αιτίες με την πρόσκαιρη παύση αλλά σε σοβαρότερο βαθμό και πάλι με πρόταση ανακριτικού συμβουλίου. Στη διάρκεια αυτών των δύο ποινών μειώνεται ο μισθός και δεν ασκεί τα καθήκοντά του ως αξιωματικός. Οι ποινές αυτές συνήθως οδηγούν το στέλεχος εκτός στρατεύματος, αφού θα ακολουθήσουν και οι δυσμενείς ετήσιες κρίσεις.

Τα πράγματα σοβαρεύουν ακόμα περισσότερο όταν, η ποινή αφορά σε ΄΄απόταξη΄΄ για τους εν ενεργεία, ή ΄΄αποβολή΄΄ για τους μονίμους εξ εφεδρείας και εφέδρους εν ενεργεία. Δηλαδή την έξοδό τους από τις ΕΔ στον ΄΄ιδιωτικό βίο΄΄.

Από τον ένα νόμο στον επόμενο βλέπουμε να διαμορφώνεται σταδιακά το πλαίσιο των απαιτήσεων από τα στελέχη. Και αντίστοιχα την απομάκρυνσή τους από τις ΕΔ με αιτίες που όλο και περισσότερο σχετίζονται με το πολίτευμα και το κοινωνικό καθεστώς. Το 1926 με το Ν 243 ως αιτίες απόταξης προβλέπονται η συνεχής επιδεικτική απρεπής διαγωγή και βαριά παραπτώματα σχετικά με την υπηρεσία και την πειθαρχία. Αμέσως μετά ανακαλύπτεται ο όρος ΄΄στρατιωτική τιμή΄΄. Έκτοτε από όλους τους νόμους και όλα τα καθεστώτα αποτελεί την πανάκεια, για απομάκρυνση του οιουδήποτε διαφωνεί με οποιονδήποτε τρόπο.

Ο Ν 4261/1929 εκτός των προηγούμενων αιτιών και της ΄΄στρατιωτικής τιμής΄΄ προβλέπει ως αιτίες αποτάξεως και την καταδίκη από δικαστήριο πάνω από 6 μήνες, την εντός 10ετίας ποινή με πρόσκαιρη παύση τρεις φορές ή δύο με προσωρινή απόλυση, και εάν αιχμαλωτίσθηκε και δεν έπραξε ό,τι του επέβαλλε το καθήκον και η στρατιωτική τιμή.

Η δικτατορία του Μεταξά με τον ΑΝ 905/1937 και η κυβέρνηση του εμφυλίου πολέμου με τον ΑΝ 794/1948 προβλέπουν (εκτός από όλα των προηγουμένων νόμων) και τα ακόλουθα. Ο αξιωματικός αποτάσσεται «*για κάθε προπαγανδιστική ενέργεια που τείνει στην ανατροπή του πολιτεύματος ή της κοινωνικής τάξης και αποσκοπεί στην άμβλυνση του εθνικού συναισθήματος των Ελλήνων και γενικά οποιαδήποτε αντεθνική ενέργεια*΄΄. Αποτάσσεται επίσης ΄΄ *και για κάθε πράξη ή παράλειψη εκ της οποίας προήλθε σοβαρά βλάβη, υλική ή ηθική των συμφερόντων του δημοσίου*΄΄.

Το καθεστώς της 21ης Απριλίου 1967 δεν είχε κανένα λόγο να τροποποιήσει αυτές τις αιτίες αποτάξεων με τον ΑΝ 1400/1973. Πολύ περισσότερο που το βόλευαν, και τις χρησιμοποίησε κατά κόρον, αφού και αυτό το καθεστώς έταξε τον εαυτό του προστάτη του ΄΄*κοινωνικού συστήματος και της καθεστηκυίας τάξεως*΄΄. Έτσι, όλους τους αντιπάλους του στο στράτευμα τους έστειλε στα σπίτια τους με απόταξη, διότι η αντίθεσή τους ΄΄έθιγε την στρατιωτική τιμή και ήταν βαρύ περί την υπηρεσία παράπτωμα΄΄.[1]

[1] Η στρατιωτική τιμή είναι κοινός παράγοντας στις αιτιολογίες των αποτάξεων για το ναυτικό. Μνημονεύεται στις αντίστοιχες περιπτώσεις των απομακρυνθέντων με τον τρόπο αυτό στην εργασία του γράφοντος *Το Πολεμικό Ναυτικό στη Δικτατορία 1967-1974,* Γνώση, Αθήνα 1993**.** Επειδή στοιχεία από την εργασία αυτή χρησιμοποιούνται σε πολλά σημεία της παρούσης, το αρκτικόλεξο ΑΚ θα σημαίνει αυτήν την έκδοση ώστε να αποφεύγεται η επανάληψη.

Α6.-ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΥΡΑΜΙΔΑΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ

Οι νομοθετικές προβλέψεις για ποινές και υποχρεώσεις δεν επαρκούν για να ΄΄χτίσουν΄΄ το σώμα των στελεχών με ικανούς, πιστούς, πειθαρχημένους κ.λ.π. αξιωματικούς. Η εξέλιξή τους δεν γίνεται να αφεθεί στην τύχη και αντίθετα πρέπει να ελέγχεται συνεχώς, ενώ με τακτή περιοδικότητα να βαθμολογείται σε μεγάλο φάσμα προσόντων. Έτσι, ώστε όταν έρθει η ώρα της προαγωγής για τον επόμενο βαθμό ή ακόμα και για την παραμονή του ή όχι στις ΕΔ, να είναι έτοιμα τα στοιχεία που θα χρησιμοποιηθούν από τα αρμόδια συμβούλια κρίσεων. Τα οποία αποτελούνται από ανωτάτους αξιωματικούς, και έτσι πάλι το ίδιο το σώμα αυτοκαθάρεται και επιλέγει τους ικανούς για προώθηση στην ηγεσία.

Όλοι οι νόμοι συμφωνούν γενικά στο ότι οι αξιωματικοί κρίνονται από την επαγγελματική τους ικανότητα και τα ηθικά, στρατιωτικά, διοικητικά και ναυτικά προσόντα τα οποία και βαθμολογούνται. Οι μεταπολεμικοί νόμοι συγκλίνουν και σε συγκεκριμένα προσόντα, που αποτελούν αντικείμενο βαθμολογίας σε ειδικά έντυπα τα αποκαλούμενα ΄΄*φύλλα ποιότητας, εκθέσεις ικανότητος ή αξιολογήσεως και σημειώματα αποδόσεως*΄΄ [1]. Σ' αυτά φαίνονται και βαθμολογούνται τα προσόντα των αξιωματικών και αποκαλύπτονται τα προτερήματα και τα ελαττώματά τους. Εάν κανείς απαιτήσει άριστη βαθμολογία στα προσόντα, θα έχει να κάνει με υπεράνθρωπους τεράστιας ηθικής στάθμης και ικανοτήτων. Και όμως αυτά προβλέπουν οι Νόμοι για τους αξιωματικούς. Η μέτρια βαθμολογία ή η ακρίβεια και αντικειμενικότητα θα οδηγούσε το σύνολο των στελεχών εκτός στρατεύματος. Τα έντυπα αυτά τα συμπληρώνουν οι προϊστάμενοι των αξιωματικών και προωθούμενα γνωματεύουν ή διορθώνουν με συγκεκριμένο τρόπο οι αμέσως επόμενοι προϊστάμενοι. Έτσι ο ατομικός φάκελος του στελέχους εμπλουτιζόμενος και με άλλα στοιχεία που τον αφορούν (ποινές, ευαρέσκειες, διοικητικές μεταβολές, προαγωγές, μετάλλια- παράσημα κ.λ.π.) δίνει μια ολοκληρωμένη εικόνα για το στέλεχος. Το κυριότερο όμως από τα λεγόμενα και ΄΄ατομικά έγγραφα΄΄[2] είναι αυτά που περιέχουν τις βαθμολογίες των προσόντων.[3] Απαριθμούνται μερικά προσόντα, τα οποία κατά τους νόμους που προαναφέρθηκαν πρέπει οι αξιωματικοί να διαθέτουν ΄΄*επαρκώς*΄΄ ώστε να κριθούν και προαχθούν χωρίς πρόβλημα (΄΄*κατ' εκλογήν*΄΄ δηλαδή).

«-*Ανώτερη αντίληψη για τις υποχρεώσεις που πηγάζουν από το αξίωμα σε όλες τις εκδηλώσεις της ζωής*

-Χαρακτήρα αποφασιστικό, σταθερό, θαρραλέο, ειλικρινή, ευθύ και εχέμυθο

-Ηθικά προσόντα, άψογη εμφάνιση, υγεία, σωματική κατάσταση, νοημοσύνη, κρίση, δύναμη εκφράσεως, ήθος, χαρακτήρα, συνέπεια, αξιοπρέπεια, αμεροληψία, ανάληψη ευθυνών, πρωτοβουλία, και άψογη προβολή της ατομικής και οικογενειακής ζωής από κάθε πλευρά,

---

[1] Βλέπε α/α 12 μέχρι και 20 στον ΠΙΝΑΚΑ Ι και στο Παράρτημα Γ ΕΝΤΥΠΩΝ. Τα ΄΄σημειώματα΄΄ είναι για μικρά διαστήματα συνυπηρεσίας του αξιολογούντος προϊσταμένου με τον αξιολογούμενο. Οι ΄΄εκθέσεις΄΄ και ΄΄φύλλα ποιότητος΄΄ είναι ετήσια. Με το πέρασμα του χρόνου οι απαιτήσεις αυξάνονται από τα στελέχη και το διαπιστώνει κανείς από το εύρος των στοιχείων /προσόντων που περιέχονται για βαθμολογία /αξιολόγηση. Ενδεικτικό είναι το α/α 14 που ίσχυε προδικτατορικά σε σύγκριση με το α/α 20 που ισχύει από Αύγουστο 2001. Οι διαφορές είναι εμφανείς και οι απαιτήσεις για εντοπισμό και βαθμολόγηση ικανού αριθμού στοιχείων μεγάλες.

[2] Ο τρόπος με τον οποίο οι ΕΔ τηρούσαν μέχρι το 2001 τα αποκαλούμενα ατομικά έγγραφα των στελεχών προβλέπεται από ΓΕΕΘΑ/1η ΜΕΟ/ΠΔ 4-3/1970 ΄΄Περί του Τρόπου Τηρήσεως των Ατομικών Εγγράφων των Μονίμων Αξιωματικών΄΄. Η Παγία αυτή Διαταγή εκδόθηκε επί δικτατορίας και με διάφορες τροποποιήσεις ίσχυσε για περισσότερα από τριάντα χρόνια. Αντικαταστάθηκε για το ΠΝ από την Μόνιμη Διαταγή του ΓΕΝ υπ' αριθ. 4-23/01 με τίτλο ΄΄ Ατομικά Έγγραφα των Αξιωματικών του ΠΝ΄΄.

Η αρχική πάγια διαταγή του 1970 (που ανατυπώθηκε το 1982 ως είχε και κυκλοφόρησε με υπογραφή Α/ΓΕΕΘΑ Ναυάρχου Θ. Ντεγιάννη με έγγραφο ΓΕΕΘΑ/1η ΜΕΟ/ΔΙ/2 Φ. 416.1/2/164556 από 7-4-1982) στηρίχθηκε στο ΝΔ (Νομοθετικό Διάταγμα) 178/69 ΄΄Περί Ιεραρχίας, Προαγωγών … Μονίμων Αξιωματικών ΕΔ΄΄ και στο Βασιλικό Διάταγμα αριθ.19/70 ΄΄Περί των Ατομικών Εγγράφων των Μονίμων Αξιωματικών΄΄. Μέχρι το 2001 (που αντικαταστάθηκε με την ισχύουσα σήμερα) εκδόθηκαν αρκετές αποφάσεις με τροποποιήσεις της ΠΔ (Πάγιας Διαταγής) 4-3-70 σε διάφορα επίπεδα για το ίδιο θέμα και πιο συγκεκριμένα:

-Το Προεδρικό Διάταγμα 456/18-6-76 (ΦΕΚ 170 Α 6-7-76)

-ΓΕΕΘΑ(Γκράτσιος)/1η ΜΕΟ/416.1/8/171180/5-11-81

-ΓΕΕΘΑ(Γκράτιος)/1η ΜΕΟ Φ 416.1/11/171795/24-11-81

-Προεδρικό Διάταγμα 376/23-8-1991 (ΦΕΚ134Α/ 4-9-1991)

-ΓΕΝ (Δρίκος)/ Β3-ΙΙΙ Φ 416.1/440/92 από 26-8-1992

-ΓΕΕΘΑ(Λυμπέρης)/(Διεύθυνση Διοικητικής Υποστήριξης) ΔΔΥ Φ 416/135624 ΑΠΟ 30-11-1995

-ΓΕΕΘΑ(Λυμπέρης)/ΔΔΥ/1/Α2 Φ 416.4/121192 από 26-1-96

-ΓΕΕΘΑ/ΔΔΥ/ΔΜ (Διεύθυνση Διοικητικής Υποστήρηξης- Διοικητική Μέριμνα)/Α2 Φ. 416/46/198705 από 23-12-98, που είναι και η τελευταία εμφανιζόμενη τροποποίηση μέχρι την τελική αντικατάσταση. Δεν θα παραθέτονταν όλες αυτές οι αποφάσεις και οι αριθμοί τους. Αλλά με τον τρόπο αυτό έχουμε μια ακόμα εικόνα της γραφειοκρατίας στις ΕΔ. Αφ' ετέρου προκύπτει και η διαχρονικότητα των πολύ καλά ΄΄δουλεμένων΄΄ παγίων διαταγών από τη δικτατορία. Οι μεταπολιτευτικές διοικήσεις των ΕΔ θα άλλαζαν από την πρώτη στιγμή αυτές τις διαταγές και δεν θα περιορίζονταν σε απλές τροποποιήσεις. Η δικτατορία έριξε μεγάλο βάρος στα των στελεχών των ΕΔ.

Αντίστοιχα για τους ανθυπασπιστές και υπαξιωματικούς του ΠΝ ισχύει μεταπολιτευτικά η Παγία Διαταγή ΑΝ υπ' αριθ. 4-8/75 με θέμα ΄΄*Ατομικά Έγγραφα Ανθυπασπιστών και Υπαξιωματικών*΄΄.

[3] Σχολιάζει για το θέμα των βαθμολογιών ο αντιναύαρχος ε.α. Ι.Μανιάτης σε επιστολή του από 31-1-2005. «*…οι εκθέσεις ικανότητας έχουν αρκετό εύρος βαθμολόγησης ώστε ο κρίνων να μπορεί να διαχωρίσει τους κρινόμενους. Η συνεχής τάση προς την ανώτερη βαθμολογία ουσιαστικά εξουδετέρωσε το εύρος. Ενδεικτικό είναι ότι στο ΣΞ βαθμολογία 9 να κρίνεται ως χαμηλή για προαγωγή. …{οι βαθμοί των αξιολογούντων } δείχνουν μεγάλη επιπολαιότητα στη σύνταξη των εκθέσεων π.χ. στη γενική αξιολόγηση να τίθεται μικρότερη βαθμολογία στον κατεχόμενο από ότι στη βαθμολογία για περαιτέρω εξέλιξη…στα Συμβούλια Κρίσεων …αντί κάθε μέλος να ενσκήπτει σε κάθε φάκελο του κρινομένου …στηρίζεται στις εισηγήσεις ή επιθυμίες του αρχηγού…*»

-Διοικητική, εκπαιδευτική και γενικότερα επαγγελματική ικανότητα
-Ευδόκιμη αποφοίτηση από τις σχολές
-Πίστη στη νόμιμη εξουσία
-Αποφυγή άσκησης πολιτικής επιρροής στο στράτευμα και μη επηρεασμός στα καθήκοντα από τις πολιτικές πεποιθήσεις
-Αποφυγή χρήσεως πλαγίων μέσων
-Προσήλωση στο στρατιωτικό καθήκον
-Διάθεση κύρους και προσωπικότητας
-Πείρα στη στρατιωτική δράση
-Πρωτοβουλία και εφευρετικότητα στη διοίκηση και την εκπαίδευση
-Ικανότητα αφομοίωσης τεχνολογικών εξελίξεων».
Απαριθμούνται επίσης μερικά από εκείνα που προβλέπεται να μην έχει ή να τον χαρακτηρίζουν. Παρατίθενται στην Παγία Διαταγή του ΓΕΕΘΑ 4-3/ 1970 *΄΄Περί Τρόπου τηρήσεως των Ατομικών Εγγράφων΄΄*. «*…βραχύσωμος, παχύσαρκος, κυφός, ατημέλητος, άνοια, βλακεία, μωρία, ηλιθιότης, ακρισία, κριτική νωθρεία, αφέλεια, επιπολαιότης, παραλογισμός, αφροσύνη, απερισκεψία, ανεδαφικότης, θεωρητικόν πνεύμα, ουτοπία, διανοητική δυσκαμψία, μίμησις, απομίμησις, ρουτίνα, αντιγραφή, στείρος νους, ανεκφραστικότης, τραυλότης, κρυψίνοια, υποκρισία, υστεροβουλία, διπλοπροσωπία, προσποίησις, πονηρία, φαρισαϊσμός, κιβδηλεία, δολιότης, υπουλότης, ψεύδος, ανεντιμότης, αμοραλισμός, μακιαβελισμός, αριβισμός, ασυνέπεια, καιροσκοπισμός, ευτέλεια, αναξιοπρέπεια, μικροπρέπεια, μικρότης, δουλοπρέπεια, ραγιαδισμός, ΄΄γυφτιά΄΄*{ακριβώς έτσι το αναφέρει !}, *εξευτελισμός, ταπείνωσις, χαμέρπεια, ασυνειδησία, έπαρσις, εγωισμός, εγωκεντρισμός, κομπορρημοσύνη, μεγαλαυχία, φιλαυτία, αυτοδιαφήμισις, αυτοπροβολή, αλαζονεία, αναίδεια, αναισχυντία, κυνισμός, αυθάδεια, προπέτεια, θρασύτης, απρέπεια, χυδαιότης, ευθυνοφοβία, μεροληψία, προσωπολατρία, ρουσφετολογία, αστασία, κάμψις, ρευστότης (;), υποχωρητικότης, ενδοτικότης, αβουλία, αδράνεια, μοιρολατρία, δειλία, ατολμία, λιποψυχία, ανανδρία, φιλοτομαρισμός, πείσμων, ισχυρογνώμων, ΄΄αγύριστο κεφάλι΄΄ {* ακριβώς έτσι}, *διστακτικός, αμφίρροπος, αμφιταλαντευόμενος, αναβλητικός, επιφυλακτικός ….».* Τα αρνητικά και καταδικαστέα αυτά ΄΄προσόντα΄΄ και στοιχεία χαρακτήρα αναφέρονται, ως τα αντίθετα από εκείνα που πρέπει να διέπουν το καλό στέλεχος των ΕΔ, και πάνω σε εκείνα βαθμολογούνται. Άρα η διαταγή αυτή περιλαμβάνει τα πάντα, που μπορεί να χαρακτηρίζουν έναν άνθρωπο στις ακραίες του εκφάνσεις. Ο συντάκτης της θα πρέπει να περιήλθε πλούσιο σε περιεχόμενο λεξικό για να τα καταγράψει. Παράλληλα, με σαφή τρόπο καθοδηγούνται οι βαθμολογητές προσόντων, δηλαδή οι αξιολογούντες προϊστάμενοι και παρέχονται λεπτομερείς οδηγίες για το τι ακριβώς πρέπει να κάνουν σε κάθε παράγραφο των ατομικών εγγράφων, δελτίων, εκθέσεων κ.λ.π., για τα στελέχη που είναι υφιστάμενοί τους. Προβλέπεται κάθε δυσκολία, και προλαμβάνεται οποιαδήποτε απορία, θα μπορούσε να έχει ο χειριστής των εντύπων αυτών, το σύνολο των οποίων όταν είναι συμπληρωμένα, δίνει ολοκληρωμένη εικόνα για τον αναφερόμενο. Όλα προβλέπονται, όλα προλαμβάνονται, τα πάντα ρυθμίζονται και όπως πρέπει, σύμφωνα με την κρατούσα περί ικανού στελέχους αντίληψη. Παρόλα αυτά, τα στελέχη στο τέλος είναι όπως όλοι οι κοινοί άνθρωποι. Ίσως πιο τυποποιημένοι, πιο στιλιζαρισμένοι, πιο ομοιόμορφοι, προβλέψιμοι, σίγουρα πιο συντηρητικοί, αφού έτσι καλύπτουν καλύτερα την αποστολή τους.
Έχουμε και από τον ΑΝ 178/ 1969 συγκεκριμένα ελαττώματα, που δεν πρέπει επίσης να έχουν οι αξιωματικοί. Τα οποία πάλι είναι τα αντίθετα από τα προβλεπόμενα προσόντα. Είναι μεν πλεονασμός, αλλά ο δείκτης ανεβαίνει ακόμα περισσότερο. Ο αξιωματικός δεν πρέπει «(...)*να προσφεύγει σε πλάγια μέσα, να χρησιμοποιεί αθέμιτες μεθόδους, να φατριάζει, να μεθά ΄΄καθ' έξιν΄΄, να χαρτοπαίζει και να δημιουργεί χρέη, να είναι αριβίστας, εριστικός, εγωκεντρικός, κόλακας, φιλοκατήγορος, μεμψίμοιρος, φιλάργυρος,, να ρέπει προς την πολιτικολογία, να είναι αντικοινωνικός, να μην διευθύνει καλώς την οικογένειά του (*η γυναίκα δεν μνημονεύεται στη διεύθυνση της οικογένειας*), να χαρακτηρίζεται από έλλειψη πίστεως προς την οικογένεια*». Σημειώνεται πως, τα ΄΄ελαττώματα΄΄ αυτά διατηρήθηκαν στο σύνολό τους και στην ισχύουσα σήμερα νομοθεσία, με αφαίρεση αυτών που θυμίζουν το *΄΄Πατρίς, Θρησκεία, Οικογένεια΄΄* της δικτατορίας.
Κάθε χρόνο ακολουθείται η διαδικασία των κρίσεων από τα αρμόδια συμβούλια που αξιολογούν τους έχοντες σειρά να κριθούν και τους κατατάσσουν σε πίνακες για προαγωγή, για στασιμότητα ή για αποστρατεία. Το σύστημα είναι αρκετά πολύπλοκο. Μέχρι και τον ΑΝ 794/1948 όλοι οι νόμοι αναθέτουν στο ΑΝΣ (Ανώτατο Ναυτικό Συμβούλιο) τις κρίσεις για όλους τους αξιωματικούς. Εκτός από τους βαθμού πλοιάρχου και πάνω, για τους οποίους αρμόδιο είναι το Υπουργικό Συμβούλιο. Δύο περιπτώσεις συναντάμε σε έγγραφα που σχετίζονται με κρίσεις αξιωματικών του ναυτικού από το υπουργικό συμβούλιο. Και μάλιστα σε περιόδους πολέμων και τις δύο. Η πρώτη αφορά τους κυβερνήτες πλοίων, που πήραν μέρος στις ναυμαχίες του πολέμου 1912-13. [1] Οι κακές εκθέσεις που συζητούνται είναι του αντιναυάρχου αρχηγού του Στόλου του Αιγαίου Κουντουργιώτη. Αφορούν Κυβερνήτες πλοίων στις ναυμαχίες με τους Τούρκους και το Θωρηκτό

[1] Τα πρακτικά του Υπουργικού Συμβουλίου υπό τον Ελευθέριο Βενιζέλο Πρωθυπουργό, Στρέιτ Υπουργό Εξωτερικών, Ρακτιβάν Δικαιοσύνης, Δεμερτζή Ναυτικών κ.λ.π. παρουσιάζουν τη συζήτηση και τις αποφάσεις «*...περί της αποτάξεως ή μη ή της κατ' εκλογήν προαγωγής των πλοιάρχων Ιωάννου Δαμιανού, Πέτρου Γκίνη, Φιλίππου Κανελλοπούλου, Ανδρέου Μιαούλη και Ιωάννου Κανελλοπούλου συνεπεία των υπό των προϊσταμένων αυτών αρχών αποδοθεισών πλημμελειών κατόπιν εκθέσεων των προϊσταμένων αρχών...*».

ΑΒΕΡΩΦ επικεφαλής στις 3 Δεκεμβρίου 1912 και 5 Ιανουαρίου 1913. Το Υπουργικό Συμβούλιο δεν τους αποτάσσει αλλά η συζήτηση είναι και ενδεικτική της επιείκειας με την οποία οι πολιτικοί της εποχής αντιμετωπίζουν τους αξιωματικούς στις κρίσεις για προαγωγές μετά από νικηφόρους πολέμους. Ο Κουντουργιώτης είναι ο πιο αυστηρός απ' όλους στις εκθέσεις του, για τον τρόπο συμμετοχής των υπολοίπων στις ναυμαχίες. Αλλά και για τον Κανελλόπουλο που εμφανίζεται, να θέλει να αποφύγει την κυβερνησία πλοίου στον πόλεμο και να προτιμά να μείνει στη Γερμανία, για παραλαβή νέου Θωρηκτού. Με εμπλοκή μάλιστα και του πατέρα του στις προσπάθειες να μην επαναπατρισθεί. Οι κρινόμενοι αξιωματικοί δεν αποτάχθηκαν, αλλά σταδιοδρόμησαν, όπως προκύπτει από τις επετηρίδες της εποχής. Ήταν επομένως το Υπουργικό Συμβούλιο που διενεργούσε τις κρίσεις. Το κείμενο δε με τα πρακτικά του Συμβουλίου μνημονεύει το άρθρο 2 του Νόμου 156 της 4ης Μαρτίου 1912, ως βάση για τις κρίσεις αυτές. Σημειώνεται πως το 13σέλιδο κείμενο με τα πρακτικά, δεν φέρει στοιχεία ταυτότητος εγγράφου ούτε και ημερομηνία σύγκλησης του Υπουργικού Συμβουλίου. Η αυθεντικότητά του δεν αμφισβητείται λαμβάνοντας υπόψη το περιεχόμενο, τη γλώσσα, την ορολογία, τα αναφερόμενα πρόσωπα και τους ρόλους τους, που πιστοποιούνται από επετηρίδες και πρακτικά της Βουλής. Τονίζεται τέλος η συμμετοχή Υπουργών με ονόματα γαλλικά και γερμανικά αλλά και ο Γενικός Επιθεωρητής του Στόλου με το όνομα Καρρ. Θα αργήσει πολύ το ναυτικό και οι ΕΔ γενικότερα να συνθέτουν τις ηγεσίες τους μόνον από Έλληνες. Το φαινόμενο συναντάμε και σε άλλα σημεία της εργασίας.

Η δεύτερη περίπτωση αφορά την αποστρατεία του ναυάρχου Αλ. Σακελαρίου από την Κυβέρνηση της Μέσης Ανατολής και την οργισμένη αντίδρασή του από την Αμερική, όπου βρισκόταν ο κριθείς ως αποστρατευταίος. Ο ισχυρός για πολλά χρόνια στα πλαίσια των ΕΔ στη Μέση Ανατολή και των εμφυλιοπολεμικών Κυβερνήσεων ναύαρχος Σακελαρίου, αποστρατεύεται από την Κυβέρνηση του Καΐρου τέλος του 1943. Βρισκόταν στην Ουάσινγκτον, απ' όπου και υποβάλλει χειρόγραφη αναφορά μέσω της Πρεσβείας στις 5 Απριλίου 1944 *«...προς την εν Καίρω Βασιλικήν Κυβέρνησιν...»*. Ο Σακελλαρίου αμφισβητεί την νομιμότητα της αποστρατείας του αφού «*..ο νόμος ον εδημιουργήσατε, ίνα δυνάμει τούτου με αποστρατεύσετε είναι αντισυνταγματικός...»*. Επειδή τον έφτιαξαν μόνον για εκείνον, όπως γράφει, ώστε να του αφαιρέσουν βαθμό που του απένειμε εκλεγμένη από το λαό κυβέρνηση, ενώ αυτοί στηρίζουν την εξουσία τους μόνον στην *«...εμπιστοσύνην του Άνακτος...»*. Πιστός στο βασιλιά ο Σακελλαρίου, αντικομουνιστής από τους πλέον σκληρούς, θα σπρώξει αργότερα ως Υπουργός Ναυτικών τα πράγματα στη δίκη του ναυτικού για εκτελέσεις το 1948.[Γ] Η αναφορά του δείχνει αλαζονεία και περιφρόνηση γι' αυτούς που απευθύνεται. Εν τούτοις ζητάει να τον γυρίσουν σε χώρα της Μέσης Ανατολής, διαμαρτύρεται για τις τρίμηνες αποδοχές, που έπρεπε με την αποστρατεία να του καταβάλλουν κ.λ.π. Αναγνωρίζει την Κυβέρνηση. Αισθάνεται αδύναμος εκεί που βρίσκεται, μακριά από το επίκεντρο των γεγονότων. Αργότερα θα είναι Υπουργός Ναυτικών και Αμύνης στις Κυβερνήσεις Σοφούλη και Πλαστήρα, αντίστοιχα το 1947-48 και 1951-52.[2]

Το ενδιαφέρον που παρουσιάζουν οι περιπτώσεις κρίσεως ανωτάτων στελεχών των ΕΔ από το υπουργικό συμβούλιο, έγκειται στις εμφανιζόμενες μέσα από τα κείμενα της εποχής σχέσεις πολιτικών με τους στρατιωτικούς. Ο αναβαθμισμένος σε σύγκριση με σήμερα ρόλος των στρατιωτικών, αποδεικνύεται από το ότι ασχολείται με τις κρίσεις τους το Υπουργικό Συμβούλιο. Οι πολιτικοί και στις δύο περιπτώσεις (παρά τη δύναμη των στρατιωτικών λόγω ειδικών συνθηκών από τους πολέμους) ελέγχουν, κρίνουν και αποστρατεύουν τους δεύτερους. Οι οποίοι μπορεί να διαμαρτύρονται και να αντιδρούν όπως ο Σακελαρίου, αλλά μέσα στα νόμιμα όρια (τουλάχιστον στις συγκεκριμένες περιόδους που βέβαια δεν κρατούν και πολύ αφού κοντά βρίσκεται το Κίνημα του 1909, ο Διχασμός το 1916,το Κίνημα της Μέσης Ανατολής το 1943). Έτσι η πολιτική ηγεσία ή ο εκάστοτε ισχυρός κυβερνήτης έχουν τον έλεγχο, αλλά μόνον στους ανωτάτους, όπου για να φτάσει κανείς περνάει από την κρησάρα των συμβουλίων κρίσεως, που αποτελούνται από αξιωματικούς. Μεταπολεμικά είναι ο Ν 4028/1959, αργότερα ο ΑΝ 178/1969 και σήμερα ο Ν2439/1996 που δεν διαφέρουν σημαντικά. Σύμφωνα με το μετεμφυλιακό καθεστώς τους μικρούς βαθμούς μέχρι και πλωτάρχες τους κρίνει ένα συμβούλιο αξιωματικών αποκαλούμενο ΣΠΝ (Συμβούλιο Προαγωγών Ναυτικού). Τους αντιπλοιάρχους, πλοιάρχους και αρχιπλοιάρχους τους κρίνει το ΑΝΣ (Ανώτατο Ναυτικό Συμβούλιο) δηλαδή το σύνολο των ναυάρχων. Τους υπόλοιπους δηλαδή υποναυάρχους και αντιναυάρχους κρίνει το ΣΑΓΕ (Συμβούλιο Αρχηγών Γενικών Επιτελείων). Από αυτούς τους αντιναυάρχους και ομοιόβαθμους των άλλων όπλων, που το ΣΑΓΕ έχει κρίνει με καλή κρίση, επιλέγει η Κυβέρνηση με το ΚΥΣΕΑ (Κυβερνητικό Συμβούλιο Εξωτερικών και Άμυνας) τους αρχηγούς των όπλων και τον Α/ΓΕΕΘΑ, εφ' όσον έχει αποφασίσει να τους αλλάξει. Η μέχρι σήμερα πρακτική θέλει την κυβέρνηση (ή τον εκάστοτε ισχυρό δικτάτορα ή βασιλιά) να επιλέγει τη στρατιωτική ηγεσία της αρεσκείας της. Μέσω δε του Υπουργού Εθνικής Άμυνας να επεμβαίνει και στις κρίσεις των υπολοίπων ανωτάτων αξιωματικών, με κάποιας μορφής συνεργασία με τον αντίστοιχο Αρχηγό. Συνήθως ο τελευταίος είναι ταυτισμένος με τον ΥΕΘΑ και δεν προκύπτουν προβλήματα στις επιλογές. Εν τούτοις δεν λείπουν οι διαφωνίες που οδηγούν σε σύγκρουση και απομάκρυνση του Αρχηγού με παραίτηση (περίπτωση πρόσφατη του Θεοδωρουλάκη με τον Παπαντωνίου, και παλαιότερα του

[1] Βλ. κεφ. Β22

[2] Η αναφορά του Σακελλαρίου διαβιβάζεται με αριθ.πρωτ.4160 /20-6-1944 προς το Υπουργείο Ναυτικών που δίνει στο έγγραφο αριθ.πρωτ.2574/23-6-44.. Τα στοιχεία για τις υπουργοποιήσεις του Σακελλαρίου προέρχονται από το βιβλίο του ΧΑΡΑΤΣΗ (ό.π.).

Καπέτου με τον Δροσογιάννη). Ανεξάρτητα από το ποιος είχε δίκιο και ποιος όχι, οι δύο αυτές περιπτώσεις έδειξαν, πως η πολιτική ηγεσία μεταδικτατορικά έχει την ισχύ, να επιβάλλει την θέλησή της. Στη δικτατορία η ισχύς υπήρχε στον φανερό δικτάτορα (Παπαδόπουλο) ή κρυφό (Ιωαννίδη), ενώ δεν ήταν και λίγη η δύναμη που είχε από τους Αρχηγούς των τριών όπλων μόνον ο Αρχηγός Στρατού και κυρίως των Ενόπλων Δυνάμεων (ΑΕΔ τότε, Α/ΓΕΕΘΑ στη συνέχεια). Ο τρόπος που φέρεται ο ΑΕΔ στους υπολοίπους Αρχηγούς προκύπτει και από μερικά έγγραφα που παρουσιάζονται στην εργασία αυτή. Ο ΑΕΔ είχε και από την έκτακτη νομοθεσία της δικτατορίας μεγαλύτερη εξουσία, που δεν είχε πρώτα ούτε μετά από το 1974. Με τη σημερινή νομοθεσία ο Α/ΓΕΕΘΑ επανακτά σημαντική ισχύ στη λογική του νέου δόγματος και αποστολών των ΕΔ.

Προκύπτουν όμως προβλήματα όταν στις εκλογές αλλάζει το κόμμα εξουσίας και ο νικητής δεν βρίσκει από τους εν ενεργεία ναυάρχους κανέναν, που να την ικανοποιεί για αρχηγός. Επαναφέρει τότε στην ενεργό υπηρεσία έναν ή και περισσότερους από τους τελευταίους αποστρατευθέντες, που υποτίθεται πως ιδεολογικά είναι οπαδοί της τέως αντιπολίτευσης (συνήθως εκδηλώνονται οι αξιωματικοί από ένα σημείο και μετά της σταδιοδρομίας τους. Και στα μικρά όπλα όπως το ΠΝ δεν είναι άγνωστες οι πεποιθήσεις των ανωτάτων τουλάχιστον). Σ' αυτούς αναθέτει την αρχηγεία του γενικού επιτελείου και του στόλου, ενώ κάποιοι από τους εν ενεργεία παραιτούνται. Η παραίτηση ή η απειλή παραίτησης συχνά χρησιμοποιείται από τους αξιωματικούς σε σοβαρές και μη περιπτώσεις αντίστοιχα. Και σοβαρές είναι οι περιπτώσεις εκείνες, που ο παραιτούμενος είναι σοβαρός και αισθανόμενος να θίγεται από κάποια ενέργεια της διοικήσεως παραιτείται. Και δεν αναιρεί με την πρώτη πίεση, ή με την απόσυρση της ΄΄προσβολής΄΄ την παραίτηση. Το αντίστροφο δεν είναι και σπάνιο. Η δήλωση δηλαδή πως ο ΄΄θιγόμενος΄΄ θα παραιτηθεί και εάν επιτύχει αυτό που θέλει ξεχνά την παραίτηση. Η μέθοδος συνήθως χρησιμοποιείται εν όψει των τοποθετήσεων που σχεδιάζονται στο ΠΝ στις αρχές κάθε χρόνου. Προκειμένου οι έχοντες υψηλή εκτίμηση για τις ικανότητές τους να επιτύχουν ανάλογη μεταχείριση, διαδίδουν τα της παραιτήσεως ενώ συγχρόνως προβαίνουν και στις ΄΄πλαγιοκοπήσεις΄΄ του μηχανισμού σχεδιάσεως των τοποθετήσεων με κάποιους γνωστούς τους της ηγεσίας. Η αντοχή του συστήματος στις περιπτώσεις αυτές οδηγεί ανάλογα σε σωστή ή μη αξιοποίηση των στελεχών.

Η μέθοδος επαναφοράς αποστράτων για τις θέσεις αρχηγών των ΕΔ, άρχισε να εφαρμόζεται μετά τη δικτατορία και σ' εκείνη την περίπτωση ήταν αιτιολογημένη η απόφαση για επαναφορά. Ο Αραπάκης τελευταίος και μοιραίος αρχηγός του ΓΕΝ επί δικτατορίας, αντικαταστάθηκε από τον επανελθόντα Εγκολφόπουλο που ήταν ο παραιτηθείς Α/ΓΕΝ με το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου 1967. Το 1991 ο Μητσοτάκης, κερδίζοντας τις εκλογές με τη Νέα Δημοκρατία, επαναφέρει στην Πολεμική Αεροπορία τους Σταθιά και Χίου. Το μέτρο όμως επαναλήφθηκε, όταν το ΠΑΣΟΚ παίρνοντας τις εκλογές το 1993, επανέφερε για Α/ΓΕΕΘΑ τον Λυμπέρη και Α/ΓΕΝ τον Στάγκα που η προηγούμενη Κυβέρνηση της ΝΔ είχε αποστρατεύσει. Επανέφερε επίσης απόστρατο αξιωματικό για αρχηγό ΣΞ (Βούλγαρη). Οι εν ενεργεία ναύαρχοι αισθάνθηκαν την προσβολή, που τους οδήγησε σε παραίτηση (πλην του Παληογιώργου και του υποναυάρχου Ιατρού Ντούνη). Αλλά και στο Στρατό Ξηράς έγινε κάτι παρόμοιο. [1] Απέτυχε η προσπάθεια να γίνει δεκτό πως οι ΕΔ είναι σε κάποιο βαθμό αυτοδιοικούμενες. Το δυσμενές αποτέλεσμα δεν ήταν μόνον η διακοπή της σταδιοδρομίας μερικών ανωτάτων. Ήταν η προσθήκη ενός ακόμα πλήγματος στο ήδη καταρρακωμένο γόητρο των ΕΔ από τις ευθύνες για την επιβολή και διατήρηση της δικτατορίας.

Η πολιτική εξουσία με τη νομοθεσία που ισχύει, έδειξε την ισχύ της μην υποχωρώντας στην πίεση αυτή των στρατιωτικών. Ικανοί αξιωματικοί δεν δοκιμάστηκαν στις θέσεις των αρχηγών, που όλοι έχουν ως στόχο τους. Η προσπάθεια να σταματήσει η ανοιχτή επέμβαση της πολιτικής εξουσίας στη μερική αυτοδιοίκηση των ΕΔ, απέτυχε με επώδυνα αποτελέσματα για το σώμα των αξιωματικών. [2] Η πλειοψηφία των υπολοίπων στελεχών των ΕΔ επικρότησε κατά τα φαινόμενα την ενέργεια των παραιτήσεων. Όπως και πρόσφατα την παραίτηση του Α/ΓΕΝ Θεοδωρουλάκη. Ερμήνευσε, πως έτσι συντηρείται η περί ΄΄στρατιωτικής τιμής΄΄ παράδοση.

Θα συμφωνούσε κανείς με την άποψη αυτή εάν, η ευθιξία των στρατιωτικών ηγετών περί την Στρατιωτική Τιμή καθοδηγούσε παράλληλα με την παιδεία στο σώμα των στελεχών των ΕΔ μια αντίληψη περί καθηκόντων και αποστολής τους, που τείνει στο συμφέρον του τόπου και του λαού του.

Από την άλλη πλευρά θα συμφωνούσε με τα μέτρα των κυβερνήσεων εάν, αυτά αποσκοπούσαν στη χρήση των ΕΔ με στόχο το συμφέρον του τόπου και του λαού του. Εκφράζεται ο φόβος πως η ΄΄στρατιωτική κουλτούρα και τιμή ΄΄ των στελεχών καθοδηγείται στρεβλά προς ΄΄το Έθνος΄΄. Τα κυβερνώντα κόμματα δε (δια των κυβερνήσεων), με κάποιο δέος τα πρώτα μεταδικτατορικά χρόνια και με αρκετή αλαζονεία αργότερα, χαίρονται να συντρίβουν την οποιαδήποτε εκδήλωση αυξημένης ευαισθησίας και τάση ανεξαρτησίας στα στελέχη των ΕΔ.

Είναι διαφορετική η περίπτωση αθρόων παραιτήσεων (κατά τον αντιναύαρχο ε.α. Γ. Δεμέστιχα πενήντα) αξιωματικών επί δικτατορίας στην προσπάθεια του καθεστώτος να επιβάλλει και στο ΠΝ τις χακί στολές.

---

[1] Για τις αντιδράσεις των λοιπών ανωτάτων αξιωματικών από τις επαναφορές του 1993 Βλ. ΣΚΑΡΒΕΛΗ Δ. *Η Καταγραφή μιας Ανωμαλίας*, Δεκέμβριος 1993, Αθήνα 1994.

[2] Βλ. επιστολή Μανιάτη από 31-1-2005. Διαφωνεί ο Μανιάτης με την κατανομή της ευθύνης για την αποτυχία της μερικής αυτοδιοίκησης των ΕΔ. *«..η ευθύνη…βαρύνει κατά την κρίση μου τις ηγεσίες οι οποίες δεν είχαν τη θέληση και το θάρρος να αντισταθούν στις επιθυμίες της πολιτικής ηγεσίας…»*

Που ερμηνεύτηκε και σωστά από τα στελέχη του ως θέληση άλωσης του Όπλου. Οι παραιτήσεις έφτασαν και σταμάτησαν στον τότε Α/ΓΕΝ Μαργαρίτη. Έφεραν όμως κάποιο αποτέλεσμα αφού, μαζί με την αναταραχή σε όλο το φάσμα των στελεχών, κατέδειξε εκτός των άλλων το συσχετισμό δυνάμεων και τις διαφωνίες στη δικτατορία και όχι μόνον για τις αλλαγές στολών.

Το σύστημα αυτό των αξιολογήσεων και κρίσεων στοχεύει στην συντήρηση της πυραμίδας των αξιωματικών. Σημειώνεται πως το μέγεθος της ΄΄πυραμίδας΄΄, δηλαδή το πόσοι αξιωματικοί υπηρετούν, ορίζεται από τις λεγόμενες ΄΄οργανικές θέσεις΄΄. Την αυξομείωση των οποίων κρατά ως προνόμιο η κυβέρνηση μέσω του ΥΕΘΑ με βάση τη νομοθεσία. Ο αριθμός των ΄΄οργανικών θέσεων΄΄, επομένως των απαιτουμένων αξιωματικών, είναι ανάλογος με τα μεγέθη του αντίστοιχου όπλου για αντιμετώπιση της απειλής, που αντιμετωπίζει η χώρα. Τα μεγέθη προβάλλουν οι στρατιωτικές ηγεσίες ως ανάγκη, ενώ την ΄΄απειλή΄΄ ορίζει η Κυβέρνηση. Επιτελικά σχέδια και μελέτες συντάσσονται από τα επιτελεία των ΕΔ, ώστε να αναλύεται η ΄΄απειλή΄΄. Και να αποδεικνύεται έτσι η ανάγκη για το ανθρώπινο δυναμικό και τα λοιπά μέσα (όπλα κ.λ.π.) για πάταξη της ΄΄απειλής΄΄, που έχει πει η κυβέρνηση να μελετήσουν. Έτσι μοιράζονται τα καθήκοντα στην στρατιωτική και πολιτική ηγεσία, πλην όμως το κυρίαρχο είναι ο καθορισμός της ΄΄απειλής΄΄.

Η ανανέωση της πυραμίδας επιτυγχάνεται από τους εξερχόμενους των παραγωγικών σχολών (εν προκειμένω τη ΣΝΔ). Και συγχρόνως να οδηγούνται στην έξοδο εκείνοι, που κρίνονται δυσμενώς ή συμπληρώνουν τα προβλεπόμενα χρόνια στους βαθμούς, που τους φέρνουν γρήγορα σε αποστρατεία. Το αποτέλεσμα είναι να βγαίνουν στη σύνταξη πολλά στελέχη σε ηλικίες παραγωγικές (45 ετών και πάνω). Το φαινόμενο επιτείνεται στις περιπτώσεις, που λόγω ειδικότητας ο ένας χρόνος μετρά για δύο (υποβρύχια, ειδικές δυνάμεις, αεροπόροι, χειριστές ελικοπτέρων). Αρκετοί μόλις συμπληρώσουν τα χρόνια παραμονής (σύνολο 25 όπου περιλαμβάνονται τα χρόνια της σχολής) έχουν δικαίωμα και παραιτούνται. Παίρνουν πλήρη σύνταξη στο βαθμό που έχουν φτάσει. Το αποτέλεσμα, ειδικά μετά τη δικτατορία, ήταν να αυξηθούν οι παραιτήσεις αξιωματικών. Σημαντικός αριθμός είχε ηλικία κάτω των 40 ετών και οι περισσότεροι ήταν προελεύσεως Υποβρυχίων. Δηλαδή εξειδικευμένοι σε ένα όπλο δύσκολο, που απαιτεί πολύχρονη και πολυδάπανη εκπαίδευση. Ο προβαλλόμενος λόγος ήταν κυρίως το οικονομικό πρόβλημα, που έλυνε η σε μικρή ηλικία αποστράτευση με σύνταξη. Που σημαίνει πως ξεκινούσε μια νέα καριέρα στον ιδιωτικό τομέα με καλύτερες αποδοχές. Το πρόβλημα κάπως επιλύθηκε με τη βελτίωση των αποδοχών τα τελευταία χρόνια. Την επί πλέον αξιοποίηση των πρόωρα παρασυρόμενων σε αποστρατεία (ή για συμπλήρωση πλήρους συντάξεως) προβλέπει ο Ν 2439/96. Με τη θέσπιση για πρώτη φορά της αρχής ΄΄διατηρητέος΄΄, που σημαίνει πως δεν είναι υποχρεωτική η αποστρατεία κάποιου, επειδή προήχθη νεώτερός του στους βαθμούς του πλοιάρχου και αρχιπλοιάρχου. Το ίδιο για όλους τους βαθμούς με τη θέσπιση του ΕΟΘ (΄΄ Εκτός Οργανικών Θέσεων΄΄) ώστε, εάν το επιθυμούν να παραμένουν μέχρι να συμπληρώσουν συνταξιοδοτικό δικαίωμα. Πολλοί άρχισαν να αξιοποιούν το δικαίωμα, που στην περίπτωση αυτή είναι καθαρά μέτρο πρόνοιας. Το μέτρο πρόβλεπε και ο ΑΝ 178/1969 της δικτατορίας αλλά σε ποσοστό μόνον 1% για κάθε βαθμό. Η δικτατορία προφανώς δεν ήθελε να ΄΄νοθεύσει΄΄ περισσότερο το σώμα των αξιωματικών με την διατήρηση στελεχών, που για οποιονδήποτε λόγο το σύστημα έκρινε μη κατάλληλους και τους απομάκρυνε.

Οι αξιολογήσεις και οι κρίσεις για προαγωγές και αποστρατείες που ακολουθούσαν (με βάση τις βαθμολογήσεις και γνωματεύσεις), αποτελούν όπως φαίνεται και από τη νομοθεσία συνεχές πρόβλημα στις ΕΔ. Το θέμα εξετάζεται και σε σχολές από τους ίδιους τους αξιωματικούς, που φοιτούν εκεί. Σε μελέτες που τους ανατίθενται, για να αναλύσουν τα διάφορα συστήματα που ισχύουν στη νομοθεσία *΄΄περί καταστάσεως αξιωματικών, περί αξιολογήσεων, κρίσεων, ιεραρχίας, προαγωγών, μεταθέσεων ΄΄*. Οι μελέτες αυτές, εκτός των επί μέρους συμπερασμάτων, δείχνουν και τη λογική με την οποία τα στελέχη προσεγγίζουν τα θέματα αυτά. Τους αφορούν άμεσα και δεν διστάζουν να στιγματίσουν εκείνα, που θεωρούν ως μειονεκτήματα. Στη μελέτη του πλωτάρχη Γρατσία (στην οποία και εντοπίστηκε συγκεντρωμένη η σχετική νομοθεσία, απ' όπου πάρθηκαν στοιχεία που χρησιμοποιούνται στην παρούσα διατριβή) παρατηρεί κανείς την προσπάθεια να θίξει τα κακώς κείμενα, χωρίς να ακουμπήσει χώρους ΄΄επικίνδυνους΄΄, που σχετίζονται με την πολιτική, τη δικτατορία, νοοτροπίες κ.λ.π. Ο αξιωματικός δεν είχε περιθώριο για ΄πολιτικολογία΄, όπως θα θεωρείτο μια τέτοια ανάλυση. Εξ άλλου η ίδια η νομοθεσία παρουσιάζει την ΄΄πολιτικολογία΄΄ ως μειονέκτημα, που πρέπει να βαθμολογείται ανάλογα. Τα συμπεράσματα επομένως στα οποία και καταλήγει ο αξιωματικός αυτός στην εργασία του [1] καλύπτουν τον τεχνικό τομέα και τις διαδικασίες, αποφεύγει όμως τα βαθύτερα αίτια και το που αποβλέπουν και με τι επιπτώσεις οι Νόμοι αυτοί.

Σε παρόμοιο με τον Γρατσία μήκος κύματος κινείται ομαδική εργασία[2] αξιωματικών σπουδαστών στη Ναυτική Σχολή Πολέμου το 1997, που μελετά το ΄΄Σύστημα Αξιολογήσεως Στρατιωτικού Προσωπικού του

[1]Πρόκειται για αδημοσίευτη διατριβή Γ.ΓΡΑΤΣΙΑ, *Νομοθεσία Περί Καταστάσεως Αξιωματικών ΠΝ, Διαχρονική Ανάλυση, Συμπεράσματα*, Ναυτική Σχολή Πολέμου, 1997 σελ 57. Οι διατριβές και μελέτες της ΝΣΠ, που αφορούν θέματα προσωπικού ή υπηρεσιακά, δεν δημοσιεύονται.

[2] Είναι η ΟΜΑΔΙΚΗ ΕΠΙΤΕΛΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ, των Πλωταρχών Κ. Ματζάκου, Σ. Κανάρη και Κ. Βαρβαρέσου ΠΝ στο Σχολείο Πολέμου Ναυτικού που υποβλήθηκε στις 30 Νοεμβρίου 1997 με τίτλο *΄΄Αξιολόγηση Αξιωματικών- Υπαξιωματικών του ΠΝ΄΄*. Για τον τρόπο με τον οποίο οι ΕΔ τηρούσαν μέχρι το 2001 τα αποκαλούμενα ατομικά έγγραφα των στελεχών προνοεί και ΓΕΕΘΑ/1η ΜΕΟ/ΠΔ 4-3-/1970 *΄΄Περί του Τρόπου Τηρήσεως των Ατομικών Εγγράφων των Μονίμων Αξιωματικών΄΄*. Η Παγία αυτή Διαταγή αντικαταστάθηκε για το ΠΝ από την Μόνιμη Διαταγή υπ' αριθ. 4-23/01 με τίτλο *΄΄ Ατομικά Έγγραφα των Αξιωματικών του ΠΝ΄΄*. Αντίστοιχα για τους ανθυπασπιστές

ΠΝ΄΄ με σκοπό ΄΄*τον καθορισμό τρόπων βελτιώσεως και υποβολή σχετικών προτάσεων*΄΄. Εξετάζονται οι μέθοδοι αξιολόγησης που ίσχυαν ακόμα με τον Α Ν 178/69. Η επιτροπή των σπουδαστών καταλήγει στα εξής ΄΄συμπεράσματα΄΄ που αποτελούν κριτική και μάλιστα σκληρή του συστήματος αξιολόγησης:

- Δεν μπορεί να εφαρμοστούν οι διαρθρωτικές αλλαγές που προβλέπει ο Νόμος 2439/96
- Δεν μπορεί να αντεπεξέλθει στις σημερινές απαιτήσεις του ΠΝ χωρίς να υποστεί εκτεταμένες αλλαγές
- Δεν διαθέτει στο μέγιστο βαθμό αντικειμενικότητα, προσαρμοστικότητα, απλότητα, σαφήνεια, προσαρμογή στις ειδικές συνθήκες, δεν εξασφαλίζει ένθερμη υποστήριξη των συμμετεχόντων
- Δεν εξαλείφει αποτελεσματικά τα ανθρώπινα σφάλματα στην αξιολόγηση, άρα απουσιάζει η αντικειμενικότητα
- Δεν προβλέπεται κατάλληλη εκπαίδευση του προσωπικού που το εφαρμόζει
- Δεν υπάρχει διαφορά στα έντυπα αξιολογήσεως μεταξύ Μαχίμων/ Μηχανικών και υπολοίπων
- Δεν υπάρχει σημαντική διαφορά στα κριτήρια βαθμολογίας μεταξύ των ομάδων βαθμών

Οι τρεις πλωτάρχες βγάζουν άχρηστο το σύστημα αξιολόγησης. Είναι σπουδαστές και ως εκ τούτου άνετοι στην αυστηρότητα. Εν τούτοις στο ΄΄δια ταύτα΄΄ καταλήγουν στο ότι οι αδυναμίες, που διαπιστώνονται στο σημερινό σύστημα αξιολογήσεως του προσωπικού του ΠΝ, *«... δεν αποτελούν στοιχεία ικανά για την εξ ολοκλήρου απόρριψή του(...) Βελτιώσεις ...θα το καταστήσουν κατάλληλο, σύγχρονο και ικανό, για την αντικειμενική αξιολόγηση της απόδοσης των στελεχών του ΠΝ και της επιπλέον βελτίωσής τους*». Τελικά όμως κάποιες απ' τις προτάσεις τους φαίνεται πως, αποτελούσαν γενικότερη άποψη των στελεχών αλλά και της ηγεσίας και τις συναντάμε στη νομοθεσία. Αφού μεταξύ των άλλων αλλαγών στο ισχύον σήμερα σύστημα ο αξιολογούμενος λαμβάνει γνώση των φύλλων ποιότητός του.

Εξετάζουν επίσης στη μελέτη τα συστήματα που χρησιμοποιούν οι Γάλοι, Αμερικανοί και το ΝΑΤΟ για τις αξιολογήσεις των στελεχών τους «(...)*προκειμένου τα συμπεράσματα να ληφθούν υπόψη για τη βελτίωση του ισχύοντος συστήματος αξιολογήσεως του ΠΝ*». Δεν φαίνεται όμως να τους πολυαρέσουν, γιατί παρ' ότι εξάγουν συμπεράσματα δεν προτείνουν κάποια εφαρμογή στο σύστημα του ΠΝ.

Α6α.- ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΙΕΣ- Ο ΑΤΟΜΙΚΟΣ ΦΑΚΕΛΟΣ

Θα προσπαθήσουμε να δώσουμε ένα παράδειγμα «αξιολόγησης, κρίσης, αποστρατείας και επανάκρισης» μέσα από διατιθέμενο πλήρες αρχείο από ατομικό φάκελο στελέχους του ναυτικού[1]. Αφαιρώντας τα φορτισμένα στοιχεία μένουν τα γεγονότα και η παράθεση της αλληλογραφίας αυτής της υπόθεσης μπορεί να προσφέρει δείγμα των σχέσεων διαφορετικής νοοτροπίας στελεχών στις ΕΔ. Καθώς και δείγμα άσκησης διοικήσεως μεταδικτατορικά. Είτε η κάθαρση αφορά τα ΄΄σταγονίδια΄΄ (που στέριωσαν την ισχύ του Αβέρωφ μεταπολιτευτικά[2], σε συνέχεια της δύναμης που του είχε προσδώσει η ποδηγέτηση της οργάνωσης για το κίνημα του ναυτικού, και ο ρόλος του στην επαναφορά του Καραμανλή) είτε πολιτικοποιημένα στελέχη, που ιδεολογικά δεν ανήκαν στην κυβερνώσα παράταξη. Καταδεικνύεται πόσο εύκολα το σύστημα αξιολόγησης στελεχών των ΕΔ, παρέχει δυνατότητες άνετης αποβολής ανεπιθύμητων με ανεξέλεγκτες μεθοδεύσεις, εφ΄ όσον οι διαδικασίες γίνονται εν κρυπτώ. Η βαθμολογία και κρίση στα φύλλα ποιότητας παρέχουν τη δυνατότητα στον αξιολογούντα να εκμεταλλευτεί τη θέση του ως προϊσταμένου για να πλήξει υφιστάμενο που αντιπαθεί. Ή κάποιον του οποίου δεν αρέσει η πολιτική τοποθέτηση. Η αιτιολογία που παρατίθεται τυπικά στα έγγραφα και τις αποφάσεις κρίσεων κ.λ.π. δεν είναι πάντα η πραγματική. Ειδικά εάν το θέμα έχει ρίζες ιδιολογικοπολιτικές ή προσωπική αντιπάθεια και εχθρότητα.

Συνήθως όμως όλοι όσοι αποστρατεύονται πριν φτάσουν να εξαντλήσουν την ιεραρχία, προβάλλουν ως λόγους απομάκρυνσής τους, το ότι ήταν αντίθετοι ιδεολογικά με την κυβέρνηση. Σε κάποιο ποσοστό αυτό είναι πραγματικότητα, ειδικά στις επιλογές για τις λίγες ανώτατες θέσεις της ηγεσίας. Όσο όμως κατεβαίνουμε στους βαθμούς τόσο οι λόγοι αποστρατείας είναι και πιο ταυτισμένοι με την πραγματικότητα.

Η περίπτωση που παρουσιάζεται εδώ, αφορά διένεξη του προϊσταμένου αξιωματικού με έναν επιτελή του. Έχει ενδιαφέρον για τη διατριβή γιατί δίνει εικόνα από νοοτροπίες, χαρακτήρες, συνήθειες, διαδικασίες στις ΕΔ, όπως αυτές εμφανίζονται σε στελέχη των ΕΔ στη δεκαετία του 1980. Ανήκουν και οι δύο στους

και υπαξιωματικούς του ΠΝ ισχύει μεταπολιτευτικά η Παγία Διαταγή ΑΝ υπ' αριθ. 4-8/75 με θέμα ΄΄Ατομικά Έγγραφα Ανθυπασπιστών και Υπαξιωματικών΄΄.

[1] Στο διατιθέμενο αρχείο υπάρχουν τέσσερις πλήρεις ατομικοί φάκελοι. Του λοχαγού Γ.Παναγούλη όπως και του ταξίαρχου Τ.Μήνη παρουσιάζονται στο Δ΄Μέρος. Από τον τρίτο, που ανήκει στον γράφοντα, παίρνουμε εκείνα τα στοιχεία που κρίνονται χρήσιμα στη διατριβή και εξυπηρετούν το παρόν κεφάλαιο για τους τρόπους και μεθοδολογίες αποστρατειών σε ακραίες περιπτώσεις. Ο τελευταίος του Σ.Παπαγιάννη δεν χρησιμοποιήθηκε γιατί τα αντίγραφα που παραδόθηκαν από την αρμόδια υπηρεσία στρατιωτικών αρχείων κάλυπταν μικρό μόνο μέρος του εκτιμώμενου ως υπάρχοντος αρχείου με αποτέλεσμα να μην παρέχεται καθαρή εικόνα. Πρόκειται για αξιωματικό με πλούσια δράση και στην κατοχή, και στον εμφύλιο και αργότερα με καταδίκες σε θάνατο από στρατοδικείο, αποτάξεις , εξορίες κ.ο.κ. Βλ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ ο.π. για πλήρη στοιχεία στο βιβλίο του *Από Εύελπις Αντάρτης*.

[2] Βλέπε σχετικό εδάφιο από την συνέντευξη του Αλεξάκη (παράρτημα Β-ΙΙ).

υπηρετούντες στις 20-4-1967 και με δραστηριότητες επί καθεστώτος 1967-1974 αλλά και μετά. Τα γεγονότα που εξετάζουμε λαμβάνουν χώρα στα πλαίσια της ΣΕΘΑ τέλη της δεκαετίας του 1980. Κάποια στοιχεία για τη σχολή αυτή καταχωρούνται στο κεφάλαιο Β16στ για τις παραγωγικές σχολές. Ο επιτελής υποβάλλει αναφορά στον διοικητή του γράφοντας πως συζητείται από το προσωπικό ότι ο διοικητής χρησιμοποιεί πολιτικό τεχνικό προσωπικό της σχολής σε ώρες εργάσιμες στο σπίτι του. Ότι χρησιμοποιεί για προσωπικές και οικογενειακές ανάγκες αυτοκίνητα υπηρεσιακά, ότι έστειλε μετά έγκριση ΓΕΣ αυτοκίνητο πολυτελείας στο Βόλο για δήθεν υπηρεσιακούς λόγους, ενώ στην πραγματικότητα η κίνηση έγινε για μεταφορά του σκύλου του στην Αθήνα. Και καταλήγει γράφοντας *ότι «…προς προστασίαν της θέσης του διοικητού, του βαθμού του και της σχολής, προτείνεται η διενέργεια ΕΔΕ ώστε να …σταματήσει η νοσηρή αυτή κατάσταση…»* Ακολουθεί ΕΔΕ από τον Διευθυντή Σπουδών της ΣΕΘΑ, που είναι όμως υφιστάμενος του διοικητή. Εκτιμάται πως, το αποτέλεσμα της ΕΔΕ είναι ότι δεν διαπιστώθηκε τίποτε. Μάρτυρες ήταν εκτός του επιτελούς που έκανε την αναφορά, στρατεύσιμο προσωπικό, τεχνίτες και αξιωματικοί της σχολής, όλοι εξαρτώμενοι από τον καταγγελλόμενο. Ο διοικητής αρχίζει τις κινήσεις αντιπερισπασμού και προετοιμασίας των αιτιολογιών κακής βαθμολογίας στα φύλλα ποιότητας. Καλεί τον επιτελή του και παρουσία του διευθυντού σπουδών του λέει πως έχει *΄΄ιδιαίτερα φιλικές σχέσεις με ορισμένους μόνον σπουδαστάς΄΄*. Η παρατήρηση όμως σημαίνει πως ο διοικητής παρακολουθεί τους επιτελείς του και τους σπουδαστές της σχολής. Την ίδια ημέρα ο επιτελής υποβάλλει νέα αναφορά όπου, ζητάει να του πει ο διοικητής από πού γνωρίζει αυτά που του προσάπτει. Ο αναφέρων δεν ρωτήθηκε από το διοικητή του ποιον εννοούσε με τους χαρακτηρισμούς της αναφοράς του. Ο διοικητής της ΣΕΘΑ ήταν μυημένος στη μεταπολίτευση στην υπόθεση ΄΄πυτζάμα΄΄, και προέβη σε καταγγελία της. Συνεργάσθηκε στη συνέχεια με τις αρμόδιες υπηρεσίες. Ακολουθώντας για κάποιο διάστημα τις οδηγίες τους και αναφέροντας τις δραστηριότητες των συναδέλφων του ΄΄σταγονιδίων΄΄ του απριλιανού καθεστώτος. Υπενθυμίζεται πως η έκφραση ΄σταγονίδια καθιερώθηκε για να υποδηλώνει πως ελάχιστοι μόνον αμετανόητοι έχουν μείνει στις ΕΔ πιστοί στο καθεστώς της 21ης Απριλίου 1967. Γεγονός είναι πως ήταν από τους ελάχιστους μάρτυρες κατηγορίας, που τόλμησε να εμφανισθεί στο δικαστήριο. Ο Αλεξάκης στη συνέντευξή του καλύπτει αρκετά την υπόθεση εκείνη.[1] Ο επιτελής της ΣΕΘΑ αντιλαμβανόμενος πως μεθοδεύεται η δυσμενής κρίση του με αυτές τις παρατηρήσεις, ζητάει με αναφορά του να ενταχθούν όλα τα έγγραφα στον ατομικό του φάκελο. Η απάντηση του προϊσταμένου του είναι μία έντεχνη επανάληψη περί διακρίσεων, αλλά υποχρεώνεται να τις υποβάλλει όταν, γίνεται χρήση της πρόβλεψης σχετικού άρθρου του ΝΔ 178/69 που σέβεται επαρκώς. Τα γεγονότα διαδραματίζονται λίγο πριν τις ετήσιες κρίσεις των αξιωματικών. Ήδη ο διοικητής της σχολής έχει βαθμολογήσει δυσμενώς τον επιτελή του. Το δικό του φύλλο ποιότητας, χρησιμοποιεί το αρμόδιο συμβούλιο στις ετήσιες κρίσεις και τον αποστρατεύει. Παρ' όλον ότι με την αναφορά του και τις αποκαλύψεις για ατασθαλίες διατάσσεται ΕΔΕ, αλλά τον Μάιο του 1990, αφού πλέον έχει ολοκληρωθεί η αποστρατεία. Η μεθόδευση είναι αποτελεσματική επειδή, η ετήσια κρίση του αξιωματικού με βάση τα στοιχεία της αξιολόγησης, γίνεται το Μάρτιο. Χωρίς να ληφθεί καθόλου υπόψη πως, αυτός ο προϊστάμενος χρησιμοποίησε τη δυνατότητα για βαθμολογία ενός αξιωματικού για να εκδικηθεί, χωρίς ο τελευταίος να το ξέρει ώστε, να έχει δυνατότητα να αμυνθεί. Η ΕΔΕ για τα καταγγελλόμενα ως διαπραττόμενα από τον διοικητή της ΣΕΘΑ γίνεται από τον αντιστράτηγο Κυριαζόπουλο του ΓΕΕΘΑ/ΔΕΠΑΘΑ αλλά κανείς δεν την λαμβάνει υπόψη. Ανεξάρτητα από την προηγηθείσα ΕΔΕ του διευθυντού σπουδών της ΣΕΘΑ, που είχε απαλλάξει τον διοικητή, ο οποίος και τον είχε διατάξει να κάνει την εξέταση. Άγνωστο πως εξελίχθηκε η ΕΔΕ του Κυριαζόπουλου. Το πιθανότερο είναι να τέθηκε στο αρχείο αφού, ο καταγγέλλων αποστρατεύθηκε ενώ, από την άλλη πλευρά ποτέ δεν κλήθηκε να καταθέσει. Η επανάκριση έγινε από το ΣΑΓΕ, όπως προβλέπεται και επικυρώθηκε η αποστρατεία. Αργότερα προσφυγή στο Σ.τ. Ε (Συμβούλιο της Επικρατείας) απορρίφθηκε, αφού το τελευταίο δεν εξέτασε την ουσία, αλλά το τυπικό μέρος της όλης διαδικασίας. Η οποία, όταν επιθυμεί ο μηχανισμός των κρίσεων και αποστρατειών είναι άψογος, ακριβώς για να μην βρίσκει το Σ.τ.Ε τυπικό πάτημα και να τις απορρίπτει. Ενώ συνήθως στη συντριπτική πλειοψηφία των αποστρατειών, οι τύποι δεν πληρούνται ώστε οι προσφεύγοντες να έχουν το ευεργέτημα ενός ακόμα βαθμού, από τα διοικητικά δικαστήρια. Για τον συγκεκριμένο αξιωματικό όμως, ήταν άλλα τα τεκταινόμενα, όπως διαπιστώθηκε. Και τούτο γιατί την αφορμή για την αποστρατεία την εκμεταλλεύθηκε ο μηχανισμός της νέας εξουσίας των ΕΔ.[2] Όχι αναίτια αφού για περισσότερα από πέντε χρόνια (και ήταν πολλά για τέτοιες θέσεις) υπήρξε ο εισηγητής των μεταθέσεων στο ΓΕΝ από το 1981 και μετά. Πράγμα που είχε προκαλέσει την οργή αρκετών αλλά και κάποιες αναφορές στο όνομά του στη Βουλή ως παράδειγμα κομματισμού στις ΕΔ. Το ΠΑΣΟΚ, όπως και η Νέα Δημοκρατία πριν και μετά απ' αυτό, δεν δίστασαν καθόλου να ελέγξουν τις ΕΔ με

[1] Η αναφορά του επιτελούς καταλήγει θίγοντας τις διαδικασίες πληροφοριών τις οποίες προφανώς συντηρούσε ο διοικητής της σχολής. « *Επειδή το θέμα δεν είναι μόνον ζήτημα κοινωνικών σχέσεων (που πράγματι όπως και εσείς τονίσατε αφορά αποκλειστικά εμένα) αλλά άπτεται και του υπηρεσιακού περιβάλλοντος, που διαφαίνεται ότι εξακολουθεί να μολύνεται με διαδικασίες εξυπηρετούμενες από χαμερπή άτομα, παρακαλώ κατ' αρχήν να διαταχθούν τα υποκείμενα αυτά να σταματήσουν την παρακολούθησή μου… θεωρώ προσωπική προσβολή ότι, σε συνέχεια προφανώς της σχετικής αναφοράς, που έθιξε τη γνωστή σε σας νοσηρή κατάσταση, άθλιοι χαφιέδες έκριναν σκόπιμο για αντεκδίκηση να ενεργήσουν όπως σε άλλες εποχές είχαν μάθει να δρουν. Αυτούς τους χαφιέδες παρακαλώ τέλος να μου γνωρίσετε (εφ' όσον σας είναι γνωστοί) για να ασκήσω τα δικαιώματά μου με καθαρό και ευθύ τρόπο*».

[2] Η κυβέρνηση είναι της ΝΔ με ΥΕΘΑ τον Ι.Βαρβιτσιώτη.

δικούς τους ανθρώπους. Με τη λογική αυτή τοποθετείται ο ταξίαρχος Β. Βαρδάνης και ο γράφων σε θέσεις των κλάδων προσωπικού κρίσιμες για τις επιλογές και μεταθέσεις στελεχών. Από εκεί και μετά οποιαδήποτε επιλογή γινόταν που δεν ήταν αρεστή σε ιδεολογικά αντίπαλους του ΠΑΣΟΚ αποδιδόταν σε κομματικά κριτήρια. Και οι δύο αποστρατεύθηκαν στις ίδιες κρίσεις. Και οι δύο υπήρξαν στις πρώτες εκλογές της μεταπολίτευσης υποψήφιοι του πρωτοεμφανιζόμενου και πολλά υποσχόμενου τότε ΠΑΣΟΚ. Αμέσως μετά τις εκλογές ακολούθησαν οι επαναφορές των διωχθέντων επί δικτατορίας στελεχών και οι δύο επανήλθαν και σταδιοδρόμησαν ο ένας στο ΣΞ και ο άλλος στο ΠΝ μέχρι την αποστρατεία τους.

Όταν επομένως ο διοικητής της ΣΕΘΑ παίρνει την αναφορά με τις καταγγελίες του επιτελούς του, αγνοεί πως για να τον εξουδετερώσει, δεν χρειάζεται να μεθοδεύσει ακραίες διαδικασίες για τον συγκεκριμένο αξιωματικό. Εξ άλλου ο επιτελής αυτός λίγο ενωρίτερα είχε αρνηθεί να προλογίσει τον ΥΕΘΑ στη Σχολή που ήρθε να μιλήσει. Είχε ζητήσει να πουν στον Βαρβιτσιώτη προηγουμένως, πως η παρουσίασή του στους σπουδαστές γίνεται από τον αξιωματικό με τον οποίο, είχε ασχοληθεί προ ολίγων ημερών στη Βουλή σε συζήτηση περί κομματισμού στις ΕΔ. Όταν ενημερώθηκε ο Βαρβιτσιώτης για το ότι ο αξιωματικός αυτός μπορεί να αποστρατευτεί διότι υπάρχει άσχημο ΦΠ (Φύλλο Ποιότητας) και ρωτήθηκε σχετικά, η απάντησή του ήταν «*και τον φυλάτε ακόμα;*». Δεν είναι γνωστό εάν ενημέρωσαν τον ΥΕΘΑ πως το φύλλο ποιότητος ήταν ένα εκδικητικό έγγραφο, πως επί δικτατορίας είχε τον περισσότερο χρόνο στις φυλακές απ' όλους τους εν ενεργεία αξιωματικούς, πως λίγο πριν την αποστρατεία είχε υποστεί σοβαρό έμφραγμα και κατά παράδοση ποτέ δεν διώχνουν στελέχη κάτω από τέτοιες συνθήκες. Ούτε πως δεν έχει συμπληρώσει χρόνια για πλήρη σύνταξη. Ήταν μια εκκαθάριση από εμπάθεια. Επομένως ο διοικητής της ΣΕΘΑ απλά χρησιμοποιήθηκε και μάλλον ποτέ του δεν το κατάλαβε. Ο ατομικός φάκελος που εξετάζουμε, και από 'που προέρχεται η υπόθεση αυτή,περιλαμβάνει εκτός των φύλλων ποιότητας και όλες τις αναφορές, διαταγές, σημειώματα και κάθε έγγραφο που εκδόθηκε για το θέμα. [1] Αποστρατεύεται όμως και ο διοικητής της ΣΕΘΑ, άγνωστο για ποιους

---

[1] Ο ατομικός φάκελος του γράφοντος περιλαμβάνει τα έγγραφα της υπόθεσης αυτής στη ΣΕΘΑ, που υπήρξε η αφορμή για την αποστρατεία του από τη θέση του επιτελούς που κάλυπτε. (Όπου τα έγγραφα δεν αναφέρουν εκδότη είναι του επιτελούς) :

-Αναφορά από 4-10-1989 προς διοικητή ΣΕΘΑ που περιέχει τα καταγγελλόμενα και τα οποία συζητά το προσωπικό της σχολής.

–Ο Διευθυντής Σπουδών Ταξίαρχος Μιχαηλίδης αρχίζει την ΕΔΕ για τα καταγγελλόμενα στις 10-10-89

– Αναφορά του επιτελούς από 23-11-89 ζητάει να του γνωρίσει ο διοικητής του τους ΄΄χαφιέδες΄΄ που τον παρακολουθούν.

-Ο διοικητής ΣΕΘΑ υποβάλλει την έκθεση ικανότητας του επιτελούς του με βαθμολογία 7 (με άριστατο 10) σε οκτώ κρίσιμα προσόντα και στα υπόλοιπα 8 και 9 και σε κανένα 10. Στα ερωτήματα εάν τον θέλει ως επιτελή ή ως διοικητή απαντά ΟΧΙ. Σε τρισέλιδη συμπληρωματική, έκθεση, σπάνια για τέτοιου είδους έγγραφα, αφού προβάλει ιδιαίτερα το θέμα υγείας του, εμφανίζει διατυπωμένες με έντεχνο τρόπο αιτίες δυσμενούς κρίσεως όπως «(...)*συναναστρέφεται ορισμένους σπουδαστές που εμμέσως πλην σαφώς έχουν εκδηλωθεί ότι ανήκουν σε συγκεκριμένο πολιτικό χώρο…κατά την διάλεξη Παπαμάργαρη εδήλωσε πως ΄΄εμείς στο πολεμικό ναυτικό έχουμε από 20ετίας στήσει παράνομη οργάνωση που προωθεί τα συνδικαλιστικά μας θέματα…σε προφορική εντολή να προετοιμάσει σχέδιο κειμένου προσφωνήσεως του κ Υπουργού Εθνικής Αμύνης (...)παρεκάλεσε να εξαιρεθεί διευκρινίζοντας ότι στο παρελθόν όντας ο κ. Υπουργός στην αντιπολίτευση είχε κάνει επερώτηση που τον αφορούσε προσωπικά…»*. Προϊστάμενος του διοικητή στο ΓΕΕΘΑ (ο οποίος οφείλει να γράψει την άποψή του στις εκθέσεις ικανότητας) είναι ο αντιναύαρχος Θεοφιλόπουλος. Ο οποίος αντιλαμβάνεται τη μεθόδευση και κρατά θέση αξιοπρεπή και προσεκτική. Στην αμέσως επόμενη έκθεση ικανότητας ο διοικητής δεν επαναλαμβάνει την ίδια βαθμολογία 7 όπως στην προηγούμενη, αλλά βελτιώνει μερικά προσόντα σε βαθμό 8 (θεωρώντας τον Θεοφιλόπουλο αφελή) και στην ολιγόλογη πλέον έκθεση σημειώνει πως *«(...)η υγεία του δεν είναι σε καλή κατάσταση…οι εκπαιδευτικές του ικανότητες είναι μειωμένες και δεν ευρίσκονται στο ύψος των αναγκών της ΣΕΘΑ*.» Ο Θεοφιλόπουλος ως προϊστάμενος με υποχρέωση να αξιολογήσει στα ίδια φύλλα, γνωρίζει πλέον και σημειώνει στην έκθεση αυτή «*…για τα αναφερόμενα διατάχθηκε ΕΔΕ από Αντιστράτηγο(...)κρίνεται σκόπιμο τα αναφερόμενα στην τελευταία τακτική έκθεση ικανότητος …να συνεκτιμηθούν με το πόρισμα της ΕΔΕ*(...)». Είναι ευκαιρία να δούμε την αρνητική εικόνα των εκθέσεων ικανότητας που ένα στέλεχος του ναυτικού, ως εν προκειμένω, έχει στη σταδιοδρομία του. Προκύπτουν τα εξής από τα ΦΠ στον ατομικό φάκελο του επιτελούς που εξετάζουμε: Ο αντιπτέραρχος Μακέδος (προηγούμενος διοικητής στη ΣΕΘΑ)στην δική του αξιολόγηση είχε κάνει ένα καλό φύλλο χωρίς τίποτε το ιδιαίτερο. Τα προηγούμενα δεν είναι πάντα άριστα ή πολύ καλά. Μνημονεύονται από τις εκθέσεις ικανότητας μερικές αρνητικές επισημάνσεις μόνον. Προκύπτει αυτό που ήδη αναφέρθηκε. Πως η συνολική εικόνα που δίνει ο ατομικός φάκελος σταδιοδρομίας των στελεχών των ΕΔ, συνήθως δείχνει την πραγματικότητα. Κάπως έτσι ήταν τα πράγματα και για τον αξιολογούμενο, όπως φάνηκε εξ άλλου και στην υπόθεσή του επί δικτατορίας. *«…ενδιαφέρεται εξαιρετικά διά τας ανάγκας του προσωπικού πλην όμως η προσπάθειά του αυτή τον οδηγεί εις αμφιβόλου ορθότητος εισηγήσεις* (αντιπλοίαρχος Χατζηκωσταντής 1980*),…εν τη παρόδω του χρόνου απέβαλλε τας εγωϊστικάς τάσεις* (αντιπλοίαρχος Γκιτάκος 1979*)…ενίοτε η μετά πείσματος εμμονή του εις ορισμένας θέσεις μειώνει το πνεύμα συνεργασίας…*(Γκιτάκος 1979*)…δεν έχει απαλλαγεί εκ της πικρίας λόγω των ταλαιπωριών του…αναμειγνύεται εις θέματα πέραν της αρμοδιότητός του…χρειάζεται ειδικήν μεταχείρησιν (πλοίαρχος* Αντωνόπουλος 1979*)…υστερεί εις τους τύπους, τυγχάνει ιδεολόγος …και σεβαστόν ρομαντισμόν, ιδιότητες αίτινες τον καθιστούν εύτρωτον εις περίπτωσιν ατυχούς συνεργασίας* (πλωτάρχης Παπαχρήστου το *1977* προλέγοντας τα μέλλοντα να συμβούν*)…ακατάλληλος δι' οιανδήποτε θέσιν εν τω ΠΝ,…συμπλακείς μετά ιδιωτών…δημιουργήσας επεισόδια με αστυνομικά όργανα…αντιπειθαρχικήν αναφοράν…υβρίζων τας ΕΔ και την Κυβέρνησιν…γενικώς κρίνεται ως απαράδεκτος ως αξιωματικός (*αντιπλοίαρχος Βόσσος 1972 και πλοίαρχος Στεφανάδης συμφωνεί. Όσο για τη βαθμολογία αυτού του φύλλου αρκεί να σημειωθεί πως ο μεγαλύτερος βαθμός είναι το 8 στο ΄΄θάρρος της γνώμης΄΄ ενώ αρκετά από τα υπόλοιπα προσόντα κοσμούνται μέχρι και 2*) …εριστικότης του χαρακτήρα του (υποπλοίαρχος* Ψηφίας 1970*),…ζωηρός και υπερήφανος …μεθ' υπερβάλλοντος εγωϊσμού…δύσκολος προς συνεργασίαν…(υποπλοίαρχος* Σωτηρόπουλος 1968*)…»*. Του 1968 ήταν και η πρώτη δυσμενής εγγραφή, που βρήκε ο ενδιαφερόμενος στον ατομικό του φάκελο το 2002 που ζήτησε και έλαβε αντίγραφό του. Από τις εγγραφές αυτές γίνεται περίπου κατανοητός ο τρόπος με τον οποίο σημειώνονται τα δυσμενή στοιχεία για τα στελέχη του ΠΝ κατά τη σταδιοδρομία τους. Ο φάκελος δίνει τελικά συνολική εικόνα. Κάποιες υπερβολές μπορεί να περιέχονται αλλά η πλειοψηφία των αξιολογήσεων είναι κοντά στην πραγματικότητα. Δεν σημειώνονται τα εγκωμιαστικά του συγκεκριμένου φακέλου, επειδή τίποτα δεν πρόκειται να προσθέσουν στην εργασία. Επανερχόμενοι στο αρχείο της υπόθεσης ΣΕΘΑ συναντάμε:

– Ο επιτελής με αναφορά του από 19-2-1990 ζητά την προώθηση των αναφορών του στον ατομικό του φάκελο εν όψει ετησίων κρίσεων, μη γνωρίζοντας παρότι δικαιούται την έκθεση του διοικητή.

-Ο διοικητής ΣΕΘΑ με φ.400/8/0470 από 20-2-90 απαντά πως δεν προβλέπεται ένταξη τέτοιων αναφορών στους ατομικούς φακέλους.

λόγους και εάν σχετίζονταν οι λόγοι αυτοί με το περιεχόμενο της αναφοράς του επιτελούς του. Το φαινόμενο δεν είναι μοναδικό. Η ισχύουσα νομοθεσία παρέχει αυτές τις δυνατότητες ειδικά στις ΕΔ.

Η εξέλιξη των δύο εμπλακέντων στην υπόθεση αυτή δεν είναι άσχετη με την παρούσα εργασία. Ο τέως διοικητής της ΣΕΘΑ παρευρίσκεται αργότερα ένστολος στους κήπους του Προεδρικού μεγάρου στην εορτή για την πτώση της δικτατορίας. Που σημαίνει πως επανήλθε ως έφεδρος. Δεν ήταν όμως ο μόνος που δεν είχε καμία σχέση με την ουσία της εορτής στο χώρο εκείνο. Πολλοί προσκαλούνται και εορτάζουν την πτώση της χούντας, για τους οποίους όσοι γνωρίζουν, αναρωτιούνται γιατί εκτίθεται ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας φιλοξενώντας τους. Όσο για τον γράφοντα (ο επιτελής της ΣΕΘΑ), να σημειώσουμε πως η αποστρατεία του έγινε με τον βαθμό του αρχιπλοιάρχου αφού εν ενεργεία έφερε του πλοιάρχου. Αίτηση που είχε υποβάλλει για επανεξέταση των φύλλων ποιότητας του διοικητού του και ολοκλήρωση της ΕΔΕ εναντίον του, αποσύρθηκε μόλις διαπίστωσε τον τρόπο παροχών βαθμών και θεώρησε τη διαδικασία αυτή κύρια αιτία της απαξίωσης των στρατιωτικών. Επομένως μαζί με τον Ι. Σταθόπουλο είναι οι εν αποστρατεία αξιωματικοί των ΕΔ που διώχθηκαν επί δικτατορίας με φυλακίσεις, αποτάξεις κ.λ.π. και δε φέρουν τους καταληκτικούς βαθμούς των ειδικοτήτων τους και τίτλους επιτίμου.

- Ο επιτελής επανέρχεται στις 23-2-90 και ζητάει την ένταξη στον ατομικό του φάκελο των αναφορών διότι έτσι προβλέπεται από παρ.4. αρθρ.16 ΝΔ 178/69

-Ο διοικητής ΣΕΘΑ καθυστερεί τόσο, ώστε να μεσολαβήσει η δυσμενής κρίση, και στις 8-3-90 αντί να υποβάλει τις αναφορές προς ΓΕΝ, ώστε να ληφθούν υπόψη στις ετήσιες κρίσεις, τις στέλνει στο ΓΕΕΘΑ/ΔΠ και ΔΜ (Διεύθυνση Προσωπικού και Διοικητικής Μέριμνας) με φ. 400/12/0561.

–Ο Αρχηγός του ΓΕΝ Λαγάρας στις 9-4-1990 με ΓΕΝ/Β3-Ι φ. 409/48/90 υποβάλλει στον Α/ΓΕΕΘΑ την έκθεση ικανότητος του αξιωματικού συνταγμένη από τον διοικητή ΣΕΘΑ καθώς και όλα τα υπόλοιπα έγγραφα της ιστορίας αυτής (αναφορές, ΕΔΕ κ.λ.π.) και σημειώνει «*…εκτιμάται ότι τα αναφερόμενα στα ανωτέρω έγγραφα, εκφεύγουν του κύκλου της απλής αξιολογικής κρίσεως και συνιστούν καταγγελίες για τις οποίες η Διοίκηση δεν νομιμοποιείται να αδρανήσει προκειμένου να διασφαλίσει την εύρυθμη λειτουργία της Υπηρεσίας, την υπηρεσιακή τάξη και την στρατιωτική πειθαρχία…*». Δεν γνωρίζουμε τη συνέχεια της πρότασης Λαγάρα αλλά και από το κείμενο δεν γίνεται αντιληπτό ποιον τοποθετεί στη δυσμενή θέση από τους δύο εμπλεκόμενους. Οι καταγγελίες πάντως αφορούσαν τον υποστράτηγο, αλλά και τα περί πειθαρχίας κάλλιστα μπορούν να αποδοθούν στον πλοίαρχο.

–Στις 9-5-1990 ο πλοίαρχος κρίνεται δυσμενώς και κοινοποιείται η κρίση του με ΓΕΝ Β3-ΙΙΙ φ.416.12/513/90 από 21-5-90 με το οποίο ερωτάται εάν επιθυμεί να τεθεί «*…εκτός οργανικών θέσεων για συμπλήρωση του χρόνου που απαιτείται για πλήρη σύνταξη…*». Μέλη του συμβουλίου κρίσεων είναι οι Λαγάρας, Θεοφιλόπουλος, Παλούμπης, Βασιλείου, Σκουριώτης και Τελειούδης. Με κανέναν δεν υπήρχε προηγούμενο ενώ οι πέντε από τους έξη ανήκαν και στην οργάνωση του ΄΄κινήματος του ναυτικού΄΄. Είχαν επομένως κάποιας μορφής αντιχουντική ‘’συγγένεια’’ με τον πλοίαρχο.

–Ο δυσμενώς κριθείς, έχοντας εισπράξει την ψυχρολουσία, διότι όπως όλοι δεν περίμενε να αποστρατευτεί, και θεωρώντας, όπως οι περισσότεροι τότε, ευτελισμό να υπηρετήσει ως ΕΟΘ (Εκτός Οργανικών Θέσεων), απαντά αρνητικά με υπεύθυνη δήλωση στις 5-6-90. Βρίσκεται εκτός ΕΔ και σε ένα μήνα του στέλνουν στο σπίτι του ένα θυρεό της ΣΕΘΑ για αναμνηστικό της υπηρεσίας του στο ΠΝ και στη ΣΕΘΑ ειδικά. Η δυσμενής κρίση έχει ως αιτιολογία τμήματα της έκθεσης του διοικητού της ΣΕΘΑ και πρόσθετα από την έκθεση αποδόσεως στη ΝΣΠ. Έτσι αποστρατεύεται με αιτιολογίες δύο διοικητών επιτελικών σχολών, που ο ίδιος θεωρεί πως, αποτέλεσαν τα καλύτερά του χρόνια στις ΕΔ.

–Στις 3-9-1990 με αναφορά του προς ΓΕΝ ζητά την επανάκρισή του και το ΣΑΓΕ απορρίπτει ως αβάσιμη την προσφυγή του με ψήφους 4 έναντι 1 (προφανώς του Α/ΓΕΝ) με αριθ. Απόφασης 34/26-3-91.

–Στις 23 Ιουλίου 1991 προσφεύγει στο Συμβούλιο της Επικρατείας (Σ.τ.Ε) για ακύρωση της δυσμενούς κρίσης με διάφορα έγγραφα περί αντιστασιακής δράσης, περί εμπάθειας του διοικητού κ.λ.π.

–Στις 12-1-1995 το ΓΕΝ/Β3-ΙΙΙ με φ. 453.1/6/95 στέλνει στο Σ.τ.Ε τον ατομικό φάκελο του αξιωματικού και με ένα κατατοπιστικό κείμενο στηρίζει στην ουσία τη δυσμενή κρίση και μάλιστα με προσεκτικό τρόπο. Ο συντάκτης του εγγράφου και εκείνος που το υπέγραψε, δεν επιθυμούν να υπάρξει ευμενής αντιμετώπιση στο Σ.τ.Ε. Δεν επιδιώχθηκε στην έρευνα να διαπιστωθεί γιατί αυτή η ασυνήθιστη μικρότητα. Το έγγραφο αυτό είναι καταλυτικό για την εξέλιξη της προσφυγής, που εκδικάστηκε μετά πέντε χρόνια από την προσφυγή. Υπογράφει ο αρχιπλοίαρχος Γ. Ιωαννίδης Διευθυντής Κλάδου Β΄(ο μετέπειτα Α/ΓΕΝ). Με αυτόν τον τρόπο έβαλε και αυτός την σφραγίδα του σε μια καλοστημένη, καλοσχεδιασμένη, αποβολή των τάξεων των ΕΔ ενός στελέχους, αποκλείοντας την ευμενή αντιμετώπιση από το Σ.τ.Ε. Πιθανότατα πιστεύοντας πως, έτσι συνηγορεί στην κρίση τέως συναδέλφων του συμβουλίου κρίσεως. Όλα εκείνα τα στελέχη έχουν τη γενικότερη εκτίμηση του ΠΝ. Η ακροτελεύτια παράγραφος στο έγγραφο του Ιωαννίδη καλύπτει, χωρίς να χρειάζεται ούτε να ωφελεί, και την περίπτωση στα μέλη του συμβουλίου κρίσεων «*…να εμφιλοχωρήσουν παράγοντες προσωπικής αντιπάθειας ή πλάνης, με αποτέλεσμα να διαφοροποιήσουν την αντικειμενική κρίση, που επιβάλλεται από τις σχετικές διατάξεις…*». Δεν υπήρχε τέτοια περίπτωση γιατί ο κρινόμενος με κανέναν από το συμβούλιο δεν είχε πρόβλημα. Απλά τους διαβιβάσθηκε η έκφραση του Βαρβιτσιώτη «*καλά και τον φυλάτε ακόμα;*». Όσο για τον Ιωαννίδη, δεν δικαίωσε με το κείμενο αυτό του εγγράφου, εκείνους που τον θέλουν ως τον αξιωματικό, που δεν πιάνεται από πουθενά, γλιστράει από παντού, δεν εκτίθεται, δεν παίρνει σαφή θέση σε πράγματα που καίνε. Υπάρχουν στην πυραμίδα των αξιωματικών που μελετάμε, αρκετοί όπως ο Ιωαννίδης. Τέτοιες είναι οι περιπτώσεις που οι πολιτικές ηγεσίες επιθυμούν για αρχηγούς στις ΕΔ. (Άρθρο Ζούλα στην Καθημερινή 7-6-2003, όπου δίνει τη σωστή διάσταση στους επιθυμητούς για υφιστάμενους). Γι’ αυτό και σύστομα ξεχνιούνται.

Α7.-ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ/ ΠΟΛΕΜΙΚΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ (ΒΝ/ΠΝ)

Για τη θεσμική θωράκιση των ΕΔ μετά το Σύνταγμα σειρά έχουν οι Νόμοι, τα Ψηφίσματα, τα Νομοθετικά Διατάγματα και οι Αναγκαστικοί Νόμοι. Που περιχαρακώνουν με την αντίστοιχη ισχύ τα θέματα που καλύπτουν και εν προκειμένω τους στρατιωτικούς και ό,τι τους αφορά. Για το Πολεμικό Ναυτικό προ-τελευταίο[1] γραπτό κείμενο της εξουσίας στην κλίμακα των ισχυρών εγγράφων/ αποφάσεων είναι οι ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ[2] ΝΑΥΤΙΚΟΥ. Οι ισχύουσες σήμερα κυρώθηκαν και τέθηκαν σε εφαρμογή σε δύο φάσεις από το 1993.[3] Μέχρι τότε ίσχυαν αδιάλειπτα αυτές που θα εξετάσουμε εδώ, διότι αφορούν την περίοδο από την έναρξή τους το 1955 και μετά[4]. Υπάρχουν πολλές και μεγάλες διαφορές στις δύο εκδόσεις. Τις χωρίζουν σαράντα χρόνια, η μετεμφυλιακή περίοδος, η δικτατορία 1967-74 και η μεταπολίτευση. Οι διαφορές αυτές δεν έχουν ενσωματώσει τις επιπτώσεις από τα γεγονότα της αντίστοιχης περιόδου. Είναι εμφανής η απουσία ακραίων ΄΄διατάξεων΄΄ που αφορούν το προσωπικό και θα αναφερθούν παρακάτω. Δανειζόμαστε από την τελευταία έκδοση του 1993 τον σκοπό των διατάξεων, όπως ακριβώς είναι διατυπωμένος. Είναι εμφανές πως αφορά και τις προηγούμενες εκδόσεις. Οι πρώτες απλά ανέφεραν πως πρόκειται περί ΄΄*Κανονισμού Εσωτερικής Λειτουργίας του Βασιλικού Ναυτικού*΄΄. Το ΄΄*Σκοπό και Ισχύ των Διατάξεων του Πολεμικού Ναυτικού*΄΄ αναφέρει στην αρχή. [5]

Περιοριζόμαστε στην παράθεση/ εξέταση των μεταπολεμικών διατάξεων που αφορούν την επίμαχη μετεμφυλιακή περίοδο και ίσχυσαν για πενήντα χρόνια. Και τούτο επειδή με τις διατάξεις αυτές ανδρώθηκαν και υπηρέτησαν όλα τα στελέχη του ΠΝ εν ενεργεία στις 20 Απριλίου 1967 που ερευνούμε. Το ογκώδες βιβλίο με τα τριάντα εννέα κεφάλαια ξεκινά με την ΄΄(...)*πρόταξη των περί Ναυτικής Δικαιοσύνης εν είδη ευρετηρίου μετά περιλήψεως των σχετικών Νόμων διά την πλέον πρόσφορον ανεύρεσιν των ισχυόντων εις εκάστην περίπτωσιν…και αποτελεί ανεξάρτητον τμήμα των διατάξεων…*΄΄. [6] Επισημαίνονται τα σημεία εκείνα, που σχετίζονται με την παρούσα εργασία:

Επαναλαμβάνει (το κείμενο που παρουσιάζουν οι διατάξεις περί ναυτικής δικαιοσύνης) την άποψη του Κοριζή όταν εισηγείται ΄΄στην Α.Μ. τον Βασιλέα το 1941 την υπογραφή του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα πως « …*ο ΣΠΚ προνοεί αφ' ενός την από πάσης φθοροποιού ενεργείας προφύλαξιν των Ενόπλων Δυνάμεων και αφ' ετέρου διασφαλίζει την εν αυταίς τάξιν και πειθαρχίαν*…» (σελ. 3 παρ. Α΄2).

Στο κύριο σώμα και στα γενικά καθήκοντα της διοικήσεως ως προς το προσωπικό ορίζει (άρθρ.0403) πως *«(...)επιμελείται της ηθικής, σωματικής και υλικής ευεξίας του προσωπικού…επιβάλει πειθαρχίαν και ευπρέπειαν…επιμελείται της εξυψώσεως του θρησκευτικού αισθήματος διά της ανελλιπούς εκπληρώσεως των θρησκευτικών καθηκόντων και του εκκλησιασμού ως και της τηρήσεως των εθνικών παραδόσεων(...)».* Η υποχρέωση της διοικήσεως για την ηθική, παίρνει όλα αυτά τα χρόνια διάφορες ερμηνείες, κατά το δοκούν του διοικούντος. Ποτέ όμως έξω από τις κρατούσες αντιλήψεις της κοινωνίας περί ηθικής, εφ' όσον τα πράγματα δεν εξωθούνται σε σκάνδαλο. Το περί ΄΄ηθικής ευεξίας΄΄ είναι και δυσνόητο και ανεξήγητο. Δεν γίνεται να ερμηνεύσει κανείς την πρόθεση του συντάκτη της διάταξης αυτής. Η ''σωματική ευεξία'' εύκολα

---

[1] Τελευταίο είναι η ΄΄ Παγία Διαταγή΄΄ ή ΄΄Διαταγή Μονίμου Φύσεως΄΄. Που εξετάζει θέματα σοβαρά και η ισχύς της διαρκεί για αρκετό διάστημα μέχρι να αναθεωρηθεί ή να καταργηθεί εάν ο λόγος ισχύος της εξέλιπε. Σε εκτέλεση όλων των παραπάνω (Συντάγματος, Νόμων κ.λ.π.) εκδίδονται τέλος οι απλές γραπτές ή προφορικές Διαταγές για την καθημερινή λειτουργία με τόση ισχύ και διάρκεια όση διαρκεί η υλοποίησή τους και τα αποτελέσματά της..

[2] Βασιλικού ή Πολεμικού Ναυτικού ανάλογα με την ισχύουσα πολιτειακή κατάσταση.

[3] Το Α΄ Μέρος με Προεδρικό Διάταγμα υπ' αριθμ. 210/93 (ΦΕΚ 89/28-5-93). Το Β΄ Μέρος με δύο Υπουργικές Αποφάσεις: α) Την ΓΕΝ/Β1-Ι Φ 002.1/10/93/6-10-93 (για τα κεφάλαια 31ο –44ο) και β) Την ΓΕΝ/Β1-Ι Φ ΟΟ2.1/3/95/17-4-95 (για τα κεφάλαια 45ο-53ο).

[4] Οι προηγούμενες ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ Β. ΝΑΥΤΙΚΟΥ τέθηκαν σε ισχύ κατά κεφάλαια μεταπολεμικά με μια σειρά αποφάσεων του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού στο διάστημα από 15 Ιαν 1955 με πρώτη απόφαση την αριθ.30296/2/55 και τελευταία την αριθ. 020218/5/57 από 19 Σεπ.1957 του ΥΕΘΑ/ ΓΕΝ. Αυτές οι αποφάσεις εκδόθηκαν σε εκτέλεση του άρθρου 25 παρ.1β του ΝΔ 2387/1953(ΦΕΚ 108 Α /1953). Μέχρι τότε ίσχυε ο Κανονισμός Εσωτερικής Υπηρεσίας Βασιλικών Πλοίων (Κ.Ε.Υ.Β.Π.) που είχε περιβληθεί ισχύ Βασιλικού Διατάγματος από 21.2.1938 (σύνολο 751 άρθρα σε τριάντα εννέα Κεφάλαια)

[5]Στο Μέρος Α΄, Κεφάλαιο 01, Προοίμιο, Άρθρο 0101 και παρ. 1 των διατάξεων του 1993 αναφέρει πως : «*Οι Διατάξεις του Πολεμικού Ναυτικού, αναφερόμενες στη συνέχεια ως Διατάξεις ΠΝ, αποτελούν το κύριο καταστατικό, ρυθμιστικό και περιβεβλημένο με ισχύ Νόμου κείμενο, το οποίο καθορίζει τις εξουσίες των κλιμακίων Διοικήσεως και τα αντιστοιχούντα καθήκοντα, ευθύνες και υποχρεώσεις τους, ρυθμίζει τις σχέσεις μεταξύ των διαφόρων Διοικήσεων δια την εύρυθμη λειτουργία τους και διέπει τους κανόνες στρατιωτικής συμπεριφοράς και πειθαρχίας του στρατιωτικού προσωπικού, που υπηρετεί… Οι Διατάξεις του ΠΝ αντλούν την έννομη ισχύ τους από τον νόμο περί ΄΄Υπουργείου Εθνικής Αμύνης και των οργάνων της Ανωτάτης Διοικήσεως και ελέγχου των Ενόπλων Δυνάμεων΄΄».* Πρόκειται για το Ν 660/77 « Περί Υπουργείου Εθνικής Αμύνης» (ΦΕΚ Α΄218/77). Είναι ο Νόμος που έρχεται αμέσως μετά τη μεταπολίτευση να περιορίσει τις ΕΔ στους στρατώνες. Κύρια όμως να μεταφέρει από τα όργανα που είχαν υπερτροφοδοτηθεί από το απριλιανό καθεστώς με εξουσίες και αρμοδιότητες, εκείνες που ο Βερέμης αποκαλεί *«...χουντικούς πειραματισμούς...».* Σύμφωνα με τον ίδιο στο *Ο Στρατός στην Ελληνική Πολιτική,* Κούριερ Εκδοτική, Αθήνα 2000 σ.278 *«...με το Νόμο αυτό {*τον 660Αυγ.1977*}η Κυβέρνηση ήταν η μόνη υπεύθυνη για την εθνική άμυνα...το Ανώτατο Συμβούλιο Εθνικής Αμύνης (ΑΣΕΑ και αργότερα ΚΥΣΕΑ)...είχε ως έργο τη χάραξη της αμυντικής πολιτικής, διόριζε...»* τους αρχηγούς των επιτελείων, και έπαιρνε τις περισσότερες από τις υπόλοιπες σημαντικές αποφάσεις επί στρατιωτικών ζητημάτων. Οι αρμοδιότητες των αρχηγών των επιτελείων όπως και του ΥΕΘΑ καθορίζονται πλέον με βάση τη λογική της κυριαρχίας του δεύτερου στους πρώτους. Αυτό δεν εμπόδισε να κλονισθούν οι σχέσεις των υφισταμένων αρχηγών επιτελείων με τους πολιτικούς προϊσταμένους τους ΥΕΘΑ. Κυρίως στις επιλογές με επαναφορές αποστράτων για αρχηγούς, αλλά και στην τελευταία κρίση με τις επιλογές ΥΕΘΑ Παπαντωνίου για τον αρχηγό του ΠΝ το 2001 όπως περιγράφεται σε άλλο σημείο.

[6] Βλ. παρ.5 ΥΕΘΑ/ ΓΕΝ Αριθ. 30296/2/55/15-1-1955 με την οποία απόφαση ο τότε Α/ΓΕΝ Π. Λάππας έθεσε σε ισχύ το πρώτο μέρος των Διατάξεων.

μεταφραζόταν σε ποδόσφαιρο, γυμναστική και αγώνες μεταξύ των κλάδων των ΕΔ, των παραγωγικών σχολών, των διαφόρων μονάδων. Εκεί όλοι ξεσπούσαν τον ΄΄κλαδικό΄΄ σωβινισμό και συχνά, ειδικά στο ποδόσφαιρο, τα πράγματα κατέληγαν και σε συγκρούσεις. Ήταν τόσο βίαιες αυτές οι συγκρούσεις ώστε, το ετήσιο πρωτάθλημα ποδοσφαίρου των παραγωγικών σχολών των ΕΔ διακόπηκε και έπαυσε να διεξάγεται, μετά έναν πανηγυρικό ξυλοδαρμό μεταξύ Ναυτικών Δοκίμων και Ευελπίδων επί δικτατορίας. Η ΄΄υλική ευεξία΄΄ πιθανότατα αφορούσε το οικονομικό μέρος της υποχρέωσης, δηλαδή τη μισθοδοσία, τα εκτός έδρας, τα επιδόματα. Για την οποία όμως,και κύρια στο ΠΝ, συνέβαινε ακριβώς το αντίθετο της ευεξίας. Αφού οι απολαβές των στελεχών προσέχθηκαν μόνον επί δικτατορίας και με στόχο να φέρουν κοντά τους στρατιωτικούς. Όσο για το θρησκευτικό συναίσθημα και την τόνωσή του με τον εκκλησιασμό[1] και άλλες εκδηλώσεις, εδώ πράγματι η διοίκηση σε όλα τα επίπεδα έδειξε ιδιαίτερο ενθουσιασμό. Στα εβδομαδιαία προγράμματα, στις σχέσεις με τους Μητροπολίτες και την εκκλησία γενικότερα, τους αγιασμούς, την υποχρέωση για εξομολόγηση των σπουδαστών των παραγωγικών σχολών, τη σύμπλευση και συμπαράσταση εκατέρωθεν. Παράλληλα οι Διατάξεις προβλέπουν (άρθρο 1811) τα καθήκοντα του Ιερέα του Β. Πλοίου ή της Ν. Υπηρεσίας [2]. Εκτός των ιερουργιών, του παραδείγματος που πρέπει να δίνει κ.ο.κ. «(...)*κύριον έργον του ιερέως είναι η παροχή θρησκευτικής βοηθείας εις επικαλουμένας ταύτην ….θρησκευτικών ομιλιών…διαλέξεις και επί θεμάτων σκοπούντων την ηθικήν διαπαιδαγώγησιν των ανδρών*…». Οι προβλέψεις καλύπτουν ευρεία γκάμα δραστηριοτήτων των ιερέων, γεγονός που δείχνει την σημασία, που δίνουν οι συντάκτες τους στο ζήτημα της θρησκείας και της χριστιανικής εκκλησίας. Είναι άξιο ιδιαίτερης προσοχής το θέμα των σχέσεων στρατού και εκκλησίας στη χώρα μας. Παρ' όλο που υπήρξαν και περιπτώσεις έντονων διαφωνιών, που στο τέλος όμως τακτοποιούνταν. Η σύγκρουση του Πειραιά Χρυσοστόμου μετά του Αθηνών Ιερωνύμου στα πλαίσια της οποίας υπήρξε και αντίστοιχη μεταξύ του Ναυτικού και του Χρυσοστόμου, είναι ενδεικτική των ισορροπιών, που το καθεστώς προσπαθούσε να κρατήσει με την εκκλησία και τους δεσποτάδες. Ο Μαργαρίτης περιγράφει ως Αρχηγός του Ναυτικού με αναφορά του προς τον ΑΕΔ ιστορικό υποθέσεως με θέμα « *Συμμετοχή Μητροπολίτου Πειραιώς εις εορτήν Ναυτικού 6ης Δεκεμβρίου*»[3]. Τελικά υπερίσχυσε το ΠΝ και οι συμπαρομαρτούντες δύο Αντιπρόεδροι της Κυβερνήσεως, η ΑΕ ο Αντιβασιλεύς κ.λ.π. Η υπόθεση έληξε με απλό τηλεφώνημα του σκληρού Μητροπολίτη προς τον Διοικητή ΣΝΔ τον οποίο και ΄΄*…επετίμησεν διότι αυτός ήτο ο εμπνευστής της όλης κινήσεως περί μη συμμετοχής του εις την τελετήν εν ΣΝΔ*…΄΄. Διοικητής ΣΝΔ που προσπαθεί να συνετίσει και ηρεμήσει τον εξαγριωμένο Μητροπολίτη Πειραιά, χωρίς να τα καταφέρει, είναι ο πλοίαρχος τότε Θ. Μανωλόπουλος, που τον συναντάμε και αλλού στην έρευνα. Υπασπιστής ΄΄της ΑΕ του Αντιβασιλέως΄΄ είναι ο υποπλοίαρχος Ν. Φωστιέρης που και αυτός ενεπλάκη με τον επιθετικό Μητροπολίτη Πειραιώς. Και οι δύο υπέβαλλαν σχετικές με το θέμα αναφορές, που τις διαβιβάζει ο Μαργαρίτης στον ΑΕΔ, πλην όμως δεν στάθηκε δυνατόν να εντοπισθούν.

Οι Μητροπολίτες επί χούντας (παρ' ότι η τελευταία απέλυσε κάποιους και άλλους ανέδειξε), δεν ήταν και τόσο εύκολοι στην αντιμετώπισή τους. Ο ανώτερος κλήρος πάντα βλέπει τις ΕΔ και την ηγεσία του ως αδελφό μηχανισμό, εξίσου ισχυρό με τους ίδιους. Με τον οποίο δεν παραλείπει να συντηρεί κλειστές σχέσεις. Κεκτημένα δικαιώματα και συνήθειες δεν τις παραδίδει εύκολα, όπως φάνηκε στο περιστατικό της ΣΝΔ που ανήκει στην περιοχή του Πειραιώς. Κάθε Κυριακή αντιπροσωπείες από τα πληρώματα των πλοίων πρέπει να εκκλησιάζονται. Ειδικά όμως οι σπουδαστές των σχολείων εκτός των άλλων πρέπει και να εξομολογούνται(...)[4]. Όλες οι ενάρξεις σχολείων, οι παραλαβές μονάδων, οι εθνικές γιορτές, οι λιτανείες

---

[1] Στο άρθρο 2812 παρ.9, και στις ειδικές διατάξεις για τις επιθεωρήσεις προσωπικού που γίνονται σε παράταξη και έχει χαρακτήρα επίσημο, τυπικό και ενίοτε με παρουσία ιερέα για την προσευχή, προβλέπεται πως «*…καθ' ήν ώραν απαγγέλλονται …άπαντες ποιούσι το σημείον του Σταυρού*(...)». Η πρόβλεψη αυτή, χωρίς να διογκώνεται η σημασία της, δεν δείχνει παρά την τάση για ομοιομορφία στις τελετές τέτοιου τύπου. Αλλά και την υπερβολή, που θέλει να προνοούν οι διατάξεις και για το πότε θα κάνουν το σημείο του σταυρού οι ένστολοι.

[2] Στις μεγάλες μονάδες και αρχηγεία προβλέπεται η τοποθέτηση ιερέων και κύρια όπου ο αριθμός των υπηρετούντων είναι σημαντικός (π.χ. στο Ναύσταθμο Σαλαμίνας, στη Διοίκηση Ναυτικής Εκπαίδευσης, στα κέντρα εκπαιδεύσεως νεοσύλλεκτων, στις παραγωγικές σχολές κ.λ.π.). Όσον αφορά τα πλοία, ίσως να πρόβλεπαν παλαιότερα για τα Θωρηκτά και καταδρομικά.

[3] Βλέπε Απόρρητον- Προσωπικόν ΑΝ/ Γραφείον Αρχηγού/ αριθ.00503/69/11-12-1969 Προς ΑΕΔ όπου ο Μαργαρίτης περιγράφει: «(...)*ως εκ της γνωστής στάσεως του Μητροπολίτου Πειραιώς δεν του εστάλη πρόσκλησις όπως παραστή εις την επί τη εορτή Αγίου Νικολάου εις ΣΝΔ…επρόκειτο να ιερουργήσει ο Μητροπολίτης ΕΔ(...) ο Πειραιώς απετάθη εις τον Διοικητήν ΣΝΔ (...)και εις Αρχηγείον Ναυτικού δηλών ότι δεν θα επιτρέψει ούτε εις τον Μητροπολίτην ΕΔ ούτε εις τον ιερέα(...) να ιερουργήσει χρησιμοποιών παν μέσον…γνωστού όντος του χαρακτήρος του(...) ενημερώθη ο Αος Αντιπρόεδρος..όστις διέταξεν(...) εν όψει της υπ' αυτού καταβαλλομένης προσπαθείας συμφιλιώσεως του κ. Χρυσοστόμου μετά του (...)Αρχιεπισκόπου αποσταλή πρόσκλησις… ο Διοικητής ΣΝΔ προσεκόμισεν (...)ίνα εξηγήσει (...)ότι ούτος θα παρίστατο μεταξύ των επισήμων…δεν κατόρθωσεν να τον πείσει…άφησεν να διαφανεί …θα ήρχετο εις σύγκρουσιν με την Κυβέρνησιν….υφ' οιασδήποτε συνθήκας ούτος θα ιερουργούσε εις την ΣΝΔ…ετέθησαν υπ όψιν Βου Αντιπροέδρου… δεν θα του επετρέπετο η είσοδος εις ΣΝΔ….η αντίδρασις του Μητροπολίτου Πειραιώς ήτο να εκμανεί (...)και να δηλώσει (...)ότι εάν παρεμποδίζετο θα εκάλει τους ανταποκριτάς των ξένων πρακτορείων και τηλεοράσεων και την Δευτέραν όλος ο κόσμος θα έβλεπε πως καταδυναστεύεται η εκκλησία της Ελλάδος…επεκοινώνησα προσωπικώς …εις μάτην…μου επανέλαβεν …τους αυτούς χαρακτηρισμούς περί Αρχιεπισκόπου, Μητροπολίτου ΕΔ, μη εγκυρότητος του Νόμου περί Μητροπολίτου ΕΔ, αποφάσεώς του να αγωνισθεί διά την εκκλησίαν κ.ο.κ….ετηρήθη ενήμερος η ΑΕ ο Αντιβασιλεύς*…».

[4] Επιστολή Ν.Τζοβλά από 18 Μαρτίου 2003 συμπληρωματική της συνέντευξής του. Ο Ν. Τζοβλάς σε γράμμα του επισημαίνει πως *«….κατά την διάρκεια της επταετίας στις στρατιωτικές σχολές και ιδιαίτερα στη ΣΑΥΝ η προσπάθεια για την …ανάταση του θρησκευτικού συναισθήματος ήταν τεράστια δεδομένου ότι, απευθυνόταν σε ηλικίες από 12 έως 16 ετών παιδιά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η υποχρέωση σε εκκλησιασμό κάθε Κυριακή με καταλόγους τάξεων. Επίσης και η εξομολόγηση ήταν υποχρεωτική με βάση τους καταλόγους*

έχουν τις επίσημες στολές των στρατιωτικών δίπλα στις αντίστοιχες των ιερωμένων. Ένοπλα τμήματα αποδίδουν τιμές αρχηγού κράτους σε αφίξεις, περιφορές και αναχωρήσεις εικόνων από φημισμένα μοναστήρια.

Δεν υπάρχει θρησκοληψία, στα στελέχη ειδικά του ΠΝ. Είναι όμως αρκετοί εκείνοι που συνδέουν τη θρησκεία με την πεποίθηση, πως οι ΕΔ πρέπει να είναι κοντά στην εκκλησία. Οι ίδιοι πιστεύουν πως ο ρόλος της εκκλησίας (αδιακρίτως και σε όλα τα επίπεδά της), υπήρξε πολύ σπουδαίος στην επανάσταση του 1821 και στους υπόλοιπους αγώνες του Έθνους. Η επίσημη εκκλησία χάιδεψε τη δικτατορία,[1] και όχι απλά την ανέχθηκε. Στη μεταπολίτευση κανένα από τα επίσημα όργανά της δεν έκρινε σκόπιμο να δικαιολογήσει τη στάση της πλειοψηφίας του ανώτερου κλήρου και της ΄΄ιεράς συνόδου΄΄ τα χρόνια εκείνα.[2] Ο νυν Αρχιεπίσκοπος σε σχετική ερώτηση απάντησε πως τότε διάβαζε και δεν έμαθε για βασανιστήρια. Ήταν όμως γραμματέας του Αρχιεπισκόπου και είχε αντιμετωπίσει αντιπροσωπείες από Μάνες εξόριστων και κρατουμένων στην ΕΣΑ και τις φυλακές.[3] Η Παπαδάκη περιγράφει τις προσπάθειες των γυναικών των συλληφθέντων τους πρώτους μήνες μετά το πραξικόπημα, στην αρχή να εντοπίσουν και μετά να πιέσουν για απελευθέρωση των συζύγων και παιδιών τους. Μεταξύ των άλλων επισκέφθηκαν την αρχιεπισκοπή όπου ο μεν Χατζηφώτης τις απέπεμψε, ο δε Χριστόδουλος, (τότε γραμματέας του αρχιεπισκόπου της χούντας Ιερωνύμου και τώρα Αρχιεπίσκοπος) φέρθηκε ευγενικά και παρέλαβε το υπόμνημα. Επομένως γνώριζε πολύ καλά τα τεκταινόμενα επί δικτατορίας και λόγω ιδιότητας στην αρχιεπισκοπή. Η ουδετερότητα, που κρατά υποτίθεται η εκκλησία σε θέματα πολιτικής, δεν τηρείται και με τόση προσοχή από τους λειτουργούς της. Εξ άλλου η ηγετική ομάδα της εκκλησίας της Ελλάδας πάντα έχει και θέλει να έχει άριστες σχέσεις με τις ΕΔ, ανεξάρτητα πολιτικής κατάστασης.

Σε άλλη περίπτωση, αλλού αποβλέπει ο Πάσης Ελλάδος Χριστόδουλος, αφού η ενέργειά του προς Παττακό δεν γίνεται την εποχή της παντοδυναμίας του τελευταίου, αλλά πρόσφατα. Προφανώς οι νοσταλγοί της δικτατορίας θα εκτιμήσουν την κίνηση του Αρχιεπισκόπου με την οποία στέλνει επιστολή στον υπέργηρο Παττακό και εκτός των ευχαριστιών εκθειάζει το περιεχόμενο βιβλίου (*Οδοιπορικό ενός Στρατιώτου 90 ετών)* του γραφικού πλέον αρχιπραξικοπηματία.

Η υποκρισία και το ψέμα, όπως εν προκειμένω, θεωρείται ως πλεονέκτημα από τέτοιους φορείς εξουσίας.

Η υπακοή των στρατιωτικών στους ανωτέρους αποτελεί μέριμνα των Διατάξεων η δε κρατούσα αντίληψη μέχρι τη μεταπολίτευση ήταν της απόλυτης υπακοής. «*Οι ανώτεροι δέον να ώσι προσηνείς και ευγενείς…οι δε κατώτεροι…ευγενείς και πρόθυμοι…τόσον εν υπηρεσία όσον και εκτός αυτής*» (παρ.4 άρθρ.0502). Η στρατιωτική ιδιότητα δεν χάνεται με την απομάκρυνση από το στρατόπεδο και οι σχέσεις υπακοής εξακολουθούν και μετά την υπηρεσία. Το πιο σοβαρό όμως δεν είναι αυτό, αλλά του άρθρου 0504 όπου «(...)*πας λαμβάνων οιανδήποτε παρ' ανωτέρου του διαταγήν αντικειμένην προς τας υποχρεώσεις του, προς οιονδήποτε άρθρον των Διατάξεων του Β.Ν., ή άλλης διατάξεως, ... Νόμου, Β. Διατάγματος, οργανισμών ή διαταγών, (...)αναφέρει τούτο …αναλόγως του απομείναντος χρόνου μέχρι της εκτελέσεως…και…εάν ο εκδούς την διαταγήν επιμένει…ο λαβών την διαταγήν πρέπει να εκτελέσει ταύτην άνευ αντιρρήσεως…».* Δεν πρέπει να ξενίζει η απουσία αντιδράσεων από τους στρατιωτικούς στη διάρκεια που αναπτυσσόταν το πραξικόπημα αλλά και μετά. Τα στελέχη των ΕΔ υπηρετούσαν με αυτήν την αρχή. Απόλυτη υπακοή στους ανωτέρους. Αργότερα ήρθε το μεταπολιτευτικό Σύνταγμα, να προνοήσει για την υποχρέωση προστασίας του με κάθε τρόπο, επομένως να καταργηθεί και η τυφλή υποταγή στις παράνομες διαταγές.

(Άρθρο 0506) «*Πας ανώτερος οφείλει να δίδει το παράδειγμα του ηρωισμού, της αυτοθυσίας, του ζήλου, της υπακοής, των καλών ηθών, της ευπρεπείας, του σεβασμού των νόμων, ως και της δημοσίας τάξεως και των θρησκευτικών και εθνικών παραδόσεων*.» Η ερμηνεία των τελευταίων υποχρεώσεων και η πρακτική εφαρμογή τους, δένεται άρρηκτα με την κρατούσα αντίληψη περί εθνικοφροσύνης και του τρίπτυχου ΄΄Πατρίς, Θρησκεία, Οικογένεια΄΄.

Σε άρθρο με διάφορες απαγορεύσεις (Άρθρο 0516) σε οποιονδήποτε επιβαίνει ή επισκέπτεται πλοίο απαγορεύεται «…..*να έχει …συμφέρον με… προμηθείας…να δέχηται άνευ αδείας δώρα…να εισάγει εκρηκτικά…οινοπνευματώδη…να επιδίδεται εις χαρτοπαιξίαν…να συμμετέχει εις πολιτικάς εκδηλώσεις ή*

τάξεων. Η συνηθέστερη ερώτηση που απευθυνόταν στους δοκίμους ήταν ΄΄κλασική΄΄ τους τύπου ΄΄πόσες φορές αυνανίζεσαι;΄΄ και ανάλογα με την απάντηση έπεφτε η ποινή του ΄΄πνευματικού΄΄ 100 ή 200 μετάνοιες…»

[1] Βλέπε την εφημερίδα ΄΄Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία΄΄ της 11 Νοεμβρίου 2001 σ. 57 όπου σε άρθρο της Μαρίας Παπουτσάκη παρουσιάζονται συνοπτικά κάποιες συμπεριφορές (υπέρ και κατά του καθεστώτος) κυρίως επισκόπων τα χρόνια της χούντας. Σημειώνουμε από το άρθρο την αμίμητη ρήση του μέχρι το 1974 μητροπολίτη Σάμου Παντελεήμονος ο οποίος ανακράζει «*Ζήθι έτη μαθουσάλεια Θεόπεμπτε Αντιβασιλεύ- Πρωθυπουργέ Παπαδόπουλε*». Απευθυνόταν σε απόστρατο συνταγματάρχη που είχε όμως περιβληθεί εξουσία όλων αυτών των θέσεων. Κατά τον μητροπολίτη ήταν και ''θεόπεμπτος''.

[2] Βλέπε άρθρο του μητροπολίτη Ναυπάκτου Ιεροθέου εφημερίδα Ελευθεροτυπία στις 28 Μαΐου 2001 με τίτλο «Η ΄΄συγγνώμη΄΄ της Εκκλησίας για την Επταετία». Ο κ. Ιερόθεος προβάλλει διάφορα επιχειρήματα με κύριο το ότι ΄΄….*έχουν άγνοια περί τα θεολογικά, εκκλησιαστικά κ.λ.π. όσοι απαιτούν απ' αυτήν να ζητήσει συγγνώμη για την στάση της στην επταετία ….όσοι την κατηγορούν…δεν κάνουν καμία αναφορά σε άλλους οργανισμούς όπως για παράδειγμα την Ακαδημία Αθηνών*΄΄.

[3] Βλέπε σελ.21 της εφημερίδας Ριζοσπάστη20 Μαΐου 2001 κείμενο με τίτλο ΄΄Για τη σωτηρία των πολιτικών κρατουμένων΄΄ από μαρτυρία της Ναυσικάς Παπαδάκη- Φλέγκα (σύζυγο του Τάσου Λευτεριά καπετάνιου της XIII Μεραρχίας του ΕΛΑΣ). Επίσης βλ..ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ 13 Δεκ. 2003, σ.61, ΘΩΜΑ ΤΣΑΤΣΗ, *Προς Παττακό Επιστολή Χριστόδουλου το Ανάγνωσμα*.

συζητήσεις…να επιδίδεται εις προπαγάνδαν…να εισάγει επί του Πλοίου εφημερίδας…να προβαίνει εις δημοσιεύσεις, ανακοινώσεις, ραδιοφωνικάς ομιλίας…να αποτελεί μέλος οιουδήποτε συλλόγου ή Λέσχης ή Συνεταιρισμού… (εξαιρείται το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων και Οδηγών)….». Η απαγόρευση των εφημερίδων, των πολιτικών συζητήσεων και συμμετοχής σε συλλόγους, δεν αφήνει και πολλά περιθώρια για προβληματισμούς και ανάπτυξη κουλτούρας. Στο τέλος το να παρακολουθεί ο στρατιωτικός τις πολιτικές εξελίξεις και ακόμα περισσότερο να τις σχολιάζει, αποτελούσε αιτία πειθαρχικής δίωξης. Η έκφραση ΄΄πολιτικολογεί΄΄ είναι στοιχείο δυσμενές για την εξέλιξη των στελεχών. Αυτό φαίνεται καθαρά στα έντυπα των αξιολογήσεων. Ο καλός στρατιωτικός είναι ο ΄΄απολιτικός΄΄ που είναι συνώνυμο του ΄΄άφθαρτου, του αγνού, του αμόλυντου ΄΄ με λίγα λόγια του ανεπηρέαστου από το ΄΄μίασμα΄΄ της πολιτικής. Εν τούτοις οι πολιτικές συζητήσεις δεν έλειπαν από τα ΄΄καρέ΄΄ των Πλοίων, τα μέσα μεταφοράς του προσωπικού, τους χώρους συγκέντρωσης, τα γραφεία. Ούτε και οι εφημερίδες απουσίαζαν, (ειδικά την προ- δικτατορική περίοδο, αλλά και κατά τη διάρκειά της) όχι όμως σε ευρεία κλίμακα (αυτά για το ΠΝ)

(Άρθρο 0522). Όλοι που επιβαίνουν πλοίων ή υπηρετούν σε ναυτικές υπηρεσίες οφείλουν να αναφέρουν στον προϊστάμενο «*… γεγονότα προερχόμενα εις γνώσιν του, φύσεως δυναμένης να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα και την ασφάλειαν του κράτους….πας αξιωματικός…να συλλέγει και υποβάλλει …πάσαν πληροφορίαν ενδιαφέρουσαν το ΒΝ και γενικότερον το κράτος…*». Παρά το γεγονός όμως πως με διασταλτική ερμηνεία, ΄΄το κάρφωμα, η καταγγελία΄΄ προβάλλεται εδώ ως υποχρέωση του στελέχους και ΄΄*παντός επιβαίνοντος πλοίου*΄΄, δεν είναι συχνό το φαινόμενο υποβολής τέτοιας φύσεως αναφορών. Εκτός εάν, πράγματι το αναφερόμενο γεγονός αφορούσε σύγκρουση δύο συναδέλφων, ή θέμα που έθιγε την προσωπικότητα, ή ο αναφέρων παρουσίαζε ζήτημα, που έκρινε και κατά τη γενική αντίληψη έπρεπε να αντιμετωπισθεί με ποινή ή ανάκριση. Γενικά ο κατώτερος κατά βαθμό δεν ΄΄κάρφωνε΄΄ τον ανώτερο για θέματα πολιτικά, εφημερίδων, συζητήσεων … Στη δικτατορία συνεχίζεται η ίδια περίπου κατάσταση, εκτός εκείνων που στρατεύθηκαν στην υπηρεσία του καθεστώτος. Οι οποίοι μέσω των διαύλων του δικτύου πληροφοριών (ΑΓΕΠ, 2^{α} ΕΓ) ή με ευθείες αναφορές (εμπιστευτικές και προσωπικές), είτε προφορικά, ανέφεραν, κάρφωναν, διέβαλαν, κ.ο.κ..

(Άρθρο 1205) «(...)*ο Αρχηγός Κλάδου Α΄΄… ευθύνεται δια την εν τω ΒΝ προπαγάνδαν και ασφάλειαν…».* Και το επιτυγχάνει αυτό μέσω της διεύθυνσης Α-2, που δεν καλύπτει ειδικά για το Ναυτικό μόνον τα περί ασφάλειας και προπαγάνδας. Αλλά και τις απαιτήσεις για εθιμοτυπία, τα ΜΜΕ (Μαζικά Μέσα Ενημέρωσης), και για συγκέντρωση πληροφοριών που αφορούν τον εχθρό, τις επιχειρήσεις των πλοίων (άρθρο 1316). Η υποχρέωση και ευθύνη της διεύθυνσης αυτής στον τομέα του προσωπικού, καλύπτει τα θέματα τα σχετικά με την ιδεολογική καθαρότητα, το οικογενειακό και συγγενικό περιβάλλον των στελεχών και των μελλονύμφων. Στη δικτατορία διευρύνονται οι υποχρεώσεις και καλύπτουν την πίστη στο ΄΄επαναστατικό καθεστώς΄.΄ Στη μεταπολίτευση επανέρχονται τα πράγματα, εκεί που ήταν πρώτα με όλα τα σχετικά περί ιδεολογικής καθαρότητας, φρονημάτων, χαρακτηρισμών να ισχύουν, όπως θα δούμε στο οικείο κεφάλαιο.

(Άρθρο 1206) *«Ο Αρχηγός Κλάδου Β΄… συγκεντρώνει …στοιχεία στατιστικά… ασφαλείας και συγκροτήσεως του μονίμου προσωπικού…*» καθώς επίσης «*…έχει αρμοδιότητα…επί εκπαιδεύσεως, ηθικής, πνευματικής και φυσικής αγωγής και ψυχαγωγίας...προσωπικού..»* (Άρθρο 1317). Ο Β΄ Κλάδος επιλέγει και το προσωπικό που (με βάση τις πληροφορίες τις δικές του αλλά και τα τηρούμενα στοιχεία στους ατομικούς φακέλους) εκπληρώνει τις απαιτήσεις για όλες τις θέσεις αξιωματικών του ναυτικού. Ιδιαίτερα για τις ΄΄ευαίσθητες΄΄ θέσεις κυβερνητών, διοικητών, αξιωματικών πληροφοριών κ.λ.π. Όπως θα δούμε σε αντίστοιχα έγγραφα, που χρησιμοποιούνται για πρόσθετες πληροφορίες, υπάρχουν θέσεις, όπου δεν αρκούν τα συνήθη προσόντα, αλλά πρέπει να καλύπτονται προϋποθέσεις αυστηρές ιδεολογικής και άλλης μορφής. Στις απαιτήσεις αυτές έρχεται αρωγός η Α2 διεύθυνση του ΓΕΝ πριν, κατά αλλά και μετά τη δικτατορία. Μέχρις ότου τροποποιηθούν οι σχετικές πάγιες διαταγές και ξεφουσκώσουν οι αρμοδιότητες του ΓΕΝ/Α2 που διογκώθηκαν στη δικτατορία.

Εάν όμως και ο επιλεγμένος αξιωματικός πληροφοριών εκφεύγει των προϋποθέσεων που το σύστημα απαιτεί, τότε δημιουργούνται και καταστάσεις, μάλλον διασκεδαστικές. Τέτοια περίπτωση είναι ο Αντωνιάδης (νυν Α/ΓΕΝ) στο Α/Τ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ με κυβερνήτη τον Λυμπέρη (μετέπειτα Α/ΓΕΕΘΑ). Από μια σειρά εγγράφων που εισηγείται και ο Λυμπέρης υιοθετεί ή καλείται να απαντήσει, μπορεί κανείς να προσεγγίσει το μεταπολιτευτικό κλίμα. Το οποίο επικρατούσε σε υπηρεσίες όπου, συνυπηρετούσαν επανελθόντες της νοοτροπίας Λυμπέρη με νεώτερους αξιωματικούς της νοοτροπίας Αντωνιάδη (δεν ήταν και πολλοί τέτοιας νοοτροπίας πάντως). Ο Αντωνιάδης ως Αξιωματικός Ασφαλείας- Πληροφοριών υποβάλλει ΄΄*Συνοπτική Αναφορά Ασφαλείας- Πληροφοριών*΄΄ συμπληρώνοντας το σχετικό έντυπο. Διαβιβάζει την αναφορά του και αναφέρεται (δύο χρόνια μετά την κατάρρευση της δικτατορίας) σε «*…χαρακτηρισμένο προσωπικό πλοίου και διαβάθμιση ασφαλείας ΄...το χαρακτηρισμένο, από προϊστάμενα κλιμάκια ως ΄΄ύποπτο΄΄ προσωπικό, εις συνημμένο πίνακα ΄΄Β΄΄...διαδόσεις –ψίθυροι: κυκλοφορεί η φήμη για σύλληψη και ανακρίσεις ομάδας φιλοβασιλικών πεποιθήσεων, υπαξιωματικών που έριξαν προκηρύξεις στο ΝΣ* (Ναύσταθμος Σαλαμίνας)…». Τους πίνακες που μνημονεύει δεν τους βρήκαμε όπως και την ΠΔ που περιέχει τους χαρακτηρισμούς. Στάθηκε αδύνατον να βρεθεί τέτοια εγκύκλιος και στα τρία όπλα των ΕΔ αλλά και στο ΓΕΕΘΑ. Όσον αφορά τις προκηρύξεις φιλοβασιλικών υπαξιωματικών που σημειώνει, ίσως αφορά τη συνέχεια παλαιότερης υπόθεσης που περιέχεται σε ΕΕΣ (Ενημερωτικό Εισηγητικό Σημείωμα) του ΑΣ με θέμα ΄΄Αντικανονικές Ενέργειες Υπαξιωματικών΄΄. Σύμφωνα μ' αυτό οι υπαξιωματικοί Σομπάς, Συροκάκης, Αποστολόπουλος,

Χρήστου και Παντελάκης προέκυψαν ως ενεχόμενοι «*…εκ πορισμάτων ΕΔΕ και προανακρίσεως διενεργηθεισών προς εντοπισμόν των υπευθύνων ανακοινώσεων προκηρύξεων του Συνδέσμου Υπαξιωματικών…*». Για τους υπαξιωματικούς αυτούς είχε προταθεί η πειθαρχική δίωξη. Διαμαρτύρεται στη συνέχεια διότι στην παγία διαταγή περί χαρακτηρισμών προσωπικού από πλευράς νομιμοφροσύνης *«... δεν υπάρχει χαρακτηρισμός για προσωπικό εξωσυνταγματικά εκδηλούμενο και κατόπιν τούτου χαλαρούται η εμπιστοσύνη στην αποτελεσματικότητα του παρόντος {*δηλαδή της αναφοράς ασφαλείας*} ...»* και τέλος βάζει σε προβληματισμό το ΓΕΝ αφού, με περισσή αφέλεια δήθεν αναφέρει πως «*…εις πλοίον από καιρού εις καιρόν εντοπίζονται εφημερίδες διαφόρων πολιτικών αποχρώσεων, τόσο συνταγματικών όσο και αντισυνταγματικών πεποιθήσεων (π.χ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΚΟΣΜΟΣ)…». Κ*λείνει την αναφορά του ρωτώντας «*…αιτείται διευκρινισθεί για τους αναγνώστες ποίων εφημερίδων απαιτείται εντοπισμός- παρακολούθηση και αναφορά…*». Ο Λυμπέρης συνυπογράφει την αναφορά και περιμένουν την απάντηση, που δεν αργεί να έρθει. Υπογράφει ο Μεταλλινός Διευθυντής του 2ου ΕΓ του ΓΕΝ και απαντά στα δύο ερωτήματα του Α/ΤΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ. «*… χαρακτηρισμός προβλέπεται δι΄ άτομα επικίνδυνα, αναρχικά, μέλη ή στελέχη ανατρεπτικών και εξτρεμιστικών οργανώσεων και γενικώς δι' άτομα αναλόγου δράσεως ήτις στρέφεται κατά της ασφαλείας και συνοχής των ΕΔ, ως και κατά των εθνικών συμφερόντων γενικότερον…».* Όσον αφορά το θέμα των απαγορευμένων εφημερίδων και πολιτικών εντύπων η απάντηση διευκρινίζει πως «*....η παρακολούθησις (...)διετάχθη ουχί λόγω της αναγνώσεως του αναφερθέντος εντύπου, αλλά εκ της συνεκτιμήσεως ετέρων υφισταμένων πληροφοριών, ίνα μορφωθεί γνώμη δια τον χαρακτηρισμόν ή όχι του εν λόγω ατόμου…*». Προφανώς κάποιος που διάβαζε ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΚΟΣΜΟ και αφού τα πράγματα είχαν αλλάξει, θεωρήθηκε τώρα αυτός επικίνδυνος. Άρα λογικά πρέπει να τον παρακολουθεί ο Αντωνιάδης ως αξιωματικός ασφαλείας του πλοίου. Που ζήτησε όμως, όπως είδαμε, ξεκάθαρες οδηγίες, για το ποιες εφημερίδες τέλος πάντων είναι οι επικίνδυνες, ώστε να παρακολουθούν τους αναγνώστες τους. Η ειρωνεία είναι έκδηλη και ο Αντωνιάδης μάλλον διασκεδάζει. Και μαζί του και ο Λυμπέρης που τον συμπαθεί. Του σημειώνει όμως χειρόγραφα στο τελευταίο έγγραφο του ΓΕΝ την παρατήρηση *΄΄Όχι άλλη αναφορά΄΄* ενώ κάποιος άνοιξε το φάκελο πριν τον Ύπαρχο και σημειώνει κι' αυτός απευθυνόμενος στο *΄΄ ΓΚ* (Γραφείο Κυβερνήτου)- *α)Από ποίον ηνοίχθη το παρόν και διατί; β) Πού είναι ο φάκελός του; ΄΄*

Ο Μεταλλινός δεν παραλείπει να ενημερώσει το πλοίο πως τελεί υπό αναθεώρηση η ΠΔ του ΑΝ για τους χαρακτηρισμούς. Πάντως μετά τη μεταπολίτευση αφαιρέθηκαν οι χαρακτηρισμοί, που ανέφεραν τα της 21ης Απριλίου, ίσως και η λέξη ΄΄κομμουνιστής΄΄ και οι συναφείς, εντασσόμενοι όλοι στους αναρχικούς, εξτρεμιστές κ.λ.π. όπως τους μνημονεύει ο Μεταλλινός. Εννοείται πως πολύ εύκολα βάφτιζαν τους κομμουνιστές και τους κεντροαριστερούς και οπαδούς του ΠΑΣΟΚ για αρκετά χρόνια ως αναρχικούς και εξτρεμιστές και όλα λειτουργούσαν, όπως και πρώτα.

Ενδεικτικό του κλίματος που επικρατούσε μεταπολιτευτικά, αλλά και των προσπαθειών των επανελθόντων αποτάκτων στρατιωτικών για κάτι ΄΄νέο΄΄, είναι και η περίπτωση μερικών απ' αυτούς για καθιέρωση της καθομιλουμένης, αντί της καθαρεύουσας στα υπηρεσιακά έγγραφα. Το Α/ΤΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ υποβάλλει δικογραφία γραμμένη σε γλώσσα μη καθαρεύουσα. Αυτό προκύπτει από έγγραφο του ΣΤΟΛΟΥ με το οποίο το αρχηγείο επιστρέφει στο πλοίο τη δικογραφία με εντολή να «*…ανασυνταχθεί το πόρισμα εις την γλώσσαν την καθοριζομένην διά σχετικού… συμπληρηθησομένη δικογραφία, επανυποβληθεί το ταχύτερον…».* Πρόκειται για μια διαταγή που εκδόθηκε ελάχιστες ημέρες μετά την λήψη στη δημοτική του εγγράφου του Α/ΤΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ. Ο Λυμπέρης δεν υπακούει στην εντολή του αρχηγού του ΣΤΟΛΟΥ και επανυποβάλλει τη δικογραφία αμέσως, χωρίς αλλαγή της γλώσσας, σημειώνοντας πως «*…η γλώσσα του πορίσματος είναι συντεταγμένη με βάσιν την διδασκομένη εις άπαντα τα εκπαιδευτικά ιδρύματα του κράτους γραμματικήν σχετ (γ)…».* Το έγγραφο αποπνέει αναίδεια για τα στρατιωτικά δεδομένα και συγκρουσιακή διάθεση, αλλά είναι και από τα ασυνήθιστα για ένα περιβάλλον στεγνό, όπως αυτό της στρατιωτικής αλληλογραφίας.

Ο Αντωνιάδης έχει σίγουρα εμπλακεί στο θέμα και ίσως είναι ο συντάκτης και εισηγητής των απαντήσεων. Την ευθύνη όμως επωμίζεται ο Λυμπέρης, που τα υπογράφει. Το γεγονός πως αυτά συμβαίνουν μια εποχή, που οι επανελθόντες στην ενέργεια όπως ο Λυμπέρης αισθάνονταν ισχυροί, για να προβαίνουν σε τέτοιες συγκρούσεις /αναίδειες, δεν ισχύει για τον Λυμπέρη. Ο τελευταίος ως ΄΄αρβανίτικο κεφάλι΄΄, όπως ο ίδιος συνηθίζει υπερήφανος να λέει, δεν δίσταζε να εκφράζεται ανεξάρτητα των συνθηκών. Με τον Αντωνιάδη υφιστάμενο αποτελούσαν ένα σύνολο που του άρεσε να ταράζει τα λιμνάζοντα ύδατα. Ικανοί και εύστροφοι αξιωματικοί και οι δύο (έφτασαν στις καταληκτικές βαθμίδες των ΕΔ εξάλλου), προέβαιναν και σε συντήρηση θεμάτων δι' αλληλογραφίας, ασυνήθιστων και ΄΄αιρετικών΄΄ για στρατιωτικούς.

Ο Αντωνιάδης υποβάλλει προσωπική-εμπιστευτική αναφορά την 11-10-77 με την οποία ζητά να εξαιρεθεί από ταξίδι ασκήσεων «*…για να μπορέσω να ασκήσω το εκλογικό μου δικαίωμα…*». Γνωρίζοντας μάλιστα, πως η αποδοχή του αιτήματός του θα προκαλέσει υπηρεσιακές δυσκολίες αισθάνεται την ανάγκη να εξηγήσει τους «*…πολύ βασικούς για μένα λόγους(...)»* που είναι πρώτον η « *…βαθεία πεποίθηση ότι η άσκηση του εκλογικού δικαιώματος λόγω της τεράστιας εθνικής σημασίας που έχει, δικαιούται αδιαφιλονίκητης προτεραιότητας από οποιαδήποτε άλλη ενασχόληση(...)»* και δεύτερον *«...το γεγονός ότι στις προηγούμενες βουλευτικές εκλογές του 1974, και πάλι λόγω υπηρεσιακών αναγκών, δεν είχα ψηφίσει. Με συνέπεια να*

παραμένω αμέτοχος θεατής στη διαμόρφωση της τύχης της χώρας μου πάνω από τριάντα χρόνια, διάστημα το οποίον πιστεύω, ότι δεν πρέπει να παραταθεί άλλο(...)». Ο οποιοσδήποτε άλλος στη θέση του Λυμπέρη, που θα έπαιρνε μια τέτοια αναφορά, το λιγότερο που θα έκανε (ως όφειλε με τα κρατούντα στη στρατιωτική νοοτροπία και λογική) θα ήταν να τον τιμωρήσει και να τον ΄΄περιποιηθεί΄΄ κατάλληλα στα φύλλα ποιότητας, επειδή έβαζε τα πολιτικά του δικαιώματα πάνω από τις ΄΄ανάγκες της υπηρεσίας΄΄. Αντίθετα προωθεί το αίτημα στον προϊστάμενό του ΔΑ (Διοικητή Αντιτορπιλικών) και υποχρεώνει το Δουζίνα να πάρει εκείνος την ΄΄δέουσα΄΄ θέση και να στολίσει άμεσα τον Αντωνιάδη αλλά και έμμεσα τον κυβερνήτη Λυμπέρη που προώθησε το αίτημα. Ο Δουζίνας επιστρέφει την αναφορά του υποπλοιάρχου Αντωνιάδη με έγγραφο που δεν το κοινοποιεί στο δικό του προϊστάμενο κλιμάκιο που είναι ο ΣΤΟΛΟΣ. Άρα δεν είχε πρόθεση να το χρησιμοποιήσει αργότερα εναντίον του Λυμπέρη ή του Αντωνιάδη στις ετήσιες κρίσεις. Και γράφει στο Λυμπέρη *«(...)σας γνωρίζεται ότι υπό ΔΑ θεωρείται απαράδεκτος πάσα πρότασις ή αίτησις απουσίας αξιωματικού εκ του πλοίου καθ΄όν χρόνον τούτο θα ευρίσκεται εις διατεταγμένην αποστολήν΄΄ ΄μόνον λόγοι υγείας θα επέτρεπαν την μη τήρησιν της ανωτέρω αρχής...γνωρίσατε τα ανωτέρω στον ενδιαφερόμενο…*». Ο ενδιαφερόμενος, όπως και ο κυβερνήτης του τα ξέρουν αυτά πολύ καλά, αλλά είναι σίγουρο πως, η υπόθεση αυτή τους διασκέδαζε.

Στη συνέντευξή του ο Αντωνιάδης είκοσι πέντε χρόνια μετά αυτά τα έγγραφα και ως αρχηγός του Ναυτικού εξηγεί αυτές τις ΄΄υπερβολικές΄΄ ενέργειες.[1]

Δύο χρόνια αργότερα ο ίδιος αξιωματικός με *΄΄αναφορά ασφαλείας πληροφοριών Οκτωβρίου 79* επιχειρεί να αναφέρει στο ΓΕΝ/2^{ον} ΕΓ/ΑΣΦ (Ασφάλεια) τα σχετικά με προκήρυξη *΄΄ακροδεξιών αποκλίσεων΄΄* όπως την χαρακτηρίζει. Η προκήρυξη απευθύνεται *΄΄προς όλους τους αξιωματικούς΄΄* με τα αρχικά ΄΄ΕΣΕΜΑ΄΄ που ο Αντωνιάδης τα ερμηνεύει ως *΄΄Εθνικός Σύνδεσμος Ελλήνων Μονίμων Αξιωματικών΄΄*. Την προκήρυξη είχαν λάβει ο ύπαρχος και ο πρώτος μηχανικός του πλοίου και «*…το περιεχόμενό της ήταν υβριστικό για τον ΥΕΘΑ του οποίου ζητούσε την απομάκρυνση {*. Υπουργός Εθνικής Άμυνας το 1979 ήταν ο Αβέρωφ} *...η προκήρυξη πρέπει να ήταν γραμμένη από αξιωματικό…να κατευθύνεται από εξωναυτικούς παράγοντες…*». Ο Κυβερνήτης του Αντωνιάδη δεν συμφωνεί να φύγει αυτή η αναφορά ως έκτακτη, δηλαδή δεν θεωρεί το συμβάν τόσο σοβαρό ώστε, να το προωθήσει εκτάκτως, όπως προκύπτει από χειρόγραφη σημείωση πάνω στο έγγραφο που λέει*΄΄ δεν απαιτείται, να γραφεί η κανονική αναφορά΄΄*.

Μετά είκοσι τέσσερα χρόνια το 2003, καλείται ο Αντωνιάδης ως Α/ΓΕΝ σε εκπομπή τηλεοράσεως να γυρίσει πίσω την Φρεγάτα που είχε στείλει το ναυτικό για υποβοήθηση των Αμερικανών σε νηοψίες (στη διάρκεια της εισβολής των ΗΠΑ στο Ιράκ) διαφορετικά να παραιτηθεί. Θα το έκανε εάν ήταν ο ΄΄ταραξίας΄΄ του 1979, αλλά κάτι είχε αλλάξει. Ο ίδιος στις ημερήσιες διαταγές του λέει, πως συμφωνεί μ' αυτές τις αποστολές του ΠΝ. Δεν γίνεται πιστευτός και πάντως κρίμα, που δεν τάραξε πάλι τα νερά με μια παραίτηση από Α/ΓΕΝ με τέτοιο λόγο. [2]

Παρατηρούμε πως τρία χρόνια μετά τη μεταπολίτευση οι μηχανισμοί και οι διαδικασίες παρακολούθησης των ΄΄χαρακτηρισμένων΄΄ εξακολουθούσαν. Έχουν προστεθεί οι αναγνώστες ακροδεξιών εφημερίδων, ίσως οι νοσταλγοί της δικτατορίας, αλλά αυτοί δεν ήταν ούτε ΄΄αναρχικοί΄΄ ούτε ΄΄εξτρεμιστές΄΄. Η ΄΄ασφάλεια και η συνοχή των ΕΔ΄΄ εξακολουθεί να κινδυνεύει από τις κατηγορίες αυτές των ''ακραίων'' πεποιθήσεων δηλαδή από τους κομμουνιστές πάλι. Με αυτόν τον τρόπο κάλυπταν την ΄΄νομιμοποίηση΄΄ του Κομμουνιστικού Κόμματος και τη δυσκολία να εξακολουθεί να μνημονεύεται ανοιχτά ως ''επικίνδυνο''. Για τα έντυπα περί διαβαθμισμένου προσωπικού δεν έχει ενδιαφερθεί κανείς να επιφέρει αλλαγές και πολύ

---

[1] Ερωτάται ο Αντωνιάδης στη συνέντευξη τι ήταν εκείνο που τον οδηγούσε ως Αξιωματικό Πληροφοριών να λοιδορεί σε επίσημα έγγραφα στη μεταπολίτευση διαδικασίες που το ναυτικό συντηρούσε.

«… **-** *Ήτανε πιο πολύ προσωπική μου ... δεν θα έλεγα ότι ήτανε το γενικό κλίμα της εποχής εκείνης το 77 ... επειδή και οικογενειακά ..., ήμουνα από χώρο πιο προοδευτικό ... μας λένε να παρακολουθούμε ας πούμε ανθρώπους που διαβάζανε 'Αυγή' και να παρακολουθούμε τον ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΚΟΣΜΟ που θυμάμαι είχαμε γράψει ... είχα και τις πλάτες του Λυμπέρη που ήτανε κυβερνήτης τότε,(ενδεχόμενα αν είχα άλλο κυβερνήτη να μην είχα κάνει τέτοια θέμα). Αλλά πατώντας και στις πλάτες του Λυμπέρη που και αυτός ..., τα σιγοντάριζε αυτά, το κάναμε. Αλλά ήτανε πιο προσωπικό νομίζω και δεν ... απηχεί το κλίμα της εποχής όμως…».*

[2] Οι αναφορές ασφαλείας-πληροφοριών προβλέπονται από την ΠΔ 1-3 ΑΝ/4-5-72. Το έντυπο που συνυποβάλλεται στην αναφορά ασφαλείας συμπληρωμένο είναι όμοιο με το α/α 35 του ΠΙΝΑΚΑ Ι Εντύπων (παράρτημα Γ). Η αναφορά διαβιβάζεται με στοιχεία Α/ΤΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ αρ.πρωτ. 159/2/77/2-9-77 στο ΓΕΝ/2^{ον} ΕΓ/1δ.

Το ΕΕΣ που περιλαμβάνει την υπόθεση των φιλοβασιλικών υπαξιωματικών είναι το Β΄ΚΛΑΔΟΣ/ 1^{ον} ΕΓ/1 προς ΑΝ στις 29-3-75.

Η απάντηση στην αναφορά ασφαλείας έρχεται με το έγγραφο ΥΕΘΑ ΓΕΝ/2^{ον} ΕΓ/1^{α}/159.2/45/77/17-9-77. Το μνημονευόμενο έγγραφο με το οποίο είχε διαταχθεί η παρακολούθηση «(...)*του εν λόγω ατόμου*(...)» είναι το με στοιχεία ΑΝ/2^{ον} ΕΓ/1δ/ 121.22/50/77/4-8-77.

Η νέα διαταγή με την οποία τελεί υπό αναθεώρηση η προηγούμενη για τους χαρακτηρισμούς, είναι η ΠΔ ΑΕΔ/2^{α} ΜΕΟ/1-6/1976.

- Η επιστροφή της αναφοράς Αντωνιάδη για να μείνει εκτός ασκήσεων στις εκλογές γίνεται με έγγραφο ΔΑ Φ. 464.7/100/77 από 22-10-77.

Η δικογραφία που γράφτηκε στη δημοτική γλώσσα υποβάλλεται από το Α/ΤΚΟΥΝΤΟΥΡΓΙΩΤΗΣ μέσω ΔΑ Φ 454/77/77 από 17-2-1977

Το σημειούμενο σχετικό που προβλέπει τη γλώσσα των εγγράφων είναι το ΣΤΟΛΟΣ/ΓΡΑΜΜ.Φ 072/3/77 από 25/2/1977

Το σχετ (γ) που μνημονεύει ο Λυμπέρης είναι η Νεοελληνική Γραμματική Μ.ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ- εκδόσεως ΟΕΔΒ (Οργανισμός Εκδόσεων Σχολικών Βιβλίων) 1976. Η απάντηση αυτή έχει στοιχεία Α/ΤΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ 454/17/77 από 16-3-77.

΄΄ Η αναφορά ασφαλείας περί της οργάνωσης ΕΣΕΜΑ που δεν επέτρεψε ο Λυμπέρης να υποβληθεί φέρει στοιχεία Α/ΤΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ Φ.159.2/9/79 από 1-11-79

καθαρά αναγράφεται η απαγορευμένη ιδιότητα του ΄΄κομμουνιστή, επαναστάτη, αναρχικού κ.λ.π.΄΄ (βλέπε Παράρτημα Γ, έντυπο α/α 30).

(Άρθρο 1711). «*Ο Κυβερνήτης (...)ορίζει αξιωματικούς ...προς εκτέλεσιν ...καθηκόντων ...Ασφαλείας και Πληροφοριών...και Αξιωματικόν Γραφείου Ελέγχου Προσωπικού*». Είναι ο ΑΓΕΠ, ακρογωνιαίος λίθος στο οικοδόμημα, γι' αυτό και η επιλογή του περνάει από την έγκριση της Δ/νσεως Α2 του Γενικού Επιτελείου, η οποία πριν εγκρίνει την ανάθεση καθηκόντων από τον Κυβερνήτη, ζητάει πρόσθετες πληροφορίες από την αστυνομία ή τη χωροφυλακή του τόπου καταγωγής. Έτσι η χωροφυλακή και οι λοιπές υπηρεσίες ασφαλείας, καλούν τα κρυφά στηρίγματα του κράτους, που είναι οι πληροφοριοδότες τους και ανάλογα με τις απαντήσεις τους, αναφέρουν στο ΓΕΝ. Και το Α2 ανάλογα εγκρίνει ή δεν εγκρίνει την ανάθεση καθηκόντων στις λεπτές αυτές θέσεις του Αξιωματικού Ασφαλείας και Πληροφοριών καθώς και του Αξιωματικού Γραφείου Ελέγχου Προσωπικού (ΑΓΕΠ).[1] Εύλογα προκύπτει το ερώτημα *΄΄και τον διευθυντή Α2 ποιος μηχανισμός τον επιλέγει΄΄*. Με κριτήρια τέτοια ώστε, να πληροί ειδικά αυτός τις απαραίτητες προϋποθέσεις του ακρογωνιαίου λίθου στήριξης του συστήματος ασφάλεια ΕΔ. Καθορισμένη διαδικασία ειδικά γι αυτήν τη θέση δεν υπάρχει. Οι αρμόδιοι των τοποθετήσεων και των μεταθέσεων (Διευθυντής Β΄Κλάδου, Αρχηγός, Ανώτατο Συμβούλιο του όπλου) φροντίζουν για την ΄΄καταλληλότητα΄΄. Εξ άλλου όταν φτάνει ο αξιωματικός σε τέτοιες θέσεις ανωτάτων βαθμών, γνωρίζει τις απαιτήσεις για τον διευθυντή του 2ου Γραφείου.

Τα καθήκοντα των θέσεων αυτών δεν τα βρίσκει κανείς όσο και να ψάξει στις Διατάξεις που μελετάμε. Στο άρθρο 1807 με τίτλο ΄΄Αξιωματικός πληροφοριών και ασφαλείας΄΄ ορίζεται ότι «(...)*ούτος επιφορτίζεται υπό την επίβλεψιν του Κυβερνήτου, Διοικητού ή Διευθυντού δια της αναζητήσεως, συγκεντρώσεως και μεταβιβάσεως πληροφοριών συμφώνως προς τας υφισταμένας οδηγίας[2]. Επίσης επιφορτίζεται με την ασφάλειαν του Β. Πλοίου ή της Ν. Υπηρεσίας τα δε καθήκοντά του καθορίζονται υπό ειδικών διαταγών.*»[3] Παρ' όλες τις προσπάθειες δεν στάθηκε δυνατόν να βρεθούν τέτοιες διαταγές. Είναι σίγουρο πως το επίπεδο

---

[1] Βλέπε Συνέντευξη Αντωνιάδη από 9-9-02 όπου ο αντιναύαρχος Αρχηγός του ΓΕΝ μιλάει για την εποχή λίγο μετά τη δικτατορία, εξηγεί τα περί ΑΓΕΠ όπως και τα έγγραφα που παρουσιάσθηκαν πιο πάνω και σημειώνει: «*….το 1977… ήμουνα Αξιωματικός Ασφαλείας και Πληροφοριών …*» Τι σήμαινε αυτό το πράγμα; «*… όχι να παρακολουθούμε... εμείς απλώς αναφέραμε όσους το τότε Αρχηγείο Ναυτικού, το Γ.Ε.Ν. ... θεωρούσε ΄΄εξωκοινοβουλευτικά΄΄*, και *΄΄εξωσυνταγματικά εκδηλούμενους΄΄ …το ναυτικό ποτέ δεν είχε σοβαρή ασφάλεια και πληροφορίες ενώ το δικό του Α2 ήταν από τα χειρότερα ... και μόνο που είχαν εμένα Αξιωματικό Ασφάλειας Πληροφοριών σήμαινε ότι δεν λειτουργούσαν σωστά. Και από καιρό σε καιρό στέλνανε και μια αναφορά ... όπως έγινε και ένα θέμα που θυμάμαι. Να παρακολουθούμε ορισμένους, οι οποίοι διάβαζαν εφημερίδες Αυγή και τέτοια. Αλλά αυτούς δεν τους εντοπίζαμε εμείς. Τους είχαν εντοπίσει και εμείς απλά υποχρεούμεθα να τους αναφέρουμε κάθε μήνα, κάθε δεκαπενθήμερο…*» Αυτά όμως συνέβαιναν μετά τη μεταπολίτευση, το 1977 που ήταν Α.ΓΕ.Π., που σημαίνει ότι κληρονομήθηκε αυτό το καθεστώς από την δικτατορία. Σ' αυτό απαντά ο Αντωνιάδης πως «*... Ναι. Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας, εκτιμώ ότι υπήρχε δίκτυο. Δηλαδή το Α2 του Γ.Ε.Ν. πραγματικά είχε δίκτυο, ήταν ο Νικολόπουλος νομίζω και θα είχανε και ΠΥ αρκετούς, και ναύτες φαντάζομαι, και στρατεύσιμους και οτιδήποτε. Όντως παρακολουθούσανε....»*

Δεν ήταν όμως μόνον αξιωματικοί εξ υπαξιωματικών, υπαξιωματικοί και στρατεύσιμοι στα κυκλώματα αυτά και ο Αντωνιάδης συμφωνεί πως υπήρχαν και της ΣΝΔ πληροφοριοδότες, κάτι που το γνώριζε όλος ο κόσμος στο ΠΝ εξ άλλου.

- (...) *Οι σαββατιανοί;...-- Εκ των υστέρων από φήμες ..., ήτανε αυτοί οι οποίοι κάθε Σάββατο πηγαίνανε και έπαιρνανε είτε οδηγίες, είτε bonus, είτε τους χρηματίζανε. Κάτι τέτοιο πρέπει να ήτανε ... διότι εγώ δεν το είχα ζήσει, ούτε είχα πάρει πληροφορίες ούτε είχα επαφή με το κύκλωμα. Αλλά εκ των υστέρων ορισμένα ονόματα ...κυκλοφορούσανε τότε ποιοι ήτανε Α2 και εκτιμώ ότι για να μπορέσει να γίνει σοβαρή παρακολούθηση ... και πάλι πιστεύω ότι αυτά προερχόντουσαν από το ΓΕΕΘΑ. ...την Κ.Υ.Π. (...)δεν πιστεύω ότι το ναυτικό είχε δίκτυο, (αν εξαιρέσεις 5 – 6 ανθρώπους) …*».

Καθήκοντα ΑΓΕΠ ανατέθηκαν και στον Πατσίλια και είναι ενδεικτικό των συνθηκών ανάθεσης τέτοιων καθηκόντων αυτό που απαντάει στο σχετικό ερώτημα: ΠΑΤΣΙΛΙΑΣ (26-5-02) *«.....αυτοί παίρνανε τα τρίτα γραφεία, τα γραφεία πληροφοριών, αυτοί έπαιρναν τις μεταθέσεις, αυτοί γινόντουσαν κατά κανόνα στις καίριες θέσεις... είχα το Μανουσόπουλο, ο οποίος ποτέ δε μου είχε πει να παρακολουθώ κανένα και να κάνω.....ήμουν ο μόνος αξιωματικός καριέρας μετά τον κυβερνήτη…*».

Για τους ΄΄Σαββατιανούς΄΄ σημειώνουν στις συνεντεύξεις τους και άλλοι αξιωματικοί τα εξής:

ΜΑΝΤΑΔΑΚΗΣ (22-6-02) «*…η δράση τους ήταν ανοιχτή και βασίζονταν κυρίως σε καταδόσεις πράξεων των ΄΄υπόπτων΄΄ ενώ παράλληλα συναγωνίζονταν στην επίδειξη πίστεως στην ΄΄επανάσταση΄΄ με λόγους και συμπεριφορά ΄΄επαναστατικώς ορθή΄΄(...)Οι ΄΄σαββατιανοί΄΄ ήσαν τα μάτια και τα αυτιά του καθεστώτος…. Ο τότε παντοδύναμος διευθυντής ΓΕΝ/Α2 αντιπλοίαρχος Π. Νικολόπουλος, πήγαινε τα Σάββατα στο γραφείο του για ΄΄προώθηση εργασίας΄΄ και εκεί τον επισκέπτονταν διάφοροι για να υποβάλλουν τα σέβη τους και τις πληροφορίες /κουτσομπολιά για διάφορους συναδέλφους τους…*(...)»

ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ (23-1-02) «*…οι σαββατιανοί;.. ορισμένοι αφελείς,.. ήθελαν την προβολή τους, την επαγγελματική τους καταξίωση, που εκαλούντο να μεταδώσουν τι πνεύμα επικρατεί στις διάφορες μονάδες...(...) Εκαλούντο από τους Α2....και άλλοι, ας πούμε στις τορπιλακάτους, ... να πουν τι συζητούνταν στο καρέ των τορπιλακάτων από τους τότε διοικητές τους, ή κάποιον από αυτούς… ο Κούβαρης, ο Μπεγέτης λέγανε.... Αλλά δεν νομίζω ότι προσφέρανε ουσιαστικά τίποτα. Να προσφέρανε τι; Αλλιώς θα είχανε πιάσει το κίνημα……».*

[2] Σε πολλά εκ των εγγράφων περί Αγημάτων Ασφαλείας, Προσωπικού Ασφαλείας, διορισμού Αξιωματικών Ασφαλείας και Πληροφοριών όπως και ΑΓΕΠ συναντάμε ως σχετικά δύο έγγραφα. Την ΠΔ ΑΝ 1-3/72 και την ΒΟΑ 1-70 (Βασική Οδηγία Ασκήσεων). Στα οποία και αναφέρονται με την γνωστή έκφραση στην αρχή των κειμένων *΄΄ως προβλέπεται υπό σχετικού ή εις εκτέλεσιν παρ….σχετ.΄΄* Επομένως αυτές οι δύο διαταγές είναι που προβλέπουν τα πάντα για τα θέματα ασφάλειας των ΕΔ.

[3] Οι αξιωματικοί που ασχολούνται με τις πληροφορίες δεν έχουν μόνον το προσωπικό (μόνιμο στελεχών, στρατεύσιμο και πολιτικό) ως αντικείμενο στα καθήκοντά τους. Υπάρχουν θέσεις για πληροφορίες εχθρού είτε σε Εθνικό ή και σε ΝΑΤΟϊκό επίπεδο. Δεν εξηγείται διαφορετικά η μετάβαση διαφόρων αξιωματικών σε συσκέψεις πληροφοριών στο εξωτερικό (παρουσιάζονται και στο κεφ. Β26η) και μάλιστα στην Άγκυρα το 1961. Αυτό προκύπτει από ΦΕΣ Α.Κ.Α. (Φύλλο Εγγράφου Συνεργασίας Αρχηγού Κλάδου Α΄) αριθ.74/4/7/61 υπογραμμένο από τον πλοίαρχο Θεοφανίδη και αφορά τον Σκιαδόπουλο τον μετέπειτα θηριώδη αρχηγό στόλου. Σε αυτές τις ανταλλαγές πληροφοριών στόχος και εχθρός είναι μεταπολεμικά το Σύμφωνο της Βαρσοβίας και ο διεθνής κομμουνισμός. Εντός της χώρας είναι οι υπόλοιποι κομμουνιστές, συνοδοιπόροι και αναρχικοί.

χαρακτηρισμού ήταν ΄΄άκρως απόρρητο΄΄ [1] για προφανείς λόγους. Εδώ είναι τα όρια του νομότυπου με το παράνομο, το εκτός συνταγματικών ορίων, επομένως και του αυταρχισμού. Μόνο πολύ λίγοι έχουν πρόσβαση στις ΄΄ειδικές διαταγές΄΄ γι' αυτό και δε στάθηκε δυνατό να εντοπισθούν ούτε στην έρευνα.
Τέλος στο αμέσως επόμενο άρθρο 1808 για τον Αξιωματικό Γραφείου Ελέγχου Προσωπικού τον αποκαλούμενο ΑΓΕΠ ορίζεται πως «*…τα καθήκοντα ανατίθενται εις ένα των μονίμων αξιωματικών του Β. Πλοίου ή της Ν. Υπηρεσίας, αναφέρονται δε ταύτα εις ειδικάς διατάξεις.*[2]*»* Θα δούμε πως λειτουργεί γραφειοκρατικά ο ΑΓΕΠ, με βάση τα έντυπα που χρησιμοποιούσε, αλλά και βάσει κάποιων εγγράφων που εντοπίσθηκαν, καθώς και τη μαρτυρία του Αντωνιάδη. Ο συντάκτης της εργασίας αυτής, επομένως και ένας μεγάλος αριθμός στελεχών, δεν έτυχε ποτέ κατά τη διάρκεια της υπηρεσίας του στο ΠΝ να μάθει λεπτομέρειες για τα καθήκοντα ΑΓΕΠ. Την δε ύπαρξη ξεχωριστής από τον ΑΓΕΠ θέσης για Αξιωματικό Πληροφοριών και Ασφαλείας στα Πλοία και τις Υπηρεσίες την έμαθε κατά την παρούσα έρευνα. Σταδιακά αντιλαμβάνεται ο ερευνητής το κύκλωμα ΄΄ευαίσθητων΄΄ θέσεων και των καθηκόντων τους. Το ίδιο και για τις προϋποθέσεις που πρέπει να υλοποιούν όσοι τις καλύπτουν. Το σύνολο αυτών των θέσεων και το σύνολο των χρηστών τους αποτελούν τον πυρήνα ασφάλειας των ΕΔ (εκτιμάται πως ανάλογα ισχύουν για τα σώματα ασφαλείας) και κατ' επέκτασιν του κράτους. Επομένως εκείνοι που εγκρίνουν το ποιος θα καλύπτει αυτές τις θέσεις (γραφεία πληροφοριών) και εκείνοι που δίνουν τις πληροφορίες στα χωριά, τις γειτονιές και τους χώρους εργασίας είναι το κύκλωμα ισχύος, τα θεμέλια όπου οικοδομείται και στηρίζεται το καθεστώς και οι διαχειριστές του.
Οι Διατάξεις αφιερώνουν τρία Κεφάλαια για τους υπαξιωματικούς του ναυτικού.[3] Περιοριζόμαστε στην πρώτη απ' όλες τις προβλέψεις του άρθρου 2001 σύμφωνα με την οποία «*…Οι υπαξιωματικοί είναι οι άμεσοι βοηθοί των αξιωματικών και οφείλουσι να εξασφαλίζωσι την εκτέλεσιν των υπό τούτων διδομένων διαταγών εις πάσας τας περιστάσεις….οφείλουσι να αποφεύγωσι πάσαν εξοικείωσιν προς τους κατωτέρους των*». Για τις σχέσεις αξιωματικών με υπαξιωματικούς είναι προτιμότερο να δούμε τι λένε στο ερώτημα για το θέμα αυτό, όσοι έδωσαν συνεντεύξεις από τις δύο κατηγορίες στελεχών (προερχόμενοι από τις παραγωγικές σχολές για αξιωματικούς και υπαξιωματικούς) τμήματα των οποίων καταγράφονται πιο κάτω στο κεφάλαιο Α15α της διατριβής με τις διακρίσεις στο στρατό).
Στο Κεφάλαιο 26 ΤΑΞΙΣ- ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ- ΕΠΙΒΛΕΨΙΣ (Άρθρο 2602) προβλέπεται πως *«(...)άσματα ανήθικα ή έχοντα πολιτικόν χαρακτήρα απαγορεύονται…»,* στο άρθρο 2604 «*…αι εις τον τύπον ανακοινώσεις οιαιδήποτε και αν είναι απαγορεύονται αυστηρώς...»* και τέλος στο άρθρο 2605 «*…το ξύρισμα είναι υποχρεωτικόν καθ' εκάστην πρωίαν ...και το μήκος των τριχών της κεφαλής κατ' ουδένα λόγον πρέπει να υπερβαίνει τα τρία εκατοστόμετρα. Αι γναθίδες (φαβορίτες) και η γενιάς απαγορεύονται*».

Α8.- ΄΄ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ΄΄ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΩΝ.

Ο ΄΄Κανονισμός΄΄ εκδίδεται το Μάιο 1949, ο εμφύλιος ακόμα δεν έχει λήξει και τα ΄΄*εν ταις πόλεσι και φρουρίοις*΄΄ στρατεύματα έχουν ειδικά καθήκοντα, είναι πολλά και βρίσκονται παντού. Στα βουνά και σε μικρότερες πόλεις και χωριά βρίσκεται ακόμα στρατός των ανταρτών, των οποίων δεν στάθηκε δυνατό να βρούμε τον αντίστοιχο κανονισμό. Ο κυβερνητικός στρατός εκδίδει αυτόν τον κανονισμό, σε αντικατάσταση παρόμοιου που καταργείται. Οι διατάξεις που περιλαμβάνει, αφορούν θέματα οργάνωσης, τρόπο εκτέλεσης υπηρεσίας μέσα και έξω των στρατοπέδων, συμπεριφορά στρατιωτικών, σχέσεις με άλλα όπλα, αρχές και υπηρεσίες, τηρούμενες διαδικασίες στις σχέσεις αυτές….. Εκείνο που είναι διάχυτο στον κανονισμό, είναι ότι ο στρατός εκείνα τα χρόνια είχε καθήκοντα πολύπλευρα, πολύπλοκα, πολυεπίπεδα και πάντα μέσα στις πόλεις και στο εσωτερικό της χώρας. Σίγουρα θα υπήρχε και κάποιος κανονισμός για τα σύνορα και τους πιθανούς εχθρούς έξω των συνόρων. Τα ανατιθέμενα καθήκοντα και οι παρεχόμενες αρμοδιότητες, διευρύνονται με τα στρατοδικεία, τις εκτελέσεις, τις επεμβάσεις σε απεργίες και συλλαλητήρια, τις διώξεις φυγάδων, παρανόμων, αντιπάλων …. Η χώρα είναι σε εμφύλιο και ο στρατός κυριαρχεί σε σχέση με τη χωροφυλακή και σε ζητήματα τάξης και ασφάλειας. Ακόμα και σε περιπτώσεις συλλήψεων ΄΄*διωκομένων ποινικώς* ΄΄ όταν η χωροφυλακή δεν επαρκεί. Αρκεί αίτημα ΄΄*αρμοδίων πολιτικών αρχών*΄΄ για να διατεθεί

[1] Τα στάδια που χαρακτηρίζουν το επίπεδο χαρακτηρισμού άρα και το ποιοι έχουν πρόσβαση στα έγγραφα αναφέρονται στο κεφ. Β7. Οι ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ του Βασιλικού Ναυτικού που εξετάζουμε εδώ είναι χαρακτηρισμού ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΈΝΗΣ ΧΡΗΣΕΩΣ και όπως οφείλουν όλα τα έγγραφα, έτσι και αυτό το αντίτυπο, γράφει το χαρακτηρισμό του και στο εξώφυλλο και εσωτερικά.
[2] Η παραπομπή «*...εις ειδικάς διατάξεις..*» σημαίνει απλά πως θα περιγράφονται καθήκοντα και οτιδήποτε αφορούν τον ΑΓΕΠ σε ειδικές διαταγές που δεν πρέπει να τις διαβάσουν όλοι (αντίθετα οφείλουν να γνωρίζουν όλοι π.χ. τις ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΒΝ).
[3] Τα τρία κεφάλαια των Διατάξεων για τους υπαξιωματικούς είναι το 20 με περιεχόμενο ΄΄*Γενικαί Διατάξεις δια τους Υπαξιωματικούς*΄΄, το 21 ΄΄*Γενικαί Διατάξεις δια τους Υπολόγους Υπαξιωματικούς*΄΄ και το 22 ΄΄ *Ειδικαί Διατάξεις δια τους Υπολόγους Υπαξιωματικούς*΄΄. Ο ορισμός του ΄΄*Υπολόγου Υπαξιωματικού*΄΄ όπως τον δίνει το άρθρο 2101 των διατάξεων έχει ως εξής: « *Εν εκάστη επιστασία ο αρχαιότερος Υπαξιωματικός, ή δίοπος μη επιβαίνοντος Υπαξιωματικού, εκάστης ειδικότητος, λαμβάνει την ονομασίαν του υπολόγου ακολουθουμένην υπό όρου αναλόγου προς την επιστασίαν εις ήν ανήκει π. χ. υπόλογος αρμένων, υπόλογος τηλεγραφητής κ.λ.π.»*.Τα καθήκοντα των υπολόγων ορίζονται σε κάθε ειδικότητα ξεχωριστά, αλλά μπορούμε να πούμε με λίγα λόγια πως, ο υπόλογος είναι ο υπεύθυνος απέναντι στον αξιωματικό της επιστασίας του για το υλικό και τους άνδρες της ίδιας επιστασίας (ομάδα υλικού, καθηκόντων, αποστολής, προσωπικού κ.λ.π. στις οποίες επιστασίες είναι διαιρεμένο το Πλοίο και η Υπηρεσία του ΠΝ.)

ένοπλη δύναμη. Διαφορετικά *«...ο υπεύθυνος στρατιωτικός διοικητής, αξιωματικός ή υπαξιωματικός της δημοσίας δυνάμεως, όστις αρνείται να συναθροίση και να μεταχειρισθή την υπό τας διαταγάς του ένοπλον δύναμιν…τιμωρείται με φυλάκισιν το πολύ τριών μηνών*(...)»[1]

Διευκρινίζει στο ίδιο άρθρο ο κανονισμός αυτός πως «(...)*αι πολιτικαί αρχαί,αίτινες έχουσι το δικαίωμα να υποβάλλωσιν αιτήσεις, εισίν οι Νομάρχαι, οι Δήμαρχοι, οι Εισαγγελείς, οι Αντιεισαγγελείς, οι Πρόεδροι των Δικαστηρίων, οι Ανακριταί, οι Ειρηνοδίκαι και τα Αστυνομικά όργανα….αι αιτήσεις …εγγράφως…αποσαφηνίζουσαι το αίτιον…*». Είναι αρκετοί οι έχοντες το δικαίωμα να ζητούν επέμβαση του στρατού. Ο εμφύλιος και η κήρυξη της χώρας σε κατάσταση πολιορκίας, έδινε σε πολλούς αρμοδιότητες για χρήση όπλων. Ο κανονισμός διαπνέεται απ' αυτή τη λογική. Το θέμα είναι πως με τη λήξη του εμφυλίου τέτοιου είδους λογικές και κανονισμοί δεν έπαυσαν να ισχύουν. Βόλευε να συντηρείται αυτή η συνείδηση περί καθηκόντων, αρμοδιοτήτων και αποστολής. Οι ΄΄ταραξίες΄΄ είναι έξω από τη χώρα ηττημένοι, αλλά οι ΕΔ έχουν το νου τους. Γι' αυτό και οι κανονισμοί δεν αλλάζουν παρά πολύ αργότερα[2]. Εν τω μεταξύ όμως η γαλούχηση και η πρακτική έχει ενσταλάξει στα στελέχη των ΕΔ αυτά τα μηνύματα. Οι ΕΔ είναι ο φύλακας άγγελος (οσάκις χρειάζεται) και της ΄΄*δημοσίας τάξεως*΄΄. Και όποιος έχει αντίρρηση και την προβάλλει με διαδηλώσεις, με καταλήψεις εργοστασίων, πλατειών, κτηρίων κ.λ.π. έχει να αντιμετωπίσει το στρατό που δεν αστειεύεται. Τα άρθρα 121 μέχρι 128 αφορούν ακριβώς αυτό το ρόλο. Του προστρέχοντος στρατού σε βοήθεια της χωροφυλακής για επιβολή της δημοσίας τάξεως και της ασφαλείας όταν κινδυνεύουν. Ειδικά στην παράγραφο 128 περιγράφεται με λεπτομέρειες ο τρόπος και η διαδικασία, που ακολουθείται για αντιμετώπιση πλήθους και συγκεντρώσεων που δεν πειθαρχούν, που διαδηλώνουν, που εκτρέπονται. Το σοβαρό είναι, πως το ένοπλο τμήμα κάνει χρήση των όπλων, εάν δεν πειθαρχήσει το πλήθος. Και κάνει χρήση μέχρι να πειθαρχήσει. Που σημαίνει νεκρούς και τραυματίες. Που σημαίνει πως, οι στρατιώτες μαθαίνουν να αντιμετωπίζουν πλήθος, που δεν υπακούει. Τα σχόλια περιττεύουν όχι για την περίοδο του εμφυλίου αλλά για την μετέπειτα και για τη σημερινή. Που επανέρχεται στο προσκήνιο η αντιμετώπιση από το στρατό ως απειλής, η περίπτωση μη υπάκουου πλήθους. Αυτός ο ΄΄κανονισμός΄΄ εφαρμόσθηκε στο πραξικόπημα, αφού θεωρήθηκε ως Βασική Διαταγή την παραμονή του πραξικοπήματος, στις 20-4-1967. Ο Α/ΓΕΣ Σπαντιδάκης υπογράφει οδηγίες με λεπτομέρειες που εφαρμόζονται στην επέμβαση. Από το πώς αρχίζει η χρήση των όπλων, πως εξουδετερώνονται πρώτα οι αρχηγοί, πότε και πώς χρησιμοποιούνται ακόμα και αεροσκάφη με χαμηλές πτήσεις και πολυβολισμούς μόνον ΄΄κατασταλτικώς΄΄, πως χρησιμοποιούνται αντιαρματικά μόνον *«..όταν οι αναρχικοί είναι οχυρωμένοι όπισθεν οδοφραγμάτων ή εντός κτισμάτων, κτιρίων κ.λ.π….», «…όλμοι και πυροβολικόν …εάν αι ταραχαί λάβουν ευρείαν έκτασιν…ρουκέται και βόμβαι …εάν αι ταραχαί λάβουν ευρείαν έκτασιν…»* [3]

Και για να μην μένει καμία αμφιβολία, για το ποιος είναι αρμοδιότερος (ο επικεφαλής της χωροφυλακής ή του στρατού), αλλά κυρίως για να φανεί καθαρά πότε και πώς επεμβαίνουν, παρέχεται στο τέλος του εγχειριδίου μια σειρά παραδειγμάτων[4], που είναι χρήσιμο να δούμε.

- Σε χωριό της Δράμας ξεσπούν ταραχές και ο αρμόδιος της διοικητικής αρχής καλεί τη χωροφυλακή η οποία ζητάει βοήθεια από τον Μέραρχο ο οποίος «*…θέτει αμέσως εις την διάθεσίν του 300 άνδρας…προς αποκατάστασιν της τάξεως διά των όπλων εάν ήθελε παραστή ανάγκη…».* Σε οποιοδήποτε χωριό ταραχές που να απαιτούν δύναμη τριακοσίων ενόπλων του στρατού για αντιμετώισή τους, σημαίνει πως όλη η περιοχή έχει επαναστατήσει.
- Στη Λάρισσα διασαλεύθηκε η τάξη από ταραχές και ο διοικητής της χωροφυλακής ζητάει ενίσχυση από τον «*..Ανώτατον Διοικητήν Φρουράς Λαρίσης…εκ 300 ανδρών…»* Εάν χρειαστεί χρησιμοποίηση των όπλων αυτό ζητιέται εγγράφως «*…..προσκαλών να επέμβη ενόπλως με ορισμένην εντολήν π.χ. προς διάλυσιν του απειθούντος εις την πρόσκλησιν της αρχής συγκεντρωμένου εις την πλατείαν Α΄ πλήθους ή προς απελευθέρωσιν προσβληθέντος τμήματος εις το δείνα σημείον….προς τούτοις ενεργεί ως εν παραγράφω 128 ορίζεται…» {*πώς γίνεται δηλαδή η χρήση των όπλων}. Ο προσδιορισμός συγκεκριμένων περιπτώσεων χρήσεως όπλων εναντίον πλήθους σε πλατεία ή εναντίον καταληψιών κτηρίου ή άλλου χώρου, δεν αφήνει αμφιβολίες για τις αποστολές του στρατού.

---

[1] Άρθρο 481 του Ποινικού Κώδικα όπως παρουσιάζεται στην παράγραφο 59 (σ.21) του ΓΕΣ/Δ/ΝΣΙΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ & ΕΠΙΤΕΛΙΚΩΝ ΚΑΘΗΚΟΝΤΩΝ ΤΜΗΜΑ ΙΙ- ΓΡΑΦΕΙΟΝ 2, ΑΥΞ. ΑΡΙΘ. 341, *Κανονισμός της Εν Ταις Πόλεσι Και Φρουρίοις Υπηρεσίας Των Στρατευμάτων*, Αθήναι, Μάιος 1949, όπως κυρώθηκε διά του από 4-3-49 Β.Δ. και καταργεί τον υπ' αριθ.270 Κανονισμό. Τα στοιχεία του νέου Κανονισμού είναι ΣΚ 111-1.

[2] Στις 20-4-1967, δηλαδή την παραμονή του πραξικοπήματος εκδίδεται ΒΔ (Βασική Διαταγή) με τροποποιήσεις του ΄΄Κανονισμού΄΄ ο οποίος και χρησιμοποιήθηκε αμέσως μετά. Το επιχείρημα ήταν πως ΄΄διασαλεύτηκε η τάξις΄΄, που αποτελεί προϋπόθεση του ΄΄κανονισμού΄΄ για επέμβαση στρατιωτικών δυνάμεων. Τον Ιούνιο 1967 κυκλοφορεί το υπ' αριθ.073112/13/480931/15-6-67 ΣΔ (Στρατιωτικό Δελτίο) 31/67/ΓΕΣ/5^{ον} ΕΓ που αποτελεί την τροποποίηση των επίμαχων παρ. 122,123 και 124 του ΄΄κανονισμού΄΄. Είναι λεπτομερείς οδηγίες για επέμβαση στρατιωτικών τμημάτων και χρήση όπλων, αεροσκαφών, θωρακισμένων *«…προς αποκατάστασιν τάξεως εις περίπτωσιν ταραχών…»*.

[3] Οι διευκρινιστικές αυτές οδηγίες με υπογραφή Σπαντιδάκη διαβιβάζονται με το ΓΕΣ/3^{ον} ΕΓ, ΙΙΙ, Φ.973/8/47476/10-8-67 σε όλους με κοινοποίηση το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης σε πεντακόσια αντίτυπα για περαιτέρω διανομή. Ο τίτλος των οδηγιών είναι ΄΄ΟΔΗΓΙΑΙ ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΕΜΒΑΣΙΝ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΠΡΟΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΙΝ ΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ΄΄.

[4] ΄΄Κανονισμός΄΄ ο.π.…σ.σ.107-113

Παρατίθενται τρία ακόμα παραδείγματα δειγματοληπτικά και ενδεικτικά της λογικής που διέπει τον κανονισμό αυτό.[1]

Ως ΄΄ληστοσυμμορίες΄΄ θεωρούνται στον κανονισμό οι άντρες του Δημοκρατικού Στρατού. Ο εμφύλιος δεν είναι στοιχείο αυτής της εργασίας. Ενδιαφέρει όμως τη διατριβή η νοοτροπία που αποκτήθηκε, καλλιεργήθηκε, υπερτονίσθηκε, στα στελέχη των ΕΔ στη διάρκεια εκείνου του πολέμου και στα επόμενα χρόνια. Αυτός ο κανονισμός περιέχει συμπυκνωμένη εκείνη τη νοοτροπία.

[1] *Παράδειγμα 3ον. ….μία διμοιρία…λαμβάνει εντολήν …την φρούρησιν ενός εργοστασίου ή την αποκατάστασιν της τάξεως και διάλυσιν του πλήθους είς τινα πλατείαν πόλεως ή είς τι χωρίον…να αποκρούση τούτο αμυνόμενος διά των όπλων κ.λ.π.*
Παράδειγμα 4ον …εν Σιδηροκάστρω(...)την σύλληψιν πέντε διωκομένων ποινικώς ατόμων…προτίθενται να αντιστούν…διαθέτει είκοσι πέντε στρατιώτες….εάν παραστή ανάγκη χρήσεως των όπλων…
Παράδειγμα 5ον Εις την περιφέρειαν Ιωαννίνων εσημειώθη εμφάνισις ληστρικής συμμορίας…η δύναμις χωροφυλάκων δεν επαρκεί …διοικητής φρουράς Ιωαννίνων…θέτει εις την διάθεσιν του διοικητού χωροφυλακής (...)ανάλογον δύναμιν……προς λυσιτελεστέραν καταδίωξιν της ληστοσυμμορίας…».

Α9.- ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑ- ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑΣ (ΚΑΛ)[1]

Οι Ένοπλες Δυνάμεις είναι μάλλον ο πιο παλαιός μηχανισμός στα πλαίσια του κράτους. Αντιμετώπισαν από την πρώτη στιγμή την ανάγκη για κάλυψη τυπική, ουσιαστική, νομοθετική της καθημερινής λειτουργίας και κύρια των αποστολών τους. Αυτό σημαίνει ανάπτυξη γραφειοκρατικού συστήματος. Η ανάγκη αυτή προκύπτει και από την ευθυνοφοβία και από την απαίτηση για σκληρή προσήλωση σε μη αμφισβητήσιμους όρους, κανονισμούς, διαταγές. Στο τέλος, όπως διαπιστώνει κανείς από την προσέγγιση του εγγράφου, που θα ερευνήσουμε εδώ, τα πάντα που αφορούν τις ΕΔ πρέπει κάπου να προβλέπονται γραπτά και να αναλύονται. Με λίγα λόγια, ισχύει η αρχή πως, οι στρατιωτικοί κάνουν ό,τι προβλέπεται, χωρίς οι διατασσόμενοι να αναπτύσσουν πρωτοβουλίες.

Ο Κανονισμός Στρατιωτικής Αλληλογραφίας (ΚΑΛ) του Α/ΓΕΕΘΑ Αγγελή [2] αποτελεί δείγμα καλό γραφειοκρατικής νοοτροπίας και εξάρτησης από τα ΄΄προβλεπόμενα΄΄. Και τούτο γιατί ΄΄*οι οδηγίες συντάξεως των στρατιωτικών εγγράφων*΄΄, που περιέχονται στον κανονισμό αυτό, απαντούν σε κάθε ερώτημα, που θα μπορούσε να προκύψει γύρω από το θέμα, που επεξεργάζεται. Και μάλιστα επεκτείνεται, (όχι από κεκτημένη ταχύτητα αλλά αποδεικνύοντας πως οι ΕΔ ήταν οι κυρίαρχες με κέντρο ισχύος το Αρχηγείο Ενόπλων Δυνάμεων) και σε οδηγίες για σύνταξη Νομοθετικών Διαταγμάτων, Νόμων, Προεδρικών Αποφάσεων. Εννοείται πως και πριν και μετά τη δικτατορία οι ΕΔ παράγουν και τέτοιες αποφάσεις, και Νόμους μέσω του ΥΕΘΑ, του Προέδρου της Δημοκρατίας ή του Βασιλιά και της Βουλής. Αλλά η μορφή των προβλεπομένων εγγράφων για αυτές τις πράξεις των αρχών της διοίκησης και των θεσμικών οργάνων είναι ενδεικτική και της αλαζονείας των συντακτών (στελέχη των ΕΔ και κύρια του ΑΕΔ) και του γεγονότος πως αυτά κυκλοφορούν επί Απριλιανού Καθεστώτος.

Εκτός αυτού του κανονισμού που εξετάζουμε παρακάτω έχει κυκλοφορήσει και ο ΄΄*Κανονισμός Ασφαλείας Εθνικού Διαβαθμισμένου Υλικού*΄΄. Για την πιστή τήρηση του οποίου ο ΑΕΔ Αγγελής εκδίδει αυστηρό έγγραφο[3] το Νοέμβριο του 1971 με δριμύτατες παρατηρήσεις. Από το περιεχόμενο διαφαίνεται πως, είχε διοχετευθεί στον τύπο ΄΄*υψηλής διαβαθμίσεως έγγραφον του ΓΕΕΘΑ*΄΄ και η ανάκριση δεν βρήκε υπευθύνους για σειρά παραβιάσεων των προβλεπομένων κανόνων ασφαλείας. Ο Αγγελής τελειώνει την ΄΄πανταχούσα΄΄ με την απειλή *«(...)πας παραβάτης των Κανόνων Ασφαλείας εκτός της ποινής θα χαρακτηρίζεται ως ΄΄άτομον μη αξιόπιστον΄΄ ....»*.

Επανερχόμενοι στον Κανονισμό Αλληλογραφίας διαπιστώνουμε πως ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας το 1973 στα έντυπα του ΚΑΛ ξεκινά με το ΄΄ΑΠΟΦΑΣΙΖΟΜΕΝ ΚΑΙ ΔΙΑΤΑΣΣΟΜΕΝ΄΄. [4] Ενώ ο ΥΕΘΑ, ο ΑΕΔ κ.λ.π. μόνον με το ΄΄ΑΠΟΦΑΣΙΖΟΜΕΝ΄΄ (τα κεφαλαία στο πρωτότυπο). Το έγγραφο αυτό προτιμήθηκε για να εξετασθεί το θέμα της γραφειοκρατίας επειδή, εκτός των άλλων, το περιεχόμενό του, είναι και πηγή ενδιαφερόντων την εργασία στοιχείων και αυστηρά τυποποιημένο πρότυπο γραφειοκρατίας.

Οι οδηγίες του κανονισμού καλύπτουν ορισμούς, είδη και δομή των εγγράφων πριν και μετά το κυρίως κείμενο. Την επιτελική δομή του κειμένου, τα συμπληρωματικά έγγραφα του κυρίως εγγράφου. Πώς διατυπώνονται /δομούνται, παραπομπές, βαθμοί ασφαλείας και προτεραιότητας προωθήσεώς τους,

---

[1] Βλέπε σελ 1 του ΚΑΛ όπου ως Στρατιωτική Αλληλογραφία θεωρείται «*η έγγραφος επικοινωνία μεταξύ Μονάδων των Ενόπλων Δυνάμεων αφ' ενός και τούτων μετά Πολιτικών Αρχών ή Νομικών και φυσικών προσώπων αφ' ετέρου*».

[2] ΑΕΔ 5η ΜΕΟ /ΟΣ (5η Μικτή Επιτελική Ομάς/ Οργάνωση Σύνθεση)4/Φ.074/329725/Σ. 2907/26 Ιουλίου 1973 είναι το έγγραφο με το οποίο ο Οδυσσεύς Αγγελής Αρχηγός Ενόπλων Δυνάμεων στη δικτατορία εγκρίνει τον (ΚΑΛ) ΚΑΝΟΝΙΣΜΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑΣ (Τεύχος Πρώτον ΄΄Οδηγίαι Συντάξεως Στρατιωτικών Εγγράφων΄΄ Στρατιωτικόν Τυπογραφείον,Αθήναι Ιούλιος 1073). Οι εκδόσεις αυτές στη δικτατορία ήταν ιδιαίτερα προσεγμένες ήταν δε τόση η προσοχή που έδιναν ώστε υπήρχε εκτός όλων των άλλων και πρόβλεψη για το χρώμα. Έτσι «*Αι Πάγιαι Διαταγαί του ΑΕΔ και των Αρχηγείων των Κλάδων ...εκτυπούνται επί λευκού χάρτου, εις σχήμα βιβλιαρίου, διαστάσεων 17Χ24 εκατοστών, μετ' εξωφύλλου εξ ημισκλήρου χάρτου ερυθρού χρώματος δια το ΑΕΔ, κιτρίνου δια το ΑΣ, βαθέως κυανού δια το ΑΝ και ανοικτού κυανού δια το ΑΑ*» (σελ.28 του ΚΑΛ, ΚΕΦ. Γ, Τμήμα 9, παρ.7 του εγγράφου που εξετάζουμε). Με την έκδοση αυτή καταργούνται οι προηγούμενες σχετικές πάλι με τη στρατιωτική αλληλογραφία επί δικτατορίας και ήταν οι: -ΑΕΔ/5η ΜΕΟ/ΟΣ/1 φ. 3050/00/21/29 Μαίου 1969, -ΑΕΔ/5η ΜΕΟ/ΟΣ/1 Φ. 073/2/322155/15 Ιουνίου 1971 και –ΑΕΔ/5η ΜΕΟ/ΟΣ/3 Φ. 074/327112/25 Σεπτεμβρίου 1972. Ο αντιναύαρχος ε.α. Ν.Μανταδάκις σχολιάζοντας την εργασία αυτή σημειώνει και σωστά σε επιστολή του από 7-2-2005 για τον ΚΑΛ πως «*...δεν μνημονεύεται ο παραλληλισμός για να μην πω ευθυγράμμιση του κανονισμού στα θέματα χαρακτηρισμού ασφαλείας και πρωτεραιοτήτων με αυτόν του ΝΑΤΟ, αυτή η ΄΄αντιγραφή΄΄ άρχισε από το 1955...*»

[3] Πρόκειται για το ΑΕΔ/2α ΜΕΟ/ΑΣ (Αποστολή Συμπληρώσεως ή ΟΣ που σημαίνει Οργάνωση Σύνθεση)/ΙΙ φ.120/4/94122α/9-11-1971 με αποδέκτας Πίνακος ΄΄Β΄΄ του ΑΕΔ που σημαίνει πως απευθύνεται σε προβλεπόμενους από πίνακα Β κάποιας διαταγής μονίμου φύσεως. Όταν οι αποδέκτες είναι πολλοί και συχνά χρειάζεται να σταλούν γενικής φύσεως έγγραφα, που αφορούν όλους ή συγκεκριμένες ομάδες, αντί να τους επαναλαμβάνουν σε κάθε έγγραφο, προβλέπονται σε πίνακες κάποιας μόνιμης διαταγής, τους οποίους πίνακες και μνημονεύουν στους αποδέκτες. Οι γραμματείες των αρχικών αποδεκτών έχουν το λόγο στη συνέχεια για την αποστολή των εγγράφων στους αναγραφόμενους στον αντίστοιχο πίνακα που διαθέτουν. Η τυποποίηση της γραφειοκρατίας προσφέρει ευκολίες αλλά αυξάνει και τον όγκο της.

[4] Το ΄΄*απεφασίσαμεν και διατάσσομεν*΄΄ δεν γραφόταν μόνον στα Προεδρικά Διατάγματα ή στις αποφάσεις των στρατιωτικών διοικητών και στις αναστολές του συντάγματος. Όσο υπήρχε και ο βασιλιάς στη χώρα και πριν καταργηθεί η βασιλεία, το συναντάμε σε όλα τα Νομοθετικά Διατάγματα, Βασιλικά Διατάγματα, Αναγκαστικούς Νόμους κ.λ.π. που εκδίδονται και κυκλοφορούν με τα Στρατιωτικά Δελτία. Έχουν ως πρώτη παράγραφο την: *«..Προτάσει του Ημετέρου Υπουργικού Συμβουλίου, απεφασίσαμεν και διατάσσομεν..»*. Συναντάμε σε επίτομες ετήσιες εκδόσεις όλα τα στρατιωτικά δελτία του καθεστώτος της 21ης Απριλίου 1967. Εκδίδονται και κοινοποιούν τα κυριότερα Διατάγματα, Νόμους και Αποφάσεις. Π.χ. ΑΡΧΗΓΕΙΟΝ ΣΤΡΑΤΟΥ, 5ον ΕΓ/ΤΜΗΜΑ ΙΙΙ, *Δελτίον των Κατά το Έτος 1969 Εκδοθέντων Κυριωτέρων Ν-Δ-Α* {Νόμοι Διατάγματα Αποφάσεις}, Αθήναι Φεβρουάριος 1979, Στρατιωτικόν Τυπογραφείον.

περιγραφή, είδη και περιεχόμενα/ δομή των στρατιωτικών εγγράφων, συντμήσεις βαθμών, Όπλων, Σωμάτων και Γενικών Ειδικοτήτων, διάταξη παραγράφων, υποδιαιρέσεις παραγράφων κ.λ.π. Δηλαδή περιγράφονται, τυποποιούνται και προβλέπονται τα πάντα, που αφορούν οποιοδήποτε έγγραφο, που γράφει οποιοσδήποτε στρατιωτικός και στέλνει με αυτή την ιδιότητα σε οποιονδήποτε εκτός των ερωτικών, φιλικών και οικογενειακών επιστολών.

Ο ΚΑΛ προβλέπει ως ΄΄στρατιωτικά έγγραφα΄΄ και παρουσιάζει εκτός της λεπτομερειακής περιγραφής τους με υποδείγματα (σελ.61-95) τα εξής:

- Την Παγία Διαταγή (ΠΔ). Έγγραφα που ισχύουν για μεγάλα διαστήματα και καθορίζουν πολιτική επί θεμάτων οργανώσεως και διοικήσεως και ισχύουν για όλους που υπάγονται στον εκδότη.
- Τη Διαταγή (Δγη). Εκδίδονται για όλα τα θέματα εκτός εκείνων που καλύπτουν οι ΠΔ.
- Την Υπηρεσιακή Αναφορά. Ο συντάκτης του υποβάλλει αιτήσεις και προτάσεις, ή αναφέρει γεγονότα στα προϊστάμενα κλιμάκια.
- Την Ατομική Αναφορά. Για προσωπικά θέματα.«*…άρχεται δια της φράσεως ΄΄λαμβάνω την τιμήν να αναφέρω ή να υποβάλλω ή να παρακαλέσω΄΄…και ουχί ΄΄αναφέρεται ότι αιτούμαι΄΄…διότι αποτελεί σολικισμόν….η διατύπωσις αύτη δεν είναι Ελληνική….η διατύπωσις είναι προστακτική και δεν συμβιβάζεται προς το ύφος σεβασμού το οποίον πρέπει να διακρίνει την αναφοράν η δε..χρησιμοποίησις ουσιαστικού αντί ρήματος είναι καθαρώς αγγλοελληνική….)* Οι ατομικές αναφορές, είναι πολύ συχνές. Και πολύ ενδιαφέρουσες αφού μέσα απ' αυτές διαβάζει κανείς την πραγματική κατάσταση που επικρατεί στην καθημερινή ζωή στις ΕΔ και συναντά κάθε είδους γεγονότα, συγκρούσεις, παράπονα, και όλα εκείνα που δεν γίνεται να γραφτούν σε υπηρεσιακά έγγραφα. Είναι ο καθρέφτης της επικρατούσης κατάστασης στο χώρο των στελεχών. Δε θα συναντήσουμε ατομικές αναφορές στρατευσίμων για τους οποίους προβλέπεται η ημερήσια αναφορά για ό,τι τους απασχολεί. Αλλά και στους υπαξιωματικούς σπάνια θα βρούμε γραπτές αναφορές παραπόνων ή συμβάντων. Τα συναισθήματα εκφράζονται στις ατομικές αναφορές και αρκετά συχνά με οξύτητα, οργή, πικρία και απαίτηση για ΄΄απονομή δικαίου΄΄. Ειδικά για τα στελέχη των ΕΔ, και τούτο επειδή είναι και ο μόνος τρόπος, να αντιμετωπίσουν ζητήματα που τους θίγουν, προσβάλλουν ή άλλα για τα οποία έχουν αντίθετη γνώμη και τους επιβάλλουν να δράσουν κατά παρέκκλιση της συνείδησής τους. Η επιμονή του συντάκτη του ΚΑΛ να είναι ο τρόπος σύνταξης και το περιεχόμενο των ατομικών αναφορών διατυπωμένο κατά συγκεκριμένο τρόπο, έχει ως αποτέλεσμα να αποτρέπει τους διστακτικούς από την υποβολή τους. Δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις επιβολής πειθαρχικών ποινών ακριβώς σε αυτούς που υποβάλλουν αναφορές παραπόνων. Το τελευταίο θεωρείται ΄΄άνανδρο΄΄ και απαγορεύεται. Γιατί ο ανώτερος χρησιμοποιεί την ισχύ του βαθμού του, για να επιβληθεί στον κατώτερο κατά βαθμό, που έχει στραφεί εναντίον του. Αλλά η περίπλοκη διατύπωση του αιτιολογικού των ποινών, παρακάμπτει το κώλυμα της απαγόρευσης και έτσι ακούγεται συχνά το σκωπτικό *΄΄Πας ανώτερος, ψηλότερος, δυνατότερος, ωραιότερος και έχει πάντοτε δίκιο΄΄*. [1]
- Το Σήμα. Απλό, λιγόλογο, λακωνικό, χωρίς άρθρα, διαβιβάζεται γρήγορα με ασύρματο, τηλέτυπο, τηλέφωνο, αδιαβάθμητο ή κρυπτογραφημένο_*«….δια θέματα άτινα απαιτούν την εκδήλωσιν ενεργειών …εις χρόνον μη επιτυγχανόμενον δι' ετέρου τρόπου(...)»*

[1] Ενδεικτικές ποινές σχετικές με ατομικές αναφορές και παραβιάσεις που έγιναν μ' αυτές είναι οι ακόλουθες:
-ΒΝ/ ΔΠΑ/ φ. 071014/98/68/7-9-68 *«..προς σημαιοφόρον….τιμωρώ υμάς λίαν επιεικώς διά περιορισμού δεκαπέντε ημερών διότι μετά την επιβολή ποινών υπό του Κυβερνήτου σας… υπεβάλατε αναφοράν… εξ ών αποδεικνύεται ότι…στερείσθε στοιχειώδους αισθήματος ευθύνης…ως κεφ.05 των ΔΒΝ{*Διατάξεις Βασιλικού Ναυτικού*)…υπό τον μανδύα της τυπικότητας αντιδικείτε… δεν κατορθώσατε να χαλιναγωγήσετε τα αισθήματά σας…λόγω του νεαρού της ηλικίας σας … σας συνιστώ…διά της συμπνοίας (...)ευχαρίστου συνεργασίας… πίστεως,αφοσιώσεως και βοηθείας προς τους προϊσταμένους…αι ποιναί σας θα παραμείνουν δυσμενής ανάμνησις…».*
-ΒΝ /Β.Π.ΚΡΥΣΤΑΛΛΙΔΗΣ/ φ. 0398/27-8-68 *«προς Σημαιοφόρον….παραγγέλλω όπως …απαντήσητε εις τα κάτωθι ερωτήματα εντός 24ώρου…πόθεν έλκετε το δικαίωμα αιτήσεως άρσεως ποινής και ουχί επανακρίσεως της πράξεώς σας… ποίοι είναι οι χαρακτηρισμοί…διατυπώσατε την άποψιν ότι η ποινή είναι μικρά;…ποία γεγονότα ετάραξαν την ηρεμία σας και εδημιούργησαν αγχώδη κατάστασιν… δια υστάτη φοράν ….σας ανακαλώ εις την τάξιν και σας παροτρύνω να δείξετε σύνεσιν και μεταμέλειαν…».*
-ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ ΝΑΥΤΙΚΟΝ/ Β.Π.ΚΡΥΣΤΑΛΛΙΔΗΣ/ φ 0392/23-8-68 *«προς Σημαιοφόρον …τιμωρώ υμάς λίαν επιεικώς δια περιορισμού οκτώ ημερών διότι υποβάλλατε αναφοράν …επί υποβληθείσης ποινής…όχι ως αδίκως τιμωρηθείς …αλλά…(...) η πράξις σας αυτή είναι πειθαρχική παράβασις…το πνεύμα και το γράμμα της αναφοράς σας απάδει προς την σεμνότητα με την οποίαν δέον να διέπονται αι ενέργειαι ενός αξιωματικού διότι δεν είναι αναφορά παραπόνων…αλλά αυθάδης αίτησις…δεν εδείξατε σύνεσιν…δεικνύει απαράδεκτον δι Αξιωματικόν νοοτροπίαν…εφιστάται η προσοχή σας μεγάλως,… μετά μείζονος σοβαρότητος, ολιγοτέρου εγωισμού… είσθε νέος Αξιωματικός δι' ένα λαμπρόν μέλλον….».* Ανεξάρτητα από τις συγκεκριμένες πράξεις περί των οποίων οι ποινές του σημαιοφόρου (ο ΄΄Σημαιοφόρος΄΄ είναι ο πρώτος βαθμός για τους εξερχόμενους από τη σχολή Ναυτικών Δοκίμων αξιωματικούς του ΠΝ) η επιλογή των λέξεων είναι προσεκτική διότι θα χρησιμοποιηθούν αμέσως μετά για τη σύνταξη των *΄΄φύλλων αξιολογήσεως και ποιότητος΄΄* που ετήσια υποβάλλονται για τους στρατιωτικούς. Ο συγκεκριμένος Σημαιοφόρος μετά από αυτές και άλλες ποινές από την ίδια υπηρεσία στις επόμενες κρίσεις για προαγωγή του παρέμεινε ΄΄στάσιμος΄΄ που σημαίνει πως δεν προήχθη για ένα χρόνο στον επόμενο βαθμό. Η δυσμενής αυτή κρίση έπαυσε να υπάρχει μετά τη δικτατορία.
Η φρασεολογία αυτή είναι συνηθισμένη στα κείμενα των ποινών και για έναν βαθύτερο λόγο. Τον αναζητούμε στην αιτιολογία θέσπισης των στοιχείων χαρακτήρα κ.λ.π. που πρέπει να διέπουν τα στελέχη των ενόπλων δυνάμεων. Αποβλέπει ακριβώς στη σύνεση, μεταμέλεια, αδιαμαρτύρητη κυρίως υπακοή, τάξη, πίστη, κ.λ.π. των στελεχών. Οι ποινές των στρατευσίμων δεν έχουν ούτε την μορφή αυτή αλλά ούτε και το σκεπτικό και αιτιολογικό τους. Στόχος είναι ο πιστός και υπάκουος χωρίς προβληματισμό στρατιωτικός.

- Ο Κανονισμός. Διακρίνεται σε κυρούμενο με Προεδρικό Διάταγμα, ή με εξουσιοδότηση Νόμου, περιέχει κανόνες δικαίου, δημοσιεύεται στα ΦΕΚ (Φύλλο Εφημερίδας Κυβερνήσεως), κυρώνεται *«… υπό του ΥΕΘΑ, Αρχηγού ΕΔ, Αρχηγών Αρχηγείων των Κλάδων ΕΔ……ρυθμίζουν αντικείμενα Οργανώσεως, Λειτουργίας, Εκπαιδεύσεως…»).*
- Το Στρατιωτικόν Δελτίον Νόμων- Διαταγμάτων- Αποφάσεων (ΣΔ/ΝΔΑ). Εκδίδεται από τον ΑΕΔ και τα αρχηγεία των τριών Κλάδων των ΕΔ και μ' αυτό *«… κοινοποιούνται οι Νόμοι, τα Διατάγματα, οι Κανονισμοί νομοθετικού περιεχομένου και αι Αποφάσεις ενδιαφέροντος ΕΔ…».*
- Το Εγχειρίδιον. *«…βοήθημα δι' ου παρέχονται οδηγίαι δια την εκπλήρωσιν καθηκόντων…».* Εκδίδονται όμως και εγχειρίδια με οδηγίες λειτουργίας μηχανημάτων, με περιγραφές και λεπτομέρειες τεχνικής φύσεως κ.ο.κ.
- Η Ημερησία Διαταγή. Είναι καθημερινό έγγραφο που εκδίδει κάθε στρατιωτική αρχή και περιέχει αντικείμενα που αφορούν την δραστηριότητα της υπηρεσίας αυτής, μεταβολές προσωπικού, κοινοποίηση άλλων διαταγών, αναθέσεις καθηκόντων, άδειες, μεταθέσεις, κινήσεις οχημάτων και προσωπικού, ποινές, ηθικές αμοιβές, διοικητική μέριμνα, τελετές, επετείους, γεγονότα ιδιαιτέρας σημασίας κ.λ.π.
- Η Εγκύκλιος Διαταγή. *«… εκδίδουν ΑΕΔ και τα Αρχηγεία (...)ουδέν θέμα διαπραγματεύεται πρωτοτύπως..κοινοποιούνται εις ευρύ αριθμόν αποδεκτών…η Νομοθεσία… Εκτελεστικά και Κανονιστικά Διατάγματα,… Υπουργικαί Αποφάσεις(...) γενικής φύσεως διαταγαί της Διοικήσεως εφ' όσον ο όγκος κ.λ.π. …δεν επιβάλλουν την έκδοσιν Ν- Δ- Α(...)».*
- Τα Νομοθετήματα. Είναι οι ψηφιζόμενοι υπό της εκτελεστικής εξουσίας Νόμοι και Νομοθετικά Διατάγματα. Επίσης τα εκδιδόμενα υπό της εκτελεστικής εξουσίας, κατ' εξουσιοδότηση Νόμου, Προεδρικά Διατάγματα, Κανονισμοί και Αποφάσεις. Ο συντάκτης του κειμένου στο σημείο αυτό παρατηρεί πως «(...)*το επιτυχές και βιώσιμον ενός Νομοθετήματος εξαρτάται από την πληρότητα της μελέτης επί της οποίας τούτο εβασίσθη». Α*κολουθεί πλήθος λεπτομερειών για τον τρόπο διάταξης της ύλης, δομής του κειμένου, αρίθμησης άρθρων, με παροτρύνσεις για συστηματική και προσεκτική διατύπωση κ.λ.π. Είναι εμφανής η προσπάθεια του επιτελούς που συνέταξε τον ΚΑΛ να δώσει όσο γίνεται πιο πολλές οδηγίες ώστε, να μην εκτίθενται προς τα έξω οι αρμόδιοι που θα υποστηρίξουν τα νομοθετήματα.
- Η Αιτιολογική Έκθεσις. Απευθύνεται προς την Βουλή ή *«...το ασκούν το νομοθετικόν έργον όργανον, δέον να περιέχει πλήρη στοιχεία αφορώντα το Νομοσχέδιον…».* Το αξιοσημείωτο στις οδηγίες του ΚΑΛ για τις αιτιολογικές εκθέσεις είναι η πρόνοια, πως αυτές μπορεί να απευθύνονται και σε όργανα, που ασκούν νομοθετικό έργο και εκτός της Βουλής. Προφανώς εννοεί πως η εξουσία αυτή της νομοθετικής λειτουργίας μπορεί κάλλιστα να ασκείται και εκτός Βουλής όπως στην ΄΄επανάσταση΄΄. Και εδώ, όπως για τα Νομοθετήματα, οι οδηγίες είναι εξαντλητικές και λεπτομερείς.
- Η Εισηγητική Έκθεσις Συνοδεύουσα Σχέδιον ΠΔ. *«(...)εισήγησις ήτις απευθύνεται προς το Συμβούλιον Επικρατείας επί τω σκοπώ διασφαλίσεως του ελέγχου της αυστηράς προσηλώσεως προς το περιεχόμενον της νομοθετικής εξουσιοδοτήσεως… δέον να περιέχει πλήρη στοιχεία αφορώντα εις το υπ' όψιν ΠΔ(...)».*
- Η Διαταγή Συγκλήσεως Συσκέψεως. Έγγραφο που ορίζει τις λεπτομέρειες συσκέψεως και περιλαμβάνει απλές οδηγίες όπως και το επόμενο.
- Το Πρακτικόν Συσκέψεως. το οποίο θα πρέπει να *«…συντάσσεται μεθ' εκάστην σύσκεψιν… καταχωρίζονται … αι συζητήσεις… εις τρίτον πρόσωπον(...) υπογράφεται υφ' απάντων(...)».*
- Το Φύλλον Ενημερώσεως –Εισηγήσεων (ΦΕΕ). *«…χρησιμοποιείται εις το ΑΕΔ και τα Αρχηγεία(...) επί σοβαρών θεμάτων…σκοπείται η ενημέρωσις της Ιεραρχίας…η σχολίασις γεγονότων και η υποβολή εισηγήσεων(...) η ανταλλαγή απόψεων και πληροφοριών…».* Στις οδηγίες για το ΦΕΕ περιλαμβάνονται λεπτομέρειες που ξεπερνούν όλων των άλλων εγγράφων που παρουσιάζει ο ΚΑΛ. Παρά το ότι δεν είναι έγγραφο εξερχόμενο, αλλά εσωτερικής λειτουργίας του επιτελείου. Εν τούτοις το ΦΕΕ δείχνει τις απόψεις όσων το συμπληρώνουν για το θέμα που πραγματεύεται. Από την άποψη αυτή είναι από τα πιο ενδιαφέροντα της γραφειοκρατίας. Γιατί από αυτά τα έγγραφα μπορεί κανείς να δει τι κρύβεται πίσω από τα επίσημα κείμενα που προκύπτουν μετά την επεξεργασία των θεμάτων. Επίσης τη λογική και το σκεπτικό των επιτελών, τους χαρακτήρες, το βαθμό γνώσης. Στο ΦΕΕ καταγράφεται το σκεπτικό και τα επιχειρήματα όσων συμμετέχουν στην προσπάθεια λήψης αποφάσεως και θέλουν να πείσουν. Επομένως στα έντυπα αυτά συναντάμε την ουσία και τις απόψεις των επιτελών των ΕΔ.
- Η Επιστολή. Απευθύνονται σε ιδιώτες και προβλέπεται έντυπο και για τις επιστολές *«… συντάσσονται επί λευκού χάρτου της αυτής ποιότητος… τα προς τους αποδέκτας αντίγραφα υπογράφονται πάντοτε ιδιοχείρως υπό του εκδότου(...)».*
- Η Επιτελική Μελέτη. Είναι κείμενο στρατιωτικό που πραγματεύεται με πλήρη ανάλυση επίλυση σοβαρού υπηρεσιακού ζητήματος ή προβλήματος. Περιλαμβάνει σκοπό, παραδοχές, παράγοντες που εξετάζονται, ανάλυση, συμπεράσματα, προτάσεις, παραρτήματα.

Σοβαρό στοιχείο που κυριαρχεί στον τρόπο χρήσεως και κυκλοφορίας των εγγράφων είναι ο βαθμός ασφαλείας «… *ένδειξις τιθεμένη επί στρατιωτικών εγγράφων δι' ής σκοπείται όπως ταύτα υπαχθούν εις*

αυστηροτέρας διαδικασίας διακινήσεως δια την προστασίαν της ασφαλείας της χώρας… τίθεται επί απασών των σελίδων… οι εξής κατά την κατιούσαν τάξιν(...)». Η κλίμακα των βαθμών ασφαλείας έχει σχέση με το πόσοι και ποιοι θα βλέπουν τα έγγραφα. Το περιεχόμενο καθορίζει το βαθμό και ο συντάκτης του εγγράφου ορίζει την κλίμακα. Παράγοντας που καθορίζει επίσης το βαθμό ασφαλείας είναι το εάν και πόση ζημιά κάνει η αποκάλυψη του περιεχομένου σε άτομα ξένα. Οι ορισμοί των βαθμών ασφαλείας στον ΚΑΛ δε σημαίνει πως οι βαθμοί χρησιμοποιούνταν μόνο στις περιγραφόμενες περιπτώσεις.

- ΕΤΝΑ Άκρως Απόρρητον. Αφορά έγγραφα με σοβαρά εθνικά θέματα. Αποκαλυπτόμενο σε μη εξουσιοδοτημένο προσωπικό, δυνατόν να προκαλέσει «*…εξαιρετικώς βαρείαν ζημίαν εις την εθνικής άμυναν της χώρας(...)*». Συνήθως όμως ο χαρακτηρισμός αυτός τίθεται σε έγγραφα του ΝΑΤΟ και έτσι καταλαβαίνει κανείς τι θεωρούν οι συντάκτες του ΚΑΛ ΄΄εθνική άμυνα΄΄ και ΄΄*εξαιρετικώς βαρείαν ζημίαν*΄΄.
- Άκρως Απόρρητον (ΑΑΠ). «*…αποκαλυπτόμενον …δυνατόν να προκαλέσει σοβαράν ζημείαν εις την εθνικήν άμυναν…*».
- Απόρρητον (ΑΠ). «*…αποκαλυπτόμενον ….λίαν πιθανόν να προκαλέσει ζημίαν εις την εθνικήν άμυναν και το σύστημα ασφαλείας της χώρας..*»
- Εμπιστευτικόν (ΕΜΠ). «*…αποκαλυπτόμενον …είναι ενδεχόμενον να προκαλέσει ζημίαν εις την εθνικήν άμυναν και το σύστημα ασφαλείας της χώρας…*»
- Περιορισμένον (ΠΕΡ). «*….χαμηλοτέρας διαβαθμίσεως του εμπιστευτικού…*»
- Αδιαβάθμητον. Είναι όλα τα έγγραφα που δεν παίρνουν χαρακτηρισμό ασφαλείας επομένως μπορεί να τα βλέπει ο οποιοσδήποτε.
- Ειδικού Χειρισμού.(ΕΧ). Είναι τα έγγραφα που απαιτούν ειδική μεταχείριση. Όπως της Επιστρατεύσεως, τα σχετικά με χαρακτηρισμούς, πληροφορίες για στελέχη και προσωπικό των ΕΔ. Κυκλοφορούν και παραδίδονται ΄΄*Επί Αποδείξει*΄΄
- ATOMAL και COSMIK TOP SECRET Οι χαρακτηρισμοί αυτοί δεν περιλαμβάνονται στον ΚΑΛ. Αφορούν πιθανόν Νατοϊκές διαβοθμίσεις του υψηλότερου βαθμού. Για αυτό και η διαδικασία χαρακτηρισμού των χειριστών τέτοιων εγγράφων είναι αυστηρή. Στα ίδια επίπεδα με όποιων χειρίζονται ζητήματα ΄΄εθνικώς ευαίσθητα΄΄ ή και αφορούντα θέματα ασφαλείας του κράτους και των ΕΔ.[1] Το γεγονός πως στα έντυπα[2] που συντάσσονται στη διαδικασία αυτή γίνεται εκτός όλων των άλλων ιδιαίτερη μνεία για «(...) *εθνικά φρονήματα, εθνική δράση, αναρχικούς, επαναστάτες, κομμουνιστές…*» κ.λ.π. δίνει και την σοβαρότητα με την οποία προσεγγίζει ο μηχανισμός χειρισμού των θεμάτων αυτών την ΄΄προστασία΄΄ τους από τους συνήθεις υπόπτους. Που δεν είναι μόνον οι εχθροί της χώρας αλλά «*…πρόσωπα εχθρικά προς τα συμφέροντα των ΗΠΑ και ΕΛΛΑΔΑΣ…*» όπως οι κομμουνιστές και οι παραφυάδες τους.

Ο Βαθμός Προτεραιότητας. Στοιχείο που καταγράφεται πάνω στο έγγραφο. Καθορίζει την ταχύτητα αποστολής και επίδοσης. Οι καθορισμένες βαθμίδες προτεραιότητας είναι «… *οι ακόλουθοι κατά την κατιούσαν τάξιν...»*

- Αστραπιαίον (FLASH). Διαβιβάζεται με ηλεκτρονικά μέσα, είναι σήμα και εκπέμπεται σε περιπτώσεις εκδήλωσης αιφνιδιαστικής εχθρικής επίθεσης ή αναμενόμενη τα πρώτα λεπτά να εκδηλωθεί. Επίσης χρησιμοποιείται για ανάκληση αεροσκαφών από επίθεση.
- Άμεσον (EMERGENCY) « *…δι ηλεκτρονικών μέσων…συμπληρωματικαί αναφοραί αρχικής επαφής μετά του εχθρού… καταστάσεις επηρεαζούσας σοβαρώς την εθνικήν ασφάλειαν…*». Να τονισθεί εδώ πως η έκφραση ΄΄εθνική ασφάλεια΄΄ αφορά κατά συνθήκη τον ΄΄εσωτερικό εχθρό΄΄.
- Κατεπείγον (OPSIMMEDIATE). Αφορά σε επικείμενες επιχειρήσεις… μετακινήσεις μονάδων…κ.λ.π.
- Επείγον (PRIORITY). Για θέματα που έχουν προτεραιότητα έναντι των κοινής φύσεως, διοικητικά κ.λ.π.
- Κοινόν (ROUTINE). Δεν δικαιολογεί βαθμό προτεραιότητας.

Εκτιμάται πως η στρατιωτική γραφειοκρατία, είναι η οργανωμένη πληρέστερα στον δημόσιο τομέα. Σπάνια εντοπίζεται θέμα, για το οποίο να μην προβλέπεται με κάποια γραπτή απόφαση η διαδικασία αντιμετώπισής του. Σκοπός της γραφειοκρατίας είναι, εκτός από την τυποποίηση, η αποφυγή πρωτοβουλιών, που θα σημαίνει και πολύπλευρη προσέγγιση των θεμάτων. Δηλαδή προσέγγιση με τρόπο άλλο, μη επιθυμητό. Παράλληλα η συχνότητα επανάληψης λημμάτων καθιέρωσε τις συντμήσεις, τα αρκτικόλεξα, τις συντομογραφίες. Η αλόγιστη χρήση συντμήσεων και αρκτικόλεξων επέβαλλε την ανάγκη για έκδοση

[1]Ο συντάκτης της παρούσης δεν έτυχε να δει ποτέ έγγραφο ATOMAL ή COSMIK TOP SECRET διότι δεν είχε και δεν προβλεπόταν να έχει αντίστοιχα καθήκοντα λόγω ειδικότητας. Ανεξάρτητα όμως από την ιδιότητα του μονίμου αξιωματικού όλοι όσοι επρόκειτο να παραλάβουν τέτοια καθήκοντα υπόκειντο στη διαδικασία έρευνας καταλληλότητας.

[2] Βλέπε παράρτημα Γ, ΠΙΝΑΚΑ Ι έντυπο α/α 30 με στοιχεία 2ον ΕΓ/Κ.0126. Το περιεχόμενό του αναλύεται στο Β΄ Μέρος.

Κανονισμού που καθιερώνει *«...κοινές συντμήσεις των ΕΔ προκειμένου να τεθεί όριο στην άνευ ελέγχου χρήση τους προς αποφυγή παρερμηνειών και συγχύσεων...»*[1]. Σημειώνεται πως ο Κανονισμός αυτός εκδίδεται μάλλον για πρώτη φορά αφού δεν μνημονεύει άλλον καταργούμενο, όπως πάγια συνηθίζεται σε κάθε αναθεώρηση μονίμων διαταγών, εγκυκλίων, κανονισμών. Αλλά και η συχνότητα με την οποία επαναλαμβάνονταν ομοίου τύπου έγγραφα, οδήγησαν στην καθιέρωση των εντύπων [2]. Ο Κανονισμός αλληλογραφίας, τα έντυπα και ο Κανονισμός Συντμήσεων είναι τρεις κορυφαίες στιγμές στη γραφειοκρατία των ΕΔ. Παράλληλα με την καθιέρωση των βαθμών προτεραιότητας και ασφαλείας, που αφορούν το ποιοτικό και χρηστικό της γραφειοκρατίας. Σημειώνεται πως, οι προχωρημένοι βαθμοί ασφαλείας προβλέπονται, όχι μόνο για θέματα που αφορούν την ασφάλεια έναντι των γειτονικών κρατών, αλλά και έναντι ΄΄ιδεολογικών αντιπάλων΄΄ όπως ο κομμουνισμός, οι ΄΄συνοδοιπόροι΄΄ και οι οπαδοί του. Αντίθετα οι βαθμοί προτεραιότητας χρησιμοποιούνται για τις πληροφορίες και τα θέματα πολέμου, συγκρούσεων κ.λ.π. Εδώ ο επαγγελματισμός αναγκαστικά βγαίνει στην επιφάνεια και οι συντάκτες του ΚΑΛ αποδεικνύουν πως οι ΕΔ υπάρχουν και για την προστασία των συνόρων.

Η γραφειοκρατία είναι παντρεμένη με το στέλεχος των ΕΔ, που από την πρώτη στιγμή στις παραγωγικές σχολές θα μάθει σταδιακά τα μυστικά της. Καλός στρατιωτικός σημαίνει αναγκαστικά και καλός γραφειοκράτης. Ακόμα και οι αντιπαθούντες τα χαρτιά (οι αποκαλούμενοι clean desk managers όπως π. χ. ο Α/ΓΕΝ αντιναύαρχος Α. Αντωνιάδης) γνωρίζουν πως, η ευχέρεια σύνταξης εγγράφων και η γνώση της γραφειοκρατίας είναι δύναμη στις ΕΔ και την κατέχουν. Καθοριστικό στοιχείο στην στρατιωτική αλληλογραφία είναι η γλώσσα. Ο βαθμός γνώσης της επηρεάζει το στέλεχος και την αποδοχή του.[3] Το καθεστώς της 21ης Απριλίου δεν προβληματίσθηκε καθόλου να συνδέσει τη γλώσσα με το Έθνος και την επιβίωσή του και αντιμετώπισε το θέμα δυναμικά. Ο Μαργαρίτης εκδίδει έγγραφο προς ΠΛΟΙΑ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ[4] με θέμα τον ΄΄Ελεγχο Δημοσιευμάτων΄΄. Σημειώνει τις τάσεις νόθευσης της ελληνικής με δημοτικίζουσα γλώσσα *«...με όλα τα γνωρίσματα της προεπαναστατικής εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης...»*. Τον ενοχλεί η τάση απάλειψης σημείων στίξης και τονισμού. Η ξενομανία σε όρους και λέξεις ακατάληπτες στην πλειοψηφία του λαού. Επισημαίνει πως οι λαοί χάνονται *«...όταν καταληφθούν εκ λήθης εκ των παραδόσεών των ...εν αις ισχυρά θέσιν κατέχει η γλώσσα ...»* και καταλήγει σε συστάσεις. Δεν αποκλείει την *«...ρέουσα δημοτική αλλά την δημοτικίζουσα μαλλιαρή τοιαύτη...»*. Ο Μαργαρίτης, πράγμα σπάνιο, δεν συνδέει το έγγραφο αυτό με την ΄΄επανάσταση και την 21η Απριλίου΄΄. Εάν εξαιρέσουμε τα περί εχθρών της φυλής, το περιεχόμενο δείχνει ανησυχία για πραγματικά φαινόμενα και οι παραινέσεις είναι χρήσιμες. Απ' τις καλές στιγμές, που βγαίνουν από τα γραπτά του στελέχους αυτού.

Α10.-ΟΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΙ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Σύμφωνα με τον Μπαμπινιώτη στρατιωτικός είναι «*... ο άνδρας που υπηρετεί μόνιμα στο στρατό, που φέρει βαθμό. ΣΥΝ. Αξιωματικός*». Να σημειώσουμε εδώ πως στρατιωτικοί βαθμοφόροι υπηρετούν και γυναίκες και εκτός των αξιωματικών, στρατιωτικοί είναι και οι μόνιμοι υπαξιωματικοί και των τριών όπλων. Επομένως οσάκις αναφερόμαστε σε ΄΄στρατό΄΄ εννοούμε κατά περίπτωση ή το Στρατό Ξηράς ή όλες τις Ένοπλες Δυνάμεις.

Να ξεκαθαρίσουμε επίσης ποιους εννοούμε ως στρατιωτικούς σε αυτήν την εργασία και ποιες ως ένοπλες δυνάμεις. Σήμερα, αλλά και μετεμφυλιακά, δεν χωρούν συγχύσεις με τον όρο ΄΄ΕΔ΄΄ στην Ελλάδα. Ειδικά αφ' ότου εξοντώθηκαν ή έφυγαν από τη χώρα περί το 1953 και τα τελευταία ένοπλα τμήματα των ανταρτών του Δημοκρατικού Στρατού. Οι βαθμοφόροι όλων των ενόπλων Ελλήνων του σύγχρονου κράτους θεωρούνται και είναι στρατιωτικοί. Οι οπλαρχηγοί, καπεταναίοι και βαθμοφόροι του απελευθερωτικού αγώνα ήταν στρατιωτικοί. Είχαν (ιδιαίτερα από την έκρηξη της επανάστασης αλλά και νωρίτερα, παρ' ότι περί άλλα τύρβαζαν) πρόσθετο ηθικό βάρος και ισχύ σε σύγκριση με όλους τους μετέπειτα αξιωματικούς[5] και υπαξιωματικούς των παραγωγικών σχολών του κράτους. Και ας ξεκίνησαν την ένοπλη δράση τους με βασική λειτουργία την κλοπή (Κλέφτες) και την υπηρεσία στους Κοτζαμπάσηδες και τους Τούρκους ιθύνοντες. Ως προστάτες των αντίστοιχων περιοχών από τους άλλους κλέφτες (Κάποι του Μοριά, Αρματολοί της

---

[1] Πρόκειται για τον *ΚΑΝΟΝΙΣΜΟ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ ΕΝΟΠΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ,* Διεύθυνση Διοικητικής Υποστήριξης, αριθ.πρωτ. 073.1/135/007 σχ.5289 Σεπ. 1995 υπογραφόμενο από τον Α/ΓΕΕΘΑ ναύαρχο Χρήστο Λυμπέρη. Ο Κανονισμός είναι διαιρεμένος σε πέντε πίνακες ως εξής: Πίνακας 1 με συντμήσεις ΕΔ, ήτοι κοινής χρήσης όλων των ΕΔ που περιλαμβάνει 560 συντμήσεις. Πίνακας 1α με συντμήσεις στην αγγλική για όλες τις ΕΔ, πίνακας 2 για το στρατό ξηράς με 815 συντμήσεις, πίνακας 3 για το ΠΝ με 281 συντμήσεις και πίνακας 4 για την ΠΑ με 303 συντμήσεις. Δηλαδή συνολικά 2.019 τις οποίες ο Κανονισμός αυτός προβλέπει και επιτρέπει τη χρήση τους (και μόνον αυτών).

[2] Βλέπε Β΄ Μέρος της εργασίας όπου παρουσιάζονται τα χρησιμοποιούμενα έντυπα για το προσωπικό.

[3] Από τα έγγραφα των αρχηγών των ΕΔ, που συνάντησε ο γράφων στην έρευνα αυτή, ξεχωρίζουν για το πλούσιο λεξιλόγιο και τη σαφή και άνετη παράθεση των εννοιών του Εγκολφόπουλου, του Αγγελή, του Βασιλικόπουλου και του Αντωνιάδη. Επίσης του Λυμπέρη που είναι ριζοσπαστικά και πρωτότυπα.

[4] Είναι το ΑΝ/7ΟΝ ΕΓ/1 Φ.011702/5/70 3-7-1970

[5] Για την (ΣΣΕ) Στρατιωτική Σχολή Ευέλπιδων που ιδρύεται το 1828 στο Ναύπλιο από τον Καποδίστρια, πρώτη αυτή απ' όλες τις άλλες παραγωγικές σχολές βλέπε τα στοιχεία που παρατίθενται στο κεφάλαιο Β16α της παρούσης..

Ρούμελης)[1]. Δύσκολα εξαιρούμε τους αρχηγούς ενόπλων, που (μετά την επανάσταση του 1821) άλλαζαν με ευκολία ρόλο και από τη ληστεία και τις κλοπές, ή ακόμα και από διώκτες των ληστών, περνούσαν στην απέναντι κατηγορία ή στην υπηρεσία του δερβέναγα στην Ήπειρο και τη Θεσσαλία.[2] Πολύ αργότερα κάποιοι απ' τους τελευταίους του είδους των ληστών, στον επόμενο αιώνα και στη δεκαετία του 1940 χρησιμοποιήθηκαν στην αντίσταση κατά των κατοχικών δυνάμεων 1940-45 από τους ενόπλους αντάρτες. Τους έμαθαν στην αρχή να τα βγάζουν πέρα στα βουνά και στη συνέχεια εξελίχθηκαν σε πειθαρχημένους και αποτελεσματικούς μαχητές. Αυτό δεν το ΄ξερε ο Παπαρηγόπουλος τον προηγούμενο αιώνα που παρουσίαζε τους ληστές ως ΄΄*κοινωνικούς δικαστές-εκδικητές και αναχωρητές, επαναστάτες και αναρχικούς*΄΄. Διαφωνεί ο Κολιόπουλος με την παρουσίαση του Δ. Παπαρηγόπουλου που γοητεύεται από το ότι, τους ληστές ΄΄*οι πλούσιοι τους έτρεμαν και οι φτωχοί τους τιμούσαν*΄΄. Οι ληστές λέει ο Κολιόπουλος «*..ήταν κυνηγημένα αγρίμια και θύματα, όσο και θύτες, δεν είχαν καμία σχέση με τους ΄΄υψιπετείς αετούς΄΄ του Δημήτρη Παπαρηγόπουλου…*».[3] Εάν επιμένουμε κάπως στα περί ληστών στην Ελλάδα τον δέκατο ένατο αιώνα, είναι γιατί υπάρχει επικάλυψη των χώρων των ληστών με των διωκτών τους του τότε στρατού και των άλλων ενόπλων τμημάτων. Τα δοχεία αυτά ήταν συγκοινωνούντα. Το σημερινό στέλεχος των ΕΔ ήταν χθεσινός ληστής, ενώ την επομένη περνούσε στο ΄΄Τουρκικό΄΄ και υπηρετούσε τους γείτονες. Τους οποίους αργότερα πολεμούσε πάλι συμμετέχοντας σε τοπικές εξεγέρσεις, οι οποίες εξελίσσονταν συνήθως σε δήωση του τόπου.
Η πορεία των σχέσεων του σώματος των στρατιωτικών με τον Λαό στο σύγχρονο κράτος δεν είναι αρνητική, όσο η Ελλάδα επεκτείνει τα σύνορά της. Και αναζητώντας την αρχή αυτών των σχέσεων, αποδεχόμαστε ως μήτρα της προέλευσης μέρους των μονίμων στελεχών των ΕΔ τα ΄΄άρματα΄΄ δηλαδή το ΄΄στρατιωτικό΄΄ όπως αποκαλούσαν τους επαναστατημένους ένοπλους Έλληνες στην έκρηξη εκείνη απ' όπου γεννήθηκε και το σημερινό ελληνικό κράτος.
Η άποψη πως οι πολεμιστές ΄΄*… τότε εκπροσωπούσαν τα λαϊκά συμφέροντα εναντίον της κυρίαρχης τάξης των κοτζαμπάσηδων……΄* (Φίλιας)[4] εάν πράγματι ίσχυε, θα συνέφερε τους στρατιωτικούς στη συνέχεια ώστε να εισπράττουν μερίδιο της δόξας και από αυτή τη σύγκρουση. Τα πράγματα όμως δεν ήταν ακριβώς έτσι (Βερέμης).[5] Ο ίδιος συγγραφέας ολοκληρώνοντας την αποσύνδεση στρατιωτικών με επανάσταση, (σ.58) χρεώνει στους Βαυαρούς το ότι «*...απέκοψαν τον ομφάλιο λώρο που συνέδεε τις ένοπλες δυνάμεις της Ελλάδος με την ηρωική παράδοση του Αγώνα...*». Στην ίδια έκδοση θα βρούμε όλη την εξελικτική πορεία των στρατιωτικών και τις σχέσεις τους με τους πολιτικούς, την εξουσία, τις επεμβάσεις τους κ.λ.π.
Τα χρόνια που ακολουθούν μέχρι το τέλος σχεδόν του δεκάτου ενάτου αιώνα βρίσκουν τον τακτικό στρατό να ασχολείται αποκλειστικά σχεδόν με τη *«...στήριξη της εξουσίας του νέου κράτους.....{και την} προστασία των συγκοινωνιακών δικτύων από τους ληστές...» (*σ.58) Οι μόνιμοι στρατιωτικοί στο τέλος αυτού του αιώνα δεν έχουν αποκλειστικά τη ρίζα τους στους κλέφτες και τους αρματολούς και τους εξ αυτών πολεμιστές της επανάστασης. *«...ο τακτικός στρατός δημιουργήθηκε εν κενώ. Δεν είχε την αριστοκρατική παράδοση των δυτικών του προτύπων και ήταν αποκομμένος από τα ηρωικά κατορθώματα του Αγώνα για την ανεξαρτησία. Το σώμα των αξιωματικών περιλάμβανε βέβαια στοιχεία από τις οικογένειες εκείνες που είχαν ξεκινήσει την Επανάσταση του 1821, αλλά η μεγάλη πλειοψηφία ανήκε στις τάξεις των ανωνύμων χωρικών...»* (σ.25).
Μέσα από την κοσμογονία που ακολούθησε την Επανάσταση είχε σταδιακά προκύψει το σώμα των μονίμων στελεχών του στρατεύματος. Η εξουσία και ο λαός τους είχε ανάγκη, τους πρόσεχε, τους τιμούσε όλο και περισσότερο. Οι ίδιοι φορούσαν τις στολές τους υπερήφανα. Οι στόχοι τότε ήταν και ΄΄εθνικοί΄. Η επανάκτηση των εδαφών του νεοσύστατου κράτους. Η απαξίωση άρχισε όταν και οι στόχοι άλλαξαν και οι συμπεριφορές προσαρμόστηκαν..
Επανερχόμενοι στις πρώτες δεκαετίες του σύγχρονου ελληνικού κράτους, συναντάμε τους στρατιωτικούς να χρησιμοποιούνται στα πολιτικά πράγματα σε εμπλοκή πάντα και παρακινούμενοι από τους πολιτικούς της εποχής. Ακόμα και το 1843 η *«...παρουσία των αξιωματικών στη διαδήλωση η οποία υποχρέωσε τον Βασιλέα Όθωνα να παραχωρήσει σύνταγμα...συνοδευόταν από ευρεία συμμετοχή του κοινού....ο στρατός δεν οργάνωσε καμία από τις δύο διαμαρτυρίες...»* Μέχρι και την ήττα της Ελλάδας το 1897 η ανάμιξη του στρατού στα

[1]Ο Σ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ στο, *Η Στρατιωτική Πολιτική του Καποδίστρια, Δομή, Οργάνωση και Λειτουργία του Στρατού Ξηράς της Καποδιστριακής Περιόδου,* Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 1986 δίνει την αρχή της δημιουργίας τακτικού στρατού στην Ελλάδα από τα άτακτα Σώματα της επαναστατικής περιόδου μέχρι το 1828. Το βιβλίο του ΘΑΝΟΥ ΒΕΡΕΜΗ, *Ο Στρατός στην Ελληνική Πολιτική,* Κούριερ Εκδοτική, Αθήνα 2000 παρέχει πλήρη εικόνα για το ρόλο του στρατού στα δημόσια πράγματα της χώρας. Αποσυμφορημένη επίσης από εθνικιστικό συναισθηματισμό άποψη περιλαμβάνεται στο βιβλίο του ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗ ΚΩΣΤΗ, *Κανέλλος Δεληγιάννης*, Καστανιώτης, Αθήνα 2001. Παρουσιάζονται τα πράγματα όπως, τα έβλεπε ο Δεληγιάννης στα κείμενά του, και αναλύει ο συγγραφέας με βάση συγκριτικά στοιχεία από άλλους ιστορικούς και κείμενα εποχής. Επίσης στοιχεία για το ρόλο των αρματολών και κλεφτών στην επανάσταση του 1821 στην περιοχή Ρούμελης συναντάμε στο βιβλίο του ίδιου, *Τα Καπάκια*, Καστανιώτης, Αθήνα 2003.
[2] Βλ. ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, *Ληστές, Η Κεντρική Ελλάδα στα Μέσα του 19ου Αιώνα,* Ερμής Αθήνα 1979. Για τη ΄΄Φάλαγγα΄΄ σ.7, την ΄΄Εθνοφυλακή΄΄ σ.σ. 22,32,42,51, 56, την ΄΄Οροφυλακή΄΄ σ.σ. 31,56,114, για τη φυγοδικία σ. 156, τους ΄΄Άτακτους΄΄ και την εξέλιξή τους σε ληστές κ.λ.π. σ.σ. 6,9,13 και 162, τη δημιουργία στρατού, το ρόλο και τη ζωή σ' αυτόν σ.σ.1,28,111, 171.
[3] Βλ. Κολιοπουλος ο.π. σ.171
[4] Την άποψη εκφράζει ο ΒΑΣΙΛΗΣ ΦΙΛΙΑΣ στο βιβλίο του *΄΄Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις΄΄*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1983
[5] Βλ.ΒΕΡΕΜΗΣ ο.π. σ.35 κ.ε

πολιτικά πράγματα και τις συνωμοσίες ήταν ελάχιστη[1] ο δε ρόλος του ήταν, όπως ήδη καταγράφτηκε, η στήριξη της εξουσίας και η αντιμετώπιση της ληστείας.

Στρατιωτικοί είναι λοιπόν και οι επαναστάτες του 1909 και οι συγκρουόμενοι στο διχασμό οπαδοί του Κωνσταντίνου και του Βενιζέλου, και όσοι συνέπραξαν σε κινήματα και δικτατορίες, όπως και όσοι αποτάσσονταν του στρατεύματος κάθε φορά που οι ιδεολογικά αντίθετοι έπαιρναν την εξουσία και επανέρχονταν (όχι όλοι) μόλις άλλαζε η κατάσταση. Η εικοσαετία από το 1916 μέχρι το 1936 είναι περίοδος με τις περισσότερες αναταραχές και αναμείξεις του στρατού στην πολιτική με επόμενες τις επιπτώσεις στη συνοχή, τη νοοτροπία, το φρόνημα των στελεχών του στρατεύματος. Γράφει ο Βερέμης[2] πως *«...στο στρατό επικρατούσε χάος καθώς η ιεραρχία είχε κλονιστεί σοβαρά και οι τυχοδιώκτες είχαν παραγκωνίσει τους αξιωματικούς με επαγγελματική συνείδηση. Από το μεγαλοαστό αξιωματικό με το esprit de corps της πρώτης δεκαετίας του αιώνα και τον πολιτικοποιημένο μικροαστό εξ εφέδρων της δεύτερης, το ΄΄μισθοφόρο΄΄ της τρίτης δεκαετίας, οι στρατιωτικοί επέστρεψαν στη νοοτροπία των ένοπλων άτακτων του 19ου αιώνα...»*. Στο ίδιο περιγράφεται εικόνα με αγανακτισμένο πλήθος πολιτών να προπηλακίζουν αξιωματικούς στους δρόμους και να τους ξηλώνουν τα διάσημα, ως αποτέλεσμα (σύμφωνα με αφήγηση στο συγγραφέα, του αυτόπτη μάρτυρα Παναγιώτη Κανελλόπουλου) και *«...έκφραση λαϊκής αγανάκτησης κατά των αυθαιρεσιών του στρατού...»*.

Στρατιωτικοί ήταν οι άντρες και γυναίκες που διοίκησαν ένοπλα τμήματα στα βουνά στην αντίσταση. Το ίδιο και εκείνοι που διοίκησαν αντιστασιακές ένοπλες ομάδες στις πόλεις και την ύπαιθρο, ανεξάρτητα από ιδεολογικές μεταξύ τους διαφορές. Πρέπει να τονισθεί πως μια κατηγορία απ' αυτούς (οι του ΕΛΑΣ) δεν ζούσαν από την άσκηση των καθηκόντων τους. Δεν ήταν ΄΄επαγγελματίες΄΄ από τη στιγμή που δεν πληρώνονταν και μόνον ιδεολογικοί λόγοι τους έφεραν ένοπλους να διοικούν ενόπλους. Στρατιωτικοί ήταν και του ΕΔΕΣ. Και οι συνεργάτες των κατακτητών, οι δοσίλογοι των ταγμάτων ασφαλείας.

Στρατιωτικοί ήταν όλοι εκείνοι οι βαθμοφόροι άντρες και γυναίκες, με ιδιαίτερες μάλιστα ικανότητες, που τις ανέπτυξαν στο πεδίο της μάχης στην εμφύλια σύρραξη (που πάλι δεν πληρωνόντουσαν). Οι απέναντί τους του κυβερνητικού στρατού, με τους οποίους πολύ συχνά είχαν καθίσει στα ίδια θρανία της Σχολής Ευελπίδων[3] ή έτρωγαν στο ίδιο τραπέζι, επίσης ήταν στρατιωτικοί αλλά έμμισθοι επαγγελματίες. Ο καταδικασθείς αξιωματικός, σε θάνατο το 1958 (Παπαγιάννης Στέφανος) στην επανάληψη εκείνης της δίκης *(*ώστε η κατηγορία για λιποταξία να συνδυαστεί με ακόμα μία για κατασκοπία), δεν ξεχνά το συνάδελφό του Πάρδο Σταμάτη αντισυνταγματάρχη Πυροβολικού εν ενεργεία, (που έρχεται παρά το κλίμα της εποχής ένστολος στο στρατοδικείο να καταθέσει υπέρ του συντοπίτη του από την Ικαρία αντάρτη αξιωματικού) και αναφέρει στη σελ. 157 του βιβλίου του γι' αυτόν: *«(...)βρήκε τον μπελά του που τόλμησε να υπερασπιστεί έναν ΄΄αρχισυμμορίτη΄΄ και το πλήρωσε με μια δυσμενή μετάθεση σε ακριτική περιοχή, που, όπως έλεγε ο ίδιος αργότερα... φώτιζε το σπίτι με το λυχνάρι....ποτέ δεν ξέχασα αυτήν την πράξη...πάντα νοιώθω ευγνωμοσύνη(...)»*. Όπως προκύπτει και από το γράμμα του Παπαϊωάννου, ο Πάρδος ανήκε ιδεολογικά στην αντίπαλη με του Παπαγιάννη παράταξη. Διαφορετικά δε θα ήταν εν ενεργεία το 1957. Όπως και ο Παπαϊωάννου συμμετείχε στον εμφύλιο. Εν τούτοις δεν δίστασε να υπερασπιστεί τον τέως συνάδελφο και αντίπαλο στη μάχη, όχι για τις πράξεις ή τις ιδέες του, αλλά για τον χαρακτήρα του, όπως σημειώνει το συγγενικό περιβάλλον του δικαζόμενου Παπαγιάννη.

Ο τελευταίος αναφέρεται στον συμμαθητή του Παπαϊωάννου (σελ. 17 του βιβλίου του) *«...όταν φοιτούσε στο γυμνάσιο είχε και αυτός επηρεαστεί από τις αριστερές ιδέες...διαπιστώσαμε ότι συμφωνούμε σε πολλά...κουβεντιάζαμε για την πολιτική...στη συνέχεια όμως ο Παπαϊωάννου προσαρμόστηκε, τουλάχιστον τυπικά, στο κατεστημένο και οι δρόμοι μας στον ιδεολογικό τομέα χώρισαν...»*.

---

[1] Βλ. ΒΕΡΕΜΗΣ ο.π. σ.78 και 79. Ως πρώτη «*σημαντική αυτόνομη πολιτική ενέργεια που έλαβε ποτέ ο ελληνικός στρατός...»* βλέπει ο συγγραφέας (σ.82) την *«..επίδειξη δυνάμεως του 1909...»* Αποφεύγει να την ονομάσει ΄΄επανάσταση΄΄ όπως συνήθως αποκαλείται. Για την ίδια επέμβαση επισημαίνει (σ.83) πως παράλληλα με τις προσφερόμενες υπηρεσίες στο έθνος *«...οι αξιωματικοί αισθάνθηκαν ελεύθεροι να προωθήσουν τα επαγγελματικά τους συμφέροντα...»*.

[2] Βλ. ΒΕΡΕΜΗΣ σ.148 ο.π.

[3] Για τους μονίμους της ΣΣΕ που προτίμησαν την πλευρά του ΚΚΕ στην αντίσταση και τον εμφύλιο χρησιμοποιούνται στοιχεία από συνέντευξη του Βασίλη Βενετσανόπουλου (τάξη ΣΣΕ 1933). Επίσης από βιβλία των ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ (τάξη ΣΣΕ 1930) *Από Εύελπις Αντάρτης*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1991, και ΝΙΚΟΥ ΤΕΡΖΟΓΛΟΥ(τάξη ΣΣΕ 1940), *Η Στρατιωτική Εκπαίδευση Στελεχών στο Δημοκρατικό Στρατό Ελλάδας (ΔΣΕ)*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2003. Ο Νίκος Παπαϊωάννου συμμαθητής του Παπαγιάννη στη ΣΣΕ, διάβασε το βιβλίο του τελευταίου και του έγραψε γράμμα στις 21 Νοεμβρίου 1991. Ήταν απόστρατος ανώτατος αξιωματικός πλέον, και μεταξύ των άλλων αναφέρει «*...θα πρέπει να πιστέψεις πως είτε τυπικά είτε ακόμη και ουσιαστικά εάν προσαρμόσθηκα στο τότε κατεστημένο και οι ιδεολογικοί μας δρόμοι χώρισαν κατά 180ο έτσι, ώστε στον εμφύλιο να ανταλλάξουμε πολλές φορές και πυρά πυροβολικού φονικά* (σ. σ. οι δύο συμμαθητές αξιωματικοί ήταν του πυροβολικού) *και τότε ακόμη τα δικά μου συναισθήματα απέναντί σου παρέμειναν και παραμένουν σταθερά, αδελφικά, αγνά, άδολα όπως τότε που καθόμασταν στο ίδιο θρανίο ως ευέλπιδες....δυστυχώς ζήσαμε σε δύσκολη και κρίσιμη περίοδο...πόλεμος- κατοχή. Ανατράπηκαν τα πάντα και τα συμφέροντα των νικητών συμμάχων μας...μας οδήγησαν στο αλληλοφάγωμα...να εκφράσω την μεγάλη μου λύπη..την καταδίκη σου σε θάνατο(...) δεν ήταν δυνατόν να σου φανώ χρήσιμος(...) ήμουν τότε Ταξίαρχος Επιτελάρχης Σώματος Στρατού... οι καταδίκες Μπελογιάννη, Μπάμπη, Πλουμίδη, κ.λ.π. ήταν πρόσφατες... ο γέρο- Ναύαρχος Μπάμπης απέτυχε απονομή χάριτος δια τον υιόν του. Ο Βασιλεύς σκληρός και άτεγκτος ... ο κ. Πάρδος Σταμάτης το διακινδύνευσε χωρίς βεβαίως να επιτύχει και τίποτε.Πάντως είναι άξιος επαίνου. Τον είχα συναντήσει στην περιοχή Καστοριάς το Φθινόπωρο του 1948...με τον μπάρμπα Γιάννη {* πιθανότατα εννοεί τον Γιάννη Κηλισμανή ταγματάρχη τότε Μηχανικού όπως προκύπτει από το βιβλίο του Παπαγιάννη} *είχαμε μία όχι ευχάριστη συνάντηση το 1946. Ήταν στον Β΄ πίνακα στη Θεσσαλονίκη. Δεν ήταν δικό μου το φταίξιμο... ...»*.

Ο Παπαϊωάννου, κλείνει το γράμμα του στον Παπαγιάννη το 1991γράφοντας: *«…είμαστε άτυχοι, χάσαμε τα καλύτερά μας χρόνια…».*

Πέντε χρόνια μετά και λίγο πριν πεθάνει ο ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ Σ. σε αδημοσίευτο χειρόγραφο (γραμμένο μετά το 1992, ενώ πέθανε το 1996) με τίτλο *'Γιατί Έγραψα το Βιβλίο Από Εύελπις Αντάρτης '* καταλήγει στο κείμενο ως εξής: *«… αν ήταν τώρα να διαλέξω το δρόμο μου, θα διάλεγα τον ίδιο. Πολλές φορές σκέφτομαι, πόσο φτηνή θα ήταν η ζωή μου και ο ψυχικός μου κόσμος, αν δεν ήμουνα στο κίνημα.».* Η κόρη του Παπαϊωάννου τηλεφωνώντας στην κόρη του Παπαγιάννη της αποκάλυψε τελευταία (αρχές 2004) πως «*..ο πατέρας μου ξεκίνησε κομμουνιστής, πέρασε στους εθνικόφρονες αλλά νομίζω πως πέθανε κομμουνιστής...».*

Δεν είναι η μόνη περίπτωση που, ο ιδεολογικός εξοπλισμός για τα στελέχη των ΕΔ που εξετάζουμε, αποτελούν το πιο ισχυρό κίνητρο και τη βάση για τις πράξεις τους. Οι διαφωνίες προκύπτουν στο ποια ιδεολογία είναι εκείνη, που ενισχύει και στηρίζει πιο πολύ απ' όλες τους ανθρώπους. Μέχρι σημείου να την υπερασπίζονται ένοπλοι, ή να επιδιώκουν την επιβολή της πάλι με τα όπλα.

Θεωρούμε επομένως ως στρατιωτικούς, όλους τους άντρες και γυναίκες, που υπηρέτησαν ως βαθμοφόροι στο στρατό του κράτους, ή σε ένοπλες δυνάμεις που στράφηκαν εναντίον του υπηρετώντας ιδέες, ή σε απελευθερωτικά κινήματα.

Ενδιαφέρουσα περίπτωση στρατιωτικών στελεχών ΣΣΕ και του ΔΣΕ (Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας) είναι το ζεύγος Βασίλη και Μαρίας Βενετσανόπουλου. Η πορεία τους παρέχει στοιχεία που βοηθούν την εργασία αυτή. [1] Ο Βενετσανόπουλος δεν ανεβάζει πάνω από τριάντα τους αξιωματικούς προέλευσης ΣΣΕ που ήταν οργανωμένοι στο ΔΣΕ.

Από την άλλη πλευρά, η συγκέντρωση της τάξης του Βενετσανόπουλου με πρόσκληση και των ΕΛΑΣιτών συμμαθητών τους μετά σαράντα πέντε χρόνια από τη λήξη του εμφυλίου, δείχνει την αντοχή της μετεμφυλιακής διαίρεσης και απομάκρυνσης, τουλάχιστον σε τέτοιες μαζικές εκδηλώσεις όπου, είναι πιο δύσκολο το ξεπέρασμα του χάσματος. Ενώ οι προσωπικές και φιλικές σχέσεις δεν λησμονήθηκαν σε αντίπαλους ιδεολογικά συναδέλφους (όπως π.χ. η περίπτωση Παπαϊωάννου με Παπαγιάννη).

Η αφήγηση της Μαρίας Παπαδήμα/ Βενετσανοπούλου αφορά μια γυναίκα στρατιωτικό στέλεχος και από την άποψη αυτή μοναδική στην παρούσα διατριβή. Η παράθεση της γνωριμίας και σχέσης δύο στελεχών του ΔΣΕ κρίνεται σκόπιμη. Τα παρεχόμενα στοιχεία παρουσιάζουν και τα κρατούντα στον αντάρτικο στρατό, τις σχέσεις αντρών και γυναικών, το ρόλο της γυναίκας στις μάχες αλλά και χαρακτήρες των στελεχών του. Ανεξάρτητα από το ότι, οι συνθήκες που διαμορφώνονται σε μάχη, μπορεί να αναδεικνύουν συμπεριφορές που χαρακτηρίζονται ως ηρωικές. [2]

---

[1] Παρατίθεται απόσπασμα από τη συνέντευξη του Βασίλη Βενετσανόπουλου, ταξιάρχου ε.α. τάξη 1933 της ΣΣΕ και υπηρέτησε για χρόνια στο στρατό ξηράς. Η σύζυγός του Μαρία υπηρέτησε ως αξιωματικός τον στρατό του ΚΚΕ στην εμφύλια σύρραξη, όπως και ο μετέπειτα σύζυγός της.

ΒΕΝΕΤΣΑΝΟΠΟΥΛΟΣ (13-1-02) «*...Της τάξης του 33, της δικής μου τάξης… Κάποτε αυτοί πήραν την πρωτοβουλία όσοι ζούσαμε να βρεθούμε, στου Παπάγου τη συνοικία, και με κάλεσαν και εμένα. ΄΄Πολλές φορές΄΄ λέω* {του αντιστράτηγου ε.α. Μανέτα *} ΄΄κάνατε τέτοιες….γιατί δεν με καλούσατε από την πρώτη φορά;΄΄. Μου λέει ΄΄να τώρα η αντίσταση αναγνωρίστηκε, ας καλέσουμε και όσους ήταν στον ΕΛΑΣ΄΄….Το 97-98…. ανταμώσαμε και από τους 95-100 που βγήκαν από τη Σχολή, ήταν παρόντες εκεί 43… ο αρχηγός της Σχολής, ο Μανέτας, ήμασταν φίλοι τότε, με δέχθηκε πολύ καλά, λέει ΄΄καλά παιδιά μας λέγανε τότε και ανταμώνουμε τώρα πάλι….*

Ήταν και μερικοί Ελασίτες μαζί με εμένα εκεί, ένας Νικολακάκης, ένας Σταματόπουλος, ζούσαν τότε, είχαν πάει… Από τους 95 της τάξης του 33, στη δικτατορία του Μεταξά στην οργάνωση, ΄΄Οι φίλοι του Λαού΄΄, θυμάμαι ότι ήμασταν περίπου 40 και ισάριθμοι ήταν οι συμπαθούντες ...Στο σύνολο εννοώ, στο σύνολο σαράντα και ισάριθμοι συμπαθούντες…. οι ΄΄Φίλοι του Λαού΄΄ στη συνέχεια, περάσανε όλοι στο ΕΑΜ…….και αποφασίσαμε να πάρουμε επαφή με το Κομμουνιστικό Κόμμα σαν κίνηση… το 1943…., μας σύνδεσε ο Γιάννης ο Παλάσκας, ήταν από τα ιδρυτικά μέλη της κίνησης… …. στον ΕΛΑΣ από τη Σχολή Ευελπίδων πρέπει να ήταν συνολικά περί τους τριάντα και από τους συμπαθούντες ισάριθμοι….Όχι, δεν τους λέγαμε ΄΄Φίλους του Λαού΄΄, υπήρχε ένα διάστημα που ειπώθηκαν ΄΄Φίλοι του Λαού΄΄ αλλά μετά σκόρπισε η ονομασία...μας έβλεπαν πολύ θετικά, μάλλον με σεβασμό. Μας έλεγαν ότι το ΚΚΕ οργάνωσε και μας σέβονταν πιο πολύ εμάς….». Βλέπε επίσης πρόσφατο βιβλίο του Β. ΒΕΝΕΤΣΑΝΟΠΟΥΛΟΥ, *«ΠΑΡΩΝ» Μια Ζωή Στην Πρώτη Γραμμή,* Συγχρονη Εποχή, Αθήνα 2004

[2]ΜΑΡΙΑ ΠΑΠΑΔΗΜΑ/ΒΕΝΕΤΣΑΝΟΠΟΥΛΟΥ (13-1-02) «*…….εδώ ήταν ο Αυγερόπουλος όταν παραδίναμε τα όπλα. Στη Δημαρχία μίλαγε και έκλαιγε ..... Απορώ πως δεν με έπαιρναν αυτές οι σφαίρες…. Σε μια μάχη το 48, τον Απρίλη, στη Ζίτσα, με τον Αχιλλέα τον Πετρίδη, ήμουν στο λόχο των Βασιλάδων,...ήμουν σκοπευτής οπλοπολυβόλου....κοιτάω δεξιά αριστερά, έφυγαν όλοι, δεν υπήρχε κανένας, μας πήραν φαλάγγι δηλαδή... Μας πήρε το πρωί εκεί, από τα Γιάννενα έβαζε το πυροβολικό, στον κάμπο της Ζίτσας έρχονταν τα τανκς, τα αεροπλάνα είχε μαυρίσει από πάνω και οι όλμοι έπεφταν μέσα βροχή. Κοιτάω εγώ, έβαλα όσες ταινίες είχα,... ήμασταν σε ένα αμπέλι μέσα,... Σηκώνομαι και εγώ με το οπλοπολυβόλο όπως ήμουν κάτω πρηνηδόν πεσμένη,... Μια δεύτερη στιγμή σκέφτηκα να πηδήξω και να φύγω αλλά μετά λέω "το οπλοπολυβόλο; πως θα πάω το βράδυ αν γλιτώσω, να πω πως άφησα το οπλοπολυβόλο και έφυγα;". Και γυρίζω πάλι όρθια τρέχοντας, αρπάζω το οπλοπολυβόλο, έτρεξα και εγώ τον κατήφορο σαν αετός. Είχα κάτι πόδια, πω πω πω, ηπειρώτικα, από τα βουνά. Φτάνω πολύ μακριά. Και έρχεται ο Βασιλάρας και μου λέει "το σταυρό σου, την Παναγία σου, στο γάμο πας;"..... Και μετά τους ρώτησα "ρε παιδιά, αυτές οι φωτιές τι ήταν;", "όλμοι".... μου λέει ο Βασιλάρας. ΄΄Το οπλοπολυβόλο΄΄. Τα χέρια μου ήταν πολύ αδύναμα, δεν μπορούσαν να κρατήσουν, και το είχα 12 οκάδες, στην πλάτη εδώ. Και έρχεται μετά ο επίτροπος ο Σταυράκης, έστειλαν τα παιδιά να μου το πάρουν. Είχα στενοχωρηθεί, είχα πολύ νευριάσει. Ξέρεις Αντώνη; Ήμουν και μέλος του κόμματος και είχα και κάποια οντότητα και στους αντάρτες και στους αξιωματικούς, δεν τους λογάριαζα. "Όχι Σταυράκη" λεω "δεν σου το δίνω". Αυτός ήταν καπετάνιος του λόχου… μαζευτήκαμε το βράδυ, καταλαβαίνεις τώρα πόσοι γλιτώσαμε....Γι' αυτό το ύψωμα, που δεν ξέρω τι σκοπό είχε να το πάρουμε αυτό το ύψωμα, του Προφήτη Ηλία…(...)Το 48 είμαστε στη Σχολή Αξιωματικών και κοιτάω…(...)ήμασταν σε μια πλαγιά, δεν είχαμε ούτε αίθουσα ούτε τίποτα. Σε μια πλαγιά ωραία καθόμασταν 800 άτομα και κάτω-.... Κοιτάω, παρουσιάζεται ο Βασίλης….ο Βασίλης τόσο πολύ μου άρεσε, βρε παιδί μου! Άκου να δεις τώρα. "Πω πω" λεω "τι ωραίος άντρας!", εγώ που δεν είχα σκεφτεί ποτέ στον καιρό του πολέμου να κοιτάξω αρσενικό. "Τι ωραίος άντρας" λέω "αυτός αν με έπαιρνε, θα τον έπαιρνα".*

Εάν δεν προϋπάρχει η εκπαίδευση, η ιδεολογία και η πίστη, δεν φτάνουν τα στοιχεία χαρακτήρα. Παράλληλα μέσα από την πορεία της σχέσης δύο ετερόφυλων στρατιωτικών στελεχών στις ανώμαλες συνθήκες που επικρατούσαν από τον εμφύλιο και τη ζωή στις ανατολικές χώρες, παρέχονται ερμηνείες, στο πώς επιβίωσε αυτό το κόμμα από τέτοια στρατιωτική ήττα και σάρωση των οπαδών του στη συνέχεια. Το γεγονός πως συνδέθηκε με τον μετέπειτα σύζυγό της επίσης στέλεχος των ΕΔ στη διάρκεια του εμφυλίου και συμμετείχαν και οι δύο για πολλά χρόνια σε γεγονότα που συνέβησαν και επέδρασαν στη χώρα, προσθέτει βάρος στα στοιχεία που δίνει στη συνέντευξη.
Η Βενετσανοπούλου κρίνει με αυστηρότητα τη μη πλήρη αξιοποίηση των στρατιωτικών προέλευσης ΣΣΕ. «*…είχαμε 10-15 αξιωματικούς και δεν αξιοποίησαν κανένα στο ποσοστό που του άξιζε. ….. Είχα τη γνώμη πως τους υποτιμούσε ο Δημοκρατικός Στρατός, η ηγεσία….Φοβόταν γιατί ο Γούσιας δεν είχε ιδέα από τίποτα. Τον Παπαγιάννη τον φοβόνταν, τον Βασίλη, τον άλλον, τον άλλον…(...)Ο στρατός ήμουν εγώ και έλεγα μέσα μου "τι διάολο, δεν έχουμε κανένα μόνιμο αξιωματικό εδώ μέσα.....αξιοποίηση; Τίποτα, τίποτα Αντώνη. Ελάχιστα ένα 1%...».*Εκτιμά πως αυτά τα στελέχη υπερείχαν των λοιπών, που δεν προέρχονταν από παραγωγικές παραδοσιακές σχολές. Η εκτίμησή της, όσον αφορά την αξιοποίηση, δε υιοθετείται πλήρως, από τον σύζυγό της το Βενετσανόπουλο. «*....χρησιμοποιήσανε ο Δημοκρατικός Στρατός, ένα συμμαθητή μου……..τον είχαν διοικητή μεραρχίας, εμένα με είχαν επιτελάρχη αρχηγείου, το Στέφανο{* Παπαγιάννη*} τον είχανε διοικητή πυροβολικού του Γράμμου...»* Αφήνει όμως και αυτός περιθώρια να ερμηνευτεί πως, πράγματι θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν περισσότερο «*… αλλά άλλους δεν τους χρησιμοποίησαν, είχαν δευτερεύουσες θέσεις..».*
Η εκπαίδευση ενός στελέχους της ΣΣΕ δεν μπορούσε να συγκριθεί με την αντίστοιχη των σχολών, που λειτούργησε βιαστικά ο ανταρτικός στρατός για επείγουσες ανάγκες στον εμφύλιο. Η μειωμένη αξιοποίηση των αποφοίτων ΣΣΕ μπορεί να οφείλεται στο φόβο της γρήγορης ανέλιξής τους (και κομματικά όσων ήταν μέλη του ΚΚΕ), λόγω ξεχωριστών ικανοτήτων. Η ηγεσία του ΔΣΕ στον εμφύλιο πόλεμο δε στάθηκε ούτε σ' αυτό το σημείο αντάξια των απαιτήσεων ενός ένοπλου αγώνα όπως εκείνος. Ο Ζαχαριάδης πρέπει να ήταν επηρεασμένος για τους αξιωματικούς της ΣΣΕ διαφορετικά δεν εξηγείται ούτε η απαγόρευση να βγουν στο βουνό οι του πίνακα Β΄ μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας, ούτε η περαιτέρω αξιοποίησή τους.[1] Εάν παράλληλα παρακολουθήσει κανείς την πορεία των στρατιωτικών από ΣΣΕ στον κομματικό μηχανισμό του ΚΚΕ, τους συναντά μόνον μέχρι μέλη της Κεντρικής Επιτροπής. Δεν αναδείχθηκε κανείς παραπάνω, από την ομάδα των αξιωματικών που επιβιώνοντας του εμφυλίου, ακολούθησε στη φυγή τον ηττημένο ΔΣΕ. Μέχρι την επάνοδο στην Ελλάδα είτε παράνομα προδικτατορικά είτε αργότερα. Θα πρέπει όμως να ανήκαν στον αποκαλούμενο ΄΄σκληρό πυρήνα΄΄ του ΚΚΕ, που κατά τις δοκιμασίες και διασπάσεις το 1968 και 1989 κράτησε ανυποχώρητη στάση. Επέβαλλαν και με άλλους, επίσης πιστούς ΄΄ορθόδοξους΄΄ και σκληρούς ιδεολόγους, την άκαμπτη και ασυμβίβαστη στάση και διατήρησαν ιδεολογική καθαρότητα στο Κόμμα τους. Συντέλεσαν και αυτοί ώστε το ΚΚΕ να διασωθεί σε ένα από τα ελάχιστα απομείναντα σε παγκόσμια κλίμακα Μαρξιστικά- Λενινιστικά Κομμουνιστικά Κόμματα.[2] Ήταν στελέχη των ΕΔ προέλευσης της ΣΣΕ της προπολεμικής περιόδου.

Α11.- ΟΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΙ ΣΤΟ Β΄ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ-ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

Η ερμηνεία μερικών από τις ιδιαιτερότητες του ναυτικού και τις διαφορές του με τα άλλα όπλα των ΕΔ βρίσκεται στο πως έδρασε στη διάρκεια του Β΄ΠΠ (Παγκοσμίου Πολέμου). Επίσης στο τι συνέβη στη Μέση Ανατολή.
Κατά τη διάρκεια αυτού του πολέμου στελέχη του ΠΝ βρέθηκαν εκτός Ελλάδας, και ταξίδευαν με το εμπορικό ναυτικό. Αρκετοί ήταν εκείνοι που χάθηκαν. Ο Καθηγητής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων Μαλακάσης εκδίδοντας το αρχείο του Μελισσηνού[3], προσεγγίζει το θέμα των *΄΄απωλειών και της συνολικής προσφοράς της Ελληνικής Εμπορικής Ναυτιλίας (Ιστιοφόρου και Ατμοπλόου) 1940-1945΄΄*. Όχι όμως μόνον αυτό. Μέσα από γράμματα του πλοιάρχου ε.α. Ν. Πετρόπουλου[4], που εκθειάζουν την δραστηριότητα του

….. Πάει, έφυγα μετά το 49, όπου το 49 τον Απρίλη είχαμε ανεβεί στον πύργο της Θράκαινας με τον Πετρίτη πάλι. Κοιτάω εγώ όπως ήμασταν μες στα ορύγματα, ο Βασίλης ήρθε για να επιθεωρήσει τις θέσεις, που είχαμε οι αντάρτες. Ήταν μαζί με δυο-τρεις άλλους, δεν ξέρω ποιοι ήταν οι άλλοι. Και πάλευε το μυαλό μου όταν τον είδα, λέω "αυτός είναι που είδα όταν ήμουν στη Σχολή". Αυτό ήταν και μετά στην Τασκένδη παντρευτήκαμε….Μετά από ένα χρόνο, το 50...».

[1] Βλ. σχετικά με το θέμα αυτό τα γραφόμενα από τον Βενετσανόπουλο στο βιβλίο του ΒΕΝΕΤΣΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΒΑΣΙΛΗΣ, *«ΠΑΡΩΝ» Μια Ζωή Στην Πρώτη Γραμμή,* Συγχρονη Εποχή, Αθήνα 2004 σ.σ.286-323 και ειδικά για την άποψη Ζαχαριάδη σ. 311. Βλ.επίσης παράρτημα Β-ΙΙ συνέντευξη Βασίλη και Μαρίας Βενετσανόπουλου.

[2] Ο Β. Βενετσανόπουλος και ο Σ. Παπαγιάννης είναι χαρακτηριστικές περιπτώσεις τέτοιων στρατιωτικών στελεχών του ΚΚΕ προέλευσης ΣΣΕ. Με σπουδές εκτός της ΣΣΕ και σε κομματικές ιδεολογικοστρατιωτικές σχολές της ΕΣΣΔ.

[3] ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, *Το Ναυτικό στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, Η Συνολική Προσφορά της Ελληνικής Εμπορικής Ναυτιλίας (Ιστιοφόρου και Ατμοπλόου) 1940-1945 (Αρχείο Ι.Μελισσηνού, Εφέδρου εκ Μονίμων Αντιπλοιάρχου ΠΝ)*, Πανεπιστήμιον Ιωαννίνων, Ιωάννινα 1995

[4] Ο Ν. Πετρόπουλος προσφέρει πολύπλευρα στο ναυτικό. Και ως αξιωματικός και με το συγγραφικό του έργο. Το πολύτομο βιβλίο του *Αναμνήσεις και Σκέψεις Ενός Παλαιού Ναυτικού,* Αθήνα 1972, διέφερε ουσιαστικά από τα υπόλοιπα εκδοθέντα για την περίοδο εκείνη

απότακτου αξιωματικού (Μελισσηνού), διαφαίνεται και ο τρόπος αντιμετώπισης των δημοκρατικών στελεχών από τη δικτατορία του Μεταξά. Απευθυνόμενος ο επίσης απότακτος του 1935 στο Μελισσηνό του γράφει. «…*Όταν άρχισε ο πόλεμος, κανείς άλλος δεν θα μπορούσε να με βοηθήσει καλύτερα, για να τεθούν σε εφαρμογή τα σχέδια από σένα.* ….» και παρακάτω στο ίδιο γράμμα

«…Άμα κατέβηκα στη Μέση Ανατολή έκανα πρόταση να σου απονεμηθεί Πολεμικός Σταυρός. Λυπούμαι που δεν κατόρθωσα να υπερνικήσω τη φθονερή αντίδραση, που αντιτάχθηκε με πείσμα στην πρότασή μου». Και υπερθεματίζει ο Μαλακάσης στον πρόλογο του δίτομου έργου του. « *Η αλαζονεία της Μεταξικής τυραννίας, το αυταρχικό πρόσωπο της δικτατορίας και η ταύτιση καθεστώτος- Μοναρχίας με το έθνος, αναδεικνύονται μέσα από το έργο του Μελισσηνού»*

Ο Μαλακάσης δεν διστάζει να επισημάνει την *΄΄ΗΤΤΟΠΑΘΕΙΑ ΣΩΜΑΤΟΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΙΚΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ΄΄*[2] που παρουσιάσθηκε τις τελευταίες ημέρες πριν την κάθοδο του στόλου στη Μ.Α.. Χρησιμοποιεί σημειώσεις όπου «*..ο μακαρίτης Μελισσηνός με την παραστατικότατη και διαυγέστατη εξιστόρησή του αναπλάθει τα γεγονότα που αμέσως διαστρεβλώθηκαν ή αποσιωπήθηκαν*…» Τα γεγονότα αφορούσαν τη συμπεριφορά και τον τρόπο που αντέδρασαν οι αξιωματικοί του ΓΕΝ στο ερώτημα του Α/ΓΕΝ "(...)*ποίοι των κυρίων αξιωματικών θέλουν να τον ακολουθήσουν εάν φύγει*". Να σημειωθεί η θέση που πρόβαλε ο αρχαιότερος από τους αξιωματικούς πλοίαρχος Τσάφος, *«…ο οποίος έχει ήδη εκφράσει την θεωρία ότι ανώτεροι αξιωματικοί αναχωρούντες δι΄ Αίγυπτον θα ήσαν βάρος των Άγγλων...*» και απάντησε αρνητικά. Δεν αναφέρει ο Μαλακάσης πόσοι ήταν παρόντες στο συμβάν που περιγράφει ο Μελισσηνός. Πρόκειται όμως για γενική συγκέντρωση των αξιωματικών του επιτελείου. Από τους παρόντες «*…μόνον ο Υποπλοίαρχος Γκιώνης απήντησαν καταφατικά, ενώ ο έφεδρος Υποπλοίαρχος Μελισσηνός εδήλωσεν εις απάντησιν "Φύγει δεν φύγει ο κύριος Αρχηγός εγώ μόλις είμαι ελεύθερος από την υπηρεσίαν μου θα φύγω οπωσδήποτε".Με τα λεχθέντα από τον Μελισσηνόν συνεφώνησεν και ο Υποπλοίαρχος Λιμενικός Κοτούλας ο κατόπιν τουφεκισθείς από τους Γερμανούς…»*[3]

Ήταν εμφανής η διάκριση ανάμεσα σε εκείνους τους αξιωματικούς, που έπραξαν χωρίς πανικό και με πατριωτική σκέψη τις ώρες εισβολής των Γερμανών και σε εκείνους, τους οποίους το μόνο που τους απασχόλησε, ήταν να σωθούν και να αποφύγουν τον πόλεμο. Φαίνεται και στον τρόπο αντιμετώπισης του σοβαρού θέματος των πλοίων, που είχαν υπό τον έλεγχό τους αξιωματικοί όπως ο Πετρόπουλος. Τον εκτιμά και σωστά ο Μαλακάσης[4]. Δυστυχώς δεν αναφέρονται και από τους Πετρόπουλο- Μελισσηνό- Μαλακάση, ποιοι ήταν αυτοί που παρέδωσαν το υλικό τους στους Γερμανούς. Θα συναντήσουμε όμως σε άλλα σημεία τέτοιες περιπτώσεις.

Τα στελέχη του ναυτικού γαλουχήθηκαν μεταπολεμικά με τα βιβλία των στρατιωτικών συγγραφέων του ναυτικού. Που με αντικειμενικότητα πολλή ή λιγότερη, ασχολήθηκαν για τα χρόνια εκείνα και τις δραστηριότητες του πολεμικού ναυτικού και των ανδρών του στον πόλεμο, και επηρεάσθηκαν απ' αυτές. Το βιβλίο του Πετρόπουλου δεν κυκλοφορούσε στις βιβλιοθήκες των υπηρεσιών και των πλοίων του ΠΝ. Θεωρείτο αιρετικός.

(μέχρι και τη δεκαετία του 1940). Ο κόσμος των ΕΔ είναι συνηθισμένος σε εκδόσεις συντηρητικής δομής και μονόπλευρης θεώρησης των πραγμάτων. Τα νερά ταράχθηκαν από τον Πετρόπουλο και το βιβλίο του. Η πολιτεία του δεν ήταν αρεστή στους βασιλόφρονες και μεταξικούς και γενικότερα στους συντηρητικούς πολιτικά. Έτσι διασώθηκε μέχρι τις ημέρες μας η προσωνυμία του ως *΄΄ο κόκκινος πλοίαρχος΄΄*. Έχει εξελιχθεί σε παράδοση κάθε προοδευτικό αξιωματικό που ξεχωρίζει για τις ιδέες του να τον βαφτίζουν ΄΄κόκκινο΄΄. Δεν ήταν κομμουνιστής ο Πετρόπουλος ούτε ο Μιλτιάδης Παπαθανασίου αργότερα. Καταχωρούνται εδώ οι εκδόσεις (εκτός του Πετρόπουλου) που ασχολούνται με το ΠΝ και την ιστορία του: ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ, Ο Ναυτικός Πόλεμος του 1940 όπως τον Έζησα, ΦΩΚΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, *Έκθεσις επί της Δράσεως του Ναυτικού κατά τον Πόλεμον 1940-1944,* Τυπογραφείο Π.Ν., Αθήνα 1954 και *Ο Στόλος του Αιγαίου, 1912-1913 Έργα και Ημέραι,* Νηρεύς, Αθήνα 1972, ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ Α., *Η Θέσις της Ελλάδος εις τον Δεύτερον Παγκόσμιον Πόλεμον,* Νέα Υόρκη 1944 και., *Ένας Ναύαρχος Θυμάται*, Αθήνα χ. χ**.** Μια σύγκριση των βιβλίων αυτών και κύρια ο εντοπισμός και ανάλυση των διαφορών τους ακόμα και των επιθετικών επισημάνσεών τους, θα άξιζε για έρευνα. Η προσφορά αυτών των αξιωματικών ως συγγραφέων δεν μπορεί να μην τονισθεί. Ανεξάρτητα από τις όποιες διαφωνίες με τις προσεγγίσεις και επιλογές στις αναλύσεις τους.

[1] Βλ. πρώτο τόμο του Μαλακάση ό.π. σελ.8 και 9.

[2] Τον βαρύ αυτόν τίτλο χρησιμοποιεί ο Μαλακάσης ως επικεφαλίδα κεφαλαίου στη σελίδα 25 της εργασίας του ο.π. για το εμπορικό ναυτικό.

[3] Τα στοιχεία περιλαμβάνει στον δεύτερο τόμο του βιβλίου του ο Μαλακάσης ό.π.σ.25 για τη Μέση Ανατολή και το εμπορικό ναυτικό.. Το θέμα αυτό της αντίδρασης μερικών αξιωματικών τις στιγμές εκείνες δεν παραλήφθηκε ως εκθέτον το πολεμικό ναυτικό ούτε και από τους ναυάρχους συγγραφείς στα βιβλία και τις εκθέσεις τους. Κατά περίπτωση μνημονεύονται στην παρούσα διατριβή οι περιπτώσεις, που συναντάμε και αφορούν ΄΄ηττοπαθή΄΄ ή ΄΄γενναία΄΄ συμπεριφορά.Στην ίδια εργασία του σελ.35 ο Μαλακάσης μνημονεύει ότι οι «*Ναυτικοί Διοικητές Αιγαίου, Θεσσαλονίκης,Καβάλας, Λήμνου, Μυτιλήνης, Σύρου και Βορείου Ηπείρου, έφεδροι εκ μονίμων όπως ο Υποναύαρχος Λούνδρας…Υποναύαρχος Οικονόμου,…Πλοίαρχος Κορτέσης και αξιωματικοί όπως ο Σπυρομήλιος, ο Καλαμποκίδης και ο Πλωτάρχης Τούμπας όχι μόνον υποχωρούν με πλήρη τάξη(...)αλλά και σε αντίθεση με τις στρατιωτικές και πολιτικές αρχές αποστερούν τους Γερμανούς από όλα τα διαθέσιμα υλικά και εγκαταστάσεις (καύσιμα, λιμενικές εγκαταστάσεις, οπλικά συστήματα και πλοία) καταστρέφοντάς τα*»

[4] Μαλακάσης ο.π. σ.35« *Ενδεικτική της νοοτροπίας του Πολεμικού Ναυτικού είναι η αποφασιστικότητα του Πλοιάρχου Πετρόπουλου, Ανώτερου Διοικητού Πειραιώς, ο οποίος παρά τις υπάρχουσες εντολές της παραπαίουσας, αν όχι ανύπαρκτης ηγεσίας με δική του πρωτοβουλία (και αυτή του Μελισσηνού) διατάζει να φύγουν προς Κρήτη και Μέση Ανατολή όλα τα διαθέσιμα στην άμεση περιοχή της διοίκησής του σκάφη. Επίσης με ίδια ευθύνη διανέμει στον πληθυσμό του Πειραιά τα υπάρχοντα στις στρατιωτικές αποθήκες εφόδια, σε αντίθεση με τις ενέργειες άλλων που τα παρέδωσαν άθικτα στους Γερμανούς*».

Το ναυτικό στη διάρκεια της κατοχής δεν είχε στην Ελλάδα μόνιμα στελέχη του σε δραστηριότητα π.χ. στον ΕΛΑΝ, όπως είχαν από το στρατό ξηράς οι αντιστασιακές οργανώσεις του βουνού.
Ο ΕΛΑΣ, ο ΕΔΕΣ και άλλες μικρότερες οργανώσεις στελεχώθηκαν και με στρατιωτικούς του διαλυμένου στρατού ξηράς[1]. Ο ΕΔΕΣ εν τούτοις δέχθηκε υπό την ομπρέλα του τμήματα, που κατηγορήθηκαν και για ελλιπή δραστηριότητα αλλά και για συνεργασίες με τους κατακτητές. Οι δραστηριότητες των ανδρών αυτών των ομάδων, δεν ήταν κατά των αρχών κατοχής και προς όφελος της αντίστασης. Αντίθετα *΄΄συμμορίες΄΄*[2] που αργότερα ή και από την αρχή της δράσης τους εντάχθηκαν υπό την ομπρέλα του ΕΔΕΣ, λειτούργησαν υπό την ανοχή και συνεργάσθηκαν με τους κατακτητές. Τέτοια περίπτωση είναι αυτή της Λευκάδας από Οκτώβριο του 1943 που ιδρύεται η τοπική οργάνωση. Ο ΕΔΕΣ στελεχώθηκε από μονίμους στρατιωτικούς του στρατού ξηράς και η συμπεριφορά τους, τα κίνητρά τους, η μορφή δράση τους και η ιδεολογία τους εντάσσονται στα πλαίσια της παρούσης εργασίας. Στην περιοχή Λευκάδας όμως «... *οι άνθρωποι ούτοι επλούτισαν.... ουδέποτε αναπτύσσει {* η επιτροπή ΕΔΕΣ Λευκάδας*} ενεργό αντιστασιακή δράση΄΄, ΄΄αντικειμενικός σκοπός ήταν η λεηλασία…προ της αναχωρήσεως των Γερμανών, άπασαι αι εθνικαί ομάδες ως και οι κατηγορηθείσαι τοιαύται διά συνεργασίαν μετά των Γερμανών…έσπευσαν να ενταχθούν εις την οργάνωσιν του ΕΔΕΣ ους και υπεδέχθην συμφώνως προς τας διαταγάς ας εκ μέρους σας είχον»* [3].
Σε Γερμανικά αρχεία χρησιμοποιούμενα από τον ίδιο συγγραφέα[4] συναντάμε πως έβλεπαν οι Γερμανοί τους στόχους του ΕΑΜ για τους αξιωματικούς «*…σαμποτάρισμα των αξιωματικών από μια διαβρωτική, κομμουνιστική- πολιτική ολιγαρχία πολιτικών επιτρόπων και καπετάνιων στο ΕΑΜ….*» Η παράθεση της άποψης ενός αξιωματικού του ναυτικού (που απάντησε σε ερωτηματολόγιο) για τα θέματα αυτά της αντίστασης, του εμφυλίου κ.λ.π. είναι χρήσιμη στο σημείο αυτό. Όχι τόσο διότι θα φωτίσει τα πράγματα, όσο για να δούμε την απόσταση, που χωρίζει τις θέσεις για εκείνα τα γεγονότα.[5] Ο αντιναύαρχος ε.α. Ι. Παλούμπης προσεγγίζει σχετικά με τόλμη για στέλεχος των ΕΔ, το θέμα της αντίστασης κατά των δυνάμεων κατοχής. Η ερμηνεία των συγκρούσεων με ΕΚΚΑ και ΕΔΕΣ δεν είναι ασυνήθιστη και έτσι προβάλλεται και από ευρύ φάσμα ασχολούμενων με τα γεγονότα εκείνα.
Η κάθοδος στη Μέση Ανατολή του συνόλου των πλοίων, που διασώθηκαν από τους βομβαρδισμούς με το σύνολο[6] επίσης των στελεχών του ΠΝ που ήθελαν να πολεμήσουν τους Γερμανούς και Ιταλούς στέρησε τη

---

[1] Για τον ΕΛΑΣ και τους ενταγμένους σ' αυτόν στρατιωτικούς αναφέρει στοιχεία στη σ. 231 ο ΒΕΡΕΜΗΣ ο.π.. Σύμφωνα μ' αυτά, 1.250 απόστρατοι, 600 εν ενεργεία (εννοεί την κατάσταση που βρίσκονταν τις μέρες του πολέμου) και ένας μεγάλος αριθμός εφέδρων ήταν στις τάξεις του τέλη του 1943. Την ίδια περίοδο στον ΕΔΕΣ υπηρετούσαν συνολικά 900 αξιωματικοί μερικοί από τους οποίους ήταν και απότακτοι του 1935. Στην απελευθέρωση και μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας, για τη δημιουργία του κυβερνητικού στρατού χρησιμοποιήθηκαν 238 αξιωματικοί που είχαν υπηρετήσει τα Τάγματα Ασφαλείας και 221 που είχαν υπηρετήσει τον ΕΛΑΣ (σ.232 Βερέμης ο.π.). Του ΕΛΑΣ όμως τέθηκαν *«...σε έναν κατάλογο ανενεργών αξιωματικών και τους μισθοδοτούσε μέχρι τη συνταξιοδότησή τους...»* σύμφωνα με την πηγή του ΒΕΡΕΜΗ (George Alexander, The Prelude to the Trumann Doctrine, Oxford: Clarendon Press, 1982, σ.162). Από τους ίδιους τους αξιωματικούς αυτής της κατηγορίας ο ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ (στις σ.σ.64-70 ο.π.) αναλύει τα του Β΄ Πίνακα (όπως καθιερώθηκε να αποκαλούνται όσοι αρνήθηκαν όταν κλήθηκαν να υπογράψουν δήλωση για να γίνουν δεκτοί στο στρατό) όπως και την τύχη τους στη συνέχεια με την εξορία σε νησιά, τον εμφύλιο κ.λ.π. Λεπτομερή στοιχεία με αριθμούς δίνει και στη δική του διατριβή ο ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ ΓΕΡΟΖΗΣΗΣ, *Το Σώμα των Αξιωματικών*, Δωδώνη, Αθήνα – Γιάννινα 1996 (τρίτομο).
[2] ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, *Η Ανατολή του Νέου Πολιτικού Διχασμού στο Μεταπολεμικό Κράτος,* Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων 2001. Η έκφραση χρησιμοποιείται σε εισαγωγικά επειδή πάρθηκε από το βιβλίο αυτό του Μαλακάση. Από τον υπέρτιτλο ακόμα ο συγγραφέας τοποθετείται καθαρά στο αντικείμενο που διεξοδικά μελετά. "*Ο Ζέρβας και οι Εθνικιστικές Δοσίλογες Συμμορίες στη Λευκάδα το Φθινόπωρο- Χειμώνα 1944*" Για να μην αφήσει καμία αμφιβολία και για το ρόλο της Κυβέρνησης Παπανδρέου τότε στο ζήτημα της εξουσίας στην Ελλάδα και την αντιμετώπιση του ΕΑΜ- ΕΛΑΣ προχωρά σε δεύτερο υπότιτλο. " *Η Συνενοχή της Κυβέρνησης Γεωργίου Παπανδρέου στη Θέση του Ζέρβα να τις εντάξει {*σ.σ. τις δοσίλογες συμμορίες δηλαδή*} στον ΕΔΕΣ΄΄*
[3] Από αναφορά ηγετικού στελέχους του ΕΔΕΣ προς τον αρχηγό του Ζέρβα ο.π. σελ 28, 30, 31και 176.
[4] Μαλακάσης ο.π. σελ. 40
[5] Συνέντευξη αντιναυάρχου Ι. ΠΑΛΟΥΜΠΗ (4-2-03) «*….Η σύλληψη της ιδέας και δημιουργίας του ΕΑΜ, κατά την γνώμη μου, εντάσσεται σ' αυτές τις ενέργειες για τις οποίες ο λαός μας πρέπει να αισθάνεται υπερήφανος. Η άλωση όμως του ΕΑΜ εκ των έσω από το ΚΚΕ θα πρέπει να ερμηνευθεί ως οργανωτική αδυναμία των δημοκρατικών που συμμετείχαν και επίτευγμα της κομμουνιστικής γραφειοκρατίας που είχε συνηθίσει να βιώνει και να δρα εν κρυπτώ. Νομίζω ότι στα αίτια της μονοπώλησης της ΕΑΜικής αντίστασης από το ΚΚΕ θα πρέπει να προστεθεί και η αδυναμία των συντηρητικών πολιτικών σχηματισμών να αντιληφθούν την πραγματικότητα και να συμμετάσχουν οργανωμένα στην αντίσταση. Αντίθετα όποιες κινήσεις ουσιαστικής αντίστασης προήλθαν από τα παραδοσιακά πολιτικά κόμματα ήσαν μικρές και ασήμαντες, ενώ αναλίσκοντο σε ατελείωτες βυζαντινολογίες, ίντριγκες, συζητήσεις, συναντήσεις κλπ. χωρίς ουσιαστικό αποτέλεσμα.*
*Επιμένω λίγο περισσότερο στο σημείο αυτό διότι η οργάνωση της αντίστασης ενείχε τα σπέρματα του μετέπειτα εμφυλίου και φυσικά τη δημιουργία των πολιτικών προϋποθέσεων για τις επόμενες 10ετίες….Η εκκαθάριση από τον ΕΛΑΣ των λοιπών αντιστασιακών ομάδων με αποκορύφωμα την ΕΚΚΑ (ΨΑΡΟΣ) και οι συνεχείς προστριβές και συγκρούσεις με τον ΕΔΕΣ (ΖΕΡΒΑΣ){*Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος*} εκτιμώ ότι αντικατοπτρίζουν την επιθυμία του ΚΚΕ να παραμείνει ως η μόνη συντεταγμένη στρατιωτική ομάδα μετά την απελευθέρωση. Προσωπικά δεν πιστεύω τις εκατέρωθεν (ΕΛΑΣ-ΕΔΕΣ) διατυπωθείσες σε διάφορα κείμενα κατηγορίες περί συνεργασίας του άλλου με τους Γερμανούς...».*
[6] Με το στόλο ενώθηκαν και οι αξιωματικοί που είχαν αποστρατευτεί με το κίνημα του 1935 και επέλεξαν την συμμετοχή τους στον πόλεμο από την παραμονή και αδράνεια στην Ελλάδα. Οι βενιζελικοί αποστρατευθέντες το 1935 από όλες τις ΕΔ ανέρχονται σε 1500 (που κρατήθηκαν και μακριά από το μέτωπο επειδή κρίθηκαν επικίνδυνοι για το καθεστώς), ενώ οι εν ενεργεία απομείναντες ήταν 5.000 *«...ιδεολογικά το πλέον ομοιογενές της Ελλάδας του εικοστού αιώνα...»* σύμφωνα με τον ΒΕΡΕΜΗ σ.219 και υποσημείωση α/α 20 στη σ.230 ο.π. Από τον ίδιο σ.227 μαθαίνουμε πως *«...τον Απρίλιο του 1941υπήρχαν 4.390 εν ενεργεία Έλληνες αξιωματικοί οι οποίοι αποστρατεύθηκαν από τις δυνάμεις κατοχής...»,* καθώς και το ρόλο μερικών απ' αυτούς στη συγκρότηση και τη σύνθεση των στελεχών των Ταγμάτων Ασφαλείας (στο ίδιο σ.σ.228,229). Εν τούτοις δεν απομακρύνθηκαν όλοι οι εν ενεργεία του στρατού ξηράς. Μικρός αριθμός διατηρήθηκε για λειτουργία υπηρεσιών απαραίτητων στην Αθήνα. Για το θέμα αυτό βλέπε στο βιβλίο του Σ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ ο.π. σ. 49. Αναφέρει πως, με αίτημα του Τσολάκογλου ως ΄΄πρωθυπουργού΄΄ υπό τη γερμανική κατοχή, είχε επιτραπεί να λειτουργούν

σκλαβωμένη Ελλάδα από επαγγελματίες του Πολεμικού Ναυτικού για σοβαρή αντίσταση με πλωτά μέσα. Σε εργασία του Μαλακάση[1] συναντάμε μία από τις λίγες γνωστές δραστηριότητες του ΕΛΑΝ που βασικά περιοριζόταν σε μεταφορές ανταρτών του ΕΛΑΣ. Στην προκειμένη περίπτωση μάλιστα ο συγγραφέας αναφέρει πως (όπως προκύπτει από γερμανικά αρχεία *΄΄…συνήφθη και ναυμαχία με ένα καΐκι του ΕΛΑΝ…΄΄).* Οι συνθήκες που επικράτησαν τις ημέρες καθόδου του στόλου στη Μέση Ανατολή ήταν η πρώτη ευκαιρία για ξεκαθάρισμα όσων από τα στελέχη του ναυτικού δείλιασαν και προτίμησαν να μείνουν πίσω. Ότι συνέβη στη συνέχεια με το ΄΄κίνημα΄΄ της Μέσης Ανατολής, τις συγκρούσεις στην εξέλιξή του, την επέμβαση των Άγγλων, και τις νέες εκκαθαρίσεις, ολοκλήρωσαν την ΄΄κάθαρση΄΄. Στο ναυτικό δεν έχουμε στελέχη για ένταξη στον Β΄ Πίνακα. Έχουν προ πολλού αποβληθεί. Οι υπόλοιποι πολέμησαν, όσο τους επέτρεπαν οι Άγγλοι. Και πολέμησαν καλά και είχαν επιτυχίες και κάλυψαν τις αποστολές με τα πλοία τους. Όσους απ' αυτούς θα συναντήσει το Απριλιανό καθεστώς εν ενεργεία θα τους αποβάλλει σχεδόν όλους.

Α12.-ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΟ ΑΥΤΑΡΧΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΣΤΕΛΕΧΗ ΕΔ

Είναι απαραίτητο να εντάξουμε το στέλεχος των ΕΔ, στην χρονική περίοδο που τον γαλούχησε. Να δούμε τη θέση του στην κοινωνία, στο κράτος που τότε λειτουργούσε και στους μηχανισμούς που έπαιξαν ρόλο στη διαμόρφωσή του.

Η νοοτροπία που καλλιεργεί το εκπαιδευτικό σύστημα αλλά και οι μετεμφυλιακές συνθήκες, διαμορφώνουν ένα πρότυπο αξιωματικού με σαφή χαρακτηριστικά ΄΄σατράπη,επιθετικό, αλαζόνα΄΄. Τα δικαιώματα και προνόμια ανήκουν στο βαθμό. Αυτό σημαίνει πως το ΄΄σύστημα΄΄ ανέχεται αν δεν συντηρεί τάσεις που οδηγούν και σε περιπτώσεις ακραίων, ΄΄γραφικών΄΄, ιδιόρρυθμων.[2] Δεν ήταν πολλοί έτσι, αλλά ο μύθος λειτουργεί υπέρ τους, ενώ η μάζα των υπολοίπων μένει στη σκιά και λειτουργεί, όπως το ίδιο ΄΄σύστημα΄΄ θέλει να λειτουργούν.

Ο ρόλος των ΕΔ και κατ' επέκταση των στελεχών του μεταπολεμικά, δεν είναι άσχετος με τη γενικότερη αποστολή του κράτους. Την ενισχύει αντίθετα, τη στηρίζει και προστατεύει. Ερμηνεύεται αυτή η άποψη από τα αποτελέσματα της όλης δράσης του. Η δομή, λειτουργία, νοοτροπία του κράτους αλληλοεπηρεάζεται με τις αντίστοιχες των ΕΔ και κύρια των στελεχών τους.

Τι ήταν τότε το κράτος; *«(...)η συνακόλουθη λειτουργία του καπιταλιστικού κράτους, ως εκφραστή του συλλογικού καπιταλιστικού συμφέροντος, με σκοπό την πολιτική ποδηγέτηση των μικροαστικών στρωμάτων έτσι ώστε να επιτευχθεί ο διπλός του στόχος που είναι: η διευκόλυνση της συσσώρευσης κεφαλαίου από το ένα μέρος και η ενίσχυση της πολιτικής νομιμοποίησης του πλέγματος εξουσίας που τη στηρίζουν από το άλλο, δηλαδή της πολιτικής ηγεμονίας του μονοπωλιακού κεφαλαίου ή αλλιώς της μεγαλοαστικής τάξης(...)»*[3]. Από κανέναν αξιωματικό ή υπαξιωματικό εν ενεργεία ή απόστρατο δεν ακούστηκε ή γράφτηκε ποτέ παρόμοια άποψη. Εκτός όσων δραστηριοποιήθηκαν στα πλαίσια και τις οργανώσεις του ΚΚΕ στον πόλεμο. Ιδιαίτερα από το χρονικό σημείο που ολοκληρώνεται η εκκαθάριση των ΕΔ από κάθε στοιχείο προελεύσεως ΕΑΜ, ΕΛΑΣ και οργανώνονται για εκπλήρωση των νέων αποστολών τους.

Τα Δεκεμβριανά και η υποχώρηση των κομμουνιστών και των συμμάχων τους, δεν αρκούσαν για την εγκαθίδρυση κράτους όπως το ήθελαν αρχικά οι Άγγλοι και στη συνέχεια οι Αμερικανοίκαι οι συντηρητικές πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα. Χρειαζόταν κράτος κυρίαρχο, ελεγχόμενο από τους ίδιους, οργανωμένο έτσι, ώστε να ασκεί εξουσία προς όφελός τους. Στη χώρα όμως κυριαρχούσαν πολιτικές δυνάμεις που ήταν ψηλά στην εκτίμηση του κόσμου. Οι αγρότες που ήταν η πλειοψηφία των εργαζομένων στην Ελλάδα ήταν εκείνοι που είχαν τροφοδοτήσει την αντίσταση κατά των κατακτητών και η πολιτική τους συνειδητοποίηση αρκούσε να αντιλαμβάνονται προς τα πού κλίνει το συμφέρον τους. Χρειαζόταν επομένως και κράτος δυνατό

ορισμένες υπηρεσίες του υπουργείου στρατιωτικών «*...και κυρίως οι διευθύνσεις πεζικού, πυροβολικού κ.λ.π....*». Με αποστολή την έκδοση βεβαιώσεων (για δράση στο μέτωπο, για θανάτους τραυματισμούς κ.λ.π.) απαραίτητων στον κόσμο που τα ζητούσε. Με τον τρόπο αυτό κάλυπταν και οι αξιωματικοί που υπηρετούσαν εκεί τη δραστηριότητά τους αφού μερικοί απ' αυτούς οργανώθηκαν στο ΕΑΜ. Για το ίδιο θέμα μιλάει και ο Β. Βενετσανόπουλος στη συνέντευξή του. Δηλώνει πως με εντολή της οργάνωσής του παραμένει στην ανακτορική φρουρά, όπου υπηρετούσε και προφανώς ανέλαβε άλλα καθήκοντα.

[1] ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ ό.π. σελ. 104 για το εμπορικό ναυτικό.

[2] ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ (24-9-02) *«...(...)γιατί υπήρχε η νοοτροπία του παλαιού ναυτικού, του προπολεμικού, οι οποίοι αξιωματικοί τότε, (που τους έχω υποστεί εγώ ως σημαιοφόρος), ήταν φεουδάρχαι ή σαν σατράπες, ακόμα και δημοκρατικών φρονημάτων, όπως ήταν π.χ. ο Σπυρομήλιος, ο οποίος ως αντιπλοίαρχος κυβερνήτης, ο σημαιοφόρος έπρεπε να κάνει την κλίμακα εν πλήρη στολή, όταν ο Σπυρομήλιος ερχόταν κατά τις τρεις - τέσσερις το πρωί με τη Μελίνα ή με διάφορες άλλες(...)τη Μερκούρη.....Οχι στο υποβρύχιο, στο αντιτορπιλικό που ήταν κυβερνήτης. Και αυτό ήταν γνωστό, όλοι οι αξιωματικοί τότε ήταν σατράπες....Την περίοδο 58-60, 59-62 έτσι ήταν το ναυτικό. Εμείς όταν βγήκαμε σημαιοφόροι μας ρίξανε στην "ΕΛΛΗ" και καθόμαστε χειρότερα από ναύτες.. βγαίναμε μία φορά στις δεκαπέντε μέρες, τρώγαμε καμπάνες χωρίς λόγο, αυτή ήταν η νοοτροπία. Αν πήγαινες σε αντιτορπιλικό καινούργιος σημαιοφόρος, ήσουνα πώς να σου πω, όπως ήταν οι πρωτοετείς με τεταρτοετείς στη Σχολή Δοκίμων, το ίδιο ήταν και ο σημαιοφόρος τότε, διότι είχαν τη νοοτροπία την προπολεμική και τη συνέχιζαν...(...)».* Η περιγραφή του Νικολόπουλου δεν διαφέρει από ανάλογες διηγήσεις άλλων αξιωματικών, ειδικά για το βαθμό του σημαιοφόρου και τα προνόμια των κυβερνητών και των ανωτέρων αξιωματικών γενικότερα.

[3] Βλέπε ΜΟΣΧΟΝΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ, *Παραδοσιακά Μικροαστικά Στρώματα, Η Περίπτωση της Ελλάδας,* Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών,Αθήνα 1986 σελ.83 …Ο Μοσχονάς αναλύει τον ρόλο του κράτους χωρίς να αναφέρεται στις ΕΔ και τα στελέχη τους που ενδιαφέρουν εμάς εδώ, αλλά το γεγονός δεν μειώνει τη χρησιμότητα του εδαφίου.

και λαό πειθαρχημένο. Και τα δύο υπό νομιμοποιημένο πέπλο. Άρα ό,τι ακολούθησε την υποχώρηση των Γερμανών, ερμηνεύει την αναγκαιότητα των συγκρούσεων (Δεκεμβριανά, τρομοκρατία στην ύπαιθρο, εμφύλιος). « *Η απολυταρχική δομή εξουσίας, που μορφοποιήθηκε στο λεγόμενο κράτος της Δεξιάς, πήγαζε ουσιαστικά από την αδυναμία της μεγαλοαστικής τάξης και των κυρίαρχων στρωμάτων να εξασφαλίσουν νομιμοποίηση, απαραίτητη προϋπόθεση για τη σταθεροποίηση της πολιτικής (ταξικής) τους ηγεμονίας*»[1]. Ο Μοσχονάς δεν μας ξεκαθαρίζει ποιους περιλαμβάνει στα ΄΄κυρίαρχα στρώματα΄΄. Ο Βερέμης ερχόμενος στους συνταγματάρχες υποστηρίζει[2] πως *«...υπεράσπιζαν από δομική άποψη τα συμφέροντα της μεσαίας τάξεως, όπως φάνηκε από τη δράση τους στον Εμφύλιο Πόλεμο 1946-1949...»* Περιγράφει το πώς τα στελέχη αυτά επιβάλλοντας το καθεστώς της 21ης Απριλίου, θεωρούσαν στη συνέχεια ότι, αυτό το καθεστώς «*...ήταν άσχετο με το αποτέλεσμα της οικονομικής πάλης των τάξεων, και επέμεναν πως το δικό τους σύστημα ευνοούσε τους λιγότερο προνομιούχους...»* Ίσως να το πίστευαν κάποιοι, ειδικά οι μικρού και μεσαίου βαθμού υποστηρικτές τους. Εμείς να προσθέσουμε πως, τα στελέχη των ΕΔ δεν μπορεί να είναι μέσα στα ΄΄κυρίαρχα στρώματα΄΄ του Μοσχονά αφού την οικονομική προϋπόθεση (εκτός της δύναμης λόγω δομής, νομοθεσίας και όπλων) δεν την κάλυπταν. Ενώ παράλληλα ο Βερέμης[3] βασιζόμενος σε στοιχεία του Θ.Διαμαντοπούλου σημειώνει πως *«... η μεγάλη πλειοψηφία των αξιωματικών του 1967 προέρχονταν από κωμοπόλεις και κώμες μικρότερες των 5.000 κατοίκων ενώ το 40% των προδικτατορικών υποψηφίων της Σχολής Ευελπίδων ήταν γόνοι αγροτικών οικογενειών...»*. Όμως ήταν ΄΄σύμμαχο΄΄ στρώμα με την αστική τάξη αφού, απ' αυτήν χρησιμοποιήθηκε ο λεγόμενος τότε ΄΄εθνικός΄΄ στρατός. Είναι ενδεικτική η άποψη που διατυπώνει με ανάλογο φραστικό ο Νικολόπουλος στη συνέντευξή του. Έχει καθαρή θέση και γνωρίζει πολύ καλά τη σχέση αξιωματικού με την κυρίαρχη τάξη και πώς η τελευταία βλέπει τους ένστολους. Όσο για το εκφραζόμενο ΄΄παράπονο΄΄ της θεώρησης των αστυφυλάκων από τους ΄΄κουλτουριάρηδες΄΄, εξηγείται μόνον από το ότι ο ίδιος αισθάνεται κοντά στον αστυνομικό. Για χρόνια ο αστυνομικός ήταν άμεσος συνεργάτης του ως διευθυντή του 2ου ΕΓ του ΑΝ τα χρόνια της επταετίας 1967-1974.[4]

Ο χαρακτηρισμός ενός καθεστώτος ως ΄΄αυταρχικού΄΄[5] συναρτάται από τον βαθμό καταπίεσης (η απλούστερη των ερμηνειών) μέχρι του πόσο αποδεκτός ως αποκλειστικός νομοθέτης είναι από τους υπηκόους ο ΄΄απόλυτος άρχων΄΄. Θα προσθέταμε και ως παράγοντα του αυταρχικού καθεστώτος το βαθμό άσκησης εξουσίας έξω από τα όρια του Νόμου. Ειδικά στις ΕΔ το συναντάμε αυτό όσο κατεβαίνουμε την κλίμακα των διαταγών. Για να εντοπίσουμε τα αυταρχικά καθεστώτα του σύγχρονου ελληνικού κράτους καταφεύγουμε στον καθηγητή Μάνεση. Σε άρθρο του [6]επισημαίνει πως εκτός από τη δικτατορία των συνταγματαρχών ("…*σχετικά σύντομης διάρκειας…")* δεν είχαμε πολλές άλλες εκτός "…*της προηγούμενης που επιβλήθηκε από τον Βασιλιά Γεώργιο Β΄ και τον στρατηγό Μεταξά το 1936-1941*…" και της "…*ολιγόμηνης δικτατορίας που εγκαθίδρυσε ο στρατηγός Πάγκαλος το 1925-1926*…". Έτσι θεωρεί την Ελλάδα σε καλύτερη μοίρα απ' αυτήν την άποψη ("…*δώδεκα χρόνια συνολικά υπό δικτατορία…")* συγκριτικά με άλλες ευρωπαϊκές χώρες όπως " … *η Πορτογαλία σαράντα οκτώ χρόνια(...) η Ισπανία τριάντα έξη, είκοσι η Ιταλία, δώδεκα η Γερμανία* …". Θα μπορούσε εδώ κανείς να επισημάνει πως αυταρχικό καθεστώς δεν είναι μόνον η δικτατορία. Για μεγάλη μερίδα πολιτών συγκεκριμένης ιδεολογικής και κομματικής τοποθέτησης μπορεί να είναι καταπιεστικό ένα καθεστώς, όπως το μετεμφυλιακό στην Ελλάδα, ή η οκταετία του Καραμανλή και όχι μόνον η περίοδος της "…*απόλυτης μοναρχίας (1833-1843) την οποίαν επέβαλαν οι μεγάλες δυνάμεις κατά τη διεθνή αναγνώριση της ανεξαρτησίας το 1830* …". Εξ άλλου οι χρησιμοποιούμενες ρήσεις από τον Μάνεση στο ίδιο άρθρο, έρχονται σε επίρρωση της άποψης πως, αυταρχικά καθεστώτα δεν είναι μόνον οι δικτατορίες. Πώς θα χαρακτηρίσει επομένως κανείς, αν όχι αυταρχική, την εξουσία εκείνη η οποία "… *κατά την αναζήτηση της συναίνεσης, χρησιμοποιεί διάφορες μεθόδους επηρεασμού, κατάλληλες να την δημιουργήσουν ή να την αποσπάσουν* { τη συναίνεση} ....

---

[1] Βλέπε ΜΟΣΧΟΝΑΣ ο.π.σ.49

[2] ΒΕΡΕΜΗΣ ΘΑΝΟΣ, *Ο Στρατός στην Ελληνική Πολιτική,* Κούριερ Εκδοτική, Αθήνα 2000 σ.269

[3] Βλέπε Βερέμη ο.π.σ.271 με παράθεση στοιχείων, (όπως αναφέρει ο ίδιος στην υποσημείωση της ίδιας σελίδας) « *από έρευνα του Θ.Διαμαντόπουλου που προορίζεται για τον ΙΣΤ΄τόμο της ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ*, Εκδοτική Αθηνών, 1999. Τα στοιχεία προφανώς αναφέρονται στους αξιωματικούς του ΣΞ. Μια σύγκριση με στοιχεία στελεχών του ΠΝ από τους πίνακες Β28ΙΙΙ και Β28VII του κεφαλαίου της παρούσης διατριβής με την κοινωνιολογική προσέγγιση (Β΄Μέρος, κεφ.Β28), οδηγεί σε λογικά συμπεράσματα προτιμήσεων των προσερχόμενων στις δύο σχολές ανάλογα με καταγωγή και επάγγελμα γονέων. Πρβλ και με παρεχόμενα στοιχεία στη διατριβή του Γεροζήση.ο.π. για την προέλευση των αξιωματικών του ΣΞ.

[4] Αντιπλοίαρχος ε.α Π.ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ Συνέντευξη (24-9-02) «….*Αστική τάξη στο στρατό όμως δε γινόταν γιατί ήταν αλλιώς……το ναυτικό θεωρείτο (υποτίθεται) η αριστοκρατία των ενόπλων δυνάμεων…. γιους εφοπλιστών που να υπήρξαν αξιωματικοί; ...Όχι, κανένας. Ένας που υπήρχε πριν από μένα, ο ανιψιός του Νιάρχου, μόλις τέλειωσε, ούτε έκατσε να ορκιστεί, έφυγε….γιους μεγαλοβιομηχάνων, πολύ πλουσίων;...Μα δεν πηγαίναν αυτοί οι πλούσιοι, γιατί να στέλναν τα παιδιά τους...(...)Εθεωρείτο ο στρατός μισθολογικώς μια χαμηλή και κατώτερη τάξη….αυτοί το βλέπαν έτσι, όπως και ο κόσμος έχει τους αστυφύλακες ως φασίστες και όμως οι αστυφύλακες τι είναι; Φτωχά παιδιά που πάνε από χωριά και τέτοια, αλλά τους έχουν όλοι οι κουλτουριάρηδες ως φασίστες...(...)*».

[5] Στο Λεξικό ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ ο.π. σ.322 «*..αυταρχικός (ειδικότερα για καθεστώς) που επιβάλλει τις επιλογές του αδιαφορώντας για τις αντίθετες απόψεις με τρόπο απόλυτο και αντιδημοκρατικό ΣΥΝ απολυταρχικός, αυθαίρετος, δικτατορικός, ανελεύθερος, δεσποτικός, αντιδημοκρατικός*»

[6] Βλ. ΜΑΝΕΣΗ Α. *Η Εξέλιξη των Πολιτικών Θεσμών στην Ελλάδα: Αναζητώντας μια Δύσκολη Νομιμοποίηση, στο Η Ελλάδα σε Εξέλιξη*, Εξάντας, Αθήνα 1986, μεταφρασμένο από το τεύχος 473 σελ 16 του γαλλικού περιοδικού Les Temps Moderns.

εισάγοντας,κατά τον Foucault, ΄΄τον μπάτσο μέσα στο κεφάλι΄΄, δηλαδή με μια συμβολική βία, που δεν είναι άλλη από την κυρίαρχη ιδεολογία ...΄΄[1]. Βέβαια η αυταρχική εξουσία δεν επιδιώκει πάντα τη συναίνεση, παρά μόνο όταν χρειάζεται η πειθαρχία για ευόδωση στόχων. Δεν ενδιαφέρεται να τον αγαπούν αρκεί να τον φοβούνται τον αυταρχικό ηγέτη. Αυτή η θέση ακούγεται όλο και συχνότερα τελευταία στην παγκόσμια πλέον σκηνή, από τη εναπομείνασα μεγάλη δύναμη τις ΗΠΑ. Ανατρέχοντας και στον κοινωνιολόγο Φίλια[2] και στο έργο του, συναντάμε τον ορισμό του για τις ΄΄κυρίαρχες ιδεολογίες΄΄ ως εκείνες «*… που επιβεβαιώνουν και νομιμοποιούν το υφιστάμενο 'status quo' και τις κυρίαρχες τάξεις…»* Πιο κάτω ξεκαθαρίζει πως «(...)*στόχος της κυρίαρχης συντηρητικής ιδεολογίας είναι πάντοτε να πείθονται οι κυριαρχούμενοι, σε τρόπο ώστε να μην απειλείται η υφιστάμενη τάξη πραγμάτων*». Αμέσως μετά όμως, ενώ για τους μηχανισμούς μέσω των οποίων προωθείται η κυρίαρχη ιδεολογία, πολύ ωραία καθορίζει την «*…Εκκλησία, το Εκπαιδευτικό Σύστημα, τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας κ.ο.κ….»* δεν μας διευκρινίζει ποιος προστατεύει, φυλάει ακόμα και προωθεί και αυτός την κυρίαρχη ιδεολογία αν όχι ο στρατός. Εκτός εάν τον έχει εντάξει σε εκείνο το «κ.ο.κ.»

Μια άλλη φραστική διατύπωση για την εμφυλιακή και μετεμφυλιακή περίοδο ως αυταρχικής, μπορεί να είναι και εκείνη σύμφωνα με την οποία *΄΄η νομιμότητα λειτουργεί μόνον υπό την αίρεση της νομιμοφροσύνης΄΄*.[3]

Η άσκηση εξουσίας στη μετεμφυλιακή Ελλάδα μέχρι το 1967, παρά τη λειτουργία της Βουλής υλοποιήθηκε με τη μέθοδο των ΝΔ (Νομοθετικών Διαταγμάτων) «*..που εξέδωσε η εκτελεστική εξουσία για τη ρύθμιση θεμάτων που υποτίθεται πως ήταν ΄΄εξαιρετικώς επείγοντα΄΄...»*. Μαθαίνουμε έτσι από τον Αλιβιζάτο πως «*..η ΄΄έκτακτη΄΄ διαδικασία του άρθρου 35§§2-5 του συντάγματος του 1952 κατέληξε να γίνει εξίσου, αν όχι περισσότερο ΄΄τακτική΄΄ από την τακτική νομοθετική διαδικασία της ψήφισης των νόμων από το κοινοβούλιο...*»[4]. Το εάν ή όχι τα θέματα ήταν ΄΄εξαιρετικώς επείγοντα΄΄ ώστε να χρειάζεται ΝΔ το έκρινε η κυβέρνηση, εξάλλου σημειώνει ο ίδιος ερευνητής (Αλιβιζάτος σ.223) πως *«..τα πιο σημαντικά θέματα της εθνικής ζωής ανάμεσα σε μια πληθώρα από δευτερεύοντα θέματα ρυθμίστηκαν με νομοθετικά διατάγματα...»*. Με τον τρόπο αυτό ρυθμίστηκαν θέματα που αφορούν και την παρούσα διατριβή όπως τα αφορούντα την οργάνωση των ΕΔ, τα περί Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, περί ΚΥΠ, για τις ελληνοαμερικανικές συμφωνίες, τις βάσεις των ΗΠΑ στην Ελλάδα …. Ο ίδιος συγγραφέας αναφερόμενος στην περίοδο 1950 –1967 την αποκαλεί (σ.139) ΄΄πειθαρχημένη ΄΄ δημοκρατία και αμέσως μετά διευκρινίζει πως ο τρόπος που ασκήθηκε η εξουσία στη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου *«...αντικατοπτρίστηκαν σε πρακτικές και θεσμούς αυθεντικά αυταρχικούς...που έμελλαν να επιζήσουν πολύ πέρα από τη δεκαετία του 1940...»*. Την ίδια περίοδο όμως και ξεκινώντας κατά τη διάρκεια του εμφυλίου παράλληλα με την αυταρχική άσκηση εξουσίας από την κυβέρνηση, προχωρά ταχύτατα η *«..σταδιακή αυτονόμηση των ενόπλων δυνάμεων απέναντι στην πολιτική εξουσία...»* (στο ίδιο σ.191)

Όπλο ισχυρό στα χέρια του αυταρχικού κράτους ήταν η σκληρή νομοθεσία με βάση συνταγματική πρόβλεψη, και ειδικότερα τα στρατοδικεία στην αρμοδιότητα των οποίων υπάγονταν και οι ιδιώτες *«...δι' αξιοποίνους πράξεις κατά της ασφαλείας των ενόπλων δυνάμεων...(άρθρο 97§2 Συντάγματος 1952)...»* (Αλιβιζάτος σ.535).

Η προσπάθειά μας είναι, να βρούμε το ρόλο των στελεχών των ενόπλων δυνάμεων σε περιόδους αυταρχικών καθεστώτων αλλά αναζητώντας παράλληλα τον τρόπο, το γιατί και πότε διαμορφώθηκαν έτσι, ώστε να φερθούν με τον συγκεκριμένο τρόπο. Πως δηλαδή διαμορφώθηκαν- δομήθηκαν μετεμφυλιακά και πως έδρασαν ειδικά στο διάστημα 1967-1974.

Ο Μάνεσης δείχνει την πόρτα για την κατάλυση του αυταρχισμού, ή τουλάχιστον έτσι θέλουμε εμείς να πιστεύουμε, αφού χρησιμοποιεί και τη ρήση του φιλοσόφου J.J.Rousseau σύμφωνα με την οποία, «*ο πιο δυνατός δεν είναι ποτέ αρκετά δυνατός, για να είναι πάντοτε κύριος, εάν δεν μεταβάλλει τη δύναμή του σε δικαίωμα και την υπακοή σε καθήκον»* Επομένως αφαιρώντας δύναμη από το δυνάστη μειώνουμε και τη δυνατότητά του να την μεταβάλλει σε δικαίωμα. Συγχρόνως η σωστή παιδεία του νέου, στο τι είναι καθήκον του και τι όχι, εξαιρεί αυτόματα την υπακοή του στον δικτάτορα ως υποχρέωση. Καλή και αναγκαία περίπτωση για να διδάσκεται στους στρατιωτικούς.

[1] Ο.π. Μάνεση σελ. 17 όπου επίσης περιλαμβάνεται και το χωρίο από τον J.J.Rousseau.,

[2] Βλ. ΒΑΣΙΛΗ ΦΙΛΙΑ, *Κοινωνιολογικές Παρεμβάσεις,* Παπαζήσης, Αθήνα 2002 σ.σ. 230,231

[3] Μάνεσης ο.π. σελ. 24

[4] ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ ΝΙΚΟΣ,*Οι Πολιτικοί Θεσμοί σε Κρίση 1922-1974, Όψεις της Ελληνικής Εμπειρίας*, Θεμέλειο, Αθήνα 1995, σ.217 όπου παρατίθεται και ο πίνακας Ι με αριθμητικά δεδομένα των τυπικών νόμων (από τη Βουλή) και των ΝΔ (από την κυβέρνηση) από το 1952 μέχρι την 21η Απριλίου 1967.

Α13.- ΟΙ ΕΞΑΡΤΙΣΕΙΣ ΕΔ ΚΑΙ ΣΤΕΛΕΧΩΝ

ΝΑΤΟ- ΗΠΑ

Από τη μέση ανατολή η αντίστοιχη κυβέρνηση ήρθε αποφασισμένη για όλα. Μια πτυχή αυτής της αποφασιστικότητας δίνει στη συνέντευξή του ο αντιναύαρχος ε.α. Κ. Δημητριάδης. Αναφέρεται στους εφοδιασμένους με σφαίρες [1]ναυτικούς δοκίμους του αγήματος τιμών. Δεν είχαν όλοι σφαίρες, αλλά μόνον εκείνοι στους οποίους είχαν εμπιστοσύνη. Οι οπαδοί δηλαδή της συντηρητικής παράταξης. Οι υπόλοιποι κρατούσαν όπλα στο άγημα, αλλά ήταν άδεια.

Η νίκη της συντηρητικής παράταξης, όπως επιτελέσθηκε (αρχικά με τους Άγγλους και πολύ γρήγορα με τους Αμερικανούς), δεν την έβγαλε από τον εμφύλιο πόλεμο έτοιμη να κυβερνήσει. «*Η σταθεροποίηση της πολιτικής εξουσίας ήταν αμφισβητήσιμη, αν όχι αδύνατη, χωρίς μια πρόσθετη δύναμη πολιτικής υποστήριξης, την εξωτερική επικάλυψη και προστασία, όπως μορφοποιήθηκε μέσα από την ειδική σχέση με τις ΗΠΑ και την συνακόλουθη συμμετοχή στο πλέγμα εξουσίας του ΝΑΤΟ. Αυτή παρείχε ...στο κράτος της δεξιάς…τα απαραίτητα υλικά μέσα ...από το 1946 και μετά…γύρω στα τρία δισεκατομμύρια δολάρια ....τα μισά για στρατιωτικούς σκοπούς ...το υπόλοιπο ποσό για έργα υποδομής…) την ενίσχυση…κυρίως του εφοπλιστικού που συνδέονταν άμεσα ή έμμεσα με τις ανάγκες λειτουργίας και εξάπλωσης του αμερικάνικου καπιταλισμού….*»[2]

Η διαδοχή της Αγγλίας από τις ΗΠΑ[3] με το δόγμα Τρούμαν και σκοπό στην περιοχή την προστασία της Ελλάδας (και της Τουρκίας) από τον σοβιετικό επεκτατισμό, ήρθε την κατάλληλη στιγμή για να γείρει η πλάστιγγα στον εμφύλιο προς την επιθυμητή πλευρά. «*...Η ευθύνη της προστασίας της ανεξαρτησίας και της εδαφικής ακεραιότητας…*» των δύο χωρών πέρασε στα χέρια των ΗΠΑ. Τον εμφύλιο πόλεμο από πλευράς του κυβερνητικού στρατού συντόνισε η «*..Κοινή Ομάδα Παροχής Συμβουλών και σχεδιασμού του Αμερικανικού Στρατού (Joint UNITED States Military Advisory and Planning, JYSMAPG)...{*η οποία*} συνέστησε να απομονωθεί ο στρατός από την υπόλοιπη κοινωνία και να προστατευτεί από ιδεολογικές επιρροές που μπορούσαν να διαβρώσουν τη συνοχή του...»*[4]. Αρκούσε αυτό για να ξεκινήσει στα πλαίσια αυτής της προστασίας, όλο το φάσμα των μέτρων, που περιγράφονται παρακάτω με τις επιλογές στελεχών βάσει κομματικών κριτηρίων, τους φακέλους κοινωνικών φρονημάτων, τις υπηρεσίες ασφαλείας, την ίδρυση και έλεγχο της ΚΥΠ[5] …. Η JUSMAPG έκανε μια πολύ καλή δουλειά στον τομέα αυτόν.

Το ΝΑΤΟ όπου ΄΄έσπευσαν΄΄ να μπουν και οι δύο προστατευόμενες χώρες, άρχισε να παίζει σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση, δομή, εκπαίδευση των ΕΔ. Νέα συστήματα οργάνωσης, διοίκησης και ελέγχου άρχισαν να εφαρμόζονται έτσι, ώστε να εναρμονίζονται με τα κρατούντα στις λοιπές χώρες της συμμαχίας. Τις σχέσεις και την εξάρτιση αυτή απεικονίζουν οι εφαρμοζόμενες πάγια διαδικασίες στην καθημερινή λειτουργία των ΕΔ, όπως προκύπτουν και από τις Μόνιμες Εγκυκλίους που εκδίδονται σταδιακά. Από πίνακα των εν ισχύει ΔΜΕ/ΑΝ[6] (...Μόνιμη Εγκύκλιος του Αρχηγείου Ναυτικού) φαίνεται πόσο δεμένο είναι το ναυτικό με το ΝΑΤΟ. Παρ' ότι οι καταγραμμένες ΜΕ είναι μόνον εκείνες, που στον τίτλο τους φέρουν και το ΝΑΤΟ. Ενώ αριθμός και από τις υπόλοιπες θα είναι ΝΑΤΟικής προέλευσης, αλλά δεν απεικονίζουν στον τίτλο την συνάφεια.

Οι ΕΔ απομακρύνονται ακόμα περισσότερο από τον έλεγχο θεσμικών φορέων όπως η Βουλή, με την απ' ευθείας από το ΝΑΤΟ εξάρτισή τους στην καθημερινή λειτουργία. Παρ' ότι λειτουργούσε

---

[1]Συνέντευξη αντιναύαρχου ε.α. Κ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗ, (23-01-02) (βλ. παράρτημα Β-Ι)_ «*…μου έλεγε ένας κυβερνήτης μου…. πως όταν έγινε η απελευθέρωση και κατέβηκε ο Παπανδρέου από τον "Αβέρωφ", τα αγήματα των στρατιωτικών σχολών, τα οποία ήρθαν και αυτά από την Αλεξάνδρεια…, ήταν του Ναυτικού. Διότι το μόνο οργανωμένο όπλο ήταν το Ναυτικό. ... μετά από χρόνια, συζητώντας, συμμαθητές εκείνης της εποχής, του λέει ένας ΄΄Μα και τότε που είχαμε τα όπλα εμείς με τις σφαίρες μέσα. ΄΄ Και ρωτάει ΄΄Ποιες σφαίρες; ΄΄ (...)Και έγινε μια συζήτηση και το συμπέρασμα που έβγαλε αυτός που μου το διηγήθηκε ήτανε ότι ορισμένοι ... δόκιμοι ή ανθυπασπιστές, είχανε σφαίρες που δεν είχαν οι άλλοι..... Θα μπορούσα να πω ότι όλοι κάναμε στη Σχολή Δοκίμων. Και εμείς να είμαστε, θα δίναμε σε όλους τους συμμαθητές μας...οπλισμό; Σε καμία περίπτωση. Δεν θα τους δίναμε εγώ νομίζω, διότι είναι επιπόλαιοι ή δεν τους είχαμε εμπιστοσύνη, ως προς το χειρισμό. Επομένως δεν είναι απόλυτα ότι ήταν χωρισμένοι αυτοί. Διότι και αυτός που μου το είπε ήταν της ιδίας πολιτικής τοποθέτησης με τον προηγούμενο που είχε σφαίρες. Κατάλαβες;…».*

[2] Βλέπε ΜΟΣΧΟΝΑΣ ο.π. σελ.50

[3] Για το ρόλο της Βρετανικής αρχικά και της αμερικανικής αποστολής *JYSMAPG* στη συνέχεια στα θέματα των ΕΔ και γενικότερα της χώρας από το 1945 και για πολλά χρόνια βλέπε ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ ΝΙΚΟΣ,ο.π. σ.σ.196 και 263 (Βρετανός και Αμερικανόζαξιωματικός στο ΑΣΕΑ αλλά και στα ανώτατα συμβούλια των τριών κλάδων των ΕΔ μέχρι το 1953) και υποσημείωση αριθ. 162 στη σ. 264 (η *JYSMAPG,* τα προνόμια, ο ρόλος της, η ετεροδικία κ.ο.κ.)

[4] Βλέπε ΒΕΡΕΜΗΣ ο.π. σ.32

[5] Το θέμα εξετάζεται και σε άλλο σημείο πλην όμως μνημονεύεται εδώ η υπόγεια διαδρομή σύνδεσης ΚΥΠ, Παπαδόπουλου και CIA. Αναφέρει ο τέως απότακτος λοχαγός του ΑΣΠΙΔΑ Α. ΜΠΟΥΛΟΥΚΟΣ στο βιβλίο *Υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ,* Ο Τύπος, Αθήνα 1989 σ.158 πως *«...ο Παπαδόπουλος κατά τη διάρκεια της υπηρεσίας του στην ΚΥΠ είχε κάνει προφορική συμφωνία με τους Αμερικανούςοι πληροφορίες που συνέλεγε η δική μας ΚΥΠ από μαγνητοφωνήσεις καθ' όλο το 24ωρο να παραδίδονται κάθε πρωί στον Ελληνοαμερικανό υπάλληλο της CIA Νίκο Παπαδόπουλο μέσω του επίσης ελληνοαμερικανού πράκτορα της CIA Ζέρβα...».* Δεν γράφει ο Μπουλούκος από που γνωρίζει και καταχωρεί αυτό το στοιχείο που είναι καθοριστικής σημασίας. Δεν αναφέρεται στην αρχή ίδρυσης της ΚΥΠ τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1950, αλλά στα προδικτατορικά που υπηρετούσε ο Παπαδόπουλος στην ΚΥΠ. Στην ίδια υπηρεσία υπηρέτησε και ο Μπουλούκος επί κυβερνήσεως Γ. Παπανδρέου, επομένως η πηγή είναι λογικό να προέρχεται μέσα από την υπηρεσία αυτή.

[6] Ο Πίνακας των εν ισχύει ΔΜΕ/ΑΝ είναι συνημμένος στο ΦΕΣ ΑΝ/ΓΓ αριθ.071.6/14/71/8-7-71. Από τις αναφερόμενες 68 ΔΜΕ οι 16 είναι καταργημένες, οι 9 αφορούν λειτουργίες /διαδικασίες σχετικές με ΝΑΤΟ, οι 4 πλοία του Σοβιετικού Στόλου, μία τις *΄΄ Εορτές και Επετείους του Κομμουνισμού΄΄* και μία ακόμη τις *΄΄Ενέργειες κατά την Σύλληψη ή Παράδοση Φυγάδων και Επαναπατριζόμενων΄΄*. Οι αφορούσες το ΝΑΤΟ, Σοβιετικούς και Κομμουνιστές είναι όλες πλην μίας προδικτατορικές και οι περισσότερες της δεκαετίας του 1950.

κοινοβουλευτισμός στη χώρα, «*…ο ρόλος της Βουλής και της πλειοψηφίας παρέμεινε δευτερεύων: τα κύρια κέντρα εξουσίας ήταν η μοναρχία και ο στρατός, και τα δύο σε στενές σχέσεις με τις ΗΠΑ (ο στρατός ιδίως μέσω του ΝΑΤΟ)(...)».*[1] Οι αξιωματικοί στέλνονται για εκπαίδευση και εξειδικεύσεις στο εξωτερικό (αποκλειστικά σχεδόν στην Αμερική)[2] στην αρχή της σταδιοδρομίας τους. Ο χρόνος αυτών των αποστολών είναι ανάλογος με τη σοβαρότητα του πτυχίου. Συνήθως είναι πολύμηνος και φτάνει σε πολλές περιπτώσεις τα δύο χρόνια. Η διαδικασία επιλογής των επιθυμούντων, ειδικά στα πτυχία εξειδίκευσης σε στρατιωτικά πανεπιστήμια, είναι αυστηρή με γραπτές εξετάσεις σε θεματικούς τομείς (μαθήματα) και στα Αγγλικά. Το επίπεδο γνώσεων φαίνεται στις βαθμολογίες τους [3]. Το θέμα της εκπαίδευσης είναι το σοβαρότερο, αφού σχετίζεται άμεσα με την κατεύθυνση προς την οποία θα στραφεί μετά την παραγωγική σχολή το στέλεχος των ΕΔ. Κατεύθυνση όχι μόνον επιχειρησιακής εξειδίκευσης κ.λ.π. αλλά και γενικότερης μόρφωσης και επιπτώσεων στο χαρακτήρα, που αναπόφευκτα επέρχεται με τη συνάφεια σε μια σχολή πολύμηνης διάρκειας στις ηλικίες αυτές. Η προπαγάνδα υπέρ του ΝΑΤΟ στις εκπαιδεύσεις αυτές ειδικά στα επιχειρησιακά σχολεία και στα πτυχία των στρατιωτικών πανεπιστημίων των ΗΠΑ (Μοντερέϋ) είναι αποτελεσματική. Το επισημαίνει ο ναύαρχος Λυμπέρης που το διαπίστωσε προσωπικά όταν εκτελούσε μεταπολιτευτικά τα καθήκοντα του ναυτικού ακολούθου στην Ουάσιγκτων.[4] Την σοβαρότητα που αποδίδεται στα της εκπαίδευσης και αποστολών στο εξωτερικό αποδεικνύουν και οι εκδιδόμενες διαταγές που σχετίζονται με τα θέματα αυτά. Είναι μονίμου φύσεως εγκύκλιοι του αρχηγείου ναυτικού και καλύπτουν κάθε τομέα σχετικό.[5] Οι αποστολές αυτές στις ΗΠΑ είναι (εκτός των λοιπών σε χώρες του ΝΑΤΟ για υπηρεσιακούς λόγους, συσκέψεις, ασκήσεις, εθνικές θέσεις σε πρεσβείες κ.λ.π.) και οι μόνες έξοδοι των στελεχών των ΕΔ που επιτρέπονται εκτός Ελλάδος. Δεν λείπουν όμως και κάποια επεισόδια μεταξύ στελεχών ΕΔ διαφορετικών χωρών στις κοινές ασκήσεις και άλλες εκδηλώσεις του ΝΑΤΟ. Όπως η περίπτωση όπου στη διάρκεια εκδρομής *«…στις 16-10-1980…στην Ταορμίνα Ιταλίας, θεάθηκε στο δεύτερο λεωφορείο ένας Άγγλος ή Αμερικανόςνα βγάζει το παντελόνι και το εσώρουχό του κατ' επανάληψη και να κάνει επίδειξη στους συνταξιδεύοντες Έλληνες (με στολή), Άγγλους, Αμερικανούςκαι Ιταλούς (με πολιτικά)…».* Η ΄΄συνήθεια΄΄ αυτή είναι προσβολή για τους συνταξιδεύοντες Έλληνες και σωστά θίγεται, ο αναφέρων το γεγονός. Είναι όμως και δείγμα νοοτροπίας η οποία διακατέχει Αμερικανούςστρατιωτικούς (και πιθανότατα και άλλων ΄΄ισχυρών΄΄ κρατών) απέναντι στους στρατιωτικούς των μικρών κρατών. Η εξάρτιση εκδηλώνεται με πολλούς τρόπους και από την πλευρά του ισχυρού. Ειδικά όταν πρόκειται για μεθυσμένο ή για αλήτη. Ο προσβεβλημένος Έλληνας αξιωματικός υποβάλλει την αναφορά του «*…διαμαρτυρόμενος μόνον, μη έχοντας σαν Έλληνας αξιωματικός άλλο επιθυμητό τρόπο αντιδράσεως…»* [6]

---

[1] βλ. ΜΑΝΕΣΗ ο.π.σελ.24 και 26

[2] Βλέπε ΑΛΙΒΙΖΑΤΟ ο.π. υποσημείωση αριθ. 158 στη σ. 261 όπου ο ερευνητής σημειώνει πως *«...κατά τη διάρκεια των χρόνων 1950-1970 συνολικά 13.575 Έλληνες αξιωματικοί παρακολούθησαν μαθήματα σε αμερικανικές στρατιωτικές σχολές...»*

[3] Οι εξετάσεις αυτές το 1970-1971 φαίνεται, πως έδωσαν φτωχά αποτελέσματα έτσι, ώστε να επιβληθούν ποινές στους αξιωματικούς, που έφεραν χαμηλή βαθμολογία. Ο Μαργαρίτης ως αρχηγός του ΑΝ εκδίδει έγγραφο προς όλες τις Υπηρεσίες και τα Πλοία και στιγματίζει το φαινόμενο. Αυτό που προκύπτει, είναι τελικά ότι κάποιοι από τους νέους αξιωματικούς, που προ ολίγου βγήκαν από τη σχολή δοκίμων, *«...στερούνται βασικών γνώσεων άτινας ως εκ της ιδιότητός των υποχρεούνται να γνωρίζουν...».* Είναι το ΑΝ/1ον ΕΓ/1 Φ.451.1/1/71/4-5-1071.Αυτοί δεν πρόκειται να πάνε για πτυχία στις ΗΠΑ. Περισσότερα στοιχεία για αυτές τις εκπαιδεύσεις φαίνονται στην Κοινωνιολογική ανάλυση της παρούσης διατριβής (κεφ Β28).

[4] Βλ. παράρτημα Β-Ι συνέντευξη Λυμπέρη. «*…Όταν ήσουνα στο Γ.Ε.Ν., στον Β΄ κλάδο νομίζω, και εγώ ήμουνα ναυτικός ακόλουθος στις ΗΠΑ, ποιος ήταν Α./Γ.Ε.Ν. τότε; Δεν έγινε μια συνέντευξη από έναν ελληνοαμερικανό καθηγητή προς τους σπουδαστές του Monterey του ναυτικού, γύρω από τα θέματα της χούντας, του Ν.Α.Τ.Ο., και ένα μεγάλο ποσοστό, η πλειοψηφία των αξιωματικών είπε ότι τα συμφέροντα του Ν.Α.Τ.Ο. έχουν προτεραιότητα έναντι των ελληνικών συμφερόντων; Και ήταν έλληνες αξιωματικοί αυτοί ....!»*

[5] Οι Μόνιμες Εγκύκλιοι που ισχύουν π.χ. το 1971 (έχουν όμως εκδοθεί από χρόνια ή επανεκδίδονται με τροποποιήσεις κατά καιρούς),και σχετίζονται με τις εκπαιδεύσεις στο εξωτερικό, είναι οι ακόλουθες.
Α/Α (αύξων αριθμός) 35 *΄΄Εκπαιδευτικαί Άδειαι΄΄*
Α/Α 41 *΄΄Απόδοσις εις Αγγλικήν ΄΄*
Α/Α 45 *΄΄Υποβολή Αναφορών Εκπαιδεύσεως΄΄*
Α/Α 49 *΄΄Διατάξεις Αφορώσαι Αξιωματικούς Εκπαιδευομένους εις Αλλοδαπήν΄΄*
Α/Α 51 *΄΄Επιλογή Αξιωματικών διά Σχολεία Εξωτερικού΄΄*
Α/Α 60 *΄΄Επιλογή Αξιωματικών προς Φοίτησιν εις Σχολεία Αλλοδαπής΄΄*
Α/Α 137 *΄΄Καθορισμός Αποζημειώσεων εις Εκπαιδευομένους εις ΗΠΑ΄΄*
Α/Α 185 *΄΄Εξέτασις εις Αγγλικήν Αποστελλομένου εις Αλλοδαπήν Προσωπικού΄΄*
Α/Α 192 *΄΄Εκμάθησις Αγγλικής Υπαξιωματικών Β.Ν.΄΄*
Α/Α 217 *΄΄ Τοποθέτησις Επανερχομένων εξ Εκπαιδεύσεως εις Αλλοδαπήν΄΄*
Οι παραπάνω εγκύκλιοι αναφέρονται ως ισχύουσες σε ΦΕΣ ΑΝ/ΓΓ αρ. 071.6/14/71/8-7-71. Η Α/Α 217 εγκύκλιος αναφέρεται στην εκμάθηση της Αγγλικής γλώσσας από τους υπαξιωματικούς. Είναι μια πρόσθετη απόδειξη των διακρίσεων και στον τομέα της εκπαίδευσης στις παραγωγικές σχολές, σε βάρος των υπαξιωματικών. Αφού έμμεσα προκύπτει, πως αυτοί και όχι οι αξιωματικοί έχουν ανάγκη εκμάθησης της γλώσσας. Ανεξάρτητα εάν πρόσθετος λόγος της μη γνώσης, ήταν και η μικρή ηλικία εισόδου στις παραγωγικές σχολές υπαξιωματικών. Πολύ πιο εύκολα θα μπορούσαν εκεί μέσα σε μικρότερες ηλικίες να είχαν μάθει σε κάποιο βαθμό τη γλώσσα παράλληλα με τα ελληνικά, (που έτσι και αλλιώς ήταν διδασκόμενο μάθημα).

[6] Πρόκειται για αναφορά του γράφοντος προς τον Κυβερνήτη του Α/Τ ΚΑΝΑΡΗΣ με αρ. πρωτ. 1085/16-11-1980. Παρ' ότι το γεγονός είναι σχετικά μακριά από την επίμαχη περίοδο, που εξετάζεται η σχέση εξάρτισης η οποία γεννά και τέτοια φαινόμενα, δεν άρχισε ούτε διακόπηκε στη δικτατορία.

Οι αξιωματικοί και υπαξιωματικοί δεν μπορούν ελεύθερα να φύγουν για το εξωτερικό, ούτε για τουρισμό στις άδειές τους. Μόνον σοβαροί λόγοι υγείας, που δεν αντιμετωπίζονται στην Ελλάδα, ανοίγουν το δρόμο για το εξωτερικό. Ειδικά για χώρες κομμουνιστικές δεν ζητούν άδεια ούτε στις αρχές της δεκαετίας του 1980, που τα πράγματα χαλάρωσαν κάπως. Οι λόγοι που προβάλλονταν ήταν διάφοροι, εκτός του ότι υπήρχε απαγορευτική διάταξη σε όλες τις πάγιες διαταγές του αρχηγείου ναυτικού. Ο αρχηγός του ναυτικού Εγκολφόπουλος απαντάει αρνητικά[1] στον πλοίαρχο Α. Ζωγράφο όταν ο τελευταίος ζητά την κανονική του άδεια για χώρες της Ευρώπης. *«…επανήλθατε εκ του εξωτερικού προ μηνός, μετά παραμονή σας εκεί δύο και ημίσεως ετών….η αίτησή σας δια τουρισμόν απορρίπτεται…».* Αιτία της άρνησης δεν ήταν, το ότι ο πλοίαρχος Ζωγράφος θα υφίστατο ανεπιθύμητη επίδραση από τις δυτικο-ευρωπαϊκές χώρες, ούτε βέβαια το ότι μόλις γύρισε απέξω και έχει δουλειά στη νέα του θέση. Ήταν η νοοτροπία που έχει καλλιεργηθεί πάνω στο θέμα μεταπολεμικά. Και ο φόβος των επιπτώσεων στα στελέχη των ΕΔ (από τα ταξίδια στο εξωτερικό). Πρέπει να συντηρήσουν και καλλιεργήσουν τη νοοτροπία και δομή, που έχει χτιστεί από τις παραγωγικές σχολές και το στράτευμα μεταπολεμικά στην Ελλάδα. Άλλο η μετάβαση στις ΗΠΑ για εκπαίδευση. Εκεί δεν ενοχλεί η όποια επίπτωση από τη ζωή, τις ιδέες, το περιβάλλον, την εκπαίδευση. Μόλις στα μέσα της δεκαετίας του 1980, άρχισαν τα στελέχη των ΕΔ να παίρνουν άδειες για τουρισμό στο εξωτερικό και κάποιοι μάλιστα και για τις Βαλκανικές χώρες, όπου ο τουρισμός ήταν φθηνότερος. Η πρώτη επίσκεψη αξιωματικού στη Ρωσία έγινε μετά το 1982 με πρόβλημα υγείας στα μάτια του επί ΥΕΘΑ Δροσογιάννη.

Η εκπαίδευση σε στρατιωτικά σχολεία των ΗΠΑ φέρνουν τον αξιωματικό και υπαξιωματικό πολύ κοντά στην κουλτούρα, τις συνήθειες, την καθημερινή ζωή τον τρόπο σκέψης των αντιστοίχων στελεχών των ΗΠΑ. Εξ άλλου συνήθως η κατοικία τους είναι σε περιοχές όπου μένουν οι στρατιωτικοί των ΗΠΑ. Τα παιδιά τους πηγαίνουν σε σχολεία της περιοχής, οι ίδιοι συχνάζουν σε κέντρα της οργανωμένης για στρατιωτικούς περιοχής κ.ο.κ. Αλλά και τα υπόλοιπα σχολεία για πτυχία τεχνικής /επιστημονικής φύσεως έχουν το ίδιο αποτέλεσμα. Την πολύπλευρη εξάρτιση των στελεχών των ΕΔ με τις ΗΠΑ. Παρουσιάζονται ενδεικτικά οι προγραμματισμένες για το έτος 1961 αποστολές εξωτερικού για το ναυτικό όπως τις καταγράφει το ΓΕΝ. [2] Ο Πίνακας περιλαμβάνει ογδόντα τέσσερις αποστολές με κόστος 3.315.800 δραχμές. Από αυτές οι δέκα εξ αφορούν διάρκεια μικρότερη του ενός μήνα και είναι όλες σχεδόν σε περιοχές στην Ευρώπη (Παρίσι, Ρώμη, Αγγλία,). Οι υπόλοιπες (όλες στις ΗΠΑ) διαρκούν μέχρι και δύο χρόνια, μία δε (για πτυχίο ναυπηγίας) τρία χρόνια. Θα αποσταλούν τριάντα εξ υπαξιωματικοί και εκατόν τριάντα εξ αξιωματικοί. Και μόνον η διαφορά στον αριθμό των εκπαιδευομένων αξιωματικών με υπαξιωματικούς (ενώ παράλληλα οι υπαξιωματικοί είναι και πολύ περισσότεροι από τους αξιωματικούς) δείχνει τη διάκριση που γίνεται στις δύο κατηγορίες των στελεχών.

Εκτός από αυτές τις μακράς διάρκειας αποστολές για εκπαίδευση και πτυχία (που πολλές εξακολουθούν σε αναβαθμισμένο επίπεδο, αριθμό και είδος να ισχύουν και παρουσιάζονται κάπως στην κοινωνιολογική ανάλυση), υπάρχουν και οι αποστολές για υπηρεσία στο εξωτερικό που φέρνουν σε επαφή τα στελέχη με τις υπηρεσίες κύρια του ΝΑΤΟ, όπου οι περισσότεροι που υπηρετούν και κυρίαρχοι είναι οι Αμερικανοί. Αυτές οι αποστολές διαρκούν για λίγες ημέρες, ενώ πολύ περισσότερο χρόνο (συνήθως δύο αλλά ενίοτε και τρία χρόνια) καλύπτουν με τη σειρά όλοι σχεδόν οι αξιωματικοί σε θέσεις εθνικές και ΝΑΤΟ, όπως αποκαλούνται. Σχεδόν σε όλες τις θέσεις ΝΑΤΟ η βασική επαφή είναι με Αμερικανούςαξιωματικούς και τα αντίστοιχα συστήματα. Αυτά έχουν κυριαρχήσει στις συμμαχικές υπηρεσίες, αφού είναι επιβεβλημένες ως οι πλέον οργανωμένες και παραδεκτές από όλους. Το αποτέλεσμα είναι ο Έλληνας αξιωματικός να έχει εκπαιδευτεί από Αμερικανούς, μορφωθεί με πτυχία στις ΗΠΑ, και ζήσει σε αμερικανικό περιβάλλον για σημαντικό χρόνο της ζωής του. Η επίδραση είναι αναπόφευκτη. Η εξάρτιση επίσης.

Η νοοτροπία που αποκτούν τα μόνιμα στελέχη του στρατεύματος μέσα από την εκπαίδευση και πολύχρονη συνάφεια σε ασκήσεις, σχολεία, υπηρεσίες του εξωτερικού, δεν τους επιτρέπει να δουν το βαθμό εξάρτισης της χώρας μας από την υπερδύναμη και τις συνέπειες του σφιχταγκαλιάσματος [3]. Η σκιά των

---

[1] Η αρνητική απάντηση στο αίτημα του πλοιάρχου Ζωγράφου για κανονική άδεια στο εξωτερικό είναι με έγγραφο ΑΝ/ΓΡ. (Γραφείο) ΑΡΧΗΓΟΥ φ.900/150/75/13-9-75

[2]Το έγγραφο με τις προγραμματισμένες αποστολές εκπαίδευσης του 1961 για το ναυτικό περιλαμβάνονται σε σε πίνακα προς το ΓΕΕΘΑ με φ.050226/19/60/19-12-1960. Τα αντικείμενα της εκπαίδευσης στις αποστολές μεγάλης διάρκειας στις ΗΠΑ, είναι τα εξής για εκείνη τη χρονιά:

-Ναυτική Σχολή Πολέμου, -Σχολείο Πεζοναυτών. -Ναρκοπόλεμος,- Αμφίβιος Πόλεμος,- Διεύθυνση Συνεργείων,- Ναυτικός Εφοδιασμός,- Διεύθυνση Προσωπικού,- Πληροφορίες,- Οικονομική Οργάνωση Επιχειρήσεων,- Οργάνωση Αμοιβών,- Υποβρύχιες Καταστροφές,- Ναυπηγία,- Ηλεκτρονικά,- Έλεγχος Βλαβών,- Τορπίλες και Νάρκες,- Πυροβολικό,- Μηχανολογία Όπλων,- Ναυτικές Μηχανές,- Οργάνωση Συνεργείων,- Μεταλλουργία,- Διοίκηση-Εκπαίδευση Προσωπικού,- Συνεννόηση,- Πεζοναύτες,- Ναυτιλία,- Ανθυποβρυχιακή,- Υδρογραφία,- Ηλεκτρονικά (Συντήρηση),- Ηλεκτρισμός,- Κλιματιστικά και Ψυκτικές Εγκαταστάσεις,- Δύτες,- Απομαγνήτιση,- Ηλεκτροσυγκόλληση,- Υποβρύχιος Κοπή. -Διάσωση,- Παθολογία,- Χειρουργική,- Μικροβιολογία,- Ακτινολογία,- Συντήρηση Ναρκών,- Ναυτικός Εφοδιασμός,- P.C.L. (η ερμηνεία της σύντμησης είναι άγνωστη ακόμα και στην αρμόδια διεύθυνση εκπαίδευσης του ΓΕΝ),- Εκπαίδευση στον 6ο Στόλο,- Οικονομικός Έλεγχος,- Περισκόπια Υποβρυχίων,- Πυροβολικό,- Ηλεκτρονικός Πόλεμος,- Ηλεκτρονικά Συνεννοήσεως,- Τηλεγραφία,- Συστήματα Διευθύνσεως Βολής,- Επεξεργασία Σωλήνων -Χειρισμός και Συντήρηση Συστοιχιών Υποβρυχίων.

[3] Βλ. κείμενο του καθηγητή του Πολιτικού Τμήματος Πανεπιστημίου Αθηνών Χ.ΡΟΖΑΚΗ με τίτλο *Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1974-1985: Εκσυγχρονισμός και Διεθνής Ρόλος Ενός Μικρού Κράτους*, στην έκδοση ΄΄ *Η Ελλάδα σε Εξέλιξη*΄΄, Εξάντας 1986 με επιλογή κειμένων από το Τεύχος 473 του γαλλικού περιοδικού ΄΄Les Temps Moderns (σ. 112). Αλλά και ο ΚΟΥΡΗΣ ο.π. στη σελ. 47

Αμερικανώνειδικά, δεν έπαυσε να υπερίπταται όχι μόνον των ΕΔ αλλά ολόκληρης της χώρας πολύ μετά τις δύο πρώτες δεκαετίες(που μνημονεύει ο Κουρής), και συνεχίζεται ακόμα. Απέχει πολύ η δικτατορία από του να χειρίζεται τα θέματα εθνικής άμυνας απεξαρτημένη των ΗΠΑ. Το ίδιο και οι κυβερνήσεις μετά τη μεταπολίτευση.

Πριν την εξάρτιση από τις ΗΠΑ έχει προηγηθεί αυτή από τους Βρετανούς. Οι σχέσεις στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο κύρια στη Μέση Ανατολή και ο ρόλος των Άγγλων στα πράγματα της χώρας μας σημάδεψαν τις εξελίξεις. Η θέση που παίρνει σ' αυτά ένας Αρχηγός ΓΕΕΘΑ και αργότερα Υφυπουργός Εθνικής Άμυνας όπως ο Κουρής, έστω και τη δεκαετία του 1990 είναι χρήσιμη για την παρούσα εργασία. *«(...)Στρατιωτικά τμήματα της Βρετανικής Κοινοπολιτείας σκότωναν Έλληνες στους δρόμους της Αθήνας το Δεκέμβρη του 1944….τα στρατόπεδα συγκέντρωσης της Ελ- Τάμπα στη Βόρεια Αφρική γέμισαν από αγωνιστές της εθνικής αντίστασης…»*[1]. Ο εμφύλιος στην Ελλάδα και ο ρόλος των Άγγλων έχουν εν πολλοίς ξεκαθαρίσει και ερευνώνται ακόμα. Οι τελευταίοι, παρά το ότι παραδίδουν τη σκυτάλη στις ΗΠΑ, έχουν λόγο στα αφορούντα τις ΕΔ. Η Βρετανική Αποστολή στην Ελλάδα από το τέλος του πολέμου το 1945 και μετά, διεισδύει στις ελληνικές ΕΔ με θεσμικό τρόπο. Προβλεπόμενο από Αναγκαστικό Νόμο του 1945.[2] Στο ΣΑΓΕ (Συμβούλιο Αρχηγών Γενικών Επιτελείων) συμμετέχουν χωρίς ψήφο οι επικεφαλής των τμημάτων της αποστολής του στρατού, ναυτικού και αεροπορίας των Βρετανών στην Αθήνα. Ήταν καθοριστική η παρεμβατική τους δύναμη και στις επιχειρήσεις και στις επιλογές ηγεσίας και σε οτιδήποτε αφορούσε το ισχυρό αυτό στρατιωτικό όργανο των ΕΔ εκείνη ειδικά την περίοδο. Η κατάσταση αυτή εξελίσσεται και το 1952 αυξάνεται η διείσδυση και εξάρτηση με την συμμετοχή και του Αμερικανού αρχηγού της αντίστοιχης αποστολής. Και μάλιστα σε ανώτερο ακόμα επίπεδο του ΣΑΓΕ. Αυτό του Ανωτάτου Συμβουλίου Εθνικής Άμυνας (το σημερινό ΚΥΣΕΑ-Κυβερνητικό Συμβούλιο Εξωτερικών και Άμυνας). Ο Κουρής δεν κρύβει τα συναισθήματά του για την κατάσταση αυτή και εκφράζεται ανάλογα στο βιβλίο του «*…τέτοιο κατάντημα…*» λέει. [3]

Από την άλλη πλευρά το ελληνικό κράτος εκτός των άλλων μέτρων, που παίρνει στα πλαίσια της ΄΄συμμαχίας΄΄, προβλέπει και νομοθετικά προστασία για τις ΄΄διαβαθμισμένες πληροφορίες του ΝΑΤΟ΄΄, ψηφίζοντας σχετικό νόμο τον υπ' αριθ. 3655 της 17/19-1-57. Υπερβάλλοντας μάλιστα σε αυστηρότητα, προνοεί τιμωρία όσων παραβιάσουν στο εξωτερικό το νόμο αυτό, έστω και εάν οι χώρες όπου λαμβάνει χώρα η πράξη δεν την θεωρούν ως παράβαση. Εδώ δύσκολα υποκρύπτεται η υποτέλεια σε επίπεδο νομοθέτη, ανεξάρτητα εάν το νομοσχέδιο πιθανόν να προετοιμάσθηκε από επιτελείς στρατιωτικούς.

Ο Νόμος ψηφίσθηκε στη Βουλή. Με τα χρόνια τυποποιούνται οι θέσεις που καταλαμβάνει το κάθε κράτος στις ατέλειωτες ΄΄συμμαχικές΄΄ υπηρεσίες, οριστικοποιούνται τα καθήκοντα και οι υποχρεώσεις και εκδίδονται οι ανάλογες Πάγιες Διαταγές. Τη δικτατορία απασχολεί και δίνει έμφαση στον τρόπο που, θα καλύπτονται αυτά από τους αξιωματικούς που τοποθετούνται σε επιτελικές θέσεις του ΝΑΤΟ και εκδίδει Απόρρητη Παγία Διαταγή[4]. Δεν ξεχνά να αναθέσει και επισημάνει μέσα σε όλα τα άλλα και καθήκοντα *«… βαθμού εξουσιοδοτήσεως ασφαλείας… επί θεμάτων τάξεως, πειθαρχίας, στολής, συμπεριφοράς, ασφαλείας, εθνικής αξιοπρεπείας…»*. Αποφεύγει την έκφραση ΄΄επανάσταση΄΄, αλλά στα περί *΄΄ασφαλείας και εθνικής αξιοπρεπείας΄΄* χωρούν και τα του καθεστώτος.

Τα ζητήματα εξάρτησης της Ελλάδας από τις ΗΠΑ αποδεικνύονται από πλήθος εγγράφων και μερικά παρουσιάζονται στη διατριβή αυτή ανάλογα με το θεματικό τους περιεχόμενο. Ελάχιστα σημεία είναι σκοτεινά. Όχι όσον αφορά το εάν ή όχι είναι οι ΗΠΑ πίσω τους αλλά, αν υπάρχει αρχειακό υλικό που, να το αποδεικνύει καθαρά. Οι ίδιοι οι Αμερικανοίεμφανίζουν κατ' έτος τα σχετικά αρχεία κρατώντας μερικά, που είναι και τα πιο κρίσιμα για δικούς τους λόγους ασφαλείας, όπως εξηγούν. Τις ελληνικές ένοπλες δυνάμεις τις ανέλαβαν στη διάρκεια του εμφυλίου. Η εκκαθάρισή τους είχε σχεδόν ολοκληρωθεί οπότε τις εξόπλισαν. Χρησιμοποίησαν για τους εξοπλισμούς και τους εφοδιασμούς των ΕΔ το μεγαλύτερο τμήμα της ΄΄βοήθειας΄΄ από τα διάφορα σχέδια, που είχαν ως στόχο την ανόρθωση του τόπου. Τις εκπαίδευσαν και καθόρισαν τον τρόπο δράσης τους. Είχαν δικούς τους αξιωματικούς στα επιτελεία των μεγάλων σχηματισμών μάχης. Τις καθοδήγησαν και νίκησαν στον εμφύλιο.

επισημαίνει πως *«(...) το στρατιωτικό όργανο της εθνικής μας πολιτικής (*σημ. Το ΚΥΣΕΑ*) ...είχε και θεσμικά διαβρωθεί από τις ξένες δυνάμεις που υπονόμευαν συστηματικά κάθε προσπάθεια συμφιλίωσης και το μόνο που φρόντιζαν ήταν να διατηρούν μέσα στο στράτευμα ένα παρανοϊκό αντιαριστερό σύνδρομο…η σκιά του ΄΄μεγάλου αδερφού΄΄ έπεφτε βαριά πάνω στις ελληνικές ΕΔ τις δύο πρώτες δεκαετίες μετά τον εμφύλιο…».*

[1] ΚΟΥΡΗΣ ο.π. σελ.43

[2] Είναι ο ΑΝ 770/ 9 Δεκεμβρίου 1945 και αργότερα μετά τη λήξη του εμφυλίου ο Ν. 2051 ΄΄Περί Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, Οργάνωσης και Ελέγχου της Ανώτατης Διοίκησης των Ενόπλων Δυνάμεων΄΄. Τα πράγματα δεν αλλάζουν και με το επόμενο νομοθετικό διάταγμα 2387 του Παπάγου τον Απρίλιο του 1953. Ήρθε η δικτατορία το 1968 να καταργήσει αυτές τις διατάξεις Βλέπε ΚΟΥΡΗΣ ο.π. σ.σ. 45,46

[3]Επισημαίνει ο Κουρής στο βιβλίο του ο.π. σ.46 «(...)*Δηλαδή στο ανώτατο πολιτικό όργανο αρμόδιο για τα ευαίσθητα θέματα της εθνικής μας άμυνας μαζί με τον Πρωθυπουργό και τους άλλους Υπουργούς της ελληνικής κυβέρνησης παρευρίσκονταν και οι ξένοι Ταξίαρχοι ή Συνταγματάρχες για να συζητήσουν ζητήματα που αφορούν την εθνική μας άμυνα και όχι μόνο. Τέτοιο κατάντημα !(...)».*

[4] Πρόκειται για την ΑΕΔ/5η ΜΕΟ Π.Δ 05/4/1971 *΄΄ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΕΛΛΗΝΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΤΟΥΝΤΩΝ ΕΙΣ ΝΑΤΟ΄΄* και κυκλοφόρησε με το έγγραφο ΑΕΔ/5η ΜΕΟ/ΟΣ/1 Φ.082/6/650305/26-4-1971

Δεν μείωσαν τον όγκο των ΕΔ στη συνέχεια. Τις χρειάζονταν εδώ, όχι μόνον για τον ΄΄κομμουνιστικό κίνδυνο΄΄ αλλά και για δικούς τους σκοπούς. Με κυρίαρχη ιδεολογία τον αντικομουνισμό, στελέχη επιλεγμένα και τα πάντα ελεγχόμενα από τους ίδιους μέσω των εδώ αποστολών τους, με την πολιτική σκηνή επίσης υπό έλεγχο και τα ανάκτορα με σχέσεις πολύ στενές. Μαζί με τους Τούρκους που προχωρούσαν παράλληλα σε αναδιοργανώσεις, εκπαίδευση, ένταξη στο ΝΑΤΟ, είχαν στην περιοχή δύο καλά εξοπλισμένους και εκπαιδευμένους στρατούς. Η σύγκριση των Ελλήνων και Τούρκων στρατιωτικών όπως και τα αντίστοιχα στρατιωτικά καθεστώτα των δύο χωρών (Ελλάδας- Τουρκίας) δεν απασχόλησαν αυτήν την εργασία. Ήταν διαφορετικές οι μορφές των δικτατορικών καθεστώτων στην Ελλάδα και την Τουρκία. Ο ρόλος των στρατιωτικών στην Τουρκία τον προηγούμενο αιώνα έχει αναλυθεί από ερευνητές και είναι γνωστός. Η στάση που επεφύλαξαν το ένα καθεστώς για το άλλο στα χρόνια της εδώ δικτατορίας, δεν ήταν συμφέρουσα για τα ελληνικά πράγματα στον τομέα των προβλημάτων, διαφορών και σχέσεων των δύο χωρών. Αλλά όσον αφορά την εδώ χούντα, οι Τούρκοι δεν την έβλεπαν εχθρικά. Το έδειξαν κατά τη δύσκολη για την ελληνική δικτατορία στιγμή, της αντιμετώπισης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα βασανιστήρια το 1969.[1] Η τουρκική κυβέρνηση όπως και η γαλλική είχαν βοηθήσει το εδώ καθεστώς και έτσι μετά την αποχώρησή του (πριν αποπεμφθεί) από το Συμβούλιο, ο Πιπινέλης τότε υπουργός των εξωτερικών, ευχαρίστησε τις δύο χώρες γι' αυτό. Την στάση των Τούρκων στρατιωτικών την καταλαβαίνει κανείς, όπως μπορεί να ερμηνεύσει και των Γάλλων ως οπορτουνιστική για λόγους συμφέροντος (εξοπλιστικά προγράμματα). Είναι διαφορετική όμως η στάση του Έλληνα υπουργού εξωτερικών Μητσοτάκη αργότερα, την οποία και αποκάλυψε στο Συμβούλιο ο Βρετανός Βουλευτής Grant, όταν συζητείται το τουρκικό ζήτημα τέλη του 1981. Κατά τον Βρετανό *«…ο Μητσοτάκης τον είχε διαβεβαιώσει πως: ΄΄η κατάσταση στην Τουρκία ήταν τόσο ανυπόφορη ώστε, οι Στρατηγοί δεν είχαν άλλη λύση από την άμεση επέμβαση. …»*[2]. Δεν υπάρχουν κοινά σημεία ανάμεσα στην κατάσταση που επικρατούσε στην Τουρκία πριν την ανάληψη της εξουσίας από τους στρατιωτικούς και την κατάσταση στην Ελλάδα κατά τη στιγμή του πραξικοπήματος των Συνταγματαρχών. Ο Μητσοτάκης δεν αιτιολογεί απλά την επέμβαση των Τούρκων. Την δικαιολογεί και αυτό μόνο με βάση τον ρεαλιστικό πολιτικό κυνισμό, που αρμόζει στον συγκεκριμένο πολιτικό μπορεί να το δει κανείς.[3]

Θα εξετάσουμε κάποια έγγραφα επί Απριλιανού καθεστώτος, αναφερόμενα στις σχέσεις Ελλάδας-ΗΠΑ στον τομέα των ΕΔ, των ευκολιών που η χώρα μας παρέχει έκτοτε. Έγγραφα που φανερώνουν με το περιεχόμενο και τη στρατιωτική ορολογία, πώς η δική μας στρατιωτική ηγεσία έβλεπε τις σχέσεις με τις ΗΠΑ. Και πώς η αντίστοιχη αμερικανική αντιμετώπιζε παράλληλα τα δικά της θέματα στην Ελλάδα. Στις 22 Ιουνίου 1967 ο αρχηγός του ναυτικού Ιπ. Δέδες υποβάλλει ΑΚΡΩΣ ΑΠΟΡΡΗΤΟ έγγραφο στο ΓΕΕΘΑ με αντικείμενο τις απόψεις του σε τυχόν ενέργειες της Ελλάδος σε πολιτικό επίπεδο, για τη συνεχιζόμενη σε έκταση, παροχή ευκολιών διοικητικής μέριμνας σε πλοία των ΗΠΑ στη Σούδα. Ο Δέδες εκτιμά και σωστά, πως οι ευκολίες αυτές ήταν ζωτικής σημασίας για τους Αμερικανούς. Φαίνεται δε πως, είχαν αυξηθεί οι ευκολίες κατακόρυφα σε σύγκριση με πρώτα. Συγχρόνως προβάλλεται η άποψη πως πρέπει να αυξηθούν και βελτιωθούν οι εγκαταστάσεις στη Σούδα καθ' όσον «*…η τοιαύτη χρησιμοποίησις του όρμου και των ευκολιών ως προκεχωρημένης βάσεως, επεβεβαίωσεν από πλευράς Αμερικανώντην γεωγραφικήν αξίαν της νήσου Κρήτης και κατέστησε σαφή την ανάγκην επαυξήσεως των δυνατοτήτων της βάσεως προς εξυπηρέτησιν τούτων και γενικώς της συμμαχίας…».* Το έγγραφο αυτό του Δέδε δίνει την ακριβή διάσταση της στρατηγικής αξίας, που είχε τότε και μέχρι σήμερα για τους Αμερικανούς η χώρα μας και ιδιαίτερα περιοχές όπως η Κρήτη. Έτσι μπορεί να εξηγηθεί και το συνεχώς αυξανόμενο ενδιαφέρον τους για τις ΕΔ της Ελλάδας.
Μέσα στο 1970 ο πρέσβης των ΗΠΑ στην Ελλάδα Τάσκα αποφασίζει, να επισκεφθεί την αναβαθμιζόμενη Σούδα και τις εκεί εγκαταστάσεις. Ο ΑΕΔ στέλνει οδηγίες και στα τρία Όπλα με το λεπτομερές πρόγραμμα του Τάσκα. Το υπογράφει ο ίδιος ο Αγγελής, που δείχνει το ενδιαφέρον του καθεστώτος να ικανοποιηθεί ο Αμερικανόςδιπλωμάτης. Το πρόγραμμα των επισκέψεων δίνει και την έκταση των αμερικανικών βάσεων στην περιοχή. Κινητοποιούνται με την ενέργεια του Αγγελή όλοι οι αρμόδιοι των ΕΔ και των σωμάτων ασφαλείας. Αλλά και Υπουργεία Προεδρίας, Εξωτερικών, Εσωτερικών, η ΚΥΠ, η τηλεόραση, οι τοπικές αρχές.
Συγκρίνοντας το έγγραφο αυτό του Αγγελή για τον Αμερικανό διπλωμάτη με αντίστοιχο του Υπαρχηγού του ναυτικού υποναυάρχου Γ.Πετμεζά του 1971, που αφορά τη συμπεριφορά και τις σχέσεις με τους αντίστοιχους των χωρών του Σοβιετικού Συνασπισμού διαπιστώνεται η απόσταση, που χωρίζει την αντιμετώπιση των δύο κατηγοριών εκπροσώπων από την ηγεσία της χώρας μας. Ο Πετμεζάς διαβιβάζει έγγραφο του αντιστράτηγου Ν.Μπρούμα υπαρχηγού του ΑΕΔ, ο οποίος δίνει εντολή, οσάκις προσεγγίζονται

[1] Για το Συμβούλιο της Ευρώπης και την αλληλοϋποστήριξη στρατιωτικών καθεστώτων Ελλάδας Τουρκίας βλ. ΚΩΝΣΤΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ, *Το ΄΄Τουρκικό Ζήτημα΄΄ και η Πολιτική Υπόσταση του Συμβουλίου της Ευρώπης*, στο περιοδικό ΄΄ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ΄΄, τριμηνιαία επιθεώρηση συνταγματικής θεωρίας και πράξεως, τεύχος 3ο, Ιούλιος- Σεπτέμβριος 1982 υποσημείωση αριθ. 71στη σελ.358**)**.
[2] Βλ. ΚΩΝΣΤΑ ο.π. σελ.358
[3] Για συγκριτικά στοιχεία Βλ. και εργασία του Γ. ΚΑΡΑΜΠΕΛΙΑ, *Ο Ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων στην Πολιτική Ζωή της Τουρκίας και της Ελλάδας, Συγκριτική Ανάλυση των Μεταπολεμικών Στρατιωτικών Επεμβάσεων, 1945- 1980,* Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001.

αξιωματικοί από ακολούθους των χωρών αυτών, με προτάσεις για βελτίωση σχέσεων, να τους υποδεικνύεται η υποβολή των απόψεών τους εγγράφως στην δική μας ηγεσία[1].

Η αμερικανική βοήθεια αποφασίζεται να διακοπεί από υποεπιτροπή της αμερικανικής Βουλής τον Αύγουστο του 1971. Σε ένα χρόνο ακριβώς έρχεται να επισκεφθεί τον αρχηγό του ναυτικού Μαργαρίτη ο αντίστοιχος Αμερικανόςναύαρχος C.N.O. (Chief Naval Officer) ZUMWALT (Ζούμγουολντ- Ζ) για να συζητήσει μαζί του θέματα κοινού ενδιαφέροντος όπως:

- Την αμερικανική βοήθεια που διακόπτεται,
- Τον Ελλιμενισμό του 6ου Στόλου σε ελληνικά λιμάνια,
- Θέματα ναυτικού δικαίου στα πλαίσια της Διάσκεψης της Γενεύης,
- Το Κυπριακό,
- Την επισκευή του Αντιτορπιλικού ΚΑΝΑΡΗΣ,
- Την εκπαίδευση του προσωπικού και
- Το πρόγραμμα κοινής χρηματοδοτήσεως για ναυπήγηση πλοίων.

Είναι αποκάλυψη για τον γράφοντα η έκταση της εξάρτισης του Πολεμικού Ναυτικού, των εξοπλιστικών του προγραμμάτων, της εκπαίδευσης των στελεχών του, του τρόπου συντήρησης και επισκευής των πλοίων του. Επίσης η απλότητα με την οποία ο Αμερικανόςναύαρχος εγκρίνει ή απορρίπτει ευγενικά, θέματα που τα στελέχη του ναυτικού γενικά θεωρούν αρμοδιότητα ελληνική 100%, αφού αφορούν καθαρά την άμυνα της χώρας τους. Με το έγγραφο αυτό που προωθεί ο Μαργαρίτης ως ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ-ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΝ στον Αρχηγό Ενόπλων Δυνάμεων[2], γίνεται κατανοητή η λογική των σχέσεων ΗΠΑ- Ελλάδας στο επίπεδο των ηγετών των αντίστοιχων ΕΔ σε σοβαρά ζητήματα, που απασχολούσαν τη χώρα μας τότε. Ο Αμερικανόςναύαρχος κάθε φορά που πρέπει να απαντήσει σε αίτημα του Μαργαρίτη παραπέμπει τη λύση στο μέλλον, στους νομικούς του συμβούλους και στο Κογκρέσο. Αντίθετα ο Μαργαρίτης όταν στριμώχνεται για τις δικές του απαιτήσεις, καταφεύγει απλά στο ελληνικό δαιμόνιο δια της αντιστροφής της ουσίας των αμερικανικών αιτημάτων. Πού να καταφύγει και τι αντίρρηση να προβάλλει; Το ελληνικό αντίστοιχο Κογκρέσο το κρατάει η δικτατορία στο ΄΄κρεβάτι για θεραπεία΄΄, βοηθούντος και του ίδιου του Μαργαρίτη. Από την άλλη πλευρά ο Ζ. μετά όλες τις παραχωρήσεις από ελληνικής πλευράς «*...τόνιζε ότι, από στρατιωτικής πλευράς η δικτατορία μετέτρεψε την Ελλάδα σε πιο ασφαλές μέρος για τις ΗΠΑ...*». [3] Τα θέματα που συζήτησαν και εμφανίζονται στο έγγραφο έχουν ως εξής:

Η αμερικανική βοήθεια, λέει ο Ζ. «*…θα καταργηθεί τελείως ...και τούτο τον απασχολεί ιδιαιτέρως δια τα ναυτικά άτινα ενδιαφέρουν τας ΗΠΑ μεταξύ των οποίων και το ελληνικόν…*» Διατυπώνει την άποψη, πως μπορούν να ξεπεράσουν το πρόβλημα, εάν η Αμερική πουλάει δήθεν στην Ελλάδα πλοία στην εικονική τιμή των 150.000 –200.000 δολάρια, τα οποία η δεύτερη θα πουλάει μετά σε τρίτους και θα κερδίζει τη διαφορά, παίρνοντας έτσι τη βοήθεια που διακόπηκε. Η έξυπνη ιδέα του Αμερικανού δεν είναι δυνατόν να γίνει δεκτή. Γιατί ο Μαργαρίτης ξέρει πως, αυτά τα πλοία πωλούνται ακριβώς τόσο, ή και φτηνότερα απ' ότι θα τα πληρώνουμε εμείς. Και τούτο γιατί αμέσως μετά ακολουθεί ο εκσυγχρονισμός και επισκευές από τους Αμερικανούςπου ανεβάζουν κατακόρυφα το κόστος, όποιος και εάν είναι ο αγοραστής. Προτείνει αντίθετα να μας δίνουν πλοία σε καλή κατάσταση που θα τα συντηρούμε και επανδρώνουμε στην Ελλάδα «*…δαπάναις του ναυτικού εις το οποίο παρεχωρήθησαν, του αμερικανικού ναυτικού χορηγούντος επίσης τας συσκευάς και οπλισμόν προς εκσυγχρονισμόν. Κατά τον τρόπον αυτόν αποφευγομένης της επισκευής ...θα είναι ως να χορηγείται βοήθεια 2-3 εκατομμυρίων δολαρίων…*». Όσο για τις αντιρρήσεις του Κογκρέσου μπορούν να ξεπεραστούν με το επιχείρημα πως με τον τρόπο αυτό «*… διατηρούν εν ενεργεία άπαντα τα πλοία των αντί να τα θέσουν εις εφεδρείαν….*». Τα δίνουν δηλαδή σε κορόιδα συμμάχους που τα συντηρούν και τα επισκευάζουν και την ίδια στιγμή ελέγχονται απόλυτα από τους Αμερικανούςκαι υλοποιούν τους γενικότερους στρατηγικούς τους στόχους. *«…τούτο δύναται να θεωρηθεί ως συμβολή και εν είδος M.A.P.* {σ.σ. Military Assistance Programme- Πρόγραμμα Στρατιωτικής Βοήθειας} *αλλά υπό την αντίθετον πλευράν,*

---

[1] Τα έγγραφα αυτά είναι τα εξής: ΓΕΝ/Α2/ΙΙΙ Φ. 0010040/48/67/22-6-67 του Δέδε για αναβάθμιση της Σούδας, ΑΕΔ/2α ΜΕΟ /ΕΣ (Ελληνικός Στρατός) Φ.2029/02/8/6-2-1970 του Αγγελή για την επίσκεψη Τάσκα στη Σούδα, ΑΝ/2ον ΕΓ/3ον φ. 106/1/72/18-2-1972 με το οποίο ο Πετμεζάς διαβιβάζει το ΑΕΔ/2α ΜΕΟ/ ΕΣ/ Φ.166/2/517360/20-1-1972 με το οποίο ο Μπρούμας δίνει οδηγίες συμπεριφοράς των αξιωματικών προς τους ακολούθους των σοβιετικών χωρών.

[2] Πρόκειται για το ΑΝ/ΑΡΧΗΓΟΣ/Φ.072.02/43/72/24-7-1972. Στο ίδιο σύνολο εγγράφων της ΥΙΝ συναντάμε και το ΑΚΡΩΣ ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ σήμα ΝΑΟ (Ναυτικός Ακόλουθος Ουάσιγκτον) 040801Ζ προς ΑΝ με το οποίο ο τότε ΝΑΟ αναφέρει στο ΑΝ τις πιέσεις, που δέχεται για το ζήτημα των διευκολύνσεων επί του οποίου *«...επί του παρόντος εκπονείται εισέτι υπό STATE DEPT ρηματική διακοίνωσις προς ημέτερον Υπουργείον Εξωτερικόν...σχέδιον περιλαμβάνει τρεις φάσεις...κατά πρώτην εγκατασταθή εις περιοχήν επιτελείον TASK GROUP, κατά δευτέραν θα αρχίσει η μόνιμος προσόρμισις νοσοκομειακού και αριθμού αντιτορπιλικών, κατά τρίτην θα προσορμισθή και αεροπλανοφόρον...κατά συνέπειαν υφίστανται ακόλουθοι ανάγκαι 1.- Ελλιμενισμού πλοίων, 2.- Αεροδρόμιον δι' εναλλαγήν και συντήρησιν αεροσκαφών...3.- Καλύψεως αναγκών οικογενειών δυνάμεως 6.οοο ανδρών....».* Το τι έγινε τελικά είναι γνωστό. Οι Αμερικανοίβιάζονταν και πολύ. Πήραν όλα όσα ήθελαν και ακόμα περισσότερα. Βλέπε όμως και παράρτημα Β-Ι συνέντευξη Νικολόπουλου για δική του συζήτηση στα θέματα των διευκολύνσεων με τον Αμερικανό πλοίαρχο Schmitt, ναυτικό ακόλουθο στην πρεσβεία των ΗΠΑ. Κατά το Νικολόπουλο, σύμφωνα με οδηγίες του Ιωαννίδη απαντά στον Schmitt, πως καλύτερα να αφήσουν τα πράγματα ως έχουν, διότι διαφορετικά θα τους ζητήσουν χρήματα. Το τι έγινε με τις διευκολύνσεις και τις βάσεις είναι γνωστό πλέον. Η δικτατορία τα έδωσε όλα και βέβαια χωρίς κανένα αντάλλαγμα.

[3] Καραμπελιάς ο.π.σ. 306

δηλαδή των συμμάχων προς τας ΗΠΑ». Η Πρόταση του Αραπάκη είναι απλή και αποκαλυπτική. ΄΄Μας αναθέτετε την επάνδρωση και συντήρηση πλοίων δικών σας που θα κρατάμε με δικά μας έξοδα και ανθρώπους στην ενεργό υπηρεσία. Όποτε θέλετε είναι δικά σας έτσι και αλλιώς. Εξ άλλου η χρήση και αποστολές τους εσάς, δηλαδή τις ΗΠΑ εξυπηρετούν΄΄. Επομένως δεν είναι βοήθεια προς την Ελλάδα αλλά της Ελλάδας προς τις ΗΠΑ. Είναι απλή πρόταση, έξυπνη, ρεαλιστική και αφοπλιστική στην ειλικρίνειά της. Ο Ζ. πιάνει αμέσως το νόημα, του αρέσει η ιδέα με την οποία μπορεί να πείσει το Κογκρέσο και ρωτά τον Έλληνα αρχηγό του ναυτικού «*…εάν θα δύνανται αι ΗΠΑ εν περιπτώσει ανάγκης και μη συμπτώσεως των συμφερόντων των δύο χωρών να λάβουν πίσω τα πλοία των, ως π.χ. λόγω Κυπριακού…*» Ο Μαργαρίτης (συνεχίζει στην αναφορά του προς τον ΑΕΔ) απαντά πως όλα τα πλοία δε γίνεται να επιστραφούν, ένα ποσοστό απ' αυτά μάλιστα αλλά είναι απίθανο τον βεβαιώνει «*…κράτος όπερ εδέχθη την χορηγίαν των πλοίων, να μην ευρίσκηται με την πλευράν των ΗΠΑ εις περίπτωσιν συρράξεως…*». Ο Αμερικανόςαρχηγός ναυτικού ωμά λέει στο Μαργαρίτη, πως τα συμφέροντα των δύο χωρών στο Κυπριακό είναι αντίθετα. Αυτό στη συζήτηση έρχεται δεύτερο και πίσω από τα πλοία του ναυτικού, που δεν θα είναι δικά μας, αλλά θα τα συντηρούμε και κρατάμε στην ενεργό υπηρεσία, για όποτε χρειαστούν στους Αμερικανούς. Είναι Ιούλιος του 1972, λίγο πριν ο Τάσκα είχε αποτρέψει, με παρέμβαση προς τον Παπαδόπουλο, πραξικόπημα κατά του Μακαρίου, επειδή δεν ήταν ακόμα έτοιμη η όλη σχεδίαση με Τούρκους και αυτό ο Ζούμγουολντ το ξέρει. Όσο για το Μαργαρίτη σωστά του λέει πως δεν υπάρχει περίπτωση η Ελλάδα να είναι σε αντίθετο στρατόπεδο με τις ΗΠΑ. Το πιστεύει βαθιά μέσα του. Είναι εκπαιδευμένος στη NADEFCOL (NATO Defence College), τον θέλουν αρχηγό του ναυτικού, τον στηρίζουν, έχει θέση στο ΝΑΤΟ, δεν υπάρχει περίπτωση να πει διαφορετικά πράγματα ο Μαργαρίτης, ούτε θα στεκόταν ως αρχηγός ναυτικού. Η παρακολούθηση της σχολής αυτής, που είναι η Σχολή Άμυνας του ΝΑΤΟ, δε σημαίνει πως αυτόματα οι σπουδαστές γίνονται τυφλοί οπαδοί του ΝΑΤΟ και όργανα των Αμερικανών΄ή άλλων. Μαζί όμως με την όλη πολιτεία του Μαργαρίτη [1]είναι αναμενόμενο να τον οδηγεί στο να προτείνει τέτοιου είδους ΄΄έξυπνες΄΄ λύσεις στον Αμερικανό ομόλογό του με στόχο όλοι να είναι ευχαριστημένοι. Οι εδώ ΕΔ θεωρούνται από τους Αμερικανούςδικοί τους συνοροφύλακες, όπως και οι Τούρκοι και έτσι αντιμετωπίζονται μετεμφυλιακά. Στο έγγραφο δεν γίνεται να αποτυπωθεί πιο καθαρά αυτή η λογική[2]. Το επόμενο θέμα που συζητούν είναι ένα από εκείνα που εκτιμώνται ως μία από τις αιτίες του πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου.

Οι τελωνιακές κ.α. διευκολύνσεις- Ο ελλιμενισμός του 6ου Στόλου της Μεσογείου. Θέμα σοβαρό αφού, σε συνδυασμό με ότι αφορά την ετεροδικία, τους όρους διαβίωσης εδώ των οικογενειών των Αμερικανών(με μια λέξη ΄΄οι διευκολύνσεις΄΄) είναι ένα γραμμάτιο, που πρέπει να εξοφλήσει ΄΄η επανάστασις΄΄ [3]. Συζητούν οι δύο αρχηγοί τις ΄΄διευκολύνσεις΄΄ και το πού θα ελλιμενίζονται τα πλοία, πού θα ζουν οι οικογένειές τους κ.ά. Ο Μαργαρίτης μιλάει, για παροχή διευκολύνσεων στην Πάτρα για τα πλοία, και στα Μέγαρα για τις οικογένειες. Οι Αμερικανοίστα σήματα που στέλνει στη συνέχεια ο ναυτικός μας ακόλουθος στην Ουάσινγκτον, ζητούν όλη τη ζώνη από Φάληρο μέχρι κόλπο Μεγάρων. Η Αττική ολόκληρη γίνεται βάση ελλιμενισμού και διευκολύνσεων των Αμερικανών, αεροδρόμια, λιμάνια, παραλιακή ζώνη για κατοικίες, κέντρα επικοινωνιών, τα πάντα ζητούν να τους παραδοθούν αδιαφορώντας για την πρόταση Μαργαρίτη,που συγκρινόμενη με την απαίτηση δείχνει σαν να θέλει να τους κοροϊδέψει. Ο Μαργαρίτης πιέζεται από τον Ζ. να τελειώνουν με το θέμα του ελλιμενισμού. Υπερθεματίζοντας ο τελευταίος σε διάθεση εξυπηρέτησης, του αποκαλύπτει, πως τη συμφωνία τελωνιακής συνδέσεως την καθυστερεί το αμερικανικό ΥΠΕΞ. Στα πλαίσια αυτής της συμφωνίας εντάσσονται οι λιμενικές διευκολύνσεις. Ακριβώς εκείνη τη συμφωνία, που έδινε στο προσωπικό των ΗΠΑ το δικαίωμα, να βάζουν και να βγάζουν ότι θέλουν στην Ελλάδα και στον τομέα εμπορευμάτων, επίπλων, τροφίμων, αγορών κάθε είδους, χωρίς φόρους, ελέγχους κ.λ.π. Οι Αμερικανοίστην Αμερική είναι βέβαιο πως δε μπορεί να έχουν τέτοια δικαιώματα, που έχουν και σήμερα στην Ελλάδα. Η συμφωνία ολοκληρώνεται με τα περί ετεροδικίας, δηλαδή της ατιμωρησίας σε περιπτώσεις παραβίασης των ελληνικών νόμων. Τέλος στο θέμα των διευκολύνσεων, επειδή είχαν κάποιο πρόβλημα στο 5ετές συμβόλαιο

---

[1] Βλ. αντιμετώπιση από το Μαργαρίτη της κίνησης του Κωνσταντίνου στις 13-12-1967 στο αντίστοιχο κεφάλαιο Δ2 της παρούσης διατριβής

[2] Τρία χρόνια αργότερα στη μεταπολίτευση, ο αρχηγός του ναυτικού αντιναύαρχος Εγκολφόπουλος στέλνει ένα οξύ έγγραφο ΑΠΟΡΡΗΤΟ-ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ προς τον ΑΕΔ, που διατηρεί ακόμα τις υπερεξουσίες, που του είχε αποδώσει το απριλιανό καθεστώς. Διαμαρτύρεται για τον τρόπο με τον οποίο μοιράσθηκε η *΄΄δωρεάν αμερικανική βοήθεια΄΄* στα τρία Όπλα. Θεωρεί *΄΄κεραυνό εν αιθρία΄΄* το ότι, διασώζονται για το ναυτικό μόνον δύο αρματαγωγά αξίας ενός εκατομμυρίου δολαρίων, έναντι πενήντα που ήταν το σύνολο της ΄΄βοήθειας΄΄. Θέτει ζήτημα εξουσιοδοτήσεως, με βάση την οποία ενήργησε έτσι ο ΑΕΔ και μάλιστα χωρίς να τον ενημερώσει προηγουμένως. Χρησιμοποιεί εκφράσεις, που σπάνια συναντώνται σε στρατιωτικά έγγραφα. Ο Εγκολφόπουλος δεν κρύβει την αγανάκτησή του και με το έγγραφο αυτό αποκαλύπτεται η υποβόσκουσα σύγκρουση του αρχηγού ναυτικού με τον ΑΕΔ, ως συνέπεια του τρόπου άσκησης των εξουσιών του τελευταίου. Ήταν ένα από τα αποτελέσματα της συγκέντρωσης ισχύος στον ΑΕΔ, με αντίστοιχη αφαίρεση αρμοδιοτήτων από τους αρχηγούς των δύο άλλων Όπλων. Τα στοιχεία του εγγράφου είναι ΑΝ/ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΑΡΧΗΓΟΥ/Φ. 252.13//2/75/29-12-1975 προς τον ΑΕΔ, κοινοποιούμενο μάλιστα στον Υπουργό Εθνικής Αμύνης με αριθ.διεκπ.48145/29-12-1975

[3] Να θυμίσουμε τα υπόλοιπα γραμμάτια που οφείλει η χούντα στους Αμερικανούς, για την εγκαθίδρυση της δικτατορίας, που από κοινού επεξεργάσθηκαν. Είναι η ένταξη της Κύπρου στο ΝΑΤΟ με τη μέθοδο της διπλής ένωσης και εξουδετέρωσης του Μακαρίου και του φόβου Σοβιετοποίησής της. Είναι οι διευκολύνσεις στον πόλεμο του Ισραήλ κατά των Αράβων που ήδη ΄΄εξοφλήθηκε΄΄ το Μάϊο του 1967. Όταν το 1973 ο Παπαδόπουλος θα νομίσει πως, σήκωσε ανάστημα και θα φέρει αντιρρήσεις για τον εναέριο χώρο, θα επέμβει ο Ταξίαρχος Ιωαννίδης να ΄΄καθαρίσει΄΄ για όλα. Είναι ο κίνδυνος ανόδου στην πολιτική σκηνή της κεντροαριστεράς που φοβούνταν οι Αμερικανοί(κακώς όπως αποδείχθηκε μετά το 1980) πως θα στεκόταν εμπόδιο στα σχέδια περί Κύπρου, ΄΄διευκολύνσεων΄΄ κ.λ.π.

που ζητούσε ο εφοπλιστής ΛΑΙΜΟΣ για «*…κατασκευή προβλήτας και λοιπών εγκαταστάσεων ελλιμενισμού του αεροπλανοφόρου και των αντιτορπιλικών…*», παρακάλεσε το Μαργαρίτη, να υπογράψει το Ελληνικό ναυτικό τη σύμβαση. Ο Ζ. προβάλει τις θέσεις του καθαρά, χωρίς να υποκρύπτει τις προθέσεις του, με απόλυτη ταύτιση των απαιτήσεων με τα συμφέροντα της χώρας του. Όπως διαπιστώθηκε αργότερα, όταν ξήλωσαν τις άχρηστες βάσεις στην Ελλάδα, ό,τι έμεινε απ' αυτές χρεώθηκε και το πληρώσαμε. Δεν ήταν αυτό φταίξιμο της αμερικανικής πλευράς, αλλά δείγμα υπόδουλης νοοτροπίας εκείνων που είχαν διαπραγματευτεί τις συμφωνίες. Αυτοί δεν φρόντιζαν τα ελληνικά συμφέροντα. Φρόντιζαν πρώτα τα αμερικανικά με την απλή εξίσωση ΄΄αφού συμφέρουν τις ΗΠΑ συμφέρουν και την Ελλάδα΄΄. Οι άνθρωποι ήταν υπηρέτες ξένων συμφερόντων. Η Ελλάδα ήταν και είναι ένας παράδεισος για τους στρατιωτικούς και λοιπούς υπαλλήλους των ΗΠΑ. Ήλιος και καθαρές θάλασσες, κλίμα υγιεινό, προϊόντα νόστιμα, φτηνές τιμές, αφορολόγητα είδη κάθε είδους, ατιμωρησία στα αδικήματα, και κάποιοι απ' αυτούς εκμεταλλεύονται την ευχέρεια να ξεδίνουν δέρνοντας όπου μπορούν, χωρίς συνέπειες. Αυτά συζητούσαν το 1972 οι αρχηγοί των δύο ναυτικών και μάλιστα πίεζε ο Αμερικανός, γιατί πίστευε πως εμείς αργούσαμε, ενώ συνέβαινε ακριβώς το αντίθετο

Το Δίκαιο της Θάλασσας είναι το επόμενο θέμα, που συζητούν οι δύο αρχηγοί. Την ίδια περίοδο εξετάζονται τα θέματα αυτά στη Διάσκεψη της Γενεύης. Ο Ζ. εξηγεί τις αμερικανικές θέσεις για τα 12 μίλια χωρική θάλασσα και το δικαίωμα διέλευσης ελεύθερα από τα στενά, λέγοντας πως οι αμερικανικές δυνάμεις, πρέπει να έχουν την ευχέρεια να περνούν από παντού ώστε, να προσεγγίζουν περιοχές που τους ενδιαφέρουν. Ο Μαργαρίτης δεν διαφωνεί αλλά λέει πως, τα στενά που είναι σε χωρική ζώνη πρέπει να διασχίζονται με βάση το δικαίωμα της ΄΄αβλαβούς διέλευσης΄΄ και όχι της ΄΄ελευθέρας΄΄, που στερεί κυρίαρχα δικαιώματα στα παράκτια κράτη. Εκεί συζητιούνται και οι προθέσεις των Τούρκων να θέσουν θέμα στη Γενεύη για τα νησιά, που είναι κοντά στις ακτές τους. Ο Μαργαρίτης φαίνεται πως, καταβάλει κάποια προσπάθεια, να κρατήσει στα σοβαρά ζητήματα, τα αποκαλούμενα και ΄΄εθνικά ΄΄, στάση αξιοπρεπή και να προβάλει τις αντίστοιχες θέσεις.[1]

Το Κυπριακό όπου ο Ζ. περιγράφει τις τέσσερις πιθανές λύσεις ήτοι *«…να εγκατασταθούν οι Ρώσοι επί της νήσου, πράγμα όπου οδηγεί η παρούσα κατάστασις* {σ.σ. δηλαδή με τον Μακάριο Πρόεδρο}, *η δευτέρα να γίνει διπλή ένωσις, η τρίτη είναι η ανεξαρτησία και η τετάρτη η ένωσις με την Ελλάδα…»* Ο Μαργαρίτης γράφει στην αναφορά πως απάντησε ότι η πρώτη «*… φυσικά δεν συζητείται…»* η δεύτερη εάν εφαρμοζόταν θα είχε τα αποτελέσματα της πρώτης «*… διότι ένεκα των προστριβών των δύο κοινοτήτων η μία εξ αυτών θα εκάλει τους Ρώσους…»* Συμπληρώνει πως από τις δύο λύσεις που απέμεναν προτιμότερη «*…είναι ασυζητητί η της ενώσεως καθ' όσον ο πληθυσμός….»*. Και ο Μαργαρίτης καταλήγει για το Κυπριακό πως « *απεκομίσθη η εντύπωσις ότι ο ναύαρχος Ζ. συνεφώνησε προς τας απόψεις αυτάς..»*. Οι Αμερικανοίέχουν ξεκαθαρίσει τους στόχους τους στην περιοχή προ πολλού, εξ ου και η στήριξη της 21ης Απριλίου. Έτσι εξηγείται και η πίεση του Βανς για αποχώρηση της ελληνικής μεραρχίας από την Κύπρο τέλος του 1967. Λογικά θα πρέπει να γνώριζε ο Ζ. όλη τη σχεδίαση, και δεν ήταν καθόλου απαραίτητο να αποκαλύψει στο Μαργαρίτη προθέσεις και πολύ περισσότερο σχέδια.

Εκσυγχρονισμός, επισκευές και κατασκευές πλοίων. Ο Ζ. εξέφρασε την ευχάριστη έκπληξή του, που συντηρούνται ακόμα πλοία τύπου FLETCHER**.** Όταν όμως ο Μαργαρίτης νομίζοντας, πως δίνεται η ευκαιρία, του ζητάει μερικά ραντάρ και άλλες συσκευές «*…προς διατήρησιν των παρωχημένων υπό μορφήν βοηθείας πλοίων εις αξιόμαχον κατάστασιν ο Ζ. απήντησαν ότι, θα προσπαθήση.. εφ' όσον υπάρχουν αι προς τούτο δυνατότητες…»*. Ο Μαργαρίτης μη έχοντας πάρει ακόμα τίποτα στην ουσία από τον Αμερικανό ναύαρχο, του ζητάει την άδεια, να επισκευαστεί το πλοίο ΚΑΝΑΡΗΣ στο Ναύσταθμο του Πολεμικού Ναυτικού αντί σε ιδιωτικά ναυπηγεία «*..προκειμένου εκτελεστή ο μεγαλύτερος δυνατός αριθμός επισκευών…»*. Ο ναύαρχος Ζ. απήντησε ότι, θα εξετάσει το θέμα ευνοϊκά εν όψει των πιέσεων του αμερικανικού ναυτικού εκ μέρους γερουσιαστών. Μαθαίνουμε έτσι πως οι γερουσιαστές προτιμούν την «*...ανάθεσιν όσον το δυνατόν περισσοτέρων εργασιών εις ιδιωτικά ναυπηγεία…»* Σημειώνεται εδώ πως το ΚΑΝΑΡΗΣ ήταν πολεμικό πλοίο, που όλο το ναυτικό πίστευε για δικό του, όπως και για τα υπόλοιπα. Ελάχιστοι γνώριζαν (και ο γράφων μεταξύ τους) πως, δεν μπορούσαμε εμείς να καθορίσουμε, το πού και πώς θα επισκευαστεί. Η αποκάλυψη δείχνει την έκταση της άγνοιας των στελεχών των ΕΔ για το τι συμβαίνει στην πραγματικότητα με το πολεμικό υλικό αυτής της μορφής. Που δείχνει και την άγνοια στο βαθμό εξάρτησης ελληνικών ΕΔ με τις ΗΠΑ. Τα πλοία αυτά είχαν δοθεί στην Ελλάδα με τους όρους αυτούς. Τα στελέχη του ναυτικού στη συντριπτική τους πλειοψηφία δεν το γνώριζαν. Δεν μπορούσαμε να καθορίσουμε τον φορέα επισκευής των πολεμικών πλοίων προέλευσης ΗΠΑ και κατ' επέκταση και των υπολοίπων. Η νοοτροπία πως, όλα ελέγχονται και ρυθμίζονται από τους παρέχοντες το πολεμικό υλικό, διατρέχει μόνον το μηχανισμό αποφάσεων στο αντίστοιχο φάσμα της ηγεσίας των ΕΔ. Η αποστολή τους σταδιακά επηρεάζεται από τις πεποιθήσεις και αυτές τις διαδικασίες. Δεν επιλέγονται όμως και τυχαία για προώθηση. Δεν υπάρχει

[1] Τελικά η εξέλιξη των θεμάτων αυτών (και των ελληνοτουρκικών διενέξεων) οδήγησε τη διατήρηση των εξ μιλίων χωρικής θάλασσας και τη μη επέκτασή τους στα δώδεκα που δικαιούμαστε. Και τη χρήση του θαλάσσιου και εναέριου χώρου του Αιγαίου, όχι μόνον από τους Αμερικανούςαλλά από όλες τις χώρες του ΝΑΤΟ. Με πλήρη άνεση μέσω των τηρούμενων διαδικασιών και προβλέψεων των περιοχών ευθύνης του Βορειοατλαντικού Συμφώνου.

περίπτωση να διασωθεί αξιωματικός που τάσσεται ενάντιος στην ένταξη στο ΝΑΤΟ, ή εκφράζει αντιαμερικανικές θέσεις. Δεν είναι τυχαία, η καλλιέργεια της νοοτροπίας και της άποψης « *είμαι πρώτα νατοϊκός αξιωματικός*», που ακούσθηκε να λέγεται από στέλεχος του ναυτικού με άκρατο ενθουσιασμό και λατρεία για οτιδήποτε το αμερικανικό. Όσο λίγο μυαλό να είχε αυτός που το είπε, ήταν ειλικρινής, και εξέφραζε φρόνημα πολλών ακόμα και όχι χαμηλού πνευματικού επιπέδου. Στο θέμα κατασκευής πλοίων, ο Μαργαρίτης υπενθυμίζει στο Ζ. πως, υπήρχε συμφωνία για ναυπήγηση τεσσάρων συνοδών πλοίων, για αντικατάσταση των παλαιών πλέον Αντιτορπιλλικών. Με καταβολή εκ μέρους των ΗΠΑ του 50% της αξίας, ήτοι περίπου εκατό εκατομμυρίων συνολικά «*..μέχρι σήμερον έχει συγκεντρωθεί μόνον 1,9 εκατ. δολάρια…συνεπώς απαιτείται η αύξησις της αμερικανικής συμμετοχής από 10 εκατομμύρια δολάρια εις όσον το δυνατόν μεγαλύτερον ποσόν …*». Οι Αμερικανοίδηλαδή με βάση τη συμφωνία είχαν υποχρέωση, να χορηγήσουν πενήντα εκατομμύρια δολάρια και είχαν δώσει δύο. Πίστευε ο Μαργαρίτης πως θα τηρήσουν τη συμφωνία. Ο Ζ. «*…υπεσχέθη να εξετάση το θέμα, συμπληρώσας ότι τούτο είναι συναφές προς το θέμα της βοηθείας..*».

Εκεί έληξε και η συζήτηση και το ενημερωτικό έγγραφο του Μαργαρίτη προς τον Αγγελή. Την ίδια περίοδο ο ημερήσιος τύπος της Ευρώπης και τα λοιπά ΜΜΕ ασχολούνται με τις συζητούμενες διευκολύνσεις της χούντας στον 6^{ο} Στόλο της Μεσογείου. Η χούντα δεν μπορούσε να πει όχι. Αυτή ήταν μία από τις αποστολές της, αφού τέτοιου είδους διευκολύνσεις δεν θα ήταν δυνατόν τότε και σε τέτοια έκταση να παράσχει μια κοινοβουλευτική κυβέρνηση. Μπορούσε όμως, να σώσει κάπως τα προσχήματα. Να μην ευτελισθεί τόσο. Να ζητήσει κάποια ανταλλάγματα, να διαπραγματευτεί σκληρότερα. Άντ' αυτού δικαιολογούσαν ακόμα και τους ξυλοδαρμούς, όπως προκύπτει από τα πρακτικά των συσκέψεων ασφαλείας, που τηρούνταν και παρουσιάζονται στην εργασία αυτή. Οι συσκεπτόμενοι κατά μήνα για τέτοια θέματα, εμφάνιζαν τα σχετικά δημοσιεύματα ως ΄΄*αντεπαναστατική προπαγάνδα*΄΄ που αλλού απέβλεπε[1].

Η εκπαίδευση των αξιωματικών, σε αμερικανικά σχολεία και κέντρα εκπαίδευσης πληρώνεται από τις αντίστοιχες χώρες. Και έτσι επιτυγχάνονται χρήσιμοι για τις ΗΠΑ στόχοι. Είναι φυσιολογικό να εκπαιδεύουν συνδέοντας με την αμερικανική λογική, θεωρία, ιδέες, μεθόδους, νοοτροπία στελέχη των ΕΔ χωρών, που επιθυμούν να επηρεάζουν και σε κάποιο βαθμό να ελέγχουν. Χωρίς ιδιαίτερη προσπάθεια φέρνουν κοντά στην δική τους παιδεία (κουλτούρα) και τρόπο σκέψης στελέχη, που με διάφορους τρόπους και χωρίς κόπο προωθούνται στην ιεραρχία των αντίστοιχων ΕΔ. Παράλληλα πληρώνονται γι' αυτό που παρέχουν. Αυτοί που πληρώνουν δείχνουν να μένουν και ευχαριστημένοι διότι παρέχουν τη δυνατότητα σε ΄΄σύμμαχο΄΄ χώρα να πλάθει εν δυνάμει αυριανούς φίλους. Ο Ζούμγουολντ προσπαθεί με τον Μαργαρίτη να βρουν λύση στο πρόβλημα της εκπαίδευσης των αξιωματικών και λοιπών στελεχών. Η εκπαίδευση στις ΗΠΑ κινδυνεύει με τη διακοπή της αμερικανικής βοήθειας. *«…απαγορεύεται να φοιτούν ως μαθηταί ξένοι αξιωματικοί άνευ καταβολής χρημάτων, θα ηδύνατο να πραγματοποιηθή τούτο υπό την μορφήν τοποθετήσεώς των ως επιτελών της Σχολής, οίτινες πριν αναλάβουν καθήκοντα να διέρχονται το σχολείον, προκειμένου να προσαρμοσθούν εις τα νέα των καθήκοντα…»*. Αντιλαμβάνεται κανείς, τι είναι η αποκαλούμενη ΄΄βοήθεια΄΄, αφού με μέρος από αυτήν πληρώνεται η εκπαίδευση των στελεχών στις ΗΠΑ. Πρόκειται για τμήμα δανείου (το οποίο ξεπληρώνουμε κανονικά με τα ισχύοντα στο διεθνή χώρο στον τομέα του δανεισμού με τόκους) που διοχετεύεται στην πληρωμή των εξόδων εκπαίδευσης στις σχολές τους. Για αυτό είναι παραποίηση της πραγματικότητας η έκφραση ΄΄βοήθεια΄΄ και τότε και τώρα.

Οι σχέσεις με τις ΗΠΑ δοκιμάσθηκαν τέσσερα χρόνια μετά την 21^{η} Απριλίου 1967 μέσα από την προσωρινή διακοπή της ΄΄βοήθειας΄΄. Το Απριλιανό καθεστώς εμφανίζεται να προβάλει ΄΄υπερήφανη΄΄ στάση. Το 7^{ο} ΕΓ, όταν πάρθηκε η απόφαση το 1971 από την Υποεπιτροπή Αμερικανικής Βουλής για διακοπή της αμερικανικής βοήθειας στην Ελλάδα, αισθάνθηκε την ανάγκη να εξηγήσει στα Πλοία και τις Υπηρεσίες τα ανεξήγητα. Δεν εξήγησε πως δεν επρόκειτο περί ΄΄βοηθείας΄΄, αλλά περί δικαιώματος, που μας παρείχαν με ΄΄γαλαντομία΄΄ οι Αμερικανοίνα δανειζόμαστε από τράπεζές τους λεφτά ως κράτος. Και στη συνέχεια να χρησιμοποιούμε αυτά τα δάνεια για εκπαίδευση στα σχολεία των ΗΠΑ και προμήθεια στρατιωτικού υλικού. Το οποίο πάλι αυτοί καθόριζαν με βάση πίνακες επιτρεπομένων για πώληση. Δεν τα είπε κανείς τους αυτά αλλά, βγήκε με υπερήφανο και πληγωμένο ύφος να ΄΄παρηγορήσει΄΄ τους απαρηγόρητους στρατιωτικούς. Το θέμα ανέλαβε να ερμηνεύσει το τμήμα διαφωτίσεως εξ ου και στέλνει κείμενο «*…ίνα υπό ανάλογον πνεύμα πραγματοποιηθή ομιλία προς το στρατιωτικόν προσωπικόν εις τα πλαίσια της διαφωτιστικής δραστηριότητος των Μονάδων»* Η αγέρωχη ομιλία/ πρότυπο[2] είναι ενδεικτική του πνεύματος των πιστών αμερικανόφιλων

[1] Βλέπε ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α πίνακα 3 συσκέψεων ασφαλείας και 4 ΨΕ.

[2] Το έγγραφο με την ομιλία πρότυπο είναι το ΑΝ/7^{ον} ΕΓ/1/ Φ464.1/4/71 από 21-7-1971. Το κείμενο έχει ως εξής: *« Η Ελλάς η οποία πάντοτε ετίμησε τας συμμαχίας της, η Ελλάς η οποία από της υπάρξεώς της απετέλεσεν τον κυμματοθραύστην της βαρβαρικής πλυμμηρίδος κατά το παρελθόν και του κομμουνιστικού- σλαβικού επεκτατισμού σήμερον, αυτή η Ελλάς έχει μάθει πλέον την γεύσιν της πίκρας που της προσφέρουν οι ...φίλοι της κατά την μακραίωνα πορεία της Εθνικής της ζωής. Το εάν Δημοκρατίες εγεννήθησαν από το σπέρμα της ελληνικής φιλοσοφίας περί της αξίας του ελευθέρου ατόμου, τούτο δεν σημαίνει ότι υποδείξεις έμμεσες ή άμεσες ως αυτή η πρόσφατος της επιτροπής της αμερικανικής Γερουσίας είναι επιτρεπτές διά την ελληνικήν ψυχοσύνθεσιν. Αι αγέρωχοι Ελληνικαί Ένοπλοι Δυνάμεις θα εξακολουθούν, όπως έπραξαν μέχρι σήμερον, να υπηρετούν το υπέρτατον Εθνικόν των χρέος και θα χαλυβδώνονται ακόμη περισσότερον όταν διαπιστώνουν ότι φίλοι και εχθροί έρχονται στιγμές κατά τας οποίας φέρονται κατά τον ίδιον τρόπον. ΕΛΛΑΣ και ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ*

που καλούνται όχι να στρέψουν τα πυρά τους κατά των ΗΠΑ, αφού πιστεύουν πως η διακοπή της ΄΄βοήθειας΄΄ ήταν εχθρική πράξη, αλλά να γλυκάνουν την ΄΄πίκρα΄΄ που θεωρούσαν πως πρέπει να διέπει όλον τον κόσμο. Όταν το καθεστώς αυτό έπαυσε να είναι χρήσιμο στους Αμερικανούς, δε χρειάσθηκε πολύς κόπος και σκέψη να εγκαταλείψουν αρχικά τον Παπαδόπουλο και στη συνέχεια τον Ιωαννίδη μέσα από την κυπριακή υπόθεση. Λίγο μετά αυτήν την ΄΄περήφανη΄΄ θέση του προπαγανδιστικού μηχανισμού του καθεστώτος ο στρατηγός Μπονάνος (ΑΕΔ επί δικτάτορος ταξιάρχου εν ενεργεία Ιωαννίδη) παρακαλάει τους Αμερικανούς της στρατιωτικής αποστολής να επαναλάβουν τη στρατιωτική βοήθεια. Τις προσπάθειες αυτές εμφανίζει ως εθνικά επιβεβλημένη στάση και αυτός. [1] Λογικά ο Αμερικανόςτου λέει πως διαπιστώνει ότι «*...διά πρώτης φοράν η ηγεσία των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων γνωρίζει τι ακριβώς χρειάζεται και το ζητεί...*» Στο αντίστοιχο κεφάλαιο και μέσα από κείμενα εγγράφων κ.α. προσεγγίζεται μια πλευρά από την εξέλιξη αυτών των γεγονότων και του ρόλου των στελεχών των ΕΔ σ' αυτά.

Α14.-ΣΤΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΜΟΝΑΡΧΙΑ-ΕΜΒΛΗΜΑΤΑ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Τα μέλη της βασιλικής οικογένειας γαλουχήθηκαν με την πεποίθηση πως είναι κάτι το ξεχωριστό, και πως ο Θεός τους έδωσε τη χάρη να βασιλεύουν. Τι χάρη επομένως να έχει ως Αντιβασιλέας ένας Ζωϊτάκης ή ένας Παπαδόπουλος; Ο Δημήτρης Χορν, προσωπικός φίλος της οικογένειας που βασίλευε στην Ελλάδα μέχρι πρόσφατα, διηγείται την πρωτοχρονιά του 1976 πως, σε ερώτημά του στην πριγκίπισσα Ειρήνη "*εάν πράγματι πιστεύει πως ο Θεός τους αντιμετωπίζει ως κάτι το ξεχωριστό*" αυτή απάντησε: "*Όπως ο Θεός έδωσε σε εσάς το ταλέντο, έτσι έδωσε και σε εμάς το δικαίωμα και την ικανότητα να βασιλεύουμε και γι' αυτό είμαστε και γαλαζοαίματοι*"!

Εκείνο που αποτελούσε το κύριο στήριγμα της μοναρχίας ήταν οι ένοπλες δυνάμεις. Γι' αυτό και ήταν ιδιαίτερη η φροντίδα του μηχανισμού που συντηρούσε αυτήν τη σχέση σε εγρήγορση και άρρηκτη.

Ο λαός συνήθισε να αποκαλεί το περιβάλλον του βασιλιά ΄΄το παλάτι΄΄, ΄΄η καμαρίλα΄΄, ΄΄οι παρακοιμώμενοι΄΄. Αυτό το περιβάλλον ήταν ένα μείγμα πολιτών, πολιτικών,στρατιωτικών, υπαλλήλων, φίλων, συνοδών.... Συνδέονταν άρρηκτα και οι ίδιοι και τα συμφέροντά τους επαγγελματικά, πολιτικά, οικονομικά, με τη βασιλεία. Από εκεί και πέρα οι οπαδοί και κύρια οι στρατιωτικοί, που έδιναν και όρκο πίστης και αφοσίωσης στο βασιλιά *«...πίστευαν ότι δεσμεύονταν...»*.[2] Ο συγγραφέας το καταχωρεί περιγράφοντας τις συμπεριφορές των στελεχών των ΕΔ στο διχασμό του 1916. Η σχέση μερικών στρατιωτικών με βασιλιά και ενδιάμεσο τον όρκο που έδινε «*..εις τον συνταγματικόν βασιλέα των Ελλήνων...*» δεν σταματάει ποτέ να υπάρχει όσο υπάρχει ο όρκος. Φάνηκε και στη δικτατορία αυτός ο δεσμός για εκείνους που τον αισθάνονταν και αντέδρασαν ανάλογα και στις 13 Δεκέμβρη 1967 και στην εξάρθρωση της οργάνωσης του κινήματος του ναυτικού το Μάιο του 1974.[3] Οι ιδεολογικές διαφορές στο στρώμα των στελεχών των ΕΔ περιστρέφονταν για περισσότερα από σαράντα χρόνια (1897-1940) στην αναγκαιότητα της βασιλείας. Οι πλέον δραστήριοι υλοποιούσαν τις ανησυχίες τους μεταλλασσόμενοι σε βασιλόφρονες και βενιζελικούς. Οι μεν απέτασσαν, η (στην καλύτερη των περιπτώσεων) αποστράτευαν τους δε κάθε φορά που, ο αντίστοιχος ηγέτης έπαιρνε την εξουσία με εκλογές. Το ίδιο συνέβαινε και στα πραξικοπήματα /κινήματα/ pronunciamiento/ επεμβάσεις όπου σχεδόν πάντα συνυπήρχαν στρατιωτικοί και πολιτικοί. Εκτός του 1909 που κατέληξε στον Βενιζέλο και του 1935 που απέτυχε γιατί άργησε η ανάμειξη των πολιτικών. Το 1935 όμως έχουμε καθοριστική εκκαθάριση των δημοκρατικών που σημαδεύει τις εξελίξεις από εκεί και μετά για πολλά χρόνια. Κάθε φορά η παροχή βαθμών, οι αποκαταστάσεις έπαιζαν κυρίαρχο ρόλο, ανατρέποντας την επετηρίδα που ίσχυε και προκαλώντας την οργή των ΄΄αδικούμενων΄΄. [4]Που περίμεναν τη δική τους σειρά στην επόμενη ανατροπή για αποκατάσταση της αδικίας. Η σκλήρυνση της νομοθεσίας και των προβλεπομένων για τους στρατιωτικούς από τα Συντάγματα [5]έχει ως εξήγηση, όχι μόνον την εμφάνιση του ΄΄*κομμουνιστικού κινδύνου*΄΄ (άρα την προστασία του κοινωνικού συστήματος, του βασιλιά, του αστικού κράτους και της αστικής τάξης) αλλά και τις επεμβάσεις του στρατού στην πολιτική. Οι επεμβάσεις αυτές ήταν συνήθης πρακτική, παράλληλα με τις εναλλαγές των κομμάτων στην εξουσία με εκλογές.

Ο Βασιλιάς και το παλάτι έχουν την περίοδο αυτή κυρίαρχο ρόλο στη διαμόρφωση των ΕΔ και των στελεχών τους. Η πελατειακή σχέση περιγράφεται και παρέχονται πρόσθετα στοιχεία για τον τρόπο, με τον οποίο

είναι διά τας Ενόπλους δυνάμεις έννοιαι ταυτόσημοι. Ουδείς φίλος, σύμμαχος ή εχθρός δύναται να τας διαχωρίση.».. Πρακτικά συγκεκριμένα μέτρα δεν πάρθηκαν από τη χούντα. Περιοριζόντουσαν σε ανώδυνες ΄΄περήφανες΄΄ μεγαλοστομίες.

[1] Βλ.Γ. ΜΠΟΝΑΝΟΥ, Η Αλήθεια, Copyright Μπονάνος, Αθήνα 1986 σ.160 Ο άνθρωπος αυτός προσπαθεί να εκθέτει όλους τους άλλους «*…οι προκάτοχοί μου αρχηγοί δεν εγνώριζαν τι εχρειάζοντο και τι εζητούσαν, ήσαν ατυχείς και άδικοι…*». Του το είπε υποτίθεται ο Αμερικανός αρχηγός της αντίστοιχης στρατιωτικής αποστολής στην Ελλάδα υποστράτηγος Ρέυντερ (και δεν αποκλείεται αλλά το βιβλίο αυτό δεν εμπνέει αξιοπιστία, με όση καλή διάθεση και αν το διαβάσει κανείς).

[2] Βλ. ΒΕΡΕΜΗΣ σ.97 ο.π

[3] Βλέπε κεφάλαιο Δ3 για το ΄΄αντικίνημα΄΄ του βασιλιά στις 13 Δεκέμβρη 1967 και Δ6 περί ΄΄*οργάνωσης για κίνημα στο ναυτικό...*»

[4] Για τια αποστρατείες και αποκαταστάσεις βασιλοφρόνων και αντιπάλλων στο μεσοπόλεμο βλ. ΒΕΡΕΜΗΣ ο.π. σ.σ. 102,107.

[5] Η σταδιακή αυτή σκλήρυνση που διαπιστώνεται σταδιακά στη νομοθεσία, καταγράφεται παραπάνω στα κεφ.Α2 και Α3.

συντηρούσε το παλάτι αυτή τη σχέση. Αφορούσε λίγους και εκλεκτούς από τους αξιωματικούς του στρατού- στο πρώτο μισό του 20ου αιώνα- στους οποίους διοχετεύονταν επιλεκτικά η εύνοια επομένως και τα προνόμια. Και σε άλλο βιβλίο του ο ίδιος συγγραφέας[1] ερμηνεύει τον τρόπο με τον οποίο, σχηματίζονταν οι ΄΄πελατειακές σχέσεις΄΄. Ξεκινώντας από ψηλά με εναλλαγή προστάτη και προστατευόμενου, κατέληγαν στους υπαξιωματικούς δημιουργώντας έτσι *«...πελατειακά δίκτυα τα οποία συμπεριλάμβαναν υπαξιωματικούς, και κατώτερους και ανώτερους αξιωματικούς...»*. Άλλος συγγραφέας (ο Αλιβιζάτος) σημειώνει πως «*...η τελευταία λέξη για τα μεγάλα στρατιωτικά προβλήματα, σε ότι αφορά ιδίως τις προαγωγές και τις τοποθετήσεις στους υψηλότερους βαθμούς της στρατιωτικής ιεραρχίας, στις θέσεις κλειδιά ανήκε στο βασιλιά...»*. Η περίοδος στην οποία αναφέρεται είναι η μετεμφυλιακή μέχρι τη δικτατορία 1967.[2]

Καμία εκδήλωση ή κινητοποίηση, ή οργανωμένη επιχείρηση όπως σε θέματα Κοινωνικής Πρόνοιας, που αποδίδονταν στην βασιλική οικογένεια, δεν έμενε αβοήθητη από τις ΕΔ. Αντίθετα υιοθετούνταν και με τον μηχανισμό που διέθεταν οργάνωναν υποστηρικτικές κινήσεις. Η ΄΄*Προικοδότηση των Απόρων Κορασίδων*΄΄, (που πολλοί πίστευαν πως γινόταν από τους βασιλείς με ΄΄βασιλικά΄΄ χρήματα), ήταν μια μεγάλη προπαγανδιστική επιχείρηση συλλογής χρημάτων και δημιουργίας εντυπώσεων. Από μηχανισμούς που ιδρύθηκαν από το δημόσιο, τις ΕΔ και λοιπούς ελεγχόμενους φορείς. Προέβαιναν σε συστάσεις επιτροπών με προέδρους Μητροπολίτες, Εισαγγελείς και άλλα πρόσωπα ισχύος, που δουλειά τους ήταν να συγκεντρώνουν χρήματα σε λογαριασμούς. Μετά οργάνωναν πανηγυρικές εκδηλώσεις όπου, μέλη της βασιλικής οικογένειας μοίραζαν στις ΄΄άπορες κορασίδες΄΄ τα βιβλιάρια προικοδοτήσεως. Το 1958 εκδίδεται από το ναυτικό Μόνιμη Εγκύκλιος[3] με λεπτομερείς οδηγίες σύστασης επιτροπής και υποεπιτροπής. Καθόριζε και τον τρόπο συλλογής χρημάτων και τις προϋποθέσεις εκδόσεως βιβλιαρίων σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Εφ' όσον ο αριθμός των βιβλιαρίων ήταν μεγάλος, τότε παρίσταται και ο βασιλιάς, που θα τα έδινε ο ίδιος. Διαφορετικά δινόντουσαν απ' ονόματί του. Έτσι άλλοι πλήρωναν και η βασιλική οικογένεια μοιραζόταν την ευγνωμοσύνη και τη δόξα. Τα στελέχη των ΕΔ έπαιζαν το ρόλο τους στις διαδικασίες αυτές, για την ισχυροποίηση του θεσμού και την καλή του φήμη. Ο υποναύαρχος ε.α. Ι. Ιωάννου πιστεύει στο θεσμό[4]. Είναι από τους βασιλόφρονες του ναυτικού και το δηλώνει ο ίδιος. Ο Παύλος τον είχε χαϊδέψει κάποτε στο κεφάλι και συγχρόνως είχε φροντίσει για την είσοδό του στη ΣΝΔ, ο θείος του ήταν υπάλληλος της βασιλικής αυλής. Δεν μπορούσε να τα ξεχάσει. Από την άλλη πλευρά ο ίδιος αναγνώριζε την κοινωνική αδικία, τις διακρίσεις, παραδεχόταν τους κομμουνιστές επειδή «*μόνον αυτοί με την πειθαρχία τους θα στρώσουν αυτόν τον τόπο*», αλλά έβαζε ως όρο να κυβερνούν με καθεστώς βασιλείας! Ο Ιωάννου παρ' ότι μεγάλωσε σε φτωχό σπίτι με ΄΄παλαμωτό΄΄ δάπεδο από χώμα για πάτωμα, παρ' ότι αγωνίζεται με πολύωρη καθημερινή εργασία, κάνοντας μαθήματα ως απόστρατος, δεν μπόρεσε να ξεπεράσει το σοκ από τις μπέρτες και τα βασιλικά καπέλα. Οι βασιλόφρονες αξιωματικοί του ναυτικού ήταν δύο κατηγοριών. Οι ΄΄αριστοκράτες΄΄ με το ανάλογο επίχρισμα και οι εκ του λαού προερχόμενοι όπως ο Ιωάννου. Κατά τα άλλα συνεπείς, επαγγελματίες στρατιωτικοί, τίμιοι, ολίγον έως πολύ επηρεασμένοι ο καθένας και για ιδιαίτερους λόγους από την οικογένεια εκείνη και το θεσμό της βασιλείας. Πιστοί όμως μέχρι και σήμερα. Κάποιοι απ' αυτούς εμφανίζονται κοντά τους όχι για διαφήμιση αλλά να τους διευκολύνουν, να προστατέψουν τα οικονομικά τους συμφέροντα στην Ελλάδα (Σπανίδης, Γιαννακάκος). Τα οποία συμφέροντα ποτέ δεν παρέλειψε να διεκδικεί σε δικαστήρια ακόμα και κόντρα στα συμφέροντα της Ελλάδας. Ακόμα και σε ώρες δύσκολες για τη δυναστεία. [5]

Σε παρέμβασή του σε ημερίδα του ΚΚΕ στο Ξενοδοχείο ΤΙΤΑΝΙΑ στις 30-1-2003 με θέμα ΄΄Εθνική Άμυνα- Ένοπλες Δυνάμεις΄΄ ο υποναύαρχος ε.α. Ιωάννου μεταξύ των άλλων δήλωσε πως «*...το ΚΚΕ ήταν πάντα πατριωτικό κόμμα...*» ενώ, παράλληλα απέφυγε να αναφερθεί στη βασιλεία.[6] Έχουν περάσει πενήντα πέντε χρόνια από τη λήξη του εμφυλίου πολέμου και είναι η πρώτη φορά, που στελέχη των ΕΔ παρευρίσκονται σε τέτοια εκδήλωση του Κομμουνιστικού Κόμματος (παρουσιάζει η Γενική Γραμματέας του κόμματος αυτού τις θέσεις τους για την Εθνική Άμυνα) και μάλιστα με παρεμβάσεις πολλών από τους παρευρισκομένους.

---

[1] Βλ. Βερέμη στο βιβλίο του για τις επεμβάσεις του στρατού ο.π. σ.σ. 17,20 και υποσημείωση αριθ. 41 σ. 32. Επίσης Βερέμη *Ο Στρατός στην Ελληνική Πολιτική,* ο.π. σ.163

[2] *Βλ.* ΑΛΙΒΙΖΑΤΟ ο.π. σ.260 κ.επ. και ιδιαίτερα σ. 266

[3] Είναι η Μ.Ε. 298/Β-98/ΓΕΝ με στοιχεία ΓΕΝ. Φ.21387/6/58/26-11-1958. Υπογράφει ο αντιναύαρχος Κ. Τσάτσος Β.Ν. αρχηγός ΓΕΝ

[4] Βλέπε συνέντευξη υποναυάρχου ε.α. Ι. ΙΩΑΝΝΟΥ (3-11-02) *«... Όταν έχεις διοικητή τον Σούτσο (Υπασπιστής Παύλου που όταν έριζε χιόνι στη ΣΝΔ αυτός κυνηγούσε κοτσύφια ή κυκλοφορούσε πάντα άψογος με στολή 8 και σε πολλές περιπτώσεις με 3Α) και όταν ο Κωνσταντίνος συντρώγει με τους Ν. Δόκιμους, με τον Α/ΓΕΝ και υπασπιστές να φέρνουν επινώτια (μπέρτες) αποκτάς, (ακόμα και αν έχεις αριστερή ιδεολογία),.... ορισμένες αστικές συνήθειες που κάποτε θα σου βγουν (π.χ. φανταζόσουν ποτέ ότι θα φοράς γραβάτα;). Αυτές λοιπόν οι «αριστοκρατικές» συνήθειες διαφοροποίησαν σαφώς Αξ/κους ΠΝ και ΣΞ ...».*

[5] Για τις διεκδικήσεις της αποκαλούμενης βασιλικής περιουσίας βλ. του ΜΙΚΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟΥ, *Μοναρχία Τρανσέξουαλ*, εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ, σ.9, 15-11-2003 και το βιβλίο ΝΙΚΟΥ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ, *Η Βασιλική Περιουσία στο Στρασβούργο- Ιστορικό και Τεκμήρια μιας Σκληρής Αντιπαράθεσης,* Σάκουλα, Αθήνα 2003.

[6] Στην εκδήλωση αυτή της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ (που γίνεται μάλλον για πρώτη φορά μεταπολεμικά στην Ελλάδα από το κόμμα αυτό για τις ΕΔ),είχαν προσκληθεί και μίλησαν απόστρατοι αξιωματικοί μεταξύ των οποίων και ο υποναύαρχος Ι.Ιωάννου, αντιστράτηγος Δ.Αλευρομάγειρος, αντιστράτηγος Δ.Δήμου, πλοίαρχος Ν.Τζοβλας, αντιναύαρχος Α.Βέννης, ταξίαρχος Σ.Σερμακέζης, ταξίαρχος Μ.Σοφικίτης, ταξίαρχος Χ.Δασκαλόπουλος, υποστράτηγος Ν.Καρατουλιώτης, και ο γράφων. Η εντύπωση που επικράτησε ήταν πως είχε σπάσει ο πάγος μεταξύ του ΚΚΕ και στελεχών των ΕΔ έστω αποστράτων παρ' ότι παρών ήταν και εν στολή εκπρόσωπος του ΓΕΕΘΑ. Βλέπε Ριζοσπάστης 3-10-03 και ένθετο του ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ, *Εθνική Άμυνα και Ένοπλες Δυνάμεις, Η Εκδήλωση Συζήτηση που Διοργάνωσε η ΚΕ του ΚΚΕ στο Ξενοδοχείο ΄΄ΤΙΤΑΝΙΑ΄΄ στις 30 Σεπτέμβρη 2003,* ΡΙζοσπάστης Οκτώβρης 2003.

Δεν ήταν όλοι οι βασιλόφρονες όπως ο Ιωάννου, ούτε τα μέλη αυτής της οικογένειας επιδαψίλευαν χάδια στους οπαδούς τους. Γνώριζαν πως πρέπει να ελέγχουν τις ΕΔ, για να μπορούν να συντηρούν το θεσμό και τη θέση τους, και το φρόντιζαν. Αυτό τους ενδιέφερε, γιατί τα στελέχη των ΕΔ ήταν η πανοπλία τους. Έτσι πίστευαν μέχρι το 1967. Τον έλεγχό τους επομένως επεδίωκαν με πολλούς τρόπους. Ξεκινώντας μέσω των δικών τους ανθρώπων σ' αυτές. Πιστοί στρατιωτικοί στο θεσμό και τον εκάστοτε βασιλιά κατείχαν τις προβλεπόμενες θέσεις αξιωματικών στο παλάτι. Με τη σύμφωνη γνώμη του ίδιου του βασιλιά ή της αυλής του. Ο ταγματάρχης καταδρομέας Μάκης Αρναούτης επιλέγεται και παραμένει δίπλα στον Κωνσταντίνο για όλη την υπόλοιπη ζωή του. Ήταν *«...το μάτι του βασιλιά στον Στρατό, κι απ' την άλλη ο άνθρωπος των συνωμοτών μέσα στα ανάκτορα ως υπασπιστής του Κωνσταντίνου...».* Προφανώς μέχρι το Δεκέμβριο του 1967 που τον ακολούθησε στο εξωτερικό. Στο ίδιο βιβλίο[1] και σ. 157 επεκτείνεται σε λεπτομέρειες για το πώς ο Αρναούτης αποτελούσε τον συνδετικό κρίκο στην προδικαταορική περίοδο, όχι μόνον με τον Α/ΓΕΣ Γενηματά και τον ΥΕΘΑ Γαρουφαλιά αλλά και με τους συνωμότες της ομάδας Παπαδόπουλου με τρόπο ώστε (κατά τον Μπουλούκο) *«...είχε προωθήσει αποφασιστικά τα σχέδια εκείνων, που τελικά στράφηκαν εναντίον του και εναντίον του Βασιλιά...».* Υπονοεί ο Μπουλούκος πως, ο Αρναούτης υπήρξε κανάλι σύνδεσης του Κωνσταντίνου με τους συνταγματάρχες, διότι ο υπασπιστής του βασιλιά ήταν πιστός σ' αυτόν, και οτιδήποτε συνέβαινε θα του το έλεγε οπωσδήποτε. Αλλά δύσκολα δέχεται κανείς την προκύπτουσα υπόνοια πως ο Κωνσταντίνος έπαιζε σε δύο ταμπλό για πραξικόπημα. Και στο ΄΄επίσημο΄΄ της στρατιωτικής ηγεσίας και στο υποθαλπόμενο ουσιαστικά των επιτελών τους και μετέπειτα Απριλιανών της χούντας των συνταγματαρχών. Στοιχεία από τις δραστηριότητες του Αρναούτη πάντα σε σχέση με τη στήριξη του πάτρωνά του Κωνσταντίνου δίνει και ο ΠΑΠΑΧΕΛΑΣ. Συμπλέουν οι καταγραφές του Παπαχελά όπως και του Μπουλούκου με την εκτίμηση για το ρόλο του Αρναούτη. Που διευρύνεται όμως ως υπασπιστή και καλύπτει συχνά δράσεις πολιτικής σημασίας αλλά πάντα υπόγειες, εκτός εκείνων που αφορούσαν τις μεταθέσεις και επιλογές ΄΄εκλεκτών΄΄ αξιωματικών του στέμματος. Ο Παπαχελάς καλύπτει στην εργασία του και το σοβαρό τμήμα της συμμετοχής του Κωνσταντίνου αλλά και του Αρναούτη στη σχεδίαση των στρατηγών για πραξικόπημα.

Επεμβάσεις σε έκταση είχαμε και στα δημοψηφίσματα που γινόντουσαν κάθε φορά, που διωγμένοι βασιλιάδες επεδίωκαν την επιστροφή τους[2]. Αλλά και στα δημοψηφίσματα που έκαναν οι αντίπαλοι της βασιλείας, δεν ήταν τα πράγματα διαφορετικά. Στο δημοψήφισμα του 1973 αμέσως μετά την εξάρθρωση της οργάνωσης του ναυτικού, την οποία οργάνωση (κακώς) απέδωσε ο Παπαδόπουλος στο βασιλιά, δεν χρειαζόταν ιδιαίτερη πίεση, για να ψηφίσει ο κόσμος, αλλά και οι ΕΔ εναντίον της βασιλείας. Αρκούσε το αντιβασιλικό φρόνημα έτσι και αλλιώς, αλλά το κλίμα ήταν και ανάλογο της δικτατορίας. Τα πράγματα ήταν διαφορετικά στον μεσοπόλεμο μετά το διχασμό του 1916, την ένταση μεταξύ βασιλικών και βενιζελικών κ.λ.π. Στο δημοψήφισμα του 1924 χρειάσθηκε και η βοήθεια του στρατού, με άμεση συνέπεια να ψηφίσουν όλοι κατά του βασιλιά.[3]

Στην αρχή της δεκαετίας του 1960 καταβλήθηκε κάποια προσπάθεια για μεταρρυθμίσεις προς τη δημοκρατική κατεύθυνση, από την κεντρώα τότε κυβέρνηση του Γ. Παπανδρέου. Έχουμε μαρτυρίες τουλάχιστον για τη ΣΝΔ, πως τα περί βασιλοφροσύνης υπέστησαν κάποιες ρωγμές, ως αποτέλεσμα και της προσπάθειας για μεταρρυθμίσεις[4]. Η προσπάθεια όμως αυτή είχε καταλυτικά αποτελέσματα για την πολιτική ζωή του τόπου[5]. Με την υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ δεν είναι ξεκαθαρισμένος ο ρόλος του Βασιλιά. Τα ανάκτορα

---

[1] Για το ρόλο του Αρναούτη βλ.Α. ΜΠΟΥΛΟΥΚΟΥ, *Υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ,* Ο Τύπος, Αθήνα 1989, σ.148. Πρβλ. επίσης με ΠΑΠΑΧΕΛΑ, *Ο Βιασμός της Ελληνικής Δημοκρατίας,* Εστία, Λευκωσία 1997 σ.σ.88,240,259, 275, 293, 321 και 334.

[2] Βλέπε και συνέντευξη του τέως ΥΕΘΑ επί κυβερνήσεων ΠΑΣΟΚ αντιστρατήγου ε.α Α.ΔΡΟΣΟΓΙΑΝΝΗ (12-9-02) *«...Όταν έγινε το δημοψήφισμα για να επανέλθει ο βασιλιάς, στη σχολή ευελπίδων υπηρετούσε και ο Οπρόπουλος, ... ο Παπαδάτος ...ενδιαφερότανε για τον βασιλιά και προπαγάνδιζε ανοιχτά. .... Το '46. ... ο Οπρόπουλος είχε δει ότι αυτοί ανοιχτά προπαγάνδιζαν για τον βασιλιά και φόρα πλέον μίλαγε. Εγώ του είπα ΄΄Πρόσεχε ρε Τζίμη γιατί θα μας καθαρίσουνε. ...΄΄. Μου λέει, ΄΄ Γιατί να είναι αυτοί και να μην ήμαστε και 'μεις;΄΄ μόλις τελείωσε το δημοψήφισμα τον διώξανε και τον στείλανε στη Μακεδονία, στα σύνορα... ήμαστε τρεις αξιωματικοί που δεν συμφωνούσαμε με αυτή τη γραμμή ... όλοι οι άλλοι ήτανε βασιλόφρονες. ....»*

[3] Βλέπε ΒΕΡΕΜΗΣ ο.π. σ.133 *«...ο στρατός έλαβε μέρος στο δημοψήφισμα με μεγάλο ζήλο, όπως φαίνεται από τον αριθμό των ψήφων υπέρ της δημοκρατίας...που ξεπερνούσε το συνολικό αριθμό των εν ενεργεία αξιωματικών και οπλιτών...ο ίλαρχος Α. Σιώτης...οδήγησε τους στρατιώτες της μονάδος του να ψηφίσουν πολλές φορές υπέρ της αβασιλεύτου πολιτεύματος..».* Αλλά και στο 1973 οι στρατιωτικοί ψήφιζαν μαζικά, με καταλόγους, και στα τμήματα που ήταν κοντά στις μονάδες τους. Οι εκλογικοί αντιπρόσωποι έδιναν συνήθως μόνον το ΝΑΙ, που ήταν ενάντιο της βασιλείας, και η ψηφοφορία γινόταν κατά συνθήκη ανοιχτά.

[4]Βλ. (παράρτημα Β-Ι) συνέντευξη ναύαρχου ε.α. Χ. ΛΥΜΠΕΡΗ (20-5-02) «….., *ως προς τον βασιλέα, θυμάμαι δόκιμο, μια τάξη παραπάνω, στο ίδιο θάλαμο, ο οποίος μου λέει ΄΄Άκουσε να δεις, εμείς κυβερνάμε εδώ ΄΄ Το 'εμείς' σήμαινε δεξιοί και βασιλικοί, σε συζήτηση που είχα. ΄΄Και δεν πρόκειται να πας ούτε ανάκτορα ούτε τέτοιο ΄΄. Και δεν πήγα ...δια λόγους κοινωνικής ένταξης θα έλεγα. Τάξης μάλλον. Όμως και τότε, όταν μάζεψα τους δόκιμους και έγραψα το γράμμα ΄΄ΠΝ΄΄ στο γήπεδο με όλους τους δόκιμους κάτω, δεν έπαθα τίποτα. Δεν τόλμησε, δεν μαθεύτηκε στη διοίκηση, δεν ξέρω πάντως .... γιατί; Ως αντίδραση γιατί δεν με βγάλανε αρχηγό στη σχολή δοκίμων. ...Μάζεψα τους δόκιμους, την ώρα των πεζικών, στο γήπεδο κάτω και έγραψα το γράμμα ΄΄Π΄΄ όλοι οι δόκιμοι, τελεία ένας δόκιμος, Ν .... Και ήταν Β.Ν τότε.. Και όμως δεν το είδε κανείς, δεν το μαρτύρησε κανείς, δεν έπαθα τίποτα.... ……».*

[5] Βλέπε ΜΑΝΕΣΗΣ Α. *Η Εξέλιξη των Πολιτικών Θεσμών στην Ελλάδα. Αναζητώντας μια Δύσκολη νομιμοποίηση* στο *΄΄ Η Ελλάδα σε Εξέλιξη΄΄*, Εξάντας 1986 (με επιλογή κειμένων από το Τεύχος 473 του γαλλικού περιοδικού ΄΄Les Temps Modernes) σελ.29 «*…την βίαιη παρέμβαση, οιονεί πραξικοπηματική, του Στέμματος, τον Ιούλιο του 1965, δηλαδή την αποπομπή του πρωθυπουργού Γεωργίου Παπανδρέου από τον νεαρό βασιλιά Κωνσταντίνο τον Β΄, ο οποίος τον υποχρέωσε να παραιτηθεί, μολονότι είχε την πλειοψηφία στη βουλή, όταν*

εμφανίζονται από τον αντιστράτηγο (ε.α.) Π. Παπαγεωργόπουλο να βρίσκονται και αυτά πίσω από τον ΑΣΠΙΔΑ, όπως και ο Τσιριμώκος, και ο Γρίβας. Με σκοπό μετά το γκρέμισμα του Μακάριου, να πέσει και η κυβέρνηση του Παπανδρέου. Είναι έξω από τη διατριβή η έρευνα και αυτού του θέματος, αλλά ο Παπαγεωργόπουλος ήταν στον κεντρικό πυρήνα του ΑΣΠΙΔΑ. Δεν αποκλείεται να ήταν έτσι τα πράγματα, όσον αφορά και τα ανάκτορα. Δεν καλύπτει όμως την απορία, από πού συμπεραίνει αυτόν τον ρόλο των ανακτόρων. Η ακρίβεια των γεγονότων αυτών δεν είναι της παρούσης διατριβής, πλην όμως το στέλεχος αυτό των ΕΔ δεν επισημαίνει τυχαία την ανάμιξη των ανακτόρων και στην υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ. Το σκεπτικό που παρουσιάζει είναι πολύπλοκο.

Δεν γίνεται να ξεχωρίσουμε τη βασιλική νοοτροπία από την κυρίαρχη ιδεολογία μετεμφυλιακά. Ούτε να δεχτούμε πως το νεαρό της ηλικίας του Κωνσταντίνου ήταν και ο κινητήριος μοχλός των ενεργειών του. Οπωσδήποτε οι σύμβουλοί του (΄΄καμαρίλα΄΄ ήταν η λαϊκή έκφραση για το βασιλικό περιβάλλον) έπαιζαν σοβαρό ρόλο. Ο ίδιος είχε και το απεκάλυπτε «*…ένα πρόσωπο υπεροπτικό, αλαζονικό, αυταρχικό. Με άφρονες, ίσως, αλλά σαφείς και άκαμπτες απόψεις*(...)» Και όπως διηγείται σε εφημερίδα την ημέρα που γράφονται αυτές οι γραμμές (4-1-2003)[1] δημοσιογράφος που ήταν παρών σε συζήτηση "of the record" με τον Κωνσταντίνο τον Ιούλιο του 1965, ο τελευταίος σε σχετική ερώτηση απάντησε: «*Δεν υπάρχουν μυστικοσύμβουλοι, που μου λένε τι να κάνω και τι να μην κάνω. Το δικαίωμα και η ευθύνη να αποφασίζω είναι δικό μου….Έχω πολύ ξεκαθαρισμένες απόψεις για την κατάσταση…(...) το έμβλημα της δυναστείας μας είναι ΄΄Ισχύς μου η αγάπη του λαού΄΄. Ο βασιλεύς είναι ο φυσικός ηγέτης της Ορθοδοξίας, όπως βασιλικός πρέπει να αποκαλείται και ο στρατός, αφού σε περίπτωση πολέμου αρχιστράτηγός θα είναι ο βασιλεύς…*». Σε ερώτημα για την πιθανότητα να προκηρυχθούν εκλογές ώστε, να βγει η χώρα από το αδιέξοδο, η απάντηση ήρθε με σαφήνεια και καθαρότητα. «*Αφήστε τις εκλογές. Έχω και άλλες λύσεις στο συρτάρι μου*»[2]. Ήταν άδικο για τον τόπο να έχει άνθρωπο με τέτοια νοοτροπία σε θέση που ρύθμιζε τις τύχες του. Ο εικοσιπεντάχρονος Κωνσταντίνος είχε τη λύση στο συρτάρι του από τον Ιούλιο του 65. Σε λίγο άρχισε να συνεργάζεται με την φυσική ηγεσία του στρατού ξηράς, στην προετοιμασία του σχεδίου αντιμετώπισης εσωτερικού κινδύνου. Δηλαδή εκείνου ακριβώς του σχεδίου, που ο Παπαδόπουλος με τους συνεργάτες του ως καθ' ύλη αρμόδιος[3] ετοίμαζε στον Γ΄ Κλάδο του ΓΕΣ και κάθε κεφάλαιο που τελείωνε, το πήγαινε για έγκριση στον τότε βασιλιά ο Αρχηγός του ΓΕΣ αντιστράτηγος Σπαντιδάκης. Αυτή ήταν η λύση του Κωνσταντίνου. Δεν την έκρυβε στο συρτάρι του, αλλά στο αρμόδιο φοριαμό ασφαλείας του Γενικού Επιτελείου Στρατού και εφαρμόσθηκε στις 21 Απριλίου του 1967.

Είναι ενδεικτική εν τούτοις η ευκολία με την οποία προσαρμόσθηκαν όλοι (και οι βασιλόφρονες) μετά τη φυγή του Κωνσταντίνου το 1967 και την αλλαγή του τίτλου του ναυτικού από ΄΄Βασιλικό΄΄ σε ΄΄Πολεμικό΄΄. Σε σημείο να εκνευρίζεται ακόμα και ο Μαργαρίτης όταν «*…ένιαι εφημερίδες των Αθηνών και επαρχιών, οσάκις αναφέρονται εις το Ναυτικόν αναγράφουν τούτο ως Βασιλικόν, αγνοούντα προφανώς την επελθούσαν αλλαγήν των τίτλων…*». Την παρατήρηση εκπέμπει[4] ως αρχηγός του ναυτικού στη Γενική Διεύθυνση Τύπου τον Σεπτέμβριο του 1970 με την παράκληση να μεριμνήσει *«..διά την ενημέρωσιν των Διευθυντών του Ελληνικού Τύπου επί της εν λόγω αλλαγής…».*

Ο στρατός ήταν το μόνο από τα τρία όπλα που δεν λεγόταν ΄΄βασιλικό΄΄. Απόπειρα να μετονομασθεί (και μάλιστα με Κυβέρνηση Ενώσεως Κέντρου) από τον Γαρουφαλιά Υπουργό Εθνικής Άμυνας, ως δώρο με την ευκαιρία του γάμου του Κωνσταντίνου, συνάντησε αντιδράσεις και απέτυχε. [5] Όσο για το ναυτικό, οτιδήποτε σχετιζόταν με την βασιλική οικογένεια προβλεπόταν σε Πάγιες Διαταγές, που τελικά καταργήθηκαν μετά το σχετικό δημοψήφισμα της 29ης Ιουλίου 1973. Παρατηρείται πως αποκλειστικό σχεδόν αντικείμενο των διαταγών αυτών είναι ο τρόπος επαφών με την οικογένεια των βασιλέων [6]. Πώς τους χαιρετούν, πώς

---

*προσπάθησε να επιβάλει τον κυβερνητικό έλεγχο στον στρατό…».*Και ο αντιστράτηγος ε.α. Π. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΣ αναφέρεται για το παλάτι στη συνέντευξή του 27-11-03 (βλ.Παράρτημα Β-ΙΙ

[1] ΖΟΥΛΑΣ ΣΤΑΜΟΣ, *Αποκάλυψη Μεταξύ Μύθου και Ζήθου*, άρθρο στην Εφημερίδα Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ 4 Ιανουαρίου 2003, σελ. 5

[2] Για όμοια νοοτροπία και σχεδόν την ίδια αλλά πιο ωμή απάντηση βλ. ΒΕΝΤΗΡΗ ΓΕΩΡΓΙΟ, *Η Ελλάς του 1910-1920,* Ίκαρος, Αθήνα 1970 σελ. 33, όπου ο πρίγκιπας Γεώργιος διορισμένος από τις τότε μεγάλες δυνάμεις αρμοστής της Κρήτης, *«…όταν επιτροπή προκρίτων του υπέβαλε σχετικά αιτήματα, την διέκοψε βιαίως. ΄΄Τι μου λέτε σύνταγμα, βουλήν και εκλογάς; Αυτά είναι μασκαριλίκια!»*

[3] Βλ. το περί ΙΔΕΑ κεφάλαιο Β24. Ο Παπαδόπουλος το ίδιο διάστημα είναι και γραμματέας της κεντρικής Δέσμης του ΙΔΕΑ (Ιερός Δεσμός Ελλήνων Αξιωματικών). Επομένως και με αυτήν την ιδιότητα γνωρίζει τα σχέδια των στρατηγών, που είναι και μέλη της Δέσμης του ΙΔΕΑ στην πλειοψηφία και μέλη αντίστοιχα του ΑΣΣ (Ανώτατου Στρατιωτικού Συμβουλίου). Έτσι τα υπόγεια κανάλια συνδέουν ΙΔΕΑ, Ανάκτορα, ηγεσία του στρατού.

[4] ΑΝ 7ον ΕΓ/2 φ. 011702/8/70/23-9-1970 προς ΓΕΝ.Δ/ΝΣΗ ΤΥΠΟΥ

[5] Στο θέμα αυτό αναφέρεται και ο τέως ΥΕΘΑ επί κυβερνήσεων ΠΑΣΟΚ και αντιστράτηγος ε.α. Ι. Χαραλαμπόπουλος στο βιβλίο του, *Κρίσιμα Χρόνια*, Προσκήνιο, Αθήνα 2000 σ.82

[6] Συναντάμε τις πρώτες καταργημένες ΜΕ (Μόνιμες Εγκύκλιοι) και σε έγγραφο του Μαργαρίτη ΑΝ/5ον ΕΓ/1ον φ. 071.6/4/73 από 8-1-1973 περί Παγίων Διαταγών, όπως ορίζεται πλέον η νέα ονομασία αυτού του είδους των διαταγών. Οι σχετικές με τη βασιλεία κ.λ.π. που είχαν καταργηθεί είναι οι εξής:

-ΜΕ 15 φ 30351/56/11-1-1956 που ρύθμιζε τα του τρόπου απονομής χαιρετισμού προς τα μέλη της βασιλικής οικογένειας.

-ΜΕ 65 Φ 20801/66/22-2-1966 με υποδείγματα ευχετηρίων σημάτων προς την βασιλική οικογένεια.

-ΜΕ 72 Φ 21987/39/20-5-59 όπου περιγράφεται ο τρόπος, διαδικασίες κ.λ.π. παρουσίασης αξιωματικών στους «ΑΑΜΜ τους ΒΑΣΙΛΕΙΣ και ΑΒΥ τον ΔΙΑΔΟΧΟΝ». Τα αρκτικόλεξα ΑΑΑΜ και ΑΜ δείχνουν το μέτρο της μεγαλοσχημοσύνης της οικογένειας και της υποτέλειας του κρατικού μηχανισμού.

-ΜΕ 180 Φ 20611/61/15-2-1961 για τους τρόπους υποβολής ευχών στους βασιλείς.

παρουσιάζονται, πώς τους εύχονται. Οι λεπτομέρειες των κειμένων καλύπτουν και το παραμικρό, που σχετίζεται με τα θέματα αυτά. Δεν μένει κανένα ερώτημα. Οι εκφράσεις στα κείμενα δεν αφήνουν αμφιβολία πως ο χαιρετών, ο ευχόμενος, ο ερχόμενος εν πάση περιπτώσει σε επαφή με πρόσωπο της βασιλικής οικογένειας, απευθύνεται σε κάτι πολύ ΄΄Υψηλό΄΄ και απομακρυσμένο από τον ίδιο, στον οποίο οφείλει να δείχνει σεβασμό, υπακοή, υποταγή κ.λ.π Εκτός όμως των Μονίμων Εγκυκλίων, το ΓΕΝ καθορίζει με υποδείγματα προσκλήσεων, τι ακριβώς πρέπει να γράφεται σ' αυτές, οσάκις καλούνται διάφοροι να παραστούν σε γεύματα, δεξιώσεις, γιορτές, τελετές … όπου θα παρίστανται και μέλη της βασιλικής οικογένειας. Προσδιορίζεται με συγκεκριμένες φράσεις για κάθε περίπτωση τι θα γράφει η πρόσκληση και είναι τα υποδείγματα εκείνα που ο στρατός χρησιμοποιεί χωρίς να έχουν προσαρμοσθεί στην ναυτική ορολογία (βαθμούς κ.λ.π.). Το έγγραφο θεωρείται τόσο σοβαρό ώστε να το υπογράφει ο ΑΓΕΝ αντιναύαρχος Γ. Παναγιωτόπουλος.

Όταν ο ναυτικός δόκιμος Αναστασάκης Γεώργιος αναφερόμενος στο στέμμα επί της σημαίας, το αποκάλεσε τον Ιούλιο του 1967 ΄΄μαλακία΄΄ και μάλιστα καθ' υποτροπή, τον γύρισαν πίσω διακόπτοντας τη συμμετοχή του στο εκπαιδευτικό ταξείδι. Τον έβαλαν σε αυστηρή απομόνωση και τον καταδίκασαν στο ναυτοδικείο σε τετράμηνη φυλάκιση, ενώ παράλληλα κινήθηκε η διαδικασία και τον απέταξαν.[1]

Από την άλλη πλευρά ενδιέφερε πολύ τους κρατούντες, η προς τα έξω εικόνα του καθεστώτος. Αλλά και η εικόνα που εμφάνιζαν οι ασκούντες την εξουσία, είτε ήταν εδώ είτε όχι ο βασιλιάς Κωνσταντίνος. Τον Μάρτιο του ίδιου χρόνου, εκδηλώνεται δυσφορία για τις φωτογραφίες των ΄΄επισήμων΄΄ προσώπων που έδειχνε η τηλεόραση. Μάλλον η υπόθεση πρέπει να ξεκίνησε από του Ζωιτάκη ως ΄΄Αντιβασιλέως΄΄, γιατί το θέαμα που παρουσίαζε ειδικά με στολή ήταν γελοίο (λόγω πάχους, ύψους και ύφους). Εκπέμπεται έγγραφο στον ΄΄Οίκο Α.Ε.(Αυτού Εξοχότης) Αντιβασιλέως…΄΄ και σε άλλους αποδέκτες, με το οποίο ο ΑΕΔ ζητάει φωτογραφίες *«…της Α.Ε. του Αντιβασιλέως και των Προσωπικοτήτων της Ελληνικής Κυβερνήσεως …*{καθ' όσον}*..δεν είναι αι ενδεδειγμέναι και δέον να αντικατασταθούν…ωσαύτως τα αρχηγεία …φωτογραφίας των αρχηγών των …»*[2] Σημειώνεται πως οι « *Θέσεις αναρτήσεως των Φωτογραφιών των Βασιλέων»* καθορίζονταν από Παγία Διαταγή. Διαπιστώνεται πως σε όλα τα γραφεία Διευθυντών, Κυβερνητών, Αρχηγών, Υπουργών έπρεπε να υπάρχει φωτογραφία των βασιλέων. Αλλά η ίδια Παγία Διαταγή καθόριζε και τις θέσεις αναρτήσεως «*…του εμβλήματος της Επαναστάσεως της 21ης Απριλίου 1967…»*. Ο Πετμεζάς ως Διευθυντής του Α΄Κλάδου του ΑΝ ζητάει τον Μάιο του 1970 από την Προεδρία Κυβερνήσεως *«…όπως χορηγήσητε ημίν πεντήκοντα (50) εμβλήματα της Επαναστάσεως διά τας ανάγκας του 7ου ΕΓ…»* ενώ ο Μαργαρίτης λίγο μετά τον Ιούνιο του ίδιου χρόνου εκπέμπει γενική διαταγή, όπου παρατηρεί πως *«…ΠΛΟΙΑ ΚΑΙ Ν. ΥΠΗΡΕΣΙΑΙ…χρησιμοποιούν το έμβλημα της Επαναστάσεως της 21ης Απριλίου 1967 παραποιημένον (ναύτης αντί στρατιώτης)…εφ' εξής η χρήσις των παραποιημένων εμβλημάτων απαγορεύεται αυστηρώς…»*. Τα εμβλήματα, οι φωτογραφίες, τα σήματα είναι αποτύπωση μιας πραγματικότητας, πίσω τους κρύβεται η εξουσία, και δεν πρέπει να παραποιείται. Πρέπει να είναι όμορφα και εντυπωσιακά. Ο αντιβασιλιάς Ζωϊτάκης, παρ' ότι είναι ένα στέλεχος των ΕΔ χωρίς ιδιαίτερο κάλλος (αντίθετα η όλη του εικόνα δεν εμπνέει κύρος, ούτε πείθει για το νέο του ρόλο), πρέπει να φαίνεται και αυτός ωραίος, όπως ο βασιλιάς. Εξ άλλου δεν είναι τυχαίο πως τους συνδέει και τους δύο η στολή. Ο βασιλιάς πάντα σε φωτογραφίες εμφανίζεται με στολές, επομένως ο αντιβασιλιάς που δικαιούται ως στρατιωτικός της στολής και της αντιβασιλείας ΄΄επαναστατικώ δικαίω΄΄, τουλάχιστον ας φαίνεται πιο εμφανίσιμος. Όσο για τα εμβλήματα της ΄΄επανάστασης΄΄ η αντικατάσταση του καιγόμενου φαντάρου με ΄΄καιγόμενο ναύτη΄΄ και άκομψη ήταν και ανιστόρητη. Δεν έκανε ο ναύτης την ΄΄επανάσταση΄΄ την έκανε ο στρατός. Ουσιαστικά αυτήν την έννοια είχε η επέμβαση του Μαργαρίτη.[3]

-ΓΕΝ με φ.10541/61/23-5-1961 για το τι θα γράφουν οι προσκλήσεις σε εκδηλώσεις όπου θα παραστούν βασιλείς.

[1]Η περίπτωσή του Αναστασάκη παρουσιάζεται στο κεφ. Δ8 όπου καταγράφονται και τα λίγα διατιθέμενα στοιχεία για Παρόμοια περίπτωση του Βρέντζου (τέως Βουλευτή ΠΑΣΟΚ) Παρουσιάσθηκε με ελλιπή στοιχεία στον ημερήσιο τύπο στις 2-3-2004 Βλ. ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΤΥΠΟ, ΤΑ ΝΕΑ, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ. Εκεί όμως έχουμε συνέχεια με φερόμενο τον Βρέντζο να παίζει ρόλο σε βασανιστήρια συγκρατούμενών του αργότερα.

[2] Πρόκειται για ΑΕΔ/7η ΜΕΟ/ΙΙ φ. 0213/Κ/58/22/28-3-1970

[3] Το έγγραφο του Μαργαρίτη για τα εμβλήματα είναι το ΑΝ 7ον ΕΓ/1 Φ.011737/4/70/3-6-70.

-Η Παγία Διαταγή για τις θέσεις φωτογραφιών του βασιλιά και των εμβλημάτων είναι η ΑΕΔ/7η ΜΕΟ/ΔΦ (μάλλον Διαφώτιση) /1/ 22-5-1971 και η αίτηση για τα 50 εμβλήματα το ΑΝ/7ον ΕΓ/2/11737/3/70 από 16-5-1979.

Α15.- ΣΤΕΛΕΧΗ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΔ

Ας δούμε πως βλέπουν τα στελέχη την αποστολή των ΕΔ, με τη μορφή που την ΄΄επέβαλλε΄΄ το σύστημα εκπαίδευσης και κύρια το νομοθετικό πλαίσιο. Αξιοπρόσεκτη είναι η θεώρηση του Νικολόπουλου στη συνέντευξή του για το πώς η αστική τάξη *(«…οι πολύ πλούσιοι…»)* βλέπουν την αποστολή των ΕΔ και των αξιωματικών. Η δήλωση του ίδιου, πως δε συμφωνεί με την άποψη αυτή δεν είναι παράλογη. Ο Νικολόπουλος ήταν όργανο του καθεστώτος. Αυτό ενδιαφέρει εκείνους, που εξυπηρετούνταν από το Νικολόπουλο, και όχι οι ιδιόμορφες απόψεις του περί τάξεων. Όλοι πάντως οι ερωτηθέντες συμφωνούν στα της αποστολής των ΕΔ σε σχέση με τον ΄΄εσωτερικό΄΄ κίνδυνο.[1]

Οι ΕΔ όμως συχνά χρησιμοποιούνται και μακριά από τη χώρα τους. Να θυμηθούμε την εκστρατεία στη Μεσημβρινή Ρωσία το 1918-1920[2] και αργότερα στην Κορέα, πριν τις συμμετοχές επί των ημερών μας στη Γιουγκοσλαβία, το Αφγανιστάν και ίσως αργότερα στο Ιράκ. Στις αποστολές των στρατιωτικών όμως μακριά από την πατρίδα τους, πρέπει να βρεθεί λόγος σοβαρός και τέτοιος που να αιτιολογεί την ανάμειξή τους εκεί. Πρέπει να πιστεύουν σ' αυτό που κάνουν, διαφορετικά δεν το κάνουν καλά. Και αυτό δεν ισχύει μόνον για τα στελέχη των ΕΔ. Κύρια και περισσότερο ισχύει για τους στρατευσίμους, που καλούνται ενίοτε να πολεμήσουν έξω από τα σύνορα της χώρας τους και συχνά πολύ μακριά και σε μέρη που δεν τα γνωρίζουν. Παράδειγμα ο πόλεμος στο Βιετνάμ, που τον χρησιμοποιούμε ως παράδειγμα επειδή έχει τόσο ταλανίσει την εποχή μας και πιο πολύ τους Αμερικανούς, που υποχρεώθηκαν σε υποχώρηση και στην ουσία ταπεινωτική ήττα. Τι ηθικό κάλυμμα έδιναν σ' αυτόν τον πόλεμο, ώστε να πεισθούν οι νέοι από τη Βόρειο Αμερική να πάνε στην άλλη άκρη του κόσμου; Δεν ήταν δουλειά τους και το ήξεραν.[3] Το φιάσκο των Αμερικανώνμε την άλλη επέμβαση στη Σομαλία, δεν είχε ως μόνο αίτιο το ηθικό των στρατιωτών. Οι Αμερικανοίδεν είχαν επιθυμητοί εκεί και το έμαθαν με άσχημο τρόπο. Η ηθική διάσταση της αποστολής των ΕΔ (ο πατριωτισμός είναι μια παράμετρός της) εάν συντρίβεται προς όφελος άλλων, διαλύει και το ηθικό των στελεχών και των στρατευσίμων ακόμα περισσότερο. Εάν μείνει μόνον ο επαγγελματισμός (όπως θέλουν σήμερα) τότε μιλάμε για ενόπλους με προϋποθέσεις να αποκτήσουν νοοτροπία μισθοφόρων. Στις επεμβάσεις των Αμερικανών εκτός των συνόρων τους υπεισέρχεται ως βασικός παράγοντας η στρατηγική. Προς εξυπηρέτηση καθαρά και μόνον συμφερόντων της δικής τους άρχουσας τάξης. Οι αποστολές επομένως των ΕΔ πρέπει να είναι συνυφασμένες με εθνικά, εύκολα κατανοητά, και αποδείξιμα συμφέροντα.

---

[1] Το ερώτημα στις συνεντεύξεις αφορά την αποστολή του στρατού ξηράς πριν την δικτατορία και στην διάρκεια της χούντας, όπως ήταν διατυπωμένη στα επίσημα κείμενα.

Ο αντισυνταγματάρχης ε.α. Η. ΜΕΝΕΝΑΚΟΣ (4-9-02) δηλώνει στο ερώτημα. *«... Απ' ότι θυμάμαι να φυλάνε από εσωτερικούς και εξωτερικούς κινδύνους ...Εσωτερικούς κινδύνους θεωρούσε τους κομμουνιστές. Αυτός ήτανε ο εσωτερικός κίνδυνος …»*

Πλοίαρχος ε.α. Π.ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ (24-9-02) «*…πώς θεωρούσαν οι πολύ πλούσιοι τις ένοπλες δυνάμεις; Τους αξιωματικούς;…Σαν κατώτερους υπαλλήλους του κράτους….η αποστολή τους είναι η υπεράσπιση της χώρας και των συμφερόντων αυτών, των εφοπλιστών…η προάσπιση του κράτους και των συμφερόντων αυτών που έχουν τα σπίτια τους, τα τέτοια τους από τον εξωτερικό εχθρό….»*

Υποναύαρχος ε.α. Ν. ΛΙΤΙΝΑΣ (25-12-02) «*…Να διατηρήσουν το σύστημα και να προστατέψουν από τον υποτιθέμενο κομουνιστικό κίνδυνο από τη μια μεριά, αλλά και από τις αρχές και από τις αξίες της δύσης γενικότερα, η οποία ήταν τότε πάνω από το σύστημα το ελληνικό. Φυσικά η Ελλάδα ανήκε σε ένα ευρύτερο σύστημα, δεν υπάρχει αμφιβολία. Η όλη λογική ήταν κατά βάση να γίνει ο αξιωματικός ένας καλός υπηρέτης, ας πούμε, του συστήματος.... να προστατέψει τις αρχές του δυτικού συστήματος;(...)Να υπηρετήσει τις αρχές του δυτικού συστήματος και να προστατέψει από τον κομμουνισμό. Η έννοια του κομμουνισμού τότε ήταν από το βορρά κίνδυνος, δεν ήταν απλό. ΄΄Από το βορρά κίνδυνος΄΄ ο οποίος θα μας πάρει τη Μακεδονία ……, αργότερα ήρθε λίγο το κυπριακό, περισσότερο ήταν οι Βούλγαροι…….αλλά αν θυμάμαι καλά, ακόμα και σε εποχές κρίσης του κυπριακού, το θέμα ήταν ΄΄εντάξει, να κάνουμε κάτι με την Τουρκία αλλά θα μπουκάρουν οι Βούλγαροι από πάνω…(...)».*

Αντιστράτηγος ε.α. και τέως ΥΕΘΑ Α. ΔΡΟΣΟΓΙΑΝΝΗΣ (12-9-02) «*…η βασική αποστολή του στρατού δεν άλλαζε ποτέ ….Προστασία της πατρίδος, αλλά η ανάμιξη του στρατού στα κομματικά στην Ελλάδα ήτανε καταφανής, καταφανέστατη. …Υπέρ της δεξιάς φυσικά...- Είναι ο κομμουνισμός, θεωρείτο εχθρός. Αφού είχαμε τόσα χρόνια πόλεμο με τους κομμουνιστές, αλίμονο, αφού πολεμήσαμε …. Δεν είναι κακό το να υπηρετήσεις στο Αφγανιστάν. Κακό είναι αυτό που είπες, η απαξίωση. ...»*

[2] Για την αποστολή αυτή του ελληνικού στόλου, που είναι άγνωστη εν πολλοίς, βλέπε Σ.ΧΑΡΑΤΣΗ, *Η Πρώτη Επέμβαση*, Ναυτικό Μουσείο Ελλάδος, Αθήνα 1997, αλλά και συνέντευξη Βασίλη Βενετσανόπουλου (13-1-02) με ενδεικτική αναφορά σε γεγονότα από την ανάμειξη του στρατού ξηράς.

[3] Βλέπε MOSKOS CHARLES, *Η Στρατιωτική Κοινωνιολογία στην Αμερική,* Παπαζήσης, Αθήνα 1996 σελ. 17. *«(...) οι Αμερικάνοι στρατιώτες είχαν να επιτελέσουν ένα καθήκον που δεν τους άρεσε και δεν καταλάβαιναν και πρέπει να πήραν μια άχαρη ικανοποίηση από τα γεγονότα στην Ινδοκίνα. Που έδωσαν μια ηθική κάλυψη στην αποστολή τους(...)».* Πώς να ερμηνεύσει κανείς το τελικό συμπέρασμα του κοινωνιολόγου; Πόσες αντιφάσεις σε τρεις γραμμές! Δε διευκρινίζει ποιο ήταν το ΄΄καθήκον΄΄ (χωρίς εισαγωγικά στο κείμενο) που είχε ο στρατιώτης αυτός να επιτελέσει; Αφού δεν τους άρεσε, πώς ικανοποιήθηκαν από τα γεγονότα στην Ινδοκίνα; Το αναμφισβήτητο γεγονός είναι η υποχώρηση άρα η ήττα. Αυτό τους ικανοποίησε κατά τον Μόσχο; Ή εννοεί την διείσδυση μετά τον πόλεμο των Αμερικανώνστο Βιετνάμ; Σε κάθε περίπτωση ο συγγραφέας δικαιώνει την επέμβαση από τις ΗΠΑ, δηλαδή την χρήση στρατού μακράν της πατρίδας του. αλλά θέλει και τους ΄΄βετεράνους΄΄ να δικαιώνονται για την πίκρα που, εκδήλωσαν μετά την επιστροφή τους. Ο Μοσχοβίτης ως μεταφραστής και επιμελητής της εργασίας αυτής του Μόσχου, στον πρόλογο της αναφέρει για την άλλη καταστροφή στη Σομαλία: *«(...)ο Moskos ...θέλησε να μάθει πώς αντιμετώπιζαν οι μαύροι στρατιώτες των ΗΠΑ την επέμβαση στη Σομαλία και εντόπισε μια πικρία λευκών και μαύρων για την επέμβαση…Ένα σημαντικό συμπέρασμα ήταν ότι στη Σομαλία το ηθικό των στρατευμάτων ήταν χαμηλό, αλλά η πειθαρχία υψηλή, δείγμα ενός γνήσιου επαγγελματισμού*(...)». Δεν μας ξεκαθαρίζει ο Μοσχοβίτης εάν το σχόλιο περί ΄΄ηθικού΄΄ και ΄΄επαγγελματισμού΄΄ είναι δικό του ή είναι συμπέρασμα του Μόσχου.

Α15α.-ΟΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΔ-Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΣΤΕΛΕΧΩΝ

Στις ελληνικές ΕΔ το θέμα των διακρίσεων έχει παρεισφρήσει στις μεταθέσεις, τοποθετήσεις, αποστολές, εξέλιξη, αντιμετώπιση σε κοινωνικό επίπεδο, προγράμματα παραγωγικών σχολών, επιμόρφωση... Οι διακρίσεις εμφανίζονται με βάση την προέλευση (θρησκευτική, γεωγραφική, ταξική, οικονομική, σχολής) αλλά και τις δυνατότητες πρόσβασης του ενδιαφερομένου στα κέντρα λήψεως αποφάσεων. Επομένως οι μεγαλοαστοί, οι στρατιωτικοί, οι πολιτικοί κυβερνώντος κόμματος και αξιωματικής αντιπολίτευσης, έχουν ευχέρεια στις ΄΄διακρίσεις΄΄ για όποιον ενδιαφέρονται. Στα ΄΄φυλετικά΄΄ έτσι και αλλιώς δεν διατίθεται τουλάχιστον μέχρι τώρα τέτοιο πεδίο. Δεν υπηρετούν στελέχη στις ΕΔ από ξένες χώρες. Είναι διαφορετικό το ζήτημα των διακρίσεων θρησκευτικού και εθνοτικού χαρακτήρα. Οι μουσουλμάνοι, αλλά και οι τσιγγάνοι έχουν άλλη αντιμετώπιση, όπως και οι αποκαλούμενοι ΄΄δίγλωσσοι΄΄ ή ΄΄Σλαβομακεδόνες΄΄. Δεν μεσολαβεί κανείς για ευνοϊκή μεταχείριση τέτοιων κατηγοριών, διότι δεν υπάρχουν αντίστοιχης κατηγορίας σε διακεκριμένες θέσεις του διοικητικού κ.λ.π. μηχανισμού του κράτους. Υπάρχει διστακτικότητα και λαμβάνονται μέτρα για τις ειδικότητες που παίρνουν και τις θέσεις όπου τοποθετούνται. Υπάρχει διάκριση και φαίνεται κυρίως σ' αυτές τις δύο διαδικασίες. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις σκληρής ή προσβλητικής μεταχείρισης από ορισμένους. Δεν υιοθετούνται επίσημα τέτοιες μέθοδοι ούτε και στη δικτατορία. Αντίθετα στιγματίζεται το φαινόμενο να αποκαλούνται οι στρατεύσιμοι μουσουλμάνοι *«...΄΄Τούρκοι΄΄, ΄΄Τουρκόσποροι΄΄ κ.λ.π. υπό κατωτέρων βαθμοφόρων...»*. Η συμπεριφορά αυτή λέει το έγγραφο[1] του ΑΕΔ το Φεβρουάριο 1974, είναι αντίθετη στην ακολουθούμενη ΄΄Εθνική Πολιτική΄΄. Και δίνεται εντολή να εκδοθεί σχετική διαταγή προς όλες τις μονάδες, όπου υπηρετούν στρατεύσιμοι μουσουλμάνοι, για να σταματήσει αυτό το φαινόμενο, διαφορετικά να επιβάλλονται κυρώσεις.

Όσον αφορά όμως τα στελέχη (αξιωματικούς και υπαξιωματικούς) οι διακρίσεις είναι σαφείς, καθορισμένες, ορατές και ερμηνεύονται. Τα δύο επί μέρους στρώματα λειτουργούν εκ των πραγμάτων ανταγωνιστικά. Ο υπαξιωματικός θέλει να γίνει αξιωματικός και αυτός, και ο τελευταίος αντιλαμβάνεται, πως οι θέσεις ισχύος που μοιράζονται οι αξιωματικοί, πρέπει να μείνουν λίγες για να 'χουν ουσιαστική δύναμη. Επομένως οι υπαξιωματικοί πρέπει να μένουν υπό τους αξιωματικούς. Αλλά και εκείνοι που έγιναν ΄΄κατ' αγκώνα΄΄ (με τη σειρά δηλαδή, αφού σταδιακά επέτυχαν οι υπαξιωματικοί να κερδίσουν οργανικές θέσεις και βαθμούς αξιωματικών μέχρι και του αντιπλοιάρχου σήμερα) θα λέγονται ΠΥ (δηλαδή αξιωματικοί εκ Πληρωμάτων Υπηρεσιών) και ΠΣ (αξιωματικοί εκ Πληρωμάτων Στόλου), και ΠΤ (αξιωματικοί εκ Πληρωμάτων Τεχνών) και όχι ΠΝ που αποκαλούνται μόνον οι προερχόμενοι της ΣΝΔ. Αυτές τις προσωνυμίες τις θεωρούν προσβλητικές οι ίδιοι. Το τηρούμενο σε ΕΔ άλλων χωρών [2] σύστημα της προώθησης των αρίστων (και μέσα από σχολεία) και σε ανώτατες θέσεις και βαθμούς έχει αποδειχτεί για τα δικά τους κριτήρια αποτελεσματικό. Η συντήρηση όμως της διάκρισης έχει ουσιαστικά κίνητρα. Οικονομικά, σταδιοδρομίας και προοπτικών, ισχύος όπως ήδη ελέχθη, απολαβής προνομίων μεγάλων βαθμών, κοινωνικής προβολής …. Η αντιμετώπιση του υπαξιωματικού από το σύστημα και από τον αξιωματικό της ΣΝΔ, που το ελέγχει, εξηγείται έτσι. Στο ναυτικό τα πράγματα έχουν χειρότερη μορφή, απ' ότι στο στρατό ή στην αεροπορία. Στο κεφάλαιο για τις παραγωγικές σχολές και στις μαρτυρίες στελεχών από τις συνεντεύξεις τους[3] καθώς επίσης και στην κοινωνιολογική ανάλυση, φαίνεται αυτό. Η αρχή και το ήμισυ ως εκ τούτου των διακρίσεων βρίσκεται και συντηρείται στις πηγές των στελεχών, δηλαδή στις παραγωγικές σχολές. Παρά τις εύσχημες και όχι πάντα εύστοχες απαντήσεις των στελεχών, που έδωσαν συνεντεύξεις, διακρίνεται σ' αυτές το πλέγμα των διακρίσεων. Και όχι μόνον στις απόψεις όσων προέρχονται από τους υπαξιωματικούς, αλλά και στο φραστικό των υπολοίπων.[4]

---

[1] Ο ΑΕΔ/2ΑΜΕΟ/ΑΣ/Ι Φ. 110/51/528861/2-2-74 και χρησιμοποιεί για το θέμα μεταχείρισης των Μουσουλμάνων σχετικό έγγραφο του ΥΠΕΞ Φ. 1105/3/ΑΣ39/14-1-1974

[2] Ο Μανιάτης σημειώνει σε επιστολή του από 3-2-2005 σχολιάζοντας το σημείο αυτό πως, «*...ο ανώτατος στρατιωτικός διοικητής του ΝΑΤΟ το 1989 ήταν ο στρατηγός Galvin, ο οποίος προερχόταν από υπαξιωματικός...*»

[3] Βλέπε Παράρτημα Β-Ι τις συνεντεύξεις των Ν.Τζοβλά, Δ.Κασιμάτη, Ν.Ραγκαβά και Β. Παπαδημητρίου που προέρχονται από παραγωγικές σχολές υπαξιωματικών. Οι απαντήσεις τους δίνουν τη διάσταση στις διακρίσεις που υπέστησαν οι ίδιοι από τη σχολή και μετά. Ενώ η πλειοψηφία από τους ερωτηθέντες αξιωματικούς προέλευσης ΣΝΔ στο ίδιο ερώτημα απαντούν μειώνοντας την ύπαρξη αυτών των διακρίσεων. Κάποιοι (όπως ο Βασιλικόπουλος) τις προσδιορίζουν τοποθετώντας τες και σε πραγματικό πλαίσιο.

[4]Καταχωρούνται οι απαντήσεις ορισμένων από τις συνεντεύξεις τους στο θέμα αυτό των διακρίσεων εις βάρος των υπαξιωματικών.

Αντιπλοίαρχος ε.α. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ (24-9-02) «*…Κακώς, και είμαι εγώ εκείνος που οι υπαξιωματικοί σήμερα, που γίνονται αξιωματικοί, φοράνε και σμόκιν και σπαθιά, ...Τους είχαν σαν δευτέρας μοίρας, τους λέγαν "καραβανάδες" και "ΠΣ' και τέτοια... πίστευαν επί Λάπα και σήμερα, ότι το ναυτικό είναι η ανωτέρα τάξη και....Παλιά τους κόβανε....Αυτούς που θεωρούσαν ότι δεν ήταν στην αστική τάξη..... Οι άλλοι όμως, τον είχαν τον Φιλιόπουλο εκτός....επειδή προερχόταν από τη Σχολή Ναυτοπαίδων ενώ σου λέω ήταν άριστος αξιωματικός...*». Εδώ η άποψη του Νικολόπουλου για το θέμα των υπαξιωματικών καλό είναι να ακολουθηθεί από του Κασιμάτη (που προέρχεται από υπαξιωματικός) ώστε να δούμε, πως το Απριλιανό καθεστώς χρησιμοποίησε πολύ καλά το θέμα αυτό των διακρίσεων μεταξύ αξιωματικών- υπαξιωματικών.

Πλοίαρχος ε.α. Δ. -ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ (11-8-02) «(...)*Οι σχέσεις αξιωματικών και υπαξιωματικών στις Ε.Δ ήταν σχέσεις ΑΦΕΝΤΗ-ΔΟΥΛΟΥ. Στο στρατό ξηράς τους αποκαλούσαν μουλαράδες στο δε Π.Ν. ΠΛΑΦΔΕΣ ή ΠΙΣΙΓΜΑΤΖΙΔΕΣ....Τι αδόκιμη φράση!!! Τι ατυχής έκφραση!!! Λες και δεν είναι πλήρωμα όλο το έμψυχο υλικό του πλοίου, εκτός βέβαια του κυβερνήτη. ... Στην Π. Αεροπορία περισσότερο και στο Στρατό Ξηράς λιγότερο η τράπουλα μεταξύ αξιωματικών και υπαξιωματικών ήταν κάπως ανακατωμένη. Οι υπαξιωματικοί είχαν*

Διακρίσεις με βάση το χρώμα στις ελληνικές ΕΔ δεν υπήρχαν αφού δεν υπηρετούσαν έγχρωμοι. Οι μοναδικές περιπτώσεις συνυπηρεσίας με έγχρωμους και στελέχη διαφορετικών φυλών και κρατών είναι στις παραγωγικές σχολές υπαξιωματικών και αξιωματικών και στους τρεις κλάδους των ΕΔ[1]. Δεν υπήρξαν ιδιαίτερα προβλήματα στο συγχρωτισμό, απ' ότι θυμάται ο γράφων, και απ' ότι έχει ακούσει. Είναι όμως χρήσιμο να δούμε πώς ο αμερικανικός στρατός χειρίσθηκε το θέμα των έγχρωμων, εφ' όσον εκεί ήταν και είναι κυρίαρχη η συνυπηρεσία λευκών με έγχρωμους (΄΄νέγροι΄΄ στο κείμενο του Μόσχου).[2]

Όσο για τις διακρίσεις στις αποδοχές των στελεχών των ΕΔ η γενική παρατήρηση είναι, πως η μισθοδοσία δεν είχε να κάνει με την απόδοση και το βαθμό. Οι μισθοί ήταν και είναι κοντά και γύρω από τους δημοσίους υπαλλήλους με κάποιες διαφορές υπέρ ή κατά ανάλογα με την εποχή. Όσο περισσότερο απαραίτητος είναι ο

κάποια οντότητα, είχαν κάποιο κύρος. Στο Π. Ναυτικό όμως οι υπαξιωματικοί ήταν πολλοί..... Και να σκεφτεί κανείς ότι στην οργανωτική δομή του Π.Ν. οι υπαξιωματικοί αποτελούσαν τη σπονδυλική του στήλη. ....»

Αντιναύαρχος ε.α. Επίτιμος Α/ΓΕΝ Λ.ΒΑΣΙΛΙΚΟΠΟΥΛΟΣ (20-2-02) «….. *Η προσφορά τους ήτανε και παραμένει ανεκτίμητη..... όταν πρωτοβγήκα εγώ αξιωματικός... η σταδιοδρομία τους, μέσος όρος, ήταν μέχρι τον βαθμό του κελευστή. Και για να γίνουν αρχικελευστές, θεωρείτο επίτευγμα. Για να γίνουν δε σημαιοφόροι ΠΥ, ήτανε όπως για να γίνει ένας μάχιμος αξιωματικός Α/Γ.Ε.Ν.... Είχα οπλονόμο υφιστάμενο μου, έναν κελευστή πυροβολητή, ο οποίος είχε δέκα παράσημα πολεμικά, τα οποία δεν τα είχανε ούτε οι αξιωματικοί της εποχής...ένα περιστατικό με τον Κιοσσέ, όταν ήταν ανώτερος διοικητής, ο οποίος είχε έρθει να κάνει επιθεώρηση στο πλοίο στο οποίο υπηρετούσα και στο πλοίο αυτό υπηρετούσε αρχικελευστής ένας πυροβολητής πάλι, ο οποίος πέραν των ελληνικών παρασήμων είχε παρασημοφορηθεί και με βρετανικό παράσημο υψηλής στάθμης. (...)Στον πόλεμο, ... Ο Κιοσσές, ο οποίος με τα πληρώματα ήταν σε άμεση επικοινωνία, όταν επιθεωρούσε τους υπαξιωματικούς σταμάτησε μπροστά και του λέει ΄΄Ρε Μιχάλη, πολλά παράσημα έχεις.....Αυτό εκεί, τι παράσημο είναι που έχεις; ΄΄ Και γυρίζει απαθέστατος ο άλλος,...΄΄Μα τώρα κύριε διοικητά με δουλεύεις; Δεν ξέρεις από πού το έχω πάρει αυτό το παράσημο; ΄΄ ... επειδή ο Κιοσσές ήταν και στην απόβαση της Νορμανδίας. ..., αυτός ο άνθρωπος λοιπόν έφυγε αρχικελευστής και ...ερχότανε σε μένα και μου ανέφερε το πρωί, εγώ ήμουνα 20 – 21 ετών, με έναν σεβασμό (τον οποίο σήμερα δεν τον βρίσκεις) και ντρεπόμουνα, μου έπεφταν τα μούτρα.. Αλλά εμείς λέγαμε θα γίνουμε ναύαρχοι και αυτός έλεγε ΄΄εγώ θα ...΄΄...* ». Ο Βασιλικόπουλος αναφέρεται και σε μια εποχή μεταπολεμικά, που οι σχέσεις των παλαιών αξιωματικών με τους υπαξιωματικούς είχαν περάσει και από τις συνθήκες του πολέμου, φέρνοντάς τους κοντά. Η συνέχεια απομάκρυνε πάλι τις δύο κατηγορίες των στελεχών.

ΜΠΑΙΡΑΚΤΑΡΗΣ (7-7-02) *«…Θέλω να πω, πήγαιναν τα παιδιά τους στο στρατό για να σπουδάσουν και πηγαίνανε ακόμη και για στρατιώτες, ως υπαξιωματικοί και να βρουν την κατάλληλη ευκαιρία να γίνουν αξιωματικοί. Υπάρχει το πρότυπο του Πλαστήρα, του Κονδύλη και άλλων, οι οποίοι ξεκίνησαν ως υπαξιωματικοί και έγιναν αξιωματικοί και όχι μόνο…*». Δεν έχει το ναυτικό καμία γνωστή περίπτωση όπου, αξιωματικός εξ υπαξιωματικών να μπορέσει, ανερχόμενος να διακριθεί ξεπερνώντας όλους τους άλλους, και πολύ περισσότερο να κυβερνήσει είτε ως δικτάτορας είτε να μεταπηδήσει σε θέσεις κυβερνητικές ή να εκλεγεί Βουλευτής.

Αντιστράτηγος ε.α. Γ. ΚΑΡΟΥΣΟΣ προερχόμενος από τα στελέχη του ΕΔΕΣ (Ζέρβα)(26-9-02) «*…Αυτό ήταν δεδομένο και δεν ήταν φαινόμενο της περιόδου της δικής μου. Ήτανε...της Αλβανίας,... της Μικρασιατικής εκστρατείας, ήταν και φαινόμενο του '12 – '13. Υπάρχει μια προκατάληψη λόγω του δημιουργημένου πνεύματος στους εξερχόμενους από το παραγωγικό εκείνο σχολείο που λέγεται σχολή των ευελπίδων. ... καλλιεργούν την εντύπωση της πανσοφίας για τους εκ της σχολής ευελπίδων προερχόμενους. .... Εγώ για να μπορέσω να αντιπαραταχτώ έναντι αυτών, (διότι έκανα το λάθος να ζητήσω να μοιρασθώ την τύχη με τους πολεμιστές του βουνού), έπρεπε να δουλέψω δέκα φορές περισσότερο. …*».

Πλοίαρχος ε.α. Ν. ΡΑΓΚΑΒΑΣ (16-12-02) «… *ήθελα να προχωρήσω στα αγγλικά....αναγκάστηκα να γίνομαι παράνομος, να γίνομαι προβληματικός...να βγαίνω έξω να κάνω φροντιστήριο.... Δεν το εγκρίνανε..... η νοοτροπία ήταν ότι δεν θα έκανα ..... Ακολουθούσε το πνεύμα του ναυτικού ....χρειαζόμασταν οι περισσότεροι ή να την κοπανάμε κάποια στιγμή,....ή να διευκολύνουμε κάποιον συνάδελφο άλλο, ο οποίος ήθελε να πάει να τελειώσει το γυμνάσιο, ... υπήρχαν και κάποια νυχτερινά γυμνάσια..… όλοι είχαμε μια τακτική, το πώς θα φύγουμε το γρηγορότερο από το ναυτικό....., θέλαμε να γίνουμε όλοι μηχανικοί που βγαίνοντας έξω...να ταξιδέψουμε στο εμπορικό ναυτικό που τότε (...)υπήρχαν πολλά λεφτά…. φεύγοντας από το ναυτικό ήξερα ότι θα μου ζητήσουν τα αγγλικά και προσπαθούσα να μάθω αγγλικά…Το ποσοστό ήταν πάρα πολύ μεγάλο ...., αν υποθέσουμε ότι ήμαστε 1.500 υπαξιωματικοί, η σειρά μου και δύο- τρεις πάνω και κάτω, μπορώ να πω ότι πάνω από το 80% ήθελε οπωσδήποτε να φύγει από το ναυτικό….Γιατί υπήρχε η καταπίεση αυτή, που νιώσαμε στο πετσί μας καθαρά. Και τη νιώσαμε περισσότερο από τη διοίκηση ή από αυτούς που βγαίνανε από τη Σχολή Δοκίμων …*». Η εικόνα που δίνει ο Ραγκαβάς αφορά τη δεκαετία του 1960 και 1970 που ο ίδιος υπηρέτησε ως υπαξιωματικός και μάλιστα με ιδιαίτερες επαγγελματικές ικανότητες.

[1] Από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 έχουμε με βάση διακρατικές συμφωνίες σπουδαστές στις παραγωγικές σχολές από πολλές χώρες της Αφρικής και της Μέσης Ανατολής. Δεν είναι γνωστή στον γράφοντα μελέτη, που να αφορά προβλήματα από αυτές τις συν-εκπαιδεύσεις.

[2] Βλέπε MOSKOS ο.π. σελ. 48. Το βιβλίο γράφτηκε από τον Μόσχο μετά το 1990. Η χρησιμότητα για τη διατριβή της προσέγγισης των διακρίσεων αυτών των αμερικανικών ΕΔ, αφορά το βαθμό που οι εκπαιδευόμενοι στις ΗΠΑ Έλληνες στρατιωτικοί επηρεάζονται από τις κρατούσες εκεί φυλετικές διακρίσεις. Είναι γνωστές οι διακρίσεις αυτές της αμερικανικής κοινωνίας (εδώ εξετάζουμε την περίοδο του πολέμου του Βιετνάμ). Οι ίδιες διακρίσεις εκτείνονταν και στις τάξεις του στρατού. Εκεί όμως χρειάζονταν στρατιώτες και αξιωματικούς για τον πόλεμο. Έπρεπε λοιπόν να βρεθεί τρόπος βελτίωσης των φυλετικών σχέσεων. Η λύση βρέθηκε στην αλλαγή του τρόπου βαθμολογίας και προαγωγών. Το θέμα των φυλετικών σχέσεων αποτέλεσε θεσμικά αιτία καλής ή κακής βαθμολογίας. «*… Πολλοί νέγροι προήχθησαν. Αντικαταστάθηκαν αρκετοί αξιωματικοί με χαμηλή απόδοση στα φυλετικά ζητήματα. Σήμερα…σε λέσχες αξιωματικών μπορεί να δει κανείς πλέον πάρα πολλούς νέγρους...».* Ο λόγος είναι προφανής. Και για την προσπάθεια κατάργησης των ΄΄φυλετικών ζητημάτων΄΄ με τον φόβο της τιμωρίας ή της μη προαγωγής, και για την αύξηση του αριθμού των ΄΄νέγρων΄΄ στις λέσχες αξιωματικών. Ήθελαν στρατιωτικούς για τον πόλεμο. «(...)*Για τους φτωχούς λευκούς και νέγρους ο στρατός ήταν η καλύτερη λύση. Την τελευταία χρονιά του πολέμου του Βιετνάμ οι νέγροι ήταν 17% του συνόλου των στρατευμένων….Οι στρατευμένοι, από τους οποίους σήμερα τρεις στους δέκα είναι νέγροι, θα συνεχίσουν να προέρχονται από τις τάξεις των νεαρών νέγρων, καθώς οι υπόλοιπες εναλλακτικές λύσεις γι' αυτούς παραμένουν περιορισμένες(...)».* Οι ΄΄νέγροι΄΄ προσβλέπουν το στρατό ως λύση απελπισίας, αφού ακόμα και για τους μορφωμένους «(...)*Το 1987 το 94,7% των νέγρων ήταν απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης, έναντι 87,4% των λευκών. Οι χώροι των ενόπλων δυνάμεων ήταν και οι μοναδικοί στην αμερικάνικη κοινωνία όπου το μορφωτικό επίπεδο των νέγρων υπερτερούσε από το αντίστοιχο των λευκών…Ένας Γερμανός που χρόνια εργαζόταν στις αμερικανικές δυνάμεις στην Ευρώπη στα τέλη της δεκαετίας του 1970 μου είπε ότι*: στον εθελοντικό στρατό στρατολογείτε τους καλύτερους από τους νέγρους και τους χειρότερους από τους λευκούς».

στρατιωτικός τόσο και οι αποδοχές του αυξάνονται.[1] Προδικτατορικά τα στελέχη των ΕΔ και κύρια οι υπαξιωματικοί, δεν έπαιρναν τους αντίστοιχους μισθούς των δημοσίων υπαλλήλων. Δεν επικρατούσε όμως και η κατάσταση των αρχών του περασμένου αιώνα, αλλά και του 19ου όπου, οι στρατιωτικοί εάν δεν ήταν από πλούσιες οικογένειες πεινούσαν.[2] Η δικτατορία 1967-74 αύξησε το μισθολόγιο και το έφερε στο ίδιο επίπεδο με των δημοσίων υπαλλήλων. Ιδιαίτερη φροντίδα δείχθηκε για τους υπαξιωματικούς, και έτσι κερδίθηκε ικανό τμήμα από τη μερίδα εκείνη, που είδε επιτέλους κάποιον να ασχολείται με τα προβλήματά τους. Ανεξάρτητα όμως από τον μισθό, τα μόνιμα στελέχη και κύρια οι αξιωματικοί είχαν και πριν τη δικτατορία ΄΄ευκολίες΄΄, που μεταφραζόμενες σε χρήμα, συμπλήρωναν κάπως τη διαφορά με τους άλλους κρατικούς υπαλλήλους. Ως τέτοιες μπορούν να αναφερθούν ο παραθερισμός με ελάχιστα χρήματα σε χώρους παραθαλάσσιους πολύ καλά οργανωμένους, η παροχή κατοικίας ή διευκολύνσεων για απόκτησή της μέσω οικοδομικών και οικοπεδικών οργανισμών. [3] Όπως και διάφορες μικρότερες παροχές, που διευκόλυναν την κατάσταση(μισό εισιτήριο στα μέσα συγκοινωνίας, χορηγία υφασμάτων για στολές, εξυπηρέτηση από ραφεία για τις στολές, εκπτώσεις σε πολυκαταστήματα και προμηθευτικούς δικούς τους οργανισμούς για κάθε είδους προϊόντα). Η κατάσταση της ΄΄απαστράπτουσας πενίας΄΄ συνεχίζεται και μεταπολεμικά και η έκφραση αντανακλούσε την πραγματικότητα. Το σύστημα (ηγεσία, κράτος, και σιγά -σιγά και η κοινωνία που έτσι συνήθισε) ήθελε τον στρατιωτικό με παράστημα, καθαρό, λαμπερό στη στολή του, όχι μόνον αποδεκτό κοινωνικά αλλά να φαίνεται κιόλας [4], ευθυτενή και με ύφος ΄΄*εύχαρες στρατιωτικό*΄΄.[5]

Ο ανθυποπλοίαρχος Δ.Πατσίλιας (που εξετάζεται ως ιδιαίτερη περίπτωση διωχθέντος αξιωματικού επί δικτατορίας και μη αποκατασταθέντος), υποβάλλει στον κυβερνήτη του Ν/Α (Ναρκαλιευτικού) ΑΝΤΙΟΠΗ όπου υπηρετεί, στις 6-2-1970 την παραίτησή του. Το κείμενό της είναι συμπυκνωμένη παρουσίαση των οικονομικών προβλημάτων και προβληματισμών ενός νέου στελέχους. Και κατάλληλη περίπτωση για την

---

[1] Βλέπε ΜΟΣΧΟΣ ο.π σελ.99. Σύμφωνα μ' αυτόν ο πόλεμος του Βιετνάμ αύξησε τους μισθούς των στρατιωτικών κατά 70% περίπου. Έτσι «*…το 1964 πριν ξεσπάσει ο πόλεμος στο Βιετνάμ ένας στρατιωτικός έπαιρνε κατά μέσο όρο 15000 δολάρια ετησίως, ενώ το 1986 είχε φτάσει στις 25000 δολάρια…».* Ίσως αυτοί οι μισθοί να ήταν επαρκείς αλλά λίγο πιο μετά ο ίδιος αναλυτής σημειώνει (σελ.103) πως, «*…μια έρευνα στην αεροπορία το 1981 έδειξε ότι το 66% των συζύγων των στρατευμένων και το 45% των συζύγων των αξιωματικών, έχουν εισοδήματα από εργασία …».* Τα ποσοστά ίσως να δείχνουν αναλογίες χειραφέτησης των γυναικών, ίσως όμως να δείχνουν και ανάγκη πρόσθετου εισοδήματος στην οικογένεια. Θα άξιζε να δούμε τα αντίστοιχα ποσοστά για τις ελληνικές ΕΔ, σε μια κοινωνιολογική έρευνα και στα δικά μας.

[2] Το θέμα εξετάζει ο ΒΕΡΕΜΗΣ ο.π. σ. 140. *«...ο μισθός του ανθυπολοχαγού...αντιστοιχούσε με την τιμή ενός καλού ζευγαριού παπουτσιών και ενός κοινού κουστουμιού...».* Αυτό για τις πρώτες δεκαετίες του 1900. Αργότερα τα πράγματα έφτιαξαν κάπως, αλλά και στη δεκαετία του 1930 ακόμα τα στελέχη των ΕΔ ζούσαν υπό το καθεστώς της *΄΄απαστράπτουσας πενίας΄΄,* όπως αναφέρει ο ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ Σ. ο.π. σ.18.

[3] Ο ΑΟΟΑ (Αυτόνομος Οικοδομικός Οργανισμός Αξιωματικών) ήταν ο φορέας, που με πολύχρονες κρατήσεις από τους μισθούς των αξιωματικών, αλλά και ενίσχυση από το κράτος και τον προϋπολογισμό των ΕΔ, κάλυψε για αρκετά χρόνια τις οικιστικές ανάγκες μεγάλου αριθμού αξιωματικών κύρια του ΣΞ. Το ΠΝ δεν φρόντισε να ενημερώνει ή να υποχρεώνει τα στελέχη του, μόλις αποφοιτούσαν της ΣΝΔ να γράφονται στον ΑΟΟΑ ώστε, να εξυπηρετούνται και αυτοί. Το άφηνε στην πρωτοβουλία του καθενός. Το αποτέλεσμα ήταν να καλυφθούν με σπίτια στην περιοχή του Παπάγου ικανός αριθμός αξιωματικών του ΣΞ. Μέχρις ενός σημείου, γιατί κάποτε τέλειωσαν τα οικόπεδα, χωρίς να εξυπηρετηθούν όλα τα μέλη. Το κράτος σταμάτησε να ενισχύει ποικιλοτρόπως τον ΑΟΟΑ. Οι υποσχέσεις πολλαπλασιάζονταν προεκλογικά και ξεχνιόνταν μετεκλογικά, ο φορέας έχασε την αρχική του δυναμική. Η γενικότερη απαξίωση των στρατιωτικών είχε σαν πρώτα θύματα όσους ήλπιζαν (και ήταν και είναι πολλοί γιατί μεταδικτατορικά άρχισαν να γράφονται μέλη σχεδόν όλοι), πως θα πάρουν και αυτοί σπίτι σε προνομιούχα περιοχή, όπως του Παπάγου. Η όλη κατάσταση με τον ΑΟΟΑ ήταν προνομιακή, για όσους εξυπηρετήθηκαν αρχικά, σε σύγκριση με όλους τους μετέπειτα. Αλλά και σε σύγκριση με την υπόλοιπη κοινωνία, που τις περισσότερες φορές παραπληροφορημένη στρέφονταν ενάντια των ΄΄προνομιούχων΄΄ αξιωματικών. Όχι άδικα τουλάχιστον για τους ιδιοκτήτες των πρώτων οικοπέδων /σπιτιών στο ΄΄κλειστό΄΄ και καλά οργανωμένο και σχεδιασμένο πολεοδομικά (προάστιο στην αρχή) Παπάγου.

Τα τρία όπλα σταδιακά οργάνωσαν και άλλους οικοδομικούς και οικοπεδικούς οργανισμούς για εξοχική πλέον κατοικία (ΟΣΜΑΕΣ- Οικοδομικός Συνεταιρισμός Μονίμων Αξιωματικών Στρατού Ξηράς, ΟΣΜΑΝ- Οικοδομικός Συνεταιρισμός Μονίμων Αξιωματικών Ναυτικού και ΟΣΜΑΑ- Οικοδομικός Συνεταιρισμός Μονίμων Αξιωματικών Αεροπορίας)

[4] Γράφει στην παραίτησή του από 6-2-1970 προς τον Κυβερνήτη του ΝΑ/Α ΑΝΤΙΟΠΗ ο Ανθυποπλοίαρχος Δ.Πατσίλιας για τον τρόπο ζωής και τα οικονομικά του (βλ.έγγραφο Νο 15 στο παράρτημα Α): « *ζω...εις διαμέρισμα δύο κυρίων δωματίων επ' ενοικίω,....Ο ημέτερος βασικός μισθός μετά των επιδομάτων,...δραχμάς πέντε χιλιάδας τριακοσίας πεντήκοντα οκτώ (5.358)....Το ημέτερον αντίτιμον τροφοδοσίας, συνιστάμενον εις δραχμάς τετρακοσίας ενενήκοντα εξ (496).....Η σύνταξις της μητρός μου, (του πατρός μου....εν ζωή Αξιωματικού του Στρατού Ξηράς), συνισταμένη εις δραχμάς χιλίας πεντακοσίας (1500)....Το μέρισμα της μητρός μου εκ Μ.Τ.Σ. συνιστάμενον εις δραχμάς χιλίας διακοσίας (1200).... Συνολικώς δηλαδή, οι οικονομικοί πόροι της οικογενείας συνίστανται εις δραχμάς οκτώ χιλιάδας πεντακοσίας πεντήκοντα τέσσαρας (8554) περίπου.....Ενοίκιον οικίας δραχμαί χίλιαι εννεακόσιαι (1900)....Έξοδα διατροφής δραχμαί δύο χιλιάδες εκατόν (2100) περίπου.... Κοινόχρηστα οικίας, τηλέφωνο, ύδωρ πόσιμον, ηλεκτρικόν, δραχμαί εξακόσιαι (600) περίπου.... καθαρόν υπόλοιπον διακινήσεως δι' εμέ και την μητέρα μου, περί τας τέσσαρας χιλιάδας μηνιαίως...., υπολείπονται εις εμέ δια μηνιαία έξοδα, περί τας δραχμάς δύο χιλιάδας (2000)..... Εξ αυτών ξοδεύω ατομικώς και παγίως, διά καντίνα εις πλοίον και σιγαρέτα περί τας δραχμάς πεντακοσίας (500), δια μετακινήσεις περί τας δραχμάς τριακοσίας πεντήκοντα (350), δια μικροέξοδα ήτοι εφημερίδας, περιοδικά, βιβλία, δίσκους και άλλα τοιαύτα περί τας δραχμάς διακοσίας (200)....».* Βλέπε την παρουσίαση των λοιπών στοιχείων περί Πατσίλια στο κεφ. Δ8.

[5] Η έκφραση αυτή του προσώπου (΄΄εύχαρες στρατιωτικόν ύφος΄΄) αποτελούσε υποχρέωση και έτσι προβαλλόταν τουλάχιστον στη ΣΝΔ για τους σπουδαστές της. Δεν ήταν σπάνια η ποινή «*για αντιστρατιωτικό ύφος*». Οτιδήποτε το ΄΄αντιστρατιωτικό΄΄ επέφερε αυστηρές ποινές, όχι μόνον στους σπουδαστές των σχολών, αλλά και κατά τη διάρκεια της σταδιοδρομίας των στελεχών. Όσο για το ΄΄εύχαρες στρατιωτικόν΄΄ ήταν το ύφος που έπρεπε να έχει ο Ναυτικός Δόκιμος στις επίσημες εμφανίσεις, στις κοινωνικές εκδηλώσεις και γενικά πάντοτε εφ' όσον έφερε στολή. Η στολή για τους σπουδαστές των στρατιωτικών σχολών ήταν υποχρεωτική και τα ΄΄πολιτικά΄΄ ρούχα ήταν αιτία αυστηρής ποινής και καμιά φορά αποβολής από τη σχολή. Το θέμα του *΄΄υποχρεωτικώς φέρειν στολήν΄΄* σταμάτησε να ισχύει για όλους και θεσμικά μετά τη μεταπολίτευση. Η στρατιωτική στολή δεν ήταν πλέον συμπαθής μετά τη δικτατορία και οι όροι είχαν αντιστραφεί. Ο στρατιωτικός αισθανόταν άβολα με τη στολή τα πρώτα μεταδικτατορικά χρόνια.

προσέγγιση του θέματος των οικονομικών προβλημάτων των στελεχών των ΕΔ. Η παραίτηση περιγράφει τις δυσκολίες ενός στελέχους στην ηλικία και βαθμό του Πατσίλια. Παρουσιάζει με λεπτομέρειες και τον τρόπο ζωής του, κύρια όμως τις απαιτήσεις που έχει διαμορφώσει το ΄΄σύστημα΄΄ για τον αξιωματικό. Αυτά είναι τα έσοδα και πάγια έξοδα του ανθυποπλοιάρχου και η περιγραφή καλύπτει ακριβώς τα μεγέθη, που αφορούν όλους σχεδόν τους αξιωματικούς και υπαξιωματικούς αυτής της ηλικίας. Περισσεύουν για τις υπόλοιπες ανάγκες στον Πατσίλια και κάθε στρατιωτικό ηλικίας είκοσι πέντε ετών, εννιακόσιες δραχμές το μήνα τη δεκαετία του 1970-80. Λόγω όμως της ηλικίας και κύρια εξ αιτίας *«..της υπό του επαγγέλματός μου υπαγορευμένης κοινωνικής τάξεως, απαιτείται όπως ευρίσκομαι εις σχέσιν μετά δεσποινίδος, ήτις πρέπει να είναι, αφενός τουλάχιστον εμφανίσιμος, αφετέρου αναλόγου ή καλλιτέρας κοινωνικής τάξεως*»..

Στα θέματα αυτά αναφέρεται ο ανθυποπλοίαρχος, τα γράφει και τα εννοεί. Γιατί η απαίτηση για *΄΄κοινωνικής τάξεως νύφη με προίκα΄΄*, δεν περιορίζεται σε λεκτικά σχήματα, όπως περιγράφεται στο αντίστοιχο περί γάμου κεφάλαιο της διατριβής, αλλά τεκμηριώνεται με κανονισμούς, διατάξεις, και ειδική παγία διαταγή. Όσο για τις απαιτήσεις της ΄΄αναβάθμισης΄΄ σε ανώτερη κοινωνική τάξη από εκείνη που προέρχεται, υπονοεί ο αναγκαζόμενος σε παραίτηση, πως η κοινωνική τάξη όπου πρέπει να τοποθετούνται οι αξιωματικοί, είναι δεδομένη και την καθορίζει η ιδιότητα και όχι το εισόδημα, ή η καταγωγή, ή οτιδήποτε άλλο. Είσαι αξιωματικός άρα πρέπει να ζεις ανάλογα διότι «*..λόγω της υπό του επαγγέλματός μου υπαγορευομένης κοινωνικής τάξεως, απαιτείται όπως κοινωνικώς ευρίσκομαι εις κύκλον της ημετέρας ή καλυτέρας τάξεως. Αι απαιτήσεις ταύτης ώσιν γνωσταί εις υμάς, κατά συνέπειαν δε και αι εξ αυτών απορρέουσαι υποχρεώσεις μου.....λόγω της υπό του επαγγέλματός μου υπαγορευομένης κοινωνικής τάξεως, η εν γένει εμφάνισίς μου απαιτείται, όπως ευρίσκεται εις επίπεδα λίαν υψηλά.....».* Προειδοποιεί ο Πατσίλιας πως δεν μπορεί να ελέγξει τις αντιδράσεις του από την πίεση που αισθάνεται με όλες τις απαγορεύσεις, τις υποχρεώσεις ως αξιωματικός με ΄΄λάμπουσαν την πενίαν του΄΄. Και ο τ.Α/ΓΕΝ Λ. Βασιλικόπουλος αναφέρει για το ίδιο ακριβώς θέμα πως θεωρούσαν μεταπολεμικά το χώρο των αξιωματικών «*... Επάγγελμα σαμπάνιας με αποδοχές μπίρας. Ο δε τότε αρχηγός ο Λάπας ο μακαρίτης, είχε πει το εξής, ΄΄Οι αξιωματικοί του ναυτικού γιατί διαμαρτύρονται; Γιατί δεν έχουν καλούς μισθούς; Κανονικά έπρεπε να πληρώνουνε γιατί είναι αξιωματικοί του ναυτικού..΄΄...».*

Ο Πατσίλιας δεν δείχνει να γνωρίζει, ή μάλλον αδιαφορεί για τις συνέπειες της αναφοράς του, όπως φάνηκε στη συνέχεια. Είναι δικτατορία, τα πράγματα έχουν δυσκολέψει πολύ, οι πιέσεις έχουν αυξηθεί, και ο ανθυποπλοίαρχος γιος αξιωματικού του στρατού, πρώτος στην τάξη του για όλα τα χρόνια στη ΣΝΔ, δεν αντέχει να είναι στρατιωτικός κάτω από αυτές τις συνθήκες. *«... Η ύπαρξις...ψυχολογικής πιέσεως..., συναθροιζομένη με την ενσυνείδητον πίεσιν την ασκουμένην υπ' εμού...με σκοπόν να κατορθώνω να αντεπεξέρχομαι την ανωτέρω κατάστασιν άνευ επιπτώσεων εις την εργασίαν μου, την οικογένειάν μου και το περιβάλλον μου, φέρει ως αποτέλεσμα την αδυναμίαν αυτοελέγχου μου, με συνέπειαν αδυναμίαν όπως αντεπεξέρχομαι γενικώς εις τας υποχρεώσεις μου, ψυχικήν δε κάμψιν του εαυτού μου, ήτις δημιουργεί συνεχές άγχος επί του παρόντος, εγκυμονεί δε αγνώστους εις εμέ μελλοντικάς εξελίξεις....».* Παραιτείται επομένως και επειδή δεν τον παίρνει στα σοβαρά το ναυτικό, ακολουθεί σειρά γεγονότων που αποδεικνύουν, πως εννοούσε ακριβώς ό,τι έγραφε. Και μάλιστα πιο δύσκολα με τις συνθήκες που επικρατούσαν λόγω της δικτατορίας. Η διοίκηση του ναυτικού βρήκε την ευκαιρία στην περίπτωση του, να αποδείξει πώς εννοεί το ΄΄μοντέλο΄΄ του αξιωματικού υπό τις ΄΄βελτιωμένες και αναβαθμισμένες απαιτήσεις της ΄΄επαναστάσεως΄΄ της 21ης Απριλίου 1967΄΄

Την ίδια περίοδο ο στρατεύσιμος φορούσε τις θλιβερές εκείνες στολές από τσόχα υπόπτου προελεύσεως. Ο υπαξιωματικός φορούσε τη στολή που από το πολύ πλύσιμο και σιδέρωμα γυάλιζε και ο αξιωματικός (του Σ.Ξ. κυρίως, ήταν πάντα υποχρεωμένος όπως και ο υπαξιωματικός) να φοράει τη στολή του και μέσα και έξω από την υπηρεσία του. Αυτό δεν ίσχυε για το ΠΝ και για την ΠΑ. Το αποτέλεσμα ήταν να υποχρεώνονται τα στελέχη του ΣΞ να φορούν πάντοτε στρατιωτικά και σε κάθε δραστηριότητά τους. Έτσι κατάντησε ανέκδοτο η πολύ φυσική εικόνα της μεταφοράς από τα μαγαζιά ή τις λαϊκές αγορές των ζαρζαβατικών από βαθμοφόρους ένστολους. Οι άνθρωποι αισθάνονταν και την κωμική πλευρά της κατάστασης και δεν μπορούσαν να κάνουν διαφορετικά. Από την άλλη πλευρά η υποχρεωτική χρήση της στολής γλίτωνε τα στελέχη από το σοβαρό έξοδο αγοράς ΄΄πολιτικών΄΄ ρούχων. Όταν έπρεπε με την αποστρατεία να αποβάλλουν τη στολή, αισθάνονταν πολύ άβολα με τα άλλα ρούχα.

Ο μαθητής της στρατιωτικής σχολής και στα τρία όπλα έπρεπε να πληρώνει κατά μήνα ένα ποσόν,[1] για να πάρει τις πρώτες στολές αργότερα ως αξιωματικός. Από τελικό λογαριασμό του επιμελητή της ΣΝΔ για τα έξοδα στολών ενός Ναυτικού Δοκίμου το 1966 μαθαίνουμε κάποια στοιχεία. Στα τέσσερα χρόνια είχε συνολικά καταθέσει 14.000 δρχ. από τις οποίες διατέθηκαν τελικά 13.108 για αρκετά εξαρτήματα στολών (και όχι μόνον) μεταξύ των οποίων και τα ακόλουθα ποσά για τα αντίστοιχα είδη:

Αξία ατομικής γραφομηχανής 1950
Χειμεριναί στολαί (δύο) 2384
Στολή Βασιλέως (δύο) 667

[1] Για τη ΣΝΔ τη δεκαετία του 1960 το ποσόν αυτό ήταν 350 δρχ, δηλαδή ένα Ευρώ περίπου. Μ' αυτό καλύπτονταν τα έξοδα από ζημιές που προκαλούσε ο σπουδαστής και για τις πρώτες στολές, που μετά τέσσερα χρόνια στη σχολή, θα του χορηγούνταν στην ορκωμοσία του ως αξιωματικού.

Ρεδιγκότα 1518
Θερινόν Σμόκιν 433
Χειρόκτια Κεραμόχροα 85
Ξίφος (πλήρες) 1526
Περισφύρια 135
Ημιανδρομίδες 357
Ζώνη Σμόκιν 34 κ.λ.π.[1]

Τα τελευταία χρόνια οι σπουδαστές παραγωγικών σχολών των ΕΔ πληρώνονται, αντί να πληρώνουν όπως οι παλιότεροι. Τα είδη αυτά που καταγράφονται με τις τιμές χρέωσης, παρατίθενται πιο πολύ για την σπανιότητα των λέξεων. Το πολεμικό ναυτικό διατηρεί όλη τη φρασεολογία και την παμπάλαια ονοματολογία της θάλασσας. Όσο για τις στολές με τα πομπώδη ονόματα, οι περισσότεροι δεν φόρεσαν ποτέ μερικές από αυτές. Κάποιοι στο γάμο τους φόρεσαν τη ΄΄ρεδιγκότα΄΄ και μερικοί ακόμα, ανάλογα με τις θέσεις που υπηρέτησαν, φόρεσαν και το ΄΄σμόκιν΄΄. Θα άξιζε να ασχοληθεί ο αυριανός ερευνητής με το σύνολο των στολών των αξιωματικών και την ανάλυση της ιστορίας της καθεμιάς. Υπάρχουν στολές που φορέθηκαν σε μάχες, δόξασαν τους πολεμιστές που τις φόρεσαν και στα τρία όπλα. Όπως υπάρχουν και στολές γεμάτες ματαιοδοξία και παράσημα χωρίς αντίκρισμα, αφού ο μόνος λόγος της ύπαρξής τους ήταν να φουσκώνουν από ετερόφωτο μεγαλείο οι φορείς τους. Τέτοιες κατά συνθήκη είναι οι μεγαλοπρεπείς στολές με τα τεράστια αμφιμασχάλια και τα υπόλοιπα χρυσοποίκιλτα επώμια, και γαλόνια τα περί τις βασιλικές οικογένειες απαιτούμενα. Ακόμα χειρότερα οι φερόμενες στολές με όλα τα εξαρτήματα, και ατέλειωτα παράσημα και μετάλλια που φορούν τα μέλη των βασιλικών οικογενειών από νεαρής ηλικίας ακόμα. Οι στολές και κύρια τα παράσημα έχουν και άλλους στόχους εκτός της ματαιοδοξίας όταν φέρονται από άτομα δυναστειών. Αποπνέουν κύρος, δύναμη, είναι όμορφες, εντυπωσιάζουν, επιβάλλονται. Η εμφάνιση είναι παράγοντας που επηρεάζει και βοηθά στην άσκηση της εξουσίας.

Οι οικονομικές και άλλες παροχές και η καταξίωση των στελεχών του στρατεύματος είναι δύο αλληλοεξαρτώμενοι παράγοντες. Η καταξίωση έρχεται με την αναγκαιότητα των ΕΔ, τη χρήση τους και την αποτελεσματικότητα προς όφελος της κοινωνίας, απ' όπου προέρχονται. Οι πόλεμοι έδωσαν περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη ΄΄κατάσταση΄΄ την ευκαιρία στις κοινωνίες, να δουν τους στρατιωτικούς τους και με άλλο μάτι. Η απαξίωση όμως ή μη των στρατιωτικών από την κοινωνία, μετά από ένα πόλεμο, είναι συνάρτηση και του τι είδους πόλεμος ήταν αυτός, με ποιον έγινε η σύγκρουση και τι αποτέλεσμα είχε. Και η αντιμετώπιση των στελεχών δεν είναι πάντα η ίδια από την κοινωνία και το κράτος, που τους χρησιμοποίησε. Διαπιστώνουμε πώς το αμερικανικό κράτος δεν αντιμετώπισε τους ΄΄βετεράνους΄΄[2] (όπως συνηθίζουν να ονομάζουν όσους συμμετέχουν ή και πολεμούν σε επιχειρήσεις όπως π.χ. στο Βιετνάμ, τη Γιουγκοσλαβία, το Αφγανιστάν, το Ιράκ) με γενναιοδωρία, όπως θα περίμενε κανείς.[3] Δεν βλέπουμε ομοιότητα στην αντιμετώπιση των πολεμιστών στην Αμερική και στη χώρα μας. Με μόνη αλλά σοβαρή διαφορά πως στην Ελλάδα τιμήθηκαν όσοι πολέμησαν και ανήκαν σε συγκεκριμένη πολιτική παράταξη. Εν τούτοις μετά κάποιες δεκαετίες από τη λήξη του εμφυλίου εδώ, υπήρξε και μερική αποκατάσταση των στελεχών και της άλλης παράταξης. Με συνέπεια έστω και αργά να μετριαστούν οι διακρίσεις που στηρίχθηκαν στην ιδεολογική θέση και δράση στην αντίσταση και τον εμφύλιο στη συνέχεια. Με λίγα λόγια η συνέχιση των διακρίσεων μέσα στις ΕΔ εξαρτάται από το πόσο αναγκαίοι είναι οι παραγκωνισμένοι στη διάκριση. Όσο για τα οικονομικά των στρατιωτικών και αυτά αυξομειώνονται ανάλογα με τη χρησιμότητα των ένστολων.

---

[1] Είναι από το έγγραφο ΣΝΔ ΕΠΙΜΕΛΗΤΕΙΑ΄΄*Εκκαθάρισις Λογαριασμού Στολών Σημαιοφόρου Β.Ν…*΄΄, Πειραιάς 17 Σεπτεμβρίου 1966, με υπογραφή Ν. Επιμελητή πλωτάρχης (Ο) Π. Ρουσσάκου Β.Ν.

[2] Την έκφραση τοποθετούμε σε εισαγωγικά για να αντιδιαστείλουμε το ότι η δική μας κοινωνία θεωρεί βετεράνους τους παλαίμαχους και με πολυετή συμμετοχή σε πόλεμο. Οι Αμερικανοίστρατεύσιμοι υπηρετούσαν το πολύ ένα χρόνο στο Βιετνάμ. Σήμερα (2003) οι πόλεμοί τους διαρκούν μερικά δεκαήμερα, αλλά και πάλι τους αποκαλούν ΄΄βετεράνους΄΄. Με την ίδια προσωνυμία αποκαλούν και όσους συμμετέχουν σε στρατούς κατοχής μετά τους ολιγοήμερους πολέμους.

[3] Βλέπε MOSKOS.ο.π. σελ. 40. « *Είναι γεγονός η έλλειψη προστασίας των βετεράνων από ένα τμήμα της αμερικάνικης κυβέρνησης. Οι παροχές στους βετεράνους μέσω κρατικών προγραμμάτων ήταν πολλές φορές μικρότερες από αυτές προς τους απλούς πολίτες. Μέσα από διάφορες ενέργειες φαινόταν ότι η αμερικάνικη κυβέρνηση προσπαθούσε να βρίσκονται οι βετεράνοι σε δυσκολότερη θέση από όσους δεν υπηρέτησαν στο Βιετνάμ...»* Θα ήταν δύσκολο να πιστέψει κανείς μια τέτοια θέση εάν δεν είχαμε και τα κινηματογραφικά έργα τύπου ΄΄Ο Ελαφοκυνηγός΄΄ να προβάλλουν ακριβώς την ίδια άποψη. Η αμερικανική κοινωνία ήταν οπωσδήποτε πιο ευαίσθητη από την κυβέρνησή της. Ο ίδιος συγγραφέας εμφανίζει το 95% των πολιτών να πιστεύει πως *«...οι βετεράνοι του Βιετνάμ έπρεπε να απολαμβάνουν το σεβασμό όλων...»* και την ίδια στιγμή *«...το 83% διαφώνησε με την άποψη, ότι οι πραγματικοί ήρωες του Βιετνάμ ήταν τα αγόρια που, αρνήθηκαν να καταταγούν και αντιμετώπισαν τις συνέπειες(...)».* Θα ήταν παράλογο ακόμα και για μια απληροφόρητη κοινωνία, όπως η αμερικανική, να τα βάλει με τους στρατευσίμους, επειδή τους έστελναν σε έναν τέτοιο πόλεμο. Έτσι το πρώτο ποσοστό 95% αφήνει και ένα 5% να μην ΄΄σέβεται΄΄ τους πολεμιστές εκείνου του ΄΄βρώμικου΄΄ πολέμου. Ξενίζει όμως η σχολίαση του δεύτερου ποσοστού από τον συγγραφέα MOSKOS όπου, το ποσοστό 83% αφήνει ένα 17% να θεωρεί ήρωες όσους, αρνήθηκαν να στρατευθούν στο Βιετνάμ. Την ίδια στιγμή όμως ξεχωρίζει αυτούς, που αρνήθηκαν να υπηρετήσουν (όταν κλήθηκαν) από εκείνους που, δεν υπηρέτησαν, διότι δεν κλήθηκαν, *«(...)Η πλειοψηφία αυτών που δεν υπηρέτησαν στο στρατό εκείνη την περίοδο ανήκε στις προνομιούχες τάξεις...».* Αυτό το στοιχείο ο συγγραφέας το πείρε από LAWRENCE M. ASKIZ and WILLIAM A. STRAUS, *Chance and Circumstance*, Knopf, New York 1978 (Βλέπε MOSKOS ο.π. σελ.41). Εν τούτοις ο Κλίντον, που ως γνωστόν δεν υπηρέτησε (ως όφειλε) στο Βιετνάμ, ψηφίσθηκε ως Πρόεδρος των ΗΠΑ. Από ειρηνιστές που καταδίκαζαν τον πόλεμο του Βιετνάμ άραγε;

Α16.-ΕΞΩΤΕΡΙΚΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΔ

Όταν παραλαμβάνει κάθε νέος Υπουργός Εθνικής Άμυνας, ενημερώνεται από όλα τα αρχηγεία των ΕΔ στην αποστολή που έχει το καθ' ένα, για αντιμετώπιση των απειλών της χώρας. Ανάλογες ενημερώσεις παρουσιάζονται και σε επίσημους επισκέπτες των επιτελείων μικρών και μεγάλων σχηματισμών. Αυτού του είδους οι ενημερώσεις είναι πάντα έτοιμες και επίκαιρες, δηλαδή ανανεώνονται με ότι αλλαγές προκύπτουν. Τέτοιες παρουσιάσεις γίνονται και στις παραγωγικές και επιτελικές σχολές πολέμου και ΣΕΘΑ (Σχολή Εθνικής Άμυνας). Η πιο σοβαρή είναι, εκείνη που γίνεται στον ΥΕΘΑ, όπως και στον Πρωθυπουργό. Η απειλή που αντιμετωπίζει η χώρα είναι ο βασικός παράγοντας, απ' όπου ξεκινούν πολλά θέματα οργάνωσης, εξοπλισμών, σχεδίασης επιχειρήσεων και ασκήσεων. Ο καθορισμός της ΄΄απειλής΄΄ δεν είναι αρμοδιότητα των ΕΔ. Αποτελεί θέμα μελέτης και εκτίμησης σε επίπεδο κυβέρνησης. Είναι όμως γεγονός πως, όσο πάμε προς τα πίσω, τόσο ο ρόλος του στρατού έχει και μεγαλύτερο ειδικό βάρος.

Το 1966 η ενημέρωση του ΥΕΘΑ από τον Α΄ ΚΛΑΔΟ του ΓΕΝ γίνεται ακριβώς στο θέμα αυτό(που είναι και αρμοδιότητά του, όσον αφορά το ναυτικό). Συγχρόνως παρουσιάζονται λεπτομέρειες για τις δυνάμεις, που διαθέτουν οι ενδεχόμενοι αντίπαλοι και από τις οποίες κινδυνεύει η χώρα. Η απειλή εκτιμάται ως ΄΄άμεση΄΄ και ΄΄έμμεση΄΄. Δεν παρουσιάζεται με λεπτομέρειες η ισχύουσα τότε πολιτική επί της ΄΄απειλής΄΄. Ήταν η ίδια που κυριαρχούσε μέχρι το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου και την εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο το 1974. Το κείμενο της ενημέρωσης εξαντλείται στο σύνολό του με εκτενή και τεχνικά σωστή ανάλυση του κινδύνου από συνδυασμένες δυνάμεις του Συμφώνου της Βαρσοβίας, αλλά και της Αλβανίας. Στο κείμενο δεν υπάρχει ούτε μία λέξη, για το τι συμβαίνει στην Κύπρο και πώς το ναυτικό έχει σχεδιάσει το ρόλο του στο νησί. Καμία απολύτως αναφορά. Καμία σχεδίαση δεν παρουσιάζεται στον Υπουργό Εθνικής Άμυνας, προφανώς γιατί δεν υπάρχει. Οι ακτές της Τουρκίας είναι γεμάτες από μικρά αποβατικά, που οι δυνατότητές τους είναι να φτάσουν στα απέναντι νησιά και την Κύπρο. Κανείς δεν δείχνει να ενδιαφέρεται. Όλοι κοιτάζουν τους βόρειους γείτονες και τη Ρωσική αρκούδα. Ο εμφύλιος, ο κίνδυνος ΄΄εισβολής των κομμουνιστοσυμμοριτών΄΄ από τις βόρειες χώρες, ο ψυχρός πόλεμος, το ΝΑΤΟ και η τέλεια ταύτισή μας μ' αυτό και η πεποίθηση πως μας προστατεύει, έχει παρασύρει όλες τις μεταπολεμικές κυβερνήσεις. Οι Ένοπλες Δυνάμεις είναι προσανατολισμένες στα βόρεια σύνορα και δεν θα 'χε κανείς αντίρρηση, εάν συγχρόνως κοίταζαν και ανατολικά. Στο κείμενο αυτό που περιγράφει τόσο λεπτομερειακά και την τελευταία βάρκα των κομμουνιστικών χωρών απ' τις οποίες κινδυνεύαμε, δεν αφιερώνει μία λέξη για την Τουρκία. Έτσι λειτουργούσαν μέχρι το 1974. Έτσι γαλουχούνταν τα στελέχη των ΕΔ σε όλα τα επίπεδα. Έτσι ήταν τα σχέδια, η διάταξη των όπλων και των δυνάμεων, και έτσι πίστευαν πως πρέπει να είναι. Ο κομμουνισμός ήταν ο μόνος αντίπαλος. Πάνω σ' αυτό λειτουργούσε ο κρατικός μηχανισμός σε όλα τα επίπεδα και κύρια οτιδήποτε, είχε σχέση με την άμυνα της χώρας. Από την ενημέρωση αυτή του ΥΕΘΑ το 1966[1] προκύπτει καθαρά η παρατήρηση.

Το γεγονός πως η ενημέρωση του ΥΕΘΑ το 1966 γίνεται με βάση πως η μόνη ΄΄απειλή΄΄ είναι των εκ Βορά κρατών, δεν σημαίνει πως κοιμόντουσαν στο ΓΕΝ. Η κυβερνητική (άρα και του κυβερνώντος κόμματος) πολιτική ήταν αυτή, που καθόριζε την απειλή. Για το 1962 συναντάμε εξαμηνιαία αναφορά πεπραγμένων ΙΟΥΝΙΟΥ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1962 της Διευθύνσεως Α2 του ΓΕΝ όπου, τυποποιημένα εμφανίζονται πληροφορίες με «*εθιμοτυπικά, καταθέσεις και ψηφίσεις νόμων ως και σοβαρών διαταγμάτων και λοιπά σοβαρά θέματα*». Μαζί με την αναφορά βρίσκεται, (ίσως από λάθος), ανάλυση με βάση την οποία γίνεται εκτενέστατη και λεπτομερής προσέγγιση των δυνατοτήτων, της καταστάσεως κ.α. της Τουρκίας. Το κείμενο έχει τίτλο *«Εκτίμησις Πληροφοριών Δευτέρου Κράτους»* προφανώς του 1962, εκδόσεως ΓΕΝ/Α2 με παρουσίαση κινδύνων και απειλών από την Τουρκία. Υπάρχει μελέτη και σχεδίαση.[2] Η απορία είναι πώς, μετά τέσσερα χρόνια το 1966 απουσιάζει τελείως από την ενημέρωση του παραλαμβάνοντος Υπουργού, η απλή έστω αναφορά στην απειλή εξ ανατολών. Η λογική αυτή διατηρήθηκε μέχρι και μετά τις πρώτες ώρες της εισβολής στην Κύπρο.

Οι νέες αποστολές των ΕΔ εντός και εκτός συνόρων για την αντιμετώπιση απειλών,[3] που σταδιακά ισχύουν, αφ' ότου υποχώρησε η κομμουνιστική απειλή, κλείνει τον μετεμφυλιακό αλλά και μεταδικτατορικό κύκλο,

---

[1] Αυτά τα κείμενα δεν είναι σε έγγραφα με αριθμούς πρωτοκόλλων. Το συγκεκριμένο εντοπίσθηκε στην ΥΙΝ με αριθμό φακέλου 11/63 ο δε χρόνος 1966 προκύπτει μέσα από το κείμενο.

[2] Βλ. εξαμηνιαία αναφορά πεπραγμένων ΙΟΥΝΙΟΥ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1962 της Διευθύνσεως Α2 του ΓΕΝ με σχετική Διαταγή ΑΚΑ αρ.πρωτ.32/16-10-62

[3] Είναι οι *΄΄Ασύμμετρες Απειλές΄΄*. Δηλαδή οι μη προσδιορισμένες με ακρίβεια όσον αφορά προέλευση, μέγεθος, χρόνο και τόπο εκδήλωσης, στόχους κ.λ.π. Κεντρικός διαχειριστής των νέων απειλών είναι οι ΗΠΑ με φορείς τις Συμμαχίες τύπου ΝΑΤΟ και κύρια τους στρατούς των χωρών που συνδέονται και εν πολλοίς ελέγχονται από τις ΗΠΑ. Προέκυψαν στην παγκόσμια σκηνή μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και την υποχώρηση της ΄΄κομμουνιστικής απειλής΄΄. Ο ρόλος ο οποίος επιφυλάσσεται για τους στρατούς αυτούς, σταδιακά ξεκαθαρίζει. Επίσημα και ανοικτά διακηρύσσεται από τις στρατιωτικές και πολιτικές ηγεσίες, τουλάχιστον της Ελλάδας, όπως και των χωρών μελών του ΝΑΤΟ. Το κέντρο λήψεως αποφάσεων είναι η Ουάσιγκτον, όπου οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων της βόρειο- ατλαντικής συμμαχίας συνήλθαν στις 23 και 24 Απριλίου 1999 στην πανηγυρική Σύνοδο του ΝΑΤΟ για τη νέα χιλιετία γιορτάζοντας και τα 50 χρόνια από την ίδρυση της Συμμαχίας. Εκεί σχεδιάσθηκαν και αποφασίσθηκαν τα πάντα σχετικά με τους νέους ρόλους, σύνθεση, μέλη, διαδικασίες, εκπαίδευση, συμμαχίες, δομή, απειλές, αποστολές και προοπτικές της συμμαχίας. Έκτοτε τα πάντα προχωρούν με βάση εκείνες τις αποφάσεις και τις υπόλοιπες που ακολούθησαν και καταγράφονται στη συνέχεια:

που διανύουν οι Ένοπλες Δυνάμεις στην Ελλάδα. Και διευρύνεται και θεσμικά ο ρόλος τους με τις νέες αποστολές μακράν των συνόρων της χώρας. Προκύπτει όμως και ανοιχτά για πού προορίζονται από την πρώτη στιγμή, που άρχισαν οι προσπάθειες για συγκρότηση ενός πειθαρχημένου, ένοπλου, συνόλου στην υπηρεσία της ΄΄τάξης και της ασφάλειας΄΄.[1]

Οι ΄΄ασύμμετρες απειλές΄΄ θεωρείται πως υπάρχουν μέσα και από τα δικά μας σύνορα και καλούνται οι ΕΔ να τις αντιμετωπίσουν. Ανακαλύπτεται επομένως ένας νέος απροσδιόριστος ΄΄εσωτερικός΄΄ εχθρός που διαχέεται και στο εξωτερικό, δεν είναι μετρήσιμος, δεν είναι πάντα ορατός, δεν είναι προβλέψιμος. Τον εντοπισμό, τη βάφτισή του, δηλαδή τον προσδιορισμό του και τον καθορισμό των στοιχείων που τον συνθέτουν, διατηρούν ως προνόμιο εκείνοι που επιθυμούν τη χρησιμοποίηση των ΕΔ και σε άλλους ρόλους εκτός των παραδοσιακών και για άλλα συμφέροντα εκτός των εθνικών. Ίσως εδώ θα μπορούσε να κλείσει αυτή η εργασία κάνοντας σύγκριση της αποστολής του Στρατού Ξηράς, όπως τον πρόβαλλαν τα επίσημα κείμενα μετεμφυλιακά και στη δικτατορία, με την αποστολή του, όπως σήμερα την βλέπουν πολυεθνικοί στρατιωτικο-πολιτικοί οργανισμοί (εν προκειμένω η FINABEL).[2] Σημειώνεται πως οι νέες προσεγγίσεις των ΄΄απειλών΄΄ εμφανίζονται και στα ΜΜΕ (μαζικά Μέσα Ενημέρωσης).[3]

Το Δελτίο Τύπου του ΓΕΣ είναι λιγόλογο για τόσο σοβαρό και εκτεταμένο θέμα αλλά περιεκτικό. Αφήνει όμως μεγάλα περιθώρια για ερμηνείες, που πιθανόν να ξεφεύγουν από τα πραγματικά όρια και τους σκοπούς των συντακτών του. Έτσι και η περιγραφή των ΄΄ασύμμετρων απειλών΄΄ καθώς και των τρόπων εκδήλωσης και αντιμετώπισής των, όπως τις βλέπει η FINABEL, δεν ορίζουν με σαφήνεια τα όρια μέσα στα οποία θα εκδηλώνεται ο νέος ρόλος και η αποστολή των ΕΔ και των στελεχών τους. Η πρώτη σχετική ανακοίνωση του ΓΕΣ παρουσιάζει ως ΄΄μορφές ασύμμετρων απειλών΄΄ τις εξής (αναλύοντας τους στόχους και τρόπους με τους οποίους δυνατόν να εμφανισθούν αυτές):

- Το Θρησκευτικό Φανατισμό
- Τη Λαθρομετανάστευση
- Την Τρομοκρατία
- Το Οργανωμένο Έγκλημα
- Τον Πληροφοριακό Πόλεμο- Κυβερνοπόλεμο
- Τον Ηλεκτρονικό Πόλεμο
- Τις Ψυχολογικές Επιχειρήσεις[4]

- Για την πρώτη και κύρια απόφαση της Συνόδου των αρχηγών κρατών του ΝΑΤΟ στην Ουάσιγκτον Βλέπε Δελτία ΝΑΤΟ στην ελληνική και αγγλική έκδοσή τους από Μάιο 1999 και μετά.
- Στο Ελσίνκι τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους από τους ηγέτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) για την ΚΕΠΑΑ (Κοινή Ευρωπαϊκή Πολιτική για την Ασφάλεια και την Άμυνα)- (Βλέπε Παραρτήματα και Συμπεράσματα της Προεδρίας στην Ειδική Έκδοση Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου 4/S-99, *Ευρωπαϊκό Συμβούλιο 10 και 11 Δεκεμβρίου* 1999 ΕΛΣΙΝΚΙ,
- Στη Νίκαια με την ομώνυμη Συνθήκη στη Διακυβερνητική Διάσκεψη το Δεκέμβριο 2.000. Σ' αυτήν έχουν περιλάβει τις προσαρμογές, αλλαγές, τροποποιήσεις της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των Συνθηκών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και του Πρωτοκόλλου για τη Διεύρυνση της ΕΕ σε θέματα ΚΕΠΑΑ. Επίσης τα αφορούντα την είσοδο στην ΕΕ όλων των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης, που μέχρι πρότινος ήταν κομμουνιστικές αλλά και της Τουρκίας, Κύπρου και Μάλτας (Βλέπε *ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΝΙΚΑΙΑΣ* στο έγγραφο της Προεδρίας ΕΕ SN 533/00 Βρυξέλλες 12 Δεκεμβρίου 2000)
- Στην Ελλάδα παρουσιάζεται αμέσως η Αμυντική Στρατηγική Αναθεώρηση με τις ίδιες ακριβώς επισημάνσεις προσαρμογές κ.λ.π. για την ΄΄στρατηγική, τακτική, δομή, δόγμα, απειλές, αποστολή,΄΄ της Εθνικής Άμυνας και των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων. (Βλέπε Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, Επιτελείο Υπουργού, *Αμυντική Στρατηγική Αναθεώρηση*, Σεπτέμβριος 2001).

[1] Βλέπε άρθρο με τίτλο *Η Παγίδα της Παγκοσμιοποίησης* στου Β. ΦΙΛΙΑ, *Κοινωνιολογικές Παρεμβάσεις,* Παπαζήσης, Αθήνα 2002 σελ.246, όπου ο αρθρογράφος βλέπει πως *«(...)οι πιέσεις στην αγορά εργασίας όπου κυριαρχούν η ανεργία και η υποαπασχόληση δόθηκε η δυνατότητα συγκρότησης επαγγελματικών, δηλαδή μισθοφορικών στρατών ως μέσων ΄΄δυναμικής΄΄ επιβολής της Νέας Τάξης Πραγμάτων και έτσι απηλλάγησαν από τον πονοκέφαλο και την επικινδυνότητα στρατών που συγκροτούνται από στρατευμένους πολίτες*». Πλην όμως, και ανεργία να μην υπήρχε, ο στρατός με τη νέα δομή, αποστολή κ.λ.π. θα δημιουργούταν πάλι. Τώρα συγκροτείται πιο εύκολα και είναι καθαρό πως, ο ΄΄*επαγγελματικός ή μισθοφορικός*΄΄ στρατός είναι αποτέλεσμα και ανάγκη του ΄΄θαύματος΄΄ της παγκοσμιοποίησης, όπως την περιγράφει ο συγγραφέας (τα εισαγωγικά στο κείμενο του Φίλια).

[2] FINABEL είναι ΄΄*ανεπίσημος οργανισμός συνεργασίας σε επίπεδο Στρατών Ξηράς υπό την διεύθυνση των Αρχηγών των Επιτελείων Στρατού 10-Ευρωπαϊκών χωρών (Γαλλία, Ιταλία, Κάτω Χώρες, Βέλγιο, Λουξεμβούργο, Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ελλάδα και Πορτογαλία). Ιδρύθηκε το 1953 και η Ελλάδα είναι μέλος από το 1996…είναι πολυεθνικός χώρος προβληματισμού, βασίζεται στην ομοφωνία και την ισότητα των χωρών- μελών και έχει ως αποστολή την ανάπτυξη της διαλειτουργικότητας των χερσαίων δυνάμεων των μελών της σε διακλαδικό περιβάλλον στα πλαίσια του ΝΑΤΟ, της ΕΕ και συνασπισμών κατά περίπτωση(...)*΄΄ (από το Δελτίο Τύπου του ΓΕΣ και αριθ. Ανακ. 5/2003/21 Ιανουαρίου 2003).

[3] Ημερήσιος Τύπος Αθηνών 27, 28 και 29 Ιανουαρίου 2003 με ρεπορτάζ βάσει του Δελτίου Τύπου Γενικού Επιτελείου Στρατού, Επιτελικού Γραφείου Αρχηγού, Γραφείου Τύπου (αντισυνταγματάρχη ΔΒ Παπαθεοδοσίου Ι.) Αριθ. Ανακ. 9/2003/23 Ιανουαρίου 2003 με την οποία κοινοποιήθηκε το βασικό θέμα ΄΄*Ασύμμετρες Απειλές και Τρόποι Αντιμετώπισής τους*΄΄ της ημερήσιας διάταξης των Βασικών Στρατιωτικών Εκπροσώπων (ΒΣΕ) περί της οποίας συσκέψεως είχε προηγηθεί το Δελτίο Τύπου με Αριθ. Ανακ. 5/2003/ 21 Ιανουαρίου 2003 με Θέμα, *Σύνοδος 1/2003 της Επιτροπής των ΒΣΕ της FINABEL στην Ελλάδα*.

[4] Για την ερμηνεία του όρου ΄΄ψυχολογικές επιχειρήσεις΄΄ δανειζόμαστε αυτό που αναφέρει έγγραφο του ΑΕΔ/7η ΜΕΟ/ΨΕ/Ι φ.1472/00/3 από 4 Απριλίου 1970 στο Παράρτημα ΄΄Α΄΄ σύμφωνα με το οποίο ΄΄*Το σύνολον των πολιτικών, στρατιωτικών, οικονομικών και ιδεολογικών δραστηριοτήτων, αίτινες αποβλέπουν, αφ' ενός μεν εις τον ψυχολογικόν επηρεασμόν εχθρικών, φιλίων και ουδετέρων στόχων κατά τρόπον ευνοούντα τας πολιτικάς ή στρατιωτικάς επιδιώξεις του διεξάγοντος ταύτας, αφ' ετέρου δε να καταστήσουν απροσβλήτους Ενόπλους Δυνάμεις και Πληθυσμόν τούτου εκ της φθοροποιού αντιπάλου προπαγάνδας. Αι ψυχολογικαί επιχειρήσεις περιλαμβάνουν τας Ψυχολογικάς Ενεργείας, τον Ψυχολογικόν Πόλεμον και την Παγίωσιν, διεξάγονται δε τόσον εν ειρήνη όσον και εν πολέμω.*» Τον ορισμό έδωσε το κατ' εξοχήν αρμόδιο για τις επιχειρήσεις αυτές όργανο των ΕΔ. Δηλαδή το συνώνυμο τμήμα ΨΕ της 7ης

Στο επόμενο Δελτίο[1] τα πράγματα είναι συγκεκριμένα, και προσδιορίζουν το νέο ρόλο των ΕΔ και των στελεχών τους. Αναλαμβάνουν την αντιμετώπιση αυτών των απειλών και μέσα στην Ελλάδα. Πρέπει λοιπόν να εκπαιδευτούν ανάλογα, να μάθουν να πιστεύουν στη νέα αποστολή τους, να μάθουν πως αυτές οι ΄΄απειλές΄΄, δεν είναι όλες ευδιάκριτες, αφού γι' αυτό λέγονται και ΄΄ασύμμετρες΄΄. Ο μη θεσμικός (νομοθετικά) προσδιορισμός των απειλών και της χρήσης των ΕΔ ενέχει τον κίνδυνο, να κατευθύνονται οι τελευταίες σε αντιδημοκρατική, αντιλαϊκή, αντισυνταγματική χρήση.
Οι ΄΄ασύμμετρες απειλές΄΄ μπορούν να αυξάνονται και να πληθαίνουν περιλαμβάνοντας και άλλες, με κίνδυνο να αφορούν και άτομα, κινήσεις, κινητοποιήσεις, εκδηλώσεις, απεργίες, κινήματα, κόμματα, που δεν αρέσουν στους κατά περίπτωση κυβερνώντες και αποφασίζοντες. Μάλιστα επισημαίνεται στις κατευθυντήριες γραμμές της σχεδίασης της FINABEL. Σημειώνεται στο Δελτίο αυτό, πως θα πρέπει (με την ευκαιρία της επίθεσης κατά των δύο πύργων στην Αμερική στις 11 Σεπτέμβρη του 2001) να προβλεφθεί και γίνει αποδεκτό πως, **εκτός από τις ΕΔ της χώρας, θα επεμβαίνουν και δυνάμεις από άλλες ΄΄συμμαχικές΄΄ χώρες!**
Είναι προφανές πως κανείς στη σύσκεψη εκείνη δε θυμήθηκε, ότι υπάρχει και Σύνταγμα στις χώρες που εκπροσωπούν και σίγουρα σε όλα τα Συντάγματα προβλέπεται (όπως και στο δικό μας) πως ξένοι στρατοί δε γίνεται να μπαίνουν στη χώρα.[2] Γι' αυτό ακόμα και στις συσκέψεις αυτές και στα αντίστοιχα Δελτία περιλαμβάνεται και ως τελική η εκτίμηση (και μάλιστα με την επισήμανση της ελληνικής πλευράς και την σύμφωνη γνώμη όλων των άλλων) πως «(...)*σε αρκετές περιπτώσεις, η αποτελεσματική αντιμετώπιση των Ασύμμετρων Απειλών υπερβαίνει όχι μόνον τις δυνατότητες των Ενόπλων Δυνάμεων, αλλά ίσως και τις εθνικές δυνατότητες και απαιτεί διεθνείς συνεργασίες σε όλα τα επίπεδα».* Έτσι ρόλοι που μετεμφυλιακά και στη δικτατορία θεωρούνταν απαράδεκτο να ασκούνται από τις ΕΔ (κινητοποιήσεις κόσμου) και καταργήθηκε η αντίστοιχη νομοθεσία, σήμερα εμφανίσθηκαν γιγαντωμένοι. Με απροσδιόριστο φάσμα αποστολών για ΄΄απειλές΄΄, που ποτέ δεν εμφανίσθηκαν στην Ελλάδα Και των οποίων κάποια περιορισμένης εκτάσεως φαινόμενα αντιμετωπίζονταν από τις δυνάμεις ασφαλείας (τρομοκρατία, οργανωμένο έγκλημα, εμπόριο ναρκωτικών κ.λ.π.). Τα νέα στελέχη των ΕΔ μαθαίνουν διαφορετικά πράγματα απ' ότι της προηγούμενης πυραμίδας των εν ενεργεία αξιωματικών στις 20-4-1967.
Η συνταγματική, νομοθετική και γραφειοκρατική θωράκιση των Ενόπλων Δυνάμεων, διαμόρφωσε το θεσμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο επιλέγονται, εκπαιδεύονται, αναπτύσσονται τα στελέχη τους. Μέσα στο οποίο δηλαδή δομούνται αυτά τα στελέχη για να καλύπτουν τις προϋποθέσεις και ασκούν την αποστολή τους. Είναι απαραίτητο επομένως, να προσεγγίσουμε αυτές τις διαδικασίες ΄΄δόμησης΄΄, ώστε να προσπαθήσουμε να ερμηνεύσουμε στη συνέχεια τις συμπεριφορές τους υπό αυταρχικά καθεστώτα.

ΜΕΟ του ΑΕΔ επί επταετίας. Με τις ΨΕ ασχολούμαστε εκτενέστερα στο κεφάλαιο Γ7 και στα περί δικτατορίας όπου άνθησαν αυτού του είδους οι δραστηριότητες.

[1] Βλέπε ΓΕΣ/Επιτελικό Γραφείο Αρχηγού/ΓΡ.ΤΥΠΟΥ Αριθ. Ανακοίνωσης 9/2003 στις 23 Ιανουαρίου 2003.. Σύμφωνα μ' αυτό «*…τον Μάρτιο του 2002 στην ετήσια σύνοδο στην Πορτογαλία των Αρχηγών Στρατού κατόπιν προτάσεως του Έλληνα Α/ΓΕΣ απεφασίσθη να εκπονηθεί μελέτη με θέμα ΄΄ Εξέταση των δυνατοτήτων που οι χερσαίες δυνάμεις δυνατό να παρέχουν στην άμυνα της Εθνικής Επικράτειας και πιθανοί ρόλοι που ανατίθενται για αντιμετώπιση απειλών που ήρθαν στο φως με τις επιθέσεις της 11 Σεπτεμβρίου 2001΄΄…με βάση τα παραπάνω (...)ως βασικό θέμα για τη σύσκεψη 1/2003 των Βασικών Στρατιωτικών Εκπροσώπων (ΒΣΕ) στη Θεσσαλονίκη προτάθηκε από την Ιεραρχία του ΓΕΣ το ΄΄Ασύμμετρες Απειλές και Τρόποι Αντιμετώπισής τους΄΄(...) κατά τη συζήτηση οι ΒΣΕ των άλλων χωρών συμφώνησαν με τις θέσεις του ΓΕΣ…και αναφέρθηκαν στους δικούς τους προβληματισμούς και ρυθμίσεις(...) για χρήση προσωπικού των Στρατών Ξηράς ή των ΕΔ γενικότερα, στην αντιμετώπιση των Ασύμμετρων Απειλών, εντός ή εκτός επικράτειας…».*

[2] Άρθρο 27 του Συντάγματος.

ΜΕΡΟΣ Β

ΔΟΜΗΣΗ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΕΔ

Β1.- ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ-Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΩΝ ΕΝΤΥΠΩΝ[1]

Ο πίνακας που ακολουθεί, περιλαμβάνει αριθμό εντύπων που στάθηκε δυνατό να εντοπισθούν, και αφορούν καταργημένα και μη, που χρησιμοποιούνται για μεγάλο χρονικό διάστημα στις ΕΔ. Είναι ο κινητήριος μοχλός και ο πυρήνας ελέγχου όλων των διαδικασιών επιλογής, αξιοποίησης, παρακολούθησης και απομάκρυνσης προσωπικού στις ΕΔ. Η δύναμη αυτών των εντύπων φαίνεται στους τίτλους τους. Η ισχύς που προσδίδουν σε εκείνον που τα συμπληρώνει, κρύβεται στο περιεχόμενο των παραγράφων τους. Και η εξουσία εκείνων που χρησιμοποιούν τα συμπληρωμένα έντυπα, προκύπτει από τις επιπτώσεις της χρήσης τους. Η ένταξη στις ΕΔ, η σταδιοδρομία των στελεχών, ο γάμος τους, οι προαγωγές τους, η τοποθέτησή τους σε θέσεις ισχύος, η αποστρατεία τους, εξαρτώνται από τα έντυπα αυτά. Όποιος τα ελέγχει ποδηγετεί τις ΕΔ. Η προσπάθεια θα είναι να βρούμε γιατί, πως και από ποιον χρησιμοποιούνται. Η πρώτη εντύπωση που δίνουν είναι, πως μόνον ένα αυταρχικό καθεστώς θα χρησιμοποιούσε τέτοιου είδους έντυπα και τέτοιες διαδικασίες συμπλήρωσής τους. Όσο διάστημα βρίσκονται τέτοια έντυπα σε χρήση, τόσο θα βασιλεύει ο αυταρχισμός. Το γεγονός πως προβλέπεται η χρήση τους από διαταγές και εγκυκλίους προχωρημένου βαθμού εμπιστευτικότητας, δεν νομιμοποιεί την ύπαρξή τους. Το ότι το περιεχόμενό τους ξεφεύγει από τα όρια, που ο νομοθέτης βάζει για τη σκοπιμότητα των διαδικασιών στις οποίες εντάσσονται και αυτά, είναι συστατικό στοιχείο του αυταρχικού κράτους. Η τελική εφαρμογή του νόμου περιλαμβάνει περισσότερα και διευρυμένα πεδία από ότι αυτός προνοεί. Το προκύπτον αποτέλεσμα είναι ο αυταρχισμός. Τα στελέχη των ΕΔ με αυτά τα έντυπα συντήρησαν αυταρχικά καθεστώτα, εις βάρος του ίδιου στρώματος που ανήκουν. Προς όφελος και για το συμφέρον των ελεγκτών της εξουσίας στους οποίους δεν ανήκουν οι ίδιοι οι αξιωματικοί και υπαξιωματικοί.

[1] Με τη λέξη έντυπο στο κεφάλαιο αυτό δεν εννοούμε οποιοδήποτε γραπτό κείμενο, εφημερίδα, έγγραφο κ.ο.κ. αλλά συγκεκριμένη κατηγορία τυποποιημένων εγγράφων με αριθμό/ ταυτότητα που καθορίζει το είδος, το περιεχόμενο, τη χρήση, τον τρόπο συμπλήρωσης και την περιοδικότητα χρήσης του καθ' ενός. Δεν βάζουμε σε εισαγωγικά τη λέξη έντυπο, γιατί η χρησιμοποίησή της στο κείμενο δίνει την ταυτότητά της. Εξ άλλου τα έντυπα που εδώ εξετάζονται αποτελούν και ουσιαστικό είδος εγγράφων και όλα αφορούν το προσωπικό των ΕΔ.

ΠΙΝΑΚΑΣ Β1-Ι

ΕΝΤΥΠΑ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ- ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ –ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΕΩΣ- ΦΡΟΝΗΜΑΤΩΝ - ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΤΗΤΑΣ-ΕΘΝΙΚΟΦΡΟΣΥΝΗΣ …[1]

Α/Α	ΑΡΙΘ.	ΤΙΤΛΟΣ	ΒΑΘ.ΑΣΦ	ΕΚΔΟΤΗΣ-ΑΠΟΔΕΚΤΗΣ
1	Ε24α	Πιστοποιητικόν Κοινωνικών Φρονημάτων Υποψηφίου Ναυτικού Δοκίμου (Ίσχυε Μέχρι Δικτ. 1967-74)	Απόρρητον	Αστυνομική Αρχή--ΑΝ/2ΟΝ ΕΓ/Ι
2	Κ.0105/2ΕΓ	Πιστοποιητικόν Κοινωνικών Φρονημάτων (Υποψ.Σχολής….) (Επί Δικτατορίας)	Απόρρητον	Αστυν.Αρχή-2ον Γραφείον
3	Κ0103	Δελτίον Διαγωγής Στρατευσίμου (Βάσει του ΣΚ 20-1)	Απόρρητον	Αστυν.Αρχή-Στρατ.Αρχή
4	ΠΔ ΑΕΔ100/69* ΠΡΟΣΘ. «1» ΠΑΡΑΡΤ. «Β»	Υπόδειγμα Αναφοράς Προς Εξακρίβωσιν Ποιού Μελλονύμφου	Εμπιστευτική- Μη Υπηρεσιακή	Ενδιαφερόμενος Στρ/κός-Υπηρεσία του
5	ΠΔ ΑΕΔ 100/69 ΠΡΟΣΘ. «4».ΠΑΡΑΡΤ. «Β»	Απάντησις Διοικητού Περί Καταλληλότητος Μελλονύμφου	Εμπιστευτική	Στρατ.Υπηρεσία-Ενδιαφερόμενο Στρ/κό
6	ΠΔ ΑΕΔ 100/69 ΠΡΟΣΘ. «5» ΠΑΡΑΡΤ. «Β»	Απάντησις Αρχηγείου Περί Καταλληλότητος Μελλονύμφου	Εμπιστευτική	Αρχηγείον-Υπηρεσία Ενδιαφερομένου
7	ΠΔ ΑΕΔ 100/69 ΠΡΟΣΘ. «6» ΠΑΡΑΡΤ. «Β»	Δηλώσεις προς Πιστοποίησιν ότι η Μελλόνυμφος είναι Αδελφή Αξιωματικού εν Ενεργεία ή εν Αποστρατεία ή Θανόντος	---	Αξιωματικός εν Ενεργεία και ο Ενδιαφερόμενος
8	ΠΔ ΑΕΔ 100/69 ΠΡΟΣΘ. «7» ΠΑΡΑΡΤ. «Β»	Αίτησις Αδείας Γάμου	--Μη Υπηρεσιακή	Ενδιαφερόμενος Στρατιωτικός-Υπηρεσία Ενδιαφερομένου
9	ΠΔ ΑΕΔ 100/69 ΠΡΟΣΘ. «8» ΠΑΡΑΡΤ. «Β»	Γνωμάτευσις Διοικητού	---	Διοικητής Ενδιαφερομένου-Αρχηγείον Κλάδου ΕΔ
10	ΠΔ ΑΕΔ 100/69 ΠΡΟΣΘ. «9» ΠΑΡΑΡΤ. «Β»	Αίτημα για Έρευνα Στοιχείων Καταλληλότητος Μελλούσης Συζύγου Αξιωματικού	Απόρρητον	Διοικητής Ενδιαφερομένου-Αστυνομική Αρχή Μελλονύμφου
11	ΠΔ ΑΕΔ 100/69 ΠΑΡΑΡΤ. «Γ»	Άδεια Γάμου	--	Αρχηγός Κλάδου ΕΔ-Υπηρεσίαν Ενδιαφερομένου
12	Ε5γ (Φ.Π.3)	Φύλλον Ποιότητος (ΦΠ) Εθελοντών και Προτάκτων ΒΝ (Ίσχυε από το 1938, Αναθεωρήθηκε το 1954, Έχει Καταργηθεί)	Εμπιστευτικόν	Διοικητής Σχολής- Διοίκηση Ναυτικής Εκπαίδευσης
13	Ε.5β (Φ.Π.2) (ΑΜ 1306)	ΦΠ Υπαξιωματικού (Αναθεωρήθηκε 1951, Ίσχυε μέχρι το 1975)	Εμπιστευτικόν	Προϊστάμενος Υπηρεσίας-Διοίκηση Ναυτικής Εκπαίδευσης
14	Ε 5 (Φ.Π.1)	ΦΠ Αξιωματικών (Αναθεωρήθηκε το 1954 και το 1959,Ίσχυε Μέχρι το 1970)	Εμπιστευτικόν	Προϊστάμενος Υπηρεσίας –Αρχηγείο Όπλου Ιεραρχικά
15	1ο ΕΓ/Κ0001	Έκθεση Ικανότητας Αξιωματικών (Ίσχυε από 1969 Μέχρι Αύγουστο 2001)	Εμπιστευτική	Προϊστάμενος Υπηρεσίας –Αρχηγείο Όπλου Ιεραρχικά
16	Κ.0002/1 ΕΓ	Σημείωμα Αποδόσεως Αξιωματικών	Εμπιστευτικόν	Προϊστάμενος Υπηρεσίας- Αρχηγείο Όπλου Ιεραρχικά

[1] Τα έντυπα αυτά είναι εκείνα που στάθηκε δυνατόν να εντοπισθούν και σχετίζονται με τα μόνιμα στελέχη των ΕΔ (και ιδιαίτερα του ΠΝ). Χρησιμοποιήθηκαν μεταπολεμικά και μερικά ισχύουν ακόμη. Έχουν περιληφθεί όλα σε φωτογραφίες στο σχετικό παράρτημα Γ της διατριβής. Ανάλογα με το σκοπό κάθε εντύπου κατανέμονται στις ακόλουθες κατηγορίες.

-Για τους εισερχόμενους άνδρες στις ΕΔ (α/α 1,2,3), και τις μέλλουσες συζύγους και οικογένειές τους (α/α 4 μέχρι και 11).

-Για την αξιολόγηση των στελεχών (αλλά και εθελοντών και προτάκτων προδικτατορικά) κατά τη διάρκεια της σταδιοδρομίας τους (α/α 12 μέχρι και 20).

-Για την επιλογή, χαρακτηρισμό, και ανάθεση καθηκόντων διαχειρίσεως εγγράφων υψηλής διαβάθμισης εμπιστευτικότητας (α/α 21 μέχρι και 33).

-Για αναφορές πληροφοριών ασφαλείας, διαγωγής προσωπικού, φρονημάτων, δράσης κ.λ.π. (α/α 34 μέχρι και 38).

Στην μεταπολίτευση αναθεωρείται η Παγία Διαταγή 1-8/67/ΑΣ(Αρχηγείον Στρατού)/2ον ΕΓ που πρόβλεπε τα περί φρονήματος και χαρακτηρισμών προσωπικού και αφορούσε όλους τους στρατιωτικούς και μη που σχετίζονταν με τις ΕΔ. Τροποποιήθηκαν και αντικαταστάθηκαν έτσι (ως ΑΕΔ/2α ΜΕΟ/ΑΣ/Ι Φ.110/121/534688/18-1-75 και ΑΣ/2ον ΕΓ/1α φ.121/6/827554/3-2-1975) τα έντυπα που αναφέρονται στον παρόντα πίνακα με α/α 1,2,21,22,23,26,27,37 και 38. Οι μόνες αλλαγές που επήλθαν στα ισχύοντα εξ αυτών μέχρι τον Φεβρουάριο του 1975, ήταν οι αναφορές στην ΄΄επανάσταση της 21ης Απριλίου 1967΄΄ και η αντικατάσταση της λέξης ΄΄κομμουνισμός΄΄ όπως και τα παράγωγά της, με τη λέξη ΄΄αναρχισμός΄΄ και τα παράγωγά της. Το υπόλοιπο μέρος των εντύπων έμεινε ακριβώς όπως ήταν επί δικτατορίας.

17	Ε 49	Έκθεση Ικανότητας (Ανθ/στών και Υπαξιωμ. Ισχύει από 1975)	Εμπιστευτικό	Προϊστάμενος Υπηρεσίας –Διοίκηση Ναυτικής Εκπαίδευσης
18	Ε 50	Σημείωμα Απόδοσης Ανθυπασπιστών και Υπαξ/κών (Ισχύει από 1975)	Εμπιστευτικό	Προϊστάμενος Υπηρεσίας-Διοίκηση Ναυτικής Εκπαίδευσης
19	----	Σημείωμα Αξιολόγησης Αξιωματικών (Ισχύει από Αύγουστο 2001 βάσει Ν 2439/96)	-----	Προϊστάμενος Υπηρεσίας-Αρχηγείον Όπλου Ιεραρχικά
20	----	Έκθεση Αξιολόγησης Αξιωματικών (Ισχύει από Αύγουστο 2001 βάσει Ν 2439/96)	-----	Προϊστάμενος Υπηρεσίας-Αρχηγείον Όπλου Ιεραρχικά
21	Κ. 0107	Αυτοβιογραφικόν Σημείωμα (Ίσχυε Μέχρι το 1967)	Εμπιστευτικόν	Ο Υπευθύνως Δηλών-Υπηρεσία του Δηλούντος
22	Κ. 0107/2 ΕΓ	Αυτοβιογραφικόν Σημείωμα (Θεσπίσθηκε επί Δικτατορίας 1967-1974)	Εμπιστευτικόν	Ο Υπευθύνως Δηλών-Υπηρεσία του Δηλούντος
23	Κ. 0107	Αυτοβιογραφικόν Σημείωμα (Ισχύει Μετά τη Δικτατορία 1967-1974)	---	Ο Υπευθύνως Δηλών –Υπηρεσία του Δηλούντος
24	Κ. 0114/2 ΕΓ (Γ 1135)	Βιογραφικόν Σημείωμα Ελέγχου Ασφαλείας.	---	Ο Δηλών –Στρατιωτική Υπηρεσία
25	Ε 24	Αίτησις Πληροφοριών	Απόρρητον	ΑΝ/2ον ΕΓ/1-Αστυνομική Αρχή
26	2ον ΕΓ/1/1971 ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ Β΄	Δελτίον Ποιού (Ίσχυε πριν και κατά τη Δικτατορία 1967-74)	Απόρρητον	Αστυνομική Αρχή-Στρατολογικόν Γραφείον (ΑΡΧ.ΣΤΡΑΤΟΥ)
27	Κ. 0103/2 ΕΓ (Γ983)	Δελτίον Ποιού (Ίσχυε επί Δικτατορίας 1967-74-Αντεκατεστάθη)	Απόρρητον	Αστυνομική Αρχή- Στρατολογικόν Γραφείον (ΑΕΔ)
28	Κ. 0109/2 ΕΓ (Γ 1107)	Δελτίον Καταλληλότητος (Αναθεωρήθηκε)	;	Αρχηγείον Όπλου ή ΚΥΠ-Υπηρεσία Στρατιωτικού
29	Κ 0109	Δελτίον Καταλληλότητος (Αναθεωρήθηκε)	Εμπιστευτικόν	Υπηρεσία Ερεύνης- Υπηρεσία Ερευνομένου
30	2ον ΕΓ/Κ. 0126	Δελτίον Καταλληλότητος «ATOMIC-ATOMAL"	Απόρρητον	2ον ΕΓ/ΓΕΣ-Υπηρεσία Στρατιωτικού
31	2ον ΕΓ/Κ. 0127	Πρώτη Υπεύθυνος Δήλωσις (Δι' Εξουσιοδότησιν Γνώσεως Διαβαθμισμένων Ατομικών Πληροφοριών)	Απόρρητον	Υποψήφιος για Διαβάθμιση Ατομικών Πληροφοριών-Υπηρεσία Στρατιωτικού
32	2ον ΕΓ/Κ0128	Δευτέρα Υπεύθυνος Δήλωσις (Δι' άρσιν Εξουσιοδοτήσεως)	Απόρρητον	Διαβαθμισμένος Ατομικών Πληροφοριών-Υπηρεσία Στρατιωτικού
33	Ε. 1204	Πίνακας Εξουσιοδοτημένου Προσωπικού- ΕΤΝΑ Α.ΑΠΟΡΡΗΤΟ-COSMIC TOP SECRET-ATOMAL	ΕΤΝΑ Α.ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ ή COSMIC TOP SECRET ή ATOMAL	;
34	Ε. 2802 (Τυπογραφείον ΒΝ 869/62/20.000)	Έντυπον Πληροφοριών	;	Υπηρεσία Β.Ν.-ΓΕΝ/Α2-Ι
35	Ε.2820	Αναφορά Ασφαλείας Πληροφοριών (Σύμφωνα με ΜΔ/ΓΕΝ 1-1/96)	Απόρρητο-Προσωπικό	Αξ/κός Ασφαλείας Πληροφοριών Μονάδος-ΓΕΝ/Α2-Ι
36	Κ.0103δ	Περιληπτικόν Σημείωμα Διαγωγής Απολυομένου Στρατιωτικού	Απόρρητον	2ον Γραφείον Απολύουσας Μονάδος-Αστυνομική Αρχή που είχε Συντάξει Αρχικό Δελτίο Διαγωγής
37	Κ. 0104/2 ΕΓ (Γ984)	Δελτίον Εθνικών Φρονημάτων	Απόρρητον	Γραφ.Πληροφ.Μονάδος-;
38	Υπόδ.3	Δελτίον Εθνικής Δράσεως (ΓΕΑ)	Απόρρητον	Υπηρ.Ασφ.Μονάδων – ΓΕΑ/Διεύθυνση Ασφαλείας

*Τα ισχύοντα με την ΠΔ ΑΕΔ 100/69 τροποποιήθηκαν στη μεταπολίτευση και τα περί αδείας γάμου καταργήθηκαν τελικά το 1989.

Η απαίτηση για διαχωρισμό του προσωπικού σε ΄΄κατάλληλους΄΄ και ΄΄ακατάλληλους΄΄. Η υποχρέωση να γίνονται δεκτοί οι πρώτοι και να απορρίπτονται οι δεύτεροι όπως και ο συνεχής και αμείωτος έλεγχος του ΄΄ποιού΄΄, της ΄΄εθνικοφροσύνης΄΄, των ΄΄φρονημάτων΄΄, της ΄΄διαγωγής΄΄, επέβαλλε την καθιέρωση διαδικασιών και περιοδικών ελέγχων όλων όσοι σχετίζονται με τις ΕΔ. Όσων ζητούν να εισέλθουν σ' αυτές, όσων ζητούν συνεργασία μ' αυτές, όσων τις υπηρετούν και εργάζονται ως υπάλληλοι, ακόμα και όσων τις εκμεταλλεύονται. Όλοι αυτοί πρέπει να είναι ΄΄καθαροί΄΄, ΄΄εθνικόφρονες΄΄, ΄΄δικοί μας΄΄. Οι υπόλοιποι αποκλείονται, απορρίπτονται, απομακρύνονται, μένουν έξω από το χώρο αυτό, που διατηρείται περίκλειστος με ορατά, ισχυρά, καθιερωμένα με αυστηρότητα μέτρα προστασίας. Αυτά τα μέτρα και η συχνή, περιοδική εφαρμογή τους κατέληξαν στην καθιέρωση εντύπων, που διαχειρίζονται οι υπηρεσίες ασφαλείας των ΕΔ και τροφοδοτούνται με πληροφορίες από τις υπηρεσίες ασφαλείας του κράτους (Χωροφυλακή, Αστυνομία, ΚΥΠ, ΓΔΕΑ). Το έντυπο είναι αποτέλεσμα πολύχρονης εφαρμογής της ίδιας διαδικασίας. Η καθιέρωσή του σημαίνει πως, η μεθοδολογία που περιλαμβάνει, δοκιμάσθηκε στην πράξη και άντεξε στο χρόνο. Επομένως η

όποια τροποποίησή του σημαίνει, πως έχουν επέλθει αλλαγές πολύ σοβαρές και απαιτεί πλέον διαδικασία, που καθιερώνει νέα πολιτική στο διαχειριζόμενο από το έντυπο θέμα. Τα έντυπα που αφορούν προσωπικό συμπληρώνονται με συνεργασία πολλών φορέων. Εκτός όμως των θεμάτων που καλύπτει το υλικό με το οποίο συμπληρώνονται τα έντυπα, υπάρχουν και μέτρα ασφαλείας, για τα οποία απαιτείται πείρα, που δεν επαρκεί π.χ. στο ναυτικό. Και όπου δεν επαρκούν οι μηχανισμοί του ενός κλάδου, παρέχεται βοήθεια από τους πιο αρμόδιους επί θεμάτων ασφαλείας, των ειδικών σ' αυτά. Δηλαδή της χωροφυλακής και της αστυνομίας. Αυτό συνέβη και με το ΠΝ από το 1964 ακόμα, που είχαν ζητηθεί και διετέθησαν από την Ελληνική Χωροφυλακή στο ΝΚ (Ναύσταθμο Κρήτης) άνδρες για στελέχωση του Γραφείου Ασφαλείας. Για κάποιο λόγο τους έδωσαν Φύλλο επανόδου για τις υπηρεσίες τους τον Φεβρουάριο του 1972. Οι αρμόδιοι του Ναυστάθμου ζητούν από τον προϊστάμενό τους, που είναι ο ΔΔΜΝ (Διοικητής Διοικητικής Μέριμνας Ναυτικού), και πετυχαίνουν να προτείνει στο Αρχηγείο Ναυτικού την επανατοποθέτησίν τους «*…δοθέντος ότι η από του 1964 παρουσία των εξυπηρέτησεν τα μέγιστα την ασφάλειαν ΝΚ…*». Οι λόγοι που επέδρασαν στο να ζητηθεί η επαναφορά τους στο ναύσταθμο, δίνουν και τη διάσταση του θέματος ΄΄ασφάλεια των ΕΔ΄΄ αλλά και την ΄΄πολύτιμη΄΄ χρησιμότητα και δύναμη των εντύπων που πρέπει να συμπληρώνουν οι ΄΄έμπειροι΄΄ της χωροφυλακής.

Η επανατοποθέτηση των ανθρώπων της χωροφυλακής κρίνεται απαραίτητη προς:

- Παρακολούθηση των χαρακτηρισμένων ως υπόπτων ανδρών του Ναυτικού (κέντρα όπου συχνάζουν, επαφές κ.λ.π.)
- Συλλογή πληροφοριών για το υπό πρόσληψη πολιτικό προσωπικό (μόνιμο και ημερομίσθιο).
- Συγκέντρωση νέων πληροφοριών για τους έχοντες ΄΄*παλαιάς τοιαύτας*΄΄ εκ του πολιτικού προσωπικού.
- Παρακολούθηση των εχόντων δυσμενείς πληροφορίες από το υπηρετούν πολιτικό προσωπικό.
- Συλλογή πληροφοριών για όσους ζητούν άδεια εισόδου σε απαγορευμένη περιοχή.
- Συλλογή κάθε είδους πληροφοριών «*..αίτινες ενδιαφέρωσιν άμεσα το Ναυτικόν*.»

Το απόρρητο έγγραφο υπογράφει ο Διοικητής του ΔΔΜΝ υποναύαρχος Αριστ. Γιαννόπουλος.

Οι πληροφορίες που ενδιαφέρουν πράγματι το Ναυτικό είναι για κατασκόπους, για κλέφτες υλικού, για είσοδο ναρκωτικών στο στρατόπεδο, για εμπόριο κατασκευασμένων στα συνεργεία πραγμάτων. Οι χωροφύλακες δεν απασχολούνταν με αυτά, ώστε να περιληφθούν στο έγγραφο, για υποστήριξη του αιτήματος προς επανατοποθέτηση. Η παρουσία στα γραφεία ασφαλείας των δύο Ναυστάθμων[1] του ναυτικού ανδρών της χωροφυλακής, απασχόλησε τις αρμόδιες υπηρεσίες και μεταδικτατορικά. Φαίνεται πως μετά το 1972 δεν απέδωσε η παρέμβαση του ΔΔΜΝ και το αίτημα του ΝΚ. Ίσως γιατί ερμηνεύθηκε ως αποτέλεσμα πίεσης των συγκεκριμένων χωροφυλάκων, εάν περνούσαν καλά στο Ναύσταθμο και φρόντιζαν να επανέλθουν. Ίσως η ηγεσία του ΑΝ να μην ήθελε, να μπλέκονται πλέον στα θέματα ασφάλειας των δικών του αρμοδιοτήτων στελέχη από ξένα σώματα. Το 1975 όμως η ΥΕΑ/ΥΔΤ (Υπηρεσία Εθνικής Ασφάλειας του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης με Αρχηγό τον ταξίαρχο Παντελή Καλαμάκη) στέλνει έγγραφο[2] προς την 1η ΜΕΟ (Μικτή Επιτελική Ομάδα) του ίδιου Υπουργείου μετά νέα παρέμβαση του ΠΝ. Συνυποβάλλει το σχετικό έγγραφο, που έλαβε από το ΑΝ και συνηγορεί στο αίτημα. Δεν γνωρίζουμε ούτε για το 1975, εάν υλοποιήθηκε η πρόταση του ΑΝ με τη σύμφωνη γνώμη του Καλαμάκη προς όφελος της Εθνικής Ασφαλείας. Ούτε εάν οι λόγοι στήριξης του αιτήματος ήταν, όπως λέει και το έγγραφο «*...ως συνέβαινε προ του 1972...*». Ο Καλαμάκης χρησιμοποιεί για πίεση τη μαγική έκφραση ΄΄Έθνική Ασφάλεια΄΄. Όλοι υποχωρούν μπροστά στην ΄΄ασφάλεια του έθνους΄΄, κανείς δεν τολμά να φέρει αντιρρήσεις σε τέτοιο ζήτημα. Όταν μάλιστα προέρχεται και από μια υπηρεσία όπως η ΥΕΑ.

Οι υπηρεσίες αυτές δεξαμενοποιούν τις πληροφορίες, που αντλούν με τα όργανά τους από τους πληροφοριοδότες τους. Αλλά και από τις υπόλοιπες υπηρεσίες του κράτους και από τις ίδιες τις ΕΔ. Η αλληλοενημέρωση συντηρεί ενήμερες τις δεξαμενές πληροφοριών στις αρμόδιες αρχές ασφαλείας. Απ' αυτές άλλοι ΄΄αρμόδιοι΄΄, όπως εν προκειμένω των ΕΔ, θα ζητήσουν και θα πάρουν τα στοιχεία, που χρειάζονται για να απορρίψουν ή να αξιοποιήσουν το προσωπικό τους.

Οι εκτιμήσεις και τα στοιχεία που παραθέτουν αξιωματικοί, που έδωσαν συνεντεύξεις και απήντησαν στο ερώτημα περί ελέγχου φρονημάτων, δεν διαφέρουν μεταξύ τους. Από τον αντιπτέραρχο Ν. Στάπα, τέως Αρχηγό Αεροπορίας αλλά και άλλους, ακούγεται[3] το τι συνέβαινε πριν και μετά τη δικτατορία. Μέχρι τις

---

[1] Βλέπε και ΑΚ Πίνακα 3 και σημειώσεις αριθ.15,16 και 23 με αριθμούς και φωτογραφίες ανδρών της αστυνομίας, που έφεραν ταυτότητες /άδειες εισόδου στο ΑΝ στη διάρκεια της δικτατορίας.

[2] Συνηγορεί ο Καλαμάκης και αναφέρει ότι «*…η ενίσχυσις των Γραφείων Ασφαλείας των Ναυστάθμων Σαλαμίνας και Κρήτης, ως συνέβαινε προ του 1972 διά προσωπικού των Σωμάτων Ασφαλείας, κρίνεται σκόπιμος από πλευράς Εθνικής Ασφαλείας*.» Το έγγραφο είναι το ΥΔΤ/ΥΕΑ/Δ/νσις Διοικητικού/ 1ον φ. 762/18/1 από 21-3-1975 σε συνέχεια εγγράφου ΑΝ Φ. 103.11/8/75 από 11-3-1975. Η πρόταση του Γιαννόπουλου το 1972 που δεν είχε αποδώσει ήταν με ΔΔΜΝ/1ον ΕΓ/2 φ. 411/12/72 από 11-2-1972 σε συνέχεια αιτήματος του ΝΚ/ΔΔ 100/Χ/72 από 3-2-72. Οι τοποθετήσεις των ανδρών της χωροφυλακής στο ΝΚ το 1964 είχαν γίνει με αρχικό αίτημα του ΥΕΑ/ΓΕΝ Β3-ΙΙΙ 02259/42 από 28-5-1964 και υλοποίηση ΑΒΧ Δ/νσις ασφαλείας φ. 116/394/112α από 20-6-1972

[3] Συνέντευξη αντιπτέραρχου ε.α. Ν.ΣΤΑΠΠΑ (21-12-02) «*…Ο πατέρας μου,... διάβαζε ..., την Ακρόπολη και του λεω ΄΄Γερο, αν ψηφίσεις βασιλιά θα σου κόψω το επίδομα. ΄΄ Και γυρίζει και μου λέει ΄΄... εάν δεν διάβαζα την Ακρόπολη, εάν δεν τα είχα καλά με τον χωροφύλακα, θα μπορούσες εσύ να πας στη σχολή Ικάρων;..΄΄ το '74. Πήγαινε ο χωροφύλακας …… και ρώταγε για τα φρονήματα μου. Ήμουνα*

αρχές της δεκαετίας του 1980 λέει ο Στάππας, αλλά είναι μόνον μέχρι τότε; Αναφέρεται στον τομέα παρακολούθησης των στελεχών και της ενημέρωσης των αρμοδίων γραφείων πληροφοριών των ΕΔ. Στις διαδικασίες αλληλοενημέρωσης χρησιμοποιούνταν τα ειδικά έντυπα.

Τα έντυπα που εδώ χρησιμοποιούνται, βρέθηκαν χωρίς δυσκολία, παρ' ότι ο χαρακτηρισμός μερικών είναι ΄΄απόρρητον΄΄ και ΄΄άκρως απόρρητον΄΄. Το γεγονός πως έρχεται κάποτε η σειρά τους να αντικατασταθούν με άλλα διαφορετικής κλίμακας εμπιστευτικότητας, πετάει τα προηγούμενα στην αχρηστία και κανείς πλέον δεν ασχολείται μ' αυτά. Εάν δεν ακολουθήσει και η πολτοποίηση στις αδιάθετες παρτίδες, τότε εντοπίζονται άνετα. Η σπουδαιότητά τους δεν έγκειται στο βαθμό ασφαλείας, αλλά στο γεγονός πως όλα μαζί παρουσιάζουν μια εποχή, τη νοοτροπία, το σκεπτικό, τους φόβους των διαχειριστών της εξουσίας. Τα περισσότερα μάλιστα από τα συμπληρωμένα δείχνουν, την ΄΄κούραση΄΄ των χειριστών τους να επαναλαμβάνουν τα ίδια και τα ίδια για τους ίδιους ανθρώπους. Έτσι η χαλαρότητα των μηχανισμών από την επανάληψη, μείωσε και την προσοχή στα αδιαπέραστα τείχη των διαδικασιών. Εξηγείται έτσι πως, χωρίς να το θέλουν οι ΄΄υπεύθυνοι φύλακες΄΄, βρέθηκαν μερικοί στις ΕΔ, που σύμφωνα με τις ΄΄διατάξεις΄΄ δεν έπρεπε να είναι μέσα. Επί παραδείγματι δεν είναι λίγες οι σύζυγοι, που δεν κάλυπταν τις προϋποθέσεις προίκας ακόμα και φρονημάτων. Η συντριπτική πλειοψηφία όμως των στελεχών και των λοιπών επιλεγομένων κάθε κατηγορίας για τις ΕΔ, προέρχονταν από έναν και μόνο ΄΄ασφαλή΄΄ ιδεολογικό χώρο, αυτόν της καθαρόαιμης ΄΄εθνικόφρονος΄΄ παράταξης. Αυτό συμπεραίνεται από ανάγνωση των ερωτηματολογίων των εντύπων, που χρησιμοποιούνται μεταπολεμικά στις ΕΔ και μερικά από τα οποία βρίσκουμε στην παρούσα διατριβή.

Η σειρά με την οποία παρουσιάζονται τα έντυπα εδώ, είναι η ίδια, που ακολουθεί το στέλεχος των ΕΔ από την περίοδο που ετοιμάζεται να εισέλθει στην παραγωγική σχολή (εν προκειμένω στη Σχολή Ναυτικών Δοκίμων). Μέχρι την έξοδό του από το στράτευμα και την ΄΄επιβράβευσή του΄΄ με Δελτία, που αποδεικνύουν την ΄΄εθνικοφροσύνη΄΄, την καλή συμπεριφορά. Οι πιο ηλικιωμένοι θυμούνται, τι σήμαινε για την εύρεση εργασίας, να έχει ΄΄καλό χαρτί΄΄ ο απολυόμενος στρατιώτης.

Η σειρά παράθεσης των εντύπων δεν είναι πλήρης, ούτε αφορά το σύνολο ή μόνον ένα από τα τρία Όπλα των ΕΔ. Μια γρήγορη εξέτασή τους οδηγεί στη γενική διαπίστωση, πως πρόκειται για έντυπα που χρησιμοποιούνται από τις αρχές ασφαλείας των ΕΔ και τις αρχές ασφαλείας του κράτους, με σκοπό τη συγκέντρωση ή παρουσίαση πληροφοριών, που αφορούν τα στελέχη και τους κοντινούς τους συγγενείς. Έτσι έχουμε κατ' αρχήν τις πληροφορίες, για να εισέλθει κανείς στις στρατιωτικές σχολές. Μετά για να κάνει οικογένεια με ΄΄κατάλληλα΄΄ πρόσωπα. Στη συνέχεια τα έντυπα αξιολογήσεως, που αποτελούν λεπτομερέστατη ανάλυση και βαθμολογία πλήθους στοιχείων, που αφορούν το στέλεχος (ατομικά έγγραφα)[1]. Αργότερα τις πληροφορίες που θα δείχνουν πως είναι κατάλληλος, να του ανατεθούν καθήκοντα ΄΄ευαίσθητα΄΄, με τα οποία θα έχει πρόσβαση σε απόρρητα έγγραφα και υποθέσεις. Και τέλος έντυπα που δείχνουν πως τα στελέχη των ΕΔ, δεν παύουν να παρακολουθούνται σε όλη τη διάρκεια της υπηρεσίας τους στο στράτευμα.

Τα έντυπα και τα έγγραφα που επιλέχτηκαν (από όσα έγινε κατορθωτό να εντοπιστούν αλλά και όποια βρέθηκαν σε προσωπικά αρχεία) για να αξιοποιηθούν στην εργασία αυτή, παρουσιάζονται στη συνέχεια. [2]

Β2.- ΄΄ΔΕΛΤΙΟΝ ΔΙΑΓΩΓΗΣ΄΄ ΣΤΡΑΤΕΥΣΙΜΟΥ

(Από τον ΠΙΝΑΚΑ Ι το α/α 3, Έντυπο Κ0103)[1]

σμήναρχος ιπτάμενος στη 348 μοίρα τακτικής αναγνώρισης .... αυτά γινόντουσαν μέχρι και το 1980. ... έκανα μια συζήτηση στο καφενείο,...για το ρόλο του Ν.Α.Τ.Ο.,.... Μετά από μια εβδομάδα .... με πήρε τηλέφωνο ο αξιωματικός ασφαλείας ... Μέσα σε μια εβδομάδα είχε φτάσει η συζήτηση που έκανα στο καφενείο ...στο Γ.Ε.Α. ... στο 2ο γραφείο ...»

Η άποψη του αποστράτου αντιναυάρχου Α. ΓΚΙΟΚΕΖΑ (Αρχηγού ΣΤΟΛΟΥ μεταδικτατορικά) για το θέμα ελέγχου φρονημάτων από γραπτές απαντήσεις σε ερωτηματολόγιο στις 5-8-02, έχει ως εξής: «*…….Το σύστημα ελέγχου των κοινωνικών φρονημάτων, παρόλο ότι ποτέ δεν λειτούργησε αντικειμενικά, απλά γιατί βασιζόταν σε ανεξέλεγκτες πληροφορίες και αυθαιρεσίες τοπικών οργάνων της τάξεως, είχε σαν αποτέλεσμα να μην υπάρχουν στις ένοπλες δυνάμεις γενικά, ούτε πριν, ούτε μετά την 21η Απριλίου κομμουνιστές-αριστεροί. …*».

Καταθέτει ο πλοίαρχος ε.α. Ν. ΡΑΓΚΑΒΑΣ στη συνέντευξή του (16-10-02) πως για να μπει στη σχολή υπαξιωματικών του Πόρου, ζήτησε ο πατέρας του χαρτί κοινωνικών φρονημάτων. Έπρεπε λέει «*…να είσαι καθαρόαιμος, να μην έχεις παίξει σε καμία περιπέτεια, ούτε εσύ, εγώ ήμουν παιδάκι, ούτε οι γονείς σου, ούτε κανείς από όλο σου το σόι με το αριστερό κομμάτι...»* Και όταν το 1983 αναγγέλλεται από την κυβέρνηση, πως δεν θα γίνεται έλεγχος φακέλων για εισαγωγή στη στρατιωτική σχολή, απορεί ο Ραγκαβάς «*...κοίτα ρε, έτσι θα μπορεί να μπει οποιοσδήποτε, άρα λοιπόν θα μπει και ο κομμουνιστής!...».*

Από συνέντευξη υποστράτηγου ε.α. Φ.ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ (15-6-02) προκύπτει πως του είχαν ΄΄φτιάξει΄΄ φάκελο, επειδή ήταν οπαδός του ΠΑΣΟΚ. Αλλά μετά το 1981, πολλοί από τους αξιωματικούς άλλαξαν και έγιναν οπαδοί του κυβερνώντος κόμματος για ωφελιμιστικούς λόγους. Συμπληρώνει πως, ο διοικητής του τον απειλούσε, ότι η ΚΥΠ θα ασχοληθεί μαζί του, μαθαίνοντας πως τραγουδάει Θεοδωράκη. Επίσης πως όλοι οι αριστερής οικογένειας στρατιώτες είχαν φάκελο με χαρακτηρισμούς φρονημάτων. Αναφέρει και την περίπτωση διοικητή τάγματος στη Ρόδο στις εκλογές του 1977, που έδειχνε τα ψηφοδέλτια των κομμάτων στους στρατευσίμους, λέγοντάς τους πως μόνον μέχρι το Μαύρο της Ένωσης Κέντρου μπορούσαν να ψηφίσουν. Παρακολουθούσαν τον ίδιο και τί εφημερίδα διαβάζει στη μεταπολίτευση. Λέει ο Αναστασίου: «*...έπαιρνα την εφημερίδα από το περίπτερο και δεν την έκρυβα, το 1977....ρίχνω τα σκουπίδια στο κάδο απορριμμάτων έξω.... πήγαινε και έσκιζε τη σακούλα για να δει την εφημερίδα. Στις εκλογές του '77...»*

[1] ΄΄Περί του Τρόπου Τηρήσεως των Ατομικών Εγγράφων των Μονίμων Αξιωματικών΄΄ μας δίνει καλή εικόνα η Παγία Διαταγή 4-3/1970 ΓΕΕΘΑ/1η ΜΕΟ η οποία εξετάζεται σε άλλο σημείο.

[2] Βλ. παράρτημα Γ όπου παρατίθενται φωτοτυπημένα όλα τα έντυπα, με την ίδια σειρά που παρουσιάζονται εδώ.

Είναι ΄΄απόρρητον΄΄, και αρχικά συντάσσεται από αστυνομική αρχή, πριν ο περιγραφόμενος καταταγεί στις ΕΔ για εκπλήρωση θητείας ή και για σχολές αξιωματικών και υπαξιωματικών (βλέπε ερώτημα α/α 5 του εντύπου). Συμπληρώνεται και από στρατιωτικές αρχές όπου υπηρέτησε, για τη διαγωγή που επέδειξε. Τέλος συμπληρώνεται εφ' όσον είχε επιλεγεί «*…διά χειρισμόν ΑΠ, ΕΜΠ, Περιορισμένης Χρήσεως ή Αδιαβαθμήτου υλικού*» (βλέπε παρατήρηση σελ. 3 του εντύπου). Υπάρχει επίσης πρόβλεψη για καταχώρηση ΄΄πληροφοριών΄΄ στο τέλος του εντύπου, μη διευκρινίζοντας ποιας κατηγορίας. Εκείνες που κινούν το ενδιαφέρον από τις ερωτήσεις, που καλείται να απαντήσει η αστυνομική αρχή (του τόπου καταγωγής του προφανώς), είναι και οι αφορούσες την οικονομική του κατάσταση. Προφανώς για να χρησιμοποιηθεί ανάλογα σε θέσεις, που η οικονομική ανέχεια θα ήταν στοιχείο αποτρεπτικό. Σε συνδυασμό με αδύνατο χαρακτήρα π.χ. για υψηλή διαβάθμιση, αλλά και εάν «*ρέπει εις κακάς έξεις...ποιείται χρήσιν ναρκωτικών ή ηδονιστικών ουσιών…υπάρχουν πρόσωπα επηρεάζοντα τον υποψήφιον…είναι ή υπήρξεν μέλος θρησκευτικής τινός αιρέσεως…».* Υπάρχει επί πλέον διευκρίνιση πως, στο ερώτημα περί θρησκεύματος θα σημειώνεται ο μουσουλμάνος ή μουσουλμάνος-Πομάκος, ή αιρετικός, όχι όμως και ο εβραίος ή ο χριστιανός-καθολικός ή προτεστάντης, ούτε ο άθρησκος.[2]

Εκτιμάται πως το έντυπο προορίζεται (εκτός από την προφανή αξιοποίησή του για πληροφόρηση των αρμοδίων των ΕΔ) και για τον φάκελο του στις υπηρεσίες ασφάλειας (αστυνομικές, ΚΥΠ, ΓΔΕΑ). Η διαγωγή του στρατευσίμου κατά τον χρόνο στρατεύσεως, δεν ήταν στοιχείο απόρρητο για τις υπηρεσίες ΄΄προστασίας και ασφάλειας΄΄ του κράτους. Αντίθετα, όπως διαπιστώνουμε, αυτές οι υπηρεσίες ήταν και είναι οι καλύτερα ενημερωμένες για τον οποιονδήποτε, και από αυτές αντλούσαν όλες οι άλλες τα στοιχεία, που τους ήταν απαραίτητα. Επομένως όλοι όφειλαν να τις ενημερώνουν κατάλληλα. Το ΄΄Δελτίον Ποιού΄΄ πιθανότατα κατέληγε εκεί απ' όπου ξεκινούσε μετά την θητεία του καθ' ενός. Δηλαδή στην αστυνομική αρχή του τόπου καταγωγής και διαμονής του. Η συνεργασία υπηρεσιών ασφαλείας του κράτους και των ΕΔ είναι στενή και συνεχής. Οι ΕΔ δεν μπορούν να λειτουργήσουν στον τομέα επιλογής στελεχών και λοιπού προσωπικού για ΄΄ευαίσθητες΄΄ θέσεις, εάν δεν έχουν τις απαραίτητες πληροφορίες από την ασφάλεια. Και αυτές τις πληροφορίες τις εξασφαλίζουν τα δεύτερα επιτελικά γραφεία των τριών κλάδων. Τον τρόπο λειτουργίας τους βλέπουμε, μέσα από τα έγγραφα που εδώ παρουσιάζονται, αλλά και μια μικρή ιδέα δίνουν συνοπτικά στις συνεντεύξεις τους οι αντιστράτηγος ε.α. Μ. Βαρδάνης και αντιναύαρχος ε.α. Κ. Δημητριάδης[3].

Β3.- [4] ΄΄ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ΄΄

(α/α 21, 22, 23 και 24. Έντυπα Κ.0107, Κ.0107/2ΕΓ, Κ.0107 και Κ.0114/2 ΕΓ)

Το πρώτο από αυτά τα τέσσερα έντυπα (το Κ.0107) ίσχυε πιθανότατα μέχρι το 1967. Και τούτο επειδή οι διαφορές του με το επόμενο Κ.0107/2ΕΓ, που το αντικατέστησε (εκτός από τα σχετικά με την ΄΄επανάσταση΄΄, που επίσης σημειώνονται) είναι οι ακόλουθες, που έχουν και σημαντικό ενδιαφέρον:

- Στην ερώτηση (α/α 1) εάν ανήκει σε καμία οργάνωση, το δεύτερο έντυπο προσθέτει διευκρινιστικά «*...Εθνικήν- Κομμουνιστικήν- Κεντροαριστεράν- Αντεπαναστατικήν- Θρησκευτικήν- Εργατικήν- Αθλητικήν ή άλλην;»*
- Προστέθηκε ερώτηση α/α 3 εάν υπηρέτησε, πότε κ.λ.π. στα ΤΕΑ (Τάγματα Εθνικής Ασφαλείας). [5]

---

[1]Από τον ΠΙΝΑΚΑ Ι τα α/α 1 και 2, που κανονικά προηγούνται των άλλων λόγω αντικειμένου, είναι τα έντυπα Ε24α και Κ.0105/2ΕΓ και αναλύονται στο κεφάλαιο για την ΣΝΔ. Ο τίτλος τους είναι ΄΄ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΦΡΟΝΗΜΑΤΩΝ΄΄.

[2] Η χώρα μας έχει κατ' επανάληψιν κατηγορηθεί από διεθνείς οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων (ακόμα και από υπηρεσίες των ΗΠΑ στις ετήσιες εκθέσεις τους) για σκληρή μεταχείριση και καταπάτηση δικαιωμάτων αλλόθρησκων και ατόμων, που αρνούνται για λόγους συνείδησης να φέρουν όπλα. Ειδικά στην μετεμφυλιακή περίοδο μέχρι και πρόσφατα δεν ήταν κατανοητό μέσα στις ΕΔ, πως είναι δυνατόν να αρνείται κάποιος να υπηρετήσει ένοπλος τη θητεία του. Τα στρατιωτικά δικαστήρια ήταν αμείλικτα στις ποινές τους. Τα στελέχη στην πλειοψηφία τους εκφράζουν την οργή τους, οσάκις ακούν για άρνηση εκτέλεσης θητείας για ΄΄λόγους συνείδησης΄΄. Η παρεχόμενη ΄΄κουλτούρα΄΄ δεν κάνει δεκτή μια άλλη συνείδηση/ άποψη ενός, που δεν χρησιμοποιεί όπλα για να συμμετάσχει στις όποιες αποστολές των ΕΔ.

[3] Βλέπε συνέντευξη αντιστράτηγου ε.α. Μ. ΒΑΡΔΑΝΗ (7-7 ΚΑΙ 29-11-02) όπου στο ερώτημα για το 2ο ΕΓ του ΣΞ απαντά κατ' αρχήν για την ύπαρξη τέτοιων γραφείων των μικρών και μεγάλων μονάδων και τέλος του ΓΕΣ. Πως αποστολή του 2ου ΕΓ είναι η ασφάλεια προσωπικού και υλικού. Στο ερώτημα δε έναντι ποιου χρειάζεται η ασφάλεια, απαντά «*...Δεν έχει έναντι. Η ασφάλεια αορίστως της μονάδας. Εκεί τώρα το ΄΄ασφάλεια΄΄ το προσδιόριζαν καταρχήν από κομμουνιστές, δολιοφθορείς κομουνιστές. Αυτοί ήταν το βασικό……»*

Ο αντιναύαρχος ε.α. Κ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ (23-01-02) διευκρινίζει πως, δεν ήταν τυχαίοι οι αξιωματικοί, που τοποθετούνταν στα γραφεία Α2. Γινόταν επιλογή και ενώ έτυχε να παραλάβει ο ίδιος στο ΝΚ και το γραφείο αυτό, λόγω παραλαβής των καθηκόντων Ειδικού Επιτελούς *«.., την δεύτερη εβδομάδα μου το αφαιρέσανε και το δώσανε σε έναν άσχετο, που είχαν περισσότερη εμπιστοσύνη σ' αυτόν…».*

[4] Τα έντυπα υποδείγματα άδειας γάμου (α/α 4 μέχρι και 11 του πίνακα εντύπων) αναλύονται στο κεφάλαιο Β21, περί γάμου στρατιωτικών. Επίσης τα έντυπα αξιολογήσεως/ βαθμολογίας προσωπικού (α/α 12 μέχρι και 20) αφορούν Φύλλα Ποιότητος, Εκθέσεις Ικανότητος, Έκθεση Αξιολόγησης και Σημείωμα Απόδοσης αξιωματικών, ανθυπασπιστών, υπαξιωματικών αλλά και προτάκτων και εθελοντών και εξετάζονται στα αντίστοιχα κεφάλαια.

[5] Τα ΤΕΑ τα ονομάζει Τάγματα Εθνικής Ασφαλείας ο ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ ο.π. σ.599. Στον Κανονισμό Συντμήσεων ΕΔ (αριθ.073.1/135/007 Σεπ.1995) ως ΤΕΑ καλούνται τα Τάγματα Εθνοφυλακής –Αστυνομίας ενώ ως Τάγματα Εθνοφυλακής γράφονται σε αρκτικόλεξο τα ΤΕΘ. Ο ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ στο ίδιο υποσημείωση 178 στη σ.599 σημειώνει πως τα ΤΕΑ δημιουργήθηκαν το 1951 με το νόμο 1707/23-5-1951 και αντικατέστησαν τα Σώματα «*...που είχαν δημιουργηθεί κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου στις ΄΄εκκαθαρισθείσες΄΄ από το στρατό περιοχές, κι αυτά με τα αρχικά ΜΑΥ και ΜΑΔ...»* Υπηρετούσαν έφεδροι (περίπου 50.000 στο τέλος του 1947) με στελέχωση

- Την ερώτηση, εάν θανατώθηκε κανείς από την οικογένειά του, το δεύτερο έντυπο την πλαταίνει ζητώντας να συμπληρωθεί, εάν η εκτέλεση πραγματοποιήθηκε από τους *«...κομμουνιστάς ή τους Γερμανοϊταλούς ή Βουλγάρους ή από τα Τάγματα Ασφαλείας ή από τον Εθνικός Στρατόν;»*
- Η δικτατορία ρωτάει πρόσθετα, εάν συγγενής του πήγε με τη θέλησή του ή με τη βία στο ΄΄Παραπέτασμα΄΄.
- Έχει προστεθεί ερώτημα (α/α 9) εάν «*...επεβάλλετο η πραγματοποίησις της Επαναστάσεως της 21ης Απριλίου 67 και διατί;*»
- όπως και το α/α 10 σχετικά με τον κομμουνισμό, τις επιδιώξεις του και την εκπροσώπησή του στην Ελλάδα.
- Επίσης το α/α 16 με το οποίο καλείται να απαντήσει εάν είναι αφοσιωμένος στις αρχές της ΄΄επαναστάσεως΄΄ *«... εάν έχει τυχόν αμφιβολίας δι' αυτάς και που οφείλονται αύται...΄΄.*
- Σοβαρή αλλαγή επέρχεται και στο ερώτημα, εάν θα πολεμήσει κατά οργανώσεων, που αποβλέπουν στην ανατροπή κ.λ.π. Και μάλιστα δεν πολεμάει οποιοσδήποτε, αλλά η ΄΄Πατρίδα΄΄, η οποία είναι ο εμπόλεμος και στα δύο έντυπα πριν και κατά τη δικτατορία. Στο μεταπολιτευτικό έντυπο διατηρείται η ερώτηση αλλά κάπως πιο σύνθετη. Σίγουρα διατυπωμένη έξυπνα, και στο έντυπο αυτό δεν πολεμάει η Πατρίδα, ούτε κατά του κομμουνισμού. Καταδικάζονται όμως οι οργανώσεις και παρατάξεις, που θέλουν βίαιη ανατροπή του Συνταγματικού Πολιτεύματος και υπεράσπισή του (ερώτηση α/α 2 στο έντυπο α/α 23).
- Η δικτατορία ενδιαφέρεται μόνον για την ανατροπή από τον κομμουνισμό *«...εσωτερικόν ή εξωτερικόν...»* και τη δέσμευση του υπευθύνως δηλούντος, πως θα πολεμήσει εναντίον του. Ένοπλη αντίσταση κατά οργανώσεως ακροδεξιάς, φασιστικής αλλά και άλλης δυνάμεως δεν προβλέπεται από τον συντάκτη αυτού του εντύπου. Οι ίδιοι οι συντάκτες του εντύπου κατέλυσαν ενόπλως το 1967 ΄΄*...το Συνταγματικόν Πολίτευμα της Χώρας...*΄΄. Παρουσιάζει ενδιαφέρον πώς δε δεσμεύουν τον υπογράφοντα το έντυπο, να μην στραφεί και αυτός ενόπλως εναντίον τους. Το προ της δικτατορίας έντυπο ερωτά, εάν θα πολεμήσει για προστασία του πολιτεύματος. Ενώ της χούντας ερωτά, εάν θα πολεμήσει εναντίον του κομμουνισμού. Η διαφορά είναι μεγάλη. Το Συνταγματικό Πολίτευμα έχει ήδη καταλυθεί ενόπλως, επειδή ΄΄κινδύνευε΄΄ από τον κομμουνισμό δήθεν. Επομένως δεν χρειάζεται να πολεμήσει κανείς γι' αυτό, ενώ εναντίον του κομμουνισμού θα χρειάζεται πάντα ο πόλεμος. Πάντως θα αναρωτήθηκαν και οι ίδιοι πώς να διατυπώσουν αυτήν την ερώτηση. Σίγουρα δεν αναρωτήθηκαν, εάν θα θεωρηθούν μειωμένης αντιλήψεως από τον τρόπο σύνταξης των ερωτήσεων.
- Έχουν προστεθεί στοιχεία στις ερωτήσεις, που αφορούν την εθνική ασφάλεια και την ανάμειξή του σε ζητήματα πίστης προς την Πατρίδα, συμμετοχή σε κοινωνικές και πολιτικές εκδηλώσεις, σε τι έντυπα και εφημερίδες ήταν συνδρομητής. Επίσης να αναφέρει με πλήρη στοιχεία, σε ποιους εργοδότες δούλευε πριν τη στράτευσή του.

Το αυτοβιογραφικό σημείωμα συμπληρώνεται, από εκείνον τον οποίον αφορά, και υπογράφεται ως υπεύθυνη δήλωση. Πιθανόν αφορά όλους τους στρατευσίμους, οπότε προκύπτουν για όλους τους άρρενες Έλληνες δηλώσεις νομιμοφροσύνης, αποκήρυξης του κομμουνισμού…. Στη διάρκεια της δικτατορίας, εκτός απ' αυτά έχουμε και δηλώσεις πίστης στην ΄΄επανάσταση΄΄. Διαφαίνεται πως το έντυπο συμπλήρωναν και υπέγραφαν εκείνοι, που προορίζονταν για βαθμοφόροι. Αλλά και όποιοι προορίζονταν για χαρακτηρισμό τέτοιον, που χρειάζεται να βλέπει έγγραφα απόρρητα και μεγαλύτερης διαβάθμισης. Το πλήθος και κυρίως το περιεχόμενο των ερωτήσεων δεν αφήνει περιθώρια στον υπογράφοντα, να κρατήσει για τον εαυτό του τίποτα που να αφορά τη ζωή του, τις ιδέες του, τις δραστηριότητές του νόμιμες ή παράνομες, αλλά και τις προθέσεις του για το μέλλον. Επίσης καλείται να δηλώσει με σαφήνεια εάν:

- ανήκε σε οργάνωση, πότε, ποια, σκοπούς (ερώτηση α/α 1και 2),
- μέλος της οικογένειάς του ή της συζύγου του ανήκει σε οργάνωση,
- ποιος, που, πότε, γιατί, καταδικάσθηκε ο ίδιος ή μέλος της οικογένειας κ.λ.π. (ερώτηση α/α 3, 4, 5),
- πήγε ή μένει στο εξωτερικό και πότε, που, γιατί, πως (α/α 10),
- έδωσε και σε ποια οργάνωση χρήματα (α/α 11),
- θα πολεμήσει στο πλευρό εκείνων των οργανώσεων, εναντίον των οποίων θα πολεμήσει η Πατρίδα, επειδή θα προσπαθήσουν να ανατρέψουν το πολίτευμά της με βίαια μέσα (α/α 9δ) και εάν οι θρησκευτικές του πεποιθήσεις, δεν του επιτρέπουν, να χρησιμοποιήσει όπλο για να προστατεύσει στο πλευρό της Πατρίδας το πολίτευμα,
- καταδικάζει «*...οιανδήποτε οργάνωσιν ή παράταξιν ή θεωρίαν επιδιώκουσαν την διά βιαίων μέσων ανατροπήν του Συνταγματικού Πολιτεύματος της Χώρας...*» (βλέπε ερώτηση α/α 8),
- χρησιμοποίησε και ποιο, ψευδώνυμο, γιατί και πότε (α/α 14).

μονίμων αξιωματικών του στρατού. Αναφέρει συνοπτικά τις δραστηριότητές τους με βασικό άξονα τις πιέσεις στους ΄΄μη εθνικόφρονες΄΄ πολίτες.

Τα δύο πρώτα έντυπα (με αρκετές διαφορές μεταξύ τους) κινούνται στον ίδιο άξονα, που θέλει τον υπογράφοντα, να αποκαλύπτει τα πάντα και να δεσμεύεται ενυπογράφως για όλα εκείνα, που ενδιαφέρουν την προστασία του πολιτεύματος, της ΄΄επαναστάσεως΄΄ ….

Η μεταπολίτευση, με το τρίτο έντυπο (α/α 23) θέλει τις πληροφορίες για όλους τους τόπους διαμονής από γεννήσεως, (είναι εύκολο να αντλήσει με τα κατάλληλα έντυπα, ότι στοιχεία θέλει, από τις αντίστοιχες αρχές ασφαλείας), όπως και στοιχεία της οικογένειάς του δικής του και πατρικής. Ζητάει εάν δικάστηκε ποτέ, εάν καταδικάζει τις οργανώσεις που αποβλέπουν στην βίαιη ανατροπή του πολιτεύματος, εάν πήγε στο εξωτερικό και που, πότε, γιατί και εάν χρησιμοποίησε ψευδώνυμο, ποιο, πότε και γιατί. Όλα τα υπόλοιπα των προηγουμένων εντύπων έχουν αφαιρεθεί, και από αυτήν την άποψη είναι πολύ ΄΄αδυνατισμένο΄΄ συγκριτικά.

Το τέταρτο έντυπο (α/α 24 ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΕΛΕΓΧΟΥ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ Κ. 0104/2 ΕΓ) δεν περιέχει πολλές ερωτήσεις. Αρκείται να ζητήσει πληροφορίες για χρέη, για παραβιάσεις του νόμου και καταδίκες και για συμμετοχή *«...εις ΚΚΕ, Συμμοριτισμόν, χιλιασμόν...»* και αυτά είναι όλα. Εκτός βέβαια από τα στοιχεία κατοικίας και επαγγέλματα από του 1940 και μετά. Καθώς και τα αφορούντα αδελφούς, αδελφές και γυναικάδελφους (ονόματα, ηλικία, επάγγελμα, τόπο διαμονής). Το έντυπο αυτό χρησιμοποιείται μάλλον για συμπλήρωσή του από όσους έρχονται σε οικονομική επαφή με τις ΕΔ, όπως όποιοι συμμετέχουν σε διαγωνισμούς προμηθειών, αναθέσεως εργασιών, εργολαβιών... Θα ήταν σοβαρή ΄΄παράληψη΄΄ να αφήσουν (εκτός των απαραδέκτων για ποινικά αδικήματα) τους κομμουνιστές, ΄΄συμμορίτες΄΄ και χιλιαστές, να έχουν δοσοληψίες οικονομικής μορφής με έναν τέτοιο χώρο όπως ο ευαίσθητος αλλά και χρηματοβόρος χώρος των ΕΔ. Δεν είναι μόνον ΄΄η ασφάλεια΄΄ των ΕΔ που τους ενδιαφέρει. Αλλά και το ποιος θα ωφελείται οικονομικά από την άμυνα και τα μεγάλα κονδύλια που καταναλίσκει (προμηθευτές, εργολάβοι, συνεργεία, κατασκευαστές ….). [1]

Η υπερβολή (και ενίοτε το γελοίο)των εντύπων, δε μειώνει τη σοβαρότητα αυτών των διαδικασιών. Που θέλουν το νέο Έλληνα αλλά και τα στελέχη των ΕΔ, να ξευτελίζονται συμπληρώνοντας σε τέτοιες ερωτήσεις, απαντήσεις υποχρεωτικού περιεχομένου (δεν εξαιρείται και το α/α 24 που είναι βιογραφικό σημείωμα για προμηθευτές, εργολάβους κ.λ.π.). Και υπογράφοντας στο τέλος να δεσμεύεται, όχι τυπικά αλλά ηθικά και συνειδησιακά. Προσβάλλοντας ο ίδιος τον εαυτό του, αφού είναι βέβαιο πως, αρκετοί δεν θα συμφωνούσαν να υποστούν τέτοιον εξευτελισμό. Έστω και αν σε όλα οι θέσεις τους μπορεί να ήταν με το μέρος του ΄΄κοινωνικού καθεστώτος, του κράτους, της ασφάλειας των ΕΔ, ακόμα και της επανάστασης΄΄. Τα αυτοβιογραφικά σημειώματα, ανάλογα με την εποχή που ίσχυαν τα έντυπα, πρέπει να τα υπέγραφαν και όποιοι αναλάμβαναν καθήκοντα αξιωματικών ασφαλείας, πληροφοριών και ΑΓΕΠ (Αξιωματικών Γραφείου Ελέγχου Προσωπικού). Από τις περιπτώσεις Πατσίλια και Αντωνιάδη αλλά και άλλων (περιγράφονται παρακάτω), συμπεραίνεται πως, και άλλοι δε θα είχαν καμία σχέση ούτε με τη δικτατορία, ούτε με ΄΄πονηρές΄΄ υπηρεσίες ασφάλειας όπως το Α2, η ΚΥΠ, η ΓΔΕΑ. Αυτό σημαίνει πως η διαδικασία των ΄΄αυτοβιογραφικών σημειωμάτων΄΄, όπως και τα καθήκοντα και τα αναγκαία έντυπα για ΓΔΕΑ, είχαν περιέλθει σε κατάσταση ρουτίνας. Κάτι που πιθανότατα ήταν και σκοπός των κρατούντων. Ωστε, να μην έχουν αντιδράσεις στη συμπλήρωση των προσβλητικών ερωτήσεων, αλλά και στην τήρηση των προβλεπομένων αναφορών ασφαλείας και των άλλων, που ήταν περιοδικές. Η δουλειά τους γινόταν και τους

---

[1] Το γεγονός πως τα φρονήματα, η διαγωγή κ.λ.π. των προμηθευτών των ΕΔ εξετάζονταν από τις υπηρεσίες ασφαλείας αποδεικνύεται και με μια σειρά εγγράφων ως εξής:

-ΑΝ/2^{ον} ΕΓ/1^{α} Φ 121.3/35/73 από 29/6/74 με το οποίο ο Π. Νικολόπουλος Δ/ντής του 2^{ου} Γραφείου και με Θέμα του εγγράφου « *Φρονήματα προμηθευτών Στρατιωτικής Υπηρεσίας*» παρακαλεί την ΚΥΠ «*…όπως τύχωμεν πληροφοριών το ταχύτερον δυνατόν περί της διαγωγής του ….καθώς και του οικογενειακού του περιβάλλοντος κατά την διάρκειαν της παραμονής του εις Σαγκάη Κίνας…από 1940-1946 και εις Ηόγκ Κογκ Κίνα εις ….»*.Τα στοιχεία είναι γραμμένα σε πολυγραφημένο έντυπο (όχι όμως επίσημο, δηλαδή όχι τυποποιημένο με αριθμό δικό του και έκδοση τυπογραφείου) που χρησιμοποιείται και στις επόμενες περιπτώσεις.

-ΑΝ/2^{ον} ΕΓ/1^{α} Φ 121.3/32/74 από 15 Ιουνίου 1974 και ο Νικολόπουλος παρακαλεί το ΑΣ/2^{ον} ΕΓ να του γνωρίσει στοιχεία για τον στρατηγό Φιλιππίδη Άγγελο του Βασιλείου και της Φλωρεντίας, «*...γεννηθέντος εις Καισάρειαν το 1913, δεδομένου ότι ούτος ως αντιπρόσωπος της επιχειρήσεως υπό την επωνυμίαν ΄΄ΑΚΤΙΝΑ΄΄ υπέβαλλεν αίτησιν συμμετοχής εις προμηθευτικούς διαγωνισμούς Π. Ναυτικού*». Το έγγραφο αυτό δεν είναι σε πολυγραφημένο έντυπο, όπως τα άλλα δύο, ούτε με τυποποιημένο το Θέμα, όπου εν προκειμένω υπάρχει η «*Αίτησις Παροχής Στοιχείων*». Εδώ όμως έχουμε στρατηγό για προμηθευτή, και έτσι το έγγραφο υποβάλλεται στο Αρχηγείο Στρατού και όχι στην ΚΥΠ όπως τα άλλα δύο. Να διευκρινίσουμε *πως,* στην εργασία δεν θα παραλείπονται τα ονόματα στρατιωτικών στελεχών, ενώ θα αποφεύγεται η αναγραφή ιδιωτών και στρατευσίμων, εκτός εάν πρόκειται για κραυγαλέες περιπτώσεις, όπου επιβάλλεται η παράθεση στοιχείων.

-ΑΝ/2^{ον} ΕΓ/1^{α} Φ. 121.3/46/74 από 25-11-74 το οποίο υπογράφει ο αντιπλοίαρχος Ν. Σοφράς πλέον (έχουμε μεταπολίτευση και αντικαταστάθηκε ο αντιπλοίαρχος Π. Νικολόπουλος, αλλά οι διαδικασίες πληροφοριών και ελέγχου συνεχίζονται). Με το ίδιο πολυγραφημένο έντυπο και θέμα πλέον *«Φρονήματα Πολιτικών Υπαλλήλων Στρατιωτικών Υπηρεσιών»* ζητάει πληροφορίες για τον … κάτοικο του Ισραήλ από 1940-1952 και ο οποίος *«...επιθυμεί όπως καταστή προμηθευτής ΠΝ»*. Εδώ ο Σοφράς παρέλειψε να διαγράψει το ΄΄πολιτικών υπαλλήλων΄΄ από το έντυπο. Όπως με το προηγούμενο έπραξε ορθώς ο Νικολόπουλος γράφοντας στο Θέμα μόνο το ΄΄Προμηθευτών΄΄. Παρατηρούμε από την αρίθμηση του Φ (δηλαδή του Φακέλου) του πρώτου εγγράφου για τον κάτοικο της Κίνας, πως ο Νικολόπουλος μέχρι 29 Ιουνίου 1973, έχει εκδώσει τριάντα πέντε (35) τέτοια έγγραφα. Για την επόμενη χρονιά (το 1974 είναι χρόνος μεγάλων γεγονότων με το Κυπριακό και τη μεταπολίτευση) η ροή των εγγράφων αυτών δεν ταράζεται. Και στις 25-11-1974 ο ίδιος φάκελος περιλαμβάνει σαράντα εξ (46) τέτοια έγγραφα από την αρχή του ίδιου χρόνου. Ο Νικολόπουλος υπέγραφε τα έγγραφα αυτά στο τέλος της δικτατορίας και ο Σοφράς τα ίδια ακριβώς για καιρό στην αρχή της μεταπολίτευσης (που ασυγκίνητος συνέχισε τις ίδιες διαδικασίες πληροφοριών, αφού προκύπτει πως, κανείς δεν τάραξε τη μεθοδολογία αυτή, μέσα στην ευφορία της αλλαγής. Και περισσότερο δεν την επηρέασε ο ίδιος ως όφειλε).

αρκούσε αυτό, έστω και εάν οι χειριστές δεν ήταν δικοί τους πάντοτε. Ο Αντωνιάδης και όχι μόνον αυτός, είναι μια καλή απόδειξη για την επισήμανση.

Όσο για τα βιογραφικά σημειώματα α/α 24, η ύπαρξη τέτοιου εντύπου αλλά περισσότερο η διαδικασία ελέγχου ακόμα και των τέως στρατιωτικών, που επιδιώκουν συνεργασία οικονομικής μορφής με τις ΕΔ, δείχνει έναν μηχανισμό μόνιμα σε συναγερμό και χωρίς εμπιστοσύνη σε κανέναν. Αυτός ο στρατηγός, που στην αποστρατεία του σκέφτηκε να εμπλακεί σε εταιρία προμηθειών του ΠΝ, είναι σίγουρο πως, μέχρις εκείνη τη στιγμή και από τη στιγμή της ένταξής του στο στρατό, είχε ελεγχθεί πολλές φορές για τα ίδια ακριβώς στοιχεία. Το γεγονός της ιδιότητάς του όμως, δεν τον απάλλαξε σε κανέναν από τους ίδιους ελέγχους. Οι περιπτώσεις που ο άνθρωπος αυτός (και κάθε στέλεχος των ΕΔ στις ανάλογες περιπτώσεις) υπέστη τον ίδιο ακριβώς έλεγχο, είναι οι ακόλουθες:

- Ως υποψήφιος της ΣΣΕ, ή της αντίστοιχης παραγωγικής σχολής, εάν ξεκίνησε ως υπαξιωματικός,
- Για να παραλάβει καθήκοντα αξιωματικού ασφαλείας και πληροφοριών,
- Για να τοποθετηθεί στην ΚΥΠ, εάν προοριζόταν για εκεί,
- Για να παραλάβει καθήκοντα 2ου Επιτελικού Γραφείου σε οποιαδήποτε μονάδα ή επιτελείο,
- Για να περιληφθεί σε ΄΄άγημα ασφαλείας΄΄,
- Για να καλύψει θέση υπεύθυνου αποθηκών πυρομαχικών, οπλισμού κ.λ.π.,
- Για να τοποθετηθεί σε οποιαδήποτε θέση, που διακινούνται έγγραφα για θέματα κατηγορίας διαβαθμισμένης από απόρρητα και πάνω,
- Για να διαπιστωθεί, εάν έχει προκύψει κάτι άλλο στα μεσοδιαστήματα των περιοδικών ελέγχων (εάν υποτεθεί πως σε κάποια στιγμή διαπιστώθηκε ότι είναι ΄΄αντιφρονών΄΄ ή ΄΄αντεθνικώς δρων΄΄),
- Στην αποστρατεία του εφ' όσον (όπως και έγινε) ζήτησε συμμετοχή του σε διαδικασίες προμηθειών (διαγωνισμούς κ.λ.π.)του στρατεύματος.

Β4.- ΄΄ΑΙΤΗΣΙΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ΄΄

(α/α 25. Έντυπο Ε.24)

Το έντυπο αυτό, όπως μαθαίνουμε από το ίδιο χρησιμοποιείται αποκλειστικά από το 2ο Επιτελικό Γραφείο του ΑΝ και από τους ΑΓΕΠ, ενώ σαφώς ορίζει, πως απαγορεύεται η διάθεσή του σε άλλες υπηρεσίες. Στέλνεται ως αίτηση στην αρμόδια αστυνομική αρχή, η οποία αφού το συμπληρώσει, το επιστρέφει πάντοτε στο ίδιο γραφείο, που το διαβιβάζει στην υπηρεσία, που ζήτησε τις πληροφορίες[1]. Από ότι το ίδιο αναγράφει, αλλά και από τις έντυπες ερωτήσεις που περιέχει, γίνεται αντιληπτό πως αφορά πληροφορίες περί μονίμου, εφέδρου, στρατευσίμου, πολιτικού προσωπικού κ.λ.π. Δηλαδή για οποιονδήποτε υπηρετεί ή συναλλάσσεται με το ΠΝ. Οι ερωτήσεις που περιέχει είναι οι ίδιες με τις αντίστοιχες, που περιλαμβάνονται στο έντυπο α/α 1(πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων για υποψήφιους της ΣΝΔ) αλλά και στα α/α 2 και 3 με μικρές παραλλαγές. Όλες αφορούν (εκτός των τυπικών) συμμετοχή σε αντεθνικές κ.λ.π. οργανώσεις, στις ιδέες, στον κομμουνισμό, τις έξεις του ίδιου και της οικογένειάς του. [2] Αυτό το έντυπο ίσχυε προδικτατορικά, όπως εύκολα διαπιστώνεται, αφού απουσιάζουν οι οικείες για τη διάρκεια της δικτατορίας ερωτήσεις περί ΄΄επαναστάσεως΄΄. Η χρησιμοποίηση του συμπληρωμένου εντύπου από τους ΑΓΕΠ, είναι ανάλογη με το ποιον και τι αφορά. Τα καθήκοντα των ΑΓΕΠ προσδιορίζονται γενικά στο οικείο κεφάλαιο και στις Διατάξεις του ΠΝ, που όμως δεν τα περιγράφει, παραπέμποντας σε ΄΄ειδικές διαταγές΄΄, που δεν εντοπίσθηκαν. Επομένως και οι πληροφορίες των εντύπων μόνον με εικασίες μπορούμε να προύμε πώς αξιοποιούνται. Οπωσδήποτε για ανάληψη ειδικών και ευαίσθητων καθηκόντων, όπως οι βοηθοί του ΑΓΕΠ, οι αποθηκάριοι οπλισμού και πυρομαχικών, τα μέλη των αγημάτων ασφαλείας, οι τοποθετούμενοι σε άλλες υπηρεσίες ασφαλείας (2ο ΕΓ, ΚΥΠ, Κρυπτο[3], …). Και γενικά όπου το σύστημα προστασίας των ΕΔ ήθελε να μην υπηρετούν κομμουνιστές και άλλες κατηγορίες ανεπιθύμητων. Όπως γίνεται σταδιακά αντιληπτό, βρισκόμαστε με τις διαδικασίες αυτές, στο προχωρημένο και προτελευταίο στάδιο διαμόρφωσης και συντήρησης μηχανισμών και δομών, προσεκτικά επιλεγμένων μέσα στις ΕΔ. Για αυτοπροστασία τους από ανεπιθύμητες παρεισφρήσεις ΄΄επικίνδυνων΄΄ αλλά και ΄΄ακατάλληλων΄΄ για τέτοια καθήκοντα ατόμων. Το τελευταίο στάδιο θα είναι εκείνο της καταστολής, της δίωξης, τιμωρίας, αποβολής όποιων και με οποιονδήποτε τρόπο εισέδυσαν στους μηχανισμούς αυτούς. Και ακόμα χειρότερα, όποιων τόλμησαν να

[1] Βλέπε τις οδηγίες στα πλάγια της 1ης και 2ης σελίδας του α/α 25 εντύπου στο Παράρτημα Γ.

[2] Από τη δεύτερη σελίδα του εντύπου λείπει η αρίθμηση των ερωτήσεων (απρόσεκτη φωτοτύπηση μάλλον) αλλά και οι δύο τελευταίες ερωτήσεις. Αυτό προκύπτει από τα αμέσως επόμενα έντυπα α/α 26 και 27 που είναι μεν ΄΄δελτία ποιού΄΄ αλλά οι ερωτήσεις της δεύτερης σελίδας τους είναι πανομοιότυπες με του α/α 25 εκτός των της ΄΄επαναστάσεως΄΄.

[3] ΄΄Κρυπτο΄΄ είναι το γραφείο στην υπηρεσία ξηράς, η επιστασία στο πλοίο που ασχολείται με την κρυπτογράφηση και αποκρυπτογράφηση των εισερχομένων και εξερχόμενων σημάτων, τηλεγραφημάτων και εγγράφων. Το προσωπικό που στελεχώνει αυτές τις θέσεις εξετάζεται με ιδιαίτερη προσοχή αφού διαχειρίζεται πολύ ΄΄ευαίσθητα΄΄ θέματα που είναι όλα εκείνα που απαιτούν κρυπτογράφηση. Τέτοια συνήθως είναι του ΝΑΤΟ ή εθνικά για επιχειρήσεις και ασκήσεις. Δεν εντοπίσθηκε κάτι, ούτε ο γράφων γνωρίζει να χρησιμοποιείται κρυπτογράφηση για θέματα σχετικά με ασφάλεια, πληροφορίες προσωπικού, κομμουνισμό κ.ο.κ.

διαφωνήσουν, αντισταθούν ή να πολεμήσουν την ΄΄καθεστηκυία τάξη πραγμάτων΄΄. Και δεν εννοούμε μόνον τους κομμουνιστές και τους ΄΄παράνομους΄΄ μηχανισμούς τους προδικτατορικά και στη δικτατορία, αλλά οποιονδήποτε αντιστάθηκε ή διαφώνησε κατά το προδικτατορικό στάδιο προετοιμασίας του πραξικοπήματος[1] και στο διάστημα 1967-1974.

[1] Έχει γίνει αποδεκτό και καλύφθηκε νομοθετικά το ότι, υπήρξε τέτοιο στάδιο πριν την 21η Απριλίου 1967. Κατά το οποίο οι συνωμότες φρόντισαν για λείανση του εδάφους κυρίως μέσα στις ΕΔ. Έτσι αντιμετωπίσθηκε η περίπτωση αποκατάστασης των διωχθέντων για την υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ. Εν τούτοις ο γράφων διατηρεί επιφυλάξεις για την έκταση αυτών των μέτρων (που έγινε δεκτό και αναγνωρίσθηκε ειδικά στις αποκαταστάσεις διωχθέντων και πριν την 21-4-67 στρατιωτικών). Κάπου οι διαδικασίες αποκατάστασης περιέλαβαν περισσότερους απ' ότι η χούντα εδίωξε και πριν πάρει βιαίως την εξουσία. Δεν ήταν όλες οι διώξεις δημοκρατικών στρατιωτικών, αλλά και άλλων άσχετων στο προδικτατορικό στάδιο δικές της, όπως δεν ήταν και στη διάρκεια 67-74 όλες οι αποστρατείες σχετικές με αντίσταση κατά της δικτατορίας. Οι μηχανισμοί κρίσεων, προαγωγών και αποστρατειών θα έδιωχναν έτσι και αλλιώς κάποιους, που εκμεταλλεύτηκαν μεταπολιτευτικά παραθυράκια και ΄΄πόρτες΄΄ των νόμων περί αποκατάστασης.

Β5.- ΄΄ΔΕΛΤΙΟΝ ΠΟΙΟΥ΄΄

(α/α 26 και 27.Έντυπα 2ον ΕΓ/1/1971 υπόδειγμα Β΄ και Κ. 0103/2 ΕΓ)[1]

Η λέξη ΄΄ποιού΄΄ στον τίτλο των δύο αυτών εντύπων δίνει και την ταυτότητά τους. Αφορά πληροφορίες για το ΄΄ποιόν, ποιότητα΄΄ στο γνωστό φάσμα ιδεών, δραστηριότητας, συμμετοχής σε οργανώσεις, κομμουνισμού κ.λ.π. Οι ίδιες ερωτήσεις ακριβώς με το α/α 25 έντυπο είναι και του α/α 26, που ίσχυε μάλλον πριν τη δικτατορία και για αρκετά χρόνια από την έναρξή της (τουλάχιστον μέχρι και το 1971, αφού το έντυπο φέρει το χρόνο αυτό τυπωμένο). Το α/α 27 είναι το ίδιο ακριβώς με το προηγούμενο, μόνον που αντί του ΑΡΧΗΓΕΙΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ είναι το ΑΕΔ εκείνο που αναφέρεται στο έντυπο. Το έτος 197... είναι τυπωμένο και περιλαμβάνει επί πλέον τις ακόλουθες ερωτήσεις (διατυπωμένες σε δεύτερο πρόσωπο) ή τροποποιήσεις σε υπάρχουσες:

- Εάν κατηγορήθηκε, συνελήφθη, καταδικάσθηκε ή εκτοπίσθηκε για αντεθνική δράση (στην ερώτηση 3 προστέθηκε το ΄΄*...ή αντίδρασιν κατά της Επαναστάσεως της 21-4-67*΄΄…»)
- Εάν είναι πιστός στην ΄΄επανάσταση΄΄ της 21ης Απριλίου 1967 (ερώτηση 4δ)
- Ποία η στάση τους {σ.σ. της οικογένειάς του} απέναντι στην ΄΄επανάσταση΄΄ της 21-4-1967 (ερώτηση α/α 12δ)
- Ποιες γενικώς πληροφορίας έχετε περί του ατόμου και του οικογενειακού του περιβάλλοντος και εάν υπάρχει κανείς εκ των συγγενών του στο ΄΄Παραπέτασμα΄΄ (στην ερώτηση 16 προστέθηκε το ΄΄*ή εις το εξωτερικόν δρων κατά της Επαναστάσεως*΄΄. Καλύπτοντας έτσι και τους αντιστασιακούς του εξωτερικού με τους εδώ συγγενείς τους, που θα είχαν οποιαδήποτε εμπλοκή με τις ΕΔ).

Τα έντυπα αυτά στέλνουν οι στρατολογικές υπηρεσίες στις αστυνομικές του τόπου καταγωγής και διαμονής. Και μάλιστα σε όλες τις αστυνομίες[2] όλων των περιοχών, όπου κατά καιρούς κατοίκησε ο εξεταζόμενος. Οι αρμόδιοι από την ασφάλεια απαντούν στις ερωτήσεις. Φαίνεται πως, ελλείψει πληροφοριών ενίοτε δεν κάλυπταν τις απαιτητικές στρατιωτικές αρχές. Έτσι ερμηνεύεται το ότι τα έντυπα αυτά στο τέλος έχουν την εξής σημείωση: «Σ*υμπληρούνται υποχρεωτικώς άπασαι αι ανωτέρω στήλαι, μετά προσοχής και δίδονται θετικαί ή αρνητικαί απαντήσεις και όχι αόριστοι τοιαύται π.χ. ΄΄δεν περιήλθον εις γνώσιν της υπηρεσίας μας επιβαρυντικά στοιχεία ή δεν μας απησχόλησεν αντεθνικώς*΄΄». Παρόμοια σημείωση υπάρχει και στο ΔΕΛΤΙΟ ΔΙΑΓΩΓΗΣ, έντυπο α/α 3.

Οι παραλήπτες των ΄΄Δελτίων Ποιού΄΄, είτε είναι οι στρατολογικές υπηρεσίες, είτε οι υπόλοιπες υπηρεσίες ασφαλείας των ΕΔ, αξιοποιούν κατά περίπτωση τις πληροφορίες, ενημερώνοντας τους τηρούμενους φακέλους, αποκλείοντας τους ακατάλληλους από ευαίσθητες θέσεις κ.ο.κ.. Τα έντυπα συντάσσονται για όλους ανεξαιρέτως τους στρατευσίμους. Και ιδιαίτερα για όσους υπάρχει περίπτωση, χρησιμοποιήσεώς τους για διαβαθμισμένες θέσεις. Τούτο προκύπτει από τους πίνακες ΄΄ΑΚΑΤΑΛΛΗΛΩΝ΄΄ για το ΠΝ. Οι οποίοι εκδίδονται στη διάρκεια κατάταξης των στρατευσίμων στο ΚΕ/ΠΑΛ (Κέντρο Εκπαίδευσης ΠΑΛΑΣΚΑΣ) για το Ναυτικό. Αλλά και μετά την αποστρατεία τους όταν, ως έφεδροι έρχεται η στιγμή να μεταφερθούν από το ΠΝ στο ΣΞ. Ο έλεγχος γίνεται από μηχανισμό, στον οποίο συμμετέχει εκπρόσωπος του Αρχηγείου Ναυτικού και πιο συγκεκριμένα από το 2ον ΕΓ/1α. Ο ορισμός του εκπροσώπου για την κατάταξη π.χ. του Ιανουαρίου αλλά και του Ιουλίου 1974, γίνεται από το ΑΝ/2ον ΕΓ/1α και είναι ο ίδιος ο διευθυντής, που υπογράφει τα έγγραφα. Δηλαδή ο αντιπλοίαρχος Π.Νικολόπουλος, με δεύτερον εκπρόσωπο τον υποπλοίαρχο Γ. Κορμό, επίσης της ίδιας υπηρεσίας. Τα δύο έγγραφα είναι πανομοιότυπα με μόνη διαφορά τις ημερομηνίες έκδοσής τους, και το γεγονός πως, στον ίδιο φάκελο έχουν μεσολαβήσει ακόμα ενενήντα τέσσερα τέτοια έγγραφα [3]. Το περιεχόμενο είναι διαφωτιστικό, αφού οι αντιπρόσωποι διορίζονται «*...δια την επιλογήν από απόψεως κοινωνικών φρονημάτων ...οι τυχόν ΄΄ΑΚΑΤΑΛΛΗΛΟΙ΄΄, λόγω κοινωνικών φρονημάτων να λάβουν φύλλον μεταφοράς εις ΣΞ...*».[4] Ο Στρατός Ξηράς είναι το ΄΄χωνευτήρι΄΄ των ΄΄ακατάλληλων΄΄ λόγω φρονημάτων. Ο Καργόπουλος και ο Ρουμελιώτης δίνουν μια καλή περιγραφή[5] των μονάδων που λειτουργούσαν στη δικτατορία για τους ΄΄χαρακτηρισμένους΄΄ άρα τους ανεπιθύμητους.

---

[1] Και αυτό το έντυπο αντικαθίσταται το 1975 (ως Παράρτημα ΄΄Β΄΄ στο έγγραφο ΑΣ/ 2ον ΕΓ Φ.121/21/827296/αρ.σχ.292/27-2-75) με άλλο, από το οποίο έχουν αφαιρεθεί τα σχετικά με την ΄΄επανάσταση΄΄. Επίσης και η λέξη ΄΄κομμουνιστής΄΄ έχει αντικατασταθεί με την ΄΄αναρχικός΄΄ και τα παράγωγά της. Έχει προηγηθεί πρόταση του ΑΝ/2ον ΕΓ φ. 121/2/74 από 21-11-1974 με την οποία αντί της ονομασίας ΄΄Δελτίον Ποιού΄΄ και ΄΄Πιστοποιητικό Κοινωνικών Φρονημάτων΄΄ να χρησιμοποιείται η ονομασία ΄΄Πληροφοριακόν Δελτίον΄΄. Την πρόταση αυτή υπογράφει ο υποναύαρχος Καψάλης Υπαρχηγός ΑΝ και η πρόθεση είναι σαφής. Οι χρησιμοποιούμενες ονομασίες παραπέμπουν σε περιόδους δικτατορίας, μετεμφυλιακές και εμφυλιοπολεμικές. Επομένως χρειάζεται και προτείνεται αλλαγή, όχι στις διαδικασίες και στην ουσία, αλλά στην ορολογία, που χρησιμοποιείται στα έντυπα.

[2] Όπου στο κείμενο αναφέρεται ΄΄αστυνομία, αστυνομικές αρχές, αρχές ασφαλείας ΄΄ εννοείται πως πρόκειται κατά περίπτωση για χωροφυλακή ή αστυνομία. Ανάλογα με το ποιο από τις δύο Σώματα είχε την αρμοδιότητα στην περιοχή, που αποστέλλεται το έγγραφο.

[3] Τα έγγραφα ορισμού αντιπροσώπων του ΑΝ είναι τα ΑΝ/2ον ΕΓ/1α Φ. 900/1/74 από 7-1-74 για την κατάταξη Ιανουαρίου και ΑΝ/2ον ΕΓ/1α Φ 900/95/74 από 25-6-74 για την κατάταξη Ιουνίου 1974

[4] Η επανάληψη της ίδιας έκφρασης στο έγγραφο, προφανώς επιβάλλεται επειδή τους ΄΄ακατάλληλους΄΄ για άλλους λόγους, εκτός των κοινωνικών φρονημάτων (ποινικά, υγείας, ήθους) δεν τους απομακρύνει το ναυτικό. Οι ιδεολογίες είναι ΄΄επικίνδυνες΄΄ για τους φύλακες της εθνικοφροσύνης.

[5] Στην κοινή τους συνέντευξη οι Νίκος Καργόπουλος και Στράτος Ρουμελιώτης στις 7-01-02, περιγράφουν τις ΄΄περιποιήσεις΄΄, που είχαν αμέσως με την διακοπή (ως τιμωρία) της αναβολής στράτευσής τους τις ημέρες της Νομικής και του Πολυτεχνείου (βλ. παράρτημα

Δεν είναι περίεργο που ορίζονται οι συγκεκριμένοι αξιωματικοί για την ΄΄εργασία΄΄ διαλογής. Ένα από τα καθήκοντά τους στο 2ο Επιτελικό Γραφείο ήταν ακριβώς τα φρονήματα του προσωπικού. Με βάση αυτά, όπως φαίνεται και από τα σχετικά έγγραφα με τους πίνακες των ΑΚΑΤΑΛΛΗΛΩΝ, γινόταν ο χαρακτηρισμός, ο αποκλεισμός από το ΠΝ, ο εντοπισμός των προς αξιοποίηση κ.λ.π. Το περιεχόμενο αυτών των εγγράφων δίνει και τη διάσταση της διαδικασίας. Με απόρρητα έγγραφα,[1] ο αντιπλοίαρχος Π. Νικολόπουλος ως Διευθυντής του 2ου ΕΓ του ΑΝ γνωρίζει στις υπηρεσίες του ΠΝ που έχουν στρατολογικά γραφεία πως «*…αποστέλλονται συνημμένως ονομαστικοί πίνακες ΄΄ΑΚΑΤΑΛΛΗΛΩΝ΄΄ δια το ΠΝ υπαξιωματικών και ναυτοδιόπων μέχρι και της κλάσεως 73…Οι ανωτέρω πίνακες δέον όπως χρησιμοποιηθώσι κατά την μυστικήν επιστράτευσιν δι' ατομικών προσκλήσεων και κατά την φανεράν τοιαύτην συμφώνως σχετικόν*….». Τούτο σημαίνει πως οι στρατεύσιμοι αυτοί έχουν ήδη υπηρετήσει στο ΠΝ και κρίθηκαν ΄΄ακατάλληλοι΄΄ προφανώς λόγω φρονημάτων. Έτσι σε τυχόν επιστράτευση θα τύχουν ιδιαίτερης μεταχείρισης, ενώ το πιθανότερο και απαράδεκτο είναι να μην κληθούν. Αυτό συνάγεται από τον τίτλο του εγγράφου που είναι στο ΘΕΜΑ και αφορά *΄΄Εξαιρέσεις εφέδρων των εν Πολέμω ή Επιστρατεύσει προσκλήσεων΄΄*. Οι πίνακες περιέχουν καταμετρημένους τριάντα πέντε (35) ΄΄ακατάλληλους΄΄ από το 1958 μέχρι και το 1966 και τριακόσιους ενενήντα οκτώ (398) από 1967 μέχρι 1973. Η διαφορά στους αριθμούς δεν οφείλεται μόνον στην αυξημένη ΄΄εθνικοφροσύνη΄΄ της δικτατορίας, αλλά και στο γεγονός πως από κάποιο χρόνο εφεδρείας και μετά, μεταφέρονται στο στρατό ξηράς οι έφεδροι του ΠΝ και της ΠΑ. Το απαράδεκτο με οποιαδήποτε λογική είναι, πως οι άνθρωποι αυτοί έχουν κριθεί ΄΄ακατάλληλοι΄΄ και για επιστράτευση σε

Β-IV). Ήταν η πρώτη φουρνιά των διακοπών αναβολής στράτευσης για οκτώ φοιτητές, όπου περιλαμβάνονταν και ο Γ.Παπαπέτρος, «*...κάποιο Λαγό φοιτητή της εμπορικής. ... τα άλλα πέντε ονόματα ούτε τα άκουσα ποτέ...*». Ο Καργόπουλος όπως και ο Ρουμελιώτης δίνουν λεπτομέρειες από την επιλογή όλων των ανεπιθύμητων, που υπηρετούσαν σε μονάδες της Μακεδονίας και Θράκης, την ένταξή τους σε μονάδα σκαπανέων και τις ταλαιπωρίες, ξυλοδαρμούς, απειλές, και από το Μάιο του 1974 σκάψιμο στη Γάβρο. Μια τοποθεσία 21 χιλιόμετρα έξω από την Καστοριά στο παλιό το δρόμο Καστοριά – Φλώρινα. Ο Ρουμελιώτης περιγράφει και αυτός τις απειλές για να υποταχθεί και συνεργαστεί ως ΄΄αλφαμίτης΄΄ δηλαδή ΑΜ (Ασφάλεια Μονάδος) πριν τον στείλουν στη Γάβρο «*..…… όταν είδε ότι εγώ δεν άλλαζα γνώμη, μου λέει ΄΄πρόσεξε καλά. Ήμαστε στα σύνορα με την Γιουγκοσλαβία, χαράδρες υπάρχουν πολλές, σε καθαρίζω σε μια χαράδρα και λέω στους δικούς σου ότι την κοπάνησες στην Γιουγκοσλαβία΄΄ ... ο Νομικός...Λοχαγός ...613 τάγμα και μετέπειτα μάρτυρας υπεράσπισης του Παπαδόπουλου και των υπολοίπων...*». Και σκάβανε μέχρι το μεσημέρι, τους αφήνανε μια ώρα για να φάνε. Και μετά συνέχεια, μέχρι το απόγευμα και μερικές φορές και νύχτα. Ήτανε καψόνι. «*...Και σε συνθήκες που, μου θυμίζανε αυτά που διάβαζα για Μακρονήσια και πάνω που ήτανε στη Πιερία στο Κολινδρό ...Μονάδες ανεπιθύμητων στους παλιούς τους αντιστασιακούς ….*».

[1] Με έγγραφο ΑΝ/2ον ΕΓ/1α Φ. 423.11/1/73 από 26-3-1973, απόρρητο όπως και όλα τα επόμενα, ο αντιπλοίαρχος Π. Νικολόπουλος ως Διευθυντής του 2ου ΕΓ του ΑΝ γνωρίζει στις υπηρεσίες του ΠΝ που έχουν στρατολογικά γραφεία τους ονομαστικούς πίνακες με τους ΄΄ακατάλληλους΄΄.

Τα στοιχεία των εγγράφων από τον ίδιο φάκελο με αριθ.φ.423.11 είναι τα εξής:

-Φ.423.11/72/73 από 28-3-73 (410 φάκελοι, για το Στρατολογικό Γραφείο Αθηνών, χωρίς καμία επισήμανση άρα μεταφέρονται ως μη απαραίτητοι)

-Φ. 423.11/73/73 από 28-3-73 (στέλνονται στο Σ.Γ. -Στρατολογικό Γραφείο Μεσολογγίου επτά φάκελοι με πληροφορίες και πίνακας με εννέα άτομα για τους οποίους «*…αι πληροφορίαι που μας παρείχαν τα Αστυνομικά τμήματα ήσαν ομαδικαί..)προς άρσιν του αδιεξόδου αναγράφεται έναντι εκάστου η κατηγορία εις ήν ανήκεν έκαστος κατά τον χρόνον θητείας του εν τω Πολεμικώ Ναυτικώ*».) Είναι από τα λίγα έγγραφα, που βρέθηκαν και φέρουν χαρακτηρισμούς με τα χρησιμοποιούμενα κεφαλαία γράμματα. Εκείνα που το κάθε ένα αντιστοιχούσε σε κατηγορία συγκεκριμένη και ανταποκρίνονταν σε χαρακτηριστικά εθνικοφροσύνης και ιδεολογικοπολιτικά, ενώ άλλα για έξεις, ποινικά, χαρακτήρα κ.ο.κ. Όλα σύμφωνα με την ΠΔ 1-3 ΑΝ/4-5-72 Περί Χαρακτηρισμών Προσωπικού του ΠΝ. Εννοείται πως όλο το προσωπικό έχει κάποιον χαρακτηρισμό και ανήκει σε αντίστοιχη κατηγορία από τις αποδεκτές μέχρι τις απαράδεκτες. Οι κατηγορίες χαρακτηρισμών, που καταχωρούνται στο έγγραφο αυτό είναι ΄΄Α΄΄ για έναν, ΄΄Ε2΄΄ για τέσσερις και ΄΄Ε1΄΄ για τέσσερις επίσης.

-φ.423.11/73/73 από 6-4-1973 (στέλνονται στο Σ.Γ. Πειραιά 647 φάκελοι με όλες τις πληροφορίες και τους χαρακτηρισμούς).

-φ.423.11/77/73 από 9-4-73 (στέλνονται στο Σ.Γ. Χαλκίδος 439 φάκελοι και στο ίδιο αμέσως μετά 354 φάκελοι στις 19-4-73 με φ.423.84/73)

-φ.423.11/88/73 από 9-5-73 (στέλνονται στο Σ.Γ. Πάτρας 13 φάκελοι με πληροφορίες και πέντε μόνον με χαρακτηρισμούς κατηγορίας ΄΄Ε1΄΄)

-φ.423.11/90/73 από 14-5-73 (στέλνονται στο Σ.Γ. Αγίου Νικολάου εννέα φάκελοι και οκτώ χαρακτηρισμοί με σαφή εξήγηση΄΄ λόγω κοινωνικών φρονημάτων΄΄ και με κατηγορία ΄΄Ε1΄΄ οι επτά και ΄΄Ε2΄΄ ο όγδοος)

Τα επόμενα τέσσερα έγγραφα αφορούν τέσσερις εφέδρους που μεταφέρονται στο Στρατό Ξηράς, με αιτιολογία πως είναι ΄΄ακατάλληλοι΄΄:

Φ. 416.15/26/74 από 21-2-74 για το Σ.Γ. Θεσσαλονίκης

Φ. 416/15/53/74 από 6-3-74 για Σ.Γ. Αθηνών

Φ. 416.15/;/74 από 29-5-74 για το Σ.Γ. Χίου

Φ. 416.15/360/74 από 23-12-74 για το Σ.Γ. Πειραιώς. Ο ενδιάμεσος αριθμός **360** σημαίνει, πως ο φάκελος αυτός με τον γενικό αριθμό 416.15 (που είναι μάλλον για θέματα μεταφοράς εφέδρων από το ΠΝ στο ΣΞ) περιέχει από την αρχή του χρόνου 360 έγγραφα. Το σημαντικό δεν είναι ο μικρός ή μεγάλος αριθμός των εγγράφων και των μεταφερομένων εφέδρων από το ΠΝ στο ΣΞ, αλλά πόσοι από αυτούς κρίνονται ΄΄ακατάλληλοι΄΄ λόγω κοινωνικών φρονημάτων. Ο χαρακτηρισμός αυτός θα τους ακολουθεί σε οποιαδήποτε σχέση τους, όχι μόνον με τις ΕΔ, αλλά με κάθε υπηρεσία του δημοσίου, αφού η ενημέρωση των φακέλων στα αστυνομικά τμήματα και της χωροφυλακής συνεχίζεται αδιάλειπτη.

Φ.416.15/50/74 από 6-3-1974 με το οποίο στέλνονται στο Σ.Γ. Λαμίας *΄΄άπαντα τα παρ' ημίν υπάρχοντα πληροφοριακά έγγραφα του απολυθέντος εκ ΣΔΥΝ...»* (Σχολή Δοκίμων Υπαξιωματικών Ναυτικού). Δεν μνημονεύονται οι λόγοι απόλυσής του. Παρατίθεται το έγγραφο επειδή, πρόκειται για όχι συχνή περίπτωση απόλυσης από τέτοια σχολή. Οι συνήθεις λόγοι αποβολής από παραγωγική σχολή είναι βαρύ παράπτωμα, σοβαροί λόγοι υγείας ή αδυναμία προσαρμογής.

Σημειώνεται πως βρέθηκε ΄΄ΠΙΝΑΚΑΣ ΥΠΟ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ΄΄ με διαβάθμιση ΄΄ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ-ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΝ΄΄ χωρίς στοιχεία συνοδευτικού εγγράφου (που δεν εντοπίσθηκε). Περιλαμβάνει δέκα πέντε ονόματα στρατευσίμων με χαρακτηρισμούς γραμμάτων ΄΄Α΄΄ οι δέκα, ΄΄Κ΄΄ και ΄΄Ψ΄΄ ανά δύο και το σύνθετο ΄΄ΗΘ΄΄ ΄΄Κ΄΄ για τον τελευταίο, που σημαίνει πως συγκέντρωνε περισσότερες από μία αιτίες για χαρακτηρισμό.

καιρό πολέμου. Στερώντας έτσι και στους ίδιους το δικαίωμα να υπερασπισθούν την Πατρίδα τους, αλλά και πολύτιμο δυναμικό στην άμυνα της χώρας.
Τα επόμενα έγγραφα αφορούν διάστημα 1973 και 1974 και μεταφορές εφέδρων από το ΠΝ στο ΣΞ. Δεν θα ήταν παράλογο, εάν περιοριζόταν στη μεταφορά σύμφωνα με την προβλεπόμενη διαδικασία, λόγω υπερεπάρκειας εφέδρων και παρελεύσεως του χρόνου εφεδρείας για το ΠΝ (με τη λογική πως το ΠΝ και η ΠΑ δεν έχουν ανάγκη από μεγάλο αριθμό εφέδρων, τους οποίους μπορεί να αξιοποιήσει ο ΣΞ). Με τα έγγραφα και τους πίνακες μεταφέρονται και οι φάκελοι με πληροφορίες,που εκτός των απαραιτήτων στοιχείων κομίζουν και χαρακτηρισμούς για φρονήματα, που σημειώνονται δίπλα στον κάθε ένα. Απόδειξη, πως σε μερικά από τα συνοδευτικά έγγραφα επειδή χάθηκαν οι φάκελοι ή οι πληροφορίες δεν είναι επαρκείς, σημειώνεται πως μεταφέρονται ως ΄΄ακατάλληλοι΄΄ για το ΠΝ για λόγους φρονημάτων (και όχι υπερεπάρκειας).
Έχουν προηγηθεί οι διαχωρισμοί στα ΣΕΟ (Συμβούλια Επιλογής Οπλιτών), που λειτουργούν σε διάφορες πόλεις αρκετά πριν έρθει η ώρα της κατάταξης για τη θητεία των στρατευσίμων. Στα ΣΕΟ είναι, που εκπρόσωποι των τριών κλάδων των ΕΔ, κάνουν την πρώτη διαλογή με βάση τις ανάγκες των κλάδων, τους διαθέσιμους της κάθε κλάσης και οπωσδήποτε τις πρώτες πληροφορίες που συρρέουν εκεί. Τα ΣΕΟ αποτελούνται από αξιωματικούς, που επιλέγονται πάλι από τα γραφεία ασφαλείας των τριών κλάδων. Σε μία περίπτωση εκπρόσωπος είναι πάλι ο Κορμός (για το ΣΕΟ Κιάτου) και επειδή δεν γίνεται να βρίσκεται συγχρόνως και σε άλλο ΣΕΟ, προτείνονται για τα αντίστοιχα του Άργους και Καλαμών ο πλωτάρχης Π. Γαβράς και ο υποπλοίαρχος Α. Βρεττός [1].

Β6.-ΔΕΛΤΙΑ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΤΗΤΑΣ (ΓΙΑ ΧΕΙΡΙΣΜΟ ΕΓΓΡΑΦΩΝ)

(Τα α/α 28, 29 και 30 του ΠΙΝΑΚΑ Ι. Έντυπα Κ.0109/2ΕΓ, Κ.109 ΚΑΙ 2ον ΕΓ/Κ.0126)
Πρόκειται για δελτία που συντάσσονται μετά τα αυτοβιογραφικά (α/α 22 και 23 του πίνακα). Ο υπογράφων βεβαιώνει ότι, διενεργήθηκε ο προσήκων έλεγχος, και συγκεντρώθηκαν πλήρως τα σχετικά στοιχεία σύμφωνα με τις διαταγές και τους κανονισμούς, από απόψεως ασφαλείας. Επίσης ότι διαπίστωσε την αλήθεια του συνταχθέντος βιογραφικού σημειώματος. Ο σκοπός των δελτίων είναι πως ο βεβαιών και πιστοποιών, θεωρεί ότι ο αναφερόμενος στο Δελτίο Καταλληλότητας «*…δύναται από απόψεως ασφαλείας να χειρισθεί διαβαθμισμένον υλικόν……».* Η ίδια διατύπωση είναι και στα τρία έντυπα. Το ερώτημα είναι εάν οι χειριστές διαβαθμισμένων εγγράφων είναι και χειριστές αντιστοίχων υποθέσεων και υλικού. Σίγουρα είναι μέχρις ενός σημείου διότι δεν μπορεί να φανταστεί κανείς τους χαρακτηρισμένους ATOMAL να έχουν άγνοια πλήρη των υποθέσεων. Εάν πρόκειται για όπλα ατομικά κ.λ.π. οπωσδήποτε ο βαθμός γνώσης τους είναι περιορισμένος. Απλά φύλακες, μεταφορείς και διαβιβαστές εγγράφων είναι για αυτά τα υλικά, που δεν διαθέτει αλλά φιλοξενεί σίγουρα η Ελλάδα. Το αντίστροφο μπορεί να συμβαίνει όμως. Δηλαδή στελέχη και λοιπό προσωπικό των ΕΔ να μην είναι διαβαθμισμένο και να συντηρεί διαδικασίες που είναι ενταγμένες σε διαβαθμισμένες υποθέσεις αλλά δεν το γνωρίζουν, τουλάχιστον σε όλη του την έκταση. Οι σκοποί των διαβαθμισμένων περιοχών, οι μεταφορείς, οι συνυπηρετούντες κ.λ.π. είναι δυνατόν να εργάζονται προς όφελος τέτοιων υποθέσεων χωρίς να το γνωρίζουν. Η αρχή που ισχύει και διατυμπανίζεται για τις κλίμακες διαβαθμίσεων και τα αντίστοιχα θέματα είναι πως ΄΄εάν δεν υπάρχει λόγος να γνωρίζεις κάτι, καλύτερα να μην το μαθαίνεις΄΄ ή ΄΄εάν δεν είσαι υπεύθυνος χειριστής μιας υποθέσεως, δεν υπάρχει λόγος να γνωρίζεις γι' αυτήν΄΄. Έτσι συντηρούνται τα στεγανά στις απόρρητες υποθέσεις και κύρια στα θέματα φρονημάτων προσωπικού.
Το τρίτο έντυπο αφορά χειριστές εγγράφων της υψηλότερης διαβάθμισης (ακόμα και από την COSMIC για την οποία οι υπηρεσίες ασφαλείας των ΕΔ συνεργάζονται με την πιο υψηλή βαθμίδα των κρατικών υπηρεσιών ασφαλείας την ΥΠΕΑ, εκτός βέβαια της ΚΥΠ ή ΕΥΠ)[2]. Το α/α 30 έντυπο ΔΕΛΤΙΟ αφορά την καταλληλότητα ατόμων για τον χαρακτηρισμό ΄΄ATOMIC-ATOMAL΄΄.[1]

---

[1] Η πρόταση για τους τρεις εκπροσώπους του ΑΝ στα ΣΕΟ αυτών των πόλεων τον Μάρτιο του 1974 για τους δύο πρώτους και τον Ιούνιο του ίδιου χρόνου για τον Βρεττό, γίνεται με το ΦΕΣ (Φύλλο Εγγράφου Συνεργασίας) ΑΝ/2ου ΕΓ Φ.900/4/74 από 11-1-74. Τον Κορμό και Βρετό συναντάμε και σε άλλες περιπτώσεις που σχετίζονται με δραστηριότητες του καθεστώτος. Και οι δύο θα αποτελέσουν περιπτώσεις για ΕΔΕ στη μεταπολίτευση αλλά μόνον ο Κορμός θα αποστρατευτεί αμέσως μετά. Βλ. πίνακα Γ10 και κεφάλαιο Γ28.
[2] Και ο χαρακτηρισμός COSMIC/ΑΚΡΩΣ ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ΄΄ είναι υψηλής διαβαθμίσεως επομένως δεν είναι περίεργο που το ΑΝ ζητά πληροφορίες από την Υπηρεσία Εθνικής Ασφαλείας (ΥΠΕΑ) προκειμένου να *΄΄…κριθεί η καταλληλότης προς χαρακτηρισμόν COSMIC/ΑΚΡΩΣ ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ του ΜΠΥ...*» {Μονίμου Πολιτικού Υπαλλήλου} με το ΑΝ/2ον ΕΓ φ. 125.4/97/73 από 11-11-1974 (μεταπολιτευκό και αυτό όπως και το επόμενο).
Φαίνεται όμως πως και η ΥΠΕΑ αναθεωρεί τις απόψεις της ενίοτε. Διότι μόνον έτσι μπορεί να ερμηνευθεί το έγγραφό της ΥΠΕΑ/Β/ΙΙ/1ον αρ.2/409030/310889 από 3-9-74 με το οποίο γνωρίζει στο ΑΝ/2ον ΕΓ πως «*...εκ του επανελέγχου των φρονημάτων και της διαγωγής του εν θέματι διεπιστώθη ότι υφίστανται αι προϋποθέσεις δι' εξουσιοδότησιν COSMIC/ΚΡΥΠΤΟ…».* Συγχρόνως ακυρώνει προηγούμενο έγγραφό της από 11-2-1974 (επί δικτατορίας) με το οποίο προφανώς είχε χαρακτηρίσει το ίδιο πρόσωπο ως ΄΄ακατάλληλο΄΄. Το τι μεσολάβησε για να τροποποιήσει την άποψή της η ΥΠΕΑ εξηγείται μόνον με το έγγραφο του ΑΝ /2ον ΕΓ φ.

Στο έντυπο α/α 28 ο υπογράφων εκτός από τη βεβαίωση των παραπάνω, πιστοποιεί επί πλέον τα συνηθισμένα περί εθνικών φρονημάτων για τον ίδιο και την οικογένειά του, αλλά και το ότι ΄΄*…δεν έχει την τάσιν να λαμβάνει σημαντικάς πληροφορίας αληθείς ή ψευδείς, δια να φαίνεται σπουδαίος στα όμματα των άλλων και ιδίως εις τας γυναίκας…δεν είναι καθ' έξιν... ερωτομανής…δεν συναναστρέφεται αναρχικούς ούτε ασκεί επ' αυτού επιρροήν η πολιτική…*». Αυτό σημαίνει πως εάν κανείς χρειαστεί να χειρίζεται διαβαθμισμένο υλικό θα πρέπει (εκτός των άλλων) να μην είναι ερωτομανής, ούτε να θέλει να φαντάζει σπουδαίος στις γυναίκες, αλλά ούτε να τον επηρεάζει και η πολιτική. Οι επισημάνσεις δεν γίνονται για την αστεία πλευρά της διαδικασίας. Ο φεμινισμός δεν χαρακτήριζε τις ΕΔ. Πολύ περισσότερο δεν θεωρείται εποικοδομητικό για τα στελέχη, να ασχολούνται ή να επηρεάζονται από την πολιτική. Δηλαδή δεν θέλουν με τίποτα να πολιτικοποιούνται τα στελέχη και εάν δεν ήταν από τα πράγματα αναγκασμένοι, δεν θα άφηναν καμία γυναίκα να πλησιάζει τις ΕΔ.

Το επόμενο έντυπο α/α 29 είναι το ίδιο με το προηγούμενο με τις ίδιες επισημάνσεις μόνο λιγότερο αυστηρό. Απουσιάζουν τα εθνικά φρονήματα, οι γυναίκες και η ΄΄*καθ' έξιν ερωτομανία*΄΄. Επίσης ενώ οι υπογράφοντες στο πρώτο είναι ο Διευθυντής του 2ου ΕΓ και ο Υπαρχηγός του Αρχηγείου ή ο Διευθυντής της ΚΥΠ (το έντυπο φέρει τυπωμένο έτος 197…άρα είναι εκδόσεως δικτατορίας) στο δεύτερο υπογράφει ο προϊστάμενος του. Επίσης το πρώτο έντυπο φαίνεται πως, προορίζεται μόνον για αξιωματικούς (το μνημονεύει στην παρατήρηση στο τέλος) ενώ το δεύτερο αναφέρεται γενικά σε ΄΄*...προτεινόμενο προς εξουσιοδότηση πρόσωπο*΄΄. [2]

Η πλέον αυστηρή επιλογή όμως για χειριστές διαβαθμισμένου υλικού, ακόμα και από τον έλεγχο ένταξης στις ΕΔ, γίνεται για τον χαρακτηρισμό ATOMIC-ATOMAL. Περί του οποίου το α/α 30 έντυπο με στοιχεία 2ον ΕΓ/Κ.0126. Το ΔΕΛΤΙΟ αυτό καταλληλότητας φέρεται να χρησιμοποιείται από το ΣΞ. Χωρίς αυτό να σημαίνει, πως δεν έχουν τα αντίστοιχα έντυπα και τα δύο άλλα όπλα. Το πιο ενδιαφέρον στοιχείο του είναι, πως η τυπωμένη χρονολογία στη δεύτερη σελίδα, είναι 198…δηλαδή εκδόθηκε μετά το 1980. Περίοδο που τη χώρα άρχισε να κυβερνά μια ΄΄σοσιαλιστική΄΄ κυβέρνηση προερχόμενη από το ΠΑΣΟΚ. Παράλληλα όμως το ΚΚΕ έχει προ πολλού καταστεί νόμιμο Κόμμα και νομοθετεί στη Βουλή με τα υπόλοιπα κοινοβουλευτικά Κόμματα. Οι ΕΔ όμως έχουν τη δική τους λογική. Και έτσι ο υπογράφων αυτό το δελτίο (που στο έντυπο φαίνεται να είναι πάντα ο Διευθυντής του 2ου ΕΓ/ΓΕΣ) για να φτάσει στο σημείο να θεωρήσει τον αναφερόμενο στο έντυπο ΄΄κατάλληλο΄΄, χρειάζεται στην 2η παράγραφο να πιστοποιήσει κάποια πράγματα. Να καλύψει με θετικές απαντήσεις εκτός των άλλων, ότι ο πιστοποιούμενος :

- Πρώτα ή τώρα ΄΄*εμφορείται υπό εθνικών φρονημάτων*΄΄
- Έχει να επιδείξει ΄΄*εθνικήν δράσιν*΄΄. Διευκρινίζεται πως την δεκαετία του 1980 οι έννοιες των εκφράσεων ΄΄*εθνική δράση*΄΄ και ΄΄*εμφορείται υπό εθνικών φρονημάτων*΄΄ είναι ταυτόσημες με εκείνες των προηγούμενων δεκαετιών. Δηλαδή όποιος είχε πολεμήσει ή δραστηριοποιηθεί με την αντικομουνιστική πλευρά και ΄΄εμφορείτο΄΄ από ανάλογα φρονήματα, αυτός είχε και εθνική δράση και εθνικά φρονήματα. Ακόμα και σήμερα δεν γίνεται στο χώρο των ΕΔ να θεωρηθεί, πως ένας αριστερής ιδεολογίας ή κομμουνιστής είναι ΄΄εθνικόφρων΄΄. Οι έννοιες ΄΄Έθνος, Πατρίδα, ΄΄ δεν γίνεται δεκτό από μεγάλη μερίδα στελεχών των ΕΔ να σχετίζονται με κομμουνιστές και το ΚΚΕ
- Δεν είχε ούτε έχει καμιά απολύτως σχέση ΄΄*...με πρόσωπον εχθρικόν προς τα συμφέροντα των ΗΠΑ και ΕΛΛΑΔΟΣ*΄΄.
- Δεν είχε ούτε έχει καμιά απολύτως σχέση με κομμουνιστικές ή αναρχικές οργανώσεις, που πριν ή τώρα έχουν τεθεί εκτός νόμου. Σημειώνεται πως, ενώ αναφέρονται οι κομμουνιστικές οργανώσεις, δεν γίνεται πουθενά αναφορά σε οργανώσεις φασιστικές, ακροδεξιές ή τρομοκρατικές. Και αυτά τη δεκαετία του 1970 και1980. Που ως γνωστόν οι ακροδεξιές οργανώσεις στην Ελλάδα έχουν επιδείξει μέχρι τότε αξιόλογη δράση με βομβιστικές ενέργειες. Ιδιαίτερα τα πρώτα μεταδικτατορικά χρόνια. Εάν εξαιρέσουμε τον Στάππα ο οποίος με δική του πρωτοβουλία ως Α/ΓΕΑ αποκλείει της Σχολής Ικάρων υποψηφίους ΄΄*ακραίας χουντικής και ακροδεξιάς προέλευσης*΄΄ (όπως καταθέτει στη συνέντευξή του), δεν εντοπίσθηκε πουθενά αλλού ο ακροδεξιός, φασιστικός χώρος και η αντίστοιχη ιδεολογία και πρακτική, ως αιτία αποκλεισμού και ΄΄ακαταλληλότητας΄΄. Δεν αποκλείεται πάντως, πίσω από τη γενική έκφραση ΄΄φρονήματα΄΄ να κρυβόταν ενίοτε και ανάλογα με τον χειριστή και ο χουντικός. Αφού έβαζαν στην ίδια μοίρα οι υπηρεσίες ασφάλειας όλες τις ανεπιθύμητες ιδιότητες, ασχολούμενες με τον ίδιο ζήλο σε ανόμοια πράγματα. Στην ίδια κατηγορία και τα ναρκωτικά, οι ομοφυλόφιλοι, οι αριστεροί, οι χουντικοί, οι κλέφτες, οι χριστιανοί της καταλλαγής …..

123/388/74 από 23-8-74 και την ημερομηνία του που είναι μεταπολιτευτική. Το πιθανότερο είναι πως το 2ο ΕΓ του ΑΝ ήθελε τον αποχαρακτηρισμό του συγκεκριμένου ατόμου και πίεσε προς αυτήν την κατεύθυνση, λίγες μέρες μετά την 24η Ιουλίου.

[1] Ο χαρακτηρισμός είναι στα αγγλικά. Πρόκειται για πολύ υψηλή διαβάθμιση, που πιθανόν αφορά άτομα που ασχολούνται με θέματα χαρακτηρισμών προσωπικού. Δεν αποκλείεται και με ΝΑΤΟϊκά θέματα, όπως και τα αφορούντα ατομικά και πυρηνικά όπλα και την αλληλογραφία τους. Ως γνωστόν η χώρα μας δεν διαθέτει τέτοια όπλα, αλλά διαθέτει χώρους φύλαξής τους και προσωπικό που ασχολείται τουλάχιστον με κάποια έγγραφα γύρω από το θέμα.

[2] Η έκφραση ΄΄εξουσιοδότηση΄΄ σημαίνει πως το πρόσωπο για το οποίο εκδίδεται το δελτίο, εξουσιοδοτείται με αυτό να χειρίζεται έγγραφα και υλικό που αντιστοιχούν στον αντίστοιχο βαθμό.

- Στα στοιχεία του χαρακτήρα θα πρέπει να μην ενεργεί υπό πίεση ΄΄*...αντιθέτως προς τα συμφέροντα της Εθνικής Ασφάλειας...*΄΄

Και παραδόξως, στα περί χαρακτήρα περιλαμβάνεται και το ότι ΄΄ *το οικογενειακόν του περιβάλλον και οι συγγενείς του εμφορούνται υπό υγιών κοινωνικών φρονημάτων...*΄΄

Το έντυπο αυτό είναι τυπωμένο και σε χρήση πολύ μετά τη δικτατορία. Και υπό κυβέρνηση που επαγγέλλεται ΄΄αλλαγή΄΄ σε όλα. Τουλάχιστον σε αρκετά προσπάθησε και επέτυχε. Στον τομέα όμως των ΕΔ και του αντικομουνισμού γενικότερα, οι προσπάθειες δεν ήταν και τόσο θερμές. Ο χώρος αυτός προστατεύθηκε μόνον από αναβίωση ΄΄χουντισμού΄΄ και αναλόγων ομάδων, με σταδιακή αποστρατεία πρωτοπαλίκαρων και θερμών συνεργατών. Ο αποκαλούμενος ΄΄εκδημοκρατισμός΄΄, στοιχείο βασικό του οποίου θα ήταν η ΄΄παιδεία΄΄ σε όλο το φάσμα των ΕΔ, δεν ακούμπησε ούτε τις παραγωγικές σχολές, ούτε πολύ περισσότερο την κυριαρχούσα λογική για παιδεία, εκπαίδευση, αποστολές, και οργανωτικά τα επιτελεία, τις υπηρεσίες και τις μονάδες. Τα γραφεία ασφαλείας θα ήταν τα τελευταία που θα τροποποιούσαν κατεστημένες διαδικασίες με βάση τον αντικομουνισμό, και θα θέσπιζαν νέες. Εάν μάλιστα αφορούσαν και ζητήματα ΄΄συμμάχων΄΄ όπως οι ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ, εκεί τα πράγματα παρέμειναν όπως ακριβώς ήταν. Με αφαίρεση μόνον των σχετικών με ΄΄*πίστη στην επανάσταση της 21ης Απριλίου 1967*΄΄. Το έντυπο για δελτίο καταλληλότητας ATOMIC-ATOMAL δείχνει την καθαρότητα σκοπών και στόχων των χειριστών του. Από την άποψη αυτή είναι πιο κατανοητό και καθαρό από τις ψεύτικες και υποκριτικές αλλαγές του ΄΄*κομμουνιστικό ή κεντροαριστερό*΄΄ σε ΄΄*αναρχικό*΄΄ *ή* ΄΄*αντιδραστικό*΄΄. Είναι βέβαιο πως δεν έγιναν και σ' αυτό οι αλλαγές αυτές επειδή, είναι και οι Αμερικανοίστρατιωτικοί αναμιγμένοι. Οι τελευταίοι τον ΄΄αντικομουνισμό΄΄ τον βιώνουν ως εθνική επιβίωση και τροφή πιο απαραίτητη από τη φυσιολογική. Εξ άλλου οι ΄΄πολιτικοί προϊστάμενοι των ΕΔ΄΄ δηλαδή οι Υπουργοί και της Νέας Δημοκρατίας και του ΠΑΣΟΚ δεν ήταν γνωστοί για ΄΄αριστερές΄΄ αποκλίσεις. Κάθε άλλο μάλιστα εάν αναλογισθούμε πως από τον Αβέρωφ η ευθύνη πέρασε στο Χαραλαμπόπουλο και μετά στον Δροσογιάννη (΄΄ευπατρίδης αλλά γεφυροποιός΄΄ ο ένας,αντιχουντικοί και πιστοί μόνον στον Ανδρέα Παπανδρέου οι δύο επόμενοι). Και πρόσφατα σε Αρσένη και Παπαντωνίου, διαχειριστές μάλλον της εξουσίας παρά διαμορφωτές και οπαδοί της όποιας αλλαγής. Κανείς τους δεν ακούμπησε την ουσία, τις δομές, τους συνεκτικούς ιστούς των ΕΔ με το ΄΄Σύστημα΄΄. Κανείς τους δεν το έκανε γιατί δεν ήθελε να το κάνει. Όλοι τους απήλαυσαν τις ΄΄δόξες΄΄ της θέσης αυτής και την φαινομενική ισχύ, αφού ό,τι έλεγαν γινόταν. Μόνον που γινόντουσαν εκείνα που οι χειριστές τους πρότειναν να γίνουν. Η δύναμη στο χώρο των ΕΔ δεν βρίσκεται στις κορυφές της ιεραρχίας και κυρίως όχι στον Υπουργό. Βρίσκεται στην τυφλή υποταγή στις διαδικασίες, που όλες προβλέπονται, είναι γραμμένες σε διαταγές, διατάξεις, κανονισμούς. Φυλάσσονται ως κόρη οφθαλμού και για να αλλάξουν, πρέπει πρώτα να πεισθεί ο ΄΄χειριστής΄΄ τους αρμόδιος τμηματάρχης ή διευθυντής. Ο οποίος είναι μόνιμος αξιωματικός ή και υπάλληλος, μετά ο άμεσος προϊστάμενος, αργότερα ο κλαδάρχης, ο υπαρχηγός, ο αρχηγός, το ανώτατο συμβούλιο και μετά θα μάθει ο υπουργός πως ΄΄αυτό πρέπει να αλλάξει΄΄. Και η σειρά είναι αυτή. Από κάτω προς τα πάνω και όχι το αντίστροφο. Θεματοφύλακες είναι οι μεσαίοι βαθμοί στις ΕΔ και όχι οι ανώτατοι. Πολύ περισσότερο, δεν είναι οι Υπουργοί και οι Υφυπουργοί. Οι ριζικές αναδιαρθρώσεις, όπως οι πρόσφατες με την αλλαγή Δομής, Οργάνωσης, Αποστολών κ.λ.π. κινούνται μέσα στα αποδεκτά όρια του ΄΄συστήματος΄΄. Για να μην πούμε, πως αποτελούν βελτίωση και επέκτασή του. Επομένως υιοθετήθηκαν εύκολα και χωρίς αντιδράσεις από τον κορμό των ΄΄φυλάκων΄΄ της ΄΄καθεστηκυίας τάξεως στις ΕΔ΄΄ αλλά και γενικότερα.

Το έντυπο επομένως για τους ATOMIC-ATOMAL δεν πρέπει να ξενίζει. Χρησιμοποιείται πιθανότατα ακόμα και τώρα πιο εμπλουτισμένο, αφού θα περιέχει και τους τρομοκράτες με έννοια ευρύτερη αυτής των λεξικών.

Β7.-ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΦΡΟΝΗΜΑΤΑ

Η ακριβής ερμηνεία των χαρακτηρισμών περιλαμβάνεται σε ΠΔ του στρατού που δεν βρέθηκε αλλά ίσχυε για όλα τα όπλα. Η διαταγή αυτή πρέπει να είναι η ίδια με την ΒΔ που χρησιμοποιεί ως σχετικό σε έγγραφό του ο αντιπλοίαρχος Σοφράς του 2ου ΕΓ του ΑΝ και διευκρινίζει πως, ισχύει για όλους τους κλάδους των ΕΔ.[1] Προσθέτει δε, πως ένας πίνακας στρατευσίμων που είναι συνημμένος στο έγγραφο αυτό, δεν περιλαμβάνει χαρακτηρισμούς σχετικούς με την 21η Απριλίου, αλλά σχετικούς με άλλες αιτίες. Προφανώς εννοεί πληροφορίες ή έλλειψη πληροφοριών για ιδεολογικούς λόγους. Και τούτο γιατί αποχαρακτηρίζει τους περισσότερους, που είναι χαρακτηρισμένοι ως ΄΄Ψ΄΄, και δίνει εντολή «*…η παρακολούθηση τούτων να παύσει*…». Στο έγγραφο διαχωρίζεται ο χαρακτηρισμός εξ αιτίας της 21ης Απριλίου. Είναι ΄΄απορριπτέα΄΄ η ΄΄επανάστασις΄΄ και ο χαρακτηρισμός των οπαδών της ξεχωρίζει από τους υπόλοιπους χαρακτηρισμούς που έχουν βάση ιδεολογικούς λόγους. Οι οποίοι όμως εξακολουθούν να ισχύουν. Διατίθεται η αναθεώρηση της συγκεκριμένης διαταγής του ΑΣ που ξεκίνησε στη μεταπολίτευση και περιλαμβάνεται σε ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ εγγράφου του ΑΣ. Είχε προηγηθεί ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ- ΕΠΕΙΓΟΝ έγγραφο του Αρχηγείου Ενόπλων Δυνάμεων (που εξακολουθούσε να έχει τις αυξημένες επί δικτατορίας αρμοδιότητες) για αναθεώρηση της ΠΔ 1-8/67 του ΑΣ, με την έκδοση σχετικού εγγράφου του ΑΕΔ.[2] Εκτιμάται πως αυτές οι αναθεωρήσεις ισχύουν μέχρι και σήμερα ενταγμένες σε κάποια άλλη Παγία Διαταγή. Η νοοτροπία, η λογική και το πνεύμα που διέπει τους ρυθμίζοντες μετεμφυλιακά τα σχετικά με τα φρονήματα και τις επιλογές προσωπικού, δύσκολα υποκρύπτονται στις αναθεωρημένες διατάξεις. Κάποιες λέξεις άλλαξαν, για να μην προκαλούν. Οι έννοιες και οι στόχοι έμειναν οι ίδιοι. Η νέα διαταγή διευκρινίζει πως, με την έκφραση ΄΄στρατιωτικό προσωπικό΄΄ (που καλύπτει όσους χαρακτηρίζονται) νοούνται εκτός των στρατιωτικών, και οι ακόλουθοι:

- οι αποτελούντες το ιδιωτικό προσωπικό μόνιμοι και έκτακτοι των στρατιωτικών μονάδων, σωμάτων και υπηρεσιών (γραφείς, δακτυλογράφοι, σχεδιαστές, εργάτες κ.λ.π.),
- οι ημερομίσθιοι υπάλληλοι των ίδιων υπηρεσιών αλλά και
- οι διοριζόμενοι ή προσλαμβανόμενοι σε άλλα υπουργεία και υπηρεσίες, των οποίων οι αρμοδιότητες αναφέρονται στην εθνική άμυνα και στη δημόσια τάξη ή ασφάλεια.

Όλοι αυτοί προβλέπεται να χαρακτηρίζονται. Το έγγραφο μάλιστα διευκρινίζει πως, κανείς δεν προσλαμβάνεται πουθενά για θέματα που αφορούν την εθνική άμυνα, εάν δεν εξακριβωθεί πλήρως η πίστη του στο δημοκρατικό πολίτευμα της χώρας. Οι αλλαγές που έγιναν στα ισχύοντα μέχρι το τέλος της δικτατορίας, αφορούν τον χαρακτηρισμό ΄΄Ε-ΨΙΛΟΝ΄΄ (Εθνικόφρονες) στις υποκατηγορίες ΄΄Ε1΄΄ και ΄΄Ε2΄΄, ΄΄Χ΄΄ και ΄΄Ψ΄΄. Διευκρινίζεται στην αναθεώρηση από το 1975 και μετά πως, με τους χαρακτηρισμούς αυτούς θα προσδιορίζονται τα ακόλουθα:

- Με ΄΄Ε1΄΄ τα άτομα, των οποίων η διαγωγή, η συμπεριφορά και οι συναναστροφές του ίδιου και του οικογενειακού και συγγενικού περιβάλλοντος, ουδέν μεμπτόν παρουσιάζουν τώρα, ή παρουσίασαν κατά το παρελθόν.
- Με ΄΄Ε2΄΄ χαρακτηρίζονται τα άτομα για τα οποία ουδέν υφίσταται σε βάρος τους και *΄΄διάγουν ανέκαθεν φιλησύχως και νομοταγώς΄΄*, τα δε μέλη του οικογενειακού ή συγγενικού τους περιβάλλοντος δεν βαρύνονται, τουλάχιστον για την τελευταία δεκαετία, με καμία *΄΄αναρχική ή αντεθνική δράση διάγοντα ομοίως φιλησύχως και νομοταγώς΄΄*. Γίνεται αντιληπτό πως η κατηγορία ΄΄Ε1΄΄ είναι προτιμότερη της ΄΄Ε2΄΄.
- Το γράμμα ΄΄Χ΄΄ υποδηλώνει ΄΄Ανεξακρίβωτος΄΄. Προ του 1975 προβλεπόταν από το Κεφ.ΣΤ παρ.21 της ΠΔ 1-8/67 ΑΣ. Αυτό σημαίνει πως δεν υπάρχουν στοιχεία για το άτομο αυτό. Εάν δεν διευκρινιστεί η πολιτικο- ιδεολογική του θέση, δραστηριότητα και φρονήματα ή εάν υπάρχουν αμφιβολίες τότε χαρακτηρίζεται με ΄΄Α΄΄. Κανείς δεν μένει με χαρακτηρισμό ΄΄Χ΄΄. Εάν απολύεται χωρίς να έχει ξεκαθαρίσει περί τίνος πρόκειται τότε πάλι χαρακτηρίζεται ως ΄΄Α΄΄. Αυτά σήμαιναν πως ήταν πολλοί χαρακτηρισμένοι ως ΄΄Χ΄΄. Οπότε ο συντάκτης του εγγράφου για την αναθεώρηση της ΠΔ το 1975 σημειώνει πως, πρέπει να βρεθεί τρόπος ώστε, έγκαιρα να έχουν τις σωστές για όλους πληροφορίες ώστε, να μην είναι πολλοί χαρακτηρισμένοι ΄΄Χ΄΄ δηλαδή ΄΄ανεξακρίβωτοι΄΄.
- Ο χαρακτηρισμός ΄΄Ψ΄΄ είναι για τον ΄΄Ύποπτο΄΄. Προβλεπόταν στο κεφ. ΣΤ παρ.21δ της ΠΔ 1-8/67 ΑΣ. Στο έγγραφο της αναθεώρησής της προβλέπεται, να παραμένει υπό παρακολούθηση μέχρις ότου πάρει τελικό χαρακτηρισμό. Επομένως είναι προσωρινός ο χαρακτηρισμός αυτός. Εάν με τον περιοδικό έλεγχο δεν προκύψει σαφής μεταβολή των στοιχείων, τότε τοποθετείται σε μία από τις προβλεπόμενες κατηγορίες. Οι αλλαγές για τις κατηγορίες ΄΄Χ΄΄ και ΄΄Ψ΄΄ παρατίθενται στο Παράρτημα ΄΄Ζ΄΄ του εγγράφου με τις προτεινόμενες αναθεωρήσεις.

---

[1] Η ΠΔ που δεν βρέθηκε είναι η 1-8/67/ΑΣ/2ον ΕΓ. Η όμοια που χρησιμοποιεί ο Σοφράς είναι η ΒΔ (Βασική Διαταγή)/ΑΣ 1558/1 ΦΕΒ 1967 και το έγγραφο όπου την έχει ως σχετικό είναι το ΑΝ/2ον ΕΓ φ. 121/56/75/27-6-1975. Η πρώτη επομένως η 1-8/67 είναι το ευαγγέλιο του εποικοδομήματος των χαρακτηρισμών.

[2] Το ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΄΄Α΄΄ του ΑΣ/2ον ΕΓ φ. 121/21/827296 αρ.σ.292/27-2-75 είναι που περιλαμβάνει τις αναθεωρήσεις. Το έγγραφο του ΑΕΔ για αναθεώρηση ήταν το ΑΕΔ/2α ΜΕΟ/ΑΣ/Ι φ. 11ο/121/536630/14/4/1975

Από τις ερμηνείες των γραμμάτων που δόθηκαν και παρατίθενται, το στοιχείο που ξεχωρίζει δεν είναι πως όλα αφορούν εθνικόφρονες και κομμουνιστές (ακόμα και οι ΄΄Ξ΄΄ δηλαδή οι ΄΄ξενοκίνητοι΄΄) κάθε κατηγορίας, αλλά η κατηγορία ΄΄Χ΄΄. Δηλαδή οι στρατιωτικοί και το υπόλοιπο προσωπικό των ΕΔ, για τους οποίους ο μηχανισμός ασφαλείας και πληροφοριών, δεν διαθέτει στοιχεία ή έχει αμφιβολίες. Δεν αποδέχεται ο μηχανισμός αυτός τέτοια ΄΄αδυναμία΄΄ εντοπισμού στοιχείων. Και για να αποκλείσει την πιθανότητα να κάνει λάθος ΄΄αθωώνοντας΄΄ τον άνθρωπο αυτό με το αθώο ΄΄Ε΄΄, επιβάλλει τον χαρακτηρισμό όλων των σε αμφιβολία ευρισκομένων με ΄΄Α΄΄. Δηλαδή την πρώτη βαθμίδα χαρακτηρισμού εκείνων, που στο άμεσο οικογενειακό τους περιβάλλον είναι κάποιος κομμουνιστής και τους επηρεάζει. Έστω και εάν δεν γνωρίζουν κάτι τέτοιο. Στην παρατήρηση του γράφοντος προς απόστρατο αξιωματικό του στρατού: «*μα δεν θα ήταν πιο δίκαιο, αφού δεν ξέρουν τι είναι, μέχρι να μάθουν, να τον εντάξουν στους ακίνδυνους, δηλαδή στους εθνικόφρονες με ΄΄Ε΄΄*;» η απάντηση ξάφνιασε μεν, αλλά είναι σύμφωνη με το όλο σκεπτικό των χαρακτηρισμών: «*Θα ήταν πιο δίκαιο για τον χαρακτηρισμένο, αλλά επικίνδυνο για τον αξιωματικό ασφαλείας, που τώρα με το ΄΄Α΄΄ είναι κατοχυρωμένος για κάθε περίπτωση*.»[1]

Παρατηρείται πως, σε όλες τις αλλαγές που έγιναν σε έντυπα στη μεταπολίτευση, το στοιχείο που αφαιρέθηκε είναι η λέξη ΄΄καμμουνιστής΄΄ και τα παράγωγά του (κομμουνιστικός, κομμουνισμός, κ.λ.π.) και αντικαταστάθηκε με τη λέξη ΄΄αναρχικός΄΄. Επίσης αφαιρέθηκαν τα αφορούντα την ΄΄επανάσταση της 21ης Απριλίου 1967΄΄. Η έκφραση ΄΄εθνικός΄΄ παρέμεινε. **Από τα υπόλοιπα δεν άλλαξε τίποτε. Αυτό ισχύει για όλα τα έντυπα που παρουσιάζονται στη διατριβή**.

Καταχωρούνται οι ερμηνείες των υπολοίπων γραμμάτων με τα οποία αποδίδονται ΄΄ιδεολογικοί χαρακτηρισμοί στο στρατιωτικό προσωπικό΄΄, όπως ερμηνεύτηκαν από απόστρατους αξιωματικούς. Τα γράμματα συνδυάζονται και με αριθμούς, που προσδιορίζουν υποκατηγορίες, εντοπίζοντας με στοιχεία και λεπτομέρειες την κάθε περίπτωση. Αυτά ίσχυαν μέχρι το 1975. Τι άλλαξε στη συνέχεια δεν εντοπίσθηκε εκτός από τους χαρακτηρισμούς ΄΄Ε-ΨΙΛΟΝ΄΄, ΄΄Χ΄΄ και ΄΄Ψ΄΄ που εξηγήθηκαν πιο πάνω. Οι ερμηνείες των υπολοίπων γραμμάτων είναι οι εξής (όπως ακριβώς τις είπαν οι συνομιλητές):

΄΄Α΄΄ «*Επηρεαζόμενος από γονείς κομμουνιστές. Εάν είναι η μητέρα κομμουνίστρια,* {πρέπει να εφιστάται } *ιδιαιτέρα προσοχή διότι ο επηρεασμός είναι 100%*»

΄΄Β΄΄ «*Θέσις ιδίου*» δηλαδή ο ίδιος ο χαρακτηρισμένος έχει εκδηλωθεί και αυτοπροσδιορίζεται ως κομμουνιστής.

΄΄Γ΄΄ «*Ο χαρακτηρισμένος έχει δραστηριότητα ως κομμουνιστής*».

΄΄Ξ΄΄ «*Ξενοκίνητος*». Επηρεάζεται ή ελέγχεται από κομμουνιστές άλλων κρατών.

Μέχρι στιγμής που γράφονται αυτές οι γραμμές (24-9-2003), εκείνα που πρόσθετα έχει διαπιστώσει ο γράφων από χαρακτηρισμούς προσωπικού σε έγγραφα, εκτός όσων ήδη αναφέρθηκαν, είναι τα εξής:

- -Είναι άλλοι οι χαρακτηρισμοί για τα φρονήματα και άλλοι για τα ποινικά, έξεις, ναρκωτικά …. Εάν υπάρχουν περιπτώσεις ΄΄μικτές΄΄ χρησιμοποιούνται και συνδυασμοί των αντίστοιχων γραμμάτων (δεν βρέθηκαν περισσότερα από δύο έγγραφα με μικτό χαρακτηρισμό).
- -Δεν εντοπίσθηκαν χαρακτηρισμοί για ακροδεξιούς, χουντικούς, φασίστες, εθνικοσοσιαλιστές ενώ όλες οι περιπτώσεις αφορούν το χώρο των κομμουνιστών-αριστερών.
- Η μεταπολίτευση δεν άλλαξε τα περί φρονημάτων και χαρακτηρισμών, τουλάχιστον αρκετό διάστημα αφ' ότου η δικτατορία εξέλιπε. Οι χαρακτηρισμένοι παρακολουθούνται όπως πάντα, και μετά τον Ιούλιο του 1974.
- Η ορολογία αργεί ν' αλλάξει. Οι μηχανισμοί ασφαλείας εξακολουθούν να ΄΄φακελώνουν΄΄ τους κομμουνιστές, τους αριστεριστές, τους αναρχικούς, τα αντίστοιχα κόμματα και οργανώσεις, τα έντυπά τους και να αδιαφορούν για χουντικούς, φασίστες, νεοφασίστες κ.λ.π.[2]

---

[1] Στο σημείο αυτό δε γίνεται να αποφύγουμε την παροιμία αφού αποδίδει πολύ καλύτερα τη διαδικασία. *΄΄Κάλλιο γαϊδουρόδενε, παρά γαϊδουρογύρευε΄΄.*

[2] Βλέπε ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, 29 Σεπ.2002, σ.47 όπου στη στήλη του ΄΄ Ιός΄΄, παρουσιάζεται μια καλή συνοπτική εικόνα της μεταπολιτευτικής κατάστασης στον τομέα των παρακρατικών, φιλοχουντικών, τρομοκρατικών οργανώσεων και της δράσης τους. Αυτά σε συνδυασμό με την ΄΄αποχουντοποίηση΄΄ που δεν έγινε. Ο Κων. Καραμανλής *΄΄απλά πειθάρχησε τις ένοπλες δυνάμεις χωρίς να τις κάνει ακίνδυνες΄΄* γράφει ο ΠΑΥΛΟΣ ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗΣ στο *Ανατομία της Ελληνικής Πολιτικής*, Παπαζήσης σ.229-30). Ο Μπάλκος ως Υπουργός Δημόσιας Τάξης (Ιούνιος 1975) εμφανίζει τους νεοφασίστες ως περιστερές στη Βουλή και την ίδια στιγμή προβαίνει σε εκτενή ανάλυση των εντύπων ΄΄ανατρεπτικών οργανώσεων΄΄. Οι οποίες είναι κατ' αυτόν *« ΚΚΕ (εξωτ.) ένδεκα με έξ έντυπα, ΚΚΕ (εσωτ) εννέα με πέντε έντυπα, Κινεζόφιλος Αριστερά δέκα οκτώ με οκτώ έντυπα, Τροτσκιστική Αριστερά ένδεκα με έξ έντυπα, Οργανώσεις Νέας Αριστεράς επτά με δύο έντυπα και Νεοαναρχικαί και Υπεραριστεραί παρατάξεις επτά με έν έντυπον»* Αυτό σημαίνει πως, οι χαρακτηρισμοί, το φακέλωμα, οι παρακολουθήσεις συνεχίζονται. Οι φιλοβασιλικές ή φασιστικές οργανώσεις κατά τον Μπάλκο είναι οι ΄΄γνωστές *ασήμαντες και υποτονικές΄΄* δέκα τον αριθμό. Στην ίδια σ.47 της εφημερίδας παρατίθεται πίνακας (*Η Ξεχασμένη Τρομοκρατία*) με τη δράση των ακροδεξιών, φασιστικών και φιλοχουντικών οργανώσεων από 26-1-1975 μέχρι 12-11-1979. Περιοριζόμαστε στην επισήμανση τριών περιπτώσεων όπου αναφέρονται ως ενεχόμενοι αξιωματικοί εν ενεργεία ή απόστρατοι: *-«14-9-1976: Ανακάλυψη οπλοστασίου στα χέρια αποστράτων στελεχών της Ιωαννιδικής χούντας στη Θεσσαλονίκη. –30-5-1977: Σύλληψη του εν ενεργεία ανθυπιλάρχου Γ.Διαμαντή για ρίψη χειροβομβίδας σε βιβλιοπωλείο με βουλγαρικά βιβλία κ.λ.π. – 22-1-1979: Σύλληψη εννέα βομβιστών που ανήκουν στην ΄΄ Οργάνωσιν Εθνικής Αποκαταστάσεως΄΄ (ΟΕΑ) και ευθύνονται για τις αιματηρές βομβιστικές επιθέσεις στους κινηματογράφους...»* Προφανώς εννοεί τις προαναφερόμενες στο ίδιο κείμενο εκρήξεις βομβών στο ΄΄Έλλη΄΄ και ΄΄ΡΕΞ΄΄ στις 10-3 και 20-6-1978 αντίστοιχα. Βλέπε για το ίδιο θέμα και συνέντευξη του συνταγματάρχη ε.α. Ν.ΠΑΠΑΝΑΣΤΆΣΗ στο παράρτημα Β-ΙΙ. Δύο από τους συλληφθέντες είναι εν ενεργεία αξιωματικοί του στρατού (Χρ. Τζαβέλλας και Γ.Γεωργιάδης). Ενάμισυ μήνα πριν το

- Εκτός των χαρακτηρισμένων για πολιτικούς λόγους, υπάρχουν και οι διαχωρισμοί σε θρησκευτικές, παραθρησκευτικές κ.α. κατηγορίες, που αντιμετωπίζονται, ως έχουσες επίπτωση σε ζητήματα των ΕΔ με βάση τις δικές τους απόψεις. Όπως π.χ. οι χιλιαστές, οι μουσουλμάνοι τουρκικής καταγωγής κ.λ.π.[1]. Η άρνηση των χιλιαστών να κρατούν όπλα, έχει ως αποτέλεσμα σκληρή αντιμετώπιση εκ μέρους της στρατιωτικής δικαιοσύνης. Μέχρι να βρεθεί κάποια άλλη λύση στο πρόβλημα με την εναλλακτική θητεία ή διαφορετικά. Βαριές ποινές επιβάλλονται κατ' επανάληψη στους ΄΄Μάρτυρες του Ιεχωβά΄΄. Επιφυλακτικότητα διαπιστώνεται και για τους μουσουλμάνους τουρκικής καταγωγής, στους οποίους παρέχονται συγκεκριμένες ειδικότητες όπως του Νοσοκόμου, του Θαλαμηπόλου, του Μουσικού, Σαλπιγκτού και Ξυλουργού. Το δίκτυο πληροφοριών ασχολείται και με τους κλέφτες, διαρρήκτες, ληστές και γενικά ποινικά κολάσιμους. Δεν περιλαμβάνονται στις προσεγγίσεις της εργασίας οι καθαρά ποινικές περιπτώσεις χαρακτηρισμών και η αντιμετώπισή τους.

Οι επιπτώσεις των χαρακτηρισμών δεν ήταν μόνον μέσα στις ΕΔ, αλλά και στην κοινωνία, στις σχέσεις με το κράτος, στη δυνατότητα εύρεσης εργασίας. Δεν αφήνουν ανεκμετάλλευτη μια τέτοια πλούσια δεξαμενή πληροφοριών. Το σύστημα ασφαλείας λειτουργεί με την αρχή *΄΄όποιος δεν είναι μαζί μας και για όποιον δεν γνωρίζουμε, είναι εναντίον μας΄΄*. Σταδιακά φτάσαμε στην προστασία των προσωπικών δεδομένων η οποία όμως καλύπτει τον πολίτη μόνον από τρίτους και όχι από το κράτος και τους μηχανισμούς του. Οι οποίοι έχουν τη δυνατότητα συλλογής και συντήρησης των πληροφοριών άρα και τη διαχείρησή τους.

Όλα τα έγγραφα του Γενικού Επιτελείου για τους χαρακτηρισμούς και φρονήματα πριν και μετά τη μεταπολίτευση έχουν το ίδιο ύφος, έκφραση, πρωτόκολλα, περιεχόμενο, με μόνη την αλλαγή του υπογράφοντος. Πρώτα ο Νικολόπουλος μετά ο Σοφράς στο 2ο ΕΓ του ΑΝ. Αυτό δεν προκαλεί και ιδιαίτερη εντύπωση, για όποιον γνωρίζει τους ρυθμούς αλλαγών στις ΕΔ (εν τούτοις η χώρα βγαίνει από μια δικτατορία). Αλλά ειδικά το θέμα των κοινωνικών φρονημάτων ήταν διαχρονικό και όχι μόνον ενός μηχανισμού ασφαλείας, όπως αυτό των δευτέρων γραφείων των επιτελείων. Παρακολουθούνται όπως είπαμε οι χαρακτηρισμένοι μόνιμοι και στρατεύσιμοι. Όλοι και σε όλες τις ΕΔ.[2] Ακόμα και το ΝΝΑ (το Ναυτικό Νοσοκομείο Αθηνών) λαμβάνει έγγραφο με το οποίο ένας ναύτης εντάσσεται σε κατηγορία ΄΄Β΄΄, επομένως

δημοσίευμα αυτό της ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑΣ, στη σ. 6 του ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ η Δανάη Παπαβασιλείου και στο άρθρο «*Γκλάντιο- Κόκκινη Προβιά*» αποκαλύπτει: «*…ο στρατηγός Μαλέτι, ο οποίος έπαιξε σημαντικό ρόλο στο πραξικόπημα της 21ης Απριλίου του 1967 στην Ελλάδα, σε μια συνέντευξή του στην εφημερίδα ΄΄Λα Ρεπούμπλικα΄΄ στις 4 Αυγούστου 2000, αποκάλυψε ότι ΄΄στη συγκρότηση των ακροδεξιών οργανώσεων που ευθύνονται για τρομοκρατικά χτυπήματα κατά τη δεκαετία του 1970 ήταν άμεσα αναμεμειγμένη η CIA, η οποία προσπάθησε να υποθάλψει την αναβίωση του ακραίου εθνικισμού και να επιστρατεύσει την άκρα δεξιά, με σκοπό να ανακόψει τη στροφή της ιταλικής και γερμανικής κοινωνίας προς την Αριστερά…».* Έτσι τυχαία εξ αιτίας θέματος με την GLADIO, μαθαίνουμε πως η CIA ευθύνεται και για καθοδήγηση των πρώτων μεταδικτατορικών τρομοκρατικών ενεργειών της άκρας δεξιάς και για τη δράση επομένως των εν ενεργεία στρατιωτικών που δραστηριοποιούνταν στις αντίστοιχες οργανώσεις.

[1] Τον Αύγουστο του 1974 ο Σοφράς ως Διευθυντής του 2ου ΕΓ του ΑΝ ενημερώνει το ΚΕ/ΚΑΝ με Φ.122/11/74/28-8-74, πως ένας ναύτης τυγχάνει χιλιαστής. Συνήθως το δηλώνουν οι ίδιοι, αφού πρόκειται για αντιρρησίες συνείδησης. Λίγους μήνες ενωρίτερα ο προκάτοχός του Νικολόπουλος στέλνει με ΤΕ ΑΝ 121.22/6/74/21-1-74 πίνακα όπου περιλαμβάνονται στρατεύσιμοι με ονόματα Μεμέτ, Χασάν, Αλή, Αμέτ, Τσαούς κ.λ.π. για τους οποίους προσδιορίζονται οι ΄΄ακίνδυνες΄΄ ειδικότητες που πρέπει να λάβουν.

[2] Παρατίθενται ορισμένες από τις απαντήσεις αποστράτων στελεχών των ΕΔ στις συνεντεύξεις, για το θέμα των φρονημάτων, χαρακτηρισμών κ.λ.π.:

Αντιπτέραρχος τ. Α/ΓΕΑ Ν. ΣΤΑΠΠΑΣ (21-11-02) Ερωτάται εάν στις ΕΔ είχαμε χαρακτηρισμούς και για τα στελέχη. «*… Όλους. Τους πάντες …Σίγουρα ναι…., το κόκκινο βιβλιαράκι του Αγγελή, …Δεν το έχω, αλλά ότι υπήρχαν χαρακτηρισμοί, 'Χ', 'Ψ', 'Ω' και λοιπά … Εγώ κρίθηκα … παμψηφεί κατά αρχαιότητα, ενώ τα χαρτιά μου και τα λοιπά ήτανε πολύ καλά και υπήρχε …, στο προεδρικό διάταγμα, ότι δεν δικαιούμαι να υποβάλω αίτηση επανάκρισης ……*»

Επίτιμος αντιναύαρχος Κ.ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ (23-1-02**)** «*….. Πριν της χούντας λοιπόν, στα γραφεία των μονάδων, … έρχονταν κάτι φάκελοι από το Γενικό Επιτελείο Ναυτικού, το οποίο έλεγε ας πούμε ότι ο τάδε ναύτης είναι κατηγορίας Β…. Αυτά φαίνεται ότι ερχόντουσαν από την κατάταξη. ….χωροφύλακες, περιπτεράδες ήταν δεν ξέρω εγώ τι, και έλεγαν ότι ξάδερφος του Αντώνη παραδείγματος χάριν, διαβάζει τα Νέα, τακ το βάζανε. …απαγορευότανε σε αυτούς τους ανθρώπους της κατηγορίας Β να τους αναθέτεις παραδείγματος χάριν, αποθήκευση πυρομαχικών. Και υπήρχε και η κατηγορία Α, που ήτανε εμπιστοσύνης, κατά τη διοίκηση, για να μπορέσεις να τους δώσεις και τα κλειδιά των πυριτιδαποθηκών. Να τους κάνεις … Βοηθούς σε πυρά…την χειρότερη κατηγορία από πλευράς φρονημάτων;… Την Β; … Ήταν διάφορα παιδιά, των οποίων, ξέρω 'γω, στην Κατοχή, γιατί είχα τέτοιον εγώ, ο πατέρας του ή ο θείος του ήταν στην ανατίναξη στον Πειραιά, που έγινε στη ΔΕΗ και τα λοιπά. …αφού πέρναγε έξι μήνες, εφτά μήνες, είχες το δικαίωμα κατά τον κανονισμό, να πεις ότι ο τάδε δεν έχει παρουσιάσει τίποτα περίεργο και ζητείται ο αποχαρακτηρισμός του. Και εγώ το έκανα πολλές φορές αυτό…. πληροφορίες και για τους μονίμους αξιωματικούς;... Όχι, όχι. Πιθανόν αυτά να ήταν κρατημένα στο ΓΕΝ….*»

Αντιναύαρχος ε.α. Π. ΚΟΥΤΣΟΜΥΤΟΠΟΥΛΟΣ (27-6-02) «*….παιδί αριστερής οικογένειας. Και μπήκα. …όλες αυτές οι υπηρεσίες ασφαλείας οι περίεργες, πολύ εύκολα καλύπτουν τους φακέλους με μια δήλωση, ένας «δηλωσίας» ας πούμε και το ρίχνουν ότι έληξε το παρελθόν, ότι το παιδί του… δεν ανήκει σε κάποια οργάνωση……μην ξεχνάς ότι εγώ μπήκα στη Σχολή 15 χρονών….Ο πατέρας μου …είχε πάει και κάτω στην Αίγυπτο, στην Ελ Ντάμπα, ήταν χαρακτηρισμένος αλλά έτυχε …γάμο με οικογένεια του κατεστημένου και απεκαταστάθη πλήρως….ήμουν από τους Κεντρώους, ήμουν πάντα αντιπολιτευόμενος στα καθεστώτα τότε μέχρι το 63 που βγήκε η Ένωση Κέντρου …η αποστολή των ενόπλων δυνάμεων και κυρίως του Σώματος των αξιωματικών στη χώρα μας μέσα, μετεμφυλιακά; …. Στη Σχολή Ευελπίδων θυμάμαι τότε, επί χούντας και πιο πριν, όλοι πιστεύαν ότι μπορεί να είναι οι επόμενοι σωτήρες της χώρας. ΄΄Διότι η χώρα μας κινδυνεύει και από τον εσωτερικό και από τον εξωτερικό εχθρό και εμείς είμαστε ταμένοι να τη σώσουμε΄΄….*»

Υποναύαρχος ε.α. Ν. ΛΙΤΙΝΑΣ (25-12-02) «*…Ρουφιάνοι προφανώς…. Σε ποιόν καρφώνανε;...Σε κάποια υπηρεσία στο Α2…στο ανακριτικό μου είχε έρθει ο υπεύθυνος του Α2 ο οποίος ανέφερε μέχρι το ότι είχε βγει ο πατέρας μου βουλευτής του Κέντρου, με το Βενιζέλο. Ήταν ένα στοιχείο που ανακάλυψε το ανακριτικό. Και άρα έχω κεντρώα προέλευση. «ΤΟ ΒΗΜΑ» που διάβαζα στη Σχολή Δοκίμων….ειδικά αν ήσουν με συμμαθητές, αλλά και με όποιον ανέπτυσσες μια οικειότητα, θα εκστόμιζες κάνα φάσκελο πιθανόν στην τηλεόραση ή θα έλεγες ΄΄α, το μαλάκα΄΄ σε ελεύθερη κουβέντα. Στο ανακριτικό εκφραζόμουν αρνητικά. …από το 67 μέχρι το 71, προφανώς υπήρχε ρεπορτάρισμα συστηματικό. …΄΄ο άνθρωπός μας νομίζω ότι εκφράζεται κατά της Επανάστασης΄΄….*»

«*...προβείτε εις την συνεχή παρακολούθησιν τούτου*» εντέλλεται η Υπηρεσία Ασφαλείας Πληροφοριών (στις 23-1-74)[1]. Την επομένη 24-1 το Δ.Ν.Ε./2ον ΕΓ αποφασίζει πως ο ναύτης διαχ. τίθεται στην κατηγορία ΄΄Β-ΗΤΑ΄΄ και δίνει εντολή ΄΄*άμα λήψη*΄΄ να μετατεθεί στη Διεύθυνση Διοικήσεως στο ναύσταθμο Κρήτης. Δεν παραλείπει βέβαια να διατάξει την υπηρεσία υποδοχής του ΄΄υπόπτου΄΄ δηλαδή την ΔΔ/ΝΚ/ΥΠ.ΑΣΦ. «*...άμα τη παρουσιάσει προβή εις παρακολούθησιν τούτου…*».

Αργότερα στις 20-6 ενημερώνει το Δ.Ν.Ε/2ον ΕΓ/1 πως ο στρατεύσιμος πτυχ. Β΄…διαγράφεται εκ της κατηγορίας ΄΄Α΄΄ (ΑΛΦΑ) επομένως δεν χρειάζεται να τον παρακολουθούν και *«...παύσατε παρακολούθησιν…»*. Κάποιος πιθανότατα είχε μεσολαβήσει, διότι οι αλλαγές χαρακτηρισμών γίνονται μετά πολλά χρόνια, όπως φάνηκε από τα σχετικά έγγραφα των αρχών ασφαλείας και τις περιγραφές στους.

Στις 22-6-1974 διατάσσεται πάλι το Ναυτικό Νοσοκομείο Αθηνών να παρακολουθεί ακόμα ένα ναύτη επειδή εντάχθηκε στην κατηγορία ΄΄Ψ΄΄.

Η πιο αξιοσημείωτη έρευνα που επιχειρεί το 2ον ΕΓ του ΑΝ και μάλιστα από τις τελευταίες του διευθυντή του αντιπλοιάρχου Π.Νικολόπουλου, αφορά μόνιμο αξιωματικό. Συγκεκριμένα ζητάει με έγγραφο πληροφορίες για μεγάλο χρονικό διάστημα.[2] Ο Ρηγόπουλος εισέρχεται στο ΠΝ το 1954 με περγαμηνές στην αντίσταση λόγω ΄΄*...συμμετοχής εις Εθνικάς οργανώσεις*΄΄ και ποινικό μητρώο καθαρό (μηδέν). Ανακαλύπτει όμως ο Νικολόπουλος, πως δεν είναι έτσι, αφού έχει απόφαση του Εφετείου Αθηνών με δεκαπεντάμηνη ποινή φυλάκισης από το 1947. Το θέμα έχει ενδιαφέρουσες πτυχές, που δεν αφορούν τόσο τον συγκεκριμένο αξιωματικό, αλλά την αξιοπιστία των διαδικασιών ελέγχου του ΄΄ποιού΄΄ των εισερχομένων στις ΕΔ. Είτε αυτοί είναι αριστεροί και ΄΄αντεθνικώς δρώντας΄΄, είτε ΄΄εθνικώς δράσαντες΄΄ ως ο Ρηγόπουλος, αλλά ποινικά διωχθέντες, έστω το 1947 που οι συνθήκες προσφέρονταν για παρανομίες και κάθε είδους δράση. Εξηγείται το μηδενικό μητρώο του Ρηγόπουλου με το ότι ήταν ανήλικος το 1947, αλλά το σύστημα και τα δίκτυα πληροφοριών δεν σταματούσαν μόνο στο επίσημο μητρώο των εισαγγελιών. Περισσότερη ήταν η εμπιστοσύνη στους σταθμούς της χωροφυλακής και της αστυνομίας. Επομένως οι ενδιαφερόμενοι για τη σταδιοδρομία των ΄΄εθνικοφρόνων΄΄ φρόντιζαν να καθαρίζουν το παρελθόν τους από σκιές τέτοιου είδους, όπως αυτές που ψάχνει με υπερβάλλοντα ζήλο ο Νικολόπουλος. Ο οποίος φαίνεται πως δεν χαριζόταν ούτε στους ομοϊδεάτες του.

Πέντε ημέρες πριν τις 23 Ιουλίου 1974 που καταρρέει η δικτατορία, το 2ο γραφείο του ΑΝ στέλνει στη ΜΟΜΑ απάντηση σε ερώτημα, για κάποιον υπάλληλό της. Την ενημερώνει πως, απελύθη την 26-9-71 ως έφεδρος ναύτης Η/Τ με διαγωγή και ικανότητα ΕΞΑΙΡΕΤΟΝ. Συμπληρώνει ότι καθ' όλη τη διάρκεια της υπηρεσίας του στο ΠΝ είχε ενταχθεί στην κατηγορία ΄΄Ψ΄΄ από απόψεως κοινωνικών φρονημάτων, «*...πλην όμως εκ της παρακολουθήσεως δεν προέκυψεν εμφανής αντεθνική δράσις*». Παρ' όλον ότι ο στρατεύσιμος αυτός ήταν κομμουνιστής, ο Νικολόπουλος τονίζει πως η συμπεριφορά του ήταν άψογη. Αλλά κρατάει και τις αποστάσεις για καλό και για κακό ο συντάκτης του επιβοηθητικού εγγράφου. Δεν είχε διαπιστωθεί, λέει, από την παρακολούθηση ΄΄*εμφανής αντεθνική δράσις*΄΄. Εμφανής προφανώς θα ήταν η εναντίωσή του στην ΄΄επανάσταση της 21ης Απριλίου΄΄ που είχε και την πρόσθετη προσωνυμία ΄΄εθνική΄΄.

Στις 8-8-74 εμφανίζεται το πρώτο μεταπολιτευτικά έγγραφο, με εντολή στη ΝΔΝΑ (Ναυτική Διοίκηση Νοτίου Αιγαίου) για παρακολούθηση στρατευσίμου που είχε ενταχθεί στην κατηγορία ΄΄Ψ΄΄.

---

[1] Τα ακόλουθα έγγραφα αφορούν παρακολουθήσεις στρατευσίμων, είναι όλα από το ΑΝ/2ον ΕΓ/1α με υπογραφή Νικολόπουλου τα πέντε πρώτα μέχρι Ιούλιο 1974 και τα υπόλοιπα του Σοφρά.

Προς ΝΝΑ είναι το φ.121.2/3/74 από 23-1-74

Προς ΔΕΝ/2ον ΕΓ και ΔΔ/ΝΚ/ΥΠ.ΑΣΦ.ΠΛΗΡ. είναι το φ. 121.2/2/74 από 24-1-74

Προς Δ.Ν.Ε./2ον ΕΓ/1 είναι το φ121.22/38/74 από 20-6-74

Προς ΝΝΑ/ΥΠΗΡ.ΑΣΦ. πάλι είναι το 121.22/37/74 από 22-6-74

Προς ΜΟΜΑ (Μικτή Ομάδα Μονάδων Ανασυγκροτήσεως) είναι το 121.23/25/74 από 18-7-74

Προς ΥΠΗΡ.ΑΣΦ.ΝΔΝΔ είναι το φ.121.22/52/74 από 8-8-74

Προς ΔΕ/ΝΚ/ΥΠΗΡ.ΑΣΦ.ΠΛΗΡ είναι το φ.121.2/15/74

Προς α/γσυρος/υπ.ασφ.πλ. είναι το φ.121.2/22/74 από 14-11-74

Προς Α/ΤΑΣΠΙΣ και Τ/ΑΠΟΛΥΔΕΥΚΗΣ είναι το 121.22/124/74 από 26-12-74. Που σημαίνει πως ο φάκελος αυτός με αριθμό 121.22 μέσα στο 1974 εξέπεμψε τουλάχιστον 124 έγγραφα τέτοιου περιεχομένου (χαρακτηρισμών, παρακολουθήσεων). Από τα οποία τα πρώτα πενήντα περίπου επί δικτατορίας (όπως προκύπτει από τους αριθμούς) και τα υπόλοιπα περίπου εβδομήντα μεταπολιτευτικά και μέχρι τις 26 Δεκεμβρίου 1974.

[2] Τα έγγραφα που αφορούν το Ρηγόπουλο είναι το ΑΝ/2ον ΕΓ/1α φ.900/93/74 από 22/6-1974 προς Αρχηγείον Χωροφυλακής (Δ/νσις Γενικής Ασφαλείας) με το οποίο και ζητάει *«...πάν στοιχείον περί της συμμετοχής εις Εθνικάς οργανώσεις του Ρηγόπουλου Μπέη του Κωνσταντίνου και της Ασπασίας .....υπηρετούντος νυν ως Αντιπλοιάρχου (Ο) εις ΠΝ, διά την περίοδον από έτους 1940 μέχρι και του έτους 1954, ότε και ετάχθη εις ΠΝ...*». Τρεις ημέρες ενωρίτερα έχει εκδώσει το ΑΝ/2ον ΕΓ/1α φ.900/84/74 από 19-6-1974 προς Εφετείον Αθηνών με κοινοποίηση τις Εισαγγελίες Εφετών Αθηνών και Πρωτοδικών Αμαλιάδος. Ο Ρηγόπουλος, όπως αναφέρει το ίδιο έγγραφο, έχει γεννηθεί στην Αμαλιάδα το 1928 επομένως το 1940 είναι δώδεκα ετών, λίγο μικρός για αντίσταση. Δεν θα ήταν όμως εκεί το πρόβλημα γιατί, δεν ήταν και σπάνιο για την κατοχή, που είναι γνωστές περιπτώσεις παιδιών στην αντίσταση. Ο Νικολόπουλος για άλλα ερευνά, που φαίνονται στο έγγραφο προς το Εφετείο Αθηνών. Με το οποίο αφού μνημονεύει (σχετ.α) μια απόφασή του από 3-3-1947 και (σχετ. β) ένα απόσπασμα ποινικού μητρώου της εισαγγελίας Αμαλιάδας, σημειώνει: «*… βάσει του...σχετ.α ούτος εν έτει 1947 κατεδικάσθη εις ποινήν φυλακίσεως δεκαπέντε (15) μηνών ήν εξέτισεν πλην τριάκοντα (30) ημερών εις σωφρονιστικόν κατάστημα ανηλίκων Κηφισίας. Διά του σχετ.β εν έτει 1954, τω εχορηγήθη απόσπασμα ποινικού μητρώου εις την οικείαν στήλην του οποίου ως ποινική κατάστασις τούτου αναγράφεται μηδέν....κατόπιν των ανωτέρω….διερεύνησιν...ειδικότερον εις την υφισταμένην αντίφασιν .....αποστολήν ημίν ολοκλήρου της υποθέσεως εν φωτοαντιγράφω…ίνα προβώμεν εις περαιτέρω από διοικητικής πλευράς ενεργείας…*».

Το επόμενο προς ΔΕ/ΝΚ στις 20-9-1974 αποκαθιστά ένα στρατεύσιμο κατηγορίας ΄΄Β΄΄ από απόψεως κοινωνικών φρονημάτων. Η εντολή είναι η ίδια *«...παρακολούθησις τούτου παύση...»*.
Προς το Αρματαγωγό ΣΥΡΟΣ γνωρίζεται πως ο ναύτης….κατηγορίας ΄΄Ψ΄΄(Ψ-1) αποκατεστάθη από απόψεως κοινωνικών φρονημάτων και να παύσει η παρακολούθησή του ο άλλος όμως *«...ναύτης νοσ. ....κατηγορίας ΄΄Α΄΄(Α-ΛΦΑ) εντάσσεται εις κατηγορίαν ΄΄Ψ΄΄(Ψ-10 από απόψεως κοινωνικών φρονημάτων. Μετά παρακολούθησιν επί εξάμηνον αναφέρατε εκ νέου σχετικώς*». Είναι δύσκολο να πιστέψει κανείς πως ο ναύτης που ήταν νομιμόφρων, έγινε ξαφνικά επικίνδυνος και μετά από εξ μήνες θα διορθωθεί πάλι. Το πιο πιθανό είναι να ήταν από τους πληροφοριοδότες του προηγούμενου καθεστώτος και για κάθε ενδεχόμενο τον χαρακτήρισαν στη μεταπολίτευση. Οι στρατεύσιμοι απέφευγαν γενικά ανάμειξη στη θητεία τους με τα της δικτατορίας. Εκτός όσους στρατολογούσαν οι υπηρεσίες ασφάλειας των ΕΔ.
Τέλος αρνείται το ΑΝ/2^{ον} ΕΓ να εγκρίνει πρόταση του Α/ΤΑΣΠΙΣ για αποχαρακτηρισμό ενός ναύτη κατηγορίας ΄΄Α-ΛΦΑ΄΄ *«...λόγω βραχέως χρονικού διαστήματος της εν τω πλοίω υπηρεσίας του…Α/ΤΑΣΠΙΣ μετά παρέλευσιν 6 μηνών από της τοποθετήσεως εν λόγω ναύτου εις πλοίον, αναφέρει συμπεριφοράν, ικανότητα και διαγωγήν προς περαιτέρω επανάκρισιν…*». Διακρίνεται η μειωμένη αυστηρότητα με τη νέα κατάσταση. Όμως είναι υποκριτικός ο ισχυρισμός πως μετά από 6 μήνες θα βελτιωθούν τα φρονήματα του ναύτη. Απλά ξεφεύγει από τα δύσκολα ο νέος διευθυντής. Εξ άλλου δεν θέλει και να τροποποιηθούν τα κατεστημένα. Δεν το θέλει κανείς. Δεν έχουν λόγους αλλαγής. Η δικτατορία έπαυσε να υπάρχει, αλλά οι κομμουνιστές όχι. Επομένως οι χαρακτηρισμοί συνεχίζονται. Πώς να εξαλειφθεί η κομμουνιστική φοβία με την οποία ολόκληρος ο μηχανισμός και το σύνολο σχεδόν των στελεχών είχαν γαλουχηθεί; Εξ άλλου ο τρόπος λειτουργίας ολοκλήρου του φάσματος ΄΄εκπαίδευση, αξιολόγηση, ειδικότητες, τοποθετήσεις΄΄, ειδικά στους στρατευσίμους, όπου ο χρόνος ήταν λίγος και η αξιοποίησή τους απαραίτητη, στηριζόταν σ' αυτήν την νοοτροπία.
Δεν άλλαξαν ριζικά, ούτε σύντομα και τις διαδικασίες των δεύτερων γραφείων και λοιπών υπηρεσιών ασφαλείας των ΕΔ, όπως προκύπτει από πλήθος τέτοιων εγγράφων εκείνης της περιόδου. Ανατρέχοντας στο αρχείο της υπηρεσίας Α2, που από το Αρχηγείο Ναυτικού κατευθύνει όλο το πλέγμα θεμάτων σχετικών με πληροφορίες, δεν αντιλαμβανόμαστε πότε περνάμε από το 1973 στο 1974 και από τη δικτατορία στην επόμενη περίοδο. Οι σφραγίδες μόνον αλλάζουν. Και εκεί που μέχρι το 73 είχαμε το στέμμα με τους Ηρακλείς του, στη θέση του εμφανίζεται το αρχαίο σύμβολο του φοίνικα, που φλέγεται αλλά δεν καίγεται, ή εν πάση περιπτώσει αναγεννάται εκ της τέφρας του. Αλλάζουν και τα ονόματα. Από τον αντιπλοίαρχο Νικολόπουλο στον αντιπλοίαρχο Ν. Παπαδόγκωνα και μετά στον πλοίαρχο Σοφρά.
Έχοντας επισημάνει ενέργειες σχετικές με παρακολουθήσεις των στρατευσίμων για θέματα χαρακτηρισμών και αποχαρακτηρισμών, μπορούμε να δούμε μια σειρά άλλων ενεργειών της ίδιας υπηρεσίας του ΑΝ/2^{ον} ΕΓ με παρόμοιες ή και άσχετες. Πάντα όμως για ζητήματα προσωπικού, ασφάλειας κ.ο.κ. [1] Τις διαδικασίες, τους μηχανισμούς, τις διαταγές, τα έγγραφα, τα όριζαν και υλοποιούσαν στελέχη του ναυτικού μεσαίων βαθμών, απόφοιτοι της ΣΝΔ, που περιλαμβάνονται όλοι στην επετηρίδα των εν ενεργεία της 20^{ης} Απριλίου 1967. Είναι συμπεριφορές, απόψεις, δράσεις στελεχών του ΠΝ υπό αυταρχικό καθεστώς. Είτε αυτό απέβαλλε μανδύες δημοκρατικότητας, που το κάλυπταν προ της 21^{ης} Απριλίου, και λειτούργησε απροκάλυπτα επί μία

[1] Όλα τα έγγραφα που ακολουθούν έχουν αποστολέα το ΑΝ/2^{ον} ΕΓ/1δ ή 1^{α}.
Προς ΚΥΠ/Β/ΙΙΙ-ΓΔΕΑ με φ.121.22/17/73 από 28-3-73 για την εξαίρεση από στράτευση.
Προς Δ/σιν Χωροφυλακής Μεσσηνίας με φ. 121.267/7/74 από 20-3-74 για τα δύο αδέρφια με διαφορετικά επιβαρυντικά στοιχεία.
Προς 6^{η} ΜΟΜΑ/2^{ον} Γραφείον με φ. 121.22/74 από 17-4-74 με χαρακτηρισμό φρονημάτων.
Προς Δ.Ν.Ε/2^{ον} ΕΓ με φ.123/373/74 από 20-8-74 για στοιχεία κατοικίας στο εξωτερικό.
Προς ΜΔΑΝ/ΥΠ.ΑΣΦ.ΠΛΗΡ με φ. 121.2/20/74 από 21-10-74 για φρονήματα στρατευσίμου του Τάγματος Αρχηγείου Ενόπλων Δυνάμεων (Τ/ΑΕΔ) σε απάντηση εγγράφου της ΜΔΑΝ φ.121/12/74 από 11-10-74.
Προς Σ.Γ.Πειραιώς με φ.411.15/272/74 από 18-10-74 για Δελτία Ποιού στρατευσίμων που άλλαξαν όπλο κατατάξεως.
Προς Τάγμα Τηλεπικοινωνιών –Ηλεκτρονικών /ΑΕΔ (ΤΤ-Η/ΑΕΔ) με φ. 121.2/19/74 από 12-10-74 για ανυπαρξία επιβαρυντικών στοιχείων φρονημάτων.
Προς ΚΥΠ/Β΄/Ι με φ. 120/1/74 από 26-11-74 για τρεις εθνικόφρονες (Ε1)λιποτάκτες στην Αλβανία.
Προς ΜΔΑΝ/ΥΠ.ΑΣΦ.ΠΛΗΡ με φ. 121.2/13/74 από 28-8-74 για ανυπαρξία επιβαρυντικών στοιχείων φρονημάτων σε απάντηση ερωτήματος ΜΔΑΝ με φ. 121/7/74 από 21-8-74 για φρονήματα στρατευσίμων Τ-ΑΕΔ που και αυτός είχε ρωτήσει με Τ-ΑΕΔ/ 2^{ον} ΕΓ φ.121/19/74/10-8-74.
Προς 6^{η} ΜΟΜΑ/2^{ον} Γραφείον με φ. 121.23/28/74 από 1-11-1974 για τον στρατεύσιμο του εμφυλίου πολέμου που ρώτησε η υπηρεσία αυτή με φ.121.3/387/1366/7-9-1974.
Η Μονάς Διοικήσεως του ΑΝ ζητάει από το ΑΝ/2^{ον} ΕΓ/1α με Χ.Ε.Μ./22/74 από 28-5-74 μετάθεση ΄΄ακατάλληλου΄΄ ναύτη (Μάιος και έχουμε δικτατορία).
Η ΝΔΝΑ/2^{ον} ΕΓ/ΑΣΦ ζητάει από το ΑΝ/2^{ον} ΕΓ/1^{α} με φ. 121/5/74 από 14-12-74 μετάθεση ΄΄ακατάλληλου ναύτη (Δεκέμβριος και δεν έχουμε δικτατορία). Το μεσολαβήσαν διάστημα (Ιούλιος 74 η μεταπολίτευση) δεν είναι επαρκές για αλλαγές. Η αντίρρηση έγκειται στο ότι δεν ήθελαν αλλαγές σ' αυτό το σύστημα. Και με το ζόρι (από ποιον άλλως τε;) αλλαγές γίνονται αλλά έλλειπε και η θέληση και εκείνοι που θα το ασκούσαν.

επταετία, είτε τους χρησιμοποίησε μέσα στις ΕΔ στη μεταπολίτευση, πάλι για αρκετό διάστημα. Πάντα είναι στελέχη των ΕΔ εκείνα που συντάσσουν και στέλνουν έγγραφα όπως τα ακόλουθα:
Στις 28-3-1973 ζητάει από την ΚΥΠ αλλά και την ΓΔΕΑ να *«…γνωρίσητε ημίν περί της εν γένει Εθνικής ή αντεθνικής δράσεως του διαμένοντος εις Λονδίνον …επειγόμεθα καθ' ότι ούτος έχει υποβάλει αίτησιν εξαιρέσεως στρατεύσεως*». Εδώ πρέπει να σταθούμε λίγο, επειδή ανάλογα με την απάντηση της ΚΥΠ και ΓΔΕΑ, θα χορηγηθεί ή όχι εξαίρεση από τη στράτευση του αιτούντος. Δηλαδή εάν από πλευράς κοινωνικών φρονημάτων είναι ΄΄εθνικόφρων΄΄ και έχει αναπτύξει ΄΄Εθνική δραστηριότητα΄΄ όπερ μεθερμηνευόμενο σημαίνει να δραστηριοποιείται υπέρ της ΄΄επαναστάσεως΄΄) τότε ο εκλεκτός αυτός νέος, δεν θα υπηρετήσει τη θητεία του. Ως επιβράβευση της φιλοχουντικής του στάσης ή παλιότερα της εμπλοκής του σε αντικομουνιστικές οργανώσεις. Εάν είναι ΄΄αντεθνικώς δρων΄΄, ενάντιος της δικτατορίας, κομμουνιστής ή κεντροαριστερός, τότε ΄΄ατύχησε΄΄. Το αίτημά του δεν θα ικανοποιηθεί και θα στρατευθεί κανονικά. Τα περί τιμής, χρέους, πατριωτισμού στους νέους που υπηρετούν την Πατρίδα πάνε περίπατο. Η απαλλαγή από τη στράτευση είναι επιβράβευση της ΄΄εθνικοφροσύνης΄΄ και του φιλοχουντισμού.
Στις 20-3-1974 ενημερώνουν τη Διοίκηση Χωροφυλακής Μεσσηνίας πως στη ΣΔΥΤΕΝ υπηρετούν δύο αδέρφια και ενώ για το ένα η χωροφυλακή Μεσσηνίας έχει δώσει επιβαρυντικά στοιχεία από απόψεως νομιμοφροσύνης (που σημαίνει γονείς ή στενούς συγγενείς κομμουνιστές) για τον δεύτερο ουδέν επιβαρυντικό στοιχείο υφίσταται. Χαίρεται η μία υπηρεσία ασφαλείας να εντοπίζει λάθη στην άλλη.
Στις 17-4 ο Νικολόπουλος και στις 1-11-1974 ο Σοφράς ενημερώνουν την 6η ΜΟΜΑ/ 2ον Γραφείον για χαρακτηρισμούς και φρονήματα. Ο πρώτος για στρατεύσιμο που τότε υπηρετούσε, πως ανήκε ΄΄*...εις κατηγορίαν ΄΄Ε-Ψιλον 1΄΄ από απόψεως κοινωνικών φρονημάτων*΄΄. Ο Σοφράς ξεμπερδεύει πολύπλοκο ζήτημα, που έχει τις ρίζες του στον εμφύλιο πόλεμο. Όταν βεβαιώνει τη ΜΟΜΑ πως στρατεύσιμος που υπηρετούσε από 1-10-1948 μέχρι 1-11-1951 απολύθηκε με διαγωγή ΕΞΑΙΡΕΤΟΝ και ικανότητα ΑΡΙΣΤΗΝ σε κατηγορία ΄΄Ε-Ψιλον΄΄ από απόψεως κοινωνικών φρονημάτων, «*...μη απασχολήσας ημάς αντεθνικώς...*». Προφανώς πρόκειται για υπάλληλο της ΜΟΜΑ, η οποία ζητούσε πληροφορίες.
Παρατηρούμε πως, η ανταλλαγή των πληροφοριών μεταξύ διαφορετικών υπηρεσιών ασφαλείας των τριών όπλων των ΕΔ και των σωμάτων ασφαλείας, δεν συναντάει κανένα πρόβλημα. Που σημαίνει πως ολόκληρο αυτό το δίκτυο των υπηρεσιών ασφαλείας λειτουργεί κάτω από τους ίδιους κανόνες, επομένως συντονιστικά όργανα που βρίσκονται πάνω από τα επιτελεία, έχουν καθορίσει αυτές τις διαδικασίες. Και τέτοια όργανα είναι μόνον πολιτικά, δηλαδή διυπουργικά κ.λ.π. Πριν, κατά και μετά τη δικτατορία. Αλλά οι συντονισμοί αυτοί προκαλούνται από εκείνους που πρωτογεννώς ενδιαφέρονται για την ύπαρξή τους. Και ενδιαφερόμενοι στην προκειμένη περίπτωση είναι οι ΕΔ, δηλαδή τα στελέχη τους.
Στις 20-8-74 από τη Δ.Ν.Ε./2ον ΕΓ ζητούν το ταχύτερο δυνατόν να γνωρίσουν στοιχεία για τον έλεγχο ασφαλείας κάποιου. Για διευκόλυνση δίνουν ακριβείς διευθύνσεις διαμονής «*..εν τη αλλοδαπή…επάγγελμα ή είδος εργασίας, τόπος ασκήσεως του επαγγέλματος, τίτλος εργοδότου... διεύθυνσις επιχειρήσεως… πανεπιστήμια ή εκπαιδευτικά ιδρύματα εις τα οποία εφοίτησεν….*». Είναι ο Παπαδόγκωνας που υπογράφει το έγγραφο με σφραγίδα που έχει τον φοίνικα της δικτατορίας. Δεν είχαν ακόμα προλάβει, να αλλάξουν τα χουντικά σύμβολα, αλλά ούτε και τις διαδικασίες. Ειδικά αυτές είναι άγνωστο εάν και πότε τροποποιήθηκαν. Οι σφραγίδες των εγγράφων του Οκτωβρίου δεν έχουν τίποτε στη θέση του φοίνικα και του στέμματος.
Τα έγγραφα που αφορούν στρατεύσιμο προσωπικό που υπηρετεί στο Τάγμα του Αρχηγείου Ενόπλων Δυνάμεων (με ημερομηνίες 28-8, 21-10 και 12-10-1974, άρα όλα μεταπολιτευτικά) καθησυχάζουν τη ΜΔΑΝ (Μονάδα Διοικήσεως ΑΝ) και το ΤΤ-Η/ΑΕΔ (Τάγμα Τηλεπικοινωνιών και Ηλεκτρονικών ΑΕΔ), πως όλοι είναι εν τάξει από απόψεως φρονημάτων. Μάλιστα του ΤΤ-Η/ΑΕΔ είναι όλοι κατηγορίας ΄΄Ε1 και ο.κ.΄΄ όπως σημειώνει χειρόγραφα σε πίνακα με 13 στρατευσίμους ο Λγός (Λοχαγός) (ΔΒ-διαβιβάσεων) Μηλιωρίτσας Γ. από το 2ον Γραφείον του ΤΤ-Η/ΑΕΔ. Τούτο σημαίνει πως πρόσεχαν ιδιαίτερα αυτήν τη μονάδα. Εκεί ήταν όλοι ΄΄εθνικόφρονες΄΄ και κανείς δεν έπρεπε να ανησυχεί.
Στις 18-10-1974 πληροφορούν το Στρατολογικό Γραφείο Πειραιώς πως, εννέα στρατεύσιμοι έχουν μεταφερθεί στο ΠΝ από άλλους κλάδους των ΕΔ, χωρίς να έχουν παραληφθεί ΄΄δελτία ποιού΄΄. Δηλαδή δεν γνώριζαν τίποτα, από όσα σημειώνονται στα έντυπα α/α 26 και 27 του Πίνακα Ι Εντύπων (φρονήματα των οικογενειών και των ίδιων, οικονομική κατάσταση, αναμείξεις οπουδήποτε …). Αυτές οι μεταφορές είναι αποτέλεσμα παρεμβάσεων, ήτοι πλαγίων μέσων (΄΄βύσματα΄΄ τα λέει σήμερα η νεολαία). Και για να γίνονται μετά την κατάταξη πρέπει να υπάρχει Υπουργική απόφαση, άρα οι ΄΄πελατειακές σχέσεις΄΄ των συγκεκριμένων είναι αναλόγου επιπέδου. Έτσι συμπληρώνεται το φάσμα των χαρακτηρισμών λόγω φρονημάτων. Με τον τρόπο αυτό όμως υπάρχουν επιπτώσεις στο αξιόμαχο και το ηθικό των ΕΔ. Όταν συντηρείται η τάση για καλοπέραση των ημέτερων, τότε λογικά το επόμενο στάδιο είναι να ΄΄επιβραβεύεται΄΄ η ΄΄εθνικοφροσύνη΄΄ με την εξαίρεση από τη στράτευση, έστω και εάν συγκεντρώνονται κάποιες ΄΄νομότυπες΄΄ προϋποθέσεις.
Δύο διαφορετικές υπηρεσίες (η ΜΔΑΝ και η ΝΔΝΑ) σε διαφορετικές χρονολογίες (28-5 και 14-12-1974 αντίστοιχα) ζητούν, με την ίδια ακριβώς αιτιολογία αλλά και ορολογία από το ΑΝ/2ον ΕΓ/1α, να μετατεθεί στρατεύσιμος «*…εις ετέραν υπηρεσίαν δεδομένου ότι κρίνεται ακατάλληλος διά τον χειρισμόν διαβαθμισμένων εγγράφων...*». Μάλιστα η ΝΔΝΑ ορίζει και το πλοίο Π/Σ (Πλωτό Συνεργείο) ΣΑΚΙΠΗΣ, ως την κατάλληλη

υπηρεσία για να δεχτεί τον ΄΄ακατάλληλο΄΄ ναύτη. Η πρώτη ενέργεια έχει γίνει επί δικτατορίας, και η πανομοιότυπη δεύτερη πέντε μήνες μετά τη μεταπολίτευση. Στη ΜΔΑΝ τον Μάιο επί χούντας είναι ο αντιπλοίαρχος Κ. Γκιτάκος Διοικητής, στη ΝΔΝΑ δεν διακρίνονται τα στοιχεία του υπογράφοντος.
Τελευταίο έγγραφο, αφορά τους συλληφθέντες στην Αλβανία τέσσερις λιποτάκτες στρατευσίμους. Έναν αρμενιστή, ένα μηχανικό και δύο εσχαρείς (μαγείρους), όλους χαρακτηρισμένους κατηγορίας Ε1 (Εθνικόφρονες). Οι στρατεύσιμοι είχαν κηρυχθεί λιποτάκτες τον Οκτώβριο 1974. Το γεγονός πως όλοι τους ήταν εθνικόφρονες από ΄΄απόψεως φρονημάτων΄΄, μόνον ως σύμπτωση μπορεί να εκληφθεί. Διότι το ΄΄εθνικόφρων΄΄ δεν σημαίνει κατ' ανάγκην πως έχει τάσεις για λιποταξία ή για κλοπές. Τέσσερις λιποτάκτες και διάλεξαν την κομουνιστική Αλβανία όντες μάλιστα όλοι ΄΄εθνικόφρονες΄΄. Οι άνθρωποι πρέπει να είχαν και άλλα προβλήματα εκτός των φρονημάτων.
Ένα χρόνο μετά τον Ιούλιο του 1974, συναντάμε έγγραφα που εκφράζουν τα προβλήματα, που έφερε η μεταπολίτευση και κάποιες προσπάθειες αλλαγών. Οι χαρακτηρισμοί όμως είναι ακλόνητοι και πρέπει να βρεθούν λύσεις, που δεν θα ταράζουν το σύστημά τους. Ο προϊστάμενος της Δ.Ν.Ε (υποναύαρχος Γερ. Στεφανάδης) αρμόδιος για τους στρατευσίμους και την εκπαίδευση γενικά του προσωπικού του ΠΝ, στέλνει έγγραφο[1] στον υφιστάμενό του ΚΕ/ΠΑΛ /ΥΠΗΡ.ΑΣΦ.ΠΛΗΡ και δίνει κατευθύνσεις αρκετά τολμηρές για να γράφονται σε επίσημο έγγραφο. Αλλά και αποκαλυπτικές για τον τρόπο σκέψης, όχι του συγκεκριμένου αξιωματικού, αλλά του κυκλώματος που ήθελε την συντήρηση του υπάρχοντος συστήματος ασφάλειας. Δείχνει σιγουριά αφού θεωρεί, πως και τέτοιες διαδικασίες είναι αποδεκτές, αρκεί να εξυπηρετούν το σκοπό, δηλαδή την επιλογή των ΄΄καθαρών΄΄, των ΄΄κατάλληλων΄΄. Ο Στεφανάδης δίνει την ανήθικη λύση, και προτρέπει να απορρίπτονται στα σχολεία εξειδικεύσεως, εκείνοι που κρίθηκαν ως ακατάλληλοι λόγω φρονημάτων μετά την έναρξή τους. Ακόμα και στην περίπτωση που «*…τούτο δεν καθίσταται δυνατόν διά τεχνικούς λόγους, ως εξαιρετική απόδοσις κ.λ.π. το γεγονός θα αναφέρεται εις Δ.Ν.Ε. προς λήψιν αποφάσεως…*». Ζητάει από το αρχηγείο ναυτικού να εγκρίνει αυτές τις οδηγίες/ διαδικασίες. Που σημαίνει, πως δεν θεωρεί ανήθικο τον τρόπο απόρριψης και στρατευσίμων με τις καλές επιδόσεις. Το ΑΝ (υπογράφει ο υποναύαρχος Ν. Ανδρονόπουλος Υπαρχηγός) δεν διστάζει να εγκρίνει[2] όλες τις προτάσεις του Στεφανάδη, επισημαίνοντας μόνον πως ειδικά για τους ΣΕΑ (Στρατευμένοι Επίκουροι Αξιωματικοί) θα αναφέρουν στο ΑΝ. Και τούτο επειδή ο χαρακτηρισμός τους δεν στηρίζεται μόνον σε στοιχεία νομιμοφροσύνης[3]. Προφανώς ενδιαφέρεται εφ' όσον για να γίνει κανείς ΣΕΑ υπήρχαν και πλάγιες πιέσεις. Το περιεχόμενο των εγγράφων δείχνει, πως θέλουν με κάθε τρόπο να διατηρηθεί το σύστημα χαρακτηρισμών με βάση τη ΄΄νομιμοφροσύνη΄΄. Δεν φάνηκε πουθενά πως τους ενδιαφέρει το ότι, για επτά χρόνια ενωρίτερα ο τόπος ταλαιπωρήθηκε από στελέχη των ΕΔ, που έκαναν ακριβώς την ίδια δουλειά των χαρακτηρισμών. Σε ευνομούμενη πολιτεία θα έπρεπε, εκείνοι και οι συνεργάτες τους, να είναι χαρακτηρισμένοι ως ΄΄ακατάλληλοι και επικίνδυνοι΄΄. Ίσως έτσι να είχε προληφθεί και το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου 1967 και η τραγωδία της Κύπρου. Για την Κύπρο μάλιστα, έπαιρναν ακόμα πιο αυστηρά μέτρα στις επιλογές και

---

[1] Είναι το απόρρητο Δ.Ν.Ε./2ον ΕΓ/ΑΣΦ φ.001170/121 από 30-9-1975 προς ΚΕ/ΠΑΛ/ΥΠΗΡ.ΑΣΦ.ΠΛΗΡ και κοινοποίηση το ΑΝ/2ον ΕΓ/1α- ΚΕΝ. Το ΚΕΝ πιθανότατα είναι το Κέντρο Εκπαιδεύσεως (ή επιλογής) Νεοσυλλέκτων. Αναφέρει ο Στεφανάδης στο έγγραφο αυτό: *«…κατανοείται το πρόβλημα, λόγω μη εγκαίρου λήψεως χαρακτηρισμών νομιμοφροσύνης του στρατευσίμου προσωπικού, με αποτέλεσμα την δυσχέρειαν εις την κατανομήν ειδικοτήτων και εξειδικεύσεων της κατατασσομένης ΕΣΣΟ…η παρ' ΑΝ επεξεργασία των δικαιολογητικών απαιτεί τουλάχιστον δίμηνον… η αρχική κατανομή θα εκτελείται παρά ΚΕΝ …των ανεξακρίβωτων θεωρουμένων ως μη χαρακτηρισμένων. Ο αριθμός αυτών εν τη πράξει είναι μάλλον μικρός….εις τας εξειδικεύσεις ….αίτινες απαιτούν χαρακτηρισμός ασφαλείς COSMIC-CRYPTO και ΑΠΟΡΡ…θα καθορίζονται υπό Δ.Ν.Ε….εις αριθμόν ηυξημένον έναντι των πραγματικών αναγκών προς αντιμετώπισιν απομειώσεων λόγω δυσμενών στοιχείων κατά τον τελικόν χαρακτηρισμόν ασφαλείας….άμα λήψει της κατανομής….θα αναλαμβάνονται υφ' υμών ενέργειαι…(α).δια τον οριστικόν χαρακτηρισμόν ασφαλείας κατά την κεκανονισμένην διαδικασίαν…(β) δια την λήψιν μιας πρώτης ενδείξεως καταλληλότητος παρά ΤΕΚΠ {Τμήμα Ελέγχου Καταλληλότητος Προσωπικού} …εφ' όσον περατωθεί η διαδικασία του τελικού χαρακτηρισμού ασφαλείας …πλην των τυχόν θεωρουμένων υπό ΤΕΚΠ ως ακαταλλήλων ….είναι πιθανόν η διαδικασία {* Χαρακτηρισμού*}…να ολοκληρωθεί μετά την έναρξιν των σχολείων….εις τας περιπτώσεις αυτάς θα απορρίπτεται ο μαθητής βάσει των υπό του Οργανισμού Σχολών παρεχομένων δυνατοτήτων…».* Τα αναφερόμενα πως απαιτούν δίμηνη προετοιμασία είναι τα Δελτία Ποιού α/α 26 και 27 και Διαγωγής α/α 3 του Πίνακα Ι των εντύπων. Είναι εκείνα που παίρνει και επεξεργάζεται το 2ον ΕΓ/ΑΝ και από τα οποία βγαίνουν οι χαρακτηρισμοί, οι κατάλληλοι, οι ακατάλληλοι….Στη συνέχεια στέλνονται στη Δ.Ν.Ε που τους αξιοποιεί για κατανομές ειδικοτήτων και τις μεταθέσεις. Το δίμηνο που αναφέρει το ΑΝ/2ον ΕΓ/1α με Φ 123/811/75/20-9-75 ως χρόνο ελέγχου των δελτίων είναι δυσκολία μεταπολιτευτική, διότι πρώτα δεν είχε καμία δυσκολία. Επομένως αυτό που χρειάζεται, είναι η αντιμετώπιση των νέων δυσκολιών εφ' όσον διατηρούνται τα παλαιά συστήματα και αλλάζουν απλά ονομασίες.

[2] Η έγκριση των προτάσεων Δ.Ν.Ε. για τους χαρακτηρισμούς κ.λ.π. δίνεται με ΑΝ/ 2ον ΕΓ/1α Φ.121/73/75 από 16-10-1975. Αυτό σημαίνει πως το έγγραφο αυτό γράφτηκε και εισηγήθηκε από το 2ο ΕΓ και υπογράφτηκε από τον Υπαρχηγό του ΑΝ. Είναι η πρώην υπηρεσία του Νικολόπουλου επί δικτατορίας. Έχει περάσει ένας χρόνος από τη μεταπολίτευση και επικρατεί η ίδια ακριβώς λογική και θεώρηση των πραγμάτων περί εθνικοφροσύνης. Δεν συνδέονται αυτές οι λογικές για την ιδεολογικο-πολιτική οχύρωση των ΕΔ με τα αφορούντα τη δικτατορία. Ο αντικομουνισμός και η ΄΄εθνικοφροσύνη΄΄ αντιμετωπίζονται ως όπλα οχύρωσης του κοινωνικού συστήματος, που η δικτατορία δεν έπληξε. Το καθεστώς της 21ης Απριλίου 1967 άσκησε την εξουσία επιβάλλοντας επτάχρονο διάλειμμα του κοινοβουλευτισμού. Και άσκησε αυτήν την εξουσία με πιο σκληρό τρόπο. Αυτή είναι η λογική των κρατούντων.

[3] Το ΑΝ στέλνει στον πλοίαρχο Α. Γκιόκεζα Πρόεδρο Επιτροπής Ψυχοτεχνικής Επιλογής Υποψηφίων Σ.Ε.Α. το φ. 121.22/66/74 την 24-10-74 με πίνακα σαράντα πέντε ΄΄*…ακατάλληλων από απόψεως κοινωνικών φρονημάτων των ιδίων ή του οικογενειακού περιβάλλοντος και δέον αποκλεισθώσιν εκ των πτυχίων Σ.Ε.Α*». Που σημαίνει πως η ΄΄ψυχοτεχνική επιτροπή΄΄ υπό τον Γκιόκεζα, αξιωματικό της οργάνωσης για κίνημα στο ναυτικό, απότακτο της δικτατορίας και επανελθόντα μεταπολιτευτικά, θα φρόντιζε να απορρίψει τους 45 στα πλαίσια της ψυχοτεχνικής δοκιμασίας με κάποιο επιχείρημα ή και χωρίς κανένα επιχείρημα. Και αυτοί οι νέοι θα νόμιζαν πως δεν ήταν επαρκώς εύστροφοι για να γίνουν Σ.Ε.Α.

την παρακολούθηση του προσωπικού.[1] Ο Β΄Κλάδος του ΓΕΝ φαίνεται, πως έπαιζε ευρύτερο ρόλο σε θέματα προσωπικού, που επικαλύπτονταν με τις αρμοδιότητες του 2ου ΕΓ του ΓΕΝ. Αυτό προκύπτει από τα πρωτόκολλα αρχιπλοιάρχου Μυλωνά προς τον ομοιόβαθμό του Σταμούλη. Ο Μυλωνάς παραδίδοντας δεν αρκείται στα συνήθη εκκρεμή, αλλά επεκτείνεται και σε περιγραφή αρμοδιοτήτων των τμημάτων. Είναι ο κλάδος που ασχολείται με το προσωπικό, επομένως ενδιαφέρουν την διατριβή, αυτά που αναφέρονται στο συγκεκριμένο έγγραφο. Το πρωτόκολλο παράδοσης-παραλαβής αποκαλύπτει πολλά για το ρόλο του Β κλάδου στον τομέα διάκρισης των στρατιωτικών σε κατηγορίες, για τις παρακολουθήσεις και τα μέτρα ΄΄κάθαρσης΄΄ με τη διοχέτευση των εχόντων ΄΄ιδιαζόντως δυσμενή΄΄ στοιχεία στο στρατό. Ο οποίος και τους στέλνει σε ειδικές μονάδες όπου οι συνθήκες που επικρατούν είναι σκληρές.[2] Στα ίδια πρωτόκολλα Παράδοσης Παραλαβής ΓΕΝ/ΔΚΒ Μυλωνά- Σταμούλη ο.π., καταγράφονται και οι ακόλουθες αρμοδιότητες του Β3-ΙΙΙ, αλλά παρέχονται και αποκαλυπτικές πληροφορίες για τα συμβαίνοντα την στιγμή εκείνη στο ναυτικό σχετικά με τους χαρακτηρισμούς και άλλες διαδικασίες. Το Τμήμα Β3-ΙΙΙ έχει ως αποστολή «…*την παρεμπόδισιν παρεισφρείσεως εν τω ΒΝ εμφορουμένων υπό αντεθνικών φρονημάτων και την παρακολούθησιν των υπηρετούντων υπόπτων….»* Η αρμοδιότητα αφορά στρατιωτικό και πολιτικό προσωπικό. Γνωμοδοτεί το τμήμα για τον χαρακτηρισμό του καθενός μετά από ενδελεχή έρευνα. Ώστε να χρησιμοποιούνται στις εμπιστευτικές θέσεις. Εκδίδει και ειδική εξουσιοδότηση «.. *κατά την ειδικήν διαδικασίαν…».* Για τις αρμοδιότητες αυτές χρησιμοποιεί δύο αξιωματικούς, δύο υπαξιωματικούς και τρεις αστυφύλακες της Αστυνομίας Πόλεων κατανεμημένους σε κλιμάκια στην Αθήνα και τον Πειραιά. Άλλο κλιμάκιο «….*εδρεύον εις ΒΝΣ*{Βασιλικός Ναύσταθμος Σαλαμίνας} *προς εξυπηρέτησιν αναγκών ΒΝΣ…» Οι* δύο αξιωματικοί της αστυνομίας με τον τμηματάρχη Β3-ΙΙΙ αποτελούν επιτροπή κρίσεως νομιμοφροσύνης των πληρωμάτων «… *ΒΝ υπό την κρίσιν της οποίας τίθενται τα περί ενός εκάστου συγκεντρούμενα στοιχεία…»* Συνεχίζει την ενημέρωση το πρωτόκολλο επισημαίνοντας πως την συγκεκριμένη στιγμή της παράδοσης –παραλαβής καθηκόντων ΔΚΒ η επιτροπή νομιμοφροσύνης με βάση τη διαδικασία που αναφέρθηκε έχει θέσει υπό παρακολούθηση τους εξής αριθμούς υπηρετούντων:

Ναύτες Κατηγορίας ΄΄Α΄΄ 478, Κατηγορίας ΄΄Β΄΄ 16, Κατηγορίας ΄΄Γ΄΄ δέκα τρεις (13)

Υπαξιωματικοί Στρατεύσιμοι Κατηγορίας ΄΄Α΄΄ δύο (2)

Υπαξ/κοί και Δίοποι Μόνιμοι Κατηγ. ΄΄Α΄΄ 14, Κατηγ.΄΄Β΄΄ δύο (2)

Μουσουλμάνους Διαφόρων Κατηγοριών τριάντα οκτώ (38)

Όσους από τους εξεταζόμενους στρατευσίμους παρουσιάζουν στοιχεία «…*ιδιαζόντως δυσμενή…»* στέλνονται στο ΣΞ.

Εάν λάβουμε υπόψη μας πως το σύνολο των υπηρετούντων στρατευσίμων εκείνα τα χρόνια ήταν περίπου δώδεκα χιλιάδες, ενώ με τις διαδικασίες κάθαρσης προλάβαιναν τους *΄΄ανεπιθύμητους με στοιχεία ιδιαζόντως δυσμενή ΄΄* και τους διοχέτευαν στο ΣΞ, τότε ο αριθμός όσων παρακολουθούσαν ήταν μεγάλος. Σύνολο 547 άρα ένα ποσοστό 5% επί του συνόλου των υπηρετούντων στρατευσίμων. Αλλά και η παρακολούθηση 16 μονίμων υπαξιωματικών σημαίνει πως, το σύστημα πρόληψης από διεισδύσεις, παρακολούθησης, κάθαρσης … δεν απέδιδε τέλεια. Έτσι όμως θα ήταν και άχρηστα τα δίκτυα ασφαλείας, και οι ρυθμιστές τους θα έμεναν χωρίς αντικείμενο. Και να μην υπήρχαν οι ΄΄ύποπτοι΄΄ θα τους δημιουργούσαν, διότι έτσι απαιτεί η αυτοσυντήρηση των κυκλωμάτων και των θέσεων αυτών.

Οι αρμοδιότητες αυτές του Β΄Κλάδου φαίνεται, πως σύντομα περνούν στο 2ο ΕΓ, γιατί δεν βρήκαμε πουθενά αρχείο με χαρακτηρισμούς του Β3-ΙΙΙ. Παραδοσιακά αυτό το τμήμα ασχολείται με σταδιοδρομικά θέματα αξιωματικών δηλαδή κρίσεις, προαγωγές, αποστρατείες, τήρηση μητρώων και ατομικών φακέλων. Αυτός είναι και ο λόγος, που βρέθηκε και τέτοιο έγγραφο στην ΙΥΝ, ενώ τίποτε άλλο σχετικό δεν στάθηκε δυνατόν να ΄΄ερευνηθεί΄΄[3] στο Β΄Κλάδο. Αλλά και τα εντοπισθέντα του 2ου ΕΓ του ΓΕΝ, μάλλον από λάθος είχαν

---

[1] Το προσωπικό που υπηρετούσε στην Κύπρο το επέλεγαν με ειδικά κριτήρια και ιδιαίτερη προσοχή. Σχετικό το Σήμα ΓΕΝ Γ.Ν.545/66 προς τα αρχηγεία ΑΑΠ-ΑΚΙΠ-ΔΝΕ με κριτήρια επιλογής *«...απόδοσιν-ήθος-υγεία-ειδικές γνώσεις-διαγωγή…»*. Παράλληλα ειδικό τμήμα/γραφείο στον Β΄ΚΛΑΔΟ «…*παρακολουθεί το προσωπικόν όπερ υπηρετεί εις ΚΥΠΡΟΝ από πάσης πλευράς, δι' αλληλογραφίας ήτις τυγχάνει Άκρως Απόρρητος Ειδικού Χειρισμού (μέσω ΓΕΕΘΑ-Κρυπτογραφικών Σημάτων και Υπηρεσιακών Σημειωμάτων διεκπαιρεουμένων μέσω του αρχαιοτέρου βαθμοφόρου της αποστολής)…».Δ*ιαφαίνεται από το σήμα του ΓΕΝ, πως για την Κύπρο πράγματι πρόσεχαν ιδιαίτερα τις επιλογές. Όχι μόνον στα περί εθνικοφροσύνης και ΄΄καταλληλότητας΄΄ με βάση τα ιδεολογικά, αλλά και σε θέματα ήθους, υγείας... όπως ακριβώς σημειώνει το έγγραφο.

Τα στοιχεία για το προσωπικό Κύπρου βρίσκονται στα Πρωτόκολλα Παράδοσης Παραλαβής ΓΕΝ/ΔΚΒ Μυλωνά- Σταμούλη από 24-12-1968.

[2] Βλέπε συνεντεύξεις Δροσογιάννη από 12-9-02 και Καργόπουλου/ Ρουμελιώτη από 7-1-02. Ο Δροσογιάννης σχολιάζει πως σε δυσμενή τοποθέτησή του προδικτατορικά σε τέτοια ΄΄ειδική μονάδα΄΄ οι χαρακτηρισμένοι ήταν πτυχιούχοι και τα γραφεία της μονάδας είχαν τελειόφοιτους δημοτικού. Ο Καργόπουλος και ο Ρουμελιώτης περιγράφουν τις συνθήκες κάτω απ' τις οποίες υπηρετούσαν.

[3] Να σημειώσουμε εδώ πως ο Β΄Κλάδος του ΓΕΝ ανταποκρίθηκε θετικά σε αιτήματα του γράφοντος. Για αντίγραφο του ατομικού του φακέλου και για συμπλήρωση στοιχείων τελευταίας προαγωγής σημαντικού αριθμού στελεχών του ΠΝ που χρησιμοποιήθηκαν στο κεφάλαιο για τις αποκαταστάσεις. Επίσης για τη χορήγηση της Παγίας Διαταγής του ΑΓΕΕΘΑ για τα αρκτικόλεξα. Θα πρέπει να αναφερθεί πως δεν υπήρξε έγκριση για «…*πρόσβαση και κατά περίπτωση λήψη φωτοαντιγράφων στο αρχείο του τμήματος Β3-Ι ...από τη δεκαετία 1965-75 και δη τις υποθέσεις που σχετίζονται με δραστηριότητες κατά ή υπέρ της δικτατορίας…».* Το ίδιο και για το ΓΕΝ/Β3-ΙΙΙ για φωτοαντίγραφα και «…*πρόσβαση στα Γενικά Μητρώα που τηρεί το ΓΕΝ για τους Αξιωματικούς…που κατά τη δεκαετία 1965-1975 είχαν θετικές ή αρνητικές εμπλοκές με το καθεστώς της δικτατορίας…τις ενδιαφέρουσες ιστορικά περιπτώσεις, ή εάν αυτό είναι πρακτικά αδύνατο να επιτραπεί η κράτηση σημειώσεων…».* Η απάντηση του ΓΕΝ/Β3-Ι Φ.400/12/02/22-4-2002 στις δύο αιτήσεις από 15-4-2002

φτάσει στην Ιστορική Υπηρεσία. Έτσι όμως έγινε και βρίσκουμε και αριθμούς παρακολουθούμενων υπόπτων από το Β3-ΙΙΙ που το σύνολό τους ανέρχεται σε πεντακόσιους εξήντα τρεις (563) όταν οι υπηρετούντες στρατεύσιμοι και μόνιμοι υπαξιωματικοί κάθε κατηγορίας εκείνα τα χρόνια, ήταν στο ναυτικό κάτω από δέκα πέντε χιλιάδες. Ο αριθμός είναι μεγάλος. Αργότερα μάλιστα μεγάλωσε αφού προστέθηκαν ως προϋποθέσεις και οι πιστοί στην ΄΄επανάσταση΄΄. Τις ΄΄επιτροπές κρίσεως νομιμοφροσύνης΄΄ (μία από τις οποίες εμφανίζεται στα πρωτόκολλα αυτά) συναντήσαμε και σε άλλο σημείο. Στο ίδιο πρωτόκολλο παράδοσης-παραλαβής γράφεται και η άσκηση ποινική δίωξης κατά του ανθυποπλοιάρχου Κ.Μαρώτη, για λιποταξία στο εξωτερικό και για παρακράτηση στρατιωτικών πραγμάτων (ενός πιστολιού με σφαίρες). Καταχωρείται η παραπομπή στο ακροατήριο Δ.Ν. του ανθυποπλοιάρχου Γ. Κοντού επί απλή σωματική βλάβη[1].

Παραδίδονται και διάφοροι φάκελοι *΄ελέγχου και παρακολουθήσεως προσωπικού ΄΄*. Από τους τίτλους διαπιστώνεται και το περιεχόμενο, το οποίο, για να κρατείται σε επίπεδο ΓΕΝ/ΔΚΒ, σημαίνει πως αφορούσε αξιωματικούς. Διαφορετικά θα βρισκόταν ή στο ΓΕΝ/Β3-ΙΙΙ ή στο ΓΕΝ/Α2. Τελικά διαφαίνεται πως τα ινία χαρακτηρισμών, παρακολουθήσεων και συστημάτων ασφάλειας προσωπικού του ναυτικού, παραλαμβάνονται από το 2ο ΕΓ του ΓΕΝ, αφού πουθενά έκτοτε δεν συναντάμε έγγραφα του Β΄ Κλάδου για τέτοιες υποθέσεις του προσωπικού, σε αντίθεση με του Α2 του ΓΕΝ.

Μετά το 1974 συνεχίσθηκε η διαδικασία νομιμοφροσύνης και χαρακτηρισμών. Πιθανόν να είχαν προσθέσει και τους χουντικούς ως ΄΄ακατάλληλους΄΄ πλέον. Δεν επιβεβαιώνεται όμως αυτό, διότι δεν βρέθηκε έγγραφο με τέτοιο στοιχείο. Αντίθετα από άλλα που εντοπίσθηκαν για το 1974 επί δικτατορίας, διαπιστώνουμε πως η λειτουργία του μηχανισμού με διαχωρισμό του προσωπικού σε ΄΄κατάλληλους και ακατάλληλους΄΄, κάλυπτε και τους Μονίμους Πολιτικούς Υπαλλήλους (ΜΠΥ) και τους Ημερομισθίους του εργατοτεχνικού προσωπικού των Ναυστάθμων. Ήταν μόνιμο προσωπικό, και ο έλεγχός του γινόταν στην αρχή με την πρόσληψή του, αλλά και περιοδικά και οσάκις χρειαζόταν να «*…κριθεί η καταλληλότης προς χαρακτηρισμόν* …» όπως με άλλο ένα έγγραφο[2] ζητάει το 2ο ΕΓ από την ΥΠΕΑ. Το 2ο Γραφείο του ΑΝ στην περίπτωση αυτή ενδιαφέρεται για πληροφορίες επτά υπαλλήλων γυναικών του ΠΝ, που προορίζει για χαρακτηρισμό ΑΠΟΡΡΗΤΟΣ τις έξη και ΑΚΡΩΣ ΑΠΟΡΡΗΤΟΣ την έβδομη. Το σημαντικό στοιχείο εδώ είναι τα κριτήρια των χαρακτηρισμών και κυρίως τα ΄΄κοινωνικά φρονήματα ΄΄ και ό,τι τα συνοδεύει (οικογένεια, συνήθειες, παρακολουθήσεις, φάκελοι...). Η ατέλειωτη απασχόληση με τους χαρακτηρισμούς, αφορούσε το μεγάλο αριθμό στρατευσίμων σε κάθε σειρά. Απασχόληση η οποία φαίνεται πως ήταν αρμοδιότητας ΤΕΚΠ[3]. Μια υπηρεσία που λειτουργούσε στην περιοχή ΔΝΕ στο Σκαραμαγκά, πιθανότατα υπό την διεύθυνση του ΑΝ/2ον ΕΓ ή της Διευθύνσεως Στρατολογίας.

Στην περίπτωση της κατατάξεως στρατευσίμων για θητεία Απριλίου 1974, ο πρώτος από τρεις διαβιβαζόμενους[4] πίνακες, περιλαμβάνει εκατόν δύο (102) ονόματα στρατευσίμων, οι οποίοι πρέπει να αποκλεισθούν εκ των πτυχίων λόγω δυσμενών στοιχείων ή και φρονημάτων.

ήταν πως «*…στα αιτούμενα στοιχεία υπάρχουν και δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, η πρόσβαση στα οποία απαγορεύεται χωρίς την προηγούμενη ενημέρωση των υποκειμένων προσώπων…».* Αντίθετα η έγκριση για την πρόσβαση και λήψη στοιχείων από την ΥΙΝ εγκρίθηκε με ΓΕΝ/ΔΕΔΗΣ/Φ. 900/19/02/22-2-02. Η αίτηση είχε υποβληθεί την 21 Φεβρουαρίου 2002. Και τίθεται το ερώτημα για ποιον λόγο κρατούνται τα στοιχεία εάν όχι και για να μελετώνται από ερευνητές. Όσο για τα προσωπικά δεδομένα σίγουρα υπάρχουν στα γενικά μητρώα. Μιλάμε όμως για τριάντα χρόνια και πάνω, για την δικτατορία, για ιστορικά πρόσωπα και γεγονότα. Η απάντηση ήταν νομότυπη αλλά αμελέτητη. Ο γράφων δεν επέμεινε στη λήψη των στοιχείων που χρειάζονταν για διασταύρωση υφισταμένων και συμπλήρωση κενών.

[1] Ο ανθυποπλοίαρχος Μαρώτης (με την περίπτωση του οποίου ασχολούμαστε στο κεφάλαιο Δ5) διώκεται με Διαταγή ΑΓΕΝ 020911/68/29-3-68 και ο ανθυποπλοίαρχος Γ. Κοντός με 020869/3/68/17-1068. Μεταδικτατορικά αποκαταστάθηκαν και οι δύο ως διωχθέντες επί δικτατορίας ως ενάντιοί της. Για τον Κοντό το μόνο που βρέθηκε ήταν, η αποκατάστασή του μεταπολιτευτικά από τα διοικητικά δικαστήρια.

[2] Είναι το ΑΝ/2ον ΕΓ/1α φ. 125.4/12/73 από 31-1-1974

[3] Το ΤΕΚΠ το συναντάμε σε συνέντευξη του πλοιάρχου ε.α. Ν. Ραγκαβά και είναι χρήσιμο να καταχωρηθεί εδώ, τι ανέφερε γι' αυτήν την υπηρεσία αλλά και για τους χαρακτηρισμούς. Ο Ραγκαβάς επισημαίνει, πως τον παρακολουθούσαν ως ύποπτο (λόγω χαρακτηρισμού του, που προκύπτει από έγγραφο που παρουσιάζεται στη διατριβή). Όταν τοποθετείται μετά από ένα σχολείο στο ΔΝΕ, τότε έρχεται για πρώτη φορά σε επαφή με το ΤΕΚΠ:

- ΡΑΓΚΑΒΑΣ (16-10-2002) «*.....αφού έβαλα το πρώτο πλήρωμα για την Αμερική, με ρωτάει ο διευθυντής " ...περάσαν από ΤΕΚΠ αυτοί;, αυτές τις καταστάσεις πρέπει να τις πας από εκεί, να δούμε ποιοι είναι κατάλληλοι να πάνε Αμερική". Βγήκα εγώ, ρωτάω τους υπόλοιπους "δεν τους πήγες εκεί; αφού αν δεν τους πας εκεί…", και μετά είδα όταν πήγα εκεί, ήταν κάποιοι με πολιτικά ναύτες, και αξιωματικοί και υπαξιωματικοί, δουλεύανε όλοι εκεί…Οι πιο πολλοί ήταν εξ υπαξιωματικών και υπήρχαν και από τη Σχολή Δοκίμων. Αυτό διοικείτο κατά κάποιο τρόπο απ' ότι μπόρεσα εγώ να δω από το ΓΕΝ/ Τ.Ε.Κ.Π….. Πήγα λοιπόν την κατάσταση,..., βάζω τους μισούς, μου κόψαν τους μισούς. Ο διευθυντής που τους πήγα... βλέπει τους μισούς κομμένους, "αυτοί είναι κομμουνιστές;".... Εγώ αυτό που κοίταζα από εκεί και πέρα ήταν το πώς θα φύγω από εκεί που είχα μπλέξει….*».

[4] Το ΑΝ/2ον ΕΓ/με ΤΕ 121.22/19/74/9-4-74 έχοντας τελειώσει (πιθανότατα με το ΤΕΚΠ) τη διαδικασία ελέγχων στέλνει στο Δ.Ν.Ε./2ον ΕΓ «*…τρεις πίνακες καταλληλότητος νεοκαταταγέντων ναυτών...οίτινες δέον ληφθούν υπ' όψιν κατά την επιλογήν προσωπικού προς απόκτησιν πτυχίου ειδικοτήτων και τεχνών....».* Τα πτυχία που αποκλείονται ανταποκρίνονται σε αντίστοιχα καθήκοντα από τα οποία θέλουν να απομακρύνουν τους συγκεκριμένους και είναι:

Του Σημαιοφόρου Εφέδρου Αξιωματικού, του Υπαξιωματικού πτυχίου Β΄ και Γ΄,

Του Ηλεκτρολόγου, Σηματωρού, Μηχανικού, Τηλεγραφητού, Ανθυποβρυχιακού, Ραδιοεντοπιστή,

Του Διαχειριστού, Μαγείρου, Θαλαμηπόλου, Τηλεφωνητού, Ναυτονόμου, Οδηγού Αυτοκινήτων,

Του Τεχνίτη Πυροβόλων- Τορπιλών- Ναρκών, Ηλεκτροτεχνήτου, Ηλεκτρονικού. Η πιθανή εξήγηση για αποκλεισμό και από τα πτυχία του μαγείρου και θαλαμηπόλου, είναι πως αυτές οι ειδικότητες έρχονται σε επαφή με αξιωματικούς μέσα στα πλοία επομένως έχουν πρόσβαση και σε μη επιτρεπόμενες περιοχές και έγγραφα. Υπενθυμίζεται εδώ πως πολλά στελέχη του ναυτικού προτιμούσαν για τα

Οι δύο επόμενοι πίνακες περιλαμβάνουν ακόμα εκατόν πέντε (105) ΄΄ακατάλληλους΄΄ για πτυχίο ΣΕΑ και υπαξιωματικού. Επομένως μόνον από μία κατάταξη αποκλείονται διακόσιοι επτά στρατεύσιμοι από καθήκοντα, που είναι και τα σοβαρότερα για τους στρατευσίμους του Ναυτικού. Και η ουσία στις ΄΄ακαταλληλότητες΄΄ και τα φρονήματα είναι ακριβώς εκεί. Να μην έχουν τη δυνατότητα προσέγγισης σε χώρους, υλικό, λειτουργίες και πληροφορίες που τις θεωρούν κρίσιμες. Ως εκ τούτου οι αριστεροί, οι κεντροαριστεροί, οι κομμουνιστές, μαζί με τους ποινικά στιγματισμένους χαρακτηρίζονται ΄΄ακατάλληλοι΄΄ και αποκλείονται. Αυτοί θα αποκτήσουν τριτεύουσες ειδικότητες με καθήκοντα άνευ ουσίας και κυρίως μακριά από γραφεία προσωπικού, οπλονομεία, εκπαιδεύσεις ….
Ένας άλλος πίνακας, που διαβιβάζεται στο ΚΕ/ΠΑΛ/ ΥΠΗΡ.ΑΣΦ.ΠΛ τον Ιανουάριο 1974[1] περιλαμβάνει 116 στρατευσίμους. Έχει σημειωμένους δίπλα στον καθένα τους χαρακτηρισμούς με αιτιολογία πάλι τα κοινωνικά φρονήματα.
Ιδιαίτερη φροντίδα επιδεικνύεται για την ειδικότητα ΟΥΚ (Ομάδων Υποβρυχίων Καταστροφών). Την οποία αποκτούν μετά σκληρή εκπαίδευση στην υπηρεσία ΜΥΚ (Μονάδα Υποβρυχίων Καταστροφών). Οι εκπαιδευόμενοι στο αντίστοιχο σχολείο είναι εθελοντές, υπό την αίρεση, να κριθούν κατάλληλοι. Το πτυχίο αυτό δεν είναι τυχαίο και η χρησιμοποίηση των κατόχων του μπορεί να περιλαμβάνει και αποστολές έξω από τα θέματα της Εθνικής Άμυνας όπως π.χ. ΄΄ασφάλεια υψηλών προσώπων, συλλήψεις, ανακρίσεις κρατουμένων ΄΄. Επομένως τα φρονήματα εδώ έχουν κάθε λόγο, να λαμβάνονται υπόψη από τους αρμοδίους του ΑΝ και των υπολοίπων υπηρεσιών στα πλαίσια της καθεστηκυίας λογικής.[2]

Β8.- ΦΡΟΝΗΜΑΤΑ ΣΤΕΛΕΧΩΝ - ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

Δεν αποτελούν αντικείμενο ελέγχου φρονημάτων μόνον οι στρατεύσιμοι. Ελέγχονται όλοι όσοι υπηρετούν τις ΕΔ με στολή ή με πολιτικά. Που σημαίνει, πως δεν αποκλείονται από αυτές τις διαδικασίες, τα μόνιμα στελέχη και το πολιτικό προσωπικό καθ' όλη τη διάρκεια της σταδιοδρομίας τους. Αυτό προκύπτει και σε άλλα σημεία της παρούσης εργασίας, όπως και από τις παρουσιαζόμενες εδώ περιπτώσεις. Οι διαδικασίες ελέγχου, παρακολούθησης και χαρακτηρισμού ανακυκλώνονται και το βασικό προσωπικό που συντηρεί, παρακολουθεί και υλοποιεί τα προβλεπόμενα, αυτοτροφοδοτείται με νέους ελεγκτές. Επιλεγμένους από τους προηγούμενους έτσι, ώστε να μην παραβιάζεται το στενό κύκλωμα των *΄΄καθαρών ημετέρων εθνικοφρόνων΄΄* που μεριμνούν για την *΄΄εθνική ασφάλεια και την ασφάλεια των ΕΔ*». Για το ΠΝ αυτοί που βρίσκονται στις καίριες θέσεις των 2ων Γραφείων των επιτελείων του ΑΝ και των λοιπών μεγάλων και μεσαίων διοικήσεων, είναι όλοι μόνιμοι αξιωματικοί μεσαίων βαθμών (αντιπλοίαρχοι ή παλαιοί πλωτάρχες) προελεύσεως ΣΝΔ και κατά συνθήκη ειδικότητας ΄΄Μάχιμοι΄΄. Σ' αυτές τις θέσεις δεν υπηρετούν μικρότερου βαθμού ή άλλης ειδικότητας αξιωματικοί[3].

Β8α.-ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΕΛΕΓΧΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ

Όλα τα έγγραφα από ΑΝ/2ον ΕΓ/1α φέρουν υπογραφές αντιπλοιάρχου Π.Νικολόπουλου μέχρι τον Ιούλιο 1974 και μετά αντιπλοιάρχου Ν.Παπαδόγκωνα ως Τμηματάρχη 2ου ΕΓ/1α ή πλοιάρχου Ν. Σοφρά Διευθυντού 2ου ΕΓ. Δεν παρουσιάζουν καμία αλλαγή της περιόδου δικτατορίας με τα επόμενα σε φρασεολογία, ορολογία…. Αυτό δεν σημαίνει πως οι χειριστές κατέχονταν από τις ίδιες απόψεις. Ειδικά στα περί δικτατορίας υπάρχει χάσμα μεταξύ τους. Όλοι όμως ομονοούσαν στα περί φρονημάτων, περί ΄΄καταλληλότητος΄΄ των εθνικοφρόνων και ΄΄ακαταλλήλων΄΄ των υπολοίπων.. Η υπηρεσία αυτή ασχολείται και με τους πολιτικούς υπαλλήλους, όπως προκύπτει από τα ακόλουθα έγγραφα :
Στις 23 Ιαν.1974 με ΦΕΣ προς το 5ο ΕΓ του ΑΝ σημειώνεται πως ο προταθείς για χαρακτηρισμό ΄΄ΑΠΟΡΡ΄΄ ΜΠΥ (Μόνιμος Πολιτικός Υπάλληλος) κρίνεται ΑΚΑΤΑΛΛΗΛΟΣ, ενώ αντίθετα στις 6-3-74 με άλλο ΦΕΣ προς το 3ον ΕΓ ότι εκ γενομένου ελέγχου κανένα επιβαρυντικό στοιχείο δεν προέκυψε «*...διά τον ....όσον αφορά φρονήματα και διαγωγήν τούτου...»*
Στις 29-3 παρακαλεί την ΥΠΕΑ «*...όπως γνωρίσητε ημίν το ταχύτερον δυνατόν εάν υφίστανται αι προϋποθέσεις διά την εξουσιοδότησιν βαθμού ασφαλείας NATO SECRET του ....ίνα συμπεριληφθεί ούτος εις*

γραφεία των επιστασιών στα πλοία τους χαρακτηρισμένους ναύτες, επειδή ήταν και από τους πιο μορφωμένους. Το στοιχείο αυτό επισημαίνει και ο Δροσογιάννης στη συνέντευξή του όσον αφορά μονάδα των ανεπιθύμητων όπου είχε και αυτός τοποθετηθεί προδικτατορικά.

[1] Πρόκειται για το έγγραφο ΑΝ/2ον ΕΓ/1α φ. 121.22/5/74 από 25-1-1974.

[2] Το ΑΝ με έγγραφο του 2ου ΕΓ/1α φ.121.22/12/74 από 22-3-1974 αποκλείει είκοσι έναν εθελοντές ΟΥΚ από το αντίστοιχο σχολείο επειδή «*…κρίνονται ΑΚΑΤΑΛΛΗΛΟΙ λόγω κοινωνικών φρονημάτων*». Υπογράφει ο αντιπλοίαρχος Π. Νικολόπουλος.

[3] Η παρατήρηση αυτή προκύπτει από το γεγονός, πως τα καθήκοντα των αρμοδίων επιτελών των 2ων Γραφείων των υπηρεσιών, ασκούν αξιωματικοί μεσαίων βαθμών. Δηλαδή πλωτάρχες και αντιπλοίαρχοι στα επιτελεία μεγάλων μονάδων και υποπλοίαρχοι και πλωτάρχες στα πλοία για τις θέσεις ΑΓΕΠ. Το τι βαθμοί και πόσοι υπηρετούν σε κάθε υπηρεσία προβλέπεται από ειδικές διαταγές και πίνακες που περιλαμβάνουν την ΟΔ (Οργανική Δύναμη). Αλλά και ο γράφων το γνωρίζει από την υπηρεσία του στο ΓΕΝ/Β3-ΙΙ που είναι το τμήμα εκείνο του ΓΕΝ που σχεδιάζει και εισηγείται τις τοποθετήσεις των αξιωματικών του ναυτικού μέχρι κάποιο βαθμό (τα αποκαλούμενα και ΄΄κυκλώματα μεταθέσεων΄΄, ήτοι ποιός πάει πού και ποιόν αντικαθιστά).

την αποστολήν επιστημόνων προς το ……». Αυτό σημαίνει πως δεν πλησίαζε ΝΑΤΟϊκή υπηρεσία κανείς, εάν δεν είχε τον χαρακτηρισμό αυτό. Επομένως όλοι οι αποστελλόμενοι με οποιονδήποτε τρόπο σε αποστολή, υπηρεσία, συνέδριο, θέση, σύσκεψη … πρέπει να είναι χαρακτηρισμένοι άρα εθνικόφρονες, επομένως μόνον οι ΄΄καθαροί΄΄ είναι δεκτοί στη συμμαχία.
Προς ΚΥΠ με έγγραφα στις 10-7, 24-9 και 16-11-74 με το ίδιο ΘΕΜΑ: ΄΄*Φρονήματα Πολιτικών Υπαλλήλων Στρατιωτικής Υπηρεσίας* ΄΄ζητούνται πληροφορίες για διαγωγή των υποψηφίων πολιτικών υπαλλήλων και των οικογενειών τους σε διαστήματα μετά το 1940. Ζούσε στη Βραζιλία ο ένας, στην Αίγυπτο ο επόμενος, και στην Αγγλία-Καναδά ο τρίτος.
Από την ΔΝΕ/1 στις 8-3 και τη ΣΝΔ στις 7-9-1974 ζητούνται πρόσθετα στοιχεία, και μάλιστα ακριβή, για διευθύνσεις, σχολεία, πανεπιστήμια κ.λ.π. στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, όπου οι υποψήφιοι για χαρακτηρισμό υπάλληλοι είχαν τυχόν παραμείνει στο παρελθόν. Μάλιστα στη μία περίπτωση η έρευνα έδειξε ότι «*…όσον αφορά το διάστημα 1972-74… εις την ανωτέρω διεύθυνσιν υπάρχει μόνον παλαιά οικοδομή ακατοίκητος*…» γεγονός που σημαίνει πως οι έλεγχοι ήταν πραγματικοί και λεπτομερείς.
Από το 2ον ΕΓ ΑΑ (Αρχηγείο Αεροπορίας) ζητούν πληροφορίες στις 24-9-74 για άτομο, που από 1940-1958 υπηρετούσε στην Πολεμική Αεροπορία και είχε ζητήσει να γίνει προμηθευτής ΠΝ. Δεν ήθελαν οι ελέγχοντες την εξουσία, να βγάζουν χρήματα από υπηρεσίες του δημοσίου οι χαρακτηρισμένοι. Και πολύ περισσότερο από τις ΕΔ. Φόρους βέβαια πλήρωναν.
Προς το 1ον ΕΓ/4 (που λόγω αρμοδιότητας, φαίνεται πως προβαίνει σε προσλήψεις πολιτικού προσωπικού, επομένως ελέγχονται οι υποψήφιοι), επιστρέφονται οι φάκελοι στις 24-9-1974 για τρεις ζητώντας περισσότερα στοιχεία. Για τέσσερις άλλους ζητούν να ενημερωθούν σε ποια υπηρεσία θα τοποθετηθούν εφ' όσον προσληφθούν, και τρεις κρίνονται ΄΄ακατάλληλοι΄΄. Στις 8-11 σε διαδικασία νέων προσλήψεων, διαβιβάζουν στην ίδια υπηρεσία ΄΄ατομικούς φακέλους ποιού΄΄ με την παράκληση να τους ενημερώσουν, για πού προορίζοντα, εάν και όταν προσληφθούν.
Προς ΥΠΕΑ στις 11 και 26-11 όπως και στις 5-12-1974 παρέχουν στοιχεία διαμονής, προκειμένου να χαρακτηριστούν οι αναφερόμενοι στο πρώτο έγγραφο, με το δεύτερο να σταματήσει η έρευνα επειδή «*…εξέλιπον οι λόγοι εξουσιοδοτήσεως*» και να ανεβεί στην κλίμακα εξουσιοδοτήσεων από ΑΠΟΡΡ σε ΑΚΡΩΣ ΑΠΟΡΡ με το τρίτο έγγραφο. Οι ενέργειες αυτές σημαίνουν πως και στις περιπτώσεις αναβαθμίσεως των εξουσιοδοτήσεων, από τη μία κατηγορία στην επόμενη, πάλι ζητιούνται από την ΥΠΕΑ πληροφορίες.[1]

Β8β.-ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΕΛΕΓΧΟΥ ΑΝΘΥΠΑΣΠΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΜΟΝΙΜΩΝ ΥΠΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ

Οι έλεγχοι των μονίμων υπαξιωματικών γίνονται σε πρώτη φάση, όταν είναι υποψήφιοι για τις παραγωγικές τους σχολές, ή σε κατατακτήριες διαδικασίες για διάφορες περιπτώσεις προσλαμβανομένων (εθελοντών, απ' ευθείας κατατασσόμενων κ.λ.π.). Είναι εκτενείς και λεπτομερειακοί[2], όπως προκύπτει από τα δελτία κοινωνικών φρονημάτων με τα ερωτηματολόγια, που συμπληρώνουν οι αστυνομικές αρχές. Εν τούτοις όπως ήδη έχει δειχτεί, ο έλεγχος συνεχίζεται και περιοδικά, με βάση καθιερωμένη διαδικασία πάλι με τις αρχές ασφαλείας του τόπου διαμονής. Αλλά και στις περιπτώσεις που χρειάζεται να λάβουν διαβάθμιση για χρήση αντιστοίχου απορρήτου υλικού, ή για ανάθεση καθηκόντων που έχει καθιερωθεί να αναλαμβάνονται από ΄΄κατάλληλους΄΄ υπαξιωματικούς και ανθυπασπιστές. Όπως π.χ. για τις θέσεις που σχετίζονται με όπλα και πυρομαχικά (πυράρχης και βοηθοί/ αποθηκάριοι οπλισμού), ή αξιωματικού ασφαλείας και πληροφοριών ή μέλους του αγήματος ασφαλείας.

---

[1] Τα έγγραφα για όλες τις παραπάνω περιπτώσεις χαρακτηρισμών ή προς πρόσληψη κ.λ.π. ΜΠΥ είναι του ΑΝ/2ον ΕΓ και τα στοιχεία πρωτοκόλλου είναι τα ακόλουθα:
Προς 5ον ΕΓ ΦΕΣ 125.4/7/74 από 23-1-74
Προς 3ον ΕΓ ΦΕΣ 900/49/74 από 6-3-74
Προς ΥΠΕΑ για τον επιστήμονα στη ΝΑΤΟϊκή υπηρεσία φ.121.34/2/74 από 29-2-74
Προς ΚΥΠ για φρονήματα υπαλλήλου που έζησε στη Βραζιλία με φ. 121.3/35/73 από 10-7-74
Προς ΔΜΕ/1 για ακριβή στοιχεία διαμονής κ.λ.π. υπαλλήλου με ΦΕΣ 121.34/4/74 από 8-8-74
Προς 2ον ΕΓ/ΑΑ για διαγωγή παλαιού της στελέχους με φ.121/1/157/74 από 24-9-74
Προς ΚΥΠ για πληροφορίες υποψηφίου προμηθευτή που έζησε Αγγλία και Ολλανδία με φ. 121.3/36/74 από 24-9-74
Προς 1ον ΕΓ/ΑΝ με διάφορες παρατηρήσεις για πρόσθετες πληροφορίες και χαρακτηρισμό ως ακατάλληλων υποψηφίων για πρόσληψη υπαλλήλων με ΦΕΣ 54/485 από 8-11-74
Προς ΥΠΕΑ/Β΄/ΙΙ/1ον για χαρακτηρισμό υπαλλήλων με φ.125.4/100/73 από 14-11-74
Προς ΚΥΠ για πληροφορίες διαγωγής υπαλλήλου που έζησε στην Αίγυπτο με φ. 121.3/1/74 από 16-11-74
Προς ΥΠΕΑ/Β΄/ΙΙ/1ον για διακοπή ενεργειών εξουσιοδοτήσεως υπαλλήλου με φ. 121.34/5/74 από 26-11-7
Προς ΥΠΕΑ/Β΄/ΙΙ/1ον για στοιχεία υπαλλήλου προκειμένου από ΑΠΟΡΡ να χαρακτηριστεί ΑΚΡΩΣ ΑΠΟΡΡ με φ. 125.4/106/74 από 5-12-74

[2] Μια περίπτωση άμεσου αποκλεισμού υποψηφίου είναι και η γνωστοποιηθείσα προς τον Πρόεδρο εξεταστικής επιτροπής αντιπλοίαρχο Ν.Συρίγο με ΑΝ2ον ΕΓ.Φ.435.135/1/74 από 17-5-74. Με το οποίο ο Νικολόπουλος, χωρίς να το κοινοποιεί πουθενά (που σημαίνει πως οι αποκλεισμοί υποψηφίων ήταν απόλυτα ελεγχόμενοι από τον μηχανισμό αυτό του Α2) γράφει *ότι «…εκ των υποψηφίων ο ….κρίνεται ΑΚΑΤΑΛΛΗΛΟΣ …λόγω δυσμενών πληροφοριών περί των κοινωνικών φρονημάτων του στενού οικογενειακού περιβάλλοντός του…»*

Είναι επόμενο οι διαδικασίες αυτές να έχουν ως αποτέλεσμα εκείνο ακριβώς που επεδίωκαν οι σχεδιαστές του συστήματος. Τον απόλυτο έλεγχο όλων και τη διατήρηση σε στενό κύκλο ΄΄καταλλήλων΄΄ των ΄΄απορρήτων΄΄ και πάνω διαβαθμισμένων ΄΄υλικών΄΄ πάσης φύσεως. Συγχρόνως όμως, ένας ικανός αριθμός στελεχών έχει απασχόληση και μάλιστα τέτοια, που προσδίδει ιδιαίτερη δύναμη.
Εκτιμάται πως, εάν εξέλιπαν τελείως οι διαδικασίες ελέγχου φρονημάτων, οι ΕΔ θα απηχούσαν, όσον αφορά τη σύνθεση των στελεχών τους, την κοινωνία από την οποία και προέρχονται.
Οι περιπτώσεις ελέγχου και διαχείρισης πληροφοριών για μονίμους υπαξιωματικούς και ανθυπασπιστές του ΠΝ, που παρουσιάζονται στη συνέχεια, καταλήγουν (σε συνάρτηση και με την εκπαίδευση), στη διαμόρφωση μεταπολεμικά ενός στρώματος επαγγελματιών στρατιωτικών συμπαγούς, από στελέχη ομοειδή κοινωνικά, μορφωτικά και ιδεολογικά. Ο έλεγχος του μονίμου στελέχους όπως και της οικογένειάς του σε αυτά τα πεδία (φρονήματα, ποιόν, εθνικοφροσύνη, καταλληλότητα), με αποτέλεσμα μάλιστα ένα ποσοστό να αποκλείεται από λειτουργίες του επαγγέλματός του, που τις θεωρούσε δικές του, τον τοποθετεί στη γωνία, τον κάνει να αισθάνεται ανασφαλής, προσβεβλημένος, έξω από το φυσικό του χώρο. Εάν ο χαρακτηρισμός γίνει και γνωστός, τότε είναι και για πολλούς παραγκωνισμένος. Είναι σαφές από τα ερωτηματολόγια πως, ο έλεγχος, όπως και οι αποκλεισμοί, δεν περιοριζόταν μόνον σε θέματα εθνικοφροσύνης. Εδώ εξετάζουμε την πλευρά μόνον που αφορά τις διακρίσεις λόγω ιδεών, κοινωνικών φρονημάτων του ίδιου του στρατιωτικού ή υπαλλήλου και της οικογένειάς του. Δεν συναντήσαμε εξ άλλου και πολλές περιπτώσεις με προβλήματα και χαρακτηρισμούς έξω από τα ΄΄πολιτικά΄΄. Οι υπηρεσίες ασφαλείας είχαν τη δυνατότητα, να επεμβαίνουν εκτός από τους αποκλεισμούς από εισαγωγικές, και σε άλλες καταστάσεις στην εξέλιξη των στελεχών. Όπως στις μεταθέσεις, προαγωγές, αποστολές στο εξωτερικό για παραλαβές, εκπαίδευση, κ.ο.κ. Αυτό προκύπτει και από τις ακόλουθες υποθέσεις όλες χειριζόμενες από το 2ο ΕΓ του ΑΝ:
Η Υποδιεύθυνση Χωροφυλακής Κηπουρείου Γρεβενών έχει πληροφορήσει το ΑΝ για το ΄΄ποιόν΄΄ του ….Το 2ο ΕΓ επανέρχεται και σημειώσει σε έγγραφό του πως, επειδή ο εν λόγω υπαξιωματικός είναι μόνιμο στέλεχος του ΠΝ, χρειάζονται συμπληρωματικά στοιχεία περί του πατρός, ως και της διαγωγής αυτού έναντι της *΄΄επαναστάσεως της 21ης Απριλίου΄΄*. Δεν είναι γνωστό τι έγινε στη συνέχεια αλλά στη διάρκεια 1967-74 η πίστη στο καθεστώς ειδικά από τα στελέχη των ΕΔ, ήταν ζήτημα επιβίωσης για το καθεστώς και προείχε όλων των άλλων.[1] Αλλά και η επιβίωση των στελεχών μέσα στις ΕΔ, εξαρτιόταν από την επίδειξη αυτής της πίστης.
Οι χαρακτηρισμένοι λόγω φρονημάτων δεν μπορούσαν να ενταχθούν σε επίπεδο χαρακτηρισμού με διαβάθμιση τέτοια, ώστε να έχει πρόσβαση σε απόρρητα και μεγαλύτερης διαβάθμισης υλικά. Αυτό σημαίνει, πως δεν ήταν επιτρεπτή η προσέγγισή τους και σε χώρους όπου, υπήρχε τέτοιο υλικό. Δηλαδή σε ασύρματους, κρυπτομηχανές, στρατηγεία επιχειρήσεων …. Κατόπιν τούτου το ΣΔΑΜ (Στρατηγείο Διοικήσεως Ανατολικής Μεσογείου) όπου, ανήκουν δύο χαρακτηρισμένοι δυσμενώς από το ΑΝ/2ον ΕΓ, απευθύνεται με υπογράφοντα τον αντιπλοίαρχο Β. Μάντζαρη Διοικητή [2], σ' αυτόν που τους χαρακτήρισε με τέτοια διαβάθμιση. Και ζητάει την μετάθεση ενός ηλεκτρονικού και ενός τηλεγραφητή αρχικελευστών «*…κρινομένων ΑΚΑΤΑΛΛΗΛΩΝ προς χαρακτηρισμόν των ως COSMIC/ΚΡΥΠΤΟ και ως εκ τούτου καθίσταται αδύνατος η χρησιμοποίησίς των εις διαβαθμισμένους χώρους Α/Τ-ασυρμάτου και Κέντρου Εκπομπής προς εκτέλεσιν φυλακής...».*
Σε άλλη περίπτωση το ΑΝ/2ο ΕΓ απευθύνει εντολή[3] στο 2ο ΕΓ του Δ.Ν.Ε. για μεταθέσεις μονίμων υπαξιωματικών. Οι οποίοι λόγω φρονημάτων είναι ακατάλληλοι να εκτελούν καθήκοντα ΄΄υπολόγου΄΄[4], ή να χαρακτηρισθούν ΑΠΟΡΡ και πάνω. Περιλαμβάνονται στους ΄΄ακατάλληλους΄΄ ένας αρχικελευστής ηλεκτρολόγος από το Α/ΓΛΕΣΒΟΣ, ένας αρχικελευστής ηλεκτρονικός από το Υ/Β.ΠΡΩΤΕΥΣ, ένας κελευστής ηλεκτρολόγος από την Τ/Α. ΚΑΣΤΩΡ, ένας ανθυπασπιστής και ένας αρχικελευστής τηλεγραφητές από το Ε/ΣΤΟΛΟΥ και Α/Τ.ΑΣΠΙΣ, και τρεις ναύτες από ΑΝ, ΚΕΕΘΑ, και Τ/Α.ΤΟΞΟΤΗΣ. Όλοι σε ένα μόνον έγγραφο του ΑΝ από τις 5-1-1974 για μετάθεσή τους. Επειδή αυτοί οι υπαξιωματικοί και οι στρατεύσιμοι θεωρούνταν επικίνδυνοι για την εθνική ασφάλεια. Που σημαίνει πως δεν επιτρεπόταν να συντηρούν και χειρίζονται ασυρμάτους και ηλεκτρονικές συσκευές διαβίβασης σημάτων, να βλέπουν και

[1] Το ΄΄ποιόν΄΄ του υπαξιωματικού είχε αναφερθεί με Φ.7/419/3Α/8-6-72 από την Υ.Χ. (Υποδιεύθυνση Χωροφυλακής) ΚΗΠΟΥΡΕΙΟΥ ΓΡΕΒΕΝΩΝ και το ΑΝ/2ον ΕΓ επανέρχεται με φ.121.261/8/74 από 26-4-1974.
[2] Το έγγραφο του Μάντζαρη για μετάθεση των δύο αρχικελευστών είναι το ΣΔΑΜ/ΧΕ/00213/1-12-73. Η ερμηνεία του αρκτικόλεξου ΧΕ δεν είναι καταχωρημένη στη σχετική ΠΔ. Εκτιμάται πως σημαίνει ΄΄Ειδικού Χειρισμού΄΄ διότι ο αριθμός που ακολουθεί με τα δύο 0, υποδηλοί θέμα και διαβάθμιση ΄΄ Απόρρητη΄΄ (το ένα μηδενικό πριν τον αριθ. πρωτ. είναι για ΄΄Εμπιστευτικά΄΄ έγγραφα, τα δύο για απόρρητα).
[3] Οι ακόλουθες ενέργειες είναι όλες εντολές ΑΝ/2ον ΕΓ προς Δ.Ν.Ε
-φ.411/1/74 από 5-1-1974 για τους ακατάλληλους ως υπολόγους
- φ. 121/261/2/74 από 17-1-74 για απομάκρυνση από ΜΥΚ λόγω συμπεριφοράς και νομιμοφροσύνης
-φ.411/11/74 από 24-1-74 για τις συγκεκριμένες επιλογές υπαξιωματικών στη ΜΔΑΝ
-φ.121/2/74 από 2-4-74 για αξιοποίηση με καθήκοντα υπολόγου αποχαρακτηρισθέντος υπαξιωματικού στο ΚΕ/ΠΟΡΟΣ (που είναι και ο αποδέκτης με κοινοποίηση το Δ.Ν.Ε./2ον ΕΓ).
[4] ΄΄Υπόλογος΄΄ είναι ο υπεύθυνος, ο αρμόδιος, ο επιφορτισμένος με συγκεκριμένα καθήκοντα και χρεωμένος το αντίστοιχο υλικό ενός τομέα δραστηριότητας στο πλοίο ή σε υπηρεσία ξηράς του ναυτικού. Ο όρος χρησιμοποιείται στο ΠΝ και οι ΄΄υπόλογοι΄΄ τοποθετούνται με διαταγή του κυβερνήτη ή του διευθυντού της υπηρεσίας. Συνήθως είναι και ο αρχαιότερος από την ίδια ειδικότητα.

διαβάζουν ΝΑΤΟϊκά έγγραφα ή έγγραφα ασκήσεων που είναι απόρρητα και πάνω σε διαβάθμιση.. Λίγες ημέρες μετά, νέα εντολή πάλι στο Δ.Ν.Ε. για μετάθεση ανθυπασπιστή από ΜΥΚ λαμβανομένου υπόψη ότι «*...υφίσταται εις βάρος τούτου δυσμενή στοιχεία όσον αφορά συμπεριφορά και νομιμοφροσύνη…*».Αλλά και η συμπεριφορά του να ήταν εν τάξει, αρκούσε η νομιμοφροσύνη για την απομάκρυνση, ενώ αντίθετα από μόνη της η κακή συμπεριφορά δεν αρκούσε.

Οι επεμβάσεις /αρμοδιότητες του 2ου Γραφείου δεν περιορίζονταν στις απομακρύνσεις των ΄΄ακατάλληλων΄΄. Περιλαμβάνουν και συγκεκριμένες επιλογές προσωπικού, τις οποίες και απαιτούσε από τη Δ.Ν.Ε. Η οποία όπως προελέχθη είναι η αρμόδια διοίκηση για την εκπαίδευση, επιλογές, και τοποθετήσεις των στρατευσίμων και των υπαξιωματικών, καθώς και των ανθυπασπιστών στο ΠΝ. Έτσι ζητείται η αποστολή στοιχείων προς ΔΝΕ από ΑΝ/2ον ΕΓ, και η τοποθέτηση ενός ανθυπασπιστή και ενός αρχικελευστή σε θέσεις μετατιθεμένων. Αυτό τονίζεται επειδή, κανείς δεν προσπαθεί να επιβάλλει στους αρμόδιους για τις τοποθετήσεις, συγκεκριμένες επιλογές προσωπικού. Είναι αρμοδιότητα των εντεταλμένων από τους κανονισμούς και τις διατάξεις. Και τούτο διότι εκτός των άλλων (εμπειρία) εκεί τηρούνται τα σταδιοδρομικά στοιχεία του προσωπικού, επομένως είναι οι μόνοι κατάλληλοι να κρίνουν, που πρέπει να αξιοποιηθεί ο οποιοσδήποτε. Το 2ο ΕΓ του ΑΝ, ίσως έχει αυτήν την διακριτική αρμοδιότητα. Επειδή χειρίζεται θέματα πληροφοριών και ασφάλειας και έτσι κάποιες απαιτήσεις για μεταθέσεις, μπορούν να ερμηνευτούν πως εξυπηρετούν αυτούς τους σκοπούς. Ποιος μπορεί να φέρει αντιρρήσεις;[1] Και μάλιστα στην προκειμένη περίπτωση η ΜΔΑΝ (Μονάς Διοικήσεως Αρχηγείου Ναυτικού) ανήκει και στο ΑΝ.

Παράλληλα όμως, η αποκατάσταση ενός δυσμενώς χαρακτηρισμένου, έχει ως συνέπεια και την άμεση χρησιμοποίησή του σε καθήκοντα απαγορευμένα μέχρι τότε. Η άδεια χορηγείται από το 2ο ΕΓ του ΑΝ προς το ΚΕ/ΠΟΡΟΣ όπου «*…ο παρ' υμίν υπηρετών αρχικελευστής ....απεκατεστάθη από απόψεως κοινωνικών φρονημάτων…εις τούτον εγκρίνεται όπως ανατεθώσι καθήκοντα υπολόγου …».*

Το Παράρτημα Ασφαλείας Ανθουπόλεως Περιστερίου Αττικής ενημερώνεται μετά ερώτημά του από το ΑΝ/2ον ΕΓ για την περίπτωση κάποιου που «*...κατετάγη εν τω ΠΝ την 11-11-1948 ως ναύτης μαθητής τεχνίτης ηλεκτροτεχνίτης και απελύθη την 31-1-1969 ως ανθυπασπιστής Η/Τ με διαγωγήν ΜΕΤΡΙΑ και ικανότητα ΕΞΑΙΡΕΤΟΝ ....καθ' όλην την διάρκειαν της θητείας του δεν απησχόλησεν ημάς αντεθνικώς, πλην όμως συμφώνως της υπ' αριθ.21611/11/22/68 αποφάσεως ΥΕΘΑ ετέθη εις απόταξιν,....διά παραπτώματα θίγοντα την στρατιωτικήν τιμήν*». Πολλά ακραία στοιχεία συγκεντρωμένα στο ίδιο πρόσωπο θετικά και αρνητικά και στο τέλος αποτάσσεται γιατί έθιξε την ΄΄στρατιωτικήν τιμήν΄΄. Η έκφραση είναι αμφισβητούμενης σημασίας επειδή στη δικτατορία αυτό σήμαινε πως έκανες κάτι εναντίον της. Αλλά ο Νικολόπουλος βεβαιώνει την ασφάλεια για τα δικά της αρχεία πως, *΄΄δεν απησχόλησεν ημάς αντεθνικώς΄΄* που σημαίνει πως ήταν πιστός ή το πολύ ουδέτερος προς την ΄΄επανάστασιν΄΄. Τελικά σημασία έχει πως ο απόστρατος ανθυπασπιστής παραδίδεται γυμνός από τη μία υπηρεσία ασφάλειας στην επομένη, που παραλαμβάνει τη σκυτάλη και από δω και μετά θα τον παρακολουθεί αυτή.[2]

Ο πλωτάρχης Γ. Αποστολάκης από το ΑΤ.ΠΑΝΘΗΡ και ο πλωτάρχης Α.Βέννης από το Α/Γ.ΣΥΡΟΣ στέλνουν λίγο μετά τη μεταπολίτευση έγγραφα[3] στο ΑΝ/2ον ΕΓ και συνηγορούν στον αποχαρακτηρισμό στελεχών των πλοίων τους από την κατηγορία ΄΄Ψ΄΄ με την ακόλουθη υποστήριξη. «*…ο Αρχικελευστής Β.Ζαχμέτης ...παρά τα εν τω πνεύματι σχετικού διαλαμβανόμενα* { της ΠΔ 1-3/1972 του ΑΝ*}, λόγω του ήθους και της εργατικότητος άτινα επέδειξεν κατέστη εν εκ των πλέον βασικών στελεχών του πλοίου, διακρινόμενος διά τον ζήλον, την θετικότητα και την τεχνικήν κατάρτισιν αυτού. Ουδέποτε παρουσίασεν δείγματα αντεθνικής συμπεριφοράς δικαιολογούντα τον χαρακτηρισμόν του ως υπόπτου ΄΄Ψ΄΄, απεναντίας μάλιστα κατά την πρόσφατον Κυπριακήν κρίσιν υπήρξεν εις εκ των πλέον υγιών και αξιοπίστων ....».* Αυτά από τον Αποστολάκη

---

[1] Εάν μάλιστα θεωρηθούν σε κάποιο βαθμό ακριβή, μερικά απ' όσα καταγράφει ο Μπονάνος (ΑΕΔ επί Ιωαννίδη και τους πρώτους μήνες στη μεταπολίτευση) στο βιβλίο του, τότε για τον αντιπλοίαρχο Νικολόπουλο, διευθυντή του ΓΕΝ/Α2 είναι επιγραμματικός. Σε δύο γραμμές αφήνει το δηλητήριο του, αλλά και τον αναδεικνύει ως τον ισχυρό του ναυτικού «*...καίτοι ασυμπαθής και μετρίων προσόντων, αλλ' αφοσιωμένος στον Ιωαννίδη αξιωματικός...».* Κατά τον Μπονάνο, που δεν κρύβει την αντιπάθειά του ούτε για τον Αραπάκη (βλ. Μπονάνο ο.π. σ.147) ο Νικολόπουλος είχε αναλάβει και τη μύηση του τελευταίου στην *«...ενέργειαν της 25ης Νοεμβρίου...»* Για να ολοκληρώσουμε την άποψη του Μπονάνου, για μεν το Νικολόπουλο συμπληρώνει πως επηρέαζε τον Ιωαννίδη για δε τον Αραπάκη πως *«...ο αντιναύαρχος αυτός δεν μου ήτο συμπαθής εκ διαισθήσεως...δεν μου ήρεσεν ως άνθρωπος...»* και παρακάτω (στο ίδιο σ.243) *«...ο πρώτος που απέσυρε τας καταθέσεις του από την Τράπεζαν προτού δεσμευθούν ήτο ο Αραπάκης...»*.Εννοώντας το πρωί που αποφασίσθηκε και πριν κηρυχθεί γενική επιστράτευση, μετά την εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο. Αυτό ειδικά είναι βαρύ. Θυμίζει την ενέργεια του βασιλιά Γεωργίου το 1897 πριν τον αντίστοιχο πόλεμο, εξ ού και η προσωνυμία του ΄΄τραπεζίτης΄΄. Ο Μπονάνος μισεί τον Αραπάκη (στο βιβλίο του με καλή καθαρεύουσα, συχνά και κόσμια ΄΄αδειάζει΄΄ τον τέως Α/ΓΕΝ) διότι ο τελευταίος υποτίθεται πως έκλεψε τη δόξα της μεταπολίτευσης, που διεκδικεί ο ίδιος. Και οι δύο όπως ο Γαλατσάνος και ο Παπανικολάου θα είχαν λύσει τις διαφορές τους τέτοιου είδους εάν, είχαν προχωρήσει οι ανακρίσεις και στη δικαιοσύνη με το φάκελο της Κύπρου. Όσο ήταν βέβαια δυνατός ο ταξίαρχος Ιωαννίδης, οι στρατηγοί και οι ομοιόβαθμοί τους ήταν απλά πιόνια στα χέρια του και σε χέρια στελεχών όπως ο Νικολόπουλος. Τουλάχιστον ο Ιωαννίδης και οι μικροί οπαδοί του κράτησαν μια αξιοπρέπεια ως ΄΄οπαδοί της επανάστασης΄΄. Οι αρχηγοί όμως όρθωσαν πάλι ανάστημα, αλλά μετά τη μεταπολίτευση και αφού είχαν υπηρετήσει πιστά τον ταξίαρχο. Η κατηγορία των στελεχών αυτών είναι και η πιο ΄΄ρευστή΄΄ που επιπλέει σε όλες τις καταστάσεις, συνεργάζεται με όλους, αυτοπροβάλλεται χωρίς πρόβλημα.

[2] Πρόκειται για έγγραφο του ΑΝ/2ον ΕΓ προς Ασφάλεια Ανθουπόλεως Περιστερίου με φ.121.23/7/74 από 18-3-74 για τον αποταχθέντα ανθυπασπιστή σε απάντηση εγγράφου της αρ.πρωτ.5-47/28145/Ι-στ από 25-2-74

[3] Του Αποστολάκη είναι το Α/Τ. ΠΑΝΘΗΡ 1/74 ΧΕ 121 από 10-9-74 και του Βέννη το Α/Γ.ΣΥΡΟΣ121/7/74 από 10-10-74

και εάν είχαμε την αιτιολογία χαρακτηρισμού σε ΄΄Ψ΄΄ του ίδιου ανθρώπου, θα αντιμετωπίζαμε τα ακριβώς αντίθετα στοιχεία χαρακτήρα και συμπεριφοράς από τα εκθειαζόμενα από τον Αποστολάκη. Στην επόμενη περίπτωση του Βέννη, ο τελευταίος με το πρόσθετο κύρος που του δίνει η ιδιότητα του μόλις επανελθόντα αποτάκτου της δικτατορίας, είναι πιο συγκρατημένος. Με σταθερή αιτιολογία υποστηρίζει τον αποχαρακτηρισμό του ανθυπασπιστή Ν.Κρυσταλλογιάννη «*…δεν εμπνέει ανησυχίαν ή αμφιβολίαν τινά περί της νομιμοφροσύνης του, λαμβανομένου υπ' όψιν ότι κατέχει τον βαθμόν του ανθυπασπιστού γεγονός το οποίον βασικώς δεν δικαιολογεί τον δυσμενή χαρακτηρισμόν ΄΄αντεθνικών φρονημάτων΄΄…*». Πολύ λογικό να μην είναι τέτοιων ΄΄φρονημάτων΄΄ ένας ανθυπασπιστής, όπως και ένας αρχικελευστής ή επικελευστής, ή ο οποιοσδήποτε υπαξιωματικός, αξιωματικός και δημόσιος υπάλληλος. Αφού οι διαδικασίες επιλογής τους είχαν προβλέψει, να είναι ΄΄καθαροί΄΄ και ΄΄κατάλληλοι΄΄. Όπως όμως ελέχθη, η αυτοσυντήρηση του συστήματος καλλιεργείται, διότι έτσι είναι απαραίτητοι και οι λειτουργοί του. Εξ άλλου τίποτα δεν αποκλείει στην πορεία της σταδιοδρομίας των ΄΄κατάλληλων΄΄ στελεχών, να μετεξελιχθούν για διάφορους λόγους σε ΄΄ακατάλληλους΄΄ Γι' αυτό κρίνεται απαραίτητος ο μηχανισμός ελέγχου, επανελέγχου και γι' αυτό οι αλλεπάλληλοι έλεγχοι κατέληξαν και στην καθιέρωση των Εντύπων, όπως παρουσιάζονται και στην παρούσα διατριβή.

Στη δικτατορία αλλά και αργότερα για να ΄΄μπαρκάρει΄΄ με δίπλωμα ναυτικού και ναυτικό φυλλάδιο ένας απόστρατος του ΠΝ (όπως πολλοί επεδίωκαν για βιοποριστικούς λόγους), έπρεπε να συνηγορήσει το ΑΝ/2^{ον} ΕΓ. Έτσι εξηγούνται και δύο έγγραφα[1] προς το ΥΕΝ Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας), όπου στα τέλη του 1974 ο πλοίαρχος Σοφράς αναφερόμενος στους ανθυπασπιστές Χ.Στρατούλη και Α.Τσατσούλη σημειώνει και στα δύο πως «*…ετέθη εις αποστρατείαν τη αιτήσει του…ΑΝ ουδεμίαν αντίρρησιν έχει διά την χορήγησιν διπλώματος και Ναυτικού Φυλλαδίου...*». Ο λόγος που η περίπτωση παρατίθεται εδώ είναι, να δειχτεί πως το χέρι της ασφάλειας των ΕΔ είναι αρκετά μακρύ ώστε, να επηρεάζει και την μετά την αποστρατεία ζωή και επαγγελματική προοπτική των τέως στελεχών του. Εδώ ο Σοφράς ως Διευθυντής του 2^{ου} Γραφείου του ΑΝ συνηγορεί, ενώ παλιότερα οι κατέχοντες την ίδια θέση δεν συμφωνούσαν στη χορηγία διπλωμάτων και φυλλαδίων, εάν οι αιτούντες είχαν στραφεί εναντίον της χούντας.

Η ανταλλαγή πληροφοριών για θέματα ΄΄φρονημάτων στρατιωτικού προσωπικού΄΄ μεταξύ των υπηρεσιών ασφαλείας των ΕΔ, είναι θεσμοθετημένη. Έτσι εξηγείται το έγγραφο του 2^{ου} ΕΓ του ΑΝ προς το 2^{ο} ΕΓ του ΑΑ για προσωπικό του ΠΝ στρατεύσιμο και μόνιμο, που έχει διατεθεί σε υπηρεσία της Αεροπορίας, όπου και το ΠΝ έχει ενδιαφέροντα. Στο συνημμένο πίνακα του εγγράφου καταγράφονται τα στοιχεία αξιωματικών, υπαξιωματικών και στρατευσίμων με τους αντίστοιχους χαρακτηρισμούς. Όλοι σε κατηγορία ΄΄Ε1΄΄, που σημαίνει πως είναι ΄΄εθνικόφρονες΄΄ Εδώ μάλιστα μαθαίνουμε και για *πιστοποιητικά εξουσιοδοτήσεως* αφού ΄΄*…προς αποφυγήν εισόδου ανεπιθυμήτων ατόμων εις διαβαθμισμένους χώρους…ερυθμίσθη ώστε του λοιπού το διατιθέμενον προσωπικόν να εφοδιάζεται διά πιστοποιητικού εξουσιοδοτήσεως…*». Αυτό στις 31 Δεκεμβρίου 1974[2].

Και σε άλλο σημείο παρουσιάσθηκαν έγγραφα, που δείχνουν την επέμβαση του συστήματος ασφάλειας των ΕΔ ακόμα και στην προσωπική ζωή των στελεχών του. Η ακόλουθη περίπτωση αφορά δοκίμους υπαξιωματικούς του ΚΕ/ΠΟΡΟΣ. προς το οποίον απευθύνεται τον Νοέμβριο του 1974 ο Σοφράς και δίνει εντολή[3] να καλέσουν τους δοκίμους και «*... συστήσατέ τους όπως διακόψουν πάσαν επαφήν μετά των ……εις τας οικίας των οποίων φιλοξενούνται αντιστοίχως λόγω λήψεως δυσμενών πληροφοριών περί των φρονημάτων των*». Δεν σκέφθηκε να ρωτήσει τους δύο δοκίμους, πού θα έμεναν στο εξής, δεδομένου πως τα οικονομικά τους σίγουρα δεν επέτρεπαν ξενοδοχεία ή ενοικιάσεις διαμερισμάτων[4]. Εδώ παίρνουμε ως δεδομένο πως το πρόβλημα ΄΄φρονημάτων΄΄ των οικογενειών που φιλοξενούσαν τους δοκίμους αφορούσε την πολιτική ΄΄υγεία΄΄ τους και όχι την ηθική ή άλλη πλευρά τους. Τις οποίες επίσης εξέταζαν οι υπηρεσίες πληροφοριών προκειμένου περί στρατιωτικών, αλλά δεν είχαν να κάνουν με τα ΄΄φρονήματα΄΄.

Η μεταπολίτευση συντήρησε πολλές διαδικασίες της απριλιανής περιόδου που αφορούσαν χαρακτηρισμούς και φρονήματα, αλλά σε κάποια από τα έγγραφα γίνεται φανερό πως έφερε και στις ΕΔ μερικές αλλαγές. Αυτό παρουσιάζεται κατ' αρχήν από αύξηση των ΄΄αποχαρακτηρισμών΄΄ σε υπαξιωματικούς, ενώ μέχρι και τέλος του 1975 σε τρεις τουλάχιστον περιπτώσεις σημειώνεται πως «*…νυν εξετάζεται κατά περίπτωσιν το θέμα χαρακτηρισμού δια το σύνολον των υπαξιωματικών και ανθυπασπιστών...*». Είναι καθαρό, πως δεν σημαίνει κατάργηση, αλλά πως πολλών η κατηγορία χαρακτηρισμού θα τροποποιηθεί προς το καλύτερο (κάποιων ΄΄πιστών στην 21^{η} Απριλίου 1967΄΄ ίσως προς το χειρότερο) ενώ όσους είχε το προηγούμενο καθεστώς θεωρήσει μη πιστούς στην ΄΄επανάσταση΄΄, θα τους αποκαταστήσουν. Επομένως διατηρείται η διαδικασία ελέγχου φρονημάτων. Οι χαρακτηρισμοί, οι ΄΄ακατάλληλοι΄΄ αυξάνονται με προσθήκη χουντικών

[1] Είναι το ΑΝ/2^{ον} ΕΓ φ.121.12/88/74 από 31-10-74 για τον Κοσκινά (περί διπλώματος και Ναυτικού Φυλλαδίου) και το φ.121.12.92/74 από 12-11-74 για τον Τσατσούλη (για δίπλωμα Ε.Ν.)

[2] Είναι το έγγραφο ΑΝ/2^{ον} ΕΓ/1δ φ.121.22/125/74 από 31-12-1974 προς ΑΑ/2^{ον} ΕΓ/4 με ΘΕΜΑ: Φρονήματα Στρατιωτικού Προσωπικού.

[3] Η εντολή είναι προς ΚΕ/ΠΟΡΟΣ/ΥΠ.ΑΣΦ.ΠΛΗΡ από ΑΝ/2^{ον} ΕΓ/1δ φ.121.261/74 από 14-11-1974 για δύο σπουδαστές της σχολής.

[4] Δεν είναι γνωστές περιπτώσεις οικονομικά ανεξάρτητων που έστελναν, ειδικά τότε, τα παιδιά τους στις παραγωγικές σχολές υπαξιωματικών, ώστε να είναι σε θέση να μένουν σε ξενοδοχεία ή σε ενοικιασμένα διαμερίσματα στις εξόδους τους από τη σχολή του ΚΕ/ΠΟΡΟΣ.

και μειώνονται με αφαίρεση των αντιχουντικών. Οι κομμουνιστές, αριστεροί κ.ο.κ. μένουν ακλόνητοι στις θέσεις τους, χαρακτηρισμένοι όπως και πρώτα στη δικτατορία και ακόμα πιο πριν στον εμφύλιο. Από τους ΄΄πίνακες Α΄, Β΄ και Γ΄΄ μετά την κατοχή το 1944. Από τον Μεταξά και από το ΄΄Ιδιώνυμο΄΄ του Βενιζέλου. Για να μην φτάσουμε στους διχασμούς Βενιζελικών και Κωνσταντινικών ή ακόμα και στους ΄΄Βουλευτικούς΄΄ και ΄΄Εκτελεστικούς΄΄ της επανάστασης. Οι στρατιωτικοί απετέλεσαν πάντα κατηγορία υπαλλήλων ΄΄αιχμής΄΄ για την καθεστηκυία ομάδα ή τάξη της χώρας μας. Γιατί ήταν οι επαγγελματίες των όπλων και ως εκ τούτου τα εργαλεία της δουλειάς τους ήταν μεν τελείως αντιπαραγωγικά, αλλά παρείχαν στους κατόχους τους δύναμη. Και στους ελέγχοντες ή επηρεάζοντες τους χρήστες των όπλων πρόσφεραν επίσης δύναμη.

Οι στρατιωτικοί ήταν και είναι υπάλληλοι στην Ελλάδα, ποτέ δεν απετέλεσαν ιδιαίτερη πολιτικο-οικονομική τάξη (όπως π.χ. στην Τουρκία) και οσάκις θέλησαν να παίξουν πρωταρχικό και ανεξέλεγκτο από τρίτους ρόλο διάλεξαν τον μόνο δρόμο που γνώριζαν, αυτόν του αυταρχισμού. Όποιος επομένως ελέγχει το φρόνημά τους, την κουλτούρα και τις διαδικασίες επιλογών τους, ελέγχει και το στρατό στο σύνολό του, ελέγχει και τη χώρα. Αυτό φάνηκε ιδιαίτερα στον μεσοπόλεμο και λιγότερο αλλά εμφανώς στην μετεμφυλιακή περίοδο και μέχρι και την τελευταία δικτατορία.

Τη διάκριση στις δύο περιόδους σημειώνουμε για τον εξής λόγο. Τον μεσοπόλεμο χαρακτήρισε η ΄΄πελατειακή σχέση΄΄ [1] πολιτικών με στελέχη των ΕΔ. Και η δόμηση ΄΄κάθετων΄΄(ιεραρχική δόμηση με ευθεία και άμεση προς τα πάνω σχέση) μηχανισμών μέσα στις ΕΔ που είχαν την εξάρτισή τους από τον πολιτικό (που μπορεί και συχνά ήταν στρατιωτικός με άμεση ανάμιξη στην πολιτική). Μέσα απ' αυτές τις σχέσεις και εξαρτήσεις ασκούνταν ο έλεγχος των ΕΔ και της πολιτικής ζωής και της εξουσίας στη χώρα. Την μεταπολεμική περίοδο χαρακτηρίζει η δόμηση ισχυρών μηχανισμών πυραμιδικών μέσα στις ΕΔ. Αμιγώς στελεχωμένων από αποφοίτους παραγωγικών σχολών (ΙΔΕΑ, ΕΕΝΑ, ΑΣΠΙΔΑ) αρκετά πιο ανεξάρτητων από ΄΄πελατειακή΄΄ σχέση με πολιτικούς σε σύγκριση με τον μεσοπόλεμο. Στον μεσοπόλεμο οι ΄΄πελατειακή σχέση΄΄ δεν είχε ρίζες ή εξαρτίσεις με εξωελληνικούς μηχανισμούς ή υπηρεσίες ξένων χωρών. Το αντίθετο συμβαίνει μετεμφυλιακά, όπου υπηρεσίες της Μεγάλης Βρετανίας και στη συνέχεια των ΗΠΑ συνδέονται με τις οργανώσεις αυτές των στελεχών των ελληνικών ΕΔ. Και στις δύο όμως περιόδους τα στελέχη των ΕΔ σε οποιαδήποτε οργάνωση και πελατειακή σχέση και εάν ενεπλάκησαν, δεν έθεσαν σε κίνδυνο το ισχύον κοινωνικό και οικονομικό σύστημα. Εκτός της περιπτώσεως του εμφυλίου, όπου έχουμε στο Δημοκρατικό Στρατό εμπλοκή πολλών στελεχών από τις παραγωγικές σχολές του ΣΞ.

Εννοείται πως ο έλεγχος των ΕΔ, καλύπτει και ευρύτερο πεδίο από αυτό του στελέχους και της οικογένειας και συγγενών του. Οι φίλοι του, οι παρέες του, οι συνεργαζόμενοι, πρέπει να είναι ΄΄κατάλληλοι΄΄ και αυτοί, εφ' όσον συναναστρέφονται και συνεργάζονται με το στέλεχος των ΕΔ. Έτσι αφού ο περίγυρος του στρατιωτικού είναι ΄΄ασφαλής΄΄, το στέλεχος είναι ΄΄αλώβητο΄΄ από ιδέες επικίνδυνες.

Ο αξιωματικός που πήρε δάνειο το 1971 από την Αγροτική Τράπεζα της περιοχής, όπου είχε το αγρόκτημά του, χρησιμοποίησε ιδιώτη έμπορο «*…ανήκοντα εις την κατηγορία ΄΄Γ΄, ΄ από πλευράς φρονημάτων…*». Κλήθηκε επομένως από τον αρχηγό του ναυτικού ο οποίος και του συνέστησε « *…την διακοπήν των σχέσεων μετά τούτου…*» και συγχρόνως τον διέταξε να υποβάλει σχετική αναφορά. Ο υποπλοίαρχος υποβάλλει την αναφορά του[2] και εξηγεί τα των σχέσεών του με τον έμπορο κατηγορίας ΄΄Γ΄΄ από πλευράς φρονημάτων. Αναφέρει πως *«…αι σχέσεις περιωρίσθηκαν πάντοτε εις το επίπεδον της απλής συναναστροφής, ουδέποτε λαβούσαι οιανδήποτε πολιτικήν μορφήν…έστω και απλής συζητήσεως…»*. Δεν άρεσαν στους ελέγχοντες οι πολιτικές συζητήσεις, όχι μόνον των στελεχών των ΕΔ με ΄΄ακατάλληλους΄΄, δηλαδή με αριστερούς, κομμουνιστές, παλαιοκομματικούς, κεντροαριστερούς, αναρχικούς. Ελέγχονται και όλοι ανεξαίρετα οι στρατεύσιμοι, όπως αποδεικνύεται και από τις κατά μήνα συλλογικές έντυπες αναφορές των μονάδων, που απαντούν σε σειρά τέτοιων ερωτημάτων για τους ΄΄χαρακτηρισμένους΄΄, ΄΄μη χαρακτηρισμένους΄΄ οπλίτες τους.[3]

Τα φρονήματα των μονίμων στελεχών ελέγχονται και μετά τη δικτατορία. Τα κόμματα εξουσίας μετά το 1974 ήθελαν τις ΕΔ δικές τους. Ο έλεγχος συνεχίζεται όπως βλέπουμε στα επόμενα έγγραφα:

Το ΑΝ/2^{ον} ΕΓ/1^{α} ενημερώνει[4] τις υπηρεσίες αρκετών στελεχών με πάγιο φραστικό ότι *«...ο παρ' υμίν υπηρετών απεκατεστάθη από απόψεως κοινωνικών φρονημάτων… παύσατε παρακολούθησιν τούτου*». Οι

---

[1] Βλ. ΒΕΡΕΜΗΣ ο.π. σ.σ.151 κ.επ. Οι αναμίξεις και σχέσεις των οργανώσεων των στελεχών, για τις δύο περιόδους (μεσοπόλεμο και μετεμφυλιακά), καταχωρούνται κατά περίπτωση στα αντίστοιχα κεφάλαια της παρούσης διατριβής.

[2] Ο αντιναύαρχος Μαργαρίτης ήταν Α/ΓΕΝ το 1971. Ο υποπλοίαρχος Α. Δημητρακόπουλος υποβάλλει κατόπιν διαταγής την ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ-ΑΚΡΩΣ ΑΠΟΡΡΗΤΗ αναφορά του στις 10-6-1971 από την θέση του Αξ/κού 3ΕΓ του ΑΝ όπου υπηρετεί. Θα συλληφθεί και αυτός στα πλαίσια της οργάνωσης του ΄΄κινήματος του ναυτικού΄΄ δύο χρόνια αργότερα. Δεν θα τον αποτάξουν, θα του επιβάλλουν πολύμηνη αργία δι' απολύσεως και θα τον αποστρατεύσουν με έκτακτη κρίση. Στη μεταπολίτευση θα αποκατασταθεί.

[3] Βλέπε ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α, πίνακα 4 ΨΕ(Ψυχολογικών Επιχειρήσεων) το παρουσιαζόμενο Π.Δ.Α. (Περιοδικόν Δελτίον Αντιπληροφοριών) του Κ.Ε.Σ.Α.

[4] -Στο Α/Τ.ΠΑΝΘΗΡ για τον ανθυπασπιστή Ι. Δημητρίου στις 2-4-74 με φ. 121/1/74

-Στη ΔΤ/ΝΣ για τον αρχικελευστή Β. Παντελή με φ.121.261/17/74

-Στην Κ/Β. ΠΥΡΠΟΛΗΤΗΣ για τον αρχικελευστή Ν. Ραγκαβά με φ. 121.261/;/74 (που έμαθε το γεγονός όταν αποστρατευόταν παρ' ότι για πολλά χρόνια υπηρετούσε στο γραφείο μεταθέσεων αξιωματικών του ΓΕΝ. Δηλαδή έναν όροφο κάτω από το ΓΕΝ/Α2, που έχει τα θέματα των χαρακτηρισμών)

περισσότεροι ή και όλοι, δεν έμαθαν ποτέ πως ήσαν χαρακτηρισμένοι στα χρόνια εκείνα της δικτατορίας, ίσως και νωρίτερα. Ένας αποχαρακτηρίζεται τον Απρίλιο του 1974 και οι υπόλοιποι στις 21-11-1974. Που σημαίνει πως ο γενικός έλεγχος των ανθυπασπιστών και υπαξιωματικών μεταδικτατορικά είχε αρχίσει. Αυτό προκύπτει και από τις ακόλουθες τρεις απαντήσεις της ίδιας διεύθυνσης προς τις ενδιαφερόμενες υπηρεσίες.
Το 2ον ΕΓ/ΑΝ απαντά στην ΔΤ/ΝΚ στις 24-10-1974 πως *΄΄...εξετάζεται κατά περίπτωσιν το θέμα του χαρακτηρισμού δια το σύνολον των Ανθυπασπιστών και Υπαξιωματικών...έχουν ληφθεί υπόψιν αι υμέτεραι προτάσεις ...».* Είχαν προηγηθεί έξη υπομνήσεις για αποχαρακτηρισμό των ίδιων στελεχών από την ίδια υπηρεσία. Τον Φεβρουάριο, Μάιο, Ιούλιο και Οκτώβριο του 1973 καθώς και Αύγουστο και Οκτώβριο του 1974. Ενώ το ΑΝ/2ον ΕΓ τους είχε χαρακτηρίσει τον Δεκέμβριο του 1972 στην κατηγορία ΄΄Ψ΄΄΄. Τον Ιανουάριο του 1974 είχε απαντήσει, πως θα λάβει υπόψη του τις τέσσερις προηγούμενες προτάσεις, αλλά καθυστερεί. Η ΔΤ/ΝΚ επανέρχεται τον Οκτώβριο του 1974 και αναφέροντας όλο το ιστορικό καταλήγει «*…δεδομένου ότι οι Ανθυπασπιστές Καμπουρίδης Α. και Σκευοφύλαξ Μ. τυγχάνουν εκ των πλέον αρίστων τεχνιτών εξ επόψεως ικανότητος και αποδόσεως, έχουν φέρει επιτυχώς και ευσυνειδήτως πέρας πλείστας ανατεθείσας εις αυτούς εργασίας και ούτοι εκ των παρ' ημίν στοιχείων* { στο κείμενο γράφει ΄΄παρ' υμίν΄΄ προφανώς από λάθος} *είναι άψογοι από απόψεως ήθους, συμπεριφοράς και διαγωγής…αιτείται γνωρίσητε…».* Είναι πλέον μεταπολίτευση και ο Σοφράς στις 24-10-1974 απάντησε στο τελευταίο έγγραφο (έκτο σε δύο χρόνια), όπως πιο πάνω αναφέρθηκε. Έχουν περάσει δύο χρόνια με χαρακτηρισμένους τους δύο αρίστους ανθυπασπιστές όπως τους περιέγραψε ο πλοίαρχος Ε. Ζωγραφάκης Διευθυντής ΔΤ/ΝΚ (όχι από τους ήπιους και υποχωρητικούς του ΠΝ). Αλλά το 2ο ΕΓ του ΑΝ από τον Φεβρουάριο του 1973 που είχε την πρώτη πρόταση για αποχαρακτηρισμό, παρ' όλη την πολύ θετική περιγραφή και κατ' επανάληψη πίεση, δεν ενέδωσε. Αποδεικνύεται πως ο μηχανισμός είναι ασυμπίεστος και δεν νοιάζεται για την επαγγελματική αρίστη απόδοση, ούτε για τους καλούς χαρακτήρες, όταν πρόκειται για τα ΄΄φρονήματα΄΄ του προσωπικού. Άγνωστο πότε αποχαρακτηρίσθηκαν τα στελέχη αυτά.

Στη ΔΤ/ΝΣ απαντά με τον ίδιο ακριβώς τρόπο στις 13-11-1974, πως δηλαδή επανεξετάζεται ο χαρακτηρισμός του συνόλου των ανθυπασπιστών και υπαξιωματικών (για τους δύο πράγματι βρέθηκαν οι αποχαρακτηρισμοί τους που έγιναν στις 21-11-1974). Έχει ζητηθεί η *΄΄επανεξέτασις του αποχαρακτηρισμού...΄΄* τριών ανθυπασπιστών και τριών αρχικελευστών με υπογραφή αξιωματικού ασφαλείας του ανθυποπλοιάρχου Δ. Κασιμάτη, του μόνου εξ υπαξιωματικών αξιωματικού που είχε συλληφθεί για συμμετοχή στην οργάνωση του Κινήματος του 73. Το έγγραφο θεωρεί[1] με υπογραφή του ο πλοίαρχος Πολλάλης Διευθυντής ΔΤ/ΝΣ. Ο ένας ήταν κατηγορίας ΄΄Α΄΄ και οι υπόλοιποι ΄΄Ψ΄΄.[2]
Και στο Α/Γ ΚΡΗΤΗ το ΑΝ/2ον ΕΓ απαντά «*….επί του απασχολούντος τον ανθυπασπιστή Ε.Ζαχαρή σταδιοδρομικού προβλήματος… ούτος αναφερθεί ιεραρχικώς μέσω Δ.Ν.Ε …προς Δ.Ν.Ε. γνωρίζεται διά τον ανωτέρω Ανθυπασπιστήν…τυγχάνει χαρακτηρισμένος από απόψεως νομιμοφροσύνης κατηγορίας ΄΄Ψ΄΄ …ο χαρακτηρισμός του τελεί υπό επανεξέτασιν ως και των υπολοίπων χαρακτηρισμένων ανθυπασπιστών και υπαξιωματικών, κατόπιν συγκεντρώσεως εκ νέου στοιχείων και των προτάσεων των υπηρεσιών των…παρ' ημίν ουδέν στοιχείον υφίσταται περί της δυσμενούς κρίσεως τούτου υπό των συμβουλίων προαγωγών ένεκα του ως άνω χαρακτηρισμού...».* Είναι ο αρχιπλοίαρχος Π. Μανώλος που υπογράφει την απάντηση ως Διευθυντής του Α΄ Κλάδου του ΓΕΝ στις 13 Οκτωβρίου 1975. Εισηγητής είναι ο Τμηματάρχης 2ου ΕΓ/1α αντιπλοίαρχος Ν.Παπαδόγκωνας και Διευθυντής του 2ου ΕΓ ο πλοίαρχος Π. Λαμπίρης. Ο ανθυπασπιστής ζητάει να παρουσιαστεί στον Αρχηγό του ΓΕΝ διότι πιστεύει πως *«...κρίνεται ...λόγω φρονημάτων με αποτέλεσμα την μη προαγωγή του εις Αξιωματικόν…».* Έτσι σημειώνει σε έγγραφό του το πλοίο Α/Γ ΚΡΗΤΗ με Κυβερνήτη τον πλωτάρχη Γ.Γεωργακόπουλο προς το ΑΝ/2ον ΕΓ/1α[3].
Οι έλεγχοι φρονημάτων στο Πολεμικό Ναυτικό συνεχίζονται σε νέα βάση μετά τη μεταπολίτευση. Δεν διακόπηκαν αλλά απλά «*…κατόπιν συγκεντρώσεως εκ νέου στοιχείων και των προτάσεων των υπηρεσιών…»* θα επανεξετασθούν οι χαρακτηρισμοί. Οι παρακολουθήσεις των χαρακτηρισμένων συνεχίζονται. Η θεώρηση εγγράφων, που αναφέρονται επώνυμα σε παρακολουθήσεις ανθρώπων για τα φρονήματά τους, δεν σταμάτησε παρότι μεσολάβησε μια δικτατορία. Η τελευταία δεν επέφερε καμία επίπτωση ούτε προβλημάτισε τους διάδοχους μηχανισμούς εξουσίας. Αυτή η επέμβαση στα πολιτικά δικαιώματα και κρατικών υπαλλήλων,

---

-Στη Δ/Τ/ΝΣ για τον ανθυπασπιστή Γ.Κολώνια με φ.121.261/75/74
-Στο Υ/Β ΤΡΙΑΙΝΑ για τον αρχικελευστή Ε.Κοντό με φ.121.261/22/74
-Στην ΥΠ.ΦΑΡΩΝ για τον ανθυπασπιστή Γ.Μόσχο με φ. 121.261/64/74,για τον ανθυπασπιστή Ε.Μακρή με φ. 121.261/65/74,, για τον κελευστή Ν.Βάσιλα με φ. 121.261/67/74 και για τον ανθυπασπιστή Σ.Καλαντζίδη με φ. 121.262/68/74
-Τέλος στο Ο/Γ ΓΡΗΓΟΡΟΠΟΥΛΟΣ για τον αρχικελευστή Ν.Κανταρτζόγλου με φ. 121.262/55/74.
Όλων ο αποχαρακτηρισμός έγινε στις 21-11-1974 από την κατηγορία ΄΄Ψ΄΄ που είχε τεθεί με βάση τα ΄΄κοινωνικά τους φρονήματα΄΄ πλην του πρώτου.

[1] Η ΄΄θεώρηση΄΄ εγγράφου έχει την έννοια πως άλλος έχει γράψει και υπογράψει ως χειριστής το έγγραφο (και έχει και την ευθύνη του) και άλλος (ο προϊστάμενος του πρώτου) το ΄΄θεωρεί΄΄ υιοθετώντας έτσι τα γραφόμενα.

[2] Η πρόταση για αποχαρακτηρισμό γίνεται με ΔΤ/ΝΣ φ. 130.1/3/74 από 4-11-74 και αφορά τους ανθυπασπιστές Σ.Χασάνδρα, Π.Χρυσανθόπουλο, Γ.Κολώνια (που πράγματι αποχαρακτηρίζεται στις 21-11-1974), Η.Μπαρτζίλα, Β.Παντελή (επίσης αποχαρακτηρίζεται στις 21-11-74) και Κ.Ρέγκα. Το ΑΝ/2ον ΕΓ απάντησε με φ.121.261/18/74 από 13-11-1974

[3] Το έγγραφο για παρουσίαση στον Α/ΓΕΝ του ανθυπασπιστή είναι το Α/Γ ΚΡΗΤΗ φ 121/4/75 από 28-7-1975 και η απάντηση του ΑΝ/2ον ΕΓ Φ. 121/71/75 από 13-10-1975.

που είναι στελέχη των ΕΔ, έχει και ένα άλλο αποτέλεσμα. Συντηρεί τη νοοτροπία δικαιώματος επεμβάσεων στα δημόσια πράγματα από αυτούς τους μηχανισμούς που χρησιμοποιούνται για τη συντήρηση των ελέγχων φρονημάτων. Παρακολουθούσαν τους στρατευσίμους, τους υπαλλήλους, τους υπαξιωματικούς, τους ανθυπασπιστές και τους αξιωματικούς…[1] Βρέθηκαν έγγραφα με ΘΕΜΑ ΄΄Φρονήματα Προσωπικού΄΄ για αξιωματικούς προελεύσεως ΣΝΔ. Είναι του έτους 1974 από Ιανουάριο μέχρι και Δεκέμβριο. Επομένως καλύπτει τους τελευταίους μήνες της δικτατορίας και τους πρώτους της μεταπολίτευσης. Όλα τα έγγραφα αυτά είναι του ίδιου φακέλου[2] και τα περισσότερα αφορούν έγκριση χορήγησης διπλώματος και ναυτικού φυλλαδίου.

Συνεχίζει ο Σοφράς αλληλογραφία του Νικολόπουλου για υποθέσεις επί δικτατορίας. Είναι επομένως διαχρονική και ανεξάρτητη κοινοβουλευτισμού ή δικτατορίας η αντίληψη περί φρονημάτων και χαρακτηρισμών. Το καθεστώς της 21ης Απριλίου 1967 κληρονόμησε την κατάσταση αυτή και την βελτίωσε, την διόγκωσε και την παρέδωσε κανονικά. Μόνο που εξαφάνισε ότι έγγραφα τους εξέθεταν και έτσι βρέθηκαν ελάχιστα στην ΥΙΝ. Τους φακέλους με λεπτομέρειες φρονημάτων και αποτελέσματα παρακολουθήσεων, δεν τους παρέδωσαν. Γι' αυτό και δεν βρέθηκε το αρχείο, που κάλυπτε γραφειοκρατικά αυτό το ΄΄θέμα΄΄. Δεν γνωρίζουμε μέχρι πότε συνεχίσθηκε και εάν σταμάτησε αυτή η διαδικασία. Εκτός όσων αναφέρθηκαν εντοπίσθηκαν και πέντε διαφορετικές περιπτώσεις παρακολουθήσεων[3] στελεχών, με αντίστοιχες υπηρεσίες και με θέμα:΄΄Φρονήματα Στρατιωτικού Προσωπικού΄΄. Είναι όλες μετά τη δικτατορία. Το κείμενο είναι σε όλες τις περιπτώσεις το ίδιο «*…θέσατε τούτον υπό παρακολούθησιν και αναφέρατε ανελλιπώς πάσαν ύποπτον κίνησιν τούτου...*» ή *«…αναφέρατε στοιχεία εκ της μέχρι τούδε παρακολουθήσεως διά τον υφ΄υμάς υπηρετούντα ....κατηγορίας...*{σημ. συνήθως ΄΄Α΄΄ ή ΄΄Ψ΄΄} *από πλευράς φρονημάτων, ως και υμετέρας προτάσεις…»* Να σημειώσουμε πάλι πως, όταν αναφέρονται σε ΄΄φρονήματα΄΄ εννοούν ιδεολογική συγκρότηση, πολιτική παιδεία και δραστηριότητα, κομματική τοποθέτηση και ανάμειξη στα κοινά, που δεν κρύβονται ούτε χρειάζεται να κρυφτούν. Και όχι κλεπτομανία, ή κατάχρηση πραγμάτων του δημοσίου ή άλλου είδους ποινικά κολάσιμες δράσεις.

Το Ναυτικό δεν έβγαινε ιδιαίτερα μειωμένο από την επταετία 1967-1974. Με την στάση που τήρησε η πλειοψηφία των στελεχών του και με τις αντιχουντικές κινήσεις των υπαξιωματικών της Δημοκρατικής Άμυνας, της οργάνωσης για κίνημα το Μάιο του 1973, την όλη υπόθεση του Α/Τ ΒΕΛΟΣ και τις υπόλοιπες

---

[1] Βλέπε συνέντευξη Λίτινα από 25-12-02 και Ν. Στάππα από 21/11/02.

[2] Όλα είναι εκδόσεως ΑΝ 2ον ΕΓ/1α, απευθύνονται στο ΥΕΝ/ΑΡΧΗΓΕΙΟΝ ΛΣ/ΥΝΜ/ΓΡΑΜ και έχουν αριθμ.πρωτ. 121.12 με ενδιάμεσους αριθμούς από 3 το πρώτο (3/1/74) μέχρι 96 το τελευταίο (ημερομηνίας 31-12-1974). Τα περισσότερα αφορούν έγκριση χορήγησης διπλώματος και ναυτικού φυλλαδίου για αποτάκτους συνήθως αξιωματικούς, αλλά και άλλες περιπτώσεις συνήθων αποστρατειών (Δρίκος, Ηλιόπουλος, Σίδερης, Μασούρας, Μαραγκουδάκης, Κακαράς, Αργυρόπουλος Α.Αλεξάνδρου, Δημητρακόπουλος, Χριστοφόρου, Αρβανίτης, Πατσίλιας, Ερμογένης, Σφακιανάκης, Μητσάκος). Μέχρις εδώ τα έγγραφα φέρουν την υπογραφή του Νικολόπουλου και αμέσως μετά τον Ιούλιο του 1974 συνεχίζει τα ίδια ο Σοφράς για τους υπόλοιπους μέχρι τέλος Δεκεμβρίου (Κούμης, Ευαγγελόπουλος, Ευγενίδης, Σάμιος, Ντάκουλας και Καπετανάκης).

Ο Σοφράς στέλνει έγγραφο φ.121.12/96/74/31-12-74 απαντώντας στην ΚΥΠ/Β ΙΥ φ.0-233784/16-12-74 με ΘΕΜΑ *΄΄Πληροφορίαι επί προσώπων΄΄* και την πληροφορεί για το «... *εξαίρετον ήθος και χαρακτήρα, αρίστην κοινωνική παράσταση και εξαίρετον συμπεριφοράν, αρίστη υπηρεσιακή απόδοση*...» για τον υποπλοίαρχο ε.α. Ροζάκη Γεώργιο του Αντωνίου. Ο Ροζάκης, ήταν αντιχουντικός με δραστηριότητα στις 13 Δεκέμβρη (βλέπε κεφάλαιο Δ2 για τα συμβάντα στις 13-12-1967 στο ΄΄κίνημα του βασιλιά΄΄). Εάν δεν ήταν αντιχουντικός και τα υπόλοιπα στοιχεία άριστα, δε γνωρίζουμε τι θα γινόταν, όπως δε γνωρίζουμε γιατί η ΚΥΠ ζητάει πληροφορίες. Το ότι τις δίνει το ΑΝ μπορεί να ερμηνευτεί, πως σε καμία περίπτωση δεν θα αρνιόταν, να απαντήσει σε τέτοια ερωτήματα αυτής της υπηρεσίας. Αυτά συνέβαιναν τον Δεκέμβρη του 1974. Λίγες μέρες μετά τη μεταπολίτευση το ίδιο τμήμα με τον Σοφρά διευθυντή ζητάει από την ΥΠΕΑ στοιχεία για τον Ρηγόπουλο Θεόδωρο του Αλεξάνδρου και της Ελένης και ερωτά *«...εάν δύναται εξουσιοδοτηθεί και διαβαθμίσεως COSMIC TOP SECRET...δεδομένου ότι ούτος ευρίσκεται ήδη τοποθετημένος εις κέντρον ερευνών LA SPEZIA εις Ιταλίαν η δε σχετική αίτησις διά τον εν λόγω χαρακτηρισμόν υπεβλήθη εκ του κέντρου ερευνών...».* Αυτό σημαίνει πως οι διαδικασίες χαρακτηρισμού είναι διακρατικές και καλύπτουν και τις υπηρεσίες του ΝΑΤΟ. Με την ευκαιρία ο Σοφράς απαντάει σε δύο ακόμα έγγραφα της ΥΠΕΑ φ.2/338645 /102771 / 26-7-74 και 2/209770/179128/21-5-74 λέγοντας πως «*...αιτούμενα συμπληρωματικά στοιχεία ...περί της ....και της….{*αφορά δύο γυναίκες μάλλον πολιτικές υπαλλήλους*}... διαβιβασθώσιν υμίν ευθύς άμα λήψει τούτων…».*

Τέλος ο Σοφράς ζητάει βοήθεια από το 1ον ΕΓ με ΦΕΣ 121.12/85/74/15-10-74 για να απαντήσει στην ΚΥΠ/Β Φ.0.226651/1-10-74 «*...προκειμένου παρασχεθώσιν αι αναγκαιούσαι πληροφορίαι διά τον ε.α. πλοίαρχον Γιούλη Σταμάτιον του Ιωάννου και της Δεσποίνης ...αιτείται γνωρίσητε ημίν τα κάτωθι λόγω αρμοδιότητος: ήθος, χαρακτήρα, παράστασιν, συμπεριφοράν, διαγωγήν, υπηρεσιακήν απόδοσιν, διοικητικήν ικανότητα, γενικωτέραν μόρφωσιν, ποινικάς υποθέσεις εις βάρος του και παν έτερον στοιχείον ικανόν να απεικονίσει την προσωπικότητά του…».* Τα ίδια ακριβώς με άλλο ΦΕΣ και αριθ. 87 από 30-10-74 του ίδιου φακέλου ζητάει ο Σοφράς και από την Δ/ΝΣΙΝ ΟΙΚ. Του ΓΕΝ πάλι *«...λόγω αρμοδιότητος...».* Η απάντηση στην ΚΥΠ/Β/Ι με φ. 2ον ΕΓ/1α 121.12/90/74 από 13-11-74 είναι τελείως διαφορετική απ' ότι ήταν για τον Ροζάκη. «*…κατά το πλείστον της εν τω ΠΝ υπηρεσίας του εβαθμολογείτο και εκρίνετο ως μη κατέχων εις βαθμόν λίαν καλώς φυσικά, ηθικά και επαγγελματικά προσόντα...ενεφανίζετο υστερών εις ενεργητικότητα, ορμητικότητα, ευφυίαν, ευθύτητα, ευθυκρισίαν,* κ.λ.π.». Αυτό το κείμενο είναι αντιγραμμένο από την αιτιολογία αποστρατείας και από τις περιοδικές κρίσεις του ατομικού του φακέλου, όταν ήταν ε.ε. Με το έγγραφο αυτό εννοείται, πως αποκλειόταν να χρησιμοποιηθεί ή συνεργασθεί με δημόσια υπηρεσία ή τις ΕΔ, όπως εκτιμάται πως επεδίωκε, εξ ου και το ερώτημα της ΚΥΠ.

[3] Οι περιπτώσεις παρακολουθήσεων αφορούν όλες σε έγγραφα του ΑΝ 2ου ΕΓ/1 προς τις Υπηρεσίες Ασφάλειας Πληροφοριών των ακολούθων υπηρεσιών:

-Προς ΚΕ/ΠΑΛ με φ. 121.261/11/74 από 24-8-74 σε συνέχεια του Δ.Ν.Ε.2ον ΕΓ/ΑΣΦ -ΧΕ/ΑΠ 001095/16-8-74 και δεν αναφέρεται όνομα.

-Προς Α/Τ ΜΙΑΟΥΛΗΣ με φ.121/3/74 από 26-11-74 για τον ανθυπασπιστή Α.Τζαμουράνη.

-Προς ΣΥΒ με φ.121/4/74 από 25-11-74 για τον ανθυπασπιστή Α.Μαραγκάκη.

-Προς Υ/Β ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΗΣ με φ. 121/5/74 από 25-11-74 για τον κελευστή Γ.Παντελάκη.

- Προς ΝΑ με φ. 121/38 από 17-5-75 για τον αρχικελευστή Σ.Κλουδά.

μεμονωμένες αντιδικτατορικές ενέργειες, είχε ξεχωριστή θέση στην ελληνική κοινωνία μεταξύ των τριών κλάδων των ΕΔ για το ζήτημα της δικτατορίας. Θα μπορούσε επομένως να κινητοποιηθεί καταλυτικά στους τομείς αυτούς των χαρακτηρισμών και λοιπών διαδικασιών και δικτύων ασφάλειας και πληροφοριών. Δεν το έπραξε με τη δυναμική, που θα μπορούσε. Αντίθετα συνέχισε τη διαίρεση των στελεχών και των υπολοίπων ανθρώπων του σε κατηγορίες χαρακτηρισμένων με βάση τα φρονήματά τους, τις ιδέες τους και τις πολιτικές δραστηριότητες των οικογενειών τους. Δεν πρόκειται να μάθουμε, πόσοι από αυτόν τον μηχανισμό των γραφείων ασφάλειας στις ΕΔ πίστευαν πραγματικά, ότι μ' αυτόν τον τρόπο εξυπηρετείται η άμυνα της χώρας καλύτερα. Από την άλλη πλευρά δεν ήταν ΄΄μπίντες΄΄[1] για να μην καταλαβαίνουν τι συμβαίνει. Συμμετείχαν λοιπόν και συντηρούσαν τις διαδικασίες διότι έτσι τις βρήκαν. Πολλοί πίστευαν πως σωστά γίνεται, κάποιοι (λίγοι) δίσταζαν ή φοβόντουσαν να αντιδράσουν.
Εκείνο που πρέπει να τονισθεί είναι, πως από τις γραφειοκρατικές διαδικασίες των χαρακτηρισμών απουσιάζει η ηγεσία του Ναυτικού. Οι υπογραφές σπάνια αφορούν το επίπεδο του βαθμού υποναυάρχου ακόμα και του αρχιπλοιάρχου (αντίστοιχου του ταξιάρχου στο ΣΞ και την ΠΑ). Δεν υπογράφουν οι Διοικητές ή Διευθυντές ανεξάρτητων υπηρεσιών ή οι Κυβερνήτες των Πλοίων. Εκτός εάν είναι οι ίδιοι και αξιωματικοί ασφάλειας και πληροφοριών. Υπογράφουν οι Διευθυντές του 2ου ΕΓ και οι αξιωματικοί ασφάλειας /πληροφοριών ή οι ΑΓΕΠ. Αυτό σημαίνει πως υπήρξε ειδική φροντίδα για να διατηρηθούν τα ζητήματα ΄΄ασφάλειας, πληροφοριών και φρονημάτων...΄΄ στα πλαίσια του κλειστού κυκλώματος των υπηρεσιών ασφάλειας και πληροφοριών, που όπως ήδη ελέχθη έχει ΄΄κάθετη΄΄ οργάνωση. Δηλαδή από το 2ο ΕΓ του ΓΕΝ διατηρούνται οι επαφές με τα γραφεία ασφάλειας-πληροφοριών και με τους ΑΓΕΠ κατ' ευθείαν και αντίστροφα. Χωρίς να παρεμβάλλονται τα ενδιάμεσα επίπεδα της διοίκησης.
Δε στάθηκε δυνατόν να εντοπισθούν ούτε η Παγία Διαταγή ΑΕΔ για τους χαρακτηρισμούς ούτε η ΒΟΑ 1-70 του ΠΝ ούτε η ΠΔ 1-3 ΑΝ/4-5-1972.

Β9.- ΑΣΦΑΛΕΙΑ-ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ- ΑΓΗΜΑΤΑ -(ΑΓΕΠ)

(Τήρησις Κανόνων Ασφαλείας Ατομικών Πληροφοριών)
(α/α 31 και 32 Πίνακα Ι. Έντυπα 2ον ΕΓ/Κ.0127 και 2ον ΕΓ/Κ0128)
Τα ζητήματα Προσωπικού, Ασφαλείας και Πληροφοριών διαχειρίζεται η Παγία Διαταγή του ΑΕΔ 7/70 και ίσχυε και για τους τρεις κλάδους των ΕΔ. Δεν εντοπίσθηκε, αλλά βρέθηκαν έγγραφα που έκαναν προτάσεις για τροποποίησή της το 1975. Διαπιστώνεται απ' αυτά πως, η διαταγή αυτή πρόβλεπε μεταξύ των άλλων και τα ακόλουθα (που βρίσκουν ανεφάρμοστα για το ναυτικό οι προτείνοντες τις αλλαγές. [2] Η οποία όμως είχε λειτουργήσει στο ναυτικό για κάποιο διάστημα):

- Την ύπαρξη Σχολής Πληροφοριών,
- Την ύπαρξη Ομάδων Ασφαλείας Ναυτικού,
- Τους Αξιωματικούς Πληροφοριών απαλλαγμένους από άλλα καθήκοντα και επιλεγμένους με πρόταση του Διευθυντού του 2ου ΕΓ του ΑΝ,
- Την ύπαρξη και λειτουργία ΄΄δικτύων ασφαλείας ΕΣΔΑΝ-ΕΞΔΑΝ (προφανώς είναι τα ΄΄Εσωτερικό και Εξωτερικό Δίκτυο Ασφαλείας Ναυτικού΄΄),
- Την τήρηση πληροφοριακών δελτίων από τις Υπηρεσίες και τα Πλοία και όχι από το ΑΝ/2ον ΕΓ και
- Διάφορα άλλα που οι δύο υπογράφοντες τις αλλαγές, τα βρίσκουν υπερβολικά και ανεφάρμοστα για το ναυτικό. Μέχρι σημείου να προτείνουν την πλήρη κατάργηση, αντί για αναθεώρηση της ΠΔ 7/70 ΑΕΔ, τουλάχιστον για το ναυτικό.

Το συμπέρασμα είναι πως, η διαταγή αυτή που εφαρμοζόταν όμως ως είχε από το 1970 μέχρι το 1975, ήταν γραμμένη με βάση τα ισχύοντα στο στρατό. Κανείς από την αεροπορία και το ναυτικό δεν είχε φροντίσει να τους πει, πως δεν γίνεται να εφαρμοστούν στα όπλα αυτά πολλά από τα προβλεπόμενα, για διάφορους λόγους. Εν τούτοις από τη διαταγή φαίνεται, πως πολλά εφαρμόστηκαν στην επταετία αφού, σε αρκετά έγγραφα που εξετάζονται στην παρούσα διατριβή, η ΄΄Ασφάλεια και οι Πληροφορίες΄΄ περί το προσωπικό, κάλυπταν τις απαιτήσεις για ελέγχους φρονημάτων και για χαρακτηρισμούς.
Οι αρμόδιοι των ΕΔ φρόντισαν αρκετά νωρίς στην επταετία να ελέγχουν απόλυτα με τις δικές τους υπηρεσίες τα θέματα εθνικής ασφάλειας και πληροφοριών για ολόκληρη τη χώρα. Με κατάλληλο ΝΔ [3] ορίζεται, ότι ο ΑΕΔ κατευθύνει και συντονίζει από του καιρού της ειρήνης τα Σώματα Ασφαλείας μέσω του Αρχηγείου Στρατού Ξηράς. Το Λιμενικό Σώμα μέσω του Αρχηγείου Ναυτικού. Την Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας

[1] ΄΄Μπίντα΄΄= δέστρα του πλοίου στεραιωμένη στους μώλους των λιμανιών. Εκεί δένουν τα πλοία με κάβους. Λόγω του ακαλαίσθητου σχήματος (κοντόχοντρη, άμορφη, χαμηλή, κυλινδρική μεταλική μάζα) αποκαλείται έτσι και ο ΄΄βλάκας΄΄, εκείνος που δεν έχει μυαλό για να καταλάβει τα αυτονόητα...
[2] Το ΑΝ/2ον ΕΓ/1α με φ. 120/77/75/312-10-1975 ζητάει από τα αρχηγεία του ναυτικού προτάσεις για τροποποίηση της ΠΔ 7/70 ΑΕΔ και ο ΔΔΜΝ υποναύαρχος Δημοσθένης Μανουσάκης (που απουσίαζε όπως γράφει το έγγραφο) διά του αρχιεπιστολέως του αρχιπλοιάρχου Γεωργίου Γρανίτσα απαντά στο ΑΝ/2ον ΕΓ/1α με φ.Χ.Ε. 102 Α.Π. 767 Α.Σ. 251/14-11-1975. Στο ίδιο επάνω θέμα αναφέρεται και ο πλοίαρχος Ε.Δρομάζος αρχιεπιστολέας Δ.Ν.Ε. με φ. 001379/18-11-1975.
[3] Πρόκειται για το ΝΔ 58/68 περί Υπουργείου Εθνικής Αμύνης στο άρθρ. 9 περί αρμοδιοτήτων του ΑΕΔ

μέσω του Αρχηγείου Αεροπορίας, ως και οποιαδήποτε άλλη Κρατική υπηρεσία μέσω του αρμοδίου Αρχηγείου. Μετά απ' αυτό το ναυτικό, αρκετά αργά, θυμάται και εκδίδει το 1971 κανονισμό των ναυτικών διοικήσεων για ρύθμιση των σχετικών θεμάτων. Διαπιστώνοντας, πάλι αργά το 1973, πως οι υπηρεσίες του Λιμενικού Σώματος δεν εφαρμόζουν τον κανονισμό αυτό, διότι προφανώς κανείς δεν φρόντισε να τον υλοποιήσει μέχρι τότε, αποφασίζει να δράσει. Εκδίδει έγγραφο[1] (από 'που και το απόσπασμα), στο οποίο περιλαμβάνονται κρίσεις και σχόλια επί σχεδίου κοινής αποφάσεως επί θεμάτων Εθνικής Ασφαλείας, στο οποίο φαίνεται πως περιλαμβάνονταν προβλέψεις, με τις οποίες αφαιρούσαν αρμοδιότητες από το ναυτικό. Ο Μαργαρίτης λέει τις απόψεις του, με στόχο όπως προκύπτει, την προσπάθεια να αυξηθεί ΄΄η ύλη΄΄ του ναυτικού στην Εθνική Ασφάλεια και όχι να μειωθεί. Προτείνει να συγκληθεί σύσκεψη΄΄*...των συντακτών του Σχεδίου Κοινής Αποφάσεως... μετά αρμοδίων εκπροσώπων των ενδιαφερομένων ετέρων Κρατικών Φορέων ήτοι ΥΕΘΑ /ΑΕΔ -ΑΣ -ΑΝ- ΑΑ/ΠΣΕΑ- Υπουργ. Δημ. Τάξεως/ΓΔΕΑ ,Υπουργ .Κυβερν. Πολιτ .ΓΤΠ, Υπουργ. Οικονομικών, ΚΥΠ,ΓΓΑ επί τω τέλει εμπεριστατωμένης σχολιάσεως, τροποποιήσεως και αναπροσαρμογής….»*.
Η τάση που επικρατεί την περίοδο εκείνη στα θέματα αυτά (και όχι μόνον τότε, το φαινόμενο είναι διαχρονικό αλλά στην επταετία υπήρχε όντως η τάση να συγκεντρώνονται όλα υπό τον έλεγχο των Ενόπλων Δυνάμεων) είναι, να παίρνει όποιος μπορεί μεγαλύτερο κομμάτι αρμοδιοτήτων. Η ασφάλεια του Έθνους ταυτισμένη με του καθεστώτος, προσέδιδε δύναμη σε όποιον φρόντιζε γι' αυτήν. Ο Μαργαρίτης δεν ήθελε να χάσει τμήμα από την εξουσία, που ήθελε το Λιμενικό Σώμα για τον εαυτό του. Όλοι κοίταζαν να ΄΄ασφαλίσουν΄΄ το Έθνος αλλά και το Σώμα ή Όπλο που διοικούσαν και συγχρόνως τον εαυτό τους. Η Ασφάλεια και οι Πληροφορίες έχουν τη δύναμη.
Είναι σκόπιμο να δούμε πώς ΄΄δένεται΄΄, δηλαδή πως εξασφαλίζεται η εχεμύθεια, όποιων επιλέγονται να καλύψουν το θέμα αυτό.
Προβλέπονται υπεύθυνες δηλώσεις ειδικού τύπου και περιεχομένου (α/α 31 και 32 πίνακα εντύπων). Η πρώτη από τις δύο υπογράφεται από εκείνον, που μόλις εξουσιοδοτήθηκε με ανάλογο επίπεδο, για να χειρίζεται διαβαθμισμένο υλικό ΄΄ατομικών΄΄ πληροφοριών. Πρόκειται μάλλον για οποιαδήποτε πληροφορία αφορά πρόσωπα, ήτοι αυτά που σήμερα θα λέγαμε ΄΄προσωπικά δεδομένα΄΄ αλλά σε πολύ μεγαλύτερη κλίμακα. Ώστε να καλύπτει και όλα τα περί φρονημάτων, ιδεολογίας, πολιτικής δραστηριότητας …. Το έντυπο αυτό υπογράφεται από τους Αξιωματικούς Ασφάλειας και Πληροφοριών, από τους Αξιωματικούς Γραφείων Ελέγχου και Πληροφοριών (ΑΓΕΠ), από το αποκαλούμενο ΄΄Προσωπικό Ασφαλείας΄΄ κ.ο.κ. Από όλους επομένως, όσους ασχολούνται με την ασφάλεια και τις πληροφορίες(εδώ περιλαμβάνονται τα φρονήματα, οι παρακολουθήσεις υπόπτων, οι ΄΄εθνικόφρονες΄΄ και ΄΄αντεθνικώς΄΄ δρώντες, οι χαρακτηρισμοί, οι διαβαθμίσεις, το παρελθόν και το παρόν των ανθρώπων, που υπηρετούν την άμυνα αλλά και των συγγενών τους, μέχρι τετάρτου βαθμού συγγενείας εκ πλαγίου και εξ αγχιστείας). Τη διαδικασία ακολουθούσαν οι χειριζόμενοι τα θέματα αυτά[2], ακόμα και όσοι ανάγκαζαν τους άλλους να υπογράφουν. Το δεύτερο έντυπο συμπληρώνεται με τον αποχαρακτηρισμό από τον βαθμό διαβάθμισης. Ο αποχαρακτηρισμός δε σημαίνει πως πέφτει κανείς σε δυσμένεια, αλλά συνήθως λαμβάνει χώρα, όταν μετατίθεται από τη θέση, όπου διαχειριζόταν ως εκ των εκεί καθηκόντων του τέτοιες υποθέσεις, ή όταν αποστρατεύεται. Ο αποχαρακτηρισμός μπορεί να γίνει και για λόγους, που σχετίζονται με νεώτερες ΄΄δυσμενείς΄΄ πληροφορίες, που μείωσαν την εμπιστοσύνη του μηχανισμού ασφάλειας στο πρόσωπό του. Και τα δύο έντυπα δεσμεύουν τον υπευθύνως δηλούντα, πως δεν θα αποκαλύψει τίποτε και σε κανέναν από τα απόρρητα, που θα διαχειριστεί ή έλαβε γνώση. Η δι΄ υπογραφής δέσμευση, περιλαμβάνει την ενημέρωσή του στους νόμους εκείνους που προβλέπουν ποινές για τις περιπτώσεις, που παραβιάσει το απόρρητο και τους κανόνες ασφαλείας. Γράφονται πάνω και στα δύο έντυπα που εξετάζουμε εδώ. Έτσι εξηγείται και γιατί δεν βγαίνουν στην επιφάνεια από αποστράτους τα σχετικά π.χ. με όλα αυτά τα περί χαρακτηρισμών ή ακόμα και τα αφορούντα τα πυρηνικά όπλα.[3] Υποτίθεται πως επικρέμεται η σπάθη του νόμου για αποκάλυψη απορρήτων

---

[1] Το ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΄΄Α΄΄ με παρατηρήσεις Μαργαρίτη επί *{΄΄Θεμάτων Ασφαλείας Πληροφοριών Αρμοδιότητος 2ου ΕΓ}* σχεδίου Κοινής Αποφάσεως είναι στο έγγραφο ΑΝ/ΓΡ.ΔΙΚ.ΝΟΜ/Νομ... φ.154.0/1/73 από 5-1-1973.
-Το ΝΔ 58/68 *΄΄Περί Υπουργείου Εθνικής Αμύνης΄΄* και το άρθρ. 9 στις αρμοδιότητες του ΑΕΔ και κατ' επέκτασιν των αρχηγών των τριών κλάδων των ΕΔ σε σχέση με τα ΣΑ.
-Με βάση τα παραπάνω το ΑΝ εκδίδει Κανονισμό Οργανώσεως και Λειτουργίας των Ναυτικών Διοικήσεων που μπαίνει σε εφαρμογή με απόφαση ΑΕΔ/071/5/320556/1-2-71 «*…εις το άρθρον 7 της οποίας ορίζεται ότι αι κατά τόπους Λιμενικαί Αρχαί θεωρούνται υποτεταγμέναι εις τον οικείον Ναυτικόν Διοικητήν ...»*. Έτσι οι Λιμενικοί για μεγάλη τους στενοχώρια μπαίνουν υπό το ΠΝ αλλά δεν τους πολυνοιάζει απ' ότι φαίνεται γιατί έτσι τα παρουσιάζει το έγγραφο του Μαργαρίτη.

[2] Αξίζει να δούμε στο σημείο αυτό την άποψη του πιο αρμόδιου για τα θέματα χαρακτηρισμών και πώς τα αντιμετώπιζε ως διευθυντής του 2ου Επιτελικού Γραφείου του ΑΝ επί δικτατορίας.
Αντιπλοίαρχος ε.α. Π.ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ (24-9-02) «*...Υπήρχαν αυτά τα ...των κοινωνικών φρονημάτων, τα οποία εγώ ως διοικητής του 2ου Γραφείου, πολλές φορές, λόγω του ότι τα εξέταζα, βρήκα ότι ήταν λάθη, λόγω κακότητος κάποιου χωροφύλακα..... Βεβαίως όσο μπορούσα {αποχαρακτήριζα}, γιατί δεν μπορούσα να ψάξω και του παρελθόντος που υπήρχαν χιλιάδες. Βρήκα όμως περιπτώσεις τέτοιες, που χαρακτηρίζαν έναν ως αριστερό, χωρίς να είναι. Έτυχε να εξετάσω, να κάνω έρευνα, βρήκα ότι με κακή πληροφόρηση ….»*.

[3] Εν τούτοις ένας τουλάχιστον απόστρατος αξιωματικός με έντονη δραστηριότητα ως στέλεχος της Νέας Δημοκρατίας και πείρα στις μυστικές αποστολές και τις αντίστοιχες υπηρεσίες (όπως ο ίδιος αποκαλύπτει) αναφέρεται ανοιχτά στην ύπαρξη πυρηνικών όπλων στη χώρα μας. Βλέπε ΓΡΥΛΛΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, *....Αποκαλύπτω, Τα Δραματικά Γεγονότα της Τελευταίας Δεκαετίας του 20ου Αιώνα στην Ελλάδα και στα Βαλκάνια όπως τα Έζησα,* Α.Α.Λιβάνης, Αθήνα 2001, σ. 251. Δεν αμφισβητείται τουλάχιστον το σημείο αυτό όπου,

των συμμάχων μας, για κατασκοπίες και όλα αυτά, που προβλέπουν οι αυστηρές διατάξεις. Οι οποίες όμως δεν αναφέρουν τίποτα για ατομικά και πυρηνικά και τα μυστικά τους. Συνδέουν όμως το συμφέρον της Ελλάδας με αυτό των συμμάχων.[1]

Έχουν υπάρξει δίκες και καταδίκες στρατιωτικών μονίμων και στρατευσίμων στο στρατοδικείο και ναυτοδικείο, για απώλειες απορρήτων εγγράφων ή βιβλίων. Κυρίως σχεδίων εθνικών και ΝΑΤΟ. Χωρίς αυτό να σημαίνει πως υπήρχε διάθεση για παράδοση μυστικών στους εχθρούς του Έθνους. Απλά δεν πρόσεχαν οι χρεωμένοι αυτά τα αρχεία. Και όταν ερχόταν η ώρα να μετατεθούν ή αποστρατευθούν, δεν εύρισκαν μερικά από όσα είχαν χρεωθεί και έπρεπε να παραδώσουν και άρχιζε ο Γολγοθάς των ανακρίσεων και της ποινικής δίωξης. Δεν υπάρχει όμως γνωστή περίπτωση για απώλεια ΄΄ατομικών΄΄ υλικών, εγγράφων και αντίστοιχα παράδοση τέτοιων πληροφοριών. Ο φόβος εν προκειμένω φυλάει τα πολύ απόρρητα μυστικά που αφορούν π.χ. την ύπαρξη και φύλαξη πυρηνικών στη χώρα μας. Ακόμα και σήμερα δεν γνωρίζουμε από επίσημη πηγή εάν, τι και πού φυλάσσεται τέτοιο υλικό.

Επανερχόμενοι στα αφορούντα το προσωπικό ασφαλείας, που φέρει διάφορους τίτλους ανάλογα με τη θέση και τα καθήκοντα, μπορούμε να εξετάσουμε το διατιθέμενο αρχείο. Ελέχθη ήδη πως η διαδικασία ανάθεσης καθηκόντων ΄΄αξιωματικού ασφαλείας και πληροφοριών΄΄ (κάθε μονάδα, υπηρεσία και πλοίο είχε και έναν αξιωματικό με τέτοια καθήκοντα), όπως και για τους αποτελούντες το ΄΄άγημα ασφαλείας΄΄ και γενικά το προσωπικό ασφαλείας, ξεκινά με πρόταση του προϊσταμένου, ή κυβερνήτη που υποβάλλεται στο ΑΝ/2^{ον} ΕΓ. Το οποίο εγκρίνει ή όχι αφού ελέγξει προηγουμένως τα φρονήματα, το ΄΄ποιόν΄΄ του προτεινομένου. Η πρόταση δεν μπορούσε να γίνει για οποιονδήποτε. Φαίνεται πως μόνο μόνιμοι αξιωματικοί από παραγωγικές σχολές παραλάμβαναν καθήκοντα ασφάλειας και πληροφοριών, όπως και ΑΓΕΠ. Περιπτώσεις που παρουσιάζονται παρακάτω, επιβεβαιώνουν το γεγονός αυτό, όπως και το ότι συχνές ήταν οι παρατηρήσεις προς μικρά πλοία κυρίως, για λάθη στις αναφορές ασφαλείας και πληροφοριών αλλά και προς όλο το ναυτικό ενίοτε:

Κατ' αρχήν προκύπτει από παρατήρηση του Νικολόπουλου στην Κ/Β. ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΣ / ΑΞ.ΑΣΦ.ΠΛΗΡ στις 18-2-1974 με την οποία *«…εφιστάται η προσοχή επί των διαλαμβανομένων εις παράγρ.32 σχετ. ΠΔ-1-3/ΑΝ δι' ων εν λόγω καθήκοντα δεν δύνανται ανατεθώσι εις σημαιοφόρους ΣΕΑ…»*.

Ένα χρόνο μετά τη δικτατορία στις 10-6-75 ένας άλλος Κυβερνήτης πλοίου, αυτή τη φορά του Ο/ΓΔΑΝΙΟΛΟΣ, αναφέρει και αυτός αδιάβαστος στο ΑΝ/2^{ον} ΕΓ/1 πως, έχει παραλάβει ο ίδιος καθήκοντα Αξιωματικού Ασφαλείας- Πληροφοριών *«…δεδομένου ότι οι λοιποί επί του πλοίου υπηρετούντες αξιωματικοί τυγχάνουν (ΠΥ) και ΣΕΑ/Μ αιτείται γνωρίσητε εάν ανωτέρω καθήκοντα δύνανται ανατεθούν εις σημαιοφόρον (ΠΥ) προκειμένου υποβληθούν προς έγκρισιν σχετικά έγγραφα»*.[2] Και οι δύο περιπτώσεις αφορούν το ίδια θέμα και αντιμετωπίζουν το πρόβλημα με τον ίδιο τρόπο. Εάν δηλαδή πρέπει ή όχι, ο στρατεύσιμος αξιωματικός να παραλάβει καθήκοντα, που θα αφορούν την ασφάλεια και τις πληροφορίες. Η ερώτηση μάλιστα εάν τα καθήκοντα αυτά δύνανται ανατεθούν σε αξιωματικό ΠΥ, υποκρύπτει δύσκολα την αμφιβολία του ερωτώντος, εάν ο ΠΥ είναι κατάλληλος γενικά για τέτοια καθήκοντα. Υπενθυμίζεται εδώ πως ΠΥ είναι οι μόνιμοι αξιωματικοί εξ υπαξιωματικών. Οι οποίοι την έκφραση ΠΥ θεωρούν ως προσβλητική, πως τους θίγει. Και τούτο γιατί τους ξεχωρίζει από τους υπολοίπους της ΣΝΔ. Πολλοί εκ των τελευταίων δεν αναγνωρίζουν στους εξ υπαξιωματικών το δικαίωμα να χρησιμοποιούν το ΠΝ μετά τον βαθμό και το όνομά τους όπως οι ίδιοι. Διένεξη όχι τυχαία και με περιεχόμενο, αφού περιέχει ΄΄ταξικές΄΄ διαφορές.[3]

Λίγες ημέρες μετά τη μεταπολίτευση προκύπτει θέμα με τον αξιωματικό ασφάλειας και πληροφοριών στο Α/Τ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ όπου παραλαμβάνει Κυβερνήτης ο αντιπλοίαρχος Κολιγιάννης της οργάνωσης για

περιγράφει τα των μονάδων πυροβολικού με εκπαίδευση στις βολές και μικρών πυρηνικών όπλων, όπως και των αποθηκών με πυρηνικές οβίδες.

[1] Παρ. 1 άρθρ. 146 Ποινικού Κώδικα. Σημειώνονται εδώ οι νόμοι αυτοί, που μνημονεύουν για εκφοβισμό τα δύο έντυπα και οι ποινές που προβλέπουν:

Άρθρο 146 Ποινικού Κώδικα (κάθειρξη μέχρι 10 χρόνια και σε πόλεμο, ισόβια ή τουλάχιστον κάθειρξη 10 χρόνων ο από πρόθεση παραδίδων τα μυστικά).

Άρθρο 147 Ποινικού Κώδικα (φυλάκιση μέχρι 3 χρόνια για τον εξ αμελείας υπαίτιο διαρροής μυστικών)

Άρθρο 94 Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα (ΣΠΚ) (η αμέλεια με συνέπεια απώλεια εγγράφων, βιβλίων κ.λ.π. τιμωρείται σε καιρό ειρήνης με φυλάκιση μέχρι 6 μήνες και στον πόλεμο μέχρι δύο χρόνια. Η διάταξη καλύπτει όλα τα έγγραφα και υλικά των στρατιωτικών και διπλωματικών αρχών της χώρας)

Άρθρο 97 ΣΠΚ (κάθειρξη, καθαίρεση, έκπτωση ακόμα και θάνατο για παράδοση στρατιωτικού υλικού και μυστικών σε ξένα κράτη ή κατασκόπους εκ προθέσεως)

Άρθρο 99 ΣΠΚ (εάν τα παραπάνω γίνουν εξ αμελείας τότε η τιμωρία είναι φυλάκιση από έξη μήνες μέχρι ένα χρόνο ανεξάρτητα εάν είναι ο ένοχος εν ενεργεία ή απόστρατος)

Άρθρο 4 Νόμου 375 (πρόκειται για τον περίφημο νόμο περί κατασκοπίας, που χρησιμοποιήθηκε και στην εμφύλια διαμάχη και αργότερα κατά των κομμουνιστών αλλά και στη δικτατορία κατά αντιπάλων της). Για την *΄΄αμέλειαν…συνεπεία της οποίας ηδύναντο άλλοι να λάβουν γνώσιν…΄΄* των υλικών, μυστικών κ.λ.π. ανεξάρτητα εάν δεν διέρρευσε τίποτα, ο υπεύθυνος για τη φύλαξη στρατιωτικός ή δημόσιος υπάλληλος τιμωρείται μέχρι δύο χρόνια φυλάκιση.

[2] Το μεταπολιτευτικό έγγραφο του Ο/Γ ΔΑΝΙΟΛΟΣ είναι φ.121.1/1/75 ΑΠΟ 10-6-75 και χρησιμοποιεί ως σχετικό το ΒΟΑ (Βασική Οδηγία Ασφαλείας) υπ' αριθμ.1/70 παρ.7. Το επί δικτατορίας είναι το ΑΝ/2^{ον} ΕΓ/1^{α} φ.102.11/11/74 από 18-2-1974 και χρησιμοποιεί ως σχετικό την ΠΔ-1-3/ΑΝ. Και τα δύο έγγραφα με τα σχετικά τους είναι διαχρονικά, ομοιότυπα, για το ίδιο θέμα με την ίδια νοοτροπία.

[3] Βλέπε σχετική προσέγγιση στο κεφ. Α15α περί διακρίσεων της παρούσης διατριβής και στην κοινωνιολογική ανάλυση κεφ. Β28, όπως και στις επισημάνσεις των συνεντεύξεων των Ραγκαβά, Κασιμάτη και Τζοβλά.

κίνημα στο ναυτικό. Την ίδια ημέρα (8-9-1974) υποβάλλονται δύο έγγραφα[1] με θέμα Μηνιαία Αναφορά Ασφαλείας Μηνός Ιουλίου το ένα και Αυγούστου 1974 το άλλο. Ο Κυβερνήτης προβαίνει σε ενέργειες για αλλαγή του μέχρι τότε αξιωματικού Ασφαλείας και Πληροφοριών που ήταν οπαδός της χούντας. Έτσι μαθαίνουμε και για τη σύνθεση των ΄΄αγημάτων ασφαλείας΄΄ και για την αντικατάσταση των τέως και ακαταλλήλων αξιωματικών ασφάλειας και πληροφοριών. Με νέους και κατάλληλους, που θα ασκούν όμως τα ίδια καθήκοντα με τους ίδιους πίνακες των χαρακτηρισμένων και μη χαρακτηρισμένων, τους οποίους φροντίζει να τους στείλει ο Σοφράς για τον ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗ.
Τα δύο μικρά Αποβατικά ΚΑΣΟΣ και ΚΥΘΝΟΣ εισπράττουν παρατήρηση του ΑΝ/2ον ΕΓ διότι, φαίνεται πως, υπέβαλλαν και αυτά μηνιαία αναφορά ασφαλείας και πληροφοριών, ενώ δεν προβλεπόταν. Σε λίγες ημέρες το Ν/ΑΚΙΧΛΗ παίρνει και αυτό την παρατήρησή του γιατί φαίνεται πως δεν συνέταξε την αναφορά ασφαλείας όπως προβλέπει η ΠΔ 1-3/ΑΝ επομένως «*…αναφορά σας…κρίνεται ως απαράδεκτος... εφιστάται η προσοχή σας…*».
Τον ίδιο μήνα Φεβ 1974 νέα παρατήρηση σε όλα τα πλοία και τις Υπηρεσίες του ΠΝ εκτός Α/Β –Α/Ν για τον τρόπο υποβολής των μηνιαίων αναφορών ασφαλείας, που δεν είναι σύμφωνος με τα προβλεπόμενα. Ο Νικολόπουλος, αλλά και οποιοσδήποτε συντάσσει έγγραφο με παρατήρηση γενική προς όλες τις Υπηρεσίες και τα Πλοία του ναυτικού, δείχνει εκτός των άλλων και την ευρεία αρμοδιότητα και ισχύ που διαθέτει. Νέα γενική παρατήρηση του Νικολόπουλου προς όλους τον Απρίλιο 1974. Με έγγραφο όπου, διαπιστώνει πως από τις υποβαλλόμενες μηνιαίες αναφορές ασφαλείας είναι δυσχερής η παρακολούθηση και έλεγχος χαρακτηρισμένου προσωπικού από το ΑΝ. Και τούτο εφ' όσον δεν αναφέρεται στον πίνακα ΄΄Α΄΄ (ΥΠΟΠΤΩΝ) του παραρτήματος ΄΄ΣΟΦΟΣ΄΄ της ΠΔ/ΑΝ 1-3. Ο Νικολόπουλος παίρνει ως δεδομένο πως όλοι οι αξιωματικοί ασφαλείας και πληροφοριών των υπηρεσιών και πλοίων, έχουν τη δική του διάθεση να ασχολούνται με τους ΄΄χαρακτηρισμούς΄΄ και τους ΄΄υγιώς σκεπτόμενους΄΄. Δεν φαντάζεται πιθανόν πως πολλοί απ' αυτούς με δυσφορία κάνουν αυτή τη δουλειά. Είναι μειωτική για όποιους προβληματίζονται και το λιγότερο που θα κάνουν είναι, να συντηρούν απλά τις διαδικασίες με πολλά προσκόμματα και παραλείψεις, όπως με λύπη του διαπιστώνει[2]. Πιο εύκολο ήταν να εκδηλωθεί αυτή η δυστροπία μετά τη μεταπολίτευση και εφ' όσον δεν είχαν ακόμα αλλάξει οι διαδικασίες χαρακτηρισμού και οι υποβαλλόμενες αναφορές με την ανάλογη ορολογία, που έφερνε αλλεργία σε πολλούς. Όταν στους ανεπιθύμητους, τους κομμουνιστές, τους ακροδεξιούς (που κανείς δεν τους εύρισκε πουθενά) άλλαξαν επίθετο και τους αποκαλούσαν πλέον ΄΄αναρχικούς΄΄(χωρίς να είναι σίγουρο ποιους περιέλαβαν στον ορισμό), τότε τα πράγματα πήραν πιο ήρεμο δρόμο. Η ουσία όμως δεν είχε αλλάξει. Το Νοέμβριο του 1975 στη μηνιαία αναφορά ασφάλειας και πληροφοριών του ΚΕΠΑΛ[3] ο Αξιωματικός Ασφαλείας αντιπλοίαρχος Α.Κωνσταντίνου με θεώρηση του Διοικητού πλοιάρχου Κοσμετάτου Μπλέσσα, έχει «*Ουδέν προς αναφοράν*». Σε όλες τις τις τυποποιημένες παραγράφους για Ασφάλεια Πληροφοριών, Εκπαίδευση Ασφαλείας, Πράκτορες του Εχθρού, Πολιτική Ασφάλεια, Διαδόσεις-Ψιθύρους, Έτερα Ενδιαφέροντα Ζητήματα Ασφαλείας... Διαφαίνεται δε πως είχε δημιουργηθεί και πρόβλημα με διερχόμενη μονάδα του στρατού χωρίς προηγούμενη ενημέρωση, και αναφέρει το γεγονός. Είμαστε λίγους μήνες μετά τη μεταπολίτευση και το ΚΕΠΑΛ όπως και άλλες υπηρεσίες και κυρίως πλοία του ναυτικού βρίσκονται σε

[1] Τα έγγραφα του Κολιγιάννη είναι:-ΑΤ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ ΑΣΦ/ΠΛ ΧΕ 159/2 αριθ.1 και 2 από 8-9-74 με ΘΕΜΑ Μηνιαία Αναφορά Ασφαλείας μηνός Ιουλίου το ένα και Αυγούστου το δεύτερο. Και στα δύο ο κυβερνήτης αναφέρει πως *΄΄...ουδέν ανεφέρθη υπό του υποπλοιάρχου Α.Γκίκα όστις την περίοδον ταύτην ήτο Αξιωματικός Ασφαλείας και πληροφοριών του Πλοίου΄΄*. Στο δεύτερο έγγραφο για τον Αύγουστο ο Κολιγιάννης συμπληρώνει πως «*...εν λόγω υποπλοίαρχος απηλλάγη των καθηκόντων του λόγω της γνωστής τοποθετήσεώς του και διαγωγής του ….οι πλείστοι εκ των αναφερομένων εις Παράρτημα ΄΄Π΄΄ ΠΔ/ΑΝ 1-3 Φακέλων παρεδόθησαν κενοί …νυν πλοίον...ουδέν έτερον στοιχείον έχει δι' ότι αφορά προσωπικόν χαρακτηρισμένον και μη….*». Ο Γκίκας δηλαδή είχε αδειάσει τους φακέλους με το χαρακτηρισμένο προσωπικό και το ΄΄Άγημα Ασφαλείας΄΄ του πλοίου, ή δεν τηρούσε αρχείο, πράγμα αδύνατο για τέτοια καθήκοντα. Ο Σοφράς που καλύπτει τη Διεύθυνση του 2ου ΕΓ του ΑΝ δίνει οδηγίες στον Κολιγιάννη για να υποβάλλει πρόταση για νέο Αξιωματικό Ασφάλειας και Πληροφοριών, νέο βοηθό *«…ως και συγκροτήσεως αγήματος Ασφαλείας εκ του ανωτέρου και κατωτέρου προσωπικού …»*. Για το ΄΄άγημα ασφαλείας΄΄ υπάρχει διευκρίνηση στο ίδιο κεφ. στη συνέχεια.
-Η απάντηση του Σοφρά είναι ΑΝ/2ον ΕΓ/1α φ.121.2/17/74/26-9-74 με κοινοποίηση ΣΤΟΛΟ και ΣΑΝΤ
Ο υποπλοίαρχος Α.Γκίκας ήταν οπαδός του καθεστώτος της 21ης Απριλίου και δεν το έκρυβε. Βλέπε για τον Α.Γκίκα ΑΚ σ.σ.146,338,159 και 386.

[2] Οι παρατηρήσεις στα πλοία και τις υπηρεσίες είναι όλες από ΑΝ/2ον ΕΓ με τα εξής έγγραφα:
-φ.900/21/74/11-2-1974 προς Α/Β ΚΑΣΟΣ και ΚΥΘΝΟΣ πως δεν πρέπει αυτοί να υποβάλλουν αναφορές ασφ.πληροφοριών.
-φ.900/25/74/18-2-1974 προς Ν/Α ΚΙΧΛΗ πως η αναφορά του ασφ/πληρ. είναι απαράδεκτη.
-φ.900/26/74/20-2-1974 προς όλο το ναυτικό πως οι μηνιαίες αναφορές είναι *΄΄πλημμελώς συντεταγμέναι΄΄* και να *΄΄κατανοηθή υπό πάντων ότι η εφαρμογή των διατάξεων …είναι υποχρεωτική΄΄*.
-φ.900/57/74/20-4-1974 προς όλο το ναυτικό πως δεν μπορούν οι αρμόδιοι και τα προϊστάμενα κλιμάκια (προφανώς εννοεί το ΑΕΔ) να παρακολουθούν τους χαρακτηρισμένους με τον τρόπο που συντάσσονται οι αναφορές ασφαλείας.

[3] Είναι η Δ.Ν.Ε/ΚΕΠΑΛ φ.159.2/10/75/15/11/75 προς ΑΝ/2ον ΕΓ με υπογραφές αντιπλοιάρχου Κωνσταντίνου και πλοιάρχου Π.Κοσμετάτου- Μπλέσσα στην οποία και αναφέρεται πως «*…την 311110 ως και κατά ετέρας ημερομηνίας το παρελθόν, διεκινήθη φάλαγξ αυτοκινήτων και τεθωρακισμένων οχημάτων του στρατού ξηράς εκ Φ1 περιοχής ΚΕΠΑΛ, άνευ προηγουμένης εγκαίρου προειδοποιήσεως, με αποτέλεσμα την δημιουργίαν ερωτηματικών εκ μέρους της διοικήσεως και την καθυστέρησιν της φάλαγγος, έως ότου εξακριβωθεί η προέλευσις και εγκριθεί η άδεια διελεύσεώς των…*». Κάποιοι στο ναυτικό εμφανίζονται άτεγκτοι στα προβλεπόμενα για τις διακλαδικές σχέσεις των ΕΔ. Η παρουσία στρατιωτικών μονάδων στην επταετία μέσα στις περιοχές του ναυτικού ήταν συνεχής και έντονη. Τότε δεν θα ήταν ανώδυνη όμως μια παρόμοια συμπεριφορά.

επιφυλακή για τυχόν κινήσεις τμημάτων του στρατού με ΄΄δόλιους΄΄ σκοπούς.[1] Έφερε υπερηφάνως το ΠΝ αυτού του είδους τις αποστολές και τις υλοποιούσε παρά τις ταλαιπωρίες του προσωπικού του. Άλλο εάν υπήρχε υπερβολή στις κινητοποιήσεις και κάποιοι συναγερμοί ήταν για το θεαθήναι ή για να εμφανίζονται, ως απαραίτητοι και προστάτες της δημοκρατίας όχι οι ένστολοι αλλά εκείνοι, που σήμαιναν τους συναγερμούς (Αβέρωφ π.χ.).

Επιστρέφοντας στη διαδικασία ανάληψης καθηκόντων ΑΞ.ΑΣΦ.ΠΛΗΡ. ο αντίστοιχος αξιωματικός υπέγραφε την υπεύθυνη δήλωση (άλλη στην αρχή της ανάληψης καθηκόντων και άλλη στο τέλος) και ξεκινούσε τη δουλειά του.

Εν τω μεταξύ το Βορειοατλαντικό Σύμφωνο δεν υστερεί στις υπηρεσίες αυτές. Αντίθετα διαφαίνεται πως υπήρξε πρωτοπόρος, αφού συναντάμε οδηγίες του διοικητή ΝΑΤΟ Ευρώπης (SACEUR) από το 1957 [2]για βελτίωση των συστημάτων πληροφοριών. Οι οποίες κατά τα φαινόμενα δεν απέδωσαν τα αναμενόμενα, αφού μετά τρία χρόνια το 1960 το ίδιο Ανώτατο Αρχηγείο Συμμαχικών Δυνάμεων Ευρώπης οργανώνει εκπαιδευτικό πρόγραμμα για Αξιωματικούς Πληροφοριών των Συμμαχικών Δυνάμεων Ευρώπης δηλαδή του ΝΑΤΟ. Και τούτο επειδή εμφανίζεται πλήρως απογοητευμένος αφού «*…μία έρευνα ήτις έλαβεν χώραν μεταξύ 178 αξιωματικών προοριζομένων δια θέσεις πληροφοριών, απέδειξεν ότι οι 153 δεν είχον καμίαν προγενεστέραν εκπαίδευσιν ή πείραν στας μεθόδους πληροφοριών του ΝΑΤΟ, οι δε 67 εκ των 135 δεν είχον καμίαν γνώσιν ή πείραν σχετικήν με τα συστήματα πληροφοριών…*». Επειδή δε οι 178, που προορίζονταν για θέσεις αξ/κών πληροφοριών, ήταν προφανώς οι προς τοποθέτηση και επειδή δεν αλλάζει κάθε χρόνο το σύνολον των αξιωματικών σε κανέναν στρατιωτικό οργανισμό, γίνεται καθαρό πως οι αξ/κοί αυτοί κάλυπταν περίπου το ένα τρίτο από τις παρόμοιες θέσεις. Άρα το ΝΑΤΟ στην Ευρώπη διέθετε το 1960 πάνω από πεντακόσιες θέσεις για αξιωματικούς πληροφοριών! Όσο για το αποτέλεσμα της έρευνας δεν ξενίζει, αφού οι περισσότεροι που καλύπτουν θέσεις στο εξωτερικό, δεν επιλέγονται με βάση τις απαιτήσεις της θέσης που πρόκειται να καλύψουν, αλλά το εάν δικαιούνται, δηλαδή εάν έχουν σειρά να τοποθετηθούν στο εξωτερικό. Αυτό τουλάχιστον ίσχυε στην πραγματικότητα για την χώρα μας στο ΠΝ μεταδικτατορικά, χωρίς αυτό να σημαίνει πως επιλέγονταν άσχετοι. Απλά όλοι οι αξιωματικοί έχουν σχεδόν τα ίδια τυπικά προσόντα στον ίδιο βαθμό με τα ίδια χρόνια υπηρεσίας. Εν τούτοις και από τους 135 χωρίς προηγούμενη εκπαίδευση ή πείρα σε μεθόδους πληροφοριών του ΝΑΤΟ, οι μισοί είχαν και γνώση και πείρα σε συστήματα πληροφοριών (προφανώς των χωρών τους γιατί δεν πρόκειται μόνο για Έλληνες). Στην Ελλάδα επομένως, τα χρόνια για τα οποία διατίθεται σχετικό υλικό (λίγο πριν και μετά το 1974), οι αξιωματικοί πληροφοριών έχουν ήδη κάποια πείρα.[3] Και εδώ κάθε μονάδα χρειάζεται τον δικό της υπεύθυνο πληροφοριών, οι δε παλιές διαπιστώσεις του ΝΑΤΟ, όπως παρουσιάστηκαν στην έρευνα του 1960, έχουν ξεπεραστεί τα επόμενα χρόνια για τους Έλληνες στα εγχώρια πράγματα των ΕΔ.

Γίνεται αντιληπτό πως το σύνολο αυτών των αξιωματικών σε όλες τις μονάδες των ΕΔ, με τους βοηθούς τους, μας δίνει τον εσωτερικό ιστό των υπηρεσιών ασφαλείας στο στράτευμα. Τον έλεγχο αυτού του μηχανισμού έχει το 2ο ΕΓ του αντίστοιχου κλάδου των τριών όπλων. Και μάλιστα χωρίς την παρέμβαση των ενδιαμέσων κλιμακίων διοικήσεως, όπως διαπιστώνεται εύκολα από την αλληλογραφία. Δεν παρεμβάλλεται δηλαδή ο Κυβερνήτης, ο Διοικητής, ο Ναύαρχος ούτε κανείς άλλος στο Αρχηγείο Ναυτικού π.χ. Ο Διευθυντής του 2ου ΕΓ του ΑΝ στέλνει τις εντολές και παίρνει τις απαντήσεις κατ΄ ευθείαν από τον ΑΞ.ΑΣΦ.ΠΛΗΡ όλων των μονάδων και υπηρεσιών. Η δύναμη που αποκτά ο αξιωματικός αυτός, είναι ελέγξιμη μόνον από εκείνον, που μπορεί να τον αλλάξει. Εάν ο Αρχηγός του αντίστοιχου όπλου στηρίζεται σ' αυτόν τότε είναι πολύ ισχυρός. Ο Νικολόπουλος επί δικτατορίας ήταν ισχυρός[4] γι' αυτόν ακριβώς το λόγο

---

[1] Βλ. συνέντευξη ΣΚΟΥΡΙΩΤΗ στο παράρτημα Β-Ι

[2] SACEUR AG 3500/36 ID από 14 Φεβρουαρίου 1957 με ΘΕΜΑ: *Βελτίωσις των Συστημάτων Πληροφοριών* που συναντάμε ως σχετικό σε έγγραφο χωρίς πρωτόκολλο με στοιχεία NATO SECRET, ΑΝΩΤΑΤΟΝ ΑΡΧΗΓΕΙΟΝ ΣΥΜΜΑΧΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΕΥΡΩΠΗΣ, ΘΕΜΑ: *Εκπαιδευτικόν Πρόγραμμα Συσκέψεως Αξ/κών Πληροφοριών Συμμαχικών Δυνάμεων Ευρώπης*. Το έγγραφο αυτό είναι εκδόσεως 1960 αφού στο κείμενο ζητά να υποβληθούν για την προετοιμαζόμενη εκπαίδευση «*…τα ονόματα των παρατηρητών όχι αργότερον της 15ης Σεπτεμβρίου 1960…*»

[3] Δέκα χρόνια πριν όμως, το 1963, εντοπίσθηκε έγγραφο (δεν διακρίνονται τα στοιχεία του αλλά είναι μάλλον του ΓΕΝ/Α2 όπως διαφαίνεται από τα σχετικά και το κείμενο) που αφορά ενημερώσεις για τους Έλληνες αξιωματικούς, που πρόκειται να υπηρετούν στο ΝΑΤΟ με ειδικά καθήκοντα τύπου και πληροφοριών. Θέτει όρους και προϋποθέσεις, για όποιους επιλεγούν να μεταβούν στις ενημερώσεις του ΝΑΤΟ. Τέλος διευκρινίζει πως σκοπός των ενημερώσεων «*…τούτων συνίσταται εις την προπαρασκευήν των συμμετεχόντων δια το έργον της μεταδόσεως ειδήσεων περί ΝΑΤΟ…*». Δηλαδή να είναι σε θέση, να έρχονται σε επαφή με δημοσιογράφους και να μπορούν να συζητούν με επάρκεια θέματα του ΝΑΤΟ. Το έγγραφο αυτό φέρει ως ΣΧΕΤ: ΓΕΕΘΑ Α/3 Φ.3401/01/1 από 10-4-63 και τυπωμένη την παρατήρηση *΄΄Ευρίσκεται εις Α2-ΙΙΙ΄΄*.

[4] Ερωτώμενος ο υποναύαρχος ε.α. Η. Λαδάς στη συνέντευξή του (19-11-02) για τον Νικολόπουλο και τις σχέσεις του μ' αυτόν απαντά με τρόπο, που δείχνει πώς εκινείτο ο τελευταίος ως διευθυντής του 2ου γραφείου : «*…Λοιπόν για τον περίφημο Β. Νικολόπουλο στο Α2, έτσι; Εγώ δεν πήγαινα ποτέ, δεν είχα πάει ποτέ. Ούτε στην όψη δεν τον ήξερα αυτόν τον άνθρωπο. Και πολύ περισσότερο δεν είχα πάει ποτέ να του πω για συνάδερφους ότι … το θεώρησα τελείως ποταπό αυτό το πράγμα. Ότι και να ήταν ο άλλος συνάδερφος. Και όταν ήτανε να γίνουνε οι μεταθέσεις των τριτοετών σημαιοφόρων σε Πυραυλάκατο και ο κύριος Νικολόπουλος, πληροφορήθηκε από διάφορες πηγές (όχι από μία μόνο), είπε ότι ΄΄Αυτά τα κωλόπαιδα, τον Δερτιλή και τον Λαδά, που δεν έρχονται να μου πούνε, δεν θα πάνε πουθενά.΄΄. Και έτσι λοιπόν εγώ την πλήρωνα με όλους ….*». Ο Λαδάς επιβεβαιώνει τη δύναμη του Νικολόπουλου που όλα τα μάθαινε και τιμωρούσε εκείνους που ΄΄δεν πάνε να του πούνε΄΄. Γίνεται πιστευτός, εξ άλλου δεν είχε ανάγκη ξεχωριστής υποστήριξης, όχι μόνο λόγω του πατέρα του, αλλά και των αδιαμφισβήτητων ικανοτήτων του. Στην ίδια συνέντευξη ιστορεί συζήτηση με τον Λυμπέρη και εκφράζεται ψυχρά για όλους τους άλλους, που πήγαιναν σ' αυτόν. *«... ΄΄Αυτοί όλοι οι τσανακογλείφτες΄΄ ... του λέω, έτσι επί λέξη, ...΄΄ που είναι γύρω σας τώρα,*

και για το γεγονός πως διατηρούσε επαφές με παρόμοια κυκλώματα του αντίστοιχου μηχανισμού του ΣΞ, που ήταν και εσωτερικός μηχανισμός του καθεστώτος. Αλλά και επαφές με όλα τα δίκτυα ασφαλείας του καθεστώτος και του κρατικού μηχανισμού ως εκ των καθηκόντων του. Και όπως ελέχθη ενέκρινε ή όριζε ο ίδιος τους αξιωματικούς ασφαλείας και πληροφοριών. Όταν έληξε η δικτατορία συνεχίσθηκε η διαδικασία με τον ίδιο τρόπο για τους ίδιους λόγους (πλην της πίστης στην ΄΄επανάσταση΄΄) και άλλα πρόσωπα. Χωρίς οι διορισμοί επί δικτατορίας να σημαίνουν πως όλοι εκείνοι ήταν και όργανα του καθεστώτος. Οι περισσότεροι δεν μπορούσαν να αρνηθούν, στην περίπτωση που διαφωνούσαν. Δεν είναι γνωστή καμία περίπτωση, που να αρνήθηκε κάποιος. Στις περιπτώσεις μάλιστα μικρών υπηρεσιών και πλοίων, όπου υπηρετούσαν ελάχιστοι αξιωματικοί, δεν υπήρχε και περιθώριο να ανατεθούν σε άλλον. Πάντως δε γινόταν ανάθεση σε γνωστό ΄΄ακατάλληλο΄΄. Απλά δεν υπήρχαν πολλοί ΄΄ακατάλληλοι΄΄ εντοπισμένοι στις τάξεις των μονίμων αξιωματικών.[1] Όπως σημειώνει σε σχόλιό του ο αντιναύαρχος Μανταδάκης οι αξιωματικοί που εκτελούσαν στα πλοία τα καθήκοντα αυτά είχαν πρόβλημα, αφού έπρεπε να αναφέρουν δραστηριότητες ΄΄υπόπτων΄΄ κ.λ.π. «*..η γενική εντύπωση όμως από το περιεχόμενο των αναφορών πλοίων και υπηρεσιών, σε απάντηση των ζητημάτων που βάζει η διοίκηση (Β. γραφεία, ΑΓΕΠ κ.λ.π.) μας δίνουν την αίσθηση του γελοίου…πολλοί υπεύθυνοι από την αγωνία να αναφερθεί ΄΄κάτι΄΄ για να μην χαρακτηρισθούν ότι δεν εκτελούν επαρκώς τα καθήκοντά τους, βάζανε τη φαντασία τους να δουλέψει…*» Στα έγγραφα για καθήκοντα ΑΓΕΠ και Αξιωματικού Ασφαλείας Πληροφοριών τα μετά τη μεταπολίτευση, συναντάμε νέου τύπου έντυπα. Που σημαίνει πως, από κάποια στιγμή και μετά τροποποιήθηκαν τα παλαιά της δικτατορίας, με αφαίρεση των επίμαχων σημείων περί ΄΄πίστεως εις την επανάστασιν΄΄, περί ΄΄εθνικής δράσεως, εθνικοφροσύνης ΄΄...

πριν ανεβοκατεβαίνανε στον Νικολόπουλο΄΄;…». Είναι ΄΄ηρωική΄΄ η επίθεση του Λαδά στον Λυμπέρη εάν έγινε έτσι. Το ότι δεν αναφέρει τι του είπε ο αρχηγός του ΣΤΟΛΟΥ δεν σημαίνει πως ο Λυμπέρης δεν πήρε θέση. Πάντως δεν ήταν και μακράν της πραγματικότητας η έκφραση *΄΄τσανακογλύφτες που πήγαιναν στο Νικολόπουλο΄΄.* Εκεί πήγαιναν αλλά όχι μόνον αυτοί. Γιατί το σύστημα πληροφοριών δεν μπορεί να βασιστεί για θέματα προσωπικού, φρονημάτων, πίστης στην ΄΄επανάσταση΄΄ μόνον στους ΄΄τσανακογλύφτες΄΄. Χρειάζεται και τους ΄΄ιδεολόγους΄΄, χρησιμοποιεί και τους ψυχρούς ευκαιριακούς οπαδούς, δεν λέει όχι σε κανέναν πρόθυμο.

[1] Ας δούμε ποιους ενέταξε το ΑΝ/2ον ΕΓ/1α στον μηχανισμό αυτό των πληροφοριών και της ασφάλειας λίγο πριν και λίγο μετά τη μεταπολίτευση. Διευκρινίζεται εδώ πως η παράθεση των στοιχείων δεν σημαίνει, πως οι αξιωματικοί οι προ της 23ης Ιουλίου 1974, ήταν και συνεργάτες της δικτατορίας. Καταγράφονται εδώ διότι εντοπίσθηκαν στα έγγραφα. Οι αξιωματικοί που πέρασαν από τις θέσεις αυτές είναι εκατοντάδες και όχι δεκάδες. Για τους ακολούθους ο διορισμός έγινε σε όλους με φ.103.1/α/α/74 ως εξής:

Στο Α/Γ ΚΡΗΤΗ στις 23-1-74 τον ανθυποπλοίαρχο (ΠΥ) Π.Βρεττό με α/α2

Στη ΔΟΥ/ΝΣ στις 29-1-74 τον πλωτάρχη (Ο) Πέττα Γ. με α/α 1

Στην Κ/Β ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΣ στις 31-1-74 τον ανθυποπλοίαρχο Δ.Κρυστάλλη με α/α 4 ο ίδιος δε αναλαμβάνει και στις 13-11-1975 τα ίδια καθήκοντα στο ΣΑΝΤ με διαταγή του Διοικητή πλοιάρχου Ι.Βασιλειάδη (επανελθόντος της οργάνωσης του Κινήματος του 1973) και φ. 103.11/3/75 και έγκριση του ΑΝ/2ον ΕΓ φ.103.12/67/75 από 25-10-75

Στη ΝΔΝΑ στις 31-1-74 τον πλωτάρχη Α.Πειρουνάκη με α/α 3

Στο Ο/Γ ΔΑΝΙΟΛΟΣ στις 31-1-74 τον ανθυποπλοίαρχο (Μ) Ι.Πέτρου με α/α 5

Στο Α/Τ ΜΙΑΟΥΛΗΣ στις 15-1-74 τον ανθυποπλοίαρχο Γ.Αντωνόπουλο με α/α 6 (Ο Αντωνόπουλος με πατέρα διωχθέντα από τη δικτατορία στο ΣΞ σταδιοδρόμησε μέχρι τον βαθμό του αντιναυάρχου Διοικητή Ναυτικής Εκπαίδευσης και αποστρατεύθηκε το 2002)

Στο Α/Τ ΒΕΛΟΣ στις 31-1-74 τον υποπλοίαρχο Π.Κωνσταναρίδη με α/α 7

Στο Ο/Γ ΔΑΝΙΟΛΟΣ στις 11-2-74 γνωρίζει με α/α 8 πως δεν εγκρίνει προηγούμενη πρόταση του πλοίου λόγω των προβλεπομένων της παρ. 9 του Β.Ο.Α. υπ' αριθ 1/70. Εξ άλλου είχε ήδη ορίσει τον Πέτρου ως ανωτέρω.

Στο ΝΚ στις 11-2-74 τον υποπλοίαρχο Ι.Κόλλια με α/α 9

Στην ΜΥΚ στις 11-2-74 τον υποπλοίαρχο Σ.Σκρεπετό με α/α 10

Στην ΜΒΥ στις 12-2-74 τον υνθυποπλοίαρχο (Ο) Γ. Νικολαΐδη με α/α 12

Στο Α/Τ ΛΕΩΝ στις 6-3-74 τον ανθυποπλοίαρχο Α.Δήμιτσα με α/α 16

Στην ΤΠΚ/ΚΙΜΟΘΟΗ τον ανθυποπλοίαρχο Χ.Καζάση με α/α 17

Στο Υ/Β ΤΡΙΑΙΝΑ στις 2-4-74 τον ανθυποπλοίαρχο Μ.Μητσάκο με α/α 16

Οι ακόλουθοι αναφερόμενοι ορίζονται με τον ίδιο αριθμό πρωτοκόλλου όπως και οι προηγούμενοι, με ενδιάμεσο α/α διαφορετικό και υπογραφή πλοιάρχου Ν.Σοφρά που είναι ο νέος Διευθυντής του ΑΝ/2ον ΕΓ: Στη ΝΔΝΑ στις 2-9-74 τον αντιπλοίαρχο Ε.Βουρεξάκη με α/α 30

Στο ΚΕ/ΠΑΛ στις 2-9-74 τον αντιπλοίαρχο Κ.Καταγά με α/α 31 (επανελθόντα της οργάνωσης του Κινήματος του 73)

Στην ΜΥΚ στις 5-9-74 τον υποπλοίαρχο Β.Γιαννακάκο με α/α32 (επανελθόντα της οργάνωσης του Κινήματος του 73) ο οποίος θα αντικατασταθεί λόγω μετάθεσής του τον επόμενο χρόνο, από τον πλωτάρχη Α.Δούμουρα όπως δείχνει πρόταση του Διοικητή της ΜΥΚ αντιπλοιάρχου Π.Παπαδάκου με φ. 123/2/75 από 24-6-75.

Στο Α/ΤΝΑΥΑΡΙΝΟ τον πλωτάρχη Γ.Γκίνη (επανελθόντα της οργάνωσης του Κινήματος του 73) με α/α 33

Στο ΝΚ στις 5-9-74 τον πλοίαρχο Γ.Θεοτόκη με α/α 35

Στο Γ.Ε.Δ.Ν. στις 5-9-74 τον υποπλοίαρχο (Ο) Δ.Σιαπκαρά με α/α 34

Στο ΜΤΝ στις 9-9-74 τον πλωτάρχη Ν.Μητρόπουλο με α/α 36

Στη ΣΝΔ στις 9-9-74 τον υποπλοίαρχο Ν.Κατσαρό με α/α 37

Στη ΔΕΝ στις 9-9-74 τον πλωτάρχη Β.Κονιδάρη με α/α 38

Στην ΤΠΚ/ΝΑΥΣΙΘΟΗ στις 21-9-74 τον ανθυποπλοίαρχο Κ.Αποστολάκη με α/α 29

Στο Α/ΤΘΥΕΛΛΑ στις 19-9-74 τον υποπλοίαρχο Α.Μιχούδη με α/α 42

Στο ΝΑ στις 26-9-74 τον πλωτάρχη Ι.Λαφογιάννη με α/α 44 (επανελθόντα της οργάνωσης του Κινήματος)

Στη ΝΒΝΑ στις 1-10-74 τον υποπλοίαρχο (Ο) Α.Βαλάσογλου με α/α 46

Στο Α/ΤΙΕΡΑΞ στις 1-10-74 τον ανθυποπλοίαρχο Ι.Μανιάτη με α/α 47

Στη ΝΒΝΕ στις 26-11-74 τον ανθυποπλοίαρχο (ΠΥ) Γ.Πέττα

Στο Α/ΤΛΕΩΝ στις 23-12-74 τον ανθυποπλοίαρχο Π.Χηνοφώτη με α/α 70

Στο ΝΝΣ στις 17-12-74 τον πλωτάρχη (ΥΙ) Ε.Δάνδωλο με α/α 69 και

Στο Α/ΓΧΙΟΣ στις 26-12-74 τον σημαιοφόρο (ΠΥ) Ε.Σταματάκη

Θα προσεγγίσουμε εδώ αυτά τα νέα έντυπα, που παρουσιάζονται μέσα σε προτάσεις πλοίων και υπηρεσιών πάντοτε απ' ευθείας στο ΑΝ/2ον ΕΓ για ανάληψη καθηκόντων ΑΓΕΠ και κύρια αξιωματικού ασφαλείας και πληροφοριών: [1]

Οι προτάσεις για τους Μαργιολακιώτη, Κωβαίο, Μονόπωλη, Γεωργαντζόγλου και Λελούδα εκτός των διαβιβαστικών τους εγγράφων, περιέχουν και συμπληρωμένες απαντήσεις στις ίδιες ερωτήσεις. Που σημαίνει πως έχει πλέον καθιερωθεί στη διαδικασία νέο ερωτηματολόγιο σε αντικατάσταση των «ΔΕΛΤΙΩΝ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΤΗΤΑΣ» α/α 28 και 29 του ΠΙΝΑΚΑ Ι (Έντυπα). Το σημείο που τραβά την προσοχή στις ερωτήσεις είναι μόνον *΄΄εις ποίαν Σχολήν Πληροφοριών ....εξεπαιδεύθη ο προτεινόμενος και πότε...΄΄*. Ανεξάρτητα από όλα τα άλλα που εξακολουθούν να ισχύουν. Τη γενική δηλαδή θεώρηση και αποδοχή της διαδικασίας, τη διατήρηση του θεσμού, τα γραφεία πληροφοριών, τα φρονήματα, τους χαρακτηρισμούς ….. Αυτό που επίσης προκαλεί εντύπωση δεν είναι το ερωτηματολόγιο, όσο οι απαντήσεις που εξακολουθούν να παρέχονται στον τύπο των παλαιών απόψεων π.χ. «*..δεν έχει την τάσιν να λέγη πληροφορίας ...ιδίως εις τα γυναίκας ...δεν είναι καθ' έξιν ερωτομανής...συνειδητή πίστις εις την πατρίδα...δεν συναναστρέφεται αναρχικούς...»*.

Η Υπεύθυνη Δήλωση του Θεμελίδη είναι νέου τύπου και απλά σε συνοπτικό έντυπο περιλαμβάνει ότι και οι α/α 31 και 32 του ΠΙΝΑΚΑ-Ι ενώ του Κομιανού είναι σε έντυπο α/α 31.

Τα αποκαλούμενα «Αγήματα Ασφαλείας» προφανώς είναι αυτό ακριβώς που εκφράζει ο τίτλος. Δεν διατίθεται αρχείο για να αναλυθεί η χρήση και οι αποστολές τους. Αποτελούνται από έναν επικεφαλής αξιωματικό ή υπαξιωματικό, έναν βοηθό και στρατευσίμους ή μονίμους υπαξιωματικούς (π.χ. στα Υ/Β που δεν υπηρετούν στρατεύσιμοι) για τους οποίους προβλέπεται φορητός οπλισμός. Επομένως το ΄΄άγημα ασφαλείας΄΄ μπορεί να χρησιμοποιείται σε καταστάσεις ανάγκης για την ασφάλεια και φύλαξη της υπηρεσίας ή του πλοίου και για άλλες αποστολές εκτός πλοίου και υπηρεσίας στην οποία ανήκουν. Διαφαίνεται πως όλα τα πλοία και οι υπηρεσίες έχουν το άγημά τους. Για το προσωπικό που το αποτελεί, ζητείται έγκριση από το 2ο ΕΓ του ΑΝ. Και όπως σε όλες τις παρόμοιες περιπτώσεις ελέγχονται φρονήματα, χαρακτήρας, οικογένεια, συνήθειες, εθνικοφροσύνη και ανάλογα κρίνεται μετά τον προσήκοντα έλεγχο ΄΄κατάλληλος ή ακατάλληλος΄΄. Έγκριση ζητείται και για ειδικά καθήκοντα που ανατίθενται σε προσωπικό μονάδων και πλοίων, όπου υπάρχουν αποθήκες με οπλισμό και πυρομαχικά (του ΄΄Πυράρχη΄΄ που είναι συνήθως μόνιμος υπαξιωματικός με ειδικότητα ΄΄πυροβολητή΄΄ και βοηθών ΄΄πυράρχου΄΄ που μπορεί να είναι και στρατεύσιμοι). Στο όλο πλέγμα ελέγχου των ευαίσθητων θέσεων, αυτές ακριβώς οι περιπτώσεις που είναι οι φύλακες των όπλων, είναι εξίσου σοβαρές με των ελεγχόντων τις πληροφορίες, το προσωπικό, τις προοπτικές του. Επομένως όποιος ρυθμίζει πρόσωπα, πληροφορίες και όπλα είναι και ο ισχυρός. Όλη η προσπάθεια είναι αυτά να ελέγχονται απόλυτα από τους εθνικόφρονες, από τους ΄΄ημετέρους΄΄, από τους ΄΄κατάλληλους΄΄.

Για τα αγήματα ασφαλείας και γενικότερα το ΄΄προσωπικό ασφαλείας΄΄ προσεγγίζουμε τα ακόλουθα έγγραφα, που αφορούν χρονικά το διάστημα 1974 και 75. Παρουσιάζουν ενδιαφέρον, εφ' όσον καλύπτουν το τέλος της δικτατορίας και την πρώτη μεταπολιτευτική περίοδο. Από πλευράς του ΑΝ όλες οι ενέργειες γίνονται από το 2ο ΕΓ/1α:

---

[1] Στα επόμενα έγγραφα φαίνονται αλλαγές στα καθήκοντα Αξιωματικού Ασφαλείας και Πληροφοριών κατά τη διάρκεια του 1975. Με συνημμένα δελτία καταλληλότητας, βεβαιώσεις και υπεύθυνες δηλώσεις, που έχουν τροποποιηθεί με αφαίρεση των επίμαχων σημείων περί εθνικοφροσύνης, κομμουνισμού …. Ορισμένα από τα έγγραφα είναι απλά αιτήσεις εγκρίσεως. Όλα υποβάλλονται προς ΑΝ/2ον ΕΓ πάντοτε απ' ευθείας και τα περισσότερα χωρίς κοινοποιήσεις:

Το ΚΕΚΑΝ ζητάει έγκριση για τον αντιπλοίαρχο Κ.Δημητριάδη (επανελθόντα της οργάνωσης του Κινήματος 73) στη θέση του μετατιθεμένου πλωτάρχη Γ.Σκέντζου με φ. ΧΕ 123 αρ πρωτ.0082/15-7-75.

Το ΤΠΚ ΚΑΛΥΨΩ ζητάει έγκριση για τον υποπλοίαρχο Δ.Μαγιάτη (από τους πιο ζωηρούς αξιωματικούς και επίμονους σε θέματα αρχών, για τις οποίες τελικά και παρατήθηκε) στη θέση του μετατιθέμενου υποπλοιάρχου Ι.Κουντουριώτη με φ. 102/1/75 από 10-6-75.

Ο ΣΤΑΣ ζητάει έγκριση για τον υποπλοίαρχο Ι.Ιωάννου στη θέση του υποπλοιάρχου Σ.Σταμάτη με φ/102/1/75 από 12-10-75

Η ΝΔΒΑ ζητάει έγκριση για τον υποπλοίαρχο Π.Γεωργαντζόγλου (και υποβάλλει δελτίο καταλληλότητος και υπεύθυνη δήλωση νέου τύπου (και όχι ως α/α 28,29, 30,31 και 32 του ΠΙΝΑΚΑ-Ι ΕΝΤΥΠΩΝ).

Δελτίο καταλληλότητος (νέου τύπου)υποβάλλει και Π.Γ.Υ. ΥΦΑΙΣΤΟΣ στις 5-8-75 για τον ανθυποπλοίαρχο (Π.Υ) Περικλή Κωβαίο ως ΑΓΕΠ.

Πρόταση αναθέσεως καθηκόντων Αξιωματικού Ασφαλείας Πληροφοριών με έντυπο (νέου τύπου) υποβάλλει (χωρίς ημερομηνία αλλά εντός του 1975, όπως συμπεραίνεται από τα σχετικά έγγραφα που αναφέρει) και το ΣΔΑΜ για τον ανθυποπλοίαρχο (Π.Υ) Γ. Μαργιολακιώτη σε αντικατάσταση του ανθυποπλοιάρχου (Π.Υ) Κ.Κουρμπέτη

Υπεύθυνη Δήλωση για μη ανακοίνωση πληροφοριών υπογράφει ο πλωτάρχης Ν.Θεμελίδης (επανελθών της οργάνωσης του Κινήματος 73) στις 18-9-75 στο Α/ΤΝΑΥΑΡΙΝΟ που παραλαμβάνει καθήκοντα αξ/κού ασφ.πληροφοριών (νέο έντυπο και όχι ως α/α 31 και 32 του ΠΙΝΑΚΑ-Ι ΕΝΤΥΠΩΝ).

Δελτίον Ελέγχου και Υπεύθυνη Δήλωση (νέου τύπου αλλά με επισήμανση των ίδιων νόμων ως α/α 31 και 32 του ΠΙΝΑΚΑ Ι Εντύπων) για τον σημαιοφόρο (Π.Υ) Σ.Κομιανό ως αξιωματικό Ασφ.Πληροφοριών υπογράφουν ο πλωτάρχης Α.Κανδαλέπας και ο σημαιοφόρος (Π.Υ) Ραζής.

Η ΔΔ/ΝΑ/ΥΠΗΡ.ΑΣΦ.ΠΛΗΡ. υποβάλλει πρόταση με υπογράφοντα τον αντιπλοίαρχο Α.Αποστόλου και θεώρηση του πλοιάρχου Ν.Παππά, για ανάθεση καθηκόντων αξιωματικού ασφ.πληρ. στον ανθυποπλοίαρχο (Π.Υ) Σ.Μονόπωλη σε αντικατάσταση του ανθυποπλοιάρχου (Π.Υ) Μ.Μπικάκη.

Ο ΝΚ/ΥΠΗΡ.ΑΣΦ.ΠΛΗΡ. με υπογράφοντα τον πλοίαρχο Π.Μάλλιαρη «*…Διά τον απουσιάζοντα Διοικητήν Γ.Δημητρόπουλο…*» ζητάει έγκριση να ανατεθούν τα καθήκοντα *«…αξιωματικού ασφαλείας και πληροφοριών εις τον αντιπλοίαρχο Γ.Λελούδα λόγω φόρτου καθηκόντων πλωτάρχου Ε.Τσαταλού…*»

Στο ΣΕΝΤ απαντά στις 10-1-74 και κρίνει ΚΑΤΑΛΛΗΛΟ για το άγημα ασφαλείας ένα ναύτη σχεδιαστή ενώ την ίδια μέρα με άλλη απάντηση στο Α/Γ ΛΕΣΒΟΣ κρίνει κατάλληλους όλους τους προτεινόμενους εκτός ενός Ν.ΑΡΜ..
Από τις προτάσεις του Ν/Α ΦΑΙΔΡΑ κρίνει ακατάλληλο έναν αρχικελευστή ΤΗΛ. για ανάθεση καθηκόντων βοηθού αξιωματικού ασφαλείας πληροφοριών ενώ για τα ίδια καθήκοντα κρίνεται κατάλληλος ένας ναύτης. Συγχρόνως εγκρίνει όλους τους προτεινόμενους για το άγημα ασφαλείας εκτός ενός στρατευσίμου. Το ενδιαφέρον είναι, πως ένας μόνιμος υπαξιωματικός με βαθμό αρχικελευστή, επομένως με υπηρεσία δέκα πέντε τουλάχιστον χρόνια στο ΠΝ, κρίνεται ακατάλληλος για βοηθός του αξιωματικού πληροφοριών. Ο υπαξιωματικός μάλιστα έχει την ειδικότητα του τηλεγραφητή που, είναι από τις πιο ενδιαφέρουσες και με καθήκοντα διαβαθμισμένα. Αυτό λοιπόν που ενδιαφέρει τους ΄΄αρμοδίους΄΄ δεν είναι η ουσία αλλά το ΄΄ποιόν΄΄ του ΄΄κατάλληλου΄΄ και όχι τα κεκτημένα δικαιώματα και οι ικανότητες και εμπειρία του στελέχους.
Στην πρόταση του Α/Τ ΜΙΑΟΥΛΗΣ εγκρίνονται όλοι οι προτεινόμενοι στις 22-2-74 για το άγημα ασφαλείας εκτός έξη (6) στρατευσίμων και ενός αρχικελευστή. Το ίδιο στις 5-2-74 προς το Α/ΤΙΕΡΑΞ όπου εγκρίνονται όλοι εκτός από εννέα (9) στρατευσίμους και έναν αρχικελευστή.
Στο ΣΔΑΜ κρίνεται κατάλληλος στις 29-4-74 για βοηθός πυράρχη ο ναύτης ….ενώ στο ΚΕ/ΠΑΛ στις 25-6-74 ακατάλληλοι για ΄΄προσωπικό ασφαλείας΄΄ τρεις από τους προτεινόμενους και οι υπόλοιποι εγκρίνονται. Μια εβδομάδα μετά τις 23-7-1974 στη ΝΔΒΑ εγκρίνονται όλοι οι προτεινόμενοι για ΄΄προσωπικόν ασφαλείας Ναυτικού΄΄. Η υπογραφή είναι του Νικολόπουλου ακόμα που δεν έχει αντικατασταθεί. Την ίδια ημέρα λήγει η επτάχρονη διακυβέρνηση της χώρας από την στρατιωτική χούντα.
Ενδιαφέρον παρουσιάζει η πρόταση της ΝΔΒΑ στις 17-2-1975 για έγκριση τριάντα τεσσάρων (34) υπαξιωματικών και στρατευσίμων για το άγημα ασφαλείας. Στην πρώτη σελίδα του εγγράφου σημειώνεται χειρόγραφα ΄΄*να γίνει έλεγχος φρονημάτων*΄΄, σε όλους υπάρχει η σημείωση "*ο.κ.*" δίπλα εκτός από έναν. Υπογράφει ο πλοίαρχος Θ.Καμαρινέας ως Διοικητής και ο υποπλοίαρχος (Ο) Αχ.Βαλάσογλου ως αξιωματικός ασφαλείας. Ο αριθμός των 34 του αγήματος για μια μονάδα όπως η Ναυτική Διοίκηση Βορείου Αιγαίου στη Θεσσαλονίκη, μόνον σε αποστολές εκτός του κτηρίου της μπορεί να αιτιολογηθεί.
Ανάλογο ενδιαφέρον έχει ο πίνακας που υποβάλλει το Υ/Β ΤΡΙΑΙΝΑ στις 3-3-75 με υπογραφή πλωτάρχη Β.Βασιλείου (επανελθών απότακτος της οργάνωσης του Κινήματος του 73) επειδή και οι 12 προτεινόμενοι για το άγημα ασφαλείας είναι μόνιμοι υπαξιωματικοί και ανθυπασπιστές με τον οπλισμό που φέρει ο καθένας (αυτόματα, πιστόλια και τυφέκια). Τα υποβρύχια δεν έχουν στρατεύσιμο προσωπικό εκτός από την ειδικότητα του μάγειρα και του καμαρώτου. Το Α/ΤΠΑΝΘΗΡ προτείνει στις 12-3-75 δέκα επτά για το άγημα και έναν στρατεύσιμο για βοηθό πυράρχη.
Η ΣΔΥΤΕΝ στις 19-6-75 ζητά να πει το ΑΝ, εάν είναι κατάλληλος ο σημαιοφόρος (Π.Υ)…για βοηθός αξιωματικού ασφαλείας, καθώς και προς συμπλήρωση αγήματος ασφαλείας.
Τελικά πριν την 23^{ην} Ιουλίου 1974(μεταπολίτευση) και μετά από αυτήν, τα αγήματα ασφαλείας πρέπει να στελεχώνονται από ΄΄ελεγμένους΄΄ στα φρονήματα στρατευσίμους ή μονίμους. Και από τις δύο κατηγορίες βρίσκονται ΄΄ακατάλληλοι΄΄ που σημαίνει πως στο χώρο των υπαξιωματικών βρίσκονται από πλευράς φρονημάτων κάποιοι που δεν είναι ΄΄εθνικόφρονες΄΄. Δεν βρέθηκε καμία περίπτωση αξιωματικού προερχόμενου από τη ΣΝΔ που να κρίνεται ΄΄ακατάλληλος΄΄ από πλευράς φρονημάτων. Εκτιμάται πως ο σχετικός φάκελος δεν εντοπίσθηκε, γιατί αποτελούσε αντικείμενο ειδικής φροντίδας του μηχανισμού ασφαλείας. Είναι γνωστό στον γράφοντα από προφορικές μαρτυρίες, πως στο 2^{ο} ΕΓ του ΓΕΝ εντοπίσθηκε[1] αρχείο με φακέλους των αξιωματικών του ΠΝ, που είχαν συζύγους με ΄΄ακατάλληλα΄΄ φρονήματα και συγκεκριμένα κομουνίστριες ή από αριστερές οικογένειες. Το αρχείο εντοπίσθηκε στις πρώτες ημέρες της μεταπολίτευσης και καταστράφηκε. Με το επιχείρημα πως δεν επιτρέπεται να υπάρχουν τέτοια χαρτιά, που εκθέτουν και τους αξιωματικούς και το ναυτικό. Η καταστροφή του αρχείου έγινε, με σκοπό την προστασία των στελεχών και του ναυτικού. Είναι βέβαιο πως ανάλογο αρχείο θα υπήρχε και για τα υπόλοιπα στελέχη του ΠΝ. Όπως είναι βέβαιο πως με τέτοιες καλόπιστες κινήσεις δεν προστατεύονται τα στελέχη ούτε οι ΕΔ. Είναι όμως ενδεικτικό μιας άλλης νοοτροπίας από εκείνη, που συντηρούσε τους φακέλους και τους χρησιμοποιούσε. Δεν εντοπίσθηκε όμως αρχείο με χαρακτηρισμούς, όπως αυτούς που παρουσιάσθηκαν για υπαξιωματικούς καθώς και για στρατεύσιμο και πολιτικό προσωπικό. Αυτό το αρχείο εξαφανίσθηκε. Διότι δεν γίνεται κατανοητό να βρίσκονται τόσα έγγραφα που αφορούν το λοιπό προσωπικό κάθε ειδικότητας και κατηγορίας και να μην υπάρχει για τους απόφοιτους της ΣΝΔ.

Β10.- ΄΄ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΞΟΥΣΙΟΔΟΤΗΜΕΝΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ΄΄

(α/α 33 του Πίνακα Ι. Έντυπο Ε.1204)

[1] Ένα άλλο αρχείο με φακέλους των στελεχών που είχαν με οποιονδήποτε τρόπο εναντιωθεί στο στρατιωτικό καθεστώς, βρέθηκε τα μέσα της δεκαετίας του 1980, σε φοριαμό ασφαλείας κλειστό και αχρησιμοποίητο από την περίοδο της επταετίας. Στον φάκελο που παρέλαβε ο γράφων περιείχε πρωτότυπα και αντίγραφα της αλληλογραφίας του από τις Ν/Φ ΑΡΗΣ (Ναυτικές Φυλακές ΑΡΗΣ) της Ψυτάλλειας.

Είναι ένας πίνακας για να καταχωρούνται συγκεντρωμένες όλες οι περιπτώσεις προσωπικού με διαβάθμιση, και που ανήκουν στην ίδια υπηρεσία που χειρίζεται το έντυπο αυτό. Φαίνεται πως είναι για εσωτερική χρήση, και οι διαβαθμίσεις που καταχωρούνται αφορούν μόνον τις υψηλότερες απ' όλες. Δηλαδή τις ΕΤΝΑ ΑΚΡΩΣ ΑΠΟΡΡΗΤΟ, COSMIC TOP SECRET και ATOMAL. Και οι τρεις αυτές διαβαθμίσεις ασχολούνται παράλληλα και με θέματα ΝΑΤΟ. Η χρησιμότητά του έγκειται στο ότι υπάρχουν καταχωρημένα συγκεντρωτικά τα άτομα αυτών των κατηγοριών με τα αντίστοιχα στοιχεία και έτσι είναι πιο εύκολη η χρησιμοποίησή τους, οι αλλαγές, οι έλεγχοι κ.ο.κ.

Β11.- ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ-ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΟΔΟΤΕΣ ΚΑΙ ΕΔ

Οι αρχές ασφαλείας των ΕΔ χρησιμοποιούν τις πληροφορίες, προβαίνοντας σε ενέργειες πέρα και από τα όρια, που τους επιτρέπει η αρμοδιότητα των θέσεών τους. Εξετάζοντας στην αρχή της εργασίας τη ΄΄Νομοθετική και Γραφειοκρατική Θωράκιση των ΕΔ΄΄, δεν θα βρούμε τόσο ευρέα όρια αρμοδιοτήτων, σε τέτοια έκταση που εντοπίσθηκαν στο παρόν κεφάλαιο Οι προβλέψεις του νομοθέτη για τα θέματα αυτά που εξετάζουμε εδώ, παρέχουν εξουσία αλλά, διαπιστώνουμε πως υπάρχει απόσταση ανάμεσα στην πρόβλεψη και την υλοποίηση. Η ερμηνεία των προβλέψεων του Συντάγματος και του Νόμου έχει διασταλεί. Και η εφαρμογή των Νόμων με τις ημερήσιες απλές διαταγές και την συμπλήρωση των εντύπων διαφέρει ουσιαστικά. Το σύνολο των κρατικών υπαλλήλων (στελεχών των ΕΔ εν προκειμένω) που ερμηνεύουν και εφαρμόζουν τους Νόμους με διασταλτικές ερμηνείες, αποτελούν (κατ' αντιστοιχία με την Τουρκία) το αποκαλούμενο ΄΄βαθύ κράτος΄΄. Εφ' όσον στο αυταρχικό καθεστώς η εξουσία ανήκει σε μια παράταξη ή ομάδα χωρίς ουσιαστική αντιπολίτευση και έλεγχο, η άσκησή της επεκτείνει τα όρια μέσα στα οποία κινούνται οι κατέχοντες τις θέσεις στο κράτος. Ακόμα περισσότερο εάν, η εξουσία εφαρμόζεται με στρατιωτικό νόμο από στρατιωτικούς. Παρατηρούμε σε έγγραφα που ανταλλάσσουν οι προϊστάμενες αρχές ασφαλείας, με υφιστάμενες υπηρεσίες του ίδιου όπλου ή με τις αντίστοιχες των άλλων κλάδων των ΕΔ και των σωμάτων ασφαλείας, την επέκταση αυτή των ορίων αρμοδιότητος. Πώς διεισδύουν στην ιδιωτική ζωή των στρατιωτικών. Πως υλοποιούν την επέμβαση και σε τομείς τελείως έξω από το χώρο ευθύνης τους, όπως π. χ. στην εκπαίδευση. Το άπλωμα των διαδικασιών σε κάθε μορφή ζωής των ανθρώπων, που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο σχετίζονται με τις ΕΔ. Τον εκμαυλισμό τους, τον εθισμό σε ΄΄χαφιεδισμό΄΄ των νέων και την ανάδειξή του σε ΄΄εθνικό έργο΄΄. Καταχωρούνται εδώ μερικές από αυτές τις ενέργειες του 2ου Γραφείου του ΑΝ και άλλων, προς επίρρωση του συμπεράσματος πως, οι υπηρεσίες πληροφοριών των ΕΔ απλώνουν τα δίκτυά τους παντού. Από πλευράς του ΠΝ είναι το 2ο ΕΓ του ΑΝ με το Νικολόπουλο που δραστηριοποιείται μέχρι τη μεταπολίτευση και με το Σοφρά στη συνέχεια:

Στέλνει στην ΚΥΠ ονομαστική κατάσταση με εκείνους, που έτυχαν αναβολής σπουδών για το εξωτερικό (προφανώς για να ενημερωθούν οι εκεί υπηρεσίες και να παρακολουθούνται από πράκτορες, αφού και το ΘΕΜΑ στα έγγραφα είναι ΄΄Συλλογή Πληροφοριών Εξωτερικού΄΄)[1]

Ενημερώνει και τη ΜΟΜΑ (Μικτή Ομάδα Μονάδων Ανασυγκροτήσεως)[2] για τις δραστηριότητες στην κατοχή και τον εμφύλιο των γονέων ενός στρατευσίμου που υπηρετούσε σ' αυτήν. Η ΜΟΜΑ προφανώς ανησύχησε βλέποντας πως ο ναύτης δεν ήταν ΄΄καθαρός, υγιής΄΄. Ο ναύτης έχει χαρακτηρισθεί κατηγορίας ΄΄Ψ΄΄ διότι ο πατέρας *΄΄...κατοχικώς ανεμείχθη εις το ΕΑΜ και ΕΛΑΣ... συνελήφθη...προεφυλακίσθη..αργότερον απηλλάγη... απεχαρακτηρίσθη το 1967...η μήτηρ ανεμείχθη εις ΕΑΜ...κατά των Κ/Σ διετήρει επαφάς ...συλληφθείσα προληπτικώς το 1949 εξετοπίσθη εις Τρίπολιν...απεχαρακτηρίσθη το 1960...».* Δεν υπάρχει τίποτα γραμμένο στις πληροφορίες για τον στρατεύσιμο με την σφραγίδα του ΄΄Ψ΄΄. Ο ίδιος, όπως και όλοι οι χαρακτηρισμένοι, δεν δικαιούται να γνωρίζει, πώς τον έχουν χαρακτηρίσει οι κρατικές υπηρεσίες ασφαλείας.

Διατάσσεται ο αξιωματικός ασφαλείας ενός πλοίου να προβεί *«...εις συστάσεις προς τον ναύτην ...όπως παύση να επισκέπτεται τον Ευθυμίου Ελευθέριον....φοιτητήν, καθ' ότι ούτος εις τον κύκλον σπουδών του αναπτύσσει αντικυβερνητικήν δραστηριότητα ...».* Προφανώς η πληροφορία προήλθε από την παρακολούθηση του Ευθυμίου, αφού ανέπτυσσε ΄΄αντικυβερνητικήν΄΄, δηλαδή ΄΄αντιεπαναστατικήν΄΄ ήτοι αντιχουντική δραστηριότητα.. Διαπιστώνουμε έτσι, πως παρακολουθείται ο φοιτητής με συνέπεια να παρακολουθείται και ο ναύτης. Προκύπτει έτσι δουλειά για την αστυνομία, το 2ο γραφείο του ΑΝ και το δίκτυο ασφαλείας, τον αξιωματικό ασφαλείας του πλοίου και τους δικούς του ανθρώπους και όλοι βρίσκονται σε απασχόληση επειδή ο φοιτητής κατακρίνει τη δικτατορία και δραστηριοποιείται εναντίον της.

Ζητάει από την ΥΠΕΑ/ Δ/σις Α΄ ΤΜ. ΙΥ. ΓΡΑΦ. 4ον [3] πρόσθετες πληροφορίες που προορίζει για το ΔΣΛ (πρόκειται για Διευθυντή Σχολής Λιμενοφυλάκων) *«...περί του ...προς ανανέωσιν στοιχείων και ίνα ενεργήσωμεν διά την ακύρωσιν αναβολής στρατεύσεως του ανωτέρω»*. Επομένως οι αναβολές στρατεύσεως λόγω σπουδών, διατηρούνται εφ' όσον οι φοιτητές δεν ανέπτυσσαν, δραστηριότητα απαράδεκτη για τις υπηρεσίες ασφαλείας. Παρακολουθούνταν και ανάλογα συνέχιζαν ή εάν τους ανακάλυπταν διέκοπταν την

[1] ΑΝ 20 ΕΓ/1α 900/82 και 88/74 από 4 και 19-6-1974 αντίστοιχα. Και στα δύο έγγραφα σημειώνεται πως η ενημέρωση γίνεται σε εκτέλεση του σχετικού ΑΦ 110/13556236/3-4-1974 ΑΕΔ/1η ΜΕΟ/ΣΑ που σημαίνει πως η παρακολούθηση των φοιτητών στο εξωτερικό γινόταν συντονισμένα και ειδικά εκείνων που είχαν αναβολή στρατεύσεως.

[2] Η ΜΟΜΑ (που καταργήθηκε πρόσφατα) ήταν στρατιωτική υπηρεσία που κατασκεύαζε δρόμους, δημόσια έργα κ.λ.π. μετά τον εμφύλιο και στα πλαίσια ανασυγκροτήσεως της χώρας. Είχε έντονη δραστηριότητα αλλά και αποτελεσματικότητα, κύρια στους ορεινούς όγκους. Αφού τα έργα της έφεραν σε απομονωμένα χωριά την επαφή με τον υπόλοιπο κόσμο. Παρ' ότι ο σκοπός ήταν να υπάρχουν προσβάσεις στα βουνά από τις ΕΔ, για αντιμετώπιση ενδεχόμενου νέου αντάρτικου. Όταν διέλυσαν όμως τη ΜΟΜΑ δεν αναπληρώθηκε με ανάλογης αποτελεσματικότητας δημόσια υπηρεσία στον τομέα της οδοποιίας.

[3] ΑΝ/2ον ΕΓ/1α Φ.121.2/2/74 από 17-1-1974 και ΦΕΣ 2ον ΕΓ Φ. 1212/7/74 ΑΠΟ 11-2-74

αναβολή. Στην προκειμένη περίπτωση δεν χρειάσθηκε να παρθούν μέτρα αφού, από την έρευνα ΄΄*ουδέν νεώτερον στοιχείον προέκυψε...*΄΄ όπως λέει στο ΔΣΛ/2 με το δεύτερο έγγραφο.[1]

Παρακαλεί την Υ.Γ.Α.Α. (Υποδιεύθυνση Γενικής Ασφάλειας Αθηνών) να του πει για «*…την καταλληλότητα από πλευράς φρονημάτων των φροντιστηρίων...ΣΤΡΑΤΗΓΑΚΗ…ίνα κρίνωμεν εάν η υφ' ημάς υπάλληλος δύναται να διδάσκει την Αγγλικήν γλώσσαν εις εν λόγω φροντιστήρια*». Το θέμα δηλαδή έχει δύο προβλήματα. Η υπάλληλος από τη μια πλευρά να βρεθεί σε περιβάλλον ΄΄ακατάλληλον΄΄ από πλευράς φρονημάτων και να πάθει ζημιά η δική της ΄΄υγιής΄΄ κατάσταση. Και αφ' ετέρου τα ΄΄ακατάλληλα΄΄(ίσως) φροντιστήρια να ωφεληθούν από τις υπηρεσίες της υπαλλήλου του 2ου γραφείου του ΑΝ, που προσπαθεί να βρει κάποια δεύτερη απασχόληση με μαθήματα αγγλικών σε φροντιστήρια. [2] Το αποτέλεσμα δεν το μάθαμε, είναι όμως γνωστό πως, όλες οι υπηρεσίες ασφαλείας της δικτατορίας και όχι μόνον των ΕΔ, είχαν στο στόχαστρο τις επιχειρήσεις κάθε είδους ΄΄χαρακτηρισμένων΄΄ πολιτών. Ειδικά στα στελέχη των ΕΔ απαγορευόταν, να χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες τέτοιων καταστημάτων και αυτό παρουσιάζεται και σε άλλο σημείο με έγγραφα που περιλαμβάνουν απαγορευμένα καταστήματα/ επιχειρήσεις.

Προστρέχει στις υπηρεσίες της ΚΥΠ/Β προκειμένου να πληροφορηθεί «*...περί του ποιού και της νομιμοφροσύνης του ….γεννηθέντος εις Πορτ-Σάϊδ τω 1945 …κατοίκου Πορτ-Σάϊδ από 1945-1961 και ΕΛΚΟΥΡΑ Λιβάνου από 1961 έως 1963 …διά την πρόσληψίν του εις ΑΝ*».

Με το ίδιο ακριβώς αίτημα επανέρχεται στις 8-3-74 για δύο κυρίες, που διέμεναν στο NEW JERSEY των ΗΠΑ από 1968-1971 και την ίδια ημέρα για κάποιον άλλον που από το 1955-1969 ζούσε στο Σίδνεϋ Αυστραλίας. Είναι σαφές πως ο Νικολόπουλος για να ζητάει πληροφορίες για κάτοικο Αιγύπτου και Λιβάνου και άλλους των ΗΠΑ και της Αυστραλίας, ξέρει τις ικανότητες της ΚΥΠ και έχει εμπιστοσύνη. Εξ άλλου για τις άδειες γάμου στελεχών, ζητούσαν επίσης πληροφορίες για συγγενείς των μελλονύμφων που ως μετανάστες ζούσαν σε άλλες χώρες. [3]

Ζητάει όμως και «*...παν στοιχείον περί της διαγωγής και εν γένει του ποιού...*» ενός Αμερικανού, που θέλει να διδάξει αγγλικά σε υπηρεσία του ναυτικού. Δεν αναφέρει τίποτε περί φρονημάτων, επειδή δεν θα διανοείται, πως είναι δυνατόν Αμερικανόςνα είναι και αριστερός. Τα περί ΄΄ποιού΄΄ στην προκειμένη περίπτωση δεν αφορούν ό,τι περιέχει π.χ. το α/α 26 έντυπο του Πίνακα Ι γι' αυτό και δεν το χρησιμοποιεί (και ΄΄Δελτίον Ποιού΄΄ ονομαζόμενο). Ερωτά για τον χαρακτήρα, συνήθειες κ.λ.π.[4] Δεν παραβλέπει όμως τη διαδικασία και ρωτά, ίσως γιατί θέλει να είναι καλυμμένος ή να σκέφθηκε πως και Αμερικανός ακόμα μπορεί να έχει παρασυρθεί και να προσφέρει ΄΄υπηρεσίες΄΄ σε επικίνδυνες, αναρχικές, κομμουνιστικές κ.ά. οργανώσεις. Αλλά το βέβαιο είναι, πως ερευνούσαν για οποιονδήποτε (άνδρα ή γυναίκα, Έλληνα ή αλλοδαπό) είχε οποιαδήποτε σχέση με τις ΕΔ. Επομένως γιατί όχι και τον Αμερικανό εκπαιδευτικό. Εξ άλλου στην ίδια λογική υποβάλλει προσωπική χειρόγραφη αναφορά (με ημερομηνία παραλαβής 2-8 χωρίς χρονολογία) και ο πλωτάρχης Τ.Τζανετάκης (αργότερα Βουλευτής και Πρωθυπουργός της χώρας) από τη θέση του τμηματάρχη ΑΝ/Γ1-Ι προς το Α2. Με την οποία ενημερώνει την αρμόδια διεύθυνση πως στο σπίτι του ΄΄*...διαμένει η ελβετικής καταγωγής παιδαγωγός ….ετών 19 …χρησιμοποιείται διά την εκμάθησιν της γερμανικής γλώσσης εις τα τέκνα μου…η σύζυγός μου εργάζεται από δετίας εις το Γερμανικόν Αρχαιολογικόν Ινστιτούτον …γνωρίζει γερμανικά…τα ανωτέρω τίθενται υπ' όψιν σας διά τα καθ' υμάς...*». Η αναφορά αυτή του Τζανετάκη υποβαλλόμενη πριν αποστρατευθεί στις 2-9-1967 (χωρίς να το γνωρίζει όταν την γράφει) μπορεί να ερμηνευτεί, μόνον με τις απαγορεύσεις της δικτατορίας, περί φιλοξενίας προσώπων στα σπίτια, χωρίς να ενημερώνονται οι αρχές ασφαλείας. Ή με τους ανάλογους ελέγχους προδικτατορικά εάν η αναφορά υποβλήθηκε πριν τις 21-4-1967.

Η έρευνα επεκτεινόταν και για τους υπαλλήλους της ίδιας της υπηρεσίας του 2ου Γραφείου, γι' αυτό και «*...έχομεν την τιμήν να παρακαλέσωμεν όπως γνωρίσητε ημίν συμπληρωματικώς περί της στάσεως έναντι της Εθνικής Επαναστάσεως της 21ης Απριλίου 1967 ως και παντός ετέρου υφισταμένου στοιχείου ποιού (διαγωγής και νομιμοφροσύνης) του υφ΄ ημάς υπηρετούντος πολιτικού υπαλλήλου...στοιχεία απαραίτητα διότι επηρεάζουν την περαιτέρω σταδιοδρομίαν του εν θέματι*».[5] Όπως προκύπτει από το κείμενο, για να εξελιχθεί ο συγκεκριμένος αλλά και κάθε υπάλληλος στις ΕΔ, θα έπρεπε να τηρεί και την ανάλογη στάση (*΄΄διαγωγή΄΄)* αλλά και πίστη *(΄΄νομιμοφροσύνη΄΄*) απέναντι στην *΄΄Εθνική Επανάσταση της 21ης Απριλίου 1967΄΄*. Και η εικόνα αυτή δεν αρκούσε να προβάλλεται στο χώρο της εργασίας του μόνον, που εν προκειμένω είναι το ίδιο το κέντρο των πληροφοριών του Αρχηγείου Ναυτικού. Έπρεπε να παρουσιάζεται και τις ώρες εκτός εργασίας, διαφορετικά δεν χρειαζόταν να προσφύγει ο Νικολόπουλος στην ΥΠΕΑ/Δ/νσις Α/τμ.ΙΙΙ/3ον για να μάθει τα υπόλοιπα. Συγχρόνως όμως διαπιστώνουμε πως είχε ήδη πάρει πληροφορίες από την ίδια υπηρεσία, που δεν κάλυπτε την ΄΄Εθνική Επανάσταση΄΄ γι' αυτό και επανήλθε. Στο αρχείο της ΥΙΝ, δεν εντοπίσθηκαν

---

[1] Οι διακοπές αναβολών στρατεύσεως λόγω σπουδών (ως ποινές για τους αντιχουντικούς φοιτητές) παρουσιάζονται και μέσα από τη συνέντευξη των Καργόπουλου-Ρουμελιώτη (βλέπε παράρτημα ΒΙ-ΙV συνεντεύξεων).

[2] ΑΝ/2ον ΕΓ/1α Φ. 900/22/74 από 11-2-1974 με ΘΕΜΑ: ΦΡΟΝΗΜΑΤΑ

[3] ΑΝ/2ον ΕΓ/1α/ φ. 900/**26**/74 από 11-2-1974 για Αίγυπτο και Λίβανο, α/α **40** από 8-3-74 για NEW –JERSEY USA και α/α **41** από 8-3-74 για το Σίδνεϋ. Όσο για τις πληροφορίες συγγενών μελλονύμφων βλέπε σχετικά στην συνέντευξη του αντιστράτηγου ε.α. Α.ΜΠΑΙΡΑΚΤΑΡΗ στο παράρτημα Β-ΙΙ.

[4] ΑΝ/2ον ΕΓ/1α φ. 900.1/5/74 από 6-3-74

[5] ΑΝ/2ον ΕΓ/1α φ.900/6/74 από 29-3-1974 που υποβλήθηκε μετά λήψη πληροφοριών από ΥΠΕΑ/1/44989/17-3-73

έγγραφα του 2ου ΕΓ του ΑΝ που στον τομέα ΄΄ασφάλεια και πληροφορίες΄΄ αφορούν τους πραγματικούς εχθρούς της χώρας. Τίποτα επίσης για τα μεγάλα γεγονότα του 1973 (Νομική, εξάρθρωση οργάνωσης για το Κίνημα, Πολυτεχνείο). Είμαστε στις αρχές του 1974, με την Κύπρο τα πράγματα εξελίσσονται ραγδαία. Πιθανόν αυτό το αρχείο να εξαφανίσθηκε, όπως και πολλά άλλα για εκείνη την περίοδο από 1967-1974, ή και να φυλάσσεται εκτός ΥΙΝ, ή να το ενέταξαν στο αρχείο για το Φάκελο Κύπρου.
Η έλλειψη εμπιστοσύνης καλύπτει ακόμα και πρώην χωροφύλακα και έτσι ζητιέται από το Αρχηγείον Χωροφυλακής *«…παν στοιχείον περί της διαγωγής, του ποιού και της νομιμοφροσύνης του…κατά τον χρόνον καθ' όν ούτος υπηρέτησεν από του έτους 1966-1972 ως χωροφύλαξ δεδομένου ότι υπέβαλλεν τα δικαιολογητικά προσλήψεως εις ΠΝ ως πολιτικού υπαλλήλου»*.
Υπάρχουν και περιπτώσεις όπου, η μια υπηρεσία ασφαλείας εκθέτει την άλλη, όταν ως αρμόδια έπρεπε να ξέρει καλύτερα και εντοπίσθηκε αδυναμία. Η ΥΓΑ/Τμήμα Σπουδαστικού[1] λαμβάνει απόρρητο έγγραφο από το ΑΝ/2ον ΕΓ. Πληροφορείται πως, τα στοιχεία που είχαν σταλεί για έναν επίκουρο σημαιοφόρο, που υπηρετούσε στο ΑΝ, και με τα οποία δεν προέκυπτε τίποτε το δυσμενές γι' αυτόν και την οικογένειά του, δεν ήταν σωστά[2].
Σε πέντε ημέρες από την εκπομπή του εγγράφου αυτού το 2ο ΕΓ ζητάει από Δ.ΤΧ/Π (Διεύθυνση Τεχνικού) *«...την τοποθέτησιν μακράν περιοχής κέντρου (ΜΟΜΑ) του...Σοφιάδη…»*. Δεν φτάνει όμως το αίτημα για εξοβελισμό του Σοφιάδη, που ο πατέρας του ως αξιωματικός του ναυτικού, συμμετείχε στο κίνημα του 1935 και ο ίδιος στα γεγονότα του Πολυτεχνείου, αλλά ακολουθούν και άλλα μέτρα. Πληροφορούμαστε από τις εντολές του 2ου ΕΓ προς την ΥΠ.ΑΣΦ. ΠΛΗΡΟΦ. της υπηρεσίας που τελικά μετατέθηκε και είναι το ΤΕΣ (Ταμείο Εθνικού Στόλου). Κατ' αρχήν ενημερώνουν την υπηρεσία αυτή πως ο συγκεκριμένος ΄΄…*ετέθη εις κατηγορίαν ΄΄ψ...΄΄* και επομένως ΄΄…*θέσατε τούτον υπό παρακολούθησιν ...εις περίπτωσιν μετακινήσεως του ανωτέρω ειδοποιηθεί υφ' υμών η νέα του υπηρεσία*΄΄.
Το ΑΝ/2ον ΕΓ απαντά[3] σε ερώτημα του Αστυνομικού Τμήματος Πρεβέζης, πως ο …. για τον οποίον ρωτήθηκε, στο διάστημα που υπηρέτησε στο ΠΝ και μάλιστα ως *«... ΣΕΑ/ΙΑΤΡΟΣ, είχεν ενταχθεί από απόψεως φρονημάτων εις την κατηγορίαν Ε2, κατά δε τον χρόνον της υπηρεσίας του, ουδόλως απησχόλησεν ημάς από απόψεως νομιμοφροσύνης»*. Η βεβαίωση αυτή δεν σημαίνει πως ο ΣΕΑ (Σημαιοφόρος Έφεδρος Αξιωματικός) ήταν κατ΄ ανάγκην και λάτρης της ΄΄εθνικής επαναστάσεως΄΄, όπως και όλοι όσοι ΄΄*δεν απασχολούσαν την υπηρεσίαν από απόψεως νομιμοφροσύνης*΄΄. Απλά δεν έδωσε καμία αφορμή να τον προσέξουν. Η ονομασία του όμως ως ΣΕΑ σήμαινε, πως η οικογένειά του και ο ίδιος από πλευράς ΄΄ποιού΄΄ ήταν εν τάξει, διαφορετικά άλλος θα ήταν και ο χαρακτηρισμός και ο βαθμός του.
Όπως ήδη ελέχθη, οι υπηρεσίες ασφαλείας δεν ασχολούνταν μόνον με τους στρατεύσιμους και τους υπαλλήλους, αλλά και με τα στελέχη των ΕΔ και τα φρονήματά τους. Και η περίπτωση που εξετάζουμε εδώ είναι, ένας μόνιμος υπαξιωματικός βαθμού αρχικελευστή (που σημαίνει πως υπηρετεί πάνω από δέκα πέντε χρόνια. Ο οποίος φέρει επί διετία το ΄΄στίγμα΄΄ να είναι ο πατέρας του χαρακτηρισμένος από λάθος της χωροφυλακής «*κομμουνιστής ΄΄Α-ΛΦΑ΄΄ κατηγορίας*». Ενώ για να γίνει δεκτός στις εξετάσεις της παραγωγικής σχολής υπαξιωματικών, η οικογένειά του πέρασε από μικροσκόπιο (βλέπε πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων Πίνακα Ι Εντύπων, όμοια των οποίων πρέπει να ήταν και για τις σχολές υπαξιωματικών). Από τα κείμενα των εγγράφων διαπιστώνουμε το λάθος της Χωροφυλακής και την παρεξήγηση που προέκυψε. Αλλά η όλη ιστορία είναι πρόσθετη απόδειξη ότι, δεν γλιτώνουν από τους χαρακτηρισμούς και τις εξετάσεις φρονημάτων, διαγωγής, ανταλλαγής πληροφοριών, τα στελέχη των ΕΔ. Από τις χρονολογίες βλέπουμε πως, ο υπαξιωματικός γεννημένος το 1939 πρέπει να εισήλθε στη ΣΜΥΝ το 1955, που είναι και η χρονολογία του πρώτου εγγράφου με τον χαρακτηρισμό ΄΄εθνικόφρων΄΄ του πατέρα του. Το επόμενο έγγραφο με τον ίδιο χαρακτηρισμό είναι το 1961, το μεθεπόμενο επίσης ΄΄εθνικόφρων΄΄ το 1965, και το τελευταίο και ΄΄ατυχές΄΄, αφού τον βαφτίζει ΄΄κομμουνιστή΄΄, το 1972. Σε όλα παραλήπτης είναι το ΠΝ, που σημαίνει πως ανά πενταετία ελέγχει τα φρονήματα του συγκεκριμένου υπαξιωματικού.

---

[1] Το ΄΄σπουδαστικό΄΄ της ασφάλειας δεν το συναντάμε συχνά στα έγγραφα αυτής της εργασίας. Το ΑΝ στέλνει σ' αυτήν την υπηρεσία το έγγραφο με την ΄΄απαρέσκειά΄΄ του, επειδή ο στρατεύσιμος σημαιοφόρος ήταν μέχρι πρότινος φοιτητής, όπως προκύπτει από τα γραφόμενά του. Τα έγγραφα αυτής της υπόθεσης είναι:
-ΑΝ/2ον ΕΓ/1Αφ.121.1/4/74 από 2-4-1974 προς ΥΓΑ/Σπουδαστικόν
-ΦΕΣ από ΑΝ/2ον ΕΓ/1α Φ. 121/5/74 προς Δ.ΤΧ/Π στις 9-4-74 για την μετάθεσή του.
-ΑΝ/2ον ΕΓ/1α Φ.121.1/9/74 ΑΠΟ 28-6-1974 προς το ΤΕΣ για να τον παρακολουθούν ως χαρακτηρισμένο ΄΄Ψ΄΄.

[2] Τα αναφερόμενα για τον στρατεύσιμο σημαιοφόρο στο έγγραφο προς το ΄΄Σπουδαστικόν΄΄ της Ασφάλειας έχουν ως εξής: «*…κατά περιελθούσας ημίν πληροφορίας ο πατήρ του ήτο απότακτος ανθυποπλοίαρχος ΠΝ, συμμετασχών εις το Κίνημα του 1935, προσέτι δε απεμακρύνθη εκ της ΔΕΗ ένθα ηργάζετο, διά της ΙΗ Συντακτικής Πράξεως του 1968. Κατά τας ιδίας πληροφορίας ο εν λόγω Σημαιοφόρος έλαβε μέρος εις τα επεισόδια του Πολυτεχνείου (αποχή εκ των μαθημάτων κ.λ.π…παρακαλούμεν προβείτε εις σχετικήν έρευναν και γνωρίσατε ημίν το ταχύτερον δυνατόν*». Ο Επίκουρος Σημαιοφόρος είναι ο Σοφιάδης Παναγιώτης του Νικολάου και της Άννας και τα στοιχεία του παρατίθενται λόγω εμπλοκής του στα γεγονότα του Πολυτεχνείου (καίτοι στρατεύσιμος για τους οποίους αποφεύγουμε λόγω της ηλικίας τους να αναφέρουμε στοιχεία).

[3] Η απάντηση δόθηκε με το ΑΝ/2ον ΕΓ/1α φ. 900/2/74 από 11-5-74 και η ερώτηση υποβλήθηκε με το ΑΣΤ.ΤΜ.ΠΡΕΒΕΖΗΣ/5/47/15237/2α/19-2-1974. Το 2ο Γραφείο του ΑΝ εδώ καθυστέρησε πολύ να απαντήσει.

Το 2ο ΕΓ του ΑΝ στέλνει έγγραφο[1] με ανάλογη ορολογία στην ΥΠ/ΣΙΝ ΧΩΡ. ΛΙΜΝΗΣ ΕΥΒΟΙΑΣ με θέμα ΄΄φρονήματα προσωπικού΄΄ και το κοινοποιεί (εκθέτει στην ουσία) την υπηρεσία αυτή στην προϊσταμένη της ΥΠΕΑ. Σύμφωνα με τις πληροφορίες του ΠΝ ο πατέρας του αρχικελευστή «*…κατά περίοδον 1944-1946…συμμετέσχεν μετά των Εθνικών Δυνάμεων εις την καταστολήν του συμμοριτοπολέμου, επικηρυχθείς υπό των κομμουνιστών…εν έτει 1946 επυρπολύθη η οικία του….ούτος κατά τα έτη 1940-1958 υπηρέτει ως αγροφύλαξ…αιτείται όπως προβείτε εις εμπεριστατωμένην έρευναν και γνωρίσητε ημίν…».* Είναι η ΥΠΕΑ (συνταγματάρχης Χωροφυλακής Παναγιώτης Αντωνόπουλος) που αναλαμβάνει, απαντά και αποκαθιστά τα πράγματα. Μέ τέτοιον ενθουσιασμό ώστε αναφερόμενος στον αρχικελευστή διαπιστώνει ότι *«…μέχρι της κατατάξεώς του εις το ΠΝ ενεφορείτο υπό υγιών κοινωνικών φρονημάτων και επεδείκνυε καλήν εν γένει διαγωγήν...».* Ο υπαξιωματικός γεννήθηκε το 1939 και εισήλθε στο ΠΝ το 1955, άρα δέκα έξη ετών οπότε με τα ΄΄ *υγιή κοινωνικά φρονήματα ενεφορείτο΄΄* παιδιόθεν.

Το Γραφείο Εθνικής Ασφάλειας Μεσσηνίας έχει δώσει πληροφορίες για την νομιμοφροσύνη της οικογένειας ενός υπαξιωματικού του ΠΝ.[2] Επανέρχεται όμως (αντισυνταγματάρχης Αργύριος Παναγιωτόπουλος) μετά από σχετική ερώτηση του ΑΝ/2ον ΕΓ (επομένως έχουμε και εδώ περιοδικό έλεγχο φρονημάτων μονίμου στελέχους του ΠΝ και της οικογενείας του) και αναφέρει πως όλα πάνε καλά. «*…ο εν θέματι ….δεν απησχόλησεν την υπηρεσίαν από αντεθνικής ή άλλης πλευράς…διήγε φιλησύχως και νομιμοφρόνως και ενεφορείτο υπό υγιών κοινωνικών φρονημάτων….ο πατήρ του κατά την διάρκειαν της κατοχής ανεμείχθη εις την ΕΠΟΝ του χωρίου του χρησιμοποιηθείς ως σύνδεσμος των τμημάτων του ΕΛΑΣ και των αναρχικών οργανώσεων…».* Το ότι ο πατέρας του νέου που απασχολεί τη χωροφυλακή Μεσσηνίας πολέμησε με τον τρόπο αυτό τις δυνάμεις κατοχής και συνέβαλλε στην απελευθέρωση, έχει μεταφρασθεί ως στοιχείο έλλειψης νομιμοφροσύνης. Ο συνταγματάρχης της χωροφυλακής θεωρεί τον παλιό ΕΠΟΝίτη ως ΄΄*διάγοντα φιλησύχως και νομιμοφρόνως*΄΄ μετά την απελευθέρωση από τους Γερμανούς. Την αντίφαση της ΄΄απελευθέρωσης΄΄ με την συνεργασία με ΄΄αναρχικές οργανώσεις της κατοχής΄΄ ο συνταγματάρχης δεν δείχνει να την λαμβάνει υπόψη. Τον πατέρα του υπαξιωματικού που τον είχαν χαρακτηρίσει, τον ΄΄αποκατέστησαν΄΄ μετά δέκα χρόνια, σε αντίθεση με τ' αδέρφια του που «*...βαρυνόμενοι με αντεθνικήν δράσιν κατά την κατοχήν, τυγχάνουν κομμουνισταί εν ενεργεία…πλην όμως δεν ασκούν επιρροήν επί των φρονημάτων του εν θέματι.»* Αποσύρει τέλος και η χωροφυλακή Μεσσηνίας το τελευταίο βαρύ έγγραφο για την οικογένεια του υπαξιωματικού. Όλα διορθώθηκαν με τη δραστηριοποίηση του μηχανισμού ασφαλείας των δύο οργανισμών (ΠΝ και Χωροφυλακή), που έγινε στα πλαίσια του περιοδικού ελέγχου των φρονημάτων των στελεχών των ΕΔ.[3]

Ο μηχανισμός παρακολούθησης και χαρακτηρισμού των στελεχών του στρατεύματος, πιθανότατα είχε τροποποιήσει τις λειτουργίες του και προ του 1980. Ήταν πλέον πολύ έμπειροι. Τη δουλειά τους την είχαν κάνει για τόσες δεκαετίες με τα επιθυμητά γι' αυτούς αποτελέσματα. Ο διαχωρισμός της κοινωνίας σε ΄΄κατάλληλους και ακατάλληλους΄΄ είχε ολοκληρωθεί. Μέσα από την περιοδική ανανέωση των πληροφοριών, του αποκλεισμού των ανεπιθύμητων, των επιλογών των ΄΄ημετέρων νομιμοφρόνων΄΄ κ.λ.π. τα πάντα λειτουργούσαν σαν καλολαδωμένη μηχανή στις ΕΔ και τα Σώματα Ασφαλείας στον τομέα αυτόν. Από την άλλη πλευρά όμως, στην ελληνική κοινωνία φαίνεται πως δεν είχε επιτευχθεί η πλήρης ποδηγέτησή της. Η μέθοδος της καταστολής, της μετεμφυλιακής κρατικής τρομοκρατίας, της μετανάστευσης των διωκομένων, των διώξεων των αμετανόητων και όλα αυτά με στήριγμα μια σκληρή νομοθεσία, δεν έφερε τα αποτελέσματα που είχε στο χώρο των σωμάτων ασφαλείας και των ενόπλων δυνάμεων. Δεν ανακόπηκαν οι αριστερές καταβολές και η Κεντροαριστερά εμφανίζεται με μεγάλη δύναμη. Αυτός ήταν και ο ένας από τους λόγους του πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου 1967.

---

[1] Είναι το ΑΝ/2ον ΕΓ/1α Φ 900/27/74 από 18-2-74 με το οργισμένο περιεχόμενο προς τη Χωροφυλακή Λίμνης Ευβοίας (και κοινοποίηση στην ΥΠΕΑ). Είχα πάρει από την ΥΠ/ΝΣΙΝ ΧΩΡ.ΛΙΜΝΗΣ ΕΥΒΟΙΑΣ Φ. 5/2500/3/26-1-1972 τις λανθασμένες πληροφορίες περί ΄΄κομμουνιστού΄΄ ενώ ο ίδιος είχε χαρακτηρισθεί ως ΄΄εθνικόφρων΄΄ από την ίδια υπηρεσία, με τα έγγραφα : φ. 115/1/1205/30-ΙΟΥΛ 55, Φ. 115/1/1201/9 ΙΑΝ 61 ΚΑΙ Φ.115/1/1205/14 ΑΠΡ 65. Η ΥΠΕΑ παρεμβάλλεται και διορθώνει την παρεξήγηση με ΥΠΕΑ/Α΄-ΙΙΙ-3ον/2/456862/123151/5-4-74.

[2] Η αποκατάσταση του πατέρα του υπαξιωματικού είχε γίνει με Διαταγή Υπουργείου Εσωτερικών αριθ.34/1955. Το 1972 η Διοίκηση Χωροφυλακής Μεσσηνίας με έγγραφό της ΓΡ.ΕΘΝ.ΑΣΦ./Φ 115/22/19889ζ από 14-7-1972 κάνει το λάθος και δίνει στοιχεία επιβαρυντικά για την οικογένεια του υπαξιωματικού σε σχετικό ερώτημα προφανώς του 2ου ΕΓ του ΑΝ... Το 1974 το ΑΝ επανέρχεται με νέο ερώτημα ΑΝ/2ον ΕΓ Φ 121.261/7/74 από 20-3-1974 στο οποίο επανορθώνει η χωροφυλακή με Γρ.Εθν.Ασφαλείας αριθ.πρωτ.115/22/19889/1η από 29-3-1974. Με το οποίο θεωρεί ως εν ενεργεία κομμουνιστές αμετανόητους τους θείους του υπαξιωματικού (που δεν του ασκούν όμως επιρροή) και αποκατεστημένο, φιλήσυχο και νομιμόφρονα τον πατέρα του. Εννοείται πως, εάν η συμπεριφορά του πατέρα είχε αλλάξει πάλι και είχε στραφεί στις παλιές του ΄΄αναρχικές΄΄ παρέες η προοπτική του υπαξιωματικού θα ήταν δυσοίωνη. Ο τρόπος αυτός αποβαίνει αποδοτικός στο να κρατούν οι υπηρεσίες ασφαλείας σε ΄΄πειθαρχία΄΄ και ΄΄εθνικόφρονες΄΄ εκείνους που έτυχε να γεννηθούν από γονείς ΕΛΑΣίτες και κομμουνιστές. Συγχρόνως σε ΄΄μετάνοια και αποκατεστημένους΄΄ τους ίδιους τους παλιούς ΄΄δράστες΄΄. Ειδικά εάν είναι γονείς, θείοι, αδέρφια ενός στελέχους των ΕΔ.

[3] Ο γράφων οφείλει να ομολογήσει πως, σε όλο το διάστημα της σταδιοδρομίας του δεν είχε αντιληφθεί (όπως και όλοι όσοι δεν έτυχε να συμμετάσχουν σε τέτοιες διαδικασίες), πως ελέγχονται τα φρονήματα των αξιωματικών και υπαξιωματικών του ΠΝ. Και τούτο παρ' ότι επί εξαετία (1981-1987) άσκησε τα καθήκοντα τμηματάρχη σε τμήμα του ΓΕΝ που ασχολείται με τις μεταθέσεις προσωπικού. Τότε ενίοτε διέρχονταν έγγραφα του 2ου γραφείου του ΓΕΝ απευθυνόμενα στο ΓΕΝ αλλά μόνον για να μετατεθούν στρατεύσιμοι λόγω ΄΄ακαταλληλότητας΄΄ που μεταφραζόταν πάντα σε ναρκομανείς, κλέφτες κ.λ.π Το τι γινόταν στο διάστημα 1967-1974 ήταν γνωστό, αλλά εκείνο που κυριαρχούσε ως αντίληψη τότε ήταν, πως όλα παρακολουθούνται σχετικά με την ΄΄επανάσταση της 21ης Απριλίου 1967΄΄.

Επανερχόμενοι στη χωροφυλακή Μεσσηνίας καταλήγουμε με την πρόσθετη επισήμανση πως η υπόθεση αυτή χρειάσθηκε δύο περίπου χρόνια (Ιούλιος 1972 μέχρι Μάρτιο 1974) για να λύσει την παρεξήγηση. Που σημαίνει πως τέτοιες υποθέσεις δεν ξέμπλεκαν εύκολα.
Τα γραφεία ασφάλειας των ΕΔ αντέγραψαν την πείρα των σωμάτων ασφαλείας και σε πολλά την βελτίωσαν. Χρησιμοποίησαν επίσης και συνεργάσθηκαν, με τους μηχανισμούς των γραφείων ασφαλείας της αστυνομίας και της χωροφυλακής. Αυτές είναι οι ΄΄αξιόπιστες΄΄ πηγές προέλευσης όλων των πληροφοριών, για το τι κάνει και λέει ο κάθε πολίτης της χώρας μετεμφυλιακά, ανεξάρτητα από ιδεολογία. Το κάθε χωριό και η κάθε γειτονιά στις πόλεις, όπως και οι χώροι εργασίας, είχαν τους δικούς της πληροφοριοδότες (χαφιέδες) της ασφάλειας.[1] Ο χώρος της εκπαίδευσης δυστυχώς δεν διατηρήθηκε έξω από τη λογική του ΄΄χαφιεδισμού΄΄. Το ΄΄σπουδαστικό΄΄ της ασφάλειας, η αποστολή και η δράση του δεν είναι αντικείμενο της παρούσης εργασίας. Η υπηρεσία όμως αυτή συνεργαζόταν με στρατιωτικές υπηρεσίες και στελέχη των ΕΔ. Μια μικρή γεύση από τους τομείς αλληλοενημέρωσης των ΕΔ και του ΄΄Σπουδαστικού΄΄ παίρνουμε στηδιατριβή. Εκείνο που οι στρατιωτικές αρχές ασφαλείας επεδίωξαν, ήταν ο έλεγχος και η στρατιωτικοποίηση του χώρου της ανωτάτης εκπαίδευσης. Με την τοποθέτηση αξιωματικών ΄΄επιτρόπων΄΄ μέσα στα πανεπιστήμια, τον διορισμό των συμβουλίων των φοιτητικών συλλόγων και το χειρότερο απ' όλα, με την στρατολόγηση φοιτητών σε ΄΄εθνικό έργο και αποστολές΄΄. Δηλαδή στην στήριξη της ΄΄επανάστασης΄΄ με μηχανισμούς παρακολούθησης δημοσίων χώρων[2], προσώπων, παροχής πληροφοριών …. Τα στελέχη των ΕΔ στις υπηρεσίες ασφαλείας από την άλλη πλευρά, υποστήριζαν αυτούς τους συνεργάτες. Ειδικά όταν ερχόταν η ώρα της στράτευσης, τους φρόντιζαν με καλές τοποθετήσεις αλλά και πρόσθετη ΄΄αξιοποίηση΄΄ στη διάρκεια της στράτευσής τους. Έτσι η ΄΄διαπαιδαγώγηση΄΄[3] των νέων Ελλήνων περνούσε και αυτές τις φάσεις της συνοχής, συναίνεσης, εκπαίδευσης, ταυτοποίησης, αλληλεξάρτησης και σφιχτού εναγκαλισμού με τις υπηρεσίες ασφαλείας του κράτους και των ΕΔ. Μέσω διαδικασιών δικτύων πληροφοριών (εθισμού επομένως στον ΄΄χαφιεδισμό΄΄), που παραφράζονταν σε ΄΄εθνικό έργο΄΄. Το 2ον ΕΓ του ΓΣΣ (Γ΄ Σώματος Στρατού) αναφέρει[4] στο προϊστάμενό του ΑΣ (Αρχηγείο Στρατού) «*…ονοματεπώνυμα φοιτητών συνεργατών του εις τον Πανεπιστημιακόν χώρον Θεσσαλονίκης…*». Το ΑΣ από την πλευρά του τα είχε μεταφέρει στο Ναυτικό που αδιαφόρησε ή παρέβλεψε την πρόταση του Γ΄ΣΣ για ειδική μεταχείριση κάποιου. Επανέρχεται το Γ΄ΣΣ και προκαλεί δεύτερη ενέργεια του ΑΣ προς το 2ον ΕΓ του ΑΝ, όπου εκ νέου μνημονεύει εκείνους εκ των φοιτητών της Θεσσαλονίκης συνεργατών του στρατού «*... οίτινες κατετάγησαν εις το Ναυτικόν εις ην –σχετικήν – επροτείνετο ίνα επιλεγεί ως Έφ. Αξ/κός Ναυτικού ο Οικονόμου Κωνσταντίνος του Θωμά, μη επιλεγείς τελικώς*». Επιμένει το ΑΣ (υπογράφει μάλιστα ο Α΄ Υπαρχηγός του αντιστράτηγος Ν. Μυγδάλης και όχι κατώτερο κλιμάκιο, όπως κανονικά έπρεπε να γίνει, αφού επρόκειτο για στρατεύσιμο. Ο Μυγδάλης στηρίζει την πρόταση του Γ΄ΣΣ και συνεχίζει να αναφέρεται με ΄΄επαναστατική΄΄ ορολογία στον τέως συνεργάτη/ φοιτητή Οικονόμου. Λέγοντας

---

[1] Διηγείται η κόρη του ταξιάρχου ε.α. Στέφανου Παπαγιάννη, πως θυμάται τη Φωτεινή «*... τη γειτόνισσα που ΄΄πούντιασε΄΄ αφήνοντας ανοιχτό το παράθυρο μήπως έρθει ο Πατέρας μου στο σπίτι μας και δεν τον αντιληφθεί*». Το ίδιο πρόσεχε και ο Σταθάκος απόστρατος της χωροφυλακής που ζούσε στην ίδια γειτονιά. Ο Παπαγιάννης αξιωματικός του ΣΞ, του ΕΑΜ, κομμουνιστής, επιτελάρχης του Μάρκου στο ΔΣΕ, στο ΄΄παραπέτασμα΄΄ μετά τον εμφύλιο και ΄΄παράνομος΄΄ στην Ελλάδα περί το 1954, ήταν στόχος των διωκτικών αρχών. Οι χαφιέδες της περιοχής Πατησίων έτρεμαν μη τυχόν εμφανισθεί κάποιο βράδυ στο σπίτι του και δεν τον δουν. Ήταν τα στηρίγματα του συστήματος ασφάλειας του κράτους. Οι πληροφοριοδότες απ' όπου ξεκινούν τα νήματα πλέξης του τείχους ΄΄προστασίας΄΄ του έθνους.

[2] Βλέπε ΑΚ σ.134 και σ.455 σημ.α/α 193 και 194.

[3] Δεν ήταν μόνον οι παραγωγικές σχολές μονίμων στελεχών των ΕΔ, όπου (κύρια του στρατού) γίνονταν μαθήματα ΕΗΔ (Εθνική Ηθική Διαπαιδαγώγηση) στο ημερήσιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Η πλύση εγκεφάλου γινόταν και στους στρατευσίμους και στις σχολές εφέδρων αξιωματικών (ΣΕΑ). Προκύπτει από το ημερήσιο πρόγραμμα της αντίστοιχης σχολής στο Ηράκλειο Κρήτης για τις αρχές 1972. Το πρόγραμμα υπογράφεται σε όλα τα εβδομαδιαία έντυπα από τον Αθανάσιο Γεωργούση ταγματάρχη (ΠΖ) διευθυντή 3ου ΕΓ. Προβλέπει για την 6η περίοδο των μαθημάτων της Δευτέρας και Τετάρτης, όπως και την πρώτη περίοδο του Σαββάτου το μάθημα της ΕΗΔ. Από μερικά εβδομαδιαία προγράμματα που εντοπίσθηκαν σε αρχείο Υποψηφίου Εφέδρου Αξιωματικού (ΥΕΑ) αντιγράφουμε κάποια από τα αντικείμενα εκπαίδευσης ΕΗΔ από τα οποία προκύπτει πως οι ημέρες δεν τηρούνται με ακρίβεια:
Τρίτη 18-1-1972 ΕΗΔ. ΄΄Υλοκρατία {!} και Πνευματική Ζωή΄΄
Σάββατο 22-1-72 ΕΗΔ. ΄΄Μορφαί Πολιτευμάτων, Πολιτικοοικονομικά συστήματα΄΄.
Τρίτη1-2-72 ΕΗΔ. ΄΄Ανθρωπίνη Πείρα και Πίστις΄΄.
Σάββατο 5-2-72 ΕΗΔ ΄΄Θεωρία και Πρακτική του Κομμουνισμού΄΄
Τετάρτη 9-2-72 (όπως και άλλες ημέρες που δεν μνημονεύονται επειδή το θέμα είναι..) ΕΗΔ ΄΄Θέμα Γενικής Μορφώσεως΄΄
Σάββατο 12-2-72 ΕΗΔ ΄΄ Η Συνοδοιπορία΄΄
Σάββατο 19-2-72 ΕΗΔ ΄΄ Περί Δημοκρατίας΄΄
Σάββατο 4-3-72 ΕΗΔ ΄΄Ελληνικαί Πολιτείαι, Η Νεωτέρα Ελλάς 1821-1967΄΄
Σάββατο 11-3-72 ΕΗΔ ΄΄ Η Κομμουνιστική Απειλή΄΄
Τρίτη 28-3-72 ΕΗΔ ΄΄ Τα Σύγχρονα Ρεύματα
Σάββατο 1-4-72 ΕΗΔ ΄΄ Το Σύνταγμα της Ελλάδος΄΄ κ.λ.π.
Ως διαλέκτες για τα θέματα ΕΗΔ καταγράφονται στα προγράμματα οι Ιερ. Βολονάκης και ο διοικητής του λόχου. Για το περιεχόμενο της παρεχόμενης διαπαιδαγώγησης δεν διατίθενται στοιχεία. Αλλά από τις κατευθύνσεις που περιέχονται σε άλλες περιπτώσεις για τις ομιλίες και διαλέξεις επί δικτατορίας, μπορεί να προσεγγίσει κανείς τι περιλάμβανε και η διδασκαλία τέτοιων θεμάτων στους υποψήφιους έφεδρους αξιωματικούς.

[4] Το Γ΄ ΣΣ αναφέρει στο ΑΣ τους φοιτητές συνεργάτες του με Γ΄ΣΣ/2ον ΕΓ/ Φ.180.17/60/123003/13-4-1974. Επανέρχεται (βλέποντας να μην υλοποιείται η απαίτησή του) με Γ΄ΣΣ/2ονΕΓ/1β/Φ.180.17 /82/123342 από 17-5-1974 οπότε και το ΑΣ στέλνει στο ΑΝ 2ον ΕΓ το έγγραφο που περιγράφουμε με στοιχεία ΑΣ/2ον ΕΓ/1α/Φ. 121.16/41/53760 από 31-5-1974

πως «*...ο ανωτέρω κατά την διάρκειαν της φοιτήσεώς του, συνειργάσθη μετά του 2ου ΕΓ του Γ΄ΣΣ, επί εθνικών θεμάτων, φέρων εις πέρας επιτυχώς πλείστας αποστολάς, τόσον εντός του πανεπιστημιακού χώρου, όσον και εκτός αυτού...*». Και αφού πλέον είναι αργά για να γίνει έφεδρος αξιωματικός, ο αντιστράτηγος περιορίζεται στο μόνιμο αίτημα των στρατευσίμων της χώρας μας «*...ίνα τοποθετηθεί ο ανωτέρω εις Φρουράν Αθηνών και χρησιμοποιηθεί καταλλήλως υφ' υμών*». Το επιχείρημα του ΄΄εθνικού έργου΄΄ έχει περιοριστεί σε υπηρεσία φρουράς Αθηνών και κατάλληλη χρησιμοποίηση. Δηλαδή να συνεχίσει το ΄΄εθνικό έργο΄΄. Που ερμηνεύεται στο να μην ταλαιπωρείται σε πλοία ο νέος αυτός, αλλά σε κάποιο γραφείο. Ώστε να χρησιμοποιήσει και το 2ο ΕΓ του ΑΝ τις πολύτιμες γνώσεις, που απέκτησε ως συνεργάτης αντίστοιχης υπηρεσίας του Γ΄ΣΣ. Θα μπορούσε κανείς να ισχυρισθεί πως πράγματι χρησιμοποιήθηκε για ΄΄αποστολές΄΄ εθνικές χωρίς εισαγωγικά. Δηλαδή για θέματα που σχετίζονταν με στρατιωτική κατασκοπία, με τους εχθρούς του έθνους στα σύνορα, για την Κυπριακή υπόθεση ακόμα και για την ΄΄Βόρειο Ήπειρο και την Κόκκινη Μηλιά΄΄. Και θα ήταν έστω και για έναν τέτοιο άκρατο εθνικισμό προτιμότερο. Αλλά ανατρέπεται ο ισχυρισμός, όχι μόνον με το ΄΄ακατάλληλο΄΄ της ηλικίας του φοιτητή για τέτοιες υποθέσεις, αλλά και από το ΘΕΜΑ του εγγράφου που είναι ΄΄Φρονήματα ΥΕΑ΄΄. Δεν έγινε κατορθωτό να διαπιστωθεί εάν αξιοποιήθηκαν οι αρετές του Οικονόμου. Πάντως επί του εγγράφου κάποιος (μάλλον ο Δ/ντής του 2ου ΕΓ του ΑΝ) ερωτά. *΄΄Πού υπηρετεί; Επαναφορά μετά σχετικού φακέλου΄΄*).

Οι συγκρούσεις, διαφωνίες, αντιζηλίες, ανταγωνισμοί μεταξύ των τριών κλάδων των ΕΔ, όπως και μεταξύ των ομοειδών υπηρεσιών τους, δεν ήταν σπάνιοι. Στην προκειμένη περίπτωση γίνεται κατανοητό, γιατί δεν υλοποίησαν την πρόταση του Γ΄ΣΣ που ήταν απλό ρουσφέτι και μάλιστα ευνοούσε το 2ο ΕΓ του ΑΝ. Μάλλον δεν ήθελαν στην υπηρεσία ασφαλείας του ΑΝ, να έχουν στρατεύσιμο αξιωματικό που είχε στρατολογηθεί ως φοιτητής από άλλη υπηρεσία ασφαλείας του στρατού. Φοβούνταν και δικαιολογημένα, αφού εκείνος που γίνεται μια φορά χαφιές, είναι πάντοτε χαφιές και ο Οικονόμου θα διατηρούσε τις σχέσεις με τα προηγούμενα αφεντικά του.

Ελέχθη ήδη, πως οι μηχανισμοί πληροφοριών των ΕΔ, με συντονιστές πάντα αξιωματικούς προελεύσεως των παραγωγικών σχολών, επεμβαίνουν και στην ιδιωτική ζωή των στελεχών και λοιπών μελών των ΕΔ. Το θέμα του γάμου εξαντλείται σε άλλο σημείο και αφορά τους μονίμους στρατιωτικούς μόνον. Στο σημείο αυτό παρατηρούμε από έγγραφα το πώς το ΑΝ, χρησιμοποιώντας τις πληροφορίες που έχει, επεμβαίνει στην ζωή των στρατευσίμων και τις ώρες της ΄΄εξόδου τους΄΄ από τις μονάδες όπου υπηρετούν.

Περίπτωση1η : Διατάσσεται η Υπηρεσία Ασφαλείας της ΝΒΝΕ (Ναυτική Βάση Νοτίου Ευβοϊκού που αποκαλείται και ΄΄ Αγία Μαρίνα΄΄, δηλαδή το κέντρο παραθερισμού για τα μέλη του ΠΝ και των οικογενειών τους) να καλέσει «*...το ναύτη....και συστήσατε εις τούτον όπως παύση φιλοξενούμενος υπό του ……όστις τυγχάνει μη υγειών κοινωνικών φρονημάτων, προφασιζόμενος* {σ.σ. ο αρμόδιος αξιωματικός ασφαλείας} *εύσχημον δικαιολογίαν*». Η ΝΒΝΕ (αντιπλοίαρχος Β.Πατέλης) αντιδρά αμέσως και διαβιβάζει το έγγραφο στο 2ο ΕΓ του ΣΤΟΛΟΥ επειδή, ήδη ο συγκεκριμένος ναύτης έχει επανέλθει στην κανονική του υπηρεσία, πριν παραληφθεί η εντολή του ΑΝ.

Περιπτώσεις 2η, 3η και 4η [1]: Διατάσσονται (με χωριστά έγγραφα) οι Αξιωματικοί Ασφαλείας-Πληροφοριών του Α/ΤΙΕΡΑΞ, του ΚΕΠΑΛ και του Α/ΤΛΕΩΝ να καλέσουν ο καθένας και κάποιον ναύτη. «*και συστήσατε εις τούτον όπως παύσει φιλοξενούμενος υπό του……. όστις τυγχάνει μη υγειών κοινωνικών φρονημάτων, προφασιζόμενος εύλογον δικαιολογίαν*». Δεν απασχολεί την υπηρεσία, πού θα μείνουν αυτοί οι ναύτες που εύρισκαν στις εξόδους τους στέγη και φαγητό ως φιλοξενούμενοι.. Η τρίτη μάλιστα περίπτωση ήταν φιλοξενία υπό κυρίας και εάν δεν ήταν συγγενής του στρατευσίμου, τότε ήταν πολλαπλά άτυχος, διότι τον πίεζαν να διακόψει σχέση, που συγκέντρωνε πολλά πλεονεκτήματα. Οι συγκεκριμένες περιπτώσεις απαγορεύσεως σε στρατευσίμους, να φιλοξενούνται από μη ΄΄υγιείς΄΄ πολίτες και κυρίες, έχουν προκύψει όλες μετά την πτώση της δικτατορίας. Γι' αυτό εξ' άλλου φέρουν την υπογραφή του πλοιάρχου Ν. Σοφρά και όχι του Νικολόπουλου. Παρουσιάζουν την ίδια αντιμετώπιση με τα χρόνια της δικτατορίας. Όπως και οι άδειες γάμου των στελεχών.

Όσο για πριν το 1967 και στο χώρο των στελεχών έχουμε αναφορά στη συνέντευξη του ναυάρχου ε.α. Χ.Λυμπέρη για την εποχή που ως Δόκιμος φιλοξενήθηκε σε συγγενείς του στη Δραπετσώνα.[2]

Προκύπτει το συμπέρασμα πως στον χώρο των υπηρεσιών ασφαλείας των ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων ασφαλείας, δεν υπάρχουν μεγάλες διαφορές στην αντιμετώπιση και τις διαδικασίες πριν, κατά αλλά και αρκετά μετά τη δικτατορία στους τομείς:

---

[1] Η Α΄ Περίπτωση με τη ΝΒΝΕ απαντάται στο έγγραφο ΑΝ/2ον ΕΓ/1α Φ121.2/11/74 από 8-8-1974, η Β΄ Περίπτωση του Α/ΤΙΕΡΑΞ στο φ.121.2/12/74 από 8-8-74, η Γ΄ Περίπτωση του ΚΕ/ΠΑΛ στο φ.121.22/119/74 από 18-12-1974 (επομένως σε ένα χρόνο μέσα ο φάκελος αυτός περιείχε 119 τουλάχιστον περιπτώσεις με ΘΕΜΑ: Φρονήματα Στρατευσίμων και παρόμοιο περιεχόμενο). Η Δ΄ Περίπτωση του Α/ΤΛΕΩΝ και της υπό απαγόρευση για το ναύτη κυρίας λόγω φρονημάτων, περιλαμβάνεται στο φ.121.22/81/74 από 16-12-1974.

[2] Λέει ο Λυμπέρης (Συνέντευξη 20-5-02): «… *Εμένα με εμπόδισαν να μένω στο μόνο σπίτι που είχα πρόσβαση, της αδερφής του πατέρα μου, στη Δραπετσώνα. Διότι στην Δραπετσώνα ζούσανε κομμουνιστές...*» Και συμπληρώνει στο βιβλίο του *Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες*, Ποιότητα, Αθήνα 1999 (σ.28) όταν ζητάει άδεια από τον επιτηρητή του ο οποίος του λέει «*.....Είσαι καλά σκατόμουλε; Στα κομμούνια θα μείνεις; Όχι δεν εγκρίνεται...*». Του εκσφενδονίζει ο υποπλοίαρχος Ευαγγελόπουλος συγχρόνως και την τηλεφωνική συσκευή και δεν τον άφησε να βγει έξω από τη σχολή. ΄΄Σκατόμουλος΄΄ είναι ακόμα χειρότερη έκφραση για το ΄΄μούλος, μουλάρι΄΄ που αποκαλούνται οι πρωτοετείς δόκιμοι της ΣΝΔ.

- εθνικοφροσύνη,
- νομιμοφροσύνη,
- ποιόν και ποιότητα χαρακτήρα και προσωπικότητας,
- προσφορά και δράση σε εθνικό και αντεθνικό έργο,
- καταλληλότητα και ακαταλληλότητα για χρησιμοποίηση,
- κομμουνισμός, αναρχισμός συνοδοιπόροι,
- χαρακτηρισμοί, διαβαθμίσεις ασφαλείας κ.λ.π.

Β12.- ΄΄ΈΝΤΥΠΟΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ΄΄

(α/α 34 του Πίνακα Ι. Έντυπο Ε.2802)

Πρόκειται για παλαιό έντυπο (χρονολογία 1962 και από τυπογραφείο του Βασιλικού Ναυτικού) του ΓΕΝ/Α2-Ι. Προφανώς χρησιμοποιείται για καταχώριση σ' αυτό πληροφοριών. Δεν θα είχε ιδιαίτερη βαρύτητα, εάν δεν περιείχε προς συμπλήρωση και την στήλη ΑΞ/ΤΙΑ. Που σημαίνει πως ανάλογα με την αξιοπιστία της πηγής, που δίνει την πληροφορία, καταχωρείται στην στήλη αυτή βαθμολογία της πληροφορίας με το αντίστοιχο προκαθορισμένο γράμμα συνοδευόμενο από αριθμό, έτσι ώστε να αξιολογείται και αξιοποιείται κατάλληλα η πληροφορία[1].

Β13.-΄΄ΑΝΑΦΟΡΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ-ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΏΝ΄΄

(Α/Α 35 του Πίνακα Ι. Έντυπο Ε.2820)

Τα διατιθέμενα έγγραφα[2] καλύπτουν την περίοδο 1961-1962 και ελάχιστα είναι της δικτατορίας.
Όσον αφορά το σύγχρονο έντυπο (το Ε.2820) τα σημεία που κινούν την περιέργεια είναι εκείνα για την συμπλήρωση των οποίων παραπέμπει τον χειριστή στην ΜΔ/ΓΕΝ 1-1/96 (αντιπληροφορίες και σχέσεις με τους ιδιώτες). Η γενική εντύπωση όμως είναι πως, αφορά σε περιοδική αναφορά με πληροφορίες συμβαινόντων στο χώρο ευθύνης των συντακτών της. Που ξεκινούν από τις υπηρεσίες και τα πλοία προς τις Διοικήσεις τους και απ' αυτές συγκεντρωτικά στα αρχηγεία(ΑΑΠ, ΑΚΙΠ, ΔΝΕ, ΔΔΜΝ), για να καταλήξουν στο ΓΕΝ.
Όσο πάμε πίσω, τόσο φαίνεται και μέσα από αυτές τις αναφορές ο ρόλος των ΕΔ στα πολιτικά δρώμενα. Εάν το ΠΝ είχε τη δεκαετία του 1950 και 60 τέτοιες ευθύνες παρακολούθησης ΄΄αντεθνικής προπαγάνδας΄΄ και καλύπτει κινήσεις πολιτικών αντιπάλων της κυβέρνησης, τότε ο στρατός ξηράς ΄΄λογικά΄΄ υπερέβαινε σε δραστηριότητες, τα προβλεπόμενα από κάθε νόμο που τον αφορούσε. Καταλήγοντας να σχεδιάσει, οργανώσει και υλοποιήσει ως επιχείρηση (σχέδιο ΠΕΡΙΚΛΗΣ) τις εκλογές της ΄΄βίας και νοθείας΄΄ το 1961 και λίγα χρόνια μετά, το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου 1967.
Το συγκεκριμένο έντυπο Ε.2820 χρησιμοποιείται από το ΠΝ, και προβλέπεται από τη Μόνιμη Διαταγή του ΓΕΝ 1-1/1996. Ίσως ακόμα είναι σε χρήση. Συντάσσεται κάθε τρίμηνο και αφορά την ασφάλεια πληροφοριών, προσωπικού, εγκαταστάσεων, πλοίων, υλικού, επιχειρήσεων, σχέσεις με συμμάχους, σχέσεις μεταξύ προσωπικού ΠΝ και ιδιωτών, αντιπληροφορίες (;) και την εκπαίδευση ασφαλείας. Δηλαδή οτιδήποτε αφορά αυτές τις ενότητες από πλευράς ασφαλείας.
Οι ΕΔ της χώρας πρέπει να φροντίζουν για την ασφάλειά τους. Το ζήτημα είναι, να προστατεύεται και το υλικό και το προσωπικό και οτιδήποτε αφορά την άμυνα της χώρας από τους πραγματικούς εχθρούς και διαβρωτές της, και όχι από ΄΄συνήθεις υπόπτους΄΄. Οι αναφορές ασφαλείας και πληροφοριών που εντοπίσθηκαν στην έρευνα αυτή, μας δίνουν στοιχεία για τους τομείς, προς τους οποίους, στρέφεται η προσοχή των αντιστοίχων υπηρεσιών. Οι αναφορές πρέπει να έχουν τη ρίζα τους αρκετά χρόνια πίσω, και να σχετίζονται με προβλεπόμενες διαδικασίες επί σχεδίων άμυνας της χώρας. Από τα οποία σχέδια δεν έλειπαν οι κίνδυνοι εκ των κομμουνιστικών χωρών, που ήταν και η αποκαλούμενη ΄΄κύρια απειλή΄΄. Έτσι μπορούν να εξηγηθούν και οι ατέλειωτες σελίδες στις αναφορές με τα πλοία αυτών των χωρών, που περνούν από τα λιμάνια. Καταγράφονται με κάθε λεπτομέρεια τα στοιχεία που τα προσδιορίζουν (όνομα, σημαία, μέγεθος...), οι ώρες κατάπλου και απόπλου, ο προορισμός …. Αλλά και τα αεροσκάφη αυτών των χωρών, και τα τουρκικά, και οι διπλωμάτες τους. Λίγα σημεία είναι που ενδιαφέρουν την εργασία με κυριότερα τα ακόλουθα.
Επιβεβαιώνεται σε κάθε αναφορά πως «*...το εργατοτεχνικόν προσωπικόν είναι ηλεγμένον...*». Είναι αναμενόμενο να είναι ΄΄ηλεγμένον΄΄ δηλαδή ΄΄κατάλληλο΄΄ το προσωπικό, ειδικά εκείνα τα μετεμφυλιακά χρόνια, που ελέγχονταν οτιδήποτε αφορούσε τις στρατιωτικές περιοχές.

---

[1] Δεν βρέθηκε η εγκύκλιος που καθορίζει τα περί αξιοπιστίας, με χρησιμοποίηση συνθέσεως γραμμάτων και αριθμών ώστε να είναι παγιωμένη η ερμηνεία τι σημαίνει π.χ. Α1 ή Β2 κ.λ.π. Σε σχετική συζήτηση με αποστράτους αξιωματικούς, προσεγγίσθηκε ως εξής η ερμηνεία: Για την ΄΄αξιοπιστία΄΄ λαμβάνεται υπόψη και καταγράφεται/ μετράται (α) η ΄΄αλήθεια΄΄ της πληροφορίας με τα γράμματα Α ή Β ή ίσως και Γ και (β)το δεύτερο που λαμβάνεται υπόψη είναι η ΄΄ακρίβεια΄΄ η οποία καταγράφεται και υπολογίζεται με τον αριθμό 1 ή 2 ή ίσως και 3. Επομένως η πληροφορία που η πηγή της λέει την καθαρή αλήθεια και το περιεχόμενο είναι τελείως ακριβές, βαθμολογείται με αξιοπιστία Α1. Εάν η πληροφορία είναι ψεύτικη αλλά η ακρίβεια τέλεια, τότε έχουμε αξιοπιστία Γ1 κ.ο.κ.

[2] Από Βασική Διαταγή (ΒΑΔ, όπως λεγόταν αρχικά, μετονομασθείσα σε ΠΔ- Παγία Διαταγή και στο τέλος ΜΔ- Μόνιμη Διαταγή) του ΑΑΠ υπ' αριθ.0016 από 1-3-1962 μαθαίνουμε τις οδηγίες υποβολής των αναφορών ΄΄ασφαλείας και πληροφοριών΄΄ που εδώ εξετάζουμε. Έχουν προηγηθεί για το ίδιο θέμα οι καταργούμενες με την τελευταία, ΒΑΔ/ΑΣ 61 από 1-8-1954 και Διαταγή ΑΑΠ 12025/2/59 από 17-2-1959. Η ισχύουσα εκδόθηκε με τις οδηγίες όπως τις παρείχε και το ΓΕΝ με 10038/5/55 από 16-3-1955 επομένως τα θέματα ασφαλείας και πληροφοριών δεν φαίνεται να αλλάζουν και πολύ από τη δεκαετία του '50 σ' αυτήν του 1960.

Φεβρουάριος 1961.Στην παράγραφο με τίτλο ΄΄Αντεθνική Προπαγάνδα΄΄ της αναφοράς[1] σημειώνει ο υπογράφων πλοίαρχος Δ.Θεοδώρου του ΑΑΠ τις κινήσεις και συναντήσεις Βουλευτών της ΕΔΑ στη Βόρειο Ελλάδα. Η αναφορά γίνεται για αριστερούς Βουλευτές, προέρχεται από αντίστοιχη υπηρεσία της ΝΔΒΑ (Ναυτική Διοίκηση Βορείου Αιγαίου) και ο χρόνος που υποβάλλεται εξηγεί το περιεχόμενο. Ειδικά εκείνη τη χρονιά, η ανάμειξη ακόμα και του Ναυτικού σε θέματα της τρέχουσας πολιτικής με σαφή φιλοκυβερνητική κατεύθυνση, ήταν στις αποστολές των ΕΔ. Οι ΕΔ σε όλη τη μετεμφυλιακή περίοδο αποτελούσαν τον ισχυρό βραχίονα του κομματικού κράτους. Περισσότερο όμως είμαστε συνηθισμένοι να έχει ο στρατός ξηράς αυτόν το ρόλο. Δεν ήταν μόνον ο φόβος, πως εάν δεν δείξουν το ανάλογο ενδιαφέρον, δεν θα συγκεντρώσουν επαρκή προσόντα και προτίμηση για προώθηση. Ήταν το ότι πίστευαν σ' αυτό που έκαναν, γιατί θεωρούσαν τον εαυτό τους και τις ΕΔ φύλακες του συγκεκριμένου κομματικού κράτους και στηρίγματα κυβερνήσεων της συγκεκριμένης κομματικής και ιδεολογικής προέλευσης. Ο ρόλος αυτός των ΕΔ φάνηκε πιο καθαρά εκείνη τη χρονιά στις βουλευτικές εκλογές που αποκαλέστηκαν ως εκλογές ΄΄βίας και νοθείας΄΄ με την εφαρμογή του σχεδίου ΠΕΡΙΚΛΗΣ.

Τον Μάρτιο του ίδιου χρόνου, ο υποναύαρχος Κιοσσές ως Αρχηγός Αιγαίου Πελάγους αναφέρει[2] ανάλογες δραστηριότητες προς το ΓΕΝ, στην ίδια πάντοτε παράγραφο ΄΄Αντεθνικαί Προπαγάνδαι΄΄. Οι υπόλοιπες πέντε αναφορές ΑΑΠ, ΑΚΙΠ κ.λ.π. που εντοπίσθηκαν για τα χρόνια 1961 και 1962 δεν επεκτείνονται σε τέτοια θέματα. Οι Αυγέρης, Φοίφας, και Διαμαντόπουλος που τις υπογράφουν είναι πολύ λιτοί στις επισημάνσεις τους. Τίποτε και για κανένα θέμα δεν έχουν να αναφέρουν, εκτός από τα πολλά διερχόμενα πλοία των χωρών του παραπετάσματος.

Το Νοέμβριο του 1973 όμως ο Νικολόπουλος, με ΦΕΣ[3] προς τους ασκούντες τα καθήκοντα ελεγκτών ασφαλείας υπενθυμίζει, πως *«…η συντασσομένη αναφορά συμβάντων κατά την διάρκειαν της υπηρεσίας σας δέον περιέρχεται εις 2ον ΕΓ καθ' εκάστην και ώραν 07.30…εντέλλεται η πιστή και αδιάλειπτος εφαρμογή …»*. Το ΘΕΜΑ του ΦΕΣ είναι ΄΄Περί Εσωτερικής Ασφαλείας Εγκαταστάσεων ΠΝ εις Στρατόπεδον ΠΑΠΑΓΟΥ΄΄ και δεν έχει να κάνει τίποτε με εξωτερικούς εχθρούς, πλοία και αεροπλάνα όπως το έντυπο. Επισημαίνεται εδώ το ύφος του εγγράφου, που απευθύνεται σε όλους όσους εκτελούν τα καθήκοντα αυτά και κατά συνθήκη ανήκουν και σε άλλες (εκτός του 2ου ΕΓ) υπηρεσίες μέσα στο Αρχηγείο Ναυτικού στο στρατόπεδο ΠΑΠΑΓΟΥ. Τα θέμα είναι πως τέτοιο ύφος είναι ασυνήθιστο για έγγραφα που απευθύνει ένας διευθυντής σε αξιωματικούς άλλων διευθύνσεων. Δεν βρίσκεται μέσα στα όρια των καλώς εννοουμένων ΄΄υπηρεσιακών σχέσεων΄΄, υπάρχει μάλιστα περίπτωση να προκληθεί και ΄΄σύγκρουση΄΄ εάν το λάβει αρχαιότερος του υπογράφοντος αντιπλοιάρχου Νικολόπουλου. Ο συγκεκριμένος αξιωματικός με τα αναβαθμισμένα λόγω δικτατορίας καθήκοντα, διαμορφώνει και ύφος ανάλογο της ισχύος, που του παρέχει η θέση του Διευθυντού 2ου ΕΓ του ΑΝ.

Η υπηρεσία που τόσο μας απασχολεί και είναι επωμισμένη με τα θέματα ασφαλείας, πληροφοριών, παρακολουθήσεων, (δηλαδή η ΑΝ/2ον ΕΓ) χρειάζεται και προσωπικό για να ασκεί όλες αυτές τις λειτουργίες. Το οποίο περισσότερο από όλους τους άλλους πρέπει να αποτελείται από ΄΄εθνικόφρονες, νομιμόφρονες, υγιείς, κατάλληλους΄΄. Επομένως ο μόνος τρόπος για την στελέχωσή της είναι, να εντοπίζει η ίδια και ζητά από τις υπηρεσίες τοποθετήσεων [4] εκείνους από τους στρατευσίμους και τα στελέχη, που την καλύπτουν. Την ίδια τακτική ακολουθεί και η ΚΥΠ όπου, μόνον εκείνοι που η ίδια ζητάει μπορούν να τοποθετηθούν σ' αυτήν. Αλλά και για να απομακρυνθούν πρέπει να συμφωνήσει (το τονίζει και ο αντιστράτηγος ε.α. Ι. Αλεξάκης στη συνέντευξή του, που σημαίνει πως αυτό το προνόμιο για την ΚΥΠ είναι διαχρονικό)[5]. Το

---

[1] Η αναφορά αυτή του Θεοδώρου για τους Βουλευτές είναι η ΑΑΠ/0012116/2/61 από 9-3-1961«*Την 9-1-1961 μετέβησαν εις Σέρας...οι Βουλευταί της ΕΔΑ, Ηλ. Μπρεδήμας και Αλέξ. Καλλιδόπουλος... επεσκέφθησαν ομοϊδεάτες των...σκοπός...η συλλογή πληροφοριών και στοιχείων προς δυσφήμησιν Κυβερνητικών...προπαγανδίζουν...δυσφημίζοντες την Κυβέρνησιν, ... εκμετάλλευσιν της ανεργείας... της μεταναστεύσεως…της ανατιμήσεως ειδών διατροφής ... των χαμηλών τιμών καπνών…αντιαγροτικήν πολιτικήν ... υπέρ της Ρωσίας και όρων διαβιώσεως εις χώρας του παραπετάσματος…δυσφήμησιν της ενεργουμένης διαφωτίσεως…»*.

[2] Ο Κιοσσές στέλνει την αναφορά με στοιχεία ΑΑΠ/0012116/3/61 από 6-4-1961και καταγράφει. *«…Στις 25-1-1961 ο Γραμματεύς της ΕΕ/ΕΔΑ Λαγκαδά Αν. Τσολάκης μετέβη εις χωρίον Ηράκλειον Έβρου όπου συνηντήθη μετά του εκεί κομμουνιστού Δημ. Μουστάκα…στις 5-2 μετέβην εις χωρίον Σχολάριον όπου συνηντήθη κ.λ.π.…την 13 και 14-2 διενεργήθη έρανος …υπό των …εις το χωρίον Μέλια Έβρου …νύχτα …υπέρ απόρου στρατιώτου…μεταξύ των κομμουνιστών...έλαβεν γνώσιν η χωροφυλακή…»*. Η οικογένεια Κιοσσέ με ρίζες στον κατά θάλασσα αγώνα για την ανεξαρτησία, ήταν κάτοικοι Πόρου, βασιλόφρονες και αργότερα αντικομουνιστές.

[3] ΦΕΣ ΑΝ/2ον ΕΓ/0127 από 10-11-73 του Νικολόπουλου.

[4] Πράγματι έτσι γίνεται και αυτό το προνόμιο το έχει η διεύθυνση λόγω των ειδικών θεμάτων που καλύπτει. Έτσι προβαίνει στην αποστολή δύο εγγράφων προς ΔΝΕ με τα οποία δίνεται η εντολή *«...μεριμνήσατε όπως ο ……λάβη την ειδικότητα …….ευθύς δε άμα τη λήξει της βασικής του εκπαιδεύσεως λάβει Φύλλον Πορείας (Φ) διά ΑΝ/2ον …»*. ΑΝ/2ον ΕΓ/ΑΣΦ. Φ.411/17/74 από 11-2-1974 και 411/36/74 από 30-4-1974.

[5] ΑΛΕΞΑΚΗΣ(19-6-02).Στη συνέντευξή του σημειώνει για την δική του μετάθεση επί ΥΕΘΑ Αβέρωφ μεταπολιτευτικά: *«…σε τρεις μέρες ήρθε η μετάθεση. Κι ας είχαμε επερωτήσεις από την Ένωση Κέντρου, από το ΠΑΣΟΚ, χαλασμός κυρίου. Διότι με διώξαν χωρίς να το θέλει ο Φέτσης. Τότε (τώρα δεν ξέρω), και επί Παπανδρέου για να πάει ένας αξιωματικός, έπρεπε να του γίνει πρόταση. Το ίδιο και για να φύγει. Έπρεπε δηλαδή ο Αρχηγός να προτείνει ότι ΄΄ ο Αλεξάκης αποδεσμεύεται και τοποθετείστε τον όπου θέλετε΄΄. Χωρίς την έγκριση του αρχηγού της ΚΥΠ αλλά εκ των άνω, ποτέ δεν είχε γίνει, μόνο στην περίπτωσή μου. Που με έδιωξε ο Αβέρωφ. Τότε παραιτήθηκε ο Φέτσης……»*. Ο Φέτσης ήταν ο Αρχηγός της ΚΥΠ μεταδικτατορικά και επιλογή του ίδιου του Καραμανλή, όπως σε άλλο σημείο τονίζει ο Αλεξάκης. Επομένως η ΚΥΠ ήταν και πρώτα και μετά τη δικτατορία τροφοδοτούμενη με στελέχη και υπαλλήλους αποκλειστικά της επιλογής της. Και από αυτό πολλά μπορούν να ερμηνευτούν για το ανεξέλεγκτο και την ΄΄ανεξαρτοποίηση΄΄ κάποιων από τα τμήματά της, όπως τόσο συχνά αναφέρθηκε τα τελευταία χρόνια.

ΑΝ/2ο ΕΓ παρατηρεί το Δ.Ν.Ε./2ον ΕΓ με κάποια οξύτητα, επειδή φαίνεται πως, τοποθέτησε στην ΚΥΠ στρατεύσιμο, χωρίς να την ρωτήσει ή χωρίς να το ζητήσει η τελευταία. Έτσι στις 23-1-1974 καλείται η ΔΝΕ να μεριμνήσει *«... επί ανωτέρω σχετικού το ταχύτερον... εξασφαλίσατε όπως οι εκάστοτε τοποθετούμενοι ναύται εις ΚΥΠ τυγχάνουν οπωσδήποτε οι υπό ταύτης επιλεγόμενοι…»*.[1] Δεν είναι απαραίτητο ο συγκεκριμένος ναύτης να είναι ΄΄ακατάλληλος΄΄ για την ΚΥΠ. Αρκεί το ότι ο Δ.Ν.Ε. παραβίασε κεκτημένο δικαίωμά της και έτσι οι υπηρεσίες ασφαλείας στέλνει η μία στην άλλη παρατηρήσεις. Το ίδιο δικαίωμα έχουν και οι άλλες υπηρεσίες ασφαλείας του ΠΝ, [2] μόνον όμως μέσω του 2ου γραφείου του ΑΝ.
Τα τηλέφωνα κάποιων στελεχών του ΠΝ φαίνεται πως παρακολουθούνταν. Πιθανότατα αποτελούσαν στόχο υπηρεσιών ασφαλείας του καθεστώτος ή και ξένων υπηρεσιών. Γιατί δεν μπορεί να φανταστεί κανείς ΄΄ανατρεπτικές οργανώσεις΄΄ να παγιδεύουν το τηλέφωνο ενός αξιωματικού του Ναυτικού. Όπως φαντάσθηκε ο Διευθυντής του 2ου ΕΓ του ΑΝ σε σχετικό έγγραφό του[3] προς όλα τα Αρχηγεία, τις Ναυτικές Διοικήσεις, τους Ναύσταθμους, τις Ανεξάρτητες Υπηρεσίες και τις Υπηρεσίες ασφαλείας του ΠΝ. Εν τούτοις έτσι απευθύνεται προς τους αποδέκτες και τους καλεί να ενημερώσουν όλους τους αξιωματικούς «*...επί της ανάγκης ελέγχου υπό των οικείων τούτων της ταυτότητος ατόμων άτινα καθ' οιονδήποτε τρόπον επισκέπτονται τας οικίας των κατά την διάρκειαν της απουσίας των...».* Δύο ημέρες αργότερα εκπέμπει δεύτερο παρόμοιο έγγραφο[4] προς όλες τις υπηρεσίες ασφαλείας του ναυτικού. Εφιστά την προσοχή τους στο ότι «*…άτομον παρουσιαζόμενον υπό την ιδιότητα του Επικούρου Σημαιοφόρου ανήκοντος εις 2ον ΕΓ/ΑΣΦ μεταβαίνει εις τινάς υπηρεσίας του ΠΝ προς έλεγχον ασφαλείας σκοπών, φυλακών ....συστήσατε…»* Και οι δύο δραστηριότητες συμβαίνουν μαζί, και μάλιστα με έγγραφα προς όλους με διαφορά λίγων ημερών. Επομένως οδηγούν στο συμπέρασμα, πως τίποτα απ' αυτά δεν έγινε αλλά η συγκεκριμένη υπηρεσία δημιουργούσε μ' αυτόν τον τρόπο τις ανάλογες εντυπώσεις. Για να τονίσει σε όλους το σοβαρό της έργο και πως είναι τελικά δεκτό δικοί της απεσταλμένοι να ελέγχουν οποιαδήποτε υπηρεσία του ΠΝ από πλευράς ασφαλείας. Και ίσως έτσι να ήταν.
Στην ίδια υπηρεσία ανήκε το προνόμιο λίγους μήνες μετά τη μεταπολίτευση να «*…υποβάλλει*[5] *συνημμένως αποσταλλείσα επιστολή εις κ. Αρχηγόν Ναυτικού περιέχουσα αποκόμματα οργανώσεως ΄΄ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΣ΄΄...»* Θα ήταν χρήσιμο να μάθουμε πως σκεφτόταν ο συντάκτης τέτοιας επιστολής, με τέτοια προκήρυξη και τέτοιο τίτλο μετά τη δικτατορία.

Β14.- ΄΄ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΔΙΑΓΩΓΗΣ΄΄ (ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΓΙΑ ΣΤΡΑΤΕΥΣΙΜΟΥΣ)

(α/α 36 Πίνακα Ι. Έντυπο Κ.0103δ)

Πρόκειται για ενημέρωση της αστυνομικής αρχής του τόπου γέννησης ή κατοικίας του στρατευσίμου, που είχε συντάξει το Δελτίο Διαγωγής (α/α 3 του Πίνακα Ι, Έντυπο Κ 0103). Ο λόγος συμπλήρωσης αυτού του εντύπου, είναι η συνεχής τροφοδότηση των φακέλων της ασφάλειας με όλα τα στοιχεία που κρίνονται χρήσιμα για μελλοντική αξιοποίηση. Καλύπτει οτιδήποτε αφορά τη ΄΄*...διαγωγή κατά την διάρκεια της εκπληρώσεως των στρατιωτικών υποχρεώσεων με ευμενή και δυσμενή στοιχεία…*΄΄. Το σημείωμα συντάσσει και υπογράφει ο αρμόδιος του 2ου Γραφείου της μονάδος απ' όπου απολύεται ο στρατεύσιμος. Έτσι δεν ξεφεύγει κανείς από την αστυνομία της περιοχής του, η οποία ενημερώνεται συνεχώς και με γραπτά στοιχεία.

---

[1] Η παρατήρηση γίνεται με ΑΝ/2ον ΕΓ φ. 411/8/74 από 23-1-1974 σε συνέχεια του σχετικού της ΚΥΠ/Δ/1ον/φ.401/73/1.0250500 από 9-1-74. Η ΚΥΠ ζητάει για δεύτερη φορά μέσω του 2ου ΕΓ του ΑΝ και ο Νικολόπουλος πάλι στις 23-1-1974 στέλνει προς τον προϊστάμενό του ΑΝ 1ον ΕΓ ΦΕΣ φ.141/1/74 από 23/1/1974 για «*…την άμεσον μετάθεσιν εκ ΚΥΠ του ΣΕΑ/Η.....και τοποθέτησιν τούτου εις ετέραν υπηρεσίαν ΠΝ ένθα ούτος δέον μη χειρίζεται υλικόν και έγγραφα υψηλής διαβαθμίσεως ασφαλείας...».* Δεν στέλνει κατ' ευθείαν εντολή για μετάθεση του εφέδρου σημαιοφόρου και ο λόγος είναι, πως τις μετακινήσεις των ΣΕΑ όπως και όλων των αξιωματικών του ΠΝ τις υλοποιεί άλλη διεύθυνση του ΑΝ(η Β3) και όχι ο Δ.Ν.Ε. Το ΑΝ/2ον ΕΓ δεν μπορεί να στείλει ανεξάρτητα έγγραφο για μετάθεση αξιωματικού, αλλά το πράττει μέσω του προϊσταμένου του.

[2] Μια τέτοια ενέργεια για μετάθεση στρατευσίμων που καθυστερούν μάλιστα ΄΄από μακρού΄΄ όπως σημειώνει ο κυβερνήτης της ΥΠΗΡ.ΑΣΦ.ΠΛΗΡ/ΟΣΑΤ(Ομάδα Συντηρήσεως Αντιτορπιλικών) με Φ 411.3/3/74 από 18-1-74. Είναι τα υπό συντήρηση αντιτορπιλικά, όπου φαίνεται πως, είχαν τοποθετηθεί ναύτες ανεπιθύμητοι από πλευράς ασφαλείας και έτσι πιέζει ο προϊστάμενος τους για μετάθεση. Και μάλιστα απ' ευθείας προς ΑΝ/2ον ΕΓ και όχι μέσω του ΔΝΕ ή του ΣΤΟΛΟΥ, που είναι και ο δικός του προϊστάμενος. Από πλήθος εγγράφων των υπηρεσιών ασφαλείας του ΠΝ διαφαίνεται πως είχαν το δικαίωμα να αλληλογραφούν απ' ευθείας με το ΑΝ/2ον ΕΓ και όχι μέσω των προϊσταμένων τους, όπως όλες οι άλλες υπηρεσίες. Αυτό είναι σημαντικό προνόμιο. Αποδείχνει την ανεξαρτησία των υπηρεσιών ασφαλείας των ΕΔ, αλλά και το ανεξέλεγκτο των ενεργειών τους. Που οδηγεί σταδιακά, σε συνάρτηση με τις ευρείες αρμοδιότητες, στην αυθαιρεσία, τα παρακυκλώματα και τελικά στο ΄΄βαθύ κράτος΄΄ και τον αυταρχισμό. Το ΠΝ δεν προσφέρεται για τέτοιες εξελίξεις επειδή και μικρό σε μέγεθος είναι, σχεδόν τίποτε δεν μένει κρυφό και δεν έχει παράδοση σε μυστικές υπηρεσίες και ισχυρά παρακυκλώματα. Ίσως γι αυτό και οι συνωμοτικές οργανώσεις των αξιωματικών του στρατού μεταπολεμικά (ΙΔΕΑ, ΕΕΝΑ, ΑΣΠΙΔΑ, Ομάδα 21ης Απριλίου 1967), αλλά και μετά η δικτατορία, δεν περιλάμβαναν στελέχη του ναυτικού στους κόλπους τους. Μόνον ο Ιωαννίδης περιέλαβε στη δική του ομάδα αξιωματικούς και του Ναυτικού, γιατί προφανώς χρειαζόταν να ασκεί έλεγχο και σ' αυτό. Βλ. παράρτημα Β-Ι συνέντευξη Νικολόπουλου και ΜΠΟΝΑΝΟ ο.π. σ.σ.146,147.

[3] Είναι το απόρρητον ΑΝ/2ον ΕΓ/1α φ. 900/62/74 από 23-4-74 με ΘΕΜΑ:Ανατρεπτική Δραστηριότης.

[4] Είναι το ΄΄απόρρητον΄΄ αλλά και ΄΄προσωπικόν΄΄ ΑΝ/2ον ΕΓ/1α Φ. 900/61/74 από 25-4-74

[5] Η επιστολή και η προκήρυξη υποβάλλονται προς ΑΕΔ/2α ΜΕΟ/ΑΣ/Ι με ΤΕ ΑΝ/2ον ΕΓ Φ. 900/127/74 από 21-10-1974.

Ώστε, να είναι και αυτή σε θέση να πληροφορεί τις υπόλοιπες ενδιαφερόμενες, αλλά εξουσιοδοτημένες να ενημερώνονται αρχές. Με τον τρόπο αυτό μπορούν οι μηχανισμοί επιλογών, διαλογής και αξιοποίησης των στελεχών και υπολοίπων των ΕΔ να αποκλείουν τους ΄΄ακατάλληλους΄΄ και προωθούν τους ΄΄κατάλληλους΄΄. Συντηρώντας ένα δίκτυο πληροφοριών και αλληλοενημερώσεως φακέλων όλων των αρμοδίων υπηρεσιών όλης της χώρας για όλους τους άρρενες που κάνουν τη θητεία τους.
Αυτές οι ενημερώσεις με ένα και μόνο συμπληρωμένο έντυπο με αριθμό Κ.0103δ. Όλοι επομένως οι Έλληνες έχουν το φάκελο τους στην αστυνομία που περιλαμβάνει και τέτοια στοιχεία.

Β15.- ΄΄ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΦΡΟΝΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗΣ ΔΡΑΣΕΩΣ΄΄

(α/α 37 και 38 του Πίνακα Ι. Έντυπα κ.0104/2 ΕΓ, Γ984 και ΥΠΟΔ.3)[1]

Είναι από τα πιο ενδιαφέροντα έντυπα που συναντάμε στις ΕΔ. Η προσπάθεια που καταβάλλει κανείς, όταν τα βλέπει, είναι να καταλάβει τι σχέση μπορούν να έχουν με την αποστολή των ΕΔ, ως βασικού τομέα και κύριου υπερασπιστή της Άμυνας της χώρας. Ειδικά όταν συνδυάσει το τι εννοούν με την έκφραση ΄΄εθνικά φρονήματα΄΄ και ΄΄εθνική δράση΄΄. Εξ άλλου το πρώτο έντυπο(το α/α 37) παραπέμπει άμεσα με τη στήλη ΄΄ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΝΤΑΞΕΩΣ ΕΙΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΝ΄΄ στο αυτοβιογραφικό (α/α 21,22 ή 23 του Πίνακα Ι που παρουσιάζονται παραπάνω) που δεν αφήνει καμία αμφιβολία με τις ερωτήσεις στις οποίες απαντάει, για το τι θεωρείται ΄΄εθνικό φρόνημα΄΄. Φρόνημα είναι άποψη, ιδέα, γνώμη, πεποίθηση, πίστη, και με το ΄΄εθνικό΄΄ ως επίθετο έχουμε ακρογωνιαίο λίθο της σύγχρονης άποψης για τον ιδεολογικό εξοπλισμό των στελεχών των ΕΔ. Αυτό που απομένει (αφού διαθέτει το εθνικό φρόνημα) είναι να προβεί και στην ανάλογη δράση. Δηλαδή σε ΄΄εθνική δράση΄΄, για την οποία συντάσσεται το τελευταίο έντυπο του Πίνακα Ι και που συγχρόνως είναι και το τελευταίο που συμπληρώνεται για τον απολυόμενο στρατιωτικό από τις ΕΔ. Αυτό το συγκεκριμένο έντυπο/ έγγραφο είναι και συμπληρωμένο. Μπορούμε να δούμε και τι θεωρείται ΄΄εθνική δράσις΄΄ για τους συντάκτες του.[2] Το γεγονός πως το έντυπο αυτό έχει διαδοχικές σημειώσεις από πέντε διαφορετικούς αξιωματικούς ασφαλείας τριών στρατιωτικών μονάδων της Πολεμικής Αεροπορίας και για διάστημα δύο ετών (από 25-1-1968 μέχρι 15-1-1970) παρέχει επαρκή εγγύηση για την ερμηνεία της ΄΄εθνικής δράσεως΄΄. Οι διαδοχικές σημειώσεις με τα στοιχεία των μονάδων και των αρμοδίων αξιωματικών που τις συνέταξαν, δίνουν σαφή εικόνα της επιθυμητής και θεωρούμενης θετικής ΄΄εθνικής΄΄ δραστηριότητας των στελεχών. Στην προκειμένη περίπτωση απαντάται η σχέση ΄΄εθνικού΄΄ και ΄΄εθνικόφρονα΄΄, αφού το έντυπο αφορά εθνική δράση η οποία στις καταχωρήσεις αναφέρεται σε ΄΄εθνικόφρονα΄΄ αξιωματικό. Οι καταχωρήσεις είναι στο ίδιο έντυπο και αφορούν έναν αξιωματικό που μετατίθεται από μία υπηρεσία σε άλλη και το έντυπο τον ακολουθεί με τις διαδοχικές εγγραφές από τους αντίστοιχους προϊσταμένους του. Θα μπορούσε να είναι οποιαδήποτε υπηρεσία του ΠΝ ή και του ΣΞ:

- Στην 113 ΠΜΕ σημειώνει και υπογράφει ο επισμηναγός Κων.Σκουτέρης για τον μετατιθέμενο στην 142 ΠΑΕ στις 25-1-1068 πως είναι αξιωματικός ενθουσιώδης και εμπνέει εμπιστοσύνη. Λόγω καταγωγής {σ.σ. Θεσσαλονίκη}, ανατροφής και πεποιθήσεων ανήκει «*εις την εθνικόφρονα παράταξιν. Συνεργάζεται μετά του Γραφείου Ασφαλείας*» { τα αρχικά κεφαλαία στο πρωτότυπο}
- Στην 142 ΠΑΕ σημειώνει ο σμηναγός Κων.Τασιόπουλος για την μετάθεση του στελέχους στην 110ΠΜ στις 29-5-1968 πως, δεν τους απασχόλησε « *δι' αντεθνικήν δράσιν*» (η επισήμανση αυτή είναι με σφραγίδα, που σημαίνει πως η συγκεκριμένη παρατήρηση είχε συνεχή χρήση, άρα δεν πρόκειται για ΄΄δελτίο εθνικής δράσεως ΄΄, αφού δεν αναφέρεται σε δράση, αλλά στην πραγματικότητα για ΄΄δελτίο μη δράσεως΄΄).
- Στην 110 ΠΜ σημειώνει χειρόγραφα ο επόμενος προϊστάμενος σμηναγός Κων.Μπίος στις 31-12-1968 στην περιοδική ΄΄Θεώρηση΄΄ του δελτίου: «*Δεν μας απησχόλησεν αντεθνικώς. Συνεργάζεται μετά του Γραφείου Ασφαλείας*».
- Στην ίδια μονάδα (110ΠΜ) σημειώνει ο ίδιος αξιωματικός ασφαλείας Μπίος για τον μετατιθέμενο στην 28ΤΑΔ στις 28-10-1969: «*Ως ανωτέρω παράγρ.15*» δηλαδή πως δεν τους είχε απασχολήσει ΄΄αντεθνικώς ΄΄ και πως συνεργαζόταν μαζί τους.
- Η τελευταία σημείωση στο έντυπο με αύξοντα αριθμό 17 είναι συμπληρωμένη από τον υποσμηναγό Αν. Καλλίνικο, επιτελή ασφαλείας της 28 ης ΤΑΔ στις 15-1-70. Είναι η ημερομηνία που μετατίθεται ο περί ου το έντυπο αξιωματικός για το ΑΑ(Αρχηγείο Αεροπορίας)/2^{ον} ΕΓ/ΑΣΦ. Κρίνεται πολύ

[1] Η αλλαγή που επέρχεται στη μεταπολίτευση για αυτό το έντυπο αφορά και τον τίτλο του. Που γίνεται ΄΄ΔΕΛΤΙΟΝ ΔΙΑΓΩΓΗΣ-ΔΡΑΣΕΩΣ΄΄ αφαιρούμενης της λέξης ΄΄εθνικής΄΄, ΄΄φρονημάτων΄΄ κ.λ.π. όπως και σε όλα τα άλλα που αντικαταστάθηκαν το 1975. Το προηγούμενο αντικαθίσταται με τα παρουσιαζόμενα εδώ κ.0104/2 ΕΓ,Γ984 και ΥΠΟΔ.3 (Υπόδειγμα) και εντοπίσθηκε στο Παράρτημα ΄΄Ε΄΄ του εγγράφου ΑΣ/2^{ον} ΕΓ Φ.121/21/827296/27-2-75.

[2] Οι ίδιες απόψεις περί ΄΄εθνικών φρονημάτων και δράσεως΄΄ υπάρχουν και στα τρία όπλα των ΕΔ καθώς και στα Σώματα ασφαλείας μεταπολεμικά και για πολλά χρόνια μετά τη δικτατορία. Δυστυχώς και σήμερα είναι πολλοί μέσα στις ΕΔ που διατηρούν την ίδια θεώρηση για κάθε τι το ΄΄εθνικό΄΄.

λογικό να μετατίθεται για το 2ο γραφείο, μετά τέτοιες σημειώσεις για ΄΄εθνική δράση΄΄. Δηλαδή για έλλειψη άλλου είδους δράσεως, όπως πολύ απλά προκύπτει από όλες τις σημειώσεις. Εκτός και θεωρείται ως ΄΄εθνική δράσις΄΄ η συνεργασία με όλα τα γραφεία ασφαλείας απ' όπου πέρασε. Αναφέρει αυτή η τελευταία σημείωση : « *Υγιής, Νομιμόφρων, Ενθουσιώδης, υπηρετεί ως Αξιωματικός Ασφαλείας της 28ης ΤΑΔ, επιδεικνύων άμα τας πεποιθήσεις του επί των Εθνικών Θεμάτων*». Και έτσι εξηγείται η επιλογή του για μετάθεση στο 2ο Επιτελικό Γραφείο του Αρχηγείου Αεροπορίας και μάλιστα στην Ασφάλεια.

Να σημειώσουμε πως, η έκφραση ΄΄υγιής΄΄ στην ορολογία των εντύπων αυτών, δεν αναφέρεται στη σωματική του υγεία αλλά στα ΄΄υγιή φρονήματα΄΄ στις ιδέες, στην εθνικοφροσύνη του ανθρώπου. Επίσης το ΄΄ενθουσιώδης΄΄ δεν κατευθύνεται στον εκρηκτικό χαρακτήρα, ή στον εύκολα ενθουσιαζόμενο, αλλά στον μετά ορμητικότητας υπερασπιζόμενο τις ΄΄υγιείς αρχές΄΄, στον ΄΄μετά ενθουσιασμού προστάτη των εθνικών ιδεωδών΄΄ ….. Τέλος η έκφραση ΄΄δεν μας απησχόλησεν αντεθνικώς΄΄ σημαίνει πως διάβαζε τις σωστές εφημερίδες ή καμία εφημερίδα, δεν συζητούσε πολιτικά ή αντίθετα προπαγάνδιζε και υπερασπιζόταν την ΄΄επανάσταση΄΄ της 21ης Απριλίου (το δελτίο συντάσσεται τα χρόνια της χούντας), δεν έκανε παρέες με κομμουνιστές, αριστερούς, αριστερίζοντες, κεντροαριστερούς, συνοδοιπόρους, αναρχικούς, ομοφυλόφιλους….. Η ερμηνεία αυτή προκύπτει από τις επεξηγήσεις και οδηγίες στις συμπληρώσεις των αντιστοίχων παραγράφων των εντύπων.

Αυτά τα δελτία εθνικής δράσεως καταλήγουν στα Γενικά Επιτελεία, απ' όπου γίνεται και η αξιοποίησή τους, ή ενημέρωση των φακέλων, των αρχών ασφαλείας κ.ο.κ..

Εδώ κλείνει ο κύκλος των εντύπων που αφορούν προσωπικό των ΕΔ στελεχικό, στρατεύσιμο, υπαλληλικό, συνεργαζόμενο με τις ΕΔ. Πουθενά στα έντυπα αυτά δεν παρατηρήθηκε ερώτηση για φασισμό, ακροδεξιά ιδεολογία ή οργάνωση, για τα πραγματικά εθνικά θέματα και προβλήματα της χώρας μας, για μέριμνα στην προώθηση αξιών και ιδεωδών, τίποτα για αγάπη προς την Πατρίδα, για μέριμνα σε θέματα της κοινωνίας και του τόπου όπου οι ΕΔ μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο και τα στελέχη τους να καλλιεργηθούν ανάλογα και να εκπαιδεύουν και τους στρατευσίμους αντίστοιχα. Τίποτα απ' αυτά δεν θεωρήθηκε στα έντυπα αυτά ως ΄΄εθνικό΄΄ ή ως υποχρέωση και αναγνωρίσιμο πλεονέκτημα του κατόχου του. Εκείνο που αποπνέουν τα χαρτιά αυτά (εκτός των άλλων) είναι, η συγκεκριμένη παιδεία των εμπνευστών τους. Και συγχρόνως η καθόλου κρυμμένη δύναμη που περικλείουν από τη στιγμή που συμπληρωθούν. Το ότι είναι όλα προχωρημένης διαβάθμισης υποδηλοί πως αποτελούν όπλα εκείνων που έχουν δικαίωμα πρόσβασης και χρήσης τους.

Β16.- ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ ΕΔ

Β16α.-ΣΧΟΛΗ ΕΥΕΛΠΙΔΩΝ (ΣΕ)

Η Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων (ΣΣΕ) ιδρύεται το 1828 στο Ναύπλιο από τον Καποδίστρια, το 1834 μεταφέρεται στην Αίγινα, το 1837 στον Πειραιά, το 1894 στην Αθήνα στα κτήρια των σημερινών δικαστηρίων και από το 1982 στη Βάρη Αττικής. Μέχρι τον πρώτο χρόνο της νέας χιλιετίας και στα 174 χρόνια λειτουργίας της αποφοίτησαν της σχολής 18.043 αξιωματικοί[1]. Από αυτούς προέρχονται και οι διατελέσαντες αρχηγοί του ΓΕΣ (Γενικού Επιτελείου Στρατού) στη διάρκεια της τελευταίας δικτατορίας που είναι οι: αντιστράτηγοι Σπαντιδάκης Γρηγόριος (1965-67), Αγγελής Οδυσσεύς (1967-1968), Τσούμπας Βασίλειος (1968-1972), Ζαγοριανάκος Δημήτριος (1972-1973), Μαστραντώνης Μιχαήλ (1973) και Γαλατσάνος Ανδρέας 1973 μέχρι τη μεταπολίτευση που αντικαθίσταται από τον Ντάβο Ιωάννη. Στα εκατό αυτά χρόνια λειτουργίας του ΓΕΣ είχαν υπηρετήσει ως Αρχηγοί του εξήντα τέσσερις (64) αξιωματικοί, από τους οποίους ορισμένοι περισσότερο από μια φορά.[2]

Για προσέγγιση του στελέχους του στρατού ξηράς, και κύρια του εντοπισμού των αιτίων συμπεριφοράς, εκτός των συνεντεύξεων αποστράτων στελεχών του ΣΞ και λίγων εγγράφων που δίνουν την ευκαιρία ερμηνείας, ως καταλληλότερη πηγή προτιμήθηκε η παραγωγική σχολή αξιωματικών του ΣΞ, δηλαδή η Σχολή Ευελπίδων. Ως προσφορότερο εργαλείο για το σκοπό της προσέγγισης θεωρείται το Εγκόλπιο του Ευέλπιδος. Αφού αυτό καθορίζει όσα τον αφορούν και με αυτό ζει επί τέσσερα χρόνια στη σχολή και έξω απ' αυτήν.[3]

Β16αI.-΄΄ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ ΕΥΕΛΠΙΔΟΣ΄΄

Είναι για τα τέσσερα χρόνια της σχολής, η ουσιαστικότερη πηγή οδηγιών, κανονισμών, διατάξεων, κανόνων, συμβουλών, απαγορεύσεων …. Το ίδιο ισχύει με το αντίστοιχο εγκόλπιο για κάθε παραγωγική σχολή των ΕΔ. Εκείνο που χρησιμοποιείται σήμερα από τους ευέλπιδες, είναι προσαρμοσμένο στα ισχύοντα μετά τη δικτατορία 1967-74. Το αντιλαμβάνεται κανείς αμέσως, αφού από το προοίμιο ακόμα της πρώτης σελίδας και μετά τον όρκο (που είναι ο ίδιος που δίνουν όλοι οι στρατιωτικοί), τα πρώτα που μαθαίνει είναι για:

- Πιστή τήρηση του όρκου
- Σεβασμό στη λαϊκή κυριαρχία
- Προάσπιση της εδαφικής ακεραιότητας
- Συνειδητή πειθαρχία
- Συνεργασία με το λαό
- Υψηλό αίσθημα ευθύνης
- Ψυχική επαφή με το προσωπικό
- Αυτοκριτική- αυτοέλεγχο
- Πίστη στη δύναμη της γνώσης και ότι αφορά
- Νέο πρότυπο ηγήτορα.

Εκτιμάται ως βέβαιο πως, δεν θα υπήρχαν στα προηγούμενα εγκόλπια, το περί σεβασμού στη λαϊκή κυριαρχία και η συνεργασία με το λαό. Από τις συνεντεύξεις των προερχόμενων από το στρατό ξηράς της

[1] Τα στοιχεία αυτά προέρχονται από την ΕΘΝΙΚΗ ΗΧΩ, το μηνιαίο έντυπο της ΕΑΑΣ (Ένωση Αποστράτων Αξιωματικών του Στρατού), τεύχος Αυγούστου 2002

[2] Βλέπε σ.6 και 12 του ένθετου με τίτλο *«Ένας Αιώνας Ιστορίας του ΓΕΣ (1901-2001)»* στο ίδιο τεύχος του εντύπου ΕΘΝΙΚΗ ΗΧΩ ο.π. Απ' αυτό παίρνουμε μια συνοπτική εικόνα της εξέλιξης του ΓΕΣ από τη στιγμή της συγκρότησής του μέχρι τώρα, ως ενιαίου κέντρου/ επιτελείου διοίκησης του στρατού ξηράς. Το στοιχείο που βοηθά εν προκειμένω δεν είναι, η αναμενόμενη άλλωστε εξιστόρηση σε ηρωικό ύφος των στοιχείων, όσο η καταγραφή σε πίνακες όσων διετέλεσαν Αρχηγοί, Γενικοί Επιθεωρητές και υπαρχηγοί του επιτελείου αυτού.

[3] Συμπυκνωμένα στοιχεία για το στρατό, τη ΣΣΕ και την εξέλιξή τους δίνει ο ΒΕΡΕΜΗΣ ο.π. και στις σ.σ.59 κ.ε. Οι πίνακες των σ.68 και 69 στο ίδιο με στοιχεία αποφοίτων της ΣΣΕ σε σύγκριση με τους συνολικά υπηρετούντες, δίνουν και τη διάσταση του θέματος ΄΄απόφοιτοι ΣΣΕ- έφεδροι΄΄. Το ζήτημα δηλαδή που ταλανίζει τις ΕΔ και κύρια το στρατό ξηράς για πολλά χρόνια στο μεσοπόλεμο, μέχρι ακόμα και την επαναφορά από τη Μέση Ανατολή. Εάν αυτή η σχέση παραλληλισθεί και με τη σύγκρουση βασιλοφρόνων-βενιζελικών στελεχών, έχουμε συνολικά την εικόνα των έντονων αναταράξεων στο Σώμα των στελεχών για περισσότερα από σαράντα χρόνια (1909-1949). Ο ίδιος συγγραφέας στο *Οι Επεμβάσεις του Στρατού στην Ελληνική Πολιτική 1916-1936,* Οδυσσέας, Αθήνα 1983 και στις σ.σ.75,76 και 78 δίνει στοιχεία για τα δίδακτρα που πλήρωναν οι ευέλπιδες τις πρώτες δεκαετίες της λειτουργίας της σχολής μέχρι και τους βαλκανικούς πολέμους. Υποχρεώνοντας έτσι την επιλογή εισερχομένων μόνον από εύπορες οικογένειες. Με αποτέλεσμα και στη σύνθεση του Σώματος των αξιωματικών, το τμήμα προέλευσης από τη ΣΣΕ, να θεωρείται και το πλέον ΄΄αριστοκρατικό΄΄. Οι βαλκανικοί πόλεμοι και οι αλλαγές που επήλθαν σε αριθμούς εισερχομένων και στα δίδακτρα, έφεραν τη ΣΣΕ να *«...ελκύει πια με τη δωρεάν φοίτηση κυρίως τις αγροτικές τάξεις...»*. Πρβλ επίσης και με στοιχεία που παραθέτει ο Τρ.Γεροζήσης στην τρίτομη διατριβή του *Το Σώμα των Αξιωματικών*, Δωδώνη, Αθήνα – Γιάννινα 1996.

σχολής ευελπίδων [1] και του ΄΄στρατεύματος΄΄ όπως αποκαλούνται οι εξ υπαξιωματικών προερχόμενοι, πληροφορούμαστε τα της παρεχόμενης εκπαίδευσης, της καλλιεργούμενης νοοτροπίας, του φρονήματος γενικά, της προπαγάνδας κάθε μορφής ….

Το συγκεκριμένο εγκόλπιο[2] δίνει το ιστορικό της σχολής από την έναρξη της λειτουργίας της τον Ιούλιο του 1828 στο Ναύπλιο επί Καποδίστρια, μέχρι σήμερα.[3] Η εξέλιξη της σχολής σε χρόνο φοίτησης και παρεχόμενη εκπαίδευση, ακολουθεί την ανάπτυξη του κράτους. Με αυξανόμενη συνεχώς της σημασία που απέδιδαν στη ΣΣΕ, παράλληλα με την αύξηση της σημασίας και του ρόλου του στρατού στην εσωτερική πολιτική και τους πολέμους όπου η χώρα συμμετείχε. Από παρουσιαζόμενο πίνακα στο εγκόλπιο, φαίνεται πώς επέδρασαν οι πόλεμοι και στη σχολή ευελπίδων. Μέχρι το 1886 οι αποφοιτούντες κατ' έτος δεν είχαν ποτέ ξεπεράσει τους 20, ενώ στο διάστημα από ιδρύσεως μέχρι τότε, μόνον σε έντεκα περιπτώσεις ήταν μεταξύ 10 και 20 οι αποφοιτήσαντες και σε δέκα πέντε περιπτώσεις κανείς. Ο πόλεμος του 1897 σηματοδοτεί μέχρι το 1913 μια δεκαπενταετία με αποφοίτους, που κυμαίνονται από κανέναν (1913) μέχρι το μεγαλύτερο αριθμό των 16 που είναι το 1902. Ως μόνη αιτία αυτής της περιορισμένης παραγωγής αξιωματικών για το στρατό, μπορεί να δοθεί η κάμψη του εν γένει φρονήματος λαού και στρατού και οι συνέπειες από τη συντριβή του 1897. Οι Βαλκανικοί πόλεμοι αρχίζουν και απαιτούν μεγάλο αριθμό αξιωματικών. Οι οποίοι παράγονται από το 1914 με πρώτους 92 ανθυπολοχαγούς, ενώ την προηγούμενη χρονιά, δεν είχε ορκισθεί κανείς. Το 1916 εξέρχονται 262 ευέλπιδες (για πρώτη φορά από την ίδρυσή της πάνω από εκατό απόφοιτοι), που σημαίνει πως με την έναρξη των πολέμων του 1912 αυξήθηκαν κατακόρυφα οι εισακτέοι. Θα περάσουν πάνω από είκοσι χρόνια ώστε, το 1938 να ορκισθούν 317 ανθυπολοχαγοί ενώ το 1949 με τον εμφύλιο παράγονται 668 ανθυπολοχαγοί (για πρώτη και τελευταία φορά μέχρι σήμερα ξεπέρασαν τους πεντακόσιους). Έκτοτε ποτέ οι απόφοιτοι μέχρι το 1998 δεν ήταν λιγότεροι από εκατόν σαράντα, ενώ μετά το 1998 περνούν πάντα τους 230 κατ' έτος.

Επί δικτατορίας ξεκινά και η φοίτηση στη ΣΣΕ αλλοδαπών σπουδαστών από αραβικές χώρες. Με έξοδο από το 1972 μέχρι και το 1976 συνολικά δέκα πέντε ανθυπολοχαγών. Μετά το 1982 και μέχρι το 2003 εξέρχονται της σχολής εκατόν έντεκα ακόμα αλλοδαποί ανθυπολοχαγοί. Η συνάφεια αυτή νέων με διαφορετική εθνοτική, πολιτισμική, θρησκευτική κ.λ.π. προέλευση, επιτελείται σε ηλικίες που διαμορφώνονται χαρακτήρες και μπαίνουν και οι βάσεις μόρφωσης. Δεν γνωρίζουμε πως επέδρασε και επιδρά εν γένει αυτή η επί τέσσερα χρόνια κοινή ζωή κάτω από τις ίδιες συνθήκες μέσα στις στρατιωτικές σχολές. Εκτιμάται πως τα αποτελέσματα είναι θετικά και για τους Έλληνες και τους αλλοδαπούς σπουδαστές. Ειδικά από χώρες με τις οποίες παραδοσιακά οι σχέσεις είναι καλές.

Τα ιστορικά στοιχεία που περιέχονται στο εγκόλπιο και εκείνα της συμμετοχής των ευελπίδων στους πολέμους, αποβλέπουν στην εμπέδωση του πατριωτικού και εθνικού φρονήματος των σπουδαστών. Στις καταγραμμένες εμπλοκές των σπουδαστών σε μάχες, καταχωρούνται ονομαστικά οι φονευθέντες. Είναι επτά στους Βαλκανικούς πολέμους, έντεκα στη μάχη της Κρήτης το 1941 και 22 στην περίοδο 1941-1944. Οι αριθμοί δεν είναι μικροί, εάν αναλογιστεί κανείς πως διαθέτονταν στις στρατιωτικές μονάδες του μετώπου ευέλπιδες (όπως και των άλλων στρατιωτικών σχολών, στις αντίστοιχες υπηρεσίες αεροπορίας και ναυτικού). Διαρκούντος του πολέμου, ήταν αδύνατο να λειτουργήσει η σχολή. Των τελευταίων τάξεων τους ονόμαζαν ανθυπολοχαγούς (και αντίστοιχα σημαιοφόρους ή ανθυποσμηναγούς) και ανθυπασπιστές με την παύση λειτουργίας της.

Εντοπίζουμε την καταγραφή στο εγκόλπιο, της ανάμειξης της ΣΣΕ στο πραξικόπημα της 21ης Απριλίου 1967. Ο συντάκτης με πολλή προσοχή[4] αναγνωρίζει, πως οι ευέλπιδες δεν είχαν περιθώρια για άλλη επιλογή, για

---

[1] Βλέπε παράρτημα Β-ΙΙ, συνεντεύξεις Φλώριου Αναστασίου, Βαρδάνη Μιχάλη, Παπαναστάση Νίκου, Δροσογιάννη Αντώνη, Αλευρομάγειρου Δημήτρη, Βενετσανόπουλου Βασίλη, Ζαρκάδα Αλέκου, Καρούσου Γιώργου, Λύτρα Νίκου, Μενενάκου Ηλία και Μπαϊρακτάρη Αντώνη που είναι αξιωματικοί του στρατού ξηράς ε.α. Παρουσιάζονται απόψεις από διάφορες πλευρές του θέματος ΄΄στέλεχος του ΣΞ, Σχολή Ευελπίδων, νοοτροπίες, συμπεριφορές, παιδεία, καθεστώς 1967-74,….΄΄

[2] Το εγκόλπιο Ευέλπιδος απ' όπου τα παρουσιαζόμενα, δεν φέρει στοιχεία εκδόσεως αλλά από τους συμπληρωμένους πίνακες διατελεσάντων διοικητών και αποφοίτων προκύπτει πως εκδίδεται κατ' έτος, άρα επέρχονται και οι ανάλογες τροποποιήσεις. Τουλάχιστον στα μεταβλητά και απλά ζητήματα όπως, οι αλλαγές διοικητών και οι κατ' έτος αποφοιτούντες. Και τούτο επειδή ΄΄θεσμικά΄΄ θέματα όπως, συστάσεις και απαγορεύσεις ή τα του χαρακτήρα, νοοτροπίας, πεποιθήσεων, για να αλλάξουν, θα πρέπει να έχει επέλθει και γενικότερη αλλαγή στη νοοτροπία του στρατού. Ή να έχουν γίνει αλλαγές όπως, της επιβολής δικτατορίας και της μεταπολίτευσης στη συνέχεια. Έτσι παίρνουμε ως δεδομένο μάλλον πως, από το εγκόλπιο που χρησιμοποιούμε εδώ, έχουν αλλάξει μόνον αυτά που προαναφέρθηκαν και η γλώσσα. Η ίδια αρχή ισχύει και για τα εγκόλπια των άλλων σχολών των ΕΔ.

[3] Στο διάστημα παραμονής στον Πειραιά έγιναν και οι σοβαρότερες επεμβάσεις στο πρόγραμμα των μαθημάτων, στα χρόνια φοίτησης, στην αλλαγή των ξένων διοικητών (Γερμανός, Ιταλός, Γάλλος και Άγγλος μέχρι το 1840) με Έλληνες έκτοτε, στην παγίωση αυστηρών κανονισμών και σταδιακά εθίμων κ.λ.π. Οι πόλεμοι επιδρούν και στη λειτουργία, εκπαίδευση, νοοτροπία, στους θεσμούς της σχολής, όπως και στον αριθμό των αποφοιτούντων.

[4] Βλέπε σ.33 στο ΕΓΚΟΛΠΙΟ ΕΥΕΛΠΙΔΟΣ όπου σημειώνει ο συντάκτης του: *«...οι Ευέλπιδες με την ιδιάζουσα περί πειθαρχίας αντίληψη της Σχολής και τα μηδαμινά, σχεδόν, περιθώρια πληροφόρησης, έκφρασης γνώμης και κρίσεως, οδηγήθηκαν από τη διοίκηση του Τάγματος και μερικούς κατώτερους αξιωματικούς στους γύρω από τη Σχολή ελεύθερους χώρους και οδούς (Αλεξάνδρας, Πατησίων), όχι τόσο βέβαια, για να συμβάλλουν στρατιωτικά- διότι δεν ήταν αναγκαία η συμβολή τους – στην κατάλυση της δημοκρατίας, υπέρ της οποίας οι ομόλογοί τους το 1944 πρόταξαν τα στήθη τους, όσο, προφανώς, για να δεθούν συναισθηματικά και ενοχικά με το νέο καθεστώς της δικτατορίας...»*. Διοικητής στο τάγμα των ευέλπιδων το 1967 ήταν ο μετέπειτα ταξίαρχος Ιωαννίδης, ο εκ των παρασκηνίων δικτάτορας μετά το Νοέμβρη του 1973. (Βλέπε ΚΑΚΑΟΥΝΑΚΗ Ν, *2650 Μερόνυχτα Συνομωσίας, Παπαζήση*, Αθήνα 1967, σ.σ. 143-145). Αυτός και ορισμένοι από τους συνυπηρετούντες μυημένους αξιωματικούς τους επιτελείου της σχολής, οδήγησαν και τους ευέλπιδες στις

έκφραση γνώμης. Δεν είχαν πληροφόρηση άρα και κρίση. Έτσι με ΄΄την ιδιάζουσα΄΄ αντίληψη περί πειθαρχίας, οδηγήθηκαν εκείνο το βράδυ σε περιπολίες στην Πατησίων και την Αλεξάνδρας. Δεν αποφεύγει τον πειρασμό ο συντάκτης του εντύπου να δηλώσει πως, αυτή η εμπλοκή είναι σε ευθεία αντίθεση με την εμπλοκή των ευελπίδων του 1944 στα Δεκεμβριανά. Δηλαδή σωστά έπραξαν το 1944, αλλά λανθασμένα το 1967. Έτσι δεν τίθεται σε παρεξήγηση ή παρερμηνεία, ο οφειλόμενος αντικομουνισμός σε κάθε περίπτωση. Άλλο όμως το 1944 κατά του ΕΑΜ/ ΕΛΑΣ και άλλο το 1967 με επιχείρημα των πραξικοπηματιών τον ΄΄κομμουνιστικό κίνδυνο΄΄, αλλά και τον παλαιοκομματισμό, και την επίθεση κατά συνοδοιπόρων, και κατά της κυβέρνησης του Κανελλόπουλου, που ήταν στην ουσία μια συντηρητική δηλαδή δεξιά κυβέρνηση.
Από το ΕΓΚΟΛΠΙΟ ο εύελπις ενημερώνεται και για τη ζωή και το έργο της σχολής ήτοι για:

- Την Αποστολή της Σχολής.
- Την Εκπαίδευση (τομείς εκπαίδευσης, διδασκόμενα μαθήματα, κατανομή εκπαιδεύσεως, βαθμολογία, αξιολόγηση, σειρά επιτυχίας, τον αθλητισμό και την υγεία, τα εκπαιδευτικά ταξίδια και τις επισκέψεις).
- Τα σχετικά με άδειες (κανονικές που διαρκούν αρκετές ημέρες ή μικρής διάρκειας που είναι του Σαββατοκύριακου ή ολιγόωρες) και τις υποχρεώσεις κατά τις εξόδους (*«εμφάνιση άψογη... κοινωνική αγωγή... αξιοπρεπής... κοσμιότης στις συζητήσεις...ουδέποτε πολιτικολογεί...»*).
- Ηθικές Αμοιβές. Είναι τιμητικές διακρίσεις ανάλογα με τις επιδόσεις στα μαθήματα, την παράσταση, το ήθος και την πειθαρχία.
- Ποινές. Οι οποίες ξεκινούν από την απλή παρατήρηση και φτάνουν στην αποπομπή της σχολής.[1] Η χειρότερη εξέλιξη για έναν εύελπι είναι η απομάκρυνση από τη ΣΣΕ. Οι λόγοι αποπομπής από τη σχολή ενός σπουδαστή είναι και εκείνοι, που αποτελούν την ακραία έκφραση των απαιτήσεων για εκπαίδευση/ διαπαιδαγώγηση/ πλάσιμο του αυριανού αξιωματικού του στρατού ξηράς. Εάν οι εντεταλμένοι με αυτήν την αποστολή αποτύχουν, τότε αποβάλλεται ο σπουδαστής, που δεν κατάφερε και αυτός από την πλευρά του να προσαρμοστεί. Έτσι ερμηνευμένη η αποτυχία έχει ως συνέπεια την ΄΄κάθαρση΄΄ του χώρου από ανεπιθύμητους. Οι οποίοι δεν επέτυχαν, όχι να ενταχθούν αυτοί αλλά να τους εντάξουν οι εκπαιδευτές τους. Οι λόγοι αποπομπής οριοθετούν το αυριανό στέλεχος, και προβάλλονται οι εξής στο Εγκόλπιο: «*Για παράβαση του υπηρεσιακού καθήκοντος που έχει ως αποτέλεσμα να μην επαρκούν οι μικρότερες της αποπομπής ποινές»*. Εννοείται πως εναπόκειται στην κρίση της διοίκησης να καθορίζει αυτά τα όρια. «*Για βαριά πταίσματα περί την πειθαρχία και την υπηρεσία»* (χωρίς να καθορίζεται ποια μπορεί να είναι αυτά). «*Για παραπτώματα που αφορούν την ΄΄Στρατιωτική Τιμή΄΄*» πάλι χωρίς να διευκρινίζεται ποια είναι ή ποια θεωρείται ως ΄΄στρατιωτική τιμή΄΄. Υπενθυμίζεται εδώ πως, όλες οι ενέργειες κατά της δικτατορίας αλλά και η μη δήλωση απόλυτης πίστης και αφοσίωσης στην ΄΄επανάσταση της 21ης Απριλίου 1967΄΄, ήταν λόγος πάγιος για παραπομπή σε συμβούλια με ερώτημα εάν *΄΄έθιξε την στρατιωτική τιμή΄΄* και εάν πρέπει να αποταχθεί των τάξεων του στρατεύματος. Η ΄΄Στρατιωτική Τιμή΄΄ παίρνει διαστάσεις, χρώμα, ερμηνεία ανάλογα με το ποιος ελέγχει τα πράγματα, ποιος είναι ο κυρίαρχος στον καθορισμό των όρων λειτουργίας των ΕΔ. Ποιος εξουσιάζει με λίγα λόγια τη ζωή, σταδιοδρομία, υπηρεσία και ζωή των στελεχών των ΕΔ. «*Για ασυμβίβαστη προς την ιδιότητα και την αξιοπρέπεια του ευέλπιδος συμπεριφορά»*. Η οποία είναι πιο εύκολο να προσδιοριστεί, αφού και η ιδιότητα και η συμπεριφορά, ορίζονται από το Εγκόλπιο και τις Πάγιες Διαταγές. «*Για υιοθέτηση αρχών ή για ενέργειες, που αντίκεινται στο Δημοκρατικό πολίτευμα της χώρας.»* Η διατύπωση είναι σαφής, αλλά πιο σαφής είναι η επεξήγηση που ακολουθεί, πως ο εύελπις δικαιούται μεν να έχει όποια πολιτική τοποθέτηση επιθυμεί, αλλά δεν δικαιούται «*...και αυτό αποτελεί λόγο αποπομπής του, να μεταφέρει τις απόψεις του μέσα στη σχολή ή να ενεργεί με τρόπο που φανερώνει έλλειψη πίστης προς το Δημοκρατικό Πολίτευμα της χώρας.»* Παρατίθενται και άλλοι λόγοι αποπομπής της σχολής μετά απόφαση του προβλεπομένου Συμβουλίου Κρίσεως όπως : «*Για έλλειψη πίστης και ενθουσιασμού προς το Αξίωμα του Αξιωματικού* {έτσι εξηγείται η υπερβάλλουσα αυτοεκτίμηση και εγωισμός σε μερικούς από τους εξερχόμενους όλων των παραγωγικών σχολών και όχι μόνον της ΣΣΕ. Θα περίμενε κανείς, να συνδέει εδώ ο συντάκτης των εγκολπίων την ισχυροποίηση της πίστης στην ιδιότητα, με τα περί αγάπης στην πατρίδα, στο λαό απ' όπου προέρχεται, στις αξίες της ζωής που πρέπει να υπερασπίζεται και το στέλεχος των ΕΔ. Αντί να περιορίζεται στην απαίτηση για ασύμμετρη *΄΄πίστη και ενθουσιασμό στο αξίωμα΄΄*}. Συνεχίζοντας τις ικανές και αναγκαίες αιτίες απομάκρυνσης της ΣΣΕ, προσθέτει την κατανοητή αδυναμία προσαρμογής στη στρατιωτική ζωή, την αβουλία, τη σωματική και διανοητική αδράνεια, που υποτίθεται ότι έπρεπε να είχε διαπιστωθεί στις εισαγωγικές επομένως τα όρια καθορισμού τους είναι δυσδιάκριτα, την επιπολαιότητα, νευρωτικές καταστάσεις, έλλειψη σωματικής αντοχής, τη συνεχή αδιαφορία, την έλλειψη ψυχικού και ηθικού θάρρους, τη

21/4/1967 έξω από τη σχολή, ένοπλους σε περιπολίες. Ήταν το πρώτο ΄΄βάπτισμα΄΄. Με ότι ακολούθησε σε εκπαίδευση, προπαγάνδα κ.λ.π. είχε σαν αποτέλεσμα να εξέρχονται σε λίγο σταδιακά από τη ΣΣΕ οι νέοι υποστηρικτές της ΄΄επανάστασης΄΄, χωρίς αυτό να σημαίνει πως η επιτυχία ήταν πλήρης.

[1] Εγκόλπιο Ευέλπιδος σ.47 και 48..

ροπή προς το ψεύδος, τη μη ανάληψη ευθυνών των πράξεών του, το εάν αντιγράφει στις γραπτές εξετάσεις, εάν απουσιάσει αυθαίρετα ώστε να κηρυχθεί λιποτάκτης, και τέλος εάν συνάψει γάμο.

- Την Στρατιωτική Συμπεριφορά γενικά και ιδιαίτερα προς αξιωματικούς και καθηγητές της σχολής. Επίσης μεταξύ τάξεων και διαπαιδαγώγηση ευελπίδων 1ης Τάξεως.[1] Ειδικά για την διαπαιδαγώγηση του νεοεισερχόμενου ευέλπιδος προβλέπει Πάγια Διαταγή. Η ΄΄νίλα΄΄ πρέπει να είχε και στη ΣΣΕ την καθημερινή χρήση της. Σε επιστολή του αντιστράτηγου ε.α. Αλέκου Ζαρκάδα σημειώνεται πως, το 1952 στη ΣΣΕ ουσιαστικά στασίασε η δεύτερη τάξη που εκλήθη για δεύτερο χρόνο να υποστεί από τη διοικούσα τη συμπεριφορά προς πρωτοετείς (εκείνη τη χρονιά δεν έγιναν εισαγωγικές στη ΣΣΕ αφού αποφασίσθηκε να γίνει τριετής η φοίτηση). *« Τα πρωινά εις το γυμναστήριο ελάμβαναν {χώρα} συγκρούσεις μεταξύ 2ετών και τριτοετών...»*. Είναι αδιανόητο να συγκρούονται μαθητές διαφορετικών τάξεων σε στρατιωτικές παραγωγικές σχολές. Και για τούτο την έκφραση ΄΄στάση΄΄ δεν την χρησιμοποιεί ο Ζαρκάδας. Επενέβη ο Α/ΓΕΣ, ο ΑΣΔΕΝ κ.α. και έτσι σταμάτησε η επί ένα μήνα κατάσταση αναταραχής στη ΣΣΕ. Η νίλα που επεδίωκαν να εφαρμόσουν οι τριτοετείς (έχοντας επί τρία χρόνια υποστεί ως διοικούμενοι όλη την πίεση των ανωτέρων τους τάξεων, ήθελαν και αυτοί με τη σειρά τους να ασκήσουν και αυτής της μορφής την εκπαίδευση/ διοίκηση στους κατωτέρους τους) δεν εύρισκε σύμφωνους τους δευτεροετείς πλέον. Που με βάση τα ειωθότα έπρεπε, να περάσουν σε πιο χαλαρό τρόπο ζωής στη σχολή και σε άλλη σχέση με τη διοικούσα τάξη.
- Τη στολή των Ευελπίδων (φροντίδα για την εμφάνιση, το μαντήλι, τα γάντια που φοριούνται καθαρά παντού και πάντα, και οδηγίες για το πώς χαιρετούν με ή χωρίς αυτά κ.λ.π.).
- Το Χαιρετισμό και το νόημά του, τον τρόπο που χαιρετά (το διοικητή της σχολής, τους στρατιωτικούς ίδιου βαθμού, τις ομάδες στρατιωτικών, τον ιστάμενο στρατιωτικό, στρατιωτικό χωρίς πηλίκιο, σε όχημα, σε γραφείο-θάλαμο κ.ο.κ.).
- Τους Κανόνες που πρέπει να τηρούνται κατά την κίνηση και κυκλοφορία μέσα στην Πόλη (συμμόρφωση στις αστυνομικές διατάξεις, ευπρέπεια κατά την κίνηση, κάπνισμα, ποιος δικαιούται να ελέγχει τους ευέλπιδες, σχέσεις με φρουραρχεία και αστυνομικές αρχές ….).
- Την Κοινωνική Συμπεριφορά. Περιλαμβάνει το εγκόλπιο στα θέματα αυτά ιδιαίτερες επισημάνσεις. Για συστάσεις και παρουσιάσεις με οδηγίες για κάθε περίπτωση ανάλογα με τα πρόσωπα, φύλλο, ηλικία, ιδιότητα. Τα περί χειραψίας, τα περί χειροφιλήματος με πρακτικές συμβουλές, περί επισκέψεων κάθε είδους με λεπτομερείς οδηγίες συμπεριφορών και κανόνες που ισχύουν για κάθε τι. Τονίζεται ξεχωριστά πως «*...κατά τας συζητήσεις πρέπει να αποφεύγεται απολύτως η ανάμιξη πολιτικών θεμάτων. Ο στρατιωτικός όταν είναι παρών σε τέτοια συζήτηση, οφείλει με εύσχημο τρόπο να αποσύρεται....»*. Μαθαίνει για επισκεπτήρια, προσαγορεύσεις, προσκλήσεις με υποδείγματα, σύνταξη και αποστολή επιστολών, δεξιώσεις, γεύματα και οδηγίες συμπεριφοράς, κανόνες που ισχύουν στο γεύμα με λεπτομέρειες χρήσης σκευών, ποτηριών κ.λ.π., περί κρασιών και ποτών με πρακτικές και χρήσιμες οδηγίες *«...αν χυθεί κρασί στο τραπέζι μην δημιουργείτε ζήτημα ζητώντας συνέχεια συγγνώμη...»,* οδηγίες για το χορό, το τσάι, το σουπέ, τα επιδόρπια, το λικέρ….

Είναι προφανές πως η παραγωγική σχολή θέλει να μάθει στον σπουδαστή κανόνες ΄΄καλής συμπεριφοράς΄΄ και οι παρεχόμενες οδηγίες στο εγκόλπιο είναι χρήσιμες. Τα περί συμπεριφοράς, γευμάτων, κ.λ.π. καλύπτουν τις τριάντα από τις 90 σελίδες του εγκολπίου. Ο αξιωματικός πρέπει να είναι κοινωνικά αποδεκτός και η συμπεριφορά του ανάλογη. Και η σχολή ευελπίδων, όπως και οι αντίστοιχες για το ναυτικό και την αεροπορία, μαθαίνουν τους σπουδαστές να μπορούν να σταθούν ΄΄στην καλή κοινωνία΄΄ αλλά και να ξεχάσουν ό,τι ΄΄στραβό΄΄ έχουν μάθει στο σπίτι τους.

Το Εγκόλπιο του Ευέλπιδος σημαδεύει τη ζωή του από τη στιγμή που θα μπει στη σχολή και για πάντα. Το περιεχόμενό του και η τυφλή μάθηση και εφαρμογή του, είναι ο κινητήριος μοχλός και οδηγός του στα τέσσερα χρόνια του εγκλεισμού του στη ΣΣΕ. Τα στελέχη των ΕΔ έχουν την πηγή της συμπεριφοράς τους και της διαμόρφωσης του χαρακτήρα τους, στα μικρά αυτά βιβλιαράκια και στο περιεχόμενό τους.

Το Εγκόλπιο εισάγει το στέλεχος στην «*Οικογένεια, στο Σώμα, στο Αξίωμα*», το Έντυπο τον κρατάει μέσα στα προβλεπόμενα, να μην παρεκτρέπεται, να μην χρειάζεται κόπο για να αποφασίσει ή για να επιλέξει. Δηλαδή να είναι σύμφωνα με το ΄΄πρότυπο΄΄ σύμφωνα με το ΄΄μοντέλο΄΄, να είναι όπως προβλέπεται.

Το εγκόλπιο είναι το ευαγγέλιο.

Β16β.-ΣΑΓΑ (ΣΧΟΛΗ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΓΕΝΙΚΟΥ ΑΡΧΗΓΕΙΟΥ)

[1]Η υπ' αριθ. 318/1985 Πάγια Διαταγή της Σχολής (Κώδικας Συμπεριφοράς Ευελπίδων) προβλέπει τα της διαπαιδαγώγησης του ευέλπιδος. Για τη ΄΄νίλα΄΄ στη ΣΣΕ γράφει σε επιστολή του ο αντιστράτηγος ε.α. Αλέκος Ζαρκάδας στις 26-1-2004 (βλέπε παράρτημα Β-ΙΙΙ, όπου και η επιστολή αυτή).

Αξιωματικούς και υπαξιωματικούς παρήγαγαν και οι αντίστοιχες σχολές του ΔΣΕ (Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας) του στρατού δηλαδή του ΚΚΕ κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου. Στη σχετική βιβλιογραφία[1] βρίσκουμε πως ο ΔΣΕ λειτούργησε «*...Στρατιωτικές Σχολές Αξιωματικών και Υπαξιωματικών Πεζικού και Πυροβολικού.....ανώτατο στρατιωτικό εκπαιδευτικό ίδρυμα υπήρξε η Σχολή Αξιωματικών του Γενικού Αρχηγείου (ΣΑΓΑ) στην οποία φοίτησαν μαχητές και μαχήτριες του ΔΣ, που είχαν χρηματίσει διοικητές ομάδων και διμοιριών και είχαν αναδειχθεί στα πεδία των μαχών....έξι σειρές, από τις οποίες αποφοίτησαν 2.750 ανθυπολοχαγοί πεζικού, που σπούδασαν όχι μόνο θεωρητικά αλλά και μέσα στις σχεδόν καθημερινές μάχες…*». Εκτός όμως από αυτές τις σειρές αποφοίτησαν και άλλες ειδικότητες από την ΣΑΓΑ. Από την λεπτομερέστερη ανάλυση και καταγραφή στοιχείων αυτών των σχολών σημειώνουμε μόνον τις σχολές και αριθμούς όσων αποφοίτησαν.[2] Και τούτο γιατί η διατριβή αυτή προσεγγίζει τους ΄΄επαγγελματίες στρατιωτικούς΄΄ και όχι τους επαναστατήσαντες, από τους οποίους συγκρατεί μόνον ελάχιστα στοιχεία, για σύγκριση με τους λοιπούς της ΣΣΕ. Τα σχολεία που λειτούργησε και τα στελέχη που παρήγαγε η ΣΑΓΑ ήταν :

- Από Οκτώβρη του 1946 μέχρι Σεπτέμβρη του 1948, σε τέσσερις σειρές και από Νοέμβρη του 1948 μέχρι Αύγουστο 1949 σε δύο σειρές, φοίτησαν και ονομάσθηκαν 2.750 ανθυπολοχαγοί μεταξύ των οποίων169 Πολιτικοί Επίτροποι, 71 του Πυροβολικού. Οι γυναίκες ήταν 311 συνολικά.
- Στη διάρκεια του 1949 και σε δύο σειρές φοίτησαν και ονομάσθηκαν 274 Πολιτικοί Επίτροποι Πόλεων και Υπαίθρου. Μεταξύ αυτών οι 26 ήταν γυναίκες.
- Πρόσθετη στρατιωτική εκπαίδευση των ανθυπολοχαγών οργανώθηκε από το ΚΓΑΝΕ (Κλιμάκιο Γενικού Αρχηγείου Νοτίου Ελλάδας) από Σεπτέμβρη 1949 μέχρι Απρίλη του 1949 και σε δύο σειρές εκπαιδεύτηκαν συνολικά 215 ανθυπολοχαγοί μεταξύ των οποίων 36 Πολιτικοί Επίτροποι. Οι γυναίκες στις σειρές αυτές ήταν 33.
- Από Μάρτιο του 1948 μέχρι Ιανουάριο 1949 λειτούργησαν σχολές για εκπαίδευση των ανθυπολοχαγών Μηχανικού.
- Για λειτουργία των ιταλικών πυροβόλων (λάφυρα) λειτούργησε αντίστοιχα σχολή Πυροβολικού.
- Σχολές Μεσαίων Υγειονομικών Στελεχών παρήγαγαν 152 άτομα μεταξύ των οποίων 31 γυναίκες ονομάσθηκαν ανθυπολοχαγοί.
- Σχολή Νοσοκόμων εξασφάλισε τη στελέχωση *«...υγειονομικών σχηματισμών, ορεινών νοσοκομείων, αναρρωτηρίων και σταθμών επιδέσεως...»*. Εξειδικεύθηκαν τραυματιοφορείς.
- Στις μονάδες του ΔΣΕ και όχι σε κεντρική σχολή «*...λειτούργησαν εκπαιδευτήρια για την προετοιμασία του αναγκαίου προσωπικού με το βαθμό του υπαξιωματικού για κάλυψη των μονάδων*».

Αυτό που παρατηρεί κανείς είναι η συμμετοχή των γυναικών και η μικρή διάρκεια των σχολείων. Ο χρόνος δεν επαρκούσε για μεγαλύτερης διάρκειας εκπαίδευση, εξάλλου οι σπουδαστές προέρχονταν από τους μαχητές του ΔΣΕ, που σημαίνει πως εκπαιδεύονταν στην πράξη αναπληρώνοντας τις ελλείψεις της μικρής διάρκειας των σχολείων. Όσο για τη συμμετοχή των γυναικών η εξήγηση βρίσκεται στην όλη φιλοσοφία του κομμουνισμού για το ρόλο της γυναίκας και τις διακρίσεις των δύο φύλλων.

Υπολογίζουμε τα θύματα από τα στελέχη αυτά σε πίνακες που περιλαμβάνονται σε πρόσφατα δημοσιευμένο βιβλίο. [3] Οι απώλειες υπήρξαν και κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσής τους και στη συνέχεια μετά την ορκωμοσία και ονομασία τους ως βαθμοφόρων. Χωρίς να είναι πλήρεις οι κατάλογοι των θυμάτων σε σύνολο 2.750 ανθυπολοχαγών (από τις έξη σειρές της ΓΑΝΕ και τις δύο του ΚΓΑΝΕ) καταγράφονται με ονόματα τριακόσιοι εξήντα οκτώ νεκροί από τους οποίους οι είκοσι πέντε είναι γυναίκες. Το ποσοστό δηλαδή ξεπερνά το 13%.

[1] Βλ. *Η Τρίχρονη Εποποιία του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας 1946- 1949* (Συντάκτες της Εφημερίδας και Μέλη του Τμήματος Ιστορίας της ΚΕ του ΚΚΕ), Ριζοσπάστης- Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1998, σ. 299 κ.ε.. Πρβλ επίσης για γενική προσέγγιση εμφυλίου με ΠΑΥΛΟΥ ΠΕΤΡΙΔΗ, *Στη Δίνη του Εμφυλίου Πολέμου, Σπάνια Ντοκουμέντα του Ε.Α.Μ. (1944-1947)* Προσκήνιο, Αθήνα 1998.. @

[2] Για αριθμούς, λεπτομέρειες, ονόματα στελεχών, προαγωγές, εξέλιξη και δραστηριότητα στο βιβλίο του ΝΙΚΟΥ ΤΕΡΖΟΓΛΟΥ, *Η Στρατιωτική Εκπαίδευση Στελεχών στο Δημοκρατικό Στρατό Ελλάδας (ΔΣΕ),* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2003. Στο ίδιο και σ.33 καταγράφονται οι σχολές και αριθμοί αποφοιτησάντων απόπου και τα παρουσιαζόμενα εδώ στοιχεία.

[3] ΤΕΡΖΟΓΛΟΥ ο.π. σ.σ 92-174.

Β16γ.- Η ΣΧΟΛΗ ΝΑΥΤΙΚΩΝ ΔΟΚΙΜΩΝ (ΣΝΔ)- ΤΟ ΄΄ΜΟΝΤΕΛΟ΄΄ ΤΟΥ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΥ

Στην εργασία αυτή προσεγγίζουμε γενικά τις παραγωγικές σχολές αξιωματικών των ενόπλων δυνάμεων μεταπολεμικά και κύρια του ΠΝ. Πιο συγκεκριμένα τη Σχολή Ναυτικών Δοκίμων, αφού αυτή είναι η κοιτίδα των στελεχών της πυραμίδας της 20ης Απριλίου 1967 που μας απασχολεί.

Η πρώτη ανάθεση μελέτης για την ενιαία προέλευση από τη ΣΝΔ και τη σταδιοδρομική εξέλιξη μαχίμων και μηχανικών αξιωματικών, γίνεται επί δικτατορίας το 1974 από τον Αραπάκη [1]. Η μελέτη υποβάλλεται με πλήθος στοιχείων και καταλήγει σε συμπεράσματα και προτάσεις, που δεν έγιναν δεκτές, αφού τα μετέπειτα θέματα εξελίξεων δεν άλλαξαν. Η μελέτη καλύπτει τα προβλήματα, που είχαν διαφανεί τότε στην εξέλιξη, τις προαγωγές, στις διαφωνίες και κινητοποιήσεις των μηχανικών (που μάλλον έπαιξαν ρόλο για την ανάθεση αυτής της μελέτης). Σημειώνονται εδώ ορισμένες από τις παρατηρήσεις και τα συμπεράσματα της επιτροπής αυτής, ως πλέον αξιόλογες και ευρισκόμενες κοντά στους στόχους της διατριβής:

- Ποσοστό πάνω από 90% των αξιωματικών προελεύσεως ΣΝΔ συμπληρώνει την εκπαίδευσή του 5-6 χρόνια μετά από την έξοδό του από τη σχολή.
- Διαπιστώνεται ανάγκη για πρόσθετη επιστημονική εκπαίδευση σε πανεπιστήμια της ημεδαπής ή και στο εξωτερικό, προς πληρέστερη κάλυψη των απαιτήσεων του ναυτικού.
- Την τελευταία δεκαετία (δηλαδή 1964-1974) παρουσιάζεται κάμψη της εκπαιδευτικής ποιότητας των εισερχομένων στη σχολή από πλευράς απολυτηρίου γυμνασίου, που αποδίδεται στη μειωμένη προσέλευση υποψηφίων. Εν τούτοις, από τη μελέτη δύο τάξεων (1973 και 1974) καταλήγουν, πως αυτή η χαμηλή βαθμολογία των απολυτηρίων τους, δεν επηρεάζει τελικά την απόδοση των σπουδαστών μέσα στη σχολή. Η δε αφομοίωση των διδασκομένων μαθημάτων στη σχολή *«...είναι περισσότερον θέμα αμίλλης, επιμελείας και καταβολής προσπαθείας εν τη ΣΝΔ παρά ο βαθμός του απολυτηρίου του γυμνασίου..»*.
- Από το σύνολο των υπηρετούντων αξιωματικών μαχίμων και μηχανικών το 4% καλύπτει τον κύκλο μεταπτυχιακών σπουδών στα ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ-ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟ-ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΟΠΛΙΣΜΟΥ και το 4,5 % περίπου στη ΝΑΥΠΗΓΙΑ-ΜΗΧΑΝΟΛΟΓΙΑ-ΥΔΡΟΓΡΑΦΙΑ-ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗ ΕΡΕΥΝΑ.
- Το φαινόμενο του μεγάλου ποσοστού απομείωσης μηχανικών αξιωματικών με αποστρατείες και παραιτήσεις, φαίνεται για τα τρία τελευταία χρόνια που εξέτασε η επιτροπή (δηλαδή 1971-1974) στον επόμενο πίνακα.

ειδικοτητα	αποστρατείες	% των ε.ε.	παραιτήσεις	% των ε.ε.	σύνολο	%
μηχανικοί	12	3,3	14	3,9	26	7,2
μάχιμοι	17	2,8	6	1	23	3,8

Η επιτροπή διαπιστώνει πως, ο διπλάσιος αριθμός απομειώσεως των μηχανικών αξιωματικών σε σχέση με τους μάχιμους, οφείλεται στη μειονεκτική θέση των μηχανικών από πλευράς προοπτικών εξελίξεως, αξιοποιήσεως σε θέσεις διοικήσεως, καταληκτικού βαθμού (με τι βαθμό δηλαδή αποστρατεύονται), καλύψεως θέσεων εξωτερικού κ.λ.π.

Καταλήγει σε σειρά προτάσεων, κυριότερη από τις οποίες είναι η ενιαιοποίηση των ειδικοτήτων και εκπαίδευσης στη ΣΝΔ και μέχρις ενός βαθμού ως αξιωματικών, και στη συνέχεια ο διαχωρισμός σε αναγκαίες εξειδικεύσεις. Οι προτάσεις δεν υλοποιήθηκαν.

Μετά δέκα χρόνια περίπου τον Ιούλιο 1985 συστήνεται[2] άλλη μία επιτροπή, ως αποτέλεσμα ίδιων περίπου λόγων (κινητοποιήσεις μηχανικών αξιωματικών, επιστολές, αναφορές, ανακοινώσεις, δημοσιεύματα). Η εντολή είναι του Α/ΓΕΝ αντιναυάρχου Ν.Παππά και αφορά *΄΄την εξέταση μελλοντικού προτύπου αξιωματικού΄΄*. Η επιτελική μελέτη υποβάλλεται τον Μάρτιο του 1986, ενώ παράλληλα οι εκδηλώσεις των μηχανικών αξιωματικών βρίσκονται σε έξαρση.[3] Εκείνο που επιτυγχάνει η δεύτερη μελέτη, είναι μια καλή ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης των αξιωματικών, ο εντοπισμός αδυναμιών που χρειάζονται βελτίωση και το συμπέρασμα/ πρόταση να βελτιωθεί κάπως η υπάρχουσα κατάσταση. Σκοπός της ανάθεσης της μελέτης ήταν, να ηρεμήσουν τα πνεύματα, εν αναμονή της περάτωσής της. Τίποτε δεν εφαρμόσθηκε και από

[1]Με διαταγή ΑΝ/1ον ΕΓ/2α φ. 416.01/2/74 από 26-3-1974 ορίζεται επιτροπή από τους πλοίαρχο Ι.Βασιλειάδη ως Πρόεδρο, αντιπλοιάρχους Κ.Ζωγραφάκη, (Μ) Ν.Γκαμαλέτσο και (Μ) Ν.Λυριτζή, πλωτάρχες Γ.Καρτάλη και (Μ) Ι.Μακρή ως μελών για « *Μελέτη θέματος ενιαίας προελεύσεως εκ της ΣΝΔ και σταδιοδρομικής εξελίξεως Αξιωματικών (Μαχίμων και Τεχνικών*)».

[2] Με διαταγή ΥΕΘΑ/ΓΕΝ/Β3-ΙΙ Φ. 412/169/85/24-7-1985 συστήνεται επιτροπή υπό πρόεδρο τον πλοίαρχο Γ.Δεμέστιχα και μέλη δύο μάχιμους, δύο μηχανικούς και δύο οικονομικούς αξιωματικούς. Τους αντιπλοιάρχους μηχανικούς Π.Κώτση και Μ.Κυριαζάνο, τους μαχίμους Δ.Μαγιάτη και Α.Αντωνιάδη και τους οικονομικούς Α.Λυμπέρη και Ε.Παπαδονικολάκη. Η Επιτελική Μελέτη υποβάλλεται στις 31 Μαρτίου 1986.

[3] Βλ. κεφάλαιο Δ9 για τις συνδικαλιστικές ανησυχίες των στελεχών των ΕΔ.

την συντηρητική κατά τα άλλα προσέγγιση και αυτής της εργασίας. Τα στελέχη του ναυτικού εξακολούθησαν να εκπαιδεύονται όπως και πριν στη ΣΝΔ, και να σταδιοδρομούν ως αξιωματικοί, όπως πάντοτε μέχρι πρόσφατα.

Τα πράγματα τείνουν να αλλάξουν τελευταία και στα εκπαιδευτικά ιδρύματα που «παράγουν» στελέχη για τις ΕΔ της χώρας μας. Τώρα που η παραδοσιακή ΄΄απειλή΄΄ άλλαξε, προέκυψε η ανάγκη για προσαρμογή των σχολών στις νέες απαιτήσεις των σύγχρονων στρατών. Οι απαιτήσεις αυτές ήδη διατυπώθηκαν όχι σε εθνικό, αλλά σε διασυμμαχικό επίπεδο και σε επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και έχουν γίνει δεκτές και από την ελληνική Κυβέρνηση. Χρειάζεται επομένως νέο ΄΄μοντέλο΄΄[1] αξιωματικού (και υπαξιωματικού προφανώς). Η συζήτηση άρχισε με αφορμή την αναβάθμιση των καθηγητών των στρατιωτικών σχολών σε πανεπιστημιακό επίπεδο[2]. Το ΄΄μοντέλο αξιωματικού΄΄ απασχολεί άρθρο εφημερίδας και συμπεραίνουμε πως, ο συντάκτης του δεν γνώριζε (και γιατί άλλως τε) τις προτάσεις της ΣΝΔ και τα συμπεράσματα της συνδιάσκεψης των διοικητών των ναυτικών ακαδημιών. Σημειώνει στο άρθρο[3] « *…τι είδους αξιωματικό θέλουμε; Τι πρέπει να μπει μέσα στο κεφάλι ενός αυριανού στρατιωτικού για να είναι κατάλληλος για το έργο που προορίζεται να φέρει εις πέρας; Πως θα διαμορφωθούν άνθρωποι που, ενώ θα είναι κατάλληλοι, πειθαρχημένοι και επαρκείς ως στρατιώτες, θα είναι, την ίδια στιγμή, και ικανοί να μετέχουν στην κοινωνία ως μια πραγματική ελίτ της, όπως συμβαίνει σε όλες τις δυτικές χώρες του κόσμου έχοντας την ανάλογη παιδεία και νοοτροπία;…».* Η ειλικρίνεια του συντάκτη του άρθρου αποδεικνύει πως θα ήταν επιθυμία του, να είναι οι στρατιωτικοί της χώρας μας και ΄΄στρατιώτες΄΄ και ΄΄ελίτ΄΄ όπως οι ΄΄σωστοί΄΄ στρατιωτικοί της δυτικής κοινωνίας, τους οποίους έχει ως πρότυπο. Ίσως αγνοεί, πως μέχρι σήμερα ακριβώς αυτό προσπαθούν να κάνουν μέσα στις παραγωγικές σχολές. ΝΑΤΟϊκούς, φιλοδυτικούς αλλά και εθνικιστές, αρχαιολάτρες, με ελιτίστικη νοοτροπία και ΄΄εθνικόφρονες΄΄ αντικομουνιστές. Αυτά αποκλείουν την ευρύτερη παιδεία. Και πέτυχαν αλλά ξέχασαν να δώσουν στον πατριωτισμό των στελεχών σωστό περιεχόμενο και κατεύθυνση. Είναι πιο προχωρημένος ο διοικητής της ΣΝΔ στις προτάσεις που προαναφέραμε (ακόμα και στην καταληκτική πρόταση για αλλαγές με προσανατολισμό το εκπαιδευτικό σύστημα των ΗΠΑ). Είναι ρεαλιστικές, ειλικρινείς και μέσα στο πνεύμα που διέπει την καθεστηκυία τάξη πραγμάτων που υπηρετεί το κράτος. Ακόμα και τη διαφύλαξη του παραδοσιακού πατριωτικού ρόλου του αξιωματικού προσπαθεί να συνδυάσει με τις νέες απαιτήσεις. «*…να είναι επαγγελματικά προσανατολισμένος στο να υπερασπίζεται τα συμφέροντα της πατρίδας του κατά την*

---

[1] Η διαπίστωση δεν είναι καινούργια. Πάντα γινόταν συζήτηση για ΄΄μοντέλο΄΄ αξιωματικού, επομένως για βελτιώσεις και αναπροσαρμογές των προγραμμάτων κ.λ.π. των παραγωγικών σχολών. Στο τεύχος ΣΕΠ 2000 του περιοδικού ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ σ.5 βρίσκουμε τα περί της 12ης *Συνδιασκέψεως Διοικητών Ναυτικών Ακαδημιών* χωρών μελών του ΝΑΤΟ που είχε γίνει στον Πειραιά από 3 έως 6 Ιουλίου 2000. «*…Η βασική διαπίστωση που προέκυψε ήταν ότι όλα τα κράτη βρίσκονται στη διαδικασία επαναπροσδιορισμού του μοντέλου των αποφοίτων των Ναυτικών Ακαδημιών, με βάση τις νέες προκλήσεις και τους νέους ρόλους που καλούνται να αναλάβουν τα Ναυτικά της Δύσης στη νέα χιλιετία….».* Από τις προτάσεις της ΣΝΔ (με διοικητή τον υποναύαρχο Μανουσογιανάκη) που διαμορφώνονται μετά την συνδιάσκεψη των διοικητών, διαπιστώνουμε πως «*…το νομοθετικό πλαίσιο με το οποίο καθορίζεται η λειτουργία της ΣΝΔ…δεν πληροί τις προϋποθέσεις αποτελεσματικής λειτουργίας της σχολής…η αδυναμία εκσυγχρονισμού του θεσμικού πλαισίου προξενεί σοβαρές επιπτώσεις στην παρεχόμενη εκπαίδευση…θεωρείται αναχρονιστική και ξεπερασμένη …το 1988 είχε υποβληθεί επιτελική μελέτη….δώδεκα χρόνια μετά …στη συνδιάσκεψη Ιουλίου 2000 αναπτύχθηκαν απόψεις που συγκλίνουν….οι γεωπολιτικές ανακατατάξεις της τελευταίας δεκαετίας έχουν διαμορφώσει ένα νέο μοντέλο πολιτικής και διεθνών σχέσεων το οποίο παρακολουθεί κάθε κράτος που φιλοδοξεί να παίξει κάποιο ρόλο στη διεθνή σκηνή και να εξασφαλίσει την πρόοδο και την ευημερία του…. Ο νέος αξιωματικός θα πρέπει να είναι ικανός: να παίρνει μέρος σε πολυεθνικές στρατιωτικές επιχειρήσεις και ενέργειες…να υπηρετεί και να συμμετέχει στη λειτουργία διεθνών οργανισμών…να συνεργάζεται στα πλαίσια διεθνών ομάδων και σχεδιασμών… να υπηρετεί σε μικτά επιτελεία…. Να δημιουργεί σχέσεις και να επικοινωνεί επιτυχώς με την κοινωνία…. Στην επιτελική μελέτη του 1988…προέκυψε ότι το εκπαιδευτικό σύστημα της ΣΝΔ πλησιάζει πιο πολύ στο εκπαιδευτικό σύστημα των ΗΠΑ….κατά συνέπεια μια θεσμική μεταρρύθμιση με προσανατολισμό το εκπαιδευτικό σύστημα των ΗΠΑ εκτιμάται ότι, θα πληροί τις βασικές προϋποθέσεις….».*

[2] Η προσπάθεια για αναβάθμιση της οικονομικής κ.λ.π. θέσης των καθηγητών της ΣΝΔ που παρασύρει και την αναβάθμιση της σχολής γενικότερα (ενώ θα ‘πρεπε να συμβαίνει το αντίθετο), για ουσιαστική ισοτιμία με τα πανεπιστήμια, δεν γίνεται για πρώτη φορά. Έχουν προηγηθεί χωρίς επιτυχία και άλλες που δεν ευοδώθηκαν. Το 1968 επί δικτατορίας ο καθηγητής Στεργίου (*«..ο.κατέχων την μοναδικήν εν Ελλάδι έδραν της Θεωρίας των Κυκλομετρικών Συναρτήσεων»,* όπως του άρεσε να διατυμπανίζει ο ίδιος) υποβάλλει «*Σημείωμα διά τον Κον Αρχηγόν του ΓΕΝ με ΘΕΜΑ: Η Σχολή των Ναυτικών Δοκίμων ως Ανώτατον Εκπαιδευτικόν Ίδρυμα του Κράτους*». Στο έγγραφο με ημερομηνία 9 Φεβρουαρίου 1968 ο Στεργίου περιγράφει τη θέση της ΣΝΔ σε σύγκριση με τις δύο άλλες παραγωγικές του στρατού ξηράς και της πολεμικής αεροπορίας, που ήδη έχουν αναβαθμισθεί από το 1961 και 1964 αντίστοιχα, ενώ η ΣΝΔ υστερεί ακόμα, παρ’ ότι οι καθηγητές των δύο άλλων σχολών «*…ουδενός Ακαδημαϊκού προσόντος κέκτηνται μείζονος των συναδέλφων των της ΣΝΔ οίτινες εξ άλλου τυγχάνουν και διεθνούς προβολής…».* Παρ’ όλη όμως τη διεθνή προβολή των καθηγητών της εποχής εκείνης της ΣΝΔ, δεν είχε αποτέλεσμα η προσπάθεια του Στεργίου. Καίτοι μαθαίνουμε από την απάντηση προς τον Καθηγητήν ΣΝΔ κ.Στεργίου του ΓΕΝ/ΓΡΑΦΕΙΟ Α/ΓΕΝ Φ.174 από 22 Φεβρουαρίου 1968 (μόλις δέκα ημέρες μετά το σημείωμα του καθηγητή) και με υπογραφή αντιπλοιάρχου Π.Βόσσου Β.Ν. πως «*...επί του θέματος της προσαρμογής της ΣΝΔ προς λοιπάς Στρατιωτικάς Σχολάς έχει καταρτισθή σχετικόν Σχέδιον ΑΝ, το οποίον εκκρεμεί εις ΓΕΕΘΑ διά συντονισμόν με ΓΕΣ και ΓΕΑ*». Τα στοιχεία του υπογράφοντος το έγγραφο προς τον καθηγητή μνημονεύονται επειδή την απάντηση δεν την υπογράφει ο Α/ΓΕΝ αλλά ο διευθυντής του γραφείου του. Είναι προφανές πως, ο τότε αρχηγός δεν θεωρούσε τους καθηγητές της παραγωγικής σχολής τέτοιου επιπέδου ώστε, να τιμηθούν με την υπογραφή του. Το ίδιο το σύστημα επομένως υποβάθμιζε διαδικαστικά τη σχολή. Παρά την ύπαρξη όμως σχεδίου Αναγκαστικού Νόμου για τις αναβαθμίσεις, δεν έγινε τίποτα αφού, μέχρι τις ημέρες μας τα πράγματα δεν έχουν αλλάξει και η συζήτηση άρχισε πάλι.

[3] Βλέπε εφημερίδα ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ της 2-3-2003, σ.26 κείμενο του Γ.Μαλούχου με τίτλο «*Ποιο Μοντέλο Αξιωματικού Επιζητούμε;».* Στο κείμενο αυτό έρχεται να απαντήσει, όχι επικριτικά αλλά εκφράζοντας άποψη ο Διαμαντόπουλος Άρης με άρθρο *Το Πρότυπο του Αξιωματικού*, σ.10 στην ΕΘΝΙΚΗ ΗΧΩ, Αύγουστος 2003 όπου προβάλλει τις απόψεις του Πλάτωνα για τους ΄΄ΦΥΛΑΚΕΣ΄΄. Με τους οποίους ο Διαμαντόπουλος εξομοιώνει τους σημερινούς αξιωματικούς καταλήγοντας πως το πρότυπο του αξιωματικού πρέπει να είναι «*Σοφία και Δύναμη εν Αρετή».* Εκτενέστερα αναπτύσσει ο ίδιος και σε άλλη εργασία*, Ο Αξιωματικός κατά Πλάτωνα*, στο περιοδικό Εθνικές Επάλξεις, τεύχος 52 ΜΑΪ- ΙΟΥΝ 2002 του Συνδέσμου Επιτελών Εθνικής Άμυνας.

παραδοσιακή έννοια, καθώς επίσης να συμβάλλει στη διεθνή σταθερότητα, ασφάλεια και ειρήνη…». Αποφεύγει την έκφραση ΄΄πατριώτης και πατριωτισμός΄΄[1] γιατί είναι χρεωμένες σε αριστερούς πολιτικούς χώρους, και δεν έχουν θέση σε επίσημα κείμενα κρατικών φορέων και κύρια των ΕΔ. Αλλά είναι και πιο μπροστά από τον αρθρογράφο της εφημερίδας στο θέμα των σχέσεων με την κοινωνία που θίγει. «*Να δημιουργεί σχέσεις και να επικοινωνεί με την κοινωνία…»* λέει ο διοικητής της παραγωγικής σχολής. Που σημαίνει πως σήμερα και μέχρι σήμερα ο σπουδαστής της ΣΝΔ αλλά και ο αξιωματικός (και το ίδιο βέβαια ισχύει και για τηΣΣΕ και τη σχολή Ικάρων) δεν είχε ΄΄επιτυχή επικοινωνία και σχέσεις με την κοινωνία΄΄. Και έτσι είναι. Και εξηγεί ο Μανουσογιαννάκης πως «*…η διαμόρφωση και διατήρηση καλών κοινωνικών σχέσεων και επικοινωνίας με το κοινωνικό σύνολο, απαιτεί από την μεριά του αξιωματικού, συνειδητοποίηση του δικού του κοινωνικού ρόλου, προσοχή και επιφυλακτικότητα στις σχέσεις του με πρόσωπα διαφορετικής κουλτούρας καθώς και με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης…».* Η προσεκτική διατύπωση με τις εκφράσεις ΄΄κοινωνικός ρόλος΄΄ και κύρια ΄΄πρόσωπα διαφορετικής κουλτούρας΄΄ δύσκολα κρύβει, πως θεωρεί αυτονόητο τον κοινωνικό ρόλο των αξιωματικών και ομοειδή και κοινή την κουλτούρα τους και διαφορετική από την κουλτούρα κάποιων άλλων. Θα ήταν πολύ ενδιαφέρον να πρόσθετε καθαρά, για ποια πρόσωπα και ποια διαφορετική κουλτούρα, θα πρέπει ο αξιωματικός να είναι προσεκτικός και με τη φορεσιά του νέου μοντέλου. Διαπιστώνουμε τελικά στροφή στην κρατούσα άποψη πως ο αξιωματικός δεν πρέπει να αναμειγνύεται.[2] Πρέπει να είναι έτοιμος να

---

[1] Σημειώνεται το άρθρο του Αντιναυάρχου Κονιάλη στη σ.53 του περιοδικού ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ τεύχος Ιανουαρίου 2003 με τίτλο Προσπάθεια Διαφυγής Από την «*Κατοχική Αθήνα Επτά Πρωτοετών Δοκίμων για τη Μέση Ανατολή*» όπου διάχυτο είναι το πατριωτικό πνεύμα που κατείχε εκείνους τους δοκίμους το 1941. Που τελικά μετά κάποιες περιπέτειες αλλά και καταδίκη από τους Ιταλούς σε φυλάκιση κατάφεραν να περάσουν στη Μέση Ανατολή. Να μνημονεύσουμε τη συμμετοχή και των πρωτοετών της τάξης επίσης του 1941της ΣΣΕ στη μάχη της Κρήτης, όπου κατέβηκαν αφού αρνήθηκαν στις 24 Απριλίου 1941 να παραδοθούν στον εισβολέα. Το στοιχείο αναφέρεται σε περιληπτικό ιστορικό της ΣΣΕ της μηνιαίας έκδοσης της Ένωσης Αποστράτων Αξιωματικών Στρατού, ΕΘΝΙΚΗ ΗΧΩ, τεύχος Αυγούστου 2002.

[2] ΧΑΡΑΤΣΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ, *1023 Αξιωματικοί και 22 Κινήματα*, Αθήνα 1985. Δίτομο έργο με πλήθος στοιχείων κοινωνιολογικής μορφής και σταδιοδρομίας. Αναλύει για τους πρώτους 1023 Αξιωματικούς της ΣΝΔ την διαδρομή τους ως ένστολων στο υπηρεσιακό, κοινωνικό και ιστορικό περίγυρο. Η κύρια άποψή του είναι πως, ο Αξιωματικός δεν πρέπει να εκφράζεται και αναμειγνύεται στα κοινά. Αλλά να μένει *΄΄σιωπηλός, σεμνός, αφανής…ακλόνητος στην πεποίθηση πως τα ισχυρότερα όπλα του, θα είναι πάντα, η αρχοντιά, η αιωνόβια παράδοση, και η πειθαρχία΄΄*. Αυτή ακριβώς ήταν και είναι η κυριαρχούσα άποψη μετεμφυλιακά στους οικοδομούντες το αντίστοιχο κράτος. Άποψη που απέβλεπε στην ιδεολογική και μορφωτική αποστέωση του στρατιωτικού, δηλαδή στην συντηρητικοποίησή του. Επομένως και ευάλωτο στην επιδιωκόμενη πεποίθηση πως είναι ο φύλακας- φρουρός της καθεστηκυίας τάξεως. Και έτσι η πεποίθηση λειτούργησε μεταξύ των άλλων και ως κινητήριος μοχλός και συνέπραξε στο πραξικόπημα της 21ης Απριλίου και στην όποια ανοχή του από σημαντική μερίδα των στελεχών του στρατεύματος.

Η προσφορά του Χαρατσή με τα βιβλία του είναι θετική. Θα ήταν θετικότερη εάν εν ζωή είχε προλάβει να επιστρέψει τα αρχεία που χρησιμοποίησε από την ΥΙΝ. Το σημείο αυτό τονίζεται στην παρούσα εργασία, όχι μόνον διότι εάν υπήρχαν εκείνα τα αρχεία, (που δεν εντοπίσθηκαν παρά τις επίπονες προσπάθειες αλλά και τις έρευνες, που επίσημα είχε κάνει το Ναυτικό), θα ήταν ευκολότερη και πιο πλήρης η δουλειά του όποιου ερευνητή. Αλλά και γιατί η αντίληψη πως, τα έγγραφα που πιθανόν εκθέτουν ομοϊδεάτες και αρεστές σε εμάς ιδέες και πράξεις, μας ανήκουν, (άρα μπορούμε να τα εξαφανίσουμε), είναι ακριβώς αντίληψη/ απόδειξη της μετεμφυλιακής νοοτροπίας που αναφέρθηκε.

Από την ίδια εργασία του Χαρατσή (υποσημ.10,σελ 9 Α΄ τόμου) αντιγράφουμε τα 22 ΄΄κινήματα΄΄ που κατά τον συγγραφέα αυτό έλαβαν χώρα από το 1909 μέχρι και στις 25 Νοεμβρίου 1973 (ανατροπή Παπαδόπουλου).

΄΄15 Αυγούστου 1909- Στρατιωτικός Σύνδεσμος-Το Ξύπνημα των Σπαθοφόρων
15 Οκτωβρίου 1909- Κίνημα Τυπάλδου-Το Πρώτα Αίμα
17 Αυγούστου 1916- Εθνική Άμυνα-Η Αρχή της Μεγάλης Νύχτας
11 Σεπτεμβρίου 1922- Επανάσταση του 22-Η Εκδίκηση των Τρώων
22 Οκτωβρίου 1923- Κίνημα Λεοναρδόπουλου- Γαργαλίδη- Η Χρυσή Ευκαιρία
25 Ιουνίου 1924- Η Απεργία του Ναυτικού-Τα Κινήματα των Θερινών Διακοπών-Α
21 Αυγούστου 1924- Κίνημα Κολιαλέξη- Τα Κινήματα των Θερινών Διακοπών-Β
25 Ιουνίου 1925- Κίνημα Πάγκαλου -Με τις Ευλογίες της Δημοκρατίας
22 Αυγούστου 1926- Κίνημα Κονδύλη- Ο Επιλοχίας του 5ου Πεζικού Συντάγματος Τρικάλων
6 Μαρτίου 1933- Κίνημα Πλαστήρα – Η Τελευταία Μπλόφα
1 Μαρτίου 1935-Κίνημα του 35-Ρέκβιεμ για μια Δημοκρατία
10 Οκτωβρίου 1935-Κίνημα Παπάγου-Οικονόμου- Ρέππα- Στην Λεωφόρο Κηφισίας
4 Αυγούστου 1936-Τετάρτη Αυγούστου-Ο Μεγάλος Νάνος
17 Απριλίου 1941- Αποδημία του Στόλου- Ένα Ξύλινο Τείχος
26 Απριλίου 1941-Κινήματα Μέσης Ανατολής- Φάσις Α
16 Μαρτίου 1943- Κινήματα Μέσης Ανατολής-Φάσις Β
3 Δεκεμβρίου 1944- Δεκεμβριανά
30 Μαρτίου 1946- Κομμουνιστική Ανταρσία
21 Απριλίου 1967-Εικοστηπρώτη Απριλίου
13 Δεκεμβρίου 1967-Κίνημα Βασιλέως
23 Μαίου 1973-Κίνημα Ναυτικού
25 Νοεμβρίου 1973- Κίνημα Ιωαννίδη ΄΄

Η ονομασία ΄΄κίνημα΄΄, συλλήβδην για όλα τα παραπάνω ιστορικά γεγονότα είναι αδόκιμη. Επίσης η έκφραση ΄΄ κομμουνιστική ανταρσία΄΄ ή ότι, η διάσωση του στόλου στη Μέση Ανατολή ήταν πράξη ανατροπής. Ο κατάλογος παρατίθεται όπως ακριβώς τον έχει ο Χαρατσής στο βιβλίο του για να δειχτεί εκτός των άλλων και πώς ένα στέλεχος των ΕΔ προσεγγίζει τέτοιου είδους γεγονότα. Αλλά και τις δράσεις του μεσοπολέμου όπου, στελέχη του ΠΝ έλαβαν μέρος έτσι ή αλλιώς (σε αντίθεση με το πραξικόπημα της 21 ης Απριλίου 1967 όπου, δεν συναντάμε στελέχη του ναυτικού). Τις ελλείψεις του παραπάνω καταλόγου, αλλά και τη διαφορά στον τρόπο (επιστημονικό), που βλέπει ο Θάνος Βερέμης τις επεμβάσεις του Στρατού στην πολιτική στον μεσοπόλεμο, εντοπίζει κανείς παραβάλλοντας με τον *΄΄χρονολογικό πίνακα στρατιωτικών επεμβάσεων και συνωμοτικών ενεργειών από τον Αύγουστο 1916 ως τον*

αναμειχθεί αλλά εκεί που συμφέρει την κυρίαρχη τάξη πραγμάτων. Ουσιαστικά είναι η ίδια λογική, μόνο που τώρα χρειάζεται ευρύτερη μόρφωση και άλλου είδους εκπαίδευση.

Όσο για το δημοσιογράφο, εκείνο που κάπως σώζει με κάποιο βαθμό αξιοπιστίας το κείμενό του, είναι πως διαπιστώνει παρακάτω την απαξίωση του στρατιωτικού από την κοινωνία εξ αιτίας της δικτατορίας (την ονομάζει *΄΄κοινωνική και οικονομική περιθωριοποίηση΄΄* αλλά το ίδιο είναι). Τα στελέχη των ΕΔ σήμερα ελάχιστη μέχρι καμία σχέση έχουν με τη δικτατορία (εκτός των ανωτάτων βαθμών που ανήκουν στις τάξεις εισόδου στις σχολές από το 1964 και μετά. Αλλά και αυτοί υπηρέτησαν λίγα χρόνια στη δικτατορία στα πρώτα χρόνια της σταδιοδρομίας τους). Επομένως δεν πιστεύουν πως είναι υποχρεωμένοι να επωμίζονται την ευθύνη της δικτατορίας 1967-1974.

Υπάρχουν όμως και ανεπιθύμητες επιδράσεις που από εξωτερικές αιτίες μπορεί να δεχτούν τα στελέχη των ΕΔ και κύρια οι σπουδαστές των παραγωγικών σχολών. Απασχολούν το ΄΄σύστημα΄΄ οι ιδεολογικής μορφής επιδράσεις. Στις 28-6-1975 το 2^{ον} ΕΓ/1^{α} (πλοίαρχος Ν Σοφράς) στέλνει έγγραφο[1] στο αντίστοιχο γραφείο του Δ.Ν.Ε (Διοικητής Ναυτικής Εκπαίδευσης) στον οποίο υπάγονται οι παραγωγικές σχολές των δοκίμων αξιωματικών και υπαξιωματικών του ΠΝ και του γράφει «*...κατά υφισταμένας πληροφορίας μεταξύ των δραστηριοτήτων του αναρχισμού, κατά την θερινήν περίοδον, έχει προγραμματισθεί και η σύναψις σχέσεων νεανίδων μετά μαθητών Στρατιωτικών Σχολών.*» Η πληροφορία διαβιβάζεται από το ΓΕΝ στο Δ.Ν.Ε, χωρίς να δίνει κατευθύνσεις για αντιμετώπιση του θέματος. Ο σκοπός είναι να εκτιμηθεί ως ΄΄κίνδυνος΄΄ να παρασυρθούν στον ΄΄αναρχισμό΄΄ οι νεαροί βλαστοί των παραγωγικών σχολών μετά των νεανίδων. Εξ άλλου και προδικτατορικά επί Λαμπράκηδων κυκλοφορούσε ευρύτατα η συμβουλή να αποφεύγονται οι νέες που φορούσαν μαύρες κάλτσες. Διότι αυτό υποτίθεται πως ήταν το σήμα κατατεθέν των αριστερών κοριτσιών. Και είχαν υποτίθεται εντολή από τις οργανώσεις τους, να πλησιάζουν τους στρατιωτικούς (και κυρίως στους σπουδαστές των παραγωγικών σχολών ως εν προκειμένω) με σκοπό τον προσηλυτισμό τους. Είναι γεγονός πως ΄΄τα τσουράπια, τα ταγάρια και οι μακριές φούστες΄΄ ήταν της μόδας την δεκαετία του 60 και δείγμα κουλτούρας για τα νέα κορίτσια. Οι αριστερές νεαρές και γενικότερα οι φοιτήτριες, δεν περιφρονούσαν αυτό το ντύσιμο. Ο ΄΄κίνδυνος΄΄ επομένως δεν ήταν μόνον για τους ένστολους νέους, αλλά για όλους τους νέους και δεν διαφάνηκε πως τον απέφευγε η νεολαία της εποχής, ανεξάρτητα περιβλήματος. Είναι όμως άλλη η λογική ενός τέτοιου εγγράφου για τις ΕΔ το 1975. Ενδιαφέρονται να ΄΄προστατεύσουν ΄΄ τις ΕΔ από τον προσηλυτισμό της αριστεράς, που θεωρούσαν πως χρησιμοποιούσε και τέτοιες μεθόδους.

Είναι αρχή της μεταπολίτευσης και άρχισαν να έρχονται από τις κομμουνιστικές χώρες οι πολιτικοί πρόσφυγες. Όπως φαίνεται και από άλλα έγγραφα (αναφορές των ΑΚΕΔ-Ακολούθων Ενόπλων Δυνάμεων) της περιόδου εκείνης, απασχολούσε τις εδώ υπηρεσίες οτιδήποτε τους αφορούσε.[2] Το περιεχόμενο των αναφορών αυτών αφορά πληροφορίες για τη μόρφωση, τη ζωή, το φρόνημα, κ.λ.π. των διαβιούντων στη Βουλγαρία αποδήμων. Των οποίων «*…η κυρία δραστηριότης περιστρέφεται εις την προσπάθειαν εξασφαλίσεως ενός εντίμου, ως συνηθίζουν να επαναλαμβάνουν, επαναπατρισμού….επιδίδονται …εις διενέργειαν εράνων υπέρ του ΚΚΕ εξωτερικού….καλλιέργειαν της μητρικής γλώσσης….η ΚΝΕ προσπαθεί να προσεταιρισθεί την νεολαίαν….κοινοβουλευτικοί εκπρόσωποι του ΚΚΕ εξωτερικού…ενθαρρύνουν τούτους …εις αντιπερισπασμόν του ΚΚΕ εσωτερικού….διατηρούν την εθνικήν των συνείδησιν….νεολαία...έχει καλήν αγωγήν….είναι μορφωμένοι…είναι κομμουνισταί διότι δεν έχουν δικαίωμα επιλογής…Διερωτάται τις όμως οι άνθρωποι αυτοί οι οποίοι έζησαν την κομμουνιστικήν κόλασιν, απηλλαγμένοι των πατρικών βιωμάτων, πως θα συμπεριφερθούν όταν ευρεθούν εις τον παράδεισον; Αυτό είναι το μέγα ερώτημα …*». Ο συνταγματάρχης (ΠΒ) Επ. Πενθερουδάκης απαντά με εκτίμησή του στο μέγα ερώτημα με μια λογική παρατήρηση. Η επιλογή της ιδεολογικής τοποθέτησης θα γίνει ανάλογα με το τι θα συναντήσουν στην ελληνική κοινωνία «*…συμπεριφορά, εμπιστοσύνη, απασχόλησιν, αναγνώρισιν πτυχίου… κρίνεται ότι θα παραμείνουν κομμουνισταί εξ αντιδράσεως…εάν εύρουν θετικάς θέσεις …θα εξελιχθούν εις καλούς και χρησίμους πολίτας…*». Η έλευση από ΄΄το παραπέτασμα΄΄ των επαναπατριζόμενων πολιτικών προσφύγων Κ/Σ (΄΄κομμουνιστοσυμμοριτών΄΄) και η νομιμοποίηση του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας, προκάλεσε ανησυχία στις υπηρεσίες ασφαλείας των ΕΔ και των σωμάτων ασφαλείας. Προκαλείται σύσκεψη τον Ιούλιο του 1975 στην οποία παίρνουν μέρος οι εκπρόσωποι των δευτέρων επιτελικών γραφείων των ΕΔ, του ΑΕΔ, της ΥΠΕΑ και της ΚΥΠ [3] στην οποία και εξετάζεται το ζήτημα ασφαλείας που προκύπτει από τον

Μάρτιο του 1935΄΄ στο Παράρτημα ΙΙ, του βιβλίου του, *Οι Επεμβάσεις του Στρατού στην Ελληνική Πολιτική 1916-1936,* Οδυσσέας, Αθήνα 1983, σ.σ. 245-251.

[1] Είναι το ΑΝ/2^{ον} ΕΓ/1^{α} Φ 111/6/75 από 28-6-75. Ένα περίπου χρόνο μετά την πτώση της δικτατορίας. Έχει ως θέμα «Πληροφορίες» και κοινοποιείται και στη ΣΝΔ/ΥΠ.ΑΣΦ.ΠΛΗΡ.

[2] Συναντάμε δύο έγγραφα του ΑΚΕΔ Σόφιας του Δεκεμβρίου 1975 με θέμα ΄΄Ομογενείς και Κ/Σ΄΄ και δεκατέσσερις αναφορές από Ιαν. μέχρι Δεκ. του ίδιου χρόνου, στο ίδιο μάλλον αντικείμενο αφού μνημονεύονται ως σχετικά έγγραφα.

Τα δύο τελευταία είναι τα ΑΚΕΔ Σόφιας φ.103/35/1274 από 18/12/1975 και φ.103/37/1307 από 23/12/1975. Οι αναφορές αυτές απευθύνονται προς ΚΥΠ/Β με κοινοποίηση τα 2^{α} ΕΓ των τριών κλάδων των ΕΔ.

[3] Στη σύσκεψη «*…λαβούσης χώραν εις το ΑΕΔ την 8 Ιουλίου 75 βάσει του υπ' αριθ.φ. 110/121/537615/24/6/75 εγγράφου ΑΕΔ…*» παρόντες είναι οι ακόλουθοι:

Πρόεδρος Ταξίαρχος Ανδρικόπουλος Α. Δ/ντής 2ας ΜΕΟ/ΑΕΔ

Μέλη: Σχης Παγουρόπουλος Π.Δντής Γρ.ΑΣ/2^{α}; ΜΕΟ

Αντχης Σπηλιόπουλος Θ. της 2^{α}; ΜΕΟ

επαναπατρισμό των ΄΄ *τέως Κ/Σ και των φυγάδων*΄΄εκ χωρών του Αν.Συνασπισμού. Συζητούνται πληροφορίες του ΑΚΕΔ (Ακόλουθος Ενόπλων Δυνάμεων) Μόσχας σύμφωνα με τις οποίες, μερικοί από τους επαναπατριζόμενους έχουν φοιτήσει σε *«…στρατιωτικάς, κατασκοπευτικάς, και κομματικάς σχολάς, ένθα εξεπαιδεύθησαν εις θέματα κατασκοπείας, δολιοφθορών, ανορθοδόξου πολέμου, Μαρξιστικής ιδεολογίας και παρεμφερή τοιαύτα…εισηγήθη όπως αποφεύγηται η χρησιμοποίησις των επαναπατριζομένων εις εμπιστευτικάς θέσεις των ΕΔ, η τοποθέτησίς των εις επιχειρησιακάς μονάδας και η πρόσληψίς των εις στρατιωτικάς ή δημοσίας υπηρεσίας…».*[1] Η σύσκεψη καταλήγει σε συμπεράσματα, μερικά από τα οποία είναι λογικό να δείχνουν ανησυχία. Δεν αποκλείεται μεταξύ των επαναπατριζόμενων και κάποιοι να είναι πράγματι πράκτορες ξένων χωρών ανεξάρτητα από ιδεολογίες. Αλλά η αντικομμουνιστική φοβία των υπευθύνων για την ασφάλεια των ΕΔ τους ισοπεδώνει όλους και θεωρεί «*…ότι οι κομμουνισταί βάσει των μέχρι τούδε πληροφοριών θα επιχειρήσουν να διεισδύσουν εις τας ΕΔ …»* και προτείνει μέτρα για διαφύλαξη τους. Παρέχονται οδηγίες να μην γίνονται ΥΕΑ, βαθμοφόροι και με κρίσιμες ειδικότητες, να θεωρούνται όλοι ως ΄΄ανεξακρίβωτοι΄΄ δηλαδή ύποπτοι για κομμουνιστές, να τοποθετούνται σε μονάδες που θα είναι εύκολη η παρακολούθησή τους, να αποφεύγεται η επιλογή τους για στράτευση στο ΠΝ και αεροπορία κ.λ.π.. Όλοι συμφωνούν και τα πρακτικά στέλνονται στα Αρχηγεία των ΕΔ. Ιδιαίτερα όμως, όπως δείχθηκε, απασχολούσε τους αρμοδίους για την ασφάλεια των ΕΔ, ο κομμουνιστικός ΄΄κίνδυνος΄΄ για τους σπουδαστές των παραγωγικών σχολών.

Β16γ\. - ΄΄ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ ΤΟΥ ΔΟΚΙΜΟΥ΄΄

Το νομοθετικό πλαίσιο που καθορίζει τη λειτουργία της ΣΝΔ αποτελείται από το ΝΔ 4186/1961, το ΝΔ 4439/1964 και το ΠΔ 848/1968.Έκτοτε η σχολή λειτουργεί με ότι προβλέπεται σ' αυτό το πλαίσιο. Παρ' ότι όπως ήδη αναφέρθηκε, δεν καλύπτονται οι σύγχρονες απαιτήσεις, και όλες οι προσπάθειες για αλλαγές ατύχησαν. Εν τω μεταξύ ο ναυτικός δόκιμος στα τέσσερα χρόνια της ζωής του μέσα στη σχολή, εκτός όλων των άλλων οφείλει, να ακολουθεί τα προβλεπόμενα από το ΄΄ευαγγέλιό του΄΄ που είναι το ΄΄Εγκόλπιο του Δοκίμου΄΄.[2] Τα ΄΄περιεχόμενα΄΄ του εγκολπίου καλύπτουν τις ΄΄Ηθικές Αρχές΄΄ με δώδεκα σελίδες, την Τεχνική της Διοικήσεως΄΄ με επτά, τον ΄΄Χαιρετισμό΄΄ με οκτώ, την ΄΄Υγιεινή΄΄ με τρεις, την ΄΄Συμπεριφορά΄΄ με εννέα και τον ΄΄Ιματισμό΄΄ (στολές κ.λ.π.) με δέκα σελίδες. Από τα περιεχόμενα γίνεται αντιληπτό ποια ήταν και είναι εν πολλοίς τα σημεία αιχμής για τον αυριανό αξιωματικό. Το σύνολο των κανόνων, οδηγιών, συμβουλών, εντολών, που περιέχει, στην ουσία αποτελούν και την κατεύθυνση διαμόρφωσης του χαρακτήρα του. Δηλαδή του αποκαλούμενου ΄΄μοντέλου΄΄ του αυριανού στελέχους του πολεμικού ναυτικού. Ο καθ' ένας έχει το δικό του βιβλιαράκι, το διαβάζει, το μαθαίνει και υποχρεούται να το ξέρει απ' έξω. Οφείλει πιο πολύ απ' όλα, να γνωρίζει τα προβλεπόμενα για την καθημερινή του ζωή (χαιρετισμούς, συμπεριφορές, κώδικες, διαδικασίες). Ενδιατρίβοντας στο κείμενο αυτό, διαπιστώνεται πως είναι σε αγαστή συνύπαρξη με τα λοιπά κείμενα που σχετίζονται με την ιδιότητα του στρατιωτικού στελέχους, τον χαρακτήρα, τις υποχρεώσεις, το ποιόν, την αποστολή. Τα στοιχεία αξιολογήσεως του αξιωματικού είναι η συνέχεια και τα ίδια με τις ηθικές αρχές του εγκολπίου. Ο χαιρετισμός και οι λεπτομερείς οδηγίες για την απόδοσή του σε όλες τις πιθανές περιπτώσεις συνάντησης του ένστολου με ανώτερό του, με κατώτερό του, με ιδιώτη, με γυναίκα, αποτελούν την έμπρακτη τοποθέτησή του στην κλίμακα της ιεραρχίας στις ΕΔ και στην κοινωνική ΄΄ιεραρχία΄΄ έξω από την υπηρεσία του. Είναι σκόπιμη η προσέγγιση των πιο χαρακτηριστικών από τα προβλεπόμενα, αφού ο συντάκτης του εγκολπίου (που είναι ο ΄΄κυοφορήσας΄΄ το ΄΄μοντέλο αξιωματικού΄΄ εκείνης της εποχής) είναι ο κυρίαρχος του παιγνιδιού, είναι ο ασκών την εξουσία. Και ο αξιωματικός που ανδρώθηκε μ' αυτές τις αρχές, τρόπους και αξίες, είναι το

-//- Κριτσώνης Κ. της 2ας ΜΕΟ
-//- Παραγκάκης Ν. του Στρ.Γρ.ΑΕΔ
-//- Παππάς Κ. του 2ου ΕΓ/ΑΣ
-//- Κόκκινος Ν. της Δ.ΕΠ/ΑΣ
Τχης Δαμούλαρης Σ. της ΔΣΠ/ΑΣ
Ανπχος Παπαδόγκωνας Ν. του 2ου ΕΓ/ΑΝ
Επγος Κατσούλης του 2ου ΕΓ/ΑΑ
Ανχης Χωρ. Πουμουντζής Β. της ΥΠΕΑ
-//- Μπίκος Δ.του Β΄ΚΛ.ΚΥΠ

Σκοπός της συσκέψεως είναι «*…η αντιμετώπισις των προκυπτόντων θεμάτων ασφαλείας εκ της κατατάξεως εις τας ΕΔ των επαναπατριζομένων εκ των χωρών του Αν. Συνασπισμού τέως Κ/Σ και φυγάδων….».*

Τα πρακτικά της συσκέψεως και τα συμπεράσματά της (με τα οποία το ΑΕΔ συμφωνεί όπως γράφει στο συνοδευτικό έγγραφο προς τα Αρχηγεία των τριών όπλων) στέλνονται με ΑΕΔ/2η ΜΕΟ/ΑΣ/Ι Φ.110/121/537615/11 Αυγ.1975.

[1] Είναι σωστό πως στελέχη του ΚΚΕ που ζούσαν ως πολιτικοί πρόσφυγες σε κομμουνιστικές χώρες φοίτησαν σε σχολές στη Ρωσία. Για λεπτομέρειες βλ.ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ ο.π. σ 129 «*...μαζί με άλλα δέκα στελέχη του ΚΚΕ, ανάμεσά τους και ο Χαρίλαος Φλωράκης, φοιτήσαμε σε μια τρίχρονη σχολή στα πλαίσια της γενικής προσπάθειας για επιμόρφωση των στελεχών...».*

[2] ΣΧΟΛΗ ΝΑΥΤΙΚΩΝ ΔΟΚΙΜΩΝ, Εγκόλπιον του Δοκίμου, Ιούνιος 1976. Από το αντίτυπο που χρησιμοποιούμε μαθαίνουμε πως η συγκεκριμένη έκδοση επικυρώθηκε *΄΄συμφώνως Φ.353.3/98/76 Α.Σ.Χ. 5479 από 10-7-76 αποφάσει Αρχηγείου Ναυτικού΄΄.*

στέλεχος που μας απασχολεί στη διατριβή, δηλαδή ο επαγγελματίας στρατιωτικός. Μαθαίνουμε από τις ΄΄Ηθικές Αρχές΄΄:
«…ο αξιωματικός έχει σαν οδηγό την τιμή και το καθήκον…σ' αυτόν αποβλέπει ολόκληρον το έθνος…την περίοδον του πολέμου και θεματοφύλακα σε οποιαδήποτε περίπτωση, όπως προβλέπεται στο άρθρο 120 του Συντάγματος,…οι πράξεις του είναι υπόδειγμα προς μίμηση… η επιλογή των υποψηφίων αξιωματικών στηρίζεται σε κριτήρια ηθικά, πνευματικά και σωματικής αρτιότητος….τιμή είναι η αναγνώρισις της προσωπικότητος καθενός που μετέχει στην πολιτεία…η τιμή για τον δόκιμο και κάθε στρατιωτικό είναι το υπέρτατο αγαθό[1]*, η διαφύλαξίς της είναι ιερώτατο καθήκον…».* Από εκεί και μετά η έννοια της ΄΄ στρατιωτικής τιμής΄΄ παίρνει και διάφορες ερμηνείες ανάλογα με το σκοπό του χρήστη. Το καθεστώς της 21ης Απριλίου θεωρούσε τη μη πίστη στην ΄΄επανάσταση΄΄ ως στοιχείο που θίγει την στρατιωτική τιμή. Από την άποψη αυτή επομένως ο δόκιμος θα πρέπει να μάθει, να τοποθετεί πάνω απ' όλα την ΄΄τιμή΄΄ του. Και να είναι έτοιμος να την υπερασπιστεί, προς όφελος κατά συνθήκη εκείνου που προσδιορίζει και την έννοιά της. Ένας από τους στόχους του τρόπου λειτουργίας της στρατιωτικής σχολής είναι, η μείωση μέχρις εξαφάνισης του βαθμού αντίστασης του αυριανού στελέχους στο δεδομένο χώρο των ΕΔ και υπό τους συγκεκριμένους κανόνες και όρους. Γι' αυτό και η προετοιμασία του δοκίμου παίζει κρίσιμο ρόλο. Σωστά αποδίδεται απ' την πλευρά της διοίκησης η προσήκουσα σημασία στο εγκόλπιο, και πως το ΄΄εγκολπώνεται΄΄ με την τετραετή δοκιμασία, άσκηση και σπουδή ο σπουδαστής δόκιμος. Η ερμηνεία επομένως των ηθικών αρχών είναι σημαντικό στοιχείο εκπαίδευσης. Έτσι μετά έναν συνήθη ορισμό της ΄΄συνείδησης΄΄, εκείνο όπου ακολουθεί και αφιερώνει το εγκόλπιο ικανό χώρο, είναι το ΄΄καθήκον΄΄ και η ΄΄πειθαρχία΄΄. «*…Η αληθινή αντίληψις του καθήκοντος επιτυγχάνεται όταν στην συνείδηση των ατόμων έχη ριζωθεί βαθιά η πεποίθησις, ότι δεν έχουν το δικαίωμα να πράξουν διαφορετικά από όσα οι νόμοι, οι κανονισμοί και η τιμή ορίζουν*». Ο δόκιμος και ο αυριανός αξιωματικός δεν μπορούν να κάνουν τίποτε, που να έρχεται κόντρα στο προβλεπόμενο ως ΄΄καθήκον΄΄, αλλά με την έννοια που δίνεται στο εγκόλπιο. Έτσι γίνεται αποδεκτή πιο εύκολα η ΄΄πειθαρχία΄΄ (συμμόρφωση του κατωτέρου στις διαταγές του ανωτέρου …) αφού το ΄΄καθήκον΄΄ έχει ριζώσει και η ΄΄συνείδηση΄΄ έχει προσαρμοστεί *«...στην αναγνώριση του χρέους που έχουμε να επιτελέσουμε…».* Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται η έντεχνη διοχέτευση όλου του συστήματος αρχών και παιδείας, στο επιθυμητό κανάλι για ολοκλήρωση του κατάλληλου ΄΄μοντέλου΄΄. Να σημειωθεί εδώ πως, προβλέπονται και αρχές και έννοιες σωστές. Η φιλοπατρία, η αυτοθυσία, το θάρρος και η καρτερία, το ορμητικό πνεύμα, η πρωτοβουλία, είναι αρχές και έννοιες, που επίσης πρέπει να διέπουν το δόκιμο. Για να καταλήξει το εγκόλπιο στις θέσεις περί του ΄΄ενιαίου δόγματος, του στρατιωτικού πνεύματος και συναδελφότητας και τέλος στην εχεμύθεια΄΄ με τις ανάλογες ερμηνείες. «*Τα μέλη ενός στρατιωτικού συγκροτήματος πρέπει να συμπεριφέρονται με ομοιόμορφο τρόπο...»* και αυτό καλείται ΄΄ενιαίο δόγμα΄΄. Στρατιωτικό πνεύμα είναι εκείνο «*...που διέπει όλους τους στρατιωτικούς λόγω της φύσεως του έργου των, της πειθαρχίας και του αμοιβαίου σεβασμού…».*Ποιο είναι αυτό το ΄΄πνεύμα΄΄ δεν διευκρινίζεται. Ο συντάκτης του κειμένου άφησε τον καθορισμό του στις εκάστοτε απαιτήσεις. Η εξέλιξη των πραγμάτων απέδειξε πως συχνά τροποποιούνται αρκετές από τις ερμηνείες αυτές. Επί παραδείγματι το στρατιωτικό πνεύμα, που έπρεπε να διέπει τα στελέχη απέναντι στο καθεστώς της 21ης Απριλίου 1967, ή στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου, ή ακόμα και απέναντι στο ΝΑΤΟ και τη στάση του στις ελληνοτουρκικές διενέξεις. Η ερμηνεία που έδιναν στο ΄΄καθήκον΄΄ οι εκπαιδευτές των δοκίμων από το 1967 έως το 1974 δεν είχε διαχρονικά καθοριστεί. Τότε προσαρμόσθηκε στις ανάγκες της ΄΄επανάστασης΄΄. Εν τούτοις το ΄΄πνεύμα σώματος΄΄ που διαμορφώνει κοινή αντίληψη στις ηλικίες αυτές και με την ανάλογη εκπαίδευση, μπορεί και λειτουργεί ενίοτε αντίθετα με τις επιδιώξεις. Στην περίπτωση του καλοκαιρινού εκπαιδευτικού ταξιδιού των Δοκίμων το 1969 με το Α/Τ ΑΕΤΟΣ ο Γρηγόρης Βουλγαράκης αρχηγός της τρίτης μαχίμων (που είναι και η παραλαμβάνουσα διοικούσα τάξη, αφού η τετάρτη ορκίζεται σε λίγο και δεν συμμετέχει στο ταξίδι αυτό), αφαιρεί από όπου είχαν τοποθετηθεί αφίσες της 21ης Απριλίου 1967. Τις είχαν βάλει ευέλπιδες που συμμετείχαν στο ταξίδι και προκλήθηκαν σχόλια μεταξύ των δοκίμων με αποτέλεσμα να αναλάβει την ΄΄κάθαρση΄΄ ο αρχαιότερος. Σε διαμαρτυρία του συνοδεύοντος τους ευέλπιδες λοχαγού Αντωνόπουλου, ο ύπαρχος του πλοίου πλωτάρχης Δρίκος (μετέπειτα στέλεχος της οργάνωσης για το κίνημα του ναυτικού το Μάιο του 1973 και Α/ΓΕΝ μετά το 1990) αντέδρασε καλύπτοντας τον αρχηγό των Δοκίμων.
Το γεγονός αυτό από την πλευρά των ευελπίδων δείχνει την καλλιεργούμενη στη ΣΣΕ νοοτροπία, πως εκεί βλαστάνουν οι αυριανοί ηγέτες της χώρας, εκεί είναι το φυτώριο της ΄΄επανάστασης΄΄ κ.λ.π. Από δε την πλευρά των δοκίμων πως το πλοίο είναι δικό τους σπίτι, κανείς άλλος δεν μπορεί να επεμβαίνει σ' αυτό, ούτε για θέματα της ΄΄επανάστασης΄΄ και έτσι οι δόκιμοι ΄΄καθάρισαν το δικό τους χώρο΄΄. Το επεισόδιο λήγει με το πόρισμα της ΕΔΕ που διενεργεί ο Μανωλόπουλος και απαλλάσσει ΄΄λόγω αμφιβολιών΄΄ το Βουλγαράκη.
Οι νέοι που εκπαιδεύονται στις ηλικίες από 16 μέχρι 20 χρόνων μέσα στη σχολή με τις αρχές του εγκολπίου, δέχονται πολύ εύκολα ως στελέχη μετά, τις ερμηνείες που η ηγεσία δίνει και στις έννοιες ΄΄δημοκρατία,

[1] Βλέπε τα αναφερόμενα από τον Παπαναστάση στη συνέντευξή του, περί ΄΄συμβουλίου τιμής΄΄ της ΣΣΕ. Επίσης επισημαίνεται πως ο συνηθέστερος αν όχι ο αποκλειστικός λόγος απόταξης ενός δοκίμου και κύρια του αξιωματικού είναι το ότι ΄΄ δια πράξεων κ.λ.π. έθιξε την στρατιωτικήν τιμήν…΄΄. Για τις αποτάξεις των στελεχών που στράφηκαν κατά του καθεστώτος της 21ης Απριλίου. Βλέπε ΑΚ, πίνακες 5 έως και 8 στις σ.σ. 412-428.

ανθρώπινα δικαιώματα, δίκαιο, λαός, παιδεία΄΄ …. Γι' αυτόν το λόγο διαμορφώνεται και η παιδεία μέσα στις παραγωγικές σχολές των ΕΔ με τον τρόπο που και το ΄΄εγκόλπιο΄΄ καθορίζει. Είναι μεταπολεμικό το εγχειρίδιο αυτό, και μάλιστα επικυρωμένο επί καθεστώτος 21ης Απριλίου. Τα κείμενα όμως αυτά είναι έτσι φτιαγμένα ώστε, όντας διαχρονικά να υπηρετούν μόνιμα και χωρίς τροποποιήσεις τους ίδιους στόχους. Η ανάπτυξη ελεύθερου πνεύματος, η διεύρυνση της κουλτούρας, η εμπέδωση του πατριωτισμού μέσα από την πραγματική ιστορία και την ερμηνεία της, δεν περιλαμβάνονται ως στόχοι της εκπαίδευσης στις παραγωγικές σχολές.

Μετά τις ΗΘΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ο ναυτικός δόκιμος πρέπει να ενδιατρίψει στην Τεχνική (και όχι τέχνη) της Διοικήσεως. Η Δικαιοσύνη και Αμεροληψία, το Καθήκον και οι Διαταγές, η Απαίτησις Ευθυνών, ο Τρόπος Ελέγχου των Κατωτέρων, οι Αμοιβές και οι Ποινές, η Συμπεριφορά προς τον Κατώτερο και η Μέριμνα προς τον Υφιστάμενο αποτελούν συστατικά στοιχεία της ΄΄τεχνικής της διοικήσεως΄΄. «*Ο διατάσσων ποτέ δεν πρέπει να δικαιολογεί τα διατασσόμενα…δεν έχει να δώσει λόγο στον διατασσόμενο για τις αποφάσεις του για τις οποίες φέρει ακεραίαν την ευθύνην…*». Προβλέπει όμως πως τους σκοπούς των διαταγών τους εξηγεί για να ΄΄*…εισάγουν τον εκτελούντα στο πνεύμα του διατάσσοντος για να εξασφαλισθεί η εκτέλεσις των διαταγών…ο ανώτερος πρέπει να ζητή ευθύνες και ο κατώτερος να λογοδοτή γι' αυτές…για να διοικήσουμε…βασική προϋπόθεσις είναι η τήρησις της αποστάσεως μεταξύ διοικούντος και διοικουμένου. Η ανάπτυξις οικειότητος μεταξύ των είναι ο τάφος της διοικήσεως…η ανεξέλεγκτη οικειότης φέρει την ισοπέδωσιν και την χαλάρωσιν…ειδικότερον πρέπει να τονισθεί στους δοκίμους ότι απαγορεύεται απολύτως η δημιουργία κάθε μορφής οικειότητος, εντός και εκτός της σχολής διότι με την οικειότητα καταλύεται η πειθαρχία, που αποτελεί την βάσιν της λειτουργίας της σχολής…*΄΄[1] Το αποτέλεσμα είναι να πλάθεται ο δόκιμος αξιωματικός με την αρχή, πως από εκεί θα βγει κάτι το ξεχωριστό, το εξαιρετικό, που όλοι θα θαυμάζουν και θα ζηλεύουν. Το εγκόλπιο μεριμνά, μετά την οδηγία περί ΄΄οικειότητος΄΄, να τονίσει πως «*...μεγάλη σπουδαιότητα έχει...ο σεβασμός της θέσεως και της αξιοπρεπείας του υφισταμένου…*» Αυτά όμως που μας λένε οι αξιωματικοί εξ υπαξιωματικών στις συνεντεύξεις τους, άλλα αποδεικνύουν. Ο Κασιμάτης, ο Τζοβλάς, ο Ραγκαβάς είναι αποκαλυπτικοί, οξείς στις αναφορές τους που αφορούν σχέσεις αξιωματικών και διοικήσεως και συμπεριφορές προς υπαξιωματικούς. Ο τρόπος εκπαίδευσης των αξιωματικών στη σχολή δοκίμων, έχει να κάνει μ' αυτές τις συμπεριφορές. «*…ο αξιωματικός έχει άμεσο βοηθό του κατά την εκτέλεση του έργου του τον υπαξιωματικό…οι δόκιμοι πρέπει να συμπεριφέρονται με σοβαρότητα και εκτίμηση προς τους υπαξιωματικούς...*» Τους οποίους υπαξιωματικούς όμως, όπως και τους ανθυπασπιστές, όταν τους συναντούν εκτός σχολής ή σε κοσμικές συγκεντρώσεις «*…δεν χαιρετούν, ούτε δικαιούνται χαιρετισμού από αυτούς*». Και μ' αυτόν τον τρόπο συντηρεί την απόλυτη διάκριση και την απόσταση με τους υπαξιωματικούς, μη τυχόν και δημιουργηθούν συνθήκες συνάφειας, κοινωνικών σχέσεων, φιλίες. [2] Είναι προσεκτικά διατυπωμένες και μέσα στα όρια της ευπρεπούς οδηγίας οι προβλέψεις του εγκολπίου για τους υπαξιωματικούς και τους λοιπούς ΄΄κατωτέρους και υφισταμένους΄΄. Αλλά επί τέσσερα χρόνια μέσα στη σχολή ο δόκιμος δεν απευθύνει καν το λόγο σε ναύτες και υπαξιωματικούς του προσωπικού της ΣΝΔ. Πολλούς δεν τους απασχόλησε ποτέ και κάποιοι δόκιμοι δεν κατάλαβαν ίσως, πως εκεί υπηρετούν τη θητεία τους ναύτες. Και δεν αποδόθηκε η σωστή εικόνα για το ότι, ένας ολόκληρος κόσμος στρατευσίμων και υπαξιωματικών, μαζί με άλλους υπαλλήλους δουλεύει για την υλοποίηση του προγράμματος, για τη συντήρηση κτηρίων, το πλύσιμο και σιδέρωμα ρούχων, για το φαγητό, τα αθλητικά όργανα, τις βάρκες, το εκπαιδευτικό υλικό …..

Ο δόκιμος τον πρώτο χρόνο είναι χαμένος στην προσπάθειά του να μην κάνει κάτι, που θα επισύρει την οργή και το καψόνι[3] από τον τεταρτοετή και από άλλους καμιά φορά (όταν δεν τους βλέπει κανείς). Το θέμα της ΄΄νίλας΄΄ είναι από μόνο του καθοριστικής σημασίας για το χτίσιμο του ΄΄μοντέλου΄΄ μέσα στη σχολή. Η ισοπέδωση της προσωπικότητας, η δημιουργία ενιαίου πνεύματος πλήρως ελεγχόμενου, αλλά και η αντοχή σε παρατεταμένη ταλαιπωρία, ήταν στόχος και αποτέλεσμα αυτών των δοκιμασιών. Λάβαιναν χώρα κατά τον πρώτο χρόνο της φοίτησης στη σχολή των ΄΄μούλων ή μουλαριών΄΄, όπως και σήμερα αποκαλούνται. Για να

---

[1] Διατηρείται η ορθογραφία του προτύπου ενώ ειδικά αυτή η παράγραφος/ οδηγία είναι στο κείμενο τονισμένη με αραιή γραφή. Και εκείνη που τονίζει να μην ανατίθενται άσκοπες εργασίες στους υφισταμένους διότι *«...αντί να προάγη την αγάπη προς την εργασία, προκαλεί λίγο-λίγο την δυσφορία και την διασάλευσι της πειθαρχίας».*

[2] Βλέπε Εγκόλπιο Δοκίμου άρθρο 38, σ. 26.

[3] Η πιο πρόσφατη τοποθέτηση στο θέμα των ΄΄καψονιών΄΄ ή ΄΄νίλας΄΄ ή ΄΄δοκιμασιών΄΄ όπως τις αποκαλεί ο συντάκτης του άρθρου ΄΄*Δόκιμοι και Δοκιμασίες*΄΄ είναι του αντιναύαρχου ε.α. Δ.Λισμάνη στο τεύχος Μαρτίου-Απριλίου 2003 της Ναυτικής Επιθεώρησης (σ.72). Πολύ προσεκτικά αναλύει την προϊστορία, και τις βλέψεις της ΄΄νίλας΄΄, εξηγεί και αποκλείει τις ακρότητες παίρνει θέση και προβληματίζεται για την πλήρη κατάργηση της σκληρής δοκιμασίας. Αναφέρεται στην αρχαιότητα και στην εφαρμογή σκληρής ζωής στους αρχαίους Έλληνες εφήβους *«...πρόγραμμα στρατιωτικής αγωγής από επίπονες ασκήσεις και ταλαιπωρίες από τα αρχαϊκά χρόνια…οι Σπαρτιάτες π.χ. ονόμαζαν αυτή την αγωγή ΄΄άροση΄΄, δηλαδή όργωμα, καλλιέργεια, δοκιμασία…αποσκοπούσε στο να συνηθίσουν οι νέοι της αισθήσεις τους στην προσβολή και να ατσαλώσουν τη θέλησή τους ώστε να μην αντιδρούν με οργή και φόβο που αποτελούν τα δύο δεινά που εξασθενίζουν τον αυτοέλεγχο. Με τη δοκιμασία διδασκόταν η πειθαρχία, που θα μπλόκαρε το φόβο όταν οι σάλπιγγες θα ηχούσαν…».* Παράβαλλε με Α. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΄΄*Σχολή Ν. Δοκίμων 1845, 100 Χρόνια στον Πειραιά*΄΄. Η έκδοση αυτή δίνει μια εκλαϊκευμένη αλλά πραγματική εικόνα για την ΣΝΔ. Συνοπτικά παρουσιάζει την ιστορία της, το πρόγραμμα των δοκίμων καθημερινά, την εκπαίδευσή τους και άλλα. Στη σελίδα 128 παρατίθενται σε κείμενο του Γ. ΚΡΕΜΟΥ τα ΄΄έθιμά της΄΄ όπως τα ονομάζει. Μεταξύ των διασκεδαστικών εθίμων παρατίθενται και δύο ομαδικές ΄΄νίλες΄΄ δηλαδή ΄΄καψόνια΄΄. Ήτοι σωματικές και ψυχολογικές καταπονήσεις και δοκιμασίες, για να μην τις πούμε βασανιστήρια. Μετά σαράντα χρόνια μένει μόνον η ΄΄παραδοσιακή΄΄ πλευρά του θέματος, αλλά όταν συνέβαιναν οι νίλες το τελευταίο που απασχολούσε τους πρωτοετείς ήταν το έθιμο.

εξελιχθούν κλιμακωτά σε ΄΄κούρδους, βαρόνους και λόρδους΄΄ στις επόμενες τάξεις. Η ονομασία ανταποκρίνεται και στα προνόμια.

Όλοι θυμούνται αυτές τις νίλες που πέρασαν στη ΣΝΔ. Και δεν υπάρχει κανείς, που να τις νοσταλγεί. Ειδικά εκείνες που άφησαν σε μερικούς σημάδια ανεξίτηλα και στη σωματική και στη ψυχολογική υγεία τους. Κάποιους μάλιστα τους οδήγησαν και εκτός σχολής, μη αντέχοντας ειδικά τον πρώτο χρόνο την πολύ σκληρή ΄΄εκπαίδευση΄΄.[1] Καταγράφονται ορισμένα στοιχεία από το περιεχόμενο εκδόσεως για τη ΣΝΔ,[2] απ' όπου μπορεί να συμπεράνει κανείς τις επιπτώσεις της νίλας. «*Μέχρι το 1984 στη σχολή είχαν εισαχθεί 1962 μάχιμοι δόκιμοι, 771 μηχανικοί, 468 οικονομικοί και 609 λιμενικοί. Σύνολον δηλαδή 3810. Έχουν δε αποφοιτήσει 1729 μάχιμοι, 670 μηχανικοί, 468 οικονομικοί και 576 λιμενικοί. Σύνολον δηλαδή 3443»*. Αυτό σημαίνει πως 367 δόκιμοι εγκατέλειψαν τη σχολή στη διάρκεια της φοίτησής τους σ' αυτά τα εκατό χρόνια λειτουργίας της. Κάποιοι για λόγους υγείας, κάποιοι για ανεξάρτητους της θέλησής τους,αλλά οι περισσότεροι επειδή δεν άντεξαν.

Υπήρχαν μερικοί τα χρόνια εκείνα που ήθελαν ΄΄να κλείσουν΄΄ τους άρρενες βλαστούς τους στο και ΄΄Βασσάνειο Ίδρυμα΄΄ ονομαζόμενο (από το ομώνυμο κληροδότημα) δηλαδή τη ΣΝΔ. Όχι μόνον για λόγους επαγγελματικής αποκατάστασης, αλλά για να ηρεμήσουν οι ίδιοι από τους ζωηρούς νέους και για να ΄΄στρώσουν΄΄. Σίγουρα δεν γνώριζαν πως οι συνθήκες που επικρατούσαν στην παραγωγική σχολή (και όχι μόνον σ' αυτή) δεν΄΄ έστρωναν΄΄ τους νέους, αλλά τους ισοπέδωναν....

Τον δεύτερο χρόνο ο σπουδαστής δόκιμος είναι πλέον το υπόδειγμα του ΄΄στρατιώτη΄΄ που ψυχρά, τυπικά και χωρίς κανένα λάθος υλοποιεί ότι έμαθε τον πρώτο χρόνο, όσον αφορά τη συμπεριφορά, τη στρατιωτική αγωγή, τους κανονισμούς.

Το τρίτο έτος ζει με την προσμονή να γίνει και αυτός διοικούσα, και προσπαθεί ενίοτε να κερδίσει κάποιες αρχαιότητες ώστε, να είναι βαθμοφόρος ως τεταρτοετής. Τέλος ο τεταρτοετής απολαμβάνει τα προνόμια να διοικεί τρεις τάξεις δοκίμων, να ΄΄παιδεύει΄΄ τους πρωτοετείς, κάνοντάς τους ότι έκαναν σ' αυτόν όταν ήταν ΄΄μούλος΄΄. Και ετοιμάζεται να γίνει επιτέλους αξιωματικός, χωρίς να γνωρίζει ότι θα ξαναγίνει ΄΄πρωτοετής΄΄ δηλαδή ΄΄μούλος σημαιοφόρος΄΄. Εφ' όσον θα γνωρίζει ελάχιστα πράγματα στα πλοία ως νέος αξιωματικός πλέον.

Είναι μεγάλη η έκταση και πλήθος οι λεπτομέρειες που αφιερώνει το εγκόλπιο στον ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟ. Οκτώ σελίδες με οδηγίες και καταγραφή τρόπου χαιρετισμού του δοκίμου σε κάθε δυνατή περίπτωση. Θα καταχωρηθούν εδώ, για να γίνει αντιληπτό και να ερμηνευτεί σωστά, τι αντιπροσωπεύει και που αποβλέπει ο ΄΄χαιρετισμός΄΄ για τον στρατιωτικό. Το εγκόλπιο περιγράφει, όχι μόνον τις περιπτώσεις και το είδους χαιρετισμού, που ο δόκιμος απονέμει, αλλά το ύφος του, τη στάση, τις κινήσεις, τις εκφράσεις, τις θέσεις χεριών, κεφαλής, οφθαλμών, ποδιών. Δηλαδή προνοεί τα πάντα, ώστε ποτέ και καμία αμφιβολία να μην υπάρχει για το εάν, πως, που, πότε, ποιον χαιρετά. Ακόμα και για τα συναισθήματα που πρέπει να παρουσιάζονται και εκείνα που δεν πρέπει να φαίνονται. Το γιατί, ερμηνεύεται με τη γενική θέση πως, ο χαιρετισμός για τον στρατιωτικό «*…αποτελεί σοβαρότατο καθήκον εκδηλώσεως σεβασμού, εκτιμήσεως και συναδελφότητος*...». Θα λέγαμε χωρίς υπερβολή πως, ο χαιρετισμός, όπως τον διδάσκει το εγκόλπιο και τον μαθαίνουν στην πράξη οι δόκιμοι, καθορίζει μ' αυτόν τον τρόπο τις αποστάσεις, τις σχέσεις, τον ανώτερο και τον κατώτερο, τον προνομιούχο και τον οφείλοντα σεβασμό. Ο χαιρετισμός μέσα στην περίκλειστη αυτή κοινωνία των ένστολων καθορίζει δικαιώματα και υποχρεώσεις, στρώματα και τάξεις. Δεν υπάρχουν απορίες για τον χαιρετισμό, για το ποιος οφείλει σε ποιον και ποιος απολαμβάνει. Και ο εθισμός με την επανάληψη, εισάγει πολύ πιο εύκολα στην υπακοή, την υποταγή, την τυφλή πειθαρχία. Τον εφησυχασμό να μην τον απασχολεί τι πρέπει να κάνει, αφού ο ανώτερός του σκέφτεται γι' αυτόν. Και με τον τρόπο αυτόν, μαζί με όλη την άλλη εκπαίδευση και τον τρόπο ζωής, προκύπτουν οι ΄΄ξεχωριστοί, οι ανώτεροι, οι σκληροί για τους κατώτερους και τους απέξω, τους άλλους, τους άσχετους, τους πολίτες΄΄[3], αλλά πειθαρχικοί, υπάκουοι και με σεβασμό για τους ανωτέρους.

Το εγκόλπιο του δοκίμου περιγράφει με σαφήνεια και λεπτομέρειες πως ο δόκιμος φέρεται και κυρίως χαιρετά στις εξής περιπτώσεις:

- Άοπλος και ένοπλος εκτός και εντός γραμμής.
- Εισερχόμενος και εξερχόμενος σε διαμέρισμα της σχολής ή πλοίου ή γραφείου στρατιωτικής περιοχής, όπου βρίσκονται ένας ή περισσότεροι ανώτεροί του.
- Εισερχόμενος στην αίθουσα διασκεδάσεως, ή στο εστιατόριο (εξ ου και η τιμωρία διότι ΄΄*δεν έλαβεν άδεια εισερχόμενος εις το εστιατόριον*΄΄) ή στο θάλαμό του, όταν φοράει ή όχι πηλίσκο, όταν φέρει εξαρτίσεις, όταν εισέρχεται στην τάξη ή στα εργαστήρια.
- Όταν βρίσκεται στα διδακτήρια (ποινή διότι ΄΄*ωμίλει και εγέλα εν τη τάξει*΄΄ αλλά και διότι, ΄΄*ηστείζετο εν ώρα μελέτης*΄΄).

[1] Οι πίνακες 5Βκαι 5Δ στο παράρτημα Α, παρέχουν ένδειξη για τους δοκίμους που εγκατέλειψαν πριν αποφοιτήσουν τη σχολή τα χρόνια 1967-1974. Φαίνεται αυτό από τους αριθμούς μητρώων. Δεν έγινε ειδική επεξεργασία στο θέμα.

[2] Στην ίδια έκδοση για τη ΣΝΔ του ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ο.π. σ. 66

[3] Από εδώ ξεκινάει η περιφρόνηση προς την ιδιότητα του πολίτη και οι απαξιωτικές έως υβριστικές προσομοιώσεις «*έχεις νοοτροπία πολίτη΄΄, ΄΄είσαι πολίτης ρε΄΄*. Βλέπε και σχετικές ερμηνείες της έκφρασης στις συνεντεύξεις.

- Όταν εισέρχεται ή εξέρχεται ανώτερος (*΄΄επιθεωρουμένου του θρανίου του δεν ηγέρθη΄΄*), ή καθηγητής ή ο διοικητής του ή ο αρχηγός ή υπαρχηγός των δοκίμων, ή ανώτερος δόκιμος (*΄΄εγέλα εις βάρος ανωτέρου δοκίμου΄΄*).
- Όταν κληθεί από ανώτερο (*΄΄παρατηρούμενος δεν ετήρη την δέουσαν στάσιν΄΄*).
- Όταν βρίσκεται για συσσίτιο.
- Όταν βρίσκεται σε διαμέρισμα για υπηρεσιακούς λόγους και εισέλθει αξιωματικός.
- Όταν εμφανίζεται ο διοικητής ή ο υποδιοικητής της σχολής.
- Κατά την έπαρση και υποστολή της Σημαίας, όταν εισέρχεται ή εξέρχεται πολεμικού πλοίου[1], κατά την ανάκρουση του εθνικού ύμνου, όταν βρίσκεται στην εκκλησία, όταν διέρχεται ανώτερος και κάθεται, όταν βρίσκεται εκτός σχολής, σε δεξιώσεις (*΄΄διότι εγκατέλειψεν την δεξίωσιν προ του τέλους αυτής άνευ αδείας ΄΄*), σε κοσμικές συγκεντρώσεις, στο δρόμο, στα μέσα συγκοινωνίας, σε οποιοδήποτε όχημα, σε αίθουσες, όταν κάθεται, όταν χορεύει, τους ανωτέρους του, την οικοδέσποινα, τις κυρίες γνωστές και άγνωστες, τους κυρίους, τους ηλικιωμένους.
- Σε συντεταγμένο τμήμα ένοπλο ή άοπλο, εν στάσει ή βαδίζον, κάθε επίσημο που θα συναντήσει (πρόεδρο, σημαία, σταυρό, άχραντα μυστήρια, πρωθυπουργό, υπουργούς, αξιωματικούς, αρχηγούς ….).
- Από πλωτά μέσα, χαιρετισμός δια χειραψίας (σε όλες τις δυνατές περιπτώσεις) και εδώ θα τελείωναν οι χαιρετισμοί του εγκολπίου αλλά αφέθηκε για το τέλος το πώς ο δόκιμος χαιρετά:
- *«Στην σχολή και στα Π.Πλοία το πρωί από μία φορά όλους τους ανωτέρους των»*. Ο χαιρετισμός αυτός αποδίδεται σε καθορισμένη ώρα και χώρο αμέσως μετά το πρωϊνό ξύπνημα(*΄΄ήργησεν να κατέλθη του θαλάμου του διά πρωϊνόν χαιρετισμόν΄΄*)όπου συγκεντρωμένοι όλοι οι δόκιμοι κυκλοφορούν και απονέμουν ζωηρό χαιρετισμό[2] κυρίως στη διοικούσα τάξη που όρθιοι αντιχαιρετούν. Η κίνηση γίνεται και απαγορεύεται στους κατωτέρους δοκίμους να μιλούν (*΄΄ωμίλει επανηλημένως κατά την διάρκειαν του πρωϊνού χαιρετισμού΄΄*). Όσο περίεργη και εάν φαίνεται η κίνηση αυτή στους εκτός ΄΄στρατιωτικού πνεύματος΄΄ άλλο τόσο μπορεί να είναι ακατανόητη και στους ίδιους τους δοκίμους και τότε και μετά.

Η ερμηνεία και σημασία που αποδίδει το εγκόλπιο στον χαιρετισμό δε μπορεί να εξηγήσει τα ανεξήγητα των ΕΔ. Ο λαός απέδωσε τα ανεξήγητα από τη λογική, με τη ρήση «*εκεί που σταματάει η λογική αρχίζει ο στρατός*».

Θα παραθέσουμε δύο εύγλωττα εδάφια.

Γράφει το εγκόλπιο στο άρθρο *΄΄Χαιρετισμός των Δοκίμων που Εισέρχονται σε Διαμέρισμα΄΄* [3]. «*…, κτυπά την πόρτα έστω και αν αυτή είναι ανοικτή…εφ' όσον δοθεί άδεια, εισέρχεται, αποκαλύπτεται, φέρνει το πηλήκιό του κάτω από την αριστερή μασχάλη… στέκει προσοχή, ατενίζει τον ανώτερον και ζητεί άδεια εισόδου με τη φράση ΄΄με την άδειά σας΄΄* { η φράση αυτή σταδιακά έγινε ΄΄διάς΄΄} *με σύγχρονο δυνατό κτύπημα του δεξιού ποδιού στο πάτωμα …Εάν στο διαμέρισμα υπάρχουν πολλοί ανώτεροι, τότε αυτός που εισέρχεται οφείλει να ζητήσει άδεια εισόδου από τον αρχαιότερο …ύστερα στρέφεται προς αυτόν που τον προσεκάλεσε ή προς εκείνον που του έχει ζητήσει να παρουσιαστεί…όταν εξέρχεται...φτάνει στην πόρτα, στρέφεται προς τον ανώτερο, στέκει προσοχή ζωηρά,...και φεύγει….».*

Η παραβολή αυτής της περιγραφής με την επόμενη, είναι ενδεικτική των προθέσεων εκείνων, που καθόρισαν και τις δύο περιπτώσεις. Η δεύτερη αφορά τους Φαναριώτες και τον τρόπο με τον οποίο και εκείνοι χαιρετούσαν, αλλά τους Τούρκους επισήμους [4] «*… Έπρεπε να συμπεριφέρονται ΄΄έμπροσθεν των αξιωματούχων Τούρκων ευπειθείς, ελεήμονες, γενναίοι και εύγλωττοι...προβλεπτικοί και ταπεινοί προς τους ακολούθους των…όταν εμβαίνετε εις το οίκημα μεγάλου τινός του βασιλείου, κάμετε μίαν προσκύνησιν και όταν φθάσετε εις το μέρος του οικήματος τούτου, μίαν δευτέραν περιγράφοντες ημικύκλιον διά να αφήσετε πάντοτε την θύραν ελεύθερον…όταν πλησιάσετε την αυθεντίαν του, γονατίσετε έμπροσθέν του, λαμβάνοντες το κράσπεδον του φορέματός του, το οποίον θέλετε φέρειν εις το μέτωπόν σας αμέσως αφού το φιλήσετε….σηκωθήτε έπειτα και απομακρυνθήτε από τον κύριον τούτον, χωρίς ποτέ να του στρέψετε την ράχην…καθίσετε γονατιστί…»*.

Η παράθεση του εδαφίου γίνεται, για να σημάνει πως τηρουμένων των αναλογιών ο στόχος και των δύο χαιρετισμών είναι ο ίδιος. Θα 'πρεπε στις παραγωγικές σχολές να μαθαίνουν και να 'ναι στην ψυχή απροσκύνητοι, στο φρόνημα και τις ιδέες ελεύθεροι, στη γνώση σωστοί, και πατριώτες υπερήφανοι. Και πάνω απ' όλα πολίτες συνειδητοί.

---

[1] Βλ. στο κεφάλαιο Δ8 περίπτωση ναυτικού δοκίμου Αναστασάκη Γ. και τι του επεφύλαξε η περιφρόνηση του στέμματος, που έφερε η σημαία πλοίου και όφειλε να χαιρετήσει.

[2] Ο ζωηρός χαιρετισμός με το κτύπημα στο έδαφος του δεξιού ποδιού έχει σαν αποτέλεσμα πολλοί πρωτοετείς να πληγώνονται στο πόδι αυτό που πρήζεται, ειδικά στην αρχή, με τις αντίστοιχες συνέπειες.

[3] Βλέπε Εγκόλπιον του Δοκίμου ένθα αν. σ.22 άρθρο 26

[4] Βλέπε Παπαγιώργη (΄΄Τα Καπάκια΄΄) ένθα αν. σ.18. Ο συγγραφέας σημειώνει πως η περιγραφή αφορά τον τρόπο με τον οποίο λοιδορούσε τους Φαναριώτες ΄΄ο Τηνιακός Φίλιππος Ζαλώνης΄΄.

Στο κεφάλαιο για θέματα υγιεινής το εγκόλπιο παρέχει συμβουλές χρήσιμες για την καθαριότητα (διότι *΄΄ευρέθη πλημμελώς εξυρισμένος΄΄* ποινή 3χ1), τον αθλητισμό (*΄΄νωχελής κατά την γυμναστικήν΄΄*, ποινή 3χ3),την ζωηράδα (*΄΄έβαινε βάδην συνομιλών εν ώρα γενικής κινήσεως΄΄* 2χ2), τα οινοπνευματώδη (λογική χρήση επιτρέπει μόνον κατά την έξοδο). Το κάπνισμα δεν το απαγορεύει αλλά στην πραγματικότητα ο πρωτοετής δεν τολμά να καπνίσει(*΄΄κατερχόμενος των θαλάμων μετά το λουτρόν εκράτει ανημμένον σιγαρέτον΄΄* Φ5-Φυλάκιση πέντε ημερών, σε δόκιμο διοικούσας τάξης). Περιλαμβάνει τα ναρκωτικά και τα αφροδίσια νοσήματα, για τα οποία, αφού αναλύσει τα είδη και εφιστά την προσοχή, καταλήγει και σωστά στο ότι *«... το αφροδίσιο νόσημα δεν είναι παράπτωμα»* (όμως ποινολογήθηκε διότι *΄΄δεν έλαβε τα προσήκοντα μέτρα με αποτέλεσμα να ασθενήσει΄΄* ποινή Σ-1, ήτοι Στέρηση εξόδου για μία ημέρα διότι δεν χρησιμοποίησε προφυλακτικά).

Το κεφάλαιο εκείνο του εγκολπίου από το οποίο ξεκινούν οι περισσότερες ποινές, είναι το περί συμπεριφοράς των δοκίμων. Ένα σύστημα κανόνων το σύνολο των οποίων αποβλέπει στην ολοκλήρωση του ΄΄μοντέλου΄΄ (μαζί με τις ηθικές αρχές, τις σχέσεις με τους άλλους, την παρεχόμενη μόρφωση, την στρατιωτική εκπαίδευση). Οι προτροπές και απαγορεύσεις αυτού του κεφαλαίου είναι, που τείνουν να διαμορφώσουν τον ΄΄ξεχωριστό΄΄ από τους άλλους. «*Οι δόκιμοι οφείλουν να συμπεριφέρονται παντού και πάντοτε με αξιοπρέπεια και λεπτότητα, δίδοντας την εντύπωση νέων που συναισθάνονται τις στρατιωτικές και κοινωνικές των υποχρεώσεις*». Αναφέρει ακριβώς το ΄΄δίνοντας την εντύπωση΄΄ και όχι ένα ΄΄διότι΄΄, που θα άλλαζε τελείως την πρόθεση του συντάκτη. Μάλλον θα πρόκειται για λάθος ή αβλεψία, επειδή δεν μπορεί να δεχτεί κανείς πως, ενδιαφέρει τον συγγραφέα του εγκολπίου η επιφάνεια της συμπεριφοράς του δοκίμου και όχι η ουσία. Όσο για τα πολιτικά περιοδικά και εφημερίδες εκεί δεν χωρεί αμφιβολία. «*Απαγορεύεται να κατέχουν εφημερίδες και περιοδικά πολιτικού περιεχομένου*». Όσον αφορά όμως τα «*…λοιπά περιοδικά και βιβλία, επιτρέπεται η χρήσις των, εφ' όσον είναι εγκεκριμένα από την πολιτεία και η σοβαρότης των είναι ανάλογη της πνευματικής στάθμης των δοκίμων*». Το αποτέλεσμα είναι να επιτρέπονται μόνον οι αθλητικές εφημερίδες ενώ κατά τα άλλα σταδιακά πείθονται οι δόκιμοι πως, η πνευματική τους στάθμη είναι πιο πάνω από όλων των άλλων. Κάποιοι δε που θέλουν να διαβάσουν γιατί έχουν τέτοιες τάσεις, τα βιβλία αλλά και οποιοδήποτε έντυπο, θα εγκριθούν από τον αξιωματικό επιτηρητή τον υπεύθυνο για την τάξη του αιτούντος. Διαφορετικά έχουμε συνέπειες (*΄΄κατείχεν επιτρεπόμενα έντυπα μη εγκεκριμένα υπό του επιτηρητού του΄΄*, ποινή 3Χ1, *΄΄ανεγίγνωσκεν εφημερίδα και εκάπνιζεν καθ' υποτροπήν εις απηγορευμένον χώρον εις θεραπευτήριον΄΄,* ποινή Φ-3, ήτοι τριήμερη φυλάκιση, ΄΄ανεγίγνωσκεν απηγορευμένον έντυπον χαμηλού περιεχομένου κατά την μελέτην ΄΄ Φ-3, *΄΄ανεγίγνωσκεν επιτρεπόμενον περιοδικόν άνευ αδείας΄΄* 3Χ1, *΄΄κατείχεν μη εγκεκριμένον έντυπον΄΄* 3χ2, *΄΄ανεγίγνωσκεν απηγορευμένον έντυπον΄΄* 3Χ1 την πρώτη φορά,΄΄Σ-1 την επομένη κ.ο.κ.).

«*Απαγορεύεται να δημοσιογραφούν ή να εκφράζουν τις ιδέες τους σε δημόσιες συγκεντρώσεις, ή να λαμβάνουν μέρος σε συναθροίσεις σωματίων, σε χαρτοπαικτικές συναναστροφές και ιπποδρομίες*». Να σημειώσουμε εδώ, πως ο δόκιμος επί τέσσερα χρόνια εξέρχεται της σχολής δύο φορές το μήνα, εφ' όσον δεν είναι τιμωρημένος (από Σάββατο μεσημέρι μέχρι Κυριακή βράδυ). Το δε καλοκαίρι για δύο περίπου μήνες επιβαίνουν όλοι πλοίων, και ταξιδεύουν για εκπαιδευτικούς λόγους σε λιμάνια του εξωτερικού. Επομένως ο χρόνος που διαθέτει για δραστηριότητες που αρμόζουν σε νέους ή εκείνες που φοβίζουν τον συντάκτη του εγκολπίου (σωματεία, χαρτοπαιξία, ιππόδρομος, πολιτικές συγκεντρώσεις) είναι ελάχιστος μέχρι ανύπαρκτος. Οι νέοι αυτοί δεν ζουν φυσιολογικά, δεν καταλαβαίνουν τι συμβαίνει στον κόσμο, γιατί δεν το μαθαίνουν[1], τα χρόνια αυτά περνούν από πάνω τους και οι ίδιοι είναι κλεισμένοι ουσιαστικά σε απομονωμένο ίδρυμα με αυστηρές συνθήκες διαβίωσης.

«Απαγορεύονται...τα ραδιόφωνα...οι τηλεοράσεις…η συναναστροφή και η συνομιλία με υπαξιωματικούς και ναύτες…πρέπει να...κλειδώνουν τα ερμάρια…να παρουσιάζονται …να παραδίδουν…να προσφωνούν τους ανωτέρους ΄΄κύριε΄΄…τους διόπους και ναύτας ΄΄τάδε΄΄ ή με τον τίτλο ΄΄δίοπε΄΄…».

«*Κάθε δόκιμος ανωτέρας τάξεως οφείλει να απαιτεί σεβασμό οπουδήποτε και αν βρίσκεται, είτε εντός είτε εκτός της σχολής από τους δοκίμους κατωτέρας τάξεως…».*

Μέσα από την αιτιολογία ποινών που αντιγράφτηκαν από Μητρώο Ναυτικού Δοκίμου, μπορούμε να προσεγγίσουμε τα όρια, στα οποία ζούσε αυτός ο δόκιμος μέσα στη ΣΝΔ. Οι απαγορεύσεις και οι ποινές που επιβάλλονται στις παραβιάσεις τους δίνουν εικόνα από την καθημερινή ζωή και τους στόχους της σχολής αυτής. Το μοντέλο του αυριανού αξιωματικού δεν έπρεπε να κάνει αυτά για τα οποία τιμωρείται στη συνέχεια.

Εγέλα εις βάρος ανωτέρου δοκίμου ΣΧ1 *{Στέρηση μιάς εξόδου}*
Παρατηρούμενος υπό ανωτέρου δοκίμου δεν έλαβεν την δέουσαν στάσιν. 3Χ1
Παρατηρηθείς απήντησεν απρεπώς Φ3 {Φυλάκιση τριών ημερών}
Παρατηρούμενος δεν εχαιρέτησεν 3Χ1
Παρατηρούμενος υπό του Δοκίμου Υπηρεσίας (ΔΥ) προσήλθεν βάδην 3Χ3
Εισερχομένου του επιτηρητού δεν ηγέρθη 3Χ3

[1] Βλέπε συνέντευξη Δ.Πατσίλια στο Παράρτημα Συνεντεύξεων.

Παρατηρούμενος δεν εχαιρέτησε και εγέλα Σ1
Παρατηρούμενος υπό ανωτέρου δοκίμου εγέλα 2Χ2
Δεν ηγέρθη διερχομένου πλησίον του ανωτέρου δοκίμου 2Χ1
Παρετήρει κατώτερον δόκιμον επιτρέπων εις αυτόν να βαδίζει 3Χ3
Καρείς δεν επαρουσιάσθη εις τον τμηματάρχην του 3Χ1
Παρατηρούμενος υπό ανωτέρου δοκίμου εγέλα 2Χ2 αλλά και
Ελάκτισεν συμμαθητήν του χάριν αστεϊσμού 3Χ2
Διότι επιθεώρει τμήμα εξόδου Ν.Δοκίμων φέρων ενδυμασίαν κολυμβήσεως αναρμόδιος ών Φ5
Ήργησεν να προσέλθη εις την κλήσιν δι' επιθεώρησιν 3Χ3
Ωμίλει εγέλα και εχειρονόμει απρεπώς κατά την διάρκειαν του δείπνου 3Χ3
Εδώρησεν τον καινουργή επενδύτην του εις συγγενικόν του πρόσωπον Φ5
Δεν έφερε την πινακίδα του ονόματός του κατά την επιθεώρησιν του κ. Υποδιοικητού Ε {Επίπληξη}
Περιεφέρετο ασκεπής εις την πλατείαν κατά την διάρκειαν της δεξιώσεως εις γενομένην δε παρατήρησιν απήντησεν ανοήτως Σ2
Διότι εγκατέλειψεν την δεξίωσιν προ του τέλους αυτής άνευ αδείας Φ3

Εκείνη η διάταξη που τηρείται απαρέγκλιτα (σχέση ανωτέρου με κατώτερο δόκιμο), είναι και η βάση της ιεραρχίας που θα ακολουθεί για όλη του τη στρατιωτική ζωή το στέλεχος στις ΕΔ. Αλλά και μετά την αποστρατεία η σχέση μεταξύ ΄΄ανωτέρου και κατωτέρου΄΄, που χτίσθηκε τα τέσσερα χρόνια της ΣΝΔ δεν ξεπερνιέται. Ο κατώτερος θα προσφωνά πάντα στον πληθυντικό τον ΄΄ανώτερο΄΄, όποια και εάν είναι η εξέλιξή τους, από όποιο βαθμό και αν αποστρατεύθηκαν. Οι ποινές για έλλειψη σεβασμού και αναίδεια προς ανώτερο είναι πολύ αυστηρές.

«Εξεφράσθη ειρωνικώς επί διαβιβασθείσης εντολής ανωτέρου δοκίμου Φ5
Απερχόμενος κατόπιν δοθείσης διαταγής εξεφράσθη απρεπώς χαμηλοφώνως δι' ανώτερον δόκιμον ΑΦ8. [1] {Αυστηρά Φυλάκιση οκτώ ημερών}

Ενώ οι ακόλουθες ποινές έχουν ιδιαίτερη σημασία, αφού αποδίδουν τις σχέσεις προς τρίτους κ.ο.κ..

Εξεφράσθη απρεπώς προς τον ναύκληρον της σχολής Σ1
Δι άτοπον αστειότητα εν τω πλοίω παρουσία ναυτών Σ2[2]
Επυροβόλει εκ του θαλάμου του προς την θάλασσα δια του όπλου της σκοποβολής Σ1[3]
Δι ' απώλειαν της ταυτότητός του Φ10[4]

Στις ώρες μελέτης, που γίνεται στις αίθουσες διδασκαλίας από όλους τους δοκίμους μαζί κατά τάξεις, *΄΄…τηρούν απόλυτη σιγή και δεν παρενοχλούν τους συναδέλφους των…΄΄*. Την τάξη αυτή εξασφαλίζει η παρουσία στην έδρα ανωτέρου δοκίμου ο οποίος δεν διστάζει, όπως και σε κάθε περίπτωση παρεκτροπής, να εγγράψει στο ποινολόγιο τον παρεκτρεπόμενο.

Διότι εγέλα κατά την μελέτην συνομιλών δι' άσχετα προς αυτήν θέματα 3Χ3
Ετανύετο εν τη τάξη 2χ2,

---

[1] Αυτή είναι και η αυστηρότερη ποινή που εδέχθη ο γράφων στα τέσσερα χρόνια της θητείας του στη ΣΝΔ. Οι αναφερόμενες ποινές είναι από το δικό του ποινολόγιο αλλά λίγο- πολύ δεν διαφέρουν από των άλλων δοκίμων. Η συγκεκριμένη περίπτωση αφορά επεισόδιο με τον δευτεροετή δόκιμο Τσομάκη, ο οποίος αρνήθηκε να επιτρέψει στον αιτούντα να καθίσει στο τραπέζι, όπου συνέτρωγαν οι δόκιμοι. Θιγείς ο νεώτερος κατά τάξη, απερχόμενος έκρινε σκόπιμο να απαντήσει χαμηλοφώνως πλην όμως ακουόμενος *΄΄άντε γαμήσου μαλάκα,γαμώ την παναγία σου΄΄*. Αυτό συνέβη το 1964 σε καλοκαιρινό ταξίδι, όταν ο ένας ήταν δέκα εννέα ετών και ο άλλος είκοσι. Ο Τσομάκης σε δέκα χρόνια ακριβώς από τότε έσωζε την τιμή του ναυτικού, πληρώνοντας με τη ζωή του και τη ζωή του πληρώματός του κατά την εισβολή των Τούρκων, τις συνέπειες ενός παράλογου πραξικοπήματος της χούντας κατά του Μακαρίου στο οποίο είχε τη δική του μικρή ανάμειξη. Βλέπε υπόθεση Κύπρου στο κεφ.Γ13 της παρούσης.

[2] Η απρεπής έκφραση προς τον ναύκληρο που είναι υπαξιωματικός με πολλά χρόνια υπηρεσίας, επιφέρει μία σχετικώς αυστηρή ποινή της στέρησης μιας εξόδου, ενώ τα αστεία παρουσία ναυτών (που σημαίνουν οικειότητα με ναύτες, δηλαδή σοβαρό αδίκημα για δόκιμο) επιφέρουν δύο στερήσεις εξόδου. Η ειρωνική όμως αντιμετώπιση εντολής ανωτέρου δοκίμου στέλνουν τον παραπτωματία στη φυλάκιση για πέντε ημέρες. Που σημαίνει πως πολλαπλασιάζονται οι στερήσεις εξόδου της σχολής. Να σημειώσουμε πως η έξοδος της σχολής τα δύο σαββατοκύριακα το μήνα, αποτελούν για τους έγκλειστους νέους το πλέον ευχάριστο, επομένως η στέρησή τους είναι μέτρο οδυνηρό.

[3] Οι πυροβολισμοί δεν ήταν προς τη θάλασσα αλλά έξω από το σπίτι του διευθυντού σπουδών ο οποίος και τους άκουσε. Η διοίκηση της σχολής δεν πήρε πιο αυστηρά μέτρα. Το όπλο ήταν με αληθινές σφαίρες και προφανώς εκτιμήθηκε πως, λίγη ζωηράδα δεν βλάφτει και έτσι γλίτωσε μεγαλύτερη ποινή. Εν τούτοις η σκοποβολή αυτή είχε για στόχους και πόρτες άλλων θαλάμων τις οποίες ο ένοχος κτυπούσε νομίζοντας πως δεν τρυπάνε, ενώ μέσα στους θαλάμους βρισκόντουσαν την ώρα εκείνη οι ένοικοί τους δόκιμοι. Το συμβάν μνημονεύεται όχι μόνον ως δείγμα επιπολαιότητας του συγκεκριμένου δοκίμου, αλλά και των συνθηκών που κρατούσαν στη σχολή μέσα.

[4] Η απώλεια ταυτότητας για το Δόκιμο συνεπάγεται διενέργεια ΕΔΕ και αυστηρή ποινή. Η συγκεκριμένη αφορά όχι τον γράφοντα αλλά τον Α. Παπαδουλή Ν.Δόκιμο 4ης Τεχνικών που έχασε την ταυτότητά του το καλοκαίρι του 1972. Η ένορκη διοικητική εξέταση που έγινε κατέληξε στις 10 ημέρες φυλάκιση του νεαρού. Μάλλον επιεικώς εάν ληφθεί υπόψη η παρατήρηση στο πόρισμα πως *«…δεν υφίσταται δόλος ή προσπάθεια αποκρύψεως…»*. Με το απλό αυτό θέμα ασχολήθηκαν ο υποπλοίαρχος Μ.Μάστρακας που έκανε την ΕΔΕ και υπέβαλλε το πόρισμα στις 24-10-1972, ο διοικητής της ΣΝΔ πλοίαρχος Ι.Φακίδης, που διαβιβάζει το πόρισμα στο ναύαρχο Δ.Ν.Ε. στις 30-10-72με φ.453/54/72 και ο υποναύαρχος Καλογερόπουλος που συμφωνεί και στέλνει την υπόθεση στο ΑΝ με πρόταση να τεθεί στο αρχείο. Όλα αυτά γίνονται επειδή, έτσι προβλέπει η Παγία Διαταγή ΑΕΔ 4-10-72. Ο λόγος της γραφειοκρατίας αυτής είναι, η αντίληψη πως ο στρατιωτικός είναι ξεχωριστή προσωπικότητα, η ταυτότητά του μπορεί να αποτελέσει ισχυρό πλεονέκτημα στα χέρια όποιου κακόβουλου την έχει, άρα η απώλειά της είναι σοβαρό παράπτωμα. Ειδικά για ένα Ν.Δόκιμο που πρέπει να μαθαίνει να μην κάνει λάθη, να μην χάνει την ταυτότητά του.

Ωμίλει εν τη τάξη προ της εισόδου του καθηγητού 3Χ1
Εκάθητο αντικανονικώς εν τη τάξη προ της εισόδου του καθηγητού, παρατηρηθείς δεν έλαβεν την δέουσαν στάσιν 3Χ2
Ωμίλει μεγαλοφώνως εις την τάξιν 2Χ2
Εγέλα άνευ λόγου εν τη τάξει 2Χ1
Ωμίλει άνευ αδείας του επιτηρητού του κατά την μελέτην 3Χ2
Ηστεϊζετο προ της εισόδου του καθηγητού εν τη τάξει 3Χ1

Οι απαγορεύσεις και οδηγίες του εγκολπίου συνεχίζονται, με τάση να καλύψουν κάθε πτυχή της ζωής του δοκίμου μέσα και έξω από τη σχολή. Οι πιο πολλές είναι απαγορεύσεις όπως «*... να ανέρχωνται στους θαλάμους κατά τις ώρες διδασκαλίας και παιδειών*[1] *...η μετάβασις στην ιματιοθήκη εκτός μεσημβρινής αναπαύσεως...στην αίθουσα διασκεδάσεως ...στο εστιατόριον*[2] *...στα μαγειρεία ...στα εργαστήρια...στο θεραπευτήριο...να χειρίζονται στα πλοία οιοδήποτε μηχάνημα...να χρησιμοποιούν τις καθόδους των αξιωματικών...να λερώνουν το δάπεδο....ως πηδαλιούχοι να φορούν λιγαδούρα....να ομιλούν στους σκοπούς...απαιτείται να τρέχει καθ' όλες τις γενικές κινήσεις...να διαφυλάττουν...να προσέχουν...να παρακολουθούν με προσοχή...να αναφέρουν κάθε σοβαρή ανωμαλία....να ζητούν...να...να...να...».* Ας δούμε και εδώ τις συνέπειες από παραλήψεις σε όλες αυτές τις απαγορεύσεις και εντολές. Κρίνεται σκόπιμη για την ολοκληρωμένη εικόνα της διαχείρισης των αυριανών στελεχών του ναυτικού μέσα στη σχολή εκείνα τα χρόνια. Και η παράθεση των αιτιολογιών κάποιων ποινών δίνει εικόνα από την καθημερινή ζωή και τι προβλέπεται γι' αυτήν. Εξ άλλου η ποινή πονάει, αφού στερεί το δόκιμο από την έξοδό του. Επομένως θυμάται και δεν ξανακάνει το ίδιο παράπτωμα. Το σύνολο των αιτιών ποινολόγησης του δοκίμου μας δίνει και εκείνα που δεν πρέπει να κάνει ή να είναι, ενώ τα εκ διαμέτρου αντίθετα μας συνθέτουν το επιθυμητό ΄΄μοντέλο΄΄. Οι ποινές που καταγράφονται μαζί με όσες παρατέθηκαν αποτελούν το ένα τέταρτο περίπου από όσες περιέχονται στο ανάλογο βιβλίο ποινολογίου της ΣΝΔ για τον δόκιμο αυτό.[3]

---

[1] ΄΄Ώρα παιδειών΄΄ είναι μία ώρα το απόγευμα με αθλητικά, στίβο, κολύμβηση, κωπηλασία…. Είναι οι ΄΄παιδειές΄΄και κάθε δόκιμος ασχολείται με το δικό του άθλημα.

[2] Οι περιπτώσεις που οι δόκιμοι κάθονταν για λήψη φαγητού κ.λ.π. έχουν τις ακόλουθες παραδοσιακά ονομασίες:
΄΄Ακράτισμα΄΄: πρωινό ρόφημα με την έγερση (τσάϊ ή γάλα με μία φρυγανιά), περί την 06.00
΄΄Προάριστον΄΄: κανονικό πρωινό πριν την έναρξη των μαθημάτων στις 07.30
΄΄Άριστον΄΄: μεσημβρινό γεύμα γύρω στις 13.30
΄΄Πρόδειπνον΄΄: απογευματινό μετά ΄΄τας παιδειάς΄΄ και προ της απογευματινής μελέτης περί τις 18.00
΄΄Δείπνον΄΄: περί τις 21.00

[3] Οι ποινές επελέγησαν με κριτήριο την αντιπροσωπευτικότητα, διότι σχεδόν όλες επαναλαμβάνονται. Καταμετρημένα παραπτώματα που ποινολογήθηκαν είναι τριακόσια σαράντα δύο, για τα τέσσερα χρόνια παραμονής στη σχολή.
«Νωχελής κατά τας πεζικάς ασκήσεις 3Χ3
Κατέλιπεν ακατάστατον κλίνην κατά τας παιδειάς 2Χ1
Δεν ετήρει κανονικώς την στάσιν προσοχής εν γραμμή 3Χ1
Αφήκεν το φως της φυλακίσεώς του ανοικτόν 3Χ1
Δεν είχεν αριθμόν μητρώου εις ατομικόν του είδος 2Χ2
Εβράδυνεν να προσέλθη εις προάριστον 3Χ1
Εγέλα κατά την προσευχήν 2Χ2
Παρέτεινε την επίσκεψιν κατά 2΄(;)
Ήργησεν να κατέλθη των θαλάμων την πρωίαν διά ποινήν 3Χ1
Εφωνάσκη υπερμέτρως εν τη τάξη 3Χ1
Εξεφράσθη προς συμμαθητήν του κατά τρόπον δεικνύοντα έλλειψιν κοινωνικής αγωγής Σ2
Δεν έπλυνε τας χείρας του προ του δείπνου 2Χ2
Έβαινε βάδην εν ώρα γενικής κινήσεως 2Χ2
Ήργησεν να κατέλθη μετά το λουτρόν 2Χ1
Εξετέλεσεν λουτρόν παρά την απαγορευτικήν διαταγήν Φ5 (προφανώς στη διάρκεια ταξειδιού που το νερό είναι ελάχιστο στο πλοίο)
Κατά την ώραν της εφοδείας του Αξιωματικού Φυλακής δεν είχε κατακλησθή 2Χ2
Κατά την συμμελέτην εγέλα (υποτροπή) 2Χ2
Εγκατέλειψεν ακατάστατον κλίνην και αστοιχήτους εμβάδας μετά την μεσημβρινήν ανάπαυσιν 2Χ2
Εβράδυνεν να προσέλθη εις την κλήσιν προς ανάγνωσιν ποινολογίου 3Χ2
Περιεφέρετο ατημέλητος 2Χ2
Παρημπόδιζεν την διεξαγωγήν του μαθήματος Σ2
Νωχελής κατά την πρωϊνήν γυμναστικήν 3Χ1
Είχεν πλημμελώς καθαρισμένον θρανίον 2Χ1
Έφερεν αντικανονικώς τον πηλίσκον του 3Χ1
Έφερεν πολιτικόν εσώρουχον 2Χ1
Παρατηρουμένου συμμαθητού του εγέλα 3Χ1
Έβαινε βάδην εν ώρα γενικής κινήσεως 2Χ1
Απεπειράθη να συνενοηθή κατά την διάρκειαν του μαθήματος της ηλεκτροτεχνίας μετά συμμαθητού του Σ1
Ωμίλει εν γραμμή κατά την πολεμικήν κλήσιν 2Χ2
Αντικανονικός κατά την κλήσιν εξόδου 3Χ2
Διότι ήνοιξεν οπήν εις αεραγωγόν προκαλέσας ζημίαν εις το υλικόν του πλοίου προκειμένου να επιτύχει τον ατομικόν του αερισμόν Φ5
Έχων φυλακήν εις το πρωραίον ηλεκτροστάσιον ευρέθη καθήμενος Σ1
Δεν έλαβεν άδειαν όπως αφήσει τον φαγητόν του 2Χ2
Δεν συνεμορφώθη προς διαταχθείσαν γενικήν σύστασιν 3Χ3

Οι ποινές που παρατίθενται είναι λίγο-πολύ εκείνες που κατά συνθήκη επιβάλλονται στα αντίστοιχα ΄΄παραπτώματα΄΄. Σημασία έχει πως η ποινή είναι επώδυνη σωματικά και ψυχολογικά, αφού έχει ως συνέπεια κόπωση με τις πεζικές ασκήσεις (ή και ΄΄ουλαμό΄΄ δηλαδή ΄΄καψόνια, νίλα΄΄) και στέρηση της εξόδου του. Αλλά τελικά επιδρούν δυσμενώς και στα αποκαλούμενα ΄΄στρατιωτικά΄΄ προσόντα. Που παίζουν ρόλο στην αρχαιότητα, με την οποία εξέρχεται της σχολής (δηλαδή τη σειρά εξόδου του) άρα και στην σταδιοδρομία του ως στελέχους. Κύρια όμως αποβλέπουν στη διαμόρφωση του ενιαίου πνεύματος, της στρατιωτικής συνείδησης, στον χαρακτήρα και την προσωπικότητα του δοκίμου. Και πράγματι αυτό πετυχαίνουν σε συνδυασμό με την όλη εκπαίδευση και τον τρόπο ζωής στη σχολή, τη νοοτροπία που καλλιεργείται.

Το εγκόλπιο δίνει κατευθύνσεις για τα γράμματα τα οποία εισερχόμενα ή εξερχόμενα «*...διαβιβάζονται μέσω του αξιωματικού φυλακής...*» ο οποίος τα ανοίγει και τα διαβάζει. Το θέμα της λογοκρισίας σχετίζεται και με το επόμενο άρθρο 62 του εγκολπίου που αφορά τις σχέσεις του δοκίμου με τους οικείους του σύμφωνα με το οποίο «*…μετά την κατάταξιν των δοκίμων στην σχολή, το μεγαλύτερο μέρος των υποχρεώσεων και των καθηκόντων των γονέων προς αυτούς αναλαμβάνει η διοίκησις, η οποία φροντίζει για την μόρφωση, την κοινωνική αγωγή, την υγεία και την μελλοντική σταδιοδρομία των…οι σχέσεις με τους οικείους πρέπει να περιορίζονται στο οικογενειακό μόνο μέρος…αυτές δεν πρέπει να επηρεάζουν ούτε την αγωγή, ούτε τις στρατιωτικές κατευθύνσεις, ούτε να δίνουν λαβή κρίσεων ή αναμίξεως για την διαβίωση των στην σχολή...*»

Το θέμα του οικογενειακού δεσμού και των σχέσεων του δοκίμου με τους οικείους του αλλά και με τους φίλους του, έχει σημασία. Η διάρρηξη της εξάρτησης είναι στόχος του εγκολπίου και της σχολής και δεν κρύβεται. Τα μέτρα αποβλέπουν ακριβώς σ' αυτό που καταχωρείται. Ο δόκιμος έχει και νέα οικογένεια, αυτήν των ΕΔ, σ' αυτές ανήκει, γι' αυτές εργάζεται και απ' αυτές εξαρτάται. «*…από την ώρα που θα φορέσουν την στολή των, αναλαμβάνουν πολύ μεγάλες υποχρεώσεις προς την ναυτικήν οικογένεια και τα ευγενή ιδανικά του σώματος. Οφείλουν να αποζενωθούν από τυχόν παλαιούς κακούς δεσμούς, που δεν εναρμονίζονται προς την νέα των θέσιν.Η ευημερία του συνόλου των υπηρετούντων στο ΠΝ και η παροχή σ' αυτούς των μέσων επιτυχίας των ευγενών επιδιωκομένων σκοπών εξαρτάται από ...εμπιστοσύνη και εκτίμηση με τις οποίες η ελληνική κοινωνία περιβάλλει τους συγκροτούντας το σώμα…».*

Ο Λυμπέρης στο βιβλίο του δίνει πολύ καλή εικόνα από αυτή τη νοοτροπία και πρακτική[1]. Παράλληλα είναι ατυχής η ένταξη στο εγκόλπιο και της *΄΄ευημερίας των υπηρετούντων΄΄*, ως εξαρτώμενης από την εμπιστοσύνη της κοινωνίας στο σώμα των αξιωματικών. Δε γίνεται κατανοητό γιατί χρεώνεται στους δοκίμους η ευθύνη με τις πράξεις τους, να μεριμνούν γι' αυτήν την εκτίμηση, ώστε να ευημερούν και αυτοί και οι υπόλοιποι του Σώματος.

Επιστρέψας εκ της αδείας του δεν παρουσιάσθη εις τον ΔΥ 3Χ2
Ίστατο αντικανονικώς εις την θέσιν του κατά τον συναγερμόν 2Χ3
Διεκωμώδει το βάδισμα κατά την επιστροφήν των δοκίμων εκ του εκπαιδευτικού πλου Σ3
Εγέλα άνευ λόγου εν γραμμή κατά τας πεζικάς ασκήσεις 3Χ2
Ήργησεν να κατέλθη του θαλάμου διά πρωϊνόν χαιρετισμόν 2Χ1
Μεταβάς διά παιδειάς αφήκεν αντικανονικώς επτυγμένον ιματισμόν 2Χ1
Μετέβη άνευ σάπωνος την πρωίαν εις τα νιπτήρια 2Χ1
Συνεβουλεύθη πλημμελώς τον πίνακα ποινής με αποτέλεσμα να μην εγερθή την μεσημβρίαν διά ποινήν 2Χ2
Δεν εκάρη την κεκανονισμένην ημέραν κουράς του τμήματός του 3Χ2
Ηστείζετο μετά συμμαθητού του εν γραμμή κατά την πρωϊνήν γυμναστικήν 2Χ2
Είχεν αστίλβωτα υποδήματα κατά την πρωϊνήν επιθεώρησιν 2Χ2
Ήργησε να εγερθή κατά 10΄την πρωίαν Σ1
Εκτενίζετο εν γραμμή Σ1
Δεν προσήλθεν εις την διάλεξιν παραμείνας εις το υπόφραγμα Σ2
Διότι εγκατέλειψεν την εργασίαν του Σ1
Εκάθητο επί του καταστρώματος ασκεπής παρά τας συστάσεις Σ1
Ωμίλη κατά την κατάκλησιν 3Χ3
Ήργησεν υπερμέτρως να προσέλθη εις το ακράτισμαΣ1
Τελείως νωχελής κατά τας υπό του ΑΔ διατασσομένας κινήσεις Φ3
Έρριπτεν τεμάχια κιμωλίας κατά συμμαθητού του ρυπαίνων άμα την αίθουσαν Σ1
Εμελέτα εις την βιβλιοθήκην άνευ αδείας 3Χ2
Δεν συνεμμορφώθη προς την δοθείσαν γενικήν σύστασιν 3Χ2 που ήταν και η τελευταία ποινή του στην τετραετή φοίτηση στη ΣΝΔ.

Οι αναφερόμενοι αριθμοί και συνδυασμοί γραμμάτων και αριθμών αφορούν την επιβαλλόμενη ποινή και ερμηνεύονται ως εξής.

΄΄Ε΄΄ Είναι απλή προφορική επίπληξη.

΄΄2χ1 ή 2Χ2 ή 2χ3΄΄ Η ποινή 2Χ... σημαίνει πως αντίστοιχες φορές μετά το μεσημβρινό φαγητό που είναι ώρα ανάπαυσης, γίνεται παραλαβή οπλισμού και εξαρτήσεων και οι ποινολογημένοι εκτελούν πεζικές ασκήσεις για μισή ώρα.

΄΄3Χ1 ή 3Χ2 ή 3Χ3΄΄ Η ποινή 3Χ… σημαίνει πως αντίστοιχες ημέρες πρωί πριν την έγερση των δοκίμων (δηλαδή νύχτα) και μεσημέρι ως ανωτέρω, εκτελούνται πεζικά (που πολλές φορές είναι ομαδικό, κανονικό ΄΄καψόνι, νίλα΄΄ ανάλογα με το ποιος είναι ο διατάσσων τις κινήσεις της ποινής.

΄΄Σ1 ή Σ2 ή Σ3 ΄΄ Είναι αντίστοιχες στερήσεις εξόδου που σημαίνει πως δεν εξέρχεται με τους υπολοίπους αλλά μερικές ώρες αργότερα. Με τρεις στερήσεις (δηλαδή με Σ3) ο τιμωρημένος εξέρχεται Κυριακή μεσημέρι και επανέρχεται το ίδιο βράδυ.

΄΄Φ1, Φ2, Φ3΄΄ κ.λ.π. σημαίνει φυλάκιση αντίστοιχων ημερών, που εκτίεται σε κανονικά κελιά, όπου χωρούν μόνον μία ξίλινη τάβλα για κρεββάτι (χωρίς στρώμα) και ένα θρανίο για διάβασμα. Η φυλάκιση είναι κρύα, μοναχική, άσχημη και επώδυνη. Γιατί οι συνέπειες δεν είναι μόνον στις συνθήκες ζωής εκεί μέσα αλλά και στις στερήσεις εξόδου.

΄΄ΑΦ… ΄΄ είναι η αυστηρά φυλάκιση που εκτίεται χωρίς να εξέρχεται ούτε τις ώρες μαθημάτων.

[1] Λυμπέρης ό.π. σ.σ. 24-32

Όσο για τις παλιές κακές σχέσεις, που ίσως είχε ο νέος πριν εισέλθει στη ΣΝΔ, αφού συνδέθηκαν με την ευημερία των υπηρετούντων στο ναυτικό, προχωρά το εγκόλπιο αδυσώπητο σε ερμηνεία, του τι ακριβώς πρέπει και τι όχι να κάνει επ' αυτού ο δόκιμος. «*...Η τιμή λοιπόν επιβάλλει στους δοκίμους να προσέχουν τις σχέσεις και τις φιλίες των μέσα στην κοινωνία και να προτιμούν στις συναναστροφές των νέους ανωτέρας μορφώσεως. Απαγορεύεται στους δοκίμους να διατηρούν φιλικές σχέσεις που δεν συμβιβάζονται προς την ιδιότητά των ως δοκίμων, ή να εμφανίζονται δημοσίως, με πρόσωπα των οποίων η εμφάνισις και η διαγωγή δεν είναι η πρέπουσα…»*

Και ακολουθούν οι οδηγίες για την εμφάνιση σε δημόσιους χώρους, για τα κέντρα που πρέπει να συχνάζουν τον τρόπο που φέρονται, απαγορεύεται δε να συχνάζουν *«...σε καφενεία και πλατείες, σε χοροδιδασκαλεία, σε σφαιριστήρια, στον ιππόδρομο, σε ζυθοπωλεία και ύποπτα μπαρ, σε συνοικιακούς κινηματογράφους ή σε εξώστες κινηματογράφων ή θεάτρων, σε χαρτοπαικτικές συναναστροφές, σε εξοχικά κέντρα των περιχώρων και επαρχιών που δεν είναι της θέσεώς των…»*, ενώ επίσης απαγορεύεται «*… να χειροκροτούν ζωηρά, να γελούν και μιλούν καθ' οδόν δυνατά, να σταματούν και περιεργάζονται βιτρίνες των καταστημάτων ή τους διαβάτες …»*..

Η προτροπή με ποιους πρέπει να κάνουν παρέα είναι πάλι στο εγκόλπιο «*...οι δόκιμοι πρέπει να προτιμούν να εξέρχονται στις άδειές των με τους συναδέλφους των ή τους μαθητάς των άλλων στρατιωτικών σχολών αξιωματικών, διότι με τον τρόπο αυτόν σφυρηλατούν τους μεταξύ των συναδελφικούς δεσμούς, που είναι απαραίτητοι για την σταδιοδρομία των…»*. Παρέα με μαθητές σχολών υπαξιωματικών δεν επιτρέπεται. Δεν αναφέρονται φοιτητές πανεπιστημίων και δεν χρειάζεται να εξηγηθεί το γιατί. Πριν, κατά και μετά τη δικτατορία οι φοιτητές ήταν κόκκινο πανί για τους ρυθμίζοντες τα της παιδείας των μαθητών των παραγωγικών σχολών (το εγκόλπιο είναι εκδόσεως 1976 αλλά ίσχυε πολύ ενωρίτερα, όπως και πολύ μετά τη δικτατορία. Ίσως δε, να ισχύει ακόμα).

Οι δόκιμοι «*...με τα συγκοινωνιακά μέσα ταξιδεύουν μόνον στην πρώτη θέση…συμβαδίζοντες τηρούν το ίδιο βήμα…όταν θέλουν να εισέλθουν ή εξέλθουν από θύρα, αφήνουν τον ανώτερο ή την κυρία να περάσει πρώτη…».*

Το σύνολο της προσπάθειας της παραγωγικής σχολής είναι το ΄΄μοντέλο΄΄ ενός στελέχους, που θα υπηρετήσει συγκεκριμένους στόχους. Άρα πρέπει να αποδεσμευτεί από κάθε εξάρτηση οικογενειακή, φίλων, περιβάλλοντος και να ενταχθεί στο σύστημα ΄΄ στελεχών των ΕΔ΄΄ δηλαδή στο σώμα των ΄΄εκλεκτών΄΄. Καλείται επομένως να αντιμετωπίσει (εκτός των άλλων που αφορούν το επάγγελμά του) και συνειδησιακά προβλήματα σχέσεών του με το χώρο της κοινωνίας που ανήκει, παρεκτροπές του σώματος που υπηρετεί, διακρίσεις απέναντι σε ανθρώπους μεγάλου τμήματος του λαού του. Σπάνια δε θα τα καταφέρει, αλλά συχνά θα συμβιβάζεται, και θα υποκύπτει με τραυματισμένη την αυτογνωσία του. Αλλά η πλειοψηφία των στελεχών θα έχει πειστεί δυστυχώς, πως είναι σωστά φτιαγμένος ο μικρόκοσμος που θεωρεί δικό του. Αργά και μετά την αποστρατεία του θα δει κατά συνθήκη ότι τον χρησιμοποίησαν, τον εκμεταλλεύθηκαν σε βάρος της δικής του τιμής και σε βάρος της τάξης που ανήκει και σε βάρος ακόμα και της πατρίδας του. Τότε θα το πει με πικρία ή το πολύ-πολύ να σαρκάζει την κακή του τύχη. Φαίνονται στις συνεντεύξεις αυτές οι περιπτώσεις. Εκτιμάται πως, αυτοί ακριβώς οι αυτοσαρκαζόμενοι και πικραμένοι θα μπορούσαν με άλλο ΄΄εγκόλπιο΄΄, να έχουν προσφέρει περισσότερα και θετικά ως στελέχη των ΕΔ και να έχουν προλάβει αρκετά από τα αρνητικά στα οποία συνέπραξαν ή ανέχτηκαν.

Κλείνουμε το εγκόλπιο με εδάφιο του άρθρου 64, παρ' ότι δεν είναι το ακροτελεύτιο. Επειδή ακολουθούν οι εξαντλητικές λεπτομέρειες και οδηγίες για το πώς διπλώνονται τα ρούχα, που τοποθετούνται, ποιες είναι οι στολές …..

«*…Η τήρησις των διατάξεων του παρόντος άρθρου* { για την συμπεριφορά των δοκίμων κατά τις άδειες*} επαφίεται καθ' ολοκληρία στη φιλοτιμία των δοκίμων, οι οποίοι έχοντας πάντοτε στο νου των την προσωπική των αξιοπρέπεια και την αξιοπρέπεια του σώματος, ν' αποφεύγουν κάθε δημοσία εμφάνιση και ενέργεια, τις οποίες η Διοίκησις δεν θεωρεί επαρκώς σοβαρές ή αξιοπρεπείς για τους Ν.Δοκίμους...»*

εκτιμάται πως η αντιγραφή του παλιού άρθρου 114 του μεταπολεμικού συντάγματος, και κύρια η ερμηνεία και μ' αυτό γαλούχηση των μαθητών των παραγωγικών σχολών, θα πρόσφερε περισσότερα.

Απομονωμένοι οι δόκιμοι στη σχολή με τις σπάνιες εξόδους και τις πολλαπλές απαγορεύσεις στα τέσσερα χρόνια της φοίτησής τους, συμμετέχουν σε τρία δίμηνα ταξίδια τους καλοκαιρινούς μήνες. Γίνονται με αρκετές επισκέψεις σε λιμάνια του εξωτερικού, με όλα τα πλεονεκτήματα από τέτοιες εμπειρίες, αλλά κύρια με σκοπό να εθιστούν στην αυριανή μακρόχρονη θητεία τους στα πλοία. Ελλιπή εικόνα από την εκεί ζωή δίνουν μερικές από τις ποινές που καταχωρήθηκαν. Το ταξίδι είναι σκληρό, δύσκολο, οι συνθήκες άσχημες, το νερό λιγοστό, ειδικά τα χρόνια μέχρι και τη δεκαετία του 80, που τα εκπαιδευτικά πλοία ήταν της εποχής του πολέμου. Οι δόκιμοι αντικαθιστούν ένα μέρος του πληρώματος, ώστε να μαθαίνουν και συγχρόνως να χωρούν στο πλοίο. Το πλήρωμα επιλέγεται με πολύ προσοχή, ελέγχεται απόλυτα από το 2^{ο} ΕΓ του ΑΝ και όποιοι κρίνονται ΄΄ακατάλληλοι΄΄ αντικαθίστανται με ΄΄κατάλληλους΄΄. Εφ' όσον αυτό γίνεται για περιπτώσεις ΄΄ευαίσθητων΄΄ καθηκόντων και θέσεων μέσα στις στρατιωτικές υπηρεσίες, πόσο μάλλον συμβαίνει για τα πλοία, που θα μεταφέρουν επί τόσο διάστημα τους αυριανούς αξιωματικούς. Η διαδικασία

αυτή εντάσσεται στα πλαίσια της προστασίας των ΕΔ και ιδιαίτερα των παραγωγικών σχολών από ιδεολογίες και ανθρώπους μη ΄΄υγιείς΄΄.
Στη σχολή των δοκίμων μέσα η προπαγάνδα δεν ενδημούσε και τόσο πολύ, όσο επί παραδείγματι στη ΣΣΕ, όπως φαίνεται και από τις σχετικές απαντήσεις στις συνεντεύξεις. Σχεδόν δεν χρειαζόταν. Αυτό δεν σημαίνει πως την απέφευγαν τελείως. Μαθαίνουμε από έγγραφο του Α2 [1]πως «*...ο καθηγητής της Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Ε.Πρόκος προσφέρεται όπως αναπτύξει εις δύο ωριαίας διαλέξεις ...΄΄Το Νόημα της Ιδεολογικής Συγκρούσεως Ανατολής και Δύσεως΄΄ εις τους μαθητάς της Σχολής Δοκίμων. Δεδομένου ότι αι υπό του ανωτέρου θέματος διαλέξεις κρίνονται λίαν επωφελείς...παράκλησις μεριμνήσητε διά την πραγματοποίησίν των...»*
Η μεταπολίτευση βρίσκει τη ΣΝΔ ελάχιστα τραυματισμένη από τη δικτατορία. Δεν χρησιμοποιήθηκαν οι ναυτικοί δόκιμοι από το απριλιανό καθεστώς σε επιχειρήσεις ή αποστολές, όπως οι ευέλπιδες. Εάν εξαιρέσουμε την 13η Δεκεμβρίου 1967 με την αντιχουντική κίνηση του βασιλιά Κωνσταντίνου, όπου οι δόκιμοι ανέλαβαν να φρουρούν τη σχολή τους, δεν έχουμε άλλες μαρτυρίες για δραστηριοποίησή τους. Τον Οκτώβριο του 1974 από το 2ο ΕΓ του ΑΝ υποβάλλεται στο ΑΕΔ/2α ΜΕΟ έγγραφο[2] με το οποίο αποστέλλεται «*…συνημμένως ...υποβληθείσα επιστολή μετά ταχυδρομικού φακέλου, ήτις εστάλη προς την ΣΝΔ υπό αγνώστου οργανώσεως ....παρομοία επιστολή έχει ληφθεί και υπό ΑΝ ...».* Το ΘΕΜΑ του εγγράφου είναι ΄΄Φρονήματα –Οργανώσεις΄΄ και έτσι γίνεται αντιληπτό πως, πιθανότατα αφορά γράμμα ή προκήρυξη σχετική με τις ΕΔ. Δεν βρέθηκε τίποτε άλλο για το θέμα αυτό, αλλά και κανένα άλλο έγγραφο, που να αφορά ζητήματα σχετιζόμενα με το καθεστώς της 21ης Απριλίου και τις παραγωγικές σχολές.
Αντίθετα η επιχείρηση ΄΄κάθαρσης΄΄ των πλοίων που χρησιμοποιούνται για τα εκπαιδευτικά ταξίδια των παραγωγικών σχολών, αναδύεται από μια σειρά εγγράφων του 1974. Για τα πλοία ΑΕΤΟΣ και ΙΕΡΑΞ με τα οποία ετοιμάζεται το καλοκαιρινό ταξίδι των ναυτικών δοκίμων στο εξωτερικό. Επίσης για τα Α/Γ ΣΥΡΟΣ και ΚΡΗΤΗ που προορίζονται για ανάλογο με τους δοκίμους υπαξιωματικούς των ΣΔΥΝ και ΣΔΥΤΕΝ. Τα ταξίδια αυτά υλοποιούνται μετά το τέλος των μαθημάτων, τους μήνες Ιούλιο-Αύγουστο αλλά η προετοιμασία έχει αρχίσει από νωρίς. Ο ΣΤΟΛΟΣ που διαθέτει και τα πλοία από το Μάρτιο, ζητάει από το ΔΝΕ, που έχει την ευθύνη των μεταθέσεων στρατευσίμων και υπαξιωματικών όπως *«…μεριμνήσητε δι' έγκαιρον μετάθεσιν των υπόπτων ...».* Οι ύποπτοι δεν είναι ούτε κλέφτες, ούτε εγκληματίες, αλλά ΄΄ακατάλληλοι΄΄ από πλευράς φρονημάτων. Τις ίδιες περίπου ημέρες όλοι οι εμπλεκόμενοι (τα δεύτερα επιτελικά γραφεία του ΑΝ, του ΣΤΟΛΟΥ, του ΔΝΕ και οι Αξιωματικοί Ασφαλείας και Πληροφοριών των πλοίων με θεώρηση των Κυβερνητών των πλοίων) αρχίζουν την αλληλογραφία. Με πίνακες προτεινομένων για συμμετοχή και αντικατάσταση ΄΄ακαταλλήλων΄΄ στρατευσίμων, μονίμων υπαξιωματικών και πολιτικών υπαλλήλων, που θα στελεχώσουν τα πλοία στα ταξίδια αυτά[3]. Η διαδικασία κρατάει μέχρι τις τελευταίες ημέρες του Ιουνίου, λίγο

---

[1] Πρόκειται για ΦΕΣ του Α2 1126/28-11-1961 προς τον διευθυντή του Β2 του ΑΝ, που είναι και ο αρμόδιος της εκπαίδευσης του ναυτικού. Το γεγονός πως το έγγραφο κάνει ο διευθυντής Α2 προσδίδει και το ουσιαστικό νόημα της διαλέξεως, που ο τίτλος της θα μπορούσε να παρανοηθεί. Η Ανατολή είναι τα Σοβιέτ και η Δύση είναι η γνωστή ίδια με τη σημερινή Δύση.

[2] Ο ΑΞ.ΑΣΦ.ΠΛΗΡ./ΣΝΔ με φ.113/1/74/17-10-74 αναφέρει σχετικά στο ΑΝ

Το ΑΝ/2ονβ ΕΓ/1α φ113/2/74/2610-74 υποβάλλει την επιστολή της ΄΄αγνώστου οργανώσεως΄΄ στο ΑΕΔ

[3] Τα έγγραφα που αφορούν τις σχολές ΣΔΥΝ και ΣΔΥΤΕΝ είναι τα εξής (όλα από 2ον ΕΓ εάν είναι οι υπηρεσίες ξηράς και από ΑΞ.ΑΣΦ.ΠΛΗΡ. εάν είναι από πλοίο):

-ΑΝ Φ.0010/18-3-74 ο ΣΤΟΛΟΣ ζητάει από τη Διοίκηση Ναυτικής Εκπαίδευσης (ΔΝΕ) την μετάθεση των υπόπτων από τα πλοία.

-Ο ΔΝΕ ζητάει από τον ΣΤΟΛΟ με φ.00742/6-6-74 στο εξής για τα φρονήματα να του δίνουν όλα τα στοιχεία του προσωπικού.

-ΔΝΕ με φ.00403/15-3-74 ζητάει από το ΣΤΟΛΟ «*…έγκαιρον υποβολήν ημίν πίνακος του προτεινομένου όπως συμμετάσχη και εις τον εκπαιδευτικόν πλουν ΣΔΥΝ-ΣΔΥΤΕΝ στρατιωτικού και πολιτικού προσωπικού προς έλεγχον φρονημάτων*»

-Ο ΣΤΟΛΟΣ με Φ0012/18-3-74 και υπογραφή πλωτάρχη Κ.Λεονάρδου και θεώρηση πλοιάρχου Α.Δαμιράλη, διατάσσει τον Κυβερνήτη του Α/ΓΣΥΡΟΣ να στείλει στο ΔΝΕ με κοινοποίηση στο ΑΝ-ΣΤΟΛΟ-ΣΠΑ(Στολίσκος Πλοίων Αποβάσεως που έχει αρματαγωγά και οχηματαγωγά στη διοίκησή του) το προτεινόμενο για το ταξίδι προσωπικό του πλοίου.

-Το ΑΝ με φ.00132/5-4-74 στέλνει στο ΔΝΕ έναν πίνακα με ογδόντα άτομα (ανθυπασπιστές, μονίμους υπαξιωματικούς και στρατευσίμους)προς *΄΄…έλεγχο κοινωνικών φρονημάτων…΄΄.*

-Α/Γ ΡΟΔΟΣ με φ.0044/27-4-74 αναφέρει στο ΔΝΕ ποιους προτείνει και ποιοι «*…δεν είναι επιθυμητοί όπως συμμετάσχουν λόγω διαγωγής και ικανότητος…*» και το ίδιο κάνει καθυστερημένα και

-το Α/Γ ΚΡΗΤΗ με φ.00128/18-6-74

Παράλληλα με τα Αρματαγωγά που προορίζονται για τις σχολές ΣΔΥΝ και ΣΔΥΤΕΝ των δοκίμων υπαξιωματικών, την ίδια διαδικασία ΄΄καθάρσεως΄΄(με έλεγχο των κοινωνικών φρονημάτων και εξαίρεσή τους, όπως και των ανίκανων), υλοποιούν οι ίδιες υπηρεσίες και τα αντίστοιχα Αντιτορπιλικά για το ταξίδι των ναυτικών δοκίμων:

-Ο ΣΤΟΛΟΣ διατάσσει το Α/Τ ΙΕΡΑΞ με φ.0014/18-3-74 και το Α/Τ ΑΕΤΟΣ με φ.0013/18-3-74 να «*…υποβάλλουν πίνακα προτεινομένου όπως συμμετάσχη στρατιωτικού προσωπικού προς έλεγχον κοινωνικών φρονημάτων…*»

-Το Α/Τ ΑΕΤΟΣ υποβάλλει τον πίνακα όσων υπηρετούν χωρίς εξαιρέσεις με φ.121/009/74/9-5-74 και υπογραφή του Κυβερνήτη του πλωτάρχη Ν.Καλαματιανού ο οποίος φαίνεται το ξανασκέπτεται και υποβάλλει με φ.0013/12-6-74 εκ νέου τρεις πίνακες *«...΄΄Α΄΄ προτεινομένη σύνθεσις κατωτέρου προσωπικού...΄΄Β΄΄ προσωπικόν προτεινόμενον όπως παραμείνει εκτός πλοίου...και ΄΄Γ΄΄ ελλείψεις μετά απόλυσιν...».*

-Το Α/Τ ΙΕΡΑΞ καθυστερεί και εισπράττει παρατήρηση από ΣΤΟΛΟ με φ.0023/23-5-74 ώστε «*...πίναξ...έχει υποβληθεί μέχρι 28 Μαίου 1974 το αργότερον...»* και πράγματι στις 26 Μαΐου 1974 υποβάλλει τις προτάσεις του για συμμετοχή και εξαιρέσεις με φ.121/0054, ζητάει να αντικατασταθεί και ένας αξιωματικός ως ακατάλληλος, και προτείνει «*...όπως τοποθετηθεί εκτός οργανικής δυνάμεως είς (1) Ν/Δ εξ επαγγέλματος κουρεύς*».. Να τονίσουμε στο σημείο αυτό με αφορμή το αίτημα για τον επαγγελματία κουρέα πως, ένας από τους στόχους των ταξιδιών αυτών στο εξωτερικό είναι,και η αποκαλούμενη ΄΄επίδειξη σημαίας΄΄ αλλά και η ανάπτυξη σχέσεων με τους λαούς των χωρών που επισκέπτονται. Το ίδιο κάνουν όλες οι χώρες με τις αντίστοιχες σχολές. Ιδιαίτερη επίδοση σ' αυτόν τον στόχο

πριν δηλαδή αποπλεύσουν τα πλοία. Λίγο νωρίτερα η αρμόδια υπηρεσία του ΔΝΕ/2ον ΕΓ/ΑΣΦ παρακαλεί (με τρόπο που δείχνει αγανάκτηση) τον ΣΤΟΛΟ/2ον ΕΓ/ΑΣΦ όπως «*…του λοιπού, οι υπό των πλοίων ΣΤΟΛΟΥ υποβαλλόμενοι εις ΔΝΕ πίνακες προτεινομένου όπως συμμετάσχουν εις θερινούς πλόας προσωπικού, αναφέρουν επί πλέον του ονοματεπωνύμου και βαθμό,ειδικότητα, τόπον καταγωγής και ΑΓΜ/κλάσιν, στοιχεία απαραίτητα διά τον έλεγχον φρονημάτων…*». Ο υπογράφων είναι ο αντιπλοίαρχος Καβούκης ενώ θεωρεί το έγγραφο ο αρχιεπιστολέας του ΔΝΕ πλοίαρχος Μ. Πουλίδης. Ο έλεγχος του προσωπικού που θα συμμετάσχει στα ταξίδια αυτά περιλαμβάνει όλους που επιβαίνουν των πλοίων. Κανένα από τα πλοία δεν περιλαμβάνει στα έγγραφα αξιωματικούς, που να τους αποκλείει. Εκτός του Α/Τ ΙΕΡΑΞ το οποίο με υπογραφή του Κυβερνήτου του αντιπλοιάρχου Σ.Καρατσώλη ζητάει «*…και ανθυποπλοίαρχον ή σημαιοφόρον (Μ) εις αντικατάστασιν του νυν υπηρετούντος…όστις δεν κρίνεται κατάλληλος διά τον πλουν…*». Το Α/Τ ΑΕΤΟΣ αναφέρει και όλους τους υπηρετούντες. Δηλαδή περιλαμβάνει και όλους τους αξιωματικούς μεταξύ των οποίων συναντάμε και τον μέχρι πρότινος υπαρχηγό του ΓΕΝ και τότε σημαιοφόρο Γκουλούση. (Είναι τα ίδια πλοία που τον προηγούμενο χρόνο στο αντίστοιχο ταξίδι, είχαν την περιπέτεια στο SAINT RAFAEL με την προσπάθεια για κατάληψή τους από την ομάδα Παπά.)[1] Στα ενδιάμεσα χρειάζεται να αλλάξει το ένα από τα τέσσερα πλοία, οπότε η διαδικασία για το καινούργιο αρχίζει από την αρχή (αντί Α/Γ ΚΡΗΤΗ θα συμμετάσχει το Α/Γ ΡΟΔΟΣ, το οποίο άμεσα προτείνει ποιους θέλει και ποιους όχι για συμμετοχή στο πλήρωμά του).

Επειδή τα ταξίδια είναι και ευκαιρία για τουρισμό και λοιπές δραστηριότητες, αλλά και ευκαιρία για ανταλλαγές προσωπικού με άλλους κλάδους των ΕΔ, κρίθηκε σκόπιμη η συμμετοχή σ' αυτά και σπουδαστών από τις υπόλοιπες παραγωγικές σχολές του στρατού και της αεροπορίας. Το 1968 συναντάμε έγγραφο[2] με υπογραφή Α/ΓΕΝ αντιναυάρχου Σ.Περβαινά προς τον ΑΚΒ όπου «*…προς τον σκοπόν επιτεύξεως στενοτέρων σχέσεων μεταξύ αξιωματικών των κλάδων των Ενόπλων Δυνάμεων και της δημιουργίας κοινού αισθήματος ευθύνης, αλληλεγγύης και αγάπης εξετάσατε εισηγούμενοι σχετικώς, δυνατότητα αριθμητικής συμμετοχής κατά τον θερινόν πλουν Ν.Δοκίμων και μαθητών Στρατιωτικών Σχολών Ευελπίδων και Ικάρων…εξετασθή δυνατότης συμμετοχής Ν.Δοκίμων εις θερινήν εκπαίδευσιν Σχολής Ευελπίδων...».*

Να σημειώσουμε πως, αυτού του είδους οι ανταλλαγές σπουδαστών παραγωγικών σχολών σε δραστηριότητες εκατέρωθεν, είχαν αρχίσει προ αρκετών ετών. Το καθεστώς της 21ης Απριλίου επέδειξε ιδιαίτερη επιμονή σε ενιαιοποιήσεις, συμμετοχές σε κοινά προγράμματα, αναμείξεις ομοειδών δραστηριοτήτων και μονάδων για άλλους λόγους (καλύτερο έλεγχο των τριών όπλων μέσω ΑΕΔ). Σήμερα και για άλλους λόγους γίνονται παρόμοιες αλλαγές με ενιαιοποιήσεις στρατηγείων κ.λ.π. Τα αποτελέσματα των κοινών ταξιδιών και ασκήσεων με Ευέλπιδες, Ικάρους και Δοκίμους δεν ήταν τα αναμενόμενα, εάν κρίνουμε από την συνεχή ναυτία των Ευελπίδων στη διάρκεια των ταξιδιών και από τη συνεχή ταλαιπωρία και διαμαρτυρίες των δοκίμων στις πορείες των Ευελπίδων στις θερινές ασκήσεις τους. Περισσότερο προσέγγιζαν εκατέρους και συντηρούσαν γνωριμίες οι αντίπαλοι μαθητές στα πρωταθλήματα του ποδοσφαίρου[3].

προσπαθούσαν να παρουσιάσουν οι νεαροί δόκιμοι εκείνης της εποχής (πιθανότατα και της σημερινής). Κάποιοι στην προσπάθεια αυτή ΄΄συνήψαν σχέσεις΄΄ που διατηρούνται ακόμα αφού κατέληξαν σε γάμους λίγο μετά. Κάποιοι άλλοι λιγότερο τυχεροί κατέληγαν στον γιατρό του πλοίου με ελαφρά νοσήματα λόγω έλλειψης προφυλάξεων. Και τον δόκιμο Αναστασάκη τον γύρισαν πίσω, και τον απέταξαν αφού τον φυλάκισαν, επειδή αποκάλεσε *«...μαλακία...»* το στέμμα που έφερε η σημαία του πλοίου στο κοντάρι της. Αυτά και πολλά άλλα συνέβαιναν στα ταξίδια των ναυτικών δοκίμων τα καλοκαίρια.

[1] Βλέπε κεφ. Δ7α, όπου καταχωρείται η περίπτωση αυτή που συνέβη το 1973 στο SAINT RAFAEL.

[2] Πρόκειται για το ΦΕΣ Α/ΓΕΝ αριθ.1 από 5-1-1968. Είναι και το πρώτο έγγραφο του γραφείου αυτού τον χρόνο εκείνο.

[3] Βλέπε τη συνέντευξη του υποναυάρχου Σ. Πετρόπουλου στο παράρτημα Β-Ι.

Β16δ.-ΣΧΟΛΗ ΙΚΑΡΩΝ (ΣΙ)

Οι εκπαιδευθέντες Ίκαροι από την δραστηριοποίησή τους σε αεροπορικές επιχειρήσεις το 1912 μέχρι σήμερα, είναι περισσότεροι από 2.500. [1]

Στη Θεσσαλονίκη εκπαιδεύτηκαν και έλαβαν μέρος σε επιχειρήσεις του Μακεδονικού Μετώπου κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Στην αρχή η αεροπορία ήταν τμήμα του ναυτικού και του στρατού ξηράς. Στις 6 Σεπτεμβρίου 1931 αρχίζει η λειτουργία της Σχολής Αεροπορίας (ΣΑ) με τριετή εκπαίδευση η οποία «*...βασίστηκε στο σύστημα εκπαίδευσης των αντίστοιχων αγγλικών αεροπορικών σχολών...*». Η εξάρτιση της ΣΙ από αγγλική και αμερικανική αργότερα μεθοδολογία εκπαίδευσης, κατευθύνει ανάλογα και αυτό το τμήμα των στελεχών των ΕΔ. Από το 1935 και 1938 αρχίζουν να λειτουργούν στη ΣΑ και τμήματα υπαξιωματικών χειριστών και μηχανικών. Από το 1931 μέχρι το 1940 έχουν εξέλθει εκπαιδευμένοι εκατόν σαράντα εννέα (149) μαθητές για να ακολουθήσει μέχρι το 1947 η μετακίνηση της σχολής αρχικά στη Μέση Ανατολή με σαράντα εκπαιδευθέντες ικάρους, στη συνέχεια στη Ροδεσία από το Σεπτέμβριο 1941 μέχρι το 1947 που επιστρέφει στη Δεκέλεια. Μέχρι το 1951 στα είκοσι χρόνια λειτουργίας της η σχολή έχει εκπαιδεύσει πεντακόσιους ιπταμένους. Από το 1953 μετατρέπεται *«...η οργάνωση της Σχολής Αεροπορίας και πήρε τη μορφή τυπικής αμερικάνικης πτέρυγας...»*. Η έκφραση στο λεύκωμα αναφέρεται στην οργανωτική μορφή. Πλην όμως το αμερικανικό σύστημα έχει απλωθεί σε όλο το φάσμα των ΕΔ και η επίδραση, ο έλεγχος, η εξάρτιση από τις αμερικανικές ΕΔ και υπηρεσίες είναι ολοκληρωτική. Το 1957 ιδρύεται και η ΣΠΑ (Σχολή Πολέμου Αεροπορίας) όπου φοιτούν «*...κατά κύριο λόγο αξιωματικοί απόφοιτοι της ΣΙ...*» η δε λειτουργία της λήγει όπως και των άλλων σχολών πολέμου του ναυτικού και στρατού το 2002, που αρχίζει ενιαία και για τα τρία όπλα.

Η σχολή ικάρων, όπως και η ευελπίδων και δοκίμων από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 δέχεται και φοιτούν σ' αυτήν μαθητές από πολλές χώρες της Μέσης Ανατολής και της Αφρικής. Αποφοιτούν ιπτάμενοι από Ιορδανία, Τυνησία, Λιβύη, Σενεγάλη, Ζιμπάμπουε, Μπουρούντι, Καμερούν, Κεντρο- Αφρικανική Δημοκρατία, Ζαίρ, Μποτσουάνα και Τσαντ.

Το 1964 με νομοθετικό διάταγμα η φοίτηση γίνεται από τριετής τετραετής και η σχολή θεωρείται ως «*...Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα ισότιμο με τα άλλα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της χώρας...*» [2] Ως αποστολή της σχολής ικάρων αναφέρεται «*η παραγωγή αξιωματικών όλων των ειδικοτήτων ώστε, να είναι ικανοί να ανταποκριθούν με επιτυχία στις ιδιαίτερα αυξημένες υποχρεώσεις και στα καθήκοντα, που θα τους ανατίθενται μέσα σ' ένα τεχνολογικά υψηλού επιπέδου μηχανισμό, στον οποίο ανήκει η πολεμική αεροπορία και σε ένα επιχειρησιακά πολύ ευαίσθητο χώρο, όπως είναι ο εναέριος χώρος της Πατρίδας μας*». Η επισήμανση για τον εναέριο χώρο της Πατρίδας μας παραπέμπει στην παράλληλη χρησιμοποίηση των στελεχών της πολεμικής αεροπορίας σε εναέριους χώρους και εκτός Ελλάδας. Που σημαίνει πως σύντομα θα πρέπει να επέλθουν αλλαγές στις αποστολές και των παραγωγικών σχολών των ΕΔ.Το λεύκωμα δεν παραλείπει να σημειώσει πως, η στρατιωτική εκπαίδευση των ικάρων έχει ως σκοπό να *«..διαπλάσει τον χαρακτήρα και να διδάξει τη συνειδητή αφοσίωση στο καθήκον και στο αεροπορικό έργο....να αυξήσει την εμπιστοσύνη στον εαυτό τους...να διαμορφώσει αξίες....την έμφαση στις ευθύνες, στις έμφυτες και επίκτητες αρετές του ηγέτη...»*. Όσο για την ακαδημαϊκή εκπαίδευση που παρέχει η σχολή ικάρων, αυτή αποβλέπει μεταξύ των άλλων *«...να τους εφοδιάσει με τα απαιτούμενα εκείνα στοιχεία ευρύτερης κοινωνικής μόρφωσης, ώστε να δεχθούν πλήρως και ανεπιφύλακτα το ρόλο του στρατιωτικού σε μία σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία..»*. Δεν βρέθηκε υλικό (όπως αντίθετα για τη σχολή ευελπίδων) που να δείχνει τη σχολή ικάρων να κατευθύνεται σε εκπαίδευση μεγαλόσχημων ηγετών, με υπερβολές στην τόνωση της αυτοεκτίμησης και εγωισμού. Ούτε να καλύπτει τομείς εθνικής και ηθικής διαπαιδαγώγησης, με προπαγάνδα ανάλογης με των παραγωγικών σχολών του στρατού αλλά και του ναυτικού (σε μικρότερη κλίμακα). Πιθανόν να γίνονταν και εκεί διαλέξεις διαφώτισης και προπαγάνδα, που αφορούν ειδικά την μετεμφυλιακή περίοδο, τον κομμουνισμό κ.λ.π. Εξ άλλου εντοπίσθηκαν έγγραφα, που κυκλοφόρησαν στην επταετία 1967-74 και κάλυπταν θέματα κοινωνικών φρονημάτων, χαρακτηρισμών, παρακολουθήσεων προσωπικού και τηλεφώνων στην πολεμική αεροπορία και παρουσιάζονται στα αντίστοιχα κεφάλαια. Οι συνεντεύξεις των πτέραρχων Κουρή και Στάππα δίνουν στοιχεία για τα ζητήματα αυτά. Αξιωματικοί της αεροπορίας πάντως δεν πρωταγωνίσθησαν στην δικτατορία, ως συνεργάτες ή πρωτεργάτες της. Αλλά και οι αντιστασιακοί της δεν ήταν σε αριθμό ανάλογοι του ναυτικού π.χ. Ως μόνη ερμηνεία μπορεί να δοθεί η φύση της αποστολής του αεροπόρου και η αντίστοιχη εκπαίδευση.

---

[1] Για τα παρατιθέμενα στοιχεία βλ. λεύκωμα επιμέλειας των επισμηναγών Α.ΤΣΕΛΙΚΑ, Θ.ΛΙΓΚΡΗ ΚΑΙ Ι.ΒΛΑΧΟΥ, *ΣΧΟΛΗ ΙΚΑΡΩΝ*, έκδοση Σχολής Ικάρων, Αθήνα, 1998.

[2] Η μετατροπή προς τη νέα οργάνωση ΄΄τυπικής αμερικανικής πτέρυγας΄΄ γίνεται με απόφαση ΥΕΘΑ Α6346/11-4-53 και μετονομάζεται η σχολή σε 121 Πτέρυγα Εκπαίδευσης Αέρος (121 ΠΕΑ). Η μετατροπή σε ανώτατο ίδρυμα με τετραετή φοίτηση γίνεται με το Ν.Δ 4439/1964 ενώ η θεσμοθέτηση των λεπτομερειών που αφορούν τη σχολή γίνεται το 1967 με βασιλικό διάταγμα 370/1967 που ισχύει και σήμερα (Νοέμβριος 2003). Με αυτό το διάταγμα μετονομάζεται η σχολή σε Σχολή Ικάρων.

Η αποστασιοποίηση του στελέχους από τα πολιτικά δρώμενα, συνδέεται πιθανόν (εκτός της όλης παιδείας των ΕΔ) με τους κινδύνους που έχει η καθημερινή σχέση με τα αεροπλάνα.

Β16ε.-ΝΑΥΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ [1]

Μία ετήσιας διάρκειας σχολή Γενικής Εκπαίδευσης (ΓΕ) ακολουθεί για τους αξιωματικούς δύο χρόνια μετά την ονομασία τους ως σημαιοφόρων. Αποτελεί στην ουσία συμπληρωματική εκπαίδευση της ΣΝΔ. Τα μαθήματα είναι συνέχεια σε πιο προχωρημένο επίπεδο των αντίστοιχων της ΣΝΔ και υλοποιούν κάποια προσέγγιση σε διαδικασίες και γραφειοκρατία επιτελείων πλοίων. Η ουσιαστική εκπαίδευση για «*…τους αξιωματικούς που προετοιμάζονται για την ανάληψη επιτελικών και ηγετικών καθηκόντων …*» γίνεται στη Ναυτική Σχολή Πολέμου. Σύμφωνα με το λεύκωμα που εκδόθηκε για τα 75 χρόνια από την ίδρυσή της (και 70 από την έναρξη της λειτουργίας της) ιδρύθηκε το 1921, λειτούργησε το 1925 και είναι η αρχαιότερη Σχολή Πολέμου στο χώρο των ελληνικών ΕΔ. Και τούτο επειδή η ΑΣΠ του ΣΞ και η ΣΠΑ της ΠΑ ιδρύθηκαν το 1925 και 1957 αντίστοιχα. *«...στη Σχολή παρέχεται ανώτερη Στρατιωτική επιμόρφωση… αποστολή της είναι ΄΄Να παρέχει επιτελική εκπαίδευση και μεταπτυχιακή επιμόρφωση στη Ναυτική Επιστήμη και Στρατηγική με σκοπό, την προαγωγή της ικανότητος των σπουδαστών στη λήψη ορθών αποφάσεων, την κατάλληλη κατάρτισή τους για την εκτέλεση επιτελικών και διοικητικών καθηκόντων σε όλη τη κλίμακα της ιεραρχίας ως και την ανάληψη υπό των μαχίμων αξιωματικών της διοικήσεως ναυτικών δυνάμεων΄΄...»* Η σχολή αυτή, όπως και οι αντίστοιχες του στρατού και της αεροπορίας και ακόμα καλύτερα η επόμενη κοινή και για τα τρία όπλα, Σχολή Εθνικής Άμυνας (ΣΕΘΑ), παρέχουν μια καλή ευκαιρία για γνώση σε θέματα, που χειρίζονται αξιωματικοί μεγάλων επιτελείων. Επίσης προσεγγίζουν (η ΣΕΘΑ περισσότερο) τα θέματα που απασχολούν σε εθνικό επίπεδο τη χώρα, όπως και τη λειτουργία του μηχανισμού του δημοσίου σε όλο το εύρος του. Η εκπαίδευση γίνεται με σειρά διαλέξεων από τους χειριστές των αντιστοίχων θεμάτων και ακολουθούν συζητήσεις με αρκετή ελευθερία στην έκφραση, και τοποθέτηση των σπουδαστών. Η γενική κατεύθυνση είναι συντηρητική και δεν θα περίμενε κανείς το αντίθετο.[2] Οι ίδιες οι σχολές διατείνονται για το αντίθετο, αλλά είναι γεγονός πως, το συντηρητικό τους πνεύμα είναι πιο ισχυρό και από το αντίστοιχο των κυβερνήσεων. Η παράδοση στις ΕΔ περνάει πρώτα και διαμορφώνεται στις παραγωγικές σχολές και στις σχολές επιτελών, πριν απλωθεί στον υπόλοιπο χώρο. Δεν αλλάζουν εύκολα τα πράγματα στα ιδρύματα, που αποστολή τους είναι ακριβώς η τήρηση των παραδόσεων. Να σημειωθεί πως στη ΣΕΘΑ (που στην παρεχόμενη εκπαίδευση προβλέπει την σύνταξη και παρουσίαση από τους σπουδαστές των Διπλωματικών και Οικονομικών Επισκοπήσεων με βάση τον ημερήσιο τύπο) δεν επιτρεπόταν μέχρι το 1988 η αγορά εφημερίδων. Οι σχολές πολέμου των τριών κλάδων των ΕΔ έπαυσαν από φέτος (2003) να λειτουργούν και αντ' αυτών άρχισε τη λειτουργία της η Α.ΔΙ.Σ.ΠΟ (Ανωτάτη Διακλαδική Σχολή Πολέμου). Ενοποιημένη για όλες τις ΕΔ με έδρα της τη Θεσσαλονίκη. Η ίδρυση της ΑΔΙΣΠΟ γίνεται με το Ν.3186/01-10-2003. Η σκοπιμότητα της ενοποίησης βασίζεται στις αλλαγές του δόγματος, των απειλών και αποστολών. Στις οργανωτικές αλλαγές, που τα τελευταία χρόνια επέρχονται στις ΕΔ της χώρας μας, όπως και όλων των χωρών του ΝΑΤΟ και των υπολοίπων που ετοιμάζονται να γίνουν μέλη του. Η ενοποίηση μπορεί να αποδώσει καλύτερα στον επιδιωκόμενο στόχο, που είναι ταυτισμένος με τις αλλαγές που αναφέρθηκαν. Αλλά στερεί τα στελέχη των ΕΔ από τις ιδιαιτερότητες και τα πλεονεκτήματα που έχουν οι σχολές τέτοιου είδους. Το πιθανότερο είναι ο συντηρητισμός που διακατέχει (περισσότερο από τα άλλα όπλα) το στρατό ξηράς, να παρασύρει στην κοινή σχολή και τα στελέχη των δύο άλλων όπλων.

Συζητήσεις με πολιτικό περιεχόμενο γίνονται στις σχολές πολέμου και αναλύεται και το κυβερνητικό έργο στον τομέα της οικονομίας και κύρια της εξωτερικής πολιτικής. Ειδικά τα θέματα τα αποκαλούμενα ΄΄Εθνικά΄΄ (Κυπριακό, Ελληνοτουρκικά, Βαλκανικά, θέματα Αιγαίου, ΝΑΤΟϊκά ….) παρουσιάζονται από τους χειριστές σε κυβερνητικό και κρατικό επίπεδο και ακολουθούν συζητήσεις. Οι σπουδαστές αναλαμβάνουν εργασίες ατομικές και συλλογικές[3]. Ο εξερχόμενος των σχολών αυτών έχει πάρει μια ικανή

---

[1] Σωστά σημειώνει ο αντιναύαρχος Ν.Μανταδάκης σε επιστολή του με σχόλια από 7-2-2005 πως η ΝΣΠ και η ΣΕΘΑ δεν είναι παραγωγικές αλλά επιμορφωτικές σχολές.

[2] Προσπάθεια να παρουσιαστεί εργασία με θέμα ΄΄Το Κίνημα του Πολεμικού Ναυτικού το 1973΄΄ στη Σχολή Πολέμου το 1981... κατέληξε σε τιμωρία του επιμένοντος σπουδαστή επειδή «*…παρά τας συστάσεις επανήλθατε….».* Η αλληλογραφία πάνω στο θέμα έφτασε μέχρι το ΓΕΝ όπου ο Α/ΓΕΝ (προοριζόμενος το 1973 ως αρχηγός του Κινήματος) αντιναύαρχος Κονοφάος, δε δίστασε να συνταχθεί με το μέρος του Διοικητή της Σχολής αρχιπλοίαρχο Ν.Σοφρά. Ενάντιος και αυτός στο να παρουσιαστεί σε εν ενεργεία αξιωματικούς και να γίνει επομένως και συζήτηση. Σήμερα (Μάης του 2003) σπεύδουν την επέτειο των συλλήψεων των ΄΄συνωμοτών΄΄ για να γιορτάσουν και να αναπτύξουν στην επέτειο το ΄΄μήνυμα του κινήματος΄΄. Ο Υπουργός Αιγαίου,(νεαρός φοιτητής τότε στην Ιταλία όπου είχε με ενθουσιασμό υποδεχτεί τους ΄΄αντάρτες΄΄ του Α/Τ. ΒΕΛΟΣ υπό τον Παπά Κυβερνήτη), στην έδρα του στη Μυτιλήνη, εορτάζει με μεγαλύτερο ενθουσιασμό και το ΒΕΛΟΣ και το Κίνημα καθώς και τη ΛΕΡΟ και τη ΓΥΑΡΟ. Την τελευταία μάλιστα με αλλεπάλληλες εκδηλώσεις γύρω από το θέμα της συντήρησης των κτηρίων, αναστήλωσης κ.λ.π.. Με τέτοιο μάλιστα ενθουσιασμό που έβαλαν και τη Μακρόνησο για εορτασμό, παρασύροντας και τον Θεοδωράκη για συναυλία στις 23 Ιουλίου, ημέρα της μεταπολίτευσης, παραβλέποντας πως η Μακρόνησος δεν είχε καμία σχέση με τη δικτατορία.

[3] Παρ' ότι λέγεται πως τα γενικά επιτελεία λαμβάνουν υπόψη τους τις επιτελικές μελέτες των σπουδαστών της ΣΕΘΑ (αλλά και των σχολών πολέμου) τίποτε δεν δείχνει πως γίνεται κάτι τέτοιο. Εν τούτοις τις μελέτες αυτές, ακριβώς επειδή δεν πιέζει τίποτε τους

δόση γνώσης των θεμάτων και προβλημάτων της χώρας καθώς και των γραφειοκρατικών κ.λ.π. διαδικασιών των επιτελείων που θα κληθούν να στελεχώσουν σε λίγο. Στη ΣΕΘΑ φοιτά και μικρός αριθμός στελεχών των σωμάτων ασφαλείας και άλλων υπηρεσιών και υπουργείων (ΔΕΗ, ΟΤΕ, ΕΥΠ, Υπουργεία Παιδείας, Εξωτερικών, Εργασίας κ.ο.κ) Είναι οργανωμένα ιδρύματα, στελεχωμένα με προσωπικό έμπειρο και οι διαλέκτες καλύπτουν ευρύ φάσμα του χώρου των Υπουργείων, των ΕΔ και Σωμάτων Ασφαλείας και του Πανεπιστημιακού χώρου.

Από το ιστορικό[1] της ΝΣΠ θα σταθούμε λίγο με επισημάνσεις στην εξάρτηση απ' αρχής της ίδρυσής της από τους Βρετανούς. Αναφέρει το λεύκωμα (σ.19) για την έναρξη λειτουργίας το 1925 πως *«...ως πρύτανης εκπαιδεύσεως της σχολής ωρίσθη ο Αρχηγός της Βρετανικής Ναυτικής Αποστολής στην Ελλάδα ο οποίος και γνωμοδοτούσε επί οιουδήποτε εκπαιδευτικού θέματος. Διοικητής...ανώτερος μάχιμος...διευθυντής σπουδών ανώτερος της Βρετανικής ναυτικής αποστολής…»* (και παρακάτω σ.22) «*…1925-1940 η ΝΣΠ λειτούργησε υπαγομένη στον Αρχηγό ΓΕΝ και υπό την εποπτεία του Αρχηγού της βρετανικής αποστολής. Η ουσιαστική διεύθυνση της σχολής εγίνετο από τον Βρετανό αξιωματικό, που κατείχε τη θέση του διευθυντού σπουδών…η οργάνωση λειτουργίας εβασίσθη στα δοκιμασμένα αγγλικά πρότυπα ...το 1947 συνεστήθη η ΄΄Ακαδημία Πολέμου΄΄...διευθυντής σπουδών ανώτερος βρετανός αξιωματικός μέχρι το 1955…».* Εκεί διαφαίνεται πως σταματά η ουσιαστική για τη λειτουργία της σχολής υπηρεσία Βρετανών αξιωματικών σ' αυτήν. Μετά πολλά χρόνια στη δεκαετία του 1980 εμφανίζεται και Αμερικανός επιτελής στη ΝΣΠ.[2] Το λεύκωμα είναι καλογραμμένο και δίνει σαφή εικόνα για τη Σχολή αυτή του πολεμικού ναυτικού. Διαπιστώνεται βέβαια και εδώ η εξάρτηση από τη ΄΄βοήθεια΄΄ των ξένων συμμάχων στα των ΕΔ. Επί τριάντα χρόνια δεν αποκτήθηκε η εμπειρία και τούτο γιατί δεν επιδιώχθηκε, επειδή η εξάρτιση βόλευε εκείνους τους μηχανισμούς που τρέφονται από αυτήν.

Η ιστορία των σχολών πολέμου ανωτέρων επιτελών των τριών κλάδων των ΕΔ σταματά το 2003 με την ίδρυση της Α.ΔΙ.Σ.ΠΟ (΄΄Ανωτάτη Διακλαδική Σχολή Πολέμου΄΄). Αυτό κρίθηκε απαραίτητο στα πλαίσια της αναδιοργανώσεως των ΕΔ με όλες τις αλλαγές που επέφερε η γενική αναθεώρηση δογμάτων, απειλών, στόχων, που δεν αφορούν μόνο τη χώρα μας αλλά και όλες τις χώρες που υπό το ΝΑΤΟ έχουν ισχυρούς δεσμούς εξάρτισης με τις ΗΠΑ. Η νέα διακλαδική σχολή ξεκινά τη λειτουργία της για πρώτη φορά το εκπαιδευτικό έτος 2003-2004 στη Θεσσαλονίκη. Συγχρόνως ψηφίζεται Νόμος[3] και παράλληλα με τη λειτουργία προχωρά η έκδοση Προεδρικού Διατάγματος για τον Οργανισμό με βάση τον οποίο θα λειτουργεί η Α.ΔΙ.Σ.ΠΟ. Στη θέση των σχολών πολέμου για ανωτέρους αξιωματικούς που καταργούνται, συνεχίζουν να λειτουργούν άλλες, μετονομαζόμενες σε Σχολές Διοίκησης και Επιτελών των Κλάδων των ΕΔ, όπου φοιτούν αξιωματικοί μικρότερων βαθμών.

Οι ξεχωριστές Σχολές Πολέμου συντήρησαν τις ιδιαιτερότητες των τριών κλάδων των ΕΔ στα θέματα που συζητούσαν και μελετούσαν οι αντίστοιχοι σπουδαστές. Καλλιεργούσαν το πνεύμα σώματος, και ανέλυαν πολύ περισσότερο το εκπαιδευτικό υλικό. Η κοινή σχολή μπορεί να φέρει πιο κοντά τα στελέχη των ΕΔ στο επίπεδο αυτό, ίσως να βοηθήσει στην ενιαιοποίηση των ΕΔ αλλά τίποτα ακόμα δεν δείχνει πως αυτή η προοπτική θα είναι προς το συμφέρον της χώρας. Το πιθανότερο είναι πως ο στρατός με το μέγεθός του θα απορροφήσει τα δύο άλλα όπλα, με ότι αυτό συνεπάγεται για την αποστολή τους. Και συγχρόνως υπάρχει ο κίνδυνος να επαναληφθεί και ό,τι με τον ΙΔΕΑ. Ο έλεγχος δηλαδή και η διαλογή από ΄΄ημετέρους΄΄ των σπουδαστών της σχολής (ο ΙΔΕΑ φρόντιζε να δίνει στους δικούς του τα θέματα των εξετάσεων[4])ώστε να

σπουδαστές για περιορισμό σε συγκεκριμένα πλαίσια και δόγματα, τις διακρίνει πνεύμα πιο φιλελεύθερο και άνετο από τις ισχύουσες στα επιτελεία. Βλέπε π.χ. την Ειδική Μελέτη ομάδας σπουδαστών της 39ης Εκπαιδευτικής σειράς της ΣΕΘΑ του 1987 με θέμα *΄΄Το Αμυντικό Πρόβλημα της Χώρας την Προσεχή Πενταετία΄΄* όπου με άνεση και χωρίς στρεβλώσεις, αντικομουνισμό κ.λ.π. παρουσιάζονται οι προτάσεις των σπουδαστών (επτά αντισυνταγματάρχες και συνταγματάρχες του στρατού ξηράς, ένας αντισμήναρχος της ΠΑ ένας πλοίαρχος του ΛΣ και ένας αστυνομικός διευθυντής). Μέσα στα πλαίσια βέβαια της πολιτικής που αποδέχεται το ρόλο του ΝΑΤΟ και τη θέση της χώρας μας σ' αυτό.

[1] Τα στοιχεία για τη ΝΣΠ είναι παρμένα από το λεύκωμα ΝΑΥΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ, Εβδομήντα Πέντε Χρόνια από Ιδρύσεως 1921-1995, επιμέλεια έκδοσης αρχιπλοίαρχος Γ.Χρανιώτης ως διοικητής της ΝΣΠ.

[2] Ο αντιναύαρχος ε.α. Ι.Μανιάτης; σημειώνει σε επιστολή του πως «*…χωρίς να είμαι βέβαιος η παρουσία του αμερικανού επιτελούς έγινε νωρίτερα…»*

[3] Ο Νόμος αριθ.3186/1 Οκτωβρίου 2003 ΦΕΚ 230/ΤΑ ΟΚΤ 2003 προβλέπει την ίδρυση της ΑΔΙΣΠΟ (Ανωτάτη Διακλαδική Σχολή Πολέμου) με έδρα τη Θεσσαλονίκη η οποία «*...παρέχει διακλαδική εκπαίδευση επιχειρησιακού, στρατηγικού επιπέδου, καθώς και επιμόρφωση σε βασικά θέματα γεωπολιτικής σε ανώτερους αξιωματικούς των τριών Κλάδων των ΕΔ με σκοπό τον προαγωγή της ικανότητάς τους στη σχεδίαση, διεύθυνση, διεξαγωγή διακλαδικών επιχειρήσεων, την κατάρτισή τους για την στελέχωση εθνικών και συμμαχικών διακλαδικών στρατηγείων στο εσωτερικό και εξωτερικό και λοιπών εθνικών-συμμαχικών θέσεων και για να τους καταστήσει ικανούς διοικητές και επιτελείς διακλαδικών στρατηγείων...*». Στην ΑΔΙΣΠΟ μπορούν να φοιτούν Έλληνες (*΄΄και ξένων κρατών΄΄*) αξιωματικοί Κοινών Σωμάτων των ΕΔ και ΣΑ. Όλοι εισάγονται με εξετάσεις.

[4] Βλέπε συνέντευξη αντιστράτηγου Τ.Παπαγεωργόπουλου. «*.... με πήρε αξιωματικός πυροβολητής και μου είπε ΄΄ να σου δώσω τα θέματα να πας να δώσεις εξετάσεις ... Γιατί να τα παίρνουνε οι ΙΔΕΑτες; Να τα δώσω σε σένα,... να πας να δώσεις εξετάσεις να πετύχεις΄΄....»* Πρβλ επίσης με συνέντευξη Ν.Λύτρα που δίνει και άλλη διάσταση στις προτιμήσεις και ΄΄πλάγιες΄΄ επεμβάσεις για τους εισερχόμενους στη σχολή πολέμου του στρατού «*..στη σχολή πολέμου μπαίνανε βασιλικοί. Όπως επί χούντας μπαίνανε όσοι ήταν φίλοι του Περδίκη...»*. Ο Μπονάνος στο βιβλίο του ο.π. σ.σ. 89,90 αναφέρει περίπτωση, που τον επισκέπτονται οι συνταγματάρχης Λέκκας και αντισυνταγματάρχης Ιωαννίδης το Μάρτιο 1969 και του ζητούν τα θέματα της σχολής πολέμου του στρατού «*…προκειμένου να διευκολυνθεί η εισαγωγή ορισμένων…»*. Ο Μπονάνος όμως «*…ηρνήθην κατηγορηματικώς... απεχώρησαν χολωμένοι, αλλά τούτο μου ήτο αδιάφορον…δια πρώτην φοράν ήσαν τόσον αδιάβλητοι αι εξετάσεις στην ΑΣΠ…»*

επιλέγεται εκ των προτέρων η ηγεσία των ΕΔ. Και τούτο επειδή μόνον απόφοιτοι της σχολής αυτής θα αποτελούν τις αυριανές ηγεσίες των ΕΔ.

Β16στ.-ΣΧΟΛΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ (ΣΕΘΑ)

Η Σχολή Εθνικής Άμυνας είναι πιο άνετη στις διαδικασίες, ευρύτερη σε θέματα γενικότερου ενδιαφέροντος, αλλά κυριαρχούμενη και αυτή από συντηρητισμό. Καλά οργανωμένη και διευθυνόμενη έτσι, ώστε έχει ο ομιλητής την άνεση να αναπτύσσει το θέμα του χωρίς προσκόμματα και αντιδράσεις. Αφού το κοινό είναι πειθαρχημένο με τη μόνιμη παρουσία εξ άλλου και αξιωματικού υπευθύνου εκπαιδευτή (οι σπουδαστές είναι περί τους σαράντα ένστολοι και δέκα πολίτες όλοι άντρες σαρανταπεντάρηδες εκτός μιας ή δύο γενναίων γυναικών).
Χρειάστηκαν πάνω από είκοσι πέντε χρόνια για να αποδεσμευτεί (ως συνταξιούχος πλέον) η ΣΕΘΑ από έναν ομιλητή /αναλυτή μόνιμο θαμώνα των παραγωγικών και επιτελικών σχολών των ΕΔ και των σωμάτων ασφαλείας. Δεν τον ήθελαν, ειδικά μετά το 1974, επειδή ήταν αναλυτής από τηλεοράσεως των οικονομικών επιτευγμάτων της δικτατορίας, αλλά δεν είχε προσκομίσει και αναγκαίους τίτλους. Κατά καιρούς προσπάθειες όχι να τον διώξουν αλλά να τον πείσουν να φέρει τα αποδεικτικά έγγραφα πως είχε φοιτήσει σε πανεπιστήμιο απέτυχαν. Η δικαστική εμπλοκή κατέληξε σε ατέρμονη διαδικασία, ο αναλυτής αγόρευε τις ακροδεξιές του θέσεις σε όλες τις σχολές που απαλλάχθηκαν των υπηρεσιών του, μόνον όταν πήρε σύνταξη. Το φαινόμενο σημειώνεται εδώ γιατί είναι από τα ακραία ως μόρφωμα και αποτέλεσμα του πολύπλοκου δικαστικού συστήματος και του δαιδαλώδους της γραφειοκρατίας, τα οποία εκμεταλλεύτηκε ο συγκεκριμένος. Η συντηρητική νοοτροπία των ΕΔ και ακόμα περισσότερο των σωμάτων ασφαλείας, διέσωσε έναν ακατάλληλο ως διαλέκτη καθηγητή στρατιωτικών και άλλων σχολών, παρ' όλο που ένα τμήμα του μηχανισμού διοικήσεως προσπάθησε αρκετά, να τον αποβάλλει από το σύστημα. Η γραφειοκρατία, ο ωχαδερφισμός και η έλλειψη ουσιαστικής δυνατότητας για γρήγορες και αποφασιστικές λύσεις, είναι ο παράδεισος για τα τρωκτικά του δημοσίου τομέα. Ο άνθρωπος αυτός που μιλούσε το 1981 στη ΝΣΠ για ΄΄Πατρίδα, Θρησκεία και Οικογένεια΄΄[1] έχοντας ξεκινήσει ίσως και πριν την εποχή της χούντας, είναι δείγμα του πως μπορεί να διασώζεται και δραστηριοποιείται ο θρασύς στο ανεκτικό, χαλαρό, συντηρητικό, βραδυκίνητο, δημόσιο. Τον απέβαλλε η ΝΣΠ μετά έκρηξη σπουδαστή της το 1981, αλλά τον ξανασυνάντησε ο ίδιος σπουδαστής το 1988 στη ΣΕΘΑ. Είχε εισχωρήσει στις στρατιωτικές σχολές. Η ΣΕΘΑ γνώριζε πως δεν κάλυπτε τα τυπικά προσόντα και προσπαθούσε κάποιο διάστημα να τον αποβάλλει αλλά κέρδιζε συνεχώς στα διοικητικά δικαστήρια. Άγνωστο ποια ήταν η εξέλιξη της αναφοράς μετά από επεισόδιο που δημιουργήθηκε στο γραφείο του Διοικητή της ΣΕΘΑ μεταξύ του σπουδαστή και του παλαιού του γνώριμου ΄΄οικονομικού αναλυτή΄΄[2].

---

[1] Ο ομιλητής αυτός όπως και ο Λεώπουλος (σφόδρα φιλοβασιλικός και δεν το έκρυβε) περιλαμβάνονται στην αναφορά/ απαντήσεις σε ερωτηματολόγιο που υποβάλλουν οι σπουδαστές μετά το τέλος της εκπαιδευτικής τους σειράς αριθ. 130/81. Παρατίθενται οι τότε παρατηρήσεις του σπουδαστή για τη ΝΣΠ, τη λειτουργία της, το πρόγραμμα, τους διαλέκτες στο Παράρτημα Α- Παράγραφος ΧΙΙ-ΤΕΛΙΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ. Οι απόψεις του σπουδαστή πλωτάρχη για τη σχολή, μετά υπηρεσία δέκα τεσσάρων χρόνων στο ναυτικό και τεσσάρων στη ΣΝΔ, που είχε η τάξη αυτή των συμμαθητών του, ήταν :
- ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ. Όφελος στον τρόπο σκέψης και αντιμετώπισης σύγχρονων θεμάτων και προβλημάτων του τόπου μας, στη μάθηση μεθοδικού τρόπου έρευνας, επίλυσης και παρουσίασης τους, στην ανάπτυξη προβληματισμού, στη γνώση διδαχθέντων γενικών θεμάτων, έγινε επανασύνδεση με ΄΄συμμαθητές΄΄, παρακολούθηση και ανάλυση της ενημερότητας.
-ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ. Η σχολή υπήρξε άτολμη και διστακτική στην προσέγγιση και ανάπτυξη επίκαιρων θεμάτων και προβληματισμών, οι μέθοδοι και τα σενάρια των στρατιωτικών θεμάτων δεν είναι σύγχρονα αλλά απαρχαιωμένα, οπισθοδρομικά και χρονοβόρα, ενώ ο τόπος, η πολιτική και κοινωνική ζωή προχωρούν με προοδευτικές θέσεις, η σχολή καθυστερεί σημαντικά και εξελίσσεται αργά από συντηρητικές πάντα θέσεις, χρησιμοποιείται ακόμα η καθαρεύουσα κατά παρέκκλιση και αυτών ακόμα των γενικών τάσεων και των τάσεων της Παιδείας στον τόπο μας, ενώ προβάλλεται η μη πολιτικοποίηση της σχολής και των θεμάτων που διδάσκονται, το σύνολο σχεδόν των πολιτών διαλεκτών, παρουσιάζοντας τα θέματά τους από συντηρητικές θέσεις τα χρωματίζουν ανάλογα (αντιδημοκρατικά, αναχρονιστικά, καθυστερημένα). Η ανάπτυξη θεμάτων οικονομικών, κοινωνικών και στρατιωτικών από συντηρητικές θέσεις είναι πολιτικοποίηση, επειδή δεν γίνεται διαφορετικά. Πολιτικοποίηση όμως αντιδημοκρατική, στείρα, όχι ωφέλιμη, ένας ήταν φιλοχουντικός και ένας φιλοβασιλικός (Λεώπουλος) και το πρόβαλλαν «*...σε αρκετές περιπτώσεις αναπτύχθηκε προπαγάνδα αντικομουνιστική, αντισοσιαλιστική, ...σε πάρα πολλές περιπτώσεις προπαγάνδα φιλονατοϊκή και φιλοαμερικανική. Επίσης αντιαραβική...*». Τα θέματα συσχετισμού παγκοσμίων δυνάμεων, θέματα ΝΑΤΟ, ΕΟΚ, Ισραήλ, Ιράκ, Αράβων, αμερικανικών βάσεων δεν αναπτύχθηκαν αντικειμενικά. Αντίθετα προβάλλονταν θέσεις που συχνά ερχόντουσαν σε διάσταση με τις επίσημες κυβερνητικές. Προτείνεται η ανάπτυξη διαλέξεων με θέματα το Σύνταγμα, τα δικαιώματα και υποχρεώσεις των στρατιωτικών, τα πολιτικά κόμματα, πολιτιστικά ζητήματα, τοπική αυτοδιοίκηση, θρησκείες, φοιτητικό κίνημα, παιδεία, συνδικαλισμό, κομουνισμό, δικτατορίες, από διαλέκτες εκπροσώπους κομμάτων, ιερωμένους, ηθοποιούς, δημάρχους, φοιτητές, συνδικαλιστές, γυναικείες οργανώσεις, δημοσιογράφους, πρεσβευτές ξένων χωρών. Τα σενάρια των διδακτικών τεχνοκρατικών-στρατιωτικών θεμάτων είναι αναχρονιστικά, ξεπερασμένα και καλλιεργούν τρόπο σκέψης κάθε άλλο παρά χρήσιμο. Συνηθίζουν τον σπουδαστή να πιστεύει και να περιορίζεται σε πιθανές εξελίξεις εξωτερικών σχέσεων –συγκρούσεων που είναι μακριά από την πραγματικότητα. Μεθοδεύουν ψυχροπολεμικό κλίμα προς δύο κατευθύνσεις ενώ συντηρούν ασύμφορες απόψεις για φίλους και εχθρούς (κύρια Αραβικές Χώρες, Ισραήλ και Αμερική). Παντελής απουσία διαλέξεων που να εξετάζουν τον Μαρξισμό σαν θεωρία και πράξη. Δεν υπήρξαν επισκέψεις σε χώρους όπου αναπτύσσεται προβληματισμός όπως πανεπιστήμια, σχολεία, εκθέσεις, κινηματογράφο, θέατρο.
[2] Η αναφορά μνημονεύεται γιατί, το φαινόμενο που μ' αυτήν καταγγέλλεται είναι δείγμα των αδυναμιών και της έλλειψης προστατευτικών μηχανισμών του δημοσίου από τέτοια τρωκτικά. (Η έκφραση ΄΄*τρωκτικά του δημοσίου*΄΄ είναι στην αναφορά όπως και

Ο πλοίαρχος Σοφράς που αρνήθηκε ως διοικητής της ΝΣΠ, να εγκρίνει ως θέμα διάλεξης ΄΄*Οι θετικές Αντιδράσεις του ΠΝ κατά της δικτατορίας την περίοδο 1967-74* ΄΄[1] ήταν ο διάδοχος του Νικολόπουλου στο 2ο ΕΓ του Αρχηγείου Ναυτικού, στη μεταπολίτευση. Και όπως φαίνεται σε άλλα σημεία της εργασίας αυτής, συνέχισε το θεάρεστο έργο των διαχωρισμών των ΄΄καταλλήλων΄΄ από τους ΄΄ακατάλληλους΄΄, με βάση τα κοινωνικά φρονήματα. Ο Σοφράς συμφωνούσε με τις διαδικασίες αυτές, γι' αυτό και δεν πρέπει να του αποδίδεται το ακαταλόγιστο. Συνέπραττε γιατί πίστευε σ' αυτό που έκανε. Τα στοιχεία αλλά κύρια οι συνθήκες, και οι λόγοι για τους οποίους αυτοί συμπράττουν στη διαιώνιση αυταρχικών (και ενίοτε διχαστικών) επιλογών, είναι χρήσιμα στην έρευνα. Από την άλλη πλευρά, ο πτέραρχος Μακέδος ως διοικητής της ΣΕΘΑ, προσπαθούσε να ξεκολλήσει από το διδακτικό προσωπικό έναν ακατάλληλο και χουντικό ΄΄οικονομολόγο΄΄ χωρίς αποτέλεσμα.

Το Μακέδο διαδέχεται υποστράτηγος ως νέος διοικητής, που έχει διαπρέψει μεταπολιτευτικά, ως μυημένος αλλά αποκαλύψας συνομωσία νοσταλγών του Απριλιανού καθεστώτος στο στρατό το 1975. Υπήρξε και βασικός μάρτυρας κατηγορίας στη δίκη της ΄΄Πυτζάμας΄΄ που επακολούθησε εναντίον των συνομωτούντων

τα στοιχεία του). Ενώ την ίδια στιγμή το ίδιο κράτος είχε αναπτύξει όλο του το δυναμικό στην οχύρωσή του από τους ΄΄*συνοδοιπόρους, τα μιάσματα* ….». Η αναφορά υποβλήθηκε προς αντιπτέραρχο Φ.Μακέδο Διοικητή ΣΕΘΑ φ.εισερχ.1169/17-4-89 και στην παρ. 3 καταγγέλλει «*…μετά πολύχρονες προσπάθειες επέτυχε να διορισθεί στη ΣΕΘΑ ως διωχθείς επί δικτατορίας κάνοντας μάλιστα και χρήση μαρτυριών προσωπικοτήτων (Οπρόπουλος, Μουστακλής κ.ά.) έχουμε έτσι το φαινόμενο υμνητής της χούντας των συνταγματαρχών, να διορίζεται επί κοινοβουλευτισμού ως αντιστασιακός….υποβάλλεται ως έκφραση αγανακτήσεως απέναντι σε τέτοια φαινόμενα τρωκτικών του δημοσίου, που με εξαπάτηση της δικαιοσύνης και της διοίκησης πετυχαίνουν να επιπλέουν και να επισείουν μάλιστα σημαίες αντιστασιακές για πράξεις που ποτέ δεν έπραξαν…*». Ο υπογράφων την αναφορά είχε ρωτήσει τον Οπρόπουλο, ο οποίος θυμόταν την περίπτωση, αναγνώρισε το άτοπο της ενέργειας και το αιτιολόγησε πως δεν γνώριζε, και εν πάση περιπτώσει είχε πει ότι είπε, για να του δώσει την ευκαιρία ΄΄να *τρώει ένα κομμάτι ψωμί*΄΄. Ο Μουστακλής μετά τη δικτατορία και τα βασανιστήρια, ως γνωστόν, δεν μιλούσε, δεν έγραφε και εμπιστευόταν τους δικούς του ανθρώπους και τους αντιστασιακούς. Ο Οπρόπουλος παρασυρόμενος παρέσυρε και τον Μουστακλή, χωρίς να ξέρουν και οι δύο ποιον εξυπηρέτησαν και πώς τους το ανταπέδωσε με τη χρήση των μαρτυριών τους για εξαπάτηση δικαιοσύνης και δημοσίου. Εκτός τούτου η δικαιοσύνη ήδη είχε ΄΄πεισθεί΄΄ για τις ΄΄δάφνες΄΄ του αγύρτη και με αποφάσεις της τον είχε βοηθήσει χωρίς να έχει στοιχεία και να γνωρίζει την πραγματικότητα.

[1] Ήταν πρόταση του σπουδαστή, όπως είχε δικαίωμα. Όφειλε να αναπτύξει θέμα διάλεξης στα πλαίσια της εκπαίδευσης και πρότεινε αυτό για παρουσίαση. Ακολουθούν τα έγγραφα που αντηλλάγησαν για την υπόθεση αυτή:

Αναφορά προς Διοικητή ΝΣΠ με φ.105/12-8-1981 όπου μεταξύ των άλλων τονίζει «*…θα επιθυμούσα για λόγους αρχής να μην αλλαγεί το θέμα… ΄΄οι αντιδράσεις του ΠΝ κατά της δικτατορίας 1967-74΄΄ δεν είναι θέμα επικίνδυνο για τη σχολή ή το ΠΝ…, έχω ήδη αρχίσει συλλογή στοιχείων από συναδέλφους και μη…να προωθηθεί η παρούσα…να επανεξετασθεί η άποψη ότι η αντίσταση κατά της δικτατορίας αφορά ζήτημα για το οποίο οι αξιωματικοί του Πολεμικού Ναυτικού αντενδείκνυται να το συζητάμε και δεν ωφελούμαστε από μια τέτοια διαδικασία σε επίπεδο Σχολής Πολέμου…*»

-Εμπιστευτικό –προσωπικό …ΝΣΠ Φ.400/1/81 από 14-8-81 με το οποίο ο Σοφράς γνωρίζει στον σπουδαστή ότι το επιλεγέν θέμα 20λέπτου διαλέξεως δεν εγκρίνεται *«.. καθ' όσον δεν εμπίπτει εις τα πλαίσια των 20λέπτων διαλέξεων και εβδομαδιαίων επισκοπήσεων ως έχουν καθορισθεί υπό του ΓΕΝ…δεν υφίσταται λόγος προωθήσεως της αναφοράς σας και εντέλλεστε όπως εντός τριημέρου από λήψεως της παρούσης προσκομίσητε…νέον θέμα…*»

-Αναφορά παραπόνων (έτσι λέγονται αυτού του τύπου οι αναφορές και έτσι προβλέπεται) του σπουδαστή με αριθ. 113/18-7-81 με την οποία αφού υποβάλλει νέο θέμα όπως διατάχθηκε, εκφράζει «*…πικρίαν και έκπληξιν διότι, γεγονότα που ετίμησαν το Πολεμικό Ναυτικό όπως η αντίσταση κατά της δικτατορίας, δεν εμπίπτουν στα πλαίσια των θεμάτων για έρευνα και διάλεξη στη Ναυτική Σχολή Πολέμου…παρακαλώ να προωθηθεί η παρούσα καθώς επίσης και οι …αναφορές με τις οποίες ζητώ την επανεξέταση του θέματος…*»

-Νέο Εμπιστευτικό- προσωπικό του Σοφρά προς τον πλωτάρχη…με ΝΣΠ Φ.400/2/81 από 21-8-81 όπου επαναλαμβάνεται η θέση του διοικητή περί μη εγκρίσεως και «*…σας τονίζεται και πάλιν ότι δεν υφίσταται λόγος προωθήσεως των αναφορών σας προς επανεξέτασιν του θέματος και εντέλλεστε όπως μην επανέλθετε.*». Εκτός των εγγράφων έχουν γίνει και συζητήσεις με το Σοφρά. Ο τελευταίος στην επιμονή του πλωτάρχη του αποκαλύπτει πως, έχει ενημερώσει τον Α/ΓΕΝ αντιναύαρχο Κονοφάο ο οποίος και του είπε να μην συζητηθεί σε διάλεξη το θέμα αυτό. Είναι έκπληξη για τον επιμένοντα σπουδαστή, επειδή και ο Κονοφάος ήταν ενάντιος της χούντας και προοριζόταν για αρχηγός του ΄΄κινήματος΄΄. Το πνεύμα όμως, όχι μόνον της ΝΣΠ αλλά ευρέως φάσματος αξιωματικών δεν ΄΄σήκωνε΄΄ τέτοιες αναλύσεις επίσημα και μέσα στις σχολές. Χρειάστηκε να περάσουν πολλά χρόνια για να αρχίσουν να γιορτάζονται στις επετείους το ΄΄κίνημα΄΄, το Α/Τ ΒΕΛΟΣ ως οι κορυφαίες περιπτώσεις αντίστασης κατά της χούντας μέσα από τις ΕΔ. (Το ότι σήμερα -φθινόπωρο 2003- σπεύδουν να συμμετάσχουν σε τέτοιες εκδηλώσεις, να διαβάσουν πανηγυρικούς, να αρθρογραφήσουν είναι εξηγήσιμο. Εξ άλλου πλησιάζει προεκλογική περίοδος).

-Ο σπουδαστής γνωρίζοντας τις συνέπειες επανέρχεται για λόγους αρχής και υποβάλλει αναφορά παραπόνων αριθ.εισερχ.119/24-8-81 Αναφέρει σ' αυτήν πως οι λόγοι επιμονής επανεξέτασης του όλου θέματος δεν αφορούν την υλοποίηση της διαλέξεως με το αρχικό θέμα, που αντικαταστάθηκε. Αλλά την άποψη ότι, η αντίσταση κατά την δικτατορίας, είναι ζήτημα για το οποίο οι αξιωματικοί αντενδείκνυται να το συζητούν και δεν ωφελούνται από μια τέτοια διαδικασία σε επίπεδο Σχολής Πολέμου. «*..Η προειδοποίηση την 21/8 ότι ενδέχεται να μου επιβάλλετε ποινή στην περίπτωση που επιμένω (όπως με την παρούσα), αφορά πρόσθετο λόγο παραπόνων. Κατόπιν τούτου, εκτός των λόγων αρχής και τέτοιοι Δικαίου συνηγορούν στην όλη επανεξέταση. Παρακαλώ επομένως να προωθηθούν οι αναφορές.*» Την ίδια ημέρα ο Σοφράς επιβάλλει ποινή περιορισμού και λίγες ημέρες αργότερα τον διαβεβαιώνει πως οι αναφορές του προωθήθηκαν στο ΓΕΝ όπως όφειλε να κάνει.

Η ποινή φέρει στοιχεία *Εμπιστευτικόν…αριθ.φ.400/3/81 από 24-8-81* και είναι πέντε ημέρες περιορισμός ΄΄οίκοι΄΄.

Η υπόθεση δεν έμεινε χωρίς πρόσθετες συνέπειες. Που αποδεικνύουν και τις δυνατότητες που παρέχει το σύστημα βαθμολογιών και αξιολογήσεων των στελεχών των ΕΔ να αντιδρούν εκδικητικά, αφού οι βαθμολογούμενοι δεν μαθαίνουν τι τους γράφουν στις αξιολογήσεις. Ο Σοφρά όπως και ο διευθυντής σπουδών χρησιμοποίησαν αργότερα ανάλογους χαρακτηρισμούς στην Έκθεση Αποδόσεως Σπουδαστού με αριθ.πρωτ.416/108/30-12-1981. «*…το ενδιαφέρον του κατά την φοίτησίν του ήτο μειωμένον. Διακατέχεται υπό της τάσεως εντόνου προβολής των προσωπικών του απόψεων και δεν διακρίνεται υπό διαλλακτικότητος…διακρίνεται υπό εντόνου κριτικής διαθέσεως προς οιονδήποτε δεν συμφωνεί προς τας απόψεις του…*». Όχι πως είχαν άδικο αλλά εάν ακολουθούσαν ευθεία τακτική, δεν θα εκμεταλλεύονταν με τέτοιον τρόπο το ότι τις αξιολογήσεις όπως και τα Φύλλα Ποιότητος δεν τα έβλεπαν οι ενδιαφερόμενοι. Αλλά και μια ευμενής αντιμετώπιση του σπουδαστή θα προκαλούσε και στον ίδιο πρόβλημα, προερχόμενη από αξιωματικούς με τους οποίους συνεχώς βρισκόταν σε αντιδικία. Αυτή η έκθεση και άλλη χειρότερη ενός υποστράτηγου διοικητή της ΣΕΘΑ (που καταγγέλλονταν για ατασθαλίες από τον ίδιο αξιωματικό του ναυτικού ως επιτελούς πλέον της σχολής εθνικής άμυνας) οδηγούν αργότερα το σπουδαστή στην αποστρατεία.

συναδέλφων του. Ο ίδιος μεριμνά για την επανένταξη των εφημερίδων στη σχολή, που είχε ξεκινήσει από τον προκάτοχό του για πρώτη φορά στην ιστορία της ΣΕΘΑ. Μετά πρόταση επιτελούς του την οποία όμως υιοθέτησε[1]. Η συνύπαρξη με τον επιτελή κατέληξε σε σύγκρουση που είχε (συνήθης πρακτική σε παρόμοιες περιπτώσεις) ως συνέπεια την αποστρατεία του νεώτερου κατά βαθμό αξιωματικού.

Η ΣΕΘΑ από την αποστολή της παρέχει δυνατότητες για αποδοτική εκπαίδευση. Και ακόμα καλύτερα αποτελέσματα αφού, οι σπουδαστές είναι στελέχη των ΕΔ των ΣΑ και γενικότερα του κρατικού μηχανισμού και των ΔΕΚΟ με πολύχρονη πείρα. Το πλέον ενδιαφέρον τμήμα (κύκλος θεμάτων) της ετήσιας διάρκειας εκπαίδευσης είναι τα αποκαλούμενα ΄΄εθνικά θέματα΄΄. Στη διάρκειά του εξετάζονται, συζητούνται, αναλύονται τα απασχολούντα τη χώρα προβλήματα εξωτερικής πολιτικής και εθνικής άμυνας. Η προσέγγιση των θεμάτων εξαρτάται από τους παρουσιαστές. Που είναι μεν από τους χειριστές τους, αλλά συχνά πρόκειται για συντηρητικής δομής άτομα. Παράλληλα και η πολύχρονη ΄΄μυστικοπάθεια΄΄ με την οποία ο κρατικός μηχανισμός προσέγγιζε κάποια από αυτά τα θέματα, καθορίζει και τη διαδικασία μελέτης τους στη σχολή. Το αποκαλούμενο και ΄΄Μακεδονικό΄΄ ζήτημα, μέχρι πρόσφατα ήταν ως να μην υπήρχε για τη χώρα μας και ανάλογη ήταν και η αντιμετώπισή του, με τα γνωστά πλέον αποτελέσματα. Στη ΣΕΘΑ από τους βασικότερους παρουσιαστές του ζητήματος αυτού και γνώστης του, ήταν ο Καθηγητής Βαβούσκος. Προκειμένου να μιλήσει στη σχολή προηγούνταν αρμόδιοι υπάλληλοι, που έψαχναν την αίθουσα για μικρόφωνα και ΄΄διαρροές΄΄, ενώ έκλειναν και οι κουρτίνες στα παράθυρα. Αυτά την τριετία 1987-1990. Σε λίγους μήνες ό,τι συζητιόταν εκεί μέσα με άκρα μυστικότητα και προσοχή, αποτελούσε καθημερινό θέμα για τις εφημερίδες παράλληλα με τις εξελίξεις στα Βαλκάνια και παγκόσμια. Καθ' όλη τη μεταπολεμική περίοδο η πολιτική της Ελλάδας στο ΄΄Μακεδονικό΄΄ (και κατά συνέπεια η ΣΕΘΑ) επίσημα δεν παραδέχονταν πως υπήρχε τέτοιο ζήτημα.

Από εκδόσεις της σχολής[2] πληροφορούμαστε διδασκόμενες μεθόδους και διαδικασίες που πρέπει να τηρούνται από επιτελείς σε διεξαγωγή συσκέψεων, εργασίες επιτροπών, σύνταξη και παρουσίαση μελετών, σύνταξη διατριβών, ετοιμασία- σύνταξη- δακτυλογράφηση και εκφώνηση ομιλιών και διαλέξεων, επιτελικές μελέτες, διπλωματικές και οικονομικές επισκοπήσεις.

Δείγμα συλλογικής εργασίας σπουδαστών της ΣΕΘΑ είναι Ομαδική Μελέτη για *΄΄Το Ανθρώπινο Δυναμικό της χώρας μας και πως επιδρά στην Εθνική Άμυνα΄΄*. Τα συμπεράσματα, που διαμορφώνουν και οι προτάσεις της μελέτης, αφορούν την παρούσα διατριβή. Ίδια ήταν η θεώρηση των θεμάτων αυτών από την πλειοψηφία των στελεχών των ΕΔ τουλάχιστον την περίοδο που γίνεται (1989). Γι' αυτό και παρουσιάζονται.[3] Οι προτάσεις που διαμορφώθηκαν με βάση τη μελέτη αυτή των σπουδαστών της ΣΕΘΑ είναι οι εξής: Να περιορισθούν οι αναβολές στράτευση, να αντιμετωπισθεί η υπογεννητικότητα, να στρατεύονται οι Ελληνίδες, να αυξηθεί το μόνιμο, πολιτικό και εθελοντικό προσωπικό, να αξιοποιηθεί όλο το στρατεύσιμο προσωπικό επανερχόμενο από το εξωτερικό, να μην αλλάξει η οροφή των ΕΔ και όποια αλλαγή να αντισταθμίζεται με ποιοτική βελτίωση προσωπικού και υλικού, να κρατηθεί ο πληθυσμός στις παραμεθόριες περιοχές και κύρια στον Έβρο, να εκπαιδεύονται συχνότερα οι έφεδροι.

Πουθενά η επιτροπή αυτή δεν μιλάει για επαγγελματικό στρατό, για αλλαγές δογμάτων, αποστολών, απειλών …. Που σημαίνει πως κανείς στις ΕΔ δεν ασχολείται στη δεκαετία του 1980 με τέτοιες καταστάσεις. Η μελέτη συντάσσεται το 1988 και τα στοιχεία που περιέχει προέρχονται από τα γενικά επιτελεία των ΕΔ και την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία. Επομένως τα περί νέων δογμάτων, νέων απειλών, νέων προσανατολισμών, είναι της επομένης περιόδου και εισαγόμενα.

Οι σπουδαστές της 42ης σειράς της ΣΕΘΑ ήταν αξιωματικοί και στελέχη ΕΔ, ΣΑ και άλλων Υπουργείων και Οργανισμών. Γνώριζαν πολύ καλά και τη διεθνή κατάσταση και την εσωτερική, και την απειλή που δεχόταν η χώρα (αυτά συζητούσαν μέσα στη σχολή). Από αυτήν την άποψη οι σχολές επιτελών των ΕΔ είχαν κάπως προσαρμοστεί μετά την εξέλιξη της Κύπρου από το πραξικόπημα και την εισβολή των Τούρκων. Γι' αυτό και μιλάνε στη μελέτη για Έβρο και νησιά του Αιγαίου. Δεν μιλάνε για τρομοκρατία, παρ' ότι η 17 Ν δρούσε τότε ανενόχλητη. Δεν ήταν όμως δουλειά των ΕΔ ούτε κανείς διανοείται κάτι τέτοιο. Οι κομμουνιστικές χώρες εξακολουθούσαν να είναι στην άλλη όχθη, και στα σενάρια των παιγνίων και των ασκήσεων ήταν ο

---

[1] Ο επιτελής, (ένας από τους δέκα περίπου υπεύθυνους εκπαιδευτές και των τριών όπλων της ΣΕΘΑ) υποβάλει αναφορά φ. εισερχ.2327/29-8-89 προς Διοικητήν ΣΕΘΑ με την οποία προτείνει να συνεχίσει η αγορά εφημερίδων, που είχε υιοθετηθεί το προηγούμενο έτος επί διοικητού Μακέδου μετά ανάλογη πρόταση. Αιτιολογεί την πρόταση και καταλήγει (παρ.4) ότι «*…τυχόν αναστολή του μέτρου μπορεί να ερμηνευτεί ως οπισθοδρομική αλλαγή, προτείνεται η συνέχιση έκθεσης των εφημερίδων και μάλιστα με αύξηση και των αντιτύπων και του φάσματος, που μέχρι τώρα εκάλυπταν...*». Ο αποδέκτης διοικητής με έγγραφό του προς ΓΕΕΘΑ/ΔΑΔ (Διεύθυνση Ανθρωπίνου Δυναμικού) Φ.900/3/2426/7-9-89 υιοθετεί την πρόταση και προτείνει με τη σειρά του «*…να συνεχισθεί η χορήγηση των παρακάτω εφημερίδων: Μακεδονία (Θεσ/νίκης), Ριζοσπάστης, Ελεύθερος Τύπος, Μεσημβρινή, Νέα, Αυριανή και Έθνος...*». Εάν λάβουμε υπόψη μας πως λίγο νωρίτερα έχει αποστρατευτεί ο πλοίαρχος Α.Ναξάκης από τη θέση του Διοικητού ΚΕΠΑΛ με αφορμή την πώληση εφημερίδων (χωρίς προηγουμένως να προτείνει το θέμα και να πάρει άδεια), από την καντίνα του κέντρου εκπαίδευσης, τότε το μέτρο των εφημερίδων στη ΣΕΘΑ είναι πρωτοποριακό και για τον Μακέδο και για τον διάδοχό του και πολύ περισσότερο για τις ΕΔ.

[2] Πρόκειται για έκδοση ΣΕΘΑ, Ειδικό Τεύχος υπ' αριθ.2 *Μνημόνιο Επιτελικών Εργασιών*, Αθήνα Αύγουστος 1985. Οι οδηγίες που το τεύχος αυτό παρέχει για τη ΄΄διατριβή΄΄ σε άσχετους με τέτοια (όπως κάποιοι από τους σπουδαστές γιατί και αρκετοί έχουν διατρίψει σε μεταπτυχιακά) είναι πιο κοντά στα δεδομένα των στρατιωτικών μελετών, παρά στις πανεπιστημιακές λογικές περί διατριβών. Εν τούτοις παρέχει χρήσιμες και πρακτικές οδηγίες.

[3] ΣΕΘΑ, 42η Εκπαιδευτική Σειρά, 4η Επιτροπή, Ομαδική Μελέτη, *Το Ανθρώπινο Δυναμικό για την Εθνική Άμυνα*, Δεκέμβριος 1989

αντίπαλος με πάγιο χρώμα το κόκκινο, το ίδιο και στα σχέδια και στη συνείδηση των περισσοτέρων στελεχών. Την ίδια στιγμή κάποια άλλα σχέδια ασχολούνται με τους απέναντι ΄΄συμμάχους΄΄ δηλαδή του Τούρκους. Για κάποια στελέχη των ΕΔ όμως, στο ερώτημα ποιον προτιμάς στην Κύπρο, τους κομμουνιστές ή τους Τούρκους, η απάντηση ήταν «*τους Τούρκους βέβαια, διότι αυτούς θα τους διώξουμε, ενώ τον κομμουνισμό ποτέ*».

Β16ζ.-ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΣΩΜΑΤΩΝ

Με την ευκαιρία συμπλήρωσης 70 χρόνων της Στρατιωτικής Σχολής Αξιωματικών Σωμάτων (ΣΣΑΣ) εκδίδεται το 1966 λεύκωμα. [1] Μαθαίνουμε απ' αυτό, πως από εκεί έρχονται στις ΕΔ ορισμένες κατηγορίες στελεχών όπως οι γιατροί, οδοντίατροι, φαρμακοποιοί, κτηνίατροι, οικονομικοί, δικαστικοί, στρατολόγοι αποκαλούμενοι και ΄΄αξιωματικοί Σωμάτων΄΄. Το ιδιόρρυθμο των ΕΔ θέλει τους ΄΄*αξιωματικούς Σωμάτων*΄΄ να αντιμετωπίζονται ως δευτέρας κατηγορίας από απόψεως στρατιωτικής αγωγής, σε σχέση με τους αποφοίτους των τριών άλλων παραγωγικών σχολών (ΣΣΕ,ΣΝΔ και ΣΙ). Η ΣΣΑΣ είναι ισότιμη των Πανεπιστημίων, και οι απόφοιτοί της επιστήμονες (το 1996 είκοσι απόφοιτοι της ΣΣΑΣ έχουν το βαθμό του Καθηγητή Πανεπιστημίου και διδάσκουν σε διάφορες πανεπιστημιακές σχολές). [2] Εν τούτοις στις μονάδες και στα επιτελεία, οι αξιωματικοί Σωμάτων έρχονται δεύτεροι στην αφ΄ υψηλού θεώρηση των υπολοίπων ΄΄καθαρόαιμων΄΄. Το φαινόμενο οφείλεται στην αντίστοιχη αγωγή μέσα στις σχολές. Εκεί μαθαίνει ο Δόκιμος, ο Εύελπις και ο Ίκαρος πως αυτός είναι παντού και πάντα «*πρώτος και καλύτερος*».

Δεν γλιτώνουν όμως και οι σπουδαστές της ΣΣΑΣ από την περί αγωγής και κοσμιότητας παιδεία. Σατιρίζοντας η επιτροπή έκδοσης του λευκώματος τα περί τρόπου συμπεριφοράς στην ώρα του φαγητού, αντιγράφουν από το εγκόλπιό τους το κεφάλαιο με τις σχετικές οδηγίες. Είναι και χρήσιμο να παρατεθεί. Οι στρατιωτικοί γιατροί έχουν αναδείξει γενικότερες ανησυχίες σε τομείς πολιτιστικού ενδιαφέροντος (Καρκαβίτσας κ.α.). Δεν απαντώνται τέτοια κείμενα σε λευκώματα στρατιωτικών σχολών. Τα μέλη της επιτροπής (από όλες τις ειδικότητες της ΣΣΑΣ) έχουν αίσθηση του χιούμορ και η επιλογή αυτού ειδικά του τμήματος του εγκολπίου (έκδοση 1974), το αποδεικνύει.[3] Ανεξάρτητα από το ύφος και τις λεπτομέρειες, μέχρι να μάθουν οι νέοι σπουδαστές των στρατιωτικών σχολών, να εφαρμόζουν αυτές τις αρχές την ώρα του φαγητού, περνούν δύσκολες ώρες. Το φαγητό είναι μαρτύριο για τους πρωτοετείς αφού, από την πρώτη στιγμή οφείλουν να εφαρμόζουν όλους τους κανόνες της σωστής συμπεριφοράς. Το εγκόλπιο, απ' όπου το λεύκωμα της ΣΣΑΣ παρουσιάζει το κείμενο, είναι εκδόσεως 1974, χωρίς αυτό να σημαίνει πως και για τούτο φταίει η δικτατορία. Τα εγκόλπια υπάρχουν από την ίδρυση σχεδόν των στρατιωτικών σχολών. Το στρατιωτικό καθεστώς φρόντισε για επανεκδόσεις, τυποποιήσεις, συμμάζεμα γενικά των οδηγιών, εγκυκλίων, κανονισμών των ΕΔ. Το πώς τρώει και φέρεται ο σπουδαστής των παραγωγικών σχολών και το στέλεχος των ΕΔ έχει να κάνει με την όλη του κουλτούρα, την προσωπικότητα και συμπράττει στην απόκτηση κοινής αντίληψης των πραγμάτων (πνεύμα σώματος). Το είδαμε στο εγκόλπιο του ναυτικού δοκίμου. Έτσι διαμορφώνεται ο πειθαρχικός, ευγενής, επιχρισμένος κοσμοπολίτης, αξιωματικός, ως ΄΄ υπόδειγμα΄΄ για όλους τους άλλους και ο ΄΄φύλακας΄΄ εκείνων, που φροντίζουν για την τέτοια δια- μόρφωσή του.

Οι ίδιοι στρατιωτικοί, που επιμελήθηκαν του λευκώματος της ΣΣΑΣ το 1996, παρέθεσαν (όχι τυχαία μάλλον) και την ημερήσια διαταγή[4] του παραλαμβάνοντος επί δικτατορίας καθήκοντα διοικητού. Ήταν ο γενικός αρχίατρος Σ.Πολυχρονόπουλος και η διαταγή του αρχίζει ως εξής: «*...Αναλαμβάνων την Διοίκησιν της Σχολής θεωρώ καθήκον μου να ευχαριστήσω την ηγεσίαν ήτις εις μίαν περίοδον εθνικής εξάρσεως και πρωτοφανούς κρατικής αναδημιουργίας μοι ανέθεσεν την υψηλήν, σοβαράν και ιεράν αποστολήν...ενώ δεν είμαι διατεθειμένος όχι να ανεχθώ αλλ' ουδέ και να σκεφθώ την ολιγωρίαν, αδιαφορίαν και απειθαρχίαν....*». Παρόμοιες φράσεις έβαζαν όλοι οι παραλαμβάνοντες και παραδίδοντες διοικητές, διευθυντές, αρχηγοί, υπαρχηγοί, κυβερνήτες πλοίων στις ΕΔ και όχι μόνον σ' αυτές. Το Απριλιανό καθεστώς απαιτούσε αυτού του είδους το λιβάνισμα και ήταν μέθοδος αποτελεσματική. Ήταν συνειδητός τρόπος να εκτίθενται όσο γίνεται περισσότεροι από το στελεχικό δυναμικό. Αργότερα αυτές οι ΄΄αθώες΄΄ και συνηθισμένες για την εποχή τους φράσεις, και το λιβάνισμα γενικότερα των αρχόντων, πήραν άλλη διάσταση και αρκετοί μετάνιωσαν, που τις περιλάμβαναν στα έγγραφά τους. Τα πίστευαν πολλοί απ' αυτούς. Μερικοί όμως αναγκάζονταν να προσαρμοστούν.

Οι ειδικότητες των αξιωματικών Σωμάτων και τα καθήκοντά τους ήταν τέτοια, που στη διάρκεια της δικτατορίας δεν εμφανίσθηκαν σε σημαντικό αριθμό δίπλα στους κρατούντες, αλλά ούτε και απέναντί τους.

---

[1] Το λεύκωμα επιμελήθηκε Επιτροπή Έκδοσης, *Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων, 70 Χρόνια*, ΣΣΑΣ, Θεσσαλονίκη 1996. Από το λεύκωμα σ.11 μαθαίνουμε πως «*…Έως το 1921 ο Ελληνικός Στρατός χρησιμοποιούσε για τις ανάγκες του πτυχιούχους ιατρούς οι οποίοι κατατάσσονται εθελοντικά στις τάξεις του …. το 1926 τέσσερα χρόνια μετά την αποστρατεία με το βαθμό του Γενικού Αρχιάτρου του διακεκριμένου διηγηματογράφου μας Ανδρέα Καρκαβίτσα, ιδρύεται η Στρατιωτική Ιατρική Σχολή ….το ΝΔ 30ης Δεκεμβρίου 1925, της ιδρύσεως της σχολής, εδέησε να κυρωθεί με το Νόμο 4094 μόλις το 1929…στις 6-7-1946 εκδίδεται η ΕΠ 306289/ΓΕΣ/ΑΣ ΄΄Περί Ιδρύσεως Εκπαιδευτικής Μονάδας υπό την Επωνυμίαν Στρατιωτική Ιατρική Σχολή΄΄ στη Θεσσαλονίκη…* (σ.83*)…στις 6 Ιουνίου 1970 η ΣΙΣ μετονομάσθηκε σε ΣΣΑΣ διατηρώντας τα τμήματα Ιατρικού, Οδοντοϊατρικού, Κτηνιατρικού, και Φαρμακευτικού και συγκροτώντας ταυτόχρονα νέα τμήματα …Δικαστικού, Οικονομικού, και του Στρατολογικού…και για τις ανάγκες της τότε Ελληνικής Χωροφυλακής…στη σχολή φοιτούν και γυναίκες από το 1989, έτος που κατατάχθηκε η πρώτη μαθήτρια στο Ιατρικό…».*

[2] Λεύκωμα ΣΣΑΣ ό.π.σ.158

[3] Λεύκωμα ΣΣΑΣ ό.π.σ.87με τίτλο ΄΄*Και Διάφοροι Λεπτομέρειαι*΄΄ καταχωρείται στο λεύκωμα της ΣΣΑΣ κείμενο, με οδηγίες συμπεριφοράς στη διάρκεια γεύματος. Είναι ενδεικτικό και των στοιχείων εκπαίδευσης στη στρατιωτική σχολή τότε αλλά και της αίσθησης του χιούμορ εκείνων των στελεχών που το χρησιμοποίησαν το 1996 στην αναμνηστική έκδοση. Το κείμενο αυτό καταχωρείται ως ΕΓΓΡΑΦΟ Νο 16 στο παράρτημα Α.

[4] Λεύκωμα ΣΣΑΣ ό.π.σ.80 με τίτλο *Προσθήκη Η.ΔΣ/20-8-1969.*

Από τις ειδικότητες, που υπηρέτησαν στο ναυτικό, είναι γνωστοί ποιοι είχαν τη μία ή την άλλη δραστηριότητα εκείνα τα χρόνια.[1]

Β16η.-ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ ΥΠΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΝΑΥΤΙΚΟΥ

Το αρχειακό υλικό που διατίθεται για τις παραγωγικές σχολές υπαξιωματικών του ναυτικού, είναι λίγο. Η εργασία περιορίζεται σ' αυτό, καθώς και σε ότι απαντούν στις συνεντεύξεις τους οι ερωτώμενοι Τζοβλάς, Ραγκαβάς και Κασιμάτης που είναι αξιωματικοί ΠΝ προερχόμενοι εξ υπαξιωματικών.
Εντοπίσθηκε υπόθεση προσφυγής στο Σ.τ.Ε. (Συμβούλιο της Επικρατείας) μαθητή της ΣΔΥΝ (Σχολή Δοκίμων Υπαξιωματικών Ναυτικού), που απολύθηκε της σχολής. Διαπιστώνεται πως τα κρατούντα και για τη ΣΔΥΝ (του Πόρου) και για τη ΣΔΥΤΕΝ (Σχολή Δοκίμων Υπαξιωματικών Τεχνιτών Ναυτικού, που εδρεύει στο Ναύσταθμο Σαλαμίνας) ήταν αυστηρά και στην ίδια πάνω κάτω κατεύθυνση και λογική με της ΣΝΔ. Στη ΣΝΔ το βάρος και το ενδιαφέρον του ναυτικού ήταν μεγάλο, και εκφραζόταν σε όλα τα επίπεδα και με κάθε τρόπο. Στελέχωση, κονδύλια, προγράμματα σπουδών, εκπαίδευση... Δεν υπήρχε σύγκριση με το ανάλογο ενδιαφέρον για τις σχολές των υπαξιωματικών.
Η υπόθεση του μαθητή που απολύθηκε, δίνει την ευκαιρία να διατρέξει κανείς τα κρατούντα για τους δοκίμους υπαξιωματικούς.
Ο Διοικητής της ΣΔΥΝ αντιπλοίαρχος Ν.Παππάς με έγγραφο προτείνει την απόλυσή για τρεις μαθητές [2] στον προϊστάμενό του Δ.Ν.Ε *«...δι' επίμονον παρακοήν εις τας διαταγάς των ανωτέρεων των...δι' επανειλημμένας ποινάς ως και διά κακήν και αντιπειθαρχικήν συμπεριφοράν... ανεπίδεκτων βελτιώσεως...δι' έλειψιν αγάπης και ενδιαφέροντος διά το Ναυτικόν εκδηλουμένην έργω και λόγω...»*. Είναι ο Παππάς, που δέκα τέσσερις μήνες μετά απ' αυτό το έγγραφο, θα οδηγήσει το Α/Τ. ΒΕΛΟΣ έξω από άσκηση του ΝΑΤΟ στασιάζοντας κατά της δικτατορίας. Ως διοικητής του ΚΕ/ΠΟΡΟΣ όπου ανήκει η ΣΔΥΝ, διαπιστώνει πως οι τρεις δόκιμοι «*…ουδεμίαν διάθεσιν βελτιώσεως επέδειξαν, η εν γένει δε συμπεριφορά των, εκτιμάται ως λίαν διαβρωτική διά τους λοιπούς δοκ. Υπαξιωματικούς και ασύμφορος διά την Σχολήν...»*. Και οι τρεις είναι μέτριοι έως κακοί μαθητές, ο ένας μάλιστα είχε δραπετεύσει και συνελήφθη αργότερα. Οι νεαροί έδειχναν με διάφορους τρόπους, πως δεν ήθελαν τη στρατιωτική σχολή. Ήταν γεννημένοι το 1955 και 1956 και τα γεγονότα συμβαίνουν το 1972, επομένως είχαν μπει στη σχολή σε ηλικία δέκα τριών και δέκα τεσσάρων ετών. Γιατί να δείξουν επομένως αγάπη στο ναυτικό που τους περιόριζε, τους πίεζε …. Οι γονείς τους όμως έβλεπαν, να χάνεται η ευκαιρία αποκατάστασής τους σε μια μόνιμη σχέση με το Δημόσιο.
Εννέα ημέρες μετά την πρόταση του Παππά, ο Μανωλόπουλος που ήταν προϊστάμενος Δ.Ν.Ε., εκδίδει απόφαση με την οποία απολύει τους τρεις μαθητές δοκίμους υπαξιωματικούς «*…ως εμπίπτοντες εις τας διατάξεις…. του οργανισμού ΣΔΥΝ...»* Στην ίδια απόφαση διευκρινίζεται πως, απομένει ακόμα υποχρέωση θητείας στις ΕΔ την οποία θα υπηρετήσουν, όταν έρθει η σειρά της κλάσης τους. Αφαιρέθηκε δηλαδή ο χρόνος παραμονής στη ΣΔΥΝ.
Η Μητέρα ενός από τους απολυθέντες έρχεται σε λίγο με επιστολή της από 5-3-72, να παρακαλέσει το Μανωλόπουλο να συγχωρήσει το γιο της και να τον πάρουν πίσω στη σχολή, κάτι που είναι παρατηρημένο στις περιπτώσεις αυτές. Το στοιχείο που συνδέει το μαθητή με το ναυτικό είναι ο πατέρας του. Υπηρετεί ως ανθυπασπιστής Φάρων εξ ου και *«...δεν μπορούσε να επισκέπτεται τούτον ...»*. Η Μάννα παρακαλεί, χωρίς να διστάζει με τρόπο συγκινητικό συνδέοντας ακόμα και τη σταδιοδρομία του συζύγου της *«...καταταγέντος εκ των πρώτων εις το ΠΝ από του έτους 1945 την επομένην της καταστροφής του κινήματος των κομμουνιστοσυμμοριτών...»*. Εντοπίζοντας με τον τρόπο αυτό ΄΄σωστή΄΄ ιδεολογική ταυτότητα για την οικογένεια, προσθέτει ελπίδες στο αίτημά της.
Τα παραπτώματα (του ενός δοκίμου υπαξιωματικού που εξετάζουμε) που περιλαμβάνονται στο φάκελο και αποδεικνύουν, πως δεν κάνει για στρατιωτικός, είναι ενδεικτικά των ανεπιθύμητων για στελέχωση των ΕΔ και δη υπαξιωματικών του ναυτικού[3]. Οι λόγοι που ο 15ετής δόκιμος απολύεται της σχολής είναι, η συνεχής

---

[1] ΑΚ ό.π. σ.σ.489 –512 και στο ευρετήριο κυρίων ονομάτων δίπλα στα ονόματα σε παρένθεση είναι οι ειδικότητες των στελεχών. (Ι) είναι γιατρός και (Ο) είναι οικονομικός κ.λ.π. Στις αναγραφόμενες μετά το όνομα σελίδες εμφανίζεται η όποια συμμετοχή τους στα δρώμενα.
[2] Τα έγγραφα αυτής της υπόθεσης είναι τα εξής:
ΚΕ/ΠΟΡΟΣ Φ. 414.5/5/72 ΑΠΟ 29-1-72 του διοικητή αντιπλοιάρχου Ν.Παππά με την πρόταση για απόλυση.
Δ.Ν.Ε. 421.224/8/72/8-2-72 που είναι η απόφαση του υποναυάρχου ΔΝΕ Μανωλόπουλου για απόλυση των δοκίμων υπαξιωματικών.
ΒΔ 249/69 ΄΄Περί Οργανισμού ΣΔΥΝ΄΄ παραγρ. 1η (ΙΙΙ) και 1η (VI) άρθρου 52.
Έγγραφο φ. 454.72/4/72/25-5-1972 του Α/ΓΕΝ Μαργαρίτη προς το Συμβούλιο της Επικρατείας.
[3] Οι ποινές του δοκίμου υπαξιωματικού των 14-15 ετών, έχουν ως εξής. «*..Διότι προσκληθείς υπό ανωτέρου, ούτος ετράπη εις φυγήν ίνα αποφύγει γενικόν καθαρισμόν- Δεν εξετέλεσεν διαταγήν ανωτέρου του- Ωμίλησεν αντιστρατιωτικώς προς Δ.Υ. ανωτέρας τάξεως- Συνεπλάκη εντός της τάξεως-Σκοπός ών έτρωγεν πασατέμπον- Ανέγραψεν φράσεις επί του βιβλίου- Συνελήφθη αντιγράφων εις τους διαγωνισμούς- Ωμίλει εν γραμμή ευρισκόμενος- Εν ώρα γενικών κινήσεων έβαινεν βάδην-Κατά την ώραν επιθεωρήσεως εκτενίζετο- Εξύβρισεν χυδαίως συνάδελφόν του εν ώρα συσσιτίας- Εγέλα κατά την εφοδείαν του Α/Φ- Κατεκλήθη μετά των υποδημάτων του- Ανήλθεν απηγορευμένην κλίμακα- Δι' έλλειψιν παρρησίας- Εγέλα εν ώρα προσευχής- Εγέλα εν ώρα αναφοράς αρχηγού- Καθυστέρησεν υπερμέτρως να προσέλθη εις την πρωϊνήν κλήσιν τιμωρημένων- Εξετέλει αντικανονικώς τας κινήσεις- Καθυστέρησεν να προσέλθη εις το πρόδειπνον- Εφωνασκούσε εν*

επί μήνες ΄΄κακή διαγωγή΄΄[1], στην οποία εντάσσεται για τα παραπτώματα που περιγράφτηκαν. Συμπεριφορές φυσιολογικές για τέτοια ηλικία, απαράδεκτες όμως για αυριανό υπαξιωματικό. Ξενίζει η αυστηρότητα της αντιμετώπισης ενός κατά τα άλλα ζωηρού εφήβου. Το σύστημα όμως απαιτεί από το στέλεχος πειθαρχία, υπακοή, και πολλά ακόμα που λείπουν από τους εφήβους αυτούς. Κανονικά οι ζωηροί νέοι θα 'πρεπε να προτιμώνται στις ΕΔ αλλά αυτό θα σήμαινε και ανάλογη ζωηράδα αργότερα ως στέλεχος. Με όλες τις συνέπειες από ένα ατίθασο στρατιωτικό, που δύσκολα μπαίνει σε αυστηρά καλούπια.

Οι δύο προηγούμενοι διοικητές της ΣΔΥΝ, πλωτάρχης Π. Μουστάκας το 1970 και αντιπλοίαρχος Γ.Παπαγιάννης το 1971, έχουν προειδοποιήσει την οικογένεια για την απόδοση του μαθητή δοκίμου με επιστολές, όπου αναφέρονται η διαγωγή και άλλες πληροφορίες. Το σύστημα αυτό δεν είναι άσχημο και φαίνεται, πως το τηρούσαν για όλους τους δοκίμους.

Η οικογένεια προσφεύγει στο Σ.τ.Ε. τον Απρίλιο του ίδιου έτους 1972 και ζητά την αναστολή της απόφασης για απόλυση. Το ναυτικό αντιδρά σε επίπεδο πλέον Α/ΓΕΝ (Μαργαρίτης) με έντονη φρασεολογία. Αιτιολογεί, ότι δεν γίνεται να ανασταλεί αυτή η απόφαση (εκτός των ζητημάτων χαρακτήρα, συμπεριφοράς, απόδοσης, διαγωγής) και διότι *«…τυχόν αναστολή… και επαναφορά του απολυθέντος…θα έχη λίαν δυσμενείς αν μη καταστρεπτικάς επιπτώσεις επί της ηθικής διαπαιδαγωγήσεως των λοιπών μαθητών της Σχολής οίτινες κατά μέγα ποσοστόν άγουσι το 15^{ον} και 16^{ον} έτος της ηλικίας των δι' ους θα αποτελή κακόν παράδειγμα και ώθησιν προς πράξεις προσβαλλούσας την πειθαρχίαν και ευκοσμίαν της Σχολής και την προσπάθειαν αυτής προς διαμόρφωσιν στελεχών ... Περί τούτου ευγλώτως ομιλεί το δελτίον ποινών του, εξ ου προκύπτει ότι δεν συμμορφούται προς τας κινήσεις του προγράμματος της Σχολής, συμπεριφέρεται προκλητικώς-αναιδώς και αντιστρατιωτικώς προς τους ανωτέρους του, αισχρολογεί, συμπλέκεται και εξυβρίζει συναδέλφους του….».*

Ο Μαργαρίτης γνώριζε τι συνέβαινε στη ΣΔΥΝ (βλ.συνέντευξη Τζοβλά). Τα της ΄΄ευκοσμίας, πειθαρχίας …΄΄ στέκουν, αλλά θα ήταν καλό να συνεγερθεί ο μηχανισμός από περιπτώσεις όπως, των ΄΄ασελγών΄΄ πράξεων ανθυπασπιστή που κάλεσε τους δοκίμους την 00.30 για να διαπιστώσει *«..εάν ήταν ανώμαλοι…πλην όμως ούτος αντιληφθείς ότι η τοιαύτη πρόσκλησίς μου ήτο τέχνασμα, κατέληξε εις το να με κατηγορήσει…».* [2]

Τον απέταξαν και καλά έκαναν για πολλούς λόγους. Ήθελε να ΄΄ασελγήσει΄΄ επί των μαθητών δοκίμων της σχολής υπαξιωματικών. Και δεν ήταν ο μόνος. Έγγραφα που να αποδεικνύουν καθαρά τι γινόταν, δεν βρίσκονται εύκολα. Η Μητέρα του ζωηρού δοκίμου που απέλυσαν γράφει στο γράμμα της πως, όταν επισκέφθηκε «*…τον υποπλοίαρχον Κ.Αθανασίου μας είπε ΄΄μην ανησυχείτε, παιδιά σαν τον υιόν σας προσωπικώς τα χαίρομαι, δεν είναι κακός ο χαρακτήρας του, δείχνει ανδρισμό…».* Ο Τζοβλάς λέει στη συνέντευξή του πως *«… Θα μπορούσε κανείς να μιλάει ώρες για την δυστυχή αυτή περίοδο και για τους ατυχείς και άμοιρους.....τροφίμους....δοκίμους…».* Δεν προσφέρει η επέκταση σε περιγραφές αυτών των φαινομένων της ΣΔΥΝ. Αποκάλυψη του Τζοβλά σε γράμμα του [3] επιβεβαιώνει φήμες, που κυκλοφορούσαν πιο παλιά στο Ναυτικό και είναι σοβαρή για να την παρακάμψει κανείς ασχολίαστη. Χρειάζονται ειδικές γνώσεις ψυχολόγου, ψυχιάτρου, κοινωνιολόγου για να ερμηνευτεί το φαινόμενο στα πλαίσια μόνον του κλειστού, αυταρχικού σχολείου για τις ηλικίες αυτές. Δε γίνεται να μην καυτηριαστεί το γεγονός πως, οι διοικήσεις της σχολής, οι δάσκαλοι, καθηγητές, αξιωματικοί και υπαξιωματικοί, που υπηρετούσαν εκεί όλα εκείνα τα χρόνια δεν αντιμετώπιζαν την κατάσταση. Η απάντηση είναι εύκολη, εάν αποδώσει κανείς στην εποχή, στις κρατούσες πολιτικές- κοινωνικές- οικονομικές κ.λ.π. συνθήκες. Αποκλείεται οι ηγεσίες του Ναυτικού να μην γνώριζαν τι γινόταν. Το καλοκαίρι του 1969 αποτάσσεται ανθυπασπιστής *«…δι' απόπειραν ενεργείας ασελγών πράξεων επί ναυτοπαίδων…»* Το συμβούλιο επικρατείας ακυρώνει προσφυγή κατά της απόφασης.

ώρα συσσιτίας- Δι' απρεπή συμπεριφοράν προς Δ.Υ. ανωτέρας τάξεως- Ησχολείτο με αλλότρια εν ώρα μελέτης- Ήτο απρόσεκτος εις το μάθημα των Ναυτικών Μηχανών- Εκάθητο απρεπώς εν ώρα μελέτης- Εθορύβη εντός της εκκλησίας- Κατεκλίθη μετά των υποδημάτων του εις κλίνην κατωτέρου του- Σκοπός ων ησχολείτο με αλλότρια- Έδειξεν τελείαν αδιαφορίαν προς το μάθημα της Αλγέβρας- Σκοπός ων ανεγίγνωσκεν απηγορευμένον περιοδικόν- Ήλλαξεν θέσιν εντός της τάξεως και συνωμίλει μετά συμμαθητού του- Αλληλοελακτίζετο μετά συναδέλφου του επί της κλίνης του- Καθυστέρησεν να προσέλθη εις την ποινήν- Εξετέλει νωχελώς τας κινήσεις του τμηματάρχου- Μετέβη εις τα πλυντήρια διά την πρωϊνήν ατομικήν καθαριότητα με την ενδυμασίαν της ημέρας- Εν ώρα μαθήματος αισχρολογούσε- Ωμίλησεν απρεπώς προς ανώτερόν του- έχων φυλακήν αγγελιοφόρου πύλης ούτος δεν εξετέλει εντολάς υπαξιωματικού φρουράς- Εκυκλοφόρει κατά την ώραν της εφοδείας αντικανονικώς ενδεδυμένος- Εγκατέλειψεν το όπλο του εις την βορείαν πύλην- Έφερε πολιτικήν περισκελίδα κολυμβήσεως- Δεν εξετέλεσεν αλλαγήν ενδυμασίας- Εν γραμμή ευρισκόμενος εμάση τσίχλα- Κατά την έξοδόν του εις Πόρον περιεφέρετο εις την κεντρικήν πλατεία της πόλεως καπνίζων κατά τρόπον προκλητικόν και αναιδέστατον συνοδευόμενος υπό ΔΥ Ανης τάξεως.- Καθυστέρησεν κατά 20΄να παραλάβη φυλακήν- Εχειροδίκησεν βαναύσως κατά Δ.Υ. κατωτέρας τάξεως- Εφόρει πολιτικήν ενδυμασίαν κατά την άδειάν του και εις παρατήρησιν απήντησεν κατά τρόπον αναιδή προς αξιωματικόν- Ήτο απών εκ του ακρατίσματος- Εκάπνιζε εν ώρα μελέτης στα αφοδευτήρια των Διδακτηρίων- κ.λ.π.. Το πιο σοβαρό παράπτωμα που βρίσκει κανείς είναι αυτό της έλλειψης παρησίας. Αλλά και πάλι αφορά έφηβο 15 ετών.

[1] Οι κατηγορίες της διαγωγής είναι Αρίστη, Καλή, Μετρία και Κακή και επειρεάζουν και τη βαθμολογία των προσόντων άρα την αρχαιότητα μεταξύ των σπουδαστών και την έξοδό τους τα σαββατοκύριακα. Ανάλογα ισχύουν και στις υπόλοιπες παραγωγικές σχολκές του ναυτικού τουλάχιστον.

[2] Αίτηση στο ΣτΕ ακυρώσεως αποφάσεως ΥΕΘΑ αριθ. 80927/24-12-70 στην οποία απαντά ο ίδιος ο Μαργαρίτης με ΑΝ/1^{ον} ΕΓ/1 φ.454.72/1/71 από 14-5-71

[3] Γράφει ο Τζοβλάς στο γράμμα του από 18-3-2003 «*… κανέναν δεν ενδιέφερε η συνήθης σεξουαλική παρενόχληση, που γινότανε από τριτοετείς προς τους νεώτερους ή από δυνατούς σε αδύνατους. Η διήμερη άδεια κάθε μήνα (δηλαδή η παραμονή στην σχολή επί 28 ημέρες) εφ' όσον δεν ήσουν τιμωρημένος, τα βάναυσα καψώνια (βασανιστήρια) και η εξουσία του αρχαιοτέρου ήταν το πρόσφορο έδαφος να συμβαίνουν αυτά. Θα μπορούσε κανείς να μιλάει ώρες για την δυστυχή αυτή περίοδο και για τους ατυχείς και άμοιρους…τροφίμους(...) Δοκίμους*».

Το επιχείρημα του προσφεύγοντος ήταν πως δεν θίγει τη στρατιωτική τιμή η απόπειρα αλλά η ολοκληρωμένη ασελγής πράξη. [1] Δεν συνέβαινε το ίδιο στις παραγωγικές των αξιωματικών. Οι ηλικίες ήταν μεγαλύτερες, οι υπηρετούντες σ' αυτές αξιωματικοί ήταν επαρκείς σε αριθμό, οι συνθήκες δεν προσφέρονταν. Ο μηχανισμός διοικήσεως αδιαφορούσε για τα τραυματισμένα παιδιά προεφηβικής και εφηβικής ηλικίας της ΣΔΥΤΕΝ. Για τον τρόπο που αντιμετωπίζονταν προβαλλόμενα αιτήματα από τους σπουδαστές της ΣΜΥΝ τα πρώτα μετεμφυλιακά χρόνια δίνει δημοσίευμα εφημερίδας συλλόγου αποφοίτων αυτής της σχολής. Το γεγονός συνέβη τον Μάρτιο του 1952 και αφορούσε εκπαραθύρωση μεγάλου αριθμού από τους φοιτούντες. «*…από τους 127 που κατετάγησαν το 1949, αποφοίτησαν οι 30…*» Ζητούσαν ίδια μεταχείρηση με τους συναδέλφους τους των άλλων σχολών του στρατού και της αεροπορίας όσον αφορά τις στολές και τα πηλίκια και συγχρόνως εξόδου μετά την παρέλαση της 25ης Μαρτίου. Δεν πήγαν για βραδυνό συσσίτιο και σκορπίστηκαν μέσα στη σχολή. Τους συγκέντρωσαν και ακολούθησε ολονύκτιο καψόνι που συνεχίσθηκε και την άλλη μέρα. Τους κατηγόρησαν πως υποκινήθηκαν από κομμουνιστές.[2] Πολλά μπορούν να ερμηνευτούν με βάση την όλη αντιμετώπιση και τα μαρτύρια αυτά στη σχολή, για την μετέπειτα στάση και συμπεριφορά αρκετών από τους αποφοίτους της. Ζουν όλοι εκείνοι οι άνθρωποι που υπέστησαν ως σπουδαστές της τις συνέπειες της αδιαφορίας της διοίκησης, των εκπαιδευτών τους, των δασκάλων τους και της ηγεσίας του ναυτικού. Τα φαινόμενα σταμάτησαν όχι με μέτρα της διοίκησης, αλλά με την ένταξη των σχολών στο σύστημα εισαγωγικών εξετάσεων του Υπουργείου Παιδείας, οπότε αυτόματα αυξήθηκε η ηλικία των εισαγομένων.

[1] Βλ. απόφαση ΥΕΘΑ αριθ.20927/24-12-1970 ΦΕΚ τεύχος Γ΄457/31-12-1970

[2] Βλ. δημινιαία έκδοση ΝΕΑ του Σ.Α.Σ.Μ.Υ.Ν. (Σύνδεσμος Αποφοίτων ΣΜΥΝ) Μαρτίου Απριλίου 2002 όπου περιγράφει τα γεγονότα ο Ε. Σφακτός μετά πενήντα χρόνια σιωπής. Ο Ματός (υποκελευστής Α΄Ρ/Ε και πτυχιούχος αγγλικής φιλολογίας) σε έμμετρη απόδοση πασρουσιάζει σειρά από συμβάντα εκείνων των ημερών. Σαρκάζει τις αντιδράσεις της διοίκησης, τον αντικομμουνισμό και την ισδοπέδωση εφήβων ενώ επεκτείνεται και σε άλλα συμβάντα που η περιγραφή τους δίνει το πώς έβλεπαν τη σχολή των μονίμων υπαξιωματικών τότε. Στην ίδια έκδοση συναντάμε απόκομμα της εφημερίδας Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ της 15-5-2001 όπου στην στήλη ΦΙΛΙΣΤΩΡ *΄΄49 χρόνια πριν…14-15.V.1952΄΄* αναδημοσιεύεται κείμενο που συνδέει την υπόθεση των αεροπόρων που κατέληξε στη γνωστή δίκη με τις καταδίκες των σπουδαστών της ΣΜΥΝ. «*…ευρεία και λίαν επικίνδυνος κομμουνιστική οργάνωσις ανεκαλύφθη δρώσα ταυτοχρόνως εις το ναυτικόν και την αεροπορίαν…προς την συνομωσίαν δεν είναι άσχετος ….η καταδίκη μαθητών της σχολής υπαξιωματικών (ναυτοπαίδων (Πόρου)…)*». Κομμουνιστές επομένως και οι μαθητές των δεκαπέντε χρόνων. Ευτυχώς τουλάχιστον που δεν τους έστησαν και στον τοίχο, όπως με τη δίκη του ναυτικού το 1949.

Β17.- ΤΑ ΣΤΕΛΕΧΗ ΤΩΝ ΕΔ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΕΣ ΤΟΥΣ ΣΧΟΛΕΣ -ΔΙΑΦΟΡΕΣ-ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

Η Σχολή Ναυτικών Δοκίμων είναι τετραετούς φοίτησης και μαζί με τις δύο παραγωγικές σχολές υπαξιωματικών (ΣΔΥΤΕΝ ΚΑΙ ΣΜΥΝ) αποτελούν την πηγή προέλευσης της συντριπτικής πλειοψηφίας στελεχών του ΠΝ. Οι γιατροί και δικαστικοί προέρχονται από τη Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων (ΣΑΣ) της Θεσσαλονίκης. Τέλος από διαγωνισμούς απ' ευθείας κατατάξεως προέρχεται μικρός αριθμός στελεχών σε ορισμένες ειδικότητες, που σταδιακά καταργούνται (δάσκαλοι, χημικοί, ιερείς, μεταλλουργοί). Εδώ θα μας απασχολήσει περισσότερο η ΣΝΔ επειδή οι προερχόμενοι απ' αυτήν αξιωματικοί (Μάχιμοι και οι Μηχανικοί), είναι και οι αποτελούντες τον κύριο διοικητικό ιστό του ναυτικού.

Οι Μάχιμοι είναι διπλάσιοι περίπου σε αριθμό από τους Μηχανικούς. Καταλαμβάνουν τις βασικές διοικητικές θέσεις των κυβερνητών και διοικητών των πλοίων, διευθυντών και διοικητών υπηρεσιών, ναυάρχων διοικητών μεγάλων σχηματισμών και του Αρχηγού του Ναυτικού. Οι Μηχανικοί βρίσκονται σε μόνιμη σχεδόν διεκδίκηση καλύτερης αξιοποίησή τους και με μόνιμο παράπονο για παραγκωνισμό και υποβάθμισή τους.[1]

Μέσα στη σχολή εκπαιδεύονται οι δύο ειδικότητες από κοινού και δημιουργούν δεσμούς, που ταράζονται αργότερα από τη διαφορετική εξέλιξη και τις αντίστοιχες απολαβές. Επειδή ακριβώς η ΣΝΔ έχει ως αποστολή την παραγωγή στελεχών, που διοικούν το ΠΝ, γι' αυτό και προσέχθηκε ιδιαίτερα σε όλα τα επίπεδα λειτουργίας και παροχής υπηρεσιών. Η αυστηρότητα στη σχολή δοκίμων είναι στοιχείο, που κυριαρχεί σε όλες τις εκδηλώσεις και κύρια στην εκπαίδευση και τήρηση των διατάξεων, του εγκολπίου, του προγράμματος, των παραδόσεων …. Ο δόκιμος που δεν συγκεντρώνει την προβλεπόμενη κατώτερη βαθμολογία, παραπέμπεται σε συμβούλιο με το ερώτημα της απόλυσης, όπως και ο αντίστοιχος της ΣΜΥΝ, που εξετάσαμε. Εάν μάλιστα η βαθμολογία αφορά και τα αποκαλούμενα στρατιωτικά προσόντα, που προκύπτουν από την εν γένει συμπεριφορά και το ποινολόγιο, τότε ο Οργανισμός ΣΝΔ προβλέπει επίσης την παραπομπή για απόλυση. Ένας ναυτικός δόκιμος που παραπέμπεται σε τέτοιο συμβούλιο το 1971,[2] δείχνει ιδιαίτερα ζωηρός από το ποινολόγιό του. Στα δε στρατιωτικά προσόντα στην Γ΄τάξη εμφανίζει βαθμολογία

---

[1] Άποψη του γράφοντος είναι, πως δεν έχουν άδικο οι μηχανικοί αξιωματικοί, αφού πολύ σύντομα κοιτάζουν να απεμπλακούν αποστρατευόμενοι. Η λύση θα ήταν η κατάργηση αυτής της ειδικότητας. Η κάλυψη των αναγκών του ναυτικού σε μηχανικούς θα γίνεται από την κοινή ειδικότητα των μαχίμων της ΣΝΔ, από την οποία αργότερα εκείνοι που έχουν ανάλογη κλίση θα διαμορφώνονταν σε καταστρώματος, μηχανικούς, ηλεκτρονικούς, ναυπηγούς και ότι άλλες ειδικότητες χρειάζονται.

[2] Από το Πρακτικό Γνωμοδοτήσεως Ανακριτικού Συμβουλίου της 26-11-1971 με Πρόεδρο τον πλοίαρχο Δ.Αλεξάνδρου και μέλη τους αντιπλοιάρχους Κ.Κουσουρή και Π.Μάλλιαρη. Η παραπομπή του δοκίμου είχε γίνει με πρόταση του Δ.Ν.Ε Φ.451.12/5/71 και απόφαση ΑΝ αρ.451.12/8/71/15-11-1971. Συνημμένοι στο πρακτικό είναι και πίνακες με τις ποινές και διαγωγές του δοκίμου, από τις οποίες και προέκυψε η κακή βαθμολογία στα στρατιωτικά προσόντα και η παραπομπή του στο Ανακριτικό Συμβούλιο. Έχοντας από άλλες επισημάνσεις εικόνα για τα θεωρούμενα και τιμωρούμενα ως παραπτώματα στις παραγωγικές σχολές του ναυτικού, σημειώνονται εδώ τα σοβαρότερα που επιφέρουν για τον συγκεκριμένο δόκιμο ποινές φυλάκισης, άρα και διαγωγή ΚΑΚΗ στον επόμενο μήνα. Η ΚΑΚΗ διαγωγή σταδιακά οδηγεί και σε άλλες επιπτώσεις (μείωση εξόδου από τη σχολή, χαμηλή βαθμολογία σε προσόντα, κίνδυνο για την αρχαιότητα) όπως ήδη έχει εξηγηθεί:

«*Προκάλεσε ανωμαλία με συνέπεια να καθυστερήσει η δοκιμή παρελάσεως Φ-3*
Άργησε κατά 10΄να προσέλθει στο οπλοστάσιο Φ-5
Υπό φυλάκισιν ών εθορύβη συνομιλών, η δε συζήτησις ήτο αισχρού περιεχομένου Φ-7
Εκοιμάτο εις την φυλάκισιν. Διαταχθείς να εγγραφεί εις το ποινολόγιον δεν έπραξεν τούτο Φ-8
Εγέλα εν ώρα μελέτης. Παρατηρηθείς δε, επέδειξεν έλλειψιν παρρησίας Φ-5
Άμα τη σημάνσει μελέτης ούτος μετέβη εις τα αφοδευτήρια καπνίζων Φ-3
Εκοιμάτο εν τη φυλακίσει κατά τας παιδειάς Φ-3
Διότι αντέγραφεν κατά τας εξετάσεις Α.Φ-10 { Αυστηρή Φυλάκιση δέκα ημερών}
Εβράδυνε να εγερθεί κατά 30΄Φ-3
Κατά την φυλακήν του απέστειλεν κατώτερον δόκιμον ίνα παρασκευάσει αφέψημα Φ-5
Ηγέρθη κατά 30΄αργότερον Φ-8
Κατείχεν σιγαρέττα επιστρέφων εκ της εξόδου Φ-7
Δεν ηγέρθη άμα τη προετοιμασία παιδειών Φ-3
Εν ώρα παιδειών συνελήφθη κοιμώμενος Φ-3
Εξεφράσθη χυδαίως παρουσία ανωτέρου δοκίμου Φ-4
Ερύπανεν βιβλίον της υπηρεσίας Φ-3
Συνελήφθη αντιγράφων εις διαγώνισμα Φ-10
Κατείχεν σιγαρέττα εις την φυλάκισιν Φ-10
Αντέγραφεν κατά τους διαγωνισμούς Φ-15
Έλαβεν απαραδέκτως χαμηλήν βαθμολογίαν Φ-5
Διά πληθώραν παραπτωμάτων εις την αυτήν ημέραν Φ-6
Εν ώρα μαθήματος ανεγίγνωσκεν απηγορευμένον έντυπον Φ-10
Διότι επέδειξεν αναιδή συμπεριφοράν Φ-10
Εξεφράσθη χυδαίως προς συμμαθητήν του Φ-8
Είχεν τας χείρας του εις τα θηλάκια. Απευθυνομένου δε προς αυτόν ανωτέρου δοκίμου ούτος ετήρει την αυτήν στάσιν και δεν εχαιρέτησεν Φ-8
Δι' απαράδεκτον συμπεριφοράν Φ-15
Διότι εχρησιμοποίησεν κατώτερον δόκιμον διά προσωπικήν του εργασίαν Φ-15»

Ο δόκιμος αυτός είναι για τα δεδομένα της σχολής και ζωηρός και απείθαρχος και ανυπάκουος. Σοβαρότερη ποινή είναι εκείνη για την αντιγραφή στις εξετάσεις, που τον έστειλε τελικά και στο ανακριτικό. Πλην όμως η σοβαρότερη από τις αιτίες ποινολογίου είναι εκείνη της ΄΄έλλειψης παρρησίας΄΄ όπως και προηγούμενα του δοκίμου υπαξιωματικού.

91 με κατώτερη προβλεπόμενη 100 και άριστα το 200. Επομένως το συμβούλιο πρέπει να αποφανθεί εάν πρέπει να απολυθεί της σχολής. Η συνεκτίμηση των στοιχείων οδηγεί στην παμψηφεί απόφαση, πως δεν συντρέχει λόγος να απολυθεί αφού: Τα δύο πρώτα χρόνια είχε επιδείξει καλή στρατιωτική διαγωγή, ενώ το τρίτο έτος, εάν εξαιρεθεί το παράπτωμα της αντιγραφής, κατά τα άλλα σε κανένα σοβαρό παράπτωμα δεν είχε επιπέσει. Στο δε καλοκαιρινό ταξίδι η απόδοσή του ήταν αισθητά βελτιωμένη, άρα δεν χρειάζεται να απολυθεί.

Τα φρονήματα, η προπαγάνδα, η παρεχόμενη μόρφωση, οι απαγορεύσεις, οι διαδικασίες εισαγωγής στις παραγωγικές σχολές αποτελούν αντικείμενο συζήτησης στις συνεντεύξεις που πάρθηκαν από έναν εν ενεργεία και αρκετούς αποστράτους αξιωματικούς.[1]

Οι διακρίσεις των στελεχών του ναυτικού έχουν τις ρίζες τους στις παραγωγικές σχολές. Οι διαφορές στην παρεχόμενη εκπαίδευση είναι μεγάλες, ενώ οι ξεχωριστοί στόχοι αυτών των εκπαιδεύσεων συναντώνται στην κοινή αποστολή τους ως βασικών συνιστωσών του κλάδου αυτού των ΕΔ. Ο αντιπλοίαρχος ε.α. Ν.Ραγκαβάς προέρχεται από τη σχολή υπαξιωματικών του Πόρου(τάξη εισόδου 1958). Επιβεβαιώνει ό,τι λένε και οι υπόλοιποι προερχόμενοι από την ίδια σχολή. Το επίπεδο της ΣΜΥΝ «*…γενικά ήταν μέτριο, λίγο πάνω από το δημοτικό, ... ήταν κάτι με των μέσων σχολών εκείνης της εποχής. Δηλαδή τελειώναν το δημοτικό και πήγαιναν σε μια σχολή...δεν ξέρω της Σχολής Δοκίμων αλλά σίγουρα ήταν πολύ κατώτερο…. Πρόσβαση σε εφημερίδες;…Βιβλία; εξωσχολικά βιβλία; …Τίποτα εκτός από τα βιβλία που μας δίνανε....μια φορά ένας είχε πιάσει ένα συνάδελφο συμμαθητή, γιατί διάβαζε ένα βιβλίο εξωσχολικό, απλό βιβλίο από αυτά τα τσέπης, και τον έκανε ρεζίλι σε όλο το στρατόπεδο….Ανέβηκε επάνω, ήμαστε σε γενική κλήση, και λέει "αυτός διάβαζε "Έγκλημα και Τιμωρία"..... το θεώρησε ότι ήταν αντικανονικό, ήταν παράνομο…. και του έκανε εντύπωση και ο τίτλος, χωρίς να καταλαβαίνει ..... περί τίνος πρόκειται, αλλά μόνο που άκουσε "Έγκλημα και Τιμωρία"...Έχω την εντύπωση ότι θέλανε……να μην ασχολείται ο άλλος, να μην έχει ιδέα για οτιδήποτε άλλο παρά μόνο με τη δουλειά του και με τα καθήκοντά του….. Φοβόντουσαν ότι με τη μόρφωση θα είχαν πρόβλημα….Δεν θα μπορούσε βέβαια να επιτρέπεται ποτέ να διαβάζει κάποιος ένα πολιτικό βιβλίο….*»

Τα πράγματα ήταν διαφορετικά όσον αφορά το επίπεδο μόρφωσης αλλά όχι στο ιδεολογικο-πολιτικό φάσμα και στους στόχους.

Από τις ελάχιστες περιπτώσεις που εισέρχεται στη ΣΝΔ δόκιμος (τάξη εισόδου 1958) με συνειδητοποίηση της πολιτικής κατάστασης λόγω οικογενειακού περιβάλλοντος, είναι ο σημερινός καθηγητής του Πανεπιστημίου Αιγαίου, ο υποναύαρχος ε.α. Ν. Λίτινας. Έχοντας και εμπειρία ως νέος αξιωματικός από την εμπλοκή του με το καθεστώς της 21ης Απριλίου, προσεγγίζει και αναλύει τα θέματα εκπαίδευσης στη ΣΝΔ, προπαγάνδας και δικτατορίας 1967-1974, «*.απαγορευόταν την εποχή εκείνη η ανάγνωση εφημερίδων και περιοδικών.... Η γενικότερη φιλοσοφία...να σπάσει την προσωπικότητά σου και να σε διαμορφώσει πειθαρχικό όργανο το οποίο ουσιαστικά να υπακούει...*». Ο ίδιος παρακούει την απαγόρευση και διαβάζει εφημερίδα, ποινολογείται και συναντά την υπόθεση μετά δέκα περίπου χρόνια στη διαδικασία απόταξής του από τη δικτατορία. *«… ο αξιωματικός φυλακής, με είδε που διάβαζα την εφημερίδα, γούρλωσε τα μάτια του και μου κάνει ΄΄Και 'ΒΗΜΑ' ε;΄΄ και με έγραψε στο ποινολόγιο.... ήταν από τα περιστατικά που αναφέρθηκαν στο συμβούλιο, όταν πέρασα ανακριτικό για απόταξη,.....»* Συνδέει τη ΄΄νίλα΄΄ των παραγωγικών σχολών με τους βασανιστές, που προήλθαν από το σώμα των στελεχών των ΕΔ (ο μόνος που συνδυάζει τα δύο φαινόμενα). «*...πιστεύω ότι οι βασανιστές προκύπτανε κατά ένα ποσοστό από τα βάναυσα …καψώνια και νίλες τα οποία ουσιαστικά καλλιεργούσαν μια έννοια ότι ο άλλος μπορούσε να χρησιμοποιήσει έναν άλλο άνθρωπο βασανιστικά. ……. Αν λοιπόν σε εσένα συμπεριφέρεται με αυτό τον τρόπο, είναι μεγάλη απόσταση στον άλλον, που τον θεωρεί ότι είναι και εχθρός της πατρίδας,...να περάσει στην κλίμακα των βασανιστηρίων; …Εννοώ για τον αντίπαλο της δικτατορίας....»* Όσο για τα μέσα που διέθετε το σύστημα για την όποια εκπαίδευση και τον τελικό στόχο και αποστολή του στελέχους «*...το σύστημα είχε τη λογική να σου δώσει τις Διατάξεις, τους Κανονισμούς, την πειθαρχία, αυτά τα πράγματα χωρίς διαχύσεις προς τα έξω οι οποίες ανοίγουν το μυαλό…Με ποιο σκοπό;...Να είσαι ένας πειθαρχικός φαντάρος….Τα συμφέροντα του κατεστημένου...Ποιου κατεστημένου;... κατ' αρχήν υπήρχε μια μεγάλη επίδραση από το παλάτι. Η έννοια του ΄΄Βασιλικού Ναυτικού΄΄ τότε ήταν σημαντική. Το να θεωρεί κανείς ότι π.χ. ήταν ιστιοπλόος του Κωνσταντίνου, ήταν μια μεγάλη ιστορία…»*

Από τον ανθυποπλοίαρχο ε.α. Νίκο Τζοβλά πάρθηκε η συνέντευξη με αναφορές στα κρατούντα στη παραγωγική σχολή υπαξιωματικών του Πόρου (τάξη εισόδου το 1973). Τη ΣΔΥΝ ή ΣΜΥΝ όπως ονομάσθηκε αργότερα. Είναι πολιτικοποιημένος σήμερα ο Τζοβλάς, αλλά και όταν ήταν στο ναυτικό, ξεκαθάρισε από ενωρίς τις απόψεις του για τις ΕΔ. Φρόντισε να φύγει μόλις συμπλήρωσε τα προβλεπόμενα χρόνια στην ενεργό υπηρεσία, μετά τα οποία είχε δικαίωμα υποβολής παραίτησης. Αφηγείται και ερμηνεύει για τη σχολή του γεγονότα έτσι, που δύσκολα κρύβεται η πικρία και απογοήτευσή του. *«… το καθεστώς μόρφωσης και επιμόρφωσης της σχολής, είχε σαν βάση την ίδια που ίσχυε πριν 100 χρόνια … δεν έχει αλλάξει καθόλου. Ούτε επί χούντας, ούτε πρωτύτερα, ούτε υστερότερα... τελειόφοιτοι της έκτης δημοτικού.*[2] *Από 12*

[1] Βλέπε τις συνεντεύξεις των αναφερόμενων στελεχών στο παράρτημα Β της διατριβής.

[2] Ο Μανιάτης συμπληρώνει σε επιστολή με σχόλια από 7-2-2005 για την μικρή ηλικία των δοκίμων υπαξιωματικών πως «*…χωρίς να παραβλέπω τους λόγους που αναφέρονται για το νεαρό της ηλικίας….ένας άλλος λόγος ήταν ότι η ναυτική εκπαίδευση είχε βασιστεί από*

χρονών. Αυτό ίσχυε μέχρι το 1982… οι λόγοι ήτανε προφανείς. Θέλανε να διαμορφώσουνε συνειδήσεις και χαρακτήρες, σύμφωνα με τα αναχρονιστικά πρότυπα που υπήρχανε, στο πολεμικό ναυτικό ιδιαίτερα. Γιατί δεν ίσχυε το ίδιο ούτε για την αεροπορία..., ούτε για τον στρατό …. για να διαμορφώσεις πληρώματα κυρίως, που η αποστολή τους ήταν δυσκολότερη και αυτής του στρατού και αυτής της αεροπορίας …. υπήρχε και το καψόνι με βάση βασανιστήρια …. Είχαμε μονίμως αμόρφωτους υπαξιωματικούς, εκμεταλλεύσιμους, χωρίς κρίση και χωρίς κανένα στοιχείο που να μπορούσε τουλάχιστον, να προωθήσει την αποστολή τους...» Αλλά και η προπαγάνδα στη σχολή υπαξιωματικών, ήταν σε μεγαλύτερο βαθμό θεσμοθετημένη αφού προβλεπόταν ειδικό μάθημα. *«..... Να θυμίσω την περίφημη Αγωγή του Πολίτη που κάναμε τότε ...τέσσερις και πέντε ώρες ημερησίως.... Εκεί υπήρχε ιδιαίτερη βαρύτητα για τον κομμουνισμό....μπορέσαμε και περάσαμε κάποιες τάξεις του γυμνασίου και τις υπόλοιπες τις κάναμε στην Αθήνα σε κάποια νυχτερινά Για να μπορέσουμε να μορφωθούμε....φοβόντουσαν αυτό. Να μην σηκωθούμε να φύγουμε …… ».* ΄
Ο υπαινιγμός ΄΄ *για τους ατυχείς και άμοιρους ... τροφίμους ....Δοκίμους* ΄είναι καθαρός. Θεωρεί ακόμα και σήμερα ως φυλακή τα χρόνια που, πέρασε στη σχολή υπαξιωματικών του Πόρου. Οι δε υπαινιγμοί για σεξουαλικές παρενοχλήσεις δεν αφήνουν περιθώρια στη φαντασία.
Αποδίδεται στον τρόπο εκπαίδευσης των παραγωγικών σχολών, η ανοχή στο πραξικόπημα και τη δικτατορία του 1967-74. Στην ισοπέδωση του χαρακτήρα. Στην προπαγάνδα. Στην έλλειψη δημοκρατικής παιδείας. Ο αντιναύαρχος ε.α. Ν.Μανταδάκης δηλώνει πως «….*η εσκεμμένη έλλειψη βαθύτερης αγωγής στις ιδέες της δημοκρατικής συμπεριφοράς, αγωγής του πολίτη, κλπ. είχε σαν αποτέλεσμα και τη χλιαρή στάση, του συνόλου σχεδόν των στελεχών, προς τη δικτατορία. Η αντικομουνιστική προπαγάνδα διεξήγετο στη βάση διαίρεσης του κόσμου στα δύο αντίπαλα στρατόπεδα, ΝΑΤΟ και Σύμφωνου της Βαρσοβίας. Σ΄ αυτήν συμπεριελαμβάνετο και ο εκ των έσω κίνδυνος, με νωπή ακόμα την μετεμφυλιακή εποχή…»*. Προχωρά όμως ακόμα περισσότερο. Και στη συζήτηση για τα επιτρεπόμενα και μη έντυπα στις παραγωγικές σχολές φτάνει μέχρι τη δεκαετία του 1980 *«... η καταγγελία ότι διαβάζει κάποιος ένα συγκεκριμένο βιβλίο ή εφημερίδα, έμπαινε στο φάκελο για μελλοντική χρήση! Η απαγόρευση λοιπόν εξυπηρετούσε κάποιο εκβιασμό αν χρειαζόταν για δυσμενή μετάθεση, κρίση και αποστρατεία. Για αρκετό καιρό μετά τη δικτατορία η ανάγνωση συγκεκριμένων εντύπων δημιουργούσε σχόλια και καταγγελίες ακόμη και επί εποχής ΄΄πρασινοφρουρών΄΄….».* [1]
Στο στρατό ξηράς υπήρχαν οι διαφορές στις κατηγορίες στελεχών, ανάλογα με την πηγή προέλευσης, όχι όμως στην έκταση που υπήρχαν στο ναυτικό Για την αεροπορία δεν διατίθενται στοιχεία. Ο αντιστράτηγος ε.α. Γ. Καρούσος προερχόμενος από τους πολεμιστές του ΕΔΕΣ, όπως και ο Λύτρας και ο Μουστακλής, δίνει την διάσταση των διακρίσεων ανάμεσα στις δύο κατηγορίες των στελεχών (του ΕΔΕΣ και της ΣΣΕ). Δεν τους αναγνώρισαν τους βαθμούς που είχαν στην αντίσταση και τους ονόμασαν υπαξιωματικούς με τη λήξη του πολέμου. Τους υποσχέθηκαν να περάσουν τη ΣΣΕ, αλλά δεν το έκαναν τελικά. Σταδιοδρόμησε και έφτασε τα χρόνια της δικτατορίας με περισσότερο κόπο απ' ότι χρειαζόταν ένας ΄΄καθαρόαιμος΄΄ της ΣΣΕ. «… *δεν ήθελαν να υπάρχει αριθμός των επί Ζέρβα προερχόμενων μέσα στη σχολή, διότι είχε είδη επανεγκαθιδρυθεί η βασιλεία στην Ελλάδα και οι Ζερβικοί θεωρούντο δημοκρατικά πρόσωπα και δεν έπρεπε ... Έτσι άλλωστε αντιμετωπισθήκαμε μέχρι το τέλος, άλλο τι λέει προπαγανδιστικά η άλλη πλευρά ... Οι Ζερβικοί εθεωρούντο αντιβασιλικοί. Εκ προοιμίου. Και δεν ήθελαν, συνηγορούσης της ηγεσίας του στρατεύματος τότε, να περάσει ένας μεγάλος αριθμός στη σχολή ευελπίδων...»* Συμμετέχει στον εμφύλιο ο Καρούσος ως υπαξιωματικός του κυβερνητικού στρατού. Δεν ήταν μόνον ιδεολογικοί οι λόγοι αλλά δεν μπορούσε και να εγκαταλείψει το στρατό « *…ξαναπολεμήσαμε...δύσκολη η δική μας πιο πέρα επιλογή, γιατί δεν γνωρίζαμε τίποτα από την έξω κοινωνία ...και επειδή ακόμη το ψωμί ήταν δύσκολο να το βρει κανείς έξω, έμεινα, όπως και οι υπόλοιποι συμμαθητές μας ...και πορευτήκαμε στον εμφύλιο όπως το σύνολο του στρατού τότε, αντιπαρατασσόμενοι προς τις …… δυνάμεις του Κ.Κ...»* Δεν απασχολούν τη συνέντευξη με τον Καρούσο η προπαγάνδα, οι διαδικασίες επιλογών στελεχών των ΕΔ, τα φρονήματα... Η κατηγορία αυτή των στελεχών του στρατού ξηράς (εξ υπαξιωματικών δηλαδή και του Ζέρβα, αλλά όχι εκείνων που προέρχονται εκ των παραγωγικών σχολών του ΣΞ) δεν έχει καμία ομοιότητα με τις αντίστοιχες των αξιωματικών εξ υπαξιωματικών του ναυτικού. Οι αξιωματικοί του ΣΞ μπορεί να χρειάσθηκε να δουλέψουν περισσότερο από τους προερχόμενους εκ της ΣΣΕ, αλλά δεν εμποδίστηκε η εξέλιξη τους, ούτε υπήρξαν οι θεσμοθετημένες διαφορές και διακρίσεις, όπως των αντίστοιχων του ναυτικού. Η διαφορά είναι μεγάλη σε όλα τα επίπεδα.
Η διάκριση που αναφέρθηκε από τον Καρούσο είναι άλλη και διαφορετική είναι στην αντιμετώπιση των αξιωματικών εξ υπαξιωματικών του ΣΞ και του ΠΝ. Εμφανίζεται στη συνέντευξη του πλοιάρχου ε.α. Δ.Κασιμάτη που επίσης προέρχεται εκ των υπαξιωματικών (τάξη αποφοίτησης 1950). «*…Στην απαξιωτική και ταπεινωτική συμπεριφορά των αξιωματικών προς τους υπαξιωματικούς, φρόντιζε η Σχολή των ναυτικών δοκίμων με τα ανάλογα. μαθήματα και τις ειδικές προτροπές και βεβαίως οι εκάστοτε Αρχηγοί του ΓΕΝ.*

την αρχή στα αγγλικά πρότυπα…» Το σημείο αυτό δεν ερευνήθηκε περισσότερο, αλλά οι Άγγλοι δεν είχαν ούτε εμφύλιο, ούτε ιδρύματα παρόμοια με της Φρειδερίκης, παρ' όλο το σκληρό εκπαιδευτικό τους σύστημα.

[1] Να θυμίσουμε πως η κατηγορία αυτή των οπαδών του ΠΑΣΟΚ οι και ΄΄πρασινοφρουροί΄΄ αποκαλούμενοι, εμφανίσθηκαν και στο χώρο των ΕΔ. Πιο πολύ με τους δημόσιους υπάλληλους που εντάχθηκαν στις αντίστοιχες ΄΄κλαδικές΄΄ και στους οργανωμένους (από νεολαίοι ακόμα) στρατευσίμους. Δεν ευδοκίμησε στα μόνιμα στελέχη η κατηγορία αυτή, παρότι αρκετοί αποκαλέστηκαν ΄΄πρασινοφρουροί΄΄. Ειδικά εάν κατέλαβαν για χρόνια θέσεις ισχύος (όπως ο γράφων στο ΓΕΝ Β3-ΙΙ).

Γνωστή και καταγεγραμμένη ιστορικά η θέση-άποψη του Ναυάρχου Καββαδία και του Ναυάρχου Σακελαρίου. ΄΄Μην μαθαίνετε στους υπαξιωματικούς γράμματα΄΄ ήταν το δόγμα. ΄΄Δεν θέλουμε μορφωμένους υπαξιωματικούς΄΄ ήταν η γραμμή....Η εκπαίδευση ήταν τέτοια που πάλι εξέρχοντο αγράμματοι....» Ο Κασιμάτης, όπως ο Τζοβλάς, και ο Ραγκαβάς αποδίδουν στον ίδιο λόγο την χαμηλή εκπαιδευτική στάθμη των παραγωγικών σχολών του ναυτικού «*...σκοπός; Η ομαδοποίηση της σκέψης και της συμπεριφοράς προς την επιθυμητή κατεύθυνση...»* Ο Κασιμάτης προχωρά ένα βήμα, δίνοντας ευρύτερη διάσταση στις συνέπειες της εκπαιδευτικής πολιτικής των παραγωγικών σχολών «*...η εκπαίδευση στις παραγωγικές σχολές των Ε.Δ. επέδρασε έτσι, ώστε η αντίδραση στην κατάλυση των συνταγματικών ελευθεριών του ελληνικού λαού να είναι από χλιαρή έως ανύπαρκτη...»* Επιβεβαιώνει την προπαγάνδα όπως και οι άλλοι δύο. «*...βεβαίως και υπήρξε αντικομουνιστική προπαγάνδα, και μάλιστα έντονη στις παραγωγικές σχολές των Ε.Δ. Η αντικομουνιστική προπαγάνδα τελικά λειτούργησε υπέρ των απριλιανών....»*

Η άποψη πως τα στελέχη του στρατού υποστήριξαν το Απριλιανό καθεστώς ενώ του ναυτικού το ανέχθηκαν, είναι η κυρίαρχη μεταξύ των στελεχών του ΠΝ. Είναι και θέση που προβάλει το ναυτικό σε σχέση με το στρατό. Οι δύο κλάδοι έχουν κάποια υποβόσκουσα ανταγωνιστικότητα, που εκδηλώνεται και με τέτοιες απόψεις. Εκτός του ότι έτσι ήταν και η πραγματικότητα, κατά την άποψη και του γράφοντος. Με τη διαφορά πως, η ανοχή από πλευράς των στελεχών του ναυτικού έκλινε συχνά προς την αδιαφορία για πολλούς. Ο αντιναύαρχος Ι.Μανιάτης (τάξη εισόδου ΣΝΔ 1952) είναι υπέρμαχος του ότι, ο στρατός στήριξε, ενώ το ναυτικό ανέχτηκε. «……. *Η μεγάλη μερίδα των αξιωματικών του ΣΞ αποδέχτηκε τη χούντα και μπορούμε να πούμε ότι την στήριξε, σε αντίθεση με τα στελέχη του ΠΝ,για την πλειονότητα των οποίων μπορούμε να πούμε, ότι την ανέχθηκαν*...» Όσο για την προδικτατορική περίοδο, αναγνωρίζει πως μέσα στη σχολή δοκίμων γίνονταν έστω και σπάνια πολιτικές συζητήσεις μεταξύ των σπουδαστών, αλλά τα ποσοστά ήταν δυσανάλογα. Εξ ου και αυτές διεξάγονταν σε ήπιο τόνο «..., *αφού γίνονταν μεταξύ μιας δεξιάς πλειοψηφίας και μιας μειοψηφίας πολύ προσεκτικής στην έκφραση των αντιρρήσεών της...»*.

Ο διατελέσας και Υφυπουργός Εθνικής Άμυνας επί Κυβερνήσεων ΠΑΣΟΚ στη δεκαετία του 1980, επίτιμος Α/ΓΕΕΘΑ πτέραρχος Ν. Κουρής λέει την άποψή του για τη Σχολή Ικάρων στη διάρκεια του εμφυλίου που ο ίδιος έζησε, αφού είναι τάξεως εισόδου 1948 και εξόδου 1950. «*... υπήρχε ακόμα και στα χρόνια του εμφυλίου πολέμου, ένα έντονο αντιδημοκρατικό πνεύμα...»* Ο Κουρής αναφέρει πως στη Σχολή Ικάρων υπήρχε το αντιδημοκρατικό πνεύμα, πλην όμως, δεν επικρατούσε και ανάλογο κλίμα, ούτε γινόταν εμφανής προπαγάνδα. *«... Μάλλον αδιάφορα οι προϊστάμενοι και οι διοικητές μας περνούσανε το γεγονός ότι, βρισκόμασταν στον εμφύλιο πόλεμο. Αντιμετώπιζαν τον εμφύλιο πόλεμο σαν καθαρώς επαγγελματικό θέμα. Σαν ένα θέμα πολέμου. Σαν επαγγελματίες στρατιωτικοί. Δεν γινόταν προπαγάνδα δηλαδή. Τουλάχιστον φανερή*...» Δεν έφτανε ο επαγγελματισμός βέβαια για τη διεξαγωγή του εμφυλίου. Χρειαζόταν πάθος, ιδεολογική αντίθεση, μίσος για τον αντίπαλο. Και αυτό καλλιεργείται με κάθε τρόπο εκείνα τα χρόνια. Διαφορετικά δεν θα είχε την αγριότητα που παρουσίασε. Να θυμηθούμε εδώ πως η Δίκη των Αεροπόρων είναι κοντά στην περίοδο που αναφέρεται ο Κουρής. Διεξάγεται το 1953 αφού όμως «*...άρχισε να εξυφαίνεται -από το μηδέν- μεθοδικά και σατανικά το 1951 στη Σχολή Αεροπορίας...»* Έτσι σημειώνει στην εισαγωγή του σχετικού βιβλίου που περιγράφει την υπόθεση ο συγγραφέας.[1] Που έζησε σε προσωπική βάση τις διώξεις.

Στις επιλογές όμως των υποψηφίων για τις παραγωγικές σχολές ΕΔ είναι απόλυτος ο Κουρής. *«...η επιδίωξη ήτανε να παίρνουνε παιδιά δεξιών οικογενειών. Παιδιά οικογενειών που είχανε φανερά εκδηλωθεί υπέρ της δημοκρατικής παρατάξεως, δεν είχανε θέση στις στρατιωτικές σχολές των μονίμων στελεχών....»*

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη ενός από τα στηρίγματα της ΄΄επαναστάσεως΄΄ στο ναυτικό του αντιπλοιάρχου ε.α. Π.Νικολόπουλου (τάξη εισόδου 1950), όχι για ζητήματα σχετικά με τη δικτατορία (όπου είναι φυσικό να διάκειται φιλικά), αλλά στην περιγραφή των σχέσεων, που αναπτύσσονται μέσα στη σχολή μεταξύ των σπουδαστών διαφορετικών τάξεων. Παράλληλα υποστηρίζει πως δε γινόταν καμία προπαγάνδα την εποχή, που ήταν ο ίδιος στη σχολή (αμέσως μετά τον εμφύλιο). Όμως υπήρχαν οι νίλες, «*...αυτά είναι γνωστά....το να φάω ποτήρι γεμάτο αλάτι, να φάω ολόκληρο σκουλήκι…δεν αισθανόμουν καμία…γιατί ήξερα ότι δεν μου το κάνανε από κακία, και μετά ήμασταν και φίλοι...»* Αποδίδει την αναγκαιότητα της νίλας στο ότι

---

[1] Βλέπε ΑΘ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ, *Η Υπόθεση των 11 Αεροπόρων,* Καστανιώτης, Αθήνα 1995, σ.17. Υπάρχει διαφορά στην παρουσιαζόμενη κατάσταση από τον Κουρή και από τον Παπαντωνίου. Δεν αποκλείεται οι Ίκαροι να μην αντιλαμβάνονταν το τι συνέβαινε στη χώρα με τον εμφύλιο, αλλά και στον κοντινό τους χώρο και μέσα στην ίδια τη σχολή τους. Δε συνέβαινε όμως το ίδιο με τα στελέχη της αεροπορίας. Οι εκκαθαρίσεις ήρθαν σε λίγο στην αεροπορία με την ομώνυμη δίκη. Η υπόθεση αυτή υπήρξε καταλυτική και για την κυβέρνηση Πλαστήρα και για τη νίκη των συντηρητικών δυνάμεων στις εκλογές του 1952. Για το συσχετισμό αυτό βλέπε Ν.ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ,*Οι Πολιτικοί Θεσμοί σε Κρίση 1922-1974, Όψεις της Ελληνικής Εμπειρίας*, Θεμέλειο, Αθήνα 1995, υποσημ. αριθ.37, σ.542. Στο ναυτικό τα πράγματα είχαν σε πρώτη φάση αντιμετωπισθεί σε επίπεδο εκκαθαρίσεων με το ΄΄Κίνημα της Μέσης Ανατολής΄΄ το 1943 και ολοκληρώθηκαν με τις εκτελέσεις και τις υπόλοιπες διώξεις στην αντίστοιχη Δίκη του Ναυτικού αργότερα. Η διαδικασία δόμησης ΄΄υγιούς΄΄ Σώματος στο στρατό άρχισε, από την πρώτη στιγμή μετά την απελευθέρωση με την καταλογογράφηση σε πίνακες των καθαρόαιμων και μη αξιωματικών, με τις εξορίες των μη ΄΄υγιών΄΄ κ.λ.π. Η Μακρόνησος ήρθε να συμπληρώσει τις διαδικασίες διαχωρισμού, επιλογών, εξασφάλισης πως δεν θα βρουν αντιμέτωπους στον εμφύλιο τους χθεσινούς ΕΛΑΣίτες και ΕΑΜίτες. Η διαδικασία περιλάμβανε τις γνωστές πλέον επώδυνες προσπάθειες με βασανισμούς, θανατώσεις, εκβιασμούς …. για ΄΄ανάνηψη΄΄ αυτής της κατηγορίας των πολιτών στρατεύσιμης ηλικίας. Ειδικά για τη Μακρόνησο βλέπε σχόλια και στοιχεία στου ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ ό.π. σ.465 κ.επ. Αναφέρεται εδώ η Μακρόνησος διότι συμπληρώνει το φάσμα μέτρων για ΄΄καθαρές΄΄ Ένοπλες Δυνάμεις. Για περισσότερα στοιχεία περί Μακρονήσου βλέπε ΚΚΕ (Συλλογική Εργασία), *Μακρόνησος, Ιστορικός Τόπος,* Τόμος Α΄, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2002,

«*...αποσκοπούσε ώστε λόγω ότι μπαίνανε διαφόρων κοινωνικών στρωμάτων, άλλοι ήταν γιοι ναυάρχων, άλλοι υπουργών, άλλοι τσαγκάρηδων, να τους κάνει όπως όταν ο λύκος πρόκειται να επιτεθεί στα πρόβατα, όλοι ενώνονται και γίνονται σαν αδέρφια…*». Δεν είναι τα πράγματα έτσι, αφού οι μεγαλύτερες διαφορές που υπήρχαν προδικτατορικά στη ΣΝΔ ήταν των ΄΄πρωτευουσιάνων΄΄ και των ΄΄επαρχιωτών΄΄. Ίσως και μεταξύ των προερχόμενων από οικογένειες αξιωματικών και των υπολοίπων. Αυτές οι διαφορές δεν είναι ταξικές ούτε ισχυρές, όπως προκύπτει και στην κοινωνιολογική ανάλυση της παρούσης. Επομένως η νίλα επεδίωκε την ισοπέδωση, όχι με βάση ταξικά κριτήρια, αλλά κριτήρια προσαρμογής σε ένα άλλο κοινό πνεύμα σώματος. Η σχέση ΄΄ανωτέρου- κατωτέρου΄΄ που σφυρηλατείται (η έκφραση αποδίδει στην κυριολεξία το τι γίνεται στη σχολή στον τομέα αυτόν, οι σχέσεις σφυρηλατούνται στις σχολές αυτές) με τη σαφή διάκριση δικαιωμάτων και προνομίων μεταξύ τάξεων, διατηρείται εφόρου ζωής. Ο Νικολόπουλος αναφέρει πως η σχέση αυτή, μπορεί να αναπτυχθεί και σε φιλικό επίπεδο, χωρίς να έχει επίπτωση στην επαγγελματική και στρατιωτική σχέση «*... και τώρα που είμαστε πολίτες, και κρατάμε και την ιεραρχία, αν δω εγώ κάποιον που είναι μια τάξη παραπάνω, θα του μιλάω στον πληθυντικό, θα μου μιλάει στον ενικό, ανεξαρτήτως αν κάνουμε και παρέα και είμαστε και φίλοι, διότι υπάρχει αυτή η νοοτροπία.... ο κυβερνήτης να σε φωνάζει...με το επίθετό σου, ή ο υποπλοίαρχος ή ο παραπάνω και εσύ τον έλεγες "κύριε τάδε". Αν καμιά φορά σε έλεγε "κύριε ....", σήμαινε ότι ήταν δυσαρεστημένος μαζί σου…».*

Ο πλωτάρχης ε.α. Ν. Κιοσσές (τάξη εισόδου 1955) δίνει τη δική του διάσταση για τα συμβαίνοντα στη ΣΝΔ. Δεν θέλει να θίξει το καθεστώς που επικρατούσε σ' αυτήν. Από τη συνέντευξη προκύπτει πως θέλει να υπερασπιστεί το ναυτικό στα σημεία που κρίνει πως το σώμα κινδυνεύει να εκτεθεί, εάν αποκαλύψει κάτι μεμπτό. Πολλοί κάνουν το ίδιο. Αποδυναμώνει τη σκληρότητα που επικρατεί στις παραγωγικές σχολές, όχι γιατί ο ίδιος εκπαιδεύτηκε ως ΟΥΚ κάτω από πολύ σκληρότερες συνθήκες, αλλά γιατί το θεωρεί υποχρέωσή του. Το ναυτικό είναι ΄΄δικό του΄΄, δεν θέλει να το εκθέτουν. «*… μια περίοδο όχι πολύ μεγάλη, υπήρχε κάποιος εγκλιματισμός με τη λεγόμενη νίλα... δεν έπεσα σε κάτι το εξαιρετικά βάναυσο....Εφημερίδα; Όχι βέβαια..... Αθλητική επιτρέπετο. Ήμασταν αδιάφοροι κιόλας τότε. Δεκαέξι χρονών παιδί....Θέλω να πω ότι ο σκοπός μιας παραγωγικής στρατιωτικής σχολής ή γενικώς μιας σχολής η οποία παράγει στελέχη είναι να του ανεβάσουν το είναι του…. νομίζω ότι το εγκόλπιο ήταν ένα βιβλίο το οποίο όταν γράφτηκε ήταν χρησιμότατο, στην εποχή μας ήταν χρήσιμο και τώρα αν έχει μείνει το ίδιο, δεν ξέρω, είναι άχρηστο. Πιστεύω ότι θα έχει αλλάξει….»*

Στη σχολή ευελπίδων τα πράγματα παρουσιάζονται πιο μεθοδευμένα όσον αφορά την προπαγάνδα, τις εσωτερικές ΄΄καθάρσεις΄΄ από ανεπιθύμητους ευέλπιδες, τη λειτουργία εξωθεσμικών διαδικασιών με επίκεντρο τη διατήρηση της ιδεολογικής ΄΄υγείας΄΄ στη σχολή και ευρύτερα στο στρατό. Από τους προερχόμενους από το στρατό ξηράς που έδωσαν συνέντευξη, ο αντισυνταγματάρχης ε.α. Ν. Παπαναστάσης υπεισέρχεται περισσότερο απόλους σε θέματα που ενδιαφέρουν τη διατριβή. Και μάλιστα για περίοδο μεταπολιτευτική αφού εισέρχεται στη ΣΣΕ το 1976 και αποφοιτά το 1980, εντασσόμενος στη συνέχεια στους καταδρομείς. Τα ισχύοντα μετά τη δικτατορία στον τομέα της προπαγάνδας, στις διαδικασίες ΄΄κάθαρσης΄΄ από ΄΄υπόπτους΄΄ ευέλπιδες διαρκούσης της φοίτησής τους, τα σχετικά με την υπόθεση GLADIO στον ελληνικό στρατό … Είναι πρόσφατες οι μνήμες στον Παπαναστάση, δεν ξέρει για μετεμφυλιακή περίοδο και τις επιπτώσεις των γεγονότων της δεκαετίας του 1940, αλλά έζησε τα τελευταία χρόνια της δικτατορίας ως έφηβος. Και τη ΣΣΕ και το στρατό των τελευταίων δεκαετιών. Οι μαρτυρίες του έρχονται να συμπληρώσουν τις υπόλοιπες. «*… η νεολαία τότε βρισκότανε σε ένα στάδιο κριτικής απέναντι στο σύστημα μέσα από τα μηνύματα που υπήρχανε από τα γεγονότα κυρίως του Πολυτεχνείου ...μου δώσανε πλούτο....πνευματικό, ψυχική δύναμη να αντιμετωπίσω πολλές δυσκολίες ...στη σχολή ευελπίδων... μπήκα και είχα ένα ιδεολογικό υπόβαθρο.....».* Σημειώνει πως η έκφραση ΄΄πολίτης΄΄ υποδηλώνει κάτι το αρνητικό για έναν σπουδαστή της ΣΣΕ. Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και στη ΣΝΔ και μάλιστα το ερώτημα αυτό τέθηκε σε πολλούς που απάντησαν παρόμοια. «*...θεωρούνταν βρισιά το να σε αποκαλέσουνε 'πολίτη'. Δηλαδή όταν θέλανε να σε μειώσουνε, η έκφραση 'πολίτη' ήτανε μια από τις μεγαλύτερες μομφές τις οποίες θα μπορούσανε να σου εκτοξεύσουνε. ...»* Αναγνωρίζει και ο Παπαναστάσης ως στόχο των παραγωγικών σχολών, την απόσπαση των σπουδαστών από τον προηγούμενο κοινωνικό ιστό τους. «*...να μας ξεκόψει από τις ρίζες μας, που ήτανε οι οικογένειες, το κοινωνικό σύνολο και είναι γεγονός ότι δεν ήμασταν τίποτε εύποροι, κάποια εύπορη τάξη, ήτανε αγρότες, ήτανε παιδιά χαμηλών τάξεων που για συγκεκριμένους λόγους επέλεγαν αυτήν την λύση...*» Δεν ήταν όλοι οι ευέλπιδες ΄΄απολιτικοί΄΄ μεταπολιτευτικά. Υπήρχαν προβληματιζόμενοι και συνειδητοποιημένοι νέοι που είχαν διαφύγει της διαδικασίας ελέγχου φρονημάτων, που εξακολουθούσε να ισχύει τη δεκαετία μετά τη δικτατορία με μόνες αλλαγές στις λέξεις (΄΄αναρχικοί΄΄ αντί για ΄΄κομμουνιστές΄΄ κ.λ.π. όπως αναλύεται σε άλλο σημείο). «*...έψαχνα να βρω άλλον έναν ... Και φυσικά βρήκα. Και η τραγωδία είναι ότι με ανθρώπους που συνυπήρξα τέσσερα χρόνια εκεί μέσα και συνυπηρετήσαμε και μετά, διαπίστωσα ότι δεν τους αναγνώρισα τότε.... Και το έμαθα μετά από δεκαετίες ολόκληρες. Φοβόταν ο Γιάννης το θεριό και το θεριό το Γιάννη…*» Ήταν αντικαραμανλικοί πολλοί από τους δεξιούς ευέλπιδες κατά τον Παπαναστάση. «*... γιατί ήτανε ο πολιτικός ο οποίος κίνησε τους μηχανισμούς... της νομιμοποίησης του κομμουνιστικού κόμματος. Δεύτερον...υπέσκαψε την ύπαρξη της ίδιας της χούντας. Κατά την άποψη τους πάντα...*» Την ύπαρξη και λειτουργία μηχανισμού (΄΄Συμβούλιο Τιμής΄΄) που είχε αποστολή τη διατήρηση ΄΄καθαρής΄΄ της ΣΣΕ

αποκαλύπτει πρώτος ο Παπαναστάσης, και επιβεβαιώνουν στη συνέχεια ερωτώμενοι και άλλοι στις συνεντεύξεις.[1] Δεν είναι γνωστή η ύπαρξη και λειτουργία τέτοιου μηχανισμού σε άλλον κλάδο των ΕΔ και σε άλλη παραγωγική σχολή. Η θεσμική κατοχύρωση τέτοιας διαδικασίας δεν μπορεί να διαπιστωθεί. Εξάλλου είναι τόσο έξω από τα νόμιμα και προβλεπόμενα ώστε να γίνεται μεν δεκτή η μαρτυρία όσων το επιβεβαίωσαν πλην όμως ως λειτουργία παράτυπη, έξω από θεσμούς και γραπτές διατάξεις, κανονισμούς, εγκόλπια, διαταγές. Ένα καθαρό δείγμα αυταρχισμού μέσα στον κύριο φορέα του αυταρχισμού που είναι οι ΕΔ. Είναι παραστρατιωτική διαδικασία και μηχανισμός ελεγχόμενος από τη διοίκηση της ΣΣΕ ή και την ηγεσία του ΣΞ ακόμα. Η μεθοδολογία του ΄΄Συμβουλίου Τιμής΄΄ με πιέσεις, ψιθύρους, απειλές ήταν τέτοια που οδηγούσε, όσους αποτελούσαν στόχο του, σε παραίτηση. «*... λειτουργούσε στην τάξη που αποφοίτησα...και η λειτουργία του μέσω φημών, που διασπείρανε μέσα σε ευέλπιδες για να σπιλώσουνε ξεκάθαρα δημοκρατικά άτομα, έφερε σαν αποτέλεσμα μια βδομάδα πριν ορκιστούμε ανθυπολοχαγοί, ένας μικρός αριθμός να δηλώσει παραίτηση και να φύγει. Και οι φήμες τις οποίες διασπείρανε ήτανε {για} ομοφυλοφιλία. Το κλασσικό το οποίο χρησιμοποιούσανε ...*» Το ΄΄Συμβούλιο Τιμής΄΄ δεν φαίνεται να λειτουργούσε μόνον στα πλαίσια της ΣΣΕ στη μεταπολίτευση. Το δηλώνει ο Παπαναστάσης αναφέροντας περιπτώσεις παραιτήσεως αξιωματικών μετά από λασπολογία και προσβλητικές φήμες. «*.. πάντοτε απρόσωπα και χωρίς να φανεί, τους στιγματίσανε…*». Δεν είναι σύμπτωση πως οι περιπτώσεις αυτές αφορούν σε συγκεκριμένης ιδεολογίας στελέχη του στρατού. «*…… στο σύνολο εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις, σε όλες τις τάξεις που έζησα εγώ στην σχολή ευελπίδων και γνώρισα μετά και άλλους, οι οποίοι είχαν δημοκρατικές αρχές, δυστυχώς αυτή τη στιγμή δεν είναι κανένας τους στις ένοπλες δυνάμεις. Είναι όλοι τους απόστρατοι...*»

Με σαφήνεια περιγράφει τη μεθοδολογία, που απευθυνόταν μόνον σε δημοκρατικούς αξιωματικούς, και με την άσκηση πιέσεων, και φημολογίες τους οδηγούσαν σε παραιτήσεις από το στράτευμα.

Ο παραστρατιωτικός θεσμός του ΄΄Συμβουλίου Τιμής΄΄ πρέπει να έχει τις ρίζες του δεκαετίες πίσω από τη μεταδικτατορική περίοδο που περνάει τη ΣΣΕ ο Παπαναστάσης (1976-1980). Την ύπαρξη του πριν είκοσι και πλέον χρόνια (τάξη 1954) επιβεβαιώνει και ο αντιστράτηγος ε.α. Π.Παπαγεωργόπουλος της υπόθεσης ΑΣΠΙΔΑ. «*...όλα αυτά τα Συμβούλια Τιμής ήτανε ακριβώς για να ελέγχουν τα πράγματα. Για να μπορούν να κάνουν ότι θέλουν στον στρατό...στη σχολή ευελπίδων όμως...σου λέει ΄΄Εδώ πρέπει να είμαστε 100% βέβαιοι ότι είναι όλοι Χίτες. Και ότι είναι και ανεγκέφαλοι. Διότι αν είναι και πολύ έξυπνος ο άλλος, πρέπει να τον φάμε΄΄...*»

Επιβεβαιώνει και την προπαγάνδα με την ΕΗΔ (Εθνική Ηθική Διαπαιδαγώγηση) ο Παπαναστάσης, καίτοι αναφέρεται σε μεταπολιτευτική περίοδο. Διαφαίνεται δε πως τα πράγματα ήταν δύσκολα για τους ευέλπιδες στα μαθήματα αυτά γιατί καλούνταν να απαντήσουν σε επικίνδυνα ερωτήματα.[2]

Τη διαδικασία επιλογής των υποψηφίων με βάση το σύστημα πληροφοριών, την προέλευση από αγροτικές κυρίως οικογένειες και την ΕΗΔ με τον έντονο αντικομουνισμό, περιγράφει στη δική του συνέντευξη ο Μιχάλης Βαρδάνης, αντιστράτηγος ε.α. πρόεδρος του ΣΦΕΑ (Σύνδεσμος Φυλακισθέντων και Εξορισθέντων Αντιστασιακών περιόδου 1967-1974). «*…. Εμείς είχαμε ένα συνταγματάρχη χωροφυλακής, ο οποίος ερχόταν και μας έκανε αντικομουνισμό κανονικά….Πάνω από το 80% των υποψηφίων ευελπίδων είναι από επαρχία. Μικρός αριθμός είναι από Αθήνα…. Η διαλογή, το μετεμφυλιοπολεμικό σύστημα οργανώνεται στις κυβερνήσεις Καραμανλή, δηλαδή το 55 κυρίως, 53 μετά την πτώση του Κέντρου και πέρα. Είναι ένα σύστημα όπου υπάρχει ο χαφιεδισμός στο όποιο χωριουδάκι, όπου είναι δακτυλοδεικτούμενοι οι αντιφρονούντες με τη δεξιά και υπάρχει το φακέλωμα. Οι επιλογές λοιπόν στους υποψηφίους τους ακολουθούν και ο φάκελός τους, ο φάκελος της οικογένειάς τους..η ΄΄Εθνική Ηθική Διαπαιδαγώγηση΄΄ είναι αντικομουνισμός. Η περιρρέουσα ιδεολογία είναι,.. ακροδεξιά δεν έχει κανένα στοιχείο δημοκρατικό, από το καψόνι μέχρι την κλεισούρα, το κλείσιμο μέσα, λίγες*

---

[1] Λέει ο Παπαναστάσης για το ΄΄Συμβούλιο Τιμής΄΄ στη συνέντευξή του (βλ.παράρτημα Β-ΙΙ).

«*.... Ήτανε το λεγόμενο 'Συμβούλιο της Τιμής ' της σχολής ευελπίδων. ..., ήτανε ένα θολό σχήμα αυτό, ... ήτανε μια κλίκα η οποία είχε στενή σχέση και συνεργασία με την ηγεσία της σχολής ... και με τα αντίστοιχα γραφεία. Αυτοί λοιπόν οι άνθρωποι ξέρανε πράγματα τα οποία δεν τα ξέραμε και δεν τα ξέρουμε ακόμα εμείς .... ήξερα ότι προβλέπεται η ύπαρξη του Συμβουλίου Τιμής ...η αποστολή του ήτανε να συμμετέχει σε διαδικασίες κρίσεως κυρίως ατόμων και για συμπεριφορές..., οι οποίες θίγανε με τα δικά τους κριτήρια και τα δικά τους μέτρα, την αξιοπρέπεια, την φήμη, τέλος πάντων το στάτους το οποίο είχε χτιστεί γύρω από τους ευέλπιδες.... λειτούργησε σε θέματα κυρίως ιδεολογικής απόκλισης. Δηλαδή οτιδήποτε έβγαινε έξω από τα καθιερωμένα όρια, ήτανε μεμπτό,...σε συζητήσεις δεν το λέγαμε Συμβούλιο Τιμής, το λέγαμε ΄΄η Κου Κλουξ Κλαν΄΄ ... Δεν ξέραμε ποιοι είναι. Δεν ξέραμε πως λειτουργούσανε. Ξέραμε ότι συνεδριάζανε κεκλεισμένων των θυρών...*»

[2] Λέει για την ΕΗΔ ο Παπαναστάσης.. «*... περισσότερο προσέγγιζε θέματα κυρίως ηθικής, συμπεριφοράς και τέτοιων ... πολύ καλή δουλειά στα πλαίσια της προπαγάνδας κάνανε μέσα από την ακαδημαϊκή εκπαίδευση. Με ξεκάθαρα ερωτήματα. 'Τι είναι Μαρξισμός; Τι καθεστώς υπάρχει; Ποια είναι τα μειονεκτήματα του;' Ποτέ δεν υπήρχε ερώτημα 'Ποια είναι τα πλεονεκτήματα του στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού;'... Ήτανε η στρατιωτική ιστορία που διδασκόμασταν, μια ξεκάθαρη παραχάραξη κυρίως των χρόνων μετά τον 2ο, μετά από την απελευθέρωση από τους Γερμανούς. Ξεκάθαρη παραχάραξη. Και μάλιστα εκεί εμείς οι οποίοι, βλέπαμε τα πράγματα από μια διαφορετική οπτική γωνία, κινδυνεύαμε να μείνουμε μετεξεταστέοι σε αυτά τα μαθήματα, γιατί συνειδητά αρνούμασταν να μπούμε μέσα στη λογική, ακόμα και στη διαδικασία εξέτασης, να απαριθμήσουμε αυτά τα οποία ήτανε γραμμένα στα βιβλία. Αρνούμασταν να χρησιμοποιήσουμε τον όρο ΄΄κομμουνιστοσυμμορίτης΄΄ για παράδειγμα... ήταν απαίτηση συγκεκριμένη να πεις αυτή τη λέξη και αν δεν την έλεγες...σου έβαζε μηδέν ο μακαρίτης ο Γκόγκορης, ο καθηγητής που είχαμε. Αν εγώ δεν απαριθμούσα τα μειονεκτήματα του Μαρξισμού στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού και έδινα λευκή κόλλα,(γιατί ήταν από τα αγαπημένα θέματα που βάζανε και φυσικά όχι τυχαία, σκόπιμα). Στις εξετάσεις που κάναμε έδινα λευκή κόλλα. Αρνούμουνα να το κάνω. Και όχι μόνο εγώ και πάρα πολλά άλλα παιδιά...*»

ώρες την Κυριακή έξοδο, όλη αυτή η διαβίωση, η παιδεία, η άσκηση και λοιπά, έχει το στοιχείο του αυταρχισμού, της ακραίας διαπαιδαγώγησης...» Επιβεβαιώνει και αυτός τη σχέση ευέλπιδων με το 2ο Γραφείο της ΣΣΕ και την ύπαρξη του Συμβουλίου Τιμής που περιγράφει και ο Παπαναστάσης και ο Παπαγεωργόπουλος. Στο ερώτημα εάν η ΣΣΕ καλλιεργούσε τη λογική των αυριανών ηγετών της χώρας, καθώς και τη νοοτροπία του ξεχωριστού και ανώτερου από τους άλλους πολίτες απαντά θετικά. Μάθαινε ο εύελπις πως είναι ανώτερος του φοιτητή, του πολίτη. Έπρεπε να συχνάζει σε χώρους της ΄΄υψηλής΄΄ αστικής τάξης. Να πηγαίνει μόνο στη Λυρική Σκηνή, στο Εθνικό Θέατρο «*…, υπήρχε μια προσπάθεια αστικοποίησης καθαρά του εύελπι, να φύγει, να ξεχάσει τη γειτονιά του χωριού του. Να ξεχάσει την προέλευσή του ΄΄εδώ είσαι ταγμένος για το έθνος και πρέπει να είσαι στην υψηλή αστική τάξη διότι αυτήν υπηρετείς κιόλας΄΄...»*. Ο εύελπις όπως και ο δόκιμος δεν μπορεί να μείνει, όπως ήταν πριν την είσοδό του στη σχολή. Η περιγραφή του Βαρδάνη για τον εύελπι της εποχής του (μέσα της δεκαετίας του 1950) αφορά *«……ένα νέο που συνεχώς τον ντοπάρουν ότι δεν ανήκει εκεί που ανήκε πριν μπει στη Σχολή Ευελπίδων κι ότι αν ακολουθεί αυτό το δρόμο θα ανεβεί πολύ ψηλά, πρωθυπουργός της χώρας…»* Η βασική προέλευση των ευελπίδων ήταν οι αγρότες, ενώ *«… Φαίνεται ότι η μεγαλοαστική τάξη ήταν σίγουρη για τον εαυτό της και δεν ήθελε το σπλάχνο της να βγαίνει στρατιωτικός, αφού οι στρατιωτικοί ασφάλιζαν την ύπαρξή της, την υπόστασή της….»*. Δύσκολα το ακούει κανείς αυτό από στρατιωτικό. Ο Βαρδάνης το έχει ξεκαθαρίσει από χρόνια, γι' αυτό και στη δικτατορία ήταν ένας από εκείνους που εκκαθαρίστηκαν με την πρώτη ευκαιρία.

Από τον υποναύαρχο ε.α Σ.Πετρόπουλο (τάξη εισόδου 1953) προκύπτει η ιδιόμορφη σχέση, που αναπτύσσεται μεταξύ σπουδαστών διαφορετικών παραγωγικών σχολών τα χρόνια πριν τη δικτατορία όταν συγκρούονται στους μεταξύ τους αγώνες ποδοσφαίρου και στίβου. «*… οι περισσότεροι ήταν ποδοσφαιριστές, είχαμε μια φιλία…. η τάξη μου είχε έξι ανθρώπους από την πρώτη μέχρι την τετάρτη τάξη και κερδίζαμε για πρώτη φορά πάντα τους ευέλπιδες....»* Κέρδιζε η τάξη του στο ποδόσφαιρο επί τέσσερα χρόνια παρ' ότι η ΣΣΕ είχε 920 ευέλπιδες και η ΣΝΔ μόνον 120. «*.... Δεν την λογάριαζαν τη Σχολή Δοκίμων τους λέγαν ΄΄λελέδες΄΄ και ΄΄φλώρους΄΄ ...παίζαμε τη μπάλα, πλακωνόμαστε μέσα εκεί…»* Τότε ήταν που οι νίκες των δοκίμων άλλαξαν σε κάποιους ευέλπιδες την γνώμη που είχαν για τους δοκίμους μέχρι τότε, και ανέπτυξαν και φιλικές σχέσεις. Δεν γίνεται να νικιόνται οι ευέλπιδες από λελέδες και φλώρους! Κάποιοι απ' αυτούς ήταν υποστηρικτές αργότερα της 21ης Απριλίου και το έμαθε ο Πετρόπουλος. «*...αυτοί δεν ήταν Θεοφιλογιαννάκοι μωρέ, δεν ήταν από αυτούς τους κερατάδες. Αυτοί ήταν απλοί αξιωματικοί .....Γνωστοί από παιδιά. Και σε αυτούς είχα εμπιστοσύνη τι γίνεται…. το δικό μου το παράπονο: ΄΄ρε πούστηδες, εμάς τι μας θεωρείτε; Σε μας γιατί δεν είπατε τίποτα πριν την 21η Απριλίου;…»*.(Από εκεί και η σύνδεση του Πετρόπουλου αργότερα με τον Σταματελόπουλο).

Η σχέση αυτή από τα χρόνια της ΣΝΔ φτάνει στην επταετία. Δίνει στον απότακτο πλέον Πετρόπουλο τη δυνατότητα να έχει πρόσβαση σε μηχανισμό της εξουσίας, που αποτελείται από τους δικούς του λοχαγούς και ταγματάρχες. Που ήταν κοντά στους πρωταίτιους, όπως λέει.

Η αντίσταση στη δικτατορία δεν θεωρείται απόλους επαρκής και το συνδέουν αυτό με την εκπαίδευση στις σχολές. Ο υποναύαρχος ε.α. Ε.Ξενάκης (τάξη εισόδου στη ΣΝΔ 1959), μυημένος στην οργάνωση για το κίνημα του 1973, αποδίδει στην εκπαίδευση μέσα στις παραγωγικές σχολές το γεγονός πως, δεν υπήρξε ικανοποιητική αντίδραση στην επιβολή της δικτατορίας «*…αυτή η εκπαίδευση σε συνδυασμό με την πολιτική κατάσταση {και} τα στελέχη μας σε μεγάλο ποσοστό αδιαφόρησαν για την κατάλυση του Συντάγματος τον Απρίλιο του 1967.....»*

Στο τι αξιωματικοί παράγονται πριν αλλά και στη δικτατορία, αναφέρεται ένα στέλεχος αρμόδιο για να γνωρίζει και εκφέρει γνώμη. Καταλυτικός στις απόψεις του είναι ο διατελέσας αρχηγός της αεροπορίας στη μεταπολίτευση και μέλος της οργάνωσης για κίνημα στο ναυτικό αντιπτέραρχος ε.α Ν.Στάπας (τάξη εισόδου στη ΣΙ το 1955) «*…….ο αξιωματικός που βγαίνει πριν την δικτατορία και στη δικτατορία; ...στερείται τη στοιχειώδη λεβεντιά ... οι καταβολές τους οι δεξιές, αλλά και το σύστημα εκπαίδευσης, το οποίο ήτανε βάρβαρο και είχε για στόχο να ισοπεδώσει την προσωπικότητα των στελεχών. Και αυτό αποδείχτηκε κατά τη δικτατορία, μπορεί να μην ήτανε χουντικοί αλλά κανείς δεν αντέδρασε...»*.Τις ευθύνες αποδίδει στο σύστημα εκπαίδευσης που «*..έβγαζε ιδεώδεις υποτακτικούς. Ενώ θα έπρεπε να καλλιεργήσουν την πρωτοβουλία, την υπευθυνότητα στους αξιωματικούς, έκαναν τα αντίθετα. Ήταν ένα βάρβαρο σύστημα που έβγαζε φοβισμένους ανθρώπους ... δεν υπήρχαν ένοπλες δυνάμεις. Αν το ξέρανε οι Τούρκοι... θα φτάνανε στην Εύβοια...»* Αποδίδει ευθύνες στη δικτατορία που ενδιαφερόταν μόνο για το φρόνημα των στελεχών απέναντι στο καθεστώς «*.... Αυτό ήταν το δόγμα, η πίστη στην επανάσταση ...νίλα και βαρβαρότητα, τότε. Πολίτης. Κωλοπολίτης. Ήταν ύβρις το να είσαι πολίτης ..... διαμορφώνανε όργανα υποταγής. Και βέβαια όταν αυτοί πήρανε και θέσεις υψηλές, δεν ήταν δυνατόν να λειτουργήσουνε σωστά, ήτανε φοβισμένοι άνθρωποι και πάντοτε στις κρίσιμες καταστάσεις κρυβόντουσαν ….*» Το σύστημα της εκπαίδευσης των παραγωγικών σχολών όμως, δεν υπέστη σημαντικές τροποποιήσεις επί δικτατορίας. Προστέθηκε η προπαγάνδα για την ΄΄εθνικήν επανάστασιν της 21ης Απριλίου 1967΄΄. Η πίστη στη δικτατορία και η ΄΄εθνικοφροσύνη΄΄ δεν είναι συγκεκριμένου μεγέθους ώστε, με τη μοιρασιά τους να μειώνεται η ΄΄λεβεντιά΄΄. Ο Στάππας είδε τα πράγματα των στελεχών από την ψηλότερη θέση του Α/ΓΕΑ, έζησε το απεχθές πρόσωπο του αυταρχισμού με βασανιστήρια, έβγαλε τα συμπεράσματα και ισοπέδωσε το σύνολο των στελεχών. Δεν ήταν η έλλειψη λεβεντιάς που, χαρακτήριζε όλους τους

στρατιωτικούς. Στην Κύπρο πολέμησαν πολλοί και από τα στελέχη τα πιστά στη δικτατορία και κύρια τους αντίθετους. Όσο για τις παραγωγικές σχολές παράγουν αξιωματικούς και υπαξιωματικούς με λεβεντιά αλλά εθνικιστές, εθνικόφρονες, έτοιμους να υπερασπιστούν την πατρίδα τους από εχθρούς μέσα στους οποίους όμως είχε εμφυτευφθεί και ο ιδεολογικός ΄΄αντίπαλος΄΄.

Η απόσταση που χώριζε τον σπουδαστή της παραγωγικής σχολής, με την πραγματικότητα έξω απ' αυτήν ήταν σημαντική. Προκύπτει από τον τρόπο ζωής τους τα χρόνια αυτά, αλλά και τη δυσκολία ένταξής τους στην πραγματικότητα μετά την έξοδό τους από τη σχολή. Οι απόψεις του απόστρατου ανθυποπλοιάρχου Δ.Πατσίλια (που παρουσιάζεται σε άλλο σημείο, ως περίπτωση με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη διατριβή) ερμηνεύουν συμπεριφορές και συναισθήματα των νέων μέσα στις παραγωγικές σχολές. Όπου αντιμετωπίζουν κατάσταση πίεσης και στερήσεων που δεν φαντάζονταν πριν εισαχθούν. Σημειώνει ο Πατσίλιας πως προέρχεται από στρατιωτική οικογένεια, που ξεχώριζε και εκτιμούσε τους στρατιωτικούς, καθόσον οι αξιωματικοί «*…είναι άνθρωποι του ήθους, άνθρωποι της πατρίδος...»* Έτσι ερμηνεύεται και το ότι στη ΣΝΔ επί τέσσερα χρόνια (1961-1965) ήταν αρχηγός στην τάξη του (σε συνάρτηση και με τις αδιαμφισβήτητες ικανότητές του), είχε και στρατιωτικά προσόντα. Όλα αυτά «*....σημαίνουν ότι είχα μια καθορισμένη άποψη για τον αξιωματικό*…» Πηγαίνει ένστολος να παρακολουθήσει το έργο «Θωρηκτό Ποτέμκιν», στον κινηματογράφο ΄΄Ιντεάλ΄΄ «*... γιατί θεώρησα ότι ήταν μια ναυτική πράξη, αξιωματικός κι εγώ, έτσι κάπως το θεώρησα. Μέσα σε λίγη ώρα ένιωσα ότι ο κόσμος πήγε να με φάει μέσα εκεί και μετά αναρωτιόμουν: μα γιατί; μα και εγώ έτσι θα ήμουν, ο αξιωματικός αμύνεται της πατρίδας και της κοινωνίας, των δημοκρατικών αρχών, δεν καταλάβαινα δηλαδή ότι κάποιοι καταπατούσανε δεν ξέρω τι, θεωρούσα ότι ο αξιωματικός είναι κάτι πάρα πολύ καλό, ακόμα και για τους ανθρώπους γύρω του…»* Δεν ήταν μόνον ο Πατσίλιας που έβλεπε με τον τρόπο αυτόν τη θέση και την αποστολή του αξιωματικού «*...σαν άνθρωπο της προσφοράς προς το κράτος..κράτος να μην το πω, προς την Ελλάδα, και η σχέση των αξιωματικών με το ήθος...»*. Ότι συνθέτει την περίπτωση Πατσίλια, προσφέρεται, για να προσεγγίσει κανείς τις περιπτώσεις εκείνων των νέων, που επαναστατούν όταν θεωρήσουν πως τους εξαπατούν. «*… αυτά τα οποία έλεγε και το εγχειρίδιο τότε ... να είμαστε έντιμοι άνθρωποι, να σκεφτόμαστε για το καλό της πατρίδας, να την υπερασπιζόμαστε, να είμαστε κάτι ξεχωριστό μέσα στην κοινωνία, αλλά θετικά ξεχωριστό...*» Δεν αποδέχεται τη διαδικασία διαμόρφωσης χαρακτήρα και αγανακτεί διότι η νίλα απέβλεπε *«... να πάψει να υπάρχει ο εαυτός σου και να υπάρχει η διαταγή του ανωτέρου... πιστεύω ότι θα ήταν το ιδανικό για ένα στρατό, να μη σκέπτεται κανένας από κάτω..*» Εντοπίζει τη διαφορετική εξέλιξη, που είχε με τους συμμαθητές του μετά το γυμνάσιο *«...τη στιγμή που ο συμμαθητής μου από το γυμνάσιο έμπαινε στο πανεπιστήμιο για να σπουδάσει να γίνει δικηγόρος, εγώ έμπαινα σε μια στρατιωτική σχολή όπου.... απομονωνόμουνα από το εξωτερικό περιβάλλον, κλεινόμουνα μέσα σε ένα κουτί και εκεί γινόταν ο χειρισμός του εαυτού μου από το στρατιωτικό σύστημα ούτως, ώστε να γίνω ο αξιωματικός τον οποίον αυτοί επιθυμούσαν να γίνω...»* Ο Πατσίλιας επαναστατεί λίγα χρόνια μετά γι' αυτούς τους λόγους που εκθέτει.

Ο μετέπειτα γενικός επιθεωρητής στρατού Δ. Αλευρομάγειρος (στη ΣΣΕ 1956-1960) υπηρέτησε στη ΣΣΕ στη μεταπολίτευση ως διευθυντής σπουδών και γνωρίζει τα πράγματα από μέσα. «*…πίστευα και εξακολουθώ να πιστεύω ότι η πολιτεία ΣΚΟΠΙΜΑ δεν θέλησε ποτέ να δώσει παιδεία στα στελέχη των Ε.Δ. ....»*. Λιγόλογος στις απαντήσεις του σε γραπτό ερωτηματολόγιο, είναι από εκείνους που απέδειξε την ύπαρξη λεβεντιάς στα στελέχη που αντιστάθηκαν στην εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο.

Εξετάζεται σημείο η προσπάθεια που καταβάλλεται ώστε να προστατευτεί το στέλεχος των ΕΔ και ιδιαίτερα οι σπουδαστές των παραγωγικών σχολών από αριστερές ιδέες. Η προσπάθεια περιλαμβάνει και το αντίθετο φύλλο από 'που εκτιμούν πως ΄΄ κινδυνεύουν΄΄ οι αυριανοί αξιωματικοί. Ο υποστράτηγος ε.α. Φ. Αναστασίου (ΣΣΕ 1962-1966) είναι εκείνος που μνημονεύει τις προτροπές να αποφεύγουν οι ευέλπιδες τις κοπέλες που ήταν οργανωμένες στην οργάνωση ΛΑΜΠΡΑΚΗΣ «*…γινότανε συνεχώς διδασκαλίες,...να μην γνωρίζουμε πρόσωπα…κορίτσια που...τότε ανήκαν στην Οργάνωση Λαμπράκη....το δεύτερο γραφείο...έβαζε άλλο εύελπι για να δει, να ελέγξει τη κοπέλα αυτή…»*

Ο επίτιμος Α/ΓΕΕΘΑ ναύαρχος Χ. Λυμπέρης (τάξη εισόδου 1952), μέλος της οργάνωσης για κίνημα στο ναυτικό το 1973, ερωτάται στη συνέντευξη να εξηγήσει πως επεβίωσε στη ΣΝΔ. Και τι ρόλο έπαιξε το γεγονός πως είναι Αρβανίτης, κατάγεται από χωριό και φτωχή οικογένεια, ο δε πατέρας του ήταν ράφτης. Δίνει τις εξηγήσεις περιγράφοντας και περιπτώσεις όπου, αυτές οι ιδιότητες με τις ανάλογες εμπειρίες και τον τρόπο ζωής, τον βοήθησαν να αντέξει στις πιέσεις και τις προσβολές. Προβάλλει το έντονο θρησκευτικό συναίσθημα και την χριστιανική του πίστη, ως κύρια πηγή αντοχής και δύναμης. Ήταν άριστος μαθητής και επηρεασμένος από όσα είδε και έζησε τη δεκαετία του 1940 στην περιοχή του, κατά την αντίσταση και μετά τον εμφύλιο. *«... εκείνο που με βοήθησε ήτανε το βαθύ θρησκευτικό συναίσθημα, πίστευα... πριν πάω να γράψω εξετάσεις προσευχόμουνα...μέσα στη σχολή δοκίμων δεν υπήρχε τρόπος, ένας που άζιζε να τον κόψουνε. Δεν υπήρχε. Δηλαδή να πούνε ότι ο τάδε επειδή είναι γιος του τάδε τον κόβουμε. Εκεί η διαφοροποίηση ήτανε να σε βγάλανε 2^{ο}, 3^{ο}, 4^{ο}. Γινόταν σε αυτόν τον τύπο. Όχι όμως σφαγή ... στα μαθήματα βγήκα πρώτος. Αλλά με τα πεζικά, με τα προσόντα και τα λοιπά, βγήκα δεύτερος….»*

Ο αντιναύαρχος Α. Γκιόκεζας (τάξη εισόδου 1948), στέλεχος της οργάνωσης για κίνημα στο ναυτικό και αρχηγός του στόλου μεταπολιτευτικά, γράφει για τις στρατιωτικές σχολές «…….*δεν αποτελούσαν ποτέ*

χώρους όπου κυκλοφορούσαν ιδέες, ελεύθερα ή καλυμμένα, ούτε γίνονταν πολιτικές συζητήσεις. Επιπρόσθετα, δεν γινόταν κανενός είδους επίσημη προπαγάνδα. Έτσι με την αποφοίτησή τους από τις σχολές, οι νεαροί Αξιωματικοί δεν ήσαν πολιτικοποιημένοι, ούτε ιδεολογικά μορφωμένοι. Παρέμεναν υποτυπωδώς προσανατολισμένοι στον οικογενειακό τους πολιτικό προσανατολισμό….. Κάτι ανάλογο επικρατούσε στις τάξεις των Υπαξιωματικών.. …» Ο Γκιόκεζας εξηγεί το πως και γιατί στις παραγωγικές σχολές τηρούνται αυτές οι σκληρές σχέσεις μεταξύ ΄΄κατωτέρου΄΄ και ΄΄ανωτέρου΄΄ δοκίμου. Η δόμηση του χαρακτήρα και της προσωπικότητας του αυριανού στελέχους, πρέπει να είναι τέτοια που θα καταλήξει στην ΄΄ενιαία βάση΄΄΄. Το αποκαλούμενο ΄΄esprit de corp΄΄ (πνεύμα σώματος) δεν θα ήταν αποδεκτό εάν δεν ήταν ενιαίο. Επομένως δικαιολογούνται όλα, προκειμένου να καταλήξουν εκεί οι νεαροί σπουδαστές. «*... η ιεραρχική δομή …επιβάλλει..την ισοπέδωση της προσωπικότητας των νεοκατατασσομένων, ώστε να αρχίσει το κτίσιμο του χαρακτήρα τους από μηδενική και κατ' επέκταση, ενιαία βάση. Η πειθαρχία, ο σεβασμός των συναδέλφων και των θεσμών, όπως επίσης και η ανάπτυξη της έννοιας του καθήκοντος, υπεισέρχονται ανεπαίσθητα στο άτομο και δομούν προοδευτικά το χαρακτήρα του υποψήφιου στελέχους…..*»

Ο αντιναύαρχος ε.α. Ι. Θεοφιλόπουλος (τάξη εισόδου 1954) επιβεβαιώνει πως απαγορεύονταν στην εποχή του οι εφημερίδες στη ΣΝΔ, αλλά το ίδιο και μετά τη δικτατορία. Το πρόγραμμα είναι σκληρό, λέει, «…..*το μόνο πράγμα που εξετάζουνε είναι πως θα περάσουνε τις τάξεις, πως θα τελειώσει αυτή η περιπέτεια και πως θα βγουν έξω.....δεν υπήρχε καν βιβλιοθήκη....γι' αυτό δημιουργήθηκε και λειτουργεί τώρα ... έγινε επί της εποχής μου ….*».

Ο υποστράτηγος ε.α. Φ. Αναστασίου σημειώνει για τα χρόνια στη ΣΣΕ. «… *η καθοδήγηση στη Σχολή Ευελπίδων και τα αντικομουνιστικά συνθήματα ήτανε σε καθημερινή βάση...*» Ανήκει στην κατηγορία εκείνη των αξιωματικών του στρατού που προσπαθεί επί επταετίας να τηρήσει αξιοπρεπή στάση. *«... άρχισα και αντιστεκόμουνα, κρατούσα παθητική στάση και μία αδιαφορία, δεν έδειχνα οπαδός και θιασώτης της δικτατορίας,…. με παρακολουθούσαν, με βάζανε να παρακολουθώ τους στρατιώτες, δεν τους παρακολούθαγα, λέει ΄΄ψάξε να βρεις ο τάδε έχει χαρακτηρισμένους΄΄, εγώ αδιαφορούσα….»*. Θεωρεί ως αντίσταση την παθητική στάση, σίγουρα όμως ήταν επικίνδυνη στάση. Δεν συνέπραττε ούτε βοηθούσε. Η κατηγορία αυτή των στελεχών στο στρατό δεν πρέπει να ήταν πολυάριθμη.

Ο αντισυνταγματάρχης ε.α. Η. Μενενάκος εισέρχεται στη ΣΣΕ (τάξη 1955) παρ' ότι η οικογένειά του αποτελείτο από Βενιζελικούς, ακόμα και από αριστερούς. Μάλιστα επί Μεταξά «*…στη Φολέγανδρο, εξορίες, φυλακές, πέθανε εξόριστος. Το ίδιο και ο άλλος αδερφός...φυλακές Αβέρωφ, στα Καλάβρυτα και ούτω καθεξής…*» Η αιτιολογία που δίνει για τον τρόπο με τον οποίο κατάφερε να αποφύγει τους ιδεολογικούς και ΄΄ακατάλληλους΄΄ σκοπέλους στις εισαγωγικές, είναι οριακή αλλά όχι απίθανη. Ο τοπικός χωροφύλακας ρώτησε σχετικά αλλά «*...μέσα σε μια κοινωνία κλειστή, σε χωριό μάλιστα, είναι θέμα γνωριμιών και θέμα σχέσεων. Ρωτήσανε λοιπόν κάποιον συγγενή μου και τους απήντησε ότι ΄΄αυτός είναι δικός μας, συνάδερφος ο οποίος ο πατέρας του σκοτώθηκε ξέρω 'γω, άρα δικός μας είναι΄΄ …*». Ο πατέρας του Μενενάκου εκτελέσθηκε στην κατοχή από τους Ιταλούς ως μέλος οργάνωσης που συνεργαζόταν με Άγγλους σε πληροφορίες. Τον ίδιο τον μεγάλωσε θείος του μέλος του ΕΑΜ, επομένως στο χωριό έκρυψαν τους θείους και τους βενιζελικούς και πρόβαλαν το θάνατο του πατέρα.

Ο αντιναύαρχος ε.α. Σ. Γουλέας (τάξη εισόδου 1960) προβάλλει άνετα το ότι έχει αριστερούς συγγενείς «*…πρώτος ξάδερφος πολιτικός πρόσφυγας στην Πολωνία, με την αεροπορία, Γουλέας στο όνομα……*» αλλά και το γεγονός πως δεν υπήρξε από την οικογένειά του προσπάθεια να τον κατευθύνουν ιδεολογικά «*...ούτε προσπάθησε ο πατέρας μου να με γαλουχήσει σε τέτοιου είδους θέματα……*». Όσο για το κλίμα που επικρατούσε στο περιβάλλον που κινούνταν οι υποψήφιοι των παραγωγικών σχολών, ήταν τέτοιο που δε χρειαζόταν και ιδιαίτερη προπαγάνδα «*... από τον κάθε... δεκαοχτάχρονο που έμπαινε σε μια στρατιωτική σχολή... δεν άκουγες τίποτα άλλο τότε… ποιοι ήταν οι σφάχτες και ποιοι ήταν οι νικητές, αυτό άκουγες…*». Είναι και απόλυτος όμως στο ότι υπήρχε μέσα στη σχολή προπαγάνδα, το θεωρεί γνωστό. «*...δεν ερχόντουσαν και μας έκαναν διαλέξεις εναντίον του κομμουνισμού; Αυτά είναι γνωστά……Νομίζω ότι αν ρωτήσεις τη συντριπτική πλειοψηφία των αξιωματικών που μπήκαν στις σχολές τότε αυτό θα σου πουν, δεν θα σου πουν τίποτα άλλο…….*».

Ο αντιναύαρχος Α.Αντωνιάδης πιθανολογεί για την προπαγάνδα, ενώ ο Γουλέας είναι απόλυτος. Έχουν τρία χρόνια διαφορά τάξεων. Από το 1960 ο Γουλέας στο 1963 ο Αντωνιάδης. Είναι χρόνια που το ευρύτερο πολιτικό σκηνικό είχε τις επιπτώσεις του στις παραγωγικές σχολές. Η τετραετία του Γουλέα μέσα στη ΣΝΔ κυριαρχείται από την σκληρή τακτική της Δεξιάς με εκλογές βίας και νοθείας του 1961 …. μετά την άνοδο της ΕΔΑ το 1958. Η τετραετία του Αντωνιάδη (1963-1967) ταυτίζεται με την επανάκαμψη του κέντρου και την έναρξη των ΄΄ανώμαλων΄΄ πολιτικών διεργασιών αλλά μεστών ιδεολογικών εκρήξεων, διαδηλώσεων, συγκρούσεων.... Τα ΜΜΕ και ο κόσμος που βρίσκεται καθημερινά στους δρόμους, έχουν τις επιπτώσεις τους και στις διεργασίες μέσα στις παραγωγικές σχολές. «*…Αντικομουνιστική προπαγάνδα όταν ήμουνα δόκιμος θα είχε, ίσως ναι. Πιο εκλεπτυσμένη, αλλά θα είχε ναι...και τα μαθήματα που μας διδάσκανε ... η ιστορία και όλα αυτά που κάναμε ήταν από τη σκοπιά την ..., αλλά έτσι επίσημα ας πούμε, προπαγάνδα αντικομουνιστική δεν θυμάμαι ...νομίζω δεν επιτρεπόταν η εφημερίδα στη σχολή δοκίμων ... για να μην πολιτικοποιηθεί ο αξιωματικός. Διότι η εφημερίδα είναι ένα μέσο έκφρασης ..., να τον κρατάει εκτός του πολιτικού σκεπτικού…*

του κεντρώου ή του αριστερού ...» Ταυτίζει τον απολιτικό με το δεξιό χωρίς δεύτερη σκέψη. Ο στόχος να κρατηθεί ο δόκιμος εκτός πολιτικού σκεπτικού με τον αποκλεισμό του από την ενημέρωση, σημαίνει να ταυτισθεί με το χώρο αυτό (τη δεξιά), όπου η πολιτικοποίηση είναι αποδιοπομπαία, ενώ η άγνοια, που τον εντάσσει εκεί, είναι αποδεκτή. Λέει ο Α/ΓΕΝ *«... Τι σήμαινε τότε απολιτικός; Δεξιός ...»*

Ο αντιστράτηγος ε.α. Α.Μπαϊρακτάρης αναφερόμενος στην προπαγάνδα για τα θέματα που τροφοδοτούσαν τον εθνικισμό και τις αλυτρωτικές βλέψεις (Βορειοηπειρωτικό, Κωνσταντινούπολη, ΄΄Κόκκινη Μηλιά΄΄) σημειώνει πως αυτά ήταν για πιο πάνω επίπεδα από των ευελπίδων: «*… δεν ήτανε για τους ευέλπιδες. Βεβαίως πάλι με χρόνια με καιρούς, πάλι δικά μας θα είναι, στην κόκκινη μηλιά, η Μακεδονία, η Βόρειος Ήπειρος, με τα τραγούδια, τα άσματα τα οποία τραγουδούσαμε και οι ευέλπιδες ... και οι ναύτες...»*. Τα τραγούδια όμως συνεπαίρνουν, είναι ομαδική η εκδήλωση, είναι ρυθμικά και τραγουδιούνται με το βηματισμό των τμημάτων το δε περιεχόμενό τους δεν επιδέχεται παρερμηνείας. Απλοί έως απλοϊκοί στίχοι προσφέρονται για προπαγάνδα και ΄΄ανάταση΄΄ του εθνικισμού. Προπαγάνδα φίλο- ΝΑΤΟϊκή, φίλο-αμερικανική ή αντικομουνιστική δεν υπήρχε στη ΣΣΕ λέει ο Μπαϊρακτάρης. *«...Όχι δεν γινότανε...»* Αλλά αναφέρει πως τονιζόταν ότι «*... στο στρατό μας χαρίζουν τόσα άρματα, δίνουν όπλα καινούργια, ακόμη δε και οι καραβάνες και τα πιρούνια, μαχαιροπίρουνα δίνανε τα οποία είχαμε και τρώγαμε μέχρι προσφάτως, Made in England ...*» Και οι εφημερίδες αποκλείονταν. «*...υπήρχε ποινή ΄΄περί αλλοτρίων΄΄,...δηλαδή δεν διάβαζε τα στρατιωτικά ...δεν επιτρεπόντουσαν έξωστρατιωτικά βιβλία, εφημερίδες και λοιπά... οι ευέλπιδες ήτανε ανώριμοι...δεν είχανε περιθώρια.... χρόνο να ασχολούνται με τέτοια. Δεν νομίζω ότι ήτανε λόγοι πολιτικοί εκείνοι οι οποίοι επέβαλαν....»* Δε θεωρεί πως, ήταν πολιτικοί οι λόγοι αυτών των απαγορεύσεων αφού, έτσι και αλλιώς προηγείται ο αποκλεισμός των ιδεολογικά ΄΄ακατάλληλων΄΄. Άρα για τους υπόλοιπους υποτίθεται πως, δεν χρειάζονταν ειδικά απαγορευτικά μέτρα, πλην όμως υπήρχαν τέτοια. «*...Τον έλεγχο τον είχανε πρώτα .... Ξέρανε ότι όσοι πηγαίνανε εις τις ... σχολές ήτανε νομοταγείς. Και όταν λέμε νομοταγείς το εννοούμε σε όλες τις φάσεις... πίστευαν στους νόμους, εις το σύνταγμα, εις τα καθεστώτα τα οποία είχαμε ... και λοιπά ....»*. Όσο για τα επαγγέλματα των πατεράδων των ευελπίδων, εκεί οι γεωργοί έχουν το προβάδισμα και οι επιλογές τους για τα παιδιά είναι πάγιες «*...Μπορώ να πω ότι πάνω από το 60%... όσοι δεν έχουν να σπουδάσουν, ή κόκκινο ή μαύρο ...Δηλαδή ή παπάδες ή στρατιωτικοί .....»* Δίνει και το λόγο που δεν έχουμε αξιωματικούς του ναυτικού από την ενδοχώρα «*…. είδα θάλασσα όταν έγινα 15 χρόνων, πώς να την αγαπήσω; Δεν είχα δει βάρκα, δεν είχα κάνει κουπί, κολύμπι έμαθα σε ποτάμι ...»*. Κατάγεται από τον Ορχομενό (τέως Πετρομαγούλα). Η σχολή ευελπίδων δεν βλέπει το φτωχό εύελπι με διαφορετικό μάτι. Στο ερώτημα για ΄΄ελιτίστικη΄΄ νοοτροπία απέναντι στους ευέλπιδες αυτούς, απαντά αρνητικά. Πως να γίνει διαφορετικά αφού η πλειοψηφία είναι από περιοχές αγροτικές και ημιαστικές με χαμηλό εισόδημα. Αυτόν τον εύελπι θέλουν να ΄΄αναβαθμίσουν΄΄ σε κοσμοπολίτη από την εποχή του μεσοπολέμου ακόμα. [1]

Ο αντιστράτηγος ε.α. Α.Δροσογιάννης (είσοδος στη ΣΣΕ το 1939) ήταν ο καθ' ύλην αρμόδιος υπουργός, που εισηγήθηκε την αλλαγή στο σύστημα εισαγωγικών εξετάσεις στις στρατιωτικές σχολές, με το να τις περιλάβει στις ετήσιες εξετάσεις αποφοίτων λυκείων. Δεν αποδέχεται ο τέως αξιωματικός των καταδρομών επί εμφυλίου πολέμου και εκτοπισμένος αργότερα επί δικτατορίας, πως υπήρχε προπαγάνδα στη ΣΣΕ, ενώ στο ερώτημα, πως συνέβη και δεν εξελίχθηκε σε δεξιό αξιωματικό απαντά, πως ο πατέρας του ήταν μεν βασιλόφρων αλλά *"...., η μάνα μου ήτανε Βενιζελικιά ...Ο παππούς μου ήτανε και κομματάρχης του Βενιζέλου.»*. Αποφασιστικό ρόλο επίσης έπαιξε η πρώτη του τοποθέτηση στο σύνταγμα Δωδεκανήσου στην αρχή του πολέμου όπου, οι περισσότεροι αξιωματικοί ήταν απότακτοι του 1935. Ο τέως Υφυπουργός Εθνικής Άμυνας επί ΠΑΣΟΚ μετά το 1981 νοσταλγεί το στρατό *«... Θα ξαναπήγαινα διότι πραγματικά είναι ένα επάγγελμα, το οποίο εξασφαλίζει δόξα, για την οποία πιστεύω ότι δεν είναι δυνατόν να ισοφαρίσει με το χρήμα.* ». Αυτό λέει στο γιο του ο οποίος όμως « *Με κοίταξε και μου είπε, ΄΄Ρε πατέρα να πας, εγώ δεν πάω΄΄....* ». Δεν είναι πάντα τα παιδιά των στρατιωτικών γοητευμένα με το επάγγελμα του πατέρα τους. Παρ' ότι όπως φαίνεται και στην κοινωνιολογική προσέγγιση, το στρώμα των στελεχών των ΕΔ είναι σε σημαντικό ποσοστό αυτοτροφοδοτούμενο. Ο Δροσογιάννης αναφέρεται στη συνέντευξή του στις αντιδράσεις που συνάντησε το δικό του νομοσχέδιο για ένταξη των παραγωγικών σχολών των ΕΔ στο σύστημα των πανελληνίων εξετάσεων. «*…. με αντίδραση τρομερή. Όλων…Των δεξιών κυρίως και του Καραμανλή ...Διότι φοβότανε ότι θα μπουν όλοι οι κομμουνιστές ....Τους είπα λοιπόν ότι ΄΄Αν οι κομμουνιστές είναι τόσο ικανοί ώστε να έχουνε 5% στο εκλογικό σώμα και στη σχολή ευελπίδων να έχουν 100%,...ήμαστε τότε άξιοι της τύχης μας και να γίνει κομμουνισμός΄΄...»*. Είναι προφανές πως οι μεταδικτατορικές αλλαγές στην ελληνική κοινωνία επέφεραν και την υλοποίηση αυτής της διαδικασίας. Δεν άντεχε περισσότερο το προηγούμενο σύστημα επιλογών. Ειδικά με τον αποκλεισμό και των υποψηφίων κεντρώας προέλευσης (των ΄΄συνοδοιπόρων΄΄). Αφού οι χαρακτηρισμοί στο σύστημα πληροφοριών και συμπλήρωσης εντύπων, όπως βλέπουμε στα παρουσιαζόμενα εδώ έγγραφα, είχαν κυλήσει και από τους κομμουνιστές επικάλυπταν και τους γειτονικούς ιδεολογικούς χώρους της Κεντροαριστεράς. Και αργότερα και του Κέντρου. Επομένως το ΠΑΣΟΚ δεν μπορούσε να ανεχτεί τον αποκλεισμό και των υποψηφίων της δικής του δεξαμενής οπαδών και

[1] Για την καθημερινή ζωή και τα προβλήματα και του ευέλπιδος και του αξιωματικού, αλλά και για τον τρόπο που από εύελπις και αξιωματικός καριέρας πέρασε στην αντίσταση κατά Γερμανών, στον εμφύλιο και το ΚΚΕ, περιγράφει σε βιβλίο του ο ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ ο.π..

ψηφοφόρων. Ο Δροσογιάννης προχώρησε στην υλοποίηση μιας ώριμης πλέον αλλαγής, με την οποία και προστέθηκε στη δεξαμενή προέλευσης στελεχών των ΕΔ και το τμήμα του λαού που εκπροσωπεί το ΠΑΣΟΚ.

Β18.- ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΦΡΟΝΗΜΑΤΑ

(Υποψήφιου Ναυτικού Δοκίμου- α/α 1 Πίνακα Ι Εντύπων).

Το έντυπο αυτό (Ε.24^{α}) συμπληρώνει η αρμόδια Αστυνομική Αρχή, δηλαδή ο διοικητής του αστυνομικού τμήματος ή της χωροφυλακής, στο οποίο ανήκει ο τόπος καταγωγής τους υποψηφίου ναυτικού δοκίμου. Απαντά στα ερωτήματα που είναι διατυπωμένα έντυπα και με διαδικασία που προβλέπεται και την οποία τηρούν και οι ΕΔ και τα Σώματα Ασφαλείας[1]. Εκτός των άλλων συνηθισμένων που πρέπει να πληροί ο υποψήφιος, οι ερωτήσεις στο έντυπο μας οδηγούν σε επί πλέον ευαίσθητες προϋποθέσεις, για να γίνει κανείς δεκτός και να συμμετάσχει στις υπόλοιπες εξετάσεις. Εννοείται πως αυτές τις προϋποθέσεις, αλλά και τη διαδικασία εμπλοκής των αρχών ασφαλείας με τέτοιες πληροφορίες, δεν τις συναντάμε στις ανοικτές και δια του τύπου προκηρύξεις.[2] Οι αρχές ασφαλείας επομένως αντλώντας πληροφορίες από τους δικούς τους φακέλους και ρωτώντας τους ΄΄αρμοδίους΄΄, δηλαδή τους πληροφοριοδότες τους, απαντούν στα ερωτήματα του εντύπου για προφανείς λόγους.

- Η οικονομική κατάσταση ενδιαφέρει τις ΕΔ, γιατί οι αποδοχές των στελεχών δεν είναι σε επίπεδα ικανοποιητικά. Δεν είναι όμως και λόγος αποκλεισμού του. Αργότερα με το γάμο θα απαιτήσουν η μελλόνυμφη να έχει ΄΄προίκα΄΄.
- Η συμμετοχή, δράση, πιθανή καταδίκη ή εκτόπιση, και η εκδήλωσή του υπέρ ΄΄αντεθνικών΄΄ οργανώσεων, όπως και η ανάγνωση σχετικών εφημερίδων, περιοδικών κ.α. εντύπων και η συναναστροφή με ΄΄υπόπτους΄΄ τέτοιων φρονημάτων προφανώς αποτελεί απαγορευτικό κώλυμα εισόδου του στη σχολή. Επομένως με τρόπο που δεν θα ανακοινωθεί επίσημα, η επιτροπή εξετάσεων θα τον αποκλείσει. Και ο τρόπος αυτός είναι κατά τις εξετάσεις των λεγόμενων ΄΄τεστ΄΄, όπου δεν είναι δυνατόν να ελέγχεται η βαθμολογία.
- Εάν υπήρξε κομμουνιστής (ερώτημα αριθμ.5) σημαίνει πως αποκλείεται. Εάν αποχαρακτηρίσθηκε και το πώς συμπεριφέρεται έκτοτε, δε νομίζουμε πως αυξάνει τις ελπίδες του. Η ΄΄προνοητικότητα΄΄ του μηχανισμού διαλογής, οδηγεί τον μετανοήσαντα και αποχαρακτηρισμένο κομμουνιστή, πάλι στο σπίτι του και μακριά από τη Σχολή Ναυτικών Δοκίμων. Τα έντυπα αυτά αφορούν νέους μικρότερους των 19 ετών με ενδεικτικό της παλαιάς πέμπτης τάξης του γυμνασίου τουλάχιστον, άρα από 15 ετών το λιγότερο και πάνω. Τέτοια ηλικία είχαν μεταπολεμικά οι υποψήφιοι και αναρωτιέται κανείς πότε να προλάβουν να γίνουν και να δράσουν ως κομμουνιστές ή σε αντεθνικές οργανώσεις. Δε διευκρινίζει το έντυπο, ποιες θεωρεί ως τέτοιες, αλλά εκτιμάται πως τα σώματα ασφαλείας γνώριζαν από άλλες διαταγές περί του θέματος. Ή και μπορεί να αυτοσχεδίαζαν, που σημαίνει πως η ισχύς τους μεγάλωνε κατακόρυφα αφού δεν ήταν οροθετημένη με καθαρά κριτήρια η περιοχή των ΄΄μη υγιώς σκεπτόμενων΄΄. Έτσι έχουμε και τον περιορισμό των ΄΄υγιών΄΄ στο χώρο της δεξιάς και ακροδεξιάς, με αποκλεισμό και του κέντρου.
- Οι κακές έξεις, τα ναρκωτικά, οι ΄΄ηδονιστικές ουσίες΄΄(;), τα οινοπνευματώδη, ο αδύνατος χαρακτήρας, η τάση να παρασύρεται εύκολα απασχολούν επίσης τον μηχανισμό των εισαγωγικών εξετάσεων και το έντυπο. Εάν ο συντάκτης των ερωτήσεων επιθυμεί, μπορεί με μεγάλη ευκολία να αποκλείσει κάποιον ή ακόμα να αποκρύψει κάποια δυσμενή στοιχεία και να τον διευκολύνει.
- Το έντυπο παρέχει στον αστυνομικό την ευχέρεια να επηρεάσει με τη γνώμη του για την προσωπικότητα, και το εάν είναι κατάλληλος για αξιωματικός ο υποψήφιος (ερώτηση αριθ. 8).
- Η συμμετοχή σε εθνική οργάνωση αντιθέτως, αποτελεί σίγουρο θετικό στοιχείο για τον υποψήφιο. Εάν αδιαφορήσει για την ηλικία[3] ο αστυνομικός που συντάσσει την απάντηση, μπορεί να αυξήσει τις μετοχές του υποψηφίου με τη θετική του απάντηση.

Οι ίδιες ερωτήσεις για την οικογένεια του υποψηφίου απασχολούν το έντυπο. Με επί πλέον το εάν κανείς βρίσκεται στο ΄΄παραπέτασμα΄΄ όπως και εάν είναι ο ίδιος ο υποψήφιος ή συγγενής του μέλος θρησκευτικής αίρεσης (χιλιαστής κ.λ.π.)[4] Ανάλογα με τις απαντήσεις προκύπτουν και οι αντίστοιχες αποφάσεις, όχι όμως

---

[1] Η διαδικασία και έκδοση τέτοιων πιστοποιητικών προβλέπεται από την ΄΄Διαταγή του Υπουργείου Εσωτερικών (Διεύθυνση Εθνικής Ασφαλείας) υπ' αριθ.9/20101/19ζ΄από 3-2-1960΄΄ που μνημονεύεται και στο έντυπο αυτό.

[2] Τέτοιες προκηρύξεις, όπου πράγματι δεν περιλαμβάνονται ούτε η διαδικασία συλλογής πληροφοριών, αλλά ούτε και όλες οι ΄΄ευαίσθητες΄΄ προϋποθέσεις περί των οποίων το έντυπο Ε.24^{α}, εκδίδονται για τις εισαγωγικές στις παραγωγικές σχολές αξιωματικών και υπαξιωματικών των ΕΔ. Μία απ' αυτές εξετάζεται παρακάτω.

[3] Επισημαίνεται πως, εξετάζουμε την μετεμφυλιακή κυρίως περίοδο μέχρι και τη δικτατορία. Επομένως εκείνοι που είναι υποψήφιοι των παραγωγικών σχολών αυτά τα χρόνια, μόλις είχαν γεννηθεί στη διάρκεια της δεκαετίας του 1940. Τι εθνική δράση να έχουν; Συναντάμε εν τούτοις πιστοποιητικό (παρουσιάζεται στη διατριβή) που αφορά δεκαπεντάχρονο με δράση στον εμφύλιο. Σίγουρα θα υπήρχαν και για μικρότερους.

[4] Το ΄΄κ.λ.π.΄΄ περιέχεται στο έντυπο Ε.24^{α} που σημαίνει πως εκτός των χιλιαστών υπάρχουν και άλλες αιρέσεις, τα μέλη των οποίων αποκλείονται από τις παραγωγικές σχολές. Συναντάμε τον καθορισμό τέτοιων αιρέσεων στα περί αδείας γάμου πιο κάτω. Βλέπε Παγία Διαταγή ΑΕΔ 100/69 σ.6, όπου ως κριτήρια αποκλεισμού μελλονύμφων εκτός των άλλων σημειώνονται και οι οπαδοί αιρέσεων «*…Χιλιασταί (Μάρτυρες Ιαχωβά- Σπουδασταί της Αγίας Γραφής), Αντβεντιστές, Αντβεντιστές της 7ης ημέρας, και Χριστιανοί της καταλλαγής*». Δεν επεκτεινόμαστε στην έρευνα για τους ΄΄Αντβεντιστές και την Καταλλαγή΄΄. Ο γράφων πάντως δεν έτυχε να

από την επιτροπή εισαγωγικών εξετάσεων. Σ' αυτήν δεν στέλνονται τα αυθεντικά έγγραφα (δηλαδή τα συμπληρωμένα έντυπα από την ασφάλεια) αλλά πίνακες με ονόματα που αποκλείονται από το Αρχηγείο Ναυτικού/2ον ΕΓ/Ι, που είναι και ο αποδέκτης των εγγράφων/ εντύπων από τις αρχές ασφαλείας. Γίνεται έτσι αντιληπτό πόση δύναμη είχε αυτή η διεύθυνση.

Β19.- ΄΄ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΦΡΟΝΗΜΑΤΩΝ ΥΠΟΨΗΦΙΟΥ...΄΄

(έντυπο α/α 2 Πίνακα Ι Εντύπων, επί δικτατορίας)

Το έντυπο Ε24α παύει να χρησιμοποιείται στη διάρκεια της δικτατορίας. Γιατί από το αμέσως επόμενο (Κ.0105/2 ΕΓ) το καθεστώς της 21ης Απριλίου 1967 πρόσθεσε μερικά στοιχεία ενδιαφέροντα. Διατηρώντας το ίδιο ακριβώς φραστικό και ορολογία, το νέο έντυπο (α/α 2 του Πίνακα Εντύπων) έχει τις εξής διαφορές με το α/α 1 του ίδιου πίνακα:

- Αφαιρεί κατ' αρχήν από το κύριο σώμα του εντύπου, τη μνημονευόμενη Διαταγή του Υπουργείου Εσωτερικών (ΔΕΑ-Διεύθυνση Εθνικής Ασφαλείας) προφανώς διότι την αντικατέστησε με άλλη.
- Προσδιορίζει τις αντεθνικές οργανώσεις (παρ. 2) και τις χαρακτηρίζει ως ΄΄…Κομ/στικάς-Κεντροαριστεράς- Αντεπαναστατικάς΄΄. Αυτές οι τρεις εκφράσεις ακολουθούν όλες τις σχετικές ερωτήσεις περί αντεθνικών κ.λ.π. Να διευκρινίσουμε εδώ πως εκτός από τις κομμουνιστικές που είναι γνωστές και δεν χωρεί αμφιβολία, η έκφραση ΄΄κεντροαριστεράς΄΄ υποδηλώνει πιθανότατα, εκείνες που κινούνται αριστερά του Κέντρου. Δηλαδή τους οπαδούς του Ανδρέα Παπανδρέου, που προδικτατορικά χαρακτηρίζονταν ως ΄΄κεντροαριστεροί΄΄. Όσο για το ΄΄αντεπαναστατικάς΄΄ σαφώς εννοεί τις αντίθετες στην ΄΄ επανάσταση της 21ης Απριλίου΄΄ όπως επέμεναν να την αποκαλούν.[1] Οι ερμηνείες όμως μπορούσαν να διασταλούν κάπως και να περιλάβουν και κοντινές περιπτώσεις, ειδικά στην Κεντροαριστερά. Η ανάγνωση των εφημερίδων του Κέντρου, αποτελούσε τεκμήριο αρνητικό και ταύτιζε την Κεντροαριστερά με το Κέντρο. Τους οπαδούς δηλαδή Γεωργίου Παπανδρέου και υιού του Ανδρέα.
- Το ερώτημα εάν υπάρχει συγγενής του στο παραπέτασμα (α/α 15 στο Ε.24α) συμπληρώνεται με το «*...ή το εξωτερικόν δρων κατά της Επαναστάσεως της 21-4-67*...») (α/α 16 στο νέο έντυπο). Επομένως από το 1967 μέχρι το 1974 δεν συμμετείχαν στις εισαγωγικές εξετάσεις παιδιά οικογενειών (εκτός των κομμουνιστών κ.λ.π.) κεντρο-αριστερής ιδεολογικής κατεύθυνσης, αλλά και όλων όσων είχαν εκδηλωθεί εναντίον της δικτατορίας.

Αυτού του είδους έγγραφα, δηλαδή τέτοια έντυπα συμπληρωμένα δεν βρέθηκαν στην ΥΙΝ αλλά και πουθενά αλλού όλα τα χρόνια που ο γράφων ασχολείται με τις ΕΔ.

Β20.- ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ ΣΤΗ ΣΝΔ

Οι γενικότερες προϋποθέσεις εισαγωγής στις Παραγωγικές Σχολές για υποψηφίους αξιωματικούς των Ενόπλων Δυνάμεων, φαίνονται στις προκηρύξεις των εξετάσεων που εκδίδονταν κάθε χρόνο. Το ίδιο και για τις αντίστοιχες των μονίμων υπαξιωματικών. Αυτές οι προκηρύξεις διέφεραν (όπως και σήμερα εξ' άλλου) από σχολή σε σχολή όσον αφορά αριθμό εισαγομένων, προοπτικές, και άλλα δευτερεύοντα θέματα χωρίς ουσία για τους σκοπούς της παρούσης εργασίας. Εδώ θα εξετάσουμε μια τέτοια προκήρυξη του 1961 για τις εξετάσεις ΄΄*προς κατάταξιν εις την Σχολήν Ν.Δοκίμων κατά το έτος 1961-62 δέκα εξ (16) Μαθητών Μαχίμων και δέκα εξ (16) Τεχνικών*΄΄.[2] Για τα θέματα που μας ενδιαφέρουν η προκήρυξη προβλέπει τα ακόλουθα.

Εκτός όσων επιτύχουν μέχρι τον προκηρυσσόμενο αριθμό, θα γίνουν δεκτοί και ποσοστό 40% από τους υπόλοιπους επιτυχόντες με 25% τέκνα ή αδέλφια αναπήρων και θυμάτων πολέμου και 15% από καταγόμενους εκ της Βορείου Ηπείρου, και τις παραμεθόριες περιοχές της Θράκης, της Μακεδονίας, της

συναντήσει ποτέ του στο ΠΝ στέλεχος με θρήσκευμα Χιλιαστή, ή Μάρτυρα του Ιαχωβά, ή οτιδήποτε άλλο εκτός από ΄΄καθαρόαιμους΄΄ ορθόδοξους χριστιανούς.

[1] Στη μεταπολίτευση αντικαθίσταται το έντυπο αυτό με άλλο, όπου διατηρήθηκαν όλες οι ερωτήσεις, το φραστικό κ.λ.π. του προηγουμένου εκτός των αφορούντων την ΄΄επανάσταση της 21ης Απριλίου 1967΄΄ και των λέξεων ΄΄κομμουνιστής, κομμουνιστικά κ.λ.π.΄΄ που αντικαταστάθηκαν με τη λέξη ΄΄αναρχικός΄΄. Το νέο έντυπο περιλαμβάνεται κατ' αρχήν στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΄΄Γ΄΄ της διαταγής ΑΣ/2ον ΕΓ/αρ.σχ. 292/27-9-1975 που αναθεωρεί την ΠΔ 1-8/67 ΑΣ. Η έκφραση ΄΄αναρχικός΄΄ καλύπτει μεταδικτατορικά όλο το φάσμα των αριστερών, κομμουνιστών κ.λ.π. ΄΄ακατάλληλων΄΄, όπως αντιμετωπίζονται μετεμφυλιακά στην Ελλάδα. Αυτό προκύπτει από έγγραφα που χρησιμοποιούν την έκφραση ΄΄αναρχικός΄΄, είναι έκδοσης μετά το 1975 και από τα συμφραζόμενα προκύπτει η διαπίστωση. Η ρίζα της έκφρασης ΄΄αναρχικός΄΄ για τον μηχανισμό ασφαλείας και όσους άλλους στον κρατικό μηχανισμό την χρησιμοποιούν, ανάγεται όχι στην θεωρητική ή την ερμηνεία των λεξικών, αλλά στην έννοια που δόθηκε ειδικά στην Ελλάδα την περίοδο του εμφυλίου εξ ου και το ΄΄αναρχοκομμουνιστής΄΄.

[2] Πρόκειται για την Απόφαση ΥΕΘΑ/ ΓΕΝ αριθ.21007/61/ 29 Μαρτίου 1961 με την οποία συμμετείχε στις εξετάσεις η τάξη εισαγωγής του 1961. Υπογράφεται από τον Υφυπουργό Εθνικής Αμύνης Γ.Θεμελή

Ηπείρου και της Δωδεκανήσου.[1] Τα κίνητρα είναι προφανή, ιδιαίτερα για τις σχολές του στρατού ξηράς. Για το πολεμικό ναυτικό όπως φαίνεται και στη κοινωνιολογική ανάλυση το κίνητρο αυτό δεν είχε, τουλάχιστον προδικτατορικά, αποτέλεσμα ικανοποιητικό.

Συμμετέχουν στις εξετάσεις μόνον άρρενες και Έλληνες (ή εκ γονέων Ελλήνων). Πέρασαν πολλά χρόνια για να γίνουν οι γυναίκες δεκτές στις παραγωγικές σχολές. Η περίοδος μέχρι τα πρώτα μεταπολιτευτικά χρόνια απέκλειε το χώρο των ΕΔ στις γυναίκες. Εκτός από τα νοσοκομεία και τους δημοσίους υπαλλήλους σε επιτελεία και άλλες υπηρεσίες εκτός των στρατιωτικών μονάδων και των πλοίων, αεροσκαφών ….

Αποκλείονται οι εκκρεμοδικούντες και καταδικασθέντες για μια σειρά εγκλήματα αλλά και για«*…εν γένει αδικήμασι κατά της ασφαλείας της Χώρας*».[2]

Η ηλικία όπως προελέχθη, να είναι από της πέμπτης εξαταξίου γυμνασίου μέχρι 19 ετών. Η διαγωγή στο ενδεικτικό του σχολείου πρέπει να είναι τουλάχιστον κοσμία, επομένως δεν αποκλείονται οι ζωηροί.

Ο υποψήφιος *«...δέον να μη φέρηται συμμετασχών ή συμμετέχων εις οργανώσεις ή ενεργείας αντεθνικάς ή στρεφομένας κατά του κοινωνικού καθεστώτος...»* (παρ.5 της προκήρυξης).

Την συμμετοχή στις εξετάσεις ζητάει με αίτησή του ο κηδεμόνας (ο υποψήφιος είναι ανήλικος) που δεσμεύεται γραπτώς «*…υποσχόμενος αν γίνει δεκτός να πληρώνω εις το Ταμείον της Σχολής Ναυτικών Δοκίμων τα κεκανονισμένα κατ' έτος δίδακτρα, κρατήσεις και λοιπά έξοδα…*»[3].

Θα αποκλειστούν από τις εξετάσεις όσοι δεν είναι εν τάξει τα πιστοποιητικά που προσκομίζουν. Ακολουθούν οι ιατρικές εξετάσεις από υγειονομική επιτροπή με βάσει διατάξεις, που καθορίζονται από σχετικό Βασιλικό Διάταγμα[4]. Η προκήρυξη ξεκαθαρίζει πως, η υγειονομική επιτροπή θα αποκλείσει των υπολοίπων εισαγωγικών εξετάσεων, όσους πάσχουν από οιοδήποτε νόσημα ή αιτία που περιλαμβάνεται και καλύπτει ευρύ κατάλογο. [5] Η υγειονομική επιτροπή μετά τις εξετάσεις συντάσσει πίνακα με ΄΄καταλλήλους΄΄ και ΄΄ακατάλληλους΄΄, και οι τελευταίοι αποκλείονται των υπολοίπων εξετάσεων. Αυτό που δεν προβλέπει η προκήρυξη είναι, ο αποκλεισμός των ομοφυλόφιλων, που αποτελεί μέριμνα μάλλον της επιτροπής ψυχοτεχνικής δοκιμασίας και όχι της υγειονομικής επιτροπής. Εκτός εάν μέσα από την ιατρική ορολογία, που δεν γίνεται αντιληπτή στο σύνολό της, προκύπτει και αυτός ο αποκλεισμός.

Οι υποψήφιοι της ΣΝΔ εκείνα τα χρόνια γδύνονταν τελείως και εξετάζονταν από την επιτροπή συνολικά.[6] Η εξέταση δεν αφορά έρευνα για ομοφυλόφιλους όπως πιστεύουν πολλοί. Αποκλείονται όμως οι τελευταίοι από τις στρατιωτικές σχολές. Ο γράφων δεν εντόπισε, πού προβλέπεται κάτι τέτοιο.

Ο αποκλεισμός των ομοφυλόφιλων, ακολουθεί τις κοινωνικές διακρίσεις και αποκλεισμούς με πρόσθετη αυστηρότητα στις ΕΔ. Αλλά και το εύρος των ασθενειών, κακώσεων, διάπλασης, ύψους και εμφάνισης δείχνει και την αντίληψη, που κυριαρχεί στο πόσο υγιής και εμφανίσιμος πρέπει να είναι, εκείνος που θα φορέσει τη στολή του σπουδαστή και του αυριανού στελέχους των ΕΔ. Ο συνδυασμός σωματικής, ψυχικής και ιδεολογικής κατάστασης αποδίδει τον επιλεγόμενο υποψήφιο και τον επιθυμητό για στέλεχος των ΕΔ. Με την προσθήκη και των ανάλογων στοιχείων περί την ιδεολογία και εθνικοφροσύνη της οικογένειας. Για την οικογένεια δεν προβλέπονται περιορισμοί στην κατάσταση υγείας, ούτε στην οικονομική επιφάνεια.

Προβλέπεται αθλητική δοκιμασία, που επίσης αποκλείει όσους, δεν καλύψουν όρια σε αθλήματα που αναφέρονται για τα 100 και τα 800 μέτρα, το άλμα εις ύψος και εις μήκος, καθώς στη σφαιροβολία και τέλος στην κολύμβηση 50 μέτρων.

Η τελευταία δοκιμασία πριν τις εξετάσεις στα μαθήματα, είναι η αποκαλούμενη ΄΄ψυχοτεχνική΄΄. Προβλέπει *«...εφαρμογήν δοκιμασιών (TEST) νοημοσύνης και ομαδικάς και ατομικάς δοκιμασίας προς εκτίμησιν των στοιχείων της προσωπικότητος των υποψηφίων... η ατομική δοκιμασία διενεργείται κατ' ιδίαν δι' έκαστον*

---

[1] Τα περί παραμεθορίων περιοχών καθορίζονται από απόφαση ΥΦΕΘΑ ΑΡΙΘ. 0991/00/128/13-12-1960 ΦΕΚ 4/9-1-61 Φύλλο Β΄

[2] Πλούσιο υλικό για τη νομοθεσία, τα συντάγματα και την εφαρμογή τους στα σχετικα με την ασφάλεια της χώρας, του κοινωνικού συστήματος, των ΕΔ αλλά και τα περί εθνικοφροσύνης κ.ο.κ. με τη λήξη του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου και μετά παρέχει ο Ν. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟ, στο *Οι Πολιτικοί Θεσμοί σε Κρίση 1922-1974, Όψεις της Ελληνικής Εμπειρίας*, Θεμέλειο, Αθήνα 1995. Για τον όρο και τη σχέση ΄΄εθνικού΄΄ με κομμουνισμό βλέπε σ. 522 όπου καταχωρείται η απλή εξίσωση *«..κομμουνισμός= αντεθνικός= ΄΄μη εθνικόφρων΄΄»* και η αντίστοιχη «*..κυβέρνηση= εθνική= ΄΄εθνικόφρων΄΄»*.

[3] Μέχρι πρόσφατα οι οικογένειες των σπουδαστών των παραγωγικών σχολών πλήρωναν για τέτοια έξοδα. Στο διάστημα 1962-1966 τα έξοδα αυτά περιλάμβαναν τριακόσιες δρχ το μήνα για τις στολές, που θα έπαιρνε με την ορκωμοσία του ως Σημαιοφόρος ο εξερχόμενος της ΣΝΔ, και εκατόν πενήντα δρχ το τρίμηνο για κάλυψη ζημιών, που κατά συνθήκη προκαλούσε μέσα στη σχολή ο Δόκιμος.

[4] Πρόκειται για το Β. Διάταγμα από 3-5-1940 «Περί Υγειονομικής Εξετάσεως του Προσωπικού του ΒΝ» ΦΕΚ 215Α/1940.

[5] Ο κατάλογος των απορριπτικών νοσημάτων κ.λ.π. περιλαμβάνει. «*Οιονδήποτε νόσημα ή βλάβη λειτουργική ή οργανική του οργανισμού κάκωσις ή αποτέλεσμα ταύτης εκτός εάν είναι παροδικά ή ασήμαντα. Αδυναμία έξεως καθοριζομένη διά του συντελεστού PIGNET ή BRUGSCH (;). Υπερλίπωσις (ολική ή μερική)…οσάκις..προκαλεί έκδηλον δυσμορφίαν... ανωμαλίαι περί την διάπλασιν...δυστοπία ή εκτόπισις οιουδήποτε οργάνου...ουλαί...παραμόρφωσις εάν επιφέρουσιν έκδηλον δυσμορφίαν…ατελής συνοστέωσις οστών του κρανίου…καχεξίαι...διαταραχαί των ενδοκρινών αδένων…συρίγγια... έλκη…φυματιώσεις…υπολείμματα πλευρίτιδων…τροπικά νοσήματα…όγκοι…οιδήματα...φλεβίτιδες …πτώσεις των σπλάχνων …κήλαι…παλαιά κατάγματα… πάσαι αι παθήσεις του αναπνευστικού συστήματος, του πεπτικού, χρόνιαι κρυπτικαί αμυγδαλίτιδες, νόσοι του ουρογεννητικού συστήματος…του κυκλοφοριακού…ταχυκαρδίαι…συμπαθητικοτονίαι…οφθαλμολογικά …παθήσεις ώτων… αφροδίσια κ.λ.π….».*

[6] Σε σχετική συζήτηση στις 19-9-2002 με απόστρατο αξιωματικό από τους παλαιούς της χωροφυλακής τον Αναστάσιο Τσαγκάρη, ανέφερε ο τελευταίος πως, στους υποψήφιους των Σχολών Χωροφυλακής γινόταν δακτυλοσκόπηση (ο Τσαγκάρης το είπε διαφορετικά). Ο ίδιος το απέδωσε στο ότι, με τον τρόπο αυτό διαπίστωναν εάν ήταν ομοφυλόφιλοι που αποκλείονταν. Η δακτυλοσκόπηση όμως αλλού απέβλεπε, όπως απλά ενημερώνουν οι γιατροί. Η ομοφυλοφιλική τάση διαπιστωνόταν στα πλαίσια της ψυχοτεχνικής διαδικασίας και μάλλον πουθενά δεν αναφέρεται καθαρά, ως λόγος αποκλεισμού.

υποψήφιον, επί των αυτών ή και διαφόρων δι' έκαστον υποψήφιον θεμάτων… σκοπόν έχουν την μέτρησιν της νοημοσύνης ήτις προσδιορίζεται επί κλίμακος 0-10...». Η διαδικασία αυτή είναι που χρησιμοποιείται, για αποκλεισμό των ανεπιθύμητων με βάση τον πίνακα που συντάσσει το ΓΕΝ. Με βάση τις απόρρητες πληροφορίες, που παίρνει με το έντυπο που προαναφέρθηκε, και με τις απαντήσεις σε ερωτήματα, που απευθύνει στις υπηρεσίες ασφάλειας της αστυνομίας.[1] Η βαθμολογία των ψυχοτεχνικών δοκιμασιών δεν αποτελεί, παρά το πρόσχημα για τον λόγο που αναφέρθηκε.

Τα μαθήματα και οι βαθμοί στις εξετάσεις γι' αυτά είναι, τα μόνα που παρέχουν δίκαιο κριτήριο συναγωνισμού στις εισαγωγικές.

Η προκήρυξη δείχνει πως οι άσχημοι, οι κοντοί, χοντροί, οι μη ΄΄εθνικόφρονες΄΄, οι οπαδοί αιρέσεων, οι μειονοτικοί κ.λ.π. δεν πρόκειται να δουν τις πόρτες των παραγωγικών σχολών των ΕΔ (τους ξέφευγε όμως ενίοτε και κάποιος νεαρός μη ΄΄εθνικόφρων΄΄ με ΄΄εθνικόφρονα΄΄ όμως πατέρα). [2] Εκτός από τους ασθενείς στο πνεύμα, τους αρρώστους, τους αδύνατους στα αθλητικά …. Οι στρατιωτικές σχολές θέλουν ΄΄τους εκλεκτούς΄΄ όλων των κατηγοριών, και φροντίζουν να τους επιλέγουν με τρόπους, που περιγράφτηκαν. Χωρίς αυτό να σημαίνει, πως δεν περνούν από τα εμπόδια κάποιοι ΄΄ημέτεροι΄΄ που δεν πληρούν τις προϋποθέσεις εμφάνισης και υγείας (ποτέ τα ιδεολογικά), για τους οποίους φροντίζει πάλι το ίδιο σύστημα.

Το ΄΄μέσον΄΄ (ή ΄΄το βύσμα΄΄ όπως αποκαλεί σήμερα η νεολαία το ίδιο πλάγιο σύστημα υπερκέρασης κάθε δυσκολίας, με χρήση κάποιου γνωστού στο μηχανισμό λήψης αποφάσεων), δεν λείπει και από τις αυστηρές διαδικασίες εισαγωγικών εξετάσεων των παραγωγικών σχολών.[3]

---

[1] Η αρμόδια υπηρεσία του ΑΝ δηλαδή το 2ο ΕΓ προβαίνει στις κατάλληλες ενέργειες για να πληροφορηθεί «*…παν στοιχείον προς την διαγωγήν, ποιόν κ.λ.π. του……διά τον λόγον ούτος υπέβαλλεν δικαιολογητικά διά συμμετοχήν του εις εξετάσεις προς κατάταξιν εις Σχολήν Ναυτικών Δοκίμων*». Αυτό είναι το περιεχόμενο του πολυγραφημένου (αλλά όχι εντύπου) εγγράφου που αποστέλλεται για κάθε υποψήφιο της ΣΝΔ στην αντίστοιχη αστυνομική διεύθυνση ασφαλείας. Τα διατιθέμενα τέσσερα τέτοια έγγραφα όλα από ΑΝ/2ον ΕΓ/ 1α αφορούν τις εισαγωγικές του 1975 και φέρουν στοιχεία φ.121.16/ 271, 278,291 και334/75 με ημερομηνία 10-6-75 και τα τέσσερα. Τονίζεται ότι, αυτά αφορούν τη μεταπολιτευτική περίοδο. Η διαδικασία δε διαφέρει σε τίποτε από την αντίστοιχη της περιόδου 67-74, αλλά ούτε και της προδικτατορικής και μετεμφυλιακής. Σημασία για τους θεματοφύλακες των ΕΔ έχει, να μην συμμετάσχουν στις εξετάσεις ΄΄ακατάλληλοι΄΄. Και όπως διαπιστώνουμε, οι ΕΔ είναι θωρακισμένες από παντού, για αποφυγή των ΄΄ανεπιθύμητων΄΄. Είτε πρόκειται για στρατιωτικά στελέχη, είτε για πολιτικούς υπαλλήλους, είτε για προμηθευτές, επισκευαστές, εμπόρους…. Το ίδιο και για τους στρατευσίμους, που δεν τους αποφεύγει. Αφού όμως εισπράξει και ΄΄ακατάλληλους΄΄, τους αποκλείει από τις ΄΄ευαίσθητες΄΄ ειδικότητες και λειτουργίες.

[2] Μια γεύση των εισαγωγικών στη ΣΣΕ δίνει στη συνέντευξή του ο Ν.Παπαναστάσης,απόστρατος αξιωματικός του ΣΞ για τους ελέγχους μετά τη μεταπολίτευση που έζησε ο ίδιος:

ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ (12-2-03) «*…Ο πατέρας μου ήτανε δεξιός…Το ίδιο συνέβη και με πάρα πολλά άλλα παιδιά... Πήγα στην ασφάλεια που με καλέσανε, κατεβάσανε τον φάκελο μου, βγάλανε τα πιστοποιητικά τα απαραίτητα, με κάλεσε η αστυνομία της περιοχής που έμενα, μου έδωσε τις συστάσεις τους όσο αφορά τις συναναστροφές τις οποίες έπρεπε να κάνω μια και ήμουνα εκκολαπτόμενος εύελπις αξιωματικός, ότι θα πρέπει να προσέχω τους μαλλιάδες με τα γένια, αυτούς που κάνουνε παράξενες συζητήσεις ... τα ανατρεπτικά στοιχεία. Με κάλεσε ο διοικητής του αστυνομικού τμήματος της Νέας Σμύρνης, στο παράρτημα ασφάλειας. Μαθητής γυμνασίου... Προφανώς τον ειδοποιήσανε, δεν υπέβαλα σε αυτόν τα χαρτιά μου. Με κάλεσε και μου έδωσε συστάσεις, πως πρέπει να μπω μέσα στη σχολή ευελπίδων όσο το δυνατό πιο αγνός, για τα μέτρα τους,.»*

[3] Από τις Συνεντεύξεις σταχυολογούμε τις απαντήσεις στο ερώτημα περί χρήσεως ΄΄πλαγίου μέσου΄΄ κατά τις εισαγωγικές στην αντίστοιχη παραγωγική σχολή:

-ΓΟΥΛΕΑΣ (2-6-02) «*…Ναι, με μέσον μπήκα... δεν υπήρχε κανείς που να μην μπει με μέσο, εγώ τύχαινα να είμαι και πρωταθλητής Ελλάδος στις καταδύσεις, …*»

- ΛΥΜΠΕΡΗΣ (20-5-02) *«….δεν είχα κανένα μέσο. Διότι ήμουνα από την 7η και διότι εντάξει θα τους έκοβα μια θέση από τα ρουσφέτια. …100% χρησιμοποιούσαν. Αυτός ο άνθρωπος λοιπόν …. η συνείδηση του είπε όχι. Ήταν ο των υποβρύχιων Κυριακάκης. Αυτό το έμαθα πολύ αργά. Ουδέποτε αυτός ο άνθρωπος με έπιασε να μου πει….. Είχα δε και ομολογία του ναυάρχου, του Ρίτσου, ότι συμπάθησαν την περίπτωση μου. ΄΄Είδαμε εκεί …… ότι δεν είχες δίπλα σου ένα όνομα. ΄΄ ... Δεν είχε μεσολαβήσει κανείς ...είχαν πλάγιο μέσον το 95% για να μην πω κάνα νούμερο παρά πάνω ….η διαφορά δεν είναι αν είχαν, όλοι προσπάθησαν φαντάζομαι, όλοι προσπαθούσαν να προσεγγίσουν κάποιον, αλλά ο βαθμός προσέγγισης ή αξιοπιστίας του μέσου ήταν η διαφορά. Εγώ θυμάμαι την εποχή εκείνη, ότι κάποιος αντέγραφε, τον έπιασαν και μπήκε στη σχολή…».*

-ΚΟΥΡΗΣ (18-3-03) «*…… μπήκα με το σπαθί μου. Μπήκα 10ος μεταξύ 40 …. άλλοι με μέσον;... Μπήκαν. Υποθέτω ναι, δεν μπορώ να ξέρω ακριβώς τι μέσον χρησιμοποίησαν, αλλά ασφαλώς μπήκανε και μερικοί με μέσον. …*».

-ΒΑΣΙΛΙΚΟΠΟΥΛΟΣ (9-12-02)**. «…** *μπήκα με χρήση πλάγιου μέσου ... την εποχή εκείνη το πλάγιο μέσον ήτανε απαραίτητο υποβοηθητικό στοιχείο. Όταν δηλαδή οι θέσεις ήταν 1 προς 20..... ο παράγων αυτός υπήρχε και ήταν γενικευμένος …. Θα πρέπει να παρακολουθήσει κανείς για να δει εάν αυτό το μέσον το οποίο χρησιμοποιήθηκε τότε, άξιζε τον κόπο. Δηλαδή αυτοί οι άνθρωποι που μπήκανε με μέσο...ένας άνθρωπος ο οποίος λόγω ... των υψηλών επιδόσεων του στα μαθήματα επιτυγχάνει, αυτό δεν σημαίνει ότι θα γίνει και καλός αξιωματικός ….»*

-ΛΑΔΑΣ (19-11-02) «*… από μικρός ήθελα να γίνω αξιωματικός του ναυτικού. Δεν πίστευα όμως ότι μπορούσα να μπω μέσα στο πολεμικό ναυτικό, διότι ήξερα ότι πρέπει να είσαι γιος ναύαρχου, πρέπει να είσαι της υψηλής κοινωνίας ... έτσι όταν έγινε η 21η Απριλίου, θεώρησα ότι πλέον, από όλους τους τομείς εκτός των μαθημάτων, ήτανε εφικτό να μπω ... δεν νομίζω ότι με βοήθησε κανείς και έχω και στοιχεία για αυτό …*»

-ΤΖΟΒΛΑΣ (21-2-03) Για τη σχολή υπαξιωματικών του ναυτικού. «*...Δεν χρειαζόταν να μπεις με μέσον το '73 και το '72 …. παρά την φτώχεια... στην επαρχία και παντού, υπήρχε μεγάλη απέχθεια για τις ένοπλες δυνάμεις, λόγω της χούντας. Ήτανε πολύ εύκολο λοιπόν να μπεις. Και να θυμίσω ότι αυτή την εποχή κάνανε και επαναληπτικές εισαγωγικές εξετάσεις για τις παραγωγικές σχολές, του πολεμικού ναυτικού ιδιαίτερα …. Για να συμπληρώσουν τον αριθμό …*»

-ΘΕΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΣ (29-6-02) «*….ήμουνα ένας από τους υποψήφιους που τότε το υπουργείο παιδείας έδινε βραβεία ….το 1954 ...και δεν μπήκα με το πρώτο …. Τη πρώτη χρονιά κόπηκα στο τελευταίο μάθημα, εντάξει είναι λίγο ντροπή, γεωγραφία ... Έχω ένα μεγάλο ερώτημα και ίσως πρέπει να το βρει κάποιος, εάν τηρουμένων ορισμένων αναλογιών στις στρατιωτικές σχολές, μπαίνουν, πρέπει να μπαίνουν άνθρωποι, που θέλουν να γίνουν αξιωματικοί ... και όχι άνθρωποι οι οποίοι επειδή γράψανε καλά μαθηματικά,(ενώ θέλανε να γίνουνε βιολόγοι ή γιατροί παραδείγματος χάριν), αλλά από την τύχη τους, το σύστημα τους έριξε στην στρατιωτική σχολή. … …*». Παρόμοια είναι η άποψη του Βασιλικόπουλου, ο οποίος καίτοι δεν ήταν από τους άριστους μαθητές, ούτε η αρχαιότητά του στην τάξη

Προκύπτουν συμπεράσματα από τις απαντήσεις στις συνεντεύξεις και όχι μόνον σχετικά με τη χρήση ΄΄βοηθητικού μέσου΄΄ για τις εισαγωγικές στις παραγωγικές σχολές:

Από τους δέκα πέντε των οποίων παρατίθενται οι απαντήσεις οι πέντε απαντούν με σαφήνεια πως χρησιμοποιήθηκε ΄΄μέσον΄΄ για να εισέλθουν στη σχολή (Γουλέας, Βασιλικόπουλος, Πατσίλιας, Ραγκαβάς, Σκουριώτης). Παρ' ότι ο μεν Γουλέας είχε αποτύχει την πρώτη φορά καίτοι πρωταθλητής στις καταδύσεις, ο δε Πατσίλιας ήταν άριστος μαθητής και έγραψε ανάλογα στα μαθήματα. Από τους υπόλοιπους διευκρινίζουν πως, δε χρειάσθηκε διότι ήσαν καλοί μαθητές οι Λυμπέρης, Λαδάς, Θεοφιλόπουλος, Κιοσσές (που απέτυχε στην πρώτη προσπάθεια), Νικολόπουλος, Παπαχρήστου (εισέρχεται πρώτος) και Στάππας. Όλοι όμως αναγνωρίζουν πως, γινόταν ευρεία χρήση μέσου. Ακόμα και υποψήφιος, που πιάστηκε να αντιγράφει, τελικά πέρασε, όπως δηλώνει ο Λυμπέρης. Ο ίδιος σημειώνει πως το σύστημα άφηνε να μπουν και «*...άνθρωποι ικανοί... καλοί ...ποιότητας…*».

Η άποψη του Λυμπέρη, πως όποιοι είχαν ισχυρό μέσον και έγραφαν σχετικά καλά έμπαιναν οπωσδήποτε, πρέπει να είναι και η πραγματικότητα. Ανεξάρτητα εάν κάλυπταν θέσεις άλλων, που ήταν καλύτεροι σε απόδοση. Κάποιο ποσοστό επίσης εισέρχεται με αξιοκρατικά κριτήρια (΄΄μεγάλο΄΄ λέει ο Λυμπέρης, ελάχιστο υπονοούν άλλοι, όπως ο Βασιλικόπουλος).

Ο Παπαχρήστου δεν κρύβει την πικρία του με την έκφραση «*…κοινοί υποψήφιοι, κοινοί δόκιμοι, κοινοί αξιωματικοί...*». Όχι μόνον γιατί δεν εξάντλησε την σταδιοδρομία του ως αξιωματικός λόγω της πρόωρης αποστρατείας, αλλά και από τον τρόπο αντιμετώπισής του σε υποθέσεις όπου ενεπλάκη.[1]

του ήταν στις πρώτες θέσεις, σταδιοδρόμησε με επιτυχία εξαντλώντας την ιεραρχία μέχρι Α/ΓΕΝ. Η αντίληψη πάντως πως όσοι επιθυμούν ειδικά για τις στρατιωτικές σχολές πρέπει να διαγωνίζονται ιδιαίτερα στις εισαγωγικές τους, επειδή οι ΕΔ ασχολούνται με την ασφάλεια της χώρας, είναι ΄΄αριστοκρατική΄΄.

-ΚΙΟΣΣΕΣ 6-8-02) «*…Όχι διότι έχω δώσει δύο φορές εξετάσεις στη Σχολή Δοκίμων. Ήμουν καλός μαθητής. ....Μέχρι το μάθημα της γεωμετρίας ήμουν πρώτος, έπαιρνα πολύ καλούς βαθμούς..... Είχα περάσει τότε και το ήξερα από τα αποτελέσματα. Και ακυρώθηκε ο διαγωνισμός (πήγε κάποιο ανώνυμο γράμμα στον Φρουγιαρόπουλο ότι εγώ τυγχάνω ευνοϊκής μεταχείρισης). Διοικητής στη Σχολή Δοκίμων ήταν ο μακαρίτης ο Νικητιάδης. Και με αυτό το σκεπτικό για να μην νομισθεί ότι εγώ ετύγχανα ευνοϊκής μεταχείρισης, έτυχα κακής μεταχείρισης. ....Οι άλλοι υποψήφιοι;...Βεβαίως. Κατά την άποψή μου πάντα υπήρχε κάποιος τρόπος επηρεασμού..... Απλώς ένας κακός μπορούσε να ευνοηθεί εις βάρος ενός μετρίου. Αυτό πιστεύω ότι γινόταν..... Υπάρχουν και γιοι αξιωματικών που δεν μπήκαν....»*

-ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ (27-5-02), «*-…….η οικογένεια…Φτωχή και κατεστραμμένη…Όταν έδωσα εξετάσεις για τη Σχολή Δοκίμων… φαίνεται ότι είχε αμβλυνθεί αυτή η αριστοκρατική αντίληψη των αξιωματικών και μπήκαν άνθρωποι κοινοί, κοινής προελεύσεως….Το 57 που έδωσα. Κοιτάζω στους συμμαθητές μου, δεν είχαν τίτλους, αν εξαιρέσουμε δύο τρεις που ήταν πρόγονοι οικογενειών αξιωματικών, οι άλλοι ήμασταν κοινοί υποψήφιοι, κοινοί δόκιμοι και μετά κοινοί αξιωματικοί…. Έτυχε να μπω πρώτος στη Σχολή και εάν είχα δεν μου χρειαζόταν. Αλλά δεν είχα γιατί η καταγωγή μου η ορεσίβια δεν ευνοούσε ….*»

-ΠΑΤΣΙΛΙΑΣ (26-5-02), «*… είχαμε ακούσει ότι για να μπεις στη Σχολή Δοκίμων χρειάζεται μέσο και ξαπλωθήκαμε, γιατί ξέραμε ανθρώπους....και λένε ΄΄να το βοηθήσουμε το παιδί΄΄ ... Από τις πρώτες στιγμές όμως, επειδή εγώ ήμουν πολύ καλός μαθητής...πήγαινα πάρα πολύ καλά, οπότε κάποτε ειπώθηκε αυτό. ΄΄Μα τι μας έστειλες να βοηθήσουμε; αυτό το παιδί μπαίνει έτσι μέσα...*».

-ΡΑΓΚΑΒΑΣ (16-10-02), Μιλάει για το ότι στη ΣΜΥΝ έμπαιναν τα παιδιά από τις ΄΄Παιδουπόλεις της Φρειδερίκης΄΄, που δε χρειάζονταν, ούτε διέθεταν μέσον. Η ένταξη στο ναυτικό ήταν στη διαδικασία μετάλλαξης των φρονημάτων, ειδικά αυτής της κατηγορίας των παιδιών. Προέρχονταν από ΄΄ανταρτόπληκτες΄΄ περιοχές και οικογένειες αριστερών, που είχαν βγει στο βουνό με το στρατό του ΚΚΕ και είχαν σκοτωθεί ή θεωρούνταν χαμένοι. Οι υπόλοιποι όμως χρειάζονταν πλάγιο μέσον. Διαφορετικά ήταν για κάποια χρόνια επί δικτατορίας που περιγράφει ο Τζοβλάς όπως είδαμε παραπάνω. Λέει ο Ραγκαβάς: «*…Ναι, κάποιος συνάδελφος του πατέρα μου ήξερε ... υπουργό και πέρασα.... ήταν από τις λεγόμενες παιδουπόλεις των διαφόρων, στα Ιωάννινα ...ή σε ακριτικές περιοχές και από μόνοι τους έπρεπε να μπούνε….Ήταν ένας τύπος ορφανοτροφείου τότε, από ότι μου είχαν πει οι συμμαθητές. Ήσαν τα παιδιά εκεί, είτε γιατί είχαν σκοτωθεί οι γονείς τους, είτε γιατί δεν είχαν γονείς που να μπορούν να τα θρέψουν, όπως πίστευαν ότι έπρεπε να τα θρέψουν. Και πιστεύαν ότι εκεί θα μορφωθούνε, σε αυτό το χώρο. Από εκεί ήταν η πρώτη πηγή στελεχών για τη ΣΜΥΝ...*»

-ΣΤΑΠΠΑΣ (21-11-02), «*…. μπήκα 10ος και τελείωσα 2ος. Δεν μπήκα με μέσο, αλλά πάρα πολλοί μπήκαν με μέσο..... Ήλεγξα όταν ήμουνα αρχηγός τα απολυτήρια αυτών, οι οποίοι κυρίως μπήκανε κατά την διάρκεια της χούντας, αλλά και νωρίτερα. Λοιπόν, η κατάσταση είναι εξωφρενική. Ο μέσος όρος αυτών ... κυρίως όταν μπήκανε επί χούντας ...ο βαθμός του απολυτήριου ήτανε 10 με 11 επί 20 που ήταν άριστα ... η κατάσταση εξομαλύνθηκε όταν ... ίσχυσε ο θεσμός των πανελλήνιων εξετάσεων στην Ικάρων και στις στρατιωτικές σχολές .... Παλιότερα γινόταν παρέμβαση και φαίνεται από τις επιδόσεις τους ….*».

-ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ (9-9-02) «*…ο πατέρας σου ήτανε στον Ε.Λ.Α.Σ.. Ήταν αξιωματικός του λιμενικού και μπήκα στην σχολή δοκίμων το 1963, επί κυβερνήσεως Γεωργίου Παπανδρέου, όπου ο μεν συγγενής μας ο Μιχαλάκης ο Στεφανίδης, ήταν υπουργός ...εκτός βέβαια ότι μπήκανε παραδοσιακοί γιοι των ναυάρχων, Θεοφανίδης, Αθανασίου, ο Μωράκης ...μπήκανε και παιδιά που δεν θα έμπαιναν νομίζω επί καθεστώτος Νέας Δημοκρατίας...πρέπει να ήτανε η χρήση πλάγιου μέσου ...σχεδόν απόλυτη ....ο πατέρας μου ήταν Ελασίτης στον πόλεμο .... εμένα μου είπε ο πατέρας μου ΄΄αν θέλεις να μπεις στη σχολή δοκίμων, έχουμε τα μέσα.΄΄ ...θα χρησιμοποίησε τα μέσα του, τον Μιχαλάκη τον Στεφανίδη ….*».

-ΣΚΟΥΡΙΩΤΗΣ (18-9-02) «*…ο μακαρίτης ο πατέρας μου ήτανε ιδεολόγος αριστερός αλλά ψήφιζε κέντρο...βενιζελικός, αλλά με ιδεολογία αριστερή...Ο θείος μου ήτανε κομμουνιστής ενεργός πήγε και εξορία...Επί χούντας όλα τα χρόνια στην εξορία τα 'φαγε..... Χωρίς μέσο δεν έμπαινες, το δέκα τα εκατό οι άψογοι μπαίνανε, και το ενενήντα το εκατό ήτανε με μέσο... εγώ τουλάχιστον είχα μέσον, και μάλιστα μέσα από το ναυτικό …*»

-ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ (24-9-02) «*…Όχι, μπήκα χωρίς μέσον γιατί είχα πάρει Άλγεβρα, Γεωμετρία και όλα τα Μαθηματικά άριστα. Παρόλο ότι ήμουν της τετάρτης τάξεως και παρόλο ότι οικογενειακώς είχα σχέση με το Βενιζέλο, τον Κλι-Κλι, και ήταν αντιπρόεδρος κυβέρνησης...Ναι, έπαιζε ρόλο, όχι τόσο στην τάξη μου αλλά στην μετέπειτα που μπήκαν αυτοί οι...μπήκαν κάποιοι αγράμματοι.... κατά την επταετία, η νοοτροπία του Παπαδόπουλου και των άλλων, ήταν ότι "δεν υπάρχουν τάξεις, η Ελλάς είναι ισότιμη για όλους και όλοι οι Έλληνες είναι ισότιμοι". ...Να μπει οποιοσδήποτε....Μου λες ότι μπήκανε αυτοί…. Δεν τους έβαλε κανείς, εγώ τουλάχιστον ουδέποτε είπα στη Σχολή "βάλτε αυτόν ή εκείνον ή τον άλλον". Δεν πίστευα στο μέσον. Μπορούσα να πάω καμιά φορά και να πω "θα δώσει αυτός να μην αδικηθεί " αλλά δεν θα δεχόμουν να πω "βάλτε αυτόν επειδή το λέω εγώ".....*»

[1] Ο Παπαχρήστου ήταν στο πλήρωμα παραλαβής του υποβρυχίου ΝΗΡΕΥΣ από τη Γερμανία το 1971. Εκεί είχε και αυτός τις δικές του περιπέτειες όπως και άλλοι (Πετρόπουλος, Χαϊδεμένος, Παναγιωτόπουλος). Μια προσέγγιση αυτών των εμπλοκών παρουσιάζει ο ίδιος στη συνέντευξή του (27-5-02). Παρατίθεται αυτή η εμπλοκή του Παπαχρήστου στο κεφάλαιο Γ4β.

Ο προβληματισμός του Βασιλικόπουλου πως «*...οι υψηλές επιδόσεις στα μαθήματα...δεν σημαίνουν και καλό αξιωματικό*…» βρίσκει την υλοποίησή του στην δική του περίπτωση. Δεν ήταν καλός στα μαθήματα ο αξιωματικός αυτός. Η πολιτεία του στο ΠΝ, τίμησε το όπλο που υπηρέτησε. Γενικά τίμησε κάθε ιδιότητα που υπηρέτησε (ως πατριώτης αξιωματικός μέχρι Α/ΓΕΝ, ως πιστός στις αρχές του μέχρι σημείου να παραιτηθεί γι' αυτές, ως αντιστασιακός επί δικτατορίας). Από την άλλη πλευρά, το πλάγιο μέσον αποκλείει όσους είναι μικρής απόδοσης στα μαθήματα και δεν διαθέτουν τέτοιο μέσον καίτοι, όπως ο Βασιλικόπουλος, αγαπούν αυτό το επάγγελμα (ή λειτούργημα, όπως διδάσκεται στις παραγωγικές σχολές πως, είναι η ιδιότητα του στελέχους των ΕΔ). Παράγει αδικία η χρήση πλαγίου μέσου. Χρειάζεται όμως και κουράγιο να προβάλεις την αλήθεια, καθώς και μια τέτοια άποψη από τη θέση μιας προσωπικότητας με την προσφορά του Βασιλικόπουλου. Μπορούσε κάλλιστα να μην απαντήσει, αλλά δεν απέφυγε την ερώτηση.

Ο Λαδάς είναι γνωστό στο ΠΝ πως ήταν μαθητής υψηλών επιδόσεων. Στο ερώτημα, *΄΄εάν δεν ήταν γιος του Λαδά πρωταιτίου της χούντας θα πετύχαινε στη ΣΝΔ*;΄΄ η απάντηση είναι εύκολη, πως θα πετύχαινε. Αλλού είναι οι αιτιάσεις για τις δραστηριότητες του πατέρα Λαδά, για τις οποίες όμως ο γιος δεν γίνεται να ερωτηθεί στη συνέντευξη. Εξ άλλου πέρασαν στη ΣΝΔ και γιοι άλλων πρωταιτίων της χούντας που δεν ήταν (ούτε ισχυρίζονταν, πως ήταν) αστέρια στα μαθήματα.

Ο Τζοβλάς δίνει τη διάσταση της ΄΄απέχθειας΄΄ του κόσμου για τις ΕΔ επί δικτατορίας, επομένως *΄΄...ήταν εύκολο να μπεις...΄΄* ειδικά στις παραγωγικές των υπαξιωματικών. Χρειάστηκαν επαναληπτικές εισαγωγικές εξετάσεις για να καλυφθεί ο αριθμός της προκήρυξης για τη ΣΜΥΝ, αλλά δεν μπορεί να υιοθετήσει κανείς εύκολα την άποψη, πως αυτό οφειλόταν στην απέχθεια λόγω δικτατορίας. Πρέπει να αναζητηθούν οι γενικότερες κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες της εποχής, η ανεργία, το καθεστώς των σχολών αυτών..

Οι γιοι των αξιωματικών του ναυτικού είχαν ευνοϊκή μεταχείριση στις εισαγωγικές εξετάσεις και ας λέει το αντίθετο ο Κιοσσές. Ο ίδιος διατείνεται πως αδικήθηκε την πρώτη φορά, ακριβώς επειδή είχε το ναύαρχο Κιοσσέ πατέρα και όσοι γνώριζαν το χαρακτήρα του, το αποδέχονται ως δυνατόν. Η ανάλυση όμως των αριθμών στα ΄΄κοινωνιολογικά΄΄ της παρούσης εργασίας [1]δείχνει πια είναι η πραγματικότητα με τα παιδιά των στρατιωτικών που δίνουν εξετάσεις.

Ο Νικολόπουλος είναι ισοπεδωτικός στην εκτίμηση πως, έμπαιναν στη ΣΝΔ και *΄΄τελείως αγράμματοι΄΄* αλλά, μετά την δική του τάξη και οπωσδήποτε προδικτατορικά.

Ο Στάππας για την περίοδο προ αλλά και κατά τη δικτατορία προβάλλει άποψη τεκμηριωμένη, διότι όταν ήταν Α/ΓΕΑ *«...ήλεγξε τα απολυτήρια...η κατάσταση ήταν εξωφρενική...»*. Σύμφωνα με την έρευνα του Στάππα ο βαθμός 10 και 11 με άριστα το 20 ήταν ο μέσος όρος των εισερχομένων στην Σχολή Ικάρων. Αυτά μέχρι και την καθιέρωση των εισαγωγικών μέσω των πανελληνίων εξετάσεων. Το στοιχείο είναι εντυπωσιακό και θα άξιζε να το ερευνήσει κανείς.

Ο Σκουριώτης θεωρεί ΄΄κεντρώα, κεντροαριστερή΄΄ την οικογένειά του και σημειώνει πως μπήκε στη σχολή επειδή είχε «*…μέσον και μάλιστα μέσα από το ναυτικό…»*. Έτσι εξηγείται, και το πώς δεν περιελήφθη στον πίνακα ΄΄ακαταλλήλων΄΄ για τη ΣΝΔ του ΓΕΝ/Α2, αφού οπωσδήποτε συντάχθηκε και γι' αυτόν το έντυπο α/α 1 (Ε.24 α) σε περίοδο που οι κεντροαριστεροί λογίζονταν ως ΄΄συνοδοιπόροι΄΄ των κομμουνιστών, άρα απορριπτέοι. Είναι οξύς ο Σκουριώτης στις τοποθετήσεις και περιγραφές του. Μιλάει για το θέμα των υπαξιωματικών γενικότερα. Γνωρίζει ΄΄για τα παιδιά της Φρειδερίκης΄΄.[2]

Σοβαρό είναι το στοιχείο που δίνει ο Ραγκαβάς για τους εισερχόμενους στη Σχολή Μονίμων Υπαξιωματικών του ΠΝ (τη ΣΜΥΝ) μέρος των οποίων προέρχεται από τις ΄΄παιδουπόλεις΄΄ (τα γνωστά ΄΄σπίτια της Φρειδερίκης΄΄). Όλοι οι παλαιοί αξιωματικοί το γνωρίζουν, αλλά δεν είναι γνωστή κάποια μελέτη, που να το προσεγγίζει. Το κράτος στον εμφύλιο πόλεμο και μετά, συγκέντρωσε τα παιδιά του πολέμου, (τα ορφανά, των ανταρτών, τα εγκαταλειμμένα), σε ιδρύματα που αποκαλούνταν της ΄΄Φρειδερίκης΄΄ ή επί το λαϊκότερο της ΄΄Φρίκης΄΄ όπως τα βάφτισε τότε ο λαός[3]. Από εκεί προέρχονταν ένας σημαντικός αριθμός από τους εισαγόμενους για κάποια χρόνια στις παραγωγικές σχολές των Υπαξιωματικών του ΠΝ. Διότι οι σχολές των αξιωματικών απαιτούσαν και μεγαλύτερες ηλικίες αλλά ΄΄προστατεύονταν΄΄ από την εισαγωγή σ' αυτές

---

[1] βλ.κεφάλαιο Β28

[2] ΣΚΟΥΡΙΩΤΗΣ (18-9-02) «*….λένε ότι είναι η σπονδυλική στήλη του ναυτικού οι υπαξιωματικοί, πιστεύω ότι κάνανε ότι γουστάρανε οι αξιωματικοί…Ήτανε πιόνια οι υπαξιωματικοί..... Ζούσανε με εξακόσιες δραχμές, τότε το '63 παίρνανε 600 δρχ μισθό και αν παίρνανε. ... γιατί έτσι πρέπει να είναι στο στρατό…. Εγώ τι λέω; Έτσι πιστεύουνε λέω, όχι ότι τα πιστεύω εγώ. Τι πιστεύει ο Μάκης* { μάλλον εννοεί τον Αρσένη ΥΕΘΑ} *και οι αξιωματικοί λέω..... Ότι πρέπει να είναι πιο μορφωμένοι οι αξιωματικοί από τους υπαξιωματικούς, διότι θα σηκώσουν κεφάλι..... Εγώ πιστεύω το αντίθετο, ότι καλόν είναι να έχεις τον καλύτερο υπαξιωματικό, έστω και πιο μορφωμένο από εσένα. Τη διοίκηση θα τη κάνω εγώ με τα γαλόνια μου, με ...προσωπικότητά μου, δεν θα την κάνω με τη μόρφωσή μου.... ... έπαιρναν του δημοτικού .... και φτωχολογιά ... όλων των χωρισμένων….Τα παιδιά της Φρειδερίκης ήτανε σχεδόν ορφανά…. Του εμφυλίου πολέμου, αφού τα θέλετε έτσι. Αλλά δεν τα λέμε αυτά γιατί… Τα ορφανά του πολέμου. Του εμφυλίου πολέμου. Των δεξιών και των αριστερών όμως…. δεν είχαν τη δυνατότητα να πάνε σε φροντιστήρια αυτοί που, σαν και μας που πήγαμε στη σχολή δοκίμων.... Αυτά τα παιδιά το όνειρό τους ήταν να γίνουν υπαξιωματικοί …. Καμία ντροπή…… Διότι θέλαν να κρατήσουν το ναυτικό ... στην ελίτ όπως λέμε των Ελλήνων, η οποία ελίτ ήτανε οι βασιλόφρονες, οι πλούσιοι, οι…όλοι αυτοί….»*

[3] ΣΕΡΒΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ, *Το Παιδομάζωμα και Ποιοι Φοβούνται την Αλήθεια*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2001, σελ.142-218. Επίσης η έκδοση ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ-ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ, *Η Τρίχρονη Εποππoιία του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας 1946-1949*, Αθήνα 1998 (σελ. 465-469). Τα βιβλία αυτά δεν περιέχουν το στοιχείο με την εισαγωγή πολλών από τα παιδιά αυτά στη ΣΜΥΝ και ίσως και σε άλλες σχολές των ΕΔ. Περιγράφουν όμως με πλήθος στοιχεία τα σχετικά με την πλευρά αυτή του εμφυλίου και της μετέπειτα περιόδου.

πληγωμένων προσωπικοτήτων και ταλαιπωρημένων παιδιών, όπως σίγουρα ήταν των ΄΄παιδουπόλεων της Φρειδερίκης΄΄.

Μία υπόθεση λιποταξίας στο εξωτερικό, που συμβαίνει τέλος του 1974, δίνει ευκαιρία για προβληματισμό (εκτός των συνεντεύξεων που πάρθηκαν τώρα σε ώριμες ηλικίες από απόστρατους προελεύσεως ΣΜΥΝ). Δεν υπάρχει σύνδεση με τη δικτατορία και τις ειδικές συνθήκες που επικρατούσαν. Εξ άλλου τα γεγονότα είναι μεταπολιτευτικά από Οκτώβριο μέχρι Δεκέμβριο του 1974. Τρεις μόνιμοι Δόκιμοι Κελευστές λιποτακτούν και βρίσκονται στη Γιουγκοσλαβία, όπου συλλαμβάνονται. Ανακρίνονται, δικάζονται σε 8ήμερη φυλάκιση για λαθραία είσοδο και απελαύνονται στην Ελλάδα. Από τα έγγραφα της υπόθεσης[1] ξεχωρίζουν τα ακόλουθα: «*… εις το Προξενείον...ανέφεραν ότι εις λίαν μικράν ηλικίαν (14 ετών) υπέγραψαν εν αγνοία των δήλωσιν [2]...υποχρεώσεώς των ...απεφάσισαν να λιποτακτήσουν εις το εξωτερικόν προς ανεύρεσιν καλλιτέρας τύχης εις το εμπορικόν ναυτικόν ή εργοστάσιον….εκ της συζητήσεως συνάγεται ότι οι τρεις υπαξιωματικοί ...επηρεασθέντες προφανώς από κυκλοφορούσας φήμας ...περί αποκαταστάσεως εις το εξωτερικόν εις διαφόρους εργασίας των στασιαστών του Α/Τ.ΒΕΛΟΣ απεφάσισαν να λιποτακτήσουν…».* Αυτά αναφέρει μεταξύ των άλλων ο ταξίαρχος Γ.Γερακίνης ΑΚΕΔ (Ακόλουθος ΕΔ) Βελιγραδίου μαζί με τις προσπάθειες των Γιουγκοσλάβων να αποκομίσουν πληροφορίες από τους λιποτάκτες. Οι δύο από τους τρεις νεαρούς δοκίμους είναι χαρακτηρισμένοι COSMIC/KRYPTO. Αυτό κάνει τους αρμόδιους να ανησυχήσουν, αφού συγχρόνως οι συλληφθέντες περιγράφονται ως καλοί χειριστές των κρυπτοσυσκευών. Το τρίτο ενδιαφέρον είναι πως οι λιποτάκτες παραπέμπονται σε τακτική ανάκριση για λιποταξία στο εξωτερικό. [3] Δεν εντοπίσθηκε η εξέλιξη της υπόθεσης των τριών δόκιμων υπαξιωματικών που είχαν ξεκινήσει δέκα τεσσάρων ετών τη ΣΜΥΝ, χωρίς να ξέρουν τίποτε για τις προοπτικές τους. Δε διάλεξαν τη Γιουγκοσλαβία για ιδεολογικούς λόγους, και ευτυχώς δεν τους απέδωσαν χαρακτηρισμούς για φρονήματα και δεν διώχθηκαν για κατασκοπία κ.λ.π. Η σύνδεση με το Α/Τ.ΒΕΛΟΣ και τους στασιαστές ήταν ατυχής, γιατί προφανώς ούτε οι υπαξιωματικοί αλλά ούτε και ο στρατιωτικός ακόλουθος γνώριζαν πως, ΄΄οι στασιαστές΄΄ του Α/ΤΒΕΛΟΣ δεν γλεντούσαν στα εμπορικά πλοία,[4] ούτε είχαν βρει δουλειές με παχυλούς μισθούς στο εξωτερικό. Όσο για τη δίωξη με νομοθεσία εκτός των άλλων και για λιποταξία σε γενική επιστράτευση, εάν υποτεθεί πως επέβαλλαν ποινές ανάλογες, τότε οι νεαροί θα είναι ακόμα στη φυλακή. Να θυμηθούμε πως η γενική επιστράτευση δεν ήταν άλλη από αυτήν, που κήρυξε η ομάδα Ιωαννίδη με την εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο. Οι τρεις υπαξιωματικοί γιατί να γνωρίζουν πως μεταπολίτευση δεν σήμαινε και άνεση στις λιποταξίες; Ήθελαν καλύτερη τύχη και δουλειά *΄΄στο εμπορικό ή σε εργοστάσια΄΄.* Αυτό δεν προβλημάτισε τότε τον Αραπάκη που εξακολουθούσε ανεπηρέαστος να είναι Α/ΓΕΝ και με δημοκρατικό καπέλο, μετά το χουντικό που είχε φορέσει για χρόνια.

Μέχρι στιγμής επιδιώχθηκε να εντοπισθεί ο τρόπος επιλογής, εισαγωγής και εκπαίδευσης των στελεχών μέσα στις σχολές. Αφού προηγήθηκε η προσέγγιση του νομοθετικού πλαισίου, του πλαισίου κανονισμών, εγκυκλίων, διατάξεων και μονίμων διαταγών για τα αφορούντα τα στελέχη των ΕΔ. Το ερώτημα που προκύπτει είναι, για τι πράγμα είναι έτοιμος να υπηρετήσει, βγαίνοντας ΄΄αποκαθαρμένος΄΄ ο νεαρός υπαξιωματικός και αξιωματικός από τη σχολή του. Και μάλιστα πλασμένος όσο καλύτερα γίνεται με πρότυπο το ΄΄μοντέλο΄΄. Και με ποιον τρόπο; Οι συμπεριφορές των στελεχών των ΕΔ κάτω από το στρατιωτικό καθεστώς της 21ης Απριλίου 1967 δίνουν ίσως μέρος των απαντήσεων στα ερωτήματα αυτά.

Εξερχόμενος των παραγωγικών σχολών εν τω μεταξύ, θα προσπαθήσει να χτίσει την οικογένειά του. Στις διαδικασίες του γάμου εμπλέκουν οι αρμόδιες υπηρεσίες των ΕΔ και των ΣΑ με τρόπο καταλυτικό. Ο γάμος των στελεχών των ΕΔ θεωρείται σοβαρή υπόθεση, επηρεάζει τις συμπεριφορές, τους χαρακτήρες, ανατρέπει τη σειρά ενδιαφερόντων, επιφέρει αλλαγές σε συσχετισμούς παραγόντων. Επόμενο είναι να απασχολεί τους διαχειριστές της εξουσίας και δεν αφήνει αδιάφορη τη νομοθεσία.

---

[1] Τα έγγραφα της λιποταξίας των τριών δοκίμων υπαξιωματικών είναι:
-ΣΗΜΑ ΑΝ ΗΩΠ 081515Β ΝΟΕ 74 προς ΣΤΟΛΟΝ ότι συνελήφθησαν, δικάστηκαν και απελαύνονται
-ΑΚΟΛΟΥΘΟΣ ΕΔ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙΟΥ φ.010/2/206 από 11-11-1974 προς ΑΕΔ/2α ΜΕΟ με διάφορες πληροφορίες.
-ΑΝ/2ον ΕΓ/1α φ.121/1/74 από 20-11-74 προς ΑΕΔ με πληροφορίες περί επαγγελματικής ικανότητας και βαθμού ασφαλείας των τριών λιποτακτών.
-ΑΝ/ΓΡ.ΔΙΚ.ΝΟΜ/Δικ. Φ. 454.115/568/74 από 31-12-1974 προς Επίτροπον ΔΝ με παραγγελία τακτικής ανάκρισης για λιποταξία κ.λ.π.

[2] Η ΄΄δήλωση υποχρεώσεως΄΄ είναι η αποδοχή της υποχρέωσης για υπηρεσία στις ΕΔ όσων φοιτούν σε παραγωγικές σχολές και για χρόνο τριπλάσιο του χρόνου εκπαίδευσης. Διαφορετικά πληρώνουν ότι έξοδα έχει κάνει μέχρι της φυγής τους το δημόσιο και εκπληρώνουν και τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις, εάν ο χρόνος φοίτησης δεν τις καλύπτει.

[3] Τα περί λιποταξίας προβλέπονται και τιμωρούνται υπό των άρθρων 51 παρ.1 και 52 ΣΠΚ, σε συνδυασμό προς τα άρθρα 2 ΣΠΚ, 26 παρ.1,27,παρ. 1 του ΠΚ και του ΠΔ 506 της 20ης Ιουλίου 1974 *΄΄Περί Γενικής Επιστρατεύσεως των Ενόπλων Δυνάμεων και των Σωμάτων Ασφαλείας΄΄.*

[4] Σχετική με την τύχη των 32 ανδρών του Α/Τ.ΒΕΛΟΣ είναι η επιστολή του Κυβερνήτη του πλοίου Παππά προς τον Καραμανλή δημοσιευμένη στη σ. 262 της εργασίας ΑΚ.

Β21.- ΟΙ ΓΑΜΟΙ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ

Η προετοιμασία του γάμου για το στέλεχος των ΕΔ δεν ήταν, όπως για όλους, μια ευχάριστη διαδικασία. Αντίθετα, από τη μεταξική περίοδο[1] μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 80, η προγαμιαία περίοδος για τους ενδιαφερομένους και τις οικογένειές τους, ήταν διάστημα με ταλαιπωρίες και αγωνία. Και όχι σπάνια με επώδυνα αποτελέσματα[2].

Από τον μεσοπόλεμο ακόμα ο στρατιωτικός για να προβεί σε γάμο έπρεπε να πάρει άδεια από την υπηρεσία του. Το καθεστώς αυτό, που τηρείται με μεγάλη αυστηρότητα, ίσχυε μέχρι και το 1989 που καταργήθηκε. Οι διαδικασίες και προϋποθέσεις για να δοθεί άδεια γάμου, καθορίστηκαν σε αλλεπάλληλους νομοθετικούς σταθμούς. Κάθε φορά οι απαιτήσεις ήταν πιο αυστηρές, πιο λεπτομερειακές[3].

Η δικτατορία του Μεταξά το 1936 θέλει, τον αξιωματικό ή τη μέλλουσα νύφη «*...κόρη ιδιώτου ή δημοσίου υπαλλήλου…να κέκτηνται κεφάλαιον ή ακίνητον αξίας τετρακοσίων χιλιάδων δραχμών τουλάχιστον ή εκατό χιλιάδων δραχμών τουλάχιστον εάν νυμφεύεται κόρην αξιωματικού, προερχόμενα είτε εκ της ιδιαιτέρας αυτού περιουσίας, είτε εκ της προικός…*». Θέλει την οικογένεια του στρατιωτικού με κάποια περιουσία, που θα αποδίδει εισόδημα και θα αποδεικνύεται με συμβολαιογραφικά και τραπεζικά έγγραφα που θα ελέγχονται *«...εν εκάστη μονάδι υπό επιτροπής...»*. Όποια αίτηση βασίζεται σε ψεύτικες δηλώσεις αλλά και «*…πάσα ανειλικρινής ενέργεια μέλους της ρηθείσης επιτροπής, θεωρείται παράπτωμα θίγον την στρατιωτικήν τιμήν και τιμωρείται...»*.

Σε ένα χρόνο, το 1937, το καθεστώς καθιστά υπεύθυνο τον προϊστάμενο του στρατιωτικού, ο οποίος οφείλει, να συνοδεύει την αίτηση αδείας γάμου με γνωμάτευση, για τη χορήγηση ή όχι. Επίσης τροποποιεί τον τρόπο υπολογισμού του εισοδήματος της μελλονύμφου ως ποσοστού του εισοδήματος του εκλεκτού γαμβρού άλλως ΄΄*...μικρότερον εισόδημα δύναται να γίνει δεκτόν …*΄΄ εάν τη διαφορά την καλύπτει με περιουσία του ο γαμβρός. Εάν όμως η εκλεκτή είναι κόρη αξιωματικού τότε, μπορούν να ζήσουν και με λιγότερα και η απαίτηση μειώνεται. Δεν γίνεται όμως ουδεμία παρέκκλιση στα θέματα ήθους και έτσι «*…η μέλλουσα σύζυγος καθώς και η οικογένεια αυτής να είναι ανεπιλήπτων ηθών…»*. Η δεκαετία του 40, η Μέση Ανατολή, η αντίσταση στην Ελλάδα και κύρια ο εμφύλιος, ανεβάζουν το δείκτη για τις γυναίκες, που κρίνονται ΄΄κατάλληλες΄΄ να παντρευτούν στρατιωτικούς. Περιορίζεται έτσι σημαντικά ο χώρος απ' όπου, επιτρέπονταν να προέρχονται οι γυναίκες προς γάμο με τα στελέχη των ΕΔ. Οι απαιτήσεις το 1948 είναι τέτοιες που, εάν τις τηρούσαν θα είχαν σοβαρές δυσκολίες να βρουν σύζυγο. Ο προϊστάμενος και πάλι γνωματεύει για τη νύφη και την οικογένειά της, αλλά αυτή τη φορά *«…κατόπιν επισταμένης ερεύνης...»* Η έρευνα θα καλύπτει και το εάν η οικογένεια «*...είναι ανάλογος της θέσεως του αξιωματικού...»*. Επίσης ότι «*...η μέλλουσα είναι απολύτως υγιής…»*. Αλλά εάν δεν είναι και *«…Ελληνίς, η ιθαγένεια ταύτης να συμβιβάζεται με την ιδιότητα του αξιωματικού…»*. Τα της ιθαγενείας τα αφήνει στη διακριτική ευχέρεια του Υπουργού. Λόγω της Μέσης Ανατολής και του πολέμου, έχουμε πολλές περιπτώσεις γάμων με αλλοδαπές. Δεν ορίζει ποιες ιθαγένειες εγκρίνονται αλλά εξουσιοδοτεί τον ΥΕΘΑ να απορρίπτει εκείνες, που ο ίδιος θεωρεί απαράδεκτες.

Η μετεμφυλιακή περίοδος και η δικτατορία 1967-74 έχουν κατασταλάξει πλέον στους περιορισμούς και τις προϋποθέσεις, για να τελέσει γάμο ο στρατιωτικός όλων των βαθμίδων, πλην του στρατευσίμου. Οι

---

[1] Η υποχρέωση να παίρνουν οι στρατιωτικοί άδεια για γάμο υπήρχε και στις δεκαετίες 1860 μέχρι 1982. Καταργήθηκε όπως μας πληροφορεί ο ΓΕΡΟΖΗΣΗΣ ο.π., τόμος πρώτος σ. 136, παίρνοντας στοιχεία από το Χειρόγραφο Έλληνος Υπαξιωματικού, Επιμέλεια MARIO VITTI, *Η Στρατιωτική Ζωή εν Ελλάδι,* Πρώτη έκδοση στη Βράϊλα 1870 κ.ο.κ. Εστία, Αθήνα 2000. Από την εργασία του Γεροζήση και τα σχόλιά του (στο ίδιο σ.135)προκύπτει πως τα αίτια που επέβαλλαν την αίτηση γάμου ήταν καθαρά οικονομικά «*…εάν ένας νέος αξιωματικός δεν είχε προσωπική περιουσία, όφειλε να περάσει δύσκολες μέρες. Η ΄΄λύση΄΄ ήταν ένας καλός γάμος ή οι ΄΄καταχρήσεις΄΄...»*

[2] Εκτός της περίπτωσης του Βασιλικόπουλου που περιγράφεται παρακάτω, συναντάμε την άσκηση ποινικής δίωξης «*...επί νυμφεύσει άνευ αδείας του αρχικελευστή Διαχ.Χ.Γελαδάκη (49164) διά της υπ' αριθμ.021019/68 από 26-4-68 διαταγής Α/ΓΕΝ...»*. Αναφέρεται στα πρωτόκολλα παράδοσης-παραλαβής Κλαδαρχών ΓΕΝ Β΄/ΚΛΑΔΟΥ αρχιπλοιάρχου Σ. Μυλωνά προς Β.Σταμούλη από 24 Δεκεμβρίου 1968 (Παράρτημα ΕΡΜΗΣ Διεύθυνση Β5 Δικαστικά). Στα ίδια πρωτόκολλα βρίσκουμε ενδιαφέροντα στοιχεία για την αποστολή αυτού του κλάδου εκείνα τα χρόνια. Παρουσιάζονται στο κεφάλαιο Β7.

[3] Βλέπε Β.Δ 7/15 Σεπτεμβρίου 1936 *΄΄Περί συμπληρώσεως του Γ.Κ.Σ.Σ.Κ. εις το περί νυμφεύσεως των αξιωματικών κεφάλαιον΄΄*. Σε ένα χρόνο ο ΑΝ 905/1937 *΄΄Περί καταστάσεως αξιωματικών Β. Ναυτικού΄΄* και στο άρθρο 36 αυξάνει τις απαιτήσεις. Μεσούντος του εμφυλίου επέρχονται τροποποιήσεις ακόμα πιο αυστηρές με το άρθρο 52 του ΑΝ 794/1948 πάλι *΄΄Περί καταστάσεως αξιωματικών Β. Ναυτικού΄΄*. Έχουν προηγηθεί τα περί γάμου στρατιωτικών ΝΔ 434 της 21/25 Οκτ.1948, Ν. 553 της 2125 Φεβρ. 1948, 735 της 7/12 Ιουλ.1948, Ν. 759 της 11/16 Αυγ.1948, και ακολουθούν το ΝΔ. 1082 της 16/24 Σεπ.1949 και ΑΝ. 1552 της 29/29 Οκτ. 1950 με τον οποίο κλείνει η δεκαετία και ο εμφύλιος. Ακολουθεί μετεμφυλιακά το ΝΔ 2977/54 *΄΄Περί αδειών Γάμου αξιωματικών κ.λ.π.΄΄*, το ΝΔ 4105/60 *΄΄Περί Μονίμων και Εθελοντών Οπλιτών και Ανθυπασπιστών΄΄*, στη δικτατορία ο ΑΝ 579/68 *΄΄Περί τροποποιήσεως διατάξεων τινών κ.λ.π.΄΄* και η χούντα κλείνει τα περί γάμου σε επίπεδο Νομοθετικών Διαταγμάτων με το άρθρο 65 του ΝΔ 1400/73. Οι νόμοι όμως και τα διατάγματα υλοποιούνται με την έκδοση διαταγών και εγκυκλίων, που είναι ακόμα πιο λεπτομερειακές και απαιτητικές. Είναι μια επιπλέον απόδειξη της υπέρβασης ακόμα και των Νομοθετικών Διαταγμάτων, με τα οποία το καθεστώς ασκούσε την εξουσία. Εξ ου και πρόσθετη απόδειξη αυταρχισμού. Τις ακριβείς λεπτομέρειες και τι ισχύει για την περίοδο της δικτατορίας συναντάμε στις αποφάσεις ΥΕΘΑ αριθ.2570/ΙΙ/17/23.1.69, ΑΕΔ αριθ.2570/ΙΙ/Ι/23.1.60, και την Παγία Διαταγή υπ' αριθ.100/1969 όπως τροποποιήθηκε το 1971 όσον αφορά τα κριτήρια του Παραρτήματος Α της ΠΔ 100/69 από ΑΕΔ 1η Μικτή Επιτελική Ομάς/ ΔΚ/2 στις 10/5/1971 (Βλέπε και σχετικά έντυπα α/α 4 μέχρι και 11 στο παράρτημα εντύπων του παρόντος). Εκδόθηκαν πιθανόν και πριν και κατά τη δικτατορία και άλλες τέτοιες διαταγές, Μόνιμες/ Πάγιες και μη. Όπως θα δούμε εκδόθηκαν και μετά τη δικτατορία διευκρινιστικές διαταγές. Η μεταπολίτευση χρειάσθηκε δέκα πέντε χρόνια για να καταργήσει με το Ν 1848/1989 τη διαδικασία και την υποχρέωση αυτή των στελεχών των ΕΔ.

διαδικασίες είναι τέτοιες που δεν μπορεί κανείς να αποκτήσει οικογένεια, εκτός εάν δεν το αναφέρει και προσπαθήσει να μην το μάθει η υπηρεσία του, πράγμα σχεδόν αδύνατο Παράλληλα ο γάμος χωρίς άδεια, σημαίνει και μη κάλυψη της οικογένειας από ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, εκτός ταμείων ασφαλιστικών για δικαίωμα σύνταξης, οικογενειακά επιδόματα, συμμετοχή σε οικιστικά προγράμματα ….. Η διοίκηση δείχνει στο θέμα του ελέγχου των γάμων μεγάλη σημασία και φαίνεται αυτό μέσα από τις εκδιδόμενες διαταγές. Ο ΥΕΘΑ έχει εκχωρήσει το δικαίωμα χορηγήσεως αδείας για γάμο στον Αρχηγό Ενόπλων Δυνάμεων από το 1954 ακόμα. Στη δεκαετία του 1940, στη μετεμφυλιακή περίοδο και επί δικτατορίας εκδίδεται σειρά σχετικών Νόμων, Αναγκαστικών και μη, Νομοθετικών Διαταγμάτων, Υπουργικών Αποφάσεων με πιο πολλές απαιτήσεις κάθε φορά. Ενδεικτική όλων είναι η ΠΔ 100/1969, απ' όπου και προκύπτει όλη η μετεμφυλιακή λογική θεώρησης των στελεχών των ΕΔ. Ισχύουν όλα τα προηγούμενα αλλά επαυξάνονται σε αυστηρότητα:

- Τα οικονομικά της μελλονύμφου εξακολουθούν να ισχύουν με κάποιες τροποποιήσεις,
- Η μελλόνυμφος πρέπει να είναι πάντα ΄΄Ελληνίς΄΄, ανεπιλήπτου διαγωγής, κοινωνικής θέσεως αναλόγου με του αξιωματικού και τονίζεται η βασική προϋπόθεση για την οποία η απαγόρευση είναι ανελέητη. «*...αύτη καθώς και το οικογενειακόν της περιβάλλον πρέπει να είναι εγνωσμένων εθνικών φρονημάτων…*»[1]
- Προβλέπεται όριο ηλικίας των 26 ετών του στρατιωτικού (αντί των 28 που ίσχυε το 1948)
- Εκείνο όμως που αναγκάζει τον στρατιωτικό να συμβάλλει στη διαδικασία έρευνας των αφορούντων τη μέλλουσα γυναίκα του είναι, πως αφού γνωριστεί μαζί της και σκοπεύει να κάνουν οικογένεια, *«...τηρεί επιφυλακτικήν στάσιν και πριν ή δώσει υπόσχεσιν, υποβάλλει εις την μονάδα του (2ον Γραφείον) αναφοράν…δια της οποίας ζητεί την εξακρίβωσιν της διαγωγής, των εθνικών φρονημάτων και της εν γένει κοινωνικής θέσεως της μελλονύμφου».*
- Η υπηρεσία του στρατιωτικού στέλνει συμπληρωμένο έντυπο στην αρμόδια αστυνομική αρχή, με το οποίο ερωτά για όλες αυτές τις προϋποθέσεις που αναφέρθηκαν, και αφορούν τη μελλόνυμφη και όλο της το σόι. Η ερωτώμενη αρχή συλλέγει πληροφορίες και απαντά στην υπηρεσία που ρωτάει.
- Εάν τα στοιχεία για την ηθική και κοινωνική θέση της μελλονύμφου και των οικείων της είναι ΑΠΟΛΥΤΩΣ ΕΥΝΟΪΚΑ τα δε πληροφοριακά έγγραφα ΕΝΤΕΛΩΣ ΛΕΥΚΑ η μονάδα κοινοποιεί το αποτέλεσμα στον ενδιαφερόμενο «*…εάν υπάρχει δυσμενές τι στοιχείον ως προς την ηθικήν ή κοινωνικήν θέσιν ή τα φρονήματα της μελλονύμφου ή των οικείων της ΟΣΟΝΔΗΠΟΤΕ ΕΛΑΦΡΟΝ*[2]*...»,* η όλη αλληλογραφία υποβάλλεται στον ΑΕΔ/Επιτροπή Ελέγχου Καταλληλότητος Μελλουσών Συζύγων Στρατιωτικών, η οποία *«...εξετάζουσα…διατυπώνει γνώμην…η τελική απόφασις περί της καταλληλότητος ή μη λαμβάνεται υπό του Αρχηγού και κοινοποιείται εις τον ενδιαφερόμενον δια διαταγής…».* Αυτή επομένως η επιτροπή, αλλά και όλο το φάσμα λήψεως πληροφοριών, γνωρίζει κάθε στοιχείο για τις συζύγους των στρατιωτικών και τους συγγενείς της. Τα περί ΄΄προσωπικών δεδομένων΄΄, η προσωπική και οικογενειακή ζωή, τα ατομικά δικαιώματα κ.ο.κ. θα φαίνονταν τότε αστεία. Δεν απασχολούσε κανέναν η ανάμειξη στην προσωπική και οικογενειακή

---

[1]Βλέπε παράγρ. 7 και παράρτημα Α΄ της ΠΔ 100/69 ΑΕΔ. «*...Εις ότι αφορά τα φρονήματα, αι Αρχαί Ασφαλείας δεν δίνουν πληροφορίας εις άτομα αλλά μόνον εις στρατιωτικάς Αρχάς…».* Στο παράρτημα αυτό η ΄΄ακαταλληλότητα΄΄ αποδεικνύεται με σειρά κριτηρίων, που αφορούν την ίδια, την οικογένειά της και το συγγενικό της περιβάλλον, εφ' όσον αποδειχτεί πως, οι συγγενείς της την επηρεάζουν καθ' οιονδήποτε τρόπο. Η γυναίκα κρίνεται ΄΄ακατάλληλη΄΄ για σύζυγος στρατιωτικού (τα ίδια ισχύουν και για όλα τα μέλη της χωροφυλακής) εάν διαπιστωθεί κάποιο από τα ακόλουθα στοιχεία. *«...Η συμμετοχή εις κομμουνιστικάς, μετωπικάς ή αντεθνικάς οργανώσεις…αι επαφαί ή συναναστροφαί μετ' ατόμων εμπνεομένων υπό κομμουνιστικών ή αντεθνικών φρονημάτων…ή ξένων χωρών ων τα συμφέροντα αντιτίθενται προς τα συμφέροντα ασφαλείας της Ελλάδος*... η συνεργασία μετά του εχθρού κατά την κατοχικήν περίοδον*...συμμετοχή εις αιρέσεις... Χιλιαστών, Αντβεντιστών, Αντβεντιστών της 7ης ημέρας {*στο κείμενο της Παγίας Διαταγής είναι γραμμένο λάθος ως ΄΄αντβενιστής΄΄}, *Χιλιαστών της καταλλαγής…καταδίκη δι' αδικήματα συνεπαγόμενα στέρησιν πολιτικών δικαιωμάτων… μοιχεία, διγαμία, κλοπή, υπεξαίρεσις, απάτη, εκβίασις, πλαστογραφία, απιστία περί την υπηρεσίαν, παράβασις καθήκοντος, συκοφαντική δυσφήμισις, ΄΄αδικήματα τεντυμποϊσμού΄*'...»* και τέλος εάν «*είναι αγράμματος και η φήμη της περί της ηθικής υποστάσεως είναι κακή».*

∗Τα σημειούμενα με αστερίσκο στοιχεία τροποποιούνται σημαντικά το 1971 με την επανέκδοση της ίδιας διαταγής στις 10 Μαΐου από την 1η ΜΕΟ/ΔΚ/2 του ΑΕΔ... Είναι αξιοσημείωτο ότι στην έκδοση αυτή έχει αφαιρεθεί η *΄΄συνεργασία μετά του εχθρού κατά την κατοχικήν περίοδο΄΄*. Αυτό σημαίνει πως, δεν εθεωρείτο κώλυμα να είναι η μελλόνυμφη από οικογένεια δοσίλογων, ταγματασφαλιτών, προδοτών, Χιτών. Την ίδια στιγμή ήταν απαγορευτικό να είναι από οικογένεια ΕΑΜιτών ή ΕΛΑΣιτών ….. Επίσης έχουν αφαιρεθεί ως κριτήρια ΄΄ακαταλληλότητας΄΄ οι καταδίκες για τα αναφερόμενα αδικήματα. Εκείνο που ενδιέφερε ήταν η ιδεολογία και περιοριζόταν στην *΄΄καλή εν τη κοινωνία φήμη΄΄* για τα υπόλοιπα, που πιστοποιούσε ο χωροφύλακας.

Όσον αφορά το οικογενειακό και συγγενικό περιβάλλον, τα επιβαρυντικά στοιχεία αφορούν όσους είναι «*... χαρακτηρισμένοι κομμουνισταί,...πρώην κομμουνισταί άνευ δράσεως, αποχαρακτηρισθέντες της τελευταίας δεκαετίας…συμμετοχήν εις κομμουνιστικάς, μετωπικάς ή αντεθνικάς οργανώσεις με δράσιν, έστω και εάν έχουν αποχαρακτηρισθεί…»* αλλά και όσους είχαν συνεργαστεί με τον εχθρό στην κατοχή και όσους συμμετέχουν σε αιρέσεις. Το 1971 όπως είπαμε αίρεται η απαγόρευση για τους συνεργάτες του εχθρού, μένουν τα υπόλοιπα και διευκρινίζεται πως, δεν εγκρίνεται η μελλόνυμφη της οποίας η οικογένεια έχει σχέσεις με υπηκόους ξένων χωρών... και «*κατ' αρχήν των κομμουνιστικών χωρών...».* Επίσης, εάν έχει αποχαρακτηριστεί από κομμουνιστής, θα πρέπει να διαπιστώνεται, ποια είναι η «*…σημερινή τοποθέτησις...».*

[2] Τα κεφαλαία στις τρεις μικρές επισημάνσεις είναι στο πρωτότυπο. Για να καταδείξουν την επιμονή στα σημεία αυτά ώστε, να μην υπάρχει καμία αμφιβολία, που θα οδηγεί σε πρωτοβουλίες βελτίωσης της θέσης των ενδιαφερομένων.

ζωή των άλλων. Και οι ίδιοι είχαν περάσει τη δοκιμασία και κρίθηκαν ΄΄κατάλληλοι΄΄ να γίνουν οι ελεγκτές και κριτές των άλλων.

- Ο στρατιωτικός μόλις πάρει την άδεια γάμου από τον ΑΕΔ «*…οφείλει να τελέσει τούτον εντός τριμήνου από της ημερομηνίας υπογραφής της αδείας…άλλως... οφείλει να ζητήσει ανανέωσιν...υποβάλλων δικαιολογητικά εξ ων να εμφαίνηται...»* πως η προίκα εξακολουθεί να ισχύει. Προφανώς εκτιμήθηκε ότι, η ιδεολογία και το ήθος δεν παθαίνουν τίποτε σε τρεις μήνες ενώ η προίκα είναι ευάλωτη.[1]

Η όλη υπόθεση της άδειας γάμου έχει και την δραματική της πλευρά εκτός της προσβλητικής για τις εμπλεκόμενες οικογένειες. Αφού δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις, που έπρεπε με κάθε τρόπο να λυθούν τα προβλήματα προίκας, ηθών, φρονημάτων … αλλά και οι όχι σπάνιες προγαμιαίες εγκυμοσύνες, που δεν περίμεναν την άδεια του ΑΕΔ.

Με τον ΑΝ 1400 / 1973 για να χορηγηθεί η άδεια γάμου, θα έπρεπε να πληρούνται οι προϋποθέσεις που ήδη με την Παγία Διαταγή είχαν καθοριστεί. [2]

Ο ΣΠΚ στο άρθρο 106 με τίτλο ΄΄*Νύμφευσις άνευ αδείας* ΄΄προβλέπει. « *Στρατιωτικός μόνιμος ή εθελοντής ή ανακαταταγμένος όστις έλθη εις γάμον άνευ αδείας της αρμοδίας στρατιωτικής αρχής, τιμωρείται με φυλάκισιν μέχρις εξ μηνών*».[3]

Κρίνεται σκόπιμο να προσεγγίσουμε μερικές περιπτώσεις γάμου στελεχών των ΕΔ απ' τις οποίες θα προκύψουν εύλογα συμπεράσματα.

Ο υποπλοίαρχος Λ. Βασιλικόπουλος στις 5 Ιανουαρίου 1966 παραλαμβάνει ΄΄Εμπιστευτικόν και Προσωπικόν΄΄ έγγραφο με το οποίο του κοινοποιήθηκε η δυσμενής κρίση του ΄΄Παραμένοντος εις τον αυτόν βαθμόν΄΄ για το έτος εκείνο[4]. Το αιτιολογικό ήταν διατυπωμένο ως εξής: « *Διότι ούτος αντιδικεί με την υπηρεσίαν επί του θέματος της μη χορηγήσεως αυτώ αδείας τελέσεως γάμου, ενώ έδει ως εκ της ιδιότητός του ως Αξιωματικού, να επιδείξει την απαιτουμένην κατανόησιν. Κρίνεται όθεν ότι δεν κέκτηται ανωτέραν αντίληψιν περί των εκ του αξιώματός του απορρεουσών υποχρεώσεων εις απάσας αυτού τας εκδηλώσεις, τιθεμένης εν αμφιβόλω και της πίστεώς του εις την νόμιμον εξουσίαν*»[5]. Το έγγραφο φέρει την υπογραφή του αντιναυάρχου Σ. Αυγέρη ΒΝ και παραλαμβάνεται στις 5 Ιανουαρίου 1966 από τον Βασιλικόπουλο. Ο οποίος την ίδια μέρα υποβάλλει αναφορά, διαμαρτύρεται διότι αμφιβάλλουν για την πίστη του στη νόμιμη εξουσία και ζητά να μεριμνήσουν «*...διά την ανάληψιν των δεουσών ενεργειών προς διασάφησιν της υφισταμένης αμφιβολίας, ως και διά την μέχρι τότε απαλλαγήν μου εκ των νυν καθηκόντων μου*». Ο Βασιλικόπουλος δεν διαμαρτύρεται για την δυσμενή κρίση, που ξέρει πως είναι η αρχή περιπετειών, αλλά για την αιτιολογία της. Για το ότι η ηγεσία και το συμβούλιο κρίσεως αμφιβάλουν, πως είναι ένας αξιωματικός πιστός στη νόμιμη εξουσία. Εξ άλλου διατυπώνει την άποψή του γι' αυτή την υποχρέωση του αξιωματικού στο ίδιο έγγραφο: «*...Το πρώτιστον καθήκον του Αξιωματικού είναι η πίστις προς την νόμιμον εξουσίαν, το δε μέγιστον στρατιωτικόν έγκλημα είναι η προς αυτήν απιστία...»*. Θα μπορούσε κανείς, να διαχωρίσει την πίστη από την υπακοή και να εξετάσει, τι από τα δύο οφείλει ο στρατιωτικός, όσον αφορά τη νόμιμη εξουσία. Ακόμα και ο όρκος που δίνει κάθε μέλος των ΕΔ αναφέρεται σε ΄΄*...πίστη προς την Πατρίδα, υπακοήν εις το Σύνταγμα τους Νόμους και τα Ψηφίσματα του κράτους …*΄΄.

Από την αναφορά με ημερομηνία 31 Μαΐου 1966 διαπιστώνεται σε όλο το φάσμα η περιπέτεια της άδειας γάμου του Υποπλοιάρχου από την έναρξη της μέχρι τότε. Με το έγγραφο αυτό αναφέρει :

Τον Οκτώβριο 1963 «*...ητησάμην άδειαν γάμου υποβαλών τα υπό του νόμου προβλεπόμενα δικαιολογητικά...»*

---

[1] Η ΠΔ 100/69 του ΑΕΔ είναι λεπτομερής και δεν αφήνει περιθώρια για παρερμηνείες. Καθιερώνει σειρά εντύπων, που χρησιμοποιούνται για πολλά χρόνια. Μέσα από αυτά φαίνεται τι προσδοκά η ηγεσία των ΕΔ από το στέλεχος, όσον αφορά την οικογένεια που θα χτίσει. Τα έντυπα αυτά παρατίθενται στον ΠΙΝΑΚΑ Ι και στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ με α/α 4 μέχρι και 11. Από μόνα τους θα μπορούσαν να καταδείξουν την αποστολή τους στο θέμα ΄΄*Γάμος Στρατιωτικών στην Ελλάδα*΄΄ χωρίς σχολιασμό.

[2] Το 1973 που εκδόθηκε αυτός ο ΑΝ οι μόνες γυναίκες που υπηρετούσαν στις ΕΔ ήταν οι Αδελφές Νοσοκόμοι, για τους συζύγους των οποίων προβλέπει τα ίδια (ο σύζυγος και η οικογένειά του να είναι Έλληνες, *«…ανεπιλήπτου ηθικής, εγνωσμένων εθνικών φρονημάτων* » κ.λ.π.).

[3] Το μέτρο φαίνεται πως απέδωσε για τις ΕΔ και το επέκτειναν στους αξιωματικούς, ανθυπασπιστές, υπαξιωματικούς αλλά και χωροφύλακες της ΕΒΧ όπως δείχνει το ΝΔ 3365/1955 «*Περί Κώδικος του Σώματος της Ελληνικής Βασιλικής Χωροφυλακής*». Εδώ μάλιστα δεν φτάνει η ποινική δίωξη και τιμωρία. Παράλληλα όποιοι τολμούσαν «*…μη δικαιούμενοι να νυμφευθώσι συνάπτουσι γάμον…απολύονται αμέσως και άνευ ετέρας διατυπώσεως…»* (άρθρο 5 του ίδιου ΝΔ). Όπως ήδη τονίσθηκε, το ΄΄όργανον ασφαλείας΄΄ ήταν η κολώνα στήριξης του συστήματος πληροφοριών, απ' όπου εξαρτώνται τα πάντα, άρα εύλογη η πρόσθετη αυστηρότητα.

[4] Τα βασικά έγγραφα της υποθέσεως ΄΄Άδεια Γάμου Βασιλικόπουλου΄΄ είναι τα εξής:

*Απόφαση Συμβουλίου της Επικρατείας αριθ.2895/1965/27-11-1965 με την οποία δικαιώνεται προσφυγή για μη χορήγηση αδείας γάμου του.

*ΥΕΘΑ/ ΓΕΝ αριθ. 020154/190/65/ 10 Δεκ 1965 η κοινοποίηση της δυσμενούς κρίσεως

*Εγγραφη Αναφορά Βασιλικόπουλου από 5 Ιανουαρίου 1966 (αυθημερόν της παραλαβής της στασιμότητας)

*Αναφορά παραιτήσεως του Βασιλικόπουλου από 31 Μαΐου 1966

*ΑΑΠ/αριθ.023015/22/66/2 Ιουλίου 1966 με επιβολή πειθαρχικής ποινής φυλακίσεως 30 ημερών

*ΥΕΘΑ/ ΓΕΝ/ Β3-ΙΙ/ ΑΡΙΘ.21486/2/66/9 Σεπτεμβρίου 1966 κοινοποίηση της αποδοχής παραιτήσεως με Βασιλικό Διάταγμα.

[5] Δεν θα περάσουν πολλά χρόνια, και ο Βασιλικόπουλος θα κριθεί ικανός από την νόμιμη εξουσία, να αναλάβει την Αρχηγία του Πολεμικού Ναυτικού και αργότερα της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών. Θα έχουν μεσολαβήσει επτά χρόνια μιας δικτατορίας που θα την πολεμήσει με κάθε τρόπο ως απόστρατος αξιωματικός.

Τον Μάρτιο του 1964 επανέρχεται «*…δεδομένου ότι εις παρομοίας αιτήσεις λοιπών συναδέλφων ο μεσολαβήσας δια την απάντησιν χρόνος ουδέποτε υπερέβη το δίμηνον…*»
Τον Απρίλιο του 1964 «*…μοι εγνωστοποιήθη ότι…το μηνιαίον εισόδημα το προβλεπόμενον…δεν επλήρουν τας...προϋποθέσεις... προέβην εις ενεργείας αίτινες έσχον δι' εμέ οικονομικάς επιπτώσεις...επανυπέβαλλα τα δικαιολογητικά υπερπληρούντα...τας απαιτήσεις...*»
Μετά από πέντε μήνες τον Ιούνιο του 1965 *«...επανήλθον εκ νέου…και τον Ιούλιον...μοι εγνωστοποιήθη ότι η αιτηθείσα άδεια δεν ενεκρίθη μη συντρεχουσών των προϋποθέσεων του άρθρου 2 του ΝΔ 2979/1954*»[1].
Ο Βασιλικόπουλος προσφεύγει στο Συμβούλιο Επικρατείας ασκών νόμιμο δικαίωμα *«.... πέραν των προσωπικών λόγων δια τους οποίους επεθύμουν τον γάμον είχον δημιουργηθεί θέματα ηθικής υποχρεώσεως και κοινωνικής συνεπείας, έχοντα άμεσον επίδρασιν επί της αξιοπρεπείας μου και της ηθικής μου υποστάσεως…»*. Το Σ.Ε. τον δικαιώνει στις 27-11-1965 αλλά σε ένα μήνα ακριβώς..
«*Την 29ην Δεκεμβρίου 1965 μοι εκοινοποιήθη δυσμενής κρίσις…»*
Τον Μάρτιο του 1966 τον μεταθέτουν δυσμενώς αφού τον τοποθετούν «*… εις θέσιν την οποίαν κατείχεν κατά πολύ νεώτερος εμού αξιωματικός... απηλλάγην ουσιαστικώς των καθηκόντων μου…τα εις εμέ ανατεθέντα τοιαύτα ουδόλως αρμόζουν προς την αρχαιότητά μου… ουδεμία ενέργεια ανελήφθη προς διασάφησιν της...αμφιβολίας ως προς την πίστιν μου εις την νόμιμον εξουσίαν…»*.
Περίπου τρία χρόνια ταλαιπωρίες και προσβολές. Τα μηνύματα είναι καθαρά και ο υποπλοίαρχος καταλήγει στην αναφορά του πως, επειδή δεν έχει χάσει τα βασικά χαρακτηριστικά που κατά τη γνώμη του πρέπει να διέπουν έναν αξιωματικό «*...ήτοι τα της αξιοπρεπείας και της υπερηφανείας με εξαναγκάζει παρά την, ως εξ αγάπης προς το επάγγελμά μου θέλησίν μου, να προβώ εις παραίτησιν…*».
Η περίπτωση Βασιλικόπουλου δεν ήταν η μόνη που, ο μηχανισμός δεν ενέκρινε το αίτημά για γάμο.[2] Οι αιτίες των άλλων αρνήσεων ήταν παρόμοιες αλλά και λόγοι οικονομικοί, δηλαδή προίκας. Η συγκεκριμένη ήταν κραυγαλέα και απόδειξη, πώς ήθελε το καθεστώς να περιχαρακώνει τις ΕΔ.

---

[1] Έχουν περάσει δύο περίπου χρόνια για να πουν στον Βασιλικόπουλο πως, η μελλόνυμφη και η οικογένειά της δεν είναι εθνικόφρονες, άρα δεν την εγκρίνουν για σύζυγό του. Η μνηστή του υποπλοιάρχου είναι πτυχιούχος της Νομικής και ο Πατέρας της είναι ο Ηλιόπουλος, γνωστός Αθηναίος Δικηγόρος και Βουλευτής της ΕΔΑ. Όλα ήταν εντός των προϋποθέσεων, εκτός του τελευταίου.

[2] Παρατίθενται οι απαντήσεις των στρατιωτικών στο ερώτημα σχετικά με το γάμο τους:

-Ν. Ραγκαβάς «*… έπρεπε να υποβάλω που μέναν τα πεθερικά μου, πού έμενε όλο μου το σόι και το σόι της γυναίκας μου.... ο πατέρας βασικά ήταν μπερδεμένος με το ΕΑΜ... στο καράβι όταν πήγαν χαρτιά {1970} υπήρχε κάποιος άνθρωπος που ήταν από το 1% που λέγαμε προηγουμένως και με φώναξε και με ενημέρωσε……ο Μανουσογιαννάκης …. με φώναξε και μου είπε το περιστατικό, τι έγινε, και πήγα προετοιμασμένος...στον κυβερνήτη να το αντιμετωπίσω …..... την επόμενη μέρα, την επόμενη ώρα, είχα έναν άνθρωπο δίπλα μου. Έναν μόνιμο αξιωματικό,.... Και να μην με αφήνει από τα μάτια του, εκτός πια αν κατέβαινα στο μηχανοστάσιο.... Εγώ αυτό που κοίταζα από εκεί και πέρα ήταν το πώς θα φύγω από εκεί που είχα μπλέξει και είχα προσωπικό πρόβλημα....τους είπα μετά ότι "εντάξει, τελείωσα, δεν έχω καμιά σχέση με την αρραβωνιαστικιά που είχα, διακόψαμε", εγώ {όμως} είχα παντρευτεί ήδη..., δε φορούσα βέρα. Μου λέγανε "πού μένεις;" και έπρεπε να δηλώσω ορισμένα στοιχεία, "φέρε τα στοιχεία που μένεις".... Κάτι έπρεπε να κάνω. Τα ήθελαν τα στοιχεία αυτά για να με ελέγξουν. Όσοι ήταν εκεί ήταν ελεγμένοι, ήμουν εξαίρεση στον κανόνα. Με αυτά που είδα με τα ΤΕΚΠ, με αυτά τα στοιχεία που μου ζητάγανε, κατάλαβα ότι έπρεπε να φύγω το συντομότερο…πήγα στο νοσοκομείο…τέλος πάντων τα κατάφερα μετά από 11 μήνες και έφυγα…..*»

Ο Ραγκαβάς και η κόρη του ΕΑΜίτη είχαν κάνει το γάμο τους στις 28-2-1971 χωρίς άδεια και κρυφά. Αναγνωρίσθηκε αυτός ο γάμος (και ως εκ τούτου ασφαλίσθηκε η γυναίκα του και τα παιδιά του) τεσσεράμισι χρόνια μετά στη μεταπολίτευση, με την απόφαση ΑΝ/ 1ον ΕΓ/2α Φ 409.45/97/75/4 Αυγ.75

-Φλώριος Αναστασίου «*…και ήρθε το χαρτί από την αστυνομία…το οποίον έγραφε ότι ο πεθερός μου…είχε υπογράψει με άλλους πατριώτες του για την αποφυλάκιση του Εμμανουήλ Γλέζου…ήτανε από το χωριό μου, ... και αυτοί που ήταν δεξιοί αγαπούσαν τον Μανόλη τον Γλέζο, και μάλιστα είναι και συγγενής μου…. Με το χαρτί αυτό που ήρθε από την αστυνομία ήταν αδύνατο… να μου δώσει έγκριση η υπηρεσία για να παντρευτώ. Κι άρχισε λοιπόν μια διαδικασία να στέλνω τα χαρτιά στο αστυνομικό τμήμα, στην ασφάλεια της αστυνομίας, και να μου λένε,΄να ρωτήσεις ποια ήταν η διαγωγή του πριν τη δικτατορία, ποια η διαγωγή του κατά τη φάση της δικτατορίας΄΄…του μελλοντικού πεθερού μου…ερχόντανε τα χαρτιά, πηγαίνανε τα χαρτιά, είχε συγκεντρωθεί ένας φάκελος… ογκώδης με αλληλογραφία. Μετά από ενάμιση χρόνο, δηλαδή αυτό ξεκίνησε αρχές '72, τέλη '73 ήρθε πράγματι ένα χαρτί…ξέρω όμως μια περίπτωση που αυτό με έχει συγκινήσει πάρα πολύ,... ένας συνάδελφος είχε κάνει τα χαρτιά για να παντρευτεί, ο πατέρας της αρραβωνιαστικιάς του είχε λάβει μέρος στον εμφύλιο πόλεμο, δεν του δίνανε άδεια να παντρευτεί, πηγαίνανε τα χαρτιά, δεν του εγκρίνανε να παντρευτεί, και αναγκάστηκε η κοπέλα να στείλει επιστολή, να μπει μέσα στα χαρτιά ότι απαρνιόταν τον πατέρα της, ότι δεν ήθελε να τον αναγνωρίσει σαν πατέρα!!.... Της την έδωσαν την άδεια....*»

-Ν. Μανταδάκης «*.... Παλαιά ο όρος της προίκας και ο περιορισμός ηλικίας στην χορήγηση αδείας γάμου θεωρείτο ανασταλτικός παράγων για να μην μπλέξουν νεαροί αξιωματικοί σε απομακρυσμένες φρουρές με ντόπιες ΄΄χωριάτισσες΄΄ και με το γάμο, πριν φθάσουν σε ΄΄ώριμη ηλικία΄΄, καταστραφούν κοινωνικά. Παρόμοιες καταστάσεις συναντάμε και στη λογοτεχνία σε περιγραφές δακρύβρεκτων ρομάντζων….*»

-Π. Κουτσομυτόπουλος «*…έτυχε όταν παντρευόμουν να είμαι εγώ προϊστάμενος γιατί ήμουν κυβερνήτης σε καράβι, στο «ΓΡΗΓΟΡΟΠΟΥΛΟ», και έφτιαξα τα χαρτιά μου, υπέγραψα εγώ ο ίδιος, τα έστειλα στην Αστυνομία, ήλεγξαν τη γυναίκα μου αν είναι εν τάξει, μου απάντησαν ότι είναι εντάξει και έδωσα εντολή στον εαυτό μου ότι μπορεί να έρθει σε συζητήσεις γάμου με τη γυναίκα μου. Έπρεπε μετά να δώσει το ΓΕΝ άδεια. Έτσι γινόντουσαν τότε αυτά τα πράγματα, γελοία πράγματα....* »

-Ν. Κιοσσές «*…νομίζω ότι χρειαζόταν για να προστατευτεί το σύστημα από τυχόν ανθρώπους οι οποίοι πίεζαν μια κατάσταση.... Κάποιος αξιωματικός, είχε σχέση με μια κοπέλα. Ο πατέρας μου ήταν διευθυντής προσωπικού. Πήγαινε λοιπόν αυτή η γυναίκα στο ΓΕΝ, να πιεστεί αυτός ο αξιωματικός για να αρραβωνιαστεί με την κοπέλα…. έλεγε το ένα το άλλο, γυρίζει και λέει ο πατέρας μου ΄΄ξέρετε αυτός τι είναι; αυτός κάθε μέρα γυρίζει και με δύο-τρεις΄΄, ΄΄α, έτσι είναι; τότε να φύγουμε΄΄. Θέλω να πω πάντα υπήρχε μια πίεση…...*»

-Ι. Θεοφιλόπουλος *«…Υπήρχαν τότε οι φάκελοι. Ήθελαν να... μην μπει, να μην εισχωρήσει στις ένοπλες δυνάμεις... το συγγενικό περιβάλλον... αυτομάτως συνδέεσαι και με το περιβάλλον της και δεν ήθελαν να μπει ο κομμουνιστικός παράγων, (λέγανε τότε κομμουνιστικός κίνδυνος), να μπει μέσα στο στρατό, στις ένοπλες δυνάμεις. Αυτός ήταν ο λόγος, κουφός λόγος, βλακώδης λόγος ….*»

-Θ.Μιχαλακάκος «*…Άδεια γάμου απαιτείτο για να ελεγχθεί κατά πόσο υπήρχε παρθενία του μυαλού της νύφης, δηλαδή ότι ήταν βλήτο. Η ΄΄προίκα΄΄, αν ήταν μεγαλύτερη, δεν θα βασανιζόμουν εγώ τώρα....*»

Παράλληλα όμως είναι εμφανείς και οι απόψεις του Βασιλικόπουλου στα θέματα *΄΄αξιοπρέπειας, ηθικής υποστάσεως, κοινωνικής συνέπειας αλλά και υποχρεώσεων εκ του αξιώματος απορρεουσών ως και πίστεως προς την νόμιμον εξουσίαν΄΄* για να χρησιμοποιήσουμε τις δικές του επισημάνσεις. Ο αξιωματικός αυτός, προτίμησε να παραιτηθεί αντί του εξευτελισμού. Δεν είναι γνωστές άλλες παραιτήσεις με τέτοια αιτιολογία. Όποιος όμως είχε πρόβλημα και γνώριζε πως εξ αιτίας του δε θα του έδιναν άδεια, ή προχωρούσε σε γάμο χωρίς άδεια, με αποτέλεσμα η οικογένειά του να μην έχει ασφαλιστική κάλυψη, ή προέβαινε σε κάθε είδους ριψοκίνδυνες ενέργειες για να ξεπεράσει τα εμπόδια. Ή τέλος περίμενε χρόνια ολόκληρα να ερευνηθούν οι συγγενείς. Είναι ενδιαφέροντα τα στοιχεία από τις συνεντεύξεις που πάρθηκαν.

Ο Ραγκαβάς λέει ψέματα στους προϊσταμένους του, πως χώρισε την μνηστή του, και αμέσως χτίζει την οικογένειά του.

Η περίπτωση που αφηγείται ο Φλώριος Αναστασίου έχει και την τραγική της πλευρά. Η μελλόνυμφη αποκηρύσσει τον πατέρα της προκειμένου να ΄΄χριστεί΄΄ εθνικόφρων και να την αφήσουν να παντρευτεί. Ο ίδιος ο Αναστασίου χρειάζεται ενάμισι χρόνο να πείσει την υπηρεσία του, πως η μακρινή συγγένεια της Μητέρας του με τον Γλέζο δεν επηρεάζει το γάμο του.

Ο Μπαϊρακτάρης περίμενε τρία χρόνια να ερευνηθούν μακρινά του ξαδέρφια που ζούσαν στην Αυστραλία.

Η ασφάλεια καλεί την μέλλουσα σύζυγο του Αντωνιάδη για να διευκρινιστεί, τί συνάφεια υπάρχει με την οικογένεια της Κυβέλης (που έχει σχέσεις με τον Αντρέα Παπανδρέου) που ζει στην ίδια πολυκατοικία, όπου κατοικεί και η ίδια. Αυτά το 1975 στη μεταπολίτευση.

Ο Κουτσομυτόπουλος, αφού ήταν ο ίδιος Κυβερνήτης, έφτιαχνε τα χαρτιά του, τα προωθούσε, ερευνούσε για την μελλόνυμφή του και γενικά ρύθμισε χωρίς πρόβλημα ο ίδιος για το γάμο του.

Όλοι λίγο- πολύ στιγματίζουν τις διαδικασίες άδειας γάμου. Ο Αλευρομάγειρος εξηγεί πως το ΄΄σύστημα΄΄ για να ενισχύσει το γάμο ως θεσμό (και η δικτατορία προφανώς την ενισχύει στα πλαίσια της αρχής ΄΄Πατρίς, Θρησκεία, Οικογένεια΄΄), καθιερώνει την προίκα, εφ' όσον δύσκολα χωρίζει κανείς ΄΄όταν εξαρτάται οικονομικά από τη σύζυγο΄΄. Είναι πρωτότυπη ερμηνεία αναγκαιότητας της προίκας.

Ο Κιοσσές βλέπει τη διαδικασία έναν εύκολο τρόπο για ν' αποφεύγονται οι ΄΄πιέσεις΄΄, που ασκούνται στους στρατιωτικούς από οικογένειες για γάμο με τις θυγατέρες τους.

Ο Βενετσανόπουλος με την σύζυγό του Μαρία και τους τέσσερις γάμους ανά την Ανατολική Ευρώπη, έθεσαν το ζήτημα στη βάση με την οποία το αντιμετώπιζαν στο Δημοκρατικό Στρατό και ως πολιτικοί πρόσφυγες στις Ανατολικές Χώρες. Στον αντίποδα ακριβώς της διαδικασίας που ακολουθούσαν τα στελέχη των ΕΔ στην Ελλάδα.

Παρ' όλο που η δικτατορία τυποποίησε τις διαδικασίες καλύτερα απ' όλους μέχρι τότε, ήταν πολύ στενά τα περιθώρια ελιγμών. Έτσι ώστε να βγαίνουν στην επιφάνεια λάθη, «*…αντικανονικαί ενέργειαι, παραλήψεις ή ασάφειαι…εις τα πλείστα μέχρι τούδε... υποβληθέντων δικαιολογητικών…»*[1]. Την παρατήρηση κάνει ο

-**Βασίλης και Μαρία Βενετσανόπουλου** «*…Αυτή η φωτογραφία,... είναι η τέταρτη φορά που παντρευτήκαμε… Μία φορά παντρευτήκαμε στην Τασκένδη. Λέει ο Βασίλης "πάμε να υπογράψουμε κανένα χαρτί" του λέω "δεν πάω εγώ, υπόγραψε εσύ και για μένα". Οπότε πάει και υπογράφει. Μετά όταν ήρθαμε στη Ρουμανία μας λένε "πρέπει να κάνετε εδώ πέρα πολιτικό γάμο". Πήγαμε και εμείς κάναμε ένα πολιτικό γάμο. Όταν πήγαμε στην Τσεχοσλοβακία και έπρεπε να έρθουμε στην Ελλάδα, ο πολιτικός γάμος δεν μέτραγε και έτσι κάναμε θρησκευτικό….σαν τι ήταν εκείνα;… με έπιασαν κάτι γέλια. Ο Βασίλης είχε κάτι νεύρα…τα στεφάνια… δεν ήταν στεφάνια ήταν……Σαν περικεφαλαίες ..... ήταν αριστερός ο παπάς, καλός...Και μας έβαλε και παλιά ημερομηνία… μου λεει "έχω περιθώριο"…Την τέταρτη φορά πού ήτανε; Είχαμε ψευδώνυμο στην Ουγγαρία, στη Ρουμανία…Παντού. Και μετά για να αλλάξουμε τα ψευδώνυμα κάναμε δικαστήρια, κάναμε ολόκληρες ιστορίες …...»*

- Α.Αντωνιάδης, «*….την καλέσανε και την ρωτήσανε... το αστείο είναι ότι ... στην ίδια πολυκατοικία ... έμενε και η ανιψιά της Κυβέλης, της ηθοποιού ... κολλητή τότε με τον Ανδρέα τον Παπανδρέου.... θέλανε να διευκρινίσουνε, μήπως είχανε και κοινωνικές, φιλικές σχέσεις με το περιβάλλον αυτό της Κυβέλης που συγκατοικούσανε. ... Ότι ενδεχόμενα ..., θα παντρευόμουνα μια αμφιλεγόμενη πολιτικών τοποθετήσεων ..... Ξέρω και περίπτωση, που ζήτησε να δανειστεί για να εμφανίσει ως εισόδημα που θα πήγαινε στην κόρη του…»*

-Δ.Αλευρομάγειρος «*… Έλεγχος της κρατικής εξουσίας (φρονήματα συζύγου), Ενίσχυση της οικογένειας και του "ιερού θεσμού του γάμου(....)." (δύσκολα χωρίζεις όταν εξαρτάσαι οικονομικά από τη σύζυγο...), απαγόρευση (έστω και αν στη πράξη είναι βλακώδης)της όποιας διακίνησης ιδεών…*»

-Ν.Κουρής «…*το 1957... δεν ήθελε το κατεστημένο, να το πω έτσι, της εποχής εκείνης, των χρόνων εκείνων, να δημιουργούνται οικογένειες των οποίων ένα μέλος θα είχε δημοκρατικές ή αριστερές ακόμη περισσότερο ρίζες ...η μία θεία της γυναίκας μου, της έκανε δωρεά ένα σπίτι και έτσι καλύφτηκε τυπικά η ανάγκη της προίκας, όπως λεγόταν την εποχή εκείνη .... Το ιδεολογικό απλώς έτυχε. Έτυχε να είναι οικογένεια η οποία να μην είχε δώσει δείγματα ..., ήτανε μια συντηρητική οικογένεια. Απλώς συντηρητική …*»

-Α. Μπαϊρακτάρης, «*…. Ξέραμε επί παραδείγματι εάν παντρευτείς, αθετήσεις τον λόγο σου ..., ή καταστήσεις έγκυο κάποια ...χωρίς γάμο…τον έδιωχνε…. Εγώ κόντεψα, 3 χρόνια ... να παντρευτώ ...γιατί είχε πρώτα ξαδέρφια τα οποία ήταν στην Αυστραλία ...και τα χαρτιά κάνουν πάνω από τρεις μήνες και ...ρωτάγανε στην Αυστραλία για το ποιόν των ξάδερφών της...αλλά ...άν ήταν ένας αριστερός από αυτούς, τι θα γινόταν;...τον κακό τους τον καιρό. Τίποτα δεν θα γινόταν. Βλακείες. …*»

-Χ.Λυμπέρης, «*... ένας αναχρονιστικός θεσμός... καλώς καταργήθηκε και κακώς υπήρχε ... Είχε μία φιλοσοφία όμως τότε...που φαντάζομαι έτσι ...ότι ο αξιωματικός την εποχή εκείνη (έπρεπε) να έχει μια κοινωνική παράσταση...γιατί το κατεστημένο... δημιουργούσε μια διαφοροποίηση….σου λέει ΄΄Εγώ δεν μπορώ να του δώσω πολλά λεφτά, για να πάει στου Φλόκα...ξέρω 'γω ή να πάει ... αλλά να πάρει την προίκα. Να τον τροφοδοτήσω με χρήματα, να του ενισχύσω την αστική του θέση ... μέσα από μια προίκα΄΄….* »

[1] Έγγραφο ΑΝ/1ο ΕΓ/2α/ αριθ.φ. 409.4/1/71/5-6-1971 όπου περιέχεται μακρύς κατάλογος με τα πιο συνηθισμένα λάθη και παραλείψεις στα έγγραφα δικαιολογητικά, που υπέβαλλαν οι ενδιαφερόμενοι, για να προβούν σε γάμο με άδεια της υπηρεσίας τους. Ο όγκος των λαθών κ.λ.π. για τόσο μικρό διάστημα δείχνει ακριβώς και τις δυσκολίες, που είχαν τα στελέχη και οι αρμόδιες υπηρεσίες έκδοσης των

Μαργαρίτης ως Αρχηγός Ναυτικού μετά ενάμισι χρόνο εφαρμογής της τελευταίας Παγίας Διαταγής περί γάμων. Δεν παραλείπει να επισημάνει «*…και πάλιν ιδιαιτέρως προς Διοικητάς, Κυβερνήτας και Διευθυντάς Πλοίων και Υπηρεσιών ότι, δεν παρέχεται εις τούτους το δικαίωμα να κρίνουν επί της σοβαρότητος, ή μη, οιουδήποτε δυσμενούς στοιχείου, οσονδήποτε ελαφρόν και εάν είναι τούτο... καθ' όσον οιαδήποτε εν τω μέλλοντι παράλειψις θέλει ελεγχθεί*».

Ο Μαργαρίτης αλλά πριν απ' αυτόν ο ΑΕΔ θέλει τον έλεγχο της σοβαρότητας των στοιχείων, να τον έχει το επιτελείο. Δεν έχουν σε κανέναν εμπιστοσύνη και είχαν δίκιο σ' αυτό, όπως φαίνεται και από το πλήθος των παραλείψεων στα δικαιολογητικά. Πολλοί ήταν εκείνοι, που ήθελαν να βοηθήσουν και το έκαναν. Γιατί είχαν βρεθεί σε παρόμοια κατάσταση ή πιθανολογούσαν, πως θα έρθει και η σειρά τους. Εξάλλου ήταν τόσο παράλογα αυτά που συνέβαιναν. Εάν τηρούσαν απαρέγκλιτα τις απαγορεύσεις ελάχιστοι στρατιωτικοί θα προέβαιναν σε γάμο. Οι νεαροί στρατιωτικοί δεν πρόσεχαν και πολύ στις επιλογές μελλονύμφων. Φέρονταν και αυτοί όπως όλοι οι νέοι. Πολύ περισσότερο δεν ρωτούσαν και τις αρμόδιες υπηρεσίες πριν προβούν στις φυσιολογικές προσεγγίσεις του άλλου φύλλου, όπως ήθελε και δεν έκρυβε στα έγγραφά της η διοίκηση. Θα ήταν παράλογο και αφύσικο το αντίθετο.

Από τις ακόλουθες περιπτώσεις που προκύπτουν από αλληλογραφία λήψεως άδειας γάμου, μπορεί να φωτισθεί περισσότερο η όλη διαδικασία και οι σκοπιμότητες, παρ' ότι η νομοθεσία και οι διευκρινιστικές διαταγές είναι αποκαλυπτικές.[1]

Το Αρχηγείο Ναυτικού διαβιβάζει σε όλα τα Πλοία και τις Υπηρεσίες του διαταγή του ΑΕΔ[2]. Η διαταγή καθορίζει τι δικαιολογητικά πρέπει να υποβάλλουν, όποιοι θέλουν να αναγνωριστεί ο γάμος τους,που έγινε χωρίς να πάρουν άδεια. Όλοι γνώριζαν πως αρκετοί έκαναν γάμο χωρίς άδεια. Δεν αποτολμούσαν την άρνηση της υπηρεσίας για τους γνωστούς λόγους και δε δίσταζαν να διακινδυνεύσουν παραβαίνοντας τις απαγορεύσεις. Η διοίκηση όμως ενδιαφερόταν να γνωρίζει περί του ΄΄ποιού, της νομιμοφροσύνης΄΄ κ.λ.π. και έτσι κατά καιρούς έδινε την ευκαιρία αναγνώρισης των γάμων ΄΄άνευ αδείας΄΄ χωρίς να επιβάλλει ποινές. Με την προϋπόθεση πως ο έλεγχος της νύφης και των συγγενών της θα γινόταν κανονικά. Η λογική αυτή δεν σταματά με την μεταπολίτευση. Με το ίδιο φραστικό και τα ίδια σχεδόν έντυπα εκδίδονται όμοιες αποφάσεις[3], για αναγνώριση όποιων γάμων είχαν γίνει χωρίς άδεια. Το περίεργο είναι πως η μεταπολιτευτική κατάσταση στους πρώτους μήνες, δεν δείχνει διάθεση για μείωση των δυσκολιών στις διαδικασίες. Αντίθετα το νέο έγγραφο με τα ερωτήματα που πρέπει να στέλνεται στις αρχές ασφαλείας, αντί να μειώνει αυξάνει το φάσμα των ΄΄ακαταλλήλων προσώπων΄΄ απ' ότι προβλεπόταν επί δικτατορίας. Μια σύγκριση στα δύο έντυπα καταδεικνύει πως η μεταπολίτευση ερωτά επί πλέον «*εάν επηρεάζεται* {η μελλόνυμφη} *υπό οιονδήποτε πρόσωπον, έχον δυσμενή στοιχεία από πλευράς νομιμοφροσύνης*». Υπήρχε και επί χούντας στην αρχή το ίδιο ερώτημα, αλλά το είχε αποσύρει στη συνέχεια, άγνωστο γιατί.

Παρ' όλα αυτά υπήρξαν περιπτώσεις που κάποιοι αδιαφόρησαν για την καθιέρωση της ίδια διαδικασίας και κύρια για τον έλεγχο της ΄΄νομιμοφροσύνης και του ποιού΄΄. Δεν υπήρχε περίπτωση με υλοποίηση αυτών που προβλέπονταν να αναγνωρισθεί γάμος στρατιωτικού με κόρη, τέως αξιωματικού του ΣΞ, με συμμετοχή στον εμφύλιο, καταδικασμένου σε θάνατο από μετεμφυλιακό στρατοδικείο, στελέχους του ΚΚΕ συλληφθέντος επί δικτατορίας κ.λ.π. Το γεγονός όμως πως ο ενδιαφερόμενος ήταν από τους διωχθέντες επί δικτατορίας και επανελθόντες, του έδωσε το πλεονέκτημα να υποβάλλει απλά την αίτηση αναγνώρισης του γάμου, χωρίς μνεία περί συγγενών, διευθύνσεων κ.λ.π. και να αναγνωριστεί αμέσως ο γάμος χωρίς άλλη διατύπωση[4]. Όλοι

δικαιολογητικών (χωροφυλακή, ασφάλεια, τράπεζες, ενορίες, συμβολαιογραφεία, ταμεία, ΙΚΑ, εφορίες, Κοινότητες, προξενεία, στρατιωτικές γραμματείες, επιτελείς χειριστές της άδειας….)...

[1] Εκτιμάται πως για να εξετασθεί ο στρατιωτικός ως κοινωνικό ον, κρίνεται ως πλέον προσφερόμενη για συμπεράσματα η εμβάθυνση στο θέμα ΄΄γάμος΄΄. Εξ άλλου το ίδιο το σύστημα έδινε, όπως αποδεικνύεται, στον έλεγχο του γάμου μεγάλη σημασία. Να μην ξεχνάμε και το τρίπτυχο ΄΄Πατρίς, Θρησκεία, Οικογένεια΄΄. Που δεν ήταν η πεμπτουσία της εθνικής υπόστασης μόνον για τη χούντα των συνταγματαρχών. Και σήμερα ακούμε από πολλούς να προβάλλουν τις τρεις συνιστώσες, και όχι μόνον ως σύνθημα.

[2] Τα σχετικά έγγραφα για αναγνώριση όσων γάμων είχαν γίνει χωρίς άδεια είναι τα εξής:

-ΑΝ 1ο ΕΓ/ 2α φ. 409.45/1/71/ 20-11-71 που ο Μαργαρίτης διαβιβάζει σε όλους την ακόλουθη απόφαση ΑΕΔ

-ΑΕΔ/1η ΜΕΟ/ΔΙ/Ι/ φ. 446/71/2-11-71 που κοινοποιείται η εξής απόφαση ΑΕΔ (το πλεονέκτημα της ακόλουθης η δημοσίευσή της και σε ΦΕΚ)

-ΑΕΔ/1η ΜΕΟ/ΔΙ/Ι/φ. 446/71/19-10-71 (ΦΕΚ 878/Β/71) που καθορίζει τα δικαιολογητικά ως εγκύκλιος διαταγή

-ΑΕΔ/1η ΜΕΟ/ΔΙ/Ι/φ.446/71/20-10-71 και τέλος η ισχυρότερη απόφαση όλων αφού πρόκειται για

-ΝΔ.977/71 (ΦΕΚ 188/71) που καθορίζει σε επίπεδο Νομοθετικού Διατάγματος τα δικαιολογητικά και την προθεσμία ενός χρόνου μέχρι 2-10-72 για την υποβολή τους.

[3] Η πρώτη απόφαση της μεταπολίτευσης για νέες αναγνωρίσεις γάμων και τα συνακόλουθα έγγραφα έχουν ως εξής:

-ΝΔ 112/74 (ΦΕΚ 309/18-10-74) *΄΄Περί αναγνωρίσεως των άνευ αδείας τελεσθέντων γάμων Στρατιωτικών των Ενόπλων Δυνάμεων΄΄*

-ΑΕΔ/1η ΜΕΟ/ΔΙ/Ι/ φ.,446/14-11-74 (ΦΕΚ 1166/16-11-74) με την οποία και καθορίζονται τα δικαιολογητικά που πρέπει να υποβάλλουν όσοι προέβησαν σε γάμο χωρίς άδεια και ζητούν την αναγνώρισή του.

-ΑΝ/1ο ΕΓ/2α/ φ.409.45/2/74/7-12-74 σε επίπεδο Αρχηγού Ναυτικού και τέλος

-ΣΤΟΛΟΣ/1ο ΕΓ/2/ φ. 409.45/10/74/17-12-74 το οποίο χωρίς να φέρει υπογραφή διαβιβάζει τα έντυπα που στο εξής πρέπει να υποβάλλουν οι ενδιαφερόμενοι και η υπηρεσία τους με τα δικαιολογητικά για την αναγνώριση του γάμου που έγινε χωρίς άδεια.

[4] Η τουλάχιστον έτσι πιστεύει ο ίδιος μέχρι σήμερα. Τα σχετικά έγγραφα είναι:

-ΔΔΜΝ/ φ. 409.45/75/17-7-75 με το οποίο υποβλήθηκε η αίτηση για αναγνώριση του γάμου.

-ΑΝ/1ο ΕΓ/ 2α/ φ. 409.45/100/75/8-8-75 που είναι η απόφαση αναγνώρισης του γάμου(λιγότερο από ένα μήνα μετά την υποβολή του αιτήματος) και που υπογράφει ο Εγκολφόπουλος.

γνώριζαν περί τίνος επρόκειτο και κανείς δεν μίλησε. Η σύζυγος (και αυτή γνωστή ως μέλος της Νεολαίας Λαμπράκη κ.λ.π.) απέκτησε ασφάλιση και δικαίωμα υγειονομικής περίθαλψης.

Με την έκδοση το 1969 της Παγίας Διαταγής περί γάμων, υπήρξαν παρενέργειες, μερικές από τις οποίες κατέληξαν σε ανακριτικές πράξεις. Στον Πόρο διατάσσεται Ένορκη Προανάκριση, της οποίας το πόρισμα παρουσιάζοντας το ιστορικό της υπόθεσης που ερεύνησε, εκθέτει τα εξής: Ο υπαξιωματικός …όταν πληροφορήθηκε τέλος του 69, για την υποχρέωση να έχει άδεια από την υπηρεσία του για να πάρει την καλή του, που έχει αρραβωνιαστεί από τον Αύγουστο του ίδιου έτους, υπέβαλλε την αναφορά για εξακρίβωση του ΄΄ποιού΄΄ της μνηστής του στις αρχές Φεβρουαρίου 1970. Η Χωροφυλακή Χανίων δεν βρήκε τίποτε το μεμπτό και η υπηρεσία του υπαξιωματικού του είπε να περιμένει να εξακριβωθούν και οι υπόλοιπες προϋποθέσεις, δηλαδή «*…πληροφορίαι σχετικά με το ποιόν ουχί μόνον του οικογενειακού αλλά και του συγγενικού περιβάλλοντος της μελλονύμφου μέχρι 4ου βαθμού εκ πλαγίου και εξ αγχιστείας…».* Εκεί όμως τα πράγματα δεν ήταν καθαρά καθόσον «*… ένιοι του συγγενικού περιβάλλοντος της ...ετύγχανον αναμεμιγμένοι εις αντεθνικάς οργανώσεις και δεν εμφορούντο υπό υγιών εθνικών φρονημάτων…».* Κάλεσαν τον υπαξιωματικό να του πουν να περιμένει, αλλά ο τελευταίος και η μνηστή του βιάζονταν. Είχαν ήδη προβεί σε γάμο με την μνηστή του αφού «….. *την είχεν καταστήσει έγκυον προ διμήνου…*» Και ο διενεργών την ΕΔΕ εισηγείται τακτική ανάκριση. Ο συντάκτης του πορίσματος δεν τόλμησε να κάνει μια πρόταση λογική, αφού και με τα δεδομένα της εποχής μια τέτοια περίπτωση δεν χρειάζεται να αντιμετωπισθεί με τακτική ανάκριση. Η υπόθεση θα κατέληγε στο Ναυτοδικείο, επειδή η πράξη του υπαξιωματικού να προβεί σε δέσμευση, *΄΄να καταστήσει έγκυον΄΄* και τέλος να προβεί σε γάμο και όλα αυτά χωρίς την άδεια της υπηρεσίας, ήταν με το γράμμα του Νόμου παράνομα. Ο Α/ΓΕΝ Μαργαρίτης, βλέπει το παράλογο της πρότασης και «*...ΔΙΑ ΤΑΥΤΑ τίθεμεν εις το αρχείον την συνημμένην δικογραφείαν[1] κατά του ...επί νυμφεύσει άνευ αδείας, πράξει τελεσθείση εν Ν. Σμύρνη ...».* Το φαινόμενο να είναι οι μικρού βαθμού αξιωματικοί ενίοτε αυστηρότεροι δεν είναι σπάνιο, όταν μάλιστα το αντικείμενο είναι αφ' εαυτού παράλογο, όπως εν προκειμένω. Ο Μαργαρίτης επεφύλαξε για τον εαυτό του το δικαίωμα της ανέξοδης μεγαλοψυχίας, με μια αυτονόητη απόφαση σε μια βλακώδη πρόταση, που ήταν όμως ΄΄σύννομη΄΄ με διατάξεις κανονισμών σκοπιμότητας. Ο υπαξιωματικός, η σύζυγός του και οι οικογένειές τους επί τρία χρόνια ζούσαν με το φάσμα μιας καταδίκης και μιας αποστρατείας στο τέλος.

Μεγαλύτερο ακόμα ενδιαφέρον έχει η ακόλουθη (πολιτικά σύνθετη) περίπτωση που παρουσιάζει και τα συμβαίνοντα στην Πολεμική Αεροπορία. Η 28η Τακτική Αεροπορική Δύναμη (ΤΑΔ), ως προϊσταμένη της υπηρεσίας του υπαξιωματικού που ζητάει την άδεια για γάμο, εκφέρει γνώμη, όπως προβλέπεται για την περίπτωση. Πήρε πρώτα τις πληροφορίες και αναφέρει στο Αρχηγείο Αεροπορίας στις 8 Μαΐου 1972 στοιχεία επιβαρυντικά για την εποχή. ΄΄Ακατάλληλοι΄΄ και ΄΄αντεθνικόφρονες΄΄ δεν είναι μόνον οι κομμουνιστές, αλλά και οι συνοδοιπόροι της Κεντροαριστεράς, οι οπαδοί δηλαδή του Ανδρέα Παπανδρέου. [2] Η γνωμάτευση αυτή[3] ανήκει στον υποπτέραρχο Αλ. Παπανικολάου, Διοικητή της 28ΤΑΔ και μετέπειτα Αρχηγό του Γενικού Επιτελείου Αεροπορίας. Τμηματάρχης του 2ου/ΕΓ/2/ΑΣΦ 28ης ΤΑΔ που υπογράφει το ΄΄Ακριβές Αντίγραφον ΄΄ είναι ο επισμηναγός Ανδρ. Εξαδάκτυλος. Οι συγγενείς οπαδών και οπαδοί του Ανδρέα Παπανδρέου θεωρούνται ΄΄ακατάλληλοι΄΄ για να συνδεθούν με σχέσεις γάμου με στρατιωτικούς. Εδώ βρίσκει την εφαρμογή της ο χαρακτηρισμός ΄΄συνοδοιπόροι΄΄ που προέκυψε από την προδικτατορική

-ΝΣ/ ΔΤ /ΓΡ. ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ/ φ 409.45/12/75/4-9-75 με το οποίο αμέσως μετά *΄΄...υποβάλλεται συνημμένως ληξιαρχική πράξις γάμου ...δι' ενημέρωσιν μητρώου του*». Ο περί ου ο λόγος γάμος αφορούσε τον συντάκτη της εργασίας αυτής και δεν είναι τιμητική για το ΄΄σύστημα΄΄ η διαφορά με την οποία η ίδια διοίκηση αντιμετώπιζε περιπτώσεις άλλων γάμων που δεν είχαν το ΄΄πλεονέκτημα΄΄ του διωχθέντος επί δικτατορίας. Για εκείνους εξακολουθούν μέχρι το 1989 να ισχύουν οι ΄΄ακατάλληλες΄΄ μελλόνυμφες λόγω νομιμοφροσύνης.

[1] Τα έγγραφα της υπόθεσης αυτής είναι:

-ΚΕ/ΠΟΡΟΣ 1001/3/71/4-1-71 Διαταγή για διενέργεια ΕΔΕ

-Πόρισμα Ενόρκου Προανακρίσεως υπό Ανθ/ρχου (Δδ) Σ.Κονταρίνη ημερομηνίας 28-1-1971 στον Πόρο.

-ΑΝ/ΓΡ.ΔΙΚΑΣΤ.ΝΟΜΟΘ/ φ. 454.119/291/72/2-9-72, Απόφαση του Α/ΓΕΝ Μαργαρίτη για να τεθεί η υπόθεση στο αρχείο.

[2] Το κείμενο του αποκαλυπτικού εγγράφου που δείχνει μια ολόκληρη εποχή και τις συγκρούσεις στο πολιτικό πεδίο προδικτατορικά και τις παρενέργειες στη δικτατορία έχει ως εξής: «*…Υποβάλλεται ...πιστοποιητικόν κοινωνικών φρονημάτων… ούτος αιτείται την νομιμοποίησιν των μετά της ειρημένης σχέσεών του, μεθ ης συμβιών από μακρού έχει αποκτήσει εξώγαμον τέκνον….εκ του εν λόγω πιστοποιητικού προκύπτει ότι…ο πατήρ αυτής συναναστραφείς μετά κομμουνιστού… επηρεασθείς… εξεδηλώθη υπέρ της Κεντροαριστεράς...και του Α. Παπανδρέου συμμετέσχε εις υπέρ αυτού εκδηλώσεις ως και εις την απεργίαν των γεωργών της 10-7-66…ο αδελφός αυτής...προ της Επαναστάσεως εξεδηλούτο υπέρ του Α. Παπανδρέου...συμμετέσχεν εις υπέρ αυτού εκδηλώσεις ως και εις την απεργίαν των γεωργών της 10-7-66, πολλάκις δε εντός του καφενείου του χωρίου του κατεφέρθη κατά του Βασιλέως… η εν λόγω ιδιώτις επηρεάζεται υπό των ανωτέρω...ως και του αδελφού της μητρός της...όστις τυγχάνει γαμβρός του εν ενεργεία και υπό κατηγορίαν Γ-ΑΜΑ κομμουνιστού ….κατόπιν των ανωτέρω, φρονούμεν ότι δεν δύναται να παρασχεθεί η υπό του Αρχισμηνία…αιτουμένη έγκρισις…».* Να θυμηθούμε εδώ τη διάσταση θρόνου-Παπανδρέου, και ότι επακολούθησε με τις Κυβερνήσεις αποστατών. Τα Σώματα Ασφαλείας και τα στελέχη των ΕΔ στη μεγάλη τους πλειοψηφία, είναι με το μέρος του θρόνου και όχι των ΄΄συνοδοιπόρων΄΄ και της Κεντρώας Κυβέρνησης. Οι χαρακτηρισμοί και οι κατηγορίες, που τις προσδιόριζαν (όπως η Γ-ΑΜΑ για κομμουνιστή εν προκειμένω), παρουσιάζονται στο κεφ. Β7.

[3] Τα έγγραφα της υπόθεσης είναι:

-28η ΤΑΔ/ 2ον ΕΓ/2/ΑΣΦ/ φ. 144/200/Α.582/8-5-1972 με το οποίο ο Παπανικολάου εκφέρει τη γνώμη του με βάση τα στοιχεία του πιστοποιητικού κοινωνικών φρονημάτων και το

-114 ΠΜ/2ο Γρ./ΑΣΦ/144/100/Α.1054/20-4-72 με το οποίο υποβλήθηκε το πιστοποιητικό.

ακόμη περίοδο. Οι κεντροαριστεροί δηλαδή οπαδοί του Κέντρου και πιο συγκεκριμένα του Ανδρέα Παπανδρέου ανερχόμενου τότε στην πολιτική σκηνή. Το απαγορευτικό φάσμα επομένως των κομμουνιστών, ΕΑΜιτών, ΕΛΑΣιτών διευρύνεται και αρχίζει να καλύπτει και τον πολιτικό χώρο του Κέντρου αλλά και όσων συναναστρέφονται με κομμουνιστές. Επίσης και όσους ΄΄*κατεφέροντο κατά του Βασιλέως...*΄΄ Διαπιστώνουμε πως, οι στρατιωτικοί θα έπρεπε να αναζητούν συζύγους σε απόλυτα περιχαρακωμένο και ανεπηρέαστο κοινωνικό περιβάλλον, που είναι συγκεκριμένο και σχετικά μικρό για τα ελληνικά δεδομένα. Τέτοιο περιβάλλον, με τους περιορισμούς που καθημερινά διευρύνονταν, θα κάλυπτε τις απαιτήσεις μόνον αυτό της καθαρόαιμης δεξιάς και της ακροδεξιάς. Αλλά και εκεί κάποιοι θα είχαν ΄΄παρασυρθεί΄΄. Συγγενείς κάποιων δεξιών είναι κομμουνιστές. Και ακόμα περισσότεροι είναι οπαδοί του Κέντρου. Παράλληλα να επισημάνουμε τη μνημόνευση (από τον αναφέροντα και γνωματεύοντα υποπτέραρχο Παπανικολάου) της αντιβασιλικής συμπεριφοράς του συγγενούς της μελλόνυμφης, ως αρνητικού στοιχείου το 1972. Το στρατιωτικό καθεστώς δεν είχε τότε ιδιαίτερες φιλοβασιλικές τάσεις. Επομένως το συγκεκριμένο γεγονός μπορεί να αποδοθεί ίσως, σε φιλοβασιλικά αισθήματά του υποπτεράρχου, δεδομένου πως ο τότε βασιλιάς είχε από το 1967 το Δεκέμβριο μετασταθμεύσει στο εξωτερικό και η Ελλάδα είχε ΄΄αντιβασιλέα΄΄.

Από την αλληλογραφία τη σχετική με άδειες γάμου τον τελευταίο χρόνο της δικτατορίας και τα πρώτα χρόνια της μεταπολίτευσης σημειώνονται τα σχετικά έγγραφα[1] μερικών υποθέσεων, για ενδεχόμενη επέκταση στο θέμα. Και τούτο γιατί η μεταπολίτευση δεν κατάργησε τις διαδικασίες και την υποχρέωση, να προβαίνουν τα στελέχη των ΕΔ σε γάμο μόνον μετά από άδεια της υπηρεσίας τους και έλεγχο ΄΄ποιού και φρονημάτων΄΄. Η μόνη αλλαγή στις υποθέσεις αυτές εμφανίζεται να είναι η αντικατάσταση του υπογράφοντος ως Διευθυντού του 2ου Επιτελικού Γραφείου του ΑΝ και στη θέση που κατείχε ο αντιπλοίαρχος Π. Νικολόπουλος τώρα είναι ο πλοίαρχος Ν. Σοφράς. Ξεχωρίζει από τα έγγραφα αυτά εκείνο με το οποίο το 2ο ΕΓ του ΑΝ ζητάει από την ΚΥΠ/ Β χρησιμοποιώντας την Παγία Διαταγή του ΑΕΔ 4-1/1973[2] δύο μήνες μετά τη μεταπολίτευση να του πουν «*...περί του ποιού και της νομιμοφροσύνης της…. Οδός LOFOTENGATAN ...SPANGA, ΣΤΟΚΧΟΛΜΗ, ΣΟΥΗΔΙΑ…. Δι' εξέτασιν καταλληλότητος της αδερφής της... μετά υπαξιωματικού του ΠΝ…*». Τον Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου 1974 οι ίδιες υπηρεσίες αλληλογραφούν «*...περί της ...γεννηθείσης εν Νέα Υόρκη ΗΠΑ και*

---

[1] Τα έγγραφα αυτά είναι:
1η ΄Υπόθεση,
-ΑΝ/2ο ΕΓ/1α/ φ 121/262/6/74/ 23-1-1974 που το ΑΝ στέλνει στο Α/Τ ΝΑΥΑΡΙΝΟ το έγγραφο -ΥΠΕΑ/2/438156/304939/28-12-1973 και-ΣΤΟΛΟΣ Α/ΤΝΑΥΑΡΙΝΟΝ/ 409.41/9/73/31-10-1973
2η ΄Υπόθεση,
-ΑΝ/2ο ΕΓ/1α/ φ. 121/262/4/74/17-1-1074 προς 112 ΠΤΕΡΥΞ ΜΑΧΗΣ 2ο ΓΡΑΦΕΙΟ/2/ΑΣΦΑΛ,
-ΚΥΠ Ξ-233928/10-12-1973, -ΑΑ 2ον ΕΓ/4/ΑΣΦ. Φ. 206/000/Α. 31604/13-2-1973 και
-112 ΠΤΕΡΥΞ ΜΑΧΗΣ 2ον ΓΡΑΦ/2/ΑΣΦ.φ 206/000/Α. 124/1-2-1973
3η ΄Υπόθεση,
-ΑΝ/ 2ον ΕΓ/1α/φ. 121.1/8/74/15-6-1974 προς Α/ΤΣΑΧΤΟΥΡΗΣ/ΥΠ.ΑΣΦ.ΠΛΟΙΟΥ
-Αναφορά Ανθυποπλοιάρχου…./2-4-1974,-ΑΝ/2ον ΕΓ/1α/121.1/7/74/ΑΣ 529/6-4-1974 με τις γνωστές ερωτήσεις προς την Υπηρεσία Γενικής Ασφαλείας Αθ. (ΥΓΑ) και -ΥΓΑ/Α.Π./28072/023552 /Β/105
4η ΄Υπόθεση,
-ΑΝ/1ον ΕΓ/1α/Φ 121.261/13/74/5-9-1974 με παρατήρηση στο Πλοίο να στέλνει τα έγγραφα απ' ευθείας στην Ασφάλεια για πληροφορίες, -Α/ΤΣΑΧΤΟΥΡΗΣ/40943/8/74/15/8/1974, και –ΑΝ/2ον ΕΓ/121.261/10/1974
5η ΄Υπόθεση,
-ΑΝ/2ον ΕΓ/1α/121.261.15/74/27-9-1974 με το οποίο η υπηρεσία αυτή του ΑΝ ζητά από την ΚΥΠ/Β πληροφορίες περί ΄΄ποιού και νομιμοφροσύνης΄΄ για μελλόνυμφη και την αδερφή της που κατοικούσαν στη Σουηδία. Είναι σαφές πως η ΚΥΠ θα έπρεπε να ζητήσει αυτές τις πληροφορίες από υπαλλήλους που υπηρετούσαν σε ελληνικές υπηρεσίες στη χώρα αυτή. Το ίδιο συμβαίνει και με άλλες άδειες γάμου κατά τις οποίες ζητούνται οι ίδιες πληροφορίες για κατοίκους Αγγλίας, Αυστραλίας, ΗΠΑ κ.λ.π. Αναρωτιέται κανείς εάν με την ίδια ζέση και αποτελεσματικότητα παρέχονταν πληροφορίες και για εθνικά θέματα όπως π.χ. το Κυπριακό και άλλα.
6η Υπόθεση,
-ΑΝ/2ον ΕΓ/1α/6442011/122/121.1/15/74/12-12-1974 με το οποίο η υπηρεσία ζητά τις γνωστές πληροφορίες από την Ασφάλεια Πειραιά.
7η Υπόθεση,
-ΑΝ/1α/ φ 121.1/16/74/ αρ.σχεδ. 2045/13-12-1974 προς ΚΥΠ/Β ΙΙΙ για πληροφορίες από ΗΠΑ της μελλόνυμφης που είχε γεννηθεί και ζήσει επί είκοσι χρόνια εκεί και από Αγγλία συγγενούς της, - ΑΝ/1α/φ 121.1/16/74/αρ.σχεδ. 2044/13-12-74 προς το Ι΄Τμήμα Ασφαλείας Αθηνών απ' όπου ζητούνται οι ίδιες πληροφορίες για την μελλόνυμφη και για το υπόλοιπο διάστημα μετά την πρώτη εικοσαετία της ζωής της, που εγκαταστάθηκε στην Αθήνα και σε διεύθυνση ευθύνης αυτού του Τμήματος.
8η Υπόθεση,
-ΑΝ/2ον ΕΓ/1α/φ 121.1/13/75/2109/5-9-1975 με το οποίο ζητούνται οι γνωστές πληροφορίες από την Υποδιέθυνση Γενικής Ασφάλειας Αθηνών για μελλόνυμφη αξιωματικού, υπάλληλο του Αρχηγείου Ναυτικού.
9η Υπόθεση,
-ΥΕΘΑ/ΓΕΝ/1ον ΕΓ/2α/φ 409.43/27/78/6-5-1978, με το οποίο ο Α/ΓΕΝ αντιναύαρχος Σ.Κονοφάος «*επιτρέπει εις τον αρχικελευστήν ….όπως έλθει εις πρώτον γάμον ...μετά της ....η παρούσα ισχύει μέχρι 5-5-1979*». Επομένως η διάρκεια ισχύος της άδειας έχει ήδη αυξηθεί από τρίμηνο σε χρόνο.

[2] Η ίδια Παγία Διαταγή 4-1/1973 φαίνεται πως ισχύει τουλάχιστον μέχρι τέλος του 1975 αφού την βρίσκουμε σε έγγραφα περί αδείας γάμου. Τον Απρίλιο του 1978 συναντάμε την ΜΔ/ΓΕΝ Φ. ΧΕ. Γραμ. ΄΄Δ΄΄ από 27-7-78. Στις 12 Ιουνίου 1989 με την κατάργηση του άρθρ.65 του Ν 1400/1973 και όλων των μετέπειτα τροποποιήσεων κ.λ.π. περί αδείας γάμου καταργήθηκε και η ΠΔ 4-1/85 που φαίνεται πως ήταν και η ισχύουσα μέχρι το 1989 αλλά με παρόμοιες προϋποθέσεις και διαδικασίες.
Το τελευταίο αυτό έγγραφο στον μακρύ κατάλογο της περιπέτειας ΄΄περί αδείας γάμου στρατιωτικών΄΄ είναι το ΥΕΘΑ/ΓΕΝ/Β3-ΙΙΙ/ φ 446.3/17/89/Σ.2844/12 Ιουνίου 1989 και το υπογράφει ο Βασιλικόπουλος. Το καθεστώς σύμφωνα με το οποίο το στέλεχος των ΕΔ έπρεπε να παίρνουν συζύγους με προδιαγραφές συγκεκριμένου ιδεολογικού- πολιτικού χώρου είχε κρατήσει περισσότερα από πενήντα χρόνια.

διά το χρονικόν διάστημα 1954 έως Σεπτέμβριον 1974 οδός….NY 11374 USA...» όπως και «*…περί του ποιού και της νομιμοφροσύνης του… οδός 125 HIGH LEVER ROAD….ENGLAND…».* Τον επόμενο χρόνο Σεπτέμβριο του 1975, πάντα με τον ίδιο Διευθυντή του 2ου ΕΓ του ΑΝ, υποβάλλεται το γνωστό ερωτηματολόγιο (ποιόν, νομιμοφροσύνη, αιρέσεις, διαγωγή, επηρεασμοί …..) «*…περί της ...υπαλλήλου του Αρχηγείου Ναυτικού…».* Δηλαδή η υπηρεσία πληροφοριών του Αρχηγείου Ναυτικού ζητά πληροφορίες για υπάλληλο που εργαζόταν σε γραφείο της ίδιας υπηρεσίας. Δεν είναι το φαινόμενο παράλογο στην όλη κατάσταση, όπως παρουσιάζουν τα αρχεία της εποχής. Ήταν υποχρεωμένοι να κάνουν αυτό, που το γράμμα των Αναγκαστικών και μη Αναγκαστικών Νόμων και οι Πάγιες και μη Πάγιες Διαταγές πρόβλεπαν όλη την αυταρχική (΄΄πέτρινη΄΄) περίοδο. Δεν εντοπίσθηκε όμως και πουθενά έγγραφο με υπόθεση, που να συγκρούεται με το τοίχος που χώριζε τις ΄΄κατάλληλες΄΄ από τις ΄΄ακατάλληλες΄΄ γυναίκες για συζύγους των στελεχών των ΕΔ. Εκτός του Βασιλικόπουλου που επώδυνα αρνήθηκε την προσβολή, και του συντάκτη της εργασίας, που εκ του ασφαλούς αδιαφόρησε για τα προβλεπόμενα. Το συμπέρασμα από το θέμα ΄΄Άδεια Γάμου Στρατιωτικών΄΄ έχει ήδη διατυπωθεί. Είναι ο καθορισμός του ΄΄εθνικόφρονος και νομιμόφρονος χώρου΄΄ (και αποκλεισμός όλων των άλλων ιδεολογικών, πολιτικών κ.λ.π.) ως του μόνου απ' όπου, εκτός των στρατιωτικών, θα προέρχονται και οι σύζυγοί τους.

Β22.- ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΄΄ΚΑΘΑΡΣΗ΄΄ (ΔΙΚΕΣ ΝΑΥΤΙΚΟΥ- ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ)

«…έκτοτε δεν ηκούσθη πλέον κομμουνιστική εκδήλωσις εις τον Ναυτικόν…»[1]

Αυτή ήταν η αιτία των είκοσι εκτελέσεων τέσσερις ημέρες μετά την καταδικαστική απόφαση στη δίκη του ναυτικού το 1948. Το γράφει ο κύριος υπεύθυνος της θανάτωσης είκοσι καταδικασθέντων αθώων, ο ναύαρχος Σακελλαρίου.

Ο αρχιπλοίαρχος Λ.Βασιλικόπουλος γράφει σε εισήγησή του ως διευθυντής Β΄Κλάδου του ΓΕΝ προς την ηγεσία του ΠΝ και τον ΥΕΘΑ, τριάντα πέντε χρόνια μετά, το 1983,[2] πως έχει η υπόθεση των εκτελέσεων αυτών, και προτείνει την αποκατάσταση.

Η δίκη έγινε στο έκτακτο στρατοδικείο Αθηνών από 20-5 μέχρι 21-6-1948. Δικάστηκαν 119 άτομα (23 αξιωματικοί, 32 υπαξιωματικοί, 56 ναυτοδίοποι και 8 πολίτες), αθωώθηκαν 39, καταδικάσθηκαν σε θάνατο 40, σε ισόβια 21, σε κάθειρξη 10 χρόνων οι 9 και δύο σε φυλάκιση δύο χρόνων. Μετά από τέσσερις μέρες στις 25 Ιουνίου 1948, εκτελέσθηκαν όλοι (εκτός από έναν) όσοι είχαν ΄΄παμψηφεί΄΄ την καταδίκη σε θάνατο (σύνολο είκοσι από τους οποίους δύο πολίτες, οκτώ ναύτες, πέντε υπαξιωματικοί και πέντε αξιωματικοί προελεύσεως ΣΝΔ). Λίγα χρόνια μετά άλλοι αθωώθηκαν και όλοι βγήκαν από τις φυλακές. Ο μη εκτελεσθείς ήταν «*...ο υποπλοίαρχος (Μ) Γ.Μεταξάς οδηγηθείς στον τόπο της εκτελέσεως εξαιρέθηκε την τελευταία στιγμή από πρωτοβουλία του Β΄ Επιτρόπου επειδή υποσχέθηκε να προβεί σε αποκαλύψεις…ανεπιβεβαίωτες πληροφορίες τον φέρουν μεταναστεύσαντα στη συνέχεια στο εξωτερικό… μάρτυρες κατηγορίας...ήσαν ο υποπλοίαρχος Σαράντης Γεώργιος του Ιωάννου, προϊστάμενος του γραφείου ασφαλείας του ΠΝ...(...άτομο ηλαττωμένης ηθικής…) και ο μοίραρχος της χωροφυλακής Κουτούπης Κωνσταντίνος ειδικός στη δίωξη του Κομμουνισμού…(που στήριζε την επαγγελματική του άνοδο στον αλληλοσπαραγμό των Ελλήνων…)…οι εμφανισθέντες σαν μάρτυρες αξιωματικοί του ΠΝ (και δεν ήταν λίγοι και όλοι με λαμπρή ιστορία) ήσαν μόνο μάρτυρες υπερασπίσεως»*

Η κατηγορία ήταν: «*…εν…, Ναυστάθμω εν πλοίω ΄΄ΚΡΗΤΗ΄΄ και ΜΙΑΟΥΛΗΣ΄΄ ... και αλλαχού...από Ιουνίου 1947 μέχρι και των μηνών Ιανουαρίου- Φεβρουαρίου 1948 ...έλαβον μετοχήν εις την προδοτικήν ένωσιν ενόπλου ομάδος του λεγομένου Δημοκρατικού Στρατού και ληστανταρτών του ΚΚΕ συμμετασχόντες εις διέγερσιν στάσεων και συννενοηθέντες με ξένους αποτελέσαντες την Κομμουνιστικήν Οργάνωσιν Βασιλικού Ναυτικού (ΚΟΒΝ) παράρτημα του υπό ξένων…διεθυνομένου ΚΚΕ...κ.λ.π….»*

---

[1] ΦΙΛΟΣ ΣΤΕΦ. *Η Υπόθεση του Ναυτικού 1944-1948*, Φιλιππότη, Αθήνα 1985 στη σ.22 καταχωρεί από το βιβλίο του ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ Α. *Ένας Ναύαρχος Θυμάται*, Αθήνα, α.χ., το εξής *«…αυτήν την φοράν εδίκασαν αξιωματικοί πολεμισταί, αι κυρώσεις ήσαν, συμφώνως τω Νόμω, βαρείαι, και τη επιμονή του τότε υπουργούντος Ναυάρχου Σακελλαρίου* (σημ.δηλαδή του εαυτού του), *κατά το έτος 1948, 20 εκ των 30 καταδικασθέντων εις θάνατον, εξ ων 5 αξιωματικοί, ετυφεκίσθησαν την 25-6-1948**. Έκτοτε δεν ηκούσθη πλέον κομμουνιστική εκδήλωσις εις το Ναυτικόν…»*** Κομπορρημονεί ο Σακελλαρίου, για να αιτιολογήσει το έγκλημα. Δεν ΄΄ηκούσθη΄΄ αλλά είναι έτσι;

[2] Μικρό απόσπασμα από την εισήγηση του Βασιλικόπουλου είναι το ακόλουθο, που καταδεικνύει πως έχουν αλλάξει τα πράγματα τριάντα και πλέον χρόνια μετά τον εμφύλιο για μια κατηγορία στελεχών των ΕΔ. «*…από την ανάγνωση των πρακτικών ...καταφαίνεται ότι η στάση των στρατοδικών δεν ήταν ανάλογη προς δικαστάς που ενδιαφέροντο για απόδοση δικαιοσύνης, αλλά προς αντιπάλους που επιζητούσαν εκδίκηση…βασικό επιχείρημα απόδειξης της ενοχής των κατηγορουμένων είναι και η συμμετοχή τους στο ΕΑΜ...που με τα μέτρα της εποχής εκείνης θεωρείτο έγκλημα και εθνική προδοσία…η προσωπική ιστορία των κατηγορουμένων στη διάρκεια του Β΄Παγκοσμίου Πολέμου…αξιωματικών και αρκετών υπαξιωματικών (για όσους δηλαδή στάθηκε δυνατό να βρεθούν στοιχεία) ήταν αξιόλογη και για την οποία έτυχαν τιμητικών διακρίσεων …η παραπομπή των κατηγορουμένων σε δίκη, όσο και η απόφαση του εκτάκτου στρατοδικείου ήταν αποτέλεσμα σκοπιμότητας και όχι αντικειμενικής έρευνας ….οι καταδικαστικές αποφάσεις υπήρξαν άδικες…αδικαιολόγητη σπουδή για την εκτέλεση των είκοσι…ο πρόεδρος και τα μέλη του εκτάκτου στρατοδικείου αποδείχθηκαν κατάλληλοι, για να εξυπηρετήσουν πολιτικές σκοπιμότητες της εποχής εκείνης, αλλά και στάθηκαν ανάξιοι για να τιμήσουν το ιερό λειτούργημα του δικαστή…χρωματίζεται από έντονη πολιτική σκοπιμότητα…».* Το ότι ήταν αθώοι οι καταδικασθέντες και εκτελεσθέντες του ναυτικού ήταν γνωστό από την πρώτη στιγμή. Όπως και οι σκοπιμότητες για τη σκευωρία και τα θύματα. Το σημαντικό πλέον είναι πως ένα στέλεχος των ΕΔ που αντιπροσωπεύει και επίσημη θέση του ναυτικού σε υψηλό επίπεδο (ΓΕΝ/ΔΚΒ), προβάλλει τέτοιες απόψεις εκθέτοντας με καθαρές θέσεις τις σκοπιμότητες της δίκης αυτής.

Ο Πρωθυπουργός Ανδρέας Παπανδρέου στις 29 Νοεμβρίου 1982 ανακοινώνει την απόφασή του για αποκατάσταση (των αμνηστευθέντων από το 1955) της δίκης των Αεροπόρων του 1952[1]. Οι εφημερίδες καλύπτουν το θέμα αλλά συγχρόνως βγαίνει στην επιφάνεια η υπόθεση της δίκης του ναυτικού του 1948. Η δημοσιογράφος Αλεξίου με στοιχεία του Σ.Φίλου και στη συνέχεια ο Κάτρης δημοσιεύουν εκτενή άρθρα στον ημερήσιο τύπο. [2] Λίγες ημέρες μετά ο Παπανδρέου δεν διστάζει να προβεί σε ανακοίνωση για την αποκατάσταση και της δίκης του ναυτικού. Ο Βασιλικόπουλος είναι ο Διευθυντής του Β΄ Κλάδου του ΓΕΝ, και οργανώνει την αποκατάσταση. Η δίκη αυτή είχε προηγηθεί της αντίστοιχης των αεροπόρων, ήταν πολυπληθέστερη σε κατηγορουμένους, σε καταδικασθέντες και αιματηρή στην εξέλιξή της με είκοσι εκτελέσεις. Η διαφορά στις δύο δίκες όσον αφορά τη δημοσιότητα (πιο γνωστή η δίκη των αεροπόρων), έγκειται στο ότι του ναυτικού έγινε με τον εμφύλιο σε εξέλιξη και εκτελέσεις να γίνονται καθημερινά, ενώ της αεροπορίας γίνεται τέσσερα χρόνια μετά, με πλήρη κάλυψη από τον τύπο της εποχής και απήχηση στο εξωτερικό. Η ομοιότητα στις δύο υποθέσεις αφορά την βασική αιτία που είχε ήδη προβάλλει ο Σακελλαρίου για το ναυτικό. *΄΄Στο εξής κανείς κομμουνιστής στις ένοπλες δυνάμεις΄΄*. Ο Βασιλικόπουλος συντάσσει το Ενημερωτικό –Εισηγητικό Σημείωμα (απ' όπου και τα παρουσιαζόμενα στοιχεία και αποσπάσματα) προς τον ΥΦΕΘΑ Α.Δροσογιάννη, που υιοθετεί και συμπράττει στην υλοποίηση της αποκατάστασης.[3] Μετά από λίγο η Βουλή αποκαθιστά και τους καταδικασθέντες στη δίκη του ναυτικού, όπως και των αεροπόρων. Εκείνο που δεν αναλύει περισσότερα ο Βασιλικόπουλος (στο σπάνιο αυτό έγγραφο για τις ΕΔ λόγω των πολιτικών θέσεων, που προβάλλει και της δημοκρατικής ευαισθησίας, που το διατρέχει), είναι τα περί ΄΄πολιτικής σκοπιμότητας΄΄ της δίκης και των εκτελέσεων των στελεχών και στρατευσίμων του ναυτικού μαζί με τους ιδιώτες ως κομμουνιστών Εν τούτοις λίγο πριν τελειώσει το Εισηγητικό του αναφέρεται στο ότι «*…ο τιμωρητικός χαρακτήρας μιας συγκεκριμένης ιδεολογίας που πηγάζει από τη δίκη εκείνη κανένα νόημα ύπαρξης δεν έχει και γι' αυτό προτείνουμε την ηθική και διοικητική αποκατάσταση των ανθρώπων αυτών…*». Το κείμενο είναι πολιτικό και δεν εννοεί πως κάποτε είχε νόημα ύπαρξης *΄΄ο τιμωρητικός χαρακτήρας της δίκης για την συγκεκριμένη ιδεολογία΄΄*. Είναι προσεκτικός ο Κλαδάρχης του ΓΕΝ/ΔΚΒ στο εισηγητικό, αλλά απονέμει δικαιοσύνη και δεν μασάει τα λόγια του. Ο προϊστάμενος Υφυπουργός Δροσογιάννης είναι παλιός πολεμιστής και έχει λάβει μέρος στον εμφύλιο με την πλευρά των κυβερνητικών. Υπογράφει για την αποκατάσταση των καταδικασθέντων της δίκης του ναυτικού χωρίς αντίρρηση. Λίγο μετά η Βουλή νομοθετεί, ο ΥΕΘΑ εκδίδει σχετική απόφαση και ο Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας ανακαλεί Βασιλικά Διατάγματα του 1948 που στερούν βαθμούς από τους καταδικασθέντες και τους προάγει κατά περίπτωση[4].

Εν τω μεταξύ η εγγονή του ναυάρχου Σακελλαρίου (υπουργός ναυτικών που προκάλεσε ουσιαστικά τη δίκη και τις εκτελέσεις) επισημαίνει σε επιστολή της προς εφημερίδα[5] το ρόλο του τότε υπουργού και τι της είχε αποκαλύψει΄΄*...φιλοβασιλικός... με ακραίες πολιτικές θέσεις…πίστεψε ότι βοηθούσε στη στερέωση του κύρους του μετεμφυλιακού κράτους, καταπνίγοντας τα ανθρώπινα αισθήματα όσο και την προσωπική του πεποίθηση για το άδικο της καταδίκης των αξιωματικών…*». Από τον Τύπο των ημερών της αποκατάστασης διαβάζουμε για τα βασανιστήρια, την εκμαίευση ομολογιών «*…ζητούσαν να ομολογήσουμε ότι υπήρχε οργάνωση στο ναυτικό, συνέχεια της οργάνωσης της Μέσης Ανατολής …ο κύριος μοχλός που κίνησε την υπόθεση ήταν ο τότε υπουργός ναυτικών Σακελλαρίου…ήθελε να βγάλει τη μανία του για το κίνημα της Μέσης Ανατολής…ο σημαιοφόρος Φουντουκλής που εκτελέσθηκε είχε πάρει μέρος στο κίνημα….»*

Έτσι φτάνουμε στην ουσία της υπόθεσης και στο λόγο που παρατίθεται εδώ συνοπτικά αυτή η δίκη και η πραγματική της αιτία. Δεν ήταν η ΄΄μανία΄΄ του Σακελλαρίου αλλά *΄΄η πολιτική σκοπιμότητα΄΄* που λέει ο Βασιλικόπουλος σε συνδυασμό με *΄΄…την στερέωση του κύρους του μετεμφυλιακού κράτους…΄΄* που λέει η

---

[1] ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ Θ. *Η Υπόθεση των 11 Αεροπόρων*, Καστανιώτη, Αθήνα 1995. Έντεκα κατηγορούμενοι, βασανιστήρια, σκευωρίες, δήθεν δολιοφθορές, δήθεν ομολογίες. Η υπόθεση είχε αμνηστευτεί το 1955 και δεν υπήρξαν εκτελέσεις, αλλά η αποκατάσταση ήρθε το 1983 με το Νόμο 1378/83 (ΦΕΚ 101.Α.27-7-1983). Η ΄΄Μαρτυρία΄΄ του Παπαντωνίου, ενός από τα θύματα της σκευωρίας είναι πλήρης.

[2] ΑΛΕΞΙΟΥ ΛΙΝΑ, ΤΑ ΝΕΑ 27,28 και 29/1/1983 και ΚΑΤΡΗΣ, ΤΑ ΝΕΑ 24/1/1983, *Η Τραγωδία των 26 του Ναυτικού*. Ο αριθμός 26 αντί 20 οφείλεται στο ότι μαζί με του 20 του ναυτικού εκτελέσθηκαν και 6 ακόμα που είχαν καταδικασθεί για άλλη αιτία.

[3] Ο Βασιλικόπουλος προτάσσει το ρόλο του Δροσογιάννη στην αποκατάσταση αφού «*…στη Βουλή δόθηκε μάχη επειδή η Νέα Δημοκρατία δεν ήθελε την αποκατάσταση και απείλησε πως θα την ανακαλέσει μόλις έρθει στην εξουσία...».* Λίγα χρόνια μετά η Ν.Δημοκρατία αντί να ανακαλεί δίκαιες αποκαταστάσεις καταδικασθέντων αθώων στρατιωτικών, προτίμησε να ξεκινήσει παροχές βαθμών με τη μέθοδο διαγραφής δυσμενών στοιχείων με ΕΔΕ και επαναβαθμολόγησης των ίδιων φύλλων ποιότητος με καλύτερους βαθμούς, που εξελίχθηκαν σε ατέρμονες. Το ΄΄ατέρμονες΄΄ δεν ανήκει στη ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ αλλά στο ΠΑΣΟΚ που ενώ κατήγγειλε την μειωτική για τους στρατιωτικούς μεθόδευση, την εφάρμοσε και αυτό μόλις πήρε πάλι την εξουσία το 1993.

[4] Το Ενημερωτικόν- Εισηγητικόν Σημείωμα του ΓΕΝ/Β3-ΙΙΙ είναι προς.Α΄ΥΦΕΘΑ (Α.Δροσογιάννη) με Θέμα: *Η δίκη στο Έκτακτο Στρατοδικείο Αθηνών για την υπόθεση του ΠΝ* (Μάιος-Ιούνιος 1948)

Η Βουλή ψήφισε το Ν. 1489/84 βάσει του οποίου εκδίδεται η υπ αριθ. Φ.416.04/49/84 από 27-12-1984 απόφαση ΥΕΘΑ και κατόπιν τούτων ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας Χρήστος Σαρζετάκης υπογράφει στις 4-5-1985 τις ανακλήσεις, που αφορούσαν την έκπτωση από τους βαθμούς των καταδικασθέντων και συγχρόνως τις προαγωγές τους. Σημειώνεται πως αυτό το ΠΔ ανακαλεί μεταξύ των άλλων και την έκπτωση από το βαθμό του υποπλοιάρχου Μεταξά και τον ονομάζει πλοίαρχο. Ο Βασιλικόπουλος σε σχετικό ερώτημα στις 13-6-2003 απάντησε πως ήταν αίτημα των ζώντων της Δίκης του Ναυτικού να περιληφθούν όλοι στις αποκαταστάσεις (επομένως και ο Μεταξάς). Εξ άλλου πώς να αποδόσεις ευθύνες για το ότι προσπάθησε να μην εκτελεσθεί,; Οι βαθμοί που πήραν ήταν οι καταληκτικοί της ειδικότητας του καθ' ενός και έτσι εξηγούνται οι διαφορές, αφού διαφορετικές ήταν και οι ειδικότητες.

[5] Τα ΝΕΑ, Πέμπτη 27 Ιανουαρίου 1983.

εγγονή του Σακελλαρίου. Εμείς προσθέτουμε και την ΄΄*κάθαρση των ΕΔ από εναπομείναντες μετά τη Μέση Ανατολή δημοκρατικούς και κύρια μήνυμα πως, οι ΕΔ κινδυνεύουν από τον κομμουνισμό*΄΄. Μην ξεχνάμε πως ο στρατός ξηράς είχε περάσει από τη διαδικασία του Β΄Πίνακα[1] μετά την απελευθέρωση (για τα στελέχη του) και από την άλλη κολυμπήθρα της Μακρονήσου για το συνετισμό των στρατευσίμων και τη συγκρότηση στρατού ΄΄εθνικόφρονος΄΄. Έμενε η αεροπορία και το ναυτικό που δεν έδρασαν μέσα στην Ελλάδα στην κατοχή, αλλά στη Μέση Ανατολή, όπου το κίνημα του 1943 άναψε φωτιές που έπρεπε να σβηστούν. Και εκτελέσθηκαν είκοσι με πλήρη συνείδηση, πως ήταν αθώοι. Χρειάσθηκαν περισσότερα από τριάντα χρόνια για να ασχοληθεί πρώτα ο Παπανδρέου και μετά η πολιτεία με το Βασιλικόπουλο για την αποκατάστασή τους. Το κλίμα ήταν πρόσφορο και ο κατάλληλος άνθρωπος στην κατάλληλη θέση.

Η δίκη του ναυτικού δένει στα πλαίσια της εργασίας αυτής την προπολεμική και την περίοδο του πολέμου και της αντίστασης με την εμφυλιακή και μετέπειτα εξέλιξη και διαμόρφωση των ΕΔ και κύρια των στελεχών τους. Είναι η πρώτη γέφυρα από τον εμφύλιο στην μετέπειτα φάση, που κλείνει με τη δίκη των αεροπόρων το 1952[2].

Ο πτέραρχος και τέως Υπουργός του ΠΑΣΟΚ Ν.Κουρής παίρνει θέση και στο βιβλίο του και στη συνέντευξή του για τη δίκη των αεροπόρων, και δηλώνει καθαρά για τη σχέση δίκης και προθέσεων αυτών, που την έστησαν *«…φάντασμα κομμουνιστικής απειλής …εκκαθαρίσεις στο στράτευμα…σκηνοθέτησαν τη δίκη…».*Αυτές οι δύο δίκες με τις εκκαθαρίσεις τους στα αντίστοιχα όπλα είναι το συμπλήρωμα των προηγούμενων εκκαθαρίσεων του Β΄ Πίνακα και πιο πριν της Μέσης Ανατολής στις ΕΔ. Εκκαθαρίσεις που αποβλέπουν στη διαμόρφωση ενός ΄΄καθαρού΄΄ σώματος στελεχών, αποδεκτών από την εξουσία. Και τη νέα ΄΄κατάσταση΄΄ που προέκυψε από τις ένοπλες συγκρούσεις με τους εχθρούς της χώρας πρώτα και μεταξύ κομμουνιστών και αντικομουνιστών στον εμφύλιο στη συνέχεια. Ήταν κραυγαλέες, θορυβώδεις, μαζικές και αιματηρές. Η μία εκκαθάριση έδινε τη σκυτάλη στην επόμενη, διαμορφώνοντας κλίμα και συνθήκες τέτοιες, ώστε η ρήση του Σακελλαρίου να πλαταίνει και να περιλαμβάνει όχι μόνον κομμουνιστές, αλλά κάθε βαπτισμένο ΄΄μη εθνικόφρονα΄΄. Με τον τρόπο αυτόν, τα γραφειοκρατικά μέτρα, οι διαδικασίες επιλογών, οι χαρακτηρισμοί, το φακέλωμα, η παρακολούθηση στελεχών και στρατευσίμων προς συντήρηση του συστήματος ελέγχου νομιμοφροσύνης, έχουν στέρεες αφετηρίες και θεμέλια. Οι Ένοπλες Δυνάμεις κινδυνεύουν από κομμουνιστικές ΄΄συνωμοσίες΄΄ και δολιοφθορές, η χώρα ΄΄κινδυνεύει΄΄ με αποσπάσεις εδαφών. Αποδείχθηκε στις ΄΄ανταρσίες΄΄, στις δίκες, στις ΄΄ομολογίες΄΄, εξ ων και οι εκτελέσεις. Αργότερα θα επεκταθούν οι ΄΄επικίνδυνοι΄΄, θα ανακαλυφθούν οι ΄΄συνοδοιπόροι΄΄, θα χρησιμοποιηθεί γι' αυτό μια υπόθεση ΄΄Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.΄΄.

Όλα αυτά στις ΕΔ που εδώ αποτελούν το αποκλειστικό αντικείμενο της εργασίας (και ιδιαίτερα το Πολεμικό Ναυτικό). Η αναφορά σε υποθέσεις εκτός του ΠΝ (όπως της δίκης των αεροπόρων, του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α., της ΚΥΠ, της ΕΣΑ, των αντιστασιακών …) είναι απαραίτητη, με τα λίγα στοιχεία από αρχειακό υλικό.

Έχοντας αναφερθεί στις δύο δίκες ναυτικού και αεροπορίας (που είναι δίκες προσωπικού των ΕΔ μη κομμουνιστών) δε θα σταθούμε στις ΄΄καθαρές΄΄ περιπτώσεις με δίκες κομμουνιστών αξιωματικών της ΣΣΕ που είχαν επιλέξει την πλευρά του ΚΚΕ στον εμφύλιο. Και σαν τέτοιες εννοούμε εκείνες της δεκαετίας του 1950 με κατηγορίες περί κατασκοπίας και τον Ν. 375 και που αφορούσαν μεταξύ των άλλων και αποφοίτους της ΣΣΕ.[3] Αυτές εντάσσονται στη διαδικασία ΄΄κάθαρσης΄΄ όχι του χώρου των ΕΔ αλλά του πολιτικού και κοινωνικού μετεμφυλιακού πεδίου, πράξεις αδυναμίας παρά ισχύος των νικητών του εμφυλίου και χαρακώματα άμυνας του καθεστώτος. Εξ άλλου οι στρατιωτικοί της πλευράς του ΚΚΕ προελεύσεως παραγωγικών σχολών, που επιβίωσαν του εμφυλίου και συνέχισαν πολιτική δραστηριότητα, δεν ήταν και πολλοί. Μετά το θάνατο του Παπαγιάννη που δρούσε ως στέλεχος του κόμματός του *(«…είναι το άλλο μου σπίτι, η άλλη μου οικογένεια…»* έλεγε), οι τελευταίοι επιζώντες σήμερα είναι οι Κοκκινάκης, Τερζόγλου και Βενετσανόπουλος εξ ου και η συνέντευξη του τελευταίου, που χρησιμοποιείται στην εργασία αυτή.

Είναι σκόπιμο να δούμε το ρόλο, που έπαιξε η τελευταία δίκη/υπόθεση στελεχών του στρατεύματος σε σχέση με ΄΄συνομωσίες΄΄ προ της επέμβασης της 21^{ης} Απριλίου 1967.

Β23.- Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.

[1] Βλέπε Σ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ ο.π. σ. 64 με κάποια στοιχεία για τον Β΄ΠΙΝΑΚΑ.

[2] Βλ.συνέντευξη Κουρή 18-3-2003. *« Έτυχε να γνωρίζω σχεδόν όλους εκείνους που καταδικάστηκαν την εποχή εκείνη. Με μερικούς από αυτούς ήμασταν συνάδερφοι εκπαιδευτές αέρος στη σχολή ικάρων. Γνώριζα λοιπόν τον χαρακτήρα τους, ήξερα για τα δημοκρατικά τους φρονήματα, τα οποία δεν ξεπερνούσανε τα όρια του νόμιμου καθεστώτος της εποχής εκείνης, δηλαδή οι άνθρωποι δεν ήτανε κομμουνιστές, ήτανε απλώς κεντρώοι. Και επειδή ορισμένοι παράγοντες του καθεστώτος, με τη σύμπραξη των Αμερικανών, θελήσανε να δημιουργήσουνε ένα φάντασμα κομμουνιστικής απειλής την εποχή εκείνη, για να κάνουνε εκκαθαρίσεις στο στράτευμα, σκηνοθέτησαν τη λεγόμενη δίκη των αεροπόρων.»*

[3] ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ ο.π. σ.158 όπου περιγράφει την δική του περίπτωση και σημειώνει για την θανατική καταδίκη *«…σ' αυτές τις περιπτώσεις κατ' αρχήν την ποινή καθόριζε η αρμόδια διεύθυνση του Γενικού Επιτελείου Στρατού και μάλιστα την υπαγόρευε στο στρατοδικείο με το τηλέφωνο…».* Ανέκαθεν τα στρατιωτικά δικαστήρια είναι τέτοια σκοπιμότητας όπως και η στρατιωτική δικαιοσύνη που ασκείται μέσω αυτών, ελεγχόμενη θεσμικά από την ηγεσία του στρατεύματος που ασκεί και την ποινική δίωξη.

(Αξιωματικοί Σώζουν Πατρίδα Ιδέες Δημοκρατία Αξιοκρατία)[1]

Η υπόθεση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. κλείνει τις δίκες με στόχο φρονήματα και σκοπό την κάθαρση του σώματος των στελεχών των ΕΔ μετεμφυλιακά και τον απόλυτο έλεγχο των ΕΔ. Η ιδιαιτερότητά της έγκειται στο ότι, για πρώτη φορά στην ιστορία του σύγχρονου ελληνικού κράτους έχουμε υπόθεση με κατηγορίες για συνομωσία στις ΕΔ που δεν αφορά τον αριστερό ιδεολογικό χώρο αλλά τον γειτονικό της ΄΄κεντροαριστεράς΄΄ και του κέντρου. Διαπιστώνουμε την επέκταση του φόβου της δεξιάς όχι για ΄΄διείσδυση΄΄ κεντροαριστερών στις ΕΔ αλλά για τον έλεγχό τους από ανερχόμενη και μη ελεγχόμενη ακόμα (τότε) δύναμη. Αυτήν που είχε αρχίσει να δημιουργείται γύρω από τον Ανδρέα Παπανδρέου. Το κλίμα της εποχής, ο ρόλος των ανακτόρων, η σύγκρουση του Βασιλιά με τον Πρωθυπουργό Παπανδρέου και αιτία ακριβώς αυτόν τον έλεγχο των ΕΔ, εμφανίζονται αλλού καθαρά και αλλού καλυμμένα κάτω από τα πρακτικά της δίκης αυτής στο Διαρκές Στρατοδικείο Αθηνών. Όλα παρουσιάζονται στο ακροατήριο, πως παίζουν ρόλο. Η ΚΥΠ, το Κυπριακό και οι πρωταγωνιστές του της εποχής (Μακάριος, Γρίβας), τα ανάκτορα, το κράτος και το παρακράτος, τα σώματα ασφαλείας, οι ΕΔ, τα κόμματα, η κυβέρνηση. Η δίκη αρχίζει 14 Νοεμβρίου 1966 και τελειώνει στις 16 Μαρτίου 1967, λίγες ημέρες πριν το πραξικόπημα. Κατηγορούνται είκοσι εξ αξιωματικοί του στρατού, ένας υποσμηναγός και ένας ανθυπασπιστής της χωροφυλακής. Για *΄΄ Ένωση προς Στάσιν και Συνωμοσία προς Εκτέλεσιν Πράξεως Εσχάτης Προδοσίας΄΄*. Δέκα πέντε ένοχοι και δέκα τρεις αθώοι για τους οποίους «*…απεφάνθη ως μη αποζημειωτέους υπό του δημοσίου δια την προφυλάκισιν…διότι ως εκ της διαδικασίας προέκυψεν, υφίστανται και κατ' αυτών ενδείξεις…»*[2]. Ήταν ο κλασικός τρόπος για να μην πληρώνει το κράτος του τότε δικαίου για τις άδικες προφυλακίσεις, την ταλαιπωρία και πολύ συχνά τα βασανιστήρια. Όπως κλασική ήταν και η διατύπωση στις κατηγορίες περί ΄΄στάσεως΄΄ στις δίκες και της εμφυλιακής και μετεμφυλιακής περιόδου. Είναι το ερώτημα στα ΄΄ΖΗΤΗΜΑΤΑ΄΄ που καλούνται να απαντήσουν οι δικαστές μετά την ακροαματική διαδικασία. Η παράθεσή του κρίνεται σκόπιμη [3]. Ίσως από τα εμφανέστερα σημεία της δίκης να είναι εκείνο από τις κατηγορίες, κατά του φερόμενου ως επί κεφαλής του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. Παπατέρπου. Που τον εμφανίζει να καλλιεργεί στην ΚΥΠ τη μισαλλοδοξία κατά των *΄΄ανηκόντων εις την εθνικόφρονα παράταξιν της μείζονος αντιπολίτευσης΄΄*. Να θυμηθούμε πως το 1964-65 η ΕΡΕ είναι στην αντιπολίτευση (άρα η ΄΄εθνικόφρων παράταξις΄΄ βαφτίζεται ακόμα και από τους στρατοδίκες). Το εάν κυβερνούσε στην πραγματικότητα η Ένωση Κέντρου του Παπανδρέου και τι ακριβώς αντιπροσώπευε, ή το εάν δεν ανήκε στην ΄΄εθνικόφρονα ΄΄ παράταξη, είναι ερωτήματα που δεν παρείχαν διλήμματα στο χώρο των ΕΔ και δη σε ένα στρατοδικείο.

Είναι εξεταστέος ο ρόλος αυτού του πολιτικού χώρου, του αποκαλούμενου ως ΄΄Κέντρο΄΄. Ο πτέραρχος ε.α. Ν. Κουρής δίνει τη δική του θέση για το ποιος κυβερνούσε στον εμφύλιο και μετά, και ποιος ήλεγχε τα πράγματα.[4] Θέσεις διατυπωμένες από πολλούς για τα ανάκτορα, τη CIA, το παρακράτος.

Θα προσεγγίσουμε την περίοδο εκείνη και τα γεγονότα, στο κλείσιμο της υπόθεσης Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α., με τις διαδικασίες τελικής δίωξης των φερομένων ως συνωμοτών, και την αποστρατεία τους από τη δικτατορία.

---

[1] Τα αρχικά Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. κατά τον Μπουλούκο (βλ.σ.163 του βιβλίου του ό.π.) ήταν πρόταση του Θεοφάνη Τόμπρα. Στο ίδιο σημείο παρουσιάζεται ως *«…άμεσος στόχος της οργάνωσης η στήριξη της νόμιμης κυβέρνησης της χώρας, μιας κυβέρνησης που ενώ είχε αναδειχθεί με την πλειοψηφία του 53% του λαού, αντιμετώπιζε τον υπαρκτό κίνδυνο ανατροπής της από μια πανίσχυρη και οργανωμένη δύναμη που είχε τον έλεγχο των Ενόπλων Δυνάμεων και πολλών άλλων τομέων του κρατικού μηχανισμού…».*

Για την υπόθεση αυτή ενδιαφέρουσα είναι η συνέντευξη ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ από 26-11-03 με σειρά στοιχείων αγνώστων μέχρι σήμερα όπως ο ίδιος λέει. Ο ΒΕΡΕΜΗΣ σ.254 ο.π. αναφέρει το σχέδιο ΄΄Ελικών΄΄ ως προβληθέν στη δίκη του ΑΣΠΙΔΑ από τον τότε πρωθυπουργό Παρασκευόπουλο, ως προσπάθεια διείσδυσης του κέντρου στο στράτευμα. Η Δεξιά στρεφόταν και κατά των χτεσινών της συμμάχων του εμφυλίου και της αντικομουνιστικής μεταπολεμικής υστερίας.

Αυτά αφορούν τη προδικτατορική περίοδο και παρατίθενται ως πρόσθετη απόδειξη, πως ακόμα και ο κεντρώος χώρος θεωρείτο απαγορευμένος για τις ΕΔ, πόσο μάλλον για την αριστερά και πιο πολύ για το ΚΚΕ.

[2] Βλέπε ΔΙΑΡΚΕΣ ΣΤΡΑΤΟΔΙΚΕΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ (ΤΜΗΜΑ Β΄), *Πρακτικά και Αποφάσεις Υποθέσεως «Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.»,* Αθήναι 1967, σ.277 ακροτελεύτια παράγραφος. Στις 329 συνολικά πυκνογραμμένες σελίδες μεγάλου σχήματος της έκδοσης αυτής του στρατοδικείου Αθηνών, βρίσκονται καταχωρημένα τα πρακτικά και οι αποφάσεις της ΄΄πολύκροτης΄΄, δίκης.

[3] Πρακτικά Δίκης Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. ο.π. σ.25 των αποφάσεων και της διάσκεψης για τα *«…υπό του Προέδρου τεθέντων προς ψηφοφορίαν ως κάτωθι ζητημάτων. Είναι ένοχοι οι….του ότι : Στρατιωτικοί όντες… εν Αθήναις, Κύπρω, Θεσσαλονίκη και αλλαχού, κατά το από Μαΐου 1964 μέχρι της 15-11-1965….ισχύοντος του ψηφίσματος Μ.Δ.48 πλείονες των τριών συνεφώνησαν και συναπεφάσισαν της διάπραξιν στάσεως…λάβωσιν άνευ αδείας τα όπλα, προσκαλούμενοι δε υπό των αρχηγών των αρνηθώσιν να καταθέσουν ταύτα…τελέσωσιν βιαιοπραγίας κατά προσώπων ή πραγμάτων, ταράξωσιν εν γένει την κοινήν ησυχίαν και ειρήνην…ήτοι ίδρυσαν μυστικήν παράνομον οργάνωσιν ΄΄δημοκρατικών΄΄ αξιωματικών υπό την επωνυμίαν Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. …ομόσαντες όρκον …ήτις οργάνωσις σκοπόν έχει όπως ….θέσει εις λειτουργίαν βιαίως την διαδικασίαν της ΄΄αξιοκρατίας΄΄ καθ' ην τα μέλη ήθελον προσφέρει εαυτούς ολοκληρωτικώς κατά πάσαν ένοιαν θυσίας και μέχρι θανής…τυφλήν υποταγήν εις τα κελεύσματα του Αρχηγού των…αναγνωρίζοντες τον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. ως τον μόνον φορέα πάσης νόμιμης εξουσίας…»* κ.ο.κ.. Όσο για τον Παπατέρπο Αλέξανδρο «*…υπήρξεν επί κεφαλής της ανωτέρω πράξεως άτε πρωτοστατών εις την ίδρυσιν…ενεργών εκ της επικαίρου θέσεως του υποδιευθυντού της ΚΥΠ……εμφυτεύων και καλλιεργών συστηματικώς της πολιτικήν μισαλλοδοξίαν εν τη ΚΥΠ, κατά των ανηκόντων εις την εθνικόφρονα μείζονα αντιπολίτευσιν….».*

[4] Βλ.Συνέντευξη Κουρή 18-3-1003

«.. Στην ουσία δεν τον έκαναν τον εμφύλιο πόλεμο οι κυβερνήσεις οι κεντρώες. Αλλά το παρακράτος. Το οποίο κυβερνούσε τον τόπο. Δηλαδή ο Πλαστήρας δεν είχε καθόλου συμμετοχή στην εκτέλεση του Μπελογιάννη, παραδείγματος χάριν. Το παρακράτος λειτούργησε πίσω από την πλάτη και έκοβε τα πόδια στις κυβερνήσεις Πλαστήρα.... Ελεγχόμενο...από τους Αμερικανούς....και από φορείς εντός της Ελλάδας και συγκεκριμένα από φορείς των ανακτόρων, οι οποίοι και αυτοί με τη σειρά τους ελέγχονταν από πράκτορες της C.I.A. …»

Το νέο καθεστώς με την ΣΤ΄/1967 Συντακτική Πράξη αντιμετωπίζει όλους τους εμπλακέντες με την υπόθεση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. Με την ευκαιρία προσθέτει και μερικούς ακόμα που ήθελε να ξεφορτωθεί και οι οποίοι είχαν ΄΄εξ απαλών ονύχων ΄΄ συνδεθεί μ' αυτήν. Ο αντιστράτηγος ε.α Μ. Βαρδάνης, που είναι ένας απ' αυτούς, λέει πως τους διώχνει η δικτατορία, διότι δεν τους ήλεγχε, και επειδή αυτοί γνώριζαν τι είναι και που αποβλέπουν οι πραξικοπηματίες.[1] Με έναυσμα τη Συντακτική πράξη ξεκινά η έκτακτη κρίση μετά σχετική διαταγή ΥΕΘΑ *΄΄περί αυτεπαγγέλτου Αποστρατείας Αξιωματικών των Ενόπλων Δυνάμεων και της Ελληνικής Βασιλικής Χωροφυλακής Ενεχομένων εις την Αντεθνικήν Οργάνωσιν Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.΄΄*. Είναι η επίσημη και τελική ΄΄βάφτιση΄΄ της οργάνωσης ως ΄΄αντεθνικής΄΄. Έχει προηγηθεί η δίκη στο Διαρκές Στρατοδικείο Αθηνών, όπου δόθηκε το στίγμα και χρωματίσθηκε ο ιδεολογικός/ κομματικός χώρος, που διώκεται μαζί με τους ΄΄συνωμότες΄΄. Θα συναντάμε την έκφραση ΄΄αντεθνικός΄΄ αλλά και ΄΄συνοδοιπόρος΄΄ συνεχώς στα σχετικά έγραφα. Το Συμβούλιο Κρίσεως εξετάζει εκατόν οκτώ παραπεμφθέντες σ' αυτό αξιωματικούς (από τον βαθμό του συνταγματάρχη μέχρι και υπολοχαγού και έναν ανθυπασπιστή). Χρησιμοποιεί τα πρακτικά της δίκης, το παραπεμπτικό βούλευμα, τις αποφάσεις του εκτάκτου στρατοδικείου. Αποφαίνεται όπως «*…τεθώσιν εις αυτεπάγγελτον αποστρατείαν δι' ανάμειξίν των εις την αντεθνικήν αργάνωσιν ΄΄Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.΄΄ βεβαιωθέντος εκ των στοιχείων του φακέλου εκάστου τούτων, ότι ούτοι ενέχονται ή οπωσδήποτε ανεμείχθησαν εις την αντεθνικήν οργάνωσιν τελούντες εν γνώσει της υπάρξεως ταύτης και των επιδιωκομένων υπ' αυτής σκοπών ….*». Όσο για την υπόσταση αυτής της οργάνωσης, ο Βαρδάνης, δεν την αποκλείει.[2] Κεντρώοι αξιωματικοί που αναζητούσαν ιδεολογικό-κομματικό χώρο αλλά και που ήθελαν να αντιμετωπίσουν *«…την επερχόμενη δικτατορία για την οποία κανείς δεν τους πίστευε…».*[3] Η προέλευση τους ήταν δημοκρατικές

---

[1] Βλ. συνέντευξη ΒΑΡΔΑΝΗ 7-7-2002 (παράρτημα Β-ΙΙ)*«… μέσα στον «Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.», (τον όποιον «Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.», της όποιας έκτασης, εγώ νομίζω περιορισμένης και χωρίς καμία επιθετική δραστηριότητα ή στόχευση), το στρατιωτικό κατεστημένο περνάει και όλους τους αξιωματικούς τους δημοκρατικούς, που φάνηκαν στη διάρκεια του ανένδοτου αγώνα και της Ένωσης Κέντρου. Και πως φάνηκαν; Με τα φύλλα της εφημερίδας που διάβαζαν και με την αποστασιοποίηση από τις δεξιές – ακροδεξιές διαδρομές του όλου συστήματος του στρατού. …Ήμουν τέτοια περίπτωση εγώ. Και υπέστην αυτά τα πράγματα ως ενεχόμενος στον ΄΄Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.΄΄….Έρχεται η 21η Απριλίου και μια από τις πρώτες της πράξεις, με Συντακτική Πράξη αποστρατεύει εβδομήντα αξιωματικούς όλων των βαθμών, από συνταγματάρχη μέχρι εμένα, τον τελευταίο, τον ίλαρχο, ως ενεχόμενους στην αντεθνική οργάνωση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α….. Τους διώχνει διότι δεν μπορούν να ελεγχθούν. Δεν είναι ελεγχόμενοι, είναι εμφανώς κάθετα αντίθετοι με τη χούντα, της οποίας γνωρίζουν ποια είναι η προέλευση και ποιοι είναι οι προσανατολισμοί της….»*

[2]. Βλ. συνέντευξη ΒΑΡΔΑΝΗ ό.π. «*…με την 21η Απριλίου σε τέσσερις μήνες αποτάχθηκα και …ως ενεχόμενος στην αντεθνική οργάνωση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.. … Κάνουν έλεγχο στα άρματά μου και βρίσκουν πυρομαχικά μέσα ενώ απαγορεύονταν και την επομένη έχω μπει στη συντακτική πράξη και αποστρατεύομαι…».* Και παρακάτω *«…Ο πυρήνας ο βασικός του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. ξεκίνησε με εθνικιστικούς προσανατολισμούς την εποχή της ΕΟΚΑ, του Γρίβα ο οποίος έρχεται στην Ελλάδα διαφοροποιημένος από τις Συνθήκες της Ζυρίχης, το 1960. Ο πυρήνας αυτός είναι υπολοχαγών-λοχαγών, ένας σημαντικός αριθμός και είναι κύρια μιας τάξης, της τάξης του 53 …είναι η τάξη που μπήκε στη Σχολή Ευελπίδων επί κυβερνήσεως Πλαστήρα-Κέντρου…, δεν υπήρχαν τα πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων για να μπεις, το 50…. Μπήκαν δηλαδή παιδιά των οποίων γονείς και αδέλφια ήταν στο ΕΑΜ, ήταν στην Εθνική Αντίσταση, και πέρασαν…….Αυτή λοιπόν η ομάδα κυνηγήθηκε από την κυβέρνηση του Καραμανλή, ….και τους διώχνει σχεδόν στο σύνολό τους, όσοι είχαν καταγγελθεί ότι ανήκουν εκεί και είχαν εκδηλωθεί, τους σέρνει σε επιστρατεύουσες αρχές…. Τους μεταθέτουν στα τέσσερα σημεία του ορίζοντα, έξω από διοικήσεις και λοιπά. Αυτοί τώρα και με τον ανένδοτο αγώνα της Ένωσης Κέντρου και με την προοπτική ότι η Ένωση Κέντρου θα γίνει κυβέρνηση, κάποια στιγμή, προσκολλώνται στην Ένωση Κέντρου, Κεντρώοι, και προσβλέπουν στην πορεία πια στον Αντρέα Παπανδρέου, ο πιο νέος πολιτικός με τις νέες ιδέες, …και προσκολλώνται προς τα εκεί. Και διαμορφώνουν αν θες μια άτυπη συνδικαλιστική κίνηση…. εκτιμώ ότι πρέπει να ήταν είκοσι-τριάντα αξιωματικοί, δεν πρέπει να ήταν παραπάνω…… Αυτό ανησυχεί το κατεστημένο το στρατιωτικό και τις ανησυχίες του στρατιωτικού κατεστημένου τις μεταφέρουν στο βασιλιά, στον Κωνσταντίνο, ο οποίος αρχίζει και αυτός να {αναρωτιέται}…… ΄΄τι γίνεται; μήπως κάποια στιγμή δεν μπορούμε να ελέγχουμε το στρατό;΄΄. Βάζει προφανώς και ανθρώπους του μέσα και είναι πληροφορημένοι και προσπαθούν να ελέγξουν και προσπαθούν να το ελέγξουν και με το Γρίβα,…».* Οι μεταθέσεις σε επιστρατεύουσες αρχές των οπαδών του Γρίβα θα αποτελούν την κίνηση αντιπερισπασμού της Κυβέρνησης Καραμανλή το 1961 στην υπόθεση που μνημονεύει ο Παπαγεωργόπουλος στη συνέντευξή του ως ΄΄πραξικόπημα΄΄ των ολίγων ωρών. Στην ίδια υπόθεση αναφέρεται και ο Ζαρκάδας αποδυναμώνοντας την έκταση που δίνει ο Παπαγεωργόπουλος. Το πιθανότερο είναι πως, η ομάδα αυτή των ΄΄Γριβικών΄΄ αξιωματικών του στρατού, που δραστηριοποιείται το 1960-61 είναι εκείνη από την οποία προέρχονται οι του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.

[3] Τρεις τουλάχιστον, ενεχόμενοι στον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. και δικασθέντες γι' αυτήν την υπόθεση, έχουν εκδώσει βιβλία. Έχουν γραφτεί πολλά για τον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α., και μνημονεύονται εδώ μόνον εκείνα που έχουν αξιωματικούς ως συγγραφείς τους. Όχι διότι το περιεχόμενό τους είναι καλύτερο ή χειρότερο από των ιστορικών π.χ. που αναφέρονται στην υπόθεση, αλλά διότι ο σκοπός της εργασίας εξυπηρετείται διπλά αφού αφορά τις ΕΔ και τα στελέχη τους.

ΠΑΡΑΛΙΚΑΣ ΔΗΜ. *Το Αληθινό Πρόσωπο του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. (ρίζες και πλοκάμια),* Γραμμή, Αθήνα 1978

ΧΟΝΔΡΟΚΟΥΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ, *Οι Ανέντιμοι και ο ΄΄Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.΄΄,* Κέδρος, Αθήνα 1976, και

ΜΠΟΥΛΟΥΚΟΣ ΑΡΗΣ, *Υπόθεση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α., Η Αλήθεια που Καίει*, Ο Τύπος ΑΕ, Αθήνα 1989. Γραμμένα από τη σκοπιά του καθ' ενός, δίνουν στοιχεία. Κύρια στο ρόλο που έπαιξαν οι συγγραφείς τους και στα δεινά που υπέστησαν. Περιέχουν για τον ερευνητή έγγραφα, αποφάσεις, επιστολές, πορίσματα, και το σχέδιο ΠΕΡΙΚΛΗΣ (ρόλος του στρατού στις εκλογές βίας και νοθείας του 1961) στο παράρτημα του βιβλίου του Μπουλούκου. Ο ίδιος (βλ.σ.σ.123-126) παρουσιάζει το σχέδιο αυτό και μεταξύ των άλλων το ρόλο του ΙΔΕΑτη αντιστρατήγου Νάτσινα ως εισηγητού του σχεδίου. *«…στις 11 Αυγούστου 1961…στη σύσκεψη της Δευτεροβάθμιας Επιτροπής Διαφωτίσεως του Στρατού της οποίας πρόεδρος ήταν ο Α/ΓΕΣ Καρδαμάκης… ο Νάτσινας εξέθεσε… τις γενικές γραμμές και τα κύρια σημεία του σχεδίου ΄΄ΠΕΡΙΚΛΗΣ΄΄ …ενέκριναν το σχέδιο…ορισμένοι πρότειναν να υποβληθεί το σχέδιο στον...Καραμανλή….ο διευθυντής εσωτερικής ασφαλείας αντιστράτηγος Κοντόπουλος επεσήμανε την ανάγκη αποφάσεως του Πρωθυπουργού για εφαρμογή αστυνομικών μέτρων …ο διευθυντής της Υπηρεσίας Πληροφοριών του Υπουργείου Προεδρίας αντιστράτηγος Νίκος Γωγούσης γνωστοποίησε …. στις 8 Σεπτεμβρίου 1961 συνήλθε πάλι η ίδια επιτροπή...ο ΑΓΕΕΘΑ αντιστράτηγος Αθανάσιος Φροντιστής Πρόεδρος αυτή τη φορά της επιτροπής…είπε στα μέλη …ότι είχε υποβάλλει το σχέδιο ΠΕΡΙΚΛΗΣ στον Καραμανλή και ότι …το είχε εγκρίνει….».* Ο Μπουλούκος δεν ξεκαθαρίζει από πού προέρχονται τα στοιχεία των δύο συσκέψεων, ενώ σημειώνει παρακάτω πως «*…προσωπικά πιστεύω ότι ο Καραμανλής δεν έλαβε γνώση ενός τέτοιου σχεδίου, δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι θα το απέρριπτε…».* Και μόνον το σημείο αυτό μειώνει την αξιοπιστία των προσωπικών κρίσεων του Μπουλούκου. Δεν είναι δυνατόν να είναι ο Καραμανλής Πρωθυπουργός και να μην ενημερωθεί από καθαρόαιμους δεξιούς στρατηγούς, για στρατιωτική σχεδίαση ποδηγέτησης των εκλογών από το στρατό. Ποιος θα

ΕΑΜογενείς οικογένειες και είχαν προλάβει να μπουν στη ΣΣΕ επί Πλαστήρα, σε κάποιο διάλειμμα που δεν ίσχυαν τα πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων. Η άποψη δεν τεκμηριώνεται από άλλα στοιχεία αλλά και δεν αποκλείεται. Ο Βαρδάνης στην εξιστόρηση της προσωπικής του εμπλοκής με τη δικτατορία και τον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. προβαίνει σε αποκάλυψη για την κίνηση του Βασιλιά, που ο γράφων τουλάχιστον δεν γνώριζε από πουθενά. Από τα λεγόμενά του προκύπτει πως, η κίνηση του Βασιλιά της 13ης Δεκέμβρη ήταν προγραμματισμένη για την Θεσσαλονίκη με τον εορτασμό της 28ης Οκτωβρίου. Προφανώς στην παρέλαση. Αναβλήθηκε διότι ΄΄καρφώθηκε΄΄ η προετοιμασία. Η Συντακτική πράξη για τον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. είχε προηγηθεί. Δεν έχει να κάνει με την κίνηση του Βασιλιά, αλλά βρήκαν την ευκαιρία και ενέταξαν σ' αυτήν την τελευταία στιγμή και κάποιους που είχαν στο μάτι, (όπως τον Βαρδάνη), εκτός των εμπλακέντων. Εν τούτοις τον ίλαρχο τον έχουν περιλάβει στην παραπεμπτική για τις κρίσεις προς αυτεπάγγελτη αποστρατεία από 4-9-1967. Δηλαδή αρκετά πριν διαπιστώσουν πως έχει τα άρματα με πυρομαχικά για την παρέλαση και να συμπεράνουν επομένως τη συμμετοχή του σε ότι ήξεραν ήδη ότι ετοιμαζόταν. Εξ άλλου τον ΄΄καρφώνει΄΄ κανονικά σε αναφορά του ο Φιλίππου από τις 13-9-67 μαζί με ΄άλλους (Χρόνη, Αλετρά, Χονδροκούκη και Σκαλαίο). Με λίγα λόγια ήταν στο στόχαστρο επειδή ΄΄*...ανεγίσκωσκεν κεντρώον τύπον...*΄΄{ΒΗΜΑ- ΝΕΑ} κ.λ.π. αλλά βρήκαν και τα πυρομαχικά και περιποιήθηκαν τον ίλαρχο).

Επανερχόμενοι στο Πρακτικό της κρίσεως για αποστρατεία κ.λ.π. των ενεχομένων στον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. σημειώνουμε:

Το Συμβούλιο Κρίσεως απαρτίζεται από τους Υποστράτηγο Γερακίνη Ηλία ως Προέδρου και τους Ταξιάρχους Οικονόμου Αναστάσιο, Καλαντζή Δημήτριο, Πανταζή Σπυρίδωνα και Πλαστήρα Ιωάννη ως μελών.

Από τους 108 παραπεμφθέντες, κρίθηκαν ως αποστρατευταίοι συνολικά πενήντα έξη. Εκ των οποίων παμψηφεί οι 38, με ψήφους 4-1 οι 11 και με ψήφους 3-2 οι7. Για τους υπόλοιπους πενήντα δύο το Συμβούλιο έκρινε ως εξής. Παμψηφεί για 14 να «*…παραμείνωσιν εις την ενεργόν του Στρατού υπηρεσίαν, διότι δεν επείσθη περί της αναμείξεώς των εις την αντεθνικήν οργάνωσιν Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α....». Μ*ε ψήφους 4-1 για 17 και με ψήφους 3-2 για 19 «*…καθ' όσον αι υπάρχουσαι ασθενείς ενδείξεις δεν έπεισαν το Συμβούλιον περί της αναμείξεώς των…».* Για έναν πως χρειάζεται να προηγηθεί προανάκριση και για τον τελευταίο δεν χρειάσθηκε κρίση, επειδή ήδη είχε αποστρατευθεί για άλλους λόγους.

Στην αιτιολογία με την οποία κρίνει και αποστρατεύει τους περισσότερους των αξιωματικών, εκτός της κοινής κατηγορίας (που την βρίσκουμε στον τελευταίο αποστρατευόμενο τον Βαρδάνη) για γνώση, υπόθαλψη, βοήθεια, ανάμιξη … στην ΄΄αντεθνική΄΄ οργάνωση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α., περιλαμβάνονται και άλλα, που είναι και οι ουσιαστικοί λόγοι των διώξεων. Η αιτιολογία που περιέχεται στο πρακτικό έχει ενδιαφέρον, γιατί συνδέει τους διωκόμενους με ΄΄εθνικοφροσύνη, αντεθνικές ενέργειες, αντικαθεστωτικό πνεύμα, εθνικώς σκεπτόμενους, την αριστερά, το ΚΚΕ…΄΄

Το ερώτημα, πού στήριζαν αυτές τις ΄΄κατηγορίες΄΄, απαντάται εύκολα. Κατ' αρχήν υπήρχαν τα πρακτικά της δίκης και το παραπεμπτικό βούλευμα του δικαστικού συμβουλίου. Επίσης οι παραπομπές στα πειθαρχικά συμβούλια με το ερώτημα της απόταξης. Επί πλέον όμως, δόθηκαν στοιχεία από το 2ον ΕΓ/ΓΕΣ με ένα άλλο έγγραφο χειρόγραφο και τίτλο *΄΄ΕΠΙΒΑΡΥΝΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ δια τους εν τω υπ.αριθ.....διαλαμβανομένους αξιωματικούς΄΄* που συνοδεύει το αναφερόμενο έγγραφο του ΓΕΣ/1ον ΕΓ.[1] Τονίζεται πως, ο πίνακας με τα

τολμούσε να δράσει σε τέτοια έκταση χωρίς την έγκρισή του; Ο Μπουλούκος αιτιολογεί στο βιβλίο του την δική του αλλαγή κόμματος, ιδεολογίας κ.λ.π. αργότερα στη μεταπολίτευση από το Κέντρο στη συντηρητική Νέα Δημοκρατία, (σ. 10 του βιβλίου του) όπως και την έκδοση του βιβλίου. Το 1989 ήταν χρονιά δύσκολη για το ΠΑΣΟΚ και τον Ανδρέα Παπανδρέου. Ο τέως κεντρώος λοχαγός, έχει ήδη κάνει άλλη επιλογή περνώντας δίπλα στη ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ αρκετά χρόνια πριν. Εξάλλου οι μεταπηδήσεις από τον ένα χώρο στον άλλο, ίσχυαν και πριν τη δικτατορία για τον ίδιο, όπως και για πολλούς άλλους. Από το Κέντρο του Παπανδρέου πέρασε για κάποιο διάστημα στους Γριβικούς, μετά στον Ανδρέα Παπανδρέου και τέλος στη ΝΔ. Η εργασία του προσφέρει στοιχεία. Χρειάζεται να αποδεσμεύσει ο αναγνώστης τους αυτοεκθειασμούς και να βλέπει και πίσω από τις γραμμές του κειμένου. Η εμπλοκή του Μπουλούκου στην οργάνωση και την αντίστοιχη δίκη εκτός των ταλαιπωριών και της φυλάκισης, του κοστίζει στη δικτατορία εκτοπίσεις συνεχόμενες από τις 14-8- 1968 (αφού αποφυλακίζεται με το ΣΤ΄ Ψήφισμα που αμνηστεύει τον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.) μέχρι τουλάχιστον τις 14-5-1972. Αλλεπάλληλες αλλαγές του τόπου εκτόπισης τον οδηγούν (όπως και πλήθος άλλων της ίδιας υπόθεσης) από την Πύλη Τρικάλων που ήταν ο πρώτος τόπος εκτόπισης μέχρι τον Άγιο Νικόλαο Αρκαδίας, που ήταν ο έκτος στη σειρά. Η συνεχής παραμονή του σε εξορίες και η αντίστοιχη παρακολούθηση, δεν αφήνουν περιθώρια για άλλη δραστηριότητα κατά της χούντας, γι' αυτό και συναντάμε γραφειοκρατικές μόνον συγκρούσεις με διάφορα όργανα του καθεστώτος, που συνεχίζονται από το 1966 ακόμα. Δεν επανέρχεται στην ενεργό υπηρεσία το 1974. Αποκαθίσταται από το βαθμό του λοχαγού που είχε το 1966 με τη δίωξή του, σ' αυτόν του αντιστράτηγου (ε.α.) προφανώς με τις τρεις φάσεις αποκαταστάσεων. Εκλέγεται βουλευτής, και το 1999 είναι και τ. Πρόεδρος Διοικητικού Συμβουλίου Ε.Β.Ο. Α.Ε. Αυτό αναφέρει το γράμμα από 29-11-1999 που στέλνει με έγγραφα σχετικά με τη δικτατορία που τον αφορούν, ανταποκρινόμενος σε σχετική παράκληση για το αρχείο του ΣΦΕΑ και εργασία όπως η παρούσα.

[1] Οι Αποφάσεις και τα έγγραφα στα οποία στηρίζεται η δίωξη με τις δυσμενείς κρίσεις του αρμοδίου Συμβουλίου Κρίσεων για τους φερόμενους ως εμπλεκόμενους στην υπόθεση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α., είναι τα εξής:

-Το υπ' αριθμ. 1939/29-6-1966 Βούλευμα του Δικαστικού Συμβουλίου του Διαρκούς Στρατοδικείου Αθηνών

-ΣΤ΄/1967 Συντακτική Πράξη (101 ΦΕΚ 115-6-67 ΤΕΎΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ)

-ΓΕΣ/1ον ΕΓ/Υα φ.400/84/149828/1-8-1967 προς 2ον ΕΓ/ΓΕΣ, ΘΕΜΑ:Προσωπικόν Διοικητικά και που περιλαμβάνει « *Κατάστασιν Εμφαίνουσα τους εν Ενεργεία Αξιωματικούς τους Ενεχομένους εις την Οργάνωσιν ΄΄Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.΄΄»* με το οποίο ο υπογράφων Δ.Καλαντζής ταξίαρχος Δ/ντής διαβιβάζει «*…συνημμένως Κατάστασιν Αξιωματικών με την παράκλησιν όπως εφ' όσον υφίστανται επιβαρυντικά στοιχεία από πλευράς 2ου Γραφείου αποστείλητε ταύτα ημίν…»*

-ΑΠ Φ.400/110/150098/4-9-1967 Απόφαση ΥΕΘΑ/ΓΕΣ/1ον ΕΓ/Υ που είναι η διαταγή συγκρότησης του Συμβουλίου Κρίσεων

-ΑΠ. Φ. 400/112/150100/4-9-1967 Δ/γή ΥΕΘΑ/ΓΕΣ/1ον ΕΓ/Υ που είναι η παραπεμπτική διαταγή των αξιωματικών στο Συμβούλιο.

΄΄Επιβαρυντικά Στοιχεία΄΄ που καταγράφονται στο χειρόγραφο, δεν περιέχει ονόματα αλλά αριθμούς από το 1 μέχρι το 109. Οι οποίοι ανταποκρίνονται στους 109 παραπεμπόμενους και κατονομαζόμενους στο έγγραφο ερώτημα του ΓΕΣ/1ον ΕΓ προς το ΓΕΣ/2ον ΕΓ. Ο αριθμός παραπέμπει στο όνομα και τα στοιχεία στηρίζουν τη δίωξη. Ένα μίγμα πληροφοριών, συχνά ετερόκλιτων, με εμφανή την προσπάθεια να εκθέσουν τον παρακολουθούμενο. Ακόμα και με χαρακτηρισμούς, που η βαρύτητά τους αλλάζει ανάλογα με τον χρήστη. ΄΄ΔΗΜΟΚΡΑΤΗΣ΄΄ ή ΄΄ΦΑΝΑΤΙΚΟΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΗΣ΄΄ θεωρούνται επιβαρυντικά. Ό,τι περιλαμβάνει ο πίνακας αυτός δεν αφήνει αμφιβολίες, για το πού βρέθηκαν και πώς συγκεντρώθηκαν. [1]

-ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ Συμβουλίου Κρίσεως Αξιωματικών (Ανωτέρων- Κατωτέρων) Ενεχομένων ή Αναμειχθέντων καθ΄Οιονδήποτε Τρόπον εις την Αντεθνικήν Οργάνωσιν ΄΄Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.΄΄ Εν ΒΣΤ 902 τη 5-10-1967

[1] Σημειώνονται παρακάτω όσα παρουσιάζουν πρόσθετο ενδιαφέρον από το Πρακτικό του Συμβουλίου Κρίσεως και τα Επιβαρυντικά Στοιχεία (Ε.Σ.) που περιλαμβάνονταν συνημμένα στο έγγραφο ΓΕΣ/1ον ΕΓ/Υα φ.400/84/149828/1-8-1967 προς 2ον ΕΓ/ΓΕΣ, ΘΕΜΑ:Προσωπικόν Διοικητικά και στην « *Κατάστασιν Εμφαίνουσα τους εν Ενεργεία Αξιωματικούς τους Ενεχομένους εις την Οργάνωσιν ΄΄Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.΄΄»*

Ο συνταγματάρχης Τ/Θ Μεταλλινός Ιωάννης «*…διεκατείχετο υπό αντιπαθείας προς πάντα αναγιγνόσκοντα εθνικόφρονα εφημερίδα Αξιωματικόν και παντοιοτρόπως εξεδήλωνε, την αντιπάθειάν του ταύτην, κατεφέρετο δι' απειλών κατά εθνικοφρόνων στοιχείων, ηλλοίωνε τα κείμενα των υποβαλλομένων εις αυτόν υπό του αξιωματικού πληροφοριών Δελτίων Πληροφοριών αναφερομένων εις δολιοφθοράς και σαμποτάζ των ΄΄ΛΑΜΠΡΑΚΗΔΩΝ΄΄ …»(Επιβαρυντικά Στοιχεία -Ε.Σ. Φάκελος κατηγορ. ΄΄Α΄΄ δι' ανάμειξιν εις Μ.Ανατολήν.-Φανατικός Κεντρώος)*

Ο συνταγματάρχης Τ/Θ Σκαλαίος Γεώργιος «*….εδέχθη δώρον επί τη εορτή του με αφιέρωσιν ης το περιεχόμενον ανεφέρετο εις πολιτικάς επιδιώξεις…διεχώριζε τους αξιωματικούς εις φατρίας, κατεσκόπευε τους εθνικώς σκεπτομένους… εφέρετο εκδηλώνων αντικαθεστωτικάς τάσεις…» {Ε.Σ. Κεντρώος}*

Ο συνταγματάρχης Τρικατζόπουλος Ελευθέριος «*…υπηρετών εις ΚΥΠ…συνέβαλε εις την μετάθεσιν εκ της ΚΥΠ ατόμων εθνικώς σκεπτομένων και εις την τοποθέτησιν τοιούτων με βεβαρυμένον παρελθόν…» {Ε.Σ. Φανατικός Κεντρώος}*

Ο αντισυνταγματάρχης Ανδρουλιδάκης Ιωάννης *«…υπηρετών εις ΚΥΠ…φέρεται εκδηλώνων κατά πάντα τρόπον αντικαθεστωτικάς τάσεις, συμβάλλων ούτω εις την δημιουργίαν αντικαθεστωτικού πνεύματος εις την ΚΥΠ…γενικώς έπραττεν ότι ηδύνατο διά να προκαλέσει προβλήματα εις εθνικώς σκεπτομένους αξιωματικούς, απεκάλει πάντα εθνικώς σκεπτόμενον ως ΄΄μαύρον΄΄…» {Ε.Σ. Κεντρώος}*

Ο αντισυνταγματάρχης Δασκαλόπουλος Κωνσταντίνος (Τάξη 1940). *{ Ε.Σ. Φάκ.κατηγ. ΄΄Α΄΄ διά σκανδαλώδεις επεμβάσεις υπέρ κομμουνιστού συγγενούς του ήτοι το 1945 εφυγάδευσεν εις Θεσσαλονίκην τον αδερφόν του Βασίλειον στέλεχος του ΚΚΕ, καταζητούμενον δι' εντάλματος. Απελευθέρωσεν εκ του 562 Τ.Π. το 1949 την συμμορίτισσαν Αθ. Δασκαλοπούλου, φανατικήν κομμουνίστριαν. Επίσης την αδελφήν του, εθελουσίως καταταγείσαν εις τους Κ/Σ ως και την Γιαννούλαν Δημοπούλου, ήτις συνελήφθη διανέμουσα τρόφιμα εις Κ/Σ.-Κεντρώος}*

Ο αντισυνταγματάρχης Ζαντίδης Κωνσταντίνος «*…επολιτικολόγει και επροπαγάνδιζε υπέρ ωρισμένης πολιτικής παρατάξεως, διετύπωνε δημοσία τας ιδεολογίας του αίτινες δεν αφίσταντο των τοιούτων του ΚΚΕ…»{Ε.Σ. Κεντρώος}*

Ο αντισυνταγματάρχης Κερτεμελίδης Πρόδρομος *«…απέφευγε την συνεργασίαν μετά των υγιώς σκεπτομένων Αξιωματικών…εδείκνυεν ύποπτον ανοχήν έναντι της κομμουνιστικής εν τω Στρατεύμετι δραστηριότητος…»{Ε.Σ. Φανατικός Κεντρώος}*

Ο αντισυνταγματάρχης Μαρκογιαννάκης Μιχαήλ *«…εν Κύπρω…ηνείχετο πάσαν αντεθνικήν των αριστερών δραστηριότητα …»{*σημ.Χωρίς Επιβαρυντικά Στοιχεία*}*

Ο αντισυνταγματάρχης Χρυσοστάλης Σταύρος «*…εις ΚΥΠ…διετήρει επαφάς με πρόσωπα τρέφοντα μίσος κατά πάσης εθνικόφρονος οργανώσεως, συνέβαλεν εις την ανάπτυξιν αντεθνικών πολιτικών οργανώσεων, ετροφοδότει με ψευδείς πληροφορίας αριστεράς εφημερίδας διά να προκαλή εντυπώσεις δυσμενείς διά παν εθνικώς σκεπτόμενον στοιχείον, συνεπάθει εμφανώς την αριστεράν και εφέρετο εργαζόμενος διά την επικράτησιν ταύτης…»{ Ε.Σ. Κεντρώος (πληρ. Λοχαγού Μακρίδη Θ.) }*

Ο ταγματάρχης Αντωνόπουλος Διονύσιος «*…εξεδήλωνε τας πολιτικάς του πεποιθήσεις και επηρεάζετο υπ' αυτών…» { Ε.Σ. Έχει τοποθετηθεί εις 1ον ΕΓ/ΓΕΣ (μεταθέσεις ανωτέρων). Το έντονον ενδιαφέρον της τοποθετήσεως εις την θέσιν ταύτην εδημιούργησεν εις τον πληροφοριοδότην αμφιβολίας διά τον χαρακτήρα τούτου(πληρ….ΜΑΔΩΝΗ Γ.)- Εις ΓΕΣ ετοποθετήθη υπό του Υφ. Παπακωνσταντίνου, είχεν στενάς σχέσεις με Λοχαγόν Γεωργίου, Υπασπιστήν Υφυπουργού(πληρ. Αντ/ρχου Μεταξά 23-1-66)}*

Ο ταγματάρχης Αρετάκης Εμμανουήλ *«… υπηρετών ως Δ/ντής της 4601 Μ.Πληρ….έθεσεν υπό πατακολούθησιν τους υγιώς σκεπτομένους Αξιωματικούς, ηδράνησεν εις την ανάπτυξιν της κομμουνιστικής δραστηριότητος εν τω Νομώ Σερρών, διέκειτο συμπαθών εις την αριστεράν παράταξιν και γενικώς έπραττεν παν ότι ηδύνατο διά την επικράτησιν της αριστεράς…»{ Ε.Σ Ότε υπηρέτει εις Σέρρας συναναστρέφετο Κεντρώους Αξιωματικούς (πληρ.Αντ/ρχου Μεταξά 23-1-66)}*

Ο ταγματάρχης Καβρουδάκης Ιωσήφ *«…υπηρετών ως Δ/ντής της 4251 Μον.Πληροφοριών…. παρηκολούθη στενώς τους εθνικώς σκεπτομένους Αξιωματικούς της, είχεν υπόπτους επαφάς κατά την διάρκειαν της νυκτός μετ' Αξιωματικών διαφόρων στρατοπέδων, στενάς δε τοιαύτας με πρόσωπα ενεργούντα αποδεδειγμένως διά την επικράτησιν της αριστεράς και υπεστήριζε την νομιμοποίησιν του ΚΚΕ. Γενικώς φέρεται ότι έπραττε παν ότι ηδύνατο διά την επιτυχίαν των σκοπών της αριστεράς παρατάξεως…»{Ε.Σ. Κεντρώος (πληρ. Λοχαγού Μακρίδη Θ.)- Υπάρχει εις βάρος του υπόθεσις κατασκοπίας. Γνωρίζει πολλά περί Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. αλλά δεν κατέθεσεν. Παρέστη μάρτυς υπερασπίσεως Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.. Την 15-1-67 εις Ξάνθην είπεν εις γνωστόν του ότι ευρίσκεται εν εξορία (υπονοών την περιοχήν Έβρου) λόγω των πολιτικών του πεποιθήσεων, καταφερθείς και κατά της στρατ. Ηγεσίας την οποίαν εχαρακτήρισεν ως εγκληματικήν (ΚΥΠ 8-3-67)}.*

Ο επίλαρχος Ξανθάκης Νικόλαος *«…υπηρετών εις ΚΥΠ…ηνείχετο αντικαθεστωτικάς υπό ετέρων συζητήσεις και έβαλε κατά παντός μη φίλα προσκειμένου προς την παράταξιν εις ην πολιτικώς ήτο τοποθετημένος…»*[Σημ.Δεν περιλαμβάνεται στον πίνακα του 1ον ΕΓ/ΓΕΣ που ζητάει πληροφορίες]

Ο επίλαρχος Χονδροκούκης Πέτρος *«…επεχείρησε τον διαχωρισμόν των Μον. Υπαξιωματικών εις προσκειμένους και αντιτιθεμένους προς ωρισμένην πολιτικήν παράταξιν…»{Ε.Σ. Κεντρώος}*

Ο ίλαρχος Καρογιάννης Ανδρέας «*…εφέρετο εκδηλώνων αντικαθεστωτικάς τάσεις …» {Ε.Σ.Κεντροαριστερός.-Σοσιαλιστικών αρχών και εναντίον Βασιλέως (πληρ.Υπίλαρχος Θεοδωρόπουλος)- Απέστειλε ευχετήριον δελτάριον εις Ίλαρχον Κοραχάλην κατά Κυβερνήσεως, το δελτάριον εδόθη εις κ. Α/ΓΕΣ}*

Ο ίλαρχος Κορωναίος Γεώργιος «*…επρωτοστάτησεν εις την προσφοράν δώρου προς τον …Συνταγματάρχην Σκαλαίον και συνέταξιν αφιέρωσιν με περιεχόμενον πολιτικόν…» {Ε.Σ. Φανατικός Κεντρώος}*

Ο λοχαγός Κουτσογιάννης Ιωάννης *«…εν Κύπρω…επολιτικολόγει και εξεδήλωνε παντοιοτρόπως την συμπάθειάν του προς την αριστεράν, ακόμη και διά της μελέτης δημοσία της εφημερίδος ΄΄ΑΥΓΗ΄΄…»{Ε.Σ.Κεντρώος (πληρ.Λοχαγού Μακρίδη Θ.)-Προέβαινε εις πολιτικολογίας. –Απεκάλεσεν Κύπριον ΄΄Μαύρον, φασίσταν΄΄- Εις ετέραν συζήτησιν είπεν:΄΄Εσείς οι δεξιοί, δεν θα γίνουν εκλογές, σας έχω γράψει στα μαύρα κατάστιχα και θα σας τακτοποιήσω όλους΄΄ (σχετ.ΚΥΠΦ 453.01/12203/190/324946/11-8-66 ΓΕΣ/1ον ΕΓ/ Υα)}*

Ο λοχαγός Μαχάς Παναγιώτης «*…εξεδήλωσε κατ' επανάληψιν τας πολιτικάς, αντικαθεστωτικάς και αντεθνικάς πεποιθήσεις του…»* [σημ.Δεν περιλαμβάνεται στον πίνακα του εγγράφου του ΓΕΣ/1ον ΕΓ/Υα]

Από τους 109 αριθμημένους στο χειρόγραφο με τα Ε.Σ. (Επιβαρυντικά Στοιχεία) παρατηρούμε τα εξής για την κομματική τοποθέτηση που τους χρεώνουν:

- Για τους 20 δεν καταγράφεται τίποτε.
- Οι 57 φέρονται με τον χαρακτηρισμό ΄΄Κεντρώος΄΄
- Οι 15 ως ΄΄Φανατικοί Κεντρώοι΄΄
- Οι 4 ως ΄΄Κεντροαριστεροί΄΄
- Ένας ΄΄Συνοδοιπόρος΄΄ και
- Ένας ΄΄Σοσιαλιστικών Αρχών΄΄

Για τους υπόλοιπους καταγράφονται διάφορες πληροφορίες όπως παραπάνω, ενώ εμφανίζεται και ένας ΄΄μηδενιστής΄΄[1] στο πρακτικό του συμβουλίου κρίσεως (Ο Πολύζος).

Ο λοχαγός Παπασημακόπουλος Νικόλαος *«...φέρεται εκδηλωθείς αντεθνικώς και αντικαθεστωτικώς ...»{ Ε.Σ.Κεντρώος (πληρ.Λοχαγού Μακρίδη Θ.) –Την άνοιξιν 1964 εις λεωφορείον Αξιωματικών ύβριζεν την Βασ. Φρειδερίκην (Σχ.ΑΠΦ 195/124/17828-1-67/ΔΣ/ΓΕΣ)}*

Ο λοχαγός Παπασπύρου Ευρυσθένης *«...προερχόμενος εξ οικογενείας εμφορουμένης υπό αντεθνικών φρονημάτων...» {Ε.Σ.Φάκελος Κατηγορίας ΄΄Α΄΄ διότι ο πατήρ του διετέλεσεν Δ/της 3/40 Συντ/τος ΕΛΑΣ. Ο ίδιος το 1948 διένειμε ΄΄ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΝ΄΄, στέλεχος της ΕΠΟΝ και ειργάσθη φανατικώς διά την επικράτησιν του ΚΚΕ. Εις κατάστασιν Σοβιετικής Πρεσβείας ως μέλος του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. και ως όργανόν της ως φιλικώς διακείμενος προς αυτήν}*

Ο λοχαγός Πατσιάδης Παναγιώτης «*…εξεδήλωνε κατά περιόδους τας αντικοινωνικάς και σοσιαλιστικάς πεποιθήσεις του υφ' ων εμφορείται…» { Ε.Σ. Κεντροαριστερός. Αντίκειται εις σημερινήν κατάστασιν. Πληροφορίαι Υπολοχαγού Μπούγου 13-6-67}*

Ο λοχαγός Πολύζος Νικόλαος «*…εις Κύπρον…συνεπάθει την αριστεράν και εμερολήπτει υπέρ ανηκόντων εις την κατηγορίαν ταύτην στρατιωτικών και τέλος διότι φέρεται ως μηδενιστής…» { Ε.Σ. Εις Σχολήν Πεζικού επολιτικολόγει υπέρ ΕΚ. Την 4-3-66 είπεν :΄΄ Δεν υπάρχει καμία κίνησις, χρησιμοποιείται ως όπλον υπό της δεξιάς, αιτία των σφαγών του Δεκεμβρίου ήτο η Δικτατορία του Μεταξά΄΄, πληρ….31-3-66}*

Ο λοχαγός Τερζάκης Χρήστος «*…εις ΚΥΠ... ανέλαβε την παρακολούθησιν των τηλεφωνικών συνδιαλέξεων εθνικοφρόνων οργανώσεων…» [*σημ.στα επιβαρυντικά στοιχεία δεν καταχωρείται τίποτε. Να σημαίνει αυτό πως δεν είχε φάκελο ή πως δεν υπήρχαν γι' αυτόν πληροφορίες;]

Ο ίλαρχος Χαρίσης Ξενοφών *«...εις ΚΥΠ...αντέδρα διά λόγων και έργων εις την επιτυχίαν των εν υπαίθρω συγκεντρώσεων της εθνικόφρονος παρατάξεως, ανελάμβανεν αποστολάς παρακολουθήσεως της δράσεως εθνικοφρόνων στοιχείων, κατεδίωκε τοιαύτα πρόσωπα ενώ δεν έπραττε το αυτό δια τα αντεθνικώς δρώντα, επετύγχανε καταλλήλως ενεργών ν' αντικαθιστά το δυνάμενον ν'αντιταχθή προς τους σκοπούς της οργανώσεως Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. προσωπικόν της ΚΥΠ…» {Ε.Σ. Φανατικός Κεντρώος}*

Ο γιατρός Χρόνης Ιωάννης *«…εις Κύπρον…φέρεται εμφορούμενος υπό κεντροαριστερών πολιτικών πεποιθήσεων ας δεν παρέλεπε την περίοδον ταύτην να εκδηλώνη…»* {σημ. χωρίς επιβαρυντικά στοιχεία}

Ο αντισυνταγματάρχης Ζαχαρόπουλος Παναγιώτης *«...παρηκολούθει μετ' εμπίστων του οπλιτών, αντεθνικώς δρώντων, τους εθνικόφρονας Αξιωματικούς της Μονάδος του, αφήρεσεν απόρρητα έγγραφα του αρχείου...άτινα παρέδωσεν εις ιθύνον τότε πολιτικόν πρόσωπον ίνα εξυπηρετήσει ιδιοτελείς σκοπούς ...»{ Ε.Σ.Κεντρώος,(πληροφ. Συν/ρχου Λαδά). Εις επιστολήν του προς Αντ/ρχην Παπαμήτσον (κατηγ.Ε) έγραφε:΄΄ Όπως δε επληροφορήθης Λέανδρε, επανήλθεν, άλλωστε ήδη ΄΄ηρχισε να πνέει νέος άνεμος΄΄. Είχεν ιδιαιτέρας επαφάς μετά του Αντ/ρχου Γιαννάκη Αντ. Και Ταγ/ρχου Κατσιμήτρου υπηρετούντος εις 2ον ΕΓ/ΓΕΣ. Έχει προστριβάς μετά της συζύγου του και μεγαλυτέρας θυγατρός του λόγω της αντιθέτου των πολιτικής τοποθετήσεως. Φανατικός οπαδός Οικογ. Παπανδρέου (πληρ. ΑΣ/ΓΕΣ 18-5-67)}*

Ο ταγματάρχης Κωστόπουλος Κων/νος «*…εφέρετο εκδηλώνων τας αντεθνικάς πεποιθήσεις του τασσόμενος υπέρ νομιμοποιήσεως του ΚΚΕ, συνεπάθει την αντεθνικήν ταύτην οργάνωσιν ην προσπαθών να συγκαλύψει εχαρακτήριζεν ως γελοίαν και ως δημιούργημα σκευωρίας της δεξιάς…» {Ε.Σ. Κεντρώος (Ταγμ/ρχης Πετάνης)}*

Επίλαρχος Νικηφοριάδης Βύρων «*…εφέρετο τηρών αντικαθεστωτικήν στάσιν εις σχετικάς συζητήσεις…» {Ε.Σ. Φανατικός Κεντρώος. Κεντρώος (Πληρ.Λοχαγού Μακρίδη Θ.)}*

Ο ταγματάρχης Κελαϊδάκης Εμμανουήλ «*…συνεδέετο διά φιλίας με ιδιώτιδα υπόπτων εθνικών φρονημάτων, ήτις φέρεται ως μετέχουσα των ανωτέρω συγκεντρώσεων…» {Ε.Σ. δεν υπάρχουν}*

Ο ίλαρχος Αλετράς Γεώργιος «*…δεν έχαιρε, λόγω στάσεως και συμπεριφοράς, της εμπιστοσύνης και εκτιμήσεως των εθνικώς σκεπτομένων συναδέλφων του ...» {Ε.Σ. Φανατικός Κεντρώος}*

Ο λοχαγός Τσιρίδης Αιμιλιανός *{ Ε.Σ(....) ο αδερφός του Θαλής, εργαζόμενος εις Στουγγάρδην έχει αναπτύξει σοβαράν κομμουνιστικήν δραστηριότητα (σχ ΑΠ Φ. 159.63/10/11444/15-7-67/Β΄ΣΣ/2ον ΕΓ)}*

Ο ίλαρχος Μπαρδάνης Μιχαήλ «*…εν Κύπρω κατά τα έτη 1964-1965 ελάμβανε μέρος εις συνωμοτικάς συγκεντρώσεις μετά Αξιωματικών ενεχομένων εις την αντεθνικήν οργάνωσιν Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. εν γνώσει τελών της υπάρξεως της οργανώσεως ταύτης και των επιδιωκομένων υπ' αυτής σκοπών…». {Ε.Σ.Φάκ.κατηγ.Α (προς καταστροφήν) δι' ανάμιξιν εξαδέλφου του.-Κεντροαριστερός}*

[1] Αποτολμώντας ερμηνεία των χαρακτηρισμών θα λέγαμε πως οι χρησιμοποιούμενοι μέσα στις ΕΔ όροι την εποχή εκείνη είχαν την εξής ερμηνεία :

-΄΄Κεντρώος΄΄ ήταν ο οπαδός της Ενώσεως Κέντρου με κύριο πρόσωπο τον Γεώργιο Παπανδρέου (το Γέρο της Δημοκρατίας όπως αποκαλείται).

-΄΄Φανατικός Κεντρώος΄΄ ήταν ο ασυμβίβαστος οπαδός της ΕΚ χωρίς παρεκκλίσεις από το Γεώργιο Παπανδρέου.

-΄΄Κεντροαριστερός΄΄ ήταν ο οπαδός αντίστοιχα της ΄΄κεντροαριστεράς΄΄, που για την εποχή ήταν ο διεκδικούμενος χώρος από τον Ανδρέα Παπανδρέου.

-΄΄Συνοδοιπόρους΄΄ αποκαλούσε η συντηρητική παράταξη τους επηρεαζόμενους από το ΚΚΕ και την Αριστερά, οπαδούς του Κέντρου και της Κεντροαριστεράς γενικότερα. Δεν αυτοπροσδιορίζεται κανείς ως ΄΄συνοδοιπόρος΄΄, διότι σημαίνει πως δεν έχει αυτοτελή ιδεολογία.

-΄΄Σοσιαλιστής΄΄ ήταν ο έχων συγκεκριμένη ΄΄σοσιαλιστική ΄΄ ιδεολογία, όπως την προσδιόριζε ο ίδιος, εφ' όσον η έκφραση είναι ευρείας ερμηνείας για την εποχή. Ο συγκεκριμένος ΄΄κατηγορούμενος΄΄ ως εμφορούμενος υπό σοσιαλιστικών αρχών, πιθανότατα είχε αυτοπροσδιοριστεί και τον είχαν καρφώσει.

-΄΄Μηδενιστής΄΄ είναι στην περίπτωσή μας ο επίσης αυτοπροσδιοριζόμενος λοχαγός και το πιθανότερο είναι πως θεωρείται ΄΄αντικαθεστωτικός και αντεθνικόφρων΄΄ αλλά ως μη ελεγχόμενος από γνωστή ιδεολογία και κόμμα.

Οι χαρακτηρισμοί, οι πληροφορίες, η οριοθέτηση των ΄΄εθνικοφρόνων΄΄ και των αντίθετων, οι αναφερόμενες ανοιχτά πηγές των πληροφοριών, το εύρος των παρουσιαζόμενων περιοχών έρευνας της ΚΥΠ, καθιστούν το έγγραφο αυτό πλούσιο και πυκνό σε στοιχεία εξ ου και η προσφορά του στη διατριβή.
Παρατηρώντας τα στοιχεία των εγγράφων που παρουσιάζονται εδώ, συμπεραίνουμε ότι:

- Το ΓΕΣ/2ον ΕΓ συντηρούσε αρχείο φακέλων για τα στελέχη του στρατού ξηράς με πληροφορίες κάθε είδους και από πλήθος πηγών. Πληροφορίες που σχετίζονταν με την ιδεολογία, τις συζητήσεις, την κομματική τοποθέτηση, τη συμπεριφορά, τους συγγενείς, φίλους, την αλληλογραφία, τα τηλεφωνήματα, τις εφημερίδες που διάβαζαν, τις παρέες τους, τις προσωπικές τους σχέσεις με το άλλο φύλο (ιδιαίτερα εάν πρόκειται για *΄΄υπόπτων εθνικών φρονημάτων΄΄* όπως του Κελαϊδάκη*),* τις σχέσεις μέσα στην οικογένεια κ.λ.π.
- Το σύστημα των φακέλων με τις πληροφορίες δεν το έχτισε η δικτατορία αλλά προϋπήρχε. Τα περιεχόμενα στοιχεία ανάγονταν στο παρελθόν και δη πριν ακόμα εισέλθει στη ΣΣΕ ο υποψήφιος. Οι φάκελοι περιείχαν στοιχεία για τον αξιωματικό ή τους συγγενείς του, ειδικά για την κατοχή, ΕΑΜ, ΕΛΑΣ και τον εμφύλιο.
- Και οι 89 αναφερόμενοι με στοιχεία, κινούνται στον χώρο του Κέντρου- Κεντροαριστεράς με ελάχιστη αναφορά σε αντιβασιλικούς (μόνον δύο φορές συναντάμε σχετική πληροφορία). Συχνή είναι η επισήμανση συμπάθειας προς την ΄΄αριστερά΄΄ ή ακόμα και το ΚΚΕ. Δεν χαρακτηρίζεται όμως κανείς ως ΄΄κομμουνιστής΄΄.
- Υπάρχουν χαρακτηρισμένοι κατηγορίας ΄΄Α΄΄ και ΄΄Γ΄΄ με αντίστοιχο φάκελο (Μεταλλινός ΄΄Α΄΄, Παπαπάνος με ΄΄Α΄΄ και φάκελο για καταστροφή, Δασκαλόπουλος ΄΄Α΄΄ που έσωσε τα αδέρφια του το 1945 και στον εμφύλιο, Βαρδάνης ΄΄Α΄΄ λόγω κάποιου εξαδέρφου του με φάκελο για καταστροφή, Αλεξανδρόπουλος τάξεως 1940 με φάκελο κατηγορίας ΄΄Γ΄΄ *«...δι' ενεργόν ανάμιξιν εις ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και συμμετοχήν του εις Δεκεμβριανά...»* Γρίβας ΄΄Α΄΄ «*...δι' ανάμιξιν εις ΕΑΜ...»* [1]με φάκελο προς καταστροφήν, Παπασπύρου με κατηγορία ΄΄Α΄΄ «*… ο πατήρ του διετέλεσεν διοικητής 3/40 συντάγματος ΕΛΑΣ...»*). Που σημαίνει πως στο ΣΞ ήταν πολύ πιο στενή η παρακολούθηση και η εφαρμογή συστήματος χαρακτηρισμών των αξιωματικών σε σύγκριση με το ναυτικό.
- Σύστημα παρακολούθησης στελεχών του ΣΞ δε διαθέτει μόνον η ΚΥΠ. Υπάρχουν και μονάδες πληροφοριών στο στρατό (εκτός από το δίκτυο κάθε μονάδας από επίπεδο διμοιρίας και πάνω)[2], που εκτός των κυρίων καθηκόντων τους (άγνωστα στον γράφοντα) παρακολουθούν και τους ΄΄αντικαθεστωτικούς΄΄, ΄΄αντιφρονούντες΄΄, ΄΄αντεθνικώς δρώντες και αντεθνικώς σκεπτόμενους΄΄.
- Τα τηλέφωνα παρακολουθούνται από την ΚΥΠ και η παρατήρηση στο Πρακτικό του Συμβουλίου Κρίσεως ξαφνιάζει, αφού ο εξεταζόμενος (Τερζάκης) «*...ανέλαβε την παρακολούθησιν των τηλεφωνικών συνδιαλέξεων εθνικοφρόνων οργανώσεων...».* Ενώ, (αφήνει να εννοηθεί), έπρεπε να παρακολουθεί μόνον τις μη ΄΄εθνικόφρονες΄΄. Εκφράζεται μάλλον οργή για άλλον αξιωματικό πάλι της ΚΥΠ (Χαρίσης) διότι «*…ανελάμβανε αποστολάς παρακολουθήσεως της δράσεως εθνικοφρόνων στοιχείων, κατεδίωκε τοιαύτα πρόσωπα ενώ δεν έπραττε το αυτό διά τα αντεθνικώς δρώντα…».*
- Τα γράμματα ανοίγονται ή παραδίδονται στην ΚΥΠ από ΄΄χαφιέδες΄΄.
- Το σύστημα πληροφοριοδοτών είναι εκτενές. Από το είδος των πληροφοριών εκτιμάται πως αποτελείται από εν ενεργεία στελέχη και πλήθος άλλο ατόμων αυτού του είδους των συνεργατών των υπηρεσιών ασφαλείας και πληροφοριών. Δεν μπαίνουμε στον πειρασμό για σύγκριση με σημερινές συνθήκες που επικρατούν στο σύστημα πληροφοριών γενικώς. Το είδος των ανθρώπων που αποκαλούνται ΄΄χαφιέδες΄΄ δεν εξαφανίζεται. Στη λογική εκείνης της εποχής με την έντονη ιδεολογική σύγκρουση και τις διαδικασίες ΄΄κάθαρσης΄΄, πολλοί θεωρούσαν πως προσφέρουν εθνικό έργο με το να δίνουν πληροφορίες ή να χαρακτηρίζουν συναδέλφους τους. Κάποιοι πληροφοριοδότες του εγγράφου που μνημονεύονται, είναι όλοι τους εν ενεργεία αξιωματικοί. Μερικοί υποβάλλουν κανονικές έγγραφες αναφορές με στοιχεία για τους συναδέλφους τους, που συχνά είναι και συμμαθητές τους στη ΣΣΕ[3]. Σε πολλά από τα Επιβαρυντικά Στοιχεία συναντάμε τα

[1] Οι έχοντες ανάμειξη με την αντίσταση στην κατοχή και στο ΕΑΜ- ΕΛΑΣ, που απαντώνται ως εν ενεργεία, είναι τάξεων 1939 και 1940 ενώ οι υπόλοιποι κατηγορίας ΄΄Α΄΄ είχαν συγγενείς κομμουνιστές. Όπου αναφέρεται ΄΄φάκελος προς καταστροφήν΄΄, συμπεραίνεται πως ο συγγενής του δεν τον επηρεάζει.

[2] Βλ.συνέντευξη ΜΠΑΪΡΑΚΤΑΡΗ 7-7-2002 (παράρτημα Β-ΙΙ)*«... λειτουργούσανε και μέσα στις σχολές, αλλά και σε όλες τις μονάδες, τα δύο δίκτυα. Το δίκτυο ΕΣ.Δ.Α.Σ. / ΕΞ.Δ.Α.Σ., ήταν το δίκτυο ασφαλείας. Δηλαδή έπρεπε η σχολή να έχει δίκτυο, ο διοικητής να έχει ένα δίκτυο πληροφοριών. Ο λοχαγός να έχει ένα δικό του δίκτυο ... Το ΕΣ.Δ.Α.Σ. Είναι Εσωτερικό Δίκτυο Ασφάλειας Στρατοπέδου, έτσι; Και το άλλο το ΕΞ.Δ.Α.Σ. είναι Εξωτερικό Δίκτυο Ασφάλειας Στρατού; Ξέρω 'γω τι ...αυτά ήτανε του διοικητού. ...είχε βάλει τον υποδιοικητή ... θα πρέπει να ξέρεις τι σου γίνεται ....., προβλέπονται από τον κανονισμό ασφαλείας, πληροφοριών. Και ήλεγχε τα δίκτυα τα οποία ήτανε…. στην αποθήκη πυρομαχικών να μην ξέρει ποιους έχει, να μην έχει δίκτυο, κάποιον πρέπει να έχει να του πάει πληροφορίες. Πρέπει. Όχι πληροφορίες οι οποίες είναι άσχετες. Ότι αφορά… όχι για κουτσομπολιά ή ξέρω 'γω οτιδήποτε άλλο, αλλά ότι αφορά την ασφάλεια της μονάδος. Δεν πρέπει να λαμβάνει μέτρα ασφαλείας; Πρέπει να λαμβάνει. Η μονάδα πως θα ζήσει;...»*

[3] Αναφορά Ιλάρχου Νικολάου Φιλίππου, ΒΣΤ 902 από 13-9-67, προς 1ον ΕΓ με αριθ.πρωτ.ΓΕΣ/ΓΡΑΜ. 150245/21-9-67 και ΘΕΜΑ *΄΄Υπόθεσις Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.΄΄*. Ήταν μάρτυρας στην υπόθεση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. και υποβάλλει συμπληρωματικά στοιχεία, μόλις αρχίζει η διαδικασία κρίσεως για αποστρατεία, όσων δεν είχαν καταδικαστεί στο Στρατοδικείο. Αναφέρει για άλλους αξιωματικούς ο ένστολος ανησυχών εξ αιτίας του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.: «*...Συνταγματάρχης ΣΚΑΛΑΙΟΣ Γ. Εκκρεμεί ανάκρισις διά χαρακτηρισμούς οπλιτών του Συ.Τ. (Την*

στοιχεία των πληροφοριοδοτών που καταχωρούνται ή εκείνους που δίνουν τον κομματικό χαρακτηρισμό στους διωκόμενους. Μνημονεύονται οι λοχαγός Μακρίδης Θ. (διαπρέπει χαρακτηρίζοντας δέκα έξη ΄΄κεντρώους΄΄, έναν ΄΄φανατικό κεντρώο΄΄ και έναν ΄΄συνοδοιπόρο΄΄), συνταγματάρχης Λαδάς (με πέντε ΄΄κεντρώους΄΄), Μαδώνης Γ., αντισυνταγματάρχης Μεταξας, ταγματάρχης Πετάνης, ίλαρχος Ρετζέπης (δίνει τους χαρακτηρισμούς ΄΄κεντρώος΄΄ για τέσσερις και ΄΄φανατικός κεντρώος΄΄ για έναν συνάδελφό του ΄΄), ταγματάρχης Παπαθεοδώρου, υπίλαρχος Θεοδωρόπουλος, υπολοχαγός Μπούγος. Απ' όλους αυτούς μόνον ο Λαδάς δεν υπήρχε λόγος να κρύψει τέτοιου είδους δραστηριότητες.

- Εκτός από εθνικόφρονες αξιωματικούς, υπάρχουν και εθνικόφρονες εφημερίδες. Το ΒΗΜΑ και τα ΝΕΑ την προδικτατορική περίοδο ανήκουν στην ΄΄αντεθνική΄΄ παράταξη. Δεν υπάρχει απορία για το πού ανήκει η ΑΥΓΗ ανέκαθεν και ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ.
- Οι ΄΄ΛΑΜΠΡΑΚΗΔΕΣ΄΄ εκ προοιμίου θεωρούνται αντεθνικώς δρώντες και πρέπει να συντάσσονται Δελτία Πληροφοριών για δολιοφθορές και σαμποτάζ (βλ. Πρακτικό συμβουλίου περί Μεταλλινού).
- ΄΄Εθνικώς σκεπτόμενοι Αξιωματικοί΄΄ είναι μόνον οι της ΄΄εθνικόφρονος παρατάξεως΄΄ και επειδή οι κεντρώοι και κεντροαριστεροί δεν είναι πλέον εθνικόφρονες όπως και οι κομμουνιστές, τότε ΄΄υγιώς σκεπτόμενοι΄΄ είναι οι απομένοντες δηλαδή μόνον οι της δεξιάς.
- Το ΚΚΕ, οι αριστεροί (τους διαχωρίζει από τους κομμουνιστές), οι ΛΑΜΠΡΆΚΗΔΕΣ, και οτιδήποτε σχετίζεται μ' αυτούς αποτελεί στόχο προς παρακολούθηση των αρμοδίων υπηρεσιών πληροφοριών του ΣΞ και πρέπει να μην *΄΄αδρανούν οι αρμόδιοι στην ανάπτυξή τους΄΄* (βλ.Πρακτικό Συμβουλίου περί Αρετάκη).
- Ήταν έγκλημα η βοήθεια προς συγγενείς πρώτου βαθμού (αδέρφια, γονείς) εφ΄ όσον ήταν κομμουνιστές. *΄΄Σκανδαλώδης΄΄* θεωρείται η επέμβαση του Δασκαλόπουλου, να σώσει τον αδερφό και την αδερφή του ως διωκόμενους κομμουνιστές.
- Θεωρείται ως δεδομένη *΄΄η κομμουνιστική εν τω στρατεύματι δραστηριότης΄΄* (βλ.Πρακτικό Συμβουλίου περί Κερτεμελίδη).
- Η ανοχή και συμμετοχή σε αντικαθεστωτικές συζητήσεις θεωρείται αιτία που οδηγεί στην αποστρατεία. Εν προκειμένω ΄΄αντικαθεστωτικό΄΄ δεν είναι το εναντίον ΄΄της επαναστάσεως΄΄, διότι η υπόθεση αφορά το διάστημα δράσεως του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. ήτοι 1964 και 1965. Είναι καθαρό πως ΄΄αντικαθεστωτικό΄΄ είναι το αντιβασιλικό, το φίλα προσκείμενο στο Κέντρο και την Κεντροαριστερά και σίγουρα το οτιδήποτε σχετίζεται με το ΚΚΕ και την Αριστερά (ΕΔΑ, ΛΑΜΠΡΑΚΗΔΕΣ κ.λ.π.). Το ΄΄αντικαθεστωτικό΄΄ και ΄΄αντιβασιλικό΄΄ ταυτίζεται με το ΄΄αντιδεξιό΄΄ και με το ΄΄αντεθνικό΄΄.
- Ο χαρακτηρισμός ως *΄΄δημοκράτη΄΄* του στελέχους αποτελεί κόλαφο και αρνητικό στοιχείο. Ακόμη πιο αρνητικός είναι ο χαρακτηρισμός με τη επόμενη κλίμακα του *΄΄φανατικού δημοκράτη΄΄* (βλέπε αναφορά Φιλίππου).
- Αρνητικό επίσης στοιχείο είναι και η μη ανάπτυξη το 1961 ως διοικητού μονάδας «*…δραστηριότητος διά την ψήφισιν υπό των οπλιτών κατά τας εκλογάς εθνικού κόμματος…*». Αυτό αναφέρει μετά εφτά χρόνια ο ίλαρχος Φιλίππου για τις εκλογές του 1961 που έμειναν στην ιστορία ως ΄΄βίας και νοθείας΄΄. Κατά τις οποίες όφειλαν (με βάση στρατιωτικό σχέδιο) οι διοικητές

ενήργει ο νυν Υπουργός Εσωτερικών Ταξίαρχος κος ΠΑΤΤΑΚΟΣ ΣΤΥΛ.). …Επίλαρχος ΧΟΛΔΡΟΚΟΥΚΗΣ Π. Δ/της ΙΔ/ΚΕ κατά το έτος 1964 εζήτησεν από τον Μόνιμον Λοχίαν ΜΟΣΧΟΝ να εύρη δικούς του Υπαξιωματικούς και να τους παρουσιάσει εις το γραφείον του. Το έτος 1961 συνυπηρέτησα μαζί του εις 397 ΕΚΑ (έδρα Αλεξανδρούπολι). Ως Δ/της όμως δεν ανέπτυξε ουδεμίαν δραστηριότητα διά την ψήφισιν υπό των οπλιτών, κατά τας εκλογάς, εθνικού κόμματος. Αντιθέτως έδωκε εντολήν να μην επηρεαστή το φρόνημα των οπλιτών. {.ολόκληρη η παράγραφος περί Χονδροκούκη έχει διαγραφεί αλλά με τέτοιον τρόπο, ώστε να φαίνεται καθαρά τι γράφει}.- Ίλαρχος ΑΛΕΤΡΑΣ Γ. Είναι συμμαθητής μου. Το Φθινόπωρο του 1966 εφοιτήσαμε εις το σχολείο Δ/των Ιλών του Όπλου. Λόγω της διεξαγομένης τότε Δίκης του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.….ελέχθησαν πολλά υπονοούμενα εις βάρος του…χωρίς να λάβη θέσιν και αποκαταστήση την θιγείσαν τιμή του. Ευρίσκετο εις τελείαν απομόνωσιν και δεν συνεζήτει με κανένα. – Ίλαρχος ΑΥΔΗΣ ΓΕΩΡΓ. Ότε πρωτοήρθε εις ΚΥΠΡΟΝ ανεγίγνωσκε εφημερίδαν του Κέντρου. Ο Υπίλαρχος ΔΡΑΚΟΥΛΑΡΑΚΟΣ Γ. και ο Ίλαρχος ΜΠΙΚΑΣ ΧΡ. δύνανται να παράσχουν πλείονας πληροφορίας. –Λοχαγός ΓΕΡΑΚΙΤΗΣ ΙΩΑΝ. Εθεάτο τακτικά εις ΚΥΠΡΟΝ μετά του Ιλάρχου ΒΛΑΧΟΥ και του Λοχαγού ΠΑΝΟΥΤΣΟΥ. Με τον ΒΛΑΧΟΝ είχον προσωπικήν φιλίαν. Ότε ήρχισαν αι ανακρίσεις διά τον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α., εις ΚΥΠΡΟΝ εφένετο ανήσυχος και συνεζήτει μετά του ΒΛΑΧΟΥ χαμηλοφώνως εις το Ζαχαροπλαστείον ΄΄ΖΙΝΑ΄΄ εις Λευκωσίαν. – Ίλαρχος ΚΟΡΩΝΑΙΟς Γ. Εξετέλει καθήκοντα 2ου ΕΓ εις ΚΕΤ κατά τα έτη 1964-65. Εκκρεμεί ανάκρισις ως εν παρ. 1α. Προ της Ιουλιανής κρίσεως επλησίασε τον Ίλαρχο ΚΑΝΙΟΥΡΑ ΜΑΤΘΑΙΟ και τον ηρώτησε εάν θέλει να τον τοποθετήση σε καλό πόστο, διότι ενδιαφέρετο διά δικούς του αξιωματικούς. Ο εν λόγω Ίλαρχος ηρνήθη και μοι επληροφόρησεν ο ίδιος το γεγονός της προτάσεως ταύτης. –Ίλαρχος ΧΡΗΣΤΟΥ ΑΝΔΡ. Υπασπιστής του Δ/του του ΚΕΤ (Ταξιάρχου ΦΙΛΙΟΥ) κατά το έτος 1964. Δεν εκδηλώνεται ευκόλως και ελίσσεται. Από του Φεβρουαρίου του 1966 έως τον Αύγουστον του 1967 συνεπηρετήσαμεν εις την 391 ΕΜΑ. Κατά την επανάστασιν της 21ης Απριλίου επέδειξε επίπλαστον χαράν. Είχε επαφάς μετά του Λοχαγού ΓΕΡΑΚΙΤΗ ΙΩΑΝ. Φέρεται ως ΔΗΜΟΚΡΑΤΗΣ. – Ιατρός ΧΡΟΝΗΣ ΙΩΑΝ. Προσωπικός φίλος του ΜΠΟΥΛΟΥΚΟΥ. Είχεν επαφάς συχνάς με ΜΠΟΥΛΟΥΚΟΝ και τους περί αυτόν εις ΚΥΠΡΟΝ. Ανεγίγνωσκεν κεντρώον τύπον (ΒΗΜΑ, ΝΕΑ). Εξεφράζετο υπέρ του ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ εις συζητήσεις εν τη λέσχη της ΕΛΔΥΚ. Φανατικός ΔΗΜΟΚΡΑΤΗΣ.

2.- Παράκλησις διά τα καθ' υμάς.

(σημ.μετά την υπογραφή στη χειρόγραφη αναφορά, ο συντάκτης της συμπληρώνει:):

Ίλαρχος ΜΠΑΡΔΑΝΗΣ Μ.- Εχαιρέτησε τον ΑΝΔΡΕΑ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ κατά την άφιξίν του εις ΚΥΠΡΟΝ (Να ερωτηθεί επ' αυτού ο Ίλαρχος ΔΡΑΚΟΥΛΑΡΑΚΟΣ όστις και γνωρίζει τας λεπτομερείας).- Ανεγίγνωσκεν κεντρώον τύπον (ΝΕΑ-ΒΗΜΑ). –Ομίλει περί προσωπικότητος του ΑΝΔΡΕΑ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ.»

μονάδων, να κατευθύνουν τους οπλίτες στην ψήφιση ΄΄εθνικού κόμματος΄΄ δηλαδή της ΕΡΕ. Ο μη συμμορφούμενος διοικητής τότε, ήταν ο Χονδροκούκης.

Προκύπτουν αρκετά από τα έγγραφα αυτά. Μέχρι τότε το ΚΚΕ και η Αριστερά ήταν μόνοι τους στο στόχαστρο των κρατούντων και του μηχανισμού ασφαλείας των ΕΔ και του κράτους γενικότερα. Η ριζοσπαστικοποίηση τμήματος του κεντρώου χώρου με τον Ανδρέα Παπανδρέου (αλλά και τον Μητσοτάκη στην αρχή), έβαλε την κεντροαριστερά πρώτα και το υπόλοιπο κέντρο στη συνέχεια, δίπλα στους κομμουνιστές. Τους ονόμασε ΄΄συνοδοιπόρους΄΄ και ύψωσε τα τείχη αποκλείοντας και αυτούς από τις ΕΔ λίγο πριν την 21η Απριλίου 1967. Εάν δεν υπήρχε ή δεν έδινε λαβή η οργάνωση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. να την εντοπίσουν με κάποιες συγκεντρώσεις, συζητήσεις, επαφές … έπρεπε να ΄΄εφευρεθεί΄΄ από το σύστημα. Στο εξής και για πολλά χρόνια μετά τη δικτατορία οι κομμουνιστές δεν θα είναι μόνοι τους στους φακέλους των υπηρεσιών ασφαλείας των Σωμάτων Ασφαλείας και των ΕΔ. Θα έχουν δίπλα τους τους σοσιαλιστές, τους κεντροαριστερούς, τους κεντρώους. Όλοι αυτοί θα είναι επίσης υπό παρακολούθηση, θα καταγράφονται οι εφημερίδες που διαβάζουν και αυτά που λένε. Οι Ένοπλες Δυνάμεις πρέπει να μείνουν καθαρές όχι μόνον από τους κομμουνιστές, που είναι πλέον γνωστοί και αποκλείονται από οτιδήποτε σχετίζεται μ' αυτές, αλλά και από τις γειτονικές ιδεολογικο-πολιτικές περιοχές. Από τους συνοδοιπόρους, το Κέντρο, την Κεντροαριστερά. Προκύπτει επίσης πως οι ΕΔ έχουν προχωρημένη εμπλοκή στις εκλογές την προδικτατορική περίοδο υπέρ ΄΄εθνικού κόμματος΄΄ Δηλαδή της ΕΡΕ. Και το ερώτημα είναι, πως συνδύαζαν τα στελέχη των ΕΔ την αποστολή τους ως υπερασπιστών της χώρας με τη στήριξη του δεξιού κόμματος[1]. Προφανώς θεωρούσαν την κατάληψη της εξουσίας από άλλο κόμμα, ως κίνδυνο για το Έθνος εξίσου σοβαρό όπως τον κομμουνισμό. Πρέπει να έχουμε συνεχώς κατά νου πως ο εκ Βορά κίνδυνος, δηλαδή από τα κομμουνιστικά κράτη, ταυτιζόταν με τον κίνδυνο τον προερχόμενο από το ΚΚΕ. Το ΚΚΕ θεωρείται στην προπαγάνδα μέσα στις ΕΔ, ως το κόμμα που θέλει να αποσπάσει μέρος της Ελλάδας και να το δώσει σε εχθρούς. Γίνεται πιστευτή αυτή η θέση. Το Κέντρο αποκτά από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 την ιδιότητα του ΄΄συνοδοιπόρου΄΄ του ΚΚΕ[2]. Επομένως αποτελεί και αυτό εχθρό του Έθνους, που οφείλουν οι ΕΔ, δηλαδή τα στελέχη τους και κύρια οι Αξιωματικοί, να αντιμετωπίσουν. Η απλοϊκή αυτή ερμηνεία αποτελεί τη βάση της προπαγάνδας και των σχεδίων όλων των αρμοδίων προσώπων, υπηρεσιών ασφαλείας, μηχανισμών κ.λ.π. μέσα και έξω από τις ΕΔ. Η υπόθεση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.[3] ήταν για κάποιους αξιωματικούς οπαδούς του κεντρώου χώρου, το αντίβαρο του ΙΔΕΑ. Κάτι έπρεπε να κάνουν και αυτοί για να στηρίξουν τον δικό τους ιδεολογικό χώρο με τον Ανδρέα Παπανδρέου επικεφαλής. Έδωσαν έτσι οι ίδιοι μια καλή αφορμή, στους θεωρούντες τους εαυτούς τους φύλακες και κτήτορες της ΄΄υγιούς σκέψης και φρονήματος΄΄, να ξεκαθαρίσουν και με την κεντροαριστερά (συνορεύουσα ζώνη του ΚΚΕ).

Β24.- Ι.Δ.Ε.Α.

(Ι.Δ.Ε.Α.-Ιερός Δεσμός Ελλήνων Αξιωματικών, Ε.Ν.Α.- Ένωσις Νέων Αξιωματικών, Σ.Α.Ν. -Σύνδεσμος Αξιωματικών Νέων, ΕΕΝΑ –Εθνική Ένωση Νέων Αξιωματικών[4])

[1] Ο ανακριτής του ΙΔΕΑ Ζωζωνάκης στο πόρισμα /εισήγηση που παρουσιάζεται στη συνέχεια, λέει πολλά γι' αυτό το θέμα

[2] Στο χώρο των ΕΔ η παράταξη των Βενιζελικών, έχει υποκατασταθεί από το Κέντρο. Αλλά και για την μεταπολεμική γενιά σταδιακά ξεθωριάζει η έκφραση ΄΄Βενιζελικός΄΄. Πιο πολύ ήταν ταυτισμένη με το ΄΄αντιβασιλικός΄΄ παρά με τον ΄΄αντικαθεστωτικό΄΄ ή ΄΄αντεθνικόφρονα΄΄. Εξάλλου την πρώτη νομοθεσία ενάντια στον κομμουνισμό την προωθεί ο Βενιζέλος, επομένως κανείς δεν θα θεωρούσε τους Βενιζελικούς ως ΄΄συνοδοιπόρους΄΄ σε αντίθεση με τους Κεντρώους και Κεντροαριστερούς. Με αυτές τις απλές προσεγγίσεις ερμηνεύονταν οι ιδεολογικές διαφορές μεταξύ των κομμάτων στις ΕΔ. Αυτά ακούγαμε και μαθαίναμε για δεκαετίες και οι ανήκοντες στην επόμενη της πρώτης μετεμφυλιακής γενιάς, αυτοί που βγήκαμε από τις παραγωγικές σχολές μετά το 1965.

[3] Είναι σκόπιμη η παράθεση των απόψεων για τον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. εκείνων, που ρωτήθηκαν στις συνεντεύξεις:

-Δροσογιάννης (12-9-02) «*…Ο Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.; … Είναι γελοίο πράμα, είναι γελοίο πράμα και πιστεύω απόλυτα ότι ήταν εφεύρεση των δεξιοφόρων για να κατηγορήσουν τον Ανδρέα Παπανδρέου. Γι' αυτό και εγώ όταν ανέλαβα ψυχή τε και Σώματι να φροντίσω το κίνημα του Παπανδρέου, τον εξόρκισα να μην δει ποτέ κανέναν αξιωματικό αν δεν είμαι μπροστά. Διότι τους ήξερα τι ήταν. … δεν ξέρω για αυτή την περίοδο του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. τίποτα, γιατί δεν είχα καμία επαφή με τον Ανδρέα τον Παπανδρέου. Και δεν ξέρω τι ήξερε. Πάντως εγώ όταν κουβέντιασα μαζί του, του είπα ότι ΄΄Πιστεύω ότι ήτανε φαιδρή κίνηση, φαιδρή, δεν είχε κανένα μέλλον διότι το σύνολο των αξιωματικών, το σύνολο, εκτός των εξαιρέσεων ανήκε στον Ι.Δ.Ε.Α. και ήταν οργανωμένοι στη δεξιά, συνεπώς δεν πρόκειται ποτέ μια οργάνωση τέτοια, τέτοιας μορφής, να μην είναι προβοκατόρικη ΄΄. Δεν το πίστευα ότι… πρέπει να είναι προβοκατόρικη 100%. Εν αγνοία τους βέβαια. Τα παιδιά αυτά πρέπει να ήτανε εξαιρετικά παιδιά, αλλά πιστεύω ότι η εντύπωση που δόθηκε ήτανε, ότι ήταν μεγάλη, μεγάλο κίνημα αντίστοιχο του Ι.Δ.Ε.Α., που αυτό είναι αστεία υπόθεση ….»*

-Αλευρομαγειρος (28-6-02) «*…Υπήρχαν όμως και δημοκρατικοί, τους οποίους η χούντα με αφορμή την υπόθεση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. και με την προβοκάτσια του "σαμποτάζ του Έβρου" κατόρθωσαν να απομακρύνουν ή να απομονώσουν για να μην τους έχουν εμπόδιο στο σχεδιαζόμενο πραξικόπημα….»*

-Αναστασίου (15-6-02) «*… θεωρούσανε ότι υπήρχε μια οργάνωση δημοκρατικών αξιωματικών, οι οποίοι… πάνε να ανατρέψουνε με τον Ανδρέα Παπανδρέου, ….»*

[4]Το πιο γνωστό βιβλίο για τον ΙΔΕΑ είναι του ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ, *1940-1952 Το Δραμα της Ελλάδος, Έπη και Αθλιότητες*, Ι.Δ.Ε.Α. (α.χ.) Αξιωματικός του στρατού ο ίδιος και από τα ιδρυτικά μέλη του Ε.Ν.Α.δίνει τις δικές του απόψεις για τη δεκαετία του 1940-1950 και στοιχεία για τις οργανώσεις Ε.Ν.Α., Σ.Α.Ν. και ΙΔΕΑ. Η Ε.Ν.Α. φέρεται ως ιδρυθείσα το Σεπτέμβρη του 1940 και περιλάμβανε αξιωματικούς μέχρι βαθμού λοχαγού (βλ.σ.137). Την οργάνωση Σ.Α.Ν. δεν την θεωρεί ως σοβαρή και μόνον ως απόπειρα της ίδρυσής της την αναφέρει (σ.184). Την ίδρυση του ΙΔΕΑ εντοπίζει μεταξύ Οκτωβρίου 1944 και Μαρτίου 1945 (σ.204).

Μετά την αποτυχία της κινητοποιήσεως (νύχτα 30/31 Μαίου 1951) των αξιωματικών του ΙΔΕΑ με στόχο, να υποχρεωθεί ο Παπάγος να ανακαλέσει την παραίτησή του, διετάχθη αρχικά προανάκριση.[1] Στη συνέχεια τακτική ανάκριση που κατέληξε στην εισήγηση/ γνωμάτευση του στρατ.δικ.συμβ. Γ΄Τάξεως Ζωζωνάκη Αριστομένη που υποβάλει προς τον Βασιλικό Επίτροπο του Διαρκούς Στρατοδικείου Αθηνών στις 14-1-1952. Από το έγγραφο αυτό[2] προκύπτει εκτός των αφορούντων τον ΙΔΕΑ, και το πώς έβλεπαν οι αξιωματικοί της στρατιωτικής δικαιοσύνης τα γεγονότα της Μέσης Ανατολής αλλά και του εμφυλίου. Επίσης προκύπτει και τι αντιλήψεις επικρατούσαν στο χώρο των αξιωματικών του ΣΞ εκείνα τα χρόνια. Ο Ζωζωνάκης (αντικομμουνιστής αλλά και ανακριτής της στρατιωτικής δικαιοσύνης) δεν διστάζει να στιγματίσει τη δραστηριότητα οργάνωσης εθνικιστών αξιωματικών μέσα στο στρατό. Το κείμενο της εισήγησής του παρέχει στοιχεία των συνθηκών και αιτίων που γέννησαν την οργάνωση ΣΑΝ στη Μέση Ανατολή απ' την οποία κατά τον Ζωζωνάκη προήλθε[3] ο ΙΔΕΑ αμέσως μετά την επιστροφή του στρατού στην Ελλάδα. Παράλληλα από τις συνεντεύξεις αξιωματικών ε.α. του ναυτικού προκύπτουν και λίγα στοιχεία, για την εμπλοκή στελεχών του στον ΙΔΕΑ. Διαφαίνεται πως δεν υπήρχε σοβαρή ανάμειξη αξιωματικών του ΠΝ στην οργάνωση αυτή.[4]

Βλέπε ΒΕΡΕΜΗΣ ο.π. σ.σ.242-245, όπου καταχωρούνται συνοπτικά στοιχεία των οργανώσεων αυτών και των μεταξύ τους σχέσεων καθώς και της σχέσης τους με τον Γεώργιο Παπαδόπουλο και τη CIA. Ο Παπαδόπουλος φέρεται ως ο ιδρυτής το 1958 και πρόεδρος της ΕΕΝΑ. Είναι όμως και ο τελευταίος γραμματέας του ΙΔΕΑ και κτήτορας του αρχείου του στην επίσημη διάλυσή του. Επίσης πρβλ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟ ο.π. υποσημ. 178 σ.271 όπου ο συγγραφέας επισημαίνει πως η χούντα του Παπαδόπουλου είχε διαμορφωθεί από τη δεκαετία του 1950 «*...από στοιχεία που ανήκαν πρωτύτερα στον ΙΔΕΑ τα οποία ανασυγκροτήθηκαν σε μια νέα μυστική οργάνωση, γνωστή με το όνομα...ΕΕΝΑ...»*

[1] Την προανάκριση διεξάγει ο Υποστράτηγος Βασιλόπουλος Θεόδ. «*...όστις συμφώνως προς την σχετικήν διαταγήν της ΑΣΔΑΝ περιωρίσθη εις το να βεβαιώσει τα πραγματικά περιστατικά άτινα έλαβον χώραν την νύκτα εκείνην...»*. σ.29 της γνωμάτευσης του Ζωζωνάκη (βλ.παρακάτω)

[2] Βλέπε Παράρτημα εγγράφων όπου παρουσιάζονται τμήματα της γνωμάτευσης Ζωζωνάκη ως ΕΓΓΡΑΦΟ Νο 1. Παρά τη σχετική βιβλιογραφία προτιμήθηκε το έγγραφο αυτό για λήψη των στοιχείων που κρίνονται απαραίτητα για την εργασία. Η γνωμάτευση του ανακριτή Ζωζωνάκη φέρει Αρ.499/51 και προήλθε κατόπιν ανακρίσεως που διεξήχθη με αφορμή δημοσίευμα της εφημερίδας ΄΄ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ΄΄στις 6 Σεπτεμβρίου με τίτλο ΄΄ο ΙΔΕΑ΄΄. Οι διαταγές φέρουν αριθ. ΑΠ 111113/14-9-51, ΑΠ11125/4-10-51 και 422724/19-12-51 ΑΣΔΑΝ και αφορούν ανάκριση *«...κατά του συν/ρχου Ιππικού και Τεθ/νων Γωγούση Νικ. Και κατά παντός ετέρου Στρατιωτικού επί ενώσει προς στάσιν και ομαδικήν απείθειαν και επί πάσει άλλη πράξει λαβούση χώραν εν Αθήναις από του μηνός Αυγούστου 1951 και πρότερον ...εάν συνεκροτήθη και υφίσταται εν τω στρατεύματι οργάνωσις υπό τον τίτλον Ι.Δ.Ε.Α....ποίοι την συνεκρότησαν, ποίοι αποτελούν την ηγεσίαν της ...εάν η εκδήλωσις της 30ης Μαίου 1951 ήτο απόρροια της οργανώσεως ταύτης...»*

[3] ΠΑΡΑΛΙΚΑ ΔΗΜ., *Συνωμοσίες ΙΔΕΑ & Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. 1944-1974*, Β΄έκδοση Γιάννη Βασδέκη, Αθήνα 1982. Ο Παραλίκας γνωρίζοντας ειδικά για τον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. αφού καταδικάσθηκε για συμμετοχή και φυλακίσθηκε, παρουσιάζει στο βιβλίο του στοιχεία και για τις δύο υποθέσεις και τις σχέσεις τους με την εποχή και τα γεγονότα. Τη ΄΄Γένεση του ΙΔΕΑ΄΄ (σ.23) την αποδίδει όχι στην οργάνωση ΣΑΝ (όπως γράφει ο Ζωζωνάκης στο πόρισμά του) αλλά στο σύνδεσμο ΕΝΑ (Ένωσις Νέων Αξιωματικών) που ιδρύθηκε στις ΄΄*…20-8-43 στη Διοίκηση Σχολών ΓΚΕΣ-Γενικόν Κέντρον Εκπαιδεύσεως Στρατιωτικών- στην Παλαιστίνη...*΄΄, με τα ίδια ακριβώς χαρακτηριστικά του ΣΑΝ (Σύνδεσμος Αξιωματικών Νέων που ήταν αντικομουνιστές, εθνικόφρονες κ.λ.π. Αλλά όπως αναφέρει ο Καραγιάννης δεν ευοδώθηκε ως οργάνωση). Η εργασία του Παραλίκα στηρίζεται σε έγγραφα, πείθει και αποκαλύπτει πρόσωπα και το ρόλο τους ως μελών του ΙΔΕΑ και στα ζητήματα επιλογών, τοποθετήσεων, μεταθέσεων, ηγεσίας στρατού. Αλλά και στις εμπλοκές τους με τις Κυβερνήσεις, τους πολιτικούς, το σχέδιο ΠΕΡΙΚΛΗΣ (εκλογές του 1961 και ρόλος του στρατού σ' αυτές) ….. Πρόσωπα που από λοχαγοί εμφανίζονται σε γεγονότα που αφορούν επεμβάσεις του στρατού και συνεχίζουν το ρόλο τους μέχρι τη μεταπολίτευση.

Ένας άλλος καταδικασθείς για την υπόθεση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. ο Χρήστος Θεοδώρου τονίζει σε δική του εργασία πως οι δύο οργανώσεις της Μ. Ανατολής (ΕΝΑ και ΣΑΝ) συγχωνεύθηκαν πριν έρθουν στην Ελλάδα. Βλέπε ΧΡ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ. *Φθάσαμε από τον ΙΔΕΑ στα Ιουλιανά και στον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.*, Γιάννης Βασδέκης, Αθήνα 1988, σ.14.

Για τον ΙΔΕΑ και το ρόλο του βλ. επίσης ΓΙΩΡΓΟΥ ΔΑΜΙΑΝΑΚΟΥ, *Ο ΙΔΕΑ Έδωσε τη ΧΟΥΝΤΑ*, Επικαιρότητα, Αθήνα 1995. Ο Δαμιανάκος στρατιωτικός καριέρας, θύμα προώθησης ημετέρων του ΙΔΕΑ, καταχωρεί στο βιβλίο του θέματα που αφορούν το στρατό ξηράς και συμπεριφορές στελεχών στον εμφύλιο και μετά. Τα στοιχεία που δίνει, (παρ' ότι διακατέχεται από πικρία) είναι αποκαλυπτικά του πώς ο ΙΔΕΑ προωθούσε τα μέλη του με αποστρατείες άλλων καθ' όλη τη μετεμφυλιακή περίοδο. Αναφέρει πως ο ΙΔΕΑ πρώτα ΄΄*…προσκολλάται, εις τον Παπάγον, και αργότερα όταν η παντοδυναμία του Παπάγου εξασθενεί, ο ΙΔΕΑ προσκολλάται εις τον Καραμανλήν και όταν ο Καραμανλής χάνει την εύνοιαν των Ανακτόρων, ο ΙΔΕΑ εγκαταλείπει τον Καραμανλή και προδίδει αυτόν διά να παζαρευθεί με τον Γρίβαν και την Ε.Κ. αλλά προδίδει κατά σειράν και τους τελευταίους, προς ίδιον όφελος….*΄΄ (σσ.139,140). Όλα αυτά μέχρι που φτάνει στη σχέση Ανδρέα Παπανδρέου με ΙΔΕΑ και τη γένεση του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. ως δημιούργημα του ΙΔΕΑ και της ΚΥΠ. Με στόχο την παγίδευση του Ανδρέα Παπανδρέου και των δημοκρατικών αξιωματικών κ.λ.π. Δύσκολο να ξεχωρίσουν τα γεγονότα από τη φαντασία. Εκτιμάται πως ο ΙΔΕΑ λειτουργεί μέχρι τη δικτατορία. Εν τούτοις ο αντιστράτηγος ε.α. Αλέκος Ζαρκάδας, ένας από τους στρατιωτικούς που μελετάει τα θέματα του στρατού, σε επιστολή του από 19-3-2004 (βλ. παράρτημα Β-ΙΙΙ) επισημαίνει πως, ο ΙΔΕΑ δεν έχει να κάνει με την προετοιμασία και την υλοποίηση του πραξικοπήματος «*... Θα ήθελα εδώ να αναφέρω όσα θρυλούνται, ότι έγιναν προ του πραξικοπήματος, που μόλις αυτοί πληροφορήθηκαν ότι ο βασιλιάς και οι στρατηγοί, δεν προκρίνουν την επέμβαση, αποφασίζουν μόνοι τους και επεμβαίνουν. Το χέρι που κινεί αυτούς που κάνουν την 21 Απριλίου δεν είναι η Κυβέρνηση, δεν είναι ο βασιλιάς, δεν είναι πουθενά ο ΙΔΕΑ. Μάλιστα κάποιοι που αμέσως αποστρατεύτηκαν, φαίνεται να είχαν ανάμιξη παλαιότερα στον ΙΔΕΑ. Και το σπουδαιότερο στις 13 Δεκεμβρίου ο βασιλιάς δεν κατορθώνει να επιβληθεί. Είναι γυμνοί από όλους τους μηχανισμούς και από τον ΙΔΕΑ, ο οποίος ΙΔΕΑ αποδεικνύεται ότι δεν έχει μηχανισμό να κινηθεί. Είναι δηλαδή οργάνωση, που δεν έχει σχεδόν καμιά δυνατότητα...»*. Μπορεί ως οργάνωση να μην είχε τη δυνατότητα που λέει ο Ζαρκάδας, αλλά για είκοσι πέντε χρόνια γαλούχησε και έπλασε στελέχη κατάλληλα να συνωμοτούν με στόχο ακριβώς την εξουσία. Εάν δεχτούμε ότι ΙΔΕΑ δεν υφίσταται το 1967, όπως λέει ο Ζαρκάδας, τίποτα δεν αποκλείει η συνωμοτική ομάδα που έδρασε στις 21-4-67 να ήταν γέννημα και θρέμμα του ΙΔΕΑ. Δεν αλλάζει την ουσία (ενδιαφέρει βέβαια την έρευνα αλλά δεν το βρήκαμε) το ότι δεν χρησιμοποιούσαν τη σφραγίδα του. Ο γράφων δεν επεδίωξε ούτε βρήκε έγγραφες αποδείξεις για τις σχέσεις ομάδας που έδρασε την 21η Απριλίου 1967 με τον ΙΔΕΑ. Επομένως μόνον εκτιμήσεις καταγράφονται.

[4] Στον ΙΔΕΑ δεν ήταν αξιωματικοί των άλλων κλάδων των ΕΔ κατά τα γραφόμενα. Εν τούτοις στη συνέντευξή του ο ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ (23-1-02) σημειώνει πως κάποιοι ήταν και από το ναυτικό: «…**.** *Υπήρχε κάποιος σύνδεσμος του Ναυτικού, μικρός σύνδεσμος με τον ΙΔΕΑ. Και φέρεται ως ΙΔΕΑτης του Ναυτικού ο Γκιώνης….»*

Στον ΙΔΕΑ αναφαίρεται και ο ΒΑΣΙΛΙΚΟΠΟΥΛΟΣ (2-2-02) «… *Να προσδίδονται οι επιδιώξεις της παραστρατιωτικής οργάνωσης του Ι.Δ.Ε.Α. .... Με κυρίαρχο, επαναλαμβάνω, πρόσχημα τον αντικομουνισμό. Την εποχή εκείνη ο Ι.Δ.Ε.Α. είχε επικρατήσει από άκρο σε άκρο*

Όσο για τον ανακριτή Ζωζωνάκη η προσέγγιση που κάνει στον ΙΔΕΑ είναι και η καταλληλότερη για να αντιληφθούμε τα συμβαίνοντα.[1]

Ο ΙΔΕΑ ήταν σαφής στις ιδέες και τους σκοπούς του. Εάν τα πράγματα δεν προχωρούσαν όπως τα ήθελαν και δεν πετύχαιναν με το μαλακό, θα ακολουθούσε η δικτατορία. Μπορεί να δέχθηκαν ένα πλήγμα στα οργανωτικά τους με την επιμονή του Παπάγου να παραιτηθεί και τη δική τους βιαστική επέμβαση. Κάποιοι αποστρατεύθηκαν και ο μηχανισμός υποχώρησε προσωρινά. Ο Ζωζωνάκης δεν πείθεται, πως ο ΙΔΕΑ δεν υπήρχε τον Μάϊο του 1951. Και έτσι να έγινε όμως, η μαγιά υπήρχε μέχρι τους μικρούς βαθμούς του Λοχαγού, αφού συναντάμε στην ανάκριση τον Ιωαννίδη να παίζει κάποιο ρόλο όπως και ο Καραϊωσηφόγλου Χαρ.(σ.22 του εισηγητικού). Ο ΙΔΕΑ προσέγγιζε και επηρέαζε τους πάντες. Από τους στρατηγούς και τον Παπάγο μέχρι τον Αρχιεπίσκοπο, τους πολιτικούς αρχηγούς, *΄΄ακόμα και τους αρχηγούς των στρατιωτικών αποστολών΄΄*. Ο Ζωζωνάκης με δέος που δεν κρύβεται αναφέρεται στην παράτολμη αυτή ενέργεια της Διοικούσας Επιτροπής. Είναι κατανοητό, αφού βρισκόμαστε στο 1951 και οι στρατιωτικές αποστολές των ΗΠΑ και Μ. Βρετανίας είναι πάνω από κυβερνήσεις, πολιτικούς, στρατιωτικούς και οι Ένοπλες Δυνάμεις είναι δική τους ευθύνη. *«...εξέθεσαν και εμείωσαν ολόκληρον την Ελλάδα…»* αναφωνεί ο ανακριτής. Επειδή ο ΙΔΕΑ προσέγγισε τις ξένες στρατιωτικές αποστολές. Και αιτιολογημένα εξανίσταται. Εκείνοι ρύθμιζαν και απ' αυτούς «*…από στρατιωτικής πλευράς τα πάντα προσεδοκούσαμεν και προσδοκώμεν…»*. Ο Ζωζωνάκης δείχνει να αγνοεί το ρόλο των στρατιωτικών αποστολών Αμερικανώνκαι Βρετανών στην Ελλάδα. Διαπιστώνει όμως, πως ο ΙΔΕΑ είναι παντού. Επομένως όλοι γνώριζαν, και ο καθένας απ' την πλευρά του κάτι περίμενε από την οργάνωση αυτή. Εξ άλλου πολύ τους βόλευε να ξέρουν πως, στο στρατό μέσα λειτουργούσε μια ισχυρή πολυάριθμη ομάδα από ΄΄καθαρόαιμους υγιώς σκεπτόμενους εθνικόφρονες΄΄ αξιωματικούς. Οι οποίοι είχαν το νου τους για τη σωστή πορεία των πραγμάτων στις ΕΔ, που ακόμα δεν είχαν τελείως ΄΄καθαριστεί΄΄. Περισσότερο απ' όλους βόλευε τα ανάκτορα και τους συμμάχους. Φαίνεται πως οι σχέσεις με τις στρατιωτικές αποστολές και με το βασιλιά ήταν καλές. Η ανάκριση δεν τολμά να ακουμπήσει προς τέτοια κατεύθυνση. Και εν τούτοις, είναι τόλμημα για τα δεδομένα της εποχής, να συμπεριλάβει στην εισήγησή του στοιχεία που αποδεικνύουν πως Αμερικανοί, Βρετανοί, ο Παπάγος, και οι πολιτικοί αρχηγοί δεχόντουσαν αντιπροσωπείες μιας παράνομης κατά τα άλλα οργάνωσης. Στον δε Αρχιεπίσκοπο «*…απέβλεπον πάντοτε…δι' ό και ο Καραμπότσος ωμίλει...περί δυναμικοτέρας Κυβερνήσεως υπό τον Αρχιεπίσκοπον …ο δε Ταξίαρχος Χρηστέας και εις άλλος Ταξίαρχος επεσκέφθη τον Μακαριώτατον και του επρότεινε ν' αναλάβη την Προεδρίαν της Κυβερνήσεως, την οποίαν ούτοι θα του εξησφάλιζον διά στρατιωτικού πραξικοπήματος…»*. Άργησαν λίγο αλλά υλοποίησαν οι επίγονοί τους το σχέδιο το 1967. Με δικαστικό στην Πρωθυπουργία και όχι με Επίσκοπο.

Ο ΙΔΕΑ ήταν κράτος εν κράτει. Ο Παπάγος και όλοι οι άλλοι τους κάλυπταν. Η αναγγελία της παραίτησης του Παπάγου τους πανικόβαλλε. «*…έχανον τον μεγάλον πλάτανον δηλαδή τον Αρχιστράτηγον, από τον κορμόν του οποίου ετρέφοντο ως παράσιτα και εις τας ρίζας του οποίου εφύτρωνον ως μύκητες βλαβεροί….»*. Ανοησία γραμμένη μάλιστα στα πρακτικά του Ανωτάτου Στρατιωτικού Συμβουλίου της 11-8-1951. Όλοι γνώριζαν για τον ΙΔΕΑ και πρώτος ο ΄΄πλάτανος΄΄ Παπάγος. Απλά ο αντιστράτηγος Βασιλιάς στον οποίο αποδίδεται η έκφραση αυτή ΄΄κανακεύει΄΄ τον Παπάγο, πως δήθεν ήταν ανίδεος του ΙΔΕΑ. Ο δε Ζωζωνάκης αμέσως μετά σημειώνει και αυτός «*… ως προέκυψεν εκ της ανακρίσεως ο Αρχιστράτηγος ίστατο πάντοτε εις το ύψος του και ότι ηγνόει εντελώς το βραχυκύκλωμα, όπερ είχεν υποστεί υπό του ΙΔΕΑ΄΄.* Πως ίστατο εις το ύψος του ο Παπάγος αφού, ο ίδιος ο ανακριτής αποκαλύπτει πως γνώριζε τα πάντα για τον ΙΔΕΑ; Εξ άλλου ο Γωγούσης ήταν Διευθυντής του Στρατιωτικού του Γραφείου και πρωτεργάτης σε όλα του ΙΔΕΑ. Απλά οι μεν στρατηγοί διώκονται πάντα από τους πραξικοπηματίες, που τους προπηλακίζουν κιόλας (όπως του ΙΔΕΑ στις 30/31-5-1951, αλλά και στις 21-4-1967) ο δε αρχιστράτηγος κρατιέται υπεράνω των επιγείων από τους ίδιους τους κινηματίες, και πολύ περισσότερο από την ηγεσία των ΕΔ.

Οι πραγματικοί στόχοι του ΙΔΕΑ συχνά διατυπούμενοι και εκφραζόμενοι, ήταν τρεις αλληλοεξυπηρετούμενοι και άρρηκτοι.

- Δίωξη του κομμουνισμού από τον οποίον κινδυνεύουν όλοι, επομένως,

---

στο στράτευμα ….» απαντώντας δε στο ερώτημα ποια ήταν εν πάση περιπτώσει η αποστολή του στρατού ξηράς απαντά: «*.. η απάντηση είναι, αναζητήσατε τον Ι.Δ.Ε.Α.. Αναζητήσατε δηλαδή την ύπαρξη μιας οργάνωσης μέσα στο χώρο των ενόπλων δυνάμεων ... στην ουσία επισήμως αναγνωρισμένη. Δηλαδή τα ανάκτορα γνωρίζανε καλά την ύπαρξη του Ι.Δ.Ε.Α.. Όχι μόνο τον γνωρίζανε αλλά τον προστατεύανε. Οι εκάστοτε πολιτικές κυβερνήσεις γνωρίζανε την ύπαρξη του Ι.Δ.Ε.Α.. Δηλαδή, με συγχωρείς, εάν το 1956 ο πρωθυπουργός, ο Καραμανλής ο Κωνσταντίνος, την εποχή εκείνη παράβλεπε τέτοιες καταγγελίες από στρατιωτικούς εν ενεργεία, από πολιτικούς του αντίπαλους, αλλά άξιο όπως ο Γεώργιος ο Παπανδρέου, ο οποίος έβγαινε τότε και αναφέρεται ευθέως στην ύπαρξη και το σκοπό και τον τρόπο που ενεργεί ο Ι.Δ.Ε.Α.. Από την άλλη μεριά ένα απλό παράδειγμα, ο πρώτος διοικητής της Κ.Υ.Π. που τοποθετήθηκε με την ίδρυση της υπηρεσίας το 1953, που ήτανε βασικό στέλεχος του Ι.Δ.Ε.Α., παρέμεινε στη θέση αυτή, του διοικητή της Κ.Υ.Π., επί μια ολόκληρη δεκαετία …. είδε και έπαθε ο Γεώργιος ο Παπανδρέου τη δεύτερη φορά που κέρδισε τις εκλογές, όχι την πρώτη, για να αλλάξει επιτέλους μετά από μια δεκαετία τον κύριο Νάτσινα, τον μακαρίτη τον Νάτσινα μάλλον, έτσι; Από τη θέση του διοικητή της Ε.Υ.Π. διότι προσέκρουε μονίμως στην άρνηση του παρασκηνίου, δηλαδή των ανακτόρων ……»*

[1] Βλέπε αποσπάσματα της προανάκρισης Ζωζωνάκη στο ΕΓΓΡΑΦΟ Νο 1, παράρτημα Α.

- Προστασία των ιδίων μελών του ΙΔΕΑ ως ατόμων, δηλαδή των εθνικοφρόνων αξιωματικών δηλαδή ΄΄…*του κοινωνικού συνόλου (κοινωνικής Τάξεως)…*» στην οποία ανήκουν,[1] και για να εξασφαλιστούν αυτά,
- Έλεγχος των πολιτικοστρατιωτικών πραγμάτων της χώρας, που σημαίνει και έλεγχο των ΕΔ και της Κυβέρνησης.

Από τη γνωμάτευση του Ζωζωνάκη για το αποτυχημένο πραξικόπημα του ΙΔΕΑ το 1951, προκύπτουν οι φερόμενοι ως αποτελούντες το ΄΄Αρχηγείον΄΄ που εγκαταστάθηκαν τις πρώτες ώρες του πραξικοπήματος στο ΓΕΣ: [2]

Αυτό ήταν το ΄΄Αρχηγείον΄΄ αλλά κάποιοι άλλοι ρύθμιζαν από το παρασκήνιο, όπως ο ανακριτής συμπεραίνει από τις καταθέσεις. «*…ο Χρηστέας ηκούσθη υπό του Αντισυνταγματάρχου Πεζ. Αντωνίου…τηλεφωνών εις στρατηγόν…».*

Από τις συνεντεύξεις των προερχόμενων από το στρατό ξηράς, μαθαίνουμε πώς έβλεπαν οι παλιοί και οι μετέπειτα τον ΙΔΕΑ. Παρά τις ιδεολογικές διαφορές τους δεν απέχουν μεταξύ τους οι εκτιμήσεις.[3] Η τελευταία φορά που πρόσφατα ελέχθησαν δημόσια και διάφορα ενδιαφέροντα για τον ΙΔΕΑ ήταν σε εκδήλωση του ΣΦΕΑ, όπου ο αντιστράτηγος (ε.α.) Ζαχαρόπουλος περιέγραψε τις συνθήκες και τον τρόπο που αντιμετωπίσθηκε ο ΙΔΕΑ με τον Νικολόπουλο Α/ΓΕΣ επί Καραμανλή Πρωθυπουργού και του Ζαχαρόπουλου Διευθυντού του ΓΕΣ/Α2[4].

---

[1] Από την εισήγηση του ανακριτή σ.16. Το σημείο αυτό ίσως να είναι το λαμπρό στο σκεπτικό του Ζωζωνάκη. Έτσι δικαιολογεί τη συμμετοχή των αξιωματικών στον ΙΔΕΑ και τη μη δίωξή τους.

[2] Αναφέρει ο Ζωζωνάκης για τους δραστηριοποιηθέντες και *«… μεταβάντες εις ΓΕΣ και εγκατασταθέντες εις γραφείον Υπασπιστού του Αρχιστρατήγου αυτοεκλήθησαν ως ΄΄Αρχηγείον ΄΄ και ήσαν οι κάτωθι.*
Ταξίαρχος Χρηστέας Αλ.
Ταξίαρχος Ταβουλάρης Στυλ.
Συνταγματάρχης Αναγνωστόπουλος Αλ.
Συνταγματάρχης Κουρούκλης Γεώργ.
Αντισυνταγματάρχης Παρλαβάντζας Νικ.
Αντισυνταγματάρχης Καραμπότσος Ιωάν.
Αντυσυνταγματάρχης Σκληρός Σταμ. Ακολουθούμενοι κατόπιν διαταγής του Ταξιάρχου Χρηστέα Αλέξ. και υπό των :
Λοχαγού Ιωαννίδη Κ. και
Λοχαγού Καραϊωσηφόγλου Χαρ……»

[3] Ερωτώμενοι τέως αξιωματικοί του ΣΞ για τον ΙΔΕΑ απαντούν στις συνεντεύξεις τους :
- Μπαϊρακτάρης (7-7-2002) Ταυτίζει τον ΙΔΕΑ με την εξουσία και εκεί αποδίδει το γεγονός της μη δίωξής του. «*…αυτοί παίρνανε εντολές άνωθεν ..... από την εξουσία..... ήτανε στέμμα και κυβέρνηση δεξιά, ... δεξιά κατεύθυνση. ...αυτοί οι άνθρωποι νομίζανε ότι έτσι θα πρέπει να γίνει και μάλιστα δεν αποκλείεται ο Ι.Δ.Ε.Α. να εξυπηρετούσε πρώτα και άλλα κράτη. ...Την Αγγλία επί παραδείγματι, αργότερα την Αμερική…. Άλλως τε για να κυβερνά μια γερή Αγγλία υπεισήλθε στα θέματα της Ευρώπης και η Αμερική ... ο Ι.Δ.Ε.Α. με την πάροδο του χρόνου εξασθενούσε. Όσο περισσότερο δημοκρατικός εγένετο ο στρατός και ο λαός, τόσο εξασθενούσε ο Ι.Δ.Ε.Α..»*
-Δροσογιάννης (12-9-02) *«…. Το κακό στο στρατό ήταν ότι εάν ήσουνα οργανωμένος στον Ι.Δ.Ε.Α. ... τότε η προσοχή τους για σένα ήταν πολύ χαρακτηριστική. Πάρα πολύ χαρακτηριστική...»* Βοηθιόντουσαν αυτοί που ήταν οργανωμένοι στον Ι.Δ.Ε.Α.
-Αλεξάκης (19-6-02) Ερωτάται για τη CIA και απαντά: «*…Αλίμονο. Δεν ήξερε τις ομάδες αυτές, δεν ήξερε τον ΙΔΕΑ και τα υποκατάστατά του, δεν ήξερε τις ομάδες του Ιωαννίδη; Όλα τα ήξεραν….»*
-Καρούσος (26-9-02) Ερωτάται εάν ήταν μυημένος στο ΙΔΕΑ: «*…. Όχι, ποτέ. Και δεν δέχτηκα …. Ξέρετε ο Ι.Δ.Ε.Α., όπως τουλάχιστον ηκούγετο στα δικά μας επίπεδα, στον βαθμό του ανθυπολοχαγού και λοχαγού, ...άφηναν να διαφαίνεται ότι εάν ενταχθούμε θα έχουμε και απολαβές, ή ταχεία εξέλιξη, καλές μεταθέσεις και λοιπά. ... ο Ι.Δ.Ε.Α. στο αρχικό του στάδιο, δεν είχε ιδιοτελείς ιδέες. Μπορεί να μην ήταν ανώτερες, μπορεί να μην ήταν περιεκτικές του επιπέδου του πατριωτισμού, όπως εγώ το ένιωθα, αλλά ήταν αποτέλεσμα των συμβάντων της Μέσης Ανατολής και από εκεί ξεκίνησε ο Ι.Δ.Ε.Α. …. Ο Ι.Δ.Ε.Α. όμως άφησε να διαχέεται κατά την δική μου περίοδο, την κατοπινή, ότι οι εντασσόμενοι είχαν λαβείν και λοιπά ... Βεβαίως προωθούντο, βεβαίως προωθούντο. Βεβαίως τύχαιναν της ξεχωριστής μεταχειρίσεως ….»*
-Λύτρας (20-11-02) *«… Εγώ ποτέ. Αλίμονο ….Ο Λιναράς παιδί μου ήταν …. Της δέσμης. Αυτός ήταν αρχηγός του Ι.Δ.Ε.Α. ….ο Ι.Δ.Ε.Α., να ξεκάνει όλους τους αξιωματικούς ..., τους δημοκρατικούς αξιωματικούς. Δηλαδή ... αυτούς που πιστεύανε στον Παπανδρέου και στην Ένωση Κέντρου ….Με σκοπό να γίνει εκκαθάριση του στρατού και να διοικούν μόνο αυτοί, του βασιλέως και του Ι.Δ.Ε.Α. ας πούμε. Τότε διοικούσαν το στρατό οι Μεσανατολίτες, οι Ταγματασφαλίτες και οι Βασιλικοί…Ο Ι.Δ.Ε.Α. τους είχε αυτούς… Ο Ι.Δ.Ε.Α. καλλιεργούσε το πνεύμα αυτό των υπόλοιπων κατηγοριών των αξιωματικών της δεξιάς ….»*
-Αναστασίου (15-6-02) *«…Για τότε ήμουνα και μικρός αξιωματικός τα χρόνια εκείνα, δεν ήξερα και πολλά πράγματα. Απλώς γνώριζα ότι υπάρχει μια οργάνωση στο στρατό που λεγότανε ΙΔΕΑ και είχε και μικρούς και μεγάλους αξιωματικούς μέσα....Στις συζητήσεις των αξιωματικών δεν γινότανε καμία συζήτηση τέτοια. Απλώς ακουστά το είχα και εγώ. Όταν ... αποκαλύφθηκε τότε ο Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α., που ήταν η δίκη και γράφανε και οι εφημερίδες, τότε γινότανε και κάποιες συζητήσεις και για τον ΙΔΕΑ, ότι υπάρχει ΙΔΕΑ στον στρατό, οργάνωση και τα λοιπά. Είχε γίνει περισσότερη γνωστή….»*

[4] Βλέπε παρέμβαση Ζαχαρόπουλου στο ΣΦΕΑ 1967-74 *Εκδήλωση Μνήμης για την Μαύρη Επέτειο της 21ης Απριλίου 1967, 35 Χρόνια Μετά,* Παλαιά Βουλή 20-4-2002. Ο Ζαχαρόπουλος επιβεβαιώνει πως, όλοι γνώριζαν και όλοι ενημερώνονταν για τις δραστηριότητες του ΙΔΕΑ και στην Κυβέρνηση και στο Γενικό Επιτελείο Στρατού από πολύ νωρίς. Αφού μάλιστα *«...μόλις ανέλαβε αρχηγός του επιτελείου ο Νικολόπουλος, τα μέλη της τότε Διοικούσας Επιτροπής του ΙΔΕΑ Καζακόπουλος, Καραμπέτης και σία...δήλωσαν στον αρχηγό ότι αποχωρούν….τότε βρήκε ευκαιρία ο Παπαδόπουλος να βάλει τα σκαριά της οργάνωσής του, ανώνυμης στην αρχή, η οποία ιδρύθηκε στη Σχολή Πολέμου που ήταν οι περισσότεροι συμμαθητές…δύο μόνον αρνήθηκαν έντονα …ο Ανδρέας Βαρδουλάκης και ο Έσελμαν, που ήταν τότε σ' αυτούς και τους απέπεμψε…».* Ο Ζαχαρόπουλος και γνωρίζει και θυμάται απ' ότι αποδεικνύεται. Γιατί ως Διευθυντής ασφαλείας του 2ου ΕΓ ήταν στην ομάδα έρευνας που είχε τότε συσταθεί από το Νικολόπουλο και ανακάλυψαν την οργάνωση, που είχε συστήσει ο Παπαδόπουλος. Ο Καραμανλής είπε κατά τον Ζαχαρόπουλο ΄΄ *Τι κάθεστε; Τι τους φυλάτε; Πιάστε τους τους Καραπιπέρηδες*΄΄ (επειδή ήταν στην οργάνωση και ένας Καραπιπέρης αδερφός δικού του βουλευτή), ο βασιλιάς Παύλος όμως είπε πως, ΄΄*θα κατεβώ στο πεζοδρόμιο με το πολυβόλο*΄΄ και ο Α/ΓΕΣ είπε ΄΄*θα τους αραιώσω γιατί δεν έχω στοιχεία να τους βάλω στη φυλακή*΄΄. Και δεν έγινε τίποτε, αφού όλοι γνώριζαν τι γίνεται και πίστευαν πως καλά ήταν και τους βόλευε η κατάσταση.

Η αυλαία πέφτει για το πραξικόπημα αυτό όταν «*…μετ' ολίγον και περί την 0830 της 31-5-1951ο Στρατάρχης αφίχθη εις ΓΕΣ και διέταξε τους Αξιωματικούς να διαλυθούν τα δε τμήματα ν' αποχωρήσουν πάραυτα εκ του ΓΕΣ και να επανέλθουν εις τας θέσεις των…*». Ο Λύτρας αναφέρει στη συνέντευξή του[1] πως «*… ο Ιωαννίδης ήταν διοικητής του λόχου στρατηγείου του Γ.Ε.Σ.. Και μόλις πήγε να γίνει το κίνημα αυτός ανέβηκε με το περίστροφο απάνω και πήγε να ... να δημιουργήσει περίπτωση και πάει και ο ίδιος ο Παπάγος και του αφαίρεσε το περίστροφο και τον εξ..., εξεδίωξε από το Γ.Ε.Σ. τότε…*»

Δίκη δεν έγινε ποτέ για το πραξικόπημα. Κάποιοι παραιτήθηκαν κάποιοι άλλοι αποστρατεύθηκαν. Μόλις όμως ο Παπάγος έρχεται και ως πολιτικός στα πράγματα, όλοι αποκαθίστανται. Τους παρακολουθούμε να συνεχίζουν το ΄΄εθνικόφρον΄΄ έργο τους[2]. Η οργάνωση, αφού στερήθηκε κάποιους μεγάλους σε βαθμό, συνέχισε να υπάρχει με το αρχείο της στα χέρια του τελευταίου της γραμματέα[3]. Του μετέπειτα Υπουργού, Προέδρου Κυβερνήσεως και Προέδρου της Δημοκρατίας Παπαδόπουλου. Ρυθμίζουν ποιοι θα έρχονται στην ηγεσία του στρατού, πάντα υπάρχουν δικοί τους στο ΑΣΣ, συνωμοτούν ανοιχτά, επεμβαίνουν ανοιχτά στους Πρωθυπουργούς, στους ΑΓΕΕΘΑ, έχουν επαφή με τα ανάκτορα, με την αντιπολίτευση. Είναι μέσα σε όλα, και όλοι κάνουν πως δεν το ξέρουν. Το σώμα των αξιωματικών (ή όπως πιο σωστά και με ακρίβεια οριοθετεί ο Ρήγος ΄΄το σώμα των ΙΔΕΑτών αξιωματικών΄΄) είναι προορισμένο να αντιμετωπίσει την ΄΄απειλή΄΄ ως ΄΄*το μόνο υγιές τμήμα της κοινωνίας που ήδη επιτυχημένα αντιμετώπισε τον κίνδυνο…*΄΄ [4] εννοώντας το αποτέλεσμα του εμφυλίου πολέμου.

Β25.-ΟΙ ΄΄ΙΔΙΟΡΥΘΜΟΙ΄΄

Όσο πάμε πίσω χρονικά στις υπηρεσίες ασφαλείας και τα πρόσωπα που τις πλαισιώνουν και συνεργάζονται μαζί τους, τόσο πιο μπλεγμένο είναι το κουβάρι των πληροφοριών, των διαδικασιών, των πληροφοριοδοτών …. Η περίοδος του εμφυλίου είναι εκείνη, που παρουσιάζονται περισσότερο από ποτέ τέτοιες καταστάσεις. Οι υπηρεσίες δίωξης μπερδεύονται στην προσπάθειά τους να μην ξεφύγει κανείς, να μην παραλείψουν κανένα στοιχείο. Το ψέμα και η υπερβολή σερβίρονται με κάθε τρόπο, ώστε διαβάζοντας επίσημα κείμενα ανακριτικών πράξεων σήμερα, να μην ξεχωρίζει η πραγματικότητα.

Ένα τέτοιο έγγραφο εξήντα τριών πυκνογραμμένων σελίδων παρουσιάζει ενδιαφέρον και από την άποψη του (μυθιστορηματικού) περιεχομένου, αλλά και από το γεγονός πως ασχολείται με ιστορικά πρόσωπα της εποχής. Ασχολείται με τον Τσιγάντε και τον Έβερτ, συνδέοντας το δεύτερο με τον θάνατο του πρώτου, με κατασκοπίες, με Γερμανούς, Άγγλους, Κομμουνιστές κ.ο.κ. Έχει από όλα τα εντυπωσιακά της δεκαετίας εκείνης. Μια ευρύτερη έρευνα ίσως να αποδείκνυε τι είναι πραγματικότητα και τι φαντασία από τα περιγραφόμενα. Θα παρουσιαστούν τα ξερά στοιχεία του εγγράφου ως δείγμα νοοτροπίας, τρόπου σκέψης και διατύπωσης αλλά και προς χρήση του μελλοντικού ερευνητή. Εδώ απλά δίνει μέτρο σύγκρισης εποχών, ανθρώπων, στελεχών ΕΔ και Σωμάτων Ασφαλείας. Εξ άλλου τα ονόματα που αναφέρθηκαν τραβούν την προσοχή. Αλλά και το γεγονός πως είναι γραμμένο από αξιωματικό του ΣΞ παρουσιάζει ενδιαφέρον. Μόνον ιδιόρρυθμος στρατιωτικός θα μπορούσε, να ασχοληθεί με τέτοιο θέμα κατ' αυτόν τον τρόπο, και να αποδώσει ως πόρισμα προανακρίσεως τέτοιο κείμενο/ κόσμημα. Τέτοια στελέχη υπάρχουν στις ΕΔ, καίτοι σε μικρό αριθμό. [5] Όταν ρωτήθηκε ο Αλευρομάγειρος για τον Μπενή-Ψάλτη απάντησε: «*Είναι ο ιδιόρυθμος στρατιωτικός διοικητής που τιμωρούσε ακόμα και το Jeep του. Έντιμος αξιωματικός!*». Ο Ζαρκάδας γράφει σε γράμμα του στις 14 Ιουλίου 2003 για τον Μπενή-Ψάλτη. «*…όταν το 1954 τοποθετήθηκα στη Βέροια ήταν Διοικητής της ΙΧ Μεραρχίας Πεζικού. Ήταν θαρραλέος αξιωματικός αλλά υπερβολικός. Στο ενεργητικό του, τότε με τον Καραμανλή είχε επέμβει και γλίτωσε κάποιον και το έγραψε ποίημα ο Μποστ. Εάν έκανες παράπτωμα για 4 μέρες κράτηση και δεν φαινόσουν αξιοπρεπής, σου έβαζε 20 μέρες φυλακή. Τιμώρησε μέχρι και τη γυναίκα του. Ήταν έξω από την υπερβολή, σωστός, αλλά αυτή η υπερβολή…Όταν αποστρατεύθηκε κάνανε μαζί με άλλους ένα πανεπιστήμιο και δίδασκαν κάθε βράδυ με διαλέξεις, για να μορφώσουν τον*

---

[1] Βλέπε συνέντευξη ΛΥΤΡΑ 20-11-02 (παράρτημα Β-ΙΙ)

[2] Μία από τις ενέργειες της δικτατορίας φαίνεται πως ήταν η ΄΄περιποίηση΄΄ του ανακριτή του ΙΔΕΑ ταγματάρχη (Δ) Ζωζωνάκη το 1952. Έτσι εξηγείται και η διαβίβαση στο Μικτό Ειδικό Συμβούλιο Κρίσης Στρατιωτικών των ΕΔ της γνωμάτευσης /εισήγησης, που είχε συντάξει μετά την ανάκριση για το πραξικόπημα του ΙΔΕΑ το 1951. Η διαβίβαση γίνεται με ΓΕΣ/1ο ΕΓ/5/2 φ.453.14/1/336703 από 2 Ιαν.1984 με σκοπό την αποκατάστασή του μεταπολιτευτικά. Το έγγραφο αυτό είναι από το αρχείο του αντιναυάρχου Κ.Ζωγράφου ο οποίος και το πρόσφερε για αξιοποίηση στην παρούσα διατριβή.

[3] Βλέπε συνέντευξη Δροσογιάννη (12-9-2002): «*…. το σύνολο των αξιωματικών, οι πιο πολλοί αξιωματικοί ήτανε δεξιοί. Δεξιοί πολύ δεξιοί, όχι απλώς δεξιοί. Ήτανε δεξιοί και εμείς ξέραμε τότε για τον Ι.Δ.Ε.Α. ότι από την Μέση Ανατολή είχε αρχίσει μια οργάνωση, η οποία το '51 έκανε το πρώτο κίνημα. Στο οποίο ήτανε ο Ιωαννίδης, ο οποίος είχε συλλάβει τον Τσακαλώτο και τον Γρηγορόπουλο. Είχε αποστρατευτεί με μια προανάκριση..... ο Παπαδόπουλος τότε που ήτανε γραμματέας της οργανώσεως αυτηνής, κράτησε τα αρχεία και έγινε αρχηγός ....θυμάμαι ότι είχανε εξακοντιστεί όλοι αυτοί οι μεγάλοι που υπήρχαν τότε στην διοικούσα δέσμη του Ι.Δ.Ε.Α., Τσαραγκάκης, Καραβίτης... οι παλιοί του Ι.Δ.Ε.Α. είχαν διαλυθεί. .... Και ο Παπαδόπουλος ....ελέγχει πλέον την οργάνωση όλη.... Και ο Πέτρος {Καζακόπουλος} και ο Δημόπουλος,... πρέπει να ήτανε στη διοικούσα δέσμη του Ι.Δ.Ε.Α. ...Τον ξέρω από όταν ήτανε Ιερολοχίτης. Μπορεί να ήτανε, δεν ξέρω…*»

[4] Από ομιλία του Α. Ρήγου σε εκδήλωση του ΣΦΕΑ ό.π. στις 20-4-2002 στην Παλαιά Βουλή.

[5] Για το πόρισμα της προανάκρισης του Μπενή- Ψάλτη βλέπε ΕΓΓΡΑΦΟ Νο 2 στο Παράρτημα Α.

κόσμο…» Ίσως έτσι εξηγείται και το πάθος στο πόρισμά του για τον Έβερτ, που την ίδια μ' αυτόν εποχή ήταν ο ισχυρός Αστυνομικός Διευθυντής Αθηνών. Πάντως μόνον τέτοιοι ΄΄τρελοί΄΄ προβαίνουν σε προανακριτικές πράξεις τέτοιου περιεχομένου, για ανθρώπους όπως τότε ο Έβερτ. Χρειαζόταν κουράγιο και φαίνεται πως το διέθετε ο Μπενη- Ψάλτης σε συνδυασμό και με την ΄΄τρέλα΄΄ του. Χρήσιμη όμως τρέλα, έστω και αν τιμώρησε τη γυναίκα του και το αυτοκίνητό του. Αυτού του είδους οι ΄΄τρελοί΄΄, ειδικά στις ΕΔ βρίσκουν διέξοδο και εμφανίζουν σχεδόν όλα τα στοιχεία της δικής τους ιδιορρυθμίας, αλλά αποκαλύπτουν και τις υπερβολές του στρατεύματος. Το σύστημα δεν τους αποβάλλει εύκολα, εκτός εάν αποδειχτούν πολύ ενοχλητικοί προς τα ΄΄πάνω΄΄. Η γραφικότητά τους αφήνει εποχή με τον τρόπο που εκδηλώνεται. Συγχρόνως, επειδή ειδικά ο αξιωματικός διαθέτει και εξουσία και μέσα να ασκήσει τις ιδιορρυθμίες του, διασώζονται και ΄΄μαργαριτάρια΄΄ όπως το πόρισμα του Μπενή-Ψάλτη. Στο ναυτικό αποκαλούνται και ΄΄μπαμπαλούνες΄΄ αφορούν δε σε εύστροφα άτομα, παράλληλα με την ιδιορρυθμία τους. Είναι μια κατηγορία στελεχών που χρωματίζει το στεγνό και άοσμο συνήθως περιβάλλον της ΄΄υπηρεσίας΄΄ στις ΕΔ. Και στο τέλος γίνονται ανέκδοτα, ιστορίες, κείμενα στα στρατιωτικά περιοδικά αργότερα. Είναι το αλάτι των ΕΔ.

Β26.-Η ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗ ΄΄ΑΠΕΙΛΗ΄΄

« *Αι ορδαί των μητραλιών του ΚΚΕ…»* είναι η πιο αντιπροσωπευτική έκφραση που δίνει το πώς τα φανατισμένα στελέχη του ΣΞ έβλεπαν το κόμμα αυτό. Εδώ μάλιστα πρόκειται για τον Μπονάνο τον ΑΕΔ επί Ιωαννίδη και το γράφει δώδεκα χρόνια μετά τη μεταπολίτευση.[1]

Ο κατ' αρμοδιότητα ορισμένος για τον κομμουνισμό στο ναυτικό επί δικτατορίας, πλοίαρχος ε.α. Π. Νικολόπουλος, ως διευθυντής του 2ου ΕΓ του Αρχηγείου είναι απόλυτος για το θέμα. Όπως και άλλοι αξιωματικοί, που ρωτήθηκαν για ιδεολογία, κομμουνιστές, εθνικοφροσύνη …[2] Δεν υπάρχουν κομμουνιστές στις ΕΔ. Έτσι πιστεύουν. Για τον ταγματάρχη του σρατού Κ. Σειρηνίδη και το γιατρό του ΠΝ Γ.Γρηγοριάδη δεν είπε κανείς τίποτε. Ούτε για άλλους που πιθανόν γνωρίζουν και δεν θέλουν να αναφερθούν σ' αυτούς. Ιδωμένα τα πράγματα πενήντα χρόνια μετά τη λήξη του εμφυλίου, και τριάντα μετά τη δικτατορία, από αξιωματικούς που βίωσαν αυτήν την πυκνή σε πολιτικές διακυμάνσεις περίοδο, παρουσιάζονται σήμερα από τους ίδιους, με περικοπές των εξάρσεων και των αιχμηρών στρεβλώσεων. Παρ' όλα αυτά και τη ΄΄συμφιλίωση΄΄, που ακολούθησε τη μεταπολίτευση, οι τοποθετήσεις στο ΄΄τι δέον γενέσθαι στο χώρο των ΕΔ΄΄ αλλά και οι απόψεις περί κομμουνισμού, εξακολουθούν να είναι χρωματισμένες. Θεωρείται σχεδόν απ' όλους ΄΄ιδιοκτησία΄΄ των ΄΄καλών΄΄ και άβατο για τους ΄΄ερυθρούς΄΄.[3]

«...Ορισμένα φανατισμένα και στενής αντίληψης μόνιμα στελέχη των ΕΔ είχαν αναγάγει τον αντικομουνισμό και την τυφλή ΄΄εθνικοφροσύνη΄΄ σε πατριωτικό δόγμα...»[4]. Η μόνη παρατήρηση για την επισήμανση του τέως Υπουργού του ΠΑΣΟΚ επίτιμου Αρχηγού ΓΕΕΘΑ πτέραρχου Νίκου Κουρή είναι, πως δεν ήταν ΄΄ορισμένα΄΄ τα στελέχη αυτά. Ήταν η επιδίωξη του μηχανισμού επιλογών και διαμόρφωσης συνειδήσεων στις παραγωγικές σχολές, με στόχο να έχουν όλα τα στελέχη των ΕΔ αυτήν την αντίληψη. Οι δίκες των Αεροπόρων και του Ναυτικού που ακολούθησαν τον εμφύλιο, σημάδεψαν τις ΕΔ και συγκράτησαν κάθε σκέψη για μέτρα συμφιλίωσης. Είναι σωστή η θέση του πτέραρχου πως «*…την πολιτική εθνικής συμφιλίωσης έβλεπαν οι ΗΠΑ σαν απειλή για τα συμφέροντά τους στην περιοχή*…».

Το περιοδικό Σπήγκελ στο τεύχος Νοεμβρίου 1990 αναφερόταν στην «*ελληνική GLADIO, μια από τις πιο σκληρές μονάδες του ΝΑΤΟ*». Σε αντιστοιχία με την Ιταλική, για την οποία ήδη είχαν αρχίσει οι αποκαλύψεις στον τύπο. Λίγα χρόνια μετά σε βιβλίο του ο Κουρής [5], αποκαλύπτει το μηχανισμό. Τα ΜΜΕ προβαίνουν κατά καιρούς σε αναφορές στο ίδιο ζήτημα[6].

---

[1] Βλ. ΜΠΟΝΑΝΟΥ ο.π. σ.190.

[2] ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ (24-9-02) «*…Όχι, ήταν γνωστό, νομίζω δεν υπήρχε κανείς* { σ.σ. οπαδός της αριστεράς, της ΕΔΑ, ή του Κομμουνιστικού Κόμματος, στο Πολεμικό Ναυτικό}. *Διότι μετά τον πόλεμο ας πούμε του 40, εφόσον*{νίκησαν} *αυτοί που ήρθαν σε ρήξη με το Κομμουνιστικό Κόμμα ...οι αριστεροί του κομμουνιστικού κόμματος, βγήκαν εκτός. Το ίδιο πρέπει να υπήρχε και στο στρατό και στην αεροπορία. Τώρα αν μεμονωμένως υπήρχαν ορισμένοι άνθρωποι που εσωτερικώς είχαν φιλοκομμουνιστικές ιδέες, πιθανώς. Αλλά αυτοί δεν ήταν γνωστοί, ούτε είχαν εκδηλωθεί ποτέ….*»

-ΛΑΔΑΣ (19-11-02) «…. *Είχα διαβάσει ολόκληρη σειρά, από αριστερά μέχρι επαναστατική αριστερά. Και το βιβλίο του Μάο το έχω ακόμα.…. Όμως είδα και μέσα από αυτά τα βιβλία, ότι η κομμουνιστική παράταξη τα επεδίωξε αυτά πάντοτε με τα όπλα. Και πάντοτε υπήρχε η υποστήριξη ενός μεγάλου αδερφού, είτε αυτός λεγότανε Ρωσία, Σοβιετικό Κράτος, είτε Κίνα. ..., όπου επικρατήσανε δημοκρατικά, κοινοβουλευτικά, δεν ήταν πάνω από ένα 10 – 15%. ...αυτό με απέτρεψε από αυτήν την παράταξη. Μπορώ να πω ότι αγωνιστικά, αγωνιστικά και μόνο έτσι, είμαι πιο κοντά με αυτούς ... παρά με την πλαδαρότητα και την συναλλαγή…,. Τέτοιες συζητήσεις δεν κάναμε με τον πατέρα μου. ….*»

ΔΡΟΣΟΓΙΑΝΝΗΣ (12-9-02) *«...- κομμουνιστές αξιωματικοί μετά το 1950 στο στρατό ξηράς;*

- Δεν ξέρω, εγώ δεν ήξερα,οι κεντρώοι ήτανε ελάχιστοι, δεξιοί ήτανε όλοι. ...Αριστερό δεν ήξερα κανέναν…».

[3] ΜΠΑΪΡΑΚΤΑΡΗΣ (7-7-02) «… *η έκφραση 'Εθνικόφρων; ... Μάλλον από σφάλμα και από πάθος ... γίνεται κατάχρηση και από τις δύο πλευρές, δηλαδή λέγοντας ΄΄Εγώ είμαι δημοκρατικός, ο άλλος είναι εθνικόφρων.΄΄ Επομένως ο ένας είναι δημοκράτης, είναι περισσότερο δημοκράτης... και ο άλλος είναι εθνικόφρων, δηλαδή είναι ο φασίστας. Είναι το μεγαλύτερο λάθος και έγκλημα το οποίο έχει γίνει. ...Εγώ τουλάχιστον ... έχω γαλουχηθεί και νομίζω όλοι. Το εθνικόφρων σήμαινε καλός πατριώτης. Καλός Έλλην. Έτσι το πέρναγαν, ...»*

ΙΩΑΝΝΟΥ (3-11-02) *«.... Σε ότι αφορά αντικομουνιστική ή άλλης μορφής προπαγάνδα υπήρξε μόνο κατά την περίοδο της επταετίας, χωρίς όμως γόνιμα αποτελέσματα γιατί και αυτοί που πήγαν να την εφαρμόσουν δεν την πίστευαν. Εν αντιθέσει με τον ΣΞ ο οποίος πίστευε πραγματικά ότι σώζει την Ελλάδα…».*

ΑΛΕΞΑΚΗΣ (19-6-02) «*…μέσα στο στρατό ξηράς η διαφώτιση ήτο εναντίον του κομμουνισμού και υπέρ της δεξιάς και υπέρ της βασιλείας, εναντίον του Κέντρου, εναντίον όλων. Εγώ θυμάμαι που έζησα τη βία και νοθεία το 61, που το έχω από πρώτο χέρι. Και μάλιστα ήμουν εγώ ο οποίος δεν ήξερα ΄΄πού την κεφαλήν κλείναι΄΄, τι να κάνω από την αγανάκτηση. Τη βία και νοθεία την έζησα όχι από τις εφημερίδες, την έζησα. Μάζευα τα φέϊγ βολάν που δίνανε στο στρατό και τις προκηρύξεις και αυτά που με βάζαν εμένα να πάω να κάνω, και τι να κάνω; Τα 'βαζα σε ένα φάκελο από τη Θεσσαλονίκη, από το Σιδηρόκαστρο, και τα έστελνα στο Καστρί, στον Παπανδρέου. Δεν ξέρω αν τα πήρε βέβαια. Γιατί ο στρατός, τη βία και νοθεία την έκανε ο στρατός και κανείς άλλος, εγώ τουλάχιστον έτσι την έζησα. Και την έζησα εις βάθος, εις πλάτος, εις ύψος, βία και νοθεία, όχι αστεία δηλαδή, που δεν έχουν περιγραφεί…. το Σώμα των αξιωματικών ήταν ……. γαλουχημένο με αυτά τα πράγματα, με τη δεξιά, κατά των αριστερών, των κομμουνιστών, των κεντρώων…Ελάχιστοι* {δημοκρατικοί}*…, να είμαστε μέσα στους διακόσιους, δέκα……Πέντε τοις εκατό κεντρώοι… αριστερό δεν είδα κανένα……»*

[4] Βλ. σ. 47 ΝΙΚΟΣ ΚΟΥΡΗΣ, Ελλάδα –Τουρκία, Ο Πεντηκονταετής Πόλεμος, Νέα Σύνορα- Α. Λιβάνη, Αθήνα 1997

[5] ΚΟΥΡΗΣ ο.π. σ 54 για την ΄΄ΚΟΚΚΙΝΗ ΠΡΟΒΙΑ΄΄

[6] Είναι συχνή η επαναφορά στον ημερήσιο τύπο του σχεδίου αυτού. Μεταξύ των άλλων ΠΟΝΤΙΚΙ των ημερομηνιών 14-3 και 1-8-2002 (σ.36 και στα δύο τεύχη όπου, παρουσιάζεται απόσπασμα αλλά και ανάλυση από το βιβλίο του Κλεάνθη Γρίβα *Τρομοκρατία; Ένα Προνομιούχο Μέσο Άσκησης Πολιτικής. Το ΝΑΤΟ και η Επιχείρηση GLADIO*, Παπαζήσης, Αθήνα 2002). Επίσης άρθρο του Αλέξη Παπαχελά *Οι 10 Μύθοι της «17* Ν» ΤΟ ΒΗΜΑ 7 Ιουλίου 2002, σ. Α10 και *Τρομο- CIA* με υπογραφή Ν.Μπ στο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ της 21-7-2002, σ.6., της 11-8-2002 «*Γλάντιο-Κόκκινη Προβιά*» και υπογραφή Δάνης Παπαβασιλείου σ.6, και της 2-3-2003 *«CIA: Ο ...κατασκευαστής της τρομοκρατίας* του Νίκου Μπογιόπουλου (σ.8). Τέλος πάλι στο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ 18-3-2004 στη στήλη *ΑΠΟ ΜΕΡΑ ΣΕ ΜΕΡΑ* και με τίτλο *Κρίσιμα Ερωτήματα* σ.4, η εφημερίδα επανέρχεται και σημειώνει πως σε τηλεοπτική εκπομπή της 16ης Μαρτίου

Το σχέδιο αυτό ήταν αποτέλεσμα συμφωνίας που υπογράφτηκε το 1955 (εν αγνοία μάλλον της Κυβέρνησης, όπως αναφέρει ο Κουρής) μεταξύ του Α/ ΓΕΕΘΑ Δόβα και του εκπροσώπου της CIA στην Ελλάδα Τράσκοτ (κατά το Σπήγκελ)[1]. Κρύπτες με εφόδια σε όλη την επικράτεια σε μυστικά απομακρυσμένα μέρη περίμεναν τους καταδρομείς. Που θα εξοπλίζονταν μ' αυτά, για να πολεμήσουν ως αντάρτες, εάν η χώρα καταλαμβανόταν από ξένους ή ντόπιους εχθρούς. Δηλαδή από κομμουνιστική χώρα ή το ΚΚΕ. Το σχέδιο αυτό λειτουργούσε από το 1955 μέχρι τη δεκαετία του 1990, ελεγχόμενο από γραφείο στη Διοίκηση Ειδικών Επιχειρήσεων στο ΓΕΣ. Το ίδιο συνέβαινε σε όλες τις χώρες του ΝΑΤΟ. Κοινός παράγοντας ο στρατός της κάθε χώρας και η CIA. Τα κόμματα, που από τότε κυβέρνησαν την Ελλάδα, δήλωσαν άγνοια...

Το σχέδιο είναι γνωστό και ως ΄΄Κόκκινη Προβιά΄΄, και ως GLADIO, και ως ΄΄Επιχείρηση Stay Behind» και ''Red Skin'' και τέλος περιγράφεται ως σχέδιο ΄΄Επιθετικής Επιστροφής΄΄ από Έλληνες αξιωματικούς.[2] Ο Παπαχελάς αποκαλύπτει σε άρθρο του στο ΒΗΜΑ (7-7-2002 σ.Α10) πως ο Αμερικανόςπρεσβευτής Μίλερ μιλώντας για την τρομοκρατική οργάνωση 17Ν εξομολογήθηκε σε συγγενή θύματος: «*Δεν έχουμε ιδέα τι συμβαίνει, ψάχνουμε ακόμη και την πιθανότητα ένα κομάτι των ανθρώπων που συμμετείχαν στην επιχείρηση ΄΄κόκκινη προβιά΄΄ να έχουν αποκοπεί και να λειτουργούν συνωμοτικά…*». Ο Παπαχελάς (ένας κατ' εξοχήν ενημερωμένος δημοσιογράφος σε θέματα που αφορούν τις Ελληνο- Αμερικανικές σχέσεις όλων των επιπέδων), σημειώνει πως ο Μίλερ ΄΄*…εννοούσε τους Έλληνες που ήταν μυημένοι στο σχέδιο Stay Behind που βασιζόταν σε κρυψώνες ανά την Ελλάδα με όπλα και χρήματα και προέβλεπε την οργάνωση αντάρτικου στα βουνά υπό την καθοδήγηση της CIA σε περίπτωση εισβολής δυνάμεων του ανατολικού μπλοκ…*». Ο Γρίβας στο δημοσίευμά του στο ΠΟΝΤΙΚΙ (σ.36 της 1-8-2002) είναι πιο ευφάνταστος από τον Παπαχελά[3] αλλά ταυτίζεται μαζί του στο ρόλο της αμερικανικής υπηρεσίας, στην ονομασία Stay Behind, στο σκοπό της σχεδίασης κ.λ.π. Να υποθέσουμε πως οι πηγές τους είναι οι ίδιες; Εάν πάντως συνδυάσει κανείς τον Παπαχελά και Γρίβα με το τι λέει ο Κουρής, ο Δροσογιάννης, ο Παπαναστάσης, ο Μενενάκος και ο Βαρβιτσιώτης, έχει μια καλή εικόνα για την υπόθεση αυτή.

Ο Δροσογιάννης στη συνέντευξή του για το ίδιο σχέδιο [4] περιορίζει τις αποστολές της GLADIO στην αντίσταση με αντάρτικο κατά σοβιετικών εισβολέων. Ένας από εκείνους, που έχουν μείνει πιστοί στη φιλία τους με τον Μακαρέζο, ο Δημήτρης Αντωνίου από τη Γραβιά Παρνασσίδας,(το χωριό καταγωγής του Μακαρέζου) αφηγείται για τον τελευταίο. «*...Ο Μακαρέζος στο ερώτημα γιατί η δεξιά δεν ανέπτυξε αντάρτικο*

2004 στο σταθμό ALPHA, ο τέως Υπουργός Εθνικής Άμυνας Ι.Βαρβιτσιώτης δήλωσε πως «*...όταν απεκαλύφθη η ιστορία της ΄΄Κόκκινης Προβιάς στην Ιταλία και ο Ριζοσπάστης ανέγραψε ότι πρέπει να υπάρχει και στην Ελλάδα, φώναξα τον τότε αρχηγό ΓΕΕΘΑ, τον κύριο Βερυβάκη, και με συμφωνία αναθέσαμε στον απόστρατο αντιστράτηγο κύριο Σιούρα να κάνει μια έρευνα. Πράγματι ανακαλύψανε ορισμένες κρύπτες οι οποίες είχανε και χρυσές λίρες μέσα και άλλο υλικό, το οποίο απεγράφη πλήρως και οι κρύπτες κατεστράφησαν βεβαίως. Δεν ανεκαλύφθησαν όλες οι κρύπτες, αν θυμάμαι καλά, εν τω μεταξύ είχαν γίνει δημόσια έργα, αλλά ο κύριος Βερυβάκης, ξέρει πολύ καλύτερα την υπόθεση...*».

[1]Εδώ να θυμηθούμε πως, λίγο πριν τη συμφωνία αυτή με τη CIA έχει προηγηθεί η ίδρυση της ΚΥΠ « *υπηρεσίας με τον τίτλο Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών, για την εθνική ασφάλεια των ενόπλων δυνάμεων και την δημόσιαν ασφάλειαν και τάξιν…*». Βλέπε ρεπορτάζ της Βασιλικής Σιούτη με τίτλο *Μια Ιστορία Αμαρτία* στην ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ 29 Σεπτεμβρίου 2002, σ.48 ΄΄ όπου συνοπτικά αναφέρεται χρονικό της ΚΥΠ από την ίδρυσή της. Μνημονεύεται περισσότερο για τον σκοπό ίδρυσης της υπηρεσίας αυτής από μια ξένη μυστική υπηρεσία. Ο κύριος όμως λόγος μνημόνευσης της ίδρυσης της ΚΥΠ είναι η αποστολή της σε σχέση με τις ΕΔ.

[2] Η όλη σχεδίαση της GLADIO μας φέρνει κοντά στα περί FINABEL και ΄΄ασύμμετρων απειλών΄΄, που περιγράφει το ελληνικό ΓΕΣ με πρόσφατο δελτίο τύπου αριθμ.9/2003 της 23/1/2003 με θέμα *΄΄Ασύμμετρες Απειλές και Τρόποι Αντιμετώπισής τους*». Τότε είχαμε τον κομμουνιστικό κίνδυνο και την «επιθετική επιστροφή», σήμερα την τρομοκρατία στις ΄΄ασύμμετρες απειλές΄΄ και την FINABEL. Και στις δύο περιπτώσεις ο στρατός σχεδιάζει να δράσει στο εσωτερικό της χώρας με τις ΄΄ειδικές δυνάμεις΄΄, δηλαδή τις δυνάμεις καταδρομών, που ήταν αποκλειστικά υπεύθυνες για το σχέδιο ΄΄κόκκινη προβιά΄΄. Τότε οι δυνάμεις αυτές ήταν η αδυναμία του παλατιού και δεν υπήρχε περίπτωση να καταταγεί σ' αυτές αξιωματικός, που δεν τον ενέκρινε το βασιλικό περιβάλλον. Ο Δροσογιάννης στη συνέντευξή του είναι αποκαλυπτικός για την GLADIO, το ρόλο των καταδρομέων και τις αδυναμίες του Βασιλιά γι' αυτές.

Ο σημερινός ρόλος των ΕΔ των χωρών μελών του ΝΑΤΟ, υπογράφτηκε στην πανηγυρική Σύνοδο στην Ουάσιγκτον τον Απρίλιο του 1999. Οφείλουμε να θυμίσουμε πως, τον ίδιο ακριβώς ρόλο αποδέχθηκαν οι ίδιοι ηγέτες με το καπέλο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο Ελσίνκι τον Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου. Οι ΄΄ειδικές δυνάμεις΄΄ έχουν κυρίαρχη θέση στις αποστολές αυτές. Άμεση σύνδεση της GLADIO με τις βομβιστικές επιθέσεις των νεοφασιστών στην Πιάτσα Φοντάνα κ.λ.π. στην Ιταλία το 1969, παρουσιάζει συνοπτικό δημοσίευμα του Ν.Ζηργάνου *Δικαίωση της Νέας Τάξης* στην ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ 21-3-2004 σ.36. «*Αρωγοί στα σχέδια της ΄΄μαύρης τρομοκρατίας΄΄ στάθηκαν τότε στελέχη της CIA, υψηλόβαθμοι στρατιωτικοί που συμμετείχαν στη γνωστή και στην Ελλάδα οργάνωση ΄΄Κόκκινη Προβιά΄΄...η μασονική στοά P2 και πράκτορες των μυστικών υπηρεσιών...*». Το κοινό στοιχείο στην GLADIO και την FINABEL είναι το ΝΑΤΟ. Εκείνο που τις ξεχωρίζει είναι πως το πρώτο δούλευε στο σκοτάδι, ενώ το δεύτερο ανοιχτά και μάλιστα με δελτία τύπου του ΓΕΣ, όπως περιγράφεται στα περί FINABEL στο κεφάλαιο Α16.

[3] Ο ΠΑΠΑΧΕΛΑΣ στο βιβλίο του (σ.17 κ.επ.), *Ο Βιασμός της Ελληνικής Δημοκρατίας,* Εστία, Λευκωσία 1997 ασχολείται μεταξύ των λοιπών στοιχείων για την ΄΄αμερικανική επιρροή κατά την δεκαετία του 1950΄΄και με το σχέδιο αυτό που θα υλοποιούσαν τα ΛΟΚ αλλά και τα ΤΕΑ. Τα ίδια στοιχεία και πηγή χρησιμοποιεί και ο ΒΕΡΕΜΗΣ σ.244 ο.π.

[4] ΔΡΟΣΟΓΙΑΝΝΗΣ (19-9-02) *«… Υπεγράφη κάποια συμφωνία μεταξύ της C.I.A. και της Ελληνικής κυβερνήσεως …., οι καταδρομείς ανέλαβαν να φτιάξουνε πυρήνες …. ώστε σε περίπτωση εισβολής των Σοβιετικών στην Ελλάδα, αυτοί οι πυρήνες να αναπτύξουνε αντιστασιακή δράση. Αυτή η υπηρεσία τότε είχε ονομαστεί Διοίκηση Ειδικών Επιχειρήσεων και ήτανε στις καταδρομές ….. Το '66 πήγα διοικητής, ή τέλη του '65,…. Σε αυτήν την υπηρεσία είχε τοποθετηθεί και ο Παπαποστόλου σε ένα γραφείο χωρίς να ανήκει. Προφανώς για να με επιτηρεί … Αυτή η υπηρεσία, πέραν αυτής της αποστολής που είχε για την περίπτωση πολέμου, δεν ξέρω αν είχε καμία άλλη αποστολή. Ούτε και έλαβε μέρος στο πραξικόπημα της 21ης Απριλίου. Εάν είχε λάβει μέρος, εγώ θα ήμουν μέσα, αφού ήμουνα διοικητής.…* *Καμία επιχείρηση δεν έκανε …* *Δημιουργούσε κρύπτες σε περιοχές που θα δρούσανε οι πυρήνες, τους οποίους θα λειτουργούσε.… Σε περίπτωση εχθρικής εισβολής να αναπτυχθεί αντίσταση και να μην περιμένουμε όπως έγινε στο τελευταίο πόλεμο, που αυτοί αναπτύχθηκαν χωρίς σχέδιο, από ιδιωτικές πρωτοβουλίες. Τώρα οι Αμερικανοίεπρόκειτο να βοηθήσουν τους Έλληνες να μπορέσουν να αναπτύξουν ένα δίκτυο πανελλαδικά, ώστε να αναπτυχθεί αυτή η αντίσταση μεθοδευμένη και προετοιμασμένη....»*

κατά των Γερμανών απάντησε πως ΄΄δεν είχε προετοιμαστεί από πριν γι' αυτό. Ενώ μετά τον εμφύλιο προετοιμάσθηκε για να αντιμετωπίσει τους κομμουνιστές και συμμάχους τους εισβολείς με καλά οργανωμένο σχέδιο΄΄». Προστίθεται εδώ η μαρτυρία αυτή για να καταδείξει την προχωρημένη γνώση και ανάμειξη των πραξικοπηματιών σε τέτοιες σχεδιάσεις, ενώ ακόμα και διοικητές τοποθετημένοι στην αρμόδια διεύθυνση για αυτό το σχέδιο (Διεύθυνση Ειδικών Δυνάμεων) όπως ο Δροσογιάννης, εμφανίζονται να μην γνωρίζουν πλήρως τις αποστολές της.

Ο Μπαϊρακτάρης το ίδιο θέμα το προσεγγίζει με περισσότερη ανεκτικότητα στη συνέντευξή του[1], δικαιολογώντας τη σκοπιμότητα τέτοιων σχεδίων. Δεν τα συνδέει με σκοπούς αντιμετώπισης ΄΄εσωτερικών κινδύνων΄΄, δηλαδή του ΚΚΕ, ούτε μνημονεύει ρόλο ξένων υπηρεσιών. Αντίθετα ο Κουρής αποκαλύπτει τις επαφές της CIA με αξιωματικούς καταδρομών, που ΄΄ήταν μυημένοι στην οργάνωση΄΄ και δεν αφήνει περιθώρια αμφιβολιών. Ένας άλλος αξιωματικός του ΣΞ ο Παπαναστάσης αποκαλύπτει τον τρόπο, που οργάνωναν το δίκτυο και τις κρύπτες. Μετά τη συνέντευξή του, λίγα ερωτηματικά μένουν γύρω από το θέμα [2]. Η μαρτυρία του Παπαναστάση έρχεται και συμπληρώνει τα κενά στην υπόθεση αυτή της αποστολής των καταδρομών, στα πλαίσια της σχεδίασης για αντάρτικο ή και άλλες άγνωστες επιχειρήσεις όλο αυτό το διάστημα. Έτσι όπως παρουσιάζονται τα πράγματα, ένας μεγάλος αριθμός αξιωματικών που είχανε υπηρετήσει στις καταδρομές σαν στρατεύσιμοι αξιωματικοί (έφεδροι) και όλοι σχεδόν οι μόνιμοι αξιωματικοί των ειδικών δυνάμεων, δηλαδή των καταδρομών, ήξεραν και συμμετείχαν σε ασκήσεις και γυμνάσια αλλά και στη σχεδίαση και τις κατασκευές των κρυπτών της κόκκινης προβιάς (ή επιθετικής επιστροφής ή GLADIO ή Red Skin ή Stay Behind…) όπως και να λεγότανε. Αλλά και ένας ακόμα μεγαλύτερος αριθμός στρατευσίμων και αξιωματικών ενώ συμμετείχε στις ίδιες δραστηριότητες, ούτε γνώριζε ούτε φανταζόταν την πραγματική διάσταση και τους σκοπούς τους [3].

Εκείνο που εντυπωσιάζει ακόμα πιο πολύ είναι η δήλωση του Ι.Βαρβιτσιώτη πως στη διάρκεια της θητείας του ως ΥΕΘΑ στο διάστημα 1989-1993 επί Κυβερνήσεων συνασπισμού και Μητσοτάκη, ανέθεσαν σε απόστρατο αντιστράτηγο την ανάκριση για διερεύνηση της υπόθεσης. Είναι βέβαιο πως του είχαν αναφέρει

---

[1] ΜΠΑΪΡΑΚΤΑΡΗΣ (7-7-02) *«…Αυτά είναι ορισμένα πράγματα τα οποία τα εφαρμόζουν όλοι οι στρατοί. Και είναι σχέδιο ΄΄επιθετικής επιστροφής΄΄. Δηλαδή, σε κρύπτες έχουμε, τοποθετήσει πρώτα πυρομαχικά, τρόφιμα μακράς διαρκείας, που δεν χρειάζονταν συντήρηση και ελέγχοντο από τοπογραφικά σχέδια …. Εάν δηλαδή ο εχθρός καταλάμβανε …ελληνικό έδαφος.... Όχι αντάρτικο. Αντάρτικο τι να αντιμετωπίσει το αντάρτικο …Δηλαδή εάν καταλαμβάνετο η έκταση αυτή, η οποία ήταν δική μας, σε δικό μας έδαφος θα γινόταν αυτό …. Αυτό δεν πρέπει να παρεξηγηθεί … το εφαρμόζουνε οι περισσότεροι στρατοί του κόσμου. Εκεί που έχουν … ενδιαφέρον … επί παραδείγματι έχει μια αποικία η Αγγλία …μια περιοχή ευαίσθητη την οποία θα πρέπει να ελέγξει … υψηλής στρατιωτικής σημασίας…. Υπάρχουν αυτά τα πράγματα ….».*

[2] Συνταγματάρχης ε.α. Ν.ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ (τέως αξιωματικός καταδρομών, τάξη εξόδου ΣΣΕ 1980) (12-02-03) «*…Η κόκκινη προβιά ήτανε ένα σχέδιο… υπάρχουνε στοιχεία τα οποία τα υλοποιούσαμε εμείς … εκπαιδεύαμε τους στρατιώτες στον ανταρτοπόλεμο, πλην όμως είχαμε συνεργασία …, με τμήματα του αμερικάνικου στρατού εκπαιδευμένα στο να πραγματοποιούν αντάρτικο πόλεμο …η αποστολή τους ήτανε να κάνουνε αντάρτικο μέσα σε χώρες στις οποίες επικρατούσε σοσιαλιστικό καθεστώς. Ουσιαστικά ήτανε προσανατολισμένες για δράση σε χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού….να οργανώνουνε τα τμήματα του πληθυσμού, τα οποία ήτανε αντίθετα σε αυτό το καθεστώς… και με βοήθεια υλικοτεχνική που θα τους δίνανε, να αποτινάξουνε αυτό το καθεστώς. Εμείς είχαμε περιοδικές, ετήσιες συνεκπαιδεύσεις με αυτά τα τμήματα του αμερικάνικου στρατού ...μέσα σε αυτήν την εκπαίδευση, (και θα συνδεθεί με την κόκκινη προβιά αυτό που θα πω) … κατά την διάρκεια του ανταρτοπόλεμου, ο ανεφοδιασμός ο δικός μας δεν ήτανε από τμήματα του πληθυσμού που υποτίθεται ότι εσύ υπεράσπιζες, αλλά από κρύπτες. Ο ανεφοδιασμός από κρύπτες, ήτανε μια τυποποιημένη διαδικασία και πάντοτε ενσωματωμένη στην εκπαίδευση, σε κάθε εκπαίδευση ανταρτοπόλεμου την οποία κάναμε …κόκκινη προβιά;... Εμείς δεν τη λέγαμε τίποτα. Εμείς δεν ξέραμε. Ήμασταν τα τμήματα που θα υλοποιούσαν αυτά που προβλεπότανε από την κόκκινη προβιά,…. Και δεν ήταν μόνο η εκπαίδευση, το πώς θα ανεφοδιαζόμασταν από κρύπτες, αλλά ήτανε και η πραγματοποίηση, η κατασκευή κρυπτών. Δεν ξέραμε γιατί. Ξέραμε μάλλον ότι εμείς κατασκευάζουμε κρύπτες μέσα στον ελλαδικό χώρο. … Κάθε άνοιξη και καλοκαίρι η κάθε μονάδα καταδρομών στον τομέα ευθύνης τον οποίο είχε …είχε χωριστεί ο ελλαδικός γεωγραφικός χώρος σε τομείς των μονάδων ειδικών δυνάμεων …. όλη η Ελλάδα ήτανε χωρισμένη και καλυπτόταν… βραχονησίδες, νησιά και τα λοιπά ….Αναλάμβανε η κάθε μονάδα ειδικών δυνάμεων στον τομέα της, βάση ενός προγραμματισμού ο οποίος έβγαινε από τη διεύθυνση ειδικών δυνάμεων, την Δ.Ε.Δ., να κατασκευάσει κάποιες κρύπτες. …, για να την βρεις έπρεπε να πας να πέσεις πάνω σε μια τρύπα μισού τετραγωνικού μέτρου…., μόνο αν είχες το μητρώο της κρύπτης,(που ήτανε ένα βιβλίο με συντεταγμένες που έπρεπε να κάνεις χρήση πυξίδας, με αποστάσεις λεπτομερέστατες), ακόμα και αν ήξερες τα πάντα, μόνο τότε θα την ξανάβρισκες. Γιατί πρακτικά το έχουμε βιώσει αυτό ψάχνοντας να βρούμε κρύπτη …. Οι κρύπτες ήτανε υπόγειες, ότι το μόνο που φαινότανε ήτανε ένα άνοιγμα, καλυμμένο και αυτό με καπάκι από πάνω, μισού τετραγωνικού μέτρου και τσιμεντοκατασκευές, δίνοντας την δυνατότητα καλής αποθήκευσης, υλικών, τροφίμων αποζηραμένων και τα λοιπά. Από πάνω, πάνω από το τσιμέντο, έμπαινε χώμα και γινότανε φυτική φυσική παραλλαγή ….. Επιπλέον γινότανε μέσα σε χαράδρες…. Αναγκαζόμασταν για να βρούμε την είσοδο μιας κρύπτης να δοκιμάζουμε μέχρι και δέκα φορές. Γνωστό σημείο, με το μητρώο στο χέρι. …. έμπαινε οπλισμός, μπαίνανε χρήματα σε λίρες Αγγλίας. … Καταρχάς θα δημιουργούνταν κατευθείαν πυρήνες μέσα από τις ειδικές δυνάμεις που είχανε μια επαγγελματική γνώση της οργάνωσης αντάρτικου... το δόγμα τότε ήτανε ΄΄η αντιμετώπιση του από βορά κινδύνου΄΄. Μέσα στο σχεδιασμό συμπεριλαμβανότανε πολύ συγκεκαλυμμένα η άποψη ότι ο εισβολέας θα …έβρισκε μια φιλική αντιμετώπιση από τμήματα του εγχώριου πληθυσμού. Άρα λοιπόν ο εχθρός ήταν κοινός, ήταν και ο εξωτερικός και ο εσωτερικός, ήτανε δεδομένο αυτό. Και δεν μιλάω για τα μεταδικτατορικά χρόνια που έζησα εγώ, μιλάω για την εποχή που σχεδιάστηκε η κόκκινη προβιά που …, η ύπαρξη του εχθρού ήτανε δεδομένη μέσα στο εθνικό μας έδαφος και ήτανε καθαρά οι άνθρωποι της αριστεράς, με την ευρεία έννοια. Οι άνθρωποι οι οποίοι θα αντιστέκονταν, όχι θα αντιστέκονταν, ήδη αντιστέκονταν σε πολιτικό επίπεδο μέσα στα όρια της χώρας μας …. Σίγουρα σε συνεργασία και υποστήριξη κάθε μορφής από Νατοϊκά τμήματα ή αμερικάνικα ή δεν ξέρω τι, πάντως από αυτήν την κατεύθυνση, θα δημιουργούνταν οι πυρήνες αντίστασης…. Το σίγουρο είναι ότι όταν το κατασκεύαζαν δεν το γνωρίζανε, γιατί αυτό το μάθαμε το '90 – '91, πότε βγήκε στον αέρα; Μέχρι και το '87, εγώ θυμάμαι την συμμετοχή αξιωματικών και στρατιωτών στη κατασκευή κρυπτών. Δεν ξέραμε ότι ήτανε τμήμα υλοποίησης της κόκκινης προβιάς, έτσι; Μετά το μάθαμε ….».*

[3] Ο γράφων διαπίστωσε την έκπληξη πολίτη, (που είχε υπηρετήσει τη δεκαετία του 1950 στις καταδρομές), και διηγείτο τις πολύ δύσκολες ασκήσεις, που ενώ χρωμάτιζαν καθαρά το σχέδιο αυτό, οι συμμετέχοντες ποτέ τους δεν κατάλαβαν τις πραγματικές διαστάσεις του και το πού ακριβώς απέβλεπαν οι ασκήσεις.

ότι, η σχεδίαση ήταν επίσημη και ολόκληρη διεύθυνση στο ΓΕΣ των Ειδικών Δυνάμεων[1] είχε ειδικό γραφείο, που ασχολείται αποκλειστικά με το σχέδιο, έχοντας βέβαια και το αρχείο με τις τοποθεσίες των κρυπτών και οτιδήποτε σχετικό. Τι χρειαζόταν επομένως η προανάκριση;

Τα σχέδια, η εκπαίδευση και οι ασκήσεις στη δοκιμή των σχεδίων είναι στις ειδικές δυνάμεις ξεκαθαρισμένα που αποβλέπουν. Είναι γνωστό πως στο πραξικόπημα της 21ης Απριλίου χρησιμοποιήθηκαν οι δυνάμεις καταδρομών στην υλοποίηση του σχεδίου τις πρώτες ώρες.

Ο τρόπος εκπαίδευσης των ειδικών δυνάμεων, όχι μόνον στην Ελλάδα αλλά σε όλες τις χώρες του ΝΑΤΟ, είναι ενδεικτικός του προορισμού τους. Οι περιγραφές αξιωματικών των ειδικών δυνάμεων (των Καταδρομέων του ΣΞ όπως ο Παπαναστάσης και ο Μενενάκος και των Υποβρυχίων Καταστροφών όπως ο Κιοσσές) για την εκπαίδευση, είναι επίσης αποκαλυπτικές.[2] Τα στοιχεία από τη συνέντευξη του Παπαναστάση για τις ειδικές δυνάμεις και την εκπαίδευσή τους[3] δεν αφήνουν περιθώρια για αμφιβολίες. Οι

---

[1] Συναντάμε στο κείμενο τον όρο ΄΄Διεύθυνση Ειδικών Δυνάμεων΄΄ αλλά και ΄΄Διεύθυνση Ειδικών Επιχειρήσεων΄΄. Παρά τη διάφορά στις έννοιες και οι δύο όροι αναφέρονται στην ίδια διεύθυνση, αυτήν των δυνάμεων καταδρομών στην οποία υπάγονταν και οι ΄΄ειδικές επιχειρήσεις΄΄ όπως η ΄΄κόκκινη προβιά΄΄.

[2] ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ (12-2-03) Περιγράφει το πνεύμα Σώματος των ειδικών δυνάμεων ως τέτοιο που τους οδηγεί να αισθάνονται «…...*πλήρως ανεξέλεγκτοι σε όλα τα επίπεδα…*» Αποδίδει στη νοοτροπία αυτή το ότι η ακροδεξιά τρομοκρατία, η Χρυσή Αυγή, αποτελούν χώρους αλληλοτροφοδοτούμενους «*…εντάσσονται και στα πλαίσια της τρομοκρατίας, της ακροδεξιάς τρομοκρατίας, έτσι; Οι Χρυσαυγήτες για παράδειγμα, οι ειδικές δυνάμεις είναι οι θεοί τους …*». Περιγράφει την προέλευση και δράση των ειδικών δυνάμεων στο Β΄ πόλεμο και μετά στον δικό μας εμφύλιο, όπου και κάνουν για πρώτη φορά την εμφάνισή τους στον ελληνικό στρατό. Αναφέρεται στην εκπαίδευση σε εκρηκτικά στη Γερμανία σε σχολή του ΝΑΤΟ όπου περιλάμβανε και εκπαιδευτικές αποστολές … «*……μιλάμε για ένα δύο το πολύ τρία άτομα, μέσα στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού, την συλλογή πληροφοριών όχι μόνο στρατιωτικών αλλά και γενικότερου ενδιαφέροντος, βιομηχανικών και τα λοιπά και την μετάδοση τους, ούτως, ώστε να υποβοηθήσουμε σχεδιασμό και εκτέλεση επιχειρήσεων. …Οι σχολές αυτές είναι υπό την αιγίδα του Ν.Α.Τ.Ο., το προσωπικό το εκπαιδευτικό και το διοικητικό είναι πολυεθνικό και προέρχεται από όλες τις χώρες του Ν.Α.Τ.Ο. ….. Αυτοί οι άνθρωποι ήτανε οι οποίοι οργάνωσαν την ελληνική συμμετοχή … στη Βοσνία, στην Αιθιοπία, στο Κόσοβο. Οι πρώτοι οι οποίοι οργάνωσαν τους πυρήνες σε αυτά τα εκστρατευτικά Σώματα που έστειλαν οι ελληνικές ένοπλες δυνάμεις, ήτανε άνθρωποι οι οποίοι υπηρέτησαν σε αυτήν την συγκεκριμένη σχολή. Όχι σαν εκπαιδευόμενοι αλλά σαν εκπαιδευτές ή σαν διοικητικό προσωπικό …επιπλέον για τους εκπαιδευόμενους γνωρίζω ότι συντάσσονταν φάκελοι. Με την εκπαίδευση τους, με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους και με τις απόψεις τους σε διάφορα θέματα που συζητιόνταν εκεί πέρα, που έμπαινε σαν παρακαταθήκη σε κάποιο αρχείο (όχι πάντως εθνικό αρχείο), για μελλοντική αξιολόγηση και χρήση αυτών των ατόμων …. ήταν καθαρά μόνιμοι αξιωματικοί και μόνιμοι υπαξιωματικοί ……*».

-ΜΕΝΕΝΑΚΟΣ (4-9-02) Απόστρατος και αυτός αξιωματικός των καταδρομών επιβεβαιώνει για το σχέδιο της ΄΄επιθετικής επιστροφής΄΄ και επεσήμανε μερικά στοιχεία που συμπληρώνουν του Παπαναστάση«*…Ποιο αρμόδιος και απ' όλους θα ήτανε να μιλήσει ο κύριος Δροσογιάννης και ο κύριος Ζαχαράκης. Μιλάω και εγώ γιατί και εγώ είχα σαν ανθυπολοχαγός ποιάν τινά συμμετοχή. Το σχέδιο αυτό ήτανε, … πως θα δημιουργηθεί αντάρτικο σε περίπτωση που θα καταληφθεί ο ελληνικός χώρος … Πάντα από βορά μιλάγανε. Το κίνδυνο από βορά, …Και δεδομένης της εμπειρίας που ο Μεταξάς, δεν είχε οργανώσει τέτοιο σχέδιο και κατάφερε το Κ.Κ. σαν μειοψηφία, αλλά με την οργάνωση του και με την ζωτικότητα του, να πάρει την αντίσταση στα χέρια του, είχανε σκεφτεί να υπάρχει μια υποδομή, να δημιουργηθεί αντάρτικο αμέσως, σε περίπτωση που καταλαμβάνεται ο χώρος ο ελληνικός. Αυτό αποτελούσε το σχέδιο. Και τι ήταν το σχέδιο; Ήταν δημιουργία κρυφών αποθηκών, να υπάρχει οπλισμός, να υπάρχουν ασύρματοι, να υπάρχουν πιθανόν… εκρηκτικές ύλες, μέχρι και λίρες, να τα βρει ο άνθρωπος ο οποίος θα προέβλεπε το σχέδιο να γίνει αρχηγός στην περιοχή αυτή. Ήταν χωρισμένοι σε …Αυτό που πιθανόν να ήτανε, αυτό πιστεύω και εγώ, ότι ήτανε διμερείς συμφωνίες με τους Αμερικάνους. Τους Αμερικανούςδιότι οι καταδρομές, δεν υπάγονται στο επιτελείο ούτε στο Ν.Α.Τ.Ο., υπάγονται απευθείας … μέσα πολλά υλικά που έκρυβαν, ήτανε από τα υλικά που μας έδιναν οι Αμερικανοί, οπλισμός, … ένδυση, ασύρματοι, …Πάντα στο σενάριο λέγαμε, κατελήφθη η χώρα από τον βορά …. Και θυμάμαι επικεφαλής τον αείμνηστο Ζαχαράκη, νομίζω τον είχε βαφτίσει και ο Παπανδρέου …, τον Μανώλη τον Ζαχαράκη, ο οποίος την 21 Απριλίου ήτανε αρχηγός της Κ.Υ.Π., πανέξυπνος, ικανότατος, κατάφερε να ξεφύγει, να φύγει κάτω στον Ασπρόπυργο μήπως μπορέσουμε να κινηθούμε να κάνουμε τίποτε. Δυστυχώς τον πιάσανε, τον αποστρατέψανε, …*»

-ΚΙΟΣΕΣ (6-8-02), «… …. Εκπαιδεύτηκα στην Αμερική. Έγινε μια επιλογή από δύο τάξεις ποιοι θέλαμε να πάμε, δώσαμε εξετάσεις, σωματικής-φυσικής αγωγής και αγγλικών……Νομίζω δύο ή τρεις……τότε πήγαινε ένας κάθε χρόνο ή κάθε δύο χρόνια. Πήγα στην Αμερική, …στη Virginia, εκπαιδεύτηκα στη βασική εκπαίδευση, μετά πήγα στις καταδύσεις και μετά πέρασα σε διάφορα άλλα σχολεία. Κάτι αλεξίπτωτα, αιχμαλώτων, πληροφοριών, εκρηκτικών, τα συναφή δηλαδή τα οποία περνάει ένας Αμερικανόςτότε βατραχάνθρωπος, σήμερα seal, γιατί έχει αλλάξει η ορολογία……ΟΥΚ σημαίνει Ομάδες Υποβρυχίων Καταστροφών, είναι ότι ακριβώς σήμαινε και το «Under Water Demolition Team». Για όλες τις αποστολές στις οποίες πρόκειται να υπάρχει πρόσβαση από θάλασσα είτε για δολιοφθορές, είτε για αναγνώριση, είτε για έλεγχο ακτής για αποβάσεις, είτε για ναρκαλιεία, αυτή ήταν αποστολή των ΟΥΚ…. Νομίζω ήταν η σκληρότερη εκπαίδευση που υπήρχε στον κόσμο» Επιβεβαιώνει ο Κιοσσές την άσκηση σωματικής και ψυχολογικής βίας επάνω τους στη διάρκεια αυτής της εκπαίδευσης. Δεν τον πλησίασαν για στρατολόγηση σε αμερικανική μυστική υπηρεσία «*… αν κάποιος δεν θέλει, δεν τον πλησιάζουν. Αυτοί οι οποίοι γίνονται, θέλουν και επιδιώκουν να γίνονται. Αν κρατάς τις αποστάσεις δεν σε πλησιάζει καν…*».

[3] Εκείνο που ξέχασε να συμπληρώσει ο Παπαναστάσης είναι η εκπαίδευση των στρατευσίμων στο Κέντρο Εκπαίδευσης Ειδικών Δυνάμεων (ΚΕΕΔ) και κυρίως όχι το επιχειρησιακό τμήμα αλλά το ιδεολογικο-πολιτικό πλαίσιο μέσα στο οποίο κινείται και κατευθύνεται η εκπαίδευση και των στρατευσίμων. Η ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ στις 19 Ιανουαρίου 2003 στη στήλη «φαντάρος» για τις ένοπλες δυνάμεις και με τίτλο *΄΄Και εμβατήρια- σουξέ΄΄* (υπότιτλο *΄΄ασκήσεις ωδικής στο ΚΕΕΔ με απαγορευμένα τραγούδια΄΄*) παρουσιάζει τα τραγουδάκια *΄΄πατριωτικής ωδικής΄΄* όπως τα ονομάζει με υπερεθνικιστικό περιεχόμενο, που κατά την εφημερίδα έχουν με διάφορες διαταγές απαγορευτεί αλλά *΄΄ …΄αγνωστο πως, κάποιοι συνέχισαν να δίνουν διαταγές…΄΄*. Το περιεχόμενο των τραγουδιών/ συνθημάτων που τραγουδιούνται /απαγγέλλονται σε ρυθμό που ακολουθεί το βάδην ή το τρέξιμό τους, όταν συντεταγμένοι κινούνται σε ασκήσεις, έχει ως επίκεντρα την Τουρκία, την βόρειο Ήπειρο, την Ελλάδα, τους λοκατζήδες, την Κωνσταντινούπολη-Άγκυρα … Εκτός βέβαια από τη συνθηματική προβολή του ενισχυμένου ανδρισμού ειδικά των ειδικών δυνάμεων που αφού ΄΄περιποιηθούν΄΄ κάθε θυλικό θα κάνουν μικρούς ΄΄λοκατζήδες΄΄, που και εκείνοι θα υπηρετήσουν το έθνος κ.ο.κ. Αυτά την πρώτη δεκαετία της νέας χιλιετίας. Αλλά και τα αντίστοιχα τραγούδια των ΟΥΚ δεν διαφέρουν πολύ. Η Αγιά Σοφιά, οι υπόλοιποι γείτονες…. Με τον εθνικισμό εύκολα μπορεί να ενθουσιάζονται οι νέοι, να ελέγχονται και κατευθύνονται προς στόχους που θεωρούν πατριωτικούς, για τους οποίους είναι έτοιμοι να κάνουν τα πάντα. Στην παρέλαση της 25ης Μαρτίου στη Θεσσαλονίκη το 2004 το τμήμα της σχολή μονίμων υπαξιωματικών του ναυτικού, αφού απομακρύνθηκε των τιμώμενων προσώπων, φώναξε το σύνθημα «*…ένα, δύο, τρία, να σπάσουμε τα σύνορα να μπούμε στη Τουρκία…*». Δεν έγινε γνωστό εάν φώναξαν το σύνθημα σε εκτέλεση διαταγής. Το πιθανότερο να σχεδιάσθηκε από τους πιο θερμόαιμους και συνεννοημένοι όλοι το φώναξαν. Δεν δόθηκε διάσταση στο θέμα ούτε στον ημερήσιο τύπο, αλλά πρέπει να

φάκελοι με τα στοιχεία των εκπαιδευομένων στη Γερμανία στελεχών, που σημειώνει πως κρατούσαν εκεί, αποτελούν δεξαμενή στοιχείων για επιλογές ΄΄καταλλήλων΄΄ από πλευράς εκείνων που κατέχουν αυτές τις πληροφορίες, δηλαδή των Αμερικανών. Ποια θα ήταν η ΄΄μελλοντική αξιολόγηση και χρήση αυτών των ατόμων΄΄; Ο ίδιος λέει πως οι εκπαιδευθέντες στη σχολή αυτή, ήδη χρησιμοποιήθηκαν στην Αιθιοπία, τη Βοσνία, το Κόσοβο. Οι φάκελοι όμως δεν ανήκαν σε εθνικό αρχείο. Από άλλους συμπληρώνονταν σε μια ΝΑΤΟϊκή σχολή ΄΄ειδικής εκπαίδευσης΄΄. Αυτό δεν σημαίνει πως όλες οι χώρες του ΝΑΤΟ είχαν ή έχουν πρόσβαση σε αυτούς τους φακέλους. Οι Αμερικανοίως οι πολυπληθέστεροι, πιο οργανωμένοι, ως οι διαθέτοντες τα περισσότερα χρήματα, ελέγχουν τα πάντα μέσα στο ΝΑΤΟ. Ελέγχουν εκείνα που υπηρετούν τα συμφέροντα των ΗΠΑ και πίσω από μια τέτοια εκπαίδευση τέτοιων στελεχών, υπάρχει υλικό για αξιοποίηση. Όπως καθαρά φαίνεται σήμερα στις ΄΄υπεράκτιες΄΄ επιχειρήσεις στα Βαλκάνια και στη Νοτιοκεντρική Ασία και Μέση Ανατολή. Μόνο που έχουν τροποποιηθεί κάπως οι στόχοι. Τότε ήταν ο κομμουνισμός σήμερα οι τρομοκράτες.

Ο Κιοσσές από την άλλη πλευρά δεν αποκλείει πως υπάρχουν περιπτώσεις προσέγγισης αξιωματικών για στρατολόγηση (από τη CIA εν προκειμένω) αλλά μόνον εάν «*...το θέλει και επιδιώκει* …» κάποιος. Δεν επεκτείνεται (όπως ο Παπαναστάσης για το ΣΞ) στις αποστολές των ειδικών δυνάμεων του ναυτικού. Αυτές οι δυνάμεις δεν είναι γνωστό να έχουν χρησιμοποιηθεί (όπως οι αντίστοιχες του στρατού) σε ΄΄ειδικές΄΄ αποστολές, όπως το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου 1967. Οι ΟΥΚ έχουν χρησιμοποιηθεί για προστασία από θάλασσα ΄΄υψηλών... προσώπων΄΄, έρευνα σκαφών και θαλάσσης σε περιοχές όπου ζούσαν τα μέλη της χούντας. Εν τούτοις προκύπτουν συμπεράσματα για τις αποστολές άλλων, που εκπαιδεύονται στις σχολές που αναφέρει ο Κιοσσές. *«….σωματική και ψυχολογική βία, δολιοφθορές… ανάκριση αιχμαλώτων… η σκληρότερη εκπαίδευση στον κόσμο…»*. Ο λόγος που και ο ίδιος χρησιμοποιήθηκε στην ανακριτική επιτροπή για την υπόθεση της οργάνωσης ΄΄Δημοκρατική Άμυνα στο ΠΝ΄΄, ήταν ακριβώς η εκπαίδευσή του σε ανακρίσεις στις ΗΠΑ. Παράλληλα με την τοποθέτησή του απέναντι στο καθεστώς τότε.

Ο εμφύλιος πόλεμος λήγει με τον ΙΔΕΑ σε πλήρη ανάπτυξη και δράση μέσα στο στρατό ξηράς, έχουν λειτουργήσει τα στρατοδικεία σε όλες τις μεγάλες πόλεις, έχει γίνει η κάθαρση στο Πολεμικό Ναυτικό με ευκαιρία τη δίκη και την εκτέλεση των θανατοποινιτών. Ένα χρόνο μετά το πραξικόπημα του 1951, γίνεται και η δίκη των αεροπόρων. Η κάθαρση των ΕΔ προχωρά καλύπτοντας όλο το φάσμα των αριστερών, κομμουνιστών, ΕΛΑΣιτών, ΕΑΜιτών …. για να ολοκληρωθεί αργότερα με τους συνοδοιπόρους της δίκης του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.. Εν τω μεταξύ το σώμα των στελεχών και κυρίως των αξιωματικών συνεχώς βελτιώνεται από πλευράς ΄΄εξυγίανσης΄΄. Ανανεώνεται το στελεχικό δυναμικό με αλλεπάλληλες εκκαθαρίσεις σε συνδυασμό με τις νέες σοδιές των παραγωγικών σχολών, ΄΄καθαρών΄΄ από κάθε άποψη. Η ΄΄κομμουνιστική απειλή΄΄ όμως δεν θεωρείται πως έχει λήξει. Απ' έξω έρχονται τέως αντάρτες κομμουνιστές, που συνεχώς τροφοδοτούν την ΄΄απειλή΄΄ [1], η Σοβιετική Ένωση και το Σύμφωνο της Βαρσοβίας θεωρείται πως έχουν ως στόχο και την Ελλάδα.Το σύστημα πληροφοριών προσπαθεί να καλύψει και τις περιοχές με κομμουνιστικά καθεστώτα. Ένα από τα πληροφοριακά έγγραφα που κυκλοφορεί, και λαμβάνουν γνώση οι αρμόδιοι είναι ένα περιοδικό εβδομαδιαίο έγγραφο με τίτλο *΄΄ΕΝΗΜΕΡΩΣΙΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΄΄*προερχόμενο από ΓΕΕΘΑ/ Α΄ΜΕΟ/Α2. Κάλυπτε με συνοπτικές πληροφορίες και σχόλια τις γειτονικές χώρες, το Σύμφωνο της Βαρσοβίας, τη Σοβιετική Ένωση, το ΄΄Σινοσοβιετικόν΄΄ όπως το αποκαλεί, τη Μέση και Άπω Ανατολή και την Αφρική. Για ΗΠΑ και ΝΑΤΟ δεν προβλέπει ενημέρωση. Ίσως οι πληροφορίες αυτών των εγγράφων να στηρίζονται στις αναφορές των Ακολούθων Ενόπλων Δυνάμεων των αντιστοίχων χωρών (εξετάζονται παρακάτω στο κεφ. Γ12). Τα τρία έγγραφα που βρέθηκαν, αφορούν ένα μικρό διάστημα τριών εβδομάδων τέλη Μαΐου του 1963[2] και ως εκ τούτου το μόνο που προκύπτει είναι, η λογική σχολιασμού των πληροφοριών. Η αποπυρηνικοποίηση της Μεσογείου (πρόταση Ρωσική) π.χ. ερμηνεύεται από τον σχολιαστή, ως προσπάθεια των Σοβιετικών να στερήσουν τις χώρες της Μεσογείου από το μόνο προστατευτικό σοβαρό όπλο που διαθέτουν απέναντι στη βουλιμία των κομμουνιστών του Συμφώνου της Βαρσοβίας.

Η μετεμφυλιακή περίοδος για τις ΕΔ είναι περίοδος αναπροσαρμογής, οργάνωσης, εκπαίδευσης, ΝΑΤΟποίησης. Οι ΕΔ πρέπει να είναι καθ' όλα έτοιμες να αντιμετωπίσουν μια νέα ανταρσία, μια εισβολή από το Βορά από κομμουνιστική χώρα. Πρέπει να ελέγχονται απόλυτα τα φρονήματα των στελεχών, να είναι όλοι εθνικόφρονες, υγιώς σκεπτόμενοι, δηλαδή αντικομμουνιστές κατ' αρχήν, εκτός των άλλων που δεν παραβλέπονται (χαρακτήρας, μόρφωση, υγεία ….). Αυτό είναι πρώτη προτεραιότητα για την ηγεσία, για τα σώματα ασφαλείας, για τους μηχανισμούς ασφαλείας και πληροφοριών των ΕΔ. Πάνω σ' αυτό πρέπει να

τιμωρήθηκαν όλοι με πειθαρχική ποινή 10 ημερών φυλάκισης όπως τουλάχιστον σημειώνει το εβδομαδιαίο σατυρικό ΄΄ΠΟΝΤΙΚΙ΄΄ σε ολοσέλιδο αφιέρωμα στο τεύχος της 1-4-2004 με τίτλο *Δύο ...Απλά Περιστατικά που θα Μπορούσαν να Ανάψουν Φωτιές,* σ.3 Την ίδια στιγμή στο Μπούργκενστοκ της Ελβετίας υλοποιούνται οι ΄΄διευρυμένες΄΄ συζητήσεις επί του σχεδίου Ανάν για το Κυπριακό, ενώ η Τουρκία ετοιμάζεται να μπει στην Ευρωπαϊκή Ένωση και ΄΄παίζει΄΄ διπλωματικά με την Κύπρο και τις διεκδικήσεις της στο Αιγαίο. Το σύνθημα αποδίδει τα συναισθήματα των νεαρών σπουδαστών αλλά και την κρατούσα αντίληψη στο Σώμα των στελεχών των ΕΔ.

[1] Ακόμα και στο ναυτικό συντηρείται αρχείο με φακέλους που αφορούν τους ΄΄κομμουνιστοσυμορίτες΄΄ ή Κ/Σ. Σε ΦΕΣ του Α2-Ι αριθ.1004/30-1-1963 προς τη Γενική Γραμματεία του ΓΕΝ με το οποίο αναφέρει σε πίνακα φακέλους υποθέσεων παρελθόντων ετών που διατηρεί συναντάμε και τους εξής: α/α Φ. 0010209/1962 με θέμα *΄΄Μετακίνησις Κ/Σ΄΄*, Φ. 010278/1960 με θέμα *΄΄Πληροφορίες περί Μετωπικών Οργανώσεων΄΄* και Φ.0010566/1961 με θέμα επίσης *΄΄Μετακινήσεις Φυγάδων Κ/Σ΄΄*

[2] Τα έγγραφα είναι: ΓΕΕΘΑ/Α΄ΜΕΟ/Α2/Φ.3502/06/Ε/18-5-63, ομοίως από 30-5-63 και 4-6-63.

δούμε, πώς οργανώθηκε ο κρατικός μηχανισμός, πού ανατέθηκε η αρμοδιότητα για τις ιδεολογίες των πολιτών και την καθαρότητά τους. Το ίδιο για την ευθύνη δίωξης των απαγορευμένων ιδεολογιών, όπως ο κομμουνισμός και των κομμουνιστών που είναι φορείς του. Τέτοιοι μηχανισμοί είναι η ΚΥΠ, τα Σώματα Ασφαλείας, οι υπηρεσίες πληροφοριών των ΕΔ, αλλά και η ΕΣΑ.

Τον Φεβρουάριο του 1948 το Αρχηγείο Βασιλικής Χωροφυλακής στέλνει το Καταστατικό του ΚΚΕ ΄΄Προς τας Διοικήσεις Αξιωματικών Χωροφυλακής ΄΄. Δέκα χρόνια μετά τον Αύγουστο του 1957 ξαναστέλνει [1]το ίδιο καταστατικό *΄΄προτασσόμενον του υπομνηματικού σημειώματος΄΄ στο οποίο γίνεται λεπτομερής ανάπτυξη διαγράμματος της΄΄Οργανωτικής διαρθρώσεως του ΚΚΕ εν νομιμότητι…και τοιαύτη των βασικών Αρχών του παρανόμου μηχανισμού, όπως αύται διετυπώθησαν υπό της Γ΄ Κομμουνιστικής Διεθνούς και ισχύουν δι' όλα τα Κόμματα….ούτως ώστε διά της πληρεστέρας ενημερώσεως ….να καταστή δυνατή η λυσιτελεστέρα παρακολούθησις του ΚΚΕ υπό οιανδήποτε μορφήν και αν εμφανίζονται αι πάσης φύσεως ενέργειαί του και η εξάρθρωσις του παρανόμου μηχανισμού δι' εγκαίρου επεμβάσεως…΄΄*. Είναι ένα συνηθισμένο έγγραφο της εποχής εκείνης, με τις περιγραφόμενες οδηγίες και το ισχύον καταστατικό του ΚΚΕ. Το περίεργο είναι πως το 1957 οι αρχές ασφαλείας στηρίζονται για τη διάρθρωση του παράνομου μηχανισμού σε διατυπωμένες αρχές της Γ΄Διεθνούς και όχι σε δικές τους πληροφορίες. Παίρνουν ως δεδομένη την πειθαρχία του Κομμουνιστικού Κόμματος στις προβλέψεις της Διεθνούς *΄΄...περί της ανάγκης υπάρξεως παρανόμου, μυστικής, κρυφής, κομμουνιστικής οργανώσεως…*» τους δε σκοπούς που *΄΄...εξυπηρετεί η ύπαρξίς των, διαπραγματεύονται βασικαί μπολσεβικικαί λενινιστικαί αρχαί, η τήρησις των οποίων είναι υποχρεωτική υπό παντός ΚΚ και συνεπώς και υπό του ΚΚΕ…»*. Στην σ. 24 της εγκυκλίου βρίσκουμε εκείνο που άμεσα ενδιαφέρει την εργασία και είναι η *΄΄Κομμουνιστική Οργάνωσις Στρατού- Σωμάτων Ασφαλείας (ΚΟΣΣΑ)΄΄*. Οι πληροφορίες που παρέχει το έγγραφο δεν είναι ιδιαίτερα αποκαλυπτικές. Αφού τα αναφερόμενα δεν είναι παρά οι προβλέψεις της Κομμουνιστικής Διεθνούς (ΚΔ) «*…για προπαγάνδα των κομμουνιστικών ιδεών μέσα στα στρατεύματα….η υπονομευτική δουλειά εντός των ενόπλων δυνάμεων καθιερώθη ως μπολσεβικική λενινιστική αρχή υποχρεωτική δι' όλα τα ΚΚ υπό του 4ου εκ των 21 όρων εισδοχής των ΚΚ εις την ΚΔ…»*. Ο τομέας αυτός της «*…κομματικής δουλειάς είναι τελείως αποκεχωρισμένος από τους άλλους τομείς, και ο υπεύθυνος ταύτης δεν είναι γνωστός ειμή εις τον Γραμματέα της κομματικής οργανώσεως εκάστης βαθμίδος…»*. Αυτά αναφέρει για την κομμουνιστική δραστηριότητα στις ΕΔ και στα Σώματα Ασφαλείας και παίρνει ως δεδομένη την ύπαρξη τέτοιων μηχανισμών. Εν τούτοις ποτέ μέχρι σήμερα δεν έγινε γνωστή ύπαρξη κομμουνιστικών οργανώσεων μετεμφυλιακά στις ένοπλες δυνάμεις και τα σώματα ασφαλείας. Οι δίκες του ναυτικού, της αεροπορίας και του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. αργότερα, απέδειξαν ακριβώς το αντίθετο. Η μόνη γνωστή περίπτωση κομμουνιστών αξιωματικών εν ενεργεία είναι εκείνη της κατοχικής περιόδου, στην οποία και εξελίχθηκε αντίστοιχη οργάνωση αντιφασιστών αξιωματικών επί της δικτατορίας Μεταξά[2]. Κανείς από τους ερωτηθέντες για ύπαρξη κομμουνιστών αξιωματικών στις ΕΔ δεν απάντησε θετικά. Και ρωτήθηκαν όλοι. Και στις συνεντεύξεις και στα ερωτηματολόγια που στάλθηκαν. Κάποιοι άφησαν να εννοηθεί πως ίσως να υπήρχαν ελάχιστοι συμπαθούντες αλλά απέκλεισαν την περίπτωση να υπάρχουν χαρακτηρισμένοι κομμουνιστές ή αριστεροί *«…να δηλώνουν κομμουνιστές;…δεν έχω συναντήσει…»*.[3] Για να φτάσουν όμως οι ΕΔ να είναι τελείως ΄΄καθαρές΄΄ έχει προηγηθεί πολλή δουλειά. Προηγείται η διαδικασία των φίλτρων στις εισαγωγικές εξετάσεις των παραγωγικών σχολών και ο αποκλεισμός, οποιουδήποτε το εγγύς και μακρινό περιβάλλον περιλάμβανε αριστερής απόκλισης άτομο. Αλλά και τα στελέχη των ΕΔ παρακολουθούνται σε όλη τη διάρκεια της υπηρεσίας τους. Όπως ήδη καταγράφηκε με την ύπαρξη και συντήρηση των φακέλων, τους χαρακτηρισμούς και τα δίκτυα πληροφοριών για το περιβάλλον τους και τους ίδιους. Την ύπαρξη αυτών των φακέλων και των χαρακτηρισμών αποκαλύπτει και στο βιβλίο του ένας αξιωματικός του ΑΣΠΙΔΑ ο Άρις Μπουλούκος. Καταχωρώντας έγγραφο του Α/ΓΕΣ αντιστράτηγου Δ.Σειραδάκη το 1959, που περιλαμβάνει οδηγίες για τους χαρακτηρισμούς κατά κατηγορίες των αξιωματικών στα ατομικά τους έγγραφα. Ο Μπουλούκος συγχρόνως δίνει και το στίγμα της εποχής αφού απορρίπτει μεν *«...το αδίστακτο φακέλωμα...»* με τη διαταγή του Σειραδάκη, την οποία θεωρεί ως *«...γελοία και ολωσδιόλου περιττή...»* όχι για κάποιον άλλο λόγο αλλά, διότι «*...κανείς αξιωματικός εκείνη την εποχή δεν ήταν αριστερός...»*. Αφήνοντας έτσι να εννοηθεί πως, η ίδια διαταγή θα ήταν απαραίτητη, εάν υπήρχαν στελέχη των ΕΔ αριστεροί[4]. Η ΚΥΠ ήταν ο φορέας συλλογής πληροφοριών και για τον κομμουνισμό, διεθνή και εγχώριο. Ειδικά τμήματα είχαν ως αποστολή

---

[1] Απόρρητον, Γενική Διεύθυνσις Χωροφυλακής, Δ/νσις Ασφ. Τμήμα Β΄Ασφ. Αριθ.πρωτ 1/4/50/17 από 27 Αυγούστου 1957 με υπογραφή Ν.Αθανασίου, Υφυπουργός. Το 1948 η εγκύκλιος αρ.12 ήταν επίσης διαταγή του Αρχηγείου Βασ. Χωροφυλακής με αριθ.102/83/3β από 12-2-1948.

[2] Συνέντευξη Βενετσανόπουλου (13-1-02) «*…Εμείς λεγόμασταν κομμουνιστική κίνηση, εγώ την ονόμαζα ΄΄κομμουνιστική΄΄, ο Παπαγιάννης τη γράφει στο βιβλίο του, ΄΄αντιφασιστική κίνηση , αντιφασιστική ομάδα αξιωματικών΄΄. Εγώ πάλι με δική μου πρωτοβουλία την ονομάζω ΄΄αντιφασιστική κομμουνιστική κίνηση΄΄….γιατί όλοι ήμασταν φίλοι με το κόμμα και στο τέλος αυτή προσχώρησε και στο κόμμα…. σαν κίνηση. Θυμάμαι έναν που μαζευτήκαμε σε ένα σπίτι στην Αγία Παρασκευή, Μιχάλης Στεφάνου λεγόταν, πήγαμε εκεί, μαζευτήκαμε και αποφασίσαμε να πάρουμε επαφή με το Κομμουνιστικό Κόμμα σαν κίνηση….Έγινε το 1943….*»
Πλήρη περιγραφή έχει ο Παπαγιάννης στο βιβλίο του ό.π. σ.σ. 21, 47-49. Πρβλ επίσης με ΒΕΝΕΤΣΑΝΟΠΟΥΛΟ ο.π.

[3] Συνέντευξη Μπαϊρακτάρη (7-7-02). *«…. Θα έφευγε, δεν θα γινότανε. Δηλαδή ένας αξιωματικός ο οποίος θα είχε …, θα τον διώχνανε. Ή κάτι να πεις …, δεν έχω συναντήσει, δεν συνάντησα. Δηλαδή αξιωματικό να είναι αριστερός ή κομμουνιστής και λοιπά; Να λέει ότι είναι κομμουνιστής. Θα έφευγε…»*

[4] Αρις Μπουλούκος ο.π.σ 105

την αντιμετώπιση αυτής της ιδεολογίας και των φορέων της. Δηλαδή του ΚΚΕ καθώς και των ξένων ΚΚ (Σοβιετικού, ομόρων κρατών, Διεθνούς κ.λ.π.). Η εξήγηση είναι πως, ο κομμουνισμός είχε ανακηρυχθεί σε εχθρό και το ΚΚΕ είχε ανακηρυχθεί σε εσωτερικό εχθρό, κατευθυνόμενο από το εξωτερικό. Με προσθήκη της κατηγορίας που στοίχισε πολλές ζωές, πως το ΚΚΕ συνηγορούσε στην απόσπαση εθνικών εδαφών (Μακεδονικό). Επομένως η ΚΥΠ όφειλε να παρακολουθεί.
Προσοχή μεγάλη δίνεται από την ΚΥΠ στις ΕΔ. Όπως φάνηκε στις εγκυκλίους της ΕΒΧ, από το 1948 απασχολεί τις υπηρεσίες η διείσδυση του ΚΚ στις ΕΔ, την οποία και θεωρούν ως δεδομένη. Δεν είχαν άδικο αφού η Μ.Ανατολή ήταν ένα καλό παράδειγμα μιας αποτελεσματικής τέτοιας προσπάθειας των κομμουνιστών και του ΕΑΜ γενικότερα.
Ο Αλέξανδρος Νάτσινας[1] συνταγματάρχης Διευθυντής στην ΚΥΠ το 1954 υπογράφει το Παράρτημα Α΄ απορρήτου εγγράφου με τίτλο ΄΄Αντιμετώπισις Κομμουνιστικής Διεισδύσεως εις τας Ενόπλους Δυνάμεις΄΄. [2]
Η τοποθέτηση του Νάτσινα στην ΚΥΠ, είναι απόδειξη της δύναμης που είχε ο ΙΔΕΑ, παρά το αποτυχημένο πραξικόπημα του 1951 και τη γνωστή δραστηριότητα του Νάτσινα ενωρίτερα στην οργάνωση. Το Παράρτημα αυτό των είκοσι τεσσάρων σελίδων ενημερώνει κατ' αρχήν στην εισαγωγή του τους αποδέκτες στα ακόλουθα αντικείμενα:

- *Αι Ένοπλοι Δυνάμεις από Κομμουνιστικής Σκοπιάς.* Είναι περιληπτική ανάλυση της αξίας για τα ΚΚ να ελέγχουν τις ΕΔ και τι λέει επ' αυτού ο Λένιν στο βιβλίο του ΄΄*Η Προλεταριακή Επανάστασις και ο Αποστάτης Κάουτσκυ*΄΄.
- *Θέσεις του Διεθνούς Κομμουνισμού διά τας Ενόπλους Δυνάμεις*. Αφορά την αποδοχή υπό του ΚΚΕ στο ΙΙο τακτικό του συνέδριο το 1922, των 21 όρων της ΚΔ μεταξύ των οποίων και του 4ου που αφορά ΄΄*...προπαγάνδα, ζύμωση κ.λ.π. μέσα στα στρατεύματα…*΄΄
- *Επιδιώξεις του ΚΚΕ εις τον τομέα των Ενόπλων Δυνάμεων*. Δηλαδή η ίδρυση κομματικών οργανώσεων μέσα στο στρατό, που θα αποτελούν τα πρώτα τμήματα του ΄΄προλεταριακού στρατού΄΄.
- *Κομμουνιστικαί Οργανώσεις εις τας Ενόπλους Δυνάμεις… {Σοβιέτ των στρατιωτών 1920-1922, Αντιμιλιταριστική οργάνωσις (Α.Μ.Ι.-1922-1934), Στρατιωτική Κομμουνιστική Οργάνωσις (Σ.Κ.Ο.-1934-1940), Αντιφασιστική Στρατιωτική Οργάνωσις (Α.Σ.Ο. –1942-1944 Μ.Ανατολή), Κομμουνιστική Οργάνωσις Στρατού Σωμάτων Ασφαλείας (Κ.Ο.Σ.Σ.Α.- 1945-σήμερον)}*. Το έγγραφο της ΚΥΠ περιγράφει με λίγα λόγια τις οργανώσεις και το ιστορικό τους κυρίως σε περιόδους πολέμων, όπως στη μικρασιατική εκστρατεία, την κατοχή και τον εμφύλιο. Διαφαίνεται πως, πιο πολύ στηρίζεται σε προκηρύξεις της αντίστοιχης περιόδου, παρά σε πληροφορίες και γεγονότα, που απουσιάζουν από το κείμενο. Η μόνη γνωστή και αξιόλογη ομάδα κομμουνιστών στελεχών του στρατεύματος ήταν εκείνη της δεκαετίας του 1940 για την οποία αναφερθήκαμε ήδη.
- *Οργανωτικός Μηχανισμός της ΚΟΣΣΑ, Σημερινή Πολιτική του ΚΚΕ Έναντι των Ενόπλων Δυνάμεων.* Αναλύεται η μετεμφυλιακή πολιτική του ΚΚΕ στον τομέα αυτό με βάση τις συζητήσεις και αποφάσεις της 7ης Ολομέλειας της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ τον Μάϊο του 1950 και τις εισηγήσεις Ζαχαριάδη και Βλαντά. Τα στοιχεία είναι παρμένα από εκπομπές του Ραδιοφωνικού Σταθμού του εν λόγω Κόμματος. Συμπληρώνει την ενημέρωση με πρόσθετα στοιχεία από την 2η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ τον Οκτώβριο του 1951 και αποσπάσματα από την ομιλία Ζαχαριάδη, που αφορούν τον στρατό.
- *Οργάνωσις και Διάρθρωσις της Κ.Ο.Σ.Σ.Α. (Υπεύθυνος ΚΟΣΣΑ Πολιτικού Γραφείου, Επιτροπής Περιοχής, Επιτροπής Πόλεως, Καθοδηγητικόν Γραφείον,Κομματική Επιτροπή ή Κεντρική Τριάς, Οργάνωσις Ομάδων, Οργάνωσις δι' ατομικών Συνδέσμων,Μεμονωμέναι Οργανώσεις).* Από την περιγραφή των καθηκόντων και δραστηριοτήτων κάθε τομέα προκύπτει, πως το ΚΚΕ για να στελεχώνει τόσες θέσεις, θα έπρεπε να διαθέτει μεγάλο παράνομο μηχανισμό στην Ελλάδα. Είναι γνωστό πλέον, πως ήταν ελάχιστοι οι οργανωμένοι κομμουνιστές εντός της χώρας με σύνδεση μεταξύ τους και με την ηγεσία που βρισκόταν εκτός Ελλάδος. Επομένως αυτή η πλούσια οργανωτική διάρθρωση, που βασίζεται και σε Οργανόγραμμα συνημμένο στο έγγραφο της ΚΕΠ, δεν πρέπει να ανταποκρινόταν στην πραγματικότητα. Αντίθετα σκοπός του ήταν η συντήρηση των μηχανισμών παρακολούθησης και καταστολής σε εγρήγορση, η αιτιολόγηση νομοθετικών και άλλων μέτρων, η διάθεση προσωπικού για επάνδρωση αναγκαίων υπηρεσιών, που θα υλοποιούν αυτό το μεγάλο και πολύπλοκο έργο της αντιμετώπισης της Κ.Ο.Σ.Σ.Α. Όχι πως θα ήταν δυσάρεστο στο ΚΚΕ να έχει ειδικά τα χρόνια εκείνα μέσα στις ΕΔ μηχανισμούς, όπως τους περιγράφει η ΚΥΠ. Η ύπαρξη όμως τριάδων από το επίπεδο της διμοιρίας στο στρατό και η απαίτηση να ανεβαίνει η οργάνωση του ΚΚΕ σε όλες τις μονάδες κλιμακωτά και αυτό σε ολόκληρο το φάσμα των ΕΔ, απαιτούν μεγάλο αριθμό κομματικών μελών και στελεχών. Και μάλιστα ο μηχανισμός αυτός να

[1] Ο Αλέξανδρος Νάτσινας είχε διατελέσει στη διοικούσα επιτροπή του ΙΔΕΑ τα έτη 1945-47.
[2] ΚΥΠ, Απόρρητον, αύξ αριθ.αντιτύπου 381, εκδόσεως Μάρτιος 1954, Κλάδος Γ1 ΚΥΠ, υπογραμμένο από τον ταγματάρχη Πεζικού Τσιτσιλιώνη Κων/νο και τον συνταγματάρχη Νάτσινα Αλέξανδρο Διευθυντή, το δε συγκεκριμένο αντίτυπο φέρει φ.00462/5-8-58.

συντηρείται με κάθετη οργάνωση μέχρι το Πολιτικό Γραφείο της ΚΕ του ΚΚΕ. Αυτά σε καμία συνέντευξη στρατιωτικού δεν αναφέρθηκε πως συνέβαιναν. Ίσως κάποτε αποδειχτεί το αντίθετο. Αλλά σε τέτοια έκταση και να μην έχει αποκαλυφθεί θα σήμαινε πως οι υπηρεσίες ασφάλειας του κράτους και των ΕΔ ιδιαίτερα όλα αυτά τα χρόνια κοιμόντουσαν. Στη συνέντευξή του ο Βαρδής Βαρδινογιάννης δηλώνει πως, ήταν υπεύθυνος να συγκροτήσει επί δικτατορίας αντιστασιακή ομάδα μέσα στις ΕΔ. Προκύπτει, πως πρόκειται για κίνηση που δεν είχε ουσιαστικό αποτέλεσμα, παρ' ότι μιλάει για μεγάλους αριθμούς, όχι μυημένων αλλά έτοιμων αξιωματικών να δράσουν στην Κρήτη.[1] Δεν πρόκειται όμως ούτε για εν ενεργεία αξιωματικούς, ούτε πολύ περισσότερο για κομμουνιστές. Μέσα στις ΕΔ τέτοια οργάνωση στη δικτατορία που να σχετίζεται με το ΚΚΕ είτε του ΄΄εξωτερικού΄΄ είτε του ΄΄εσωτερικού΄΄ δεν εντοπίζεται από τον γράφοντα σε αρχείο ή σε συνεντεύξεις στρατιωτικών. Υπάρχει όμως η περίπτωση του ταγματάρχη Κ. Σειρηνίδη, που παρά την έλλειψη εγγράφων δεν μπορεί να αγνοηθεί. Παράλληλα ο μόνος από το ναυτικό γνωστός εμπλακείς ε.ε. αξιωματικός σε παράνομη οργάνωση του ΚΚΕ (εσωτερικού) ήταν επί δικτατορίας ο υποπλοίαρχος (Ι) Γ.Γρηγοριάδης του Πολεμικού Ναυτικού.[2]

- *Τρόποι Συνδέσεως* που αποτελεί ανάλυση της διαδικασίας που ακολουθούν οι κομμουνιστές στις ΕΔ για να συνδεθούν με την ΚΟΣΣΑ όταν στρατεύονται και στις περιπτώσεις μεταθέσεων. Είναι κείμενο προσεκτικά γραμμένο χωρίς φλυαρίες και δείχνει συντάκτη με πείρα στα κομμουνιστικά κόμματα. Εντύπωση προκαλεί η αναφορά σε κείμενα στελεχών του ΚΚΕ, που σημαίνει πως παρακολουθούσαν ανελλιπώς τις εκπομπές του σταθμού, που εξέπεμπε από το εξωτερικό. Εκτός

---

[1] Συνέντευξη Βαρδινογιάννη (28-6-02) «*…Εμείς προχωρήσαμε στο να ιδρύσουμε τον Α.Σ.Ε.Α., Αντιδικτατορικό Σύνδεσμο Ελλήνων Αξιωματικών....επικεφαλής σε αυτήν την οργάνωση μπήκε ο Γιώργος ο Ζαβός ... συνταγματάρχης ήτανε....κοντά σε αυτόν ήτανε και δύο τρεις αξιωματικοί του ναυτικού, ...μια συνεργασία με πολλούς απόστρατους του 1935. Αναφέρω παράδειγμα τα δύο αδέρφια Παπούλα. ...η έκδοση ανακοινώσεων, προκηρύξεων που ταχυδρομούνταν Ο Α.Σ.Ε.Α. ξεκίνησε από την αρχή ...με τον Γιάννη τον Παπουτσάκη, τον καθηγητή και με έναν ακόμα τον Αδάμ τον Κοκολάκη. Αυτοί βρήκανε τους αξιωματικούς, ...να οργανωθεί η κατάληψη της Κρήτης ...είχε πάρει μέρος ο Μανόλης ο Κεφαλογιάννης… ο Παπαδονικολάκης ο αξιωματικός της αεροπορίας ..... Ήτανε οργανωμένοι ήδη 40 αεροπόροι, ιπτάμενοι, στο αεροδρόμιο των Χανίων…ο ναύσταθμος της Κρήτης……..».* Φαίνεται πως είχαν υψηλούς στόχους στον ΑΣΕΑ. Η υπόθεση δεν είναι γνωστή. Ίσως στα σχέδια να υπολόγιζαν σαράντα αεροπόρους, το ναύσταθμο της Σούδας ….. Σημειώνεται πως υπάρχει προκήρυξη του ΑΣΕΑ με τίτλο ΄΄Αντιδικτατορικός Σύνδεσμος Εν Ενεργεία Αξιωματικών (ΑΣΕΕΑ) που δόθηκε από τον Βαρδή Βαρδινογιάννη, ο οποίος δίνει και τη συνέντευξη και είναι και υπεύθυνος της Εταιρίας Διάσωσης Ιστορικών Αρχείων (ΕΔΙΑ). Η προκήρυξη απευθύνεται στους αξιωματικούς, στιγματίζει τη χούντα και την πολιτική της, καλεί τους εν ενεργεία αξιωματικούς να πυκνώσουν *΄΄...τας γραμμάς του συνδέσμου…΄΄* και όλες τις άλλες αντιστασιακές οργανώσεις *΄΄…να επιδιώξουν συνένωσιν διά ενιαίαν δράσιν διότι ο αγών απαιτεί Εθνικήν Ενότητα ...΄΄.* Η προκήρυξη είναι μακράν κομμουνιστικής ή έστω αριστερής φρασεολογίας, ιδεολογίας, συνθημάτων και το πιθανότερο είναι να έχει πράγματι γραφτεί από απόστρατο αξιωματικό, που δεν έχει καμιά σχέση με Την αριστερά.

[2]Για την σχέση Σειρηνίδη με ΚΚΕ και τα γεγονότα που συνέβησαν το 1975 στο κέντρο επιστράτευσης Τρίπολης όπου συνυπηρετούσαν, αναφέρθηκε ο αντιστράτηγος Δ.Δήμου στις 27-10- 2004 σε συνέντευξη που πάρθηκε στο τέλος της διατριβής (βλ. παράρτημα Β-ΙΙ). Ο Σειρηνίδης αρνήθηκε να δώσει συνέντευξη και σε συζήτηση που επιδιώχθηκε από τον γράφοντα στις 3-11-2004, δήλωσε πως ιδεολογικά ανήκει και δραστηριοποιείται στο χώρο των αναρχικών. Και τούτο μετά την αποχώρησή του από το ΚΚΕ το 1989 (πριν τη γνωστή διάσπαση του Κόμματος αυτού και την διάλυση του ενιαίου Συνασπισμού). Με το ΚΚΕ ο Σειρηνίδης συνεργάζεται ως ανεξάρτητος μετά την απόταξή του από το στρατό το 1978. Στις εκλογές επίσης του 1981κατέρχεται ως υποψήφιος συνεργαζόμενος στο Νομό Σερρών και στις επόμενες του 1984 στον Πειραιά. Έκτοτε δραστηριοποιείται ως στέλεχος ενταγμένο στον κομματικό μηχανισμό του ΚΚΕ (του τμήματος της Κεντρικής Επιστροπής για θέματα εξωτερικής πολιτικής και εθνικής άμυνας). Ένα βιβλίο του που εκδίδεται από τον ελεγχόμενο υπό του ΚΚΕ εκδοτικό μηχανισμό *Η Στρατιωτική Παρουσία των ΗΠΑ στην Ελλάδα*, ελέτη του ΚΜΕ (Κέντρου Μαρξιστικών Ερευνών) ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ, Αθήνα 1983, δεν αφήνει περιθώρια για αμφιβολίες πού είναι τοποθετημένος εκείνο το διάστημα. Είναι καθαρές θέσεις του ΚΚΕ.

Ο Σειρηνίδης γεννήθηκε στη Νέα Ιωνία του Βόλου το 1938 και εισήλθε στη ΣΣΕ το 1957 απόπου αποφοίτησε ανθυπολοχαγός πεζικού το 1960. Αργότερα πήρε τα πτυχία Νομικής και Πολιτικών Επιστημών. Μιλάς αγγλικά και γαλλικά. Το 1975 με την εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο είναι επικεφαλής ως ταγματάρχης στην Τρίπολη τάγματος επίστρατων, που στην πλειοψηφία τους είναι ΄΄ανεπιθύμητοι΄΄ για τη χούντα (εξ ου και η τοποθέτηση του Σειρηνίδη αλλά και άλλων στελεχών του στρατού στο κέντρο επιστράτευσης της Τρίπολης). Συγκεντρώνει, εξοπλίζει και οργανώνει το τάγμα στο οποίο απευθύνεται και ουσιαστικά στασιάζει. Στέλνει τηλεγράφημα την ίδια ημέρα της εισβολής ζητώντας την παραίτηση της χούντας. Συλλαμβάνεται αλλά μεσολαβεί η μεταπολίτευση και με την αμνηστεία ελευθερώνεται. Δεν ξεχνούν το Σειρηνίδη και με την πρώτη ευκαιρία καταγγέλλεται και ασκείται ποινική δίωξη από τον ΥΕΘΑ Αβέρωφ για προσηλυτισμό στρατιωτικών στο ΚΚΕ. Η κατηγορία για προσυλητισμό καταπίπτει στο στρατοδικείο Θεσσαλονίκης όπου δικάζεται το 1978. Καταδικάζεται όμως σε εξάμηνη φυλάκιση γιατί εξύβρισε κάποιον ως χουντικό, πράγμα που το παραδέχθηκε. Την ίδια ημέρα παραπέμπεται σε πρωτοβάθμιο και στη συνέχεια σε δευτεροβάθμιο ανακριτικό συμβούλιο με το ερώτημα της απόταξης που συντελείται σύντομα. Δεν προσφεύγει σε διοικητικά δικαστήρια. Αρνήθηκε να δώσει οποιοδήποτε έγγραφο σχετικό με τις υποθέσεις της πειθαρχικής και ποινικής του δίωξης. Είναι η πιο ενδιαφέρουσα γνωστή περίπτωση στελέχους των ΕΔ που μετεμφυλιακά εμπλέκεται με το ΚΚΕ. Διαφαίνεται πως από την αρχή της δικτατορίας είχε ανάμειξη, και δραστηριοποιήθηκε αντιδικτατορικά μέσα από τον παράνομο μηχανισμό του. Εν τούτοις δεν στοιχειοθετείται η αναβίωση ΚΟΣΣΑ με τον Σειρηνίδη (χωρίς να αποκλείεται) της μορφής που ο διωκτικός μηχανισμός του μετεμφυλιακού κράτους θεωρούσε ως σίγουρο. Το ΚΚΕ στη συγκεκριμένη περίπτωση θα πρέπει να οργάνωσε και συντήρησε σε δράση ένα στέλεχος των ΕΔ ε.α. κατά της δικτατορίας. Για την μετά την απόταξή του δραστηριότητα στο χώρο του ΚΚΕ δεν χωρούν αμφιβολίες, αφού δικάζεται (καίτοι αθωώνεται) για κάτι τέτοιο και αργότερα εντάσσεται στον κομματικό μηχανισμό πλήρως. Δε θάπρεπε να ξενίζει η περίπτωση συνεργασίας στελεχών των ΕΔ ως αποστράτων και σ' αυτό το Κόμμα. Εξ άλλου η προπολεμική γεννιά των στελεχών των ΕΔ είχε δώσει πολλούς που υπηρέτησαν το ΚΚΕ και στη διάρκεια της πολυτάραχης δεκαετίας του 1940 και μετεμφυλιακά. Μεταδικτατορικά πλήθος αξιωματικών ε.α. ασχολούνται και είναι οργανωμένοι κυρίως στα δύο μεγάλα κόμματα, εξ ου και η κυριαρχούσα έκφραση ΄΄κλαδική αποστράτων΄΄ του ΠΑΣΟΚ και της ΝΔ. Το ίδιο με την ΠΟΛΑΝ (Πολιτική Άνοιξη) και το ΔΗΚΚΙ (Δημοκρατικό Κοινωνικό Κίνημα) σε μικρότερους αριθμούς.

Για τον Γρηγοριάδη βλ. κεφ. Δ8. Επίσης παράρτημα Β-Ι συνέντευξη του ίδιου.

βέβαια των πιθανών συνεργατών της ΚΥΠ που λογικά θα είχε φροντίσει να αποκτήσει από τα μέλη και στελέχη του ΚΚΕ.

- *Συνωμοτικοί Κανόνες Δράσεως (Τρόποι Διασφαλίσεως Δράσεως, Περιπτώσεις και Τρόποι Ενημερώσεως Οργάνων του ΚΚΕ).* Οι συντάκτες της εγκυκλίου, αντί να περιγράψουν οι ίδιοι τους δύο αυτούς τομείς, προτίμησαν και καταχωρούν τις οδηγίες, που το ίδιο το ΚΚΕ φέρεται να δίνει στα μέλη του με απλές πρακτικές λεπτομέρειες και κανόνες, που διασφαλίζουν την παράνομη δραστηριότητα μέσα στο στράτευμα. Ο παραλήπτης της εγκυκλίου, έχοντας υπόψη του αυτές τις οδηγίες του κομμουνιστικού κόμματος θα πρέπει, να ενεργήσει ανάλογα να εντοπίζει τους δράστες κ.ο.κ.
- *Επιδιώξεις και Μέθοδοι Ενεργείας (Διάβρωσις και Χρησιμοποιούμενα Μέσα, Κατασκοπεία, Σαμποτάζ-Μποϋκοτάζ, Προπαγάνδα, Μαζικές Κινητοποιήσεις, Στάσεις και Ανατρεπτικές Ενέργειες).* Περιγράφονται διάφοροι τρόποι ενεργείας σε κάθε τομέα επιδιώξεων του ΚΚΕ στις ΕΔ. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η παράθεση περιπτώσεων σαμποτάζ, μποϋκοτάζ και μαζικών κινητοποιήσεων που τις μεταφράζει σε άμεσες διεκδικήσεις. Η επισήμανση ως σαμποτάζ του *«...τοθοθέτησις λίθων κάτωθι των υποσαγμάτων των ημιόνων διά να τραυματίζονται ...»,* ανεξάρτητα από το κωμικό του θέματος, σέρνει πίσω του σειρά πιο σοβαρών δράσεων των κομμουνιστών και αντιδράσεων των υπηρεσιών ασφαλείας. Το σαμποτάζ μπορεί να χρησιμοποιείται από αντιπάλους, αλλά χρησιμοποιείται και από φίλιες δυνάμεις όταν θέλουν να το αποδώσουν στους αντιπάλους, ώστε να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα. Η περίπτωση με τη ζάχαρη στα τανκ του Παπαδόπουλου είναι γνωστή και θεωρείται ως κλασική περίπτωση προβοκάτσιας. Οι περιγραφόμενες όμως ως ΄΄μποϋκοτάζ΄΄ κομμουνιστικές δραστηριότητες δεν έχουν τίποτε το αστείο. Η καθυστέρηση της εργασίας, η εκ προθέσεως αποτυχία των μεγάλων ασκήσεων, οι αρρώστιες, η απώλεια εργαλείων, η καθυστέρηση μετάβασης στην εργασία … θεωρούνται ότι είναι κατευθυνόμενα από το κομμουνιστικό κόμμα, και όταν συμβαίνουν ΄΄αδικαιολογήτως΄΄, πρέπει να αντιμετωπίζονται ως μποϋκοτάζ. Έτσι καθημερινά φαινόμενα ΄΄κοπάνας΄΄ αλλά και συνηθισμένα μικροπαραπτώματα μπορεί να αποτελέσουν εγκλήματα κομμουνιστικής δράσεως. Το ίδιο σκεπτικό λειτουργεί και για τις διεκδικήσεις των στρατευσίμων και των στελεχών σε θέματα συσσιτίου, μισθού, ιματισμού, ποινών, προσθέτου υπηρεσίας, μεταθέσεων, διάρκειας θητείας …. Το πέρασμα του χρόνου δεν άλλαξε αυτήν τη νοοτροπία και τέτοια αιτήματα, ειδικά όταν υποβάλλονται από περισσότερους των δύο, θεωρούνται ως δόλια. Η απόδοση στο ΚΚΕ των διεκδικήσεων, λειτουργεί αποτρεπτικά για την προβολή τους. Ο χαρακτηρισμός ως ΄΄κομμουνιστή΄΄ στη διάρκεια της θητείας τα χρόνια εκείνα, ακολουθούσε τον άτυχο και στη ζωή του ως ιδιώτη. Η πειθαρχία ήταν επομένως εξασφαλισμένη και με μόνον αυτόν το φόβο. Είναι αμφίβολο εάν στην πραγματικότητα το ΚΚΕ λειτουργούσε και σε τέτοιους τομείς μέσω των ΄΄μηχανισμών του΄΄. Από τον ραδιοσταθμό του σίγουρα ακούγονταν πολλά και διάφορα, που δεν είναι της παρούσης για έρευνα.[1]
- *Αντιμετώπισις του Κομμουνισμού εις τας Ενόπλους Δυνάμεις.* Οι οδηγίες που παρέχονται στο έγγραφο είναι τέτοιες, που η υλοποίησή τους σημαίνει πως, αποδέκτες της είναι όλοι οι ασκούντες διοίκηση στις ΕΔ και ιδιαίτερα τα αρμόδια γραφεία ασφαλείας και πληροφοριών. Η λεπτομερειακή ανάλυση μέτρων αντιμετώπισης των κομμουνιστών και της δράσης των στις ΕΔ, προϋποθέτει μηχανισμό πολυπρόσωπο σε κάθε μονάδα. Ο οποίος δεν θα ασχολείται με τίποτα άλλο, από την

[1] Ο γράφων δεν προσπάθησε να ασχοληθεί με το πώς το ΚΚΕ έβλεπε, αντιμετώπιζε, μελετούσε το θέμα των ΕΔ. Από μόνος του ο τομέας αυτός (που παρουσιάζει προκλητικό ενδιαφέρον) απαιτεί ξεχωριστή έρευνα. Τα έντυπα του ΚΚΕ, που βρέθηκαν σε βιβλιοθήκη του ταξιάρχου ε.α. Σ.Παπαγιάννη, ΄΄ακουμπούν΄΄ πολύ προσεκτικά τα διάφορα θέματα και προβλήματα των ΕΔ. Μια σειρά κειμένων εντοπίσθηκαν στην ΄΄Κομμουνιστική Επιθεώρηση΄΄ (ΚΟΜΕΠ) των ετών 1983 και 1984, το κατ' εξοχήν θεωρητικό περιοδικό «*Όργανο της Κεντρικής Επιτροπής του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας*». Προφανώς δεν είναι τα μόνα. Πολύ συχνά ασχολείται με τις ΕΔ και η εφημερίδα της ΚΕ του ΚΚΕ ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ. Σημειώνουμε αυτά τα κείμενα της ΚΟΜΕΠ, τα περισσότερα από τα οποία ασχολούνται με τον εκδημοκρατισμό των ΕΔ. Μια διαδικασία, που οι αρθρογράφοι και κατ' επέκτασιν το ΚΚΕ τη βλέπουν ως απαραίτητη για την ουσιαστική χρήση των ΕΔ προς όφελος του τόπου. Και εκπλήρωση του ουσιαστικού σκοπού τους, δηλαδή της προστασίας των συνόρων. Ο Μαΐλης εμφανίζεται πιο συχνά με κείμενά του για τις ΕΔ στην ΚΟΜΕΠ.

- Γ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ.(που είναι ο ταξίαρχος ε.α. Σ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ σύμφωνα με τη σύνταξη του περιοδικού), *Το Πνεύμα του Αυταρχισμού και των Διακρίσεων στις Ένοπλες Δυνάμεις,* στη σ.52, Τεύχος (Τ.) 3 Μάρτης 1983.
- Δ. ΦΟΥΝΤΑΛΗ, *Πραγματική Αλλαγή στη Ζωή των Στρατιωτών,* σ.11 στο Τ.5, Μάης 1983
- ΜΑΚΗ ΜΑΪΛΗ, *Εθνική Δημοκρατική Ανάγκη η Ουσιαστική Αλλαγή του Στρατιωτικού Κανονισμού 20-1,* σ. 29 στο Τ. 1ο, Οκτώβρης 1983 και *Ο Εκδημοκρατισμός των Ενόπλων Δυνάμεων Καίριο Πρόβλημα της Παραγματικής Αλλαγής,* σ.50 στο Τ. 7-8 Ιούλης-Αύγουστος 1984 και *Πόσο ΄΄Νέος΄΄ Είναι ο Νέος Στρατιωτικός Κανονισμός 20-1,* σ.51 στο Τ.10 Οκτώβρης 1984
- Χ.Τ., *Στρατιωτική Ολοκλήρωση και Ένοπλες Δυνάμεις,* σ.36 στο Τ.9 Σεπτέμβρης 1984 και *Ο Εκδημοκρατισμός των Ενόπλων Δυνάμεων και η Πολιτική του ΠΑΣΟΚ,* σ. 76 στο Τ.5 Μάης 1984
- ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΣΩΤΗΡΗ, *Επιτροπές για το Στρατό: Ένα Εμπόδιο στο Δρόμο του Δημοκρατικού Κινήματος για τον Εκδημοκρατισμό των Ενόπλων Δυνάμεων,* σ.26 στο Τ. 12 ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ 1983
- Α.Κ. *Η Συμβολή των Μαζικών Λαϊκών Οργανώσεων στον Εκδημοκρατισμό των Ενόπλων Δυνάμεων,* σ.30 στο Τ.6 Ιούλης 1984
- ΣΕΙΡΗΝΙΔΗΣ ΚΩΣΤΑΣ, *Η Στρατιωτική Παρουσία των ΗΠΑ στην Ελλάδα,* (Μελέτη του ΚΜΕ), Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1983
- Σ.Κ., *Οι ΄΄Έμμισθοι Εθελοντές΄΄ Ένας Ακόμα Κίνδυνος για τις Δημοκρατικές Εξελίξεις,* σ.41 στο Τ.11 Νοέμβρης 1984 (και αυτό το κείμενο πορέπει να είναι του Κώστα Σειρηνίδη)

παρακολούθηση των υπόπτων και τις διάφορες ενέργειες που η ΚΥΠ προτείνει ως αποτελεσματικές για ξεσκέπασμα των κομμουνιστών.

- *΄΄Προληπτικά μέτρα΄΄*. Καθορίζονται ως τέτοια (α) η Διαφώτιση (από αξιωματικούς πρώτα που θα αναλύσουν τα «*…γενικής εννοίας θέματα ως Πατρίς, Θρησκεία, Οικογένεια*[1]*, Ηθική, Δίκαιον…*». Και στη συνέχεια από *Διαφωτιστάς* αξιωματικούς καταλλήλους, μορφωμένους ιδεολογικά με εκπαίδευση, που θα είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν εύκολα οποιοδήποτε σύνθετο θέμα αντικομουνιστικής προπαγάνδας. Ο στόχος είναι σύντομα΄΄ *…έκαστον Τάγμα να διαθέτει τον Διαφωτιστήν του…*». (β) η Διοίκηση είναι το δεύτερο προληπτικό πλέγμα μέτρων, που περιγράφονται ως απαραίτητα για εξουδετέρωση αντίστοιχα της προπαγάνδας του ΚΚ για κακοδιοίκηση …. Η Διοίκηση δεν πρέπει να κάνει σφάλματα. Ώστε να μη δίνει αφορμές για εκμετάλλευση τους. Τροφοδοσία, ρουχισμός, άδειες …. είναι τομείς που ευαισθητοποιούν το προσωπικό επομένως είναι ΄΄ευάλωτο΄΄ στα σχέδια των κομμουνιστών άρα ο διοικητής πρέπει να προσέχει. (γ) ο Σεχταρισμός είναι «*…όρος τον οποίον χρησιμοποιούν οι κομμουνισταί διά να προσδιορίσουν την πολιτικήν εκείνην εντός του κόμματος και των οργανώσεων, η οποία έχει ως αποτέλεσμα την απομόνωσίν του από τα ευρύτερα στρώματα των μαζών και την μεταβολήν του εις μίαν αίρεσιν, εις μίαν ΄΄σέχταν΄΄ εξ ού και ο όρος…*». Επομένως πρέπει να επιδιώκεται η ανάπτυξη του σεχταρισμού μεταξύ των στρατευμένων μελών του ΚΚΕ ως προληπτικό μέτρο. Αυτό σύμφωνα με τις οδηγίες γίνεται εφ' όσον «*…διά των ενεργειών μας εμφυσήσωμεν εις αυτούς την ΄΄φοβίαν΄΄ και την ΄΄χαφιεδοφοβίαν΄΄…*». Προκειμένου περί νεοσύλλεκτων στρατευσίμων, δηλαδή για νέους δέκα οκτώ ετών και λίγο μεγαλύτερους, η υλοποίηση αυτών των οδηγιών (ψυχρά διατυπωμένες και με παραδείγματα) απαιτούν προσωπικό με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά σκληρότητας. Το να αισθάνεται συνεχώς φοβία και ότι παρακολουθείται ως ύποπτος, σημαίνει να ζει υπό καθεστώς τρόμου. Είναι πρόσωπο αυταρχικό υπό καθεστώς αυταρχισμού. Χρόνια πολλά ίσχυαν αυτά στις ΕΔ. Ανεξάρτητα εάν είχαμε δικτατορία ή όχι. Πέρασαν χρόνια μετά τη μεταπολίτευση, και άγνωστο πότε ακριβώς, διαλύθηκε το τμήμα διώξεως κομμουνισμού της ΚΥΠ. Όσο ίσχυαν οι χαρακτηρισμοί, ίσχυαν και οι παρακολουθήσεις και οι οδηγίες για εκφοβισμούς και ΄΄φοβίες΄΄ και ΄΄χαφιεδοφοβίες΄΄. Και οι χαρακτηρισμοί πέρασαν χρόνια για να τροποποιηθούν και όχι για να λήξουν. *«…αργά τη νύχτα που κοιμούνται οι στρατιώται στον θάλαμο, αποστέλλομεν ένα οπλίτη της Α.Μ.*[2] *και χαμηλοφώνως ξυπνά ένα στρατιώτη κομμουνιστήν λέγοντάς του ΄΄σε θέλει ο Αξ/κός πληροφοριών στο γραφείο του΄΄ φροντίζοντας όπως ο οπλίτης της Α.Μ. εκ λάθους δήθεν να ξυπνήσει και έναν άλλον στρατιώτην κομμουνιστήν ο οποίος ν' ακούση την διαβιβασθείσαν διαταγήν…»* Αυτό λέγεται επίσημα *΄΄χαφιεδοφοβία΄΄*. Γράφτηκε ως παράδειγμα και οδηγία το 1954, ίσχυε το 1958, εφαρμόσθηκε για πολύ ακόμα, και μετά τους κομμουνιστές κάλυψε τους συνοδοιπόρους, τους κεντροαριστερούς, τους κεντρώους. Αυτές είναι μέθοδοι προληπτικές, δηλαδή ήπιας μορφής. Οι Ένοπλες Δυνάμεις καλλιεργούνται και αναπτύσσονται με τέτοιες διαδικασίας, μεθόδους και λογικές, που δεν προάγουν το πατριωτικό φρόνημα, δεν βοηθούν έτσι την εκπαίδευση για αντιμετώπιση των πραγματικών εχθρών της χώρας. Οι επιπτώσεις θα φανούν σύντομα στην αδυναμία των άλλων ανημέρωτων στελεχών, να προλάβουν ή να αντιμετωπίσουν τη συνομωσία μέσα στις ΕΔ. Και την επιβολή μιας δικτατορίας στις 21-4-1967, που οδήγησε σε ακραίες μορφές αυταρχισμού και στη διχοτόμηση της Κύπρου. Τα στελέχη αυτά και ότι αντιπροσώπευαν, επιδίδονταν σε ΄΄κυνήγι μαγισσών΄΄, και επέφεραν στη χώρα και τους κατοίκους της, εκείνα για τα οποία κατηγορούσαν τους κομμουνιστές.
- *Τα κατασταλτικά μέτρα* ακολουθούν τα προληπτικά με την προϋπόθεση πως θα αναπτυχθούν *΄΄δίκτυα παρακολουθήσεως σκοπός των οποίων είναι, η αποκάλυψις πάσης κομμουνιστικής κινήσεως σημειουμένης εντός των ενόπλων δυνάμεων, διά της αθορύβου και συνεχούς παρακολουθήσεως των υπόπτων στρατιωτών ως και εκείνων, διά τους οποίους υπάρχουν ή προκύπτουν αμφιβολίαι΄΄*. Το έγγραφο της ΚΥΠ είναι απόλυτο στην υποχρέωση κάθε διοικητού να οργανώνει δίκτυο παρακολουθήσεως των ανδρών του, και τούτο διότι είναι ευθύνη δική του, η αντιμετώπιση του κομμουνιστικού κινδύνου. Το δίκτυο αυτό είναι το ακόλουθο: «.. *(α) Ο Διμοιρίτης δημιουργεί εν δίκτυον εκ τριών πληροφοριοδοτών εις την διμοιρίαν του, έναν εις εκάστην μονάδα. (β) Επί πλέον δε ενός ακόμα δι' όλην την διμοιρίαν, συνεπώς και διά τους τρεις ανωτέρω* {σημ.για την παρακολούθησιν δηλαδή των τριών άλλων πληροφοριοδοτών} (γ) *Ο Λοχαγός εκτός των ανωτέρω εκάστης διμοιρίας, θα πρέπει να έχη και δύο-τρεις ιδικούς του δι' όλον τον λόχον, και οι οποίοι θα είναι άγνωστοι εις τους διμοιρίτας* {για να παρακολουθεί τους διμοιρίτες προφανώς}. *(δ) Ο Ταγματάρχης εκτός των τοιούτων των λόχων, δημιουργεί έν δίκτυον εξ ενός ή δύο το πολύ*

[1] Δεν είναι σύμπτωση που το τρίπτυχο ΄΄ Πατρίς Θρησκεία, Οικογένεια ΄΄ απαντάται σε έγγραφα της ΚΥΠ που αφορούν διαφώτιση και συγχρόνως είναι το κεντρικό προπαγανδιστικό σύνθημα της δικτατορίας. Και οι τρεις έννοιες συγκινούν τους Έλληνες ανέκαθεν και είναι δεμένοι παραδοσιακά μ' αυτές. Το ότι σήμερα είναι συνώνυμο ως σύνθημα με τη δικτατορία δεν σημαίνει πως δεν ήταν δυνατό σύνθημα και προπαγανδιστικό όπλο ισχυρό στα χέρια της εθνικόφρονος παράταξης. Παρόλα αυτά οι έννοιες συγκινούν ξεχωριστά η κάθε μία και πολλούς από όλες τις παρατάξεις.

[2] ΑΜ είναι η Ασφάλεια Μονάδος από εθνικόφρονες στρατευσίμους.

*πληροφοριοδοτών και οι οποίοι είναι άγνωστοι εις τους Λοχαγούς {*για να παρακολουθεί και τους λοχαγούς και όποιους άλλους δεν καλύπτει το υπόλοιπο δίκτυο}. *Άπαντες οι ανωτέρω είναι (πρέπει να είναι) γνωστοί εις το Α2 της μονάδος.* Το κείμενο αυτό αφορά τις Ένοπλες Δυνάμεις της χώρας. Η πλήρης υλοποίησή του σημαίνει πως, αυτοί δεν ασκούσαν τους οπλίτες να προστατεύουν τα σύνορα και την πατρίδα τους. Αυτός ο στρατός παράλληλα με τους πολεμιστές, εκπαιδεύει χαφιέδες. Και ως γνωστόν εκείνος που γίνει μια φορά χαφιές, θα είναι πάντοτε χαφιές. Οργανώνουν ένα τερατώδες δίκτυο όπου, όλοι παρακολουθούνται από κάποιους, τους οποίους κάποιοι άλλοι παρακολουθούν επίσης. Πρόκειται για ένα σύστημα ισοπεδωτικό της προσωπικότητας, που σταδιακά και με τα χρόνια χτίζει ένα τμήμα του ανδρικού πληθυσμού, μαθημένο να καταδίδει και το χειρότερο να καταδίδεται. Προτιμούν ένα λαό που να δουλεύει υποταγμένος και να δέχεται αδιαμαρτύρητα τη μοιρασιά των δικαιωμάτων του. Οι άνθρωποι που τροφοδοτούν τα κυκλώματα πληροφοριών, παρακολούθησης και ελέγχου των συνανθρώπων τους, είναι μειωμένης αντίστασης άτομα, προετοιμασμένα για κάθε είδους υποχώρηση και υποταγμένα. Όσο για τα *χρησιμοποιούμενα άτομα στα δίκτυα πληροφοριών* η οδηγία/διαταγή της ΚΥΠ προβλέπει για το έργο αυτό (α) *απολύτως εγνωσμένων εθνικών φρονημάτων, άτινα ως εκ της ιδεολογίας των προσφέρονται διά μίαν τοιαύτην υπηρεσίαν. (*ο Νάτσινας που υπογράφει το έγγραφο, στις οδηγίες του οποίου λειτούργησε το μετεμφυλιακό κράτος στις ΕΔ και τα Σώματα Ασφαλείας, είναι άδικος με τους εθνικόφρονες. Το παίρνει ως δεδομένο πως όλοι τους θα συνεργάζονται. Άλλο όμως η δεξιά τοποθέτηση και άλλο η παρακολούθηση, το χαφιεδιλίκι, το κάρφωμα. Οι ΄΄εθνικόφρονες΄΄, οι δεξιοί, δεν σημαίνει πως είναι και εκ χαρακτήρα χαφιέδες. Υπάρχουν όμως και οι (β) *΄΄αναμιχθέντες εις τας κομμουνιστικάς οργανώσεις, εφ' όσον ήθελον αποδεχθεί ιδικήν μας πρότασιν συνεργασίας, ήτις θα γίνεται, αφού προηγουμένως αποσπάσωμεν μίαν ομολογίαν των, εναντίον ενός κομμουνιστικού στελέχους ή πεισθώμεν ότι έχουν καμφθεί διά διαφόρους λόγους΄΄.* Και τέλος ο εκμαυλισμός σε (γ)΄΄ *αδιάφορα άτομα εις τα οποία προηγουμένως παρέσχομεν μίαν εξυπηρέτησιν ήτοι χορήγησιν αδείας, τοποθετήσεώς των εις επιθυμητήν θέσιν, άρσιν μιας ποινής κ.λ.π.΄΄* Για να μην πάνε χαμένοι οι κόποι, και όσοι διαμορφώθηκαν με τον τρόπο αυτό μέσα στο στρατό *«...τα άτομα ταύτα μετά την απόλυσίν των, θα πρέπει απαραιτήτως να παραδίδωνται εις την Κεντρικήν Υπηρεσίαν {*δηλαδή την ΚΥΠ*} διά την περαιτέρω χρησιμοποίησίν των και εκμετάλλευσιν...»* Εάν δεχτούμε πως οι οδηγίες αυτές υλοποιούνταν, αυτό σημαίνει πως χρειάζονταν σε κάθε διμοιρία τέσσερις, σε κάθε λόχο είκοσι, και σε κάθε τάγμα ογδόντα και πάνω. Πρόκειται για μεγάλο αριθμό χαφιέδων ανανεούμενων, λόγω της απόλυσης όσων συμπλήρωναν τη θητεία τους. Αυτοί είναι ένα σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού. Μαζί με όλους τους αντίστοιχους των Σωμάτων Ασφαλείας που είναι περισσότεροι, έχουμε τη συγκεκριμένη μετεμφυλιακή περίοδο και για πολλά χρόνια στη χώρα μας πλήθος χαφιέδες. Πρώτα του στρατού και στη συνέχεια της ΚΥΠ. Αντί να διαμορφώνουν συνειδήσεις ελεύθερες και υπερήφανες στις ΕΔ με ΄΄τα νάματα της φυλής…κ.λ.π.΄΄ όπως διατυμπανίζουν, φτιάχνουν ιδιωτικό στρατό /σώμα δίωξης ιδεολογικών αντιπάλων. Ακόμα και ΄΄γιάφκες΄΄ προβλέπει το έγγραφο όπου θα ΄΄λειτουργούν΄΄ οι πληροφοριοδότες του δικτύου.

- Η συνεργασία μετά των αστυνομικών αρχών επιβάλλεται και *«... δεν πρέπει να νομίζωμεν ότι υποτιμώμεν τον εγωϊσμόν μας εάν καταφεύγομεν καθ' εκάστην ημέραν και επιζητούμεν την συνεργασίαν της Αστυνομικής Αρχής δοδεμένου ότι κοινός είναι ο επιδιωκόμενος σκοπός. Η Αστυνομική Αρχή άλλωστε ως έχουσα ως κύριον έργον την δίωξιν του Κομμουνισμού είναι φυσικόν να γνωρίζει πρακτικωτέρας από ημάς μεθόδους και τρόπους ενεργείας…»*. Δεν χρειάζεται επέκταση στο θέμα αυτό. Ο Νάτσινας παρουσιάζει την πραγματικότητα για την Αστυνομία, που δουλειά της δεν είναι το έγκλημα, αλλά η δίωξη του κομμουνισμού.

Από εκεί και μετά το έγγραφο αναλίσκεται σε παραινέσεις και συμβουλές ΄΄εθνικοπατριωτικού΄΄ χαρακτήρα... Αποκαλύπτει μια ολόκληρη εποχή και το πότισμά της με νοοτροπία, λογική, διαδικασίες, που επέφεραν δεινά στον τόπο. Το ΚΚΕ δεν ήταν εχθρός της Ελλάδος αλλά συγκεκριμένης τάξης ανθρώπων. Από αυτήν την τάξη δε γίνεται να γαλουχείται ολόκληρος ο λαός με βάση τα συμφέροντά της. Με τέτοιον τρόπο που αλλοιώνει προς το χειρότερο τους χαρακτήρες των νέων, αυξάνει τον αυταρχισμό, μειώνει τη δημοκρατία, με μόνο σκοπό αυτή η μικρή μερίδα των πολιτών, να νέμεται τα αγαθά και του τόπου και του μόχθου των κατοίκων του.

Είναι βέβαιο, όπως συνέβη και με τον γράφοντα, πως αρκετοί από τα στελέχη των ΕΔ διαπίστωσαν αργά πως δεν κατάλαβαν τίποτα απ' ότι γινόταν γύρω τους στα χρόνια που υπηρέτησαν.[1] Που σημαίνει πως οι αρμόδιοι για τα δίκτυα ασφαλείας και πληροφοριών, έκαναν καλά τη δουλειά τους. Για κακό του τόπου και όχι για το

[1] Για πρώτη φορά ο γράφων άκουσε, για ύπαρξη στις στρατιωτικές μονάδες δικτύων ασφαλείας, από τον Μπαϊρακτάρη στη συνέντευξή του στις 7-7-02. Κάτι ανάλογο θα πρέπει να ισχύει στο ναυτικό και την αεροπορία. Λέει ο Μπαϊρακτάρης μεταξύ των άλλων: *«..., αυτά ήτανε του διοικητού....είχε βάλει τον υποδιοικητή επί παραδείγματι για να ξέρουν τι τους γίνεται .... αυτά ήτανε νόμιμα πράγματα. Κάθε οργανισμός, θα πρέπει να έχει πάρει τα μέτρα ασφάλειας. Δηλαδή θα πρέπει να ξέρεις τι σου γίνεται…»*. Ο ερωτών όμως δεν κατάλαβε στην αρχή, πως αυτά αφορούσαν τους ΄΄εσωτερικούς εχθρούς΄΄. Το δε έγγραφο της ΚΥΠ, κρατημένο στα αζήτητα για χρόνια, δε φώναζε μόνο του. Έπρεπε να διαβαστεί, για να ερμηνευτούν με ακρίβεια και τα ΕΣΔΑΣ και ΕΚΔΑΣ και να καταλάβει.

καλό του. Και μάλιστα μισθοδοτούμενοι από εκείνους που παρακολουθούσαν, αφού στην καταβολή φόρων (πηγή των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων και των στρατιωτικών και των στελεχών των σωμάτων ασφαλείας) δεν υπάρχουν διακρίσεις σε εθνικόφρονες και αντεθνικώς δρώντες.
Το έγγραφο αυτό κυκλοφορεί το 1954 με το Νάτσινα ως Διευθυντή της ΚΥΠ. Έχουν περάσει δύο χρόνια, αφ' ότου είχε παραπεμφθεί με τους υπολοίπους του ΙΔΕΑ στο στρατοδικείο για στάση με αφορμή την παραίτηση του Παπάγου. Δεν δικάστηκε, αλλά αποστρατεύεται και επανέρχεται με τον Παπάγο Πρωθυπουργό, για να αρχίσει να διαπρέπει και στην ΚΥΠ. Θα τον βρίσκουμε συνέχεια ως στέλεχος του στρατού, ανερχόμενο μέχρι το 1961 στις εκλογές που διεξάγονται με την ένθερμη συμμετοχή των ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων ασφαλείας, σε εφαρμογή του σχεδίου ΠΕΡΙΚΛΗΣ του οποίου υπήρξε ο εισηγητής.
Η ΚΥΠ όμως δεν περιοριζόταν σε έκδοση εγκυκλίων με οδηγίες, όπως αυτές που παρουσιάσθηκαν. Φρόντισε να οργανωθεί ανάλογα και η ίδια από την πρώτη στιγμή της ίδρυσής της μετεμφυλιακά από τη CIA. Ουσιαστικά πρόκειται για στρατιωτική υπηρεσία με ανάλογη στελέχωση αναμειγνυόμενη στα των ΕΔ όπως είδαμε. Κρίνεται σκόπιμο επομένως να προσεγγίσουμε κάπως τις μεθόδους δράσης της (σε τομείς που δεν αφορούν πραγματικούς εχθρούς της χώρας) όπως η ίδια αυτή υπηρεσία τις παρουσιάζει σε έγγραφά της. Και μάλιστα οργανωτικά έγγραφα, που έχουν τη ρίζα τους στην αρχή της λειτουργίας της ΚΥΠ, και ανανεούμενα φτάνουν σε έκδοση της δικτατορίας, όπως προκύπτει εύκολα από τα συμφραζόμενα. Γι' αυτό και είναι ωφέλιμη η παρουσίασή τους.

Β26α.-ΤΟ Γ/ Ι / 2 ΓΡΑΦΕΙΟ [1]

Είναι το τμήμα που ασχολείται με τον κομμουνισμό εγχώριο, εισαγόμενο, διεθνή. Το γραφείο αυτό, σύμφωνα με το κείμενο του εγγράφου, έχει την αποστολή να συλλέγει πληροφορίες, που αφορούν τη δραστηριότητα του «*…Διεθνούς Κομμουνισμού,τας δραστηριότητας του ΚΚΕ και των Κ/Σ οι οποίοι διαβιούν εις τας χώρας του παραπετάσματος… Την δραστηριότητα του παρανόμου Μηχανισμού του ΚΚΕ η οποία αναπτύσσεται εις το εσωτερικόν της χώρας…. Την δράσιν του ΑΚΕΛ….»* Τις οποίες πληροφορίες επεξεργάζεται, κωδικογραφεί, εκμεταλλεύεται, διανέμει, και με βάση τα συμπεράσματα από τη μελέτη τους και το τι δέον γενέσθαι, προβαίνει σε εκθέσεις και εισηγήσεις. Μια από τις βασικές της αρμοδιότητες είναι και να «… *παρέχη πληροφορίας εις ΓΔΕΑ επί των Κ/Σ οι οποίοι αιτούνται επαναπατρισμόν και να υποβάλη προτάσεις επί της αποδοχής ή μη των αιτήσεων…»*. Δεν επαρκούν όμως τα μέτρα σε επίπεδο εθνικό. Εξάλλου έχει υποχρεώσεις απέναντι στη ΄΄Συμμαχία΄΄ οπότε και «… *συντάσσει το Β΄ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΟΣ ΒΑΣΙΚΩΝ ΕΡΩΤΗΜΑΤΩΝ της Επιτροπής Ασφαλείας του ΝΑΤΟ…»*. Η ΚΥΠ εδώ εμφανίζεται να έχει ρόλο τροφοδότη με πληροφορίες, εκτιμήσεις, προτάσεις του ΝΑΤΟ, για θέματα που αφορούν τον κομμουνισμό και το ΚΚΕ στην Ελλάδα.
Το γραφείο αυτό μάλλον καταργήθηκε κάποια στιγμή τα πρώτα χρόνια της Κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ μετά το 1981. Κάποια διατηρήθηκαν και κάποια άλλα γραφεία τα ανέλαβαν με άλλη ονομασία. Εξ άλλου είναι στοιχείο επιβίωσης της ΚΥΠ η στεγανότητα των διαφόρων τμημάτων μεταξύ τους. Με αποτέλεσμα η ανεξέλεγκτη αυτονόμηση να φτάνει μέχρι την αυθαιρεσία και την παρανομία εάν λάβουμε υπ' όψιν μας καταγγελίες τέως πρακτόρων της στα θέματα της τρομοκρατίας. [2] Ένα πρόσθετο στοιχείο σοβαρό στον αυταρχισμό που επικρατεί όσο τέτοιες υπηρεσίες κινούνται και δρουν ανεξέλεγκτα.

Β26β.- ΔΙΑΦΩΤΙΣΗ (Σ.Κ. 72-1)

[1] Την ίδια ακριβώς αποστολή εμφανίζεται να έχει και το Γραφείο Β/ΙΥ/1 με την ίδια διατύπωση και αρίθμηση. Με τη διαφορά πως, το έγγραφο του Γ/Ι/2 αναλύει τις αποστολές και κάνει την επεξεργασία. Φέρει στοιχεία υπογράφοντος του αντισυνταγματάρχη Α.Κ.Γ΄(προφανώς ο Αρχηγός του Γ΄ Κλάδου) Γεωργίου Πράσινου και ημερομηνία 7 Οκτ.1966. Διαφαίνεται πως το Β/ΙΥ/2 αναλαμβάνει τα καθήκοντα ή αλλάζει τίτλο επί δικτατορίας. Επειδή στα καθήκοντα για σύνταξη Δελτίων Πληροφοριών χρησιμοποιείται ο τίτλος ΑΕΔ (Αρχηγός Ενόπλων Δυνάμεων) αντί ΑΓΕΕΘΑ. Επίσης ο ΑΕΔ μαζί με τον Πρωθυπουργό είναι οι μόνοι φερόμενοι να παίρνουν τα δελτία πληροφοριών του τμήματος αυτού (τα οποία αφορούν τις αρμοδιότητές του, που είναι μόνον τα περί ΚΚΕ και κομμουνισμού). Η σύγχυση για τις αρμοδιότητες των τμημάτων της ΚΥΠ δεν είναι αναιτιολόγητη, αφού διάφορα έγγραφά της διαφορετικών τμημάτων εμφανίζονται να διαχειρίζονται παρόμοιας φύσης θέματα. Έτσι μια σειρά από Δελτία Πληροφοριών της ΚΥΠ/Α΄/ΙΙ διαβιβάζονται με φ.232239/5-11-71, 211177/24-3-1972και 211118/24-3-1972 προς τα αντίστοιχα γραφεία πληροφοριών των ΕΔ κοινοποιούμενα σε άλλα τμήματα της ΚΥΠ. Η αναφορά των εγγράφων αυτών δεν προσφέρει τίποτε άλλο (εκτός της επισήμανσης της διαδικασίας) αφού η ΚΥΠ με δελτία θα διοχετεύει τις πληροφορίες της πάντοτε, τα δε συγκεκριμένα έγγραφα δεν περιέχουν τίποτε και τα συνημμένα τους δελτία δεν εντοπίσθηκαν.

[2] Φαίνεται όμως πως και η παραδοσιακή αστυνομία σε κάποιο από τα στεγανά τμήματά της στην ασφάλεια, ασχολείται μεταδικτατορικά με την τρομοκρατία, όπως η ίδια την βλέπει σε διευρυμένη κλίμακα. Δεν εξηγείται διαφορετικά ο κατάλογος με 251 ονόματα που δημοσιεύθηκε ως προερχόμενος από πηγή της ασφάλειας από τον δημοσιογράφο του ΄΄Ελεύθερου Τύπου΄΄ Βασ.Ζήση. Ο πίνακας περιέχει ονόματα αντιστασιακών, βουλευτών, δημοσιογράφων, καλλιτεχνών κ.λ.π. Βλ.ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ 6-12-95

Το ΓΕΣ τον Ιούνιο του 1961 κυκλοφορεί Στρατιωτικό Κανονισμό, [1] του οποίου το Μέρος ΙΙΙ αφορά τη διαφώτιση του στρατεύματος στα ευρύτερα πλαίσια του τομέα ΄΄*Εθνική και Ηθική Αγωγή του Στρατεύματος*΄΄. Η εντύπωση που προκαλεί είναι πως, η κυκλοφορία του κανονισμού αυτού, έρχεται σε συνέχεια του εγγράφου της ΚΥΠ (που παρουσιάσθηκε πιο πάνω) και την οργάνωση στις μονάδες δικτύων για παρακολούθηση του προσωπικού. Έχουν περάσει όμως εξ χρόνια και ο στρατός πρέπει να έχει κυκλοφορήσει ήδη τέτοια έγγραφα στον τομέα της προπαγάνδας. Ο ΣΚ 72-1 έχει σκοπό «*…να καταστή γνωστός ο κομμουνισμός, ποίος είναι πραγματικώς, πώς ενεργεί και τι επιδιώκει…*». Περιέχει διακόσιες εξήντα εννέα ερωτήσεις και απαντήσεις, που καλύπτουν ολόκληρο το φάσμα του κομμουνισμού, της ιστορίας του, της ιδεολογίας του, της δράσης του ΚΚΕ….. Είναι ένα προπαγανδιστικό κείμενο με αντικομουνιστικό περιεχόμενο χαμηλού επιπέδου. Περισσότερο χρήσιμο είναι να προσεγγισθεί ο συντάκτης ως στέλεχος των ΕΔ, και μέσα από το είδος των ερωτήσεων-απαντήσεων να ερμηνευτεί η όλη του δομή, ο χαρακτήρας, το μορφωτικό του επίπεδο και όχι το που αποβλέπει το ερωτηματολόγιο. Το φάσμα της καλυπτόμενης ύλης και τη λογική του συντάκτη δίνουν, τα κεφάλαια στα οποία κατανέμονται οι ερωταπαντήσεις.

Το περιεχόμενο των απαντήσεων είναι απλοϊκό, περιέχει ψέματα και ανακρίβειες. Η πραγματικότητα χάνεται στην προπαγάνδα. Εν τούτοις αυτή ήταν η διαφώτιση στην μετεμφυλιακή περίοδο μέχρι και μεταπολιτευτικά. Από αυτές τις θέσεις δεν έχουν ξεφύγει ακόμα πολλοί, που την υπέστησαν εκείνα τα χρόνια. Η διαφώτιση στις ΕΔ ακολουθεί και μεταπολιτευτικά τις αναλύσεις που βρίσκονται στον κανονισμό. Στις σχολές πολέμου και εθνικής άμυνας ήταν κάπως εκλαϊκευμένη και πιο προσεκτική.

Β26γ.- ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ ΝΟΜΙΜΟΦΡΟΣΥΝΗΣ (ΣΝ)

Η ΄΄νομιμοφροσύνη΄΄ διέπει την οιαδήποτε σχέση οποιουδήποτε με το δημόσιο και κύρια με τις ΕΔ και τα Σώματα Ασφαλείας. Είτε αφορά τα πρόσωπα που υπηρετούν τους χώρους αυτούς, ή αφορά πελατειακή σχέση, ή σχέση συνεργασίας. Η νομιμοφροσύνη είναι ταυτόσημη της ΄΄εθνικοφροσύνης΄΄ και του ΄΄αντικομουνισμού΄΄. Κάποιοι επομένως πρέπει να ελέγχουν και πιστοποιούν θετικά ή αρνητικά για τον ελεγχόμενο. Και εάν πρόκειται απλά για να εγκριθεί η πελατειακή σχέση, τότε έχουμε τον αποκλεισμό του ενδιαφερόμενου, αλλά εάν πρόκειται για εργαζόμενο, ή στέλεχος στο δημόσιο και ειδικά στις ΕΔ, τότε τα πράγματα δυσκολεύουν και τον οδηγούν εκτός εργασιακού χώρου. Οι φορείς που εξετάζουν και πιστοποιούν τη ΄΄νομιμοφροσύνη΄΄ των ιδιωτών, που ζητούν να αναλάβουν έργα των ΕΔ και να συμμετάσχουν σε διαγωνισμούς, είναι τα Συμβούλια Νομιμοφροσύνης (ΣΝ).[2] Όχι τα γνωστά Συμβούλια των Νομαρχιών που έστελναν στις εξορίες ή σε εκτόπιση τους εξεταζόμενους. Αλλά ΣΝ αποτελούμενα από αξιωματικούς εν ενεργεία, με έδρα τα μεγάλα συγκροτήματα των ΕΔ (εν προκειμένω του ΠΝ). Η αναφορά θα γίνει σε έγγραφα που αφορούν ΣΝ του Πολεμικού Ναυτικού για υποθέσεις της περιόδου 1960. Η κατ' επανάληψη χρήση Αναγκαστικού Νόμου[3] εμφυλιακής περιόδου σημαίνει πως, με την ίδια λογική του 1948 που λειτουργούσαν τα συμβούλια αυτά, έτσι και χρόνια μετά ξεχώριζαν τους ανθρώπους σε νομιμόφρονες και μη. Ο διορισμός μελών των ΣΝ στις ΕΔ (που είναι αξιωματικοί εν ενεργεία) έγινε με απόφαση Υπουργού.[4] Ο ΑΚΙΠ ζητά να «*…διαταχθεί αντικατάστασις Προέδρου ΣΝ ΑΚΙΠ αντιπλοιάρχου Ε.Μενδρινού διά του πλωτάρχου Α.Μουραμπά...*» και σε λίγες ημέρες έρχεται η έγκριση από τον Γ.Θέμελη Υφυπουργό Εθνικής Αμύνης.

Δεν έχει όμως μόνον ο ΑΚΙΠ Συμβούλιο Νομιμοφροσύνης αλλά και ο ΑΑΠ και το ΓΕΝ και πιθανότατα και τα υπόλοιπα αρχηγεία (Δ.Ν.Ε. και ΔΔΜΝ). Και έτσι στο ίδιο διάστημα με τον ΑΚΙΠ (τέλος 1960) αλλάζει και ο πλωτάρχης Ι.Θεολογίτης με τον αντιπλοίαρχο (Μ) Α.Πέττα. Το χειρόγραφο φέρει υπογραφές των

---

[1] Πρόκειται για το ΓΕΣ/3ον ΕΓ/ Σ.Κ. 72-*1 Στρατιωτικός Κανονισμός, Εθνική και Ηθική Αγωγή του Στρατεύματος, Μέρος ΙΙΙ Διαφώτισις*, Αθήναι, Ιούνιος 1961, Στρατιωτικόν Τυπογραφείον. Οι τίτλοι από τα τμήματα/ κεφάλαια του εγγράφου και μερικές από τις 369 ερωτήσεις με λίγες ενδεικτικές απαντήσεις, παρουσιάζονται ως ΕΓΓΡΑΦΟ Νο 3 στο Παράρτημα εγγράφων.

[2] Λειτουργούσαν παρόμοιες επιτροπές με πλειοψηφία στρατιωτικούς στις αποκαλούμενες επιτηρούμενες ζώνες κατά μήκος των συνόρων. Μέσα στις οποίες (ζώνες), ζούσαν περίπου ένα εκατομμύριο κάτοικοι. Τα στελέχη αυτά του στρατού είχαν ευρείες αρμοδιότητες, μεταξύ των οποίων η απομάκρυνση κάθε κρινόμενου ως επικίνδυνου για ΄΄λόγους ασφαλείας΄΄. Παράλληλα ειδικά στις περιοχές αυτές, ο στρατός λειτουργούσε υπέρ της δεξιάς στις εκλογικές αναμετρήσεις. Βλ. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ ο.π. υποσημ. αριθ.177 (για τις επιτροπές) και σ.598, όπου καταγράφει από τον ΜΕΫΝΩ ΤΖ., *Πολιτικές Δυνάμεις στην Ελλάδα,* Μπάϋρον, Αθήνα 1966 πως στις εκλογές της 11ης Μαίου 1958 ενώ η ΕΡΕ στο σύνολο της χώρας έφτασε το 41,17% των ψήφων, στις επιτηρούμενες περιοχές το ποσοστό αυτό ήταν μεταξύ του 71-78%. Αυτό το ποσοστό στις εκλογές της 3ης Νοεμβρίου 1963 έφτασε από 91-100%. Ο αυταρχισμός στις περιοχές αυτές ήταν απόλυτος με πρωταγωνιστές τα στελέχη των ΕΔ.

[3] Πρόκειται για τον ΑΝ. 516/1948 ΄΄*Περί Ελέγχου της Νομιμοφροσύνης των Δημοσίων κ.λ.π. Υπαλλήλων και Υπηρεσιών*΄΄ όπως κυρώθηκε και τροποποιήθηκε με το ΜΘ Ψήφισμα της 2-4-1948. Η διαδικασία των ΣΝ καθορίζεται από τα άρθρα 3 και 7 του από 7-5-1948 Βασ. Δ/τος.

[4] Ο Φάκελος με θέματα Συμβουλίων Νομιμοφροσύνης του ΠΝ φέρει αριθμό 0020108/1960 (σχετικοί φάκελοι οι 0020349/1958 και 0020115/1959), είναι αρμοδιότητας του τμήματος β3-Ι του ΓΕΝ (Διοικητικά θέματα), και για το έτος 1960 περιέχει είκοσι τρία έγγραφα. Τα περισσότερα αφορούν αντικαταστάσεις μελών των ΣΝ και τα υπόλοιπα προσφυγές και αποφάσεις για εξετασθείσες περιπτώσεις που παρουσιάζονται εδώ.

αρμοδίων του ΓΕΝ (Β3-Ι, Β3, ΑΚΒ, Υ/ΓΕΝ, Α/ΓΕΝ) και του ΥΦΕΘΑ. Σε λίγο όμως επανέρχονται και ξαναδιορίζουν το Θεολογίτη στη θέση άλλου μέλους του ΣΝ που μετατέθηκε.[1]

ΤοΠρωτοβάθμιο Συμβούλιο Νομιμοφροσύνης του ΓΕΝ (Χ.Ρουχωτάς, Ν.Δελαγραμμάτικας και …[2]) συνέρχεται στις 13-6-1959 και αποφασίζει πως ο εργολάβος δημοσίων έργων Ζίγκφριδ Πύρρος Πετρίδης δεν είναι νομιμόφρων. Ο τελευταίος προσφεύγει στο Δευτεροβάθμιο ΣΝ «*…συγκείμενον εκ των Όθ.Κυριακού, Συμβούλου της Επικρατείας Προέδρου, Χρ.Αποστολοπούλου Αρεοπαγίτου,… Αντ.Κοζύρη Εφέτου,…Απ. Καθάρειου Αστυν. Δ/ντού Α΄Τάξεως …και Ι.Σεργάκη Δ/ντού Α΄Υπουργείου Εσωτερικών…»* και παρουσιάζει στοιχεία που αποδεικνύουν πως είναι νομιμόφρων. Στηρίζεται κατ' αρχήν στο ότι το αντίστοιχο ΣΝ του ΟΤΕ τον είχε προ διμήνου κρίνει ως νομιμόφρονα για εργολαβίες υπό του Γενικού Επιτελείου Αεροπορίας. Στην προσφυγή του ο Ζίγκφριδ κάνει χρήση και της θητείας του στο στρατό όπου, *«...ετύγχανον επικεφαλής εκπαιδευτής επί οχημάτων και αρμάτων μάχης ...ασφαλώς δε η στρατιωτική υπηρεσία εις ήν...υπηρέτησα δεν είναι δυνατόν να επλανήθη…αλλά και παγκοίνως γνωστόν τυγχάνει ότι, ο έλεγχος των φρονημάτων του προσωπικού εν αυτή, γίνεται βάσει πράγματι αντικειμενικών κριτηρίων ώστε να μη δύναται να παροραθή η κρίσις της τόσον ευκόλως…».* Εντύπωση προκαλεί η βεβαιότητά του πως είναι γνωστό ΄΄παγκοίνως΄΄ πως ο έλεγχος νομιμοφροσύνης στο στρατό είναι αδιάβλητος. Αρωγός όμως έρχεται και η Υποδιεύθυνση Γενικής Ασφαλείας Αθηνών με τις πληροφορίες της *γιά την περίοδο 1945-1959 στη Βέρροια όπου «… δεν απησχόλησεν την υπηρεσίαν αντεθνικώς…Ετέθησαν εν αμφιβόλω τα κοινωνικά του φρονήματα διότι κατά παρασχεθείσας πληροφορίας εν έτει 1953 συναναστρέφετο κομμουνιστάς και εξεδηλούτο υπέρ αυτών…εκ της γενομένης επανεξετάσεως…δεν διεσταυρώθησαν…και καταδικάσας το ΚΚΕ, τη προτάσει μας απεχαρακτηρίσθη…διαμένει μετά της χήρας μητρός του ήτις κατά το έτος 1943 ενεγράφη εις τον υπό κομμουνιστικόν έλεγχον τελούντα δημοκρατικόν Σύλλογον Καλλιθέας και η οποία μέχρι σήμερον…διάγει φιλησύχως και νομοταγώς…».* Το δευτεροβάθμιο ΣΝ τον κηρύσσει κατόπιν τούτων ΄΄νομιμόφρονα΄΄ και εξαφανίζει την απόφαση του πρωτοβαθμίου ΣΝ του ΓΕΝ [3]. Ο Ζίγκφριδ είναι καθαρός και έτοιμος να πάρει μέρος στους διαγωνισμούς του ΠΝ, όπως νωρίτερα και της Πολεμικής Αεροπορίας. Ενώ οι μη νομιμόφρονες αποκλείονται, αλλά πληρώνουν φόρους. Με τους οποίους καλύπτονται και οι μισθοί των μελών Πρωτοβαθμίων και Δευτεροβαθμίων Συμβουλίων Νομιμοφροσύνης και τα έργα για τα οποία διεξάγονται οι διαγωνισμοί, όπου μόνον οι εθνικόφρονες συμμετέχουν.

Το Νοέμβριο του 1959 το Πρωτοβάθμιο ΣΝ του ΠΝ αποφασίζει πως ο Πετμεζάς Γεώργιος του Ηλία δεν είναι νομιμόφρων. Ο τελευταίος προσφεύγει στο Δευτεροβάθμιο για να αποδείξει το αντίθετο, και να προσληφθεί έτσι στο ΠΝ ως τεχνικός (πολιτικός) υπάλληλος... Έχει υπηρετήσει το 1955 στο ναυτικό ως ραδιοεντοπιστής, προήχθη σε υποκελευστή Β΄, και όταν απολύθηκε πήρε και πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων, για να προσληφθεί από τον καθηγητή Αλεξόπουλο έκτακτος βοηθός στην έδρα της φυσικής. Πήρε και VISA για το Argon των ΗΠΑ, που σημαίνει πως οι Αμερικανοίτον έψαξαν καλά. Τον γνωρίζει και ο αστυνόμος Α. Ανδρινόπουλος Διοικητής του Αστ. Τμήματος της περιοχής που ζει. Στην αίτηση του Πετμεζά είναι διάχυτη η αγωνία να πείσει το δευτεροβάθμιο, ώστε να προσληφθεί. Προσκομίζει βεβαίωση από τον Γενικό Διευθυντή της ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ υποπτέραρχο (ε.α.) Δαμασκηνό Σπυρ. πως τον γνωρίζει από παιδί και είναι καλός, τίμιος, αποφεύγει τα πολιτικά ….. Καταθέτει και ο αστυνόμος Α΄Σηφάκης Πέτρος του Γεωργίου που υπηρετεί στο ΓΕΝ *«…προς ενίσχυσιν των υπηρεσιών ασφαλείας τούτου…»* και ο οποίος μετά από έρευνα διαπίστωσε πως, η πληροφορία ότι ο Πετμεζάς ως τριτοετής φοιτητής στη Φυσικομαθηματική Σχολή έκανε έρανο υπέρ της ΕΔΑ, προήρχετο από άγνωστο και πως οι γονείς του ΄΄*…εμφορούνται υπό υγιών αρχών...*΄΄. Καταθέτει και ο πλέον αρμόδιος ο αστυνόμος Α΄ Ανδρινόπουλος Αναστάσιος (που ήταν Διοικητής στο τμήμα όπου ζει ο Πετμεζάς). Ο οποίος βεβαιώνει πως *«...ο ανωτέρω εξεδηλούτο εθνικιστικώς, συναναστρέφετο πρόσωπα υγιών κοινωνικών φρονημάτων και διήγεν αξιοπρεπώς και νομοταγώς…οι οικείοι του εξεδηλούντο υπέρ του Κόμματος των Φιλελευθέρων…».* Καλείται

---

[1] Τα έγγραφα των αντικαταστάσεων μελών ΣΝ ΑΚΙΠ και ΑΑΠ είναι τα εξής:
-ΣΗΜΑ ΑΚΙΠ 231615 ΟΚΤ 1960 με το οποίο ΑΚΙΠ ζητά αντικατάσταση Δενδρινού με Μουραμπά.
-Φ ΓΕΝ/Β3-Ι 0020108/21/1960 από 3-11-1960 εγκριτικό του αιτήματος ΑΚΙΠ από ΥΦΕΘΑ Γ.Θέμελη
-Φ.ΓΕΝ/Β3-Ι 0020108/20/1960 από 3-11-1960 εγκριτικό του αιτήματος ΑΑΠ για Πέττα-Θεολογίτη
-Φ.ΓΕΝ/Β3-Ι 0023305/4/1960 από 27-12-1960 για διορισμό εκ νέου του Θεολογίτη.

[2] Δεν φαίνεται το όνομα του Προέδρου του ΣΝ του ΓΕΝ

[3] Τα έγγραφα αυτής της υπόθεσης είναι:
-Απόφαση αριθ.2281/13-6-59 Συμβουλίου Νομιμοφροσύνης ΓΕΝ
-Αίτηση/ Προσφυγή Ζίγκφριδ από 21-1-1960 στο Δευτεροβάθμιο ΣΝ
-ΟΤΕ/ ΓΕΝ. Δ/ΝΣΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΎ/ ΥΠ/ΝΣΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ αριθ.πρωτ. 13352/6-4-1956 που είναι η κοινοποίηση στον ενδιαφερόμενο Ζίγκφριδ της απόφασης του ΣΝ ως νομιμόφρονος και έτσι προσελήφθη ως δόκιμος μηχανικός στον ΟΤΕ.
-ΥΠΟΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΓΕΝ. ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ αριθ.πρωτ. 177482/24-5-59 με πληροφορίες για τις παρέες του Ζίγκφριδ με κομμουνιστές που όμως δεν διασταυρώθηκαν (εξ άλλου ο ίδιος ΄΄*...διάγων φιλησύχως και νομοταγώς, καταδικάσας το ΚΚΕ, απεχαρακτηρίσθη…*΄΄) και της χήρας μητέρας του που γράφτηκε σε ελεγχόμενο από κομμουνιστές σύλλογο στη Νέα Καλλιθέα αλλά κατά τα άλλα ΄΄*...διάγει φιλησύχως και νομοταγώς…».*
-Απόφαση Δευτεροβαθμίου ΣΝ με αριθ. 15/1960 από 23-3-1960 που εξαφάνισε την απόφαση του Πρωτοβαθμίου και αποκατέστησε ως νομιμόφρονα τον Ζίγκφριδ.
-Απόφαση ΥΕΘΑ/ΓΕΝ/0020108/18/60 από 4-7-1960 που μετά την απόφαση του Δευτεροβαθμίου ΣΝ « *…ΑΠΟΦΑΣΙΖΟΜΕΝ …και θεωρούμεν τούτον νομιμόφρονα…Γ.Θέμελης ΥΦΕΘΑ…».*

εκ νέου ο αστυνόμος Σηφάκης και καταθέτει πως, την πληροφορία για τον έρανο της ΕΔΑ την έβαλε αυτός στο φάκελο του Πετμεζά, που ήταν για εξέταση από το ΣΝ διότι *«…ο προϊστάμενος του Γραφείου Ασφαλείας του ΓΕΝ πλειστάκις μου είχε δώσει εντολήν όπως οιαδήποτε πληροφορία αφορώσα αντεθνικήν διαγωγήν οιουδήποτε προσώπου, αναφέρεται εις τα σχετικά δελτία…»*. Προσκομίζεται και έγγραφο από την Υποδιεύθυνση Γεν. Ασφαλείας Αθηνών, με το οποίο βεβαιώνεται η πληροφορία πως, το 1953 ο Πετμεζάς έκανε έρανο υπέρ της ΕΔΑ, αλλά από την έρευνα που είχε γίνει δεν είχε διασταυρωθεί το ΄΄έγκλημα΄΄. Μετά απ' όλα αυτά το Δευτεροβάθμιο ΣΝ πείσθηκε πως ο Πετμεζάς είχε δίκιο οπότε το ΓΕΝ [1] ΄΄*…εξαφάνισε την …απόφασιν του πρωτοβαθμίου…και θεωρούμεν τούτον νομιμόφρονα…»*. Δεν γνωρίζουμε εάν προσελήφθη μετά τόσες προσπάθειες ο Πετμεζάς. Αυτό όμως που προκύπτει είναι πως, τα συμβούλια πείθονταν όχι μόνον με τις πληροφορίες της ασφάλειας, αλλά και με τις παρεμβάσεις ΄΄διακεκριμένων΄΄ προσώπων όπως σίγουρα θεωρείτο ο απόστρατος υποπτέραρχος Διοικητής της ΟΛΥΜΠΑΚΗΣ. Πρόκειται για πρόσληψη και όχι για εργολάβο, επομένως τέτοιες συστάσεις ήταν χρήσιμες. Όσο επικίνδυνες ήταν και οι ανεύθυνες καταγγελίες που έμπαιναν στους φακέλους χωρίς εξακρίβωση.

Ο Κιάσσος Κωνσταντίνος του Εμμανουήλ εργολήπτης δημοσίων έργων, ήταν άτυχος στο πρωτοβάθμιο ΣΝ του ΓΕΝ. Το ΣΝ αποτελείτο από τους πλοίαρχο Α.Γκιώνη ως πρόεδρο, ταξίαρχο Δικ. Χ.Ρουχωτά και αντιπλοίαρχο Ν.Δελαγραμμάτικα ως μέλη, υποπλοίαρχο (Ο) Κ.Γούναρη ως εισηγητή και πολιτικό υπάλληλο Μ.Παπαχατζή ως γραμματέα. Τον έκριναν το Νοέμβριο του 1959 ως μη νομιμόφρονα, διότι «*…κατά την κατοχήν ήτο στέλεχος του ΕΑΜ και οργανωτής της ΕΠΟΝ Σάμου με πλουσίαν δράσιν…εμερίμνα διά την έκδοσιν της κομμουνιστικής εφημερίδος ΦΛΟΓΑ…»*. Προσφεύγει όμως στο Δευτεροβάθμιο, τα καταρρίπτει όλα, αποκαθίσταται ως νομιμόφρων και παίρνει μέρος στο διαγωνισμό, που τον ενδιέφερε. Παρ' ότι τα στοιχεία δεν ήταν χαλκευμένα και επί πλέον είχε συμμετάσχει στο κίνημα της Μ.Ανατολής και είχε συλληφθεί, εν τούτοις *«…από το έτος 1947 ότε εγκατεστάθη ενταύθα* {στον Πειραιά} *δεν απησχόλησεν τας αρχάς αντεθνικώς, έτι δε διά δηλώσεώς του έλαβε σαφή θέσιν έναντι του ΚΚΕ…προτάσει της υπηρεσίας ημών απεχαρακτηρίσθη…»*. Αυτά λέει ο αστυνόμος Ν.Ταβουλάρης και το Δευτεροβάθμιο πείθεται. Καίτοι από τον Μαραθόκαμπο ο σταθμάρχης Βροντάς Νικόλαος από το 1950 βεβαίωνε πως «*…πάσα αποκήρυξις εκ μέρους αυτού του κομμουνισμού, ουδεμίαν αξίαν θα έχη…ενταύθα θεωρείται ως διαφθορεύς της νεολαίας, καθ' ότι παρέσυρεν ουκ ολίγους νέους και νεάνιδας εις τον βούρκον του κομμουνισμού…»*.[2]

Από το τελευταίο έγγραφο του φακέλου με θέμα *Συμβούλια Νομιμοφροσύνης*, και που αφορά τις περιπτώσεις δύο γυναικών που δεν κρίνονται νομιμόφρονες, προκύπτουν τα εξής: Η απόφαση[3] αφορούσε μεγάλο αριθμό

---

[1] Τα έγγραφα της περιπτώσεως Πετμεζά είναι :
-Απόφαση Πρωτοβαθμίου ΣΝ του ΓΕΝ αριθ.2438/18-11-1959
-Προσφυγή του Πετμεζά στο Δευτεροβάθμιο ΣΝ από 4-12-1959
-Βεβαίωση Διοικητού ΟΛΥΜΠΑΚΗΣ από 24-3-1960
-Πρώτη ένορκη κατάθεση του αστυνόμου Α΄Σηφάκη Πέτρου από 2-4-1960
-Ένορκη κατάθεση του αστυνόμου Α΄Ανδρινόπουλου Α. από 12-4-1960
-Δεύτερη ένορκη κατάθεση του αστυνόμου Α΄Σηφάκη από 19-4-1960
-Έγγραφο Υποδιευθύνσεως Γεν. Ασφαλείας Αθηνών πρωτ...44022 φ.85.518/Β/105/19-4-1960
-Απόφαση Δευτεροβαθμίου ΣΝ αριθ.27/60 πως ο Πετμεζάς είναι νομιμόφρων
-Απόφαση ΥΦΕΘΑ/ΓΕΝ φ.0020108/17/60 από 26-5-1960 που εξαφανίζει και αυτός την πρωτοβάθμια και θεωρεί τον Πετμεζά νομιμόφρονα.

[2] Η υπόθεση του εργολήπτη δημοσίων έργων Κιάσσου εμφανίζεται με τα εξής έγγραφα:
-Απόφαση ΣΝ ΓΕΝ αριθ.2437/18-11-1959 πως ο Κιάσσος «*…τυγχάνει ΜΗ ΝΟΜΙΜΟΦΡΩΝ*»
-Προσφυγή του Κιάσσου στο Δευτεροβάθμιο ΣΝ από 5-2-1960 με υποστηρικτικά έγγραφα αποφάσεων κ.λ.π.
-Απόφαση Δευτεροβαθμίου αριθ. 37/1960 από 14-6-1960 που εξαφανίζει την αρνητική απόφαση του Πρωτοβαθμίου.
-Απόφαση και του Θέμελη Υφυπουργού Εθνικής Άμυνας αριθ. 0020108/19/60/21-7-1960 πως εξαφανίζει και αυτός την απόφαση του Πρωτοβαθμίου Συμβουλίου Νομιμοφροσύνης και τον θεωρεί νομιμόφρονα.
-Πιστοποιητικόν 110 Πτέρυξ Μάχης Γρ.Ασφ. αρ.26/28-1-1957 πως ο Κιάσσος είχε εργασθεί ως Διευθύνων Μηχανικός στο αεροδρόμιο Λαρίσης και ήταν σε όλα εν τάξει.
-Απόφαση ΣΝ Υπουργείου Δημοσίων Έργων 471/25-8-59 πως ο Κιάσσος είναι νομιμόφρων και σχετικό πιστοποιητικό του ίδιου ΣΝ αριθ.πρωτ. Α.42653/25-8-1959.
-Διαβιβαστικό Υπουργ. Συγκοιν. και Δημ. Έργων φ. 1272/30-5-1960 με αυτήν την απόφαση προς το Δευτεροβάθμιο ΣΝ κατόπιν αιτήματος μέλους του δευτεροβαθμίου.
-Δελτίο Πληροφοριών αριθ.πρωτ.2420/14-10-59 πως ο Κιάσσος ήταν στο ΕΑΜ και στη Μ.Ανατολή «*…ειργάσθη δραστηρίως διά την επικράτησιν του ΚΚΕ, ενεκλείσθη εις στρατόπεδον υπό των Εθνικών Δυνάμεων …εν Ελλάδι εξεφώνει λόγους κατά του Βασιλέως…κ.λ.π.»*.
-Ατομικόν Δελτίον Δράσεως κομμουνιστού Κιάσσου …αριθ. Πρωτ.1650/16-10-59 με περιγραφές όπως «*…παρασύρας ουκ ολίγους νέους και νεάνιδας εις τον όλεθρον και την καταστροφήν…παρώτρυνεν …οσάκις τους επιτίθενται διά των ροπάλων να αμύνωνται διά των όπλων…ανεγίγνωσκεν απλήστως τον κομμουνιστικόν τύπον…*». Είναι ο Σταθμάρχης Μαραθοκάμπου Βροντάς, που τα γράφει για τον Κιάσσο, ο οποίος όταν ΄΄παρέσυρε στον όλεθρο και στο βούρκο του κομμουνισμού΄΄ τους νέους και τις νεάνιδες της Σάμου, ήταν περίπου 20 ετών.
-Δελτίο με πληροφορίες ΥΠΟΔ. ΓΕΝ. ΑΣΦ. ΠΕΙΡΑΙΩΣ φ.5/41281/20-10-59 πως ο Κιάσσος ήταν στο ΕΑΜ κ.λ.π. αλλά από το 1947 και μετά (δηλαδή ετών 22) διάγει ησύχως, έλαβε σαφή θέση κατά του ΚΚΕ και ζει με τον θείο του Χατζίνη Εμμανουήλ συνταξιούχο αρχιφύλακα Αστυν. Πόλεων. Ο θείος φαίνεται να είναι και το μεγάλο ατού του Κιάσσου.
-Δελτίο πληροφοριών Χωροφ. Καρλοβασίου αριθ.2/961/8[α]/26-10-59 πως «*…τα μέλη της οικογενείας του Κιάσσου τυγχάνουσι υγιών κοινωνικών φρονημάτων …ο Πατήρ του κατά το παρελθόν ετύγχανεν κομμουνιστής αποχαρακτηρισθείς…»*.

[3] Η απόφαση του Συμβ.Νομ/σύνης του Υπουργείου Κοιν.Προνοίας για Παντελάκη και Τομπούλη είναι η με αριθ. Πρακτ.173/2-12-59 και η αποστολή της σε όλο το δημόσιο γίνεται με Υπ.Κοιν.Προν. αρ.πρωτ.852/91 από 7-3-1960.

υπαλλήλων του Υπουργείου Κοινωνικής Προνοίας και έγινε από το αντίστοιχο Συμβούλιο Νομιμοφροσύνης. Οι δύο χαρακτηρισθείσες ως μη νομιμόφρονες ήταν οι με αύξοντα αριθ. 34 και 35. Δεν γίνεται αντιληπτό γιατί κοινοποιείται αυτή η απόφαση στο ΓΕΝ και απ' αυτό σε όλα τα Αρχηγεία «*...διά τα καθ'υμάς...»*. Το πιθανότερο είναι πως οι δυσμενείς χαρακτηρισμοί κοινοποιούνται σε όλο το Δημόσιο ώστε, να μην προσληφθούν πουθενά. Εξ άλλου η απόφαση στέλνεται στο Υπουργείο Εσωτερικών/ Δ/νσιν Εθν. Ασφαλείας και κοινοποιείται σε όλα τα Υπουργεία και ένα μεγάλο αριθμό άλλων υπηρεσιών. Επομένως κάθε μη νομιμόφρων αποκλείεται από οποιαδήποτα εργασία σε δημόσιο, ΔΕΚΟ, Νοσοκομεία ….. Η πρώτη άτυχη ΄΄μη νομιμόφρων΄΄ είναι η Παντελάκη Αδαμαντία του Αναστασίου, βοηθός Ιατρός του Γενικού Κρατικού Νοσοκομείου και η αιτιολογία είναι πως, δεν υπάρχει τίποτε σε βάρος της αλλά επηρεάζεται από τον θείον της Γιαννακάκη Παναγιώτη, επικίνδυνο κομμουνιστή …. Η δεύτερη ΄΄μη νομιμόφρων΄΄ είναι η Τομπούλη Ειρήνη του Κωνσταντίνου που «*…ακολουθεί κομμουνιστικάς αρχάς με δράσιν και ...το γεγονός ότι αύτη εκλήθη υπό της Υποδ/νσεως Γεν.Ασφαλείας Αθηνών όπως υποβάλλει υπόμνημα εκθέτουσα τας αντιλήψεις της έναντι του ΚΚΕ και δεν προσήλθεν… αποδεικνύει την κομμουνιστικήν ιδεολογίαν της…»*.

Β26δ.- ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΘΑΡΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Η ιδεολογική καθαρότητα των στελεχών των ΕΔ της χώρας μας μεταπολεμικά αποτελεί φροντίδα, όλων των μηχανισμών της Εκτελεστικής εξουσίας. Και κύρια όσων έχουν αρμοδιότητες σε θέματα συλλογής και ανάλυσης πληροφοριών και καταστολής προσπαθειών διείσδυσης ΄΄ανεπιθυμήτων΄΄. Αυτοί οι αρμόδιοι είναι τα Σώματα Ασφαλείας με κορυφαία την ΥΠΕΑ, η ΚΥΠ,τα 2^{α} ΕΓ των τριών όπλων των ΕΔ με επικεφαλής τη 2^{α} ΜΕΟ του ΑΕΔ, και όλα τα τμήματα/ γραφεία Ασφαλείας- Πληροφοριών των μονάδων των ΕΔ. Αυτοί οι φορείς ασχολούνται ο καθένας με το δίκτυό του με τα ζητήματα ιδεών των στελεχών και των στρατευσίμων των ΕΔ.

Είναι και η **Νομοθετική** Εξουσία εκείνη, απ' όπου ξεκίνησε ο καθορισμός των αρμοδιοτήτων για τα ίδια ζητήματα. Έγινε προσπάθεια να προσεγγισθεί το θέμα μέχρι επιπέδου που οι σχετικοί Νόμοι προκαλούν τις Υπουργικές Αποφάσεις, στη συνέχεια τις αποφάσεις των Αρχηγών των Κλάδων, τις Διατάξεις και Κανονισμούς. Και τέλος τις Πάγιες Διαταγές.

Όσο για την ανάμειξη της **Δικαστικής** εξουσίας, την συναντάμε μόνον στις περιπτώσεις που, αντιδρά ΄΄από σπόντα΄΄ δηλαδή μετά ενέργειες των λοιπών οργάνων της διοίκησης. Δεν βρίσκουμε συχνά πρωτόβουλες κινήσεις εισαγγελικών αρχών στα θέματα των ΕΔ. Ειδικά στον τομέα της στρατιωτικής δικαιοσύνης την ποινική δίωξη ασκούν οι ηγεσίες των ΕΔ και οι Υπουργοί. Δεν γνωρίζουμε το θέμα ώστε, να τολμήσουμε προσέγγιση. Όπου συναντάμε σχετική αλληλογραφία προσπαθούμε να την αποδελτιώσουμε.

Απομένουν οι συνέπειες όλων των παραπάνω. Εκείνα που παρουσιάζουν την υλοποίηση της ΄΄πολιτικής επί των στελεχών των ΕΔ΄΄, των προβλέψεων των νόμων κ.ο.κ. είναι τα καθημερινά έγγραφα, οι μικροί συναγερμοί για διεισδύσεις και κινδύνους, που εμφιλοχωρούν να ΄΄νοθεύσουν΄΄, να ΄΄μολύνουν΄΄, να επηρεάσουν τους επαγγελματίες στρατιωτικούς.

Εντοπίσθηκε μια σειρά εγγράφων, που καλύπτει τη μετεμφυλιακή περίοδο και κύρια μετά το 1960 και μέχρι τη μεταπολίτευση. Μας δίνεται έτσι η ευκαιρία για παρατηρήσεις και συμπεράσματα, στο πώς διαμορφώνεται το κλίμα και τι συμβαίνει γύρω από ιδεολογικά ζητήματα στις ΕΔ και κύρια στο ΠΝ.

Οι δραστηριότητες του πολεμικού ναυτικού στη διάρκεια του εμφυλίου δεν ήταν μεγάλης εκτάσεως. Το βάρος το σήκωσε ο στρατός ξηράς, με κάποιες υποστηρίξεις από πολεμικά πλοία με βομβαρδισμούς παράκτιων περιοχών. Έτσι εξηγείται και το ότι δεν βρίσκονται εύκολα έγγραφα, που να αφορούν την περίοδο εκείνη σε θέματα στελεχών, που να ενδιαφέρουν την παρούσα διατριβή. Εκτός του ότι επικρατεί η εντύπωση πως, σημαντικό τμήμα του αρχείου του Πολεμικού Ναυτικού της δεκαετίας του 1950 εξαφανίσθηκε.

Το μόνο που βρέθηκε είναι, η περίπτωση αναφοράς του Κυβερνήτη του Ναρκαλιευτικού ΣΑΛΑΜΙΝΑ όταν ΄΄*…του πλοίου ευρισκομένου εις όρμον Ιερησσού διά εκτέλεσιν επιχειρήσεων εναντίον των συμμοριτών…*΄΄ ο οπλονόμος πυροβόλησε και τραυμάτισε ΄΄*κατά λάθος*΄΄ ένα ναύτη που ΄΄*…εθορύβη υπερμέτρως …διεπληκτίζετο ... ύβριζεν υπαξιωματικόν ... εξηγριώθη…*΄΄ και κλείνει την αναφορά του με την επισήμανση ότι και τους δύο έθεσε σε περιορισμό .[1] Σημειώνεται η ευκολία χρήσεως όπλου πάνω σε πολεμικό πλοίο σε μια περίοδο ταραγμένη, η συμπεριφορά ενός στρατευσίμου (τουλάχιστον όπως την περιγράφει ο Κυβερνήτης) και τελευταία η φρασεολογία στο έγγραφο. Σύμφωνη με το πνεύμα του εμφυλίου, που απαντάται στα έγγραφα των ΕΔ. Είναι ανώδυνο ιδεολογικά το έγγραφο. Εκτός εκείνο το ΄΄*συμμοριτών*΄΄ αλλά να θυμόμαστε πως αυτός ήταν ο όρος για τους αντάρτες του ΔΣ. Όπως και το ΄΄*Κομμουνιστοσυμμορίτες*΄΄ ή το ΄΄*κατσαπλιάδες*΄΄ και δεν πρέπει να ξενίζουν. Ήταν καθιερωμένο, ίσως και με συγκεκριμένη απόφαση, να τους αποκαλούν έτσι. Όπως έγινε στη μεταπολίτευση και με έγγραφο καθιερώνεται να αποκαλούνται

-Το ΓΕΝ δίνει αριθ. Φ.0020108/6/1960 και στέλνει την απόφαση στα Συμβούλια Νομιμοφροσύνης του ΓΕΝ,ΑΑΠ,ΑΚΙΠ και ΑΝΕ καθώς και στο ΓΕΝ/Β3-ΙΙΙ στις 21-3-1960.

[1] Ν/Α 2 67 ΣΑΛΑΜΙΝΑ αρ.πρωτ.Κ/21 Θεσσαλονίκη 1-2-48 προς Α.Δ.ΠΑ.Α.(Ανωτέρα Διοίκησις Παρακτίου Αμύνης).

΄΄αντάρτες και όχι επαναστάτες. Θα το συναντήσουμε πιο κάτω. Σήμερα όλοι όσοι σηκώνουν όπλα εναντίον εξουσιών, λέγονται συλλήβδην *΄΄τρομοκράτες΄΄*. Είτε πρόκειται για αυτόχειρες Παλαιστήνιους, είτε για ανθρώπους της Αλ-Κάϊντα είτε ακόμα και για στρατιώτες κρατών, με καθεστώτα μη αρεστά στους μονοκράτορες. Επομένως συγκριτικά το *΄΄κομμουνιστοσυμμορίτης΄΄* είναι παρεξηγήσιμο μόνο στο σκέλος του *΄΄συμμορίτη΄΄* διότι παραπέμπει σε μέλος συμμορίας.

Β26ε.-ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Φαίνεται πως ήταν μπερδεμένοι στο ναυτικό με τις αρμοδιότητες *΄΄…της παρακολουθήσεως της κομμουνιστικής δραστηριότητος εν Ελλάδι …΄΄*. Έτσι εξηγείται γιατί (ο αρμοδιότερος όλων επί του θέματος επειδή προίσταται της διεύθυνσης πληροφοριών του αρχηγείου) Διευθυντής του Α΄ Κλάδου του ΓΕΝ, προτείνει να γίνει σύσκεψη. Το ενδιαφέρον είναι ποιους προτείνει να συμμετάσχουν. Και είναι ενδιαφέρον διότι, από την αποστολή του κάθε συμμετέχοντος στη σύσκεψη, μπορεί να συνδέσει κανείς, ποιους τομείς βλέπει ο εκδότης του εγγράφου πλοίαρχος Ι.Θεοφανίδης, να επηρεάζονται ή συνδέονται με τον κομμουνισμό. Είναι η Β1 (διεύθυνση οργανώσεως- κανονισμών- διατάξεων), η Β3 (διεύθυνση προσωπικού),Α2 (διεύθυνση πληροφοριών), Α4 (διεύθυνση επικοινωνιών) και οι τμηματάρχες πληροφοριών και ελέγχου/ σταδιοδρομίας προσωπικού.

Β26στ.- ΠΛΟΙΑ ΤΗΣ ΕΣΣΔ ΣΕ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΛΙΜΑΝΙΑ

Οι κινήσεις των εμπορικών πλοίων του Σοβιετικού Συνασπισμού αποτελούν αντικείμενο παρακολούθησης των αρμοδίων αρχών, όπως και όλα τα πλοία που προσεγγίζουν ελληνικά λιμάνια.[1] Εν τούτοις συναντάμε αναφορές μόνον για πλοία σοβιετικής προέλευσης. Οι αναφορές προέρχονται από τις Ναυτικές Διοικήσεις, και αφορούν οτιδήποτε κρίνουν χρήσιμο για προώθηση.

Η Ναυτική Διοίκηση Ιονίου πληροφορεί ότι, ο υποπλοίαρχος ενός σοβιετικού εμπορικού ανέφερε στον κομιστή της πληροφορίας *(΄΄πηγή αξιοπιστίας Β3΄΄)*[2] πως ο ίδιος, δεν έχει ιδέα από εμπορική ναυτιλία και «*...είναι απόφοιτος πολιτικής σχολής....ανέφερεν επίσης ότι, μέχρι τούδε δεν επέβαινον εφ' όλων των σοβιετικών εμπορικών σκαφών πολιτικοί καθοδηγηταί και ότι, ήδη εξεδόθησαν διαταγαί αι οποίαι καθιστούν υποχρεωτικήν την παρουσίαν τούτων εις άπαντα τα σκάφη του εμπορικού ναυτικού…».* Η εντύπωση που επικρατούσε παλαιότερα ήταν, πως στα πλοία κομμουνιστικών κρατών υπηρετούσαν εκτός του πολιτικού καθοδηγητή, που ήταν πάντα άνθρωπος του κόμματος με αποστολή να ελέγχει το πλήρωμα, και αξιωματικοί του πολεμικού ναυτικού, που επίσης ήταν μέλη του κομμουνιστικού κόμματος. Επομένως τα εμπορικά πλοία των χωρών αυτών αντιμετωπίζονταν ως ύποπτα (για κατασκοπία, συλλογή πληροφοριών). Όχι πως δεν θα είχαν και στις υποχρεώσεις τους τέτοιου είδους αποστολές. Εξ άλλου δεν διαφέρουν τα πράγματα στα εμπορικά πλοία άλλων χωρών, μη κομμουνιστικών. Δεν είναι σπάνιες αυτού του είδους οι υποχρεώσεις των καπετάνιων του εμπορικού στόλου.

Με άλλο έγγραφο το ΓΕΝ αναφέρει στον ΑΕΔ/2^{α} ΜΕΟ, πως αυξάνεται η δραστηριότητα των σοβιετικών εμπορικών σκαφών τα οποία εφοδιάζουν τα αντίστοιχα πολεμικά στη Μεσόγειο με τρόφιμα και νερό. Και πρέπει να καθιερωθεί πολιτική αντιμετώπισης των περιπτώσεων, που θα αρχίσουν να επισκέπτονται για αγορά νωπών τροφίμων και νερό τα ελληνικά λιμάνια. Είναι Δεκέμβριος του 1971, Α/ΓΕΝ είναι ο Μαργαρίτης και το έγγραφο το κοινοποιεί και στην ΚΥΠ. Το άξιο λόγου είναι, πως αναφέρει επίσης ότι, σε σύσκεψη του ΝΑΤΟ, όλοι οι συμμετέχοντας τόνισαν πως δέχονται αυτές τις δραστηριότητες των σοβιετικών εκτός της Νορβηγίας, που την αποκλείει. Το πνεύμα του ΝΑΤΟ επομένως ήταν αυστηρό έναντι του κομμουνισμού, αλλά χαλαρό όταν πρόκειται για εμπορική δραστηριότητα. Εξ άλλου τότε ο σοβιετικός στόλος Μεσογείου δεν ήταν ευκαταφρόνητος και οι καταναλώσεις τους θα ήταν σημαντικές. Δύσκολα μια χώρα θα έλεγε όχι σε τέτοιου είδους ΄΄υπηρεσίες΄΄ που είχαν και κέρδος.[3]

---

[1] Βλ. σχόλιο αντιναύαρχου ε.α. Ν.Μανταδάκη σε επιστολή του από 7-2-2005. «*…η παρακολούθηση των εμπορικών πλοίων ήταν αμοιβαία. Το 1974πλοίαρχος εμπορικού πλοίου (απότακτος του ΠΝ) σε φορτηγό με σημαία Λιβερίας (ελληνικών συμφερόντων) ελλιμενισμένοι στο Νοβοροσίσκ, είχαμε επί 24ώρου βάσεως τρεις σκοπούς έξω από το πλοίο. Αναφέρομαι βέβαια στο σοβιετικό καθεστώς που ήταν ασφαλώς πιο αυταρχικό από το αντικείμενο της μελέτης…»*

[2] Οι πηγές πληροφοριών, ανάλογα με την αξιοπιστία τους βαθμολογούνται με προβλεπόμενο συνδυασμό γραμμάτων και αριθμών (Α,Β,Γ για την αλήθεια και 1,2,3 για την ακρίβεια των πληροφοριών), ώστε ανάλογα να λαμβάνονται υπόψη ή όχι.

[3] -Ν.Δ. ΙΟΝΙΟΥ ΑΡΙΘ. Ν-230/11-12-1971 με τις πληροφορίες για τους πολιτικούς καθοδηγητές στα σοβιετικά εμπορικά πλοία.
-ΓΕΝ/2^{ον} ΕΓ/2^{ον} φ. 151.10/16/71/30 Δεκεμβρίου 1971 με υπογραφή αντιναυάρχου Κ.Μαργαρίτη Α/ΓΕΝ Προς ΑΕΔ/2^{α} ΜΕΟ και κοινοποίηση ΚΥΠ/Α΄για τα σοβιετικά πλοία στη Μεσόγειο.

Β26ζ.-ΟΙ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ

Η διάκριση στην αντιμετώπιση πλοίων ανάλογα με τη χώρα προέλευση είναι σαφής. Και το ίδιο συμβαίνει, όταν πρόκειται για εμπορικές αντιπροσωπείες ανατολικών χωρών, που επισκέπτονται στρατιωτικές εγκαταστάσεις με ΄΄*…πρόσχημα παροχής τεχνικής βοήθειας*…» σε βιομηχανικό υλικό των χωρών τους. Ενώ κατά τον Νικολόπουλο πρόκειται για κατασκόπους[1] (και πιθανότατα να είναι έτσι). Πιο ενδιαφέρον έχουν οι ΄΄ύποπτες΄΄ κινήσεις ξένων στρατιωτικών ακολούθων «*…ένιοι εκ των οποίων…ιδία των ανατολικών χωρών…*» περνούν δήθεν τυχαία από δρόμους κοντά σε Ναυτικές Εγκαταστάσεις και πολεμικά πλοία με σκοπό να ΄΄ψαρέψουν΄΄ με οτο-στοπ κάποιον αφελή *«…με απώτερον σκοπόν την συλλογήν στρατιωτικών μυστικών…»*. Είναι ο αντιπλοίαρχος Π. Νικολόπουλος του ΓΕΝ/Α2 το 1974, που στέλνει αυτό το έγγραφο στα αρχηγεία του ΠΝ και στις ανεξάρτητες υπηρεσίες[2]. Για την εποχή, τον φορέα που διευθύνει και το φαινόμενο της κατασκοπίας, φαίνεται λογικό να προβαίνει στην απαγόρευση του οτο-στοπ εκτός ναυτικών περιοχών. Μόνο που το απαγορεύει για όλους και παντού. Γνωστό όμως είναι πως όσο πάμε πίσω, ο ναύτης και ο στρατεύσιμος γενικότερα, με αυτόν τον τρόπο κινείται από τα απομακρυσμένα κυρίως στρατόπεδα προς την πόλη ή το χωριό του στις εξόδους του και τις άδειες. Πώς λοιπόν να μην υποκύψει στον πειρασμό του οτο-στοπ των προθύμων στρατιωτικών ακολούθων, που θα έβρισκαν έτσι την ευκαιρία να αποσπάσουν τα ΄΄στρατιωτικά μυστικά΄΄; Παρ' όλα αυτά, δεν είναι γνωστή περίπτωση απόσπασης μυστικών, με τη μέθοδο του οτο-στοπ.

Β26η.-ΕΛΛΗΝΕΣ ΑΡΙΣΤΕΡΟΙ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

Το ΚΚΕ δρούσε στο εξωτερικό και στο εσωτερικό προς επίτευξη των σκοπών του, όπως το ίδιο συνεχώς και αδιαλείπτως διατυμπάνιζε με όλους τους τρόπους. Το θέμα είναι, πώς αυτές οι δραστηριότητες ενδιέφεραν όλες τις ΕΔ.Συναντάμε στα στρατιωτικά αρχεία σχετικά έγγραφα που μάλλον κέντριζαν το ενδιαφέρον στους παραλήπτες ή τους ΄΄κρυφούς΄΄ αριστερούς, παρά τους απωθούσαν. Για ποιον λόγο π.χ. έπρεπε, να κοινοποιείται στα αρχηγεία των ΕΔ το 1962 η δραστηριότητα του Λεωνίδα Κύρκου με δηλώσεις, συνεντεύξεις και ομιλίες σε ευρωπαϊκές χώρες;
Σε άλλη περίπτωση το αρχηγείο ναυτικής εκπαίδευσης μετά λήψη σχετικού εγγράφου από το ΓΕΝ, στέλνει ανάλογο στις υπηρεσίες του και δίνει εντολή να λάβουν γνώσιν όλοι οι αξιωματικοί του περιεχομένου του. Το σοβαρό γεγονός που όλοι πρέπει να προσέχουν είναι πως «*...υπό τινος ιδιώτου ....εμφανιζομένου ως αντιπροέδρου της εις Δυτ. Γερμανίαν εδρευούσης Ενώσεως Αναπήρων Καλλιτεχνών ΄΄ΜΠΟΡΕΙΣ΄΄ αποστέλλονται διάφοροι καλλιτεχνικαί καρτ-ποστάλ ...20 δραχμών....εμφορείται υπό κομμουνιστικών αρχών και τα χρήματα προορίζονται προφανώς διά την ενίσχυσιν του ΚΚΕ...»*. Είναι Δεκέμβριος του 1962, κοντεύουν Χριστούγεννα και η ΄΄*Κομμουνιστική Δραστηριότης*΄΄ όπως είναι το ΘΕΜΑ του εγγράφου απασχολεί τις αρμόδιες υπηρεσίες. Λίγους μήνες μετά στις αρχές του 1963 η Προεδρία Κυβερνήσεως στέλνει τρία έγγραφα προς όλα τα αρχηγεία των ΕΔ, την ΚΥΠ και την ΓΔΕΑ με τα οποία ο Ειδικός Σύμβουλος Κ.Τριανταφυλλίδης, τους ενημερώνει λεπτομερώς σε έντυπα της Υπηρεσίας Πληροφοριών για τις δραστηριότητες του τότε εκδότη της ΑΥΓΗΣ Λ.Κύρκου στην Ιταλία και του Γλέζου στη Μ.Βρετανία. Με το πρώτο σημειώνει πως η ΟΥΝΙΤΑ δημοσιεύει στις 21-3-1963 δηλώσεις του Κύρκου με αφορμή καταδίκες ελληνικών εφημερίδων (ΑΥΓΗ, ΑΘΗΝΑΪΚΗ, ΒΗΜΑ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ). Στο επόμενο έγγραφο επανέρχεται στην ίδια εφημερίδα, η οποία στις 23-3 δημοσιεύει άλλο άρθρο για το επικείμενο συνέδριο στο Παρίσι με θέμα τους πολιτικούς κρατούμενους στην Ελλάδα. Με το τελευταίο ενημερωτικό[3] διαβιβάζει κείμενο συνέντευξης του Γλέζου σε Βρετανούς δημοσιογράφους. Απ' αυτήν προκύπτει πως, εκείνες τις ημέρες υπάρχουν «*…1.110 πολιτικοί κρατούμενοι*[4] *στην Ελλάδα, είναι όλοι αριστεροί δηλαδή κομμουνιστές ...617 κατηγορούνται για φόνο που διέπραξαν στην κατοχή-Δεκεμβριανά, 414 επίσης κατά τον εμφύλιο πόλεμο, 70 για δήθεν κατασκοπεία και 9 σε εξορία…άλλοι έχουν παρασημοφορηθεί με αριστεία ανδρείας όπως ο Σπ.Τόγιας, ο*

---

[1] ΑΝ/2ον ΕΓ/1α φ.900/32/74 από 26/2/1974 με θέμα ΄΄Κατασκοπευτική Δραστηριότης΄΄ προς τα Αρχηγεία και Ναυτικές Διοικήσεις του ΠΝ.
[2] Είναι το ΓΕΝ 2ον ΕΓ/1 φ. 900/6/74 από 16/1/74
[3] Τα έγγραφα αυτά είναι:
-ΑΝΕ ΟΟ16061/62 από 17-12-1962 για τις ΄΄ καρτ-ποσταλ του κομμουνιστή από τη Γερμανία.
-Προεδρία Κυβερνήσεως, αριθ πρωτ. 324 και 325 /63 από 6-4-1963 για τον Κύρκο, και 428/63 από 4-5-1963 για τη συνέντευξη του Γλέζου στην Αγγλία.
[4] Η επισήμανση με τους πολιτικούς κρατουμένους του 1963 δίνει την ευκαιρία να αναφερθούμε στις συλλήψεις και εκτοπίσεις των πρώτων ημερών του πραξικοπήματος. Σε πίνακα που συντάσσεται ο μισός στις 30 Αυγούστου 1967 και ο υπόλοιπος στις 14 Σεπτεμβρίου 1967 από τον ΄΄Διοικητή της Διοικήσεως Χωροφυλακής Φρουράς του Στρατοπέδου Γυάρου αντισυνταγματάρχη Ρετσινά Χρήστο με τίτλο *ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΗ ΤΩΝ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΩΝ ΟΙΤΙΝΕΣ ΘΑ ΜΕΤΑΧΘΩΣΙΝ ΕΙΣ ΤΟ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟΝ ΛΑΚΚΙ ΛΕΡΟΥ*, και περιλαμβάνει 1.375 άτομα, οι φερόμενοι ως στρατιωτικοί είναι τρεις μόνον. Τούτο σημαίνει πως τους υπολοίπους στρατιωτικούς κομμουνιστές δεν τους πήγαν στο Λακκί, αλλά σε άλλον τόπο εκτόπισης δεδομένου πως οι επιλογές γίνονταν και με βάση το εάν ήταν στελέχη ή απλά μέλη. Ο πίνακας αυτός προέρχεται από τα αρχεία της ΕΔΙΑ (Εταιρία Διάσωσης Ιστορικών Αρχείων).

Α.Σακκάς, ο Στ.Παπαγιάννης…» Και συνεχίζει ο Γλέζος επισημαίνοντας πως όταν ήταν στη φυλακή έφεραν τον Μάρτεν τον Γερμανό εγκληματία πολέμου, που είχε σκοτώσει χιλιάδες Εβραίους, πως του έδωσαν πολυθρόνα να κάθεται, του έβαλαν σόμπα *«…έχει γραφομηχανή…εμείς ούτε χαρτί…του έβαλαν έναν ποινικό κρατούμενο να τον υπηρετεί…να βλέπει συγγενείς και δικηγόρους, πράγμα που δεν επιτρέπεται σε εμάς…* » Ο λόγος που εντάσσονται στην εργασία τα στοιχεία αυτά, είναι πως βρέθηκαν ως έγγραφα αρχείων των ΕΔ, που ήταν και παραλήπτες τους. Ως μόνη αιτία μπορεί να εικάσει κανείς το ότι είμαστε στο 1962-63. Ο ρόλος των ΕΔ είναι εμφανής στα πολιτικά δρώμενα, ο ΙΔΕΑ βασιλεύει σε όλους τους χώρους. Τα έγγραφα αναφέρονται και σε καταδικασμένους για κατασκοπεία από στρατοδικεία, μεταξύ αυτών είναι και απόστρατοι αξιωματικοί (Παπαγιάννης κ.α.) και γενικά στα ζητήματα κομμουνιστικής δραστηριότητας απαιτείται ενημέρωση των ΕΔ. Εν τω μεταξύ η εμπλοκή Ελλήνων στρατιωτικών στο ΝΑΤΟ σταδιακά αυξάνεται. Τα θέματα πληροφοριών απασχολούν το Σύμφωνο και οργανώνονται μεταξύ των άλλων συσκέψεις, όπου συμμετέχουν και αξιωματικοί του ναυτικού. Γίνονται στο NORFOLK VA USA και εκ μέρους του ΠΝ θα συμμετάσχει [1] από 6 έως 19 Οκτωβρίου 1963 ο αντιπλοίαρχος Ι. Στρατάκης μετά έγκριση Α/ΓΕΝ. Το έγγραφο δεν δίνει στοιχεία για τα ακριβή θέματα, που θα καλυφθούν αλλά την ίδια περίοδο το ΝΑΤΟ αναπτύσσει μεγάλη εκπαιδευτική δραστηριότητα στο ίδιο αντικείμενο. Πιθανόν αυτές οι συσκέψεις στις ΗΠΑ να έχουν κάποια περιοδικότητα και να συμμετέχουν απ' όλα τα κράτη μέλη του ΝΑΤΟ. Αυτή η αποστολή δεν θα προστατεύσει το Στρατάκη το 1967 που θα τον αποστρατεύσουν πολύ σύντομα *΄΄…καθ' όσον αι…πολιτικαί του πεποιθήσεις επηρεάζουν αυτόν εις την άσκησιν των καθηκόντων του …΄΄*[2].

Β26θ.-21η ΑΠΡΙΛΙΟΥ ΚΑΙ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ-΄΄ΨΙΘΥΡΟΙ΄΄ - ΣΧΟΛΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ

«*…Διά τον μήνα Φεβρουάριον καθορίζω σύνθημα δι' απάσας τας υπηρεσίας του ΒΝ: ΄΄ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ Ο ΕΧΘΡΟΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ΄΄. Αρχηγοί, Διοικηταί, Κυβερνήται διά καταλλήλων ομιλιών αναπτύξουν τους επιδιωκομένους υπό του κομμουνισμού γενικωτέρους και ιδικωτέρους σκοπούς και τας εθνοκτόνους συνεπείας εκ των μέχρι τούδε προσπαθειών και ενεργειών επικρατήσεώς του….συνημμένως...κατευθυντήριαι γραμμαί…αναφερθή εκτέλεσις …την 1ην Μαρτίου…αντιναύαρχος Σ.Περβαινάς Αρχηγός ΓΕΝ…»*. Είναι Ιανουάριος 1968, ακόμα δεν έχουν ηρεμήσει τα πράγματα (στο ΠΝ ιδιαίτερα), από την αποτυχία του ΄΄κινήματος ΄΄ του βασιλιά Κωνσταντίνου στις 13 Δεκ 1967. Μετά το οποίο ο Περβαινάς που ανέλαβε εκείνη τη μέρα Α/ΓΕΝ φρόντισε «*να πέσει στα μαλακά το ΒΝ*»[3] και να μην υποστεί ΄΄σφαγή ΄΄ όπως ήθελαν κάποιοι

---

[1] Τα σχετικά με το σύστημα, διαδικασίες και αξιωματικούς πληροφοριών παρουσιάσθηκε ήδη στο κεφ. Β6 έως Β15. Εδώ μνημονεύεται η σύσκεψη αυτή επειδή αφορά θέματα πληροφοριών που σχετίζονται μάλλον με το ΝΑΤΟ και είναι εκτός Ελλάδος και δη προδικτατορικά. Τα σχετικά έγγραφα αυτής της σύσκεψης είναι:
-Σήμα ΓΕΕΘΑ 011230Ζ ΑΥΓ. 1963
-Σήμα ΓΕΝ 271308 Ιουλίου 1963 και
-ΦΕΣ Α2-Ι αριθ. 1584/11-9-63 προς ΑΚΒ και ΑΚΕ και υπογραφή ΑΚΑ Πλοιάρχου Ν.Ρίτσου.

[2] Βλ. ΑΚ σ.66 και υποσημ.αριθ.79

[3] Βλ.Παράρτημα Β-Ι, Συνέντευξη ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ (13-6-02) που αναφέρεται στην πολιτική στελεχών που εφάρμοσε ο Περβαινάς για το ναυτικό. «*…, μίλησε καθαρά……μίλησε αντρίκεια ο Περβαινάς ότι ΄΄προς Θεού μην αλληλοσκοτωθούμε, προσέξτε…».* Και σε άλλο σημείο στην ίδια συνέντευξη προσθέτει ο Πετρόπουλος: *«….Ο Περβαινάς όμως, ... δεν ήταν στο κίνημα του βασιλιά. ...είπε ΄΄δεν θα πειράξετε κανένα΄΄. Άσχετα τώρα αν κάτι ΄΄μπόσηδες και κάτι τόσηδες΄΄....ο Περβαινάς όταν τέλειωσε το κίνημα του βασιλιά …αξιωματικούς που είχαν ακολουθήσει το βασιλιά… και τον Κονοφάο, τους φώναξε και τους είπε: ΄΄ότι έγινε -έγινε, να συνεχίσουμε τη δουλειά μας΄΄. Αλλά στο στρατό ξέρεις τι είπε; ΄΄Δεν θα πειράξετε κανέναν΄΄. Ποιόν πείραξαν από τους βασιλικούς λοιπόν; Ποιος έφυγε ως βασιλικός; Και αυτοί που έφυγαν, ξέρεις ποιοι έκαναν τους καταλόγους και τους έδωσαν στο στρατό; Εγώ ξέρω από τον Περβαινά, μου λέει ΄΄εγώ το ξεκαθάρισα΄΄....».* Δεν θα σταθούμε στο σημείο της ευθείας βολής του Πετρόπουλου για το ποιος έδωσε στο στρατό, δηλαδή στους επικρατήσαντες του καθεστώτος της 21ης Απριλίου, κατάλογο με τους ΄΄βασιλικούς΄΄ του ναυτικού. Είναι σκληρή η μαρτυρία και δεν έχει διασταυρωθεί πλήρως. Ακούγονται τα ίδια ονόματα αλλά κανείς δεν το δηλώνει καθαρά.
Και από τη Συνέντευξη ΚΙΟΣΣΕ (6-8-02) «*…Ήταν ο πεθερός μου, ο Περβαινάς. Ο Περβαινάς είχε σχέση με τον Σταματελόπουλο. Ήταν γνωστοί από πριν…. Σώζει το ναυτικό, γιατί αν δεν ήταν ο Περβαινάς θα είχε γίνει χαλασμός Κυρίου, δηλαδή θα είχαν διώξει τους μισούς αξιωματικούς.....Το ξέρω από τη στάση την οποία κρατούσαν. Όπως έγινε στο κίνημα του ναυτικού…. Και τους έβαλε θέση και κράτησε αξιοκρατία και δεν υπάρχει νομίζω κανένας αξιωματικός του ναυτικού που να ζήτησε μετά την αποστρατεία του να γυρίσει και να μην γύρισε. Θα πω χαρακτηριστικά, δεν θα πω όνομα, υπήρχε κάποιος που ήταν να παντρευτεί και τον είχαν αποστρατέψει, οι κόλακες…Δεν τον άφηναν να παντρευτεί και πήγε στο μακαρίτη τον Περβαινά και του λεει ΄΄θέλω να παντρευτώ΄΄, ΄΄με το καλό΄΄ του λέει., ΄΄αλλά θέλω να παντρευτώ με στολή΄΄, ΄΄θα παντρευτείς με στολή΄΄ ….».*
Δεν έχει λόγους ο Κιοσσές να μην είναι ακριβής για τον Περβαινά καίτοι είναι πεθερός του. Όσο για το ότι μετά την αποστρατεία του συντήρησε σχέσεις με τον Σταματελόπουλο, είναι ενδιαφέρον. Γιατί εννοεί πως αυτή η σχέση καίτοι προϋπήρχε της 21ης Απριλίου, διατηρήθηκε σε βάση ενάντια του Παπαδόπουλου, μετά την αποστρατεία του Περβαινά.
Αντικομμουνιστής ο Περβαινάς αλλά αυτό δεν είχε να κάνει με τη ψυχραιμία που έδειξε εκείνες τις ώρες, ξεκινώντας βέβαια από την ταχύτατη αναρρίχησή του στην καρέκλα του Α/ΓΕΝ. Σχετικά αναφέρει στο βιβλίο του *΄΄1023 Αξιωματικοί και 22 Κινήματα΄΄* ο Χαρατσής. Θα γνωρίζαμε πολύ περισσότερα για εκείνες τις ώρες από τον αντιπλοίαρχο Πολιτόπουλο. Αρνήθηκε όμως να συζητήσει σε συνέντευξη, όπως και να απαντήσει σε ερωτηματολόγιο, ενώ στην αρχή είχε δεχτεί, όταν έγινε χρήση του ονόματος του συμμαθητή του Βασιλικόπουλου. Η αιτιολογία της άρνησής του είναι σεβαστή και τούτο επειδή στην έκδοση ΑΚ παρουσιάζεται κακώς ως υπεύθυνος για την δυσμενή εξέλιξη της υγείας του Μίλη. Από σοβαρό λάθος του γράφοντος αντί του Θ.Καμαρινέα γράφτηκε ο Πολιτόπουλος. Στάλθηκε γράμμα στον τελευταίο με την αναγκαία διευκρίνιση αλλά το κακό είχε γίνει, αφού το βιβλίο είχε κυκλοφορήσει ήδη από δεκαετίας και πλέον. Αυτό καταγράφεται εδώ ως απαραίτητη εξήγηση. Χωρίς να μειώνονται οι επισημάνσεις για τον Πολιτόπουλο ως

΄΄σκληροί΄΄ από τους πιστούς της ΄΄επανάστασης΄΄. Ο Περβαινάς δεν διέφερε από άλλους στον αντικομουνισμό. Εξαπολύει και το σύνθημα του μηνός[1], παρ' ότι το ναυτικό δεν είχε και μεγάλη ζέση για προπαγάνδα, στο βαθμό τουλάχιστον που είχε ο στρατός. Τις ομιλίες όμως προπαγανδιστικού χαρακτήρα, δεν μπορούσε να τις αποφύγει κανείς. Ήταν θέμα εκτέλεσης διαταγής με αποτέλεσμα και οι ομιλητές να εκτίθενται θέλοντας και μη και οι υπόλοιποι να υποχρεώνονται να τις παρακολουθούν. Όχι πως δεν υπήρχαν και κάποιοι που αρέσκονταν και στα δύο. Η διαδικασία αυτή είχε και το θύμα της στο ναυτικό, όταν αξιωματικός αρνήθηκε να κάνει τέτοια ομιλία[2]. Το περιεχόμενο των ΄΄*…γενικών κατευθυντηρίων γραμμών* …΄΄ στο σύνθημα του Περβαινά είναι φτηνός αντικομουνισμός για την εξάρθρωση του Χριστιανικού Πολιτισμού, για τις σφαγές εθνικοφρόνων, για το συμμοριτοπόλεμο, τους Βουλγάρους …. Όλα αυτά και μέχρι τότε έτσι αναλύονταν. Μεταπολιτευτικά εκλαϊκεύτηκαν τα θέματα περί κομμουνισμού, άλλαξε και η φρασεολογία.

Λίγο μετά ο Περβαινάς αναλαμβάνει να καθησυχάσει το ναυτικό καθ΄ότι *«…περιήλθον εις γνώσιν μου κυκλοφορούσαι υπό ενίων αξιωματικών φήμαι-ψίθυροι περί μελετωμένης δήθεν καταργήσεως των Γενικών Επιτελείων και υπαγωγής τούτων εις ΓΕΕΘΑ ως και λοιπαί συκοφαντίαι…ουδείς εσκέφθη την υπαγωγήν ή απορρόφησιν…οι τυχόν ψιθυρίζοντες και οι διαδίδοντες κακοβούλους φήμας, προφανώς κατευθυνόμενοι εξ ετέρων σκοπών και ιδία εις υπονόμευσιν του έργου της Εθνικής Κυβερνήσεως, ανεξαρτήτως βαθμού ή θέσεως θα πατάσσονται…»*. Έτσι αντιμετώπισε ο Περβαινάς το δόλιο ψίθυρο. Που δεν ήταν για υπαγωγή του ναυτικού στο στρατό, αλλά για την αποδυνάμωση του με μεταφορά αρμοδιοτήτων από πολλά επίπεδα. Με πρώτο απ' όλα το δικό του, δηλαδή του αρχηγού ναυτικού.

Η ομοιομορφία των στολών, τα πηλίκια με τα εθνόσημα και άλλα για δημιουργία ενιαίου πνεύματος στις ΕΔ, τάραξαν τα νερά του ναυτικού. Υπήρξαν αφορμές για κινητοποιήσεις και αναταραχές, και έδειχναν κάτι διαφορετικό από ΄΄ψιθύρους΄΄ και ΄΄κακοβούλους φήμας ΄΄. Ο Περβαινάς στέλνει το έγγραφο στα τέσσερα συγκροτήματα του ναυτικού (Δ.Ν.Ε.-ΑΑΠ-ΑΚΙΠ-ΔΔΜΝ) και στις Ανεξάρτητες Υπηρεσίες[3]. Λίγα χρόνια μετά ο Μαργαρίτης θα κάνει γενική συγκέντρωση των αξιωματικών του λεκανοπεδίου σε αίθουσα του ΚΕΠΑΛ, για να τους καθησυχάσει επί των φημών για στολές, πηλίκια, ομοιομορφία και ισοπέδωση με τα χρησιμοποιούμενα στο ΣΞ …. Πολλά χρόνια μετά το 2003 ο ΑΓΕΕΘΑ θα αποκτήσει πολύ περισσότερες αρμοδιότητες και θα υπαχθούν σ' αυτόν ακόμα περισσότερες μονάδες απ' ότι φοβόντουσαν και ΄΄ψιθύριζαν΄΄ επί δικτατορίας τα στελέχη του ναυτικού. Αυτή τη φορά λίγοι θα γκρινιάξουν. Η παγκοσμιοποίηση, οι νέες απειλές, οι διεθνείς αποστολές των ΕΔ σε νέους ρόλους, όχι πως έπεισαν τους πολλούς και αποδέχτηκαν τις τροποποιήσεις. Αλλά η ισοπέδωση των πάντων έχει επιφέρει και σ' αυτόν τον τομέα χαλάρωση των ΄΄αντιστασιακών΄΄ τάσεων.

Λίγες ημέρες πριν τακτοποιήσει το θέμα των ψιθύρων ο Περβαινάς, είχε πατάξει και τα πλάγια μέσα με την έκδοση γενικής διαταγής που τα απαγόρευε. Όπως λέει στο έγγραφο «*…δι' επίλυσιν θεμάτων αξιωματικών, Α/ΓΕΝ δέχεται προσωπικώς συμφώνως ύπερθεν σχετικώ…»*[4]. ….

Ο Περβαινάς φροντίζει και για την εκπαίδευση των στελεχών του ναυτικού ως *«…Αξιωματικών Πληροφοριών και Ασφαλείας προσέτι δε και τριών Υπαξιωματικών Β.Ν. ως Ο.Α.Σ. εις Σχολήν Πληροφοριών Χαλκίδος…»* του στρατού ... Δεν είναι η πρώτη φορά και ούτε αφορά μόνον τα σχετικά με την ΄΄επανάσταση΄΄. Από το 1963, ίσως και νωρίτερα το ναυτικό δείχνει ενδιαφέρον για αυτή τη σχολή του στρατού. Επί δικτατορίας αναθερμάνθηκαν οι σχέσεις, και πολλοί απέκτησαν πτυχείο στη Χαλκίδα αλλά και σε παρόμοια σχολή, που ίδρυσε το ναυτικό στο ΚΕΚΑΝ και λειτούργησε άγνωστο για πόσο.[5]

Το 1971 το 2ο ΕΓ του ΑΝ στέλνει[6] μια κινηματογραφική ταινία για την ΄΄Σοβιετική Απειλή΄΄ με τύπους πλοίων και αεροσκαφών τραβηγμένη κατά τη διάρκεια ασκήσεων. Είναι από τα ελάχιστα έγγραφα του 2ου ΕΓ, που εντοπίσθηκαν και αφορούσαν δραστηριότητες μέσα στην αποστολή του σε σχέση με την ΄΄απειλή΄΄ κατά της χώρας. Εκείνης της ΄΄απειλής΄΄ που είχε καθοριστεί έστω στραβά, όχι από το καθεστώς της 21ης Απριλίου, αλλά από τις προηγούμενες κυβερνήσεις, όπως είδαμε στο έγγραφο με την ενημέρωση του ΥΕΘΑ

στέλεχος του ναυτικού, που πίστεψε στις αρχές της ΄΄επανάστασης΄΄ και δραστηριοποιήθηκε για κάποιο διάστημα, όπως φαίνεται σε άλλα σημεία.

[1] ΥΕΘΑ/ΓΕΝ/ ΓΡ.ΑΡΧΗΓΟΥ αριθ.75002/2/68 από 23/1/1968 προς ΒΠ και ΝΥ δηλαδή σε όλα τα πλοία και τις υπηρεσίες του ΒΝ. Είχε προηγηθεί το σύνθημα ΄΄ΟΛΟΙ ΚΑΙ ΟΛΑ ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΣΚΟΠΟΥΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ΄΄ για τον μήνα Ιανουάριο με έγγραφο Γραφείο Αρχηγού φ 75002/68/2-1-68 (προφανώς το πρώτο μετά την ανάληψη των καθηκόντων του που είχε γίνει την ημέρα του βασιλικού πραξικοπήματος στις 13-12-67). Ακολούθησε για το μήνα Μάρτιο το ΄΄ΟΛΟΙ ΚΑΙ ΟΛΑ ΔΙΑ ΤΑ ΠΛΟΙΑ΄΄ με έγγραφο Γραφείο Αρχηγού φ.75002/3/68/25-2-68 και ύστερα μάλλον σταμάτησε γιατί θα κατάλαβε πως κάτι τέτοια τον εκθέτουν αν όχι τον γελοιοποιούν, γιατί δεν συνηθίζονταν στο ΠΝ.

[2] Βλ. κεφάλαιο Δ8 για την περίπτωση Λίτινα.

[3] Είναι το ΥΕΘΑ/ΓΕΝ ΓΡ.ΑΡΧΗΓΟΥ Φ.0075027/65/5-3-1968

[4] Η απαγόρευση των πλαγίων μέσων γίνεται με ΤΕ ΓΕΝ Φ. 075060/3/67 από 1-3-1968 και ο καθορισμός παρουσιάσεων στον ΑΓΕΝ με ΤΕ ΓΕΝ 75060/2/67/7-2-68

[5] Για το ποιοι από το ναυτικό απέκτησαν ΄΄πτυχία πληροφοριών΄΄ βλέπε σχετικό πίνακα στο ΑΚ. Το έγγραφο του 1963 είναι ΦΕΣ Α2-Ι/1587/30-9-63 του δε Περβαινά το ΓΕΝ/Γραμματεία Α/ΓΕΝ φ.7501/68/30-5-1968 προς ΓΕΣ με ευχαριστίες για τη σχολή πληροφοριών Χαλκίδας και τους αποφοιτήσαντες του ναυτικού.

[6] ΑΝ/2ον ΕΓ/2ον φ.10113/11/70 από 7-1-71

του 1966. Είναι ο πλοίαρχος Δ.Σταμούλης που υπογράφει το διαβιβαστικό. Ο ίδιος που αργότερα θα ανακατευθεί ΄΄εξ απαλών ονύχων΄΄ στα γεγονότα, που προηγήθηκαν του πραξικοπήματος στην Κύπρο.[1]
Ο Μαργαρίτης ως Α/ΓΕΝ υπογράφει ο ίδιος έγγραφο του 7ου ΕΓ [2]προς όλα τα πλοία και τις υπηρεσίες με το οποίο γνωστοποιεί στο προσωπικό του ναυτικού «*...ότι η κυκλοφορούσα εις εβδομαδιαία τεύχη ΄΄Επανάστασις του 21΄΄ του γνωστού κομμουνιστού συγγραφέως Δ.Φωτιάδη διαστρέφει την ιστορίαν κατά τρόπον Εθνικώς απαράδεκτον και εξυπηρετούντα τας κομμουνιστικάς θέσεις...συστήσατε...καταλλήλως...την μη αγοράν του εν λόγω εντύπου...».* Απαγορεύσεις βιβλίων, εφημερίδων, περιοδικών και εντύπων κάθε είδους που κρίνονταν ΄΄επικίνδυνα΄΄ προέρχονταν από το ΓΕΣ κυρίως. Το πρώτο διάστημα επιβολής της δικτατορίας το αυταρχικό πρόσωπο του καθεστώτος φάνηκε εκτός των άλλων και με τη διάλυση περισσοτέρων από 270 συνδικαλιστικών και επαγγελματικών ενώσεων καθώς και οργανώσεων *«...-μεταξύ των οποίων και ποδοσφαιρικοί σύλλογοι- που κρίθηκαν ως ΄΄κομμουνιστικές ή ΄΄κομμουνιστικής΄΄ αποκλίσεως...»*[3] Οι απαγορεύσεις εκτός από το ΓΕΣ προέρχονταν από διάφορα κέντρα όπως η Προεδρία Κυβενήσεως, οι κατά τόπους στρατιωτικοί διοικητές κ.λ.π. Εδώ έχουμε τον Α/ΓΕΝ, να υπογράφει τέτοια απαγόρευση μετά από σχετικό έγγραφο του ΑΕΔ. Συνήθως αυτά τα διεκπεραίωνε το 7ο ΕΓ που ήταν αρμόδιο για τις δημόσιες σχέσεις, τη διαφώτιση, τις σχέσεις με το κοινό, τα ΜΜΕ κ.λ.π. Για να υπογράφει ο Μαργαρίτης σημαίνει πως απέδωσαν μεγάλη σημασία στην έκδοση του Φωτιάδη την *΄΄Εθνικώς απαράδεκτη΄΄*. Τα στελέχη των ΕΔ που συμμετέχουν στη διαδικασία των απαγορεύσεων για διάδοση των ιδεών και ειδήσεων και στα δικαιώματα για συνδικαλισμό, διαδήλωση, διεκδικήσεις, διαμαρτυρίες κ.ο.κ. ασκούν εξουσία. Την ασκούν με όλη την αυταρχικότητα που μπορεί να προσδώσει η έλλειψη ευρείας μόρφωσης, πολιτικής συνείδησης και αυτογνωσίας.

Β26ι.- ΄΄ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ΄΄ ΕΔ -΄΄ΔΙΕΙΣΔΥΣΕΙΣ΄΄

Δεν ξεχωρίζει η περίοδος της επταετίας από την προηγούμενη και τη μεταπολίτευση, όσον αφορά τους φόβους για διείσδυση του κομμουνισμού στις ΕΔ. Τα μέτρα προφύλαξης δεν αλλάζουν, τα έγγραφα συντάσσονται με το ίδιο φραστικό και την ίδια λογική, μόνο που απουσιάζουν τα της ΄΄επαναστάσεως΄΄. Δεν εντοπίζονται διαφοροποιήσεις, τουλάχιστον τα δύο πρώτα χρόνια της μεταπολίτευσης. Καίτοι έχουμε σημαντικές αλλαγές από την πρώτη στιγμή, στην αντικατάσταση υποστηρικτών της χούντας, που κάλυπταν σοβαρές θέσεις. Αυτά για το ναυτικό. Μια σειρά από έγγραφα κυρίως του 2ου ΕΓ δείχνει τους φόβους για ΄΄νόθευση΄΄ των ΕΔ από κομμουνιστές στρατευσίμους αλλά και νέους που θα εξελιχθούν σε στελέχη. Επίσης προβληματίζονται οι αρμόδιοι, για τους επαναπατριζόμενους ΄΄Κ/Σ΄΄ και το τι μέλλει γενέσθαι με τις εμπλοκές τους στις ΕΔ. Αυτοί που συντάσσουν τα έγγραφα είναι στελέχη και περιλαμβάνονται στην επετηρίδα της 20ης Απριλίου 1967. Η φρασεολογία ήταν η ίδια με πρώτα. Είχε μάλιστα εξειδικευθεί η ορολογία και εκδόθηκε και διαταγή για τυποποίησή της όσον αφορά συγκεκριμένες περιόδους όπως το 40-45 και ο εμφύλιος.[4] Ο υπαρχηγός ΑΕΔ αντιστράτηγος Μπρούμας υπογράφει Γενική Διαταγή, την οποία κοινοποιεί σε όλες τις ΕΔ, και ζητάει να υιοθετηθεί και από τα ΣΑ με ανάλογο έγγραφο. Μ' αυτήν καθορίζει ορολογία σύμφωνα με την οποία *«..διά την περίοδον κατοχής και δεκεμβριανών να χρησιμοποιούνται οι όροι ΄΄Αντάρται του ΕΛΑΣ,Αντάρται του ΕΔΕΣ΄΄, αποφευγομένου του όρου ΄΄επαναστάται΄΄... διά την περίοδον του αντισυμμοριακού αγώνος 1946-1949 να χρησιμοποιούνται οι όροι΄΄ Κομμουνιστοσυμμορίται, Κ/Σ, Συμμορίται, Συμμοριτοπόλεμος, Αντισυμμοριακός Αγών΄΄, ΄ και ουχί ΄΄Αντάρται, Ανταρτοπόλεμος΄΄...».* Είναι η διαφορά του αντάρτη και του επαναστάτη μεγάλη με του συμμορίτη και του συμμοριτοπόλεμου. Ήθελαν τους αντάρτες μειωμένους με την προσωνυμία του συμμορίτη και τον εμφύλιο αντίστοιχα τον ήθελαν συμμοριτοπόλεμο. Δε συνέφερε ο συνειρμός με ιδεολογικό περιεχόμενο.
Ο αρχιεπιστολέας του Δ.Ν. Ε. πλοίαρχος Ε. Δρομάζος ΄΄θεωρεί[5] απόρρητο σημείωμα προς το 2ο ΕΓ του ΑΝ, του αξιωματικού ασφαλείας του επιτελείου του Δ.Ν.Ε. αντιπλοιάρχου Η.Καβούκη. Ο οποίος αφού έλαβε σχετική αναφορά από το Κέντρο Εκπαιδεύσεως ΠΑΛΑΣΚΑΣ (ΚΕΠΑΛ) μεταβιβάζει την πληροφορία «*…ότι ο υπηρετών εις ΚΕ/ΠΑΛ κελευστής Πυροβολητής ....κατελήφθη αναγιγνώσκων εντός στρατοπέδου την εφημερίδα ΄΄ΑΥΓΗ΄΄».* Τα ζητήματα που προκύπτουν για το σύστημα ασφαλείας εν προκειμένω είναι, πως ο αναφερόμενος είναι μόνιμος υπαξιωματικός, διαβάζει ΄΄εντός στρατοπέδου΄΄ και μάλιστα διαβάζει την ΄΄ΑΥΓΗ΄΄. Ιδίως το τελευταίο είναι το ανησυχητικό καθόσον έχουμε ένα νεαρό μόνιμο υπαξιωματικό, να διαβάζει κομμουνιστική εφημερίδα. Αυτά τον Αύγουστο λίγες ημέρες μετά τη μεταπολίτευση. Τονίζεται πως,

[1] Βλ.ΑΚ υποσημ.α/α 353 με βάση την ΕΔΕ Μεταλληνού για την εμπλοκή του ναυτικού στα γεγονότα στην Κύπρο το 1974.
[2] ΑΝ/7ον ΕΓ Φ.461.2/2/71 από 31/5/1971 μετά λήψη ΑΕΔ/7η ΜΕΟ/ΨΕ/Ι/750/531310/15-5-71.
[3] Βλέπε ΑΛΙΒΙΖΑΤΟ ο.π. σ. 614 όπου εκτός των άλλων, επισημαίνονται και διαλύσεις σωματείων, που το καθεστώς είχε θεωρήσει ως νόμιμα. Τα αναφερόμενα (΄΄Ελληνοευρωπαϊκή Κίνηση Νέων΄΄ και ΄΄Εταιρία Μελέτης Ελληνικών Προβλημάτων΄΄) δεν ήταν τυχαία ούτε επαγγελματικά σωματεία αλλά ανέπτυξαν έντονη δραστηριότητα με διαλέξεις, συζητήσεις κ.λ.π.
[4] Πρόκειται για το ΑΕΔ /7η ΜΕΟ/ΨΕ/1 Φ. 7325/00/28/8-7-1970 με υπογραφή αντιστράτηγου Μπρούμα.
[5] ΄΄Θεωρεί΄΄, δηλαδή συνυπογράφει το κείμενο. Αλλά το έγγραφο στέλνει και είναι υπεύθυνος γι' αυτό ο καθ' ύλην αρμόδιος, που είναι ο συντάκτης του και εισηγητής και.

οι εφημερίδες απαγορεύεται να μπαίνουν στα στρατόπεδα για πολλά χρόνια ακόμα[1]... Δεν περνάει πολύς καιρός και τον Δεκέμβρη του ίδιου χρόνου ακόμα ένα κρούσμα όμοιο, παρουσιάζεται στο Ναύσταθμο Σαλαμίνας. Ο Αξ/κός Ασφαλείας και Πληροφοριών της Διευθύνσεως Ναυτικών Όπλων του ΝΣ αντιπλοίαρχος Α. Χατζηκωσταντής αναφέρει[2] (οφείλει να το κάνει με βάση τα ισχύοντα, ανεξάρτητα εάν συμφωνεί ή όχι) και ο Διευθυντής του πλοίαρχος Β.Χαρλαύτης συνυπογράφει, προς ΑΝ/2ον ΕΓ πως: «*…ο ναύτης ...επιστρέψας εκ της εξόδου του έφερεν εντός της υπηρεσίας φύλλον εφημερίδος ΄΄ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ΄΄... κληθείς αρμοδίως...εις γραφείον Ασφ./Πλ. ΔΝΟ (Διεύθυνση Ναυτικών Όπλων)/ΝΣ εδήλωσεν ότι προέβη εις την αγοράν του φύλλου διότι ουδέν εγνώριζεν περί της ακαταλληλότητος του ιδεολογικού προσανατολισμού εν λόγω εφημερίδος...συνημμένως υποβάλλεται πίναξ εις όν εμφαίνονται στοιχεία απασχολήσεώς του και διαμονής του ...*» Η περίπτωση εμφανίζεται πιο χαλαρή διότι πρόκειται για στρατεύσιμο. Εν τούτοις όμως στέλνουν τα στοιχεία του για να τον ΄΄ψάξουν οι αρμόδιοι΄΄. Επίσης, για να αναφέρεται ο ΄΄παραπτωματίας΄΄ σε άγνοια ΄΄*ακαταλληλότητος του ιδεολογικού περιεχομένου*΄΄, θα πει πως του επεσήμαναν αυτό ακριβώς. Πως ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ είναι ΄΄ακατάλληλος΄΄, λόγω ΄΄*του ιδεολογικού περιεχομένου*΄΄ και δεν του είπαν πως, γενικά απαγορεύονται οι εφημερίδες. Ήταν η συγκεκριμένη εφημερίδα με την αντίστοιχη ιδεολογία, που τάραξε τα νερά και όχι η εφημερίδα που έτσι κι αλλιώς δεν επιτρεπόταν. Γι' αυτό καταγράφονται και η εργασία και η κατοικία του για να ερευνηθεί.

Τα πράγματα είχαν αρχίσει να σκουραίνουν στις ΕΔ και αισθανόταν ο μηχανισμός να ΄΄χάνεται ο έλεγχος΄΄. Κάτι τέτοιο σήμαινε το να φέρνουν αριστερές εφημερίδες στρατεύσιμοι και μόνιμοι υπαξιωματικοί μέσα στα στρατόπεδα. Εξ άλλου δεν θ' αργήσουν και τα ανάλογα βιβλία και έντυπα, αλλά και τα ίδια τα αριστερά κόμματα να απασχολούν ως ΄΄*πιθανοί διεμβολείς των ΕΔ*΄΄ τους αρμοδίους προς φύλαξη της ΄΄καθαρότητός΄΄ των.

Το 2ον ΕΓ με επικεφαλής τον πλοίαρχο Ν.Σοφρά στέλνει εσωτερικό έγγραφο (ΦΕΣ) στο 7ο ΕΓ[3] όπου γνωστοποιεί πως «*…υπό υπηρεσιών ανεφέρθησαν περιπτώσεις κατοχής ή κυκλοφορίας υπό κατωτέρου προσωπικού βιβλίων αναρχικού περιεχομένου ως: Α) Αριστερισμός :Β.Ι.ΛΕΝΙΝ Β) Τι να κάνουμε: Β.Ι.ΛΕΝΙΝ, Γ) Ένα βήμα μπρος, δύο βήματα πίσω: Β.Ι.ΛΕΝΙΝ, Δ)Χιλή ή ταξική αναμέτρηση; Επιτροπή βοηθείας στον Επαναστατικό Αγώνα του Χιλιανού Λαού…Παρακαλούμεν διά τας υμετέρας ενεργείας προς έκδοσιν σχετικών διαταγών περί απαγορευμένων εκδόσεων και καταλλήλου διαφωτίσεως του προσωπικού…*». Ο χαρακτηρισμός των βιβλίων ως ΄΄αναρχικών΄΄ δεν είναι από άγνοια του Σοφρά μόνον. Αντικαθίσταται σταδιακά η έκφραση ΄΄κομμουνιστικό΄΄ και ΄΄κομμουνιστής΄΄ με το ΄΄αναρχία, αναρχικός΄΄, με αποτέλεσμα να γράφονται και επιφανειακά ανοησίες, ή άσχετα μεταξύ τους πράγματα. Ο λόγος της αντικατάστασης είναι, ότι το ΚΚΕ έχει αρχίσει ανοιχτά δραστηριότητα μέσα στη χώρα, ενώ σε λίγο θα ΄΄αναγνωρισθεί΄΄ και τυπικά από τον Καραμανλή. Επομένως δεν είναι πια τόσο εύκολο, να αναφέρεται στα έγγραφα, όπως μέχρι τότε. Ενώ κατά την εκτίμησή τους ο αναρχισμός και οι ΄΄αναρχικοί΄΄ είναι πιο αποδεκτοί ως αποδιοπομπαίοι από την κοινωνία. Πρέπει να εκδόθηκαν και σχετικές διαταγές, που τροποποιούν τους χαρακτηρισμούς με βάση αυτή τη λογική, αλλά δεν στάθηκε δυνατόν να εντοπισθούν. Όσον αφορά την τοποθέτηση συλλήβδην και του βιβλίου για τη δικτατορία στη Χιλή στον ίδιο κορβανά με τα απορριπτέα του Β.Ι.ΛΕΝΙΝ, αυτό μόνον ως ένδειξη νοσταλγίας του Σοφρά, μπορεί να εκληφθεί. Η χούντα στην Ελλάδα είχε καταρρεύσει, ενώ στη Χιλή βασίλευε ακόμα. ΄΄Αναρχικοί΄΄ λοιπόν και οι της επιτροπής Βοηθείας των Χιλιανών, που πολεμούσαν τη δική τους δικτατορία, απορριπτέο ή μάλλον απαγορευμένο και το βιβλίο αυτό και ΄΄*κατάλληλη διαφώτιση*΄΄ του προσωπικού. Γνώριζε και είχε κατανοήσει πως είχαμε μεταπολίτευση, αλλά η κρατούσα λογική στα θέματα αυτά συνέχιζε με κεκτημένη ταχύτητα. Το σύστημα συντηρούσε τον αντικομουνισμό, που δεν υπήρχε λόγος ν' αλλάξει, επειδή διαλύθηκε το καθεστώς της 21ης Απριλίου. Και ήθελε το στέλεχος αυτό, όπως και άλλα, να απαγορευτούν βιβλία ιδεολογικού περιεχομένου το 1975. Και προφανώς το πέτυχε αφού προτείνει να εκδοθούν διαταγές του ΓΕΝ.

Μετά τις κομμουνιστικές εφημερίδες ΑΥΓΗ και ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ ήρθαν και τα αριστερίστικα κόμματα, να ταράξουν τη γαλήνη στις Υπηρεσίες Ασφαλείας του κράτους. Αρχές του 1975 η Υπηρεσία Εθνικής Ασφαλείας του Υπουργείου Δημοσίας Τάξεως στέλνει έγγραφο προς το ΑΕΔ με θέμα ΄΄*Κομμουνιστική Διείσδυσις εις τας Ενόπλους Δυνάμεις*΄΄ το οποίο και διαβιβάζεται αμέσως από ΑΕΔ στα τρία Αρχηγεία ΕΔ. Το ΠΝ το αναδιαβιβάζει στα δικά του Αρχηγεία και τις μεγάλες υπηρεσίες. Ο συναγερμός που χτύπησε η Υπ.Εθν.Ασφ. αφορά, κατ' αρχήν δημοσίευμα της εφημερίδας ΄΄*ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΠΑΛΗ*΄΄ ΄΄ *...των οργανωμένων*

---

[1] Από την ίδια υπηρεσία (δηλαδή το ΚΕ/ΠΑΛ) αποστρατεύθηκε ο (γνωστός σήμερα από την υπόθεση Οτσαλάν και την βοήθεια προς τους Κούρδους) πλοίαρχος τότε Α.Ναξάκης. Διότι ως Διοικητής του κέντρου είχε επιτρέψει, όχι μόνον την ανάγνωση εφημερίδων, αλλά να πωλούνται και από την Καντίνα, παρά τις συστάσεις που του έγιναν από γνωστούς, φίλους και ανωτέρους του. Σημείο, όχι των καιρών αλλά των ηθών, του ΠΝ είναι το ότι ο Α/ΓΕΝ που τον αποστράτευσε, δηλαδή ο Βασιλικόπουλος, δεν πέρασαν πολλά χρόνια και τον υπερασπίσθηκε (όπως και όλοι οι απόστρατοι Α/ΓΕΝ) στην υπόθεση Οτσαλάν στο δικαστήριο. Με καθημερινή μάλιστα παρουσία στο ακροατήριο. Πάντως η αιτία αποστρατείας του τη δεκαετία του 80, ήταν οι εφημερίδες.

[2] Τα έγγραφα με τις αριστερές εφημερίδες είναι:

-Δ.Ν.Ε./2ον ΕΓ/ΑΣΦ Χ.Ε.γρ. ΄΄Δ΄΄ φ.001095/121/16 Αυγούστου 1974 για την ΄΄ΑΥΓΗ΄΄ μετά αναφορά ΚΕ/ΠΑΛ Φ.Δ/00358/13-8-74/ΥΠ/ΑΣΦ/ΠΛΗΡ.

-ΔΝΟ/ΝΣ/ΥΠΗΡ.ΑΣΦ.ΠΛ. Χ.Ε. 159/3 Φ.0058/8-10-1974 για τον ΄΄ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ΄΄

[3] Πρόκειται για το ΦΕΣ 2ον ΕΓ/1 0022/24-1-1975 με χαρακτηρισμό ως ΄΄αναρχικών΄΄ βιβλίων του ΛΕΝΙΝ.

εις το Κ.Δ.Κ.Ε. (Κομμουνιστικόν Διεθνιστικόν Κόμμα Ελλάδας) Ελληνικόν Τμήμα Γραμματείας της 4ης Διεθνούς των Παρισίων...». Το εβδομαδιαίο έντυπο είχε αναδημοσιεύσει άρθρο «*…από την Γαλλικήν Τροτσκιστικήν εφημερίδα ROUGE της 10-1-75 υπό τον τίτλον ΄΄Το Επαναστατικό Κίνημα των Φαντάρων στη Δυτική Ευρώπη΄΄.* Δημοσιεύθηκαν όμως και ειδήσεις «*…εις ετέραν Τροτσκιστικήν εφημερίδα ΄΄ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ΄΄ της 1-2-75...περί διαδηλώσεων Γάλλων Στρατιωτών εις την πόλιν Καρλσρούην Δυτ. Γερμανίας και περί δίκης τριών πολιτών εις Γαλλίαν με την κατηγορίαν ότι υπεκίνησαν 200 Γάλλους στρατιώτας, εις διαδήλωσιν...αύτη {*σημ.η εφημερίδα*} ανήκει εις την Τροτσκιστικήν οργάνωσιν ΄΄Εργατική Διεθνιστική Ένωση (Ε.Δ.Ε) η οποία αποτελεί Ελληνικό Τμήμα, ετέρας ΄΄Διεθνούς΄΄ Τροτσκιστικής οργανώσεως επωνομαζομένης ΄΄Διεθνής Επιτροπή της 4ης Διεθνούς΄΄ με έδραν το Λονδίνο και υπό την ηγεσίαν του Τζέρη Χήλυ.....»* Το έγγραφο φέρει υπογραφή του ταξιάρχου Παντελή Καλαμάκη, ο οποίος είναι και ο Αρχηγός της υπηρεσίας, που άλλαξε όνομα αλλά όχι αρμοδιότητες και νοοτροπία, τουλάχιστον στα ιδεολογικά. Ο Καλαμάκης κλείνοντας την ενημέρωση, προβαίνει στην εκτίμηση πως, με τα δημοσιεύματα αυτά στην πραγματικότητα δίνονται οδηγίες στους «*…Έλληνας Τροτσκιστάς, όπως επιχειρήσουν να εφαρμόσουν την ιδίαν τακτικήν διεισδύσεως και δράσεως εις τας Ενόπλους δυνάμεις της χώρας ...»* Η συντήρηση κλίματος συναγερμού στα δίκτυα ασφαλείας στις ΕΔ, εξακολούθησε με τέτοια έγγραφα που διοχετεύονταν άμεσα στα γραφεία ασφαλείας και πληροφοριών όλων των μονάδων. Εκτός από αυτήν την υπόθεση με τα δημοσιεύματα των Τροτσκιστικής κατεύθυνσης εφημερίδων (που εμφανίζεται τον Φεβρουάριο του 1975), άλλη μία περίπτωση κυκλοφορεί τον Απρίλιο του ίδιου χρόνου με το ΕΚΚΕ αυτή τη φορά και έναρξη την 2α ΜΕΟ του ΑΕΔ. Είναι κάπως πιο σύνθετη η νέα πληροφορία που *΄΄…περιήλθε εις τας Υπηρεσίας Ασφαλείας...΄΄* Όχι γιατί δράστης είναι το ΕΚΚΕ, αλλά διότι το ΄΄Επαναστατικόν Κομμουνιστικόν Κίνημα Ελλάδος΄΄ διάλεξε έναν τρόπο λίγο μπερδεμένο να διεισδύσει στις ΕΔ. Ο Σοφράς πληροφορεί[1] τα Αρχηγεία του ΠΝ και τη Σχολή Δοκίμων, πως το ΕΚΚΕ «*…έδωσεν εντολή όπως, προωθηθούν εις τους κόλπους εθνικοφρόνων κομμάτων άτομα νεαράς ηλικίας, προερχόμενα εξ εθνικοφρόνων οικογενειών, τα οποία είναι μεμυημένα και πιστεύουν μετά φανατισμού εις το ΕΚΚΕ...η ενέργεια αποσκοπεί εις την κατάταξιν ως Αξιωματικών των ΕΔ των εν λόγω ατόμων, ίνα ούτω δυνηθεί το ΕΚΚΕ εις το μέλλον να ελέγχει το στράτευμα δι' αυτών και να δράσουν υπέρ αυτού, όταν αι συνθήκαι το επιτρέψουν...».* Να θυμίσουμε πως, όλες αυτές οι υποθέσεις είναι χαρακτηρισμένες ΑΠΟΡΡΗΤΕΣ-ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ, που σημαίνει πως τις βλέπουν μόνον εξουσιοδοτημένα πρόσωπα. Εάν αληθεύουν επομένως αυτές οι πληροφορίες του 1975, σήμερα έχουμε και κάποιους ανώτατους αξιωματικούς ενταγμένους στο ΕΚΚΕ, που κανείς δεν τους κατάλαβε όλα αυτά τα χρόνια, γιατί ήταν ΄΄εθνικοφρόνων΄΄ οικογενειών (δηλαδή της Ν.ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, γιατί ούτε τα κεντρώα κόμματα δεν ήταν ΄΄εθνικόφρονα΄΄ τότε). Και είναι έτοιμοι να δράσουν υπέρ του ΕΚΚΕ! Οι φύλακες της ΄΄εθνικοφροσύνης΄΄ των στελεχών και του στρατεύματος κάνουν καλά τη δουλειά τους και μια ΄΄καλή΄΄ Ψυχολογική Επιχείρηση, είναι να εκφοβίζουν με την ύπαρξη κρυφών αριστεριστών που παριστάνουν τους εθνικόφρονες.

Δεν είναι όμως μόνον οι Τροτσκιστές και το ΕΚΚΕ που (κατά τις υπηρεσίες ασφαλείας) επιθυμούν διακαώς να εισβάλλουν και ελέγξουν τις ΕΔ. Οι αρμόδιοι επαγρυπνούν και παρακολουθούν και τους υπόλοιπους ΄΄επικίνδυνους΄΄ χώρους. Και διοχετεύουν τις πληροφορίες, που συλλέγουν για την « Κομμουνιστική Δραστηριότητα», η οποία εμφανίζεται από τον βασικό φορέα, δηλαδή το *΄΄ΚΚΕ/Ρ (Φλωράκης)΄΄.* Έτσι το καταχωρούν στα περισσότερα έγγραφα αντί του ΚΚΕ(εξωτερικού) που ήταν και της ΄΄μόδας΄΄ για μερικά χρόνια. Το ΄΄Ρ΄΄ από το ΚΚΕ/Ρ μάλλον σημαίνει ΄΄Ρωσσικό΄΄ υποδηλώνοντας την εξάρτηση του κόμματος αυτού από το αντίστοιχο των Μπολσεβίκων, άρα και το ΄΄ξενοκίνητο΄΄. Τον Μάρτιο του 1975 κοινοποιείται στους μεγάλους σχηματισμούς του πολεμικού ναυτικού έγγραφο της ΚΥΠ με πληροφορίες «*…προερχόμενες εκ του χώρου του ΚΚΕ/Ρ...»* (που σημαίνει πως είχαν δικό τους άνθρωπο μέσα στον κομματικό μηχανισμό του ΚΚΕ). Παρέχονται πληροφορίες για παρασημοφορία του Φλωράκη από τον Ποντγκόρνυ, πώς ερμήνευαν την παρασημοφορία, όπως και τι επρόκειτο να κάνει ο Γενικός Γραμματέας του ΚΚΕ στο εξωτερικό. Αναφέρεται στη δραστηριοποίηση του κόμματος σε υλοποίηση των αποφάσεων της 2ης ολομέλειας της Κεντρικής του Επιτροπής σύμφωνα με τις οποίες κατά την ΚΥΠ: «*…ήρχισαν να δραστηριοποιούνται...επιτροπαί...επαγρύπνησης...διαπαιδαγώγησης...πάλης .... αρμοδιότητες ... παρακολούθηση των κινήσεων των αντιπάλων, ΄΄Χουντικών΄΄, στρατιωτικών, Κρατικού Μηχανισμού κ.λ.π. ώστε να καταστή δυνατός ο έλεγχός των εις περίπτωσιν ...θέσεως του ΚΚΕ εκτός νόμου και διενέργειαν συλλήψεων ή διά την περίπτωσιν νέου πραξικοπήματος[2]...προς τούτο προωθείται κομματική οργάνωσις εις τον*

---

[1] Τα έγγραφα για τους Τροτσκιστές του ΚΔΚΕ και ΕΔΕ είναι :

-Υπηρεσία Εθνικής Ασφαλείας/ Υ.Δημ.Τάξεως/ Α΄Δ/νσις/1ον/3ον φ.Γ.Α. 1901/18-52192/18-2-1975 Προς ΑΕΔ με ΘΕΜΑ *΄΄Κομμουνιστική Διείσδυσις εις τας Ενόπλους Δυνάμεις΄΄* και υπογραφή Καλαμάκη

-ΑΕΔ/2α ΜΕΟ/ΑΣ/Ι φ. 110/12/535370 από 7-3-1975 προς τα Αρχηγεία των ΕΔ υπογραφή ταξιάρχου Α.Ανδρικόπουλου και θέμα το ίδιο.

-ΑΝ/2ον ΕΓ/1 φ. 111/2/75 από 18-3-75 προς τα Αρχηγεία και μεγάλες υπηρεσίες του ΠΝ με ίδιο ΘΕΜΑ και υπογραφή Σοφρά.

Τα έγγραφα για τα σχέδια του ΕΚΚΕ να βάλει οπαδούς του στις παραγωγικές σχολές είναι:

-ΑΕΔ/2α ΜΕΟ/ΑΣ/1 φ.110/12/536451/ΑΣ/624/22-4-1975 και

-ΑΝ/ 2ον ΕΓ/1α φ.111/4/75 από 6-5-75 με Θέμα πάλι *΄΄Κομμουνιστική Διείσδυσις εις τας ΕΔ΄΄.* Εξ άλλου αυτό φαίνεται να είναι το θέμα όλων των εγγράφων αυτού του φακέλου με πρώτο συνθετικό αριθμό πρωτοκόλλου το ΄΄φ.111΄΄.

[2] Εάν αληθεύουν αυτά για κινητοποίηση του ΚΚΕ προς πρόληψη πραξικοπήματος το 1975, θα πει πως τα πράγματα εξακολουθούσαν για αρκετό διάστημα να θεωρούνται μη ελέγξιμα στις ΕΔ. Στη συνέντευξή του ο ΥΦΕΘΑ επί ΠΑΣΟΚ Α. ΔΡΟΣΟΓΙΑΝΝΗΣ (12-9-02) λέει: *«.... Πληροφορίες βεβαίως είχα και μάλιστα ακριβέστερες πληροφορίες από την Κ.Υ.Π. .... παρακολουθούσε ορισμένες κινήσεις των*

ΟΤΕ…τας Ενόπλους Δυνάμεις με στρατευμένους νέους…τον Κρατικόν Μηχανισμόν… παρακαλούμεν δια την ημετέραν ενημέρωσιν….». Το ΚΚΕ κινείται το 1975 για να είναι έτοιμο σε περίπτωση νέας δικτατορίας. Θα πει πως το πάθημα του 1967 με τις συλλήψεις ΄΄στον ύπνο΄΄ του είχε γίνει μάθημα. Έτσι λέει η ΚΥΠ πως γινότανε. Τι θα έλεγε άραγε η ΚΥΠ εάν δεν ήταν το ΚΚΕ που οργανωνόταν για κάτι τέτοιο, αλλά ήταν π.χ. η Ένωση Κέντρου ή το ΠΑΣΟΚ; Για το ΠΑΣΟΚ που είχε την Κυβέρνηση από το 1981 και μετά, μιλά για τέτοιες δραστηριοποιήσεις ο ίδιος ο ΥΕΘΑ. Άρα ή ο Δροσογιάννης τη δεκαετία του 1980 υπερέβαλε σε ΄΄συναγερμούς΄΄ προς αντιμετώπιση ΄΄συνωμοσιών΄΄ (που οφείλονταν όμως σε πληροφορίες ΄΄αρμοδίων΄΄ δηλαδή της ΚΥΠ) ή το ΚΚΕ το 1975 έπραττε σωστά και έπαιρνε τα μέτρα του. Το θέμα όμως της ΄΄διείσδυσης ΄΄ στις ΕΔ είναι άλλο και εκεί είναι που κάθε λίγο έχουμε από τις υπηρεσίες σχετικούς ΄΄συναγερμούς΄΄. Διότι εάν σκεφτεί κανείς ένα τέτοιο έγγραφο της ΚΥΠ ή της ΥΠΕΑ για *΄΄Κομμουνιστική Δραστηριότητα στις ΕΔ΄΄*, ή *΄΄Δραστηριότης του ΚΚΕ/Ρ (Φλωράκη)΄΄* ή *΄΄Κομμουνιστική Διείσδυσις εις τας ΕΔ΄΄*, όπως είναι οι τίτλοι των εγγράφων, ότι διοχετευόταν σε όλες τις στρατιωτικές μονάδες των ΕΔ, που είχαν γραφείο Ασφ.Πληρ. τότε πράγματι πρόκειται για συναγερμούς. Μπροστά στους οποίους ωχριά η ΄΄επαναστατική γυμναστική΄΄ για την οποία κατηγορούσαν το ΚΚΕ λόγω των κινητοποιήσεών του. Οι αύξοντες αριθμοί στα πρωτόκολλα αυτών των εγγράφων δείχνουν πως, περισσότερες από μία φορές το μήνα εκδίδονταν τέτοια έγγραφα. Δεν μιλούσαν πλέον όμως για διείσδυση ΄΄συνοδοιπόρων΄΄ ή και πιο συγκεκριμένα οπαδών του ΠΑΣΟΚ ή και της ΕΝΩΣΗΣ ΚΕΝΤΡΟΥ στις ΕΔ.

Λίγους μήνες πριν από το έγγραφο αυτό της ΚΥΠ για το ΚΚΕ, είχε προηγηθεί άλλο της ΥΠΕΑ από το οποίο το ΑΝ/2^{ον} ΕΓ διαβιβάζει στις υπηρεσίες του ναυτικού πως «*…ανώτερα ηγετικά στελέχη του παράνομου μηχανισμού του ΚΚΕ/Ρ κυκλοφορούν εις Αθήνας με στολάς στρατιωτικών και ιδία με στολάς Αξιωματικών του στρατού ξηράς…οι γραμματείς των περιοχών του ΚΚΕ/Ρ πρόκειται να εφοδιαστούν δι' ειδικών δελτίων ταυτότητας…».* Το έγγραφο κυκλοφόρησε τον Ιούνιο του 1974 από τον Νικολόπουλο, δηλαδή επί δικτατορίας. Γίνεται δεκτό πως κάτι τέτοια δεν ήταν παράξενο να γράφονται επί χούντας. Το θέμα είναι η ομοιότητα στη φρασεολογία ένα χρόνο μετά που έχουμε αλλαγή. Στις υπηρεσίες ασφαλείας δεν είχαν αλλάξει τα αφορούντα τις ΕΔ και τον κομμουνισμό. Τον Απρίλιο του 75 διοχετεύεται στις υπηρεσίες του ναυτικού άλλη πληροφορία «*…μη εξακριβωθείσα...ότι εντός του στρατεύματος υφίστανται κομμουνιστικαί ομάδες καλούμεναι ΄΄ΒΕΛΗ΄΄ έχουσαι ως αποστολήν εν περιπτώσει οιασδήποτε αναταραχής, την αφαίρεσιν οπλισμού-πυρομαχικών…»*…Την ίδια πληροφορία μεταβιβάζει ο Σοφράς από το 2^{ο} ΕΓ στο Δ.ΝΑΥΤΟΔΙΚΕΙΟ σημειώνοντας όπως «*… κατά τας εκάστοτε διενεργουμένας τακτικάς ανακρίσεις επί απωλεία οπλισμού…η ανάκρισις να στρέφεται και προς την περίπτωσιν τυχόν ενεργείας των ως άνω ομάδων…εξασφαλισθή η μη διαρροή ανωτέρω πληροφοριών αίτινες έχουν χαρακτηρισθή ως ΄΄ΑΠΟΡΡΗΤΟΙ-ΠΡΟΣΩΠΙΚΑΙ…».* Το περίεργο στην υπόθεση αυτή είναι, πως το έγγραφο αυτό του 2^{ου} ΕΓ του ΑΝ δεν έχει ως σχετικό[1] άλλο έγγραφο, δεν φέρει άλλες υπογραφές, δεν κοινοποιείται εκτός ναυτικού και δεν είναι η πληροφορία διασταυρωμένη. Το δε ύποπτο εκτός αυτών είναι, πως παρακινεί τους ανακριτές να στρέφουν την ανάκριση σε περιπτώσεις απώλειας οπλισμού (όχι σπάνιες) και προς τις κομμουνιστικές οργανώσεις ΄΄ΒΕΛΗ΄΄, που κατά το Σοφρά δρουν μέσα στο στράτευμα. Μνημονεύει δύο σχετικές δικογραφίες πρόσφατες, υπονοώντας πως θα μπορούσαν να είναι και από τα ΄΄ΒΕΛΗ΄΄. Ζητάει και εξασφάλιση μη διαρροής της πληροφορίας, που είναι φυσιολογικό.

Το 2^{ον} ΕΓ εξακολουθούσε να έχει δύναμη. Ίσχυαν οι διαδικασίες που είχαν προ πολλού καθιερωθεί και του έδιναν δυνατότητες για ανεξάρτητες και ανεξέλεγκτες κινήσεις. Ο Διευθυντής αυτού του επιτελικού γραφείου μπορούσε να κάνει, ότι αυτός έκρινε ως απαραίτητο. Δεν έδινε απαραίτητα εξηγήσεις σε κανέναν και κατηύθυνε ένα μεγάλο μηχανισμό μέσα στο ναυτικό, όπως αυτός έκρινε. Έναν μηχανισμό που, όπως έχει αποδειχθεί, ήταν εν πολλοίς ανύποπτος ή αδιάφορος ή άσχετος και απλά συντηρούσε όπως νόμιζε τη γραφειοκρατία. Η οποία όμως δημιουργούσε προηγούμενα, συνέχιζε να χτίζει τείχη γύρω από συγκεκριμένη νοοτροπία και ιδεολογία του στρατεύματος, καθόριζε ως υπόπτους άτομα, ομάδες, κόμματα. Εξακολουθούσε επομένως να κινείται στη μεταπολίτευση, όπως μετεμφυλιακά, όπως και στη δικτατορία.

Το Μάιο του 1975 το ίδιο τμήμα του ΑΝ, παίρνοντας σχετική ενημέρωση από το αντίστοιχο προϊστάμενο κλιμάκιο του ΑΕΔ, δηλαδή τη 2^{α} ΜΕΟ, στέλνει στα αρχηγεία του ναυτικού έγγραφο όπου, αποκαλύπτεται μια νέα ΄΄συνομωσία΄΄ του ΚΚΕ, αυτή τη φορά στη σπουδάζουσα νεολαία. Στόχος όπως πάντα στα έγγραφα αυτά είναι, η διείσδυση του ΚΚΕ στις ΕΔ «*…προς επίτευξιν του επιδιωκομένου υπό του Κομμουνισμού*

αξιωματικών. ...ήτανε φυσικό να έχουμε λάβει μια στοιχειώδη άμυνα έναντι αυτών και με κατάλληλους σχεδιασμούς και με κατάλληλη επάνδρωση τμημάτων ....., αυτό ήτανε μέσα στα καθήκοντα μας ..... Κάναμε εμείς συναγερμούς, κάναμε απ' όλα.... Ήθελα να δω τα μέτρα ασφάλειας που ίσχυαν κυρίως την νύχτα ..... Και όταν έγινε ένας συναγερμός, ο περίφημος αυτός του Παπανδρέου, πρέπει να σου πω ότι υπήρχε ένα χαρτί από κάποια υπηρεσία πληροφοριών, non paper χωρίς υπογραφές και λοιπά, το οποίο το έθεσα υπόψιν του Παπανδρέου, του είπα ότι, ΄΄Δεν το πιστεύω και για να το αποδείξεις αυτό να έρθεις να κοιμηθείς στο πεντάγωνο ΄΄ Και ήρθε ο Παπανδρέου στο πεντάγωνο και κοιμήθηκε αν θυμάσαι. Έμεινε εκεί το βράδυ, στο πεντάγωνο. ΄΄Δεν κουνιέται φύλλο ΄΄ του είπα, ΄΄Μην φοβάσαι τίποτα΄΄ .... μου την δώσανε την πληροφορία και αλίμονο αν δεν την έδινα στο πρόεδρο, τον πρωθυπουργό και τον πρόεδρο της δημοκρατίας. Αλίμονο. ... .» Θυμίζουμε πως ο Δροσογιάννης αναφέρεται μετά το 1981 που πήρε την κυβέρνηση το ΠΑΣΟΚ, δηλαδή πάνω από επτά χρόνια μετά τη μεταπολίτευση.

[1] Με την έκφραση ΄΄σχετικό΄΄ στη στρατιωτική αλληλογραφία εννοούμε, το έγγραφο εκείνο που έχει προηγηθεί και προκάλεσε το επόμενο. Το ΄΄σχετικό΄΄ καταγράφεται στην αρχή των εγγράφων αμέσως μετά το ΄΄ΘΕΜΑ΄΄, και περιλαμβάνει όλα τα στοιχεία που αποδίδουν την ΄΄ταυτότητά του΄΄ δηλαδή τον εκδότη, αριθμό φακέλου, ημερομηνία έκδοσης, ίσως και αποδέκτες.

τελικού σκοπού…» που τον θεωρεί ο Σοφράς αυτονόητο και δεν τον επαναλαμβάνει στο δικό του έγγραφο. Η νέα ΄΄επινόηση΄΄ των κομμουνιστών ξεκινά με την εντολή που έχει *«...δώσει το ΚΚΕ εις κομμουνιστάς φοιτητάς-σπουδαστάς, ίνα παρατείνουν την εις τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της χώρας φοίτησίν των επί τω σκοπώ όπως…διατηρώσιν την ιδιότητα του φοιτητού-σπουδαστού…αποφύγωσιν την στράτευσιν…διεκολύνουν τούτο* {ΚΚΕ} *εν τη προσπαθεία του προς δημιουργίαν στελεχών ικανών και δεδοκιμασμένων προς κατάταξιν, εν συνεχεία εις τας τάξεις του στρατού….η ανωτέρω παράτασις των σπουδών …επιτυγχάνεται δι' επιδείξεως αδιαφορίας προς τας σπουδάς των, απροθυμίαν…πτυχίου ….»*. Είναι γνωστό πως οι φοιτητές στελέχη των πολιτικών νεολαιών και ειδικά των δραστήριων όπως οι αριστερές, δεν φημίζονται και για τη συνέπειά τους στις σπουδές, και πράγματι καθυστερούν. Εκείνο που δε γίνεται όμως αντιληπτό είναι, πώς μία κατηγορία Κνιτών που ήταν ήδη φοιτητές, έπρεπε πρώτα να γίνουν ΄΄ικανά στελέχη΄΄ του ΚΚΕ και μετά να καταλάβουν τις ΕΔ εκ των έσω ως στρατεύσιμοι. Ενώ οι του ΕΚΚΕ (και μία άλλη κατηγορία Κνιτών που θα δούμε) και δη εθνικοφρόνων οικογενειών, μπορούσαν από έφηβοι, να μπαίνουν στις παραγωγικές σχολές, να γίνονται αξιωματικοί και αργότερα, που θα ωρίμαζαν οι συνθήκες, να έκαναν και αυτοί τη δουλειά τους. Σε αυτό το εύλογο ερώτημα έπρεπε από τότε ο πολύστροφος μηχανισμός των 2^{ων} ΕΓ να έχει δώσει απαντήσεις, διότι και τις δύο περιπτώσεις τις εξέπεμψαν το ίδιο διάστημα με διαφορετικά έγγραφα οι ίδιοι άνθρωποι στους ίδιους αποδέκτες. Το έγγραφο του ΕΚΚΕ στις 6/5/75 και του ΚΚΕ στις 26/5/75. Με την ίδια πηγή προέλευσης τη 2^{α} ΜΕΟ του ΑΕΔ.

Η απορία αλλά και το κουραστικό του πράγματος είναι, η έλλειψη ποικιλίας στους ΄΄κινδύνους΄΄ που διατρέχουν οι ΕΔ. Δεν βρέθηκαν πουθενά έγγραφα για αύξηση εγκληματικότητας, ή λιποταξιών, ή για ναρκωτικά, ή για χαμηλό δείκτη μόρφωσης. Ή για άλλες ιδεολογίες, κόμματα, οργανώσεις, όπως ο φασισμός, ο ναζισμός, οι βομβιστές (που τότε οργίαζαν από ακροδεξιές οργανώσεις), η 4^{η} Αυγούστου[1], οι νοσταλγοί της δικτατορίας[2]. Ελάχιστα έγγραφα και καμία αναφορά σε οτιδήποτε άλλο εκτός από το ΚΚΕ/Ρ και ακόμα πιο

---

[1] Στη σελίδα 63 του βιβλίου Κρατουμένων του Κ.Ε.Σ.ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ που κρατούσαν στην υπηρεσία αυτή επί καθεστώτος Ιωαννίδη (βλέπε Παράρτημα πινάκων) είναι καταχωρημένος ο Πλεύρης Κωνσταντίνος του Αθανασίου, κοινωνιολόγος γεννημένος το 1939 και φέρεται ως κρατούμενος από 11 μέχρι 25 Ιουλίου 1974. Ως μόνη αιτία κράτησης στην ΕΣΑ του Πλεύρη μπορούμε να δούμε το ότι ενώ ήθελε η χούντα να τον ελέγχει και να συνεργάζονται, δεν το είχε καταφέρει.

[2] Εντοπίσθηκαν όμως τέσσερα έγγραφα επιφανειακά άσχετα με κόμματα και ΄΄απειλές΄΄ κατά των ΕΔ, που είναι σκόπιμη η παρουσίασή τους.

-Δ.Ν.Ε. 2^{ον} ΕΓ/ΑΣΦ. Χ.Ε. 159.3/00882/13 Ιουνίου 1975 αναφορά στο 2^{ο} ΕΓ ΑΝ πως «*…ο καθηγητής Ναυτιλίας της ΣΝΔ…εις συζητήσεις μετά Λιβύων Ν.Δοκίμων, του ανέφερον ότι….εις διάφορα εκπαιδευτικά ιδρύματα της ΕΣΣΔ, επληροφορήθησαν ότι…συμπατριώτες των … τυγχάνουν δυσαρεστημένοι εκ της συμπεριφοράς των Ρώσσων …*». Και ο αποδέκτης της πληροφορίας την αξιοποίησε μεταβιβάζοντάς την στην αρμόδια υπηρεσία.

-ΑΝ/1^{ον} ΕΓ/1 Φ.453/30/75/από 3-3-1975 προς ΑΕΔ/2^{α} ΜΕΟ με υπογραφή του Α/ΓΕΝ Εγκολφόπουλου σε απάντηση εγγράφου ΑΕΔ/2^{α} ΜΕΟ φ.110/12/535128/11/2/75 «*…ότι ήδη διετάχθη και διενεργείται τακτική ανάκρισις υπό επιτρόπου Διαρκούς Ναυτοδικείου εις ό έχουν παραπεμφθεί τινές των τοιχοκολλητών…»*. Τοιχοκολλητές συνήθως έχουν τα αριστερά κόμματα και το πιθανότερο είναι να είχαν συλληφθεί μεταξύ τους και ναύτες. Δεν αποκλείεται όμως να πρόκειται και για φιλοχουντικά συνθήματα.

-ΣΤΟΛΟΣ/2^{ον} ΕΓ/ΑΣΦ ΧΕ ΄΄Δ΄΄ φ.04/.../3/75 σε συνέχεια των ΑΝ/2^{ον} ΕΓ/Ια/ φ.900/121/74/ΑΣ 1409/25-9-74 και ΑΝ/2^{ον} ΕΓ/Ια φ.900/8/75/ΑΣ 318/25-2-75 προς τις υπηρεσίες του ΣΤΟΛΟΥ με Θέμα *΄΄Ασφάλεια-Πληροφορίαι΄΄ «…αφορώσαι εις υπόπτους κινήσεις μεμονωμένων ατόμων, στρατιωτικών ή μη ενεργούντων εις βάρος της ασφαλείας και συνοχής των Ενόπλων Δυνάμεων, ως και τοιαύται αφορώσαι εις δράσιν διαφόρων οργανώσεων και συνδέσμων…»*. Υπογράφει ο πλοίαρχος Ι.Φακίδης αρχιεπιστολέας του ΣΤΟΛΟΥ και δεν διευκρινίζει περί τίνος πρόκειται. Για να μην αναφέρει ο μηχανισμός ασφαλείας τους κομμουνιστές, όπως σε τόσα άλλα έγγραφα, σημαίνει πως υπονοεί τα ΄΄σταγονίδια΄΄ της χούντας και δεν τους κατονομάζει.

-ΑΕΔ/2^{α} ΜΕΟ/ΑΣ/Ι Φ.110/12/539315 από 9-9-1975 προς τα 2^{α} ΕΓ των τριών όπλων των ΕΔ, φέρει υπογραφή του Διευθυντού του γραφείου υποστρατήγου Ν.Παπαναγιώτου και με το οποίο διαβιβάζεται δημοσίευμα της ΑΥΓΗΣ της 10-8-75 με τίτλο *΄΄Φασιστικό Μανιφέστο Κυκλοφορεί στο Στρατό΄΄* και υπέρτιτλο *΄΄Οι Συνωμότες Αποκαλούν τον Εαυτό τους Κυβέρνηση΄΄*. Με το έγγραφο παρακαλεί «*…όπως αναφερθεί εις το ΑΕΔ εάν περιήλθεν υμίν το αναφερόμενον ΄΄Μανιφέστον΄΄…εν καταφατική περιπτώσει παρακαλούμεν όπως αποσταλή αντίτυπον τούτου εις ΑΕΔ…»*. Όσο για το κείμενο του ΄΄Μανιφέστου΄΄ που κατά την ΑΥΓΗ κυκλοφόρησε από ΄΄εθνικοσοσιαλιστές΄΄ μέσα στις ΕΔ, είναι ένα συνοθύλευμα θέσεων όπως «*…προτεραιότης στην πρωτογενή παραγωγή… προστρατιωτική αγωγή στα σχολεία ... ελληνοτουρκοαλβανική ομοσδονδία…λύσις του Κυπριακού με διπλή ένωση…δημοψήφισμα για την μορφή του πολιτεύματος….κοινωνικοποιείται ο τύπος…»*. Είναι το μοναδικό έγγραφο,, που κάνει αναφορά σε κάτι φασιστικό χωρίς όμως να συναντούμε τέτοια έκφραση μέσα στο κείμενο του εγγράφου. Προήλθε από δημοσίευμα της ΑΥΓΗΣ και δεν γινόταν να το παραβλέψουν.

-ΑΝ/2^{ον} ΕΓ/1^{α} φ 111/9/75 από 8-8-75 προς τις ναυτικές διοικήσεις με θέμα ΄΄Πληροφορίαι΄΄ και υπογραφή του Σοφρά (το τελευταίο έγγραφο του 2^{ου} ΕΓ, όπου συναντάμε την υπογραφή του επειδή προφανώς μετατέθηκε. Ο Σοφράς αργότερα είναι ο Διοικητής της ΝΣΠ και μετά την αποστρατεία του ο πρόεδρος του ποδοσφαιρικού ομίλου ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΟΣ). Είναι ένας από τους αξιωματικούς της πυραμίδας που παρουσιάζεται στην κοινωνιολογική ανάλυση της διατριβής και δεν θα απασχολούσε την εργασία αυτή καθόλου, εάν δεν έφερε την υπογραφή του μεγάλος αριθμός εγγράφων του 2^{ου} ΕΓ με αναφορά σε θέματα ΄΄διείσδυσης΄΄ απαγορευμένων ιδεολογιών στο στράτευμα. Ο ίδιος επέβαλλε και ποινή σε σπουδαστή της ΝΣΠ, που επέμενε να παρουσιάσει εργασία για το Κίνημα του Ναυτικού). Στο τελευταίο αυτό έγγραφο ενημερώνει τους αποδέκτες ότι «*…η σύζυγος του Κομμουνιστού Αμπατιέλλου έχει οργανώσει εις Πειραιά γραφείον ή πρακτορείον ναυτιλλομένων μέσω του οποίου προωθούνται 2-3 κομμουνισταί εις έκαστον πλοίον, διά την δημιουργίαν ομάδων, προκειμένου να χρησιμοποιηθούν εις δεδομένην στιγμήν…*». Η πληροφορία δεν είναι δική του, αλλά προέρχεται από ΑΕΔ/2^{α} ΜΕΟ/ΑΣ/Ι φ.110-11-538577/1-8-75.

-ΑΝ /2^{ον} ΕΓ/1^{α} Φ.113/5/75 από 20-9-1975 με υπογραφή του νέου Διευθυντού πλοιάρχου Π.Λαμπίρη προς ΑΕΔ/2^{α} ΜΕΟ, με Θέμα *΄΄Φρονήματα-Οργανώσεις Δυσμενείς΄΄,* και με το οποίο διαβιβάζει είκοσι έξ (26) έντυπα τα οποία «*… παρέδωσεν η εικονιζομένη εις το πρώτον εξ αυτών Βαρβάρα Καράμπογια εις τον Πλωτάρχην Ν.Ηλίαν της μεσημβρίαν της 4^{ης} Σεπτεμβρίου, ενώ ούτος ευρίσκετο εντός του αυτοκινήτου του εν στολή εις τον προ του ηλεκτρικού σταθμού Ν.Φαλήρου χώρον…»*. Δεν διευκρινίζεται ούτε εδώ για τι έντυπα αφορά αλλά από το ΘΕΜΑ γίνεται αντιληπτό πως, πρόκειται για πολιτικού περιεχομένου. Εάν ήταν όμως κομμουνιστικά μάλλον θα γραφόταν, παρ' ότι ο Λαμπίρης ήταν πολύ προσεκτικός. Είχε διωχθεί το 1967 με τις έκτακτες κρίσεις και επανήλθε το 1968 (Βλ.ΑΚ

διευκρινιστικά του ΄΄Φλωράκη΄΄ όπως το ονομάζουν (και όχι του ΄΄εξωτερικού΄΄ όπως πολλοί το αποκαλούσαν για αρκετά χρόνια). Προκαλεί επίσης εντύπωση πως, ούτε για το ΚΚΕ(Εσωτερικού) υπάρχουν έγγραφα, ούτε για το ΠΑΣΟΚ, που είχε ήδη ιδρυθεί από το Σεπτέμβρη του 74 και αναπτυσσόταν. Για τις ακροδεξιές οργανώσεις εντοπίσθηκε ένα του Μαρτίου 1975 με το οποίο, ο ΑΕΔ/2^{α} ΜΕΟ ερωτά τα δεύτερα επιτελικά γραφεία των τριών όπλων, εάν υπάρχουν πληροφορίες για διείσδυση της οργάνωσης ΄΄ΝΕΑ ΤΑΞΙΣ΄΄ στις ΕΔ, ώστε να ενημερώσουν τον ΥΕΘΑ. Επίσης έγγραφο της ΚΥΠ προς το 2^{ον} ΕΓ του ΑΝ με το οποίο τους πληροφορούν, πως ένας ναύτης είχε επισκεφτεί τον Ιανουάριο του 1974 τα γραφεία της ΄΄4^{ης} Αυγούστου΄΄ στον Πειραιά. Τέλος η ΚΥΠ διαβιβάζει τον Αύγουστο του 1975 στις ίδιες υπηρεσίες το ερώτημα, εάν υπήρχε παλιά αξιωματικός με το επώνυμο ΄΄Κολωνάριος΄΄ που σύμφωνα με πληροφορίες της, δραστηριοποιείται στη Νέα Υόρκη με την οργάνωση ΄΄Ένωσις Εθνικοφρόνων Ελλήνων Αμερικής΄΄ «*…ήτις εμφανίζεται ως υποστηρίζουσα το καθεστώς της 21-4-1967…*».

Αυτά είναι τα μόνα έγγραφα που εντοπίσθηκαν από το αρχείο της μεταπολίτευσης για τις αντίστοιχες δραστηριότητες.[1] Ίσως να υπήρχαν και άλλα και δεν βρέθηκαν. Τα υπόλοιπα που βρέθηκαν και παρουσιάζονται επίσης στην εργασία, είναι ελάχιστα για ΕΚΚΕ και Τροτσκιστές και τα περισσότερα για το ΚΚΕ.

Το γιατί όμως δεν ασχολείται ο μηχανισμός ασφαλείας μεταπολιτευτικά με άλλους χώρους θέλει εξήγηση. Η πιο εύκολη είναι πως, οι υπηρετούντες στους μηχανισμούς ασφαλείας είναι οι ίδιοι, όπως και προηγουμένως ή είναι υπολείμματα από τη δικτατορία. Στο ναυτικό π.χ. αρχηγός εξακολουθεί για έξη μήνες μετά τη μεταπολίτευση να είναι ο Αραπάκης, που ήταν και ο τελευταίος επί Ιωαννίδη. Είναι ακροδεξιοί και αντικομουνιστές. Οι διαδικασίες δεν άλλαξαν, οι διαταγές εξακολουθούν να ισχύουν, ο αντικομουνισμός θα αργήσει πολύ να μπει στην άκρη. Είναι ζήτημα εάν αποβληθεί από τους χώρους που ασχολούνται με την ασφάλεια, και τις ΕΔ γενικότερα. Βολεύει πολλούς αυτή η κατάσταση και κυρίως τα κόμματα που ήρθαν στην εξουσία μεταδικτατορικά.

Όσο για την απουσία του ΚΚΕ(εσ), ως μόνη εξήγηση μπορεί να θεωρηθεί, η προσπάθεια να συντηρήσουν την διάσπαση των δύο κομμάτων της κομμουνιστικής αριστεράς. Προβάλλοντας την άποψη πως, το ΚΚΕ(εσ) είναι ακίνδυνο για τους ίδιους και εν δυνάμει πρόβλημα για το ΚΚΕ. Τους διευκολύνει αυτή η κατάσταση της διάσπασης και της διαμάχης και έτσι το μεν ένα του ΄΄εξωτερικού΄΄ είναι το δυναμικό, το επιθετικό, το ελεγχόμενο από το ΄΄εξωτερικό΄΄. Τους φοβίζει ως Μαρξιστικό, Λενινιστικό, Ορθόδοξο, Κομμουνιστικό με τα παραδοσιακά σύμβολα και τα συνθήματα, τη σκληρή και άκαμπτη γραμμή. Το άλλο του ΄΄εσωτερικού΄΄ δεν τους απασχολεί δήθεν, αφού σύντομα παύει να ‘ναι κομμουνιστικό και λενινιστικό και με σφυριά και δρεπάνια που ανατριχιάζουν όταν τα βλέπουν. Κάπως έτσι πρέπει να σκέφτονταν.

Εκτός όμως από το ΕΚΚΕ που δήθεν *΄΄ετοίμαζε τους αυριανούς αξιωματικούς μέλη του από τώρα΄΄*, είναι και το ΚΚΕ που με την ίδια τακτική ΄΄ετοιμάζεται΄΄ κατά τις αρμόδιες υπηρεσίες. Η ΥΠΕΑ τον Ιούλιο του 1975 βγάζει πάλι στην επιφάνεια την ΚΟΣΣΑ[2] που έχουμε συναντήσει από την εποχή του Νάτσινα (στελέχους του ΙΔΕΑ και Διευθυντή το 1954 στην ΚΥΠ). Είναι η *΄΄Κομματική Οργάνωσις Στρατού και Σωμάτων Ασφαλείας του ΚΚΕ/*Ρ΄΄ όπως την θέλει τώρα ο Καλαμάκης[3]. Σύμφωνα με αυτό το νέο έγγραφο, κάποια πληροφορία του Απριλίου 1975*«… αφορώσα εις εντολήν του ΚΚΕ/Ρ προς την ΚΝΕ όπως, τα μη γνωστά εις τας αρχάς ασφαλείας μέλη της, τα οποία διατηρούνται εις κατάστασιν μη εμφανούς δραστηριότητος και έχοντα τα τυπικά προσόντα, παροτρυνθούν διά την συμμετοχήν των εις τας εισιτηρίους εξετάσεις των στρατιωτικών σχολών…»*.

Και το πρόβλημα έγκειται στο ότι έχοντας τα τυπικά προσόντα και μη γνωρίζοντάς τους οι αρμόδιες υπηρεσίες, δεν θα τους καταλάβουν αφού δεν «*...διατηρούνται εις κατάστασιν εμφανούς δραστηριότητος...»*

υποσημ.αριθ.45). Στην αποστρατεία του αργότερα με την μεταπολίτευση διετέλεσε για αρκετά χρόνια Δ/ντής στρατιωτικού γραφείου Προέδρου Δημοκρατίας).

[1] Το έγγραφο με το ερώτημα για τη ΄΄Νέα Τάξη΄΄ είναι το ΤΕ 2^{α} ΜΕΟ/ΑΣ φ.110/8/535637/ΑΣ315/6-3-1975. Το έγγραφο της ΚΥΠ για την επίσκεψη του ναύτη στα γραφεία της ΄΄4^{ης} Αυγούστου΄΄ είναι το ΚΥΠ/Β΄/ Ι/ 0.212831/16-4-1974. Σ’ αυτό υπάρχει χειρόγραφη σημείωση *«Να γίνει παρακολούθηση εν λόγω ναύτου. Να καταβληθή προσπάθεια να γίνει φίλος του κάποιος ΟΑΝ διά να μάθουμε τα πιστεύω του»*. (Το ΟΑΝ σημαίνει ΄΄Ομάδες Ασφαλείας Ναυτικού΄΄ για τις οποίες αργότερα στην αναθεώρηση των σχετικών διαταγών της δικτατορίας θα πουν οι του ναυτικού πως δεν χρειάζονται. Δεν έχει εντοπισθεί σε άλλο έγγραφο η ονομασία αυτή ενώ στο βιβλίο ΑΚ υπάρχει ο πίνακας ταυτοτήτων του 2^{ου} Γραφείου του ΑΝ όπου πλήθος στρατευσίμων κατείχε ταυτότητες/ άδειες εισόδου στο ΑΝ που καταστράφηκαν στο τέλος της επταετίας). Το τελευταίο έγγραφο σχετικό με ακροδεξιές οργανώσεις αφορά ερώτημα για τον ΄΄Κολωνάριο΄΄ είναι το ΚΥΠ/Β΄ ΙΥ/ πρωτ.Π-106933/23-8-1975 και διαβιβάζεται από τον ΑΕΔ/2^{α} ΜΕΟ/ΑΣ/Ι φ.110/13/539330/31-8-1975. Δεν εντοπίσθηκε απάντηση αλλά το μόνο όνομα που προσεγγίζει είναι του Καλονάρου Γ. τάξη 1963 ΑΜ 1197, χωρίς να σημαίνει πως ο τελευταίος κάλυπτε και τις υπόλοιπες αιτιάσεις της ΚΥΠ.

[2] Στα Αρβανίτικα αλλά και σε άλλες γλώσσες ΄΄κόσα΄΄ ή ΄΄κοσσά΄΄ είναι το φονικό και τεράστιο εκείνο δρεπάνι, με το οποίο θερίζουν ακόμα πολλοί, αλλά το χρησιμοποιεί και ο χάρος στη δουλειά του, όπως παραδοσιακά απεικονίζεται.

[3] Ο Παντελής Καλαμάκης, στρατηγός εν αποστρατεία παραλαμβάνει αρχηγός της ΚΥΠ με την μεταπολίτευση. Άνθρωπος του Καραμανλή κατηγορείται από τον Νικολόπουλο στη συνέντευξή του πως ΄΄κάρφωνε τους ΄΄Ελεύθερους Έλληνες΄΄ (ΕΕ) όπως κατηγορεί την ίδια στιγμή και τον Αβέρωφ πως ΄΄κάρφωνε το κίνημα του ναυτικού΄΄. «*...Μέσα σε αυτούς που μαρτύρησαν ήταν και ο Καλαμάκης και ο Αβέρωφ(...) τους "Ελεύθερους Έλληνες" ο Καλαμάκης(...)Να πάτε να τους πείτε ότι ο Καλαμάκης έδινε πληροφορίες……».* Καταχωρείται η δήλωση αυτή του Νικολόπουλου (που λέει πως ο Καλαμάκης ανέλαβε αρχηγός ΚΥΠ επί Ιωαννίδη και επιμένει σ’ αυτό, ενώ δεν είναι έτσι) χωρίς να είναι δυνατή η διασταύρωση για τον Καλαμάκη. Για τον Αβέρωφ υπάρχει και η συνέντευξη του Πετρόπουλου με ανάλογη εκτίμηση. Η άποψη του γράφοντος παρατίθεται σε άλλο σημείο και δεν συμφωνεί με τις εκτιμήσεις αυτές.

Δεν σταματάει όμως μόνον σ' αυτό ο Καλαμάκης. Σύμφωνα με πρόσθετες πληροφορίες, το ΚΚΕ προτρέπει[1] τις οργανώσεις του να αναζητήσουν ΄΄αλώσιμους΄΄ αξιωματικούς και να τους προσεγγίσουν. Παράλληλα παροτρύνει τα μέλη του να πείσουν τα παιδιά τους να δώσουν εξετάσεις στις παραγωγικές σχολές ώστε, να διεισδύσει το ΚΚΕ στις ΕΔ. Τέλος κατά τον Καλαμάκη έχει αποφασιστεί από το ΚΚΕ, να οργανώσει μέσα στις ΕΔ και τα ΣΑ κομματικές οργανώσεις. Τριάντα χρόνια μετά από αυτά τα έγγραφα δεν έγιναν γνωστά άλλα που να αναφέρονται στο εάν το ΚΚΕ κατάφερε να έχει ΚΟΣΣΑ.[2]

Αντίθετα είναι πολλές οι περιπτώσεις όπου, στη Βουλή συγκρούσθηκαν τα δύο μεγάλα κόμματα για τον κομματισμό που τα ίδια ασκούσαν στις ΕΔ. [3] Έντονες διαφωνίες για τις κρίσεις και αποστρατείες, για τις επιλογές των ηγεσιών[4],για τις κλαδικές αποστράτων του ΠΑΣΟΚ και της ΝΔ, για τους ΄΄πρασινοφρουρούς΄΄ (οργανωμένα μέλη του ΠΑΣΟΚ) των ΕΔ. Είναι γνωστός και παρουσιάζεται ο τρόπος, με τον οποίο τα δύο κόμματα ως κυβερνήσεις απαξίωσαν βαθμούς και στελέχη. Με τις αθρόες παροχές βαθμών με χρήση της προσβλητικής μεθόδου των Ενόρκων Διοικητικών Εξετάσεων, προς διόρθωση εκ των υστέρων των κακών βαθμολογιών στα φύλλα ποιότητας. Αυτά είναι παρεμβάσεις επηρεασμού των ΕΔ με σκοπό το κομματικό όφελος και δε γίνεται να ονομαστούν μέτρα κοινωνικής πρόνοιας, επειδή έτσι αυξάνονται οι συντάξεις. Τέτοιες μεθόδους χρησιμοποίησε ο Όθωνας σε περιόδους χαλεπές για τη χώρα, χωρίς κράτος δικαίου, με απολυταρχικό στην ουσία καθεστώς και στόχο να πλαισιωθεί από ΄΄δικούς του΄΄ αξιωματικούς[5].

---

[1] Επισημαίνει ο Καλαμάκης στο έγγραφο πως «*…εξ άλλης πηγής, το ΚΚΕ/Ρ έδωσεν εντολήν εις τας οργανώσεις του διά την αναζήτησιν...μονίμων αξιωματικών...οικογενειακήν κατάστασιν ...συνηθείας ...αδυναμίας...εν συνδυασμώ μεθ' ετέρων σχετικών κρίνει ποίοι εκ τούτων κρίνονται αλώσιμοι...προτρέπει τα στελέχη του και τα μέλη και οπαδούς του όπως παροτρύνουν τα τέκνα των ή τα τέκνα των συγγενών των να συμμετάσχουν εις τα εξετάσεις των στρατιωτικών σχολών….έτεραι πληροφορίαι εκ διαφορετικής πηγής αξιοπιστίας Α/1 αναφέρουν ότι υπό του ΚΚΕ/Ρ καταβάλλονται προσπάθειαι διά την συγκρότησιν οργανώσεων εντός του στρατεύματος και των Σωμάτων Ασφαλείας (ΚΟΣΣΑ) αίτινες μέχρι τούδε δεν υφίστανται….έφεδροι...παρέχουν εις το ΚΚΕ/Ρ πληροφορίας περί της …καταστάσεως...δεν ανήκουν εις συγκεκριμένην οργάνωσιν….μελετώνται δυνατότητες συγκροτήσεως ΚΟΣΣΑ...εδόθη εντολή...τα στρατεύσιμα στελέχη και μέλη του από της στρατεύσεώς των...διακόψουν εμφανή επαφήν μετά στελεχών...του κόμματος….»*. Είναι το πιο σοβαρό από όσα παρεμφερή συνάντησε ο γράφων στην έρευνά του.

[2] Από όλη την έρευνα για εντοπισμό σχετικών στοιχείων στα πλαίσια της παρούσης διατριβής, τα μόνα που προέκυψαν είναι, τα αφορούντα το Σειρηνίδη (πολύ αργά για να αποτελέσουν αντικείμενο περαιτέρω έρευνας). Επίσης ό,τι είπε στη συνέντευξή του ο Βαρδής Βαρδινογιάννης, (παλαιό στέλεχος της ΕΔΑ και του ενιαίου ΚΚΕ, τωρινός πρόεδρος της ΕΔΙΑ) για το 1966: «*...είχα ασχοληθεί με προσπάθεια να γίνει οργάνωση στις ένοπλες δυνάμεις ... θέλαμε όλοι μας τότε να καλλιεργήσουμε το αντιστασιακό πνεύμα στις ένοπλες δυνάμεις.. Πριν την δικτατορία, στην Ε.Δ.Α., το λέω για πρώτη φορά, δεν το έχω πει άλλοτε, είχαμε μια ειδική εντολή να συγκροτήσω οργάνωση στο στρατό.... δεν το ήξερε κανένας άλλος από την ηγεσία της Ε.Δ.Α..... Απ' έξω..... Είχα απ' ευθείας επαφή και η διοίκηση της Ε.Δ.Α. εδώ δεν ήξερε τίποτα..... Μου ήρθε ειδική εντολή και εγώ ασχολήθηκα για μακρό χρόνο...είχα και αυτήν την ειδική αποστολή. Και έγινε μια προσπάθεια, τότε δεν είχαμε καταφέρει να προσεγγίσουμε οργανωτικά πολλούς αξιωματικούς...., είχε δύο στην αεροπορία και έναν στο ναυτικό....1966. Ένα χρόνο πριν τη δικτατορία, έγινε αυτό...»*. Δεν απάντησε σε ερωτήσεις ο Βαρδινογιάννης όπως φαίνεται και στο κείμενο της συνέντευξης. Δεν πείθει τελείως όπως και για την έκταση της ΑΣΕΑ της οργάνωσης όπου, συμμετέχουν και αξιωματικοί εν ενεργεία. Ίσως να είχε πράγματι κάποια δραστηριότητα προδικτατορικά που να σχετίζεται με τις ΕΔ. Αλλά μέχρι του σημείου να υπάρχει και οργάνωση με στελέχη εν ενεργεία του ναυτικού και της αεροπορίας μέλη παράνομου μηχανισμού, η απόσταση είναι μεγάλη. Μόνον επί δικτατορίας εμφανίζεται ο πλωτάρχης Γρηγοριάδης γιατρός του πολεμικού ναυτικού να έχει διασύνδεση με οργάνωση του κομμουνιστικού κόμματος και αυτή στα πλαίσια αντιδικτατορικής δραστηριότητας. Επίσης ο Σειρηνίδης. Ως γνωστόν το ΚΚΕ είχε διαλύσει με συγκεκριμένη απόφασή του τον κομματικό του μηχανισμό στην Ελλάδα. Απόφαση για την οποία το ίδιο το ΚΚΕ προέβη αργότερα σε κριτική, πως δεν ήταν δηλαδή σωστή. Δύσκολο να δεχτεί κανείς πως θα προσπαθούσε να οργανώσει προδικτατορικά παράνομο μηχανισμό μέσα στις ΕΔ, όταν δεν διέθετε τέτοιον έξω απ' αυτές. Και εννοούμε οργανώσεις ευρέως κομματικού μηχανισμού και όχι την μικρή παράνομη ομάδα που σίγουρα υπήρχε εδώ και καθοδηγούσε κάποιους μηχανισμούς νόμιμους της ευρύτερης αριστεράς (μέσα στην ΕΔΑ).

Μόνο κάτω από συνθήκες όπως της κατοχής εμφανίζεται το ΚΚΕ να αποδέχεται μονίμους αξιωματικούς στις οργανώσεις του. Βλέπε Σ.ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ ό.π. και ΧΡΗΣΤΟΥ ΘΕΟΧΑΡΑΤΟΥ, *Χαρίλαος Φλωράκης και Λαϊκό Κίνημα,* Τυποεκδοτική ΑΕ, Αθήνα 2001 σ.150 Α΄τόμος, όπου σημειώνεται η σύνδεση με το ΚΚΕ, ομάδας αξιωματικών του στρατού ξηράς (Γιάννης Παλάσκας, Στέφανος Παπαγιάννης, Φοίβος Γρηγοριάδης, Βασίλης Βενετσανόπουλος, Γιώργος Σαμαρίδης, Γιάννης Τιμογιαννάκης, Θόδωρος Καλύνος, Αλέκος Παπαγεωργίου και Στεφάνου) που «*…ανασυγκρότησαν την παλιά τους δημοκρατική ομάδα (προ της 4ης Αυγούστου 1936) και αποφάσισαν να παραμείνουν στην Ελλάδα και να συνδεθούν με το ΚΚΕ για κοινό πατριωτικό αγώνα…*».

[3] Υπήρξε και ερώτηση στη Βουλή σχετική με κομματισμό στις ΕΔ. Με αφορμή τη δίκη του πλωτάρχη Γ. Ποταμιάνου για ναυτικό ατύχημα. Η ερώτηση (αριθ.3076/18-3-1986) απευθυνόταν στον Αναπληρωτή Υπουργό Εθνικής Άμυνας από τους Βουλευτές Σταθόπουλο και Χονδροκούκη της Νέας Δημοκρατίας (ο ένας στέλεχος προελεύσεως ναυτικού και ο άλλος του στρατού). Δεν περιορίζεται η ερώτηση στα της δίκης στο ναυτοδικείο. Για να αποδείξει τον κομματισμό του ΠΑΣΟΚ στο ναυτικό, επεκτείνεται και ζητά πληροφορίες για τις δραστηριότητες του Ποταμιάνου στην υπηρεσία του, για τις σχέσεις της συζύγου του με την ΕΓΕ και τη Μαργαρίτα τη σύζυγο του Πρωθυπουργού Παπανδρέου …. Στη δίκη είχαν παρευρεθεί αξιωματικοί του ναυτικού, δύο από τους οποίους ήταν συμμαθητές και φίλοι του κατηγορούμενου. Συνδεδεμένοι λόγω καθηκόντων (τμήμα μεταθέσεων των αξιωματικών ο γράφων και ο πλωτάρχης Δ. Αποστόλου υπασπιστής του ΑΝΥΕΘΑ Δροσογιάννη) με το κυβερνών κόμμα. Η παρουσία τους στην ακροαματική διαδικασία θεωρήθηκε ως προσπάθεια επηρεασμού των ναυτοδικών και απόδειξη κομματισμού στο ναυτικό. Ο Βαρβιτσιώτης δεν το ξέχασε και τους περιποιήθηκε και τους τρεις μόλις του δόθηκε η ευκαιρία το 1990 τον έναν και το επόμενο έτος τους άλλους δύο. Ο πρώτος απ' αυτούς εξ άλλου μαζί με τον ίλαρχο (το 1974) Μ. Βαρδάνη ήταν υποψήφιοι με το ΠΑΣΟΚ στις πρώτες μεταπολιτευτικές εκλογές. Και γι' αυτούς τους δύο πάλι, υπήρξε άλλη παρόμοια ερώτηση (περί κομματισμού) και συζήτηση στη Βουλή, αφού και οι δύο είχαν επανέλθει στην ενεργό υπηρεσία και σταδιοδρόμησαν μέχρι που επί ΥΕΘΑ Βαρβιτσιώτη αποστρατεύθηκαν.

[4] Η τελευταία περίπτωση τέτοιας σύγκρουσης είναι η παραίτηση Θεοδωρουλάκη από Α/ΓΕΝ με ΥΕΘΑ Παπαντωνίου, στις διαδικασίες κρίσεων του ναυτικού τον Φεβρουάριο του 2002. Το θέμα παρουσιάζεται από την άποψη απαξίωσης των στελεχών των ΕΔ (Βλέπε και συνέντευξη Αντωνιάδη).

[5] Βλέπε ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΓΕΡΟΖΗΣΗ, *Το Σώμα των Αξιωματικών*, Δωδώνη, Αθήνα – Γιάννινα 1996, τόμος Πρώτος, σ.128. Στα πλαίσια της παρουσιαζόμενης νομοθεσίας περί αξιωματικών που άρχισε να ισχύει επί Όθωνα «*..πάνω από το βαθμό του λοχαγού ...οι προαγωγές ...ήταν υπόθεση του βασιλιά της αυλής και της εύνοιάς τους…*»

Χρησιμοποίησαν και στο μεσοπόλεμο τη μέθοδο παροχών βαθμών σε ΄΄ημέτερους΄΄ αξιωματικούς και έχει δειχτεί πως ποτέ η διαδικασία δεν προσκόμισε όφελος

Επανερχόμενοι στο θέμα *΄΄Κομμουνιστική Διείσδυσις εις τας ΕΔ΄΄*, έχουμε επ' αυτού εξέλιξη, δέκα μόλις ημέρες μετά το πλούσιο σε περιεχόμενο έγγραφο της ΥΠΕΑ (υπενθυμίζεται πως τα έγγραφα αυτά κυκλοφορούν το 1975). Από το 2ο ΕΓ του ΑΝ με πηγή του την ΥΠΕΑ πάλι, μαθαίνουμε πως «*…υπό ηγετικού στελέχους της ΚΝΕ εκτιμάται ότι, εσημειώθη μεγάλη επιτυχία εις τον τομέα της στρατολογίας και μυήσεως νέων υιών αξιωματικών και δη ανωτέρων και ανωτάτων…υπό του κόμματος εδόθη εντολή όπως, οι νέοι ούτοι μη εκτεθώσιν επ' ουδενί λόγω εις επισήμανσιν υπό των αρχών ασφαλείας, αλλά να διατηρηθώσιν ΄΄εντελώς καθαροί΄΄ από πλευράς φρονημάτων ώστε, προωθούμενοι εις τας ενόπλους δυνάμεις ως έφεδροι είτε ως μόνιμοι αξιωματικοί, να χρησιμοποιηθούν διά την διάβρωσιν των ενόπλων δυνάμεων της χώρας…»*. Το έγγραφο δεν λέει τίποτε για τους *΄΄ανωτέρους και ανωτάτους αξιωματικούς γονείς΄΄* των στρατολογηθέντων παιδιών τους. Εκτιμάται πως δεν τους θεωρεί άσχετους ώστε, να μην αντιληφθούν την ΄΄κατάντια΄΄ των αγοριών τους. Απλά δεν υπάρχει τέτοιο ζήτημα. Δε μπορεί να τους θεωρεί κομμουνιστές και ως εκ τούτου δεν τους έχει εμπιστοσύνη. Το σίγουρο είναι πως, ο κομμουνισμός ως ιδεολογία δεν κάνει διακρίσεις στα παιδιά των αξιωματικών από τα παιδιά των εργατών. Όπως και κάθε ιδεολογία. Ειδικά όμως οι νέοι ΄΄ρέπουν΄΄ προς την ΄΄επάρατον και μιασματικήν΄΄ κομουνιστική ιδεολογία και το ξέρουν αυτό όλοι. Εν τω μεταξύ οι επαγρυπνούντες μαθαίνουν και μεταβιβάζουν σε όλους την μέθοδο με την οποία γίνεται η ΄΄επαφή΄΄ μεταξύ οπλιτών Κομμουνιστικής ιδεολογίας *«…κατά τας ώρας της αναπαύσεως ο ανήκων εις κομμουνιστικήν οργάνωσιν οπλίτης, άδει ή το συνειθέστερον συρίζει τον σκοπόν κομμουνιστικού άσματος. Ούτω οι ομοϊδεάται του τον πλησιάζουν αρχίζει συζήτησις...επέρχεται η γνωριμία μεταξύ των…»*. Είναι μια πρόσθετη προπαγανδιστική ενέργεια (στα πλαίσια των αποκαλούμενων ΄΄Ψυχολογικές Επιχειρήσεις΄΄). Ο κόσμος *΄΄άδει και συρίζει΄΄* άσματα κομμουνιστικής ιδεολογίας, αφού εκεί χρεώνονται τα τραγούδια του Θεοδωράκη και πολλών άλλων. Το λαμβάνει υπ' όψιν του αυτό ο διευθυντής του 2ου ΕΓ και ο συνάδελφός του της 2ας ΜΕΟ/ΑΕΔ. Έτσι επιτυγχάνει να στρέφει την προσοχή των ΄΄αρμοδίων΄΄ στους ΄΄άδοντες και συρίζοντες΄΄ ελπίζοντας πως θα περισταλλεί και το τραγούδι ΄΄επικίνδυνων΄΄ τραγουδιών και ίσως εντοπισθούν και ΄΄ευάλωτοι΄΄ στον κομμουνισμό στρατιωτικοί.

Τελειώνοντας αυτός ο χρόνος έχουμε και το τελευταίο έγγραφο που εντοπίσθηκε με θέμα *΄΄Κομμουνιστική Δραστηριότης εις τας ΕΔ΄΄* [1] με άλλες όμως υπογραφές παρ' ότι εκπέμπεται από το 2ο ΕΓ του ΑΝ. Υπογράφει ο υπαρχηγός του ΑΝ υποναύαρχος Ν.Ανδρονόπουλος και στέλνεται στα 2α ΕΓ των μεγάλων σχηματισμών του ναυτικού πάλι. Αυτή τη φορά, μετά πληροφορία του ΑΕΔ/2α ΜΕΟ, ενημερώνονται όλοι πως οι ναύτες κομμουνιστές φοιτητές όταν παίρνουν κάθε χρόνο τις άδειες 30 ημερών για *«…συμμετοχήν των εις τας τμηματικάς πτυχιακάς εξετάσεις των σχολών τους, πραγματοποιούν επαφάς με τας κομματικάς οργανώσεις των…παρέχουν πληροφορίας επί της κρατούσης καταστάσεως εις το στράτευμα, αφ'ετέρου δε μεταφέρουν γραμμήν των οργανώσεων εις τα υπηρετούντα μέλη….μετά την επιστροφήν των ως άνω στρατευσίμων εκ των αδειών των,εντείνατε παρακολούθησιν προς διαπίστωσιν τυχόν διαφοροποιήσεως της συμπεριφοράς των…»*.

Δεν εντοπίσθηκε παρόμοιο έγγραφο για τα μέλη των αντίστοιχων οργανώσεων του ΠΑΣΟΚ και της ΝΕΑΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ αλλά ούτε της ΕΝΩΣΗΣ ΚΕΝΤΡΟΥ ούτε ακόμα και του ΚΚΕ (εσ) που είναι τα κοινοβουλευτικά κόμματα της εποχής.

---

[1] Τα έγγραφα που εξετάσθηκαν στο κεφάλαιο αυτό και είχαν θέμα ΄΄Κομμουνιστική δραστηριότης΄΄ ή ΄΄Διεθνής Κομμουνισμός΄΄ ή ΄΄Δραστηριότης ΚΚΕ/Ρ(Φλωράκης)΄΄ ή ΄΄Κομμουνιστική διείσδυσις εις τας ΕΔ΄΄ είναι τα εξής :

-ΚΥΠ/ΒΙΥ ΦΠ-92567/10-2-1975 που ενημερώνει για την παρασημοφορία Φλωράκη και προετοιμασία κομματικών οργανώσεων στον κρατικό μηχανισμό και τις ΕΔ. Το έγγραφο κοινοποιείται από το 2ον ΕΓ/ΑΝ φ.111/1/75/11-3-75 στα αντίστοιχα γραφεία ΑΣΦ/ΠΛΗΡ των Αρχηγείων και των μεγάλων σχηματισμών του ναυτικού, όπως και όλα τα έγγραφα που ακολουθούν (με το ίδιο εκδότη και τους ίδιους αποδέκτες).

- φ.900/92/74 22-6-74 για τα στελέχη του ΚΚΕ/Ρ που φορούν στολές αξιωματικών του στρατού. Την ανακάλυψη αυτή έφερε στο φως των υπολοίπων αρχών ασφαλείας η ΥΠΕΑ με Φ.Γ.Α.0323/012-194065 την 1 Ιουνίου 1974.

-φ.111/3/75 από 28-4-75 για τις κλοπές όπλων που μπορεί να γίνονται από τις (κατά μη εξακριβωμένες πληροφορίες) υπάρχουσες εντός του στρατεύματος οργανώσεις κομμουνιστών ΄΄ΒΕΛΗ΄΄. Ιδιαιτέρως δόθηκε εντολή στο Δ.Ναυτοδικείο για τις ανακρίσεις και προς τα ΄΄ΒΕΛΗ΄΄ με φ.111/4/75/ΑΣ 920/7-5-75.

-Φ.11/5/75 ΑΠΟ 26-5-75 με τις οδηγίες/εντολές του ΚΚΕ στους κομμουνιστές φοιτητές «*...να αδιαφορούν για τις σπουδές τους και να καθυστερούν τα πτυχία τους ώστε όταν στρατεύονται να είναι ικανά και δοκιμασμένα στελέχη...»*. Η πληροφορία από ΑΕΔ/2α ΜΕΟ/ΑΣ/Ι Φ.110/3/536814/12-5-75.

-φ.111/8/75 από 2-8-75 με το οποίο κοινοποιείται το ΥΔΤ/ΥΠΕΑ/Α΄/1ον/1ον/ αρ.πρωτ/Γ.Α.0302/017-179607/3-7-75 για την ΚΟΣΣΑ του ΚΚΕ/Ρ και την εντολή του να βρεθούν ΄΄αλώσιμοι΄΄ αξιωματικοί.

-φ.111/7/75 από 17-7-75 για την στρατολογία στην ΚΝΕ υιών αξιωματικών *΄΄...και δή ανωτέρων και ανωτάτων…΄΄* που θα εισέλθουν στις ΕΔ και θα τις *΄΄διαβρώσουν΄΄*. Αυτή η πληροφορία ήρθε σε συνέχεια προηγούμενης με φ.111/4/75/ΑΣ 910 από 6-5-75 και επιβεβαιώθηκε από ΥΠΕΑ με σχετικό της ΑΕΔ/2α ΜΕΟ/ΑΣ/Ι φ.110/12/538006/28-6-75.(ΣΗΜ. τα δύο έγγραφα για τα ΒΕΛΗ και τη ΄΄διάβρωση΄΄ από τους υιούς των αξ/κών έχουν ίδιο αριθ.πρωτοκόλου 111/4/75 μία ημέρα διαφορά και άλλο αριθ. σχεδίου. Επισημαίνεται για αποφυγή σύγχυσης).

-φ.111/10/75 από 16-8-75 για το πώς και τι *΄΄άδουν και συρίζουν΄΄* οι κομμουνιστές στρατεύσιμοι και έτσι βρίσκουν τους ομοϊδεάτες τους. Τις πληροφορίες αυτές τις έδωσε η ΑΕΔ/2α ΜΕΟ/ΑΣ/Ι με φ.110/12/538692/8-8-75.

-φ.111/12/75 από 12-12-75 για τη γραμμή του ΚΚΕ, που μεταφέρουν στους υπολοίπους στρατευμένους κομμουνιστές, οι λαμβάνοντες την ετήσια φοιτητική άδεια για τις πτυχιακές εξετάσεις οργανωμένοι στο κόμμα φοιτητές. Την πληροφορία και την παρακολούθησή τους ζήτησε η 2α ΜΕΟ/ΑΕΔ με φ.110/12/515755/713144/Σ544/29-11-75.

Β27.- ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΓΓΕΝΕΙΑ ΣΤΕΛΕΧΩΝ

Εάν εξαιρέσουμε τον ΙΔΕΑ(άρα και την ΕΕΝΑ), τον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. (με την προϋπάρχουσα ομάδα αξιωματικών, επηρεασμένων από τον Γρίβα Διγενή) και την οργάνωση που έκανε το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου το 1967 (απ' τους κόλπους του ΙΔΕΑ) δεν γνωρίζουμε καμία άλλη ΄΄διείσδυση΄΄ στις ΕΔ μεταπολεμικά. Τουλάχιστον με τη μορφή κομματικών οργανώσεων και μη. Δεν περιλαμβάνονται στην εκτίμηση αυτή οι πιθανές παρεισφρήσεις μυστικών υπηρεσιών (ΚΥΠ, CIA....) και οι αντιδικτατορικές οργανώσεις, που προέκυψαν από το 1967 μέχρι το 1974.

Δεν έχουν υπάρξει καταγραμμένες δημοσκοπήσεις ή τουλάχιστον γνωστές στον γράφοντα, ώστε να τολμήσουμε παρουσίαση ποσοστών ιδεολογικών και κομματικών προτιμήσεων των στελεχών στις ΕΔ μετεμφυλιακά. Η προσπάθεια όλων των ελεγχομένων από το κράτος μηχανισμών ήταν, να αποτελείται το σώμα αξιωματικών και υπαξιωματικών από ΄΄εθνικόφρονες΄΄. Και δεν διστάζουν να κατονομάζουν και στα έγγραφα συχνά το κόμμα που είναι ΄΄εθνικόφρον΄΄. Είναι η ΕΡΕ και μετεμφυλιακά η ΝΔ, για όσα χρόνια βρίσκουμε τον χαρακτηρισμό αυτό. Το ΠΑΣΟΚ τα πρώτα χρόνια της ίδρυσής του, και προδικτατορικά μερίδα της ΕΚ είναι φορείς κεντροαριστερής ιδεολογίας, απορριπτέοι και αυτοί. Όχι με το πάθος που αντιμετωπίζεται η ΕΔΑ και το μίσος που αντιμετωπίζεται το ΚΚΕ και αργότερα το ΚΚΕ/Ρ(Φλωράκης) ή αλλιώς ΚΚΕ(εξωτερικού). Το ΚΚΕ(εσωτερικού) είναι σαν να μην υπάρχει[1] για τις υπηρεσίες ασφαλείας, που συναντήσαμε έγγραφά τους. Δεν ασχολείται κανείς μαζί του ή οσάκις το αναφέρουν είναι για να συντηρείται η πολεμική του ΄΄ορθόδοξου ΚΚ΄΄ εναντίον του και αντίστροφα. Τουλάχιστον δεν βρέθηκαν έγγραφα για το κόμμα αυτό. Αντίθετα στο διάστημα 1967-1974 και ιδιαίτερα μετά τη διάσπαση του ΚΚΕ, συναντάμε συχνά σε έγγραφα προερχόμενα και από τους ΑΚΑΜ (Ακολούθους Αμύνης) αλλά και στα αντίστοιχα των υπηρεσιών ασφάλειας το ΄΄ΚΚΕ –Εσωτερικού΄΄ ή ΄΄ΚΚΕ-Παρτσαλίδη΄΄ ή ΄΄οι Παρτσαλιδικοί΄΄ ή ΄΄τάση εσωτερικού΄΄ κ.λ.π. Είναι οι αντιδικτατορικές ενέργειες και οι δραστηριότητες, που ΄΄ευαισθητοποιούν΄΄ το Απριλιανό καθεστώς. Για το διάστημα μετά τη μεταπολίτευση δεν βρέθηκαν έγγραφα που να το αναφέρουν.

Για κομουνιστικές οργανώσεις στις ΕΔ δεν βρέθηκε έγγραφο που να δηλώνει πως κάτι εντόπισαν. Ειδικά για ΚΟΣΣΑ, όπως τις αποκαλούν από το 1945 η ΚΥΠ και η ΥΠΕΑ.

Ο γράφων δεν αποκλείει, οργάνωση στελεχών τύπου ΙΔΕΑ να υπάρχει και σήμερα στο στρατό. Η νομιμοποίηση του ΚΚΕ φόβισε πολλούς. Παρά τη διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας και των περισσότερων κομμουνιστικών καθεστώτων στον κόσμο, η υστερία δεν έληξε. Οι εκπαιδευμένοι να βλέπουν τον κομμουνισμό σε κάθε εκδήλωση, ενάντια στα συμφέροντα τα δικά τους ή εκείνων που τους εκπαίδευσαν να σκέπτονται έτσι, δεν μπορούν να ζήσουν χωρίς κομμουνιστές ως αντιπάλους. Εξάλλου δεν πρόκειται να πιστέψουν ή να δεχτούν πως τελείωσε ο κομμουνισμός και εξαφανίσθηκαν οι κομμουνιστές. Και παράλληλα οι ΄΄τρομοκράτες΄΄ που προέκυψαν ως η μεγάλη απειλή, που υποκατέστησε τον κομμουνισμό μετά το 1990, δεν τους καλύπτουν ως μόνοι αντίπαλοι. Επομένως κάτι κάνουν, κάπου βρίσκονται, κάπως συσκέπτονται και οργανώνονται ως νέοι ΄΄σωτήρες΄΄. Τους θέλγει σίγουρα η σκέψη πως θα ΄΄σώσουν΄΄ μόλις χρειαστεί τον τόπο, από τον ανερχόμενο κίνδυνο, που αναβίωσε και με τη νομιμοποίηση του ΚΚ μεταπολιτευτικά. Δεν σταματούν οι αρμόδιοι να ψάχνουν, να ασχολούνται να κτυπούν συναγερμούς για ΄΄διεισδύσεις΄΄. Και όχι μόνον για τον εντοπισμό κάποιων κομμουνιστών αλλά για ύπαρξη ΄΄οργάνωσης΄΄.

Το 1983 τμήμα της ΚΥΠ σε εσωτερικό της έγγραφο (έντυπο) [2] για ενημέρωση της ιεραρχίας, προωθεί εισήγηση, για αποστολή εγγράφου προς την ΥΠΕΑ με το οποίο *«...να ζητήσουμε διευκρινιστικά στοιχεία των πληροφοριών της, όπως αυτά αναφέρονται στο συνημμένο, για την διευκόλυνση των δικών μας ενεργειών...»*. Το προτεινόμενο έγγραφο δεν εντοπίσθηκε, διότι ο αρχηγός της ΚΥΠ δεν συμφώνησε, να φύγει προς την ΥΠΕΑ με χειρόγραφη παρατήρηση πάνω στο εισηγητικό, όπου έγραφε «*Δεν μας αφορά, δεν απαιτείται περαιτέρω έρευνα».* Προφανώς δεν συμφώνησε ούτε με την πρόταση για ΄΄περαιτέρω έρευνα΄΄, αφού ο εισηγητής στο κείμενο του εντύπου που έχει υπογράψει όλη η ιεραρχία μέχρι τον Αρχηγό της ΚΥΠ εκτιμά *«...πως το περιεχόμενο του συνημμένου με τον τίτλο ΄΄Δραστηριότητα ΚΚΕ στο Στρατό΄΄, δεν αποτελεί επεξεργασμένες πληροφορίες, αλλά μια αόριστη και ασαφή αναφορά για πρόσωπα που δεν κατονομάζονται και δραστηριότητες που δεν προσδιορίζονται ενός πολιτικού κόμματος, εναρμονισμένες μάλιστα με πρόσφατο δημοσίευμα της εφημερίδας ΄΄ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ΄΄...»*. Όσο για το ΄΄συνημμένο΄΄ στο οποίο αναφέρεται η ΄΄ΕΙΣΗΓΗΣΗ΄΄ (όπως είναι ο κύριος τίτλος του εντύπου της ΚΥΠ), είναι δακτυλογραφημένη λευκή σελίδα με μόνο στοιχείο έναν αριθμό, έχει δε καταχωρημένη την πληροφορία διείσδυσης του ΚΚΕ με χτίσιμο οργάνωσης στο στρατό και άλλους οργανισμούς.

---

[1] Ο Γ.Γρηγοριάδης είναι η μόνη περίπτωση αξιωματικού εν ενεργεία, που διατυμπάνιζε πως είναι κομμουνιστής. Το λεει ο ίδιος πως το δήλωνε και μάλιστα προδικτατορικά αλλά και τους πρώτους μήνες της επταετίας μετά την 21η Απριλίου 1967, μέχρι που τον αποστράτευσαν. Οργανώνεται στο ΠΑΜ πριν τη διάσπαση του ΚΚΕ και στη συνέχεια συλλαμβάνεται και δικάζεται με την οργάνωση του ΚΚΕ (εσωτερικού). Είναι η μοναδική περίπτωση ενταγμένου σε κομμουνιστικό κόμμα αξιωματικού του ναυτικού μετεμφυλιακά. Βλέπε παράρτημα Β-Ι ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ Συνέντευξη 11/11/03 και ημερήσιο τύπο Αθηνών 6 μέχρι 13 Φεβρουαρίου 1973 με τα πρακτικά της δίκης του ΚΚΕ (εσωτερικού). Και από την πλευρά του στρατού ξηράς ο Σειρηνίδης.

[2] Το έγγραφο είναι σε έντυπο με αριθ. υποδείγματος Κ/3/78, Απόρρητο, με στοιχεία ΚΥΠ/Δνση Β΄/ΤΜΗΜΑ 4/α από 16-3-83 φέρει τίτλο *΄΄ΕΙΣΗΓΗΣΗ Για την Ιεραρχία, Υπόθεση: Πληροφόρηση της Υπηρεσίας από την ΥΠΕΑ΄΄,* Σχετ: 0321/036-43051/Εγγραφο της ΥΠΕΑ από 7-3-83 η δε πληροφορία είναι δακτυλογραφημένη σε συνημμένο φύλλο με τυπωμένο αριθ. 310584.

Δεν είναι η πληροφορία που προκαλεί απορία, αφού εναρμονίζεται με παρόμοιες του παρελθόντος, αλλά το γεγονός πως μετά τρία χρόνια κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ, και δέκα περίπου μετά τη δικτατορία, η ΥΠΕΑ και η ΚΥΠ διατηρούν μηχανισμούς και τμήματα, που ασχολούνται με τις δραστηριότητες των κομμάτων στη χώρα. Η εντύπωση που επικρατούσε, ήταν πως οι διωκτικοί αυτοί μηχανισμοί είχαν διαλυθεί. Εν τούτοις η εισήγηση του τμήματος ΚΥΠ/Β΄/4^{α} καταλήγει στο να ζητηθούν από την ΥΠΕΑ *«..διευκρινιστικά στοιχεία των πληροφοριών της..για την διευκόλυνση των δικών μας ενεργειών…»*. Επομένως και η ΥΠΕΑ ήταν σε θέση με τους μηχανισμούς της για παροχή τέτοιων διευκρινιστικών στοιχείων και η ΚΥΠ για τις ΄΄δικές της ενέργειες΄΄.
Οι συναγερμοί για διεισδύσεις από ΄΄Κ/Σ΄΄ και κομμουνιστές γιούς ΄΄ανωτάτων και ανωτέρων αξιωματικών΄΄, είναι ΨΕ και στοχεύουν αλλού. Στην ΄΄καθαρότητα΄΄ των ΕΔ, στη συντήρηση του ΄΄κομμουνιστικού κινδύνου΄΄, στη συντήρηση των μηχανισμών ασφαλείας, επομένως και στην αναγκαιότητα ύπαρξης των ίδιων μηχανισμών ΄΄ασφάλειας, πληροφοριών και δίωξης΄΄. Είναι ενέργειες για διάσωση και διαιώνιση αυτών των μηχανισμών για όσο διάστημα η κομμουνιστική ιδεολογία θεωρείται εχθρική και για όσο διάστημα οι ΕΔ θεωρούνται ταξικές και προστάτιδες-φύλακες της κυρίαρχης ιδεολογίας.

Β27α.-ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΜΜΑΤΙΚΕΣ ΑΝΗΣΥΧΙΕΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΤΩΝ ΕΔ

Για να δούμε τις ιδεολογικές θέσεις και τις κομματικές τοποθετήσεις των στελεχών των ΕΔ, θα χρησιμοποιήσουμε τις απόψεις των αποστράτων αξιωματικών που ρωτήθηκαν σχετικά στις συνεντεύξεις. Εξάλλου από τις απαντήσεις τους προκύπτουν και πρόσθετα στοιχεία, όπως π.χ. το πώς βλέπουν οι ίδιοι σήμερα σε ώριμη ηλικία πλέον, τα θέματα αυτά μετά τη μακρά θητεία τους στο στράτευμα. Δεν θα θίξουμε το ίδιο ζήτημα για τους στρατευσίμους. Αφού δεν εξαιρείται από τη στράτευση κανείς, παίρνουμε ως δεδομένο πως απηχούν και οι στρατεύσιμοι τις ιδέες της γενιάς τους και της κοινωνίας γενικότερα.
Τα συμπεράσματα και οι παρατηρήσεις από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων[1] για τις ιδεολογικές και κομματικές ανησυχίες των στελεχών των ΕΔ έχουν ως εξής:

---

[1] Βλέπε συνεντεύξεις των ερωτηθέντων στο αντίστοιχα Παράρτημα από ‘που και τα ακόλουθα αποσπάσματα:
-ΜΠΑΪΡΑΚΤΑΡΗΣ (7-7-02) «*…Όταν επί παραδείγματι έλεγε το Κ.Κ.Ε. ...να προσαρτηθεί ... από μέρη της Ελλάδος, είτε προς την Βουλγαρία, είτε εις την Γιουγκοσλαβία ...όταν έβλεπες τέτοιες τάσεις με ποιον θα είσαι; Όταν απειλείται επί παραδείγματι η ακεραιότης της πατρίδος με ποιους θα είσαι….και αλίμονο στο κράτος εκείνο το οποίο έχει διεκδικήσεις, εθνικές διεκδικήσεις, που για λόγους συγκυριών δεν τις ανακινεί ....., εμένα δεν μου έτυχε μόνιμος αξιωματικός κομμουνιστής ...Είχαμε περιπτώσεις επί παραδείγματι, αξιωματικών, υπαξιωματικών, οι οποίοι λέγανε να φύγουνε και λοιπά και ξέραμε εάν ... χαρακτηρισθεί θα σε διώξουνε ……».*
ΔΡΟΣΟΓΙΑΝΝΗΣ (12-9-02) «*…Ιδεολογικά ήμουνα κεντρώος με τα τότε χαρακτηριστικά ανήκα στο κέντρο …. όταν πρωτο- παραλάβαμε το υπουργείο…, πήγαμε σε μια ενημέρωση με τον Παπανδρέου και οι αξιωματικοί ήτανε πολύ ψυχροί και παγωμένοι…, είχε διαρρεύσει μια πληροφορία ότι, 28 Οκτωβρίου... θα παρελάσει ο Ε.Λ.Α.Σ. και οι αξιωματικοί ήταν τελείως παγωμένοι,... Του λεω ΄΄Κοίταξε, πρέπει να πάω σε όλες τις μονάδες, να μιλήσω στους αξιωματικούς ...ποιες είναι οι προθέσεις μας, δεν έχουμε πρόθεση εμείς να φέρουμε τον Ε.Λ.Α.Σ. ...Και πραγματικά πήγα σε όλες τις μονάδες, δεν πήγα στις 28 Οκτωβρίου στη παρέλαση στη Θεσσαλονίκη, πήγε ο Πέτσος ...Είδα λοιπόν να πηγαίνουνε οι στρατηγοί, να κάθονται στην εξέδρα, και την ώρα που πήγαινε ο Πέτσος, που αντιπροσώπευε σαν υφυπουργός, όχι μόνο δεν σηκωθήκανε αλλά κάθονταν με το ένα πόδι στο άλλο και δεν χαιρέτησαν ούτε καν τον υπουργό. Τους έκανα λοιπόν ένα σήμα και τους είπα την μεθεπομένη, να είναι στο γραφείο μου στην Αθήνα. ...Δεν είπανε κιχ. Γιατί ήταν γεγονός αναντίρρητο. Αλλά κατάλαβαν ότι κάποιος παρακολουθεί, ανεξάρτητα αν ήμουνα εκεί ή δεν ήμουνα. ...Αυτοί διαμορφώνουν την κατάσταση. Το ψάρι, λένε στο χωριό μου, βρωμάει απ’ το κεφάλι…».*
ΑΛΕΞΑΚΗΣ (19-6-02) «*…ήταν γαλουχημένοι με αυτά τα πράγματα, με τη δεξιά, κατά των αριστερών, των κομμουνιστών, των κεντρώων… στη μονάδα που ήμουν υπολοχαγός, όχι στη μονάδα, στο στρατόπεδο, στη φρουρά, να είμαστε μέσα στους διακόσιους, δέκα……κεντρώοι, αριστερό δεν είδα κανένα…. Αυτό μας κάναν. Κατηχητικό. Και επειδή όλοι ανθρωπάρια ήμασταν στο στρατό, μεροκαματιάρηδες, και τον είχαμε ανάγκη το στρατό, γιατί έτσι πιστεύαμε και δεν πήγαινε το μυαλό μας πουθενά αλλού..... Ιδεολογική σταθερότητα; Όχι αφού εκεί το μεροκάματο περίμεναν και από εκεί περιμέναν να ζήσουν, και είχαν ανάγκη, και γι’ αυτό γινόντουσαν και χουντικοί, γιατί νομίζεις; Δεν είχαν πολιτική κρίση οι αξιωματικοί…., στα στρατόπεδα, στις φρουρές που υπηρέτησα έβλεπα ένα 5% που ήταν κεντρώοι και μιλούσαμε διστακτικά. Φαίνεται και άλλο ένα 2-3% που δεν είχα πάρει χαμπάρι, ήτανε πολλοί που είχαν την αυτή να μη μιλάνε. Εγώ σας λέω το 60 που βγήκαμε μετά από τις σχολές και πήγαμε στο Σιδηρόκαστρο, ήταν ένα ολόκληρο σύνταγμα με τρία τάγματα, με πυροβολικό…. τέσσερις, πέντε συμμαθητές είχαμε που μιλούσαμε και ο Μουστακλής…»*
ΖΑΡΚΑΔΑΣ (29-6-02) «*…Οι αξιωματικοί του στρατού διαφόρων προελεύσεων είχαν και τα χαρακτηριστικά της προέλευσής τους. Υπάρχουν μορφωμένοι ιδίως οι προπολεμικοί. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών ήταν όμως δεξιοί ή ακροδεξιοί. Δεν θα έλεγα κομματοποιημένοι αλλά πιστοί εις το υπάρχον καθεστώς ...και υποταγμένοι εις το υπάρχον καθεστώς... Προ της δικτατορίας υπήρχαν ακροδεξιοί, βασιλόφρονες και δημοκρατικοί 5-7% και ουδείς κομμουνιστής….»*
ΚΟΥΤΣΟΜΥΤΟΠΟΥΛΟΣ (27-06-02) «*…ότι τα προηγούμενα χρόνια υπήρχαν κομμουνιστές στο στράτευμα, ήταν ανέκδοτο. Δεν υπήρχε περίπτωση να υπάρχει .....αν... υπήρχε, ...αυτός θα είχε εξαφανιστεί, Δε μπορούσε να είναι μέσα και να το ξέρω εγώ, κάποιος. Ήταν έτσι οι συνθήκες που αν κάποιος που το ήξερε, το έλεγε, θα τον εξαφάνιζαν αμέσως. Ήταν τρελοκομείο…δεν υπήρχε περίπτωση…»*
ΙΩΑΝΝΟΥ (3-11-02) «*…Ακροδεξιοί και κομμουνιστές πολύ λίγοι (στο ΒΝ). Ίσως συνολικά 5%, το υπόλοιπο 95% διεμοιράζετο μεταξύ Ε.Κ. και Ε.Ρ.Ε... Οι βασιλόφρονες στο ΠΝ ανήκαν και στα δύο κόμματα (ίσως περισσότεροι στην Ε.Ρ.Ε.) και στο ΠΝ ανήρχοντο γύρω στο 60-65%. Τούτο οφείλετο στην καταλυτική επίδραση του Παύλου, ο οποίος ήταν εν τη ουσία Αξ/κός του Ναυτικού και έτρεφε μεγάλη αγάπη στο στόλο….. Η κοινωνία είχε (προ του 1967) σε αρκετά περίοπτη θέση τους Αξ/κους και ειδικά τους Αξ/κους του ΠΝ τους θεωρούσε ΄΄Αριστοκράτες΄΄ (λόγω του Παύλου). Κατά τη δικτατορία μια μεγάλη μερίδα της κοινωνίας θεωρούσε τους Αξ/κους του ΣΞ υπεύθυνους για τη δικτατορία, ενώ αντίθετα δεν είχε την ίδια άποψη για τους Αξ/κους του ΠΝ. Καθώς λόγω της θέσεως που τήρησε το ΒΝ στα γεγονότα της 13/12/67 και στο κίνημα του Μαΐου 1973 διαφοροποιούσε το ΠΝ από τον ΣΞ. ...»*
ΜΑΝΙΑΤΗΣ (12-4-03) *«… η πολιτικοποίηση ήταν χίμαιρα, πλην πολύ λίγων εξαιρέσεων που επιβεβαίωναν τον κανόνα. Από τη στιγμή που γινόσουν στρατιωτικός, θεωρείτο ότι αυτόματα κατετάσσεσο στο σύστημα. Βέβαια με την πάροδο του χρόνου, ... άρχισε και στο στρατό να*

δημιουργούνται οι συνθήκες για πολιτικοποίηση ... στις Ε.Δ υπήρχε ... ένας μονόπλευρος, έντονος και ασύδοτος κομματισμός υπέρ των δεξιών κομμάτων. Προς το τέλος της περιόδου άρχισε ο κομματισμός να αναπτύσσεται και προς άλλα κόμματα .....υπήρχαν ακροδεξιοί, βασιλόφρονες, κεντρώοι και αριστεροί. Κομμουνιστές δεν νομίζω, αλλά και αν υπήρχαν δεν εκδηλωνόντουσαν... Πριν από την επιβολή της δικτατορίας θα τα τοποθετούσα σε 6-7%, 35%, 35% και 15% αντίστοιχα ....».

ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ (24-9-02) «*… πέραν του 80% ήταν βασιλικοί και δεξιοί, ... προ τις 20ης* {Απριλίου 967*}…Ήταν βασιλόφρονες και δεξιοί..... Οι υπόλοιποι;...Μπορεί να ήταν πάλι σε αστικό κόμμα, στο κέντρο….ΕΔΑ, ...Όχι,...δεν υπήρχε κανείς {*κομμουνιστής*}... μετά τον πόλεμο…, βγήκαν εκτός…μεμονωμένως υπήρχαν ορισμένοι… πιθανώς. Αλλά αυτοί δεν ήταν γνωστοί, ούτε είχαν εκδηλωθεί ποτέ ….»*

ΛΥΜΠΕΡΗΣ (20-5-02) «*…, το αριστερό στην εποχή εκείνη, προ δικτατορικά, ουσιαστικά ταυτιζόταν με το κομμουνιστής .... στην συνείδηση τη δική μου, δεν ταύτιζα τον Ηλιού, τον Ηλιόπουλο, ... που ήτανε στην Ε.Δ.Α. το ’58 ...με τους κομμουνιστές, τους διαχώριζα ... Αλλά έτσι να πούμε αξιωματικούς αριστερούς, όχι. Περισσότερο όμως χρησιμοποιείτο το δημοκρατικός .... στο ναυτικό κεντροαριστερούς…;..., ένα πολύ μικρό ποσοστό θα έλεγα ... τον εαυτό μου τον βάζω μέσα σε αυτό το μικρό ποσοστό…όταν μιλούσε ο Παπανδρέου εναντίον του κατεστημένου, η λέξη κατεστημένο, η λέξη χούντα, η λέξη ανάκτορα, άναβαν λαμπάκια σε ανθρώπους, που είχαν ευαισθησία την εποχή εκείνη. Και έτσι τους κέρδιζε. Εγώ λοιπόν ήμουνα σε αυτούς, τους οποίους βέβαια τους παρακολουθούσε το σύστημα ..., όταν πέρασα στην Ε.Σ.Α. μου λέγανε ότι ΄΄όταν έβγαινες στην βάρκα είπες΄΄ ..., δηλαδή είπες περί του Ανδρέα του Παπανδρέου ... Και ο Παπανδρέου επί ΠΑ.ΣΟ.Κ. ξεκίνησε ΄΄δικοί μας και δικοί τους΄΄ και ο Καραμανλής συνέχισε και αυτός μετά την μεταπολίτευση. ..... τους αντάρτες τους έβλεπα σαν αντίσταση ... Για μένα ο αντάρτης ήταν αυτός που πολεμούσε τον εχθρό τότε .... ο αριστερός την εποχή εκείνη ήτανε αυτός που έκανε εθνική αντίσταση. Και αυτό τον τιμούσε ...»*

ΓΟΥΛΕΑΣ (2-6-02).*« Την εποχή εκείνη ... δεν άκουγες τίποτα άλλο ... μετεμφυλιακή κατάσταση, ποιοι ήταν οι σφάχτες και ποιοι ήταν οι νικητές,...δεν ερχόντουσαν και μας έκαναν διαλέξεις εναντίον του κομμουνισμού; Αυτά είναι γνωστά... Μετά τον εμφύλιο πόλεμο επικράτησε μια παράταξη η οποία στα πρώτα χρόνια καταπίεσε τους ηττημένους,… επικράτησε η δεξιά παράταξη, οι ούτω καλούμενοι ΄΄εθνικόφρονες΄΄....»*

ΚΑΡΟΥΣΟΣ (26-9-02) «*… τότε στον στρατό… ο αξιωματικός δεν κρίνεται με βάση την επίδοση και απόδοση του ...κρίνεται με βάση τις τοποθετήσεις του …κατά το φρόνημα, κατά την ιδέα, πιο απλά κατά το κόμμα … ο αξιωματικός κρίνεται με βάση την φανατική τοποθέτηση του στην αντικομουνιστική πλευρά ..... Μπήκα σε ένα πολυβολείο των ανταρτών στο ύψωμα το οποίο καταλάβαμε. Και βρίσκω μέσα αντάρτη χτυπημένο στο κεφάλι ... είχε ορθάνοιχτα τα μάτια, τα οποία παίζανε. ....με τους κάλυκες στο νωπό χώμα που ήτανε μπροστά από τη θυρίδα, είχε φτιάξει, χωμένους μέσα τους κάλυκες, το Κ.Κ.Ε.. Μου έκανε εντύπωση. Και λεω ΄΄Ρε γαμώτο, τι να είναι άραγε από την απέναντι πλευρά; Και επηρεάζει τόσο βαθιά αυτόν τον μαχητή, ώστε τις σφαίρες που έστελνε εναντίον εμού και των στρατιωτών μου, να τις παίζει σαν κάλυκες και να γράφει το Κ.Κ.Ε.;΄΄ Γύρισα λοιπόν, έπαιζε αυτός τα μάτια του, έβγαλα από το παγούρι μου λίγο νεράκι, του έκανα έτσι τα χείλη .... Ήτανε ο συνάνθρωπος την στιγμή εκείνη. ...ήταν αυτός που ένιωθα, ότι έφευγε από τη ζωή για μια ιδέα την οποία εγώ την στιγμή εκείνη όφειλα να σεβαστώ. Και ήταν ο μαχητής, τον οποίο όφειλα να νιώσω σαν τον δικό μου μαχητή που διοικούσα ή που είχα εγώ μέσα μου …»*

ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ (11-8-02) «*…Οι αξιωματικοί και οι υπαξιωματικοί, πριν τη δικτατορία, δεν ήταν ιδεολογικά μορφωμένοι, δεν ήταν πολιτικοποιημένοι, αλλά εντονότατα κομματικοποιημένοι και αυτό ενήργησε αρνητικά (μοιρολατρικά) όσον αφορά τον τρόπο αντίδρασης και αντιμετώπισης του πραξικοπήματος....Πριν, κατά και μετά τη δικτατορία (21η Απριλίου 1967) στις Ε.Δ. υπήρχαν ακροδεξιοί, βασιλόφρονες και κομμουνιστές-αριστεροί. Οι ακροδεξιοί και οι βασιλόφρονες (ιδίως οι δεύτεροι) αντέδρασαν έντονα θετικά υπέρ της δικτατορίας στην αρχή. Μετά όμως την αντίδραση του βασιλιά (13-12-1967) άλλαξαν «ρότα» και τοποθετήθηκαν εναντίον της χούντας. Βεβαίως οι κομμουνιστές-αριστεροί πριν, κατά και μετά ήταν εναντίον της δικτατορίας.*

Ακροδεξιοί, βασιλόφρονες 25-30%.

Κέντρο (Φιλελέφθεροι κλπ) 45-50%.

Κομμουνιστές, αριστεροί, σοσιαλιστές 20%....»

ΚΟΥΡΗΣ (18-3-03) «*..., νομίζω ότι τα όρια μέχρι των οποίων έφταναν οι πολιτικές πεποιθήσεις των αξιωματικών δεν υπερέβαιναν την αριστερή πτέρυγα της ένωσης κέντρου. Δεν έχω υπ‘ όψιν να υπήρχαν στην αεροπορία τουλάχιστον, κομμουνιστές ....το σύνολο σχεδόν των αξιωματικών των ενόπλων δυνάμεων, ...Απολιτικοί ..... Δεν μπορώ να πω ότι ήτανε βασιλόφρονες με την έννοια του βασιλικού, του φανατικού βασιλόφρονα ..... Μπορώ να πω ότι η αμφισβήτηση της βασιλείας άρχισε να αναπτύσσεται στα χρόνια του ανένδοτου αγώνα του Γεωργίου Παπανδρέου ..... Μπήκανε στις ένοπλες δυνάμεις όντας γόνοι συντηρητικών οικογενειών, οικογενειών που δεν είχανε σχέση με τους παλαιούς φιλελεύθερους ή την κεντρώα μετά παράταξη….»*

ΜΙΧΑΛΑΚΑΚΟΣ (20-11-02) *«...Πολιτικοποιημένοι και κομματικοποιημένοι ήσαν οι αξιωματικοί αλλά σε πλαίσια ανεκτά και ΄΄χάριν συζητήσεων και ενασχολήσεων΄΄ αλλά ιδεολογικά μορφωμένοι καθόλου, πλην εξαιρέσεων ίσως….. Υπήρχαν ακροδεξιοί και βασιλόφρονες και κομμουνιστές-αριστεροί χωρίς οι ιδέες τους να διαχωρίζουν τα άτομα, εξάλλου το τι ήταν ο καθένας πολλές φορές ήταν λιγάκι οικογενειακό, προέλευσης καταγωγής, αντιδράσεως κλπ και όχι κάποια ιδιαίτερη επιλογή και αυτό σε ποσοστό 99,99%....»*

ΞΕΝΑΚΗΣ (19-6-02) «*.... η πλειονότης των αξιωματικών του Π.Ν. ήσαν βασιλόφρονες και δεξιοί (εκτιμώμενο ποσοστό περίπου 82%). Από το υπόλοιπο, το 15% ανήκαν στις κεντρώες δυνάμεις και ένα πολύ μικρό ποσοστό, περίπου 3%, στις αριστερές, για τους γνωστούς λόγους αδυναμίας εισόδου τους στις παραγωγικές σχολές. Μετά την 21/4/67 και μέχρι το 1975 δε νομίζω να υπήρξε μεγάλη διαφοροποίηση από τα παραπάνω ποσοστά.. ....»*

ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ (12-2-03) «*...εχθρός θεωρούτανε ο οποιοδήποτε απειλούσε τις δομές τις κοινωνικές ή πολιτικές, τις ιδεολογικές, ... από την σχέση που είχαμε με το Ν.Α.Τ.Ο. και από τις άλλες διεθνείς συνθήκες, στις οποίες παντού τον ηγετικό ρόλο είχανε φυσικά οι Αμερικάνοι. ... πρόλαβα και το σύστημα των φακέλων, της ύπαρξης φακέλων φρονημάτων στις μονάδες…. Επέλεγαν ανθρώπους εκεί μέσα για διάφορες θέσεις και τα λοιπά, σε χαμηλό επίπεδο βέβαια, αλλά ήτανε ένας μηχανισμός που ακόμα και στο χαμηλό επίπεδο μονάδος λειτουργούσε ..... Πολιτικό φακέλωμα. Αυτό είναι ξεκάθαρο. Πολιτικό. ...ο κύριος λόγος ύπαρξης τους, ήτανε καθαρά η καταγραφή των πολιτικών φρονημάτων των στρατευμένων ..... Στα χαρτιά ίσως και να υπήρχε αλλά στην πράξη ο ακροδεξιός ο οποίος εμφανιζότανε σε μια μονάδα και εξέφραζε την άποψη του με οποιοδήποτε τρόπο, ήτανε ένα καλό παιδί ..... Για τη διοίκηση. Εν αντιθέσει με αυτόν ο οποίος, όχι ήτανε αριστερός, απλά εξέφραζε κάποια δημοκρατικά στοιχεία .....»*

ΤΖΟΒΛΑΣ (21-2-03) «*...Αν και διαμορφωμένοι μέσα από μια κλειστή κοινωνία, ... διαμόρφωσαν ένα χαρακτήρα εντελώς διαφορετικό, με μεγάλο αρνητισμό στις δημοκρατικές διαδικασίες της χώρας και ιδιαίτερα μετά την μεταπολίτευση.. Άνθρωποι και ιδιαίτερα υπαξιωματικοί, με αυτή τη στενότητα στην αντίληψη τους, εύκολα πέρασαν στον φανατισμό του ΠΑ.ΣΟ.Κ.. Είναι η ίδια αυτή βάση των ανθρώπων που υποστήριζαν ένα καθεστώς, στρατιωτικό καθεστώς αυτό της χούντας και έτσι όπως το ένιωσαν στο μυαλό τους ... Δηλαδή της εξουσίας, το δέσιμο της εξουσίας και του στρατιωτικού, το παρεξήγησαν και αρκετοί από αυτούς πέρασαν σε ένα άγαρμπο φανατισμό υπέρ του ΠΑ.ΣΟ.Κ., όταν το ΠΑ.ΣΟ.Κ. ήρθε μετά το 1981 στην εξουσία ....»*

Ο ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ (9-9-02) «*… η συντριπτική πλειοψηφία, των αξιωματικών του πολεμικού ναυτικού ήτανε από το συντηρητικό χώρο και δεξιότερα. Φιλοβασιλικοί, φιλοσυντηρητικοί ...μεγάλη μερίδα υπαξιωματικών* {επίσης}*… κατά την διάρκεια της δικτατορίας, πιστεύω ότι το ποσοστό αυτό, δεν διαφοροποιήθηκε, έτσι έμεινε. Απλώς το ναυτικό αντέδρασε πιο έντονα στη δικτατορία, πιο πολύ για σοβινιστικούς λόγους... το ότι λεγόταν και βασιλικό ναυτικό, τον κολάκευε ακόμα πιο πολύ, ήταν ένα όπλο που ξεχώριζε..... το έχει ακόμα το ναυτικό αυτό, έχει διατηρήσει έναν ελιτισμό έναντι των άλλων όπλων... ο στρατός ξηράς, το θεωρεί ένα φιλελεύθερο όπλο, του οποίου δεν μπορείς να του έχεις και μεγάλη εμπιστοσύνη όταν τεθούν θέματα πειθαρχίας και υπακοής. Και το έχει δείξει το ναυτικό και τώρα τελευταία με του*

Ο Μπαϊρακτάρης είναι σχεδόν απόλυτος στις θέσεις του. Το σκεπτικό του στηρίζεται σε διατυπωμένες ΄΄θέσεις΄΄ του ΚΚΕ επί θεμάτων εθνικών και κύρια στο ΄΄Μακεδονικό΄΄. Αποκλείει την ύπαρξη αριστερών στελεχών στο στρατό, όπως αποκλείει και την περίπτωση να μην είναι ακριβώς, όπως τα πιστεύει τα γεγονότα με το ΄΄Μακεδονικό΄΄. Κάτι τέτοιο θα ανέτρεπε πεποιθήσεις μιας ζωής. Η σφραγίδα των αναλόγων μαθημάτων από τη ΣΣΕ είναι ανεξίτηλη.

Ο Δροσογιάννης τοποθετείται χωρίς περιφράσεις. Καταδρομέας στον εμφύλιο πόλεμο, κεντρώος αξιωματικός όπως δηλώνει ο ίδιος, φίλος πιστός του Ανδρέα Παπανδρέου αργότερα και στέλεχος του ΠΑΣΟΚ έως ΥΕΘΑ τη δεκαετία του 1980. Δεν γνωρίζει εάν πριν το 1967 υπήρχαν κομμουνιστές αξιωματικοί στο στρατό. Το 1981 όμως χρειάσθηκε να εφαρμόσει δυναμικές μεθόδους διοίκησης, που γνώριζε πως πιάνουν τόπο στα στελέχη των ΕΔ, για να καταλάβουν πως υπάρχει στιβαρή πολιτική ηγεσία στην οποία και οφείλουν να υπακούουν. Προκύπτει από τη συνέντευξή του. Σίγουρα δεν τους έπεισε και ενδόμυχα. Το ΠΑΣΟΚ δεν είχε ακόμα βάσεις στις ΕΔ στις αρχές της διακυβέρνησής του. Αργότερα πολλοί προσκολλήθηκαν και αυξάνονταν όσο περνούσαν τα χρόνια. Οι αυτο-προσδιοριζόμενοι ως οπαδοί του Ανδρέα Παπανδρέου προδικτατορικά, ήταν ελάχιστοι αναλογικά με τους υπόλοιπους. Όσο στέριωνε το κόμμα αυτό την εξουσία του και όσο μάκρυνε η άσκησή της χρονικά, τόσο και αυξανόταν το μερίδιό του στις ΕΔ. Ο Δροσογιάννης μιλούσε και φερόταν στη στρατιωτική ηγεσία ωμά. Όσο για την ύπαρξη κομμουνιστών στο στρατό προδικτατορικά, η απάντησή του ήταν ΄΄όχι΄΄ μονολεκτικά.

Συλλήβδην τοποθετεί τους αξιωματικούς του στρατού στη δεξιά ο Αλεξάκης. Οι κεντρώοι ήταν πέντε στους εκατό, αριστερό δεν συνάντησε. Η περιγραφή των αξιωματικών ως ΄΄μεροκαματιάρηδων που είχαν ανάγκη το στρατό για το μεροκάματο΄΄ και σε συνάρτηση με το ΄΄κατηχητικό΄΄ αναγκάζονταν να γίνουν χουντικοί, δε συνάδει με τη γαλούχηση. Μεροκαματιάρηδες ήταν και είναι με την ίδια λογική η πλειοψηφία των ανθρώπων. Δεν σημαίνει πως είναι και κακομοίρηδες. ΄΄Απολιτικός΄΄ είναι ο συντηρητικός και η γαλούχηση με τα νάματα της δεξιάς ταυτίζονται. Με αυτές τις ιδιότητες μπορεί να ερμηνευτούν οι συμπεριφορές καλύτερα, απ' ότι με το φόβο για την απώλεια της οικονομικής σχέσης με τις ΕΔ.

Ο Ζαρκάδας, σε αντίθεση με τους υπόλοιπους του στρατού, στις κατηγορίες των βασιλοφρόνων, των ακροδεξιών και των δημοκρατικών δίνει μόνον 5-7%. Εκτός εάν ως δημοκρατικούς εννοεί τους κεντροαριστερούς και στο ποσοστό των 93-95% βάζει δεξιούς και κεντρώους μαζί. Η απουσία κομμουνιστών στα ποσοστά του δεν ξενίζει.

Ο Λαφογιάννης είναι ο μόνος που τοποθετεί ένα 5% των αξιωματικών στην αριστερά. «*…Ακροδεξιοί 40% (κυρίως εις ΣΞ), δημοκρατικοί 30%, βασιλόφρονες 20%, αδιάφοροι 5%, αριστεροί 5%. …*». Προφανώς δεν εννοεί κομμουνιστές αλλά κεντροαριστερούς. Και άλλοι διαχωρίζουν τους κομμουνιστές από τους αριστερούς.

Είναι απόλυτος ο Κουτσομυτόπουλος πως στις ΕΔ δεν υπήρχε περίπτωση να επιβιώσει κομμουνιστής. Αλλά κάπως μετριάζει τις εντυπώσεις εξηγώντας πως θα εξαφανιζόταν, εάν το γνώριζε κάποιος άλλος. Υπονοεί προφανώς πως, και όλοι οι αξιωματικοί θεωρούσαν απαράδεκτη την ύπαρξη τέτοιων ιδεολογιών στο στράτευμα.

Ο Ιωάννου είναι επηρεασμένος από την τοποθέτησή του απέναντι στη Βασιλεία. Χρησιμοποιεί τα ποσοστά με βάση το θεσμό περισσότερο παρά την ιδεολογική/κομματική θέση. Είναι γαλαντόμος και προς τους κομμουνιστές

Ο Μανιάτης ερμηνεύει την έλλειψη πολιτικοποίησης, με τις συνθήκες *΄΄ένταξης στο σύστημα΄΄* δηλαδή τη δεξιά. Αναφέρει ποσοστό 15% σε αριστερούς και κανέναν κομμουνιστή. Ο κομμουνιστής, όπως ήδη είδαμε, δεν χρεώνεται στους αριστερούς για σημαντική μερίδα των στελεχών των ΕΔ. Θεωρείται άκρα αριστερά.

Ο πολυσυζητημένος για το ναυτικό Νικολόπουλος ήταν ο αξιωματικός, που κάλυψε για χρόνια και μέχρι τη μεταπολίτευση τα θέματα ασφάλειας και πληροφοριών από τη θέση του Διευθυντού 2ου ΕΓ/ΑΝ. Ενώ στο ερώτημα για τις πολιτικές επιλογές των στελεχών απαντά, δείχνει πως δεν θέλει να απαντήσει για τα αίτια της 21ης Απριλίου. Και αυτή όμως η θέση είναι προσφορά στην εργασία. Δε δίστασε καθόλου να δεχτεί μια συζήτηση, άλλο εάν δεν κάλυψε όλες τις ερωτήσεις. Ούτε προσπάθησε να παρουσιάσει διαφορετική εικόνα. Ό,τι πίστευε αυτό πρόβαλλε.

Θεοδωρουλάκη την παραίτηση, ότι είμαστε αναρχοαυτόνομο όπλο, ότι δεν υπακούμε εύκολα ούτε στους πολιτικούς, ούτε στους προϊστάμενούς μας, είχαμε μια ιδιόρρυθμη πειθαρχία …στα καρέ μέσα ο αξιωματικός εκδηλωνότανε ελευθέρα, μίλαγε πιο ελευθέρα και γενικά το κλίμα στα πλοία και στόλο ήταν ένα κλίμα το οποίο δεν το συναντά κανείς στις άλλες ένοπλες δυνάμεις…. ο μέσος όρος που δεν την πήγαινε{τη δικτατορία} γιατί στρατοκρατείτο, ήτανε δεξιών τοποθετήσεων στην συντριπτική του πλειοψηφία και επειδή αμέσως μετά την δικτατορία ο επόμενος που κυβέρνησε την Ελλάδα ήταν ο πατέρας της δεξιάς, ο Καραμανλής, νομίζω ότι σε ποσοστό 99% το ναυτικό είχε ταχτεί με την Νέα Δημοκρατία…το σύνολο νομίζω είχε δεξιές καταβολές … ο πατέρας μου… σαν νεαρός αξιωματικός ήτανε στον Ε.Λ.Α.Σ., μετέπειτα Βενιζελικός και μετέπειτα Παπανδρεϊκός ….»

ΒΑΡΔΑΝΗΣ (7-7-02) «*…. Βρίσκεις κουμπιά, ότι αυτοί είναι εκεί, γιατί ή είναι χαφιέδες των άλλων ή είναι ακροδεξιοί. Έβλεπες ορισμένους μονίμως υπασπιστές……ή στο μαγγανοπήγαδο με τη φόρμα συνεχώς ασκήσεις, ….με αυτά διαμορφώσανε αντιθέσεις ….ο βασιλιάς αναγνωρίζεται αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων. …πολύ μεγάλος αριθμός, σχεδόν 80-85%, είναι με την έννοια αυτή βασιλόφρονες. Υπάρχουν αξιωματικοί οι οποίοι έχουν προέλευση φιλελεύθερη, βενιζελική… Άνετα μπαίνουν οι δεξιές οι εφημερίδες, δεν μπαίνει η δημοκρατική κεντρώα εφημερίδα. …τα ποσοστά είναι 80% γεμάτα, είναι ή δείχνουν ότι είναι δεξιά… Ένα 10% δείχνουν απολιτικοί, αδιάφοροι, σκόπιμα ή όχι, και ένα 10% δείχνει αντίθεση …Αριστεροί; Δεν είδα τέτοιο είδος στην πορεία μου….. Φιλοαριστεροί ναι, κομμουνιστές όχι….»*

Ο Λυμπέρης είναι περίπτωση ικανού αξιωματικού με δημοκρατικές /αριστερές πεποιθήσεις και ανησυχίες. Που επιβίωσε και λειτούργησε ως ανώτατο στέλεχος των ΕΔ σε κομματικοπολιτικά επίπεδα πέρα από τα συνηθισμένα. Σε ένα εχθρικό κατ' εξοχήν περιβάλλον για περιπτώσεις όπως ο ίδιος, που δεν έβαζε το κεφάλι του χαμηλά για να μην διακρίνεται. Με στήριγμα τις ικανότητές του και τις δυνατότητες για πολιτική ανάλυση, που τον οδήγησαν παράλληλα με τις πολιτικές του θέσεις, σε σχέσεις συνύπαρξης με την εξουσία του ΠΑΣΟΚ. Πορεία ασυνήθιστη για τα μεταπολεμικά δεδομένα στις ηγεσίες των ΕΔ και με στοιχεία συχνά αντικρουόμενα. Αντικομουνιστής αλλά στην ουσία αριστερός, θρησκευόμενος, προοδευτικός σε αντιλήψεις, ασκητής στα εγκόσμια, αντιβασιλικός, αντιχουντικός, πεισματάρης (΄΄αρβανίτικο κεφάλι΄΄), ευθύς, περίπτωση κατάλληλη για έρευνα όπως και ο Βασιλικόπουλος. Σπάνιες εκδόσεις του Σώματος των αξιωματικών, που ευτυχώς δεν κατάφερε η ισοπεδωτική τακτική του στρατού να τους εξομοιώσει. Οι θέσεις του στη συνέντευξη δεν ξενίζουν για την προοδευτικότητά τους, αφού η ζωή του ως στελέχους των ΕΔ υπήρξε εξίσου ταραχώδης και ταυτισμένη με τις ιδεολογικές του ανησυχίες.

Ο Γουλέας ήταν ο μόνος από τους εκπαιδευμένους στους ΟΥΚ που σταδιοδρόμησε μέχρι το βαθμό του ναυάρχου. Τοποθετείται καθαρά στο τι συνέβαινε στις ΕΔ μετεμφυλιακά. Μιλάει και για αντικομουνιστική προπαγάνδα, κάτι το οποίο οι αξιωματικοί του ναυτικού συνήθως δεν παραδέχονται, πως συνέβαινε στο ΠΝ. Όχι διότι πράγματι δεν γινόταν, αλλά για να μην ΄΄μειώσουν΄΄ έτσι το ΄΄φιλελεύθερο΄΄ του όπλου τους. Ο Γουλέας μιλάει για όλα στη συνέντευξή του. Δε διστάζει, όπως θα δούμε και σε άλλο σημείο, να στηρίξει συνάδελφο του εκτεθειμένο στα κυπριακά γεγονότα.

Ο Καρούσος είναι αξιωματικός του Ζέρβα. Πολέμησε και τους Γερμανούς και στον εμφύλιο στην πρώτη γραμμή. Κατέβηκε και στην Κύπρο σε στιγμές όχι καθαρές για την εκεί κατάσταση. Αντίπαλος και της δικτατορίας[1]. Αντικομουνιστής με σεβασμό στις ιδέες του αντιπάλου του. Προβληματισμένος για τη διαίρεση των Ελλήνων και τις αιτίες. Τοποθετείται καθαρά απέναντί τους και τις ερμηνεύει. Όλοι όσοι ασχολούνται με το Κυπριακό για την περίοδο εκείνη της δεκαετίας του 1960 αναφέρονται και στον Καρούσο[2]. Όταν δίνει τη συνέντευξη είναι αντιστράτηγος ε.α.

Τα ποσοστά που δίνει ο Κασιμάτης, έχουν ενδιαφέρον από την άποψη πως ανεβάζει αρκετά το ποσοστό στους κεντρώους και αριστερούς. Το γεγονός πως είναι αξιωματικός εξ υπαξιωματικών, αυξάνει το ενδιαφέρον για τις εκτιμήσεις του, επειδή τα στοιχεία του θα επηρεάζονται και από απόψεις αυτής της κατηγορίας στελεχών του ναυτικού. Είναι πιο ριζοσπαστικοποιημένοι οι εξ υπαξιωματικών από τους αξιωματικούς της ΣΝΔ, ως περισσότερο καταπιεζόμενοι, ειδικά τα πρώτα χρόνια της υπηρεσίας τους. Αλλά και η αναφορά του σε ποσοστό κομμουνιστών- αριστερών-σοσιαλιστών στο 20%, εντυπωσιάζει ακόμα περισσότερο. Δεν δίσταζαν οι υπαξιωματικοί να προσεγγίσουν την αριστερά γενικότερα κατά τον Κασιμάτη.

Κατά τον Κουρή τα στελέχη της αεροπορίας δεν ξεπερνούσαν σε πολιτική τοποθέτηση την κεντροαριστερά. Για κομμουνιστές δεν γνωρίζει. Η βασιλεία δεν προβλημάτιζε τους αξιωματικούς, που την θεωρούσαν ως δεδομένη και καμία όρεξη δεν είχαν να αναζητήσουν υποκατάστατο, μέχρι που ήρθε ο ανένδοτος αγώνας του Γεωργίου Παπανδρέου.

Ο Μιχαλακάκος βλέπει τους αξιωματικούς τοποθετημένους πολιτικά /κομματικά, αλλά όχι μορφωμένους ιδεολογικά. Δεν διευκρινίζει ποια θεωρεί ΄΄ανεκτά΄΄ όρια κομματικοποίησης και από ποιον.

Ο Ξενάκης εκτιμά στο 3% τους αριστερούς (εκτός κέντρου) στο ναυτικό και ένα μεγάλο ποσοστό δεξιών /βασιλοφρόνων (82%) όχι πολιτικοποιημένο. Παράλληλα θεωρεί ΄΄μικρό ποσοστό΄΄ να αντιτίθεται στο καθεστώς της 21ης Απριλίου.

---

[1] Γράφει για τον Καρούσο ΦΙΛΙΑΣ Β. *Τα Αξέχαστα και τα Λησμονημένα*, Παπαζήση, Αθήνα 1997, σ.σ. 24,62-66, 134,202,203,293-299,303-309,316,317,325,326. Επίσης ο Αγγελής Τάκης της Δημοκρατικής Άμυνας σημειώνει σε γράμμα του στις 12-3-2003 από το Όσλο «*…είναι πρώτα απ' όλα στρατιώτης, απλός, ευγενής, τίμιος, γενναίος....δε διστάζω να τονίσω πως δύο άτομα από τις ελληνικές ένοπλες δυνάμεις μου έκαναν βαθιά εντύπωση…ο στρατηγός Γιώργος Καρούσος και ο αείμνηστος Ιορδανίδης (με τον Ιορδανίδη είχαμε συνεργαστεί στη Δημοκρατική Άμυνα)…και οι διό τους άντρες γενναίοι και συνεπείς Δημόσιοι Άντρες…ασυμβίβαστα αντιστάθηκαν στις δυνάμεις της συντήρησης και του χτες.Θεωρώ τον στρατηγό Γιώργο Καρούσο μεγάλο …όχι μόνο για όσα έκανε αλλά και για όσα υπέφερε…*». Αυτά από τον Αγγελή. Όταν βέβαια αναφέρεται στις δυνάμεις της ΄΄συντήρησης και του χτες΄΄ προφανώς εννοεί τη χούντα και ό,τι έσερνε μαζί της και όχι πολιτικό ή κομματικό χώρο. Διότι δεν γίνεται να χρεώσει στον Καρούσο πόλεμο κατά της συντηρητικής παράταξης. Ο Καρούσος πολέμησε τις στρεβλώσεις της συντήρησης όπως ήταν η χούντα. Όσο για την εμπλοκή του στην ΕΟΚΑ Β΄ αλλού στόχευε ο ίδιος, τουλάχιστον μπαίνοντας στην αρχή σ' αυτό το παιγνίδι. Και βγήκε, ευτυχώς για τον ίδιο, χωρίς να 'χει αρνητικές εμπλοκές απ' ότι φαίνεται.

[2] Αναφέρεται στον Καρούσο και ο Αλευρομάγειρος σε επιστολή/ σημείωμα που έχει συντάξει κυρίως για τον Σπύρο Μουστακλή, αλλά επεκτείνεται και σε άλλους αντιστασιακούς: *«...στις επιχειρήσεις* (σημ.αναφέρεται στις 6-9 Αυγούστου 1964 στις επιχειρήσεις Τυλληρίας για τις οποίες βλ. και συνέντευξη Καρούσου*) στην τελική φάση των οποίων έλαβε μέρος και Μοίρα Κυπρίων Καταδρομέων με διοικητή τον Ταγματάρχη Γιώργο Καρούσο (επίσης διωχθέντα κατά την δικτατορία και στη συνέχεια από το 1973 μέχρι το θάνατο του Γρίβα (27-1-74) υπαρχηγό της ΕΟΚΑ Β΄ την οποία προσπάθησε αμέσως μετά …να την μετατρέψει σε πολιτικό σχηματισμό πλην όμως, ίσως και για το λόγο αυτό, απεχώρησε (ή εξεδιώχθη;) από την Κύπρο το Φεβρουάριο του 74 …»*. Και συμπληρώνει μια εκτίμηση ο Αλευρομάγειρος, που περισσότερο ενδιαφέρει για τον χαρακτήρα και την προσωπικότητα του Καρούσου, ενώ στα ιστορικά γεγονότα το *΄΄εάν δεν γινόταν αυτό θα γινόταν το άλλο΄΄* καλύτερα να αποφεύγεται. Λέει ο Αλευρομάγειρος (που αρέσκεται και στις αναλύσεις του να επεκτείνεται και σε υποθετικές καταστάσεις*):«...Ο συντάκτης αυτού του κεφαλαίου πιστεύει απόλυτα ότι εάν ο Γ.Καρούσος παρέμενε στην Κύπρο και ήλεγχε την ΕΟΚΑ Β΄, δεν θα γινότανε τον Ιούλιο του 1974 το εγκληματικό πραξικόπημα κατά του Μακαρίου με τις τόσο οδυνηρές και γνωστές επιπτώσεις του…».* Εδώ αποφεύγουμε να σχολιάσουμε περισσότερο, γιατί θα ήταν άδικο για τον Αλευρομάγειρο, που κράτησε στον τομέα του τη γραμμή άμυνας στη Λευκωσία πολεμώντας στην Κύπρο στην εισβολή των Τούρκων. Και όχι βέβαια γιατί είναι στρατηγός, επομένως κατά την άποψη μερίδας συναδέλφων του πρέπει να έχει και δίκιο εκ προοιμίου.

Ο Παπαναστάσης μεταδικτατορικός αξιωματικός του στρατού, με ειδικότητα στις Ειδικές Δυνάμεις, νέος στην αποστρατεία με παραίτησή του, πολιτικοποιημένος, δίνει καθαρή εικόνα για φακέλους, χαρακτηρισμούς, φρονήματα, επιλογές όχι πριν ή κατά τη δικτατορία, αλλά αυτά που ο ίδιος έζησε μετά το 1974.

Ο Τζοβλάς μεταδικτατορικό στέλεχος από την παραγωγική σχολή του Πόρου, έδωσε με τη συνέντευξή του πολύτιμα στοιχεία για την προσέγγιση των υπαξιωματικών του ναυτικού. Πολιτικοποιημένος, διαβασμένος και οργανωμένος στα κοινωνικά δρώμενα ως απόστρατος, ερμηνεύει τα γεγονότα και τα φαινόμενα στις ΕΔ, χωρίς να χρειάζεται να τα προσαρμόσει κανείς στα δεδομένα της εργασίας. Το ναυτικό και τα στελέχη του που ο Τζοβλάς περιγράφει (είναι βέβαια το μεταπολιτευτικό ναυτικό και ιδωμένο από τον χθεσινό καταπιεσμένο πολύστροφο υπαξιωματικό), δεν έχουν σχέση με αυτά που οι απόφοιτοι της ΣΝΔ παρουσιάζουν.

Ο Αντωνιάδης (μορφωμένος ευρύτερα αξιωματικός) γνωστός για τον ρεαλισμό με τον οποίο τοποθετείται στα πράγματα, αναλύει το ναυτικό και το γιατί είναι έτσι και όχι διαφορετικοί οι αξιωματικοί του. Πιο πολύ ερμηνεύει τους μάχιμους αξιωματικούς με τον τρόπο που εκφράζεται, αλλά δεν διαχωρίζει και τους μηχανικούς, αφού η κουλτούρα τους και εκπαίδευση τα χρόνια που διαμορφώνονται οι αντιλήψεις και οι χαρακτήρες, είναι τα ίδια. Δίνει στη δεξιά την συντριπτική πλειοψηφία των στελεχών, κύρια στη μεταπολίτευση, εκτός μιας πολύ μικρής μειοψηφίας όπου ανήκει και αυτός λόγω του πατέρα του και δεν κρύβει πως του αρέσει το ΄΄αναρχοαυτόνομο΄΄ του ναυτικού[1]. Δεν απαντάει επί της ουσίας για ΕΔΑίτες και κομμουνιστές αξιωματικούς στο ναυτικό, που σημαίνει πως αποδέχεται ότι μάλλον υπήρχαν ή ίσως και να υπάρχουν. Είναι εξ άλλου Α/ΓΕΝ εν ενεργεία όταν δίνει τη συνέντευξη, και παρ' ότι το ξεχνάει στα πιο πολλά σημεία, σ' αυτό μάλλον το θυμήθηκε.

Ο Βαρδάνης είναι πολιτικοποιημένος, πτυχιούχος και της Νομικής, μορφωμένος ευρύτερα, συνειδητοποιημένος στις επιλογές του. Ο λόγος του δοκιμασμένος για πολλά χρόνια από θέσεις υπεύθυνες (στέλεχος του ΠΑΣΟΚ τα πρώτα χρόνια της μεταπολίτευσης, Πρόεδρος του Συνδέσμου Φυλακισθέντων και Εξορισθέντων Αντιστασιακών περιόδου 1967-1974 για πολλά χρόνια). Δίνει στοιχεία για την καθημερινότητα του στελέχους του στρατού και ερμηνεύει τα φαινόμενα αυτού του χώρου. Κούρασε μέχρι να αποφασίσει να πει τις θέσεις του. Δεν είδε και αυτός κομμουνιστές στο στράτευμα. Τελικά κανείς δεν είπε καθαρά πως είδε, αλλά και λίγοι απέκλεισαν την περίπτωση να υπήρχαν μερικοί.

---

[1] Το 1985 ο πλωτάρχης τότε Αντωνιάδης εν όψει των εκλογών δεν διστάζει να υπογράψει πολιτικό κείμενο/ διακήρυξη υποστήριξης του ΠΑΣΟΚ από αποστράτους αξιωματικούς, με προχωρημένες θέσεις για αξιωματικούς και μάλιστα εν ενεργεία. Αντιγράφουμε κάποια χαρακτηριστικά σημεία που δείχνουν και την κρατούσα ακόμα τη δεκαετία εκείνη κατάσταση στο χώρο των ΕΔ αλλά και ευρύτερα: «*…εμείς οι ...αξιωματικοί ...βλέπαμε...τις ΕΔ να διαβρώνονται....τους Έλληνες χωρισμένους σε εθνικόφρονες και μιάσματα...τη χρησιμοποίηση των ΕΔ και των ΣΑ σαν μηχανισμό καταπίεσης και αστυνόμευσης του Λαού… διακηρύσσουμε ότι στηρίζουμε...για τον εκσυγχρονισμό των ΕΔ και των ΣΑ...για την οριστική απαλλαγή του τόπου μας από το κλίμα του Εθνικού διχασμού...για την κατάργηση του διαχωρισμού των Ελλήνων ανάλογα με τα πολιτικά τους φρονήματα...για τη συμφιλίωση λαού και στρατού...στηρίζουμε τον κύριο φορέα της ΑΛΛΑΓΗΣ .... Απρίλης 85 ...*». Ο Αντωνιάδης όταν αποκαλεί ΄΄αναρχοαυτόνομο΄΄ το ναυτικό, κάτι τέτοιες περιπτώσεις που τον αφορούν άμεσα τις ξεχνάει. Υπήρξε ο ίδιος ΄΄αναρχοαυτόνομος΄΄ και με προχωρημένες θέσεις για αξιωματικό. Ως Α/ΓΕΝ μάλλον σοβάρεψε αν και ακόμα η θητεία του δεν έχει τελειώσει.

Για τον Κιοσσέ δε γίνεται με διό λόγια να ερμηνευτούν οι θέσεις του.[1] Δεν κρύβει τις σκέψεις του, εκτός

[1] ΚΙΟΣΕΣ (6-8-02) *«…. Τι θα πει εθνικόφρων; Φρονεί υπέρ του έθνους, αυτό σημαίνει…. Υπό την έννοια της αντικομουνιστικής υστερίας είχε χρησιμοποιηθεί αυτός ο όρος, αλλά δυστυχώς αυτοί οι οποίοι είχαν υπογράψει τις δηλώσεις, κάναν τους πιο πολύ εθνικόφρονες από τους άλλους… Πήγε και πολέμησε εναντίον των κομουνιστοσυμμοριτών…. Και γύρισε πίσω. Είχε πολεμήσει και είχε τραυματιστεί. Επειδή λοιπόν μεγάλωσε με κάποιον αμφιταλαντευόμενο ... του άνοιξαν φάκελο ότι διακατέχεται υπό αριστερών… Υπήρχε αντικομουνιστική προπαγάνδα, όπως υπήρχε και αντιχουντική προπαγάνδα μετά. Αυτά είναι σύνδρομα των Ελλήνων. Είναι μια ιδιόμορφη φάρα, δεν είναι μια ράτσα που να μπορείς να τη βάλεις σε καλούπια. …*
-Αριστερός υπό την έννοια κομουνιστής; Δε νομίζω…. Υπήρχαν αλλά η Ε.Δ.Α. δεν ήταν κομουνιστές…Να πούμε ονόματα; Που διάβαζαν ΄΄Αυγή΄΄….. Κάποιος του οποίου το όνομα δεν θα πω, έμπαινε το Σάββατο αστειευόμενος με δύο εφημερίδες, το ΒΗΜΑ και την Καθημερινή. Και του λέγαν ΄΄δύο εφημερίδες;΄΄, ΄΄ναι, αλλά μετά τη Δευτέρα, θα βγω με μία΄΄…. Μια φορά είχα ψηφίσει ΕΡΕ και μια φορά είχα ψηφίσει Μαρκεζίνη….»
ΣΤΑΠΠΑΣ (21-11-02) *«…, στην αεροπορία, όπως και σε όλες τις ένοπλες δυνάμεις του κράτους, το 95% ήταν δεξιοί, από δεξιοί μέχρι και ακροδεξιοί …. Πως γινόντουσαν …; Μα ήταν δεξιοί. Προερχόντουσαν από δεξιές οικογένειες και απολιτικοί. … Συμμαθητές μου, όταν βγήκαμε από τη σχολή …, τρεις – τέσσερις που διαβάζαμε τα 'Νέα', οι άλλοι διαβάζανε δεξιές, ακροδεξιές εφημερίδες …. δε με θεωρούσανε δικό τους, με θεωρούσανε κομμουνιστή …ήρθε ένας δημοσιογράφος παλιός και, ρώτησε τον Αποστολάκη ΄΄Αυτόν τον κομμουνιστή ... τον έχετε ακόμη; ΄΄ Προς τιμήν του Αβέρωφ, λέει μπροστά μας, ΄΄Είναι ένας πολύ καλός αξιωματικός, είναι ΠΑ.ΣΟ.Κ. αλλά είναι και κομμουνιστής΄΄. Και ήξερα ότι υπήρχανε αντιδράσεις. Το αισθανόμουνα δηλαδή. Ίσως ο Χαραλαμπόπουλος παρενέβη ….. Ναι. Είμαι αριστερός. Δηλαδή δεν ήμουνα δεξιός ……»*
ΑΛΕΥΡΟΜΑΓΕΙΡΟΣ (28-5-02) «*…Η Πολιτεία ουδέποτε θέλησε να δώσει παιδεία στους Αξιωματικούς (και φοβούμαι δεν θέλει και σήμερα).Κατά τη διάρκεια και μετά τον εμφύλιο η μεγάλη πλειοψηφία των αξιωματικών ήταν ελάχιστα ιδεολογικά μορφωμένοι, ελάχιστα πολιτικοποιημένοι και με βάση τον τρόπο εισόδου στο στράτευμα (εξέταση πολιτικών φρονημάτων, μέγιστη παρέμβαση για την εισαγωγή τους κ.α) ήταν απόλυτα ταυτισμένοι με την εξουσία της δεξιάς και θεωρούσαν αυτονόητο να έχουν απόλυτη πίστη στα ανάκτορα... Το σύνολο των αξιωματικών,καταγόμενων από μεσαία και κατώτερα οικονομικά στρώματα -ιδιαίτερα μετά τη δικτατορία Μεταξά και κυρίως κατά και μετά τον εμφύλιο- είχαν μια αγνότητα και εντιμότητα την οποία το καθεστώς της δεξιάς εκμεταλλεύτηκε και με βάση τα παραπάνω λεχθέντα(έλλειψη παιδείας κλπ.) τους είχε δημιουργήσει την εντύπωση ότι είναι η κύρια υγιείς και πατριωτική τάξη των Ελλήνων. Με την επιβολή της δικτατορίας ένας -αρχικά μικρός, αλλά στη συνέχεια συνεχώς και με αριθμητική μάλλον (όχι γεωμετρική) πρόοδο αυξανόμενος αριθμός (για όσους δεν ήταν στον μικρό χώρο της χούντας) άρχισε να προβληματίζεται και πολλοί απ 'αυτούς μετετράπησαν από ουδέτεροι σε αντίθετοι, χωρίς όμως ουσιαστική ενεργό αντιχουντική δράση. Στην αντίδραση τους προς τη χούντα επηρεάστηκαν σημαντικά από την αρχική αλλά κυρίως στη εν συνεχεία (ίδια μετά την 13/12/1967) αποστρατεία αξιωματικών που είχαν σημαντικό κύρος στο στράτευμα. Η αντίδραση της χούντας διευκόλυνε αυτή την μεταστροφή …. ΕΡΕ 80-85%,ΕΚ 10-15%,ΑΡΙΣΤΕΡΑ 0%. Το σύνολο σχεδόν των της ΕΡΕ ήταν και βασιλόφρονες …»*
ΒΑΣΙΛΙΚΟΠΟΥΛΟΣ (20-2-02) «*…στη σχολή ευελπίδων υπήρξε απόλυτη αντικομουνιστική υστερία(….) ο ρόλος της τότε χωροφυλακής ο οποίος παρακολουθούσε τους πάντες και τα πάντα …. Και μην ξεχνάμε ότι πέρα των κομμουνιστών … τα ΄΄μιάσματα΄΄ της εποχής, υπήρχανε και οι συνοδοιπόροι, …απλά δημοκρατικοί πολίτες, …καμία οργανωτική ταύτιση με το Κ.Κ.Ε. … από πολλούς θεωρούνται ακόμα πιο επικίνδυνοι και από τους δηλωμένους κομμουνιστές … αξιωματικοί ΄΄συνοδοιπόροι΄΄ εν ενεργεία;... Θα έλεγα ότι στο στρατό της ξηράς υπήρχαν ελάχιστοι… όχι αριστεροί … Στο ναυτικό θα έλεγα μάλιστα ότι είχαμε το μεγαλύτερο ποσοστό τέτοιων περιπτώσεων, χωρίς … να φτάνει σε ποσοστό … έστω και το 50% …τα Α2 τα περίφημα του στρατού της ξηράς, αλλά και οι Α.ΓΕ.Π. …στο πολεμικό ναυτικό …περισσότερο διακωμωδούσαν παρά τηρούσαν αυτές τις διαταγές, …για το πώς θα φακελώνουν …, τους Α' κατηγορίας, τους Β' κατηγορίας, επειδή είχαμε χωριστεί αυτοί που υπηρετούσαν στις ένοπλες δυνάμεις σε κατηγορίες …επειδή αυτό το Α.ΓΕ.Π. ξεκίναγε από το επιτελείο και έφτανε στο επίπεδο του πλοίου, όσο κατέβαινε προς τα κάτω, μάλλον διακωμωδείτο θα έλεγα. … στο πολεμικό ναυτικό γνωρίζανε τις ιδεολογικές τοποθετήσεις του καθενός, θα έλεγα και τις κομματικές προτιμήσεις. Δηλαδή τι ψήφιζες. Ένωση Κέντρου ή αν ψήφιζε κανείς Κ.Κ.Ε. …, πραγματικά τι ψήφιζε κανείς. Αλλά αν ψήφιζες Ένωση Κέντρο, άρα συνοδοιπόρος, Ε.Ρ.Ε. άρα υγιής Έλλην. Αυτά ήτανε γνωστά μεταξύ των αξιωματικών του ναυτικού. Όμως ποτέ, ποτέ δεν χρησιμοποιήθηκαν για βλαπτικούς σκοπούς σε προσωπικό επίπεδο ….»*
ΓΙΟΚΕΖΑΣ (5-8-02) «*….με την αποφοίτησή τους από τις σχολές, οι νεαροί αξιωματικοί δεν ήσαν πολιτικοποιημένοι, ούτε ιδεολογικά μορφωμένοι. Παρέμεναν υποτυπωδώς προσανατολισμένοι στον οικογενειακό τους πολιτικό προσανατολισμό…. Κάτι ανάλογο επικρατούσε στις τάξεις των Υπαξιωματικών.*
Στην περίοδο των λίγων ετών που προηγήθηκαν της δικτατορίας, οι ανώμαλες πολιτικές εξελίξεις, αποτελούσαν καθημερινό θέμα συζητήσεων στα καρέ των πλοίων. Η ανάγνωση εφημερίδων ήταν ελεύθερη, με εξαίρεση το Ριζοσπάστη και ήταν εμφανής γενικά η έλλειψη φανατισμού. …. Το σύστημα ελέγχου των κοινωνικών φρονημάτων, παρόλο ότι ποτέ δεν λειτούργησε αντικειμενικά, απλά γιατί βασιζόταν σε ανεξέλεγκτες πληροφορίες και αυθαιρεσίες τοπικών οργάνων της τάξεως, είχε σαν αποτέλεσμα να μην υπάρχουν στις ένοπλες δυνάμεις γενικά, ούτε πριν, ούτε μετά την 21η Απριλίου κομμουνιστές-αριστεροί. Όσο για ακροδεξιούς βασιλόφρονές, υπήρχαν και υπάρχουν ακόμα, σε αριθμό που βαίνει προοδευτικά μειούμενος, καθώς τα στελέχη που έχουν προσωπικές εμπειρίες του εμφύλιου έχουν πλέον αποσυρθεί. Τα νεότερα στελέχη είναι απαλλαγμένα πλέον από τέτοιου είδους προκαταλήψεις…»
ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ (23-1-02) *«…οι αξιωματικοί γενικώς του στρατεύματος γαλουχήθηκαν μετά τον εμφύλιο πόλεμο …με 'δεξιές', ας πούμε τάσεις....από το '50 και εντεύθεν, … είχαμε ξεκινήσει με τα πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων, ποιος είναι ο πατέρας σου και τα λοιπά, μέχρι που φτάναμε και στους ξαδέρφους και στα ανίψια. …. όσοι αξιωματικοί, όσα στελέχη στις Ένοπλες Δυνάμεις βρεθήκανε με δημοκρατικές αρχές, αντιβασιλικοί, αντιδεξιοί και τα λοιπά, ή συμπαθούντες το αριστερό κίνημα, συνοδοιπόροι λεγόμενοι …. Κεντρώοι βασικά, γιατί οι αριστεροί-αριστεροί είναι αποκλεισμένοι. Μπήκανε στο στρατιωτικό κύκλο είτε διαφεύγοντας της προσοχής των διοικούντων, είτε διότι βρέθηκαν διοικούντες, που βάλαν ένα ποσοστό ιδία τους ευθύνη…… δημοκρατικών στελεχών της τάξεως, θα έλεγα, του 20 με 25%…. …ήταν του Ζάππα που ήταν δημοκρατικοί αξιωματικοί … οι Βεργιόπουλοι…… Στη διάρκεια του πολέμου φαίνεται…, ότι υπήρχαν αριστεροί αξιωματικοί και κατηγορηθήκανε κιόλας, περάσανε και ορισμένοι δίκες, …δεν ξέρω κατά πόσο ήταν κομμουνιστές-κομμουνιστές ….Πατενταρισμένοι κομμουνιστές θα έλεγα όχι…… Οργανωμένοι ακροδεξιοί; … Ούτε αυτό μπορώ να ξέρω……»*
ΘΕΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΣ (29-6-02) «…, τους αξιωματικούς του ναυτικού;... Θα έλεγα ότι τους διακρίνει ένα φιλελεύθερο πνεύμα, ήτανε φιλελευθέρων τάσεων και νομίζω ότι ήταν κεντροδεξιοί στη μεγάλη πλειοψηφία. …{-Προπαγάνδα … στη σχολή δοκίμων, αντικομουνιστική; }- Ποτέ ....., δεν άκουσα ποτέ τίποτε…… η εικόνα που έχω εγώ είναι ότι όλοι πιστεύαμε πριν τη δικτατορία, ότι ο πυρήνας της πολιτικής ζωής του τόπου ήταν τα ανάκτορα. Το πιστεύαμε …… Το πίστευαν όλοι, όλος ο κόσμος, όλος ο λαός ….. Στο ναυτικό υπήρχανε…, ακουγόντουσαν και αντιβασιλικές φωνές. Υπήρχανε συζητήσεις στα λεωφορεία…. { κομμουνιστές αξιωματικοί στο στρατό πριν τη δικτατορία;} *- Και αν θα υπήρχαν, θα υπήρχαν ένα δυο ιδεολόγοι, οι οποίοι μέσα, στον όγκο των …κεντροδεξιών ...., (νομίζω ότι ο όγκος ήτανε οι κεντροδεξιοί και εγώ τους τοποθετώ πάνω από 90%). Και ένας μικρός πυρήνας θα μπορούσα να πω ήταν και βασιλικοί, αλλά πολύ μικρός….»*
ΚΟΥΤΣΟΜΥΤΟΠΟΥΛΟΣ (27-6-02) «*…το ναυτικό είναι μια μικρή κοινωνία φίλων, όπου περισσότερο μετράει η φιλία παρά τα πολιτικά παιχνίδια., παρά ιδεολογίες, ……Πιστεύω ότι ήταν ακροδεξιοί γύρω στο 10 με 20%, βασιλόφρονες δεξιοί (το οποίο ήταν ακριβώς το ίδιο, δεν διαφέρει, δηλ. το να λες δεξιό κάποιον και όχι βασιλόφρων είναι αστείο, τότε ήταν μαζί αυτοί) γύρω στο 60 με 70% και ένα 10 με 20%*

εκείνες που μπορεί να του αποδώσουν τάσεις αυτοπροβολής ΄΄εκ των υστέρων΄΄. Είναι στην ΄΄άλλη όχθη΄΄ από τους αριστερούς και κύρια τους κομμουνιστές. Ερμηνεύει τον αντικομουνισμό του με την πάγια αντίληψη περί εθνικής μειοδοσίας, αποδόσεις εδαφών …. Γνωρίζει για αριστερούς στις ΕΔ που διάβαζαν αριστερές εφημερίδες (όχι κομμουνιστές), αλλά αποδυναμώνεται η εντύπωση μόλις αναφέρεται ο Τζανετάκης ως παράδειγμα. Μάλλον περιφρονεί εκείνο το ποσοστό των Ελλήνων που τη μία είναι με την ΕΡΕ του 85% και σε λίγους μήνες με την Ένωση Κέντρου του 63%. Δεν λέει ποιος από τους συναδέλφους του έφερνε προεκλογικά και τις δύο αντιπολιτευόμενες εφημερίδες ώστε *΄΄τη Δευτέρα να φέρνει μία΄΄* δηλαδή εκείνη που θα κέρδιζε τις εκλογές (*΄΄αφού είμαστε Έλληνες΄΄*). Ο ίδιος το έκανε αυτό στη δικτατορία αλλά προς την αντίστροφη φορά. Τους στήριξε πρώτα, μετά βρέθηκε απέναντι στη μερίδα του καθεστώτος, που τον χρησιμοποίησε ωμά και επώδυνα και γι' αυτόν και για συναδέλφους του (γνώριζε για το ΄΄κίνημα΄΄, συνωμοτούσε κατά του Παπαδόπουλου, σχεδίαζε διάφορα εναντίον του και ας μην το φανερώνει, είχε και δυσμενείς μεταθέσεις). Δεν εκδηλώθηκε σε πράξη κανένα από τα σχεδιαζόμενα. Έτσι έμειναν τα γεγονότα του ΕΛΛΗ, (πολύ σοβαρά, μεγάλη η ευθύνη του, πλήρωσε γι' αυτά όπως και η οικογένειά του) και κρύφτηκαν τα υπόλοιπα. Που δεν μειώνουν τις εντυπώσεις, ούτε εξαφανίζουν τα βασανιστήρια. Περισσότερες λεπτομέρειες καταγράφονται στο μέρος που άμεσα ασχολείται η εργασία με τον Κιοσσέ. Και τούτο γιατί η περίπτωσή του είναι φαινόμενο, που ερμηνεύει πολλά για το Σώμα των στελεχών που εξετάζουμε και την πυραμίδα των υπηρετούντων αξιωματικών στις 20 Απριλίου 1967 με τον Κιοσσέ έναν από εκείνους.

Ο Στάππας δεν κρύβει τις αριστερές τάσεις του. Δεν λέει πως είναι κομμουνιστής. Το λέει ο Αβέρωφ όταν αναφέρεται στον ίδιο αλλά κατά 50% ενώ το υπόλοιπο 50% το δίνει στο ΠΑΣΟΚ. Εντυπωσιάζει πάντως η αξιολόγηση που κάνει για τα στελέχη της αεροπορίας. *΄΄Το 95% δεξιοί μέχρι ακροδεξιοί, απολιτικοί΄΄.* Η ταύτιση των απολιτικών με την δεξιά-ακροδεξιά είναι κάπως παρακινδυνευμένη. Ο δεξιός- ακροδεξιός δεν είναι οπωσδήποτε απολιτικός. Το αντίστροφο δεν είναι κανόνας. Ο απολιτικός μπορεί να είναι συντηρητικός στις επιλογές του ή αδιάφορος ή άσχετος ή ανημέρωτος ή ΄΄κουρασμένος΄΄ ή και συνδυασμός από αυτά. Όχι πάντα δεξιός-ακροδεξιός. Κατά συνθήκη δεν είναι οπαδός της αριστεράς. Ο Βαρδάνης δίνει για τα στελέχη του στρατού ξηράς άλλη διάσταση απ' ότι ο Στάππας.

Ο Αλευρομάγειρος δίνει την εικόνα για τα στελέχη του στρατού ξηράς όπως διαμορφώθηκαν μετεμφυλιακά. Χαρακτηρίζει ως ΄΄αγνούς και έντιμους΄΄ τους αξιωματικούς του ΣΞ μεταπολεμικά. Γι' αυτό το λόγο σε συνδυασμό και με την έλλειψη παιδείας *΄΄τους δημιούργησε το καθεστώς της δεξιάς την εντύπωση πως είναι η κύρια υγιής και πατριωτική τάξη των Ελλήνων...΄΄* Ο ίδιος αποκλείει την ύπαρξη αριστερών στα στελέχη του στρατού και θεωρεί ως βασιλόφρονες το σύνολο των οπαδών της ΕΡΕ δηλαδή το 80-85%. Μάλλον κουράστηκε να διαθέσει λίγο χρόνο παραπάνω στην ανάλυση, γιατί κανείς δεν τοποθέτησε έτσι τη σχέση οπαδών της ΄΄εθνικόφρονης΄΄ παράταξης με τη βασιλεία στο στρατό. Το σύνηθες που λένε οι συνάδελφοί του είναι πως, αυτό που υπήρχε ως θεσμός, σε αυτό υπάκουαν. Επομένως όταν υπήρχε Βασιλεία ήταν βασιλόφρονες. Δεν συνέβαινε το ίδιο στο ναυτικό π.χ.

Ο Βασιλικόπουλος έχοντας υποστεί ποικίλες διώξεις από το 1965 μέχρι τη μεταπολίτευση, και έχοντας υπηρετήσει στη συνέχεια και τις ΕΔ και την ΚΥΠ γνωρίζει καλά τους μηχανισμούς που εξέθρεψε η μισαλλοδοξία, γιατί τους υπέστη Γνωρίζει και τις υπηρεσίες ασφάλειας γιατί προσπάθησε να τις ποδηγετήσει ως αρχηγός ΚΥΠ σε πατριωτική κατεύθυνση. Όταν επομένως λέει πως *΄΄στις ΕΔ είχαμε χωριστεί αυτοί που υπηρετούσαμε σε κατηγορίες΄΄* και πως υπήρχε *΄΄ο διαχωρισμός των Ελλήνων σε καλούς και κακούς΄΄* κυριολεκτεί για τους διαχωρισμούς. Είναι όμως πολύ επιεικής στα του ναυτικού ΄΄γιατί πολύ το αγάπησε΄΄ με αποτέλεσμα να τονίζει πως *΄΄οι ιδεολογικές τοποθετήσεις δεν λειτούργησαν βλαπτικά σε προσωπικό επίπεδο΄΄.* Ξεχνάει πως για πολλούς στη δικτατορία αλλά και νωρίτερα το ΄΄προσωπικό΄΄ ταυτίζεται με το ΄΄εθνικό, το κρατικό, το υπηρεσιακό΄΄ και αυτοί δεν ήταν άλλοι από εκείνους που θεωρούσαν τους εαυτούς τους φύλακες της ΄΄εθνικοφροσύνης΄΄. Διαχωρίζανε τα στελέχη σε ΄΄υγιείς΄΄ και ΄΄μη υγιώς σκεπτόμενους΄΄, διότι η τακτική τους ήταν να σταθμίζουν με τον χαρακτηρισμό κατά κεφαλήν. Στελέχη των ΕΔ ήταν στα πειθαρχικά συμβούλια που απέτασσαν, στα ναυτοδικεία δικάζοντας από την έδρα ή καταθέτοντας ως μάρτυρες, στις ΕΔΕ και τις προανακρίσεις, στα 2^{α} ΕΓ του ΓΕΝ και των υπηρεσιών, στα Συμβούλια Νομιμοφροσύνης. Και αυτά στην επταετία 1967-1974 σε ταχείς ρυθμούς και μεγάλους αριθμούς, αλλά δεν ήταν άγνωστες οι διαδικασίες και προδικτατορικά. Ο ίδιος είχε υποστεί τις συνέπειες των διαχωρισμών και μάλιστα με ωμό τρόπο. Θεωρεί την ΄΄υπηρεσία΄΄ ως απρόσωπο μηχανισμό μη επηρεαζόμενο από προσωπικές θέσεις και τους χαρακτήρες εκείνων που την συνθέτουν και την στηρίζουν.

Κατά τον Γκιόκεζα, οι νεαροί αξιωματικοί φέρνουν μαζί τους την οικογενειακή πολιτική σφραγίδα, αφού δεν γινόταν επίσημη προπαγάνδα στις παραγωγικές σχολές. Προφανώς δεν γνωρίζει για τα μαθήματα Εθνικής και Ηθικής Διαπαιδαγώγησης της ΣΣΕ προδικτατορικά ή αντιμετωπίζει με τον ίδιο τρόπο όλες τις παραγωγικές

ήταν οι υπόλοιποι, αριστερά και άκρα αριστερά, όπου φαντάζομαι ότι δεν ήταν κανένας καταγεγραμμένος γιατί δεν υπήρχε περίπτωση τότε να είσαι γνωστός ό,τι είσαι, ότι ανήκεις στο ΚΚΕ και να είσαι αξιωματικός….» -{ πριν το 67 υπήρχαν κομμουνιστές αξιωματικοί;}-Μπορεί να υπήρχαν κάποιοι. Αλλά θα ήταν τελείως σε φάση……αυτά τα ποσοστά που σου είπα προηγουμένως, εννοούσα του ναυτικού. Ο στρατός δεν είχε καμία σχέση. Ήταν ένα 80% ακροδεξιοί, 10 με 20 % κεντρώοι….»

σχολές. Όσο για το σύστημα των κοινωνικών φρονημάτων, όταν χρησιμοποιεί τη λέξη ΄΄αντικειμενικά΄΄ προφανώς θέλει να πει πως δεν ήταν η εφαρμογή των προβλεπομένων τελείως ακριβής. Δηλαδή πως από λανθασμένες πληροφορίες κατάφερναν και κάποιοι μη ΄΄υγιείς΄΄ να περάσουν στις παραγωγικές σχολές. Το δικό του λάθος όμως είναι, πως δεν διευκρινίζει τη δική του άποψη. Το αντικειμενικό στην προκειμένη περίπτωση είναι νομότυπο αλλά καθόλου δίκαιο. Λάθη μπορεί να έκαναν, αλλά αποκλείεται να άφηναν παιδιά κομμουνιστών να μπαίνουν στις σχολές. Κάποιους δικούς τους μπορεί να τους εκδικιόντουσαν για λόγους προσωπικής αντιδικίας, αλλά λάθη με κομμουνιστές δεν γινόντουσαν. Ο Βασιλικόπουλος το ερμηνεύει αυτό με σαφήνεια.

Κατά το Δημητριάδη δεν υπήρχαν στο ναυτικό ΄΄πατενταρισμένοι΄΄ κομμουνιστές (αλλά ούτε και οργανωμένοι ακροδεξιοί), σε αντίθεση με όλες τις άλλες κατηγορίες. Κάπως βέβαια μπερδευόντουσαν τα πράγματα επειδή *΄΄αριστερούς, πιο φιλελεύθερους, πιο δημοκρατικούς τους αποκαλούσαν όλους κομμουνιστές΄΄*. Αυτό δίνει ίσως και το στίγμα της εποχής. Η αντικομουνιστική λογική κάλυπτε ως ΄΄υγρασία΄΄ και τους γειτονικούς χώρους ξεχνώντας, πως αυτοί οι χώροι είχαν στηρίξει στον εμφύλιο την κυβερνητική παράταξη.

Όλοι μιλούν για το ΄΄φιλελεύθερο΄΄ ναυτικό. Τότε όμως ΄΄φιλελεύθερο΄΄ ήταν κάτι άλλο από ότι, εννοεί ο όρος σήμερα. Για το ναυτικό σήμαινε μια σαφή διάκριση σε σχέση με τον υπερσυντηριτισμό του στρατού. Ίσως η χρήση του όρου από τους παλαιούς, που έζησαν την ένταση μεταξύ Βενιζελικών και Βασιλικών να απέδιδε και τέτοια χροιά. Στο ναυτικό τα πράγματα ήταν πιο άνετα, πιο ελεύθερα αλλά για τους πολιτικά και κομματικά αποδεκτούς ή οριακά αποδεκτούς, όπως ήταν οι του Κέντρου. Και αυτή η θεώρηση ίσχυε μέχρις ότου οι ΄΄συνοδοιπόροι΄΄ ταυτιστούν με τα ΄΄μιάσματα΄΄. Ο Θεοφιλόπουλος φέρει σφραγίδα συντηρητικού τότε, νεοφιλελεύθερου σήμερα. Ανεξάρτητα πολιτικών τάσεων, όλοι οι του ναυτικού θέλουν το όπλο τους φιλελεύθερο (δηλαδή πιο δημοκρατικό, πιο άνετο πολιτικά) σε σχέση με τα άλλα όπλα.

Δεν είναι τυχαίο πως σχεδόν όλοι ερωτώμενοι, δεν αποκλείουν την ύπαρξη αριστερών στελεχών ακόμα και κομμουνιστών, αλλά να μην το λένε. Ο Κουτσομυτόπουλος αναφέρεται σε *΄΄αριστερά και άκρα αριστερά 10-20%΄΄*. Ακόμα και για το ναυτικό είναι μεγάλο αυτό το ποσοστό, διορθώνει όμως πως οι κομμουνιστές *΄΄…μπορεί να υπήρχαν, αλλά θα ήταν τελείως σε φάση…΄΄* Άρα για όλους το ΚΚΕ θεωρείται άκρα αριστερά. Η θεώρησή του πως στο ΠΝ μετράει πιο πολύ η φιλία παρά τα πολιτικά παιγνίδια (*΄΄το ναυτικό είναι μικρή κοινωνία φίλων΄΄)* είναι ίσως πρόσθετη εξήγηση γιατί δεν ενδημούσε στη δικτατορία πολύ ο χαφιεδισμός.

Κανείς από τους ερωτηθέντες δε θέλει να πει κάτι, που θεωρεί πως μ' αυτό θα εκθέσει το ναυτικό. Ενώ την ίδια στιγμή δεν θέλουν να τους θεωρούν από εκείνους, που κρίνουν απαράδεκτη την ύπαρξη κάποιων κομμουνιστών αξιωματικών. Χρεώνουν στο ΄΄σύστημα΄΄ την τάση να αποβάλλει τους αριστερούς και τους κομμουνιστές και όχι στην δική τους επιθυμία ή άποψη για κάτι τέτοιο. Ο Λίτινας δίνει το κλίμα προδικτατορικά[1], το πώς χειριζόταν η διοίκηση και κύρια στη δικτατορία τους αξιωματικούς μικρών βαθμών,

---

[1] ΛΙΤΙΝΑΣ (25-12-02) «*…Εθεωρείτο πλεονέκτημα να είσαι ΄΄καραμανλικός΄΄, έτσι; Ήταν φανερό ότι το να είσαι κεντρώος ήταν……ήταν δύο-τρεις που ήταν κεντρώοι,..., από τους σαράντα…. Αριστεροί;…… Αστειεύεσαι. … σημαιοφόρος, δηλαδή το 63 …κυκλοφορεί ένα βιβλίο, …΄΄Ο Καρλ Μάρξ και η θεωρία του΄΄, ... στον ΠΑΛΑΣΚΑ το έβαλα στην ντουλάπα μου,…. Μετά τρεις μέρες, με φώναξε ο αξιωματικός φυλακής να πάω στον υποδιοικητή. .... πάμε στον ΑΝΕ…., Αρχηγός Ναυτικής Εκπαίδευσης. .....΄΄έχετε ένα βιβλίο 'ο Καρλ Μαρξ και η θεωρία του'…τι να διαβάσετε από αυτό το βιβλίο;΄΄…. αντικομμουνισμός,…. Όποιος είχε διαφορετικές ιδέες, βεβαίως υπήρχε μια δυνατότητα να τις πει, εγώ τις έλεγα, και ορισμένες από αυτές είχαν καταγραφεί, τις βρήκα μετά και στο ανακριτικό, ..., θεωρούσαν ότι ήσουν το διαφορετικό από το γενικό μέσο όρο, το οποίο θα έπρεπε να διαχειριστείς με προσοχή…. λίγο πριν από το 65 ..... ΄΄ΤΟ ΕΘΝΟΣ΄΄ τότε ήταν μια ριζοσπαστική εφημερίδα, …. Το έπαιρνες βέβαια ΄΄ΤΟ ΒΗΜΑ΄΄, δεν αισθανόσουν όμως και άνετα, με το ΄΄ΕΘΝΟΣ΄΄ ακόμα περισσότερο, γιατί το ΄΄ΕΘΝΟΣ΄΄ ήταν κεντροαριστερά κατά κάποιον τρόπο. …»*

ΜΑΝΤΑΔΑΚΗΣ (27-6-02) «*…Πολιτικοποίηση αξιωματικών και υπαξιωματικών υπήρχε πριν τη δικτατορία, και αρκετοί εξέφραζαν τη γνώμη τους και την κριτική τους κατά των τότε κυβερνήσεων χωρίς φόβο, αφού ο σκόπελος του ΄΄πιστοποιητικού κοινωνικών φρονημάτων΄΄ είχε ξεπεραστεί με την κατάταξη στο Σώμα. Δεν θα έλεγα ότι υπήρχε γενικότερη πολιτική ιδεολογική μόρφωση, αν λάβουμε υπόψη τον τρόπο ενημέρωσης των στελεχών στις Σχολές για τέτοια θέματα. Κομματικοποιημένοι νομίζω ότι δεν ήσαν οι περισσότεροι των στελεχών, αν εξαιρέσουμε και πάλι αυτούς που δι ίδιον όφελος σταδιοδρομικής ανελίξεως (αφού αξιοκρατικά υστερούσαν), πρόσκειντο προς ένα κόμμα. Αυτή η έλλειψη ισχυρού ιδεολογικού δημοκρατικού φρονήματος επέδρασε στη μεγάλη πλειοψηφία στελεχών ώστε να δείξουν ανεκτική ή και στάση πλήρους υποταγής έναντι του επιβληθέντος καθεστώτος, και μόνο αργότερα άρχισαν να συνειδητοποιούν τις επιπτώσεις, ... Κομμουνιστές δεδηλωμένοι ασφαλώς δεν υπήρχαν …»*

ΜΕΝΕΝΑΚΟΣ (4-9-02) «*…. Οι περισσότεροι αξιωματικοί προέρχονται, …από μέσες ή αγροτικές, φτωχές οικογένειες …Ειδικά στο στρατό ξέρω ότι δεν είχαν τέτοιες απόψεις, και μάλιστα στις καταδρομές ειδικώς τους θυμάμαι, τουλάχιστον η πλειοψηφία δεν θεωρούσε τον εαυτό τους, ότι θα πρέπει αυτοί να επέμβουν για να σώσουν την Ελλάδα από εσωτερικούς κινδύνους. Ελέγετο, διδάσκετο και καμία φορά καλλιεργείτο, δεν το πιστεύανε……* {αριστεροί ή κομμουνιστές αξιωματικοί στον στρατό ξηράς πριν την δικτατορία;} *Αριστεροί ναι, κομμουνιστές δεν πιστεύω …., αξιωματικός με την πάροδο του χρόνου και με την υποδομή του και την αγωγή του και μέσα στο περιβάλλον το οποίο ζούσε, δεν μπορούσε πλέον να είναι κομμουνιστής….Υπήρχαν τα πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων. Ξέρω πάρα πολλούς ότι η οικογένεια τους ήτανε αριστεροί ….*{κεντροαριστεροί, αριστεροί*;} -Πάνω από 50%. Στην εποχή μετά το '60. Θα έδινα ένα μεγάλο ποσοστό, 50% σίγουρα. …βεβαίως και κεντρώους με την έννοια του κεντρώου της εποχής εκείνης….»*

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ (27-5-02) «*…Πολιτική τοποθέτηση τότε δεν διέγνωσα γιατί και οι συνθήκες τότε δεν επέτρεπαν και δεν υπήρχε λόγος μέσα στα υπηρεσιακά πλαίσια να ρωτάω και να με ενδιαφέρει τι είναι ο ένας και τι είναι ο άλλος. … πολλοί υπαξιωματικοί, οι ΄΄υπόλογοι΄΄ όπως λέμε, μπορούσαν να σταθούν εάν πήγαιναν στη Σχολή Δοκίμων πολύ καλύτερα από αξιωματικούς. Δηλαδή οι άνθρωποι είχαν τις δυνατότητες, αλλά λόγω οικογενειακής κατάστασης, προέλευσης κτλ πήραν την οδό την άγουσα προς τον Πόρο ή προς το ΚΕΚΑΝ. …τα κοινωνικά φρονήματα …για τους υποψήφιους στις παραγωγικές σχολές… Οπωσδήποτε ήταν άνετη η πρόσβαση αλλά κομμουνιστών και αριστερών που είχαν χαρακτηρισθεί, όχι. Αυτό είναι γνωστό να μην επεκτεινόμαστε. Τα κοινωνικά φρονήματα λειτουργούσαν στο έπακρο….»*

το ρόλο της εφημερίδας, που ήταν τότε σημείο αναφοράς ειδικά για τους μη δεξιούς. Το ΒΗΜΑ και το ΕΘΝΟΣ ήταν το ΄΄σήμα κατατεθέν΄΄ για τους οπαδούς του κέντρου και του Ανδρέα Παπανδρέου. Ο Μαρξ και σαν τίτλος σε βιβλία προκαλούσε ταραχή στις ΕΔ, ακόμα και στο ανεκτικό και φιλελεύθερο ναυτικό. Ο Λίτινας καθηγητής Πανεπιστημίου σήμερα δεν σταδιοδρόμησε πάνω από τον βαθμό του υποπλοίαρχου, εξ ου και οι εμπειρίες του στο ναυτικό σταματάνε νωρίς και μέσα στη δικτατορία.
Όταν ο Μανταδάκης λέει ΄΄κομματικοποιημένοι΄΄ εννοεί προσκολλημένοι ανοιχτά σε κόμμα με προβολή της τοποθέτησής τους και κύρια αφορά το Κέντρο. Επειδή η πλειοψηφία έτσι και αλλιώς ήταν συντηρητικοί και οπαδοί της ΕΡΕ προδικτατορικά. Άρα δεν είναι ΄΄κομματικοποιημένος΄΄ ο Δεξιός αλλά ο Κεντρώος. Έτσι ερμηνεύει εξάλλου και την αποδοχή της δικτατορίας ως αποτέλεσμα της ΄΄έλλειψης ισχυρού δημοκρατικού φρονήματος΄΄. Δεν υπήρχαν κομμουνιστές, που να το δήλωναν τουλάχιστον, κατά τον Μανταδάκη. Που σημαίνει πως δεν αποκλείει, κάποιοι να ήταν αλλά να μην το έλεγαν.
Ο Μενενάκος, οπαδός αρχικά των ΄΄αρχών της επανάστασης΄΄, πολέμιος μετά του καθεστώτος μαζί με τον Σταματελόπουλο, αποκλείει τους κομμουνιστές, όχι τους αριστερούς (εννοεί τους κεντρώους και τους κεντροαριστερούς ως αριστερούς) και δεν αποδέχεται, ότι οι αξιωματικοί του στρατού γαλουχούνται μετεμφυλιακά ως ΄΄σωτήρες΄΄. Ειδικά οι δυνάμεις των καταδρομών από τις οποίες προέρχεται. Είναι καθαρή η προσπάθεια και του Μενενάκου να προστατεύσει το χώρο που σταδιοδρόμησε.
Για τον Παπαχρήστου όπως και για όσους ανέχονταν ή αποδέχονταν την 21η Απριλίου 1967 χωρίς πολλή σκέψη ή και ενσυνείδητα, δεν υπήρχε πρόβλημα για κανέναν προς ένταξη στις ΕΔ, εκτός των αριστερών και των κομμουνιστών. Τα πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων φρόντιζαν για τον αποκλεισμό τους. Η σύγκριση που κάνει με τους υπαξιωματικούς γίνεται περισσότερο για να μειώσει τις διαδικασίες διάκρισης, παρά για να αναβαθμίσει τους υπαξιωματικούς. Ο τρόπος που του φέρθηκαν (και παρουσιάζεται σε άλλο σημείο) αιτιολογεί μια γενικότερη πικρία.

ΠΑΤΣΙΛΙΑΣ (26-5-02) *«…. Δεν παρακολουθούσα πολιτικά. Τη δικτατορία την ένιωσα επάνω μου σα μια βροχή, σα να περπάταγα έξω και ξαφνικά άρχισε μια βροχή πάνω μου…, το καθεστώς το νέο που είχε δημιουργηθεί στο ναυτικό, λέγανε ότι εγώ δεν είμαι έτσι, ότι εγώ είμαι κάτι άλλο, ... θέλαν να μου φορέσουν ότι εγώ είμαι έτσι…. με βάζαν στην πολιτική με ένα τρόπο τον οποίο εγώ δεν τον θεωρούσα φυσικό, αποφασίζαν ότι οι πολιτικοί ήταν ξεφτίλες και τα λοιπά και τα λοιπά και καλούμην εγώ να το πιστέψω αυτό, χωρίς να έχω προσωπική άποψη, χωρίς να έχω ψάξει το πράγμα να δω που είναι οι πολιτικοί, τι κάνουν…... Αυτά διογκώθηκαν και η πίεση έγινε τρομερή όταν επιχειρείται η μεγάλη πλύση εγκεφάλου στα σχολεία γενικής εκπαιδεύσεως μέσα…) π.χ. ερχόντουσαν οι καθηγητές και είχαμε το μάθημα και την πολιτική αγωγή, έτσι νομίζω το λέγαν,… έφευγα από την τάξη, δεν ανεχόμουνα ούτε να το ακούω, ….73 το Γενάρη είμαι ΓΕ ….με έβαλαν να μιλήσω κατά του κομμουνισμού σε ένα πλοίο μέσα, στους ναύτες. Αυτό το οποίο έτρεξε μέσα μου εκείνη τη στιγμή ήταν το εξής: ΄΄τι μαλακίες είναι αυτές, τι να μιλήσω κατά του κομμουνισμού, γιατί;΄΄, …αισθανόμουν ότι δεν υπήρχε τίποτα το κακό για το οποίο έπρεπε εγώ να μιλήσω, …τυπικά έπρεπε να την κάνω την κίνηση, γιατί αν δεν την κάνω, …διώκομαι σαν αξιωματικός, και μου ήρθε η ιδέα ότι έπρεπε να διακωμωδήσω την ομιλία, τι είπα λοιπόν. Έλεγα ότι ΄΄σήμερα θα σας μιλήσω για τους κακούς κομμουνιστές, αυτούς που έχουν δόντια μυτερά, μυτερά αυτιά, με νύχια και πιάνουν τους ανθρώπους και τους πνίγουν και γυρνάνε με ένα κονσερβοκούτι΄΄, δηλαδή θεωρούσα ότι υπερβάλλοντας με τις μαλακίες που έλεγαν, ότι διακωμωδούσα το πράγμα, ΄΄αυτοί΄΄ λέω ΄΄θα σας φάνε΄΄. ….μίλησα, ... Αλλά και συγχρόνως δεν τα είπα όπως τα θέλαν να έχουν ειπωθεί….. Ήταν δεδομένοι, αυτοί οι οποίοι μιλάγαν υπέρ της επανάστασης….»*
ΣΚΟΥΡΙΩΤΗΣ (18-9-02) «*… πιστεύω ότι αριστερά -αριστερά δεν ήταν ούτε 1 τα εκατό κομμουνιστές…... Είχε γύρω στο 15 τις εκατό κεντρώους και όλοι οι άλλοι ήτανε…από δεξιά μέχρι ακροδεξιά, βασιλικοί, χουντικοί…. Όχι όλοι βέβαια, γιατί άλλο να είσαι ακροδεξιός και άλλο να είσαι χουντικός ...Αυτοί που αναφέρονται οι πιο πολλοί ήτανε προς τον Ανδρέα Παπανδρέου, τότε είχε φανεί…. Γιατί υποτίθεται ότι το ναυτικό είναι η ελίτ του στρατού, και όλη η ελίτ τότε ήτανε βασιλικοί…Τι σημαίνει ελίτ των ενόπλων δυνάμεων; Ότι σημαίνει για τους πολίτες. Η ελίτ, ήτανε οι καλύτεροι, οι πιο άξιοι, οι πιο αριστοκράτες, οι πιο… θυμάμαι διάβαζα ΄΄Ελευθερία΄΄, το 62-63 δεν είναι το κέντρο; Το ‘62 Κόκας, Μητσοτάκης…, και βγαίνανε και με λέγανε κομμουνιστή, επειδή διάβαζα ΄΄Ελευθερία΄΄. …Τους συνοδοιπόρους …που τους αποκαλούσαν στις ένοπλες δυνάμεις κομμουνιστές….Γιατί, εγώ δεν κάνω και μεγάλο διαχωρισμό μεταξύ βασιλικών και δεξιών… Τότε ήτανε όλοι δεξιοί,…. Πρώτα από όλα πήγαινες κοινωνικών φρονημάτων τότε,…. Μετά πηγαίνανε και ρωτάγανε, εγώ ξέρω ρωτήσανε και στη γειτονιά μου και μάλιστα ένας είπε ΄΄ ποιος; Οι Σκουριώτηδες, είναι κομμουνιστές;΄΄ Επειδή είχα τον θειο μου το Γιαννάκη κομμουνιστή……Γιατί έτσι ήτανε το καθεστώς τότε. Βασιλόφρονες, ….οι Αρναούτηδες και τέτοιοι, δουλεύανε, Δόβας και τέτοιοι δουλεύανε τότε….Μα εγώ δεν είπα ότι δεν έπρεπε, είπα ότι έπρεπε να έχουν και αριστερούς… Και όταν λέμε αριστερούς όχι πολύ… μηχανισμός λειτουργούσε να μην μπαίνουν αριστεροί,… η δεξιά παράταξη ήθελε δικές της ένοπλες δυνάμεις…{*Να τις κάνει τι;*}. *Να τις χρησιμοποιήσει…{*Ποια ήταν η αποστολή του στρατού;*}…Εναντίον των αριστερών, καμία άλλη αποστολή δεν είχε τότε ο στρατός. Ο ΙΔΕΑ, σκατά και όλα αυτά. Καμία άλλη, πώς θα φιμώσουνε … δεν γινόταν όπως στο στρατό. Γιατί στο στρατό από ότι ξέρω γινόταν ειδικό μάθημα. Πιστεύω ότι πιο δημοκρατικό Σώμα, κλάδος, ήταν το ναυτικό από αυτούς... Κι από την αεροπορία. Μην κοιτάς που η αεροπορία το γύρισε μετά. Ήμαστε το πιο δημοκρατικό, βασιλικό, βασιλικός κλάδος. …ήμασταν τρεις κεντρώοι μέσα σε τριάντα, πόσοι ήτανε τότε οι αξιωματικοί του ΑΣΠΙΣ εικοσιπέντε και γινόταν της πουτάνας. Φασαρία, κοιμότανε ο Μηναίος, και έβγαινε το ανθρωπάκι, ο οποίος ήτανε και δεξιός, και έλεγε ΄΄τι τσακώνεστε βρε παιδιά;. Έχετε να λύσετε πρόβλημα; Πατριώτες δεν είστε; Ότι θέλετε μπορείτε να είστε εκτός από κουκουέδες΄΄. Το 1961. Στο καρέ αξιωματικών …Μιλάγαμε όχι όλοι, αλλά μιλάγαμε. Ήτανε αυτοί που σου είπα που μιλάγανε, που ήτανε στη μπούκα και άλλοι που φοβόντουσαν, αλλά ξέραμε ότι ήτανε κεντρώοι…. Στο τέλος γινόντουσαν {*συζητήσεις*} *αλλά μέχρι το 71-70 δεν γινόταν τίποτα. Φοβόταν ο κόσμος, φοβόταν…. άλλαξε το κλίμα, πριν δεν υπήρχε κίνημα, είχαμε πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων, τώρα δεν υπάρχει. Δεν θυμάσαι τον εύελπι τον κακόμοιρο τον αριστερό, που είχε πει και τον εγαμήσανε…. Ήτανε αριστερός και πέρασε και δεν το ξέρανε και τον γαμήσανε και τον διώξανε….Του ρίχνανε πεντακόσιες μέρες ξέρω εγώ, … έφυγε ο άνθρωπος…. Δεν είπαμε εξωκοινοβουλευτική αριστερά. Είπαμε άκρα αριστερά. Ναι, το ΚΚΕ είναι άκρα αριστερά…Αλλά αριστερά έχουμε μπλέξει τα μπούτια μας τώρα, είναι Συνασπισμός, είναι το κομμουνιστικό κόμμα, είναι ολίγον ο Σημίτης ….{* ποιος ήταν ο εσωτερικός εχθρός εκείνη την περίοδο;*}* <u>*Οι χουντικοί. Μα τι γελοία ερώτηση είναι αυτή που μου κάνεις;….»*</u>
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ (15-6-02) «*…Νομίζω ότι… υπήρχε ένα ποσοστό, αλλά αυτό το ποσοστό δεν εκδηλωνότανε, δηλαδή υπήρχανε δημοκρατικοί αξιωματικοί αλλά δεν εκδηλώνονταν στις συζητήσεις. Δεν φαινότανε, υπήρχανε όμως δημοκρατικοί αξιωματικοί. Βέβαια ένα ποσοστό όχι τόσο μεγάλο, αυτό που φαινότανε από έξω. Διότι επαναλαμβάνω, απαγορευότανε οι συζητήσεις, ο ένας με τον άλλο αξιωματικό δεν εκδηλωνότανε, υπήρχε ένας φόβος…{* υπήρχαν αξιωματικοί κομμουνιστές εν ενεργεία μετά το 1950;*}-Μα… μετά το 1950 θα τον άφηναν μέσα στο στρατό; Εδώ διάβαζες την εφημερίδα, δημοκρατική εφημερίδα διάβαζες τα χρόνια εκείνα, και σε περνούσαν από δίκη…. κρυφοί εννοείτε, να μην φαίνονται, να μην τους γνωρίζουν δηλαδή; Για να είμαι ειλικρινής δεν το ξέρω…..»*

Ο Πατσίλιας εμφανίζει τον εαυτό του ΄΄απολιτικό΄΄ με την έννοια, πως δεν παρακολουθούσε τα πολιτικά δρώμενα πριν μπει στη ΣΝΔ. Το ίδιο όμως ήταν το σύνολο των παιδιών της μέσης εκπαίδευσης εκτός ελάχιστων εξαιρέσεων, που το οικογενειακό περιβάλλον φρόντιζε ή είχε ως αποτέλεσμα την πληρέστερη ενημέρωση (όπως ο Λίτινας). Αλλά δεν πείθεται ο Πατσίλιας και από την προπαγάνδα να γίνει οπαδός του καθεστώτος. Προσβάλλεται αντίθετα γιατί τον βάζουν να πει ΄΄μαλακίες΄΄ και διακωμωδεί τα περί κομμουνιστών στη ΄΄διάλεξη΄΄, που είναι υποχρεωμένος να κάνει στο πλήρωμα του πλοίου του. Υπήρχε μια τέτοια κατηγορία στελεχών που δεν ΄΄πήγαινε΄΄ την ΄΄επανάσταση΄΄, δεν εκδηλωνόταν όμως και ανοιχτά, βρίσκοντας έμμεσους τρόπους να αντιδρούν. Ο Πατσίλιας δεν αντέχει για πολύ το ΄΄σύστημα΄΄ και αντιδρά βίαια. Και τούτο γιατί, παρά την ενημέρωση στα πολιτικά δρώμενα, αυτά δηλαδή που η άγνοιά τους τον καθιστά ΄΄απολιτικό΄΄, στον χαρακτήρα είναι έντονα πολιτικοποιημένος από την οικογενειακή του ΄΄δόμηση΄΄. Θα τον βάλουν στη φυλακή και θα τον αποτάξουν χωρίς η μεταπολίτευση να τον αποκαταστήσει, δείχνοντας μεμψίμοιρες τάσεις, ενώ την ίδια στιγμή επέδειξε γαλαντομία σε ύποπτες ΄΄αποκαταστάσεις΄΄.

Ο Σκουριώτης είναι ισοπεδωτικός. Είναι και απολαυστικός και παραλήφθηκαν στο κείμενό του κάποιες αθυρόστομες προσεγγίσεις[1]. Θέλει να είναι προοδευτικός, δεν έχει και αντίρρηση να μπουν οι αριστεροί στις ΕΔ. Όχι όμως οι ΄΄*πολύ αριστεροί της άκρας αριστεράς*΄΄ όπως θεωρεί το ΚΚΕ. Αλλά και ο κυβερνήτης τους Μηναίος στο ΑΣΠΙΣ το 1961, που του έκαναν τη ζωή δύσκολη με τις πολιτικές συζητήσεις και τους καυγάδες, το ίδιο τους έλεγε. ΄΄*Να είστε ότι θέλετε, εκτός από κουκουέδες*΄΄. Το κλίμα αυτό δεν διασώζεται μεταπολιτευτικά. Δηλαδή η άνεση για πολιτικές συζητήσεις, που υπήρχε μέσα στις υπηρεσίες στο ναυτικό προδικτατορικά,. Σταδιακά η τάση για διάλογο και πολιτική αντιπαράθεση μειώνεται. Και ας αυξάνεται το ποσοστό δημοκρατικών στελεχών στις ΕΔ. Στων δημοκρατικών οικογενειών τα παιδιά όμως, που λόγω κυρίως ΠΑΣΟΚ, επιτρέπεται να μπουν στις παραγωγικές σχολές, δεν έχουν χώρο και τα παιδιά των κομμουνιστικών οικογενειών. Παράδειγμα ωμού εξοβελισμού είναι ο εύελπις που αναφέρει ο Σκουριώτης.

Ο Αναστασίου αντιπροσωπεύει τους αξιωματικούς του στρατού που δεν υποστήριζαν το καθεστώς, αλλά δεν εκδηλώνονταν ανοιχτά. Δίκες, γιατί διάβαζαν οι αξιωματικοί εφημερίδες αριστερές, δεν είναι γνωστές. Πιθανότατα με αυτό να θέλει να δείξει το κλίμα και δεν κυριολεκτεί. Δεν γνωρίζει για κρυφούς έστω κομμουνιστές αξιωματικούς και δεν τους αποκλείει.

Τα περισσότερα στελέχη των ΕΔ, που ρωτήθηκαν για την ποσοστιαία σύνθεση από ιδεολογικής και κομματικής πλευράς των εν ενεργεία στρατιωτικών προδικτατορικά και επί επταετίας, συναντώνται στις εκτιμήσεις τους στα εξής σημεία:

- Το σύστημα κοινωνικών φρονημάτων λειτουργεί και αποκλείει αριστερούς, κομμουνιστές και συνοδοιπόρους,
- Ελάχιστοι μέχρι κανένας κομμουνιστής στρατιωτικός δεν υπάρχει και ούτε μπορούσε να επιβιώσει στις ΕΔ μετεμφυλιακά,
- Οι κομμουνιστές δεν τοποθετούνται στην Αριστερά αλλά στην ΄΄Ακρα Αριστερά΄΄
- Αντικομουνιστική προπαγάνδα γινόταν κυρίως στο στρατό ξηράς,
- Τα στελέχη του στρατού ξηράς ήταν στην συντριπτική τους πλειοψηφία συντηρητικής δηλαδή Δεξιάς και Ακροδεξιάς πολιτικής τοποθέτησης με μικρό ποσοστό οπαδών του Κέντρου,
- Στο πολεμικό ναυτικό (στο σύνολό του ΄΄φιλελεύθερο΄΄ δηλαδή πιο δημοκρατικό από τα άλλα όπλα) απαντώνται περί το 80% Δεξιοί (μεταξύ των οποίων μερίδα πρόσκειται στο θεσμό της βασιλείας) και οι υπόλοιποι είναι οπαδοί του Κέντρου και πολύ λίγοι Κεντροαριστεροί (οπαδοί του Ανδρέα Παπανδρέου)
- Η έλλειψη πολιτικής παιδείας έπαιξε σημαντικό ρόλο στην αποδοχή, ανοχή και μερική μόνον αντίσταση στη δικτατορία.

Αυτήν είδαμε ως ΄΄επιλογή και δόμηση΄΄ των στελεχών των ΕΔ μετεμφυλιακά και μέχρι τη δικτατορία, μέσα από τα έγγραφα και λοιπά γραπτά και προφορικά στοιχεία (συνεντεύξεις- έντυπο υλικό).

Στις 20 Απριλίου 1967 οι εν ενεργεία αξιωματικοί του Πολεμικού Ναυτικού έχουν εκπαιδευτεί και σταδιοδρομήσει κάτω από τις συνθήκες και διαδικασίες που προσπαθήσαμε να προσεγγίσουμε μέχρι στιγμής στη διατριβή. Υπό το πλαίσιο των Νόμων, Εγκυκλίων, Διατάξεων, Κανονισμών και Παγίων Διαταγών που διαμορφώθηκαν σταδιακά μέχρι τότε. Σε συνδυασμό με την κρατούσα αντίληψη περί της αποστολής των ΕΔ, αλληλένδετης με το νομοθετικό πλαίσιο.

Είναι σκόπιμο να κάνουμε και μια προσπάθεια για κοινωνιολογική προσέγγιση αυτών των στελεχών που συνθέτουν την Επετηρίδα των μαχίμων και μηχανικών αξιωματικών του ναυτικού στις 20-4-1967. Την προτεραία δηλαδή του πραξικοπήματος, που επέβαλλε στρατιωτικό, αυταρχικό καθεστώς στην Ελλάδα μέχρι τον Ιούλιο του 1974. Ώστε να συνεχίσουμε την προσπάθεια, για να δούμε, πώς αυτά τα στελέχη και όποια άλλα εξ υπαξιωματικών του ΠΝ και συναδέλφων των άλλων κλάδων των ΕΔ συμπεριφέρθηκαν υπό το

[1] Βλέπε παράρτημα συνεντεύξεων για ολόκληρο το κείμενο του Σκουριώτη. Αποδίδει τις θέσεις σημαντικής μερίδας κεντρώων δημοκρατικών στελεχών (και όχι μόνον κεντρώων αλλά και πολλών συντηρητικών του ναυτικού κατά την άποψη του γράφοντος) και ο τρόπος που εκφράζεται είναι ίσως πιο αναλυτικός και πιο κοντά στην πραγματικότητα απ' ότι η ξερή ΄΄επιστημονική΄΄ φρασεολογία.

αυταρχικό καθεστώς στην επταετία από το 1967 μέχρι το 1974. Αλλά και νωρίτερα αφού ο αυταρχισμός έδειξε το πρόσωπό του και πολύ πριν το 1967.

Β28.-ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΠΟΛΕΜΙΚΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ (ΠΝ)[1]

Β28α ΟΙ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΤΟΥ ΠΝ- ΑΞΙΟΛΟΓΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ

Στην παρούσα κοινωνιολογική προσέγγιση εξετάζονται κύρια οι Μάχιμοι και οι Μηχανικοί. Διότι θεωρούνται και οι κύριες ειδικότητες για το ΠΝ με κυριαρχούσα αυτήν των Μαχίμων. Από την άποψη του καταληκτικού βαθμού και των θέσεων ισχύος που καταλαμβάνουν κατά τη σταδιοδρομία τους. Παρ' ότι, σε αντίθεση με τον Στρατό Ξηράς, όπου οι υπαξιωματικοί και οι εξ αυτών αξιωματικοί είναι λιγότεροι των αποφοίτων της ΣΣΕ, στο ΠΝ οι απόφοιτοι της ΣΝΔ υστερούν κατά πολύ σε αριθμό από τους εξ υπαξιωματικών αξιωματικούς. Έτσι παρά το μεγαλύτερο ενδιαφέρον από κοινωνιολογικής πλευράς που έχει η προσέγγιση και ανάλυση των μονίμων υπαξιωματικών και εξ αυτών αξιωματικών του ΠΝ, η εργασία περιορίζεται κύρια σε αριθμητικές επισημάνσεις για τους υπαξιωματικούς, εκτός των περιπτώσεων, που διατίθεται πρωτογενές αρχειακό υλικό. Αλλά και διότι διευκολύνεται η όλη έρευνα, και διότι ο χρόνος δεν επαρκεί.

Είναι σκόπιμο να δούμε κατ' αρχήν το ΠΝ ως σύνολο, ερμηνεύοντας κάποιες έννοιες και παρέχοντας συνοπτική εικόνα από τις λειτουργίες του κόσμου του που είναι καθοριστικές.

Η **οροφή** του ΠΝ προβλέπει στο στρατιωτικό προσωπικό περίπου είκοσι χιλιάδες άτομα από τα οποία τα 11.500 είναι στρατεύσιμοι και οι υπόλοιποι μόνιμοι υπαξιωματικοί, ανθυπασπιστές και αξιωματικοί. Οροφή είναι το σύνολο των νομοθετημένων κατά βαθμό –κατηγορία –αριθμό προβλεπομένων να υπηρετούν. Με βάση αυτούς τους αριθμούς και τις κατ' έτος απώλειες από αποστρατείες, θανάτους, παραιτήσεις, ενεργούνται οι προκηρύξεις των θέσεων στους διαγωνισμούς, για εισαγωγή στις παραγωγικές σχολές υπαξιωματικών και αξιωματικών. Η οροφή επίσης καθορίζει και την κατανομή του στρατευσίμου προσωπικού στα τρία όπλα (μόνιμη αφορμή για διαφωνίες αφού, το κάθε όπλο προσπαθεί να αυξήσει την δική του μερίδα από τις ΕΣΣΟ (Εκπαιδευτική Σειρά Στρατευσίμων Οπλιτών). Η οποία μερίδα είναι σταθερή και μάλλον μειούμενη, λόγω της υπογεννητικότητας και της πίεσης για μείωση της στρατιωτικής θητείας). Η αύξηση ενίοτε της μιας κατηγορίας (μονίμων ή στρατευσίμων) μειώνει ισοδύναμα την άλλη, ώστε η οροφή να μην μεταβάλλεται (π.χ. αύξηση μονίμων υπαξιωματικών μπορεί να επιτευχθεί με μείωση των στρατευσίμων, όπως γίνεται τα τελευταία χρόνια με την ΄΄επαγγελματοποίηση΄΄ των ΕΔ). Ο καθορισμός της οροφής στοιχειοθετείται από σειρά παραγόντων, ο κυριότερος των οποίων είναι η απειλή που αντιμετωπίζει η χώρα και το μερίδιο της οποίας, καλείται το αντίστοιχο όπλο να αντιμετωπίσει σε συνάρτηση με τα διατιθέμενα μέσα κ.λ.π. Αυτά τουλάχιστον προβλέπει η ΄΄λογική΄΄ της τηρούμενης υποτίθεται εθνικής πολιτικής στον τομέα της άμυνας. Και το ΄΄υποτίθεται΄΄ προστέθηκε, επειδή δεν πρέπει να ξεχνάμε ποια ήταν η ΄΄απειλή΄΄, που κυριάρχησε στην αντίληψη και στην πρακτική του κράτους και των νικητών του εμφυλίου στη χώρα μας. Τα πράγματα όσον αφορά τις ΄΄απειλές΄΄ έχουν αλλάξει μετά το 1990 και πολλές ανάλογες αλλαγές υφίστανται και οι ΕΔ σε δόγμα, οργάνωση, εκπαίδευση, δομή κ.λ.π. Με τη λογική αυτή αφ' ενός, και από τη διάρκεια της θητείας των στρατευσίμων και την έξοδο των αποφοίτων από τις παραγωγικές σχολές αφ' ετέρου, προκύπτουν οι ανάγκες αναπληρώσεως των μειώσεων με υλοποίηση του θεσμού του ΄΄Επαγγελματία- Οπλίτη΄΄ (ΕΠ-ΟΠ). Με τους οποίους αντικαθιστά σε μεγάλο ποσοστό τους στρατευσίμους. Με ότι παρενέργειες μπορεί να επιφέρει στην ικανότητα των ΕΔ ο θεσμός αυτός. [2]

Το πολιτικό προσωπικό συνήθως ανέρχεται στις 4 με 5000 υπαλλήλους (εκτός οροφής στρατιωτικών). Εξυπηρετούν τους δύο Ναυστάθμους και τα συνεργεία τους (τεχνικές ειδικότητες κατά βάση και εξειδικευμένο για τις επισκευές και συντήρηση των πλοίων) αλλά και όλες τις ΄΄υπηρεσίες ξηράς΄΄, όπως

[1] Βλέπε και ΜΑΛΟΥΤΑΣ ΘΩΜΑΣ, *Κοινωνική και Γεωγραφική Προέλευση των Μάχιμων Αξιωματικών του Π.Ν. (1957-1982),* στο Περιοδικό ΘΕΣΕΙΣ, τεύχος 14 1ΑΝ-ΜΑΡ 1986 που χρησιμοποιήθηκε διευρυμένη σε διάλεξη υπό του Πλωτάρχου Κ. Παχή ΠΝ στην Εκπαιδευτική Σειρά 159/1988 στο Σχολείο Ανωτέρων Αξιωματικών της ΝΣΠ (Ναυτικής Σχολής Πολέμου) στην Αθήνα. Ο Μαλούτας σημειώνει (σελ. 86) πως *΄΄η επιλογή των Μάχιμων αξιωματικών έγινε λόγω του κυριαρχικού ειδικού τους βάρους στη στελέχωση του κλάδου΄΄.*

[2] Δείγμα καλό της γεωγραφικής αλλά και μορφωτικής προέλευσης δίνει ο ΚΟΥΤΡΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ, στο άρθρο του *"Who is Who" των ΕΠ.ΟΠ.*, στο περιοδικό Αμύνεσθαι, ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΙ- ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ- ΑΣΦΑΛΕΙΑ- ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ, στη σ.32 του ένθετου στην Εφημερίδα ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ της 24 Ιουλίου 2003. Σταχυολογούμε τις προτιμήσεις των νέων για αυτό το ΄΄επάγγελμα΄΄, που διαφαίνεται πως, θεωρείται ως διέξοδος στην ανεργία. Για 5.589 θέσεις του ΣΞ δήλωσαν προτίμηση 12.067 περίπου, δηλαδή δύο για κάθε μία προκηρυσσόμενη θέση και το ίδιο επίσης στο ΠΝ (1.300 θέσεις και 3.382 υποψήφιοι). Εκεί όμως που το φαινόμενο θέλει ερμηνεία, είναι η ΠΑ όπου για 840 θέσεις ΕΠ-ΟΠ δήλωσαν την προτίμησή τους 16.470 υποψήφιοι. Περίπου δηλαδή είκοσι για κάθε θέση. Η Πολεμική Αεροπορία είχε πάντα τη φήμη του όπλου με την πιο άνετη και χαλαρή υπηρεσία, ακολουθεί το ναυτικό και ο στρατός καλύπτει την τελευταία θέση. Εντύπωση επίσης προκαλεί ότι, η ΠΑ έχει την προτίμηση των περισσοτέρων πτυχιούχων ΑΕΙ. Ήτοι το 8,2% ενώ το ναυτικό μόλις 0,73% και ο στρατός ακόμα πιο λίγους στο 0,12%. Τέλος το 42,22% των υποψηφίων του ναυτικού διαμένει στο νομό Αττικής (είναι το μεγαλύτερο ποσοστό), ενώ για το στρατό το μεγαλύτερο είναι το 41,72 από τη Μακεδονία και για την ΠΑ το 36,05% επίσης από τη Μακεδονία. Ο λόγος είναι μάλλον τα κίνητρα, που δίνονται για τις παραμεθόριες περιοχές. Οι ΕΔ παίρνουν τελείως διαφορετική μορφή απ' ότι είχαν μέχρι χθες.

συνηθίζεται να αποκαλούνται οι εκτός πλοίων χώροι εργασίας. Τα νούμερα που αναφέρονται εδώ αφορούν την εξεταζόμενη μετεμφυλιακή περίοδο μέχρι και τη δεκαετία του 1980 με μικρές διακυμάνσεις.
Η Αθήνα, η Σαλαμίνα και η περιοχή Χανίων είναι οι κύριοι χώροι όπου, κινείται οποιοσδήποτε για όση απ' τη ζωή του υπηρετεί το Ναυτικό. Με κάποια διαλείμματα σε θέσεις του εξωτερικού για εκπαίδευση ή για υπηρεσία σε θέσεις ΝΑΤΟ ή εθνικές [1] σε πρεσβείες ως Ναυτικός Ακόλουθος ή βοηθός του.
Η **αποστολή στο εξωτερικό** θεωρείται ως ευκαιρία για οικονομική αναβάθμιση, επειδή παίρνει και το λεγόμενο επίδομα του εξωτερικού. Που συνήθως επαρκεί για τα εκεί έξοδα, με αποτέλεσμα να περισσεύει ο μισθός, με τον οποίο μπορεί να αναπληρώσει σοβαρές ελλείψεις (αγορά σπιτιού, αυτοκίνητο, που τα μεταπολεμικά χρόνια που εξετάζουμε, αποτελούσαν στόχο μιας ζωής για τον μόνιμο στρατιωτικό).
Η έκφραση ΄΄λάμπουσα πενία΄΄ αντανακλούσε την πραγματικότητα, αφού η στολή υποτίθεται πως εκφράζει την ΄΄λάμψη΄΄ ενώ οι αποδοχές την πενία.
Ο **μισθός** του νέου Αξιωματικού στα πρώτα χρόνια π.χ. της δεκαετίας του 1960 ήταν χαμηλός (δύο χιλιάδες δραχμές περίπου). Η δικτατορία αναβάθμισε τους μισθούς και κέρδισε αρκετούς με τον τρόπο αυτό.
Οι Υπαξιωματικοί ήταν σε ακόμα χειρότερη μοίρα. Υπήρξαν και κάποιες περιπτώσεις, που τιμωρήθηκαν για υπεξαίρεση υλικού του δημοσίου (υπαξιωματικοί και αξιωματικοί) και αυτό ήταν χαρτί τουαλέτας, σαπούνι, ή απλά και μόνον ψωμί από την υπηρεσία τους.
Η **υπηρεσία επί πλοίων** ή όπως λέγεται η ΄΄θαλάσσια υπηρεσία΄΄ είναι βασικό προσόν για την προαγωγή. Αλλά προσπορίζει και αίγλη ανάλογη με τη διάρκειά της στον αξιωματικό και υπαξιωματικό. Αυτός ο χρόνος ποικίλει κατά περιόδους, ανάλογα με τις γενικότερες συνθήκες που, επηρεάζουν την ανάγκη για μικρό ή μεγαλύτερο στόλο, για πολλές ή λίγες ασκήσεις με τα πλοία, σε περίοδο εντάσεων και επιφυλακών, όπως και σε πολέμους. Ο καλός ΄΄ναύτης΄΄, αυτός συνήθως που έχει πολλά χρόνια επί πλοίων, είναι περήφανος γι' αυτό, και χαίρει εκτιμήσεως.
Δεν επιθυμούν όμως και όλοι διακαώς να υπηρετούν σε πλοία, και επιδιώκουν την απλή συμπλήρωση των απαιτήσεων του νόμου για αυτό το ΄΄προσόν΄΄, που περιλαμβάνεται και στα φύλλα ποιότητας. Μια σωστή ένδειξη για τα χρόνια (ΘΥ) Θαλάσσιας Υπηρεσίας κατά κατηγορία στελεχών, παρέχουν τα στοιχεία του Β΄ Κλάδου του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού για τα χρόνια μέχρι το μέσον της δεκαετίας του 1980. Περιλαμβάνονται στοιχεία μόνον για τους επόμενους βαθμούς και πάνω από τους οποίους σταματούν οι αντίστοιχες ειδικότητες να υπηρετούν σε πλοία. Του αρχιπλοιάρχου στους μάχιμους, του αντιπλοιάρχου στους μηχανικούς, του υποπλοιάρχου στους οικονομικούς,του ανθυποπλοιάρχου στους γιατρούς και του πλωτάρχη για τους αξιωματικούς εξ υπαξιωματικών, που ήταν μέχρι πρότινος ο καταληκτικός βαθμός στη σταδιοδρομία τους(τώρα είναι του αντιπλοιάρχου). Έτσι έχουμε σε γενικό μέσο όρο κατά κατηγορία τα εξής στοιχεία σε χρόνια θαλάσσιας υπηρεσίας και χρόνια στο εξωτερικό, για τους υπηρετούντες το 1986 (με Αρχηγό του ΓΕΝ το Ν. Παππά)[2]

- **Μάχιμοι**. 11-14 χρόνια με λιγότερα οι αξιωματικοί των ανωτάτων βαθμών λόγω του μικρού αριθμού πλοίων, που είχε ο στόλος τα πρώτα χρόνια μεταπολεμικά.[3] Υπηρεσία στο εξωτερικό 2,5 μέχρι 3,5 χρόνια και ενίοτε 4 και 5 στους βαθμούς του πλοιάρχου και μετά.

---

[1] Από πινακοποιημένα στοιχεία του Β3-ΙΙ τμήματος του ΓΕΝ, στη δεκαετία του 80 οι θέσεις εξωτερικού που κάλυπταν οι αξιωματικοί του Ναυτικού (Μάχιμοι και Μηχανικοί που εξετάζουμε εδώ και χωρίς να περιλαμβάνονται της Κύπρου και οι θέσεις εκπαίδευσης σε σχολεία) ήταν σε γενικές γραμμές οι εξής (π.χ. το 1984): Μάχιμοι: Εθνικές 13, ΝΑΤΟ 14. Μηχανικοί: Εθνικές 6, ΝΑΤΟ 2.

[2] Τα στοιχεία είναι παρμένα από τα τηρούμενα στο τμήμα Β3-ΙΙ του ΓΕΝ βιβλία, που τότε αποκαλούνταν ΄΄σεντόνια΄΄ λόγω του μεγέθους τους. Μόνιμοι πολιτικοί υπάλληλοι καταχωρούσαν σ' αυτά με απόλυτη ακρίβεια, τα απαιτούμενα στοιχεία για τον έλεγχο των τυπικών προσόντων προς προαγωγή, μετάθεση, απόσπαση, αποστολές κ. λ. π. Αυτά τα στοιχεία είναι οι προϋπηρεσίες, τα πτυχία, η υπηρεσία όπου υπηρετεί, η θέση όπου προβλέπεται να μετατεθεί, η συνολική υπηρεσία μακράν Αθηνών, η συνολική θαλάσσια υπηρεσία, η πραγματική υπηρεσία επί πλοίων σε χρόνια- μήνες-ημέρες (που πάντα ήταν μικρότερη από τη ΄΄θαλάσσια υπηρεσία΄΄ για την οποία υπολογίζονταν και θέσεις που δεν ήταν πλοία ώστε, να μπορούν να προάγονται όσοι, δεν προλάβαιναν για διάφορους λόγους να καλύψουν την επί πλοίων απαίτηση), η συνολική υπηρεσία στο εξωτερικό, τα χρόνια κυβερνήτου των μαχίμων και Α΄ μηχανικού των μηχανικών, τα υπόλοιπα προσόντα που πρέπει να καλύψει για προαγωγή, η βαθμολογία στα Αγγλικά, οι επιθυμίες του ίδιου για τοποθέτηση, η προτεινόμενη υπηρεσία για μετάθεση, ο αντικαταστάτης του και διάφορες παρατηρήσεις. Από τα ΄΄σεντόνια΄΄ του 1986 είναι υπολογισμένα τα αναφερόμενα χρόνια υπηρεσίας επί πλοίων και παραμονής σε θέσεις στο εξωτερικό. Πρόσθετο ΄΄προσόν΄΄ απαραίτητο για μερικές θέσεις ξεχωριστής σημασίας ήταν, η σύμπλευση με την κυβερνώσα παράταξη (π.χ. υπασπιστές) και τα διατιθέμενα ΄΄πλάγια μέσα΄΄ (γνωριμίες ή συγγένειες με πολιτικούς, ισχυρά πρόσωπα της κοινωνίας, στρατιωτικούς ηγέτες).

[3] Κάποιοι από τους μάχιμους αξιωματικούς ξεπερνούν τα 15 χρόνια επί πλοίων, αγγίζοντας και τα 18 ενίοτε. Είναι οι περιπτώσεις που έχουν μειωμένα χρόνια υπηρεσίας ή εκπαίδευσης στο εξωτερικό όπου, δεν επιλέγονταν για αποστολή για διάφορους λόγους. Συνήθως δεν κάλυπταν τα απαιτούμενα ΄΄ουσιαστικά΄΄ προσόντα για τέτοιες αποστολές (επιτυχία σε εξετάσεις για πτυχία, παραλαβές πλοίων, θέσεις ΝΑΤΟ και πρεσβειών.) Κάποιοι απ' αυτούς παραπονούνται για άδικη μεταχείριση από τη μία πλευρά και προβάλλουν από την άλλη υπερήφανοι τα πολλά χρόνια επί πλοίων. Το ίδιο ισχύει και για τους μηχανικούς, όχι όμως και για τις υπόλοιπες κατηγορίες αξιωματικών, που έχουν ελάχιστες θέσεις για κάλυψη στο εξωτερικό και πολύ λιγότερα χρόνια επί πλοίων, όπως διαπιστώνει κανείς από τα αναφερόμενα.
Τα στοιχεία είναι συντριπτικά για μερικές κατηγορίες αξιωματικών, που όλη τους την σταδιοδρομία ως υπαξιωματικοί και αρκετά χρόνια ως αξιωματικοί, την περνούν επί πλοίων. Τέτοιες ειδικότητες είναι μόνον οι εκ των υπαξιωματικών αρμενιστές, οι μηχανικοί, ηλεκτρολόγοι, πυροβολητές, τορπιλητές, σηματωροί, ανθυποβρυχιακοί (Α/Υ) και ραδιοεντοπιστές (Ρ/Ε). Με λιγότερο μέσο όρο τους διαχειριστές, που όσο κατεβαίνουν σε βαθμό, τόσο αυξάνεται η παραμονή επί πλοίων και φτάνει στα 7-10 χρόνια. Το ναυτικό αναγνωρίζοντας κάπως αργά την ιδιαίτερη αυτή προσφορά των υπαξιωματικών ορισμένων ειδικοτήτων, όπως οι αρμενιστές, που συμπληρώνουν είκοσι πέντε και πάνω χρόνια θαλάσσιας πραγματικής υπηρεσίας επί πλοίων, θέσπισε ΄΄δίπλωμα΄΄ που παραδίδει ο Α/ΓΕΝ σε όποιον καλύπτει αυτήν την προϋπόθεση (ίσως να ισχύει ακόμα). Στο έντυπο (εφημερίδα) «ΕΝ ΠΛΩ», που εκδιδόταν μετά τις

- **Μηχανικοί** 8-11. Με τους ανωτάτους βαθμούς στα 6-9 και τους μικρότερους στα 9-12 επί πλοίων. Χρόνια εξωτερικού 1,5 έως 2,5 με τους πιο μεγάλους βαθμούς 3-4. Η ειδικότητα των ναυπηγών μηχανικών παρουσιάζει τα πιο πολλά χρόνια στο εξωτερικό, τα πιο λίγα επί πλοίων και γρήγορες απομακρύνσεις (παραιτήσεις). Το πτυχίο αυτό έχει μεγάλη πέραση και στον ιδιωτικό τομέα, αφού αποκτάται στο MIT (Massachusetts Institute Technology) των ΗΠΑ.
- **Οικονομικοί** 4-6 χρόνια με τους μεγάλους βαθμούς 2-5 και τους μικρότερους ενίοτε 7 και 8 επί πλοίων. Στο εξωτερικό 1,5 με 2 χρόνια οι μισοί περίπου από τους μεγάλους βαθμούς. Οι υπόλοιποι τίποτε αφού οι θέσεις που καλύπτουν απαιτούν μεγάλο βαθμό.
- **Γιατροί** 2-3 χρόνια επί πλοίων και 1,5 – 2 στο εξωτερικό περίπου όλοι, επειδή πηγαίνουν κυρίως για εξειδικεύσεις.
- **Αξιωματικοί εξ υπαξιωματικών ειδικοτήτων πλοίων.** 14- 20 χρόνια επί πλοίων και ενίοτε μέχρι και 25, που τα κάλυπταν λίγοι κυρίως αρμενιστές οπότε, και τα τελευταία χρόνια δινόταν αναμνηστικό δίπλωμα. Είναι ο κορμός στον οποίο στηρίζεται η λειτουργία των πολεμικών πλοίων. Αφού, η μακρόχρονη παραμονή και εκπαίδευσή τους σ' αυτά αλλά και τα καθήκοντα με τα οποία επωμίζονται, τους καθιστούν καλούς γνώστες του υλικού και της χρήσης του. Η επίσημη ονομασία της κατηγορίας αυτής των στελεχών είναι ΄΄οι αξιωματικοί εκ πληρωμάτων υπηρεσιών ΄΄ οι και Π/Υ αποκαλούμενοι με αρκετούς εξ αυτών να θεωρούν την προσωνυμία αυτή μειωτική. Το ίδιο ισχύει και για τους αξιωματικούς εξ υπαξιωματικών, τους προοριζόμενους για συνεργεία και τεχνικές υπηρεσίες τους αποκαλούμενους αντίστοιχα ΄΄εκ πληρωμάτων τεχνών΄΄ ή και Π/Τ. Ο χρόνος εξωτερικού δεν εμφανίζεται σε αυτά τα στοιχεία διότι, δεν στέλνονται, ούτε προβλέπονται θέσεις για τις ειδικότητες αυτές. Αντίθετα μεταβαίνουν σε αποστολές παραλαβής πλοίων ως μέλη πληρώματος, αλλά και σε κλιμάκια παρακολούθησης κατασκευής πλοίων μόνον ως υπαξιωματικοί.[1]
- **Αξιωματικοί εξ υπαξιωματικών τεχνικών ειδικοτήτων** 1-5 χρόνια με μερικές ειδικότητες να μην υπηρετούν καθόλου επί πλοίων (ελεγκτές, φαροφύλακες) ενώ οι ηλεκτρονικοί και ηλεκτριστές υπηρετούν 6-10 χρόνια. Δεν υπάρχει στοιχείο ό,τι στάλθηκε κανείς από την κατηγορία αυτή στο εξωτερικό. Δεν προβλέπεται θέση που να απαιτεί στέλεχος με τέτοια προσόντα, ούτε και για υπαξιωματικούς.

Τα βασικά στοιχεία επομένως που προσδιορίζουν και επιδρούν στην κοινωνική διαστρωμάτωση, στον βαθμό βαρύτητας μέσα στον χώρο του ΠΝ, στην εξέλιξη, αποδοχή και αναγνώριση (εκτός της προσωπικότητας, της εν γένει συμπεριφοράς και της οικονομικής/ οικογενειακής κατάστασης), αλλά και στην γένεση και συντήρηση διακρίσεων είναι:

- **Η σχολή προέλευσης**
- **Η ειδικότητα**
- **Η θέση και τα καθήκοντα**
- **Τα χρόνια υπηρεσίας επί πλοίων**
- **Τα χρόνια υπηρεσίας στο εξωτερικό**

Αυτά τα στοιχεία είναι, που φέρνουν την ειδικότητα των μαχίμων στην πρώτη θέση. Αφού ο νόμος προβλέπει ότι, θα κυβερνά το πλοίο, θα είναι διοικητής σε όλες τις διοικήσεις, θα είναι ο αρχηγός του Όπλου, θα καλύπτει τις υπηρεσίες εκείνες που, συνθέτουν στο σύνολό τους την ουσιαστική λειτουργία του Ναυτικού.

αρχές του 1985, παρουσιάζεται το θέμα της θαλάσσιας υπηρεσίας και εκθειάζονται εκείνοι (δηλαδή οι εξ υπαξιωματικών αξιωματικοί), που καλύπτουν πολλά χρόνια της ζωής τους στη θάλασσα. Το έντυπο εκδιδόταν από το Γραφείο Μέριμνας Προσωπικού (ΓΜΕΠ) που και αυτό ιδρύθηκε τότε (με Καπέτο Α/ΓΕΝ, Παπά Υπαρχηγό ΓΕΝ που ήταν και ιδέα του, και Γκιόκεζα χειριστή του θέματος με βοηθό τον τμηματάρχη ΓΕΝ/Β3-ΙΙ). Η οργάνωση ενός τέτοιου γραφείου, όπως το ΓΜΕΠ, ήταν ριζοσπαστική κίνηση για την εποχή του, γι' αυτό και δεν υιοθετήθηκε από όλους και ειδικά από τους αποφοίτους της ΣΝΔ αξιωματικούς. Θεωρήθηκε πως, θα εξελισσόταν σε όργανο προώθησης συνδικαλιστικών αιτημάτων και ως εκ τούτου ήταν απαράδεκτο για ένα όπλο όπως το ναυτικό. Η απόφαση ίδρυσής του είναι η ΓΕΝ/Β1-Ι φ. 002.1/2/82 από 4-2-82). Το 1989 ο Α/ΓΕΝ Βασιλικόπουλος με έγγραφό του ΓΕΝ/Β3-Ι Φ.409/22/89/3-3-1989 προβάλλει την εφημεριδούλα ΕΝ ΠΛΩ της οποίας «*…ο τρόπος λειτουργίας, το είδος και το περιεχόμενο των δημοσιευμάτων, καλύπτουν πλήρως το δικαίωμα για ελεύθερη έκφραση του στρατιωτικού προσωπικού ΠΝ μέσα στην Υπηρεσία…*».

[1] Στα ίδια ΄΄σεντόνια΄΄ παρατηρούμε στη στήλη γνώσης ξένων γλωσσών, να δηλώνουν πως γνωρίζουν κυρίως Αγγλικά τριακόσιοι εννέα από όλες τις ειδικότητες σε σύνολο χιλίων εκατό αξιωματικών εξ υπαξιωματικών. Δηλαδή μόνον το 28% των υπηρετούντων. Ο βαθμός γνώσης της Αγγλικής είναι χαμηλός, αποκτήθηκε στις παραγωγικές σχολές και σε σχολεία ξένων γλωσσών που, λειτουργούν στο ΠΝ και στη διάρκεια των αποστολών στο εξωτερικό. Κάποιοι πήγαιναν μόνοι τους σε φροντιστήρια (Βλ. συνέντευξη Ραγκαβά, παράρτημα Β-Ι). Επισημαίνεται εδώ η διαφορά στη γνώση της γλώσσας αυτής με τους αξιωματικούς της ΣΝΔ, στοιχείο που εάν αναλυθεί επισταμένα μπορεί να αποτελέσει παράγοντα κοινωνιολογικής ανάλυσης. Οι αξιωματικοί ΣΝΔ γνωρίζουν (στο σύνολό τους σχεδόν και σε ικανοποιητικό βαθμό) τη γλώσσα αυτή, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του Β΄Κλάδου στα ΄΄σεντόνια΄΄ όπου υπάρχει για τον καθένα η βαθμολογία γνώσης με άριστα το 100%. Ο μέσος όρος για τους μηχανικούς και μάχιμους είναι από 50 μέχρι 100%. Ο βαθμός γνώσης της ξένης γλώσσας στοιχειοθετεί ΄΄θέση΄΄ στον κοινωνικό περίγυρο, αυξάνει τις πιθανότητες επιλογής για το εξωτερικό, που το επιδιώκουν όλοι ή σχεδόν όλοι, διαχωρίζει τον γνωρίζοντα τη γλώσσα από τον ΄΄άσχετο΄΄, καταξιώνει στα μάτια των ξένων στρατιωτικών (κυρίως Αμερικανών) τον κάτοχο. Μην ξεχνάμε πως ο Αραπάκης ξεχώρισε τις ώρες κατάρρευσης της δικτατορίας από όλο τον κυβερνητικό μηχανισμό και συνομίλησε με τον Αμερικανό απεσταλμένο και επειδή ΄΄ ήταν άριστος γνώστης της αγγλικής΄΄ (εκτός των άλλων που θα δούμε).

Εκπαιδεύονται προς αυτήν την κατεύθυνση και για αυτούς τους σκοπούς. Η κατηγορία των μαχίμων επομένως έχει τα προνόμια, αλλά και τις ευθύνες. Το Ανώτατο Ναυτικό Συμβούλιο (ΑΝΣ)[1] που αποφασίζει με βάση την πλειοψηφία για όλα τα σοβαρά (θεσμικά προβλεπόμενα) που, αφορούν το ΠΝ, συγκροτείται στην πλειοψηφία του από ναυάρχους ειδικότητας μαχίμου. Συμμετέχουν και οι υποναύαρχοι μηχανικός, οικονομικός και γιατρός. Εξηγείται έτσι γιατί σπάνια συμφωνεί σε παραχωρήσεις προνομίων σε άλλες ειδικότητες, συναδέλφων τους που πιέζουν.

Ακολουθεί σε ισχύ η ειδικότητα των μηχανικών που, μαζί με τους μάχιμους προέρχονται από τη ΣΝΔ, θεωρούν τους εαυτούς τους αδικημένους, σε σχέση με τις δυνατότητές τους και σε σύγκριση με τους μάχιμους και επιδιώκουν αξιοποίησή τους και απόκτηση και άλλων προνομίων και θέσεων ισχύος (διοικήσεις, εξωτερικό, επιτελείων κ.λ.π.). Η όλη τους εκπαίδευση και κυρίως τα πτυχία που, αποκτούν με τις ανάλογες αποστολές σε σχολεία του εξωτερικού, αλλά και η επαγγελματική εμπειρία και η αίσθηση της μη αξιοποίησής τους και προοπτικών μέσα στο όπλο, τους οδηγεί σε γρήγορη αποστράτευση με υποβολή παραιτήσεων. Ο ιδιωτικός επαγγελματικός χώρος βρίσκει έτοιμα ικανά επαγγελματικά στελέχη και τους αξιοποιεί. Το αποτέλεσμα είναι να επικρατεί η άποψη μέσα στο ΠΝ πως, αφού οι μηχανικοί πετυχαίνουν επαγγελματικά εκτός ναυτικού ως απόστρατοι, ας έχουν οι μάχιμοι εν ενεργεία τις καλές θέσεις …..

Οι οικονομικοί αξιωματικοί ακολουθούν τους μηχανικούς σε διεκδικήσεις καλύτερων θέσεων και προνομίων, προέρχονται από πανεπιστήμια με εν συνεχεία ενός χρόνου φοίτηση σε σχολή, που λειτουργεί στα πλαίσια της ΣΝΔ. Ή προέρχονται από την παραγωγική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων (ΣΑΣ)της Θεσσαλονίκης.

Οι γιατροί αντιμετωπίζονται πιο πολύ ως επιστήμονες, παρά ως αξιωματικοί, προέρχονται από την παραγωγική στρατιωτική ιατρική σχολή που λειτουργεί στη Θεσσαλονίκη στα πλαίσια της ΣΑΣ, και στελεχώνει και τα τρία όπλα των ΕΔ. Χαίρουν ιδιαίτερης εκτίμησης ως γιατροί από το σύνολο του προσωπικού του ΠΝ, αλλά συνήθως τους ξεχνούν ως αξιωματικούς. Εύλογα βρίσκονται στην καλύτερη μοίρα από οικονομικής πλευράς, αφού και νόμιμα παρέχουν Ιατρικές υπηρεσίες και εκτός στρατεύματος με ιδιωτικά ιατρεία.

Οι αξιωματικοί εξ υπαξιωματικών είναι παραγκωνισμένοι συγκριτικά με τους υπόλοιπους, δεν τοποθετούνται σε ουσιαστικές θέσεις ισχύος, είναι χαμηλός ο καταληκτικός βαθμός με τον οποίο αποστρατεύονται, προέρχονται από χαμηλά οικονομικά στρώματα, είναι υποβαθμισμένες οι παραγωγικές τους σχολές από το ίδιο το ναυτικό. Ιδιαίτερα τις πρώτες δεκαετίες μετά τον πόλεμο, είναι τα στελέχη εκείνα που καλύπτουν τη ΄΄λάτρα΄΄ της λειτουργίας του ΠΝ. Είναι εκείνοι που ως υπαξιωματικοί, με τους ανάλογους βαθμούς και ηλικίες αποτελούν τον κορμό του όπλου, οι επαγγελματίες που λειτουργούν κατά βάσιν τα πλοία. Δηλαδή είναι εκείνοι χωρίς τους οποίους αποκλείεται να λειτουργήσει το Ναυτικό σε επίπεδο πολεμικών πλοίων εν πλω.[2] Σε ιεραρχία, θέσεις, δικαιώματα, προνόμια είναι στη χαμηλότερη βαθμίδα. Για αυτό και γνωρίζουν να διεκδικούν, να οργανώνονται και να κινητοποιούνται ατομικά, ομαδικά ή και μαζικά. Με ευθείς και πλάγιους τρόπους. Σε διεκδικήσεις και πιέσεις προς κάθε πλευρά για ρύθμιση εκκρεμοτήτων και αδικιών. Νομοθετικά, διοικητικά κ. λ. π. Είναι, για την περίοδο μετά τη μεταπολίτευση[3] το μόνο στρώμα στο ναυτικό που, διατηρεί συνήθειες παλαιές στα πλοία. Τέτοιες συνήθειες που θέλουν τα στελέχη αυτά να εκδηλώνονται κοινωνικά, να οργανώνονται στα ΄΄καρέ΄΄ των πλοίων, να υπερασπίζονται τους χώρους τους και κεκτημένα δικαιώματα, να μαζεύονται και να διασκεδάζουν όλοι μαζί. Το μορφωτικό επίπεδο των παλαιών ήταν χαμηλό, όχι μόνον επειδή οι παραγωγικές σχολές ήταν αναλόγου επιπέδου, αλλά και επειδή μεταπολεμικά δέχονταν ηλικίες πολύ μικρές, που δεν είχαν προλάβει, ούτε τις πρώτες τάξεις του γυμνασίου να παρακολουθήσουν. Είναι οξύς στην απάντησή του σε σχετικό ερώτημα απόστρατος αξιωματικός εξ υπαξιωματικών και στέλεχος της οργάνωσης για κίνημα στο ναυτικό (ο μόνον από τους ελάχιστους μυημένους υπαξιωματικούς που συνελήφθη στην εξάρθρωση της οργάνωσης τον Μάιο του 1973).[4]

---

[1] Το ΑΝΣ συγκροτείται από το σύνολο των εν ενεργεία αντιναυάρχων και υποναυάρχων, επομένως εκτός από τον ένα αντιναύαρχο (τρεις είναι σήμερα) και πέντε υποναυάρχους μάχιμους (επτά σήμερα), περιλαμβάνει και έναν μηχανικό (δύο σήμερα) και από έναν οικονομικό και γιατρό. Άρα η κυριαρχία των μαχίμων είναι καταλυτική. Σωστά λοιπόν διαπίστωσε ο Μαλούτας (κατά τον μικρό σχετικά χρόνο της στράτευσής του στο ΠΝ), το κυριαρχικό ειδικό βάρος, που έχει η κατηγορία αυτή των αξιωματικών και προχώρησε στην κοινωνιολογική της ανάλυση. Θα ήταν πολλαπλά χρήσιμη εάν, την είχε καλύψει και με συγκριτικά στοιχεία με τις άλλες κατηγορίες των στελεχών του ΠΝ.

[2] Αναφέρεται περίπτωση όπου ο Λυμπέρης ως αρχηγός στόλου υποχρέωσε με επιτυχία τους αξιωματικούς ενός πλοίου, να το ενεργοποιήσουν χωρίς τους υπαξιωματικούς. Όμως δε θα άντεχαν και δη εν πλώ και σε πλήρη λειτουργία των συστημάτων. Εκεί είναι αναντικατάστατοι οι υπαξιωματικοί.

[3] Στη διατριβή ο όρος ΄΄μεταπολίτευση΄΄ και τα παράγωγά της χρησιμοποιείται, για να προσδιορίσει την περίοδο μετά την πτώση του Απριλιανού καθεστώτος τον Ιούλιο 1974.

[4] Αναφέρει στην επιστολή/ απάντηση από 11-8-2002 σε ερωτηματολόγιο ο πιο αρμόδιος γι' αυτό πλοίαρχος Κασιμάτης Διονύσης. *΄΄...Στο ΠΝ οι υπαξιωματικοί ήταν* ***δούλοι*** *Δεν είχαν κανένα κύρος. Οι παραγωγικές σχολές από τις οποίες προέρχονταν, δεν είχαν καμία ισοτιμία με τις αντίστοιχες του δημοσίου τομέα...στην απαξιωτική και ταπεινωτική συμπεριφορά των αξιωματικών προς τους υπαξιωματικούς, φρόντιζε η ΣΝΔ με τα ανάλογα μαθήματα και τις ειδικές προτροπές και βεβαίως οι εκάστοτε αρχηγοί ΓΕΝ. Γνωστή και καταγεγραμμένη η θέση –άποψη του ναυάρχου Καββαδία και του ναυάρχου Σακελαρίου. ΄΄Μην μαθαίνετε τους υπαξιωματικούς γράμματα΄΄, ήταν το δόγμα, ΄΄δεν θέλουμε μορφωμένους υπαξιωματικούς΄΄, ήταν η γραμμή. ...Γι' αυτό προσλάμβαναν προς κατάταξη στις παραγωγικές σχολές υπαξιωματικών Πόρου και Ναυστάθμου, παιδιά αγράμματα. Και μολονότι οι προαναφερόμενες σχολές ήταν τετραετούς φοιτήσεως !!! η εκπαίδευση ήταν τέτοια που πάλι εξέρχοντο αγράμματοι ΄΄.* Ο Κασιμάτης εκδηλώνει την αγανάκτησή του και θα ήταν άδικο, να αποδυναμώσει κανείς το πάθος που κρύβεται στις παραπάνω γραμμές. Βλέπε για παραλληλισμό απόψεων και

Το ερώτημα είναι, γιατί να κρατούνται οι υπαξιωματικοί αγράμματοι; Λειτουργεί έτσι καλύτερα το σύστημα της ασφαλούς διοικήσεως, με στεγανή ακόμα και την επαγγελματική μόρφωση; Παρακάτω στην κοινωνιολογική προσέγγιση διαπιστώνεται πως, το σώμα των στελεχών αυτοτροφοδοτείται σε αγαστή συνεργασία και από το χώρο των δημοσίων υπαλλήλων. Ο χώρος μάλιστα των ΕΔ θεωρείται ως ιδιοκτησία από πολλούς αξιωματικούς του. Που θέλουν με τον τρόπο αυτό, να κρατούν την ψιλή κυριότητα, χωρίς αμφισβητήσεις από αδελφά στρώματα, όπως είναι οι υπαξιωματικοί (που στο ΠΝ είναι πολυπληθέστεροι των αξιωματικών, απ' ότι στα άλλα όπλα). Το ζήτημα είναι πως, την επικαρπία (δηλαδή την εκμετάλλευση) των ΕΔ την έχουν ξένες προς τα συμφέροντα της πλειοψηφίας τάξεις και οργανισμοί (ΝΑΤΟ) ή και κράτη ΄΄συμμαχικά΄΄ (ΗΠΑ).

Κανείς από τους ερωτηθέντες αξιωματικούς τους προερχομένους από τη ΣΝΔ, που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο ή σε συνέντευξη, δεν αντιμετώπισε το ερώτημα, όπως ο Κασιμάτης. Η διατήρηση σε χαμηλό επίπεδο της μορφωτικής στάθμης ενός συνόλου, όπως οι υπαξιωματικοί, κάνει πιο εύκολο τον έλεγχό του.[1]

Τελευταία η ένταξη και αυτών των σχολών στο σύστημα των πανελληνίων εξετάσεων, αναβάθμισε το μορφωτικό επίπεδο των εισερχομένων στις σχολές υπαξιωματικών, φέρνοντάς το στο ίδιο τουλάχιστον με των υποψηφίων των άλλων παραγωγικών για τους αξιωματικούς (ΣΝΔ, ΣΣΕ, Σχολής Ικάρων, ΣΑΣ).[2]

Το οικονομικό επίπεδο των στελεχών των ενόπλων δυνάμεων ήταν αυτό της ΄΄λάμπουσας πενίας΄΄, όπως ελέχθη, με βασικό λόγο όχι μόνον τη γενικότερη οικονομική κατάσταση της χώρας μετεμφυλιακά, αλλά και την πεποίθηση ότι, με τον τρόπο αυτό είναι περισσότερο εξαρτημένοι, επομένως ελέγχονται καλύτερα. Εξ άλλου οι στρατιωτικοί είναι στρώμα εργαζομένων, που δεν διαθέτουν τρόπο διεκδίκησης αφού, απαγορεύονται οι απεργίες, οι κινητοποιήσεις και ο συνδικαλισμός.[3]

Ο απόστρατος αξιωματικός του ΣΞ Αλεξάκης Γιάννης στο ερώτημα περί προπαγάνδας στο στρατό απαντά ως εξής « *…αυτό μας κάναν. Κατηχητικό. Και επειδή όλοι ανθρωπάρια ήμασταν στο στρατό, μεροκαματιάρηδες, και τον είχαμε ανάγκη το στρατό…».* Κ*αι* παρακάτω στο ερώτημα εάν υπήρχε ιδεολογική σταθερότητα απαντά. « *Όχι, αφού εκεί το μεροκάματο περίμεναν για να ζήσουν, και είχαν ανάγκη και γι' αυτό γινόντουσαν και χουντικοί, γιατί νομίζεις; Δεν είχαν πολιτική κρίση οι αξιωματικοί…»* [4] Δε συμφωνούμε πως ήταν

διμηνιαία εφημερίδα ΞΙΦΙΑΣ αριθ. φύλλου 101 Νοέμβριος- Δεκέμβριος 2002 όπου, στο κύριο άρθρο ο ΔΡΙΜΑΚΟΣ χρησιμοποιεί παρόμοια έκφραση δηλωτική της απαξίωσης, που και αυτοί οι βασανισθέντες υπαξιωματικοί του ΕΛΛΗ αντιμετωπίζουν ακόμα και σήμερα στις επετείους για τον εορτασμό του Κινήματος του Ναυτικού: Μεταξύ των άλλων ο ΔΡΙΜΑΚΟΣ αναρωτιέται: *«(...)είναι αλήθεια απαραίτητο να δείχνουμε προς τρίτους ότι τα στελέχη του ΠΝ χωρίζονται σε μαύρους και άσπρους;»*. Η εφημερίδα αυτή εκδίδεται από τον ΠΜ/ΣΑΣΥ/ΠΝ (΄΄Πολιτιστικό Μορφωτικό Σύλλογο Αποφοίτων Σχολών Υπαξιωματικών ΠΝ΄΄) και δεν διστάζει να θίγει τα κακώς κείμενα. Ο ΔΡΙΜΑΚΟΣ όταν τα γράφει αυτά είναι αξιωματικός του Ναυτικού εν ενεργεία και υψηλόβαθμος (υποναύαρχος –ο- Σταμάτης Λεφτεριώτης), και η παρουσία του στην εφημερίδα είναι πολύ συχνή με άρθρα αρκετά καυστικά. Το φαινόμενο δεν είναι παράξενο και η ηγεσία του ΠΝ γνωρίζει και παρακολουθεί τα αναφερόμενα στον ΄΄ΞΙΦΙΑ΄΄. Δε βρίσκει λόγο να επέμβει αφού στη ΄΄φιλελεύθερη΄΄ κοινωνία του Ναυτικού η συγκεκριμένη δραστηριότητα δεν προκαλεί ιδιαίτερα. Εξ άλλου για τα θιγόμενα ζητήματα, ο ΔΡΙΜΑΚΟΣ έχει κατά συνθήκη δίκιο.

[1] Ο Ν 2439/1996 δίνει ένα κίνητρο στους αξιωματικούς εξ υπαξιωματικών, για απόκτηση πτυχίου Πανεπιστημίου, προβλέποντας πως, όσοι το κατέχουν μπορούν να προάγονται μέχρι και τον βαθμό του πλοιάρχου. Οι υπόλοιποι κατά περίπτωση μέχρι του αντιπλοιάρχου.

[2] Αλλά και σήμερα ακόμα που οι παραγωγικές σχολές των υπαξιωματικών του ΠΝ έχουν ενταχθεί στο σύστημα των πανελληνίων εξετάσεων (άρα υποτίθεται πως αναβαθμίσθηκαν οι σχολές αυτές) η διάρκεια τους είναι μόνον δύο χρόνια. Και υποτίθεται πως είναι σε επίπεδο των ΤΕΙ. Τουλάχιστον αυτό συνέβαινε πριν τα ΤΕΙ αναβαθμιστούν σε επίπεδο ΑΕΙ. Είναι σίγουρο πως η κατάσταση υποβάθμισης των σχολών των υπαξιωματικών συντηρείται με τέτοιον τρόπο, επειδή εκτιμάται πως, η αναβάθμισή τους θα αναβαθμίσει και τις απαιτήσεις τους σε εξέλιξη, θέσεις, βαθμούς κ.λ.π. Και η αποστολή του υπαξιωματικού είναι να είναι ΄΄υπό τον Αξιωματικό΄΄ και όχι δίπλα του. Έτσι θα υπακούσει και πιο εύκολα. Αυτή είναι η κρατούσα αντίληψη στο στρώμα των αξιωματικών προέλευσης ΣΝΔ. Αλλά οι εισερχόμενοι σήμερα στις στρατιωτικές σχολές στελεχών υπαξιωματικών όλων των ειδικοτήτων, είναι από την ίδια ακριβώς δεξαμενή και ίδιων ικανοτήτων με τους εισερχόμενους στις παραγωγικές των Αξιωματικών. Θα είχαν όφελος οι ΕΔ με την αναβάθμιση της παρεχόμενης εκπαίδευσης.

[3] Για το συνδικαλισμό, απεργίες κ.ο.κ. κεφ. Α3 και Δ9.

[4] Από τη συνέντευξη του υποστράτηγου εν αποστρατεία Γιάννη Αλεξάκη στην Κηφισιά στις 19-6-02. Η δήλωση αυτή και ειδικά από τον συγκεκριμένο αξιωματικό, έχει πιο οξύ περιεχόμενο, από την χρήση που εμείς κάνουμε, για στήριξη της θέσης περί ΄΄λάμπουσας πενίας΄΄. Στο στρατό ξηράς τα πράγματα ήταν πιο δύσκολα και από οικονομικής πλευράς αλλά και γενικότερα, εξ ου και η ισοπεδωτική φρασεολογία του Αλεξάκη «*κατηχητικό, ανθρωπάρια, μεροκαματιάρηδες….»* Η συνέντευξη δεν δίνει την αίσθηση πως, ο αξιωματικός αυτός θέλει να αποδυναμώσει την ευθύνη των συνωμοτών και των οπαδών τους για τη χούντα, όπως θα συνέβαινε εάν, το πραξικόπημα γινόταν από απελπισμένους μεροκαματιάρηδες. Εξ άλλου η ιστορία γενικά δεν μας έχει δώσει παραδείγματα τέτοιας μορφής δικτατοριών από ΄΄ανθρωπάρια΄΄. Πολλοί όμως από τους οπαδούς προσέτρεξαν στο Απριλιανό καθεστώς, για τους λόγους που παραθέτει ο Αλεξάκης.

Ο επίτιμος Α/ΓΕΝ αντιναύαρχος Λ.Βασιλικόπουλος δίνει μια πιο ρομαντική διάσταση, στο ποιοι και γιατί επέλεγαν να γίνουν ΄΄τότε΄΄ (δηλαδή τη δεκαετία του 1950) αξιωματικοί. ΒΑΣΙΛΙΚΟΠΟΥΛΟΣ (20-2-02) «*… δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι την εποχή στην οποία αναφερόμαστε δεν ήταν πολλαπλές οι επιλογές …. Τότε δηλαδή το να γίνεις στρατιωτικός ήτανε μεράκι καταρχήν, ξεκίναγε δηλαδή με μια παρόρμηση ότι ή αξιωματικός ή τίποτα άλλο ….. Το επάγγελμα του στρατιωτικού δεν ήταν καθόλου προσοδοφόρο. Ήταν αυτό που 'λεγαν τότε οι προϊστάμενοι μας και οι ανώτεροι μας, έτσι: ΄΄Επάγγελμα σαμπάνιας με αποδοχές μπίρας΄΄. Ο τότε αρχηγός ο Λάπας, είχε πει το εξής, ΄΄Οι αξιωματικοί του ναυτικού γιατί διαμαρτύρονται, γιατί δεν έχουν καλούς μισθούς; Κανονικά έπρεπε να πληρώνουνε, γιατί είναι αξιωματικοί του ναυτικού΄΄. …»*

Όσον αφορά τα οικονομικά, κατά τον Μοσχονά (ο. π. υποσημ. 31 στη σελ. 14) ΄΄(...)*ο κατά κεφαλήν μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης του εθνικού εισοδήματος ήταν κατά την περίοδο 1820-1950 στο 1,4% ενώ την περίοδο 1955- 1980 ανήλθε σε 5,1%…*΄΄Οι αυξήσεις όμως των στρατιωτικών τα χρόνια που εξετάζουμε μέχρι τη δικτατορία, δεν ακολουθούσαν το εθνικό εισόδημα. Η οικονομική δυσπραγία προβαλλόταν και ως κύρια αιτία της επιβολής της προίκας, μαζί με την ανάγκη των φρονημάτων, του ΄΄ποιού΄΄ της μελλόνυμφης …..

απολιτικοί, ή χωρίς κρίση τα στελέχη των ΕΔ. Εξ άλλου η επιλογή του οπαδού της χούντας ήταν πολιτική πράξη και αποτέλεσμα διεργασίας σκέψης.
Η δικτατορία αναβάθμισε οικονομικά τους στρατιωτικούς, ώστε όλοι να κινούνται στο ίδιο περίπου επίπεδο με τους δημόσιους υπάλληλους, αφού το μισθολόγιό τους δεν διαφέρει ουσιαστικά. Οι στρατιωτικοί γιατροί υπερέχουν για τους λόγους που αναφέρθηκαν.
Μέχρι πρόσφατα στις παραγωγικές σχολές του ΠΝ και γενικότερα στις υπηρεσίες του, η αντίληψη που επικρατούσε και διαδιδόταν ήταν πως, ο αξιωματικός ασκεί λειτούργημα και όχι επάγγελμα. Και ότι είναι ανεπίτρεπτο να ασχολείται με τα οικονομικά και ακόμα χειρότερο να διεκδικεί.
Ανεξάρτητα όμως με την προπαγάνδα περί λειτουργήματος, είναι απαραίτητο για τις ανάγκες της μελέτης αυτής, να οριοθετήσουμε κοινωνιολογικά, τους στρατιωτικούς που εξετάζουμε. Για το σκοπό αυτό δανειζόμαστε τον ορισμό που προσιδιάζει περισσότερο στα στελέχη των ΕΔ, αυτόν δηλαδή με τον οποίο σηματοδοτούνται τα ΄΄ *παραδοσιακά μικροαστικά στρώματα*΄΄.[1] Στα οποία εντάσσονται και οι προσφέροντες υπηρεσίες, άρα και οι στρατιωτικοί, (εάν δεχτούμε πως η επίσημη ενασχόληση των στελεχών στις ΕΔ είναι η άμυνα της χώρας) οι οποίοι ασχολούνται με την ασφάλεια/άμυνα της χώρας ανεξάρτητα ειδικότητας και μεταξύ τους διαφορών.
Η προσπάθεια να εξασφαλίσουμε την ένταξη των στρατιωτικών σε στρώμα αξιοπρεπές, που δεν θα εκμεταλλεύεται άλλους και δεν θα τυγχάνει και αυτό εκμετάλλευσης από άλλους, σκοντάφτει στους ορισμούς και τις ερμηνείες και έτσι καταλήγουμε υποχρεωτικά πάλι στον Μοσχονά.[2] Οι υπάλληλοι του δημοσίου, είναι μικροαστικό στρώμα και εντάσσονται στα ΄΄*…κοινωνικά στρώματα με την έννοια των ομάδων ατόμων τα οποία, είτε ανήκουν σε μια κοινωνική τάξη και έχουν ιδιαίτερα κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ τους ή και βρίσκονται δίπλα ή ανάμεσα στις βασικές τάξεις της κοινωνίας*΄΄. Επειδή σε κανένα άλλο στρώμα δεν συγκεντρώνονται στα μέλη του τόσα κοινά μεταξύ τους χαρακτηριστικά, όσα συγκεντρώνουν οι στρατιωτικοί, υποχρεωτικά εντάσσονται στα μικροαστικά στρώματα. Προσπαθώντας να αιτιολογήσουμε την επιλογή αυτή, καταγράφουμε μερικά από τα κοινά χαρακτηριστικά:

- Η εργασία τους δεν παράγει προϊόν, άρα δεν ανήκουν σε ΄΄παραγωγική τάξη΄΄ κανενός είδους. Αντίθετα η εργασία των στρατιωτικών έχει την μοναδική ικανότητα και κοινό χαρακτηριστικό, να καταναλίσκει από εκείνα που οι άλλοι εργαζόμενοι παράγουν. Και μάλιστα χωρίς ιδιαίτερη προσπάθεια για την κατανάλωση (τα πυρομαχικά, τα οπλικά συστήματα, τα καύσιμα, τα ανταλλακτικά μηχανών, απαιτούν πολύ εργασία για την προμήθειά τους και ελάχιστη σχεδόν για την ανάλωσή τους).
- Έχουν ομοιόμορφη εμφάνιση λόγω της στολής.
- Έχουν την ίδια ακριβώς εκπαίδευση, στα ίδια σχολεία, για τον ίδιο χρόνο.
- Τα καθήκοντά τους (η εργασία τους) είναι τα ίδια για όλους και προβλέπονται όλα από τους ίδιους νόμους και κανονισμούς, που αφορούν μόνον αυτούς και όχι άλλους εργαζόμενους.
- Το οικονομικό επίπεδο είναι το ίδιο σχεδόν για όλους. Για την μεταπολεμική περίοδο είναι τόσο χαμηλό, ώστε να είναι άμεσα εξαρτημένοι από το κράτος και από την ΄΄προίκα΄΄ της συζύγου, όπως πρόβλεπε και σχετικός νόμος.
- Η προέλευσή τους κατά πλειοψηφία είναι από τους ίδιους γεωγραφικούς χώρους και από τα ίδια σχεδόν επαγγέλματα πατέρων[3] (όπως αναλύεται περισσότερο στο κεφάλαιο αυτό).
- Έχουν κοινή αντίληψη των κοινωνικών, ιδεολογικών, πολιτικών, ιστορικών θεμάτων αφού,αυτή είναι η επιδίωξη του νομοθέτη και της εκτελεστικής εξουσίας.
- Οι ποινικές τους υποθέσεις διέπονται από ιδιαίτερο δίκαιο και κώδικα τον ΄΄Στρατιωτικό Ποινικό Κώδικα΄΄.
- Ισχύουν ειδικοί νόμοι και διατάξεις και μόνον γι' αυτούς για τις εργασιακές σχέσεις.

Θα παρουσιαστεί στη συνέχεια η γεωγραφική καταγωγή των αξιωματικών του ΠΝ, ως βασικό στοιχείο κοινωνιολογικής ανάλυσης, καθώς και το στοιχείο του επαγγέλματος του πατέρα. Όπως αυτά εμφανίζονται στις καρτέλες του κάθε στελέχους από την εποχή των εισαγωγικών εξετάσεων στη ΣΝΔ. Παρατίθενται στον

[1] ΜΑΛΟΥΤΑΣ στο ίδιο σελ. 17 όπου «*…κοινωνικός χώρος που περιλαμβάνει τους μικροϊδιοκτήτες του αστικού τομέα, που ασχολούνται με τη μεταποίηση ή τη διακίνηση αγαθών (βιοτέχνες και έμποροι) ή την παροχή υπηρεσιών, συλλογικά ονομάζονται ΄΄παραδοσιακά μικροαστικά στρώματα*΄΄. Και παρακάτω ο ίδιος σ.24 θεωρεί ως κοινωνική τάξη «*…τη συλλογική κοινωνική έκφραση του γεγονότος της εκμετάλλευσης, του τρόπου δηλαδή με τον οποίον η εκμετάλλευση, με την έννοια της ιδιοποίησης μέρους του προϊόντος της εργασίας άλλων, είναι ενσωματωμένη στην κοινωνική δομή…(...)τάξη καπιταλιστών (εργοδοτών),….τάξη εργαζομένων (μισθωτών),...και τάξη αυτοαπασχολουμένων….*». Οι στρατιωτικοί δεν είναι ούτε αυτοαπασχολούμενοι, ούτε εργοδότες, είναι όμως μισθωτοί με εργοδότη το δημόσιο.
[2] Στο ίδιο σελ.25
[3] Σε ελάχιστα σημεία της διατριβής εμφανίζεται η γυναίκα ως στέλεχος ή παράγοντας, που εξετάζεται σχετικά με το θέμα. Ούτε καν επάγγελμα της μητέρας των στελεχών που αναλύονται, δεν διατίθεται στα αρχεία προς ανάλυση. Η γυναίκα πολύ αργότερα άρχισε να γίνεται δεκτή στις ΕΔ και ειδικότερα στα πλοία. Ο χώρος ήταν ανδροκρατούμενος ώστε, να επιτρέπει (εκτός των κοινωνικών αναστολών) την ανάμειξη της γυναίκας στην ΄΄άμυνα΄΄ άρα και στις ΕΔ. Τελευταία άρχισαν οι παραγωγικές σχολές να δέχονται και γυναίκες ενώ από τη δεκαετία του 1980 προσλαμβάνονται και σε ειδικότητες εκτός των νοσηλευτριών.

πίνακα Β28-Ι τα αποτελέσματα των απογραφών μεταπολεμικά και αφορούν το συνολικό πληθυσμό στην Ελλάδα, και θα φανούν χρήσιμα στην εργασία.

ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-Ι

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΑ[643]

ΑΠΟΓΡΑΦΗ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
1961	8.409.603
1971	8.768.641
1981	9.740.417
1991	10.259.900
2001	10.939.605

Β28β.-ΟΙ ΕΠΕΤΗΡΙΔΕΣ ΤΟΥ ΠΝ

Καταχωρούνται στη συνέχεια αριθμητικά δεδομένα για τους αναγραφόμενους αξιωματικούς στις επετηρίδες του ΠΝ που στάθηκε δυνατόν να συγκεντρωθούν. Είναι η ποσοτική εξέλιξη των στελεχών του ναυτικού για τα τελευταία εκατό χρόνια. Παρουσιάζεται πολλαπλασιασμός των υπηρετούντων. Η σύγκριση της αποστολής και των στόχων των ΕΔ στη μία χρονική περίοδο με τους αντίστοιχους σημερινούς, δίνει και την απάντηση στη διαφορά. Σήμερα οι αποστολές για τους στρατιωτικούς καλύπτουν και περιοχές έξω και μακράν της χώρας. Παράλληλα με το βασικό θέμα άμυνας από την εξ ανατολών απειλή.

ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-ΙΙ

ΟΙ ΕΠΕΤΗΡΙΔΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΙΚΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ

ΕΤΟΣ	ΜΑΧ	ΜΗΧ	ΟΙΚ	ΙΑΤΡ	Π/Υ-Π/Τ	ΠΑΡΑΤΗΡ
1912	196	42	97	26	98	Μεγάλος αριθ.εφέδρων
1915[644]	232	83	116	46	198	-//-
1933	234	138	94	52	72-83	-//-
1941	120	40	11	12	13-0	Στοιχεία Μέσης Ανατολής
1948	189	66	91	44	207-53	
1963	470	217	165	74	273-78	
1970	410	239	167	70	248-110	
1985	629	370	202	95	667-449	
1989	730	400	260	130	1100	Ανθυπ/στές 800, Υπαξ/κοί 4.600
1995	917	449	273	169	409-491	
2000	1161	497	259	218	479-961	Ανθ/στές 2.198, Υπαξ/κοί 2.203
2003[645]	1256	541	287	236	584-995	

Στη διατριβή θα χρησιμοποιηθούν στοιχεία από την πυραμίδα των αξιωματικών προέλευσης ΣΝΔ που υπηρετούσαν σε δεδομένη ημερομηνία, αυτήν της παραμονής του πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου 1967. Οι προηγούμενες επετηρίδες και τα στοιχεία της ΣΝΔ μας δίνουν ό,τι χρειαζόμαστε εδώ.
Στις 20 Απριλίου 1967 υπηρετούν στο ΠΝ τετρακόσιοι πενήντα δύο (452) μάχιμοι και διακόσιοι είκοσι τέσσερις (224) μηχανικοί. Υπηρετούν επί πλέον περί τους δύο χιλιάδες συνολικά αξιωματικοί άλλων ειδικοτήτων (οικονομικοί, γιατροί, χημικοί, δάσκαλοι, νοσηλεύτριες, ιερείς, δικαστικοί και κύρια ανθυπασπιστές και αξιωματικοί εξ υπαξιωματικών). [646]

---

[643] ΕΣΥΕ, *Αποτελέσματα Απογραφής Πληθυσμού- Κατοικιών 1961* και ομοίως και μετά. Τα αποτελέσματα για το 2001 είναι τα δημοσιευθέντα ως προσωρινά.

[644] Στην επετηρίδα του 1915, αρχαιότεροι σε κάθε βαθμό αλλά και επικεφαλής του ναυτικού και του στόλου εμφανίζονται ξένοι αξιωματικοί. Το ρόλο των ξένων (κυρίως Γάλλων και Γερμανών) στη διαμόρφωση των ΕΔ του νεοσύστατου ελληνικού κράτους για τις πρώτες δεκαετίες παρουσιάζει ο ΒΕΡΕΜΗΣ στο *Ο Στρατός στην Ελληνική Πολιτική*, Κούριερ Εκδοτική Αθήνα 2000,

[645] Το 2003 παρατηρούμε να υπηρετούν οι περισσότεροι αξιωματικοί από οποτεδήποτε και σε όλες τις ειδικότητες. Εκτός των αναγραφόμενων (και άλλων ειδικοτήτων, που δεν μνημονεύονται, όπως οι φαροφύλακες, φαρμακοποιοί, νοσηλεύτριες) υπηρετούν και 35 χειριστές ελικοπτέρων μάχιμοι, καθώς και έφεδροι ως εξής: Δώδεκα μάχιμοι, ένας μηχανικός, τέσσερις οικονομικοί και δέκα εννέα προελεύσεως υπαξιωματικών. Τέλος υπηρετούν και είκοσι δύο έφεδροι με κατ' απονομή βαθμούς οικονομικών αξιωματικών ως Ολυμπιονίκες και Παγκοσμιονίκες. Είναι η επιβράβευση των αθλητών αυτών με βαθμούς αξιωματικών, πρακτική που τηρείται από πολλά χρόνια για την επαγγελματική τους τακτοποίηση. Ουσιαστικά δεν ασχολούνται με τις ΕΔ.

[646] Οι αριθμοί προήλθαν από τις *Επετηρίδες Αξιωματικών Β.Ν.*του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού, Ιανουαρίου 1966 και 1968, που διατέθηκαν από την Υπηρεσία Ιστορίας Ναυτικού (ΥΙΝ). Από παλαιότερες επετηρίδες πριν το 1966, που είχαν φωτοτυπηθεί από το ΓΕΝ

Αρχηγός του ΓΕΝ είναι ο αντιναύαρχος Εγκολφόπουλος γεννημένος το 1912 ενώ η ηλικία των επόμενων δέκα στην επετηρίδα κυμαίνεται από 52 μέχρι 55 χρόνων. Είχαν εισαχθεί στη ΣΝΔ από το 1929 μέχρι το 1931, επομένως οι μεγαλύτεροι ήταν δέκα οκτώ ετών και οι μικρότεροι δέκα πέντε. Ηλικία μικρή και στην εφηβεία, γιατί μέχρι και τη δεκαετία του 60 επιτρεπόταν να δίνουν εξετάσεις, χωρίς να έχουν τελειώσει δώδεκα χρόνια υποχρεωτική εκπαίδευση. Οι έξη από τους πρώτους δέκα έχουν πατέρα στρατιωτικό, οι δύο κτηματία, ένας δικηγόρο και ένας έμπορο. Οι οκτώ κατάγονται από την Αθήνα, ο ένας από τη Βιέννη και μόνον ο Εγκολφόπουλος από την επαρχία (Μώλο Λαμίας). Την ίδια ημέρα (20 Απριλίου 1967) οι νεώτεροι σε αρχαιότητα αξιωματικοί είναι οι είκοσι εννέα σημαιοφόροι της τάξεως 1966. Δέκα τέσσερις μάχιμοι και δέκα πέντε μηχανικοί γεννημένοι το 1944 και 1945 (ένας το 1946). Επομένως το πραξικόπημα τους βρίσκει σε ηλικία 22 και 23 ετών. [647]Οι πέντε από αυτούς έχουν πατέρα στρατιωτικό, ενώ οι είκοσι δύο κατάγονται από την περιοχή Αθήνας- Πειραιά.

Επισημαίνεται εδώ πως, κανείς από τους υπηρετούντες μάχιμους και μηχανικούς την ημέρα εκείνη, δεν έχει δηλώσει στην καρτέλα του εισαγωγής στη ΣΝΔ ως τόπο γέννησης την Σαλαμίνα. Το νησί δηλαδή δίπλα στον Πειραιά όπου, βρίσκεται ο κύριος Ναύσταθμος του ΠΝ, καθώς και πλήθος άλλων υπηρεσιών και η συντριπτική πλειοψηφία των πλοίων του. Στις έξη σειρές εισαγωγής στα επτά χρόνια της δικτατορίας έχουν επιτύχει στις εξετάσεις δώδεκα μηχανικοί προελεύσεως Σαλαμίνας (ποσοστό 5,9%) από τους διακόσιους τέσσερις, και είκοσι μάχιμοι στους τριακοσίους (ποσοστό 6,6 %).[648] Οι περισσότεροι από τους πατέρες των Σαλαμίνιων είναι τεχνίτες (που εργάζονται στο Ναύσταθμο), υπαξιωματικοί και αξιωματικοί εξ υπαξιωματικών, ναυτικοί, και άλλοι με απλά επαγγέλματα. Στους οποίους η δικτατορία έδωσε την ευκαιρία να κατακτήσουν ένα χώρο, στον οποίο μέχρι τότε μόνον υπηρεσίες παρείχαν ως εργαζόμενοι στα συνεργεία ή το πολύ ως υπαξιωματικοί. Η Σαλαμίνα ήταν και είναι η κοιτίδα των εργατοτεχνιτών και των ημερομισθίων του ΠΝ, καθώς επίσης και των υπαξιωματικών. Παρ' ότι πρόκειται για νησί όμορφο και δίπλα στον Πειραιά και στην Αθήνα, δεν εντάσσεται σε προγράμματα τουριστικής ανάπτυξης, δεν αναπτύσσεται ορθολογιστικά, αφήνεται σε καταστρεπτική πολεοδομική αναρχία, κατατέμνεται σε οικόπεδα γραμματόσημα (μέχρι και εκατό τ.μ.) και κατακλύζεται έτσι από οικονομικά ασθενέστερους της Αττικής. Λύνεται με τον τρόπο αυτό το πρόβλημα του εξοχικού για τα ανάλογα στρώματα και μένει άθικτο το νησί των Σπετσών, η Ύδρα ακόμα και ο Πόρος για τους υπόλοιπους μεσοαστούς και αστούς. Ο υπαξιωματικός και ο εργατοτεχνίτης του ναυτικού δεν ήταν ούτε αστός ούτε μικροαστός, και η Σαλαμίνα φιλοξενώντας περισσότερο από το μισό ΠΝ στο ναύσταθμο, παραδόθηκε φυσιολογικά και ως οικιστικός χώρος στο προσωπικό του. Το νησί κατέκτησε το ναυτικό, δίνοντας από τον πληθυσμό την πλειοψηφία των εργαζομένων και στρατιωτικών που αναφέρθηκαν στην αρχή. Κατά τη διάρκεια της χούντας και μετά, κατακτήθηκαν και οι περιοχές των μαχίμων και μηχανικών της ΣΝΔ.

και τις υπόλοιπες μέχρι και το 2000 από την ΥΙΝ και το ΓΕΝ, υπολογίσθηκαν τα αριθμητικά στοιχεία που, παρατίθενται για τους υπηρετούντες αξιωματικούς στο ΠΝ κατά κατηγορία τις αντίστοιχες χρονολογίες. Η διακύμανση των αριθμών και των κατηγοριών ερμηνεύεται από τα μεγάλα γεγονότα που απασχολούσαν τη χώρα και τις ΕΔ. Οι Βαλκανικοί πόλεμοι, ο εμφύλιος και αργότερα το ΝΑΤΟ και η αντιμετώπιση του ΄΄εσωτερικού΄΄ κινδύνου, αυξάνουν τις απαιτήσεις, άρα και τους αριθμούς των στελεχών. Η ΄΄επαγγελματοποίηση΄΄ των ΕΔ είναι πρόσθετος λόγος της αύξησης των εν ενεργεία στελεχών στο ναυτικό το 2003.

Παρατηρούμε πως, τα πρώτα εκατό χρόνια της ιστορίας του ναυτικού δεν υπήρχε η (και ως προσβλητική αντιμετωπιζόμενη) ονομασία *΄΄πληρωμάτων υπηρεσιών και πληρωμάτων τεχνών ΄΄* (ή σε σύντμηση ΠΥ και ΠΤ). Αλλά ονομάζονταν όλοι οι εξ υπαξιωματικών ΄΄Αρχικελευσταί ΄΄ (οι μετέπειτα Ανθυπασπιστές), ή με την ειδικότητά τους, ή με τον βαθμό και την ειδικότητά τους, όταν αργότερα κατακτήθηκαν και βαθμοί αξιωματικού. Σωστά λοιπόν οργίζεται ο εν αποστρατεία πλοίαρχος Διονύσης Κασιμάτης. *΄΄ Οι σχέσεις αξιωματικών και υπαξιωματικών στις Ε.Δ. ήταν σχέσεις* ***ΑΦΕΝΤΗ, ΔΟΥΛΟΥ****. Στο στρατό ξηράς τους αποκαλούσαν ΄΄μουλαράδες΄΄ στο δε ναυτικό ΄΄πιλαφάδες ή πισιγματζήδες΄΄(εκ του ΠΣ, δηλαδή Πληρωμάτων Στόλου). Τι ανόητη φράση!!! Τι ατυχής έκφραση !!! Λες και δεν είναι πλήρωμα όλο το ΕΜΨΥΧ0 υλικό του πλοίου…΄΄* Η άποψη του Κασιμάτη απηχεί την πεποίθηση των συναδέλφων αξιωματικών εξ υπαξιωματικών. Περιλαμβάνεται στην ίδια (ο.π.) επιστολή/ απάντηση από 11-8-200.

Επανερχόμενοι στους αριθμούς υπηρετούντων στο ναυτικό αλλά και στις υπηρεσίες του, σημειώνεται πως η ΜΗΧΑΝΟΓΡΑΦΗΣΗ Β΄ ΚΛΑΔΟΥ/ ΓΕΝ, στην *Κωδικοποίηση Υπηρεσιών ΠΝ,* Αθήνα 1995, μας δίνει ακριβή αριθμό του συνόλου των υπηρεσιών εσωτερικού και εξωτερικού, καθώς και των πλοίων του ΠΝ για εκείνο το χρόνο της έκδοσης (1995). Είναι πεντακόσιες πενήντα τέσσερις (554) αυτές οι υπηρεσίες, από τις οποίες εκατόν εβδομήντα εννέα (179) είναι πλοία κάθε είδους και μεγέθους. Ο αριθμός παρατίθεται ως ένδειξη και στοιχείο αναφοράς. Τα αντίστοιχα στοιχεία για την μετεμφυλιακή περίοδο και της δικτατορίας που εξετάζουμε, ήταν διαφορετικά και σε αριθμό και σε οργάνωση. Δε στάθηκε δυνατόν να βρεθεί για εκείνη την περίοδο ανάλογος πίνακας.

Τέλος επίσης για τα πλοία ο ΠΑΙΖΗΣ- ΠΑΡΑΔΕΛΗΣ Κ., στο βιβλίο *΄΄Τα Πλοία του Ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού 1830-1979΄΄*, Γενικό Επιτελείο Ναυτικού, Αθήνα 1979 δίνει πλήρη εικόνα και μικρό ιστορικό όλων των πλοίων του ΠΝ στο σύγχρονο ελληνικό κράτος μέχρι το 1979. Παραθέτει επίσης πίνακες συνθέσεως στόλου με είδος και ονόματα πλοίων κατά διάφορες χρονολογίες κρίσιμες στην σύγχρονη ιστορία του τόπου.

[647] Ο αρχαιότερος αξιωματικός του ναυτικού που υπηρετεί στις 20 Απριλίου 1967 (ο Α/ΓΕΝ Εγκολφόπουλος) έχει εισαχθεί στη ΣΝΔ το 1929. Αποστρατεύεται πρώτος απ' όλους επί δικτατορίας με παραίτηση την ίδια ημέρα του πραξικοπήματος (ο αντικαταστάτης του Δέδες παραλαμβάνει Α/ΓΕΝ στις 24-4-1967). Από τους υπηρετούντες στις 20-4-1967 ο τελευταίος που αποστρατεύεται μετά από χρόνια, δεν είναι και από την τελευταία τάξη του 1966. Είναι ο Γ. Ιωαννίδης της τάξης του 1965 που παραδίδει ως Α/ΓΕΝ στον Γ. Θεοδωρουλάκη (της τάξης εξόδου 1967) στις αρχές του 2001. Οι εν ενεργεία επομένως της 20ης Απριλίου 1967 (βλέπε πίνακα 5 του παραρτήματος πινάκων) καλύπτουν ως αξιωματικοί μια περίοδο εβδομήντα χρόνων, από το 1933 μέχρι το 2001. Για να ερμηνεύσουμε τις συμπεριφορές και τα γεγονότα, όπου πρωταγωνίστησαν ή έπαιξαν σοβαρό ρόλο τα στελέχη αυτά, ειδικά σε περιόδους ΄΄αυταρχικών καθεστώτων΄΄, επεκτεινόμαστε και σε χρόνια πριν και μετά τη δικτατορία 1967-1974. Εξ άλλου ο αυταρχισμός δεν άρχισε το 67 και σταμάτησε το 1974.

[648] Βλέπε τον πίνακα Β28-IV για σύγκριση των στοιχείων των καταγόμενων από τα υπόλοιπα νησιά, πόλεις και περιοχές της χώρας, με τους εκ Σαλαμίνας. Σημειώνεται πως οι πίνακες του κεφ 28 καταγράφονται με τους λατινικούς χαρακτήρες Ι, ΙΙ, ΙΙΙ, …κ.ο.κ.

Την τελευταία ημέρα της δικτατορίας τον Ιούλιο του 1974, δεν έχουν αλλάξει σημαντικά οι αριθμοί στους μάχιμους και μηχανικούς. Υπηρετούν τετρακόσιοι δέκα (410) μάχιμοι και διακόσιοι εβδομήντα πέντε (275) μηχανικοί. Η δικτατορία δεν αύξησε τους εισαγόμενους, τουλάχιστον στην ΣΝΔ. Έδωσε μόνον την ευκαιρία σε περιοχές ΄΄παρίες΄΄, όπως η Σαλαμίνα, να μπουν στη σχολή αυτή. Από το 1971 μέχρι το 1974 ονομάσθηκαν σημαιοφόροι, οι εισαχθέντες τα τέσσερα πρώτα χρόνια από την 21η Απριλίου 1967 μέχρι και το 1970. Ήταν ογδόντα εννέα (89) μάχιμοι και εξήντα οκτώ (68)μηχανικοί. Ορισμένοι που είχαν καθυστερήσει μέσα στη σχολή (μένοντας για δεύτερο χρόνο σε ίδια τάξη), ορκίσθηκαν το 1975. Τα πρώτα τέσσερα χρόνια δηλαδή, το καθεστώς εισήγαγε στη ΣΝΔ είκοσι τρεις μάχιμους και δέκα επτά μηχανικούς κατά μέσον όρο ετησίως. Και λέμε το καθεστώς επειδή, όπως θα φανεί και πιο κάτω, μερικοί (λίγοι) από τους εισαγόμενους ήταν παιδιά του περιβάλλοντος του σκληρού πυρήνα της χούντας. Τα επόμενα τρία χρόνια (1971-72 και 73) οι αριθμοί αυξάνονται κάθετα, αλλά μόνον για τους μάχιμους αφού, οι εισαχθέντες ανέρχονται σε ενενήντα εξ (96) ήτοι τριάντα δύο (32) κατ΄ έτος (αύξηση περίπου 50%) οι δε μηχανικοί σε σαράντα πέντε (45) ήτοι σε δέκα πέντε (15) κατ' έτος Οι προσερχόμενοι υποψήφιοι όμως στις εξετάσεις, έχουν μειωθεί σε συνολικό αριθμό κάθετα συγκριτικά με την προχουντική περίοδο. Η αναλογία π.χ. το 1970 διαγωνιζομένων και εισαγομένων είναι 4 προς 1 ενώ το 1962 είναι 11 προς 1.[649] Η πρώτη τετραετία μετά τη μεταπολίτευση αυξάνει κατά λίγο τους κατατασσόμενους μάχιμους σε σύνολο εκατόν σαράντα (140), δηλαδή τριάντα πέντε (35) το χρόνο και τους μηχανικούς σε εβδομήντα τέσσερις (74), ήτοι δέκα οκτώ (18) το χρόνο.

Πρέπει να διευκρινισθεί ότι, πόσοι θα εισαχθούν κατ' έτος στις παραγωγικές σχολές, υποτίθεται ότι καθορίζεται με βάση μελέτη, όπου εξετάζει το αμυντικό πρόβλημα της χώρας (απειλές) σε συνάρτηση με τις ανάγκες σε προσωπικό, εξοπλιστικό πρόγραμμα, τεχνολογική εξέλιξη, αποστρατείες …. Για το ΠΝ μετά την μεταπολίτευση, συντάχθηκε μελέτη αρμοδιότητας διευθύνσεως Β1 του ΓΕΝ (η αποκλειθείσα και μελέτη Θεοχάρη) η οποία πρόβλεπε ετησίως αποστρατεία δέκα πέντε περίπου μαχίμων και πέντε μηχανικών. Για τα επτά χρόνια της δικτατορίας, υπάρχουν ερμηνείες και αιτιολογία στις αποστρατείες. Ενώ σημαντικές αλλαγές δεν έγιναν στους αριθμούς των εισαχθέντων στη ΣΝΔ την ίδια περίοδο. Την προτίμηση των αξιωματικών του στρατού ξηράς στους μάχιμους του ΠΝ για τα παιδιά τους, έδειξαν μόνον μερικοί από τους ΄΄σκληρούς΄΄ της χούντας[650]. Χωρίς να αλλοιωθούν οι ποσοστιαίες αναλογίες. Γενικότερα οι στρατιωτικοί απαξίωσαν και τη ΣΝΔ και το ΠΝ. Ο Μαλούτας στην αντίστοιχη ανάλυσή του[651] για τα ετήσια ποσοστά αποφοίτων της ΣΝΔ (μάχιμων) γιων στρατιωτικών από 1957-1982 σχολιάζει ΄΄*... η κάμψη ...του ποσοστού... αρχίζει σταδιακά από το 1971 με τους αποφοίτους, που ήταν πρωτοετείς κατά το ακαδημαϊκό έτος 1967-68, και φτάνει στα χαμηλότερα επίπεδα στη μεταπολίτευση, πράγμα που αποτελεί στοιχείο της αντιμετώπισης της ΣΝΔ και του ΠΝ γενικότερα από τη δικτατορία.*΄΄

[649] Ανθυποπλοίαρχος ΚΑΛΛΕΡΓΗΣ ΔΗΜ., *Η Σχολή Ναυτικών Δοκίμων όπως την βλέπουν τώρα και όπως θα έπρεπε να ήτο*, στο τεύχος 355/ 1972 του περιοδικού Ναυτική Επιθεώρηση. Ο συντάκτης του άρθρου καταλήγει στο συμπέρασμα πως « *η ΣΝΔ παύει να προσελκύει τους νέους. Το φαινόμενον τούτο κατά την ημετέραν γνώμην οφείλεται εις το σύγχρονον πνεύμα της υλιστικής εποχής...».* Δεν εξηγεί όμως γιατί *«...οι πλείστοι των υποψηφίων κατά το 1971 έχουν λάβει γενικόν βαθμόν απολυτηρίου γυμνασίου ΄΄καλώς΄΄, ενώ εν άκρως σημαντικόν ποσόν έχει βαθμόν ΄΄μετρίως΄΄...και μάλιστα ΄΄ .... παρατηρούμεν ότι το 90% ανήκει εις τα κατώτερα βαθμολογικά επίπεδα και μόνον εν μικρόν ποσοστόν ανήκει εις την περιοχήν του ΄΄λιαν καλώς΄΄ και ΄΄ άριστα΄΄».* Το άρθρο γράφεται το 1972 στη σχολή Γενικής Εκπαιδεύσεως και θα ήταν παράλογο, να απαιτήσει κανείς από τον συντάκτη του, να συσχετίσει τα ποσοστά και τους αριθμούς με τη δικτατορία. Οι αριθμοί όμως είναι αμείλικτοι. Οι αριστούχοι των γυμνασίων δεν προτιμούσαν, τότε ειδικά, τις παραγωγικές στρατιωτικές σχολές. Αλλά και οι εισαγόμενοι πρώτοι στις σχολές αυτές δεν εξαντλούν πάντα την ιεραρχία. Το στοιχείο αυτό φαίνεται στους πίνακες VIII και XIV στη συνέχεια.

[650] Λαδάς, Ντερτιλής, Πατίλης οι πιο γνωστοί γιοι των ομώνυμων αξιωματικών του ΣΞ μελών της αποκαλούμενης και ΄΄επαναστατικής επιτροπής΄΄. Θα μας απασχολήσουν οι δύο πρώτοι από τους αξιωματικούς αυτούς πιο κάτω. Εισάγονται στη ΣΝΔ το 1967 ενώ ο Πατίλης το 1968.

[651] Μαλούτας Θ. ο.π. στη σελίδα 89 σχήμα 2 και σχολίαση στη σελίδα 91.

Β28γ.- ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΕΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑ (ΕΕ) στις 20 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1967

Οι εξακόσιοι εβδομήντα έξη μάχιμοι και μηχανικοί αξιωματικοί που υπηρετούσαν στις 20 Απριλίου 1967, σύμφωνα με τις δηλώσεις τους κατάγονταν ως εξής (ακολουθούμε τις περιοχές, όπως τις έχουν τα βιβλία απογραφών της στατιστικής υπηρεσίας ώστε, να μπορούμε να κάνουμε συγκρίσεις με το συνολικό πληθυσμό της χώρας).

ΠΙΝΑΚΑΣ Β28- ΙΙΙ

ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΑΞ/ΚΩΝ Π.Ν. ΕΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑ (Ε.Ε.) ΣΤΙΣ 20-4-1967

(452 ΜΑΧΙΜΟΙ ΚΑΙ 224 ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ ΣΥΝΟΛΟ 676)[652]

ΚΑΤΑΓΩΓΗ	ΜΑΧ	% 452	ΜΗΧ	%224	ΣΥΝΟΛΟ 676	%
ΔΕΝ ΔΗΛΩΣΑΝ	5	1,1	9	4,01	14	2,07
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ[653]	11	2,4	22	0,9	13	1,9
ΑΘΗΝΑ	205	45,35	97	43,3	302	44,6
ΠΕΙΡΑΙΑΣ	38	8,4	28	12,5	66	9,76
(ΠΕΡΙΟΧ.ΠΡΩΤ)	243	53,6	125	55,8	368	54,4
ΜΑΚΕΔ-ΘΡΑΚΗ	26	5,7	15	6,6	41	6,06
(ΘΕΣ/ΝΙΚΗ)	12	2,65	4	1,8	16	2,36
ΠΕΛΟΠ/ΝΗΣΟΣ	36	7,96	42	18,75	78	11,54
ΥΠΟΛ.ΕΛΛΑΔΑ	66	14,6	20	8,9	86	12,72
ΥΠΟΛ.ΝΗΣΙΑ	39	8,63	7	3,1	46	6,8
ΚΡΗΤΗ	26	5,75	7	3,1	33	4,88

Συγκρίνοντας τις δύο ειδικότητες παρατηρούμε πως, οι καταγόμενοι από την Πελοπόννησο μηχανικοί, είναι ποσοστιαία διπλάσιοι από τους μάχιμους, ενώ υπερτερούν εμφανώς οι μάχιμοι από τα νησιά και την Κρήτη. Μπορεί να αποδοθεί στο ότι, τα νησιά στρέφονται κατ' εξοχήν σε ναυτικά επαγγέλματα, με τα οποία ο μάχιμος είναι περισσότερο ταυτισμένος, ενώ η οικογένεια του μηχανικού (που καθορίζει και την επιθυμία στην αρχική δήλωση), προσβλέπει με το ένα μάτι και στη μετά το ναυτικό σταδιοδρομία, όπου η ειδικότητα έχει καλύτερες προοπτικές. Οι Πελοποννήσιοι έχουν λιγότερες σχέσεις με τη θάλασσα από τους νησιώτες.
Η ουσιαστική σύγκριση όμως θα γίνει με στοιχεία κατανομής του συνολικού πληθυσμού της χώρας στον πίνακα που ακολουθεί.

[652] Οι κατάλογοι που συντάχθηκαν από στοιχεία της ΣΝΔ και τις επετηρίδες (πίνακες 5 παράρτημα Α), εμφανίζουν διαφορετικούς (ελάχιστα μεγαλύτερους) αριθμούς υπηρετούντων από τους εξεταζόμενους στο κεφάλαιο αυτό. Πρόκειται για καταγραφές και υπηρετούντων αξιωματικών στις 20-4-1967, που δεν είναι προέλευσης ΣΝΔ, ενώ ορισμένοι καταγράφονται ως εισαχθέντες στη σχολή, αλλά δεν αποφοίτησαν διότι εγκατέλειψαν ως σπουδαστές. Διατηρήθηκαν τα στοιχεία τους για την περίπτωση που χρειαστούν στην έρευνα αυτή ή άλλη.

[653] Οι ένδεκα μάχιμοι και οι δύο μηχανικοί που δηλώνουν καταγωγή από το εξωτερικό, προέρχονται από την Αίγυπτο οι επτά (πέντε από Αλεξάνδρεια και δύο από το Κάιρο), και ανά ένας από Αιθιοπία, Παλαιστίνη, Αυστρία, Ρουμανία, Νορβηγία και Γαλλία. Δύο έχουν αποφοιτήσει από τη ΣΝΔ το 1962, ένας το 1957, ένας το 1949, δύο το 1945, δύο το 1944, ένας το 1943, δύο το 1942, ένας το 1938 και ένας το 1931.Τα επαγγέλματα των πατεράδων τους είναι βαμβακέμποροι, βιομήχανοι, ασφαλιστές, τραπεζίτες, κτηματίες και ένας ράπτης. Είναι εμφανές πως, η αστική τάξη των Ελλήνων του εξωτερικού και ιδιαίτερα της Αιγύπτου κυριαρχεί στην κατηγορία αυτή των αξιωματικών παρά το μικρό αριθμό.

ΠΙΝΑΚΑΣ Β28- IV

ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΠΝ [654] Ε.Ε. ΣΤΙΣ 21-4- 1967 ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΕ ΠΛΗΘΥΣΜΟ [655]

Περιοχή	Απογραφή 1961 (σύν. 8.409.603)	%	Υπηρετούντες 1967(σύν. 676)	%	Έπρεπε να υπηρετούν (βάσει απογραφής 1961
Δεν δήλωσαν	---	--	14	2,07	---
Εξωτερικό	----	--	13	1,9	---
Περιφ.Πρωτ/σας	1.374.532	16,4	368	54,4	111
(Αθήνα)[656]	---	--	(302)	(44,6)	(91)
(Πειραιάς)	----	--	(66)	(9,76)	(20)
Μακεδ.Θράκη	2.245.742	26,7	41	6,06	180
(Θες/νίκη)	(394.130)	(4,7)	(16)	(2,36)	(32)
Πελοπ/νησος	1.260.890	15	78	11,54	101
Υπόλ.Ελλάδα	2.165.848	25,75	86	12,72	174
Υπόλ.Νησιά	833.100	9,9	46	6,8	68
Κρήτη	525.632	6,25	33	4,88	42

Οι συγκρίσεις σ' αυτόν τον πίνακα γίνονται με βάση τα στοιχεία απογραφής 1961,που απέχει επτά χρόνια από την 21 Απριλίου 1967 και τα πληθυσμιακά δεδομένα έχουν αλλάξει. Το 1971 επί παραδείγματι η περιοχή πρωτευούσης έχει αυξηθεί κατά ένα εκατομμύριο και πλέον, με ανάλογη μείωση της υπόλοιπης χώρας, όπως φαίνεται στον πίνακα VI που ακολουθεί. Διατηρούμε όμως αυτήν τη βάση για σύγκριση, αντί να πάρουμε το 1971, επειδή οι υπηρετούντες το 1967 που εξετάζουμε, εισήλθαν στο ΠΝ κατά τα τρία τέταρτα μετά το 1950. Είναι εξ άλλου η περίοδος της μεγάλης εσωτερικής μετανάστευσης μετά τον εμφύλιο πόλεμο και οι πληθυσμιακές μεταβολές, δεν πρέπει να επέδρασαν στους υποψήφιους της ΣΝΔ. Οι ερχόμενοι στην Αθήνα από την επαρχία μάλλον δεν είχαν στο νου τους το πολεμικό ναυτικό. Δεν ήταν λίγοι αυτοί που το συνέδεαν με το εμπορικό ναυτικό, και αρκετοί δεν ήξεραν την ύπαρξή του.

Παρατηρούμε πως, τη μερίδα του λέοντος από τους υπηρετούντες το 1967 έχει η περιοχή της πρωτεύουσας. Υπέρ- τριπλάσιος αριθμός από τον δικαιούμενο με βάση την απογραφή, κατάγονται από την πρωτεύουσα. Ήτοι περισσότεροι από τους μισούς (368 ήτοι 54,4% επί συνόλου 676, ενώ η αναλογική εκπροσώπηση θέλει να είναι 16,4% δηλαδή μόλις 111). Και τούτο σε βάρος κυρίως της Μακεδονίας και Θράκης από όπου, αντί να προέρχονται 180 αξιωματικοί, περιορίζονται μόλις στους 41 (υπό- τετραπλάσια αναλογία με περιορισμό της μεγάλης διαφοράς μόνον για την περιοχή Θεσσαλονίκης, που μειώνει την αναλογία ακριβώς στο μισό των δικαιουμένων, ήτοι 2,36% έναντι 4,7%). Η Πελοπόννησος, τα νησιά και η Κρήτη δεν παρουσιάζουν κραυγαλέες διαφορές, παρ' ότι από όλες αυτές τις περιοχές η αναλογία δεν είναι πουθενά μεγαλύτερη των ποσοστών της απογραφής. Θα περίμενε όμως κανείς υψηλότερα ποσοστά από παραλιακές και νησιωτικές περιοχές, για τον ίδιο λόγο που η ενδοχώρα υπό- εκπροσωπείται.[657] Τα νησιά γνωρίζουν το πολεμικό ναυτικό. Τα χωριά και η επαρχία γενικότερα εκείνα τα χρόνια δεν το γνώριζαν, όπως το στρατό π.χ.. Δεν φαίνεται να είναι όμως μόνον αυτός ο λόγος.

---

[654] Η σύγκριση θα γίνει με βάση την καταγωγή των υπηρετούντων μαχίμων και μηχανικών στις 20 Απριλίου 1967, όπως παρατίθεται στην τελευταία στήλη του προηγούμενου πίνακα. Θα μπορούσε να επεκταθεί η σύγκριση με στοιχεία από ανάλογες κοινωνιολογικές προσεγγίσεις και για τους τρεις κλάδους των ΕΔ, πλην όμως δεν έχουν την ίδια βάση ανάλυσης και υπάρχει ο κίνδυνος σύγκρισης όχι όμοιων ειδών. Στοιχεία κοινωνιολογικής μορφής απαραίτητα για την προσέγγιση ειδικά των ευελπίδων και των στελεχών του στρατού ξηράς περιλαμβάνονται στη διδακτορική διατριβή του Δ. ΣΜΟΚΟΒΙΤΗ, *Μία Ιδιότυπος Κοινωνική Ομάς, Αι Ένοπλοι Δυνάμεις*, Θεσσαλονίκη 1977 (σ.209 κ.επ.) Με αναλυτικά στοιχεία καταγωγής, επαγγελμάτων, κατοικιών, συζύγων, περιβάλλοντος …. για τους ευέλπιδες και αξιωματικούς των περιόδων που ενδιαφέρουν την παρούσα διατριβή. Τα στοιχεία καταγωγής που παρουσιάζει ο Σμοκοβίτης εμφανίζουν τους αξιωματικούς του ΣΞ να προέρχονται από την επαρχία και με κύριο επάγγελμα του αγρότη, όπως σε διάφορα σημεία της παρούσης παρουσιάζεται μέσα από τις συνεντεύξεις. Συγκριτικά στοιχεία προέλευσης, οικονομικής στάθμης οικογενειών, κατοικίας κ.λ.π. για τους υποψηφίους των παραγωγικών σχολών τριών κλάδων των ΕΔ περιλαμβάνει ο ίδιος στις σ.σ. 239-249. Ο πίνακας αριθ.24 της σ.245 δίνει ενδιαφέροντα ποσοστά κατανομής υποψηφίων στρατιωτικών σχολών αναλόγως επαγγέλματος πατρός για τους τρεις κλάδους. Ιστορικά στοιχεία και ανάλυση ορισμένων κοινωνιολογικών (παρμένων από το Σμοκοβίτη) περιλαμβάνει στη δική του διατριβή ο ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ ΓΕΡΟΖΗΣΗΣ, *Το Σώμα των Αξιωματικών*, Δωδώνη, Αθήνα – Γιάννινα 1996 (τρίτομο) σ.σ. 1251-1261..

[655] ΕΣΥΕ, *Αποτελέσματα Απογραφής Πληθυσμού- Κατοικιών 1961*.)

[656] Δεν καταχωρούνται στοιχεία για Αθήνα και Πειραιά επειδή, στη λογική των δηλώσεων της ΣΝΔ οι δύο αυτές πόλεις καλύπτουν και ευρύτερη περιοχή απ' αυτές που οι απογραφές ορίζουν. Επί παραδείγματι οι καταγόμενοι από Ν. Ηράκλειο, Κηφισιά, Χαλάνδρι κ.λ.π. δηλώνουν όλοι μάλλον Αθήνα. Επομένως οι υπολογισμοί θα ήταν αναξιόπιστοι.

[657] Θα περίμενε επίσης κανείς η Σαλαμίνα να συγκεντρώνει τις προτιμήσεις της ΣΝΔ. Αλλά κανείς από τους ε.ε. στις 20-4-1967 δεν δηλώνει πως κατάγεται από το νησί αυτό. Όπου ο Ναύσταθμος λειτουργεί καθημερινά με τόσο κόσμο, όσο περίπου είναι ο μισός πληθυσμός του νησιού. Τα πράγματα θα αλλάξουν σε λίγο. Και ξεκινώντας από το 1963 οι προελεύσεως Σαλαμίνας αξιωματικοί θα αυξηθούν σε αριθμό, όπως φαίνεται και στον Πίνακα Β28-VI.

Η περιοχή Αττικής συγκεντρώνει από τότε τον κύριο όγκο του ΄΄μεσοαστικού και μικροαστικού΄΄[658] πληθυσμού, απ' όπου κύρια προέρχονται οι αξιωματικοί. Οι προσβάσεις στα κέντρα λήψης αποφάσεων για εκείνους που επιδιώκουν κάποιο ΄΄μέσον΄΄, είναι δυνατές μόνον στην Αθήνα. Όλοι προσπαθούν να βρουν τον πλάγιο αυτόν τρόπο για τις εισαγωγικές. Χρειάζεται ισχυρή πρόσβαση για αποτελεσματική παρέμβαση, όπως προκύπτει από τις συνεντεύξεις. Ο βουλευτής από την επαρχία δεν επαρκεί, ακόμη και τότε που η δύναμή του ήταν μεγαλύτερη απ' ότι σήμερα.
Τα κατάλληλα φροντιστήρια ήταν στην Αθήνα, και χρειαζόταν τουλάχιστον ένας χρόνος προετοιμασίας πριν τις εξετάσεις. Οι εξ επαρχίας υποψήφιοι έπρεπε να λύσουν μια σειρά από προβλήματα, με κύριο το οικονομικό. Το κράτος ήταν και τότε αθηνοκεντρικό, και έτσι εξηγείται ότι, το 54,4% των υπηρετούντων αξιωματικών στις 20-4-1967 (βλ. πίνακα Β28-IV) κατάγεται από την ευρύτερη περιοχή πρωτευούσης.

Β28δ.- ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΕΙΣΑΧΘΕΝΤΩΝ ΣΝΔ 1963 ΜΕΧΡΙ 1974

ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-V

ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΕΙΣΑΧΘΕΝΤΩΝ ΣΝΔ 1963 ΕΩΣ ΚΑΙ 1974

(ΜΑΧΙΜΟΙ 300 ΚΑΙ ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ 204 ΣΥΝΟΛΟ 504)

Καταγωγή	Μαχ.	%300	Μηχ.	%204	Σύν.504	%Συνόλου
Εξωτερικό	2	0,6	4	1,96	6	1,2
(Αθήνα)	133	44,3	91	46	224	44,5
(Πειραιάς)	24	8	24	11,7	48	9,5
Περιοχή Πρωτ.	157	52,3	115	56,4	272	54
Μακεδ.Θράκη	11	3,7	9	4,4	20	4
(Θεσαλ/νίκη)	4	1,3	3	1,47	7	1,3
Πελοπόννησος	29	9,6	17	8,3	46	9,1
Υπόλ.Ελλάδα	46	15,3	30	14,7	76	15,1
Υπόλ.Νησιά	38	12,6	21	10,3	59	11,7
Κρήτη	17	5,7	8	3,9	25	5
(Σαλαμίνα)	20	6,6	12	5,9	32	6,3

Από τα συγκεντρωτικά ποσοστά του πίνακα V (στήλη %συνόλου) και τα αντίστοιχα του πίνακα III (τελευταία στήλη) διαπιστώνουμε ότι, οι εισαχθέντες στη ΣΝΔ δόκιμοι από το 1963 και στη διάρκεια της δικτατορίας, διατηρούν τα ίδια σχεδόν ποσοστά εκπροσώπησης από της διάφορες περιοχές της χώρας, με τους υπηρετούντες αξιωματικούς στις 20-4-1967. Ο διαχωρισμός έγινε ώστε, να έχουμε τους εν ενεργεία αξιωματικούς την ημέρα του πραξικοπήματος στη μία κατηγορία. Και στην άλλη κατηγορία, όσους είχαν μπει στη ΣΝΔ επί δικτατορίας, αλλά και όσους ορκίσθηκαν τα ίδια χρόνια (χωρίς αυτό να σημαίνει τίποτε το ιδιαίτερο για τους τελευταίους εφ' όσον, οι των τάξεων 63-64-65 και 1966 είχαν εισαχθεί πριν το πραξικόπημα). Επειδή όμως έχουν αλλάξει τα πληθυσμιακά δεδομένα της χώρας, οι συγκρίσεις και τα συμπεράσματα θα είναι πιο αξιόπιστα με βάση τα αποτελέσματα της απογραφής του 1971 στον πίνακα VI που ακολουθεί.

[658] Τους ίδιους όρους χρησιμοποιεί και ο Μαλούτας (ο.π.) στα δικά του συμπεράσματα για να δείξει την ΄΄κοινωνική δομή΄΄ των μάχιμων αξιωματικών της περιόδου 1957-1982, που εξετάζει. Οι παρατηρήσεις του είναι ενδιαφέρουσες και οι αριθμοί δεν διαφέρουν πολύ από τους παρόντες παρ' όλο που, και το δείγμα είναι διαφορετικό και η προσέγγιση από άλλη σκοπιά. Τονίζεται πως, το στοιχείο του Μαλούτα *΄΄δείκτης σειράς αποφοίτησης΄΄* άρα και η αναφορά και το συμπέρασμα του ερευνητή αυτού στα στοιχεία, που αφορούν τους προερχόμενους *΄΄από οικογένειες ανωτέρων και ανωτάτων αξιωματικών΄΄* στον πίνακα V στις σελίδες 92 και 93 του περιοδικού που δημοσιεύει την ανάλυση, χρειάζεται κατά την άποψή μας και κάποια διαφορετική προσέγγιση. Και ο λόγος είναι πως οι αξιωματικοί προελεύσεως ΣΝΔ, ΣΣΕ και Ικάρων αποστρατεύονται κατά τεκμήριο με ανώτατους βαθμούς (αρκετοί και με ανώτερους), ενώ οι προελεύσεως σχολών υπαξιωματικών ποτέ δεν αποστρατεύονται με βαθμό ανωτάτου. Παράλληλα όταν δηλώνουν το επάγγελμά τους στη δήλωση του γιου τους για τη ΣΝΔ, βρίσκονται σε αποστρατεία ή προς το τέλος της σταδιοδρομίας τους, έχοντας εξαντλήσει σχεδόν την ιεραρχία που προβλέπει ο κλάδος και ειδικότητά τους. Επομένως ανάλογη είναι και η εκπροσώπηση των παιδιών τους (μαχίμων αξιωματικών) που εξετάζει ο Μαλούτας, χωρίς να λαμβάνει υπόψη του αυτό το στοιχείο.

ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-VI

ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΕΙΣΑΧΘΕΝΤΩΝ ΣΝΔ 1963-1974 ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΠΛΗΘΥΣΜΟ 1971

Περιοχή	Πληθυσμός (8.768.64)	%	Εισαχθ.ΣΝΔ 1963-74 (Σύνολο504)	% των 504	Έπρεπε να είναι (βάσει απογραφής)
Εξωτερικό	--	--	6	1,2	--
Περ.Πρωτ/σας	2.540.241	29	272	54	146
(Αθήνα)	---	--	(224)	(44,5)	-
(Πειραιάς)	--	--	(48)	(9,5)	-[659]
Μακεδ.Θράκη	2.220.266	25,3	20	4	127
(Θεσαλ/νίκη)[660]	(654.826)	7,47	(7)	(1,3)	(38)
Πελοπ/νησος	986.912	11,3	46	9,1	57
Υπόλ.Ελλάδα	1.962.324	22,3	76	15,1	112
Υπόλ.Νησιά	602.256	6,9	59	11,7	35
(Σαλαμίνα)	(23.066)	(0,26)	(32)	(6,3)	(1)
Κρήτη	456.642	5,2	25	5	26

Η δυσαναλογία στην εκπροσώπηση των δοκίμων της περιόδου 1963-74 από τις διάφορες γεωγραφικές περιοχές(πίνακας VI) εξακολουθεί να υπάρχει, αλλά όχι με την ένταση των αριθμών των υπηρετούντων το 1967 αξιωματικών (πίνακας IV). Συγκρίνοντας τα στοιχεία των δύο αυτών πινάκων παρατηρούμε τα εξής.

- Παρ' ότι η περιοχή πρωτευούσης αυξήθηκε σημαντικά σε πληθυσμό από το 1961 στο 1971 (από 16,4% του συνολικού πληθυσμού η περιοχή Αθήνας ανέβηκε στο 29%) οι ναυτικοί δόκιμοι που πέρασαν στη ΣΝΔ από 1963-74 και κατάγονται από αυτήν την περιοχή, παρέμειναν σε ποσοστά στο ίδιο επίπεδο (54% των εισαχθέντων) με τους υπηρετούντες αξιωματικούς το 1967 της ίδιας προέλευσης (54,4%). Εν τούτοις και αυτή η αναλογία συγκρινόμενη με της σχολής ευελπίδων, είναι κατά πολύ μεγαλύτερη, αν όχι ακριβώς αντίστροφη (οι περισσότεροι της ευελπίδων κατάγονται από κωμοπόλεις και χωριά με γεωργικό πληθυσμό, όπως καταγράφεται πιο κάτω στο ίδιο κεφάλαιο και στην ανάλυση των στοιχείων του πίνακα VII).
- Στην Μακεδονία και Θράκη έχουμε μικρή μείωση του πληθυσμού (από 26,7% στο 25,3% του συνολικού), και οι περιοχές αυτές εξακολουθούν να υπό –εκπροσωπούνται, και στους εισερχόμενους δοκίμους (4% του συνόλου των εισαχθέντων), όπως υπολείπονταν και στους υπηρετούντες αξιωματικούς (6,06%). Η βόρεια Ελλάδα δεν κέρδισε απολύτως τίποτε, από τη μη αναλογική αύξηση εισαχθέντων από την περιοχή πρωτευούσης. Αντίθετα υπήρξε περαιτέρω μείωση.
- Την ίδια εικόνα παρουσιάζει και η Πελοπόννησος, που μειώνει και αυτή τους κατοίκους της (από 15,3% στο 11,3% του πληθυσμού της χώρας) στη δεκαετία 1961-1971. Οι εισαχθέντες δόκιμοι καταγωγής Πελοποννήσου, την περίοδο που εξετάζουμε, είναι στο 9,1% του συνόλου τους έναντι 11,54% που είναι οι αξιωματικοί του 1967.
- Στην υπόλοιπη Ελλάδα (Στερεά Ελλάδα- Θεσσαλία- Ήπειρο), παρότι έχουμε μείωση του πληθυσμού (από 25,75% στο 22,3% του συνολικού), παρουσιάζεται κάποια αύξηση στους προσελθόντες για ευδοκίμηση στη ΣΝΔ από αυτές τις περιοχές (από 12,72% που ήταν οι αξιωματικοί των ίδιων περιοχών, οι δόκιμοι αυξάνονται στο 15,1%, δηλαδή σε απόλυτους αριθμούς είναι 76, παρ' ότι θ' άπρεπε να είναι 112 με βάση τον πληθυσμό της απογραφής). Η επαρχία ταλαιπωρήθηκε λιγότερο από τα αστικά κέντρα, και το στρατιωτικό επάγγελμα είναι σίγουρη εργασία, για όσους δεν βλέπουν και πολύ άσχημα ή δεν βλέπουν καθόλου τη σχέση αξιωματικού και δικτατορίας. Οι ορεινές και αγροτικές περιοχές ενίοτε ΄΄ευνοήθηκαν΄΄ από την πολιτική της χούντας, με το χάρισμα των δανείων, τα δημόσια έργα και την οικονομική ανάπτυξη, που παρατηρείται συγκυριακά τα χρόνια εκείνα.
- Στην Κρήτη οι αλλαγές είναι ασήμαντες. Είναι η μόνη περιοχή της χώρας όπου, παρατηρείται αναλογική εκπροσώπηση και στους αξιωματικούς σε σχέση με τον πληθυσμό, αλλά και στους δοκίμους. Με μικρή μάλιστα αύξηση των τελευταίων (από 4,88% των αξιωματικών στο 5% των δοκίμων, ενώ ο πληθυσμός της μεγαλονήσου από το 6,25% κατεβαίνει στο 5,2% του συνολικού της χώρας).

[659] Δεν καταχωρούνται στοιχεία για Αθήνα και Πειραιά επειδή δεν θα ήταν πραγματικά εφ' όσον ο προσδιορισμός του πληθυσμού δεν θα ανταποκρινόταν στις δηλώσεις κατοικίας. Οι κατοικούντες σε μεγάλη ακτίνα γύρω από το δήμο Αθηναίων αλλά και Πειραιά, συνήθως δηλώνουν τις δύο αυτές πόλεις ως κατοικία, όπως άλλωστε και της περιοχής Θεσσαλονίκης.

[660] Ως πληθυσμό της Θεσσαλονίκης πάρθηκε ο καταγραφείς για την ομώνυμη Επαρχία.

- Στα υπόλοιπα νησιά παρατηρείται μείωση του πληθυσμού μέσα στη δεκαετία (από 9,9% το 1961 στο 6,9% το 1971). Έχουμε όμως αύξηση των δοκίμων σε σχέση με τους αξιωματικούς τους καταγόμενους από αυτές τις περιοχές (οι αξιωματικοί στο 6,8% αλλά οι δόκιμοι στο 11,7%).
- Το σημαντικό εδώ είναι ο αριθμός των εισερχομένων στη ΣΝΔ που δηλώνουν καταγωγή από την Σαλαμίνα (πίνακες V και VI). Με βάση την αναλογία πληθυσμού της Σαλαμίνας επί του συνολικού της χώρας (0,26%), μόνον ένας και όχι 32 θα έπρεπε να κατάγεται από εκεί. Τονίσθηκε ήδη πως, κανείς αξιωματικός προελεύσεως ΣΝΔ από τους υπηρετούντες την 20η Απριλίου 1967(υπενθυμίζεται πως αυτοί οι αξιωματικοί εισήχθησαν στη ΣΝΔ μέχρι και το 1962), δεν δηλώνει στις εισαγωγικές εξετάσεις καταγωγή από τη Σαλαμίνα. Οι υπόλοιπες τάξεις οι προδικτατορικές (1963-1966) δίνουν τέσσερις μόνον καταγόμενους από το νησί αυτό (δυο μάχιμοι και δύο μηχανικοί). Το καθεστώς έδωσε ευκαιρία αναπνοής προς αυτήν την κατεύθυνση στους καταπιεζόμενους και ενίοτε περιφρονούμενους υπαξιωματικούς, τους ημερομισθίους εργαζόμενους στο Ναύσταθμο, και στους αξιωματικούς εξ υπαξιωματικών. Όσο και να αρνούνται οι αξιωματικοί προελεύσεως ΣΝΔ και οι υπόλοιποι (γιατροί, οικονομικοί, δικαστικοί, χημικοί), πως δεν υπήρχαν διακρίσεις από τους ΄΄αριστοκράτες΄΄ (της ΣΝΔ και ΣΑΣ) στους ΄΄πληβείους΄΄ (των υπαξιωματικών) η πραγματικότητα δεν αλλάζει[661]. Η δικτατορία ήρθε καταλύτης αυτού του φαινομένου[662], που ολοκληρώθηκε αργότερα (στο βαθμό που έχουν λήξει οι διακρίσεις) με την ένταξη και των σχολών υπαξιωματικών στο σύστημα πανελληνίων κατατακτηρίων εξετάσεων Αυτό δεν σημαίνει και άκριτη αφοσίωση στη δικτατορία. Όπως δεν μπορεί να ερμηνευτεί, ως πίστη στη χούντα, ή πλήρης σχεδόν απουσία των αξιωματικών εξ υπαξιωματικών από τις αντιδράσεις εναντίον της, όπως θα φανεί παρακάτω[663].

Β28ε.- ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ

Θα προσπαθήσουμε την κοινωνιολογική προσέγγιση των αξιωματικών, που ήσαν σε ενέργεια στις 20-4-67, και μέσα από το επάγγελμα του πατέρα(εκτός της γεωγραφικής καταγωγής) και σε κάποιο βαθμό από την εκπαίδευση που δέχεται ως δόκιμος στη ΣΝΔ αλλά και ως αξιωματικός στη συνέχεια.[664] Από τις δηλώσεις/ καρτέλες των κατατακτηρίων εξετάσεων στη ΣΝΔ παίρνουμε το στοιχείο του πατρικού επαγγέλματος, όπως και της καταγωγής. Μερικές καρτέλες δεν είχαν επάγγελμα (σύνολον σαράντα πέντε μαχίμων και δέκα εννέα μηχανικών). Από αυτές σε δέκα οκτώ μαχίμων και οκτώ μηχανικών συμπληρώθηκαν τα επαγγέλματα από τους πίνακες του Χαρατσή[665]. Τα επαγγέλματα γράφονται στον πίνακα VII, όπως βρέθηκαν στις καρτέλες εκτός των ακολούθων, που συγκεντρώθηκαν στις αντίστοιχες κατηγορίες.

Ελεύθεροι επαγγελματίες: Ξενοδόχοι, κρεοπώλες, κουρείς, ράπτες, εστιάτορες, μηχανικοί, ποτοπώλες, εκτελωνιστές, καφεπώλες.....

Ιδιωτικοί υπάλληλοι: Λογιστές, υπάλληλοι ιδιωτικών εταιριών, οδηγοί.....

Δημόσιοι υπάλληλοι: Υπάλληλοι/ Τμηματάρχες /Διευθυντές και Προϊστάμενοι Δημοσίων Υπηρεσιών και Οργανισμών /Εταιριών κοινής ωφέλειας (ΔΕΗ- ΕΥΔΑΠ- ΟΛΠ- ΟΤΕ.....)

---

[661] Βλέπε συνέντευξη πλωτάρχη ε.α. Ν. ΚΙΟΣΣΕ (6-8-02) *«……..θεωρούσαν κακό να πούνε ότι ο πατέρας τους ήταν αγρότης ενώ ήταν τιμή τους..... γιατί νόμιζαν ότι βρισκόντουσαν σε έναν περίγυρο πιο υψηλό από έναν αγρότη, ο οποίος την εποχή εκείνη θα ήταν και όχι καλής μορφώσεως....Και ο γονιός θεωρούσε ότι εάν γράψει ότι είναι αγρότης θα ήταν δυσμενές για το παιδί του.....».*

[662] ΜΟΣΧΟΝΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ, *΄΄Παραδοσιακά Μικροαστικά Στρώματα, Η Περίπτωση της Ελλάδας΄΄*, Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα 1986. Στη σελ.136 αναφέρει «*....η δικτατορία κατόρθωσε με τις πράξεις της να απομυθοποιήσει στα μάτια ευρύτερων λαϊκών στρωμάτων τα ιδεολογικά εργαλεία της μεγαλοαστικής τάξης….*». Η επιχειρηματολογία στην μελέτη του Μοσχονά αποβλέπει αλλού, αλλά για την περίπτωση της αύξησης των εισερχομένων από τα επαγγελματικά στρώματα που αναφέρουμε, είναι αυτός ο λόγος.

[663] Οι αξιωματικοί εξ υπαξιωματικών δεν παρουσιάζουν αναλογική με τον όγκο τους εκπροσώπηση σε αντιδικτατορικές ενέργειες, σε αντίθεση με τους υπαξιωματικούς, που απ' αρχής της δικτατορίας εμφανίζονται με παράνομη οργάνωση (στο παράρτημα της Δημοκρατικής Άμυνας στο ΠΝ, αλλά και στην μαζική συμμετοχή στην ανταρσία του Α/Τ ΒΕΛΟΣ αργότερα). Το φαινόμενο ερμηνεύεται από το γεγονός ότι, οι θέσεις που καλύπτουν οι υπαξιωματικοί στο ΠΝ είναι σημαντικές και κυρίως επί των πολεμικών πλοίων. Ενώ οι θέσεις που προβλέπονται για τους ίδιους όταν γίνουν αξιωματικοί, είναι στο σύνολο τους σχεδόν δευτερεύουσας σημασίας. Έτσι στο Κίνημα του Ναυτικού μόνον ένας αξιωματικός εξ υπαξιωματικών είναι μυημένος και συλλαμβάνεται (ο Δ. Κασιμάτης). Και οι ηλικίες όμως των αξιωματικών αυτών δεν είναι σε επίπεδα ρίσκου και τολμηρών αποφάσεων, όπως ήταν όταν υπηρετούσαν ως υπαξιωματικοί.

[664] Η εκπαίδευση του στελέχους του ΠΝ αλλά και των άλλων κλάδων των ΕΔ, αποτελεί μέριμνα των αρμοδίων επιτελικών διευθύνσεων των αρχηγείων με βάση τα προβλεπόμενα από τους αντίστοιχους κανονισμούς εκπαίδευσης (που πάλι προκύπτουν από επιτελικές σχεδιάσεις και υπουργικές αποφάσεις, προεδρικά ή βασιλικά διατάγματα και Νόμους). Η αποστολή των ΕΔ, όπως επίσημα τίθεται από την οργανωμένη πολιτεία, απαιτεί ανάλογη και συνεχή προσαρμογή και άσκηση των στελεχών. Δηλαδή εκπαίδευση όχι μόνον σε νέες οργανωτικές δομές και στην τεχνολογία των οπλικών συστημάτων που καθημερινά εξελίσσεται, αλλά και στις προσαρμοζόμενες κατά περίπτωση απειλές πραγματικές ή μη. Αποτελεί επομένως και για τον ερευνητή πεδίο ευρύ για ψάξιμο, ο τομέας της εκπαίδευσης (και της προπαγάνδας) και θα γίνει προσπάθεια να τον προσεγγίσουμε, τουλάχιστον για τα στελέχη του ΠΝ που εξετάζουμε. Με αυτήν διαμορφώνονται και ανάλογα δραστηριοποιούνται υπό αυταρχικά ή άλλα καθεστώτα.

[665] Βλέπε ΧΑΡΑΤΣΗ ο.π.

ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-VII

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΡΟΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΠΝ Ε.Ε.ΣΤΙΣ 21-4-67

(ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ 224- ΜΑΧΙΜΟΙ 452- ΣΥΝΟΛΟΝ 676)

Επάγγ.Πατρός	Μηχ.	%(224)	Μαχ.	%(452)	Σύν.	%(676)
Δεν Δήλωσαν	11	4,9	27	6	38	5,6
Εργάτες	-	-	1	0,2	1	0,1
Γεωργοί[666]	-	-	10	2,2	10	1,5
Ελεύθ.Επ/τίες	11[667]	4,9	31	6,8	42	6,2
Έμποροι	25	11,2	35	7,7	60	8,9
Επιχ/τίες-Εργοστ/χες	8	3,6	9	2	17	2,5
Εισοδηματίες	-	-	1	0,2	1	0,1
Κτηματίες	12	5,3	26	5,7	38	5,6
Δικηγόροι-Συμβ/φοι	7	3,1	17	3,8	24	3,5
Γιατροί-Φαρμ/οί	8	3,6	17	3,8	25	3,7
Αξ/κοί Εμπ.Ναυτ.	5	2,2	8	1,8	13	1,9
Ιδιωτ.Υπάλ.	16	7,1	27	6	43	6,4
Τραπεζιτικοί	12	5,4	12	2,6	24	3,5
Συνταξιούχοι[668]	8	3,6	11	2,4	19	2,8
Δικαστικοί	2	0,9	7	1,5	9	1,3
Δημόσιοι Υπάλ.	29	12,9	61[669]	13,5	90	13,3
Δάσκαλοι	5	2,2	6	1,3	11	1,6
Καθηγητές	9	4	15	3,3	24	3,5
Στελέχη Σωμ. Ασφ.	9	4	18	4	27	4
Στελέχη Ενόπλ.Δυν.	(47)	(21)	(113)	(25)	(160)	(23,7)
Αξιωματικοί[670]	7	3,1	15	3,3	22	3,2
Στρ.Ξηράς	19	8,5	52	11,5	71	10,5
Πολ.Ναυτ. [671]	17	7,6	41	9	58	8,6
Πολ.Αεροπ.	4	1,8	5	1,1	9	1,3

Από τα στοιχεία του πίνακα VII τα συμπεράσματα και οι παρατηρήσεις μπορεί να γίνουν μόνον σε σχέση με τις επιλογές στις δύο ειδικότητες, και να ακολουθήσει η ανάλυση με βάση τα επαγγέλματα και τις αναλογίες

[666] Σημειώνουμε εδώ τον αγροτικό, ημιαστικό και αστικό πληθυσμό της χώρας από τις αντίστοιχες απογραφές όπως τα παρουσιάζει ο Μοσχονάς ο. π. στον πίνακα ΙΙΙ-Ι σελ. 327.

ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-VIIβ

Πληθυσμός	1961	1971	1981
Αγροτικός	43,8	35,2	30,4
Ημιαστικός	12,9	11,9	11,5
Αστικός	43,3	53,2	58,1

Οι αριθμοί είναι % του συνολικού της χώρας.

Είναι εμφανείς οι διαφορές των ποσοστών αξιωματικών από τους αριθμούς των κατοίκων και κατά γεωγραφικές περιοχές και κατά επάγγελμα πατέρα. Οι αγρότες π.χ. ήταν το 1961 το 43,8% και το 1971 το 35,2% του πληθυσμού και οι εξ αυτών αξιωματικοί το 1967 μόνον το 1,5%. Τελείως διαφορετικά είναι τα αντίστοιχα στοιχεία για τα στελέχη του στρατού.

[667] Ένας από τους οποίους έχει δηλώσει ιστοριοδίφης.

[668] Εδώ καταμετρήθηκαν μόνον όσοι δηλώνουν ΄΄συνταξιούχος΄΄ χωρίς πηγή συνταξιοδότησης. Όσοι αναφέρουν το επάγγελμα από το οποίο συνταξιοδοτήθηκαν, προσμετρούνται στο επάγγελμα αυτό. Επομένως ο αριθμός των συνταξιούχων δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Και είναι αυτονόητο πως, οι συνταξιούχοι πατέρες υποψηφίων της ΣΝΔ ηλικίας (οι υποψήφιοι) περί τα 17 έτη, είναι πολύ περισσότεροι. Κρίθηκε όμως για τις ανάγκες της ανάλυσης πιο απαραίτητο το στοιχείο του επαγγέλματος από τον δείκτη του αριθμού των συνταξιούχων.

[669] Ένας από τους οποίους έχει δηλώσει ιερέας και είναι ο μοναδικός στο σύνολο των δηλώσεων.

[670] Στις καρτέλες δηλώνουν απλώς ΄΄αξιωματικοί΄΄ χωρίς να διευκρινίζουν όπλο και ειδικότητα.

[671] Από τους πενήντα οκτώ γονείς που δηλώνουν αξιωματικοί του ναυτικού, οι δέκα πατέρες μηχανικών και οι δέκα τέσσερις μαχίμων αναφέρουν ότι, είναι ή υπαξιωματικοί ή αξιωματικοί εξ υπαξιωματικών. Παρατηρείται προτίμηση των οικογενειών αυτών για τα παιδιά τους στην ειδικότητα των μηχανικών της ΣΝΔ, αντί των μαχίμων. Η αναλογία αυτή αυξάνεται ακόμα περισσότερο, αν λάβουμε υπόψη μας πως, οι υπόλοιποι επτά πατέρες των μηχανικών και είκοσι επτά των μαχίμων είναι μεν αξιωματικοί του πολεμικού ναυτικού, αλλά διαφόρων ειδικοτήτων (μάχιμοι, μηχανικοί, γιατροί, οικονομικοί κ.λ.π.). Πάντοτε οι γονείς αυτοί (υπαξιωματικοί και αξιωματικοί εξ υπαξιωματικών του ΠΝ) εκδηλώνουν εύλογη υπερηφάνεια και θεωρούν επιτυχία και κατάκτηση την είσοδο του παιδιού τους στο Σώμα των ΄΄εκλεκτών΄΄, που δεν τους αντιμετώπισε ως ισότιμους. Υπήρξαν μάλιστα περιπτώσεις που, ο πατέρας παραιτήθηκε με την ορκωμοσία του γιου, εφ' όσον μάλιστα ο τελευταίος θα ήταν και αρχαιότερός του. Ευαισθησία που δεν θα είχε την επώδυνη αυτή συνέπεια εάν, το στρώμα αυτό των στελεχών αντιμετωπιζόταν, όπως έπρεπε και δικαιούται. Μόνον έτσι δεν θα υπήρχε, ούτε θα αισθανόταν τον παραγκωνισμό και την προσβολή, που εξελίσσεται σε χρόνια πικρία, σε παράπονο και ενίοτε σε οργή.

τους στο συνολικό πληθυσμό της χώρας. Εάν λάβουμε υπόψη μας πως, ο αριθμός των υπηρετούντων μηχανικών (224 αξιωματικοί) στις 21-4-1067 είναι σχεδόν ο μισός των μαχίμων (452), είναι εύκολο να δούμε τις προτιμήσεις κατά κατηγορία επαγγελμάτων.

Σημειώνουμε κατ' αρχήν πως, απουσιάζουν τελείως οι εύποροι επαγγελματίες (εφοπλιστές, χρηματιστές, εισοδηματίες, εργολάβοι δημοσίων έργων …...). Στην κατηγορία αυτή θα μπορούσε κανείς να εντάξει με επιφύλαξη τον έναν εισοδηματία, έναν κτηματία εκ Βιέννης και μερικούς εκ του Ελληνισμού της Αιγύπτου (βιομήχανοι κυρίως). Ο συνολικός αριθμός δεν ξεπερνά τους 10 στους 676, ήτοι κάτι επί πλέον του έναν στους εκατό. Απουσιάζουν επίσης οι πολιτικοί με παιδιά στο ναυτικό. Ενώ δεν ισχύει το αντίστροφο. Όσο μάλιστα πάμε προς τα πίσω, αυξάνονται οι στρατιωτικοί που επιδιώκουν και εισέρχονται στην πολιτική και στη Βουλή.[672]

Είναι εντυπωσιακή και η πλήρης απουσία αξιωματικών με πατέρα εργάτη (μόνον ένας με γιο μάχιμο δηλώνει την σεμνή ιδιότητα. Το 1951 ανοίγει η πόρτα της ΣΝΔ γι' αυτόν και το 1981 αποστρατεύεται). Άλλος γιος εργάτη πάντως δεν εμφανίσθηκε με στολή, τουλάχιστον μέχρι το 1977, που ορκίσθηκαν σημαιοφόροι, όσοι μάχιμοι και μηχανικοί εισήλθαν μέχρι και το 1973 και ερευνήθηκαν τα στοιχεία τους.

Ο κλήρος απέφυγε ή δεν κατάφερε (με μία μόνον εξαίρεση, πάλι με γιο μάχιμο) να ΄΄κλείσει΄΄ τα παιδιά του στη ΣΝΔ. Θα ήταν ενδιαφέρον να συγκρίνει κανείς την αντίστοιχη κατάσταση στο στρατό ξηράς και στην αεροπορία, αφού η ερωτική σχεδόν σχέση εκκλησίας με τις ΕΔ, είναι στοιχείο μη επιδεχόμενο αμφισβήτησης. Ο κλήρος απέφυγε το ΠΝ, τουλάχιστον μέχρι και το 1973, διάστημα για το οποίο ερευνήθηκαν τα στοιχεία. Ένας ιερέας μόνον (και ένας ιεροψάλτης) στέλνουν τα παιδιά τους να γίνουν μηχανικοί τον Σεπτέμβριο του 1967.Πιθανόν και άλλοι να δοκίμασαν αλλά δεν πέρασαν. Δεν εξάντλησε την ιεραρχία κανείς απ' τους δύο.

Οι ελεύθεροι επαγγελματίες δείχνουν προτίμηση στους μάχιμους με μια αναλογία τρεις προς έναν περίπου. Το ίδιο και οι δικαστικοί, όπως και οι αξιωματικοί του ΣΞ και οι υπόλοιποι του ναυτικού πλην των υπαξιωματικών και των αξιωματικών εξ υπαξιωματικών, που προτιμούν τους μηχανικούς, καθώς και οι της αεροπορίας.

Οι οικονομικά πιο εύρωστοι εργοστασιάρχες, επιχειρηματίες και έμποροι κατευθύνονται στην ωφελιμιστική μάλλον επιλογή των μηχανικών, όπως και οι δάσκαλοι και οι τραπεζιτικοί.

Οι προτιμήσεις είναι ισόρροπες στους προερχόμενους εκ των σωμάτων ασφαλείας, στους κτηματίες, στους καθηγητές και δημοσίους υπαλλήλους, τους δικηγόρους, γιατρούς, αξιωματικούς εμπορικού ναυτικού και ιδιωτικούς υπαλλήλους. Με μικρές μόνον αποκλίσεις.

Γενικά θα παρατηρούσε κανείς πως, οι οικονομικά εύρωστοι αλλά και οι ασθενέστεροι, δε στράφηκαν προς τη ΣΝΔ. Και για τους πρώτους εξηγείται, αφού δεν έχουν κανένα λόγο, να ωθήσουν τα παιδιά τους σε επαγγελματική κατηγορία, που οι ίδιοι την βλέπουν ως υποχρεωμένη να τους προστατεύει, για να κάνουν άνετα τη δική τους δουλειά. Η άποψη πως, το ισχύον σύστημα έχει ως στήριγμα το ένα πόδι τις ΕΔ και το άλλο τους λοιπούς εργαζόμενους και οι πρώτοι πρέπει να προσέχουν τους δεύτερους, βρίσκει απήχηση στη μεγαλοαστική τάξη. Αρκετοί αξιωματικοί ξεχωρίζουν, προωθούνται,αξιοποιούνται ως *΄΄λειτουργοί του εποικοδομήματος΄΄*,[673] ενώ κάποιοι απ' αυτούς αποβάλλοντας την ένστολη ιδιότητα, γίνονται μέλη της κυρίαρχης τάξης. Και δεν έχουν κανέναν απολύτως λόγο να ενισχύσουν τη μία ή την άλλη κατηγορία με τα δικά τους παιδιά. Το πολύ- πολύ να θεωρούν ως πρόσθετο μπελά τους, να μεριμνούν για την ισόρροπη λειτουργία αμφοτέρων, ελέγχοντας σε επίπεδο κρατικών και κυβερνητικών μηχανισμών τις δικλείδες ασφαλείας. Οι εργάτες όμως, όπως και οι υπόλοιπες αδύναμες οικονομικά επαγγελματικές κατηγορίες, δεν εμφανίζονται εκείνη την περίοδο στη ΣΝΔ, όπως φαίνεται από τους αριθμούς. Το πιθανότερο είναι πως, και

---

[672] Η αναφορά δεν γίνεται, για όσους εκμεταλλεύονται τις εκλογές και μπαίνουν υποψήφιοι μικρών ιδίως κομμάτων, για να αποστρατευθούν, με βάση την ισχύουσα νομοθεσία. Ούτε εκείνους που, ιδιαίτερα στα πρώτα σαράντα χρόνια του 20ου αιώνα, μπαινόβγαιναν στην πολιτική και επέστρεφαν στο στρατό με την ίδια ευκολία χρησιμοποιώντας όχι τις εκλογές, αλλά τα στρατιωτικά κινήματα, τις δικτατορίες, τις πελατειακές σχέσεις ….. Αφορά εκείνους που, απέκτησαν τη βουλευτική ιδιότητα και διετέλεσαν μέλη του κοινοβουλίου με την ανάλογη δραστηριότητα. Από τον Βερέμη ο.π. σ.σ 71και 286 μαθαίνουμε πως από το 1987 μέχρι το 1909 οι βουλευτές με στρατιωτικό παρελθόν αποτελούσαν το 7 έως 15%. Επίσης στο βιβλίο του Θ.Βερέμη *Οι Επεμβάσεις του Στρατού στην Ελληνική Πολιτική 1916-1936,* Οδυσσέας, Αθήνα 1983, σ.237 (υποσημείωση αριθ.14) μαθαίνουμε πως από το 1923 μέχρι το 1936 το 6-10% των βουλευτών ήταν πρώην στρατιωτικοί και από τους γερουσιαστές το 10%. Το διάστημα αυτό *«…ο συνολικός αριθμός των πρώην στρατιωτικών –βουλευτών ήταν 70, από τους οποίους το 2/3 ήταν βενιζελικοί και το 1/3 μη βενιζελικοί. …»*. Σημειώνουμε πως μεταπολιτευτικά το 1952 ήταν συνολικά 34 οι τέως στρατιωτικοί στη Βουλή, ενώ το 1993 μειώθηκαν στους 8. Στη Βουλή της περιόδου 2000-2004 ο αντίστοιχος αριθμός είναι 5. Το φαινόμενο, ειδικά για τη μεταδικτατορική περίοδο, μπορεί εύκολα να ερμηνευτεί αφού, η ιδιότητα του στρατιωτικού δεν ενέπνεε τους ψηφοφόρους λόγω της επταετίας, επομένως ούτε και τα κόμματα.

[673]Ο Φίλιας στο *Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις* ο.π. σελ. 11, χρησιμοποιεί τον Αντώνιο Γκράμσι, που χαρακτηρίζει τους αξιωματικούς, τους ιερείς και τους δασκάλους ως *΄΄λειτουργούς του εποικοδομήματος΄΄* με την εξής ερμηνεία: «*…είναι τα πρόσωπα εκείνα χαμηλής κοινωνικής προέλευσης, που το κυρίαρχο κοινωνικό σύστημα τους δίνει τη δυνατότητα να ανέβουν κοινωνικά… και στη βάση ελεγχόμενης μόρφωσης {*καλλιεργείται η*} ψευδαίσθηση μέθεξης στη δύναμη και τα προνόμια του ΄΄κατεστημένου΄΄…{*ενώ*} στους μάνατζερ, τους αξιωματικούς και την ανώτερη υπαλληλία παρέχεται η δυνατότητα συμμετοχής στα επίπεδα λήψης των αποφάσεων…΄΄*. Εάν προσθέταμε στο ΄΄χαμηλή΄΄ και το ΄΄μεσαίας΄΄ κοινωνικής προέλευσης ώστε, να είναι πιο κοντά στην ελληνική πραγματικότητα, τότε η περιγραφή ταιριάζει στο δείγμα των στελεχών που εξετάζουμε.

όποιοι δοκίμασαν βρήκαν την πόρτα κλειστή,[674] ή γρήγορα αποβλήθηκαν από το Σώμα. Να μην παραβλέπεται και το γεγονός πως, οι εξετάσεις τότε ελέγχονταν απόλυτα από επιτροπές αξιωματικών, άρα από τη διοίκηση της σχολής και το γενικό επιτελείο. Θα άξιζε να δει κανείς, πόσοι δοκίμασαν και απέτυχαν από τις κατηγορίες αυτές των εργαζομένων. Αλλά και πόσοι επέτυχαν και πότε αποστρατεύθηκαν αφού, μόνον ένας γιος εργάτη διασώζεται από το 1951 μέχρι το 1967, που τον συναντάμε εμείς.
Μια επιπλέον προσέγγιση με απλή σύγκριση δύο στοιχείων (καταγωγής και επαγγέλματος) γονέων αξιωματικών του ΠΝ με αντίστοιχα του ΣΞ, όπως παρουσιάζεται από τον Βερέμη[675] μας δείχνει πως, οι του ΣΞ σε αντίθεση με του ΠΝ *«...προέρχονταν από κωμοπόλεις και κώμες μικρότερες των 5.000 κατοίκων, ενώ το 40% των προδικτατορικών υποψηφίων της Σχολής Ευελπίδων, ήταν γόνοι αγροτικών οικογενειών...».* Οι αγρότες, ο κόσμος των χωριών και μικρών πόλεων προτιμούν το στρατό. Αυτόν βλέπουν και μ' αυτόν συναναστρέφονται. Και από την πλευρά του ο στρατός προσφέρει ποικιλόμορφα (οικονομικά, κοινωνικά, προστρέχει σε καταστροφές) στις περιοχές όπου διατηρεί στρατόπεδα.

Β28ει.-ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ

Ομαδοποιώντας τα επαγγέλματα, όπως τα παρουσιάζει η ΕΣΥΕ, ώστε να είναι δυνατή η σύγκριση με τα στοιχεία απογραφών, έχουμε τους ακόλουθους δύο πίνακες για τα επαγγέλματα των πατέρων των εν ενεργεία αξιωματικών στις 20-4-67.

ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-VIII

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ

(Μαχίμων και Μηχανικών)20-4-67

Επάγγελμα Πατρός	**Σύνολο (676)**	**% των 676**
Δεν δήλωσαν	38	5,6
Εργάτες	1	0,2
Γεωργοί	10	1,5
Κτηματίες[676]	38	5,6
Επιχειρηματίες	18	2,7
Ιδιωτικοί Υπάλ.	56	8,2
Ελεύθερα Επαγ/τα	151	22,4
Στρατιωτικοί	160	23,8
Σώματα Ασφαλ.	27	4
Δημόσιοι Υπάλ.	177	26

Είναι συγκρίσιμα τα στοιχεία του πίνακα με τα αντίστοιχα της ανάλυσης του Μαλούτα[677] για τους 632 μάχιμους απόφοιτους της ΣΝΔ από το 1957-1982. Δεν περιλαμβάνει την κατηγορία ΄΄κτηματίες΄΄, ενώ είναι ανεβασμένες οι κατηγορίες των αγροτών, εργατών, ιδιωτικών υπαλλήλων, και επιχειρηματιών με σημαντικά μειωμένους τους ελεύθερους επαγγελματίες. Η διαφορά που υπάρχει στις δύο ομάδες που συγκρίνουμε, εκτός ότι η παρούσα προσέγγιση περιλαμβάνει πλην των μαχίμων και τους μηχανικούς, είναι η περίοδος που καλύπτει η μελέτη (τα χρόνια από 57-82) του Μαλούτα για τους μάχιμους. Δηλαδή τα χρόνια της δικτατορίας και τα πρώτα της μεταπολίτευσης και από αυτήν την άποψη είναι ενδιαφέρουσα η σύγκριση. Οι γονείς των

[674] ΛΥΜΠΕΡΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, *Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες*, Ποιότητα, Αθήνα 1999. Ο Λυμπέρης σ' αυτό του το βιβλίο, (που δεν είναι μόνον αυτοβιογραφία, αλλά εργασία με ιστορικά στοιχεία από γεγονότα, που ο ίδιος έζησε και επέδρασε πάνω σ' αυτά), παρουσιάζει την προσωπική του περίπτωση, που είναι από κοινωνιολογικής πλευράς, που εδώ εξετάζουμε, ενδιαφέρουσα. Δεν διστάζει να παραθέσει και μάλιστα όχι χωρίς πικρία τις διακρίσεις απέναντί του. Γιος ράπτη, από χωριό, φτωχός, να μένει στην Δραπετσώνα των κομμουνιστών, ήταν ότι έπρεπε για να γίνει κόκκινο πανί για τους ΄΄καθαρόαιμους΄΄ (βλέπε σελίδα 28 του βιβλίου του).
[675] Βλέπε ΒΕΡΕΜΗΣ ΘΑΝΟΣ, *Ο Στρατός στην Ελληνική Πολιτική,* Κούριερ Εκδοτική, Αθήνα 2000 ο.π.σ.271
[676] Είναι εμφανής η δυσαναλογία ανάμεσα στους κτηματίες, τους γεωργούς και τους εργάτες. Προφανώς αρκετοί από τους κτηματίες είναι απλοί γεωργοί με την διαφορά ότι δηλώνουν ΄΄κτηματίας΄΄, που ακούγεται καλύτερα για τη ΣΝΔ, ή έτσι τουλάχιστον νόμιζαν (και μάλλον δεν είχαν άδικο). Έτσι το ερμήνευσε και ο πλωτάρχης (ε.α.) Ν. Κιοσσές σε σχετική ερώτηση σε συνέντευξη στις 6-7-2002 στον Πόρο. Απάντησε πως, *΄΄το πιθανότερο είναι πως οι γονείς αυτοί ντρέπονταν να πουν ότι, είναι απλοί εργάτες ή γεωργοί ή και ίσως να νόμιζαν πως, έτσι βοηθούν το παιδί τους καλύτερα΄΄*. Και έτσι όμως να είναι, πάλι μένει το ερώτημα, γιατί θεωρούν πως, εάν δηλώσουν ΄΄κτηματίες΄΄ είναι το επάγγελμα πιο αποδεκτό από το ΄΄γεωργός΄΄; Προφανώς το ΄΄κτηματίας΄΄ ακούγεται ως πιο σημαντικό και καλύτερα από το ΄΄γεωργός΄΄. Σε κάθε περίπτωση η ΣΝΔ φόβιζε τους απλούς επαγγελματίες και τα χαμηλά εισοδήματα. Αντίθετα, όταν σε συνέντευξη στις 7-7-2002 ρωτήθηκε για το ίδιο πράγμα ο Μπαϊρακτάρης Αντώνιος υποστράτηγος (ε.α.) απάντησε πως, η μεγάλη πλειοψηφία των συμμαθητών του στη ΣΣΕ, ήταν παιδιά αγροτών και δεν το έκρυβαν. Ερμήνευσε μάλιστα την απουσία εργατών από τις δηλώσεις της ΣΝΔ λέγοντας πως, *΄΄στη ΣΝΔ πήγαιναν τα υψηλά εισοδήματα, αλλά και ποιος γνώριζε στο χωριό τη θάλασσα και το πολεμικό ναυτικό;΄΄* Σε κάθε περίπτωση η ΣΣΕ θεωρείται πιο προσιτή από τη ΣΝΔ και από τα στελέχη του ΣΞ.
[677] Μαλούτας ο.π. και για τη σύγκριση βλ. πίνακα Ι της μελέτης του στην σελ.86 της δημοσίευσής του.

μικρών εισοδημάτων έπαψαν να ντρέπονται να δηλώνουν το επάγγελμά τους. Αυξήθηκαν και οι στρατιωτικοί, που έστελναν τα παιδιά τους μετά το 67 στη ΣΝΔ, όπως και οι επιχειρηματίες, αλλά μειώθηκαν πολύ τα ελεύθερα επαγγέλματα. Η δικτατορία έχει επίπτωση στην απαξίωση της στολής από κατηγορίες του αστικού κυρίως πληθυσμού.

ΠΙΝΑΚΑΣ Β28- ΙΧ

ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΕΣ ΣΥΓΚΡΙΣΕΙΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ 1961[678]

Κατηγορία Επαγγελμ.	%Πληθυσμού 1961	%Πατέρων Αξ/κών[679] 1967
Εργοδότες	3,2	2,7
Αυτοαπασχολούμενοι	60,4	29,5
Μισθωτοί	33,5	62,2
Δεν δήλωσαν	2,9	5,6

Με τα στοιχεία του πίνακα ΙΧ διαπιστώνουμε:
Από την κατηγορία των εργοδοτών του οικονομικά ενεργού πληθυσμού (3,2% του συνόλου) εκείνοι, που έστειλαν τα παιδιά τους στη ΣΝΔ, είναι σχεδόν ανάλογοι και επί του συνόλου των υπολοίπων (2,7% από τους υπηρετούντες το 1967 μάχιμους και μηχανικούς, είχαν τον πατέρα τους από την ευνοημένη τάξη των, δεν διαπιστώσαμε όμως να περιλαμβάνεται εκπρόσωπος του μεγάλου κεφαλαίου, εκτός ίσως από έναν καταγόμενο από χώρα της κεντρικής Ευρώπης με δήλωση επαγγέλματος ΄΄κτηματίας΄΄).
Οι ελεύθεροι επαγγελματίες δεν προτίμησαν τη ΣΝΔ σε αριθμό ανάλογο με το ποσοστό τους, που είναι και μεγάλο για την ελληνική πραγματικότητα (60,4 % του ενεργού πληθυσμού) ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στη ΣΝΔ είναι το μισό περίπου (29,5% των υπηρετούντων). Ο λόγος είναι μάλλον πως, η νοοτροπία του αυτοαπασχολούμενου δεν του επιτρέπει να περιορίσει τον γιο του σε μισθωτή εργασία και μάλιστα σκληρή, όπως θεωρείται το στρατιωτικό επάγγελμα. Εξ άλλου στην κατηγορία αυτή ανήκουν και οι αγρότες, που από μόνοι τους έχουν μηδαμινή συμμετοχή σχεδόν.
Οι μισθωτοί είναι εκείνοι που, ασμένως κάλυψαν το κενό, που αφήνουν οι αυτοαπασχολούμενοι, διπλασιάζοντας έτσι το δικό τους μερίδιο (θα έπρεπε να είναι 33,5%) στους ένστολους μισθωτούς του ΠΝ του 1967 απόφοιτους της ΣΝΔ (ανεβάζοντας το ποσοστό τους στο 62,2%).

Β28στ.- ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΕΙΣΑΧΘΕΝΤΩΝ ΣΝΔ ΑΠΟ 1963-1974

ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-Χ

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΧ-ΜΗΧ ΕΙΣΑΧΘΕΝΤΩΝ ΣΝΔ 1963-1974

(300 ΜΑΧΙΜΟΙ ΚΑΙ 204 ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ ΣΥΝΟΛΟΝ 504)

Επάγγελμα Πατρός	Μηχ.	%(των 204)	Μαχ	%(300)	Σύνολο	%(504)
Δεν δήλωσαν	9	3	8	2,7	17	3,4
Εργάτες-Τεχνίτες	4	1,3	20	6,7	24	4,8
Αγρότες	4	1,3	8	2,7	12	2,4
Ελεύθ.Επαγγέλματα[680]	22	7,3	23	7,6	45	8,3
Έμποροι	14	4,6	21	7	35	6,3
Επιχειρ/τίες-Εργ/ρχες	5	1,6	5	1,7	10	1,4
Εισοδηματίες	1 [681]	0,3	-	-	1	0,2

[678] Μοσχονάς ο.π. και στοιχεία πίνακα ΙΙ-4 στη σελ. 55 του βιβλίου του.
[679] Τα ποσοστά αυτής της στήλης προέρχονται από την ενοποίηση των αναλόγων ποσοστών του πίνακα VIII.
[680] Η ποικιλία επαγγελμάτων στην κατηγορία αυτή είναι ενδιαφέρουσα. Στους γονείς των μηχανικών δοκίμων συναντάμε τυροκόμο, εμπορορράπτη, υποδηματοποιό, ζαχαροπλάστη, βιβλιοδέτη, μικροπωλητή, κουρέα. Στων μαχίμων επιπλέον αγιογράφο, καφεπώλη, παντοπώλη, εργολάβο, αρτοποιό, βυρσοδέψη, κινηματογραφιστή, εφημεριδοπώλη. Δεν συναντάμε τέτοια ποικιλία ελευθέρων επαγγελματιών στους γονείς των αξιωματικών του πίνακα VII. Είναι πρόσθετη επιβεβαίωση πως η ΣΝΔ άρχισε να προσεγγίζεται από ευρύτερο φάσμα κοινωνικών στρωμάτων και επαγγελμάτων. Δεν θεωρείται απλησίαστη πλέον.
[681] Είναι ο μοναδικός πατέρας, που δηλώνει πλοιοκτήτης, σε όλη την περίοδο που ερευνήθηκαν τα στοιχεία, ήτοι των υπηρετούντων αξιωματικών το 1967 και όλων των εισαχθέντων από 1963 μέχρι και 1974.Αυτό δεν σημαίνει και ανάλογη με του μεγάλου εφοπλιστικού κεφαλαίου οικονομική επιφάνεια του συγκεκριμένου. Δεν γνωρίζουμε, από τα στοιχεία που δηλώνουν, οικονομικό εύρος ενώ παράλληλα κάποιοι άλλοι ίσως είναι πιο εύρωστοι.

Κτηματίες	6	2	6	2	12	2,4
Δικηγόροι	2	0,6	5	1,7	7	1,4
Γιατροί-Φαρμ/οί	3	0,1	2	0,7	5	0,4
Εμπορ. Ναυτικό	8	2,6	11	3,7	19	3,8
Ιδιωτ.Υπάλ.	20[682]	6,6	15	5	35	6,3
Τραπεζιτικοί	3	0,1	10	3,3	13	2,6
Συνταξιούχοι	13	4,3	20	6,7	33	6,5
Δικαστικοί	-	-	1	0,3	1	0,2
Δημόσιοι Υπάλ.	28	9,3	45	15	73	14,5
Εκπαιδευτικοί[683]	6	2	2	0,7	8	1,6
Σώμ.Ασφαλ.	6	2	16	5,3	22	4,4
Στελέχη Εν.Δυν.	(50)	(16,6)	(82)	(27,3)	(132)	(26,2)
Αξιωματικοί	7	2,3	15	5	22	4,4
Στρατού Ξηράς	14	4,6	36	12	50	9,3
Πολ.Ναυτικό	26	8,6	30	10	56[684]	11,1
Πολ.Αεροπορ.	3	1	1	0,3	4	0,8

Εάν συγκρίνουμε τις επιλογές κατ' επάγγελμα στις προτιμήσεις των δύο κατηγοριών (μαχίμων ή μηχανικών δοκίμων) στους δύο πίνακες (VII και X και στις στήλες των ποσοστών) έχουμε τις ακόλουθες παρατηρήσεις, που αφορούν τα επαγγέλματα των πατέρων των αξιωματικών, που υπηρετούσαν στις 20-4-1967 και των δοκίμων των τάξεων εισόδου από 1963 μέχρι και 1974.

- Παρουσιάζεται να αυξάνονται τα ποσοστά των εισερχομένων στη ΣΝΔ από το 1963 και μετά με γονείς αγρότες (από το 1,5% των αξιωματικών του 1967 στο 2,4% στους δοκίμους 1963- 1974), ελεύθερους επαγγελματίες (από 6,2 στο 8,3%), μικρή αύξηση στους δημοσίους υπαλλήλους (από 13,3 στο 14,5%) και σημαντική στους γιους αξιωματικών του ΣΞ (από 10,5 στο 19,3%). Είναι προφανής η επίπτωση στις επιλογές των αξιωματικών του ΣΞ κατά τη διάρκεια της δικτατορίας. Τα στελέχη του ΣΞ εξ άλλου πιστεύουν πως, ταλαιπωρούνται πιο πολύ απ' ότι του ΠΝ. Και μάλλον έχουν δίκιο. Θα ήταν ενδιαφέρουσα η σύγκριση αυτού του στοιχείου, με τις ανάλογες προτιμήσεις για τα άλλα δύο όπλα (ΣΣΕ και Σχολή Ικάρων).
- Οι εργάτες παρουσιάζουν την μεγαλύτερη ποσοστιαία αύξηση (από το 0,1% το 1967 στο 4,8%) και συγκεκριμένα. Ενώ το 1967 υπηρετούν τέσσερις αξιωματικοί μόνον γιοι εργατών, και αυτοί όλοι μάχιμοι, από το 63 μέχρι 74 έχουμε είκοσι τέσσερις δοκίμους, των οποίων οι πατέρες δηλώνουν επάγγελμα εργάτης, εξ ων οι είκοσι μάχιμοι και οι τέσσερις μηχανικοί. Η προτίμηση στους μάχιμους εκτιμάται, πως οφείλεται στην επιλογή των γονιών να δουν τον γιο τους να σταδιοδρομεί και να διοικεί το ναυτικό, κάτι που δεν μπορεί να κάνει ο μηχανικός.
- Αντίθετα έχουμε μείωση στα ποσοστά των επιχειρηματιών, κτηματιών, δικηγόρων, γιατρών, ναυτικών, τραπεζικών υπαλλήλων, δικαστικών και εκπαιδευτικών παρ' όλο που τα δείγματα είναι μικρά.
- Οι κατηγορίες των ιδιωτικών υπαλλήλων, σωμάτων ασφαλείας και όποιες δεν αναφέρονται ιδιαίτερα εδώ, απλά διατήρησαν τις αναλογίες στα ίδια επίπεδα με του 1967.
- Στους συνταξιούχους έχουμε αύξηση, που μάλλον οφείλεται στο ότι η μέση ηλικία των γονιών αυξάνεται αναλογικά με την αύξηση της μέσης ηλικίας των υποψηφίων, που πρέπει να έχουν πλέον απολυτήριο λυκείου για τις εισαγωγικές.
- Η σχετική αύξηση στους αξιωματικούς εκ ΣΝΔ (από 8,6 στο 11,1%) δεν επέδρασε αναλόγως και στους εξ υπαξιωματικών (από 3,5 στο 3,4%). Οι εισερχόμενοι γιοι των αξιωματικών που, προέρχονται εξ υπαξιωματικών, εξακολουθούν να μην καλύπτουν την αναλογία των πατέρων τους στο σύνολο των στελεχών του ΠΝ. Να τονίσουμε πως οι αξιωματικοί οι προερχόμενοι από τις παραγωγικές σχολές υπαξιωματικών του ναυτικού, είναι πολλαπλάσιοι απ' ότι της ΣΝΔ.
- Ως γενική παρατήρηση μπορούμε να πούμε πως, τα επαγγέλματα που είναι πιο πολύ επιστημονικά παρουσιάζουν να μειώνουν το ποσοστό επί του συνόλου των εισερχομένων, ενώ το αυξάνουν εκείνα που δεν απαιτούν πτυχία.

[682] Ο ένας δηλώνει θαλαμηπόλος και είναι ο μοναδικός που συναντάμε.

[683] Στον πίνακα αυτόν δεν ξεχωρίζουμε καθηγητές από διδασκάλους, όπως στον πίνακα VIII. Και τούτο γιατί δεν διευκολύνουν τα στοιχεία των δηλώσεων αυτών.

[684] Από τους 56 του ΠΝ οι 19 είναι αξιωματικοί εξ υπαξιωματικών και ένας αρχικελευστής. Μοιρασμένοι από δέκα σε προτιμήσεις μηχανικών και μαχίμων.

Β28ζ.-ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΔΟΚΙΜΩΝ 1963-1974 & ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΠΛΗΘΥΣΜΟ 1971

Θα ακολουθήσουμε την γραμμή των δύο πινάκων VIII και IX, όπως έχουν παρατεθεί για τους αξιωματικούς του 1967 ώστε, να κάνουμε και τις ανάλογες συγκρίσεις μ' αυτούς. Ισχύει επομένως και εδώ οι γενική παρατήρηση για το δανεισμό της δομής των πινάκων από το Μοσχονά[685]

ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-ΧΙ

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΠΑΤΕΡΑ ΔΟΚΙΜΩΝ 1963-1974, ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ 20-4-1967

Επάγγελμα Πατρός	Σύνολο(504)	% των 504	Αντίστοιχο% των 676 του 1967[686]
Δεν δήλωσαν	17	3,4	5,6
Εργάτες	24	4,8	0,2
Γεωργοί	12	2,4	1,5
Κτηματίες	12	2,4	5,6
Επιχειρηματίες	11	2,2	2,7
Ιδιωτικοί Υπάλ.	54	10,7	8,2
Ελεύθεροι Επαγγελμ.	92	18,2	22,4
Στρατιωτικοί	132	26,1	23,8
Σώματα Ασφαλ.	22	4,4	4
Δημόσιοι Υπάλ.	128	25,4	26

Η σύγκριση των ποσοστών στις δύο τελευταίες στήλες του πίνακα XI επιβεβαιώνει, όπως είναι φυσικό, τα συμπεράσματα που παρατίθενται του πίνακα Χ. Το πλέον αξιοπρόσεκτο είναι η αύξηση των ποσοστών των αγροτών, εργατών και μισθωτών (πλην δημοσίων υπαλλήλων). Οι απόλυτοι αριθμοί όμως, εάν εξαιρέσουμε τους στρατιωτικούς, δεν ανταποκρίνονται στα ποσοστά, που αναλογούν στον πληθυσμό της χώρας. Οι αγρότες και οι εργάτες θα έπρεπε, να συμμετέχουν κατά πολλαπλάσιο ποσοστό σους εισερχόμενους στη ΣΝΔ με βάση την αναλογία τους στον πληθυσμό της χώρας. Πάντως οι εξαρτώμενοι από το κράτος μισθωτοί (αξιωματικοί ΕΔ, σώματα ασφαλείας και δημόσιοι υπάλληλοι) ξεπερνούν το 53% του συνολικού αριθμού.

[685] Βλέπε δομή πινάκων Μοσχονάς ο.π.

[686] Παραθέτουμε και αυτή τη στήλη του πίνακα VIII (και που αφορά ποσοστά κατά επάγγελμα επί των υπηρετούντων αξιωματικών στις 20-4-67) ώστε να είναι πιο εύκολη η σύγκριση των δύο κατηγοριών.

ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-ΧΙΙ

ΣΥΓΚΡΙΣΕΙΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΜΕ ΕΝΕΡΓΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟ 1971

(ΠΑΤΕΡΩΝ ΔΟΚΙΜΩΝ 1963-1974)

Κατηγορίες Επαγγελμάτων	%Πληθυσμού Απογραφής 1971	% Συνόλου Πατέρων Δοκίμων 1963-1974 (Σύνολο 504)	% Συνόλου Πατέρων Αξ/κών ε.ε.20-4-1967 (Σύνολο 676) [687]
Εργοδότες	4,1	2,1	2,7
Αυτοαπασχολούμενοι	52,9	23,1	29,5
Μισθωτοί	42,3	71,4	62,2
Δεν δήλωσαν	0,7	3,4[688]	5,6

Είναι σαφής η υπέρ εκπροσώπηση των γιων των μισθωτών στη ΣΝΔ και για τις δύο κατηγορίες. Όπως και η προτίμηση των αυτοαπασχολούμενων, να κατευθύνουν τα παιδιά τους σε άλλα επαγγέλματα, (ίσως τα δικά τους) αντί του στρατιωτικού που είναι εργασία μισθωτή. Τέλος οι εργοδότες αντιπροσωπεύονται με 2,7% των αξιωματικών το 1967 (έναντι του 4,1% του πληθυσμού της χώρας, που καλύπτουν οι ίδιοι το 1971) και μειώνουν αυτό το ποσοστό ακόμη περισσότερο τα επόμενα χρόνια στις εισερχόμενες τάξεις στη ΣΝΔ, στα οποία χρόνια περιλαμβάνεται και η δικτατορία. Είναι προφανές πως το στρατιωτικό επάγγελμα δεν γοητεύει τους εύρωστους οικονομικά, εφ' όσον οι εργοδότες (αλλά και οι αυτοαπασχολούμενοι) κατέχουν πιο προωθημένη κλίμακα στην κατανομή του ΑΕΠ. Η στρατιωτική ιδιότητα έχει παύσει να ελκύει τις ανώτερες οικονομικά τάξεις, όπως στο τέλος του 19ου και αρχές του 20ου αιώνα.

[687] Η στήλη αυτή είναι η τελευταία του πίνακα ΙΧ για ευκολότερη σύγκριση.

[688] Δεν έχει δηλωθεί επάγγελμα πατρός στις καρτέλες εισαγωγής στη ΣΝΔ, κατά συνθήκη όπου δεν ζει ο πατέρας του υποψηφίου. Θα ήταν ενδιαφέρον να δει κανείς την εξέλιξη των περιπτώσεων, που ο υποψήφιος ήταν ορφανός πατρός, όταν έδινε εξετάσεις στη ΣΝΔ.

Β28η.- ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ Ε.Ε. ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΣΤΙΣ 20-4-1967

ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-XIII

ΠΥΡΑΜΙΔΑ ΜΑΧΙΜΩΝ ΕΕ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΣΤΙΣ 20-4-1967[689]

Τάξη Εισόδου	Σύνολο Εισαχθέντων	Εν Ενεργεία 20-4-67	Σειρά Εισόδου / Εξόδου Αρχαιοτέρου	Βαθμός Αρχαιοτέρου 1967	Πατέρας Αρχαιοτέρου Κάθε Τάξης (Επάγγελμα)	Επάγγελμα Πατρός 2ου Κάθε τάξης
-	-	-	-	-	-	-
1929	14	5	3/2	Αντιναύαρχος	Κτηματίας	Αξιωματικός
1930	13	3	1/5	Υποναύαρχος	Αξιωματικός	-//-
1931	10	2	7/10	Αρχιπλ/ρχος	Κτηματίας	-//-
1932[690]	-	-	-	-	-	-
1933	9	2	5/1	-//-	Δημ.Υπ/λος (Δ/Υ)	-//-
1934	10	3	2/1	-//-	Αξιωματικός	-//-
1935	20	5	5/1	-//-	Καθηγητής	Επιχειρ/τίας
1936	16	3	2/1	Πλοίαρχος	Αξιωματικός	Γιατρός
1937	20	5	8/3	-//-	Κτηματίας	Αξιωματικός
1938	21	15	16/2	-//-	-//-	Εκπαιδ/τικός
1939	23	9	4/1	-//-	-//-	Δ/Υ
1940	22	14	1/1	-//-	Αξιωματικός	Έμπορος
1941	-	-	-	-	-	-
1942	38	10	2/2	Αντιπλ/ρχος	Επιχειρηματίας	Αξιωματικός
1943	10	8	27/3	-//-	Γεωργός	Ιδ.Υπάλ/λος
1944	18	8	3/1	-//-	Εκπαιδευτικός	Αξιωματικός
1945	48	22	9/6	-//-	Δ/Υ	-//-
1946	-	-	-	-	-	-
1947	14	12	12/2	-//-	Δ/Υ	-//-
1948	19	13	3/3	Πλωτάρχης	Δ/Υ	-//-
1949	23	23	2/3	-//-	Γεωργός	Κτηματίας
1950	15	13	½	-//-	Αξιωματικός	Αξιωματικός
1951	32	26	5/1	-//-	Δ/Υ	-//-
1952	54	35	15/1	Υποπλρχος	Ράπτης	Δ/Υ
1953	20	18	7/1	-//-	Γιατρός	Δ/Υ
1954	26	26	3/1	-//-	Μηχανικός	Αξιωματικός
1955	24	23	1/1	-//-	Δ/Υ	Ναυτικός
1956	25[691]	22	4/1	Ανθυπρχος	Αξιωματικός	-//-
1957	24	20	3/1	Ανθυπ/ρχος	Υδραυλικός	Αξιωματικός
1958	24	24	9/1	-//-	Αξιωματικός	Εκπαιδ/τικός
1059	25	24	1/1	-//-	-//-	Αξιωματικός
1060	13	13	4/1	Σημαιοφόρος	Δ/Υ	-//-
1961	16	15	2/1	-//-	Αξιωματικός	-//-
1962	14	14	6/1	-//-	Αξιωματικός	-//-

Από τον πίνακα XIII μπορούμε να παρατηρήσουμε και συμπεράνουμε τα εξής:

- Σύνολον εισαχθέντων 660 σε 31 τάξεις, των οποίων ο αριθμός επέτρεπε, να γίνονται τα μαθήματα άνετα και με όλα τα πλεονεκτήματα των λίγων σε αριθμό σπουδαστών.
- Η μετεμφυλιακή περίοδος είναι εκείνη που ανεβάζει τους αριθμούς εισακτέων πάνω από 20 κατ' έτος. Αυτό οφείλεται πιθανότατα στο ότι η δεκαετία του 1950-60 είναι η της ανασυγκρότησης και

---

[689] Τα στοιχεία για τη συμπλήρωση του πίνακα αυτού πάρθηκαν από:

- Τον πίνακα των καρτελών εισαγωγής στη ΣΝΔ (τα επαγγέλματα των πατέρων του πρώτου και δευτέρου σε αρχαιότητα από κάθε τάξη αξιωματικών εν ενεργεία στις 20-4-67)
- Το βιβλίο του Χαρατσή ο.π. Β τόμος σ.404 και επόμενα (η σειρά εξόδου από τη ΣΝΔ)
- Την επετηρίδα αξιωματικών του ΒΝ του 1966 (οι εν ενεργεία στις 20-4-1967 και ο βαθμός του αρχαιοτέρου κατά τάξη)
- Το χρήσιμο βιβλίο του ΙΩΑΝΝΗ ΦΑΚΙΔΗ, *΄΄Ιστορία της ΣΝΔ (1845-1973)΄΄*, Αθήνα, 1975, (οι εισαχθέντες στη ΣΝΔ συνολικά και η σειρά εισόδου του αρχαιοτέρου κατά τάξη υπηρετούντος στις 20-4-1967

[690] Στις χρονιές 1932, 1941 και 1946 δεν έχουμε είσοδο δοκίμων στη ΣΝΔ.

[691] Αναφέρει ο Ι.Φακίδης στο βιβλίο του, *Ιστορία της ΣΝΔ 1845-1973ό.π.* (στο οποίο περιλαμβάνονται όλοι οι εισαχθέντες στη ΣΝΔ από ιδρύσεως μέχρι και το 1972), ότι στην τάξη του 1956 αρχαιότερος είναι ΄΄Α.Β.Υ. (Αυτού Βασιλική Υψηλότης) Διάδοχος Κωνσταντίνος ΄΄ ο και μετέπειτα βασιλιάς. Με την ευκαιρία σημειώνεται πως, και ο πατέρας του Κωνσταντίνου φερόταν ως αρχαιότερος της τάξης εισόδου 1921 με την επωνυμία (στο ίδιο βιβλίο) Α.Β.Υ. Βασιλόπαις Παύλος. Δεν αναφέρεται άλλος από τέτοια οικογένεια στο βιβλίο αυτό των εισαχθέντων στη ΣΝΔ. Ο Παύλος και ο Κωνσταντίνος δεν παρακολουθούσαν μαθήματα ή οτιδήποτε άλλο από τη ζωή της σχολής, εκτός από κάποια τμήματα των καλοκαιρινών εκπαιδευτικών ταξιδιών στην Ευρώπη. Έδειχναν όμως την προτίμησή τους στις στολές του ΠΝ. Μία στολή του Παύλου, βαθμού πλοιάρχου υπάρχει στη ΣΝΔ και σε αρκετές περιπτώσεις ζωηροί δόκιμοι (π.χ. ο Γιώργος Κουνέλης, μηχανικός τάξης εισόδου του 1962) φορούσαν το σακάκι και περιφέρονταν λαχταρώντας τους υπόλοιπους που,από μακριά νόμιζαν πως κυκλοφορεί ο διοικητής της σχολής στη θέα του οποίου, ακινητοποιούνταν όλοι, χαιρετώντας ζωηρά ως όφειλαν, μέχρι να τους αποδεσμεύσει.

του ΠΝ, αλλά και η προσαρμογή στις απαιτήσεις, που σταδιακά αυξάνονται λόγω ένταξης στο ΝΑΤΟ.

- Η Τρίτη στήλη με την πυραμίδα του ναυτικού στις 20 Απριλίου 1967[692], δείχνει πως δεν είναι κανονική στην κάθοδό της. Θα έπρεπε δηλαδή κάθε νέα τάξη να περιλαμβάνει περισσότερα στελέχη από την προηγούμενη. Μερικές τάξεις είναι ευνοημένες έναντι άλλων (π. χ. τάξεις 1929, 1938, 1940 κ. λ. π. υπέρ- αντιπροσωπεύονται), ενώ άλλες έχουν αποδεκατιστεί αναλογικά (όπως του 1931, 1934, 1936 κ. λ. π.). Οι αξιωματικοί μέχρι και την τάξη του 1945 (σύνολον περί τους 110) ήσαν εν ενεργεία και συμμετείχαν στον πόλεμο. Το στρατιωτικό καθεστώς μετά τις 21-4-1967 αλλά και η φυσιολογική εξέλιξη μέχρι το 1974, είχε απομακρύνει πάνω από ενενήντα από αυτούς. Κάποιους και με αιτιολογία, που θα μας απασχολήσει ιδιαιτέρως στη διατριβή. Αξιωματικοί, που πολέμησαν το φασισμό [693] δεν ήσαν αρεστοί στο στρατιωτικό καθεστώς.
- Η στήλη *΄΄σειρά εισόδου /εξόδου στη ΣΝΔ του αρχαιοτέρου κατά τάξη που υπηρετεί στις 20-4-67΄΄*δείχνει για τον αρχαιότερο εν ενεργεία αξιωματικό από κάθε τάξη στις 20-4-67, την σειρά εισόδου και εξόδου του στη ΣΝΔ. Σε συνδυασμό με το επάγγελμα του πατέρα του (που είναι στην προ- τελευταία στήλη του πίνακα), έχουμε στοιχείο ενδεικτικό της αξιοπιστίας των εισαγωγικών εξετάσεων. Κανονικά αναμένεται από τους καλούς μαθητές, που συνήθως εισέρχονται πρώτοι στη σχολή, να διατηρούν και ως αξιωματικοί τις επιδόσεις τους. Ώστε, να σταδιοδρομούν μέχρι τέλους και να μην αποστρατεύονται νωρίς, όπως αντίστοιχα οι με χαμηλότερες αποδόσεις νεώτεροί τους στη ΣΝΔ. Διαπιστώνουμε από τον πίνακα πως, από τις 31 τάξεις της πυραμίδας οι αρχαιότεροι στις 21 ήταν στην πρώτη πεντάδα των εισαγωγικών στη σχολή και από αυτούς οι 15 στους πρώτους τρεις εισελθόντες. Δεν είναι άριστη η εκπροσώπηση, αλλά όχι και σκανδαλώδης. Η εικόνα βελτιώνεται ακόμα περισσότερο, εάν προσέξουμε τη σειρά εξόδου των ίδιων από τη ΣΝΔ. Μόνον τέσσερις στους τριάντα έναν χειροτέρευσαν την αρχαιότητά τους, αντί να την βελτιώσουν. Οι υπόλοιποι βελτίωσαν τη σειρά αρχαιότητας και οι περισσότεροι (24) κάλυψαν τις δύο πρώτες θέσεις στις τάξεις τους. Αυτό σημαίνει πως, οι μεν εισαγωγικές μπορεί να κρύβουν κάποιες σκοπιμότητες στις επιλογές της σειράς εισόδου, μέσα όμως στη σχολή και κυρίως στην τελευταία τάξη (που καθορίζει και την αρχαιότητα εξόδου, άρα και εκείνη που φέρει ως αξιωματικός)[694], οι σκοπιμότητες αυτές περιορίζονται. Και όποιος αξίζει και προσπαθεί, καταλαμβάνει την αντίστοιχη με τις επιδόσεις του θέση. Υπάρχουν περιπτώσεις, που οι αρχηγοί της τελευταίας (διοικούσας) τάξης επιλέγονται και με κάποια άλλα κριτήρια, εκτός των επιδόσεων στα μαθήματα. Ο ναύαρχος Λυμπέρης εκθέτει[695] τα της επιλογής του αρχηγού της δικής του τάξης, που ήταν μεν καλός όπως φάνηκε και κατά τη σταδιοδρομία του μετά, αλλά στα μαθήματα ήταν πίσω από τον ίδιο. Ένας τεταρτοετής εξηγεί, χωρίς δισταγμό, στο Λυμπέρη που ήταν πρωτοετής, πως *΄΄δεν κάνεις για τον χορό των ανακτόρων. Δεν έχεις την απαιτούμενη κοινωνική παράσταση΄΄*. Ο γιος ράφτη και εγγονός ιερέα, που από δέκατος τρίτος στις εισαγωγικές διεκδικούσε τη θέση του ΄΄Θεού΄΄ στην Τετάρτη τάξη (έτσι αποκαλείται ο αρχηγός της τετάρτης μαχίμων), μεταξύ των άλλων απαιτήσεων που δεν κάλυπτε ΄΄κοινωνικά΄΄ (καταγωγή, οικονομική επιφάνεια οικογένειας, ιδεολογική τοποθέτηση), ήταν και *΄΄δύσκαμπτος στους χορούς της αριστοκρατίας΄΄*. Η διοίκηση της σχολής διαμόρφωνε κατά το δοκούν την αρχαιότητα, ανεξάρτητα από τη θέληση των καθηγητών. Διότι η ίδια ήταν αρμόδια για βαθμολογίες, που επιδρούσαν καθοριστικά στην τελική σειρά (στρατιωτικά και ναυτικά προσόντα, εφόλκια πρωρατικά) Ο Λυμπέρης ασκώντας κριτική στο εκπαιδευτικό σύστημα της ΣΝΔ, συντρίβει τους στόχους που έβαζε η διαδικασία αυτή, καταλήγοντας: *΄΄έφυγα από τη σχολή με διδάγματα τι να αποφεύγω, χωρίς να με εμπνεύσουν ιδανικά΄΄*.
- Η οικογενειακή προέλευση με βάση το επάγγελμα του πατέρα των δύο αρχαιοτέρων από κάθε τάξη μας δίνει και την ανάλογη κοινωνιολογική διάσταση. Δεν αλλάζει στην κατηγορία αυτή των στελεχών η εικόνα από την αντίστοιχη του συνόλου των εν ενεργεία στις 20-4-1967 που εξετάζουμε. Από τους εξήντα δύο (62) του πίνακα XIII (οι δύο τελευταίες στήλες του πίνακα XIII) οι πατέρες των μισών είναι αξιωματικοί, το ένα τέταρτο Δ/Υ (δημόσιοι υπάλληλοι) και από τους υπόλοιπους, μόνον οι κτηματίες έχουν αξιόλογη εκπροσώπηση (έξη στους 62). Δεν πρέπει να αναμένεται κάτι διαφορετικό, αφού, τα επαγγέλματα όλων των πατεράδων των αξιωματικών ε.ε. (σύνολο 452

[692] Οι αριθμοί που παρατίθενται, δεν συμφωνούν απόλυτα με τη συνολική εικόνα, που παρουσιάζεται στους προηγούμενους πίνακες. Υπάρχουν κάποιες διαφορές σε υπηρετούντες μερικών τάξεων, που προκύπτει και στο τελικό σύνολο. Οφείλονται στις διαφορετικές πηγές, απ' όπου υποχρεωτικά πάρθηκαν τα στοιχεία. Οι διαφορές είναι μικρές και δεν επηρεάζουν τα συμπεράσματα και τις παρατηρήσεις

[693] Βλ. ΑΚ αποστρατείες Αυγούστου 1967 στη σ. 62 και στον πίνακα 4 σ.407.

[694] Η τελική αρχαιότητα του αξιωματικού διαμορφώνεται στο σχολείο γενικής εκπαίδευσης διάρκειας ενός χρόνου, που περνούν όλοι οι αξιωματικοί τρία με τέσσερα χρόνια μετά την έξοδό τους από τη ΣΝΔ. Εκεί όμως σε ελάχιστους θα αλλάξει η αρχαιότητα, που πήραν βγαίνοντας από τη ΣΝΔ. Αυτή η θέση στην επετηρίδα, θα τον ακολουθεί μέχρι την αποστρατεία του. Μόνον οι δυσμενείς κρίσεις μπορούν να του στερήσουν την αρχαιότητα. Πρόσφατα με τις αλλαγές στην οργάνωση, δομή, αποστολή κ.λ.π. των ΕΔ έχουν επέλθει και πολλές αλλαγές στα προβλεπόμενα για τον καθορισμό αρχαιότητας, τις κρίσεις, τις προαγωγές, την εξέλιξη κ.ο.κ.

[695] Βλέπε το βιβλίο του Χρήστου Λυμπέρη ο.π. σ.31, όπου γλαφυρά και με δόση πικρίας περιγράφει τα συμβαίνοντα στη ΣΝΔ.

μάχιμοι) στη συγκεκριμένη στιγμή που εξετάζουμε (20-4-1967) έχουν περίπου την ίδια αναλογία με τους 62 του πίνακα αυτού.

ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-XIV

ΠΥΡΑΜΙΔΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ Ε.Ε. ΣΤΙΣ 20-4-1967

Τάξη Εισόδου	Καταταγέντες ΣΝΔ	Εν Ενεργεια 20-4-1967 από Κάθε Τάξη	Σειρά Εισόδου / Εξόδου ΣΝΔ του Αρ-χαιοτέρου εν ενερ-γεία στις 20-4-1967	Βαθμός Αρχαιοτέρου Κάθε Τάξης Στις 20-4-1967	Επάγγελμα Πατέρα ΑρχαιοτέρουΚάθε Τάξης	Επάγγελμα Πατέρα 2ου Κάθε Τάξης
1928	5	1	5/3	Υποναύαρχος	Έμπορος	-
1929	4	-	-	-	-	-
1930	12	1	10/9	Αρχιπλοίαρχος	Επιχειρ/τίας	-
1931	3	-	-	-	-	-
1932	-[696]	-	-	-	-	-
1933	-	-	-	-	-	-
1934	6	-	-	-	-	-
1935	7	1	1/1	Πλοίαρχος	Αξιωματικός	-
1936	8	4	1/ 1	-//-	-//-	Έμπορος
1937	6	3	1/1	-//-	-//-	Κτηματίας
1938	7	1	3/1	-//-	-//-	-
1939	8	3	7/1	Αντιπλοίαρχος	Επιχειρ/τίας	Αξιωμ/κός
1940	8	3	1/ 4	-//-	Εκπαιδ/τικός	Κρεοπώλης
1941	-	-	-	-	-	-
1942	-	-	-	-	-	-
1943	-	-	-	-	-	-
1944	6	2	3/2	Αντιπλοίαρχος	Δ/Υ	Αξιωμ/κός
1945	18	9	24/3	-//-	Έμπορος	Δ/Υ
1947	6	5	2/1	-//-	Αξιωματικός	Κτηματίας
1948	9	7	3/1	-//-	Έμπορος	Αξιωμ/κός
1949	8	6	2/2	Πλωτάρχης	Γιατρός	Γιατρός
1950	9	6	2/1	-//-	Αξιωματικός	Δ/Υ
1951	15	8	3/5	Πλωτάρχης	Κρεοπώλης	Γιατρός
1952	15	8	4/1	Υποπλοίαρχος	Επιχειρ/τίας	Ιδ.Υπλ/λος
1953	12	10	7/1	-//-	Δ/Υ	Δ/Υ
1954	16	12	5/1	-//-	Αξιωματικός	-//-
1955	16	15	3/1	-//-	Εκπαιδ/τικός	Επιχ/τίας
1956	19	18	8/1	Ανθυποπλ/ρχος	-//-	Δ/Υ
1957	20	20	6/1	-//-	-//-	Αξιωμ/κός
1958	18	16	4/1	-//-	Αξιωματικός	Δικηγόρος
1959	22	18	2/1	-//-	-//-	Αξιωμ/κός
1960	13	10	7/1	Σημαιοφόρος	Επιχειρ/τίας	Δ/Υ
1961	16	16	2/1	-//-	Αξιωματικός	Κτηματίας
1962	16	15	2/1	-//-	Δ/Υ	_

Και στον πίνακα XIV για τους μηχανικούς, που αφορά τα ίδια στοιχεία με των μαχίμων του πίνακα XIII, ισχύουν οι ίδιες σχεδόν παρατηρήσεις, αν και το δείγμα είναι μικρότερο. Δεν έγινε εισαγωγή δοκίμων στη ΣΝΔ τις ίδιες χρονιές, η πυραμίδα και εδώ παρουσιάζει ανάλογα φαινόμενα, η ΣΝΔ λειτουργεί και για τους μηχανικούς με παρόμοιες διακρίσεις, όπως και στους μάχιμους. Στα επαγγέλματα των πατέρων των δύο αρχαιοτέρων αξιωματικών κατά τάξη που είναι στην ενέργεια στις 20-4-1967, παρουσιάζεται κάποια διαφοροποίηση. Αφού βλέπουμε ενισχυμένα επαγγέλματα δημοσίων υπαλλήλων, επιχειρηματιών, γιατρών και εμπόρων.

[696] Στα χρόνια 1932,33,41,42,43 και 1946 δεν έχουμε εισαγωγή δοκίμων μηχανικών στη ΣΝΔ.

Β28θ.- ΣΤΑΘΜΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΕΕ ΣΤΙΣ 20-4-1967

Για να ερευνηθεί η στάθμη εκπαίδευσης των στελεχών αυτών, θα έπρεπε να επεκταθεί ο μελετητής κύρια στο μορφωτικό δηλαδή στο πολιτιστικό επίπεδο και όχι μόνον στο εκπαιδευτικό[697]. Από τον τομέα της ΄΄κουλτούρας΄΄, το μόνο που θα μπορούσε να παρουσιαστεί είναι, ποιοι διέπρεψαν ως λογοτέχνες, καλλιτέχνες, επιστήμονες και σε άλλους χώρους. Αυτές οι δραστηριότητες όμως, συνήθως παρουσιάζονται μετά την αποστρατεία (εκτός των λογοτεχνών και ζωγράφων), επομένως δεν ενδιαφέρουν την παρούσα εργασία[698]. Σημειώνουμε όμως πως, τα χρόνια που πλάθεται ακόμα η εκπαιδευτική-μορφωτική βάση του νέου, δηλαδή τα χρόνια της ΣΝΔ εν προκειμένω, απαγορευόταν η ελεύθερη μελέτη βιβλίων, που δεν είχαν την έγκριση της σχολής. Και μάλιστα υπήρχε η ποινή ΄΄*ησχολείτο με αλλότρια*΄΄, όπου αλλότρια ήταν και τα λογοτεχνικά βιβλία, οι εφημερίδες, τα περιοδικά (πλην των αθλητικών). Εάν κάποιος είχε την έφεση για διάβασμα ΄΄αλλοτρίων΄΄, τα παρουσίαζε προς έγκριση. Και εφ όσον δεν προκαλούσαν την αποστροφή του επιτελούς αξιωματικού της σχολής, που ήταν αρμόδιος (ο επιτηρητής αξιωματικός της τάξης συνήθως), μπορούσε να διαβάσει τον ελάχιστο χρόνο, που αφηνόταν ελεύθερος στους δοκίμους. Τα πράγματα γίνονται πιο άνετα αργότερα στα πλοία, από το βαθμό του ανθυποπλοιάρχου και πάνω. Επειδή ο σημαιοφόρος μόλις βγει από τη ΣΝΔ, γίνεται πάλι ο ΄΄μούλος΄΄[699] (δηλαδή μουλάρι), που πρέπει να εκπαιδευτεί στα νέα καθήκοντα και κυρίως να γνωρίσει το πλοίο. Ως ανθυποπλοίαρχος όμως είναι ήδη στην ηλικία των 25 περίπου και πάνω και η λογοτεχνία, το θέατρο, λιγότερο ο κινηματογράφος, έχουν κάπως απομακρυνθεί. Μένουν επομένως τα επαγγελματικά σχολεία εκπαιδεύσεως με τα πτυχία ειδικεύσεως, τα πανεπιστήμια εσωτερικού και εξωτερικού, ταξίδια για γυμνάσια και αποστολές στο εσωτερικό και εξωτερικό, η κοινωνική ζωή και η παρακολούθηση των πολιτικών δρώμενων, ως βασικές συνιστώσες του πολιτιστικού γίγνεσθαι, που διαμορφώνουν εκείνη την περίοδο το μορφωτικό επίπεδο του αξιωματικού. Τα χρόνια που ο κάθε αξιωματικός ΄΄έχασε΄΄ κλεισμένος στη ΣΝΔ, δεν αναπληρώνονται. Η φοιτητική ζωή ή η ζωή των υπολοίπων νέων δεν μοιάζει με τίποτε από πολιτιστικής και κοινωνικής πλευράς με του έγκλειστου νέου στη ΣΝΔ. Μερικοί από τους αξιωματικούς κατάφεραν και παρακολούθησαν σχολές πανεπιστημιακές στην Ελλάδα, και απέκτησαν πτυχία. Η διοίκηση του ΠΝ δεν έδινε άδειες για τέτοιες σπουδές, και οσάκις γινόταν γνωστό, πως κάποιος παρακολουθούσε πανεπιστήμιο φρόντιζε το λιγότερο να μην τον εξυπηρετεί.[700] Αιτία ήταν η αντίληψη ότι, η φοίτηση σε πανεπιστήμιο σημαίνει πρόθεση απομάκρυνσης αργότερα από τις τάξεις του ΠΝ. Για τα πτυχία, που φρόντιζε το ίδιο το ναυτικό, να στέλνει τα στελέχη του μετά από εξετάσεις, υπήρχε νομοθετημένη πρόβλεψη για παραμονή στην ενεργό υπηρεσία τέσσερα χρόνια για κάθε έτος εκπαίδευσης, και αυτή η υποχρέωση μετά τη λήψη του τίτλου σπουδών.

Θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε επομένως τον δείκτη εκπαίδευσης των εν ενεργεία αξιωματικών στις 20-4-1967, καταμετρώντας και εξετάζοντας τα πτυχία εξειδίκευσης και τις σχολές, που παρακολούθησαν αποκτώντας τον αντίστοιχο τίτλο.

---

[697] Λέει στη συνέντευξή του ο υποναύαρχος Ι.ΣΚΟΥΡΙΩΤΗΣ (18-9-02) «(...)*Πόσοι διαβάζανε εφημερίδες; Ελάχιστοι.... πιστεύω ότι ήτανε ανώριμοι πολιτικά οι αξιωματικοί του ναυτικού. Είχανε μάθει από τον μπαμπάκα τους και τη μαμάκα τους να είναι δεξιοί, και ήτανε δεξιοί χωρίς να διαβάζουν και δεν ξέρανε τι τους γίνεται. Μετά τη δικτατορία, (και το μόνο καλό που έκανε η δικτατορία ήταν ότι μορφώθηκαν πολιτικά οι αξιωματικοί, και οι περισσότεροι πολίτες εδώ που τα λέμε)…. είδανε τις κτηνωδίες που κάνανε οι δεξιοί και οι χουνταίοι και αρχίσανε και ξυπνάγανε .....*». Ο Σκουριώτης είναι κάπως υπερβολικός στις αξιολογήσεις του για τις τοποθετήσεις των στελεχών του ναυτικού. Ο Θεοφιλόπουλος επισημαίνει στη συνέντευξή του πως «*...Δεν είμαι δεξιός, δεν είμαι ούτε κεντροδεξιός...*».

[698] Εν τούτοις μνημονεύεται εδώ ο Α. Ρομποτής μάχιμος αξιωματικός τάξεως 1947 που διέπρεψε εν ενεργεία ως λογοτέχνης με το όνομα Τάσος Κόρφης. Θα τον συναντήσουμε και σε άλλα σημεία αφού, και ως αξιωματικός είχε εμπλοκή στη διάρκεια της δικτατορίας (Βλ. κεφάλαιο Δ8)

[699] ΄΄Μούλος ή μουλάρι΄΄ αποκαλείται ο πρωτοετής δόκιμος με την υβριστική (αλλά και χαϊδευτική ενίοτε) έννοια του αμόρφωτου, αδιαμόρφωτου, πεισματάρη, του προορισμένου για βαριές δουλειές μόνον. Ο δευτεροετής δόκιμος μεταλλάσσεται σε ΄΄Κούρδο΄΄, που σημαίνει πως έχει βελτιωθεί, είναι ο αγέλαστος στρατιώτης, πειθαρχημένος, άψογος σε στρατιωτική συμπεριφορά. Ο τριτοετής αρχίζει να χαλαρώνει και ονομάζεται ΄΄Βαρόνος΄΄, εφ' όσον απολαμβάνει κάποιας ανοχής από το σκληρό σύστημα και την πειθαρχία της σχολής. Τέλος ο τεταρτοετής, επειδή ανήκει στη διοικούσα τάξη, είναι ο ΄΄Λόρδος΄΄ διότι όλα του ανήκουν και είναι ο άρχοντας στη διοικητική αυτή διάρθρωση μεταξύ των σπουδαστών. Μόλις όμως ορκιστεί ως σημαιοφόρος, επανέρχεται στην κατάσταση του ΄΄μούλου΄΄ αλλά με βαθμό σημαιοφόρου πλέον στα πλοία. Που σημαίνει πως, για ένα χρόνο θα εκπαιδεύεται σκληρά, για να αναλάβει υπεύθυνα καθήκοντα βοηθού κάποιου αρχαιότερου αξιωματικού σε τομείς υπηρεσίας μέσα στο πλοίο.

[700] Δεν χωρεί σύγκριση με την έντονη ενασχόληση με ΄΄αλλότρια΄΄, που εμφανίζεται στους αξιωματικούς στον μεσοπόλεμο. Και δη αυτούς της καταγωγής της ΣΣΕ, όπως τους παρουσιάζει ο ΒΕΡΕΜΗΣ σ.189 ο.π. «*...οι αξιωματικοί αυτοί είχαν ιδιαίτερη υπερηφάνεια για το επάγγελμά τους και αποτελούσαν ξεχωριστή κατηγορία στο στρατό. Διάβαζαν λογοτεχνία και ψυχολογία, συζητούσαν για διεθνή πολιτική...η εκπαίδευση είχε μεγαλύτερη αξία γι' αυτούς και η ανεξαρτησία του στρατού από την πολιτική ήταν ο κυριότερός τους στόχος...*».

ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-XV

ΠΤΥΧΙΑ[701] ΜΑΧΙΜΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΕΕ ΣΤΙΣ 20-4-1967[702]

(ΣΥΝΟΛΟ ΥΠΗΡΕΤΟΎΝΤΩΝ 452)

1 Πτυχίο Εξ/σεως	2 Ανώτ. Στρατ. Σχολές	3 Πανεπι-στήμια	4 Ανώτα-τοι Σύν-ολο 11	5 Πλρχοι Σύν. 29	6 Ανπχοι Σύν. 59	7 Πλτρχς Σύν. 70	8 Υπλχοι-Ανθχοι,Σημ/ροι Σύν.283	9 Σύνολο Σ452[703] (347)
Π-ΑΑ					2			2
Π			2	3	15	13	3	36
Ν/Κ				5	1	8	7	21
Σ				2	6	8	13	29
Τα				6	1	6	3	16
Α/Υ			1	6	5	15	3	30
Ρ/Ε				1				1
Ε				3	4			7
ΑΠ				2	9	5	1	17
ΑΡ				4				4
ΥΑ				2	7	1	28	38
ΥΥ			1	1		7		9
ΥΚ			2	2	7	3		14
Ν-ΑΛ				2	3	9	3	17
ΥΒ/Κ						2	8	10
	ΣΕΘΑ		7	20	5			32
	ΝΣΠ							-
	ΑΣΠ				5	2		7
	ΣΠΑ		1	1	4			6
	NWC RNSC			3	7	 1		10 1
	NADEFCOL		1	5	9	1		16
		ΜΟ				4		4
		Η-ΗΝ Σύνολο	15	68	90	85	2 71	2 329

Από τα στοιχεία του πίνακα XV παρατηρούμε τα εξής:

- Τα πτυχία της στήλης 1 είναι στρατιωτικής και κύρια ναυτικής εξειδίκευσης. Εκτός από το ΥΒ/Κ που είναι των υποβρυχίων καταστροφών με πολλαπλή και διευρυμένη εκπαίδευση στις ΗΠΑ και στους πολύ γνωστούς σήμερα SEALS, ΟΥΚ ή ΜΥΚ (Ομάδες ή Μονάδες Υποβρυχίων Καταστροφών). Όλα τα πτυχία αυτά (εκτός των ΥΑ, ΥΥ ΚΑΙ ΥΚ που είναι για αξιωματικούς, υπάρχους και κυβερνήτες αντίστοιχα υποβρυχίων και παίρνονται στην Ελλάδα) είναι αντικείμενο σχολών των ΗΠΑ, η παρακολούθηση των οποίων δεν περνά τον ένα χρόνο (εκτός του ΥΒ/Κ που μπορεί να φτάσει τον ενάμισι).
- Από το σύνολο των εξεταζόμενων, δέκα πέντε με βαθμό πλοιάρχου και πάνω δεν είχαν κανένα πτυχίο εξειδίκευσης, έξη απ' αυτούς παρακολούθησαν τη ΣΕΘΑ, ένας εκ των εξ και τη σχολή πολέμου αεροπορίας και δύο από τους δέκα πέντε διετέλεσαν αρχηγοί του ναυτικού.
- Παρατηρείται πως, όσο ανερχόμαστε την επετηρίδα τόσο και αραιώνουν τα πτυχία στους αξιωματικούς. Ο λόγος είναι πως οι απαιτήσεις των πλοίων αυξάνουν, η τεχνολογία των εξοπλισμών

[701] Η ερμηνεία των αρκτικόλεξων (πτυχίων) βρίσκεται στο κεφ V .

[702] Τα στοιχεία του πίνακα πάρθηκαν από την ΄΄Επετηρίδα Αξιωματικών ΒΝ (έτσι λεγόταν το ΠΝ επί βασιλείας) του Ιανουαρίου 1966 και την αντίστοιχη του 1968.

[703] Ο αριθμός Σ452 αφορά το σύνολο των ε.ε. μαχίμων στις 20-4-67 ενώ ο (347) υπολείπεται κατά τις τελευταίες τάξεις των ανθυποπλοιάρχων και τους σημαιοφόρους, οι οποίοι δεν έχουν ακόμα αρχίσει να ΄΄κυνηγούν΄΄ πτυχία. Η έκφραση ΄΄κυνηγούν΄΄ δεν απέχει της πραγματικότητας, αφού ένα καλό πτυχίο σημαίνει και ανάλογη επίπτωση στις τοποθετήσεις και τη σταδιοδρομία του στελέχους. Αλλά προσδίδει και αυξημένο κύρος, έναντι των υπολοίπων, που αρκούνται σε απλά πτυχία εξειδίκευσης. Χρειάζεται επομένως και διάβασμα για να πετύχει στις εξετάσεις. Ο συναγωνισμός δεν είναι εύκολος. Δεν είναι όμως και λίγες οι περιπτώσεις που, μετά τη λήψη των πτυχίων, δεν αξιοποιούνται με κατάλληλες τοποθετήσεις σε θέσεις, που χρειάζονται τις αποκτηθείσες γνώσεις. Με αποτέλεσμα να είναι κάμποσοι οι αξιωματικοί, που ποτέ δεν εφάρμοσαν στην πράξη, αυτά που έμαθαν σε σχολεία στο εξωτερικό με υψηλό κόστος για το δημόσιο. Ο λόγος είναι συνήθως ο κακός προγραμματισμός, ή η άδικη μεταχείριση (χωρίς να λείπει η αδιαφορία για την αξιοποίηση ή και οι συμπτώσεις). Συχνά όμως δεν είναι δυνατή η αξιοποίηση, λόγω πραγματικών δυσκολιών από τις αποκαλούμενες ΄΄υπηρεσιακές ανάγκες΄΄ που αποκλείουν τη μετάθεση του ήδη υπηρετούντος και την τοποθέτηση σε άλλη θέση του νέου πτυχιούχου. Το κέρδος όμως της ανόδου του γενικού μέσου όρου επιμόρφωσης δεν χάνεται.

αλλάζει και γίνεται πολυπλοκότερη καθημερινά, η τακτική των επιχειρήσεων και των ασκήσεων απαιτεί νέες γνώσεις. Πίσω απ' όλα αυτά είναι και οι απαιτήσεις των νέων εξοπλισμών, οι πιέσεις του εμπορίου όπλων, που προωθούν σε νέες αγορές, άρα και το ποιος θα ελέγχει τους εξοπλισμούς και τη γνώση των νέων τεχνολογιών (know how). Εξ άλλου ο ψυχρός πόλεμος βρίσκεται σε ένταση, το ΝΑΤΟ αυξάνεται και πληθύνεται. Επομένως οι νέες γενιές των αξιωματικών καλούνται, να καλύψουν και περισσότερες ανάγκες με αυξημένο εκπαιδευτικό υπόβαθρο.

- Η μεγαλύτερη πυκνότητα πτυχίων παρατηρείται στον βαθμό του πλοιάρχου, όπου σε 29 αξιωματικούς έχουμε 39 πτυχία εξειδίκευσης, ενώ είκοσι απ' αυτούς έχουν παρακολουθήσει και τη ΣΕΘΑ (Σχολή Εθνικής Άμυνας), ένας τη ΣΠΑ (Σχολή Πολέμου Αεροπορίας), τρεις έχουν σταλεί στις ΗΠΑ για το NWC (Naval War College) και πέντε στο Παρίσι για τη σχολή αμύνης του NATO NADEFCOL (NATO Defense College). Όπως ήδη ελέχθη, τα πτυχία εξειδίκευσης δεν παρέχουν τίποτε το εξαιρετικό σε μόρφωση, αλλά στο αντικείμενό τους καλύπτουν τις απαιτήσεις. Αντίθετα οι σχολές πολέμου παρέχουν πολύπλευρη κάλυψη θεμάτων ευρέως φάσματος. Τέτοια είναι τα θέματα στρατηγικής, τακτικής, τρόπου αντιμετώπισης κρίσεων, πολιτικά, οικονομικά, διπλωματικά κ.ο.κ. Λεπτομερής είναι η ανάλυση και εξέταση των εθνικών λεγομένων θεμάτων στις ελληνικές σχολές πολέμου των τριών κλάδων των ΕΔ[1]. Την ΑΣΠ (Ανωτέρα Σχολή Πολέμου του ΣΞ), ΣΠΑ (Σχολή Πολέμου Αεροπορίας), ΝΣΠ (Ναυτική Σχολή Πολέμου) και κύρια στη ΣΕΘΑ (Σχολή Εθνικής Άμυνας). Η προσέγγιση όλων των θεμάτων είναι συντηρητική από πολιτικής πλευράς. Αλλά αναπτύσσεται διάλογος μεταξύ σπουδαστών και ομιλητών, που μπορεί να αποδώσει καρπούς, εφ' όσον οι αναλυτές/ ομιλητές γνωρίζουν το θέμα. Δυστυχώς όσο πάμε προς τα πίσω και κοντά στην μετεμφυλιακή περίοδο, οι σχολές αυτές εξέταζαν τα θέματα με στενή αντίληψη. Οι περισσότεροι δε των ομιλητών ήταν από αντιδραστικοί μέχρι σκοταδιστές. Ανάλογοι και με το πνεύμα του κρατικού και κυβερνητικού μηχανισμού και του πλέγματος εξουσίας της εποχής.
- Εάν εξαιρέσουμε τα πτυχία των σχολών πολέμου, που δίνουν ευκαιρίες πλουραλιστικής ενημέρωσης και προσέγγισης των θεμάτων σε ανήσυχους σπουδαστές, παρατηρούμε πως, είναι ελάχιστα τα πτυχία πανεπιστημίων (τέσσερα μηχανολόγων όπλων και τέσσερα ηλεκτρισμού και ηλεκτρονικών). Ουσιαστικά αφορούν την ίδια εκπαίδευση (ηλεκτρονικά της εποχής), με κάποια διαφοροποίηση σε επί μέρους μαθήματα. Και τα τέσσερα πτυχία σε ένα σύνολο εξακοσίων εβδομήντα έξη αξιωματικών, που είναι η πυραμίδα στις 20-4-1967.
- Διαφορετική είναι η κατάσταση στην επόμενη γενιά μαχίμων όπου, πληθαίνουν αυτές οι εκπαιδεύσεις, ενώ στους μηχανικούς (θα φανεί στον επόμενο πίνακα) η ανάγκη έχει ήδη αρχίσει, να αντιμετωπίζεται. Αυτά τα πτυχία είναι τα μόνα, που χορηγούνται σε πανεπιστήμιο και όλα στις ΗΠΑ[2].Η επίδραση του εκπαιδευτικού συστήματος, της νοοτροπίας, του τρόπου διοίκησης, του τρόπου σκέψης, των διαδικασιών και της τακτικής αντιμετώπισης, όχι μόνον προβλημάτων στρατιωτικού χαρακτήρα αλλά και γενικότερα, είναι καταλυτική και εμφανής. Δεν χρειάστηκε να κάνει κάτι ιδιαίτερο, για να κερδίσει τους αξιωματικούς αυτούς η μεγάλη χώρα με την εκπληκτική πρόοδο σε όλους τους επιστημονικούς και τεχνολογικούς τομείς, όπου η σκληρή εργασία και το χρήμα είναι απαραίτητα. Το έλλειμμα δημοκρατίας δεν απασχόλησε τους αξιωματικούς σπουδαστές. Δεν ήταν και στην Ελλάδα κακομαθημένοι στον τομέα αυτόν.
- Στα πτυχία ΥΑ, ΥΥ και ΥΚ (Αξιωματικού, Υπάρχου και Κυβερνήτη Υποβρυχίων), παρατηρούμε την αυξητική τάση σε αριθμό. Είναι παράλληλη με την προμήθεια Υ/Β στην Ελλάδα. Που ενώ προδικτατορικά περιοριζόταν στα δύο αμερικανικού τύπου, στη δεκαετία του 70 αρχίζει η κατασκευή γερμανικών με αρκετές περιπέτειες (που περιληπτικά θα περιγραφούν στη συνέχεια, αφού αφορούν άμεσα το θέμα μας). Στους βαθμούς του πλωτάρχη και του υποπλοιάρχου φαίνεται η αύξηση των πτυχίων αυτών, αφού είναι και οι κύριοι βαθμοί/ ηλικίες υπηρεσίας και απόδοσης στα Υ/Β. Με την ευκαιρία σημειώνεται πως στα πλοία αυτά, ακριβώς λόγω της αποστολής και του επικίνδυνου και δύσκολου τρόπου ζωής των πληρωμάτων, η εκπαίδευση είναι σκληρή, λεπτομερειακή και επίπονη. Η παραμονή στα υποβρύχια είναι πολύχρονη και το προσωπικό εθελοντικό και μόνιμο (εκτός μαγείρων και θαλαμηπόλων). Όλα αυτά δημιουργούν ιδιαίτερους δεσμούς, ξεχωριστή νοοτροπία, επομένως οι ΄΄υποβρύχιοι΄΄ είναι ξεχωριστοί, ομαδοποιημένοι, με ΄΄πνεύμα υποβρυχίων΄΄. Είναι η ΄΄μαφία των υποβρυχίων΄΄ όπως κατ' επανάληψιν τόνισε ένας απ' αυτούς, χωρίς να δίνει αρνητική διάσταση στην έκφραση.[3] Είναι άριστοι επαγγελματίες και τα λάθη

[1] Οι σχολές αυτές των τριών κλάδων αντικαταστάθηκαν με την Α.ΔΙ.Σ.ΠΟ (Ανωτάτη Διακλαδική Σχολή Πολέμου). Βλέπε σχετικό κεφάλαιο Β16 για τις παραγωγικές σχολές στην παρούσα διατριβή.

[2] Είναι το στρατιωτικό πανεπιστήμιο του MONTEREY στις ΗΠΑ.

[3] Η έκφραση χρησιμοποιείται από πολλούς και εκτός των υποβρυχίων. Ο υποναύαρχος ε.α. Στάθης Πετρόπουλος είναι αυτός, που στη συνέντευξή του ανέφερε την έκφραση ΄΄μαφία΄΄. Παρατηρείται διαμόρφωση ανάλογης τάσης, εκτός του ενιαίου και ξεχωριστού πνεύματος των Υ/Β, σταδιακά και στους αξιωματικούς των ταχέων σκαφών, και αργότερα των φρεγατών. Αφού τα αντίστοιχα πλοία απαιτούν πολύχρονη παραμονή του προσωπικού σ' αυτά, λόγω της πολυπλοκότητάς τους αλλά και πλαισίωση, με ιδιαίτερα πτυχία εξειδικεύσεων. Για να συμπληρωθούν οι τάσεις ομαδοποιήσεων, που παρατηρούνται στα στελέχη που εξετάζουμε, θα πρέπει να αναφέρουμε και τη συγκρότηση ενώσεων εκτός του μηχανισμού του ΠΝ. Τέτοιες είναι η ένωση πτυχιούχων ηλεκτρονικών εν

λάθη στο υποβρύχιο δεν συγχωρούνται και δεν επιτρέπονται. Ο λόγος είναι ευνόητος. Στο υποβρύχιο ένα μικρό λάθος μπορεί να είναι μοιραίο.

- Παρατηρούμε πως η τάση είναι, να μην υπάρχει αξιωματικός χωρίς εξειδίκευση, και όπου κάτι τέτοιο δεν επιτυγχάνεται, έρχεται μια σχολή πολέμου να καλύψει το κενό.
- Το πλήθος των εξειδικεύσεων, πτυχίων και αποστολών στο εξωτερικό για τη λήψη τους δείχνει, πως η ειδικότητα αυτή των στελεχών (οι μάχιμοι), διαθέτει από τον εν ενεργεία χρόνο ένα σημαντικό διάστημα στην εκπαίδευση σε τομείς χρήσιμους στην αποστολή του. Τονίζεται πως, τα οφέλη δεν είναι μόνον ΄΄στρατιωτικά΄΄ ή μόνον για την ΄΄αποστολή του κάθε στελέχους΄΄. Ανεβαίνει και ο μέσος όρος μόρφωσης του σώματος. Μία τουλάχιστον ξένη γλώσσα (τα αγγλικά) γίνεται κτήμα των περισσοτέρων σε πολύ καλό επίπεδο, βελτιώνονται κάπως τα οικονομικά του, στο διάστημα των σχολείων αλλάζει ρυθμό και ποιότητα η ζωή του. Και της οικογενείας εκείνων που έχουν ήδη δημιουργήσει οικογένεια.

ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-XVI

ΠΤΥΧΙΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΕΕ ΣΤΙΣ 20-4-1967

(ΣΥΝΟΛΟ ΥΠΗΡΕΤΟΥΝΤΩΝ 224)

1	2	3	4	5	6	7	8
Πτυχία Εξειδικεύσεως	Πτυχία Πανεπι-στημιακά	Ανώτατοι και Πλρχοι Σύνολο 16	Ανπλρχοι Σύν. 14	Πλτρχες Σύν. 23	Υπλρχοι Σύν. 52	Ανθυποπ – Σημ/ροι Σύν. 119	Σύνολο 224[1] (118)
ΥΜ		5*	2	5	6		18
	Ν.ΜΗΧ			3			3
Απομγν					3	1	4
Ε/Β		1		3	6	2	12
ΑΡ		4*					4
Καυσ.Λιπ			2	1	1		4
Συγκολ.				1			1
	ΜΝ**		1	2	2		5
	Η-ΗΝ					1	1
	ΗΜ	5*					5
	ΜΗ-ΗΝ			6	17		23
	ΜΗ	3	4		2		9
	Σύνολο	18	9	21	37	4	89

Και για τους μηχανικούς ισχύουν οι ειδικές παρατηρήσεις και συμπεράσματα, όπως για τους μάχιμους. Με τη διαφορά πως εντοπίζονται σημαντικές διαφοροποιήσεις και στα πτυχία εξειδικεύσεως. Που είναι αυτονόητες και λογικό να διαφέρουν από των μαχίμων ακόμα και σε αριθμό πτυχιούχων, ακριβώς λόγω των διαφορών στις ανάγκες που καλύπτουν. Υπάρχουν όμως επί μέρους παρατηρήσεις που έχουν ως εξής:

- Δεν συναντάμε στους μηχανικούς αυτής της πυραμίδας κανέναν, να έχει παρακολουθήσει οποιαδήποτε άλλη στρατιωτική σχολή. Τα επόμενα χρόνια αρχίζουν να στέλνονται και στη σχολή πολέμου του ναυτικού (ΣΠΝ) και στη σχολή εθνικής αμύνης (ΣΕΘΑ) (βλέπε πίνακες XVIII και XIX).

αποστρατεία, ο ΣΑ/ΣΝΔ (Σύνδεσμος Αποφοίτων ΣΝΔ) του οποίου το καταστατικό εγκρίθηκε με αριθ. αποφ Πολυμελούς Πρωτοδικείου 5336/1998 και αύξ αριθ.22146/14-12-1998, και τέλος ο ΠΜ/ΣΑΣΥ/ΠΝ (Πολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Αποφοίτων Σχολών Υπαξιωματικών του ΠΝ), που είναι και ο πιο δραστήριος απ' όλους, εκδίδοντας και το καλό μηνιαίο έντυπο τον ΄΄ΞΙΦΙΑ΄΄. Ο σκοπός και της ομαδοποίησης των εν ενεργεία, αλλά και των ενώσεων/ συλλόγων των αποστράτων, δεν διαφέρει σε τίποτα από όλες τις ανάλογες των υπολοίπων εργαζομένων. Είναι η αλληλοϋποστήριξη, η διεκδίκηση των δικαιωμάτων, οι κοινωνικές και άλλες εκδηλώσεις, η σύσφιξη σχέσεων, η ανάγκη να βρίσκονται οι άνθρωποι με κοινές αναμνήσεις….. Για τα σωματεία του ναυτικού προστίθενται και ως στόχοι/ σκοποί «*…η προβολή της ιστορίας των παραδόσεων, του έργου του Πολεμικού Ναυτικού ως και της Θαλάσσιας ισχύος του Έθνους…*» που συναντάμε στο καταστατικό π.χ. του ΣΑ/ΣΝΔ.

[1] Όπως στους μάχιμους έτσι και στους μηχανικούς οι τελευταίες τάξεις ανθυποπλοιάρχων και σημαιοφόρων, δεν άρχισαν ακόμα να πηγαίνουν για πτυχία. Επομένως ο αριθμός 224 αφορά το σύνολο των υπηρετούντων, και ο 118 εκείνους, που μπορούν να παίρνουν πτυχίο από κάποια τάξη ανθυποπλοιάρχου και μετά. Σημειώνεται επίσης, πως αυτή η διαδικασία (των επιλογών με εξετάσεις για πτυχία εξειδίκευσης, καθώς και χωρίς αυτές για σχολές πολέμου, που ίσχυαν στο ναυτικό μέχρι το 2003) αρχίζει μετά την ετήσια παρακολούθηση του σχολείου Γενικής Εκπαίδευσης (Γ/Ε). Η εκπαίδευση αυτή στη ΓΕ λαμβάνει χώρα τρία χρόνια μετά την έξοδο από τη ΣΝΔ. Οι ηλικίες δεν είναι τυχαίες, αλλά μελετημένες ως οι καλύτερες για ΄΄μετεκπαίδευση στις ΗΠΑ ή στην Αγγλία΄΄. Η έκφραση ΄΄μετεκπαίδευση΄΄ δεν είναι πάλι τυχαίο πως, χρησιμοποιείται μόνον για τις αποστολές στο εξωτερικό και ποτέ για μέσα στην Ελλάδα. Είναι σαν να μην εκπαιδεύτηκε καλά το στέλεχος του ναυτικού στις εδώ σχολές, και αναγκάζεται να πηγαίνει ΄΄έξω΄΄ για βελτίωση. Κανείς όμως δεν το λέει με τέτοια έννοια.

- Είναι περισσότερα τα πτυχία πανεπιστημιακού επιπέδου των μηχανικών (με κύρια κατεύθυνση τα ηλεκτρονικά), που αργότερα θα αυξηθούν κατακόρυφα. Ο λόγος είναι ότι, ο μηχανικός εκπαιδεύεται για τη βασική θέση της σταδιοδρομίας του, που θεωρείται αυτή του πρώτου μηχανικού των πλοίων.
- Από την επετηρίδα διαπιστώνουμε πως, πέντε από τους δέκα έξη αξιωματικούς βαθμού πλοιάρχου και πάνω, δεν έχουν κανένα πτυχίο εξειδικεύσεως, έχουν όμως ειδίκευση ΜΜ (Μηχανολόγου Μηχανικού) που δεν την παρουσιάζουμε στον πίνακα ως πτυχίο, αφού δεν το θεωρεί ο συγγραφέας της επετηρίδας (το ΓΕΝ/Β3-ΙΙΙ) ως τέτοιο. Και πράγματι δεν πρέπει να θεωρείται ως εκπαίδευση πτυχίου η εξειδίκευση αυτή. Οι πρόσφατες επετηρίδες, ούτε καν την αναφέρουν, ακόμα και για αξιωματικούς, που την σημείωναν σε παλαιότερες εκδόσεις.
- Οι χωρίς πτυχίο αξιωματικοί μειώνονται σημαντικά στους νεώτερους βαθμούς. Είναι έξη στους αντιπλοιάρχους (σε σύνολο 14) και τέσσερις στους πλωτάρχες (σε σύνολο 23 μερικοί από τους οποίους όμως, ήδη παρακολουθούν σχολεία, όπως και αρκετοί από τους υποπλοιάρχους).
- Η εκπαίδευση των μηχανικών κατευθύνεται περισσότερο σε πανεπιστήμια (πτυχία πανεπιστημιακά) παρά σε στρατιωτικές σχολές (πτυχία εξειδίκευσης και επιχειρησιακά). Τούτο έχει και την ανάλογη επίπτωση σε νοοτροπία και αντίληψη των πραγμάτων, είδος γενικότερης μόρφωσης ….. Το γεγονός πως και αυτά τα πτυχία αποκτώνται σε αμερικανικά πανεπιστήμια και στρατιωτικά σχολεία, ισχυροποιεί την άποψη πως μαζί ΄΄κατακτάται΄΄ και η αντίστοιχη ΄΄κουλτούρα΄΄. Επομένως η έκφραση του Γκράμσι ΄΄*…ελεγχόμενη μόρφωση και λειτουργοί του εποικοδομήματος*…΄΄[1] είναι δόκιμη για την περίπτωση

*Είναι οι πρώτοι αξιωματικοί μηχανικοί, οι ίδιοι (τέσσερις τάξεως 1940) που παίρνουν και τα τρία αυτά αξιοπρόσεκτα πτυχία. Του ΥΜ (Υποβρύχιου Μηχανικού), το ΑΡ που ερμηνεύεται ως ΄΄Αεροπόρου΄΄ και του ΗΜ (Μηχανολόγου Ηλεκτρολόγου) από το πολυτεχνείο. Είναι οι πρώτοι και οι τελευταίοι, που παίρνουν αυτό το πτυχίο στην Ελλάδα. Δεν το συναντάμε έκτοτε, στις επετηρίδες τουλάχιστον (διότι αρκετοί με πολλές δυσκολίες από την υπηρεσία τους, κατάφεραν τα επόμενα χρόνια να πάρουν πτυχία από το ΕΜΠ-Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο). Όπως και για τα υπόλοιπα πτυχία έτσι και γι' αυτό, προτιμάται από τις ηγεσίες του ΠΝ η αποστολή στις ΗΠΑ, με βάση συμφωνίες που υπογράφονται από τις δύο χώρες, τις λεγόμενες και μορφωτικές. Οι εκπαιδεύσεις αυτές στο εξωτερικό πληρώνονται από το ελληνικό δημόσιο, μέσω της αποκαλούμενης ΄΄αμερικανικής βοήθειας΄΄.

** Το πτυχίο ναυπηγού είναι και το θεωρούμενο ως πιο ΄΄δυνατό΄΄, δύσκολο, αξιόλογο κ.λ.π. εφ' όσον χορηγείται μετά δύο χρόνια και πλέον φοίτηση στο γνωστό MIT (Massachusetts Institute Technology).

Η πολιτεία θέλει τους αξιωματικούς[2] καλούς γνώστες της δουλειάς τους. Και το επιδιώκει μέσω της νομοθετημένης διαδικασίας, προσδιορίζοντας τα απαιτούμενα προσόντα της κατηγορίας αυτής των υπαλλήλων της. Και το επιτυγχάνει χωρίς να λυπάται, ούτε το χρήμα που διαθέτει άφθονο στα πτυχία εξωτερικού, αλλά μίζερα στους μισθούς τους, ούτε το χρόνο που τους στέλνει σε τρίτες χώρες, υποκείμενους σε ανάλογο επηρεασμό.

Παράλληλα ουδείς ενδιαφέρεται για διευρυμένη μόρφωση των στελεχών. Ενώ ενίοτε είναι αρνητική η αντίδραση των μηχανισμών εξουσίας σε πρωτοβουλίες, όποιων θέλουν να μάθουν κάτι παραπάνω σε πανεπιστημιακές σχολές. Η άποψη που επικρατούσε, ήταν πως αυτή η μόρφωση είναι άσχετη με το επάγγελμα του στρατιωτικού. Εκτός του ότι τον κάνει πιο ΄΄πολίτη΄΄ ή ΄΄κουλτουριάρη΄΄, ιδιότητες απαράδεκτες για τα στελέχη των ΕΔ. Οι συντεταγμένες επισκέψεις στα μουσεία, όπως και οι ομιλίες ανθρώπων του πνεύματος στις παραγωγικές και σταδιοδρομικές σχολές, δεν σώζουν την κατάσταση. Ακόμα και η συνάφεια με το φοιτητικό κόσμο, θεωρείται πως ενέχει κινδύνους. Ο κινηματογράφος ποιότητος, το αρχαίο θέατρο και τα νέα ρεύματα, η ποίηση, οι πολιτικές επιστήμες και η πολιτική γενικότερα, όπως και η ενασχόληση με τα κοινά, θεωρούνται ξένα προς τη νοοτροπία που πρέπει να διέπει τους μονίμους στρατιωτικούς. Ο αξιωματικός και υπαξιωματικός δεν χρειάζεται και πολύ μόρφωση. Αρκεί στο αντικείμενο του να είναι πλήρως ενημερωμένος. Τα υπόλοιπα δεν τον αφορούν και ο λόγος είναι ένας και απλός. Ο μορφωμένος στρατιωτικός θα αρχίσει και να προβληματίζεται[3]. Και αυτό είναι επικίνδυνο, εφ' όσον αφορά ανθρώπους που κρατούν στα χέρια τους δύναμη, όπως είναι αυτή του να ελέγχουν άλλους ενόπλους και μαζί μ' αυτούς και τα όπλα τους. Και ο κίνδυνος αυτός θα φανεί, στις περιπτώσεις όπου, τους στρατιωτικούς δανείζεται ή προορίζει για δική του χρήση και όφελος η κυρίαρχη τάξη ελέγχου της εξουσίας. Στην οποία τάξη δεν ανήκει το στέλεχος των ΕΔ, αφού δεν προέρχεται από αυτήν. Είναι απλό και εξηγήσιμο, γιατί οι

[1] Βλέπε Φίλιας Β. ο.π.

[2] Η Πολιτεία θέλει και οι υπαξιωματικοί να είναι γνώστες του αντικειμένου της εργασίας τους και τίποτε παραπάνω. Δεν έχουμε στοιχεία για την εκπαίδευση των υπαξιωματικών. Γνωρίζουμε όμως πως, οι εκπαιδεύσεις τους είναι το πολύ λίγων μηνών διάρκειας και σε πρακτικής φύσης αντικείμενα για χρήση, συντήρηση, λειτουργία, επισκευή συσκευών και μηχανημάτων.

[3] Συνέντευξη με Αρχηγό ΓΕΝ Α. Αντωνιάδη 9-9-2002. Ο Αντωνιάδης είναι από τους πιο διαβασμένους και πολιτικοποιημένους προς τον προοδευτικό χώρο αξιωματικούς, που σταδιοδρομεί στην κορυφή της πυραμίδας τώρα που γράφονται αυτές οι γραμμές. Στο ερώτημα ΄΄γιατί οι παραγωγικές σχολές δεν ΄΄μορφώνουν΄΄ ευρύτερα εξοπλίζοντας και ιδεολογικά τους αυριανούς αξιωματικούς, απάντησε με αφοπλιστική ειλικρίνεια λέγοντας. « *Όπως είναι η κοινωνία μας έτσι και οι αξιωματικοί μας, επειδή μία ασύμμετρη ιδεολογική-πολιτιστική κ. λ. π. θωράκιση των στελεχών του στρατεύματος, ίσως θα τους έβαζε στον πειρασμό, να ΄΄μορφώσουν΄΄ οι ίδιοι τον πληθυσμό*».

καλοί αυτοί άνθρωποι και η ελεγχόμενη απ' αυτούς εξουσία, δεν βλέπουν το λόγο να ταλαιπωρούνται οι στρατιωτικοί περισσότερο για συσσώρευση άχρηστης[1] κατ' αυτούς και επικίνδυνης γνώσης. Εξ ου και η αναγκαιότητα για σταδιοδρομικά και άλλα πτυχία στις ΗΠΑ και Αγγλία, που χρυσώνουν και το χάπι με επίδομα εξωτερικού και υλοποίηση και αυτού του ονείρου. Της αποστολής δηλαδή ΄΄έξω΄΄.

Θα μπορούσε να τελειώσει εδώ η προσπάθεια για ΄΄Κοινωνιολογική Προσέγγιση΄΄ των αξιωματικών του ΠΝ προελεύσεως ΣΝΔ, που ξύπνησαν το πρωί της 21ης Απριλίου 1967 και ήταν σε ενεργό υπηρεσία. Θεωρείται όμως σκόπιμο, να δούμε την επόμενη πυραμίδα των ίδιων ειδικοτήτων. Που διαμορφώθηκε από τους αξιωματικούς, οι οποίοι φοίτησαν στη ΣΝΔ, αμέσως μετά αυτούς που εξετάσαμε πιο πάνω. Η πυραμίδα της 20-4-67 τελείωνε με τους αξιωματικούς που είχαν μπει στη σχολή το 1962 και ονομάσθηκαν σημαιοφόροι λίγους μήνες πριν την 21η Απριλίου 1967. Η αμέσως επόμενη τάξη εισόδου 1963 ορκίζεται τους πρώτους μήνες της δικτατορίας τον Σεπτέμβριο του 1967. Σταδιοδρομεί στο σώμα των αξιωματικών μέχρι και σήμερα (Μάρτιος 2004) δίνοντας και δύο αρχηγούς του ΓΕΝ[2]. Αντί όμως των στοιχείων γεωγραφικής καταγωγής ή οικογενειακής προέλευσης, θα δούμε (εκτός των αριθμών υπηρετούντων κατά βαθμό και ειδικότητα), τα πτυχία, τις εξειδικεύσεις, τις σταδιοδρομικές σχολές …. ώστε να κάνουμε και μία σύγκριση με τους πίνακες XV και XVI. Έτσι θα έχουμε, μερική έστω κοινωνιολογική προσέγγιση του ισχυρού κορμού των στελεχών του ΠΝ, των τελευταίων εβδομήντα χρόνων του αιώνα που πέρασε (από το 1929 με τάξη Εγκολφόπουλου).

Β28ι.- ΣΤΑΘΜΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΕΕ ΤΟΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟ 2000

ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-XVII

ΠΤΥΧΙΑ ΜΑΧΙΜΩΝ Ε. Ε. ΤΟΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟ 2ΟΟΟ

(ΣΥΝΟΛΟ ΥΠΗΡΕΤΟΥΝΤΩΝ 1161)[3]

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Πτυχία[4] Ειδικεύσεως	Στρατιωτικές Σχολές	Πανεπισ-τήμια	Ανώτ. – Πλρχοι Σύν 98	Αντιπ-λοίαρχοι Σύν 183	Πλωτάρχες Σύν 191	Υποπλοίαρ-χοι Σύν 286	Ανθρχοι-Σημροι Σύν 403	Σύνολο 1161[5] (870)
ΥΚ			12	17	6			35
ΥΥ				9	14	3		26
ΥΑ			8	17	27	31	29	112
Οπλ			12	29	76	101	48	266
ΣΝ			1	21	33	37	11	103
ΝΚ			1	18	41	36	26	122
ΑΥ			9	24	39	41	20	133
ΧΕΛ			4	9	15	4	4	36
		Υδρ-Ωκ	2	4	2			8
		ΜΟΣ	18	15	7	7		47
		ΕΗΥ	2	7	5			14
	ΜΤΣ		8	9	3			20
	ΝΣΣ		5	3				8
	ΣΕΘΑ		12	17				29

[1] Βλέπε ΒΑΣΙΛΗ ΦΙΛΙΑ, *Κοινωνιολογικές Παρεμβάσεις,* Παπαζήσης, Αθήνα 2002 σελ.224. Ο κοινωνιολόγος καθηγητής σημειώνει μάλλον ωμά πως *«…χωρίς ανθρωπιστική παιδεία δημιουργούμε νεοβαρβάρους…η τεχνοκρατική παιδεία… σε κάθε περίπτωση είναι ελλιπέστατη και ανεπαρκέστατη, και το μόνο που πετυχαίνουμε είναι η δημιουργία νεοβαρβάρων(...)»*

[2] Τον Θεοδωρουλάκη μέχρι τις αρχές του 2002 και τον Αντωνιάδη στη συνέχεια, ο μόνος εν ενεργεία από την τάξη αυτή σήμερα 8/3/2004, την επομένη ημέρα των χθεσινών βουλευτικών εκλογών. Για πολλούς που παρακολουθούν τα των ΕΔ αποτελεί ερώτημα, εάν η Νέα Δημοκρατία (που κέρδισε τις χθεσινές εκλογές αφαιρώντας την εξουσία από το ΠΑΣΟΚ), θα επαναφέρει στην ενεργό υπηρεσία στελέχη από την εφεδρεία ακολουθώντας το μέτρο που κατ' επανάληψιν έχει παρθεί μεταπολιτευτικά. Τελικά προτιμήθηκε να διατηρηθεί η ίδια ηγεσία εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων (συμπλήρωση της υποσημείωσης στις 5-7-2004)

[3] Τα στοιχεία αυτού του πίνακα όπως και του επομένου για τους μηχανικούς, πάρθηκαν από την *΄΄Επετηρίδα Αξιωματικών Π.Ν.,* Γενικού Επιτελείου Ναυτικού, Κλάδος Β, Διεύθυνση Β3 ΙΙΙ, Αύγουστος 2000΄΄. Σε τρία χρόνια το Σεπτέμβριο του 2003, πληροφορούμαστε από την αντίστοιχη επετηρίδα πως, οι υπηρετούντες αξιωματικοί έχουν αυξηθεί κατά εκατό περίπου μάχιμους και πενήντα μηχανικούς (βλέπε στοιχεία ΠΙΝΑΚΑ Ι). Λόγω του μικρού χρόνου διαφοράς των δύο επετηρίδων δεν κρίθηκε σκόπιμη η καταγραφή των πτυχίων και για το 2003.

[4] Δεν περιλαμβάνεται το πτυχίο της ΝΣΠ, και τούτο επειδή προβλέπεται, αυτήν την εκπαίδευση να την περνούν όλοι οι μάχιμοι αξιωματικοί από τον βαθμό του πλωτάρχη. Όπως και γίνεται μέχρι το 2003, που η σχολή αυτή καταργήθηκε με την ίδρυση της Α.ΔΙ.Σ.Π για όλες τις ΕΔ.

[5] Ο αριθμός αυτός είναι το σύνολο των υπηρετούντων μαχίμων αξιωματικών τον Αύγουστο 2000 και όχι οι κάτοχοι πτυχίων. Για να είναι δυνατή η σύγκριση με τους αξιωματικούς τους υπηρετούντες στις 20-4-67, και στις δύο πυραμίδες αφαιρούμε τις τάξεις εκείνες των σημαιοφόρων και ανθυποπλοιάρχων, που ακόμα δεν άρχισαν να παίρνουν πτυχία. Έτσι έχουμε για την 20-4-67 συνολικά 347 (αντί 452 που υπηρετούσαν) που ήταν δυνατόν να πάρουν πτυχία μετά τη ΣΝΔ και για τον ΑΥΓ 2000 συνολικά 870 (αντί των 1161 που υπηρετούσαν).

	RNSC		2	1				3
		ΝΣΠΑ	1					1
		ΠΟΕ	1					1
		ΔΤΕ	3	3	1			7
Ε			1	4				5
ΑΠ			1	7	1	1	1	11
Υκτ			1	4	9	6	8	28
ΝΠ			2	9	1			12
	NADEFCOL		1	9				10
		ΕΕ		5				5
	ΑΣΠ			2				2
		ΕΜΠ		1				1
	ΣΠΑ			1				1
		ΑΣΟΕ		1				1
ΣΑΕ				2	1	1		4
	MDTC			1				1
		ΗΝ			5			5
	RNSC			1				1
	RCDS			1				1
TACCO				6	9			15
		ΔΔ		2				2
ΓΕ				2				2
		ΗΝΠ		1	3			4
		ΜΥΑ FDO			3	 11		3 11
Ε/Β					2	4		6
		NSA Σύνολον	 107	 262	1 304	 283	 147	 1103

Κρίνεται προτιμότερο να παρατεθεί και ο πίνακας των πτυχίων των μηχανικών αξιωματικών, που ήταν εν ενεργεία τον Αύγουστο του 2000 ώστε, η σύγκριση να είναι πιο εύκολη με τους αντίστοιχους(αριθ. XV και XVI) της πυραμίδας της 20ης Απριλίου 1967.

ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-XVIII

ΠΤΥΧΙΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ Ε. Ε. ΤΟΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟ 2000

(ΣΥΝΟΛΟ ΥΠΗΡΕΤΟΥΝΤΩΝ 497)

Πτυχία Ειδίκευσης	Στρατ. Σχολές	Πανεπιστήμια Ανώτ- Πλρχοι Σύν.48	Ανώτ- Πλρχοι Σύν.48	Αντιπλοίαρ-χοι Σύν.93	Πλωτάρχες Σύν.75	Υποπλοίαρχοι Σύν.131	Ανθρχοι Σημ/ροι Σύν.150	Σύν.497 (347)[1]
ΥΜ			6	18	14	8	12	58
ΜΕΛ			1	3	4	4		12
ΜΝΕ			3	2				5
ΣΤΕΑΜΧ			4	2	1	1		8
ΕΒ			6	27	13	26		72
	ΣΕΟΕΔ		1	1		5	3	10
ΠΕΛ				1				1
ΠΒΧ-Π					1			1
ΣΠΗΥ			2	1	2	5		10
SGPI					3			3
SCPI			1					1
	MPGS		1					1
	ΝΣΠ		13	4	2			19
	ΣΕΘΑ		5	1				6
		ΜΙΤ	1	7	6	1		15
		ΜΗ	13	17	8	5		43
		ΜΝ	1	7	6	2		16
		ΕΗΥ	1	1	2			4
		ΠΟΕ	1	1				2
		ΝΜχ	3	1	3	3		10
		ΔΔ	1	1				2
		ΑΒΣΠ Π-ΠΑΤ	1 1					1
		ΕΜΠ	1	1				2
		ΔΤΕ		1				1
		ΑΣΒΣ		1				1
		ΑΕΝ ΑΔΜ/Μ		1 1	3			4 1
		ΜΕΤ/Χ		1	1	1		3
		ΜΑΦ			1			1
		ΜΧ	1	1		2		4
		ΕΕ	1	1				2
		ΝΕΤ/ΜΗΧ				1		1
		ΣΥΝΟΛ	69	102	70	64	15	320

Είναι αξιοπρόσεκτο το πλήθος των διαφορετικών πανεπιστημιακών σχολών, που περιλαμβάνονται στον πίνακα αυτόν. Εννοείται πως πτυχία της Νομικής, Βιομηχανικής, Εμπορικής και Οικονομικά δεν αφορούν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του ΠΝ, αλλά αποτελούν αντικείμενα πρωτόβουλης δραστηριότητας, όποιων τα πήραν. Στη συνέχεια τα δηλώνουν στην υπηρεσία τους και καταγράφονται στην επετηρίδα. Παλαιότερα οι αξιωματικοί απέφευγαν να τα δηλώνουν. Γι' αυτό και στις παλαιές επετηρίδες δεν συναντάμε τίποτε άλλο, εκτός των στρατιωτικών πτυχίων και εκείνων, που η υπηρεσία υποστήριζε στο εκπαιδευτικό της πρόγραμμα.

Β28ια.- ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΙ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΕΕ ΣΤΙΣ 20-4-1967 ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟ 2000

Για να έχουμε καλύτερη προσέγγιση σύγκριση των δύο πυραμίδων αξιωματικών που εξετάζουμε στους πίνακες XV,XVI,XVII και XVIII, κατανέμουμε (στον ακόλουθο πίνακα XIX) τα πτυχία/ εκπαιδεύσεις /εξειδικεύσεις των αξιωματικών μαχίμων και μηχανικών, σε τρεις κατηγορίες:

- σε πανεπιστημιακά πτυχία στην Ελλάδα και το εξωτερικό (σχεδόν πάντα στης ΗΠΑ και μερικά και στην Αγγλία),
- στα σταδιοδρομικά στρατιωτικά πτυχία (που αφορούν σχολές πολέμου, εθνικής άμυνας, στρατιωτικά κολέγια ξένων χωρών)και

[1] Και εδώ ισχύει η ίδια λογική προηγούμενης υποσημείωσης (αφαίρεση τάξεων που δεν άρχισαν να παίρνουν ακόμα πτυχία), ώστε να είναι δυνατή η σύγκριση και με τους μάχιμους της ίδιας πυραμίδας (πίνακας XVII) και με τους μηχανικούς που ήταν σε ενέργεια στις 20-4-67 (πίνακας XVI).Έτσι έχουμε να υπηρετούν τον Αύγουστο 2000 συνολικά 497 αξιωματικοί μηχανικοί από τους οποίους όμως, μόνον οι του βαθμού υποπλοιάρχου και πάνω έχουν αρχίσει να παίρνουν πτυχία (από τους ανθυποπλοίαρχους μερικοί έχουν ήδη παρακολουθήσει τη σχολή για το πτυχίο ΥΑ δηλαδή του αξιωματικού υποβρυχίων).

- σε πτυχία εξειδικεύσεων (που διαρκούν μερικούς μήνες και σπάνια ξεπερνούν τον ένα χρόνο).

ΠΙΝΑΚΑΣ Β28-ΧΙΧ

ΠΤΥΧΙΟΎΧΟΙ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ (ΜΑΧ-ΜΗΧ) Ε. Ε. ΣΤΙΣ 20 ΑΠΡ 1967 ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟ 2000

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Αξιωμ ΣΝΔ	Χρόν.	ΕνΕνεργεία Σύνολ	Δικαιούμενοι Πτυχ.[1]	Πανεπιστημιακά	% Δικαιουμένων.	Στρατ. Σχολ.	% Δικαιουμένων	Εξειδίκευσης	% Δικαιουμένων.
ΜΑΧ	ΑΥΓ 2000	1161	870	134	15,4	76*	8,7	893	102,6
-//-	20ΑΠΡ1967	452	347	6	2	72	20,7	251	86
ΜΗΧ	ΑΥΓ 2000	497	347	113	32,6	36*	10,4	171	49,3
-//-	20ΑΠΡ 1967	224	118	46	39	0	0	43	36

*Δεν περιλαμβάνεται η ΝΣΠ επειδή την διέρχονται μέχρι το 2003 υποχρεωτικά όλοι οι μάχιμοι, ενώ περιλαμβάνεται στους μηχανικούς από τους οποίους επιλεκτικά την παρακολουθούν μερικοί. Τα πράγματα έχουν αλλάξει με τη νέα νομοθεσία περί αξιωματικών και με την κατάργηση των ξεχωριστών σχολών πολέμου και ίδρυση ενιαίας για τους τρεις κλάδους των ΕΔ, όπως ήδη ελέχθη.

Από τον πίνακα αυτόν παρατηρούμε ότι:

- Το 2000 οι αξιωματικοί και των δύο ειδικοτήτων είναι σε μεγαλύτερο ποσοστό κτήτορες πτυχίων ευρέως φάσματος θεμάτων, απ' ότι το 1967.
- Το ποσοστό των μαχίμων που δικαιούνται και κατέχουν πτυχία στη στήλη 8 για το 2000, είναι πάνω από το 100% και όχι 8,7% που αναφέρεται στον πίνακα για τους λόγους που εξηγούνται στην προηγούμενη παράγραφο (πτυχίο ΝΣΠ).
- Υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις αξιωματικών, που είναι κάτοχοι τεσσάρων και πολύ περισσότεροι με τρία πτυχία, κατά συνθήκη εξειδικεύσεως και στρατιωτικών σχολών. Όποιοι έχουν πάρει πανεπιστημιακό δίπλωμα, έχουν και κάποιο εξειδίκευσης, ενίοτε και δεύτερο.
- Τα στελέχη του 2000 εμφανίζουν σαφή επαγγελματική αναβάθμιση, εάν κρίνουμε από την αντίστοιχη εκπαίδευση και όχι μόνον από αυτήν.[2] Ο νέος αξιωματικός είναι φιλόδοξος, και θέλει να αναπτύξει τις επαγγελματικές και επιστημονικές του περγαμηνές. Ο αξιωματικός του 1967 προτιμούσε τη συναναστροφή των συναδέλφων, την ΄΄κοινωνική κριτική΄΄ δηλαδή το κουτσομπολιό με τους συνυπηρετούντες συμμαθητές του και τους υπόλοιπους του επιτελείου. Η εκτίμηση είναι πως, η επικρατούσα τάση σήμερα κατευθύνεται (για μεγάλη ευχαρίστηση όσων την επιδιώκουν) προς τον ΄΄επαγγελματία, παγκοσμιοποιημένο, νατοϊκό αξιωματικό (με κίνδυνο, που είναι και ορατός, να καταλήξει με τη νοοτροπία του ΄΄μισθοφόρου[3] αξιωματικού΄΄).

[1] Η έννοια του ΄΄δικαιούμενοι΄΄ είναι ότι δεν περιλαμβάνονται οι πρώτες τάξεις των μικρών αξιωματικών, που ακόμα δεν άρχισαν να καλούνται για πτυχία.

[2] Ο αρχηγός του στόλου το 2000 και δεύτερος στην πυραμίδα που εδώ εξετάζουμε αντιναύαρχος Α. Αντωνιάδης (που όταν γραφόταν το κεφάλαιο αυτό ήταν αρχηγός στόλου, ενώ λίγο μετά ανέλαβε Α/ΓΕΝ) έκανε μια παρατήρηση για τους νέους αξιωματικούς. Διαπίστωσε κατ' επανάληψιν στις επισκέψεις του στα πλοία την τάση των αξιωματικών, να εργάζονται στα δωμάτιά τους με τον προσωπικό υπολογιστή στις ελεύθερες ώρες τους, αντί να διασκεδάζουν στα ΄΄καρέ΄΄.
Το τελευταίο είναι διαμέρισμα του πλοίου, κατάλληλα διαρρυθμισμένο για τραπεζαρία και χώρος διασκέδασης- ξεκούρασης κ. λ. π., των αντίστοιχων χρηστών του. Οι χώροι αυτοί είναι διαφορετικοί για τους αξιωματικούς, τους ανθυπασπιστές, αρχικελευστές κ.λ.π. εφ' όσον το επιτρέπει το είδος και το μέγεθος του πλοίου. Παλιότερα υπήρχε και καρέ ναυάρχου και άλλο Κυβερνήτου, όπως διαφορετικά ήταν και τα συσσίτια κάθε μιας από τις κατηγορίες και τα πρόσωπα που αναφέρθηκαν. Επίσης αξιόλογο θέμα προς εξέταση είναι οι στρατεύσιμοι ναύτες ΄΄καμαρότοι΄΄ που προβλεπόταν από τις κείμενες διατάξεις να διατίθενται ανάλογα με το βαθμό και τη θέση, κατά την θεωρούμενη ως ΄΄χρυσή περίοδο΄΄ μέχρι που οι απαιτήσεις των πλοίων και η ζωή ανέτρεψε αυτού του είδους τις ΄΄ανέσεις΄΄. Η ζωή, οι συνήθειες, τα έθιμα στα καρέ, είναι θέμα που τροφοδοτεί με ανέκδοτα τον μικρό κόσμο του ναυτικού και με αρκετό υλικό τα ναυτικά περιοδικά. Θα ήταν χρήσιμο να επεκταθεί κανείς σε παρατηρήσεις και συμπεράσματα, που δείχνουν νοοτροπίες, σχέσεις ειδικοτήτων, βαθμών, θέσεων κ. λ. π. αλλά ξεφεύγει από το θέμα.

[3] Η λέξη ΄΄μισθοφόρος΄΄ εδώ χρησιμοποιείται με το νόημα που της προσδίδει το λεξικό του ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ ο.π. Δηλαδή εκείνος που είναι έτοιμος να «*..πολεμήσει ως έμμισθος με το στρατό ξένης χώρας..*». Πρόσθετα ο στρατιωτικός με την οικονομική σχέση αλλά και τη δράση που αναπτύσσει, (κατά την άποψη του γράφοντος, προς όφελος ξένων προς τη χώρα του συμφερόντων),υφίσταται σοβαρή πίεση με πιθανή συνέπεια την αλλοτρίωση, τουλάχιστον στα μεγέθη περί πατριωτισμού του. Κωλύεται ο γράφων να παραθέσει αποσπάσματα από μελέτη στελεχών του ΠΝ, που διεξήχθη τα τελευταία χρόνια σε Σχολή Πολέμου και αφορούσε τους λόγους, που οδηγούν τα στελέχη των ΕΔ να επιδιώκουν την απομάκρυνση από το στρατιωτικό επάγγελμα. Τα συμπεράσματα δεν είναι παρήγορα ούτε ελπιδοφόρα. Η σύνδεση των λόγων απομάκρυνσης μόνον με κορπορατίστικα ζητήματα (κυρίως οικονομικά, διαβίωσης, στέγασης …)αλλά και η αφοπλιστική ειλικρίνεια, η ωμή ερμηνεία των λόγων, η παράλειψη προβολής ιδεών και ΄΄υψηλών΄΄ στόχων και άλλα τέτοια που ίσως θα 'πρεπε να ενυπάρχουν στην προσέγγιση των μελετητών στελεχών, δεν οδηγούν σε ανεύρεση στα νέα στελέχη ΄΄αιθεροβαμόνων και

Οι μάχιμοι αξιωματικοί μονοπωλούν σχεδόν τις στρατιωτικές σχολές μετεκπαιδεύσεως το 1967 (κανείς μηχανικός σε σχολή πολέμου, ΣΕΘΑ κ.λ.π. δεν υπηρετούσε στις 20-4-67). Δεν συμβαίνει το ίδιο το 2000.
Η ποιοτική και ποσοτική σύνθεση σε γενικές γραμμές έχει βελτιωθεί σημαντικά και στις εξειδικεύσεις και στα πανεπιστημιακά πτυχία, αλλά παραμένει σε στρατιωτική κατεύθυνση (εκτός λίγων από πρωτοβουλίες των ενδιαφερομένων όπως είπαμε).
Σύγχρονες κατευθύνσεις σε επιστημονικούς τομείς αποτελούν αντικείμενο εκπαιδεύσεων. Πτυχία όπως,αεροναυπηγού, αεροδιαστημικού μηχανολόγου μηχανικού, διοικητικής διευθυντικής, διευθύνσεως συστημάτων πληροφορικής και συστημάτων τηλεπικοινωνιών, επιχειρησιακών ερευνών, και άλλα τέτοια με ηχηρά ονόματα και βαρύ περιεχόμενο, γίνονται κτήμα μαχίμων και κυρίως μηχανικών. Η τάση όμως που διαφαίνεται είναι οι δύο ειδικότητες να πλησιάζουν η μία την άλλη, εξ αιτίας των τεχνολογικών εξελίξεων και απαιτήσεων.

Β28ιβ.- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ

- Οι 676 μάχιμοι και μηχανικοί αξιωματικοί προελεύσεως ΣΝΔ που ήταν σε ενεργό υπηρεσία την παραμονή του πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου 1967, δεν κατάγονται από περιοχές σε αριθμούς ανάλογους με την κατανομή του πληθυσμού της χώρας. Την μερίδα του λέοντος έχει η περιοχή πρωτεύουσας, ενώ πολύ μικρότερη εκπροσώπηση απ' όση δικαιούται με βάση τον πληθυσμό της έχει η Μακεδονία, η Θράκη και η Ήπειρος.
- Οι γονείς αυτών των αξιωματικών είναι κατά πλειοψηφία δημόσιοι υπάλληλοι και στρατιωτικοί, ενώ πολύ λίγοι δηλώνουν αγρότες και ακόμα λιγότεροι εργάτες.
- Πολύ λίγοι επίσης έχουν γονείς που ανήκουν στη λεγόμενη μεγαλοαστική τάξη.
- Οι αξιωματικοί με την βοήθεια των δημοσίων υπαλλήλων τροφοδοτούν το σώμα των αξιωματικών με τα παιδιά τους.
- Οι ίδιοι οι αξιωματικοί φροντίζουν ώστε, ο πολύτιμος γι' αυτούς και ασφαλής εργασιακά χώρος τους να παραμένει αναλλοίωτος. Και εφ' όσον οι συνθήκες το επιτρέπουν, φροντίζουν να αυξάνεται ο αριθμός των υπηρετούντων σε σχέση με τις ΄΄απειλές΄΄,αλλά όχι προκλητικά.
- Οι αξιωματικοί προελεύσεως ΣΝΔ θεωρούν το ΠΝ κρατική ιδιοκτησία, δηλαδή δική τους. Η εξουσία (εκτελεστική αλλά και νομοθετική και δικαστική) μετεμφυλιακά φροντίζει να μην τέμνει αυτήν την πεποίθηση. Επιφυλάσσοντας όμως το δικαίωμα της επικαρπίας των ΕΔ (άρα και του ΠΝ) για εκείνους, που ελέγχουν αυτό το κράτος. Που δεν βρίσκονται πάντα μέσα στα όρια της ευθύνης του και πολύ περισσότερο δεν είναι προς το συμφέρον της πλειοψηφίας των πολιτών του.
- Η εκπαίδευση των στελεχών είναι στρατιωτικής κατεύθυνσης και όχι πολύπλευρη. Η ΄΄υπηρεσία΄΄ δεν ασχολείται με την υπόλοιπη πολιτιστική ή άλλης μορφής μόρφωση. Ποτέ όμως δεν θα λυπηθεί το κόστος για την εκπαίδευση αυτής της μορφής και μάλιστα υπό την φροντίδα (πληρωμένη) των καταλλήλων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων των ΗΠΑ και ενίοτε της Μ. Βρετανίας.
- Οι απαιτήσεις των οπλικών συστημάτων, των νέων μορφών πολέμου, των νέων ΄΄απειλών΄΄, αυξάνουν και την ανάγκη για άλλης μορφής εκπαιδεύσεις που φαίνονται στην μεγάλη ποικιλία εξειδικεύσεων και στο ευρύ φάσμα των πτυχίων που τα νεώτερα στελέχη αποκτούν.
- Ο κίνδυνος για το στέλεχος νέου τύπου, τον αποκαλούμενο όλο και συχνότερα ΄΄παγκοσμιοποιημένο στρατιωτικό΄΄ ή ακόμα και ΄΄μισθοφόρο΄΄, είναι ορατός, εις βάρος του ΄΄πατριώτη΄΄ στρατιωτικού, με ότι αυτό μπορεί να συνεπάγεται.
- Οι αξιωματικοί αυτοί είναι εργαζόμενοι, μισθωτοί, υπάλληλοι του κράτους, και τα κοινά χαρακτηριστικά και γνωρίσματά τους, τους τοποθετούν ως μικροαστικό στρώμα στις παρυφές των δύο άλλων κυρίαρχων τάξεων των κεφαλαιοκρατών/ εργοδοτών και των εργατών /υπαλλήλων. Η ελπίδα είναι (οσάκις δεν ασχολούνται με την άμυνα της χώρας), να τους δανείζονται και χρησιμοποιούν οι τάξεις εκείνες από τις οποίες και προέρχονται και οι σύμμαχοί τους. Δηλαδή η τάξη των υπαλλήλων, των αγροτών, των εργατών.

υψηλών ιδεών, ιδανικών και στόχων΄΄. Σημειώνονται μόνον δύο σημεία που προκαλούν ανησυχία. Αναφέρει ο συντάκτης του κειμένου (αδημοσίευτου και ΄΄απόρρητου΄΄ με βάση τη στρατιωτική λογική): *«...υπάρχει μία διαχρονική ΄΄αντιπαλότητα΄΄ μεταξύ της πολιτικής ηγεσίας και των ΕΔ και συχνά δημιουργείται ένα κλίμα δυσπιστίας της πρώτης για τις ΕΔ. Αποτέλεσμα αυτού είναι, μία τάση διατηρήσεως των στελεχών των ΕΔ σε μια ΄΄ελεγχόμενη΄΄ κατάσταση χωρίς διάθεση αναβαθμίσεώς των...».* Το ανήσυχο δεν είναι πως εντόπισαν την ΄΄απαξίωση΄΄ των στελεχών των ΕΔ από μερίδα του πολιτικού κόσμου (και άλλων που σε διάφορα σημεία της εργασίας αυτής καταγράφονται), αλλά η γενίκευση της κατάστασης και η τοποθέτηση των πολιτικών και στρατιωτικών σε δύο ίσα αλλά αντίπαλα επίπεδα. Αλλά ο συντάκτης της μελέτης, νέο στέλεχος των ΕΔ απομακρυσμένο της επταετίας 1967-1974, έτσι αισθάνεται και αυτό καταθέτει στην εργασία του. Το αντικείμενο είναι εκτός θέματος της παρούσης διατριβής, αλλά καταχωρείται ως στοιχείο επιβοηθητικό στη σύγκριση των στελεχών των δύο πυραμίδων, που τις χωρίζουν περισσότερα από τριάντα χρόνια (1967 και 2000). Αφού ο τελευταίος της πρώτης διαφέρει κατά μία μόνο τάξη από τον αρχηγό ΓΕΝ και κορυφαίο ως εκ τούτου της δεύτερης πυραμίδας. Οι αλλαγές είναι σαρωτικές και δεν χωράνε στη διατριβή ούτε για καταγραφή, πολύ περισσότερο για ανάλυση, σύγκριση, σχολιασμό, συμπεράσματα.

ΜΕΡΟΣ Γ

<u>ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΕΔ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΑΥΤΑΡΧΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΑΠΟ 1967-1974</u>

Γ1.- 21/4/1967 -ΣΧΕΔΙΟ ΄΄ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ΄΄- ΤΟ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ -ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ

Δεν πήγαν χαμένες οι επενδύσεις των Αμερικανώνστα στελέχη των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων μεταπολεμικά. Αποδείχθηκε πως σύντομα θα χρειάζονταν αυτές οι επενδύσεις. Φάνηκε από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 πως τα πράγματα δεν πήγαιναν καλά για τους Αμερικανούς, όσον αφορά τον ελληνικό λαό και το πώς τους αντιμετώπιζε.[1]

Η ανακάλυψη τμήματος του ιδεολογικο- πολιτικού χώρου της αριστεράς από αντίστοιχο της Ενώσεως Κέντρου υπό τον Ανδρέα Παπανδρέου (με ανάλογη φρασεολογία και ικανότητα συνέγερσης), προκάλεσε τον πανικό της άρχουσας τάξης στην Ελλάδα. Οι επεμβάσεις του Κωνσταντίνου και ο εξαναγκασμός σε παραίτηση του Πρωθυπουργού Γεωργίου Παπανδρέου, δεν αποσόβησαν τον ΄΄κίνδυνο΄΄, η ριζοσπαστικοποίηση μεγάλου τμήματος του λαού να εκφραστεί ανάλογα και στις εκλογές.[2] Δεν ήταν η μόνη αιτία της επιβολής της δικτατορίας. Εξίσου ως ΄΄κίνδυνο΄΄ θεωρούσαν την απώλεια του μονοπωλίου της εξουσίας από τη Δεξιά. [3] Ρεαλιστική όμως είναι και η άποψη, [4] σύμφωνα με την οποία διαφαινόταν και ΄΄κίνδυνος΄΄ της αναβάθμισης του ρόλου της Βουλής.

Το σχέδιο που εφάρμοσαν στις 21 Απριλίου ήταν εκείνο που ονομαζόταν ΄΄ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ΄΄ αλλά τροποποιημένο. Άλλοι σχεδίαζαν (η φυσική ηγεσία του στρατού ξηράς) και άλλοι το υλοποίησαν (αυτοί που το συνέτασσαν με εντολή του Α/ΓΕΣ, δηλαδή οι πραξικοπηματίες). Εξ άλλου ποτέ δεν θα μάθουμε εάν ο Α/ΓΕΣ Σπαντιδάκης [5](που είχε και την εξουσιοδότηση του ΑΣΣ) θα προέβαινε στην υλοποίηση του σχεδίου πραξικοπήματος (με την έγκριση του βασιλιά ο οποίος, ήταν συνεχώς ενήμερος και ενέκρινε την κάθε φάση του σχεδίου που του προσκόμιζε ο Α/ΓΕΣ). Αυτοί που επενέβησαν το 1967 δεν ήταν άσχετοι με τα συμβαίνοντα στη χώρα. Γνώριζαν άριστα το εάν κινδύνευε η Ελλάδα από τον κομμουνισμό. Όπως και ήταν σε θέση να εκτιμήσουν, και πάλι σωστά, τους κινδύνους από την πιθανή άσκηση της εξουσίας μετά τις εκλογές από την κεντροαριστερά υπό τον Ανδρέα Παπανδρέου. Δεν ήταν αυτοί οι κίνδυνοι που τους ανησυχούσαν. Εξ άλλου γρήγορα φάνηκαν και οι ριζοσπαστικοί μέσα στην ομάδα εξουσίας των συνταγματαρχών. Οι θέσεις των ΄΄Γκανταφικών΄΄ ή και των ΄΄Νασερικών΄΄, (όπως διάφοροι αρέσκονταν να αυτοαποκαλούνται), σε αρκετά σημεία ήσαν κοντά στις απόψεις του Ανδρέα Παπανδρέου. Ο τελευταίος κάθε άλλο παρά επικίνδυνος αποδείχθηκε για την άρχουσα τάξη και τις ΗΠΑ, όταν πήρε από το 1981 την εξουσία.

Δεν είναι μόνον το σχέδιο ΄΄ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ΄΄ που προκαλεί την απορία, σε όσους δε γνωρίζουν τη μεθοδολογία των σχεδίων των ΕΔ. Είναι σωστό να υπάρχουν σχέδια έτοιμα που θα υλοποιηθούν για αντιμετώπιση εχθρού, θεομηνίας, πυρκαγιών και γενικά χρήσεων των ΕΔ για παροχή βοήθειας σε περιπτώσεις θεομηνίας, καταστροφών κ.ο.κ. Το θέμα δεν είναι αυτά τα σχέδια, αλλά τα άλλα που δίνουν τη δυνατότητα στους χειριστές και γνώστες τους να τα προσαρμόζουν έτσι, όπως βολεύει τους ίδιους και τους σκοπούς τους. Τέτοια σχέδια έχουν εφαρμοστεί μεταπολεμικά στην Ελλάδα και πάντα από τις ΕΔ ή συνδυασμό των ΕΔ με τα ΣΑ και άλλους φορείς. Όπως π.χ. στις εκλογές του 1961 με την εφαρμογή του σχεδίου (δήθεν άσκηση[6]) ΠΕΡΙΚΛΗΣ. Αργότερα ήρθε το ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ της 21ης Απριλίου 1967, το ΘΕΜΙΣ του Πολυτεχνείου, του πραξικοπήματος στην Κύπρο.

---

[1] Βλέπε ΧΡΗΣΤΟΥ ΡΟΖΑΚΗ, *Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1974-1985: Εκσυγχρονισμός και Διεθνής Ρόλος Ενός Μικρού Κράτους*, στο ΄΄ *Η Ελλάδα σε Εξέλιξη*΄΄, Εξάντας 1986 σ.σ.114 και 115 { με επιλογή κειμένων από το Τεύχος 473 του γαλλικού περιοδικού ΄΄Les Temps Modernes΄΄}."*…η λαϊκή δυσφορία...η αρνητική κοινή γνώμη για τον ρόλο του αμερικανικού παράγοντα…ο βαθμός της εξάρτησης της Ελλάδας από τις ΗΠΑ και η συνακόλουθη μονολιθικότητα των διεθνών σχέσεων της πρώτης είχαν αρχίσει να υποχωρούν...".* Επομένως τα πράγματα έπρεπε να πάρουν άλλη τροπή και έτσι "*…η έλευση της δικτατορίας επανέφερε ακμαίο τον αμερικανικό παράγοντα στην περιοχή…"* γεγονός που υποβοηθήθηκε και από το ότι "*…η απομόνωση της δικτατορίας από όλες τις δυνάμεις την οδηγεί σε μια απεγνωσμένη ενέργεια αγκαλιάσματος των Αμερικανών…"* με τίμημα *"…τη δημιουργία νέων συνθηκών εξάρτισης και την εγκατάσταση νέων βάσεων στο ελληνικό έδαφος…*

[2] Βλ. ΜΑΝΕΣΗ στο ίδιο ΄΄ *Η Ελλάδα σε Εξέλιξη*΄΄, Εξάντας 1986 σ.29 "*Αφού οι προσπάθειες της μοναρχίας να ανακόψει αυτήν την εξέλιξη απέτυχαν, ήρθε η σειρά του στρατού, ως τελευταίου καταφυγίου, ο οποίος ανέλαβε την υπεράσπιση καθεστηκυίας τάξης πραγμάτων και επενέβη διά της βίας, όταν οι βουλευτικές εκλογές έγιναν αναπόφευκτες: ήταν το πραξικόπημα των συνταγματαρχών της 21ης Απριλίου 1967, που έγινε με την συνοχή ή και την υποστήριξη των Ηνωμένων Πολιτειών…»*

[3] ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ στο ΄΄ *Η Ελλάδα σε Εξέλιξη*΄΄, Εξάντας 1986 σ.67. " *Οι στρατιωτικοί επενέβησαν, διότι θεώρησαν ότι η πολιτική εναλλαγή (σημ. με τις επερχόμενες εκλογές το 1967) …κινδύνευε ταχύτατα να μεταβληθεί σε θεσμική και κοινωνική. Η απειλή για τους στρατιωτικούς δεν ήταν το πραγματικό ενδεχόμενο μεταβολής του κοινωνικού συστήματος, που ουδέποτε υπήρξε στα σοβαρά, αλλά η εναλλαγή των πολιτικών ομάδων στην άσκηση της εξουσίας…»*

[4] Η άποψη Μουζέλη προβάλλεται από τον ΝΙΚΗΦΟΡΟ ΔΙΑΜΑΝΤΟΥΡΟ στο, *1974. Η Μετάβαση από το Αυταρχικό στο Δημοκρατικό Καθεστώς στην Ελλάδα,* στο τεύχος 49 του 1983 του Περιοδικού ΄΄ Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών΄΄, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα 1983 σ.67 «*…οποιοδήποτε κοινοβούλιο με το άνοιγμά του προς τις μάζες, έπρεπε να γίνει η κυρίαρχη δύναμη στην τριαρχία- θρόνος, ένοπλες δυνάμεις, κοινοβούλιο,- οπότε ο στρατός θα έχανε την ηγετική του θέση με αναπόφευκτες εσωτερικές επιπτώσεις για εκείνους που κατείχαν κάποιο στρατιωτικό αξίωμα. Διαφορετικά ο στρατός έπρεπε να εμποδίσει κάτι τέτοιο με την καθολική κατάργηση του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος…»*

[5] Βλέπε κατάθεση Σπαντιδάκη στην επιτροπή της Βουλής για το Φάκελο της Κύπρου, τμήματα της οποίας καταγράφονται στο κεφ. Γ13στ.

[6] Ολόκληρο το σχέδιο ΠΕΡΙΚΛΗΣ περιέχεται υπό μορφή διαταγής ασκήσεως στο βιβλίο του ΑΡΗ ΜΠΟΥΛΟΥΚΟΥ, *Υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ,* Ο Τύπος, Αθήνα 1989 σ.σ.433 -449

Από εσωτερικό έγγραφο του 1972 με πινακοποιημένα τα ΄΄Πολεμικά Σχέδια΄΄ του ΑΝ (λείπει ο πίνακας Γ΄ που θα περιείχε και άλλα) επισημαίνονται μόνον δύο απ' αυτά τα σχέδια, των οποίων δεν περιγράφεται το περιεχόμενο, αλλά από τον τίτλο αντιλαμβάνεται κανείς τον σκοπό του.
Το Προσάρτημα 12 του ΄΄Γενικού Σχεδίου Αμύνης΄΄ και απ' αυτό το ΄΄Σχέδιο Εσωτερικής Ασφαλείας΄΄ με χειριστή το 2ο ΕΓ/Ι, εκδόσεως 1970, με συνημμένο το σχέδιο ΑΡΓΩ προς αναθεώρηση και σημείωση στο έγγραφο, πως πρέπει να συμπληρωθούν «*…δι' ενός χάρτου όρια Ναυτικών και Στρατιωτικών Διοικήσεων…*» *και*
Το σχέδιο «*…ΗΦΑΙΣΤΟΣ*[1] *(αντιμετώπισις αναρχικών εκδηλώσεων εις λεκανοπέδιον Αττικής χειριστής 2ον ΕΓ/Ι)…εκδόσεως 1969…*».
Και τα δύο σχέδια (όρια στρατιωτικών διοικήσεων και αντιμετώπιση αναρχικών εκδηλώσεων) όπως και ο χειριστής (το 2ο ΕΓ του ΑΝ) αλλά και η χρονολογία εκδόσεως που είναι μέσα στην επταετία, παραπέμπουν σε αντιμετώπιση λαϊκών κινητοποιήσεων, απεργιών ….. Όχι πως πριν το 1967 αλλά και μετά τη μεταπολίτευση[2] δεν υπήρχαν τέτοια σχέδια. Εξ άλλου έτσι τα βρήκαν και με μικρές τροποποιήσεις εφαρμόσθηκαν από τους συνωμότες στις 21-4-1967. Στη συνέχεια σχεδιάσθηκαν πιο προσεκτικά και πιο αποτελεσματικά. Το έγγραφο[3] δίνει προθεσμίες για συμπλήρωση τυχόν λεπτομερειών κ.λπ με αποδέκτες όλους τους τμηματάρχες του ΑΝ που είχαν αρμοδιότητα στη σχεδίαση.[4]
Η ομάδα των αξιωματικών του στρατού που συνωμοτούσε και προέβη στο πραξικόπημα[5] τον Απρίλιο του 1967, έδρασε όλη την προηγούμενη περίοδο εκμεταλλευόμενη παράγοντες που εκτίθενται στη συνέχεια..

- Τη στείρα αντικομουνιστική υστερία των πρώτων χρόνων της μετεμφυλιακής περιόδου, που αποτέλεσε και την κυρίαρχη ιδεολογία και πολιτική της τότε πολιτικής ηγεσίας στην Ελλάδα.
- Τη διαβρωτική εξάπλωση της παραστρατιωτικής οργάνωσης ΙΔΕΑ στο σώμα των Ελλήνων αξιωματικών, κάτω απ' την οποία εκκολάφθηκαν[6] και αναπτύχθηκαν οι περισσότεροι των πρωταγωνιστών της χούντας του 1967.

---

[1] Το σχέδιο στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου στην Κύπρο, έχει την ίδια ονομασία και καλείται ΗΦΑΙΣΤΟΣ 74 . ΒΛ. ΣΕΡΓΗ Γ. *Η Μάχη της Κύπρου, Ιούλιος- Αύγουστος 1974, Η Ανατομία της Τραγωδίας*, Αφοί Βλάσση, Αθήνα 1999 σ. σ. 182 κ.επ. και 701.

[2] Από το ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΄΄Ζ΄΄ των πρακτικών της 28ης Συνεδριάσεως του ΣΑΓΕ το 1980 διαβάζουμε πως η υπ αριθμ. 7 απόφαση του Συμβουλίου των Αρχηγών των Γενικών Επιτελείων είναι να «*…εξακολουθήσει ισχύουσα η υπ αριθ. Φ.498/700773/124/4-11-1979 διαταγή ΥΕΘΑ/ΓΕΕΘΑ/1η ΜΕΟ/ΠΡ/1 ως προς την συνδρομήν του Στρατιωτικού Τομέως εις την αντιμετώπισιν απεργιών προσωπικού κοινής ωφελείας αρμοδιότητος Πολιτικών Υπουργείων….η συνδρομή…θα αποφασίζεται περιστασιακώς, υπό της Κυβερνήσεως δια λόγους ψυχολογικούς έναντι των απεργούντων αφ' ενός και λόγω της διαφόρου ουσίας της απεργιακής κινήσεως αφ' ετέρου…*». Σημειώνεται πως στο ΣΑΓΕ προεδρεύει στις 11 Σεπτεμβρίου 1980 που συζητείται αυτή η απόφαση, ο Ευάγγελος Αβέρωφ Τοσίτσας. Επομένως δεν έχει αμιγή στρατιωτική υφή, αλλά αυξημένη ισχύ αφού εκφράζεται με τον τρόπο αυτό και η πολιτική βούληση. Ο στρατός λοιπόν εξακολουθεί και μεταπολιτευτικά να προσφέρεται για χρησιμοποίηση με αγήματα απεργιών σε χώρους κοινής ωφέλειας. Και μόνον η ύπαρξη τέτοιων σχεδίων και η συντήρηση και καλλιέργεια ανάλογης νοοτροπίας, δίνει ένα ισχυρό ατού για τη χρησιμότητα και αναγκαιότητα των ΕΔ κόντρα στις απεργίες. Το αμέσως επόμενο στάδιο είναι η χρησιμοποίησή του ενάντια στις μαζικές κινητοποιήσεις, τις διαδηλώσεις κ.ο.κ. όπως ήδη προβλέπει το Νέο Δόγμα και η αντιμετώπιση των ΄΄Ασύμμετρων Απειλών΄΄.

[3] Είναι ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ ΦΕΣ ΑΝ/3ΕΓ/2 ΑΡΙΘ.2415/1-12-1972

[4] Συνέντευξη ΜΑΝΤΑΔΑΚΗ (22-06-02) «*…αυτή την ατμόσφαιρα κινδύνου εκμεταλλεύτηκε και η δικτατορία ως πρόσχημα επιβολής του στρατιωτικού νόμου τις πρώτες ώρες της εκδήλωσης της (σχέδιο ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ). Το σχέδιο αυτό που αφορούσε αντιμετώπιση εσωτερικού κινδύνου ευρίσκετο σε ισχύ από πολλά χρόνια πριν το 1967. Εν τούτοις εγώ τουλάχιστον έμαθα την ύπαρξή του και λεπτομέρειες του περιεχομένου του, ως επιτελής του ΑΚΙΠ, σε αναθεώρηση που έγινε μόλις το Φεβρουάριο Μάρτιο του 1967*…...». Το σχέδιο ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ φέρεται ως σχέδιο του ΝΑΤΟ προσαρμοσμένο στα ελληνικά δεδομένα. Παραλλαγή αυτού του σχεδίου με προσαρμογές στους στόχους των συνωμοτών είναι εκείνο που εφαρμόσθηκε στις 21 Απριλίου 1967. Από τον ΠΑΠΑΧΕΛΑ σ.257 και 259 ο.π. προκύπτει πως όλοι οι θεωρούμενοι αρμόδιοι (Αμερικανοί, παλάτι, ΑΣΣ, γνώριζαν για τη σχεδίαση). Οι συνεννοήσεις του αρχηγού στρατού Σπαντιδάκη με τον βασιλιά για την εφαρμογή του ίδιου σχεδίου και άλλο όνομα (ΙΕΡΑΞ ΙΙ) με λίγες προσθήκες στον κατάλογο των συλληφθέντων δεν ήταν άγνωστες στους επιτελείς συνωμότες που τελικά το εφάρμοσαν. Οι στρατηγοί ενεργούσαν με την έγκριση του Κωνσταντίνου και σχεδίαζαν εκείνο ακριβώς που εφάρμοσαν οι έμπιστοί τους συνταγματάρχες. Βλέπε και ΒΕΡΕΜΗ σ.253 ο.π.

[5] Για την επιβολή του στρατιωτικού νόμου στις 21 Απριλίου 1967 αλλά και, τις συντακτικές πράξεις και διατάγματα που εκδόθηκαν για την εφαρμογή και άρση του βλέπε ΑΛΙΒΙΖΑΤΟ ο.π. υποσημείωση αριθ.22 στη σ. 282. Στο ίδιο σ.605και υποσημείωση αριθ. 16 καταγράφονται σε αριθμούς οι συλληφθέντες στη διάρκεια των πρώτων εξ χρόνων της δικτατορίας και πιο συγκεκριμένα:
«... - 87.000 άτομα συνελήφθησαν και ανακρίθηκαν από τις αστυνομικές υπηρεσίες,
10.000 εκτοπίσθηκαν, κατά μέσο όρο για περίοδο ενός χρόνου,
4000 παραπέμφθηκαν σε δίκη,
2.800 από τα άτομα που πέρασαν από δίκη υπέστησαν σε κάποια στιγμή βασανιστήρια,
1.700 καταδικάσθηκαν σε ποινές που κυμαίνονταν από την ισόβια κάθειρξη ως τη λιγόμηνη φυλάκιση,
19 πέθαναν κάτω από ύποπτες συνθήκες, από τα οποία 10 δολοφονήθηκαν, (πρέπει να προσθέσουμε σε αυτά τα τελευταία τα θύματα της εξέγερσης του Πολυτεχνείου της Αθήνας, το Νοέμβριο του 1973, που ανέρχονται σε τριάντα περίπου),
22 βρήκαν το θάνατο κατά τη διάρκεια της κράτησής τους και άλλα 21 μέσα στους 12 μήνες μετά την απόλυσή τους...». Σύμφωνα με την υποσημείωση του συγγραφέα, τα στοιχεία αυτά έχουν ληφθεί από την εργασία του Koyndouros (R), Law and the Obstruction of Social Change. ACase Study of Laws for the Security of the Apparently Prevailing Social Order in Greece, M. Phil., Thesie, Brunel University, Sociology Dpt., (London), 1974, (πολυγρ.)

[6] Η σύνθεση της ηγεσίας των ΕΔ την 20ης Απριλίου 1967, όπως την έχει καταγράψει ο ναύαρχος ε.α Λ. Βασιλικόπουλος στο προσωπικό του αρχείο, ήταν η εξής:
Ναύαρχος Σ.Αυγέρης, ΑΓΕΕΘΑ
Αντιστράτηγος Γ.Σπαντιδάκης ΑΓΕΣ
Αντιναύαρχος Κ.Εγκολφόπουλος ΑΓΕΝ
Αντιπτέραρχος Γ.Αντωνάκος ΑΓΕΑ
Αντιστράτηγος Ο.Αγγελής Υπαρχηγός ΓΕΕΘΑ

- Την ενσυνείδητη υποκίνηση και υποστήριξη που τους προσφέρθηκε από πολιτικούς, που στόχευαν στη διαιώνισή της εξουσίας από τον δικό τους πολιτικό χώρο.
- Την προώθηση στις ηγετικές θέσεις των ΕΔ στρατιωτικών που ανέχθηκαν, επέτρεψαν και υπέθαλψαν παραστρατιωτικά κυκλώματα καταλύοντας την πειθαρχία και τη συνοχή των ΕΔ έτσι, ώστε εύκολα να εκτραπούν από την αποστολή τους.
- Τη σχέση μεταξύ του βασιλιά και μερίδας των στελεχών των ΕΔ, βασιζόμενης στην αρχή ΄΄*μου ανήκετε- σας ανήκω*΄΄ και την πεποίθηση της οικογένειας αυτής, πως οι ΕΔ τους οφείλουν ΄΄πίστη και αφοσίωση΄΄.
- Το πρόβλημα της επετηρίδας, που καθιστούσε ευεπίφορους σε συνωμοτικές προσεγγίσεις τους αξιωματικούς ιδιαίτερα μεσαίων και μικρών βαθμών.
- Την ανάμιξη του ξένου παράγοντα.

Αυτοί είναι παράγοντες που εκμεταλλεύθηκαν στελέχη των ΕΔ που προχώρησαν στο πραξικόπημα της 21ης Απριλίου 1967.

Μία ανάλογη με τις προαναφερθείσες προσέγγιση των αιτίων επιβολής του στρατιωτικού καθεστώτος, καταχωρείται από ομιλία αντιστασιακού στελέχους των ΕΔ[1]. Ως κύρια αιτία θεωρεί κατ' αρχήν την ανάγκη υλοποίησης μέτρων, στα οποία δεν μπορούσε να προχωρήσει μια κοινοβουλευτική κυβέρνηση. Ιδιαίτερα εάν επρόκειτο για τέτοια κεντροαριστερής απόκλισης, όπως διαφαινόταν ότι θα προκύψει από τις επερχόμενες εκλογές του Μαΐου 1967. Δηλαδή,

- -η ένταξη με κάθε τρόπο της Κύπρου στο Δυτικό στρατόπεδο,
- -η παροχή διευκολύνσεων στις αμερικανικές δυνάμεις του 6ου στόλου της Μεσογείου,
- -η υπογραφή νέων συμφωνιών για βάσεις και τέλος
- -η διευκόλυνση των επιχειρήσεων στην επερχόμενη σύγκρουση Ισραήλ- Αράβων.[2]

Παρατηρείται πως δεν αναφέρονται ως αίτια του πραξικοπήματος λόγοι επαγγελματικοί και συμφερόντων των σχεδιαστών του. Δεν εντοπίσθηκαν στην έρευνα, τουλάχιστον για τους πρωτεργάτες της συνομωσίας, στοιχεία που να αποδεικνύουν κάτι τέτοιο. Στα πλαίσια του ΙΔΕΑ όμως (όπως και της διάδοχης ΕΕΝΑ) τα θέματα επιλογών για προώθηση σε ηγετικές θέσεις των μελών του, τους απασχολούσαν μόνιμα. Οι υποστηρικτές του καθεστώτος είχαν κατά νου και τη γρήγορη προαγωγή, τις καλές μεταθέσεις, τις αποστολές σε θέσεις εξωτερικού ….[3] Ο γράφων έχει την τάση να συμφωνήσει με την άποψη, πως πεποίθηση των στελεχών των ΕΔ είναι, ότι έχουν ως αποστολή την ΄΄φρούρηση του καθεστώτος΄΄. Η οποία ερμηνεύεται από τους στρατιωτικούς ως ΄΄φύλαξη του Έθνους΄΄. Το έθνος όμως πιστεύουν, πως υπηρετείται από ένα κράτος δομημένο σύμφωνα με τις δικές τους αντιλήψεις περί εθνικοφροσύνης, που προστατεύουν και φυλάγουν οι

Υποστράτηγος Δ.Αρμπούζης Α΄Υπαρχηγός ΓΕΣ
-//- Δ.Ανδριώτης Β΄Υπαρχηγός ΓΕΣ
Αντιστράτηγος Β. Μαράντης Γεν. Επιθεωρητής Στρατού
-//- Ι.Κατσαδήμας Διοικητής Στρατιάς
-//- Χ.Παπαδάτος Διοικητής ΑΣΔΕΝ
-//-Κ.Κόλιας Διοικητής Α΄Σ.Σ.
-//-Ι.Μανέτας Διοικητής Β΄Σ.Σ.
-//-Γ.Ζωϊτάκης Διοικητής Γ΄ Σ.Σ.

[1] Πρόκειται για στοιχεία από ομιλία Απριλίου 1997 του Λεωνίδα Βασιλικόπουλου σε εκδήλωση στην Παλαιά Βουλή για τα τριάντα χρόνια από την επιβολή της δικτατορίας, που δημοσιεύθηκε στο έντυπο αρ. φύλλου 45 του ΣΑΣΥ/ ΠΝ (Σύλλογος Αποφοίτων Σχολών Υπαξιωματικών Πολεμικού Ναυτικού) ΞΙΦΙΑΣ, Μαρτίου- Απριλίου 1997. Όσο για τα επιχειρήματα που πρόβαλλαν οι πρωτεργάτες επί επτά χρόνια, υποστηρίζοντας την αναγκαιότητα της επέμβασής τους, προκύπτουν από όλα τα προπαγανδιστικά έντυπα της επταετίας. Βλέπε το κατεξοχήν ΄΄ευαγγέλιο της επανάστασης΄΄ του Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Το Πιστεύω μας,* Έκδοσις Γενικής Διευθύνσεως Τύπου Αθήνα 1968- 1972 αλλά και από τις μεταδικτατορικές εκδόσεις του Στ. ΠΑΤΤΑΚΟΥ, *21η Απριλίου 1967- 8η Οκτωβρίου 1973 Ημέραι και Έργα,* Εκδοσις, Αθήνα 1999 και, *21η Απριλίου 1967 Διατί; Ποίοι; Πώς;* Βιοβιβλ, Αθήνα 1999 και, *Οδυσσεύς Μιλτ. Αγγελής ο Στρατηγός των Στρατηγών,* Art Hellas, Αθήνα 2000 καθώς και του Γρ. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Γεώργιος Παπαδόπουλος, Ο Μεγάλος Επαναστάτης,* Γρηγόρης Μιχαλόπουλος, Αθήνα (α.χ.), και *Η Προδοσία της 24 Νοεμβρίου 1973,* Γρηγόρης Μιχαλόπουλος, Αθήνα (α.χ.),και, *Το Απόρρητο Ημερολόγιο του Στυλιανού Παττακού,* Ελεύθερη Ώρα, Νέοι Άνθρωποι.

[2] Ο τέως Βουλευτής και αντιστράτηγος ε.α. Παπαγεωργόπουλος Τάκης δίνει στη συνέντευξή του ένα σημανικό στοιχείο για το ρόλο που έπαιξαν οι αμερικανικές βάσεις στην Ελλάδα αλλά και οι αεροπορικές τους δυνάμεις που εξορμούσαν απ' αυτές συμμετέχοντας στον πόλεμο των έξη ημερών το 1967. Βλ. παράρτημα Β-ΙΙ συνέντευξη Παπαγεωργόπουλου όπου μεταξύ των άλλων αναφέρει τι τους έλεγε συνάδελφος αξιωματικός της ΠΑ : «*…Και μας είπε ότι επί μια εβδομάδα έκαιγε τα κενά των βομβών που ρίχνανε οι Αμερικάνοι. Δεύτερον σας είπα για το Ζάρκο, Ζάρκο το λένε στην Ανατολική Κρήτη. Εκεί είναι τα μηχανήματα ελέγχου, έτσι; Από εκεί έγινε ο αποσυντονισμός των αεροπλάνων της Αιγύπτου, του Ιράκ, του Ιράν, ... Όλα από εκεί έγιναν ….*» και παρακάτω «*…για τον πόλεμο της Μέσης Ανατολής, Ισραήλ – Αιγύπτου και των υπολοίπων ..... Ο αεροπόρος, ο διοικητής της βάσης που ήτανε κάτω στα Χανιά, λεγότανε Παπαβασιλίου Δημήτριος. Ο Παπαβασιλίου μου είπε εμένα παρουσία και άλλων αξιωματικών, του Παπαδονικολάκη, του Ζουμπογιώργου, ότι επί τρεις μέρες βομβάρδιζαν τα αεροπλάνα από εκεί στην Αίγυπτο και όλα αυτά ….*»

[3] Ο ΒΕΡΕΜΗΣ σ.251 ο.π. σημειώνει για την μεταπολεμική περίοδο πως «*...μια σημαντική αιτία παρεμβάσεως στην πολιτική, υπήρξαν οι επαγγελματικές ανησυχίες των αξιωματικών. Η απότομη διεύρυνση του Σώματος κατά τον εμφύλιο και η συρρίκνωση μετά το τέλος του πολέμου, προκάλεσε συμφόρηση στους μεσαίους βαθμούς...*» και ως εκ τούτων ερμηνεύεται η συμμετοχή σε συνωμοτικές οργανώσεις όπως των συνταγματαρχών κ.λ.π. Αντίθετα ο Σπ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ στο, *Τα Αίτια του Απριλιανού Πραξικοπήματος,* Λιβάνη, Αθήνα 1998 υποστηρίζει (σ.297) πως «*...ο στρατός δεν ενήργησε κυρίως βάσει συντεχνιακών κινήτρων αλλά λειτουργώντας ως φρουρός του καθεστώτος. Οι συντεχνιακοί λόγοι είναι παρόντες, αλλά έχουν δευτερεύουσα σημασία...*». Ο ίδιος συγγραφέας καταγράφει και πλήθος άλλων απόψεων (πολιτικών, δημοσιογράφων, μελετητών κ.λ.π.) για τα αίτια της επέμβασης στις 21-4-1967 (σ.σ.33-55).

ίδιοι. Εάν λοιπόν θεωρούν πως κινδυνεύει να καταλυθεί το κράτος, τότε κινδυνεύει το έθνος, επομένως οφείλουν να παρέμβουν. Έχουν ενστερνισθεί/ αποδεχτεί την πρακτική ενός κράτους, που υπηρετεί όχι την τάξη απ' την οποία προέρχονται (αγρότες, μικροαστοί, ελεύθεροι επαγγελματίες, υπάλληλοι), αλλά την αστική και μεγαλοαστική τάξη. Που δεν εκπροσωπείται (όπως είδαμε στην κοινωνιολογική ανάλυση) στο σώμα των στελεχών των ΕΔ, αλλά δεν το θεωρούν οι ίδιοι απαραίτητο, και τους περισσότερους δεν τους απασχολεί ή ακόμα μπορεί και να το αγνοούν.

Ως επιχειρήματα των συνωμοτών στελεχών των ΕΔ που επενέβησαν αρκούσαν:

- ο κίνδυνος εκτροπής της χώρας προς τα αριστερά,
- η πολιτική αναταραχή και τα φαινόμενα μη υγιούς πολιτικού βίου (΄΄φαυλοκρατία΄΄ κατά τους πραξικοπηματίες),
- η επίλυση των εθνικών θεμάτων και ιδιαίτερα του Κυπριακού ΄΄εδώ και τώρα΄΄ με την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα.

Η βρετανική διπλωματία εν τούτοις βλέπει,[1] ότι αιτία για το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου 1967 είναι *«... η ανάμειξη του βασιλιά στις πολιτικές μηχανορραφίες...»*. Δύσκολο να δεχτεί κανείς ως μόνη αιτία, αυτήν την ανάμειξη των ανακτόρων. Συνεπικουρούμενη έστω από την επισήμανση του ίδιου πρέσβη πως, «*...η συνταγματική μοναρχία στην Ελλάδα δεν συνιστούσε ντόπια παράδοση...»*. Την άποψη όμως πως τα ανάκτορα οδηγούν στο πραξικόπημα, ασπάζονται και στελέχη των ΕΔ που συμμετείχαν στην προσπάθεια ανατροπής του στρατιωτικού καθεστώτος στη συνέχεια. «*Το παλάτι με την αλαζονική νοοτροπία, που του είχε κληρονομηθεί από πολλές δεκαετίες, έκανε ότι μπορούσε για να δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες για την εκδήλωση του πραξικοπήματος... οι στρατηγοί... συγχρόνως διαπραγματευόντουσαν με το παλάτι για το ΄΄δικό τους΄΄ πραξικόπημα.»*. Η επισήμανση από μόνη της δεν ερμηνεύει το πραξικόπημα, αλλά δίνει το πως μερίδα αξιωματικών του ναυτικού[2] βλέπει ακόμα και σήμερα το ρόλο της βασιλείας πριν την 21η Απριλίου.

Τα έγγραφα που εδώ εξετάζονται αφορούν περισσότερο συμπεριφορές στελεχών κατά την επταετία. Κατ' αρχήν στις προσπάθειες του καθεστώτος να διεισδύσουν στο σώμα των στελεχών των άλλων όπλων και ιδιαίτερα του ναυτικού.

Γ1α.- Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΄΄ΧΟΥΝΤΑ΄΄ ΕΠΙΒΑΛΛΕΤΑΙ ΣΤΟ ΠΝ

Το στρατιωτικό καθεστώς μπορεί να μην κέρδισε την πλειοψηφία των στελεχών του ναυτικού, αλλά επιβλήθηκε και σ' αυτό όπως σε όλες τις ΕΔ και στη χώρα. Ειδικά όμως στο πολεμικό ναυτικό υπήρξαν αρκετοί, οι οποίοι δεν τάχθηκαν με το μέρος της 21ης Απριλίου. Μερικοί απ' αυτούς αντέδρασαν, είτε συμμετέχοντας σε οργανώσεις ή και μεμονωμένα. Θα δούμε στη συνέχεια και τις προσπάθειες να κερδίσει η ΄΄επανάσταση΄΄ το ναυτικό και τις αντιδράσεις των στελεχών του τελευταίου στις προσπάθειες αυτές[3].

Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού την ημέρα που κηρύχθηκε η «επανάσταση» της 21/4/1967 ήταν ο αντιναύαρχος Κ. Εγκολφόπουλος. Η διαφωνία του με το νέο καθεστώς ήταν άμεση και παρέδωσε καθήκοντα στις 24/4/67 στον υποναύαρχο Ι. Δέδε, έχοντας ασκήσει έτσι τα καθήκοντά του ως Α/ΓΕΝ για διάστημα μικρότερο του μήνα (είχε παραλάβει στις 30 Μαρτίου '67 από τον Σ. Αυγέρη, ο οποίος έγινε Α/ΓΕΕΘΑ μέχρι τις 13 Δεκεμβρίου 1967).

Ο Κ. Εγκολφόπουλος ήταν αργότερα και ο πρώτος Α/ΓΕΝ της μεταπολίτευσης, αλλά παρέλαβε πέντε ολόκληρους μήνες μετά την πτώση της χούντας. Επονομαζόμενος και «παππούς», ήταν εκείνος που κλήθηκε στις 8 Ιανουαρίου 1975 να ηγηθεί, αργοπορημένα έστω, της πορείας του Ναυτικού από το σημείο που την είχε αφήσει πριν επτά χρόνια.

Μετά τον Ι. Δέδε, στο αποτυχόν Κίνημα της 13ης Δεκεμβρίου 1967 παρέλαβε Α/ΓΕΝ ο Σ. Περβαινάς μέχρι τις 18 Δεκεμβρίου 1968 και στη συνέχεια ο Κ. Μαργαρίτης μέχρι την 1η Ιουνίου 1973 που παρέδωσε στον Π. Αραπάκη. Ο τελευταίος έμεινε ως Α/ΓΕΝ αρκετά μετά τη μεταπολίτευση, όπου, μάλιστα, έπαιξε και ένα ρόλο πολύ πιο προωθημένο απ' ό,τι του επέτρεπαν τα καθήκοντα του ως Αρχηγού ενός Όπλου. Ο ίδιος πιστεύει, πως με τη στάση και τις ενέργειές του στα κρίσιμα γεγονότα της εισβολής των Τούρκων στην Κύπρο και στις επαφές με το Sisco – ενώ η χάρτινη Κυβέρνηση του Ανδρουτσόπουλου είχε εξαφανιστεί – εξιλεώθηκε για τις υπηρεσίες του προς τη δικτατορία.[4]

---

[1] Από τη δημοσίευση των βρετανικών αρχείων στην ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ 3-1-04 σε άρθρο με τίτλο *Το Κίνημα του Ναυτικού και η Κατάργηση της Βασιλείας.* Το άρθρο δανείζεται τις επισημάνσεις από αναφορά προς το Φόρειν Όφις του Βρετανού Πρέσβη στην Αθήνα το 1973 σερ Ρόμπιν Χούπερ (14 Ιουνίου 1973, FCO 9/1732).

[2] Βλέπε (παράρτημα Β-ΙΙΙ) ΠΑΛΟΥΜΠΗΣ απάντηση στο ερωτηματολόγιο 4-2-2003.

[3] Βλέπε ΑΚ απόπου προέρχονται στοιχεία, έγγραφα, πίνακες κ.λ.π. και χρησιμοποιούνται ειδικά στα μέρη Γ και Δ της διατριβής με προσθήκη αρχείου, σχολίων, παρατηρήσεων και αποσπασμάτων από τις συνεντεύξεις.

[4] Βλ. ΠΕΤΡΟΥ ΑΡΑΠΑΚΗ, *Το Τέλος της Σιωπής,* Νέα Σύνορα- Α.Α. Λιβάνης, Αθήνα 2000. Περισσότερα για τον Αραπάκη όπως και τον Μπονάνο παρακάτω στα κεφ. Γ9 και Γ18α.

ΠΙΝΑΚΑΣ Γ1

ΥΠΗΡΕΤΗΣΑΝΤΕΣ ΣΕ ΘΕΣΕΙΣ ΝΑΥΑΡΧΩΝ ΚΑΙ ΓΕΝ/ Β΄ ΚΛΑΔΟΥ

ΑΠΟ 1967 ΜΕΧΡΙ 1974

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	**ΒΑΘΜΟΣ**	**Α.Μ.**	**ΑΠΟ**	**ΜΕΧΡΙ**
ΑΡΧΗΓΟΙ ΝΑΥΤΙΚΟΥ				
Ι. ΔΕΔΕΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ & ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ	588	24-4-1967 18-9-1967	18-9-1967 13-12-1967
Σ. ΠΕΡΒΑΙΝΑΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ & ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ	597	13-12-1967 20-12-1967	20-12-1967 18-12-1968
Κ. ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ	ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ	635	18-12-1968	1-6-1973
Π. ΑΡΑΠΑΚΗΣ	ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ	728	1-6-1973	8-1-1975
ΑΡΧΗΓΟΙ ΑΙΓΑΙΟΥ ΠΕΛΑΓΟΥΣ (ΑΑΠ)- ΣΤΟΛΟΥ (ΑΣ)				
Κ. ΔΕΝΕΖΑΚΟΣ (ΑΑΠ)	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	584	9-1-1967	17-5-1967
Ε. ΠΑΝΑΣ (ΑΑΠ)	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	590	17-5-1967	14-12-1967
Θ. ΜΠΑΚΟΠΟΥΛΟΣ (ΑΑΠ)	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	626	14-12-1967	24-2-1968
Ν. ΔΕΛΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑΣ (ΑΑΠ)	ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	696	24-2-1968	8-3-1968
Κ. ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ (ΑΑΠ)	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	635	8-3-1968	21-12-1968
Γ. ΜΟΡΑΛΗΣ (ΑΣ)	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	665	21-12-1968	24-6-1970
Κ. ΣΚΙΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (ΑΣ)	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	703	24-6-1970	12-6-1971
Π. ΑΡΑΠΑΚΗΣ (ΑΣ)	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	728	12-6-1971	4-6-1973
Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ (ΑΣ)	ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ	733	4-6-1973	9-1-1975
ΑΡΧΗΓΟΙ ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΙΟΝΙΟΥ ΠΕΛΑΓΟΥΣ				
ΙΠ. ΔΕΔΕΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	588	14-1-1967	24-4-1967
Ι. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ	ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	617	24-4-1967	22-5-1967
Α. ΡΟΖΑΚΗΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	594	22-5-1967	14-12-1967
Γ. ΜΟΡΑΛΗΣ	ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	665	14-12-1967	22-6-1968
Γ. ΜΟΡΑΛΗΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	665	22-6-1968	20-12-1968
Ι. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	694	20-12-1968	1-3-1969
ΔΙΟΙΚΗΤΕΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΜΕΡΙΜΝΑΣ				
Ι. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	694	1-3-1969	26-6-1969
Ν. ΔΕΛΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	696	26-6-1969	12-6-1971
Π. ΚΑΡΑΝΔΡΕΑΣ	ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	712	12-6-1971	12-8-1971
Α. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	720	12-8-1971	6-6-1973
Β. ΜΗΤΣΑΚΟΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	738	6-6-1973	15-6-1974
Δ. ΜΑΝΟΥΣΑΚΗΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	734	15-6-1974	19-6-1976
ΔΙΟΙΚΗΤΕΣ ΝΑΥΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ				
Χ. ΛΕΒΑΝΤΙΝΟΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	589	ΙΑΝ. 1967	ΔΕΚ. 1967
Γ. ΠΑΠΠΑΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	608	ΔΕΚ. 1967	ΔΕΚ. 1968
Σ. ΜΥΛΩΝΑΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	704	ΔΕΚ. 1968	ΙΟΥΛ. 1969
Σ. ΣΚΙΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	703	ΙΟΥΛ 1969	ΑΥΓ. 1970
Ι. ΜΗΝΑΙΟΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	681	ΑΥΓ. 1970	ΙΟΥΝ. 1971
Θ. ΜΑΝΩΛΟΠΟΥΛΟΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	719	ΙΟΥΝ 1971	ΣΕΠΤ. 1972
Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	733	ΣΕΠΤ 1972	ΙΟΥΝ. 1973
Δ. ΔΟΥΣΗΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	744	ΙΟΥΝ 1973	ΙΟΥΝ. 1974
Κ. ΚΟΥΜΑΝΑΚΟΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	743	ΙΟΥΝ 1974	ΦΕΒΡ. 1975
ΥΠΑΡΧΗΓΟΙ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟΥ				
Ι. ΜΑΣΟΥΡΙΔΗΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	586	1-4-1967	9-5-1967
Δ. ΣΟΥΤΣΟΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	609	9-5-1967	14-12-1967
Γ. ΠΑΠΠΑΣ	ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	608	14-12-1967	27-12-1967
Κ. ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ	ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	635	27-12-1967	6-4-1968
Κ. ΣΩΤΗΡΙΟΥ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	649	6-4-1968	22-6-1970
ΓΚ. ΠΕΤΜΕΖΑΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	697	22-6-1970	12-6-1972
Θ. ΜΑΝΩΛΟΠΟΥΛΟΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	719	12-6-1972	5-6-1973
Π. ΚΟΝΙΑΛΗΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	731	6-6-1973	12-6-1974
Σ. ΚΑΨΑΛΗΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	803	12-6-1974	5-9-1975
ΓΕΝΙΚΟΙ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΕΣ				
Π. ΨΑΛΙΔΑΚΗΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	Μ-26	23-9-1966	6-6-1967
Π. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	-	15-5-1967	20-1-1969
Α. ΕΥΘΥΜΙΟΥ	ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	Μ-79	20-1-1969	30-6-1969
Α. ΕΥΘΥΜΙΟΥ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	Μ-79	30-6-1969	11-4-1970
Β. ΑΒΡΑΜΟΠΟΥΛΟΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	Μ-74	11-4-1970	15-6-1972
Π. ΝΤΑΚΟΥΛΑΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	Μ-88	15-6-1972	12-6-1974
Μ. ΠΑΣΣΑΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	Μ101	12-6-1974	3-6-1978
ΓΕΝ/ ΔΚΒ				
Δ. ΣΟΥΤΣΟΣ	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	609	26-1-1967	26-5-1967
Μ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ	ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	613	26-5-1967	23-12-1967

Σ. ΜΥΛΩΝΑΣ	ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	704	23-12-1967	 23-12-1968
Ε. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ	ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	783	29-6-1973	22-1-1975
ΓΕΝ/ Β3				
Σ. ΜΥΛΩΝΑΣ	ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	704	22-1-1966	7-6-1967
Δ. ΔΟΥΣΗΣ	ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	744	7-6-1967	20-12-1967
Δ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ	ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	783	20-12-1967	17-7-1968
Χ. ΔΟΥΖΙΝΑΣ	ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	885	17-7-1968	31-7-1969
Γ. ΡΟΥΣΣΙΑΣ	ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	797	31-7-1969	28-11-1969
Γ. ΡΟΥΣΣΙΑΣ	ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	797	28-11-1969	23-7-1971
Α. ΖΩΓΡΑΦΟΣ	ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	869	23-7-1971	22-6-1972
Α. ΖΩΓΡΑΦΟΣ	ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	869	22-6-1972	30-3-1973
Ι. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	981	30-3-1973	26-5-1973
Θ. ΝΑΚΟΣ	ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	920	26-5-1973	30-6-1973
Α. ΠΑΝΑΓΑΚΗΣ	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	957	30-6-1973	7-9-1973
Ν. ΓΕΡΑΚΙΝΗΣ	ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	934	7-9-1973	13-8-1974

Οι Αρχηγοί του Ναυτικού τα επτά εκείνα χρόνια φαίνονται στον πίνακα Γ1. Στον ίδιο πίνακα καταχωρούνται και όποιοι διατέλεσαν κατά τη δικτατορία ΑΣ – Υ/ΓΕΝ – ΔΝΕ – ΑΚΙΠ – ΔΔΜΝ – ΓΕΠΝ και διευθυντές ΓΕΝ/ΔΚΒ και Β3. Αυτές είναι οι θέσεις που καλύπτονται από αξιωματικούς βαθμού υποναυάρχου και πάνω. Εκτός των δύο τελευταίων, που είναι οι θέσεις αρχιπλοιάρχου και πλοιάρχου αντίστοιχα, με αρμοδιότητα κυρίως το προσωπικό του ναυτικού. Είναι επομένως, μαζί με τον καλύπτοντα τα καθήκοντα του ΓΕΝ/Α2, οι βασικές θέσεις συνεργατών του αρχηγού στην άσκηση πολιτικής επί των στελεχών. Το σύνολο των ναυάρχων αποτελεί και το ΑΝΣ, με το οποίο ασκείται στα κύρια σημεία η εξουσία και διοίκηση στο ναυτικό. Δεν βρέθηκαν στοιχεία, πως οι πρωτεργάτες πραξικοπηματίες έβαλαν οποιονδήποτε απ' αυτούς στον πυρήνα της χούντας, που κυβερνούσε τότε φανερά ή κρυφά. Ούτε και κανείς άλλος από το Ναυτικό ήταν μυημένος ή έπαιζε προωθημένο ρόλο στα κέντρα λήψης αποφάσεων. Εκτός από το Νικολόπουλο που από νωρίς παραλαμβάνει καθήκοντα τμηματάρχη, και στη συνέχεια διευθυντή ΓΕΝ/Α2. Ο αντιπλοίαρχος Βόσσος, τον Απρίλιο του 1972, έλεγε πως σ' εκείνον οφειλόταν η αποφυγή αιματοχυσίας την 13η Δεκεμβρίου 1967. Τούτο γιατί, όταν στην «επαναστατική επιτροπή» προτάθηκε να πετάξει η αεροπορία πάνω από το επαναστατημένο Ναυτικό για επίδειξη δύναμης, εκείνος επενέβη λέγοντας ότι αυτό θα σημάνει σύγκρουση. Μ' αυτό ήθελε να πει πως, ο ρόλος του ήταν πολύ σοβαρός και ότι ήταν μέλος αυτής της επιτροπής. Αλλά και ο Βόσσος ήταν απλά ένας από τους χειροκροτητές της χούντας και πιστός οπαδός της και τίποτε άλλο. Η πορεία του εξάλλου αυτό έδειξε.

Οι συνωμότες δεν είχαν εμπιστοσύνη στα στελέχη αυτού του Όπλου (τους «ναυταίους»), ούτε της Αεροπορίας, παρότι τα στελέχη του πρωτοστάτησαν στο μεσοπόλεμο στα διάφορα κινήματα.

Η 21η Απριλίου βρήκε τα πλοία και τις υπηρεσίες του ναυτικού σε συναγερμό, με ναύτες να φυλάνε εισόδους στρατοπέδων και υπηρεσιών, και σημαιοφόρους να κάνουν βάρδιες στις κλίμακες των πλοίων στους Ναυστάθμους, με πιστόλια στη ζώνη, προσπαθώντας να απομνημονεύσουν τα συνθήματα και παρασυνθήματα. Άλλους δε σημαιοφόρους, επικεφαλής αγημάτων, να φυλάνε κρίσιμες βιομηχανίες, πετρελαιοειδή και διάφορες υπηρεσίες. Άσχετοι με τα τεκταινόμενα οι νεαροί αξιωματικοί, άργησαν πολύ να καταλάβουν περί τίνος πρόκειται. Και άλλοι απ' αυτούς έστρεψαν τα ενδιαφέροντά τους εκεί που η ηλικία τους επέβαλλε,[1] ενώ δεν έλειψαν και τα ατυχήματα σε όσους, δεν τήρησαν τις άκαμπτες διαδικασίες και τους κανόνες φρούρησης των «ευαίσθητων» χώρων.[2]

Η πρώτη ουσιαστική συμμετοχή του Ναυτικού στα γεγονότα ήταν με τις μεταφορές των συλληφθέντων στους τόπους εξορίας. Τα αρματαγωγά και οχηματαγωγά, αντί αρμάτων και στρατού για ασκήσεις, άρχισαν να μεταφέρουν πολίτες σε έρημες παραλίες της Γυάρου, της Λέρου και αλλού. Κυβερνήτες πολεμικών πλοίων, αρκέστηκαν να δηλώσουν στους συνοδούς των εξόριστων, πως στα πλοία τον πρώτο και τελευταίο λόγο είχαν οι ίδιοι. Απαίτησαν μάλιστα ν' αφήσουν τους εκτοπισμένους ανενόχλητους, για το διάστημα που θα ήταν μέσα στα πλοία. Η στάση αξιωματικών και πληρωμάτων δεν πέρασε απαρατήρητη από τους εξόριστους. Οι προς μεταφορά με τα πλοία εξόριστοι, τηρούσαν επακριβώς τις οδηγίες των πληρωμάτων. Φεύγοντας ευχαριστούσαν για τις διάφορες ευκολίες και βγαίνοντας άφηναν ομάδες, που καθάριζαν τους χώρους, όπου έμεναν κατά τη μεταφορά. Αυτά διαπιστώθηκαν από τον γράφοντα και στο Ο/Γ *ΚΡΥΣΤΑΛΛΙΔΗΣ,* που έκανε μεταφορές εξόριστων από Γυάρο προς Λέρο, Ηράκλειο και Ωρωπό από Ιούλιο μέχρι και Δεκέμβριο του 1968.

Υπήρξαν όμως και ελάχιστες εξαιρέσεις ψυχρής ή και χειρότερης ακόμα συμπεριφοράς από μεμονωμένες περιπτώσεις ατόμων, που αισθάνθηκαν ξαφνικά πολύ δυνατοί επειδή κρατούσαν όπλα. Μια τέτοια απαράδεκτη για το Ναυτικό συμπεριφορά διηγιόταν ο ανθυποπλοίαρχος εξ υπαξιωματικών Δημάκης το 1973

[1] Ο σημαιοφόρος Δ. Κρυστάλλης δεν άφησε χαμένη την ευκαιρία που είχε ως επικεφαλής αγήματος φύλαξης του ραδιοφωνικού σταθμού Χανίων και προτίμησε να ασχοληθεί με το ωραίο φύλο, παρά να απαγορεύει την είσοδο – έξοδο στο σταθμό.

[2] Ο σημαιοφόρος Γ. Ποταμιάνος πυροβολήθηκε από σκοπό αγήματος φύλαξης ΔΕΗ Κερατσινίου, όταν σε εφοδεία που διενεργούσε, δεν τήρησε τους κανόνες για τέτοιες περιπτώσεις. Η σφαίρα τον πέτυχε στη λεκάνη και από τότε δεν ξέχασε ποτέ του τη διαδικασία αναγνώρισης, που επιβάλλουν οι διαταγές για τους σκοπούς.

στη Ψυτάλλεια. Ο Δημάκης, περιέγραφε περήφανος, πως σε αρματαγωγό καθήλωσε με την απειλή των πολυβόλων τους εξόριστους, όταν ένας από τους τελευταίους, προφανώς άρρωστος, άρχισε να τρέχει φωνάζοντας στο χώρο μεταφοράς αρμάτων, όπου ήταν στοιβαγμένοι κατά εκατοντάδες. Και, αν οι πιο ψύχραιμοι από τους μεταφερόμενους δεν επενέβαιναν να ηρεμήσουν το συγκρατούμενό τους, «*θα έκλαιγαν μανούλες*» κατά το Δημάκη. Δεν είναι γνωστή παρόμοια συμπεριφορά σε πολεμικό πλοίο.

Το Ναυτικό δεν χρησιμοποιήθηκε μόνο στις μεταφορές προς τους τόπους εξορίας, αλλά και όταν, με την πίεση της διεθνούς κοινής γνώμης έκλεισε η Γυάρος. Το καλοκαίρι του 1968 συμμετείχε σ' αυτήν την επιχείρηση και το *ΚΡΥΣΤΑΛΛΙΔΗΣ,* μεταφέροντας κρατούμενους από Γυάρο προς Λέρο, Κρήτη και Ωρωπό. Τα ίδια βασανισμένα πρόσωπα που λίγους μήνες πριν μεταφερόντουσαν στο έρημο νησί (τόπο εξορίας από την εποχή των Ρωμαίων) μπήκαν στα αρματαγωγά και τα οχηματαγωγά, άλλοι για τα σπίτια τους και άλλοι για «αλλαγή του γύψου», όπως άρεσε στο δικτάτορα να αποκαλεί τα μέτρα στέρησης της ελευθερίας. Χρόνια μετά απ' αυτές τις μεταγωγές, τον Ιούλιο του 1976, σε δεξίωση στη διάρκεια της Ναυτικής Εβδομάδας, στην Ικαρία, στο Α/Γ/ *ΣΥΡΟΣ,* ένας από τους καλεσμένους διηγιόταν ότι το πλοίο αυτό το έχει γνωρίσει, αλλά μόνο στο χώρο αρμάτων, όπου μεταφέρθηκε ως κρατούμενος και όχι στο κατάστρωμα ως καλεσμένος.

Η Γυάρος έκλεισε το 1968 ως τόπος εξορίας, με την πίεση της παγκόσμιας κοινής γνώμης. Αλλά ξανάνοιξε αργότερα, για να «φιλοξενήσει» κρατούμενους από τα γεγονότα του Πολυτεχνείου και το πραξικόπημα Ιωαννίδη το 1973.

Το Ο/Γ *ΚΡΥΣΤΑΛΛΙΔΗΣ* έκανε την τελευταία για το 1968 μεταφορά της Γυάρου. Αυτή τη φορά όμως του τμήματος της χωροφυλακής που ήταν η φρουρά του στρατοπέδου. Το πλήρωμα οργάνωσε μικρές ομάδες από ναύτες και υπαξιωματικούς, που σάρωσαν τα κτίρια, ξηλώνοντας από τα μηχανήματα που εγκαταλείπονταν στο ξερονήσι, ό,τι ήταν χρήσιμο για τις μηχανές του πλοίου, παίζοντας το κρυφτό με τον υπάλληλο του Υπουργείου Δικαιοσύνης, τον αρμόδιο για την παραλαβή των εγκαταστάσεων. Δε φαντάζονταν ότι, το αφιλόξενο νησί θα χρησιμοποιηθεί πάλι σε λίγα χρόνια και το ξήλωμα αυτό θα ταλαιπωρήσει τότε κρατούμενους και φρουρά. Γέμισε όμως το μικρό οχηματαγωγό και με τα υλικά στρατωνισμού που έπαιρναν μαζί τους οι χωροφύλακες, για να τα παραδώσουν στην υπηρεσία τους. Το βράδυ έγινε η δεύτερη επιχείρηση από το πλήρωμα, που έχοντας εντοπίσει τα πράγματα που ενδιέφεραν, αφού φρόντισε να τα «απαλλοτριώσει», παρότι τα φύλαγαν φρουροί, τα παρέδωσε στον οπλονόμο, που τα μοίρασε ακριβοδίκαια την άλλη μέρα. Έτσι απέκτησαν άρβυλα οι ναύτες, σκεύη καινούργια το μαγειρείο, και ότι χρειαζόταν το πλοίο. Εκτιμήθηκε, και σωστά, ότι το Ναυτικό και όχι ο Χωροφυλακή θα έκανε πιο σωστή χρήση αυτού του υλικού. Ο Σ. Σωτηρόπουλος, κυβερνήτης του *ΚΡΥΣΤΑΛΛΙΔΗ* (μέλος της οργάνωσης για κίνημα του ναυτικού το 1973) ήταν σύμφωνος με τις επιχειρήσεις[1] αρκεί, όπως είπε, «να μην μας πάρουν είδηση». Λίγες ημέρες μετά, κάποιο έγγραφο της Χωροφυλακής ρωτούσε διακριτικά αν βρίσκεται ξεχασμένο στο πλοίο το περιεχόμενο ενός μεγάλου καταλόγου με τα υλικά που είχαν εν πλω αφαιρεθεί. Το *ΚΡΥΣΤΑΛΛΙΔΗΣ* απάντησε πως δεν ήξερε τίποτα.

Κάπως έτσι διαμορφώνονταν τότε οι σχέσεις σωμάτων ασφαλείας και Ναυτικού. Κανείς δεν θεωρούσε πως έκανε κάτι παράνομο ή άδικο. Η αίσθηση που επικρατούσε, όταν γινόταν η επιχείρηση με τα υλικά αυτά, ήταν πως απονέμεται δίκαιο. Όλοι γνώριζαν τι γινόταν στη Γυάρο, με τη φρουρά που μετέφερε το Οχηματαγωγό. Είχαν δει από κοντά τα κτήρια και τις εγκαταστάσεις για τους εξόριστους. Είχαν μεταφέρει εκείνους τους ανθρώπους με το πλοίο τους. Δεν ήταν καθόλου ευχαριστημένοι με τέτοιους ρόλους. Για άλλα ήταν εκπαιδευμένοι, άσχετα εάν οι μεταφορές αφορούσαν ΄΄επικίνδυνους κομμουνιστές΄΄.. Τώρα έπαιρναν και τους φύλακές τους. Με ενθουσιασμό δέχτηκαν να συμμετάσχουν στις ομάδες ΄΄απαλλοτρίωσης΄΄. Δεν ήταν μόνο το ΄΄παιγνίδι΄΄ αλλά και διαδικασία ΄΄κάθαρσης΄΄.

Ένα άλλο γεγονός των πρώτων ημερών της δικτατορίας είναι ενδεικτικό επίσης για το ρόλο που επιφυλάχθηκε στο Π.Ν.

Είναι γνωστό ότι οι στρατεύσιμοι που υπηρετούν στο Ναυτικό δεν είναι εξοικειωμένοι με τη χρήση μικρών όπλων, ούτε με τη φύλαξη κρατουμένων. Έτσι, όταν ένα άγημα ναυτών ανέλαβε την περιμετρική φρούρηση σε στρατόπεδο κρατουμένων στα Χανιά, τις πρώτες ημέρες της δικτατορίας, δεν χρειάστηκε παρά ένας πυροβολισμός κάποιου απ' αυτούς, που νόμισε πως είδε κάτι να κινείται, για ν' αρχίσουν όλοι μαζί να ρίχνουν. Ευτυχώς προς τα έξω και όχι μέσα στο στρατόπεδο.

Το Ναυτικό δεν κάνει για κάποιες δουλειές, ούτε είναι αυτή η αποστολή του. Δεν κερδίσθηκε από τη δικτατορία, σε κανένα επίπεδο. Κάποιοι την υπηρέτησαν, και απ' αυτούς ελάχιστοι με ταπεινά ελατήρια. Οι ρόλοι βέβαια των ναυάρχων και των θέσεων προσωπικού και πληροφοριών ήταν συγκεκριμένοι και ρόλοι συνεργασίας με το καθεστώς. Η μάζα όμως των στελεχών περιφρόνησε το καθεστώς ή και αδιαφόρησε. Όποιοι κλήθηκαν να πάρουν ανοιχτά θέση, αν μπορούσαν το απέφευγαν, διαφορετικά ενεργούσαν άτονα. Οι ζητωκραυγές δεν έλειψαν, πλην όμως οι αναφορές στις ημερήσιες διαταγές για την «επανάσταση» ήταν τυποποιημένες, άνευρες και ουδέτερες. Οι ενθουσιασμοί ελάχιστοι και από ελάχιστους. Τα ανέκδοτα που

[1] Στην εργασία αυτή υπάρχουν και κάποιες αναφορές σε γεγονότα και εκτιμήσεις όπου δεν αναφέρεται έγγραφη πηγή. Αυτές στηρίζονται σε εμπειρίες και απόψεις του συντάκτη.

γελοιοποιούσαν τη χούντα κυκλοφορούσαν στα καρέ και στα μέσα μεταφοράς, ενώ οι εφημερίδες διαβαζόντουσαν στα πλοία από πιο πολύ κόσμο απ' ό,τι ακόμα και σήμερα.[1]

Μια δραστηριότητα που, εκτός των άλλων, είχε επιβάλει το καθεστώς για να υποχρεώνει τους αξιωματικούς να εκτίθενται, ήταν οι διαλέξεις για την «επανάσταση». Από εκείνους που δεν ήθελαν να συμμετέχουν στις διαλέξεις, εφευρίσκονταν διάφοροι μέθοδοι για να τις αποφεύγουν. Εάν δεν το κατάφερναν προσπαθούσαν να μειώνεται ή να αλλοιώνεται το περιεχόμενό τους, αφού σε κάθε διάλεξη υπήρχε και σχετικό φυλλάδιο – οδηγός. Πολλοί ανέπτυσσαν χωρίς ενθουσιασμό αυτό το περιεχόμενο. Κάποιοι άλλοι απλά το διάβαζαν, ενώ παρατηρήθηκε και το φαινόμενο να παραλείπονται λέξεις ή και φράσεις ολόκληρες από το κείμενο.[2]

Παρόλα αυτά η χούντα προσπάθησε να κερδίσει το Ναυτικό. Και όταν, γρήγορα, διαπίστωσε το μάταιο, επέβαλε την παρουσία της ανοιχτά. Έφερε στο Ναύσταθμο Σαλαμίνας και εγκατέστησε μονάδα πεζοναυτών, που δήθεν ναυλοχούσε εκεί για εκπαιδευτικούς λόγους.

Με τους Νόμους 178/69 και 1400/73 περί Ιεραρχίας και Προαγωγών και περί Καταστάσεως Αξιωματικών, καθώς και με μία άλλη σειρά διατάξεων, νομοθετημάτων και κανονισμών, επέβαλλε τις διαδικασίες που ήθελε για την εξέλιξη, τις μεταθέσεις, τις κρίσεις, τις προαγωγές των στελεχών.

Αναβάθμισε το ρόλο του Αρχηγού Ενόπλων Δυνάμεων (ΑΕΔ, ο σημερινός Α/ΓΕΕΘΑ) μεταφέροντας πλήθος αρμοδιοτήτων των τριών Αρχηγών των Όπλων σ' αυτόν που τον έλεγχε απόλυτα.

Ισχυρή αντίδραση συνάντησε στην προσπάθεια για καθιέρωση των ίδιων σε όλους στολών. Το Ναυτικό ξεσηκώθηκε με αφορμή τις αλλαγές αυτές. Ο Α/ΓΕΝ υποχρεώθηκε να μιλήσει σε γενική συγκέντρωση των αξιωματικών.[3]

Ο ταξίαρχος Ιωαννίδης, μιλώντας στους ίδιους αξιωματικούς στη Σχολή Δοκίμων, δήλωσε, πως «*ανάγκη δεν σας έχουμε και μπορούμε να κάνουμε τη δουλειά μας εξίσου καλά με τους αξιωματικούς του Εμπορικού Ναυτικού*». Δεν υπήρξε καμία αντίδραση από τους παρευρισκόμενους, και συζητείται έκτοτε το θέμα ως προσβολή για το σύνολο του ναυτικού από την πλευρά του δικτάτορα, και ως αδυναμία από την πλευρά των παρευρισκομένων. [4]

Τα παιδιά μερικών από τους πρωτεργάτες της χούντας την ίδια χρονιά του πραξικοπήματος επεδίωξαν, και πέτυχαν να μπουν στη Σχολή Δοκίμων. Η τάξη του 1967 της ΣΝΔ μεταπολιτευτικά απασχόλησε σε επερώτηση και τη Βουλή. Πρόκειται για επερώτηση που αναπτύχθηκε στις 31 Οκτωβρίου 1975 από τον Βουλευτή Μπαντουβά και που αφορούσε τον ανθυποπλοίαρχο τότε Η. Λαδά. Από έγγραφο του Α/ΓΕΝ αντιναυάρχου Κ. Εγκολφόπουλου προς τον Λαδά προκύπτει πως ο αρχηγός του ναυτικού απευθύνεται προσωπικά στο νέο αξιωματικό με κατανόηση. Τον διατάσσει να απαντήσει απ' ευθείας σ' αυτόν επί των θεμάτων που ο Μπαντουβάς τον κατηγόρησε στη Βουλή, ώστε *«..δια λόγους τάξεως και ιδία προς προστασίαν σας κατά την μελλοντικήν σας σταδιοδρομίαν, ήτις θα εξαρτηθεί μόνον εκ της ατομικής υμών συμπεριφοράς και αποδόσεως... δέον όπως υφίσταται εις τον ατομικόν σας φάκελον πάσα αφορώσα το άτομόν σας αντικειμενική αλήθεια...»*. Φαίνεται πως και άλλη φορά στη Βουλή είχε γίνει συζήτηση, διότι ο Εγκολφόπουλος τελειώνει την διαταγή του προς τον Λαδά με τη φράση *«...εντέλλομαι όπως υποβάλλητε απ' ευθείας....διευκρινίζουσαν...τας ως άνω εκτοξευθείσας νέας κατηγορίας...»*. Είναι πρόδηλο πως ο Εγκολφόπουλος δεν θέλει να πάρει διάσταση το θέμα και ο τρόπος που ενεργεί, αλλά και συντάσσει το έγγραφο δείχνει προστατευτική διάθεση για τον ανθυποπλοίαρχο και έτσι έπρεπε να πράξει. Ο Μπαντουβάς είχε περιλάβει στην επερώτησή του θέματα επί των οποίων αναφέρεται ο Λαδάς στην αναφορά του προς Α/ΓΕΝ στις 20-11-1975 από το Α/Τ ΚΑΝΑΡΗΣ, όπου υπηρετεί: Είναι μια καλή ευκαιρία για τον ίδιο και όπως γράφει «*...διά τον λόγον αυτόν ασμένως πλέον δράττομαι της ευκαιρίας ίνα και εγγράφως καταδείξω το ανυπόστατον και αναληθές μιας εκάστης των κατηγοριών...»*. Ο Λαδάς έχει γραφτεί και παρακολουθεί τη Νομική Σχολή Αθηνών, με άδεια γι' αυτό. Απορρίπτει την κατηγορία πως έβαλε δίσκους με λόγους του Χίτλερ στη δισκοθήκη του κυλικείου της ΣΝΔ όταν έγινε δόκιμος το 1967. Αναφέρει πως ποτέ δεν έκανε κάτι τέτοιο και μόνον ένα δίσκο με τον ύμνο της 21ης Απριλίου τοποθέτησε, που του έδωσε η διοίκηση της σχολής όταν ήταν αρχηγός των δοκίμων. Επίσης δεν υποχρέωσε συμμαθητές του να μάθουν θούρια της 21ης Απριλίου. Όλοι στο ναυτικό γνωρίζουν ότι, κανείς δεν μπορεί να υποχρεώνει συμμαθητές του, να τραγουδάνε οτιδήποτε. Μόνον τα γνωστά θούρια των ΕΔ που τραγουδιούνται από όλες τις ΕΔ, τραγουδούσαν και τότε οι δόκιμοι. Ο Λαδάς συνυποβάλλει και τα θούρια αυτά σε φωτοαντίγραφα. Όσο για το κόσμημα που αποφάσισαν όλοι οι συμμαθητές να κατασκευάσουν *«...εις ανάμνησιν των τεσσάρων εντόνων ετών φοιτήσεως*

---

[1] Το 1970 στο Ν/Α *ΑΥΡΑ* ο κυβερνήτης του, υποπλοίαρχος Ν. Ψηφίας, ανακοίνωσε στους αξιωματικούς ότι δεν πρέπει να διαβάζουν εφημερίδα δημόσια, διότι τέτοια ήταν η διαταγή. Όταν ρωτήθηκε από τον πρώτο μηχανικό αν θα εκδώσει σχετική γραπτή διαταγή είπε: «*Να διαβάζεις ό,τι και όποτε θέλεις και να τη δίνεις και σε μένα όταν τελειώνεις*».

[2] Μια τέτοια εμπειρία καταχωρείται από τον γράφοντα, που αφού δεν μπόρεσε να αποφύγει τη διάλεξη, περιορίστηκε να κλείσει την αίθουσα πέντε λεπτά πριν την κανονική έναρξη. Στη συνέχεια, μπροστά σε κοινό ελάχιστων στρατεύσιμων διάβασε ένα ακατάληπτο κείμενο, παραλείποντας μία παρά μία γραμμή από το έντυπο. Η ενέργεια δεν ήταν μοναδική. Ο ανθυποπλοίαρχος Ν. Λίτινας αποτάχθηκε, με αφορμή μια τέτοια διάλεξη που αρνήθηκε να αναπτύξει με επακόλουθη σειρά γεγονότων, που αναπτύσσονται σε άλλο σημείο. Βλέπε επίσης και συνέντευξη Πατσίλια για παρόμοια αντιμετώπιση διάλεξης που διατάχθηκε να δώσει και αυτός για την ΄΄επανάσταση΄΄. Δεν είναι σύμπτωση πως, και οι τρεις αναφερόμενοι αποτάχθηκαν στη διάρκεια της δικτατορίας.

[3] Βλ. παράρτημα Β-Ι συνέντευξη Πατσίλια.

[4] Βλ. παράρτημα Β-Ι συνέντευξη Σκουριώτη.

εν ΣΝΔ....παρά την επιθυμίαν άνω των τριών τετάρτων....όπως παριστάται ο φοίνιξ-θυρεός της 21ης Απριλίου, εμερίμνησα όπως τον ΄΄θυρεόν της τάξεως παριστά και μόνον ο δικέφαλος Βυζαντινός αετός επί αγκύρας....εις την οπισθίαν δε πλευράν και κάτωθι του ονόματος...ανεγράφετο και η φράσις ΄΄Τάξις 21ης Απριλίου ΄΄ ως εσυνειθίζετο τότε εις τας παραγωγικάς σχολάς και διότι το εθεώρησα μίαν μέσην λύσιν διά την μη απεικόνισιν αυτού τούτου του θυρεού της 21ης Απριλίου...».[1] Ο Λαδάς απαντά και στα υπόλοιπα της επερωτήσεως Μπαντουβά και τα ανασκευάζει ένα προς ένα. Τονίζοντας κατ' αρχήν πως ούτε με τον Πλεύρη έχει σχέσεις, ώστε να βρεθεί μαζί του και με τον συμμαθητή του Ντερτιλή, σύμφωνα με *«...τα φληναφήματα περί κλίμακος της βουλής....και τα της ανατροπής του Παπαδόπουλου....»* όπως ήδη έχει αναφέρει προφορικά στον πλοίαρχο του ΑΝ Χ. Καρακίτσο, σε συνέχεια σήματος του ΑΝ. Αλλά ούτε και στο Πολυτεχνείο για το οποίο είχε κατηγορηθεί από τον πλωτάρχη Ε.Ξενάκη. Για το τελευταίο μάλιστα επισυνάπτει στην αναφορά του παλαιότερη δική του προς τον κυβερνήτη του Α/Τ ΚΑΝΑΡΗΣ, όπου αποδεικνύει με συγκεκριμένα στοιχεία από ημερολόγια πλοίων κ.λ.π. πως τις ημέρες του Πολυτεχνείου βρισκόταν με το Α/Τ ΘΥΕΛΛΑ σε άσκηση στη Γαλλία. Στην όλη υπόθεση της επερώτησης στη Βουλή παρεμβάλλεται και δημοσίευμα από αμερικανικό περιοδικό φωτοαντίγραφο του οποίου επίσης συνυποβάλλει ο Λαδάς και όπου *«...διατυπούνται αι αυταί περίπου κατηγορίαι υπό τινων των εν Ιταλία μεταβάντων αξιωματικών Α/Τ ΒΕΛΟΣ κατά Μάϊον 1973...».* Αναφέρονται δηλαδή τα σχετικά με την τάξη 1967 και τα του θυρεού επί κοσμήματος κ.λ.π.. Παράλληλα δηλώνει πως *«...ουδείς αξιωματικός, υπαξιωματικός ή ναύτης δύναται να αναφέρει περίπτωσιν οιασδήποτε φύσεως πολιτικής συζητήσεως...»* απαντώντας έτσι και στην κατηγορία Μπαντουβά πως «*...κατά την υπηρεσίαν σας επί Α/Τ ΚΑΝΑΡΗΣ εξεφράζεσθο μετά φανατισμού υπέρ της χούντας...».* Επίσης μνημονεύει και έγγραφο, με το οποίο και είχαν δοθεί εξηγήσεις πάλι σε επίπεδο αρχηγού Στόλου. Είναι γεγονός πως ο αξιωματικός αυτός κλήθηκε μεταπολιτευτικά να αποδείξει με πρόσθετη προσπάθεια πως, είναι ΄΄νομιμόφρων΄΄, και δεν χρειάσθηκε πολλή, αφού ήταν και επαγγελματικά και τεχνικά καλά καταρτισμένος. Τηρούσε δε τους τύπους και τους κανονισμούς χωρίς παρέκκλιση.. Κλείνει την αναφορά του προς τον Εγκολφόπουλο με την αίτηση όπως «*...η διοίκησις με προστατεύσει αποτελεσματικώς από την διαρκή απόπειραν διασυρμού μου,...ίνα απερίσπαστος και άνευ πειρασμών επιδίδωμαι εις την απρόσκοπτον εκτέλεσιν του προς την Πατρίδα καθήκοντος...».* Ο Εγκολφόπουλος κλείνει την υπόθεση με έγγραφο, που του στέλνει πάλι απ' ευθείας και χωρίς κοινοποίηση σε κανέναν. Είναι σημειωμένη στο τέλος χειρόγραφα η παρατήρηση «*κ.ΥΕΘΑ έλαβεν γνώσιν 8 ΔΕΚ αντιπλοίαρχος Ι.ΦΩΚΑΣ»* που σημαίνει πως ο Αβέρωφ ήταν ενήμερος της αλληλογραφίας. Παρατηρεί τον Λαδά για την πρώτη παράγραφο ως πλεονάζουσα, του λέει πως εάν είχε προσέξει θα καταλάβαινε πως *«...η υπηρεσιακή αίτησις πληροφοριών εγένετο προς το ίδιον υμών συμφέρον...»* και περιέργως αντιπαρέρχεται την τελευταία παράγραφο του Λαδά και κύρια την επισήμανση *΄΄άνευ πειρασμών΄΄* που, μάλλον ενέχει προειδοποιητική (;) χροιά.[2]

Από τον πίνακα [3] με τα στοιχεία των εν ενεργεία αξιωματικών στις 20-4-1967 και των εν συνεχεία εισελθόντων επί επταετίας στη ΣΝΔ προκύπτει ότι, από τους δέκα εξ της τάξης εισαγωγής 1967, μόνον δύο οι γονείς (Ντερτιλής και Λαδάς) ήταν αξιωματικοί του στρατού. Στενή συγγενική σχέση με τον Γ. Παπαδόπουλο είχε επίσης και ο Ν. Ελευθεριάδης. Δεν ευσταθεί επομένως η φήμη πως, οι περισσότεροι αυτής της τάξης ήταν παιδιά των στελεχών της συνωμοτικής ομάδας της 21ης Απριλίου. Οι αναλογίες από στελέχη του ΣΞ, που φαίνονται στην κοινωνιολογική ανάλυση, [4] δεν έχουν αλλάξει και στην τάξη εισόδου στη ΣΝΔ το 1967.

Του Λαδά τα επαγγελματικά προσόντα και τις ικανότητες τα αναγνωρίζουν τα στελέχη του ναυτικού. Υπήρξε, και όχι λόγω ονόματος, ο αρχηγός της τάξης του, από το επόμενο έτος της εισαγωγής του στη σχολή δοκίμων μέχρι τέλους. Αποφεύγεται σ' αυτό το κείμενο η αναφορά σε φήμες. Για πολλά χρόνια κρατήθηκε μακριά από κυβερνησία πλοίων, με αποφάσεις των αρμοδίων υπουργών, κατόπιν βέβαια εισηγήσεων. Αργότερα τοποθετήθηκε και σε τέτοιες θέσεις. Σήμερα (Μάρτιος 2004) βρίσκεται επικεφαλής μιας ναυτιλιακής εταιρίας στον Πειραιά.

Ο Πατίλης (τάξης 1968 και γιος του συνταγματάρχη Πατίλη από τους πρωτεργάτες της 21ης Απριλίου 1967) ήταν χειριστής ελικοπτέρου και δεν εξαιρέθηκε από καμία πτήση, μέχρι που αποστρατεύθηκε πρόσφατα, μετά από παραίτησή του.

---

[1] Προκύπτει όμως πως ένας στους τέσσερις συμμαθητές δεν συμφωνεί στη χάραξη του θυρεού της 21ης Απριλίου.

[2] Τα έγγραφα περί Λαδά είναι τα ακόλουθα:

-Παίρνει άδεια να φοιτήσει στη Νομική Αθηνών με έγγραφο ΑΝ Φ.390.3/83/73/4-9-1973 όπως προβλέπεται από την ΠΔ/ΑΝ 3-5/68.

-Το σήμα του ΑΝ για να αναφέρει επί των καταγγελιών είναι το ΑΝ 1921.

-Η αναφορά Λαδά προς Α/ΤΚΑΝΑΡΗΣ περί Πολυτεχνείου φέρει ημερομηνία από 29-3-1975.

-Το αμερικανικό περιοδικό όπου περιλαμβάνονται εναντίον του κατηγορίες από στελέχη του Α/ΤΒΕΛΟΣ είναι το THE NATION/August 13, 1973.

-Τα έγγραφα με τα οποία είχε και πάλι παράσχει εξηγήσεις είναι το ΣΤΟΛΟΣ/1ΕΓ/1 Φ.464.7/37/75/16-6-75 σε συνέχεια εγγράφου εντολής του ΑΝ/1ΕΓ/1 Φ.409/118/75/1562/21-5-75.

-Ο Εγκολφόπουλος κλείνει την υπόθεση Λαδά με ΑΝ/ΓΡ.ΑΡΧΗΓΟΥ φ.900/242/75/28-11-1975.

-Βλέπε παράρτημα Β-Ι συνέντευξη Η. Λαδά 19-11-02 όπου αναφέρεται στα της ΣΝΔ.

[3] Βλ.παράρτημα Α πίνακα 5.

[4] Βλ. κεφάλαιο Β-28

Ο Ντερτιλής ζητούσε να ξεκαθαρίσει το ναυτικό τη θέση του απέναντί του. Αργότερα στη μεταπολίτευση, ανέπτυξε έντονη δραστηριότητα ως στέλεχος του ΓΕΕΘΑ σε αποστολές εκτός Ελλάδας (Γεωργία, Βοσνία κ.λ.π.).
Ο Ν. Ελευθεριάδης (ανιψιός του Παπαδόπουλου) προτίμησε γρήγορα να ιδιωτεύσει.
Η τάξη αυτή, όπως και οι επόμενες, αφομοιώθηκε από το Ναυτικό. Ο Λαδάς και ο Ντερτιλής υπήρξαν μεταξύ των στελεχών, που οι πατεράδες τους κλείστηκαν στη φυλακή μετά τις δίκες των απριλιανών. Η πορεία τους συνοδεύτηκε και επηρεάσθηκε περισσότερο από το όνομα, παρά από τις πράξεις των ίδιων εκείνα τα χρόνια. Το 1967 ήταν δεκαεπτά χρόνων και το 1974 είκοσι τεσσάρων. Είχαν πετύχει στην παραγωγική σχολή σε ηλικία διαμόρφωσης χαρακτήρα και όχι απαραίτητα με υψηλή συνειδητότητα. Το Ναυτικό μεταπολιτευτικά τήρησε στην αρχή διακριτική στάση απέναντί τους, κρατώντας τα μακριά από θέσεις κυβερνητών πολεμικών πλοίων. Τελευταία τους εμπιστεύθηκε και αυτά τα καθήκοντα.
Οι ίδιες όμως τάξεις του ’67 και μετά, είχαν και αξιωματικούς, που διέγραψαν πορεία κάθε άλλο παρά παράλληλη με τη χούντα. Τότε μπήκαν στη ΣΝΔ οι Ν. Ζησιμόπουλος, Η. Προκοπάκης, Γ. Στράτος, Κ. Ματαράγκας, Κ. Γκορτζής και Π. Χατζηπέρρος, που συνέδεσαν την τύχη τους με το *ΒΕΛΟΣ* το 1973 λίγο μετά την έξοδό τους από τη Σχολή. Επί τέσσερα χρόνια η δικτατορία δεν κατάφερε να τους διαμορφώσει σε δικούς της πιστούς.
Δεν είχε σκοπό να αλώσει το Ναυτικό η δικτατορία από μέσα, με την είσοδο παιδιών κάποιων πρωτεργατών της στο Σώμα των αξιωματικών του. Διάλεξε, όπως αναφέρθηκε, άλλες μεθόδους, πιο σίγουρες για να το ελέγχει. Εκτός από τους πεζοναύτες, απέσπασε ορισμένους της Αστυνομίας, που τους χρησιμοποιούσε πλην των άλλων και για απροκάλυπτη παρακολούθηση του προσωπικού των Ναυστάθμων. Τονίζεται πως στους δύο ναύσταθμους διακινείται το μεγαλύτερο ποσοστό του προσωπικού του ναυτικού. Είχε εκδοθεί για τον καθένα, όπως και για πλήθος άλλων συνεργατών [1] ειδικό δελτίο, από το δεύτερο Επιτελικό Γραφείο του ΑΝ.[2] Τα δελτία αυτά σίγουρα χρησιμοποιούνταν ως άδειες ελεύθερης εισόδου στο Επιτελείο, δεν πρέπει όμως να ήταν απλά δελτία εισόδου. Τούτο προκύπτει εύκολα από το χρονικό διάστημα, που καλύπτει η έκδοσή τους. Επίσης από τη σύνθεση του παρακάτω πίνακα Γ2, φαίνεται ποιοι τα κατείχαν και από το γεγονός ότι βρέθηκαν μαζί με πίνακα δεσμοφυλάκων των συλληφθέντων για το Κίνημα του 1973. Μελετώντας αυτόν τον πίνακα, σταματάμε στα μόνιμα στελέχη, παρά στους στρατεύσιμους.

ΠΙΝΑΚΑΣ Γ2

ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΑΝ/2^{ου} ΕΓ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 1969 – 1974

ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΑΥ/ΤΟΣ	**ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ**	**ΒΑΘΜΟΣ ΕΠΟΧΗΣ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ**	**ΥΠΗΡΕΣΙΑ**	**ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ**
1	ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ Π.	ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	ΑΝ/2^{ο} ΕΓ	16-6-69
2	ΚΟΥΒΑΡΗΣ Π. του ΓΡ.	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	ΑΝ/2^{ο} ΕΓ	16-6-69
3	ΚΟΡΜΟΣ Γ. του Μ.	ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	ΑΝ/2^{ο} ΕΓ	16-6-69
4	ΔΟΥΖΙΝΑΣ Χ.	ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	ΑΝ/2^{ο} ΕΓ	16-6-69
5	ΚΑΡΥΔΗΣ Χ. του Δ.	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	ΤΕΚΠ	16-6-69
6	ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ Ε. του Κ.	ΕΠΙΚ. ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ	ΑΝ/2^{ο} ΕΓ	4-5-71
7	ΚΑΡΥΩΤΗΣ ΑΠ. του Α.	ΝΑΥΤ. ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ	ΑΝ/2^{ο} ΕΓ	4-5-71
8	ΑΝΤΥΠΑΣ Χ. του Β.	ΝΑΥΤ. ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ	ΑΝ/2^{ο} ΕΓ	4-5-71
9	ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ Ι. του Δ.	ΑΝΘΥΠΑΣΠΙΣΤΗΣ	ΑΝ/2^{ο} ΕΓ	16-6-69
10	ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ Π. του Η.	ΑΝΘΥΠΑΣΠΙΣΤΗΣ	ΤΕΚΠ	16-6-69
11	ΧΑΖΙΡΟΓΛΟΥ Θ. του Α.	ΑΝΘΥΠΑΣΠΙΣΤΗΣ	ΚΕΠΑΛ	11-1-71
12	ΑΛΑΓΙΑΝΝΗΣ Γ. του Ν.	ΑΡΧΙΚΕΛΕΥΣΤΗΣ (ΠΥΡ)		20-4-71
13	ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ Δ.	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ (Μ)	ΔΤ/ΝΚ	
14	ΓΡΥΠΑΡΗΣ Β.	ΣΗΜ/ΡΟΣ (ΠΥ)	ΔΔ/ΝΚ	
15	ΓΚΙΟΚΑΣ Ν.	ΑΝΘΥΠΑΣΠΙΣΤΗΣ	ΝΔΚ	
16	ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Η. του Α.	ΝΑΥΤΗΣ (30402)		20-4-71
17	ΣΙΝΕΟΓΛΟΥ Β. του Ι.	ΝΑΥΤΗΣ (30375)		20-4-71
18	ΔΙΑΚΟΥΜΑΚΟΣ Σ. του Α.	ΑΣΤΥΝΟΜΟΣ Β΄	ΑΑΑ[3]	16-6-69

[1] Συνολικά είχαν εκδοθεί 151 αριθμημένα δελτία κατ’ αύξοντα αριθμό. Περιείχαν φωτογραφία, πλήρες όνομα, διεύθυνση κατοικίας, τηλέφωνο, βαθμό, υπηρεσία, ημερομηνία έκδοσης και ενίοτε ημερομηνία επιστροφής (βλέπε ΑΚ όπου παρουσιάζονται ορισμένα από τα δελτία φωτογραφημένα). Τα πρώτα από αυτά εκδόθηκαν στις 16/6/1969 (των Νικολόπουλου, Κούβαρη, Κορμού, Δουζίνα, Καρύδη, Ι. Χριστοδουλάκη κλπ.). Το τελευταίο, του Γ. Λίλου, στις 4/7/1974. Τα δελτία μπορεί να επέτρεπαν την άδεια εισόδου στο ΑΝ χωρίς διατυπώσεις, ίσως δε να ήταν και κάποιο είδος ταυτότητας.

[2] Αρκετές ονομασίες υπηρεσιών έχουν αλλάξει από τότε. Έτσι, το Αρχηγείο Ενόπλων Δυνάμεων (ΑΕΔ) ονομάζεται Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας (ΓΕΕΘΑ), το δεύτερο Επιτελικό Γραφείο του ΑΝ (ΑΝ 2^{ον} ΕΓ) είναι το σημερινό ΓΕΝ/Α2 κλπ.

[3] Δεν υπάρχει, ούτε ποτέ υπήρξε, απ’ ό,τι είναι γνωστό, υπηρεσία στο Ναυτικό με Αρχικά ΑΑΑ (ίσως σημαίνει Αρχηγείο Αστυνομίας Αθηνών). Τέτοια επισήμανση συναντάμε μόνο στα δελτία ορισμένων αστυνομικών του πίνακα.

19	ΚΑΝΑΚΑΡΗΣ Κ.	ΥΠΑΣΤΥΝΟΜΟΣ Β΄	ΑΚΠ[1]	16-6-69
20	ΔΕΛΑΚΟΥΡΑΣ Χ. του Β.	ΑΝΘΥΠΑΣΤΥΝΟΜΟΣ	ΓΕΝ/ΒΝΣ[2]	16-6-69
21	ΠΑΠΑΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Ε. του Δ.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	29-7-71
22	ΡΟΖΟΣ Ν.	ΥΠΑΡΧΙΦΥΛΑΚΑΣ	ΑΑΑ	16-6-69
23	ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ Π.	ΕΠΙΚΕΛΕΥΣΤΗΣ	ΚΕΠΑΛ	4-5-71
24	ΠΑΠΑΣΤΕΡΓΙΟΥ Π. του Χ.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	29-7-71
25	ΣΤΑΘΑΡΑΣ Τ. του Ν.	ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΑΣ	ΓΕΠ/ΒΝΣ	16-6-69
26	ΜΑΓΚΟΣ Δ. του Κ.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	29-7-71
27	ΛΕΚΑΚΟΣ Π. του Γ.	ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΑΣ	ΓΕΠ/ΒΝΣ	16-6-69
28	ΑΝΔΡΙΟΠΟΥΛΟΣ Σ. του Π.	ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΑΣ	ΑΑΑ	16-6-69
29	ΜΗΛΙΩΤΗΣ ΘΕΟΦΙΛΟΣ	ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΑΣ	ΑΑΑ	16-6-69
30	ΜΠΡΙΛΙΑΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ	ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΑΣ	ΑΚΠ	16-6-69
31	ΔΑΣΟΥΡΑΣ Δ. του ΣΠ.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	29-7-71
32	ΔΑΜΙΡΑΛΗΣ ΑΓΓΕΛΟΣ	ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	Α2	16-6-69
33	ΔΑΚΑΝΑΛΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	ΑΡΧΙΚΕΛΕΥΣΤΗΣ	ΣΔΑΜ	16-6-69
34	ΤΡΑΓΕΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	Επιστολ ΔΝΑΡ	23-6-69
35	ΑΒΡΑΜΟΠΟΥΛΟΣ Α. του Ι.	ΑΝΘΥΠΑΣΠΙΣΤΗΣ	ΒΝΚ	18-7-69
36	ΠΕΤΜΕΖΑΣ ΓΚΟΛΦΙΝΟΣ	ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	ΑΝ/ΔΚΑ	11-7-69
37	ΓΚΙΚΑΣ Α. του Ι.	ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	ΒΝΚ	28-7-69
38	ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΗΛΙΑΣ	ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ		30-7-69
39	ΜΠΑΚΑΛΗΣ Κ. του Δ.	ΝΑΥΤΗΣ ΔΙΑΧ.	ΑΝ/2ο ΕΓ	30-7-69
40	ΔΑΣΟΥΡΑΣ Γ. του ΣΠ.[3]	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	30-7-69[4]
41	ΤΑΒΟΥΛΑΡΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (ΠΥ)		13-2-71
42	ΚΩΣΤΑΚΟΣ Σ. του Κ.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	30-7-69
43	ΒΑΡΟΥΤΣΗΣ Δ. του Σ.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	30-7-69
44	ΓΕΩΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ Π. του Ι.	ΕΠΙΚ. ΣΗΜ/ΡΟΣ	ΑΝ	10-11-69
45	ΠΟΥΛΑΚΗΣ Κ. του Ε.	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (ΠΥ)	ΑΝ	10-11-69
46	ΣΑΚΕΛΑΡΗΣ Π. του Κ.	ΕΠΙΚ. ΣΗΜ/ΡΟΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	22-11-69
47	ΛΑΓΩΝΙΚΑΣ Π. του Γ.	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	ΚΕΠΑΛ	1-4-70
48	ΠΟΛΙΤΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΑΣΤ.	ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	ΑΝ/7ο ΕΓ	22-4-70
49	ΣΤΑΜΑΤΗΣ Σ. του Σ.	ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	ΚΕΠΑΛ	
50	ΠΑΛΑΙΟΚΡΑΣΑΣ Ε. του Δ.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	14-7-70
51	ΣΠΙΛΑΝΗΣ Ι. του Δ.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	14-7-70
52	ΜΑΝΕΣΗΣ Ν. του Ι.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	14-7-70
53	ΓΑΒΡΑΣ Π. του Ν.	ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (ΠΥ)	ΑΝ/2ο ΕΓ	24-8-71
54	ΧΑΪΜΑΝΤΑΣ Γ. του Δ.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	14-7-70
55	ΤΣΑΚΜΑΚΗΣ Ι. του Δ.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	14-7-70
56	ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΜΑΡΙΟΣ	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	ΚΕΚΑΝ	1-8-70
57	ΠΟΥΛΟΥΔΗΣ Γ. του Μ.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	6-8-70
58	ΠΙΡΠΙΡΗΣ Ι. του Δ.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	6-8-70
59	ΛΕΝΗΣ ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (ΠΥ)	ΔΤ/ΝΣ	21-9-70
60	ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	30-10-70
61	ΑΓΓΕΛΟΥ Α. του Α.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	4-5-71
62	ΚΑΣΤΡΙΩΤΗΣ Ε. του Κ.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	9-7-71
63	ΧΑΜΟΣΦΑΚΙΔΗΣ Θ. του Δ.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	9-7-71
64	ΜΠΙΚΑΚΗΣ ΜΙΧΑΗΛ	ΑΝΘΣΤΗΣ (ΠΥΡ)	Ν/Α[5]	24-8-71
65	ΝΙΑΟΥΝΑΚΗΣ ΙΟΡΔΑΝΗΣ	ΝΑΥΤΗΣ	Ν/Α	24-8-71
66	ΝΙΚΟΓΛΟΥ ΘΩΜΑΣ	ΝΑΥΤΗΣ	Ν/Α	24-8-71
67	ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Ι. του Χ.	ΕΠΙΚ. ΣΗΜ/ΡΟΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	25-8-71
68	ΒΟΣΣΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	Α/Τ ΒΕΛΟΣ	13-9-71
69	ΦΩΣΣΕΣ Π. του Μ.	ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡ. (ΠΥ)	ΔΔ/ΝΚ	
70	ΡΟΓΓΟΠΟΥΛΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Μ)[6]	ΣΤΑΣ	
71	ΔΟΥΡΜΟΥΣΟΓΛΟΥ Θ. του Η.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	29-1-72
72	ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΑΚΗΣ Ν. του Γ.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	29-1-72
73	ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ Κ. του Π.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	29-1-72
74	ΒΑΙΑΝΟΣ Ν. του Α.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	29-1-72
75	ΠΑΠΠΗΣ Λ. του Η.	ΝΑΥΤΗΣ	Προεδρία Κυβ.	2-2-72
76	ΣΚΑΡΒΕΛΗΣ Κ. του Γ.	ΚΕΛΕΥΣΤΗΣ ΣΤΡ/ΜΟΣ	Προεδρία Κυβ.	2-2-72

[1] Η υπηρεσία με αρχικά ΑΚΠ, που εμφανίζεται επίσης μόνο σε αστυνομικούς, είναι προφανώς το Αρχηγείο Κρητικού και Ιονίου Πελάγους, δηλαδή Α.Κ.Ι.Π. Σε άλλο σημείο της εργασίας υπάρχουν έγγραφα που παρουσιάζονται σε σχέση με τους υπηρετήσαντες αστυνομικούς στο Ναύσταθμο Κρήτης.

[2] Η υπηρεσία αυτή ήταν υπεύθυνη για το πολιτικό προσωπικό του Ναύσταθμου Σαλαμίνας, που ξεπερνούσε τα χίλια άτομα σε υπαλλήλους και ημερομίσθιους.

[3] Αδελφός του α/α 31.

[4] Παρατηρείται ότι οι ημερομηνίες έκδοσης των δελτίων είναι διάσπαρτες και όχι αντίστοιχες των αριθμών τους. Προφανώς η αρίθμηση έγινε κατά τη συγκέντρωση φωτοτυπιών στο φάκελο.

[5] Πρόκειται για τη Ναυτική Αστυνομία, που όπως τώρα έτσι και τότε είχε την έδρα της στο Βοτανικό. Τα σχετικά με τη ΝΑ παρουσιάζονται στο περί ΕΣΑ κεφάλαιο Γ16 της εργασίας.

[6] Στο κείμενο και στους πίνακες οι βαθμοί, οι ειδικότητες και οι αριθμοί μητρώου γράφονται όπως ισχύουν σήμερα. Έτσι, αντικαθίστανται το (Τ) για τους μηχανικούς με το (Μ) που ισχύει και παραλείπεται το (Μ) για τους μάχιμους, που καταργήθηκε. Επίσης οι αριθμοί μητρώων γράφονται χωρίς προσήμανση.

77	ΔΕΔΕΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	ΔΙΟΠΟΣ ΣΤΡ/ΜΟΣ	Προεδρία Κυβ.	5-5-72
78	ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ Φ. του Α.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	6-6-72
79	ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ Κ. του Γ.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	14-7-72
80	ΜΙΜΙΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	ΝΑΥΤΗΣ		
81	ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	ΑΡΧΣΤΗΣ (ΠΥΡ)		
82	ΠΛΑΣΤΑΡΙΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Ν. ΟΠΛΙΤΗΣ (46204)		
83	ΡΟΥΣΣΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	ΝΑΥΤΗΣ ΔΙΑΧ. (46615)		
84	ΓΕΩΡΓΑΚΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	ΕΠΙΚ. ΣΗΜ/ΡΟΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	20-10-72
85	ΣΩΤΗΡΙΟΥ Γ. του Θ.	ΑΝΘΥΠΑΣΠΙΣΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	26-10-72
86	ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ Π. του Σ.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	26-11-72
87	ΜΥΛΩΝΑΣ Κ. του Α.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	25-11-72
88	ΚΑΜΙΝΙΕΡΗΣ Κ. του Δ.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	25-11-72
89	ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ Γ. του Π.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	25-11-72
90	ΠΡΑΣΣΑΣ Ι. του Κ.	ΚΕΛΕΥΣΤΗΣ ΣΤΡ/ΜΟΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	25-11-72
91	ΝΕΑΠΟΛΙΔΗΣ ΑΛ. του ΕΜ.	ΝΑΥΤΗΣ (ΟΑΝ)[1]	ΑΝ/2ο ΕΓ	25-11-72
92	ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	
93	ΜΠΑΛΤΑΤΖΗΣ ΛΕΩΝ. του Γ.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	29-11-72
94	ΚΙΚΑΡΕΑΣ ΠΑΝ. του ΛΕΩΝ.	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	Υπ/στής ΑΝ	5-12-72
95	ΠΟΛΙΤΗΣ ΑΝΔΡΕΑΣ	ΑΝΘΡΧΟΣ (ΠΥ)	Ν/Α	
96	ΜΕΤΑΞΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ (ΠΥ)	Ν/Α	
97	ΠΑΝΑΓΑΚΟΣ ΗΛΙΑΣ	ΚΕΛΕΥΣΤΗΣ ΣΤΡ/ΜΟΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	
98	ΧΡΥΣΙΚΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	
99	ΜΑΝΩΛΑΣ ΙΩΑΝ. του ΖΑΧ.	ΝΑΥΤΗΣ	Ν/Α	31-1-73
100	ΓΚΡΙΤΖΑΛΗΣ – ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Θ. του ΑΘ.	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ		
101	ΣΤΕΡΓΙΩΤΗΣ ΙΩΑΝ. του ΠΕΤ.	ΕΠΙΚ. ΣΗΜ/ΡΟΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	16-2-73
102	ΒΑΓΓΕΡ ΚΩΝ. του ΝΙΚ.	ΚΕΛΕΥΣΤΗΣ ΣΤΡ/ΜΟΣ	Γραφ. Π/Υ.	16-3-73
103	ΒΑΒΟΥΡΑΚΗΣ	ΝΑΥΤΗΣ	[2]	
104	ΓΚΟΤΣΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΚΕΛΕΥΣΤΗΣ ΣΤΡ/ΜΟΣ		
105	ΚΑΡΕΛΙΑΣ	ΝΑΥΤΗΣ		
106	ΧΑΤΖΗΣ	ΝΑΥΤΗΣ		
107	ΔΑΒΑΚΗΣ	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ο)		
108	ΔΡΟΣΟΠΟΥΛΟΣ	ΕΠΙΚ. ΣΗΜ/ΡΟΣ		
109	ΒΡΕΤΤΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	
110	ΜΗΤΑΚΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	
111	ΚΑΒΑΛΙΕΡΟΣ ΠΕΤΡΟΣ	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	
112	ΚΥΡΚΟΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	28-7-73
113	ΤΣΑΚΤΑΝΗΣ ΜΑΡΚΟΣ	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	28-7-73
114	ΤΖΑΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	28-7-73
115	ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΑΚΗΣ ΘΕΟΔ.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	28-7-73
116	ΣΑΛΙΒΕΡΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	28-7-73
117	ΠΑΛΑΙΟΚΡΑΣΣΑΣ ΕΠΑΜ	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	28-7-73
118	ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	28-7-73
119	ΓΟΝΙΔΗΣ ΚΟΣΜΑΣ	ΝΑΥΤΗΣ	Γραφ. ΑΝ	28-7-73
120	ΓΟΥΝΕΛΑΣ ΜΙΧ. του ΔΗΜ.	ΑΝΘΡΧΟΣ (ΠΥ)	ΑΝ/1ο ΕΓ	10-8-73
121	ΠΑΠΑΔΟΓΓΟΝΑΣ ΠΑΝ	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	ΔΕΝ	
122	ΓΕΡΑΚΙΝΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ[3]	ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	ΑΝ/1ο ΕΓ	18-11-73
123	ΚΟΥΚΟΥΛΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	ΝΑΥΤΗΣ		
124				
125	ΚΑΡΡΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΕΠΙΚ. ΣΗΜ/ΡΟΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	
126	ΓΚΙΤΑΚΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	Δ/ΜΔΑΝ	
128	ΑΘΗΝΙΩΤΑΚΗΣ	ΝΑΥΤΗΣ		
129	ΞΥΠΟΛΙΑΣ ΓΕΩΡ. του ΜΙΧ.	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	
130	ΚΟΥΤΣΙΜΠΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	
131	ΤΣΟΥΠΡΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	

[1] Τα αρχικά ΟΑΝ σημαίνουν Ομάδα Ασφάλειας Ναυτικού κατά το πρότυπο του στρατού που είχε τις ΟΑΣ (Ομάδα Ασφάλειας Στρατού). Το ναυτικό δεν είχε πριν τη δικτατορία ΟΑΝ και τις κατήργησε μεταπολιτευτικά. Υπάρχουν έγγραφα που παρουσιάζονται και αναφέρονται και στις ΟΑΝ.

[2] Όπου οι στήλες δεν είναι συμπληρωμένες, δεν υπήρχαν και τα αντίστοιχα στοιχεία στο φάκελο που περιλάμβανε τις ταυτότητες αυτές..

[3] Στα δελτία με α/α 122, 124, 127 και 146 δεν υπήρχαν φωτογραφίες, ενώ στους α/α 124, 127 και 146 είχαν σβηστεί εντελώς τα στοιχεία. Τέλος, ταυτότητες με α/α 141, 142 και 143 δεν βρέθηκαν. Η σύνθεση των εκατόν σαράντα πέντε που αναφέρονται έχει ως εξής:
Είκοσι εννέα αξιωματικοί προέλευσης ΣΝΔ (όλοι απόστρατοι σήμερα Νοέμβριος 2003).
Εννέα αξιωματικοί εξ υπαξιωματικών.
Εννέα ανθυπασπιστές του Ναυτικού.
Τέσσερις υπαξιωματικοί του Ναυτικού.
Τρεις αξιωματικοί της Αστυνομίας.
Ένας υπαξιωματικός της Αστυνομίας.
Πέντε αστυφύλακες.
Οι υπόλοιποι ογδόντα πέντε είναι στρατεύσιμοι του Ναυτικού.
Σε αρκετά από τα δελτία υπάρχει η καταχώρηση της ημερομηνίας επιστροφής τους και στα αριθμ.1 (Νικολόπουλου) και 37(Γκίκα), ότι καταστράφηκαν. Αυτές οι ημερομηνίες είναι λίγο πριν και λίγο μετά τη μεταπολίτευση και αφορούν όλες στελέχη του Π.Ν.

132	ΠΑΤΕΛΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	
133	ΔΑΜΙΛΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	ΕΠΙΚ. ΣΗΜ/ΡΟΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	
134	ΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	Αξ.Ασφ. ΥΦ	
135	ΔΟΥΖΙΝΑΣ ΜΑΤΘΑΙΟΣ	ΝΑΥΤΗΣ	ΚΥΠ	
136	ΛΕΙΒΑΔΙΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΚΕΛΕΥΣΤΗΣ ΣΤΡ/ΜΟΣ	Ν/Α	
137	ΜΑΡΓΩΝΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	ΝΑΥΤΗΣ	Ν/Α	
138	ΣΕΡΕΛΕΑΣ ΗΛΙΑΣ	ΝΑΥΤΗΣ	Ν/Α	
139	ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝ	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	
140	ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΤΟΣ ΔΙΟΝ	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	16-5-74
144	ΤΖΑΝΕΣ ΤΙΜΟΘΕΟΣ	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	16-5-74
145	ΔΙΟΝΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	16-5-74
147	ΛΑΪΤΜΕΡ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	16-5-74
148	ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ ΑΛ	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	16-5-74
149	ΛΕΜΟΝΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ	ΝΑΥΤΗΣ	ΑΝ/2ο ΕΓ	16-5-74
150	ΤΡΟΥΣΑΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	ΑΝΘΥΠΑΣΠΙΣΤΗΣ	ΜΔΑΝ	
151	ΛΙΛΟΣ ΓΕΩΡ. του ΚΩΝ.	ΑΝΘΥΠΑΣΠΙΣΤΗΣ	ΑΝ/1ο ΕΓ	4-7-74

Σημείωση: Οι βαθμοί των μονίμων στελεχών είναι οι των φωτογραφιών και των ταυτοτήτων.

Μια άλλη δραστηριότητα, στην οποία το ΑΝ έμπλεξε τους αξιωματικούς του, ήταν η φοίτηση σε σχολή πληροφοριών του Ναυτικού, που την παρακολούθησαν συνολικά εξήντα δύο (62) στελέχη όλων των ειδικοτήτων (ακόμα και ένας γιατρός). Δύο από αυτούς στάλθηκαν σε αντίστοιχη σχολή των ΗΠΑ και άλλοι εννέα στου Στρατού (μάλλον στη Χαλκίδα). Το Π.Ν. δε ξαναχρησιμοποίησε τη σχολή. Πόσο απρόσεκτη ήταν η επιλογή (εάν προορίζονταν για χρήση μόνον υπέρ πληροφοριών για προστασία του καθεστώτος, γεγονός που αμφισβητείται και σωστά),[1] προκύπτει από τη σύνθεση εκείνων που φοίτησαν σ' αυτές τις σχολές. Κάποιοι ήταν άσχετοι με το απριλιανό καθεστώς, ενώ μερικοί ήταν αντίπαλοί του, αφού στη συνέχεια συμμετείχαν και σε αντιχουντικές κινήσεις. Με κάθε επιφύλαξη λοιπόν παρατίθεται ο πίνακας Γ3 με τα ονόματα όσων στάλθηκαν στις σχολές πληροφοριών (και οι 62 στου ΠΝ ενώ οι αναφερόμενοι απ' αυτούς στις άλλες δύο). Εξάλλου, και μόνον η συμμετοχή του Τ. Μασούρα, στελέχους αργότερα του κινήματος του '73, αποδυναμώνει αυτόματα την ενέργεια αυτή του Α.Ν.

ΠΙΝΑΚΑΣ Γ3

ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΙ ΣΧΟΛΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΕΠΙ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ

Α/Α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	Α.Μ.	ΤΑΞΗ (24)	ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ	ΣΧΟΛΗ ΠΛΗΡΟΦ. ΣΤΡΑΤΟΥ	ΣΧΟΛΗ ΠΛΗΡ. Η.Π.Α.
1	Χ. ΠΑΠΑΣΙΦΑΚΗΣ	717	1943	ΜΑΧΙΜΟΣ	ΝΑΙ	
2	Δ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ	960	1955	-//-		
3	Α. ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ	1014	1957	-//-		
4	Π. ΠΑΠΑΔΟΓΓΟΝΑΣ	1015	1957	-//-		ΝΑΙ
5	Α. ΜΑΥΡΟΜΑΤΗΣ	1028	1957	-//-		
6	Β. ΝΑΟΥΜ	1037	1957	-//-		
7	ΕΜ. ΠΛΑΤΑΝΟΠΟΥΛΟΣ	1041	1957	-//-		
8	Τ. ΜΑΣΟΥΡΑΣ	1046	1957	-//-		
9	Ε. ΠΡΟΚΑΚΟΣ	1049	1957	-//-		
10	Α. ΝΕΟΦΩΤΙΣΤΟΣ	1054	1958	-//-		
11	Ν. ΠΑΠΑΔΟΓΓΟΝΑΣ	1056	1958	-//-		
12	Γ. ΠΕΡΙΜΕΝΗΣ	1066	1958	-//-		ΝΑΙ
13	Κ. ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ	1087	1959	-//-	ΝΑΙ	
14	Σ. ΔΡΙΤΣΑΚΟΣ	1108	1960	-//-	ΝΑΙ	
15	Ι. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ	1119	1960	-//-		
16	Δ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	1120	1961	-//-	ΝΑΙ	
17	Α. ΔΟΥΜΟΥΡΑΣ	1127	1961	-//-		
18	Π. ΚΑΒΑΛΙΕΡΟΣ	1128	1961	-//-		

[1] Λέει για το θέμα αυτό στην συνέντευξή του ο Νικολόπουλος, «*…Η σχολή πληροφοριών αυτοί που πέρασαν, ή που εδιδάσκοντο, εδιδάσκοντο για θέματα πληροφοριών μάχης, για συλλογή πληροφοριών για θέματα μάχης…και αυτοί που είχαν πάει π.χ. στην Αμερική, διάφοροι….. Δεν πήγε ότι ήταν του καθεστώτος ή οτιδήποτε, εκεί που πήγανε στην Αμερική ήταν θέματα πληροφοριών μάχης, όχι πληροφοριών ασφαλείας. Να είσαι σίγουρος…..*» Βλ. παράρτημα Β-Ι συνέντευξη Νικολόπουλου.

19	Σ. ΣΙΓΟΥΡΟΣ	1144	1961	-//-	ΝΑΙ	
20	Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	1147	1967	-//-		
21	Γ. ΠΑΝΤΖΑΡΗΣ	1148	1961	-//-	ΝΑΙ	
22	Γ. ΚΕΤΣΗΣ	1173	1962	-//-	ΝΑΙ	
23	Θ. ΓΚΡΙΤΖΑΛΗΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	1176	1963	-//-		
24	Σ. ΣΤΑΜΑΤΗΣ	1191	1963	-//-		
25	Γ. ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ	1199	1964	-//-		
26	Σ. ΓΕΡΜΑΝΟΠΟΥΛΟΣ	1205	1964	-//		
27	Ε. ΚΑΡΑΠΑΤΑΚΗΣ	1206	1964	-//-		
28	Δ. ΛΙΟΥΜΗΣ	1210	1964	-//-		
29	Κ. ΣΚΡΕΠΕΤΟΣ	1224	1965	-//-		
30	Ε. ΡΑΠΑΝΤΖΙΚΟΣ	1243	1967	-//-		
31	Α. ΛΑΖΑΡΑΚΟΣ	159	1955	ΜΗΧ/ΚΟΣ		
32	Μ. ΧΑΤΖΑΚΗΣ	166	1955	-//-		
33	Π. ΚΑΛΟΤΥΧΟΣ	247	1961	-//-		
34	Ν. ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΣ	285	1963	-//-		
35	Θ. ΡΟΓΚΟΠΟΥΛΟΣ	301	1963	-//-		
36	Λ. ΚΑΛΟΥΛΗΣ	318	1964	-//-		
37	Γ. ΣΚΛΙΒΑΝΟΣ	320	1964	-//-		
38	Α. ΙΑΚΩΒΑΚΗΣ	328	1964	-//-		
39	Μ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ	335	1965	-//-		
40	Π. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ	354	1966	-//-		
41	Ν. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΟΣ	356	1966	-//-		
42	Ε. ΣΤΕΡΓΙΟΥ	362	1966	-//-		
43	Δ. ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ	369	1967	-//-		
44	Δ. ΛΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	370	1967	-//-		
45	Α. ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ	377	1967	-//-		
46	Δ. ΔΟΛΕΤΣΟΣ	95	1953	ΟΙΚΟΝ/ΚΟΣ		
47	Π. ΡΑΖΕΛΟΣ	116	1955	-//-		
48	Ι. ΛΑΖΑΡΟΥ	143	1958	-//-		
49	Δ. ΜΠΟΥΤΣΙΚΑΡΗΣ	149	1958	-//-		
50	Α. ΚΑΡΥΔΗΣ	152	1959	-//-		
51	Β. ΓΙΑΜΑΣ	154	1959	-//-		
52	Θ. ΤΖΕΦΕΡΑΚΟΣ	158	1960	-//-		
53	Ν. ΨΩΜΑΣ	163	1961	-//-		
54	Κ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ	164	1961	-//-		
55	Π. ΒΑΡΒΕΡΗΣ	175	1962	-//-		
56	Δ. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ	186	1965	-//-		
57	Σ. ΤΟΥΜΠΑΝΙΑΡΗΣ	188	1967	-//-		
58	Δ. ΜΑΡΙΝΟΠΟΥΛΟΣ	146	1959	ΓΙΑΤΡΟΣ		
59	Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ	180	1959	ΣΤΡΑΤΟΛΟΓΟΣ		
60	Π. ΚΩΒΑΙΟΣ			ΠΥ-ΠΥΡ/ΤΗΣ	ΝΑΙ	
61	Ν.ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ			ΠΥ-ΤΗΛ		
62	Π.ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ			ΠΥ-ΔΙΑΧ		

Το καθεστώς μερίμνησε από την πρώτη στιγμή να καλύψει με δικούς του ανθρώπους τις θέσεις που σχετίζονταν με τη σταδιοδρομία του προσωπικού (κρίσεις, μεταθέσεις). Αναβαθμίζοντας επίσης τη διεύθυνση πληροφοριών (2ο Επιτελικό Γραφείο τότε, Α2 σήμερα) την στελέχωσε κατάλληλα, αυξάνοντας και τον αριθμό των υπηρετούντων εκεί. Μια γεύση περί αυτού παίρνουμε από τον πίνακα Γ2. Για το Ναυτικό αυτή η υπηρεσία ήταν πάντα περιορισμένης δραστηριότητας όσον αφορά σε θέματα προσωπικού, παρακολουθήσεις κλπ. Η δικτατορία, όπως αναφέρθηκε, έχοντας ανάγκη για τη στήριξή της μεταξύ των άλλων και πληροφορίες, διόγκωσε το 2ο ΕΓ και οργάνωσε σταδιακά δίκτυο πληροφοριοδοτών, απ' όπου μερικοί ένθερμοι αποκλήθηκαν έκτοτε «σαββατιανοί» επειδή οι αναφορές δινόντουσαν τα Σάββατα. Δεν βρέθηκαν τέτοιες αναφορές μετά τη μεταπολίτευση.

Η δύναμη αυτών ειδικά των δυο διευθύνσεων (1ο και 2ο ΕΓ) αυξήθηκε σημαντικά. Ό,τι ενδιέφερε και αφορούσε την «επανάσταση» περνούσε από εκεί. Ακόμα και αλληλογραφία προσωπικού ανοιγόταν, και τα

γράμματα όποιων είχαν οι προβολείς στραφεί πάνω τους διοχετεύονταν στο Α2. Εκεί βρέθηκε και πλήρης φάκελος, που περιείχε σημειώματα και γράμματα κρατούμενου στην Ψυτάλλεια αξιωματικού, καθώς και φάκελος με στοιχεία για τις περιπτώσεις, που στελέχη του ναυτικού είχαν συζύγους αριστερών φρονημάτων.
Οι επεμβάσεις των υπηρεσιών αυτών δεν περιορίζονταν στους τομείς αρμοδιοτήτων τους, όπως καθορίζονται από τον κανονισμό του ΓΕΝ. Επεκτείνονταν και σε θέματα άλλων υπηρεσιών και σε καθετί, που αφορούσε ιδιαίτερα τα στελέχη και έκριναν ότι θα δικαίωνε την παρουσία στις θέσεις αυτές αξιωματικών και λοιπού βοηθητικού προσωπικού ενθουσιασμένων με τη χούντα. Οι εν λόγω υπηρεσίες επενέβαιναν εξωθεσμικά ακόμα και στον καθορισμό της αρχαιότητας των στελεχών, αλλοιώνοντας, όπου χρειαζόταν, τα κριτήρια (βαθμολογίες σε σχολεία κλπ.). Ενδεικτικά αναφέρεται μια τέτοια περίπτωση, που προκύπτει από αναφορά του ανθυποπλοίαρχου τότε Δ. Μαγιάτη.[1] Την αναφορά υπέβαλλε ο τελευταίος όταν, διαπίστωσε ότι αλλάζουν οι βαθμολογίες σε κάποια μαθήματα στις εξετάσεις του σχολείου Γενικής Εκπαίδευσης. Οι αλλαγές είχαν επιπτώσεις στην αρχαιότητα του συμμαθητή του Β. Μωράκη και όφελος στους Κ. Αποστολάκη και Γ. Κυρίμη. Ο Μαγιάτης δεν περιορίσθηκε στις επεμβάσεις σε βαθμολογίες και τις επιπτώσεις τους. Καταγγέλλει και ενέργειες, που μεσολάβησαν στην υπόθεση αυτή σχετικές με τη δικτατορία, συνδέοντας έτσι τις δραστηριότητες των ανθρώπων του καθεστώτος, που επισημαίνουμε πιο πάνω, με τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα. Δεν ήταν γνωστές ευρύτερα τέτοιες περιπτώσεις όπως και αντιδράσεις για ζητήματα συνδεόμενα με συμφέροντα στελεχών. Γενικά αποφεύγονταν οι ανοιχτές, άνισες και άδικες επεμβάσεις. Ο μύθος λειτουργεί υπέρ των περιπτώσεων αυτών, ενώ η μάζα των υπολοίπων μένει στη σκιά, και λειτουργεί όπως το ίδιο ΄΄σύστημα΄΄ θέλει να λειτουργούν. Η αναφορά του Μαγιάτη δίνει ολοκληρωμένη εικόνα για τους παράγοντες, που συνθέτουν μια τέτοια ιστορία. Δεν κατήγγειλαν όλοι, όσοι υπέστησαν ανάλογες αδικίες και πιέσεις. Το σύστημα είναι έτσι δομημένο ώστε, εκείνο το στέλεχος που δεν ανέχεται τις ελαφρές ή και βαρύτερες ακόμα υπερβάσεις του, να πρέπει να κινηθεί στα όρια της ΄΄νομιμότητας΄΄ για να στραφεί εναντίον του. Οι τολμηροί λειτουργούν στα όρια αυτής της ΄΄νομιμότητας΄΄, γιατί ξεχωρίζουν από τη μάζα και αλλιώς δεν θα ήταν εξαιρέσεις. Οι αρχές αυτών των στελεχών συγκρούονται συχνά με τις ΄΄αρχές΄΄ πάνω στις οποίες βασίζεται και λειτουργεί το σύστημα διοικήσεως, εκπαιδεύσεως, σταδιοδρομίας …. των ΕΔ. Συνήθως όμως επέρχεται η σύγκρουση, που οδηγεί στην απομάκρυνση ή και στην παραίτηση του στελέχους με όλες τις δυσμενείς γι' αυτόν συνέπειες. Η περίπτωση του Βασιλικόπουλου προδικτατορικά είναι χαρακτηριστική. Η περίπτωση επίσης του Μαγιάτη, που παραιτείται μεταδικτατορικά για λόγους αρχής, μιλάει για λεβεντιά, αιωνόβια παράδοση, συνειδητή πειθαρχία, λιτότητα, συναδελφικότητα, εντιμότητα… που διακατέχουν το ΠΝ, εννοώντας προφανώς τα στελέχη του. Είναι ένα έγγραφο όπου, στις είκοσι οκτώ παραγράφους του συναντά κανείς εκείνα τα στοιχεία, που θα ήθελε να ισχύουν για όλα τα στελέχη αλλά και τις αρχές διοικήσεως των ΕΔ γενικότερα. Ο συγκεκριμένος αξιωματικός είναι από τους πρώτους της επετηρίδας που διαμορφώνεται με επικεφαλής την δική του τάξη εξόδου το 1967 [2] Καταγόμενος από τη Σαλαμίνα δεν αποφεύγει να το προβάλλει και μάλιστα συνδέοντάς το με την παραίτησή του.[3]

---

[1] Το σχολείο ήταν της Γενικής Εκπαίδευσης (ΓΕ) ανθυποπλοιάρχων, τάξης 1967, που διήρκεσε από Μάιο 1973 μέχρι Φεβρουάριο 1974. Η αναφορά του Δ. Μαγιάτη προς ΤΠΚ *ΚΑΛΥΨΩ* υποβλήθηκε στις 30/9/74 με θέμα: «*Αρχαιότης ΓΕ. Καταγγελία δι' επεμβάσεις κατά την έκδοσιν βαθμολογιών σχολής ΓΕ*». Ο Μαγιάτης, γνωστός για τον ανήσυχο χαρακτήρα του, κατάφερε να δημιουργήσει «τύπο» χωρίς να το επιδιώκει. Αρκετά ιδιόρρυθμος ο ίδιος, πολύ συχνά τάραζε τα νερά γύρω του, όπου έκρινε (μάλλον σωστά) ότι οι ισορροπίες δεν ήταν και τόσο δίκαιες. Αυτή η έλλειψη ισορροπίας στο δίκαιο, τον οδήγησε τελικά στην παραίτηση και την αποστρατεία. Σταχυολογούμε από την αναφορά τα σημεία που ενδιαφέρουν την εργασία:

«(…) *Παρ. 9. Τα κατωτέρω αναφερόμενα εν περιλήψει αφορούν γεγονότα άτινα εγένοντο προς εμέ, λόγω της τοποθετήσεώς μου εναντίον της τότε υφισταμένης καταστάσεως και ειδικώς εναντίον της απομακρύνσεως εξαιρέτων συναδέλφων εκ των τάξεων του Ναυτικού (…).*

Παρ. 10. Ούτω, αι διάφοραι συζητήσεις εντός της τάξεως των Ανθυποπλοιάρχων διέρρευσαν και περί τας αρχάς Ιουλίου εκλήθην κεχωρισμένως μετά των Ανθυποπλοιάρχων Β. Μωράκη και Γ. Θεοδωρουλάκη υπό του τότε ΔΕΝ Υποναύαρχου Δ. Δούση προς απολογίαν – ανάκρισιν, ότε και έλαβον χώραν τα κάτωθι:

α) Απειλαί μετ' αυστηρών επιπλήξεων λόγω της τοποθετήσεώς μου εναντίον της τότε υφισταμένης καταστάσεως.

β) Ουχί ευπρεπείς χαρακτηρισμοί εναντίον των τότε συλληφθέντων Αξιωματικών.

γ) Εξύμνησις της τότε υφισταμένης καταστάσεως και του αρχηγού αυτής, ειπών μεταξύ άλλων ΄΄είναι γεγονός ότι όλη η Ελλάς θα γεμίση με αγάλματα του Παπαδόπουλου στα οποία θα καταθέτουμε στέφανα κλπ.΄΄.

δ) Έκδοσις διαταγής ΔΝΕ προς εκτέλεσιν διαλέξεων υπέρ του δημοψηφίσματος του 1973 προς τους προπαιδευομένους, γεγονός ο έλαβεν χώραν μετ' ολίγας ημέρας.

Παρ. 11. Την 7ην ή την 8ην Δεκεμβρίου 1973 δια σήματος ΑΝ εκλήθην υπό του τότε Διευθυντού 2ου Ε.Γ. Αντιπλοιάρχου Π. Νικολόπουλου ομοίως προς απολογίαν – ανάκρισιν.

α) Εχαρακτηρίσθην δειλός λόγω της γνωστής αντιθέσεώς μου προς το υφιστάμενον καθεστώς.

β) Ανάγνωσις εκ φακέλου τινός, με μαθηματικήν ακρίβειαν χρόνου και τόπου, διαφόρων συζητήσεων μου εναντίον της υφισταμένης καταστάσεως.

γ) Υβριστικοί χαρακτηρισμοί εναντίον των τότε αποτάκτων Αξ/κών { Προφανώς αναφέρεται στους αξ/κούς του Κινήματος του '73} *ειπών μεταξύ άλλων: «Θα εκδιωχθούν σε λίγες ημέρες εκ των εργασιών των, και μη πιστεύεις αν σου έχουν υποσχεθεί και εσένα μεγάλους μισθούς κλπ.»(…).*

Παρ. 12. Μετ' ολίγας ημέρας ομοίως εκλήθη υπό ανωτέρω Αντιπλοιάρχου και ο Ανθυποπλοίαρχος Γ. Θεοδωρουλάκης (…)».

[2] Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α πίνακα 5Β με ΑΜ 1249. Ο Μαγιάτης είναι όγδοος σ' αυτόν τον πίνακα και ο δεύτερος από την τάξη του καταγόμενος από τη Σαλαμίνα. Στον προηγούμενο πίνακα 5Β (οι εν ενεργεία στις 20-4-1967) δεν έχει δηλώσει κανένας καταγωγή από το ίδιο νησί.

[3] Βλέπε κεφ Α28, παρατηρήσεις και σχόλια στην κοινωνιολογική ανάλυση. Μέχρι το 1967 η Σαλαμίνα δεν εμφανίζει αξιωματικούς στο ΠΝ ενώ το 1974 το ποσοστό των Σαλαμινίων είναι υψηλό. Ο Μαγιάτης με περισσή υπερηφάνεια σημειώνει την γειτνίαση της κατοικίας του στη Σαλαμίνα με το Ναύσταθμο, στην παρ. 20 της αναφοράς του από 21/8/1990 προς τον ΔΑ (Διοικητή Αντιτορπιλικών). Είναι η

Οι προσπάθειες που κατέβαλλαν οι πιστοί στη δικτατορία για προσεταιρισμό αξιωματικών του Ναυτικού δεν περιορίζονταν στην προπαγάνδα, τις διαλέξεις και τον εκμαυλισμό. Επεκτείνονταν και στις προσωπικές επαφές και κοινωνικές εκδηλώσεις, όπου συμμετείχαν πρωτεργάτες της χούντας. Είναι γνωστές οι συγκεντρώσεις αξιωματικών στο Πέραμα και τη Σαλαμίνα με παρουσία του Ιωαννίδη, ακούγονταν δε και αρκετά ονόματα από την πλευρά του Π.Ν. Συγκεντρώσεις γνωριμίας όπου μιλούσε ο Ιωαννίδης για την ΄΄επανάσταση΄΄ και τα οράματά του ενώ ο συγχρωτισμός, έφερνε πιο κοντά πιστούς και προσηλυτιζόμενους.
Ο υποπλοίαρχος Δ. Λιούμης διαμαρτύρεται με αναφορά του,[1] αρχές του 1974, για την προσπάθεια του αντιπλοιάρχου Π. Νικολόπουλου να τον εντάξει στο κύκλωμα. Αναφέρει στο διοικητή του ενδιαφέρουσες πλευρές της υπόθεσης αυτής.
Ο άτυχος υποπλοίαρχος προτιμά να εκθέσει το γεγονός στο διοικητή του με τον χαρακτηριστικό διάλογο, αφού μεσολαβεί και σήμα[2] του ΑΝ, που φαίνεται ότι υλοποιεί την απειλή του Νικολόπουλου, για παρουσίαση του Λιούμη στον Αρχηγό.
Τα γεγονότα όμως τρέχουν. Πέφτει η δικτατορία σε λίγους μήνες και μαζί της χάνει τη δύναμή του ο Νικολόπουλος. Ο Λιούμης επανέρχεται στο θέμα, αφού μεσολαβεί ομιλία του Αρχηγού Ναυτικού στο Ναύσταθμο Σαλαμίνας, στις 8 Ιανουαρίου 1975, με παραίνεση οι γνωρίζοντες να αναφέρουν τα πεπραγμένα της χούντας. Υποβάλλει νέα αναφορά[3] και διατασσόμενος αναφέρει στη συνέχεια πως σε συγκέντρωση της 8ης Ιανουαρίου 1974 «*…υπέπεσεν εις την αντίληψη μου η παρουσία των… Πλοιάρχου Θ. Καμαρινέα, Αντιπλοιάρχου Γ. Ζορμπά, Αντιπλοιάρχου Ν. Γερακίνη, ΑντιπλοιάρχουΝ. Παπαδόγκωνα, Πλωτάρχου Π. Κούβαρη, Πλωτάρχου Σ. Δριτσάκου, Πλωτάρχου Ν. Βασιλακόπουλου, Υποπλοιάρχου Σ. Δαβάκη. Ωσαύτως αναφέρεται ότι, εις την συγκέντρωσιν παρευρίσκοντο και άλλα πρόσωπα, πιθανόν Αξιωματικοί ετέρων όπλων (…)*».
Η υπόθεση αυτή χρησιμοποιήθηκε στις ΕΔΕ (ένορκες διοικητικές εξετάσεις), που ακολούθησαν την πτώση της χούντας, για τις δραστηριότητες των συνεργατών της στο Ναυτικό.
Δεν ήταν όμως οι προσπάθειες για προσεταιρισμό οπαδών μέσα από τα στελέχη του Ναυτικού πάντα ανώδυνες. Ο Γ. Μίλησης (τάξης 1966) πλήρωσε ακριβά την τακτική του προσηλυτισμού στελεχών, ως οργάνων στα κυκλώματα της δικτατορίας. Υπηρετούσε υπό κυβερνήτη τον αντιπλοίαρχο Θ. Καμαρινέα,[4] που τον ενέταξε με τις ανάλογες πιέσεις στην ομάδα του για να παίζει ρόλο πληροφοριοδότη. Αργότερα σε αποστολή για πτυχίο στην Αμερική ξέσπασε και παθαίνει σοβαρό ψυχικό κλονισμό. Τον επιβιβάζουν σιδηροδέσμιο σε αεροπλάνο και τον επαναφέρουν στην Ελλάδα, μετά από ένα πολυήμερο ταξίδι, που έπαιξε και αυτό ρόλο στην επιδείνωση της υγείας του. Έκτοτε ο Μίλησης και η οικογένειά του υφίσταται τις συνέπειες αυτής της τακτικής, χωρίς να αποδοθεί δικαιοσύνη, ή έστω να αναγνωρισθεί επίσημα, ότι το πλήγμα του ήταν αποτέλεσμα της τότε πρακτικής προσεταιρισμού στελεχών και οργάνων.
Το απριλιανό καθεστώς εκμεταλλεύτηκε το φιλαθλητισμό του κόσμου και την αγάπη για το ποδόσφαιρο, το μπάσκετ και τους αθλητικούς αγώνες. Η έξαρση που παρουσίασε το ποδόσφαιρο εκείνα τα χρόνια, οι διοργανώσεις αγώνων και μαζικών συγκεντρώσεων σε διάφορες επετείους, τα κίνητρα που πλουσιοπάροχα παρέχονταν στους διακρινόμενους, αποτελούσαν αποτελεσματική μέθοδο προπαγάνδας.
Ο Δ. Χατζηδάκης, (νεαρός σημαιοφόρος τότε και αθλητής αγώνων δρόμου, Δήμαρχος σήμερα του Παλαιού Φαλήρου), κατέρριψε βαλκανικό ρεκόρ στα 400 μέτρα. Ο Γ. Ασλανίδης (ως Γενικός Γραμματέας

ίδια αναφορά στην οποία παραθέτει απόψεις, σχόλια, θέσεις και αρχές που ξεχωρίζουν στις εξαιρέσεις που αναφέρθηκαν. Προγενέστερες αναφορές του ιδίου από 25-4-1990, 25-7-1990 καθώς και επιστολή/ αναφορά του πάντα προς τον ΔΑ που είναι ο προϊστάμενός του (ο ίδιος είναι Κυβερνήτης του Α/Τ. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ) δίνουν πλήρη εικόνα ενός στελέχους με έντονο προβληματισμό για τα συμβαίνοντα στις ΕΔ.

[1] Αναφορά υποπλοίαρχου Δ. Λιούμη, κυβερνήτη Τ/Α *ΚΑΣΤΩΡ* προς διοικητή ΣΤΑΣ, από 18/1/74. «*Λαμβάνω την τιμήν να αναφέρω υμίν ότι την 7ην Ιανουαρίου 1974 ειδοποιήθην παρά ναύτου αγγελιοφόρου όπως επικοινωνήσω τηλεφωνικώς μετά του αντιπλοιάρχου Νικολοπούλου Π., διευθυντού 2ου ΕΓ/ΑΝ. Συμμορφωθείς (…) ετηλεφώνησα (…). Ούτος μου εζήτησε όπως με συναντήσει την επομένην και ώραν 17.15 εις Πολιτικόν Πέραμα με πολιτικήν περιβολήν (…). Λαβών υπόψιν τας ιδιαζούσας αρμοδιότητας του διευθυντού του 2ου ΕΓ/ΑΝ μετέβην (…) και συναντήθην μετά του Αντιπλοιάρχου Νικολοπούλου, όστις με ενημέρωσεν ότι σκοπός της συναντήσεως ήτο να μεταβώμεν εις τινα συγκέντρωσιν μεθ' ετέρων Αξιωματικών. Αρνηθείς να παραστώ εις την ως άνω συγκέντρωσιν ούτος μου έθεσεν την εξής ερώτησιν: ΄΄Δηλαδή δεν είσαι με την επανάστασιν; Είσαι οργανωμένος πουθενά αλλού;΄΄. Απήντησα ότι πιστεύω εις την επανάστασιν και εις ουδεμίαν οργάνωσιν συμμετέχω και ότι δεν επιθυμώ να αποκαλέσω μέλος οιασδήποτε ομάδος μη προβλεπομένης εκ της υπηρεσίας. Εν συνεχεία με ερώτησεν: ΄΄Ξέρεις ότι εις την συγκέντρωσιν θα είναι και ο κ. Ιωαννίδης;΄΄. Του απήντησα ότι δεν γνωρίζω τον κ. Ιωαννίδην και εκείνος εκπλαγείς με ερώτησε: ΄΄Δεν γνωρίζεις παιδί μου ότι είναι ο αρχηγός της επαναστάσεως;΄΄. Του απήντησα ότι εκ των επισήμων ανακοινώσεων και κοινοποιηθέντων υπηρεσιακών εγγράφων γνωρίζω ότι η επανάστασις είναι απρόσωπος και εγένετο υπό των Ενόπλων Δυνάμεων. Μου απήντησεν: ΄΄Καλώς, να φύγεις. Λάβε όμως υπ' όψιν σου ότι θα αποταχθείς και εσύ και οι υπόλοιποι, ας είναι και διακόσιοι και θα υποστήτε πολλά …. Εγώ σε είχα Κυβερνήτη Τορπιλλακάτου…, να φύγεις και αύριο να παρουσιαστείς εις το γραφείον μου, για να σε παρουσιάσω εις τον Αρχηγόν να εκθέσεις τας απόψεις σου΄΄…».*

[2] Είναι το Σήμα Α.Ν. 161218/ΙΑΝ 1974.

[3] Αναφορά υποπλοίαρχου Δ. Λιούμη προς Δ/ΣΤΑΣ, από 18/1/75. Ακολουθεί εντολή να αναφέρει τους παρευρεθέντες αξιωματικούς (Σήμα ΔΣ 570) και υποβάλλει την τελική αναφορά με τα ονόματα στις 22 Ιανουαρίου 1975. Φαίνεται ότι οι συγκεντρώσεις αυτές γίνονταν στη Σαλαμίνα, στο σπίτι του ταγματάρχη (ΠΖ) Κυριάκου Γιαννακόπουλου, που υπηρετούσε τα τελευταία χρόνια της δικτατορίας ως εκπαιδευτής προπαιδευόμενων στο Κέντρο Εκπαίδευσης ΄΄ΠΑΛΑΣΚΑΣ΄΄, και των δόκιμων στη ΣΝΔ. Ο Γιαννακόπουλος ήταν κουμπάρος του Ιωαννίδη, αναφέρεται δε σ' αυτόν και ο Μπονάνος στο βιβλίο του ο.π. σ.322 πως παρά τις προσπάθειές του και του Γαλατσάνου να μην μετατεθεί με επιμονή του Αβέρωφ στη μεταπολίτευση, ο τελευταίος δεν υποχώρησε.

[4] Στην έκδοση ΑΚ αναφέρεται από λάθος ο Πολιτόπουλος αντί του Καμαρινέα ως Κυβερνήτης του Μίλη̣ση. Έστω και κατόπιν εορτής στάλθηκε επιστολή από τον γράφοντα στον Πολιτόπουλο στις 23-6-2003.

Αθλητισμού), αξιοποιεί επί μακρόν τα αθλητικά προσόντα, αδιαφορώντας για το ότι έτσι πιθανόν να έπληττε την καριέρα ενός νέου στελέχους στο στράτευμα. Είναι έξω από το πνεύμα του Ναυτικού μια τέτοια κατάσταση και για τούτο ακριβώς αναφέρεται. Ο Χατζηδάκης ήταν μια χαρακτηριστική περίπτωση, που η σταδιοδρομία του δεν επλήγη.

Η χούντα χρησιμοποιούσε τους στρατευμένους και τα νέα κυρίως στελέχη των ενόπλων δυνάμεων στις φιέστες της. Το αποτέλεσμα ήταν να γελοιοποιεί και την ιδιότητά τους και τους ίδιους ως προσωπικότητες, αφού τους υποχρέωνε με ομοιώματα των αρχαίων στολών, να δίνουν μάχες, κρατώντας ψεύτικα δόρατα και ασπίδες στο καλλιμάρμαρο στάδιο. Την ενδιέφερε η απασχόλησή του λαού σε αλλότρια και μακράν ανησυχιών και προβληματισμών.

Οι πιστοί στη δικτατορία δεν ήταν όλοι οργανωμένοι σε δίκτυα πληροφοριών, ούτε είχαν ως πρακτική τους το ΄΄κάρφωμα΄΄ στις υπηρεσίες ασφαλείας των ενάντιων της χούντας. Στη Νάξο κατά τη διάρκεια ασκήσεων το Μάρτιο του 1972, έλαβε χώρα το ακόλουθο γεγονός, που είναι ενδεικτικό για το ότι ακόμα και οι πιο δεμένοι με τη δικτατορία κρατούσαν κάποια προσχήματα απέναντι στους συναδέλφους τους.

Ορισμένοι από τους αξιωματικούς του *ΒΕΛΟΥΣ* (Α. Θηνιάτης, Μ. Πέρρας, Κ. Κρομμύδας, Ι. Κελεφούρας, Α. Κακαράς κ.α.) καθώς και μερικοί της τάξης (εισαγωγή στη ΣΝΔ) 1967 έτυχαν σε ταβέρνα του νησιού στο ίδιο τραπέζι. Με την πρόοδο του φαγητού και της οινοποσίας, η συζήτηση εξελίχθηκε σε προκλήσεις κατά των πρωτεργατών της «επανάστασης» και στο ποδοπάτημα μιας κορνιζωμένης φωτογραφίας του Παπαδόπουλου. Εμφανίστηκε και ο σημαιοφόρος Β. Ντερτιλής, υπεύθυνος περιπόλου Ν/Α, χωρίς να αντιδράσει στα τεκταινόμενα (εκτός της υπεράσπισης των απόψεών τους), όπως και οι υπόλοιποι εξάλλου, μερικοί απ' τους οποίους ήταν συγγενείς πρωτεργατών του καθεστώτος. Κατά την επιστροφή στο *ΒΕΛΟΣ*, ο σημαιοφόρος Ν. Ζησιμόπουλος, που έκανε βάρδια στην κλίμακα, πλήρωσε με ένα χαστούκι το γεγονός ότι «*είναι κοντινής τάξης με του 1967*». Το ίδιο βράδυ, στο καρέ των αξιωματικών άναψε πάλι η συζήτηση για την «επανάσταση». Ξηλώθηκαν ένα – ένα τα κομμάτια του πουλιού (ο φοίνικας με το φλεγόμενο στρατιώτη), που κρεμόταν στο μεσόδομο και ιεροτελεστικά πετάχτηκαν στη θάλασσα. Δεν υπήρξε συνέχεια στο γεγονός, που σημαίνει ότι οι παρευρισκόμενοι οπαδοί δεν τον κατέδωσαν ή κρίθηκε σκόπιμο να μην παρθούν μέτρα. Στο ίδιο πλοίο υπηρετούσε και ο Ν. Βασιλακόπουλος, γνωστός θιασώτης,[1] που δήλωνε (και έτσι θα έγινε) ότι αυτός δεν πρόκειται να αναφέρει τίποτα.

Παρόμοια επεισόδια, έντονες συζητήσεις, γλέντια που κατέληγαν σε τραγούδια του Θεοδωράκη, που ήταν απαγορευμένα κ.α., ήταν συχνό φαινόμενο. Κυρίως στα πλοία, κατά τη διάρκεια των ταξιδιών και της παραμονής τους στα νησιά. Στο Α/Τ *ΠΑΝΘΗΡ*, από το Νοέμβριο 1967 μέχρι τον Ιούλιο 1968, και στις περιπολίες στο ανατολικό Αιγαίο (τις λεγόμενες και «ΞΙΦΙΑΣ») ο ανθυποπλοίαρχος Μ. Μπουζάκης[2], με την κιθάρα του, από πολύ νωρίς άρχισε να μαθαίνει στους επιδεκτικούς μάθησης νεαρούς σημαιοφόρους τα τραγούδια αυτά, περνώντας έτσι και μηνύματα για το καθεστώς, που βασίλευε στη χώρα μας. Ο συγχρωτισμός με μια οργανωμένη παρέα αντιχουντικών, από καθηγητές του Γυμνασίου της Κω και άλλους[3], πρόσφερε πολλά στους προβληματιζόμενους μικρούς αξιωματικούς του πλοίου. Η φιλόλογος καθηγήτρια Αναστασία Καίσερλη, κόρη του Δημάρχου (προδικτατορικά) της Κω, ο επίσης φιλόλογος καθηγητής Άρης Δρουγκόπουλος[4], ήταν σ' αυτόν το μικρό πυρήνα. Τότε ήταν που πρωτοεμφανίζεται (μέσα στο 1967) με προκηρύξεις και επιστολές η οργάνωση ΑΛΦΑ, και συλλαμβάνεται από την παρέα αυτή η Καίσερλη αλλά και ο πατέρας της. Άλλοι όμως ήταν οι δράστες αυτών των ενεργειών, η επίρεια των οποίων δεν έλειπε από τους νέους αξιωματικούς που έτυχε να πηγαίνουν με το πλοίο τους στην Κω. [5]

---

[1] Ο πλωτάρχης Νεοκλής Βασιλακόπουλος αποστρατεύεται αυτεπαγγέλτως με το βαθμό που έφερε με ΠΔ της 15-3-1975 που δημοσιεύεται στο ΦΕΚ 97/15-3-1975. Στο ίδιο ΦΕΚ συναντάμε όλους που αποστρατεύθηκαν αυτεπαγγέλτως με το βαθμό που έφεραν και από τα τρία όπλα. Εάν κρίνουμε από τους αξιωματικούς του ναυτικού, που περιλαμβάνονται στο ίδιο ΠΔ, πρόκειται για όλους όσοι είχαν συμπράξει με το στρατιωτικό καθεστώς. Βλ. Πίνακα Γ10.

[2] Αργότερα ο Μπουζάκης συνελήφθη στην εξάρθρωση της οργάνωσης για κίνημα στο ναυτικό το Μάϊο του 1973. Ήταν ο νεώτερος κατά βαθμό και ηλικία από τους συλληφθέντες.

[3] Γράφει σε γράμμα του από την Πάτρα στις 11-8-2004 ο καθηγητής Άρης Δρουγκόπουλος για εκείνη την παρέα της οποίας τα μέλη σημειώνει αρχικά μόνον με τα μικρά ονόματα και τα ολοκληρώνει αργότερα «*…Μανώλης Μπουζάκης, Αντώνης Κακαράς, Μιχάλης Τσαταλιός, Βαγγελίτσα Διακογιάννη, Θέμη Ολυμπίτου, Βασίλης και Νίκη Φερτάκη, Αφρούλα Ζερβάκου- Παπαχρήστου, Τασία Καίσερλη, Άρης Δρουγκόπουλος, Ματίκα Μενασέ. Αργότερα προστέθηκε ο Απόστολος Βουτσαδάκης ο άντρας της Τασίας. Σε έρναν ευρύτερο κύκλο ανήκαν ο Χρίστος Παπαχρήστου, άντρας της Αφρούλας και ο Αμβρόσιος Παναγιωτόπουλος, πρωτοσύγγελος τότε, τώρα επίσκοπος Καρπάθου και Σάμου...»* Απ' αυτούς τρεις είναι στελέχη των ΕΔ. Ο Μπουζάκης και ο Κακαράς (ΑΚ) του πολεμικού ναυτικού και ο Απόστολος Βουτσαδάκης στρατιωτικός γιατρός. Η συμμετοχή των δύο πρώτων ήταν σπάνια και ευκαιριακή ανάλογα με πότε το πλοίο τους βρισκόταν στην Κω. Η αναφορά στην παρέα αυτή γίνεται για να επισημανθεί η επίπτωση που είχε σε στρατιωτικούς νέας ηλικίας ο συγχρωτισμός με κόσμο της διανόησης.

[4] Βλ. ΑΚ σ.35 όπου λανθασμένα αναφέρεται ως Φώτιος το όνομα του αρχιμανδρίτη. Ο Αμβρόσιος Παναγιωτόπουλος είναι ο νυν Μητροπολίτης Καρπάθου και Κάσου.

[5] Γράφει σε πρόσφατο (Αυγούστου 2004)ανυπόγραφο και χωρίς χρονολογία σημείωμά του ο Κώστας Καίσερλης (μετέπειτα δήμαρχος Κω για περισσότερα από δέκα πέντε χρόνια και νυν Βουλευτής ΠΑΣΟΚ). «*..Η ΑΛΦΑ δημιουργήθηκε τον Μάϊο του 1967 …. Το γράμμα ΑΛΦΑ προσδιόριζε τις πολιτικές θέσεις των συμμετεχόντων ως ταυτόσημες με αυτές του Ανδρέα* {Παπανδρέου} *και τα αρχικά…ήταν ΄΄Αγώνας Λαϊκής Φιλελεύθερης Αντίστασης΄΄. Για τον μη εντοπισμό της ο αριθμός των συμμετεχόντων ελάχιστος και οι αποστολές της περιορισμένες μόνο για την αναγραφή συνθημάτων στους τοίχους, ρήψη προκηρύξεων, και ταχυδρόμιση επιστολών. Επιχειρήθηκε η κατασκευή αυτοσχέδιων βομβών χωρίς αποτέλεσμα. Συμμετείχαν ο φοιτητής της Φαρμακευτικής Σχολής Αθηνών Κώστας Καίσερλης, ο οποίος προετοίμαζε όλο το υλικό και τα κείμενα. Οι συνάδελφοί του φοιτητές Στάθης Λούπης και Βαγγέλης Δρίτσας που από την Αθήνα*

Ας δούμε όμως τι συνέβαινε και στα ανώτατα κλιμάκια της ιεραρχίας του Ναυτικού.
Οι ναύαρχοι που επέλεγε η δικτατορία και επάνδρωνε τα συγκροτήματα του Π.Ν. δεν ήταν όλοι πιστοί της. Μερικοί όμως κατέβαλλαν φιλότιμες και μερικές φορές αστείες προσπάθειες να δείξουν τον ενθουσιασμό τους. Ένας απ' αυτούς είναι και ο Κ. Σκιαδόπουλος, που άφησε όνομα, ως Αρχηγός του Στόλου, με την διαταγή που υποχρέωνε τους αξιωματικούς να φορούν κουστούμι και γραβάτα το καλοκαίρι. Το προσωπικό του στόλου υπέφερε όσο διάστημα ο Σκιαδόπουλος διοικούσε, αλλά και τον διακωμωδούσε όπως π.χ. με την ομιλία του, κατά την παραλαβή καθηκόντων Α.Σ.[1] Σ' αυτήν θεωρεί τους αξιωματικούς ως ΄΄άνδρες΄΄, τους προέτρεπε όπως ο Νέλσον πριν δύο αιώνες, να είναι «*1ον, Κύριοι, 2ον, Κύριοι, 3ον, Κύριοι…Να αγαπούν το Ναυτικόν κατά τρόπον ώστε να γίνουν αλκοολικοί με το Ναυτικόν…*» και θεωρεί φυσικό να είναι και πιστοί στην ΄΄επανάστασιν΄΄.
Αυτά από τον Σκιαδόπουλο, Αρχηγό του Στόλου, την 3η Οκτωβρίου 1970 που παρέλαβε καθήκοντα. Σε οκτώ μήνες στις 8/6/71 αποστρατεύθηκε «*λόγω δυσμενούς κρίσεως βάσει του ποσοστού 1/5 δι' αποφάσεως ΑΣΕΔ*». Εν τούτοις δεν έφτανε που ταλαιπώρησε το Πολεμικό Ναυτικό, και παρότι η χούντα τον αποστράτευσε με δυσμενή κρίση, ο Σκιαδόπουλος κρίθηκε λίγο καιρό μετά κατάλληλος για Υπουργός Εμπορικής Ναυτιλίας.
Η προσπάθεια να μένουν τα στελέχη των Ε.Δ. ξέχωρα κι έξω από τον κοινωνικό περίγυρο, με διάφορους τρόπους (έλεγχος μελλονύμφων, απαγορεύσεις συμμετοχής σε σωματεία, ομίλους, εκδηλώσεις ….) δεν ήταν εφεύρημα της δικτατορίας. Ήδη χρόνια πριν υπήρχαν τέτοιες απαγορεύσεις στις διατάξεις του Π.Ν., σε πάγιες διαταγές, σε κανονισμούς, ακόμα και σε νόμους. Η δικτατορία τα έφερε στα μέτρα της, ισχυροποίησε και επαύξησε τις απαγορεύσεις, διεύρυνε το χάσμα, που έτσι κι αλλιώς είχε ήδη ανοίξει ανάμεσα στα στελέχη και τον κόσμο. Παρ' όλα αυτά, ο λαός δεν έβλεπε το Ναυτικό με απέχθεια και η άσπρη στολή δεν του προκαλούσε φόβο, όπως τουλάχιστον γινόταν αντιληπτό από τις συμμετοχές σε τοπικές εορτές στα νησιά και όπως τα στελέχη του αντιλαμβάνονταν στις επαφές με τον κόσμο, όταν κυκλοφορούσαν ένστολοι.
Στα πλαίσια των διαδικασιών για συντήρηση του ελιτισμού στο σώμα των στελεχών των ΕΔ, το Αρχηγείο Ναυτικού «*αποστέλλει*[2] *συνημμένως προς Πλοία και Υπηρεσίας ονομαστικήν κατάστασιν εμφαίνουσα τα λειτουργούντα δημόσια κέντρα, περιοχής Αθηνών, ένθα απαγορεύεται η είσοδος και παραμονή εν αυτοίς ανδρών των Ε.Δ. …*». Ο πίνακας περιλαμβάνει εκατόν σαράντα έξι κέντρα διασκέδασης, μπαρ, ψητοπωλεία, καφετέριες … και έχει συνταχθεί από την υποδιεύθυνση Γενικής Ασφαλείας, τμήμα Ελέγχου Ηθών –

ταχυδρομούσαν στις περιόδους των διακοπών τις επιστολές σε αποδέκτες της Κω, και ο οικοδόμος Γιώργος Σβύνος που έριχνε τις προκηρύξεις στην Κω και σε περιόδους που οι φοιτητές ήταν στην Αθήνα…οι πρώτες προκηρύξεις …στην πόλη της Κω 15 Ιουλίου 1967, επέτειο του βασιλικού πραξικοπήματος…το περιεχόμενό της ήταν:
ΟΧΙ ΣΤΗΝ ΞΕΝΟΔΟΥΛΗ ΧΟΥΝΤΑ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΩΝ
ΟΧΙ στους ΠΡΟΔΟΤΕΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΥΣ
ΚΑΤΩ ΤΑ ΒΡΩΜΕΡΑ τους ΧΕΡΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ
ΖΗΤΩ Ο ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΣ ΛΑΟΣ ΤΗΣ ΚΩ
ΖΗΤΩ Ο ΑΝΔΡΕΑΣ ΖΗΤΩ Η ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ
Η δράση της οργάνωσης συνεχίσθηκε μέχρι το 1969, περίοδο κατά την οποία ο Κώστας Καίσερλης θα έπρεπε να συμμετάσχει σε μια σοβαρότερη οργάνωση μετά από συνεννόηση με τον συμπατριώτη του Βασίλη Ράπανο»
Η έξυπνη μέθοδος της οργάνωσης είχε ως αποτέλεσμα να μην αποκαλυφθούν. Εξ αιτίας τους όμως συνέλαβαν την αδελφή του Τασία και τον πατέρα του τέως Δήμαρχο Κω (και τους κράτησαν δύο και μία ημέρες αντίστοιχα στην αστυνομία με ανακρίσεις), εκτιμώντας πως είναι δικές τους οι προκηρύξεις αφού δεν έκρυβαν τις πολιτικές προτιμήσεις και την αντιχουντική τους θέση. Γράφει σχετικά μ' αυτό ο Δρουγκόπουλος (σε επιστολή του από 11-8-04) για την 27 Οκτωβρίου 1967 που βρίσκονταν με την παρέα που προαναφέρθηκε (χωρίς τους στρατιωτικούς) στην συνοικία Κούμπουρνο και «*…έπεσαν προκηρύξεις εναντίον του Καθεστώτος. Τη νύχτα προς την 28η η αστυνομία συνέλαβε τη φίλη- μέλος της παρέας Τασία Καίσερλη…τίποτε δεν αποδείχτηκε και ούτε ήταν δυνατόν να αποδειχτεί…*»Δεν γνώριζαν πατέρας και κόρη τίποτα για τον ίδιο τον Κ.Καίσερλη. «*..από εκεί και ύστερα όμως και για αρκετόν καιρό κάθε βράδυ πίσω από κάθε δέντρο και κάθε μάντρα κρύβονταν στρατιώτες, αστυνομικοί και άλλοι για να συλλάβουν, προφανώς κάποιον που θα έριχνε προκηρύξεις!!...*» Το κλίμα όμως που διαμορφωνόταν και βασικά οι συζητήσεις-αναλύσεις με τους ανθρώπους της παρέας αυτής, ήταν εκείνο που επηρέαζε τους νεαρούς αξιωματικούς του Α/Τ ΠΑΝΘΗΡ, που βρισκόμενο σε αποστολή περιπολίας συχνά στην περιοχή, κατέληγε στην Κω. Εκεί σύχναζαν σε *«…συνάξεις στο σπίτι κυρίως …γίνονταν διάφορες συζητήσεις (π.χ. για την εκπαίδευση) ή αναγνώσεις (π.χ. του Πλατωνικού ΄΄Συμποσίου΄΄ και του Μακρυγιάννη)…»*

[1] Η ημερήσια διαταγή του Σκιαδόπουλου κοινοποιήθηκε με το έγγραφο ΣΤΟΛΟΣ Φ 0061000/13/70 από 3/10/70. Μερικά σημεία από το έγγραφο αυτό είναι χαρακτηριστικά της νοοτροπίας και του πνευματικού/ μορφωτικού επιπέδου του συντάκτη της. Ο Σκιαδόπουλος αναφέρεται στις υποχρεώσεις των αξιωματικών σε σχέση με την ΄΄επανάστασιν΄΄. «*…Το παίρνω ως δεδομένον ότι δεν είναι δυνατόν παρά να πιστεύουν εις την Επανάστασιν. Και όταν λέγω να πιστεύουν, εννοώ να πιστεύουν χωρίς επιφυλάξεις, χωρίς αμφιβολίας, χωρίς αμφισβητήσεις (...). Την πίστην αυτήν όλα τα κλιμάκια (...) να την καταστήσωμεν γνωστήν εις τους υφισταμένους (...) διότι δεν θα ξέρει ο υφιστάμενος διατί εξεδόθη μία διαταγή. Εξεδόθη διότι ο προϊστάμενος πιστεύει εις την Επανάστασιν, ή διότι πιστεύει κάπου αλλού; (...). Κύριοι (...) την πίστην αυτήν να την καταστήσωμεν γνωστήν και έξω από την υπηρεσίαν (...) να μη δίδωμεν το δικαίωμα εις οιονδήποτε να διανοηθεί (...) ότι Αξιωματικός (...) αντιστρατεύεται την επανάστασιν ή και απλώς την ανέχεται (...) είναι υποχρεωμένος ο Αξιωματικός να έχει μίαν θέσιν (...) και αυτή δεν είναι δυνατόν να είναι καμία άλλη εκτός από την Επανάστασιν (...). Το χαρακτηριστικόν του Αξιωματικού είναι ο ανδρισμός. Και (...) ένας άνδρας (...) αν δεν πιστεύει, να αποχωρήσει, άλλως το Σώμα του Ναυτικού θα τον αποβάλλη, όταν τον ανακαλύψει (...). Και (...) σας επαναλαμβάνω ότι δέον να αναμένετε ότι θα σας συμπεριφερθώ: τιμίως, ειλικρινώς, ευθέως, ανδρικώς, ως Κύριος προς Κυρίους. Και δεν αναμένω τίποτε περισσότερον Κύριοι από υμάς, αλλά και τίποτε ολιγότερον, από του να συμπεριφέρεσθε μεταξύ σας (...) προς τους προϊσταμένους σας και εμένα: τιμίως, ειλικρινώς, ευθέως, ανδρικώς ως Κύριοι προς Κύριον, υπό την έννοιαν του ΄΄Κυρίου΄΄ την οποίαν έδωσα ανωτέρω».* Το κείμενο αποδίδει καθαρά τα περί ΄΄άνδρα΄΄, ΄΄κυρίου΄΄ και πιστού στην ΄΄επανάστασιν΄΄ που πρέπει να είναι ο αξιωματικός κατά το στέλεχος αυτό που έγινε αρχηγός του στόλου και υπουργός.

[2] Τέτοια έγγραφα κυκλοφορούσαν κατά διαστήματα στις υπηρεσίες. Εδώ καταχωρείται το Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 409/117/73, από 4 Σεπτεμβρίου '73.

Λεσχών. Και βέβαια θα υπήρχαν μεταξύ τους «ύποπτα» κέντρα, αλλά τα περισσότερα του καταλόγου είχαν ιδιοκτήτες ανεπιθύμητους στη χούντα.
Δεν υπήρχαν όμως μόνον απαγορεύσεις σε έγγραφα προς τις υπηρεσίες και τα πλοία. Υπήρχαν και συστάσεις για βιβλία «εθνικοπατριωτικού» περιεχομένου, που «ξύπνιοι» συγγραφείς κυκλοφορούσαν εκείνα τα χρόνια. Δίνονταν όμως και προσφορές εμπορευμάτων και υπηρεσιών με έκπτωση. Ακόμα και για νευρολογικής φύσεως προβλήματα, όπως φαίνεται πως έλαβε το 7ο Επιτελικό Γραφείο του Αρχηγείου Ναυτικού[1] και την γνωστοποίησε χωρίς σχόλια στις υπηρεσίες και τα πλοία.
Ένα άλλο όμως γραφείο το ΑΝ/2ον ΕΓ, που όπως είδαμε δεν αστειευόταν, κυνηγούσε τους αξιωματικούς ακόμα και ως απόστρατους, αφού τροφοδοτούσε τις αρμόδιες λιμενικές αρχές με πληροφορίες για την ΄΄εθνική΄΄ ή ΄΄αντεθνική΄΄ δραστηριότητα των στελεχών του[2]. Έτσι χορηγούσαν ή όχι ναυτικό φυλλάδιο και δίπλωμα εμπορικού Ναυτικού ανάλογα με το χαρακτηρισμό και τη συμπεριφορά. Οι «αντεθνικώς δρώντες» κινηματίες, απότακτοι …. περίμεναν στο μόλο.
Με τα στοιχεία που έχουν μέχρι τώρα παρατεθεί, δεν φάνηκε καθαρά και σ' όλη της την έκταση, η προσπάθεια που κατέβαλε η δικτατορία να διεισδύσει στο Ναυτικό. Παρότι κέρδισε μερικά στελέχη του, δεν κέρδισε το Όπλο όπως ήδη ελέχθη. Ήταν ή υποχρεώθηκαν να γίνουν δικοί της οι ανώτατοι αξιωματικοί. Αν και αρκετοί απ' αυτούς, όταν ήρθε ο Δεκέμβριος του '67, με το ΄΄κίνημα του βασιλιά΄΄, τάχθηκαν ενάντιά της. Οι άλλοι, οι πιο μικροί, που ανέτρεψαν, όπως συμβαίνει σε όλες τις δικτατορίες, την ιεραρχία, υπερβαίνοντας την εξουσία της θέσης και του βαθμού τους, δεν κέρδισαν την εκτίμηση των συναδέλφων τους.
Οι «ναυταίοι», παρά τις όποιες εξαιρέσεις και τις ακόμη περισσότερες περιπτώσεις τήρησης ουδέτερης στάσης, συχνά και από την πρώτη στιγμή, απεδείκνυαν πως δεν ταυτίζονταν με την ΄΄επανάσταση΄΄.
Αν κανείς αναζητήσει τα αίτια αυτής της απόρριψης, θα πρέπει να εξηγήσει, το γιατί σ' αυτό το Όπλο διαμορφώνεται ΄΄φιλελεύθερο΄΄ πνεύμα στα στελέχη του. Πώς η αποστολή, άρα ο τρόπος εκπαίδευσης και ζωής στις σχολές και κυρίως στα πλοία, πλάθει τους υπαξιωματικούς και αξιωματικούς έτσι και όχι διαφορετικά. Το πλοίο φέρνει κοντά όσους το υπηρετούν, τους υποχρεώνει να ζουν ο ένας τα προβλήματα του άλλου. Η εργασία είναι συλλογική και οι προσπάθειες κοινές. Τις δύσκολες ώρες, αλλά και τις ευχάριστες, οι ναυτικοί τις περνούν μαζί. Αυτά είναι που σταδιακά πλάθουν αυτήν την πλευρά στα στελέχη του ναυτικού, που απορρίπτει τον άκρατο αυταρχισμό της δικτατορίας, δημιουργούν την παράδοση στο Ναυτικό και προσπαθούν, όχι χωρίς θυσίες, να τη διατηρούν. Γι' αυτό και οι συντελεστές και θερμοί υποστηρικτές της «επανάστασης» δεν εμπιστεύθηκαν αυτό το Όπλο.
Πρέπει όμως να δει κανείς και έναν ακόμα λόγο, πιο πεζό, που σχετίζεται με το πού περνούν την περισσότερη ζωή τους τα στελέχη του Π.Ν. σε σχέση με του Στρατού. Ενώ οι του Στρατού Ξηράς πηγαινοέρχονται στις φρουρές και τις μονάδες σε κάθε γωνιά της χώρας, οι του Ναυτικού υπηρετούν το σύνολο σχεδόν της σταδιοδρομίας τους στην Αττική, με κάποιο διάλειμμα στην Κρήτη και στο εξωτερικό. Έτσι, έχουν την ευκαιρία ειδικά τα πρώτα χρόνια για πιο φυσιολογική ζωή, για σπουδές (αρκετοί) σε πανεπιστήμια, για σταθερές κοινωνικές σχέσεις, για συμμετοχή και παρακολούθηση όλων εκείνων των εκδηλώσεων που στερείται η επαρχία.

Γ1β.- ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΄΄ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ΄΄ 21ης ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1967 ΣΤΟ ΠΝ

Έτυχε ο Περβαινάς να προίσταται του ναυτικού στην πρώτη επέτειο του πραξικοπήματος. Εκπέμπει έγγραφη παρατήρηση με ΑΠΟΡΡΗΤΟ έγγραφο προς το διοικητή της ΣΝΔ στις 29 Απριλίου όπου εκφράζει τη δυσαρέσκειά του *«… καθ' όσον την ΚΥΡΙΑΚΗΝ 28ην ΑΠΡΙΛΙΟΥ ημέραν εορτάσιμον έπ' ευκαιρία της 21ης Απριλίου, Ν.ΔΟΚΙΜΟΙ εξετέλεσαν πλουν, ενώ έδει συμμετάσχουν εις πανηγυρισμόν..».* Τα σχετικά με τον πρώτο αυτό εορτασμό δίνουν στίγμα για την εθελοδουλία της ηγεσίας του ναυτικού. Μπορούσαν να είναι πιο κομψά και πιο ουδέτερα, χωρίς κίνδυνο να παρερμηνευτούν, αφού όπως λένε οι Κιοσσές και Πετρόπουλος, ο Περβαινάς δεν ήταν και ΄΄δούλος΄΄ της χούντας. Άλλα λένε όμως τα έγγραφα, που υπογράφει. Για *«…εορτασμό μετά πάσης λαμπρότητος…δι' άψογον προετοιμασίαν και εξασφάλισιν της απολύτου επιτυχίας…δι' άμεσον ανάληψιν ενεργειών…τονίζεται ιδιαιτέρως…μεγίστη δυνατή βαρύτης…εορτάζεται η ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΠΟΥ όσον και η ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ της ΠΑΤΡΙΔΑΣ ΜΑΣ διά της Εθνοσωτηρίου τεραστίας σημασίας διά την επιβίωσιν της φυλής μας, Επαναστάσεως της 21ης Απριλίου…».* Έχει προηγηθεί και έγγραφο

[1] Είναι το Α.Ν./7ο Ε.Γ./3 Φ 460.2/33/73 από 9 Μαΐου '73. Μνημονεύεται για την σκωπτική πλευρά του θέματος. Άγνωστο αν και ποιοι χρησιμοποίησαν αυτήν την καλοπροαίρετη κατά τα άλλα προσφορά. «*…ο καθηγητής της Ψυχιατρικής και Νευρολογίας κ. Νικόλαος Δεστούνης,..έπ' ευκαιρία της 6ης επετείου της επαναστάσεως της 21ης Απριλίου προσφέρει άνευ αμοιβής τας ιατρικάς του υπηρεσίας, εις τους Αξιωματικούς και άνδρας των Ενόπλων Δυνάμεων, ως και εις τας οικογενείας αυτών*».

[2] Ενδεικτικά σημειώνεται εδώ ένα από αυτά τα έγγραφα που με περισσότερα στοιχεία αναλύθηκαν ήδη. Απευθύνεται προς το Αρχηγείο Λιμενικού Σώματος, με θέμα «*Φρονήματα Αποστράτων Αξιωματικών*» και φέρει στοιχεία ΑΝ/2ον ΕΓ/1α Φ 121.12/9/73/3-9-1973 και απευθυνόμενο στην ΥΝΜΕ (Υπηρεσία Ναυτικών Μητρώων Ελλάδος) σημειώνει: «*Έχομεν την τιμήν να γνωρίσωμεν υμίν ότι ο πλωτάρχης ε.α. (…) ετέθη εις αυτεπάγγελτον αποστρατείαν (…) εγγραφείς εις τα στελέχη εφεδρείας….ούτος, κατά την εν των Π.Ν. σταδιοδρομίαν του, δεν μας απησχόλησεν αντεθνικώς….Αντιπλοίαρχος Π. Νικολόπουλος, Διευθυντής 2ου Ε.Γ.».*

του Αγγελή ως Α/ΓΕΣ που καθορίζει λεπτομέρειες με βάση άλλο του Παττακού ως Αντιπροέδρου. Ο Περβαινάς δεν αρκείται στις γενικές κατευθύνσεις αλλά απαιτεί να του υποβάλλουν όλοι οι Διοικητές, Διευθυντές και Κυβερνήτες *«…σχέδια ομιλιών επί τη επετείω της 21ης Απριλίου…μέχρις 15 Απριλίου 1968…».* Δεν ξεφεύγει έτσι κανείς αφού είναι υποχρεωμένοι να γράψουν λιβανωτούς για την ΄΄εθνοσωτήριο΄΄ Όπερ και εγένετο αφού ακολουθεί στις 181232 ΑΠΡ 68 σήμα με το οποίο «*..υποβληθέντα σχέδια ομιλιών εγκρίνονται…».* Δεν πρέπει να τα διάβασε ο ίδιος (δε θα προλάβαινε άλλωστε), αλλά ο αντιπλοίαρχος Βόσος που είναι τότε διευθυντής του στρατιωτικού γραφείου Α/ΓΕΝ. Επομένως, όλοι ανεξαιρέτως οι Διοικητές, Διευθυντές και Κυβερνήτες πλοίων τον Απρίλιο του 1968 εξέδωσαν διαταγές, που λιβάνιζαν την ΄΄επανάσταση΄΄. Οι περισσότεροι από τους ίδιους πριν από πέντε μήνες είχαν στραφεί κατά του καθεστώτος, ακολουθώντας το βασιλιά Κωνσταντίνο, που τους εγκατέλειψε και μάλιστα χωρίς να έχουν χαθεί όλες οι ελπίδες για επιτυχία του ΄΄κινήματος΄΄. Ο Περβαινάς εκδίδει και αυτός μιαν ενθουσιώδη ομιλία/ πανηγυρικό. Αυτή η ομιλία πρέπει να γράφτηκε από άνθρωπο που, ή πράγματι πίστευε σ' αυτά που έγραφε και δεν καταλάβαινε την υπερβολή, ή δεν πίστευε και γελοιοποιούσε με τις μεγαλοστομίες τον Περβαινά που την υπέγραψε.[1] Από όλο το κείμενο ξεχωρίζει ως η πλέον συνειδητή προσέγγιση της 21ης Αριλίου το εδάφιο που αναφέρεται στη *«…Νίκη της υγιούς παρατάξεως…»* με το οποίο χρεώνει στην ΄΄εθνικόφρονα΄΄ παράταξη δηλαδή τη δεξιά, το πραξικόπημα και τη δικτατορία. Η επιτυχία των εορταστικών εκδηλώσεων το 1968 ήταν πλήρης. Ο ένας έδινε στον άλλον συγχαρητήρια και ο Α/ΓΕΝ Περβαινάς θερμές ευχές στον Παττακό. Αργότερα ο ίδιος θα στέλνει ευαρέσκεια σε όλο το ναυτικό για την επιτυχία της Ναυτικής Εβδομάδας, αλλά ξεχωριστά στο Μαργαρίτη ως αρχηγό του Στόλου και στον Καμαρινέα Κυβερνήτη του Β.Π.ΠΥΡΠΟΛΗΤΗΣ *«..διά την άψογον εμφάνισιν του πλοίου και την οργάνωσιν υποδοχής της Α.Ε. του ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΕΩΣ…».* Το ΠΥΡΠΟΛΗΤΗΣ ήταν πλοίο διοικήσεως του αρχηγού στόλου. Στην επιθεώρηση των πλοίων του Στόλου επέβαινε σ' αυτό το ιμώμενο πρόσωπω και εν προκειμένω ο αντιβασιλιάς Ζωϊτάκης. Θετική η προσφορά του Ζωϊτάκη, γιατί άθελά του γελοιοποιούσε το θεσμό. Παράλληλα με την εμφάνιση που είχε, υποχρέωνε όλους συνειρμικά να τον συγκρίνουν με τον κομψό, νέο και ευσταλή Κωνσταντίνο. Και έτσι να κερδίζει από τη σύγκριση ο δεύτερος. Οι ευαρέσκειες δεν έχουν τελειωμό, εξάλλου μ' αυτές αποδεικνύεται πως δουλεύει σωστά και αυτός που τις εκδίδει, αφού οι δεχόμενοι τα συγχαρητήρια και τα μπράβο, είναι υφιστάμενοί του. Κάνει όμως και λάθος τακτικής ο Περβαινάς αφού ΄΄ευχαριστεί΄΄ για την επιτυχία της Ν.Εβδομάδας του 1968 μόνον τους αξιωματικούς, ξεχνώντας υπαξιωματικούς στρατευσίμους και υπαλλήλους που δουλεύουν εξίσου σε τέτοιες περιπτώσεις. Ευχαριστεί λοιπόν *«…άπαντας τους αξιωματικούς διότι η εξαίρετος επιτυχία ταύτης {*της Ν.Εβδομάδας*} οφείλεται εις το νέον πνεύμα όπερ επικρατεί εις τους Αξιωματικούς…εξέλιπεν το άγχος, η φοβία, η αποφυγή των ευθυνών και αντ' αυτών επικρατεί η πρωτοβουλία, η πειθαρχία, η εργατικότης, η προθυμία και η πλήρης ανάληψις ευθυνών…είμαι ευτυχής διότι το Β.Ν. πιστόν εις το πνεύμα της Εθνικής Κυβερνήσεως….»* Τα ίδια επαναλαμβάνονται και τα επόμενα χρόνια με πλήθος εγγράφων,[2] διαταγών, ομιλιών …. Παράλληλα με την έκδοση εκατοντάδων χιλιάδων προπαγανδιστικών εντύπων κάθε φορά για τις ΕΔ, αφού μόνον για το ναυτικό και για την πρώτη επέτειο της 21ης Απριλίου, ζητήθηκαν από το ΓΕΣ/7ον ΕΓ *«…600 περιγράμματα ομιλίας, 5.000 τετράπτυχο διαφωτιστικό, 3.000 ειδικό διαφημιστικό (αφίσα), 10.000*

---

[1] Γράφει ο Περβαινάς στον πρώτο του πανηγυρικό το 1968: *«… η ευτυχής σύμπτωσις …της Εθνικής Επαναστάσεως και του Πάσχα… αποκτά θείαν δικαίωσιν…η καταστροφή…η διαφθορά…τα μεγάλα ιδανικά …βιαιοπραγίαι…εξαγρίωσις των ενστίκτων…έξαλλοι παρατάξεις δυνάσται..ερείπια…ο κομμουνισμός εξεμεταλλεύετο…ηπείλη να κατακλείση τα πάντα…ο Θεός εισήκουσεν…αποφασισμένοι αξιωματικοί…θεματοφύλακες των ιερών παραδόσεων…επενέβησαν το τελευταίον προ της εκρήξεως δευτερόλεπτον…αι ακτίνες του ηλίου…η Νίκη της υγιούς παρατάξεως ανέτειλε… η ευγνωμοσύνη όλων μας προς τους πρωτεργάτας …θα είναι πλήρης και αιωνία…Ζήτω το Έθνος, Ζήτω η Επανάστασις, Ζήτωσαν αι ΕΔ…Αντιναύαρχος Σ.Περβαινάς Α/ΓΕΝ»*

[2] Μερικά από τα διατιθέμενα και αναφερθέντα έγγραφα του πρώτου εορτασμού της επετείου του πραξικοπήματος είναι τα εξής:

-ΓΕΝ/Β3-Ι φ.0020930/68/4-4-1968 προς τα αρχηγεία του ναυτικού και μάλιστα ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ, παρότι είναι έγγραφο που όλοι πρέπει να μάθουν, ώστε να υλοποιήσουν το περιεχόμενο του.

- Αρ.πρωτ 153 Έγγραφον κ. Αντιπροέδρου Κυβερνήσεως (του Παττακού που το χρησιμοποιεί ως σχετικό ο ΑΓΕΕΘΑ στο δικό του)

-ΓΕΕΘΑ Α΄ΜΕΟ/3/ΙΙΙ Φ. 3402/00/1/26-3-1968 ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ και έτσι εξηγείται γιατί έβαλε την ίδια κλίμακα απορρήτου και το ΓΕΝ. Κάποιοι απ' αυτούς είχαν την κρυψίνοια στο αίμα τους. Ακόμα και τις γιορτές και τα προγράμματα, που δημοσίευαν στις εφημερίδες, χαρακτήριζαν ως απόρρητες.

-ΣΗΜΑ ΓΕΝ 291027 ΜΑΡ 68 για υποβολή πανηγυρικών ομιλιών προς έγκριση στο ΓΕΝ.

-ΣΗΜΑ ΓΕΝ 181232 ΜΑΡ 68 με το οποίο ο Περβαινάς εγκρίνει τα σχέδια των ομιλιών.

-ΣΗΜΑ ΓΕΝ 101330 ΜΑΡ 68 προς ΓΕΣ/7ον ΕΓ για το προπαγανδιστικό υλικό.

-ΓΕΝ/ΓΡ.ΑΡΧΗΓΟΥ φ.75046/18-4-68 προς Β.ΠΛΟΙΑ και Ν.Υπηρεσίας με τη ΄΄λαμπρή΄΄ ομιλία του Περβαινά «*..Επί ταις Εορταίς του ΠΑΣΧΑ και της 1ης Επετείου της Επαναστάσεως της 21ης Απριλίου*».

-ΣΗΜΑ Α/ΓΕΝ προς Α.Ε.ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ 171512 ΑΠΡ 68 με *«..θερμάς ευχάς διά πάσαν ευτυχίαν επ' αγαθώ του Έθνους και ολοκλήρωσιν του υφ' υμών αναληφθέντος εθνοσωτηρίου έργου…».*

-ΓΕΝ/ΓΡ.ΑΡΧΗΓΟΥ φ.0075047/68/ 29-4-1968 με το οποίο ο Περβαινάς εκφράζει τη δυσαρέσκειά του προς τον Διοικητή της ΣΝΔ που δεν γιόρτασαν οι Δόκιμοι την επέτειο αλλά πήγαν εκπαιδευτικό ταξίδι.

-ΓΕΝ/Γραμματεία Α/ΓΕΝ φ.75060/2/68/13-7-1968 με την ευαρέσκεια στον πλωτάρχη Θ. Καμαρινέα για τον ΠΥΡΠΟΛΗΤΗ με τον αντιβασιλέα Ζωϊτάκη να επιθεωρεί έπ' αυτού το Στόλο.

-ΓΕΝ/Γραμματεία Α/ΓΕΝ φ. 75060/3/60/13-7-68 με ευαρέσκεια στον αρχηγό του στόλου Μαργαρίτη για την «*…αρτίαν οργάνωσιν της επιθεωρήσεως του ΣΤΟΛΟΥ υπό της Α.Ε. του ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΕΩΣ και διά την άψογον εμφάνισιν των πλοίων…».*. Σημειώνεται πως αυτές οι ευαρέσκειες στέλνονταν να τις βλέπουν όλα τα Β.Πλοία και οι Ναυτικές Υπηρεσίες.

- ΓΕΝ/ΓΡ. ΑΡΧΗΓΟΥ φ. 75060/6/68 από 15-7-1968 προς όλο το ναυτικό με ευχαριστίες του Περβαινά προς τους Αξιωματικούς (μόνο) για τη ναυτική εβδομάδα.

αντίτυπα εφημερίδας ΄΄Στρατιωτικά Νέα΄΄, 20.000 ειδικές αυτοκόλλητες ταινίες εις τα πασχαλινά ωά….». Προηγούμενη απόφαση από τον Ιανουάριο του 1968 καθόριζε, ώστε η ελαφρά ορχήστρα του Α.Ν.Ε. να διατίθεται στο ραδιόφωνο και την τηλεόραση ανά 15θήμερον «*..προκειμένου ΓΕΝ αναπτύξει δημοσίαν προβολήν του …».*

Το καθεστώς της 21ης Απριλίου οργανώνει κάθε χρόνο γιορτές και για την ΄΄Πολεμική Αρετή των Ελλήνων΄΄. Την ίδια μέρα που εορτάζεται η *΄΄συντριβή των Κ/Σ στο Γράμμο και το Βίτσι΄΄* και τιμάται συγχρόνως και ο ΄΄Εφεδρος Πολεμιστής΄΄. Οι γιορτές αυτές έχουν πανηγυρικό χαρακτήρα με πολλές εκδηλώσεις, από δοξολογίες, παρελάσεις, θεατρικά, χορευτικά, ομιλίες, αναπαραστάσεις …. Ο κόσμος έπρεπε να συμμετέχει, τα σχολεία και οι υπάλληλοι υποχρεωτικά, οι φοιτητές έπαιρναν ΄΄απαλλακτικές΄΄ για τη γυμναστική και αρκετοί πήγαιναν και μόνοι τους. Αρκετοί ήταν και εκείνοι που τα πίστευαν, και είχαν πάρει μέρος και στις συμπλοκές του εμφυλίου από την πλευρά των νικητών. Η κεντρική γιορτή στο Παναθηναϊκό στάδιο με όλη την ηγεσία της ΄΄επαναστάσεως΄΄ ήταν μάλλον γελοία, αφού εκτός των άλλων υποχρεώνονται οι στρατεύσιμοι, φορώντας χλαμύδες και φουστανέλες να αναπαριστούν μάχες και άλλα δρώμενα των αντίστοιχων ένδοξων περιόδων. Από τα σχετικά έγγραφα του 1971 μαθαίνουμε πώς κατανέμει ο ΑΕΔ αρμοδιότητες σε Αρχηγεία ΕΔ και Σωμάτων Ασφαλείας, Υπουργεία, Εκκλησία, Νομαρχίες, Δήμους και άλλες αρχές για τις κατά τόπους εκδηλώσεις. Παράλληλα διαβάζουμε και για τις εκδηλώσεις, που θα πρέπει να λάβουν χώρα εκείνη την ημέρα. Είναι χρήσιμο να τις καταχωρήσουμε. Και τούτο επειδή, η συντήρηση της μνήμης με τους διχαστικούς εορτασμούς συντηρεί το διχασμό και το μίσος, ενώ η επισήμανση του γιατί εόρταζαν, βοηθά στη μη επανάληψη. Ορίζει λοιπόν ο ΑΕΔ πως στις 29 Αυγούστου 1971 θα γίνουν οι ακόλουθες εκδηλώσεις:

- Δέκα κανιοβολισμοί στο Λυκαβηττό και σε όποιες πόλεις εδρεύουν μεγάλες μονάδες.
- Έπαρση σημαιών σε φρούρια ή σε ειδικούς χώρους σημαιών των πόλεων με πομπή από μουσική, άγημα στρατιωτικό και ομιλίες *΄΄εφεδροπολεμιστικών΄΄* οργανώσεων. Στα χωριά το ίδιο από τα όργανα αυτοδιοικήσεως. Στην υποστολή της σημαίας θα παρίσταται μόνον ο σαλπιγκτής, η μουσική και το άγημα.
- Δοξολογίες *«εις Ιερούς Ναούς Πόλεων, Κωμοπόλεων και Χωρίων…».*
- *«… ομιλίαι επί της σημασίας της τελετής, κατάθεσις στεφάνων εις μνημεία Ηρώων υπό Νομαρχών, Δημάρχων, Προέδρων Κοινοτήτων, Προεδρείων Εφεδροπολεμιστικών {*γράφει ακριβώς ΄΄εφεδροπολεμιστικών΄΄ προφανώς από λάθος} *οργανώσεων και στρατιωτικών διοικητών.*
- *«… δεξιώσεις κατά πρωτεύουσαν νομών…».*

Στην Αθήνα

- *«...Επίσημος Δοξολογία…κατάθεσις στεφάνου υπό ΥΕΘΑ…».*
- *«…επίσημος αλλαγή φρουράς Μνημείου Αγνώστου Στρατιώτου».*
- *«……πανηγυρική εκδήλωσις εις Παναθηναϊκόν Στάδιον…».*
- Εκτός όμως των Αθηνών και «*…σημαιοστολισμός απάντων δημοσίων καταστημάτων και οικιών επί τριήμερον…φωταγώγησις δημοσίων καταστημάτων οδών και αρχαιολογικών μνημείων την 29/8/71…και φωτοστολισμός πλοίων (πολεμικών-εμπορικών)…» .*
- Οργάνωση τελετής «*...εις κορυφήν του όρους Βίτσι ή Νεκροταφείον Καστοριάς».*[1]
- Εντολή παίρνει και η Αρχιεπισκοπή Αθηνών και πάσης Ελλάδος «*...δι' έκδοσιν ποιμαντορικής εγκυκλίου...αναφερομένης εις την σημασίαν της εορτής και την συμβολήν της εκκλησίας εις τους ιερούς αγώνας, ήτις θ' αναγνωσθεί κατά την θείαν λειτουργίαν της ημέρας της εορτής…*». Εδώ να θυμίσουμε τις δηλώσεις διαφόρων ηγετών της εκκλησίας περί μη ανάμειξης στα πολιτικά δρώμενα της χούντας. Οι άνθρωποι της εκκλησίας αναμειγνύονταν και με απαιτήσεις και με διθυράμβους περί ΄΄επαναστάσεως΄΄...κ.λ.π. Οι ποιμαντορικές εγκύκλιοι δεν ήταν και λίγες και όχι μόνον για τις πολεμικές αρετές και τους εφεδροπολεμιστές. Οι γιορτές τότε και οποτεδήποτε θα 'πρεπε να αρκούνται στην προβολή του πατριωτισμού και την αναμφισβήτητη συμβολή του στρατεύσιμου Έλληνα στους αμυντικούς πολέμους της χώρας και στους πολέμους ανάκτησης εδαφών κ.λ.π.
- Και στις εφημερίδες δίνεται εντολή ώστε, να γίνει «*…ανάπτυξις διά του τύπου των νικηφόρων αγώνων …του Έθνους...μέχρι 1949 ότε συνετρίβησαν οι Κ/Σ ...(έναρξις τουλάχιστον προ τριημέρου)…».*
- Ειδικές εκπομπές στην ΕΙΡΤ και την ΥΕΝΕΔ μια εβδομάδα πριν.
- Πανηγυρική συνεδρίαση της Ακαδημίας Αθηνών (απόπου δεν είναι και γνωστό εάν εκπορεύτηκε ποτέ κάποια διαμαρτυρία ενάντια του αυταρχικού καθεστώτος).

[1] Κάποιες απ' αυτές τις γιορτές γίνονται ακόμα κάθε χρόνο στο Γράμμο, όπως εξ άλλου και στου Μακρυγιάννη για τα Δεκεμβριανά. Δίνοντας την ευκαιρία στους μεν νοσταλγούς του αντικομουνισμού να ξεσπαθώνουν, στους νοσταλγούς της χούντας να παρίστανται με κάθε σοβαρότητα, στους φασίστες και φιλοναζιστές να χαιρετούν με άκρα επίσης σοβαρότητα, σε ορισμένους νοσταλγούς της βασιλείας να μπερδεύονται, αφού συγχρόνως είναι και νοσταλγοί και αντίπαλοι των υπολοίπων και στα κόμματα να αναφέρονται στις εκδηλώσεις αυτές ανάλογα. Με απέχθεια, συγκαταβατικότητα ή ενίοτε και με ανεκτικότητα.

- Σε όλες τις Δημόσιες Υπηρεσίες, «*…Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοικήσεως, Ιδιωτικάς Επιχειρήσεις, Εργοστάσια και Επιχειρήσεις Κοινής Ωφελείας ομιλίαι την προτεραίαν…διάγραμμα ομιλιών κοινοποιηθήσεται υπό Υπ.Προεδρ. Κυβερνήσεως…».* Εδώ το έγγραφο μιλάει και για προπαγανδιστικές ομιλίες σε όλες τις ιδιωτικές επιχειρήσεις της χώρας. Αυτό σημαίνει πως ο μηχανισμός αισθανόταν πολύ δυνατός και σίγουρος, πως θα υπακούσουν όλοι. Διαφορετικά δεν ήταν και τόσο ανεγκέφαλοι ώστε να εκδίδουν τέτοιες εντολές. Τέσσερα χρόνια μετά το 1967 και σε όλα τα εργοστάσια και τις ιδιωτικές επιχειρήσεις υποχρεώνονταν να εκφωνήσαν λόγους για τον ΄΄συμμοριτοπόλεμο΄΄.
- Μήνυμα του προέδρου κυβερνήσεως.
- Ημερήσιες διαταγές όλων των αρχηγών ΕΔ.
- Πανηγυρικές εκδόσεις των στρατιωτικών εφημερίδων και περιοδικών.
- Ομιλίες στους αξιωματικούς και οπλίτες των ΕΔ και των ΣΑ.
- Έκδοση φωτοεφημερίδας.
- «*...Ρίψις στεφάνων ή ανθέων εις πεδία μαχών…»*

Οι υπογράφοντες το έγγραφο αντιστράτηγος Ν.Μπρούμας Υπαρχηγός ΑΕΔ και το πρόγραμμα των εκδηλώσεων υποστράτηγος Θ.Μουρίκης Δ/ντής Α΄Κλάδου, παίρνουν ως δεδομένο πως θα συμμετάσχουν στις εκδηλώσεις και σωματεία, ενώσεις … αφού πρόκειται για καθαρόαιμες φιλοχουντικές και αντικομουνιστικές οργανώσεις ή για σωματεία και ενώσεις με διορισμένες διοικήσεις. Κοινοποιεί επομένως και σ' αυτούς τη διαταγή. [1]

Λίγες μέρες μετά την έκδοση αυτής της διαταγής του ΑΕΔ ακολουθεί λεπτομερής διαταγή του Α/ΓΕΝ Μαργαρίτη[2] με εκδηλώσεις, που αφορούν το ΠΝ. Δεν καθυστερεί και η ημερήσια πανηγυρική διαταγή, πάλι του Μαργαρίτη ως όφειλε, με μείξη των εθνικών αγώνων - τον εμφύλιο και το παρόν εφ' όσον «*...η άκαμπτος ελληνική ψυχή και αι ηθικαί αρχαί των Ελλήνων έλαμψαν διά μίαν εισέτι φοράν την 21ην Απριλίου 1967, ότε αι Ένοπλοι Δυνάμεις, κατ' επιταγήν του Έθνους, ενήργησαν αναιμάκτως και αποτελεσματικώς, διασώσασαι την τελευταίαν στιγμήν την χώραν μας από τας αγκάλας του Κομμουνισμού και της διεθνούς αναρχίας…».* Τον ΄΄κομμουνισμόν΄΄ ήταν επόμενο να τον έχουν σε κάθε κείμενο και κάθε προπαγανδιστική φράση. Εκείνο όμως το ΄΄διεθνής αναρχία΄΄ δεν το ερμήνευσε κανείς τους ποτέ. Του Μαργαρίτη μάλλον του διέφυγε ή και το πιθανότερο υπέγραψε το έγγραφο χωρίς να το διαβάσει. Δεν ήταν το στέλεχος αυτό αμόρφωτος. Άλλο ο καιροσκοπισμός του. Ακολουθούν ακόμα δύο διαταγές του Μαργαρίτη με λεπτομέρειες, αντιπροσωπείες, αγήματα, προγράμματα.[3] Όλοι δουλεύουν για τις εκδηλώσεις της 29ης Αυγούστου 1971. Για την ΄΄Πολεμική Αρετή των Ελλήνων΄΄ αλλά σε σχέση με την ΄΄επανάσταση της 21ης΄΄ και την ΄΄συντριβή των Κ/Σ΄΄. Το σημαντικό όμως στο τελευταίο έγγραφο είναι πως πληροφορούμαστε ότι «*...το όλον πρόγραμμα της εκδηλώσεως θα επαναληφθεί την 1ην Σεπτεμβρίου και ώραν 1900 προς παρακολούθησιν τούτου υπό περισσοτέρων θεατών…».* Εκείνον τον εξευτελισμό στο Παναθηναϊκό Στάδιο δηλαδή, με τους χιλιάδες ταλαιπωρημένους στρατευσίμους κομπάρσους, θα τον ξανάπαιζαν για δεύτερη φορά την ίδια εβδομάδα. Ήξερε τι έκανε η ΄΄επανάστασις΄΄. Τα θεάματα αυτά, της ανύπαρκτης καλλιτεχνικής αλλά ΄΄εθνικοπατριωτικής΄΄ στάθμης, μαζί με το ποδόσφαιρο και το μπάσκετ, που είχαν πάρει διαστάσεις, έκαναν καλά τη δουλειά τους, με το να απασχολούν και να ΄΄ξεδίνει΄΄ ο κόσμος.

Ήταν πολύ συχνή η αναφορά στα των Κ/Σ, στους ΄΄εσωτερικούς εχθρούς΄΄, στους ΕΑΜοβουλγάρους κ.λ.π. στα μέσα ενημέρωσης, στις διαταγές, στις ομιλίες, στις ειδήσεις, στα ΄΄Επίκαιρα΄΄ (όπως λέγονταν τα προβαλλόμενα πριν από κάθε κινηματογραφικό έργο λιγόλεπτα με διεθνή και ελληνικά νέα).

Πολλοί ήταν που χρησιμοποιούσαν τη συμμετοχή τους στον εμφύλιο, ως πλεονέκτημα και ειδικό προσόν. Αυτό αποκτά ισχύ ως ΄΄δικαίωμα΄΄ αφού υπήρξε πολεμιστής, έστω του εμφυλίου. Αλλά το ότι «*...έχω υπηρετήσει την πατρίδα μου από εσωτερικούς εχθρούς τραυματισθείς εις συμπλοκήν εις τα μακεδονικά βουνά από βουλγάρους κομιτατζήδες...»* δεν μπορεί να εξηγηθεί,παρά ως αποτέλεσμα της μπερδεμένης

---

[1] Η διαταγή εορτασμού κοινοποιείται και σε «*...Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος και Εργατικά Κέντρα, Εμποροβιομηχανικά Επιμελητήρια, Αθλητικές Οργανώσεις, Σύλλογοι και Σωματεία, Πρόσκοποι, Οδηγοί, Άλκιμοι, Ενώσεις Ελλήνων Αποστράτων Αξιωματικών, Αναπήρων και Θυμάτων Πολέμου και Επαναπατρισθέντων εκ του Παραπετάσματος, Εφεδροπολεμιστικές Οργανώσεις, Οργανώσεις Εθνικής Αντιστάσεως και Αναπήρων και Θυμάτων Πολέμου, Αντιπροσωπείαι Δημοσίων Υπαλλήλων εξ όλων των Υπουργείων και Υπηρεσιών της Χώρας...»*

[2] Έχουν περάσει τρία χρόνια από το 1968 που ήταν Α/ΓΕΝ ο Περβαινάς ο οποίος ΄΄χάρηκε΄΄ την άσκηση εξουσίας ως αρχηγός μόνον ένα χρόνο από Δεκέμβρη του 1967 μέχρι τέλος του 1968 που παρέλαβε ο Μαργαρίτης. Ο τελευταίος ήταν που έμεινε στη θέση αυτή από το Δεκέμβρη του 1968 μέχρι τον Ιούνιο του 1973, που αντικαταστάθηκε από τον Αραπάκη μετά τα γεγονότα της εξάρθρωσης της οργάνωσης για κίνημα στο ναυτικό και της ΄΄ανταρσίας΄΄ του Α/Τ ΒΕΛΟΣ.

[3] Τα έγγραφα για τις γιορτές αυτές της 29-8-1971 είναι:

-ΑΕΔ/7η ΜΕΟ/ΔΦ/1 φ.734/64418/1964/12-7-1971 που είναι η εναρκτήριος για όλη τη χώρα.

-ΑΝ/7ον ΕΓ/2α φ.463.103/6/71/21-7-71 με γενικές οδηγίες προς Πλοία και ΝΥ.

-ΑΝ/ΑΡΧΗΓΟΣ/354.2/71/18-8-71 με το οποίο ο Μαργαρίτης κοινοποιεί σε όλα τα Πλοία και τις ΝΥ την ΄΄εμπνευσμένη΄΄ *ομιλία του ΄΄Επί τη Εορτή της Πολεμικής Αρετής των Ελλήνων του Εφέδρου Πολεμιστού και της Συντριβής των Κ/Σ΄΄.*

-ΑΝ/7ον ΕΓ/2α φ.463.103/8/71 από 18-8-71 με εξαντλητικές λεπτομέρειες για τον εορτασμό της πολεμικής αρετής κ.λ.π. παντού εκτός του Παναθηναϊκού Σταδίου. Για το οποίο επειδή ΄΄*…θα παραστώσιν η Α.Ε. ο κ. Πρωθυπουργός …*΄΄ κ.λ.π., εκδίδει ο Μαργαρίτης ξεχωριστή διαταγή την ίδια ημέρα με τον ίδιο αρ.φ εκτός του ενδιάμεσου α/α που αντί 8 είναι 9.

προπαγάνδας. Εκτός εάν θεωρούσε τους Βουλγάρους κατακτητές ως εσωτερικό εχθρό. Ο συγκεκριμένος μάλιστα χρησιμοποιεί αυτό το στοιχείο σε καταγγελία του αναντίον στελέχους του ΠΝ, που υποτίθεται πως επιτέθηκε στη σύζυγό του με ανήθικους σκοπούς ενώ η ίδια το αρνείται. Έτσι ο πολεμιστής των *΄΄κομιτατζήδων εσωτερικών εχθρών ΄΄,* παρ' ότι ήταν και συνταξιούχος της χωροφυλακής, δεν μπόρεσε να πείσει στην προανάκριση. Η τελευταία διενεργήθηκε με μόνη τη δική του μαρτυρία και τις πληροφορίες, που είχε μαζέψει για τον ανθυπασπιστή του ΠΝ «*…ο οποίος έχει κακόν παρελθόν, τυγχάνει διαζευγμένος και μετά ηραβωνίσθη από τα Χανιά την οποίαν και άφησε…παρακαλώ όπως τον καλέσητε ενώπιόν σας και του κάνετε αυστηράς συστάσεις να πάψει να μας ενοχλή και παρακαλώ ευσεβάστως όπως τον μεταθέσητε ή δυνατόν εις μεμακρυσμένην υπηρεσίαν…».* Σημειώνονται μερικές καταγγελίες του θιγέντος συζύγου από επίθεση εις μη θιγείσα σύζυγο, όχι για το κωμικό του θέματος, αλλά για το γεγονός πως και σε τέτοιες ακόμα περιπτώσεις ήταν συχνή η χρησιμοποίηση ιδιοτήτων όπως, του *΄΄αποστράτου πολεμιστή του εσωτερικού εχθρού΄΄. Κ*αι ότι η απλή αυτή υπόθεση κατέληξε μετά από πολύμηνη ενασχόληση διαφόρων μέσα στο ΠΝ αλλά και από προανάκριση, να αποτελέσει και θέμα Ενημερωτικού- Εισηγητικού Σημειώματος προς τον Αρχηγό του Ναυτικού[1]. Ανάλογα με τους καιρούς ήταν και τα ήθη. Το καθεστώς δεν έλεγε όχι, στην ενασχόληση των στελεχών των ΕΔ με επίλυση τέτοιων κοινωνικών φαινομένων. Και τα φαινόμενα όμως και η ενασχόληση μ' αυτά με τον τρόπο αυτόν, προσθέτουν στη γενικότερη κατάπτωση ηθών και αξιών.

Γ2.- ΗΠΙΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΕΚΚΑΘΑΡΙΣΕΩΝ (Αποστρατείες Στελεχών ΕΔ) [2]

Οι μέθοδοι εξουδετέρωσης των αντιφρονούντων τη δικτατορία στις ΕΔ, καλύπτουν ευρύ φάσμα. Οι μηχανισμοί στήριξης του καθεστώτος που είναι και αρμόδιοι, για να πειθαναγκάζουν τους αντιτιθέμενους το στρατιωτικό καθεστώς, είχαν ποικίλο οπλοστάσιο. Αντιμετώπιζαν και την πιο ανώδυνη αντίδραση επιβάλλοντας τιμωρίες και παίρνοντας διάφορα μέτρα. Συστάσεις και απειλές για συμμόρφωση και έμπρακτη εκδήλωση πίστης στην «επανάσταση», αδυναμία λήψης ναυτικών φυλλαδίων, απαγόρευση εισόδου απότακτων σε στρατιωτικούς χώρους κ.ο.κ. Κάθε διωκόμενος για έλλειψη πίστης στο καθεστώς (και κυρίως ο απότακτος) έμπαινε σε ξεχωριστούς πίνακες. Με έγγραφα τους γνωστοποιούσε το ΑΝ στις υπηρεσίες, και απαγόρευε «*την είσοδο τούτων εις τα Ναυτικά Πρατήρια, Ναυτικές Υπηρεσίας (πλην ΝΝΑ – ΜΤΝ) και Πλοία, την πρόσκλησή των εις διαφόρους εκδηλώσεις και εορτάς του Ναυτικού, ως και πάσαν ιδιωτικήν – κοινωνικήν σχέσιν ή συνάφεια μετ' αυτών*».[3] Δεν αρκούσε η απαγόρευση εισόδου σε υπηρεσίες στρατιωτικές. Η χούντα ήθελε να απομονώσει τους αντιπάλους της από τους εν ενεργεία στρατιωτικούς[4].

Το Μάρτιο του 1974 απαγορεύεται η αποδημία σε όλους τους απότακτους αξιωματικούς του Ναυτικού, ενώ με έγγραφο[5] που στέλνεται στο Αρχηγείο Λιμενικού Σώματος, τους στερείται η δυνατότητα αναζήτησης εργασίας στο Εμπορικό Ναυτικό, στο χώρο δηλαδή όπου, κατεξοχήν θα μπορούσαν να εργασθούν.

Ήπιος επίσης τρόπος καταστολής ήταν και οι διάφορες πειθαρχικές ποινές, που επέβαλλε για την παραμικρή παρέκκλιση από τις καθιερωμένες γραμμές ταύτισης με την «επανάσταση». Οι ποινές αυτές θα εξετασθούν μεταπολιτευτικά με ΕΔΕ και θα θεωρηθούν «ως μηδέποτε επιβληθείσες».

Η αποστρατεία είναι ο πλέον σίγουρος τρόπος να ΄΄ξεκαθαρίσει΄΄ το σώμα από τους ανεπιθύμητους. Τις πρώτες ημέρες μετά το πραξικόπημα αποστρατεύθηκαν τρεις μάχιμοι ναύαρχοι (Εγκολφόπουλος, Κ. Δενεζάκος, Ι. Μασουρίδης) και ένας μηχανικός (Π. Ψαλλιδάκης).

---

[1] Τα έγγραφα αυτής της υπόθεσης με ολίγον αντικομουνισμό και ασυμφωνία των δύο συζύγων περί του ανθυπασπιστή εκ Κρήτης είναι:
-Αίτησις ….*Συνταξιούχου Χωρ/κής προς το Ναυτικόν Φρουραρχείον Πειραιώς, Εν Πειραιεί τη 19-7-1972* με καταγγελία κατά ανθυπασπιστή του ΠΝ που επιτέθηκε κλ.π. κατά της συζύγου του και της αφαίρεσε εκτός των άλλων και το *΄΄ποστίς΄΄*.
-Διαταγή ΝΣ/ΔΔ/ΔΙΚ Φ. 453/416/72 από 15-9-72 για διενέργεια ΕΔΕ.
-ΕΕΣ ΑΝ/Β΄1ον ΕΓ/1 από 14-12-1972 προς Α/ΓΕΝ με περίληψη της υπόθεσης και πρόταση να «*…ελεγχθεί πειθαρχικώς ο Ανθυπασπιστής διότι απησχόλησεν την υπηρεσίαν του άνευ λόγου* {δεν πείσθηκε κανείς πως δεν έτρεχε τίποτε μεταξύ ανθυπασπιστή και ζεύγους διαφωνούντων*}, να γίνουν αι δέουσαι παρατηρήσεις εις τον ...καθ' όσον ούτος δεν επεδείξατο σοβαράν πρόθεσιν υποστηρίξεως των καταγγελλομένων και η δικογραφία να τεθεί εις το αρχείον…».*

[2] Βλ. πίνακα Γ4 όπου καταχωρούνται όλες οι περιπτώσεις αποστρατευθέντων, που εντάχθηκαν στη μεταπολίτευση στην κατηγορία διωχθέντων εξ αιτίας της αντίθεσής τους στη χούντα και αποκαταστάθηκαν. Επίσης κοινό σημείο σε όλες τις εξεταζόμενες στη διατριβή υποθέσεις διωχθέντων αντιχουντικών είναι, ότι περιλαμβάνονται στους πίνακες αποκατασταθέντων από τις αρμόδιες επιτροπές στη μεταπολίτευση (πλην των περιπτώσεων Κούμη και Πατσίλια που εντάσσονται στην εργασία με την εκτίμηση του γράφοντος πως, πληρούν τις προϋποθέσεις των νόμων περί αποκατάστασης αλλά αδικήθηκαν. Είναι χρήσιμη η εξέτασή τους στη διατριβή).
Επισημαίνεται πως με την έκφραση ΄΄αποστρατεία΄΄ εννοείται η κατάσταση όπου με τακτική ή έκτακτη κρίση οδηγείται το στέλεχος σε έξοδο από το Σώμα των εν ενεργεία στελεχών των ΕΔ. Δεν περιλαμβάνονται στο παρόν κεφάλαιο οι περιπτώσεις απομάκρυνσης των ΕΔ με απόταξη, αφαίρεση βαθμού, παραίτηση και λιποταξία που εξετάζονται χωριστά.

[3] Ενδεικτικά καταχωρείται το έγγραφο του Α.Ν./2ο Ε.Γ. Φ 900/103/73/11 Δεκεμβρίου '73, που αφορούσε όλους τους μέχρι τότε απότακτους του Κινήματος του '73, του *ΒΕΛΟΥΣ* και τις μεμονωμένες περιπτώσεις (Βασιλικόπουλο, Τριανταφυλλίδη, Πατσίλια, Καλούλη, Κακαρά, Βάρφη). Πιο πριν ακόμα είχε εκδοθεί το έγγραφο Α.Ν./2ο Ε.Γ. Φ 001888/12-5-70, που περιλάμβανε τους απότακτους από το Κίνημα του Δεκ. '67 και όσους απόστρατους είχαν διαγραφεί από έφεδροι.

[4] Βλέπε συνέντευξη Βασιλικόπουλου όπου αφηγούμενος τις πιέσεις, που είχαν δεχτεί συνάδελφοί του με τους οποίους συναντήθηκε τυχαία, λέει «*…άρχισα να τους αποφεύγω μην τους πάρω στο λαιμό μου…».*

[5] Είναι το έγγραφο Α.Ν./2ο Ε.Γ. Φ 900/50/74/6 Μαρτίου 1974, που περιλαμβάνει ονομαστικά τους ίδιους απότακτους αξιωματικούς και υπογράφεται από τον αντιπλοίαρχο Π. Νικολόπουλο, διευθυντή του 2ου Ε.Γ.

Μόλις οι πραξικοπηματίες βρήκαν στηρίγματα, προχώρησαν σε έκτακτες κρίσεις και στις 24/8/67 προέβησαν σε έκτακτες κρίσεις και εκκαθαρίσεις.[1] Αποστράτευσαν καταρχήν σαράντα αξιωματικούς όλων των ειδικοτήτων, μικρών και μεσαίων βαθμών, και έναν πλοίαρχο. Οι αποστρατείες αυτές κάλυπταν τις τάξεις 1944 και μετά.

Οι εκκαθαρίσεις στους αρχαιότερους θα ολοκληρωθούν λίγο αργότερα[2] στις 9 Οκτωβρίου. Είναι δέκα αντιπλοίαρχοι και τρεις πλοίαρχοι μάχιμοι, δύο αντιπλοίαρχοι μηχανικοί και ένας γιατρός. Αυτές οι έκτακτες κρίσεις, που έγιναν μέσα στους πρώτους μήνες μετά τις 21/4/67, αποτέλεσαν και τις προληπτικές εκκαθαρίσεις στο Π.Ν. Παίρνοντας ως δεδομένο πως οι αποκατασταθέντες μεταπολιτευτικά είχαν απομακρυνθεί από τη χούντα ή υποχρεωθεί σε παραίτηση (εξ ου και η αποκατάσταση σε τρεις φάσεις, το 1975, το 1984 και μετά το 1995) για λόγους αντίθεσης σ' αυτήν, προκύπτει ο πίνακας 4 που ακολουθεί. [3]

ΠΙΝΑΚΑΣ Γ4

ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΙΕΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΕΠΙ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ ΣΤΟ ΠΝ

α/α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΟΣ	Α.Μ.	ΤΑΞΗ	ΑΠΟΣΤΡ	ΑΙΤΙΑ	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	
							1974-75	μετά 1984
1	ΤΣΙΣΚΑΚΗΣ ΕΛ	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ (Μ)	136	1952	5-7-66	παραίτηση	-	αρχπχος
2	ΤΖΑΝΕΤΟΥΛΑΚΟΣ Ι.	ΚΕΛΣΤΗΣ (ΤΗΛ)	49463	1957	7-2-67	Δυσμ. κρίση	-	ανθστης
3	ΕΓΚΟΛΦΟΠΟΥΛΟΣ Κ	ΑΝΤΙΝΧΟΣ	578	1933	24-4-67	παραίτηση	Α/ΓΕΝ	-
4	ΜΑΣΟΥΡΙΔΗΣ Ι	ΥΠΟΝΧΟΣ	586	1933	13-5-67	Δυσμ. κρίση	-	-
5	ΔΕΝΕΖΑΚΟΣ Κ	ΥΠΟΝΧΟΣ	584	1933	18-5-67	-//-	-	-
6	ΔΑΪΣΠΥΡΟΣ Γ	ΑΝΤΠΧΟΣ	737	1944	24-8-67	-//-	υπνχος	-
7	ΖΟΥΛΙΑΣ ΣΤ.	ΑΝΤΠΧΟΣ	740	1944	24-8-67	-//-	υπνχος	-
8	ΑΣΑΝΑΚΗΣ Γ.	ΑΝΤΠΧΟΣ	775	1944	24-8-67	-//-	πλοίαρχος	-
9	ΦΙΛΙΠΠΑΚΗΣ ΚΛ[4]	ΑΝΤΠΧΟΣ	778	1944	24-8-67	-//-	πλοίαρχος	αρχπχος
10	ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ ΧΡ.	ΑΝΤΠΡΧΟΣ	821	1948	24-8-67	-//-	αρχπχος	-
11	ΑΡΧΟΝΤΑΚΗΣ ΣΤΕΦ.	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	848	1949	24-8-67	-//-	αντπχος	-
12	ΣΤΑΘΗΣ ΔΗΜ.	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	861	1952	24-8-67	-//-	όχι	αρχπχος
13	ΤΖΑΝΕΤΑΚΗΣ ΤΖ	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	862	1949	24-8-67	-//-	πλοίαρχος	επίτιμος αντνχος
14	ΜΑΝΙΟΥΔΑΚΗΣ Κ	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	883	1951	24-8-67	-//-	επαναφορά 3-1-1968 εε	
15	ΛΑΜΠΡΗΣ ΠΕΡ	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	914	1953	24-8-67	-//-	-//-.	
16	ΠΕΡΙΣΣΑΚΗΣ ΗΛ.	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	918	1953	24-8-67	Δυσμ. κρίση	Επαναφορά3-1-1968 εε	
17	ΜΑΡΑΓΚΟΥΔΑΚΗ Β	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	956	1955	24-8-67	-//-	-//-.	
18	ΜΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ Κ.	ΥΠΧΟΣ	964	1955	24-8-67	-//-	οχι	πλχος
19	ΖΩΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΥΠΧΟΣ	964	1955	24-8-67	-//-	αντπχος	οχι[5]
20	ΒΑΡΔΙΝΟΓΙΑΝΝΗΣ Β	ΠΛΧΗΣ	969	1955	24-8-67	-//-	-//-	Επίτιμος υπνχος
21	ΝΤΕΓΙΑΝΝΗΣ Γ.	ΥΠΧΟΣ	1024	1956	24-8-67	-//-	-//-	-

[1] Οι αποστρατείες αυτές της 24/8/67 στηρίχθηκαν στο άρθρο 35 του Ν.Δ. 4028/59 και άρθρο 2 του Α.Ν. 47/1967 που μόλις είχε εκδοθεί. Έγιναν με το Β. Διάταγμα της 24ης Αυγούστου '67, που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 346/2-9-67.

[2] Και της 9ης Οκτωβρίου '67 οι αποστρατείες στηρίχθηκαν στους ίδιους Νόμους όπως της 24/8/67 και έγιναν με το Β.Δ. της 9ης Οκτωβρίου '67, ΦΕΚ 414/9 Νοεμβρίου '67.

[3] Όλοι οι πίνακες της διατριβής που αφορούν αντιχουντικούς αξιωματικούς και υπαξιωματικούς έχουν συνταχθεί με βάση τις αποφάσεις των Συμβουλίων των Ν. 197/74, 322/76 και 1447/84 που έκριναν τους διωχθέντες στην εφταετία και ζήτησαν μεταπολιτευτικά αποκατάσταση. Τούτο ανεξάρτητα από το ότι ορισμένες από αυτές τις αποφάσεις θεωρήθηκαν άδικες για μερικούς και υπερβολικές για άλλους.

[4] Ο Φιλιππάκης Κλεμανσώ στην αναφορά του από 24-2-1984 προς ΥΕΘΑ (μέσω ΓΕΝ) για περαιτέρω αποκατάσταση μετά την πρώτη φάση όπου προήχθη σε πλοίαρχο, μνημονεύει πως στις *«...30-9-69 με κότερο παρέλαβα από ακτήν του Σουνίου τον Νικήτα Βενιζέλο, Κώστα Μπαντουβά και Γ.Βολουδάκη και τους φυγάδευσα στην Ιταλία...»*. Συνημμένος στην αναφορά αυτή είναι πίνακας ΄΄ΥΠΟΠΤΩΝ ΑΠΟΣΤΡΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟΤΑΚΤΩΝ ΑΞ/ΚΩΝ Β.Ν.΄΄ όπου μεταξύ των άλλων αναφέρονται και τα στοιχεία του Κλεμανσώ. Επίσης συνημμένη είναι και *΄΄Έκθεσις Ενεργηθείσης Ενόρκου Προανακρίσεως΄΄* από τον ταγματάρχη Κλωνάρη Κωνσταντίνο του Μιλτιάδου της Υποδιευθύνσεως Ασφαλείας Προαστίων Αθηνών από 14-7-1973 όπου αναφέρονται οι κινήσεις του Νικήτα Βενιζέλου, Κ.Μπαντουβά και άλλων στη διάρκεια της δικτατορίας μέσα και έξω από την Ελλάδα, αλλά δεν καταγράφεται το όνομα του Κλεμανσώ. Καταγράφεται το όνομα του αντιπλοιάρχου ε.α. Μπελία Επαμεινώνδα ως κυβερνητεύσαντος σε ένα ταξίδι από Φιουμιτσίνο στην Καλλίπολη Ιταλίας. Ο Μπελίας είχε επίσης αποστρατευθεί στις 24-10-1968 με αίτησή του μη αποκατασταθείς το 1975 στην πρώτη φάση, αλλά το 1984 στη δεύτερη όπως φαίνεται στον παρόντα πίνακα. Ο Μπελίας κατά την προανάκριση του Κλωνάρη *«...κάτοικος Αθηνών...και ήδη Λονδίνου και εις την διεύθυνσιν των γραφείων της ναυτιλιακής εταιρίας Βενιζέλου,...παρουσιασθείς εις το πλήρωμα του σκάφους υπό το ψευδώνυμον ΄΄ΜΙΝΩΣ΄΄....»*. Το ψευδώνυμο του Μπελία δεν εξηγείται διαφορετικά παρά με το ότι ο Βενιζέλος χρησιμοποιούσε τότε το κότερο αυτό και στην Ελλάδα και στο εξωτερικό σε διάφορες κινήσεις του σχετικές με την κατάσταση στην Ελλάδα (πολιτικό άσυλο των ανδρών του Α/Τ. ΒΕΛΟΣ υπό τον Παππά στο Φιουμιτσίνο, απόπειρα κατάληψης λίγο αργότερα στο SAINT RAFAEL των αντιτορπιλικών του καλοκαιρινού εκπαιδευτικού ταξιδιού των ναυτικών δοκίμων το 1973, μεταφορά του ίδιου και οπλισμού στην Ελλάδα και διάφορα ταξίδια Κρήτη- Αττική όπως καταγράφονται στην προανάκριση Κλωνάρη).

[5] Το ΟΧΙ στις τελευταίες στήλες για την ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ σημαίνει ότι υποβλήθηκε σχετική αίτηση που απορρίφθηκε ενώ η – σημαίνει ότι δεν υποβλήθηκε αίτηση.

22	ΣΟΥΡΜΠΑΤΗΣ ΚΩΝ.	ΥΠΧΟΣ	1074	1958	24-8-67	-//-	πλχης	υπνχος
23	ΓΟΥΛΟΣ ΠΑΝ.	ΑΝΘΧΟΣ	1111	1960	24-8-67	-//-	υπχος	αντπχος
24	ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΡ.	ΑΝΘΧΟΣ	1159	1962	24-8-67	-//-	πλχης	-
25	ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΔΑΚΗΣ Κ	ΑΝΤΠΧΟΣ (Μ)	116	1948	24-8-67	-//-	πλχος	-
26	ΚΑΤΣΑΝΟΣ ΑΘ.	ΑΝΤΠΧΟΣ (Μ)	129	1949	24-8-67	-//-	πλχος	όχι
27	ΕΞΑΡΧΟΣ ΑΝΝΙΒΑΣ	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ (Μ)	153	1954	24-8-67	-//-	αντπος	οχι
28	ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ ΕΥΘ.	ΥΠΟΠΧΟΣ (Μ)	198	1957	24-8-67	-//-	οχι	πλχης
29	ΡΑΠΤΗΣ ΚΩΝ.	ΥΠΟΠΧΟΣ (Μ)	249	1960	24-8-67	-//-	ε.ε. 3-1-1968	
30	ΖΑΚΚΑΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ	ΑΝΘΧΟΣ (Μ)	270	1961	24-8-67	-//-	πλχης	αντπος
31	ΡΟΥΣΣΟΠΟΥΛΟΣ Κ	ΠΛΧΟΣ (Ο)	22	1939	24-8-67	-//-	αρχχος	-
32	ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΘ.	ΑΝΤΠΧΟΣ (Ο)	45	1947	24-8-67	-//-	πλχος και ε.ε.	
33	ΓΟΥΤΑΣ ΜΕΝ	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ (Ο)	73	1951	24-8-67	-//-	πλχος και ε.ε.	
34	ΝΕΡΟΥΤΣΟΣ ΔΗΜ.	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ (Ο)	92	1953	24-8-67	-//-	αντπχος και ε.ε	
35	ΛΕΚΚΑΣ ΖΑΧΑΡΙΑΣ	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ (Ο)	99	1953	24-8-67	-//-	αντπχος και ε.ε.	
36	ΜΕΝΟΥΔΑΚΗΣ Ι	ΥΠΠΧΟΣ (Ο)	103	1954	24-8-67	-//-	ε.ε. απο 3-1-1968	
37	ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ ΝΙΚ.	ΥΠΠΧΟΣ (Ο)	117	1956	24-8-67	-//-	αντπχος και ε.ε.	
38	ΣΤΕΦΑΝΟΥΔΑΚΗΣ Γ	ΑΝΤΠΧΟΣ (Ι)	96	1949	24-8-67	-//-	αρχχος	-
39	ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ Γ.	ΥΠΠΧΟΣ (Ι)	148	1959	24-8-67	-//-	πλρχης	πλχος
40	ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ Σ	ΑΝΤΠΧΟΣ (ΔΙΚ)		1957	24-8-67	-//-	-	πλχος
41	ΜΑΓΓΙΩΡΟΣ ΜΙΧ.	ΥΠΛΧΟΣ (ΗΛ)	19443	1956	24-8-67	-//-	πλχης	-
42	ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ Δ.	ΣΗΜΡΟΣ (Γ.Θ.)	3483	1965	24-8-67	-//-	υππχος	-
43	ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ Μ	ΑΡΧΣΤΗΣ (Η/Ν)	40112	1956	25-8-67	παραίτηση	-	ΣΗΜΡΟΣ
44	ΨΑΛΛΙΔΑΣ ΓΕΩΡ.	ΑΡΧΠΧΟΣ	674	1940	9-10-67	Δυσμ. κρίση	ΥΠΗΧΟΣ	-
45	ΡΟΥΣΣΗΣ ΑΓΓ.	ΑΡΧΧΟΣ	675	1940	9-10-67	-//-	ΥΠΗΧΟΣ	ΟΧΙ
46	ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΑΝΔΡ.	ΑΡΧΠΧΟΣ	676	1940	9-10-67	-//-	ΥΠΗΧΟΣ	ΟΧΙ
47	ΣΤΡΑΤΑΚΗΣ ΙΩΑΝ.	ΑΡΧΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	678	1940	9-10-67	-//-	ΥΠΗΧΟΣ	ΟΧΙ
48	ΣΤΕΡΓΙΑΚΗΣ Λ	ΑΡΧΠΧΟΣ	683	1942	9-10-67	-//-	ΥΠΗΧΟΣ	ΑΝΤΝΧΟ
49	ΖΕΡΒΟΣ ΚΛΕΑΝΘΗΣ	ΑΡΧΠΧΟΣ	690	1942	9-10-67	-//-	ΥΠΗΧΟΣ	ΑΝΤΝΧΟ
50	ΝΤΑΚΟΣ ΑΝΑΣΤ.	ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	736	1944	9-10-67	-//-	ΑΡΧΠΙΧΟ	-
51	ΠΑΠΑΣΗΦΑΚΗΣ ΔΗΜ.	ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	760	1944	9-10-67	-//-	ΥΠΗΧΟΣ	-
52	ΝΤΕΓΙΑΝΝΗΣ ΘΕΟΔ.	ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	810	1948	9-10-67	-//-	ΑΡΧΠΙΧΟΣ ΚΑΙ ε.ε.	
53	ΠΟΔΑΡΑΣ ΔΗΜ.	ΑΝΤΠΧΟΣ (Μ)	106	1944	9-10-67	παραίτηση	ΠΛΧΟΣ	ΟΧΙ
54	ΣΜΥΡΝΑΚΗΣ Π	ΠΛΧΟΣ	774	1944	2-11-67	Δυσμ. κρίση	ΑΡΧΧΟΣ	ΟΧΙ
55	ΠΕΤΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΣ Ι	ΥΠΧΟΣ	1075	1959	24-11-67	παραίτηση	ΟΧΙ	ΠΛΧΟΣ (1995)[1]
56	ΔΑΝΙΗΛ Ε.	ΠΛΧΟΣ	641	1939	20-12-67	δυσμ. κρίση	ΑΡΧΧΟΣ	ΟΧΙ
57	ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΧ	ΑΡΧΣΤΗΣ (ΔΙΑΧ)	37696	1955	17-1-68	2μηνη φυλ. 20/4/67 από ναυτοδικείο	ΑΝΘΣΤΗΣ	-
58	ΜΠΕΛΙΑΣ ΕΠ.	ΑΝΤΠΧΟΣ (Μ)	135	1951	24-10-68	παραίτηση	ΟΧΙ	ΠΛΧΟΣ
59	ΠΡΑΠΑΣ ΣΠΥΡ	ΕΠΙΚΤΗΣ (Η/Ν)	34383	1954	18-12-68	-//-	ανθστής	-
60	ΚΟΥΤΣΟΝΙΚΑΣ Ν.	ΑΡΧΠΧΟΣ	688	1942	21-12-68	Δυσμ. κρίση	αρχπχος	-
61	ΚΟΛΛΑΣ ΧΡ	ΑΡΧΚΣΗΣ (ΑΡΜ)	16474	1954	27-2-69	Ληξη υποχρ	ΣΗΜΡΟΣ	ΑΝΠΧΟΣ
62	ΡΟΖΑΚΗΣ Γ.	ΥΠΧΟΣ	1070	1958	14-7-69	Παραίτηση	ΠΛΧΗΣ ε.ε.	
63	ΒΕΡΡΙΟΠΟΥΛΟΣ Μ.	ΑΝΤΧΟΣ	828	1948	30-10-69	-//-	ΠΧΟΣ	ΟΧΙ
64	ΜΠΕΝΙΑΣ ΒΑΣ	ΕΠΣΤΗΣ (ΔΙΑΧ)	55534	1961	23-2-70	Δυσμ. κρίση	ΑΡΧΤΗΣ	ΥΠΛΧΟΣ
65	ΠΕΤΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	ΚΕΛΣΤΗΣ (ΜΗΧ)	78485	1964	23-2-70	Δυσμ. κρίση	αρχστης	ΥΠΛΧΟΣ
66	ΣΟΥΛΗΣ Σ.	ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	729	1944	29-7-70	-//-	-	ΥΠΗΧΟΣ
67	ΜΠΑΔΡΑΣ Α.	ΑΡΧΧΟΣ	710	1944	29-7-71	-//-	ΥΠΗΧΟΣ	-
68	ΒΑΣΙΛΟΜΑΝΩΛΗ Δ	ΥΠΛΧΟΣ (Μ)	248	1960	7-9-71	παραίτηση	-	ΠΛΧΗΣ
69	ΝΑΞΑΚΗΣ ΑΝΤ.	ΥΠΛΧΟΣ	1096	1959	30-11-71	Δυσμ.κρίση	ΠΛΧΗΣ ε.ε.	
70	ΔΕΔΟΤΣΗΣ Α.	ΥΠΧΟΣ (ΤΗΛ)	43622	1958	12-1-72	οριο ηλικιας	ΠΛΧΗΣ	-
71	ΦΟΥΡΛΑΣ ΑΓΓΕΛΟΣ	ΑΡΧΣΤΗΣ (ΠΥΡ)	37671	1958	31-3-72	ληξη υποχρ	ΑΝΘΣΤΗ	-
72	ΚΟΝΤΟΣ ΓΡ.	ΑΝΘΧΟΣ	1189	1963	22-6-72	Δυσμ. κρίση	πλχης (77)	ΟΧΙ
73	ΓΙΑΝΝΑΚΑΚΗΣ ΓΣ	ΑΝΘΣΤΗΣ (Ρ/Ε)	9514	1953	9-9-72	λογοι υγειας	-	αντλχος 85
74	ΣΚΥΛΟΓΙΑΝΝΗΣ Ν.	ΥΠΧΟΣ (ΤΗΛ)	53184	1958	23-6-73	Δυσμ. κρίση	ΠΛΧΗΣ	-
75	ΚΑΛΑΜΠΟΚΗΣ Φ	ΑΡΧΣΤΗΣ (ΤΟΡ)	42784	1956	7-2-74	παραιτηση	-	ανθστης
76	ΚΛΑΡΝΕΤΑΣ Κ	ΚΕΛΣΤΗΣ (ΠΥΡ)	4888	1969	15-2-74	δυσμ κρίσεις	Επστης	Ανθστης 82
77	ΣΑΡΑΒΕΛΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	ΚΕΛΕΥΣΤΗΣ (ΠΥΡ)	4922	1969	15-2-74	-//-	Αρχστης	-
78	Κωσταντουδάκης Μ	ΚΕΛΣΤΗΣ (ΠΥΡ)	11686	1969	15-2-74	-//-	Επστης	Σημρος 89

[1] Όπου στην τελευταία στήλη υπάρχει χρονολογία σε παρένθεση το στοιχείο προέρχεται από πίνακα παραληφθέντα στις 8-5-03 από ΓΕΝ/Β3-ΙΙΙ. Το αρκτικόλεξο ε.ε. σημαίνει πως μετά την αποκατάσταση σταδιοδρόμησε στο ναυτικό εν ενεργεία.

79	ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΑΘ	ΑΡΧΣΤΗΣ (Η/Ν)	85394	1962	9-7-74	2 μηνες φυλάκιση στο ΔΝ - δυσμ.κρίση	αρχικελευστής	Υποπλοι αρχος (1988)
80	ΜΙΧΑΛΑΡΙΔΗΣ Ι	ΑΡΧΧΟΣ (Ι)	93	1949	28-11-74	παραιτηση	αρχχος	-

Στις 3/1/1968 αποκαθίστανται και επανέρχονται στην ενεργή υπηρεσία[1] έξι από τους σαράντα που είχαν αποστρατευθεί στις 24/8/67. Περιλαμβάνονται και αυτές στον πίνακα Γ4.

Από τους απόστρατους του ίδιου πίνακα Γ4 θα συναντήσουμε σύντομα μερικούς να αναπτύσσουν αντιχουντικές δραστηριότητες και εκτός Ναυτικού (Ι. Μασουρίδης, Γ. Γρηγοριάδης, Θ. Ντεγιάννης κ.α.) τον δε Α. Ναξάκη να κινείται στην Αγγλία βοηθώντας τους κινηματίες του *ΒΕΛΟΥΣ*. Παράλληλα, η αιτιολογία αποστρατείας διαφέρει, παρότι κοινό γνώρισμα είναι πώς τους έβλεπε η χούντα αλλά και πώς οι ίδιοι την αντιμετώπιζαν. Έτσι η περίπτωση Τζανετάκη παρουσιάζει ενδιαφέρον, επίσης του Β. Βαρδινογιάννη, του Ροζάκη (υιού), του Σ. Σούλη, του Δ. Βασιλομανώλη. Αρκετοί αυτού του πίνακα θα εκτοπισθούν «*δι' αντεθνικάς ενεργείας…*». Στο αρχικό όμως στάδιο της προληπτικής αποστρατείας (από 21/4/67 μέχρι 13/12/67), οι πολιτικές πεποιθήσεις και, γενικότερα, η πεποίθηση πως τα συγκεκριμένα στελέχη δεν πρόκειται να συμβιβαστούν με το νέο καθεστώς, ήταν εκείνα που εκτιμάται πως πρυτανεύσανε ως αιτίες για την αποπομπή τους.

Οι υπόλοιπες απομακρύνσεις, που ακολούθησαν με διάφορους τρόπους (αποτάξεις, φυλακίσεις, καθαιρέσεις) μέχρι τη μεταπολίτευση και που σύμφωνα με τα συμβούλια αποκατάστασης οφείλονταν στη δικτατορία, ήταν διάφορες και θα τις προσεγγίσουμε κατά περίπτωση.

Η αποστρατεία ως μέσον προτιμήθηκε αρχικά από το καθεστώς, για να προληφθούν αντιδράσεις αντιφρονούντων όντας εν ενεργεία. Έτσι, οι πενήντα έξι (56) που απομακρύνθηκαν μέχρι τον Δεκέμβριο '67 είναι οι πρώτοι που πλήρωσαν το τίμημα των εκκαθαρίσεων στο Ναυτικό. Οι υπόλοιποι του πίνακα 4 που αποστρατεύθηκαν μέχρι τη μεταπολίτευση (είκοσι τέσσερις σύνολο) ήταν μεμονωμένες περιπτώσεις.

Ο αριθμός των ογδόντα αποστρατευθέντων του πίνακα 4, δεν περιέχει αποταχθέντες.

Από τους αποστρατευθέντες μέχρι τις 25 Αυγούστου αναφέρθηκαν μόνο εκείνοι που παρουσίασαν δραστηριότητα και διώχθηκαν ως απόστρατοι (Τζανετάκης, Μασουρίδης, Βαρδινογιάννης, Γρηγοριάδης). Για τους υπόλοιπους δεν βρέθηκαν στοιχεία για ανάμειξη σε αντιχουντικές ενέργειες, χωρίς αυτό να αποκλείεται. Οι αναφερόμενοι στον πίνακα Γ4, όπως φαίνεται και στην τελευταία του στήλη, αποκαταστάθηκαν μεταπολιτευτικά, επομένως θεωρήθηκε πως τα αίτια αποστρατείας τους ήταν πολιτικά[2]. Στους περισσότερους το αιτιολογικό της αποστρατείας περιλάμβανε μεταξύ των άλλων τη μόνιμη φράση «… *πολιτικολογεί μη αποφεύγων εξάσκησιν πολιτικής επιρροής εν των Β.Ν. …*»[3] ή την παρόμοια *«… πολιτικολογεί, αποδεικνύων ούτω ότι στερείται αφοσιώσεως και προσηλώσεως εις το στρατιωτικόν καθήκον* …»[4] Μερικοί από τους αποστρατευθέντες στις 24 Αυγούστου, με προσφυγή σε κρίσεις δευτέρου βαθμού, επανήλθαν τον Ιανουάριο του 1968 στην ενέργεια.

Οι αρμόδιες υπηρεσίες των ΕΔ αποστρατεύουν προληπτικά τους πρώτους μήνες εκείνους τους αξιωματικούς, που το παρελθόν τους έδειχνε, πως δεν θα υποστήριζαν το στρατιωτικό καθεστώς. Αποδείχθηκε στην πράξη, πως σωστά είχαν διαβλέψει για μερικούς από τους προληπτικά αποστρατευθέντες.

Στις 9 Οκτωβρίου 1967 ολοκληρώνεται η διαδικασία αποστρατείας δέκα αξιωματικών βαθμού πλοιάρχου και αντιπλοιάρχου (πλην του αντιπλοιάρχου Ποδάρα που αποστρατεύθηκε με αίτησή του). Θα εξετασθεί η περίπτωση Ζερβού απ' αυτήν την ομάδα πιο κάτω. Από τους υπόλοιπους θα απασχολήσουν τη δικτατορία ως απόστρατοι και θα παραπεμφθούν σε Ανακριτικό Συμβούλιο, οι Στεργιάκης, Παπασηφάκης, Μασουρίδης, Ντεγιάννης και Βερροιόπουλος που αποστρατεύθηκε αργότερα τον Οκτώβριο του 1969. Το Συμβούλιο συνέρχεται την 1η Απριλίου 1970 και γνωμοδοτεί υπέρ της διαγραφής τους από τα στελέχη εφεδρείας «(…) *δι' αντεθνικάς ενεργείας στρεφομένας εμμέσως εις υπονόμευσιν της Εθνικής Αμύνης της χώρας και συμμετοχήν εις προπαγάνδαν τείνουσαν εις τον αυτόν σκοπόν* (…)».[5]

Η διαγραφή οφείλεται στην υπογραφή διακήρυξης, που δημοσιεύθηκε στον ημερήσιο Τύπο της 3ης Δεκεμβρίου '69 και στρεφόταν εναντίον του καθεστώτος.

Όσοι αποστρατεύθηκαν στις 9 Οκτωβρίου '67 είναι τάξης 1940 μέχρι και 1944 (πλην Ντεγιάννη που είναι του 1948). Είχαν όλοι στον τελευταίο πόλεμο σχέση με τη Μέση Ανατολή. Στον Α. Ρούσση γνωστοποιούν[6]

[1] Με το Β. Διάταγμα της 3ης Ιανουαρίου 1968 ΦΕΚ 4/9-1-68, τεύχος Γ΄, και είναι οι Κ. Μανιουδάκης, Η. Περισσάκης, Π. Λαμπίρης, Β. Μαραγκουδάκης, Κ. Ράπτης και Ν. Μενουδάκης.

[2] Βλ. και τελευταίο κεφ. Δ16 περί αποκαταστάσεων όπου αναλύονται οι υπερβολές και περιπτώσεις ειδικά του πίνακα Γ4.

[3] Από την κοινοποίηση της κρίσης ως αποστρατευτέου του Περισσάκη με στοιχεία ΓΕΝ/Β3 – ΙΙ Φ 020154/247/67/22-8-67.

[4] Αυτή είναι η κρίση για τον Κοντογιάννη και περιλαμβάνεται στο ΓΕΝ/Β3 – ΙΙ Φ 020154/242/67/22-8-67.

[5] Από τη γνωστοποίηση της διαγραφής προς τους ενδιαφερόμενους με το έγγραφο Α.Ν./1ο Ε.Γ./2α Φ 20578/70/30 Ιουνίου 1970. Το υπογράφει ο Μαργαρίτης, ως Αρχηγός Ναυτικού και ο πλοίαρχος (Ο) Ν. Λάχανος ως Δ.Γ.Γ.Α.Ν. (Διευθυντής Γενικής Γραμματείας Αρχηγείου Ναυτικού, που πάντα σχεδόν καλύπτει και τη θέση γραμματέα του Ανωτάτου Ναυτικού Συμβουλίου).

[6] Είναι η κοινοποίηση δυσμενούς κρίσης στον πλοίαρχο Α. Ρούσση με το έγγραφο ΓΕΝ/Β3 – ΙΙ Φ 020154/175/67/22-8-67. Ανάλογη θα ήταν και όσων είχαν και την παραμικρή ηθελημένη ή αθέλητη συμμετοχή στα γεγονότα της άνοιξης του 1944, τα γνωστά ως «στάση της Μ. Ανατολής». Την κοινοποίηση υπογράφει ο Δέδες ως Α/ΓΕΝ και ο πλοίαρχος (Ο) Κ. Αλευράς ως Δ.Γ.Γ.Α.Ν.

την αποστρατεία με αιτιολογία ότι «*συμμετέσχεν εις το αριστερόν στασιαστικόν Κίνημα της Μέσης Ανατολής*...». Ο ΙΔΕΑ έπαιρνε καθυστερημένα εκδίκηση για τους πολιτικούς του αντιπάλους της Μέσης Ανατολής. Αλλά και εάν δεν ήταν του ΙΔΕΑ όλοι οι συμπράξαντες της 21ης Απριλίου, εδίωξαν τους παλιούς πολεμιστές, ως εκδήλωση πολιτικής αντίθεσης και εκτίμησης, πως είναι εν δυνάμει αντίπαλοί τους.
Στον Ι. Στρατάκη το αιτιολογικό της αποστρατείας[1] δεν επιδέχεται παρερμηνεία: «*Διότι τούτον δεν διακρίνει αφοσίωσις και προσήλωσις εις το στρατιωτικό καθήκον, καθ' όσον αι πολιτικαί αυτού πεποιθήσεις τον επηρεάζουν εις την άσκησιν των καθηκόντων του* (…)». Που σημαίνει πως την αφοσίωση και προσήλωση στο στρατιωτικό καθήκον, την εξασφαλίζουν μόνον οι πολιτικές πεποιθήσεις οι όμοιες με της ομάδας εξουσίας της 21ης Απριλίου. Η θέση αυτή θα γίνει μόνιμη επωδός σε όλα τα έγγραφα προπαγάνδας, σε όλες τις ημερήσιες διαταγές, σε όλες τις εγκυκλίους και ομιλίες διαπαιδαγώγησης.
Όλοι όσοι αποστρατεύθηκαν στις 9 Οκτωβρίου 1967 αποκαθίστανται με το Ν. 197/74 στο βαθμό του υποναύαρχου. Πλην των Α. Ντάκου και Ντεγιάννη που αποκαταστάθηκαν ως αρχιπλοίαρχοι και του Δ. Ποδάρα ως πλοίαρχος. Ο Ντεγιάννης θα εξελιχθεί σε Αρχηγό του Στόλου, Αρχηγό του ΓΕΕΘΑ και αργότερα σε υπουργό Εθνικής Άμυνας. Ο Ζερβός και ο Στεργιάκης το 1984, με το Ν. 1447, θα πάρουν και το βαθμό του αντιναύαρχου.
Λίγο μετά τις αποστρατείες της 9ης Οκτωβρίου '67 θα δημοσιευτεί, στις 2 Νοεμβρίου, και η αποστρατεία του Π. Σμυρνάκη, που θα αποκατασταθεί μεταπολιτευτικά σε αρχιπλοίαρχο.
Στις 24 Νοεμβρίου θα αποστρατευθεί ο Ι. Πετριτσόπουλος, αφού γίνει δεκτή σχετική αίτηση που είχε υποβάλει. Επειδή η αίτηση δεν ξεκαθάριζε με σαφήνεια λόγους παραίτησης σχετικούς με τη δικτατορία, η επιτροπή του Ν. 197/74 δεν εντάσσει τον Πετριστόπουλο στις περιπτώσεις, που εξαναγκάσθηκαν από τη χούντα να παραιτηθούν, και δεν τον αποκαθιστά. Το Π.Ν. τον επαναφέρει μεταπολιτευτικά ως έφεδρο και η επιτροπή του Ν. 1447/84 με τις διευρυμένες δυνατότητες αυτού του Νόμου, αποκαθιστά τον Πετριτσόπουλο στο βαθμό του πλωτάρχη.
Δύο ακόμα αξιωματικοί και ένας υπαξιωματικός, που αποστρατεύθηκαν μέσα στο 1968, κρίθηκαν από τα συμβούλια επανακρίσεων στη μεταπολίτευση και αποφασίσθηκε ότι έπρεπε να αποκατασταθούν ως διωχθέντες.
Ο αντιπλοίαρχος (Μ) Επ. Μπέλιας αποστρατεύθηκε με αίτησή του στις 24 Οκτωβρίου 1968. Δεν αποκαθίσταται το 1975 από το συμβούλιο του Ν. 197/74, παρότι προσέφυγε σ' αυτό. Το 1985 αποκτά το βαθμό του πλοιάρχου, μετά από πρόταση του μικτού ειδικού συμβουλίου, σύμφωνα με το άρθρο 9 του Ν. 1447/84.[2]
Στις 18 Δεκεμβρίου 1968 γίνεται δεκτή η παραίτησή του και αποστρατεύεται ο αρχικελευστής (Η/Ν) Πράπας Σπύρος. Ο Πράπας είχε υποβάλει παραίτηση στις αρχές του 1968. Το ΓΕΝ είχε απαντήσει[3] ότι η παραίτηση αυτή δεν γίνεται επί του παρόντος δεκτή, αλλά τελικά την αποδέχτηκε στις 18 Δεκεμβρίου. Αποκαταστάθηκε στο βαθμό του ανθυπασπιστή με τη μεταπολίτευση, αλλά δεν επανήλθε στο Π.Ν.
Τέλος, στις 21 Δεκεμβρίου 1968 αποστρατεύεται με έκτακτη δυσμενή κρίση ο αρχιπλοίαρχος Ν. Κουτσονίκας. Το 1975 αποκαθίσταται στον ίδιο βαθμό.
Για το 1969 και 1970 δεν παρουσιάζονται περιπτώσεις αποκατάστασης από απλή αποστρατεία.
Στις 29 Ιουλίου 1971 αποστρατεύεται «παρασυρόμενος» ο αρχιπλοίαρχος Α. Μπάδρας, τάξης 1944. Το 1975 η επιτροπή του Ν. 197/75 κρίνει ότι η έξοδος του από την υπηρεσία οφειλόταν στην αντίθεσή του στη δικτατορία και τον αποκαθιστά στο βαθμό του υποναυάρχου. Δεν αποκλείεται το ΄΄παρασυρόμενος΄΄ να ήταν εύσχημος τρόπος για την έξοδό του. Αλλά τα στελέχη αυτά είχαν πολλές ευκαιρίες μετά από τέσσερα χρόνια δικτατορίας να δείξουν την αντίθεσή τους, επομένως η παροχή βαθμών στους ΄΄παρασυρόμενους΄΄, όπως ο Μπάδρας, μπορούσε να γίνει και χωρίς να περιληφθούν στους αντιστασιακούς. Η περίπτωση όπου ο συγκεκριμένος αξιωματικός καταγράφεται να συμμετέχει στα γεγονότα είναι στην ΕΔΕ Μπακόπουλου για τα συμβάντα στο ΄΄κίνημα του βασιλιά΄΄ στις 13-12-1967. Ο Μπάδρας ζητάει διευκρινήσεις σε συγκέντρωση αξιωματικών τις ώρες εκείνες στο ΓΕΝ με την έλευση του νέου Α/ΓΕΝ Σ. Περβαινά. Αποτέλεσμα της ερώτησης ήταν να δοθούν οι διευκρινήσεις και όλοι οι πειθαρχούντες (και ο Μπάδρας μαζί) να πάνε στα γραφεία τους πλην του πλωτάρχη Φ.Καλλονά. [4] Τον Μπάδρα μνημονεύει και ο Μπονάνος στο βιβλίο του,[5] πως δέχθηκε επίσκεψή του μετά την αποστρατεία του, όπως και του ταγματάρχη Ματάτση «…*και πολλών*

[1] Από την κοινοποίηση της κρίσης περί αποστρατείας του Στρατάκη με το έγγραφο ΓΕΝ/Β3 – ΙΙ Φ 020154/173/67/22 Αυγούστου 1967.

[2] Ο Μπελίας αποστρατεύεται με αίτησή του και Β.Δ./7-10-68 ΦΕΚ 363/Γ/24-10-68. Η αποκατάσταση του στηρίχθηκε πιθανότατα στην υποπαράγραφο 1β του άρθρου 1 του Ν. 1447/84 που προβλέπει επανάκριση εφόσον: «… *είχαν παραπεμφθεί σε Στρατοδικείο για πράξεις αντίθεσης προς το δικτατορικό καθεστώς* …». Δεν βρέθηκαν τα στοιχεία γι' αυτήν την παραπομπή αλλά στην υπόθεση για τον Φιλιππάκη Κλεμανσώ αναφέρεται και εμπλοκή του Μπελία ως κυβερνήτη κότερου του Νικήτα Βενιζέλου με διάφορες δραστηριότητες για τις οποίες και είχε γίνει προανάκριση. Βλ. προηγούμενη υποσημείωση για τον Κλεμανσώ στον πίνακα Γ4.

[3] Η απόφαση του ΓΕΝ για τον Πράπα ήταν η ΓΕΝ Φ 20252/68/21-2-68. Όσοι αποκαταστάθηκαν στη μεταπολίτευση ενώ είχαν παραιτηθεί επί δικτατορίας, χωρίς να αναφέρουν παράλληλα ότι παραιτούνται εξαιτίας της, θα πρέπει να έπεισαν γι' αυτό τις επιτροπές συμβουλίων κρίσης των Ν. 197/74, 322/76 και 1447/84

[4] Βλέπε ΕΔΕ υποναυάρχου Θ. Μπακόπουλου από 25/1/1968 σε εκτέλεση διαταγής Περβαινά με σήμα Α/ΓΕΝ 171530 ΔΕΚ 1967

[5] Βλ.Μπονάνου ο.π. σ.355 όπου αναφέρεται ο Μπάδρας ως Μπάρδας προφανώς από λάθος.

άλλων, από τους οποίους επληροφορήθην πολλά που δεν εγνώριζα, αλλά δεν επιθυμώ να τα συμπεριλάβω στην παρούσαν εξιστόρησιν…».

Στις 12 Ιανουαρίου 1972 αποστρατεύεται «*λόγω ορίου ηλικίας*» ο υποπλοίαρχος (Τηλ.) Α. Δεδότσης, που αποκαθίσταται με τον Ν.197/74 σε πλωτάρχη. Ο Δεδότσης είχε καταταγεί στο Ναυτικό το 1958. Και εδώ χρειάζονται απαντήσεις σε ερωτήματα που προκύπτουν για την αποστρατεία και την αποκατάσταση ως ΄΄αντιστασιακού΄΄.

Στις 31 Μαρτίου 1972 αποστρατεύεται ο αρχικελευστής (ΠΥΡ) Άγγελος Φούρλας. Το 1968 είχε παραπεμφθεί[1] σε πειθαρχικό συμβούλιο για απόταξη, μετά από ανάκριση που είχε διαταχθεί για ποινικό αδίκημα. Το πειθαρχικό αποφάνθηκε να μην αποταχθεί. Το 1970 υποβάλλει παραίτηση, που δεν γίνεται αποδεκτή. Αποκαθίσταται [2] το 1975, από το αντίστοιχο συμβούλιο κρίσεων ως ανθυπασπιστής.[3] Εάν η αποκατάσταση έγινε για την καταδίκη του ποινικού αδικήματος τότε τα σχόλια θα ήταν για την επιτροπή αποκατάστασης και όχι για το στέλεχος που προσφεύγει σ' αυτήν. Δεν βρέθηκαν άλλα στοιχεία, επομένως έχουμε μια ακόμα περίπτωση ΄΄χαλαρής΄΄ αντιμετώπισης από το συμβούλιο αποκαταστάσεων.

Στις 22 Ιουνίου 1972 απολύεται από το Ναυτικό ως αποστρατευτέος παμψηφεί, μετά την κρίση στις 7 Μαρτίου, ο ανθυποπλοίαρχος Γρηγόριος Κοντός. Είχε διαδοχικά κριθεί ως παραμένων στον αυτό βαθμό στις 21 Αυγούστου 1967, στην επανάκριση στις 4 Ιανουαρίου '68, στις 30 Σεπτεμβρίου '68 και στις 19 Νοεμβρίου '70. Τέλος, είχε τεθεί εκτός οργανωτικών θέσεων στις 22 Δεκεμβρίου 1970 με το Β.Δ./7-12-70. Η πρώτη προσφυγή του για αποκατάσταση στο Συμβούλιο του Ν. 197/74 απορρίφθηκε και το Συμβούλιο έκρινε ότι είχε κανονικά αποστρατευθεί και όχι για αντίθεσή του προς τη δικτατορία. Η επανάκριση, μετά από προσφυγή και στο Σ.τ.Ε., ήταν υπέρ του Κοντού, που αποκαταστάθηκε στο βαθμό του πλωτάρχη[4] με βάση τις διατάξεις του Ν. 197/74 και 322/76. Το Συμβούλιο του Ν. 1447/84 απέρριψε και άλλη προσφυγή του Κοντού ως ήδη αποκατασταθέντα. Έτσι, την ΄΄τιμή΄΄ της αποκατάστασής του έχει το Σ.τ.Ε και όχι το Π.Ν.

Στις 9 Σεπτεμβρίου 1972 αποστρατεύεται για λόγους υγείας ο ανθυπασπιστής (Ρ/Ε) Γιαννακάκης Γεώργιος, που αποκαθίσταται με το Ν. 1447/84 ως σημαιοφόρος. Στοιχεία που να αιτιολογούν την κρίση αυτή δεν βρέθηκαν.

Κλείνουν εδώ οι περιπτώσεις αποστρατειών για διάφορους λόγους και με διάφορες σε κάθε περίπτωση αντιμετωπίσεις από τη διοίκηση επί δικτατορίας. Για όποιες τα διατιθέμενα στοιχεία δείχνουν χωρίς καμία αμφιβολία, πως η απομάκρυνση από τις ΕΔ έγινε για λόγους αντίθεσης, δεν εκφράσθηκε ούτε απορία ούτε αμφιβολία στη διατριβή. Οι υπόλοιπες υποθέσεις αποκατάστασης από τα συμβούλια μεταπολιτευτικά, χρήζουν διευκρινίσεων. Εκείνων δηλαδή για τις οποίες δεν εντοπίσθηκαν πράξεις αντίθεσης προς το καθεστώς και έγγραφα, που να αιτιολογούν την αποκατάσταση.

Για σύγκριση με τα προηγούμενα χρόνια, σημειώνονται εδώ οι κατ' έτος αποστρατευθέντες για οποιονδήποτε λόγο στη δεκαετία 1962-1972. Προκύπτει πως μόνον τον πρώτο χρόνο της επταετίας και το 1971-72 ο αριθμός ξεπέρασε τους 100.

---

[1] Η ανάκριση εναντίον του Φούρλα είχε διαταχθεί με ΓΕΝ Φ 21399/67/31-7-67 και η παραπομπή του σε Πειθαρχικό με ΓΕΝ Φ 21392/68/30-9-68 Η απάντηση στην παραίτησή του δίνεται με ΓΕΝ 21032/15/70/5-9-70.

[2] Η απόφαση ΥΕΘΑ αποκατάστασης διωχθέντων κατά τη δικτατορία, και εξαιτίας της απλής αντίθεσης προς αυτήν των υπαξιωματικών, ήταν η Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 416.06/55/75/15-3-75 και δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 107/24-3-75. Περιλάμβανε συνολικά είκοσι οκτώ υπαξιωματικούς, από τους οποίους οι δεκαέξι ήταν της «υπόθεσης *ΕΛΑΗ*».

[3] Η Επιτροπή Κρίσης αξ/κών του Ν. 197/74 συγκροτείται για το Π. Ναυτικό με τους:

Αντιναύαρχο	Γ. Παναγιωτόπουλο	Πρόεδρο
Αντιναύαρχο	Α. Ράλλη	Μέλος
Αντιναύαρχο	Π. Μαυρομμάτη	Μέλος
Αντιναύαρχο	Δ. Θεοδώρου	Μέλος
Υποναύαρχο	Ι. Μασουρίδη	Εισηγητή

Η Επιτροπή Επανάκρισης των προσφευγόντων αξ/κών συγκροτείται με τους:

Αντιναύαρχο	Α. Σπανίδη	Πρόεδρο
Αντιναύαρχο	Ν. Σαρρή	Μέλος
Αντιναύαρχο	Γ. Πετρίτη	Μέλος
Αντιναύαρχο	Α. Ράλλη	Μέλος
Αντιναύαρχο	Δ. Θεοδώρου	Μέλος

Το Συμβούλιο Κρίσης υπαξ/κών του ίδιου Νόμου 197/74 συγκροτείται με τους:

Αρχιπλοίαρχο	Ι. Παπαδάκη	Πρόεδρο
Πλοίαρχο	Ν. Παππά	Μέλος
Αντιπλοίαρχο	Δ. Τζεβελέκη	Εισηγητή
Πλωτάρχη (Ο)	Ο. Ξηρόκωστα	Γραμματέα

Τέλος, το Μικτό Ειδικό Συμβούλιο Κρίσης στρατιωτικών των Ε.Δ. του Ν. 1447/84 και άρθρου 4 του Ν. 322/76 συγκροτείται από τους:

Αντιστράτηγο	Λουκάκη Χαρ.	Πρόεδρο
Αντιστράτηγο	Βαρδουλάκη Ανδρέα	Μέλος
Αντιστράτηγο	Μεταλληνό Ιωάννη	Μέλος
Αντιπτέραρχο	Πλειώνη Γεώργιο	Μέλος
Αντιναύαρχο	Ζωγράφο Κων.	Εισηγητή με δικαίωμα ψήφου

[4] Ο Κοντός αποκαταστάθηκε ως πλωτάρχης με Π.Δ./13-8-77 ΦΕΚ 252/13-8-77.

ΠΙΝΑΚΑΣ Γ5

ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΙΕΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ 1963-1972

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΥΘΕΝΤΕΣ
21/4/1962-21/4/1963	35
21/4/1963-21/4/1964	53
21/4/1964-21/4/1965	92
21/4/1965-21/4/1966	58
21/4/1966-21/4/1967	69
21/4/1967-21/4/1968	106
21/4/1968-21/4/1969	77
21/4/1969-21/4/1970	57
21/4/1970-21/4/1971	40
21/4/1971-21/4/1972	109

Από τον πίνακα προκύπτει πως ο μέσος όρος των αποστρατειών την πενταετία πριν τη δικτατορία ήταν 61 το χρόνο (σε σύνολο 307) ενώ τα πέντε πρώτα χρόνια της επταετίας 1967-1974 ήταν 78 επί συνόλου 389.
Τα δύο τελευταία χρόνια στο ναυτικό όλες οι απομακρύνσεις αντιχουντικών στελεχών, ήταν με μέτρα σκληρότερα από την απλή αποστρατεία (αποτάξεις, φυλακίσεις, δίκες).
Το σύνολο των αποταχθέντων στη δικτατορία και που προκύπτει από τους υπόλοιπους πίνακες (δέκα ανεξάρτητες περιπτώσεις το 1973, 73 του ΄΄κινήματος΄΄ και 31 του Α/Τ. ΒΕΛΟΣ ήτοι 114 σύνολο) δεν περιλαμβάνεται στους αριθμούς αυτούς. Υπολογίζοντας και αυτούς τους 114 (υπόλοιποι αποταχθέντες από αρχές του 1973 και μετά) ο μέσος όρος των απομακρυνομένων στην επταετία για οποιονδήποτε λόγο κατ' έτος αυξάνεται στους 94. Έχουμε επομένως μια αύξηση κατά 64% στη δικτατορία, που ως ποσοστό εμφανίζεται μεγάλο, αλλά ο αριθμός των 94 σε σχέση με τους 61 αποστρατευόμενους κατ' έτος δεν είναι πολύ μεγάλος για δικτατορία και για σύνολο στελεχών αξιωματικών και υπαξιωματικών κάθε ειδικότητας στο ναυτικό. Η δικτατορία μετά τον πρώτο χρόνο ισορρόπησε τις απομακρύνσεις στους συνήθεις αριθμούς για το ναυτικό, εάν εξαιρέσουμε το 1973 που είναι ο χρόνος της εξάρθρωσης της οργάνωσης για κίνημα στο ναυτικό και του Α/Τ ΒΕΛΟΣ.
Στις πιο προωθημένες αντιχουντικές αντιδράσεις, η άμεση απάντηση ήταν η απόταξη. Είναι πιο σκληρό μέτρο, αφού ακολουθεί την παραπομπή σε πειθαρχικό συμβούλιο αξιωματικών και περιλαμβάνει στέρηση αποστρατευτικού βαθμού, διαγραφή από τα στελέχη της εφεδρείας και άλλες ενέργειες, όπως είδαμε ώστε να γίνει η ζωή του απότακτου ακόμα πιο δύσκολη και στον ιδιωτικό τομέα, (στέρηση αποδημίας, ναυτικού φυλλαδίου, απαγόρευση επαφών με το ναυτικό ….). Η απόταξη ήταν πράξη τιμωρίας. Ακολουθούσε τις όποιες αντιδικτατορικές εκδηλώσεις (κινήματα, εξυβρίσεις της χούντας, ένταξη σε οργανώσεις, λιποταξίες ….).
Στα επτά χρόνια αποτάχθηκαν από το Ναυτικό συνολικά σαράντα τρεις (43) υπαξιωματικοί και εξήντα εννέα (69) αξιωματικοί. Οι περισσότεροι για τη συμμετοχή τους στο Κίνημα του '73, στην ανταρσία του *ΒΕΛΟΥΣ* και στη Δημοκρατική Άμυνα (υπαξιωματικοί του *ΕΛΛΗ*). Από τους αξιωματικούς, οι σαράντα εννέα ήταν μάχιμοι, οι δεκαοχτώ μηχανικοί, ένας δικαστικός και ένας εξ' υπαξιωματικών. Στον πίνακα Γ6 φαίνονται οι αποταχθέντες στην επταετία εκτός των περιπτώσεων των μαζικών αποτάξεων της οργάνωσης ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΑΜΥΝΑ στο ΠΝ (υπόθεση ΕΛΛΗ), των ΄΄ανταρτών΄΄ του Α/Τ ΒΕΛΟΣ και των αποταχθέντων της οργάνωσης για κίνημα στο ναυτικό τον Μάιο του 1973. Όλοι οι αξιωματικοί που αναφέρονται στους πίνακες αυτούς είναι εν ενεργεία στις 20-4-1967 (πλην Βασιλικόπουλου) και περιλαμβάνονται και στον αντίστοιχο πίνακα5 (του παραρτήματοςΑ)

ΠΙΝΑΚΑΣ Γ6

ΑΠΟΤΑΧΘΕΝΤΕΣ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ (ΕΚΤΟΣ ΕΛΛΗ – ΒΕΛΟΣ –

ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΚΙΝΗΜΑ ΜΑΪΟΥ 73)

α/α	ΟΝΟΜΑ	ΒΑΘΜΟΣ	Α.Μ.	ΤΑΞΗ	απόταξη	ΑΙΤΙΑ	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	
							1974 Α΄ΦΑΣΗ	1984 &1996 Β΄ ΦΑΣΗ
1	ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ ΑΛ	ΣΗΜΡΟΣ (Μ)	342	1965	2-2-67	ΒΑΡΙΑ ΑΜΕΛΕΙΑ	-	ΥΠΙΧΟΣ
2	ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗΣ Γ	ΔΟΚ Β΄ ΤΑΞΗΣ	1271	Εισαγ. 1965	15-11-67	Δ.Ν.	-	ΣΗΜΡΟΣ
3	ΔΕΔΕΣ Ι.	ΑΝΤΧΟΣ	588	1933	14-2-68	ΚΙΝΗΜΑ 13-12-67	-	-
4	ΡΟΖΑΚΗΣ Α.	ΥΠΝΧΟΣ	594	1934	14-2-68	-//-	ΑΝΤΝΧΟΣ	-
5	ΣΟΥΤΖΟΣ Δ.	ΥΠΝΧΟΣ	609	1935	14-2-68	-//-	-	-
6	ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ Ι.	ΑΡΧΠΧΟΣ	617	1937	14-2-68	-//-	ΥΠΝΧΟΣ	-
7	ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ Μ.	ΑΡΧΠΧΟΣ	617	1937	14-2-68	-//-	ΑΝΤΝΧΟΣ	-
8	ΣΟΛΙΩΤΗΣ Χ.	ΑΡΧΠΧΟΣ	622	1938	14-2-68	-//-	ΥΠΝΧΟΣ	-
9	ΜΟΥΡΙΚΗΣ Σ.	ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	656	1940	14-2-68	-//-	ΥΠΝΧΟΣ	-
10	ΚΟΝΟΦΑΟΣ Σ.	ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	711	1943	14-2-68	-//-	Ε. Ε.	-
11	ΤΑΠΙΝΗΣ Σ.	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	902	1952	14-2-68	-//-	-//-	ΥΠΝΧΟΣ
12	ΜΑΡΩΤΗΣ – ΛΑΝΑΣ Κ.	ΑΝΘΧΟΣ	1190	1963	30-4-68	ΛΙΠΟΤΑΞΙΑ	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	ΑΝΤΠΧΟΣ
13	ΚΑΝΤΑΣ Ι.	ΥΠΛΧΟΣ (Μ)	231	1959	6-6-68	ΑΡΝΗΣΗ 21ης-4-1967	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ
14	ΣΙΣΜΑΝΙΔΗΣ Κ	ΑΡΧΣΤΗΣ (ΔΙΑΧ)	49324	1957	1-8-68	αντεθνική προπαγ.	ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ	-
15	ΚΟΚΚΙΝΟΣ Θ.	ΑΝΤΠΧΟΣ (Ο) Π.Δ.	56	1947	23-10-68	Αντιπειθ. διαγωγή	ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ Π.Δ.	ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ
16	ΖΑΚΚΑΣ Ι.	ΑΝΘΧΟΣ (Μ)	312	1963	14-1-70	ΑΡΝΗΣΗ 21ης-4-67	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ
17	ΛΙΤΙΝΑΣ Ν.	ΥΠΙΧΟΣ (Μ)	271	1962	13-2-71	-//-	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	ΥΠΝΧΟΣ (1998)
18	ΑΠΟΚΡΥΜΝΙΩΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	ΑΡΧΣΤΗΣ (Τ. ΣΙΔ.)	34276	1954	3-3-73	Έθιξε στρατ. Τιμή. Ποινή 3 μ. Φυλ.ΔΝ	ΑΝΘΥΠΑΣΠΙΣΤΗΣ	-
19	ΚΑΚΑΡΑΣ Α.	ΑΝΘΧΟΣ (Μ)	349	1966	10-4-73	Προσβολή Στρατού & Εξύβριση Αρχης Ποινή 2,5 ετών στο ΔΝ	Ε.Ε.	-
20	ΡΑΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΕΠΚΣΤΗΣ (ΜΗΧ)	85278	1965	11-5-73	λιποταξία	ΑΡΧΣΤΗΣ	-
21	ΒΑΡΦΗΣ Κ.	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	983	1956	13-10-73	-//-	Ε.Ε.	-
22	ΚΑΛΟΥΔΗΣ Δ.	ΑΝΘΧΟΣ (Μ)	336	1965	25-10-73	-//-	-//-	ΟΧΙ
23	ΒΛΑΧΟΔΗΜΟΣ Κ	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	1053	1958	25-10-73	-//-	-//-	ΟΧΙ
24	ΠΑΤΣΙΛΙΑΣ Δ.	ΑΝΘΧΟΣ (Μ)	332	1965	29-10-73	Φυλάκιση 2 ετών για εξύβριση ανωτέρου, διέγερση, μέθη εν υπηρεσία	οχι	οχι
25	ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ Κ.	ΑΝΘΧΟΣ	1255	1967	13-11-73	λιποταξία	ε.ε.	-
26	ΚΩΣΤΑΚΗΣ Κ	ΚΕΛΤΗΣ (ΔΙΑΧ.)	37165	1971	28-2-74	-//-	επκλστης	ανθστης
27	ΜΠΑΡΔΗΣ Ν.	ΑΝΘΧΟΣ (Μ)	407	1970	28-5-74	-//-	ανθπχος	
28	ΚΟΥΜΗΣ Γ	ΥΠΠΧΟΣ (Μ)	300	1963	31-7-74	Στέρηση βαθμού λόγω καταδίκης για «ψευδή καταμήνυση»	-	ΟΧΙ

ΣΗΜΕΙΩΣΗ:
Στις στήλες με τα στοιχεία της ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ το ΄΄ΟΧΙ΄΄ σημαίνει ότι η αντίστοιχη επιτροπή, άρα και η διοίκηση, απέρριψε τη σχετική αίτηση, ενώ το σημείο ΄΄–΄΄ σημαίνει ότι δεν υποβλήθηκε αίτημα για αποκατάσταση.

Διαφορετική προσέγγιση στις διώξεις της επταετίας δίνει ο πίνακας Γ7 όπου περιλαμβάνονται όλες οι διώξεις που έγιναν σε μεμονωμένες περιπτώσεις. Υπάρχει συνάφεια με τον προηγούμενο όπου περιλαμβάνονται μόνον αποταχθέντες.

ΠΙΝΑΚΑΣ Γ7

ΜΕΜΟΝΩΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΔΙΩΞΕΩΝ ΣΤΕΛΕΧΩΝ Π.Ν. 1967-1974

α/α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΟΣ ΕΠΟΧΗΣ ΔΙΚΤ.	Α.Μ.	ΤΑΞΗ	ΔΙΩΞΗ	ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΑ
1	ΜΑΣΟΥΡΙΔΗΣ Ι.	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	586	1933	13-5-67 ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΙΑ–12-6-70 ΔΙΑΓΡΑΦΗ ΑΠΟ ΣΤΕΛΕΧΗ ΕΦΕΔΡΕΙΑΣ	«Αντεθνικές Ενέργειες και Προπαγάνδα»
2	ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Ν. ΔΟΚΙΜΟΣ Β΄ ΤΑΞ.	1271	ΕΙΣΑΓ. 1965	31-7-97 ΠΡΟΦΥΛΑΚΙΣΗ ΓΙΑ ΠΡΟΣΒΟΛΗ ΣΗΜΑΙΑΣ ΚΑΙ Β. ΣΤΕΜΜΑΤΟΣ. 28-9-67 ΦΥΛΑΚΙΣΗ 4 ΜΗΝΕΣ Δ. ΝΑΥΤΟΔΙΚΕΙΟ. 15-11-67 ΑΠΟΤΑΞΗ	Προσβολή Σημαίας και «β. Στέμματος»
3	ΤΖΑΝΕΤΑΚΗΣ ΤΖΑΝΗΣ	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	862	1949	24-8-67 ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΙΑ–ΙΟΥΛ. 1969 ΚΡΑΤΗΣΗ ΕΣΑ-ΑΥΓ. 69-ΑΠΡ. 70 ΚΡΑΤΗΣΗ ΣΤΗ ΔΡΟΣΙΑ, ΑΠΡ.-ΔΕΚ. 1970 ΕΚΤΟΠΙΣΗ ΚΥΘΗΡΑ	Οργάνωση «Ελεύθεροι Έλληνες»
4	ΒΑΡΔΙΝΟΓΙΑΝΝΗΣ ΒΑΡΔΗΣ	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	969	1955	24-8-67 ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΙΑ-ΙΑΝ. 1968 ΣΥΛΛΗΨΗ ΚΑΙ ΦΕΒΡ. -ΑΥΓ. 68 ΕΚΤΟΠΙΣΗ ΑΜΟΡΓΟ	Κρίθηκε Επικίνδυνος για τη Δικτατορία
5	ΣΤΕΦΑΝΟΥΔΑΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ι)	96	1949	24-8-67 ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΙΑ-13-11-70 ΔΙΑΓΡΑΦΗ ΑΠΟ ΣΤΕΛΕΧΗ ΕΦΕΔΡΕΙΑΣ	«Αντεθνικές Ενέργειες και Προπαγάνδα»
6	ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ι)	148	1959	24-8-67 ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΙΑ-20-10-71 ΣΥΛΛΗΨΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΠΟΜΠΗ 13-2-73 ΣΤΟ 5ΜΕΛΕΣ ΕΦΕΤΕΙΟ	ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΣ ΣΤΟ ΚΚΕ (ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ)
7	ΠΑΠΑΣΗΦΑΚΗΣ Δ.	ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	760	1944	9-10-67 ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΙΑ-12-6-70 ΔΙΑΓΡΑΦΗ ΑΠΟ ΣΤΕΛΕΧΗ ΕΦΕΔΡΕΙΑΣ	«ΑΝΤΕΘΝΙΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ»
8	ΣΤΕΡΓΙΑΚΗΣ ΛΕΩΝΙΔΑΣ	ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	683	1942	9-10-67 ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΙΑ-13-11-70 ΔΙΑΓΡΑΦΗ ΑΠΟ ΣΤΕΛΕΧΗ ΕΦΕΔΡΕΙΑΣ	«ΑΝΤΕΘΝΙΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ»
9	ΖΕΡΒΟΣ Κ.	ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	690	1933	9-10-67 ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΙΑ-13-11-70 ΔΙΑΓΡΑΦΗ ΑΠΟ ΣΤΕΛΕΧΗ ΕΦΕΔΡΕΙΑΣ	«ΑΝΤΕΘΝΙΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ»
10	ΝΤΕΓΙΑΝΝΗΣ Θ.	ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	810	1948	9-10-67 ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΙΑ-12-6-70 ΔΙΑΓΡΑΦΗ ΑΠΟ ΣΤΕΛΕΧΗ ΕΦΕΔΡΕΙΑΣ	«ΑΝΤΕΘΝΙΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ»
11	ΡΟΖΑΚΗΣ Α.	ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ	594	1934	14-2-1968 ΑΠΟΤΑΞΗ (ΙΗ ΣΥΝΤ. ΠΡΑΞΗ)-ΑΥΓ. -ΔΕΚ. 1968 ΕΚΤΟΠΙΣΗ ΚΑΡΠΕΝΗΣΙ	ΚΙΝΗΜΑ 13-12-1967. ΑΝΑΜΕΙΞΗ ΣΤΗΝ «ΕΑΝ» ΚΑΙ ΚΙΝΗΜΑ ΝΑΥΤΙΚΟΥ 1973
12	ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ Μ.	ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	613	1937	14-2-68 ΑΠΟΤΑΞΗ (ΙΗ ΣΥΝΤ. ΠΡΑΞΗ)-ΜΑΪ.-ΣΕΠΤ. 69 ΕΚΤΟΠΙΣΗ ΛΙΔΟΡΙΚΙ-ΣΕΠΤ. 69-ΑΠΡ. 71 ΣΤΟ ΘΕΡΜΟ ΤΡΙΧΩΝΙΔΑΣ	ΚΙΝΗΜΑ 13-12-67
13	ΚΟΝΟΦΑΟΣ ΣΠΥΡΟΣ	ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	711	1943	14-2-68 ΑΠΟΤΑΞΗ (ΙΗ ΣΥΝΤ. ΠΡΑΞΗ)-ΑΥΓ.-ΟΚΤ. 68 ΕΚΤΟΠΙΣΗ ΦΟΥΡΝΑ ΕΥΡ. ΚΑΙ ΟΚΤ.-ΔΕΚ. 68 ΣΤΗΝ ΚΥΜΗ ΕΥΒΟΙΑΣ	ΚΙΝΗΜΑ 13-12-67
14	ΤΑΠΙΝΗΣ Σ.	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	902	1952	14-2-68 ΑΠΟΤΑΞΗ (ΙΗ ΣΥΝΤ. ΠΡΑΞΗ)-ΑΥΓ.-ΔΕΚ. 68 ΕΚΤΟΠΙΣΗ ΜΟΥΖΑΚΙ ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ	ΚΙΝΗΜΑ 13-12-67
15	ΜΑΡΩΤΗΣ – ΛΑΝΑΣ Κ.	ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	1190	1963	ΑΠΟΤΑΞΗ ΤΗΝ 30-4-68	ΛΙΠΟΤΑΞΙΑ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ (ΔΑΝΙΑ)
16	ΚΑΝΤΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Μ)	231	1959	ΠΑΡΑΠΟΜΠΗ ΣΕ ΑΝΑΚΡΙΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΚΑΙ ΑΠΟΤΑΞΗ ΤΗΝ 6-6-68	ΠΑΡΑΙΤΗΣΗ ΤΗΝ 11-3-68 ΜΕ ΑΡΝΗΣΗ ΑΠΟΔΟΧΗΣ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ 21-4-67

17	ΣΠΑΝΙΔΗΣ Α.	ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ (Ε.Α.)	481	1926	ΑΥΓ. 68-ΑΠΡ. 69 ΕΚΤΟΠΙΣΗ ΑΠΕΙΡΑΝΘΟ ΝΑΞΟΥ-ΑΠΡ. 69-ΟΚΤ. 69 ΣΤΗΝ ΚΥΜΗ ΕΥΒΟΙΑΣ	ΚΡΙΘΗΚΕ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ
18	ΛΟΥΝΔΡΑΣ ΚΩΝ.	ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε.Α.)	604	1935	ΑΥΓ. 1968-ΑΥΓ. 1969 ΦΥΛΑΚΙΣΗ 1 ΧΡΟΝΟΥ ΣΤΟΝ ΚΟΡΥΔΑΛΛΟ	ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΟΠΛΟΦΟΡΙΑ
19	ΒΑΣΙΛΙΚΟΠΟΥΛΟΣ ΛΕΩΝΙΔΑΣ	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε.Α.)	923	1954	2-8/3-9-69 ΣΤΟ ΕΑΤ/ΕΣΑ	ΜΕΛΟΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗ «ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ»
					4-9-69/21-4-70 ΑΠΟΜΟΝΩΣΗ ΣΤΗ ΔΡΟΣΙΑ	-//-
					21-4-70/8-4-71 ΕΚΤΟΠΙΣΗ ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ	-//-
					23-9-71/14-7-72 ΦΥΛΑΚΙΣΗ ΚΟΡΥΔΑΛΛΟ	-//-
					21-5-73 ΣΥΛΛΗΨΗ ΑΠΟ ΑΣΦΑΛΕΙΑ	ΜΕΛΟΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗ «ΑΝΤΙΔΙΚΤΑΤΟΡΙΚΗ ΝΕΟΛΑΙΑ ΕΑΝ»
					10-8-73 ΚΑΤΑΔΙΚΗ ΣΕ 2,5 ΧΡΟΝΙΑ ΦΥΛΑΚΙΣΗ	-//-
					5-4-74 ΔΙΑΓΡΑΦΗ ΑΠΟ ΣΤΕΛΕΧΗ ΕΦΕΔΡΕΙΑΣ	ΓΙΑ ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΤΑ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ 21-4-67
20	ΒΕΡΡΟΙΟΠΟΥΛΟΣ Μ.	ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	828	1948	30-10-69 ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΙΑ-12-6-70 ΔΙΑΓΡΑΦΗ ΑΠΟ ΣΤΕΛΕΧΗ ΕΦΕΔΡΕΙΑΣ	«ΑΝΤΕΘΝΙΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ»
21	ΖΑΚΚΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Μ)	312	1963	ΑΠΟΤΑΞΗ ΤΗΝ 14-1-70	ΑΡΝΗΣΗ ΑΠΟΔΟ-ΧΗΣ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ 21-4-67
22	ΠΑΠΑΣΗΦΑΚΗΣ Χ.	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	717	1939	13-11-70 ΔΙΑΓΡΑΦΗ ΑΠΟ ΣΤΕΛΕΧΗ ΕΦΕΔΡΕΙΑΣ	«ΑΝΤΕΘΝΙΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ»
23	ΛΙΤΙΝΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Μ)	271	1966	ΑΠΟΤΑΞΗ 13-2-71	ΑΡΝΗΣΗ ΑΠΟΔΟ-ΧΗΣ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ 21-4-67
24	ΚΑΚΑΡΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ	ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Μ)	349	1966	ΦΥΛ 40 ΗΜ. ΣΤΟ *΄΄ΕΛΛΗ΄΄* 18-8-72. ΦΥΛ 2,5 ΧΡΟΝΩΝ ΣΤΟ ΔΝ ΤΗΝ 7-9-72. ΑΠΟΤΑΞΗ 12-2-73	ΠΕΡΙΥΒΡΙΣΗ ΑΡΧΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΒΟΛΗ ΣΤΡΑΤΟΥ
25	ΚΟΥΜΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Μ)	300	1963	ΦΥΛ 6 ΜΗΝΩΝ ΑΠΟ ΔΝ 30-3-71 ΣΤΕΡΗΣΗ ΒΑΘΜΟΥ ΤΗΝ 31 ΙΟΥΛΙΟΥ 1974	ΕΞΥΒΡΙΣΗ ΑΝΩΤΕΡΟΥ ΨΕΥΔΗΣ ΚΑΤΑΜΗΝΥΣΗ
26	ΒΑΡΦΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	983	1956	ΑΠΟΤΑΞΗ ΤΗΝ 13-10-73 ΣΤΕΡΗΣΗ ΙΘΑΓΕΝΕΙΑΣ	ΛΙΠΟΤΑΞΙΑ (ΒΕΛΓΙΟ)
27	ΚΑΛΟΥΛΗΣ ΔΗΜ.	ΑΝΘΠΧΟΣ (Μ)	336	1965	ΑΠΟΤΑΞΗ ΤΗΝ 25-10-73	ΛΙΠΟΤΑΞΙΑ (ΑΓΓΛΙΑ)
28	ΠΑΤΣΙΛΙΑΣ ΔΗΜ.	ΑΝΘΠΧΟΣ (Μ)	332	1965	ΦΥΛΑΚΙΣΗ 2 ΧΡΟΝΩΝ ΑΠΟ ΝΑΥΤΟΔΙΚΕΙΟ ΑΠΟΤΑΞΗ ΤΗΝ 17-11-73	ΕΞΥΒΡΙΣΗ ΑΝΩΤΕ-ΡΟΥ ΚΑΙ ΑΡΧΗΣ ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΣΕ ΣΤΑΣΗ
29	ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	ΑΝΘΠΡΧΟΣ	1255	1967	ΑΠΟΤΑΞΗ ΤΗΝ 17-11-73	ΛΙΠΟΤ. ΚΑΙ ΠΟΛΙΤ. ΑΣΥΛΟ ΕΞΩΤΕΡ. (ΓΕΡΜΑΝΙΑ)
30	ΚΩΣΤΑΚΗΣ ΚΩΝ/Ν0Σ	ΚΕΛΕΥΣΤΗΣ (ΔΙΑΧ)	37165	1971	ΑΠΟΤΑΞΗ ΤΗΝ 28-2-74	ΛΙΠΟΤ. ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡ. (ΙΤΑΛΙΑ)
31	ΜΠΑΡΔΗΣ ΝΙΚ.	ΑΝΘΠΧΟΣ (Μ)	407	1970	ΑΠΟΤΑΞΗ ΤΗΝ 28-5-74	ΛΙΠΟΤΑΞΙΑ (ΓΑΛΛΙΑ)

Η απόταξη ήταν το έσχατο διοικητικό – πειθαρχικό μέτρο, που μαζί με τη διαγραφή από στέλεχος εφεδρείας, υποτίθεται ότι απέκοπτε τον διωκόμενο από τον κορμό του Ναυτικού. Αφορούσε αποκλειστικά τους εν ενεργεία και έτσι, στις περιπτώσεις που κάποιος δρούσε όντας απόστρατος, δεν έμενε ως πειθαρχικό μέτρο, παρά η διαγραφή του από τους εφέδρους.

Τέτοιες περιπτώσεις διαγραφών (εκτός των απότακτων) έχουμε τον Ιούνιο του 1970 (Ι. Μασουρίδης, Δ. Παπασιφάκης, Μ. Βερροιόπουλος, Ντεγιάννης), τον Νοέμβριο του ίδιου χρόνου (Κ. Ζερβός, Λ. Στεργιάκης, Γ. Στεφανουδάκης, Χ. Παπασιφάκης) και τον Λ. Βασιλικόπουλο τον Απρίλιο του 1974 (πίνακας Γ7). Όλες «*δι' αντεθνικάς ενεργείας και προπαγάνδαν*» και του Βασιλικόπουλου «*διά πράξεις κατά του καθεστώτος*».

Η εκτόπιση σε απομακρυσμένα χωριά ή νησιά, αφορούσε οκτώ απόστρατους ή απότακτους ήδη, με διάφορες αιτίες.[1] Ο Β. Βαρδινογιάννης εκτοπίσθηκε στην Αμοργό (πίνακας Γ7) γιατί κρίθηκε επικίνδυνος για τη δικτατορία. Ο Γ. Ροζάκης στο Καρπενήσι, ο Σ. Κονοφάος στα Φουρνά Ευρυτανίας και στην Κύμη Ευβοίας, ο Σ. Ταπίνης στο Μουζάκι Καρδίτσας, ο Α. Σπανίδης επίσης στην Κύμη, ο Μ. Σταυρίδης, αρχικά στο Λιδωρίκι και μετά στο Θέρμο Τριχωνίδας. Αυτοί οι πέντε, με αιτιολογία τη συμμετοχή τους στο Κίνημα του Βασιλιά,

[1] Ορισμένα στοιχεία για τις εκτοπίσεις πάρθηκαν από το βιβλίο του Σ. Χαρατσή, ο.π. σελ. 294, Β΄ τόμος.

αφού είχε προηγηθεί η απόταξή τους με την ΙΗ΄ Συντακτική Πράξη,[1] στις 4/2/68, πλην του Σπανίδη που ήταν ήδη απόστρατος. Ο Τζανετάκης εκτοπίζεται στα Κύθηρα και τέλος ο Βασιλικόπουλος στη Σαμοθράκη, αφού προηγουμένως είχαν απομονωθεί και οι δύο στη Δροσιά, με τους υπόλοιπους της οργάνωσης «Ελεύθεροι Έλληνες».

Στα εφτά χρόνια της δικτατορίας συνελήφθηκαν (πλην των οκτώ εκτοπισθέντων) ογδόντα εννέα στελέχη του ναυτικού. Δέκα εννέα ήταν υπαξιωματικοί και εβδομήντα αξιωματικοί. Από αυτούς παραπέμφθηκαν σε δίκη είκοσι τέσσερις και καταδικάσθηκαν δεκατρείς. Επτά υπαξιωματικοί (Α. Πολίτης, Π. Καρακιτσάκης, Α. Μαργαρίτης και Ι. Μαρμαρινός της Δημοκρατικής Άμυνας, Γ. Ράνος, Χ. Γιαννακόπουλος, Α. Στεργίου σε ανεξάρτητες υποθέσεις) και έξι αξιωματικοί (Κ. Λούνδρας, Λ. Βασιλικόπουλος, Γ. Κούμης, Δ. Πατσίλιας, Α. Κακαράς, Γ. Αναστασάκης). Οι εξήντα τρεις, που συνελήφθηκαν και κρατήθηκαν χωρίς να παραπεμφθούν σε δίκη, ήταν του Κινήματος του ’73. Σωστά από την πλευρά της η χούντα έκρινε ότι δεν τη συνέφερε μια δίκη, όπου ουσιαστικά θα εσύρετο ολόκληρο το Ναυτικό. Αργότερα προχώρησε σε αμνηστία, την 21η Αυγούστου 1973.

Το ίδιο το Ναυτικό απέφευγε να προβαίνει σε συλλήψεις, αφήνοντας αυτό το έργο στα όργανα ασφάλειας και στην ΕΣΑ. Όχι πάντα όμως, γιατί έχουμε και περιπτώσεις όπου οι άνδρες του Π.Ν. στάλθηκαν να συλλάβουν συναδέλφους τους. Αυτό παρατηρήθηκε στο Κίνημα του ’73.[2] Αν εξαιρέσουμε επίσης ορισμένους προπηλακισμούς σε μέλη του ίδιου Κινήματος, τα βασανιστήρια των υπαξιωματικών της Δημ. Άμυνας στο *ΕΛΛΗ* και τις κακοποιήσεις κρατουμένων ποινικών στρατευσίμων στην Ψυτάλλεια (Ναυτικές Φυλακές ΑΡΗΣ) δεν είχαμε βασανισμούς πολιτικών κρατουμένων σε χώρο του ναυτικού από άνδρες του Ναυτικού. Στην ΕΣΑ βασανίσθηκαν στελέχη του Κινήματος[3]. Στο υπόγειο του ΓΕΝ και στο Βοτανικό όπου κρατήθηκαν αρχικά, όχι. Υπήρξαν κάποιες περιπτώσεις δεσμοφυλάκων, που φέρθηκαν αισχρά βρίζοντας, δεν άπλωσαν όμως χέρι επάνω τους.

Τις καταδίκες σε ποινές φυλάκισης θα τις δούμε στις αντίστοιχες περιπτώσεις. Απ’ αυτές είναι ξεκαθαρισμένες σαν δίκες που σχετίζονταν με τη δικτατορία, της Δημοκρατικής Άμυνας, του Γρηγοριάδη, του Βασιλικόπουλου, του Κακαρά και του Αναστασάκη. Του Λούνδρα αφορούσε παράνομη οπλοφορία, του Πατσίλια και του Κούμη δεν αναγνωρίσθηκαν επίσημα από τις επιτροπές αποκατάστασης. Τα αίτια για τις καταδίκες των υπαξιωματικών Ράνου, Γιαννακόπουλου και Στεργίου, παρότι οι επιτροπές τους αναγνώρισαν και τους αποκατέστησαν, δεν μπορεί κανείς να αποδώσει σε αντιχουντισμό.

Το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου 1967 και η επικράτηση των σχεδιαστών του, είχε ως αποτέλεσμα μερίδα των στελεχών των ΕΔ να θεωρήσουν εαυτούς ως υπερέχοντες των υπολοίπων, αφού διαπίστωσαν πως αποκτούν, εξ αιτίας του στρατιωτικού νόμου, δύναμη που δεν είχαν πρώτα. Η έλλειψη ικανής μόρφωσης και η αντίστοιχη νοοτροπία του ΄΄ξεχωριστού΄΄ και ταγμένου να ΄΄σώζει΄΄ την Ελλάδα, οσάκις πίστευε πως κινδυνεύει από ΄΄εσωτερικούς΄΄ εχθρούς, είχε επιπτώσεις στους οπαδούς του νέου καθεστώτος. Απέκτησαν την πεποίθηση πως, οι υπόλοιποι Έλληνες πρέπει να τους χρεωστούν και ευγνωμοσύνη και να αναγνωρίζουν και τις προτεραιότητες και την υπεροχή τους.

Ο Γραμματέας του αρχηγού ναυτικού το 1969 διαβιβάζει στο γραφείο ΑΕΔ μία αναφορά του υποναυάρχου ε.α. Π. Παπαδιαμάντη που είχε υποβληθεί στον αρχηγό του ναυτικού και αφορούσε αξιωματικό του στρατού, που είχε δημιουργήσει επεισόδιο στο κέντρο ΄΄Περίπτερον΄΄ στα Ιωάννινα στις 15-4-1969.

«… δύο συντροφιές διεπληκτίζοντο διά την κατάληψιν μιάς τραπέζης …εις μίαν στιγμήν ηκούσθη ζωηρώς μία φωνή λέγουσα ΄΄κ.Σπύρου εάν εντός πέντε λεπτών δεν μου δώσητε το τραπέζι, αύριο το πρωί θα σας κλείσω το κέντρον΄΄. Την άνω φράσιν επανέλαβεν μεγαλοφώνως…». Ο υποναύαρχος επενέβη, πρόσφερε το τραπέζι του στον αντισυνταγματάρχη, χωρίς να δηλώσει ιδιότητα και ανέφερε[4] το γεγονός στον αρχηγό του ναυτικού «*…καθ’ ότι πιστεύω ότι τοιαύτα επεισόδια δυσφημούν τας ενόπλους δυνάμεις …*». Δεν ήταν όλοι οι αξιωματικοί των ΕΔ τέτοιοι, ώστε στις 22 Απριλίου να ΄΄πάρουν αέρα΄΄ και να κυκλοφορούν με σημαία την ιδιότητα του ΄΄αξιωματικού΄΄ παντοδύναμοι. Το φαινόμενο όμως της επίδειξης ισχύος υπό την ιδιότητα του στυλοβάτη της ΄΄επανάστασης΄΄ παρουσιαζόταν συχνά.

Υπήρχαν όμως και οι περιπτώσεις εκείνων που δεν άντεχαν να συμπράττουν και ήθελαν ν’ απομακρυνθούν των ΕΔ. Ο Πατσίλιας διέδιδε ως ανώδυνο τρόπο απομάκρυνσης από το Ναυτικό τη «*μέθοδο των λευκών σεντονιών*», όπως την ονόμαζε. Σύμφωνα με αυτήν οι αλλεπάλληλες προσφυγές στο νοσοκομείο με τις αντίστοιχες γνωματεύσεις οδηγούσαν σταδιακά στην έξοδο με απόφαση ιατρικού συμβουλίου (της Ανωτάτης Υγειονομικής Επιτροπής ΑΝΥΕ) ως *΄΄ακαταλλήλου δι’ αξιωματικόν΄΄*. Η μέθοδος αυτή προϋπέθετε σύμπραξη κάποιου ή κάποιων γιατρών. Δεν είναι γνωστή περίπτωση στελέχους, που για λόγους εναντίωσης στο καθεστώς, να μεθόδευσε απομάκρυνσή του με αυτόν τον τρόπο. Αντίθετα υπήρχαν εκείνοι που

---

[1] Η ΙΗ΄ Συντακτική Πράξη εκδόθηκε στις 9 Ιανουαρίου 1968 και έδινε τη δυνατότητα σε Συμβούλια να αποτάσσουν όσους είχαν πάρει μέρος στο Κίνημα της 13ης Δεκεμβρίου ’67. Εκτός των άλλων συντακτικών πράξεων η δικτατορία είχε εκδώσει τη ΣΤ΄ στις 13 Ιουνίου 1967 και τη ΙΔ΄ στις 8 Δεκεμβρίου 1967, για αποστρατεία ή απόταξη όσων είχαν εμπλακεί στην υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ. Βλέπε ΑΛΙΒΙΖΑΤΟ ο.π. για πλήρη ανάλυση των νομοθετικών μέτρων της δικτατορίας.

[2] Βλέπε Ν. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, *Το Κίνημα του Π. Ναυτικού Μάϊος 1973,* Ελληνική Ευρωεκδοτική, Αθήνα 1985, σελ. 446.

[3] Βλέπε παράρτημα Β-Ι, Β-ΙΙ συνεντεύξεις Βαρδάνη, Λυμπέρη, Στάππα.

[4] Επιστολή Υποναυάρχου ε.α. Π.Παπαδιαμάντη από 2-5-1969 και διαβιβαστικό της προς Γραφείον ΑΕΔ από ΑΝ/ΓΡ.ΑΡΧΗΓΟΥ Φ.188/5-5-1969 με υπογραφή πλωτάρχη (Ο) Ν.Ρηγόπουλου Β.Ν.

χρησιμοποιούσαν τους γιατρούς και το Ναυτικό Νοσοκομείο για ολιγοήμερες αναπαύσεις ως ΄΄*εκτός υπηρεσίας*΄΄. Τέτοια περίπτωση κραυγαλέας χρήσης ιατρικών γνωματεύσεων, για αποφυγή ανεπιθύμητης δραστηριότητας ήταν του Λίτινα που αναφέρεται σε άλλο σημείο. [1]

Και ενώ στο ναυτικό συμβαίνουν αυτού του είδους οι κρούσεις των ανεπίδεκτων της ΄΄επανάστασης΄΄, στο στρατό τα πράγματα είναι μάλλον πιο δύσκολα για όλους όσοι δεν θέλουν να δείχνουν ένθερμη υποστήριξη στο καθεστώς. Μια εικόνα του κλίματος που επικρατούσε στις μονάδες του ΣΞ στην επαρχία, δίνει ο Φ. Αναστασίου μέσω της διαδικασίας αγοράς και χρήσης των πολιτικών εφημερίδων.[2]

ΓΖ. -ΟΙ ΕΔ ΚΑΙ ΤΟ ΄΄ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ΄΄ - ΣΧΕΔΙΟ ΄΄ΘΕΜΙΣ΄΄

Με τα γεγονότα του Πολυτεχνείου στις 15-17/11/1973 έχει κηρυχθεί γενική επιφυλακή στις ΕΔ. Ο υπαρχηγός του ναυτικού υποναύαρχος Π.Κονιάλης υπογράφει ΦΕΣ[3] προς όλους τους διευθυντές του ΑΝ και δίνει λεπτομερείς οδηγίες για τη λειτουργία, τα μέτρα ασφαλείας, τις βάρδιες, την έξοδο του προσωπικού κ.λ.π. Οι οδηγίες ισχύουν και για όλες τις εξαρτημένες υπηρεσίες του ναυτικού περιοχής Αθηνών, ενώ η λέξη ΄΄Πολυτεχνείο΄΄ ή η αιτιολογία της γενικής επιφυλακής δεν υπάρχει στο κείμενο.

Οι Στρατιώτες Παντελής Τσαγκουρνής και Νώντας Σαρλής αφηγούνται μεταδικτατορικά στον Μπάμπη Γεωργούλα σε συνέντευξη στο ραδιόφωνο, τι είδαν και άκουσαν τις ημέρες του Πολυτεχνείου, όταν το Νοέμβριο του 1973 υπηρετούσε ο ένας στο 2ο Γραφείο του ΓΕΣ και ο άλλος μέσα στο Πεντάγωνο. Η αξιοπιστία των αφηγουμένων, δεν έγκειται μόνον στην ακρίβεια των στοιχείων, που παραθέτουν και πιστοποιούνται από τα ιστορικά γεγονότα. Για τον ακροατή της συνέντευξης ο τόνος και ο τρόπος αφήγησης των ομιλητών αλλά και οι λεπτομέρειες προσεγγίζουν τα συμβαίνοντα εκείνων των ημερών στα επιτελεία των ΕΔ. Πρόσθετα η περιγραφή καλύπτει, και για το πώς οι στρατεύσιμοι βίωναν τα γεγονότα των ημερών[4].

Η βιβλιογραφία για το φοιτητικό κίνημα, τα γεγονότα του Πολυτεχνείου το Νοέμβρη του 1973 και το ρόλο των στελεχών των ΕΔ σ' αυτά είναι σημαντική.[5] Η περιγραφή των γεγονότων, όπως τα έζησε ο γράφων ως απότακτος αξιωματικός, παρέχει ορισμένα στοιχεία για την εμπλοκή των ΕΔ και ΣΑ και από την άποψη αυτή ενδιαφέρει την εργασία.[6] Οι συμπεριφορές των ένστολων κάθε είδους στα γεγονότα του Πολυτεχνείου

---

[1] Ο Πατσίλιας δεν ήθελε την ανοιχτή σύγκρουση με το καθεστώς και την ηγεσία του ΠΝ. Ήθελε την απομάκρυνση από τον στρατό ''που τον έπνιγε'' αλλά επέλεξε διαδικασία που τον οδήγησε στη φυλακή. Ο Λίτινας αντίθετα δεν έκρυβε αλλά και δεν πρόβαλλε ωμά τον αντιχουντισμό του, ούτε επεδίωξε τη σύγκρουση. Η Διοίκηση του Ναυστάθμου, όπου υπηρετούσε, ήθελε να τον βάλει και αυτόν σε δοκιμασία με διάλεξη από τις εβδομαδιαίες πλύσεως εγκεφάλου στα πλαίσια της ΕΗΔ (Εθνική- Ηθική- Διαπαιδαγώγηση). Για να την αποφύγει προσέφυγε τουλάχιστον δύο φορές στο νοσοκομείο με αιτίες όπως ''στομαχικές διαταραχές''. Βλ.κεφ. Δ8.

[2] ΦΛΩΡΙΟΣ (15-6-02) «*…Οι εφημερίδες διαβαζότανε κρυφά. Ένα μεγάλο μέρος των αξιωματικών παίρνανε εφημερίδες δημοκρατικών αποχρώσεων… την έκρυβε και την διάβαζε κρυφά. ..., αυτοί που ήτανε περισσότερο ενημερωμένοι και είχανε και περισσότερο θάρρος, διάβαζαν την εφημερίδα. ...Πριν τη δικτατορία. Κατά το χρόνο της δικτατορίας, ... στη Νέα Σάντα έπαιρνα δυο εφημερίδες ή τρεις εφημερίδες ίσα-ίσα για να καμουφλάρω…Διότι ο περιπτεράς ήτανε πράκτορας του δεύτερου γραφείου του συντάγματος του 21 που ήμουνα εγώ στη Νέα Σάντα… και με καλούσε ο συνταγματάρχης τότε ένας Οικονόμου Θεοφάνης, …΄΄μα παίρνεις και αυτή΄΄. Λέω ΄΄εσείς δεν τις παίρνετε;΄΄. Λέει ΄΄μα εγώ είμαι δεύτερο γραφείο΄΄. ... Οι στρατιώτες, ...διάβαζαν την εφημερίδα απ'έξω και αυτά που τους ενδιέφεραν έκοβαν …αποκόμματα και τα κρατάγανε μέσα στη μονάδα …*»

[3] Το ΦΕΣ με οδηγίες για τις ημέρες των γεγονότων του ΄΄Πολυτεχνείου΄΄ φέρει στοιχεία ΦΕΣ ΥΑΝ αριθ.34/19-11-1973

[4] Εκπομπή μεταδικτατορική στο ραδιόφωνο του δημοσιογράφου Γεωργούλα με συνέντευξη των (στρατιωτών τις ημέρες του Πολυτεχνείου) Παντελή Τσαγκουρνή και Νώντα Σαρλή που από-μαγνητοφωνήθηκε στις 17-2-2003 από την Πανώρια Καραντζά. Ο δημοσιογράφος κυκλοφόρησε τη συνέντευξη σε βιβλίο μαζί με ρεπορτάζ και έγγραφα της περιόδου εκείνης. Βλέπε ΜΠΑΜΠΗ ΓΕΩΡΓΟΥΛΑ, *Η Αλήθεια για το Νοέμβρη, ΘΕΜΙΣ Το Σχέδιο Σφαγής, 423 οι Νεκροί, Στο ΚΕΣΑ οι Τάφοι*, Νέοι Καιροί, Αθήνα 1975. Ο αριθμός των νεκρών αμφισβητείται και πιθανότατα αφορά σε νεκρούς και τραυματίες μαζί.

[5] Σημειώνονται εδώ οι τίτλοι των εκδόσεων που σχετίζονται με το φοιτητικό κίνημα και το ρόλο του στη δικτατορία. Δεν περιλαμβάνονται οι εκδόσεις με τίτλους Ιστορίας που παρουσιάζονται σε άλλα σημεία της εργασίας. ΑΧΙΛΛΕΑ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ, *Το Χρονικό Ενός Ρεπόρτερ,* Δ ΦΥΣΣΑ, *Η Γενιά του Πολυτεχνείου 1973 – 1981*, Δελφίνι, Αθήνα 1993 ΦΑΤΣΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, *Πολυτεχνείο 73*, Καστανιώτη, Αθήνα 1997, ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΣΤΡΙΓΑ, *Πολυτεχνειο 73, Παιγνίδια Θανάτου*, Νέα Θέση, Αθήνα 1996, ΔΗΜΗΤΡΗ ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ, *Εκ των Υστέρων 19+1*, Νέα Σύνορα- ΑΑ Λιβάνη, Αθήνα 1993, ΜΗΝΑ ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ*, Φοιτητικό Κίνημα και Δικτατορία,* Επικαιρότητα, Αθήνα 1975, ΝΤΙΝΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, *Ο Μαθητόκοσμος στη Νομική και το Πολυτεχνείο,* ΑΝΝΑ ΜΑΝΤΟΓΛΟΥ, *Η Εξέγερση του Πολυτεχνείου*, Οδυσσέας, Αθήνα 1998, Χ. ΛΑΖΟΥ *Ελληνικό Φοιτητικό Κίνημα 1821- 1971,* Γνώση 1987, ΣΤΑΥΡΟΥ ΛΥΓΕΡΟΥ, *Φοιτητικό Κίνημα και Ταξική Πάλη στην Ελλάδα. Από τις Προσφυγές στα Πρωτοδικεία στην Εξέγερση του Πολυτεχνείου* (τόμος β΄), Εκδοτική Ομάδα Εργασία, Αθήνα 1978 Κ.ΚΟΝΟΦΑΓΟΥ *Η Εξέγερση του Πολυτεχνείου,* Αθήνα 1982 *ΕΔΗΝ και Αντιδικτατορικός Αγώνας 1967-1974 (Ιστορικό Συμπόσιο, Συνέδριο ΕΔΗΝ),* Πιτσιλός, Αθήνα 2000 ΟΛΥΜΠΙΟΥ ΔΑΦΕΡΜΟΥ, *Το Αντιδικτατορικό Φοιτητικό Κίνημα 1972-73,* Θεμέλιο, Αθήνα 1992 ΓΙΩΡΓΟΥ ΓΙΑΝΝΑΡΗ, *Φοιτητικά Κινήματα και Ελληνική Παιδεία,* Το Ποντίκι, Αθήνα 1993 ΓΙΑΝΝΗ ΓΕΩΡΓΑΚΑΚΗ, *Η Ιστορία του Νίκου, Φοιτητικό Κίνημα ' 70- ' 74,* Δελφίνι, Αθήνα 1992, Γ. ΓΑΤΟΥ, Πολυτεχνείο 73, *Ρεπορτάζ με την Ιστορία, Το Χρονικό, Οι Μαρτυρίες, Τα Ντοκουμέντα*, Φιλιππότη, Αθήνα 2002 ΑΓΓΕΛΟΥ ΒΛΑΧΟΥ, *Αποφοίτηση 1974, 25 Ιουλίου- 17 Νοεμβρίου,* Ωκεανίδα/ Πλωτές Πόλεις, Αθήνα 2001 ΑΥΤΟΝΟΜΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΠΟΛΙΤΩΝ, *Αυτοί οι Αγώνες Συνεχίζονται, Νοέμβρης '73, Δεν Εξαγοράζονται, Δεν Δικαιώθηκαν,* Αθήνα 1996

[6] Βλέπε ΑΚ σελ. 287 όπου παρατίθεται η εμπειρία του γράφοντος από τα γεγονότα του Πολυτεχνείου τις βραδυνές ώρες της εισβολής. Επισημαίνονται εδώ εκείνα τα αποσπάσματα που αφορούν συμπεριφορές στρατιωτικών στα γεγονότα. *«…. Οι φαντάροι καθοδηγούν τους εξερχόμενους, μερικοί μάλιστα παίρνουν απ' το χέρι γυναίκες και τους συνιστούν να προσέχουν που πατάνε, για να μη χτυπήσουν από τις σκόρπιες λαμαρίνες και πέτρες..... Μια κοπέλα έχει αγκαλιάσει έναν αξιωματικό και σε κατάσταση υστερίας του φωνάζει να τη σώσει. Αυτός προσπαθεί να την καθησυχάσει, λέγοντάς της πως γι' αυτό ήρθε ο στρατός στο Πολυτεχνείο. Παράλληλα, στον τοίχο έξω απ' την πύλη στην Πατησίων, έχουν στηθεί οι ροπαλοφόροι {αργότερα μαθεύτηκε πως ήταν της ασφάλειας με πολιτικά} και χτυπάνε με τα ξύλα όποιον προλάβουν. Κάποιος στρατιώτης ορμάει σε έναν απ' αυτούς και τον γκρεμίζει χτυπώντας τον με τον υποκόπανο του όπλου του στην*

καλύπτουν όλη τη γκάμα, από τον δολοφόνο που εκτελεί εν ψυχρώ το νέο, μέχρι τον άλλο, επίσης αξιωματικό, που προσπαθεί να ηρεμήσει τη νέα που τον έχει αγκαλιάσει έντρομη και τον παρακαλεί. Οι στρατεύσιμοι αντέδρασαν θετικά, οργισμένα μερικοί, βοηθώντας τον κόσμο και χτυπώντας τον ροπαλοφόρο ασφαλίτη στην πύλη του πολυτεχνείου ή διασώζοντας την ομάδα των νέων που τον ακολουθούσαν τρέχοντας στη Στουρνάρα.

Με την ανατροπή του Παπαδόπουλου από τον Ιωαννίδη, μοιράστηκαν αναμνηστικά έντυπα σε μορφή διπλώματος.[1] Τα οποία η συγκεκριμένη τουλάχιστον υπηρεσία (το 572 Τάγμα Πεζικού) απένειμε *«...διά τας υπηρεσίας ας προσέφερεν εις την Μονάδα, ενεργώς συμμετασχών την 25ην Νοεμβρίου 1973 ότε αι Ένοπλοι Δυνάμεις της χώρας, πισταί εις τας αρχάς της Εθνοσωτηρίου Επαναστάσεως της 21ης Απριλίου 1967 ανέλαβον την διακυβέρνησιν της χώρας υπήκουσαι εις το υπέρτατον καθήκον της Σωτηρίας της Πατρίδος Ο Διοικητής Πέτρος Κούτρας ΑΝΧΗΣ (ΠΖ)»*. Ίσως να ήταν πρωτοβουλία του Κούτρα αυτή. Το συγκεκριμένο απονέμεται «*..εις τον Στρατιώτην Τσάκαν Ευθύμιον...»* ο οποίος προφανώς πήρε μέρος σε κάποια από τις συλλήψεις εκείνης της ημέρας. Η απονομή τέτοιων χαρτιών απέβλεπε στους ίδιους στόχους, όπως όλα τα διπλώματα. Αναμνηστικό, επιβράβευση, διάκριση από τους μη συμμετάσχοντες, πρόκληση άμιλλας ώστε και άλλοι να επιδιώξουν κάτι παρόμοιο εάν δοθεί ευκαιρία, δέσιμο του αποδέκτη με τον επιδίδοντα, νομιμοποίηση και προβολή της συγκεκριμένης πράξης. Δεν βρέθηκαν άλλα τέτοια.

κοιλιά, βρίζοντάς τον συγχρόνως: ΄΄Γιατί χτυπάς, ρε {μαλάκα}΄΄. . Τέσσερα χρόνια μετά, τον Αύγουστο του 1978 στο ΝΑΥΚΡΑΤΟΥΣΑ ο ίδιος αξιωματικός θα εκμυστηρεύεται με κάθε ειλικρίνεια τα συναισθήματα από την παρουσία του εκείνο το βράδυ στο Πολυτεχνείο..... Στην άλλη γωνία, μια ομάδα από νέους είναι γύρω από έναν στρατιώτη και μια κοπέλα του λέει πως έχει και αυτή αδελφό στα ΛΟΚ και τον παρακαλεί να τους βοηθήσει. Ο στρατιώτης ξεκινάει τρέχοντας προς την πλατεία Εξαρχείων, καταπάνω σε μια πυκνή σειρά από αστυνομικούς που κλείνουν το δρόμο. Συγχρόνως πυροβολεί ασταμάτητα στον αέρα και πίσω του τρέχει η ομάδα των φυγάδων, που πέφτει πάνω στο φράγμα των αστυνομικών. ... Στο τέρμα της Αχαρνών, έξω από μια πολυκατοικία, σταματάει ένα τανκ και ένα αυτοκίνητο με άντρες της ΕΣΑ. Συλλαμβάνουν προπηλακίζοντας ένα παιδί και το πεζοδρόμιο γεμίζει γάλατα και γιαούρτι που ο μικρός μετέφερε από το απέναντι καφενείο...Την άλλη μέρα, Κυριακή μεσημέρι, ο αξιωματικός της Αστυνομίας που είχε βάρδια στο κέντρο Άμεσης Δράσης Αθηνών μαθαίνει τις λεπτομέρειες μιας εκτέλεσης ενός νέου έξω από το Πολυτεχνείο, γωνία Τοσίτσα και Πατησίων. Τις μετέδιδε με το ραδιοτηλέφωνο ο οδηγός ενός περιπολικού, όπως ακριβώς τις έβλεπε μπροστά στα μάτια του. Αυτός ο αξιωματικός τις διηγόταν δεκάξι χρόνια μετά {στη ΣΕΘΑ ο αστυνομικός διευθυντής Λάζαρης Σ.}*.... Ο νέος έδειχνε να μην ξέρει πως είχε απαγορευτεί η κυκλοφορία, όταν ο συνοδηγός του περιπολικού του φώναξε έντονα να εξαφανιστεί. Μόλις έστριψε για να φύγει ένας αξιωματικός του στρατού, που κατέβηκε με στολή εκστρατείας από ένα τζιπ, τον πυροβόλησε.....».* {Ο δολοφονημένος νέος ήταν ο Μυρογιάννης και ο εκτελεστής του, σύμφωνα με ότι ελέχθη στη δίκη του στη μεταπολίτευση, είπε στον οδηγό του: ΄΄Με *παραδέχεσαι ρε; Με τη μια τον πέτυχα στο κεφάλι*΄΄!! Βλέπε και κείμενο ΚΩΣΤΑ ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, *Αμετανόητοι και Μπουμπούκια, Βίος και Πολιτεία των Καταδικασθέντων για τη Σφαγή στο Πολυτεχνείο,* στη σ.62 ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, 15-11-2003)

[1] Βλ. ΕΝΤΥΠΟ ΝΟ 40 στο Παράρτημα Γ εντύπων

Γ4.- ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΣΤΙΣ ΕΔ –ΝΟΟΤΡΟΠΙΕΣ –ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ - ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ

Γ4α.- ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΣΕ ΄΄ΑΚΑΤΑΛΛΗΛΟΥΣ΄΄ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥΣ [1]

Ο Πετρόπουλος όταν λέει *΄΄ρε πούστηδες΄΄* χαϊδευτικά για τους παλιούς του αντιπάλους στο πρωτάθλημα ποδοσφαίρου των παραγωγικών σχολών, εννοεί μια κατηγορία αξιωματικών, όπως κι αυτός, στην οποία ανήκουν άτομα συγκεκριμένων προσόντων και προδιαγραφών. Κατ' αρχήν είναι ΄΄άντρες΄΄, έχουν δηλαδή λόγο, μπέσα, τιμή, αγαπάνε την πατρίδα, δε λένε ψέματα- όχι γιατί είναι αμαρτία- αλλά γιατί δεν φοβούνται την αλήθεια. Εξ άλλου συνωμοτούν ΄΄εάν χρειάζεται΄΄, είναι σοβαροί, όχι ΄΄λελέδες΄΄, ντυμένοι κλασικά, όχι από φόβο μην τους κοροϊδέψουν οι άλλοι, αλλά διότι έτσι πρέπει να είναι. Ο Πετρόπουλος είναι ΄΄ασπροπουκαμισσάς΄΄. Έτσι τον χαρακτήρισε ένας άλλος του ίδιου χώρου (δηλαδή ΄΄ασπροπουκαμισσάς΄΄ ο ίδιος), ο Μανουσογιαννάκης, κι αυτός των Υποβρυχίων, όταν ρωτήθηκε για εκείνον. Στην ίδια κατηγορία ανήκουν αξιωματικοί (κάθε ομοιογενές σύνολο ανθρώπων έχει τέτοιους και όχι μόνον άντρες αλλά και γυναίκες με ανάλογα πάνω-κάτω χαρακτηριστικά) διαφόρων πολιτικών αποχρώσεων και αλληλοεκτιμούνται. Τους συναντά και τους γνωρίζει κανείς εύκολα, γιατί δε γίνεται να περάσουν απαρατήρητοι και αφήνουν τη σφραγίδα τους. Οι πολιτικές τους επιλογές δεν είναι αλώβητες από το χώρο όπου ανδρώθηκαν και έτσι εξηγείται και η αρχική τοποθέτηση του Πετρόπουλου απέναντι στο στρατιωτικό καθεστώς αλλά και οι σχέσεις του με υποστηρικτές του από την πλευρά των στρατού. Είναι ο Πετρόπουλος από εκείνους, που μετά την αποχώρησή τους, λένε ιστορίες γι αυτούς. Ικανός αξιωματικός όπως εξάλλου όλοι οι επιλεγόμενοι για τα υποβρύχια. Συνδέεται με πολλούς της τάξης των προσοντούχων με τα πολλά Α[2] στη Σχολή Πολέμου του Ναυτικού. Ειδιαίτερα με τον Λυμπέρη και τον Καταγά, φίλους του από *΄΄σκατόπαιδα΄΄* όπως λέει. Το ίδιο και με τον Κολιγιάννη, που τον προειδοποιεί πως η ΚΥΠ ξέρει από καιρό για το τι ετοιμάζουν σε οργάνωση που ονομάσθηκε΄΄ κίνημα του ναυτικού΄΄. Όλοι των πληρωμάτων παραλαβής επομένως είναι άριστα ενημερωμένοι στα ζητήματα των Υποβρυχίων. Στο ίδιο προς παραλαβήν Υ/Β είναι με τον Χαϊδεμένο πρώτο μηχανικό, που ήταν εξίσου ικανός από τους αξιωματικούς μηχανικούς και αυτός των υποβρυχίων.

Τα υποβρύχια χτιζόντουσαν με βάση συμβόλαιο του ελληνικού Δημοσίου με την FORRESTAAL και την HDW από τις 25 Οκτωβρίου 1967. Το καθεστώς της 21ης Απριλίου βρισκόταν σε διεθνή απομόνωση (ανεξάρτητα από τις σχέσεις του με το ΝΑΤΟ και τις ΗΠΑ) και η παραλαβή νεότευκτων και πρότυπων (δηλαδή αδοκίμαστων ακόμα) Υποβρυχίων θα ήταν υπόθεση σοβαρή. Ήταν κάποιου είδους αναγνώριση, ο διεθνής Τύπος θα μιλούσε για αυτούς τους εξοπλισμούς, σήμαινε πως η οικονομία πήγαινε καλά. Άρα ήθελαν τα Υποβρύχια, και τα ήθελαν το συντομότερο. «*Το ΑΝ αποφάσισε να στείλει ως κυβερνήτες των προς παραλαβήν Υ/Β τους νεώτερους κατόχους πτυχίου ΥΚ (Υποβρυχίων Κυβερνήτη)…κατ' αρχαιότητα; Δύο από την τάξη 1951 (Πετρόπουλος Πουλοπάτης) και δύο από την τάξη 1952 (Σίδερης –Μανιάτης)…μετά την ανάκληση του κυβερνήτη του 1ου Υ/Β {Πετρόπουλου}, όλοι οι υπόλοιποι προχώρησαν κατά μία θέση, και στη κενούμενη θέση κυβερνήτου του 4ου Υ/Β τοποθετήθηκε ο Μασούρας…*»[3] Διάλεξαν τους καλύτερους, όπως γίνεται πάντα στις παραλαβές. Τα πληρώματα από τους αρίστους των αξιωματικών και υπαξιωματικών. Παραγνώρισαν πως, οι της πρώτης παραλαβής δηλαδή ο Πετρόπουλος και ο Χαϊδεμένος ακριβώς επειδή θα αντιμετώπιζαν πρώτοι όλα τα προβλήματα, δεν θα δεχόντουσαν να παραλάβουν με πρόχειρες διαδικασίες. Και κατέληξαν στη Διεύθυνση Βοτανικού υπό φυλάκιση. Τις ίδιες ημέρες του 1971 συνάδελφοι του Πετρόπουλου παρακολουθούν σε διπλανό κτήριο τη σχολή πολέμου, και δεν τολμά κανείς να τον πλησιάσει. Το μεγάλο του παράπονο. «*Μόνον ο Καταγάς ήρθε, γίνεται να μην τον αγαπάω*». Ο Λυμπέρης ήταν στην Αμερική, αλλιώς θα πήγαινε και εκείνος να τον δει.[4] Σαν τον Πετρόπουλο και αυτοί, αλλά με άλλες ιδέες και συνωμότες αργότερα

---

[1] Το κεφάλαιο αυτό και τα στοιχεία που παρατίθενται, δίνουν την ευκαιρία για εξέταση χαρακτήρων και συμπεριφορών αξιωματικών του ναυτικού περισσότερο παρά αυτά καθ' εαυτά τα γεγονότα και τη σημασία τους. Οι κρίσεις και τα σχόλια για τη σημασία των γεγονότων και τις επιπτώσεις τους δεν έχουν τύχει της επιθυμητής έρευνας .

[2] Τα πτυχία έφεραν χαρακτηρισμό Α, Β ή Γ ανάλογα με τη βαθμολογία που πετύχαινε ο σπουδαστής στη Σχολή. Τα Α΄ ήταν ελάχιστα (συνήθως ένα ή το πολύ δύο σε κάθε σειρά) με προϋπόθεση συγκέντρωση βαθμολογίας πάνω από 95%, το Β΄ ήταν το σύνηθες και το Γ΄ για πολύ ελάχιστες περιπτώσεις απαράδεκτων αποδόσεων που είχε και σταδιοδρομικές συνέπειες.

[3] Βλ. σημείωμα με σχόλια του αντιναύαρχου ε.α. Ι. Μανιάτη από 15-2-2005. Ο Μανιάτης (και σωστά) σχολιάζοντας την παρουσίαση εδώ της υπόθεσης παραλαβής των Υ/Β σημειώνει πως «*…αν κάποιος που δεν ξέρει τίποτα από την υπόθεση των Υ/Β διαβάσει το τμήμα αυτό της διατριβής, φαντάζομαι ότι θα διερωτηθεί ΄΄ μα, όλη η αποστολή των τεσσάρων Υ/Β ήταν μόνον αυτοί οι άνθρωποι που αναφέρονται; Τι κάνανε οι άλλοι κυθβερνήτες, οι διοικητές των κλιμακίων, οι επιτελείς τους , οι διοικητές Υ/Β, οι επιτελείς του ΑΝ που έγραφαν τα εισηγητικά προς τον Αρχηγό για τις αναφορές. Τους ρώτησε κανείς; Αν όχι γιατί …*» Από τα σχόλια του Μανιάτη προέκυψαν διορθώσεις στο αρχικό κείμενο της διατριβής.

[4] Βλέπε συνέντευξη ΛΥΜΠΕΡΗ (20-5-02), Δεν κρύβει τη συμπάθειά του για τον Πετρόπουλο, δεν διστάζει να πει πως τους βοήθησε έμμεσα, όταν είχαν συλληφθεί το Μάιο του 1973 και τους είχαν στην ΕΣΑ. *«…Υπήρχαν αξιωματικοί …, εκ των υστέρων το έμαθα αυτό, οι οποίοι είχανε αρχίσει να έχουνε σχέσεις με τη χούντα και κατά την πορεία της άρχισαν να παίρνουνε αποστάσεις …. ο Πετρόπουλος* ας πούμε, ήτανε ένας άνθρωπος ο οποίος πήρε αποστάσεις από την *χούντα με το θέμα των υποβρύχιων …. Μάχιμος …. δεν είναι μικρό πράγμα να σε έχουν τοποθετήσει όλοι οι άλλοι, ότι διάκεισαι ευμενώς, έχεις σχέσεις με την χούντα και όταν έρχεται το θέμα πατρίδα ή χούντα, δηλαδή παραλαβή υποβρυχίων σκάρτα όπως είναι ή παραιτούμαι… είναι ο άνθρωπος ο οποίος πραγματικά μίλησε σκληρά προς την*

στην οργάνωση για το κίνημα. Ο Καταγάς μάλιστα όταν συνελήφθησαν οι υπόλοιποι και άκουσε το διοικητή της ΝΣΠ να μιλάει για ΄΄προδότες΄΄ στη Θεσσαλονίκη (όπου βρίσκονταν για εκπαιδευτικό ταξίδι), σηκώθηκε και είπε πως, ανήκει σ' αυτήν την κατηγορία των ΄΄προδοτών΄΄. «*Είμαι και εγώ στο κίνημα*». Τον έφεραν συνοδεία την ίδια μέρα πίσω στην Αθήνα, και τον παρέδωσαν. Ο Πετρόπουλος, όταν αναφέρεται σ' αυτή την υπόθεση, εξανίσταται «*γίνεται συνωμότης και να παραδοθεί μόνος του; Τι κίνημα είναι αυτό;*». Το λέει όμως και είναι υπερήφανος για τον Καταγά που το 'κανε.

Ο ίδιος ήταν εκτός ναυτικού από το 1971. Γιατί ήταν ευθύς και πεισματάρης. Με αποτέλεσμα να επιμένει στις διαπιστώσεις του, πως το υποβρύχιο που του λένε να παραλάβει γρήγορα, ήθελε πολλή δουλειά για να γίνει αξιόπλοο και ασφαλές. Επέμενε πως, το πλήρωμα χρειαζόταν ακόμα χρόνο και εργασία, για να δοκιμάσει τα μηχανήματα, να εκπαιδευτεί και να είναι όλα έτοιμα για σωστή παραλαβή. Και επέμενε παρά τις συστάσεις και τις πιέσεις. Τον σύνθλιψαν και δεν έκανε πίσω. Πέταξαν έξω από το ναυτικό ένα από τα καλύτερα στελέχη που διέθετε το ΠΝ διότι, έπρεπε να κρατηθεί και η ΄΄αρχή΄΄ πως ΄΄η υπηρεσία έχει πάντα δίκιο΄΄. Διότι έλεγε πολλά και τα έλεγε ωμά, δυνατά αλλά και γραφτά. Τα στελέχη τον άκουγαν, και όποιοι τον ήξεραν και τον γνώριζαν και από τα υποβρύχια τον εκτιμούσαν, τον παραδέχονταν. Αυτούς εννοεί όταν λέει «*η ομάδα μου εκεί κάτω*».[1] Απέναντί του ο Μαργαρίτης αρχηγός του ναυτικού και το καθεστώς, που βιάζονται για μια ΄΄επιτυχία του Έθνους΄΄, εκτός από τον ουσιαστικό εκσυγχρονισμό του ΠΝ. Δηλαδή την παραλαβή νεότευκτων υποβρυχίων από τη Γερμανία. Και άρχισε ένας χορός εγγράφων, ποινών, απειλών …. που κατέληξε σε παραπομπή σε πρωτοβάθμιο, δευτεροβάθμιο και απόταξη.[2] Ο Πετρόπουλος συνεχίζει και

χούντα, έκανε αναφορές και φυλακίστηκε επί χούντας στην απομόνωση στο Βοτανικό. Λοιπόν πιστεύω ότι υπήρχαν αξιωματικοί, οι οποίοι στην πορεία πήρανε απόκλιση και αυτό είναι προς τιμή τους, γιατί; Διότι έβαλαν πιο πάνω τα εθνικά συμφέροντα. ...Όπως υπήρξαν αξιωματικοί, (μου έχουν πει εκ των υστέρων)… που είχαν σχέση με αυτούς, τους είχαν φοβερίσει, τους είπαν δηλαδή, ΄΄δεν θα βασανίσεις αξιωματικούς γιατί θα γίνει της κακομοίρας. ΄΄... οι τύπου Κιοσσές, Πετρόπουλος, ...μου είχε πει ο Στάθης ο Πετρόπουλος ότι, όταν έγιναν οι συλλήψεις στο ναυτικό, πήγανε και πιάσανε αυτούς του συστήματος, δεν ξέρω εάν ήταν του Ε.Α.Τ. ή άλλοι ... οι οποίοι τους εμπόδισαν ή τους απέτρεψαν να κακομεταχειρισθούν τους αξιωματικούς .... το ερμηνεύω, στην υπεροχή του πνεύματος του ναυτικού. ....στο ναυτικό υπάρχουν μερικές δυνάμεις που λειτουργούν και στις δύσκολες στιγμές. Δηλαδή της υπερηφάνειας του όπλου, της συναδελφικότητας .... Έτσι το ερμηνεύω ....» Ο Μανιάτης δεν δέχεται για τα γερμανικά Υ/Β την έκφραση ΄΄σκάρτα΄΄ του Λυμπέρη και σχολιάζει πως αυτό διαψεύδεται από την πραγματικότητα, αφού το ναυτικό αποφάσισε αυτά τα Υ/Β να χρησιμοποιήσει κατά την εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο. Μεγαλύτερη σημασία για τη διατριβή έχει η διαφορά απόψεων των δύο ναυάρχων και που στηρίζεται, από αυτή καθ' εαυτή την ΄΄κατάσταση΄΄ των Υ/Β και το πώς από ποιον και εάν χρησιμοποιήθηκαν στην εισβολή. ΄΄Σκάρτα΄΄ μπορεί να ήταν στην αρχή της παραλαβής, όπως εξάλλου φάνηκε από την όλη ιστορία και αντιπαράθεση Πετρόπουλου και Χαϊδεμένου άσχετα από τις υπερβολές. Όσο για τη χρήση τους στην εισβολή το θέμα παρουσιάζεται στην εργασία αυτή.

[1] Βλέπε συνέντευξη ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ (13-6-02) «*….Πριν γίνει αυτό το πράγμα με το υποβρύχιο, μιλάμε τώρα για το 69..., κάτι μέσα μου λέει ότι αυτοί οι άνθρωποι…Το καθεστώς ... βλέπω ένα ναυτικό που ενώ λέει και λέει και λέει, όλοι στο τέλος στην πράξη γλείφτες των λοχαγών, του κάθε κερατά, του κάθε πολίτη που έχει σχέση με το καθεστώς.... Όλα αυτά που λες με ανακάτευαν. .....μέσα στην εκκλησία είπα του Ιωαννίδη ότι ΄΄είσαι προδότης΄΄... σε βαφτίσια ενός φίλου μου, αντισυνταγματάρχη του Ιωαννίδη.....Το 72,... τσογλαναρέοι, κάτι λοχαγάκια, πως τους έλεγαν αυτούς ….τον περιέλαβα, τα ήξερα αυτά ….τη μεγάλη αναφορά, ενενήντα σελίδες, πήγα και την πέταξα μέσα στην ΚΥΠ, όταν γύρισα, ΄΄πάρτε τη ρε, να δούμε τι θα κάνετε εσείς΄΄..... Ζήτησα, θα τα δεις και αυτά, να βγω αναφορά και στον Αγγελή και στον Παπαδόπουλο που ήταν αντιβασιλείς, Υπουργός Εθνικής Αμύνης. Γιατί; Να μην έχω αμφιβολία ότι ήταν προδοσία, να μη μου μείνει αμφιβολία.... Όταν ήρθα εδώ, δεν μου μιλούσαν, φοβούνταν να μου πουν καλημέρα... ένα μήνα φυλακή.....περνούσαν οι συμμαθητές μου, είναι από εδώ μέχρι εκεί. Ένα μήνα δεν ήρθε ένας να μου πει ΄΄γεια σου ρε Στάθη΄΄. ....ο μόνος ο οποίος ήρθε ήταν ο Καταγάς, γι' αυτό και τον τιμώ..... Τους είχαν φοβίσει...΄΄να μην πάτε΄΄. Και ο μόνος ο οποίος ήρθε ήταν ο Καταγάς….»*

[2] Θα παρατεθούν στο σημείο αυτό τα στοιχεία από τα κυριότερα έγγραφα της υπόθεσης αυτής.

-Υπηρεσιακή αναφορά υποπλοιάρχου Κ.Χαϊδεμένου προς τον Κυβερνήτην του Υ/Β ΠΟΣΕΙΔΩΝ (δηλαδή τον Πετρόπουλο) με ημερομηνία 25-2-1970 όπου ο προοριζόμενος ως Α΄Μηχανικός του Υ/Β ΓΛΑΥΚΟΣ εκφράζει τις παρατηρήσεις του για το νέο υποβρύχιο που πρόκειται να παραλάβουν από τη Γερμανία.

-ΣΤΟΛΟΣ φ.23015/10/70/20-4-1970 με την οποία ο αρχηγός ΣΤΟΛΟΥ υποναύαρχος Γ.Μόραλης γνωρίζει στον Πετρόπουλο πως το ΑΝ με φ.020086/41/70/31-3-1970 του επέβαλλε είκοσι ημέρες φυλάκιση εξ αιτίας της αναφοράς του, την οποία φυλάκιση θα διεξέλθει αλλά δεν θα παύσει να εργάζεται στη διάρκειά της.

-Υπηρεσιακή αναφορά προς ΣΥΒ του πλωτάρχη Πετρόπουλου με ημερομηνία 6-6-1970, με την οποία αναφέρει τις παρατηρήσεις του επί του κατασκευαζόμενου Υ/Β ΓΛΑΥΚΟΣ που θα κληθεί να παραλάβει. Η αναφορά του διαβιβάζεται στο ΑΝ με ΤΕ ΣΤΟΛΟΣ φ.0042175/7/70 από 22-6-1970 και χωρίς σχόλια.

-ΑΝ/ΓΡ.ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ Φ.0060006/155/70/25-7-1970 με το οποίο ο ίδιος ο Μαργαρίτης απαντά μέσω του ΣΤΟΛΟΥ στις παρατηρήσεις του Πετρόπουλου. Προκαλεί εντύπωση το γεγονός διότι τον μεν Χαϊδεμένο τιμώρησε ο ίδιος με αυστηρή ποινή στον δε Πετρόπουλο απαντά πάλι ο ίδιος, κάτι ασυνήθιστο για τέτοιες περιπτώσεις. Ο Α/ΓΕΝ δεν απαντά σε αναφορές αξιωματικών έστω και υπηρεσιακές. Φαίνεται πως με την αναφορά Χαϊδεμένου απλώς άρχισαν τα προβλήματα και προσπάθησαν να σταματήσουν τις αντιδράσεις με ποινή. Μόλις όμως διαπίστωσαν πως, το θέμα παίρνει διαστάσεις και με την αναφορά Πετρόπουλου, το ξανασκέφθηκαν και το πήραν στα σοβαρά. Δεν έπεισαν τα επιχειρήματα του Α/ΓΕΝ τον μελλοντικό κυβερνήτη και πρώτο μηχανικό, που είχαν υποβάλλει τις αναφορές με τις παρατηρήσεις τους για το υπό κατασκευήν υποβρύχιο.

-ΑΝ/ΓΡ.ΕΞΟΠΛ. Φ.0060006/117/70/5-6-1970 που είναι η διαταγή προς τον πλοίαρχο Ν. Δαμβέργη διοικητή του ναυτικού κλιμακίου στο Κίελο (ΝΚΚ) με την οποία καθορίζονται οι λεπτομέρειες της παραλαβής των νέων υποβρυχίων.

-ΑΝ/ΓΡ.ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ Φ.0060006/150/70/8-7-1979 προς τον Πετρόπουλο που καθορίζει λεπτομέρειες της αποστολής για την παραλαβή και δίνει οδηγίες και κατευθύνσεις.

-Υπηρεσιακή αναφορά του Πετρόπουλου προς τον Διοικητή ΝΚΚ στο Κίελο στις 12-3-1971 με την οποία αναφέρει τα σοβαρά προβλήματα της καταστάσεως του υποβρυχίου και υποβάλλει εργασία/ μελέτη με τη σύνθεση και τα ειδικά καθήκοντα του κάθε μέλους πληρώματος του υπό παραλαβήν υποβρυχίου.

-ΝΚΚ Φ.0043/17-3-1971 όπου ο Δαμβέργης υποβάλλει στο ΑΝ την αναφορά Πετρόπουλου με τα συνημμένα της για τη νέα σύνθεση και τα καθήκοντα του πληρώματος.

-Υπηρεσιακή αναφορά του Πετρόπουλου στο Δ/ ΝΚΚ από 30-3-1971 με προγραμματισμό 63 αντί 36 ημερών συντόνου εκπαιδεύσεως του προσωπικού και παράλληλων χειριστικών ελέγχων του υλικού.

μετά την απομάκρυνσή του από το ναυτικό να επιμένει. Μπαινοβγαίνει σε αρχηγεία, σε ΚΥΠ, σε πρωθυπουργό και πρόεδρο και τους ΄΄πετάει΄΄ τις αναφορές του για το ακατάλληλο υποβρύχιο. Βρίζει όποιον βρίσκει μπροστά του, αδιακρίτως ιδιότητας και ευθύνης. Βρίζει τους συναδέρφους του στην ΚΥΠ, τους παλιούς του αντιπάλους στο ποδόσφαιρο (αφού δίνει και σ' αυτούς την αναφορά του), «*να δω τι θα κάνετε εσείς τώρα ρε πούστηδες*». Βρίζει και τον Ιωαννίδη σε κάποια βάφτιση που τον συναντάει. Δεν είναι, ότι δεν τον πίστευαν. Κάπως ερευνούσαν την υπόθεση, αλλά όχι σε βάθος. Όλοι αυτοί ήθελαν την επιτυχία της παραλαβής, την διεθνή έμμεση αναγνώριση, αδιαφορώντας για το ότι το υποβρύχιο είχε ακόμα δυσκολίες και δεν μπορούσε να εκτοξεύσει σύγχρονες τορπίλες.

Ο Πετρόπουλος ως περίπτωση ξεχωριστή αντιπροσωπεύει είδος αξιωματικών, που δεν λείπουν από την επετηρίδα της 20ης Απριλίου 1967 που εξετάζουμε. Προσφέρει πολλαπλές ΄΄υπηρεσίες΄΄ στη διατριβή. Ως αντιπροσωπευτικό ΄΄είδος΄΄ μιας μικρής κατηγορίας στελεχών, και ως ποικίλης δραστηριότητας αξιωματικός, που ενεργεί άφοβα, ανάλογα με το τι πιστεύει ως ορθό κάθε στιγμή. Ερευνώντας δύο υποθέσεις που ο ίδιος τις θεωρεί αλληλένδετες και που θα τις δούμε μέσα από τα κείμενα εγγράφων.

- Την παραλαβή ΄΄κυρίου υλικού΄΄ (όπως αποκαλούνται τα μεγάλα εξοπλιστικά προγράμματα που αφορούν αεροσκάφη, πλοία, tanks ….) και
- Τη μήνυση που υποβάλει ο Πετρόπουλος εναντίον όλων όσων θεωρεί ως υπευθύνους του πραξικοπήματος και της εισβολής των Τούρκων στην Κύπρο.

Οι υποθέσεις αυτές είναι άγνωστες εκτός ναυτικού και ειδικά η παραλαβή των Υ/Β. Η μήνυση εντάσσεται στα πλαίσια του ΄΄Φακέλου της Κύπρου΄΄ και έχει την ίδια τύχη. Δηλαδή ενταφιάσθηκε και αυτή με όλη την ευθύνη των εξ Ελλάδος και άλλων χωρών, για την κάλυψη των ευθυνών για το πραξικόπημα και την εισβολή.

-ΝΚΚ Φ.0050/12-4-1971 προς Πετρόπουλο με παρατηρήσεις του Δαμβέργη επί της αναφοράς συντόνου εκπαιδεύσεως του Πετρόπουλου, και εντολή για αναπροσαρμογή του προγράμματος.

-ΝΚΚ Φ.0052/14-4-1971 προς ΑΝ με την οποία ο Δαμβέργης προωθεί την αναφορά Πετρόπουλου και την απάντησή του σ' αυτόν.

-Υπηρεσιακή αναφορά Πετρόπουλου προς ΝΚΚ από 23-4-1971 με την οποία αποκλείει την αναθεώρηση του προγράμματος εκπαιδεύσεως και ζητά να παρουσιαστεί στον Α/ΓΕΝ.

-Γραπτή ΄΄Ενημέρωσις ΑΝ υπό Κυβερνήτου΄΄ του υπό Παραλαβήν Υ/Β ΓΛΑΥΚΟΣ στις 8-5-1971 στο Κίελο, με την οποία ο Πετρόπουλος εκτός των προβλημάτων της παραλαβής, παρουσιάζει στον αρχηγό του ναυτικού και τα οικονομικά προβλήματα του προσωπικού.

-ΑΝ/1ον ΕΓ Φ. 474.01/7/71/18-5-71 με το οποίο ο Α/ΓΕΝ Μαργαρίτης επιβάλλει δεκαπενθήμερο περιορισμό στον Πετρόπουλο για αντιστρατιωτικό ύφος αναφοράς και έλλειψη πνεύματος συνεργασίας με τον διοικητή του. Την ποινή διαβιβάζει στον Πετρόπουλο ο Δαμβέργης με ΝΚΚ Φ.474.01/2/71/31-5-1971

-Σήμα ΑΝ 220903/5/1971 με το οποίο το ΑΝ διατάσσει σύντμηση χρόνου εκπαίδευσης σε 36 ημέρες.

-Αναφορά Πετρόπουλου προς ΝΚΚ από 5-6-1971 με την οποία υποβάλλει μελέτη με πίνακες ειδικών καθηκόντων και θέσεων των ανδρών του πληρώματος του Υ/Β ΓΛΑΥΚΟΣ.

-Αναφορά Πετρόπουλου από 7-6-71 με τις ανωμαλίες του Υ/Β στις εν πλω δοκιμές.

-Αναφορά Πετρόπουλου από 9-6-71 πως δεν υπάρχει περιθώριο για αλλαγή στον προγραμματισμό εκπαίδευσης κ.λ.π. και ζητά 14ωρη ημερήσια εργασία για να μειωθεί ο χρόνος της εκπαίδευσης.

-Αναφορές των Χαϊδεμένου και Παναγιωτόπουλου προς τον Κυβερνήτη τους Πετρόπουλο από 11-6-1971 με τις οποίες του εκθέτουν τα της συναντήσεως με Διοικητή του ΝΚΚ και την εντολή του να συντάξουν αυτοί την αναθεώρηση του προγράμματος, παραβιάζοντας έτσι τη γραμμή διοικήσεως, εφόσον και οι δύο έχουν ως άμεσο προϊστάμενο τον Πετρόπουλο.

-Αναφορά του Πετρόπουλου προς Δαμβέργη την ίδια ημέρα 11-6-1971 με την οποία ζητά άμεση διεξαγωγή ανακρίσεων, υπό ΄΄εξεταστικής των πραγμάτων επιτροπής΄΄ για τα συμβαίνοντα.

-Σήμα ΑΝ 121740Β/6/1971 με εντολή τον άμεσο επαναπατρισμό των Πετρόπουλου, Παναγιωτόπουλου και Χαϊδεμένου.

-ΑΝ Φ.474.01/25/71/14-6-1971 με ποινή τριάντα ημερών φυλάκισης στον Πετρόπουλο.

-Σήμα ΚΕΒ (Κέντρο Εκπομπής Βοτανικού) 171325/6/71 με το οποίο ο Πετρόπουλος ζητά να παρουσιαστεί στον αρχηγό ναυτικού και σήμα ΑΝ 191405/6/71 με το οποίο ορίζεται ημέρα και ώρα παρουσίασής του στον ΑΝ.

-Σήμα ΚΕΒ 101845/7/71 με αίτημα Πετρόπουλου για παρουσίαση στον ΥΕΘΑ, σήμα ΑΝ 141300/7/71 να αναφέρει λόγους παρουσίασης στον ΥΕΘΑ, αναφορά Πετρόπουλου προς ΑΝ/ΔΒΚ από 20-7-71, πως θέλει να ζητήσει από τον ΥΕΘΑ, να τοποθετηθεί πάλι στη θέση του για παραλαβή του Υ/Β ΓΛΑΥΚΟΣ η μόνη στιγμή αδυναμίας που εμφανίζει, απάντηση ΑΝ με φ.409.1/71/28-7-71 πως η τοποθέτησή του θα ρυθμιστεί μετά την ΕΔΕ που έχει διαταχθεί, αναφορά Πετρόπουλου από 17-8-1971πως θέλει να παρουσιαστεί στον ΥΕΘΑ για να αναφέρει τα παράπονά του για την ποινή που μόλις εξέτισε και απάντηση Μαργαρίτη με ΑΝ/1ον ΕΓ/1 Φ. 409.1/2/71/19-8-1971 πως τα παράπονα υποβάλλονται εγγράφως.

Αν/1ον ΕΓ/1 Φ.451.12/3/71/31-8-1971 με το οποίο κοινοποιείται στον Πετρόπουλο το πρακτικό γνωμοδοτήσεως του Πρωτοβαθμίου Ανακριτικού Συμβουλίου για την απόταξή του.

Αναφορά Πετρόπουλου προς ΑΝ/ΔΒΚ από 7-9-1971 με αίτημα προσφυγής σε Δευτεροβάθμιο Ανακριτικό, αναφορές Πετρόπουλου προς τον Πρόεδρο του Δευτεροβαθμίου από 17 και 20-9-71 με προτεινόμενους μάρτυρες.

ΑΝ/1ον ΕΓ/1 Φ.451.12/6/71 από 2-10-1971 με το οποίο κοινοποιείται στον Πετρόπουλο η τελεσίδικη απόφαση του δευτεροβαθμίου για την απόταξή του.

Προσφυγή του Πετρόπουλου στις 13-10-1971 στο Συμβούλιο της Επικρατείας με αίτημα την ακύρωση της απόφασης του δευτεροβαθμίου.

ΑΝ/1ον ΕΓ/2α φ.414.5/2/71/8-11-71 με το οποίο κοινοποιείται η απόταξη του Πετρόπουλου και η δημοσίευσή της στο Β. Διάταγμα από 30-10-1971 που δημοσιεύθηκε στο υπ' αριθμ.382/1-11-1971 ΦΕΚ τεύχος Γ΄

ΤΕ ΣΥΒ προς ΣΤΟΛΟ φ.690.52/72/1-4-1972 με πίνακα εκκρεμοτήτων και εργασιών του Υ/Β ΓΛΑΥΚΟΣ. Πλήθος άλλων εγγράφων και σημάτων με βλάβες των νεοπαραληφθέντων Υ/Β επί σειρά ετών δεν καταχωρούνται στην εργασία ως εκ περισσού. Δείχνουν με σαφήνεια πως είχε δίκιο ο Πετρόπουλος όταν πίεζε να δοκιμαστεί το υλικό καλύτερα, χωρίς πίεση χρόνου.

ΑΝ/1ον ΕΓ/2α φ.416.05/4/74 από 7-11-1974 με το οποίο γνωρίζει ο υπαρχηγός ΑΝ υποναύαρχος Καψάλης στον Πετρόπουλο, πως δεν υπάγεται η περίπτωσή του στις διατάξεις του Ν.Δ.101/74 (ότι δηλαδή έχει αποταχθεί εξ αιτίας πράξεων που έχουν σχέση με την 21η Απριλίου 1967).

Αυτός ο αξιωματικός είναι πιστός στις ιδέες του για το Έθνος, την Οικογένεια και την Πατρίδα. Είναι Χριστιανός και εθνικόφρων (χωρίς εισαγωγικά). Είχε πειστεί για την προδοσία της Κύπρου και την συνδέει με την παραλαβή των Υποβρυχίων, όπως έγινε[1]. ΄΄*Δεν χρησιμοποιήθηκαν*΄΄ λέει. Και από την άλλη πλευρά αισθάνεται προδομένος από τους παλιούς του φίλους του στρατού, που τότε τους έβλεπε να είναι με το στρατιωτικό καθεστώς και να μην προχωράνε οι δεσμεύσεις και οι ΄΄επαναστατικές΄΄ κορώνες, στις οποίες πίστεψε στην αρχή. Όπως και ο Σταματελόπουλος, ο συνταγματάρχης που από πρωτεργάτης της συνωμοτικής ομάδας της 21ης Απριλίου 1967, στράφηκε ενάντια του Παπαδόπουλου. Τον Σταματελόπουλο αποδέχεται ο Πετρόπουλος, τον συναντά και συνεργάζονται. Περιφρονεί και σιχαίνεται «*…τα βασιλίκια και τα ….*».[2] Πατάει με το ένα πόδι στους ΄΄δικούς του΄΄ του ναυτικού, τους αντιχουντικούς που ΄΄*είναι και κάποιοι με καρδιά*΄΄ και με το άλλο πόδι στους χθεσινούς ΄΄επαναστάτες΄΄. Που είδαν τα όνειρα και τα σχέδια με την ΄΄επανάσταση της 21ης Απριλίου 1967΄΄ να γίνονται ΄΄θρόνοι και βελάδες΄΄. Και αυτοί είναι ο Σταματελόπουλος και η ομάδα του. Συναντώνται, συνωμοτούν, σχεδιάζουν, έχουν ΄΄δικούς τους΄΄ εν ενεργεία μέσα στην καρδιά της χούντας, στην ΚΥΠ και στην ΕΣΑ. Μόνο που ο στόχος τους είναι να φέρουν την ΄΄επανάσταση΄΄ στο ΄΄σωστό΄΄ δρόμο, δηλαδή στα αρχικά τους ΄΄οράματα΄΄ και από την άποψη αυτή τα κίνητρα δεν διαφέρουν από των συνομωτών προ της 21ης Απριλίου.

Ο Πετρόπουλος υπήρξε στέλεχος εν ενεργεία στις 20-4-1967, απ' αυτήν την πυραμίδα που ενδιαφέρει τη διατριβή. Είναι πατριώτης και είχε μισή ευκαιρία για γνώση και κουλτούρα. Χρειάζεται και αυτός μια ζωή ακόμα, για να ασχοληθεί με τις πλευρές που ποτέ του δεν ανακάλυψε πως υπάρχουν για να ολοκληρωθεί και να λειάνουν οι αιχμηρές του γωνίες. Μέχρι τότε βρίζει. Τα μισά απ' όσα θέλει να πει τα εκφράζει βρίζοντας. Άλλοτε χαϊδευτικά για να μαλώσει τους φίλους του και άλλοτε με μίσος για εκείνους που υποσχέθηκαν και δεν τήρησαν το λόγο τους. Τέτοιους έχουν οι ένοπλες δυνάμεις. Είναι ακριβώς εκείνοι που πίστεψαν και εξαπατήθηκαν. Συνήθως ικανοί επαγγελματίες, ΄΄ασπροπουκαμισσάδες΄΄, καλοί άνθρωποι[3]. Και συχνά αλλεργικοί στον κομμουνισμό.

Η υπόθεση αυτή της συντριβής στελεχών του ναυτικού (που ήρθαν σε σύγκρουση με τη φυσική ηγεσία τους για λόγους αρχής και ουσίας) δίνει την ευκαιρία προσέγγισης νοοτροπίας, τρόπου σκέψης και μεθόδων δράσης των αξιωματικών και υπαξιωματικών του ναυτικού σε συνθήκες κρίσης και σύγκρουσης. Προσφέρονται τέτοιες υποθέσεις για παρουσίαση, επειδή, λόγω των ακραίων καταστάσεων κάτω από τις οποίες λειτουργούν και δοκιμάζονται τα στελέχη, αυξάνουν τις ευκαιρίες για λεπτομερέστερη και καλύτερη κατανόηση χαρακτήρων και προσωπικότητας.

Ο υποπλοίαρχος Χαϊδεμένος εισπράττει είκοσι μέρες φυλάκιση, που πρέπει να εκτίσει με μέριμνα ΣΥΒ στην υπηρεσία του. Όταν οι αξιωματικοί και υπαξιωματικοί εκτίουν πειθαρχική ποινή φυλάκισης, δεν εργάζονται. Εν προκειμένω, για να μη χάσουν και τον καλό επαγγελματία αξιωματικό μηχανικό των υποβρυχίων, η φυλάκιση θα υλοποιηθεί «*…διά συγχρόνου εκτελέσεως των καθηκόντων του...*». Η ποινή είναι σχεδόν οριακή στις πειθαρχικές (δηλαδή μεγάλη) και λίγο πιο κάτω από παραπομπή σε πειθαρχικό. Η αιτιολογία είναι πως «*…εκρίνατε μετ' επιπολαιότητος θέματα….η φραστική διατύπωσις εις πολλά είναι εντυπωσιακώς υπερβολική….*». Ο υποναύαρχος Μόραλης ως αρχηγός του Στόλου είναι ο συντάκτης του εγγράφου, αλλά η ποινή είναι από το ΑΝ, δηλαδή κατ' ευθείαν από τον Α/ΓΕΝ Μαργαρίτη. Έχουν μεσολαβήσει είκοσι ημέρες

---

[1] Ο Πετρόπουλος σήμερα (2004) εξακολουθεί μετά από τριάντα χρόνια να είναι οχυρωμένος πίσω από τις ίδιες απόψεις του 1974. Όσον αφορά την άποψη περί ΄΄προδοσίας΄΄ στο Κυπριακό, ο συμμαθητής του Πετρόπουλου ο Λυμπέρης έρχεται στη συνέντευξή του και χρησιμοποιεί την ίδια έκφραση με άλλη διάσταση. Βλέπε συνέντευξη ΛΥΜΠΕΡΗ στις 20-5-02 «*…Είχαμε καθαρή προδοσία από τη δικτατορία. Από την πολιτική και στρατιωτική ηγεσία περιμένεις να προβλέψει τα επερχόμενα, να προετοιμασθεί ανάλογα και στο τέλος να χρησιμοποιήσει όλες τις δυνάμεις της χώρας για την προάσπιση των συμφερόντων της. Η δικτατορία δημιούργησε την εσωτερική ανωμαλία στην Κύπρο, διαίρεσε το λαό, παγιδεύτηκε σε εσφαλμένες εκτιμήσεις, διευκόλυνε το έργο της τουρκικής αποβάσεως και …. εσφαλμένα στο εσωτερικό του κυπριακού λαού και των εκεί στρατευμάτων. Η χούντα είχε δεχτεί κάποιας μορφής διαμελισμό της Κύπρου, είχε ταυτιστεί με τους Αμερικανούςκαι Άγγλους οδηγώντας έτσι στην καταστροφή. Ήταν σταθερός ο στόχος των ΗΠΑ από το 1961 για δημιουργία δύο ζωνών στην Κύπρο….»*

[2] ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ό.π. *«...όταν είδα τον Παπαδόπουλο να παντρεύεται εν μια νυκτί και να παίρνει τη γυναίκα του άλλου ….σιχάθηκαν τα μάτια μου…αυτοί ήταν που ήρθαν να σώσουν την Ελλάδα;…. Οι αξιωματικοί που… αϊ στο διάολο ρε πούστηδες….τι είναι εδώ τώρα; Και πόσο θα συνεχιστεί; Οι ναύαρχοι να γλείφουν τον ταγματάρχη;.... Αηδία μου προκάλεσε... είπες ρε μαλάκα να έρθεις εδώ, ότι είσαι φαντάρος, ότι είσαι αξιωματικός, ξεχνάς ότι είσαι μάγκας, αρχίζεις μετά κάτι βασιλίκια εκεί πέρα, Ζωιτάκηδες, πουτάνες, πούστηδες, νταραβέρια…».*

Ο Πετρόπουλος πήρε τα πιστόλια από δύο ΕΣΑτζήδες που φυλάγανε κάτω απ' το σπίτι του. Κάποιοι άλλοι από τους ΄΄μικρούς΄΄ πού 'χανε πιστέψει κι' αυτοί, κλαίγανε όταν άκουγαν για τα βασανιστήρια που γινόντουσαν εν ονόματι των ιδεών τους. Ο Σταματελόπουλος είχε στη διάθεσή του ένα εκδοτικό συγκρότημα και κοίταζε να συνετίσει τους μέχρι χθες συν-συνωμότες του. Ο Κιοσσές δεν θέλει να πει, πως συνωμοτούσε κατά μερίδας έστω της χούντας από κάποιο σημείο και μετά. Και τι έγινε; Κανείς τους δεν χρησιμοποίησε ένα πιστόλι έτσι πού 'πρεπε σε 'ναν από εκείνους που τους εξαπάτησαν. Πουθενά καμιά δικτατορία δεν ικανοποίησε τους ΄΄αγνούς΄΄ ιδεολόγους πιστούς της. Αυτό δεν ήξεραν όλοι τους. Γι' αυτό κλαίνε κάποιοι απ' αυτούς που είχαν πιστέψει στην ΄΄εθνική κυβέρνηση, στην επανάσταση΄΄ και στους στόχους της. Κοιτάζουν πίσω και βλέπουν ερείπια. Και κοιτάζουν μπροστά και δεν βλέπουν ευκαιρία να προλάβουν να χτίσουν κάτι σωστά. Ένας από τους ΄΄ιδεολόγους της επανάστασης΄΄ ο απόστρατος αξιωματικός του ναυτικού Πολιτόπουλος, απομονωμένος στην πιο άκρη της Ελλάδας, αρνείται να μιλήσει, γιατί πιστεύει πως ό,τι πει θα τύχουν ΄΄εκμετάλλευσης΄΄ και θα αλλοιωθούν. Και δεν σκέφτεται πως, έτσι όπως εννοεί την εκμετάλλευση, θα ήταν πιο εύκολη να γίνει, μ' αυτά που δεν λέει. Κρίμα και γι' αυτόν.

[3] Θα ήταν πολύ χρήσιμο να δει κανείς μέσα από έρευνα και ένα ακόμα κοινό γνώρισμα μερικών απ' αυτούς. Την πεποίθησή τους πως η γνώση των μελλούμενων βρίσκεται στα ΄΄Πρωτόκολλα της Σιών΄΄, πως από τους Εβραίους ξεκινούν τα μεγάλα δεινά, και την ακόμα πιο περίεργη σύμπτωση να είναι χριστιανοί αλλά να βρίζουν ΄΄χριστοπαναγίες΄΄ πολύ άνετα.

από την έκδοση της ποινής από το ΑΝ (31 Μαρτίου το έγγραφο με την ποινή και κοινοποιείται στις 20 Απριλίου 1970), χρόνος υπερβολικός για τέτοιες υποθέσεις ποινών. Αυτό δείχνει πως προβληματίζονταν, εάν έπρεπε ή όχι να προχωρήσουν σε αυστηρό μέτρο. Ο τιμωρούμενος αξιωματικός έχει καταλήξει σε σοβαρές παρατηρήσεις, μετά πολλή μελέτη όλων των σχετικών με τα νέα γερμανικά υποβρύχια, (το πρώτο από τα οποία θα παραλάβει και αυτός ως πρώτος μηχανικός με τον Πετρόπουλο Κυβερνήτη). Υποβάλλει τα συμπεράσματά του χωρίς ΄΄τακτ΄΄ και προσοχή, αλλά με ωμές φράσεις που φοβίζουν. Αφού μελέτησε, υπολόγισε, συζήτησε με αρμόδιους του ΑΝ, έψαξε σχέδια, εγχειρίδια, οδηγίες λειτουργίας επί ένα χρόνο, κατέληξε πως υπάρχουν σοβαρά ζητήματα και ελλείψεις για πλοίο υπό παραλαβή και μάλιστα υποβρύχιο.[1] Ο Χαϊδεμένος είναι γνωστός, καλός αξιωματικός στο ναυτικό και δεν λέει ανοησίες. Εισπράττει την ποινή, αλλά σε δέκα πέντε ημέρες δεύτερη αναφορά έρχεται και ταράζει τα νερά, αυτή τη φορά του Πετρόπουλου που είναι ο κυβερνήτης του υπό παραλαβή νέου Υ/Β ΓΛΑΥΚΟΣ.

Ο Πετρόπουλος δεν χρησιμοποιεί την αναφορά του Χαϊδεμένου ως σημείο αναφοράς. Έχει δικές του απόψεις, αφού μελετάει και αυτός επί ένα ολόκληρο χρόνο, ως οφείλει, τον όγκο των στοιχείων του κατασκευαζόμενου ήδη υποβρυχίου.[2] Το ζήτημα είναι σοβαρό, έχει λάβει άλλη διάσταση, δε γίνεται να αντιμετωπισθεί πάλι με ποινή (εξάλλου είναι πιο προσεκτικός ο Πετρόπουλος στη διατύπωση των παρατηρήσεών του) και απαντάει ο ίδιος ο αρχηγός του ΑΝ.[3] Τα εύκολα τα αποδέχεται, τα δύσκολα τα παραπέμπει στις καλένδες και στις έρευνες που γίνονται με τους Αμερικανούς. Βιάζεται και δεν το κρύβει.

Εκδίδονται οι λεπτομερείς διαταγές που αφορούν την παραλαβή τεσσάρων υποβρυχίων. Για πρώτη φορά κατασκευάζονται τέτοια υποβρύχια παγκοσμίως και πρόκειται να κυκλοφορήσουν από τους (πρωτοπόρους και ριψοκίνδυνους) Έλληνες. Η σύμβαση έχει υπογραφεί από τον Οκτώβρη του 1967. Που σημαίνει πως, δεν πρόκειται για σχεδίαση αποκλειστικά του Απριλιανού καθεστώτος, αλλά αφορά μακρόχρονο πρόγραμμα που συζητιόταν από πριν. Έχει αρχίσει προ πολλού η κατασκευή τους, που παρακολουθείται από κλιμάκιο του ναυτικού στο Κίελο και η παραλαβή θα γίνει σταδιακά στις ημερομηνίες 2-4, 1-8, και 1-12-1971 και το τελευταίο στις 1-4-1972. Η διαταγή παραλαβής περιλαμβάνει πλήθος στοιχείων και οδηγιών σε είκοσι μία σελίδες στο κύριο σώμα και έντεκα παραρτήματα με είκοσι πέντε προσθήκες με λεπτομέρειες για τα πάντα. Όλα προβλέπονται και προνοούνται. Ακόμα και στα της ΄΄Εθιμοτυπίας΄΄ περιλαμβάνεται εντολή *«... η παραλαβή να εκτελεστή άνευ δημοσιότητος. Προς τούτο ουδεμία εθιμοτυπική εκδήλωσις να λάβη χώραν…»*. Ο λόγος είναι απλός. Η Γερμανική Κυβέρνηση συναντά προβλήματα στα ΜΜΕ που επιτίθενται, όπως και η αντιπολίτευση, διότι πουλάει όπλα στο δικτατορικό καθεστώς των Αθηνών. Παρακάτω συναντάμε άλλες οδηγίες. [4] Δεν έχει υπολογισθεί μόνον ένα πράγμα στη διαταγή. Η εμμονή του Πετρόπουλου για παραλαβή ενός ασφαλούς Υποβρυχίου μετά από καλή εκπαίδευση του πληρώματος. Ορίζονται, πάντα με υπογραφή του Μαργαρίτη, οι επιτροπές παραλαβής, τα χρόνο-προγράμματα μετακινήσεων προσωπικού του κλιμακίου, καθώς και οι χρόνοι για τις εκπαιδεύσεις του πληρώματος. Στις 12 Μαρτίου 1971 έχουμε τη δεύτερη αντίδραση του πλωτάρχη Ευστ. Πετρόπουλου από το Κίελο Δ. Γερμανίας, όπου βρίσκεται πλέον ως Κυβερνήτης του υπό παραλαβήν Υ/Β ΓΛΑΥΚΟΣ.

Αναφέρει στον πλοίαρχο Δαμβέργη, Ναυτικό Διοικητή του Κλιμακίου στη Γερμανία, του αρμόδιου για τις παραλαβές των τεσσάρων Υποβρυχίων, πως «*…μελετάται εξ αρχής το όλον θέμα της Οργανικής Δυνάμεως του πληρώματος Υ/Β τύπου ΓΛΑΥΚΟΣ, η κατανομή κατά ειδικότητες, ο καθορισμός των συγκεκριμένων ειδικών καθηκόντων εκάστου*….». Αυτό το ΄΄εξ αρχής΄΄ σημαίνει πως, ο Πετρόπουλος έβγαλε με λίγα λόγια άχρηστη τη δουλειά, που υποτίθεται πως είχαν κάνει οι Γερμανοί στον τομέα οργάνωσης του πληρώματος. Και ακόμα χειρότερα, η αιτιολογία για την απ' αρχής μελέτη των παραπάνω, εκθέτει τους κατασκευαστές και κυρίως

---

[1] Λέει ο Χαϊδεμένος στην αναφορά του «*…τα νέα Υ/Β… ενιαίος χώρος …φρακταί δεν είναι ανθεκτικαί…εάν προκληθεί ρήγμα …θα απολεσθεί…το σύστημα διαφυγής είναι αναχρονιστικόν, μηδέποτε χρησιμοποιηθέν,…ουδεμίαν παρέχει πιθανότητα ασφαλούς διαφυγής…αι Κ. Μηχαναί θεωρούνται μειονεκτικαί…η ύπαρξη ελαστικού συνδέσμου επί του ελικοφόρου άξονος μειώνει την εμπιστοσύνην…η υπάρχουσα εμπειρία …δύναται θεωρηθεί μάλλον κακή…η ύπαρξις χειροκινήτου και μόνον συστήματος ανοίγματος …εξαεριστικών …δύναται να χαρακτηρισθεί ως παράδοξος…ουδαμόθεν διαφαίνεται ύπαρξις ταχείας καταδύσεως…αιτούμαι …όπως προωθηθεί η παρούσα δια την τεχνικήν επεξεργασίαν…»*

[2] Λέει ο Πετρόπουλος σε συνέχεια των παρατηρήσεων του Χαΐδεμένου, με τον οποίο θα πρέπει να συνεργάζονται και συζητούν μελετώντας το υποβρύχιο που πρόκειται να παραλάβουν, ο ένας ως κυβερνήτης και ο άλλος ως πρώτος μηχανικός: «*…επηρεάζουν όχι μόνον τας επιχειρησιακάς δυνατότητας τούτων αλλά και την ασφάλειαν του υλικού και του προσωπικού…ο θάλαμος καθόδου δύναται να μετασκευασθή εις θάλαμον διαφυγής…πρόβλημα εις το ανάποδα ολοταχώς…πρόβλημα υφισταμένου συστήματος διευθύνσεως βολών τορπιλών….».*

[3] Ο Μανιάτης που ήταν και εκείνος από τους τέσσερις κυβερνήτες που παρέλαβαν τα Υ/Β στη Γερμανία εξηγεί (Βλ. σχόλια Μανιάτη από 15-2-05) τις νέες τεχνολογίες, τις διαφορές με τα παλαιά αμερικανικά και γιατί αντέδρασε έτσι ο Πετρόπουλος. *«..τα ερωτηματικά που μπορούσε να έχει ο καθένας ήταν φυσικό να ενισχύει το άγχος για την επιτυχή εκτέλεση της αποστολής, το οποίο φυσικά ήταν μεγαλύτερο για το πρώτο Υ/Β …απαιτείτο μια πιο συλλογική αλληλοενημέρωση, που ποτέ δεν έγινε.΄Ετσι ο Π. {*Πετρόπουλος*} χάραξε μια μοναχική πορεία, βασιζόμενος στις απόψεις του…»*

[4] Οι οδηγίες στο προσωπικό του ναυτικού για την παραλαβή των υποβρυχίων από τη Γερμανία περιλαμβάνουν ευρεία γκάμα θεμάτων. «*…προς απαγόρευσιν παροχής οιασδήποτε πληροφορίας στρατιωτικής και πολιτικής φύσεως περί Ελλάδος ή της Ατλαντικής Συμμαχίας….να απαγορεύεται η μετάβασις εις ορισμένας συνοικίας ή η είσοδος εις ύποπτα και κακόφημα κέντρα….αποφυγή πάσης συμμετοχής εις πολιτικήν δράσιν…χρεών, αντικοινωνικής συμπεριφοράς κ.λ.π….ωσαύτως να επεξηγηθούν αι υφιστάμεναι απαγορεύσεις περί συνάψεως γάμου μετ' αλλοδαπής…»* Εν τούτοις κάποιοι γύρισαν ερωτευμένοι με Γερμανίδες μετά των οποίων στη συνέχεια ΄΄εσύναψαν και γάμον΄΄ όπως ο μετέπειτα Α/ΓΕΝ Θεοδωρουλάκης. Με τα χρόνια πείσθηκαν οι αρμόδιοι πως δεν είναι επικίνδυνες οι ΄΄αλλοδαπές΄΄.

τους ασχολούμενους Γερμανούς ως προσωρινό πλήρωμα του υποβρυχίου. Η σύνθεση του πληρώματος και σε αριθμό και κυρίως σε καθήκοντα είναι «*…λίαν γενική και κυρίως ουδαμού αναφέρονται τα ειδικά καθήκοντα…*». Έτσι έχουν μάθει οι Έλληνες αξιωματικοί και υπαξιωματικοί από τους Αμερικανούς, όπου έχουν εκπαιδευτεί, αφού σε εκείνων τα υποβρύχια είναι και τα ελληνικά πληρώματα συνηθισμένα. Στο εγχειρίδιο που υπέχει θέση Βιβλίου Μάχης, όπου περιγράφεται τι κάνει το κάθε μέλος του πληρώματος κάθε φυλακής, (δηλαδή στη βάρδια του) και σε κάθε ΄΄κατάσταση΄΄ του υποβρυχίου (σε συναγερμό, σε κατάδυση, εν πλω, εν όρμω, κ.λ.π.) ουσιαστικά δεν υπάρχει τίποτε απ' αυτά γραμμένο, ενώ οι διαδικασίες χειρισμού είναι *«…πολύ γενικές και δεν δύνανται να αποτελέσουν τας πραγματικάς λεπτομερείς χειριστικάς διαδικασίας ….»*. Όσον αφορά το τι κάνουν οι του γερμανικού πληρώματος εν πλω «*…ουδόλως δύνανται να αποτελέσουν πρότυπα δι' αντίστοιχον οργάνωσιν και εκπαίδευσιν ενός πραγματικού πληρώματος του νέου τύπου Υ/Β…»*. Και εξηγεί ο Πετρόπουλος πως το γερμανικό πλήρωμα είναι ουσιαστικά άσχετοι, αφού αποτελείται από άνδρες του εμπορικού ναυτικού και μόνο τέσσερις από τους 22 έχουν υπηρετήσει μόλις δύο χρόνια σε Υ/Β. Αποτέλεσμα είναι να χρειάζεται ΄΄παμφυλακή΄΄ δηλαδή να είναι και οι 22 στο πόδι, για να ταξιδέψουν το υποβρύχιο και τελικά αυτό που καταφέρνουν, είναι να καταπονούν τα μηχανήματα. Κυρίως όμως δεν διαθέτουν πείρα, να αντιμετωπίσουν μια έκτακτη ανάγκη. Οι άνθρωποι είναι άσχετοι, λέει ευθέως ο απαιτητικός κυβερνήτης.[1] Αυτός θέλει, να εκπαιδευτεί το πλήρωμά του σε όλες τις δύσκολες καταστάσεις, που μπορεί να αντιμετωπίσει ένα τέτοιο πλοίο, όπου το κάθε λάθος αποβαίνει μοιραίο. Θέλει επίσης, να δοκιμαστεί το υλικό του Υ/Β στις ακραίες καταστάσεις, όπου μπορεί να βρεθεί σε επιχειρήσεις. Οι απαιτήσεις σε αριθμό και καθήκοντα πληρώματος του συγκεκριμένου Υ/Β, επειδή εκτός των άλλων είναι και πρότυπο, *«…είναι αποτέλεσμα πείρας επί των πραγματικών απαιτήσεων λειτουργίας ελέγχου και ασφαλούς χειρισμού του υλικού. Τα...συμπεράσματα είναι δυνατόν να εξαχθούν μετά την ολοκλήρωσιν των εν πλω δοκιμών και να αποκρυσταλλωθούν ... μετά εξάμηνον τουλάχιστον πλήρους επιχειρησιακής χρησιμοποιήσεως του Υ/Β υπό του ελληνικού πληρώματος…»*. Δεν περιορίζεται στην παράθεση των προβλημάτων και των απαιτήσεων. Προβαίνει σε πλήρη σχεδίαση των αναγκών σε προσωπικό, και κύρια καθορίζει με εξαντλητικές λεπτομέρειες τα ειδικά και συνήθη καθήκοντα του καθενός. Ο πλοίαρχος Δαμβέργης περιορίζεται, να υποβάλλει το «*...βασικόν τμήμα μελέτης Ο.Δ….»* προς το ΑΝ, και αποφεύγει να στείλει και την αναφορά του Πετρόπουλου με τα προβλήματα. Τα θέλει με όλους καλά ο διοικητής του κλιμακίου, ενώ συγχρόνως ενημερώνει το ΑΝ, πως η μελέτη που στέλνει «*…εξεπωνήθη κατόπιν διαταγής Διοικητού ΝΚΚ*…» δηλαδή του ίδιου. Ο Πετρόπουλος σε λίγες ημέρες (στις 30 Μαρτίου) υποβάλλει ημερολογιακή σχεδίαση της καλούμενης στο ναυτικό ΄΄Συντόνου Εκπαιδεύσεως΄΄, που είναι, ό,τι ακριβώς λέει η έκφραση. Δηλαδή η εξαντλητική, λεπτομερής, προσεκτική, σταδιακή, εκπαίδευση του πληρώματος σε όλα τα μηχανήματα και καταστάσεις του πλοίου με συνθήκες κάθε είδους, κάτω από τις οποίες μπορεί να βρεθεί το πλοίο. Είναι μια σκληρή δοκιμασία/ εκπαίδευση όπου, μαθαίνει το πλήρωμα το υλικό του πλοίου και τα καθήκοντά του, αλλά δοκιμάζεται και το ίδιο το πλοίο σε ακραίες καταστάσεις. Εκτελείται μετά από πολύ προσεκτικό σχεδιασμό με προκαθορισμένο πρόγραμμα εξήντα τριών ημερών εν όρμω, περιγραφόμενο σε ογδόντα μία πυκνογραμμένες σελίδες. Προβλέπονται όλες οι πιθανές καταστάσεις, στις οποίες μπορεί να βρεθεί το κάθε μηχάνημα, το κάθε μέλος του πληρώματος και το σκάφος. Ο Πετρόπουλος για μια ακόμη φορά αναφέρει πως, πρέπει το πλήρωμα να είναι εκπαιδευμένο, και το πλοίο δοκιμασμένο για να παραληφθεί και να ταξιδεύσει. [2]

Οι Γερμανοί έκαναν ότι προέβλεπε η σύμβαση και τίποτε παραπάνω. Συγχρόνως όμως πουλούσαν υποβρύχια αξίας δισεκατομμυρίων, που πρώτη φορά κατασκευάζονταν διεθνώς, που δεν είχαν ποτέ χρησιμοποιηθεί ούτε παρόμοια. Και παρέδιδαν τα υποβρύχια αυτά σε πληρώματα, που δεν τους επέτρεπαν, πριν τα παραλάβουν να τα ακουμπήσουν και να εκπαιδευτούν στο χειρισμό τους. Και όχι μόνον αυτό αλλά, κατά τον παραλαμβάνοντα κυβερνήτη, δεν διέθεταν ούτε τον εξοπλισμό αλλά ούτε και τους ανθρώπους, που να

---

[1] Διαφωνεί ο Μανιάτης (βλ. σχόλια από 15-2-05) για την παρουσίαση των Γερμανών ως άσχετων, ανοργάνωτων, κ.λ.π. Είχαν υιοθετήσει αυτές τις διαιρέσεις του πληρώματος και όλα τα υπόλοιπα, γράφει, σε αντίθεση με τους΄Έλληνες που είχαν άλλες λόγω μεγαλύτερου εκτοπίσματος Υ/Β, και άλλων διαφορών που τις επέβαλλαν. Όσο για τις δοκιμές ήταν πρόβλεψη της σύμβασης να γίνονται από την BWB *«…έναν φορέα που ελέγχει ό,τι κατασκευάζεται στο γερμανικό κράτος ...βέβαια μπορεί να πει κανείς πως Γιάννης κερνάει Γιάννης πίνει, αλλά…είναι αυστηρότατοι στην πιστή τήρηση των προδιαγραφών και θυμάμαι συχνές αντεγκλίσεις μεταξύ ναυπηγείων και BWB…»*

[2] Ο αξιωματικός όπως και ο υπαξιωματικός εκπαιδεύεται, μαθαίνει και ορκίζεται να *΄΄…εκτελεί προθύμως και άνευ αντιλογίας τας διαταγάς …΄΄* των ανωτέρων του. Έτσι ήταν εκπαιδευμένος και ο Πετρόπουλος και οι υπόλοιποι του πληρώματος παραλαβής του πλοίου. Μόνον που, η προθυμία στην εκτέλεση των διαταγών, σκόνταψε στην άποψη περί ορίων καθήκοντος του Πετρόπουλου και των άλλων. Προθύμως παραλάμβαναν το υποβρύχιο, αλλά όφειλε να είναι και το ίδιο σε άριστη κατάσταση και δοκιμασμένο και οι ίδιοι εκπαιδευμένοι. Έτσι συμπληρώνει ο Πετρόπουλος πως η «*σύντονος εκπαίδευσις του πληρώματος και ο έλεγχος του υλικού προέκυψε ως απαραίτητος ανάγκη εκ των διαπιστωθεισών ζωτικών αδυναμιών εις:*

-Την παρασχεθείσαν υπό των Γερμανών εκπαίδευσιν

-Τον τρόπον εκτελέσεως των εν πλω δοκιμών και τας υφισταμένας δυνατότητας ουσιαστικής παρακολουθήσεως τούτων υφ' ημών

-Τον τρόπον παραδόσεως του Υ/Β εις το πλήρωμα…»

Και για να μην υπάρχει απορία στα αναφερόμενα, διευκρινίζει πως χειριστική εκπαίδευση δεν έγινε ΄΄ουδεμία΄΄ διότι η HDW δεν διαθέτει τα *«…ανάλογα μέσα...το διατεθέν διδακτικόν προσωπικόν ...είχεν ουχί μόνον πλήρη χειριστικήν άγνοιαν του υλικού, αλλά στερείται και στοιχειωδών λειτουργικών γνώσεων τούτου…ουδείς χειρισμός του Υ/Β ετελέσθη μέχρι σήμερον…υπό του ελληνικού πληρώματος, ή δύναται εκτελεσθεί μέχρι υψώσεως της Ελληνικής σημαίας…διότι δεν επιτρέπεται υπό των Γερμανών…»*.

γνωρίζουν να εκπαιδεύσουν τους τολμηρούς αγοραστές. Ο Πετρόπουλος τα έβλεπε αυτά, και δεν μπορούσε να συμβιβαστεί. Ίσως δεν ήταν και σε θέση να ερμηνεύσει το γιατί οι Αμερικανοί αναλάμβαναν στις παραλαβές Υ/Β και άλλων πλοίων και την οργάνωση και εκπαίδευση των πληρωμάτων παραλαβής ενώ οι Γερμανοί στην συγκεκριμένη περίπτωση δεν το έκαναν. Παρέβλεπε πως η Ελλάδα κυβερνιόταν από μία χούντα στρατιωτικών και ανεξάρτητα της θέσης των κυβερνήσεων κρατών μελών του ΝΑΤΟ απέναντί της πρόσεχαν μέχρι πιο σημείο θα έφτανε η ανάμειξή τους.[1] Ο ίδιος ήταν μαθημένος σε δοκιμασμένες διαδικασίες και συνθήκες των αμερικανικών υποβρυχίων, όπου όλα προετοιμάζονταν και λειτουργούσαν χωρίς πίεση χρόνου και με πολύχρονες εκπαιδεύσεις και δοκιμές/ εφαρμογές. Απαιτούσε ανάλογη προσαρμογή και στην παραλαβή των γερμανικών υποβρυχίων. Αυτό είναι ακριβώς εκείνο που προσδιορίζουν μετέπειτα αξιωματικοί Υ/Β, ως κινητήρια ώθηση του Πετρόπουλου στις αντιδράσεις του. Την εξαντλητική εκπαίδευση και καλή γνώση του στα αμερικανικά υποβρύχια. Εάν σ' αυτό προστεθεί ο χαρακτήρας, η αίσθηση πρόσθετης ευθύνης και καθήκοντος ως παραλαμβάνοντος το πρώτο Υ/Β, έχουμε εξήγηση της όλης του συμπεριφοράς. Ήταν κυβερνήτης άρα υπεύθυνος, που θα είχε και την ευθύνη του χειρισμού του πλοίου και κύρια του κόσμου, που θα έπλεε μ' αυτό γύρω-γύρω την Ευρώπη μέχρι την Ελλάδα. Και επειδή δεν ήταν συνηθισμένος να ΄΄λουφάζει΄΄ ενώ κλήθηκε να βγάλει πρώτος το φίδι από την τρύπα, φώναζε. Και φώναζε, όχι μόνον γιατί θα είχε ευθύνη, αλλά γιατί πίστευε πως, το υποβρύχιο είχε και θα έχει προβλήματα, που μπορούσαν από πριν να λυθούν. Δεν αρνείται την παραλαβή. Ζητούσε εκπαίδευση του κόσμου και δοκιμές υλικού. Στις αποκαλυπτικές παρατηρήσεις για τις αδυναμίες και τις προτάσεις του, δεν παραλείπει να τονίσει πως, το πρόγραμμα των εξοπλισμών αυτών αφορά τεράστια δαπάνη και αποτελεί θυσίες «*…εις ας υποβάλλεται το Έθνος …»* Είναι πολύ πιθανόν οποιοσδήποτε από τους κυβερνήτες να ήταν στη θέση του να αντιδρούσε επίσης στις συνθήκες παραλαβής και να απαιτούσε παρόμοιες δοκιμές και χρόνους. Δε θα το έκαναν όμως με τον βίαιο και άγαρμπο τρόπο του Πετρόπουλου και θα πετύχαιναν ίσως περισσότερα χωρίς διώξεις.

Ο πλωτάρχης με την αναφορά του αυτή κάνει σοβαρά λάθη. Ενώ έχει σε όλα δίκιο, ξεχνά πως κανείς από τους αρμοδίους δεν πρόκειται να πει στους Γερμανούς, πως είναι άσχετοι και έχουν εκκρεμότητες και παραλείψεις στο Υ/Β, όπως ο ίδιος διατυμπανίζει και γραπτά. Όχι μόνον γιατί δεν συμφωνούν ή δεν τολμούν να το πουν. Εξ άλλου τις συνθήκες και τις διαδικασίες παραλαβής τις προβλέπει η σύμβαση που υπέγραψε το ναυτικό, δηλαδή το ίδιο το καθεστώς των Αθηνών. Ξεχνά πως η παραλαβή των Υ/Β είναι για το ναυτικό ζωτικής σημασίας εξοπλιστικό πρόγραμμα, για ανανέωση του υλικού του. Κυρίως είναι για το καθεστώς της 21ης Απριλίου μια επιτυχία στις διεθνείς σχέσεις. Θέλουν να αρχίσουν οι παραλαβές γρήγορα. Ο Διοικητής ΝΚΚ τα γνωρίζει αυτά, δεν τολμά να εναντιωθεί στον Α/ΓΕΝ και να συμφωνήσει με τον κυβερνήτη της παραλαβής. Εξ άλλου είναι άγνωστο (στον γράφοντα), εάν ο Δαμβέργης γνωρίζει το υποβρύχιο, όπως ο Πετρόπουλος και οι άλλοι αξιωματικοί της παραλαβής. Προτιμά επομένως να απαντήσει με το συνήθη γραφειοκρατικό τρόπο στον αναφέροντα, πατώντας σε τετριμμένες μικροπαρατηρήσεις και αδιαφορώντας για την ουσία. Απαντάει παράγραφο στην παράγραφο της αναφοράς, εντοπίζει επουσιώδεις μικροπαραλήψεις, προσέχει τις σχέσεις του με τους Γερμανούς, ονομάζει μία προς μία τις εταιρίες και υποστηρίζει πως «*…ουδόλως συμπεραίνεται ότι οι κατασκευασταί …HDW, MTU, COLLINS, RADARLEIT, KAE, IKL, ZEISS κ.λ.π. στερούνται πείρας…» ως* να είναι αντιπρόσωπός τους. Δεν παραλείπει να του κάνει και παρατήρηση διότι, αναφέροντας για τις θυσίες του Έθνους, τα αναγραφόμενα είναι περιττά και δυνατόν να *«…εκληφθούν ως υπόδειξις των καθηκόντων και υποχρεώσεων των προϊσταμένων υμών…».* Το κείμενο του Πετρόπουλου έχει στοιχεία ΄΄αναιδούς΄΄ και ΄΄αντιστρατιωτικής΄΄ αναφοράς, και έτσι το αντιμετωπίζει ο προϊστάμενος του. Σταματά στο τυπικό και όχι στο ουσιαστικό μέρος. Του λέει ότι, δεν περιλαμβάνει στην αναφορά του, πως διετάχθη απ' αυτόν να συντάξει τον προγραμματισμό και δικαιολογεί τους Γερμανούς, αφού οι δοκιμές του υλικού γίνονται από τους κατασκευαστές της HDW, όπως προβλέπει η σύμβαση. Διατάσσει τέλος τον αναφέροντα να ξανασχεδιάσει την παραλαβή με διαδικασίες, που δε θα περιλαμβάνουν και έλεγχο του υλικού, που χρειάζεται χρόνο. Συγχρόνως ο Δαμβέργης υποβάλλει στο ΑΝ την αναφορά Πετρόπουλου με το πρόγραμμα ΄΄συντόνου εκπαιδεύσεως΄΄ και το δικό του έγγραφο με τις παρατηρήσεις. Αναφέρει προς το ΑΝ πως το πρόγραμμα είναι «*...αξιόλογος εργασία...*», που μπορεί να αποτελέσει μελλοντικά τη βάση ΒΑΔ (Βασικής Διαταγής) για παραλαβές πλοίων και δοκιμές μετά γενικές επισκευές. Διευκρινίζει πως, ο χρόνος εκπαιδεύσεως μπορεί να μειωθεί (ξέρει ότι, αυτό επιθυμεί ο Μαργαρίτης) και πως διέταξε τον Πετρόπουλο να αναπροσαρμόσει το πρόγραμμα, μειώνοντας το χρόνο. Πλην όμως κρατάει και κάποια απόσταση αναφέροντας και αυτός πως η εκπαίδευση δεν είναι επαρκής. [2] Αυτά στις 14 Απριλίου. Ο Πετρόπουλος απαντάει στην προηγούμενη εντολή του Δαμβέργη με ακόμα πιο ωμή αναφορά, διευκρινίζοντας πως εκτός του ότι «*…αναφερόμεναι παρατηρήσεις …δεν με έπεισαν…»* {αναιδής και αντιστρατιωτική έκφραση για στρατιωτικό }, και εκφράζοντας απορία, για την εντολή που έλεγε ο Δαμβέργης, πως του είχε δώσει για τη σύνταξη του προγραμματισμού, τον εκθέτει «*…ουδεμία συγκεκριμένη εντολή ή οδηγία μοι εδόθη…και ουδεμία*

[1] Αυτό τονίζει ο Μανιάτης (σχόλια από 15-2-05) ερμηνεύοντας το εύρος ανάμειξης των Γερμανών στην εκπαίδευση των πληρωμάτων.

[2] Ο Δαμβέργης υλοποιεί τις επιθυμίες του Α/ΓΕΝ αλλά για κάθε ενδεχόμενο αναφέρει πως «*...βεβαίως η ως άνω εκπαίδευσις δεν θα παρέχει την ευχέρειαν της πλήρους εκπαιδεύσεως του πληρώματος εις άπαντα τα συστήματα και χειρισμούς του υποβρυχίου...πλην όμως δύναται να χρησιμοποιηθεί ως εναλλακτική διά την περίπτωσιν καθ' ην δέον να τηρηθούν αι υπό ΑΝ κατευθύνσεις…».*

σχετική υμετέρα διαταγή υφίσταται…» { προσβλητική υπόμνηση για τον διοικητή του} αλλά και δεν κάνει πίσω για την εκπαίδευση και τον απαιτούμενο χρόνο. Τέλος ζητάει να παρουσιαστεί στον Α/ΓΕΝ, που σημαίνει πως δεν υπάρχει περίπτωση να υποχωρήσει. Έχει προσβάλλει και τον πλοίαρχο Διοικητή Ναυτικού Κλιμακίου Κίελου τον Δαμβέργη. Ο τελευταίος δεν μπορεί να του κάνει τίποτα,[1] αφού έχει ζητήσει να παρουσιαστεί στον Α/ΓΕΝ. Αυτή η πορεία οδηγεί σε σύγκρουση με σίγουρο αποτέλεσμα. Όλα είναι εναντίον του, εκτός από το ότι έχει δίκιο. Οι μόνες γνωστές περιπτώσεις διένεξης αξιωματικών με κλιμάκια διοικήσεως (τμήματα από το ΄΄σύστημα΄΄) που να κερδίσθηκαν, είναι εκείνες που εκθέτουν παράνομες καταστάσεις, στις οποίες δεν έχει ανάμειξη η ηγεσία, που καλείται να πάρει θέση. Εδώ η ηγεσία είναι η εγκαλούμενη από τον Πετρόπουλο, εκτός του Δαμβέργη που εισπράττει τις αναφορές, επειδή είναι ο άμεσος προϊστάμενός του. Αλλά τη λύση δεν θα τη δώσει αυτός. Τη δίνει ο Α/ΓΕΝ, που καθόρισε τους κανόνες παραλαβής, που βιάζεται να υψώσει την Σημαία στο Υ/Β για να πανηγυρίσει. Και ένας πλωτάρχης στέκεται εμπόδιο. Ο πλωτάρχης επομένως πρέπει να εξαλειφθεί και αυτό γίνεται στις περιπτώσεις τέτοιων συγκρούσεων. Δεν είναι ασυνήθιστο το φαινόμενο, να προβαίνουν οι αξιωματικοί σε ενέργειες, που γνωρίζουν πως τους οδηγούν στην έξοδο από το σώμα και να μη σταματούν, γιατί η αίσθηση του δικαίου, η αγανάκτηση, ακόμα και ο εγωισμός δεν τους επιτρέπει να υποχωρήσουν. Ο Πετρόπουλος πίστευε απόλυτα πως έχει δίκιο. Το παρουσίαζε με ωμό και άγαρμπο τρόπο. Και το θέμα δεν ήταν απλό και συνηθισμένο. Στην όλη υπόθεση δεν είναι μόνος του από την μια πλευρά και η ηγεσία του ναυτικού από την άλλη. Υπάρχουν και με άλλους αξιωματικούς της ίδιας παραλαβής γεγονότα, που τρέχουν παράλληλα.

Όλα αυτά μαζί με τον Κυβερνήτη στην πρώτη γραμμή συνθέτουν εικόνα ενδοναυτικής σύγκρουσης, που παρουσιάζει πολύπλευρο ενδιαφέρον.

Ο Χαϊδεμένος είναι ο πρώτος μηχανικός στην παραλαβή, και ο Παναγιωτόπουλος ο ύπαρχος του πληρώματος. Είναι και ο Παπαχρήστου αξιωματικός στο προσωπικό παραλαβής του άλλου υποβρυχίου του ΝΗΡΕΥΣ. Έχει και αυτός όπως και οι προηγούμενοι την εμπλοκή του. Μετά από χρόνια βλέπει κάπως διαφορετικά την υπόθεση αλλά οι απόψεις του για τον Πετρόπουλο δεν έχουν αλλάξει[2].

Ο Μαργαρίτης προτιμά να επισκεφθεί το Κίελο, όπου συμβαίνουν όλα τα γεγονότα. Στις 8 Μαΐου 1971 ο πλωτάρχης Πετρόπουλος σε γραπτή ενημέρωση του Α/ΓΕΝ επανέρχεται στα θέματα, που ήδη έχει θίξει με τις αναφορές του. Ενημερώνει και για το τι έχει γίνει από πλευράς παραλαβής μέχρι τότε. Προκύπτει καθαρά πως ούτε το πλήρωμα παραλαβής, ούτε ο ίδιος καθυστερούσαν. Πολύ περισσότερο δεν περιοριζόταν στη σύνταξη αναφορών. Δούλευαν σκληρά για προετοιμασία και του πλοίου, και για την δική τους ενημέρωση και εκπαίδευση.

Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει η ενημέρωση αυτή και στο τμήμα που αφορά τα προβλήματα διαβίωσης του πληρώματος «*…λόγω της ανεπαρκούς οικονομικής αποζημιώσεως…»*. Καθώς και τις επιπτώσεις στο ηθικό τους και την ψυχολογική κατάσταση. Εκθειάζει ως εξαίρετη την εν γένει συμπεριφορά των υπαξιωματικών στη Γερμανία. Πληροφορούμαστε πως οι Γερμανοί μετά προθυμίας ενοικιάζουν τα σπίτια τους στους Έλληνες «*.. παρά την προτέραν δυσφορίαν των….»* Τέλος προτείνει για το καλό «*… της Πατρίδος, του ναυτικού και της αποστολής μας όπως επανεξετάσετε το όλον θέμα συνδρομής του κατωτέρου προσωπικού…επιπροσθέτου …επιδόματος….δύο (2) δολαρίων δι' ενοίκιον…».* Αυτά δεν λέγονται εύκολα σε Α/ΓΕΝ. Το πλήρωμα γι' αυτό αγαπούσε τον κυβερνήτη του[3]. Μαθαίνουμε έτσι, πώς αντιμετώπιζαν στην αρχή τουλάχιστον τους υπαξιωματικούς οι Γερμανοί της τοπικής κοινωνίας.

Σε δέκα ημέρες από αυτήν την ενημέρωση αρχίζει η αντίστροφη μέτρηση για τον Πετρόπουλο. Ο Μαργαρίτης τον τιμωρεί στις 18 Μαΐου με περιορισμό δέκα πέντε ημερών διότι «*.. ...εκφράζεται εις ύφος αντιστρατιωτικόν, προσέτι δε διότι ως κυβερνήτης του υπό παραλαβήν Υ/Β δεν επεδείξατο πνεύμα συνεργασίας μετά του διοικητού του…»*. Παράλληλα με σήμα διατάσσεται το κλιμάκιο, να υποβάλλουν νέο προγραμματισμό συντόνου εκπαιδεύσεως 36 ημερών (όπως είχε απ' αρχής καθοριστεί) αντί των 63 που πρότεινε ο Πετρόπουλος, διευκρινίζοντας πως σκοπός αυτής της εκπαίδευσης είναι «*…ο εθισμός του προσωπικού εις το υλικόν δι' ασφαλή πλουν προς Ελλάδα και ουχί ο ποιοτικός έλεγχος τούτου και η*

---

[1] Όπως προβλέπεται από τις διατάξεις όταν αξιωματικός ζητά να παρουσιαστεί σε ανώτερο του προϊσταμένου του κλιμάκιο, ο αμέσως ανώτερός του δεν μπορεί να το αρνηθεί ή να τον τιμωρήσει.

[2] ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ (27-5-02) Λέει για τον Πετρόπουλο και την παραλαβή του Υ/Β ΓΛΑΥΚΟΣ *«…. Κατά τη γνώμη μου ο κυβερνήτης με το νεανικό της ηλικίας του, τον ενθουσιασμό του να παραλάβει ένα αξιόμαχο υποβρύχιο και τέλειο,.... Δεν τα είχαμε όλα τα δεδομένα, ούτε τις διπλωματικές πιέσεις, ούτε ότι η Γερμανία επιέζετο να μην μας δώσει το υποβρύχιο γιατί ήταν σαν να πριμοδοτούσε τη χούντα, και χωρίς να ξέρουμε εμείς ότι, αν δεν μεσολαβούσε η προδοσία του ...Ιωαννίδη, και από αδερφή γαμβρού του Μαράκη, ο οποίος λεγόταν και της Mossad, του Κυανού Σταυρού,...αν απεφάσιζε η Ελλάδα να τα χρησιμοποιήσει το 74, δεν θα γινόταν αυτή η προδοσία, θα μπορούσε να είχε αποφευχθεί η διχοτόμηση της Κύπρου, η κατάληψη, ... ήταν υπερβολικές οι αντιδράσεις, έπρεπε να υπακούσουμε και να τα παραλάβουμε και το υλικό θα φτιαχνόταν στην Ελλάδα. ...ο Πετρόπουλος και ο Παναγιωτόπουλος ήταν αντίθετοι (παρασυρόμενοι προφανώς ο Πετρόπουλος από το Χαϊδεμένο και ο Παναγιωτόπουλος γιατί ήταν ύπαρχος)... ήταν ορμητικός, ήταν ηθικό στοιχείο και πατριώτης….*

Ήταν φίλα προσκείμενος χωρίς να έχει καμία ανάμιξη σε διωγμούς, ίντριγκες και τα λοιπά, και γι' αυτό δεν δίστασε να συγκρουστεί μαζί της το 71 όταν νόμισε ότι απεμπολούνται ελληνικά συμφέροντα…»

[3] Όταν διατάσσονται και επιστρέφουν ο Πετρόπουλος, Χαϊδεμένος και Παναγιωτόπουλος και μάλιστα τιμωρημένοι, ο υπαξιωματικός του πληρώματος Κώστας Ζήσης με καθήκοντα υπολόγου τορπιλών, επιστρέφει και αυτός στην Ελλάδα χωρίς άδεια και παρουσιάζεται στο ΑΝ. Τον κλείνουν επί εξάμηνο στις ναυτικές φυλακές στην Ψυτάλλεια και δεν είναι γνωστό στον γράφοντα η εξέλιξή του. Προφανώς ο Ζήσης ήθελε να συμπαρασταθεί στους προϊσταμένους του, εξ άλλου λόγω των καθηκόντων του στις τορπίλες, ήξερε καλύτερα απ' όλους την κατάσταση στην οποία παραλάμβαναν αυτό το υλικό.

επιχειρησιακή αξιοποίησις του Υ/Β…». Η εντύπωση που δίνει είναι πως ήθελαν το Υ/Β στην Ελλάδα για να το δείχνουν και όχι για να το χρησιμοποιούν.

Αμέσως μετά την ποινή του, υποβάλλει πίνακες με τα ΄΄ειδικά καθήκοντα΄΄ του πληρώματος σε διάφορες καταστάσεις που μπορεί να βρεθεί το Υ/Β. Η καθημερινή εργασία προχωρά, χωρίς να φαίνεται πως επηρεάζεται από την παράλληλη και έντονη αντιπαράθεση του πλωτάρχη με τους προϊσταμένους του. Στις 5 Ιουνίου υποβάλλει υπηρεσιακή αναφορά όπου, περιγράφει σε ξερή τεχνική γλώσσα όλες τις ανωμαλίες του υλικού του υποβρυχίου κατά τα δοκιμαστικά ταξίδια του και τις παρατηρήσεις του «*...επί της καταστάσεως, λειτουργίας, ελέγχου χειρισμού και αποδόσεως υλικού…».* Οι παρατηρήσεις και οι ανωμαλίες είναι πολλές και κάποιες απ' αυτές σοβαρές έως επικίνδυνες. Χρησιμοποιεί τέτοιες εκφράσεις, που ακόμα και άσχετος με τα μηχανολογικά αντιλαμβάνεται, πως υπάρχουν προβλήματα[1]. Δεν είναι αφύσικη η εικόνα σε δοκιμές νέο-κατασκευαζόμενου πλοίου. Ο Πετρόπουλος όμως ανησυχεί γιατί δεν γίνονται δεκτές οι προτάσεις του. Εξ άλλου στην ίδια αναφορά των παρατηρήσεων και ανωμαλιών σταματά κανείς στο *«...δεν κατέστη δυνατή η επίλυσις προβλήματος διά τορπίλες SST-4, διότι δύο φοράς δεν επυροδοτήθη η Τ/Λ …».* Το υποβρύχιο δεν μπορούσε να διώξει τις τορπίλες αυτές. Επομένως ήταν άχρηστο ως προς αυτήν τη δυνατότητα, μέχρις ότου επισκευαστεί.

Μία εβδομάδα μετά την παραλαβή της ποινής και την εντολή να αναθεωρήσει το πρόγραμμα ΄΄συντόνου εκπαιδεύσεως΄΄, επανέρχεται δηλώνοντας πως δεν είναι δυνατόν να αλλάξει ο προγραμματισμός. Ο Πετρόπουλος έλεγε πως, το μόνο που θέλει είναι να μπορεί το πλήρωμα να φέρει το Υ/Β με ασφάλεια στην Ελλάδα και παράλληλα να μην ξεκινήσουν με πολλές βλάβες στο υλικό και με μηχανήματα, που δεν δούλευαν σωστά. Στην αναφορά αυτή επαναλαμβάνει πως στις δοκιμές καμία τορπίλη δεν βλήθηκε με επιτυχία από το Υ/Β. Και για να μην του πουν πως ολιγωρεί, προτείνει 14 ώρες εργασία καθημερινή για το πλήρωμα ώστε, να προλάβουν μέσα στα όρια χρόνου, που βάζει το ΑΝ να υλοποιήσουν το δικό του πρόγραμμα χωρίς περικοπές.

Από το σημείο αυτό και μετά αρχίζει η τελική φάση της σύγκρουσης που οδηγεί στην απόταξη του. Και σε διάφορες περιπέτειες τον πρώτο μηχανικό υποπλοίαρχο Χαϊδεμένο και τον ύπαρχό του υποπλοίαρχο Παναγιωτόπουλο.

Για να υλοποιηθούν οι προτάσεις του Πετρόπουλου, πρέπει να υποχωρήσει ο αρχηγός του ναυτικού και ο διοικητής του κλιμακίου παραλαβής των τεσσάρων υποβρυχίων. Κάτι τέτοιο στην κατάσταση που είχαν φτάσει τα πράγματα, σήμαινε παραδοχή από μέρους τους πως, ο κυβερνήτης και ο πρώτος μηχανικός του (απ' όπου διαφαίνεται πως ξεκινούσαν τα περισσότερα από τα τεχνικά ζητήματα του Υ/Β) είχε δίκιο και ο αντιναύαρχος Α/ΓΕΝ και πολλοί άλλοι άδικο.

Οι κινήσεις που ακολουθούν, οι διάλογοι μεταξύ των αξιωματικών και του πλοιάρχου Δαμβέργη, οι αναφορές των αξιωματικών αυτών είναι ενδεικτικές των σχέσεων ανωτέρου-κατωτέρου, της ιεραρχίας , των ΄΄παραδόσεων΄΄ και του ΄΄πνεύματος΄΄ των στελεχών του ναυτικού. Παράλληλα όμως και της νοοτροπίας που είχε καθιερωθεί σε μερικούς επηρεασμένους από ένα άλλο ΄΄πνεύμα΄΄, αυτό της ΄΄επαναστάσεως της 21ης Απριλίου΄΄.

Ο Δαμβέργης καλεί τον Παναγιωτόπουλο, ύπαρχο του υπό παραλαβήν υποβρυχίου, την ίδια ημέρα που παρέλαβε την αναφορά του Πετρόπουλου (πως δεν αναθεωρεί το πρόγραμμα) και του λέει «*…σε διατάσσω, πρόσεξε, σε διατάσσω να υποβάλλεις απ' ευθείας σε μένα μέχρις αύριον την μεσημβρίαν πρόγραμμα συντόνου εκπαιδεύσεως ...». Ο* Παναγιωτόπουλος απαντά πως δεν μπορεί να κάνει κάτι τέτοιο, χωρίς προηγούμενη συνεργασία με τον κυβερνήτη του, και ο Δαμβέργης καταφεύγει πλέον σε εκφοβισμούς *«...πρόσεξε καλά τι λες...μη μπαίνεις στην εμπάσα, είσαι νέος αξιωματικός...αρκετά ηνέχθην την κατάστασιν αυτήν θα σας στείλω όλους δεμένους στην Αθήνα...»* Ο υποπλοίαρχος αντιδρά και ο διάλογος που ακολουθεί δεν είναι συνηθισμένος μεταξύ στρατιωτικών. Διότι τέτοιου είδους διαφορές είναι εκ προοιμίου λυμένες από τις προβλεπόμενες σχέσεις προϊσταμένου- υφισταμένου. Εδώ ο Δαμβέργης περνά τα επιτρεπόμενα όρια, πιέζει και απειλεί και ο Παναγιωτόπουλος δεν το ανέχεται *«...με απειλείτε ...ότι θα με στείλετε δεμένο στην Αθήνα;»,*ο δε Δαμβέργης δεν διστάζει να το επαναλάβει *« στο ξαναλέω, εάν δεν εκτελέσεις αυτά που σου λέω θα σε στείλω δεμένο στην Αθήνα. ...Εκτιμώ την πίστην και την αφοσίωσίν σου προς τον Κυβερνήτην σου, και σου λέω ότι αυτήν την στιγμήν δεν έχεις κυβερνήτην…εγώ συντάσσω τα φύλλα ποιότητός σας…να υποβάλλεις προγραμματισμόν για 3 εβδομάδες ...σε διατάσσω τώρα προφορικώς και το μεσημέρι θα την έχεις γραπτώς...», «ευθύς ως λάβω την διαταγήν σας…θα σας απαντήσω», «πρόσεξε δεν θα απαντήσεις, θα συμμορφωθείς…»*

Ενώ διεξάγεται αυτός ο διάλογος, στον προθάλαμο περιμένει ο υποπλοίαρχος Χαϊδεμένος, που ακούει κάποιο τμήμα από το διάλογο, γιατί το περιλαμβάνει στην δική του αναφορά. Με τον πρώτο μηχανικό της παραλαβής επαναλαμβάνονται τα ίδια, παρουσία του αντιπλοιάρχου Νικολαΐδη. Αφού απαντά πως δεν χρειάστηκε να κάνει αναφορά, γιατί οι ανωμαλίες του υποβρυχίου που ήταν δικής του αρμοδιότητος δεν επηρέαζαν την παραλαβή. Ο Δαμβέργης τον διατάσσει, να ανασκευάσει το δικό του τμήμα της εκπαίδευσης

[1] Γράφει για τα προβλήματα και τις βλάβες ο Πετρόπουλος τόσα πολλά ώστε ο οποιοσδήποτε θα ανησυχούσε. *΄΄ελειτούργησεν λίαν επικινδύνως...επηρεάζει την ασφάλειαν...βλάβη ασφαλείας...δεν έκλεισε ως έδει...δεν άνοιξε…ταλαντώσεις...βλάβη εις ….ουδείς σαφής έλεγχος...η εν λόγω ανωμαλία συμβαίνει κατ' επανάληψιν…διαρροή ελαίου...ρινίσματα εις σοβαράν ποσότητα…απώλεια αέρος...διακοπή τροφοδοτήσεως...κραδασμοί εις περισκόπιον…βλάβη εις κλαπέ…η κεραία ιστού στρέφει ανισοταχώς...βλάβη εις κύκλωμα….»*

των μηχανικών, ώστε να επαρκέσει το διάστημα των 3 εβδομάδων. Ο Χαϊδεμένος του απαντά πως χρειάστηκε εργασία τριών μηνών για να βγει το πρόγραμμα αυτό, και εν πάση περιπτώσει να μην το αλλάξουν και αυτός θα προσπαθήσει να το διεκπεραιώσει σε τρεις εβδομάδες, οπότε αρχίζει η πίεση. «*...δηλαδή αρνείσαι; Πρόσεξε τι σου λέω διότι μπαίνεις στην εμπάσα*» ο Χαϊδεμένος του θυμίζει, πως δεν αρνείται επειδή η εκπαίδευση θα γίνει στο χρόνο που του ζητούν, αλλά χωρίς να αλλάξει το πρόγραμμα *« …άλλωστε την αδυναμίαν μου ταύτην εξέφρασα και εν τω συμβουλίω της 8ης Μαΐου 1971 προς τον Αρχηγόν του Ναυτικού, σας παρακαλώ κύριε Διοικητά τυχόν αλλαγή ή περικοπή αντικειμένου μη εκτελεστή υπ' εμού αλλ' υφ' υμών ή εν συμβουλίω...», «μη μου υποδεικνύεις τα καθήκοντά μου ...να αιτήσαι όταν γίνεις Αρχηγός του Ναυτικού».* Απάντηση Χαϊδεμένου*: «Οι μηχανικοί κύριε Διοικητά δεν γίνονται Αρχηγοί του Ναυτικού».* Δαμβέργης*: «Τότε όταν γίνεις Αρχηγός του Κλάδου των Μηχανικών»* Συμπληρώνει στο σημείο αυτό ο Χαϊδεμένος στην αναφορά του προς τον κυβερνήτη του Πετρόπουλο πως *΄΄επ' αυτού δεν απάντησα΄΄.* Ακολουθεί συζήτηση Χαϊδεμένου- Δαμβέργη, για το ότι παρίσταται μάρτυρας του Διοικητού (ο Νικολαίδης) ενώ δεν παρίσταται του Χαϊδεμένου *«...παρακαλώ όθεν υμάς επειδή τα προφορικά ξεχνιούνται, να απαντήσω εφ' όλων των ερωτημάτων σας εγγράφως».* Διοικητής ΝΚΚ*: «Πήγαινε έξω».* Και ο Χαϊδεμένος απευθύνει πλέον στον Πετρόπουλο αίτημα *«…να εξετασθεί διατί και προς τι η καταβληθείσα…προσπάθεια εκφοβισμού μου και εμμέσου απειλής…διατί καλούμαι υπό διοικητού ΝΚΚ να αναφέρομαι εγγράφως εις τούτον και ουχί εις υμάς ως μέχρι τούδε και ως υπό της Δ/γής …σαφώς αναφέρεται περί ιεραρχικής αναφοράς…διατί εις την ως άνω συζήτησιν παρευρίσκεται αναρμόδιος …αξιωματικός (αντιπλοίαρχος Νικολαίδης)* και τελειώνοντας την αναφορά του σημειώνει *«...την παρούσαν στιγμήν και ώραν 14.14 μοι παρεδόθη υπό Υποπλοιάρχου (Ο) Δημητρακαράκου Δ/γή Διοικητού…*[1]*. Αι απόψεις μου επί της διαταγής ταύτης εμπεριέχονται εις παρούσαν αναφοράν…».* Ο Πετρόπουλος εισπράττει τις δύο αναφορές των επιτελών του και τις υποβάλλει ως οφείλει την ίδια στιγμή με δική του προς τον Δαμβέργη ζητώντας «*…την άμεσον διεξαγωγήν ανακρίσεων υπό αρμοδίας εξεταστικής των πραγμάτων επιτροπής…».*

Όλα αυτά συμβαίνουν την ίδια ημέρα. Το άλλο πρωί το ΑΝ με σήμα του διατάσσει τον επαναπατρισμό των τριών στελεχών *(Πετρόπουλου, Παναγιωτόπουλου και Χαϊδεμένου).* Σε δύο ημέρες ο Αρχηγός του ΓΕΝ επιβάλλει στον πλωτάρχη Πετρόπουλο ποινή φυλακίσεως τριάντα (30) ημερών, διότι υπέβαλλε αναφορά προς τον διοικητή του με περιεχόμενο και ύφος αντιστρατιωτικό, ορίζει δε χώρο έκτισης της ποινής το Βοτανικό. Εκεί αυτός μεν θα είναι φυλακισμένος, οι δε συμμαθητές του από τη ΣΝΔ θα παρακολουθούν την παρακείμενη Σχολή Πολέμου χωρίς να τον πλησιάζουν (με εξαίρεση τον Καταγά όπως λέει ο ίδιος ο Πετρόπουλος και τον Λυμπέρη που απουσίαζε).[2]

Από εδώ και μετά αρχίζει νέα περίοδος για τον αξιωματικό, που αμύνεται πλέον στην πειθαρχική δίωξη και αποπομπή του από το σώμα. Η διαφορά είναι εμφανής ακόμα και στα έγγραφα, που ενώ μέχρι τότε είναι δακτυλογραφημένα, με τίτλο θέσεων και αριθμούς πρωτοκόλλου, τώρα είναι χειρόγραφα, αλλά το επιθετικό ύφος δεν τους λείπει. Ζητά να παρουσιαστεί στον Α/ΓΕΝ, όπως και γίνεται στις 22 Ιουνίου απ' ότι συμπεραίνεται από σχετικό σήμα που καθορίζει για την παρουσίαση *«...στολή υπ αριθ.8»* που είναι η ΄΄καλή΄΄ και όχι καθημερινή στολή των αξιωματικών. Δεν ικανοποιείται κατά τα φαινόμενα, διότι στις 10 Ιουλίου ζητάει να παρουσιαστεί στον ΥΕΘΑ «*…ίνα υποβάλλω παράκλησιν επιστροφής εις την υπηρεσίαν μου, προς συνέχισιν των καθηκόντων Κυβερνήτου του υπό παραλαβήν Υ/Β ΓΛΑΥΚΟΣ...».* Ο Μαργαρίτης όμως έχει άλλα σχέδια, και του απαντά πως *«…το θέμα της τοποθετήσεώς σας θέλει εξετασθή μετά πέρας αποφάσεως της υπηρεσίας, επί των λόγων οίτινες επέβαλον την εξ αλλοδαπής ανάκλησίν σας και εφ' ων έχει διαταχθεί ένορκος διοικητική εξέτασις…».* Την ΕΔΕ διενεργεί ο πλοίαρχος Πολυζ. Καλογερόπουλος και με βάση το πόρισμά της παραπέμπονται οι τρεις αξιωματικοί σε πρωτοβάθμιο ανακριτικό συμβούλιο με το ερώτημα της απόταξης.[3]

---

[1] Η διαταγή στην οποία αναφέρεται ο Χαϊδεμένος είναι η Δ/γή ΝΚΚ (δηλαδή του ίδιου του Δαμβέργη) υπ' αριθ. 294/20-5-71 παρ. 2. Εκείνη δε που του παραδόθηκε μετά από λίγο ήταν η Δ/γή ΝΚΚ υπ' αριθ.0380 από 11-6-71

[2] Η ίδια ποινή των τριάντα ημερών φυλάκισης επιβλήθηκε αρχικά και στους άλλους δύο, δηλαδή τον Χαϊδεμένο και τον Παναγιωτόπουλο, πλην όμως δεν διατίθεται το σχετικό αρχείο. Την εκτίουν και οι τρεις στη Διεύθυνση Βοτανικού. Ο Χαϊδεμένος αποστρατεύεται τελικά και δεν επανέρχεται στο Ναυτικό, ενώ ο Παναγιωτόπουλος διασώζεται, αλλά δεν θ' αργήσει να εμπλακεί στην οργάνωση για κίνημα στο ναυτικό (όπως βεβαίωσε μεταπολιτευτικά ο Δρίκος. Βλ. και ΑΚ σ.σ. 247,382 και 425). Ο Χαϊδεμένος ετέθη σε εξάμηνη αργία δι' απολύσεως μετά την παραπομπή του στο ανακριτικό. Ο δε Παναγιωτόπουλος δεν παραπέμφθηκε μεν, το σίγουρο είναι όμως πως εισέπραξε μια ακόμα πειθαρχική φυλάκιση σαράντα ημερών που εκτίει στο Κ/Δ ΕΛΛΗ. Από εκεί γράφει στις 8-8-71 επιστολή προς τον Σπύρο Περβαινά, υποπλοίαρχο φίλο του που βρίσκεται στη Γερμανία για την παραλαβή του ίδιου Υ/Β που είχε πάει και ο ίδιος. Τον προτρέπει στο γράμμα να *«...μην ακούς τίποτα οποθενδήποτε προερχόμενο. Πρωτεύει το Υ/Β. Πρέπει να το φέρετε στην Ελλάδα...».* Ο Παναγιωτόπουλος αποκαλύπτει επίσης πως ανοίγεται η αλληλογραφία του (το γράμμα εξ άλλου, που εδώ παρουσιάζεται βρέθηκε στο αρχείο Α/ΓΕΝ), δέχεται απειλές και προειδοποιήσεις *«...η υπόθεση {της παραλαβής Υ/Β } βρωμάει...έχω αηδιάσει...».* Η επιστολή του Παναγιωτόπουλου είναι γραμμένη υπό καθεστώς φυλάκισης στο Κ/Δ ΕΛΛΗ με άγνωστο το μέλλον για τον υποπλοίαρχο. Έκδηλα παρουσιάζει την κατάσταση στην οποία είχε φέρει η ηγεσία του ΠΝ τους αξιωματικούς αυτούς, που δεν ήθελαν τίποτε άλλο παρά να κάνουν σωστά τη δουλειά τους.

[3] Ο πλοίαρχος Κύρος Κουμανάκος είναι ο Πρόεδρος του συμβουλίου και ο αρχιπλοίαρχος Ανδρονόπουλος του δευτεροβαθμίου που ακολουθεί. Εκτός του Προέδρου μέλη στο πρωτοβάθμιο είναι οι αντιπλοίαρχοι Κ. Ζωγράφος, Κ.Κουσουρής. Κ.Ζωγραφάκης και Κ.Μεταλλινός. Αιτία παραπομπής και ερώτημα στο οποίο πρέπει να απαντήσει το συμβούλιο είναι *«...βαρύ παράπτωμα περί την υπηρεσίαν και πειθαρχίαν, ήτοι ...λαβών έγγραφον διαταγήν ...όπως συμμορφωθή…περί συντάξεως νέου προγράμματος συντόνου εκπαιδεύσεως…διαρκείας τριάκοντα εξ ημερών εδυστρόπησεν …προκάλεσεν ανωμαλίας…αποτελεί κακόν παράδειγμα…είχεν δημιουργήσει αντιστρατιωτικόν πνεύμα…».* Το συμβούλιο εξετάζει ως μάρτυρες τους αντιπλοιάρχους Α.Ζωγράφο, Π.Βόσσο, Σ.Γεωργιάδη, τον πλωτάρχη Τιμόθεο Μασούρα και τον υποπλοίαρχο Σ.Δριτσάκο

Το συμβούλιο αυτό καταλήγει σε απόφαση σπάνια για ανακριτικό (όπου κατά συνθήκη οι αποφάσεις είναι παμψηφεί κατά του παραπεμπομένου) σε πρόταση να αποταχθεί με ψήφους τρεις εναντίον του και δύο υπέρ του. Αυτά στις 23 και 24 Αυγούστου 1971. Μετά δέκα τέσσερα χρόνια, το 1985 και στις ενέργειες του Πετρόπουλου για αποκατάστασή του, δύο μέλη του τότε συμβουλίου, ο Κουσουρής και ο Κ.Ζωγράφος με έγγραφες δηλώσεις τους[1] αποκαλύπτουν πως, δεν είχαν σκοπό να αποτάξουν τον Πετρόπουλο, αλλά θα ψήφιζαν 4-1 υπέρ του. Μετά πιέσεις του Μαργαρίτη, λέει ο Κουσουρής, ενώ *΄΄από την ηγεσία του ναυτικού΄΄,* δηλαδή πάλι του Μαργαρίτη λέει και ο Ζωγράφος υποχωρούν οι δύο και η ψηφοφορία καταλήγει σε 3-2 εναντίον του πλωτάρχη. Άρα ο Κουμανάκος, ο Ζωγραφάκης και ο Μεταλληνός είχαν ψηφίσει εναντίον του στο τέλος. Την ίδια περίοδο (1985) δύο ακόμα εν ενεργεία αξιωματικοί, ο Μασούρας και ο Περβαινάς σε έγγραφες[2] επίσης δηλώσεις τους στηρίζουν τον Πετρόπουλο πάλι για τις συνθήκες και την κατάσταση του Υ/Β ΓΛΑΥΚΟΣ στην παραλαβή του. Οι αξιωματικοί αυτοί βοηθούν τον Πετρόπουλο μετά τόσα χρόνια, του συμπαρίστανται και ο τελευταίος το αναγνωρίζει. Όπως και οι Καταγάς και Λυμπέρης.

Το δευτεροβάθμιο όπου προσφεύγει ο Πετρόπουλος συνέρχεται την 1η Οκτωβρίου 1971, ημερομηνία κατά την οποία το Υ/Β ΓΛΑΥΚΟΣ θα έπρεπε να είναι εν πλω για την Ελλάδα. Αντ' αυτού επαληθεύονται οι εκτιμήσεις και προβλέψεις των διωκόμενων εκείνη την ημέρα για ανεπαρκή εκπαίδευση του προσωπικού, για σωρεία προβλημάτων του υλικού κ.λ.π. Η παραλαβή του υποβρυχίου ξεπερνά σε χρόνο ακόμα και το διάστημα, που ζητούσαν οι αποπεμπόμενοι να τους δοθεί. Ο Πετρόπουλος ζητάει να έρθουν με δικά του έξοδα για μάρτυρες οι υποπλοίαρχος Σπ.Περβαινάς και ο ανθυποπλοίαρχος Δ.Πετρόγγονας από το Κίελο, όπου παραλαμβάνουν ακόμα το ΓΛΑΥΚΟΣ. Του το αρνούνται και το δευτεροβάθμιο[3] αποφαίνεται για την απόταξη του παμψηφεί. (Ο Ανδρονόπουλος αλλά και ο Ψαρράς αποκτούν έτσι εμπειρία από ανακριτικά συμβούλια την οποία χρησιμοποιούν το 1973 σε συμβούλια που αποτάσσουν μέλη της οργάνωσης για το ΄΄κίνημα του ναυτικού΄΄.)[4] Αποτάσσεται στις 30 Οκτωβρίου 1971 ενώ το υποβρύχιο για το οποίο είχε εργαστεί, ακόμα δεν έχει φύγει για την Ελλάδα. Αποπλέει στις 8 Νοεμβρίου και μετά πολλά προβλήματα και ανωμαλίες (ακόμα και προσάραξη *«...στα ρηχά στην Τύνιδα...»* μνημονεύει ο Πετρόπουλος) φτάνει στην Ελλάδα με μειωμένη επιχειρησιακή ικανότητα, αφού δεν μπορεί να ρίξει τορπίλες ενός είδους νέας τεχνολογίας. Μάλλον πρόκειται για τις sst-4 όπως λέει και ο Μανιάτης που σημειώνει ότι η επιχειρησιακή ικανότητα του Υ/Β (όπως και έγινε τελικά) μπορούσε να ολοκληρωθεί στη συνέχεια. Ο ίδιος αμφισβητεί την προσάρραξη στην Τύνιδα, ενώ αναφέρει πως μάλλον θα πρόκειται για ΄΄ελαφρά, ανώδυνη, επακούμβηση στο βυθό΄΄ στη διάρκεια δοκιμών αργότερα στην Ελλάδα. Θα περάσουν τρία χρόνια ακόμα για να γίνει επιτυχής βολή τέτοιας τορπίλης από νέο Υ/Β. Αυτό δεν θα είναι το ΓΛΑΥΚΟΣ αλλά το ΝΗΡΕΥΣ την παραμονή απόπλου του για την προσπάθεια που έμεινε στη μέση, όταν οι Τούρκοι αποβιβάζονταν στην Κύπρο.

Τα υποβρύχια, το καμάρι του Απριλιανού καθεστώτος θα κουράσουν το ναυτικό για να γίνουν πλήρως αξιόμαχα. Πλήθος ανωμαλιών, ακινησίες, επισκευές, δοκιμές, με τους Γερμανούς να τρέχουν κάθε λίγο γιατί υπήρχε η εγγύηση. Και επί πλέον ενδιαφέρονταν άμεσα, επειδή ήδη με βάση τις πρώτες παραγγελίες και αγορές των τολμηρών Ελλήνων αγοραστών, οι πωλήσεις τους σε Νοτιοαμερικανικά κυρίως κράτη βρίσκονται σε εξέλιξη. Το ΓΛΑΥΚΟΣ ήταν το πρώτο υποβρύχιο τέτοιου μεγέθους που χτίζουν οι Γερμανοί, επομένως ήταν πρότυπο και είχε μεγάλη σημασία γι' αυτούς, να μη φανεί καθυστέρηση και πρόβλημα στην παραλαβή του. Σ' αυτό το σημείο εμφανίζεται το πολεμικό ναυτικό να βοηθά τους κατασκευαστές με την παραλαβή του αδιαμαρτύρητα, παρ' όλα τα προβλήματα που εντοπίζει ο Πετρόπουλος, ο Χαϊδεμένος και το πλήρωμα παραλαβής. Η χούντα υποχωρούσε σε όλα, ακόμα και σε θέματα που επηρέαζαν την αμυντική ικανότητα της χώρας, προκειμένου να έχει κάποιου είδους αναγνώριση από τους συμμάχους Γερμανούς.

Ο Πετρόπουλος έκτοτε θα κάνει σκοπό της ζωής του την υπόθεση αυτή. Αφιερώνει όλο του το χρόνο σε προσπάθειες να δικαιωθεί. Παράλληλα με την απόδειξη της ΄΄προδοσίας΄΄ για την οποία είναι πλέον βέβαιος, μετά μάλιστα το ΄΄φιάσκο΄΄ της επιχείρησης αυτών ακριβώς των υποβρυχίων στην εισβολή των Τούρκων το 1974. Για την αποκατάστασή του θα προσφεύγει σε κάθε είδους αρμόδια αρχή. Για την υπόθεση της Κυπριακής τραγωδίας και προδοσίας θα κάνει μήνυση. Στη μεταπολίτευση η προσπάθειά του για αποκατάσταση ως διωχθείς από όργανα και εξ αιτίας της δικτατορίας δεν θα ευοδωθεί. Όπως λέει ο ίδιος θα συναντήσει μπροστά του τον πρόεδρο του δευτεροβαθμίου που τον είχε αποτάξει, τον Ανδρονόπουλο, ο

---

[1] Ο Κ. Ζωγράφος στις 17 Ιουνίου 1985 και ο Κουσουρής στις 17 Ιουλίου 1985 θα αποκαλύψουν με ενυπόγραφες δηλώσεις, τις πιέσεις του Μαργαρίτη για απόταξη του Πετρόπουλου.

[2] Ο Περβαινάς από τη Νεάπολη Ιταλίας όπου βρισκόταν, με ημερομηνία 5 Ιουνίου 1985 και ο Μασούρας στις 9 Ιουνίου 1985 υπογράφουν χειρόγραφες δηλώσεις με τις οποίες, υποστηρίζουν καθαρά τις επιλογές Πετρόπουλου κατά την παραλαβή του Υ/Β ΓΛΑΥΚΟΣ

[3] Η σύνθεση του δευτεροβαθμίου είναι υπό τον αρχιπλοίαρχο Ν.Ανδρονόπουλο πρόεδρο και μέλη τους πλοιάρχους Σ.Βικάτο, Μ.Πουλίδη, Ι.Φακίδη και δικαστικό σύμβουλο Α΄Τάξεως Βέρρα Γ. Καλούνται και καταθέτουν ως μάρτυρες οι ανθυπασπιστές Γ.Ρέμης και Α.Τσατσούλης, ο αντιπλοίαρχος Α.Ζωγράφος και ο πλοίαρχος Ν.Δαμβέργης που ήταν και ο διοικητής του Πετρόπουλου στο Κίελο

[4] Βλέπε ΑΚ σ.σ.175 και 177 για τον Ανδρονόπουλο που ασχολείται σε δευτεροβάθμια συμβούλια για τον Δημητρακόπουλο και τον Τσιοβαρίδη του ΄΄κινήματος΄΄ και σ.σ.174,176 και 281 για τον Ψαρρά, που επίσης συμμετέχει σε ανακριτικά για Κασιμάτη του ΄΄κινήματος΄΄ και του Κωστή Βάρφη. Ο τελευταίος μαθαίνοντας για τις συλλήψεις και τα βασανιστήρια των συναδέλφων του εξερράγη σε συγκέντρωση αξιωματικών του ΝΑΤΟ, όπου ενημερώνονταν για τους ΄΄στασιαστές΄΄ και διαμαρτυρόμενος εγκατέλειψε και το ΝΑΤΟ και το ναυτικό εκείνης της εποχής.

οποίος πλέον «*…σαν μέλος του ΝΔ 101/74/Επανακρίσεως Αξιωματικών στις 14-10-74 έκανε εισήγηση κατάλληλα ΄΄φτιαγμένη-κατασκευασμένη΄΄ για την επανάκρισή μου…έτσι ρυμούλκησε και ανάγκασε το Συμβούλιο να αποφανθεί, δήθεν ότι ΄΄…δεν υπάγεστε εις τας διατάξεις του ως άνω νόμου…τα παραπτώματά σας δι' α ετέθητε εις απόταξιν και διεγράφητε των στελεχών εφεδρείας δεν έχουσι σχέσιν με την δημιουργηθείσαν από 21-4-1967 κατάστασιν΄΄»*. Το 1985 θα υποβάλλει στον ΥΕΘΑ και Πρωθυπουργό της Ελλάδας αναφορά τριάντα τριών σελίδων με συνημμένο πολυσέλιδο ιστορικό της παραλαβής και αφού θα τα πει πάλι όλα για όλους,[1] ζητά την επανεξέταση /αναψηλάφηση της όλης υπόθεσης παραλαβής του υποβρυχίου καθώς και την αποκατάσταση του. Θα σταθεί δίπλα του ο Αρχηγός του Στόλου αντιναύαρχος Χ.Λυμπέρης και οι υπόλοιποι που από την αρχή αλλά και το 1985 είχαν συμβάλλει με διάφορους τρόπους [2] στην προσπάθειά του για δικαίωση.

Γ4β.- Η ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΩΝ ΣΤΕΛΕΧΩΝ

Πιέσεις όμως δεν ασκούνται μόνον στο πλήρωμα παραλαβής του πρώτου υποβρυχίου. Παρόμοιες αλλά συγκαλυμμένες αντιδράσεις υπάρχουν και σε άλλους αξιωματικούς, που αισθάνονται την πίεση για επείγουσες διαδικασίες εκπαίδευσης χωρίς να είναι αισιόδοξοι, πως δεν θα 'χουν προβλήματα στη χρήση του Υ/Β. Ο υποπλοίαρχος Ν. Παπαχρήστου υποχρεώνεται να επαναπατρισθεί νωρίτερα, απ' ότι του είχαν πει πως θα διαρκέσει η εκπαίδευση στη Γερμανία. Με πολυσέλιδη αναφορά σημειώνει μεταξύ των άλλων τις οικονομικές επιπτώσεις, που θα έχει αυτό επάνω του (ακυρώσεις συμβολαίων ενοικίασης σπιτιού κ.λ.π.) και μεγαλόψυχα (δύσκολα κρύβεται η ειρωνεία) τονίζει πως «*…τα ανωτέρω δύναμαι να τα μετατοπίσω εις την*

---

[1] Στην αναφορά αυτή προς ΥΕΘΑ/ Πρωθυπουργό από 5-12-1985 ο Πετρόπουλος θα εκθέσει όσους τον κυνήγησαν και όσους έπρεπε κατά τη γνώμη του να συμπαρασταθούν, αλλά και θα τιμήσει όποιους στάθηκαν ανυποχώρητοι στην υπόθεση. Θα αναφερθεί ξεχωριστά στους Σίδερη και Μανιάτη, που ως κυβερνήτες των δύο άλλων από τα τέσσερα νεοπαραλαμβανόμενα Υ/Β «*…δεν έλαβαν καμιά θέση και αδράνησαν»* ενώ για τον Σίδερη θα μνημονεύσει τη διαταγή παραλαβής του δικού του υποβρυχίου, όπου μιλούσε για την ΄΄Εθνική Κυβέρνηση΄΄ και την ΄΄Επανάσταση της 21ης΄΄. Η διαταγή του Σίδερη είναι εκείνη που εκδίδει με την ύψωση σημαίας στο Υ/Β ΝΗΡΕΥΣ και φέρει στοιχεία φ.071.8/1/72/10 Ιανουαρίου 1972. Μεγάλος αριθμός τέτοιων διαταγών είχε εκδοθεί την επταετία 1967-1974. Άλλες ένθερμες άλλες ψυχρές και ουδέτερες. Οι διοικητές, κυβερνήτες , διευθυντές κ.λ.π. ήταν υποχρεωμένοι να εκθειάζουν το στρατιωτικό καθεστώς και το έκαναν στις παραδόσεις παραλαβές καθηκόντων σχεδόν αυτόματα. Ο Σίδερης έκανε το ίδιο με όλους {που υποχρεούται άλλωστε από τους καιρούς και τα πράγματα να τα λέει και να τα γράφει -άλλο εάν μπορούσε να μην το κάνει όπως λίγοι άλλοι αλλά επώδυνα} και αργότερα θα φανεί η πραγματική του θέση με τη συμμετοχή του στο ΄΄κίνημα΄΄. Ο Μανιάτης, όπως και άλλοι κυβερνήτες υποβρυχίων θα είναι και αυτός στην οργάνωση για το κίνημα. Όσο για τις πικρίες του Πετρόπουλου σε σχέση με τους συναδέλφους του, κάπου είναι υπερβολικός. Ο ίδιος θα αναφερθεί (χωρίς να ονομάζει) και στον «*…υπόλογο τορπιλών ο οποίος μόνος του, μπροστά στην επικίνδυνη κατάσταση που δημιουργήθηκε …εγκατέλειψε τη Γερμανία και παρουσιάσθηκε στο Αρχηγείο Ναυτικού στην Αθήνα…με συνέπεια όμηνη φυλάκιση στο ΕΛΛΗ και στη Ψυτάλλεια…»*. Στην ίδια αναφορά θα αποκαλύψει πως αρκετοί συνάδελφοί του και δεκάδες υπαξιωματικοί *«…ξεκαθάρισαν και συνειδητοποίησαν ότι είναι πια χρέος προς την Πατρίδα και Εθνική ανάγκη να ενωθούμε …με σκοπό την ανατροπή του τότε καθεστώτος, πράγμα και που έγινε…η ομάδα-οργάνωση υπήρξε αυτόνομος…πάνω από 100 στελέχη αξιωματικούς –υπαξιωματικούς…»*. Δεν επεκτείνεται στο σοβαρό αυτό σημείο ο Πετρόπουλος. Προφανώς εννοεί όλον εκείνο τον κόσμο, ειδικά των υποβρυχίων, με τους οποίους είχε ιδιαίτερες σχέσεις και δεσμούς. Και τούτο επειδή ειδικά στα υποβρύχια λόγω των ιδιαιτεροτήτων του αναπτύσσονται τέτοιες σχέσεις. Τον κόσμο αυτό των υποβρυχίων θεωρούσε προφανώς ΄΄δικό του΄΄ όπως και στη συνέντευξή του σημειώνει. Πάντως τέτοια οργάνωση δεν αποκαλύφθηκε ποτέ πως υπήρξε με στοιχεία συνωμοτικά, στόχο και το καθεστώς …. Ότι ο Πετρόπουλος θα συναντούσε και μετά την απόταξή του τους ΄΄δικούς του΄΄ ανθρώπους του ναυτικού και κύρια των υποβρυχίων και ότι τους επηρέαζε, είναι βέβαιο. Από εκεί όμως μέχρι την ΄΄παράνομη οργάνωση΄΄ υπάρχει απόσταση.

[2] Ο Λυμπέρης δέκα πέντε χρόνια μετά τη μεταπολίτευση, το 1989 ως Αρχηγός Στόλου θα στηρίξει τον Πετρόπουλο σε αναφορά (ΑΣ Φ.400/68/89/9-6-1989) για αποκατάσταση που εκκρεμεί από το 1985. Θα γράψει για τον συμμαθητή και φίλο του. *«…ο ΑΣ έχει ιδιαιτέρα ευαισθησία επάνω στο σκεπτικό: ΄΄Ο Πλωτάρχης Ε. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ παραμένει ως ο μόνος απότακτος στο ΠΝ με το αιτιολογικό της σύγκρουσής του με τον τότε ΑΓΕΝ κ. Μαργαρίτη επί της παραλαβής του Υ/Β ΓΛΑΥΚΟΣ από τη Γερμανία, ενώ σήμερα κυκλοφορούν στο χώρο του ΠΝ απόστρατοι οι οποίοι έχουν δρέψει και τιμές, ενώ έχουν σαφώς ευθύνες τόσο για τη δικτατορία όσο και για την προδοσία της Κύπρου. Δεδομένου ότι η ουσία των επιφυλάξεων του Πλωτάρχη Ε. Πετρόπουλου …επαληθεύθηκε και ότι τα δύο μέλη του ανακριτικού συμβουλίου απόταξης με ενυπόγραφες δηλώσεις των –Κ.Κουσουρής και Κ.Ζωγράφος- αναφέρουν παρεκκλίσεις της διαδικασίας ….επειδή θεωρείται κατά την κρίσιν του ΑΣ ως επιβεβλημένη η δικαίωση του απότακτου Πλωτάρχη Ε.Πετρόπουλου …. Η περίπτωση…εγείρει το ερώτημα ΄΄Πόσο δίκαιη είναι και αποδεκτή μέσα στην κοινωνία του ΠΝ η περαιτέρω παραμονή του σε κατάσταση απόταξης σε σύγκριση με ότι έχει γίνει μετά το 1974 στην αποκατάσταση των στελεχών;΄΄…»*. Ο Λυμπέρης μιλάει για τον ΑΣ σε τρίτο πρόσωπο προφανώς επειδή ως συμμαθητής του Πετρόπουλου και φίλος του είναι ΄΄πρόσθετα΄΄ ευαισθητοποιημένος. Με τον τρόπο αυτό δείχνει πως και ως Αρχηγός του Στόλου είναι υπέρ της αποκατάστασης του αποτάκτου. Δεν χρειαζόταν όμως να βάλει το ηθικό μέρος της αποκατάστασης σε σύγκριση με ΄΄αποκατεστημένους΄΄ που είναι και υπεύθυνοι για την τραγωδία της Κύπρου και για τη δικτατορία. Ο Πετρόπουλος να αποκατασταθεί, όχι γιατί χουντικοί βαφτίσθηκαν ΄΄αντιστασιακοί΄΄ και έγινε σκάνδαλο με τις αποκαταστάσεις (βλέπε και σχετική προσέγγιση κεφ.Δ16, στο τέλος της παρούσης διατριβής), ούτε γιατί ο ίδιος ενήργησε ως αντιστασιακός, αλλά γιατί είχε δίκιο και κακώς αποτάχθηκε. Το εάν αποτάχθηκε ΄΄αντιστεκόμενος στο καθεστώς΄΄ είναι θέμα συζητήσιμο. Σίγουρα αντιστάθηκε εν μέσω δικτατορίας σε ηγετικά όργανα της χούντας. Και σίγουρα η αντίδραση σ' αυτόν τον τρόπο παραλαβής των υποβρυχίων, που θεωρούσε πως εκείνη τη στιγμή δεν ήταν αξιόμαχα, πρόσφερε στο ναυτικό, (για να μην υπερβάλλουμε στην προϋπόθεση του νόμου που θέλει την αποκατάσταση σε δραστηριότητες που υπήρξαν ΄΄υπέρ του Έθνους και της Πατρίδας΄΄). Όλα αυτά συνέβησαν στη διάρκεια της δικτατορίας. Εξάλλου ο Πετρόπουλος δραστηριοποιείται ως απότακτος κατά του καθεστώτος Παπαδόπουλου στα πλαίσια της ομάδας Σταματελόπουλου. Δεν αποτολμούμε μια πρόβλεψη για το τι θα προέκυπτε εάν δρούσαν δυναμικά και πετύχαιναν. Ο Λυμπέρης και όλοι οι υπόλοιποι έκαναν πολύ καλά και τον στήριξαν. Και η απονομή βαθμών αργότερα ήταν δίκαιη κατά την άποψη του γράφοντος. Επανερχόμενοι στο έγγραφο του Λυμπέρη ως αρχηγού του Στόλου, σημειώνουμε πως το κυρίαρχο στοιχείο που ξεχωρίζει σήμερα (αφού δικαιώθηκε ο Πετρόπουλος) είναι στη φράση και διαπίστωση πως «*…σήμερα κυκλοφορούν στο χώρο του ΠΝ απόστρατοι οι οποίοι έχουν δρέψει και τιμές, ενώ έχουν σαφώς ευθύνες τόσο για τη δικτατορία όσο και για την προδοσία της Κύπρου…»*.

χωρίαν των καθαρώς προσωπικών μου προβλημάτων, θεωρών ταύτα ως ελαχίστην εμού συμβολήν εις την υψηλήν Εθνικήν Αποστολήν του εμπλουτισμού του Πολεμικού Ναυτικού διά Νέων Υ/Β…». Στην ουσία των προβλημάτων ο υποπλοίαρχος εντάσσει την ελλιπή εκπαίδευση των υπαξιωματικών και την άγνοια που έχουν στο νέο υλικό που αντιμετωπίζουν «*…μετά μεγάλης επιφυλακτικότητος εγγιζούσης το δέος…».* Καταλήγει ότι, ο χρόνος της εκπαίδευσης είναι λίγος, για να μπορέσουν να εκπληρώσουν «*...άρτια και ασφαλή παραλαβή……της εν Γερμανία Εθνικής αποστολής…διά να προστατεύσουν, εις τον τομέα της αρμοδιότητός του, την παράδοσιν του ναυτικού, την ασφάλειαν του προσωπικού και την ασφάλειαν του εκπεφρασμένου εις εκατοντάδας εκατομμυρίων δραχμών εκ του υστερήματος του Ελληνικού Λαού Υποβρυχίου…».*[1]

Ο ίδιος στη συνέντευξή του δίνει μια εικόνα από την εμπλοκή του σε άλλη υπόθεση στη Γερμανία και τις επιπτώσεις επάνω του. Το γεγονός με τον υποπλοίαρχο Μέντζελο έγινε στις 8 Μαΐου 1971 στο ναυτικό κλιμάκιο Κίελου, όταν παρελάμβαναν τα νέα υποβρύχια και επικρατούσε η ένταση από τα προβλήματα, τις δοκιμές, τις αναφορές … Ο Μέντζελος (κατά τον Παπαχρήσου) είπε *«…ας περιμέναν να σηκωθεί το μουνόπανο και τότε θα μπορούσαν να ζητήσουν παράταση…»* υπονοώντας την ύψωση της σημαίας. Μετά από σαράντα ημέρες, στις 21 Ιουνίου ο Παπαχρήστου υποβάλλει με την ιδιότητα του Αξιωματικού Διαφωτίσεως αναφορά κατ' ευθείαν στο ΑΝ/7^{ον} ΕΓ και καταγγέλλει το γεγονός. Κανείς άλλος από τους παριστάμενους δεν το κάνει, και γι' αυτό διαμαρτύρεται στη συνέντευξή του. Τιμωρείται με περιορισμό τριάντα ημερών «*...λίαν επιεικώς...»,* διότι είχε καθυστερήσει να υποβάλλει την αναφορά, ενώ θα 'πρεπε να την κατευθύνει στον τότε προϊστάμενό του. Η ποινή του κοινοποιείται από τον Πλοίαρχο Ταμπακόπουλο διοικητή του πλοίου που υπηρετεί. Από την υπόθεση αυτή συνάγεται και η ιδιότητα του ΄΄Αξιωματικού Διαφωτίσεως΄΄. Δεν έτυχε να συναντήσουμε σε άλλο έγγραφο αυτό το είδος καθηκόντων, που άνθησε επί δικτατορίας.[2] Έτσι εξηγείται και η υποβολή της ΄΄υπηρεσιακής΄΄ αναφοράς του Παπαχρήστου στο ΑΝ/7^{ον} ΕΓ, που ήταν το αρμόδιο επιτελικό γραφείο του ναυτικού για θέματα διαφωτίσεως. Φαίνεται πως και αυτό το γραφείο, όπως και το 2^{ο} ΕΓ του ΑΝ, είχε απευθείας σχέση (και αντίστροφα τα υφιστάμενα με το ίδιο) με τα αντίστοιχα όλων των υπηρεσιών του ναυτικού, χωρίς να παρεμβάλλονται τα ενδιάμεσα κλιμάκια. Όσο για την ποινή κατά του Παπαχρήστου, έτσι θα αντιμετωπιζόταν οποτεδήποτε συνέβαινε το γεγονός και ανεξάρτητα από τη δικτατορία.

Δεν γνωρίζουμε εάν ο Μέντζελος τιμωρήθηκε μετά την καταγγελία. Παρόμοιο αδίκημα ήταν του ναυτικού δοκίμου Γ.Αναστασάκη που είχε αποταχθεί και φυλακισθεί για εξύβριση του στέμματος της σημαίας του πλοίου.[3] Ο Παπαχρήστου επαναπατρίζεται από το Κίελο, όπως και όλοι οι του πληρώματος παραλαβής του δευτέρου υποβρυχίου, για λόγους οικονομίας μέχρι να ετοιμασθεί το δικό τους Υ/Β, και να πάνε πάλι να το παραλάβουν. Υποβάλλει τότε και αυτός την αναφορά που περιγράφτηκε (παράλληλα με την υπόθεση Πετρόπουλου) ενώ την επομένη ακολουθεί και άλλη ΄΄Προσωπική΄΄ αυτή τη φορά. Με τη δεύτερη διαμαρτύρεται διότι, όταν τους κάλεσε ο κυβερνήτης του να τους πει πως επαναπατρίζονται τους γνωστοποίησε πως ο αρχηγός του ΑΝ είχε πει ότι «*...τους αλήτες θα τους γυρίσω πίσω, και αντάρτες στο Κίελο δεν θέλω…».* Την έκφραση αυτή την συναντάμε σε πολλά έγγραφα του Πετρόπουλου καθ' όλη τη μακρόχρονη προσπάθειά του να αντιμετωπίσει το ζήτημα των υποβρυχίων, το Κυπριακό και να δικαιωθεί. Ο Παπαχρήστου απ' ότι φαίνεται, τιμωρείται και με άλλον περιορισμό από τον κυβερνήτη του, για την όλη υπόθεση επαναπατρισμού και την «*…επιμονή του διά την χορήγησιν αδείας…». Τ*ου επιβάλλουν ποινή, που στη συνέχεια επαυξάνεται από τον διοικητή ΣΥΒ. Στην επαύξηση συναντάμε και την αυστηρή/ προσβλητική για οποιονδήποτε έκφραση «*ουδόλως αντελήφθη την τεραστίαν προσπάθειαν ην καταβάλλει το ναυτικόν …έδει να αισθάνεται υπερηφάνεια διότι έλαχεν εις αυτόν η τύχη να υπηρετεί εις την υπερήφανον ταύτην μονάδα του Ναυτικού…».* Διαμαρτύρεται για την ποινή και το περιεχόμενο του εγγράφου του διοικητού ΣΥΒ ο Παπαχρήστου με υπηρεσιακή αναφορά του προς ΣΠΑ (Στολίσκος Πλοίων Αποβάσεως) από Κυβερνήτης του Ο/Γ ΤΟΥΡΝΑΣ πλέον. Ζητά «*…όπως η υπηρεσία μοι διευκρινίση βάσει ποίων στοιχείων εξεπορεύθησαν οι ανωτέρω χαρακτηρισμοί, οίτινες κλονίζουν την υπόστασίν μου ως αξιωματικού και θέτουν εν αμφιβόλλω το Πιστεύω μου...».* Διαμαρτύρεται εγγράφως, και σε ένα χρόνο ακριβώς από την ποινή επανέρχεται παραπονούμενος πως *«...παρήλθεν χρονικόν διάστημα ενός έτους ...χωρίς να επανεξετασθώσιν...οι υπ όψιν βαρείς χαρακτηρισμοί…».* Σημειώνει την επικίνδυνη γι' αυτόν παρατήρηση πως «*...συνεπληρώθη χρονικόν διάστημα είκοσι δύο μηνών από της παραλαβής του πρώτου υποβρυχίου εκ Γερμανίας και ουδέν τούτων ευρίσκεται εισέτι εις πλήρην επιχειρησιακήν αξιοποίησιν…».* Και για να αφοπλίσει τον Αλεξάνδρου, που του είχε γράψει στην ποινή πως *΄΄...έδει να αισθάνεται υπερήφανος…΄΄* αλλά και να μην τον θεωρήσουν ως *΄΄αντάρτην΄΄* όπως είχε πει ο Μαργαρίτης στο Κίελο, εξαπολύει και την δική του βολή «*...αισθάνομαι υπερήφανος διά τους αγώνας της οικογενείας μου κατά την διάρκειαν της κατοχής και του επακολουθήσαντος αυτήν Κομμουνιστοσυμμοριτοπολέμου, οίτινες είχον ως αποτέλεσμα τουλάχιστον την ολοσχερή υλικήν*

---

[1] Προφανώς είναι άδικος ο Παπαχρήστου στις εκτιμήσεις του για τα πληρώματα παραλαβής. Ο Μανιάτης σημειώνει πως «*...είναι πολύ απαξιωτικό για τα πληρώματα, που κατέλαβαν τεράστια προσπάθεια για να μάθουν και έμαθαν…δεν διαπίστωσα κανένα ειδιαίτερο άγχος…΄΄ίχα την τύχη να έχω ένα λαμπρό πλήρωμα που εργάσθηκε καθημερινά πολλές ώρες και κάτω από πολύ δυσμενείς καιρικές συνθήκες…»*

[2] Ο Παπαχρήστου άργησε να υποβάλλει την αναφορά του. Εκτός τούτου και ανεξάρτητα από αυτό καθεαυτό το γεγονός η καταγγελία του δεν είναι σύμφωνη με τα ειωθότα του ναυτικού.

[3] Βλ. κεφάλαιο Δ8

καταστροφήν ταύτης…». Τέλος επαναλαμβάνει πως *«…ουδόλως ηδύνατο να γίνει υπ εμού αποδεκτή….η φράσις ΄΄΄τους αλήτες....΄΄…χαρακτηρισμούς ους δεν διενοείτο τις να αποδώσει προς στελέχη των ενδόξων Ενόπλων Δυνάμεων ουδέ κατά την σκιαγραφομένην υπό του Πρώτου Διαγγέλματος της Επαναστάσεως της 21ης Απριλίου προεπαναστατικήν περίοδον…»*. Θα έλεγε κανείς πως ο Παπαχρήστου το ΄΄γλεντάει΄΄ γιατί η παλινδρόμηση αυτή με ΄΄επαναστατικές΄΄ κορώνες και ευθείες βολές για την κατάσταση των υποβρυχίων, ήταν επικίνδυνη και στην πραγματικότητα ακροβατούσε ριψοκινδυνεύοντας. Ήδη στο χρόνο που διέρρευσε, δεν τον περιέλαβαν στον πίνακα για μετάλλιο στρατιωτικής αξίας Δ΄ τάξεως και έχει άλλο μέτωπο ανοικτό και εκεί. Ο Α/ΓΕΝ Μαργαρίτης λέει στον αρχηγό του Στόλου να του πει πως τα μετάλλια, δηλαδή *«…η απονομή ηθικών αμοιβών, είναι δικαίωμα άμα και υποχρέωσις της υπηρεσίας και ουχί του προσδοκούντος τοιαύτην…κατόπιν τούτου…ΣΠΑ ενημερώσει τούτον και επιστήσει την προσοχήν του...»* Ο Παπαχρήστου δεν πείθεται και επανέρχεται στις 19 Απριλίου ζητώντας να του εξηγήσουν γιατί δεν του δίνουν μετάλλιο «(….)*ίνα επιτύχω βελτίωσίν μου εις τα σημεία ταύτα, καθιστάμενος ούτω επωφελέστερος διά το Πολεμικόν Ναυτικόν»*.

Το θέμα των μεταλλίων ή διαφορετικά «*...των ηθικών αμοιβών…»* (ή ΄΄λιλιά΄΄, ή ΄΄τσιγκάκια΄΄ για όσους τα ειρωνεύονται) αξίζει να εξετασθεί κάτω από άλλο πρίσμα και όχι της ΄΄από σπόντα΄΄ προσέγγισης. Είναι διαδικασία που ακολουθεί τον στρατιωτικό από την ορκωμοσία του μετά την παραγωγική σχολή μέχρι τέλους. Οι πιο πολλοί το παίρνουν στα σοβαρά, άλλοι όχι, όλοι όμως στολίζουν τις στολές μ' αυτά, εφόσον είναι και υποχρεωτικά να φέρονται, όταν έχουν απονεμηθεί. Εν προκειμένω τα μετάλλια σε καιρό ειρήνης κοσμούν τις στολές, τις κάνουν πιο όμορφες, πιο επιβλητικές και απονέμονται κατά τακτά χρονικά διαστήματα, όπως και οι βαθμοί. Σέρνουν πίσω του το καθένα μια ιστορία, που μπορεί να έχει την αρχή της στο λουτρό κάποιου βασιλιά, ή στην απόδειξη πως ανήκει ο φέρων στο κλειστό κύκλωμα κυνηγίου ενός άλλου βασιλιά. Ανεξάρτητα από το φαιδρό μέρος του θέματος (που ξεκινά ακριβώς εκεί, που σταματάει η αναγνώριση από την πολιτεία με τέτοιες ΄΄αμοιβές΄΄ του θετικού ρόλου και προσφοράς των αξιωματικών εν προκειμένω) η απονομή ή όχι των μεταλλίων, είναι σοβαρό στοιχείο για τα στελέχη των ΕΔ, εξ ου και η επιμονή του Παπαχρήστου. Ο τελευταίος διαθέτει πηγαίο πνεύμα, είναι σκωπτικός, πείσμων και μας δίνει την ευκαιρία μέσα από αυτές τις υποθέσεις με τις αλληλοδιάδοχες αναφορές, ερμηνευτικές απαντήσεις και ποινές, να γνωρίσουμε το χώρο καλύτερα, τη νοοτροπία των εξουσιαζόντων, που ήταν λίγο πριν εξουσιαζόμενοι και έτσι απέκτησαν τις αντίστοιχες ικανότητες, συνήθειες, απόψεις κ.ο.κ. Τα έγγραφα του Παπαχρήστου, που υποχρεώνουν τους ανωτέρους του να του εξηγούν, εκτοξεύοντας χωρίς αποτέλεσμα απειλές και προειδοποιήσεις και στο τέλος να τον ποινολογούν, είναι εκτός των άλλων απολαυστικά. Είναι όμως άδικος και υπερβολικός με τους διωχθέντες επί δικτατορίας και επανελθόντες στη μεταπολίτευση. Εν τούτοις οι απόψεις του, αντανακλούν παρόμοιες θέσεις μιας μερίδας των αξιωματικών, που μένοντας αμέτοχοι επί επταετίας, είδαν να επανέρχονται οι απομακρυνθέντες, με ότι αυτό σήμαινε για τους ίδιους σε αρχαιότητες, προοπτικές κ.ο.κ.[1] Ο Παπαχρήστου θα εξελισσόταν σε άλλον Μπενή- Ψάλτη εάν του δινόταν η ευκαιρία.[2] Στο τέλος μάλλον κουράστηκαν να ρωτάει για το μετάλλιο, και του απαντάει ο υπαρχηγός του ΑΝ υποναύαρχος Κονιάλης[3] πως αυτά είναι θέματα του ΑΝΣ, και εν πάση περιπτώσει θα το επανεξετάσουν στις επόμενες προτάσεις απονομής μεταλλίων. Και με το μετάλλιο ησύχασε προσωρινά ο Παπαχρήστου, αλλά δεν ξέχασε τις προσβλητικές εκφράσεις του Αλεξάνδρου. Για τις οποίες επανέρχεται συνεχώς ζητώντας τη διαγραφή τους, μέχρις ότου τις διαγράφει ο Αραπάκης το 1974. Έχουν όμως προκύψει μία δυσμενής κρίση και εκκρεμεί και το μετάλλιο. Νέοι αγώνες και ατέλειωτα έγγραφα, αιτήσεις για επανακρίσεις, διαγραφές ποινών και παρουσίαση σε όλα τα κλιμάκια της διοικήσεως και τα χρόνια περνούν μέχρι τον Μάρτιο 1985 που κρίνεται δυσμενώς με συνέπεια την αποστρατεία του. Οπότε, αρχίζει ως απόστρατος πλέον άλλον αγώνα για επανάκριση και δικαίωση, που επιτυγχάνει εν μέρει τον Σεπτέμβριο του 1988. Με τις ιδέες της ΄΄επαναστάσεως΄΄ δεν είχε άσχημες σχέσεις, αλλά με την ίδια δεν τα πήγε πολύ καλά. Το ίδιο και με τη μεταπολίτευση και την ασκούσα τη διοίκηση για πολλά χρόνια ΄΄φούντα΄΄ όπως την αποκαλεί (όχι μόνον αυτός, αλλά ο Παπαχρήστου τα λέει πολύ ωμά). Δηλαδή με τους επανελθόντες διωχθέντες επί δικτατορίας

---

[1] Η άποψη του Παπαχρήστου για τους επανελθόντες στη μεταπολίτευση προκύπτει με σαφήνεια στη συνέντευξή του. Παράλληλα περιγράφει και το πώς αποστρατεύθηκε. ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ (27-5-02). «*…Ήρθε μια κατά παραγγελίαν ΕΔΕ από το ΓΕΝ για επανάκριση των αξιωματικών του κινήματος που είχαν δυσμενείς κρίσεις πριν το 1967. ...Ο Βουραζέρης δεν ανταπεκρίνετο στις συνεχείς προσκλήσεις μου για τη λήψη της κατά παραγγελίαν μαρτυρικής καταθέσεως, με αποτέλεσμα να συμβεί ένα επεισόδιο σε ένα επίσημο γεύμα, όπου ειρωνευόμενος, μου δημιούργησε αίσθημα αγανακτήσεως και επιθετικότητας και του είπα ΄΄γαμώ την Παναγία σου, κωλοπαιτούδια του Αβέρωφ, κωλοαντιστασιακοί του κερατά, μας έχετε γαμήσει ρε πούστηδες, κάνετε ότι θέλετε, έχετε εξαχρειωθεί΄΄ …. Σε είκοσι μέρες αποστρατεύθηκα….Η εντύπωση η δική μου, δεν είχα διαβάσει τη διαταγή, ήταν ότι αφορούσε τους διωχθέντες και ιδίως τους αντιστασιακούς, τους λεγομένους αντιστασιακούς του κινήματος οπερέτα του Πολεμικού Ναυτικού, όπου αυτοί επανελθόντες είχαν όλες τις προσβάσεις μπροστά τους, εξωτερικό, officia, όλοι οι δρόμοι ανοιχτοί….Το ΄΄φούντα΄΄ από ότι θυμάμαι, εννοούσαμε αυτούς τους γιαλατζί αντιστασιακούς και ιδίως κατά την άποψη τη δική μου του κινήματος, το οποίο ήταν ένα κίνημα κατευθυνόμενο από τον Αβέρωφ και Σια για να αποκτήσουν και αυτοί αντιστασιακές περγαμηνές….».* Άλλα όμως προβάλλει στις αναφορές του ο εξοργισμένος Παπαχρήστου. Μετά τη μεταπολίτευση ζητάει να γίνει και γι' αυτόν τροποποίηση νόμου για να ευεργετηθεί. Εκτός εάν περιλαμβάνεται και αυτό στα με σκωπτικότητα και υπερβολή προβαλλόμενα. Είναι άδικος και το ξέρει. Θα μπορούσε σοβαρά και υπεύθυνα να αναφερθεί σε συγκεκριμένες περιπτώσεις υπερβολής στις αποκαταστάσεις, ώστε να είναι πιο πιστευτός. Δεν το 'κανε.

[2] Για τον Μπενή Ψάλτη βλ. κεφάλαιο Β25

[3] Η απάντηση του Υ/ΓΕΝ Κονιάλη στον Παπαχρήστου βρίσκεται στο ΑΝ Φ.409.72/9/73/24-7-1973.

αξιωματικούς που κατείχαν για πολλά χρόνια τις ΄΄ευαίσθητες΄΄ θέσεις στο ναυτικό και μέχρι τη δεκαετία του 1990 συνεχώς την αρχηγία του.

Ο Παπαχρήστου είναι πλοίαρχος ε.α. και λίγο αργότερα θα γίνει και υποναύαρχος με τις διαδικασίες των ΕΔΕ, που περιγράφονται στο κεφάλαιο Δ16 περί ΄΄Εκδουλεύσεων …. και Παροχών….΄΄. Σε δύο από τις αναφορές του θα περιλάβει την ημερήσια διαταγή του πλωτάρχη Σίδερη κατά την ύψωση της Σημαίας στο Υ/Β ΝΗΡΕΥΣ στην παραλαβή του στη Γερμανία, επαναλαμβάνοντας ό,τι σχετικό με το καθεστώς της 21ης Απριλίου εκθέτει τον συντάκτη της.[1] Το ίδιο έχει κάνει και ο Πετρόπουλος σε δικό του έγγραφο.

Ο Παπαχρήστου με τις περιπέτειες και τα πολυάριθμα έγγραφα δίνει ευκαιρία για προσέγγιση και κατανόηση των συνθηκών που επικρατούσαν, των συνηθειών, της νοοτροπίας, τρόπου σκέψης και αντιμετώπισης από τη διοίκηση αλλά και από πλευράς μιας κατηγορίας στελεχών. Από αυτήν την άποψη ο συγκεκριμένος αξιωματικός πρόσφερε θετικά , ανεξάρτητα από τις ποινές, που δίκαια ή αυστηρά υπέστη. Επίσης και ότι άφησε τη σφραγίδα του ως ΄΄ιδιόρρυθμος΄΄ που χαρακτηρίσθηκε σε κάποια από τα έγγραφα, ίσως και σε φύλλο ποιότητος. Δεν του λείπει το σκωπτικό πνεύμα. Όσο για την σχέση του με τη ΄΄*φούντα*΄΄, όπως αποκαλεί τους επανελθόντες μεταπολιτευτικά και ελέγχοντες το ναυτικό, αναφέρεται σ' αυτήν στη συνέντευξή του.[2]

---

[1] Σχολιάζοντας ο Μανιάτης το θέμα αυτό αναφέρεται σε θέατρο του παραλόγου *« ...να καταγγέλλεται αξιωματικός του κινήματος από αξιωματικούς που δεν έκρυψαν τις σχέσεις τους με τη χούντα...»*

[2] ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ (27-5-02) Αναφέρει με τρόπο γλαφυρό τα συμβάντα και απαντά σε ερωτήσεις που παρατίθενται όπου απαιτείται: «*…του είχα κάνει ...μια αναφορά ....που είπε τη σημαία μουνόπανο, ... μόνο ευαρέσκεια δεν πήρε, εγώ πήρα καμιά σαρανταριά μέρες περιορισμό. Είχα κάνει μια αναφορά, γιατί ο κυβερνήτης μας είπε σε μια κλήση, ότι ήρθε ο αρχηγός, ο μακαρίτης ο Μαργαρίτης, και είπε ότι ΄΄τους αντάρτες θα τους γυρίσω πίσω, και αλήτες στο Κίελο δεν θέλω΄΄.... εννοούσε ...ότι ήμαστε αλήτες και αντάρτες ……διότι είχαν συμβεί επεισόδια με το πρώτο υποβρύχιο .... Έχω δύο αναφορές...μία εναντίον του αρχηγού του ναυτικού και μια εναντίον ενός αξιωματικού που εξεφράσθη χυδαία εναντίον της σημαίας... πήρα την κατιούσα, ερχόταν η μια ποινή μετά την άλλη.... επειδή δεν δεχόμουν να με πει κανείς αλήτη και αντάρτη υπέβαλα αναφορά στην οποία πήρα ……τριάντα μέρες περιορισμό, γιατί δεν την υπέβαλα εγκαίρως, οι άλλοι όμως ακόμα να την υποβάλλουν….εγώ ταλαιπωρήθηκα, οι άλλοι που το κάνανε γαργάρα ήταν μια χαρά……»*.

Από το αρχείο Παπαχρήστου παρατίθενται εκείνα τα έγγραφα που αποδίδουν περισσότερο και τις υποθέσεις όπου ενεπλάκη και τον χαρακτήρα του. Επίσης τον τρόπο λειτουργίας της διοίκησης στο ναυτικό σε τέτοιες περιπτώσεις και υπό τέτοιες συνθήκες. Τα έγγραφα αποδίδουν εκτός των άλλων την όχι καλή σχέση του Παπαχρήστου με την εκάστοτε εξουσία.

Η αναφορά/ καταγγελία Παπαχρήστου προς ΑΝ/7ον ΕΓ φέρει αριθ. πρωτ. εισερχομένου 1946/22-6-1971.

Η ποινή των τριάντα ημερών επειδή υπέβαλλε καθυστερημένα (μετά σαράντα ημέρες) αναφορά κατά Μέτζελου επιβάλλεται με έγγραφο ΣΠΑ φ.409.50/74/72/7-8-72 ενώ έχει επιβληθεί από ΑΝ 409.50/128/72/12-7-72

Η αναφορά με τα παράπονα του Παπαχρήστου για την επαναφορά του στην Ελλάδα υποβάλλεται με ημερομηνία 28 Μαΐου 1971 προς τον Κυβερνήτη Υ/Β ΝΗΡΕΥΣ και την επομένη ακολουθεί άλλη μία. Η ποινή διότι επέμενε για άδεια και διαμαρτυρόταν για την επαναφορά, επιβάλλεται από τον κυβερνήτη του με Υ/Β ΝΗΡΕΥΣ 409.50/72/10-7-72 ενώ ακολουθεί επαύξηση της ποινής αυτής σε περιορισμό 15 ημερών από τον Πλοίαρχο Αλεξάνδρου Διοικητή Στολίσκου Υποβρυχίων (ΣΥΒ) με ΣΥΒ Φ. 409.50/21/72/14-7-1972

Η διαμαρτυρία του Παπαχρήστου στην επαύξηση της ποινής υποβάλλεται με έγγραφο Ο/Γ ΤΟΥΡΝΑΣ Φ.400/2/72/28-7-1972. Αυτά τον Ιούλιο 1972, και επανέρχεται στο ίδιο θέμα στις 6-10 και 19-11-1972.

- Ο/Γ ΤΟΥΡΝΑΣ Φ.409.72/4/73/15-2-73 προς ΣΠΑ και ζητά να του πουν γιατί δεν του δίνουν το μετάλλιο, ο Μαργαρίτης με ΑΝ/1ον ΕΓ/Ι φ.409.72/3/73/26-3-73 λέει στον ΣΤΟΛΟ να του απαντήσει συγκεκριμένους λόγους.

-ΑΝ Φ.451.1/50/73/5-10-73 με το οποίο ο Α/ΓΕΝ Αραπάκης λέει στον Παπαχρήστου πως δεν υπάρχει λόγος να διαγραφούν οι προσβλητικές εκφράσεις του Αλεξάνδρου.

-ΑΝ Φ.408.9/29/73/13-10-1973 δυσμενής κρίση κατά τις έκτακτες αυτού του χρόνου

-Αναφορά Παπαχρήστου από 8-11-73 με παράπονα γιατί δεν του διαγράφουν τις προσβλητικές φράσεις του Αλεξάνδρου και ζητάει επανεξέταση δεδομένου ότι «*... έχουσι ιδιάζουσαν ηθικήν βαρύτητα δι' αξιωματικόν συμμετάσχοντα εις την παραλαβήν των εξ Εθνικών πόρων, γνωστής αποδόσεως υλικού εκ της υπερδιετούς εμπειρίας...υποβρυχίων...»* Η αιχμή για την απόδοση των Υ/Β δεν κρύβεται.

-Αναφορά παραπόνων Παπαχρήστου από 28 Δεκ.1973 για τη δυσμενή κρίση, που την αποδίδει στα φύλλα ποιότητος των Σίδερη και Αλεξάνδρου, που είχε κυβερνήτη στην παραλαβή του Υ/Β ΝΗΡΕΥΣ και διοικητή ΣΥΒ αντίστοιχα.

-ΑΕΔ/ΑΝ/1ον ΕΓ/1ον Φ.451.101/1/74/2-1-1974 με το οποίο του απαντάει ο Μπονάνος πως δεν κρίνεται σκόπιμη η διαγραφή των επίμαχων φράσεων από το έγγραφο του Αλεξάνδρου. Ο Παπαχρήστου δεν κάνει πίσω σ' αυτό με τίποτα έτσι, ώστε το Μάρτιο του 1974 και μετά δύο χρόνων προσπάθειες πετυχαίνει αυτό που ήθελε.

ΑΝ/1ονΕΓ/1 Φ.409.50/14/74/11-3-1974 και «*…κατόπιν της παρουσιάσεως του Πλωτάρχου Παπαχρήστου Ν. εις κ. Αρχηγόν Ναυτικού …. Εκρίθη σκόπιμος η διαγραφή τούτων…και διαγράφονται αι παράγραφοι 2 και 3 του μνημονευομένου εγγράφου...».* Αρχηγός Ναυτικού είναι ο αντιναύαρχος Π.Αραπάκης. Μένει η δυσμενής κρίση και το μετάλλιο.

Αναφορά Παπαχρήστου από 25-11-1974 (έχουμε μεταπολίτευση ήδη) και ζητάει επανάκριση της δυσμενούς κρίσεως και να του πουν γιατί δεν του έδωσαν το παράσημο ΄΄Μέλος του Τάγματος της Αξίας΄΄ (παλαιά αντιστοιχία του ΄΄Μεταλλίου Στρατιωτικής Αξίας΄΄).

Μεσολαβούν διάφορα μέχρι την αναφορά παραπόνων στις 28-11-1977 προς ΣΥΒ (έχει επανέλθει ως διοικητής ΜΒΥ στα Υ/Β απόπου τον είχαν απομακρύνει το 1972 όπως αναφέρει σε άλλη αναφορά παραπόνων από 22-1-1975 προς ΝΔΒΑ). Έχει μεσολαβήσει ναυτικό ατύχημα με το Α/Γ ΣΥΡΟΣ μικρής έκτασης σε σύγκρουση με το Α/Γ ΚΡΗΤΗ σε γυμνάσια, έχει δυσμενή κρίση και τη δυσμένεια των προηγουμένων διοικήσεων του ναυτικού, όπως παραπονείται, διότι διεμαρτύρετο και αυτός για τα νέα υποβρύχια. Με τη νέα αναφορά δεν ζητάει πάλι τίποτα εκτός από το *«...να τεθώσιν υπό την κρίσιν της διοικήσεως....»*. Σημειώνει ότι «*…από το έτος 1971 πιθανώς να ήμην ο μοναδικός σχεδόν αξιωματικός του ΠΝ όστις…δεν ηνέχθην τας αυθαιρεσίας της τότε καταστάσεως από οποιοδήποτε πρόσωπον και εάν εξεπορεύθησαν ή υλοποιήθησαν με αποτέλεσμα να κριθώ δυσμενώς κατά τας εκτάκτους κρίσεις του 1973…αποτελεί καθοριστικόν παράγοντα της σταδιοδρομίας μου το γεγονός ότι, ενώ είχον πέσει εις την δυσμένειαν της τότε διοικήσεως, να μην έχω την τύχην να συλληφθώ κατά τον Μάϊον του 1973, ότε αν μη τι άλλο δεν θα είχον κριθή ...ούτω εμφανίζεται η περίπτωσις να κρίνομαι δυσμενώς επί Δημοκρατικής Ηγεσίας με στοιχεία της ΄΄Χούντας΄΄...»*.

Ο Παπαχρήστου τιμωρείται με δέκα ημέρες περιορισμό από τον Ντεγιάννη αρχηγό του ΣΤΟΛΟΥ με φ. 409.50/465/77/30-12-1977 για την αναφορά του της 28-11-77.

Νέα αναφορά παραπόνων από 17-1-1978 εκθέτει τους λόγους που θεωρεί ο ίδιος ως αιτίες των διώξεών του (υποβρύχια) ζητά τροποποίηση του Ν322/1976 ώστε να περιληφθεί και η δική του περίπτωση ως κριθέντος *«...δυσμενώς κατά το χρονικόν διάστημα από 21 –4-1967 μέχρι 23-7-1974, λόγω αντιθέσεώς μου προς το δικτατορικόν καθεστώς....όπως π.χ. διά της διατάξεως 2 του άρθρ.26 του Ν*

Η αποκαλούμενη εδώ ΄΄υπόθεση Παπαχρήστου΄΄ σύνθετη, πολύπλοκη, αντιπροσωπευτική και χρήσιμη κράτησε δέκα πέντε χρόνια. Ξεκίνησε τον Ιούνιο του 1971 και έληξε το 1986 με πλήρη επιτυχία σε όλους τους στόχους που επεδίωξε. Ταλαιπωρήθηκε αλλά τουλάχιστον έχει την ικανοποίηση της τελικής δικαίωσής του με τους βαθμούς που πήρε εν αποστρατεία, τη διαγραφή των προσβλητικών φράσεων από έγγραφο του ναυτικού, την απονομή του μεταλλίου.

Γ4γ-ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΣΤΙΣ ΕΔ

Η καθημερινή ζωή στα στρατόπεδα και έξω από αυτά[1] σε ώρες υπηρεσίας (αλλά και στον υπόλοιπο χρόνο), απεικονίζεται σε έγγραφα που εντοπίσθηκαν κυρίως της περιόδου 1967-74. Και τούτο γιατί μόνον κάτω από συνθήκες προχωρημένου αυταρχισμού με ΄΄θεσμοθετημένη΄΄ τη στεγανότητα των ΕΔ, εκδηλώνεται ολόκληρο το φάσμα της νοοτροπίας και των ιδιαιτεροτήτων των στελεχών του στρατεύματος. Το σκεπτικό στις ποινές του στρατιωτικού προσωπικού (στρατευσίμων και μονίμων) φέρνει στην επιφάνεια τον τρόπο σκέψης, (ισχύει πάντα αυτό), τις αξίες, τα θέσφατα, το τι επιτρέπεται, τι απαγορεύεται και γιατί. Ο τρόπος σύνταξης και η επιχειρηματολογία στις αναφορές, τις ένορκες διοικητικές εξετάσεις, τις καταγγελίες, δίνουν το πνεύμα που επικρατεί στις σχέσεις μεταξύ των στελεχών, με τους πολίτες της χώρας, με το αντίθετο φύλο, με τους αλλοδαπούς. Όλα μαζί στις καθημερινές ανθρώπινες σχέσεις καθώς και οι θέσεις και αντιδράσεις απέναντι σε γεγονότα, θεσμούς, την κεντρική εξουσία, τους προϊσταμένους, τους συναδέλφους, είναι αποτέλεσμα όχι μόνο της προσωπικότητας του ένστολου αλλά των καθιερωμένων, των προβλεπομένων, των επιβληθέντων, του ΄΄πνεύματος σώματος΄΄ (sprit de corps.). Είναι δηλαδή αποτέλεσμα της εκπαίδευσης και της παρεχόμενης μόρφωσης (κουλτούρας). Πολλά όμοια γεγονότα σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα δίνουν εικόνα της εποχής, του χώρου, του τι και πώς συμβαίνει στις ΕΔ. Από ένα σύνολο εγγράφων που κατανεμήθηκε σε ομοειδείς υποθέσεις και κατηγορίες ένστολων, που αφορούν στρατευσίμους, υπαξιωματικούς, αξιωματικούς, ηγεσία ΕΔ, πολίτες … καταγράφονται στη συνέχεια τα πλέον ενδεικτικά της εποχής και αντιπροσωπευτικά νοοτροπίας. Τα στελέχη των ΕΔ είναι πάντα πίσω από τη διαχείριση των αντίστοιχων υποθέσεων, είτε αυτές αφορούν στρατευσίμους είτε ιδιώτες, υπαλλήλους ΕΔ, μέλη των σωμάτων ασφαλείας κ.ο.κ. Για τούτο και κρίθηκε χρήσιμη η παράθεση τους κατά κατηγορίες.

744/77 ....ήτις αφορά αποκλειστικώς και μόνον την περίπτωσιν του τότε σημαιοφόρου Προκοπάκη…». Νέα αναφορά παραπόνων (που ζητάει να προωθηθεί ιεραρχικά) στις 13-2-1978 και

Κοινοποίησις Δυσμενούς Κρίσεως με ΓΕΝ/Β3-ΙΙΙ Φ. 408.9/45/85/25-4-1985 με την οποία κρίνεται *΄΄Παραμένων εις τον αυτό βαθμό διά ψήφων τεσσάρων, έναντι δύο ΄΄Προακτέος κατ΄αρχαιότητα΄΄.* Η αντίστροφη μέτρηση για τον Παπαχρήστου έχει αρχίσει προ πολλού και λήγει σε λίγο. Ακολουθούν αναφορές παραπόνων, αιτήσεις επανακρίσεων κ.λ.π. που οδηγούν στην αποστρατεία του και την μερική του δικαίωση το 1988 με

ΓΕΝ/Β3-ΙΙΙ Φ.414/1/34/88/1-9-1988 όπου συναντάμε το Π.Διάταγμα από 13-8-1988 *«…κύρωση πίνακα επαναλήψεως κρίσεως μετά από ακυρωτική απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, προαγωγή και αποστρατεία αυτού….αριθ.142 ΦΕΚ από 18-8-88 τεύχος Γ΄...».*

Οι αναφορές του Παπαχρήστου όπου επισημαίνει για την ημερήσια διαταγή του Σίδερη είναι η μία για επανάκριση προς ΓΕΝ Β3-ΙΙΙ από 20-7-1985 αλλά κυρίως στην προς ΑΝΥΕΘΑ Δροσογιάννη από 3-4-1986.

[1] Το δικτατορικό καθεστώς συντηρεί την κρατούσα αντίληψη πως ο στρατιωτικός δεν πρέπει να συχνάζει οπουδήποτε όταν βρίσκεται εκτός στρατοπέδου. Από τις παραγωγικές σχολές για τους μελλοντικούς υπαξιωματικούς και αξιωματικούς αλλά και για όλο το προσωπικό των ΕΔ συντάσσει πίνακες με απαγορευμένα καταστήματα όπου απαγορεύεται η είσοδος. Και τα καταστήματα αυτά δεν είναι μόνον τα ΄΄κακόφημα΄΄ διότι εστιατόρια, ζαχαροπλαστεία και ψητοπωλεία κάπως δύσκολο να είναι ακατάλληλα με βάση την κακή τους φήμη. Το πρόβλημα ήταν για τους ιδιοκτήτες που ήταν χαρακτηρισμένοι, εκτός από εκείνα που απαγορεύονταν διότι δεν ήταν ΄΄υψηλού΄΄ επιπέδου και ΄΄αριστοκρατικά΄΄, ώστε να καλύπτουν τις απαιτήσεις που έθετε (ανέκαθεν και όχι μόνον επί δικτατορίας) η κρατούσα αντίληψη περί της κοινωνικής θέσης του στρατιωτικού.

Με το έγγραφο ΑΝ/1ον ΕΓ/1 Φ.409/117/73/4-9-1973 κοινοποιείται σε όλα τα πλοία και τις υπηρεσίες του ναυτικού πίνακας που περιλαμβάνει εκατόν σαράντα έξη (146) *«...λειτουργούντα δημόσια κέντρα περιοχής Αθηνών ένθα απαγορεύεται η είσοδος και παραμονή εν αυτοίς ανδρών των ΕΔ...».* Αυτό σήμαινε εκτός των άλλων, πως συνελλάμβαναν οι των στρατιωτικών περιπόλων, όσους έβλεπαν στα κέντρα αυτά που ήταν «*... μπαρ, χορευτικά, διασκεδάσεως, μπουάτ, καφέ-μπαρ, καμπαρέ, ζαχαροπλαστεία, ψητοπωλεία, σνακ μπαρ, καφετέριες, δισκοτέκ, ταβέρνες...*».

Γ4γΙ.-ΟΙ ΣΤΡΑΤΕΥΣΙΜΟΙ ΑΜΦΙΣΒΗΤΟΥΝ ΤΟΥΣ ΚΑΝΟΝΕΣ …[1]

Ο ανθυπολοχαγός Καραποστόλου της περιπόλου αναφέρει τον παραβάτη ναύτη διότι «*…στις 8-7-72 ...αφ' ενός με δεν εχαιρέτησεν την περίπολον, κληθείς δε εδικαιολογήθη ατόπως αυθαδιάσας. Ετήρει δε κώμην δίκην Χίπη…».* Είναι βέβαιο πως το συγκεκριμένο περίπολο δεν ανήκε στην ΕΣΑ, διότι δεν υπήρχε περίπτωση να αυθαδιάσει ο ναύτης. Ήταν σκληροί της ΕΣΑ και φρόντιζαν να συντηρούν το όνομα. Αλλά και το στρατιωτικό περίπολο, μικτό από τα τρία όπλα ή ομοιογενές οποιουδήποτε όπλου, είχε εξουσία και την ασκούσε. Το ενδιαφέρον στην περίπτωση είναι η σχέση που όφειλε να συντηρεί ο στρατεύσιμος με επίδειξη σεβασμού στην περίπολο αλλά και τα μαλλιά του που ήταν ΄΄δίκην χίπη΄΄. Οι χίπηδες ήταν απορριπτέοι, παραβίαζαν τα κατεστημένα, ήταν ΄΄κίνδυνος΄΄ για την κοινωνική ισορροπία και ένας στρατιωτικός με τέτοια εμφάνιση θεωρούνταν ακόμα πιο επικίνδυνος. Επομένως ο ανθυπολοχαγός οφείλει να αντιμετωπίσει τον ΄΄κίνδυνο΄΄ και να φροντίσει να παταχθεί ο παραβάτης και για τούτο τον αναφέρει.
Ο ενωμοτάρχης της Χωροφυλακής στο χωριό είναι εξουσία και όσο πάμε πίσω στο χρόνο, διαθέτει εξουσία μοναδική, αποτελεσματική, κυρίαρχη, αναγνωρισμένη, αυτοπροβαλλόμενη, με εμπιστοσύνη στη δύναμή της. Που κλονίστηκε μόνον όταν αυτήν την εξουσία ήρθαν οι ΕΔ και την υποκατέστησαν, τη χρησιμοποίησαν για αύξηση της δικής τους δύναμης, τη μείωσαν. Ο ναύτης στο χωριό, αμφισβήτησε την εξουσία του ενωμοτάρχη, λέγοντας παρουσία κόσμου (που η χωροφυλακή είναι συνηθισμένη να εξουσιάζει) «*…άντε ρε, εγώ δεν φοβούμαι ούτε Αστυνόμο ούτε κανέναν, είμαι στρατιώτης…».* Όλο το οικοδόμημα των σχέσεων ισχύος του ενωμοτάρχη με τους κατοίκους του χωριού γκρεμίστηκε. Ο ναύτης από την πλευρά του αλλιώς τα ανέφερε στην υπηρεσία του λέγοντας πως *«…ο εν λόγω αστυνόμος κατέχεται υπό τοιαύτην τάσιν ώστε, να παρουσιάζει εαυτόν εις κατοίκους ΑΙΓΕΙΡΟΥ ως εξέχουσα προσωπικότητα έναντι του οποίου οιοσδήποτε οφείλει σεβασμόν…».* Ο Κυβερνήτης του ναύτη στο Α/Τ ΝΑΥΑΡΙΝΟ, τον πιστεύει μεν αλλά επειδή μπορεί *«…να ωμίλησεν εις τούτον ουχί ευπρεπώς…»* τον φιλοδωρεί με πέντε ημέρες περιορισμό και όλοι είναι ευχαριστημένοι.
Ο ΝΔΝΑ αναφέρει τρεις ναύτες στις 21-8-72, διότι η ναυτική αστυνομία της δικαιοδοσίας του τους είδε να κάθονται στο λεωφορείο και «*…δεν προσέφερον την θέσιν των εις άτομα χρήζοντα βοηθείας…».* Ο στρατεύσιμος διδάσκεται πως η προσφορά της θέσης και η βοήθεια προς αναξιοπαθούντες είναι μέσα στα καθήκοντά του, συγχρόνως ο διοικητής αποδεικνύει πως κάνει σωστά τη δουλειά του και στον τομέα αυτό. ---
Το Κ.Ε.Βοτανικού αναφέρει ένα ναύτη διότι τον βρήκαν στις τρεισήμισι το πρωί τέλος Αυγούστου 1972 στο ΖΑΠΠΕΙΟ ενώ « *...εκοιμάτο εις τα παγκάκια και εστερείτο διακριτικών…».* Η ίδια υπηρεσία με ξεχωριστό έγγραφο προς το ΑΝ αναφέρει πως ναύτες συχνάζουν και κοιμούνται *΄΄εις χορτοτάπητα΄΄* του ΖΑΠΕΙΟΥ τις μεταμεσονύχτιες ώρες, ενώ σε παρατήρηση διερχομένων «*…εξεφράζοντο χυδαίως προς αυτούς ...παρουσιάζοντες θέαμα αχαρακτήριστον…».* Σημειώνεται εδώ πως πολλοί είναι οι στρατεύσιμοι από νησιά και επαρχία, που μη έχοντας συγγενείς στα μέρη που υπηρετούν, επιστρέφουν στην υπηρεσία τους από την έξοδο. Κάποιοι προτιμούν το ΄΄χορτοτάπητα΄΄, είναι νέοι και χωρίς χρήματα. Ο στρατεύσιμος ξέρει πως αυτήν την περίοδο πρέπει και να τη γλεντάει όπως μπορεί, και η προσπάθειά του είναι (και σήμερα και πάντα) να κάνει το ΄΄στρατιωτικό του άνετα και χαλαρά. Οι συγκεκριμένοι διέπονται και από ιδιαίτερη νοοτροπία, διότι υπηρετούν στη ΜΥΚ (οι εκφραζόμενοι ΄΄χυδαίως΄΄) και μαθαίνουν να μην ανέχονται πολλά.---

[1] Τα έγγραφα με τα παραπτώματα κ.λ.π. στρατευσίμων είναι τα εξής:
-Αναφορά ΣΔΑ/ ΦΡΟΥΡΑΡΧΕΙΟΝ από 8/7/72 για το ναύτη με *«..κόμην δίκην Χίπη..»*
-ΝΔΝΑ Φ.451.2/8372/21-6-72 για τους ναύτες που δεν πρόσφεραν τη θέση τους.
-ΚΕΒ Φ.451.2/10733/72/1-8-72 για το ναύτη που κοιμόταν ΄΄στα παγκάκια΄΄.
-ΚΕΒ φ. 451.2/10694/72/27-7-72 για μη απονομή ΄΄ κεκανονισμένου χαιρετισμού΄΄
-ΚΕΒ Φ.451.2/10702/1-8-72 με τα ΄΄παντοφλέ υποδήματα΄΄.
-ΚΕΒ Φ.451.2/10703/1-8-72 με την ΄΄υπερμεγέθη κόμην και τας παραγναθίδας΄΄.
-ΚΕΒ Φ.451.2/9785/1-8-79 με τον κελευστή που ΄΄έτρεφεν υπερμεγέθη κόμην και μύστακα και ήτο εν γένει ρυπαρός΄΄.
-ΚΕΒ Φ. 451.2/10709/1-8-72 για το ναύτη που κυκλοφορούσε ΄΄πέραν του κεκανονισμένου ωραρίου΄΄.
-ΝΔΝΑ Φ. 451.2/66/72/15-7-72 για το ναύτη με τον ΄΄πηλίσκο ανά χείρας΄΄.
-ΤΡΟΧΑΙΑ ΠΡΟΑΣΤΙΩΝ Φ 814/4/28/26-6-72 για το ναύτη που ανταγωνιζόταν άλλον με το αυτοκίνητό του στη Γλυφάδα.
-ΚΕΒ 451.2/10696.72/28-7-72 για τους ναύτες ΜΥΚ που κοιμόντουσαν στον ΄΄χορτοτάπητα ΖΑΠΕΙΟΥ παρουσιάζοντες θέαμα αχαρακτήριστον΄΄.
-ΚΕΝ 451.2/10303/72/5-10-72 για το ναύτη που ΄΄τελούσε εν μέθη΄΄.
-ΚΕΒ 451.2/10792/72/5-10-72 για το ναύτη που ΄΄έφερεν στολήν ισχυρού καύσονος πέραν της δύσης του ηλίου΄΄.
-ΥΥ Φ.451/5/72/20-5-72 για τους στρατευσίμους που ΄΄προέβησαν εις κλοπήν αμνού΄΄.
-Υ/ΝΣΗ ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΗΣ ΚΟΜΟΤΙΝΗΣ Φ.706/71/4η/ 31-8-72 και Α/Τ.ΝΑΥΑΡΙΝΟΝ Φ. 451.2/28/72/16-10-72 για το ναύτη που δεν υπολόγιζε την ΄΄προσωπικότητα του Ενωμοτάρχη Χωροφυλακής στην ΑΙΓΕΙΡΟ΄΄.
-Αναφορά Ιδιοκτήτριας Ορφανοτροφείου από 10-5-72 και ΑΝ/1ον ΕΓ/1/Φ. 451.2/81/72/18-5-72 για τον ΄΄ ναύτη που ασελγούσε επί της 16τιδος κορασίδος και την εξώθησεν εις κλοπήν΄΄.

Πάλι το ΚΕΒ (όπου είναι και η ΝΑ-Ναυτική Αστυνομία, εξ ου και το πλήθος των εκείθεν αναφορών) αναφέρει ναύτη *«…διότι την 251425-7-72 παρά τον Σκαραμαγκά δεν απένειμεν τον κεκανονισμένον χαιρετισμόν…»* προφανώς διότι δεν χαιρέτησε τη Ν/Α. ---

Η Ν/Α εντοπίζει και αναφέρει ναύτη διότι *«…παρά το ΣΤΑΔΙΟΝ την 291630-8-72 έφερε πολιτικά υποδήματα…»* ---Ο επόμενος ναύτης την 29-8-72 *«…έτρεφεν υπερμεγέθη κόμην, παραγναθίδας και ήτο αξύριστος…»*. Ο παραπτωματίας υπηρετούσε στο Ν/Α ΑΗΔΩΝ που σημαίνει πως ο έλεγχος δεν ασκείται και με τόση θερμότητα στο πλήρωμα, όταν το επιθεωρούσε ο αρμόδιος για να βγει ΄΄εξόδου΄΄.---Αλλά και της Τορπιλακάτου ΑΣΤΡΑΠΗ ένας κελευστής στρατεύσιμος «*..έτρεφεν υπερμεγέθη κόμην, έτρεφεν μύστακα, ήτο εν γένει ρυπαρός…»*.---Ο ναύτης του ΚΕΠΑΛ «*…εκυκλοφόρει πέραν της κεκανονισμένης ώρας…παρά το ΤΖΑΝΕΙΟΝ την 31001-7-72…»*, προφανώς διότι απαγορευόταν η κυκλοφορία των στρατευσίμων πέραν κάποιας ώρας. Το ίδιο και για έναν ναύτη της ΝΒΝΕ που βρέθηκε στο ΣΥΝΤΑΓΜΑ την 30001-7-72, ενώ άλλος «*..έφερεν τον πηλίσκον του ανά χείρας…»* ξέροντας όπως και κάθε στρατιωτικός πως, εφ' όσον βρίσκεται καθ' οδόν και ένστολος, φοράει πάντα το καπέλο του όποιος και να 'ναι. ----

Η Τροχαία Προαστίων αναφέρει το ναύτη που οδηγούσε με ταχύτητα 110 χιλιόμετρα στη Γλυφάδα *«…αντί του επιτρεπομένου 50 χιλιομέτρων και να ενεργή συνεχείς και άνευ ελέγχου και σηματοδοτήσεως αλλαγάς λωρίδων κυκλοφορίας (επικινδύνους ελιγμούς) συναγωνιζόμενος άμα οδηγόν ετέρου οχήματος…»*. Πιθανόν τότε η τροχαία να ήταν υποχρεωμένη να αναφέρει αντί να επιβάλλει ποινές επί τόπου. Οι σχέσεις αστυνομίας και ΕΔ ήταν σχέσεις υποτελών στην επταετία και το πνεύμα αυτό καλλιεργείται από πλευράς των ΕΔ. ---

Η Υπηρεσία Φάρων στέλνει στις 25-9-72 παρατήρηση στο ΠΦΑ ΑΡΜΑΤΟΛΟΣ που μάλλον βρίσκεται στην περιοχή Κρήτης, πως ΄΄εσχάτως΄΄ μέλη του πληρώματος «*…υπέπεσαν εις παραπτώματα πειθαρχίας, τάξεως και συμπεριφοράς…»* χρησιμοποιώντας τρία έγγραφα σχετικά του ΝΑΣΚΡΗ.. ΄΄Τελών εν μέθη΄΄ συνελήφθη κάποιος του Κ/Β ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΣ την 032030-10-72, ένας άλλος του Α/Γ ΙΚΑΡΙΑ την ίδια περίοδο *«…έφερεν στολήν ισχυρού καύσωνος, πέραν της δύσεως του ηλίου…»*. Οι επόμενοι τέσσερις εισπράττουν στην Υδρογραφική Υπηρεσία από 10 μέχρι 25 ημέρες Φ (Φυλάκιση). Οι δύο με τις 25 ημέρες Φ διότι *«..κατά την επιστροφήν των εξ Υ/Γ εργασίας εις περιοχήν ΚΑΛΑΜΟΥ προέβησαν εις κλοπήν αμνού…»* οι άλλοι δύο δε με τις 10 ημέρες Φ. διότι «*…δεν απέτρεψαν κλοπήν διεπραχθείσαν υπό συναδέλφων των…»*. Η παρέα των ναυτών βρήκε το αρνί, το άρπαξε και το έφαγαν. Είναι μέσα στη νοοτροπία των στρατευσίμων, ειδικά όταν ενεργούν από κοινού και βρίσκονται σε περιοχές, που δεν τους γνωρίζουν. Συχνά σε γυμνάσια υποφέρουν τα μποστάνια με φρούτα, ενίοτε και τα κοτέτσια. ---

Ο σημαιοφόρος του Λιμενικού Σώματος αναφέρει έναν άτυχο ναύτη που πήγε να τον ρωτήσει για δρομολόγια πλοίων στο Αντίρριο στις 10-4-72 ενώ *«..δεν έφερεν παντελώς* (δηλαδή ούτε το κρατούσε ΄΄ανά χείρας΄΄ ως συνήθως*) πηλίκιον εν ανοικτώ χώρω, ήτο αξύριστος, έφερεν δε πολιτικά υποδήματα φαιού χρώματος…»*. ---Η ιδιοκτήτρια/ διευθύντρια ορφανοτροφείου καταγγέλλει το ναύτη διότι «*… εν τω ορφανοτροφίω διαβιουσών κορασίδων, η …ετών 16 συνεδέθη ερωτικώς …ούτος ασέλγησεν επανειλημμένως επ' αυτής…δοθείσης αυτή υποσχέσεως γάμου…επίεζεν αυτήν να του βρει χρήματα…να κλέψη εκ του ορφανοτροφείου…παρακαλώ διά την ανακάλυψιν του δράστου ναύτη…την αποκατάστασιν της αποπλανηθείσης …την επιστροφήν των χρημάτων…»*. Η καταγγελία γίνεται στις 10-5-1972 και ο Υπαρχηγός του ΑΝ υποναύαρχος Γκολφίνος Πετμεζάς αναφέρει στον ΥΕΘΑ σε μία εβδομάδα πως εκλήθη ο ναύτης, η κορασίς και η καταγγέλλουσα «*…και εκ της προχείρου ταύτης εξετάσεως προέκυψαν ισχυραί αμφιβολίαι περί της αληθείας και βασιμότητος των..μαρτυρουμένων…»* οπότε και συνέστησε στην ΄΄προστάτιδα της κορασίδος΄΄ να κάνει την καταγγελία της στην Αστυνομία. Ο ναύτης όμως δεν τη γλίτωσε διότι *«..ετιμωρήθη πειθαρχικώς δι' ανακύψαντα εκ της εξετάσεως θέματα ενδιαφέροντα την υπηρεσίαν ως εκ της ιδιότητός του…»*. Η λογική είναι πως αποδέχεται ο αρμόδιος μηχανισμός των ΕΔ αυτό που και η κοινωνία τότε ακολουθούσε. Ο νέος που ΄΄ασελγούσε΄΄ σε ανήλικη 16 ετών έπρεπε (κάτι που γινόταν συχνά σε τέτοιες περιπτώσεις) να την αποκαταστήσει, δηλαδή να την πάρει γυναίκα του. ---

Αποτάχθηκε της ΣΝΔ Ναυτικός Δόκιμος διότι, αρνήθηκε να προβεί σε γάμο με κόρη αξιωματικού που είχε μείνει έγκυος. Ο Πατέρας της κόρης, στρατιωτικός ε.ε. δεν μπορούσε να έχει ΄΄νόθο΄΄ εγγόνι και ο γάμος τα τακτοποιούσε όλα. Ο ναυτικός δόκιμος, δεν μπορούσε πριν αρχίσει καν τη σταδιοδρομία του να υποστεί πολλαπλά δεσμά. Αρνήθηκε το γάμο, παραπέμφθηκε σε πειθαρχικό και αποτάχθηκε. Το Σώμα ΄΄καθάρισε΄΄ αλλά κανείς δεν έμεινε ευχαριστημένος.---

Γ4γII.-ΤΑ ΣΤΕΛΕΧΗ ΤΟΥ ΠΝ ΚΑΙ ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ [1]

Οι αξιωματικοί, ανθυπασπιστές και μόνιμοι υπαξιωματικοί παρουσιάζουν στα έγγραφα που τους αφορούν, διαφορετικές υποθέσεις απ' ότι οι στρατεύσιμοι. Και τούτο λόγω ηλικίας, επαγγέλματος, νοοτροπίας και διαφορετικού (πιο αυστηρού) τρόπου αντιμετώπισής τους από τη διοίκηση. Συχνές είναι οι αναφορές γυναικών ή συγγενών για θέματα κοινωνικής φύσης, όπως τα σχετιζόμενα με γάμους και διαζύγια. Επίσης εμφανίζονται και τα προβλήματα από οικονομικές διαφορές συζύγων, αθέτηση λόγου (που για την εποχή που εξετάζουμε, ήταν από πλευράς του άντρα το σύνηθες και τιμωρητέο στις ΕΔ), ερωτικές υποθέσεις κ.λ.π. Συχνές ήταν και οι εμπλοκές με χρηματικές οφειλές και το φαινόμενο ερμηνεύεται και από τους χαμηλούς μισθούς (δεν βρέθηκαν για αξιωματικούς τέτοιες υποθέσεις, χωρίς αυτό να σημαίνει πως δεν υπάρχουν). Με τα θέματα αυτά ασχολείται ο μηχανισμός προσωπικού των ΕΔ και ανάλογα καταλήγουν μέσα από τη διαδικασία ανακρίσεων στο ναυτοδικείο, ή περιορίζονται σε πειθαρχικές ποινές. Όχι εξοντωτικές κατ' ανάγκην, αλλά τα έγγραφα αυτά περιλαμβάνουν συστάσεις, ανεξάρτητα εάν υπήρχε δίκαιο ή άδικο από την πλευρά του στελέχους. Το ότι *΄΄απησχόλησεν την υπηρεσίαν΄΄* είναι αρκετό να επιφέρει την παρατήρηση ή και τιμωρία. -----

Τέως σύζυγος ανθυπασπιστή στέλνει γράμμα στον ΥΕΘΑ καταγγέλλοντάς τον και ζητώντας να μετατεθεί. Είναι η συνηθέστερη απαίτηση της αντίθετης πλευράς (συνήθως εν διαστάσει συζύγου και οικογενείας της ή συγγενών ΄΄εγκαταλειφθείσης΄΄ νέας) για τον στρατιωτικό με τον οποίο υπάρχει διένεξη. Εκτός από το να επιβληθεί και τιμωρία. Οι ανακρίσεις δεν καταλήγουν στο ότι φταίει εν προκειμένω ο ανθυπασπιστής. Στη διάρκειά τους όμως διαπιστώνεται πως, δεν είχε πάρει άδεια γάμου. Τιμωρείται εκ των υστέρων αλλά ελαφρά, διότι δήθεν πείσθηκαν από τον *«…προφασισθέντα παρανόησιν ισχυουσών διαταγών …»* Της υποχρέωσης να πάρει άδεια γάμου δηλαδή. Η υπηρεσία δέχτηκε πως ουδέποτε *«…ώχλησεν την σύζυγόν του…»*, απλά ζητούσε να δει τα παιδιά του και έτσι απονεμήθηκε δικαιοσύνη. Οι υποθέσεις αυτές πέρα από τη σοβαρότητα που έχουν για τους άμεσα ενδιαφερόμενους, αποτελούν αντικείμενο σχολιασμών, δηλαδή κουτσομπολιού στο μικρό χώρο, που είναι το ναυτικό. Τα φαινόμενα παρουσιάζονται συχνά, οι γάμοι γίνονται σε μικρή ηλικία από τη μεριά του στελέχους για ΄΄αποκατάσταση΄΄ και από τη μεριά της κοπέλας πάλι για ΄΄αποκατάσταση΄΄. Ένας γάμος με στέλεχος των ΕΔ για την περίοδο αυτή που είναι προβεβλημένοι οι αξιωματικοί και υπαξιωματικοί είναι καλή ΄΄αποκατάσταση΄΄ για μια νέα κύρια της μικροαστικής τάξης. Ακόμα περισσότερο για τον αγροτικό και εργατικό κόσμο, αφού ΄΄κορώνα΄΄ σημαίνει μόνιμη θέση στο δημόσιο, άρα σωστά διευκολύνεται και από το περιβάλλον των κοριτσιών η σύναψη σχέσεων με στρατιωτικούς. Αυτά τότε.---

΄΄Άτυχος οπλίτης των ΤΕΑ΄΄ (όπως ο ίδιος αναφέρει) στέλνει αναφορά/ αίτηση στο ΑΝ όπου εκθέτει τον πόνο του. Τα αναφερόμενα γεγονότα όμως, δείχνουν πως δεν σκέφθηκε καλά πριν προβεί στην καταγγελία. Έχοντας για σύζυγό του την εξαδέλφη ενός διόπου, τον καταγγέλλει διότι, πήγε και κατέθεσε ενόρκως σε συμβολαιογράφο πως η εξαδέλφη του του είπε πως ο άντρας της *«..την έχει μικρή…και δεν ευχαριστείται …και εν συνεχεία της έκανε συστάσεις….βεβαίως πάντα όσα καταθέτει είναι αναληθή και κακοήθη….και εάν ακόμη ήσαν αληθή….αυτός έπρεπε να τα μεταβιβάσει εις τον σύζυγον…;»*.Η απολαυστική αναφορά δεν θα περιλαμβανόταν στην εργασία εάν δεν αποτελούσε κόσμημα που κάπως βοηθάει τις κοινωνιολογικές προσεγγίσεις. Ο Κερκυραίος οπλίτης των ΤΕΑ ανέφερε τα γεγονότα διότι, ο δίοπος *«…προέβη εις ενεργείας αι οποίαι φρονώ ότι δεν είναι σύμφωνοι προς το ήθος, το ψυχικόν μεγαλείον και τη γενναιότητα του Έλληνος ναύτου…»*. Όσο αφελής και είναι ο επιστολογράφος, η ενέργειά του δείχνει πως, εμπιστεύεται τους αποδέκτες της επιστολής του. Και είναι γεγονός πως δεν έχει παρατηρηθεί να διοχετεύονται εκτός των αρμόδιων υπηρεσιών (των κλάδων προσωπικού δηλαδή) προς τα ΜΜΕ τέτοιες περιπτώσεις που θα αποτελούσαν ίσως υλικό για σκανδαλοθηρικές αναλύσεις. ----Το Μάρτιο του 1972 ο Αρχηγός Ναυτικού δέχεται αναφορά δεσποινίδος από τα Χανιά που καταλήγει στο αίτημα για *«…επέμβασιν και υποστήριξιν της δεινώς ταλαιπωρουμένης εμού και οικογενείας μου, παρά τον υφ' υμών προσφορότερον τρόπον….»*.Περιγράφοντας τα δεινά της η ΄΄παθούσα΄΄ δίνει την ευκαιρία για εμπλουτισμό των καθημερινών δρώμενων των στελεχών των ΕΔ με περιπτώσεις που έχουν και τη μελαγχολική τους πλευρά. Ο απλός κόσμος έβλεπε την όποια εξουσία

[1] Οι μετά γυναικών περιπτώσεις εμπλοκών στελεχών του ναυτικού, έχουν ως εξής:
-ΑΝ/1ον ΕΓ/1 Φ.451.2/85/72/23-5-72 και ΣΤΟΛΟΣ Φ. 451.2/;/72/1-8-72 για τον ανθυπασπιστή που *΄΄ουδέποτε ώχλησεν την σύζυγόν του΄΄* αλλά ζητούσε να δει τα παιδιά του και έτσι διαπιστώθηκε πως ΄΄ετέλεσεν γάμον άνευ αδείας΄΄.
-Αναφορά-Αίτησις κατοίκου Κερκύρας οπλίτη των ΤΕΑ αρ.εισερχ 1981/1-8-72 προς ΑΝ κατά διόπου εξαδέλφου της συζύγου του που ΄΄κατέθεσεν ενόρκως εις συμβολαιογράφον ότι την είχεν ΄΄μικρή΄΄.
-Επιστολή προς Αρχηγόν Ναυτικού από 18-3-72 μιας Ελληνοπούλας που *΄΄τρομαχτείς διέπραξεν σαρκικήν συνάφειαν΄΄* και πόρισμα ΕΔΕ ανθυποπλοιάρχου Γ.Μυλωνά προς Α/Τ. ΜΙΑΟΥΛΗΣ από 6-6-72 ότι «*ο αρχικελευστής εσυνουσιάσθη μετά της Περσεφόνης ουχί όμως εκβιαστικώς..»* και τέλος η πρόταση ΑΡΑΠΑΚΗ με ΣΤΟΛΟΣ φ. 451.21/107/72/22-6-72 προς ΑΝ σύμφωνα με την οποία *«….ο συναισθηματικός δεσμός εξελίχθη εις πλήρη σαρκικήν ομιλίαν {*η υπογράμμιση στο πρωτότυπο}*..πλην όμως τα περί βίας τυγχάνουν ανυπόστατα μη δυνάμενα να αντέξουν εις ελαφράν βάσανον…»*
-Επιστολή πατρός εκ Κερκύρας προς Πρωθυπουργόν από 20-3-72 και Σ.Δ.Α.Μ. φ. 450/9/72/30-5-72 περί ΄΄διαφθαρείσης 18έτιδος υπό του μνηστήρος της υποκελευστού΄΄.
-Η παραπομπή σε ανακριτικό του κελευστή που καταδικάσθηκε διότι διεκόρρευσε εντός αυτοκινήτου την 15έτιδα γίνεται με απόφαση ΑΝ/1ον ΕΓ/1 Φ.451.22/2/71/12-8-1971 ενώ η καταδικαστική απόφαση του Αναθεωρητικού Δικαστηρίου έχει αριθ.190/1971

(εν προκειμένω τον αρχηγό του ναυτικού) ως ΄΄προστάτη αδυνάτων΄΄ και υπερασπιστή των αδικημένων. *«…ημέρα Κυριακή 5 Μαρτίου εκβιαστικώς …τρομαχτής από τις απειλές του φοβιθής διαίπραξεν και ήλθεν εις σαρκικήν συνάφειαν μετ' εμού εκβιαστικώς …μεταχειριστείς προς τούτο παν εις την διάθεσίν του εκβιαστικόν μέσον και εκμεταλλευτείς και τη φοβίαν μου εις ένα ξένον περιβάλλον ξένη μεταξύ ξένων…επειδή η στάσις αυτή του εν λόγω υπαξιωματικού του ενδόξου Βασιλικού Ναυτικού και η διαγωγή του έναντι μιας Ελληνοπούλας… επλήγωσεν θανάσιμα την εν λόγω εμού …η οποία θέλω να ζω εντίμως εν τη κοινωνία…».* Η διαταχθείσα ανάκριση δεν κατέληξε υπέρ της Ελληνοπούλας. Ο υπαξιωματικός δεν τη γλίτωσε εύκολα (υπέστη τον ΄΄προσήκοντα διοικητικό έλεγχο΄΄΄) και ο Αραπάκης ως Διοικητής του Στόλου βρήκε μια καλή ευκαιρία να δώσει (με τη σωστή ορολογία) την κάθαρση στην υπόθεση. Κρατώντας αυτός τουλάχιστον (σε αντίθεση με το λεκτικό στο γράμμα της βιασθείσης κόρης) ένα καλό επίπεδο στο φραστικό της πρότασής του προς το ΑΝ. *«…εκ της αντικειμενικής μελέτης της ΕΔΕ υπό ΣΤΟΛΟΥ, εκτιμάται ότι οι ανωτέρω συνήψαν αισθηματικόν τινα δεσμόν, όστις πιθανώς εξελίχθη εκουσίως εις πλήρη σαρκικήν ομιλίαν τούτων, ο ισχυρισμός όμως της παθούσης περί βίας και απειλών προς τούτο, τυγχάνει τουλάχιστον ανυπόστατος, μη δυνάμενος να αντέξη έστω και εις ελαφράν βάσανον…».* Αυτά λέει ο αρχηγός του Στόλου χωρίς να σκεφτεί, πως δεν υπάρχει λόγος να αποκαλεί ΄΄παθούσα΄΄ την Ελληνοπούλα αφού δεν αντέχουν οι ισχυρισμοί της ΄΄εις ελαφράν βάσανον΄΄. …

Από την Κέρκυρα και η επόμενη καταγγελία του πατέρα δεκαοχτάχρονης ΄΄ανηλίκου΄΄. Που αφού εμνηστεύθη υπαξιωματικό του ναυτικού, ο τελευταίος έτυχε της εμπιστοσύνης του και επέτρεψε στην κόρη του να μείνει μαζί του στην Αθήνα. Μετά τρίμηνο που γύρισε χωρίς μνηστεία στο νησί, διαπίστωσε πως «*…είχεν διαφθαρεί υπό του μνηστήρος της…όστις ουδεμίαν δικαιολογίαν και ουδένα λόγον προέβαλε διά την συμπεριφοράν του ταύτην την εντελώς ανοίκειον και απάδουσαν εις τας Αρχάς περί τιμής και αξιοπρεπείας τας διεπούσας το Σώμα των Αξιωματικών και Υπαξιωματικών του Πολεμικού Ναυτικού….* ». Ο άτυχος πατέρας λέει τον πόνο του. Η μικρή κοινωνία του χωριού του δεν ανέχεται τέτοιες καταστάσεις και η κόρη του εάν δεν αποκατασταθεί θα *«…θεωρείται ατιμασμένη με σοβαράς δι' αυτήν επιπτώσεις διά το μέλλον της, το δε όπως εν αρνήσει ή δυστροπία τούτου, επιβληθούν αι νόμιμοι κυρώσεις διότι νομίζω ότι άνθρωποι της ηθικής υποστάσεως του αναφερομένου, δεν πρέπει να παραμένουν εις το τίμιον και ένδοξον Σώμα του Ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού το οποίον θα μολύνουν διά της παραμονής των …».* Δεν δίνει η αλληλογραφία το αποτέλεσμα της υπόθεσης. Αλλά εάν ληφθεί υπόψη πρόταση για κατ' αντιπαράσταση εξέταση, γίνεται αντιληπτό πως οι διαχειριζόμενοι τις περιπτώσεις αυτές δεν έχαναν την ευκαιρία και διασκέδαζαν με τα κωμικοτραγικά και αρκετά συχνά συμβάντα αυτού του είδους στις ΕΔ…..

Ο κελευστής όμως που συνάπτει σχέσεις με ανήλικη νέα 15 ετών με αποτέλεσμα να την «*…διακορεύσει εντός του αγροτικού αυτοκινήτου του πατρός του…*» καταδικάζεται από το ναυτοδικείο και το αναθεωρητικό δικαστήριο το 1971 σε φυλάκιση ενός χρόνου με τριετή αναστολή. Το αδίκημα και το γεγονός πως, η ποινή ξεπερνά τους έξη μήνες φυλάκιση, οδηγεί τον κελευστή στο πειθαρχικό συμβούλιο με το ερώτημα εάν έθιξε τη στρατιωτική τιμή και επομένως πρέπει να αποταχθεί. Δεν γνωρίζουμε την εξέλιξη, αλλά τα φαινόμενα ήταν συχνά και τότε όπως και πάντα για το είδος αυτό των ΄΄αδικημάτων΄΄. Μόνο που η νομοθεσία και τα προβλεπόμενα και στις ΕΔ οδηγούν τους ΄΄παρανομούντες΄΄ σε σοβαρές ποινές και αποβολή από το σώμα.

Γ4γIII.-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΟΣΟΛΗΨΙΕΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ.[1]

Η Ν/Θ ΑΜΒΡΑΚΙΑ αναφέρει στο ΑΝ/1ον ΕΓ πως *«…κατόπιν συνεννοήσεως υπηρεσίας μετά της ΕΕ {*Εμπορικής Εταιρίας*} ΄΄ΚΟΜΦΟΡ΄΄ το χρέος του αρχικελευστή θα εξοφληθή την 1-7-72 θεωρουμένης της αιτήσεως της εταιρίας ως μηδέποτε υποβληθείσης…υπεβλήθη ποινή περιορισμού δέκα ημερών …».* Ο αρχικελευστής είχε εκθέσει την υπηρεσία. Εύκολο και αποτελεσματικό για την εταιρία να προσφύγει στην υπηρεσία του υπαξιωματικού και να καταγγείλει το γεγονός. Έχει έτσι με το μέρος του ανέξοδη βοήθεια στις απαιτήσεις του. ---

Το ίδιο συμβαίνει και με τον επόμενο την ίδια περίπου περίοδο. Δανείζεται 6.000 δραχμές από γείτονά του, υπογράφει γραμμάτιο, δεν μπορεί να το εξοφλήσει παρά τις δύο αναβολές, ο δανειστής διαμαρτύρεται στο ΑΝ και εισπράττει δέκα ημέρες περιορισμό ο υπαξιωματικός. Ποινές που έχουν επιπτώσεις και στην εξέλιξη των στελεχών, αφού λαμβάνονται υπόψη στις κρίσεις για προαγωγές. Παράλληλα διαπιστώνουμε, τη συχνή προσφυγή σε δανεισμούς των στελεχών του στρατεύματος, για να συμπληρώσουν τις αποδοχές τους. Οι μισθοί δεν έφταναν. Μια μικρή παρέκκλιση ή κακή διαχείριση, οδηγούσε στην ανάγκη δανεικών με άσχημα αποτελέσματα.

[1] Τα σχετικά με οικονομικές δοσοληψίες στελεχών έγγραφα είναι τα εξής:
-Ν/Θ ΑΜΒΡΑΚΙΑ 451.2/9/72/11-6-72 για χρέος αρχικελευστού προς την ΄΄ΚΟΜΦΟΡ΄΄
-ΑΝ 1ον ΕΓ/1 φ. 451.2/78/72/15-5-72 για δάνειο 6.000 δραχμών.
-ΑΝ 1ον ΕΓ/1ον φ. 451.2/68/72/6-5-72 για αβάσιμη καταγγελία οφειλής από βαφή σπιτιού.
-ΑΝ 1ον ΕΓ/1 φ. 451.2/64/72/3-5-72 για οφειλή σε εκτελωνιστή 800 δραχμών από επικελευστή.
-ΑΝ 1ον ΕΓ/1 φ. 451.2/60-72/3-5-72 για ανεξόφλητες συναλλαγματικές ανθυπασπιστή από αγορά επίπλων.

Να βάψει το σπίτι του στην Ελλάδα, έβαλε εκ του μακρόθεν ο υπηρετών στη Γερμανία ανθυπασπιστής. Τα έμπλεξε τελικά με το μπογιατζή, ο οποίος ζήτησε από το ναυτικό να λύσει την οικονομική τους διαφορά. Το δίκιο όμως, όπως διαπίστωσε η έρευνα, ήταν με το μέρος του ένστολου και το ναυτικό έκλεισε την υπόθεση διότι «*…προέκυψαν λίαν ισχυραί αμφιβολίαι περί της βασιμότητος των καταγγελλομένων… κατά του ανθυπασπιστού…δι' ο και ο τελευταίος δεν ηλέγχθη*».----

Ένας εκτελωνιστής ζητάει από το ναυτικό, να παρέμβει ώστε ο αρχικελευστής του οποίου εκτελώνισε πράγματα με έξοδα οκτακόσιες δραχμές, να εξοφλήσει την υποχρέωσή του, διότι παρά τις οχλήσεις «*…ουδεμιάς απαντήσεως ετύχομεν μέχρι σήμερον….δεδομένου ότι παρήλθον από της εκδόσεως του τιμολογίου οκτώ περίπου μήνες…»*. Ο αρχικελευστής, καίτοι ξέρει πως εκεί θα καταλήξει η υπόθεση και θα αναγκαστεί και να πληρώσει και θα τιμωρηθεί, δεν πληρώνει επί 8μηνο διότι προφανώς δεν του περισσεύουν ή αδιαφορεί. ---

Το ίδιο και με άλλον ανθυπασπιστή του οποίου ανεξόφλητα γραμμάτια συνολικής οφειλής 15.000 δραχμών καταλήγει στον υπαρχηγό του ΑΝ. Ο τελευταίος δίνει εντολή στην υπηρεσία του οφειλέτη, να τον ελέγξει και να εξοφλήσει τα γραμμάτιά του. Έπιπλα είχε πάρει ο ανθυπασπιστής και δεν πλήρωνε τις δόσεις. Το φαινόμενο συχνό και τότε. Το ναυτικό τιμωρούσε τα στελέχη του αλλά για την εξόφληση δεν είναι αρμόδιο καθ' ότι «*…αι αστικής φύσεως αξιώσεις εκφεύγουν της αρμοδιότητος της υπηρεσίας ως υπαγόμεναι εις την δικαιοδοσίαν των πολιτικών δικαστηρίων…»*

Γ4γIV.-ΣΤΕΛΕΧΗ ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΑ ΠΑΡΑΠΤΩΜΑΤΑ[1].

Ο δημόσιος εναγκαλισμός ήταν τη δεκαετία του 70 απαγορευμένος τρόπος να εκφράσει τον έρωτά του ο στρατιωτικός. Δίκαια ή άδικα σκανδαλίστηκε ο εισπράκτορας του λεωφορείου και κατέληξε να αναφέρει ένα θερμόαιμο υπαξιωματικό. Ο οποίος δεν εννοούσε να σταματήσει «*…να θωπεύονται και εν συνεχεία να φιλιούνται….*» μετά δεσποινίδος. Προσπάθησε και αστυφύλακας να τους πείσει χωρίς αποτέλεσμα. Το γεγονός συμβαίνει επί δικτατορίας και ο υπαξιωματικός δείχνει να αισθάνεται αναβαθμισμένος. Μπορούσε ως εκ τούτου να θωπεύει τη φίλη του, να αδιαφορεί για τον σκανδαλιζόμενο εισπράκτορα και συγχρόνως να θεωρεί το όργανο της τάξεως υποδεέστερό του. Όπως γράφει ο εισπράκτορας στην αναφορά του, ο υπαξιωματικός του ναυτικού τους απείλησε ότι *«…θα κάνει σήμα στην Μονάδα του να τιμωρήσει τον εν λόγω αστυφύλακα και εμένα να με κάψει και να μου κάνη μήνυση επειδή του διέκοψα την υπηρεσία του την οποίαν είχε αναλάβει εντός του λεωφορείου…».* Και αναρωτιέται ο αγανακτισμένος εισπράκτορας: « *Έχουν το δικαίωμα οι άνδρες των ενόπλων δυνάμεων να κυκλοφορούν εν πολιτική περιβολή και να συμπεριφέρονται μάλλον …εκμεταλλευόμενοι τα τιμημένα ρούχα και το τιμημένο σώμα που υπηρετούν; Μήπως καλύπτονται υπό κανενός νόμου; Άμα είναι έτσι να μην τους ενοχλούμε τότε, αλλά να τους εξυπηρετούμε κι όλας…απειλήθηκα εν ψυχρώ…κατά την ώρα όπου εφιλιούντο…»* Δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις που στρατιωτικοί εκμεταλλεύονται την ιδιότητα, όχι τόσο για να φιλιούνται με τις συνοδούς τους, αλλά για να ρίχνουν και το βάρος της στολής στις διαφωνίες και διαφορές με τους υπόλοιπους. Η αίσθηση της υπεροχής απέναντι στους ιδιώτες, προερχόταν από το ότι αποτελούσε μέρος της ισχυρής οικογένειας των ΕΔ. Πιστεύει επομένως πως και ο ίδιος είναι τμήμα της εξουσίας στη χώρα. Γι' αυτό και η έκφραση ΄΄έχω υπηρεσία στο λεωφορείο΄΄. Καμία υπηρεσία δεν μπορούσε να έχει στο λεωφορείο. Απλά τρομοκρατούσε εκμεταλλευόμενος, το ότι ο κόσμος δεχόταν καθημερινά το μήνυμα στην επταετία 1967-1974, πως τα μέλη των ΕΔ είναι πλέον εν υπηρεσία, όπου και όποτε και αν βρίσκονται. Επομένως ο υπαξιωματικός ερμηνεύει μάλλον αυθαίρετα το ότι και την ώρα που φιλιούνται τα στελέχη των ΕΔ ασκούν υπηρεσιακό καθήκον. …

Ο υπαξιωματικός εκ Λιβύης που εκπαιδεύεται στην Ελλάδα στο ΚΕΠΑΛ, απουσιάζει αδικαιολόγητα, η υπηρεσία του στέλνει τη ναυτική αστυνομία να τον βρει και συμπλέκονται δύο Λίβυοι (μη θέλοντας να πάνε στην αστυνομία με τις κοπέλες τους) με τους άνδρες της Ν/Α. Έρχονται τα περιπολικά της αστυνομίας και τελικά «*…ανεχώρησαν μεταφέροντας τας δεσποινίδας εις το Αστυνομικό τμήμα και η Ν/Α εις την υπηρεσίαν της…».* Εδώ το ενδιαφέρον είναι πως οι Λίβυοι υπαξιωματικοί δεν θέλουν να εκτεθούν οι κοπέλες τους, επειδή ξέρουν πως η μεταφορά τους στην αστυνομία θα έχει γι' αυτές συνέπειες, όπως ίσως και η ΄΄μετ' αυτών συνάφεια΄΄.

Γ4γV.-ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΙΔΙΩΤΩΝ ΜΕ ΠΝ ΚΑΙ ΣΤΕΛΕΧΗ.

Ο Πρόεδρος της Εθνικής Κυβερνήσεως παίρνει επιστολή κτηνοτρόφων περιοχής Χανίων, που γράφει πως το πολεμικό ναυτικό έχει σκυλιά, που αποδεκατίζουν τα κοπάδια τους. Η υπόθεση καταλήγει σε ΕΔΕ και ο συνετός Σύμβουλος (Α΄) Χαροκόπος Ευάγγελος παίρνει είκοσι επτά ένορκες καταθέσεις και διαπιστώνει ότι, δεν έχουν άδικο οι κτηνοτρόφοι, που διαμαρτύρονται.[2] Ο δικαστικός κατανέμει ευθύνες και προτείνει διώξεις, αλλά δεν λέει τίποτε για αποζημιώσεις των κτηνοτρόφων. Σπανίζουν οι περιπτώσεις που τέτοιες υποθέσεις σε επίπεδο ΕΔΕ ή απλών αναφορών καταλήγουν σε βάρος του ναυτικού δηλαδή του δημοσίου. Οι ενεργούντες τις ανακρίσεις, αισθάνονται πως πλήττεται το δικό τους συμφέρον. Πρόσθετη απόδειξη για την τάση προστασίας του δημοσίου έναντι διεκδικήσεων ιδιωτών δίνει στην ίδια υπόθεση ο πλωτάρχης (Ο) Μιχαλαρίδης του ΑΝ/1ου ΕΓ. Προωθεί ΦΥΛΛΟ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ με το πόρισμα της ΕΔΕ, δε συμφωνεί με τον Χαροκόπο *«..διά τους αδεσπότους κύνας οι οποίοι περιφέρονται δίκην αγέλης και αποδεκατίζουν τα ποίμνια…».* Κάποιοι όμως από ΄΄τους κύνας΄΄ ανήκαν στο ναυτικό, διότι μερικοί τους προστάτευαν και έτρεφαν ως φύλακες στις εγκαταστάσεις. Κανείς δεν έδωσε στους κτηνοτρόφους αποζημίωση, ούτε το πρότεινε. Τα αδέσποτα στις περιοχές των ΕΔ είναι πολλά και δημιουργούν προβλήματα. Ενίοτε βρίσκεται

---

[1] Αναφορά-Καταγγελία Εισπράκτορος με φ. εισερχ ΥΕΘΑ 4896/24/7/72 για το ναύτη που εκτελούσε υπηρεσία εντός του λεωφορείου και τον διέκοψαν ενώ φιλούσε τη συνοδό του.
-Πόρισμα ΕΔΕ Σημαιοφόρου Κ.Κουκοτσάκη από 29-7-72 για τη συμπλοκή ΝΑ με Λίβυους υπαξιωματικούς.

[2]Πόρισμα ΕΔΕ Δ. Συμ. Χαροκόπου Ε. από 21-7-72 περί των ΄΄αδεσπότων κυνών΄΄. Γράφει στο πόρισμά του ο δικαστικός Χαροκόπος: *«…άγνωστος αριθμός αδεσπότων κυνών…πλείστοι των οποίων εκτραπέντες του συνήθως και φυσικώς κανονικού και υγιούς τύπου των, απέκτησαν επικίνδυνα διά τα πέριξ βοσκούντα εκ προβάτων ποίμνια ή οικοσίτως διατρεφόμενα τοιαύτα, ελαττώματα και προυζένησαν τη ανοχή της..αστυνομευούσης την περιοχήν ασφαλείας του Ναυστάθμου Κρήτης, σοβαράς ζημίας εις τους αναφερθέντας κατόχους των ζώων τούτων…οι …αξιωματικοί…δεν ενδιαφέρθησαν διά την λύτρωσιν των παραπονουμένων εκ της μάστιγος των κυνών….δέκα τρία πρόβατα…του… Τσικουδάκη …δέκα..του Τραχαλάκη…πέντε… του Γεωργιαδάκη …υπό κυνών των εγκαταστάσεων …ΝΚ…ευθύνη διά την ζημίαν και την έκθεσιν εις τα όμματα των ιδιωτών του ΝΚ ως κακού γείτονος φέρουσιν οι Σημαιοφόρος (ΠΥ)Μυλωνάς Πολυχρόνης, Ανθυποπλοίαρχος (ΠΥ) Γρυπάρης Βασίλειος, Αντιπλοίαρχος (Τ) Παπαγεωργίου Διονύσιος και Αντιπλοίαρχος (Τ)Τσουτσάνης Αντώνιος ….».*

ένας αγανακτισμένος και τολμηρός διοικητής και τα εξολοθρεύει, ξεχνώντας τις φιλοζωϊκές εταιρίες (όπως ο πλοίαρχος Στίνης στο ΚΕΠΑΛ περί το 1988), και την άλλη ημέρα γίνεται θέμα στις εφημερίδες.

Γ4δ.-ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ -ΔΙΑΦΩΤΙΣΗ-ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ.

Το σύστημα της προπαγάνδας με τις διαλέξεις εφαρμόσθηκε στις ΕΔ από πολλά χρόνια. Το καθεστώς της 21ης Απριλίου αξιοποίησε από πολύ νωρίς αυτή τη μέθοδο, αυξάνοντας τον αριθμό των διαλέξεων και εμπλέκοντας σ' αυτές τους αξιωματικούς, υποχρεώνοντάς τους να αναλύουν θέματα σχετικά με την ΄΄επανάσταση΄΄.

Ο υποναύαρχος Σκιαδόπουλος εκπέμπει έγγραφο[1] προς τις υπηρεσίες της Διοίκησης Εκπαιδεύσεως και ορίζει *«…δις της εβδομάδος να δίδωνται διαλέξεις υπό Μονίμων Αξιωματικών με θέμα την Εθνικήν Επανάστασιν της 21ης Απριλίου 1967 και το επιτελεσθέν έργον …επί τω σκοπώ εξυψώσεως του Εθνικού και ηθικού φρονήματος του …προσωπικού…»*. Διαλέξεις δύο φορές την εβδομάδα σήμαινε σπατάλη χρόνου. Πουθενά αλλού δεν διαπιστώθηκε στην εφταετία τέτοια περιοδικότητα σε χαμένο χρόνο. Ήταν υπερβολή ακόμα και για δικτατορία. Εν τούτοις αμέσως υπακούουν όλοι και εκδίδουν προγράμματα με διαλέκτες και θέματα προς ανάλυση. Ο Κουμανάκος μάλιστα ορίζει « *…τετράκις της εβδομάδος*…» την εκτέλεση των διαλέξεων, αλλά μετά τις 14.00 δηλαδή σε χρόνο, που το ωράριο εργασίας έχει λήξει. Το πιθανότερο είναι πως, οι περισσότεροι ή θα βλαστημούσαν ή θα κοιμόντουσαν. Και για να μη νομίσει κανείς πως έμεναν τα πράγματα στη διακριτική ευχέρεια και πρωτοβουλία των διαλεκτών «*…την προτεραίαν θα υποβάλλεται δακτυλογραφημένον αντίγραφον της ομιλίας εις ΔΙΟΙΚΗΤΗΝ προς έγκρισιν….»*. Από το περιεχόμενο ομιλιών του Σκιαδόπουλου, που είναι εν προκειμένω ο Διοικητής, προκύπτει πως ο άνθρωπος δεν ήταν ικανός να συντάξει κατανοητό κείμενο. Εν τούτοις ήθελε να εγκρίνει των ομιλητών, προφανώς για έλεγχο του ΄΄διαφωτιστικού πλούτου΄΄. Και για να μην παρουσιάζονται φαινόμενα ΄΄φτωχών΄΄ σε περιεχόμενο διαλέξεων, φρόντισαν και τυπώθηκαν κείμενα με διάφορα θέματα. Τα εμπλούτισαν μάλιστα με ερωτήσεις, που εκτιμούσαν ότι θα υποβάλλονταν (διότι προβλεπόταν συζήτηση στις διαλέξεις) και με τις απαντήσεις που έπρεπε να δίνονται. Επιτυχημένη θεωρείτο η διάλεξη που ακολουθούσε συζήτηση με πολλές ερωτήσεις και αποτυχημένη όταν την ακολουθούσε σιωπή, άρα και η δυσμένεια του παρισταμένου διοικητού. Έτσι μερικοί διαλέκτες φρόντιζαν να οργανώνουν ΄΄σικέ΄΄ ερωτήσεις εκ των προτέρων και όλοι ήταν ευχαριστημένοι. Οι τίτλοι τέτοιων τυπωμένων διαλέξεων είναι ενδεικτικοί[2], όμως το περιεχόμενο είναι χαμηλού επιπέδου με προπαγανδιστικό οπλοστάσιο της εποχής του εμφυλίου και αδύνατα επιχειρήματα.

Ο Κουμανάκος Διοικητής των κέντρων εκπαιδεύσεως του ναυτικού, ορίζει τους διαλέκτες αξιωματικούς και τα θέματα για τον μήνα Δεκέμβριο 1969 ξεκαθαρίζοντας πως θα τις παρακολουθεί όλο το προσωπικό. Δώδεκα διαλέξεις σε ένα μήνα και μάλιστα Δεκέμβριο. Αργότερα συναντάμε τον πλοίαρχο Καραθανάση, να κάνει το ίδιο ως διοικητής.[3] Γίνεται αντιληπτό και από μη ειδικό περί την προπαγάνδα πως η συχνή επανάληψη δεν ήταν τυχαία. Η προπαγανδιστική αρχή που είναι και αρχή της διαφήμισης, πως το επαναλαμβανόμενο ψέμα όσο μεγάλο και αν είναι κάτι αφήνει στο τέλος, εφαρμοζότανε όχι μόνον στο λαό, αλλά κυρίως στις ΕΔ. Διότι από εκεί εξαρτιόταν η ασφάλεια του καθεστώτος και εκείνες οι συνειδήσεις χρειάζονταν πρώτα απ' όλα υπνωτικό. Και τα στελέχη εκόν-άκοντες υποχρεούνται στην παρουσίαση τέτοιων θεμάτων. Σε κάποιους άρεσε διότι πίστευαν στην ΄΄επανάσταση΄΄, κάποιους άλλους, που ήταν σαφώς αντίθετοι τους δημιουργούσε πρόβλημα και στους υπόλοιπους, ΄΄τη σιωπηλή ομάδα΄΄ όπως την αποκάλεσε ο Εγκολφόπουλος σε έγγραφό του, οι διαλέξεις είχαν τη θέση που έπρεπε να έχουν κατ' αυτούς. Τις ανέχονταν

---

[1] Ο Σκιαδόπουλος εκδίδει διαταγή, για να γίνονται διαλέξεις δύο φορές την εβδομάδα, με έγγραφο Διοίκησις Εκπαιδεύσεως (αργότερα ΔΝΕ) Α2 Φ.015044/16/69/28-11-69.

[2] Οι τίτλοι μερικών τυπωμένων διαλέξεων για να χρησιμοποιούνται ως πρότυπα επί δικτατορίας έχουν ως εξής: *«..Η Αδάμαστος Ελληνική Ψυχή, Πολιτικόν Κοινωνικόν Δυναμικόν, Τα Τρία Έτη της Επαναστάσεως, Απολογισμός 1969-Προοπτικαί 1970, Η Αναπτυξιακή Αξία, Δημόσια Οικονομικά, Η Διεθνής Θέσις της Πατρίδος μας, Ανοίγματα Μεταξύ των δύο Κόσμων, Πολίτευμα, Οικονομία, Η Συντριβή των Ανθελλήνων εις το ΝΑΤΟ, Η Πανευρωπαϊκή Διάσκεψις…»* κ.ο.κ..

[3] Το έγγραφο του Κουμανάκου που ορίζει θέματα και ομιλητές για τον Δεκέμβριο είναι Κ.ΕΚΠ.Φ. 70008/5/12/1069 και του Φεβρουαρίου 70008/2/70/2-2-1970. Ο Καραθανάσης τον Ιούνιο του επομένου χρόνου εκδίδει για τις διαλέξεις τη διαταγή ΚΕΠΑΛ φ.464.3./3/71/11-6-71. Για τα θέματα των διαλέξεων στα κέντρα εκπαίδευσης της Διοίκησης Ναυτικής Εκπαίδευσης διατίθενται διαφωτιστικά φυλλάδια και ορίζεται ο πλωτάρχης Ι.Οικονομόπουλος να τα διαθέσει στους ομιλητές. Τα θέματα είναι τα εξής: « *Τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Η Σκληρά Πολιτική της Μόσχας, Το Δράμα της Τσεχοσλοβακίας, Η Αγάπη προς τη Θάλασσα Χρέος Όλων των Ελλήνων, Τα Επιτεύγματα της Εθνικής Κυβερνήσεως εις τον Οικονομικόν Τομέα, Πριν και Μετά την Επανάστασιν, Οι Ψιθυρισταί, Η Αλήθεια διά την Επανάστασιν, Η Εκπαίδευσις και η Επανάστασις, Εις την Επανάστασιν Ανήκει το Μέλλον΄΄.* Από αυτά τα θέματα επιλέχθηκαν οι διαλέξεις του Ιανουαρίου 1970 ενώ για τον Φεβρουάριο η διαταγή του Διοικητού Κέντρων Εκπαιδεύσεως καθόριζε τα επόμενα: *«..Ο Εξυγιαντικός Ρόλος του Στρατεύματος, Ιστορική Δικαίωσις της Επαναστάσεως, Η Αγάπη προς την Θάλασσαν, Ηθική – Οικονομική Δικαίωσις της Επαναστάσεως, Η ΕΛΛΑΣ Ανήκει εις τους Έλληνας, Ένα Εθνικόν Καθήκον, η Καταπολέμησις του Ψιθύρου, Η Αποχώρησις της Ελλάδος από το Συμβούλιον της Ευρώπης, Ελλάς Ελλήνων Χριστιανών΄….».* Τον Ιούνιο του 1971 τα θέματα διαφωτίσεως οριζόμενα από το νέο Διοικητή τον Πλοίαρχο Ι.Καραθανάση διαφοροποιούνται εμπλουτιζόμενα με διάλεξη για τα δάση. Μαζί με τα υπόλοιπα τα θέματα είναι: «*Η Επανάστασις και οι Νέοι, Το Σημερινόν Κράτος και οι Αντιδραστικοί, Η Άνοδος της Ελληνικής Οικονομίας, Η Επανάστασις Οικοδομεί την Αληθή Δημοκρατίαν, Το Πνεύμα Συνεργασίας με τας Χώρας του Εξωτερικού, Η Προστασία των Δασών εκ των Πυρκαϊών, Η πνευματική Ελευθερία, Η Διεθνής Θέσις της Ελλάδος..».* Ο Καραθανάσης κλείνει τον κύκλο των διατιθέμενων διαταγών για διαλέξεις με τα θέματα του Φεβρουαρίου 1972. «*…Η Βελτίωσις της Δημόσιας Υγείας, Ευοίωνοι Προοπτικαί διά την Ελλάδα, Αι προϋποθέσεις των Πολιτικών Εξελίξεων και η Δημοκρατία των Υπευθύνων Πολιτών, Τα Έργα Υποδομής της Υπαίθρου και η Περιφερειακή Οικονομική Ανάπτυξις, Η Συνεργασία Κυβερνήσεως, Συμβουλευτικής και Λαού, Τι είναι Επανάστασις της 21ης Απριλίου 1967, Το Σύνταγμα και ο Νέος Δημόσιος Βίος της Χώρας..»*

διότι δεν ήθελαν, επομένως δεν μπορούσαν, να κάνουν διαφορετικά. Δυστυχώς μεταπολεμικά η κρατούσα αντίληψη στην Ελλάδα άρα το σύστημα εκπαίδευσης, και επιλογών ήθελε τέτοια στελέχη στις ΕΔ.

Γ4ε.-ΔΙΑΦΟΡΑ-ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ-ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ.[1]

Η συμπεριφορά των στελεχών των ΕΔ προς τους στρατευσίμους είναι αποτέλεσμα της στρατιωτικής παιδείας. Αντίστροφα ο τρόπος που αντιδρά ο στρατεύσιμος στις παρατηρήσεις ενός αξιωματικού, μπορεί να πυροδοτήσει εξελίξεις δυσάρεστες για το μόνιμο στέλεχος. Ένα τέτοιο επεισόδιο δίνει την ευκαιρία μέσα από την αλληλογραφία που το καλύπτει, να προσεγγίσουμε και τον τρόπο που η διοίκηση στο στρατό ξηράς αντιμετωπίζει τα παράπονα των αξιωματικών του.
Έχει προηγηθεί από τις αρχές του 1968 με Α/ΓΕΣ τον αντιστράτηγο Οδ.Αγγελή έκδοση Γενικής Διαταγής που αφορούσε τους χαρακτηρισμούς που χρησιμοποιούνταν στην αιτιολογία των πειθαρχικών ποινών. «*…αι ποιναί επιβάλλονται εν γαλήνη, ευθυδικία και απροσωποληψία..»*, απαγορεύεται η χρήση χαρακτηρισμών στις ποινές. Μόνον εκείνος που αξιολογεί με τις διαδοχικές σημειώσεις μπορεί, αφού μελετήσει τις ποινές για το αντίστοιχο διάστημα που εγγράφει τις σημειώσεις, να προβεί «*…με ηρεμίαν και αντικειμενικότητα εις χαρακτηρισμούς...»*
Ο τότε λοχαγός Δ.Δήμου (αργότερα Διοικητής Στρατιάς και αρχηγός ΓΕΕΦ Κύπρου) τιμωρείται το Νοέμβριο του 1971 ΄΄λίαν επιεικώς΄΄ με είκοσι ημέρες περιορισμό από τον διοικητή της 99 Στρατιωτικής Διοίκησης ταξίαρχο Ραψομανίκη μετά από μία ΕΔΕ που έγινε. Ως αιτιολογία προβάλλεται πως στη διάρκεια επεισοδίου στη λέσχη αξιωματικών Διδυμοτοίχου «*…αντιπειθαρχικώς, αντιστρατιωτικώς και αυθαδώς ενεργών...»* είπε σε συνδαιτυμόνες του αξιωματικούς πως ΄΄αυτοί εδώ μέσα είναι κλίκα΄΄ και φέρθηκε «*…σκαιώς..προκαλέσας διά της απρεπούς και σκαιάς ταύτης λόγω και έργω συμπεριφοράς του την εξ αγανακτήσεως απειθαρχίαν...*» του στρατευσίμου τραπεζοκόμου. Ο τελευταίος (που επίσης τιμωρείται με δέκα ημέρες περιορισμό) όπως αποκαλύφθηκε ήταν ο σερβιτόρος του διοικητή και ήταν χαρακτηρισμένος ως ΄΄Β΄΄ (ΒΗΤΑ). Το τελευταίο ήταν που προκάλεσε το σχόλιο περί ΄΄κλίκας΄΄ του Δήμου. Και τούτο διότι, ο τραπεζοκόμος που απολυόταν, σε σχετική ερώτηση πρότεινε ως αντικαταστάτη του έναν επίσης χαρακτηρισμένο. Τον προτεινόμενο είχε προβλέψει ο Δήμου, μόλις άκουσε την ερώτηση του υποδιοικητή στον στρατεύσιμο. Γέλασαν οι συνάδελφοι του Δήμου, διαμαρτυρήθηκε ο στρατεύσιμος και ακολούθησε το επεισόδιο με συνέπεια τις ποινές. Ο Δήμου διαμαρτύρεται εγγράφως διότι οι χαρακτηρισμοί της ποινής του είναι άδικοι και βαρείς, τον θίγουν και προκαλούν δυσμενές φύλλο ποιότητας. Αντίθετα η ποινή του στρατευσίμου επιβάλλεται «*…διότι συμπεριεφέρθη απειθαρχικώς προς αξιωματικόν πράξας τούτο εξ αγανακτήσεως ένεκα της διά λόγου και έργου αντικανονικής συμπεριφοράς αξιωματικού…»* Η πρώτη σκέψη του μελετητή του φακέλου είναι, πως η διοίκηση ασκήθηκε δίκαια και ο στρατεύσιμος τιμωρήθηκε μεν αλλά με εμφανή διαφορετική αντιμετώπιση από τον αξιωματικό, που του επέβαλλαν σκληρή και βαριά ποινή με επίπτωση και στη σταδιοδρομία του. Δηλαδή η διαφορά βαθμών δεν φαίνεται να έπαιξε ρόλο. Η συνέχεια όμως των διαμαρτυριών του Δήμου, οι αλλεπάλληλες αναφορές παραπόνων και η επιμονή του επί πεντάμηνο να ζητά δικαίωση έφεραν στην επιφάνεια το παρασκήνιο. Ο διενεργήσας την ΕΔΕ είχε απειλήσει έναν από τους μάρτυρες αξιωματικούς να καταθέσει κατά του συναδέλφου του. Δεν είχε πάρει επίσης κατάθεση από δύο παρόντες αξιωματικούς, που είχαν προταθεί από το Δήμου.
Οι βαρείς χαρακτηρισμοί τελικά αποσύρονται και η ποινή του Δήμου μειώνεται. Τροποποιείται μάλλον και το φύλλο ποιότητας που επανέρχεται στον συντάξαντα για επανυποβολή με τα νέα δεδομένα. Ο Δήμου συνεχίζει να ζητά δικαίωση διότι δεν πείθεται από τα μέτρα και θέλει να παρουσιαστεί στον Α/ΓΕΣ για να εκθέσει και προφορικά τα παράπονά του. Δεν γνωρίζουμε τη συνέχεια αλλά το ότι διασώζεται από την υπόθεση αυτή και στη μεταπολίτευση προωθείται μέχρι και διοικητής στρατιάς και αργότερα αρχηγός ΓΕΕΦ Κύπρου, αποκτώντας και τον τίτλο του επιτίμου αυτών των θέσεων με την αποστρατεία του, σημαίνει πως, η υπόθεση είχε καλό αποτέλεσμα για τον ίδιο. Το όφειλε στην επιμονή του παρά τις εμφανείς προσπάθειες να μην τον αποκαταστήσουν. Υποκρύπτονται και άλλοι λόγοι γι' αυτές τις προσπάθειες που δεν προκύπτουν από την αλληλογραφία. Το γεγονός πως αργότερα τοποθετείται από το 1972 σε μονάδα της Τρίπολης όπου υπηρετούσαν ανεπιθύμητοι για το καθεστώς ίσως να περιέχει τους λόγους.

---

[1] Οι παρατηρήσεις επιθεωρήσεων διαφόρων Μονάδων υπό Αρχηγού Ναυτικού διαβιβάζονται με ΑΝ/ΓΡ.Αρχηγού/φ 075020/5/69/27/11/69 προς ΔΤΣ και /7/69/19-11-69 προς ΔΣ και /9/69/8-12-69 προς Ν.Σ.ΚΡ. και φ.0075007/3/71/25-1-71 προς ΔΔΜΝ-ΝΚ.
-ΣΔΑ/1ον ΕΓ φ. 451/77/43958/18-8-72 για διάθεση αξιωματικών μικτού περιπόλου από μονάδες Αττικής.
-Αναφορά πλωτάρχη Σιαρρέ προς ΝΔΙ από 24-6-72 για τη συμπεριφορά Ενωμοτάρχου παρουσία αλλοδαπών CLUB MEDITERRANEE

Συγκρατούμε από το φάκελο αυτής της ιστορίας τη γραφειοκρατία που εμφανίζει, [1]τη διαδικασία υποβολής παραπόνων από θιγόμενο στέλεχος, τη δικαίωσή του με την επιμονή που επέδειξε να μην υποχωρεί παρά τις δυσκολίες των διοικητών του, το ότι ο διενεργήσας την ΕΔΕ χρησιμοποίησε και απειλές για να πείσει αξιωματικό να στραφεί εναντίον συναδέλφου του, και τέλος τη χρήση ΄΄χαρακτηρισμένων΄΄ στρατευσίμων στις λέσχες αξιωματικών του στρατού ξηράς. Ο Δήμου ήταν αξιωματικός πληροφοριών στη μονάδα του και έτσι γνώριζε τους χαρακτηρισμούς. Η έκφραση ΄΄κλίκα΄΄ αποδίδει το ότι, ως εκ της ιδιότητάς του ήταν σε θέση να γνωρίζει πως, οι χαρακτηρισμένοι είχαν μεταξύ τους σύνδεση. Από όλα τα έγγραφα του φακέλου ξεχωρίζει η ένταση με την οποία ο Δήμου διαμαρτύρεται και επιμένει, δίνοντας την αίσθηση πως είχε δίκιο. Τελικά μάλλον κέρδισε την υπόθεση από την οποία θα πρέπει να βγήκε εκτεθειμένος ο διενεργήσας την ΕΔΕ,

[1] Τα έγγραφα της υπόθεσης Δήμου είναι τα εξής:
-Γενική Διαταγή ΓΕΣ/1ον ΕΓ/Υα αρ.φ. 455.1/1/682756/12-1-68 για αποφυγή χαρακτηρισμών στις ποινές
-Υπηρεσιακή αναφορά λοχαγού Πεζικού Δ. Δήμου του 535 Τ.Πεζικού, Διδυμότειχο 30-10-71
-99 Στρ.Διοίκησις/1ον ΕΓ αριθ.φ.455.1/41/73705/30-11-1971 με ποινή 20 ημερών κράτησης στο Δήμου από τον ταξίαρχο Κ.Ραψομανίκη
-99 Στρ.Διοίκησις 1ον ΕΓ αριθ.φ.455.3/69/115646/30-11-71 με ποινή δέκα ημερών κράτησης στο στρατεύσιμο Νικολόπουλο Αναστάσιο του Νικολάου
-Αναφορά Παραπόνων του λοχαγού Δ.Δήμου (ΑΜ35813) προς 535 ΤΠ από 12-12-71
-99 Στρ.Διοίκησις 1ον ΕΓ φ.413/292/73958/21-12-71 προς τον συνταγματάρχη Γρ. Λιακόπουλο με εντολή για λήψη και άλλων καταθέσεων στα πλαίσια της ΕΔΕ για το Δήμου και διάφορες διευκρινίσεις.
-99 Στρ.Διοίκησις 1ον ΕΓ αριθ.φ. 457/1/10161 από 19-1-1972. Ο Ραψομανίκης με το έγγραφο αυτό που στέλνει στον διοικητή του Δήμου του λέει να πει στον τελευταίο πως τα παράπονά του κρίθηκαν ΄΄αβάσιμα΄΄ μετά και την επέκταση της ΕΔΕ και πως «*…ελέγχθη λίαν επιεικώς διά παράπτωμα απτόμενον ποινικής διώξεως…*». Για να του συντρίψει όμως και κάθε διάθεση για παραπέρα διαμαρτυρίες συμπληρώνει να του συστήσει ο διοικητής του να «*…αναγνωρίζει τα σφάλματά του, είναι σεμνός και να αποφεύγει τας εγωϊστικάς ενεργείας…*». Αυτός είναι ο πάγιος τρόπος να έχουν οι προϊστάμενοι τον τελευταίο λόγο. Ο στρατεύσιμος με τον χαρακτηρισμό ΄΄Β΄΄ είναι ο προσωπικός του σερβιτόρος, αλλά αυτό δεν φαίνεται να παίζει ιδιαίτερο λόγο από την πλευρά του Ραψομανίκη.
-Νέα υπηρεσιακή αναφορά του Δήμου από 25-1-72 με πλήρη εξιστόρηση των συμβάντων και υποβολή ΄΄παραπόνων΄΄ όπως είναι η παγιωμένη έκφραση σε τέτοιες περιπτώσεις. Ο διοικητής του την προωθεί χωρίς σχόλια με 535 Τ.Πεζικού φ.457.1/2/126/27-1-72 και ο Ραψομανίκης απαντά με 99 Στρ.Διοίκησις 1ον ΕΓ Φ.457/3/10404/3-2-72 πως τα παράπονα του Δήμου «*…υπεβλήθησαν αρμοδίως…*» Ο Ραψομανίκης είναι υποχρεωμένος να προωθήσει την αναφορά παραπόνων του Δήμου διότι έτσι προβλέπεται από τους Κανονισμούς, όπως εξηγήθηκε παραπάνω.
-Νέα αναφορά παραπόνων του Δήμου από 5-2-72 διαμαρτυρόμενος διότι με τους βαρείς χαρακτηρισμούς της ποινής αλλά και την εντολή που είχε περιληφθεί σ' αυτήν «*…λαμβάνονται υπόψιν εις τας διαδοχικάς μου σημειώσεις…*» Η νέα αναφορά προωθείται επίσης στην 99η Σ.Διοίκηση με 535 Τ.Πεζικού φ. 457.1/8/2667/7-2-72.
-Ο Ραψομανίκης επιστρέφει την αλληλογραφία στο 535 Τ.Πεζικού με φ.457/6/10575/15-2-75 γράφοντας πως δεν πρόκειται να γίνει καμία ενέργεια και όσον αφορά τις υποψίες του παραπονούμενου για το ότι πάρθηκαν υπόψη οι βαρείς χαρακτηρισμοί στις διαδοχικές του σημειώσεις, «*…δεν ευσταθώσι διότι είτε οι χαρακτηρισμοί υφίστανται είτε όχι ουδεμίαν δύνανται να ασκούν επίδρασιν δεδομένου ότι υφίστανται αι πράξεις του λοχαγού ας ούτος έπραξεν και παραδέχεται ότι έπραξεν ταύτας…*» Παράλληλα παρατηρεί και τον άμεσο προϊστάμενο του Δήμου λέγοντάς του πως «*…το Τάγμα δεν είναι διαβιβαστικόν όργανον, ώστε να δέχεται και να διαβιβάζει απλώς αναφοράς, αλλά έχει υποχρέωσιν να ενεργεί εν συνδυασμώ με τας εν ισχύει Διαταγάς και Κανονισμούς…*» Είναι εμφανές πως ο Ραψομανίκης έχει βαρεθεί και το Δήμου και τον διοικητή του αντισυνταγματάρχη Πεζικού Γεώργιο Παπαδόπουλο.
- Ο ίδιος διοικητής της 99ης σε δέκα ημέρες επανέρχεται και αλλάζει την αρχική ποινή του Δήμου αφαιρώντας τους βαρείς χαρακτηρισμούς. Η τροποποίηση γίνεται με έγγραφο 99 Σ.Διοίκησις αριθ.φ. 455.1/9/10640/24-2-1972. Εκείνο που μεσολάβησε και άλλαξε την ποινή είναι ένα έγγραφο από το Γ΄Σώμα Στρατού /1ον ΕΓ/Φ. 455.1/4/80275/121/18-2-72. Δεν διατίθεται το έγγραφο αυτό αλλά ο Ραψομανίκης τροποποιεί την ποινή «*…κατόπιν του α΄σχετικού …*» που είναι του Γ΄ΣΣ. Φαίνεται πως ο αντιστράτηγος διοικητής του Γ΄ΣΣ έμαθε τα συμβαίνοντα και επενέβη υπέρ του Δήμου. Ο διοικητής της 99ης αναφέρει στο Γ΄ΣΣ εκτέλεση της διαταγής για τροποποίηση της ποινής αργότερα με φ.455.1/13/10704/2-3-72 μόλις του το ανέφερε ο διοικητής του Δήμου.
-Ο Δήμου με νέα αναφορά παραπόνων από 29-2-72, έχει ζητήσει να παρουσιαστεί στη διοίκηση του Γ΄ΣΣ για την υπόθεση και ο διοικητής του του 535 ΤΠ με φ.457.1/13/3128/3-3-72 το αναφέρει στο Ραψομανίκη συμπληρώνοντας πως ο Δήμου επιμένει να παρουσιαστεί και να αναφέρει «*…γενομένας εις βάρος του παρατυπίας κατά την διενεργηθείσαν ΕΔΕ …και ότι δεν δύναται να εκθέσει ταύτα εγγράφως και λεπτομερώς…*»
-Ο Ραψομανίκης με έγγραφο 99 ΣΔ Φ.457/7/10740/4-3-72 λέγει στο 535 Τ.Π. πως τα παράπονα του λοχαγού Πεζικού Κ. Τράγγαλου δεν κρίθηκαν αβάσιμα αλλά εφαρμόσθηκαν οι κανονισμοί. Ο Τράγγαλος ήταν ο ένας από τους δύο αξιωματικούς που ενώ ήταν παρόντες στο επεισόδιο δεν είχαν αρχικά κληθεί να καταθέσουν στην ΕΔΕ.
-Ο Δήμου επανέρχεται στις 10-3-72 με μία ακόμα αναφορά παραπόνων και λέει πως ένας λοχαγός που είχε κληθεί ως μάρτυς στην ΕΔΕ έχει υποβάλλει αναφορά «*…δι ης παραπονείται δι' εξασκηθείσαν ψυχολογικήν βίαν και ότι ηπειλήθη ίνα καταθέσει εις βάρος μου…*» Παραπονείται για ότι έχει υποστεί επί πεντάμηνο, και ζητάει να ανακληθεί η ποινή και να διορθωθούν οι διαδοχικές του σημειώσεις. Ο διοικητής του Παπαδόπουλος προωθεί την αναφορά με φ.457.1/17/3316/13-3-1972, δηλώνει πως αγνοεί τα σχετικά με τις πιέσεις στο λοχαγό μάρτυρα της ΕΔΕ και προτείνει να επανέλθει η έκθεση του Δήμου για να διορθωθεί. Σε λίγες ημέρες απαντά στο Δήμου με φ.457/1/23/3613/29-3-72 πως η αναφορά του επιστράφηκε χωρίς να γίνει δεκτή.
-Νέα αναφορά παραπόνων του Δήμου στις 30-3-72 πως δεν ικανοποιήθηκε από την απάντηση και θέλει ιεραρχική προώθηση της υπόθεσης με βάση το άρθρ.78 παρ.4 και 6 του Σ.Κ. 20-1. Μετά δώδεκα ημέρες του απαντά ο διοικητής του με φ.535 Τ.Π. 457.1/33/3866/12-4-72 πως προώθησε την αναφορά του στην 99 ΣΔΙ.
-Ο Δήμου στις 5-5-1972 υποβάλλει αναφορά με την οποία παραπονείται «*…διά μη αντικειμενικήν κρίσιν εις την συνταχθείσαν κατά Ιανουάριον 1972 έκθεσιν ικανότητός μου…*» Ο διοικητής του την επιστρέφει και του γράφει με φ.457/42/4349/10-5-72 να την επανυποβάλλει χωρίς να κάνει «*…μνεία της εν αυτή αναγραφομένης σχετικής…*» Προφανώς το σχετικό έγγραφο (Φ.457/23/11303/Α.Σχ.49/28 Απρ.72/99ΣΔΙ/1ον ΕΓ) είναι η έκθεση ικανότητός του με τη δυσμενή βαθμολογία και του λέει ο Παπαδόπουλος να διαγράψει τον αριθμό πρωτοκόλλου διότι δεν πρέπει να φαίνεται σε συνήθεις αναφορές έστω και παραπόνων. Δεν εξηγείται διαφορετικά. Στις 22 Μαίου ο Παπαδόπουλος λέει στον Δήμου πως προώθησε την αναφορά του, στις 21 Αυγούστου ο Δήμου ζητάει να παρουσιαστεί στον αρχηγό στρατού και ο αντισυνταγματάρχης Παπαδόπουλος, ο διοικητής του του απαντά με έγγραφο 535 Τ.Π. 1ον ΕΓ/φ.457/50/6383/25-8-1972 πως μία άλλη αναφορά του με ημερομηνία 15-5-72 (που δεν υπάρχει στο φάκελο που εμείς διαθέτουμε) «*…υπεβλήθη αρμοδίως εις ΑΣ/1ον ΕΓ και λαμβάνουσαι χώρα ναι δέουσαι ενέργειαι…*» Εάν κρίνουμε από την εξέλιξη του Δήμου προκύπτει πως η επιμονή του τον έφερε να κερδίζει την υπόθεση αυτή. Κανονικά θα έπρεπε να έχουν υπάρξει επιπτώσεις για τις ατασθαλίες κατά την ΕΔΕ και ίσως να υπήρξαν.

που άσκησε πιέσεις στον λοχαγό Τράγγαλη και ο διοικητής της 99ης ΣΔΙ ταξίαρχος Ραψομανίκης, που εκτελούσε χρέη κυματοθραύστη στις αλλεπάλληλες αναφορές παραπόνων του Δήμου.
Εκείνο το έγγραφο που παρουσιάζει μεγαλύτερο ενδιαφέρον επίσης, είναι η δομημένη σωστά και γραμμένη με σαφήνεια Γενική Διαταγή του Α/ΓΕΣ Ο. Αγγελή. Έχει από οκταμήνου επιβληθεί δικτατορία και ο συγκεκριμένος αξιωματικός δίνει με τη διαταγή αυτή δείγματα του τρόπου, με τον οποίο θα χρησιμοποιήσει τη μεγάλη δύναμη που έχει για πολλά χρόνια από τις θέσεις του Α/ΓΕΣ και μετά του ΑΓΕΕΘΑ.
Από το Νοέμβριο του 1969 μέχρι Ιανουάριο του 1971 ο Μαργαρίτης εκτελεί μια σειρά από επιθεωρήσεις σε υπηρεσίες και πλοία και στη συνέχεια στέλνει τις παρατηρήσεις του στις ίδιες υπηρεσίες. Τακτική που την ακολουθούν αλλά όχι όλοι οι αρχηγοί, ενώ είναι διαδικασία που προβλέπεται και μάλιστα σε ειδικό κεφάλαιο των Διατάξεων. Ο Μαργαρίτης περιλαμβάνει στα έγγραφα αυτά σειρά από τις ίδιες παρατηρήσεις σε όλους τους επιθεωρούμενους. Αφορούν την εμφάνιση του προσωπικού, που πρέπει να τύχη ιδιαίτερης μέριμνας, το ομοιόμορφο ντύσιμο, την καθαριότητα, το μήκος των μαλλιών τους …. Κυρίως επιμένει στο να εξασφαλισθεί η ανελλιπής διαφώτιση με κατάλληλες ομιλίες. Ομοιομορφία σημαίνει ισοπέδωση, πάγια τακτική ανέκαθεν στις ΕΔ και όχι μόνον τις ελληνικές. Η διαφώτιση με κοινή κατεύθυνση σημαίνει πλύση εγκεφάλου, σημαίνει αποβλάκωση, σημαίνει πίστη στην ΄΄Εθνική Κυβέρνηση΄΄ και την ΄΄επανάσταση΄΄. Αυτό εννοεί ο Μαργαρίτης όταν διατάσσει να γίνει διαφώτιση προσωπικού, βάσει οδηγιών και κατευθύνσεων ΑΝ.---
Από έγγραφο του Αυγούστου 1972 της Στρατιωτικής Διοικήσεως Αθηνών, που κατανέμει σε Μονάδες του Λεκανοπεδίου Αττικής καθήκοντα αξιωματικών επικεφαλής περιπόλων, διαπιστώνεται έμμεσα το πλήθος των υπαρχόντων στην Αττική στρατιωτικών μαχίμων μονάδων πεζικού, τεθωρακισμένων, ειδικών δυνάμεων κ.ο.κ.. Η δικτατορία κρατούσε στην Πρωτεύουσα μεγάλο αριθμό μονάδων για προφανείς λόγους ελέγχου λαϊκών κινητοποιήσεων, απεργιών, αναταραχών αλλά και προστασίας του καθεστώτος. Ένοπλες δυνάμεις όμως στην περιοχή Αττικής δεν κρατούσε μόνον το καθεστώς της 21ης Απριλίου αλλά και όλες οι μεταπολεμικές κυβερνήσεις για προφανείς επίσης λόγους. ---
Ο πλωτάρχης Σιαρρές δεν είχε μαζί του την στρατιωτική ταυτότητα να αποδείξει την ιδιότητά του στο όργανο των σωμάτων ασφαλείας, που τον σταμάτησε στην Πάτρα. Ακολούθησαν διάφορα έκτροπα και ο αξιωματικός του ναυτικού προβαίνει στην αναφορά[1] τους. Η προσβολή για τον πλωτάρχη είναι μεγάλη, η έκθεσή του στα μάτια των ξένων φίλων του ακόμα μεγαλύτερη, ενώ και ο ενωμοτάρχης της Χωροφυλακής Οικονομέας Ηλίας δεν κάνει πίσω. Και αυτός είναι και αισθάνεται εξουσία και θέλει να το αποδείξει και στον πλωτάρχη. Ο τελευταίος όμως φοράει πολιτικά, δεν έχει ταυτότητα και συνοδεύεται και από ξένους προς τους οποίους απευθύνεται και μιλάει στα γαλλικά, ενώ ο ίδιος δεν τα καταλαβαίνει και αισθάνεται μειωμένος απ' ότι φαίνεται. Έτσι έχουμε μια ενδιαφέρουσα σύγκρουση παρουσία Γάλλων, δύο εκπροσώπων διαφορετικών χώρων ισχύος και εξουσίας. Ενόπλων Δυνάμεων ο ένας και Σωμάτων Ασφαλείας ο άλλος. Και οι δύο προσεβλήθησαν από τον άλλον και δη εμπρός σε ξένους αλλά και σε γυναίκες. Ο ένας μάλιστα βιαιοπράγησε και έβρισε, γιατί προσβλήθηκε και ταπεινώθηκε ακούγοντας από τον άλλον μια γλώσσα που δεν γνώριζε, που προφανώς τον εξέθετε στους Γάλλους. Ο αξιωματικός του ναυτικού βλέπει να καταρρακώνεται η αξιοπρέπειά του μπροστά στους ξένους, που θα τον ήθελαν (κατά τον πλωτάρχη) κύριο του παιγνιδιού, κοσμοπολίτη, αξιωματικό, ξενόγλωσσο και διοικητή Ναυτικής Διοίκησης της περιοχής. Το πράγμα έχει ενδιαφέρον. Δεν γνωρίζουμε την κατάληξη. Ο καθένας είπε σε αναφορές τα δικά του. Είναι σημείο των καιρών, ενώ η χώρα διοικείται και εξουσιάζεται από αυτούς ακριβώς που καυγάδιζαν και αλληλο -προσβάλλονταν μπροστά στους ξένους. ---
Ο στρατεύσιμος κελευστής καταγγέλλει τον προϊστάμενό του ανθυπασπιστή στο κεντρικό ταχυδρομείο του ΑΝ για πολλές παρανομίες. Μεταξύ των οποίων παραβίαση επιστολών και αφαίρεση χρημάτων, λήψη δώρων από αρκετούς, παρακράτηση δώρων και ποτών που περνούσαν για διάφορους από το ταχυδρομείο, εγκατάλειψη βάρδιας … Η ανάκριση δεν διαπιστώνει τίποτε από αυτά, εκτός από την παράνομη χρήση υπηρεσιακού αυτοκινήτου και πιθανή υπεξαίρεση πέντε δολαρίων, προτείνει όμως γι' αυτά προανάκριση. Όσο για το ναύτη που τα κατήγγειλε, προτείνει να του επιβληθεί ποινή φυλάκισης, γιατί κατήγγειλε με ελλιπή στοιχεία αν όχι με ψέματα. Οι καταγγελίες είναι πολλές, οι καταθέσαντες υπέρ του ανθυπασπιστή επίσης πολλοί, ο ναύτης ή πρέπει να είχε πολύ ισχυρό στήριγμα και άλλους λόγους για να στραφεί κατά του ανθυπασπιστή ή είχε τελείως δίκιο και νόμισε πως ήταν εύκολο να τα βάλει αυτός ένας απλός στρατεύσιμος με έναν ανθυπασπιστή. Το σύστημα προστατεύει τους δικούς του ανθρώπους, ειδικά όταν στοιχεία ξένα σχετικά προς αυτό προσπαθούν να τους θίξουν….
Οι σχέσεις των στρατιωτικών με τους δημοσιογράφους είναι στην διάρκεια της επταετίας κάπως διαφορετικές από άλλων περιόδων. Μόνον που το περιθώριο αντιδράσεων των ΜΜΕ δεν είναι ευρύ λόγω της λογοκρισίας. Εν τούτοις υπάρχουν και άλλοι τρόποι να δείξουν, ειδικά οι δημοσιογράφοι, την απαρέσκειά

[1] Ο Σιαρρές αναφέρει πως ενώ επέβαινε *«…οχήματος μεθ' ετέρων πέντε φιλικών ατόμων, δύο αρρένων και τριών θηλέων Ξένης Εθνικότητος διαμενόντων εις Γαλλικήν Κατασκήνωσιν ''CLUB MEDITERRANEE''…το αστυνομικόν όργανον όλως αιφνιδίως..είπεν ΄΄ μέχρι να εξακριβώσω ποιος είσαι, για μένα είσαι ένας αλήτης΄΄… μου έσκισεν το πουκάμισο…ενεποίησεν μεγίστην προσβολήν ως Έλληνος Πολίτου και δη Αξιωματικού…επροξένησεν αλγεινήν εντύπωσιν εις τους ξένους φίλους μου, με αγνώστους συνεπείας διά την ανά το εξωτερικόν φήμην της συμπεριφοράς εν Ελλάδι και δη αδιακρίτως…την ηθικήν μου μείωσιν εις τους φίλους μου …ιδιοκτήτας και Δευθυντάς των ανά τον κόσμον συγκροτημάτων Τουριστικών Επιχειρήσεων ''CLUB MEDITERRANEE''…»*

τους, όχι μόνον σε φαινόμενα σχετιζόμενα με το καθεστώς της 21ης Απριλίου, αλλά στις καθημερινές σχέσεις τους με τα στελέχη των ΕΔ. Στο Κέντρο Εκπαίδευσης Πόρου το 1968 οι δημοσιογράφοι αποκλείονται από ιδιαίτερη δεξίωση. Σ' αυτήν παρευρίσκονταν μόνον ο Μητροπολίτης, ο ΑΝΕ, ο Δήμαρχος Πόρου και ανώτατοι και ανώτεροι αξιωματικοί. Ο δημοσιογράφος «*…φέρων υποκάμισον άνευ λαιμοδέτου*...» παρεκλήθη ευγενικά να πάει στην άλλη δεξίωση, που ήταν και γι' αυτούς. Αποχώρησαν όλοι οι δημοσιογράφοι και προφανώς διαμαρτυρήθηκαν έτσι, ώστε να αναγκαστεί το ΓΕΝ με σήμα του να ζητήσει εξηγήσεις από τον διοικητή του Κ.Ε.ΠΟΡΟΣ, όπως και έγινε[1]. Ο αποκλεισμός των δημοσιογράφων (ειδικά των χωρίς γραβάτα και κουστούμι) από τη δεξίωση που δινόταν χωριστά για τους ΄΄υψηλά ιστάμενους΄΄, όπως θεωρούνται ο Μητροπολίτης, ο Δήμαρχος, οι ανώτεροι και ανώτατοι αξιωματικοί, είναι δείγμα νοοτροπίας. Που διακατέχει στελέχη των ΕΔ ειδικά με την ΄΄αναβάθμιση΄΄ των στρατιωτικών επί δικτατορίας. Το φαινόμενο δεν είναι σπάνιο, ούτε δείγμα μόνον αυταρχικών καθεστώτων. Ο ΄΄λαιμοδέτης΄΄ έτσι και αλλιώς είναι διαχρονικό εξάρτημα απαραίτητο για την είσοδο σε χώρους δεξιώσεων. Στην περίπτωση του Κ.Ε.ΠΟΡΟΣ είναι και Ιούνιος με ζέστη. Οι δημοσιογράφοι είναι πιο ΄΄χαλαροί΄΄ στην άσκηση των καθηκόντων τους. Πήγαινε πολύ, να απαιτείται να φορούν και γραβάτα και ακόμα χειρότερα, να τους αποκλείσουν από τη δεξίωση των ΄΄εκλεκτών΄΄. …

Ένας άλλος δημοσιογράφος έχει τελείως διαφορετική μεταχείριση, αφού είναι αλλοδαπός, και πρόκειται να γράψει για τις ελληνικές ΕΔ και το αξιόμαχό τους με τρόπο ώστε, να αντιμετωπισθεί και η «*… εν τω εξωτερικώ ασκουμένη ανθελληνική προπαγάνδα…*». Ο αρχηγός του ναυτικού Μαργαρίτης με έγγραφό του κινητοποιεί ο ίδιος αρκετές υπηρεσίες. Από την αεροπορία στρατού για διάθεση ελικοπτέρου, τους ΟΥΚ για επιδείξεις, τις υπηρεσίες όπου θα γίνουν επισκέψεις, τους αρμόδιους για την προπαγάνδα (7α και 2α ΕΓ), τον ΑΕΔ, τους αλεξιπτωτιστές …. Ο σκοπός είναι προφανής: Όλοι μαζί να επιδείξουν ό,τι καλύτερο διαθέτουν οι ΕΔ και να γράψει ο Γερμανός δημοσιογράφος Peter Hornung θετικά για το καθεστώς, για την ΄΄επανάσταση΄΄ και να αντιμετωπίσει την ανθελληνική προπαγάνδα. Μαζί με το έγγραφο του Μαργαρίτη στέλνεται και πίνακας με το πρόγραμμα των κινήσεων του δημοσιογράφου, που θα κινείται συνοδευόμενος από έναν ταγματάρχη. Η διαφορά στην αντιμετώπιση του αλλοδαπού από τον Μαργαρίτη, έναντι των Ελλήνων δημοσιογράφων στον Πόρο, είναι εμφανής και εξηγήσιμη. Ο ένας θα διαφήμιζε στη Γερμανία το καθεστώς, οι άλλοι δεν φορούσαν ούτε λαιμοδέτη στη δεξίωση και εν πάση περιπτώσει, ότι και να έγραφαν, ήταν υπό τον έλεγχο της λογοκρισίας …. Υπήρχαν όμως και Έλληνες δημοσιογράφοι για τους οποίους επεφυλάσσετο καλύτερη συμπεριφορά απ' ότι του Κ.Ε.ΠΟΡΟΣ. Ο Ν. Μαστοράκης πρέπει να ζήτησε ΄΄επανεξέταση΄΄ σε κάποιο θέμα του. Έτσι ερμηνεύεται έγγραφο που υπογράφει ο ίδιος ο Α/ΓΕΝ Μαργαρίτης προς τον ΑΕΔ/1η ΜΕΟ διαβιβάζοντας αναφορά του επικούρου σημαιοφόρου Ν.Μαστοράκη σε συνέχεια δύο σχετικών εγγράφων του ΑΕΔ. Η εμπλοκή του εν λόγω δημοσιογράφου, λίγο μετά τα γεγονότα του Πολυτεχνείου το Νοέμβριο του 1973, με την παρουσίαση συλληφθέντων φοιτητών από τηλεοράσεως σε ΄΄στημένη΄΄ εκπομπή, δεν εμφανίζεται συχνά σε σχετικά βιβλία. Λίγοι επίσης θα θυμούνται, πως διένυσε τη θητεία του ως στρατεύσιμος, υπηρετώντας στον προπαγανδιστικό μηχανισμό του ναυτικού και παρουσιάζοντας με επιτυχία τις αντίστοιχες εκπομπές από τηλεοράσεως …

Ο επόπτης ασφαλείας του ΓΕΑ αντισμήναρχος Σ. Καμουτσής το Μάρτιο 1968 με χειρόγραφη αναφορά του αναφέρει, πως η δημοσιογράφος Βάσω Πρωτονοταρίου κατήγγειλε τηλεφωνικά για ένα ναύτη, ο οποίος φορώντας υπό βροχή σακάκι πλωτάρχου, μετέφερε και έριχνε σκουπίδια κοντά στο σπίτι της. Όταν διαμαρτυρήθηκε, της απάντησε πως τον είχε διατάξει ο ναύαρχος του οποίου ήταν οδηγός. Ο ναύτης φορούσε παλιό σακάκι στολής του αρχιπλοιάρχου ιατρού Μπουντούρη, για να προστατευτεί από τη βροχή. Πετάει σκουπίδια εκεί που δεν έπρεπε, και η δημοσιογράφος καταγγέλλει και σωστά το φαινόμενο, στο στέλεχος της αεροπορίας που έχει βάρδια στο ΓΕΑ. Μία ιστορία με ενδιαφέρον αφού εμπλέκονται τόσο διαφορετικοί άνθρωποι σε μια εποχή, όπου τέτοιες πράξεις αποκτούν άλλη διάσταση. Ο ναύτης οδηγός δεν έπρεπε να ασχολείται εκτός ωρών υπηρεσίας του με τα σκουπίδια του αρχιπλοιάρχου, ούτε να φοράει παλιά στολή του. Άλλα συμπεράσματα δεν καταγράφονται. …

Στο αρχείο της ΥΙΝ εντοπίσθηκαν και έγγραφα με περιεχόμενο αιτήματα διαφόρων προσώπων για διορισμούς, εύρεση εργασίας, …. Στη δικτατορία καλλιεργήθηκε η εντύπωση, πως οι στρατιωτικοί είναι σε θέση να λύνουν όλα τα προβλήματα, να αποκαθιστούν αδικίες, να διορίζουν σε επιχειρήσεις, στο δημόσιο, κ.λ.π.

Παλιός ναύτης του Περβαινά ζητά με επιστολή του τον Δεκέμβρη του 1968, να διορίσει ο Α/ΓΕΝ τον γιο του στη ΔΕΗ. Ήταν ΄΄καμαρότος΄΄[2] στο πλοίο ΚΡΙΕΖΗΣ σε επιχειρήσεις στις ακτές της Ηπείρου στον εμφύλιο, και χρησιμοποιεί το γεγονός ως επιχείρημα για να πείσει να διοριστεί ο δικός του γιος σε θέση φύλακα στο Αλιβέρι. Εκεί, κατά τον αιτούντα πατέρα, δουλεύουν ΄΄*…άσχετοι διορισμένοι από τότε με τους πολιτικούς*...». Εννοεί πως οι εργαζόμενοι στο Αλιβέρι είναι άσχετοι με την ΄΄επανάσταση΄΄, διότι είναι διορισμένοι από την

[1] Το ΓΕΝ ζητάει εξηγήσεις για το επεισόδιο με τους δημοσιογράφους με σήμα ΓΕΝ 121410/6/1968 και απαντά το Κ.Ε.ΠΟΡΟΣ με φ.01017/3/68/22-6-1968

[2] Καμαρότος ή Θαλαμηπόλος είναι ειδικότητα με την οποία υπηρετούν στρατεύσιμοι και παρέχουν υπηρεσίες στα εστιατόρια, τις λέσχες, τη ΄΄δεσπέντζα΄΄ (χώρος του πλοίου όπου παρασκευάζεται καφές και σερβίρονται αναψυκτικά), τους χώρους ύπνου και αναψυχής των πλοίων και υπηρεσιών.

εποχή του ΄΄φαύλου΄΄ καθεστώτος. Δηλαδή δεν είναι ΄΄δικοί μας΄΄ όπως ήταν ο γιος του. Όλα μαζί στο ίδιο γράμμα. Η ανεργία του γιου του, ο ΄΄συμμοριτοπόλεμος΄΄, η πελατειακή σχέση με τη νέα εξουσία, αφού η παλιά ξόφλησε με την ΄επανάσταση΄΄. Αντί του Περβαινά απαντά ο πλωτάρχης (Ο) Μ. Ρηγόπουλος παραπέμποντας τον ναύτη του ΄΄συμμοριτοπολέμου΄΄ στη ΔΕΗ για να υποβάλει αρμοδίως αίτηση….

Ο Ρηγόπουλος απαντά λίγο πριν και σε άλλον, που ζητούσε, να διοριστεί η ανεψιά του καθηγήτρια φιλόλογος σε σχολείο μέσης εκπαίδευσης στη βόρειο Πελοπόννησο. Οι άνθρωποι αυτοί δεν προσέφευγαν τυχαία στους αρχηγούς των ΕΔ. Μετά την 21η Απριλίου η παντοδυναμία των ΕΔ δείχνει, στους εθισμένους στο ΄΄ρουσφέτι΄΄ το δρόμο για τη λύση τους. Συμβαίνει όμως και να προσφεύγουν σε άλλα υπουργεία παρακαλώντας για θέματα των ΕΔ. «*…παρά τας κατ' επανάληψιν ανακοινώσεις δια του τύπου και του ραδιοφώνου ... διαβιβάζουν αιτήματα και υπομνήματα ιδιωτών ...αφορούν υποθέσεις του ΥΕΘΑ και του ΓΕΣ, ήτοι άδειαι, απολύσεις, μεταθέσεις οπλιτών ...».* Αυτό αναφέρει ο αντισυνταγματάρχης Λέκκας Αντώνιος με έγγραφό του ως Διευθυντής του γραφείου Α/ΓΕΣ στο γραφείο του Αντιπροέδρου της Κυβερνήσεως δηλαδή του Παττακού. Ο τελευταίος φαίνεται πως ασχολείται με τα πάντα αφού πλήθος εγγράφων από τις ΕΔ κατευθύνονται σ' αυτόν. Προφανώς είχε στις αρμοδιότητές του το συντονισμό και του ΥΕΘΑ και των ΕΔ με τα υπόλοιπα υπουργεία….

Όση δύναμη απέκτησαν οι αξιωματικοί στη δικτατορία λόγω των ειδικών συνθηκών, άλλο τόσο ήταν και ευάλωτοι σε καταγγελίες. Ο πλοίαρχος Ι. Παπαγεωργίου υποχρεώνεται να υποβάλλει εκτενή αναφορά και να εξηγήσει ότι, δεν κτίζει σπίτι στη Νέα Μάκρη και επομένως, δεν χρησιμοποίησε κανέναν υπαξιωματικό για σύνταξη μελέτης. Δεν έχει οικόπεδο πουθενά, δεν έχει ιδιόκτητη κατοικία άρα ούτε και εξοχική, περιμένει να εξυπηρετηθεί από τον ΑΟΟΑ και εν πάση περιπτώσει, εάν ήθελε να συντάξει σχέδια για κατασκευή σπιτιού, θα χρησιμοποιούσε τα δύο του αδέλφια, που είναι πολιτικοί μηχανικοί. Αγανακτισμένος ζητάει να του αναφέρουν ποιος τον κατήγγειλε ψευδώς. Το θέμα δεν είναι το ότι υποχρεώθηκε να απολογηθεί ο Παπαγεωργίου. Το ενδιαφέρον στην υπόθεση εμφανίζεται στο έγγραφο, που στέλνει στη συνέχεια ο υποναύαρχος Δ.Ν.Ε. Θ. Μανωλόπουλος και προτείνει «*…όπως μη γνωστοποιηθεί εις πλοίαρχον Ι.Παπαγεωργίου ότι πρόκειται περί ανωνύμου καταγγελίας, αλλά περιελθουσών εις υμάς* {σ.σ. δηλαδή στο ΑΝ} *πληροφοριών γενικώς…»* [1] Ο Μανωλόπουλος προτείνει στον αρχηγό του ναυτικού να κρύψουν από στέλεχος (που ήταν και Αρχιεπιστολέας Δ.Ν.Ε. δηλαδή ο άμεσος συνεργάτης του), πως χρησιμοποίησαν ανώνυμη καταγγελία εναντίον του και τον υποχρέωσαν, να απολογείται για μια συκοφαντία!

Γ4στ.-ΔΙΚΑΣΤΙΚΑ-ΣΥΓΚΡΟΥΣΙΑΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ.[2]

Το Σ.τ.Ε. (Συμβούλιο της Επικρατείας) συνέχισε να λειτουργεί, όπως και όλος ο μηχανισμός της απονομής δικαιοσύνης αφού προσαρμόσθηκαν γρήγορα στη νέα κατάσταση εφαρμόζοντας το ΄΄δίκαιο΄΄ που είχε επιβληθεί από 21-4-1067. Έτσι απορρίπτονται προσφυγές αξιωματικών κατά αποφάσεων για αποστρατεία τους με το απλό αιτιολογικό πως, απαγορεύεται στους στρατιωτικούς η προσφυγή εναντίον πράξεων της διοίκησης για αποστρατεία τους, για δυσμενή κρίση κ.ο.κ Δύο τέτοιες αποφάσεις από τις πολλές που είχαν εκδοθεί, αφορούν τον αρχιπλοίαρχο Ν. Κουτσονίκα, που αποστρατεύεται σε έκτακτη κρίση, με τον βαθμό που φέρει το Δεκέμβριο του 1968. Ο Κουτσονίκας αποκαθίσταται μεταπολιτευτικά….

Για μία άλλη όμως περίπτωση, αυτήν του Λεβαντίνου, αναρωτιέται κανείς γιατί προσφεύγει στο Σ.τ.Ε διαρκούσης της δικτατορίας. Αφού αποστρατεύεται κανονικά παρασυρόμενος (από τη θέση του Δ.Ν.Ε. όπου

---

[1] Το έγγραφο του Δ.Ν.Ε. Μανωλόπουλου προς το ΑΝ για τον πλοίαρχο Ι. Παπαγεωργίου είναι το Δ.Ν.Ε. Φ.072.01/11/71/9-11-1971 η δε αναφορά του Παπαγεωργίου προς Δ.Ν.Ε. φέρει ημερομηνία 5-11-1971.

Ο Μαργαρίτης κινητοποιεί ως αρχηγός του ναυτικού ευρύ φάσμα των ΕΔ για διευκόλυνση του Γερμανού δημοσιογράφου με το ΑΝ/Α2-ΙΙΙ/ Φ. 010527/36/68/19-9-69

Η αναφορά του αντισμηνάρχου Καμουτσή (με την καταγγελία της Β.Πρωτονοταρίου) ως επόπτου ασφαλείας φέρει ημερομηνία 8-3-1968

Ο Μαστοράκης υποβάλλει αναφορά που διαβιβάζεται με ΑΝ/7ον ΕΓ/1 Φ.011620/70/18-5-1970 ενώ σχετικά με το θέμα είναι το Σήμα ΑΕΔ/7η ΜΕΟ ΓΣ 050 Φ.3430/00/1-1-1970 και ΑΕΔ/1η ΜΕΟ Φ.7325/00/8/1-4-1970

Η απάντηση του Α/ΓΕΝ στο αίτημα για διορισμό στη ΔΕΗ του γιου παλιού ναύτη είναι με έγγραφο ΓΕΝ/ Γραμματεία Α/ΓΕΝ αρ.πρωτ. 789/13-12-1968 ενώ το γράμμα για διορισμό της ανεψιάς του επιστολογράφου ως καθηγήτριας, φέρει ημερομηνία 16-6-1968 και η απάντηση είναι με ΓΕΝ/ Γραμματεία Α/ΓΕΝ αριθ.506/3-7-1968

Το έγγραφο προς το γραφείο Παττακού με διαμαρτυρία του γραφείου Α/ΓΕΣ πως άλλα Υπουργεία δέχονται αιτήματα αρμοδιότητος ΥΕΘΑ είναι το ΓΕΣ/ ΕΓ Αρχηγού /Ιβ φ 900/606/550374/1-6-1968

[2] Υποθέσεις διάφορες προκύπτουν από ΕΔΕ, προανακρίσεις και προσφυγές στο ΣΕ και έχουν ως εξής:

-ΑΝ/1ον ΕΓ/1 φ. 454.71/21/72/4-9-72 με την προσφυγή Παπασιλέκα στο ΣΕ.

-Αριθμ.3030/1971 Τμήμα Γ΄ΣΕ για την προσφυγή Κουτσονίκα Νικ.

-Αριθ. 1896/1971 Τμήμα Γ΄ΣΕ προσφυγή Λεβαντίνου Δημ.

-Πόρισμα ΕΔΕ ανθυποπλοιάρχου (Ο) Κιτριλάκη Δ. για τον ΜΠΥ που κοίταξε περιφρονητικά τον βαθμοφόρο του ναυτικού.

-Έκθεση Επιθεωρήσεως αναθεωρητή Α΄ Παπαπούλου Ηλία του Ειδικού Δικ. Γραφείου ΔΔΜΝ στις 13-16/12/1971.

-ΑΝ/ΓΡ.ΔΙΚ-ΝΟΜ Φ. 454.91/1/71/10-8-1971 για τις εκδικασθείσες υποθέσεις στρατευσίμων στο Διαρκές Ναυτοδικείο το δεύτερο τρίμηνο 1971

-Πόρισμα ΕΔΕ Ανθυποπλοιάρχου (Ο) Κ. Γούναρη από 6-7-72για ατασθαλίες στο Κεντρικό Ταχυδρομείο ΑΝ..

- Πόρισμα Εξετάσεως υποθέσεως ΄΄πενομένου κιναίδου΄΄ εν Καβάλα την 26-7-1950 υπό του ανθυποπλοιάρχου Μ. Αγαπητού του Ν/Α ΚΑΛΥΜΝΟΣ.

υπηρετούσε το 1967 στο κίνημα του βασιλιά) λόγω της προαγωγής και ονομασίας του Περβαινά ως Α/ΓΕΝ. Εάν μάλιστα αληθεύουν τα αναγραφόμενα για τα γεγονότα εκείνης της ημέρας στο πεντάγωνο, τότε ο Λεβαντίνος είχε την ευκαιρία του να γίνει ο ίδιος αρχηγός του ναυτικού στη θέση του Δέδε. Ζήτησε όμως χρόνο να το σκεφθεί, οπότε ήρθε η σειρά του Περβαινά που αμέσως δέχθηκε. [1] Συνέταξε και αναφορά παραπόνων για το ΣΑΓΕ ο Λεβαντίνος. Αυτή η αναφορά θα είχε ενδιαφέρον, γιατί την υπέβαλλε παρ' ότι γνώριζε πως, η επιλογή αρχηγού δεν αναστρέφεται, επομένως η αποστρατεία του ήταν εξ αντικειμένου υποχρεωτική. Οι Απριλιανοί επέλεξαν τον Περβαινά αφού ήρθε η σειρά του και ήταν πιο εύκαιρος (στο ΑΕΔ όπου υπηρετούσε σε κοντινό γραφείο με το κέντρο, όπου οι ίδιοι συντόνιζαν τις δραστηριότητες της ΄΄επανάστασης΄΄). Αλλά όπως τον περιγράφουν αξιωματικοί που τον γνώριζαν καλά, [2] ήταν και η καλύτερη επιλογή από τις υπάρχουσες, που εξ άλλου είχαν πολύ μειωθεί με τις εκκαθαρίσεις των συμμετεχόντων ναυάρχων στο κίνημα του βασιλιά...

Η δικτατορία με το νομικό καθεστώς που επέβαλλε, μεταξύ των άλλων απαγόρεψε με τις συντακτικές πράξεις, για τα στελέχη των ΕΔ, όχι μόνον την αποδοχή παραιτήσεως (σε όσους δεν συγκέντρωναν τις προϋποθέσεις του νόμου) αλλά και την υποβολή της, όπως και τις προσφυγές σε Σ.τ.Ε κατά πράξεων της διοίκησης. Απορρίπτεται επομένως αίτηση παραίτησης του Παπασιλέκα και ενημερώνεται από το ΑΝ το ΣΕ, όπου ο τελευταίος είχε προσφύγει, πως είχε κάνει λάθος η υπηρεσία αποδεχόμενη «*..εις τον ως άνω το δικαίωμα όπως υποβάλη αίτησιν παραιτήσεως ήτις όμως δεν εγένετο αποδεκτή βάσει του άρθρου 21 παρ.1 του Κ.Ν. 798/48…*». Το στρατιωτικό καθεστώς δεν ήθελε ούτε την υποβολή παραιτήσεων εξ ου και εκδίδει το Ν.Δ. 561/1970….

Η αναβάθμιση των στελεχών των ΕΔ έναντι όλων των άλλων κρατικών υπαλλήλων και πολιτών περιλάμβανε και τους Μονίμους Πολιτικούς Υπαλλήλους (ΜΠΥ) του ΥΕΘΑ. Που έτσι και αλλιώς ανέκαθεν είναι υποβαθμισμένοι έναντι των στρατιωτικών. Αλλά και σε σύγκριση με τους συναδέλφους τους υπαλλήλους των άλλων υπουργείων, λειτουργεί μειωτικά η υποβάθμιση αυτή στο δικό τους εργασιακό χώρο. Από το πόρισμα προανάκρισης που κάνει ο ανθυποπλοίαρχος (Ο) Κιτριλλάκης στο Ναύσταθμο Σαλαμίνας, προκύπτουν κάποια στοιχεία ενδεικτικά νοοτροπίας και συμπεριφορών, γύρω από τις σχέσεις των ένστολων και μη στρατιωτικών υπαλλήλων στο ναυτικό. Ο ναύτης που απολύεται, απελευθερωμένος ξαφνικά από ότι τον καταπίεζε επί μήνες και επηρεασμένος και από το ανάλογο κλίμα που επικρατεί γύρω από τον απολυόμενο στρατεύσιμο, βγαίνοντας από το Ναύσταθμο γίνεται αντιληπτός από αρχικελευστή *«…αντικανονικώς ενδεδυμένος να εκστομίζη χυδαίας φράσεις ως ΄΄πουτάνες, τα μουνιά σας, γαμιόσαστε΄΄ κ.λ.π. ενώ δε ο αρχικελευστής προέβαινε εις παρατηρήσεις…»* διέρχεται αυτοκίνητο με πολιτικό υπάλληλο του ναυτικού ο οποίος και παίρνει μαζί του το ναύτη. Σε σχετική ερώτηση του αρχικελευστή *«…εάν είναι αξιωματικός ή υπάλληλος, ενοχληθείς προφανώς ο υπάλληλος εκ της ερωτήσεως ταύτης εκύτταξεν τον αρχικελευστήν με βλέμμα προκλητικόν, οπότε ο αρχικελευστής τον ηρώτησεν ΄΄τι με κοιτάς δεν σου αρέσει η μούρη μου;΄΄…»*. Το πόρισμα καταλήγει στο ότι *«…υφίσταται συνυπαιτιότης του μεν ΜΠΥ εις μείζονα βαθμόν, του δε αρχικελευστού εις ελάσσονα τοιούτον καθ' όσον ο μεν πρώτος δεν επέδειξεν την πρέπουσα συμπεριφοράν εις βαθμοφόρον του ΠΝ προκαλέσας τούτον διά του βλέμματός του …ο δε δεύτερος εχρησιμοποίησεν φράσιν απάδουσαν εις την συμπεριφοράν βαθμοφόρου ως ΄΄τι με κοιτάς δεν σου αρέσει η μούρη μου΄΄…προτείνεται να ελεγχθούν πειθαρχικώς διά…»*. Ο καταπιεσμένος ναύτης που αποχαιρετούσε τη θητεία του στο ναυτικό βρίζοντας, είναι πολίτης και κανείς δεν ασχολείται μαζί του. Ο υπάλληλος δεν έδειξε, πως παραδέχεται τον αρχικελευστή, προφανώς γιατί δεν ήταν αξιωματικός αλλά υπαξιωματικός. Συγχρόνως (και λογικά) προσβλήθηκε από την ερώτηση που τον διέκρινε τόσο ανοιχτά από τους ένστολους: *΄΄είσαι αξιωματικός ή υπάλληλος;΄΄* Ο αρχικελευστής προφανώς τον ρωτούσε έτσι, ώστε να του φερθεί ανάλογα. Αυτό εννοούσε ανοιχτά με την ερώτησή του. Οι μόνιμοι πολιτικοί υπάλληλοι αποδέχονται εν πολλοίς το ρόλο και την προεξάρχουσα θέση των αξιωματικών στις ΕΔ αλλά όχι το ίδιο πάντα και για τους υπαξιωματικούς….

Ο αναθεωρητής Α΄ Ηλίας Παπαπούλος, ήταν Πρόεδρος του Αναθεωρητικού Δικαστηρίου, επομένως και αρχαιότερος των στρατιωτικών δικαστών.[3] Με αυτήν την ιδιότητα επιθεωρεί τις δικαστικές υπηρεσίες της στρατιωτικής δικαιοσύνης, όπως και όλα τα δικαστικά γραφεία των ΕΔ μετά εντολή ΑΕΔ. Από μια τέτοια επιθεώρηση στο «*… εν Χανίοις λειτουργούν Ειδικόν Δικαστικόν Γραφείον παρά τη διοικήσει Διοικητικής Μερίμνης Ναυτικού…επισήμως ως 1ον ΕΓ/4 …»* βρέθηκε η έκθεση με τις παρατηρήσεις του. Το ενδιαφέρον από την έκθεση του Παπαπούλου είναι ένα στατιστικό στοιχείο, σύμφωνα με το οποίο, μόνον κατά το 1971 στο γραφείο αυτό διακινήθηκαν εξακόσιες προανακριτικές υποθέσεις, των οποίων τα πορίσματα υποβλήθηκαν στο ΑΝ. Ο αριθμός αυτός αιτιολογείται με το ότι αυτό το γραφείο «*…επιλαμβάνεται και θεμάτων αστικής φύσεως (εργατοτεχνικών διαφορών) καθ' όσον εις τον Ναύσταθμον Κρήτης (Σούδα) υπηρετούν σήμερα περί τους 2.000 εργατοτεχνίτας…»*. Τα στοιχεία δείχνουν μια υπερπαραγωγή ανακριτικών

---

[1] Βλέπε ΧΑΡΑΤΣΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ, *1023 Αξιωματικοί και 22 Κινήματα*, Αθήνα 1985, Β΄ τόμος, σ.σ.265-268 όπου καταγράφονται και μερικές ενέργειες πιστών στη χούντα αξιωματικών του ναυτικού (Πολιτόπουλου, Τραγέα, Μάντζαρη, Βόσσου, Λαγωνίκα) στο κίνημα του βασιλιά στις 13 Δεκέμβρη 1967. Δεν έχει διασταυρωθεί εάν οι αξιωματικοί αυτοί ενήργησαν έτσι, όπως γράφει ο Χαρατσής.

[2] Βλέπε παράρτημα Β-Ι συνεντεύξεις των Πετρόπουλου και Κιοσσέ.

[3] Ο Παπαπούλος ήταν γνωστός τα χρόνια της χούντας ως προεδρεύσας σε όλες τις σοβαρές δίκες/ διώξεις κατά αντιχουντικών στρατιωτικών και όσων πολιτών οι υποθέσεις παραπέμφθηκαν στο αναθεωρητικό μετά από τα στρατοδικεία. Γνωστός για τη σκληρότητά του, τον αντικομουνισμό του και την πλήρη ταύτιση με το καθεστώς της 21ης Απριλίου 1967

πράξεων. Αυτές οι πράξεις γίνονται κατόπιν διαταγής του ασκούντος τέτοιο δικαίωμα, δηλαδή του προϊσταμένου ΔΔΜΝ εν προκειμένω και του τοπικού Διοικητού ΝΚ. Το συμπέρασμα είναι πως τουλάχιστον δύο φορές την ημέρα άρχιζε μια προανάκριση. Μην έχοντας στατιστικά στοιχεία αυτών των ανακριτικών πράξεων, δεν γίνεται ανάλυση αλλά διαπιστώνεται πως, η επίλυση με γραφειοκρατικές διαδικασίες δικαστικής μορφής κάθε είδους διαφορών και παραπτωμάτων, διακατέχει και τις ΕΔ.----

Ερχόμενοι πίσω στις αρχές της δεκαετίας του 1950, ο Κυβερνήτης του Ν/Α ΚΑΛΥΜΝΟΣ εισπράττει έγγραφη αναφορά αξιωματικού [1]ενώ το πλοίο βρισκόταν στην Καβάλα. Σύμφωνα με τα γραφόμενα του Αγαπητού, ο οποίος δεν συντάσσει επίσημο πόρισμα, αλλά στηρίζεται σε καταθέσεις μαρτύρων, στο πλοίο υπηρετούσε και κάποιος που παρενοχλούσε σεξουαλικά τους ναύτες. Η περιγραφή του Αγαπητού αποδίδει τις συνθήκες, δεν αφήνει περιθώρια για παρεξηγήσεις και προτείνει δραστικές λύσεις. Είναι άγνωστη η συνέχεια στην υπόθεση. Το γεγονός πως συνέβη το 1950, δεν σημαίνει πως η ανδροκρατούμενη μέχρι πρόσφατα κοινωνία των ΕΔ, δεν εμφανίζει τέτοιες ΄΄ορέξεις΄΄. Ο διοικητικός μηχανισμός αντιδρά κατασταλτικά και αποβάλλει τους προκαλούντες, όπως και η πρόταση του Αγαπητού εν προκειμένω για τον ΄΄πενόμενο κίναιδο΄΄….

Δύο χρόνια μετά, το Νοέμβριο του 1952,ο ανθυποπλοίαρχος (Ο) Βαμβακάρης αναφέρει στον Ανώτερο Διοικητή Ναρκαλιευτικών πως, εξέτασε τους λόγους για τους οποίους το Π.Σ. ΕΡΜΗΣ ζήτησε με σήμα, άδεια επιβολής ποινής ανώτερης της δικαιοδοσίας του στον ναύτη Πέππα. Η επίσημη αιτιολογία ήταν πως ο Πέππας *«…διαταχθείς υπό του στρατευσίμου υποκελευστού..όπως εκτελέση υπηρεσίαν εξύβρισεν τούτον…»*. Βαρύ το παράπτωμα αλλά, διαπιστώνεται πως ο υποκελευστής ήταν πρώτα ναύτης και αυτός και φίλος με τον Πέππα. Μάλιστα συνεχίζουν τη φιλία τους και μετά το συμβάν, κατά το οποίο, όταν ο υπαξιωματικός πλέον Φιλοσόφοφ διέταξε τον Πέππα *«…την πρωίαν της Δευτέρας 10 Νοεμβρίου 1952 …να εκτελέση υπηρεσίαν..εξύβρισεν τούτον διά της φράσεως ΄΄ΔΕ ΜΕ ΧΕΖΕΙΣ΄΄…»* χωρίς να αρνηθεί την εκτέλεση της δοθείσης διαταγής. Ο εκτελέσας την ανάκριση καταλήγει στην πρόταση, ο ναύτης να τιμωρηθεί διά 20 ημερών περιορισμού, αλλά και ο υπαξιωματικός με πέντε διότι παρά τις συστάσεις του Κυβερνήτου του εξακολουθεί «*…να διατηρεί φιλικάς σχέσεις και να έχη οικειότητα με τον Πέππαν…*».Το γεγονός με την αστεία του πλευρά είναι πολύ συνηθισμένο και πενήντα χρόνια μετά από το περιγραφόμενο. …

Από έγγραφο του αρχηγού του ναυτικού Μαργαρίτη του Αυγούστου 1971 πληροφορούνται τα πλοία και οι υπηρεσίες, για τις αποφάσεις που εκδόθηκαν στο Διαρκές Ναυτοδικείο το προηγούμενο τρίμηνο. Με το ίδιο έγγραφο διατάσσονται οι παραλήπτες να διαβάσουν στα πληρώματα μερικές αποφάσεις «*…κατ' επιλογήν εν επιθεωρήσει και εκτελεσθή σχετική διδασκαλία επί τω σκοπώ νουθεσίας των Ναυτοδιόπων…»*. Το Ναυτοδικείο εξέδωσε μόνο για στρατευσίμους είκοσι εννέα αποφάσεις στο τρίμηνο αυτό, από τις οποίες οι δέκα επτά είναι λιποταξίες, οι επτά για τροχαία, οι τρεις για υπεξαιρέσεις και δύο διάφορες. Το συμπέρασμα είναι πως, οι δώδεκα χιλιάδες στρατεύσιμοι περίπου του ναυτικού, έχουν σχετικά μικρό αριθμό παραπτωμάτων από τις οποίες οι λιποταξίες είναι τις περισσότερες φορές παραβίαση χρόνου της κανονικής άδειας. Συνήθως αφορά συγγνωστές ΄΄κοπάνες΄΄ για γυναικοδουλειές. …

Η φαντασία λειτουργούσε στους αρμόδιους για την ασφάλεια των ΕΔ ή εν πάση περιπτώσει σε όσους θεωρούσαν τους εαυτούς τους φύλακες του Έθνους, της ΄΄επανάστασης΄΄ … Και από εκεί αρχίζουν οι υπερβολές, που δεν έμεναν όμως χωρίς αποτελέσματα. Ο αρχιπλοίαρχος Γκ. Πετμεζάς ως διευθυντής του Α΄ Κλάδου στέλνει έγγραφο ΄΄Α*πόρρητον-Προσωπικόν*΄΄ με θέμα *΄΄Ανατρεπτική Δραστηριότης*΄΄ όταν του ανέφεραν πως παρατηρήθηκαν τελευταία κρούσματα κλοπής, σε έξη (6) σταθμευμένα Ι.Χ. αυτοκίνητα στρατιωτικού προσωπικού. Είχαν αφαιρέσει στολές ή εξαρτήματά τους όπως και προσωπικά είδη υπηρεσιακού χαρακτήρα (ταυτότητα-περίστροφο κ.λ.π.). Καταλήγει πως *«…εικάζεται ότι δι' ανωτέρω κλοπάς ευθύνονται αναρχικά στοιχεία αποβλέποντα εις χρησιμοποίησιν των στολών δι' αντεθνικούς σκοπούς…»*. Θα πρέπει να γνώριζε, αλλά και δεν βρέθηκε κανείς να του πει πως, στολές και εξαρτήματα στολών βρίσκονται πιο εύκολα στο Μοναστηράκι ή σε οποιοδήποτε κατάστημα στρατιωτικών ειδών. Αλλά έπρεπε να πει για αναρχικούς, που αποβλέπουν σε αντεθνικές δραστηριότητες και εξέδωσε ένα έγγραφο[2]για συντήρηση του σχετικού κλίματος και για απόδειξη της δικής του επαγρύπνησης.

Γ5.- ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ (ΚΥΠ) ΚΑΙ 21^{Η} ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1967

[1] Η αναφορά είναι του ανθυποπλοιάρχου Μ.Αγαπητού Β.Ν. από 25/7/1950 και καταλήγει ως εξής: «*…συνήγαγε ότι ο ….παρουσιάζει έκδηλα συμπτώματα κυναίδου… παρηνόχλη τους ναύτας όπως ικανοποιήση τας σεξουαλικάς του ορέξεις, εκμεταλευόμενος της αδυναμίας αυτών όπως αντιδράσουν…ουδείς εκ των ναυτών του πλοίου ικανοποίησεν έστω και μερικώς τας σεξουαλικάς του ορέξεις, τουναντίον αντέδρον…η παθολογική κατάστασις της διαστροφής αυτού δεν δύναται κατ' ουδένα τρόπον να παραμείνη ανεκδήλωτος… αποτέλεσμα της συνεχούς υπ αυτού οχλήσεως των ναυτών…είναι η εμφάνισις αυτού ως πενομένου κυναίδου εις τα όμματα των υφισταμένων του….δεν του επιτρέπει να συνεχίση την σταδιοδρομίαν του εις το Β.Ν…»*. Ο Αγαπητός αισθάνεται την ανάγκη να προστατεύσει τους δεχθέντας τις επιθέσεις του *΄΄πενομένου κυναίδου΄΄* γι' αυτό και βεβαιώνει πως ουδείς υποχώρησε σ' αυτές και δεν ικανοποίησε *΄΄έστω και μερικώς΄΄* τις ορέξεις του.

[2] Πρόκειται για το ΑΝ/2^{ον} ΕΓ/1β φ. 0010468/56/58/11-12-1969

Η ΚΥΠ υπήρξε για τον ΙΔΕΑ χώρος δραστηριότητας καλυμμένος, προστατευμένος, κατάλληλος για να κινούνται χωρίς να κινούν την υποψία κανενός. Να σχεδιάζουν τις επεμβάσεις τους στα ζητήματα των ΕΔ είτε ΄΄νόμιμα΄΄ ή πλάγια μέσω των ευκαιριών που η διαδικασία αξιοποίησης των πληροφοριών παρέχει. Ο Νάτσινας, ο Παπαδόπουλος και άλλοι του κεντρικού πυρήνα του ΙΔΕΑ έδρασαν για πολλά χρόνια μέσα στην ΚΥΠ.[1] Όλος ο χρόνος ήταν δικός τους για να σχεδιάσουν καλύτερα αυτή τη φορά (απ' ότι οι παλαιοί το 1951) την πλήρη κατάληψη της εξουσίας. Τονίζεται το ΄΄πλήρη΄΄ επειδή ένα τμήμα της εξουσίας ήλεγχαν από το παρασκήνιο μέσω της ηγεσίας των ΕΔ και των εισηγήσεών τους. Επίσης μέσω Πρωθυπουργού και μηχανισμών πληροφοριών, που αυτοί κατηύθυναν. Το 1961 είχαν με το σχέδιο ΄΄ΠΕΡΙΚΛΗΣ΄΄ κινητοποιήσει ολόκληρο το φάσμα των ΕΔ και των Σωμάτων Ασφαλείας σε νόθευση των εκλογών, με τρόπους που είναι γνωστοί ήδη. Δεν ήταν απλή σχεδίαση και εφαρμογή αυτή. Απαιτούσε συντονισμό, κατεύθυνση, επικοινωνίες, δίκτυα, πλήρη έλεγχο. Και τα διέθεταν όλα.[2] Η υπόθεση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. τους έδωσε μια καλή αφορμή για διόγκωσή της και ένα ακόμα ξεκαθάρισμα του στρατού από κεντρώους-κεντροαριστερούς αξιωματικούς. Η ΚΥΠ με τους εκεί ρυθμίζοντες αξιωματικούς είναι μέσα και πίσω από όλα αυτά. Όταν το καθεστώς της 21ης Απριλίου εδραιώθηκε κάπως, η ΚΥΠ εκλήθη πάλι να μελετήσει τις αδυναμίες του, τους εχθρούς της ΄΄επανάστασης΄΄, το τι δέον γενέσθαι. Και το μελέτησε ως ΄΄*Ψυχολογική Επιχείρηση*΄΄. Μ' αυτόν τον όρο καλύπτεται ένα τέτοιο θέμα στην ορολογία των ΕΔ και της ΚΥΠ. Οι δύο αυτοί χώροι συγκοινωνούν μεταξύ τους, αλλά και με ολόκληρο τον κρατικό μηχανισμό και τα σώματα ασφαλείας. Την ΚΥΠ συνδέει ομφάλιος λώρος με τις ΕΔ από 'που τροφοδοτείται με στελέχη και τροφοδοτεί με πληροφορίες και οδηγίες. Ο άλλος ομφάλιος λώρος της ΚΥΠ είναι με τη CIA, η οποία την ίδρυσε, οργάνωσε, εκπαίδευσε και τη χρησιμοποιεί.[3] Η υπηρεσία πληροφοριών μιας ανεξάρτητης χώρας υποτίθεται πως δεν πρέπει να χρησιμοποιείται για στήριξη των κυβερνήσεων, ούτε για ενίσχυση κομμάτων εξουσίας ή αντιπολίτευσης. Η δουλειά τους είναι η συλλογή πληροφοριών για αντιμετώπιση του εχθρού, η προστασία του εθνικού νομίσματος και σε κάθε περίπτωση τα αποκαλούμενα εθνικά θέματα. Πιθανόν να ασχολούνταν και μ' αυτά, με το δικό τους τρόπο βέβαια και με τα γνωστά αποτελέσματα στο Κυπριακό. Η υπέρβαση των θεσμοθετημένων αρμοδιοτήτων της ΚΥΠ, είναι η συμβολή της στον αυταρχισμό από την ώρα που ιδρύθηκε μετεμφυλιακά και για δεκαετίες μετά.

Ας δούμε όμως τι έκανε η ΚΥΠ για στήριξη της ΄΄επανάστασης της 21ης Απριλίου΄΄. Τουλάχιστον σε δύο θέματα, αυτό της χρησιμοποιήσεως της πληροφορίας, ως μέσου προπαγάνδας για αντιμετώπιση των εχθρών του καθεστώτος και στο θέμα της νεολαίας, που δείχνει να την απασχολεί ιδιαίτερα. Εξάλλου αυτά τα κείμενα είναι αξιοποιήσιμα στη διατριβή, χωρίς να ξεφεύγουμε από το αντικείμενό της.

Το πρώτο έγγραφο είναι ένα εισηγητικό σημείωμα για την ιεραρχία της ΚΥΠ με θέμα «*Ψυχολογικαί Επιχειρήσεις(Ψ.Ε.)*[4]» και όπως σημειώνει έχει προετοιμαστεί ΄΄εκτίμηση ΨΕ΄΄ για να ενημερωθούν οι ΄΄μονάδες΄΄ εννοώντας προφανώς υπηρεσίες της ΚΥΠ. Η παρατηρούμενη ασάφεια στην αρχή του εγγράφου δεν ξενίζει. Το ίδιο γενικόλογο και ασαφές είναι στην αρχή και το κείμενο του σχεδίου ΠΕΡΙΚΛΗΣ. Τα πράγματα διορθώνουν, μόλις αρχίσει το κύριο μέρος της εκτίμησης καταστάσεως των ΨΕ. Η αποστολή δηλαδή του σχεδίου που είναι σειρά από αντικειμενικούς σκοπούς (ΑΝΣΚ) όπως η «*..Αναμόρφωσις του Ελληνικού λαού γενικώς και η προώθησις της μορφωτικής, κοινωνικής, πολιτικής, οικονομικής Εθνικής και*

---

[1] Επί ΠΑΣΟΚ τοποθετείται διοικητής της ΚΥΠ ο Βασιλικόπουλος για κάποιο διάστημα. Ο αντιστασιακός αξιωματικός λέει στη συνέντευξή του (20-2-02) για την ΚΥΠ με αφορμή ερώτημα για αποστρατικοποίσή της. «. *…Ο στρατός ξηράς κυρίως ... ουσιαστικά ήλεγχε την Ε.Υ.Π. με έναν αριθμό θέσεων που τοποθετούνταν εν ενεργεία αξιωματικοί ..... Το 1986 άλλαξε ο καταστατικός νόμος της Ε.Υ.Π., η οποία τότε θεωρείται στρατιωτική υπηρεσία και μεταβλήθηκε σε πολιτική υπηρεσία. ...Είναι γνωστό ότι μετά την, μεταπολίτευση το κομμουνιστικό κόμμα αναγνωρίστηκε επισήμως και μπήκε και εκπροσωπήθηκε στη Βουλή των Ελλήνων. Έκτοτε λοιπόν το θέμα του αντικομουνισμού, κατά κάποιον τρόπο έπαυσε να αποτελεί, επισήμως τουλάχιστον, αντικείμενο έρευνας και διώξεως σε όλους τους χώρους του δημόσιου βίου. Τώρα αν θέλουμε να αποδώσουμε τα του Καίσαρος τα Καίσαρι, θα πρέπει λίγο να σταθούμε και στις ευθύνες του κομμουνιστικού κόμματος Ελλάδος, το οποίο με την εν γένει συμπεριφορά του έδινε και προσχήματα στους αντιπάλους του να αξιοποιούν αυτό το παραμύθι. Δηλαδή το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος αυτή τη στιγμή, είναι από το 1975 μέχρι σήμερα, επίσημο κόμμα στην Βουλή. Η δυσπιστία του ως προς τις ένοπλες δυνάμεις και τα Σώματα ασφαλείας, δεν έχει φύγει, παραμένει. ...»* Στο ερώτημα εάν γνωρίζει για εμπλοκή στρατιωτικών σε παρακρατικές, φασιστικές ή και τρομοκρατικές οργανώσεις απαντά: «*…. Σε ότι αφορά αξιωματικούς του ναυτικού το αποκλείω σε ποσοστό 100%. ...Προ χουντικά ήταν εκείνοι, ήταν πάγιοι χουντικοί οι οποίοι προετοίμαζαν το έδαφος κάνοντας πράξεις προβοκατόρικες. Παράδειγμα του Έβρου ... Προετοιμάζοντας την τελική επέμβαση….»*

[2] Ο διοικητής της ΣΣΕ, υποστράτηγος Βέλιος απευθυνόμενος στους ευέλπιδες που έφευγαν συντεταγμένοι για να ψηφίσουν βάσει καταλόγων στις εκλογές του 1961 τους λέγει: «*Είστε ελεύθεροι να ψηφίσετε ό,τι θέλετε. Θέλετε Ευταξία, θέλετε Καλατζή, όποιον θέλετε απ' αυτούς, άντε μέχρι και Ροδόπουλο»!* Υπενθυμίζεται πως και οι τρεις ανήκαν στην ΕΡΕ. Το συμβάν αφηγείται ο αντιστράτηγος επίτιμος αρχηγός ΓΕΕΦ και διοικητής στρατιάς Δ.Δήμου που ήταν παρών.

[3] Η σχέση της ΚΥΠ με τη CIA δεν πρέπει να ξενίζει αφού αυτή την δημιούργησε. Σίγουρα υπάρχουν και συμφωνίες υπογραμμένες. Ο Γρυλλάκης δεν κρύβει στο βιβλίο του πως είχε επαφές με πράκτορές της στην μακρά θητεία του στην ΚΥΠ. Ο ίδιος προβάλλει αυτές του τις δραστηριότητες ως θετικές για τις εθνικές μας υποθέσεις. Κάποιες απ' αυτές θα ήταν κιόλας, ειδικά η εξουδετέρωση πρακτόρων ξένων κρατών, όποιων και εάν ήταν αυτά. Η προβαλλόμενη σύλληψη ακόμα και πράκτορα της αμερικανικής μυστικής υπηρεσίας στη δικτατορία δεν ξενίζει επίσης.

Βλ. ΓΡΥΛΛΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, *....Αποκαλύπτω, Τα Δραματικά Γεγονότα της Τελευταίας Δεκαετίας του 20ου Αιώνα στην Ελλάδα και στα Βαλκάνια όπως τα Έζησα,* Α.Α.Λιβάνης, Αθήνα 2001 και σχόλια στο κείμενο *΄΄Ένας Υπερπράκτορας για όλες τις Εποχές΄΄* τεύχος 28 Δεκεμβρίου 2001 ΄΄ΠΟΝΤΙΚΙ΄΄.

[4] Βλέπε τα κύρια σημεία ως ΕΓΓΡΑΦΟ Νο 4 στο παράρτημα Α της διατριβής Η ερμηνεία του όρου ΨΕ παρουσιάζεται στη συνέχεια, όπως την έχει δώσει σε έγγραφό του το τμήμα ΨΕ της 7ης ΜΕΟ/ΑΕΔ.

Στρατιωτικής[1] *καταστάσεως…»,* η εξασφάλιση της υποστήριξης του λαού, η πρόκληση σύγχυσης, απογοήτευσης και σύγκρουσης (;) των αντιπάλων αυτού του στόχου. Δηλαδή εκείνων που δεν θέλουν την αναμόρφωση του λαού. Διαβάζοντας τους αντικειμενικούς σκοπούς του εγγράφου, διαπιστώνεται η αυτοεκτίμηση που τρέφουν οι συντάκτες ενός τέτοιου κειμένου ώστε, να θεωρούν την υπηρεσία τους αρμόδια για μελέτη *΄΄αναμόρφωσης του Ελληνικού λαού΄΄*. Γνωρίζουν πως δεν φτάνει να ελέγχουν στρατιωτικά και με τα σώματα ασφαλείας τη χώρα. Μόνον με σοβαρή και επίπονη δουλειά για αντιμετώπιση των αντιπάλων τους, θα συνεχίσουν να είναι κυρίαρχοι του παιγνιδιού. Θεωρούν ως εχθρούς της ΄΄επανάστασης ΄΄ το Διεθνή Κομμουνισμό, το ΚΚΕ και τις συναφείς οργανώσεις του, τους παλαιοκομματικούς (αφανείς και ΄΄υπερεπαναστάτες΄΄ χωρίς να εξηγεί ποιους εννοεί ως υπερεπαναστάτες παλαιοκομματικούς), την τάξη των διανοουμένων (στο πρωτότυπο αναφέρεται ως *΄΄Διανοουμένη τάξις΄΄*), τους δημοσιογράφους εκτός μερικών εξαιρέσεων και τέλος τον διεθνή Τύπο, το ραδιόφωνο και την τηλεόραση. Για τους δημοσιογράφους δείχνει με σαφήνεια την απογοήτευσή του ο συντάκτης του κειμένου. «*…ιδιαιτέρως οι δημοσιογράφοι ...μεταξύ πλήρους εχθρότητος και ανοχής δι' επαγγελματικούς κυρίως λόγους...»*

Όσο για την κατάσταση του ΄΄εχθρού΄΄ η ανάλυση της ΚΥΠ δεν διαφέρει από την καθημερινή προπαγάνδα εκείνης της εποχής. Όλοι είναι υπό διάλυση, ανοργάνωτοι, εν πολλοίς ελεγχόμενοι από κομμουνιστές ενώ ακόμα και ο διεθνής Τύπος, το ραδιόφωνο και η τηλεόραση «*...διάκειται δυσμενώς διότι* {είναι} *ελεγχόμενος υπό σοσιαλκομμουνιζόντων στοιχείων…».*

Παρατηρείται πως, ενώ ο καθορισμός των εχθρικών προς την ΄΄επανάστασιν΄΄ χώρων είναι σωστός, η αιτιολογία είναι τουλάχιστον αδύνατη μέχρι αφελής. Ενώ τα έγγραφα της ΚΥΠ που εξετάσθηκαν εδώ δεν δίνουν τέτοια εικόνα. Στο σημείο αυτό δεν μπορούν να πουν την αλήθεια. Καταφεύγουν στα χρησιμοποιούμενα επιχειρήματα από τους ίδιους τους πρωταίτιους της 21ης Απριλίου. Αυτά τα επιχειρήματα δεν γίνεται να τα αντικρούσουν οι αποδέκτες της ανάλυσης, εφόσον τα χρησιμοποιούν και οι ίδιοι.

Οι τομείς ΄΄φίλοι΄΄ του καθεστώτος που εξετάζει η ΚΥΠ και θα χρησιμοποιήσει εναντίον του ΄΄εχθρού΄΄ του είναι η «*…Γενική Διεύθυνσις Τύπου και Πληροφοριών, Γραφεία Τύπου Υπουργείων, Τοπική Αυτοδιοίκησις, Ένοπλοι Δυνάμεις, Κλήρος, Οικονομία, Διπλωματία…»*

Ακολουθεί η ανάλυση κάθε τομέα με τις αδυναμίες και τα πλεονεκτήματα καθώς και προτάσεις για αναδιοργανώσεις, αλλαγές τακτικής, μεθόδους προπαγάνδας, επαναστατικές κορώνες του είδους «*…η Επανάστασις της 21ης υπήρξεν Ιστορική ανάγκη και ως τοιαύτη δεν πρόκειται να μεταβληθεί προ παρελεύσεως τουλάχιστον 100 ετών ασχέτως των προσώπων άτινα θα ηγηθούν ταύτης…».* Φερόμενος για υπογραφή αυτής της ανάλυσης είναι ο αντισυνταγματάρχης Πυροβολικού Μπάμνος Βασίλειος.

Συνημμένο στο εισηγητικό σημείωμα είναι έγγραφο με τίτλο *΄΄ΣΧΕΔΙΟΝ ΚΕΚΑΛΥΜΜΕΝΩΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ* και υπότιτλο *(Ουδεμία Ευθύνην Φέρει η Κυβέρνησις)΄΄*. Ο υπότιτλος θυμίζει ταινίες των πρακτόρων, που δρουν με δέσμευση, ποτέ να μην εκθέσουν τις κυβερνήσεις τους, που είναι και οι προϊστάμενοί τους[2].

Στο σχέδιο αναλύονται τρόποι για αντιμετώπιση των εχθρών της ΄΄επανάστασης της 21ης Απριλίου 1967΄΄. (Με βάση την ορολογία των υπηρεσιών αυτών), αυτοί οι τρόποι είναι μέθοδοι ΄΄Λευκής, και Μαύρης προπαγάνδας΄΄ των φίλιων δυνάμεων για αντιμετώπιση των αντιπάλων, με λεπτομερή προσέγγιση στόχων για κάθε εχθρό και ιδέες για τους τρόπους ενεργείας. ΄΄Λευκή΄΄ προπαγάνδα είναι η ανοιχτή, επίσημη, προωθούμενη διά του τύπου με εμφανείς τις πηγές προέλευσης του περιεχομένου της. ΄΄Φαιά΄΄ και ΄΄μαύρη΄΄ είναι αυτές που προτείνει η Κ.Υ.Π. με τις αποκαλούμενες *΄΄Κεκαλυμμένες Ψυχολογικές Επιχειρήσεις΄΄* και στηρίζεται στη στρέβλωση της πραγματικότητας, με ψέματα, και στοιχεία από πηγές που παρουσιάζονται έντεχνα από τους προπαγανδιστές με άλλο πρόσωπο. Θα συναντήσουμε και αλλού τους ορισμούς. Οι εκφράσεις ΄΄φίλιες΄΄, ΄΄εχθρικές΄΄ δυνάμεις που συναντούμε στα έγγραφα , χρησιμοποιούνται σε όλα τα σχέδια των γυμνασίων αλλά και των επιχειρήσεων των ΕΔ. Υποδηλώνουν ακριβώς ποιες θεωρούνται συμμαχικές δυνάμεις, που θα παίξουν ρόλο υπέρ ημών και ποιες εναντίον, που θα παριστούν τις εχθρικές δυνάμεις. Εν προκειμένω δεν πρόκειται για γυμνάσια αλλά για πραγματική κατάσταση. Στα γυμνάσια και ασκήσεις, συνήθως δίνονται και χρώματα. ΄΄Κυανοί΄΄ είναι οι φίλοι, ΄΄κόκκινοι΄΄ ή ΄΄ερυθροί΄΄ είναι οι εχθροί. Η επιλογή των χρωμάτων δεν είναι τυχαία. Το κυανό παραπέμπει στο Έθνος, την Ελλάδα, στη σημαία ενώ το κόκκινο στους κομμουνιστές, στο ΚΚΕ, στο σύμφωνο της Βαρσοβίας, στους γείτονες.

---

[1] Τα κεφαλαία στις λέξεις *΄΄Εθνικής΄΄ και ΄΄Στρατιωτικής΄΄* είναι στο πρωτότυπο. Ενώ δε τιμώνται με κεφαλαία και οι λοιπές λέξεις *΄΄ μορφωτικής, κοινωνικής, πολιτικής, οικονομικής΄΄*. Ο συντάκτης δεν γράφει το Εθνος και τον Στρατό με κεφαλαία, μόνον γιατί τα θεωρεί ως πολύ υπερέχοντα των λοιπών. Δεν τολμά να κάνει διαφορετικά.

[2] Σημειώνεται πως, τα παρουσιαζόμενα έγγραφα αποτελούν τμήμα του ίδιου φακέλου με αύξουσα αρίθμηση που περιέχεται σε έντυπο ΄΄ΦΥΛΛΟΝ ΚΑΤΑΧΩΡΗΣΕΩΣ ΕΓΓΡΑΦΩΝ΄΄ με τους τίτλους/ περίληψη και αρμόδια τμήματα. Η δομή, το περιεχόμενο, τα φερόμενα με υπογραφές και στοιχεία τμηματαρχών, δεν αφήνουν αμφιβολία για την αυθεντικότητα. Εξ άλλου το περιεχόμενο συνηγορεί επίσης στην αυθεντικότητα. Ορισμένα δεν είναι χρησιμοποιήσιμα ενώ κάποια άλλα ήδη παρουσιάζονται σε άλλα κεφάλαια (αποστολή τμημάτων της, χαρακτηρισμοί προσωπικού, αλληλογραφία με υπηρεσίες ασφαλείας των ΕΔ). Αυτά τα υποτιθέμενα ΄΄απόρρητα΄΄ έγγραφα της ΚΥΠ, βρίσκονται άλλα από λάθος στις Ιστορικές Υπηρεσίες, άλλα τα συναντά κανείς ως συνημμένα σε αλληλογραφία για αποκατάσταση διωχθέντων από τους απριλιανούς, άλλα σε προσωπικά αρχεία αποστράτων.

Οι αποστολές που περιγράφει, και μοιράζονται από το σχέδιο σε όλους τους κρατικούς φορείς και τις ΕΔ, είναι τόσο εκτεταμένες, που εάν πράγματι τις υλοποιούσαν, δεν πρόκειται να ασχολούνται με τίποτε άλλο.
Ως Αντικειμενικοί Σκοποί (ΑΝΣΚ) καθορίζεται η ενίσχυση της διαμάχης μέσα στο ΚΚΕ και μεταξύ αντιστασιακών οργανώσεων και παλαιών κομμάτων, η μείωση της επιφυλακτικότητας των διανοουμένων και της αντίδρασης των δημοσιογράφων, καθώς και των αντιδράσεων των σοσιαλιστικών κομμάτων της Δύσης.
Η υλοποίηση του σχεδίου όσον αφορά την ΚΥΠ απαιτεί κατά την ανάλυση ΄΄Οργάνωση Τμήματος Ψυχολογικών Επιχειρήσεων΄΄. Θα περιλαμβάνει τέσσερα τμήματα και επικεφαλής τους ταγματάρχες, δέκα τρεις αναλυτές, τρεις δημοσιογράφους, έξη γλωσσομαθείς, δακτυλογράφους, οδηγό, σχεδιαστή, κλητήρα (σύνολο τριάντα πέντε άτομα) και αυτά μόνον στην κεντρική διεύθυνση της ΚΥΠ.
Ο τρόπος με τον οποίο προτείνει η ΚΥΠ να αντιμετωπισθεί ο εχθρός, είναι το ΄΄ωραιότερο΄΄ μέρος της ανάλυσης. Δείχνει τις μεθόδους ενεργείας, την παραπληροφόρηση, τα ψεύδη που χρησιμοποιούν, τα ανέντιμα μέσα, τις απειλές, την τρομοκρατία και τους εκφοβισμούς, τους εκβιασμούς, όλα τα μέσα που χρησιμοποιεί η προπαγάνδα. Είναι η ΄΄φαιά και μαύρη προπαγάνδα΄΄ σε πλήρη άνθηση.
Η ΚΥΠ δίνει κατά *΄΄ΘΕΜΑ΄΄* και *΄΄Περιεχόμενο΄΄* τέτοιες *΄΄κεκαλυμμένες ψυχολογικές επιχειρήσεις΄΄* στο παράρτημα Β΄ του εγγράφου της.
Ανάλογα με τον *΄΄Αντικειμενικό Σκοπό (ΑΝΣΚ)΄΄,* παρουσιάζει σειρά από παραδείγματα με κρίσιμο σημείο την ψεύτικη πληροφορία, που σκοπεύει να διοχετεύσει. *΄΄Πηγή΄΄* είναι ο χώρος, απ' όπου υποτίθεται πως προέρχεται η δραστηριότητα ή η είδηση του *΄΄περιεχομένου΄΄. ΄΄Ακροατήριο΄΄* είναι ο κόσμος προς τον οποίο αποβλέπει /απευθύνεται /στοχεύει η επιχείρηση, *΄΄Μέσα΄΄* είναι οι τρόποι με τους οποίους σκοπεύει να διοχετεύσει τις ψεύτικες ειδήσεις. *΄΄Σκοπός΄΄* είναι αυτός ακριβώς στον οποίο αποβλέπει η ΚΥΠ με την προτεινόμενη επιχείρηση.
Μελετώντας τις προτεινόμενες ενέργειες η διαπίστωση είναι για το αδίστακτο των συντακτών. Για να επιτύχει τον πρώτο ΑΝΣΚ, που είναι η ενίσχυση της διαμάχης στο ΚΚΕ και τις ΄΄παραφυάδες του΄΄, προτείνει να κυκλοφορήσουν πληροφορίες προερχόμενες δήθεν από το Γραφείο Εσωτερικού και θα έχουν ως περιεχόμενο, ότι το ΚΚΕ πρόδωσε την τοπική ηγεσία (δηλαδή πρόδωσε στην ασφάλεια το Γραφείο Εσωτερικού). Αυτό θα επιτύχει η ΚΥΠ με «*…προκηρύξεις, επιστολαί, ψίθυροι, ευφυολόγημα, παράνομος ερασιτεχνικός σταθμός…».*
Με ανάλογους τρόπους θα κυκλοφορήσουν φήμες πως «*… Η ομάς Παρτσαλίδη είναι οπορτουνιστική… Το ΠΑΚ θα σφετερισθή τον αγώνα του ΚΚΕ…Αναγκαία η συνεργασία με το ΠΑΚ εις 1ον Στάδιον…*{με σκοπό τη διάσπαση συνεργασίας ΠΑΚ-ΠΑΜ}*…Ένοπλος αγών… Ο Ανδρέας Παπανδρέου δεν έχει το δικαίωμα να εμφανίζεται ως ιδιοκτήτης και κληρονόμος της ΕΚ…Το ΠΑΚ είναι το ΕΑΜ της κατοχής…. Η απάθεια και επιφυλακτικότης υποβοηθεί το ΚΚΕ….. Οι αντίπαλοι της επαναστάσεως δεν έχουν ελπίδες επιβιώσεως… Διεφθαρμένη προσωπικότης.*{ με στόχους διάφορες *προσωπικότητες και μέσον ΄΄αήθεις επιστολαί΄΄}.*[1]
Δεν προχωρούμε σε σχολιασμό της σχεδίασης της προβοκάτσιας σε τόσα επίπεδα και με τέτοια μέσα. Μένουμε μόνον στους εκβιασμούς, τους εκφοβισμούς, τις απειλές. Οι άνθρωποι αυτοί την ίδια στιγμή μιλούσαν για ΄΄επανάσταση στα ήθη ΄΄. Όλα αυτά προέρχονται από στελέχη των ΕΔ καιπροκύπτει, πως προκειμένου να επιτύχουν τον σκοπό τους, θεωρούν ως επιτρεπτά όλα τα μέσα. Και ο σκοπός τους είναι η στήριξη του αυταρχικού καθεστώτος, αργότερα της δικτατορίας. Τα στελέχη αυτά των ΕΔ έχουν ταυτιστεί πλήρως με τα μέσα που προτείνουν, και τα χρησιμοποιούν και οι ίδιοι. Βοηθούμενοι από εξειδικευμένους και σπουδαγμένους στην προπαγάνδα, την παραπληροφόρηση, τον αντικομουνισμό. Οι ΄΄αναλυτές΄΄ της ΚΥΠ είναι όλοι επιστήμονες και χρησιμοποιούνται και εξωτερικοί συνεργάτες με ιδιαίτερες ικανότητες.
Η ΚΥΠ αντί να συλλέγει πληροφορίες για τους εχθρούς της χώρας, για την Κύπρο, για ξένους πράκτορες, χτίζει παράνομους ραδιοσταθμούς, γράφει απειλητικά γράμματα, πλαστογραφεί έγγραφα για εξαπάτηση των ξένων κομμάτων, σπέρνει ψιθύρους, ενώ δικάζει τους εναντίον της ψιθυριστές και τα ανέκδοτα.
Και για επιστέγασμα και πληροφόρηση των αρμοδίων *΄΄υψηλοτάτου επιπέδου ΄΄,* δηλαδή των αρχηγών της ΄΄επαναστάσεως΄΄ προβλέπεται μηνιαία αναφορά με θέμα *΄΄Έκθεσις Ψυχολογικών Επιχειρήσεων »* και περιεχόμενο που θα καλύπτει:

- τη στάση του πληθυσμού απέναντι στην κυβέρνηση
- περί των αντιπάλων και ΨΕ εχθρού και ημετέρων
- περί παλαιοκομματισμού και μεθόδων δράσης του
- για τον Διεθνή κομμουνισμό
- για το ΚΚΕ
- για την προπαγάνδα
- για τα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα της περιοχής
- για τη στάση των εκπαιδευτικών –σπουδαστών-μαθητών
- για τη στάση των κρατικών λειτουργών, των οργάνων τοπικής αυτοδιοικήσεως
- για τις συνδικαλιστικές και συνεταιριστικές οργανώσεις

[1] Δεν είναι συμπληρωμένες όλες οι παράγραφοι των ΄΄επιχειρήσεων΄΄ (δηλαδή πηγή, μέσα, ακροατήριο κ.λ.π.) όπως και όλες οι επιχειρήσεις που προτείνονται.

Η ΚΥΠ είναι μέσα σε όλες τις δραστηριότητες του λαού, σε όλα τα επίπεδα, θέλει και προτείνει να ελέγχονται όλα, να ποδηγετούνται όλα, με κάθε τρόπο, με όλα τα μέσα για να μην κινδυνεύει η ΄΄επανάσταση΄΄, δηλαδή το καθεστώς που ασκεί την εξουσία, δηλαδή εκείνοι που χρησιμοποιούν αυτό το καθεστώς για τους δικούς τους λόγους, για τα δικά τους συμφέροντα. Και υποτίθεται πως η ΚΥΠ υπάρχει και δρα για να προστατεύει τα συμφέροντα αυτού του τόπου και του λαού του. Προστατεύοντας το αυταρχικό καθεστώς, μάχεται τα συμφέροντα και του τόπου και του λαού του. Κυρίαρχοι μέσα στην ΚΥΠ είναι στελέχη των ΕΔ που ελέγχουν όλους τους μηχανισμούς και τα μέσα αυτής της πολυπλόκαμης υπηρεσίας.
Το επόμενο έγγραφο αφορά τη νεολαία. Η ΚΥΠ κάνει και εδώ την ανάλυσή της και υποβάλλει τις προτάσεις της. Στο ίδιο έγγραφο συναντάμε πίνακα που αναφέρεται στις μέχρι τότε αντιστασιακές (αρχές του 1968) οργανώσεις. [1]

[1] Το έγγραφο αυτό της ΚΥΠ για τις αντιστασιακές οργανώσεις που είχαν εμφανιστεί μέχρι το Φεβρουάριο του 1968, παρουσιάζεται ως ΕΓΓΡΑΦΟ Νο 5 στο παράρτημα Α.

Γ6.- ΚΥΠ ΚΑΙ ΝΕΟΛΑΙΑ-ΚΥΠ ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΑΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ

Στην ίδια σειρά μελετών της ΚΥΠ για στερέωση και αποδοχή του απριλιανού καθεστώτος, η ΚΥΠ/Γ/ΙΙΙ συντάσσει εκτεταμένο κείμενο όπου μελετά «ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ». Τονίζει πως ο στρατός είναι η μόνη δύναμη ικανή να «*…αναστηλώσει πλήρως ότι έχει υπονομευθεί ή καταρρεύσει εντός δύο δεκαετιών εξ αιτίας μιας κακής αγωγής ή των βλαβερών επιρροών ενός νοσηρού κοινωνικού περιβάλλοντος…».* Δεν φτάνουν όμως οι είκοσι τέσσερις μήνες της θητείας, παραπονείται ο ευφυής εισηγητής. Χρειάζεται περισσότερος χρόνος. Και είναι η ίδια υπηρεσία, όπως είδαμε, που δίνει επί Νάτσινα οδηγίες για τα δίκτυα ΄΄πληροφοριοδοτών΄΄, δηλαδή στρατολόγηση χαφιέδων σε κάθε διμοιρία των ΕΔ που θα παρακολουθούν τους υπόλοιπους και κάποιους πρόσθετους, που θα παρακολουθούν τους προηγούμενους. Αφού όμως δεν γίνεται να αυξήσει τη θητεία στο στρατό για να ΄΄αναστηλώσει΄΄ τους νέους, προτείνει τη συγκρότηση ενιαίου φορέα ως εξής: Θα έχει τίτλο ΄΄Γενική Διεύθυνσις Ελληνικής Νεολαίας (ΓΔΕΝ)΄΄, θα συγκροτήσει κλιμάκια μέχρις επιπέδου νομού, θα ασχολείται με ευχάριστα και ελκυστικά πράγματα όπως εκδρομές, κατασκηνώσεις, ταξίδια στο εξωτερικό … Η πρόταση καλύπτει και την ενίσχυση αυτού του φορέα με παραχώρηση προνομίων, ώστε να αποτελούν *΄΄δέλεαρ΄΄* Αφού συγκεντρώσει μ' αυτόν τον τρόπο τους νέους, θα αρχίσει η διαδικασία «*…των διαλέξεων των κατευθυνομένων συζητήσεων….η εθνική διαπαιδαγώγησις…η όλη προσπάθεια να έχει επαναστατικόν χαρακτήρα…».* Ο απώτερος στόχος είναι, να γίνει η νεολαία κάτι σαν τη γερμανική του τρίτου Ράιχ, για την οποία δεν κρύβει το θαυμασμό του. [1]

Αυτά λέει στη μελέτη της η ΚΥΠ, και προφανώς επιθυμεί *΄΄εύπλαστα σώματα και πίστην εις το μέλλον της χώρας΄΄* για τη νεολαία. Μόνο που, ο ευαίσθητος αναλυτής και η υπηρεσία του τα θέλει αυτά, κατά τα πρότυπα της ναζιστικής νεολαίας. Εκείνο μάλιστα που ιδιαίτερα τον απασχολεί στο χώρο της νεολαίας και κύρια των φοιτητών είναι, πως *«...από της εμφανίσεως του κομμουνισμού εν Ελλάδι υφίστατο πάντοτε φοιτητικόν πρόβλημα ...».* Η ανάλυση περί νεολαίας θα ήταν ένα συνηθισμένο κείμενο και στο κύριο σώμα και στο *ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄ Συνημμένον εις Έκθεσιν επί Προβλήματος Νεολαίας ΄΄.* Εάν δεν περιείχε και τον τρόπο που χρησιμοποιούσε το καθεστώς της 21ης Απριλίου (μετά πρόταση της ΚΥΠ, όπως προκύπτει από την παρουσιαζόμενη μελέτη) για αντιμετώπιση του *«...εσωπανεπιστημιακού συνδικαλισμού…».* Σύμφωνα με τη διαδικασία τέθηκε σε εφαρμογή ο διορισμός των άριστων φοιτητών επί κεφαλής των Συλλόγων.

Ο προβληματισμός των μελετητών της ΚΥΠ για τα σοβαρά μειονεκτήματα που παρουσίαζε το σύστημα αυτό, είναι εκείνο που ενδιαφέρει τη διατριβή. Εμφανίζονται να ανησυχούν τα στελέχη της ΚΥΠ, διότι με τον διορισμό των αρίστων φοιτητών ως προέδρων στους συλλόγους, δεν τελειώνουν όλα. Υπάρχει ο κίνδυνος να προκύψουν σύλλογοι με αριστερούς προέδρους. Επομένως οι καθηγητές πρέπει να συμφωνήσουν να υποβιβάζουν βαθμολογικά τους αριστερούς καλούς φοιτητές. Αλλά και πάλι, αναρωτιέται ο ευφυής συντάκτης της μελέτης, υπάρχει κίνδυνος οι αριστεύσαντες να μην είναι εθνικόφρονες ή ακόμα να είναι ανεκδήλωτοι αριστεροί ή αντικυβερνητικά στοιχεία, που δεν έχουν επισημανθεί. Εκτός αυτών όμως «*…Το γεγονός ότι είς αριστεύει δεν σημαίνει αναγκαίως και ότι ημπορεί να διοικήση τον σύλλογον…»* Και ο προβληματισμός του τελειώνει με πρόσθετη ανησυχία, για τις δυσμενείς εντυπώσεις που θα προκύψουν σε βάρος της κυβέρνησης, εάν αποκαλυφθούν όλα αυτά που σχεδιάζονται στο χώρο της παιδείας!

Δεν μπορεί να τα βγάλει πέρα μόνη της η ΚΥΠ με τη νεολαία. Για την μελέτη του όλου θέματος προτείνει, να συνέλθουν σε σύσκεψη στο Υπουργείο Προεδρίας Κυβερνήσεως με συμμετοχή Υπ.Παιδείας- ΚΥΠ- ΓΔΕΑ-Α΄ΜΕΟ/ΓΕΕΘΑ.

Τα στελέχη του στρατού που είχαν ταυτισθεί με το καθεστώς της 21ης Απριλίου και υπηρετούσαν στην ΚΥΠ[2] έκριναν πως ήταν δική τους δουλειά η νεολαία. Παρατηρούμε πως στην υπόθεση καμία πλευρά της εκπαιδευτικής κοινότητας δεν συμμετέχει. Στην προτεινόμενη σύσκεψη ο μόνος σχετικός με νεολαία φορέας είναι το Υπουργείο Παιδείας. Οι υπόλοιποι είναι υπηρεσίες ασφαλείας και ΕΔ.

Στην ίδια μελέτη υπάρχει συνημμένο και το ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄, που είναι πίνακας με τις αντιστασιακές οργανώσεις, και στις οποίες φοβάται ο μελετητής πως, θα ενταχθούν νέοι εάν δεν προσέξουν. Τους απασχολεί κυρίως η «*… άκρα αριστερά…».* Σύμφωνα με το έγγραφο, η άκρα αριστερά (με τον όρο δεν εννοεί μόνο τις αριστερίστικες οργανώσεις και κόμματα αλλά κύρια το ΚΚΕ) έχει αποδοθεί στην οργάνωση και κινητοποίηση όχι μόνον των οπαδών της, αλλά όλων όσων εναντιώνονται στην ΄΄επανάσταση΄΄. Παρατίθεται

---

[1] Ο συντάκτης της πρότασης για τη νεολαία χρησιμοποιεί ως επιχείρημα τον Σάϊπερ στο έργο του *΄΄Η Άνοδος και η Πτώσις του Τρίτου Ράϊχ΄΄* όπου ο συγγραφέας βεβαιώνει πως *«... παρά την διαστρευλωτικήν επίδρασιν του χιτλερισμού επί του πνεύματος της νεολαίας...ανεπτύσσοντο διά να αποκτήσουν ισχυρά και υγιή Σώματα, πίστην εις το μέλλον της χώρας ....έβλεπε κανείς την αντίθεσιν μεταξύ των Γερμανών στρατιωτών με το ηλιοκαές χρώμα και τα εύπλαστα Σώματα και των πρώτων Βρετανών αιχμαλώτων πολέμου με τα βαθουλωμένα στήθη των τους κυρτούς ώμους...τα ωχρά πρόσωπα…».*

[2] Δεν είναι σκόπιμη η παρουσίαση οργανογράμματος της ΚΥΠ, ούτε η ανάλυση των αποστολών και στόχων της. Εξ άλλου δεν είναι και τόσο γνωστά ούτε διατίθεται υλικό κατάλληλο, που να τα περιέχει. Πάντως τις θέσεις τμηματαρχών και κλαδαρχών κατέχουν την περίοδο εκείνη αξιωματικοί του στρατού. Τουλάχιστον στα έγγραφα που χρησιμοποιήθηκαν μέχρι στιγμής στο κείμενο αυτό, δεν υπογράφουν άλλες ειδικότητες. Είναι γνωστό πως στελεχώνουν την ΚΥΠ και αξιωματικοί των Σωμάτων Ασφαλείας, και ελάχιστοι των λοιπών κλάδων των ΕΔ.

ως έχει αυτός ο πίνακας[1]. Έχει ενδιαφέρον επειδή δείχνει τον τρόπο με τον οποίο η ΚΥΠ ΄΄έβλεπε΄΄ τις οργανώσεις.
Η μελέτη και τα παραρτήματά της είναι γραμμένα τον Φεβρουάριο του 1968 διότι έτσι αναφέρει ως ΄΄παρόντα χρόνο΄΄ σε δύο σημεία (στην ανάλυση των οργανώσεων ΔΑΣ και ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΑΙΟΣ).
Η ομάδα που κυριαρχούσε στο καθεστώς της 21ης Απριλίου, δεν έκανε κάτι διαφορετικό με την ΚΥΠ, από ότι οι κοινοβουλευτικές προδικτατορικές κυβερνήσεις. Χρησιμοποίησε αυτήν την πολύπλοκη υπηρεσία για στήριξή της. Για παρακολούθηση των αντιχουντικών, των διαφωνούντων, της νεολαίας. Με χρήση όλων των μέσων που διέθετε. Πράκτορες, χρήματα, δίκτυα τηλεφώνων, προπαγάνδα και προβοκάτσιες. Και συγχρόνως οι ΄΄αναλυτές΄΄ μελετούσαν τους τρόπους προπαγάνδας, οργάνωσης μηχανισμών ελέγχου κύρια των φοιτητών, ελέγχου και ποδηγέτησης των δημοσιογράφων, που τους τοποθετούσε στους ΄΄εχθρικά΄΄ διακείμενους, χρήσης του πνευματικού κόσμου, που δείχνει να μην την ανησυχεί ιδιαίτερα.
Οι αντιστασιακές οργανώσεις που έχει χαρτογραφήσει η ΚΥΠ, είναι αρκετές για ένα περίπου χρόνο που έχει παρέλθει από το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου 1967. Αντίσταση ένοπλη δεν εντοπίζεται στο έγγραφο αυτό. Ούτε τοποθετήσεις ΄΄βομβών και κροτίδων΄΄. Σε πρακτικά συμβουλίων ασφάλειας και σε εκθέσεις /δελτία για τις ΄΄ψυχολογικές επιχειρήσεις΄΄, που εξετάζουμε στη συνέχεια, θα δούμε περισσότερες λεπτομέρειες στο θέμα αυτό, αφού αφορούν περίοδο αναλύσεων της ΚΥΠ μερικά χρόνια αργότερα.

Γ7.- ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ (ΨΕ)

Όλων των ειδών οι δραστηριότητες για την άμυνα του καθεστώτος και την υλοποίηση των σκοπών του (και σχετίζονται με την είδηση, την πληροφορία, την προπαγάνδα) βαφτίζονται ΨΕ[2], σχεδιάζονται από τις αρμόδιες αρχές, συζητιούνται και υλοποιούνται. Αυτές οι επιχειρήσεις, που τις συναντάμε και στα έγγραφα που παρουσιάζονται, κατανέμονται στις ακόλουθες κατηγορίες:

- -Οι εκδόσεις της Γενικής Διευθύνσεως Τύπου και πληροφοριών με πλήθος εντύπων, περιοδικών, ανακοινώσεων κ.λ.π. Αποτελούν μορφή αντίδρασης στα εναντίον τους δημοσιεύματα.
- -Τα απολύτως ελεγχόμενα ΜΜΕ και τα ανώνυμα και προπαγανδιστικά δημοσιεύματα (κατά συνθήκη χαμηλού επιπέδου), αποτελούσαν ένα από τα όπλα των ΨΕ.[3]

---

[1] Βλέπε Έγγραφο Νο 5 στο παράρτημα Ι .

[2] Για το περιεχόμενο, την ορολογία αλλά κυρίως τις δραστηριότητες ΨΕ του απριλιανού καθεστώτος βλέπε ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α και τον πίνακα 4 , όπου καταγράφονται τα αναφερόμενα σε σειρά εγγράφων του αρχηγείου ναυτικού με θέμα ΄΄Δελτίον Ψυχολογικών Επιχειρήσεων΄΄. Εκτός όμως από τα Δελτία αυτά του ναυτικού εντοπίσθηκαν και δύο του ΚΕΣΑ που υποβάλλει στο 7ον ΕΓ της ΣΔΑ (Στρατιωτική Διοίκηση Αθηνών) όπου διαφαίνεται πως συγκεντρώνονταν όλα τα δελτία ΨΕ που εκδίδονται από υπηρεσίες του στρατού. Τα συγκεκριμένα είναι ΚΕΣΑ/2ον Γραφείον φ.281/9/359/17-2-73 και 281/20/1559/6-10-73. Λεπτομέρειες καταχωρούνται στον πίνακα που αναφέρθηκε, πλην όμως διαπιστώνεται πως η δομή των δελτίων, η παραγραφοποίηση και το περιεχόμενο είναι το ίδιο με του ναυτικού. Που σημαίνει πως η διαδικασία αυτή κατευθυνόταν κεντρικά και μάλλον από το 7ο ΕΓ του ΑΕΔ.

[3] Σταχυολογούμε μερικές από αυτές τις εκδόσεις, που ήταν υλικό τεράστιο σε όγκο. Ελήφθησαν από προσωπικό αρχείο αποστράτου αξιωματικού (Κουτσομυτόπουλου). Τούτο σημαίνει πως τα έντυπα αυτά κυκλοφορούσαν στις ΕΔ και το προσωπικό τους.
- ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ, *Πριν και Μετά την Επανάστασιν, Στοιχεία, Γεγονότα, Διαπιστώσεις και Συμπεράσματα διά την Ελλάδα*, Αθήναι, Μάρτιος 1968
-ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΤΥΠΟΥ, *Η Ελλάς ο Ξένος Τύπος και η Αλήθεια*, Δ/ΝΣΙΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ, Αθήναι 1970
-ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ, *Θέσεις και Κατευθύνσεις*, 15 Νοεμβρίου 1970, με σειρά κειμένων περί σχέσεων με ΗΠΑ, περί παλαιάς και νέας δημοκρατίας, για σωματεία και ενώσεις, για τη μετανάστευση, για το κλείσιμο των συνόρων με την Τουρκία, για την παρελθοντολογία, τους μισθούς και τα ημερομίσθια και τέλος για τον τιμάριθμο.
-ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ, ΘΕΣΕΙΣ 8ον Τεύχος, Μάρτιος 1971 με κείμενα για τις δύο επαναστάσεις (δηλαδή του 1821 και του 1967), για τον κομμουνισμό και την ΄΄επανάσταση΄΄ και θέσεις επί βασικών θεμάτων της ΄΄επαναστάσεως΄΄ όπως ο χαρακτήρας της, η προοδευτικότητά της, η κινητήρια δύναμή της, οι σκοποί, η συνταγματική τάξη της χώρας, η ΄΄παρένθεσις΄΄, η διεθνής σημασία της, και περί ΄΄χρονοδιαγράμματος΄΄.
-ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ, ΘΕΣΕΙΣ 18ον Τεύχος, Αύγουστος 1971 με κείμενα για την ανεξαρτησία της Ελλάδας, την πολεμική αρετή των Ελλήνων, τη νίκη στο Γράμμο-Βίτσι, την πανεθνική ΄΄επανάσταση΄΄, την επέμβαση στη Γιουγκοσλαβία και τις επετείους του Σεπτεμβρίου.
-ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ, ΘΕΣΕΙΣ 19ον Τεύχος, Αύγουστος 1971, με κείμενα για την ενότητα των Ελλήνων, το νέο πενταετές πρόγραμμα, το λαχειοφόρο δάνειο, τον επαγγελματικό προσανατολισμό, την φροντίδα για τους αγρότες, την ανάπτυξη των δασών και τις κομμουνιστικές φλυαρίες.
Θα παραθέτονταν εδώ τμήματα που ενδιαφέρουν την εργασία εάν τα έντυπα αυτά δεν είχαν δημοσιευθεί, αλλά ήταν π.χ. έγγραφα. Η λοιδορία όλων όσων έπραττε το καθεστώς της 21ης Απριλίου, είναι το χειρότερο που μπορεί να κάνει κανείς. Προβάλλοντας μάλιστα και την άποψη πως έτσι βοηθάει στην εμπέδωση της δημοκρατίας. Η αλήθεια είναι εκείνη που βοηθάει. Και η ρευστή πολιτική κατάσταση, που επικρατούσε πριν την 21η Απριλίου 1967 ήταν πραγματικότητα. Όπως και η φαυλότητα που επικαλέσθηκαν οι ΄΄σωτήρες΄΄ του Έθνους. Αυτόκλητοι και κατευθυνόμενοι από δυνάμεις ξένες και χώρους συμφερόντων γνωστούς πλέον, οι συνωμότες δεν πλούτισαν οι ίδιοι. Μεγάλο τμήμα της αστικής και μεγαλοαστικής τάξης τους αγκάλιασε από την πρώτη στιγμή. Το περιβάλλον κάποιων ισχυρών στρατιωτικών του καθεστώτος το εκμεταλλεύτηκε αυτό. Οι ίδιοι οι πρωτεργάτες λειτούργησαν ενάντια στα συμφέροντα της χώρας, ειδικά στα εθνικά θέματα, όπως και στα ζητήματα δημοκρατίας, ελευθερίας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Κάποιοι απ' αυτούς είχαν και ΄΄εθνικές΄΄ προθέσεις (έτσι όπως οι ίδιοι τις κατανοούσαν) πιστεύοντας αυτά που έλεγαν. Τις ΄΄καλές΄΄ αυτές προθέσεις είχαν πολλοί από τους νεώτερους αξιωματικούς υποστηρικτές και συνεργάτες τους. Χωρίς να έχουν όλοι αίσθηση, τι κακό προκαλεί ο φασισμός και η δικτατορία. Όταν το κατάλαβαν (όποιοι απ' αυτούς το έχουν συνειδητοποιήσει) ήταν αργά. Τότε άρχισαν να μιλάνε για προδοσία και μερικοί δειλά-δειλά για μετανόηση.

- -Τα προπαγανδιστικά έντυπα, που ήταν ήπιας μορφής ενέργειες, για επίτευξη των στόχων τους.
- -Η προώθηση και πίεση αν όχι ο καταναγκασμός για αγορά βιβλίων ΄΄Εθνικού΄΄ περιεχομένου.[1]
- -Η βοήθεια για το γύρισμα κινηματογραφικών ταινιών με παροχή πλοίων, υλικού, περιοχών των ΕΔ, στρατιωτικού προσωπικού κ.λ.π.
- -Η λογοκρισία εφημερίδων, η σύσταση ή απαγόρευση παρακολούθησης θεατρικών έργων, έκδοσης βιβλίων κ.ο.κ. Τα σχετικά έγγραφα που δίνουν οδηγίες και κατευθύνσεις και που απαγορεύουν ό,τι κρίνεται ΄΄αντεπαναστατικό΄΄ είναι πολλά.[2]

---

[1] Το 1976 ο Κυβερνήτης του πλοίου Α/Γ ΣΥΡΟΣ πλωτάρχης Κ.Κουτσομητόπουλος εκδίδει διαταγή Α/Γ ΣΥΡΟΣ αρ.πρωτ. 071.8/68/76/9-6-76 για σύσταση επιτροπής που θα διαχωρίσει τα κάθε είδους βιβλία της βιβλιοθήκης (φιλολογικά, εκπαιδευτικά, διαφωτίσεως κ.λ.π.) σε κατάλληλα και ακατάλληλα ΄΄από πάσης πλευράς΄΄. Η επιτροπή εξετάζει τα βιβλία και συντάσσει πρωτόκολλο με αρ.πρωτ.Α/Γ ΣΥΡΟΣ 072.43/1/76/15-7-76 όπου καταγράφονται 24 ΄΄κατάλληλα΄΄ βιβλία και επτά ΄΄ακατάλληλα΄΄ που είναι τα εξής:
-Ι.ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΥ, Βασιλικός Οίκος της Ελλάδος,
-7ου ΕΓ/ΑΝ, Εθνική και Ηθική Αγωγή του Στρατεύματος, Μέρος 3ον, Μάϊος 1970,
-ΑΕΔ, Έκθεσις της Πολεμικής Ιστορίας των Ελλήνων, 1970,
-LETRE D' UNE MERE, MAY 1969,
-THE TRUTH ABOUT GREECE, ATHENES 1968,
-LE DERNIER RAPPORT DA COMITE INTERNATIONAL DE LA CROIX ROUGE SUR LA GREECE, ATHENES 1969
-THE UNDERMINING OF THE GREEK NATION BY THE COMMYNISM, ATHENES 1968.
Η κρίση όποιων βιβλίων ως ΄΄ακατάλληλων΄΄ δεν μπορεί να δικαιολογηθεί, ακόμα και για προπαγανδιστικά, ΄΄διαφωτίσεως΄΄ της δικτατορίας. Η παρουσία του όμως σε βιβλιοθήκη πληρώματος ενός πολεμικού πλοίου ερμηνεύεται ως νοσταλγία για την επίμαχη περίοδο της επταετίας, και με την έννοια αυτή αφαιρούνται από τη συγκεκριμένη βιβλιοθήκη. Η επιτροπή, το μόνο που διέθετε ως στοιχείο καταλληλότητας για μια τέτοια εκτίμηση, ήταν η καλή της πρόθεση.

[2] Σημειώνονται εδώ μερικά από αυτά τα έγγραφα, που τα περισσότερα αφορούν βιβλία:
-Με το ΓΕΕΘΑ/Α΄ΜΕΟ/3/ιιι/φ.3440/00/12/9-2-68 ο Αγγελής απευθύνεται σε δωρεοδότη και την ευχαριστεί. *«..Ερίτιμος Κυρία μετά βαθυτάτης συγκινήσεως δεχόμεθα την ευγενή προσφορά σας εις ωφέλιμα βιβλία ηθικοθρησκευτικού περιεχομένου….».*
-Ο Περβαινάς με ΓΕΝ/ΓΡ.ΑΡΧΗΓΟΥ/Φ. 75017/68/19-2-68 πληροφορεί ο ίδιος τα αρχηγεία και ανεξάρτητες υπηρεσίες πως ο κ. Νικόλαος Ζήρας εξέδωσε το βιβλίο «..ΕΘΝΙΚΗ –ΗΘΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΩΦΕΛΙΜΟΙ ΓΝΩΣΕΙΣ» …το οποίο έχει «*…εθνικοηθική και μορφωτική σημασία…ο συγγραφεύς τυγχάνει συν τοις άλλοις και εμπνευσμένος Εθνικός Διαφωτιστής….»* άρα όλοι πρέπει να πάρουν το βιβλίο του και να οργανωθούν διαλέξεις να τον ακούσουν επίσης όλοι.
-Ο Μαργαρίτης εγκρίνει στο σημαιοφόρο (Δδ) Ι.Ρούσκα «*…όπως..προβή εις την έκδοσιν του υπ αυτού συγγραφέντος βιβλίου υπό τίτλον ΄΄ΝΕΟΙ ΚΑΙ ΩΡΙΜΟΙ΄΄ ιδίαις δαπάναις…»* και αφού υποβάλλει «*…προ της εκδόσεως…το εσφραγισμένον υπό της αρμοδίας υπηρεσίας (ελέγχου τύπου) Υπουργείου Προεδρίας Κυβερνήσεως δακτυλογραφημένον αντίτυπον τούτου…».* Ο εξευτελισμός αυτών των διαδικασιών (λογοκρισία κ.ο.κ.) δεν αποτελούσε εμπόδιο στους συγγραφείς που αποκόμιζαν κάποιο όφελος είτε οικονομικό, είτε φήμης και πάντα προσφοράς στη δικτατορία. Εν προκειμένω έχουμε μάλιστα και έναν αξιωματικό με ειδικότητα δάσκαλου, να ζητά άδεια για έκδοση τέτοιου βιβλίου. Αλλά και στο Μαργαρίτη δεν κόστιζε τίποτε να εγκρίνει το πόνημα του Δασκάλου, αφού θα ήταν και λογοκριμένο (άρα ΄΄κατάλληλο΄΄ για την ΄΄επανάσταση΄΄) και ΄΄ιδίαις δαπάνες΄΄. Θα άξιζε μια έρευνα με βάση συγκριτικά στοιχεία μεταξύ των δασκάλων αυτών των ΕΔ και των εκπαιδευτικών των λοιπών σχολείων της χώρας. Ο Τζοβλάς είναι οξύς, ίσως άδικα, στη συνέντευξή του για το ρόλο της κατηγορίας αυτής των αξιωματικών στις παραγωγικές σχολές των υπαξιωματικών του ναυτικού (βλ. παράρτημα Β-Ι).
-Ο ΓΓΤΠ Δ. Ζαφειρόπουλος διαφημίζει με έγγραφό του ΑΕΔ/7η ΜΕΟ/3-1-1970 το βιβλίο ΄΄Η Μακεδονία στις Φλόγες΄΄ του κ.Δημ.Θεοχαρίδη διότι προσφέρει εις *«…εκείνους που δεν εγνώρισαν τα γεγονότα…εις την νεολαίαν…εις τους κρατικούς λειτουργούς…εις τους Έλληνας γενικώς…εθνικόν ευαγγέλιον και διδάσκει από ποίον θανάσιμον κίνδυνον διεσώθη η Ελλάς με την εθνεγερσίαν της 21ης Απριλίου …».*
Με ανάλογης αιτιολογίας σκεπτικό προωθούνται βιβλία για τις βιβλιοθήκες των πλοίων και συνιστώνται στο προσωπικό ή διάφορες άλλες δραστηριότητες ως εξής: -Το σύγγραμμα *΄΄ΠΑΙΔΕΙΑ΄΄* του Γ.Βέρροιου, -Το βιβλίο *΄΄Από τα δίκτυα του Μάγου΄΄* του Θεολόγου Γ.Μελέτη, - Το βιβλίο *΄΄Νιάτα στον 20ο Αιώνα΄΄* του Αρχιμανδρίτη Ι.Γ.Αλεξίου, το βιβλίο *΄΄Με την αγάπη οδηγό΄΄* του DE DEMPSTR, Η οργάνωση εκθέσεων φωτογραφίας «*…επί τω σκοπώ προβολής του συντελουμένου κυβερνητικού έργου…»* στις νομαρχίες της χώρας, -Το βιβλίο *΄΄Τα ιδανικά μας της 21ης Απριλίου 1967΄΄* του Ηρ. Ζαχαριάδη, -Το διμηνιαίο περιοδικό *΄΄ΕΛΛΑΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ΄΄* του Κ.Καρούμπαλη, -Το «*…εθνικού περιεχομένου έργον ΄΄ΤΑ ΤΡΟΠΑΙΑ΄΄ του θιάσου ΄΄Αθηναϊκή- Καλλιτεχνική Ένωσις΄΄ (κ. Νικ.Λίτσας) όπερ επεξηγεί τους λόγους δι' ούς ο Εθνικός Στρατός ήχθη εις την απόφασιν να πραγματοποιήσει την Επανάστασιν της 21ης Απριλίου 1967΄΄…»* που θα παρουσιάζουν σε περιοδεία σε όλη την Ελλάδα, - Την άρνηση του Πετμεζά ως Υπαρχηγού Ναυτικού να εγκρίνει τη χρήση Φάρου «*…διά την λήψιν σκηνών της ταινίας ΄΄ΑΝΕΜΟΣ….13 ΜΠΟΦΩΡ΄΄ …καθ' όσον το υποβληθέν σενάριον δεν είναι φορεύς ούτε αμέσως ούτε εμμέσως, Εθνικού τινός μηνύματος…»*, - Το βιβλίο του συνταγματάρχου εν αποστρατεία Ι.Λιανού *΄΄Ηθικαί Παρακαταθήκαι και Εθνικαί Εξάρσεις.»*,- Την εγγραφή ως μελών των στελεχών, των Πλοίων και Υπηρεσιών στο περιοδικό ΄΄Θέσεις και Ιδέαι΄΄ του Υπουργείου Προεδρίας Κυβερνήσεως, - Την διάθεση ενός Υποβρυχίου κ.λ.π. για μία ημέρα για το γύρισμα της ταινίας του Φιλοποίμην Φίνου «*…εθνικού περιεχομένου… Υπολοχαγός Νατάσσα…»* Η αίτηση εγκρίθηκε αλλά κλήθηκε ο Φίνος να καταβάλλει για το πετρέλαιο και τα λιπαντικά που κατανάλωσε το υποβρύχιο 3.325 δραχμές.- Το βιβλίο *΄΄Τα αιώνια ιδανικά των Ελλήνων΄΄* του Θεολόγου Ι.Αργυρακόπουλου, - Το βιβλίο του αρχιμανδρίτη Διονυσίου Μπαϊρακτάρη *΄΄Γράμμος –Βίτσι δύο ιεραί επάλξεις του νέου Ελληνισμού΄΄΄*, - Το βιβλίο *΄΄Πλύσις Εγκεφάλου΄΄* του Εδουάρδου Χάντερ,- Το βιβλίο του Αυστραλο-Ελληνικού Συνδέσμου *΄΄25 Χρόνια Εθνικής Δράσεως΄΄,* - Την απαγόρευση αγοράς και εγγραφής ως συνδρομητών στο μηνιαίο περιοδικό του Αγγ. Παπάζογλου *΄΄Επισκόπησις΄΄* επειδή «*…άπτεται πολιτικών θεμάτων λεπτού χειρισμού και λαμβάνει εις περιπτώσεις τινάς θέσιν αντίθετον από την γραμμήν της Κυβερνήσεως …»,* - Την προμήθεια των Ελλήνων εργατών της Γερμανίας με *΄΄Οδηγό Τσέπης΄΄* που θα περιέχει φωτογραφίες, σκίτσα κ.λ.π. για την αναγεννητική προσπάθεια των ΕΔ, εθνικοπατριωτικού περιεχομένου και με σκοπό *«...όπως καταστή ο αχώριστος σύντροφος του Έλληνος Εργάτου…»*.Προφανώς κάποιος έξυπνος σκέφτηκε αυτόν τον τρόπο, για να βγάλει λεφτά και τους έπεισε. –Ένα ακόμα βιβλίο του Ν.Ζήρα με τίτλο *΄΄Εθνική –Ηθική Αγωγή και Ωφέλιμοι Γνώσεις΄΄*, - Την προμήθεια (αφού εγκριθεί στη βιβλιοκρισία) και ένταξη στις βιβλιοθήκες των βιβλίων *΄΄Ο Γολγοθάς του Έθνους΄΄* του ταξιάρχου ε.α. Δ.Πλούμη και *΄΄Εγκόλπιον της Εθνικής Αγωγής των Ελλήνων΄΄* του Σ.Δημαράτου. Σημειώνεται πως λειτουργεί στις ΕΔ η διαδικασία της βιβλιοκρισίας από επιτροπές στις περιπτώσεις, που στελέχη ε.ε. ή ε.α. ζητούν την έκδοση από τον εκδοτικό μηχανισμό τους και την υποστήριξή τους. Οι όροι καθορίζονται, χωρίς να περιλαμβάνουν το λογοτεχνικό μέρος του έργου αλλά κατά περίπτωση, το ΄΄εθνικοπατριωτικό΄΄, τα αφορούντα την ΄΄επανάσταση΄΄ κ.ο.κ.

- -Η άμεση όμως ενέργεια των κρατούντων ήταν οι απαγορεύσεις, που ξεκίνησαν από τις γνωστές ελευθερίες του Συντάγματος και προχώρησαν σε όλες εκείνες τις δραστηριότητες και κατασταλτικές πράξεις, που συνθέτουν το σκηνικό ενός δικτατορικού καθεστώτος.
- -Οι συλλήψεις και εκτοπίσεις που έγιναν με πίνακες συνταγμένους από χρόνια και που ενημερωνόντουσαν περιοδικά. Υλοποιήθηκαν βάσει του σχεδίου ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ που ήταν και εκείνο που εφαρμόσθηκε στις 21/4/1967. Οι πίνακες των προς σύλληψη βρίσκονταν σφραγισμένοι στα ερμάρια ασφαλείας των ΕΔ και των Σωμάτων Ασφαλείας. Οι εκτοπίσεις συνεχίσθηκαν με αποφάσεις των κατά Νομό, Υπουργείο, ΔΕΚΟ, Μεγάλους Οργανισμούς, ΕΔ κ.λ.π. Συμβουλίων Νομιμοφροσύνης. Σε όλες αυτές τις δράσεις κυρίαρχοι ήταν στελέχη των ΕΔ. Τα στελέχη των ΣΑ ήταν εκτελεστικά όργανα.
- -Οι απαγορεύσεις συγκεντρώσεων, συναθροίσεων, συλλαλητηρίων εκτός για ποδόσφαιρο, κινηματογράφο, γάμους, κηδείες.
- -Το κλείσιμο συλλόγων και σωματείων.
- -Οι απαγορεύσεις κυκλοφορίας μεγάλου αριθμού βιβλίων[1], εντύπων, εγκυκλοπαιδειών, εφημερίδων, περιοδικών.
- Το κλείσιμο και η απαγόρευση λειτουργίας ερασιτεχνικών ραδιοφωνικών σταθμών και η ελεγχόμενη λειτουργία κάποιων άλλων.
- -Η δημοσίευση κειμένων, άρθρων, αναλύσεων από πιστούς στην ΄΄επανάσταση΄΄ δημοσιογράφους, ανθρώπους της επιστήμης και του πνεύματος αλλά και από στρατιωτικούς σε περιοδικά και έντυπα εκδιδόμενα από τις ΕΔ και τα ΣΑ. Προκειμένου για το ναυτικό, τα θέματα που παρουσιάζονται εδώ[2]

---

[1] Ο αντισυνταγματάρχης Κ. Βόσσος Επιτελάρχης του Κ.Ε.Σ.Α. (αδερφός πιθανόν του αντιπλοιάρχου Βόσσου, εξ ου και η δήλωση του τελευταίου πως είναι μέλος της ΄΄επαναστατικής επιτροπής΄΄) υπογράφει έγγραφο Φ.460/4/460/8-3-1974 προς τις υποταγμένες σ' αυτόν υπηρεσίες με το οποίο τους κοινοποιεί άλλο έγγραφο του ΣΔΑ/2ου ΕΓ/Ι φ. 461/20/50810/5-3-74. Σύμφωνα με αυτό ο απότακτος αξιωματικός Άγγελος Πνευματικός έχει κυκλοφορήσει βιβλίο με ποιήματα υπό τον τίτλο *΄΄Πλάι στο Φράχτη΄΄* «*…τη πιθανή συμπράξει του τέως πολιτικού Π.Κανελλοπούλου…*» όπου περιγράφει τα συναισθήματά του κατά τη διάρκεια της φυλακίσεώς του και «*…θεωρείται εμμέσως αντικαθεστωτικού και πολιτικού περιεχομένου..*». Διατάσσονται επομένως όλοι να ερευνήσουν μήπως και έχει αγοραστεί από οποιονδήποτε αυτό το βιβλίο. Δεν περιορίζεται στην εντολή έρευνας ο Βόσσος αλλά θέλει και να του αναφερθεί το αποτέλεσμα έστω και εάν είναι αρνητικό. Ο λόγος είναι προφανής. Δεν είχαν ανάγκη από στατιστικά δεδομένα, αλλά δεν εμπιστεύονταν κανέναν. Επομένως η υποχρέωση απάντησης θα ανάγκαζε την υλοποίηση της έρευνας.

[2] Το ναυτικό ανέκαθεν κυκλοφορεί δύο περιοδικά. Το ένα η ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ και το άλλο η ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ. Είναι σοβαρά και τα δύο και περιορίζονται σε δημοσιεύματα ιστορικά, ναυτικού ενδιαφέροντος, τεχνικά, ναυτιλιακά, λογοτεχνικά περί τη θάλασσα κ.λ.π. Η δικτατορία δεν άλλαξε πολλά απ' αυτά. Σημειώνουμε παρακάτω τους τίτλους των κειμένων /άρθρων που εντοπίσθηκαν για την δεκαετία 1965-75 στη ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ και που εντάσσονται στο πλαίσιο των αποκαλούμενων ΨΕ. Εκείνα δηλαδή που έχουν μεταξύ των άλλων και στόχο τον επηρεασμό των στελεχών /αναγνωστών.

Ι.ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Πειθαρχικός Έλεγχος Αξιωματικών Β.Ν.*, σ.347 στο Τεύχος (Τ) 313 Μάιος 1965, όπου σημειώνει πως *«… όσοι υπηρετούν εις τας ΕΔ οφείλουν να είναι έτοιμοι να επιτύχουν τον υπέρτατον σκοπόν της ασφαλείας του κράτους ανεξαρτήτως …»* (και όχι του Έθνους ή της Ελλάδος, ή της Πατρίδας που σημαίνει πως, είναι συγκεκριμένος ο στόχος του αρθρογράφου)

Λ.Σ. ΒΟΛΩΝΑΚΗ, *Παραδόσεις, Έθιμα, Τελεταί, και Πειθαρχία εις το Ναυτικόν των ΗΠΑ*, σ.281 στο Τ. 316 Νοεμβρίου 1965 όπου ο βαθμού πλοιάρχου αρθρογράφος παρουσιάζει το ξεχωριστό Σώμα των αξιωματικών με την ανάλογη νοοτροπία.

ΑΡΘΡΟ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ (;), *Αλβανία, ο Βαλκανικός Δορυφόρος της Κίνας*, σ.7 στο Τ. 317 Ιανουαρίου 1966 με έντονο αντικομουνισμό, εθνικισμό κ.λ.π.

ΣΙΜΨΑ Μ., *Συζητήσεις περί την Κρίσιν του ΝΑΤΟ*, σ.1 στο Τ. 320 Ιουλίου 1966 με σαφή φιλονατοϊκή τοποθέτηση.

ΛΙΣΜΑΝΗ Δ., *Το Αντιτορπιλικόν με το Πολυεθνές Πλήρωμα, Πρόδρομος μιας Νέας Αμυντικής Ιδέας,* σ.54 στο Τ. 320 Ιουλίου 1966 με σωστές προβλέψεις του υποπλοιάρχου τότε για την εξέλιξη των ΄΄συμμαχικών΄΄ πολυεθνικών στρατών. Ο Λισμάνης συνεχίζει να αρθρογραφεί συχνά στα έντυπα του ναυτικού, πάντα μέσα στα όρια που παραδοσιακά έχουν τεθεί για τα έντυπα αυτά.

ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ (;), *Το Λυκόφως της Ουγγρικής Επανάστασης,* σ.332 στο Τ.322 Νοεμβρίου 1966. Ο ανώνυμος αρθρογράφος αναλύει τα γεγονότα του 1956 στην Ουγγαρία και την επέμβαση των δυνάμεων του Συμφώνου της Βαρσοβίας, καθαρά από τη σκοπιά της Δύσης.

ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ Σ., *Προπαγάνδα,* σ.424 στο Τ. 322 Νοεμβρίου 1966. Αυτός ο Νικολόπουλος δεν είναι ο μετέπειτα ισχυρός άνδρας της ΄΄επανάστασης΄΄ στο ναυτικό, που εφάρμοσε όμως για σειρά ετών από τη θέση του διευθυντού του 2ου ΕΓ, ότι έγραφε στο άρθρο του ο συνονόματος του ανθυποπλοίαρχος το 1966 Σ. Νικολόπουλος. Ο τελευταίος, απαντάται στη διάρκεια της δικτατορίας μόνον ως μάρτυρας στο συμβούλιο που απέταξε τον λιποτακτήσαντα σημαιοφόρο Μπάρδη (βλ.κεφάλαιο Δ5).

ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ (σύνταξη του περιοδικού), *Άδειαι Γάμου..Βαρβέρη μετά Ορφανού, … Κωνσταντινίδη …μετά Καλέργη, … Καζάκου… μετά Γιαννούλη*, … κ.λ.π. …., σ. 115 στο Τ.323 Ιανουαρίου 1967. Το επόμενο τεύχος της Ναυτικής Επιθεώρησης είναι το πρώτο που εκδίδεται μετά το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου 1967. Θα περίμενε κανείς να βρει κείμενα για την ΄΄επανάσταση΄΄ κ.λ.π. Αντ' αυτών το μόνο που συναντάται είναι:

ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ, *Γέννησις της Α.Β.Υ. του Διαδόχου*, στο Τ.325 Μαίου 1967 όπου συναντάμε το σήμα με ευχές του Α/ΓΕΝ υποναυάρχου Δέδε *«..επί τω χαρμοσύνω αγγέλματι γεννήσεως της Α.Β.Υ. του Διαδόχου υποβάλλω τα θερμότατα συγχαρητήρια και εγκαρδίους ευχάς απάντων των Αξιωματικών, Υπαξιωματικών και οπλιτών του Β.Ν. και προσωπικώς.»*. Καμία νύξη για τα συνταρακτικά γεγονότα και στα επόμενα τεύχη 326 μέχρι και το 334 του Νοεμβρίου Δεκεμβρίου 1968. Ούτε ένα άρθρο ή σχόλιο για τις σοβαρές αλλαγές στη χώρα. Ούτε μία κουβέντα για το Κίνημα του Βασιλιά στις 13 Δεκεμβρίου 1968. Τίποτε απολύτως. Ούτε υπέρ και βέβαια ούτε εναντίον της ΄΄επαναστάσεως΄΄. Ακόμα και στο Τ.333 που δημοσιεύει άρθρο στη σ.160, αρχιπλοιάρχου Κ. ΜΟΣΧΟΥ, *Ηγεσία και Πρωτοβουλία*, που προσφέρεται για προπαγάνδα, δεν βρίσκουμε τίποτε. Το ίδιο φαινόμενο παρατηρείται μέχρι το τεύχος 346 του Νοεμβρίου- Δεκεμβρίου 1970 που θα δούμε πιο κάτω. Ενώ δημοσιεύονται άρθρα φιλονατοϊκά, αντικομουνιστικά, εθνικιστικά, που θα σημειωθούν ακολούθως και έδιναν την ευκαιρία για μνημόνευση της ΄΄επαναστάσεως΄΄ με τα συνήθη τότε εγκωμιαστικά και θριαμβικά σχόλια, δεν βρίσκουμε κάτι τέτοιο. Ούτε και στα κείμενα του Πολιτόπουλου και Καμαρινέα, δύο αξιωματικών που απ' αρχής τάχθηκαν ένθερμα με το καθεστώς της 21ης Απριλίου. Σημειώνουμε τα υπόλοιπα κείμενα ενδεικτικά της κουλτούρας και γραμμής που κρατούσε το ναυτικό στο σύνολό του σχεδόν εκείνα τα χρόνια στα αντίστοιχα θέματα.

ΛΙΣΜΑΝΗ Δ., *Η Ναυτική Παράδοσις των Ελλήνων* (Α΄Βραβείον Διαγωνισμού Ν.Επιθεωρήσεως) στη σ. 304 Τ.334 Νοεμβρίου – Δεκεμβρίου 1968

ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ Σ. *Ο Πανσλαυισμός και η Ελλάς* (Ά Έπαινος ΝΕ) στη σ. 57 Τ. 335/Ιαν.Φεβ.1969.
ΜΠΕΚΥΡΟΥ Π. Ε.Σ.Σ.Δ. *Ιστορικόν –Παρούσα Θέσις*, σ.235 στο Τ. 336 Μαρτίου 1969,
MURRAY J.C. (συνταγματάρχη του αμερικανικού Στρατού), *Ο Ρόλος του Β.Ν. κατά τον Συμμοριτοπόλεμον* (μετάφραση αντιπλοιάρχου Ι.Φακίδη εκ του περιοδικού ''Marine Corps Gazette''μηνός Μαΐου 1954). Όπως σημειώνει ο μεταφραστής στην εισαγωγή του *«...εξ όσων γνωρίζομεν μόνον εν σχετικόν άρθρον εις την ΄΄Ν.Επιθεώρησιν είδεν το φως...»*. Και το γεγονός πως προτίμησε να καταφύγει σε μετάφραση ξένου άρθρου δημοσιευμένου προ δεκαπενταετίας, πάλι αποστασιοποιεί τον Φακκίδη από τον ΄΄συμοριτοπόλεμον΄΄ ρίχνοντας το βάρος στον Αμερικανό συγγραφέα. Όχι πως δεν συμφωνεί με το περιεχόμενο, αλλά ότι προτιμά την μετάφραση από το να γράψει δικές του απόψεις, κάτι λέει. Απέφευγαν τα πιο πολλά στελέχη του ναυτικού, την προχωρημένη ανάμειξη σε έντονα πολιτικοποιημένα κείμενα και θέματα όπως ο αντικομουνισμός.
ΣΙΜΨΑ ΜΑΡ., *Ο Ναυτικός Πόλεμος Γερμανών και Ρώσων (1941-45),* σ.307, στο Τ. 337 Μαΐου 1969, όπου ο ασχοληθείς επί μακρόν με την ιστορία του ναυτικού πλοίαρχος (Ο) εξηγεί στο κείμενο την άποψη πως *«..εις την χρησιμοποίησιν των πλοίων επιφανείας οι Ρώσοι ήσαν απιστεύτως αδύνατοι…»*
ΚΑΜΑΡΙΝΕΑ Θ., *Η Μεσόγειος Θάλασσα ως Θέατρον Αντιμαχίας Μεταξύ Ανατολής και Δύσεως* (Ά Βραβείον Διαγωνισμού), σ.190 στο Τ.339 Σεπτεμβρίου 1969, όπου ο πιστός στις επιταγές της ΄΄επαναστάσεως΄΄ τηρεί αποχή από προπαγανδιστικές θέσεις για την 21η Απριλίου στο άρθρο του. Πιστός βέβαια στις υπόλοιπες περί Ανατολής και Δύσης απόψεις, κλείνει το βραβευμένο άρθρο με την κρατούσα σε πολλά στελέχη των ΕΔ πεποίθηση πως *«... ο Ελληνικός Λαός... δεν είναι μόνον ο δημιουργός του Δυτικού πολιτισμού, αλλά και ο ακρίτας της Δύσεως, κατά την σημερινήν διαμάχην αυτής μετά της Ανατολής»*.
CROKER F. R.N. (πλωτάρχης), *Η Από Θαλάσσης Άμυνα των Πλευρών του ΝΑΤΟ, Η Ανατολική Μεσόγειος και οι Άγγλοι,* σ.210 στο Τ.339 Σεπτεμβρίου 1969 όπου ο Άγγλος αναλύει τις απόψεις του μη αναφέροντας ούτε μία φορά την Ελλάδα στο κείμενο. Έτσι ώστε αναγκάζεται ο συντάκτης της ΝΕ (;) να σημειώσει με παράπονο την παράλειψη η οποία ΕΛΠΙΖΕΙ *«... ότι οφείλεται εις την αρχιτεκτονικήν της μελέτης ή την άγνοιαν των ιδιαιτέρων συνθηκών της Ανατολικής Μεσογείου και ουχί εις άλλην αιτίαν»*. Αναρωτιέται κανείς τι θα έλεγε ο ίδιος συντάκτης μετά τέσσερα χρόνια για το ρόλο των Βρετανών στην εισβολή των Τούρκων και όχι των Ρώσων στην Κύπρο;
ΣΙΜΨΑ Μ. *Η Εισβολή του Σοβιετικού Στόλου εις την Μεσόγειον (και τους Ωκεανούς του Πλανήτη μας)*, (Ά Βραβείο Διαγωνισμού), σ.295 στο Τ. 340 Νοεμβρίου 1969 όπου ο Σίμψας αποφεύγει να μιλάει για ΄΄εισβολή΄΄ του αμερικανικού στόλου στους ωκεανούς του πλανήτη ΄΄μας΄΄ και περιορίζεται στην παρουσίαση της ρωσικής ΄΄εισβολής΄΄, ως να πρόκειται για προερχόμενους από το διάστημα.
ΠΕΡΙΣΣΑΚΗ Η., *Γιουγκοσλαβία, Μία Όμορος Χώρα,* σ.175 στο Τ. 342 Μαρτίου 1970
ΚΑΡΡΑ Ι., *Η Επανένωσις της Γερμανίας Παραγματικότης ή Ουτοπία,* σ.298 στο Τ.343 Μαίου 1970 με το οποίο ο Καρράς θα μπορούσε να λέει, πως πρόβλεψε κατά κάποιον τρόπο τις μετά είκοσι χρόνια εξελίξεις στις κομμουνιστικές χώρες.
ΛΙΣΜΑΝΗ Δ., *Η Σοβιετική Απειλή εις την Μεσόγειον και το ΝΑΤΟ,* σ.17 στο Τ. 344 Ιουλίου 1970. Άραγε ο Λισμάνης βλέπει σήμερα, πως τουλάχιστον για την Κύπρο η απειλή δεν υλοποιήθηκε από τους Σοβιετικούς αλλά από τρεις ΄΄συμμάχους΄΄ στο ΝΑΤΟ δηλαδή την Τουρκία, τις ΗΠΑ και την Μ.Βρετανία, (στην ουσία) εν ονόματι της σοβιετικής απειλής;
ΠΟΛΙΤΟΠΟΥΛΟΥ Α., *Ο Άνθρωπος Παράγων διά την Πρόοδον ενός Έθνους,* σ.289 στο Τ.343 Μαίου 1970 με τον πλωτάρχη τότε Πολιτόπουλο πιστό πάντα στις ιδέες της ΄΄επαναστάσεως΄΄ να μη βρίσκει ούτε μία λέξη γι' αυτήν σ' αυτό το κείμενο.
ΚΟΛΕΤΣΟΥ Δ. *Το Πρόγραμμα Οικονομικής Αναπτύξεως της Ελλάδος 1968-1972 και η Εφαρμογή του,* σ.24 στο Τ. 344 Ιουλίου 1970. Ούτε αυτός ο πλωτάρχης θα πει μια λέξη, πως αυτό το πρόγραμμα είναι της 21ης Απριλίου. Εάν δεν δει ο αναγνώστης την ημερομηνία δεν θα καταλάβει πως αφορά την επταετία 67-74.
ΒΑΡΔΑΚΑΣΤΑΝΗ Α., *Η Σοβιετική Κατασκοπεία Μετά τον Β Παγκόσμιον Πόλεμο,* σ. 37 στο Τ.344 Ιουλίου 1970.
ΚΑΡΡΑ Ι., *Η Αξία της Αφρικής διά τον Δυτικόν Κόσμον,* σ. 345 Σεπτεμβρίου 1970
ΣΚΙΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Κ. (υπονανάρχου Αρχηγού Στόλου «*επί τη αναλήψει των καθηκόντων του προς τους αξιωματικούς και τους λοιπούς βαθμοφόρους του Στόλου*» και όχι και προς τους ναύτες), *Οδηγίαι και Κατευθύνσεις προς τους Αξιωματικούς του Στόλου (*και όχι και προς τους ανθυπασπιστές και υπαξιωματικούς), σ. 265 στο Τ. 346 Νοεμβρίου 1970. Μόνον αυτό το κείμενο κατάφερε να ξυτελίσει το περιοδικό, που το δημοσίευσε. Ο αντικομουνισμός της ΝΕ και οτιδήποτε άλλο αρνητικό μπορεί να εντοπίσει κανείς στο περιοδικό, ωχριά μπροστά στη βλακεία αυτής της ομιλίας. Είναι το χειρότερο κείμενο που ο συντάκτης αυτής της εργασίας συνάντησε σε έγγραφα των ΕΔ μέχρι σήμερα. Δεν είναι το φιλοχουντικό που εξοργίζει αλλά το χαμηλό επίπεδο. Οι υποστηρικτές της χούντας αξιωματικοί του ναυτικού δεν ταπεινώνονταν σε τέτοιο βαθμό. Βλ. και ΑΚ σ. 510 για εντοπισμό της δραστηριότητας του Σκιαδόπουλου επί δικτατορίας. Η δημοσιευμένη αυτή ομιλία είναι το πρώτο φιλοχουντικό κείμενο της ΝΕ μετά τρεισήμισι χρόνια δικτατορίας. Δε θα συναντήσουμε άλλο μέχρι τέλους.
ΠΟΛΙΤΟΠΟΥΛΟΥ Α., *Το Αστικόν Καθεστώς και αι Εξελικτικαί του Τάσεις,* σ. 38 στο Τα 347 Ιανουαρίου 1971
Ν.ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ, *Το Παγκόσμιον Ισοζύγιον Δυνάμεων*, σ.180 Τ.348 Μαρτίου 1971
ΜΑΡΓΑΡΙΤΗ Κ., *Θαλασσία Ισχύς και Ελληνικόν Έθνος,* σ. 1, Τα 350 Ιουλίου 1971. Ο Μαργαρίτης είναι Α/ΓΕΝ όταν εκφωνεί αυτόν τον πανηγυρικό στη Ναυτική Εβδομάδα και η επισήμανσή του στο καθεστώς βρίσκεται στη σ. 9 όπου γράφει *«..Η Εθνική Κυβέρνησις επωμισθείσα τας ευθύνας της διακυβερνήσεως και ανορθώσεως της χώρας, έχει πλήρη συνείδησιν της σημασίας της θαλασσίας ισχύος.»*. Είναι η πρώτη φορά στα τέσσερα χρόνια κυκλοφορίας του εντύπου που συναντάμε την έκφραση ΄΄Εθνική Κυβέρνησις΄΄ στη ΝΕ (εκτός από την ομιλία του Σκιαδόπουλου).
ΒΑΓΕΝΑ Α., *Το Δυτικογερμανικόν ΄΄Άνοιγμα ΄΄ προς Ανατολάς,* στο Τ.350 Ιουλίου 1971, σ.10, και είναι το πρώτο άρθρο ανθυπασπιστή που συναντάμε στη Ν.Ε. υπαξιωματικού δεν βρέθηκε σε κανένα τεύχος. Είναι ένδειξη του μορφωτικού δείκτη των στελεχών αυτών. Βλέπε Β16η τα περί εκπαίδευσης των υπαξιωματικών στις παραγωγικές τους σχολές. Επίσης βλ. κεφ. Α15α και παράρτημα Β-Ι συνεντεύξεις Τζοβλά, Κασιμάτη και Ραγκαβά .
ΣΟΦΗ Δ., *Πολιτική Κινητοποίησις-Πολιτική Άμυνα και Πνευματική Επιστράτευσις,* σ.304 στο Τ. 352 Νοεμβρίου 1971
ΧΑΝΙΩΤΗ Κ. (ταξιάρχου), *Η Κίνα ως Μεγάλη Δύναμις,* σ.178 στο Τ.357 Σεπτεμβρίου 1972
ΤΣΟΜΑΚΗ ΕΛ., *Ο Σοβιετικός Στόλος και η Ελλάς,* σ.366 στο Τ.358 Νοεμβρίου 1972. Ο άτυχος υποπλοίαρχος(που έπεσε μαχόμενος με όλο το πλήρωμα της Τ/Α που κυβερνούσε στην εισβολή των Τούρκων δύο χρόνια μετά τη δημοσίευση αυτού του άρθρου) δεν μένει μακρυά από τη συνήθη αντισοβιετική προπαγάνδα στο κείμενό του. *«...αι ανωτέρω ορέξεις αναφαίνονται είτε διά της υποστηρίξεως αναρχικών ομάδων εις την χώρα μας ...ζοφεράν ανάμνησιν της επιθυμίας αυτής της σοβιετικής άρκτου αποτελεί ο συμμοριτοπόλεμος και τα' αποτελέσματά του… »*
ΜΑΝΑΚΟΥ Π., *Προοπτικαί διά μίαν Ενωμένην Ευρώπην*, Τ.359 Ιανουαρίου 1973 σ.19, όπου ο Μανάκος προσεγγίζει το θέμα ρεαλιστικά, πολλά χρόνια πριν υλοποιηθεί για τη χώρα μας η σύνδεση με την ΕΕ. Καμία αναφορά σε ΄΄επανάσταση΄΄.
PETERKIN GYSGT, *Χημικός Πόλεμος μια Καλύτερη Εκλογή,* σ.384 στο Τ.361 Μαΐου 1973 και αναρωτιέται κανείς πια σκοπιμότητα επέβαλλε να δημοσιευθεί αυτό το ανατριχιαστικό κείμενο από το οποίο η σύνταξη της ΝΕ κρατάει τις αποστάσεις της αλλά όχι και τόσο πειστικά.
ΛΙΣΜΑΝΗ Δ., *Το Ανθρώπινον Δυναμικόν ως Παράγων Εθνικής Ισχύος,* σ.108 στο Τ.362 Ιουλίου 1973
ΣΤΑΜΟΥΛΗ Δ., *Σοβιετικαί Προθέσεις διά την Αντολικήν Μεσόγειον και την Μέση Ανατολήν,* σ. 179 στο Τ. 179 Σεπτεμβρίου 1973
ΚΟΥΤΣΟΥΚΟΥ ΧΡ., *Μεγάλαι Μορφαί της Ιστορίας και Παγκόσμιος Πολιτισμός,* σ.192 στο Τ. 363 Σεπτεμβρίου 1973

είναι τα πιο πολιτικοποιημένα. Τα περισσότερα αφορούν τους Σοβιετικούς. Η ΄΄επανάσταση΄΄ δεν έχει θέση στο περιοδικό. Καταμετρήθηκαν τριακόσια πενήντα περίπου κείμενα στα τεύχη που κυκλοφόρησαν στην επταετία 1967-74. Από τα παραπάνω που ξεχωρίστηκαν και μελετήθηκαν ως πλέον ΄΄πολιτικοποιημένα΄΄, μόνον ένα (του Σκιαδόπουλου) είχε καθαρά φιλοχουντικό περιεχόμενο. Ένα ακόμα ανέφερε την ΄΄Εθνική Κυβέρνηση΄΄ (η ομιλία του Μαργαρίτη). Πουθενά αλλού δεν εντοπίσθηκε η λέξη ΄΄επανάσταση΄΄ ή ΄΄ η 21η Απριλίου 1967΄΄. Αυτό σημαίνει πως ήταν γραμμή του περιοδικού η μη ενασχόληση με το καθεστώς. Παράλληλα, η αρθρογραφία που πάντα συναντάμε είναι για το ΝΑΤΟ, Ρώσους, Συμμάχους κ.λ.π. Η ΝΕ δεν είναι αποστασιοποιημένη από το καθεστώς της 21ης Απριλίου 1967. Είναι ανέκαθεν απόφαση να αποφεύγει ν' ανακατεύεται. Ακόμα και οι πιστοί φίλοι του καθεστώτος στελέχη του ναυτικού δεν δημοσιεύουν φιλοχουντικά άρθρα. Η ομιλία του Σκιαδόπουλου είναι μελανή σελίδα στην ιστορία του περιοδικού. Η γενικότερη πολιτική, αντικομουνιστική κ.λ.π. στάση της ΝΕ ήταν και έμεινε η ίδια πριν και μετά την επταετία. Κανείς δεν επεκτείνεται σε κριτική, ανάλυση, παρουσίαση, μελέτη των ΄΄ευαίσθητων΄΄ γεγονότων και θεμάτων όπως το Κυπριακό, η ΕΟΚΑ Β΄, το πραξικόπημα, η δικτατορία, η 13η Δεκέμβρη. Τα θεωρούν όλα αυτά ΄΄πολιτικοποίηση΄΄ και από την άποψη αυτή το περιοδικό υστερεί. Κάποιες προσπάθειες για προσέγγιση με σειρά άρθρων για το ΄΄κίνημα του ναυτικού΄΄ και την αντίσταση γενικότερα στη χούντα, συνάντησε την ευγενική κατά τα άλλα προσπάθεια να αφαιρεθούν ονόματα ΄΄θιγομένων ΄΄ συνεργατών του Απριλιανού καθεστώτος και έτσι σταμάτησε η προσπάθεια (ήταν για τη Ναυτική Ελλάδα). Το ίδιο και πρόσφατα για δημοσίευση κειμένου που καυτηριάζει τις ΄΄αποκαταστάσεις΄΄ και αθρόες παροχές βαθμών των αξιωματικών.

Όλα αυτά εντάσσονται στα πλαίσια των ΨΕ. Τα περισσότερα έλαβαν χώρα το πρώτο διάστημα μετά το πραξικόπημα και μέσα στο 1967, μέχρις ότου ολοκληρωθεί ο κύκλος των απαγορεύσεων. Από εκεί και μετά το σύστημα κάθε είδους απαγορεύσεων συνεχίζεται με τις αρμοδιότητες των στρατιωτικών διοικητών και των άλλων αρμόδιων φορέων, ενώ των εκτοπίσεων με επιτροπές και τους κατά τόπους στρατιωτικούς διοικητές που ήταν και πάλι οι αρμόδιοι με βάση το στρατιωτικό νόμο. Μέσα σε όλα αυτά βρίσκονται και στελέχη των ΕΔ.

Γ8.- ΑΥΤΑΡΧΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ- ΟΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΩΣ ΠΗΓΗ ΕΞΟΥΣΙΑΣ

Αξιωματικοί ήταν αυτοί που εξέδιδαν τις περίφημες ΄΄Προκηρύξεις΄΄ με τον εντυπωσιακό τίτλο ΄΄*ΑΠΕΦΑΣΙΣΑΜΕΝ ΚΑΙ ΔΙΑΤΑΣΣΟΜΕΝ, ΑΠΑΓΟΡΕΥΟΜΕΝ* ή *ΑΙΡΟΜΕΝ* ή *ΕΠΙΤΡΕΠΟΜΕΝ.΄΄*
Οι περισσότερες έφεραν την υπογραφή ΄΄*ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΑΓΓΕΛΗΣ Αντ/γος Α/ΓΕΣ*΄΄ Κυκλοφορούσαν παντού με αποδέκτες τα Υπουργεία, Δικαστήρια, Εισαγγελείς, ΕΔ, ΣΑ. Τις διάβαζαν στα ραδιόφωνα και τις τηλεοράσεις (ΕΙΡΤ και ΥΕΝΕΔ).΄Αφορούσαν τον κόσμο και ήταν ο συνήθης τρόπος με τον οποίο υψηλόβαθμα εξουσιοδοτημένα στελέχη των ΕΔ ασκούσαν στα πλαίσια του στρατιωτικού νόμου διοίκηση με το μόνο τρόπο που γνώριζαν. Την έκδοση διαταγών που είχαν τον τίτλο ΄΄*Προκήρυξις υπ' αριθμ…*΄΄.[1]

BRUNET ROGER, *Αι Ναυτικαί Βάσεις του Σοβιετικού Ναυτικού ανά τον Κόσμον,* σ. 262 στο Τ. 367 Μαΐου 1974. Έχουν εν τω μεταξύ προηγηθεί γεγονότα σοβαρά στη χώρα με την αλλαγή δικτατόρων, την ΄΄ανταρσία΄΄ του ΒΕΛΟΥΣ και τις συλλήψεις των αξιωματικών της οργάνωσης για ΄΄κίνημα ΄΄ του ναυτικού, τα γεγονότα της Νομικής και του Πολυτεχνείου κ.λ.π. Τίποτα απ' αυτά δεν εμφανίζεται στη Ναυτική Επιθεώρηση.
ΛΙΣΜΑΝΗ Δ., *Ανάπτυξις Σοβιετικού Ναυτικού Επιπτώσεις επί της Δύσεως* (Α΄Βραβείο ΝΕ), σ.1 στο Τ.368 Ιουλίου 1974
ΚΑΝΤΑ Α., *Το Ερυθρόν Ναυτικόν του 1985,* σ. 10 στο Τ. 368 Ιουλίου-Αυγούστου 1974. Είναι το τελευταίο τεύχος της Ναυτικής Επιθεώρησης, που καλύπτει και κάποιο διάστημα της δικτατορίας. Έχει μεσολαβήσει το πραξικόπημα στην Κύπρο, η εισβολή των Τούρκων, η μεταπολίτευση. Καμία επισήμανση στα ναυτικά περιοδικά γι' αυτά. Η έρευνα των άρθρων σε όλα τα τεύχη της ΝΕ της επταετίας έγινε από το Ευρετήριο Μελετών «ΝΑΥΤ. ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ» από Έτους 1917 έως 1988, έκδοση προφανώς του περιοδικού χωρίς άλλα στοιχεία.

[1] Σημειώνουμε μερικές απ' αυτές τις προκηρύξεις, αντιπροσωπευτικές πολλών άλλων όμοιων. Είναι όλες από ΓΕΣ/Δ/ΝΣΙΣ ΣΤΡΑΤ.ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ, τις υπογράφει ο αντιστράτηγος Οδυσσεύς Αγγελής Α/ΓΕΣ, και φέρουν τους ακόλουθους αριθμούς με το αντίστοιχο περιεχόμενο περιληπτικά:
-20/24-6-67 (απαγορεύει με κατάλογο που περιλαμβάνει 62 Μαρξιστικά βιβλία, 113 Ιστορικά, 6 Εγκυκλοπαίδειες, 2 Λεξικά, 184 Λογοτεχνικά,36 Κομματικά, 12 Πολιτικά, 24 Φιλοσοφικά, 19 της ΕΔΑ και ΄΄*Μετωπικών Οργανώσεων*΄΄, 72 εκδιδόμενα ΄΄*εις Σιδηρούν Παραπέτασμα*΄΄, 58 Φιλοκινεζικά, 59 Διάφορα, 14 Περιοδικά-Βιβλία ΕΔΑ, 8 Περιοδικά- Βιβλία ΚΚΕ, 8 Περιοδικά-Βιβλία Φιλοκινεζικά και 8 *Διεθνούς Κομμουνισμού Τσεχοσλοβακικά και Κύπρου*, 63 Εφημερίδες Αθηνών, Προαστίων Αθηνών, Πειραιώς, Επαρχίας, ΄΄*Εκδιδόμεναι εις το Εξωτερικόν και Κυκλοφορούσαι εν Ελλάδι*΄΄ και ΄΄*Εκδιδόμενες εις Σιδηρούν Παραπέτασμα*»). Έχει προηγηθεί αυτής της απαγόρευσης του Αγγελή άλλη από το Υπουργείο Προεδρίας Κυβερνήσεως /Γενική Διεύθυνσις Τύπου/ Διεύθυνσις Μορφωτικών Σχέσεων και Μελετών αριθ.πρωτ.21301/Δ/12-5-1967 με υπογραφή του Υπουργού Γ.Παπαδόπουλου. Είκοσι μόλις ημέρες μετά το πραξικόπημα. Ο πίνακας με τα βιβλία-εγκυκλοπαίδειες- λεξικά-εφημερίδες και περιοδικά, που ήθελαν να απαγορεύσουν, ήταν έτοιμος από καιρό. Ή τον είχε ο ίδιος ο Παπαδόπουλος ή κάποιοι άλλοι μέσα στο Υπουργείο Προεδρίας. Δεν εξηγείται διαφορετικά. Είναι

Η άσκηση εξουσίας από ένα αυταρχικό καθεστώς έχει ανάγκη εκτός όλων των άλλων και από πληροφορίες. Η πληροφορία δίνει δύναμη σε όποιον την αξιοποιεί. Οι μηχανισμοί στήριξης του στρατιωτικού καθεστώτος το γνωρίζουν αυτό καλά και καθιερώνουν σύστημα συλλογής πληροφοριών σε όλο το φάσμα των ΕΔ.
Είναι και αυτή μια ΨΕ και αφορά εκτός των άλλων ειδήσεις, πληροφορίες, σχόλια. Η συνηθέστερη πηγή, από 'που αντλούσαν το περιεχόμενό τους, είναι τα ΜΜΕ δηλαδή εφημερίδες, περιοδικά, ραδιόφωνο, τηλεόραση (εσωτερικού και εξωτερικού), αλλά και προκηρύξεις, τρικ, συνθήματα, πανό, έντυπα κάθε είδους, ΄΄ψίθυροι΄΄, ανέκδοτα, γελοιογραφίες, που χρησιμοποιούσαν οι αντιτιθέμενοι το καθεστώς της 21ης Απριλίου 1967.
Εντοπίσθηκε μια σειρά εγγράφων στον τομέα πληροφοριών, που υποβάλλονται από κατώτερα υπηρεσιακά κλιμάκια του ναυτικού σε εβδομαδιαία ή μηνιαία βάση της περιόδου Δεκέμβριος 1970 μέχρι τέλος του 1974 και δύο ακόμη του 1975 και 1977. Εντάσσονται και αυτά στο φάσμα των εγγράφων, που δίνουν εικόνα του τρόπου, με τον οποίο γινόταν η συγκέντρωση και αξιολόγηση των πληροφοριών κυρίως σε θέματα, που ενδιέφεραν για την επιβίωση του καθεστώτος. Λέμε κυρίως, γιατί όσο κατεβαίνει η ιεραρχική κλίμακα των φορέων, που συντάσσουν τις αναφορές αυτές, τόσο και αυξάνεται το εύρος των θεμάτων, καλύπτοντας και υπηρεσιακά ζητήματα άμυνας της χώρας.
Από το ναυτικό συγκεντρώνονται οι πληροφορίες και παρουσιάζονται σε μηνιαία δελτία του 7ου ΕΓ του ΑΝ προς το τμήμα ΨΕ της 7ης ΜΕΟ του ΑΕΔ.
Από μια σειρά τέτοιων δελτίων (χωρίς όμως να καλύπτεται όλη η περίοδος) ενημερωνόμαστε για τα δρώμενα αυτού του τομέα στο διάστημα 1970-1974.
Οι Έλληνες ΑΚΑΜ (Ακόλουθοι Αμύνης) των ΕΔ στις Πρεσβείες διαφόρων χωρών, υποβάλλουν και αυτοί τις αναφορές τους με περιεχόμενο συνήθως πληροφορίες. Εκτός των συνήθων θεμάτων που παραδοσιακά καλύπτουν οι ΑΚΑΜ, τα χρόνια 1967-74, η ΄΄επανάσταση της 21ης Απριλίου 1967΄΄ αποτελεί φροντίδα τους. Οτιδήποτε συμβαίνει στη χώρα όπου υπηρετούν και αφορά το στρατιωτικό καθεστώς, οφείλουν και το αναφέρουν. Θα ασχοληθούμε μόνον με αυτόν τον τομέα από όποιες αναφορές εντοπίσθηκαν, αφού ο τρόπος με τον οποίο προσεγγίζουν και αναφέρουν τα γεγονότα, τα σχολιάζουν, τα παρουσιάζουν ή δεν τα εμφανίζουν καθόλου (και διαπιστώνεται αυτό από άλλες πηγές) δίνει και τον τρόπο, με τον οποίο αυτά τα στελέχη αντιμετώπιζαν το καθεστώς.
Για την αξιοποίηση των πληροφοριών στο σύστημα ασφάλειας και προστασίας του καθεστώτος, λαμβάνουν χώρα κάθε μήνα ΄΄Συσκέψεις Ασφαλείας΄΄. Σ' αυτές συμμετέχουν οι αρχηγοί των ΕΔ, των ΣΑ και οι διευθυντές υπηρεσιών ασφαλείας, αρμοδίων επιτελικών γραφείων και μεγάλων στρατιωτικών υπηρεσιών Αττικής. Τα πρακτικά των συσκέψεων διαβιβάζονται στη συνέχεια στους συμμετέχοντες αλλά και σε άλλους για ενημέρωση και υλοποίηση των αποφάσεων. Τα διατιθέμενα πρακτικά καλύπτουν την περίοδο από Μάιο 1971 μέχρι Δεκέμβρη 1972 με αρκετές ελλείψεις.
Εκτός όμως από αυτές τις συσκέψεις, πρέπει να γινόντουσαν και άλλες συμπληρωματικές σε κατώτερα επίπεδα και άλλες με διαφορετικά θέματα, που αφορούσαν και εθνικά ζητήματα, σχέσεις με συμμάχους. Δεν βρέθηκε τίποτε σχετικό αλλά ο Νικολόπουλος ερωτώμενος απάντησε πως γίνονταν.[1]
Τέλος μια σειρά εγγράφων του 2ου ΕΓ του Αρχηγείου Στρατού παρουσιάζει κάθε μήνα με τίτλο *΄΄Ανάλυσις της Κατά του Καθεστώτος Αναρχικής Δράσεως Εσωτερικού- Εξωτερικού ΄΄* τις παρατηρήσεις και προτάσεις, για αντιμετώπιση αυτών των δράσεων. Πρέπει να ήταν η κατάληξη όλων των διαδικασιών συγκέντρωσης, μελέτης, αξιολόγησης, συζήτησης και αποφάσεων επί των πληροφοριών και να ακολουθούσαν τις συσκέψεις ασφαλείας και την κυκλοφορία των πρακτικών τους.
Οι αναλύσεις που εντοπίσθηκαν αφορούν διάστημα μόνον από Απρίλιο μέχρι Δεκέμβρη του 1971 και εκδίδονταν κατά μήνα. Ο τίτλος τους φανερώνει και το περιεχόμενο. Φανερώνουν όμως και τον τρόπο σκέψης των στελεχών των ΕΔ που προέβαιναν στη σύνταξή τους.

έγγραφο με τριάντα οκτώ σελίδες απαγορεύσεις σε τίτλους. Ο Αγγελής αντιγράφει τον πίνακα στη δική του προκήρυξη που εκπέμπει στις 24 Ιουνίου, δηλαδή σε σαράντα ημέρες.
-22/15-7-67 (κατάργηση σαράντα σωματείων, συλλόγων, ενώσεων κ.λ.π. και κατάσχεση της περιουσίας τους)
-23/21-8-67(αίρει την απαγόρευση κυκλοφορίας τριών βιβλίων και απαγορεύει εκατό περίπου άλλα μεταξύ των οποίων και άρθρα, εγκυκλοπαίδειες και λεξικά)
-24/25-8-67 (επιτρέπει ασυρμάτους για ραδιοφωνικές εκπομπές και ειδικές χρήσεις και ορίζει τις προϋποθέσεις, απαγορεύσεις κ.λ.π.)
-25/1967 (απαγόρευση πωλήσεων και διανομής προπαγανδιστικού υλικού της ΄΄επαναστάσεως΄΄ κατά εκβιαστικό τρόπο)
-26/1967 (διευκρινίζει τις απαγορεύσεις συγκεντρώσεων, συναθροίσεων για τις οποίες έχει ήδη εκδώσει τις υπ' αριθ 1,2 και 14 Προκηρύξεις του 1967)
-29/13-11-67 (για απαγόρευση βιβλίων συγκεκριμένων συγγραφέων και όλων των εκδόσεων συγκεκριμένων εκδοτικών οίκων όπως του Γιάννη Κορδάτου, Ακαδημίας Επιστημών ΕΣΣΔ και Τάκη Δρακόπουλου).
-30/14-11-67 (κατάργηση εκατόν οκτώ συλλόγων, σωματείων κ.λ.π. και κατάσχεση της περιουσίας τους)

[1] Βλ.συνέντευξη ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ (24-9-02) «*…Υπήρχαν κατ' αρχάς συσκέψεις στη ΓΔΕΑ- (Γενική Διεύθυνση Εθνικής Ασφαλείας) γινόντουσαν και συσκέψεις πληροφοριών και υπήρχαν και άλλες συσκέψεις για πληροφορίες για εθνικά θέματα έχοντας σχέση με πληροφορίες αμύνης και μάχης…»*

Η περιοδικότητα των αναφορών και συσκέψεων, η τυποποίηση των διαδικασιών και τομέων πληροφοριών, και οι σχετικές πάγιες διαταγές ή εγκύκλιοι που χρησιμοποιούνται, σημαίνουν πως, το οικοδόμημα ΄΄Ασφάλεια/ Πληροφορίες /Αξιολόγηση /Αξιοποίηση ΄΄ σταδιακά τυποποιήθηκε.
Από την προσέγγιση των διατιθεμένων εγγράφων προκύπτουν και στοιχεία αντιστασιακών ενεργειών (όπως τα έβλεπαν και τα αξιολογούσαν οι υπηρεσίες του καθεστώτος) συγκεντρωμένα κατά περιόδους και πίνακες[1]. Όλες αυτές οι ενέργειες, τα έγγραφα, οι συσκέψεις, οι πληροφορίες, έχουν ως χειριστές στελέχη των ΕΔ. Μέσα από τα κείμενα, τις απόψεις που εκφράζονται, τον τρόπο που παρουσιάζονται και αναλύονται, αναδύεται το είδος του αξιωματικού, που αναδεικνύεται μεταπολεμικά στη χώρα μας. Προκύπτει προς τα πού είναι η προσοχή και το ενδιαφέρον του στραμμένο. Διότι εκεί του δείχνει και τον οδηγεί η εκπαίδευση, η προπαγάνδα, η εντολή. Η πολύχρονη πλύση εγκεφάλου με αυτόν τον τρόπο ζωής, εργασίας και σκέψης οδηγεί στην πεποίθηση στο τέλος πως, και αν δεν πράττει σωστά για το καλό της χώρας του, δεν έχει περιθώριο να κινηθεί διαφορετικά και εφησυχάζει. Αυτό για όσους ακολουθώντας τον συρμό και φέροντας παρωπίδες, έπεισαν και τον εαυτό τους για τούτο στην επταετία 1967-1974. Από τους υπόλοιπους κάποιοι ανησυχούν, δεν συμπράττουν με το καθεστώς, ανθίστανται και πληρώνουν γι' αυτό. Και εκείνοι που σέρνουν τη μάζα με το έτσι θέλω, με το φόβο, με τα όργανα και τους έκτακτους νόμους της καταστολής, είναι ελάχιστοι. Είναι οι συνωμότες και οι στενοί συνεργάτες τους. Ακολουθούμενοι και από αρκετούς πιστούς, που πίστεψαν στη συνέχεια σε ότι τους είπαν, και πίστεψαν πως κάνουν καλό στην πατρίδα τους. Κάποιοι είναι που ακολουθούν και από καθαρό καιροσκοπισμό, από ιδιοτέλεια, από προσωπικό συμφέρον. Όλοι αυτοί που συνέπρατταν με το καθεστώς, χρησιμοποιούσαν την πληροφορία για να στεριώνουν τη θέση της ΄΄επανάστασης΄΄ και τη δική τους.

Γ9.-ΟΙ ΑΡΧΗΓΟΙ ΤΩΝ ΕΝΟΠΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

Ο ΑΕΔ αποκτά επί δικτατορίας μεγάλη δύναμη αφού συγκεντρώνει αρμοδιότητες και από τα τρία όπλα. Πρώτα ο Αγγελής και στη συνέχεια ο Μπονάνος (με διάλειμμα λίγων μηνών του Ζαγοριανάκου) παίζουν το ρόλο τους σε όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων των ΕΔ. Τα πρώτα χρόνια κυριαρχεί ο Οδυσσεύς **Αγγελής**[2]. Έχοντας και θεσμικά πλέον συγκεντρωτικές αρμοδιότητες για όλες τις ΕΔ, τις ασκεί και χωρίς να διστάζει, εκπέμπει[3] και παρατηρήσεις συλλήβδην στους τρεις Αρχηγούς του Στρατού, Ναυτικού και της Αεροπορίας. Κάποιες ενέργειες αντικαθεστωτικές από αξιωματικούς, καθυστέρησαν να του αναφερθούν «*…του λοιπού οιαδήποτε πληροφορία σχετική με αναπτυσσομένην ανατρεπτικήν και εν γένει αντικυβερνητικήν ενέργειαν υπό Αξιωματικών των ΕΔ, ν' αναφέρεται αμέσως εις ΑΕΔ/2^{α} ΜΕΟ…»*. Δεν είναι συνηθισμένα τέτοια ψυχρά κείμενα σε επίπεδα αρχηγών επιτελείων. Οι ωμές παρατηρήσεις, παντού και στις ΕΔ αποκαλούνται ΄΄χεστήρια΄΄.
Μία ακόμα παρατήρηση[4] τέτοιου είδους με την υπογραφή του προς τους τρεις αρχηγούς στρατού, ναυτικού και αεροπορίας απόρρητη και προσωπική, βρέθηκε στα έγγραφα της ΥΙΝ. Ο ίδιος είχε ορίσει έναν αντί δύο αξιωματικούς για αντιπροσωπεία σε σύσκεψη του ΝΑΤΟ. Το αρμόδιο αρχηγείο *«…απήντησεν ότι ΄΄εμμένει΄΄ εις την άποψίν του. Η ενέργεια αύτη είναι ακατανόητος. Το αρχηγείον να συμμορφωθή προς την διαταγήν του ΑΕΔ, δεδομένου ότι αύτη δεν τίθεται υπό την έγκρισίν του…»*. Κάτω από άλλες συνθήκες ο αντίστοιχος αρχηγός θα είχε παραιτηθεί. Ο Αγγελής έδειχνε την πυγμή του στους άλλους αρχηγούς. Ο ίδιος είχε την εξουσία και δεν έμπαινε υπό την κρίσιν των αρχηγών των όπλων οιαδήποτε απόφαση του. Ακόμα και τις διαταγές για τη σύγκληση των ανωτάτων συμβουλίων των όπλων (ΑΝΣ για το ναυτικό) τις εκδίδει η γραμματεία του ΑΝΣ μεν, αλλά με υπογραφή Αγγελή.[5]
Μοιραίος εμφανίζεται ο **Μπονάνος** που διαδέχεται το Ζαγοριανάκο (ο τελευταίος ασκεί τα καθήκοντα του ΑΕΔ από Αύγουστο μέχρι Νοέμβριο του 1973). Δεν διατίθεται αρχείο για τις δραστηριότητές του Μπονάνου, αλλά επαρκή στοιχεία δίνει ο ίδιος σε βιβλίο του. [6]
Σε λίγο ακολουθεί και άλλο βιβλίο, με όμοια προσπάθεια για ΄΄υιοθεσία΄΄ της μεταπολίτευσης από τον Αραπάκη. Πρόκειται για καλογραμμένο κείμενο, όπου αντιπαρέρχονται όλα εκείνα τα σημεία σύμπραξης του

[1] Βλέπε αντίστοιχο πίνακα 2 στο Παράρτημα Α.
[2] Ο ΄΄στρατιώτης΄΄ όπως τον έλεγαν όσοι τον ζούσαν. Ο μόνος από τους στρατηγούς που σέβονταν και υπολόγιζαν οι πρωτεργάτες του πραξικοπήματος. Ο Παττακός γράφει και για τον Αγγελή βιβλίο και ο τίτλος του είναι ενδεικτικός πώς τον έβλεπαν. ΠΑΤΤΑΚΟΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ, *Οδυσσεύς Μιλτ. Αγγελής ο Στρατηγός των Στρατηγών,* Art Hellas, Αθήνα 2000
Τραγικό το τέλος του Αγγελή στη φυλακή, όπου αυτοκτόνησε. Θα πρέπει να είχε ισχυρή προσωπικότητα και θέληση για να επιβιώσει διατηρώντας ευαισθησίες, που αργότερα τον οδηγούν στην αυτοκτονία. Περισσότερα για τον Αγγελή καταχωρούνται στο κεφάλαιο Γ18α. Δεν έχει δημοσιευτυεί τίποτε δικό του που να δείχνει την πρόθεση και αιτιολογία επικείμενης αυτοκτονίας. Τονίζεται πως είναι ο μόνος που προβαίνει σε τέτοιο διάβημα από όλους τους υπευθύνους της δικτατορίας και των συνεπειών της.
[3] ΑΕΔ/2^{α} ΜΕΟ/ΑΣ/Ι φ.3576/00/188/28-5-1969 Απόρρητον-Προσωπικόν, με υπογραφή σε ακριβές αντίγραφον του Γεν.Γραμ.ΑΕΔ Γκότση Δημ. συνταγματάρχη Πυροβολικού αλλά με το όνομα του Αγγελή προς τους τρεις αρχηγούς των όπλων των ΕΔ. Τα έγγραφα που έλαβαν οι τρεις αποδέκτες δεν είχαν την χειρόγραφη υπογραφή του Αγγελή και η προσβολή είναι εμφανής. Και μάλλον έτσι έγινε αφού το αντίγραφο πάρθηκε από την ΥΙΝ όπου θα είχε παραδοθεί από το Γραφείο Α/ΓΕΝ.
[4] Είναι το έγγραφο ΑΕΔ/ΑΡΧΗΓΟΣ Φ. 2028/09/22/26-11-1969
[5] ΑΕΔ/ΑΝ/ΓΡΑΜ.ΑΝΣ Φ.0090006/4/01/17-2-1971 για σύγκληση ΑΝΣ
[6] ΓΡΗΓΟΡΗ ΜΠΟΝΑΝΟΥ *Η Αλήθεια*, Copyright Μπονάνος, Αθήνα 1986, αλλά και ΚΑΚΑΟΥΝΑΚΗ ο.π.

Αραπάκη με τη χούντα και προβάλλονται με μισές αλήθειες οι εμπλοκές του στις προσπάθειες των Αμερικανώννα μην υπάρξει σύγκρουση Ελλάδας –Τουρκίας μετά την εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο. Ο **Αραπάκης** έπαιξε δυναμικά αυτό το παιγνίδι των ΗΠΑ –Τούρκων ασκώντας πολιτική (τηλεφωνητή στην ουσία) μεταξύ Πρεσβείας ΗΠΑ, αποδυναμωμένης ελληνικής Κυβέρνησης του Ανδρουτσόπουλου,[1] τουρκικής Κυβέρνησης και Κίσιντζερ. Την ίδια στιγμή (με σύμφωνη γνώμη όλων των άλλων) δέσμευε την ελληνική πλευρά για μη ανάληψη δυναμικών ενεργειών, προς μεγάλη ικανοποίηση Τούρκων και Αμερικανών. Στο βιβλίο του, καλύτερα γραμμένο και πιο προσεγμένο από του Μπονάνου, εμφανίζεται μια διελκυστίνδα μεταξύ των δύο, με απροκάλυπτες αιχμές για το ποιος επέβαλλε τη μεταπολίτευση στην Ελλάδα. Και οι δύο υπήρξαν πιστοί στη δικτατορία και τους επικεφαλής της, Παπαδόπουλο στην αρχή και Ιωαννίδη στη συνέχεια. Τον Παπαδόπουλο τον εγκαταλείπουν και προσκολλώνται στον επόμενο, τον Ιωαννίδη, τον οποίο υπηρέτησαν πιστά μέχρι τη στιγμή, που ο τελευταίος χάνει τη δύναμή του. Ειδικά ο Μπονάνος που συμπράττει στην πτώση του Παπαδόπουλου, αλλά αυθημερόν και ο Αραπάκης που είναι ο μόνος αρχηγός που δεν άλλαξε εκείνη την ημέρα. Ο Μπονάνος λέει για τον Αραπάκη, πως γνώριζε για το πραξικόπημα του Ιωαννίδη από το Νικολόπουλο. Ασυναγώνιστος εμφανίζεται ο Αραπάκης, αφού σε όλες τις σημαντικές αλλαγές επιπλέει. Είναι ενάντιος της δικτατορίας λέει, αλλά δεν το φανερώνει για να φέρει την αλλαγή! Εύσχημα και στο αδιάφορο δήθεν προβάλλει πως έχει ιδιαίτερες σχέσεις με τον Καραμανλή (πίνανε και το ουίσκι τους συνέτρωγαν, τον επισκεπτόταν στη ΄΄Μεγάλη Βρετανία΄΄, προστάτευε μαζί του και με τον Αβέρωφ τη δημοκρατία.[2] Αλλά και με τους Αμερικανούς οι σχέσεις του ήταν πιο στενές ίσως απότι της χούντας με τους τελευταίους.[3] Έτσι όχι μόνον δεν διώκεται επί χούντας, αλλά ανεβαίνει όλη την ιεραρχία, συνεργάζεται με όλους και επιπλέει μέχρι και μήνες μετά τη μεταπολίτευση. Από εκεί και μετά διαγκωνίζονται με το Μπονάνο για το ποιος είχε απ' αρχής κατά νου, να αποκαταστήσει τη δημοκρατία στην Ελλάδα.

Ο Αραπάκης από τις 354 σελίδες του βιβλίου του αφιερώνει τις 80 σε όλη τη σταδιοδρομία και το ρόλο του στην επταετία με όμορφα παρουσιαζόμενες λεπτομέρειες από δευτερεύοντα ζητήματα και καμία σχεδόν αναφορά στα σοβαρά γεγονότα της χούντας. Το υπόλοιπο βιβλίο είναι μια προσεκτική καταγραφή λεπτομερειών με έγγραφα και επιστολές, για στήριξη της άποψης πως πρόσφερε στην Ελλάδα τη μεταπολίτευση. Δεν πείθει ο Αραπάκης στην έρευνα. Εν τούτοις επιφανειακά τα καταφέρνει καλύτερα, αφού ο Μπονάνος δεν μπορεί να ξεπεράσει τον εμφανή ρόλο του στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου. Το ίδιο και ο αρχηγός του στρατού τότε **Γαλατσάνος**, ο μόνος απ' όλους της ηγεσίας (Μπονάνος ΑΕΔ, Γαλατσάνος Α/ΓΕΣ, Αραπάκης Α/ΓΕΝ και Παπανικολάου Α/ΓΕΑ) που υπέγραψε κείμενο (για χρήση των αρμάτων μάχης) στο πραξικόπημα. [4] Αλλά και ο μόνος που εμφανίζεται ευθύς, ντόμπρος, λιγόλογος, και να αναλαμβάνει τις ευθύνες του. Ο Αραπάκης που δεν είχε μαζί του πρόβλημα όπως με τον Μπονάνο γράφει πως ο Γαλατσάνος «*…διακρινόταν για το θάρρος της γνώμης του και τη λεβεντιά του…*»[5] Αυτός ήταν και ο λόγος, που αποστρατεύονται σύντομα Μπονάνος και Γαλατσάνος ενώ παραμένουν Αραπάκης και Παπανικολάου στη μεταπολίτευση. Ο Παπανικολάου και ο Γαλατσάνος δεν έγραψαν βιβλία. Ο γράφων πιστεύει πως γνώριζαν όλοι για το σχεδιαζόμενο πραξικόπημα. Όσο για το φαινόμενο των δύο συγγραφέων να αποσείσουν ευθύνες τους για τα γεγονότα εκείνα, αρκεί να κάνει κανείς μια σύγκριση για το τι γράφει ο ένας για τον άλλο και τι λένε και οι δύο για το ρόλο τους στη μεταπολίτευση και επαναφορά της δημοκρατίας.[6] Ειδικά η σημείωση Μπονάνου (σ.243) για το ότι ο Αραπάκης ήταν *«…ο πρώτος που απέσυρε τας καταθέσεις του από την Τράπεζαν προτού δεσμευθούν…*» το πρωί της γενικής επιστράτευσης, είναι δύσκολα αποδεκτή. Αλλά και για να χειριστεί την εκχειρία γράφει ο Μπονάνος πως έδωσε ΄΄εξουσιοδότηση΄΄ εκείνος στον Αραπάκη (σ.266).

---

[1] Και ο Ανδρουτασόπουλος γράφει βιβλίο με τις δικές του απόψεις για τα ίδια θέματα που οι δύο στρατιωτικοί αναφέρονται (αντιπραξικόπημα κατά Παπαδόπουλου, Κυπριακό, μεταπολίτευση). Μπερδεύονται τα πράγματα και τελικά δεν προκύπτει, ούτε είναι δυνατόν από αυτά τα κείμενα να βγει η αλήθεια. Για τους χαρακτήρες όμως είναι ότι χρειάζεται. Βλ. Α. ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, *Η Μαρτυρία ενός Πρωθυπουργού*, Το Οικονομικόν, Αθήνα 1993

[2] Βλ. ΑΡΑΠΑΚΗ σ.329 «*..τα βράδια ο Καραμανλής παρέμενε κοντά στη θάλασσα, στην περιοχή Βουλιαγμένης. Ο Αβέρωφ διανυκτέρευε σ' ένα σπίτι στη Γλυφάδα κι εγώ σ' ένα άλλο στο Μικρολίμανο. Κάθε βράδυ ελέγχαμε, τηλεφωνικά, την καλή μας επικοινωνία…*». Ξαφνικά έγινε και αυτός ΄΄προσωπικότητα΄΄ στο ίδιο επίπεδο με τον ΥΕΘΑ και τον Καραμανλή. Οι άλλοι δεν ενδιαφέρονταν για την πολιτεία του επί δικτατορίας, αλλά μόλις πρόσφερε ό,τι περίμεναν απ' αυτόν τον αποστράτευσαν με μια παραίτηση που υποβάλλει στις 4-1-1975 «*..προς διευκόλυνση της ανανεώσεως της ηγεσίας του ΠΝ…*» Δεν εξηγεί πως εννοεί την ΄΄ανανέωση΄΄ αφού αντικαθίσταται με τον Εγκολφόπουλο που είναι σαράντα εννέα αρχαιότητες και ένδεκα τάξεις πάνω απ' αυτόν.

[3] Βλ. κείμενο με τίτλο *Ο ΠΟΛΥΣ κ. ΑΡΑΠΑΚΗΣ,* ΕΣΤΙΑ 5 Μαίου 1976 όπου παρουσιάζεται ο τότε Α/ΓΕΝ να διαβεβαιώνει τον ομόλογό του Ζούμγουολντ των ΗΠΑ *΄΄ μην ακούτε τι λέγουν εις την Ελλάδα δημοσίως. Να χρησιμοποιήσετε τας βάσεις εκεί όπως θέλετε…΄΄*. Η ΕΣΤΙΑ απευθύνει σειρά ερωτημάτων για τον Αραπάκη ακόμα και σε σχέση με ξενοδοχειακές επιχειματικές δραστηριότητες. Και καταλήγει σημειώνοντας πως «*..απάντησις όμως δεν δίδεται…*» .

[4] Βλ. ΜΠΟΝΑΝΟ ο.π. σ. 282

[5] Βλ. Αραπάκη σ.306.

[6] Για τις καταγραφές στα βιβλία τους βλ. Αραπάκη σ.σ. 140, 143, 144, 145, 150, 168, 169, 173, 188, 192, 196, 200, 201, 218, 223, 236, 242, 246, 303 και 306 για τα ΄΄καρφιά΄΄ κατά Μπονάνου και αντίστοιχα Μπονάνου σ.σ. 243, 266, 259, 267, 314, 315 και 349 για Αραπάκη («*..ακόμα και όταν δεν έπρεπε εμειδία..*»)

Όσο για την απόφαση να γκρεμίσουν τη δικτατορία και να φέρουν τη δημοκρατία, προκαλεί εντύπωση ο τρόπος με τον οποίο ο καθένας υποστηρίζει πως, αυτός μόνον και κανείς άλλος δεν το σκέφτηκε και το αποφάσισε. Είναι χρήσιμο για την διατριβή αυτή να παρατεθούν από τα βιβλία τους αυτές οι επισημάνσεις. Και τούτο επειδή και οι δύο είναι της γενιάς των στελεχών, που ενδιαφέρουν την έρευνα, και οι δύο δεν υπηρέτησαν απλά το στρατιωτικό καθεστώς, αλλά υπήρξαν ηγετικά στελέχη του.[1]

Όσο για την πικρία του Μπονάνου από τη στάση που τήρησε ο Αβέρωφ απέναντί του, ενώ εμπιστευόταν τον Αραπάκη (παλαιό υπασπιστή του Καραμανλή, και ομοτράπεζό του συχνά στο Παρίσι, όπως ο ίδιος ο Αραπάκης λέει) δεν κρύβεται και μάλιστα την προβάλει όχι με κομψό τρόπο. «*..εγώ τον είχα συμπεριλάβει στον κατάλογον όσων εκλήθησαν από τας ενόπλους δυνάμεις* {εννοεί στη σύσκεψη υπό τον Γκιζίκη για μεταβίβαση της εξουσίας} *εγώ είχα αποδεχτεί και υιοθετήσει την πρότασίν του περί προσκλήσεως του Καραμανλή..εγώ του εξησφάλιζα την στήριξιν των Ενόπλων Δυνάμεων…».* Δε γνώριζε ο Μπονάνος πως και ο Αραπάκης είχε δυσαρεστηθεί από τη σταση του Αβέρωφ που δεν τον άκουγε σε όλα, ενώ του ζητούσε τη βοήθεια για να πείσει τον Καραμανλή που ο ίδιος τον φοβόταν ενώ ο Αραπάκης όχι. [2]

Ο Μπονάνος αποστρατεύθηκε στις 19-8-1974 όπως και ο Γαλατσάνος. Το 1986 δημοσιεύει αυτά που καταγράφονται.

Το 2000 έρχεται ο Αραπάκης και διεκδικεί αυτός τη μεταπολίτευση, έχοντας ως πλεονέκτημα πως, μπορούσε όλον αυτόν τον καιρό να προετοιμάσει καλά μετά το βιβλίο του Μπονάνου τη δική του αντεπίθεση.[3]

Ο Αραπάκης λέει μισές αλήθειες, μόνο εκείνα που κρίνει πως τον συμφέρουν και δίνει ελάχιστα στοιχεία αξιοποιήσιμα, αφού δεν γίνεται πιστευτός. Παίρνει γράμματα από όλους για να αποδείξει πως αυτός είναι ο άνθρωπος που έφερε την αλλαγή και επέτυχε την κατάπαυση του πυρός στην Κύπρο. Ο Σίσκο του γράφει πως ήταν από τους επισήμους που ήταν πρόθυμος να συζητήσει μαζί του (‘’…you were one official who was willing to meet with me with a view to seeing whether a cease-fire could be achieved...’’’). [4]

Διαπραγματεύεται την κατάπαυση του πυρός αλλά όχι άμεσα. Δίνει πολύωρη προθεσμία στους Τούρκους να συμπληρώσουν αποβιβάσεις, μεταφορές, καταλήψεις κ.ο.κ.

Ο Μπονάνος επίσης δεν πείθει, αλλά δίνει στοιχεία για το κλίμα, για πρόσωπα και γεγονότα και δεν κρύβεται. Μόνο που θεωρεί και αυτός, πως ότι έκανε το έκανε για τη δημοκρατία. Και οι δύο έπρεπε μαζί με τους υπόλοιπους, που συνέπραξαν στη δικτατορία και την Κυπριακή υπόθεση, να απαντήσουν σε ερωτήματα έρευνας από τη δικαιοσύνη, όπως οι πρωτεργάτες.

Γ10.- ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΚΑΙ ΔΕΛΤΙΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΣΤΕΛΕΧΩΝ

---

[1] Γράφει ο Μπονάνος :

«*..ας μη λησμονείται, ότι την μεταπολίτευσιν εγώ την επέβαλα. Και τούτο ουδείς δύναται να το αμφισβητήσει..*» και παρακάτω «*..πολλαί ήσαν αι αποστολαί που του ανέθεσα, κατά την προσπάθειαν μου επαναφοράς της δημοκρατίας…»{* στον ταγματάρχη Γεράσιμο Ματάση που ο ίδιος ο Μπονάνος γράφει κατ’ επανάληψη πως τον είχε βάλει ο Ιωαννίδης δίπλα του} σ.146

«…ο Γκιζίκης υλοποιήσας την ιδική μου απόφασιν διά την μεταπολίτευσιον και ορκίσας τον Κων. Καραμανλήν ως πρωθυπουργόν, αυτομάτως ΄΄ενομμοποιήθη΄΄..» σ.172

«..ποτέ δεν απέκρυψα ότι επεθύμουν την ταχείαν επιστροφήν των Ενόπλων Δυνάμεων στα καθαρώς στρατιωτικά των καθήκοντα…»σ.205

«…θα είχα επιταχύνει την μεταπολίτευσιν –την οποίαν είτε αρέσει είτε όχι εις μερικούς, εγώ ουσιαστικώς επραγματοποίησα-…» σ.206

«*…είμαι εναντίον της διαιωνίσεως της παρουσίας των στρατιωτικών στην εξουσίαν…»* σ.210

«…δεν θα ηδυνάμην να υλοποιήσω τας προθέσεις μου δια μεταβολήν του καθεστώτος…διά να ξεκαθαρίσω την κατάστασιν…στην αγάπην και τον σεβασμόν που μου είχαν όλοι οι αξιωματικοί, εξαιρέσει βεβαίως της Ιωαννιδικής ομάδος...» σ. 211

«…θα εύρισκα την ευκαιρίαν να πολιτικοποιήσω το καθεστώς- πράγμα που έκαμα άλλωστε την πρωίαν της 23ης Ιουλίου 1974…» σ.216 και όμοιες εκφράσεις στις σ.σ.227, 237, 267, 271, 276, 281,282, 289, 290, 291, 297, 298,

«*..εάν ήμην εναντίον του Καραμανλή, ο Καραμανλής δεν θα εκαλείτο. Εγώ απεφάσιζα και εγώ θα επέβαλα την οιανδήποτε ήθελα εξέλιξιν…*» σ.293

«…είχα επιτύχει να οδηγήσω την κατάστασιν στην κατεύθυνσιν που είχα χαράξει…» σ.299

«..εγώ έφερα αυτήν την κυβέρνησιν.. ήμην ο εντολεύς της Κυβερνήσεως… απεφάσισα την μεταβολήν.. » σ.325,

«..είχα αποδώσει εκ μέρους των Ενόπλων Δυνάμεων την εξουσίαν στους πολιτικούς….. είχα προστατεύσει… έτρεμαν συνεχώς {οι πολιτικοί στη μεταπολίτευση πως θα τους ανατρέψει ο Μπονάνος} *…η ευθύτης τους είναι κάτι άγνωστον…» σ.347*.

[2] Βλ.Μπονάνου ο.π. σ.321 για τον Αβέρωφ και Αραπάκη ο.π. σ.323 κ. επ. πάλι για τις δικές του ΄΄σπόντες΄΄ κατά Αβέρωφ.

[3] Γράφει ο Αραπάκης στο δικό του βιβλίο ο.π.

«*…με ενδιέφερε η ενότητα και η ισχύς του ναυτικού για να προχωρήσω, την κατάλληλη ώρα, σε δημοκρατικές εξελίξεις…*» σ. 117 και παρακάτω στο ίδιο.

«*…τα σχέδιά μου για την επαναφορά της χώρας στον ομαλό πολιτικό βίο…*» σ.σ.118, 122, 123, 143,

«*..ήταν αυτό που είχα συνεχώς στο μυαλό μου, που διακατείχε αδιάκοπα τη σκέψη μου –όπως έχω ήδη αναφέρει- και είχα εξασφαλίσει τη σύμφωνη γνώμη και των άλλων αρχηγών, οι οποίοι είχαν αποδεχτεί την πρότασή μου για αλλαγή…*» σ.267

«*..η πρόσκληση του Καραμανλή μετά από πρωτοβουλία μου…»* σ.301, 302, 304, 314, και 325

«*..η πρόταση για μεταπολίτευση ήταν θέμα προσωπικής μου πρωτοβουλίας...πήγα στον Μπονάνο… κατέληξα ότι απαιτείται άμεση ενέργεια…του είπα να καλέσουμε και τους άλλους αρχηγούς και να προχωρήσουμε σε πολιτική αλλαγή…*» σ.304

Ο Καραμανλής φέρεται από τον Έβερτ, να είπε στους άλλους πολιτικούς που του τηλεφωνούσαν από την Αθήνα πως φοβούνται για αιματοχυσία «*..Μη φοβόσαστε δεν πρόκειται να χυθεί αίμα, είναι ο Πέτρος Αραπάκης, ο οποίος ενεργεί με σύνεση και ξέρει τι κάνει..*» σ.308

[4] Βλ. Αραπάκη ο.π. σ.274

Οι μικρές υπηρεσίες, οι Ναυτικές Διοικήσεις και οι Ναυτικοί Σταθμοί υποβάλλουν στους προϊσταμένους τους και τελικά στο ΑΝ εβδομαδιαίες και μηνιαίες τυποποιημένες αναφορές, που προβλέπονται από το Προσάρτημα 19 ΣΑΑ/ΑΝ (Σχέδιο Αντιμετωπίσεως Αναγκών Αρχηγείου Ναυτικού). Καλύπτουν σε τυποποιημένες παραγράφους τους τομείς Ασφάλεια Ναυτικών Εγκαταστάσεων, Εναερίου Χώρου, Πλοίων, Λιμένων- Όρμων- Ακτών, Κινήσεις Πρακτόρων Εχθρού, Πληροφορίες περί Ξένων Κρατών και *΄΄Αντεθνικαί Προπαγάνδαι Πάσης Φύσεως΄΄*.

Ο τελευταίος τομέας με τις ΄΄αντεθνικές΄΄ προπαγάνδες, είναι που αφορά τη διατριβή. Παρατηρούμε εν τούτοις πως, σπάνια σε τέτοια έγγραφα αναφέρονται πληροφορίες στην παράγραφο αυτή. Αυτό δεν σημαίνει πως δεν συνέβαιναν στην περιοχή ευθύνης τους γεγονότα, που ενδιέφεραν τα προϊστάμενα κλιμάκια ασφαλείας και με το ισχύον πνεύμα όφειλαν να τα αναφέρουν ως ΄΄αντεθνική προπαγάνδα΄΄. Απλά δεν είχαν καμία διάθεση οι υπογράφοντες τα δελτία να περιλαμβάνουν οπωσδήποτε και *΄΄Αντεθνικάς Προπαγάνδας Πάσης Φύσεως΄΄*. Όπου συναντάμε συμπληρωμένη την παράγραφο με τυποποιημένες φράσεις χωρίς περιεχόμενο, ο υπογράφων έχει ανάλογη θέση απέναντι στην 21^{η} Απριλίου 1967. Αντίθετα στα έγγραφα που εκδίδονται από 2^{ο} ΕΓ/ΑΝ προς ΑΕΔ και υποταγμένα του ΑΝ αρχηγεία και μεγάλους σχηματισμούς, ως ενημερωτικά με πληροφορίες επί θεμάτων αρμοδιότητός του, υπάρχουν πάντα θέματα για αναφορά. Για Τουρκία, Αραβικές και άλλες χώρες της Μεσογείου, κομμουνιστικές χώρες και τους στόλους που κυκλοφορούν στην περιοχή. Αυτά αφορούν αρμοδιότητες του 2^{ου} ΕΓ/2 (που δεν ασχολείται με το προσωπικό όπως το 2^{ον} ΕΓ/1^{α}) και άπτονται θεμάτων, που δεν εξετάζονται στην παρούσα εργασία. Εκτός του Κυπριακού οσάκις, έμμεσα αναφέρονται σε θέσεις ξένων χωρών απέναντι στη δικτατορία. Αντίθετα σε όλα τα εβδομαδιαία δελτία ενημερώσεως του ΑΝ περιλαμβάνονται στοιχεία για την κατάσταση στην Τουρκία και κύρια πληροφορίες και εκτιμήσεις για το Κυπριακό, τις συζητήσεις Ε/Κ και Τ/Κ, τους Μακάριο, Γρίβα, Λυσσαρίδη, το ΑΚΕΛ. Παρ' ότι η περίοδος που καλύπτεται από τα έγγραφα είναι μικρή, οι αναγραφόμενες πληροφορίες είναι ενδεικτικές του τρόπου που αντιμετώπιζαν τα στελέχη των ΕΔ τους παράγοντες αυτούς. [1]

Ο λόγος που δε στάθηκε δυνατό να εντοπισθούν περισσότερα τέτοια αρχεία και για πιο μεγάλο διάστημα είναι, ότι υπάρχει διαδικασία καταστροφής και για αυτά. Δηλαδή προβλέπεται καταστροφή για τις αναφορές/ δελτία πληροφοριών ή άλλως των *΄΄Απορρήτων και Άκρως Απορρήτων Εγγράφων Ειδικού Χειρισμού προβλεπομένων υπό του Κανονισμού Ασφαλείας Εθνικού Διαβαθμισμένου Υλικού (ΕΤΝΑ)…΄΄*όπως πληροφορεί το ΑΕΔ/2α ΜΕΟ με απάντηση σε ερώτημα του ΑΝ/2^{ον} ΕΓ[2].

Από τα ελάχιστα έγγραφα του δικτύου των υπηρεσιών ασφάλειας και πληροφοριών, που εντοπίσθηκαν, και περιέχουν στοιχεία για τις ΗΠΑ, είναι δύο του 2^{ου} ΕΓ του ΑΝ και υποβάλλονται προς ΑΕΔ/2^{α} ΜΕΟ και ΚΥΠ/Α.

Στο ένα ο διευθυντής του 2^{ου} ΕΓ πλοίαρχος Π.Βόσσος αναφέρει πως σύμφωνα με πληροφορίες αξιόπιστης πηγής, που επισκέφθηκε τις περιοχές Φιλαδέλφειας, Μπατλ Κρηκ και Ουάσιγκτον, προκύπτουν τα ακόλουθα: Πολλοί ομογενείς είναι δυσαρεστημένοι με αριθμό κληρικών που χρηματίζονται αθέμιτα. Η κυκλοφορία μετά τη δύση του ηλίου περιορίζεται ΄΄αυθορμήτως΄΄ λόγω φόβου επιθέσεων από κακοποιούς, ναρκομανείς και μαύρους (λόγω φυλετικών διακρίσεων). Ο Άγκνιου, που εκτιμάται πως θα κερδίσει στις εκλογές για το 1976, θα πατάξει αποτελεσματικά τη βία, την τρομοκρατία και θα βελτιώσει τις εσωτερικές συνθήκες ασφαλείας, ενώ «*….υφίσταται πληροφορία ότι ο υποψήφιος του Δημοκρατικού Κόμματος διά την προεδρίαν κ. Μακ Γκοβερν είναι κίναιδος…*». Η ελπίδα των πιστών στο καθεστώς είναι να κερδίσει ο ΄΄δικός τους΄΄ ΑΓΚΝΙΟΥ και έτσι όλα επιτρέπονται προς αυτήν την κατεύθυνση. Οι εντυπώσεις και κρίσεις για το καθεστώς στην Ελλάδα προέρχονται από συνομιλίες της πηγής μετά των κ.Μωραίτη πρώην προέδρου Ελληνικής Κοινότητας ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ, κ. Αρφήνη μέλους Προσκόπων Αμερικής στο ΜΠΑΤΛ-ΚΡΗΚ και κ.Ανδριτσόπουλου κληρικού στο ΚΑΛΑΜΑΖΟΥ ΜΙΤΣΙΓΚΑΝ *«…ούτοι εξεφράζοντο ενθουσιωδώς διά την επιτευχθείσαν και επιτελουμένην εν Ελλάδι πρόοδον…»*.

Το δεύτερο έγγραφο του 2^{ου} ΕΓ με υπογραφή του διευθυντού του Α΄Κλάδου του ΑΝ αρχιπλοιάρχου Β.Μηττάκου, μεταξύ των άλλων περί Τουρκίας, αναφέρεται και ότι στο Σικάγο κυκλοφορεί μία αντικαθεστωτική εφημερίδα. Ενώ στο σιδηροδρομικό σταθμό του Σικάγου υπάρχει και ένα μεγάλο περίπτερο που ανήκει σε τρεις Έλληνες οι οποίοι *«…εξεφράσθησαν υπέρ του Α.ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ και κατά της παρούσης καταστάσεως εν Ελλάδι…»*. [3]

Οι πληροφορίες υποβάλλονται σε καθημερινή βάση, όπως και με εβδομαδιαίες και μηνιαίες αναφορές, από κάτω προς τα πάνω ιεραρχικά μέχρι τον ΑΕΔ/2^{α} ΜΕΟ. Που με τη σειρά του εκδίδει, με βάση αυτές τις αναφορές, ΄΄συνόψεις΄΄ ημερησίων δελτίων με αποδέκτες τα γραφεία Προέδρου Δημοκρατίας, Πρωθυπουργού, ΥΕΘΑ, ΥΦΕΘΑ, Αρχηγών και Υπαρχηγών ΕΔ, ΚΥΠ, και όλα τα Επιτελικά Γραφεία

[1] Παρουσιάζονται στο αντίστοιχο κεφάλαιο Γ13 για το Κυπριακό.

[2] ΑΝ Φ.075010/7/71/6-4-1971 προς ΑΕΔ/2^{α} ΜΕΟ/ΠΛ με ερώτημα εάν θα επιστρέψει στον ΑΕΔ ή να καταστρέψει τα εβδομαδιαία δελτία πληροφοριών του έτους 1970΄΄*…δεδομένου του ειδικού χειρισμού των…*΄΄ και επειδή δεν έχει αποθηκευτικό χώρο.
-ΑΝ φ.900/7/71/17-5-1971 στο οποίο απαντά ΑΕΔ/2^{α} ΜΕΟ/ΠΛ με φ.157/12/56473/26-5-1971 λέγοντάς του να τα καταστρέψει όπως προβλέπεται.

[3] Το έγγραφο με τις πληροφορίες των αντικαθεστωτικών του Σικάγου είναι το ΑΝ/2^{ον} ΕΓ/2 Φ. 150/72/27-10-1972 και το σχετικό με τους *΄΄χρηματιζόμενους αθεμίτως κληρικούς και τον κίναιδο υποψήφιο πρόεδρο των ΗΠΑ΄΄* είναι το ΑΝ/2^{ον} ΕΓ/2 Φ.150/2/72/3-11-1972

Πληροφοριών και Ασφαλείας των Γενικών Επιτελείων ΕΔ. Ένα τέτοιο έγγραφο[1] *΄΄Σύνοψις Ημερησίου Δελτίου Πληροφοριών από 010800 έως 020800 ΟΚΤ 75 ΄΄* κυκλοφορεί στις 2 Οκτ.1975. Από το *΄΄Μέρος Πρώτον Εσωτερική Ασφάλεια΄΄* μαθαίνουμε πως οι ΕΔ εξακολουθούν να ενδιαφέρονται για τον έλεγχο της νεολαίας από *΄΄αναρχικούς΄΄*, για τις απεργίες, τις στάσεις εργασίας, την αναγραφή συνθημάτων και τις προκηρύξεις διαφόρων οργανώσεων. Υπογράφει ο ταξίαρχος Ανδρέας Ανδρικόπουλος Διευθυντής 2ας ΜΕΟ. Το υπόλοιπο μέρος του Δελτίου περιέχει πληροφορίες που είναι ενδιαφέροντος των ΕΔ και αφορούν την Κύπρο και τη γειτονική Τουρκία. Οι ΕΔ σταδιακά επανέρχονται στα καθήκοντά τους, χωρίς όμως να αποδεσμεύονται εύκολα από λειτουργίες, που είχαν φορτωθεί επί επταετίας. Κάποιος από τους αποδέκτες μάλιστα, και μάλλον από το ΑΕΔ, καταχωρεί χειρόγραφα την ερώτηση «*ΑΕΔ/2ον Ερωτώ αν πράγματι αι μαθ.οργ, κ.λ.π. ελέγχονται υπό αναρχικών και πώς αυτό συμβαίνει;»* Δίπλα υπάρχει πάλι χειρόγραφα η καταχώρηση «*Έχει γίνει ενέργεια 9/10».*Θα αργήσουν πολύ οι ΕΔ να ξεκόψουν από συνήθειες, που τις αφορούν όπως όλους μας αλλά όχι έτσι, ώστε να τηρούν και διαδικασίες και να προβαίνουν και σε ενέργειες για πράγματα που καθόλου δεν είναι αρμοδιότητά τους.

Από την άλλη πλευρά, όπως ήδη αναφέρθηκε, υπήρχαν αξιωματικοί που επί δικτατορίας συμπλήρωναν τυπικά τα περιοδικά δελτία/αναφορές ασφαλείας και πληροφοριών. Δεν εξηγείται διαφορετικά ότι τρεις συνεχόμενες μηνιαίες αναφορές[2] *΄΄διαβαθμισμένων πληροφοριών και ασφαλείας΄΄* από το ΝΣΚ (Ναυτικό Σταθμό Κερκύρας) στις αρχές του 1971 αναφέρουν τη λέξη ΄΄ΟΥΔΕΜΙΑ΄΄ σε όλες τις προβλεπόμενες παραγράφους. Υπογράφει ο αντιπλοίαρχος Κ.Μωραϊτίνης Διοικητής και υποβάλλει τις αναφορές στο ΑΝ. Αντίθετα η ΝΔΙ (Ναυτική Διοίκηση Ιονίου που είναι προϊστάμενο κλιμάκιο του ΝΣΚ) στην αναφορά της για το μήνα Μάρτιο 1971 συμπληρώνει όλες τις παραγράφους για *΄΄ Ασφάλεια Ναυτικών Εγκαταστάσεων, Πλοίων, Εναερίου χώρου κ.λ.π.΄΄* με διάφορες επισημάνσεις, όπως και τις υπόλοιπες που σχετίζονται με αλβανικές δραστηριότητες. Είναι μια τυπικά συμπληρωμένη αναφορά και στο επίμαχο ερώτημα με θέμα *΄΄Αντεθνικαί Προπαγάνδαι΄΄* απαντά *΄΄Ουδεμία΄΄*. Ο πλοίαρχος Α.Βαφειάδης Διοικητής ΝΔΙ δεν περιφρονεί τη διαδικασία, αλλά περιορίζεται στις παραδοσιακές αρμοδιότητες των ναυτικών κλιμακίων και διοικήσεων και δεν ανακατεύεται με τις έννοιες *΄΄αντεθνικαί προπαγάνδαι, ψίθυροι κ.λ.π.΄*.

Το ίδιο συμβαίνει και στην αναφορά του Ιουνίου 1971 από το Ναυτικό Σταθμό Κρήτης[3]. Ίσως να είναι σύμπτωση και στις συγκεκριμένες περιόδους να μην υπήρχε τίποτα για αναφορά. Διαφορετικά το φαινόμενο κάπως έτσι ερμηνεύεται.

Γ11.-.- ΣΥΣΚΕΨΕΙΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑΞΗ

Το στρατιωτικό καθεστώς στα πλαίσια των διαδικασιών για αυτοπροστασία και για έλεγχο της χώρας, καθιέρωσε όπως είπαμε μεταξύ των άλλων μηνιαίες συσκέψεις στο χώρο του αρχηγείου στρατού, με σκοπό την εξέταση *« ... της καταστάσεως από απόψεως Εθνικής Ασφαλείας και Δημοσίας Τάξεως».* Για όλες τις συσκέψεις από Μάιο 1971 μέχρι Δεκέμβρη 1972, των οποίων διατίθενται τα πρακτικά, οι συμμετέχοντες είναι όλοι στελέχη των ΕΔ εκτός των δύο αρχηγών αστυνομίας και χωροφυλακής. Σύνολο μέχρι είκοσι ένστολοι. Παρατίθενται τα στοιχεία τους και οι υπηρεσίες των οποίων είναι οι επικεφαλής[4] και δεν αλλάζουν για όλο το διάστημα, παρά όταν κάποιος μετατίθεται.

---

[1] Είναι το Πρώτο Μέρος από το Ημερήσιον Δελτίον Πληροφοριών Υπ' Αριθ,.223 από 010800 έως 020888 ΟΚΤ 1975 με ημερομηνία 2-10-1985. Το Δελτίο δεν περιλαμβάνει μόνον *΄΄Ανατρεπτικάς Ενεργείας΄΄* που αφορούν στο πρώτο μέρος. Στο δεύτερο μέρος περιλαμβάνει πληροφορίες για την Κύπρο και την Τουρκία.

[2] Οι αναφορές του Μωραϊτίνη είναι οι ΝΣΚ φ.163/001/001/71/1-1, 002 από 31-1 και 004 από 28-2-1971 με κοινοποίηση τον προϊστάμενό του ΝΔΙ.

[3] ΝΔΙ φ.1215/00198/70/1-4-1971 προς ΑΝ του Βαφειάδη και ΝΑΣΚΡΗ φ.100/29/71/1-7-71 προς ΑΝ με κοινοποίηση ΝΔΝΑ χωρίς να φαίνεται στο φωτοαντίγραφο το όνομα του υπογράφοντος. Η ΝΔΙ είναι η Ναυτική Διοίκηση Ιονίου και απευθύνεται στο ΑΝ ενώ ο ΝΑΣΚΡΗ (Ναυτικός Σταθμός Κρήτης) είναι μια κλίμακα πιο κάτω, με προϊστάμενο τη ΝΔΝΑ (Ναυτική Διοίκηση Νοτίου Αιγαίου) στην οποία και απευθύνεται. Ο ΝΑΣΚΕ είναι επίσης σταθμός και υπέβαλλε απ' ευθείας στο ΑΝ με κοινοποίηση τη ΝΔΙ που είναι ο φυσικός του προϊστάμενος. Κάποιος από τους δύο σταθμούς έκανε το λάθος και μάλλον ο ΝΑΣΚΕ (Μωραϊτίνης).

[4] Η αντιγραφή των ονομάτων γίνεται από το πρακτικό συσκέψεως της 6-5-1971 που διαβιβάσθηκε με το έγγραφο ΑΕΔ/2α ΜΕΟ/ΑΣ/Ι Φ. 110 /161/523514/17-5-1971 και αφορούσε τη σύσκεψη του Μαίου 1971. Οι συμμετέχοντες είναι :

«*Στρατηγός Αγγελής Οδυσσεύς Αρχηγός Ε.Δ.*
Αντιναύαρχος Μαργαρίτης Κων/νος Αρχηγός Ναυτικού
Αντιπτέραρχος Κωστάκος Δημήτριος Αρχηγός Αεροπορίας
Αντιστράτηγος Μπρούμας Νικόλαος Υπαρχηγός ΑΕΔ
-//- Μαστραντώνης Μιχ. Δ/της ΑΣΔΕΝ
-//- Γκόλιας Κων/νος ΑΥ/ΑΣ
-//- Καρυώτης Αν.Αρχηγός Χωροφυλακής
Αρχηγός Γαλανόπουλος Αρχηγός Αστυνομίας
Υποστράτηγος Θωμόπουλος Γεώργ. ΓΔ/ΓΔΕΑ
-//- Μουρίκης Θεοφάνης ΔΑΚ/ΑΕΔ
-//- Μαυρομάτης Βασίλειος Δ/ντής ΣΔΑ
Ταξίαρχος Τριανταφύλλης Ηλίας Δ/ντης 2ας ΜΕΟ/ΑΕΔ
Συντ/ρχης Επιτήδειος Αθ. Δ/ντής 2ου ΕΓ/ΑΣ
-//- Τζανέτος Παν. Δ/ντής Στρ.Γρ.Πρωθυπουργού
Αντ/ρχης Παπουτσίδης Αλ. Επιτ. Β΄Κλάδου ΚΥΠ
-//- Μανιόπουλος Χρ. Επιτ. 2ου ΕΓ/ΑΣ

Από τη σύνθεση αυτή απουσιάζουν ο Αρχηγός Στρατού, ο Διοικητής ΚΥΠ, ο ΔΑΚ/ΑΣ και ο Δ/ντής Γραφείου Ασφάλειας ΑΕΔ, που τους συναντάμε στις επόμενες συνεδριάσεις. Οι συσκέψεις γίνονται υπό την προεδρία του ΑΕΔ, που είναι ο Αγγελής σε όλο το διάστημα που διατίθεται αρχείο. Γνωρίζουμε πως τις συνέχισε και ο Μπονάνος [1](ο Αγγελής είχε αντικατασταθεί από τον Ζαγοριανάκο τον Αύγουστο και ο τελευταίος από τον Μπονάνο το Νοέμβρη του 1973 με την ανατροπή του Παπαδόπουλου από τον Ιωαννίδη).
Οι συσκέψεις από τη σύνθεση και τα θέματα που συζητούσαν, είναι ότι πιο αντιπροσωπευτικό και ισχυρό διαθέτει το καθεστώς (σε όλο τον κρατικό μηχανισμό σε επιτελικό επίπεδο) επομένως πρέπει να ήταν το δεύτερο στην ιεραρχία συλλογικό όργανο της δικτατορίας. Και τούτο εάν δεχτούμε πως λειτουργούσε η αποκαλούμενη ΄΄επαναστατική επιτροπή΄΄. Ή εάν επί Παπαδόπουλου συνέρχονταν τα στρατιωτικά μέλη της κυβέρνησης, που ήταν και οι κυριότεροι αλλά όχι οι ισχυρότεροι πλέον των συνωμοτών, αφού δεν είναι εν ενεργεία. Αργότερα επί Ιωαννίδη, το ισχυρό συλλογικό όργανο, πρέπει να ήταν η τριανδρία Ιωαννίδη, Μπονάνου, Γκιζίκη.[2] Με τον Ανδρουτσόπουλο τον δοτό Πρωθυπουργό να συμμετέχει ανά μήνα. Εκτός από τους κορυφαίους υπήρχαν και οι ομάδες των πιστών του Ιωαννίδη και υποστηρικτών του αξιωματικών μικρών βαθμών, που δεν έχουμε μαρτυρίες, εάν και πώς λειτουργούσαν.
Τα συζητούμενα στις συσκέψεις θέματα έχουν τυποποιηθεί κατά κατηγορίες, αναλύονται, ανταλλάσσονται απόψεις και λαμβάνονται αποφάσεις. Από την αρχιτεκτονική των εγγράφων που είναι σε όλα η ίδια, προκύπτουν τα ακόλουθα θέματα των συσκέψεων κατά κατηγορία:

- «*Πρόοδος επί αποφάσεων προηγουμένης συσκέψεως.*
- *Συνοπτική εκτίμησις εις τον τομέα της Δημοσίας Τάξεως και Ασφαλείας του προηγουμένου μηνός.*
- *Απόψεις επί της καταστάσεως από απόψεως Δημοσίας Τάξεως και Ασφαλείας ….*
- *Πληροφορίαι περί της δραστηριότητος των Αναρχικών[3] εις το εξωτερικό*
- *Έτερα θέματα.»*

Οι συζητήσεις καλύπτουν σχεδόν όλο το φάσμα δραστηριοτήτων των αντιστοίχων φορέων που εκπροσωπούν οι συμμετέχοντες στις συσκέψεις. Εκείνα δηλαδή που σχετίζονται με τη στήριξη του καθεστώτος, την πάταξη της αντίστασης και κάθε είδους αντιδράσεων, τις πληροφορίες που διαθέτουν για συγκεκριμένα πρόσωπα, ομάδες, ΜΜΕ, οργανώσεις, φοιτητές, απόδημο ελληνισμό, στρατιωτικούς ε.α. …. Πρόκειται για θεσμοθετημένο πλέον όργανο εξουσίας, του οποίου οι αποφάσεις είναι εκτελεστές, αφού οι ίδιοι είναι και επικεφαλής των κρατικών φορέων που θα υλοποιήσουν τις αποφάσεις. Κατά συνθήκη οι αποφάσεις αφορούν ενέργειες καταστολής, τιμωρίας, διώξεων.
Δεν πρέπει να εκπλήσσει το ότι, οι κορυφαίοι του κρατικού μηχανισμού συζητούν και αποφασίζουν και επί σοβαρών θεμάτων, με σκεπτικό χαμηλού επιπέδου. Για να εξελιχθούν αυτά τα στελέχη στις κορυφές των πυραμίδων των αντιστοίχων Όπλων, Σωμάτων και Διευθύνσεων κάλυπταν προϋποθέσεις επιλογής, που περιορίζονταν στην πίστη και αφοσίωση στην ΄΄επανάσταση΄΄. Οι πληροφορίες για αντιχουντικές δράσεις, τα θέματα που συζητούνται και οι αποφάσεις των συσκέψεων αυτών κρίθηκε σκόπιμο να καταχωρηθούν σε πίνακες με χρονολογική σειρά.
Ο ΠΙΝΑΚΑΣ 2 (του παραρτήματος Α) περιέχει στοιχεία που είναι πιστή αντιγραφή των πινάκων με τίτλο «… *εμφαίνων την αντεθνικήν δραστηριότητα*…» (και μόνον για τους μήνες Μάρτιο μέχρι και Νοέμβριο 1972) που ήσαν συνημμένοι σε έγγραφα της δικτατορίας με θέμα *΄΄Μηνιαία Σύσκεψις Ασφαλείας΄΄* [4].
Οι αναλύσεις και παρατηρήσεις-συμπεράσματα από τα ίδια έγγραφα (μηνών Απριλίου 1971 μέχρι Νοεμβρίου 1972) του 2ου ΕΓ/6ον του ΑΣ για αυτές τις δραστηριότητες περιλαμβάνονται στον ΠΙΝΑΚΑ 3 του παραρτήματος Α. Στον ίδιο παρατίθενται και τα πρακτικά των συσκέψεων[5] (από Μάιο 1971 μέχρι και Δεκέμβριο 1972). Η μόνη διαφορά είναι πως τα μεν πρακτικά κυκλοφορούσαν με έγγραφο του ΑΕΔ οι δε

-//- Σπηλιόπουλος Θεόδ.Επιτ. 2ας ΜΕΟ/ΑΕΔ
Ταγματάρχης Περδίκης ΕΓΑ/ΑΣ»

[1] Βλ. ΜΠΟΝΑΝΟΥ ο.π. σ. 175 «*..επί των ημερών μου συμμετείχαν οι ….ο αρχηγός της ΚΥΠ Σταθόπουλος ο οποίος και είχεν φροντίσει όταν ανέλαβε, να τοποθετήσει εις μυστικόν διά τους τρίτους σημείον του γραφείου μου μαγνητοφωνικήν εγκατάστασιν …*» . Η αποκάλυψη από τον ίδιο στο βιβλίο του, πως ως ΑΕΔ σε συνεργασία με την ΚΥΠ μαγνητοφωνούσε τους συμμετέχοντες σε συσκέψεις και άλλες συνεργασίες στο γραφείο του, δηλώνει και την ποιότητα μαγνητοφωνούντων και μαγνητοφωνούμενων.

[2] Βλ.κεφάλαιο Γ13 για το Κυπριακό και Μπονάνου ο.π.σ.172 κ. επ. Το όργανο αυτό συνέρχεται ανά εβδομάδα στο σπίτι του Ανδρουτσόπουλου από Απρίλιο του 1974. Ο Ιωαννίδης όμως, κατά τον Μπονάνο τους έβλεπε όλους και χωριστά τον καθένα.

[3] Με την έκφραση ΄΄αναρχικοί΄΄ τα όργανα ασφαλείας αποκαλούν διάφορες κατηγορίες ΄΄εσωτερικών΄΄ εχθρών του κράτους, του καθεστώτος, του συστήματος, ανάλογα με τι εκπροσωπούν και τι προστατεύουν (τα όργανα ασφαλείας). Σε κάθε περίπτωση δεν εννοούν μόνον τους παραδοσιακούς ιδεολόγους αναρχικούς. Αλλά εννοούν τους κομμουνιστές (όλοι) και εκτός αυτών , τους συνοδοιπόρους κεντροαριστερούς (επί Ανδρέα Παπανδρέου λίγο πριν, κατά και λίγο μετά τη δικτατορία), τους αντιχουντικούς ανεξαρτήτως ιδεολογικής τοποθέτησης (επί δικτατορίας), τους ακροδεξιούς νεοταξίτες και οργανωμένους φιλοχουντικούς (μεταπολιτευτικά).

[4] Το περιεχόμενο αυτών των εγγράφων είναι κατανεμημένο στον πίνακα 3 ΄΄Αντιδικτατορικές Ενέργειες΄΄ στο αντίστοιχο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α. Εκεί καταχωρούνται και τα στοιχεία των εγγράφων αυτών (αριθ.πρωτ)..

[5] Τα διαβιβαστικά και τα πρακτικά των συσκέψεων ασφαλείας καταχωρούνται στον πίνακα 4 ΄΄Πρακτικά Μηνιαίων Συσκέψεων΄΄ του ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ Α.

αναλύσεις των συζητήσεων στις συσκέψεις αυτές, με άλλα έγγραφα του ΑΣ/2ον ΕΓ/6ον. [1] Αφορούν τα ίδια γεγονότα. Οι μεν συζητούν και αποφασίζουν, ο δε σχολιάζει, αναλύει και συμπεραίνει. Κρίθηκε σκόπιμη η κοινή παράθεση κατά σύσκεψη (πρακτικά-αναλύσεις) επειδή παρουσιάζονται καλύτερα και τα γεγονότα χρονολογικά, και ο τρόπος θεώρησης και αντίδρασης σ' αυτά από τα στελέχη του καθεστώτος.
Ο ΠΙΝΑΚΑΣ 4 είναι των αποκαλούμενων *΄΄Ψυχολογικών Επιχειρήσεων ΄΄*[2]. Δεν είναι αποτέλεσμα των συσκέψεων, αλλά εκπορεύονται από το αρχηγείο ναυτικού. [3] Σε όλα αυτά τα έγγραφα επαναλαμβάνονται σχεδόν τα ίδια γεγονότα, αφού πρόκειται για το ίδιο φάσμα θεμάτων, που σχετίζονται με την αντιδικτατορική δραστηριότητα.
Μόνο που οι ΨΕ ασχολούνται αποκλειστικά με τα ΜΜΕ. Διαφαίνεται πως η διαδικασία με τα Δελτία ΨΕ ξεκίνησε από τον ΑΕΔ, που στέλνει έγγραφο [4] στο ΑΣ/7ον ΕΓ με κοινοποίηση τα υπόλοιπα αρχηγεία ΕΔ. Διατυπώνει σ' αυτό την άποψη, πως η επιτυχία των ΨΕ βασίζεται κατά μέγα μέρος στα έντυπα μέσα. Διαπιστώνει επίσης, πως οι ΕΔ υστερούν στην παραγωγή εντύπου υλικού, με το οποίο *« ... εξασφαλίζεται η επίκαιρος προβολή ή εκμετάλλευση ενός θέματος... δεν κατέστη δυνατή δι' εκτάκτων φυλλαδίων ή ετέρου τύπου εντύπων αντίκρουσις της ανθελληνικής προπαγάνδας... ».* Είναι προφανές πως, ο συντάκτης του εγγράφου ταυτίζει την ομάδα εξουσίας της 21η Απριλίου με τις ΕΔ και τις ΕΔ με την Ελλάδα. Εξ ου και η επιθυμία του να αντιμετωπισθεί από αυτές η *΄΄ανθελληνική προπαγάνδα΄΄*. Με τον όρο αυτό εννοεί τα δημοσιεύματα εναντίον του απριλιανού καθεστώτος. Τις εκτυπώσεις φυλλαδίων προπαγανδιστικού υλικού καλείται να υλοποιεί το στρατιωτικό τυπογραφείο. Προσδιορίζει για το ΑΕΔ τις μηνιαίες ανάγκες σε 20.000 φυλλάδια των είκοσι σελίδων το καθένα. Δηλαδή μισό περίπου εκατομμύριο φύλλα προπαγανδιστικού υλικού το μήνα και μόνον από το αρχηγείο ενόπλων δυνάμεων. Δεν γνωρίζουμε το θέμα, αλλά το κόστος για διαφήμιση της δικτατορίας, έστω και από μία υπηρεσία, πρέπει να είναι μεγάλο.
Την ίδια περίοδο πάλι η 7η ΜΕΟ/ΨΕ/Ι κυκλοφορεί προς τα αρχηγεία των ΕΔ δύο φορές έγγραφα[5] με ορολογία γύρω από τις Ψυχολογικές Επιχειρήσεις. Ο καθορισμός συγκεκριμένων ορισμών δίνει και τα όρια της αντίστοιχης ερμηνείας και δραστηριότητας. Και εφ' όσον πρόκειται για εχθρούς της χώρας καλώς καμωμένα. Όταν όμως πρόκειται για υπεράσπιση μικρής ομάδας ανθρώπων και των αντίστοιχων συμφερόντων που εκπροσωπούν, τότε έχουμε εκτροπή και πρόβλημα. Γι' αυτό χρειάζεται εξ' άλλου το αυταρχικό καθεστώς. Εν προκειμένω η ηγεσία των ΕΔ χρησιμοποιεί κονδύλια του προϋπολογισμού, στελέχη, στρατευσίμους και υπαλλήλους, υλικά και μέσα αντί για την άμυνα της χώρας, στην υπηρεσία της συνωμοτικής ομάδας και των πατρώνων της. Καίτοι αναφέρεται σε οδηγίες του NATO/SHAPE. Από το έγγραφο αυτό με τους ορισμούς μαθαίνουμε πως :
<u>Ψυχολογικές Επιχειρήσεις</u> είναι «*… το σύνολον των πολιτικών, στρατιωτικών, οικονομικών και ιδεολογικών δραστηριοτήτων, αίτινες αποβλέπουν ... εις τον ψυχολογικόν επηρεασμόν εχθρών και φίλων….να καταστήσουν απροσβλήτους τας ΕΔ και πληθυσμόν…εκ της φθοροποιού αντιπάλου προπαγάνδας…*». Οι ΨΕ περιλαμβάνουν (α) τις Ψυχολογικές Ενέργειες (Ψ.ΕΝ), (β)Τον Ψυχολογικό Πόλεμο (Ψ.Π.) και (γ) Την Παγίωση ή Ψυχολογική Σταθεροποίηση.
Οι Ψ.ΕΝ. γίνονται σε ειρήνη ή και πόλεμο, στο εσωτερικό φιλικών ή ουδέτερων κρατών με σκοπό: Τη μείωση του γοήτρου πιθανού ή πραγματικού εχθρού, την αντιμετώπιση της εχθρικής προπαγάνδας, τη δημιουργία ευνοϊκού κλίματος υπό τρίτων χωρών και τη διασφάλιση υψηλού ηθικού στο εσωτερικό. Υλοποιούνται οι Ψ.ΕΝ. από πολιτικές και στρατιωτικές αρχές, «*… διά της Προπαγάνδας Διαφωτίσεως, της Συμμώσεως και λοιπών δραστηριοτήτων κυρίως οικονομικής, πολιτικής και κοινωνικής φύσεως…*».
Ο Ψ.Π. διακρίνεται σε Στρατηγικό και Τακτικό και αφορά περίοδο, που έχει κηρυχθεί κατάσταση ανάγκης ή πόλεμος και κατευθύνεται στις ΕΔ και τον πληθυσμό της εχθρικής χώρας.
Η Ψυχολογική Σταθεροποίηση ή Παγίωση είναι «*…ενέργειαι αποσκοπούσαι εις την επιβολήν ή διατήρησιν της τάξεως και ασφαλείας καθώς επίσης και εις την προαγωγήν της συνεργασίας μετά του τοπικού πληθυσμού εις περιοχάς απελευθερωμένας ή καταλαμβανομένας υπό φιλίων δυνάμεων…*».
<u>Προπαγάνδα</u> είναι «*… η έντεχνος διάδοσις πληροφοριών, ιδεών, δογμάτων ή συνθημάτων προς άμεσον ή έμμεσον επηρεασμόν της γνώμης και της συμπεριφοράς οιασδήποτε συγκεκριμένης ομάδος ή ομάδων ανθρώπων προς επίτευξιν συγκεκριμένων σκοπών…*». Διακρίνεται σε **λευκή, φαιά** και **μαύρη** προπαγάνδα.[6]
Είναι ακριβώς εκείνη η οποία, κατά κόρον χρησιμοποιείται σε όλα τα είδη από τα αρμόδια όργανα του καθεστώτος. Τα στελέχη που έχουν παρακολουθήσει τα κατάλληλα σχολεία[7] ασχολούνται επισταμένα με την

[1] Η σχέση και αλληλεξάρτηση ΑΕΔ και ΑΣ ήταν πολύ πιο κλειστή απ' ότι με ναυτικό και αεροπορία. Οι αξιωματικοί του στρατού είναι που κυριαρχούν στην ΄΄επανάσταση΄΄ επομένως αιτιολογείται η λειτουργία των ισχυρών κέντρων εξουσίας, όπως ήταν ο ΑΕΔ και το αρχηγείο στρατού.
[2] Στο ίδιο ΚΕΦΑΛΑΙΟ τα θέματα ΨΕ αναλύονται και σε άλλη παράγραφο.
[3] Το περιεχόμενο αυτών των δελτίων παρουσιάζεται στον πίνακα 4 στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α όπου καταχωρούνται και οι αρ.πρωτ. των διαβιβαστικών.
[4] Είναι το ΑΕΔ/7η ΜΕΟ/ΨΕ/Ι φ.1476/00/7/15-2-70 προς ΑΣ/7ον ΕΓ με θέμα *΄΄Εκτυπωτικαί Ανάγκαι Ψυχολογικών Επιχειρήσεων΄΄*
[5] Το πρώτο είναι ΑΕΔ/7η ΜΕΟ /ΨΕ/Ι φ.1472/001/1/9-2-1970 και το δεύτερο σχεδόν πανομοιότυπο το ΑΕΔ/7η ΜΕΟ/ΨΕ/Ι φ.1472/00/3/4-4-1970
[6] Βλέπε και κεφάλαιο Γ6 περί ΚΥΠ.
[7] Σχολεία με αντικείμενο εκπαίδευσης τον ΨΠ υπήρχαν και προ της επταετίας. Με τη διαφορά πως κύριο μέλημα ήταν η προετοιμασία για τέτοιου είδους επιχειρήσεις σε πόλεμο. Σχετικό είναι έγγραφο ΦΕΣ Α2-1/20-2-1963 με το οποίο ο αντιπλοίαρχος Στρατάκης ζητάει

προπαγάνδα και το έγγραφο κοινοποιούμενο και στην ΄΄Σχολήν Γενικής Επιμορφώσεως΄΄ ακριβώς εκεί αποβλέπει. Τα Δελτία Ψυχολογικών Επιχειρήσεως που παρουσιάζονται εδώ και εκδίδονται από το αρχηγείο ναυτικού, δεν αφορούν κανένα πόλεμο και καμία εχθρική χώρα και τον πληθυσμό της. Αφορούν Έλληνες πολίτες και τον ελληνικό λαό. Οι ερμηνείες που δίνει αυτό το έγγραφο στα τρία είδη της προπαγάνδας, συνδέονται μόνον με την πηγή προέλευσής της. **Λευκή** είναι εκείνη της οποίας η πηγή παρουσιάζεται, **φαιά** δεν αναγνωρίζεται και **μαύρη** είναι «..*τοιαύτη εμφανιζομένη υπό το προσωπείον διαφόρου της πραγματικής πηγής*».

Πριν από κάθε σύσκεψη κυκλοφορούσε με αποδέκτες τους συμμετέχοντες, έγγραφο[1] με καθορισμό στοιχείων χρόνου, τόπου και ημερήσιας διάταξης. Από αυτά τα έγγραφα αντιγράφουμε θέματα που αποτέλεσαν αντικείμενο συσκέψεων και τα συναντάμε με το σκεπτικό και τις αποφάσεις στα πρακτικά πλέον μετά τις συσκέψεις. Έτσι γίνεται αντιληπτό το φάσμα θεμάτων που τους ενδιέφερε και είναι τα ακόλουθα (από Ιούνιο 1971 μέχρι Δεκέμβρη 1972), εκτός από τα πάγια που περιλαμβάνονται σε κάθε ημερήσια διάταξη και είναι *΄΄τα γενικά θέματα τάξεως και ασφαλείας΄΄, ΄΄συμπεράσματα από τον προηγούμενο μήνα΄΄, ΄΄οι δραστηριότητες αναρχικών εξωτερικού΄΄ και τα ΄΄έτερα θέματα΄΄:*

- -Μέτρα για αεροπειρατείες, εξοπλισμός ομάδων αντιμετώπισης κ.λ.π.(σε όλες τις συσκέψεις σχεδόν αποτελούσε θέμα για συζήτηση).
- -Απασχόληση καταδίκων στρατιωτών Μαρτύρων του Ιεχωβά (πολύ συχνό θέμα στις συζητήσεις τους).
- -Φάκελοι ευρισκομένων σε εκτόπιση.
- -Στρατιωτικοί που απολύθηκαν από εκτοπίσεις και η παρακολούθησή τους.
- -Μέτρα ελέγχου εισερχομένων από το εξωτερικό.
- -Εκδοτική δραστηριότητα ΄΄κομμουνιστικών οίκων΄΄.
- -Ενίσχυση με πρόσθετο προσωπικό των Σωμάτων Ασφαλείας.
- -Μέτρα ασφαλείας στη γέφυρα Αξιού ποταμού.
- -Εορτασμός Πολεμικής Αρετής των Ελλήνων και μέτρα ασφαλείας.
- -Στέρηση ιθαγενείας διαφόρων προσώπων (Γ.Μυλωνά, Φ.Βεγλερή, Μ.Θεοδωράκη, Γ.Βολουδάκη τον Σεπτέμβρη και Θεοδωράκη, Μπακογιάννη κ.ά. τον Νοέμβρη 1971).
- -Δήμευση περιουσίας όσων αφαιρέθηκε η Ιθαγένεια και δρουν ΄΄αντεθνικώς΄΄.
- -Άσκηση δίωξης κατά του Συνταγματάρχη ε.α. Βάρσου.
- -Πιστοποιητικά Κοινωνικών Φρονημάτων, εξέταση νομοθετικής κατάργησής τους.
- -Νομιμοφροσύνη υπαλλήλων.
- -Δραστηριότητες απολυθέντων της Λέρου κομμουνιστών .
- -Απαγόρευση εισόδου στη χώρα ΄΄αντεθνικώς δρώντων΄΄.
- -Θέση σε καθεστώς μεσεγγύησης της περιουσίας όσων αφαιρέθηκε η Ιθαγένεια..
- -Στέρηση Ιθαγένειας σε όσους με δηλώσεις ή ενέργειες προκαλούν επέμβαση ξένων στις εσωτερικές υποθέσεις της χώρας.
- -Δραστηριότητες Αντιστράτηγου Ιορδανίδη (αλλά και μιας σειράς άλλων αποστράτων και αποτάκτων που είναι σχεδόν πάντα οι ίδιοι, κυρίως της οργάνωσης ΄΄ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ΄΄).
- -Πρόσφατες απόπειρες αεροπειρατειών κατά αεροσκαφών της ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ .
- -Επιπτώσεις από την κατάργηση του στρατιωτικού Νόμου (σύσκεψη Φεβρουαρίου 1972).
- -Συνεργασία-συντονισμός στρατιωτικών αρχών και υπηρεσιών ασφαλείας στις περιοχές που έπαυσε να ισχύει ο στρατιωτικός νόμος.
- -Εξακρίβωση εισόδου στη χώρα Ν. Βενιζέλου.
- -Μέτρα προς αποτροπή απαγωγής προσωπικοτήτων.
- -Κινήσεις στο φοιτητικό χώρο, αντιμετώπιση φοιτητικών προβλημάτων και εκδοτικής δραστηριότητος κομμουνιστών.
- -Συλλογή πληροφοριών στη Γερμανία (σύσκεψη 2-6-72).
- -Πρόταση ΓΔΕΑ και διακοπή αναβολής κατάταξης σε *΄΄αντεθνικώς δρώντας φοιτητάς εσωτερικού΄΄.*

απόψεις από συναδέλφους του επιτελείς επί ερωτήματος ΓΕΕΘΑ Φ.2044/26/7/19-1-63 για ίδρυση σχολείου ΨΕ διάρκειας 37 εβδομάδων με γενικό αντικείμενο *΄΄Ανωτέρα Μόρφωσις εις τας Διεθνείς Σχέσεις΄΄*. Η προβαλλόμενη άποψη είναι πως θα είναι χρήσιμο να πάνε αξιωματικοί απόστρατοι, που θα τοποθετηθούν μετά στο αρμόδιο τμήμα ΨΠ δημιουργώντας έτσι και επιμορφωμένους στο αντικείμενο αποστράτους, που σε περίπτωση πολέμου θα χρησιμοποιηθούν στις Ψυχολογικές Επιχειρήσεις. Το Απριλιανό καθεστώς έκανε τις ΨΕ ολόκληρο μηχανισμό αμυντικό/ επιθετικό προπαγάνδας για τους εχθρούς του και για αντιμετώπιση/ διαχείρηση του ελληνικού λαού.

[1] Τα διατιθέμενα έγγραφα είναι όλα με εκδότη το ΑΕΔ/2α ΜΕΟ/ΑΣ/Ι, θέμα *΄΄Σύγκλησις Μηνιαίας Συσκέψεως Ασφαλείας΄΄* και φ. 110/16. Τα λοιπά στοιχεία είναι που προσδιορίζουν και την ταυτότητά τους δηλαδή ο ενδιάμεσος αριθμός και η ημερομηνία. Συνήθως είναι και ο αριθ. σχεδίου αλλά κατά συνθήκη τον αποφεύγουμε ως πλεονασματικό. Τα έγγραφα είναι: 523583/3-6-71, 523840/6-8-71, 523949/3-9-71, 524087/3-10-71, 524649/19-11-71, 517922/3-1-72, 517602/31-1-72, 501598/3-3-72, 518755/1-4-72, 519323/3-5-72, 519890/2-6-72, 520476/5-7-72, 520956/29-7-72, 522050/10-8-72, 521742/20-9-72, 522409/3-11-72, 522879/1-12-72 και 522593/12-11-72.

- -Συγκρότηση επιτροπής για επανεξέταση και έλεγχο συστήματος ασφάλειας φυλακών Υπ.Δικαιοσύνης.
- -Αφαίρεση Ιθαγένειας Π.Μπακογιάννη (σύσκεψη 5-7-72).
- -Συλλογή πληροφοριών *΄΄εν τω εξωτερικώ΄΄*.
- -Διακοπή ηλεκτρικού ρεύματος, επιπτώσεις από απόψεως ασφαλείας και ληπτέα μέτρα..

Αυτά είναι τα θέματα που αναφέρουν τα έγγραφα, που στέλνονταν στους συμμετέχοντες για σύγκληση των συσκέψεων. Κάθε έγγραφο περιλάμβανε και τον πίνακα με την ημερήσια διάταξη, όπου καταγράφονταν τα προς συζήτηση ζητήματα. Καλύπτουν το διάστημα από Ιούνιο 1971 μέχρι Οκτώβριο 1972. Στην πράξη συζητούσαν πολύ περισσότερα, όπως προκύπτει και από τα πρακτικά στον αντίστοιχο πίνακα 3 παραρτ. Α. Τα στελέχη των ΕΔ και δύο των Σωμάτων Ασφαλείας συζητούσαν για συλλήψεις πολιτών, για δήμευση περιουσιών, για αφαίρεση ιθαγένειας από πολιτικούς αντιπάλους της 21^{ης} Απριλίου. Και μέσα σε όλα συζητούσαν και για διακοπή αναβολής στράτευσης φοιτητών, θεωρώντας τη θητεία ως τιμωρία. Ενώ στόχος τους έπρεπε να είναι, η προβολή και αξιοποίηση της θητείας των νέων στρατευσίμων, ως δικαίωμα και υποχρέωση και όχι ως φόβητρο και ποινή. Πρόκειται για σοβαρό λάθος αυτών των αξιωματικών. Το ότι κανείς τους δεν έφερε αντίρρηση στις συσκέψεις, τουλάχιστον σ' αυτό το ζήτημα, δείχνει πως το επίπεδο σεβασμού της δικής τους ενασχόλησης, ήταν αμφίβολης συνειδητότητας.

Γ11α.-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΥΣΚΕΨΕΩΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Από τη μελέτη των εγγράφων των συσκέψεων και των αναλύσεων των ΄΄αντικυβερνητικών δραστηριοτήτων΄΄ συμπεραίνονται τα ακόλουθα:

- Το εξωθεσμικό πολυμελές όργανο, που συσκέπτεται κάθε μήνα, ασκεί εξουσία. Ακούει τις πληροφορίες, τις εκτιμήσεις και αναλύσεις των αρμοδίων αξιωματικών επιτελών, όχι των ΣΑ αλλά των ΕΔ, και στη συνέχεια συζητά και αποφασίζει ή εκπέμπει οδηγίες. Κατά συνθήκη εκείνος που αποφασίζει είναι ο ΑΕΔ (ο Αγγελής εν προκειμένω γιατί δεν έχουμε αντίστοιχα δελτία της εποχής Ιωαννίδη/ Μπονάνου για την οποία γνωρίζουμε ότι το όργανο εξακολούθησε να λειτουργεί).
- Η σύνθεση των συσκεπτόμενων καλύπτει την ανωτάτη ηγεσία των ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων ασφαλείας και τους επικεφαλής των υπηρεσιών ασφαλείας του κράτους (ΓΔΕΑ, ΚΥΠ) και των ΕΔ (2^{α} Επιτελικά Γραφεία). Παρίστανται ως τοποτηρητές οι διευθυντές των γραφείων του Πρωθυπουργού, του ΑΕΔ και του Αρχηγού Στρατού που ανήκουν στις ομάδες ισχύος των μεσαίων βαθμών αξιωματικών.
- Από την ΕΣΑ δεν συμμετέχει ποτέ κανείς. Η ΕΣΑ επομένως και μ' αυτόν τον τρόπο αποδεικνύει πως είναι πηγή εξουσίας, ή όπως οι ίδιοι έλεγαν *΄΄εμείς είμαστε η επανάσταση΄΄*.
- Εκτιμάται πως πάνω από το συλλογικό αυτό όργανο αναγνωρίζεται ως εξουσία μόνον του Παπαδόπουλου για εκείνη την περίοδο (1970-1972) ή ίσως της αποκαλούμενης *΄΄επαναστατικής επιτροπής΄΄*, στο βαθμό λειτουργούσε.
- Οι αποφάσεις των συσκέψεων υλοποιούνται όλες, αφού εκείνοι που θα προβούν στην εκτέλεσή τους είναι οι ΕΔ και τα ΣΑ, των οποίων οι επικεφαλής συμμετέχουν στις συσκέψεις.
- Εκεί ρυθμίζονται όλα τα σχετικά με διώξεις, συλλήψεις, εκτοπίσεις ή απολύσεις, εκδόσεις διαταγμάτων κ.λ.π. Η λειτουργία των Υπουργείων με τους επικεφαλής υπουργούς σπάνια απασχολεί τη σύσκεψη ως πρόβλημα υλοποίησης των αποφάσεών τους. Μόνον εάν τεθεί ζήτημα παραβίασης νόμου για υλοποίηση αποφάσεώς τους, οπότε και προβαίνουν σε αλλαγές των νόμων όταν χρειάζεται.
- Τα θέματα που συζητούν, καλύπτουν όλο το φάσμα που σχετίζεται με ασφάλεια του κράτους, τους Έθνους, της Κυβέρνησης, των ΕΔ και όλα αυτά περικλείονται στην *΄΄επανάσταση, την εθνική κυβέρνηση, στο καθεστώς της 21^{ης} Απριλίου΄΄*.
- Όλα τα θέματα που συζητούν είναι ΄΄προβλήματα΄΄ και όχι ζητήματα. Το φοιτητικό είναι *΄΄φοιτητικό πρόβλημα΄΄* και όχι *΄΄φοιτητικό ζήτημα΄΄*, που πρέπει να αναλυθεί. Η λύση είναι η καταστολή, η εύρεση περισσότερων ΄΄εθνικοφρόνων΄΄ και ΄΄υγιώς΄΄ σκεπτόμενων φοιτητών, που θα αντιμετωπίσουν τους ΄΄αναρχικούς΄΄ φοιτητές, τους ΄΄αντιτιθέμενους στην κυβέρνηση και την επανάσταση΄΄. Οι φοιτητές που είχαν αναβολή στράτευσης θα ΄΄τιμωρηθούν΄΄ με διακοπή της αναβολής, άρα θα στρατευθούν, ώστε να συμμαζευτούν οι υπόλοιποι.
- Οι εργάτες με τις στάσεις εργασίας και ενίοτε τις απεργίες, θεωρείται πως δεν επιζητούν με τις κινητοποιήσεις τους λύση στα προβλήματα ανεργίας ή απολύσεων ή καθυστέρησης πληρωμών, αλλά αποβλέπουν να δυσφημίσουν την κυβέρνηση και την ΄΄επανάσταση΄΄. Η επιβαλλόμενη επομένως λύση με παροχές και επεμβάσεις σε εργοδότες, δεν γίνεται για λύση κοινωνικού προβλήματος, αλλά για να μην εκτεθεί περισσότερο η ΄΄επανάσταση΄΄. Τα προβλήματα εργατών, αγροτών, υπαλλήλων και φοιτητών αντιμετωπίζονται με αυτούς τους τρόπους και όχι ως θέματα που

η ΄΄Εθνική Κυβέρνηση΄΄, η ΄΄επανάσταση΄΄ και οι ίδιοι της σύσκεψης ως βασικοί συντελεστές εξουσίας, οφείλουν να μελετήσουν και προβούν σε θεραπεία. Οι ΄΄επαναστατικές΄΄ εξαγγελίες μένουν έξω από την αίθουσα σύσκεψης.

- Οι συσκέψεις δεν μπαίνουν στην ουσία των θεμάτων που συζητούν. Οι αναλύσεις επίσης δεν είναι ουσιαστικές, όχι μόνον επειδή και το επίπεδο των συμμετεχόντων και των αναλυτών εμφανίζεται μέτριο. Οι κατώτεροι φοβούνται να εκτεθούν μιλώντας επί της ουσίας ή περιφρονούν τους ανώτερους, οι οποίοι από την πλευρά τους παρουσιάζουν θλιβερή εικόνα στις συσκέψεις.
- Ο στρατός κυριαρχεί απόλυτα. Οι άλλοι λένε ελάχιστα και κατά συνθήκη μικρής σημασίας, όχι γιατί δεν θα είχαν άποψη (ο Μαργαρίτης τουλάχιστον δεν είναι τυχαίος αξιωματικός) αλλά γιατί είναι ΄΄ισοπεδωμένοι΄΄ από του στρατού. Η ΓΔΕΑ φέρνει πληροφορίες όπως και η ΚΥΠ αλλά είναι το 2^{ο} ΕΓ του στρατού που έχει ισχυρή άποψη.
- Δεν είναι πως βαριούνται να εξετάσουν όλες τις περιπτώσεις και τους παράγοντες που συντελούν στην αντίσταση κατά του καθεστώτος. Βολεύονται με υπερβολικές και βαρύγδουπες πληροφορίες, που μπορεί μεν να εξυπηρετούν με σκοπό την επαγρύπνηση των ΕΔ και των ΣΑ, αλλά δεν είναι σοβαρές και ουσιαστικές. Επί δύο χρόνια συζητούν για απαγωγές προσωπικοτήτων, για εκτελέσεις, για ενόπλους αγώνες, για όπλα, εκρηκτικά και συγκρούσεις. Ως γνωστόν σε όλη την εφταετία δεν έπεσε ούτε ένας πυροβολισμός από αντιστασιακό. Είχε αποκλειστεί αυτής της μορφής η αντίσταση. Στις συσκέψεις όμως, αποφασίζουν και φυλάνε τον Ισθμό της Κορίνθου και τις γέφυρες των μεγάλων ποταμών, επειδή δήθεν θα τα ανατινάξουν οι αναρχο-κομμουνιστές. Ακόμα και για μέτρα συντήρησης του αντικομουνισμού ήταν υπερβολικά.
- Αυτά τα στελέχη ήταν κατώτερα ακόμα και των περιστάσεων μιας δικτατορίας. Τα αυταρχικά καθεστώτα του μεσοπολέμου και οι διάφορες δικτατορίες στηρίζονταν σε θαρραλέους και δυναμικούς στρατιωτικούς. Οι υψηλόβαθμοι στηρίζοντες την ΄΄επανάστασιν της 21^{ης} Απριλίου 1967΄΄ δεν έχουν καμία ομοιότητα με εκείνα τα στελέχη. Ελάχιστοι απ' αυτούς είχαν και πολεμική πείρα έστω του εμφυλίου. Οι υπόλοιποι των μεγάλων βαθμών είναι ΄΄μικρού αναστήματος΄΄. Είναι ΄΄λίγοι΄΄. Οι οπαδοί της χούντας των μικρών βαθμών διαφαίνεται πως ήταν πιο αποφασισμένοι, πιο ΄΄ιδεολόγοι΄΄, πιο ΄΄επαναστάτες΄΄. Είναι εκείνοι που περιβάλλουν τους ΄΄μεγάλους΄΄. Δεν τους συναντάμε όμως σε συσκέψεις, παρά μόνον σε δράσεις στις 21 Απριλίου και 13 Δεκέμβρη 1967, στην αλλαγή Παπαδόπουλου με Ιωαννίδη, στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου. Αυτοί μόνον έχουν δυναμισμό και τον διοχέτευαν στα πραξικοπήματα.
- Τους απασχολούν στις συσκέψεις οι τέως πολιτικοί, όχι διότι τους θεωρούν εξαιρετικό κίνδυνο. Αλλά η συνεχής επίκληση των δραστηριοτήτων τους, δικαιώνει τα περί ΄΄φαύλων΄΄ και ΄΄αντεθνικώς΄΄ δρώντων παλαιών πολιτικών, επομένως μία αιτία της επέμβασης την 21^{η} Απριλίου αποδεικνύεται έτσι κατά τη γνώμη τους.
- Οι τέως στρατιωτικοί παρακολουθούνται και στις κοινωνικές εκδηλώσεις τους, που μεταφέρονται στις συσκέψεις ως αντικυβερνητική δραστηριότητα. Τα ίδια ονόματα απασχολούν τις συσκέψεις, ενώ την ίδια στιγμή στην πραγματικότητα εκείνοι που δραστηριοποιούνται είναι ο Μήνης, ο Βασιλικόπουλος, ο Μουστακλής. Ασχολούνται συνεχώς με τους ίδιους τέως πολιτικούς και στρατιωτικούς που θεωρούν (και είναι) αντίπαλοι του καθεστώτος, χωρίς να προσεγγίζουν την ουσία των αντιδράσεων ή να αναλύουν με συνέπεια τις ενέργειές τους, ώστε να κάνουν καλύτερα τη δουλειά τους.
- Γνωρίζουν για τη ΄΄δουλειά΄΄ και τις μεθόδους της ΕΣΑ, δεν το συζητούν ανοιχτά, αλλά ο Αγγελής στέλνει κάποιον να δει πώς είναι ο Φραγκιάς που τον βασάνισαν μαζί με τον Πελοποννήσιο.
- Ο Α.Παπανδρέου, ο Θεοδωράκης, ο Μυλωνάς, η Μερκούρη, η Φλέμινγκ είναι πρόβλημά τους και συνεχώς συζητούν γι' αυτούς. Για τον Καραμανλή σπάνια συζητούν και τότε ουδέτερα. Για τον βασιλιά επίσης.
- Πάνω απ' όλα το σημαντικό πρόβλημα είναι οι κομμουνιστές και τι κάνουν, πως οργανώνονται, πώς διαφωνούν μεταξύ τους, ποιος στέλνει βοήθεια σε ποιον, ποιοι από τους απολυόμενους δραστηριοποιούνται, πόσα ακριβώς τρικ πετάει κάθε οργάνωσή τους κ.λ.π. Οι κομμουνιστές είναι ο βασικός αντίπαλος, η διείσδυση στα σωματεία και τις ενώσεις, ο έλεγχος των φοιτητών, ο κίνδυνος διείσδυσης στις ΕΔ, εκεί είναι όλη τους η φροντίδα και η ανησυχία.
- Θέλουν τους Αμερικανούς, τη βοήθειά τους, την αναγνώριση, και δεν εντοπίσθηκε, ούτε μία λέξη εναντίον τους ή εναντίον του ΝΑΤΟ. Αντίθετα προσπαθούν να αποδώσουν τα δημοσιεύματα του τύπου για τους καυγάδες με τους ναύτες του 6^{ου} στόλου σε αντικυβερνητική προπαγάνδα. Τρέμουν μη τυχόν και πάθουν κάτι οι Αμερικανοίεπίσημοι, οι διπλωμάτες, τα ελιμενιζόμενα αμερικανικά πολεμικά. Είναι το ΄΄αφεντικό τους΄΄ δεν το λένε ανοιχτά, βγαίνει από τις συζητήσεις.
- Δεν τους απασχολούν τα εθνικά θέματα, το κυπριακό το βλέπουν ως πρόβλημα ΄΄ένωσης΄΄ και όχι ως κίνδυνο από την Τουρκία. Για το Αιγαίο ούτε μία λέξη, ενώ οι βόρειοι γείτονες στέλνουν δήθεν συνέχεια εκρηκτικά, όπλα, πυρομαχικά, πράκτορες, εκπαιδεύουν δυναμιτιστές, εκτελεστές κ.ο.κ.

Ίσως σε άλλες συσκέψεις να συζητούσαν αυτά τα θέματα αλλά δεν εντοπίσθηκε πουθενά τέτοιου είδους διαδικασία.

- Δεν υπάρχει ιδεολογικο-πολιτική σκέψη στις συζητήσεις/ αναλύσεις. Ξεμπερδεύουν με τη λέξη ΄΄επανάσταση΄΄ που υποτίθεται τα καλύπτει όλα. Δεν τους απασχολεί ο λαός και τα προβλήματά του, παρά μόνον οσάκις τα ξεσπάσματα είναι εκρηκτικά, αλλά και τότε τα αντιμετωπίζουν ως ΄΄αντεθνική και αντικυβερνητική΄΄ δραστηριότητα.
- Οι αντιστασιακοί αποβλέπουν σε οικονομικά και μελλοντικά πολιτικά οφέλη, δεν δέχονται στις συσκέψεις αυτές πως, οι αντίπαλοι του καθεστώτος προβληματίζονται σε θέματα ελευθερίας, δημοκρατίας, δικαιωμάτων, εκλογών.
- Όλοι όσοι κατηγορούν το καθεστώς είναι ανθέλληνες (και οι Έλληνες ακόμα), αναρχικοί, κρυπτοκομμουνιστές ή κομμουνιστές. Ακόμα και υπουργοί συμμάχων χωρών, και κοινοβούλια, και επιτροπές, και τα σοσιαλιστικά κόμματα των ευρωπαϊκών χωρών, και τα ΜΜΕ του εξωτερικού συλλήβδην επηρεάζονται υπό των ΄΄σοσιαλκομμουνιζόντων΄΄. Το ίδιο και όλοι σχεδόν οι Έλληνες δημοσιογράφοι και όλοι του εξωτερικού. Ο ρεαλισμός απουσιάζει από τις συσκέψεις των κορυφαίων στρατιωτικών στελεχών των ΕΔ και των ΣΑ.
- Οι αξιωματικοί που συμμετέχουν στις συσκέψεις, είναι υποτίθεται ότι καλύτερο διαθέτει το καθεστώς στις ΕΔ. Αυτοί οι αξιωματικοί με αυτά που συζητούν και αποφασίζουν, δεν πείθουν πως έχουν κατάλληλη συγκρότηση για αυτόνομη ιδεολογική ομάδα. Τέτοια που ασκεί την εξουσία με συγκεκριμένους στόχους υψηλούς για το Έθνος, την Πατρίδα και τον Ελληνικό λαό. Μόνοι τους δεν μπορούν να σταθούν με συνέπεια σε αρχές, ιδέες και στόχους. Όλοι μαζί κρύβονται πίσω από γενικολογίες και εθνικιστικές κορώνες. *΄΄Τα ιερά και Όσια τους Έθνους, η Κύπρος, η Βόρεια Ήπειρος, ο εσωτερικός κίνδυνος, οι αναρχικοί΄΄*. Μέχρις εκεί φτάνουν, αλλά η πνευματική και ιδεολογική φτώχια δεν κρύβεται έτσι καλά. Κυβερνούν και εφησυχάζουν. Αισθάνονται πως κάποιος τους στηρίζει και είναι ασφαλείς. Εκείνος που έχει την πραγματική δύναμη και εξουσία. Που τους προσλαμβάνει και τους απολύει. Σ' αυτόν προσφέρουν τις υπηρεσίες τους και την ισχύ των δυνάμεων που διοικούν. Οι ίδιοι δεν είναι σε θέση να τις χρησιμοποιήσουν, όπως αποδείχθηκε στην πράξη, για το καλό της πατρίδας τους.
- Στην Κύπρο έχουν το νου τους. Δεν ενοχλούνται που κατέβηκε ο Γρίβας εκεί, αλλά παίρνουν μέτρα για τους παλιούς ΕΛΑΣίτες που υποτίθεται πως είναι στο νησί να εκπαιδεύσουν τους ανθρώπους του Λυσσαρίδη και του ΑΚΕΛ. Αποφασίζουν και διατάσσουν ΄΄*οι αρμόδιες αρχές να επιληφθούν*΄΄. Όχι οι αρχές του Κυπριακού κράτους αλλά του καθεστώτος της 21^{ης} Απριλίου, που βρίσκονται ως κράτος εν κράτει και δρουν στην Κύπρο.
- Πολλές από τις πρωτοεμφανιζόμενες οργανώσεις δεν τις συναντάμε ποτέ άλλοτε και δεν είναι και γνωστές. Κάποιες απ' αυτές διαφαίνεται πως τις ΄΄κατασκευάζουν ΄΄ οι αρμόδιες υπηρεσίες (ΚΥΠ, ΓΔΕΑ, ΕΣΑ) με στόχο να εγκλωβίσουν αντιπάλους του καθεστώτος και να αιτιολογούν και την ύπαρξή τους. Οι προβοκατόρικες πληροφορίες και εκτιμήσεις καλύπτουν το μεγαλύτερο ποσοστό των συζητήσεων. Δεν περιορίζονται σ' αυτό αλλά παίρνουν και μέτρα με βάση αυτές τις εκτιμήσεις που κοστίζουν σε χρήμα, κόσμο και χρόνο.
- Η χωροφυλακή ζητάει ενίσχυση σε άνδρες από τις ΕΔ και δεν της δίνουν. Τα ΣΑ είναι ισοπεδωμένα και αυτά από το στρατό. Το 2^{ο} ΕΓ του ΑΣ είναι που αναλύει θέματα ασφάλειας. Δεν αξιοποιούνται οι της ΓΔΕΑ, και γενικότερα της χωροφυλακής και της αστυνομίας, που έχουν εντρυφήσει αποκλειστικά σε τέτοια ζητήματα επί δεκαετίες και θεωρούνται ως κατ' εξοχήν ΄΄κατάλληλοι και αρμόδιοι΄΄.

Τα συμπεράσματα και οι προτάσεις που προκύπτουν από τις συζητήσεις των συσκέψεων, αποκαλύπτουν περισσότερο από όλα τα άλλα την έλλειψη φαντασίας, ιδεών, ευρύτερης μόρφωσης, υψηλών στόχων. Είναι τα ίδια τα γεγονότα ή οι πληροφορίες για αντικυβερνητικές δραστηριότητες σε συνεχή επανάληψη με διαφορετικό λεκτικό και προσθήκη μερικών λέξεων όπως ΄΄δέον όπως΄΄, ΄΄επιβάλλεται΄΄, ΄΄εντέλλεται όπως ΄΄. Ήταν ένα αυταρχικό καθεστώς χαμηλού επιπέδου που διατηρήθηκε με τα κατασταλτικά μέτρα και τον τρόμο για όσο χρόνο χρειαζόταν. Και όταν έπαυσε να τους είναι χρήσιμο το εγκατέλειψαν και χωρίς ομφάλιο λώρο συρρικνώθηκε. Κράτησε επτά χρόνια διαχειριζόμενο από αυτά τα στελέχη των ΕΔ, που δεν ήταν επαρκή για αυτόνομη λειτουργία.

Γ12.- ΟΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΙ ΑΚΟΛΟΥΘΟΙ ΑΝΑΦΕΡΟΥΝ [1]

Οι στρατιωτικοί, ναυτικοί και αεροπορικοί ακόλουθοι που υπηρετούσαν τα χρόνια της επταετίας σε πρεσβείες στο εξωτερικό, περιλάμβαναν στις περιοδικές τους αναφορές και στοιχεία που ενδιαφέρουν τη διατριβή. Δηλαδή πληροφορίες για τους Έλληνες που ζούσαν στις αντίστοιχες χώρες και για το πώς οι κυβερνήσεις ή και τα ΜΜΕ αντιμετώπιζαν τα του απριλιανού καθεστώτος. Επομένως το πώς παρουσιάζουν τα στοιχεία, έχει να κάνει όχι μόνον με την δική τους αξιοπιστία και θέση απέναντι στην 21η Απριλίου 1967, αλλά και με την περιρρέουσα τις αντίστοιχες χώρες ατμόσφαιρα. Εξ άλλου εάν εξαιρεθούν οι πληροφορίες καθαρά εθνικού ενδιαφέροντος, που ξεφεύγουν της παρούσης, έχουν εντοπισθεί και άλλα ενδιαφέροντα σημεία στις αναφορές και πριν την 21η Απριλίου 1967. Οι χώρες απ' όπου εντοπίσθηκαν στην ΥΙΝ τέτοιες αναφορές, είναι οι γειτονικές της Ελλάδας, ήτοι οι Βαλκανικές, η Τουρκία, η Ρωσία, η Γερμανία, Γαλλία, Αγγλία, Ιταλία και Συρία. Σε όλες υπηρετούν αξιωματικοί του στρατού ξηράς εκτός του Λονδίνου, που η θέση καλύπτεται περιοδικά από το ναυτικό και την αεροπορία οι δε αναφορές είναι του 1963 και μία του 1970. Όλων των άλλων ΑΚΕΔ (Ακόλουθος Ενόπλων Δυνάμεων) οι αναφορές είναι του 1970-1972.

Η βασική αποστολή των στρατιωτικών ακολούθων είναι η νόμιμη κατασκοπία. Και οι αντίστοιχες πληροφορίες που υποτίθεται πως ανταλλάσσουν μεταξύ τους οι ΑΚΕΔ όλων των χωρών, που βρίσκονται σε καθημερινές κοινωνικές εκδηλώσεις γι' αυτόν ακριβώς το σκοπό. Εννοείται πως όλοι γνωρίζουν τι και πώς γίνεται, εάν όμως παραβιαστούν οι νόμοι της φιλοξενούσης χώρας τότε απελαύνονται. Κατά συνθήκη είναι και οι πρώτοι που την πληρώνουν σε περιπτώσεις όξυνσης των σχέσεων. Αυτές τις πληροφορίες τις διοχετεύουν στις προϊστάμενες αρχές για αξιοποίηση. Εκτός των πληροφοριών δουλειά τους είναι, και η αντιμετώπιση μιας σειράς άλλων θεμάτων, όπως οι στρατιωτικές προμήθειες και παραγγελίες, η στήριξη αλλά και η παρακολούθηση των εκπαιδευομένων στη χώρα στρατιωτικών κ.λ.π.

Στην Αλβανία δεν είχαμε Πρεσβεία, και τις αντίστοιχες πληροφορίες τις προωθούν διάφορες υπηρεσίες μεταξύ των οποίων και το ΥΠΕΞ ή ΄΄ταξιδιώτες΄΄. Εκεί όπου σταματά κανείς στα διατιθέμενα έγγραφα, είναι πως σε κάποια έργα διεύρυνσης του ποταμού Μπρίστριτσα (Σιμόεντος) που κράτησαν περίπου δέκα χρόνια *«...εργάσθηκαν καταναγκαστικώς πλείστοι βορειοηπειρώται, εκ των αντιφρονούντων προς το εν Αλβανία κομμουνιστικόν καθεστώς...»*. Επίσης η εκτίμηση ΄΄επισκέπτη΄΄ σε μακροσκελή αναφορά του πως στην Αλβανία πιθανόν να εκπαιδεύονται μαρξιστές από δυτικοευρωπαϊκές χώρες αλλά και από νοτιοαμερικανικές. Στον ίδιο φάνηκε *΄΄εκπληκτικόν΄΄* το γεγονός πως Αλβανοί σπουδάζουν ακόμα και στη Σορβόννη. Προχωρεί επίσης σε λεπτομερή στοιχεία περί των Κινέζων και των σχέσεών τους με την Αλβανία, για την οικονομία, τη βιομηχανία, τις ΕΔ, τις τιμές των προϊόντων, τις σχέσεις με Ρώσους και λοιπούς γείτονες, την ελληνική μειονότητα, την πολιτική κατάσταση, τη θρησκεία. Πρόκειται για το πιο εμπεριστατωμένο κείμενο που εντοπίσθηκε για οποιοδήποτε κράτος στα αρχεία της ΥΙΝ. Και μάλιστα αρκετά ουδέτερο. Η Ελληνο-Αλβανική Μεθοριακή Συμφωνία απασχολεί το ΑΕΔ/2α ΜΕΟ το 1972. Προφανώς διότι η Μόνιμη Μικτή Ελληνο-Αλβανική Μεθοριακή Επιτροπή είναι αρμοδιότητας ΑΕΔ αποτελούμενη από στρατιωτικούς. Το θέμα όμως είναι πως, η υπηρεσία αυτή (όπως προκύπτει από το περιεχόμενο των δύο εγγράφων) έχει

---

[1] Οι αναφορές των ακολούθων αμύνης ΕΔ που εντοπίσθηκαν είναι οι εξής:
-ΥΠΕΞ/Α΄ΠΟΛΙΤΙΚΗ Δ/ΝΣΙΣ Φ.ΑΛ 22-2/15-10-63
-ΑΚΕΔ ΒΗΡΥΤΟΥ φ.156.14/7/147/31-3-1971 και Φ.156.20/9/96/22-2-71 και φ.156.1/7/143/1-5-72 και Φ.156.11/1/210/12-5-71 και Φ.156.12/10/291/20-9-72 και Φ.156.12/13/388/11-11-72 και Φ.156.19/12/349/20-10-72 και φ.156.19/14/405/27-11-72 και φ.156.19/15/411/28-11-72.
-ΚΥΠ/4501/Φ.1201.3/723/1693/5-10-71 και 4501/Φ/1201.3/691/1369/24-8-71
-Έγγραφον Περί Αλβανίας άνευ διαβιβαστικού με χρονολογία 1970/71
-ΑΕΔ/2Η ΜΕΟ/ΕΣ/Φ. 161/1/521586/11-9-72 και φ.161/1/521214/9-9-72 (Ελληνο-Αλβανική Μεθοριακή Συμφωνία)
-ΑΚΕΔ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙΟΥ Φ.154.23/234/1-10-71, ομοίως άνευ διαβιβαστικού εκ 23 σελίδων, και φ.107.12/228/29-9-71 και φ.15482/4/265/18-11-71 και φ.154.23/4/3-1-72 και ομοίως άνευ διαβιβαστικού 3μηνιαία έκθεσις ΟΚΤ-ΝΟΕ-ΔΕΚ 1971 ΑΠΟ 3-1-1972, και φ.154.231/306/2-10-72 και άνευ διαβιβαστικών σελ. 2 και 3 εκ τριών, σελ. 15-17 εκ 19, και 16 –17 εκ 19 και φ. 154.2/10/322/30-10-72
-ΚΥΠ/Α-2/Φ. Ν.208353/23-2-1972
-ΑΚΕΔ ΜΟΣΧΑΣ Φ.152.8/22/176/5-4-71 και Φ.152.8/16/141/15-3-1971 και Φ.152.8/18/146/18-3-71 και φ. 152.8/22/176/5-4-71 και φ.152.8.87/671/27-1-72 και φ. 152.8/107/145/27/5/72 και μελέτη ΄΄Περί της Αρχικής Πυρηνικής Προσβολής επί Επιπέδων Μετώπων Και Στρατιάς΄΄ άνευ διαβιβαστικού και λοιπών στοιχείων και έτερο χωρίς στοιχεία με θέμα ΄΄Στρατιωτική Παρέλασις της 7-11-1972 εις Μόσχαν΄΄
-ΑΚΕΔ ΣΟΦΙΑΣ Φ.114/2/180/4-5-1971 και φ.151.121/28-3-72 και φ.111/48/825/20-9-72 και φ.110/106/852/7-1072 και φ.110/118/877/20-10-72 και φ. 110/20/103/22-4-71
-ΕΛΛΗΝ.ΠΡΕΣΒΕΙΑ ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ Φ.1268/19-9-63, ΑΚΕΔ ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ /ΒΟΥΔΑΠΕΣΤΗΣ Φ. 167/25/542023/13-1-71 και Φ.757/2/9/11-1-71 και Φ.757/6/240/6-4-72 και Φ.757/8/363/10-7-72 και Φ. 757/11/483/1-9-72 και ομοίως άνευ διαβιβαστικού με ΄΄στατιστικά στοιχεία για τη συμμετοχή της Ρουμανίας στον αντιφασιστικό πόλεμο ΄΄, και Φ.757/14/585/18-10-72
-ΑΚΕΔ ΒΟΝΝΗΣ φ.1202/6/00892/15-1-1971 και φ.1202/7/001058/10-4-71 και φ.1202/10/00167/15-1-72 και φ.1460/32/00302/28-9-72 και φ.1460/33/00304/5-1072 και φ.1460/35/00310/19-10-72 και φ.1202/4/00306/15-10-72 και άνευ διαβιβαστικού 6σέλιδο έγγραφο ΑΚΕΔ με τίτλο ΄΄Εκθεσις Γενικού Ενδιαφέροντος΄΄ και 10 σελίδες εξ αναφοράς 18 σελίδων άνευ διαβιβαστικού
-ΑΚΕΔ ΡΩΜΗΣ Φ.060/913/31-12-70 και άνευ στοιχείων ΄΄Πολιτική της Ιταλικής Κυβερνήσεως Έναντι της Ελλάδος΄΄
-ΑΚΕΔ ΚΑΙΡΟΥ φ.157.11618/3/149/23-3-71
-ΑΚΕΔ ΠΑΡΙΣΙΩΝ Φ.100.5/Α/165/15-3-71 και φ.100.5/Α/51/29-1-71 και φ.100.5/Α/31-12-71
-Σ.Ν.ΑΚΟΛΟΥΘΟΣ Φ.20/ΠΛ-ΙΙ/31-7-1963 και 40/ΠΛ-ΙΙ/30-11-63 και Φ.41/ΠΛ-ΙΙ/31-12-63 και Φ. 004/21-ΙΙ/31-12-1970

αναλάβει και την οριστική διαμόρφωση της τελικής συμφωνίας. Ίσως έτσι θα πρέπει να συμβαίνει, αλλά θα περίμενε κανείς να είναι αυτό αρμοδιότητα του ΥΠΕΞ από το οποίο παίρνει απόψεις ο ΑΕΔ και στο οποίο στέλνει το τελικό κείμενο για να το προωθήσει στους Αλβανούς. Δίνει δηλαδή την εντύπωση πως επιφυλάσσει για το ΥΠΕΞ το ρόλο μεταφραστή και διεκπεραιωτή, εφόσον γράφει *«…παρακαλούμεν διά την έγκαιρον διαβίβασιν τούτου εις την Ελληνικήν και εις την Γαλλικήν μετάφρασιν εις τας Αλβανικάς Αρχάς προς ενημέρωσίν των …»*. Οι του ΑΕΔ βρήκαν την ευκαιρία και έδειχναν στους διπλωμάτες πως αυτοί έχουν τη δύναμη, το έδειχναν όμως με τρόπο που τους εξέθετε. Αφού ζητούν μεταφράσεις εγγράφων που άριστα μπορούσαν να κάνουν στα πλαίσια των ΕΔ με τόσο κόσμο που διαθέτουν. Ίσως όμως και να προβλεπόταν αυτή η διαδικασία.

Ο ΑΚΕΔ Βελιγραδίου αναφέρει (τέλη του 1971) διάφορα στρατιωτικής, οικονομικής και πολιτικής υφής. Μεταξύ των άλλων και πως *«…το Κομμουνιστικόν Κόμμα ελέγχει την κατάστασιν…επεισόδια..λόγω εξάρσεως διαχωριστικών και εθνικιστικών τάσεων…η Φοιτητική Ομοσπονδία της Κροατίας κατηγόρησεν εις Διεθνές Φοιτητικόν Συνέδριον εν Ντομπρόβνικ την κρατούσαν εν Γιουγκοσλαβία κατάστασιν ανελευθερίας…»*. Διαφωνίες, συγκρούσεις, συλλήψεις, φοιτητικές αναταραχές, εθνικιστικές εκδηλώσεις και προβλήματα παρουσιάζουν με τις αναφορές του ΑΚΕΔ την εικόνα της Γιουγκοσλαβίας, όχι τόσο ρόδινη από πλευράς σταθερότητας. Ο Τύπος δεν φέρεται τουλάχιστον για το τρίμηνο τέλους 1971 να ασχολείται με την κατάσταση στην Ελλάδα (κατά τον αντισυνταγματάρχη Βελισσαρούλη «*…ο Γιουγκοσλαβικός Τύπος αλλά και οι επίσημοι αποφεύγουν να σχολιάσουν τας ελληνικάς εξελίξεις…*»), ενώ αντίθετα εκθειάζονται στοιχεία που αφορούν την οικονομία, τρόπο διαβιώσεως, επικοινωνίες. Παράλληλα αναφέρει τις δραστηριότητες των κομμουνιστών μέσα στις Ένοπλες Δυνάμεις με Συνόδους της Ενώσεως Κομμουνιστών των ΕΔ. Όπου διατυμπανίζεται πως η μόνη δύναμη που συγκρατεί ενωμένη τη Γιουγκοσλαβία από τις εθνοτικές διαχωριστικές τάσεις είναι οι ΕΔ, επομένως οι κομμουνιστές πρέπει να αναπτύσσουν δραστηριότητα προς αυτήν την κατεύθυνση. Όπως τελικά αποδείχθηκε δεν έφταναν οι κομμουνιστές για να κρατήσουν ενωμένη τη Γιουγκοσλαβία. Χρειαζόταν και ο Τίτο αλλά και η θέληση τρίτων χωρών, που την προτιμούσαν διαμελισμένη (Γερμανία, Αγγλία, ΗΠΑ). Ο ΑΚΕΔ ισοπεδώνει σοσιαλιστές με κομμουνιστές, ίσως γιατί με τον ίδιο τρόπο έμαθε να αντιμετωπίζει και τις δύο κατηγορίες. Έτσι από την Κύπρο «*…αφίχθη εις Βελιγράδιον ο κομμουνιστής Κύπριος ιατρός Λυσσαρίδης διά συνομιλίας…»*. Έλληνες μέλη του ΚΚΕ εσωτερικού υπό τον Καρρά, επισκέπτονται τη Γ/Β, συναντώνται με ηγέτες και ζητούν συμπαράσταση στις συλλήψεις της ομάδας Παρτσαλίδη. Όπερ και εγένετο με ανακοίνωση της Ένωσης Παλαιών Πολεμιστών της Γ/Β και το Σύνδεσμο για την Ειρήνη, την Ανεξαρτησία και την Ισότητα των Λαών. Κρίση στην Κροατία, συλλήψεις, δίκες εκκαθαρίσεις και το ηθικό των αξιωματικών και ανδρών του ναυτικού *«…υπέστη μείωσιν εξ αφορμής της κρίσεως εν Κροατία…το μέγιστον μέρος των πληρωμάτων κατάγεται εκ της περιοχής της Δαλματίας (Κροατία)…»* (Ιανουάριος 1972). Τα πράγματα και η στάση της Γ/Β απέναντι στην κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα αλλάζει τελείως αρχές του 1972. Όταν αρχίζουν τα δημοσιεύματα για τις διευκολύνσεις του 6^{ου} Στόλου και για την ανάμειξη της χούντας στην Κύπρο. Ο Βελισαρούλης αναφέρει πως *«..είναι προς το παρόν δυσχερές να εκτιμηθώσι οι παράγοντες οι οποίοι επέδρασαν διά την αλλαγήν της πολιτικής της Γ/Β έναντι της Ελλάδος…πιθανώς η στροφή να υπηγορεύθη από την ανάγκην επιδείξεως προς την ΕΣΣΔ προσηλώσεώς της προς τας γενικάς επιδιώξεις του Σοβιετικού Κομμουνισμού…»*. Η Γ/Β κυβέρνηση επίσημα τάσσεται υπέρ του Μακαρίου (εκτός των άλλων ο Μακάριος με τον Τίτο, τον Νάσσερ, κ.λ.π. ήταν οι άτυποι ηγέτες του Γ΄ Κόσμου και λογικό είναι να υπάρχουν αντιδράσεις και γι' αυτό το λόγο από την πλευρά του Τίτο). Ο ΑΚΕΔ παρουσιάζει τα ζητήματα, που απασχολούν τον Τύπο και την κυβέρνηση όχι ψυχρά και ουδέτερα, ως θα όφειλε για να είναι και πιο χρήσιμος από τη θέση του. Το ίδιο παρατηρείται και στους υπόλοιπους στρατιωτικούς που καλύπτουν τις θέσεις ακολούθων.[1] Για το ΄΄Μακεδονικό΄΄, όπως λεγόταν τότε το σύνολο των Ελληνο- Γιουγκοσλαβικών προβλημάτων περί τα Σκόπια. Όπως και για τα προβλήματα των εκκλησιών Σκοπίων και Σερβίας, τις περί τα Σκόπια διαφορές Γ/Β και Βουλγαρίας, τις διαφορές επίσης Γ/Β με Αλβανία περί το Κόσσοβο κ.λ.π. Όλα παρουσιάζονται κατά τρόπο επηρεασμένο από τη φιλοχουντική θέση των ΑΚΕΔ.

Ο Παττακός επισκέπτεται τη Συρία και Λίβανο ως Αντιπρόεδρος της Ελλάδος, και το θέμα προβάλλεται και στις αναφορές του ΑΚΕΔ. Ο Παττακός διαχειρίζονταν τα συμφέροντα της χώρας και μάλιστα την εκπροσωπούσε και στο εξωτερικό, σε χώρες που δε νοιάζονταν για το είδος των επίσημων εκπροσώπων. Ο

[1] Δεν αντέχει σε σύγκριση π.χ. οποιαδήποτε αναφορά, σχόλιο, εκτίμηση όλων των ΑΚΕΔ με κείμενο του Ξανθόπουλου –Παλαμά, ανεξάρτητα από πια γωνία εξετάζεται. (παρουσιάζεται ως έγγραφο Νο 6 στο παράρτημα Α, βλ. επίσης στο ίδιο παράρτημα και Πίνακα Νο 4 τα ΔΕΛΤΙΑ ΨΕ). Και τούτο επειδή τα στελέχη των ΕΔ στις πρεσβείες, αποκτούν και κάποια εμπειρία σε διπλωματικό περιβάλλον. Οι του διπλωματικού Σώματος δεν συμπάθησαν ποτέ τους στρατιωτικούς (και αντιστρόφως για όσους υπηρετούν σε θέσεις, που έρχονται σε επαφή με ΥΠΕΞ), όπως εξ άλλου και οι αντίστοιχοι μεταξύ τους Υπουργοί. Συχνή είναι η εμπλοκή αρμοδιοτήτων και οι συγκρούσεις, όχι μόνον στη δικτατορία. Οι στρατιωτικοί έχουν την πεποίθηση, πως είναι πιο πατριώτες από τους διπλωματικούς και οι τελευταίοι με περιφρόνηση αντιμετωπίζουν τις προσπάθειες άσχετων περί τα διεθνή και εξωτερικά θέματα (όπως εκτιμούν όχι άδικα πολλούς ένστολους) να αναμειγνύονται σε ξένα χωράφια, όπως θεωρούν όλα τα εκτός συνόρων. Θα άξιζε μια ανάλυση σε συγκριτική βάση αυτών των δύο επαγγελματικών στρωμάτων. Που λειτουργούν με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά το καθένα, ως κλειστά και εν πολλοίς αυτοτροφοδοτούμενα κυκλώματα, με προνόμια και ξεχωριστές εξουσίες, σε πεδία αρμοδιοτήτων συχνά επικαλυπτόμενα. Εξ άλλου η άποψη, πως εκεί που τελειώνει η διπλωματία αρχίζει ο πόλεμος (άσχετα εάν πόλεμος χωρίς παράλληλη μυστική διπλωματία είναι άναρχη /άσκοπη εξέλιξη) δίνει και τα όρια των σχέσεων των δύο υποβλεπόμενων χώρων.

Παττακός δεν πρέπει να είχε επίγνωση, της προσωπικότητάς του, της εμφάνισής του, της θυμηδίας που προκαλούσε. Αλλά δεν του το έλεγε και κανείς. Και δεν ήταν ο μόνος. Ο Παπαδόπουλος με τη σοβαροφάνεια και τις ελλείψεις μόρφωσης, που προσπαθούσε να καλύψει με τις σχοινοτενείς ασύνδετες φράσεις επί παντός επιστητού, κυβέρνησε τη χώρα ως αδιαμφισβήτητος δικτάτωρ επί έξη χρόνια. Αυτοί οι άνθρωποι ως στρατιωτικοί θα σταδιοδρομούσαν ίσως πάνω από τον βαθμό του ταξιάρχου, αλλά εκεί το φαινόμενο είναι συνηθισμένο. Στις ΕΔ επιπλέουν και οι μετριότητες. Οι συγκεκριμένοι όμως είχαν ικανότητες συνωμοτικές, ήταν ΙΔΕΑτες και επέπλεαν και γι' αυτούς τους λόγους.

Θερμή ήταν η υποδοχή του Αρχιεπισκόπου Ιερωνύμου στη Γ/Β όχι για άλλο λόγο αλλά διότι «*…απετέλεσεν αφορμήν αφιερώσεως δημοσιευμάτων του Γιουγκοσλαβικού τύπου και συγκεντρώσεως της προσοχής του φιλοθρήσκου κοινού…»*. Εννοεί ο συντάκτης της αναφοράς, πως τα θρησκευτικά συναισθήματα του λαού της Γ/Β πνιγόντουσαν από τον Τίτο, όπως και η ελευθεροτυπία, οπότε ο Ιερώνυμος έδωσε διέξοδο και στα δύο. Κατά το τρίμηνο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου 1972 τα πράγματα στη Γ/Β έχουν χειροτερέψει, η οικονομία πάει από το κακό στο χειρότερο, ψάχνουν παντού για δάνεια και δεν βρίσκουν, τα Σκόπια όμως έχουν κάπως μετριάσει τις επιθέσεις τους κατά της Ελλάδος και τούτο κατά τον Βελισσαρούλη οφείλεται στο ότι *«…απλώς οι Κομματικοί Ηγέται των Σκοπίων διάγουν υπό το κράτος πολιτικής συγχύσεως και αδιεξόδου με ανασχετικάς επιπτώσεις επί της εις βάρος της Χώρας μας δραστηριότητος…»*. Ανεξάρτητα από τους ουσιαστικούς λόγους της ύφεσης στις επιθετικές τάσεις των Σκοπίων (που δεν εντοπίζονται) ο ΑΚΕΔ ξέφυγε έξυπνα από τη δυσκολία να ερμηνεύσει το φαινόμενο.

Ο ΑΚΕΔ Σόφιας τον Απρίλιο του 1971 αναφέρεται στις σχέσεις Γ/Β με Βουλγαρία, που δεν πάνε καλά λόγω βλέψεων της δεύτερης προς τα Σκόπια, ενώ τις ίδιες ημέρες βρίσκεται σε εξέλιξη το Χ΄ συνέδριο του ΒΚΚ στο οποίο «*…εκ μέρους του ΚΚΕ αντεπροσωπεύθη υπό του Μαυρομάτη και ουχί υπό του Κολιγιάννη…διότι …πιθανόν το ΚΚΕ έχει δυσαρεστηθεί εκ του προσφάτου παρατηρουμένου ανοίγματος της Βουλγαρικής πολιτικής έναντι της Ελλάδος…*». Ο ΑΚΕΔ δίνει και τη σχέση ενόπλων δυνάμεων της Βουλγαρίας και βουλγαρικού ΚΚ το οποίο «*…ελέγχει απολύτως την δραστηριότητα και νομιμοφροσύνην των ΕΔ, εφ' όσον άπασαι αι διοικήσεις των Μεγάλων Μονάδων και ουσιωδών επιτελικών θέσεων του Επιτελείου του Υπουργείου Αμύνης, κατέχονται υπό Ανωτάτων Αξιωματικών μελών της ΚΕ του ΚΚΒ…»*. Ο ΑΚΕΔ δίνει επίσης πληροφορίες για τους μισθούς των στελεχών των ΕΔ της Βουλγαρίας, όπως και ότι οι Βούλγαροι κατασκευάζουν αναμεταδότη των ελληνικών τηλεοπτικών προγραμμάτων.

Από έγγραφο με τίτλο ΄΄Αντί Τηλεγραφήματος΄΄ (υπογραμμένο το Σεπτέμβριο του 1963 από μη στρατιωτικό) προκύπτει πως, οι **Ρουμάνοι** έχουν αρχίσει διαδικασίες απομάκρυνσης από το Σοβιετικό μπλοκ (με πρώτη την προαιρετική από υποχρεωτική μάθηση της ρωσικής γλώσσας στα σχολεία). Χαρακτηρίζονται από τον υπογράφοντα Αργυρόπουλο *«..περί αληθούς επαναστάσεως ...δι' ολοκλήρου σειράς ενεργειών περιλαμβανουσών την ...εξαφάνισιν των εικόνων των σοβιετικών ηγετών…την κατάργησιν των περί σοβιετικής φιλίας επιγραφών…την δημοσίαν προκήρυξιν της ανεξαρτήτου εν τω πλαισίω της ΚΟΜΕΝΚΟΝ στάσεως της Ρουμανίας…»*.

Ο ΑΚΕΔ Βουκουρεστίου/Βουδαπέστης οκτώ χρόνια μετά, τον Ιανουάριο του 1971 πληροφορείται από τον ΑΕΔ/2^{α} ΜΕΟ τα όρια των πληροφοριών, που μπορεί να παρέχει στους συναδέλφους του άλλων χωρών. Ο προϊστάμενός του ΑΕΔ του εξηγεί πως ανακοινώσιμες πληροφορίες είναι εκείνες, που αναφέρουν οι ελληνικές εφημερίδες «*…του οποίου τύπου τυγχάνετε συνδρομητής…*» και οι διαταγές και κανονισμοί, που πρέπει να διαβάσει για να μάθει τα σχετικά με τη δουλειά του[1]. Ο Συνταγματάρχης Καλτσάς μαθαίνει γρήγορα τη δουλειά του (εάν ήταν ο ίδιος που δέχτηκε τις παρατηρήσεις του ΑΕΔ) και τέλος του 1971 στην τριμηνιαία έκθεσή του περί Ρουμανίας, αναφέρει ειδήσεις σχόλια και εκτιμήσεις για την εσωτερική κατάσταση και εξωτερική πολιτική της χώρας αυτής. Όσο για τα αφορούντα την κατάσταση στην Ελλάδα αναφέρει πως *«…αι συλλήψεις της ομάδος Δρακοπούλου- Παρτσαλίδη φαίνεται ότι ηνόχλησαν την ηγεσίαν του ΚΚΡ, διότι αύτη υποστηρίζει την φατρίαν των Παρτσαλιδικών…εξέφρασαν την ανησυχίαν των …εδέχθησαν αντιπροσωπείαν…χωρίς όμως να προβούν εις ετέραν θεαματικήν ή άλλην τινά εκδήλωσιν ουσίας…»*. Στην αναφορά του Καλτσά περιλαμβάνονται και άλλα θέματα όπως : Η θέση της Ρουμανίας στο Κυπριακό υπέρ της μη επεμβάσεως τρίτων χωρών, η ανεξάρτητη πολιτική που ακολουθεί έναντι της Σοβιετικής Ένωσης, οι σχέσεις με Δυτικά κράτη, οι καλές σχέσεις με την Κίνα, οι υπέρ των Βιετκόνγκ εκδηλώσεις, οι εκκαθαρίσεις του Τσαουσέσκου στον κομματικό και κυβερνητικό μηχανισμό, η ουδέτερη μάλλον θέση των Ρουμάνων επισήμων έναντι του Απριλιανού καθεστώτος (Ιούλιος 1972) «*…επιθυμούντες την διατήρησιν αγαθών*

[1] Πρόκειται για σκληρό έγγραφο του προϊσταμένου του ΑΚΕΔ Ρουμανίας/Ουγγαρίας. Ο τελευταίος φαίνεται πως ρώτησε για πράγματα που έπρεπε να γνωρίζει, διαβάζοντας (πριν παραλάβει καθήκοντα) την υπ' αριθ. 8/1970 Παγία Διαταγή του ΑΕΔ. Που καθορίζει τα όρια παρεχομένων πληροφοριών (δηλαδή ό,τι γράφουν και λένε τα ΜΜΕ) καθώς επίσης και κυρίως τον Κανονισμό Ακολούθων ΕΔ Ιουνίου 1970. Τα δύο αυτά σοβαρά για τα καθήκοντα των ΑΚΕΔ έγγραφα, ονομάζει ο ΑΕΔ στο έγγραφο που υπογράφει ο Διευθυντής του Α΄Κλάδου του ΑΕΔ υποστράτηγος Μουρίκης. Το κακό για τον ΑΚΕΔ είναι πως το έγγραφο του ΑΕΔ που τον εκθέτει ως ΄΄αδιάβαστο΄΄, κοινοποιείται στα 2^{α} ΕΓ των τριών αρχηγείων των κλάδων των ΕΔ και στην ΚΥΠ. Επειδή και σωστά ο εκδότης σκέφτηκε πως, θα ήταν και άλλοι αδιάβαστοι από τους υποψήφιους Ακολούθους και για άλλες πρεσβείες. Εάν σε μία πρεσβεία υπηρετούν αντιπρόσωποι και των τριών κλάδων των ΕΔ αποκαλούνται Στρατιωτικός, Ναυτικός και Αεροπορικός Ακόλουθος Αμύνης. Ελέγχονται και έχουν σχέσεις με τα 2^{α} ΕΓ των κλάδων τους. Ενώ σε χώρες όπου υπηρετεί ένας, αυτός καλύπτει και τα τρία όπλα και καλείται ΑΚΕΔ. Αυτός έχει προϊστάμενο το ΑΕΔ/2^{α} ΜΕΟ.

σχέσεων μετά της Ελλάδος αποφεύγουν πάσαν πρόκλησιν.. παραλλήλως αποφεύγουν της φιλικάς εκδηλώσεις έναντι της Ελλάδος ίνα μη κατηγορηθούν υπό του Σοβιετικού μπλοκ ότι παρεκκλίνουν της κομμουνιστικής ορθοδοξίας…».

Ο Καλτσάς λίγο πριν αντικατασταθεί από ΑΚΕΔ Ρουμανίας και Ουγγαρίας μετά διετή παραμονή εκεί, υποβάλλει την τελική έκθεσή του την 1η Σεπτεμβρίου 1972. Καλύπτει ενδιαφέροντα στοιχεία, όχι τόσο για τα ζητήματα Ρουμανίας και Ουγγαρίας, όσο για τον τρόπο που ο ίδιος (και περίπου όλοι οι ΑΚΕΔ της ίδιας περιόδου) αναλύουν τα θέματα που αφορούν τα διεθνή ζητήματα. Πως βλέπει επίσης το θέμα του κομμουνισμού και των αντίστοιχων καθεστώτων στις χώρες, όπου έχει επικρατήσει. Αλλά και ζητήματα που σχετίζονται με τους πολιτικούς πρόσφυγες, δηλαδή τους ΄΄Κ/Σ΄΄ κατά την επίσημη ορολογία στα έγγραφα της εποχής εκείνης. Δίνει στοιχεία για την εσωτερική κατάσταση της Ρουμανίας και το ρόλο της Ρωσίας.[1] Είναι εμφανής η αδυναμία στο σκεπτικό του ΑΚΕΔ τη μία στιγμή να προβάλλει τις δολοπλοκίες της Μόσχας (εκ φημών) και την άλλη την επιτυχία του Τσαουσέσκου στη βελτίωση των σχέσεων μαζί της. Το συμπέρασμα είναι πως οι στρατιωτικοί ακόλουθοι στα έγγραφά τους τηρούσαν τακτική προβολής θέσεων, απόψεων, σχολίων μέσα στα πλαίσια της κυρίαρχης άποψης του καθεστώτος των Αθηνών. Ανεξάρτητα από το εάν τα γεγονότα συνηγορούσαν σ' αυτό ή όχι. Η χρήση επιθετικών προσδιορισμών προπαγάνδας στα υπηρεσιακά έγγραφα, θα έπρεπε να επιφέρει παρατηρήσεις από τους αποδέκτες προϊσταμένους. Το επίπεδο ήταν μέτριο. Συνεχίζοντας ο Καλτσάς την ενδιαφέρουσα αναφορά του περί Ρουμανίας, αναλύει την εξωτερική της πολιτική ως ανεξάρτητη και εθνική *«..εξυπηρετούσαν αμέσως μεν τα Ρουμανικά συμφέροντα, εμμέσως δε τα συμφέροντα του διεθνούς Κομμουνισμού…»*. Δείχνει να μην αντιλαμβάνεται πως διαπράττει σοβαρό λάθος ανισορροπίας της κεντρικής αντικομουνιστικής χροιάς της αναφοράς του. Δεν γίνεται κάτι που είναι καλό για το εθνικό συμφέρον να είναι συγχρόνως και συμφέρον του διεθνούς κομμουνισμού, σύμφωνα με όλα τα υπόλοιπα αναφερόμενα του ΑΚΕΔ στο ίδιο έγγραφο. Εδώ όμως ο ίδιος το καταγράφει ως γεγονός. Όσον αφορά τις σχέσεις με το καθεστώς των Αθηνών *«…τόσον αι επίσημοι αρχαί όσον και τα μέσα ενημερώσεως της κοινής γνώμης, αποφεύγουν οιανδήποτε πρόκλησιν και δυσμενή κριτικήν…ταυτοχρόνως όμως το ΚΚΡ υποστηρίζει τους εν Ρουμανία Κ/Σ υλικώς και ηθικώς …παρεχώρησεν γραφεία… επιτρέπει την κυκλοφορίαν των ανθελληνικών εντύπων των…»*. Εκεί όμως που ο ΑΚΕΔ δείχνει όλη του την αντικομουνιστική παιδεία του, είναι στον τρόπο που διαχειρίζεται τις ελπίδες των πολιτικών προσφύγων. Δεν περιμένει από τον συνταγματάρχη διαφορετικό σκεπτικό για τους πολιτικούς πρόσφυγες κανείς. Αλλιώς δεν θα ήταν ΑΚΕΔ. Δεν προβάλλει ανθρωπιστικούς λόγους για τον επαναπατρισμό. Από τους 150 που παίρνει πληροφορίες, κατόπιν υποσχέσεων, επιτυγχάνει μόνιμη σχέση με τους 60. Από αυτούς προτείνει για επαναπατρισμό είκοσι και τελικά περιορίζεται στους 3-4 εξαμηνιαίως. Η μέθοδος είναι σκληρή και προφανώς ασκεί προαποφασισμένη τακτική. Για να τους τιμωρεί και συγχρόνως υλοποιώντας με το σταγονόμετρο τις υποσχέσεις, συντηρεί το κύκλωμα πληροφοριών. Και τούτο γιατί πρέπει να κρατήσει και αυτός βαθμό αξιοπιστίας με τις υποσχέσεις που δίνει. Ο Σακαλτσάς τους βλέπει ως εχθρούς, τους θέλει διασπασμένους, συντριμμένους. Είναι οι ηττημένοι του εμφυλίου και οι νικητές δεν καλλιέργησαν τη λήθη και τη συμφιλίωση. Ειδικά για τη Ρουμανία, όπου οι πρόσφυγες είχαν καλά οργανωθεί σε όλα τα επίπεδα (πολιτιστικά, εκπαίδευση κ.λ.π.) θα μπορούσε να αναφέρει περισσότερα. Και όχι μόνον για τους εκεί Έλληνες αλλά για όλα τα θέματα που άπτονται των αρμοδιοτήτων του. Όπως έκανε π.χ. εκείνος που κάλυψε τα θέματα για την Αλβανία, παρ' ότι δεν ήταν ΑΚΕΔ αλλά ΄΄επισκέπτης εκδρομέας΄΄. Ο Καλτσάς και βαριόταν και ήταν ανεπαρκής. Σε δώδεκα μόνο σελίδες της τελικής του αναφοράς επιχειρεί να καλύψει τα πάντα για δύο χώρες. Στις προτάσεις του περιλαμβάνει αυτοκίνητο πολυτελείας για τις κοινωνικές υποχρεώσεις, όπου καλείται ως ΑΚΕΔ. Εκεί υποχρεούται να πηγαίνει, επειδή σ' αυτές κατά συνθήκη γίνεται η ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ ΄΄φίλων΄΄ ΑΚΕΔ διαφόρων κρατών. Οι σχέσεις του Καλτσά με τις Ρουμανικές αρχές ήταν άριστες και πριν την αναχώρησή του *«..εγένετο δεκτός υπό του αρχηγού του επιτελείου ΕΔ …του διευθυντού πληροφοριών του επιτελείου ΕΔ …του υπαρχηγού αεροπορίας ….του συνδέσμου ναυτικού…ούτοι εξέφρασαν την πλήρη ικανοποίησίν των διά την συνεργασίαν …εγένοντο αι κάτωθι εκδηλώσεις…εδωρήθη άλμπουμ των ρουμανικών ΕΔ..συλλογή δίσκων ρουμανικής μουσικής…εδόθη γεύμα…»* Αναφέρει δηλαδή ό,τι γίνεται και λέγεται στις περιπτώσεις αυτές. Το αντίθετο θα ήταν, να τον είχαν απελάσει ως ανεπιθύμητο. Ενδιάμεση κατάσταση δεν υπάρχει, επομένως δε χρειαζόταν να αυτοεκθειάζεται με τέτοιου είδους επισημάνσεις. Στην ίδια αναφορά τονίζει για την Ουγγαρία πως «*…ευρισκομένη υπό Σοβιετικήν κατοχήν εκτελεί τας εντολάς της Μόσχας προθύμως, διαπιστώνουσα κατόπιν της πικράς πείρας του 1956 ότι, αύτη είναι η καλυτέρα πολιτική…ο Ουγγρικός λαός μισεί τους Σοβιετικούς και τους εγκαθέτους τούτων …η*

[1] Ο Καλτσάς ακροβατώντας αναφέρει πως για τη Ρουμανία «*…η εσωτερική κατάστασις παρά τας δολοπλοκίας της Μόσχας, τας δυσμενείς συνθήκας διαβιώσεως των λαϊκών μαζών, την στέρησιν της ελευθερίας και την ασκουμένην καταπίεσιν, ελέγχεται πλήρως υπό της ομάδος Τσαουσέσκου, όστις είναι λίαν ισχυρά προσωπικότης διεθνούς κύρους…φήμαι ότι…φιλοσοβιετική αντιπολιτευτική κίνησις υποστηριχθείσα υπό της Μόσχας επεδίωξεν την ανατροπήν του Τσαουσέσκου…*{όστις} *εξουδετέρωσεν τα στοιχεία ταύτα διά διαφόρων μεθόδων και κυρίως διά της προσφιλούς εις του κομμουνιστάς μεθόδου της προσάψεως αορίστων κατηγοριών ως : οπορτουνισμού, δογματικής αποκλίσεως, μη τηρήσεως των κανόνων της σοσιαλιστικής ηθικής, ελλείψεως επαγρυπνίσεως κ.ά….εφήρμοσεν σύστημα αστυνομεύσεως πάσης πνευματικής εκδηλώσεως…απηγορεύθη οιαδήποτε επαφή Ρουμάνων μετά αλλοδαπών…καλλιεργούνται αι εθνικαί παραδόσεις…ενισχύεται το πατριωτικόν συναίσθημα αναπτυσσομένου ούτω ενός είδους εθνικού κομμουνισμού…επέτυχε την βελτίωσιν των σχέσεων της χώρας του μετά της Σοβιετικής Ενώσεως και των λοιπών Δορυφόρων…»*

εσωτερική κατάστασις ελέγχεται απολύτως υπό του ΚΚΟυγγαρίας ...η οικονομική κατάστασις είναι καλή και το βιοτικόν επίπεδον καλύτερον του της Ρουμανίας...». Δεν εξηγεί πώς έβγαλε τα συμπεράσματα, αφού η υποχρέωσή του είναι να επισκέπτεται την Ουγγαρία δύο φορές το χρόνο και ο ίδιος διαμαρτύρεται πως δεν επαρκούν για τη δουλειά του. Ο ΑΚΕΔ αντιγράφει τις γενικές θέσεις που προβάλλονται από το αντικομουνιστικό καθεστώς Αθηνών, και είναι σίγουρος πως, δεν θα είναι μακριά από τα αναμενόμενα. Εκεί όμως που επεκτείνεται είναι το θέμα των Ελλήνων προσφύγων, των ΄΄Κ/Σ΄΄, που ζουν στις δύο χώρες. Παρέχει στοιχεία και πληροφορίες και ανεξάρτητα από τις δικές του επισημάνσεις και σχόλια επηρεασμένα από την όλη του παιδεία και το ρόλο που οφείλει να προβάλλει, έχουν ενδιαφέρον και για τον τρόπο προσέγγισης και για τα αναφερόμενα.

Η αναφορά του επόμενου ΑΚΕΔ (αντισυνταγματάρχη Σάββα Πασπάτη) για το τρίμηνο Ιούλιο- Σεπτέμβριο 1972 διαφέρει από όλες του Καλτσά. Ενημερωμένη για όλα τα θέματα, που πρέπει να εξετάζει, χωρίς ακρότητες, με πλούσιο λεξιλόγιο χωρίς να εκτίθεται ως διακείμενος φιλικά προς οτιδήποτε. Καλύπτει την αποστολή του και πληροφορεί τους αποδέκτες σε περισσότερα αντικείμενα από τον προκάτοχό του. Του ιδίου είναι πιθανότατα και τρισέλιδη αναφορά, χωρίς πρωτόκολλο και ημερομηνία, με τίτλο *΄΄Στατιστικά Στοιχεία για τη Συμμετοχή της Ρουμανίας στον Αντιφασιστικό Πόλεμο΄΄*. Δεν υπήρχε περίπτωση να χρησιμοποιήσει ο Καλτάς τη λέξη ΄΄αντιφασιστικό΄΄, επομένως δεν είναι δικό του το κείμενο.

Από τις εκτιμήσεις του **ΑΚΕΔ Βηρυτού** εκείνο που μένει (Νοέμβριος 1972) είναι «*…η μακρόπνοος και συστηματική προσπάθεια της Σοβιετικής Ενώσεως διά μίαν ολονέν και μεγαλυτέραν διείσδυσιν εις τον Αραβικόν κόσμον…παρά ταύτα…ο Αραβικός κόσμος εν τω συνόλω του αισθάνεται εισέτι επιφυλακτικός ...»*. Ο ίδιος καλύπτει και άλλες μεσανατολικές χώρες και το Ισραήλ. Από τα κείμενά του δεν κρύβεται η φιλο-Ισραηλινή τοποθέτησή του σε αντίθεση με των Αράβων. Παρ' όλη την προσπάθεια τότε του καθεστώτος να αναπτύξει τις σχέσεις του με τις Αραβικές χώρες.

Ο ΑΚΕΔ Μόσχας (σμήναρχος Ντάκαρης) εκτιμά πως η επίσκεψη του Υπουργού Αμύνης ΕΣΣΔ στρατάρχη Α.Γκρέτσκο στη Φιλανδία από 25-29/1/1971 «*…απετέλεσεν διά τους Σοβιετικούς μίαν ευκαιρίαν ΄΄υπενθυμίσεως΄΄ προς το Ελσίνκι της ΄΄Ρωσο-Φιλανδικής Φιλίας΄΄...»*. Σε έξη μήνες από αναλήψεως των καθηκόντων του ο Ντάκαρης (το Μάρτιο του 1971) ξεκαθαρίζει τη θέση του για τις δυνατότητες διοχέτευσης πληροφοριών. Αναφέρει πως, τα μέσα που διαθέτει είναι ανεπαρκή, οι Ρώσοι δεν διοχετεύουν πληροφορίες στρατιωτικού ενδιαφέροντος στον τύπο, και ότι είναι μόνος του ενώ η Ρωσία απέραντη. Επίσης ότι οι Ρώσοι δεν πλησιάζουν πολύ τους ξένους και μάλιστα στρατιωτικούς, δεν έχει και προσωπικό που να γνωρίζει αρκούντως την Ρωσική επομένως *«...καθίσταται προβληματική ή θα απαιτήσει αρκετόν χρόνον και μερική ακόμη κάλυψις των πληροφοριών διά τας οποίας τα ημέτερα αρχηγεία ενδιαφέρονται…(εξ' άλλου) οι ενδιαφερόμενοι να επαναπατρισθούν Κ/Σ και διερχόμενοι εκ της Πρεσβείας, δεν επέδειξαν τουλάχιστον κατά το δμηνον της ενταύθα παραμονής μου, ότι δύνανται να αποτελέσουν πηγήν πληροφοριών στρατιωτικού ενδιαφέροντος…»* Ο ΑΚΕΔ Μόσχας λέει τον πόνο του, και προκύπτει αμέσως το ερώτημα πως οι ΄΄Κ/Σ΄΄ στη Ρουμανία έδειχναν τόσο ενδιαφέρον να μιλάνε στον αντίστοιχο συνταγματάρχη και στη Μόσχα αφήνουν στο παράπονο τον σμήναρχο. Πληροφορίες όμως στα έγγραφα του συνταγματάρχη Καλτσά δεν υπήρχαν τέτοιες, που να αιτιολογούν τη θριαμβολογία περί πληροφοριοδοτών. Όχι πως δεν θα υπήρχαν τέτοιοι. Φαίνεται πως ο ΑΚΕΔ Ρουμανίας φούσκωνε τους αριθμούς εύκολα.

Σε λίγες ημέρες μετά την εξαμηνιαία αναφορά του ο Ντάκαρης υποβάλει συνοπτικό δελτίο πληροφοριών. Περιλαμβάνει στην αναφορά του πλήθος πληροφοριών από τα ΜΜΕ της Μόσχας για πολιτικά, οικονομικά κ.λ.π. θέματα της Ρωσικής Κυβέρνησης, των δραστηριοτήτων της, των ανταλλαγών επισκέψεων κ.λ.π. Όσον αφορά τα ελληνικά πράγματα επισημαίνει πως από «*…Οκτώβριο- Δεκέμβριο 1970 παρετηρήθη σημαντική κάμψις των δυσμενών διά την Ελλάδα άρθρων και δημοσιευμάτων…ως και εκπομπών τηλεοράσεως…».*

Συγχρόνως προσεγγίζει και ένα θέμα που δύσκολα το ακουμπούν άλλα στελέχη. Εκτιμά πως οι απολύσεις πολιτικών κρατουμένων στην Ελλάδα και η παραμονή στις φυλακές λίγων, έχει αφαιρέσει «*..σημαντικόν πλεονέκτημα….»* για άσκηση δυσμενούς κριτικής από τα Ρωσικά ΜΜΕ. Ο Ντάκαρης επομένως θεωρεί ως μειονέκτημα την ύπαρξη φυλακισμένων και εξορισμένων αντιπάλων του στρατιωτικού καθεστώτος. Δεν συναντάμε τέτοιου είδους επισημάνσεις σε έγγραφα στελεχών των ΕΔ, έστω και καλά συγκαλυμμένα.

Στο Κυπριακό η ΕΣΣΔ είναι υπέρ της ανεξαρτησίας και ακεραιότητας της Κύπρου και της μη ανάμιξης και δολοπλοκιών του ΝΑΤΟ.

Σε άλλη πολυσέλιδη αναφορά/μελέτη (χωρίς στοιχεία διαβιβαστικού και συντάκτη) για τα πυρηνικά των Ρώσων και το πώς, πού και πόσα θα χρησιμοποιηθούν, δίνει την εντύπωση πως, ο κίνδυνος αυτός του πυρηνικού πολέμου μπορεί να χρησιμοποιηθεί ανάλογα με τους σκοπούς του συντάκτη τέτοιων εγγράφων. Και η επόμενη αναφορά του Ντάκαρη από 34 σελίδες διακρίνεται για το πλήθος των πληροφοριών, την προσεκτική φρασεολογία, την αποφυγή χρήσεως μειωτικών φράσεων για τη Ρωσία. Παρ' ότι δεν κρύβει την αντίθεσή του στο κρατούν σύστημα και τον κομμουνισμό, ενώ επαναλαμβάνει την ίδια διαπίστωση για τα αφορούντα την Ελλάδα και Κύπρο. Σημειώνει πως αντιπροσωπεία του ΚΚΕ παρακολουθεί το 24^{ο} Συνέδριο του ΚΚΣΕ με τον Κολιγιάννη και Στρίγγο. Δεν αναφέρεται στο Ραδιοφωνικό Σταθμό Μόσχας, που σε καθημερινή βάση εκπέμπει αντιχουντικές ειδήσεις και σχόλια. Οι αναφορές του ΑΚΕΔ Μόσχας καλύπτουν μεγάλο αριθμό πληροφοριών και από άλλες χώρες με τις οποίες υπάρχει ειδησεογραφία σχετιζόμενη με

Ρωσία. Έτσι ασχολείται και με χώρες του ΝΑΤΟ, ενώ οι ΑΚΕΔ Ρουμανίας, Βηρυτού και Σόφιας δεν τις περιλάμβαναν στις δικές τους. Ο επόμενος του Ντάκαρη σμήναρχος Κουτήφαρης αναφέρει τις ίδιες δυσκολίες με τον προκάτοχό του στη συλλογή πληροφοριών, το αχανές της χώρας, την συνεχή παρακολούθηση, την άρνηση των ΑΚΕΔ κομμουνιστικών χωρών για σχέσεις, την παντελή αδυναμία για σχέσεις με την τοπική κοινωνία, τη μη γνώση της γλώσσας. Αναρωτιέται κανείς γιατί τους έστελναν στη Μόσχα αφού, το μόνο που έκαναν ήταν, να παίρνουν από τον μεταφραστή της πρεσβείας συνοπτικά κείμενα ειδήσεων του Τύπου, κάτι που μπορούσαν να το κάνουν στην Ελλάδα καλύτερα.

Η παραχώρηση βάσεων στον 6^{ο} στόλο απασχολεί τα ΜΜΕ της Μόσχας, όπως και το Κυπριακό (Μάιος 1972) «*…ουδεμία ευκαιρία αφέθη ανεκμετάλλευτος υπό των Σοβιετικών δι' όλα τα γεγονότα τα οποία συνέβησαν κατά το υπ' όψιν τρίμηνον εις Ελλάδα. Το Νοέμβριο του 1972 η στρατιωτική παρέλαση της 7-11-1972 στην ερυθρά πλατεία με την ευκαιρία ΄΄της 55^{ης} επετείου της Κομμουνιστικής Επαναστάσεως ήτο η αυτή ως η περυσινή…και ο Στρατηγός Κουλίκωφ εδέχθη τας ευχάς των ΑΚΕΔ».*

Στη Βόννη την ίδια περίοδο (τέλος 1970-τέλος 1972) ο ΑΚΕΔ είναι του στρατού ξηράς (συνταγματάρχης Μπάρκας πρώτα και Παπουτσίδης από τα μέσα του 1971). Εμφανίζονται με τις ίδιες περιοδικές αναφορές, όπου όλοι οι ακόλουθοι ΕΔ του στρατού καλύπτουν τα πολιτικά, οικονομικά, κομματικά (δηλαδή τα σχετιζόμενα με τον κομμουνισμό εγχώριο και διεθνή) θέματα και ό,τι συγκεντρώνουν από στρατιωτικά που είναι και η κύρια αποστολή τους. Σε έκθεση γενικού ενδιαφέροντος, που αποτελεί το ΙΑ΄ τμήμα ευρύτερης αναφοράς του, ο Μπάρκας ασχολείται με θέματα που τα σχετίζει όλα με τον κομμουνισμό. Μνημονεύει την δραστηριότητα των παγκοσμίων κομμουνιστικών οργανώσεων, την παγκόσμια συνδικαλιστική ομοσπονδία και τα θέματα που την απασχόλησαν, τα συνέδρια των συνδικαλιστικών οργανώσεων της Ευρώπης, που εκτός των άλλων αναφέρθηκαν στα ζητήματα ελευθερίας και δημοκρατίας στην Πορτογαλία, την Ισπανία και την Ελλάδα, τη Διεθνή Ομοσπονδία των Διδασκαλικών Συνδέσμων, το Παγκόσμιο Συμβούλιο Ειρήνης, την Παγκόσμια Ομοσπονδία Δημοκρατικής Νεολαίας, και όλες τις Παγκόσμιες Οργανώσεις και Ομοσπονδίες, που τις χρεώνει συλλήβδην στο διεθνή κομμουνισμό. Σε χωριστά παραρτήματα αναφέρει σε λεπτομερείς πίνακες τα συνέδρια όλων αυτών των οργανώσεων και τις δραστηριότητες του καθ' ενός όπως και «*…πληροφοριακά δελτία με γενικάς πληροφορίας, λόγους, συσκέψεις, διαμαρτυρίες, κ.λ.π. των διαφόρων κομμουνιστικών οργανώσεων, των συνδικάτων νεολαίας, φοιτητών, δημοσιογράφων, νομικών, επιστημόνων, συγγραφέων κ.λ.π….».* Επίσης αναφέρει τα αφορούντα τη σοβιετική οικονομία, γεωργία, βιομηχανία, οικονομική πολιτική αλλά και *«…σύντομον ιστορικήν ανασκόπισιν μέχρι της Ρωσικής επαναστάσεως και εντεύθεν …»* ενώ συνοδεύει την αναφορά του και με αναλυτικούς χάρτες. Τονίζεται στο σημείο αυτό (μετά τον καταιγισμό των πληροφοριών για οτιδήποτε αφορά κάθε τι το κομμουνιστικό, κράτος, ιδέα, οργανισμούς, ενώσεις, προϊόντα, ανθρώπους, που απαντάται σε όλες τις αναφορές των ΑΚΕΔ) πως δεν βρέθηκε τίποτε σχετικό με την Τουρκία στις αναφορές εκτός ελαχίστων.

Ο Μαγκάκης έχει διαφύγει με τη βοήθεια του γερμανικού κράτους, και σημειώνει ο Μπάρκας πως «*…η ανάκλησις του Λίμπουργκ εν συνδυασμώ προς την διαφυγήν του Μαγκάκη, εκλόνισε προς στιγμήν τας ελληνογερμανικάς σχέσεις, αι οποίαι και αποκαταστάθηκαν κατόπιν πρωτοβουλίας των κυβερνήσεων των δύο χωρών…».*

Η Ελλάδα ήταν ξέφραγο αμπέλι και των Αμερικανώνκαι των Γερμανών και όλων των ΄΄συμμάχων΄΄, ανεξάρτητα εάν ήταν το καθεστώς δικτατορικό. Ανελέητο ήταν το καθεστώς στους εσωτερικούς του αντιπάλους. Τον εξευτελισμό των άλλων δεν τον μετρούσε. Η γερμανική Κυβέρνηση, οι επενδυτές στην Ελλάδα Γερμανοί βιομήχανοι *«….πλείσται όσαι προσωπικότητες, κυρίως εκ του χώρου της αντιπολιτεύσεως, δημοσίως υποστηρίζουν την παρούσαν κατάστασιν εν Ελλάδι…..οσάκις το θέμα σχετίζεται με εσωτερικήν κομματικήν επίπτωσιν τότε αι εκδηλώσεις είναι αρνητικαί προς την Εθνικήν Κυβέρνησιν…έτεραι προσωπικότητες ανήκουσαι και εις την συμπολίτευσιν δεν παραλείπουν ανεπισήμως όμως να επιδεικνύουν φιλικάς διαθέσεις..σημειούται το ενδιαφέρον των γερμανικών οικονομικών κύκλων διά επενδύσεις εν Ελλάδι (ΚΡΟΥΠ, Γερμανική Τράπεζα κ.λ.π.)…εκφράζονται ενθουσιωδώς διά την Εθνικήν Κυβέρνησιν…» Δ*εν προβληματίζεται καθόλου ο Μπάρκας γιατί να συμβαίνει αυτό, ενώ «*… αντιθέτως εις εκδηλώσεις Ελλήνων αναρχοκομμουνιστών εις βάρος των ημετέρων, η Αστυνομία ως και αι λοιπαί αρχαί αδυνατούν να επέμβουν ως θα έδει και ως κατά πλειονότητα θα επεθύμουν ούτοι, λόγω της εσωτερικής πολιτικής…».* Αποφεύγει εδώ ο Μπάρκας να εκφέρει την άποψη, πως αυτό που χρειαζόταν εκείνη τη στιγμή η Γερμανία ήταν μια ΄΄Γερμανική Εθνική Κυβέρνηση΄΄ όπως η ελληνική. Αυτό έχει κατά νου με τον τρόπο που δικαιολογεί τους Γερμανούς αστυνομικούς, που ενώ θέλουν οι άνθρωποι να *΄΄περιποιηθούν΄΄* τους ανθέλληνες αναρχοκομμουνιστές δεν μπορούν να το κάνουν *΄΄λόγω εσωτερικής πολιτικής΄΄*.

Στην επόμενη αναφορά του (Απρίλιο 1971) είναι περιληπτικός, καλύπτει πολλά για τις γερμανικές ΕΔ και τα προβλήματά τους, την οικονομία, τα γερμανικά κόμματα (δεν κρύβει τη συμπάθειά του στους Χριστιανοδημοκράτες), και τέλος αναφέρεται και στα ελληνικά ζητήματα, προσπαθώντας να δικαιολογήσει πάλι τους Γερμανούς αστυνομικούς, που δεν επεμβαίνουν κατά των ανθελλήνων. Αισθάνεται ενοχές για τούτο ο ΑΚΕΔ Βόννης, ως να είναι δική του ευθύνη η αστυνομική ΄΄πάταξη΄΄ των αντιχουντικών μεταναστών στη Γερμανία. Επισημαίνει και το θέμα της παραλαβής των 4 υποβρυχίων, που κατασκευάζει η Γερμανία για την Ελλάδα, τονίζοντας πως η γερμανική Κυβέρνηση αποφεύγει να αναφέρεται στο θέμα. Στην

τελευταία αναφορά του Μπάρκα που διατίθεται, διαφαίνεται ανησυχία για τη δραστηριότητα των κομμουνιστών στη Δυτική Γερμανία και αφιερώνει σημαντικό μέρος στις αντιδράσεις των Γερμανών πολιτικών σ' αυτό, προβάλλοντας τις πιο οξείς όπως του «*…HORST EHMKE, υπουργού παρά τη Καγκελαρία …ότι οι κομμουνισταί θα πρέπει να παραμείνουν οι αντίπαλοι όλων των Γερμανών…»*. Θυμάται τη γερμανική στρατιωτική βοήθεια που είχε διακοπεί εξ αιτίας της δικτατορίας και τονίζει πως παρά τις παρασκηνιακές διαβεβαιώσεις πως θα επαναληφθεί *«..ουδέν θετικόν ή επίσημον στοιχείον υφίσταται…»*. Και όχι μόνον αυτό, αλλά ανησυχεί και για το ότι «*…συνεχίζεται η υποστήριξις υπό τινων πολιτικών παραγόντων της SPD, της κινήσεως του Ανδρέα Παπανδρέου ηθικώς και υλικώς υπό δε του ενταύθα κομμουνιστικού κόμματος Γερμανίας υποστήριξις και συμπαράστασις των Ελλήνων κομμουνιστών και αναρχικών εν γένει…»*. Ούτε μία λέξη για το ΠΑΚ και τις εκεί δραστηριότητές του, για τους φοιτητές που καθημερινά κινητοποιούνταν, για τον Ρ/Σ της Κολωνίας και το δημοσιογράφο Μαθιόπουλο για να μην αναφερθούν και όλοι οι γνωστοί αντιχουντικοί πολιτικοί και άλλοι που κυκλοφορούσαν στη Γερμανία διαδηλώνοντας, εκφωνώντας λόγους, αρθρογραφώντας κ.λπ

Αυτός ο ΑΚΕΔ δεν έκανε τη δουλειά του καλά. Δεν πληροφορούσε τους προϊσταμένους του, όχι γιατί δεν ήξερε, αλλά γιατί φοβόταν πως θα τον θεωρούσαν υπεύθυνο, για ό,τι γίνεται στη Γερμανία εναντίον της χούντας. Έτσι εξηγούνται και οι καθησυχαστικές του επισημάνσεις και μόνον, χωρίς να λέει και τα δυσάρεστα. Εάν ήταν αντιχουντικός δεν θα βρισκόταν στο εξωτερικό. Ο επόμενος ΑΚΕΔ Βόννης συνταγματάρχης Παπουτσίδης σε εκτενή ανασκόπηση του γερμανικού τύπου για την εβδομάδα 21-28/9/1972 αφού αναφέρει όλα όσα αφορούν τις κομμουνιστικές χώρες, προσθέτει και τέσσερις ειδήσεις για την Ελλάδα. Άρθρο για το Μακάριο και τα προβλήματά του με τους τρεις επισκόπους, την επίσκεψη του Δυτικογερμανού Υφυπουργού Εξωτερικών Φρανκ στην Αθήνα, ένα δυστύχημα σε εστιατόριο της Ρόδου και την επιθυμία της Ελλάδος για επανάληψη της στρατιωτικής βοήθειας *«..εκ μέρους της ΔΓ ήτις διεκόπη το 1967..»*. Η επόμενη αναφορά, επίσης με επισκόπηση του γερμανικού τύπου, περιλαμβάνει έξη τίτλους άρθρων εφημερίδων. Δύο για την επίσκεψη του Φρανκ, μία για το Κυπριακό και τρεις αντικαθεστωτικές, αλλά χωρίς το περιεχόμενο των άρθρων ή σχόλιο. Η μεθεπόμενη περιλαμβάνει δέκα αντικυβερνητικές ειδήσεις/ άρθρα, αλλά χωρίς λεπτομέρειες πάλι. Ούτε αυτός ο ΑΚΕΔ θέλει να στεναχωρεί τους προϊσταμένους του. Η επόμενη αναφορά του ΑΚΕΔ καλύπτει μεγάλο μέρος από θέματα που δεν είχε προσεγγίσει στις άλλες διατιθέμενες. Είναι πληρέστερη και πιο επαγγελματική. Συνημμένα σ' αυτήν υπάρχουν και μονοσέλιδες αναφορές του Ναυτικού Ακολούθου πλοιάρχου Μαρίνου και του Αεροπορικού Ακολούθου σμηνάρχου Κ.Αγγέλου με ελάχιστα στοιχεία των κλάδων τους. Διαπιστώνουμε πως η προσήλωση στη γραφειοκρατία και τις διαδικασίες είναι προνόμιο κατ' αρχήν των στελεχών του στρατού και έπονται της αεροπορίας και του ναυτικού. Ο Παπουτσίδης διέρχεται το θέμα των σχέσεων ΔΓ και Ελλάδος εξ απαλών ονύχων, ακουμπώντας διακριτικά, μόνον τα της επίσκεψης του υφυπουργού Φρανκ χωρίς καμία άλλη επισήμανση. Ούτε και για τις δραστηριότητες των Ελλήνων αντικαθεστωτικών στη Γερμανία. Τίποτε απολύτως.

Ο ΑΚΕΔ Ρώμης συνταγματάρχης Κατσιμίχας στην μόνη αναφορά που εντοπίσθηκε, για το τελευταίο τρίμηνο του 1970, αναφέρει τηλεγραφικά ελάχιστα πράγματα. Δεν κρύβει την αρνητική του θέση απέναντι στα συμβαίνοντα στο εσωτερικό της Ιταλίας. Εκτιμά πως η οικονομική κατάσταση «*…δυνατόν να εισέλθη εις επικίνδυνον φάσιν…η κατάστασις των ΕΔ παρουσιάζεται ουχί καλή…μικρά αλλαγή εις την εξωτερικήν πολιτικήν…πολιτική έναντι της Ελλάδος, παρετηρήθη μικρά βελτίωσις…»,* και ξεμπέρδεψε εύκολα. Η αναφορά είναι σύντομη και τα γεγονότα ασχολίαστα. Αλλά κύρια αποφεύγει να αναφερθεί στο πλήθος των αντικυβερνητικών εκδηλώσεων όλων των Ελλήνων, που ζούσαν στην Ιταλία επί επταετίας. Καθώς επίσης και στις συμμετοχές σ' αυτές των Ιταλών αντιφασιστών.

Ο ΑΚΕΔ Ρώμης πρέπει να απαντήσει σε σειρά ερωτημάτων που του στέλνουν, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται και εάν και ποιοι Έλληνες υπάρχουν ΄΄δρώντες αντεθνικώς΄΄ καθώς επίσης και ποιοι είναι ΄΄μισέλληνες΄΄ και ποιοι ΄΄φιλέλληνες΄΄ από τις προσωπικότητες της χώρας.[1]

Ο ΑΚΕΔ Παρισίων ταξίαρχος Κυριακόπουλος στην αναφορά του για όλο το 1970, αφού διατρέχει τα αφορούντα αποκλειστικά τη Γαλλία, έρχεται στην πολιτική της ΄΄έναντι της Ελλάδος΄΄. Εμφανίζεται ευχαριστημένος[2] όπως της Ρώμης αλλά και της Βόννης. Και εάν κανείς αναρωτιέται, από πού πηγάζει αυτός ο ενθουσιασμός των Γάλλων επισήμων και στρατιωτικών για τη δικτατορία στην Ελλάδα, η απάντηση είναι στην αμέσως επόμενη παράγραφο της αναφοράς του ενθουσιασμένου ταξιάρχου. *«…Παραλλήλως επιδεικνύεται εξαιρετικόν ενδιαφέρον διά την πώλησιν πολεμικού υλικού εις την Ελλάδα και καταβάλλεται προσπάθεια βελτιώσεως των τιμών προς επίτευξιν συμφωνιών».*[3] Ο ΑΚΕΔ Παρισίων στην αναφορά του

[1] Τα στοιχεία του εγγράφου είναι δυσδιάκριτα, ενώ δεν εντοπίσθηκαν οι απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο.

[2] Αναφέρει ο ΑΚΕΔ Παρισίων για τη Γαλλία «*…αι σχέσεις..δύνανται να χαρακτηρισθούν λίαν ικανοποιητικαί... αδιστάκτως μας παρέχει την υποστήριξίν της εις όλους τους διεθνείς οργανισμούς…από οικονομικής πλευράς η γαλλική βιομηχανία προσβλέπει εις την Ελλάδα δι' ευρέως πεδίου εξαγωγών…δεικνύει φιλικόν ενδιαφέρον …παρέσχεν ενδείξεις διά την ειλικρινή επιθυμίαν της να συνάψη πραγματικάς, ειλικρινείς και φιλικάς σχέσεις μεθ' ημών, …η κυβέρνησις ίσως είναι επιφυλακτική εις τον τομέα της πολιτικής συνεργασίας, λόγω των εντός και εκτός αυτής αντιδράσεων…το σύνολον των στρατιωτικών εκφράζεται με συμπάθειαν προς την εν Ελλάδι κατάστασιν και κυρίως όταν ενημερούται και διαφωτίζεται επί της σήμερον κρατούσης καταστάσεως εν σχέσει με την του παρελθόντος…»*

[3] Οι πυραυλάκατοι, τα ελικόπτερα, που μας πουλάνε οι Γάλοι όπως και οι Γερμανοί τα υποβρύχια και οι Άγγλοι και οι Αμερικανοίτα αεροπλάνα και τα πολεμικά πλοία κοστίζουν πολύ. Δεν βλέπουν τίποτε το δικτατορικό στα ελληνικά χρήματα για τους εξοπλισμούς.

προσπαθεί να καλύψει το θέμα των Ελλήνων, που ζουν και εργάζονται στη Γαλλία. Αφιερώνει το μεγαλύτερο μέρος στους ΄΄εθνικόφρονες΄΄ νέους που φοιτούν στα πανεπιστήμια και αποκαλύπτει με τι τρόπο τους οργανώνουν.[1] Προκύπτει πως καταβάλλονται προσπάθειες για σύσταση ΄΄Εθνικών Φοιτητικών Συλλόγων΄΄ σε όλες τις Δυτικοευρωπαϊκές χώρες υπό συνομοσπονδία που έχει έδρα το Παρίσι, και στόχο εκτός της επίλυση των προβλημάτων των φοιτητών του εξωτερικού, την «*προβολή και διάδοση των αρχών του Ελληνοχριστιανικού Πολιτισμού* …» Υπάρχουν και κάποιοι που με επίσημες ιδιότητες μελών της διπλωματικής αποστολής συμμετέχουν στις ΄΄εθνικές΄΄ προσπάθειες για προβολή της ΄΄επανάστασης΄΄. Σε έγγραφο,[2] που δεν απευθύνεται σε συγκεκριμένο αποδέκτη, επομένως είναι γενικό, αφού παρουσιάσουν την ταυτότητά τους, το μόνο που ζητούν είναι να προβάλλουν και αγοράζουν το περιοδικό τους. Δεν λείπει και αξιωματικός από το ΔΣ του συλλόγου και δεν είναι τυχαίο πως πρόκειται για τον επισμηναγό Ζέζα, βοηθό του ΑΚΕΔ Παρισίων και οι λόγοι είναι προφανείς. Οι οργανώσεις αυτές στήνονται και βοηθούνται από το δικτατορικό καθεστώς, που δε διστάζει να βάζει στελέχη των ΕΔ στα διοικητικά τους συμβούλια.

Καμία αναφορά και από τον ΑΚΕΔ Παρισίων για τους αντιφρονούντες και δραστηριοποιούμενους στη Γαλλία Έλληνες αντιχουντικούς, γνωστούς και άγνωστους. Περιλαμβάνει όμως τους κομμουνιστές, στους οποίους όλοι οι ΑΚΕΔ, μηδενός εξαιρουμένου, αναφέρονται. Σ' αυτούς χρεώνει τους Έλληνες εργαζόμενους στη Γαλλία, που είναι συνδικαλισμένοι και ενάντιοι της ΄΄επαναστάσεως΄΄.

Ούτε στην επόμενη και τελευταία αναφορά που εντοπίσθηκε του ΑΚΕΔ Παρισίων, υπάρχουν στοιχεία για τα ελληνογαλλικά και σχετικά με τη χούντα. Απέφευγαν να επεκτείνονται στις αντιχουντικές εκδηλώσεις, που λάβαιναν χώρα εκεί που υπηρετούσαν. Αντίθετα αναπτύσσουν οτιδήποτε αφορά τους κομμουνιστές, ιδωμένα από την πλευρά του δηλωμένου εχθρού τους.

Για την Αγγλία το μόνο έγγραφο του **ΑΚΕΔ Λονδίνου** για τα χρόνια της δικτατορίας, είναι το διαβιβαστικό της τριμηνιαίας έκθεσης του πλοιάρχου Γλυκή του Δεκεμβρίου 1970. Πρόκειται για μία σελίδα μόνον με ουδέτερες, άσχετες με πολιτική, ασχολίαστες, άχρωμες πληροφορίες, όχι ελληνικού ενδιαφέροντος.

Εντοπίσθηκαν και δύο αναφορές του στρατιωτικού Ακολούθου περιόδου 1963 θέση που καλύπτεται εκ περιτροπής, και έτσι εξηγείται πως η μία είναι του πλοιάρχου Μ.Σταυρίδη και η άλλη του σμηνάρχου Ευάγ. Καρύδη. Ο Σταυρίδης με την Αγγλία σε προεκλογική περίοδο και το σκάνδαλο PROFUMO σε εξέλιξη αναφέρει με λίγα λόγια σε κάθε θέμα τα υπάρχοντα στον Τύπο περί της Ελλάδος «*…σειρά επτά άρθρων έδωσε μια εικόνα των επικρατουσών εις την Ελλάδα συνθηκών όλως αντικειμενικήν… εκάλυψαν όλους τους τομείς της δραστηριότητος της Ελληνικής ζωής (πολιτική, οικονομία, καλαί τέχναι κ.λ.π.)…έδωσαν…ορθάς και χρησίμους πληροφορίας…*». Στην υπόθεση όμως PROFUMO τα πράγματα φαίνεται πως έχουν διαστάσεις μεγαλύτερες απ' ότι παρουσιάζονταν στα ΜΜΕ και τούτο διότι υπάρχουν, καθώς λέει, πληροφορίες πως στη μέση της υπόθεσης βρίσκεται σοβαρό θέμα κατασκοπίας και όλοι προσπαθούν να το συγκαλύψουν. Προς την κατεύθυνση αυτή κινείται ο κρατικός μηχανισμός, η αστυνομία, διοικητικές και δικαστικές αρχές, υπουργεία, αστυνομία, ασφάλεια ακόμα και η αντιπολίτευση. Όλοι προσπαθούν να μη διαφύγει «*…η παραμικρά πληροφορία ως προς το πραγματικόν αντικείμενον του θέματος…*».

Ο Σταυρίδης αφιερώνει πολύ χώρο για τον ανταγωνισμό μεταξύ των δυτικών χωρών στον τομέα πωλήσεων όπλων και στην επιλογή οπλικών συστημάτων για το ΝΑΤΟ. Παράλληλα τονίζει πως το Ακρωτήρι στην Κύπρο θεωρείται ως η μεγαλύτερη βάση εκτός Βρετανικού εδάφους. Επισημαίνει πως απηλλάγησαν οι κατ' αρχήν καταδικασθέντες για τα γνωστά επεισόδια κατά την επίσκεψη της βασιλικής οικογένειας της Ελλάδας στο Λονδίνο. Μάλιστα αναφέρει πως σε δύο νεαρούς που είχαν καταδικασθεί διότι συνελήφθησαν να κρατούν τούβλα, δόθηκαν και αποζημιώσεις διότι η καταδίκη τους στηρίχθηκε σε κατάθεση αστυνομικού «*…όστις νυν νοσηλεύεται διά πνευματικόν νόσημα…*».

Αυτοί είναι που νέμονται, και όχι μόνον στη δικτατορία, μεγάλο ποσοστό της εργασίας όλων των Ελλήνων από τις πωλήσεις όπλων. Αντίθετα κλείνουν πολύ πιο εύκολα τις συμφωνίες και φορτώνεται η Ελλάδα χρέη για τις επόμενες γενιές.

[1] Ο ΑΚΕΔ Παρισίων περιγράφει πως οργανώνονται οι ΄΄εθνικόφρονες΄΄ νέοι και οι φοιτητές στο εξωτερικό «*….οργανωθέντας μετά την επανάστασιν Σύλλογοι Φοιτητών Γαλλίας συνεργαζόμενοι με την ΄΄Εθνικήν Ένωσιν Ελλήνων Γαλλίας΄΄ ανέπτυξαν δραστηριότητα και επραγματοποίησαν Εθνικάς εκδηλώσεις…αποτελούν τας μόνας δυναμικάς οργανώσεις Γαλλίας, οίτινες ενισχυόμενοι ηθικώς και οικονομικώς, θα ηδύναντο ν' αποτελέσουν τον πυρήνα οργανώσεως των Ελλήνων Γαλλίας…βασικός στόχος των εθνικοφρόνων φοιτητών ήτο η προσπάθεια υπερκερασμού της προπαγανδιστικής δραστηριότητος των Ελλήνων φοιτητών κομμουνιστών των Παρισίων, οίτινες ενισχυόμενοι από ομάδος Ελλήνων διανοουμένων, είχον επιτύχει να δημιουργήσουν επικίνδυνον κατάστασιν…οι σύλλογοι εθνικοφρόνων έχουν μείνει στάσιμοι…εποπτεύονται υπό της πρεσβείας και εκδίδουν έντυπον ενισχυόμενον υπ' αυτής…οι Έλληνες εργάται…δεν φαίνεται να υπερβαίνουν τας 3.000…οργανωμένοι συνδικαλιστικώς εις τας Γαλλικάς Εργατικάς Ενώσεις αριστεράς…αποκλίσεως, υφίσταται φυσικώ τω λόγω την επιροήν αυτών…η Εθνική Ένωσις Ελλήνων Γαλλίας καταβάλλει προσπαθείας διά την οργάνωσιν των εθνικοφρόνων εργατών…αριθμοί άνω των 300 μελών, αφοσιωμένων εις την Εθνικήν Κυβέρνησιν….ο Σύλλογος Ελλήνων Εργαζομένων Γαλλίας ευρίσκεται υπό κομμουνιστικόν έλεγχον…οι πλείστοι των μελών του ΔΣ είναι κομμουνισταί….πάντως οι Έλληνες κομμουνισταί εργάται περιώρισαν αισθητώς την δράσιν των λόγω της ενταθείσης αστυνομικής επιτηρήσεως, ως και των κινδύνων απελάσεώς των εκ Γαλλίας…η Ελληνική Κοινότητα …ουδεμίαν δραστηριότητα παρουσιάζει …αναμφισβητήτως την πλέον αξιόλογον δράσιν αναπτύσσει η Ελληνική Ορθόδοξος Εκκλησία…υπό τον Μητροπολίτην Μελέτιον…να διατηρήσει την ορθόδοξον πίστην και τας Ελληνοχριστιανικάς παραδόσεις…»*

[2] Πρόκειται για επιστολή με στοιχεία ΄΄ΣΥΝΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΛΛΗΝΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ, έδρα Παρίσιοι 18 RUE DE BASSANO-75016 PARIS, με αριθ.πρωτ.162/73/9-3-1973. Το έγγραφο προέρχεται από το αρχείο της ΥΙΝ επομένως το είχε λάβει υπηρεσία του ναυτικού.

Ο αεροπορικός ακόλουθος αφιερώνει τη δισέλιδη αναφορά του αποκλειστικά σε θέματα πολεμικής αεροπορίας, παραγγελιών, κατασκευής αεροσκαφών κ.λ.π. Σε καμία από τις αναφορές δεν υπάρχει θέμα που να αφορά την πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα.
Τέλος η μοναδική αναφορά από τον **ΑΚΕΔ Καΐρου** είναι του πλοιάρχου Μητσάκου με ημερομηνία 23-3-1971. Αφορά δημοσιεύματα του Τύπου που αναφέρονται για πρώτη φορά σε βολές που αντάλλαξαν (ναυμαχία) στις 6-6-1967 αιγυπτιακή Φρεγάτα με ισραηλινό υποβρύχιο στον πόλεμο εκείνο. Το υποβρύχιο είχε αποτύχει να πλήξει τη φρεγάτα με τέσσερις τορπίλες που εκτόξευσε και δέχτηκε στη συνέχεια την επίθεση με βόμβες του αιγυπτιακού σκάφους με αποτέλεσμα να υποστεί σοβαρές ζημίες, αλλά να κατορθώσει να διαφύγει. Για τα ελληνικά πράγματα καμία επισήμανση.

Γ12α.-ΣΧΟΛΙΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΤΩΝ ΑΚΕΔ

Οι αναφορές όλες (πλην ελαχίστων, χωρίς όμως ουσία) αφορούν την περίοδο 1970 μέχρι τέλος 1972. Οι περισσότερες είναι από στελέχη του στρατού. Παρατηρείται σε όλους τάση αποφυγής των αντιχουντικών συμβάντων, στις χώρες όπου υπηρετούν. Αντίθετα προσπαθούν να μειώσουν τις εντυπώσεις, φωτίζοντας τα όποια θετικά στοιχεία υπάρχουν για το καθεστώς των Αθηνών από οικονομικούς κυρίως κύκλους. Αλλά και από κρατικούς φορείς, πλην όμως εκφραζόμενους στο παρασκήνιο. Και αυτά μόνον για τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης όπου, και στις τέσσερις για τις οποίες διατίθενται αναφορές (Ιταλία- Γερμανία- Γαλλία- Μ. Βρετανία) οι ΑΚΕΔ δεν παρουσιάζουν την έκταση των αντικαθεστωτικών εκδηλώσεων, σχεδόν καθόλου.
Η αντίθετη με την προηγούμενη τακτική ακολουθείται σε ότι αφορά τους κομμουνιστές, το ΚΚΕ και τα κομμουνιστικά καθεστώτα των χωρών της Βαλκανικής και της Ανατολικής Ευρώπης. Δεν αποφεύγουν την υπερβολή και προσπαθούν να γίνονται αρεστοί στους προϊσταμένους. Οι αναφορές διαπνέονται από έντονο αντικομουνισμό. Οτιδήποτε ενάντιο του καθεστώτος των Αθηνών γίνεται είτε από κομμουνιστές ή από συνοδοιπόρους και ελεγχόμενους από κομμουνιστές.
Οι εθνικόφρονες Έλληνες του εξωτερικού δεν εμφανίζονται με δραστηριότητες. Διότι πάλι οι κομμουνιστές τους έχουν υπερκεράσει, ελέγχοντας τα πάντα με δικούς τους ανθρώπους. Επηρεάζουν ακόμα και κυβερνήσεις δυτικών χωρών, που δεν δρουν φιλοκαθεστωτικά διότι θα έχουν εσωτερικό πρόβλημα επειδή οι κομμουνιστές έχουν επιδράσει στους λαούς και τα κόμματά τους.
Οι ελάχιστες αναφορές που δεν ασχολούνται με τον αντικομουνισμό, χαρακτηρίζονται από αντικειμενικότητα και επαγγελματισμό, χωρίς να υποκρύπτουν αντίθεση στο καθεστώς. Εξ άλλου οι ΑΚΕΔ, όπως και όλοι όσοι στέλνονταν σε θέσεις με ξεχωριστή σημασία, επιλέγονταν με προσοχή. Ιδιαίτερα στο στρατό ξηράς, που έχει και την ευχέρεια επιλογής, λόγω μεγάλου αριθμού υπηρετούντων αξιωματικών.
Η εικόνα που τελικά παρουσιάζουν τα περισσότερα στελέχη των ΕΔ, που ασκούν τα καθήκοντα Ακολούθων Ενόπλων Δυνάμεων των πρεσβειών, δεν ήταν η πραγματική. Η ενημέρωση ήταν μονομερής και επιλεκτική. Οι αξιωματικοί αυτοί δεν πρόσφεραν θετικά στο Απριλιανό καθεστώς που υπηρετούσαν, με τον τρόπο της αλλοίωσης της πραγματικότητας ή της απόκρυψης της αλήθειας.

Γ13.- ΤΑ ΣΤΕΛΕΧΗ ΤΩΝ ΕΔ ΚΑΙ Ο ΄΄ΦΑΚΕΛΟΣ ΚΥΠΡΟΥ΄΄

Τα στελέχη των ελληνικών ΕΔ έδειξαν ευαισθησία από την πρώτη στιγμή για το Κυπριακό, όπως και ολόκληρος ο λαός. Με τη διαφορά πως τις οδυνηρές λύσεις κλήθηκε να τις επιβάλλει μερίδα αυτών των στελεχών, που συνωμοτούσαν χρόνια για να κυβερνήσουν τον τόπο, να τον ΄΄σώσουν΄΄, να πάρουν την ΄΄κόκκινη μηλιά΄΄. Και χρεώθηκε ολόκληρο το στρώμα των αξιωματικών κυρίως, και δευτερευόντως των υπαξιωματικών, το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου και τις συνέπειές του, όπως και την εφτάχρονη εκτροπή στην Ελλάδα με ό,τι αυτή συνεπάγεται.

Τα στελέχη του ναυτικού είχαν πιο ελαστική θέση απέναντι στον Μακάριο και γενικότερα στο Κυπριακό, από ‘τι του στρατού ξηράς και τούτο διακρίνεται και στα έγγραφα που αναφέρονται στα θέματα αυτά.[1] Ακόμα και στα συνταγμένα από προσκείμενους τη δικτατορία, ή σε κάθε περίπτωση από επηρεασμένους από το κλίμα και το καθεστώς.

Το ΑΝ στέλνει κάθε εβδομάδα ενημερωτικά έγγραφα στα υποταγμένα αρχηγεία και τις μεγάλες διοικήσεις και ναυτικούς σταθμούς.[2] Περιλαμβάνει πληροφορίες και εκτιμήσεις για τις κομμουνιστικές και Αραβικές χώρες, την Τουρκία, την Κύπρο και τους στόλους που κυκλοφορούν στη Μεσόγειο και επισκέπτονται την Ελλάδα (Πολεμικά των ΗΠΑ και εμπορικά της ΕΣΣΔ). Τα περισσότερα στοιχεία αφορούν την κατάσταση στην Τουρκία και τα συμβαίνοντα στην Κύπρο.

Τα δελτία που παρουσιάζονται αφορούν την περίοδο από Δεκέμβριο 1970 μέχρι Ιούλιο 1972 και ένα του Δεκεμβρίου 1972. Είναι περίοδος όπου ο Γρίβας βρίσκεται στην Κύπρο και σε έντονη διένεξη με τον Μακάριο, ο τελευταίος όπως και ο Λυσσαρίδης εξοπλίζουν μη ελεγχόμενα από το καθεστώς των Αθηνών σώματα Κυπρίων, οι συζητήσεις μεταξύ Κληρίδη - Ντεκτάς βρίσκονται σε αέναη κίνηση, οι τρεις Μητροπολίτες με παρακίνηση των Αθηνών ζητούν από τον Μακάριο να μονάσει, αποσυρόμενος των εγκόσμιων και της εξουσίας για το καλό της εκκλησίας όπως έλεγαν. Το Κυπριακό κύρια με το καθεστώς των Αθηνών αλλά και με τους Τούρκους, βρίσκεται σε εκρηκτική φάση. Την κατάσταση απεικονίζουν με προσεκτικές αλλά αιχμηρές φράσεις οι εβδομαδιαίες ενημερώσεις του 2ου ΕΓ/ΑΝ. Εν τω μεταξύ στη Μεσόγειο πηγαινοέρχονται οι στόλοι των ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, δείχνοντας το εκατέρωθεν ενδιαφέρον για τις χώρες της περιοχής. Όλα αυτά απεικονίζονται στα δελτία, με αναφορές στα γεγονότα που λαμβάνουν χώρα στις χώρες της περιοχής και τις θέσεις των υπερδυνάμεων.

Το ίδιο διάστημα στην Τουρκία έχουμε στρατιωτικό πραξικόπημα, η ΗΑΔ (Ηνωμένη Αραβική Δημοκρατία) βρίσκεται ακόμα εν ζωή. Στη Λιβύη ο Καντάφι ολοκληρώνει τις εθνικοποιήσεις και τις δεσμεύσεις ξένων κεφαλαίων. Στο Ιράκ το κόμμα ΜΠΑΑΘ συνεχώς ανέρχεται, και συχνά όπως και στη Συρία οι στρατιωτικοί που είναι στην εξουσία, συλλαμβάνουν άλλους που σχεδίαζαν να τους ανατρέψουν και τους εκτελούν ενώ παράλληλα και κατά διαστήματα εκτελούν και κομμουνιστές.

Το καθεστώς της 21ης Απριλίου εμφανίζεται να ελέγχει την κατάσταση στο εσωτερικό της χώρας και έχει επιλέξει το δρόμο της σύγκρουσης με τον Μακάριο. Τα Τσεχοσλοβακικά όπλα που η Κυπριακή Κυβέρνηση αγοράζει για εξοπλισμό δυνάμεως εκτός ΓΕΕΦ (που ελέγχεται από Έλληνες αξιωματικούς, άρα από τη δικτατορία), είναι αφορμή για όξυνση των σχέσεων χούντας-Μακαρίου.

Από το δελτίο της 4 Ιανουαρίου 1970 εκτός των άλλων πληροφορούμαστε, πως στη Μεσόγειο εκείνες τις ημέρες βρίσκονται σαράντα πέντε (45) μονάδες της ΕΣΣΔ, (15 μάχιμα πλοία επιφανείας, 21 βοηθητικά και 9 υποβρύχια), ενώ τα ελληνικά λιμάνια επισκέφθηκαν είκοσι οκτώ (28) σκάφη του εμπορικού στόλου πάλι της ΕΣΣΔ. Κατά τα άλλα ο Ντεμιρέλ στην Τουρκία στηρίζεται σε μία ψήφο, η κατάσταση είναι συγκεχυμένη και «*…ως εκ τούτου πρέπει να αναμένωμεν συντόμως ριζικάς εξελίξεις μη αποκλειομένης πραξικοπηματικής επεμβάσεως των Ενόπλων Δυνάμεων...*». Ο Ντεκτάς πάει στην Άγκυρα για οδηγίες εν όψει έναρξης συζητήσεων με Ε/Κ πλευρά. Σε έξη μήνες στο δελτίο 6-7-71 αναφέρει πως «*…Νέαν έμμεσον επίθεσιν εναντίον της Κυπριακής ηγεσίας εξαπέλυσεν ο στρατηγός Γρίβας εις μήνυμά του προς την Κυπριακήν νεολαίαν, επ’ ευκαιρία της επετείου του ενωτικού δημοψηφίσματος του 1950, ένθα τονίζει μεταξύ άλλων ΄΄δεν θα επιτρέψωμεν ποτέ ούτε η Ελλάς να ταπεινωθεί, ούτε η Κύπρος να αποκοπή από τον Εθνικόν κορμόν΄΄…*».

Μετά λίγες ημέρες (δελτίο 27 Ιουλίου) ο Υπουργός Εξωτερικών Κυπριανού ανακοινώνει πως συνελήφθη «*...ο 27ετής Τ/Κ Αντωνάκης Γεωρκάτζης διαμένων εις Τ/Κ τομέα Λευκωσίας μέχρι Μάιον 1971…κατά την ανάκρισιν ισχυρίσθη ότι κατά την παραμονήν του εις ΤΚ τομέα ο στρατιωτικός διοικητής Λευκωσίας του ανέθεσεν την αποστολήν να δολοφονήσει τον κ. Κυπριανού…περιπίπτει εις αντιφάσεις …*». Στις 25 Οκτωβρίου το δελτίο αναφέρει πως «*...η ευρισκομένη εις Τουρκίαν από 18 Οκτωβρίου Βασίλισσα της Αγγλίας δι’ επίσημον επίσκεψιν, εν αντιθέσει με τον Ελληνικής καταγωγής αντιπρόεδρον των ΗΠΑ, έτυχεν θερμοτάτων εκδηλώσεων και εδόθη ευρυτάτη δημοσιότης…*». Θλίβεται ο συντάκτης γιατί οι Τούρκοι αντί να τιμούν με ΄΄θερμοτάτας εκδηλώσεις΄΄ τον ελληνοαμερικανό αντιπρόεδρο των ΗΠΑ, τιμούσαν τη βασίλισσα των Άγγλων. Το ίδιο δελτίο σημειώνει πως ο Ινονού τηρούσε φιλοαγγλική πολιτική ενώ αντίστοιχα η Ελισάβετ τον τιμούσε

[1] Βλέπε και συνεντεύξεις των στελεχών του ναυτικού στο Παράρτημα Β-Ι, οσάκις αναφέρονται στα περί Μακαρίου και Κύπρου.

[2] Αυτά είναι τα αρχηγεία ΔΔΜΝ-ΣΤΟΛΟΣ-Δ.Ν.Ε. οι ναύσταθμοι ΝΣ-ΝΚ, οι διοικήσεις πλοίων ΣΑΝΤ-ΣΕΣ-ΣΠΑ-ΣΥΒ-ΣΤΑΣ, οι ναυτικές διοικήσεις ΝΔΝΑ-ΝΔΒΑ-ΝΔΙ και οι ναυτικοί σταθμοί ΝΑΣΚΡΗ-ΝΑΣΚΕ.

«...θεωρώντας τον ως μίαν εκ των σημαντικοτέρων προσωπικοτήτων του αιώνος».[1] Δεν κρύβεται η απογοήτευση του συντάκτη για τις προτιμήσεις των Τούρκων. Ο Άγκνιου ήταν το καμάρι της χούντας επειδή ήταν ελληνοΑμερικανόςκαι τους πρόσεχε σε δηλώσεις. Η προεκλογική του εκστρατεία, όπως και του Νίξον, διευκολύνθηκε (αν όχι πληρώθηκε σημαντικό τμήμα των εξόδων της) από ΚΥΠ και τη χούντα, όπως αποκάλυψε ο Ηλίας Δημητρακόπουλος.[2] «*…ο Γεώργιος Παπαδόπουλος δίνει εντολή στον Μιχάλη τον Ρουφογάλη της μυστικής Κ.Υ.Π., η οποία τότε χρηματοδοτείται από την αμερικανική C.I.A. να δώσει το μάξιμουμ ποσό σε μετρητά στον Τομ Πάπας …. η Κ.Υ.Π. δεν έχει 549.000 δολάρια μετρητά, πήγε στην Τράπεζα της Ελλάδος και τα πήρε …τα λεφτά του Αμερικανού φορολογούμενου έρχονται στην Ελλάδα για λόγους ασφαλείας στην Ελληνική Κ.Υ.Π., η Ελληνική Κ.Υ.Π. τα ξαναέστειλε πίσω στον Νίξον και Άγκνιου…»* Το παιγνίδι αυτό παίχτηκε από στελέχη των ΕΔ και είναι μια δραστηριότητα ενδεικτική των υπόγειων συνδέσεων ελληνικών και αμερικανικών μυστικών υπηρεσιών. Ο Άγκνιου από την πλευρά του δεν ξεχνούσε τη βοήθεια, και λιβάνιζε συχνά τους πραξικοπηματίες. Εάν η χώρα και ο λαός μας έχει και μια πλευρά δυσάρεστη στον έξω κόσμο, ο Σπύρος Άγκνιου έχει μεγάλο μερίδιο ευθύνης γι' αυτό. Ο άνθρωπος ήταν λίγος. Οι δικοί μας της ΚΥΠ απλά εκτελούσαν εντολές των αφεντικών τους της CIA.

Για την Κύπρο το ίδιο δελτίο συμπεραίνει πως «*...η κατάστασις επιδεινούται συνεχώς...μερικά γεγονότα επιτείνουν το κλίμα διχασμού, που άρχισε να διαγράφεται έντονα στον Κυπριακό ορίζοντα…η πλευρά του στρατηγού Γρίβα αν και ο ίδιος εις ουδεμίαν άμεσον εκδήλωσιν έχει προβή, φαίνεται αποφασισμένη να προχωρήσει με δυναμικά μέσα στην επίτευξιν των σχεδίων της…»*. Οι συντάκτες των δελτίων προετοιμάζουν το κλίμα για δυναμικές επεμβάσεις, επιτείνοντας την αντιμακαριακή στάση των οπαδών της ΄΄επανάστασης΄΄. Αμέσως μετά την παραπάνω αναφορά για το Γρίβα, το δελτίο αναφέρει πως η Κυπριακή Κυβέρνηση φέρεται αποφασισμένη «*...ν'αρνηθή να παραστή και θα διακόψη...»* τον συμφωνημένο διάλογο των δύο κοινοτήτων με την παρουσία εκπροσώπων συνταγματολόγων Ελλάδας και Τουρκίας. Δείχνει τον Μακάριο να μην επιθυμεί ανάμειξη του καθεστώτος των Αθηνών στο διάλογο.

Στις 26 Οκτωβρίου (επισημαίνει το δελτίο της 9-11-71) κυκλοφόρησε προκήρυξη «*...φέρουσα υπογραφήν ΄΄ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΓΡΙΒΑΣ΄΄ ...»* που καλεί τους νέους να αγωνιστούν για την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα και τονίζει πως στον αγώνα αυτό συμπαρίσταται η ΄΄Μητέρα Πατρίς΄΄ ενώ συγχρόνως κατηγορεί την κυπριακή κυβέρνηση. Το δελτίο εκφράζει αμφιβολίες για την γνησιότητα της προκήρυξης και την αποδίδει στην πλευρά Μακαρίου που αποβλέπει μ' αυτήν «*…να εμπλακή η ελληνική κυβέρνησις εις το θέμα ΓΡΙΒΑ ….να αποκαλύψη προώρως την παρουσίαν του ΓΡΙΒΑ εις την νήσον…να εκτιμηθή τυχόν ύπαρξις συνεργασίας ή όχι της ελληνικής κυβερνήσεως εις το θέμα ΓΡΙΒΑ…»*. Παράλληλα το δελτίο ενημερώνει πως συνήλθε το Υπουργικό Συμβούλιο της Κύπρου «*…με σκοπόν την λήψιν μέτρων προς εξάρθρωσιν των ενόπλων ομάδων του ΓΡΙΒΑ…λέγεται πως ο Μακάριος θα καταθέση αποκαλυπτικά στοιχεία διά την επικρατούσαν κατάστασιν…εις κυπριακήν εφημερίδα της πλευράς του ΓΡΙΒΑ, η παράταξίς του καλεί τον Πρόεδρον Μακάριο να ταυτίσει την πολιτικήν του με εκείνην του Γρίβα και ετόνισεν ότι δέχεται την διενέργειαν εκλογών υπό τον όρον να παραιτηθή ο Μακάριος …»*.

Στο δελτίο της 16-11-71 υπάρχει η επισήμανση πως «*...την 30 Οκτωβρίου ο Ανδρέας Παπανδρέου εδήλωσεν μετά την έγκρισιν υπό της Αμερικανικής Γερουσίας της στρατιωτικής βοηθείας προς το ελληνικόν καθεστώς, συμπεραίνεται ότι έχει προετοιμασθή το έδαφος διά μίαν λύσιν του Κυπριακού της αμερικανικής αρεσκείας και ότι η ελληνική κυβέρνησις διά του Γρίβα θα προσπαθήσει να παραδώσει την Κύπρον εις το ΝΑΤΟ...»* Οι συζητήσεις πρέπει να έχουν αρχίσει με την παρουσία Έλληνα και Τούρκου συνταγματολόγου ενώ στα δελτία π.χ. της 8-1-1972 εμφανίζεται η εκτίμηση πως ο Μακάριος δεν καλοβλέπει την παρουσία του Έλληνα εκπροσώπου *«...φοβούμενος προφανώς οχλήσεις ή πιέσεις επί διαφόρων θεμάτων ανακυπτόντων κατά την διάρκειαν των συνομιλιών, διά περαιτέρω παραχωρήσεις τας οποίας ενδεχομένως η ελληνική πλευρά θα θεωρεί απαραιτήτους διά γενικοτέραν επιτυχίαν των συνομιλιών...»*. Το δελτίο όπως είναι γραμμένο δείχνει την προτίμηση των συντακτών του για παραχωρήσεις από την πλευρά των Ε/Κ, ώστε να κλείσει το Κυπριακό. Ήταν στόχος των απριλιανών.

Είμαστε τις πρώτες ημέρες του 1972 η ΕΟΚΑ Β΄ δραστηριοποιείται και πέντε ημέρες μετά την έκδοση αυτού του δελτίου, δηλαδή στις 13 Ιανουαρίου 1972 κατέρχεται στην Κύπρο και ο Καρούσος, ο αποκαλούμενος έκτοτε και Υπαρχηγός του Γρίβα στην ΕΟΚΑ Β΄. Είναι επιβοηθητική η παράθεση όσων είπε στη συνέντευξή του ο Καρούσος για εκείνη την περίοδο. Τα στοιχεία του βοηθούν, παρ' ότι πολλά είναι γνωστά και δημοσιευμένα[3]. Προκύπτει κατ' αρχήν από τη συνέντευξη Καρούσου πως και άλλοι αξιωματικοί από την

---

[1] Τα διαβιβαστικά των δελτίων ενημερώσεως υπογράφει ο Δ/ντής του 2ου ΕΓ πλοίαρχος Δ.Σταμούλης μέχρι που συναντάμε τον αντιπλοίαρχο Π.Βόσσο ως διευθυντή τον Ιούλιο του 1972. Ίσως να είχε παραδώσει ενωρίτερα. Τα κείμενα που στέλνονται συνημμένα από Οκτώβριο και μετά, υπογράφει ο πλωτάρχης Γ.Περιμένης τμηματάρχης του 2ου ΕΓ/2, που έχει διαδεχτεί τον πλωτάρχη Δ.Σταυρόπουλο προηγούμενο τμηματάρχη. Και οι δύο όμως υπογράφουν με την επισήμανση *΄΄Διά την Ακρίβειαν΄΄* Αυτό σημαίνει πως βεβαιώνουν μόνον την ακρίβεια της καταχώρησης των πληροφοριών. Οι οποίες προέρχονται από αλλού καθώς και οι εκτιμήσεις και δεν είναι δικές τους. Εν προκειμένω την ευθύνη για το περιεχόμενο φέρει ο διευθυντής του ΕΓ και όχι ο τμηματάρχης.

[2] Βλ. παράρτημα Β-IV, συνέντευξη Ηλία Δημητρακόπουλου

[3] Από τη συνέντευξη ΚΑΡΟΥΣΟΥ (26-9-02) (Παράρτημα Β-ΙΙ). Αναφέρεται στην δεύτερη κάθοδό του στην Κύπρο, όπου διαπιστώνει πως από τους πολλούς αξιωματικούς που είχαν δεσμευτεί να κατέβουν για βοήθεια του Γρίβα, είναι ο μόνος που υλοποιεί την υπόσχεση *«…. Ξαναπάω στην Κύπρο ... Εκεί που είπανε ότι θα με υποδεχότανε, δεν ευρέθη κανείς ... αυτό το πράγμα που είχε κατασκευάσει ο Γρίβας*

Ελλάδα είχαν υποσχεθεί να κατέβουν στην Κύπρο και δεν το έκαναν τελικά. Τέλος Ιανουαρίου και η ενημέρωση καλύπτει δημοσίευμα της 24/1 σύμφωνα με το οποίο ο Μακάριος «*…προτίθεται να ζητήσει εκτάκτους εξουσίας από την Βουλήν και ότι είναι αποφασισμένος να δημιουργήσει ισχυράν αστυνομικήν δύναμιν εκ 2.000 και πλέον ανδρών πιστών εις το παρόν καθεστώς προς εξασφάλισιν της τάξεως και ασφαλείας και αποθάρρυνσιν ή ματαίωσιν τυχόν αποπείρας πραξικοπήματος… φημολογείται επίσης ότι, Μακαριακοί παράγοντες προβαίνουν εις την σύμπτυξιν μυστικών Ενόπλων Ομάδων προοριζομένων ν' αντιμετωπίσουν τας Ενόπλους Δυνάμεις του Γρίβα...»*. Παρακάτω το δελτίο αναφέρει πως ο Κυπριανού, ΥΠΕΞ της Κύπρου είχε στην Κοπεγχάγη «*...μακράν ιδιαιτέραν συνάντησιν με τον Βασιλέα Κωνσταντίνον τον οποίον ενημέρωσε λεπτομερώς επί του Κυπριακού...»*. Τις ενημερώσεις του Κωνσταντίνου δεν απέκλειε και ο Καρούσος ως πιθανές από την πλευρά του Γρίβα για εκτόνωση της κατάστασης στο νησί. Υποτίθεται πως ο Βασιλιάς είχε ακόμα τις δυνατότητες να παρέμβει. Τα δελτία των επομένων μηνών (μέχρι και του Δεκεμβρίου 1972, που είναι και το τελευταίο που διαθέτουμε) ασχολούνται συνεχώς με τα Τσεχοσλοβακικά όπλα, τις εφεδρικές δυνάμεις του Μακαρίου, τους άνδρες που στρατολογεί και εξοπλίζει ο Λυσσαρίδης με στόχο να φτάσει τα 2.000 άτομα. Τροφοδοτούν τους παραλήπτες των δελτίων με συνεχείς πληροφορίες για τις διχαστικές συνθήκες των ελληνοκυπρίων στην Κύπρο, με έντεχνη και ωμή συχνά τοποθέτηση για ευθύνες του Μακαρίου. Παράλληλοι στόχοι με τον Μακάριο είναι ο Λυσσαρίδης και το ΑΚΕΛ. Για την στρατολογία ανδρών υπό του Λυσσαρίδη προβάλλεται η άποψη πως αυτή γίνεται *«...υπό το πρόσχημα υποστηρίξεως της Νομίμου Κυβερνήσεως και του Μακαρίου…»* Ως να είχε δηλαδή ο Λυσσαρίδης άλλους ανομολόγητους στόχους.

Συνοψίζοντας τα δελτία μέχρι τέλους του 1972, πληροφορούμαστε ειδικά για το Κυπριακό πως: παίρνονται δρακόντεια μέτρα λόγω νέων ενδείξεων για συνωμοτική κίνηση προς ανατροπή του Μακαρίου… εφοδιάζονται με οπλισμό κάτοικοι διαφόρων χωριών της Κύπρου, που πρόσκεινται φιλικά προς τον Μακάριο τον Λυσσαρίδη και το ΑΚΕΛ…. τα αριστερά στοιχεία οργανώνονται και εξοπλίζονται προς προστασία του Μακαρίου… ο Παναγιωτάκος Υφυπουργός Εξωτερικών της Ελλάδος εζήτησεν παρά του Μακαρίου την παράδοση του εισαχθέντος οπλισμού στον Αρχηγό ΓΕΕΦ προς φύλαξη…. οι Μητροπολίτες καλούν τον Αρχιεπίσκοπο για την αποκατάσταση της τάξεως και ειρήνης στην εκκλησία να αποχωρίσει της κοσμικής εξουσίας και να προσηλωθεί «… *ολοψύχως εις τα εκκλησιαστικά αυτού καθήκοντα…»*.... ο Μακάριος είναι στενοχωρημένος διότι η ΄΄εθνικόφρων΄΄ παράταξη δεν εκδήλωσε την συμπαράστασή της…. πως σύντομα θα υπάρξουν εξελίξεις επί του θέματος αρμονικής συνεργασίας Μακαρίου-Γρίβα (δελτίο 12-4) ….ο Αρχιεπίσκοπος θα προβεί σε ενέργειες που θα ισχυροποιούν την παράταξη των εθνικοφρόνων…. επιθυμεί αναθέρμανση σχέσεων με την Αθήνα…. στις 8 Ιουνίου ο ΓΓ/ΟΗΕ Βαλντχάϊμ προήδρευσε της πρώτης

στους έξι μήνες εκεί κάτω, δεν ήταν παρά αέρας φρέσκος. ...13 Ιανουαρίου 1972 ... συναντήθηκα με τον Γρίβα ..... που είναι οι άλλοι αξιωματικοί και πως δεν συνδέετε με την δική μου κάθοδο και την κάθοδο άλλων αξιωματικών; ...εξεφράσθη ....των αξιωματικών αυτών τους οποίους ειδοποίησε και αρνήθηκαν να κατεβούν…». Από τα συμφραζόμενα, παρότι δεν αναφέρει ονόματα, προκύπτει πως αυτοί οι αξιωματικοί ήταν από τους διωχθέντες της δικτατορίας «*…είναι ταλαιπωρημένοι με εξορίες και φυλακίσεις, με βασανισμούς ... τους λέτε να κατεβούν κάτω ...την επομένη της απολύσεως τους ...* » Αναφέρεται στην ενέργεια του Γρίβα για οργάνωση αντιχουντικής ομάδας με απόστρατους αξιωματικούς στην Ελλάδα και εκπαίδευση σε εκρηκτικά από παλαιούς αγωνιστές της ΕΟΚΑ. Εκφράζεται με πικρία στη στάση συναδέλφων του αξιωματικών στην αντιμετώπιση του Γρίβα, όταν ο τελευταίος εκτίθεται με την ΕΟΚΑ Β΄ *«... θα είναι καμιά 25αριά αξιωματικοί ...»* Για την τελευταία τοποθετείται με προσεκτικές εκφράσεις *«... ο ρόλος που έπαιξε η Ε.Ο.Κ.Α. Β΄..., υπήρξε αρνητικός…»* Ότι όμως και να έπραξε η οργάνωση αυτή έχει τοποθετηθεί ιστορικά. Το ίδιο, λέει ο Καρούσος, πρέπει να κάνουν όλοι όσοι ενεπλάκησαν στα γεγονότα, και δεν έχουν ξεκαθαρίσει τη θέση τους *«... αυτό είναι ενδεικτικό της δειλίας των ανθρώπων αυτών…»* Ο Καρούσος κάνει κριτική για τη στάση του Γρίβα και σκληρότερη για του Μακαρίου. Δείχνει να αιτιολογεί τις ενέργειες του στρατηγού, ως επηρεαζόμενος από τρίτους. Αναφέρεται σε όλο το ιστορικό της εκεί παραμονής του και όσα έζησε μέχρι την επιστροφή του στην Ελλάδα. Η συνέντευξή του συσχετιζόμενη με άλλα στοιχεία μπορεί να δώσει κομμάτια του παζλ για πιο ολοκληρωμένη εικόνα στο Κυπριακό εκείνης της εποχής. Είναι βέβαιος πως ο Γρίβας ήταν ενάντιος στη συμμετοχή της ΕΟΚΑ Β΄ σε προετοιμαζόμενο πραξικόπημα της Εθνικής Φρουράς κατά του Μακαρίου «*…Ο Γρίβας εξέδωσε διαταγή προπαρασκευής της Ε.Ο.Κ.Α. Β΄, για παρεμπόδιση του πραξικοπήματος εκ μέρους της ….. εθνικής φρουράς...»* Δεν αποδέχεται την άποψη πως ο Γρίβας συνεργαζόταν με τη χούντα. Αντίθετα τον θέλει να κινείται ενάντιος στα σχέδιά της για ανατροπή του Μακαρίου «*... Τότε είναι που δια του προέδρου της κυπριακής βουλής, του νυν προέδρου της Κύπρου, Γλαύκου Κληρίδη, ο Γρίβας έκανε παράσταση προς την αμερικανική πρεσβεία της Λευκωσίας, η οποία παρενέβη στην ελληνική κυβέρνηση εδώ πέρα μέσω των Ηνωμένων Πολιτειών και η πρόθεση της χούντας να πραξικοπηματίσει κατά του Μακαρίου ανεστάλη. Το 1972 ....»* Ο Καρούσος αποσύρεται της ενεργού δράσεως, και μένει στο περιθώριο για όλο το διάστημα των συγκρούσεων στην Κύπρο μεταξύ Γριβικών και Μακαριακών. Όσο για τις σχέσεις χούντας και ΕΟΚΑ Β΄ στην περίοδο αυτή αναφέρει «*……Βεβαίως και είναι πολύ απλό. Μέγας αριθμός αξιωματικών βρίσκεται κάτω, ήτανε άνθρωποι της εμπιστοσύνης της χούντας. Είχανε τις κοινωνικές επαφές τους. Τις γνωριμίες τους. Τις κουμπαριές τους και τις συναισθηματικές γεφυρώσεις. ...Όχι μόνο ΕΛΔΥΚ αλλά και τα στελέχη της εθνικής φρουράς. Όλα τα στελέχη από τον βαθμό του λοχαγού και πάνω της εθνικής φρουράς, ήτανε ελλαδίτες αξιωματικοί. Ο κόσμος του Γρίβα τους έκανε παρέα. Έβρισκε στο πρόσωπο τους την ανακούφιση από την πίεση του Μακαριακού κατεστημένου ..... Εκεί λοιπόν οι Έλληνες αξιωματικοί, μερικοί των οποίων και εντεταλμένοι, όχι μόνον ως πληροφοριοδότες αλλά και ως εξωθητές προς κατευθύνσεις εσφαλμένες .... Ταξίαρχος Παπαδάκης που ήταν κάτω, ο οποίος οδήγησε στο πραξικόπημα. Σχεδόν όλοι οι υπηρετούντες τότε και των οποίων τα ονόματα μπορείτε να τα βρείτε στο επιτελείο της εθνικής φρουράς. Σχεδόν όλοι οι υπηρετούντες στο κλιμάκιο της Κ.Υ.Π. στην Λευκωσία. Σχεδόν όλοι οι κατέχοντες τα πόστα των αξιωματικών πληροφοριών σε διάφορες μονάδες της εθνικής φρουράς. Αυτοί μάλιστα συνήργησαν, στο να οργανωθεί κρυφά από τον Γρίβα, και η δολοφονική κατά του Μακαρίου απόπειρα στον Άγιο Σέργιο ...».* Ο Καρούσος δεν κρύβει την πεποίθησή του, πως οι Έλληνες πολιτικοί είχαν ανάμειξη στις εξελίξεις των γεγονότων, με την εισβολή των Τούρκων ως αφορμή για την ανατροπή της χούντας «*…Ο καθένας ήθελε μια εξωτερική αιτία που θα την ανέτρεπε ώστε, αυτοί να ξαναέπιαναν τις καρέκλες τους ή να πιάσουν τις κάποιες θέσεις. Ωμά και ξεκάθαρα τα πράγματα ... ήθελαν εθνική καταστροφή στην Κύπρο, όπως έγινε ..... δεν παρενέβησαν να την εμποδίσουν την τελευταία στιγμή ....πολιτικά πρόσωπα κατ' εμέ. ... Προχρηματίσαντα. ... ξέρω ότι η επιστολή Μακαρίου προς Γκιζίκη ενεκρίθη πρώτα ...Απ' έξω ..... Εγένοντο διορθώσεις και πήγε κάτω ξανά...»* Εννοεί τον Καραμανλή.

συνεδριάσεως των ενδοκυπριακών συνομιλιών…. παραδοχή υπό του Προέδρου Μακαρίου, ότι πράγματι είχε συνάντηση μετά του Στρατηγού Γρίβα.

Στα δελτία όμως περιέχονται και άλλες πληροφορίες. Στα ελληνικά λιμάνια βρίσκονται (από 11 έως 17 Ιουνίου) δέκα τρία αμερικανικά πολεμικά πλοία (1 αεροπλανοφόρο, 2 Υ/Β, 6 Α/Τ κ.ο.κ.), κατέπλευσαν 16 Εμπορικά σκάφη Ανατολικού Συνασπισμού, η δύναμη του Σοβιετικού στόλου Μεσογείου ανέρχεται σε 49 μονάδες, το Προεδρείο του Ανωτάτου Σοβιέτ απένειμε το παράσημο της Οκτωβριανής Επανάστασης προς το ηγετικό στέλεχος του ΚΚΕ Απ.Γκρόζο, την 15η Μαρτίου 1972 διεξήχθη στη Σόφια έρανος υπό των τέως Ελλήνων Κ/Σ προς τον σκοπό συλλογής χρημάτων για ενίσχυση των εκτοπισμένων στην Ελλάδα ΄΄αντιδραστικών΄΄, και στέλνονται στην Ελλάδα σε λογαριασμούς εμπόρων,(δελτίο 29-7-72) στα λιμάνια αυξήθηκαν (από 17-23 Δεκεμβρίου 1972) σε 15 τα πλοία 6ου Στόλου των ΗΠΑ (1 αεροπλανοφόρο,1 καταδρομικό, 6 Α/Τ, 2 Α/Β, 2 Π/Φ, 2 Υ/Β, 1 βοηθητικό). [1] Συγκρίνοντας τα αναφερόμενα στα δελτία με τις επισημάνσεις και τοποθετήσεις του Καρούσου για την ίδια περίοδο, διαπιστώνουμε πως ο Μακάριος ήταν και για το καθεστώς των Αθηνών και για τους ενωτικούς της Κύπρου στόχος μίσους. Εξ ου και οι δολοφονικές απόπειρες και οι συγκρούσεις μεταξύ Μακαριακών και Γριβικών της ΕΟΚΑ Β΄. Για να ερμηνεύσουμε την προωθημένη θέση του Καρούσου πως ο Γρίβας είχε κατεβεί στην Κύπρο με αρχικό στόχο να δημιουργήσει εκεί μια αντιδικτατορική οργάνωση ευρείας εκτάσεως σε δικό του και γνώριμο περιβάλλον με όλα τα πλεονεκτήματα που του παρείχε η Κύπρος, χρειάζονται διασταυρώσεις όμοιων πληροφοριών. Όλοι και όλα τα κείμενα θέλουν το Γρίβα να γίνεται όργανο του καθεστώτος των Αθηνών. Ο Μακάριος ωμά τα αναφέρει αυτά στο γράμμα του της 2-7-1974 προς τον Γκιζίκη. Ο Καρούσος δεν το αρνείται, αλλά τονίζει πως αυτό συμβαίνει από κάποια χρονική στιγμή και μετά. Διευκρινίζει τα της διεισδύσεως οργάνων της δικτατορίας στην ΕΟΚΑ Β΄. Επιμένει πως ο Διγενής στρατολογούσε αξιωματικούς στην Ελλάδα με στόχο οργάνωση που θα καταπολεμούσε τη χούντα των Αθηνών από την Κύπρο[2]. Κανείς από αυτούς τους αξιωματικούς δεν κατέβηκε στην Κύπρο εκτός του Καρούσου. Ονομάζει μόνον τον Δροσογιάννη με τον οποίον υπάρχει κατά τα φαινόμενα έντονη αντίθεση σε προσωπικό επίπεδο.[3] Οι αναφορές στον Βαρδάνη και το Λύτρα (απότακτοι ήδη αξιωματικοί του ΣΞ) σε σχέση με τον Γρίβα, δεν αφορούν την Κύπρο, αλλά προσπάθειες του Γρίβα για οργάνωση αντιστασιακής ομάδας στην Αθήνα. Οι συνεντεύξεις με τους αναφερόμενους δίνουν πολλά στοιχεία για την υπόθεση. Δεν είναι επαρκή τα στοιχεία, ώστε με βεβαιότητα να διεισδύσει κανείς στις προθέσεις του Γρίβα με τις δραστηριότητες στην Ελλάδα. Μένουν ερωτηματικά στον γράφοντα για το σημείο των σχέσεων Γρίβα με τη δικτατορία. Σίγουρα η οργάνωση με το Λύτρα έγινε και λειτούργησε για λίγο, όπως ο ίδιος το περιγράφει. Έγιναν συλλήψεις, υπέστησαν διώξεις. Είναι καθαρή η περίπτωση των αξιωματικών αυτών που αντιστάθηκαν στη δικτατορία (Λύτρας, Καρούσος, Αρχάκης. Που ήταν και οι τρεις μέλη και της οργάνωσης ΄΄Ελεύθεροι Έλληνες΄΄, όπως πιστοποιεί και ο Πανουργιάς Πανουργιάς σε γράμμα του[4]). Ο Καρούσος όχι μόνο αντιτίθεται στη χούντα μέσα στην Ελλάδα και πληρώνει γι' αυτό, αλλά δίνει το λόγο του στον Γρίβα και τον τηρεί, κατεβαίνοντας στην Κύπρο, πιστεύοντας πως θα πολεμήσει τη δικτατορία. Όσο παράδοξο και εάν φαίνεται, αυτό είναι που καταθέτει. Όσο χρόνο διέρχεται εκεί δεν έχει σοβαρό μπλέξιμο στις αντιμακαριακές δραστηριότητες της ΕΟΚΑ Β΄. Μετά το θάνατο του Γρίβα προσπαθεί να στρέψει σε πολιτική δράση την οργάνωση, αποτυγχάνει λόγω των αντιδράσεων και γυρίζει πίσω. Συλλαμβάνεται από τον παλιό του συμπολεμιστή του ΕΔΕΣ τον Ιωαννίδη, και ο τελευταίος ακούει για την κατάσταση στην Κύπρο μια άποψη πολύ σωστή, όπως απέδειξαν οι εξελίξεις. Ο Βασιλικόπουλος εκφράζεται καθαρά για τον

---

[1] Τα Δελτία έχουν όλα ως Θέμα «*Αποστολή Εβδομαδιαίας Ενημερώσεως 2ου ΕΓ*». Εκδίδονται από ΑΝ/2ον ΕΓ/2 προς ΔΔΜΝ-ΣΤΟΛΟΝ-Δ.Ν.Ε.-ΝΑ-ΝΚ-ΣΑΝΤ-ΣΕΣ-ΣΠΑ-ΣΥΒ-ΣΤΑΣ-ΝΔΝΑ-ΝΔΒΑ-ΝΔΙ-ΝΑΣΚΕ-ΝΑΣΚΡΗ, είναι βαθμού ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ όλα, και όσα εκδίδονται μέχρι τις αρχές του 1971 φέρουν ως σχετικό το έγγραφο ΑΝ 0010113/5/70 από 26-11-70. Τα ίδια δελτία φέρουν τον ίδιο αριθμό πρωτοκόλλου με το σχετικό αλλά με διαφορετικό αριθ. σχεδίου, α/α και ημερομηνία. Έτσι έχουμε δελτία με φ.0010113 και α/α 8/17-12-70, 10/2-1-71 και 14/16-1-71. Τα υπόλοιπα έχουν όλα εκτός του τελευταίου αριθ. Φ. 156.51/.../71 και 72 και υπόλοιπα στοιχεία (δηλαδή ενδιάμεσο α/α και ημερομηνία) 5/27-7-71, 7/10-8-71, 15/25-10-71, 17/9-11-71, 18/16-11-71, 22/18-12-71, 2/3-1-72, 1/8-1-72, 3/17-1-72, 3/31-1-72, 4/7-2-72, 5/16-2-72,10/1-4-72, 11/12-4-72, 14/2-5-72, 20/19-6-72, 21/26-6-72. Επίσης χρησιμοποιήθηκαν έξη σελίδες από τέτοια δελτία χωρίς τα διαβιβαστικά, που αφορούν περίοδο Απριλίου μέχρι Ιούλιο 1972, 25/31-7-72 (περιλαμβάνουν μόνον τα της Κύπρου, προφανώς διότι επικράτησε κακώς κατά τη φωτοτύπηση η σκέψη πως δεν χρειάζονται τα υπόλοιπα). Και το τελευταίο διαθέσιμο δελτίο με αριθ. Πρωτ.156.52/42/72 από 18-12 –1972 απ' όπου συνάγεται πως είναι λανθασμένα γραμμένο το φ 156.52 αντί του ορθού 156.51 και είναι το 42ο δελτίο μέχρι εκείνη τη μέρα για το 1972.

[2] Βλέπε ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΔΡΟΥΣΙΩΤΗ, *Η Εισβολή της Χούντας στην Κύπρο*, Στάχυ, Αθήνα 2000 σ.σ.285,286,304 και 411. Ο Δρουσιώτης θεωρεί βασιλικό τον Καρούσο και καταθέτει για *«...το κίνημα που ετοίμαζε ο Γρίβας στην Αθήνα …»* όπου ήταν αναμεμιγμένος και ο Καρούσος (σ.286). Περισσότερα στοιχεία για το ρόλο του Καρούσου περιλαμβάνει η άλλη έκδοση του ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΔΡΟΥΣΙΩΤΗ, *ΕΟΚΑ Β΄& CIA, Το Ελληνοτουρκικό Παρακράτος στην Κύπρο*, Αλφάδι, Λευκωσία 2002. Παράβαλε επίσης την συνέντευξη Καρούσου με τα αναγραφόμενα στου ΠΑΥΛΙΔΗ ΑΝΤΡΟΥ, *Φάκελος Κύπρου, Άκρως Απόρρητον*, Χρ. Ανδρέου, Λευκωσία 1983, Β΄ έκδοση, σ.σ.639-650 για τις συνθήκες φυγής του Καρούσου από την Κύπρο, σ.657 για τον ρόλο του ως διάδοχο του Γρίβα και την άποψη του συγγραφέα περί Καρούσου ως αντιχουντικού και φιλοβασιλικού. Δεν τοποθετείται πάντως ο συγγραφέας καθαρά, για ύπαρξη ή μη σχέσης του Καρούσου με το καθεστώς των Αθηνών. Κατ' επανάληψη τονίζει την μετριοπαθή τακτική του σε αντίθεση με την εκρηκτικότητα του Γρίβα και κύρια των ενωτικών του περιβάλλοντός του, που δεν ήθελε τον Καρούσο.

[3] Βλέπε και παράρτημα Β-ΙΙ συνέντευξη Δροσογιάννη και ειδικά τις αναφορές για Καρούσο τις οποίες με δυσκολία ο γράφων εντάσσει στο κείμενο. Με την ίδια δυσκολία εντάσσει στο κείμενο και την αναφορά Καρούσου για τον Δροσογιάννη. Είναι όμως δημόσια πρόσωπα και έπαιξαν ρόλο σε ιστορικά γεγονότα.

[4] Βλέπε ΕΓΓΡΑΦΟ Νο 8 στο παράρτημα Α όπου και το γράμμα Πανουργιά Πανουργιά από 11-2-2003

Καρούσο στη συνέντευξή του και συγχρόνως καλύπτει και για το Κυπριακό κάποια σημεία.[1] Παίρνουμε τη συνέντευξη του Καρούσου ως έχει. Υπήρξε σε τρεις πολεμικές συγκρούσεις παρών (κατοχή, εμφύλιος, Κύπρος). Δεν έκανε πίσω, ούτε εξαγόρασε την παρουσία του στις συγκρούσεις με την παράταξη την θεωρούμενη των ΄΄εθνικοφρόνων΄΄. Ο ίδιος είναι εθνικόφρων χωρίς εισαγωγικά. Δίνει και την εντύπωση, και πείθει η ιστορία του. Πολέμησε τον κομμουνισμό και σεβάστηκε τους πολεμιστές αντιπάλους του. Εξακολουθεί να έχει τις απόψεις του για το ΕΑΜ, το ΚΚΕ, τον κομμουνισμό γενικότερα. Τις παρουσιάζει και ως Πρόεδρος της Πανελλήνιας Συνομοσπονδίας Εθνικών Αντιστασιακών Οργανώσεων 1941-1941 ΕΟΕΑ-ΕΔΕΣ ΄΄ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΖΕΡΒΑΣ΄΄ σε δημοσιευμένα κείμενά του.[2] Ανεξάρτητα από τη γραμμή και κατεύθυνση του περιεχομένου, δεν μοιάζει στα γνωστά ΄΄υπερεθνικιστικά΄΄ έξαλλα κείμενα. Υπερασπίζεται τις ιδέες και απόψεις του. Και προβάλλει τις δικές του θέσεις και ερμηνείες για τα γεγονότα και τις εμφυλιακές συγκρούσεις. Δεν στρέφεται κατά των τότε αντιπάλων του τόσο, όσο κατά της σημερινής αριστεράς του ΠΑΣΟΚ και ζητά ΄΄αμεροληψία΄΄ από τους πολιτικούς άντρες της μεταπολίτευσης.

Έπρεπε να τον σεβαστούν οι τότε σύντροφοί του και δεν το έκαναν, ούτε στην επταετία (όσοι από εκείνους είχαν στηρίξει τη χούντα), ούτε στην ΕΟΚΑ Β΄ ειδικά μετά το θάνατο του Γρίβα, ούτε η οικονομική/ κοινωνική τάξη που στηρίχθηκε στους δικούς του πολέμους για να ασκήσει και εκμεταλλευτεί την εξουσία στη χώρα. Ο Καρούσος επομένως είναι στέλεχος των ΕΔ εν ενεργεία στις 20-4-1967, αντιχουντικός, πατριώτης, ενάντιος του Κομμουνισμού και ερμηνεύονται οι πράξεις του εύκολα. Ο Γρίβας γιατί τα έκανε αυτά; Πόσο δίκιο έχει ο Καρούσος όταν λέει πως η καταστροφή στην Κύπρο συνειδητά αφέθηκε να εξελιχθεί, αν όχι προκλήθηκε, για να ξαναβρούν τους πολιτικούς τους θώκους οι παλαιοκομματικοί; Γιατί αυτό ακριβώς υπονοεί.[3] Αληθεύει πως η ενέργεια Μακαρίου με την γνωστή επιθετική επιστολή προς Γκιζίκη στην πραγματικότητα οργανώθηκε από κύκλους (και ποιους;) Ελλήνων του εξωτερικού; Γνωρίζουμε από τον Κ. Κάππο,[4] πως την ίδια ημέρα που ο Μακάριος στέλνει την επιστολή του (2/7/74 και παραλαμβάνεται από τον Γκιζίκη την επομένη) γίνεται η σύσκεψη όπου καθορίστηκαν οι λεπτομέρειες του πραξικοπήματος (παρόντες Μπονάνος, Ιωαννίδης, υποστράτηγος Παπαδάκης, ταξίαρχος Γεωργίτσης που αντικαθιστούσε τον ανακληθέντα αρχηγό του ΓΕΕΦ Ντενίση και ο συνταγματάρχης Κομπόκης). Επομένως, συμπεραίνει ο Κάππος, *«...δεν είναι σωστό ότι αιτία για το πραξικόπημα ήταν η επιστολή του Μακαρίου ...»*. Ο Μακάριος ήταν προσωπικότητα διεθνούς κύρους, πολιτικός μεγάλου βεληνεκούς (και μεγάλα τα λάθη του) και αναμφισβήτητα όσο ζούσε δεν υπήρχαν Έλληνες πολιτικοί που θα μπορούσαν να τον καθοδηγούν. Αυτό όμως δεν αποκλείει τη σύμπραξη με κύκλους Ελλήνων πολιτικών στο εξωτερικό για καταπολέμηση της χούντας (να θυμηθούμε πως στο εξωτερικό στην επταετία ζούσαν οι Καραμανλής, Παπανδρέου, Μητσοτάκης, Κωνσταντίνος Γκλύξμπουργκ και πολλοί άλλοι. Ο Αβέρωφ κινιόταν ελεύθερα με διπλωματικό διαβατήριο και όταν δημοσιογράφος τον ρώτησε μεταπολιτευτικά, πως συμβιβάζεται να είναι και ΄΄αντιχουντικός΄΄ και να κινείται με τέτοιο διαβατήριο αντέδρασε πολύ ψυχρά απαντώντας πως *΄΄χειριζόμαστε κύριε εθνικά θέματα΄΄*. Τότε έγινε και η περίφημη συνάντηση/ ημερίδα/ συνέδριο /συνωμοσία/ σχεδίαση ή όπως ονομάσθηκε ΄΄Σεμινάριο΄΄ της Ρώμης για το Κυπριακό. Ήταν και ο Αβέρωφ εκεί και υπέβαλλε συγκεκριμένη πρόταση μάλιστα. Και αυτό τρεις μήνες μετά την αποφυλάκισή του για το ΄΄κίνημα του ναυτικού΄΄ τις ημέρες ακριβώς των γεγονότων του Πολυτεχνείου. Οι κινήσεις του οπωσδήποτε ελέγχονταν.[5]

---

[1] ΒΑΣΙΛΙΚΟΠΟΥΛΟΣ (20-2-02) παράρτημα Β-Ι «*...Απ' όλους εμάς, που μιλάμε τώρα ΄΄Ελεύθερους Έλληνες΄΄ και τα λοιπά, αν έλεγες του Καρούσου ΄΄Πάρε τρεις και πήγαινε κάνε αυτή την δουλειά΄΄ αυτοστιγμής σου έλεγε ΄΄Ναι πάω΄΄ η δουλειά ήταν τελειωμένη .... Στη Σαμοθράκη σε διάφορες συζητήσεις που είχα με τον Γιώργο τον Καρούσο, μου έλεγε ΄΄Κοίτα να δεις, εάν μας πούνε ..., εάν μας αφήσουν από την εξορία, εγώ δεν ξανασυλλαμβάνομαι. Δεν θα κάτσω σαν μαλάκας να ξανασυλληφθώ...Θα εξετάσω το ενδεχόμενο να κατεβώ στην Κύπρο΄΄ Και μάλιστα του είχα πει το εξής ΄΄Αν κατεβείς Κύπρο, έρχομαι΄΄΄.... Όταν μετά γύρισε από την Κύπρο,, του λέω «Ρε Γιώργη, δεν σου είχα πει να κατεβώ και εγώ στην Κύπρο; ΄΄ μου λέει ΄΄Τι να κατεβείς; Το σκέφτηκα, αλλά μετά ... Αρκεί να σου πω ότι και για χέσιμο όταν πήγαινα, είχα το πιστόλι στο χέρι. Με κυνηγάγανε και ο Κασίδης, με κυνηγάγανε και οι Μακαριακοί, με κυνηγάγανε οι πάντες ΄΄ .... Όταν όμως ο Γρίβας πέθαινε είπε ΄΄Διάδοχος μου ο Καρούσος ΄΄ πριν πεθάνει. ..., τον έκανε πίσω ο Ιωαννίδης. Τον ανάγκασε να έρθει πίσω. Λοιπόν όταν ο Καρούσος αναλαμβάνει, διότι ανέλαβε επισήμως την ηγεσία της Ε.Ο.Κ.Α., έκανε άνοιγμα προς Μακάριο. Και του είπε ΄΄Διακόπτει η Ε.Ο.Κ.Α. τη δράση της και ελάτε να συνεννοηθούμε΄΄ Εκεί απάνω αυτό δεν άρεσε στον Ιωαννίδη, ο οποίος Ιωαννίδης παρήγγειλε ..., στους άλλους στης Ε.Ο.Κ.Α. ΄΄Ή διώχνετε τον Καρούσο ή σας κόβω τη βοήθεια΄΄ Και τότε αναγκάστηκε να φύγει, ο Καρούσος ....»*

[2] Βλέπε κείμενο της μηνιαίας έκδοσης Νέα Εθνική Φλόγα, *Φωνή Ιστορικής Αλήθειας προς Ώτα μη Ακουόντων,* Αθήνα, Ιούλιος 2002

[3] Η άποψη αυτή προωθείται έντονα και από τους οπαδούς του καθεστώτος της 21ης Απριλίου. Βλέπε κείμενο τηλεοπτικής συνέντευξης συνταγματάρχη ε.α. Δ.Παπαποστόλου δημοσιευμένο στο βιβλίο ΓΡΗΓΟΡΗ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Αυτός Κάλεσε τους Τούρκους στην Κύπρο*, Μιχαλόπουλος, 5η Έκδοση (α.χ.) σ.σ. 11-59. Παράβαλε επίσης και απόψεις/ θέσεις σε βιβλίο του Ν.ΨΑΡΟΥΔΑΚΗ, *Η Κυπριακή Τραγωδία Χωρίς Μάσκα*, Χρ.Δημοκρατία, Αθήνα 1988. Καταγράφονται και σ' αυτό στοιχεία από τις καταθέσεις στην επιτροπή της Βουλής για το Κυπριακό και η άποψη του συγγραφέα για τις ευθύνες ιδιαίτερα του Καραμανλή και της υπόλοιπης πολιτικής ηγεσίας της μεταπολίτευσης. Αλλά και οι ευθύνες της ηγεσίας των ΕΔ που διατήρησε ο Καραμανλής για μήνες μετά την 24η Ιουλίου 1974. Περιλαμβάνονται στην πρότασή του (σ.σ.535-540) ως βουλευτή επικρατείας, μέλους της επιτροπής, και στο ΄΄Τελικό συμπέρασμα΄΄ σ. 541 της ίδιας έκδοσης.

[4] Βλ. ΚΩΣΤΑ ΚΑΠΠΟΥ, *Έγκλημα Εναντίον της Κύπρου,* Γνώσεις, Αθήνα 1991, σ.58

[5] Αναρωτιέται ο Ιγνατίου στο Βιβλίο του *΄΄Το Σεμινάριο της Ρώμης΄΄* (σ.52) «*…ακριβώς γι' αυτό προκάλεσε κατάπληξη η παρουσία του στη Ρώμη, ένα τρίμηνο μετά!...Πώς βρέθηκε εκεί; Ποιον εκπροσωπούσε; Είχε άδεια από τη χούντα; Την ενημέρωσε μετά; Τι ακριβώς είπε;...».* Η έκδοση αυτή του Ιγνατίου εξηγεί και αποκαλύπτει πολλά σε λίγες σελίδες. Όχι μόνον για το Κυπριακό που ήταν το αντικείμενο του ΄΄σεμιναρίου΄΄ αλλά για τη μεθόδευση με την οποία τέτοια ΄΄ιδρύματα΄΄, ΄΄ιδιωτικά ινστιτούτα΄΄, ''think tanks'', λειτουργούσαν στην ουσία για το αμερικανικό δημόσιο μέσω της CIA. ιδίως την εποχή της παντοδυναμίας του Κίσινγκερ. Περιγράφει ο Ιγνατίου στη σ.45: «*...μέχρι τότε οι ΄΄μελέτες εναλλακτικών αντιδράσεων΄΄ (option papers) προετοίμαζαν τα αρμόδια γραφεία του Στέιτ*

Κάποτε πρέπει να αποκαλυφθεί ο ρόλος του. Δεν φτάνει η προβολή της πλευράς ΄΄*του ευπατρίδη με τα τσαρούχια και το υπέρκομψο κοστούμι στη Βουλή*΄΄. Θα τον δούμε κάπως και στο ΄΄κίνημα΄΄ του ναυτικού για το οποίο ο Πετρόπουλος ευθέως τον κατηγορεί πως το είχε από το 1972 (;) προδώσει.[1] Αλλά για το Κυπριακό ο Αβέρωφ υπήρξε πρόσωπο με σημαντικούς ρόλους πάντα.

Επανερχόμενοι στους αξιωματικούς, με τους οποίους ο Γρίβας επεδίωξε επαφή για αντιστασιακή οργάνωση στην Ελλάδα, συναντάμε τον Βαρδάνη ο οποίος στη συνέντευξή του (29-11-02) διευκρινίζει, πως συναντήθηκε με τους Κύπριους αλλά δεν προέκυψε συνεργασία. Από τους αξιωματικούς με τους οποίους ο Γρίβας έρχεται σ' επαφή, συμπεραίνουμε πως επιδιώκει να συναντάται με δηλωμένους αντιχουντικούς.

Πώς εξηγείται η συνεργασία του αργότερα, και από πότε άρχισε με τον Ιωαννίδη; Σε ένθετο της εφημερίδας ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ[2] παρουσιάζονται συνοπτικά, αλλά αρκετά στοιχεία για τα διαδραματισθέντα προ της εισβολής των Τούρκων στην Κύπρο. Δεν αμφισβητεί πως ήταν φιλοχουντικός και αντιμακαριακός ο ρόλος του Γρίβα και της ΕΟΚΑ Β΄. Για τον Καρούσο προβάλει την προσπάθειά του για πολιτικοποίησή της μετά το θάνατό του Γρίβα. Η άποψη όμως πως το πραξικόπημα σχεδιάστηκε, για επιβίωση του απομονωμένου καθεστώτος του ελεγχόμενου από τον Ιωαννίδη,[3] δεν μπορεί να γίνει δεκτή. Ο Ιωαννίδης ήταν άνθρωπος που μόνο στο παρασκήνιο μπορούσε να αναπτύξει τις αδιαμφισβήτητες ικανότητες για οργάνωση συνωμοσιών, παράνομων οργανώσεων, και να ασκεί έλεγχο ομάδων εθνικιστών και πιστών στον ίδιο. Πίστευε στην ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα αντί κάθε θυσίας, στη Μεγάλη Ιδέα, στην απόκτηση της Βορείου Ηπείρου, της Κωνσταντινούπολης. Έτσι αξιοποιούσε τις ικανότητες να πείθει τους εθνικόφρονες νέους αξιωματικούς με πολλά επαγγελματικά προσόντα και να τους κάνει συντρόφους του στην υλοποίηση αυτών των ιδεών. Έτσι εξηγείται και το πώς ήλεγχε μέσω αυτών των ανδρών, που ενέταξε στην ΕΣΑ, το στράτευμα ολόκληρο και τη χώρα. Η φιλοδοξία του ήταν να ελέγχει τους πάντες αλλά όχι από τις πρώτες θέσεις. Αυτές τις άφηνε σε άλλους, που επίσης ήλεγχε και τους διατηρούσε πριν απ' αυτόν στην επετηρίδα των αξιωματικών και στις κυβερνητικές θέσεις. Έχοντάς τους στη γραμμή πριν απ' αυτόν, μπορούσε να τους σπρώχνει εύκολα στο γκρεμό. Το είχε πει αυτό.

Μια από τις αιτίες του πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου και στόχος των πραξικοπηματιών ήταν το Κυπριακό. Επομένως τις συνθήκες για επέμβαση στην Κύπρο θα τις δημιουργούσαν, όπως και έγινε. Είτε βοήθησε ο Μακάριος με τη στάση του είτε όχι. Είτε το κατάλαβε και ο Γρίβας (εάν δεν είχε συμπράξει με τη χούντα στη σχεδίαση του ρόλου του, πιστεύοντας πως πολεμάει τον Μακάριο, για την ένωση με την Ελλάδα) είτε όχι. Εξ άλλου το πραξικόπημα εξυπηρετούσε και τους Αμερικανούς. Και αφού προσφέρονταν από χρόνια να κάνουν την επιχείρηση (Τούρκοι με τον Ετσεβίτ και Έλληνες πρώτα με τον Παπαδόπουλο και στη συνέχεια με τον Ιωαννίδη) γιατί να μη βοηθήσουν. Με πολλαπλές επιτυχίες. Οι Τούρκοι ευχαριστημένοι, ο

Ντιπάρτμεντ σε συνεργασία με τους πολιτικούς συμβούλους των πρεσβειών και τους σταθμάρχες της CIA ή της DIA. Ο Κίσινγκερ διαφώνησε ανοιχτά με την τακτική αυτή και πρότεινε να καταφεύγουν για τις μελέτες αυτές που ο ίδιος ονόμασε National Security Study Memoranda (N.S.S.M.) σε ανεξάρτητους από την κυβέρνηση οργανισμούς, διότι θεωρούσε πως (οι μελέτες) θα ήταν πιο ακριβείς από τις δικές τους….μόλις ανέλαβε ως Σύμβουλος Εθνικής Ασφαλείας ζήτησε να του ετοιμάσουν 55 N.S.S.M. Ανάμεσα στα πρώτα δέκα ήταν και η Κύπρος. Το 1969-70 πραγματοποιήθηκε από την αμερικανική πρεσβεία της Λευκωσίας η δεύτερη μελέτη που είχε μια άλλη μορφή και καταγράφηκε ως National Security Decision Memoranda (N.S.D.M.)…(Σ.Σ. ΄΄Σταθμάρχης της CIA ήταν τότε ο Έρικ Νεφ, ο οποίος μισούσε παράφορα τον Μακάριο και φέρεται να έχει λάβει μέρος στο σχεδιασμό μιας τουλάχιστον δολοφονικής απόπειρας εναντίον του…)…στις αποφάσεις για την Κύπρο δόθηκαν αριθμοί προτεραιότητας…το Βιετνάμ χαρακτηρίσθηκε ως NSSM-1 {αριθμός προτεραιότητας 1, δηλαδή άμεσο πρόβλημα}. *Επί παντοδυναμίας Κίσινγκερ προετοιμάσθηκαν 143 τέτοιες μελέτες όπως αναφέρει το ΄΄Νιούσγουικ΄΄ στο τεύχος της 7ης Φεβρουαρίου 1972, σελίδα 15… ».* Και για να μην υπάρχει καμιά αμφιβολία πως το ΄΄σεμινάριο΄΄ κατέληξε σε NSSM για την Κύπρο, καταγράφει ο Ιγνατίου στη σελ.43 την άποψη ενός ΄΄καθηγητή΄΄ που δεν αποκαλύπτει τα στοιχεία του αλλά ήταν παρών στις συζητήσεις, τις οποίες και μαγνητοφώνησε: «*...κατά τον καθηγητή το Κέντρο Μεσογειακών Σπουδών* (που διοργάνωσε το ΄΄σεμινάριο της Ρώμης΄΄ για την Κύπρο*) ...είχε λάβει εντολή για πραγματοποίηση του σεμιναρίου από το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας του οποίου (ένα μήνα μετά το σεμινάριο) ηγείτο ο ίδιος ο Κίσινγκερ…».* Όσο για το πώς μίλησε ο Αβέρωφ και για συμφέροντα ποιών, αναφέρει ο Ιγνατίου στη σ.59 «*...ήταν φανερό ότι στόχος του Αβέρωφ ήταν να αντιμετωπιστεί το Κυπριακό ως ΝΑΤΟϊκό πρόβλημα και να λυθεί μέσα στα πλαίσια της συμμαχίας, με τρόπο που να διασφαλίζονται τα συμφέροντα του ΝΑΤΟ στην Ανατολική Μεσόγειο….ο καθηγητής…λέει ότι η πρόταση του Αβέρωφ εξυπηρετούσε ξεκάθαρα τα συμφέροντα της Δυτικής Συμμαχίας…».* Και σε όλα αυτά εμπόδιο ήταν ο Μακάριος. Μοχλός για την υλοποίηση του N.S.D.M. για την Κύπρο, ήταν η ομάδα Ιωαννίδη, που αφού έκανε το ΄΄καθήκον΄΄ της παραμερίσθηκε την ίδια στιγμή.

[1] Βλέπε συνέντευξη ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ (13-6-02) και καταθέσεις του Αβέρωφ και Παπαδόγγονα στην ανάκριση Σκεμπέα. Ο Αβέρωφ δεν πρέπει να ήταν ενημερωμένος από το 1972 για συγκεκριμένα σχέδια των ΄΄κινηματιών΄΄ του Ναυτικού. Ίσως όμως να γνώριζε, και έτσι ως ΄΄γεφυροποιός΄΄ να είχε ΄΄συζητήσει΄΄ με τους συνομιλητές του στη χούντα και τα του ναυτικού. Ο ίδιος δεν θα θεωρούσε κάτι τέτοιο ως προδοσία. Ο Πετρόπουλος λέει καθαρά πως ο Σταματελόπουλος τον προειδοποίησε να προσέχει, διότι ξέρουν οι ΄΄αρμόδιοι΄΄ τα του ΄΄κινήματος΄΄ και τα ξέρουν από τον Αβέρωφ. Μπορεί ο Πετρόπουλος να κάνει λάθος στο χρόνο. Πάντως τονίζει πως, η ΄΄ηγεσία΄΄ του ΄΄κινήματος΄΄ είχε ζητήσει επαφή με Σταματελόπουλο, εξ ου και η προειδοποίηση του τελευταίου για Αβέρωφ... Ο Μανιάτης σημειώνει σε επιστολή με σχόλιά του από 15-2-2005 πως δεν έχει ακούσει για τέτοια επαφή ούτε και συνάδελφοί του από την ίδια οργάνωση που ρώτησε.

[2] Βλ.εφημερίδα ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ 17 Ιουλίου 2003

[3] Βλ.ΜΑΡΙΟΥ ΕΥΡΥΒΙΑΔΗ, *Οι Τρεις Μοιραίοι Άνθρωποι,* στο ένθετο της εφημερίδας της 17ης Ιουλίου 2003 ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, ΙΣΤΟΡΙΚΑ, *Κύπρος 1974, Τα Παρασκήνια της Τουρκικής Εισβολής,* σ.8. Γράφει ο Ευρυβιάδης «*...η ανάγκη για την πολιτική επιβίωση του Ετσεβίτ και του καθεστώτος του Ιωαννίδη, διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των συνθηκών που κατέληξαν στο πραξικόπημα και την τουρκική εισβολή...».* Όπως είναι διατυπωμένο εμφανίζεται πως, αυτές ήταν οι κινητήριες αιτίες για τα γεγονότα. Αλλά την προσπάθεια με κάθε τρόπο για ένωση της Κύπρου ολόκληρης ή μέρους της με την Ελλάδα, θα την έκαναν είτε οι προ Ιωαννίδη ή ο ίδιος, όπως και έγινε. Ανεξάρτητα από θέληση για επιβίωση, που ούτως ή άλλως υπάρχει σε όλους όσους κυβερνάνε. Και δημιουργούν και τις συνθήκες για γεγονότα.

Μακάριος εκτός ενεργείας, οι Έλληνες δυσαρεστημένοι αλλά υπό τον έλεγχο των Αμερικανώνδιπλωματών και τις δεσμεύσεις του ΝΑΤΟ, οι Άγγλοι οι μόνοι κυρίαρχοι (άρα και οι ίδιοι οι Αμερικανοί) σε μεγάλα τμήματα του εδάφους του νησιού, όπου και οι βάσεις. Οι Σοβιετικοί εκτός επιρροής στο αβύθιστο αεροπλανοφόρο, που ελέγχεται πλέον απόλυτα.
Έτσι έχουν επιτύχει να ελέγχουν στη Μεσόγειο και την Κύπρο εκτός της Κρήτης, Σικελίας, Μάλτας, Σαρδηνίας, Γιβραλτάρ και της άλλης άκρης της Μεσογείου δηλαδή του Ισραήλ. Αυτές οι θέσεις /νησιά / χώρες συνθέτουν μια στρατηγικής σημασίας γραμμή, που όποιος την ελέγχει κυριαρχεί στη Μεσόγειο. Αλλά και στην υπερκείμενη Νότια Ευρώπη, στην υποκείμενη Βόρεια Αφρική, στην έξοδο προς Μέση Ανατολή και Ινδικό, στην έξοδο προς Ατλαντικό, στην είσοδο μέσω Βοσπόρου για τη Νότιο-Δυτική Ρωσία. Είναι η λεωφόρος του πετρελαίου. Γι' αυτό θέλουν ΄΄λύση΄΄ του Κυπριακού με κάθε τρόπο. Αυτοί οι ενδιαφερόμενοι θέλουν και κάποια ΄΄κατάσταση΄΄ στο νησί οπωσδήποτε άλλη από αυτήν, που είχε επιβάλλει ο Μακάριος. Το θέλουν οι αξιωματικοί στους οποίους απευθύνονται τα δελτία ενημερώσεως των υπηρεσιών ασφαλείας του ΑΝ. Διότι καλλιεργείται κοινή συνείδηση, πως αυτός ο στόχος πρέπει να επιτευχθεί προς αυτήν την κατεύθυνση με όλους τους τρόπους. Δύσκολα συναντάς αξιωματικό, που να σκέπτεται θετικά για τον Μακάριο και την πολιτική του. Ακόμα και σήμερα είναι πολλοί εκείνοι, που του αποδίδουν μεγάλη ευθύνη για την εξέλιξη του Κυπριακού. Ανεξάρτητα επομένως από την θέληση για επιβίωση του καθεστώτος Ιωαννίδη με την ανατροπή Μακαρίου, το καθεστώς τον έχει βάλει στόχο, διότι ΄΄εμποδίζει την ένωση΄΄. Και δεν είναι μύθος, όπως λέει ο Ευρυβιάδης, η άποψη «*…ότι όλα έγιναν για την ένωση…*». Είναι άλλο τι συνέβαινε με βάση τις συμφωνίες και τις ρεαλιστικές δυνατότητες για ένωση (μάλλον για διχοτόμηση και διπλή ένωση), και άλλο τι πίστευαν και με βάση αυτό ενεργούσαν και οι συνωμότες περί τον αρχηγό τους Ιωαννίδη και όλοι οι στρατιωτικοί, που ήθελαν την Κύπρο ενωμένη με την Ελλάδα.
Τα στελέχη των ΕΔ που ήταν η ηγεσία του Απριλιανού καθεστώτος, αποδείχθηκαν μικρών προδιαγραφών. Η ομάδα αυτή ήταν αδύναμη σε όλους τους τομείς, για να ασκήσει πολιτική διεθνούς επιπέδου, όπως είναι το Κυπριακό. Δεν ήταν έμπειροι, διπλωμάτες, χαρισματικοί, δυνατοί, οραματιστές, ήταν ΄΄λίγοι΄΄, ΄΄μικροί΄΄, ΄΄αδύναμοι΄΄. Εκείνο που ήξεραν καλά, γιατί ολόκληρη τη στρατιωτική τους ζωή αυτό έκαναν, ήταν να συνωμοτούν. Όχι όμως όπως ο Κίσινγκερ, και αγνόησαν ότι, δεν ήταν ηλίθιοι οι Τούρκοι. Δεν μπορεί κανείς να πει για τους εδώ πως ΄΄*απαλλάσσονται λόγω βλακείας*΄΄. Ούτε ήταν προδότες συγγνωστοί, όπως πολλοί τους αποκαλούν. Προδοσία με τη λογική αυτή μπορεί να αποκληθούν οι πράξεις τους. Δεν ήθελαν να καταλήξουν τα πράγματα εκεί που κατέληξαν, και ενδιαφέρει αυτό μόνο για να ερμηνεύσει κανείς, το γιατί χρησιμοποιήθηκαν.
Στο ναυτικό όμως χρόνια πριν το 1974, έχουν προηγηθεί γεγονότα στον τομέα των εξοπλισμών, που οι συνέπειές τους φτάνουν στο Κυπριακό. Στελέχη του Πολεμικού Ναυτικού αντιμετωπίζουν το Κυπριακό και τις εξελίξεις του, με τρόπο που μπορούμε να προσεγγίσουμε μέσα από μήνυση, που υπέβαλλε ένας απότακτος αξιωματικός του ΠΝ, που είχε διαδραματίζει ρόλο στις παραλαβές των γερμανικών Υποβρυχίων. Εκείνων ακριβώς που δύο φορές διατάχθηκαν να πλεύσουν στο χώρο της τουρκικής απόβασης και τις δύο φορές ανακλήθηκαν, από εκείνους που τα είχαν στείλει.

Γ13α.- ΜΗΝΥΣΗ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΄΄ΚΥΠΡΙΑΚΟ΄΄

Στις 10 Μαίου 1975 κατατίθεται στην ΑΣΔΕΝ μήνυση[1] του «*…Αριστόδημου Χ. Χατζηπαναγιώτου, πτυχιούχου Νομικής δημοσιογράφου, κατοίκου Λευκωσίας Κύπρου και προσωρινώς διαμένοντος εν Αθήναις…*» (όπως αναφέρει), κατά εκατόν είκοσι επτά (127) στρατιωτικών (μεταξύ των οποίων και δύο ναυτών) για τη συμμετοχή τους στο πραξικόπημα. Παραθέτει συγκεκριμένες ενέργειες για τις οποίες φέρονται υπεύθυνοι. Η μήνυση αυτή δεν εκδικάσθηκε ποτέ. Στο κείμενο της και στη σελίδα 30 περιγράφεται η δραστηριότητα ομάδας υπό τον ταγματάρχη τότε του πεζικού Θεοδωρόπουλο Ε. που υπηρετούσε στην ΕΦ (Εθνική Φρουρά) και ήταν αρμόδιος για την ταφή των νεκρών του πραξικοπήματος. «*…διέτασσε την ταφήν εις το εν τη πόλει ταύτη {*Λευκωσία*} Νεκροταφείον, ομού μετά των νεκρών και ζώντων, εις παρατήρησιν δε του παρευρισκομένου ιερέως Τσέστου Παναγιώτου, περί υπάρξεως και ζώντων μεταξύ των προς ταφήν, ούτος τον ηπείλησεν με εκτέλεσιν, βρίζων τούτον χυδαιότατα…*» Ο ταγματάρχης διαχώριζε τους προς ταφήν σε ΄΄*πατριώτες*΄΄ που ήταν μέλη της οργάνωσης ΕΟΚΑ Β΄ και σε ΄΄*σκυλιά του Μούσκου*΄΄ που ήταν οι Μακαριακοί. Τους πρώτους έθαβε με όλες τις τιμές στο νεκροταφείο, ενώ τους δεύτερους μαζί με ΄΄*τους ζώντες*΄΄ σε ομαδικούς τάφους που άνοιγαν σε παρακείμενους αγρούς. Πριν την ταφή «*…αφήρει εκ των νεκρών τα αντικείμενα άτινα έφερον μετ' αυτών*΄΄ . Η μήνυση συνεχίζοντας σημειώνει πως ο εν λόγω ταγματάρχης γνωρίζει και τους είκοσι πέντε (25) περίπου που επιμελήθηκαν «*…της ανορύξεως ομαδικών τάφων, εντός των οποίων έθαψαν και ζώντας…*» Τι να πει κανείς εδώ. Θα αναφέρονταν όλα τα ονόματα της

[1] Βλ.μήνυση του Χατζηπαναγιώτου Αριστοδήμου του Χ. κατά των 127 στρατιωτικών για το πραξικόπημα (συνολικά εβδομήντα τεσσάρων σελίδων) με ημερομηνία 30-4-1976. Υποβάλλεται στην ΑΣΔΕΝ παίρνοντας αριθ. πρωτ. 2111/10-5-1976.

μήνυσης με τις λεηλασίες σπιτιών και αιχμαλώτων, τις εκτελέσεις, τους βασανισμούς και όλα όσα περιλαμβάνει, εάν ήταν πόρισμα ανάκρισης ή ακόμα περισσότερο μιας δίκης.

Έξη μήνες νωρίτερα, στις 4 Νοεμβρίου 1974 ο απότακτος αντιπλοίαρχος Πετρόπουλος Ευστάθιος έχει ήδη υποβάλλει μήνυση κατά των Παπαδόπουλου και σειράς ακόμα εν ενεργεία και αποστράτων στελεχών των ΕΔ. [1]

Η μήνυση υποβάλλεται διότι, κατά τον Πετρόπουλο το ναυτικό ήταν (εν γνώσει των μηνυομένων), απροετοίμαστο να αντιμετωπίσει την τουρκική εισβολή. Από το κείμενο της μήνυσης προκύπτει πως, ο μηνυτής θεωρεί ότι από 6-6-1970 υπάρχει συγκάλυψη προδοτικών παραλείψεων του ναυτικού για την διόρθωση σοβαρών τεχνικών θεμάτων των νέων Υ/Β. Αποδίδει προδοτικές παραλείψεις από το 1969 επί τεχνικών πάλι θεμάτων στις παραλαβές και άλλων τύπων πλοίων όπως των Α/Τ (Αντιτορπιλικών) τύπου FRAM και Πυραυλακάτων. Αποδίδει επίσης ευθύνες για πλημμελή συντήρηση και εκπαίδευση των υπαρχόντων παλαιών μονάδων του ναυτικού. Αναφέρει πως στις παραλαβές των μονάδων αυτών οι αξιωματικοί και τα πληρώματα εκφοβίζονταν και φιμώθηκαν στις προσπάθειές τους να λυθούν τα προβλήματα που είχαν εντοπίσει. Έτσι κατά την εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο *«…αι μονάδες κρούσεως του ναυτικού ευρέθησαν εις κατάστασιν μη επιτρέπουσαν την αποτελεσματικήν χρησιμοποίησίν των, εν γνώσει των μηνυομένων…»*

Ο Πετρόπουλος λέει και πιστεύει πως, επί δέκα χρόνια η ηγεσία του ελληνικού πολεμικού ναυτικού με πλήρη γνώση του τι έκανε και που απέβλεπε, συνωμότησε ώστε ο στόλος να μην είναι σε θέση να πολεμήσει. Μπορεί το αποτέλεσμα να ήταν αυτό, αλλά είναι δύσκολο να δεχτεί κανείς τέτοιο σκεπτικό. Το υποβρύχιο στην κατάσταση που παρελήφθη όπως και τα υπόλοιπα, πράγματι ήταν σε προβληματική κατάσταση για χρόνια. Να δεχτεί κανείς και μειωμένη εκπαιδευτική δραστηριότητα, να δεχτεί και επιλογές μεταχειρισμένου πολεμικού υλικού από αμερικανικές κυρίως πηγές για τους γνωστούς λόγους, κομματικοποιημένο στρατό, στροφή της αμυντικής στρατηγικής σε λάθος κατεύθυνση. Αλλά είναι δύσκολο να τα δεχτεί όλα αυτά, ως αποτέλεσμα συγγνωστής και δη συνωμοτικής δραστηριότητας. Προδοσία μπορεί να θεωρηθεί ότι διέπραξαν, δειλία και βλακεία επέδειξαν και είναι αρκετά αυτά να τους καταδικάσει η ιστορία και η συνείδηση των Ελλήνων. Υπηρετούσαν ξένα συμφέροντα πιστεύοντας πως παράλληλα υπηρετούνται και τα συμφέροντα της Ελλάδας.

Επανερχόμενοι στη μήνυση, διαπιστώνουμε από τους προτεινόμενους ως μάρτυρες, αλλά και από την προβολή των αφορούντων τα μη χρησιμοποιηθέντα υποβρύχια, πως αυτό είναι το κυρίαρχο στοιχείο που οδηγεί τον Πετρόπουλο. Η σύνδεση του αποτελέσματος της εισβολής των Τούρκων στην Κύπρο, με το πώς και γιατί δεν αντέδρασε το καθεστώς Αθηνών. Οι προτεινόμενοι ως μάρτυρες είναι εκατό αξιωματικοί εν ενεργεία και εν αποστρατεία του ναυτικού, δέκα έξη της αεροπορίας, τρεις του στρατού ξηράς και δέκα τρεις ειδικοί επιστήμονες καθηγητές του πολυτεχνείου για το τεχνικό μέρος των μονάδων του ναυτικού. Μία εβδομάδα μετά αυτήν τη μήνυση επανέρχεται με *΄΄Υπόμνημα και δήλωση παραστάσεως πολιτικής αγωγής΄΄* με την οποία συμπληρώνει το σκεπτικό της μήνυσης και το ότι αυτή αποσκοπεί «*…εις την αποκάλυψιν και τιμωρίαν απάντων των πραγματικών ενόχων, οι οποίοι καθ΄ οιονδήποτε τρόπον έπαιξαν ρόλον εις την προδοτικήν αδράνειαν αντιδράσεως των τριών κλάδων των ΕΔ…».* Προσθέτει στους μηνυμένους και τους Γκιζίκη (Πρόεδρο Δημοκρατίας), Μπονάνο (τ.ΑΕΔ), Γαλατσάνο (τ. αρχηγό στρατού), Αραπάκη (αρχηγό ναυτικού), και Παπανικολάου (αρχηγό αεροπορίας) για τους οποίους καταγγέλλει πως «*…ως εκ της θέσεώς των εις την ηγεσίαν των ΕΔ, από κοινού μετά του τότε Πρωθυπουργού, τότε ΥΕΘΑ και των άλλων καταγγελλομένων συνυπευθύνων συνέπραξαν εις την εγκληματικήν προδοσίαν της Κύπρου και της καθόλου Ελλάδος…».* Επί πλέον των προηγουμένων μαρτύρων, προτείνει δέκα οκτώ του στρατού ξηράς, τρεις του ναυτικού και είκοσι τέσσερις της αεροπορίας. Συμπληρώνει πως «*…παρίσταται ως πολιτικός ενάγων εναντίον των μηνυομένων και ενόχων και του ελληνικού δημοσίου ως οργάνων αυτού δι' ηθικήν βλάβην ην υπέστην εκ των αδικημάτων αυτών ως Έλλην αξιωματικός και ήδη πολίτης, ούτινος εθίγει αμέσως η προσωπικότης, η τιμή και η υπόληψίς μου, διά ποσόν δέκα πέντε δραχμών…».*

Η μήνυση δεν εκδικάσθηκε ποτέ. Θα το μάθουμε από έγγραφα που θα υποβληθούν αργότερα στην *΄΄Εξεταστική των Πραγμάτων Επιτροπή για το Φάκελο της Κύπρου΄΄.*

Ο Πετρόπουλος στη μήνυση περιγράφει σειρά κινήσεων και προσπαθειών του. Και δεν είναι παρά ένα απλό στέλεχος των ΕΔ και μάλιστα απότακτος, όταν συνεχίζει να δραστηριοποιείται. Αυτή η δραστηριοποίηση δεν εμφανίζεται στη μεταπολίτευση. Από τη στιγμή της απόταξής του αγωνίζεται να επισύρει την προσοχή του καθεστώτος στις προβληματικές παραλαβές των Υ/Β από το ναυτικό. Ζητάει να παρουσιαστεί στον αντιβασιλέα Παπαδόπουλο χωρίς επιτυχία και τελικά του στέλνει επιστολή από 5-5-1972 (μέσω του συνταγματάρχη Παν. Τζανέτου, αρχηγού του στρατιωτικού του γραφείου) με την οποία αφού περιγράφει το

[1] Η μήνυση του Πετρόπουλου περιλαμβάνει τους Παπαδόπουλο (τ. Αντιβασιλιάς, Πρωθυπουργός, ΥΕΘΑ, και Πρόεδρος Δημοκρατίας), Γκιζίκη (Πρόεδρο Δημοκρατίας), Αγγελή (τ. ΑΕΔ και Αντιπρόεδρος Δημοκρατίας), Μαργαρίτη (τ. Α/ΓΕΝ), Ρουφογάλη (τ.ΚΥΠ), Ιωαννίδη (τ. Διοικητής ΕΣΑ), Παπαπούλου (τ.Πρόεδρος Αναθεωρητικού Δικαστηρίου), Εφεσίου (τ.ΥΕΘΑ), Ζαγοριανάκου (τ.ΑΕΔ), Λατσούδη (τ.ΥΕΘΑ), Μπονάνου (τ.ΑΕΔ), Πετμεζά (τ.Υ/ΓΕΝ), Μανωλόπουλου (τ.Υ/ΓΕΝ), Αραπάκη (Αρχηγός Ναυτικού, τ.Διοικητής Στόλου), Καλογεροπούλου (Διοικητής Στόλου), Καψάλη (Υ/ΓΕΝ), Ανδρονοπούλου (Επιτελείο ΑΕΔ), Κουμανάκου (Δ.Ν.Ε.), Δαμβέργη (τ.Διοικητή Ναυτικού Κλιμακίου Κιέλου και νυν αρχιπλοιάρχου ε.α.), Τσουτσάνη (πλοιάρχου ε.α.). Όλοι ήταν τέως και τότε ε.ε. στρατιωτικοί πλήν του Εφεσίου.

όλο ιστορικό ζητάει να παραπεμφθεί η υπόθεση στην ποινική δικαιοσύνη. Τον καλεί ο Παπαπούλος που είναι Πρόεδρος του Αναθεωρητικού Δικαστηρίου και καταθέτει επί εξάωρο με γραμματέα τον τότε λοχαγό Δικ.Κ. Τσατσούλη. Αυτή ήταν και η τελευταία του επαφή με τον Παπαπούλο. Αποτέλεσμα δεν υπήρξε ούτε σ' αυτήν την προσπάθεια. Πριν την κλήση από τον Παπαπούλο και την επιστολή προς τον Παπαδόπουλο, ο πλωτάρχης ε.α. Πετρόπουλος είχε κτυπήσει όλες τις πόρτες από του ΑΕΔ (Αγγελή), της ΚΥΠ (Ρουφογάλη) και του Συμβουλίου Επικρατείας (κανονική προσφυγή για την απόταξή του) χωρίς αποτέλεσμα. Η μη ανταπόκριση τον οδηγεί στην πεποίθηση πως η ηγεσία του ΠΝ και των ΕΔ προδίδει, και τούτο τον οδηγεί σταδιακά στο πλευρό του Σταματελόπουλου, άρα κατά της ομάδας Παπαδόπουλου. Η μήνυση Πετρόπουλου και τα έγγραφά της δίνουν μια συνοπτική εικόνα του τρόπου που κινήθηκε το ναυτικό με κύριο άξονα την εμπλοκή ή όχι των νεοπαραληφθέντων υποβρυχίων. Χωρίς όμως να καλύπτει και εκ των πρασγμάτων δεν δίνει την κατάσταση που επικρατούσε την ίδια στιγμή στο υπόλοιπο ΠΝ. Η πολιτική πλευρά και ευρύτητα της μήνυσης δεν μπορεί να υποστηριχθεί, πως έχει βαρύτητα στην όλη υπόθεση του κυπριακού ζητήματος. Τα υποβρύχια δεν χρησιμοποιήθηκαν, όπως προβλεπόταν. Την ίδια στιγμή ένα Αρματαγωγό υπό τον Χανδρινό Κυβερνήτη πρόσφερε πολύ περισσότερα και ουσιαστικά. Εκεί φαίνεται πιο πολύ η πραγματική διάσταση του ανθρώπινου δυναμικού του ναυτικού, παρά στον πολιτικάντη αρχηγό του και τη μη χρησιμοποίηση των Υποβρυχίων.

Γ13β.- Η ΕΜΠΛΟΚΗ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΠΝ ΣΤΟ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ ΚΑΤΑ ΜΑΚΑΡΙΟΥ[1]

Το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου εκδηλώνεται με την εφαρμογή του σχεδίου ΗΦΑΙΣΤΟΣ.[2] Ο αντιπλοίαρχος Ανέστης Παπαδάκης διοικητής στη Ναυτική Βάση Χρυσούλη στην Κύπρο, σε αναφορά του[3] μετά τη μεταπολίτευση καταγράφει το πρώτο[4] από μια σειρά σημάτων [5] που εκδόθηκαν στη διάρκεια του

---

[1] Βλ. ΣΕΡΓΗΣ Γ. *Η Μάχη της Κύπρου* ο.π. σ.182 κ.επ. όπου καταγράφονται με λεπτομέριες οι προετοιμασίες και οι επιχειρήσεις κυρίως του στρατού στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου. Ο συγγραφέας έχει για χρόνια ερευνήσει σε έκταση τα γεγονότα. Χρησιμοποίησε αρχεία και συνεντεύξεις (στοιχεία των οποίων δεν καταχωρεί προφανώς λόγω εκτάσεως). Ο Αλευρομάγειρος θεωρεί την εργασία του την πλέον αξιόπιστη. Αλλά και άλλοι στρατιωτικοί που αναφέρονται στο βιβλίο του σχολιάζουν θετικά το βιβλίο. Σημειώνεται πως πλήθος απορίων επέλυσε και την πλέον καθαρή εικόνα των γεγονότων του πραξικοπήματος και της εισβολής/επιχειρήσεων απέκτησε ο γράφων μελετώντας αυτό το βιβλίο.

[2] Το σχέδιο εσωτερικής ασφαλείας στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου στην Κύπρο, είναι συνώνυμο με άλλο που ίσχυε για την Ελλάδα και καλείται ΗΦΑΙΣΤΟΣ 74 . ΒΛ. ΣΕΡΓΗ ο.π.σ. σ. 182 κ.επ. και 701. Επίσης Βλ. ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΗ Πρωτοδικείου Αθηνών αριθ.14952/87 της συνεδρίασης 18-3-1987 της μήνυσης υποστρατήγου Χ.Χίου κατά δημοσιογράφου Γ.Μαύρου και Α.Τεγόπουλου για δημοσίευμα της ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑΣ. 'Οπως όλες οι οδηγίες και οι διαταγές στο πραξικόπημα αυτό που ήταν προφορικές, το ίδιο συνέβη και με το σχέδιο πλην του τμήματος που αφορούσε τη διοικητική μέριμνα, το οποίο και εκδόθηκε γραπτά. Δηλαδή οδηγίες για τροφοδοσία κάθε είδους , μεταφορές,, περίθαλψη ασθενών, ομαδική ταφή νεκρών (χωριστά χριστιανών και μουσουλμάνων) κ.ο.κ. Το φαινόμενο που παρατηρήθηκε (ενδεικτικό του μίσους που χώριζε), ήταν η ταφή των μακαριακών εκτός νεκροταφίων. Σε ομαδικούς τάφους μαζί με ζώντες εάν αληθεύει η ανατριχιαστική περιγραφή στη μήνυση του Άρη Χατζηπαναγιώτου ο.π. κατά των συντελεστών του πραξικοπήματος. Στην ίδια μήνυση περιγράφονται και οι δραστηριότητες στελεχών του ναυτικού και κύρια με βαριές κατηγορίες κατά του αντιπλοιάρχου Παπαγιάννη και υποπλοιάρχου Ντάνου. Αναφέρεται και σε σε όνομα ΄΄Πσωμάκη΄΄ που ως υποδιοικητής ναυτικής βάσης Κυρηνείας διέταξε την σύλληψη και εγκλεισμό πολιτών στο φρούριο της πόλης ακόμα και ενώ βομβαρδιζόταν από τους Τούρκους. Μάλλον πρόκειται για τον υποπλοίαρχο Τσομάκη που θυσιάσθηκε στη συνέχεια σε απενοημένο διάβημα κατά του τπυρκικού στόλου.

[3] Η αναφορά του αντιπλοίαρχου Παπαδάκη Ανέστη προς Α.Ν./1ο Ε.Γφέρει ημερομηνία 3-9-74. Η αναφορά του Κανδαλέπα με ίδιο περίπου περιεχόμενο υποβλήθηκε στο Α.Ν. στις 29 Αυγούστου 1974.

[4] Η διαταγή έναρξης του πραξικοπήματος εκδίδεται με σήμα ΗΩΠ 150818 και αναφέρει «...ΑΜΑ ΛΗΨΕΙ ΕΛΘΕΤΕ ΕΙΣ ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΝ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΗΣΑΤΕ ΩΣ ΚΑΤΩΘΙ:

α. ΑΠΟΣΤΕΙΛΑΤΕ ΕΝΟΠΛΟΝ ΔΙΜΟΙΡΙΑΝ ΥΠΟ ΔΟΥΚΑ ΕΙΣ ΚΑΟΑ ΑΜΜ/ΣΤΟΥ ΔΙ' ΑΣΦΑΛΕΙΑΝ ΠΕΡΙΟΧΗΣ.

β. ΑΠΟΣΤΕΙΛΑΤΕ ΔΥΝΑΜΙΝ ΥΠΟ 60 ΕΝΟΠΛΩΝ ΥΠΑΞ/ΚΩΝ ΚΑΙ ΝΑΥΤΩΝ ΥΠΟ ΝΤΑΝΟΝ ΚΑΙ ΑΡΜΕΝΙΑΚΟΝ ΕΙΣ Β.Μ.Η. ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ.

γ. ΔΥΟ (2) Τ/Α ΑΠΟΜΟΝΩΣΟΥΝ ΛΙΜΕΝΑ ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΥ ΑΠΟ ΠΑΣΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΚΥΡΙΩΣ ΠΛΟΙΩΝ ΚΑΙ ΠΛΟΙΑΡΙΩΝ.

δ. ΟΠΟΥ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΤΕ ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΝ ΠΑΡΑΤΑΞΕΤΕ ΑΥΤΗΝ ΔΙΑ ΤΩΝ ΟΠΛΩΝ.

ΑΝΑΦΕΡΑΤΕ ΛΗΨΙΝ ΚΑΙ ΕΝΑΡΞΙΝ ΕΚΤΕΛΕΣΕΩΣ».

Το Σήμα ήταν από ΝΔΚ προς ΝΒΧ και ΔΠΑ με στοιχεία ΗΩΠ (Ημερομηνία – Ώρα – Προέλευση) ΝΔΚ 150818. Τα στοιχεία ΝΔΚ σημαίνουν Ναυτική Διοίκηση Κύπρου. ΝΒΧ, Ναυτική Βάση Χρυσούλη (στο Μπογάζι). ΔΠΑ, Διοικητής Παρακτίου Αμύνης, ΚΑΟΑ ήταν τα θέρετρα των Ελλήνων Αξ/κών στην Αμμόχωστο (Κέντρο Αναψυχής Οικογενειών Αξιωματικών). Το ΒΜΗ ήταν στρατόπεδο στη Λευκωσία πρώην «British Military Hospital». ΓΕΕΦ ήταν το Γενικό Επιτελείο Εθνικής Φρουράς, στη Λευκωσία. Π/Π είναι Παράκτιο Περιπολικό.

[5] Τα διατιθέμενα σήματα που εκδόθηκαν όλα από ΝΔΚ (εκτός ένα από ΓΕΕΦ) από τις 15 Ιουλίου το πρωί 0818 (που είναι ο συναγερμός και πρώτες εντολές για το πραξικόπημα ως ανωτέρω) μέχρι το τελευταίο 5 Αυγούστου είναι τα ακόλουθα:

-ΠΡΟΣ ΝΒΧ 150825/7 (δεκαπέντε λεπτά μετά την έναρξη του πραξικοπήματος) με εντολή οι οικογένειες των εξ Ελλάδος να ειδοποιηθούν και να πάνε στα ΚΑΟΑ ή στη ΝΒΧ, προφανώς για να προστατευθούν από τους οπαδούς του Μακαρίου.

-ΠΡΟΣ ΠΛΟΙΑ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ 162055/7 να αναφέρουν όλοι *«...τυχόν απωλείας προσωπικού κατά το διαρρεύσαν διήμερον...αρνητικαί αναφοραί απαιτούνται...»* δηλαδή τι νεκρούς και τραυματίες είχαν στο πραξικόπημα.

-ΠΡΟΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΞΗΡΑΣ 1705Ο5/7 να ειδοποιηθούν οι κάτοικοι των *«...χωρίων ευθύνης σας όπως μέχρι ώρας 1400 της σήμερον παραδώσουν εις ημάς άπαντα τον τυχόν κατεχόμενον οπλισμόν και πυρομαχικά διότι πας κατέχων ...μετά την ανωτέρω ώραν θα συλλαμβάνεται και θα παραπέμπεται εις στρατοδικείον...».* Να τονισθεί εδώ πως οι πληροφορίες για συγκεντρώσεις στρατευμάτων των Τούρκων απέναντι υπήρχαν και ήταν ήδη γνωστές. Οι πραξικοπηματίες αφόπλιζαν τον πληθυσμό αδιαφορώντας για το ενδεχόμενο που έγινε πραγματικότητα της εισβολής των Τούρκων.

- ΠΡΟΣ ΝΒΧ- ΣΕΠ Α,Β,Δ. 181125/7 να εντείνουν την προσοχή τους και να αναφέρουν οιονδήποτε ύποπτο στόχο επιφανείας ή αέρος. Επομένως άρχισαν να ξυπνάνε για τον επερχόμενο κίνδυνο και από εδώ και μετά αυτό φαίνεται στα σήματα.

-ΠΡΟΣ ΝΒΧ 171140 να ενεργοποιήσει θάλαμο επιχειρήσεων και να αρχίσει να λειτουργεί ραντάρ επιφανείας.

-ΠΡΟΣ Π/Π ΛΕΒΕΝΤΗΣ 190905 να φύγει από ΝΣΠ και να καταπλεύσει στη βάση ΝΒΧ για αποκατάσταση βλαβών. Το Π/Π ΛΕΒΕΝΤΗΣ ήταν που βομβάρδισε την Πάφο κατά το πραξικόπημα με κυβερνήτη τον Ταβλαρίδη. Ο ίδιος με το πλήρωμά του επιτέλεσε την αποστολή του κατά *΄΄του εσωτερικού εχθρού΄΄* και όπως φαίνεται και από το ημερολόγιο των πολεμικών γεγονότων, έκανε την προσπάθειά του και στην εισβολή με κατάρριψη ενός τουρκικού Α/Φ.

-ΠΡΟΣ ΝΑΥΤΙΚΑΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ 221500/7 *«ΑΠΟ ΩΡΑΣ 1600 ΕΧΘΡΟΠΡΑΞΙΑΙ ΔΙΑΚΟΠΤΟΝΤΑΙ. ΔΙΑΤΗΡΗΣΑΤΕ ΘΕΣΕΙΣ ΠΟΥ ΚΑΤΕΧΕΤΕ ΚΑΙ ΝΑ ΕΥΡΙΣΚΕΣΘΕ ΕΙΣ ΕΤΟΙΜΟΤΗΤΑ. ΟΥΔΕΜΙΑ ΒΟΛΗ ΚΑΤΑ ΕΧΘΡΙΚΟΥ Α/Φ ΝΑ ΡΙΦΘΗ»*

-ΠΡΟΣ ΝΒΧ/ΔΠΑ 041930 με το οποίο ο Παπαγιάννης αφαιρεί το δικαίωμα και αρμοδιότητα από τους δύο διοικητές για σύνταξη φύλλων ποιότητος και εκθέσεων ικανότητος των αξιωματικών των δύο διοικήσεων. Και τούτο διότι οι αντίστοιχοι διοικητές δεν είχαν συμπράξει ενθέρμως στο πραξικόπημα αφ' ενός (άρα για να μην αξιολογηθούν οι ΄΄δικοί του΄΄ δυσμενώς) και αφ' ετέρου για να τους προσβάλλει και εκθέσει. Την άλλη μέρα βάζει το Γεωργίτση (αρχηγό ΓΕΕΦ) και εκδίδει σήμα το οποίο συνοδεύει σε λίγο με δύο δικά του.

-ΑΠΟ ΓΕΕΦ, ΠΡΟΣ ΝΔΚ 051005/8 και ΑΠΟ ΝΔΚ ΠΡΟΣ ΝΒΧ 051100 και 051125/8 με τα οποία αναδιατάσσονται οι διοικήσεις των μονάδων και οι κυβερνήτες των σε ενέργεια πλοίων (από τον Παπαγιάννη βέβαια) *«...προκειμένου προφανώς θίξη τους μη ενθέρμως συνεργήσαντες εις το πραξικόπημα...κατέλυσεν πάσαν έννοιαν ιεραρχικής τάξεως και δεοντολογίας...»* όπως γράφει στη σ.24 του Πορίσματος Ενεργηθείσης Ενόρκου Διοικητικής Εξετάσεως από 9-3-1975 ο Μεταλληνός.

πραξικοπήματος. Το σήμα αυτό περιλαμβάνει τις πρώτες εντολές με την έναρξη του πραξικοπήματος. Το έφερε στο γραφείο του στις 08.30 ο υποδιοικητής του υποπλοίαρχος Δούκας.
Είναι η διαταγή που στάλθηκε από το Ναυτικό Διοικητή Κύπρου (τον αντιπλοίαρχο Γ. Παπαγιάννη) στον κατά δύο τάξεις νεότερό του αντιπλοίαρχο Α. Παπαδάκη, διοικητή της κύριας βάσης του Ναυτικού στο Μπογάζι.
Μέχρι το πρωινό της 15 Ιουλίου, στο κλιμάκιο του Π.Ν. που υπήρχε στην Κύπρο έχουν προηγηθεί πολλά. Τα περιγράφει ο Παπαδάκης στις 3 Σεπτεμβρίου του ίδιου χρόνου, στην αναφορά του προς το 1ο ΕΓ, ενώ ήδη η δικτατορία έχει λήξει και οι Τούρκοι κατέχουν τη μισή περίπου Κύπρο. Εδώ θα περιοριστούμε στην καταχώρηση των στοιχείων που σχετίζονται με το πραξικόπημα και που αφορούν τα στελέχη του Ναυτικού, προσπαθώντας να κατανοήσουμε τις αντιδράσεις εκείνων, που θέλοντας και μη θέλοντας είχαν εμπλοκή στα γεγονότα. Τα στοιχεία αυτά προκύπτουν εκτός των άλλων, και από την αναφορά του Παπαδάκη, συνέπεια της οποίας (καθώς και παρόμοιας του υποπλοιάρχου τότε Α. Κανδαλέπα) ήταν να διαταχθεί από το Α.Ν. ένορκη διοικητική εξέταση (ΕΔΕ) που ενήργησε ο πλοίαρχος Κ. Μεταλληνός.[1]
Το πόρισμα ξεκαθαρίζει αρκετά τα γεγονότα και στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου και στην εισβολή των Τούρκων. Στην αναφορά εξάλλου του Παπαδάκη διάχυτη είναι η οργή, για τον τρόπο με τον οποίο ο διοικητής του Παπαγιάννης εκινείτο στο νησί.
Ο τελευταίος πρέπει να ήταν προϊδεασμένος για το πραξικόπημα, αλλά για τους υπόλοιπους του Ναυτικού που υπηρετούσαν στο Μπογάζι, η εμπλοκή ξεκίνησε την Τρίτη 9 Ιουλίου 1974[2]. Σύμφωνα με την αναφορά του Παπαδάκη, με την άφιξη το μεσημέρι 9 Ιουλίου στο Μπογάζι του ΝΔΚ (Ναυτικού Διοικητή Κύπρου) αντιπλοίαρχου Παπαγιάννη συγκεντρώθηκαν οι αξιωματικοί των Διοικήσεων ΔΠΑ/ΝΒΧ, ήτοι υποπλοίαρχοι Δούκας Π. (Υποδιοικητής ΝΒΧ), Τσαταλός Ε., Κανδαλέπας Α., Γουλέας Σ., (Τ) Ντάνος Γ. και ανθυποπλοίαρχος (Τ) Αρμενιάκος Γ. Ο Παπαγιάννης ανακοινώνει ότι θα γίνει πραξικόπημα για την ανατροπή του Μακαρίου Κυριακή προς Δευτέρα 14 προς 15 Ιουλίου και ώρα 02.00 και ότι αυτό το γνωρίζουν ο ΑΕΔ στρατηγός Μπονάνος, ο Ιωαννίδης και ένας ακόμα (τους είπε μάλλον για τον Γκιζίκη αλλά δε θυμάται καλά) από δε την Κύπρο ο Διοικητής Καταδρομών Κομπόκης και ο Διοικητής (ή υποδιοικητής) της ΕΛΔΥΚ. Το γεγονός πως δεν αναφέρει και τον Α/ΓΕΝ δεν ξενίζει αφού όλες οι μονάδες και των τριών όπλων που υπηρετούσαν στην Κύπρο υπάγονταν απευθείας στο ΑΕΔ χωρίς ενδιάμεση σχέση με το όπλο τους.
Ο Παπαδάκης συνεχίζει εξιστορώντας την ενημέρωση του Παπαγιάννη, σύμφωνα με την οποία θα άλλαζαν την Παρασκευή 12/7 ο Α/ΓΕΕΦ αντιστράτηγος Ντενίσης και ο πρεσβευτής Λαγάκος, καθόρισε δε με λεπτομέρειες τι είχε αναλάβει να κάνει το Ναυτικό και τι συγκεκριμένα οι άντρες της βάσης στο Μπογάζι.
Με βάση τις οδηγίες του, εκείνη την ημέρα θα έπρεπε να βγάλουν σε άδεια όλους τους ύποπτους ανεξάρτητα από βαθμό, θα έστελναν σταδιακά ένα ή δύο φορτηγά αυτοκίνητα με οπλισμένους στο στρατόπεδο της 31ης Μοίρας καταδρομών στη Λευκωσία, στη βάση θα άφηναν ελάχιστους κλπ. Τους διαβεβαίωσε δε ότι από τους Τούρκους δεν κινδυνεύουν επομένως *«(...) Με τις τορπιλακάτους να παύσητε να ασχολείσθε και μην ενδιαφερθείτε...»*. Η διαταγή δείχνει εκτός των άλλων, πως είχαν διαβεβαιώσεις, ότι οι Τούρκοι δε θα επέμβουν.
Οι οδηγίες του Παπαγιάννη περιλαμβάνουν και παροτρύνσεις, να εκτελούν όποιον φέρει αντίσταση είτε από ναύτες ή από αστυνομικούς ώστε «*...να πετύχη ο ιερός σκοπός μας, διότι η Ελλάς κινδυνεύει να γίνη Κούβα της Μεσογείου, να γίνη σφαγή. Τον Μακάριον θα τον σκοτώσωμεν και θα τον βάλωμε σ' ένα τσουβάλι διά να τον στείλωμεν εις το Μπογάζι όπου, θα τον φουντάρουμε ρίχνοντας και μια βόμβα βάθους...»*.
Δεν έφτανε όμως η προφορική ενημέρωση και ο Παπαγιάννης (πάντοτε κατά τον Παπαδάκη) ζήτησε και του έφεραν έναν κλειστό φάκελο που φυλασσόταν στο γραφείο επιχειρήσεων και όπου ήταν γραμμένες «*...αι αποστολαί συλλήψεων, που θα ανετίθεντο εις ένα έκαστον εξ ημών πλαισιούμενον υπό μικράς ομάδος Υπαξ/κών και ναυτών (...)»*. Δεν είναι δύσκολο να εξηγηθεί η ύπαρξη τέτοιου φακέλου πριν την 9-7-74 που είναι η ημέρα που ο Παπαγιάννης συμμετέχει στη σύσκεψη υπό τον Γεωργίτση και μοιράζονται τις αποστολές. Ειδικά για τις συλλήψεις θα υπήρχε πάγιος πίνακας που ενημερωνόταν κατά διαστήματα, ανεξάρτητα από τη συγκεκριμένη σχεδίαση του πραξικοπήματος που υλοποιήθηκε από 15 Ιουλίου. Εκτός αυτού όμως, ο Παπαγιάννης μιλούσε για ανατροπή του Μακαρίου από τον Απρίλιο του ίδιου χρόνου, δηλαδή από την ίδια περίοδο που ο Ιωαννίδης με τον Γκιζίκη και Μπονάνο την αποφασίζουν. Επομένως οι

[1] Η διαταγή του Α.Ν. για διενέργεια ΕΔΕ ήταν η Α.Ν./1ο Ε.Γ./1 Φ 451.10/5/75 από 3 Φεβρουαρίου '75. Το πόρισμα της ΕΔΕ Μεταλληνού για τις «*διαπραχθείσες αντικανονικές ενέργειες εν Κύπρω κατά το χρονικόν διάστημα από 9ης Ιουλίου 1974 έως 25 Αυγούστου 1974 (...)»* υποβλήθηκε στις 9 Μαρτίου 1975.

[2] Ο Παπαγιάννης θα πρέπει να πήγε κατ' ευθείαν στους υφισταμένους του του ναυτικού, μετά τη σύσκεψη της ίδιας ημέρας, όπου ρυθμίσθηκαν λεπτομέρειες του πραξικοπήματος υπό τον Γεωργίτση (Διοικητή ΓΕΕΦ στη θέση Ντενίση που μόλις είχαν ανακαλέσει στην Αθήνα). Στη σύσκεψη είχε πάρει μέρος με τους Κομπόκη (διοικητή καταδρομών, επικεφαλής της επιχείρησης του πραξικοπήματος), Γιαννακόδημο (επιτελάρχη ΓΕΕΦ), Παπαγιάννη Κ. (Υποδιοικητή ΕΛΔΥΚ), Λαμπρινό (διοικητή της 23ης επιλαρχίας μέσων αρμάτων), Κορκόντζελο (διοικητή της 21ης επιλαρχίας αναγνωρίσεως οι οποίος ζήτησε όπως και ο Λαμπρινός, έγκριση γραπτή του Α/ΓΕΣ που δόθηκε από Γαλατσάνο). Αυτή ήταν και η πρώτη σύσκεψη των εκτελεστικών οργάνων του πραξικοπήματος στην Κύπρο. Έτσι παρουσιάζει τη σύσκεψη αυτή το πόρισμα της επιτροπής της Βουλής για το Φάκελο της Κύπρου. Βλ. ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ, *Το Κυπριακό στη Βουλή των Ελλήνων (Πρακτικά Συζητήσεων της Βουλής από 1915-1989),* Διεύθυνση Επιστημονικών Μελετών της Βουλής, Αθήνα 1994, ΤΟΜΟΣ Δ΄ σ.270.

κορυφαίοι εκτελεστές του πραξικοπήματος είχαν ενημερωθεί. Και είχαν σχεδιάσει τουλάχιστον ποιους θα συλλάβουν, ώστε να υπάρχει στο γραφείο επιχειρήσεων, και όπου αλλού χρειαζόταν, φάκελος κλειστός με πίνακα των προς σύλληψη. Η μέθοδος των σφραγισμένων φακέλων (που φυλάσσονται σε ερμάρια κλειδωμένα και μόνον εξουσιοδοτημένα πρόσωπα μπορούν να προσεγγίσουν), τηρείται σε όλα τα σχέδια επιχειρήσεων, στα οποία μόνο σε προχωρημένο στάδιο ανοίγονται μετά λήψη κωδικοποιημένης εντολής. Στους φακέλους καταγράφονται εν προκειμένω τα ονόματα των προς σύλληψη υπόπτων και οι διευθύνσεις τους. Το ίδιο συμβαίνει στα σώματα ασφαλείας και έτσι προέβησαν και στις συλλήψεις με το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου 1967. Μόνο που τότε είχαν προσθέσει στους πίνακες των κομμουνιστών και μερικούς του κυβερνώντος κόμματος και της Ένωσης Κέντρου. Δεν υπάρχει περίπτωση να ψεύδεται ο Παπαδάκης, αφού το ίδιο καταθέτουν και οι υπόλοιποι, που ήταν στη σύσκεψη και συζητήθηκαν οι αποστολές τους. Πώς να δεχθεί κανείς ότι δεν ήταν ενήμεροι οι Α/ΓΕΝ Αραπάκης και Α/ΓΕΑ Παπανικολάου, όταν ο αντιπλοίαρχος Παπαγιάννης (αλλά και ο αντιπλοίαρχος Νικολόπουλος του ΓΕΝ/Α2) το γνώριζε; Έτσι ισχυρίζονται ο τότε Α/ΓΕΝ όπως και ο Α/ΓΕΑ και παρασύρουν και την επιτροπή της βουλής, που δεν τους περιλαμβάνει στους από μακρού ενημερωμένους. Ο Μπονάνος βέβαια λέει πως το γνώριζαν.[1]

Ο Παπαδάκης φέρνει τις αντιρρήσεις του λέγοντας πως, το Ναυτικό δεν μπορεί ν' αναλάβει τέτοιες αποστολές, «*..διότι ούτε εγκληματίαι είμεθα, ούτε συλλήψεις γνωρίζομεν να κάνωμεν, ούτε και διά εκ συστάδην μάχας είμεθα εκπαιδευμένοι, πολλοί δε αγνοούν και την καλήν χρήσιν των όπλων...*» και δεν μπορεί να διατάξει το προσωπικό του, επομένως εκφράζει αδυναμία να απαντήσουν αμέσως. Ο Παπαγιάννης οργίζεται και ρωτάει, αν έχει κανείς άλλος αντίρρηση. Ο Τσαταλός και ο Κανδαλέπας απάντησαν πως δεν πρόκειται «*..επουδενί...*» να συμμετέχουν, ο Δούκας έφερε παρόμοιες αντιρρήσεις με του Παπαδάκη, ο Αρμενιάκος που ήταν και ο μικρότερος σε βαθμό και ηλικία «*...υπό το φάσμα της σκληρότητος του Κ. Παπαγιάννη, νομίζω ότι έκλινε καταφατικώς την κεφαλήν, ο δε Ντάνος αναντιρρήτως συνεφώνησεν...*». Στους έξη επομένως οι δύο συμφώνησαν, οι δύο αρνήθηκαν καθαρά και δύο έφεραν αντιρρήσεις.

Ο Παπαγιάννης διώχνει από τη σύσκεψη τους Τσαταλό και Κανδαλέπα και δείχνει στους υπόλοιπους τα σημειώματα με τα διαγράμματα των κατοικιών, όποιων είχαν προγραμματίσει να συλλάβουν. Σε εκείνη τη σύσκεψη έρχεται και ο Γουλέας καθυστερημένος και τον κάλεσε να του δείξει και τη δική του αποστολή. Εντύπωση προκαλεί η βεβαιότητα του Παπαγιάννη, πως κανείς δεν πρόκειται να προβεί σε αποκάλυψη στην Κύπρο ή και αλλού, για το επικείμενο πραξικόπημα. Ως μόνο λόγο για αυτήν τη βεβαιότητα μπορεί να δούμε την τρομοκρατία που ασκούσε και το ότι η επιχείρηση ήταν σχεδιασμένη και είχε την κάλυψη της ΄΄επίσημης΄΄ εξουσίας στην Ελλάδα, επομένως θεωρείτο ΄΄νόμιμη΄΄.

Αυτή ήταν η ενημερωτική σύσκεψη για το πραξικόπημα υπό τον Παπαγιάννη, όπως την περιγράφει ο Παπαδάκης. Πιο κάτω στο πόρισμά του διευκρινίζει ότι ο Παπαγιάννης από τον Απρίλιο ακόμη ανέφερε συγκεκριμένα περί πραξικοπήματος και εν συνεχεία διέταξε να βάλουν μπράουνιγκ σε δύο οχήματα.

Ο Παπαδάκης όμως δεν ήταν μόνο με τον Παπαγιάννη οργισμένος, αλλά και με τον πλωτάρχη (Τ) Παπαργύρη, που βοηθούσε τον ΝΔΚ στην άσκηση της διοίκησης. Εκφράζεται απαξιωτικά για αυτόν τον αξιωματικό «*...περί του ποιού του δεν ήθελον ν' αναφερθώ, διότι είναι τόσον χαμηλόν δι' Αξιωματικόν ...*».

Την άλλη ημέρα το πρωί ο Παπαδάκης καλεί σε σύσκεψη όλους τους υποταγμένους αξιωματικούς, τους ανακοινώνει ότι διαφωνεί πλήρως για όσα ο Παπαγιάννης τους είχε πει την προηγουμένη, αναλύει τη γνώμη του για το σχεδιαζόμενο πραξικόπημα, εκφράζει τάση μη αναγνώρισης του Ιωαννίδη ως του ισχυρού άνδρα της χούντας «*... εξ άλλου και ποιος είναι αυτός ο Ιωαννίδης που αναλαμβάνει τέτοιες αποφάσεις...*» και ζητάει τις απόψεις των υπολοίπων αξιωματικών. Όλοι συμφώνησαν μαζί του πλην του υποπλοίαρχου (Τ) Γ. Ντάνου ο οποίος, διστάζοντας είπε ότι συμφωνεί με ορισμένες επιφυλάξεις.

Καταλήγουν στο να καλέσουν το διοικητή, και να του ζητήσουν γραπτή διαταγή του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας ή του τότε Πρωθυπουργού Ανδρουτσόπουλου, διευκρινίζοντας πως δεν θεωρούν την κίνηση αυτή ως αποδοχή, αλλά για να διαπιστώσουν από πού ξεκινούσε η υπόθεση. Η αντίδραση των αξιωματικών δεν είναι απλή και χρειαζόταν κουράγιο. Δεδομένων των συνθηκών που επικρατούσαν και στο νησί, αλλά ειδικότερα στο χώρο των στρατιωτικών, που υπηρετούσαν στην Κύπρο. Η χούντα ήταν παντοδύναμη, οι οπαδοί της κυριαρχούσαν και η σχεδίαση του πραξικοπήματος απαιτούσε χρήση όπλων, βία και εκτελέσεις, όπως και έγινε τελικά. Κανείς από τα στελέχη του ναυτικού δεν είχε εμπειρία με τέτοιες διαδικασίες. Επίσης τα όπλα που χρησιμοποιεί το ναυτικό δεν είναι μικρά και ατομικά, αλλά πυροβόλα πλοίων, τορπίλες, πύραυλοι, νάρκες θαλάσσης κ.ο.κ. Δεν είναι όπλα που φέρονται από το προσωπικό στις ασκήσεις, ώστε να εξοικειώνεται στη χρήση τους. Ούτε οι ασκήσεις των πλοίων είναι τέτοιες που θυμίζουν μάχες και συμπλοκές με ανθρώπους. Ο αντίπαλος του πλοίου είναι ένα άλλο πλοίο, ή υποβρύχιο ή αεροπλάνο. Τα πραξικοπήματα είναι έξω από τη λογική των ενόπλων συγκρούσεων του ναυτικού. Ακόμα και στον Β΄ πόλεμο και στον εμφύλιο, το ναυτικό δεν είχε απέναντί του ενόπλους, δεν έβλεπε τον αντίπαλο.

Ο Παπαγιάννης καταφτάνει την ίδια μέρα το απόγευμα και συγκεντρώνονται όλοι, πλην Τσαταλού και Κανδαλέπα, που έχουν απαρχής ξεκαθαρίσει τη θέση τους. Ο Ντάνος που είχε βάρδια νωρίτερα εκείνη την

[1] Βλ.Μπονάνου ο.π. σ.217. Όχι πως είναι αξιόπιστη η συγκεκριμένη μαρτυρία του Μπονάνου. Γράφει όμως πως το ήξεραν οι δύο αρχηγοί, διότι οι διευθυντές των επιτελικών τους γραφείων (προφανώς εννοεί τους διευθυντές των Α2 γραφείων) ήταν έμπιστοι του Ιωαννίδη και γνώριζαν για το πραξικόπημα. Επομένως παίρνει ως δεδομένο πως είχαν ενημερώσει και τους φυσικούς τους αρχηγούς.

ημέρα, φαίνεται ότι έχει ήδη ενημερώσει τον Παπαγιάννη. Ο Παπαδάκης του λέει πως δεν συμφωνούν, το ίδιο κάνουν και οι υπόλοιποι πλην του Ντάνου, που απάντησε, πως θα υπακούσει εάν διαταχθεί, αλλά να μην προβή σε συλλήψεις παρά μόνον να πολεμήσει όπου χρειάζεται.
Ακολουθούν οι προσβλητικές παρατηρήσεις του ΝΔΚ και τελικά τους λέει, ότι το πραξικόπημα ματαιώθηκε. Τέλος απειλεί πάλι με θάνατο εάν κάποιος τηλεφωνήσει και μιλήσει για ότι έγινε. Ο Παπαγιάννης απειλεί και διατάσσει γενικώς εκκαθαρίσεις και θανατώσεις, όποιων φέρουν αντίσταση, όποιων μιλήσουν κ.ο.κ.. Αργότερα παρακαλούσε να τον πάρουν γρήγορα από το νησί, γιατί εκτός όλων όσων είχε κάνει, χτύπησε και έναν Κύπριο αστυνομικό. Ο τελευταίος έψαχνε φαίνεται να τον βρει.
Αυτά συμβαίνουν την Τετάρτη 10 Ιουλίου και οι επόμενες ημέρες μέχρι την Κυριακή περνούν άπρακτες. Δευτέρα πρωί εκδηλώνεται το πραξικόπημα, και το σήμα που παρατέθηκε πιο πάνω υλοποιείται. Κανείς από όσους γνωρίζουν για το σχεδιαζόμενο πραξικόπημα, δεν προέβη στο διάστημα αυτό σε κάποια ενέργεια, για ενημέρωση προς την πλευρά της Κυβέρνησης της Κύπρου ή ακόμα και με ερωτήματα προς την ηγεσία του ναυτικού. Προφανώς η τρομοκρατία είχε τα αποτελέσματά της.
Είναι σκοπιμότερο να δούμε από την ΕΔΕ του Μεταλληνού ποιες ήταν οι δραστηριότητες που αναπτύχθηκαν από όσους εκ των στελεχών ενεπλάκησαν στο πραξικόπημα.
Με βάση το πόρισμα, στην Κύπρο υπηρετούσαν τότε πλην των Ναυτοδιόπων Ε/Ε και Ε/Κ[1] είκοσι τρεις (23) Αξιωματικοί και εβδομήντα (70) Υπαξιωματικοί. Ο Μεταλληνός ξεκαθαρίζει απαρχής πως αποδέχθηκαν τις εντολές του Διοικητού ΝΔΚ, οι πλωτάρχης (Τ) Παπαργύρης Γ., υποπλοίαρχος Ταβλαρίδης Σ. και ανθυποπλοίαρχος (Τ) Αρμενιάκος Γ.. Ο υποπλοίαρχος Ντάνος ναι μεν συμφώνησε να συμμετάσχει «*ως στρατιωτικός*», πλην δεν επιθυμεί να προβή προσωπικά σε συλλήψεις. Οι λοιποί αξ/κοί, νεαροί σημαιοφόροι ΣΕΑ/Μ δεν ενημερώθηκαν, δεν ερωτήθηκαν βεβαίως και έπραξαν *«...μοιραίως και μηχανικώς, ό,τι διετάχθησαν ...»*. Αυτή ακριβώς η έκφραση ΄΄*μοιραίως και μηχανικώς*΄΄ αποδίδει τυφλή υπακοή. Αποδεικνύει την επιδίωξη και επιτυχία του συστήματος εκπαίδευσης στις ΕΔ. Να πλάθει όργανα που ενεργούν σύμφωνα με τις διαταγές ΄΄*μηχανικά*΄΄.
Το ίδιο συνέβη και με τους υπόλοιπους υπαξιωματικούς, από τους οποίους όμως ξεχωρίζει με ιδιαίτερη δραστηριότητα στα σπίτια δύο πλουσίων Κυπρίων (του Αζίνα και του Χρήστου Θεοδώτου) ο ανθυπασπιστής Η/Ν Γ. Οικονομίδης.
Η ΕΔΕ που διενέργησε ο Μεταλληνός διατάχθηκε για εξακρίβωση της βασιμότητας και εκτάσεως των καταγγελλόμενων από τον αντιπλοίαρχο Α. Παπαδάκη και υποπλοίαρχο Α. Κανδαλέπα, πως διαπράχθηκαν κατά το διάστημα από 9η Ιουλίου 1974 μέχρι 25 Αυγούστου 1974 υπό συγκεκριμένων στρατιωτικών. [2]
Ήδη από την αναφορά Παπαδάκη γνωρίζουμε τι έγινε μέχρι την ώρα της εκδήλωσης του πραξικοπήματος, πράγμα που επιβεβαιώνει και ο Μεταλληνός με το πόρισμά του.
Απ' αυτό προκύπτει πως μυήθηκε έγκαιρα και συνέπραξε με θέρμη ο ανθ/στής (Λεβ) Αγιασοφίτης Ιωάν. στον οποίο ο Ντάνος έδωσε και ένα κυνηγετικό όπλο από τα ΄΄λάφυρα΄΄ του πραξικοπήματος που είχε παραδώσει ο Παπαγιάννης «*για να τα δώσει στα παιδιά*». Στο πόρισμα της ΕΔΕ πρέπει να σταθούμε, στον τρόπο με τον οποίο ο Μεταλλινός παρουσιάζει και ερμηνεύει τα γεγονότα.. «*… οι λοιποί εν τη διαταγή περί διενεργείας ΕΔΕ Υπαξ/κοί, συμμετέσχον βεβαίως εις το πραξικόπημα υπακούοντες εις τας διαταγάς των ανωτέρων των, δεν απεδείχθη όμως ότι επεδείξαντο, προ ή μετ' αυτό, ιδιαιτέραν τινά δραστηριότητα ...»*. Ο Μεταλληνός δεν θεωρεί (με βάση τα τότε ισχύοντα κατά το Σύνταγμα και τους Νόμους) παράνομη τη συμμετοχή στο πραξικόπημα εκείνων, που εκτελούσαν διαταγές, εφόσον μάλιστα δεν είχαν και έντονη δράση. Το γεγονός ότι ήταν υπαξιωματικοί – άρα εκτελεστικά όργανα – τους απαλλάσσει κατ' αυτόν, ανεξάρτητα από το ότι ήταν ενήλικες και ήξεραν τι έκαναν. Δέχθηκαν όμως και αυτοί «*δώρα*» κατ' επιλογήν από τον Παπαγιάννη ως εξής: Ο Βασιάδης και ο Σαγιάς από ένα κυνηγετικό όπλο (ο Σαγιάς το επέστρεψε αργότερα παίρνοντας μάλιστα και απόδειξη), ο Σαμοΐλης ένα ραδιόφωνο τρανζίστορ. «*Δώρα*» τέλος πήραν και οι αξιωματικοί που έδρασαν. Ο Ντάνος ένα όπλο κυνηγετικό και ένα καλάμι ψαρέματος, ο Ταβλαρίδης εκτός από το όπλο κράτησε και μία φωτογραφική μηχανή που προοριζόταν για το Π/Π *ΛΕΒΕΝΤΗΣ* (όπως κατέθεσε ο Ντάνος), ενώ ο ίδιος λέει ότι ήταν γι' αυτόν, ο Αρμενιάκος ένα περίστροφο που χάθηκε.

[1] Ε/Ε είναι οι Έλληνες εξ Ελλάδος (ή και ΄΄ελλαδίτες΄΄), Ε/Κ οι Ελληνοκύπριοι και Τ/Κ οι Τουρκοκύπριοι.
[2] Η ΕΔΕ στρέφεται κατά των :
α. Αντιπλοιάρχου Γ. Παπαγιάννη
β. Πλωτάρχου (Τ) Γ. Παπαργύρη
γ. Υποπλοιάρχου Σ. Ταβλαρίδη
δ. Υποπλοιάρχου (Τ) Γ. Ντάνου
ε. Ανθυποπλοιάρχου (Τ) Γ. Αρμενιάκου
ζ. Ανθυπασπιστού (Τεχ/Λεβ) Ι. Αγιασοφίτη
η. Ανθυπασπιστού (Τηλ.) Γ. Βασιάδη
θ. Αρχικελευστού (Τεχ/Τορπ) Σ. Σαμοΐλη
ι. Αρχικελευστού (Τεχ/Λεβ) Γ. Σαγιά
κ. Αρχικελευστού (Η/Ν) Γ. Οικονομίδη
λ. Κελευστού Στρ. (Ρ/Ε) Σ. Καββαδία».

Τα «*δώρα*», μαζί με τα συγχαρητήρια και τις ευχαριστίες του ΝΔΚ, ήταν η αμοιβή για όσους πήραν μέρος στο πραξικόπημα. Τονίζεται ότι τα πράγματα αυτά ήταν «*λάφυρα*» από το σπίτι του Αζίνα, όπου πήγαν να ερευνήσουν με επικεφαλής τον Παπαγιάννη.

Στην ιστορία αυτής της έρευνας κεντρική θέση κατέχει μια βαλίτσα μεγάλης αξίας, γεμάτη χαρτονομίσματα, που περιφέρει ο ΝΔΚ μέχρι να την παραδώσει στο ΑΓΕΕΦ. Επιφυλάξεις εκφράζει στο πόρισμα ο Μεταλληνός για τις προθέσεις του κομιστή της βαλίτσας.[1]

Το πραξικόπημα είχε και αυτές τις πλευρές, που το χρωματίζουν ακόμα περισσότερο. Στις ακραίες καταστάσεις είναι που έρχεται στην επιφάνεια η δομή της προσωπικότητας και των στρατιωτικών. Εκεί εμφανίζονται τα αποτελέσματα της κυρίαρχης ιδεολογίας, της προπαγάνδας, του τρόπου μόρφωσης και εκπαίδευσης και οι επιπτώσεις τους στους πλέον ευάλωτους. Δεν είναι τυχαίο πως γίνονταν έρευνες κατ' επιλογήν σε σπίτια πλουσίων, *«… αζημίως ως φαίνεται διά τινας εξ αυτών…»*. Δεν επαρκεί η ερμηνεία, πως ο Αζίνας ήταν προσωπικός φίλος του Μακαρίου.

Στις αποστολές των συλλήψεων περιλαμβάνονται, εκτός του Κληρίδη, ο Λυσσαρίδης, ο Αρχηγός της Κυπριακής Αστυνομίας Αντωνίου, οι αξ/κοί του «Επικουρικού» (φιλομακαριακού Σώματος) Πανταζής και Σαλάπας κ.α. Τελικά οι συλλήψεις δεν υλοποιήθηκαν από το Π.Ν., ίσως γιατί, όπως είδαμε, αρνήθηκαν να συμπράξουν οι προγραμματισμένοι γι' αυτές αξ/κοί.

Η δράση των συμμετασχόντων στο κίνημα Μονάδων και ανδρών του Ναυτικού ήταν η ακόλουθη:

Το Π/Π *ΛΕΒΕΝΤΗΣ* υπό τον Ταβλαρίδη κινείται την παραμονή του πραξικοπήματος, 14 Ιουλίου, από την Αμμόχωστο, με προφορική εντολή του Παπαγιάννη και με κάθε μυστικότητα βρίσκεται έξω από την Πάφο τις πρωινές ώρες της 15ης Ιουλίου.

Στην Κυρήνεια το υπό προσωπικού του Π.Ν. φρουρούμενο Φρούριο χρησιμοποιήθηκε για εγκλεισμό και φρούρηση εκατοντάδων συλληφθέντων οπαδών του Μακαρίου. Η φρουρά που θα δεχτεί να φυλακισθούν εκεί οι συλληφθέντες, θα πολεμήσει ηρωικά σε λίγες ημέρες τους Τούρκους, και με επικεφαλής τον αρχικελευστή (Τ/ΠΒ) Γαλιάτσο από 20 μέχρι 23 Ιουλίου θα σώσει την τιμή του Π.Ν. επιχειρώντας τελικά την έξοδο από το κάστρο της Κερύνειας και μαχόμενη θα διασωθεί. Και ο Τσομάκης θα βγει πλησίστιος με μια αδύναμη τορπιλάκατο απέναντι σε στόλο αντιτορπιλικών και θα βυθιστεί αύτανδρη. Την ίδια αντίφαση παρατηρούμε και με τον Ταβλαρίδη, που βομβαρδίζει την Πάφο, όπου έχει καταφύγει ο Μακάριος και στην εισβολή πολεμάει τους Τούρκους καταρρίπτοντας και ένα αεροπλάνο. Κάποιοι από τους πραξικοπηματίες στάθηκαν και πολέμησαν με τα ίδια όπλα του πραξικοπήματος και τους Τούρκους. Οι υπόλοιποι προσπαθούσαν να βρουν μέσο για επιστροφή στην Ελλάδα.

Στη Λευκωσία, με την έναρξη του πραξικοπήματος, ο Παπαγιάννης συμμετέχει στην εξουδετέρωση των αστυνομικών που συστεγάζονται στο ίδιο κτήριο μαζί του.

Την ίδια ημέρα το *ΛΕΒΕΝΤΗΣ* διατάσσεται να καταστρέψει με βολές το Ραδιοφωνικό Σταθμό Πάφου απόπου ο Μακάριος εμψύχωνε τον Κυπριακό Λαό. Ο Ταβλαρίδης έπλευσε προς το σημείο που διατάχθηκε, όμως ενώ μέχρι τότε δεν είχε φέρει καμία αντίρρηση στον Παπαγιάννη «*... παρά τας πιέσεις διά την εκτέλεσιν των πυρών, ηρνήθη ... διαπιστώσας ότι έγκειστα του Ρ/Σ ευρίσκοντο οικίαι...»* Εξάλλου περί την 18.30 καταλαμβάνεται η Πάφος από τους πραξικοπηματίες και τότε ο ναυτικός διοικητής Κύπρου συγχαίρει από το ραδιοτηλέφωνο τον Ταβλαρίδη αναφερόμενος στην συμβολή του στη ΄΄νίκη΄΄. Αυτή ήταν η δράση του Π/Π *ΛΕΒΕΝΤΗΣ* με τον Ταβλαρίδη κυβερνήτη του.[2]

---

[1] Μνημονεύει και το πόρισμα της Βουλής το γεγονός της λεηλασίας του σπιτιού του Αζίνα.

[2] Χρειάζεται να σταθούμε στην περίπτωση του Ταβλαρίδη. Ο Μεταλληνός κλείνει τα της δράσης του αυτού περιγράφοντας πως *«… επανακάμψας εις την ΝΒΧ ετέλει … εν ψυχική εφορία, λόγω του ότι συνετέλεσεν εις την πτώσιν της Πάφου και ήρχισεν διαδίδων σοβαρώς κατά τους μάρτυρας, ως ΄΄καλαμπούρι΄΄ κατά τον ίδιον ότι, θα εζήτα κατόπιν της τοιαύτης συμβολής του την εξώφλησιν του αυτοκινήτου του, προσθέτων – δείγμα αν μη τι άλλο του επιπολαίου του χαρακτήρος του – ότι ΄΄με 1.000 λίρες βομβαρδίζω και το Φάληρο΄΄. Το τελευταίον τούτο ως εικός ο Ταβλαρίδης το διαψεύδει ως ΄΄απολύτως ανακριβές΄΄…»*. Και ο Γουλέας στηρίζει τον Ταβλαρίδη, στο ότι το θέμα των λιρών πράγματι το είπε αλλά όχι σοβαρολογώντας. Ανεξάρτητα από τα υπόλοιπα, πρέπει να σταθεί κανείς και στην άρνηση του Ταβλαρίδη να βομβαρδίσει κατοικημένη περιοχή στην Πάφο, παρά την πίεση του ΝΔΚ (Παπαγιάννη). Δεν γνωρίζουμε τι είπε ο Ταβλαρίδης στην επιτροπή της Βουλής που κλήθηκε και κατέθεσε στις 5 και 6 Νοεμβρίου 1986 (όπως φαίνεται από τον πίνακα μαρτύρων στη σ. 342 της σχετικής έκδοσης της Βουλής ό.π.). Μάλιστα ως επάγγελμα του Ταβλαρίδη έχει γραφτεί το ΄΄ναυτικός΄΄ και όχι το ΄΄απότακτος ή ε.α.΄΄ του πολεμικού ναυτικού. Για τον Ταβλαρίδη αλλά και το κλίμα που επικρατούσε εκείνες τις ημέρες, είναι αξιοπρόσεκτη η άποψη του Γουλέα στη συνέντευξή του (παράρτημα Β-Ι). «*…Σε αυτή την συνάντηση έλειπε ο Ταβλαρίδης γιατί ήταν κυβερνήτης στο Π.Π. Λεβέντης, που έχει έδρα την Αμμόχωστο..... Όταν έφυγε ο Παπαγιάννης και πλέον όλοι οι αξιωματικοί είπαμε ότι δεν θα λάβουμε μέρος σε αυτό το πραξικόπημα και κατάλαβα ότι ανεξάρτητα δεν μπορούσε κανείς να αντιδράσει εκείνη τη στιγμή, αλλά περίμενε να υπάρξει μια πιο κατάλληλη ατμόσφαιρα για να στηριχτεί ο ένας στον άλλον.... Δεν σηκώθηκαν σύσσωμοι οι αξιωματικοί παρά μόλις έφυγε ο Παπαγιάννης διερωτήθηκαν όλοι, και είπαν όχι εν απουσία του Παπαγιάννη...Ο Ταβλαρίδης ήταν απών από όλη αυτή την κατάσταση. Η εκτίμηση η δική μου είναι η εξής : ο Παπαγιάννης όταν είδε όλη αυτή την συντριπτική αντίδραση των αξιωματικών, φοβήθηκε να πει στον Ταβλαρίδη, ή να τον φωνάξει και να του πει τα ίδια πράγματα. Τι έκανε; Του έδωσε διαταγή μια μέρα πριν το πραξικόπημα, αφού εμάς μας είχε καθησυχάσει ότι δεν θα γινόταν πραξικόπημα. Στη δεύτερη δηλαδή συνάντηση ο Παπαγιάννης μας είπε ΄΄ξεχάστε το, δεν πρόκειται να γίνει πραξικόπημα, και ετοιμασθείτε να φύγετε εντός δεκαπέντε είκοσι ημερών γιατί όλοι οι αξιωματικοί θα επαναπατρισθούν΄΄..... Τον παίρνει τηλέφωνο τον Ταβλαρίδη, μια μέρα πριν το πραξικόπημα και του λέει΄΄«φύγε χωρίς να δώσεις απόπλου΄΄ (στη ναυτική βάση της Σούδας, στην οποία υπαγόταν διοικητικώς), ΄΄και πήγαινε στην Πάφο΄΄..... Αυτά μου τα διηγείται ο Ταβλαρίδης από θέση ισχύος μετά την επικράτηση του πραξικοπήματος,...είχε διαταχθεί να βάλει και εναντίον της Πάφου, που δεν έβαλε εναντίον της Πάφου αλλά εναντίον του ναυτικού σταθμού της Πάφου, που είχε καταληφθεί από το εφεδρικό Σώμα...., βλέπει τους αξιωματικούς της βάσεως, μάλιστα ένας είχε και τη γυναίκα του με το μωρό τους, να τρέχουν προς το καράβι για να αποφύγουν αυτή την*

Παρακολουθώντας τις δραστηριότητες της ομάδας των στελεχών του ναυτικού στα γεγονότα της Κύπρου τον Ιούλιο του 1974, μέσα από την ΕΔΕ Μεταλλινού μπορούμε σε μικρογραφία να δούμε το σύνολο του ναυτικού εκείνης της εποχής. Παρότι οι επιλογές για την Κύπρο δεν ήταν τυχαίες με πλειοψηφούσες τις φιλοχουντικές προτιμήσεις, τουλάχιστον στους επικεφαλής. Το απόσπασμα που πήγε στα ΚΑΟΑ υπό τον Δούκα, επέστρεψε στη ΝΒΧ μετά την επικράτηση του πραξικοπήματος χωρίς ιδιαίτερα συμβάντα.
Οι Τ/Α που είχαν (με το αρχικό σήμα) διαταχθεί να αποκλείσουν τον λιμένα της Αμμοχώστου *«(...) ευσχήμως ούτω απομακρυνθέντων και των με ηλιοθεραπείαν ασχοληθέντων Κυβερνητών των, επανέκαμψαν άνευ απευκταίου τινός (...)»*.Οι δύο αυτές τορπιλάκατοι ήταν οι Νο. 2 και 6 υπό τους Κανδαλέπα και Τσαταλό αντίστοιχα, που έχοντας αρνηθεί από την πρώτη στιγμή συμμετοχή στο πραξικόπημα, απομακρύνθηκαν με την αποστολή αυτή, για κάθε ενδεχόμενο. Εξ ου και το «*ευσχήμως*» του Μεταλληνού. Η αναφορά στην ΄΄ηλιοθεραπεία΄΄ των δύο κυβερνητών από τον διενεργούντα την ΕΔΕ, μόνον ως ειρωνεία μπορεί να εκληφθεί. Χωρίς να σημαίνει πως ο Μεταλλινός εκδήλωσε καμία συμπάθεια προς τους ΄΄πάσχοντες΄΄ υπολοίπους που συμμετείχαν ΄΄αγωνιζόμενοι΄΄ κατά του Μακαρίου. Οι λέξεις όμως σε τέτοια κείμενα έχουν βαρύνουσα σημασία. Δεν θα ήταν έτσι καυστικός ο πλοίαρχος στο πόρισμά του, εάν οι Τσαταλός και Κανδαλέπας είχαν δραστηριοποιηθεί κατά των πραξικοπηματιών. Αλλά δεν εκθειάζει και την αποφασιστική στάση τους, με την άρνηση να συμπράξουν όπως άλλοι.
Το απόσπασμα των Ντάνου και Αρμενιάκου ανέλαβε τη φρούρηση του Γενικού Κρατικού Νοσοκομείου Λευκωσίας. Καταφέρεται ειδικά του Ντάνου, που ως επικεφαλής της φρουράς του νοσοκομείου φερόταν «*...ως ο Ύπατος εν αυτώ Αρμοστής ... ήλεγχε τα πάντα ... υπερπήδα τα εσκαμμένα...»* από 15 – 18 Ιουλίου74, ήλεγχε γιατρούς και διοικητικό προσωπικό, έκανε έρευνες για όπλα, βρήκε και ένα περίστροφο, όπως ο ίδιος καταθέτει, στο σπίτι ενός γιατρού ονόματι Βογιατζή. Διαφωνούσε με ανωτέρους του, όπως διαπιστώθηκε όταν αρνήθηκε να βοηθήσει με τους άνδρες του στην ταφή περισσοτέρων από πενήντα νεκρών. Τον διέταξε από το ΓΕΕΦ ο γενικός αρχίατρος συνταγματάρχης Πολυθεοδωράκος, αφού ήταν *«... ο πανταχού παρών και ο τα πάντα πληρών...»* Αναφέρει επίσης ο Μεταλληνός ότι ο Ντάνος διέσωσε και δύο ναύτες του, που είχαν συλληφθεί από οπαδούς των Λυσσαρίδη – Μακαρίου, προκαλώντας ένοπλο επεισόδιο στο προάστιο της Λευκωσίας Καϊμακλή. Το επεισόδιο αυτό θα μπορούσε κανείς να το καταχωρήσει στις λιγότερο αρνητικές δραστηριότητες του Ντάνου, εφόσον έδρασε για τους συλληφθέντες ναύτες του. Μόνο που δεν ξέρουμε τα αποτελέσματα.
Ο Αρμενιάκος έφυγε από το απόσπασμα στις 17 Ιουλίου για το ΝΒΧ, όπου χρειαζόταν ως μηχανικός στην επισκευή των Τ/Α. Πριν φύγει όμως, ο Ντάνος του παραδίδει ένα περίστροφο, από τα δύο που είχε πάρει αφοπλίζοντας «*εφεδρικούς*» υποστηρικτές του Μακαρίου. Το ένα περίστροφο ο Ντάνος καταθέτει ότι το παρέδωσε αργότερα στην υπηρεσία του, ενώ ο Αρμενιάκος το έχασε.
Ο Παπαργύρης αναπτύσσει δραστηριότητα επικεφαλής τμήματος ανδρών του Π.Ν. και σε συνεργασία με αξ/κούς του Στρατού, καταλαμβάνει το πρωί του πραξικοπήματος τον Τηλεπικοινωνιακό Οργανισμό της Κύπρου (ΣΥΤΑ) στη Λευκωσία. Μαζί του βρίσκονται στο απόσπασμα ο ανθυπασπιστής (Σημ.) Μητρόπουλος Βασίλειος, ο αρχικελευστής (Η/Ν) Οικονομίδης Γεώργιος, δύο επίκουροι σημαιοφόροι και αριθμός ναυτών απ' τους οποίους ένας Κύπριος ονόματι Μωυσής και άλλος ονόματι Κωνσταντίνου, οδηγός αυτοκινήτου, δύο ακόμα Κύπριοι και άλλοι από την Ελλάδα.
Οι αξ/κοί του Στρατού που συνέπραξαν στην κατάληψη της ΣΥΤΑ ήταν οι ταγματάρχες Ζίδρος και Γκίνης και ο υπολοχαγός Νικολαΐδης.
Ο Μητρόπουλος εγκαταστάθηκε στον πίνακα τηλεφώνων. Ο Μεταλλινός βρίσκει πολύ ενδιαφέρουσα την κατάθεσή του για το πραξικόπημα αλλά και τις μετέπειτα συνδιαλέξεις μεταξύ Αθηνών και Λευκωσίας. Η εκεί τοποθέτηση του Μητρόπουλου ήταν σοβαρή, γιατί από τον πίνακα των τηλεφώνων γνώριζε ποιος με ποιον μιλούσε και τι έλεγαν. Αποκαλύπτει πως ο αντιπλοίαρχος Παπαγιάννης μιλούσε κατά τις ημέρες του πραξικοπήματος, ως και τις επόμενες με τους ευρισκόμενους στο Αρχηγείο Ναυτικού στην Αθήνα, ΔΒΚ αρχιπλοίαρχο Σταμούλη Δ., Διευθυντή 1ου Ε.Γ. αντιπλοίαρχο Γερακίνη Ν. και τον Διευθυντή 2ου Ε.Γ. αντιπλοίαρχο Νικολοπούλου Π. Οι συνδιαλέξεις μεταξύ των άλλων είχαν ως αντικείμενο την απαίτηση του Παπαγιάννη να αποταχθούν ο Παπαδάκης και οι Κανδαλέπας και Τσαταλός.
Ο Μητρόπουλος καταθέτει επίσης ότι ο Παπαγιάννης πέντε ημέρες μετά την εισβολή ζητούσε τον επαναπατρισμό του καθώς και του Παπαργύρη, διότι δεχόντουσαν απειλές και εάν τους άφηναν ακόμη στην Κύπρο «*...θα επέστρεφον μόνον τα πτώματά τους...»*. Ξεχάστηκαν γρήγορα οι λεονταρισμοί και οι *«εκτελέσεις επί τόπου»*. Ο Παπαγιάννης και οι άλλοι ΄΄γενναίοι΄΄ έδειχναν και το υπόλοιπο πρόσωπό τους.
Ο Παπαγιάννης στη δική του κατάθεση επισημαίνει, πως ο αρχηγός του ναυτικού του δίνει συγχαρητήρια μέσω του Νικολόπουλου, για την επιτυχία του πραξικοπήματος στις 17 Ιουλίου.

επίθεση και παράλληλα του βάλουν, τον πυροβολούν.... Αυτό ήταν αντίδραση στη δράση...ο Μακάριος βρισκόταν στην Πάφο, είχε διαφύγει, είχε βγάλει και το διάγγελμά του το ραδιοφωνικό, ο κόσμος ήξερε ότι ο Μακάριος βρίσκεται στην Πάφο. Διατάσσεται αμέσως να αποπλεύσει, να καταπλεύσει στην Πάφο και να αποκλείσει τη διαφυγή του Μακαρίου δια θαλάσσης.... όταν ήρθε στην ακτή ..... μετά την διαφυγή του από την Πάφο, μετά τη σώα διαφυγή του από τις επιθέσεις των εφεδρικών, ήταν σε έξαλλη κατάσταση, δηλαδή ήταν εξαγριωμένος εναντίον αυτής της κίνησης, είχε αρχίσει δηλαδή να γιγαντώνεται μέσα του η αντιμακαριακή πρόθεση...».

Σημειώνονται τα εξής, όσον αφορά τις ημερομηνίες σε σχέση με τα γεγονότα: το πραξικόπημα εκδηλώνεται στις 15 Ιουλίου. Η τουρκική εισβολή στις 20 Ιουλίου. 23 Ιουλίου πέφτει η χούντα στην Ελλάδα, άρα όταν ο Παπαγιάννης ζητάει να επαναπατρισθεί, είναι ήδη μεταπολίτευση και περίπου 25 Ιουλίου.

Ο Αρχηγός του Ναυτικού, που δίνει στις 17 Ιουλίου συγχαρητήρια μέσω του Νικολόπουλου στον Παπαγιάννη (αν δεχθούμε ως αληθινή την κατάθεσή του), για τις επιτυχίες του στο πραξικόπημα, είναι ο Αραπάκης. Έτσι ερμηνεύεται το γιατί την εντολή της ΕΔΕ για τα συμβάντα στην Κύπρο έδωσε ο Εγκολφόπουλος. Δεν συνέφερε τον Αραπάκη να κάνει κάτι τέτοιο όσο ήταν Α/ΓΕΝ (μέχρι 8-1-75), παρότι οι αναφορές – καταγγελίες των Παπαδάκη και Κανδαλέπα έχουν υποβληθεί από τον Αύγουστο ακόμα του ’74. Είναι από εκείνα που βαραίνουν τον Αραπάκη και για την περίοδο αυτή.

Τον Παπαγιάννη εν τω μεταξύ απειλούσε ο Κύπριος αστυνομικός Σεϋμένης, πως θα τον σκοτώσει, επειδή τον είχε κτυπήσει. Οπότε παίρνει εντολή ο Μητρόπουλος να παρακολουθεί το τηλέφωνο του τελευταίου.

Σημειώνεται εδώ, πως ο Μητρόπουλος κατέθεσε (και ο Μεταλληνός επισημαίνει στο πόρισμά του) ότι, επί 45 ημέρες στη ΣΥΤΑ αξιόλογες συνδιαλέξεις ήταν του Α/ΓΕΕΦ Ταξιάρχου Γεωργίτση και επιτελών του με τον ταξίαρχο Δ. Ιωαννίδη, «*όστις συνέχαιρε τούτους και έδωκε την πρωίαν της 16ης Ιουλίου ’74 εντολήν, όπως καταληφθεί ταχέως η Πάφος και οπωσδήποτε μέχρι της νυχτός*» εξ ου και η δραστηριότητα του Π/Π ΛΕΒΕΝΤΗΣ με Ταβλαρίδη. Επίσης ο Ταξίαρχος Ιωαννίδης ακούσθηκε από τον Μητρόπουλο να δίνει στις 19 Ιουλίου ’74 την εντολή για μερική επιστράτευση *«... και δη από του μεσονυχτίου, ίνα μη πανικοβληθεί ο κόσμος ...»*. Γνωρίζουμε ότι τελικά διατάχθηκε μυστική επιστράτευση (τουλάχιστον στην Αμμόχωστο) πυρήνων και κρίσιμων ειδικοτήτων μόνο στις 18.00 της 19/7, που μετατράπηκε το πρωί της 20/7 σε γενική. Ήταν όμως ήδη αργά. Οι συνδιαλέξεις του Παπαγιάννη με τους επιτελείς του ΑΝ στην Αθήνα στη διάρκεια του πραξικοπήματος σημαίνουν πως υπήρχε συνεχής ροή πληροφοριών και εντολών μεταξύ των δύο πλευρών. Το αρχηγείο ναυτικού συνέπραττε στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου Δεν είναι δυνατόν να γινόταν διαφορετικά. Ο Αραπάκης με τους επιτελείς του παρακολουθούσε τις εξελίξεις και συμμετείχε στη διαμόρφωση της κατάστασης. Απλά ο ίδιος δεν έπιανε το τηλέφωνο για άμεση επαφή με τον αντιπλοίαρχο. Η απόσταση των βαθμών και καθηκόντων δεν του επέτρεπε κάτι τέτοιο. Έδινε τις οδηγίες και τα συγχαρητήρια του μέσω των αρμοδίων, που ήταν εκείνοι ακριβώς που καταθέτει ο Μητρόπουλος ως συνδιαλλεκτών του Παπαγιάννη. Ο κλαδάρχης προσωπικού και οι διευθυντές επιχειρήσεων και πληροφοριών του ΑΝ.

Η αμέσως επόμενη δραστηριότητα του Παπαργύρη με διαταγή του ΝΔΚ, ήταν την Τρίτη 16 Ιουλίου η έρευνα και κατάσχεση διαφόρων αντικειμένων από το σπίτι του Χρ. Θεοδώτου, μέλους της Προεδρικής Φρουράς. Συμμετείχαν σ’ αυτήν ο αρχικελευστής (Η/Ν) Οικονομίδης και Ε/Κ επικ. Σημ/ρος Παναγιώτου. Ισχυρίζονται οι Παπαργύρης – Οικονομίδης ότι, βρήκαν μέσα στο σπίτι μεγάλο αριθμό κενών καλύκων από αυτόματα όπλα απόδειξη του ότι, κατά την προηγουμένη νύχτα η οικία Θεοδώτου χρησιμοποιήθηκε από ελεύθερο σκοπευτή.

Την Τετάρτη 17 Ιουλίου ο Παπαγιάννης επικεφαλής ομάδας από άνδρες του 2ου Ε.Γ. του ΓΕΕΦ και της ΝΔΚ, διατάχθηκε να ερευνήσει «*...την πλησίον του ΓΕΕΦ οικίαν Αζίνα, γνωστού εν Κύπρω παράγοντος, φίλα προσκείμενου προς τον Μακάριον, ικανώς ευκαταστάτου και προέδρου της γνωστής εν Κύπρω μεγάλης εμπορικής επιχειρήσεως ΄΄Συνεργατική΄΄...*».

Στην επιχείρηση αφιερώνει ο Μεταλληνός σημαντικό μέρος από την ΕΔΕ. Και τούτο γιατί το σπίτι του πλούσιου Αζίνα λεηλατήθηκε, όπως προαναφέρθηκε, τα δε λάφυρα μοιράσθηκαν σαν δώρα στους συμμετάσχοντες στο πραξικόπημα. Η ιστορία μάλιστα μιας γεμάτης με χρήματα βαλίτσας[1] απασχολεί τον Μεταλληνό, που όμως δεν μπορεί να αποδείξει ξεκάθαρα τις προθέσεις του Παπαγιάννη, που την παρέδωσε τελικά στην υπηρεσία του. Η λεηλασία εν τούτοις και περισσότερο η «μοιρασιά» έρχεται να συμπληρώσει και τις υπόλοιπες πλευρές του χαρακτήρα και των ΄΄επαναστατικών΄΄ προθέσεων των συμμετεχόντων στην επιχείρηση. Ενδεικτική των προθέσεων είναι η σκηνή όπου, βρίσκουν χρήματα σε ένα συρτάρι, τα οποία ο Οικονομίδης εποφθαλμιά απαρχής και οι άνδρες της ομάδας «*...επέπεσαν επί του συρταρίου και διήρπασον τα χρήματα...*». Το σπίτι του Αζίνα λεηλατήθηκε με αλλεπάλληλα δρομολόγια φορτωμένων αυτοκινήτων και στο τέλος «*...η εν λόγω οικία επυρπολήθη (περιέργως καθ’ ημάς) εκ βόμβας κατά Οικονομίδην, ήτις μάλιστα έπεσε εις τον κήπο ΄΄καταστρέψασα και ένα δένδρον΄΄...*».

Ο δραστήριος αυτός υπαξιωματικός, ο Οικονομίδης εμφανίζεται και αργότερα πολυπράγμων, πάντα κατά το πόρισμα. Στη μεταπολίτευση διατηρεί στάβλους με άλογα ιπποδρόμου, όπου συνιδιοκτήτης είναι και ο φυγόδικος τότε Ασλανίδης. Ο ίδιος ο Οικονομίδης αποκαλύπτει στον Μεταλλινό, πως είχε συμπράξει ως ΄΄προβοκάτορας΄΄ του ΕΑΤ/ΕΣΑ και συνελήφθη μέσα στο σπίτι του στις 9 Αυγούστου 1972 ο Στάθης Παναγούλης. Το γεγονός αυτό συμβαίνει ένα χρόνο πριν τα γεγονότα στην Κύπρο. Ένας υπαξιωματικός του ναυτικού είναι συνεργάτης του ΕΑΤ/ΕΣΑ, κατεβαίνει στην Κύπρο, συμμετέχει σε λεηλασίες στο πραξικόπημα, επανέρχεται στην Ελλάδα με τη μεταπολίτευση και διατηρεί και άλογα στον ιππόδρομο με τον Ασλανίδη. Ο Οικονομίδης αντιπροσωπεύει τη μικρή εκείνη κατηγορία στελεχών, όχι τόσο του ναυτικού όσο

[1] Η βαλίτσα που πήρε ο Παπαγιάννης από το σπίτι του Αζίνα και που τέλος παραδόθηκε από επιτροπή στην Τράπεζα Κύπρου, περιείχε (τουλάχιστον αυτά καταμετρήθηκαν) 315.000 μάρκα και 11.800 λίρες σε χαρτονομίσματα. Για τη λεηλασία της οικίας Αζίνα έγινε και άλλη ΕΔΕ, από τον αντισυνταγματάρχη Μπούρλο, κατόπιν διαταγής του πρώτου Α/ΓΕΕΦ στη μεταπολίτευση υποστράτηγου Ευθ. Καραγιάννη.

των συνεργατών των ειδικών υπηρεσιών καταστολής του καθεστώτος όπως η ΕΣΑ. Αυτούς τους ανθρώπους το σύστημα τους χρησιμοποιούσε όπως τον Οικονομίδη, και τους αντάμειβε με διάφορους τρόπους όπως, άδειες για μικρές προσοδοφόρες επιχειρήσεις κ.ο.κ. Δεν είναι γνωστοί πολλοί όπως ο Οικονομίδης. Δεν έχει ερευνηθεί αυτή η κατηγορία των συνεργατών της χούντας.
Η τελευταία δραστηριότητα που ανέπτυξε το προσωπικό της ΝΔΚ κατά το πραξικόπημα, όπως καταγράφεται στο πόρισμα Μεταλληνού, είναι η έκδοση γενικής διαταγής του ΝΔΚ για παράδοση στις ναυτικές διοικήσεις του οπλισμού, που κατείχε ο πληθυσμός στις περιοχές ευθύνης τους. Και λογικά ο Μεταλληνός αναρωτιέται, τι αρμοδιότητα να είχε το Ναυτικό σε τέτοιου είδους κινήσεις. Γιατί τα όπλα δεν δόθηκαν απαρχής στα αστυνομικά τμήματα ή στις στρατιωτικές αρχές, ώστε το ναυτικό να μην προκαλέσει με την κίνηση αυτή την αντιπάθεια του πληθυσμού, αφού δεν ήταν και αρμόδιο. Ξεχνά ο Μεταλληνός πως κανείς δεν ήταν αρμόδιος και για το πραξικόπημα, αλλά συμμετείχαν.
Τέλος στο πόρισμα επισημαίνεται ότι, κατά τον Απρίλιο του 1974 είχαν μεταβεί υπηρεσιακά στην Κύπρο ο τότε ΔΒΚ/ΑΝ αρχιπλοίαρχος Σταμούλης και ο αρχιπλοίαρχος (Μ) Μιμηκόπουλος. Ο Σταμούλης μίλησε στους υπαξιωματικούς στη ΝΒΧ και έδωσε αφειδώς υποσχέσεις κατά τέτοιον τρόπο, που ερμηνεύθηκε μετά το πραξικόπημα, πως απέβλεπε *«...ίνα οι Υπαξ/κοί υπακούουν μετά ζήλου εις οιανδήποτε διαταγήν της διοικήσεως»*. Υπονοεί έτσι ο Μεταλληνός ότι ο Σταμούλης ήταν εν γνώσει του σχεδιαζόμενου πραξικοπήματος από τον Απρίλιο ακόμα. Για τούτο προσπάθησε, να δημιουργήσει κλίμα πλήρους υποταγής με τις υποσχέσεις στους υπαξ/κούς, ώστε στο πραξικόπημα να δρουν μετά ζήλου, περιμένοντας την υλοποίηση των υποσχέσεων. Δεν αποκλείεται οι πραξικοπηματίες τετράμηνο πριν το πραξικόπημα να ενημέρωσαν τους δικούς τους στο Ναυτικό. Έτσι μπορούν να εξηγηθούν και οι φάκελοι με τους προς σύλληψη, και οι δηλώσεις του Παπαγιάννη μήνες πριν τον Ιούλιο του 1973, όπως καταθέτει ο Παπαδάκης.
Ο Μεταλληνός, τελειώνοντας τα της δράσης των ανδρών της ΝΔΚ στο πραξικόπημα, τονίζει πως δεν εντόπισε τίποτε το αντικανονικό για τον Γουλέα, που ήταν ο επικεφαλής των ΟΥΚ στη ΝΒΧ όπου στην εκκένωσή της στις 14/8/1974 βρίσκονταν τρεις Τ/Α και το Π/Π ΛΕΒΕΝΤΗΣ.[1] Σημειώνει στο πόρισμα πως θα βοηθούσε εάν είχε παρθεί κατάθεση του Γουλέα, που το διάστημα της ΕΔΕ βρισκόταν στην Κύπρο ακόμη. Ήταν καθήκον του Μεταλληνού να πάρει κατάθεση από τον Γουλέα όπου και να βρισκόταν, και να μην αφήσει κενά στο πόρισμά του. Μπορούσε επίσης να ζητήσει την «*Εκθεσιν Επι Των Λαβόντων Χώραν Γεγονότων Εν Κύπρω»* του τελευταίου, όπου σε 17 σελίδες και 172 παραγράφους καταχωρεί ξερά στοιχεία για τα γεγονότα κατά το χρονικό διάστημα από 1Ιουλίου μέχρι 18 Αυγούστου 1975, όπως έγιναν από τον ίδιο αντιληπτά. Από την έκθεση αυτή (χωρίς ημερομηνία) επιβεβαιώνονται τα περισσότερα, που και οι υπόλοιποι κατέθεσαν στην ΕΔΕ.
Το σκεπτικό του Μεταλληνού στο πόρισμα που υπέβαλε στις 9/3/1975 για το ρόλο των ανδρών του Π.Ν. στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου, εντυπωσιάζει με τη βαρύτητα των παραπτωμάτων. Ενώ η πρόταση αφορά, μόνον πειθαρχική δίωξη για δύο είδη ενεργειών, με χωρισμό των προτεινομένων για δίωξη σε δύο ομάδες

[1] Ο Γουλέας στα πλαίσια της διατριβής αυτής παραχώρησε συνέντευξη (βλέπε παράρτημα Β-Ι) ενώ παλαιότερα είχε δώσει και την δική του έκθεση/ αναφορά των γεγονότων στην Κύπρο. Τμήματα από την αναφορά αυτή παρουσιάζονται ως ΕΓΓΡΑΦΟ Νο 9 στο παράρτημα Α. Εκθέτει τα γεγονότα. Αποκαλύπτει πως υπαξιωματικοί αρκετές ημέρες πριν το πραξικόπημα στέλνουν τις οικογένειές τους στην Ελλάδα, που σημαίνει πως γνώριζαν τι πρόκειται να ακολουθήσει. Εξιστορεί τις ενέργειες του Ταβλαρίδη με το Π/Π ΛΕΒΕΝΤΗΣ στις επιχειρήσεις του πραξικοπήματος στην Πάφο και στη συνέχεια στην εισβολή. Είναι εμφανής η προσπάθεια του Γουλέα, όπως και στη συνέντευξή του, όχι να παραποιήσει τα γεγονότα, αλλά να τα ερμηνεύσει, να συμπληρώσει κενά και να μειώσει τις εντυπώσεις. Ο Ταβλαρίδης δεν εγκαταλείπεται από τον Γουλέα μεταπολιτευτικά. Προσπαθεί *΄΄...λόγω των φιλικών σχέσεων που μας συνέδεον...΄΄* να βοηθήσει το φίλο του όσο μπορεί, τον εμφανίζει κατεχόμενο «*…από ταραχήν και αγανάκτησιν, συναισθήματα προερχόμενα εκ της επιθετικής συμπεριφοράς των αστυνομικών και εφεδρικών εν Πάφω…»*. Καταγράφει τις αρνήσεις των Κανδαλέπα και Τσαταλού να επιβούν τελικά στο Π/Π ΛΕΒΕΝΤΗΣ με τον Ταβλαρίδη και είναι ξερός ο τρόπος παρουσίασης των συμβάντων. Εκθέτει τις προσπάθειες τις δικές του και των ανδρών του να ανατινάξουν, ό,τι έπρεπε από τη ΝΒΧ. Προφανώς δεν προλάβαιναν να υπονομεύσουν και ανατινάξουν την Τ/Α 2 που είχε προσαράξει 4 μίλια από τη βάση. Έτσι οι Τούρκοι την εκθέτουν έκτοτε σε μουσείο. Αυτά αναφέρονται από τον Γουλέα τέλος του 1974 στην έκθεσή του. Στη συνέντευξή του μετά είκοσι οκτώ χρόνια (2-6-2002) τονίζει για το θέμα της ανατίναξης των πλοίων και εγκαταστάσεων στο Μπογάζι «*…Τα πλοία της βάσης ανατινάχτηκαν, δεν υπάρχει αμφιβολία επ' αυτού. Και οι τρεις τορπιλάκατοι που ήταν μέσα, με βλάβη η μία, ανατινάχτηκαν. Η τορπιλάκατος που είναι σήμερα στα τουρκικά χέρια, είναι η τορπιλάκατος που είχε προσαράξει στην περιοχή του ξενοδοχείου «Salamis Bay»…Ο σημαιοφόρος, του ραντάρ του Ριζοκαρπασίου, χαρά στο κουράγιο του, έφεδρος σημαιοφόρος, πήρε το ραντάρ και πέρασε από το Μπογάζι γύρω στις πεντέμισι το απόγευμα, έξι η ώρα. Και φλεγόταν το Μπογάζι από τη υπονόμευση των βατραχανθρώπων. Η δε εκκένωση της βάσεως έγινε γύρω στη μία παρά δέκα το μεσημέρι, φύγαν όλοι. Και έμεινα εγώ ο οποίος έφυγα στις τρεις. ...με παίρνει τηλέφωνο ο Τζεφεράκος, ενώ μου είχαν πει θα φύγεις κατόπιν εντολής, και μου λέει ΄΄ακόμα;΄΄, εν εξάλλω καταστάση, ΄΄σήκω φύγε αμέσως΄΄…. Θα ήταν η ομάδα καμία εικοσαριά άτομα….Με ένα Land Rover, με ένα επιτεταγμένο και με τα γιώτα - χι μας……Πήραμε τα κλείστρα όλα από τα πυροβόλα, αχρηστέψαμε τα πυροβόλα, ανατινάξαμε ραντάρ…….»*. Ο Σέργης στο δικό του βιβλίο ο.π. σ.589 είναι οξύς όσον αφορά την εγκατάλειψη της βάσης Χρυσούλη. Παρουσιάζει στοιχεία αντικρούοντα του Γουλέα. Θέλει διευκρίνιση το πότε πέρασε ο σημαιοφόρος. Εκτιμά πως μπορούσαν να διασωθούν οι τορπιλάκατοι πλέοντας τη νύχτα, όπως άλλα ιδιωτικά σκάφη από την ίδια περιοχή. Σημειώνει πως δεν ανατινάχθηκαν όλες οι εγκαταστάσεις καίτοι υπήρχε χρόνος, αφού την άλλη ημέρα έφτασαν στην περιοχή οι Τούρκοι. Παραβλέπει τις εντολές που είχαν στη βάση. Ο σημαιοφόρος από το ΣΕΠ/Α του ακρωτηρίου του Αποστόλου Ανδρέα πέρασε κατά τον Σέργη την άλλη ημέρα το απόγευμα, πήρε «*…τη σημαία…το αρχείο, το ραντάρ της βάσεως και ό,τι άλλο μπορούσε και τα διέσωσε…»* Ο κόλαφος του Σέργη δεν στρέφεται κατά του Γουλέα που έκανε ότι μπορούσε με τις ανατινάξεις αλλά κατά των λοιπών της διοίκησης. Γενικά ο Σέργης περιγράφει ως σχεδόν απών το ναυτικό στις επιχειρήσεις και πλήρως απούσα την αεροπορία. Δεν έχει άδικο για τη βοήθειοα από την Ελλάδα που ποτέ δεν έφτασε. Παράλληλα δεν πρέπει τουλάχιστον να παραβλέπευμε τη θυσία των δύο τορπιλακάτων.

αντίστοιχες των κατηγοριών. Στην πρώτη περιλαμβάνονται οι θεωρούμενοι υπεύθυνοι *΄΄για όλες τις ενέργειες κατά το πραξικόπημα΄΄* και είναι οι αντιπλοίαρχος Γ. Παπαγιάννης, πλωτάρχης (Τ) Γ. Παπαργύρης, υποπλοίαρχοι (Τ) Γ. Ντάνος και Σ. Ταβλαρίδης, και τέλος ο ανθυπασπιστής (Η/Ν) Γ. Οικονομίδης. Τη δεύτερη ομάδα προτείνει τη δίωξη *΄΄ για αποδοχή δώρου΄΄* και περιλαμβάνει τους ανθυπασπιστή (Λεβ) Ι. Αγιασοφίτη, αρχικελευστές (Τεχ/Τορπ) Σ. Σαμοΐλη και Σ. Σαγιά, αρχικελευστή (Τηλ) Γ. Βασιάδη και στρατεύσιμο κελευστή (Ρ/Ε) Σ. Καββαδία. Για τον ανθυποπλοίαρχο (Τ) Γ. Αρμενιάκο προτείνει να μη διωχθεί πειθαρχικώς και να ελεγχθεί με επιείκεια διότι ζήτησε και ιδιοποιήθηκε περίστροφο *«... εξ αφοπλισμού αντιπάλων»*. Η αίσθηση που αποκομίζει κανείς από την πρόταση για τον Αρμενιάκο, είναι πως *΄΄η ιδιοποίηση περιστρόφου εξ αφοπλισμού αντιπάλων΄΄* είναι και αποτέλεσμα ηρωικής πράξης, ως να έγινε μετά πολύωρη μάχη.

Ο Μεταλινός με το πόρισμά του προσφέρει στην αποκάλυψη πραγματικών περιστατικών. Καμία σχέση με τα πραξικοπήματα και κινήματα του μεσοπολέμου. Όπου οι δυναμικές ενέργειες κατέληγαν τις περισσότερες φορές σε αλλαγή φρουράς στα υπουργεία και στις θέσεις των αρχηγών των ΕΔ και οι δικαστικές διώξεις σε αθρόες θανατικές καταδίκες, που μόνο σε μία περίπτωση[1] υλοποιήθηκαν. Στο πραξικόπημα της Κύπρου έχουμε εκατοντάδες νεκρούς και οι αφοπλισμοί που έγιναν εκ μέρους των ανδρών του ναυτικού αφορούσαν τραυματίες και έρευνες στα σπίτια γιατρών. Κάθαρση δεν υπήρξε. Οι πειθαρχικές διώξεις δεν ικανοποίησαν το δημόσιο αίσθημα των Κυπρίων. Είναι και αυτή η υπόθεση μια σοβαρή πτυχή του κλειστού Φακέλου της Κύπρου.

Ο Μεταλινός δεν είναι σοβαρός στην πρότασή του.

Γ13γ.- Η ΕΙΣΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Η εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο, σχεδιασμένη από παλιά, ξεκίνησε με αφορμή το πραξικόπημα των χουντικών κατά του Μακαρίου. Τα γεγονότα που έλαβαν χώρα την περίοδο αυτή, δίνουν πρόσθετα στοιχεία για ερμηνεία του τρόπου δράσης και συμπεριφοράς των στελεχών του ναυτικού, και όποιων συναντάμε από τα άλλα όπλα. Το ναυτικό είχε απώλειες από τη συμμετοχή στις επιχειρήσεις κατά την εισβολή των Τούρκων, όπου καταδείχθηκαν και οι θετικές του πλευρές. Η προσβολή από αεροσκάφη και βύθιση της Τ/Α1 με κυβερνήτη το σημαιοφόρο Βερύκιο και ο τραυματισμός του ίδιου και μελών του πληρώματος. Η ανατίναξη της Τ/Α3 με κυβερνήτη τον Τσομάκη και η απώλεια όλου του πληρώματος στην ίδια με της Τ/Α1 επίθεση των τουρκικών αεροπλάνων, ενώ προέβαιναν σε ηρωϊκή αλλά καταδικασμένη προσπάθεια προσβολής του τουρκικού στόλου.[2] Η απώλεια των υπολοίπων πλοίων της ΝΔΚ. Η άμυνα της φρουράς του Κάστρου της Κυρήνειας υπό τον αρχικελευστή Τ/ΠΒ Γαλιάτσο. Η κατάρριψη αεροσκαφών από τη βάση Χρυσούλης και το ΠΠ ΛΕΒΕΝΤΗΣ. Όπως και η συμμετοχή του Α/Γ *ΛΕΣΒΟΣ* στην άμυνα του νησιού, με την αποβίβαση στις 20/7 της δύναμης της ΕΛΔΥΚ (που είχε παραλάβει για αντικατάσταση στις 19/7) και με το βομβαρδισμό της οχυρής τοποθεσίας Μούτουλος των Τουρκοκυπρίων. Οι εύστοχοι χειρισμοί του κυβερνήτη του Α/Γ αντιπλοιάρχου Ελ. Χανδρινού έτσι, ώστε εκτός του αποτελεσματικού βομβαρδισμού, να διασωθεί και το βραδυκίνητο αρματαγωγό. Αυτά είναι τα πιο σημαντικά από τις εμπλοκές του ΠΝ στην εισβολή των Τούρκων.[3]

---

[1] Βλέπε ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΓΕΡΟΖΗΣΗ, *Το Σώμα των Αξιωματικών*, Δωδώνη, Αθήνα – Γιάννινα 1996 (τρίτομο), Β΄Τόμο, σ.447 όπου καταγράφεται η περίπτωση εκτέλεσης των Κοιμήση και Παπούλα μετά το πραξικόπημα του 1935. Η εκτέλεση των ΄΄Έξι΄΄ δεν εντάσσεται στις περιπτώσεις αντιδράσεων των ΄΄νικητών΄΄ από τα πραξικοπήματα και κινήματα του μεσοπολέμου.

[2] Τον αγώνα της φρουράς του Κάστρου της Κυρήνειας υπό τον Γαλιάτσο, την αυτοθυσία του Τσομάκη και τη δράση του Α/Γ *ΛΕΣΒΟΣ* υπό τον Χανδρινό, περιγράφει με συναίσθημα και παραστατικά, σε άρθρο του δημοσιευμένο στη «Ν. Επιθεώρηση» ο πλοίαρχος (εν αποστρατεία σήμερα) Δ. Μαγιάτης. Βλέπε Δ. ΜΑΓΙΑΤΗ, Χρονικό των Α/Τ-Τ3, του Κάστρου της Κυρήνειας και του Α/Γ ΛΕΣΒΟΣ, ΥΙΝ, Αθήνα, Ιούλιος –Αύγουστος 1987. Για το ρόλο του Τσομάκη στη διάρκεια του πραξικοπήματος (φύλαξη Μακαριακών εντός κάστρου Κερύνειας) δεν εντοπίσθηκε γραπτό κείμενο. Βλ.παράρτημα Β-ΙΙΙ απαντήσεις υποναυάρχου Λαφογιάννη στο ερωτηματολόγιο που του υποβλήθηκε στα πλαίσια της εργασίας αυτής. Αναφέρει ο Λαφογιάννης. «*Το ΠΝ έστησε ανδριάντα στην ΔΤΣ για τον θανόντα το 1974 εις Κυρήνεια ΤΣΟΜΑΚΗ που πριν συνελάμβανε και έκλεινε τους Μακαριακούς στο κάστρο Κυρήνειας.*» Αυτό που επισημαίνει ο Λαφογιάννης δεν εντοπίσθηκε ειδικά για τον Τσομάκη και στα ακόλουθα βιβλία που ασχολούνται με την περίοδο του πραξικοπήματος και της εισβολής.

ΑΝΑΛΙΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ, *Κύπρος Επιχείρηση ΄΄ΑΤΤΙΛΑΣ΄΄,* Νέα Σύνορα, Αθήνα 2000

ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ ΜΑΚΑΡΙΟΣ, *Η Εισβολή της Χούντας στην Κύπρο*, Στάχυ, Αθήνα 1996 ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ ΜΑΚΑΡΙΟΣ, *ΕΟΚΑ, Η Σκοτεινή Όψη,* Στάχυ, Αθήνα 2000

ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ ΜΑΚΑΡΙΟΣ, *ΕΟΚΑ Β & CIA,Το Ελληνοτουρκικό Παρακράτος στην Κύπρο,* Αλφάδι, Λευκωσία 2002

ΚΑΡΚΑΛΕΤΣΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ, *Η Μάχη της Κύπρου*, Μονογραφίες Περιοδικού Στρατιωτική Ιστορία, Αθήνα 2002

ΜΑΖΑΡΑΚΗΣ ΑΙΝΙΑΝ Ι., *Μαρτυρίες από την Κύπρο,* Κέδρος 1976

ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, *Αυτός Κάλεσε τους Τούρκους στην Κύπρο,* Μιχαλόπουλος, Αθήνα ΜΟΥΣΚΟΣ Α. Γ., *Απόβαση Κύπρος 1974,* Αθήνα 1975

ΠΑΥΛΙΔΗΣ ΑΝΤΡΟΣ*, Φάκελος Κύπρου,* Χρ. Ανδρέου, Λευκωσία 1983

ΣΕΡΓΗ Γ. ό.π.

[3] Βλ. ΣΕΡΓΗ ο.π. σ.332 όπου αναφέρονται δράσεις του ναυτικού αλλά και σ. 462 όπου παρουσιάζει τη χειρότερη εκδοχή για την προσάραξη της Τ2 σύμφωνα με την οποία ο Παπαδάκης καταθέτοντας στην επιτροπή της Βουλής αφού *«....κατέθεσε ότι η προσάρραξη οφείλετο σε βλάβη και των δύο κινητήρων του σκάφους .... ομολόγησε ότι ήτο σκόπιμη πράξη και άρνηση προς την εντολή του ναυτικού*

Για την απώλεια μετά προσάραξη της Τ/Α 2 με κυβερνήτη τον Κανδαλέπα (επιβαίνοντος και του Παπαδάκη) διατάχθηκε ΕΔΕ,[1] που διενήργησε ο πλοίαρχος τότε Ν. Παππάς και το πόρισμα της οποίας υποβλήθηκε στις 12-6-75. Σύμφωνα μ' αυτό για το ναυτικό τούτο ατύχημα θα πρέπει *«... δυοίν θάττερον κατά το τη υπηρεσία δοκούν: Α΄Η αμφότεροι οι... Παπαδάκης και Κανδαλέπας απαλλαγώσι ... λαμβανομένων υπ' όψιν πάντων των εξόχως ελαφρυντικών δι' αυτούς στοιχείων και συνθηκών ή Β΄ Να επιβληθεί αυτοίς ... όλως επιεικώς ... πειθαρχικήν ποινή ...».* Ο Παππάς έχει κάνει μια λεπτομερή ανάλυση του ατυχήματος εκθέτοντας όχι μόνον τα ξερά στοιχεία του συμβάντος αλλά και όλη την κατάσταση που είχε δημιουργηθεί στο κλιμάκιο του ναυτικού στην Κύπρο με πρωτεργάτη τον Παπαγιάννη. Δεν διαφαίνεται τάση του Παππά να ΄΄ξεμπλέξει΄΄τον Κανδαλέπα (Κυβερνήτη) και τον επιβαίνοντα Παπαδάκη (Διοικητή της ΝΒΧ), διότι περιγράφει όλες τις παραλήψεις και τις κινήσεις, που οδήγησαν στην προσάρραξη. Έχει γίνει πολλή συζήτηση στο ναυτικό για το ατύχημα αυτό. Έχουν μοιραστεί οι απόψεις ανάλογα και με την τοποθέτηση απέναντι στο Κυπριακό ζήτημα, στη δικτατορία, και στον ίδιο τον Παππά. Το σκάφος κοσμεί τούρκικο μουσείο ως αποτέλεσμα ενός ατυχήματος. Δεν ξεχνούν πως και οι ίδιοι βομβάρδισαν από λάθος δικά τους αντιτορπιλικά καταβυθίζοντας το ένα και προκαλώντας σημαντικές βλάβες σε άλλα. Τα είχαν εκλάβει ως ελληνική νηοπομπή και η επίθεση δείχνει την αποφασιστικότητα για όλα στην εισβολή.

Ο Κανδαλέπας και ο Παπαδάκης ήταν άτυχοι με την απώλεια του σκάφους. Ο Παππάς αποδίδει τα λάθη και τις παραλήψεις του Κυβερνήτη και του Παπαδάκη στην υπερκόπωση, την υπερένταση, την άθλια ψυχολογική κατάστασή τους. Ο Κυβερνήτης Κανδαλέπας που έχει και την κύρια ευθύνη *«...επί εν εικοσιτετράωρον... ευρίσκετο εις υπερέντασιν ...εκτελών ως εκ του τύπου της Τ/Α και χρέη πηδαλιούχου...»,* ενώ ο ίδιος αλλά και ο Παπαδάκης που επέβαινε της Τ/Α *«...αμφότεροι ενήργουν εν πλήρει συγχύσει...εκ του βιαίου αδιστάκτου και δικτατορικού χαρακτήρος του ΝΔΚ όστις ήσκει βαρείαν ψυχολογικήν βίαν και απηύθυνεν κατ' αυτών απειλάς ως ΄΄θα τους σκοτώσω με τα ίδια μου τα χέρια΄΄...»* Και με την ευκαιρία του πορίσματος, καταφέρεται του Παπαγιάννη, για τον οποίο γράφει με ένταση και οργή ο Παππάς, πως οι ηγετικές του ικανότητες είχαν κατασπαταληθεί σε συνωμοτικές και φιλοχουντικές ενέργειες *«... εις τον σφαγιασμόν, αλλά και την καταλήστευσιν αλλοίμονον του αείποτε Ελληνικού Κυπριακού λαού, τον οποίον διά των διαφόρων ΄΄Παπαγιάννηδων΄΄ τοσούτον απεγοητεύσαμεν...».* Δεν εννοεί μόνον τη συμμετοχή στο πραξικόπημα αλλά και τις έρευνες και αφαιρέσεις πραγμάτων από σπίτια πλουσίων Κυπρίων, όπως ήδη καταγράφτηκε στη διατριβή. Τέλος δεν ξεχνάει και τον Παπαργύρη (*΄΄πρωτοπαλίκαρο του Παπαγιάννη΄΄* τον αποκαλεί) που είχε διαταχθεί από τον τελευταίο την επόμενη ημέρα του ατυχήματος, να διενεργήσει ΕΔΕ, όπως προβλέπεται για τέτοιες περιπτώσεις. Ο Παπαργύρης, κατά τον Παππά, επαναπατριζόμενος έφερε και όλη την αλληλογραφία από την υπόθεση της ΕΔΕ και αντί να την ολοκληρώσει και παραδώσει «*...επισείων ταύτην έλεγεν ΄΄εδώ τους έχω τυλιγμένους΄΄ εννοών τους...ατυχήσαντας ...της προσαράξεως...συναδέλφους του ...*» Έχοντας υπεξαιρέσει τα έγγραφα της ΕΔΕ για έξη μήνες, οπότε και υποχρεώθηκε να τα παραδώσει στο Μεταλινό. Ο Παπαργύρης δεν εμφάνισε πόρισμα δικό του για την ΕΔΕ, παρότι σύντομα είχε προχωρήσει όσον αφορά τις καταθέσεις, όπως γράφει ο Παππάς. Θα είχε ενδιαφέρον να δει κανείς το δικό του σκεπτικό, κάτω μάλιστα από την φόρτιση εκείνων των γεγονότων.

Η Ναυτική Διοίκηση Κύπρου, με την ανάμιξη τμήματος των ανδρών της στο πραξικόπημα, πρόσθεσε το μερίδιό της στη συνολική ευθύνη για την επέμβαση και τα αποτελέσματά της. Χρέωσε έτσι στο ναυτικό πράξεις που δεν του άρμοζαν. Ακολουθούν η αυτοθυσία του Ε. Τσομάκη και του πληρώματός του, ο αγώνας του Γαλιάτσου και του αποσπάσματός του και η δράση του Χανδρινού με το Α/Γ *ΛΕΣΒΟΣ*. Ενέργειες για τις οποίες όλοι στο ναυτικό είναι περήφανοι, σε αντίθεση με τις προηγούμενες του πραξικοπήματος. Μνημονεύεται και δράση του Ταβλαρίδη κατά των Τούρκων στην εισβολή, αλλά δεν την προβάλει κανείς. Όπως δεν προβάλλεται και η αντίσταση μερίδας των πιστών στο καθεστώς των Αθηνών, που είχαν συμμετάσχει στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου, αλλά στην εισβολή πολέμησαν τους Τούρκους.

Τα πολεμικά γεγονότα στα οποία έλαβε μέρος η δύναμη του Π.Ν. στην Κύπρο τον Ιούλιο – Αύγουστο 1974, καθώς και οι απώλειες, έχουν συνταχθεί από τους αρμοδίους με βάση εκθέσεις και αναφορές των εμπλακέντων στα γεγονότα αξ/κών και έχουν παρουσιαστεί ήδη.[2]

Η συμπεριφορά των στελεχών του Πολεμικού Ναυτικού στα γεγονότα της Κύπρου καλύπτει όλο σχεδόν το εύρος των ανθρώπινων χαρακτήρων. Δεν υπήρξε ομοιομορφία αντιδράσεων τέτοια, ώστε να βγει το συμπέρασμα πως αυτό ήταν αποτέλεσμα κοινής εκπαίδευσης και κουλτούρας. Αντίθετα στις συμπεριφορές των στελεχών του στρατού αυτό παρατηρήθηκε, εάν εξαιρέσουμε την απαίτηση δύο από τους αξιωματικούς να τους δοθεί στο πραξικόπημα εντολή του Α/ΓΕΣ. Στις συσκέψεις των στελεχών του ναυτικού έχουμε αντιδράσεις ανάλογα με την πολιτική τοποθέτηση του καθενός. Όλοι φοβούνται τον βίαιο και αυταρχικό και μονίμως απειλούνται Παπαγιάννη, αλλά δεν υποχωρούν χωρίς αντιρρήσεις, και μάλιστα κάποιοι αρνούνται τελείως να συμπράξουν. Στις επιχειρήσεις του πραξικοπήματος έχουμε και κλοπές από σπίτια πλουσίων που

διοικητού Κύπρου....λόγω αντιδράσεως προς αυτόν...» Είναι προφανές πως ο Σέργης αγνοεί το πόρισμα Παππά για το συμβάν εκτός του ότι στο βιβλίο του είναι εμφανής η αρνητική του θέση έναντι του ΠΝ.

[1] Η ΕΔΕ για την απώλεια της Τ/Α 2 διατάχθηκε με Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 451.10/25/75.

[2] Βλ. ΑΚ σ.σ.313-319. Από την ίδια εργασία έχει χρησιμοποιηθεί και παρουσιάσθηκε παραπάνω και το τμήμα από σ.299-313 με τις αναγκαίες μετατροπές και ό,τι επί πλέον στοιχεία έχουν εντοπισθεί.

ερευνήθηκαν. Δεν γίνεται πιστευτός ο Παπαγιάννης για τη βαλίτσα με τα χρήματα του Αζίνα. Ούτε οι υπόλοιποι για την καταλήστευση και στο τέλος ανατίναξη του σπιτιού του. Οι τυχοδιώκτες δεν ήταν του είδους των ρομαντικών του κινηματογράφου. Ήταν κοινοί κλέφτες και συγχρόνως ασυνείδητοι και χωρίς αρχές και ιδεολογία οπαδοί της ΄΄επανάστασης΄΄. Υπήρξαν μικροί και σ' αυτό το σημείο ακόμα. Τα είδη που άρπαξαν τα ονόμασαν ΄΄λάφυρα΄΄, ως να ήταν αποτέλεσμα αγώνα με ίσους όρους σε μάχη κατά εχθρού του Έθνους. Ο Παπαγιάννης φοβάται για τη ζωή του μετά την εισβολή των Τούρκων και φεύγει τρέχοντας από την Κύπρο, αντί να ζητήσει επίμονα να καθίσει και να πολεμήσει. Το ίδιο και το ΄΄πρωτοπαλίκαρο του΄΄ ο Παπαργύρης, που έκανε τον γενναίο στους γιατρούς και τις νοσοκόμες. Υπήρξαν και αυτοί στο ναυτικό, και δίκαια ο Παππάς εξανίσταται και εκφράζεται βίαια στην ΕΔΕ για τους καταλύτες της παράδοσης του ναυτικού. Τα στελέχη του όπλου αυτού πιστεύουν στην ΄΄παράδοση΄΄ του Πολεμικού Ναυτικού αλλά και του Στρατού και του Έθνους και των Ελλήνων. Όπως ακριβώς κάνουν και όλοι οι λαοί του κόσμου και όλα τα μέλη μικρών και μεγάλων κοινωνιών. Υπάρχουν όμως και εκείνοι, που μιλούν για τέτοιου είδους παράδοση, ενώ είναι έτοιμοι να την θυσιάσουν σε συμφέροντα, που εύκολα τα εντάσσουν και αυτά στην ΄΄παράδοση΄΄. Από το στρώμα των στελεχών των ΕΔ τέτοιοι είναι, για την περίοδο που εξετάζουμε, όσοι εκμεταλλεύτηκαν για προσωπικό οικονομικό και άλλο όφελος, την ισχύ που τους έδινε η υπηρεσία και η αφοσίωσή τους στα αυταρχικά καθεστώτα, όπως της 21ης Απριλίου 1967.

Σε πίνακα [1] της διατριβής περιλαμβάνονται οι Διοικητές και Κυβερνήτες πλοίων της ΝΔΚ στις 20-7-1974, καθώς και οι απώλειες και οι τραυματισθέντες του Ναυτικού Κλιμακίου στην Κύπρο στις επιχειρήσεις της εισβολής.

Από την πλευρά του στρατού ξηράς παίρνουμε μια ιδέα, για τον τρόπο θεώρησης των πραγμάτων και δράσης μερικών από τα στελέχη, που υπηρετούσαν την ίδια περίοδο στην Κύπρο, από την έκθεση ενός εξ αυτών.

Ο Αλευρομάγειρος ήταν αξιωματικός του στρατού και υπηρετούσε ως ταγματάρχης στην Κύπρο το καλοκαίρι του 1974. Επιστρέφοντας υποβάλλει και αυτός όπως όλοι την αναφορά του[2] για τα συμβάντα στην Κύπρο στο πραξικόπημα και την εισβολή. Είναι η προσωπική του συμμετοχή στα γεγονότα και δεν έχει τίποτα να κρύψει. Αντίθετα εκθέτει εκείνα των οποίων υπήρξε πρωταγωνιστής, ως ασκών διοίκηση στην άμυνα κατά τη δεύτερη φάση της επιχείρησης των Τούρκων ΑΤΤΙΛΑΣ ΙΙ, και για τα οποία ο οποιοσδήποτε θα ήταν περήφανος. Ο αξιωματικός αυτός πολέμησε στην Κύπρο (όπως και άλλοι), διοίκησε καλά το Τάγμα του αποτελούμενο από επιστράτους Κυπρίους, ήταν μπροστά στη μάχη, γι' αυτό και άντεξε και δεν παρέδωσε τις θέσεις, που τον διέταξαν να προστατέψει, παρά τη σφοδρότητα των επιθέσεων. Ο Αλευρομάγειρος ξεχωρίζει από τα στελέχη που παρήγαγε η ΣΣΕ μεταπολεμικά, όπως και μια σειρά άλλα στελέχη που επίσης φέρθηκαν πατριωτικά, όταν αντιτάχθηκαν στη δικτατορία και πολέμησαν και στην εισβολή στην Κύπρο. Δεν διατίθεται αρχειακό υλικό, που να καλύπτει το χώρο του στρατού ξηράς, πλην όσων παρουσιάζονται στη διατριβή.

Λέει ο Αλευρομάγειρος στα συμπεράσματά του: «*…όπου ο ηγήτωρ ευρίσκετο εις την πρώτην γραμμήν και εμάχετο παρά το πλευρόν του ουδείς εγκατέλειψεν τας θέσεις του. Όπου υπήρξεν εγκατάλειψις θέσεως τούτο οφείλετο εις την αδράνειαν των ηγητόρων του…*». Και όταν μιλάει για ΄΄ηγήτορα΄΄ δεν εννοεί το στρατηγό, αλλά τον μικρό αξιωματικό τον επικεφαλής των μαχόμενων. Με το εάν όμως δεν γράφεται η ιστορία και ο ταγματάρχης, που κράτησε το μέτωπο που του ανέθεσαν στη Λευκωσία με Ελληνοκυπρίους επιστράτους από την Αμμόχωστο, δεν γνώριζε όταν έγραφε την αναφορά του, πως ήταν συμφωνημένο από τον Ιωαννίδη να μην αντιδράσουν στην εισβολή. Δεν ήξερε τότε ο Αλευρομάγειρος την εντολή ΄΄αυτοσυγκράτηση΄΄ του ΑΕΔ προς τους υπάκουους πραξικοπηματίες του ΓΕΕΦ. Οι ΄΄Ημερήσιες Διαταγές΄΄ του διοικητή του 336 ΤΠ που εκδόθηκαν ενώ διαρκούσε ο αγώνας κατά του εισβολέα είναι ενδεικτικές των συνθηκών αλλά και της προσπάθειας για ανύψωση του ηθικού των μαχητών. Από την αντίστοιχη διαταγή της 29ης Οκτωβρίου 1974 όπου περιλαμβάνονται οι προτάσεις του (΄΄διαμνημόνευση΄΄) για απονομή ηθικών αμοιβών (παρασήμων και μεταλίων) διαπιστώνει κανείς και την επί μέρους συμπεριφορά των στελεχών και στρατιωτών του τάγματός του. Τέλος από συνοπτική έκθεση ανάκρισης που διενεργήθηκε (όπως πάντα γίνεται) για τους νεκρούς και αιχμαλώτους του τμήματός του, προκύπτουν και οι συνθήκες κάτω από τις οποίες προέκυψαν αυτές οι απώλειες. Ήταν πολεμιστές καλοί και ριψοκίνδυνοι. [3]

Εντύπωση επίσης προξενεί το γεγονός πως στην Αμμόχωστο δεν υπήρξαν στην ουσία συγκρούσεις στο πραξικόπημα, εκτός από πυροβολισμούς κατά του κτηρίου της Εθνοφρουράς, που δεν είχαν συνέχεια. Ένας

---

[1] Βλ. παράρτημα Α, πίνακα 1

[2] Βλ.Έγγραφο Νο 10, παράρτημα Α. Το έγγραφο-αναφορά του Αλευρομάγειρου φέρει τίτλο *΄΄Εκθεσις Επι Των Λαβόντων Χώραν Γεγονότων Εν Κύπρω Από 1ης Ιουλιου 1974 Εως 18ης Αυγούστου 1974΄΄* και συντάσσεται σε εκτέλεση των υπ' αριθ. Φ.204/15-11-74/ΥΕΘΑ/ΑΕΔ/ΔΚ και Φ. 200/25/97106/8-12-74/ΓΕΕΦ/1ον ΕΓ/1 διαταγών του ΥΕΘΑ Ι.Κατσαδήμα και του ΓΕΕΦ Ε. Καραγιάννη. Ο Επίτιμος Γενικός Επιθεωρητής Στρατού αντιστράτηγος Δ.Αλευρομάγειρος είχε δραστηριοποιηθεί υπέρ της καταψήφισης (όπως και έγινε τελικά) του σχεδίου ΑΝΑΝ από τους Ελληνοκυπρίους στο δημοψήφισμα της 24ης Απριλίου.

[3] Οι ΄΄Ημερήσιες Διαταγές΄΄ του Αλευρομάγειρου φέρουν ημερομηνίες 15 και 23 Αυγούστου 1974. Συγχαίρει και ενθαρύνει τους άνδρες του που κράτησαν τις θ΄΄εσεις τους παρά τις επιθέσεις. Η διαμνημόνευση για απονομή παρασήμων και μεταλλίων γίνεται με Ημερήσια Διαταγή 336 ΤΠ (Ε) από 29-8-1974. Η Συνοπτική Έκθεσις επί Διενεργηθείσης Ανακρίσεως φέρει υπογραφή του λοχαγού (ΠΖ) Δημητρίου Ανδρέα και υλοποιείται σε εκτέλεση διαταγής ΓΕΕΦ/ 1ο ΕΓ Φ 453.3/92/96851/ Σ752/30-10-74

από τους Ελλαδίτες ο διοικητής Κ. Ζαρκάδας και από τους Κυπρίους ο αστυνόμος Φεσσάς κατάφεραν να κρατήσουν την πόλη χωρίς θύματα.
Οι υπερασπιστές της Αμμοχώστου όμως, υποχώρησαν σχεδόν αμαχητί μετά σχετική εντολή σε λίγες ημέρες μπροστά στον προελαύνοντα ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ. Οι Τούρκοι δεν προχωρούσαν πέραν εκείνων, που είχαν σχεδιάσει, εάν συναντούσαν αντίσταση. [1] Είχαν ορίσει τη γραμμή όπου ήθελαν να φτάσουν. Είναι εκείνη που σήμερα κατέχουν εκτός του ελληνοκυπριακού τμήματος της Αμμοχώστου που δεν ήταν στόχος τους. Το τμήμα αυτό εγκαταλήφθηκε κατά διαταγήν των νέων υπευθύνων της άμυνας του νησιού στη μεταπολίτευση. Στη Γενεύη οι Τούρκοι έδωσαν το τελεσίγραφο και είπαν τι ακριβώς απαιτούσαν. Τότε ο Γκιουνές έδινε προθεσμία λίγης ώρας να απαντήσουν οι της Ελληνικής αντιπροσωπίας, για την άμεση υπογραφή συμφωνίας. Ήξεραν πως δεν μπορούν να δεχτούν οι Μαύρος-Κληρίδης. Και έτσι είχαν την αφορμή για την προέλαση του ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ. Κανείς δεν θα υπέγραφε τέτοια συμφωνία. Κατά μία άποψη ο συσχετισμός δυνάμεων στην Κύπρο μετά τον ΑΤΤΙΛΑ Ι, το ηθικό των ελληνικών και ελληνοκυπριακών δυνάμεων και οι λοιποί δυσμενείς παράγοντες, όπως και οι θέσεις που πλέον κατείχαν οι Τούρκοι , οδήγησαν το ΓΕΕΦ στη σχεδίαση (κατόπιν εντολής του ΑΕΔ) της υποχώρησης στη σημερινή γραμμή. Με κύριο στόχο να μην υπάρξουν ανθρώπινες απώλειες αφού τίποτα δεν λειτουργούσε πλέον υπέρ της ελληνικής πλευράς. Έτσι προέκυψε η αμαχητί σχεδόν υπόλοιπη κατάληψη εδαφών στον ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ που σήμερα ουσιαστικά είναι κάτι παραπάνω από την περίφημη ΄΄γραμμή Γκιουνές΄΄.
Η αναφορά του Αλευρομάγειρου (όπως είναι βέβαιο και όσων πολέμησαν από τους Έλληνες στρατιωτικούς στην Κύπρο) σώζει κάπως την τιμή της γενιάς αυτής των στελεχών των ΕΔ.[2] Δεν υπήρξαν πολλές περιπτώσεις ενόπλων συγκρούσεων μετεμφυλιακά, για να αποδείξουν, πως ότι μάθαιναν στις σχολές και στις ασκήσεις, τα εφάρμοζαν στην πράξη. Εν τούτοις όταν αργότερα το 1996 μαθεύτηκε πως συζητείται η τοποθέτησή του Αλευρομάγειρου στη θέση του Α/ΓΕΕΦ, τορπιλίσθηκε η προοπτική αυτή με εσωτερικό έγγραφο[3] στο ΓΕΣ από την πλευρά του 2ου ΕΓ με βάση το επιχείρημα πως «*...εκτιμάται ότι θα αυξηθεί η ένταση στη Νήσο από την έλευση και τοποθέτησή του στο ΓΕΕΦ ενώ εκλαμβάνεται ως σκαιά συμπεριφορά η ενέργεια αυτή, στην περίοδο προσπαθείας επίλυσης του Κυπριακού...».* Να ήταν άραγε τα δημοσιεύματα του τουρκικού Τύπου (HURRIYET 7 Δεκεμβρίου 1996) που απέκλεισαν τον Αλευρομάγειρο ή η υποχωρητικότητα των επιτελών του ΓΕΣ στην εύστοχη ΄΄βολή΄΄ της τουρκικής εφημερίδας; Η χρήση του τίτλου της ΧΟΥΡΙΕΤ *΄΄Από την Αθήνα στον Κυπριακό Στρατό Διοικητής ΄΄Χασάπης΄΄* και η οξύτητα του εισηγητικού δεν άφησε καν΄΄ενα περιθ΄΄ωριο στην ηγεσία του στρατού να αδιαφορήσει όπως θα ώφειλε να κάνει και να μην αποκλείσει τον Αλευρομάγειρο.
Στην περίπτωση των μεταπολεμικών στελεχών οι μικροί αξιωματικοί και οι υπαξιωματικοί επέδειξαν, όχι μόνον στη μάχη αλλά και σε όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων, συμπεριφορά πιο αγνή, πιο ανιδιοτελή, πιο καθαρή από των μεγάλων βαθμών. Ανεξάρτητα από το ότι εξηγείται και για άλλους λόγους αυτό, σημαίνει πως οι αλλεπάλληλες κρίσεις και καθάρσεις φέρνουν σταδιακά στην κορυφή στελέχη δομής, λογικής και συμπεριφοράς επιθυμητής στους ελέγχοντες τις ΕΔ. Έτσι έχουμε και όλους ανεξαιρέτως τους στρατηγούς, ναυάρχους και πτέραρχους να υπακούουν σε έναν ταξίαρχο (τον Ιωαννίδη). Έτσι έχουμε και τους λοχαγούς και λοιπούς μικρούς αξιωματικούς να αποτελούν τη δύναμη αυτού του ταξιάρχου. Δεν ήταν οι ναύαρχοι και οι ανώτατοι αξιωματικοί που αντιστάθηκαν στη δικτατορία. Όσοι απ' αυτούς υπήρχε η υπόνοια, πως δεν θα συμπράξουν τους απέλυσε η χούντα από τους πρώτους μήνες.
Ο Γεωργίτσης και οι άλλοι υψηλόβαθμοι του πραξικοπήματος κατά του Μακαρίου, δεν έφεραν αντίρρηση, καίτοι φαινόταν ο παραλογισμός της κίνησης. Έφεραν αντίρρηση μικρών βαθμών αξιωματικοί. Από το στρατό οι δύο επικεφαλής των αρμάτων ζήτησαν γραπτή εντολή του Α/ΓΕΣ. Από το ναυτικό στην αρχή σχεδόν όλοι αντέδρασαν, και κάποιοι αρνήθηκαν πεισματικά μέχρι τέλους, να συμπράξουν.

---

[1] Βλ. Σέργη σ. 570 κ.επ. Ο συγγραφέας στο μέρος αυτό όπου περιγράφει τη σχεδίαση του ΓΕΕΦ για αντιμετώπιση του επερχόμενου ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ, αφήνει με σαφήνεια να εννοηθεί πως, δεν υπήρχαν πλέον ελπίδες στην Κύπρο για τίποτε άλλο εκτός από υποχώρηση. Και μάλιστα ακριβώς στη γραμμή που διεκδικούσαν οι Τούρκοι, ήτοι τη σημερινή διαχωριστική των δύο κοινοτήτων. Έτσι όμως προβάλλεται η μοιρολατρική θέση της έλλειψης σθένους για πόλεμο. Με στρατιωτική ηγεσία στην Ελλάδα αλλά και στην Κύπρο ακατάλληλων και απρόθυμων για πόλεμο. Εν τούτοις υπήρξαν και στον ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ μονάδες που πολέμησαν με ηρωϊσμό. Το τάγμα επιστράτων 336 με τον Αλευρομάγειρο δεν έκανε ένα βήμα πίσω (στο ίδιο σ. 611 κ.επ.). Και άλλες περιπτώσεις περιγράφει ο Σέργης και για τις δύο φάσεις των επιχειρήσεων με περισσότερες ηρωϊκές περιπτώσεις στην πρώτη. Καταγράφει όμως με πολλή προσοχή που δύσκολα γίνονται αντιληπτές για τον αμύητο στη στρατιωτική ορολογία , και περιπτώσεις δειλίας, αποφυγής της συμμετοχής σε μάχη, εγκατάλειψης σε άλλους της ευθύνης διοίκησης μονάδων, διάλυσης ολόκληρων μονάδων προ του εχθρού, μη υλοποίησης διαταγών κ.ο.κ.

[2] Υπήρξαν Μονάδες που πολέμησαν γενναία στην Κύπρο. Όπως υπήρξαν και περιπτώσεις στελεχών και στρατευσίμων που επέδειξαν ιδιαίτερο ηρωϊσμό μη υποχωρώντας μέχρι που σκοτώθηκαν. Ενδεικτικά σημειώνουμε από το βιβλίο του ΣΕΡΓΗ περιπτώσεις που ξεχωρίζουν καίτοι μια τέτοια επιλογή αφήνει οπωσδήποτε απέξω και άλλους πολλούς που δεν αναφέρονται. Η δράση του 251 ΤΕ με τον αντισυνταγματάρχη Παύλο Κουρούπη που φυνεύθηκε τελικά, η 31 ΜΚ στην πιο εντυπωσιακή κατάλειψη του οχυρωμένου υψώματος Κοτζάκαγια, η τριλοχία της ΕΛΔΥΚ υπό τον αντισυνταγματάρχη Παναγιώτη Σταυρουλόπουλο και με τον ανθυπασπιστή Κέντρα να καλύπτει με τους άνδρες του μαχόμενος την απαγκίστρωση των υπολοίπων και έτσι «*…θυσιάσθηκε για την διάσωση άλλων ανδρών της ΕΛΔΥΚ…»,* το 211 ΤΕ, και το 336 ΤΕ υπό τον Αλευρομάγειρο. Οι τρεις τελευταίες περιπτώσεις είναι και εκείνες που εμφανίζονται να αμύνονται με πείσμα σε αλλεπάλληλες επιθέσεις στον ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ.

[3] Πρόκειται για Ενημερωτικό Σημείωμα για τον Α/ΓΕΣ από ΓΕΣ/2ο ΕΓ ΑΕΑ 7/8-12-96

Την ίδια στιγμή προκαλεί ερωτηματικά και το ότι δεν υπήρξε δυναμική αντίδραση από Έλληνες στρατιωτικούς στο πραξικόπημα στην Κύπρο. Η εξήγηση είναι, πως η συντριπτική πλειοψηφία των στελεχών ήταν επιλεγμένοι από τη χούντα μεταξύ των πιστών στην ΄΄επανάσταση΄΄ αλλά και αντιμακαριακών. Αν και αυτά τα δύο πάνε μαζί.

Ο Αλευρομάγειρος, καθώς και κάποιοι ακόμα, που δεν ήταν πιστοί στο καθεστώς, απλά είχαν διαλάθει και δεν τους ενημέρωσε και κανείς για τη σχεδίαση. Δεν έχει δίκιο όταν γράφει στην αναφορά του πως μόνον οι δράσαντες στις επιχειρήσεις γνώριζαν το πραξικόπημα. Ο Γουλέας γράφει στην αναφορά του [1] πως *«…την 12ην, 13ην και 14ην Ιουλίου …υπήρξαν συζητήσεις μεταξύ των αξιωματικών …επί του γεγονότος ότι, ικανός αριθμός νυμφευμένων υπαξιωματικών είχεν αποστείλει τας οικογενείας του εις Ελλάδα…»*. Τις τελευταίες ημέρες το γνώριζαν, στο ναυτικό τουλάχιστον, όλοι εκείνοι που ήταν στην Κύπρο. Πόσο μάλλον του στρατού. Στον ίδιο βέβαια αποκλείεται να έδειχνε εμπιστοσύνη οποιοσδήποτε μυημένος στο πραξικόπημα. Δεν εξηγείται διαφορετικά. Το ότι δεν υπήρξαν ούτε και από το ναυτικό δυναμικές αντιδράσεις, πάλι με τον ίδιο τρόπο εξηγείται.

[1] Βλ. αναφορά Γουλέα για τα γεγονότα στην Κύπρο (άνευ ημερομηνίας) σ. 5 παρ.24.

Γ13δ.- ΣΤΕΛΕΧΗ ΕΔ ΚΑΙ Ο ΄΄ΦΑΚΕΛΟΣ΄΄ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Στη διατριβή χρησιμοποιούνται έγγραφα που αφορούν το Κυπριακό, κυρίως στη φάση προετοιμασίας και υλοποίησης του πραξικοπήματος, της εισβολής και της όποιας αντίστασης προβλήθηκε. Με κύριο άξονα την εμπλοκή του ναυτικού στα γεγονότα. Επίσης των πρώτων μέτρων που πάρθηκαν στη μεταπολίτευση για έρευνα των προηγηθέντων του πραξικοπήματος στα πλαίσια του ναυτικού, είτε αργότερα κατά τη λειτουργία της επιτροπής της Βουλής για το ΄΄Φάκελο της Κύπρου΄΄. Παρακάτω παρουσιάζονται μερικά στοιχεία από έγγραφα, και οι απόψεις όσων αξιωματικών έδωσαν συνεντεύξεις στα πλαίσια της παρούσης διατριβή.
Ο αποκαλούμενος ΄΄φάκελος της Κύπρου΄΄, ή μάλλον η δικαστική έρευνα και δίωξη των υπευθύνων, κλείστηκε με Κυβερνητική πράξη[1] από το πρώτο διάστημα της μεταπολίτευσης. Πέρασαν δέκα τρία χρόνια και η εξεταστική επιτροπή συμπληρώνοντας το έργο της και βγάζοντας τα συμπεράσματά της το 1988, κατέθεσε το πόρισμά της. Κανονικά θα έπρεπε, να αρθεί η πράξη του υπουργικού συμβουλίου και οι εξ αυτής αποφάσεις του ΥΕΘΑ για αναστολή διώξεων. Δεν έγινε και διαιωνίζεται το πρόβλημα και η ατιμωρησία. Οι υπεύθυνοι για τη συνομωσία, το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου, την εγκατάλειψη του νησιού αβοήθητου και με τις εκεί δυνάμεις διασκορπισμένες και αποδυναμωμένες, είναι γνωστοί. Ο ρόλος της χούντας στην απόσυρση της μεραρχίας που θωράκιζε το νησί, ο κυρίαρχος ρόλος των Αμερικανώνπολιτικών (Βανς, Κίσινγκερ, Σίσκο, Τάσκα κ.ά.) και των μυστικών της υπηρεσιών, όπως και των Βρετανών, είναι λίγο πολύ και αυτός γνωστός. Του Ιωαννίδη και των συνεργατών του. Του Γρίβα, του Μακαρίου, των Ελλήνων στρατιωτικών που υπηρετούσαν στην Κύπρο και συμμετείχαν ή δεν συμμετείχαν στις συνωμοσίες, τις απόπειρες, το πραξικόπημα, στην αντίσταση κατά των Τούρκων. Είναι σχεδόν όλα γνωστά. Μένει η κάθαρση, που την σταμάτησε ο μηχανισμός προστασίας, όχι των οργάνων που χρεώθηκαν την όλη υπόθεση (Παπαδόπουλος, Ιωαννίδης κ.λ.π.) αλλά προστασίας των σχέσεων με Αμερικανούς και Βρετανούς.[2] Ο ίδιος μηχανισμός που προστατεύει και την υστεροφημία Ελλήνων και Κυπρίων πολιτικών (Καραμανλή και Αβέρωφ κυρίως, αλλά και Μαύρου και Κληρίδη). Για τους οποίους πλανάται η εντύπωση και για πολλούς η βεβαιότητα πως συνέργησαν, ανέχτηκαν, έμμεσα υποβοήθησαν στις εξελίξεις του Κυπριακού. Είτε για να ακολουθήσει η ελεγχόμενη αλλαγή της εξουσίας στην Ελλάδα, αλλά και για να δοθεί (έστω και αυτή που δόθηκε) τελικά μια λύση στο Κυπριακό. Που θα έβαζε την Κύπρο από το παράθυρο στο ΝΑΤΟ, θα διατηρούσε τις βάσεις των Βρετανών άθικτες και κυρίαρχες, θα εξουδετέρωνε έτσι ή αλλιώς τον Μακάριο και τον ριζοσπαστικό και στην ουσία αντιαμερικανικό, αντινατοϊκό ρόλο του. Με θύμα την Κύπρο και το λαό της, ο έλεγχος των οποίων αποτέλεσε την κυρίαρχη αιτία της δικτατορίας στην Ελλάδα, σε συνδυασμό με μερικές ακόμα (άνοδος κεντροαριστεράς, απώλεια σταδιακά της ισχύος και του ρόλου των ΕΔ, ο επερχόμενος ίσως πόλεμος του Ισραήλ με τους Άραβες, οι ΄΄ευκολίες΄΄ του 6^{ου} στόλου στην Ελλάδα). Ο μηχανισμός αυτός δεν είναι τίποτε άλλο από το σύνολο των ενδιαφερομένων μερών με τις προσβάσεις που διαθέτουν στα κέντρα λήψης αποφάσεων στην Ελλάδα. Είναι καταρχήν η Πρεσβεία των ΗΠΑ και οι αμερικανικές και βρετανικές μυστικές υπηρεσίες με τον ανάλογο έλεγχο που ασκούν στις αντίστοιχες ελληνικές. Είναι οι Έλληνες πολιτικοί και οι μεγαλοεπιχειρηματίες που συντηρούν σχέσεις με τους πολιτικούς των ΗΠΑ και την ομογένεια. Είναι η αποκαλούμενη ηγεσία της ομογένειας του εξωτερικού στις ΗΠΑ, Καναδά και Αυστραλία. Είναι η ηγεσία της εκκλησίας της Ελλάδας, οι εκάστοτε στρατιωτικοί και πολιτικοί ιθύνοντες του ΝΑΤΟ. Όλοι αυτοί είναι μηχανισμός που κατά περίπτωση κινείται να ποδηγετήσει, κατευθύνει, σχεδιάσει, επιβάλλει την πολιτική, που συμφέρει στα μεγάλα θέματα στη χώρα μας. Θα μπορούσαμε να τους αποκαλέσουμε κατεστημένο, ή κυρίαρχη τάξη (και οι σύμμαχοί της) αλλά είναι αυτά και κάτι παραπάνω. Γιατί τα συμφέροντα δεν περιορίζονται στα στενά πλαίσια της κυρίαρχης τάξης στη

---

[1] Πρόκειται για την Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου αριθ. 45/7-3-75 (ο Μιχαλόπουλος στο βιβλίο του ό.π. για τον Μακάριο στη σ.41 και στη δημοσιευόμενη τηλεοπτική συνέντευξη του Παπαποστόλου καταγράφει ως απόφαση την αρ.44 και όχι 45/7-3-1975, σημειώνοντας μάλιστα πως δεν δημοσιεύθηκε σε ΦΕΚ). Πριν ακόμα παρθεί και κοινοποιηθεί η απόφαση αυτή μέσα στις ΕΔ, είχαν αρχίσει και παίρνονταν μέτρα για συγκέντρωση όλου του υλικού που αφορούσε *« το δημιουργηθέν αρχείον εις τας αιθούσας Επιχειρήσεων ΑΕΔ-ΑΣ-ΑΝ-ΑΑ κατά την διάρκειαν της Ελληνοτουρκικής-Κυπριακής κρίσεως τους έτους 1974, αφορόν εις πάσης φύσεως πληροφορίας και αλληλογραφίαν επί της κρίσεως ταύτης...»* Τριμελής επιτροπή από τους αντιπλοίαρχο Α. Κωνσταντίνου, αντιπλοίαρχο Δ. Μπεκιάρη και πλωτάρχη Τ. Οικονομόπουλο, θα συγκέντρωνε για το Ναυτικό όλο το αρχείο από όλες τις υπηρεσίες που είχαν σχέση με το Κυπριακό, θα το σφράγιζαν με ειδική σφραγίδα που θα γράφει *΄΄Αρχείον Ελληνοτουρκικής Κρίσεως 1974΄΄* και θα το παρέδιδαν μεχρι 15 Μαρτίου 1975 στο ΄΄Υπαρχείον ΕΤΝΑ΄΄. Το έγγραφο φέρει στοιχεία ΑΚΡΩΣ ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ (Ε.Χ.) ΑΝ/3^{ον} ΕΓ/2 φ.218.1/5/1975 από 20-2-1975 αρχίζει δε με τη φράση *«..Κατόπιν αποφάσεως κ.ΥΕΘΑ...»* δηλαδή του Αβέρωφ, είναι υπογραμμένο από τον τότε υπαρχηγό του ΑΝ Καψάλη και φέρει ως σχετικά τα έγγραφα ΑΕΔ/Δνσις ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ/30ν/ φ.152/12/3/710436/7-2-75 και ΑΝ/3^{ον} /2/φ. 2118.1/26/74/18-10-74. Σε όλες τις ΕΔ έγινε μάλλον το ίδιο. Αυτό το υλικό εκτός των σημάτων, πληροφοριών, εγγράφων, περιλάμβανε και όλες τις αναφορές των εμπλακέντων στην κρίση στελεχών των ΕΔ (μερικές από τις οποίες παρουσιάζει η παρούσα εργασία). Στη συνέχεια το αρχείο Κύπρου των ΕΔ και με όλο το υλικό που συγκέντρωσε αργότερα η Επιτροπή της Βουλής για την Κυπριακή υπόθεση, σφραγίσθηκε σε κιβώτια και φυλάσσεται σε αποθήκη της Βουλής. Αυτό είναι και το υλικό που συνθέτει τον αποκαλούμενο ΦΑΚΕΛΟ ΚΥΠΡΟΥ. Εκφράζονται επιφυλάξεις για το εάν κάποτε, που θα ανοιχτούν τα κιβώτια αυτά θα περιέχουν και το αρχικά συγκεντρωθέν υλικό. Το πιθανότερο είναι πως οι άμεσα ενδιαφερόμενοι θα έχουν φροντίσει για την ΄΄απαλλοτρίωσή του΄΄.

[2] Παράβαλε και παρόμοια άποψη στο βιβλίο του ΑΝΤΡΟΥ ΠΑΥΛΙΔΗ *Φάκελος Κύπρου, Άκρως Απόρρητον*, Ανδρέου, Λευκωσία, 1983 στη σ.877, Β΄ τόμου.

χώρα μας. Επεκτείνονται και σε παράγοντες που ενδιαφέρονται και εκτός της Ελλάδας και της Κύπρου. Είναι όμως στο ομοειδές κύκλωμα.

Οι αναμείξεις των υπηρεσιών κάθε μορφής των ΗΠΑ (μυστικές υπηρεσίες, πρεσβείες εδώ και στην Κύπρο, υπουργείο εξωτερικών, επιτροπές ασφαλείας κ.λ.π.) ασχολούνται πρώτιστα με το συμφέρον της χώρας τους και προς τον σκοπό αυτό ενεργούν, σχεδιάζουν, παροτρύνουν, πιέζουν, ενθαρρύνουν. Από την εμφυλιακή ακόμα περίοδο ασχολούνται με την περιοχή και τη χώρα μας, αναθέτοντας αποστολές στις δικές μας ΕΔ, που δεν τις έκρυψαν, παρά για όσο διάστημα ήταν απαραίτητο. Ο ΒΕΡΕΜΗΣ [1] παρουσιάζει αυτές τις αποστολές όπως τις σχεδίαζαν οι Αμερικανοί από το 1949 στην «*... Έκθεση σχετικά με την Αμερικανική Ασφάλεια – American National Security Report)...*" και σύμφωνα με την οποία *«...η Ελλάδα θα έπρεπε να έχει ένα στρατιωτικό κατεστημένο ικανό να διατηρεί την εσωτερική ασφάλεια προκειμένου να αποφευχθεί η επικράτηση των κομμουνιστών, ενώ η Τουρκία να μπορεί να αντισταθεί στις πιέσεις των Σοβιετικών»*. Η σύνδεση αυτής της σχεδίασης με το Κυπριακό, κατά τον Βερέμη, γίνεται λόγω αυτής της πρόβλεψης των ΗΠΑ για τις ελληνικές και τουρκικές ΕΔ *«...η ομάδα από τη χούντα η οποία σχεδίασε την δολοφονία του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου το καλοκαίρι του 1974, δεν αμφέβαλλε πως οι ΗΠΑ θα απέτρεπαν οποιαδήποτε ενέργεια των Τούρκων, η οποία θα είχε πιθανή κατάληξη πόλεμο με την Ελλάδα...»*. Ο Ιωαννίδης βέβαια φαίνεται πως είχε και τις ανάλογες διαβεβαιώσεις και παγιδεύτηκε από πράκτορες χαμηλού βαθμού της CIA. Εκεί ρίχνουν όλοι οι φίλοι του το ανάθεμα και την ευθύνη, για την καθόλου έξυπνη σχεδίαση του πραξικοπήματος. Εν τούτοις σημειώνεται πως η σχεδίαση για *«.. ανατροπή του Μακαρίου και διαχωρισμό των Ελλήνων και Τούρκων και τελικά τη διχοτόμηση της Κύπρου*» είναι παλαιότερη ιστορία από την χούντα του Παπαδόπουλου ακόμα και ανάγεται στο 1970 με το σχέδιο ΄΄ΕΡΜΗΣ΄΄. [2]

Ο Κάππος στην εργασία του για το φάκελο της Κύπρου με βάση αποσπάσματα από τις καταθέσεις μαρτύρων στην αντίστοιχη επιτροπή της Βουλής, που ήταν μέλος της, δίνει καθαρή εικόνα για το τι μεσολάβησε, πώς διαμορφώθηκαν και εξελίχθηκαν τα γεγονότα στο νησί. Σε συνδυασμό με την εργασία του Ιγνατίου τη σχετική με το τι είχε προηγηθεί στο αποκαλούμενο ΄΄Σεμινάριο της Ρώμης΄΄ έχουμε καλή προσέγγιση στην υπόθεση αυτή.[3] Οι κατοπινές και παράλληλες εργασίες/ εκδόσεις (όπως του Σέργη με την στρατιωτική ανάλυση των επιχειρήσεων) συμπληρώνουν τα κομμάτια που λείπουν, και ελάχιστα σημεία είναι αδιερεύνητα για το πραξικόπημα και την εισβολή. Τα αίτια, οι αφορμές, οι ρόλοι του καθενός, τα γεγονότα είναι γνωστά.

Στο Κυπριακό ζήτημα, η αρχική μήνυση του Πετρόπουλου τον Νοέμβρη του 1974 αλλά και η παρέμβασή του στις ανακριτικές διαδικασίες της επιτροπής για το Φάκελο της Κύπρου, δίνουν στοιχεία συγκεκριμένα για τα πλοία του ναυτικού και την επιχειρησιακή τους κατάσταση τις ώρες της εισβολής. Κυρίως όμως παρουσιάζουν την άποψη του απότακτου αξιωματικού για το τι προηγήθηκε και γιατί εξελίχθηκαν τα θέματα παραλαβής των γερμανικών υποβρυχίων έτσι, ώστε να είναι για σειρά ετών, με μειωμένη επιχειρησιακή ικανότητα. Κατά την άποψη αυτή τα υποβρύχια έπλεαν να πάρουν μέρος στην απόκρουση της εισβολής, χωρίς να είναι σίγουροι, εάν μπορούν να χρησιμοποιήσουν αποτελεσματικά ένα είδος τορπιλών. Σύμφωνα όμως και με άλλη άποψη που διατυπώνει ο αντιναύαρχος Ι.Μανιάτης, «*...είναι σύνηθες φαινόμενο σε*

---

[1] Βλ.ΒΕΡΕΜΗ ο.π.σ.264

[2] Βλ.ΚΩΣΤΑ ΚΑΠΠΟΥ, *Έγκλημα Εναντίον της Κύπρου, Η Ανάκριση της Βουλής Δείχνει τον Ένοχο*, Γνώσεις, Αθήνα 1992, σ.50.

[3] ΚΑΠΠΟΣ ΚΩΣΤΑΣ, ο.π. και ΜΙΧΑΛΗ ΙΓΝΑΤΙΟΥ, *Το Σεμινάριο της Ρώμης, Νοέμβριος 73, Τότε που Παίχτηκε η Τύχη της Κύπρου*, Ποντίκι Β΄ έκδοση, Αθήνα 1989. Τέλος και ΝΙΚΟΥ ΨΑΡΟΥΔΑΚΗ, *Η Κυπριακή Τραγωδία Χωρίς Μάσκα*, Χριστιανική Δημοκρατία, Αθήνα 1988. Ο Κάππος και ο Ψαρουδάκης ήταν Βουλευτές μέλη της επιτροπής της ελληνικής Βουλής για το Φάκελο της Κύπρου.

Στοιχεία για την αποδυνάμωση του νησιού το Δεκέμβρη του 1967 παρουσιάζονται στην έκδοση ΠΑΝΟΥΡΓΙΑΣ ΠΑΝΟΥΡΓΙΑΣ, *Κύπρος, Η Αποχώρηση της Ελληνικής Μεραρχίας την 29η Νοεμβρίου 1967, Εθνική Μειοδοσία*, Αθήνα 2003. Είναι τα απομνημονεύματα του Περίδη ο οποίος ήταν μέλος του Ανωτάτου Στρατιωτικού Συμβουλίου όταν αποφασίσθηκε η αποχώρηση της μεραρχίας από την Κύπρο. Αυτές τις συζητήσεις ή μάλλον ΄΄ενημερώσεις΄΄ του ΑΣΣ από τους ΄΄αρμοδίους΄΄ Σπαντιδάκη, *«...παμπόνηρο και πανέξυπνο σαν νυφίτσα Μεττερνίχο Πιπινέλη...»* (σ.90), Ζωϊτάκη και Κόλλια καταγράφει ο Περίδης και μεταφέρει ο Πανουργιάς στην παραπάνω έκδοση. Στη σ.91 αποδίδει ο Πιπινέλης την πραγματικότητα και πεμπτουσία του Κυπριακού. *«...η Κυβέρνησις ευρέθη εις δυσχερεστάτην θέσιν...η πορεία με τον πόλεμον θα ανεκόπτετο, όσον και εις το ΝΑΤΟ, του οποίου η ΝΑ πτέρυξ ασφαλώς θα διελύετο....ηναγκάσθημεν...και τη συστάσει των φίλων μας μεσολαβητών του εκπροσώπου του Προέδρου των ΗΠΑ Johnson κ, SYROUS VANCE, του εκπροσώπου του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ U. THANT, του εκπροσώπου του ΝΑΤΟ, Γ.Γραμματέως του κ. MANLIO BROJIO ...»*. Η θέση μας στο ΝΑΤΟ, η συνοχή του ΝΑΤΟ, η αποδοχή της ΄΄επανάστασης της 21ης Απριλίου 1967΄΄ στις ευημερούσες χώρες της Δύσης, τα συμφέροντα των ΗΠΑ και της Αγγλίας. Αυτά επέβαλλαν την αποχώρηση της μεραρχίας, αυτά υπήρξαν ανέκαθεν το κακό ριζικό και του Κυπριακού.

Στοιχεία για την εισβολή παρουσιάζει (εκτός της πλήρους σχεδόν ανάλυσης του ταξίαρχου Σέργη ο.π.) ο ΣΤΑΥΡΟΣ ΚΑΡΚΑΛΕΤΣΗΣ, *Η Μάχη της Κύπρου, Οι Προδομένοι Ήρωες Αντιμετωπίζουν τον ΄΄ΑΤΤΙΛΑ΄΄,* σε μονογραφία στο περιοδικό ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ, τίτλος Νο 7, Αθήνα 2002. Επίσης στα βιβλία του ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ, *Η Εισβολή της Χούντας στην Κύπρο,και ΕΟΚΑ Η Σκοτεινή Όψη* Στάχυ Αθήνα 2000, ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ, *ΕΟΚΑ Β & CIA Το Ελληνοτουρκικό Παρακράτος στην Κύπρο*, Αλφάδι, Λευκωσία 2002, ο αντιναύαρχος ε.α. Κ.ΣΚΙΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, *Πόλεμος στην ΚΥΠΡΟ*, Ελεύθερη Σκέψις, ΑΘΗΝΑ 1989, ο ίδιος στο *Ήττα Χωρίς Πόλεμον, Η Κυπριακή Τραγωδία*, Αθήναι 1988, ο ΒΛΑΣΣΗΣ ΣΑΒΒΑΣ, *Ο Απόρρητος ΑΤΤΙΛΑΣ*, Δούρειος Ίππος, Αθήνα 2004, ο υποστράτηγος ε.α. ΝΟΥΣΚΑΣ Κ., *Ένα Υφαίστειο στην Μεσόγειο*, Ορθ. Χριστ.Αδελφότητος ΄΄ΛΥΔΙΑ΄΄, Θερσσαλονίκη 1990 και ο ίδιος *Ο Πραγματικός Φάκελος της Κύπρου,* Ορθ. Χριστ.Αδελφότητος ΄΄ΛΥΔΙΑ΄΄, Θεσσαλονίκη 1992, ο υποστράτηγος ε.α. ΛΕΚΚΑΣ Ν., *Απομυθοποίησις του ΄΄ΑΤΤΙΛΑ΄΄*, Αθήναι 1983 . Στο ένθετο ΙΣΤΟΡΙΚΑ της ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑΣ 24-7-2003 στη σ.6 άρθρο ΕΥΡΥΒΙΑΔΗ ΜΑΡΙΟΥ, *Παρασκήνιο και Πολιτική Κατάσταση,* εξετάζει τα αφορούντα την ανάμειξη των Αμερικανών ακόμα και στην επιστροφή του Καραμανλή αλλά και το ρόλο τους στην εισβολή των Τούρκων.

καταστάσεις πολέμου …να κινητοποιούνται μονάδες που δεν είναι πλήρως επιχειρησιακές…» Δεν έφτασαν τα Υ/Β ποτέ στο στόχο τους, επειδή εκείνοι που έπρεπε να τα στείλουν δεν τόλμησαν. Ο Πετρόπουλος λέει πως ήταν προδότες εφόσον θεωρεί το Κυπριακό ως εθνική υπόθεση, όπως το θεωρεί και το σύνολο των στελεχών των ΕΔ. Εάν η παρούσα εργασία δεν ήταν διατριβή, διαφορετική θα ήταν και η φρασεολογία στις εκτιμήσεις του γράφοντος.

Στις 26-5-1087 ο Πετρόπουλος παράλληλα με την κατάθεσή του στην επιτροπή, παραδίδει την ίδια ημέρα στον Πρόεδρο της εξεταστικής επιτροπής της Βουλής τον Βουλευτή Χρ. Μπασαγιάννη φάκελο με έγγραφα για την υπόθεση. Συμπληρωματικό φάκελο[1] παραδίδει και στις 11-2-1988. Το περιεχόμενο του πρώτου φακέλου περιλαμβάνει τα εξής έγγραφα:

- Υπόμνημα εβδομήντα οκτώ σελίδων με πλήθος στοιχείων και από αποσπάσματα καταθέσεων υπευθύνων για το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου (που δημοσίευαν τότε οι εφημερίδες) και κύρια με τις κινήσεις που έκαναν και κατ' αυτόν έπρεπε να κάνουν οι ΕΔ και κυρίως το ναυτικό στην εισβολή. Περιλαμβάνονται επίσης στοιχεία της κατάστασης που ήταν τα πολεμικά πλοία και κυρίως τα γερμανικά υποβρύχια, που μόλις προ ολίγων ετών είχαν παραληφθεί.
- Δηλώσεις/ Μαρτυρίες των Κουσουρή -Ζωγράφου-Μασούρα και Περβαινά για τις συνθήκες παραλαβής των Υ/Β και την κατάστασή τους.
- Ιστορικό Παραλαβής του Υ/Β ΓΛΑΥΚΟΣ όπου περιγράφονται όλες οι ατασθαλίες της κατεπείγουσας παραλαβής (στις σελίδες 21 και 22) Τελειώνοντας το ιστορικό της παραλαβής των Υ/Β περιγράφει την κατάστασή τους για χρόνια από πλευράς επισκευών, βλαβών, ακινησίας, αχρηστίας έτσι, ώστε να καταλήξει στο ότι μ' αυτόν τον τρόπο *«…όχι μόνο ΑΠΟΔΕΙΧΘΗΚΕ αλλά κατ' επανάληψη ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΘΗΚΕ η συντελεσθείσα ΠΡΟΔΟΣΙΑ…»*
- Μήνυση του Πετρόπουλου για την προδοσία και συμπληρωματικό υπόμνημα μήνυσης.
- Κινήσεις και επιχειρήσεις του ΑΤΤΙΛΑ 1, Σήματα και Διαταγές ΑΝ- ΑΣ- Υ/Β- ΣΥΒ-ΔΥ για τα υποβρύχια, Χάρτες και Φωτογραφίες.

Και η κατάθεση και το έγγραφο με τις συνημμένες αναλύσεις /μελέτες του Πετρόπουλου και η μήνυση που εκκρεμούσε από το Δεκέμβρη του 1974, όπως και όλες οι καταθέσεις των άλλων, αλλά και όλα τα εκκρεμή θέματα που αφορούσαν το πραξικόπημα και την εισβολή και εξετάζονταν στα επιτελεία των ΕΔ, εντάχθηκαν (όπως ελέχθη παραπάνω) στην απαγόρευση δικαστικής εξέτασης και αποτελούν τμήμα του αποκαλούμενου ΄΄Φάκελος της Κύπρου΄΄.

Η δίωξη ΄΄πάγωσε΄΄ με σύμφωνη γνώμη όλων των κυβερνήσεων έκτοτε. Όπως είχε σταματήσει και κάθε πρόταση για απονομή ηθικών αμοιβών, που είχε υποβληθεί μετά την εισβολή του 1974, από τις διοικήσεις όσων συμμετείχαν στις επιχειρήσεις για την άμυνα του νησιού.

Το ΕΠΥΕΘΑ ξεκίνησε τον Οκτώβρη 1998 ενέργειες για επανεξέταση του θέματος απονομής ηθικών αμοιβών σε όσους πολέμησαν στην εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο. Διευθυντής του ΕΠΥΕΘΑ ήταν ο Ε.Χωραφάς.. Έχει προηγηθεί έκδοση ΠΔ που χαρακτήριζε το διάστημα από 20-7 μέχρι 20-8-1974 ως ΄΄πολεμική περίοδο΄΄. Το ΓΕΣ καταλήγει το 2002 σε έκδοση ΠΔ (που ανακάλεσε μόλις δημοσιοποιήθηκε η υπόθεση) για απονομή μεταλλίων σε 2.299 μονίμους στρατιωτικούς και στρατευσίμους. Μεταξύ των προτεινομένων περιλαμβάνονταν στελέχη που είχαν συμπράξει στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου. Ενώ το αρχικό σκεπτικό ήταν να περιορισθούν οι απονομές στο διάστημα της εισβολής το 1974, τελικά επεκτάθηκε και στα γεγονότα 1964-1967. Ο πίνακας περιλάμβανε και νεκρούς, τραυματισμένους και αγνοούμενους από τις συμπλοκές αυτών των περιόδων, για τους οποίους προβλεπόταν η απονομή του Πολεμικού Σταυρού. Για τους υπόλοιπους συμμετάσχοντες που ζούσαν, η πρόταση ήταν να απονεμηθεί αναμνηστικό μετάλλιο Το 1998 είχαν γίνει οι συσκέψεις των αρμόδιων που κατέληξαν στις αποφάσεις που αναφέρθηκαν. Τα εισηγητικά προς την ηγεσία του ΓΕΣ μετά τις συσκέψεις περιλαμβάνουν τις λεπτομέρειες και αποφάσεις των συσκέψεων. Στα έγγραφα αυτά (καλούμενα ΦΕΕ- Φύλλο Ενημερώσεως Εισηγήσεων) αφού ενημερωθούν, σχολιάζουν και προτείνουν όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς από τον χειριστή τμηματάρχη μέχρι τον Α/ΓΕΣ που τελικά αποφασίζει. Δεν υπάρχει καμία ουσιαστική παρατήρηση, πρόταση ή απόφαση εκτός γενικών θέσεων και προτροπών του Α/ΓΕΣ *«..ό,τι πρέπει να γίνει από το ΓΕΣ να γίνει ταχύτατα…ενιαία πολιτική από πλευράς ΓΕΣ…θέμα ΕΠΕΙΓΟΝ…»* γράφει ο Α/ΓΕΣ αντιστράτηγος Κ.Παναγιωτάκης στις 18-3-1999. Μετά τρία χρόνια το θέμα επανέρχεται, εκδίδεται το ΠΔ με τον πίνακα για απονομή των ηθικών αμοιβών, έρχεται στη Βουλή με ερώτηση για συμμετοχή και πραξικοπηματιών και αναστέλλεται αφού αποστρατεύεται και ένας από τους χειριστές της υπόθεσης. Όλοι οι άλλοι βγάζουν τον εαυτό τους έξω από την υπόθεση.

[1] Οι παραδοθέντες φάκελοι από τον Πετρόπουλο έλαβαν αριθ. πρωτ.368/26-5-1987 και 471/11-2-1988.

Το φαινόμενο που περιγράφει ο υποστράτηγος (ε.α.) Κ. Μανιώτης σε επιστολή του [1] δημοσιευμένη στον τύπο έχει δύο παραμέτρους. Ενδεικτικές πρακτικών, που εφαρμόζονται στο επίπεδο σχέσεων πολιτικής με τη στρατιωτική ηγεσία, αλλά και μεταξύ ΄΄υπευθύνων΄΄ και ΄΄ανευθύνων΄΄ στρατιωτικών. Η ηγεσία του ΑΣ και ο Α/ΓΕΕΘΑ γνώριζαν τα πάντα για τον επίμαχο πίνακα. Από τέλος του 1998. Επί τέσσερα χρόνια το θέμα εξελισσόταν ή περίμενε σε συρτάρια. [2] Κανείς από την ηγεσία ΓΕΣ-ΓΕΕΘΑ δεν το αντιμετώπισε με ευθύτητα. Αποστράτευσαν έναν αξιωματικό που είχε χειριστεί το θέμα αυτό (πρώτα ως επιτελής του ΕΠΥΕΘΑ και στη συνέχεια του 1ου ΕΓ του ΓΕΣ) κατευθύνοντας επάνω του την προσοχή των ΜΜΕ. Ο Μανιώτης σύμφωνα με το δημοσίευμα τους ενημέρωνε συνεχώς, επισημαίνοντας πως στον πίνακα περιλαμβάνονται στρατιωτικοί συμμετάσχοντες στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου. Δεν ευσταθεί η άποψη, που μπορεί να προβληθεί πως, εφόσον δεν ανοίχθηκε ο ΄΄Φάκελος Κύπρου΄΄ δεν απονεμήθηκε δικαιοσύνη, άρα δεν γνωρίζουν ποιοι ήταν αναμιγμένοι στο πραξικόπημα.

Τους πίνακες συνέταξαν με βάση τις προτάσεις των διοικητών των στρατιωτικών μονάδων του 1974. Δεν έκαναν διακρίσεις οι επιτελείς και οι στρατηγοί το 1998 και μετά, στη σύνταξη του τελικού πίνακα. Οι ανώτατοι αξιωματικοί και κύρια του ΑΣΣ θα μπορούσαν να επέμβουν στο θέμα των μεταλλίων και δεν το έκαναν. Εκτιμάται πως εμποδίστηκαν και από την συμμετοχή στην άμυνα κατά την εισβολή των Τούρκων, στελεχών που είχαν συμπράξει στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου. Δεν βρέθηκε ούτε ένας και πολύ περισσότερο η συλλογική ηγεσία, όπου είναι πιο εύκολο, να δουν ειλικρινά και με ευθύτητα, το εάν πρέπει ή

---

[1] Σύμφωνα με επιστολή του υποστρατήγου (ε.α.) Κωνσταντίνου Μανιώτη, δημοσιευμένη στην εφημερίδα ΠΑΡΟΝ Σεπτεμβρίου 2003, στην πρόταση απονομής μεταλλίων περιλαμβάνονται αδιακρίτως συμπράξαντες και μη στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου και οι συμμετάσχοντες στην άμυνα της Κύπρου κατά την εισβολή. Στην υπόθεση αυτή της απονομής των μεταλλίων είχαν ανάμειξη και πλήρη γνώση των περιλαμβανομένων στην πρόταση και ο προηγούμενος Α/ΓΕΣ και εν συνεχεία Α/ΓΕΕΘΑ στρατηγός Αντωνακόπουλος και ο Α/ΓΕΣ αντιστράτηγος Χαρβάλας. Παράλληλα ο Μανιώτης επισημαίνει πως, το θέμα είχε συζητηθεί χωρίς να υπάρξουν αλλαγές και στο ΑΣΣ. Που σημαίνει πως οι συμμετέχοντες στο συμβούλιο αντιστράτηγοι, ενώ γνώριζαν πρόσωπα και συμπεριφορές στην Κύπρο, δεν έφεραν αντιρρήσεις για την πρόταση απονομής του μεταλλίου και στους πραξικοπηματίες. Τέλος ο επιστολογράφος που ήταν ο συντάκτης του πίνακα, αλλά όχι και ο μόνος αρμόδιος και υπεύθυνος, με έκδηλη πικρία αναφέρει τα σχετικά με τη στάση του ΥΕΘΑ Παπαντωνίου που «*…στα δύο χρόνια της παρουσίας του στο Υπουργείο έγινε η μεγαλύτερη ΄΄σφαγή΄΄ αξιωματικών, που για χρόνια αγωνίσθηκαν για τη δημοκρατία στις ΕΔ…ιδιαίτερη φροντίδα έδειξε για την απομάκρυνση όσων υπηρέτησαν κοντά στον προηγούμενο ΥΕΘΑ κ.Τζοχατζόπουλο (που και αυτός βέβαια τους έγραψε στα παλαιά του παπούτσια, όταν πια δεν τους χρειαζόταν) αλλά και όλους όσοι είχαν συνεργασία μαζί τους…*».

[2] Τα έγγραφα-αποφάσεις της υπόθεσης μεταλλίων για την ΄΄πολεμική περίοδο΄΄ στην Κύπρο, είναι τα εξής:

- Νόμος 2641/98 (ΦΕΚ 211Α) χαρακτηρίζει ως ΄΄πολεμική περίοδο΄΄ το διάστημα από 20/7 έως 20-8-74 στην Κύπρο.

-Με ΕΠΥΕΘΑ (Χωραφάς) Φ.900/358/7380/6-10-1998 συγκαλείται σύσκεψη για συζήτηση και ενιαία αντιμετώπιση. Καλούνται ΕΓΑ/ΓΕΕΘΑ-ΓΕΣ-ΓΕΝ-ΓΕΑ-ΔΕΠΑΘΑ (στο ΔΕΠΑΘΑ υπηρετούσε ο πατέρας του Χωραφά, όπως γράφεται σε άλλο σημείο). Ο Χωραφάς χρησιμοποιεί ως σχετικό του εγγράφου του το Φ.900/4550747/Σ.2/14-2-97/ΓΕΕΘΑ/ΔΙΔΥΠ

-Ενημερωτικό Σημείωμα για ΒΥ/ΓΕΣ από ΓΕΣ/1ο ΕΓ/4/4 Φ.447/Οκτ.98 με σχετικό το ΥΣ 1818/8/10/98/ΕΓΑ/ΓΕΣ με τις απόψεις του 1ου ΕΓ για την υπόθεση των μεταλλίων. Σημειώνει πως «*…μετά τα γεγονότα του 1974, είχαν συνταχθεί προτάσεις για απονομή αριστείων ανδρείας, πολεμικών σταυρών, μεταλλίων εξαιρέτων πράξεων και αναμνηστικών μεταλλίων σε 372 αξιωματικούς, υπαξιωματικούς και οπλίτες, οι οποίοι πολέμησαν την περίοδο αυτή στην Κύπρο. Όλα τα μετάλλια αυτά είναι πολεμικά…είχε γνωματεύσει ο τότε Α/ΓΕΕΦ υποστράτηγος Καραγιάννης Ε….*» Παρατηρούμε πως τελικά οι προτεινόμενοι το 1974 από 372 που ήταν, έγιναν 2.299 το 1998 και μετά. Και τα μετάλλια, ενώ κάλυπταν όλη τη γκάμα των πολεμικών ηθικών αμοιβών (ανάλογα με το τι έκανε ακριβώς και τι υπέστη ο κάθε προτεινόμενος), στο τέλος κατέληξαν σε δύο μόνον επίπεδα (Πολεμικός σταυρός και αναμνηστικό της συμμετοχής στις επιχειρήσεις). Τα πολεμικά μετάλλια είναι κατά σειρά ιεράρχησης τα εξής: Αριστείο Ανδρείας, Πολεμικός Σταυρός, Εξαιρέτων Πράξεων και Αναμνηστικό Μετάλλιο.

-ΕΠΥΕΘΑ/Φ. 900/375/7728/24 ΝΟΕ 1998 προς τα ΕΓΑ/ΓΕΕΘΑ-ΓΕΣ-ΓΕΝ-ΓΕΑ με ενημέρωση τι προέκυψε από τη σύσκεψη της 14ης Οκτ. 1998. Εκεί αποφασίσθηκε τα μετάλλια να είναι δύο (Πολεμικός Σταυρός Α΄, Β΄, ή Γ΄Τάξεως και Αναμνηστικό), ο χρόνος υπηρεσίας στην Κύπρο να μετρήσει στο διπλάσιο, οι τραυματισθέντες να συμμετέχουν στις παρελάσεις των εθνικών εορτών, να καθιερωθεί ετήσια Ημέρα Εθνικής Μνήμης προς τιμήν των θυμάτων και πολεμιστών στην Κύπρο και τα ονόματα των πεσόντων και αγνοουμένων να αναγραφούν στο Μνημείο Πεσόντων στην Κύπρο (πάρκο ελληνικού στρατού).

-ΦΕΣ 1ου ΕΓ/ΓΕΣ Φ.447/ΔΕΚ 98 προς Α/ΓΕΣ, ΓΕΠΣ, ΒΥ/ΓΕΣ, ΔΒΚ/ΓΕΣ, 1ο ΕΓ/ΓΕΣ με το ιστορικό του θέματος, σχολίαση και παρατηρήσεις. Εδώ συναντάμε πως εκτός του 1974 η ρύθμιση του Ν.2641/98 αφορά και τα γεγονότα του 1964 στην Τυλιρία και Λευκωσία και το 1967 στην Κοφίνου και τους Αγ.Θεοδώρους. Επίσης σημειώνονται οι διαδικασίες που θα ισχύσουν για την όλη προετοιμασία. Τέλος το έγγραφο περιλαμβάνει την παρατήρηση του συντάκτη του (1ο ΕΓ/4/4 λοχαγός πεζικού Αθανάσιος Τσαούσης) πως «*…με τη ρύθμιση του ΕΠΥΕΘΑ το γραφείο φρονεί ότι δημιουργούνται αδικίες μεταξύ των τιμωμένων. Σε αξιωματικούς οι οποίοι δεν φονεύθηκαν ή δεν τραυματίσθηκαν αλλά προσέφεραν τα μέγιστα, δεν απονέμεται τίποτα άλλο παρά μόνο το Αναμνηστικό Μετάλλιο….*». Προτείνει το γραφείο που ξεκινά αυτό το ενημερωτικό, να δοθεί από ΕΠΥΕΘΑ (διαπιστώνεται έτσι η δύναμη που έχει αποκτήσει αυτό το όργανο που πλαισιώνει τον ΥΕΘΑ) η δυνατότητα στα γενικά επιτελεία να εξετάσουν την απονομή των ηθικών αμοιβών, με βάση τις υπάρχουσες προτάσεις του 1974. Εδώ είναι που οι ΓΕΠΣ (Γενικός Επιθεωρητής Στρατού αντιστράτηγος Ε. Πετίνης) και Α/ΓΕΣ (αντιστράτηγος Κ.Παναγιωτάκης) μεταφέρουν το πρόβλημα στον ΥΕΘΑ χωρίς να παίρνουν συγκεκριμένη θέση όπως έκανε ο λοχαγός που πρώτος υπογράφει ως οφείλει το έγγραφο.

-ΓΕΣ/1ο ΕΓ/4/4 Φ. 447/64/177381/29-12-98 προς ΕΠΥΕΘΑ με πρόταση να δοθούν οι ηθικές αμοιβές σύμφωνα με τις προτάσεις που είχαν συνταχθεί «*…τότε από τις Μονάδες τους και οι οποίες υπάρχουν στο αρχείο μας…*». Υπογράφει ο αντιστράτηγος Μηνάς Κοντραφούρης ΒΥ/ΓΕΣ

-ΠΔ/9/ 11-1-2001 (φεκ 8/25-1-2001 Τεύχος Α) που καθορίζει το *΄΄Αναμνηστικό Μετάλλιο Επιχειρήσεων Κύπρου και τις Προϋποθέσεις Απονομής΄΄*. Μνημονεύει μεταξύ των άλλων την υπ' αριθ.6 Γνωμάτευση της 5ης /2000 Συνεδρίασης του ΣΑΓΕ αλλά και την υπ'αριθμ. 436/2000 γνωμοδότηση του Ε΄Τμήματος ΣτΕ.

-Εγκύκλιος αριθ 84/5-7-2002 ΥΕΘΑ/ΓΕΣ1ο ΕΓ/4/4/Φ. 447/58/20128/5-7-02 που κοινοποιεί το ΠΔ από 21/6/2002 με όλα τα ονόματα για απονομή των μεταλλίων.

Για την ίδια υπόθεση βλ. παρακάτω και υποσημειώσεις κεφ. Γ13ε.

όχι να δοθεί ηθική αμοιβή στον πραξικοπηματία κατά του Μακαρίου, ο οποίος στη συνέχεια πολέμησε τους Τούρκους στην εισβολή.
Δεν αντέδρασε ούτε το ΑΣΣ ούτε το ΣΑΓΕ, που ακολούθησε και αποφάσισε το ίδιο. Αλλά ούτε και το Ε΄Τμήμα του ΣτΕ που γνωμάτευσε σχετικά. Πολλοί ήταν όσοι γνώριζαν για την υπόθεση αυτή.
Και προτίμησαν να αποστρατεύσουν έναν υποστράτηγο, συγκεντρώνοντας επάνω του την ευθύνη. Ούτε η στρατιωτική ούτε η πολιτική ηγεσία των ΕΔ κράτησε ευθεία και καθαρή θέση στο θέμα, ούτε το περιβάλλον του ΥΕΘΑ.
Η άλλη παράμετρος του φαινομένου είναι η τακτική των ΄΄εκκαθαρίσεων΄΄ του περιβάλλοντος του προηγούμενου ΥΕΘΑ από τον επόμενο και η εγκατάσταση του νέου περιβάλλοντος. Είναι κανόνας και στις αλλαγές μετά από εκλογές, και όταν ένας του κυβερνώντος, παραδίδει σε άλλον του ίδιου Κόμματος.
Εκκαθαρίσεις στις ΕΔ σημαίνουν και αποστρατείες. Ο ΥΕΘΑ Παπαντωνίου έδιωξε από το ΕΠΥΕΘΑ (όπως και τη ΓΔΕ) όλους όσους υπηρετούσαν εκεί. Πολλούς αποστράτευσε. Εκείνους τους είχε επιλέξει (και το Μανιώτη μεταξύ των άλλων) ο Τζοχατζόπουλος. Με τις απομακρύνσεις καλλιεργούνται και οι εντυπώσεις πως, τα πράγματα εκκαθαρίστηκαν και όλα πλέον αρχίζουν να γίνονται καθαρά, ανοιχτά και με οικονομία.
Κάθε πολιτική ηγεσία των ΕΔ και κάθε Κυβέρνηση δηλώνει πως, δεν πρέπει να κομματικοποιούνται οι κρίσεις, οι επιλογές ηγεσίας, οι τοποθετήσεις στις ΕΔ. Συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο, τουλάχιστον στο επίπεδο των ηγετικών θέσεων.

Γ13ε.- ΣΤΕΛΕΧΗ ΕΔ ΣΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Λίγες ημέρες μετά την εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο, το ΓΕΕΦ προβαίνει σε σύνταξη εγγράφου,[1] όπου το παράρτημα Α΄ είναι *΄΄ΕΚΘΕΣΙΣ Αφορώσα εις την εφαρμοσθείσαν τακτικήν και την επιδεισθείσαν μαχητικήν αξίαν των εν Κύπρω εισβαλλουσών Τουρκικών Δυνάμεων, από της 20ης Ιουλίου και επέκεινα΄΄*. Η έκθεση δείχνει να μελετά την τακτική και μαχητική αξία των Τούρκων. Έστω και εάν αυτή η μελέτη συντάσσεται μέρες μόνον μετά την εισβολή. Την υπογράφει ο υποστράτηγος Ευθύμιος Καραγιάννης αρχηγός ΓΕΕΦ και ως τμηματάρχης του 2ου ΕΓ/ΙΙ/ΓΕΕΦ ο Γ. Παπασταθόπουλος, που πρέπει να είναι και ο εισηγητής/ συντάκτης. Αποκαλεί αιφνιδιαστική και απρόκλητη την επίθεση των Τούρκων. Ορίζει ως σκοπό της επίθεσης, την κατάληψη εδαφών για εξαναγκασμό των Κυβερνήσεων Ελλάδας και Κύπρου σε διαπραγματεύσεις, προς επίλυση του Κυπριακού προβλήματος. Ως επιχειρήσεις ο συντάκτης της μελέτης βλέπει τις πέντε φάσεις των κινήσεων των Τούρκων. Δηλαδή τη δημιουργία προγεφυρώματος, τη συνένωση με το θύλακα ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ- ΑΓΥΡΤΑΣ, τη διεύρυνση του τομέα ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ –ΚΥΡΗΝΕΙΑΣ, την επέκταση προς τις περιοχές Αμμοχώστου και Μόρφου (πρόκειται για τον ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ). Την εκκαθάριση των περιοχών, λέει το έγγραφο, την ανέλαβαν οι στρατοχωροφύλακες και κομάντος Τούρκοι.

Ο Καραγιάννης στις διαπιστώσεις που διατυπώνει στην έκθεση, δεν λέει από την πρώτη στιγμή πως οι Τούρκοι πέτυχαν τον αντικειμενικό τους σκοπό, και αποφεύγει να εκθέσει τους λόγους. Δεν αναφέρεται στο πραξικόπημα και την αποδυνάμωση ως εκ τούτου των ελληνικών και ελληνοκυπριακών δυνάμεων. Αντ' αυτών επεκτείνεται σε σχόλιο για την μεγάλη δύναμη που διέθεσαν στην επιχείρηση, και σημειώνει ότι, οι Τούρκοι αδιαφόρησαν για τη διεθνή κατακραυγή και τις μεγάλες τους απώλειες. Κάνει και δυσμενή γι' αυτούς κριτική, διότι τα επιτευχθέντα αποτελέσματα δεν ήσαν ανάλογα προς τις διατεθείσες δυνάμεις και τον όγκο πυρός. Οι παρατηρήσεις του Καραγιάννη μπορεί να ήταν σωστές και χρήσιμες στην περίπτωση που διεξαγόταν με τους Τούρκους ανά εβδομάδα και μια τέτοια επιχείρηση, έτσι ώστε να αξιοποιηθούν οι διαπιστώσεις του ΓΕΕΦ. Παραβλέπει πως, δεν πλήττονται οι νικητές της εισβολής και κάτοχοι έκτοτε του μισού νησιού από τέτοιες αναλύσεις. Πέτυχαν τον σκοπό που από δεκαετίες είχαν βάλει. Πού θα αξιοποιήσουν οι Έλληνες την έκθεση του Καραγιάννη; Είναι χαρακτηριστικό τυπολατρίας και ελλιπές αυτό το έγγραφο. Αφού, ανεξάρτητα εάν δεν είναι αυτός ο σκοπός του, δεν περιέλαβε πρώτα απ' όλα στις διαπιστώσεις του, το γιατί δεν συνάντησαν σοβαρή αντίσταση οι Τούρκοι στο νησί.

Συνεχίζοντας τις παρατηρήσεις του, προχωρά σε ανάλυση κατά όπλο των εισβολέων με σαφή προσπάθεια να μειώσει τους επιτιθέμενους, αφού αναφέρει πως, οι μονάδες πεζικού ενεργούσαν πάντοτε με την προϋπόθεση της υποστήριξης τους με πυρά.Το πεζικό κινείται μετά τον βομβαρδισμό των στόχων και την απαραίτητη παρουσία αρμάτων. Ο ευφυής αναλυτής μόνον βλάκες δεν θεωρεί τους Τούρκους, που χρησιμοποίησαν το πυροβολικό και τα άρματα. Είναι καθαρή η προσπάθεια που κάνει να υποβαθμίσει τον αντίπαλο, προβάλλοντας το επιχείρημα της χρησιμοποιήσεως υπέρτερων δυνάμεων. Η εντύπωση που αποκομίζει από το έγγραφο, όποιος δεν γνωρίζει περί τίνος πρόκειται, είναι πως ένα πεζικό ασχέτων, δειλών, ανεκπαίδευτων, ασυντόνιστων στρατιωτών έκανε αχαρακτήριστες επιχειρήσεις και διαλύθηκε. Ανάλογες είναι οι παρατηρήσεις και τα συμπεράσματα για το πυροβολικό. Τα αποτελέσματα ήταν ελάχιστα ή μηδαμινά, απώλειες προσωπικού αμελητέες, έλλειψη συγκεντρωτικών πυρών, απουσία βολών που χρειάζονται τεχνικές γνώσεις, εκπαίδευση του προσωπικού σε χαμηλό επίπεδο. Και όλα αυτά για τους Τούρκους εισβολείς. Και καταλήγει ο στρατηγός δίνοντας και συμβουλή για το πυροβολικό *΄΄Προτιμότερος μικρός αριθμός πυροβόλων μεγάλου βεληνεκούς, παρά μεγάλος αριθμός πυροβόλων μικρού βεληνεκούς.»*. Έχει ξεχάσει ο Καραγιάννης γράφοντας το έγγραφο, πως με τον τρόπο αυτόν οι Τούρκοι κατέλαβαν το μισό νησί. Για τα τεθωρακισμένα είναι ανάλογες οι παρατηρήσεις του αναλυτή (στον ίδιο πάντα τύπο του ουδέτερου παρατηρητή, που κάνει και χάρη στους Τούρκους, εντοπίζοντας τα τρωτά τους και δίνοντας και γνώμη για το τι έπρεπε να γίνει). Διαπιστώνει διστακτικότητα χρησιμοποιήσεως των αρμάτων, χρησιμοποιήθηκαν άρματα επί ΠΕΝΤΑΔΑΚΤΥΛΟΥ, απέφευγαν τη χρήση τους εναντίον ΑΝΣΚ (Αντικειμενικού Σκοπού) όπου, η αντιαρματική άμυνα ήταν σταθερή και συνεχής. Πήγαιναν λέει ο Καραγιάννης τα άρματα από άλλες κατευθύνσεις, όπου προφανώς δεν συναντούσαν αντίσταση. Και το θεωρεί αυτό τρωτό. Υπάρχει όμως και μια ενδιαφέρουσα παρατήρηση στο έγγραφο « *...ενήργησαν ναυτικόν αποκλεισμόν Νήσου από της ενάρξεως των επιχειρήσεων τη συγκαταθέσει ή τη ανοχή τουλάχιστον των εγγύς περιπολούντων Βρετανικών και Αμερικανικών Στόλων...»* Επίσης πως, ειδικό τμήμα δυνάμεως 300 ανδρών που μιλούσαν άπταιστα Ελληνικά και φορούσαν στολές παρόμοιες με του ΟΗΕ, βρισκόταν στην Κύπρο για προετοιμασία της εισβολής. Ο οπλισμός αυτού του τμήματος ήταν με καινούργια τυφέκια και αυτόματα αλλά και ο ομαδικός (οπλοπολυβόλα …) ήταν αμερικανικής κατασκευής. Στην πράσινη γραμμή τα τυφέκια είχαν τηλεσκοπικές

[1] Πρόκειται για το ΑΚΡΩΣ ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ ΓΕΕΦ/2ον ΕΓ/ΙΙ Γ.152/91/36690 από 14-9-1974 του οποίου το ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄ είναι η εξεταζόμενη έκθεση. Είναι σίγουρο πως εάν δημοσίευαν όλα τα άκρως απόρρητα έγγραφα του ΓΕΕΦ πριν το πραξικόπημα αλλά και μετά, το Κυπριακό θα είχε άλλη εξέλιξη. Ο κόσμος δικαιούται να γνωρίζει τα τεκταινόμενα για την τύχη του πίσω από κλειστές πόρτες επιτελείων, υπουργείων, μυστικών υπηρεσιών, σαλονιών …. ειδικά σε περίεργες περιόδους και ειδικά όταν, τα διαχειρίζονται επικίνδυνοι άνθρωποι και συμπράττουν προς όφελος ξένων συμφερόντων Τότε μόνον η διαφάνεια μπορεί να διασώσει κάτι.

διόπτρες και σιγαστήρες, το ηθικό των στρατευμάτων ήταν μεν υψηλό, αλλά η πειθαρχία καταναγκαστική παρά συνειδητή.

Όσο για τις κύριες διαπιστώσεις, εκτός από την επανάληψη των παρατηρήσεων με τα μειονεκτήματα, καταλήγει πως *«...ουδεμία αμφιβολία υφίσταται ότι η προετοιμασία της εισβολής αποτελεί έργον μακροχρονίου μελέτης και σχεδιάσεως υποβοηθηθείσης υπό προσώπων Βρετανικής υπηκοότητος διαμενόντων εις Κύπρον υπό* κάλυμμα … *»*

Το έγγραφο έχει συνταχθεί λίγες μόνον ημέρες μετά την ολοκλήρωση της εισβολής. Όλοι οι επιτελείς του ΓΕΕΦ ΄΄λαμβάνουν γνώσιν ΄΄ και υπογράφουν στο τέλος. Κανείς δεν καταχωρεί παρατήρηση. Μία μόνον σημείωση υπάρχει δίπλα από την παράγραφο, όπου ο Καραγιάννης αναφέρει πως, τμήματα πεζικού των Τούρκων σε κάποιες περιπτώσεις *«...ωδηγήθησαν επί των ΑΝΣΚ συντεταγμένα εις φάλαγγα κατά τριάδας...λόγω αγνοίας των κανόνων ασφαλείας...»*. Πολύ σωστά καταχωρεί δίπλα την απορία του ο άγνωστος επιτελής *΄΄Δηλαδή τους κατέλαβον άνευ αντιστάσεως;΄΄* Ο Καραγιάννης δε σκέφτηκε πως οι σε φάλαγγα κατά τριάδες προελαύνοντες Τούρκοι πήγαιναν έτσι, όχι γιατί ήταν άσχετοι, που νόμιζαν πως μεταβαίνουν σε εκδρομή, όπως εννοεί ο ΄΄αναλυτής΄΄, αλλά γιατί δεν εύρισκαν παντού ισχυρή αντίσταση.

Ανεξάρτητα από τις σωστές παρατηρήσεις ή όχι του συντάκτη, είναι προφανής ο στόχος του να μειώσει τις ικανότητες των Τούρκων στο πεδίο της μάχης. Γνωρίζουν όλοι όσοι ήταν εκεί τότε, ποιοι αντιστάθηκαν από την πλευρά των Ελλήνων και Ελληνοκυπρίων και μάλιστα με μεγάλη γενναιότητα. Όπως και ποιος δείλιασε και φυγομάχησε. Η χρησιμότητα από τέτοιες αναλύσεις, προκύπτει μόνον όταν λέγονται τα πράγματα με το όνομά τους. Παρότι όμως οφείλουν τα στελέχη των ΕΔ, να εκθέτουν και αναλύουν ζητήματα, που είναι της αρμοδιότητάς τους και έχουν εκπαιδευτεί να το κάνουν αυτό στις σχολές πολέμου και εθνικής άμυνας, δεν το συναντάμε στο συγκεκριμένο έγγραφο.

Η αναφορά του Καραγιάννη με τις παρατηρήσεις για την τουρκική πλευρά στις επιχειρήσεις δεν πρέπει να κάλυψε τους παραλήπτες ούτε να τους έπεισε. Την τελευταία ημέρα του χρόνου το ΓΕΕΦ υποβάλλει[1] αναλυτική έκθεση υπογραμμένη από τον ίδιο, *΄΄ΕΠΙ ΤΩΝ ΔΙΕΞΑΧΘΕΙΣΩΝ ΕΝ ΚΥΠΡΩ ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΑΠΟ 20 ΙΟΥΛ. ΕΩΣ 18 ΑΥΓ. 1974 (ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ- ΣΧΟΛΙΑ- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ)΄΄*. Σε εξήντα δύο σελίδες καταγράφονται οι απόψεις του επιτελείου εθνικής φρουράς Κύπρου στα συμβάντα. Σύμφωνα με διαταγή του ΑΕΔ έπρεπε στην έκθεση «*..να προσδιορισθούν τυχόν διαπιστωθείσαι αδυναμίαι ή ελλείψεις εις το σύστημα αμύνης της ΚΥΠΡΟΥ, από αυστηρώς στρατιωτικής πλευράς, να εντοπισθούν τα αίτια τα οποία προεκάλεσαν ταύτας και να εξαχθούν χερήσιμα συμπεράσματα..»* Γίνεται κατανοητό το σημείο όπου, περιορίζει τον αποδέκτη της διαταγής στην ΄΄ αυστηρώς στρατιωτική πλευρά΄΄, αποκλείοντας την ευκαιρία να προσεγγισθούν οι ουσιαστικώτεροι παράγοντες της ανάμειξης του αμερικανικού και βρετανικού παράγοντα, του πραξικοπήματος, των εμπλοκών χουντικών με μακαριακούς, ΕΟΚΑ Β κ.λ.π. Με λίγα λόγια απαγορεύει στους στρατιωτικούς, να αναφερθούν επί της ουσίας των αιτιών της όλης υπόθεσης του κυπριακού ζητήματος.

Η έκθεση χωρίζεται σε έξη κεφάλαια με βάση τη χρονολογική σειρά των γεγονότων καταλήγοντας σε συμπεράσματα. Πιο συγκεκριμένα περιλαμβάνει.

- Την κατάσταση στην Κύπρο που επικρατούσε πριν την απόβαση της 19ης Ιουλίου 1974.
- Την πρώτη φάση της τουρκικής εισβολής από 20 μέχρι 22Ιουλίου και ώρα 1600.
- Την δεύτερη φάση που είναι η διάσκεψη της Γενεύης και η επέκταση του τουρκικού προγεφυρώματος από 221600 Ιουλίου μέχρι 13 Αυγούστου.
- Την τρίτη φάση από 14 μέχρι 18 Αυγούστου όπου επαναλαμβάνεται η τουρκική επίθεση.
- Την τέταρτη φάση από 17 Αυγούστου μέχρι 31 Δεκεμβρίου που υποβάλλεται η έκθεση και θεωρεί πως είναι το διάστημα σταθεροποίησης *΄΄κεκτημεένων υπό των Τούρκων εδαφών΄΄* και τέλος
- Τα γενικά συμπεράσματα.

Θα παρουσιαστούν εδώ εκείνα τα στοιχεία από το έγγραφο, που δεν άπτονται πραγματικών απορρήτων θεμάτων. Δηλαδή θεμάτων που θα ζημείωναν την Κύπρο ή την Ελλάδα. Τα πάντα εξάλλου είναι γνωστά, αλλά είναι καλή περίπτωση για τους στόχους της διατριβής.

Το χαρακτηριστικό στο πρώτο κεφάλαιο, όπου περιγράφεται η προ της εισβολής κατάσταση στην Κύπρο, είναι η ισοπέδωση των γεγονότων και η μή προβολή του πραξικοπήματος ως του πλέον σημαντικού και καθοριστικού παράγοντα, που έδωσε την αφορμή στους Τούρκους για την επέμβαση. « *Από μακρού η εσωτερική πολιτική κατάστασις εις την νήσον ήτο ανησυχητική. ...προσπάθειαι αλληλοεξοντώσεως αντιμαχομένων μερίδων...εδημιουργήθη πνεύμα αποσυντονισμού..*». Αναφέρει για διαμάχη μεταξύ ελληνικής και κυπριακής κυβέρνησης και όχι για υπονόμευση του Μακαρίου. Αποδίδει στη δημιουργία του επικουρικού σώματος ευθύνη για επιδείνωση της κατάστασης , για προνομιακή μεταχείριση των μελών του, για απροκάλυπτη εμπάθεια μεταξύ των ανδρών του έναντι της ΕΦ (Εθνικής Φρουράς). Εκδηλώνεται παράλληλα δυσφημιστική εκστρατεία εναντίον του συνόλου των Ε/Ε αξιωματικών «*..διά του Τύπου και δημοσίως..»* Όσο

[1] ΓΕΕΦ, *ΕΚΘΕΣΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΔΙΕΞΑΧΘΕΙΣΩΝ ΕΝ ΚΥΠΡΩ ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΑΠΟ 20 ΙΟΥΛ. ΕΩΣ 18 ΑΥΓ. 1974 (ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ- ΣΧΟΛΙΑ- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ*), Δεκέμβριος 1974 ΑΑΕΧ (Άκρως Απόρρητον Ειδικού Χειρισμού) ΓΕΕΦ, 3ον ΕΓ/1 αριθ. φακ. 200/1/35026/24/31 Δεκ. 74
Η εντολή είχε εκδοθεί με ΑΑΠ(ΕΧ) Φ. 251/4/2/9 Οκτ.74/ΑΕΔ/ΔΙΚ Δγής

για την εξαγγελία της μείωσης της στρατιωτικής θητείας από τον Μακάριο ενώ την ίδια στιγμή διαφωνεί το ΓΕΕΦ, αυτά είχαν ως αποτέλεσμα την δημιουργία *΄΄ αντιμιλιταριστικού πνεύματος΄΄*. Το πραξικόπημα αναφέρεται ως «*τα γεγονότα της 15-7-74*» τα οποία και υπήρξαν το *«...αποκορύφωμα της διαμάχης και η συμμετοχή της ΕΦ εις ταύτα υπήρξεν απροκαλύπτως ενεργός.»* Έτσι η προσπάθεια για ανατροπή του Μακαρίου, οι νεκροί του πραξικοπήματος, οι λεηλασίες κ.λ.π. δεν είναι παρά αποκορύφωμα μιας διαμάχης επομένως η ευθύνη βαρύνει και τους Κύπριους, συμπεραίνει ο αναγνώστης της έκθεσης με τον τρόπο που παρουσιάζεται. Με λίγα λόγια ο ανίδεος παραλήπτης της αναφοράς τάσσεται με την άποψη πως, ήταν αναπόφευκτο το πραξικόπημα, αφού η διαμάχη πήρε τέτοια έκταση. Όσο για τους Τούρκους στην αρχή παρακολουθούσαν τα συμβαίνοντα με ΄΄χλιαρή αντίδραση΄΄ «*..δηλούντων ότι η εν Κύπρω αναταραχή αποτελεί εσωτερικόν θέμα των Ε/Κ..»*. Παράλληλα κυκλοφορούσαν από αγνώστους διάφορες φήμες βασιζόμενες σε δηλώσεις του Κίσιντζερ «*...ότι ο αμερικανικός παράγων ηυνόει τας εν Κύπρω πολιτικάς εξελίξεις δημιουργουμένου ούτω ενός αισθήματος ασφαλείας εξ εξωτερικής απειλής...»*. Οι Τούρκοι από τις 18 Ιουλίου εκδηλώνουν κατά τον συντάκτη της έκθεσης ανησυχία για την ασφάλεια των Τουρκοκυπρίων, ενώ άρχισαν να έρχονται και πληροφορίες για συγκέντρωση στρατευμάτων στις απέναντι τουρκικές ακτές και τέλος για τον απόπλου των τουρκικών πλοίων. Η περιγραφή τελειώνει με την προσεκτική διατύπωση πως η Τουρκία «*...ήρχισε να διαφαίνεται ότι επεδίωκε να εκμεταλλευτεί την σημειωθείσαν ενδοελληνικήν πολιτικήν κρίσιν εν Κύπρω...»* αλλά εκτιμάτο πως *«...η επέμβασις του αμερικανικού παράγοντος θα απέτρεπε την εισβολήν.»* Κανένα συσχετισμό δεν κάνει ο συντάκτης της έκθεσης, του απόπλου των Τούρκων στις 19 Ιουλίου με το προ τεσσάρων ημερών πραξικόπημα της 15^{ης} Ιουλίου. Έχουμε απλά ΄΄ενδοελληνική πολιτική κρίση΄΄ που εκμεταλλεύονται οι Τούρκοι και τίποτε άλλο.

Εκεί όμως που δεν κρύβονται οι πικρόχολες παρατηρήσεις και περιγραφές είναι στα αφορούντα τον οπλισμό (ελλείψεις), το τηλεπικοινωνιακό υλικό (παλαιό, ανομοιογενές), τα πυρομαχικά (ελλείψεις), την εκπαίδευση. Δεν αναφέρεται στη πλημελή συντήρηση των αρμάτων, όπως τουλάχιστον σημειώνει κατ' επανάληψιν ο Σέργης στο βιβλίο του, η οποία οδήγησε στην ελάχιστη χρησιμοποίησή τους. Όσο για το ηθικό των Μονάδων *«...προ του πραξικοπήματος της 15^{ης} Ιουλίου δεν ευρίσκετο εις καλήν κατάστασιν λόγω της δεδηλωμένης εχθρότητος..»* όλων στην Κύπρο έναντι των Ε/Ε (Ελλήνων εξ Ελλάδος) αξιωματικών και της ΕΦ γενικότερα. Είναι έτσι διατυπωμένο ως να βελτιώνεται το ηθικό μετά το πραξικόπημα, αλλά αμέσως μετά συμπληρώνει πως «*...η εμπλοκή της ΕΦ εις το πραξικόπημα επέδρασεν δυσμενώς επί του ηθικού των Μονάδων..»* Η μαχητική αξία που άμεσα συναρτάται με το ηθικό των Μονάδων, με την εκπαίδευση, τον οπλισμό κ.ο.κ. μέχρι την 15-7-1974 ήταν καλή, αλλά μετά «*..την ατυχή έκβασιν των επιχειρήσεων κατά την 1^{ην} φάσιν, η μαχητική αξία της ΕΦ κατήλθεν εις κατάστασιν κάτω του μετρίου»* Μετά δε το πέρας όλων των επιχειρήσεων η μαχητική αξία της ΕΦ ήταν ανύπαρκτη (του πεζικού), μέτρια των ΤΘ (τεθωρακισμένα), λίαν καλή του ΠΒ (πυροβολικού) και καλή μέχρι λίαν καλή των καταδρομών. Στις παρατηρήσεις και τα αποτελέσματα της επιστράτευσης σημειώνεται πως αυτή απέτυχε γιατί κηρύχθηκε μετά την εκδήλωση της εχθρικής επίθεσης, η διασπορά δεν έγινε έγκαιρα, οι έφεδροι πήγαιναν στις μονάδες διασποράς, αλλά ο οπλισμός ήταν αλλού και με μεγάλες ελλείψεις[1]. Η έκθεση συντάσσεται από το Γ΄ ΕΓ του ΓΕΕΦ που υπογράφει ως διευθυντής του ο αντισυνταγματάρχης Ν. Μαγκαφώσης και ο αρχηγός του ΓΕΕΦ υποστράτηγος Ευθύμιος Καραγιάννης. Στην περιγραφή της κατάστασης των εχθρικών δυνάμεων δεν είναι μεμψίμοιρη η έκθεση. Οι Τούρκοι και Τουρκοκύπριοι είχαν μεγάλο αριθμό ανδρών στις Μονάδες τους, οπλισμό σύγχρονο, ευάριθμους Τούρκους αξιωματικούς στις Τ/Κ Μονάδες, άριστες επικοινωνίες, καλή προπαρασκευή κ.λ.π. Αντίθετα οι Μονάδες της ΕΦ και κυρίως οι ΜΚ (Μονάδες Καταδρομών) είχαν φύγει από τις θέσεις τους και οι περισσότερες βρίσκονταν μέσα στη Λευκωσία για τις ανάγκες του πραξικοπήματος, «*..αι πλείσται των διαταγών εδίδοντο προφορικώς, υπό του Α/ΓΕΕΦ απ' ευθείας εις τους διοικητάς των Μονάδων..»,* μερικές Μονάδες είχαν κινηθεί προς Λεμεσό και Πάφο «*.. την νύχτα 16/17-7-74 διά την εξουδετέρωσιν αντιστάσεων..»* όσο για τα όπλα ΄΄ενίων΄΄ επιστρατευομένων Μονάδων «*...ιδία εις την περιοχήν Λεμεσού εχορηγήθη, υπό συνθήκας πλήρους συγχύσεως, οπλισμός διά τον εξοπλισμόν προσελθόντων εφέδρων και μελών της ΕΟΚΑ Β΄, άνευ χρεώσεως..»* Παράλληλα οι δυνάμεις ασφαλείας αποδυναμώθηκαν και *«..άοπλοι και διηρημέναι, απετέλουν απλούν θεατήν πάσης φύσεως παρανομίας. Ανάλογον ηθικήν και ψυχολογικήν αποδυνάμωσιν υπέστη και η ΕΦ»* Στο σημείο αυτό ο συντάκτης παραδέχεται, ίσως χωρίς να το αντιληφθεί, πως η πλειοψηφία του πληθυσμού ήταν υπέρ του Μακαρίου αφού καταγράφει ότι η θέση των Ε/Ε αξιωματικών *«...κατέστη δυσχερεστάτη, λόγω της έναντι τούτων εχθρικής στάσεως του μείζονος μέρους του...»* Η κατάσταση της άμυνας της Κύπρου, όπως την περιγράφει η έκθεση του ΓΕΕΦ, δεν αφήνει περιθώρια για αμφιβολίες, όσον αφορά την στρατιωτική πλευρά. Είναι σαφής και πλήρης. Εκεί που πάσχει είναι στην προβολή των αιτίων της εισβολής, στην αποδυνάμωση του πραξικοπήματος ως τέλειας αφορμής και στον επιμερισμό των ευθυνών Μακαρίου/οπαδών του και των αντιπάλων του/χούντας/ΕΦ για την προ του πραξικοπήματος «*ενδοελληνική πολιτική κρίση»*. Ο Καραγιάννης και το επιτελείο του θέλει να μοιράσει

[1] Κατά την επιστράτευση, σημειώνει ο Σέργης στο βιβλίο του ο.π., οι έφεδροι παρουσιάζονταν στις πλησιέστερες μονάδες και όχι σ' εκείνες που ήταν ορισμένοι ενώ οι αποθήκες σε αρκετές περιπτώσεις είχαν λεηλατηθεί κατά το πραξικόπημα. Το αποτέλεσμα είναι αλλού να περισσεύουν άνδρες και αλλού να λείπουν.

στη μέση τις ευθύνες, ως να πρόκειται για νομάρχη ελληνικού νομού και τριβών στο εσωτερικό του και όχι για ανεξάρτητο κράτος με κυβέρνηση, Πρόεδρο κ.ο.κ.

Στο επόμενο κεφάλαιο με την περιγραφή των επιχειρήσεων καταγράφονται οι κινήσεις των Τούρκων, οι αδυναμίες και καθυστερήσεις των Ελλήνων και Ε/Κ, η γενική σύγχυση από την ΄΄αιφνιδιαστικήν επίθεσιν΄΄ ενώ παρακολουθούσαν λεπτό προς λεπτό την έλευση της δύναμης απόβασης και εισβολής, αναφέρεται *«...χαρακτηριστικώς το ΑΕΔ συνίστα ΄΄αυτοσυγκράτησιν΄΄ προκειμένου να διαπιστωθεί μήπως επρόκειτο διά ρίψιν εφοδίων και ουχί δι' αλεξιπτωτιστάς..»* !! Μέχρι τότε το ΑΕΔ διαβεβαίωνε το ΓΕΕΦ πως δεν πρόκειται για εισβολή αλλά για άσκηση! Στη φάση αυτή οι δυνάμεις των Ελλήνων «*..ήρξαντο την εκκαθάρισιν των Τ/Κ θυλάκων και εστιών και την περίσχυσιν των ισχυροτέρων τοιούτων..»* Οι άνθρωποι διατάχθηκαν να κάνουν εθνοκάθαρση υλοποιώντας το ισχύον σχέδιο αντιμετώπισης εισβολής και την ίδια στιγμή οι Τούρκοι ισχυροποιούσαν τον θύλακα στην περιοχή αποβάσεως. Η περιγραφή των δραστηριοτήτων των ελληνικών δυνάμεων καλύπτεται στην πλειοψηφία τους τουλάχιστον από επισημάνσεις για διάφορες Μονάδες όπως *«...αι διαταχθείσαι ενέργειαι, πλην ασημάντων τοπικών επιτυχιών...εν τω συνόλω τους απέτυχον... το...ουσιαστικώς απεδιοργανώθη του διοικητού του σοβαρώς τραυματισθέντος...υπολείμματα τούτου αφίχθησαν εις ... .δεν ηδυνήθη εξαλείψει το προγεφύρωμα λόγω...βομβαρδισμού και της διστακτικότητος (;) του διοικητού του....η επιθετική αναγνώρισις ...ανεκόπη λόγω εκτεταμένης πυρκαϊάς εις θαμνώδη έκτασιν ...νυκτερινή ενέργεια ανεκόπη λόγω καταιγιστικών πυρών ...η ...τη διαταγή ΓΕΕΦ ανεδιπλώθη εις τας αρχικάς θέσεις...{λόγω} ελλείψεως πυρομαχικών...ηναγκάσθησαν να συμπτυχθούν... απέτυχεν εις τας προσπαθείας να εξαλείψει τούτο {*το προγεφύρωμα*}...τα τάγματα...διελύθησαν εξ ολοκλήρου... η Μονάδα...ενεκλωβίσθη και διετάχθη να αυτοδιαλυθή... »* Μνημονεύει και τις Τ/Λ 1 και 3 που επιτέθηκαν αλλά καταστράφηκαν με θυσία του Τσομάκη και του πληρώματός του, καθώς και τη Νο 2 που *΄΄εξώκειλεν εις την ακτήν..εγκαταληφθείσα...΄΄.* Όσο για τη δράση των Τούρκων είναι μια συνεχής παράθεση των ενεργειών τους με συχνή χρήση των εκφράσεων «*..επολυβόλησαν ...εβομβάρδισαν ...προσήγγισαν... απεβίβασαν ...αντιτορπιλικά ενεφανίσθησαν..»* κ.λ.π. Σημειώνει μία επιτυχία «*...της καταλήψεως του χωρίου ΠΥΛΕΡΙ, το οποίον* {όμως} *ανακατελήφθη υπό του εχθρού...»* Δεν γίνεται παράλληλα κατανοητό το σημείο στην αναφορά όπου η ΕΛΔΥΚ *«...ετήρει εν ετοιμότητι ΤΠ+ΤΘ* (Τάγμα Πεζικού και Τεθωρακισμένα}*δι' επέμβασιν...»* Το πυροβολικό είναι το μόνο, όπως και οι καταδρομείς και τα αντιαεροπορικά, που εμφανίζονται να δρουν αποτελεσματικά. Στις 22 Ιουλίου καταρρίπτονται δέκα εχθρικά αεροσκάφη. Στις 22 Ιουλίου και ώρα 1600 γίνεται η κατάπαυση του πυρός και οι ελληνικές δυνάμεις διατάσσονται να αναδιοργανωθούν στις 1830. Δεν επιτρέπει όμως το ΓΕΕΦ να μετακινηθούν Μονάδες που αντιμετωπίζουν *«..κίνδυνον αποκοπής των συνεπεία διαρροής τμημάτων του ...τάγματος εκ του αυχένος...»* Είναι γνωστό πως οι Τούρκοι εκμεταλλεύτηκαν την κατάπαυση του πυρός και συνέχισαν τις επιχειρήσεις για διεύρυνση του προγεφυρώματος και ένωσή του με τον θύλακα της Λευκωσίας, ενώ οι Έλληνες προσπαθούσαν να αναδιοργανωθούν. Αυτή είναι και η μεγάλη προσφορά της κυβέρνησης των Αθηνών διά του Αραπάκη στους Τούρκους και τους Αμερικανούς. Δώρο τόσες ώρες συνέχισης των επιχειρήσεων, όσες ακριβώς χρειάζονταν για να ολοκληρώσουν τον πρώτο τους στόχο και να αποβιβάσουν την υπόλοιπη δύναμη που δεν είχαν προλάβει.

Την πρώτη ημέρα το πρωί 0800 εμφανίζονται ένδεκα πλοία τουρκικά και ένα βρετανικό ελικοπτεροφόρο *«..εγγύς των ακτών της Κυρήνειας...πλην του βρετανικού, προσήγγισαν το προγεφύρωμα, απεβίβασαν στρατεύματα, άρματα, οχήματα και υλικά...»* Στα επιμέρους συμπεράσματα και τις παρατηρήσεις για το διήμερο αυτό ο Καραγιάννης και οι επιτελείς του απαριθμούν σειρά αιτιών όπως: Η αποτυχία της επιστράτευσης, οι ελλείψεις στο υλικό επιστράτευσης αλλά και τα διπλά καθήκοντα αξιωματικών του επιτελείου και συγχρόνως διοικητών Μονάδων επιστράτευσης, (που σημαίνει πως δεν επαρκούσαν οι αξιωματικοί), η αδυναμία στις ασύρματες επικοινωνίες, η διστακτικότητα στη λήψη αποφάσεων *«..περισσότερον του δέοντος..»* , η κίνηση των Μονάδων την ημέρα και μάλιστα συντεταγμένων με αποτέλεσμα να τις προσβάλλουν οι Τούρκοι με σοβαρές απώλειες και διάλυση δύο ταγμάτων, ενώ ομολογείται πως «*...ουδεμία συγκεκροτημένη Μονάς ενήργησεν κατά του Π/Γ{*Προγεφυρώματος}. Να θυμηθούμε εδώ πως ο ίδιος ο Καραγιάννης σε προηγούμενη έκθεση στηλιτεύει την κίνηση τουρκικών Μονάδων την ημέρα συντεταγμένων και τη θεωρεί απαράδεκτη, αλλά πουθενά δεν μνημονεύει εάν προσβλήθηκαν εκείνες και διαλύθηκαν, όπως οι ελληνικές. Σημειώνει ότι «*...αι αναμενόμεναι και μη πραγματοποιούμεναι ενισχύσεις εξ Ελλάδος και ιδία αι αεροποιρικαί τοιαύται επέφερον πτώσιν του ηθικού...*». Να υπενθυμίσουμε και εμείς εδώ πως ο τότε αρχηγός της αεροπορίας Παπανικολάου τιμήθηκε, όπως και ο αντίστοιχος του ναυτικού Αραπάκης, με τον τίτλο του επιτίμου αρχηγού του όπλου του, που σημαίνει πως εκτέλεσε τα καθήκοντά του με άριστο τρόπο.[1] Και οι μαχητές στην Κύπρο περίμεναν τα αεροπλάνα και τα

[1] Δεν επιτράπηκε η δικαστική διερεύνηση με βάση τον φάκελλο Κύπρου. Δεν υπήρξαν επομένως διώξεις ούτε αποκαλύψεις επίσημες του ρόλλου και των παραλήψεων της ηγεσίας εκείνων των ημερών. Εν τούτοις λειτούργησαν στρατοδικεία στην Ελλάδα με παραπομπή περιορισμένου αριθμού μεσαίου βαθμού αξιωματικών για την στάση που τήρησαν την ώρα της μάχης. Ωσάν να εξαντλείται με τον τρόπο αυτό η περί δικαίου αντίληψη της πολιτείας από τα συμβάντα στην Κύπρο. Δεν προκύπτει πως υπήρξαν και καταδίκες. Οι (αθωοτικές τελικά) αποφάσεις αφορούν τους υπευθύνους της 32 ΜΚ, 23 ΕΜΑ και 321 ΤΠ (,Λαμπρινό, Κοτσυφάκη και Δημόπουλο) και είναι οι με αρ. 426/1975 Στρατοδικείου Αθηνών, 746/1976 Στρατοδικείου Αθηνών, 353/1976 Αναθεωρητικού Δικαστηρίου και 275/1976 Διαρκούς Στρατοδικείου Θεσσαλονίκης . Τέλος η 1298/80 Διοικητικού Εφετείου Αθηνών αθωωτική για Κοτσυφάκη. Βλ. ΣΕΡΓΗ ο.π. σ.692 και

υποβρύχια από την Ελλάδα να αναπτερωθεί το ηθικό τους! Όσο για τη σχολίαση και κριτική των συντακτών της έκθεσης, για το τί έπρεπε να έχει γίνει και δεν έγινε, δεν αφορά τη διατριβή. Είναι όμως χρήσιμο το συμπέρασμα, που καταλήγει ο αναγνώστης της έκθεσης, πως η Κύπρος αφέθηκε αβοήθητη, οι εκεί δυνάμεις ήταν μέτρια εξοπλισμένες, βρίσκονταν εκτός των θέσεων για υπεράσπιση του νησιού λόγω του πραξικοπήματος, πολλές διαλύθηκαν, το στρατηγείο δεν είχε την ικανότητα/ δυνατότητα/ σθένος να διευθύνει τον αγώνα, το ΑΕΔ βοηθούσε στην αποδιοργάνωση και διάλυση αντί στην ισχυροποίηση της άμυνας κ.λ.π. Η ΕΛΔΥΚ, οι καταδρομείς, το πυροβολικό και τα στελέχη (δηλαδή οι αξιωματικοί και υπαξιωματικοί που πουθενά όμως δεν αναφέρονται σε αντίθεση με τους αξιωματικούς) κρατούσαν και έκαναν ό,τι μπορούσαν. Αυτή η διαπίστωση διατρέχει την έκθεση του Καραγιάννη, ο οποίος παραλαμβάνει καθήκοντα στις 7 Αυγούστου έχοντας έλθει από την Ελλάδα στη Λεμεσό το απόγευμα της προηγουμένης. Εν τω μεταξύ στη Γενεύη διεξάγονται οι συνομιλίες Ελλήνων, Τούρκων και Κυπρίων αντιπροσώπων, και στην Ελλάδα ο Καραμανλής έχει σχηματίσει κυβέρνηση απ' όλα τα Κόμματα πλην της αριστεράς.
Στην περίοδο από 221600 Ιουλίου μέχρι 13 Αυγούστου οι μεν Τούρκοι κάνουν στην Κύπρο ότι θέλουν, συνεχίζοντας τις επιχειρήσεις όπου χρειάζεται για επέκταση του θύλακα που είχαν καταλάβει, και το ΓΕΕΦ προσπαθεί να ανασυγκροτήσει τις διαλυμένες σχεδόν δυνάμεις της ΕΦ. Στην πρόσκληση για υπογραφή του πρωτοκόλλου κατάπαυσης του πυρός, σύμφωνα με την απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας, ο Τούρκος αρχηγός των τουρκικών δυνάμεων δεν προσέρχεται (στις 221600/7/74). Ενώ η επιτροπή που συγκροτείται από δύο Βρετανούς συνταγματάρχες, δύο Τούρκους και έναν Έλληνα (τον ταγματάρχη Ε. Τσολάκη του ΓΕΕΦ) «*...προέβη εις επισήμανσιν επί του εδάφους της συμφωνηθείσης γραμμής καταπαύσεως του πυρός ...η ακολουθηθείσα υπό των Τούρκων τακτική κατά τας εργασίας της επιτροπής ήτο απαράδεκτος...» Τ*ελικά η γραμμή που συμφωνήθηκε ήταν εκείνη, όπου βρίσκονταν οι αντιμαχόμενες δυνάμεις την ημέρα της υπογραφής ήτοι στις 8 Αυγούστου και όχι στις 22 Ιουλίου. Οι νικητές έκαναν ό,τι ήθελαν. Στο διάστημα μέχρι την επόμενη επίθεση των Τούρκων οι προσπάθειες να ανασυγκροτηθούν οι ελληνικές δυνάμεις φαίνεται πως αποδίδουν, αλλά όχι σε επιθυμητό επίπεδο. Ειδικά από άποψη ηθικού το μεν πεζικό είναι «*...καταπεπτωκός και μαχητική αξία μηδαμινή...»* Στα τεθωρακισμένα καταβάλλεται προσπάθεια να αξιοποιήσουν τα διατιθέμενα άρματα, οι καταδρομές βρίσκονται σε αξιόμαχη κατάσταση αλλά δεν εκμεταλλεύθηκαν τις δυνατότητές τους σε νυχτερινές επιχειρήσεις (κατά την έκθεση πάντα) εφόσον τις χρησιμοποίησαν ως πεζικό, τα αποθέματα είναι σε κρίσιμο σημείο και ως ΄΄γενική εντύπωση΄΄ κυριαρχεί η «*...άμεσος ανάγκη καταπαύσεως του πυρός προς αποφυγήν ολοσχερούς διαλύσεως των Μονάδων ΕΦ...»* Η πιο δραματική επισήμανση του προηγούμενου αρχηγού ΓΕΕΦ εμφανίζεται σε αναφορά/σήμα [1] του προς ΑΕΔ στις 29 Ιουλίου σύμφωνα με το οποίο οι Μονάδες έχουν φτάσει στα πρόθυρα αποσύνθεσης, παρουσιάζονται σοβαρά κρούσματα αυτοδιάλυσης, που παίρνουν τη μορφή ανταρσίας και εκτιμά πως, εάν καθυστερήσει η υπογραφή συμφωνίας κατάπαυσης του πυρός η διάλυση θα είναι πλήρης, το δε στράτευμα και ο πληθυσμός θα στραφούν κατά των Ελλήνων αξιωματικών και γενικότερα κατά της Ελλάδας. Με άλλη αναφορά στις 1 Αυγούστου τονίζει και πάλι πως, το πεζικό βρίσκεται σε αποσύνθεση, οι έφεδροι αρνούνται να μείνουν στις θέσεις τους, η διατήρηση της γραμμής επαφής με τους Τούρκους «*...οφείλεται εις τον ηρωϊσμόν και την ανδρείαν των αξιωματικών μαχομένων εις την πρώτην γραμμήν και καταβαλλόντων μεγάλας προσπαθείας διά να συγκρατήσουν τους οπλίτας...»* Σχολιάζει όμως παρακάτω πως, στις σύγχρονες πολεμικές συγκρούσεις δεν αρκεί ο ηρωϊσμός των στελεχών. Η αναφορά παρουσιάζει τον τρόμο που προκαλούν τα τεθωρακισμένα των Τούρκων στη θέα των οποίων, τρέπονται σε φυγή και διαλύονται οι Μονάδες. Δεν είναι παράλογο το φαινόμενο αφού, και η έκθεση σημειώνει πως τα τεθωρακισμένα μόνον με Τ/Θ θα μπορούσαν να αντιμετωπισθούν. Προχωρεί στα ίδια με της προηγούμενης φάσης συμπεράσματα και σχόλια, ενώ εμφανίζει να είναι καθημερινή και συνεχής η ανάμειξη του ΑΕΔ με διαταγές επιχειρήσεων, που κανονικά ένα επιτόπου στρατηγείο (δηλαδή το ΓΕΕΦ) είναι αρμόδιο να πράξει. Και πάλι εκθειάζει την μαχητικότητα και αποτελεσματικότητα της ΕΛΔΥΚ και των καταδρομών, ενώ τονίζει πως η δέσμευση του πυροβολικού για τήρηση της εκκεχειρίας τη στιγμή που οι Τούρκοι προέβαιναν σε επιχειρήσεις , *«...ήτο βασικός συντελεστής επιτυχίας των εχθρικών ενεργειών...»* Ειδικά αυτή η παρατήρηση παραπέμπει στην άποψη της μοιρολατρικής αποδοχής αν όχι της άτυπης συμφωνίας στο παρασκήνιο για κατάληψη συγκεκριμένης περιοχής από τους Τούρκους κάτω από τις συνθήκες, που είχαν δημιουργηθεί και της μη ουσιαστικής αντίστασης των ελληνικών δυνάμεων. Το φαινόμενο παίρνει την τελική του μορφή στην τελευταία φάση μετά την διακοπή των συνομιλιών στη Γενεύη και την επανάληψη της προέλασης των Τούρκων και της κατάληψης μέχρι και των σημερινών θέσεων. Η έκθεση για την τελευταία φάση των επιχειρήσεων παρουσιάζει και τα μόνα υπογραμμισμένα σημεία. Το πρώτο είναι εκείνο της διαταγής του ΑΕΔ μετά τις πρωϊνές ώρες της 14ης Αυγούστου που έχει αρχίσει ο ΑΤΤΙΛΑΣ- ΙΙ και καθορίζει ***« ν' αποφευχθεί εγκλωβισμός των τμημάτων Βορ. της γραμμής ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ-ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΥ»*** Αμέσως μετά έπεται η εντολή του ΥΕΘΑ (Αβέρωφ) να εκδώσει το ΓΕΕΦ τις απαραίτητες διαταγές για «***την απαγγίστρωσιν των τμημάτων και την αποφυγήν της αιχμαλωσίας των».*** Είναι καθαρό πως **ο μεν Αβέρωφ διατάσσει στην ουσία να υποχωρήσουν όλοι και**

χειρόγραφο σημείωμα από 16-2-2005. Με το δίκιο τους επομένως όσοι γνωρίζουν αυτές τις παραπομπές και κύρια οι στρατιωτικοί να λένε πως πάλι ένστολοι πλήρωσαν (ανεξάρτητα από τις αθωοτικές αποφάσεις) για ότι έγινε στην Κύπρο!

[1] Είναι το ΣΗΜΑ αριθ. 178/292230-7-74 ΓΕΕΦ/ΑΡΧΗΓΟΣ

να μην προβληθεί πουθενά αντίσταση (η μόνη περίπτωση που θα υπήρχαν αιχμάλωτοι), ο δε αρχηγός ενόπλων δυνάμεων καθορίζει τη γραμμή υποχώρησης, που δεν είναι άλλη από τη σημερινή. Η συμπλήρωση της γραμμής υποχώρησης βορειοδυτικά της Λευκωσίας γίνεται με πρόταση του Καραγιάννη ο οποίος «*..**επρότεινεν έγκαιρον ωσαύτως απαγκίστρωσιν των δυνάμεων ΕΦ του Δυτικού Τομέως (ΜΥΡΤΟΥ- ΛΙΟΡΙΟΣ- ΣΚΥΛΛΟΥΡΑ).*** Αυτά τα σημεία αποτελούν ισχυρή ένδειξη, είναι δε τα πιο σοβαρά της έκθεσης και καταδείχνουν πως υπήρχε αναγκαστική αποδοχή και συνεννόηση στο παρασκήνιο της Γενεύης για διαίρεση της Κύπρου εκεί που είναι σήμερα.[1] Ο δε αποτυπωμένος χάρτης της Κύπρου σε κάρτες, που βρέθηκαν σε Τούρκους στρατιώτες στη διάρκεια των επιχειρήσεων και περιελάμβανε ολόκληρη τη Λευκωσία υπό τουρκική κατοχή (τυπωμένες οι κάρτες προ της εισβολής) δείχνουν τον στόχο των Τούρκων για κατάληψη όλης και όχι της μισής πρωτεύουσας του νησιού. Έτσι εξηγούνται και οι αλλεπάλληλες επιθέσεις στον τομέα που κρατήθηκε από το τάγμα επιστράτων 336 με διοικητή τον Αλευρομάγειρο. Είναι αξιοπρόσεκτο πως δεν καταγράφει η έκθεση του Καραγιάννη τη δράση αυτού του τάγματος.[2] Και μόνον η ύπαρξη τέτοιων διαταγών αιτιολογεί τη βιασύνη του Αβέρωφ να συγκεντρωθούν όλα τα αρχεία, οι εκδοθείσες διαταγές και να σφραγισθούν και παραδοθούν, απαγορεύοντας συγχρόνως το άνοιγμα του φακέλου της Κύπρου.[3] Δεν παραλείπει να αναφέρει συνεχώς ο Καραγιάννης για αριθμό λιποτακτών *«..εις επικίνδυνον βαθμόν..»* για διάλυση τμημάτων, για άτακτες υποχωρήσεις, για αποτελεσματική όμως άμυνα της ΕΛΔΥΚ παρά *«..τας επιμόνους επιθέσεις ΠΖ-ΤΘ κατά του στρατοπέδου της...»* Το μόνο όνομα στελέχους που αναφέρει η έκθεση είναι του λοχαγού Κάτσιου ο οποίος με τμήμα 50 ανδρών εγκαταστάθηκε στην περιοχή *«..από Ν.16/17...μέχρι ΠΦ/17-8-74 Ακώς ΑΓΓΛ.ΒΑΣΕΩΝ»* (νύχτα 16 προς 17 μέχρι πρώτο φώς 17 Αυγούστου ανατολικά της αγγλικής βάσης). Στα συμπεράσματα αυτής της φάσης διαβλέπεται η προσπάθεια να αιτιολογήσει την εγκατάλειψη της Αμμοχώστου που την αποδίδει στην μη έγκαιρη πρόβλεψη, στην αδυναμία να προετοιμαστεί κατάλληλη άμυνα, αλλά τονίζει πως και στις περιπτώσεις αυτές πάλι δε θα γινόταν τίποτα αφού *«...ήτο αμφίβολος η υλοποίησις της λόγω της αποδιοργανώσεως των Μονάδων ΠΖ της ΕΦ και της πτώσεως του ηθικού τούτων..»* Ο Καραγιάννης πρέπει να είχε συγκεκριμένες διαταγές κατεβαίνοντας στην Κύπρο και αυτές υλοποίησε. Η κυριώτερη απ' όλες που οδηγεί σε αγώνα αμυντικό και υποχωρήσεις είναι να μην υπάρξουν άλλα θύματα από συγγρούσεις. Στο επόμενο κεφάλαιο από τις 17 Αυγούστου μέχρι της υποβολής της έκθεσης στις 31 Δεκεμβρίου λίγα είναι τα αξιόλογα σημεία. Οι Τούρκοι ισχυροποιούν την παρουσία τους και όπου κρίνουν απαραίτητο επιτίθενται, οι ελληνικές δυνάμεις προσπαθούν να αναδιοργανωθούν, ο Καραγιάννης ασχολείται ακόμα και με την «*...συμφιλίωσιν των αντιμαχομένων πολιτικών παρατάξεων, και την επίτευξιν εσωτερικής ηρεμίας...».* Ένα παρήγορο σημείο εδώ (εκτός του αγώνα του ΤΠ 336 του Αλευρομάγειρου) είναι η μάχη με υψηλό ηθικό και σθένος και η αντίσταση σε αλλεπάλληλες προσπάθειες υπέρτερων τουρκικών δυνάμεων να καταλάβουν το χωριό Πυρόϊ, που τελικά πέτυχαν. Παράλληλα ομάδες της ΕΟΚΑ Β΄περιφέρονται στην περιοχήγ κυρίως της Λεμεσού και *«...προβαίνουν εις αυθαιρεσίας...»* ενώ οι αστυνομικές δυνάμεις αδυνατούν να επέμβουν. Ο Αβέρωφ στέλνει πάλι εντολή ότι σε περίπτωση εχθρικής επίθεσης *«...επιθυμούμεν σοβαράν μεν γνωστήν {;} παρενόχλησιν, αποφυγήν όμως μάχης εκ παρατάξεως ήτις μοιραίως θα διεξαχθή υπό δυσμενεστάτας συνθήκας...»* Πώς να εμηνεύσει κανείς αυτές τις διαβρωτικές στην ουσία παρεμβάσεις του Αβέρωφ που είναι και υπουργός εθνικής άμυνας στην Ελλάδα; Η έκθεση κλείνει με τα γενικά συμπεράσματα και τις παρατηρήσεις, που είναι τα όσα μέχρι τέλους επαναλάμβανε για κακή προετοιμασία, κακό εφοδιασμό, λίγο και παλαιό υλικό κάθε είδους, πολύπλοκα και σχεδόν ανεφάρμοστα σχέδια, στρατηγικό και τακτικό αιφνιδιασμό, αποδυνάμωση της άμυνας με τις εντολές του ΑΕΔ να μην χρησιμοποιηθούν τα Α/Α και το πυθροβολικό τις πρώτες ώρες, την αποτυχία της επιστράτευσης, το διαλυμένο ηθικό κ.λ.π. Αξιοσημείωτες είναι οι παρατηρήσεις του για τα εξ Ελλάδας στελέχη. Ασχολούνται από μακρού λέει ο Καραγιάννης με *«..ευδαιμονιστικάς δραστηριότητας...»* και τα πολιτικά θέματα αντί της στρατιωτικής αςσχολίας τους. Ήταν ένα σημαντικό ποσοστό αξιωματικών της ΕΦ «*...μετρίας ποιότητος ή απροετοίμαστον...»* , αντιμετώπιζαν τον πληθυσμό του νησιού με εχθρική διάθεση, που οδηγούσε σε έλλειψη αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Εν τούτοις παρά τον κλονισμό του ηθικού και την κάμψη της αγωνιστικής διάθεσης στην πρώτη φάση σημαντικού αριθμού αξιωματικών, «*...η πλειονότης των εξ Ελλάδος στελεχών επεδείξατο προσωπικήν ανδρείαν και αυταπάρνησιν, πολλών αξιωματικών αγωνισθέντων μόνων επί κεφαλής δρακός ανδρών εις πλείστας περιπτώσεις καθ' ας τα τμήματα ετρέποντο εις φυγήν...»* Και έτσι ο Καραγιάννης και το επιτελείου του έχουν όλους ευχαριστημένους και κύρια τους αξιωματικούς. Δεν αναφέρει τίποτε για πολιτικούς Κύπρου ή

[1] Για την ιστορία καταχωρούνται τα έγγραφα που περιλαμβάνουν τις εντολές ΑΕΔ, ΥΕΘΑ και την πρόταση του Α/ΓΕΕΦ Καραγιάννη για απαγγίστρωση ήτοι για υποχώρηση στη γραμμή που είναι σήμερα διαιρεμένη η Κύπρος. ΑΕΔ φ.212/121/140920-8-74, επίσης ΑΕΔ Φ. 212/121/141005-8-74 και ΓΕΕΦ Φ. 346/142010-8-72. Είναι τα έγγραφα υποχώρησης μόλις άρχισε ο ΑΤΤΙΛΑΣ-ΙΙ με τις εντολές ΑΕΔ και Αβέρωφ και διαφορά σαράντα πέντε λεπτά το ένα από το άλλο.

[2] Βλ. κεφ Γ13γ όπου καταγράφονται στοιχεία από την έκθεση Αλευρομάγειρου επί των συμβάντων στον τομέα ευθύνης του.

[3] Για την απαγόρευση αυτή του Αβέρωφ και τη συγκέντρωση όλων των εγγράφων βλ. το προηγούμενο κεφάλαιο Γ13δ και την πρώτη του υποσημείωση. Η απαγόρευση αυτή ήταν από τις πρώτες του Αβέρωφ και εκδόθηκε αρχές του Οκτώβρη του 1974. Τονίζεται το σημείο αυτό διότι η έκθεση του Καραγιάννη που εδώ παρουσιάζουμε εκδίδεται τέλος του Δεκέμβρη του ίδιου χρόνου. Ο Καραγιάννης θέλει να αποσείσει την ευθύνη του για υποχώρηση των δυνάμεων του ΓΕΕΦ και την αποδίδει στον ΥΕΘΑ και το ΑΕΔ. Οι δικές του ευθύνες θα μπορούσαν να εντοπισθούν σε επιμέρους σημεία όσον αφορά την υποχώρηση (π.χ. γιατί εγκαταλείφθηκε η Αμμόχωστος).

Ελλάδας. Επίσης όλες του οι αναφορές στους στρατευσίμους και επιστράτους Κυπρίους εκτός ελαχίστων περιπτώσεων (καταδρομές) είναι αρνητικές. Απόλυτος είναι στην εκτίμηση πως, εάν είχαν βοηθήσει αεροπλάνα και υποβρύχια από την Ελλάδα,όπως όλοι περίμεναν, τα πράγματα θα ήταν διαφορετικά. Για την Αμμόχωστο ξεπερνά πολύ άνετα την εγκατάλειψή της, που έγινε επί δικής του διοικήσεως όπως και όλη η φάση του ΑΤΤΙΛΑ-ΙΙ και των λοιπών δράσεων από της παραλαβής του στις 7 Αυγούστου και μετά. Η συνολική εικόνα της έκθεσης ισχυροποιεί την εκτίμηση πως για τη διαίρεση της Κύπρου στα δύο, υπήρξε στο παρασκήνιο αναγκαστική συναίνεση. Αυτό βαραίνει όχι μόνον τους πρωτεργάτες της δικτατορίας (κύρια τον Ιωαννίδη) αλλά στρέφει την προσοχή στους πολιτικούς της εποχής. Όσο για το ρόλο των Αμερικανών, Βρετανών και Τούρκων εκεί δεν πρέπει να μιλάει κανείς για ευθύνες, αφού η πολιτική πρακτική στη διεθνή σκακιέρα επιτρέπει τα πάντα, προκειμένου να εξυπηρετηθούν τα συμφέροντα όσων κινούν τα νήματα. Αυτοί υπηρετούσαν δικά τους συμφέροντα. Που εξυπηρετούνταν με θυσία των ελληνικών και κυπριακών καθώς και κάθε αντιστεκόμενου.

Ένα άλλο στέλεχος των ΕΔ με ηγετική θέση έρχεται μετά από δεκατρία χρόνια με έγγραφη κατάθεση, να επιβεβαιώσει την ουδέτερη προσέγγιση των συμβάντων. Στις 3 Νοεμβρίου 1987 καταθέτει στην επιτροπή της βουλής για το φάκελο της Κύπρου ο πτέραρχος Νίκος Κουρής Αρχηγός ΓΕΕΘΑ. Η κατάθεσή του αποτελεί μια τυπική στρατιωτική παρουσίαση της όλης ιστορίας της εισβολής και των επιχειρήσεων με τη μέθοδο και τρόπο, που πάντα γίνονται οι παρουσιάσεις/ ενημερώσεις στις ΕΔ. Την επομένη κοινοποιείται στους τρεις αρχηγούς των κλάδων των ΕΔ, έγγραφο με περιεχόμενο την ενημέρωση αυτή του Α/ΓΕΕΘΑ στην επιτροπή.[1]
Ό,τι αναφέρει το έγγραφο αυτό, είναι προ πολλού γνωστά. Πώς ήταν τα πράγματα στην Κύπρο πριν την αποχώρηση της ελληνικής μεραρχίας το 1967 *(σχέδιο Άμυνας Κύπρου του ΓΕΕΦ έτους 1965 ΄΄ΚΑΛΥΨΩ΄΄)*, και πως σταδιακά εξελίχθηκαν με το επόμενο σχέδιο άμυνας του ΓΕΕΦ το 1971 (΄΄ΑΦΡΟΔΥΤΗ΄΄), τι πρόβλεπαν τα ελληνικά σχέδια σε περίπτωση εισβολής στην Κύπρο (που τίποτα απολύτως δεν τηρήθηκε, εκτός της αεροπορίας, που πράγματι ξεχώρισε με τις δραστηριότητες της σε αντίθεση με το ναυτικό και τον μοιραίο άνθρωπό του τον Αραπάκη), και κάποια γενικά συμπεράσματα. Πουθενά δεν σημειώνεται ρόλος ξένων δυνάμεων, δεν κατονομάζονται οι υπεύθυνοι, ούτε του πραξικοπήματος, ούτε της ολιγωρίας και σύμπραξης στην παράλυση της αμυντικής ικανότητας του νησιού. Στον επίλογο μόνον ο Κουρής παρουσιάζει τις διαπιστώσεις του, και έτσι σώζει την αξιοπρέπεια του εγγράφου. Ειδικά η τελευταία παρατήρηση[2] του Α/ΓΕΕΘΑ αφήνει να εννοηθεί, πως οι δυνάμεις στην Κύπρο, εκτός του ότι είχαν εγκαταλείψει τις θέσεις τους για συμμετοχή στο πραξικόπημα, και βρήκαν έτσι οι Τούρκοι ανοιχτές πόρτες, ασχολήθηκαν στις επιχειρήσεις με εκκαθάριση των Τ/Κ θυλάκων στις υπόλοιπες περιοχές. Επειδή κάτι τέτοιο θα άφηνε ΄΄φυλετικά καθαρό το ελληνικό τμήμα΄΄ όπως ακριβώς έκαναν και οι Τούρκοι στο κατεχόμενο μέρος. Οι Τούρκοι όμως στις εκκαθαρίσεις προέβαιναν με στρατοχωροφύλακες και όχι με τις κύριες δυνάμεις, που έτρεχαν να καταλάβουν επί πλέον εδάφη.

Τη λογική αυτή που διατρέχει τα στελέχη των ΕΔ στη σύνταξη εκθέσεων και αναφορών επί παρόμοιων θεμάτων, τη συναντάμε και αργότερα στην κρίση μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας το 1987.[3] Είναι εμφανής η προσπάθεια για μείωση των δυνατοτήτων, της ευελιξίας και ταχύτητας αντιδράσεων των τουρκικών ΕΔ στην κρίση εκείνη, που έφτασε τις δύο χώρες λίγο πριν τη σύγκρουση. Δεν θα μπούμε σε λεπτομέρειες αφού δεν παρουσιάζει ενδιαφέρον. Είναι γενικόλογο, δεν βοηθά με πολιτικοστρατιωτικά συμπεράσματα, δεν εμβαθύνει σε ανάλυση. Δεν αναφέρει το ρόλο των Αμερικανώνπου είχαν επέμβει να προλάβουν τη σύγκρουση. Βοηθώντας έτσι στη συντήρηση και καθιέρωση των τουρκικών ΄΄εισβολών, παραβάσεων και παραβιάσεων΄΄ στο Αιγαίο με πλοία και αεροπλάνα, εγγράφοντας υποθήκες με τον τρόπο αυτό. Την έκθεση υπογράφει ο Ταξίαρχος Φώτης Μεταλληνός.

Πιο περιεκτικό είναι ένα λιγόλογο κείμενο από έγγραφο[4] του Αμερικανού Υπουργού Άμυνας Weinberger στον σύνδεσμο του ΝΑΤΟ με τις ΗΠΑ. Που εδρεύσει στο αρχηγείο των δυνάμεων της Ευρώπης με εντολή

---

[1] Είναι το διαβιβαστικό ΓΕΕΘΑ/ΑΡΧΗΓΟΣ/Φ.074/6/600092/4 ΝΟΕ 87 με συνημμένη την *΄΄ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΦΑΚΕΛΟ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ΄΄.*

[2] Επισημαίνει ο Κουρής στην ενημέρωσή του πως «*...το πραξικόπημα της 15ης Ιουλίου είχε καταλυτική επίδραση στο ηθικό και την πειθαρχία των ανδρών καθώς και στην ετοιμότητα των μονάδων. Δεν έγινε εκμετάλλευση των διαθεσίμων πληροφοριών με αποτέλεσμα να μη ληφθούν τα επιβαλλόμενα μέτρα, ώστε οι μονάδες της εθνοφρουράς να αχθούν στην κατάσταση της μεγίστης ετοιμότητας για την απόκρουση της εισβολής...η επιστράτευση απέτυχε πλήρως...δεν εφαρμόστηκαν από ελληνικής πλευράς τα σχέδια που προέβλεπαν την ενίσχυση από Ελλάδα του αγώνα στην Κύπρο...απουσία οποιασδήποτε ναυτικής και αεροπορικής υποστήριξης των εκεί επιχειρήσεων...δεν καταβλήθηκε απ' αρχής η κυρία προσπάθεια των Ε/Κ δυνάμεων στην παρεμπόδιση δημιουργίας του Π/Γ στην Κυρήνεια....δόθηκε μεγάλη προτεραιότητα στην εκκαθάριση των Τ/Κ θυλάκων στο εσωτερικό της Νήσου. Αυτό ήταν σοβαρό λάθος....»*

[3] Στο έγγραφοΓΕΕΘΑ/2α ΜΕΟ Φ.200/621245/15 Μαίου 1987 με θέμα ΄΄Επιχειρήσεις (Ε/Τ Κρίση 28ης Μαρτ.87) βλέπουμε πάλι από το αρμόδιο 2ο ΕΓ αλλά του ΓΕΕΘΑ αυτή τη φορά μια παρόμοια έκθεση με ΄΄Πρώτες Εντυπώσεις Ε/Τ. Κρίσης ΜΑΡ.87΄΄.

[4] Πρόκειται για το έγγραφο TOP SECRET, SECRETARY OF DEFENCE (του ΥΕΘΑ των ΗΠΑ) Weinberger TO: NATO/SACEUR/SPECIAL CONNECTER NATO-USA με στοιχεία SD-2934/WAS-DIA/NSA/W.H./SG-SAC/87 MAR, 21-12:11 Το στέλνει ο ΑμερικανόςΥπουργός Άμυνας στον σύνδεσμο του ΝΑΤΟ με τις ΗΠΑ. Παραθέτουμε το κείμενο σαν απόδειξη του ρόλου που επιδιώκουν και παίζουν οι ΗΠΑ στις περιοχές ενδιαφέροντός των, αλλά και του τρόπου που βλέπουν στις 21 Μαρτίου 1987 την Ελληνο-Τουρκική κρίση:

«...Subject: Help to Richard Perle

I believe that we must take a daring movement regarding to the Greek problem. It appeared unexpectedly and there is no time for explanation.

να συνδράμει τον Ρίτσαρντ Πέρλ στην αντιμετώπιση μαζί με το τουρκικό Υπουργείο Άμυνας του ΄΄ελληνικού προβλήματος΄΄ όπως το αποκαλεί. Και να συνεργαστούν και με τις αμερικανικές στρατιωτικές δυνάμεις που φτάνουν στην περιοχή. Δεν του λέει περισσότερα διότι ΄΄δεν υπάρχει χρόνος για εξηγήσεις΄΄.
Λίγα λόγια με σαφείς κατευθύνσεις. Και οι επιλογές είναι σαφείς. Δεν περιλαμβάνει στη συνεργασία του Πέρλ και το ελληνικό υπουργείο άμυνας, αλλά μόνον τους Τούρκους και τις αμερικανικές δυνάμεις, που φτάνουν στην περιοχή.
Από πολύ καιρό πριν, ο σημερινός χάρτης της Κύπρου είχε σχεδιαστεί σε συνεργασία των Αμερικανών με τον Κίσινγκερ γενικό ρυθμιστή. Η σύμπραξη του Ιωαννίδη και των συνεργατών του στη σχεδίαση και προετοιμασία, έγκειται όχι μόνο στην ασυνείδητη λειτουργία του ως 5η φάλαγγα των Τούρκων, αλλά στη ουσιαστική συνεργασία μαζί τους με συντονιστές τους Αμερικανούς για καθορισμό των ορίων διχοτόμησης. Μόνο που οι Τούρκοι με έγκριση των Αμερικανών, μετέφεραν τα συμφωνημένα σύνορα των δύο κοινοτήτων. Εκεί ακριβώς που είναι σήμερα. Γι' αυτό φώναζε δήθεν ο ταξίαρχος Ιωαννίδης πως τον εξαπάτησαν. Θέατρο έπαιζε.
Και αυτός και όσοι συνέργησαν τότε, είναι στελέχη των ΕΔ της μετεμφυλιακής περιόδου, τέτοια που ποτέ αυτός ο τόπος δεν γνώρισε. Είναι η πρώτη φορά που χάνεται έδαφος από σύγχρονο κράτος ελληνικών συμφερόντων με Έλληνες κατοίκους. Και χάθηκε με συνεργασία και συνειδητή σύμπραξη αξιωματικών των ελληνικών ΕΔ. Και παρά την προσπάθεια στην επίσημη έκθεση του Καραγιάννη να συγκερασθεί η αντικειμενική ανάλυση των αιτίων της ήττας με *«...επιδειχθείσαν προσωπικήν ανδρείαν και αυταπάρνησιν, πολλών αξιωματικών {εξ Ελλάδος}...»* στις συγγρούσεις με τους εισβολείς, και με τις υπόλοιπες σαρωτικές παραλείψεις και αδυναμίες, δεν καταφέρνει να πείσει. [1] Κάποιοι απ' αυτούς έδειξαν και δειλία τις ώρες που έπρεπε να πάρουν αποφάσεις. Στο πεδίο των επιχειρήσεων υπήρξαν κάποια στελέχη που επέδειξαν επίσης δειλία. Το λέει στη συνέντευξή του ο Νικολόπουλος.[2] Το αναφέρει και ο στρατηγός ε.α. Γ.Μπονάνος, πλήρως υπεύθυνος ως ΑΕΔ για όλα τα γεγονότα και τις παραλείψεις.[3] Συνάγεται και από το κείμενο του Σέργη όσο προσεκτικά και με στρατιωτική ορολογία και αν είναι διατυπωμένο. Απέδειξαν και οι μεν και ο δε πως ενδοτικότητα και θάρρος δεν πάνε μαζί.
Επανερχόμενοι στα λίγα σημεία των αναφορών για το Κυπριακό, σημειώνουμε την χωρίς επιφύλαξη παρατήρηση του αρχηγού ΓΕΕΦ, πως Βρετανοί βοήθησαν αν όχι σχεδίασαν την εισβολή και μάλιστα ΄΄μακροχρονίως΄΄. Άρα από καιρό ετοίμαζαν την επέμβαση όλοι μαζί. Εξ άλλου στις 13 Ιουλίου, οι Βρετανοί συγκεντρώνουν όλους τους υπηκόους τους που δούλευαν στο κυπριακό έδαφος ακόμα και στα υπουργεία και στις βάσεις.[4] Δεν ξενίζει ο ρόλος τους. Όπως και η παρατήρηση για το ρόλο των ΄΄συμμαχικών΄΄ στόλων Αμερικανώνκαι Βρετανών κοντά στην Κύπρο. Που όχι μόνον δεν εμπόδισαν τις επιχειρήσεις και το ναυτικό αποκλεισμό από τους Τούρκους, αλλά μάλλον ΄΄συγκατατέθηκαν΄΄ και συνέργησαν/ βοήθησαν. Εκτιμάται πως ένας από τους λόγους που δεν ΄΄ανοίγει΄΄ ο φάκελος της Κύπρου, είναι ακριβώς και αυτός ο ρόλος των συμμάχων μας στο ΝΑΤΟ. Και στην προετοιμασία, προεργασία, σχεδίαση της επιχείρησης, και στο πολιτικό επίπεδο της κυβέρνησης των ΗΠΑ με Κίσινγκερ και το επιτελείο του.
Ο Καραγιάννης με την αρχική του έκθεση δεν ακουμπάει καθόλου την πλευρά των αμυνομένων, δηλαδή Ελλήνων και Ελληνοκυπρίων. Ακόμα και εάν δεν είναι σκοπός του κάτι τέτοιο, θα 'πρεπε να πει διο λόγια καθαρά και ωμά για το προηγηθέν πραξικόπημα και την ουσιαστική διάλυση/ αποδυνάμωση της αμυντικής ικανότητας του νησιού. Για να είναι αξιόπιστο το κείμενό του. Διότι τώρα αναγκάζει τον αναγνώστη, να θεωρεί τους συντάκτες του εθελοτυφλούντες και για την ουσία και το αποτέλεσμα της εισβολής και για τη διάβρωση της άμυνας του νησιού. Η παράγραφος 28 του κειμένου αναφέρει πως, πιθανόν η ημερομηνία της εισβολής να μην ήταν τυχαία, αλλά να οφείλεται στο γεγονός ότι την 20η Ιουλίου 1974 θα πραγματοποιείτο απόλυση του μισού περίπου της δυνάμεως της ΕΦ (Εθνικής Φρουράς), λόγω μειώσεως της στρατιωτικής θητείας. Η σημασία αυτής της επισήμανσης βρίσκεται στην εξής ρήση του Μακαρίου στο γράμμα του προς Γκιζίκη της 2ας Ιουλίου 1974 «*…Εμείωσα την στρατιωτικήν θητείαν διά να ελαττωθεί η οροφή της Εθνικής Φρουράς και το μέγεθος του κακού...»* Και ζητάει να αποσύρει η χούντα τους Έλληνες αξιωματικούς από την Κύπρο. Λέει δηλαδή έξυπνα ο Καραγιάννης, πως οι Τούρκοι διάλεξαν αυτήν την ημέρα εισβολής, επειδή ο

The demanding help must be given to Richard Perle, so he can cooperate without any problems with the Turkish Ministry of Defence. While the crisis between Greece and Turkey is been prepared and it 's probably going to cause a war between these two countries that will last some days, I recommand to you to cooperate with Richard Perle, with the Turkish military leedership and with the American military forces that will reach the area.
Caspar W.Weinberger
Secretary of Defense"
Η προέλευση του εγγράφου από ΝΑΤΟικό γραφείο, πιστοποιεί την ευθεντικότητά του.
[1] Βλ. ΓΕΕΦ, *ΕΚΘΕΣΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΔΙΕΞΑΧΘΕΙΣΩΝ ΕΝ ΚΥΠΡΩ ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΑΠΟ 20 ΙΟΥΛ. ΕΩΣ 18 ΑΥΓ. 1974 (ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ- ΣΧΟΛΙΑ- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ*), ο.π. κεφ. Ζ γενικά συμπεράσματα, σ.55.
[2] Βλ. παράρτημα Β-Ι συνέντευξη Νικολόπουλου «*…δεν πολεμήσα, και του στρατού, δεν πολεμήσαν. Και αυτοί που ήταν στο τάγμα, της Κερύνειας ο συνταγματάρχης και αυτός έψαχνε για την οικογένειά του και άφησε και πολεμήσαν ορισμένοι ανθυπολοχαγοί, ορισμένοι φαντάροι, νεαροί. Πολλοί αξιωματικοί έδειξαν, ας το πούμε, δειλία. Γι' αυτό πιστεύω αν ζούσε ο Γρίβας, θα τον ακολουθούσαν άλλα τριακόσια ψυχωμένα άτομα και θα τους έριχναν τους Τούρκους...»*
[3] Βλ. Μπονάνου ο.π. σ.σ.274,306
[4] Βλέπε ΚΑΠΠΟ.ο.π. σ. 57

Μακάριος εκείνη την ημέρα θα μείωνε την ΕΦ. Οι Τούρκοι όμως επιτίθενται σε μια φρουρά με διαλυμένο ηθικό και μειωμένη μαχητική ικανότητα και όχι μειωμένο αριθμό υπηρετούντων. Εξάλλου εισέβαλλαν μόλις ήταν έτοιμοι αμέσως μετά το πραξικόπημα της 15ης. Επομένως είναι εκ του πονηρού η επισήμανση του Καραγιάννη.Όχι πως ο Μακάριος δεν έχει ευθύνες για την πορεία του Κυπριακού.

Οι στρατιωτικοί γαλουχήθηκαν στο Κυπριακό και απέναντι στον Μακάριο με τρόπο, που εξηγεί και τις συμπεριφορές τους στα γεγονότα. Είναι χρήσιμη η παράθεση των σημερινών απόψεων περί Κυπριακού και Μακαρίου από τους στρατιωτικούς στις συνεντεύξεις τους.[1]

Ο Αλεξάκης αφού πει πως οι αξιωματικοί δεν έχουν ΄΄πολιτικό μυαλό΄΄ αποδίδει στην διαφώτιση της χούντας την πεποίθησή τους πως ο Μακάριος ΄΄*..είναι ανθενωτικός.. ο τραγόπαπας...*΄΄.

Ο Αλευρομάγειρος πιστεύει πως το σύνολο των στελεχών των ΕΔ εκτός των χουντικών, αντιμετώπισαν και αντιμετωπίζουν πατριωτικά το Κυπριακό. Λέει όμως, πως ο Μακάριος δεν είχε πολλές συμπάθειες και ότι, το πραξικόπημα στην Κύπρο ήταν ο τελικός σκοπός του δικτατορικού καθεστώτος της Αθήνας.

Ο Βαρδάνης μιλάει για τον Γρίβα, τον θεωρεί αντιμακαριακό, αποδίδει στις προσωπικές του φιλοδοξίες τη στάση του, καθώς και ότι είναι βασιλικός και απορριπτέος από τη χούντα. Έτσι ερμηνεύει (και είναι από τους ελάχιστους εκτός του Καρούσου)τον Γρίβα ως αντιχουντικό, *«...όχι από πλευράς ιδεολογίας αλλά από προσωπικές πικρίες, από προσωπικές περιθωριοποιήσεις.... Τον εκμεταλλεύεται η χούντα….»*

Ο Γκιόκεζας εκτιμά πως, τα στελέχη των ΕΔ απαρχής της εξέγερσης των Κυπρίων τάχθηκαν στο πλευρό τους, εμπιστευόμενοι και τον Μακάριο. Παράλληλα οι αγώνες της ΕΟΚΑ με αρχηγό το Γρίβα-Διγενή, είχαν γενική επιδοκιμασία. Όμως θεωρεί τους πολιτικούς χειρισμούς ως σειρά χαμένων ευκαιριών της Ελλαδικής και της Κυπριακής ηγεσίας. *«...Σε όλο αυτό το διάστημα τα αισθήματα των στελεχών φαίνονταν από την προθυμία, που επιδείκνυαν να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους τοποθετούμενοι στη Φρουρά, όπως επίσης και την αυτοθυσία όσων συναδέλφων βρέθηκαν στο νησί κατά την Τουρκική εισβολή του 74'....»* Δεν βλέπει το Κυπριακό ως αιτία για την 21η Απριλίου 1967, λόγω της ύπαρξης εκεί της ελληνικής μεραρχίας. Παραβλέπει ότι η απόσυρση της μεραρχίας, ήταν και αυτή στην όλη σχεδίαση και συνέχεια του πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου 1967. Ως προς τις αιτίες και τους υπεύθυνους του πραξικοπήματος στην Κύπρο, βλέπει τη δημιουργία προβλημάτων στους Αμερικανούς. Από τους χειρισμούς του απαυδισμένου (από τη χούντα) Μακαρίου. Ο Ιωαννίδης που ήλεγχε την κατάσταση στην Ελλάδα, με την αφανή παρότρυνση των Αμερικανών, προκειμένου να απαλλαγούν από τον Μακάριο, προέβη στο πραξικόπημα στην Κύπρο. Το αποτέλεσμα κατά το Γκιόκεζα ήταν, πως η Ελλάδα απαλλάχτηκε της χούντας, αλλά με τίμημα την εγκατάσταση τουρκικής δύναμης και κατάληψη του μισού νησιού. Με την άποψη αυτή ταυτίζονται και όλοι σχεδόν οι οπαδοί της χούντας. Για διαφορετικούς λόγους απ' ότι ο Γκιόκεζας. Ο γράφων δεν αποκλείει, κάποιοι από τους διαδραματίσαντες πρώτο ρόλο στα μεταπολιτευτικά πολιτικά πράγματα, να έβλεπαν με ουδέτερο μάτι αυτή την εξέλιξη (πτώση της χούντας μετά από επέμβαση των Τούρκων στην Κύπρο). Ο ακραίος πολιτικός ρεαλισμός στην περίπτωση αυτή ταυτίζεται με τον αμοραλισμό και δεν λείπει από τον Αβέρωφ π.χ. ακόμα και από τον Καραμανλή ίσως και από τον Κληρίδη για να αναφερθούμε στους πρωταγωνιστές των ημερών εκείνων. Για τον Γεώργιο Μαύρο δεν μπορεί να πει κανείς το ίδιο. Ο Κληρίδης είχε παραλάβει προεδρικά καθήκοντα πολύ ενωρίς μετά το Σαμψών, ο Αβέρωφ γνώριζε για το πραξικόπημα και δεν ειδοποίησε τον Μακάριο διότι ήταν ΄΄*εσωτερικό θέμα της αμερικανικής πρεσβείας*΄΄ (!!), ο Καραμανλής γνώριζε, οτιδήποτε ήξερε ο Αβέρωφ.

Επανερχόμενοι στις συνεντεύξεις, βλέπουμε τις απόψεις του Γουλέα, που υπηρέτησε στην Κύπρο και έζησε από κοντά τα γεγονότα του πραξικοπήματος και της εισβολής. Εκτιμά ότι η συμπεριφορά του εφεδρικού τμήματος του Μακαρίου με τους ελέγχους των Ελλήνων αξιωματικών, όταν έβγαιναν από τις βάσεις τους, συνέβαλλε στην καλλιέργεια αναλόγου κλίματος. Το ναυτικό λέει πως δεν είχε καμία σχέση με τα προηγηθέντα του πραξικοπήματος. Δεν βλέπει τους λόγους να γίνει το πραξικόπημα. Το κλίμα ήταν άθλιο. «*...Το εφεδρικό σώμα όταν το έφτιαξε ο Μακάριος, το έφτιαξε για να υπερασπίσει τις νόμιμες καταστάσεις, όσο άσχημο και αν φαινόταν σε εμάς, που τότε ούτε είχαμε εμβαθύνει στις καταστάσεις ... και δεν είχαμε και καμία παιδεία, ας μην κρυβόμαστε πίσω από το δάχτυλό μας…»*

Ο Δημητριάδης έχει επίσης υπηρετήσει στην Κύπρο το 1965. Θεωρεί τον Μακάριο πανέξυπνο και με διεθνή προβολή. «*...Νομίζω ότι το σφάλμα της Ελλάδος και του Μακαρίου ήταν οι συνθήκες του Λονδίνου και της Λοζάννης. Και από εκεί και πέρα, μπορεί να έκανε και άλλα σφάλματα...*». Ποσοστό 90% του στρατού ξηράς που ήταν και η μάζα, ήταν οπαδοί του Γρίβα, ο οποίος ήταν ο αρχηγός του επιτελείου της εθνικής φρουράς στην Κύπρο, και εναντίον του Μακαρίου. Η συμπεριφορά των αξιωματικών του στρατού ξηράς προς τους στρατευμένους Κυπρίους ήταν αχαρακτήριστη. Υπήρξε διάσταση στο νησί από εκεί και μετά.

Ο Δροσογιάννης πιστεύει πως οι Αμερικανοί υποσχέθηκαν στον Ιωαννίδη διάφορα (αλλά όχι για το Κυπριακό) και τον ξεγέλασαν με στόχο να απαλλαγούν από τη χούντα. Δε ξεκαθαρίζει όμως και τους υπόλοιπους στόχους και των Αμερικανών και των λοιπών παραγόντων. Προσθέτει την προσωπική του μαρτυρία για τις ημέρες της εισβολής και της εδώ επιστράτευσης. Κατά την οποία τοποθετείται στα Γιαννιτσά, οπότε φοβούμενη η χούντα τον εξοπλισμό των επιστρατευμένων, αφοπλίζει το σύνταγμα, που του

[1]Βλέπε τις περιγραφόμενες απόψεις των στελεχών αυτών στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β.

είχαν δώσει και «*...μου φέρανε διαταγή με το ελικόπτερο και αποστρατεύθηκαν 3.000 επίστρατοι..... γιατί ήμουνα εγώ διοικητής. Διότι ο Ιωαννίδης...όταν έμαθε ότι εγώ μοίρασα πυρομαχικά, φοβήθηκε και ο ίδιος ....»*
Ο Ζαρκάδας αναλύοντας την προδικτατορική κατάσταση, βλέπει πως το κυπριακό είχε οδηγηθεί σε αδιέξοδο. Συνδέει την επιβολή δικτατορίας με την εκτίμηση πως λύση δεν μπορούσε να δοθεί διά των κοινοβουλίων. Ο συνδυασμός αυτός αιτιών και αποτελέσματος είναι από τους σπάνιους που συναντάμε στις αναλύσεις των στρατιωτικών για το Κυπριακό. Ο Ζαρκάδας προσεγγίζει χωρίς πάθος τα γεγονότα.
Ο Ιωάννου δεν βλέπει πως ο Μακάριος έχαιρε συμπαθείας στην Ελλάδα, εκτός της δεκαετίας του 1950. Ως αιτία του πραξικοπήματος στην Κύπρο θεωρεί την έμμονη ιδέα διατήρησης του Ιωαννίδη στην εξουσία. Υπεύθυνοι για τις εξελίξεις ήταν «*...ορισμένοι ανεγκέφαλοι- ανόητοι (όχι προδότες) αξ/κοί περί τον Ιωαννίδη...»* που πίστευαν ότι, μπορούσαν και σε διεθνή θέματα να πράττουν, όπως και με τα εσωτερικά της Ελλάδας, να τα επιλύουν δηλαδή με πραξικοπήματα.
Ο Κιοσσές είχε υπηρετήσει με τις ειδικές δυνάμεις στην Κύπρο (ως ΜΥΚ) πριν τη δικτατορία. Ήταν την εποχή που «.., *οι Κύπριοι μας κοίταγαν σαν θεούς και εμείς συμπεριφερόμασταν αναλόγως. Τώρα το τι έγινε αργότερα…*». Θυμάται πως πολλοί έχουν παντρευτεί Κύπριες. Ελάχιστοι είναι εκείνοι, οι οποίοι αθέτησαν τον αρραβώνα τους. Δεν παραδέχεται ανοιχτά ευθύνες από συμπεριφορές Ελλήνων στην Κύπρο. Την αλλαγή του κλίματος την αποδίδει περισσότερο στους Κυπρίους. *«... Με την πάροδο του χρόνου είδαν τις στρατιωτικές θητείες, είδαν τις πιέσεις...»* Θεωρεί το Γρίβα γνήσιο αγωνιστή, που δεν είχε ποτέ φιλοδοξίες και ποτέ δεν ενήργησε με υστεροβουλία για το προσωπικό του όφελος. *«... Από την εποχή των Χιτών μέχρι και τότε που πέθανε, αγωνιζόταν γι' αυτό που λέγεται Ελλάς ή Κύπρος...»* Όσο για τον Μακάριο πάντα έφερνε προβλήματα κατά τον Κιοσσέ, καίτοι ήταν ένας έξυπνος άνθρωπος. Αναρωτιέται γιατί δεν άνοιξε ο ΄΄Φάκελος της Κύπρου΄΄. Πιστεύει πως έχουν ευθύνη για την κατάσταση της Κύπρου και οι πολιτικοί και οι στρατιωτικοί. « *Οι πολιτικοί θέλαν να γυρίσουν στην Ελλάδα το 1974. Οι στρατιωτικοί θέλαν να μείνουν στην Ελλάδα το 1974.... Για μένα βλακωδώς ο Ιωαννίδης συνήνεσε, εις το να γίνει το πραξικόπημα της Κύπρου. Ήταν ένα έγκλημα, ένα πράγμα χωρίς λόγο...»* Πιστεύει ότι οι πολιτικοί ευχόντουσαν, να δημιουργηθεί μια κατάσταση. Όπως έγινε στην Κοφίνου το 1967 με στόχο να γυρίσει η μεραρχία και έτσι να πέσει το κύρος του Παπαδόπουλου. «*..η επαναφορά της μεραρχίας δημιουργήθηκε το 1967 από την υπόθεση της ΄΄Κοφίνου΄΄...*, *απείλησε ο Μακάριος ότι ΄΄θα πάω στον ΟΗΕ και θα πω ότι έχουμε στρατό κατοχής΄΄ και έγινε τελικώς συμφωνία να φύγει κομμάτι από τις δύο μεραρχίες….Δύο ήταν οι μεραρχίες…».* Αναρωτιέται, γιατί δεν κινήθηκαν τα υποβρύχια κατά τις επιχειρήσεις της εισβολής. Θεωρεί πως όταν ξένες μυστικές υπηρεσίες δρουν μέσα στη χώρα, δεν είναι αυτές υπεύθυνες, αλλά εκείνος που τις ανέχεται. Δεν πιστεύει πως ο Αραπάκης είχε ανάμειξη στο πραξικόπημα. Δεν αποφεύγει όμως να καυτηριάσει έμμεσα και την μεταπολιτευτική τακτική του «*... έχει βγάλει ένα βιβλίο, δεν το έχω διαβάσει, από ό,τι μου είπαν λέει ότι χάριν αυτού εσώθη η Ελλάς….*»
Ο Κουρής επισημαίνει, πως η διχοτόμηση είναι ο στόχος του Ν.Α.Τ.Ο. και των Αμερικανών, στο Κυπριακό. Όσο για τον Γρίβα, πιστεύει πως ο αγώνας για την απελευθέρωση της Κύπρου ξεκίνησε με καθαρά πατριωτικά κριτήρια., στη διαδρομή όμως ήρθε σε αντίθεση με τον Μακάριο, και τελικά έβλαψε την Κυπριακή υπόθεση. Πιστεύει και αυτός πως τελικός στόχος της επιβολής της δικτατορίας της 21ης Απριλίου, ήταν η επιβολή της διχοτομήσεως στην Κύπρο *«... διότι καμιά ελληνική κυβέρνηση δεν θα δεχότανε, μια τέτοια ΄΄λύση΄΄, εντός εισαγωγικών, του Κυπριακού...»* Γνωρίζει τέλος από μαρτυρίες τρίτων, πως ο Ιωαννίδης και οι άνθρωποί του επικοινωνούσαν με χαμηλόβαθμους πράκτορες της C.I.A στην Ελλάδα.
Ο Μενενάκος αναφέρει συνάντηση του Σταματελόπουλου με τον Αμερικανό πρέσβη, στην οποία είχε πάει και ο ίδιος. Ο Τάσκα ρωτάει τον Σταματελόπουλο, τί θα έκανε ο ίδιος και ο τελευταίος του απαντά, πως θα προέβαινε στην ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, χωρίς να ανατρέψει τον Μακάριο. Γνώριζαν από πολλές μεριές, λέει ο Μενενάκος, πως θα γίνει ανατροπή του Μακαρίου. Δεν ξέραν πότε θα γίνει η επιχείρηση. Τα είχε πει αυτά στον «*...George τον Αθανασιάδη, θυμάμαι, ΄΄ κάτω στην Κύπρο προσέξτε, γιατί αυτό θα μας κάνουν και θα ανατραπούμε όλοι΄΄ ...»*
Ο Μπαϊρακτάρης αποδίδει την ευθύνη περισσότερο στους πολιτικούς παρά στους στρατιωτικούς. Θεωρεί το πραξικόπημα και την κατάσταση που δημιουργήθηκε απαράδεκτη, αψυχολόγητη, ατεκμηρίωτη, απροπαράσκευη, χωρίς νόημα και ουσία. Το ΄΄ απροπαράσκευη ΄΄ σημαίνει βέβαια μερική αποδοχή των στόχων, αλλά κακή σχεδίαση. Για τον Ιωαννίδη πιστεύει πως, εξαπατήθηκε από τη C.I.A. Επίσης πως με το πραξικόπημα και προφανώς πριν την εισβολή, πίστεψε όλος ο κόσμος στην ένωση. Είναι πεισμένος πως *«...και ο Μακάριος έπαιξε τον ρόλο του, και οι πολιτικές δυνάμεις παίξανε τον ρόλο τους...υπήρξανε πολιτικοί που είπανε ΄΄Είναι προτιμότερη η ελευθερία΄΄, ΄Δηλαδή το ό,τι χάσαμε την Κύπρο, έχασε την ελευθερία της η Κύπρος, αλλά απέκτησε ελευθερία η Ελλάδα...».* Από εύελπις δεν μπορεί να ανεχτεί τη συμπεριφορά των Βρετανών στην Κύπρο και αντιδρά με το να μην μιλάει Αγγλικά, οπότε και στο «*... τετράδιο Αγγλικών έσβησα το ΄΄αγγλικά΄΄ και έβαλα ΄΄αμερικανικά΄΄...»*. Αυτά βέβαια πολύ πριν τη δικτατορία του 1967, αλλά αποτελούν και ένδειξη των συναισθημάτων των στελεχών απέναντι στη χώρα, που κατείχε τότε ολόκληρο το νησί.
Ο Νικολόπουλος που απαρχής τάχθηκε με το μέρος της ΄΄επαναστάσεως΄΄ και του Ιωαννίδη, (αργότερα παραδέχεται το αναντικατάστατο του Μακαρίου), τον θεωρείο ως ανθενωτικό. Ενώ το Γρίβα, όπως και όλοι οι οπαδοί της 21ης Απριλίου, τον εκτιμά ως τον πιο φανατικό Έλληνα πατριώτη. Επισημαίνει πως η Ναυτική

Διοίκηση Κύπρου ανήκε στο ΥΕΘΑ και όχι στο ναυτικό. Και έτσι το γενικό επιτελείο ναυτικού δεν γνώριζε τίποτε για το πραξικόπημα. «*...το οποίο για μένα ήταν απαράδεκτη ενέργεια…»* Διατυπώνει την άποψη πως, οι αξιωματικοί του ναυτικού υπάκουσαν στις διαταγές, που πήραν από τη διοίκηση εθνικής φρουράς και συμμετείχαν όπως όλοι οι αξιωματικοί της Εθνοφρουράς στις επιχειρήσεις κατά του Μακαρίου. Ανεξάρτητα εάν πίστευαν, ότι είναι σωστό ή λάθος. Τονίζει πως η ΝΔΚ δεν ενημέρωσε το ΓΕΝ για το πραξικόπημα, γιατί φοβούνταν ότι είχαν σχέσεις με Αμερικάνους και έτσι θα διαρρεύσει η πληροφορία, ότι θα γίνει το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου. Αυτό σημαίνει πως δεν πιστεύει, ότι οι Αμερικανοίγνώριζαν και πολύ περισσότερο πως είχαν συμμετάσχει στη σχεδίαση του πραξικοπήματος. Αποκαλύπτει πως στις 14 Ιούλη την ημέρα του πραξικοπήματος πήγε σε δεξίωση στη γαλλική πρεσβεία, όπου οι ακόλουθοι και διπλωμάτες, ήταν οι περισσότεροι ουδέτεροι, εκτός ενός Ρώσου συνταγματάρχου, ο οποίος μίλησε εκνευρισμένος. Οι δε Αμερικάνοι δεν είχαν πάει στη δεξίωση, και εμφανίστηκαν προς το τέλος όλοι χαρούμενοι.. Δε διστάζει να στιγματίσει τη στροφή του Αραπάκη ο οποίος *«... απλώς λόγω ότι ήξερε αγγλικά ευρέθηκε με τους Αμερικάνους.....ο Μπονάνος μαζί με τον Αραπάκη συνέπραξαν...»* Αποδίδει ευθύνες στη Νέα Δημοκρατία διότι μεταπολιτευτικά δικαίωσε τους αρχηγούς αυτούς και τους ονόμασε και επίτιμους. Αποδίδει την απομάκρυνσή του ακριβώς στο ότι, εκδηλώθηκε εναντίον τους *«… γιατί είπα στον Μπονάνο και σε αυτούς ότι ΄΄θα έπρεπε να κάνουμε χαρακίρι, και μαζί τους και εγώ που δεν φταίω, θα πάρω ένα αυτόματο και θα καθαρίζω΄΄...»*. Κάνει έρευνα ο Νικολόπουλος και μαθαίνει ότι, διαβεβαίωναν την ελληνική πλευρά πως μετά την εισβολή θα πάνε στη Γενεύη και θα πάρουνε οι Τούρκοι μια βάση και το υπόλοιπο νησί θα ενωθεί με την Ελλάδα. Μεταφέρει στη συνέντευξη διάλογο που είχε με τον Μπονάνο και ο τελευταίος αφήνει να καταλάβει, πως ήταν όλα συμφωνημένα. Αφού του λέει ωμά πως κατά λάθος κτύπησαν οι Τούρκοι ελληνικές τορπιλακάτους και την ΕΛΔΥΚ. Αναφέρει στον Αραπάκη πως ο Μπονάνος του μιλάει ως Τούρκος στρατηγός και εκείνος αδιαφόρησε. *«... Δηλαδή, εάν δεν τους πεις προδότες, τους λες βλάκες….Στράβωσε το πράγμα... οι Τούρκοι και οποιοσδήποτε Τούρκος λέει "μακάριοι οι κατέχοντες"…. Άρχισαν οι συνομιλίες και μετά κατέλαβαν και το υπόλοιπο της Κύπρου επί κυβερνήσεως Καραμανλή...»*. Δεν είναι υπονοούμενο αλλά ευθεία βολή για ευθύνη των πολιτικών, η αναφορά του στο ότι ο ΑΤΤΙΛΑΣ ΙΙ έγινε επί Καραμανλή.

Ο Παπαχρήστου πιστεύει πως ο Ιωαννίδης «*...έκανε παν το δυνατόν για να μην υπάρχει η παραμικρή αντίσταση στην Κύπρο και να αποβιβαστούν οι Τούρκοι...»*. Θεωρεί προδότες όσους συνέπραξαν στα γεγονότα αυτά, και πως το Κυπριακό ήταν σχεδιασμένο από τις αμερικανικές μυστικές υπηρεσίες, ενώ χρησιμοποιήθηκαν σαν όργανα Έλληνες αξιωματικοί με επικεφαλής τον Ιωαννίδη, για να χωρίσουν στη μέση την Κύπρο. *«...Κανείς από αυτούς δεν έπαθε τίποτα. Ούτε ο Αραπάκης, ούτε ο Μπονάνος ούτε ο Γαλατσάνος ούτε ο Παπανικολάου...»* Πιστεύει πως ο Μακάριος ήταν άνθρωπος των Βρετανών, ήταν πράκτορας της Intelligence Service, ήταν αρχιμασόνος, εξ ου, λέει, και το μνημείο του που είναι στην Κύπρο έχει μασονικά στοιχεία. Από το σημείο αυτό, παίρνει άλλη τροπή η συνέντευξή του. Καταφέρεται σε όσους από τα στελέχη του ναυτικού επανήλθαν μετά τα γεγονότα *«... όλοι με τα αυτοκίνητά τους, με τις Alfa Romeo...»* αφήνει να εννοηθεί πως ενώ ήταν εφικτό, δεν καταστράφηκε ένα σκάφος και έτσι *«... μια τορπιλάκατος κοσμεί το πολεμικό μουσείο της Κων/πόλεως, η οποία καίγεται με ένα σπίρτο....»*

Ο Στίνης θεωρεί ως υπεύθυνους του πραξικοπήματος και των επιπτώσεων επί της Κύπρου τα στελέχη του καθεστώτος της 21ης Απριλίου στην Αθήνα.

Ο Αναστασίου περιγράφει την κατάσταση, που επικρατούσε στο στρατό ξηράς και τον τρόπο που αντιμετώπιζαν τον Μακάριο προδικτατορικά και στη συνέχεια. Τον Μακάριο οι αξιωματικοί, δεν τον έβλεπαν με καλό μάτι. Πίστευαν, στην ένωση με την Ελλάδα, και ο Μακάριος στέκεται εμπόδιο *«...διότι ήθελε να άρχει, ήταν αρχομανής .....»* Αντίθετα είχαν καλή εντύπωση για τον Γρίβα και τον εκτιμούσανε πολύ. Το στοιχείο της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα ήταν εκείνο, που καθόριζε τη στάση τους απέναντι στα πρόσωπα αυτά. Αποδίδει στην άγνοια και στην αδυναμία πολιτικής εκτίμησης τις απόψεις των στελεχών των ΕΔ. Αναφέρει πως θεωρήσανε προδοσία οι αξιωματικοί, το ότι σταμάτησε ο πόλεμος, σταμάτησαν οι εχθροπραξίες με τους Τούρκους, μόνο και μόνο διότι δεν θέλαμε να κάνουμε (οι Έλληνες) πόλεμο. Πίστευαν λέει πως, θα νικούσαμε εμείς. Αλλά την ίδια στιγμή βλέπει πως οι επιστρατευμένοι δεν είχαν διάθεση για πόλεμο, εξάλλου η επιστράτευση «*…ήτανε ένα μπάχαλο... δεν υπήρχε ούτε αρχή ούτε τέλος…»*

Από τις αναφορές των στρατιωτικών στο Κυπριακό κατά τις συνεντεύξεις τους επισημαίνονται τα εξής:

- Σχεδόν όλοι λένε καθαρά πως, τα στελέχη των ΕΔ δεν συμπαθούσαν τον Μακάριο, τον θεωρούσαν ανθενωτικό σε αντίθεση με το Γρίβα. Και η συμπάθεια δεν είχε να κάνει με πρόσωπα, αλλά με το ότι ο ένας ήταν υπέρ και ο άλλος ενάντιος της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα.
- Κανείς δεν βρέθηκε να μιλήσει θετικά για την ηγεσία των ΕΔ τις ημέρες του πραξικοπήματος και εισβολής των Τούρκων. Ιδιαίτερα επιθετικοί είναι όσοι πίστευαν στην ΄΄επανάσταση΄΄.
- Μερικοί είναι πεισμένοι (Νικολόπουλος) πως, ήταν προσχεδιασμένη η εισβολή με σύμφωνη γνώμη της ηγεσίας ώστε, να καταλάβουν μια περιοχή για βάση οι Τούρκοι και η υπόλοιπη Κύπρος να ενωθεί με την Ελλάδα.
- Η αναφορά του Νικολόπουλου στον Μπονάνο και ο διάλογος μαζί του είναι τοποθέτηση και στοιχείο ενδεικτικό. Ο Μπονάνος γνώριζε για την εισβολή των Τούρκων. Απλά οι Τούρκοι

προχώρησαν (αφήνει να εννοηθεί ο Νικολόπουλος πως πίστευε ο Μπονάνος) πολύ περισσότερο από ότι είχε συμφωνηθεί.[1]

- Θεωρούν προδότες την στρατιωτική ηγεσία (Γαλατσάνο, Αραπάκη, Μπονάνο, Παπανικολάου). Θεωρούν όμως πως και η πολιτική ηγεσία της μεταπολίτευσης έχει ευθύνες, γιατί δεν άφησε να πολεμήσει η Ελλάδα.
- Ο Ιωαννίδης χάνει τους θαυμαστές και υποστηρικτές του, που ήταν και οι πιο θερμοί οπαδοί της ένωσης. Δεν τον χρεώνουν με προδοσία αλλά με ΄΄βλακεία΄΄.
- Τα στελέχη των ΕΔ και ο στρατός γενικότερα δεν είχαν και μεγάλη διάθεση για πόλεμο. Η επιστράτευση ήταν ΄΄μπάχαλο΄΄.
- Συναντάμε για πρώτη φορά και τους ΄΄εβραίους και μασόνους΄΄ να θεωρούνται ως παράγοντες στην όλη κατάσταση (ο Ιωαννίδης φέρεται να συνεργάζεται και με εβραίους και ο Μακάριος ήταν αρχιμασόνος). Δεν είναι τυχαίο πως την αντίθεση με αυτές τις δύο κατηγορίες ανθρώπων, και την αρχαιολατρία τα βρίσκουμε να συνυπάρχουν στα ίδια πρόσωπα. Παράλληλα με έντονο εθνικισμό, και σωβινισμό.
- Όλοι οι συνεργαζόμενοι με τη χούντα γνώριζαν πως, στην Κύπρο ετοιμάζεται πραξικόπημα. Ο Σταματελόπουλος έχει επαφές με τον Αμερικανό πρέσβη.

Ο Πάτροκλος Σταύρου παρεμβαίνει σε εκδήλωση με θέμα «ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ» στην Αθήνα στις 15 Νοεμβρίου 2002 (και κύριους ομιλητές τους Τσοβόλα, Στοφορόπουλο και Ευριβιάδη). Μεταξύ των άλλων κατέθεσε[2] πως όταν έγινε το πραξικόπημα, μια ομάδα ανδρών βάδισε κατά της Κυρήνειας και ο επικεφαλής αξιωματικός εξ Ελλάδος, *«...χουντικός έχω το όνομά του[3]...»* διέταξε τον οδηγό άρματος να ρίξει με το πυροβόλο του κατά της Κυρήνειας. Εκείνος αρνήθηκε. *«...Πάνω στη Μητρόπολη της Κυρήνειας; Τη Μητρόπολη; Όχι....»* Ο Σταύρου περιγράφει πως τον εκτέλεσε με μια σφαίρα στο κεφάλι και η βολή του άρματος έγινε από άλλους. Ο επικεφαλής αξιωματικός θα λάβει ως ηθική αμοιβή τον πολεμικό σταυρό, λέει ο Σταύρου, εννοώντας την υπόθεση απονομής μεταλλίων που ήδη καταγράφτηκε. *«...Ελπίζω να το μάθει ο κύριος Παπαντωνίου και αυτό. Έχω κατάλογο γι' αυτά...».*
Έπρεπε να αρχίσουν ανακρίσεις και να τιμωρηθούν όποιοι εγκλημάτησαν. Να ξεκαθαρίσει και να μάθει όλος ο κόσμος εάν:

- Στη Γενεύη αποφασίσθηκε από την ελληνική και κυπριακή αντιπροσωπεία (όπως παραδέχθηκε ο Κληρίδης στις 16-8-1974*)«...όπως μη υπογραφεί συμφωνία, αλλά οι Τούρκοι να καταλάβουν μόνοι τους την γραμμή Γκιουνές...»* εξ ου και οι απανωτές συμπτύξεις των Ελλήνων χωρίς μάχη και η εγκατάλειψη της Αμμοχώστου.[4]
- Πλοίο που αναχώρησε από Χάιφα με 1200 Κύπριους εθελοντές *«...εμποδίστηκε από δύο αντιτορπιλικά του αγγλικού στόλου...»* [5]
- Ο διοικητής των βρετανικών δυνάμεων Κύπρου ειδοποίησε το ΓΕΑ την επομένη της πτήσης των ελληνικών μεταγωγικών αεροπλάνων στην Κύπρο[6], πως εάν επαναληφθούν τέτοιες πτήσεις «*...τα αεροσκάφη της ελληνικής αεροπορίας θα αναχαιτίζονται υπό των βρετανικών...»* [1]

---

[1] Ο Μπονάνος στο βιβλίο του κάνει μια απεγνωσμένη προσπάθεια, να παρουσιαστεί ως ο ηγέτης των ΕΔ στην Ελλάδα, που την προστάτευσε από πόλεμο με την Τουρκία και ως ο άνθρωπος που έφερε τη μεταπολίτευση. Δηλώνει πως διαθέτει στοιχεία εναντίον διαφόρων που δεν κατονομάζει (βλ. Μπονάνου ο.π. σ.σ. 147, 165, 167, 325, 334) και γενικότερα είναι κάτοχος στοιχείων που εκθέτουν πολλούς, που μετά τη μεταπολίτευση εμφανίσθηκαν ως αντιστασιακοί, ενώ λέει πως στην ΄΄επανάσταση΄΄ ήταν θερμοί οπαδοί της. Το καταδικαστέο είναι στον τρόπο που χρησιμοποιεί ο τέως ΑΕΔ για να απειλήσει ενδεχόμενους αντιπάλους του με κρυφά χαρτιά. Το χειρότερο από όλα είναι πως αναφέρεται (βλ. Μπονάνος ο.π. σ.σ.274, 306) σε αναφορά του αρχηγού ΓΕΕΦ ταξιάρχου Γεωργίτση «*...με δύο ενυπογράφους ονομαστικάς καταστάσεις αξιωματικών οίτινες επέδειξαν ανικανότητα και δειλίαν ενώπιον του εχθρού (28 ονόματα) ως και αξιωματικών που έπρεπε να επαναπατρισθούν λόγω... κοπώσεως (27 ονόματα, μεταξύ των οπίων και το ιδικόν του!)...»*. Γράφει ωμά πως μοίρα καταδρομών δεν έφυγε από το Ηράκλειο Κρήτης για Κύπρο λόγω «*...απροθυμίας των αξιωματικών της μοίρας να μεταφερθούν εις Κύπρον*...» και όχι σε βλάβη των τεσσάρων ΄΄Μπόϊνγκ΄΄ της Ολυμπιακής όπως έχει αναφερθεί. Αυτά το πρωί της 21ης Ιουλίου 1974. (βλ. ίδιο σ. 254)

[2] Από τα απομαγνητοφωνημένα πρακτικά της εκδήλωσης την Παρασκευή 15-11-2002 με θέμα «ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ» σ.30, που κυκλοφόρησε με E-MAIL ο αντιστράτηγος ε.α. Δ. Αλευρομάγειρος στις 2-12-2002.

[3] Κατά την ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ 18-11-2002, σ.11 σε κείμενο του Μακάριου Δρουσιώτη με θέμα *΄΄Ποιοι Χουντικοί θα Έπαιρναν Μετάλλιο΄ ΄*πρόκειται για τον ταγματάρχη Μανιάτη Αλέξανδρο «*...ο οποίος πυροβόλησε και τραυμάτισε στο κεφάλι τον Κύπριο ίλαρχο Σταύρο Αχιλλέως...».* Κατά τον Δρουσιώτη ο τραυματισθείς «*...εξακολουθεί να ταλαιπωρείται με πολλαπλές εγχειρήσεις ενώ...στον Μανιάτη αποδίδονται τιμές...».*

[4] Βλ. ΚΑΠΠΟΥ ο.π. σ.σ.95-97 από την κατάθεση του συνταγματάρχη Τσουμή στην επιτροπή της Βουλής, όπου δήλωσε πως ήταν παρών όταν το είπε αυτό ο Κληρίδης.

[5] Βλ.ΚΑΠΠΟΣ σ.84 από κατάθεση Γεωργίτση στον ανακριτή Μπέλκα στις 24-1-75.

[6] Είναι γνωστή η προσπάθεια αυτή με το οδυνηρό αποτέλεσμα για όλους (πλην του Ζαφερίου) των ανδρών που επέβαιναν στο ένα από τα μεταγωγικά που μετέφεραν στο αεροδρόμιο της Λευκωσίας τους Έλληνες καταδρομείς. Την κατάρριψη περιγράφει ο Κύπριος πυροβολητής Γεώργιος Καλογήρου, μέλος της ομοχειρίας του πυροβόλου στην οποία ο αξιωματικός τους είχε πει την προηγούμενη «*...απόψε να βάλετε διπλοσκοπιά, διότι έχουμε σήμα πως θα έρθουν Τούρκοι να καταλάβουν το αεροδρόμιο Λευκωσίας...». Απόσπασμα Συνέντευξης Γιώργου Καλογήρου στην Κυπριακή Εφημερίδα ΄΄ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΣ΄΄ της 22-7-2001,* στη διμηνιαία έκδοση ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ της ΕΛΕΣΜΕ, τεύχος 5, σ.7 Αθήνα Ιούλιος –Αύγουστος 2001.

- Ερωτώμενος από τον Ετσεβίτ (και γιατί;) ο Κίσινγκερ, τί να κάνουν με το ελληνικό αρματαγωγό που πήγαινε Κύπρο για αλλαγή της ΕΛΔΥΚ (υπό τον Χανδρινό κυβερνήτη που βοήθησε, βομβαρδίζοντας τους Τ/Κ στην Κυρήνεια), «*…πήρε την απάντηση να το βυθίσουν…*» [2]
- Αμερικανικά αεροπλάνα περιπολούσαν μεταξύ Κρήτης και Τουρκίας τις ώρες που βομβαρδιζόταν η Κύπρος. Με εμφανή αποστολή τον αποκλεισμό της περιοχής των επιχειρήσεων από πιθανή ελληνική αεροπορική ή άλλη επέμβαση. Υπήρξε εμπλοκή δύο ελληνικών αεροσκαφών F-5 «*…μετά ζεύγους F-4 του 6ου στόλου εις περιοχήν Μήλου, ο ημέτερος σχηματισμός ευρεθείς εις πλεονεκτικήν θέσιν ητήσατο άδειαν βολής …πλην όμως τούτο δεν ενεκρίθη…*». (έκθεση του ταξιάρχου Σεμερτζάκη και κατάθεσή του στην επιτροπή, ΚΑΠΠΟΣ σ.σ.79,80)
- Το βρετανικό ελικοπτεροφόρο ΄΄ΕΡΜΗΣ΄΄ «*…ευρίσκετο περί την 22.00 εγγύς των ακτών της ΚΥΡΗΝΕΙΑΣ …κύρια αποβατική προσπάθεια των Τούρκων …και εκ τηλεπικοινωνιακής υποκλοπής εξήχθη ότι τούτο συνεργάζετο μετά των Τούρκων…*». (έκθεση ταξίαρχου Σεμερτζάκη από ΚΑΠΠΟ σ.78)
- Ο Γενικός Γραμματέας του ΝΑΤΟ Λουνς παρέχει βοήθεια στους Τούρκους κατά την απόβαση και την όλη επιχείρηση για την ΄΄τελική λύση και βίαιη αποβολή του Μακαρίου΄΄.
- Η αμερικανική Πρεσβεία στη Λευκωσία έπαιξε ρόλο στα γεγονότα σύμφωνα με εντολή του Κίσινγκερ.

Εάν αυτά αληθεύουν, εξηγείται γιατί δεν ανοίγουν το φάκελο της Κύπρου. Όλα γίνονταν υπό τον έλεγχο και την σύμπραξη Αμερικανώνκαι Βρετανών. Είχαν σχεδιαστεί από τον Ιωαννίδη και τους δικούς του, με παράλληλη σχεδίαση του Ετσεβίτ και του επιτελείου του. Με μεσολαβητές /συντονιστές/ εγγυητές τον Κίσινγκερ και το δικό του επιτελείο και με τους Βρετανούς από δίπλα. Μια σχεδίαση (συνωμοσία) την οποία επέκτειναν οι Τούρκοι με την έγκριση του Κίσινγκερ. Την οποία σχεδίαση πρέπει να έμαθαν Καραμανλής-Αβέρωφ-Κληρίδης. Ο Αβέρωφ γνώριζε και από πριν για το πραξικόπημα. Εξ άλλου τον ενημέρωσε δείχνοντάς του το σχετικό τηλεγράφημα ο Τάσκα, Αμερικανόςπρέσβης στην Αθήνα, ώστε να ειδοποιήσει τον Μακάριο και δεν το ‘κανε.[3]

Όλοι βλέπουν τον Μακάριο ως εμπόδιο στα σχέδιά τους. Προκύπτει καθαρά και από τα γεγονότα αλλά και από τα γραπτά στοιχεία.

Οι Αμερικανοί, οι Βρετανοί και οι Τούρκοι έκαναν αυτό που τους συνέφερε. Και οι υπηρεσίες του ΝΑΤΟ συνέπραξαν. Σταδιακά έρχονται στη δημοσιότητα και έγγραφα και τηλεγραφήματα που στάλθηκαν τις ημέρες εκείνες από την πλευρά του Κίσινγκερ και του Joseph Luns του Γενικού Γραμματέα του ΝΑΤΟ. Ο τελευταίος δεν διστάζει να γράψει σε ‘’TOP SECRET’’ έγγραφο προς τον Αμερικανό Υπουργό Άμυνας, πως συμφωνεί για υποστήριξη των Τούρκων στην απόβαση καθώς και στη βίαιη απομάκρυνση του Μακαρίου*«...we agreed with Mr Sisco for supporting the Turkish army during the landing, as well as, in the violent expulsion of Makarios.”*[4] Όσο για τον Κίσινγκερ καταγράφεται, εκτός όσων ήδη έχουν μνημονευτεί, και τηλεγράφημά του προς την αμερικανική Πρεσβεία της Λευκωσίας, με το οποίο δίνει εντολή για την τελική λύση (΄΄..final cure...”) του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου. Η εντολή διαβιβάζεται ως απόφαση του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας. Τα έγγραφα αυτά δεν έχουν δοθεί επίσημα στην δημοσιότητα. [5]

Τα στελέχη των ΕΔ που αποτελούσαν και στήριζαν το καθεστώς των Αθηνών, έκαναν αυτό, που τους έπεισαν να κάνουν οι υπόλοιποι. Ενδιαφέρει εάν αυτή ήταν η πρόθεσή τους, μόνο για ερμηνεία συμπεριφορών. Το ότι δεν γνώριζαν πως στην πραγματικότητα εργάζονται για ξένα συμφέροντα, όταν διαπραγματεύονται κυπριακά εδάφη για παράδοσή τους, με αντάλλαγμα δήθεν ένωση, σημαίνει πως στερούνται στοιχειώδους ευστροφίας και γνώσης της ιστορίας.

Τις ίδιες ώρες που μαχητές Έλληνες και Κύπριοι σκοτώνονταν, και άλλοι απέξω προσπαθούσαν να φτάσουν και να πολεμήσουν στο νησί, ο Ιωαννίδης και κάποιοι αξιωματικοί του ΑΕΔ και η ηγεσία των ΕΔ έλεγαν

---

[1] Βλ. Σ. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗ,*Ιστορία της Δικτατορίας*, τομ. 3, σ.238, από ΚΑΠΠΟ ο.π.σ.82. Το αναφέρει και ο Μπονάνος ο.π. σ.255 «*..απέστειλαν προς ΑΕΔ σήμα…μας προειδοποιούσαν ότι εφεξής θα αναχαιτίζουν κάθε αεροπλάνον το οποίον θα υπερίπταται της Κύπρου άνευ αδείας των…*». Στο ίδιο σήμα υπενθύμιζαν οι Βρετανοί πως είχαν την ευθύνη του ελέγχου του εναερίου χώρου της Κύπρου με βάση τις Συμφωνίες Εγκαθιδρύσεως των Βρετανικών Βάσεων στην Κύπρο. Και ήθελαν βέββαιο καθαρό τον εναέριο χώρο για να κινούνται ελεύθερα τα Τουρκικά αεροπλάνα.

[2]Βλ. ΚΑΠΠΟΥ κατάθεση Μπίτου στην επιτροπή, σ. 84 ο.π.

[3] Βλ. ΚΑΠΠΟΣ σ.67 και μετά, κατάθεση ΑΒΕΡΩΦ στην επιτροπή).

[4]Πρόκειται για το έγγραφο με στοιχεία *NATO, TOP SECRET, SG/SD/WASHDC-12/S26-D48/JULE74, FROM: SECRETARY GENERAL, TO: SECRETARY OF DEFENSE/WASHDC*

[5]Η εντολή για την ΄΄τελική λύση΄΄ του Μακαρίου διαβιβάζεται από τον Κίσινγκερ στην αμερικανική Πρεσβεία της Λευκωσίας με το τηλεγράφημα *TOP SECRET 4398 WASHINGTON DC 0416222 ACTION K-12 R 413172 MAY 74 FM SECSTATE 5945 TO AMEMBASSY NICOSIA, TOPSEC 4398, SUBJECT: FINAL CURE, H PASS: AMBASSADOR/ COS MF* το δε κείμενο του τηλεγραφήματος αυτού έχει ως εξής *«..THERE: YOU WILL PROCEED TO THE FINAL CURE OF THE ARCHBISHOP MAKARIOS. THE FINAL CURE IS A DECISION OF THE NATIONAL SECURITY COUNCIL /PRM-42 FOLLOW THE SPECIAL DIRECTIONS. KISSINGER..»* Και τα δύο αυτά έγγραφα εντοπίζει στο διαδίκτυο ο αντιναύαρχος ε.α. Σ.Γεωργιάδης που ρωτά για την αυθεντικότητά τους τον Πρέσβη Γ.Σέκερη. Ο τελευταίος αμφισβήτησε την εγκυρότητα τους. Σχετικό το E-MAIL Σ.Γεωργιάδη Τρίτη 27 Απριλίου 2004 10.04 π.μ.

στους βομβαρδιζόμενους στην Κύπρο, ΄΄*συγκρατηθείτε*΄΄. Η γενιά αυτή των στελεχών των ΕΔ που εξετάζουμε, εμφανίζει περισσότερους δειλούς και με εύκαμπτη συνείδηση, απ' ότι όλες οι προηγούμενες στο σύγχρονο ελληνικό κράτος. Και ο λόγος είναι η κουλτούρα, που τους καλλιεργήθηκε. Η στρεβλή πεποίθηση περί πατριωτισμού και εθνικών συμφερόντων. Η προπαγάνδα που μπόλιασε το μυαλό τους με την κυρίαρχη άποψη, πως τα συμφέροντα του ελληνικού έθνους είναι ταυτισμένα με του ΝΑΤΟ, άρα αποδέχτηκαν το ΄΄δώστε κάτι απ' την Κύπρο στους Τούρκους, ώστε να πάρει και η Ελλάδα την υπόλοιπη και να μπει έτσι ολόκληρη στη συμμαχία΄΄! Δεν λάβαιναν καθόλου υπόψη τους πως είναι κυρίαρχο κράτος.
Έτσι γίνεται πιο κατανοητή η ΄΄ανάγκη΄΄ για το πραξικόπημα του 1967, όπως και το άλλο κατά του Μακαρίου.
Πρέπει η δικαιοσύνη να εξετάσει όλους αυτούς, που εμπλέκονται στην κυπριακή υπόθεση πριν πεθάνουν. Ώστε να απονεμηθεί δικαιοσύνη και να αποκαλυφθεί η αλήθεια ολόκληρη με δικαστικές αποφάσεις.
Άντ' αυτού έβαλαν μπροστά τη διαδικασία απονομής μεταλλίων/ παρασήμων[1]. Ήταν αμελέτητη η κίνηση για απονομή ηθικών αμοιβών έτσι όπως ξεκίνησε. Ανεξάρτητα από το ότι οι νεκροί μαχητές που πολέμησαν τον εισβολέα πρέπει να γίνουν και ευρύτερα γνωστοί. Ό,τι αμοιβές και να 'δινάν σε πραξικοπηματίες κατά του Μακαρίου, που πολέμησαν και τους Τούρκους (εκεί είναι το θέμα) δεν ισοφαρίζουν τις δύο πράξεις.
Τα ΜΜΕ κάλυψαν, όπως όφειλαν το θέμα,[2] απομένει να τιμηθούν τελικά όποιοι πολέμησαν και πρόσφεραν τη ζωή τους. Γιατί ο διαχωρισμός είναι εύκολος στους νεκρούς (989 οι νεκροί Κύπριοι και εξ Ελλάδος στο πραξικόπημα και την εισβολή, εκτός των αγνοουμένων. Στο πραξικόπημα 98, οι πέντε απ' αυτούς εξ Ελλάδος. Στην εισβολή 894, οι 795 Ελληνοκύπριοι, οι 99 Ελλαδίτες[3].) Το πρόβλημα είναι με τους ζωντανούς[4], απ' τους οποίους όσοι συμμετείχαν στο πραξικόπημα και πολέμησαν στη συνέχεια τους Τούρκους εισβολείς, αισθάνονται διπλά υπερήφανοι εάν είναι απ' τους αμετανόητους οπαδούς της 21ης Απριλίου 1967.

Γ13στ.- ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ ΚΑΙ ΕΙΣΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Θα χρησιμοποιήσουμε, εκείνα τα σημεία που βοηθούν τη διατριβή, από δημοσιευμένα και άλλα υλικά των συνεδριάσεων της επιτροπής της Βουλής για το Φάκελο της Κύπρου. Σημαντικά στοιχεία αδιερεύνητα δικαστικά περιλαμβάνονται και στη μήνυση του Αρ. Χατζηπαναγιώτου[5] κατά εκατόν είκοσι επτά στρατιωτικών που έδρασαν στο πραξικόπημα. Δεν εντοπίσθηκαν έγγραφα στις υπηρεσίες του ναυτικού που να περιλαμβάνουν γεγονότα αναφερόμενα στη μήνυση εκτός της ΕΔΕ που παρουσιάζεται εδώ. Το κύριο μέρος των ακολούθων στοιχείων είναι από τις απαντήσεις των μαρτύρων σε ερωτήματα που απευθύνει ο Βουλευτής Κ. Κάππος.[6] Μεγάλο μέρος από τις πιο σοβαρές/ ουσιαστικές απαντήσεις των βασικών μαρτύρων, που κλήθηκαν από την επιτροπή, δημοσίευσε ο τύπος και έχει περιλάβει ο πλωτάρχης ε.α. Ε.Πετρόπουλος στην αρχή της έκθεσής του προς την επιτροπή της Βουλής.
Καταθέτει ο υποστράτηγος **Πούλος** Γεώργιος, που κατά την εισβολή ήταν επικεφαλής του πυροβολικού στην Κύπρο και λέει πως ο Παπαγιάννης τους είχε πει ότι κινούνται πλοία προς την Κύπρο.[7] Ότι τα ραντάρ τα

---

[1]Το ΣΑΓΕ είναι εκείνο που μπορεί επίσης να εισηγείται τροποποιήσεις σε υφιστάμενους Νόμους που αφορούν τις ΕΔ. Εφ' όσον συμφωνεί και ο ΥΕΘΑ, προχωρούν για τη Βουλή με την προβλεπόμενη διαδικασία εισαγωγής Νομοσχεδίων. Στα πλαίσια αυτά το ΣΑΓΕ στη 10η συνεδρίασή του του 1980 και στην υπ' αριθ. 1 γνωμάτευση αποφασίζει να προωθηθεί σχέδιο Νόμου ΄΄Περί Ηθικών Αμοιβών και Μεταλλίων΄΄ στη Βουλή για ψήφιση. Η σειρά αρχαιότητος των ηθικών αμοιβών και Πολεμικών Στρατιωτικών Μεταλλίων καθορίζεται σ' αυτό το σχέδιο Νόμου. Σημειώνεται εδώ, πως η μόνη περίπτωση, που η συγκεκριμένη νομοθεσία χρειάσθηκε να εφαρμοσθεί μετεμφυλιακά, ήταν για μια σύγκρουση που έφερε δεινά δυσαναπλήρωτα στην Ελλάδα και κύρια στην Κύπρο. Ίσως και στην Κορέα αλλά εκεί τα εύσημα δίνονταν σε μια σύγκρουση, που μπορεί να την βάλει κανείς δίπλα σε εκείνη του εμφυλίου, αφού ο πόλεμος και στις δύο περιπτώσεις είχε κύριο παράγοντα τις ΗΠΑ.
[2]Βλ. ημερήσιο τύποΑθηνών16 έως 20 Νοέμβρη 2002
[3] Τα στοιχεία από την ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ 28-12-2002 και ιστοσελίδα ΥΠΕΞ www.mfa.gov.cy
[4] Ο αποκαλούμενος ΄΄κατάλογος της ντροπής΄΄ περιλαμβάνεται σε Προεδρικό Διάταγμα που προχώρησε για έκδοση με 2.303 ονόματα εκείνων που πολέμησαν κατά των Τούρκων (574 αξιωματικοί και οι υπόλοιποι υπαξιωματικοί και οπλίτες). Σε υλοποίηση άλλου ΠΔ περί απονομής ηθικών αμοιβών υπό προϋποθέσεις. Αυτές τις προϋποθέσεις είναι που τροποποιούν μετά την αποκάλυψη, ώστε να μην επαναληφθεί το φαινόμενο. Το πρόβλημα έγκειται στο ότι στον αρχικό κατάλογο περιλαμβάνονταν και 60 περίπου στελέχη που είχαν μεν πολεμήσει πριν το 1967 ή και στην εισβολή, αλλά είχαν πάρει μέρος και στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου. Ο Δρουσιώτης καλύπτει σ.σ.209-229 του βιβλίου του *1974*, *Το Άγνωστο Παρασκήνιο της Τουρκικής Εισβολής,* Κατάρτι, Αθήνα 2002, το θέμα παραθέτοντας και ολόκληρο τον κατάλογο των προς ΄΄*Απονομήν του Πολεμικού Σταυρού Β΄ Τάξεως και του Αναμνηστικού Μεταλλίου Επιχειρήσεων Κύπρου* ΄΄. Στην αποκάλυψή του ο ημερήσιος Τύπος ασχολήθηκε με την υπόθεση αυτή παρουσιάζοντας και τις δραστηριότητες εκείνων για τους οποίους ξεσηκώθηκε σάλος με τα μετάλλια (Σ.9 ΕΘΝΟΣ 19-11-2002, σ.11 ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ 18-11-02, ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ 19-11-02 …). Για περισσότερες λεπτομέρειες και έγγραφα που αφορούν το ίδιο θέμα βλ. υποσημειώσεις στο προηγούμενο κεφ. Γ13δ.
[5] Βλ. μήνυση Χατζηπαναγιώτου Αρ. του Χαρ. Υποβληθείσα στην ΑΣΔΕΝ με αρ.πρωψτ. 2111/10-5-1976
[6] Ο Κ. Κάππος χρησιμοποίησε αποσπάσματα από τις απαντήσεις των μαρτύρων στην επιτροπή της Βουλής (όπου ήταν μέλος) για τον φάκελο της Κύπρου και εξέδωσε ένα λιτό ουσιαστικό κείμενο σε βιβλίο που χρησιμοποιείται εδώ. Πρόκειται για το, *Έγκλημα Εναντίον της Κύπρου,* Γνώσεις, Αθήνα 1991 και σε επανέκδοση το ίδιο από ΑΛΗΘΕΙΑ, Αθήνα 2004.
[7] Βλ. ΑΚ σ.σ.299-311,445,479,480 για το ρόλο του Παπαγιάννη που αναφέρει ο Πούλος. Πρόκειται για τον αντιπλοίαρχο Ναυτικό Διοικητή Κύπρου με δράση κατά το πραξικόπημα.

έχουν επισημάνει αυτά, όπως είχαν επισημάνει και τους στόλους των μεγάλων δυνάμεων, που κατά το πραξικόπημα ήταν γύρω από την Κύπρο. Ότι πρόκειται για τουρκική άσκηση τους το είπαν από το ΑΕΔ.[1] Καταθέτει και για το ελικοπτεροφόρο των Άγγλων που βρέθηκε να είναι στο ύψος της Κυρήνειας και μόνον πέντε μίλια ανατολικά από την αρμάδα, που έκανε την απόβαση. «...δ*εν είχαν διαλυθεί τα τμήματα αμύνης. Με την εκεχειρία και μετά παρουσιάστηκε ένα φαινόμενο διαρροής των τμημάτων. Έφευγαν, εγκατέλειπαν το τμήμα τους και πήγαιναν στα σπίτια και κρυβόντουσαν, δηλαδή εμείς είχαμε αποτύχει στην άμυνά μας…»* Σημειώνει πως επαρκούσε ο χρόνος της εκεχειρίας για επιστράτευση *«...από τις 22 μέχρι…είναι περίπου είκοσι μέρες, υπήρχε δυνατότητα {* για επιστράτευση*} αλλά δεν υπήρχε προθυμία προσελεύσεως και υπακοής και πιθανόν αυτό το πράγμα να ήταν συνέπεια και της τραγικής εξελίξεως της αποβάσεως και του προηγηθέντος στρατιωτικού πραξικοπήματος…».* Ο Πούλος, όπως και πολλοί άλλοι, είχαν την απαίτηση μετά το πραξικόπημα και την εισβολή να τρέξουν οι Κύπριοι επίστρατοι. Δεν συναντήσαμε στις καταθέσεις, την ερμηνεία της πτώσης του ελληνικού μεταγωγικού στο αεροδρόμιο από αντιαεροπορικό πυροβόλο της άμυνας. Ο υπεύθυνος επιτελής του ΓΕΕΦ δεν είχε ενημερώσει σωστά την α/α άμυνα για την επικείμενη έλευση από Ελλάδα της μόνης ουσιαστικής βοήθειας, δηλαδή των αεροσκαφών με τους καταδρομείς. Όσο για τους *΄΄στόλους των μεγάλων δυνάμεων που είχαν περικυκλώσει την Κύπρο στο πραξικόπημα΄΄* είναι στοιχείο πολλαπλά ερμηνευμένο. Εννοεί άραγε και τους Ρώσους ή μόνον τους Αμερικανούς και Άγγλους που γνωρίζουμε, πως έπαιξαν και ρόλο στην εισβολή που ακολούθησε. Ένας στόλος δεν βρίσκεται σε όποιο σημείο θέλει, τη στιγμή που χρειάζεται, χωρίς προειδοποίηση. Επομένως η κύκλωση της Κύπρου στο πραξικόπημα από πολεμικά πλοία, είναι μια πρόσθετη απόδειξη, πως γνώριζαν τι μέλλει γενέσθαι. Άρα η άποψη περί συμπαιγνίας ενισχύεται και μ' αυτόν τον τρόπο. Το ελικοπτεροφόρο ευρισκόμενο σε απόσταση πέντε μόνο μιλίων από την περιοχή αποβάσεως, είναι σαν να συμμετέχει στις επιχειρήσεις. Προφανώς ο Κάππος και οι άλλοι Βουλευτές της επιτροπής θεώρησαν πως πέντε μίλια είναι μεγάλη απόσταση στη θάλασσα. Ουσιαστικά το αγγλικό πλοίο ήταν εκεί για την απόβαση. Εξ άλλου έχει αποδειχτεί από τις υποκλοπές πως βοηθούσε, συνέπραττε με τους Τούρκους. Τέλος τα της ΄΄αυτοσυγκράτησης΄΄ που κατ΄ επανάληψη άκουγαν οι στρατιωτικοί του ΓΕΕΦ από την Αθήνα, σήμαιναν ακριβώς πως η εισβολή ήταν εν γνώσει των Ιωαννίδη, Μπονάνου και κάποιων επιτελών τους στο ΑΕΔ (Χανιώτης οπωσδήποτε, αφού και αυτός απαντούσε ΄΄αυτοσυγκράτηση΄΄, όταν ο Πούλος έβγαζε το τηλέφωνο έξω από το παράθυρο και του έλεγε να ακούσει τους βομβαρδισμούς, που γίνονταν εκείνη τη στιγμή).

Ο Συνταγματάρχης **Κατσαδήμας**, ήταν επιτελής στο ΓΕΕΘΑ στην εισβολή. Συμμετέχει σε συσκέψεις αλλά δεν φωτίζει τα πράγματα σε ότι τον ρωτούν. *΄΄Δεν άκουσα, δεν είδα, δεν συμμετείχα, δεν ήταν αρμοδιότητά μου΄΄.* Σε ερώτηση του Κάππου «*...έχετε υπόψιν σας για κάποιο σχέδιο που δόθηκε από το ΓΕΕΦ στο ΑΕΔ για την απόβαση των Τούρκων στην Κύπρο...»* και το οποίο είχε δώσει Άγγλος συνταγματάρχης ονόματι Σπρέικεν, απαντά πως δεν γνωρίζει. Όσο για τις καθησυχαστικές παραινέσεις του ΑΕΔ προς τους βομβαρδιζόμενους, ρίχνει το ανάθεμα στους τελευταίους. Θεωρεί την μη ανταπόδοση των πυρών ενέργεια αντιστρατιωτική, αντιδεοντολογική, *«...όπως θέλετε πέστε το. Δεν ήταν φυσιολογική η αντίδραση αυτή…όταν ο προϊστάμενος είναι χίλια χιλιόμετρα μακριά και αυτός που δέχεται την επίθεση είναι εκεί που είναι, είναι λίγο τραβηγμένο να περιμένει να του πει ο προϊστάμενος αν θα πρέπει να κτυπήσει …».* Η μόνη εξήγηση που μπορεί να δοθεί, είναι πως οι αρμόδιοι της Κύπρου στο ΓΕΕΦ όλοι άνθρωποι του καθεστώτος και πιστοί του Ιωαννίδη, υπάκουαν σ' αυτόν και όχι στη λογική. Δεν αντέδρασαν ως αμυνόμενοι που δέχονται επίθεση. Στην πλύση εγκεφάλου που έχουν υποστεί για το Κυπριακό, τα γεγονότα του πραξικοπήματος και της εισβολής αποτελούν ακόμα τμήμα της τακτικής *΄΄ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα΄΄*. Διαφορετικά είναι αρχή που ισχύει παντού και πάντα σε όλους τους στρατούς, τους ενόπλους και τους αόπλους. Όταν σε πυροβολεί ο εχθρός και κινδυνεύει η ζωή σου, δεν περιμένεις εντολή για να απαντήσεις. Επομένως η εντολή ΄΄αυτοσυγκράτηση΄΄ ερμηνευόταν απ' αυτούς πως *΄΄κάτι ξέρουν που θα ακολουθήσει και δεν το ξέρουμε εμείς΄΄.* Κάτι παρόμοιο ισχυρίζεται και ο Αραπάκης που γυρίζει πίσω τα υποβρύχια. Δεν ήξερε λέει τι συνεννοήσεις και συμφωνίες υπάρχουν.

Ο **Κορκόντζηλος** είχε πάρει μέρος στην επίθεση κατά του προεδρικού μεγάρου στο πραξικόπημα ως επικεφαλής επιλαρχίας αρμάτων. Στο ερώτημα γιατί δεν κάνανε μέρα το πραξικόπημα απαντά *«...Δεν ξέρω για πιο λόγο, τη νύχτα θα ήταν χειρότερα…δεν υπήρχε ορατότητα κ.λ.π. θα ήταν άλλα προβλήματα κινήσεως…».* Ο ίδιος για την αποτυχία της επιστράτευσης στην Κύπρο είναι πιο επιεικής από τον Πούλο. «*…επιστράτευση έγινε, αλλά έγινε υπό το κράτος της τουρκικής απειλής, ήταν επάνω τα αεροπλάνα…»* Συμπληρώνει πως στη διάρκεια της ανακωχής είχε επιστρατευθεί ο κόσμος. Αλλά σύγχρονα όπλα δεν υπήρχαν, υπήρχαν τα παλιά, δεν μπορούσαν να συγκριθούν τα όπλα της εθνοφρουράς με τα όπλα της Τουρκίας. Ο αυστηρός στρατηγός του ΓΕΕΦ, δεν είχε την ΄΄κατανόηση΄΄ του Κορκόντζηλου. Ο τελευταίος από τη μια μεριά δεν είχε πρόβλημα να βομβαρδίσει το προεδρικό μέγαρο κατά το πραξικόπημα (απαιτώντας προηγουμένως γραπτή εντολή από τον αρχηγό του στρατού το Γαλατσάνο, που δόθηκε και κόστισε στον Γαλατσάνο την αποστρατεία του νωρίς

[1] Σήμα ΑΕΔ προς ΓΕΕΦ 2300 της 19-7-74 *«.Οι Τούρκοι εκτελούν ναυτικήν άσκησιν κατόπιν αδείας αρχών ΝΑΤΟ. Να επιδείξετε αυτοσυγκράτησιν»* ΚΑΠΠΟΣ.ο.π. σ.σ. 75 *Ο Πούλος τηλεφωνεί στο ΑΕΔ στον Υποστράτηγο Χανιώτη και του λέει «...δεν ακούτε κύριε αρχηγέ τους βομβαρδισμούς;»* Η απάντηση ήταν η ίδια*: «αυτοσυγκράτηση».*

σε αντίθεση με Παπανικολάου και Αραπάκη). Από την άλλη αισθανόταν υπεύθυνος για την αποτυχία της επιστράτευσης κατά την εισβολή, και προσπαθεί να την αιτιολογήσει.
Όποιοι αξιωματικοί μεσαίων και μικρών βαθμών ήταν και οπαδοί της ΄΄επανάστασης΄΄, πίστευαν τυφλά σ' αυτό που έκαναν. Έτσι τους είχε πλάσει η προπαγάνδα, ο τρόπος εκπαίδευσης, η διαφώτιση, το παραλήρημα του Ιωαννίδη για τα ΄΄εθνικά οράματα΄΄. Αυτά τα στελέχη ήταν οπλισμένα όργανα, έτοιμα να εκραγούν. Τα αποτελέσματα των ενεργειών τους, ήταν οδυνηρή έκπληξη για τους ίδιους. Οι στρατηγοί, οι ναύαρχοι και οι πτέραρχοι αποδεχόμενοι επικεφαλής τους έναν ταξίαρχο, δεν αισθάνθηκαν να είναι συνυπεύθυνοι. Γι' αυτό ζήτησαν και πήραν και εύσημα στη μεταπολίτευση και ονομάσθηκαν και επίτιμοι αρχηγοί. Μένει όμως η απορία, πως δέχονται όλοι οι άλλοι να αποκαλούνται επίτιμοι. Ο τίτλος είναι νοθευμένος.
Ο **Σκλαβενίτη**ς[1] είναι πολύφερνος, πολυπράγμων, από τους ανθρώπους του Γρίβα πριν τη δικτατορία, πάντα σε επίκαιρες για το Κυπριακό θέσεις στις ΕΔ. Περιλαμβανόταν και στον πρόσφατο κατάλογο για μετάλλιο. Στην κατάθεσή του εξηγεί μια ΄΄παράλειψη΄΄ που αφορούσε την ΕΟΚΑ Β΄ και τη σχέση του με την οργάνωση αυτή. «…*στην πρώτη αναφορά που υπέβαλλα, ήταν παράλειψη που δεν ανέφερα, ότι ήταν αποστολή μου, να συγκρατήσω τους οπαδούς της ΕΟΚΑ Β΄*[2]*…*» Ο Σκλαβενίτης φαίνεται πως δεν είχε υποβάλλει αίτηση ή δεν έκανε προσφυγή κατά της απόταξής του από το στρατό στη μεταπολίτευση. Ερωτώμενος σχετικά από τον Κάππο απαντά: «*...εγώ δεν ήξερα καμία λέξη ΄΄συμφέρον΄΄, όταν πήγα να μπω στη Σχολή Ευελπίδων κύριε Βουλευτά. Όταν υπεισέρχεται το συμφέρον, και αρχίζουμε από 'κει και πέρα να βλέπουμε το συμφέρον το δικό μου και το συμφέρον της υπηρεσίας, το θεώρησα σκόπιμο και ήταν και δικαίωμά μου να μην υποβάλλω αναφορά...*». Ο Σκλαβενίτης εμφανίζεται εδώ πάνω από συμφέροντα και με υπερήφανη θέση στο ζήτημα. Ανεξάρτητα από την προσέγγιση που κάνει στα περί ΄΄υπηρεσιακού συμφέροντος΄΄, εκτιμάται γι' αυτή του τη στάση, τουλάχιστον όσον αφορά την άγρα βαθμών, εφ' όσον διατήρησε και στο μέλλον την ίδια θέση. Άλλο θέμα είναι οι ευθύνες του για τις πράξεις του σε πραξικοπήματα. Ο Δρουσιώτης (που έχει ψάξει τα γεγονότα και τα πρόσωπα με το Κυπριακό), αναφέρει μια απάντηση του Σκλαβενίτη στον Μπούρλο του ΓΕΕΦ τον Ιούνιο του 1974 για τις απόψεις/ κινήσεις του Μακαρίου στο θέμα των δοκίμων αξιωματικών της Εθνικής Φρουράς *«...Ε το φουκαρά, ε τον κακομοίρη, ίσως αλλάξει γνώμη...»*[3] Εάν αληθεύει αυτό ο Σκλαβενίτης γνώριζε για το πραξικόπημα, πριν υλοποιηθεί.
Ο **Ντενίσης** είναι ο στρατηγός του ΓΕΕΦ, που ανακαλείται στην Αθήνα προ του πραξικοπήματος, επειδή δεν του έχουν εμπιστοσύνη. Τον ερωτούν στην επιτροπή της Βουλής, γιατί τα στρατόπεδα της εθνοφρουράς παρακολουθούνταν τη νύχτα από δυνάμεις του επικουρικού, πιστές στον Μακάριο (εξ ου και το πραξικόπημα γίνεται ώρα 0830, που έχουν αποσυρθεί οι μακαριακοί) και εάν το είχε συζητήσει αυτό με τον Αρχιεπίσκοπο. Καθώς επίσης για τη μείωση της εθνοφρουράς, που είχε εξαγγείλει ο Μακάριος, και απαντά: *«...με τον Αρχιεπίσκοπο… συζήτησα πολλές φορές τα διάφορα επεισόδια…μεταξύ των άλλων είπαμε και αυτό…ήταν πρωτοβουλία ορισμένων οργάνων… εγώ σαν αρχηγός της εθνικής φρουράς ασφαλώς είχα την εντύπωση, ότι δεν πρέπει να μειωθεί η δύναμη της ΕΦ, διότι θα δυσκολευότανε η αποστολή που είχε…τον Ιούνιο μας έφερε κάτι πληροφορίες το 2ο γραφείο ότι βρέθηκε από έναν Άγγλο αξιωματικό ένα σχέδιο…το στείλαμε στο επιτελείο*…» Ο Βουλευτής Κάππος του επισημαίνει πως, απ' ότι έχει καταθέσει ο Γεωργίτσης, είχε παραδοθεί αυτό το σχέδιο από τον Βρετανό στρατιωτικό ακόλουθο στο ΓΕΕΦ επί των ημερών του Ντενίση. Δεν είχαν εμπιστοσύνη στο σχέδιο, που τους έφερε ο Βρετανός στρατιωτικός ακόλουθος. Ήταν σχέδιο εισβολής των Τούρκων στην Κύπρο. Το έστειλαν στην Αθήνα και δεν ασχολήθηκαν άλλο μ' αυτό. Το ΑΕΔ γνώριζε τα της εισβολής ως συνέπεια του πραξικοπήματος, με τις διαβεβαιώσεις των Αμερικανώνπως οι Τούρκοι θα πάρουν ΄΄μικρό κομμάτι μόνον΄΄ από το νησί. Επομένως τι να την κάνουν την πληροφορία του Άγγλου; Ήταν και ύποπτη η προέλευση, καθ' ότι ήταν από τον στρατιωτικό ακόλουθο, αρμόδιο εκ της θέσης του να κάνει και προβοκάτσιες. Ήταν όμως και μια κίνηση από την πλευρά των Άγγλων, που τους δίνει και άλλοθι στις κατηγορίες, πως γνώριζαν για την εισβολή. Έτσι μπορούν να λένε πως γνώριζαν, αλλά το είπαν και στους Έλληνες μέσω του στρατιωτικού ακολούθου. Η ίδια δηλαδή ενέργεια που είχε γίνει από τον Αμερικανό Πρέσβη προς τον Αβέρωφ πριν το πραξικόπημα.
Ο υποπτέραρχος **Καραστρατήρας** ήταν επιτελής στο ΓΕΕΦ και ενημερώνεται από τον συνάδελφό του αντιπλοίαρχο Παπαγιάννη (το Διοικητή της Ναυτικής Διοίκησης Κύπρου) για το πραξικόπημα, μία ώρα πριν εκδηλωθεί. Στο ερώτημα της επιτροπής εάν και πώς το ήξερε ο Παπαγιάννης, απαντά πως του δημιουργήθηκε η εντύπωση ότι κάτι έπρεπε να ξέρει, αλλά δεν ρώτησε από πού το έμαθε. Εκτιμά πως πήρε εντολή από τον Γεωργίτση.
Δεν ήταν και τόσο απαραίτητη η συμβολή της αεροπορίας στο πραξικόπημα. Έτσι και αλλιώς αεροπλάνα δεν χρειαζόντουσαν στην επιχείρηση.
Τα στελέχη του στρατού δεν έπαιρναν στα σοβαρά στις συνωμοσίες τους τα άλλα δύο όπλα, ειδικά μεταπολεμικά. Ο ΙΔΕΑ δεν είχε μέλη άλλων όπλων πλην του στρατού και μάλιστα μόνον αξιωματικούς

[1]Για τον Σκλαβενίτη βλ. ΄΄ΕΘΝΟΣ΄΄ 19-11-2002 σ.9, ΄΄ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ΄΄ 18-11-2002 σ.11 και για τα σημεία που αναφέρει γι' αυτόν στο βιβλίο ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ ΜΑΚΑΡΙΟΣ, *ΕΟΚΑ Β & CIA, Το Ελληνοτουρκικό Παρακράτος στην Κύπρο*, Αλφάδι, Λευκωσία 2002 σ.462
[2] Ο Δρουσιώτης ό.π. σ.370 τον φέρει ως *΄΄υπασπιστή του Γρίβα το 1964, αρχηγό της ΕΟΚΑ Β΄με έδρα την Αθήνα που έδρασε συνωμοτικά για την προετοιμασία του πραξικοπήματος΄΄.*
[3] Βλ. Δρουσιώτη σ.371 ό.π

προέλευσης Σχολής Ευελπίδων. Ούτε η χούντα της 21ης Απριλίου εκτός ίσως τον Σκαρμαλιωράκη[1] της αεροπορίας.
Ο αντιπλοίαρχος **Παπαγιάννης** όμως είχε μαζί με άλλους της ΝΔΚ ρόλο στο πραξικόπημα, και ο ίδιος ήταν από καιρό πριν μυημένος.
Ο αντισυνταγματάρχης **Σημαιοφορίδης** υπηρετούσε στο κλιμάκιο της ΚΥΠ στην Κύπρο και καταθέτει, πως η υπηρεσία του είχε πολλές ενδείξεις, πως ετοίμαζαν οι Τούρκοι απόβαση στην Κύπρο, από μετακινήσεις ραντάρ, από κατασκόπους που έπιασαν και ανέκριναν κ.λ.π.
Ο υποστράτηγος **Παπαδάκης** είχε κληθεί και πήρε μέρος στη συσκέψεις για την ανατροπή του Μακαρίου. Από τις απαντήσεις στις ερωτήσεις που του απευθύνει ο Κάππος, δεν βγαίνει τίποτε. Εκτός του ότι στις συσκέψεις αυτές παρίστανται οι Ιωαννίδης, Γεωργίτσης, Κομπόκης, Παπαδάκης και ο ΑΕΔ Μπονάνος στο γραφείο του οποίου και συγκεντρώθηκαν στις 2 Ιούλη 1974. Έμεσα διαψεύδει τον Γεωργίτση που λέει στη δική του κατάθεση πως ρώτησε «*...ποιες είναι οι διεθνείς επιπτώσεις εκ της ενεργείας ανατροπής του Μακαρίου και ιδία ποια η αντίδραση της Τουρκίας...».* Λέει ο Παπαδάκης: «*...για να είμαι ειλικρινής, δεν άκουσα το Γεωργίτση να ρωτάει αυτά τα πράγματα...».* Έτσι αποδυναμώνει την ΄΄ευαισθησία΄΄ του Γεωργίτση για το διεθνή αντίκτυπο του πραξικοπήματος και τις πιθανές αντιδράσεις της Τουρκίας για τις οποίες ο Μπονάνος (κατά τον Γεωργίτση) απάντησε ότι *«...το θέμα είναι δικό μου…»* Εννοούσε ο Μπονάνος πως την Τουρκία θα την αντιμετωπίσει αυτός. Εκτελεστικά όργανα ήταν οι αξιωματικοί αυτοί στην ουσία. Που νόμιζαν πως επειδή διοικούν ΕΔ μπορούν να παίζουν σε σκακιέρες διεθνών θεμάτων. Δεν φανταζόντουσαν πως θα κατέληγαν τα πράγματα, όπου κατέληξαν.
Ο συνταγματάρχης **Παλαίνης** υπηρετεί τρεις αρχηγούς στρατού ως διευθυντής του γραφείου τους (Τσούμπα, Ζαγοριανάκο, Γαλατσάνο). Δεν ήταν παρών σε συσκέψεις προετοιμασίας του πραξικοπήματος, αλλά καταθέτει πως κλήθηκε την άλλη μέρα στο γραφείο του διοικητού επειδή ήταν στο γραφείο του Γαλατσάνου. Και τούτο για να είναι όπως λέει σύνδεσμος, να παρακολουθεί τις εξελίξεις, να ενημερώνει τον αρχηγό. Συμπληρώνει πως, όταν εκδηλώθηκε το πραξικόπημα όλη η επιχείρηση κατευθυνόταν από το ΑΕΔ. Επιβεβαιώνει πως έπρεπε να δοθεί κάποια ειδική εντολή στους διοικητές των τεθωρακισμένων στην Κύπρο για συμμετοχή. « *…εγώ ενημέρωσα τον αρχηγό…ο αρχηγός μου λέει ότι πρέπει να στείλουν έναν αγγελιαφόρο, εστάλη λοιπόν αξιωματικός αγγελιαφόρος που μετέφερε γραπτή εντολή...στους διοικητάς τεθωρακισμένων ίσως Κορκόντζηλο…δηλαδή οδηγίες του αρχηγού επειδή έτυχε να είναι των τεθωρακισμένων ο αρχηγός στρατού…*»
Δεν εντοπίσθηκε απόσπασμα κατάθεσης του αρχηγού του στρατού **Γαλατσάνου**. Θα ήταν χρήσιμο να δούμε, πως αιτιολογεί τον τίτλο του επιτίμου, που του έδωσε η μεταπολίτευση μετά αυτές τις οδηγίες προς τους επικεφαλής των τεθωρακισμένων για το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου. Δημοσιεύθηκε στις εφημερίδες, πως ο Γαλατσάνος δήλωσε (και ήταν ο μόνος που το έκανε)ότι «*...αναλαμβάνω πλήρως τις ευθύνες μου τόσο για τις πράξεις μου όσο και για τις παραλήψεις μου...»* Λέει και ο Γκιζίκης «*...πιστεύω ότι ο Γαλατσάνος ήταν από την αρχή ενήμερος για το πραξικόπημα, ενώ οι Αραπάκης και Παπανικολάου το πληροφορήθηκαν μετά και πάντως πριν την εκδήλωσή του…».*[2] Για το Γαλατσάνο αναφέρθηκε παραπάνω η εκτίμηση. Τουλάχιστον φέρθηκε με ευθύτητα και χωρίς παλινωδίες και απαίτηση για επιδαψίλευση τιμών και από πάνω. Το ΄΄επίτιμος΄΄ του το παρέχει η νομοθεσία. Ο ίδιος έπρεπε να μην το δεχτεί.
Ο αρχηγός της αεροπορίας πτέραρχος **Παπανικολάου** απαντά στο ερώτημα της επιτροπής, πώς έγινε αρχηγός της αεροπορίας αφού, ειδικά επί χούντας, για να καταλάβεις αυτές τις θέσεις πρέπει να είσαι της εμπιστοσύνης της. «*…με επέλεξαν γιατί ήμουν ο υπ' αριθ.2…».* Ο Παπανικολάου έκανε το κλασικό λάθος εκείνων, που μετά τη συμμετοχή τους σε δικτατορίες δηλώνουν, πως το έκαναν για να την πολεμήσουν από μέσα. Δεν ξεκαθάρισε με ποιον τρόπο. Δεν στάθηκε στο ύψος του πιστού συνεργάτη της χούντας, είπε αυτό που είπε και ο Γαλατσάνος του στρατού για την ανάληψη των ευθυνών του[3]. Ο Παπανικολάου όπως και ο Αραπάκης μεταπολιτευτικά δεν ζήτησαν συγνώμη διότι χρησιμοποίησαν τις ΕΔ που διοικούσαν για να διαρκέσει περισσότερο το δικτατορικό καθεστώς. Και δεν δικάστηκαν γι' αυτό. Αντίθετα τους απονεμήθηκε ο τίτλος του επιτίμου αρχηγού των αντίστοιχων όπλων, επειδή το προβλέπει ο νόμος. Το φαινόμενο ξευτελίζει και τις θέσεις και τους τίτλους.

---

[1] Για τις δραστηριότητες του Σκαρμαλιωράκη πριν την 21η Απριλίου 1967 και κύρια στη δίκη των αεροπόρων βλέπε στου Α. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ, *Η Υπόθεση των 11 Αεροπόρων,* Καστανιώτης, Αθήνα 1995 σ.42

[2] Αυτά από το υπόμνημα Πετρόπουλου στην επιτροπή (σ. 9 ό.π.). Ο Πετρόπουλος έχει συμπεριλάβει στο υπόμνημά του πλήθος αποσπασμάτων από τις καταθέσεις που δημοσίευαν οι εφημερίδες τις ημέρες εκείνες, που λειτουργούσε η επιτροπή της Βουλής. Χρησιμοποιούνται εδώ ορισμένα από αυτά τα αποσπάσματα όπου το αρχείο του Κάππου δεν τα περιέχει.

[3] Σύμφωνα με τα γραφόμενα του Πετρόπουλου σελ.14 του υπομνήματός του στην επιτροπή της Βουλής αρ.πρωτ.368/26-5-1987. Ο Παπανικολάου λέει ακόμα περισσότερα στην έκθεσή του όπως περιγράφονται στο ίδιο έγγραφο του Πετρόπουλου. Επισημαίνει πως είχε υποβάλει και αναφορά στον Μπονάνο πριν τα γεγονότα της Κύπρου πλην όμως «*…ουδεμιάς απαντήσεως ή ανταποκρίσεως έτυχεν…».* Και αντί να εκδηλώσει το αντιχουντικό του μένος, βγαίνοντας και καταγγέλλοντας ή στέλνοντας ένα αεροπλάνο να ρίχνει προκηρύξεις στο Σύνταγμα, προτίμησε ο πτέραρχος αρχηγός της πολεμικής αεροπορίας να ζητήσει, ενημέρωση από έναν ταξίαρχο του στρατού, δηλαδή τον Ιωαννίδη. Στην ίδια έκθεση ο Παπανικολάου εμφανίζει να ήταν έτοιμη η αεροπορία για πόλεμο με την Τουρκία ενώ ο στρατός και το ναυτικό σύμφωνα με τις δηλώσεις Γαλατσάνου, Αραπάκη δεν ήταν έτοιμοι. Ίσως να ήταν έτσι. Αλλά το κυριότερο είναι πως δεν υπήρχε το σθένος για σύγκρουση, η θέληση και το φρόνημα. Οι αξιωματικοί αυτοί δεν ήταν πατριώτες με την ουσιαστική έννοια της λέξης. Διότι εάν ήταν δε θα συνεργάζονταν με τη χούντα. Όλοι τους.

Ο στρατηγός **Μπονάνος** αναγνωρίζεται το 1974 ως αγωνιστής της Εθνικής Αντίστασης[1]. Ερωτώμενος απαντά, πως αυτό έγινε εξαιτίας του τραυματισμού του στον πόλεμο ενάντια στον καταχτητή. «*…υπηρέτησα στη ΄΄Χ΄΄ αυτό είναι φανερό δεν είναι ντροπή…*». Παρακάτω παρουσιάζει εικόνα που δείχνει ποιος ασκούσε την πραγματική εξουσία *«…ο Ιωαννίδης ήθελε πόλεμο…το είπε στις 18 Ιουλίου το πρωί στο Σίσκο… μέσα στο γραφείο του Πρωθυπουργού …είπε ΄΄ αν θέλουν πόλεμο οι Τούρκοι θα τον έχουν ΄΄ και σηκώνεται και φεύγει…».* Στο ερώτημα πότε και ποιοι αποφάσισαν την παράδοση της κυβέρνησης στους πολιτικούς, ο Μπονάνος, όπως και ο Παπανικολάου και ο Αραπάκης διεκδικεί και αυτός για τον εαυτό του την πρόταση. Ενώ μέχρι την εισβολή των Τούρκων (και την προέλασή τους πέρα από το αναμενόμενο και πιθανότατα συμφωνημένο) έβλεπαν τον Ιωαννίδη και αποκαλύπτονταν αποδεχόμενοι την εξουσία του, μόλις κατάλαβαν πως επέρχεται καταστροφή, τον εγκαταλείπουν. Ο Μπονάνος ξευτελίζεται περισσότερο από όλους γιατί μιλάει πολύ, όπως και ο Αραπάκης, αλλά απρόσεκτα. Καταθέτει πως στις 22 Ιουλίου το πρωί τον κάλεσε ο Γκιζίκης στο γραφείο του, και από εκεί πήγαν μαζί στο γραφείο του Ανδρουτσόπουλου, όπου τελικά πάρθηκε η απόφαση για πόλεμο με την Τουρκία. [2] Συμφώνησε και ζήτησε μόνο να συνεννοηθεί με τους αρχηγούς για να του πουν τις απόψεις τους. Ήρθαν με τους υπαρχηγούς τους και αφού τους ενημέρωσε ζήτησε τη γνώμη τους «*…νομίζω συμφωνήσαμε, ό,τι τους διατάξω θα εκτελέσουν*...» Την επομένη το πρωί, παρότι είχαν δώσει το λόγο τους ότι αυτά θα είναι μεταξύ τους και δεν θα μάθει κανείς, έρχεται ο υπαρχηγός του αντιστράτηγος Κυριακόπουλος και του αναφέρει ότι *΄΄προ ολίγου ήρθε στο γραφείο μου ο Γκράτσιος που ήταν αντιστράτηγος διοικητής της ΑΣΔΕΝ και μου ανέφερε ότι όλοι οι Αξιωματικοί είναι ανήσυχοι με την κατάσταση΄΄*. Ο ΑΕΔ περιγράφει τους διάλογους και τις κινήσεις του, προσπαθώντας να πείσει, ότι είχε αποφασίσει την αλλαγή της κυβέρνησης. Από την παράθεση αυτών που είπε στην επιτροπή, προκύπτει και η δική του προσπάθεια να πείσει, πως αυτός και όχι οι άλλοι είναι ο μαιευτήρας της μεταπολίτευσης.[3] Αυτός ο αξιωματικός ήταν αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων! Η ψυχρή προσέγγιση των λόγων του δείχνει κάποιον, που λέει μισές αλήθειες. Όπως και οι υπόλοιποι. Ή μάλλον ερμηνεύουν τις μισές αλήθειες συμπληρωμένες με μικρά και μεγάλα ψέματα. Όλοι τους. Όσο προσεγγίζονται τα πρωτότυπα έγγραφα, που τους αφορούν, τόσο τα στελέχη που είχαν την ηγεσία των ΕΔ όσο και οι δικτάτορες, εμφανίζονται κενοί περιεχομένου. Ειδικά οι επικεφαλής των ΕΔ δεν επιδεικνύουν ούτε τη στοιχειώδη εξυπνάδα να λένε λίγα. Λένε πολλά και μπλέκονται μεταξύ τους. Λένε ανακρίβειες διότι αυτά που καταθέτει ο ένας συγκρούονται με των άλλων. Και αυτοαναιρούνται. Αυτά τα στελέχη έφτασαν στις ανώτατες θέσεις της στρατιωτικής ιεραρχίας!

Δύο που ξεχώρισαν από τους συνωμότες της 21ης Απριλίου 1967 ήλεγχαν και τη χώρα ολόκληρη. Ο Παπαδόπουλος και ο Ιωαννίδης διαδοχικά. Ο πρώτος πίστεψε πως μπορούσε και προσπάθησε να χτίσει κάποια ιεραρχική δομή στην εξουσία. Ο Ιωαννίδης τους μεταχειριζόταν όλους έτσι, ώστε να φαίνεται το πραγματικό ύψος τους και η δική του δύναμη. Με τον τρόπο αυτό του ταξιάρχου αποδεικνύεται καθαρά η αποτυχία του συστήματος παραγωγής στρατιωτικών ηγετών στη χώρα μας μεταπολεμικά. Ο Μπονάνος εμφανίζεται από τους πιο αποτυχημένους ακόμα και στην εσωτερική σχέση των αρχηγών. Ο Αραπάκης ελίσσεται με γλυκόπικρες επισημάνσεις και βάζοντας τον εαυτό του σε επίπεδο ηγήτορος με πολιτική σκέψη. Συνδαιτυμόνας του Καραμανλή, από πολύ παλιά γνωστός του Κανελλόπουλου για τον οποίο τρέφει θερμά αισθήματα, συγκαταβατικός με τον Αβέρωφ τον οποίο χρησιμοποίησε για να φέρει (ο Αραπάκης) τον Καραμανλή. Αυτά όλα μαζί μελετώμενα παράλληλα για τους αξιωματικούς αυτούς προκαλούν μελαγχολικές σκέψεις. Απ' όλους ξεχωρίζει ο Αγγελής και έπεται ο Γαλατσάνος.

---

[1] Για να μη μείνει πίσω και ο Αραπάκης γράφει (βλ.Αραπάκη ο.π. σ.22) πως στην κατοχή «*…εντάχθηκα ενωρίς στην Ομάδα Αντιστάσεως ΠΕΑΝ του Παναγιώτη Κανελλόπουλου…»*

[2] Βλέπε Πετρόπουλου ο.π. σ.50 Σύμφωνα με ότι γράφει ο Πετρόπουλος (από τις εφημερίδες της εποχής) εάν αληθεύουν αυτά που λέει ο Μπονάνος εδώ, τότε αποτελούν συνέχεια των αποφάσεων του *«… ΄΄Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας του Έθνους΄΄ που συνήλθε την Κυριακή 21 Ιουλίου 1974…»*. Κατά δήλωση/ καταγγελία του Αλφαντάκη, συνηγόρου υπεράσπισης του Ιωαννίδη στις 8 Νοεμβρίου 1974 οι Μπονάνος, Γαλατσάνος, Αραπάκης, Παπανικολάου «*…διέπραξαν τα εγκλήματα του ΣΠΚ της Προδοσίας κατά της χώρας, εγκατάλειψης ορισθείσης θέσεως ενώπιον του εχθρού, παράβασης στρατιωτικής εντολής και στάσης γιατί δεν εξετέλεσαν τις διαταγές που τους είχαν δοθεί….*» Και πιο συγκεκριμένα για την *΄΄απόφαση διαταγή της ηγεσίας του Έθνους΄΄. Α*υτή η μεγαλόστομη έκφραση παραπέμπει ουσιαστικά στον Ιωαννίδη ως ηγεσία του Έθνους, και κατά την ανακοίνωση/ καταγγελία του Αλφαντάκη έδωσε την εξής διαταγή στην ηγεσία των Ενόπλων Δυνάμεων:.

«...-Κύριε ΑΡΑΠΑΚΗ: Την πρωίαν της Δευτέρας 22-7-74, ότε θέλει αρχίσει η κυρία απόβασις των Τούρκων, βυθίσατε τα προ του λιμένος Κυρήνειας ευρισκόμενα εις συγκέντρωσιν τουρκικά αποβατικά και λοιπά σκάφη του εχθρού.

-Κύριε ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ: Κατά την αυτήν ώραν αποστείλατε έξη ΄΄Φάντομς΄΄ από Κρήτην εις Κυρήνειαν (διάρκεια πτήσεως Κρήτη-Κύπρος εννέα πρώτα λεπτά) και πλήξατε Τουρκικά σκάφη.

-Κύριε ΓΑΛΑΤΣΑΝΟ: Αρχίσατε βολάς πυροβολικού εις Έβρον δι' αντιπερισπασμόν. ΟΧΙ ΑΛΛΗ ΕΠΙΘΕΤΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ κατά Τουρκικού εδάφους.

-Κύριε ΜΠΟΝΑΝΟ: Εποπτεύσατε εκτέλεσιν διαταγών.

Μετά ταύτα ελύθη η συνεδρίασις της ηγεσίας του Έθνους ΧΩΡΙΣ ΟΥΔΕΜΙΑ ΔΙΑΤΑΓΗ ΝΑ ΑΛΛΑΞΕΙ…».

[3] Λέει στην κατάθεσή του ο Μπονάνος, περιγράφοντας πώς ΄΄αποφάσισε΄΄ να γίνει η μεταπολίτευση. Και μάλιστα τη στιγμή που ο υπαρχηγός του αντιστράτηγος Κυριακόπουλος, του μεταφέρει τις ανησυχίες των αξιωματικών. Οι οποίοι είχαν αρχίσει να μαθαίνουν ότι αποφασίσθηκε πόλεμος με την Τουρκία. «*...Του λέω ΄΄το ξέρω να μην στεναχωρούνται οι αξιωματικοί και εν πάση περιπτώσει κάτι θα γίνει΄΄. Έφυγε. Μόλις τελείωσε η στιχομυθία παίρνω τηλέφωνο το Γκιζίκη και του λέω ΄΄ κύριε Πρόεδρε είναι ανάγκη να σας δω΄΄ μου λέει ΄΄δεν μπορώ τώρα έχω συνεργασία με τον Πρωθυπουργό, θα σας ειδοποιήσω΄΄. Το εδέχθην αυτό για δικούς μου λόγους χωρίς να του πω ότι θα πάω παρά την εντολή του ότι δεν μπορεί να με δεχθεί…φωνάζω τους…που είχαμε συμφωνήσει και τους λέω, ΄΄πάω στο Γκιζίκη να απαιτήσω αλλαγή της κυβερνήσεως. Θα μείνετε στα γραφεία σας και θα περιμένετε διαταγές μου΄΄. Πήγα και έγινε η μεταπολίτευση….»*

Αργότερα ο δικηγόρος Αλφαντάκης, συνήγορος του Ιωαννίδη προέβη στην ανακοίνωση /καταγγελία που καταγράφεται πιο πάνω. Επικαλείται σ' αυτήν τη μαρτυρία από τον ΄΄*...έντιμο στρατιώτη Πρόεδρο της Δημοκρατίας Στρατηγό Φαίδων Γκιζίκη…*΄΄. Τι να πιστέψει κανείς από όλα αυτά; Είναι δηλώσεις, καταθέσεις, εκθέσεις από στρατηγούς, ναυάρχους και πτέραρχους, που ήλεγχαν τη χώρα για πολλά χρόνια. Ο Ιωαννίδης μάλλον λέει δια του Αλφαντάκη την αλήθεια. Άλλο εάν μιλάει μεγαλόστομα για ΄΄Συμβούλιο του Έθνους΄΄, όπου προφανώς αυτός ένας από τους εκατοντάδες ταξιάρχους των ΕΔ είχε την απόλυτη εξουσία. Αυτό που δεν γνώριζε ήταν, πως όσοι ασκούν εξουσία με δοτές διαδικασίες, όπως οι πολιτικοί και στρατιωτικοί της χούντας, δεν την ελέγχουν στην πραγματικότητα, δεν αισθάνονται υπεύθυνοι, δεν πιστεύουν στην αποστολή τους, εύκολα προδίδουν αυτόν απ' όπου εκπορεύεται η δύναμή τους. Αυτό έγινε και με τους αρχηγούς των ΕΔ τις ημέρες εκείνες. Δεν ήταν στην ουσία αρχηγοί.

Ο **Αραπάκης** με το **Μαργαρίτη** είναι οι δύο αρχηγοί του ναυτικού που υπηρετούν το καθεστώς της 21ης Απριλίου ο ένας για πέντε χρόνια (από 18-11-1968 μέχρι 1-6-1973) και ο άλλος στη συνέχεια και μέχρι 8-1-1975. Ο πρώτος μιλάει για τον εαυτό του παραβιάζοντας τον κανόνα, που θέλει τον έξυπνο να προωθεί αυτά που επιθυμεί με τη μικρότερη αυτοπροβολή. Λέει στην επιτροπή της Βουλής για τους υπαξιωματικούς του ναυτικού, πως τους δημιουργήθηκαν συναισθήματα αγάπης, σεβασμού και ευγνωμοσύνης στο πρόσωπό του.[1] Προσθέτει πως με το πέρασμα του χρόνου απέκτησε τον έλεγχο του ναυτικού. Εκθέτει στους χουντικούς τους άλλους αρχηγούς της αεροπορίας και του στρατού διότι στο πραξικόπημα του Ιωαννίδη «*... ήμουνα ο μόνος από τους αρχηγούς και τότε και μετά που ήλεγχα το όπλο μου...*» Επαίρεται γιατί ο έλεγχος του ναυτικού ήταν ο λόγος που μόνον αυτός «*... διατηρήθηκα μετά την επικράτηση της 25 Νοεμβρίου 1973*[2]*στο ΓΕΝ χωρίς να έχω καμία γνώση ενημέρωσης και κατόρθωσα και με τη συνοχή, το ναυτικό να παίξει αποφασιστικό ρόλο στις μετέπειτα εξελίξεις….*»

Τον Αραπάκη τον διατήρησε ο Καραμανλής αρχηγό μετά τη μεταπολίτευση, για όσο χρόνο ακριβώς τον χρειαζόταν. Δηλαδή μέχρι τον Ιανουάριο του 1975. Και αυτό σήμαινε πως επιβραβεύτηκε για τον ρόλο του τις ώρες, που όλοι οι υπόλοιποι κρύφτηκαν. Ενώ αυτός γνώριζε καλά Αγγλικά και άδραξε και την ευκαιρία, που του δόθηκε. Για την ευκολία με την οποία ο Ιωαννίδης ανατρέπει τον Παπαδόπουλο, απαντά πως ήταν καθαρά θέμα οργάνωσης και αιφνιδιασμού, από έναν πυρήνα που δρα, εφόσον κανείς δεν το περιμένει. Επιμένει πως ο ίδιος δεν γνώριζε τίποτε παρότι ο Μπονάνος λέγει το αντίθετο. Δεν χρειαζόταν πάντως να μυηθεί και αυτός. Ήταν σίγουρος ο Ιωαννίδης πως θα υπάκουε όπως και όλοι οι μέχρι την 23η Νοεμβρίου 1973 χειροκροτητές του Παπαδόπουλου. Όσο για το ρόλο του ΄΄διαπραγματευτή΄΄ καταθέτει επαιρόμενος πως αγωνίζεται αυτός μόνος του από τη μια μεριά και ο Νίξον, ο Κίσινγκερ, ο Ετσεβίτ από την άλλη με τα πολυπληθή επιτελεία τους!!.[3] Και κατάφερε να επιτύχει κατάπαυση του πυρός. Ακριβώς εκείνο που ήθελαν δηλαδή και οι Ετσεβίτ- Σίσκο. Διότι την επέκταση του προγεφυρώματος και την αποβίβαση του κυρίου όγκου στρατευμάτων και υλικού τα επέτυχαν, τις ώρες που καθυστέρησε η έναρξη κατάπαυσης του πυρός και οι μέρες που την ακολούθησαν. Με τις ελληνικές δυνάμεις να τηρούν ΄΄σιγή΄΄ πυροβόλων. Αυτά επέτυχε με ΄΄σκληρές΄΄ διαπραγματεύσεις ο αρχηγός του ΓΕΝ.

Ο Αραπάκης θα απαντήσει και αυτός για το ποιος είχε πρώτος την ιδέα της παράδοσης της εξουσίας από τη χούντα των στρατιωτικών στους πολιτικούς. Συγχαίρει για την ερώτηση «*…καλά κάνετε και με ρωτάτε. Το είχα στο μυαλό μου και με βασάνιζε. Είχα την πρωτοβουλία και έριξα την ιδέα, και όταν είπα να κάνουμε την*

---

[1] Αναφέρεται στους υπαξιωματικούς που όντως πρόσεξε. Λέει στη συνέντευξή του ο ΡΑΓΚΑΒΑΣ (16-10-02) «*…Το πρώτο έξυπνο μέτρο που πήρε ήταν...να πάρει το μέρος των υπαξιωματικών με διάφορες κινήσεις. Η μία ήταν η ταλαιπωρία που λέγαμε:...Δηλαδή έπαιρνε αξιωματικούς και υπαξιωματικούς μαζί....τα πλωτά μέσα μεταφοράς από το Πέραμα στο ναύσταθμο τα έκανε σχεδόν κοινά….*

Αυτό που λέγαμε για την΄΄ παντόφλα΄΄ { *΄΄παντόφλα΄΄* είναι μεταφορικό πλωτό μέσον για το Ναύσταθμο Σαλαμίνας από την απέναντι ακτή του Περάματος}*….το ένα ήταν το μεταφορικό μέσο, το άλλο το οικονομικό κομμάτι και το άλλο το αν μπορούσε να φτιάξει λίγο την ποινή. Ο αρχηγός τότε ….παρότι ήταν ο Αραπάκης, έγινε αγαπητός από τους υπαξιωματικούς.... Πήγαινε στο καρέ ανθυπασπιστών και υπαξιωματικών και συζητούσε μαζί τους, να του πούνε τα προβλήματα, κάτι που δεν είχε γίνει ποτέ από όλους τους αρχηγούς που είχαν περάσει τότε από το ναυτικό. Οπουδήποτε αλλού θα μπορούσε να πάει μόνο δηλαδή στο καρέ αξιωματικών, από εκεί και πέρα το να πάει να μιλήσει κάποιος με τους υπαξιωματικούς, το θεωρούσε υποτιμητικό….».* Για το ίδιο ζήτημα λέει και ο ΤΖΟΒΛΑΣ (21-2-03) «*…. Πάντα οι υπαξιωματικοί ...μέσα στη δομή του στρατεύματος ήτανε περιφρονημένοι. ...κάποια περίοδο κάποιος αρχηγός, ο Αραπάκης, πέρασε ένα προφίλ φίλου του υπαξιωματικού (αυτό μεγεθύνθηκε ανάλογα) με αποτέλεσμα να αναγνωριστεί ο ρόλος του υπαξιωματικού κατά κάποιον τρόπο. Βέβαια μέσα από τις αντιδράσεις των αξιωματικών, αυτό το πράγμα δεν επεκτάθηκε περισσότερο, με αποτέλεσμα μια ζωή να υπάρχει και μια ρήξη μεταξύ αξιωματικών και υπαξιωματικών για τον ρόλο του καθενός μέσα στο ναυτικό. ...»*

[2] Το χειρόγραφο γράφει ΄΄1970΄΄ αλλά προφανώς εννοεί την ανατροπή του Παπαδόπουλου από τον Ιωαννίδη στις 25 Νοεμβρίου 1973.

[3] Καταθέτει ο Αραπάκης για τις συνθήκες που ΄΄συζητούσε΄΄ με τους Τούρκους και τους Αμερικανούςαυτός μόνος του στην Κυπριακή κρίση το 1973 «*… ο Ετσεβίτ με το Υπουργικό του Συμβούλιο και το Γενικό Επιτελείο Εθνικής Αμύνης που είναι πολυάριθμο εκεί και το συμβουλεύεται. Από την άλλη ήταν ο Σίσκο με το επιτελείο του στην αμερικάνικη πρεσβεία, όπου συμβουλεύει τον Κίσινγκερ. Εγώ δεν μίλησα με τον Κίσινγκερ παρ' όλο που μου το πρότεινε…και είπα στο Σίσκο ΄΄αφού είσαι εδώ με το επιτελείο σου καλύτερα να μιλάς εσύ και να έχει και τη γνώμη τη δική σας΄΄. Συμβουλεύεται λοιπόν τον Κίσινγκερ (τρεις φορές απ' ότι γράφει στ' απομνημονεύματά του μίλησε με τον Πρόεδρο Νίξον…)….και επειδή τώρα εγώ ολομόναχος στο γραφείο χωρίς να...με ένα δεύτερο άνθρωπο, έπαιρνα μοναχά τον Κυπραίο στο τηλέφωνο στο σπίτι του ο οποίος μου έλεγε ΄΄Μπράβο κύριε αρχηγέ, πολύ ωραία για τους ελιγμούς σου…΄΄.*» Αυτός πιστεύει, και το λέει μάλιστα, πως τους κατάφερε όλους αυτούς μόνος του.

*πολιτική αλλαγή, ο… {*Μπονάνος*} μου λέει. ΄΄Τι εννοείς, να καλέσουμε τους πολιτικούς;΄΄ Λέω ΄΄ΝΑΙ΄΄...στις 21 μετά τη σύσκεψη που είχαμε με τους αρχηγούς και τους υπαρχηγούς…».* [1]

Ο **Γκιζίκης**, που ασκούσε καθήκοντα Προέδρου της Δημοκρατίας, στην κατάθεσή του εκθέτει όλους τους αρχηγούς των ΕΔ, που ο καθένας διεκδικούσε για τον εαυτό του τη δόξα της ιδέας για αλλαγή εξουσίας, λέγοντας πως του το είπε *΄΄... ναι ο Συνταγματάρχης Μπραβάκος. Ήτο ο διευθυντής του στρατιωτικού μου γραφείου…΄΄.*[2] Οι συνθήκες είχαν ωριμάσει, ο Κίσινγκερ το είχε προαναγγείλει ένα εικοσιτετράωρο πριν, όλος ο κόσμος το συζητούσε, θα γινόταν έτσι και αλλιώς, κάποιος συνταγματάρχης και όχι στρατηγός το είπε και ξεκίνησε η μεταπολίτευση με απλή ολίσθηση από τη δικτατορία την επόμενη μέρα. Ούτε συγκρούσεις, ούτε πυροβολισμοί, ούτε κινητοποιήσεις στρατευμάτων πιστών ή αντίπαλων της χούντας. Το καθεστώς της 21ης Απριλίου 1967 είχε επιτελέσει την αποστολή του.

Στο ερώτημα του Κάππου ποιος τον επέλεξε για πρόεδρο της δημοκρατίας στις 25 Νοεμβρίου 1973 ο Γκιζίκης απαντά[3] με τρόπο που ξαφνιάζει για το επίπεδο. Η συζήτηση αυτή θα ήταν απολαυστική, εάν δεν αφορούσε τη θέση και τα καθήκοντα του Προέδρου Δημοκρατίας της χώρας. Ο Γκιζίκης δείχνει να μην αντιλαμβάνεται το κωμικοτραγικό στοιχείο και την αυτο- γελοιοποίηση του. Αντίθετα φοβάται μην τον παρεξηγήσουν που θα περιαυτολογήσει! Ενώ το όνομα του Ιωαννίδη το επαναλαμβάνει οκτώ φορές στην απάντησή του. Δεν κρύβει τίποτε. Είναι καθαρό από τα λεγόμενά του πως δεν αντιλαμβάνεται το χαμηλό επίπεδο του λόγου του. Αποκαλεί ΄΄λεπτομέρεια΄΄ την παράδοση της κυβέρνησης στους πολιτικούς, ήτοι την αποδυνάμωση και απόσυρση της χούντας. Τα γεγονότα που τον εκθέτουν τα περιγράφει με αφοπλιστική ειλικρίνεια. Καμία σκέψη δεν τον απασχολεί περί ιεραρχίας στις ΕΔ και τα ανώτατα επίπεδα του κρατικού μηχανισμού, περί αξιοκρατίας, δημοκρατίας και αναλόγων διαδικασιών. Δεν έχει καταλάβει πως συμμετείχε σε ένα αυταρχικό καθεστώς, έστω ως διακοσμητικό πρόσωπο σε προεξάρχουσα θέση. Αναγνωρίζει και παραδέχεται τον Ιωαννίδη, τουλάχιστον σ' αυτό το μέρος της κατάθεσής του. Αναφέρεται στους νέους αξιωματικούς τους πιστούς στον ταξίαρχο, και στη δύναμη που δίνουν έτσι στον ΄΄αόρατο΄΄ δικτάτορα. Όλοι αυτοί όμως τον εκτιμούσαν, προσθέτει ο ίδιος.

Στο υπόμνημά του ο Πετρόπουλος έχει περιλάβει από τα ΜΜΕ πολλές από τις υπόλοιπες απαντήσεις του Γκιζίκη στην επιτροπή της Βουλής. Εκεί μαθαίνουμε πως καταθέτει ότι τον έσυραν και ορκίσθηκε Πρόεδρος. Θεωρεί ότι αν δεν γινόταν αυτός, θα όρκιζαν κάποιον Ταγματάρχη. Τονίζει πως ο Ιωαννίδης ήλεγχε όλο το στράτευμα με ένα δίκτυο πιστά αφοσιωμένων σ' αυτόν αξιωματικών. «*...Θα ήταν ανώφελο να αρνηθώ… σε σύσκεψη που συμμετείχα εγώ, ο Ανδρουτσόπουλος, ο Μπονάνος και ο Ιωαννίδης αποφασίσαμε να ανατρέψουμε τον Μακάριο…*» Αποφάσισαν την ανατροπή του αλλά συμφώνησαν να μη σκοτωθεί, λέει. Συναντιόντουσαν

---

[1] Ο Νικολόπουλος στη συνέντευξή του ΄΄περιποιείται΄΄ όλους τους αρχηγούς για εκείνες τις ημέρες. Αυτός ξέρει, γιατί όντας έμπιστος του Ιωαννίδη και υπεύθυνος του ΓΕΝ/Α2, μάθαινε τα πάντα. Δεν παραλείπει και ο ίδιος να προβάλλει το ρόλο του για διάφορες αποφάσεις στρατιωτικής σημασίας που πάρθηκαν. Γίνεται πιο πιστευτός ο Νικολόπουλος απ' ότι ο Μπονάνος και ο Αραπάκης.

[2] Φαίνεται πως οι διευθυντές των στρατιωτικών γραφείων των Γκιζίκη και Ζωϊτάκη διέφεραν από τους λοιπούς υποστηρικτές της ΄΄επανάστασης΄΄ που κατείχαν παρόμοιες θέσεις. Βλ. και παράρτημα Β-ΙΙ συνέντευξη Μενενάκου για τον αντίστοιχο διευθυντή επί ΄΄Προέδρου Δημοκρατίας΄΄ Ζωϊτάκη που ΄΄συνωμοτεί΄΄ στην ουσία εφόσον συμμετέχει σε παράνομες συναντήσεις με την ομάδα Σταματελόπουλου.

[3] Πρακτικά Επιτροπής σ.σ.95-106 της 24-2-1987. Απαντά ο Γκιζίκης «*...για να πούμε την αλήθεια θα κινδυνεύσουμε να με παρεξηγήσετε ως εγωιστή. ΚΑΠΠΟΣ: Όχι πείτε μας και θα το κρίνουμε εμείς. ΓΚΙΖΙΚΗΣ: Είχα αγαπητέ κύριε Βουλευτά κάποια ακτινοβολία στο στρατό, ιδίως στους μικρούς αξιωματικούς, ίσως στους αξιωματικούς αυτούς οι οποίοι ήσαν αφοσιωμένοι στο Ταξίαρχο Ιωαννίδη. Διότι με τον Ταξίαρχο Ιωαννίδη, με συνέδεον παλαιαί σχέσεις και οικογενειακαί ακόμη.Είχαμε συνυπηρετήσει μαζί στη διεύθυνση πεζικού του Γενικού Επιτελείου παλαιότερα. Στην Κύπρο συνυπηρέτησα με τον Ιωαννίδη…και θα σας πω μόνο για να μη σας ταλαιπωρώ ότι είχα αδυναμία στον Ιωαννίδη και ο Ιωαννίδης σε μένα. Πολλοί λοιπόν αξιωματικοί και του Ιωαννίδη αλλά και άσχετοι προς τον Ιωαννίδη, είχαν μια καλή εντύπωση για μένα, για αυτό και επελέγην εγώ, γιατί δεν είχα κανένα ψεγάδι…είπατε πότε απεφασίσθη να γίνω εγώ πρόεδρος;…στις 17 Σεπτεμβρίου 1973 ημέρα της Αγίας Σοφίας...ένα απόγευμα πέρασα από το σπίτι του κ. Ιωαννίδη και μου έκανε την πρώτη νύξη. Του λέω, άφησέ με αγαπητέ μου εμένα….επέμενε…αρκεί να σας πω…με κίνδυνο να νομίσετε ότι περιαυτολογώ…ο αντισυνταγματάρχης Ντουζένης ο οποίος ενήργησε την ημέρα εκείνη κατά Παπαδόπουλου, μου είπε εκ των υστέρων…όταν ο Παπαδόπουλος άκουσε ή είδε από την τηλεόραση ότι ορκιζόμουν πετάγεται και λέει στον Ντουζένη….΄΄ευτυχώς, γιατί ο Φαίδων είναι καλό παιδί και δεν θα έχουμε εκτραχύνσεις…. ΚΑΠΠΟΣ: Το σκεπτικό για την ανατροπή του Παπαδόπουλου που σας είπε ο Ιωαννίδης ποιο ήταν; ΓΚΙΖΙΚΗΣ: Ήταν ότι η επανάσταση όπως την ονομάζω εγώ, εσείς πέστε την όπως θέλετε, είχε εκτραπεί από τους ηθικούς σκοπούς της. Ο Παπαδόπουλος είχε γίνει, κατά κάποιο τρόπο, ίσως όχι πολύ ορθό, πρόεδρος με μία υποψηφιότητα δική του, είχαν ακουστεί πολλές οικονομικές ατασθαλίες και υπήρχε κάποια δυσαρέσκεια στους αξιωματικούς…ΚΑΠΠΟΣ:…Επί Ιωαννίδη δεν είχαμε καμία αντίσταση, λες και δεν συνέβη τίποτα. Αντί να είναι ο Παπαδόπουλος επάνω, ήλθατε εσείς. ΓΚΙΖΙΚΗΣ: Ναι, γιατί αυτό το ήθελαν οι αξιωματικοί του Ιωαννίδη, που ήσαν πάρα πολλοί… ΚΑΠΠΟΣ:Ο Παπαδόπουλος δεν είχε αξιωματικούς, δεν τα μάθαινε αυτά, κοιμόταν; ΓΚΙΖΙΚΗΣ: Σας είπα ότι από διακόσιους τόσους χωροφύλακες, δεν πρόβαλε κανένας αντίσταση….».* Όσο για την τιμή της πρώτης ιδέας για την παράδοση της εξουσίας στους πολιτικούς ακολουθεί ο εξής διάλογος που καταλήγει στον Μπραβάκο. ΚΑΠΠΟΣ: *…Ποιος αποφάσισε τελικά να παραδοθεί η εξουσία στους πολιτικούς; Έρχεται ο κύριος Αραπάκης και λέει ΄΄στις 21, εγώ πρότεινα΄΄ κ.λ.π. Έρχεται ο Παπανικολάου και λέει ΄΄στις 22΄΄, έρχεται ο Μπονάνος και λέει ΄΄στις 23΄΄. Ποιος τελικά αποφάσισε και πότε την παράδοση της εξουσίας στους πολιτικούς; ΓΚΙΖΙΚΗΣ:…σας είπα ότι αυτή η ενέργεια έγινε 23-ξεκίνησε από το βράδυ της 22ας- ότι ήτο μία διάχυτος, μία ανησυχία των αξιωματικών, πως και γιατί, να βρούμε κάποια λύση, τι γίνεται, σχόλια, σούσουρο μεταξύ των αξιωματικών. Στις 23 το πρωί έρχεται ο Ιωαννίδης στο γραφείο μου στις 07.00 η ώρα...Του λέω να αντικατασταθεί ο κύριος Κυπραίος. Καλώς ή κακώς- με συγχωρεί ο κύριος Κυπραίος- εθεωρείτο ακατάλληλος. Εν συνεχεία, με παίρνει στο τηλέφωνο ο κύριος Μπονάνος και μου λέει ότι θέλει να έλθει. Του λέω ΄΄ελάτε, ευχαρίστως΄΄ Έρχεται ο Μπονάνος. Προτού όμως έλθει ο Μπονάνος έγινε η συζήτηση υπό την παρουσία του κυρίου Μπραβάκου και των άλλων δύο αξιωματικών του στενού περιβάλλοντος….Προ της 22ας του μηνός ουδεμία σκέψις υπήρχε με την λεπτομέρεια {!} αυτή, ότι ήτο διάχυτος μέσα μας η σκέψις της μεταπολιτεύσεως. Αυτή η σκέψις ανδρώθηκε οπωσδήποτε 23 του μηνός. Σας απήντησα ότι πολλοί εμονοπόλησαν την μεταπολίτευσιν…ναι ο συνταγματάρχης Μπραβάκος. Ήτο διευθυντής του στρατιωτικού γραφείου…»* Ο Γκιζίκης αποκαλεί ΄΄λεπτομέρεια΄΄ την παράδοση της κυβέρνησης στους πολιτικούς. Προφανώς δεν κατάλαβε τι είπε.

κάθε Τετάρτη στο σπίτι του Ανδρουτσόπουλου, αυτός, ο Γκιζίκης, ο Ιωαννίδης και ο Μπονάνος σε συσκέψεις τακτικές και πολύωρες.
Από την κατάθεση του Γκιζίκη και τα υπόλοιπα στοιχεία προκύπτει,το πώς ο νέος δικτάτορας ήλεγχε τη χώρα και ασκούσε την εξουσία κυρίως από το Νοέμβριο του 1973. Μπορούμε να συνοψίσουμε αυτήν την λειτουργία του Ιωαννίδη από τα παρασκήνια ως εξής:

- -Επαφές με τοπικούς πράκτορες τη CIA που αποτελούσαν το δίαυλο συνεννόησης με τα κέντρα ισχύος των ΗΠΑ.
- -Στις ΕΔ διέθετε ένα μεγάλο αριθμό στελεχών μεσαίων και μικρών βαθμών, κυρίως του στρατού ξηράς, μέσω των οποίων τις ήλεγχε. Σημαντικό ρόλο έπαιζε στον έλεγχό τους και η ΕΣΑ. Στις ηγετικές θέσεις των ΕΔ επέλεγε αξιωματικούς που υπάκουαν σ' αυτόν. Για τα σώματα ασφαλείας δεν είχε πρόβλημα αφού ελέγχοντας τις ΕΔ, ήταν απλό να ελέγχει και τα ΣΑ. Ο στρατιωτικός νόμος που ίσχυε βοηθούσε σ' αυτό ακόμα και στις τυπικές διαδικασίες επιλογών. Εκτός της τρομοκρατίας που η ΕΣΑ ασκούσε και στα ΣΑ.
- -Στις πολιτικές θέσεις που κρατούσαν τις σφραγίδες και τις υπογραφές των Νομοθετικών και Προεδρικών Διαταγμάτων είχε διορίσει δικούς του ανθρώπους (Ανδρουτσόπουλος, Γκιζίκης).
- -Με τον απόλυτο έλεγχο της ΕΣΑ ασκούσε την πολιτική της τρομοκρατίας και μέσα στις ΕΔ (κύρια στο στρατό) και στην κοινωνία, αφού ο μηχανισμός της στρατιωτικής αστυνομίας διευρύνθηκε και σε αριθμό και σε καθήκοντα. Την ασφάλεια του καθεστώτος την είχε αναλάβει κατ' αποκλειστικότητα η ΕΣΑ και η ΚΥΠ, την οποία επίσης ήλεγχε με δικούς του αξιωματικούς.
- -Στο ΓΕΕΦ και στην Εθνοφρουρά της Κύπρου υπηρετούσαν αξιωματικοί επιλεγμένοι και πιστοί στη χούντα και οι περισσότεροι στον ίδιον τον Ιωαννίδη. Τον Ντενίση που ήταν έφεδρος και σκέφθηκαν πως θα παραιτηθεί, εάν τον πίεζαν για το πραξικόπημα, τον έφεραν στην Αθήνα και έβαλαν τον Γεωργίτση στη θέση του. Στην Κύπρο επίσης (από ένα σημείο και μετά;) ήλεγχε απόλυτα και την ΕΟΚΑ Β΄
- -Την εξουσία ασκούσε μέσω των διορισμένων επικεφαλής σε κάθε τομέα, και στην κυβέρνηση με απ' ευθείας αλλά ανεπίσημες επαφές, όπως αυτές που περιγράφει ο Γκιζίκης. «...*Τακτικές, πολύωρες συσκέψεις με Πρόεδρο Δημοκρατίας –Πρωθυπουργό-Αρχηγό Ενόπλων Δυνάμεων και Ιωαννίδη*...» Τους έβλεπε όμως και όλους μόνος του σε χωριστές συναντήσεις. [1]
- -Τέλος διαφαίνεται, πως εκείνο στο οποίο είχε επικεντρώσει απ' αρχής την προσοχή του (μετά τη δημιουργία των δικτύων ελέγχου της εξουσίας), ήταν η ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Αυτό εξ άλλου αποτελούσε τη βάση της ΄΄προπαγάνδας΄΄ με την οποία έπειθε τους αξιωματικούς (είχε ιδιαίτερες ικανότητες στο να συνωμοτεί και να πείθει, απ' ότι λένε αξιωματικοί του στρατού). Ξεκινώντας και από υπερ-εθνικιστικές θέσεις, πίστευε πως η επίλυση του Κυπριακού με την ένωση, θα του έδινε το πιο ισχυρό έρεισμα για αναγνώριση και διάσωση της ΄΄επανάστασης΄΄.

Για τον τρόπο που ένα άτομο ο Ιωαννίδης ήλεγχε τις ΕΔ, παρ' ότι διατηρούσε στην ιεραρχία μεσαία θέση στο στράτευμα, ρωτήθηκαν σχεδόν όλοι στις συνεντεύξεις και απάντησαν ανάλογα. [2]
Ο **Γεωργίτσης** αναλαμβάνει τη θέση του Ντενίση στο ΓΕΕΦ και προβαίνει στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου. Απαντάει στην επιτροπή και λέει πολλά, αιτιολογώντας κατ' αρχήν γιατί επέλεξαν αυτόν και τον Κομπόκη. [3] Απέδωσε την ολιγωρία και τη μη αντίδραση τις πρώτες ώρες της εισβολής στην εντολή για ΄΄αυτοσυγκράτηση΄΄ του ΑΕΔ. Αυτός ο αξιωματικός όπως και άλλοι του επιτελείου του στο ΓΕΕΦ είχαν συντρίψει τη δυνατότητα αντίστασης στην Κύπρο με το πραξικόπημα. Είχαν πάρει δυνάμεις της Εθνοφρουράς από τις θέσεις τους και τις χρησιμοποίησαν κατά των δυνάμεων του Μακαρίου. Και έτσι εξουδετέρωσαν μεγάλο τμήμα των ικανών για πόλεμο ανδρών στο νησί. Εκεί δεν έδειξαν καμία

[1] Το ότι τους έβλεπε όλους και μόνος του αναφέρει ο Μπονάνος στο βιβλίο του ο.π.
[2] Βλ. κεφάλαιο Γ15 και Γ16.
[3] Βλέπε βιβλίο ΚΑΠΟΥ ο.π. σ.σ.58,61,65 και 91 όπως και Πρακτικά Επιτροπής της Βουλής σ.σ.182-193. Καταθέτει ο Γεωργίτσης στην επιτροπή απαντώντας γιατί επέλεξαν αυτόν στη θέση του Ντενίση, και ακολουθεί ο εξής διάλογος: «*…πιστεύω λόγω της γνώσεως του εδάφους…ανετέθη πλέον αποστολή στον κύριο Κομπόκη να οργανώσει την ενέργεια…με μέρος δυνάμεως να επιτεθεί εναντίον του Επικουρικού και με μια άλλη δύναμη να επιτεθεί εναντίον του Προεδρικού Μεγάρου. Τις λεπτομέρειες τις ρύθμισε ο κ.Κομπόκης. Δεν τις ρυθμίζει ο αρχηγός, τις ρυθμίζει το εκτελεστικό όργανο…ουδείς γνώριζε που βρίσκεται ο Μακάριος…στην κατάθεση ο επικεφαλής που ήταν στο κυλικείο, ο μόνος άνθρωπος που κατέθεσε μας είπε ότι ήταν {*σημ. ότι δηλαδή ο Μακάριος βρισκόταν στο βομβαρδιζόμενο Προεδρικό Μέγαρο*} …».* Ο Γεωργίτσης αφήνει και αιχμές για το ρόλο των Άγγλων στην εισβολή αφού ερωτάται από τον Κάππο ως εξής: «*...ΚΑΠΠΟΣ: Είπατε ότι το αγγλικό αεροπλανοφόρο* {σημ. προφανώς εννοεί ΄΄ελικοπτεροφόρο΄΄} *΄΄ΕΡΜΗΣ΄΄ συμμετείχε στον βομβαρδισμό μαζί με τους Τούρκους ενάντια στις Ελληνικές δυνάμεις. ΓΕΩΡΓΙΤΣΗΣ: Κατά πληροφορίες ανθρώπων, που ήταν μέσα. Δεν το έχω διασταυρωμένο ΚΑΠΠΟΣ: Μέσα που; ΓΕΩΡΓΙΤΣΗΣ: Μέσα στο πλοίο. Το ελικοπτεροφόρο ΄΄ΕΡΜΗΣ΄΄ είχε κατέβει στην Κυρήνεια για να πάρει Άγγλους, Ελληνοκύπριους Άγγλους υπηκόους και Τούρκους πάλι, οι οποίοι ήταν στην περιοχή, που είχαν αγγλική ιθαγένεια. ΚΑΠΠΟΣ: Και απ' αυτούς από πληροφορίες…ΓΕΩΡΓΙΤΣΗΣ: Όχι, από ορισμένους που ήλθαν εκ των υστέρων και μας είπαν, ότι έβαζαν σε ένταση μουσική για να μην ακούμε τις κανονιές, που έριχναν από το ελικοπτεροφόρο. Κατ' αρχήν δε ξέρω αν έχει κανόνια το ελικοπτεροφόρο….ή αν υπήρχαν αντιτορπιλικά που το συνόδευαν…ΚΑΠΠΟΣ: Αυτό για το ότι επισκευάζονταν τα τούρκικα αεροπλάνα στις βρετανικές βάσεις, είπατε ότι το συμπεραίνετε από το γεγονός ότι έδιωξαν το προσωπικό…ΓΕΩΡΓΙΤΣΗΣ: Έδιωξαν το προσωπικό από ορισμένα υπόστεγα, τα οποία εργαζόταν πρώτα εκεί, δεν έχω θετική πληροφορία διασταυρωμένη…Ένδειξη υπάρχει, διότι δεν τα είδαν να επισκευάζονται. Αλλά για να διώξουν το προσωπικό από τα υπόστεγα αυτά, κάτι το ύποπτο υπάρχει…».*

΄΄αυτοσυγκράτηση΄΄. Καταβάλλει προσπάθεια ο αντικαταστάτης του Α/ΓΕΕΦ στο πραξικόπημα και στην εισβολή, να ρίξει τις ευθύνες στο ΑΕΔ. Ο ίδιος ερμηνεύεται ως αδύνατου χαρακτήρα όχι αποφασιστικός και συχνά να υποκαθίσταται από τον υποδιοικητή του στη λήψη αποφάσεων τις ημέρες των συγκρούσεων με τους εισβολείς. «*…Ο αναπληρών τον αρχηγό του ΓΕΕΦ στην Κύπρο εστερείτο ηγετικής ικανότητος, με αποτέλεσμα ο υπαρχηγός του κατά το πραξικόπημα να τον παραμερίζει, και να λαμβάνει αποφάσεις με δική του πρωτοβουλία….»* Στο ίδιο σχόλιο συμπληρώνει ο συγγραφέας για τον ΑΕΔ «*...κατά την εξέλιξη των επιχειρήσεων παρουσίασε αδυναμίες και δημιούργησε ερωτηματικά για τις αποφάσεις του…»*. Παρακάτω τον χρεώνει με τη μη συμμετοχή του ναυτικού και της αεροπορίας στη μάχη της Κύπρου. Επιεικής είναι ο Σέργης με τον Μπονάνο και την υπόλοιπη ηγεσία των ΕΔ στην Ελλάδα.[1]

Ο Γεωργίτσης δεν ήταν απλό εκτελεστικό όργανο, ούτε μικρού βαθμού αξιωματικός. Πίστευε και αυτός σ' αυτό που έκανε. Και στο πραξικόπημα και στην εισβολή. Στο πρώτο χτύπησε τον ΄΄εσωτερικό΄΄ εχθρό. Στο άλλο άφησε τον εξωτερικό να μπει ανενόχλητος μην παίρνοντας αποφάσεις. Προσπαθεί να βρει τους Άγγλους συμπαραστάτες των εισβολέων (που έτσι και αλλιώς ήταν, όπως αποδείχθηκε). Το εάν έριξαν και με πυροβόλα οι Άγγλοι δεν έχει αποδειχτεί. Δε θα ήταν παράξενο και να το έκαναν. Ο Ετσεβίτ πριν κάνει την εισβολή, πήγε στο Λονδίνο και τους πρότεινε να επέμβουν μαζί ως εγγυήτριες δυνάμεις. Αρνήθηκαν αλλά δεν τον απέτρεψαν και τον βοήθησαν επί τόπου με επικοινωνίες, με άσυλο στους διωκόμενους, με θαλάσσιο και εναέριο αποκλεισμό της νήσου από Ελλάδα, με απειλές και προειδοποιήσεις στην Ελλάδα να μην επέμβει και με άλλα που δεν είναι ακόμα γνωστά.

Ο **Σπαντιδάκης** καταθέτει αυτά που ο Κάππος περιλαμβάνει στο βιβλίο του[2] για το ρόλο του βασιλιά και τον τρόπο που ολοκληρώθηκε το σχέδιο ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ, που εφαρμόσθηκε στο πραξικόπημα της 21ης Απριλίου. Προστίθενται και νέα πρόσωπα προς σύλληψη στους πίνακες του σχεδίου ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ. Οι πίνακες αυτοί ίσχυαν πολύ πριν το 1967, και απλά κατά καιρούς τους ανανέωναν συμπληρώνοντας τους καινούργιους και σβήνοντας όσους πέθαιναν. Εννοείται πως πριν το 1967 οι πίνακες περιλάμβαναν μόνον κομμουνιστές, οι συνωμότες όμως περιέλαβαν και τους κεντροαριστερούς και κυβερνητικά στελέχη, που συνέλαβαν εκείνο το βράδυ και τις επόμενες ημέρες. Συνεχίζει την κατάθεση και απευθυνόμενος στον Λιβανό καυχάται πως επέτυχε να αλλάξει γνώμη σε δέκα τουλάχιστον αξιωματικούς του ναυτικού που ήθελαν να παραιτηθούν «*...διέφυγαν και τους γύρισα πίσω...» Όσο για* το σχέδιο ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ (στο οποίο επί δικής του θητείας ως αρχηγού στρατού και με οδηγίες του γίνονταν οι τροποποιήσεις) αποκαλύπτει, πως άλλα διάτασσε αυτός και άλλα εφάρμοζαν οι συνωμότες. «*... το προσάρμοσαν στη δική τους γραμμή. Πού το έμαθα αυτό; Μου το ομολόγησε ο Παττακός στον Κορυδαλλό...»*. Εκεί έμαθε και τις λεπτομέρειες πώς έγινε η 21η Απριλίου. «*...Μου έδωσε ένα τετράδιό του και μου λέει:- ΄΄Εδώ είναι η ιστορία της Ελλάδος΄΄.Και αυτό ήταν το ημερολόγιό του…Έγραφε που συγκεντρώθηκαν, πού πήγαν, τι έκαναν. Δεν είναι κακός ο Παττακός. Αφελής είναι...»* Ο Σπαντιδάκης εμφανίζεται στην κατάθεσή του, ως ανίσχυρος να αντιδράσει στις πιέσεις της συνωμοτικής ομάδας, και έτσι υποχωρεί και συνεργάζεται. Ο Βασιλιάς λέει δεν ήθελε να παραιτηθούν. Ο υποναύαρχος ε.α. Αποστόλου, ανεψιός του Α/ΓΕΕΘΑ Αυγέρη πριν και μετά την 21η Απριλίου 1967, αφηγείται πως ο τελευταίος του είχε πει πως «*...με το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου ήθελε να παραιτηθεί από Α/ΓΕΕΘΑ που ήταν. Αλλά δεν τον άφησε ο Κωνσταντίνος ο οποίος τον χρειαζόταν για την ανατροπή της χούντας, που από την πρώτη στιγμή σκέφτηκε και προσπάθησε χωρίς επιτυχία στις 13 Δεκέμβρη του 1967...»* Ο Αυγέρης ήταν άνθρωπος του βασιλιά και φαίνεται λογικό ο τελευταίος να προτιμά δικούς του, από τους ανεξέλεγκτους συνταγματάρχες, που είχαν μάλιστα ανατρέψει τη δική του σχεδίαση για πραξικόπημα με τους στρατηγούς. Όπως εμφανίζεται και λογικό να λέει στην οικογένειά του, πως ο Κωνσταντίνος τον ήθελε, για να ανατρέψει τους συνταγματάρχες. Τον προόριζε μάλιστα και για υπηρεσιακό Πρωθυπουργό, γι' αυτό και ο Αυγέρης απουσιάζει την ημέρα του βασιλικού κινήματος στο εξωτερικό ώστε, να επανέλθει και να παραλάβει την πρωθυπουργική θέση, αμέτοχος του κινήματος. Πιστευτός δεν γίνεται ο Αυγέρης για τις αντιχουντικές του προθέσεις. Όπως δε γίνεται και ο Μπονάνος και ο Αραπάκης και ο Παπανικολάου. Όλοι ήθελαν να ανατρέψουν τη χούντα, αλλά εν τω μεταξύ την υπηρετούσαν.

Συνεργάσθηκε και ο Αυγέρης με τη δικτατορία και τη στήριξε, εκτελώντας τα καθήκοντα του Α/ΓΕΕΘΑ. Ανεξάρτητα από το ότι στην ουσία τίποτε δεν ήλεγχε και πουθενά δεν ακούγεται τους οκτώ μήνες από 21 Απριλίου μέχρι 13 Δεκέμβρη 1967. Τον αντικατέστησαν με τον Αγγελή, που από την πρώτη στιγμή εμφανίζεται να ασκεί ουσιαστικό έλεγχο στις ΕΔ, κύρια όμως στις επί μέρους ηγεσίες των τριών όπλων[3].

---

[1] Βλ. ΣΕΡΓΗ ο.π. σ.654

[2] Ο Κάππος δεν περιέλαβε στο βιβλίο του όλο το υλικό που διέθετε αλλά εκείνα που είχαν τη βαρύνουσα πολιτική σημασία. Έτσι από το αρχείο του αξιοποιούνται τα υπόλοιπα που βοηθούν την παρούσα εργασία. Για την κατάθεση του Σπαντιδάκη βλ. ΚΑΠΠΟΥ ο.π. σ.σ.35-37 και από τα σελιδοποιημένα πρακτικά της επιτροπής σ.σ. 66-71)

[3] Για την αδιαμφισβήτητη υπεροχή του Αγγελή έναντι των άλλων αρχηγών των κλάδων των ΕΔ, βλέπε πρακτικά των συσκέψεων ασφαλείας στον αντίστοιχο πίνακα 3, παράρτημα Α, της διατριβής αυτής, απόπου προκύπτει πως ο αξιωματικός αυτός πράγματι ασκούσε τον έλεγχο στις ΕΔ. Εκτός των πρωτεργατών της 21ης Απριλίου και του Ιωαννίδη. Αλλά και αυτοί θα πρέπει να εκτιμούσαν τις ικανότητές του και την παρεχόμενη υποστήριξη. Ο Αγγελής υπήρξε από τους ικανότερους συνεργάτες της δικτατορίας.

Ο διάλογος του Σπαντιδάκη με τους Βουλευτές της επιτροπής αποκαλύπτει, πώς σκέφτονταν οι της στρατιωτικής ηγεσίας και πώς ενήργησαν στο Κυπριακό αλλά και στις 21-4-67.[1]

Ο Σπαντιδάκης ετοίμαζε το σχέδιο ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ με βοηθούς τους συνταγματάρχες, που τελικά το υλοποίησαν. Είχε την έγκριση του Κωνσταντίνου, που τον ενημέρωνε σταδιακά. Το ΑΣΣ (Ανώτατο Στρατιωτικό Συμβούλιο) που είχε συζητήσει και εγκρίνει την επέμβαση, γνώριζε ακριβώς το σχέδιο ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ, αφού θα το εφάρμοζαν οι ίδιοι. Στην τελευταία τους συνεδρίαση εξουσιοδότησαν τον Α/ΓΕΣ Σπαντιδάκη, να πράξει κατά κρίση για την επέμβαση, ειδοποιώντας τους μόλις αποφασίσει, και αναχώρησαν. Την επέμβαση απεφάσισαν και υλοποίησαν οι επιτελείς, που έφτιαχναν κατ' αρμοδιότητα το ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ, δηλαδή η ίδια η χούντα στέλνοντας τους στρατηγούς στα σπίτια τους και κρατώντας τον Σπαντιδάκη, το Ζωϊτάκη και τον ακίνδυνο Αυγέρη. Ο Σπαντιδάκης είναι μια ακόμα περίπτωση στελέχους των ΕΔ, που έφτασε στον πιο μεγάλο βαθμό και θέση στο στρατό ως όργανο του βασιλιά και μετά πέρασε και στην υπηρεσία των συνταγματαρχών, ΄΄για να σώσει το έθνος από την αιματοχυσία΄΄. Με τα λεγόμενά του προσπαθεί να μειώσει τις ευθύνες του για την 21η Απριλίου. Προετοίμαζε όμως την επέμβαση τμημάτων του στρατού με πραξικόπημα υπό τον Κωνσταντίνο. Και την κατάλληλη στιγμή εγκαταλείπει τους άλλους στρατηγούς που τον εμπιστεύονταν ως δικό τους αρχισυνομώτη και προσκολλάται στους συνταγματάρχες.

Ο ΙΔΕΑ είχε δουλέψει ΄΄σωστά΄΄ όλα αυτά τα χρόνια. Όλη η ηγεσία του κράτους είχε δουλέψει καλά μετεμφυλιακά, συνεργαζόμενη με τους επωφελούμενους από την άσκηση της εξουσίας στην Ελλάδα (τις αρμόδιες υπηρεσίες των ΗΠΑ, το παλάτι και την άρχουσα τάξη της χώρας). Και δημιούργησαν το στρώμα των στελεχών που εξετάζουμε στις ΕΔ, με τις απόψεις που εκφράζουν εδώ στην επιτροπή της βουλής για το φάκελο της Κύπρου. Λίγο-πολύ κινούνται στο ίδιο επίπεδο αντιλήψεων, επιχειρημάτων, ιδεών, δικαιολογιών. Έτσι τους ήθελε η κρατούσα αντίληψη στους μηχανισμούς εξουσίας της χώρας, έτσι τους έφτιαξαν οι αρμόδιοι φορείς στις παραγωγικές σχολές και μέσα στις ΕΔ στη συνέχεια.

Ο συνταγματάρχης **Κομπόκης** επιχειρησιακός υπεύθυνος για το πραξικόπημα υπό τον Γεωργίτση και διοικητής των καταδρομών στην Κύπρο καταθέτει,[2] ότι θεωρούσε ως γεγονός πως, ο Ιωαννίδης ήταν βέβαιος

---

[1] Καταθέτει ο Σπαντιδάκης (ΣΠ) και ακολουθεί ο εξής διάλογος με πρώτη αναφορά στο σχέδιο που εφαρμόσθηκε στις 21/4/1967 στο πραξικόπημα: *ΚΑΠΠΟΣ: Ο Βασιλιάς δεν έχει σχέση μ' αυτό το σχέδιο; ΣΠ: Υπήρχε ειδικός κλάδος του σχεδίου ΄΄ασφαλείας ανακτόρων΄΄ σε περίπτωση διαταραχής. Δηλαδή προεβλέπετο ποιος θα πάει, τι θα κάνει. ....ΚΑΠΠΟΣ:.. Ποια η γνώμη σας για την 21η Απριλίου; Ποιο σκοπό είχε; Τι θέλανε οι συνταγματάρχες; ΣΠ: Υπάρχουν απόψεις τις οποίες εδέχετο ο στρατός και τις οποίες δεν δέχονται οι πολιτικοί. Παράδειγμα. Υπήρχε μία διάδοση, η οποία εγράφετο και στις εφημερίδες επιτακτικώς και εντόνως ότι ο Α.Παπανδρέου θα κατέβει στο σύνταγμα, να ορκίσει κυβέρνηση χωρίς να ρωτήσει τον Κωνσταντίνο, αμέσως μετά τις εκλογές κ.λ.π. Υπήρχε η διάδοση ότι ο Γ.Παπανδρέου θα πάει στη Θεσσαλονίκη επί λευκών αλόγων και θα μπει μέσα και θα τα κάνει λίμπα στη Θεσσαλονίκη. Αυτά τα γράφουν οι εφημερίδες και ηκούγοντο και από μερικούς σοβαρούς ανθρώπους. Μερικές υπηρεσίες πληροφοριών επαρχιακών μονάδων τα επαναλάμβαναν και δεν μπορούσαν, κατά κάποιον τρόπο να μην φτάσουν στο ΓΕΣ...ΚΑΠΠΟΣ :Άρα κατά την γνώμη σας γι' αυτό έγινε η δικτατορία; ΣΠ: Μου κάνετε τέτοιες ερωτήσεις και θέλετε να πάρω μία θέση τελεσίδικη και...με ρωτάτε...δηλαδή επειδή ο Γ.Παπανδρέου θα ερχόταν με τα άσπρα άλογα στη Θεσσαλονίκη...απεναντίας ελέγετο ότι θα ορκίσει κυβέρνηση και δεν ρωτάει κανέναν. Έτσι ελέγετο...δεν τα 'λεγα εγώ κύριε Πρόεδρε. ΜΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗΣ :Ναι,αλλά οδηγήσατε τις τύχες του έθνους και μας οδηγήσατε εκεί που μας οδηγήσατε...ΣΠ: Με συγχωρείτε. Εδώ πρέπει να σας πω για την τύχη του έθνους. Εάν δεν ανακατευόμουν εγώ...θα με στέλνατε πάλι εσείς στον Κορυδαλλό, διότι αρχηγός ων, δεν εφρόντισα να μη χυθεί τόσο αίμα. Ξέρετε κύριε Πρόεδρε, η θέσις του αρχηγού του στρατού, ιδίως του στρατού, είναι κρίσιμος θέσις και δεν μπορεί κανένας να σκέπτεται επιπόλαια. Όταν βλέπω εγώ, καθ' ον τρόπον ωδηγήθη στο ΓΕΣ, το βράδυ εκείνο, ότι, εάν τυχόν πω όχι, εγώ πάω σπίτι μου, μία χαρά. Η καριέρα μου έχει φθάσει στο ζενίθ, τι θα γίνω παραπάνω; Να γίνω υπουργός; Εάν έλεγα εγώ φεύγω. Έχετε την εντύπωση ότι και ο βασιλεύς θα εδέχετο να κάνει κυβέρνηση μετά; ΜΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗΣ: Ναι, να πείτε ΄΄πάω σπίτι μου. Δεν νομιμοποιώ το κίνημα, το πραξικόπημα΄΄. Εάν έλεγε ο Αυγέρης δεν νομιμοποιώ το πραξικόπημα. Εάν έλεγε ο Αντωνάκος δεν νομιμοποιώ το πραξικόπημα. Εάν κατέβαινε ο Αυγέρης, αντί να πάει ο Σπανίδης κάτω να κατεβάσει το στόλο, εάν, εάν, εάν,...απλούστατα δεν θα υπήρχε αυτή η καταστροφή την οποία προκάλεσε η 21η Απριλίου....ΣΠ: Αφήστε με και μένα να σας εξηγήσω. Το ναυτικό να κάνει τι; Να βομβαρδίσει την Αθήνα; ΜΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗΣ: Το πεντάγωνο. ΣΠ: Εάν εκινούντο οι μεν κατά των δε, δηλαδή ο μισός στρατός κατά του άλλου μισού, καταλαβαίνετε τι θα γινόταν;...ΚΑΠΠΟΣ: Κύριε Σπαντιδάκη, δηλαδή ο βασιλιάς σας επέβαλε κατά κάποιον τρόπο να ορκιστείτε αντιπρόεδρος της Κυβερνήσεως; ΣΠ: Πού το είδατε αυτό; Αυτοί ζητούσαν να γίνω πρόεδρος της Κυβερνήσεως και μάλιστα απειλητικά...από κάτω ο στρατός...Εγώ είπα στο βασιλιά στο δρόμο ότι δεν θέλω να παραλάβω πρόεδρος γιατί δεν θέλω να πάρει στρατοκρατική χροιά η Κυβέρνηση...»*

[2] Βλέπε ΚΑΠΠΟ ο.π. σ.62 και σ.σ.44-51 των πρακτικών της επιτροπής της Βουλής. Διευκρινίζεται πως αυτή η σελιδοποίηση αναφέρεται στα χειρόγραφα των καταθέσεων της επιτροπής όπως καταγράφεται στο συγκεκριμένο αρχείο. Ο Κομπόκης στην κατάθεσή του αναφέρεται στο πραξικόπημα αλλά και σε άλλα γεγονότα και δίνει τη δική του ερμηνεία σ' αυτά. Αποκαλύπτει όμως και στοιχεία. Στο ερώτημα πως ανατράπηκε χωρίς καμία αντίσταση ο Παπαδόπουλος από τον Ιωαννίδη απαντά*: ΚΟΜΠΟΚΗΣ: «...οι άνθρωποι με τους οποίους ανέτρεψε τον Παπαδόπουλο, ήταν σχεδόν οι περισσότεροι οι ίδιοι άνθρωποι του ίδιου του Παπαδόπουλου. Τους επήρε σιγά-σιγά με το μέρος του, έχοντας απομείνει ο μόνος από τους συνεργάτες του Παπαδόπουλου στο στρατό- οι άλλοι είχαν γίνει Υπουργοί, Γραμματείς- και έχοντας, κατόπιν αυτού, συχνή επαφή με τα στελέχη αυτά που είχαν βοηθήσει τον Παπαδόπουλο να κάνει τη δικτατορία και εξεμεταλλεύετο τις αντιρρήσεις των στην πολιτική Παπαδόπουλου και σιγά-σιγά τους πήρε μαζί του και τον ανέτρεψε...το ομολογούσε και ο ίδιος εξ άλλου,το έλεγε ότι με τους ίδιους τους ανθρώπους του τον ανέτρεψε...{* Την ίδια αιτία προέβαλε σε σχετική συζήτηση και ο στρατηγός ε.α. Δ. Δήμου για την ισχύ του Ιωαννίδη. *΄΄Δεν ήθελε ο Ιωαννίδης να φύγει από το στρατό, διότι ήξερε πως μόνον από μέσα μπορεί να έχει τη δύναμη που διέθετε με την οργάνωσή του΄΄..} ΚΑΠΠΟΣ:...Πώς εξηγείτε το γεγονός ότι εμπιστεύθηκε αυτή την ειδική εντολή για την τύχη του Μακαρίου σε σας και όχι στον κύριο Γεωργίτση; {*σημ. Να μην δολοφονηθεί ο Μακάριος} *ΚΟΜΠΟΚΗΣ:...κατάλαβε πολύ καλά ο Ιωαννίδη,... ότι δεν θα αρνηθώ. Εάν υπήρχε στην εντολή το στοιχείο της δολοφονίας του Μακαρίου, για να μην πω όλοι, αλλά το 99% αυτών που θα έπαιρναν εντολή, θα ηρνούντο. Από την ώρα που δεν υπήρχε αυτό το στοιχείο και έμεινε μόνο το στρατιωτικό σκέλος της εντολής, τότε ήταν σχεδόν βέβαιο ότι δεν θα υπήρχε άρνηση....εγώ λοιπόν είχα μια α΄ φήμη, ότι είμαι επαγγελματίας, ότι έχω κάποιο λόγο, ότι όταν πάρω εντολές τις εκτελώ, εφ' όσον οι εντολές αυτές δίδονται ιεραρχικά, διότι υπήρχε και προηγούμενο. Το κύριο αιτιολογικό που χρησιμοποίησα για την άρνησή μου την 21η Απριλίου, όταν ζήτησε ο κύριος Παττακός να μετάσχω στην επιχείρηση αυτή, στο πραξικόπημα, ήταν ότι- πέραν των άλλων- ΄΄δεν μπορώ να πάρω εντολές από εσάς, διότι εσείς δεν είσαστε στο κανάλι ιεραρχίας μου΄΄....το τήρησα σε όλη μου τη ζωή από την εποχή που ήμουν ανθυπολοχαγός, από συμβουλή ενός θείου μου ο οποίος*

ότι, δεν θα επέμβουν οι Τούρκοι. Και το συμπέρασμα αυτό το είχε βγάλει σε συζήτηση μαζί του, κατά την οποία του έλεγε πως ανεξάρτητα από συμφωνίες για μη επέμβαση, πρέπει να πάρουν μέτρα για πιθανή επέμβαση *«...για καλό ή για κακό, να μην πάρουμε αυτά και αυτά τα μέτρα, να μην έχουμε εναλλακτική λύση;...»* Παρουσιάζει τον Ιωαννίδη στο επιχείρημα αυτό προβληματισμένο «*...εκεί- δεν σας κρύβω ότι ήταν φοβισμένος, εγώ ήμουν ο ανακριτής, ο ελέγχων- μου απαντούσε, ότι ήταν βέβαιος ότι δεν επρόκειτο να επέμβουν οι Τούρκοι...η τόση βεβαιότητα του ανθρώπου πρέπει κάπου να στηρίζεται. Καταλάβατε; ...»*
Ανεξάρτητα από τη ΄΄συνέπεια΄΄ του Κομπόκη στην αρχή του *΄΄να μην εκτελώ εντολές παρά μόνον της νόμιμης κυβέρνησης΄΄* (χωρίς να εξηγεί πού βρήκε τη νομιμότητα στη διαταγή, που αποδέχθηκε για το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου) τα υπόλοιπα που καταθέτει για τον τρόπο δράσης του Ιωαννίδη, δίνουν και τη διάσταση της ΄΄πίστης΄΄ των αξιωματικών, που ήταν οπαδοί του καθενός από τους αρχηγούς της ΄΄επανάστασης΄΄. Οι νεώτεροι ΄΄πιστοί΄΄ στους αρχισυνωμότες αλλάζουν ΄΄αφεντικό΄΄ μόλις διαπιστώνουν πως οι εξαγγελίες της ΄΄επαναστάσεως΄΄ δεν υλοποιούνται, αλλά οι πρωτεργάτες βολεύτηκαν με υπουργικούς και άλλους θώκους. Οι πιο πολλοί από τους μικρούς που συνέπραξαν στην ανατροπή της 21ης Απριλίου, όπως και την εσωτερική της 25ης Νοεμβρίου 1973, πίστευαν στις εξαγγελίες της ΄΄επαναστάσεως΄΄. Έχοντας όλοι κοινή ιδεολογική βάση την ΄΄εθνικοφροσύνη΄΄ το μόνο που απέμενε ήταν, να πειστούν πως κινδυνεύει το έθνος. Και τους έπεισαν από νωρίς, πως ο εχθρός είναι ο κομμουνισμός και οι συνοδοιπόροι του. Όσο για τη σύνδεση του ΄΄επαγγελματισμού΄΄ με την πίστη στην ιεραρχία, αυτό είναι και το κυρίαρχο στοιχείο στην κουλτούρα του στελέχους μετεμφυλιακά. Τυφλή υποταγή στους ανωτέρους. Αυτοί μόνον γνωρίζουν, για ποιο λόγο μπορεί να δίνουν και μια παράλογη ή παράνομη διαταγή. Τα στελέχη υπακούουν και εκτελούν κατά 99%, αρκεί να μην περιλαμβάνεται και δολοφονία, λέει ο Κομπόκης. Το ότι δολοφονήθηκαν εκατοντάδες στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου δεν μέτρησε. Το ότι ήταν η διαταγή παράνομη, με οποιονδήποτε τρόπο και εάν την ερμήνευε κανείς, πάλι δεν μέτρησε. Τέτοια ήθελαν να είναι τα στελέχη, έτσι τα έφτιαξαν.
Ο αντιστράτηγος Ι. **Μπίτος** υπηρετούσε ως αντισυνταγματάρχης στη Διεύθυνση Κύπρου του ΑΕΔ απόπου ελεγχόταν η ΕΟΚΑ Β΄και παρακολουθείτο η κατάσταση στην Κύπρο. Τοποθετήθηκε στις 15 Ιουνίου 1974 ήτοι λίγο πριν το πραξικόπημα. «*...συνεπώς ήτο πρόσωπο της απολύτου εμπιστοσύνης του καθεστώτος του Ιωαμννίδη...»*[1] Ακολούθησε στις συνομιλίες της Γενεύης την αντιπροσωπεία υπό τον Μαύρο. Ήταν αυτός που *«...επιμελήθηκε στη συγκέντρωση των εκθέσεων...»* που υπέβαλλαν όλοι οι εμπλακέντες στην υπόθεση Κύπρου. Ο Μπίτος παρακολουθούσε την εισβολή από το ΑΕΔ και απαντά κατ' αρχήν για το ελληνικό αρματαγωγό (με κυβερνήτη τον Χανδρινό, για το οποίο ο Κίσινγκερ έδωσε την απάντηση «*βυθίστε το*», όταν ρωτήθηκε σχετικά από τον Ετσεβίτ). Συνεχίζει για τις ενημερώσεις του Καραμανλή από τους αρχηγούς των ΕΔ στη διάρκεια του ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ, τις οποίες θεωρεί ως πολεμικά συμβούλια. Σε κάποιο μάλιστα απ' αυτά όταν ερωτά τι μπορεί να κάνουν τώρα οι ΕΔ και του απαντούν οι αρχηγοί *΄΄Στρατιωτικώς ουδέν, ουδέν, ουδέν! ΄΄* θύμωσε ο Καραμανλής και τους έβγαλε έξω.[2] Από το διάλογο του Μπίτου με την επιτροπή

ήταν της προπολεμικής εποχής των κινημάτων. Και μου είπε, ΄΄μια συμβουλή μόνο σου δίνω που έγινες αξιωματικός, θα εκτελείς μόνον τις εντολές που προέρχονται από την ιεραρχία, από τις νόμιμες κυβερνήσεις΄΄. Αυτό προσπάθησα να τηρήσω, ταιριάζει και στον χαρακτήρα μου…το 1966 επανήλθα στην Ελλάδα και τοποθετήθηκα διοικητής της πρώτης μοίρας αλεξιπτωτιστών στον Ασπρόπυργο. Το Μάιο του 1967, ένα μήνα μετά την 21ην Απριλίου δεν ήμουν πλέον έμπιστος της καταστάσεως, είχα αρνηθεί να μετάσχω, παρέδωσα τη μοίρα, δεν είχα ούτε έξη μήνες διοικητής και ετέθην στην διάθεση της διοικήσεως καταδρομών…διάβαζα χαρτιά…». Του είχαν όμως εμπιστοσύνη να ανατρέψει τον Μακάριο, διότι γνώριζαν πως εκτελεί τέτοιες διαταγές, αρκεί να προέρχονται από την ιεραρχία. Μια πρόσθετη απόδειξη πως η επιτυχία ήταν πλήρης, στον τομέα της παραγωγής υπάκουων και μη σκεπτόμενων στελεχών.

[1] Βλ. ΣΕΡΓΗ ο.π. σ.702. Ο Μπίτος εκδίδει βιβλίο με τίτλο *Από την Πράσινη Γραμμή στους δύο Αττίλες* και διαφωνεί σε πολλά σημεία με τον Σέργη. Το ίδιο διαφωνεί και ο Μπίκος που εκδίδει και αυτός βιβλίο με τίτλο *Πώς Χάσαμε το 38% της Κύπρου* και μηνύει παράλληλα τον Σέργη. Για τις διαφωνίες και τις δίκες βλ. ΣΕΡΓΗ το ίδιο σ.701 κ.επ.

[2] Βλέπε Κάππος.ο.π. σ.4 και σ.σ. 91-100 Πρακτικών Ανακριτικής Επιτροπής της Βουλής: Αναφέρεται ο Μπίτος στις μεταπολιτευτικές ενέργειες του Καραμανλή αμέσως μόλις παρέλαβε την Πρωθυπουργία: «... ΜΠΙΤΟΣ *Τη δεύτερη φορά, έγινε δύναμη ολόκληρη και συγκροτήθηκε και επιβιβάστηκε. Και μάλιστα ο ίδιος εζήτησε εγγυήσεις... μήπως ήταν δυνατόν να εγγυηθούν να φτάσουν μέχρι εκεί- οι σύμμαχοι γενικά, οι Βρετανοί και οι Αμερικανοί. Και κάτι τέτοιο το αρνήθηκαν. Και μάλιστα είπε ο ίδιος ο Καραμανλής- και αυτό είναι γνωστό, το έχω ακούσει από τον κ. Μαύρο -΄΄Να μπω εγώ μέσα στο πλοίο, θα έλθουν να με βουλιάξουν;΄΄ Και του είπαν: ΄΄Βεβαίως, θα σε βουλιάξουν΄΄...».* Στο ερώτημα εάν είναι αυτός ο εισηγητής να μην προχωρήσουν οι διαδικασίες ανοίγματος του φακέλου της Κύπρου απαντά-*«…. Έχω εκφρασμένη άποψη ότι ο φάκελος της Κύπρου έπρεπε να ανοίξει την επαύριον που τέλειωσαν οι επιχειρήσεις στην Κύπρο. Και ήταν... λάθος της Κυβερνήσεως τότε της Εθνικής Ενότητος και εν συνεχεία της Νέας Δημοκρατίας. Και είναι προς μεγάλο όφελος και έπαινο του ΠΑΣΟΚ, που τον άνοιξε. Και θα έχει όφελος. Γιατί δεν υπάρχουν ούτε παράγοντες ούτε τίποτα. Έχω τη γνώμη ότι φοβόταν τότε πιθανόν ο κ. Καραμανλής, πρώτον να μη γίνει βλάβη στο Κυπριακό, έτσι από το γενικότερο ανακάτεμα, και δεύτερο, μη τυχόν πράγματι υπάρχει καμία ανάμειξη του ξένου παράγοντα. ΖΑΚΟΛΙΚΟΣ(Προεδρεύων): Κύριε μάρτυς θα παρακαλέσω να μην επεκταθείτε σε πολιτικές εκτιμήσεις. ΚΑΠΠΟΣ: Γιατί κύριε Πρόεδρε, αφήστε να μας πει τη γνώμη του. ΠΑΠΑΛΗΓΙΟΥΡΑΣ: Γιατί τον διακόπτετε κύριε Πρόεδρε; ΖΑΚΟΛΙΚΟΣ: Σύμφωνοι, αλλά κάνει ορισμένους συλλογισμούς, οι οποίοι δεν ξέρουμε που θα οδηγήσουν. Είναι κρίσεις. ΠΑΠΑΛΗΓΟΥΡΑΣ: Και θα τον διακόψετε επειδή δεν ξέρετε που θα τον οδηγήσουν; ...ΖΑΚΟΛΙΚΟΣ:...αφού μπήκατε σε ένα τέτοιο κανάλι, συνείστε, για να δικαιολογήσετε τις κρίσεις σας. ΜΠΙΤΟΣ: ...απαντώ σ' αυτό που είπατε ότι εγώ ήμουν εμπόδιο να μην ανοίξει. Απεναντίας. Αλλά τότε ήμουν ένας απλός αντισυνταγματάρχης. Δεν είχα καμία ισχύ. Ούτε στρατηγός ήμουν καν, για να μπορέσω να πάω μέσα είτε στον κύριο Αβέρωφ είτε στον κύριο Κατσαδήμα….και λέω τώρα, ενδεχομένως τι μπορεί να εφοβείτο η Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητος που υπήρχε τότε. Να εφοβείτο τις παρενέργειες, να πούμε; Δεν ξέρω. Επειδή εγώ γνώριζα, δεν ήταν ή και αν υπήρχαν δεν ήταν δυνατόν να αποδειχθούν. Με εξαίρεση ορισμένα μικροπράγματα τα οποία μπορούσαν να είχαν αποκρυβεί και τα οποία σας τα είπα, μπορούσε να είχε ανοίξει από τότε ο φάκελος της Κύπρου και από τότε ο ελληνικός λαός να γνωρίζει, το τι έγινε. Και από τότε, όσοι είναι σε βαθμό εγκλήματος ένοχοι, να δώσουν λόγο στη δικαιοσύνη και να τιμωρηθούν. Γιατί δεν παραβλέπεται ότι έγινε ένα έγκλημα εκεί. Και συγγνώμη που θα το πω αυτό. Δηλαδή τι περισσότερο έκαναν ο Μακαρέζος, και ο Παττακός και ο Παπαδόπουλος και είναι μέσα; Και εκείνοι πραξικόπημα έκαναν και τούτοι πραξικόπημα έκαναν. Και εκείνοι κατήργησαν ένα κράτος και τούτοι κατήργησαν ένα κράτος. Και*

προκύπτουν διάφορα στοιχεία. Είναι δύσκολο να δεχτεί κανείς πως ο Καραμανλής δεν γνώριζε ή δεν είχε αντιληφθεί, πως τα πάντα αποτελούσαν εξέλιξη αποφάσεων με σύμφωνη γνώμη των Αμερικανών, αν όχι με δική τους σχεδίαση. Την στρατιωτική λύση ως ΄΄φόβητρο΄΄ την είχε ήδη προβάλει ανεπίσημα στη Ρώμη ο Βάνς στο ΄΄σεμινάριο΄΄, και μάλιστα χωρίς να μασάει τα λόγια του.[1] Όσο για την επέμβαση του Ζακολίκου είναι το λιγότερο απόδειξη, πως και αυτός ανήκει στην κατηγορία εκείνων, που δεν θέλουν τους στρατιωτικούς με κρίση. Αλλά στην προκειμένη περίπτωση σαφώς δείχνει να φοβάται μη τυχόν και ο Μπίτος αποδώσει στον Καραμανλή κ.λ.π. ως αιτία μη ανοίγματος τους φακέλου της Κύπρου αυτό ακριβώς που είπε. Δηλαδή την ανάμειξη στα γεγονότα του ξένου παράγοντα. Ο Ζακολίκος δεν φαίνεται να αντέχει ως προεδρεύων το βάρος τέτοιων αποκαλύψεων ή ακόμα και εκτιμήσεων. Η λογική αυτή διατρέχει όλο το φάσμα των πολιτικών ηγετών που άσκησαν εξουσία μέχρι σήμερα στη χώρα μας αφού ούτε το ΠΑΣΟΚ ούτε η ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ τόλμησαν να προχωρήσουν σε δικαστική διερεύνηση το Κυπριακό. Η εξέταση των πραγμάτων από την Επιτροπή της Βουλής κρατήθηκε στα όρια της έκδοσης όχι κοινού αλλά χωριστού πορίσματος από κάθε Κόμμα. Τα πρακτικά κλείστηκαν σε μπαούλα, σφραγίστηκαν και καταχωνιάσθηκαν στα υπόγεια αποθηκών και μάλιστα κοντά στον Κηφισό. Ο Μπίτος είναι αντιστράτηγος εν αποστρατεία όταν τα λέει αυτά το 1987. Άνετα τοποθετείται στο θέμα ΄΄φάκελος Κύπρου και ποινική δίωξη υπευθύνων΄΄. Δεν ακούγεται κάτι τέτοιο από πολλούς αποστράτους, ούτε σήμερα. Η μη δίωξη βόλεψε πολύ κόσμο και κύρια όλους εκείνους, που βλέπουν το Κυπριακό μια υπόθεση, που αφορά το Δυτικό κόσμο, τους συμμάχους, το ΝΑΤΟ. Περισσότερο απ' όλους ενδιαφέρει τους άμεσα υπεύθυνους, που υλοποίησαν τις αποφάσεις των παρασκηνίων. Η αγωγή κατά Κίσινγκερ από το Δημητρακόπουλο για την υπόθεση της Κύπρου, δεν πρόκειται να καταλήξει πουθενά. Καλό κάνει και θα είναι ευχής έργο, να προκύψει κάτι από την υπόθεση αυτή. Δεν είναι τυχαίο που οι Αμερικανοίεξαιρούν τον εαυτό τους από τα διεθνή δικαστήρια, που ενώ οι ίδιοι φροντίζουν στην αρχή να δημιουργούνται, μετά προτιμούν τα δικά τους για να δικάζουν εκείνους, που οι ίδιοι επιλέγουν όπως τον Μιλόσεβιτς, κ.ο.κ.

Ο αντισυνταγματάρχης **Τσουμής** καταθέτει στην επιτροπή, αλλά και στην έκθεσή του τα περί γραμμής Γκιουνές και παρασκηνιακής συμφωνίας στη Γενεύη για κατάληψή της από τους Τούρκους: ***«...Είμαι αυτήκοος μάρτυς. Προφανώς απεφασίσθη από την αντιπροσωπεία την κυπριακή και ελληνική η οποία ήξερε ότι δεν είχαμε δυνατότητες αμύνης, αλλά και {δεν} δεχόντουσαν να υπογράψουν και παραχώρηση του ελληνικού εδάφους…».*** Ένας πρόσθετος λόγος να σφραγισθεί ο φάκελος, να αποκρύψουνε τις καταθέσεις. [2] Η επισήμανση γίνεται σύμφωνα με αποκάλυψη του Κληρίδη στην οποία ήταν ο Τσουμής παρών. Δεν έχει δοθεί διάσταση στο θέμα, ενώ με τη δήλωση αυτή ερμηνεύονται πολλά, που συμβαίνουν στο Κυπριακό έκτοτε. Σε ερωτήσεις του Βουλευτή Λιαροκάπη αποκαλεί το πραξικόπημα προδοσία, εγκληματική ενέργεια και μωρία. Εκτός από ό,τι ο Κάππος αποκαλύπτει στο βιβλίο του για την παρασκηνιακή συμφωνία στη Γενεύη (περί προχωρήσεως των Τούρκων στη γραμμή Γκιουνές), στα πρακτικά περιλαμβάνονται και επί πλέον λεπτομέρειες, [3] που αναφέρονται σε συζήτηση του Κληρίδη με Έλληνες αξιωματικούς στη διαχωριστική γραμμή μετά τον ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ. Έτσι εξηγούνται πολλά καθώς και το γιατί εμφανίζονται στις διαπραγματεύσεις με τον Ντεκτάς κυρίαρχο του παιγνιδιού. Είχαν συμφωνήσει για τα εδάφη που θα καταλάβουν στον ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ οι Τούρκοι. Αυτοί όμως ξεπέρασαν τη γραμμή Γκιουνές.[4] Όπως είχαν κάνει ακριβώς και με τη συμφωνία/ διαβεβαίωση προς τον Ιωαννίδη μέσω CIA, πριν το πραξικόπημα και την απόβαση. Πως δεν θα προχωρούσαν παραπάνω από τόσο. Αλλά και με τον ΑΤΤΙΛΑ Ι προχώρησαν πολύ παραπάνω και τον υποχρέωσαν να κραυγάζει στο SISCO: *΄΄μας εξαπατήσατε΄΄*. Με τον ίδιο τρόπο εξαπάτησαν και τον Κληρίδη και το Μαύρο. Οι οποίοι βέβαια δεν θα 'παιρναν τέτοια απόφαση χωρίς να

εκείνοι συνέλαβαν και τούτοι συνέλαβαν. Με τη διαφορά ότι εκείνοι τουλάχιστον το επέτυχαν με λίγα θύματα, ενώ τούτοι είχαν και λουτρό αίματος κάτω στην Κύπρο…και σε ξένο κράτος…».

Όταν ο γράφων επεχείρησε με τις υπηρεσίες της Βουλής να προσεγγίσει το Φάκελο της Κύπρου πήρε αρνητική απάντηση. Αυτή η προσπάθεια έγινε επί ΠΑΣΟΚ το καλοκαίρι του 2002. Το μόνο που κατάφερε ήταν να του δώσουν να φωτοτυπήσει την τετράτομη έκδοση ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ, *Το Κυπριακό στη Βουλή των Ελλήνων (Πρακτικά Συζητήσεων της Βουλής από 1915-1989),* Διεύθυνση Επιστημονικών Μελετών της Βουλής, Αθήνα 1994.

[1] Βλ. ΙΓΝΑΤΙΟΥ ο.π.

[2] Βλέπε ΚΑΠΠΟΥ.ο.π. σ.σ.96, 97

[3] Ο διάλογος δείχνει πως εκτός του Τσουμή (αλλά και του Μπίτου που ήταν στις συνομιλίες στην αντιπροσωπεία στη Γενεύη, επομένως έζησε από κοντά τις άτυπες συμφωνίες) θα μπορούσαν να πιστοποιήσουν και άλλοι τα λεγόμενά του για το τι είπε ο Κληρίδης.. ΚΑΠΠΟΣ: *«...δε μου λέτε υπάρχει άνθρωπος να μας τα διασταυρώσει αυτά; Διότι εκεί λέτε ΄΄περικυκλωθείς υπό ομάδος αξιωματικών΄΄. Ποιον αξιωματικό εμείς μπορούμε να καλέσουμε εδώ να μας πει ακριβώς; …ΤΣΟΥΜΗΣ: Είναι το επιτελείο. Όταν λέμε ομάδα, εφ' όσον είμαστε στο τακτικό στρατηγείο βρεθήκαμε όλοι μας, περιμέναμε να μάθουμε τι έγινε εκεί πάνω στη Γενεύη και τον περικυκλώσαμε. Τώρα δεν θυμάμαι συγκεκριμένα ποιος αξιωματικός ήταν, αλλά οι υπηρετούντες στο τακτικό στρατηγείο, πρέπει μερικοί απ' αυτούς να ήταν κοντά. Για την επιβεβαίωση, χωρίς να κλονίζεται η εμπιστοσύνη σ' αυτά που έγραψα είναι το εξής θέμα: Ότι σ' αυτές τις στιγμές όταν συζητείται κάτι, σε άλλον μένει η άλφα εντύπωση και σ' άλλον μένει η βήτα εντύπωση. Η δική μου εντύπωση, δεδομένου ότι η έκθεση εγράφη μετά αρκετό διάστημα, τον Ιούνιο, ήταν περίπου αυτή…»*

[4] Ο Κάππος ο.π. σ.98 χρησιμοποιεί και το βιβλίο Αλή Μπιράντ, *Απόφαση Απόβαση* σελ.289 ο οποίος ήταν και στη Γενεύη και γράφει για την επίσημη πρόταση Γκιουνές στη Διάσκεψη στις 13-8-74. *«...σύμφωνα με την πρόταση...η Κύπρος μοιραζόταν στα δύο με μια γραμμή που άρχιζε από το Λιμνίτη-Λεύκα, περνούσε από τον Τουρκικό τομέα της Λευκωσίας, περιλάμβανε την τουρκική περιοχή της Αμμοχώστου και κατέληγε στο λιμάνι της πόλεως. Το κομμάτι αυτό κάλυπτε το 40% του κυπριακού εδάφους….»*

ρωτήσουν Καραμανλή ίσως και Μακάριο. Επομένως όλοι τους ήταν, πρέπει να ήταν, ενήμεροι ό,τι θα επακολουθήσει:

- -μοίρασμα της Κύπρου στα δύο,
- - και τα δύο τμήματα ελεγχόμενα από τις σύμμαχες χώρες,
- - ο σοβιετικός κίνδυνος μακριά από το νησί,
- -ο Μακάριος αδυνατισμένος και πιθανόν να μην γυρνούσε και στο νησί (οι συνομιλίες γίνονται Ιούλιο-Αύγουστο, ο Μακάριος γυρίζει στην Κύπρο το Δεκέμβρη),
- -πρόγραμμα εθνοκάθαρσης σε εξέλιξη (με την ΕΟΚΑ Β΄ να δρα ακόμα και εκείνες τις ημέρες με διώξεις τουρκοκυπρίων, δίνοντας έτσι σοβαρά ερείσματα να κάνουν τα ίδια οι Τούρκοι, αλλά και να ισχυροποιούν θέσεις στο διεθνή χώρο, και όλα να βαδίζουν όπως από χρόνια σχεδίαζαν).

Το ότι αναγκάστηκαν να επιβάλλουν τη στρατιωτική λύση, δεν τους συγκινούσε καθόλου. Αφού δεν επέτυχαν οι συνομιλίες και ο Μακάριος είχε στυλώσει τα πόδια του, εφάρμοσαν τον σκληρό τρόπο. Ο Τσουμής εκθέτει τον Κληρίδη και την ελληνική αντιπροσωπεία ανεπανόρθωτα, αλλά δεν κρύβονται αυτά. Καταθέτει στην προσπάθειά του να αιτιολογήσει τις υποχωρήσεις στη Γενεύη: ΤΣΟΥΜΗΣ: *«…τον κύριο Κληρίδη τον σέβομαι και τον θαυμάζω και τον θεωρώ μάλιστα πολέμαρχο, όχι απλώς πολιτικό. Φαντασθείτε όμως ότι τότε βρισκόμαστε σε μία πολύ δραματική στιγμή. Συγκεκριμένα έχει γίνει η ανακωχή και η εθνική φρουρά έχει καταρρεύσει πλήρως. Οι Τούρκοι έχουν καταλάβει ένα μεγάλο μέρος της Κύπρου. Εκείνη λοιπόν τη στιγμή ζητά ο Κληρίδης να ενημερωθεί ποιο έδαφος κατέλαβαν οι Τούρκοι. Η Πρώτη Ανωτέρα Τακτική Διοίκηση, η οποία έφυγε από την Αμμόχωστο…ΚΑΠΠΟΣ: Τι ημερομηνία έγινε αυτή η συνάντηση; ΤΣΟΥΜΗΣ: Ο Κληρίδης ήταν εκεί στις 16-8-74, αφού βέβαια επέστρεψε από τη Γενεύη. Έφυγε λοιπόν από την Αμμόχωστο η παραπάνω διοίκηση και μετέβη στην Λάρνακα. Ένα τάγμα που έπρεπε να μείνει στην Αμμόχωστο, βρέθηκε στις Αγγλισίδες. Αυτό σημαίνει ότι οι Τούρκοι δεν κατέλαβαν μόνο την πράσινη γραμμή (επιδεικνύει σχετικά σημεία στον χάρτη) αλλά έφτασαν μέχρι εδώ. Αυτή ήταν η απελπιστική κατάσταση στην οποία ο Κληρίδης στην απόγνωση εκείνης της στιγμής μπορεί να την είπε. Εν συνεχεία ο Κληρίδης όμως ενημερώθη, διότι κατά τύχη πήραμε το δελτίο της στρατιωτικής καταστάσεως των Τούρκων…κατ' ορισμένα STANAG του ΝΑΤΟ ακολουθούν μια διαδικασία, 18.00 ώρα η ανακωχή, 2000 ώρα εκδίδεται δελτίο στρατιωτικής καταστάσεως του σώματος στρατού. Στις 20.00 η ώρα, μόλις εξεδόθη …και το πήραμε εμείς, μόλις διεπιστώθη ότι οι Τούρκοι βρίσκονται πολύ πιο πίσω απ' ότι ανέφεραν οι δικές μας μονάδες. Και εδώ έγκειται η ικανότης του Κληρίδη και του Καραγιάννη να μην αναφέρω τον υποφαινόμενο, οι οποίοι σπεύδουμε να προωθήσουμε, να επαναπροωθήσουμε μονάδες διαλυμένες. Από πίσω να τις επαναπροωθήσουμε μπροστά. Αφού τις επαναπροωθήσαμε μπροστά, εξασφαλίσαμε το ζωτικό δρόμο Λευκωσίας- Μόρφου που πάει στο Τρόοδος επάνω, ο οποίος είχε εγκαταλειφθεί. Ανεφέρετο ότι τον πήραν οι Τούρκοι, ενώ δεν τον είχαν πάρει, διεσώθησαν τα Κοκκινοχώρια, διότι είχαν φτάσει οι Τούρκοι μόνον μέχρι τον Άγιο Μέμνονα και ένα σωρό άλλες περιοχές. Διότι οι μονάδες διαλυμένες είχαν πάει πολύ πίσω, οι Τούρκοι δεν είχαν φθάσει και σ' αυτό το νεκρό έδαφος προωθήθησαν εκείνη τη στιγμή. Ο δε Κληρίδης αυτοπροσώπως μέσα από τις βάσεις επαναπροωθούσε όχι μονάδες πλέον, αλλά και πρόσφυγες…ΚΑΠΠΟΣ:…εδώ λετε κύριε μάρτυς ότι είπε ο Κληρίδης ότι οι Τούρκοι προέβαλαν δύο λύσεις μια πολυπεριφεριακή και …με όλη τη γραμμή Γκιουνές. Άρα υπήρχε διαχωριστική γραμμή, η γραμμή Γκιουνές...ΤΣΟΥΜΗΣ: Ναι το μέγιστο ή το ελάχιστο. Αυτό είναι το κροκί του Γκιουνές χειρόγραφο και αυτό είναι μεταξύ του κροκί…(στο σημείο αυτό ο μάρτυς επιδεικνύει σχετικό σκαρίφημα το οποίο εν συνεχεία καταθέτει στο Προεδρείο)……»* Και ακολουθεί ο διάλογος που αναφέρθηκε με την άτυπη προσυμφωνία για την προχώρηση των Τούρκων. Αντιλαμβάνεται κανείς, πως οι ελληνικές μονάδες είχαν απομακρυνθεί περισσότερο απ' όσο χρειαζόταν από τους Τούρκους, για να μην το πούμε διαφορετικά. Αυτό καλείται ΄΄απαγγίστρωση΄΄ και τέτοια διαταγή είχαν και αυτό πρόβλεπε και το εσπευσμένο σχέδιο που συντάχθηκε μετά τον ΑΤΤΙΛΑ Ι. Κάποιοι το παράκαναν και ανέφεραν πως οι αντίπαλοι είναι δίπλα τους, ενώ στην πραγματικότητα ήταν *΄΄...πολύ πιο πίσω, απ' ότι ανέφεραν οι δικές μας μονάδες…΄΄* Το 1897 στον ελληνοτουρκικό πόλεμο οι περιγραφές είναι ανάλογες. Μόνο που τότε δεν είχε προηγηθεί πραξικόπημα, ούτε υπήρχε σχέδιο πλήρους υποχώρησης. Η αλήθεια πρέπει να λέγεται γιατί βοηθάει και ας εκθέτει τους ηγέτες.

Αποφεύγοντας το πολιτικό /εθνικό /ηθικό/ ιστορικό μέρος του θέματος, περιοριζόμαστε στο ότι χρειάσθηκε να φτάσει ο Κληρίδης επιτόπου και να ζητήσει ενημέρωση, για να διαπιστώσουν (σε συνδυασμό και με την υποκλαπείσα αναφορά των Τούρκων) πως οι περισσότεροι Έλληνες είχαν απομακρυνθεί πολύ περισσότερο απ' όσο χρειαζόταν. Οι Τούρκοι σταμάτησαν εκεί που είχαν σχεδιάσει. Οι άλλοι σταμάτησαν, όταν κατάλαβαν πως πίσω τους δεν υπήρχε κανείς. Μερικοί αντιστάθηκαν και μάλιστα με ανδρεία και δεν υποχώρησαν. Κάποιοι ακόμα πο΄΄εμησαν για να καλύψουν την οπισθοχώρηση των υπολοίπων Μένει ερώτημα εάν μπορούσαν τότε τα στελέχη των ΕΔ, που δεν είχαν τραπεί σε φυγή, να ξεκαθαρίσουν την κατάσταση. Χρειάσθηκε να το κάνει αυτό σε κάποιο σημείο ο Κληρίδης. Δεν δικαιολογείται ο Καραγιάννης μετά από αυτήν την κατάθεση του Τσουμή να γράφει στην πρώτη αναφορά του, εκείνα που παρουσιάσθηκαν παραπάνω στη διατριβή, για τα λάθη των Τούρκων στην εισβολή. Το κενό συμπληρώνεται μετά τέσσερις μήνες το Δεκέμβρη του 1974 με την τελική έκθεση του ΓΕΕΦ, αλλά και πάλι χωρίς προσέγγιση σε αιτίες πολιτικής υφής, άρα με απουσία των ουσιαστικών σκοπών του πραξικοπήματος, της εισβολής και των

συνεπειών. Εξηγείται από αυτήν την κατάσταση, το γιατί δεν προβλήθηκε ο αγώνας όσων αντιστάθηκαν (και υπήρξαν τέτοιοι).

Ο Ταξίαρχος **Σεμερτζάκης** υπηρετούσε στο ΓΕΑ, και ήδη αναφέρθηκαν εδώ τα σημεία της έκθεσής του για το ρόλο των βρετανικών και αμερικανικών αεροσκαφών και πολεμικών πλοίων στην απόβαση των Τούρκων. Στο βιβλίο του ο Κάππος ξεκινώντας από την κατάθεση του Σεμερτζάκη και από την έκθεσή του, καλύπτει και το θέμα (όπως το περιλαμβάνει στην ερώτησή του) των προβοκατόρικων πληροφοριών. «...*οι αμερικανικές και βρετανικές υπηρεσίες χάλκευσαν πληροφορίες για κίνηση στρατευμάτων του Συμφώνου της Βαρσοβίας προς τα κάτω, με στόχο να μην προχωρήσει η Ελλάδα στην ενίσχυση των κυπριακών δυνάμεων άμυνας στις 18, 19 και 20 …*». Οι σύμμαχοί μας πρόβαλαν μέσω των δικών μας στρατιωτικών ακολούθων από τις βόρειες χώρες την πληροφορία αυτή. Γνώριζαν οι σύμμαχοι πως, τα στελέχη των ελληνικών ΕΔ ζώντας ολόκληρη την επαγγελματική τους καριέρα κάτω από το φάσμα του εκ βορρά κινδύνου, θα πιστέψουν αμέσως στην πληροφορία. Θα την μεταφέρουν, και όλος ο μηχανισμός θα στραφεί προς το Βορρά αδιαφορώντας για τους Τούρκους που μαζεύονταν στη Μυρσίνη. Έτσι και έγινε. Αυτά συνέβησαν σε όλα τα άλλα κλιμάκια, εκτός του Ιωαννίδη, του Μπονάνου και των συνεργατών τους που γνώριζαν πολύ καλά τι συνέβαινε. Και παρ' όλα αυτά ο Μπονάνος μιλάει συνεχώς στο βιβλίο του, πως η μεγάλη του ανησυχία και φροντίδα ήταν μήπως αφήσει τα βόρεια σύνορα αφύλαχτα και κατέβουν οι Βούλγαροι στο Αιγαίο. Όσο επιστημονικά και να δει κανείς το ζήτημα τόσο θα προκύπτουν απορίες για την ευφυία τους.

Ο **Κόλιας**, τέως εισαγγελεύς και πρώτος δοτός Πρωθυπουργός το 1967, εμφανίζεται στην επιτροπή της Βουλής και μεταξύ των άλλων αναφέρεται στην απόσυρση της μεραρχίας από την Κύπρο το 1967. Η οποία υλοποιήθηκε γιατί το ζήτησε ο Βανς, ενώ οι Τούρκοι δεν είχαν επίσημα θέσει τέτοιο ζήτημα. Ίσως γιατί γνώριζαν πως το είχε αναλάβει και το ρύθμιζαν οι Αμερικανοί. Αποσύρθηκε η στρατιωτική δύναμη, ως αποτέλεσμα πιέσεων των ΗΠΑ μετά από επεισόδια στο νησί, η πρόκληση των οποίων δημιουργεί ερωτηματικά.

Σε ομιλία του ο Αθ. Παπαρήγας σε εκδήλωση του Συνδέσμου Φυλακισθέντων και Εξορισθέντων Αντιστασιακών περιόδου 1967-1974 αναφερόμενος μεταξύ των άλλων στο επίμαχο θέμα των γεγονότων του Νοεμβρίου 1967, που οδήγησαν και στην απόσυρση της μεραρχίας λέει.[1] «...*έχουμε κάτι μέχρι σήμερα αδιευκρίνιστες ακόμα φασαρίες στην Κύπρο, τον Νοέμβριο του 67, που ακριβώς γίνονται με τρόπο που σου βάζουν στο νου Τουρκική παρέμβαση. Όχι ότι προκλήθηκαν από παρέμβαση της Τουρκίας, όχι αυτό, αλλά ότι έγιναν για να προκαλέσουν παρέμβαση της Τουρκίας…*». Ο Παπαρήγας δεν αναφέρει Βανς ή Αμερικανούς. Παραβάλλοντας όμως τα γραφόμενα από τον Κάππο για το Βανς, όπως και από τον Ιγνατίου [2] για το σεμινάριο της Ρώμης, διαπιστώνεται πως, ο Βανς έχει σοβαρό και ουσιαστικό ρόλο στο Κυπριακό. Στο ένα έχουμε το Βανς και τη μεραρχία το 1967, στο άλλο ο ίδιος να λέει το 1973 τα μελλούμενα να γίνουν τον επόμενο χρόνο. Μίλησε αποκαλυπτικά στη Ρώμη. Τήρησε την τεθείσα από τους διοργανωτές ΄΄*αρχή της ειλικρίνειας, έξω από τα δόντια και ανεπηρέαστης παρουσίασης των απόψεων των συμμετεχόντων*΄΄. Είχε πει καθαρά, πως εάν δε βρουν διέξοδο σύντομα με τις συνομιλίες, η λύση θα είναι στρατιωτική με επιχείρηση των Τούρκων, και η Αμερική δεν πρόκειται να επέμβει. Το ίδιο είπε και ο Άγγλος αντιπρόσωπος στη Ρώμη Μάικλ Στούαρτ (τέως πρεσβευτής των Άγγλων στην Αθήνα) συμφωνώντας με το Βανς και προσθέτοντας «...*κατά την άποψη των Αμερικανών, η Τουρκία είναι πιο σημαντική από την Ελλάδα, και η Ελλάδα πιο σημαντική από την Κύπρο. Αμφιβάλλω εάν οι Ηνωμένες πολιτείες, θα θελήσουν να ξαναεπέμβουν…*». Το συνδέουμε με την κατάθεση του Κόλια, επειδή και αυτός ως συνομιλητής των Τούρκων, έπαιξε ρόλο το 1967 στο ξεκαθάρισμα του εδάφους για την εισβολή, με την απόσυρση της ελληνικής μεραρχίας από την Κύπρο, με την επιμονή του Βανς! Παντού ο Βανς που εμφανίζεται να γνωρίζει τα πάντα και τα μελλούμενα να γίνουν. Προειδοποιεί όμως. Όλοι τους επιθυμούν να ΄΄λυθεί΄΄ το Κυπριακό χωρίς αιματοχυσία, μέσα στα πλαίσια του ΝΑΤΟ. Αφού δεν υποχωρούν οι Έλληνες, τότε έρχεται η προσφυγή στη βία με τους πρόθυμους Τούρκους. Ο Βανς τα γνώριζε όλα από την αρχή του Κυπριακού. Τα κανόνιζε με τις αρμόδιες υπηρεσίες και εμφανιζόταν μετά ή και από πριν για να ρυθμίζει. Αντιπρόσωπος του Τζόνσον το Σεπτέμβρη του 1967 με την απόσυρση της μεραρχίας, σε διήμερη σύσκεψη για το Κυπριακό το 1972 του Στέϊτ Ντιπάρτμεντ, το βαρύ πυροβολικό στο σεμινάριο της Ρώμης το Δεκέμβρη του 1973 και Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ αργότερα. Ήξερε πολύ καλά τι έλεγε.

Επανερχόμενοι στην κατάθεση του Κόλλια[3], διαπιστώνουμε πως γελοιοποιείται με τα λεγόμενά του. Τα υπόλοιπα της κατάθεσης του Κόλλια αναδεικνύουν λέξη προς λέξη ένα θλιβερό άνθρωπο. Που κατέληξε να

---

[1] Από ομιλία ΠΑΠΑΡΗΓΑ ΘΑΝΑΣΗ στο ΣΦΕΑ 1967-1974,*Πρακτικά Εκδήλωση Μνήμης για την Μαύρη Επέτειο της 21ης Απριλίου 1967, 35 Χρόνια Μετά,* Σάββατο 20-4-2002, Αίθουσα Παλαιάς Βουλής,

[2] Βλέπε ΚΑΠΠΟ ο.π. σ.43 για το Βανς και ΙΓΝΑΤΙΟΥ ο.π. σ.σ. 130 και 132 για το σεμινάριο της Ρώμης.

[3] Σ. Κάππος ό.π. σ.42-44 και σ.σ. 62-74 από τα πρακτικά της επιτροπής της Βουλής και την κατάθεση του Κόλλια. «*…για μένα επανάσταση και πραξικόπημα είναι το ένα και το αυτό, όσον αφορά τας συνεπείας……παρέμενα όλη την ημέρα στο παράθυρό μου, γιατί απηγορεύετο η κυκλοφορία, όπως ενθυμούμαι. Και στις 4 το απόγευμα κτυπάει το κουδούνι και βλέπω μια επιτροπή αποτελουμένη από τον συνταγματάρχη κύριο Λαδά, τον αντισυνταγματάρχη κύριο Μπαλόπουλο και τον ταγματάρχη κύριο Στειακάκη. Μόλις άνοιξα την πόρτα, χωρίς να μου πουν απολύτως τίποτε, ο κύριος Λαδάς, εξ ονόματος της επιτροπής μου λέει ΄΄λαμβάνω την τιμήν να σας αναφέρω ότι ο Βασιλεύς σας αναθέτει το σχηματισμό της Κυβερνήσεως΄΄! Αυθορμήτως, χωρίς καν να αφήσω να περάσει δευτερόλεπτον απήντησα, ΄΄όχι δεν δέχομαι να αναλάβω΄΄....»*

κρατάει πρακτικά στην Κεσάνη το Σεπτέμβρη του ίδιου χρόνου ως Πρωθυπουργός της Ελλάδος (9-10/9/67). Να διαπραγματεύεται τα συμφέροντα της χώρας του έχοντας απέναντί του διπλωμάτες καριέρας και πολύπειρους Τούρκους πολιτικούς. Ο Κόλλιας έγινε εισαγγελέας του Αρείου Πάγου, του προτάθηκε το 1965-1966 από τον Βασιλιά να γίνει Πρωθυπουργός[1], τον ονόμασαν Πρωθυπουργό ο Κωνσταντίνος και η χούντα στις 21-4-1967 και το Σεπτέμβρη του ίδιου χρόνου άφησε την Κύπρο ανυπεράσπιστη, γιατί το ζήτησε ο Βανς «*...είπα ότι ήταν μια φορτική σύσταση εκ μέρους της Αμερικής, διότι η Αμερική ανελάμβανε όλη την ευθύνη πλέον της συρράξεως…νομίζω ότι κάποιο ενδιαφέρον θα πρέπει να είχαν οι ΗΠΑ για τη Μέση Ανατολή, για την Ελλάδα και για την Τουρκία, είτε ως ΝΑΤΟ, είτε ως οτιδήποτε άλλο…*». Αυτός ήταν ο Κόλλιας που τον έκαναν οι συνταγματάρχες και ο Κωνσταντίνος Πρωθυπουργό. Η κατάθεσή του ήταν μέσα στο αρχείο με τα πρακτικά της επιτροπής για το φάκελο της Κύπρου, με των υπόλοιπων ένστολων της ΄΄επανάστασης΄΄, όπως προτιμά να την αποκαλεί κατά δήλωσή του. Ο άνθρωπος αυτός έκανε ζημιά στη χώρα του. Και ακόμα μεγαλύτερη στην Κύπρο.

Ο **Αβέρωφ** είναι μέσα σε όλα. Και γεφυροποιός, και στο ΄΄κίνημα΄΄ με ελαφρά επακούμβηση. Και διπλωμάτης στη Ρώμη με άδεια του ΄΄καθεστώτος΄΄ και με τον Καραμανλή, και με τον Παπαδόπουλο αλλά και με τον Ιωαννίδη. Και με τους Αμερικανούς, με τους Βρετανούς, με όλους. Το όνομά του είναι το μόνο, που δεν συναντάται σε κανένα από τα έγγραφα των υπηρεσιών ασφαλείας, που βρέθηκαν και εξετάζονται στη διατριβή. Και θα έπρεπε να είναι με τόση κινητικότητα. Συναντάμε όλων σχεδόν των ΄΄παλαιών΄΄ πολιτικών τα ονόματα, να τα συζητούν στις συσκέψεις ασφαλείας του καθεστώτος. Με διάφορες δραστηριότητες. Ο Αβέρωφ ενώ τον βρίσκουμε παντού στις εφημερίδες και στα σοβαρά συμβάντα της εποχής, απουσιάζει από τις έρευνες των υπηρεσιών ασφαλείας και από τις συζητήσεις των αντίστοιχων συσκέψεων. Ως μόνη εξήγηση μπορεί να δοθεί η ύπαρξη σχετικής εντολής. Να μην ασχολούνται δηλαδή με τον Αβέρωφ. Τον θεωρούσαν δικό τους μάλλον. Από την κατάθεση του Αβέρωφ στην επιτροπή της Βουλής, είναι εμφανής η άνεση με την οποία χειρίζεται το Κυπριακό. Στο βιβλίο του ο Κάππος ασχολείται μαζί του πιο πολύ απ' όλους τους άλλους[2]. Είναι λογικό αφού ο τελευταίος δεν ήταν απλή περίπτωση, ούτε υποκινούμενος τρίτων, εκτός του Καραμανλή. Οι δραστηριότητες του Αβέρωφ παράγουν πολιτική εκείνα τα χρόνια. Στην πραγματικότητα είναι σύμβουλος, αφανής και ενίοτε εμφανής πολιτικός προστάτης του καθεστώτος, δεν τους περιφρονεί, συζητά μαζί τους, είναι ακριβώς αυτό που αποκαλείται ΄΄Γεφυροποιός΄΄. Είναι η γέφυρα της χούντας με τον έξω κόσμο, αλλά και με τον πολιτικό κόσμο της Ελλάδας. Είναι όμως και πρωταγωνιστής, ειδικά στις κρίσιμες ώρες της μεταπολίτευσης και μετά. Επομένως με την κατάθεσή του ερμηνεύει πολλά. Ο Αβέρωφ δικαιολογεί την απόφαση του Μακαρίου να ζητήσει την απομάκρυνση των αξιωματικών της εθνοφρουράς. «*...Μα τι να έκανε; Αυτός ήταν ο αυτοκράτωρ της Κύπρου. Από τα νήματά του εξηρτώντο τα πάντα. Αν ήξερε ότι είχε δίπλα του ανθρώπους, που ήθελαν να τον σκοτώσουν, το πρώτο θα ήταν να τους απομακρύνει…*». Εκεί όμως που είναι συνειδητά εκτός πραγματικότητας είναι, όταν λέει πως η 21η Απριλίου δεν είχε σύνδεση με το Κυπριακό ζήτημα «*...Δεν νομίζω ότι είχαν με την εξέλιξη που πήραν αυτά. Η 21η Απριλίου έγινε καθαρώς για να καλύψει τις εγωιστικές προθέσεις ενός μικρού γκρουπ αξιωματικών και δεν απέβλεψε καθόλου στο Κυπριακό…*». Απαλλάσσει έτσι τη CIA και τους προϊσταμένους της για τη δικτατορία και μόνον μ' αυτό εξηγείται η θέση του. Λίγο μετά ζήτησε συγγνώμη για τη χούντα στην Ελλάδα ο Αμερικανός Πρόεδρος Κλίντον. Αλλά ο Αβέρωφ ήταν προσκολλημένος, περισσότερο απ' όσο χρειαζόταν στις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ. Και στο επιχείρημα του Κάππου, πως μόνο μια δικτατορία μπορούσε να κάνει το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου, άρα γι' αυτό και επιβλήθηκε στις 21-4-67, η απάντηση ήταν αντάξια ενός Αβέρωφ. «*...Τι θέλετε να πείτε κύριε συνάδελφε, ότι έκαναν κάτι με το οποίο προετοίμαζαν την πτώση τους;...*». Για τον τρόπο που επικράτησε το πραξικόπημα στις 21 Απριλίου 1967, αναφέρεται στην επιτροπή και απαντά σε ερωτήσεις συναδέλφων του βουλευτών, εξηγώντας τον ιδιαίτερο ρόλο του τότε Α/ΓΕΣ Σπαντιδάκη.[3] Έχει επικεντρώσει

---

[1] Λέει επ' αυτού στην κατάθεσή του ο Κόλλιας «*…οφείλω να σας το πω κύριοι, και άλλοτε μου προσεφέρθη η Πρωθυπουργία από τον Βασιλέα και δεν την εδέχθην, διότι δεν είναι η δουλειά μου αυτή. ΚΑΠΠΟΣ: Πότε άλλοτε; ΚΟΛΛΙΑΣ:Θα μου επιτρέψετε να μην το αποκαλύψω. ΚΑΠΠΟΣ: Δεν σας βλάπτει να μας το πείτε. ΚΟΛΛΙΑΣ: Εάν επιμένετε…ΚΑΠΠΟΣ: Πότε, το 1965; ΚΟΛΛΙΑΣ: Μάλιστα, το 1965 με 1966. Αυτό βέβαια είναι απόρρητο, το οποίο δεν θα έπρεπε να σας το πω…».* Αυτός ο άνθρωπος διαπραγματεύθηκε το Κυπριακό με τους Τούρκους!

[2] ΚΑΠΠΟΣ ό.π..σ.σ.31,67-73,90,101 Σημαντικό μέρος της κατάθεσης Αβέρωφ περιλαμβάνεται στην έκδοση αυτή. Επομένως θα χρησιμοποιηθούν στην εργασία, εκείνα από τα υπόλοιπα που δεν καλύφθηκαν και ό,τι είναι απαραίτητο από το βιβλίο του Κάππου.

[3] Ο Αβέρωφ καταθέτει στην επιτροπή και απαντά σε ερωτήσεις για την 21η Απριλίου 1967 : «... ΚΑΠΠΟΣ: *…κατέθεσε εδώ ο κ. Σπαντιδάκης...ότι είχε έγκριση όλων των μεράρχων επί κυβερνήσεως δικής σας, συμπεριλαμβανομένου και του κυρίου Κατσαδήμα του Υφυπουργού και του κυρίου Πανουργιά, να ζητήσει από το Βασιλιά Κυβέρνηση προσωπικοτήτων. Έχετε υπόψη σας τίποτε; ΑΒΕΡΩΦ: Θα σας απαντήσω κύριε Κάππο με ένα γεγονός, που θα σας πείσει ότι ο κύριος Σπαντιδάκης είναι εκείνος που στερέωσε την 21η Απριλίου στην εκδήλωσή της. Διότι τη νύχτα εκείνη, ειδοποιηθέντες ότι κάτι γίνεται, ο κύριος Ράλλης που κατοικούσε τότε στην Κηφισιά, όπως και εγώ, πήγαμε στην ασφάλεια του Αμαρουσίου, και από εκεί πήραμε στο τηλέφωνο το Βασιλέα. Ο Βασιλεύς δεν γνώριζε λεπτομέρειες και μας ζήτησε να πάρουμε στο τηλέφωνο-με το δικό του δεν μπορούσε δεν ξέρω γιατί- τους μεράρχους και να τους πούμε από οπουδήποτε και αν εκδηλώνεται το κίνημα να τηρήσουν τον όρκο τους και να μείνουν πιστοί σ' αυτόν. Πράγματι, με τον κύριο Ράλλη προσπαθήσαμε να πάρουμε διάφορες μεραρχίες. Ουδείς έμεινε πιστός. Και όταν τελείωσε η υπόθεση, μερικούς τους ρωτήσαμε, απ' αυτούς που μας είχαν υποσχεθεί κ.λ.π.και μας απάντησαν ιδιωτικώς πλέον, ΄΄μα μας πήρε ο Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου κύριος Σπαντιδάκης, που μας είπε ότι το τηλεφώνημα αυτό ήταν ψεύτικο΄΄. Του είπαμε ότι αναγνωρίσαμε την βραχνιασμένη φωνή του κυρίου Ράλλη και μας απάντησε ότι ήταν απομίμηση και σας διατάζω και ότι ο Βασιλεύς είναι σύμφωνος. Και γι' αυτό δεν υπήρξε καμιά αντίδραση. Αυτό δε, διευκόλυνε την 21η Απριλίου… ΚΑΠΠΟΣ: Αυτό το είπε ο κύριος Σπαντιδάκης και στην Επιτροπή. Είπε ότι ΄΄μετά που μου είπε ο Βασιλιάς να αναλάβω,*

ο Αβέρωφ την ουσία της απάντησής του, στο ότι το πραξικόπημα των συνταγματαρχών ήταν παράνομο, και αποφεύγει να αναφερθεί στο τι θα ήταν, εάν αντί τους συνταγματάρχες το ίδιο ακριβώς έκαναν οι στρατηγοί πάλι υπό τον Σπαντιδάκη. Ποια θα ήταν η διαφορά; Και στη μία και στην άλλη περίπτωση ο Βασιλιάς ενέκρινε και ο Σπαντιδάκης ήταν κοινός παράγων με καθοριστικό ρόλο. Και το πραξικόπημα λειτούργησε προς όφελος της ίδιας κατεύθυνσης και με την ίδια λογική. Στη δεύτερη περίπτωση, κάποιοι στρατηγοί μόνο αποστρατεύθηκαν. Το σχέδιο ήταν το ίδιο, οι στόχοι, τα επιχειρήματα, τα συνθήματα όλα ήταν τα ίδια. Και οι Μέραρχοι υπάκουσαν στον Σπαντιδάκη, γιατί τους είπε πως ο Βασιλιάς συμφωνεί με την επέμβαση του στρατού. Όλοι ανδρώθηκαν στις ΕΔ με την πεποίθηση, πως ό,τι πει ο Βασιλιάς είναι νόμιμο, ανεξάρτητα από Συντάγματα, λαϊκή βούληση και κυβερνήσεις. Όσο για το πραξικόπημα στην Κύπρο, για το οποίο ο Αβέρωφ ενημερώθηκε από τον Τάσκα αρκετές ημέρες πριν γίνει, είναι αποκαλυπτικό του ρόλου, που έπαιζε και ο αμερικανικός παράγων και ο Αβέρωφ. Ήταν στην πρακτική των Αμερικανών, να ειδοποιούν πριν τα γεγονότα. Και ο Βανς είχε πει ένα χρόνο πριν, πως θα επέμβουν οι Τούρκοι στην Κύπρο. Το είπε έτσι που κανένας δεν το έλαβε υπόψη του. Και ο Κίσινγκερ έστειλε μήνυμα μέσω Τάσκα στον Ιωαννίδη, να μην κάνει πραξικόπημα. Έτσι, ώστε κανείς να μην το λάβει υπόψη του. Με τον τρόπο αυτό όλοι έχουν άλλοθι και το χρησιμοποιούν όταν χρειάζεται *΄΄Εγώ πάντως ειδοποίησα΄΄*. Ο Αβέρωφ με την ειδοποίηση του Μακάριου τα μπερδεύει στην επιτροπή. Επικαλείται ότι «*…ήταν ένα απόρρητο τηλεγράφημα της αμερικανικής υπηρεσίας…*» και όλοι αναστατώθηκαν στην επιτροπή. Πολύ σωστά λέει ο Κάππος, «*... εδώ μπαίνει μεγάλο ζήτημα. Είναι δυνατόν να μάθω εγώ, ότι πρόκειται να γίνει κάτι μεγάλο στην Ελλάδα ή στην Κύπρο από αμερικανική υπηρεσία και να προτιμήσω το μυστικό το απόρρητο της αμερικανικής υπηρεσίας;.... Μυστική διπλωματία εις βάρος των εθνικών συμφερόντων; ΑΒΕΡΩΦ: Πιθανώς να έπρεπε, δεν το αρνούμαι….*». Ακολούθησε η προσπάθεια των μεν βουλευτών της ΝΔ [1] να συμβουλεύουν τον Αβέρωφ, να πει πως είδε το τηλεγράφημα μετά το πραξικόπημα, ο δε Αβέρωφ να τα διορθώνει. Το λάθος όμως το είχε κάνει, παραδεχόμενος μάλιστα πως ίσως θα ‘πρεπε, να είχε ξεσηκώσει τον κόσμο για το τηλεγράφημα Κίσινγκερ. Ο Αβέρωφ κινείται στο παρασκήνιο, δρα και ανοιχτά. Είναι στραμμένος και ενταγμένος στη Δύση. Εκεί ανήκει, γι’ αυτήν εργάζεται και εκεί βλέπει τα συμφέροντα της Ελλάδας, αφού εκεί έχει στρέψει και τα δικά του. Επομένως κάπου τον βόλευε και αυτόν το γκρέμισμα του Μακάριου, που λογικά δεν μπορούσε να το πράξει μια κοινοβουλευτική κυβέρνηση, αλλά μπορούσε κάλλιστα μια δικτατορία. Όσο για την περίφημη γραμμή Γκιουνές και την υποχώρηση των ελληνικών δυνάμεων και κατάληψή της σχεδόν αμαχητί από τους Τούρκους, ο Αβέρωφ το επιβεβαιώνει. Η εντύπωση που αποκομίζει κανείς, διαβάζοντας και την κατάθεση του για το σημείο αυτό είναι πως, στη Γενεύη ΄΄αναγκαστικά΄΄ συμφωνήθηκε (αλλά άτυπα), να προχωρήσουν οι Τούρκοι και να καταλάβουν περισσότερο έδαφος. Κατέλαβαν κάτι παραπάνω. Δηλαδή προκύπτει (για όποιον δεν έχει μπροστά του χάρτη να σημαδεύει, τι συμφώνησαν και που έφτασαν οι Τούρκοι) για τον Αττίλα ΙΙ τι και γιατί συνέβη στην πραγματικότητα. Έτσι άρχισε ο Κληρίδης να τρέχει, και να ξαναβάζει πρόσφυγες στα μέρη, που είχαν εγκαταλείψει οι δικές μας δυνάμεις αμαχητί, ενώ δεν χρειαζόταν να υποχωρήσουν άλλο. Ήταν εκτός σχεδίου για κατάληψη από τους Τούρκους, που όντως δεν τα κατέλαβαν. Ίσως γιατί δε φαντάστηκαν, πως είχαν εγκαταλειφθεί από τους Έλληνες. Τόσο άνετα συνέβησαν όλα στα περισσότερα σημεία, γιατί υπήρξαν και θέσεις που κρατήθηκαν με αγώνα που έδειξε τι αξίζει ο Έλληνας μαχητής με κατάλληλο ηγέτη. Όσο για τον Αβέρωφ μπερδεύει την επιτροπή, με τις γραμμές που δεν ξέρει που είναι ακριβώς, και τις συμφωνίες που δεν θυμάται ποιες ήταν ακριβώς, και να τις βρει η επιτροπή στο ΥΠΕΞ κ.ο.κ. Έβαλαν μπροστά στελέχη των ΕΔ που πίστευαν πως θα ενώσουν την Κύπρο με την Ελλάδα, και έκαναν το πραξικόπημα. Μετά οι Τούρκοι μπήκαν στο στημένο παιγνίδι και κατέλαβαν περισσότερα, από ότι είχαν συμφωνήσει. Και οι περισσότερες διαλυμένες δικές μας δυνάμεις εγκαταλείπανε ακόμα πιο πολύ απ’ ότι χρειαζόταν μετά την πίεση των Τούρκων που (και σωστά από πλευράς τους) κατέλαβαν, αλλά όχι όλο το εγκαταλειφθέν έδαφος. Αυτά δε θίγουν περισσότερο από την ήττα τον ηττημένο. Πιο πολύ θίγει η άγνοια και η στρέβλωση των γεγονότων. Αυτά προκύπτουν από τις καταθέσεις.

Να μην ξεχνάμε, πως κάποιοι πολέμησαν. Και πολέμησαν γενναία και κράτησαν τις γραμμές, που τους είχαν εμπιστευθεί. Ποιος θα μας πει επίσημα ποιοι ήταν αυτοί;[2] Επισημαίνοντας και τη δραστηριότητα του

ανέλαβα΄΄. Και αναφέρει μάλιστα και συγκεκριμένα πράγματα...ΑΒΕΡΩΦ: Δεν ξέρω αν πριν είχε άλλες απόψεις, και ύστερα εκ των υστέρων μετάνιωσε και τους βοήθησε. Αλλά αν δεν υπήρχε το τηλεφώνημα του Σπαντιδάκη, θα υπήρχε τεραστία αντίδραση, γιατί εγώ πιστεύω ότι ο στρατός δεν κατέλαβε την εξουσία την 21η Απριλίου, αλλά την κατέλαβε μια ομάς 200-300 αξιωματικοί, ιδίως οι νέοι, που είχαν καλοστημένη την συνωμοσία, έκαναν τις συλλήψεις που έπρεπε να κάνουν για να εξουδετερώσουν κ.λ.π….».

[1] Βλ. ΚΑΠΠΟΥ ό.π. σ.70

[2] Η περίπτωση του ταγματάρχη Αλευρομάγειρου, με τους επιστράτους της Αμμοχώστου που κράτησε το μέτωπο στη σημερινή γραμμή της Λευκωσίας πολεμώντας επί τρεις ημέρες είναι γνωστή και παρουσιάζεται εδώ , γιατί διατίθεται πρωτογενές υλικό. Υπήρξαν και άλλοι που πολέμησαν και αρκετοί έδωσαν τη ζωή τους στον αγώνα αυτόν. Δεν διατίθεται πρωτογενές υλικό γι’ αυτές τις περιπτώσεις και από την άποψη αυτή είναι ελλιπής η παρούσα εργασία. Βλ. ΣΕΡΓΗ ο.π. Ο συγγραφέας εάν παρέθετε το πρωτογενές υλικό όπου στήριξε την επίπονη εργασία του θα ήταν η πλέον αξιόπιστη και αντικειμενική πηγή. Δηλώνει όμως πως είναι αποτέλεσμα πολύχρονης έρευνας σε αρχεία και συζητήσεων το περιεχόμενο του βιβλίου του. Εν τούτοις μετά διευκρινιστική συζήτηση συνέταξε το ακόλουθο σημείωμα όπου παραθέτει τις Μονάδες και εκείνους που ο ίδιος στο βιβλίο του παρουσιάζει ως *΄΄Διαπρέψαντες επί του πεδίου της μάχης΄΄* και έχουν ως εξής με τις αντίστοιχες σελίδες:

1. 251 ΤΠ Αντ/ρχης Π.Κουρούπης, Υπολοχαγός Στεφ. Τζίτζας σ.σ. 322-326, 492

2. 31 ΜΚ όλοι οι αξ/κοί σ.σ. 423, 428, 454, 484

καθενός στο πραξικόπημα. Γιατί και από τους χουντικούς, που λίγες ημέρες πριν σκότωναν ελληνοκύπριους, κάποιοι στράφηκαν στη συνέχεια κατά του πραγματικού εχθρού και τον πολέμησαν. Ας διαχωριστούν τα γεγονότα και ας αποδοθούν οι ευθύνες και τα εύσημα, ακριβώς όπως πρέπει και εκεί που πρέπει. Και ο μόνος τρόπος γι' αυτό είναι η δικαστική έρευνα, οι ανακρίσεις και η δίωξη. Δηλαδή και το άνοιγμα του φακέλου της Κύπρου και η δημόσια συζήτηση.

Ο **Παπαδόπουλος** ενδιαφέρει τηνέρευνα, γιατί ως συνταγματάρχης το 1967 ολοκλήρωσε τον πρώτο στόχο μιας μακράς συνωμοσίας στο στρατό, και ως στέλεχος των ΕΔ τοποθέτησε τον εαυτό του με τη δύναμη των όπλων στην κορυφή της κρατικής μηχανής στην Ελλάδα. Πέφτοντας στην παγίδα, όποιων σχεδίαζαν τη λύση του Κυπριακού που τους βόλευε, στα πλαίσια του ΝΑΤΟ και την αποφυγή κάποιων δυσάρεστων εξελίξεων, εάν γίνονταν οι εκλογές. Λύσεις που δεν γινόταν, να εφαρμόσουν πολιτικοί καριέρας με εκλεγμένες κυβερνήσεις. Χρειαζόταν μια δικτατορία και μάλιστα με πρωτεργάτες μικρόνοες, εύπλαστους, υπάκουους σε πάτρωνες. Τους είχαν έτοιμους από καιρό και δεν κουράσθηκαν, να τους διαμορφώσουν (οι μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ και Βρετανίας και δεν προσθέτουμε και ΝΑΤΟ, γιατί περιέχεται στους δύο προηγούμενους). Ήταν οι της οργάνωσης ΙΔΕΑ ή εν πάση περιπτώσει, ότι είχε απομείνει απ' αυτήν στις αρχές της δεκαετίας του 1960. Το τμήμα της κατάθεσής του Παπαδόπουλου που διατίθεται, δεν φωτίζει παρά ελάχιστα πράγματα, εκτός από αυτά που ο Κάππος παρουσιάζει στο βιβλίο του[1]. Η εντύπωση που δίνει είναι πως ΄΄το παίζει πρωθυπουργός΄΄ που ασχολείται με τα σοβαρά πράγματα και δεν γνωρίζει για βασανιστήρια [2] χρησιμοποιώντας το γνωστό ΄΄εγώ΄΄ του. Επαίρεται πως «*....εγώ έστειλα τον Οπρόπουλο στο εξωτερικό…».* Ήταν συμμαθητής του στη ΣΣΕ ο Οπρόπουλος. Τραυματίσθηκε πολύ σοβαρά και έμεινε ανάπηρος στην εξορία. Το ασφαλιστικό ταμείο του Οπρόπουλου ήταν υποχρεωμένο να πληρώσει τα έξοδα. Και στα καθήκοντά του στρατιωτικού ακόλουθου στο Λονδίνο είναι να επισκέπτεται τους ασθενείς στρατιωτικούς. Τα υπόλοιπα του Παπαδόπουλου αφορούν την απόσυρση της μεραρχίας από την Κύπρο «*...παρενέβη ο Βανς και όλοι οι άλλοι εσταμάτησαν… εκπρόσωπος του Προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών… Τι να κάνουμε;…».*

Οι άνθρωποι που στην ουσία υπήρξαν εκτελεστικά όργανα άλλων σχεδιαστών, και τοποθετήθηκαν παρενθετικά από το 1967-1974 ως εξουσία στην Ελλάδα, εκτός όλων των άλλων φαίνεται, πως είχαν και χαμηλό δείκτη ευφυΐας. Το διαπιστώνει κανείς διαβάζοντας, ό,τι βγήκε στην επιφάνεια από τις καταθέσεις τους στην επιτροπή της Βουλής για το Κυπριακό. Και επειδή η διατριβή στόχο έχει τους ανθρώπους και δευτερευόντως τα γεγονότα που προκαλούν, μέσα από τις συμπεριφορές τους προσεγγίζουμε τις απαντήσεις στα ερωτήματα. Η επιτροπή της ελληνικής Βουλής ασχολήθηκε τελικά με το Κυπριακό από 21 Φεβρουαρίου 1986, που πάρθηκε η σχετική ομόφωνη απόφαση για τη σύστασή της, μέχρι την 31^{η} Οκτωβρίου 1988. Τότε κατατέθηκε πόρισμα, όπου περιλαμβάνονται και έγγραφα με απόψεις/ επισημάνσεις του Ψαρουδάκη, Παπαληγούρα και Κάππου. Οι Βουλευτές της Νέας Δημοκρατίας υποβάλλουν και αυτοί κείμενο με σαφείς αποκλίσεις, από τους υπόλοιπους, όσον αφορά τις ευθύνες και εμπλοκές των ξένων δυνάμεων. Η επιτροπή συνήλθε σε 154 συνεδριάσεις, από τις οποίες οι 68 για διαδικαστικά θέματα και οι υπόλοιπες για εξέταση μαρτύρων. Οι μάρτυρες ήταν 86 στην ολομέλεια της επιτροπής, ενώ κλήθηκαν και 45 από την υποεπιτροπή της. Από τους 131 μάρτυρες, οι ενενήντα επτά ήταν αξιωματικοί των ΕΔ (μόνον τρεις απ' αυτούς εν ενεργεία) και από τους υπόλοιπους οι δέκα διπλωμάτες, πολιτικοί και ΄΄πολιτικοί΄΄ της χούντας. Οι 80 από τους αξιωματικούς ήταν του στρατού ξηράς και οι υπόλοιποι ακριβοδίκαια μοιρασμένοι στο ναυτικό και την αεροπορία. Τα πρακτικά, που τελικά φυλάσσονται κλειδωμένα και ΄΄απόρρητα΄΄ στα υπόγεια αποθηκών της

---

3. 33 ΜΚ όλοι οι αξ/κοί σ.σ. 424, 432, 435, 485

4. 256 ΤΠ Αντχης Θεόδ. Ζαγορίτης. Θύλακας Λεύκας- Επίθεση κατά Καραβά σ.σ. 502, 554

5. 189 ΜΚ Ταγμχης Δημ. Γκότσης 299

6. 184 ΠΠΠ Σ. 298

7. ΕΛΔΥΚ Αντ/ρχης Χαραλ. Ανδρουτσόπουλος σ.σ. 411-419, 511-616

8. 341 ΤΕ Ταγ/ρχης Ανδρέας Μουζάκης σ.386, Ταγμ/ρχης Θεμιστοκλής Στάθης σ.σ. 383-388

9. 336 ΤΕ Τρχης Αλευρομάγειρος σ.σ. 383-388, 611

10. ΥΑΤΔ Ταγ/ρχης Ηρακλής Χανιώτης σ.σ. 396, 469, 502

11. 231 ΤΠ Κατάληψη Πυλερίου σ.467

12. ΕΛΔΥΚ Η μάχη του στρατοπέδου της, Αντχης Σταυρουλόπουλος σ. 608».

[1] Βλέπε ΚΑΠΠΟΥ ό.π. σ.σ.30,44 και 55

[2] Καταθέτει για τα βασανιστήρια ο Παπαδόπουλος «*…Άλλο ο Μουστακλής, άλλο ο Οπρόπουλος. Για το Μουστακλή το έμαθα εκ των υστέρων. Ο Οπρόπουλος δεν εβασανίσθη. Ο Οπρόπουλος ετραυματίσθη εις εξορίαν. Εγώ επλήρωσα τα έξοδά του να πάει στο Λονδίνο. Εγώ επλήρωσα να παραμείνει ένα μήνα παραπάνω, απ' ότι προέβλεπε ο νόμος. Εγώ του απέστειλα αντιπρόσωπο της Κυβερνήσεως να τον ρωτήσει αν θέλει οτιδήποτε άλλο. ...για τα βασανιστήρια θα με εξετάσετε τώρα;...κύριε βουλευτά με παρασύρετε να αναφερθώ σε ένα τομέα, για τον οποίο είπα ότι δεν θα μιλήσω. Εγώ εκείνο το οποίο σας είπα είναι, ότι δεν είχα γνώση των βασανιστηρίων εις την μορφήν που τα περιγράφετε και όπως τα παρουσιάζετε. Δεν ήξερα ότι αντιμετωπίζονται με βασανιστήρια οι ανακρίσεις. Πώς θέλετε να το κάνουμε δηλαδή; Ο Πρωθυπουργός, ο οποιοσδήποτε πρωθυπουργός νομίζετε ότι είναι ενήμερος του οτιδήποτε συμβαίνει σε οποιαδήποτε υπηρεσία; Δεν το ήξερα. Απόδειξη ότι όταν ήλθε το Συμβούλιο της Ευρώπης, όταν ήλθε ο Διεθνής Ερυθρός Σταυρός, όταν εζήτησε ο τότε Αρχιεπίσκοπος, επέτρεψα να γίνουν έρευνες. Ενδεχομένως τα όργανα αν έκαναν βασανιστήρια- και θέλετε να το δεχτώ, να το δεχτώ, εφ' όσον δικαστικώς έχει εμφανιστεί- εκαλύπτοντο και δεν επαρουσιάσθησαν. Πώς θέλετε, λοιπόν, εγώ να επωμισθώ την ευθύνη ότι το ήξερα; Δεν τα ήξερα κύριε Κάππο. Θέλετε να πούμε ότι τα ήξερα; Πέστε το. Αλλά δεν τα ήξερα. Μάρτυς μου ο Θεός. Δεν τα ήξερα…»*

βουλής, περιλαμβάνουν 20.798 σελίδες.[1] Διαβάζοντας το πόρισμα, που κατατέθηκε αλλά δεν συζητήθηκε, βρίσκει την αλήθεια κανείς σήμερα σε συνδυασμό και με ότι έχει αποκαλυφθεί. Οι Βουλευτές της Νέας Δημοκρατίας είχαν αποχωρήσει της επιτροπής τον Ιούνιο του 1988, αφού είχε λήξει ουσιαστικά ο κύριος όγκος της εργασίας της. Μελετώντας τη δική τους εκδοχή, στο ξεχωριστό κείμενο που υπέβαλλαν με τις απόψεις τους (που περιλαμβάνεται όμως ως τμήμα του όλου πορίσματος της επιτροπής) διαπιστώνει την προσπάθεια, που καταβάλλεται για αποδυνάμωση των εντυπώσεων, μείωση ευθυνών πολιτικών προσώπων (Αβέρωφ), αποκλεισμό σχεδόν των εμπλοκών των ΗΠΑ, Μ. Βρετανίας και ΝΑΤΟ στα γεγονότα και τη σχεδίασή τους κ.ο.κ. Το κόμμα αυτό στην περίπτωση του Κυπριακού σχεδόν ταυτίσθηκε με την όλη θεώρηση του Κυπριακού ως προβλήματος του ΝΑΤΟ. Όπως αργότερα και το κυβερνών κόμμα το ΠΑΣΟΚ, που οι θέσεις του (κατά την εκτίμηση του γράφοντος) καμία ομοιότητα δεν παρουσιάζουν, τουλάχιστον στα Εθνικά αποκαλούμενα θέματα, εν οις και το Κυπριακό, με την προ του 1990 ακόμα περίοδο.

Γ14.- Η ΄΄ΤΑΣΗ΄΄ ΣΤΑΜΑΤΕΛΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤΙΣ ΕΔ

Το σημείο της μήνυσης του Πετρόπουλου, όπου περιγράφει τα της αντικαθεστωτικής[2] αυτής οργάνωσης του Σταματελόπουλου προκαλεί απορίες. Γράφει στο κυρίως σώμα της μήνυσης. «*…ομού μετ' άλλων συναδέλφων ναυτικού, στρατού και αεροπορίας, πεπεισμένων και αυτών διά την συντελλουμένην προδοσίαν εις τας ΕΔ και την Πατρίδα, οργανώθημεν εις την ανατροπήν του καθεστώτος»*. Σημειώνει πως, μέχρι τότε η οργάνωση αυτή ήταν άγνωστη, ενώ επί δικτατορίας παρέμεινε επί σειρά ετών συνεχής απειλή κατά του καθεστώτος μέχρι το τέλος του. Η παρουσία της οργανώσεως ήταν αντιληπτή στο καθεστώς, *«...πλην όμως τούτο δεν ηδυνήθη να την εξουδετερώσει παρά τας επανειλημμένας προς τούτο προσπαθείας του…»*. Ο Πετρόπουλος και στην συνέντευξή του[3] μιλάει για σύνδεση με υπαξιωματικούς και αξιωματικούς των υποβρυχίων, αλλά και με άλλους. Όχι όμως για αντιστασιακή οργάνωση με σκοπό καθορισμένο, δραστηριότητα κ.λ.π. Είχε την επαφή με την ομάδα του Σταματελόπουλου από πλευράς ναυτικού. Επιβεβαιώνει για ύπαρξη αποφασισμένων στο ναυτικό (κυρίως στα υποβρύχια «*...αξιωματικούς και υπαξιωματικούς της Βάσης...και μερικοί υπαξιωματικοί θηρία τους δένανε όλους...*»). Αλλά επισημαίνει πως, δεν έλεγε ονόματα σε κανέναν επί δικτατορίας *«...ήξερα ότι δεν πρέπει να έχεις εμπιστοσύνη στον κώλο σου από τις διαρροές..»* Αναφέρεται και στις επιρροές που ο Σταματελόπουλος είχε περισσότερο στο στρατό ξηράς και κάποιους στο ναυτικό και την αεροπορία. Από το ναυτικό κατονομάζει Κιοσσέ, Αναγνωστόπουλο, Γκιόκεζα, Λογοθέτη, Κολιγιάννη. Δεν παρουσιάζει όμως, όπως στη μήνυσή του την εικόνα κανονικής οργάνωσης. Όσο για το στρατό ξηράς, ο Σταματελόπουλος πρέπει να διέθετε δικούς του αξιωματικούς, όπως και όλοι οι πρωτεργάτες του πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου 1967.[4] Η αρθρογραφία από την Βραδινή του Αθανασιάδη δεν ήταν κάτι συνηθισμένο για στρατιωτικό και μάλιστα αρχηγό συνωμοτικής ομάδας, με την

---

[1] Τα στοιχεία αυτά όπως και τα πορίσματα της επιτροπής και μελών της για το ΄΄Φάκελο της Κύπρου΄΄ από την έκδοση της ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ (επιμέλεια ΤΡ. ΓΕΡΟΖΗΣΗ), *Το Κυπριακό στη Βουλή των Ελλήνων,* Αθήνα 1994, ΤΟΜΟΣ Δ΄1974-1989. Τα πορίσματα καλύπτουν στην έκδοση αυτή από σελίδα 252 μέχρι 344.

[2] Πιο σωστή θα ήταν η έκφραση ΄΄αντιηγετική΄΄ ή ΄΄αντιπαπαδοπουλική΄΄ για την ομάδα-οργάνωση του Σταματελόπουλου. Ο οποίος εγκαταλείπει την ΄΄επανάσταση΄΄ όταν διαπιστώνει πως παίρνει στραβό δρόμο και απομακρύνεται απ' ότι σχεδίαζαν προ του 1967. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο συγκεντρώνει κοντά του δυσαρεστημένους αξιωματικούς που πίστευαν στις διακηρύξεις της 21ης Απριλίου 1967.

[3] Βλ. συνέντευξη ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ (13-6-02) «*... δεν είχα εγώ τόσα παλικάρια εδώ στη βάση που πηγαίνω;....Είτε τον Περβαινά είτε τον Δριτσάκο είτε τον άλφα ή το βήτα, ένα σωρό.... Σου είπα προηγουμένως για τον Γαβαλά, που τον τιμώ,... όταν τους πιάσανε και τους ανάκριναν, για μένα δεν είπαν τίποτα. Ότι ξέρω γω νταραβεριζόμαστε με τον Πετρόπουλο…Ήταν ο Γκιόκεζας και ο Κολιγιάννης που ήξεραν... δηλαδή τι επαφή είχα με το Σταματελόπουλο και ποια ήταν η δική μου η ομάδα. Αυτοί ήξεραν ότι είναι πολλοί. Δηλαδή των υποβρυχίων η ομάδα ήταν πολλοί και δυνατοί....Συζητούσαμε τακτικά. Εγώ τους έλεγα τι συμβαίνει από πλευράς στρατού, στον Γκιόκεζα και στον Αριστείδη,* {Κολιγιάννη}*...όταν αρχίζει και μορφοποιείται αυτή η δουλειά, εγώ έχω επαφή με το Σταματελόπουλο.. ...ο Σταματελόπουλος είχε τις δικές του πληροφορίες και από την ΚΥΠ.... Είχε μέσα στην ΚΥΠ τους δικούς του αξιωματικούς, άσχετα αν έβριζε. Και αυτοί τον εκτιμούσαν... και του λέγανε τι συμβαίνει εκεί μέσα ...να πας στου Πετρόπουλου το σπίτι, το είχαν μπλοκάρει από όλες τις μεριές... Σου είχα πει ότι από την πλευρά της αεροπορίας ήταν ο αντιπτέραρχος Νταλάρας.....Ο Γκιόκεζας δεν είχε επαφή, ... αντιπροσώπευα εγώ και τον Γκιόκεζα και τον Κολιγιάννη ...του είχα πει ότι ΄΄εγώ αντιπροσωπεύω μια ομάδα δέκα, είκοσι αποφασισμένων΄΄..... Κανείς, αυτοί και ο Κιοσσές και τα λοιπά, ότι ήταν από εμένα……Ο Αναγνωστόπουλος και αυτός σε αυτήν την κατηγορία…μαζί με τον Κιοσσέ ήταν και ο μακαρίτης ο γαμπρός του……Ο Λογοθέτης…. ήταν άνθρωποι που ήμουν περισσότερο σίγουρος από τον εαυτό μου, γι' αυτό και το απέφευγα σαν ο διάολος το λιβάνι να πω ονόματα, γιατί; Ήξερα ότι δεν πρέπει να έχεις εμπιστοσύνη στον κώλο σου με τις διαρροές…»*

[4] Ο δημοσιογράφος Κακαουνάκης έχει σε δύο τόμους συγκεντρώσει πολύ υλικό για τα εσωτερικά της χούντας και την εξέλιξή της από την περίοδο της συγκρότησής της μέχρι τη μεταπολίτευση. Αναφέρεται στα γεγονότα και σε όλα τα πρόσωπα που από πλευράς των ΕΔ έπαιξαν ρόλο. Περιγράφει τις μεταξύ των εντάσεις, ίντριγκες, συνομωσίες, συγκρούσεις κ.ο.κ. Στο θέμα των ομαδοποιήσεων παρουσιάζει τους αξιωματικούς που έλαβαν μέρος στο πραξικόπημα και όσους στη συνέχεια εντάχθηκαν ενεργά στην ΄΄επανάσταση΄΄. Οι πηγές του Κακαουνάκη είναι κυρίως οι συνεντεύξεις με τους συντελεστές του στρατιωτικού καθεστώτος αλλά και αρχείο κύρια για την υπόθεση της Κύπρου. Για την εποχή που εκδόθηκε είναι ότι καλύτερο μπορούσε να γίνει.

Στο θέμα των ομαδοποιήσεων και των οπαδών/ πελατών των πρωτεργατών του πραξικοπήματος δεν έχει ξεκαθαρίσει εάν πράγματι είναι αξιόπιστα τα στοιχεία. Εν τούτοις αυτούς τους πίνακες και αυτές τις κατανομές σε ομάδες χρησιμοποιούσαν και στην ηγεσία των ΕΔ για πολλά χρόνια μετά τη μεταπολίτευση αφού ακόμα και μετά το 1985 περιλαμβάνονταν στο αρχείο Α/ΓΕΝ Βλ. Ν.ΚΑΚΑΟΥΝΑΚΗ, *2650 Μερόνυχτα Συνομωσίας,* Παπαζήση, Αθήνα 1967, Α΄Τόμος σ.148 για την ομάδα Σταματελόπουλου.

οποία σκόπευε να στραφεί κατά των υπόλοιπων του απριλιανού καθεστώτος. Ο Σταματελόπουλος είχε απογοητευθεί, από τη φορά που είχαν πάρει τα πράγματα για την ΄΄επανάσταση΄΄. Η ίδια απογοήτευση κατείχε και άλλους από τους αρχικούς θερμούς υποστηρικτές της. Αυτούς εννοεί ο Πετρόπουλος ως αποτελούντες οργάνωση που θα ανέτρεπε τη δικτατορία. Ο Μενενάκος δίνει πιο πλήρη εικόνα[1] του Σταματελόπουλου, και του τρόπου που κινείται. Για να κλείσει εδώ η προσέγγιση των επιρροών της ομάδας Σταματελόπουλου, (την οποία εννοεί ο Πετρόπουλος στη μήνυσή του, σε συνδυασμό με τις δικές του επιρροές στο ναυτικό) απομένει μόνον από πλευράς συνεντεύξεων η επισήμανση του Γκιόκεζα[2] πως ο ίδιος ό,τι γνώριζε το ήξερε από τον Πετρόπουλο. Που επιβεβαιώνει αυτό που λέει και ο τελευταίος. Πως από το ναυτικό αυτός είχε την επαφή με Σταματελόπουλο. Τα στοιχεία του Μενενάκου συνδυαζόμενα με του Πετρόπουλου για το ρόλο του Σταματελόπουλου, του Αθανασιάδη, των ίδιων και των άλλων εν ενεργεία στρατιωτικών επηρεαζόμενων από τον Σταματελόπουλο, χρειάζονται περαιτέρω έρευνα για να ξεκαθαρίσει αυτή η περιοχή περί τη χούντα με επακουμβήσεις, αντιδράσεις, εσωτερικές διαμάχες, συγκρούσεις κ.λ.π. Οι της κατηγορίας Κιοσσέ διστακτικά μάλλον προβάλλουν αυτούς τους ρόλους, αφού είναι της άποψης πως εάν κάτι μένει στα σχέδια, καλύτερα είναι ούτε να το λέει κανείς.[3]

Γ15.-ΕΝΑΣ ΔΕΞΙΟΤΕΧΝΗΣ ΣΥΝΟΜΩΤΗΣ: Ο ΤΑΞΙΑΡΧΟΣ Δ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Εάν ένας αξιωματικός είχε ανάγει σε τέχνη τη συνομωσία με στόχο τον έλεγχο της εξουσίας από τα παρασκήνια, με αυταρχικές διαδικασίες, αυτός είναι ο Ιωαννίδης. Ο πιο ενδιαφέρων από τα στελέχη που πρωτοστατούν στις 21/4/1967 και ανατρέπουν την κυβέρνηση. Και ο λιγότερο αυτο -εκτιθέμενος, εκτός εάν πίσω από τη σιωπή του, κρύβεται η προσπάθεια, να μειώσει τη γελοιοποίηση από τον τρόπο, που τον χρησιμοποίησαν πράκτορες της CIA χαμηλού βαθμού. Αυτόν το μέγα συνωμότη.

Ο Ιωαννίδης ξεχωρίζει από όλα τα στελέχη των ΕΔ, διότι διαθέτει ικανότητες τις οποίες μια σημαντική μερίδα στρατιωτικών αναγνωρίζει, παραδέχεται, θαυμάζει και ως εκ τούτων τον εμπιστεύεται, τον εκτιμά, τον ακολουθεί. Εκτός της λιτής ζωής που διάγει, δεν εμπλέκεται σε οικονομικά σκάνδαλα, δεν αυτοπροβάλλεται, δεν θέλει αξιώματα. Μπορεί και πείθει, εκφράζοντας την πίστη και αγάπη του στην Ελλάδα, που θέλει να την μεγαλώσει με την Κύπρο, τη Βόρειο Ήπειρο και άγνωστο τι άλλο. Αυτά δεν τα κρύβει, αλλά τα χρησιμοποιεί και φέρνει κοντά του πιστούς σ' αυτόν πλέον αξιωματικούς.

Στην κατοχή εντάσσεται στο Ζέρβα και σε μια σύγκρουση με τον ΕΛΑΣ συλλαμβάνεται. Κατά τον Λύτρα υπογράφει δήλωση (;) και παραμένει μέχρι το τέλος του πολέμου μαζί με τις δυνάμεις του ΕΛΑΣ. Δεν διατίθενται στοιχεία τι έκανε στο διάστημα αυτό. Το 1951 τον συναντάμε να συμμετέχει στο πραξικόπημα του ΙΔΕΑ για υποχρέωση του Παπάγου να ανακαλέσει την παραίτησή του. Προδικτατορικά είναι στις μεταθέσεις των αξιωματικών, θέση που εκμεταλλεύεται για μυήσεις στη συνωμοτική ομάδα, που χρησιμοποιήθηκε στο πραξικόπημα της 21ης Απριλίου 1967. Στην επταετία 1967-1974, και αφού

---

[1] Συνέντευξη ΜΕΝΕΝΑΚΟΥ (4-9-02) «…. *Η ομάδα Σταματελόπουλου, όσον αφορά αξιωματικούς ήτανε πολυάριθμος. Ήξερα για τον Πετρόπουλο…. Ο Σταματελόπουλος είχε δεσμό με τον George τον Αθανασιάδη, τον εκδότη της Βραδινής. Σε αυτόν απευθυνόταν κάθε φορά και σε αυτόν αναφερόταν για κάθε τι, ότι έκανε...Είχε έρθει σε επαφή με τον Καραμανλή ... ο Σταματελόπουλος δια του George του Αθανασιάδη ... με κάλεσε... αρχηγός της Υ.Π.Ε.Α. της εποχής εκείνης ...το '73..., μας παρακολούθησαν και επειδή έβρεχε πολύ αναγκάστηκα και είχα πάρει το αυτοκίνητο μου...να πάμε να συναντήσουμε κάποια πολιτικά πρόσωπα. ..., προ Ιωαννίδη ήτανε ο Θωμόπουλος διευθυντής της Υ.Π.Ε.Α. επί Παπαδοπούλου ... είδαν τον Σταματελόπουλο, δεν ήξεραν ποιοι άλλοι ήτανε ..... ήτανε ένας αξιωματικός και ένα πρόσωπο πολιτικό.. ...Για τον αξιωματικό μπορώ να πω ότι ήτανε διευθυντής του γραφείου του Ζωιτάκη ο Ληρούδης.... Ήθελε να ανατρέψουμε τον Ιωαννίδη, τον Παπαδόπουλο, επανειλημμένως είχανε καταστρωθεί σχέδια να συλλάβουμε τον Παπαδόπουλο και μπορούσε να είχε γίνει, ήταν εφικτό αλλά τελευταία στιγμή για λόγους, μάλλον από τους πολιτικούς ...στις συζητήσεις που κάναμε και με τον George τον Αθανασιάδη, η συμφωνία ήτανε να γυρίσει ο Καραμανλής. Ή άλλο πολιτικό πρόσωπο, εάν δεν ήτανε ο Καραμανλής θα έπρεπε να ήτανε ο Μαρκεζίνης …. Ο Σταματελόπουλος ήτανε ...απόγονος του Νικηταρά,.... Ήτανε αψύς, ήτανε σκληρός, ήτανε δίκαιος και ήθελε να είναι και αποτελεσματικός. .... και εγώ είχα μια μονάδα, μια ομαδούλα φτιάξει, η οποία νόμιζα (ακριβώς μέσα στα πλαίσια της ομάδος Σταματελόπουλου στην αρχή), ότι θα κάνουμε αυτή την ανατροπή ...., δύο φορές, τη μια φορά είχαμε κανονίσει να ήμαστε κρυμμένοι κάτω στου Μαξίμου, ... ο Ζωιτάκης θα καλούσε αυτούς τους, Παπαδόπουλο, Ιωαννίδη, Μακαρέζο, Παττακό, να συνεννοηθούν και εμείς θα ήμαστε στο υπόγειο να βγούμε να τους συλλάβουμε ... Και ενώ είχαμε φτάσει στην τελευταία μέρα, την τελευταία μέρα το ανέβαλε ο Σταματελόπουλος.... Μου είχε πει ο Σταματελόπουλος κάποτε για τον Κιοσσέ. ...Οτι είναι ένας άνθρωπος στον οποίο μπορούμε να βασιστούμε και να ελπίζουμε ότι θα μας βοηθήσει. ... Πολύ ικανός. .... Τον Γκιόκεζα τον ξέρω .....»*

[2] Επιστολή Γκιόκεζα 22-9-2002 «*…Για τον Σταματελόπουλο, δεν έχω κάτι το συγκεκριμένο να πω. Δεν είχα ποτέ προσωπική επαφή μαζί του. Ό.τι γνωρίζω, επιπλέον της έντονης επικριτικής αρθρογραφίας του στον ημερήσιο τύπο του 1973-74, εναντίον της χούντας, προέρχονται από 2-3 ταγματάρχες τότε, του περιβάλλοντος Σταματελόπουλου, των οποίων τα ονόματα δεν θυμάμαι, που συνδέονταν με τον Στάθη Πετρόπουλο, ο οποίος με ενημέρωνε σχετικά….*»

[3] ΚΙΟΣΣΕΣ (6-8-02) «*…Τον Σταματελόπουλο;...Εγώ προσωπικά δεν τον ξέρω….Με τον Γκιόκεζα;…Βλεπόμασταν …. απλώς στην αρχή της 21ης Απριλίου για το καλό πάντα του ναυτικού, ξεκινήσαμε και είπαμε να γίνει κάτι. Μη γίνουν αυτά που γίνανε, αυτές οι αποστρατείες, αυτός ο χαλασμός Κυρίου….Με τον Γκιόκεζα ξεκίνησε ως εξής: μιλάμε για Απρίλιο….Το 67. Μαζευτήκαμε τρεις-τέσσερις- πέντε άνθρωποι και είπαμε ΄΄... δεν πρέπει να γίνει σφαγή στο ναυτικό΄΄....Ο μακαρίτης ο Αναγνωστόπουλος ...Πετρόπουλος, ο Γκιόκεζας...αλλά και ο Λογοθέτης ήταν αυτής της άποψης....Κάναμε ένα υπόμνημα που το δώσαμε κάπου.....Δεν ξέρω ποιος το έχει..... οπαδοί της λεγόμενης τάσης Σταματελόπουλου;.....του ναυτικού δεν υπήρχαν πολλοί….Νομίζω ήταν ο Στάθης ο Πετρόπουλος..... στο ναυτικό δεν απευθύνθη ποτέ ενεργά η κίνηση Σταματελόπουλου...ήταν στο στρατό και αν εγίνετο στο στρατό θα είχε .....Ήταν ο πεθερός μου, ο Περβαινάς. Ο Περβαινάς είχε σχέση με τον Σταματελόπουλο….Βέβαια. Ήταν γνωστοί από πριν….*»

αναλαμβάνει μετά τον Λαδά την ΕΣΑ, την μεγαλώνει, την στελεχώνει με νέα στελέχη απόλυτα δικούς του και την χρησιμοποιεί για τον έλεγχο των ΕΔ και ολόκληρης της χώρας. Η ΕΣΑ ανακρίνει και χρησιμοποιεί βία. Βασανίζει τους αντιπάλους του καθεστώτος, όχι για να αποσπάσει πληροφορίες μόνον, αλλά και για να συντηρεί τη φήμη της, να τιμωρεί, να φοβίζει, να στερεώνει την ΄΄επανάσταση΄΄ περιχαρακώνοντάς την με προστατευτικό τείχος τρόμου. Ο Ιωαννίδης καταλαμβάνει την εξουσία πολύ εύκολα, όπως αποκαλύπτει ο Κομπόκης, και την ασκεί με το φόβο. Ο αξιωματικός αυτός επομένως, πρέπει να εξετασθεί παράλληλα με την ΕΣΑ. Και με τα βασανιστήρια που έφερε ο μηχανισμός αυτός με ευθύνη του Ιωαννίδη στο χώρο των ΕΔ. Βάζοντας στη θέση βασανιστών κυρίως στρατευσίμους, μετά από κατάλληλη εκπαίδευση, αλλά και στελέχη των ΕΔ, που έφεραν στην επιφάνεια αυτήν την πλευρά του χαρακτήρα τους. Ο ρόλος του Ιωαννίδη στο πραξικόπημα της Κύπρου, είναι γνωστός και από τη βιβλιογραφία των τότε αρχηγών ΓΕΝ και ΑΕΔ[1]. Στην εργασία αυτή τον συναντήσαμε κυρίως στις καταθέσεις της επιτροπής και στις συνεντεύξεις αξιωματικών, που απαντούν για το στέλεχος αυτό των ΕΔ. Καταγράφονται στη διατριβή και προσεγγίζονται μαζί με ότι ελέχθη για ΕΣΑ και βασανιστήρια. Ο Ιωαννίδης καταθέτει στην επιτροπή και αρνείται να απαντήσει διότι[2] «*…θεωρώ ταύτην ως μη αντικειμενικήν και αμερόληπτον μετά την συζήτησιν εις την Βουλήν την 21ην Φεβρουαρίου 1986. Η Βουλή τότε υπεισήλθε εις θέματα ουσίας, διεχώρησε τους καθ' οιονδήποτε τρόπον εμπλεκομένους εις το Κυπριακόν εις καλούς και εις κακούς. Και εις μεν τους καλούς ανεγείρει ανδριάντας, τους δε κακούς παρέδωσε εις τον διασυρμόν της τηλεοράσεως και του τύπου…*». Ήταν ο μόνος τρόπος να αποφύγει το διάλογο, να κρύψει όλα εκείνα στα οποία, δεν έχει απαντήσεις που τον τιμούν. Επικρατεί η άποψη σε αποστράτους που τον γνώριζαν, πως έχει καταγράψει τις απόψεις του και ό,τι αυτός έζησε από τα γεγονότα, τα οποία επηρέασε ή προκάλεσε.

Απαντούν στις συνεντεύξεις τους για τον Ιωαννίδη και τον τρόπο που ήλεγχε τις ΕΔ όσοι ερωτήθηκαν σχετικά. Παρά το ότι το θέμα κάλυψε με λίγα λόγια ο συνταγματάρχης Κομπόκης όταν ρωτήθηκε για την εύκολη ανατροπή του Παπαδόπουλου από τον Ιωαννίδη. Έχει όμως σημασία να δούμε πώς τον έβλεπαν οι άλλοι και μάλιστα διαφόρων ιδεολογιών και προέλευσης. Το ερώτημα που πάγια ετίθετο στη συνέντευξη ήταν *΄΄πως ένας ταξίαρχος εν ενεργεία ήλεγχε τις ΕΔ της χώρας, όταν στην ιεραρχία ήταν πολλές θέσεις κάτω από την κορυφή της πυραμίδας΄΄*[3]. Οι απαντήσεις καλύπτουν (όχι πάντα) και τα της ΕΣΑ και τα περί

---

[1] Βλ. Αραπάκη και Μπονάνου ο.π. Και οι δύο προσπαθούν να διασώσουν την αξιοπρέπειά τους ως αρχηγών του ναυτικού ο ένας και των ΕΔ ο άλλος, ενώ έπαιρναν εντολές από έναν ταξίαρχο. Αλλά στα θέματα που προκύπτουν ευθύνες, όπως το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου, είναι και οι δύο εύγλωττοι. Ο Ιωαννίδης φταιει για όλα.

[2] Βλ. ΚΑΠΠΟ ό.π. σ.54

[3] Οι απαντήσεις που δόθηκαν στα ερωτήματα για Ιωαννίδη και ΕΣΑ είναι οι εξής:

ΑΛΕΞΑΚΗΣ (19-6-02) «*...Ήταν ταξίαρχος... διακόσια στη σειρά; Παραπάνω…. Αφού αυτός είχε την οργάνωση, σε αυτόν δίνανε αναφορά όλοι οι αξιωματικοί που ήταν μυημένοι, αυτός έκανε τους αρχηγούς, αυτός έκανε τους υπαρχηγούς, αυτός τους στρατηγούς και λοιπά. Αυτοί όλοι ήταν ανδρείκελα, αυτός τους έφτιαχνε….Ποια ήταν η δύναμή του; Η οργάνωση που είχε μαζί του... Όλοι οι αξιωματικοί ήταν μυημένοι στον Ιωαννίδη. Αφού πήγαν οι άλλοι πραξικοπηματίες και αναλάβανε πολιτικές θέσεις και λοιπά, όλοι αυτοί οι αξιωματικοί που ήταν στις ομάδες τους κατ' ανάγκην πήγαν στην ομάδα του Ιωαννίδη (ο οποίος έμεινε μόνος του στο στρατό), διότι θέλαν τις εξυπηρετήσεις τους, τις προαγωγές τους, τις μεταθέσεις τους και λοιπά. Ούτε ο Παπαδόπουλος ούτε ο Λαδάς από εκεί μπορούσαν να τους εξυπηρετήσουν. Και είχαν μείνει στο στρατό ο Λέκας και ο Ιωαννίδης. Ο Ιωαννίδης ήθελε να εξοντώσει και το Λέκα. Σε κάποια φάση ο Λέκας και ο Ιωαννίδης, ... είπαν ότι΄΄η κατάσταση δεν πάει καλά στην κυβέρνηση, να μπούμε και εμείς να σπρώξουμε λιγάκι και να υποβάλουμε τις παραιτήσεις μας΄΄... είπαν ΄΄τώρα πάμε να τις υποβάλουμε΄΄. Έφυγε ο ένας από το γραφείο που ήταν μαζί, πήγε ο Λέκας, την υπέβαλε. Ό,τι έφτασε στο γραφείο του Αγγελή, έκαμε έτσι τα χέρια του ΄΄του την έφερα, εγώ δεν υποβάλω΄΄. Και όταν ο Λέκας είδε ότι ο Ιωαννίδης δεν υπέβαλε, πήγε να την πάρει πίσω. Ο Αγγελής όμως στρατιώτης ...και αποστρατεύεται και γίνεται υπουργός ο Λέκας και κυρίαρχος ο Ιωαννίδης στις ένοπλες δυνάμεις…. Όλοι ανδρείκελα ήταν, πήγαιναν και τον γλύφανε, τον κολακεύανε για να γίνουν στρατηγοί. Χωρίς την έγκριση και την εντολή του Ιωαννίδη ...ούτε μετάθεση παίρνανε ούτε προαγωγή ούτε τοποθέτηση…τίποτα….. Ένας ένας ζητούσαν{σημ. προφανώς θέλει να πει ΄΄έδιναν΄΄} ΄΄γην και ύδωρ΄΄ από τον Ιωαννίδη....στη Σχολή Ευελπίδων που υπηρέτησα σαν υπολοχαγός έναν φίλο, Κουνουμάκης,...Αυτός είχε ένα πάθος, να μπει στη Σχολή Πολέμου... έδινε, τον κόβανε, ξανάδινε, τον κόβανε. Πήγε στο συμμαθητή μας τον Μπουρδάκο και στον Λουτσέο το γαμπρό του...του λένε ΄΄να σε πάμε στον Ιωαννίδη΄΄. Τον πάνε στον Ιωαννίδη...Όχι μόνο πήγε στη Σχολή Πολέμου...Τον πάνε στο ΕΑΤ – ΕΣΑ., όταν κλείσανε τη «Βραδινή» ποιόν βάλανε επικεφαλής; Αυτόν. Τον βάλανε στο ΕΑΤ – ΕΣΑ να φύγει για βασανιστής, ενώ δεν ήταν βασανιστής τον πήρε η μπόρα...»* Για την ΕΣΑ συμπληρώνει ο Αλεξάκης στην συνέντευξη. «*... πέρασε ένα αυτοκίνητο, έρχονται με βάζουν στη μέση, και κατεβαίνει ο Μάριος ο Μπουρδάκος, ο διοικητής της ΕΣΑ Πειραιώς, συμμαθητής μου στη Σχολή(...)μου λέει ΄΄Γιάννη ήρθα εγώ να σε συλλάβω και δεν άφησα άλλους που δεν σε ξέρουν, για μη σε ταλαιπωρήσουν κιόλας. Και θα σε πάω στο ΕΑΤ – ΕΣΑ...»...με παράδωσε σε έναν που ήταν αξιωματικός υπηρεσίας, Βασίλειος Πολύζος, υπολοχαγός..., ο Μπουρδάκος εξαφανίζεται,...με ταλαιπωρούσαν, με χτυπούσαν...έξι μέρες με είχαν έτσι,...η γυναίκα μου δεν το ήξερε. Γύριζε τα στρατόπεδα και ρωτούσε και αντί άλλου πήραν το λάστιχο, καλοκαίρι ήταν, οι σκοποί τη βρέχανε με το λάστιχο για να σηκωθεί να φύγει...Μια παρένθεση. Εκεί προχθές στο «ΑΒΕΡΩΦ» ήρθε ο Φέτσης, ήρθε ο Παπαδόγγονας...ο Μπουρδάκος..., ήταν στην ομάδα του Αγγελή, και τα γράφουν τα βιβλία...από τη μεταπολίτευση και μετά ο Παπαδόγγονας τον έχει διευθυντή του γραφείου του, του πολιτικού του και της Εθνικής Αμύνης και τον έκανε και στρατηγό....τον αποκαταστήσανε σε στρατηγό…. τον έχει ακόμα… ο μόνος χουντικός;...Και του πολιτικού και του στρατιωτικού είπαμε, στο Υπουργείο Εθνικής Αμύνης όταν ήταν αναπληρωτής Υπουργός Εθνικής Αμύνης..»* Με την παροχή βαθμών στον Μπουρδάκο και την προστασία του από τον Παπαδόγκωνα ως Υπουργού και Βουλευτή και αντιστασιακού, έχουμε περίπτωση καθαρή αντιστροφής των εννοιών *΄΄αποκατάσταση΄΄, ΄΄χουντικός΄΄, ΄΄αντιστασιακός΄΄*. Προφανώς ο Μπουρδάκος είναι από τα ίδια μέρη με τον Παπαδόγκωνα.

ΒΑΡΔΑΝΗΣ (7-7-02) «*...Κατ' αρχήν ήταν διοικητής όλης της ΕΣΑ, της κάθε στρατονομίας πανταχού (...).κάθε φρουρά είχε και στρατονομία, ΕΣΑ. Αυτά τα ήλεγχε απολύτως με δικούς του αξιωματικούς.(...) Και τη διοίκηση ενός στρατοπέδου την ήλεγχε η ΕΣΑ της χούντας.(...)Με αυτόν τον τρόπο, του ΄΄εμείς είμαστε΄΄. Δεν ξέρεις ότι στην χούντα διαμορφώνονται εξουσίες έτσι, αυτόνομες και πρωτόβουλες, "άναρχες" εντός εισαγωγικών;(...). Ήμουν έγκλειστος με το ΄΄κίνημα του ναυτικού΄΄ και με έβγαζε ένας Εσατζής, (ο Σερίφης ήταν) για ένα τέταρτο έξω στον ήλιο να πάρω αέρα, στο στρατόπεδο του ΚΕΣΑ. Εκεί πιο κάτω είχα δει έναν, συνταγματάρχη ο οποίος κάτι κοίταζε λίγο μακριά από εμάς και τον ρωτάω ΄΄δεν συγκινείσαι από την εμφάνιση έστω και σε αυτήν την απόσταση του συνταγματάρχη;.(...)*

Το Σερίφη, τον Εσατζή. Και αντί απαντήσεως μου έξυσε τα αχαμνά του...., διαμορφωνόταν μια αντίληψη ως της μόνης εξουσίας,

όπου καταργούνταν (...)οι θεσμοί της επετηρίδας, των παραδόσεων, της αξιοπρέπειας και της τιμής των αξιωματικών(...)οι στρατηγοί την εποχή της χούντας, αν εξαιρέσεις τον Αγγελή (ο οποίος είχε αυτόνομη εξουσία και σαν ΙΔΕΑτης αλλά και σαν σκληρός πυρήνας της ΄΄Επαναστατικής Επιτροπής΄΄), ήταν ανδρείκελα, χωρίς ντροπή, υπάκουαν στον λοχαγό, στον ταγματάρχη τον Εσατζή....με τοΚκυπριακό; (...)Εκεί τώρα νομίζω ότι τον αδειάζει ο συμμαχικός παράγοντας, δηλαδή δεν θέλω να πιστέψω ότι ο Ιωαννίδης συνειδητά έχει προδώσει. Θεωρώ ότι ήταν ένας στυγνός εθνικιστής, ο οποίος υποδαυλίστηκε ότι θα γίνει η διπλή ένωση και μέσα σε αυτό το πλάνο λειτούργησε. Όμως του έφυγε από τα χέρια αυτό το πράγμα, τον άδειασαν και έγινε αυτό που έγινε. Δηλαδή θεωρώ ότι ο Ιωαννίδης είχε συμφωνήσει να πάρει το 80% της Κύπρου να ενωθεί με την Ελλάδα και το 20% με την Τουρκία (...)»

ΒΑΣΙΛΙΚΟΠΟΥΛΟΣ (20-2-02) *«... σαράντα μέρες στο Ε.Α.Τ. Ε.Σ.Α., ανακριτικό τμήμα. ... ο Θεοφυλογιαννάκος, Χατζηζήσης δηλαδή, Κούτρας διοικητής, αλλά δεν ανακατευότανε σε αυτά ο Κούτρας βεβαίως.Ήταν οι δύο ταγματάρχες τότε, ο Θεοφυλογιαννάκος και ο Χατζηζήσης. (...)βασανίσανε χτυπήσανε (...) Εντάξει ...»*

ΓΟΥΛΕΑΣ (2-6-02) «*… Είναι εξευτελισμός για μένα(...)Η διαδικασία είναι ότι έχει γαλουχημένους τους μικρούς αξιωματικούς οι οποίοι έχουν τις μονάδες που μπορούν να κινηθούν(...)* ο αρχηγός του Στρατού μπορεί να μην είχε τις (…)επαφές που είχε ο ταξίαρχος,(…) *Η ΕΣΑ; Έπαιζε, έτσι έχουν αποδειχθεί τα πράγματα. έπαιζε ρόλο στο θέμα του ελέγχου των προσώπων.(...). Με μορφωμένα παιδιά, έτσι; Πανεπιστημιακού επιπέδου.(...). Ποιοι στρατηγοί, αυτούς που θελαν να κάνουν στρατηγούς;...»*

ΔΡΟΣΟΓΙΑΝΝΗΣ (12-9-02) «*…Ο Ιωαννίδης στο κίνημα του '51, έπαιξε αποφασιστικό ρόλο διότι συνέλαβε και τον Γρηγορόπουλο και τον Τσακαλώτο..... Όταν έγιναν οι ανακρίσεις του Ζωζονάκη, (...)ο Ιωαννίδης απεστρατεύθη..... Γι' αυτό και όταν επανήλθε μετά την επιτυχία του Παπάγου,στις εκλογές του '52, ήταν τόσο πίσω στην επετηρίδα.(...). Εγώ τον βρήκα 2ο γραφείο στην Κύπρο. Όταν ήμουνα επιτελάρχης των καταδρομών(...), του ζήτησα να μου πει ποιες είναι οι περιοχές, που υπερτερούν οι Τουρκοκύπριοι, (...)και μου είπε δεν ξέρει. Εγώ έμεινα άναυδος γιατί είχε πολλά χρόνια ως γραφείο πληροφοριών της Κύπρου (...)μου τον έφερε τον χάρτη αυτό, την επομένη μέρα, (...)θα έπρεπε να τον ξέρω τον άνθρωπο, δεν έτυχε να συναντηθώ ποτέ.(...) Πως τον υπάκουαν όλοι οι στρατηγοί; Δεν μπορώ να ξέρω, τι αρμοδιότητες είχε. Εγώ πιστεύω ότι ο Ιωαννίδης απέκτησε την εμπιστοσύνη του Παπαδόπουλου, όταν του είπε για κάποιο κίνημα που προετοίμαζε ο Λαδάς.(...)**.** Εναντίον του Παπαδόπουλου. Και γι' αυτό όταν του ανέφεραν αυτοί τι πρόκειται να γίνει, να τον ξηλώσουν από πρωθυπουργό, τους είπε ότι ο Ιωαννίδης είναι αρσακειάδα. Δεν το πίστεψε....ως συνωμότης πρέπει να είναι άριστος(...).ο Ιωαννίδης υπηρέτησε στη σχολή ευελπίδων και κάθε τάξη εξερχόμενη από την σχολή ευελπίδων, την έπαιρνε και τους έκανε τραπέζια στην Χαλκίδα. Τους μίλαγε και τους μυούσε στο κίνημα του....πιστεύω ότι δεν είχε ασχοληθεί ποτέ με λοβιτούρα, που και αυτό είναι πολύ βασικό.(...) Και πήγαμε στο Χατζηζήση για να με ανακρίνει, ο Χατζηζήσης. Όταν με ανέκρινε με ρώταγε ποιοι είναι και τα λοιπά, ΄΄Εγώ δεν ξέρω τίποτα, εσείς πέστε μου τι έχω κάνει. ΄΄, ΄΄ Εσύ να μας πεις. ΄΄ ΄΄ Βρε δεν έχω να σας πω τίποτα ... τι να σας πω;.... Δεν τον χώνευα (...)Δεν με βασάνισε, απλώς με ρώταγε. Επιμόνως...»* Τον Δροσογιάννη δεν τον χτύπησαν στην ΕΣΑ αλλά πολλά στελέχη των ΕΔ βασάνισαν και έχει αποδειχθεί και δικαστικά. Το Μουστακλή, το Βαρδάνη, τον Πνευματικό, το Μήνη, το Στάππα και άλλους αξιωματικούς της οργάνωσης για το ΄΄κίνημα του ναυτικού΄΄.

ΘΕΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΣ (29-6-02) *«…μέσα στον στρατό υπάρχει πάντοτε ένα δίκτυο..... Αυτοί οι άνθρωποι μένουνε ατελείωτες μέρες, ατελείωτα χρόνια μαζί σε επαρχίες, εκεί όπου η κοινωνική δραστηριότητα είναι εξαιρετικά περιορισμένη(...)* {ο Ιωαννίδης} *στηριζόταν στο γεγονός ότι αν εσύ δεν πήγαινες με το μέρος του σε αποστράτευε...., σε τιμωρούσε, σε έστελνε σε (...) και σε αποστράτευε, (...)Δεν ήλεγχε όλους τους στρατηγούς, ήλεγχε τις θέσεις κλειδιά....το προσωπικό.... Τον ενδιέφερε ποτέ τον Ιωαννίδη οι επιχειρήσεις;...Τον ενδιέφερε να έχει στις μεταθέσεις, στις προαγωγές, ήταν όλοι δικοί του αυτοί. Με 15 ανθρώπους ήλεγχε την κατάσταση.... Τις ένοπλες δυνάμεις, τουλάχιστον την εποχή εκείνη, μπορούσε να τις ελέγξει. Γιατί; Γιατί στις ένοπλες δυνάμεις μπορείς να τον τιμωρήσεις, να τον (...) και να τον διώξεις. Να τον αποστρατέψει ... Για τον Μουστακλή ήξερα γιατί ήταν φίλος μου, από τότε που υπηρετούσαμε στην Κύπρο....τον είδα κακοποιημένο στο Ε.Α.Τ. /Ε.Σ.Α.,που τον φέρανε, μπήκανε στο ίδιο δωμάτιο που εγώ ανακρινόμουνα και τον θυμάμαι να έχει στον κρόταφο ένα μεγάλο χτύπημα και πάνω εκεί να του έχουνε βάλει μια πατσαβούρα...»*

ΚΑΡΟΥΣΟΣ (26-9-02) «*…Ο Ιωαννίδης.... Έκανε αντάρτης στον Ζέρβα, πολέμησε κατά των κατακτητών της πατρίδας.(...) ήτανε της τάξεως του '43 εγώ ήμουνα της τάξεως του '48.(...), Ο Ιωαννίδης εντεταγμένος στον Ι.Δ.Ε.Α..... Είχαν συνταχθεί με τον Ιωαννίδη και τελικώς απέβλεπαν σε δύο πράγματα. Στην διατήρηση της αγνότητας της επαναστάσεως, όπως αυτή πλασματικά τέθηκε την 21η Απριλίου και κυρίως στην ανθρώπινη αδυναμία, την διατήρηση στα χέρια του την δύναμη από την οποία αντλούσαν την ηδονή της εξουσίας ... με συνέλαβαν από τον Αύγουστο του 1969 με την κατηγορία συμμετοχής στους Ελεύθερους Έλληνες(...) Οδηγήθηκα απευθείας στο Ε.Α.Τ. / Ε.Σ.Α. και μου ανοίξανε μια επετηρίδα, που είχε απάνω σημειωμένους ..., τώρα ποίος την έκανε αυτήν την απροσεξία δεν μπορώ να ξέρω, εγώ την χαρακτήρισα επιπολαιότητα..... Ο Θεοφιλογιαννάκος. ΄΄Λυπούμαστε πολύ κύριε ταγματάρχα, θα ταλαιπωρηθείτε. Λέω, ΄΄Κάντε ότι θέλετε.΄΄...»*

ΚΙΟΣΣΕΣ (6-8-02) «*…Δεκαοχτώ μήνες. Στον Κορυδαλλό...Με εμένα συζητούσαν...Ο Ιωαννίδης; Τα ίδια. Εγώ τους έβλεπα όλους. Αυτοί ήταν μεταξύ τους χωρισμένοι...πώς ο Ιωαννίδης ανέτρεψε τον Παπαδόπουλο; Εύκολο είναι δεν είναι τίποτα. Πώς ήξερε ότι θα ανατραπεί;(...)Είχε πάει ο Παττακός δύο μέρες πριν και του το είχε πει.(...)Μου το είχε πει ο Παττακός.(...) Ο πρέσβης της Αγγλίας είπε στον Παττακό ότι ετοιμάζεται η ανατροπή του Παπαδόπουλου.(...)Ο Ιωαννίδης κατ' αρχήν είχε ξεκινήσει την 21η Απριλίου μαζί με τον Παπαδόπουλο.*

Ήταν ένας από αυτούς. Εμφανίζετο ανιδιοτελής, δε ζήτησε υπουργικά καθήκοντα, λιτός στη ζωή του, δεν είχε δηλαδή τίποτα αυτός ο άνθρωπος, όλοι οι άλλοι είχαν τις γυναίκες τους, αυτός δεν είχε τίποτα.(...) Υπάρχουν παραπάνω οι οποίοι ζούσαν στη χλιδή και δεν είχαν φράγκο και υπήρχαν άνθρωποι οι οποίοι ζούσαν σεμνά και είχαν χρήματα.(...)Με το μηχανισμό του κράτους που έριζε τον Παπαδόπουλο.(...)Ένα μηχανισμό δικό του, πήγαν οι δυνάμεις μαζί του, είχε μια δύναμη Α και την έκανε δέκα Α, έριζε τον Παπαδόπουλο.(...) αυτοί οι οποίοι πηγαίνανε στην ΕΣΑ εθεωρούντο οι καλύτεροι αξιωματικοί του στρατού.(...) Κατ' αρχήν η παρουσία μου στο «Έλλη» ήταν μόνο τέσσερις μέρες, δεν ήταν αυτές οι δέκα-είκοσι μέρες που λένε. Πρώτον. Δεύτερον: εμένα με κατηγορούν, εκτός από τη βιαιοπραγία, την αφήνω αυτήν, για κατάχρηση εξουσίας. Κατάχρηση εξουσίας κάνει κάποιος, όταν παίρνει καταθέσεις. Τις καταθέσεις δεν τις πήρα εγώ, τις πήρε ο Τζοβαρίδης και τις πήρε μόνος του, όταν είχαν φύγει οι άλλοι. Την κατάχρηση εξουσίας δεν την κάναμε εμείς, την έκανε ο Τζοβαρίδης. Δεν ξέρω για ποιόν λόγο δεν κατηγορήθη και όχι μόνο δεν κατηγορήθη αλλά ήταν και μάρτυρας κατηγορίας εναντίον μου, τρόπον τινά. Έχει πεθάνει τώρα και δεν κάνει να πω αυτά που θα έλεγα αν ζούσε. Τι να πω ότι πήγαν άνθρωποι οι οποίοι ήταν στο ΕΑΤ-ΕΣΑ και επειδή ήταν κομματικοί φίλοι κάποιου, μη λέμε ονόματα γιατί και αυτός έχει πεθάνει, και ο ένας και ο άλλος, δεν πέρασαν από δίκη, και πέρασε(...)Υπήρχε άνθρωπος ο οποίος είχε βγει στο ΕΑΤ-ΕΣΑ, διοικητής του ΕΑΤ-ΕΣΑ ο οποίος επειδή ήταν γνωστός του Παπακωνσταντίνου, δεν πέρασε από δίκη και πέρασε φαντάρος... Δεν υπήρχε το ΕΑΤ-ΕΣΑ;Υπήρχε το ειδικό ανακριτικό τμήμα, για ρώτησε κομμουνιστές παλιούς να σου πουν τι γινόταν.(...) Ρώτησε κομμουνιστές παλιούς που έπιανε το ειδικό ανακριτικό τμήμα....Δεν υπήρχε ειδικό ανακριτικό τμήμα στο στρατό; Αυτό το ΕΑΤ-ΕΣΑ……το ΕΑΤ είναι Ειδικό Ανακριτικό Τμήμα Τι δουλειά έκανε πριν το 67; Ανακρίσεις.(...)Όχι για τροχαία. Για θέματα που έχουν σχέση με τη δουλειά της στρατονομίας, για εθνική ασφάλεια. Η ΚΥΠ δεν έχει ανακριτικό τμήμα;...Εμ τι έκανε;... Τι που το ξέρω; Είναι το Ειδικό Ανακριτικό Τμήμα της ΕΣΑ. Αυτό ιδρύθηκε από την εποχή του συμμοριτοπόλεμου...»

ΚΟΥΡΗΣ (18-3-03) «*…Το επιτύγχανε με ένα δίκτυο κατωτέρων θα λέγαμε, ή μεσαίων στελεχών, τα οποία ήλεγχαν κύριες μονάδες των ενόπλων δυνάμεων μέσω των οποίων ήλεγχαν τη ζωή αυτής της χώρας. Το πολιτικό και οικονομικό βίο αυτής της χώρας.(...) Ε.Σ.Α,(...) γραφεία διαφωτίσεως,(....) 2α γραφεία των ενόπλων δυνάμεων,(...)στα οποία πάντοτε τοποθετούνται άνθρωποι προσκείμενοι φιλικά και πλήρως υποταγμένοι στο καθεστώς εκείνο(...)ήτανε δεύτεροι αξιωματικοί, με μοναδικό προσόν η δυνατότητα να συμμετέχουν σε*

συνωμοτικές ομάδες. Η ικανότης μάλλον, να συμμετέχουνε σε συνωμοτικά σχήματα. Δεν ήτανε καλοί επαγγελματίες αξιωματικοί, η μεγάλη πλειονότης από αυτούς ….»

ΛΑΔΑΣ (19-11-02) «*…το μόνο που ξέρω από συνομιλίες με τον πατέρα μου, είναι ότι, όσο είχε παράλληλα και τα καθήκοντα του διευθυντή της Ε.Σ.Α. (τα κράτησε για μερικά χρόνια μετά την 21η Απριλίου), δεν δεχότανε να γίνουν ούτε συλλήψεις, ούτε κρατήσεις από την Ε.Σ.Α.,... μάλιστα ήταν επιλογή οι οπλίτες της Ε.Σ.Α. να είναι απόφοιτοι νομικών σχολών, να έχουν κάποιες νομικές γνώσεις. Μετέπειτα, ξέρω και εγώ ό,τι έχετε ακούσει και εσείς. Επειδή έχω ακούσει και περιπτώσεις διαφόρων που βγαίνουν έξω και λένε ότι βασανιστήκανε ή ότι δεν βασανιστήκανε, υπήρξαν όμως και άλλοι οι οποίοι υπέστησαν αυτά που περιγράφετε. Και επί Ιωαννίδη μετά, εξελίχτηκε σε κύριο όργανο, για υποστήριξη με κάθε τρόπο του καθεστώτος. Ο στρατός δεν πολυανακατεύτηκε. Συμφωνώ με την στάση του πατέρα μου, εάν πράγματι ήτανε ... Μπορεί και να γινόντουσαν πράγματα που οπωσδήποτε δεν φτάνανε στους υψηλά υφιστάμενους. Ήταν δουλειές της αστυνομίας και από ότι ξέρω η αστυνομία πάντοτε λίγο περνάει τη γραμμή του νόμου (...). Τώρα για την αστυνομία, υπάρχουνε νόμοι και πρέπει να ακολουθούνται ….»*

ΛΥΤΡΑΣ (20-11-02) «*(...), ήτανε στον Ι.Δ.Ε.Α. (...), όπου υπήρχε καλή θέση υπήρχε και Ιωαννίδης. (...) στο κίνημα του '51, που έγινε τότε του Παπάγου, ο Ιωαννίδης ήταν διοικητής του λόχου στρατηγείου του Γ.Ε.Σ. (...). στο κίνημα αυτός ανέβηκε με το περίστροφο απάνω.... πάει ο ίδιος ο Παπάγος και του αφαίρεσε το περίστροφο και τον εξεδίωξε από το Γ.Ε.Σ(...) Ήταν κουτός, τι δειλός; Κουτός ήταν.(...) Ήταν στον Ζέρβα αυτός. Και σε μια μάχη, εκεί στην Πίνδο, τον πιάσανε αιχμάλωτο οι Ελασίτες. Για να μην τον σκοτώσουν έκανε δήλωση και κράτησε μαζί τους μέχρι το τέλος της απελευθερώσεως. Αυτός ήταν ο Ιωαννίδης. Ο Ιωαννίδης ήταν στις τοποθετήσεις κατώτερων αξιωματικών Πριν το '67.(...) τι έκανε από εκεί; Όλες τις μεταθέσεις των μεμυημένων αξιωματικών τις έκανε αυτός (...) Τότε γινόταν οι μυήσεις των αξιωματικών.(...)»*

ΜΕΝΕΝΑΚΟΣ (4-9-02) «(....) *το συζητούσαμε με τον Σταματελόπουλο και με άλλους, με τον Τσικόγιαννη θυμάμαι που τον 'ξέρανε ήταν συμμαθητές, και λέγανε ότι αυτός δεν κάνει ούτε για λοχαγός της Ε.Σ.Α. και καταφέρνει και περνάει στρατό. Πώς; Πιστεύω, ότι είχε την ανοχή του Παπαδόπουλου στην αρχή. Είχε την πλήρη συγκάλυψη του Παπαδόπουλου. Με την ανοχή του και τη συγκάλυψη του και με τη βοήθεια του, έκανε όλες τις μεταθέσεις, ήταν συνωμότης. Είχε ικανότητα συνωμοτική. Είχε μαζέψει δικούς του ανθρώπους οι οποίοι εξαρτιόνται από αυτόν. Κάποτε τον ρώτησα (...) ΄΄γιατί έβαλες τον Χατζηζήση στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α.; Αφού λες ότι είσαι δεξιός και εθνικιστής και, ο Χατζηζήσης ήτανε γνωστό ότι ήτανε κεντρώος παλιά, ή ο Σπανός΄΄. Και λέει,΄΄ επίτηδες τους βάζω, για να μην είναι αυτόφωτοι, να είναι ετερόφωτοι να έχουν την ανάγκη μου. Να με υπακούουν΄΄. Ήτανε εξαιρετικά ικανός συνωμότης, πρέπει να το παραδεχτούμε αυτό το πράγμα. Και είχε πιάσει τότε το πνεύμα των μικρών αξιωματικών, κυρίως αυτών των αξιωματικών που ήταν κοντά του(...) παρουσιαζότανε ως εθνικιστής, άνθρωπος ο οποίος έλεγε όνειρα, την μεγάλη Ελλάδα, την Ελλάδα των πέντε θαλασσών, την βόρειο ήπειρο, την Κύπρο την ένωση και τα λοιπά. Χαμηλής διανοητικής καταστάσεως. Η ικανότητα του δεν ήτανε ... Οι στρατηγοί πως τον υπακούανε; Τον φοβόντουσαν. (...)Διότι είχε την εξουσία, είχε καταφέρει να έχει την Ε.Σ.Α., όλους δικούς του, τυφλά όργανα..... Είχε καταφέρει και είχε διαβρώσει τα πάντα. Ήλεγχε την Ε.Σ.Α., η Ε.Σ.Α. είχε γίνει κράτος εν κράτει. Έκανε το σύνταγμα (...) επιχειρήσεων, σε αντιστάθμιση των ειδικών δυνάμεων (...)Εκεί ήταν σε μια μονάδα ο Ντερτιλής διοικητής. Αυτό, μετά όμως το ήλεγχε απόλυτα ο Ιωαννίδης. Έβαλε δικούς του ανθρώπους και είχε και αυτό το σύνταγμα.(...) Με αυτούς τους πραιτοριανούς, είχε καταφέρει να βάλει στα γραφεία μεταθέσεων δικούς του ανθρώπους, (...) είχε τους υπασπιστές, σε όλες τις θέσεις κλειδιά. Θυμάμαι το γνωμικό που μου έλεγε ο Ιωαννίδης. ΄΄Μεραρχία-Σώμα δεύτερο γραφείο, επιτελείο πρώτο΄΄ …».*

ΜΠΑΪΡΑΚΤΑΡΗΣ (7-7-02) «*… Ο στρατός ήλεγχε και την χωροφυλακή, ήλεγχε και την δημόσια διοίκηση… ήμουνα αξιωματικός, υπηρετούσα τότε …, δεν καθόμουνα εγώ να ασχολούμαι με τον γεωργό, ή με τον μπακάλη, … ο οποίος θα κάνει, ή αν θα λέει, το τι λέει. Διότι υπάρχει η αστυνομία* (…). *Το μπερδέψαμε διότι η Ε.Σ.Α. είχε ανεπαρκή εκπαίδευση, δεν είχε εκπαιδευτεί, δεν είχε μορφωθεί κανονικά για να μπορέσει ... Η Ε.Σ.Α.είχε εκπαιδευτεί για την τάξη και την πειθαρχία, η εμφάνιση των αξιωματικών και των οπλιτών να είναι καλή, η στολή τους να είναι περιποιημένη, και η συμπεριφορά τους γενικά έξω, είτε στα κέντρα είτε σε αυτό, να είναι κόσμια. (...)η συμπεριφορά υπήρξε σκληρή, υπήρξε απάνθρωπος σε πολλές περιπτώσεις και τα αποτελέσματα ήταν τελείως αρνητικά. Δεν μπορεί να πάρεις από αγρότη και μετά από 40 μέρες που κάνει την βασική εκπαίδευση να του πεις είσαι αστυνομικός τώρα. (...)Εθνική ασφάλεια; Η Ε.Σ.Α.; Δεν νομίζω. Αυτό είναι παρακρατικό. Ούτε προβλέπονται από τους κανονισμούς αυτά τα πράγματα της λειτουργίας της Ε.Σ.Α..... τότε, ήταν η Ο.Α.Σ. Ομάδα Ασφαλείας Στρατεύματος. Πριν το '67 και μετά και σήμερα ακόμα. Και σήμερα. Αυτές οι ομάδες είναι υπό την εποπτεία του 2ου επιτελικού γραφείου, και ελέγχεται η ετοιμότης ορισμένων στρατοπέδων(...), πρώτα απ' όλα αυτά γίνανε από δοκιμασμένους αξιωματικούς, ελεγμένους από απόψεως τοποθετήσεως, στελέχη κατά το μεγαλύτερο μέρος. Είτε αυτοί είχαν λάβει μέρος στην επανάσταση στις 21{*Απριλίου 1967}, *είτε είχανε δοκιμαστεί στο πραξικόπημα του βασιλέως (...). Τους είχανε πάρει λοιπόν και τους είχανε κάνει στελέχη στην Ε.Σ.Α(...) στο Γ.Ε.Σ. υπήρχε Ε.Σ.Α., είχε διεύθυνση η Ε.Σ.Α. την οποία την είχε ο Ιωαννίδης. Αυτή γιγαντώθηκε όμως διότι έτσι εξυπηρετούντο τα συμφέροντα τα συνωμοτικά δηλαδή, τα παρακρατικά συμφέροντα της οργανώσεως(...) Και ηλέγχετο, ακόμη και ο Α.Γ.Ε.Σ. και ο Α.Γ.Ε.Ν. και της αεροπορίας(...) Γιγαντώθηκε διότι αυτοί δημιούργησαν κατάσταση (...) όταν επί παραδείγματι μέσα σε ένα στρατηγείο έχεις μια διμοιρία Ε.Σ.Α. και είναι ένας και ένας, είναι δύο μέτρα, και έχει και τις ανάλογες διασυνδέσεις. Υπάρχει και ένας πυρήνας εις τον σχηματισμό (...) οι οποίοι ξέρουν ποιοι είναι δικοί τους από τα στελέχη (...)Άλλο μονάδα, άλλο στρατονόμος, ο οποίος επιβλέπει δύο ανθρώπους ή και τρεις και τους οποίους ελέγχει και λοιπά και λοιπά. Αυτοί συνήθως είναι οπλίτες βοηθητικοί,(...) ή πάνε και συνοδεύουν τους στρατιώτες από τον σιδηροδρομικό σταθμό και κάτι τέτοια. Αυτοί ήτανε οι ομάδες στρατονομίας... Τα κλιμάκια. Επί παραδείγματι μέχρι μεραρχία και ανεξάρτητη ταξιαρχία, είχαν κατ' ελάχιστον μια διμοιρία Ε.Σ.Α. (...) Επειδή αυτές οι μονάδες Ε.Σ.Α. υπήγοντο στην διεύθυνση… οργάνωση κάθετη(...)Απευθείας, από το διοικητή της Ε.Σ.Α. Στο κεντρικό. Δηλαδή τον Ιωαννίδη.... Υπήρχαν και οι άλλοι αξιωματικοί, έπειτα επειδή τα πράγματα ήταν ελεγχόμενα, ξέρανε επί παραδείγματι την τοποθέτηση, τα φρονήματα και λοιπά, όλων των αξιωματικών (...). Και μείνανε τα ρεμάλια τα περισσότερα. Αυτοί που φύγανε ήτανε αξιόλογοι, φύγανε αξιόλογοι αξιωματικοί. Επαγγελματίες δηλαδή .... έπειτα είδες ότι είχαμε το Πολυτεχνείο, είδαμε όλα αυτά τα πράγματα, όλος ο κόσμος αρχίσανε, άρχισε εντονότερη η αντίσταση του λαού και λοιπά. ... Πως ανεχόντουσαν οι στρατηγοί; (...) τα 5 χρόνια που είχαν περάσει είχαν αξιολογηθεί από τον λοχαγό, από τον ταγματάρχη και λοιπά και ήταν υποχείρια, αυτό ήτανε.... Κάθε αξιόλογος αξιωματικός ο οποίος είχε ανάστημα και είχε λόγο έφευγε..... Η κατάντια δηλαδή, εδώ είναι. Η κατάντια. Πώς ο στρατός, ο στρατηγός άκουγε το τι λέει ο λοχαγός, ή ο ταγματάρχης, ή ο αντισυνταγματάρχης, ή ο ταξίαρχος.... Εντούτοις όμως δεν μπορούσανε να αντιδράσουνε(...)»*

ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ (24-9-02) «*...ο Παπαδόπουλος δεν επέτρεψε στους Αμερικάνους αυτήν την αερογέφυρα.(...).αυτοί έπεισαν τον Ιωαννίδη, επείσθημεν και εμείς ως ιδεολόγοι,… έχε υπόψη σου έπεσε η Επταετία, δεν την λέω εγώ ούτε Επανάσταση-(...)Επταετία τη λέω. Έπεσε διότι θελαν να πέσει οι Αμερικάνοι.(…)Κατ' αρχάς επίστευα όπως ήταν οι αρχικές εξαγγελίες...ένας λόγος που συμμετείχα στην ανατροπή της 21ης Απριλίου ήταν και αυτός. Διότι είδα ότι προσπαθούσε η 21η Απριλίου να γίνει καθεστώς(...) το Πολυτεχνείο δεν είχε καμία σχέση, διότι είχαμε αποφασίσει να ανατρέψουμε τον Παπαδόπουλο από το καλοκαίρι του 73(...)Ορισμένοι νεαροί αξιωματικοί(...)με τον Ιωαννίδη(...)τέσσερις- πέντε του στρατού, είναι γνωστοί,..., ήταν δέκα-είκοσι αξιωματικοί(...)Είναι μια ομάδα που ήταν οι αδερφοί Παλαϊνη, ο Πηλιχός, Πανόπουλος, εγώ(...)Από το ναυτικό εν γνώσει ήταν ο Κούβαρης, ο Γκίκας(...) και ορισμένοι άλλοι αξιωματικοί μικρότερων βαθμών(...) Ο Πολιτόπουλος; Όχι, ο Πολιτόπουλος δεν είχε……. Ο Καμαρινέας; Ούτε διότι βρισκόντουσαν στο εξωτερικό…… Από το ναυτικό είπαμε ήταν ο Κούβαρης, ο Γκίκας, ο Ζαφειρόπουλος, ο Παπαδόγγονας όχι ο Νίκος, ο Παναγιώτης….λέγανε η 21η Απριλίου ότι όλοι θα μείνουν με τα τζιν τους, με τις στολές τους και μετά άρχισαν να γίνονται ένα καθεστώς.(...) έφυγαν από τις αρχές, όταν λέμε ότι έγινε καθεστώς ότι ο Παπαδόπουλος έγινε πρόεδρος, έγινε Υπουργός Αμύνης, τα παρέλαβε όλα. Οι νέοι αξιωματικοί οι οποίοι,(εγώ τότε ήμουν περί τα 35, οι νέοι συνήθως είναι πιο ιδεολόγοι). Ενώ οι αξιωματικοί αυτοί καθόντουσαν, οι άλλοι*

βασανιστηρίων. Τα τελευταία θα έπρεπε να έχουν ιδιαίτερη μεταχείριση σε μια τέτοια εργασία. Αλλά βασανιστήρια, αυταρχισμός, ΕΣΑ και Ιωαννίδης πάνε μαζί. Και πρέπει να ξεχωρίζουν από τα βασανιστήρια της Μπουμπουλίνας και τα προερχόμενα από τα Σώματα Ασφαλείας γενικότερα. Πριν το 1967 αυτό το ΄΄προνόμιο΄΄ το είχε μόνον η ασφάλεια και οι βασανιζόμενοι κατά συνθήκη ανήκαν σε συγκεκριμένο ιδεολογικό χώρο, αυτόν του ΚΚΕ.

Η δικτατορία επέκτεινε το φάσμα βασανιζόμενων και κάλυψε οποιουσδήποτε αντιστέκονταν σ' αυτήν. Τα σκήπτρα σιγά-σιγά πήρε η ΕΣΑ. Χωρίς αυτό να σημαίνει πως οι ΄΄δάσκαλοι΄΄ του είδους, δηλαδή η ασφάλεια, σταμάτησε να χρησιμοποιεί τη μέθοδο. Είναι γνωστές οι δίκες των βασανιστών και των δύο χώρων. Δεν δικάστηκαν έτσι, ώστε να ικανοποιηθεί η κοινή γνώμη. Κάποιους απ' αυτούς τους σκότωσαν τρομοκρατικές οργανώσεις (Μάλιο, Μπάμπαλη). Από το Βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Αθηνών μαθαίνουμε τα αποδιδόμενα στα στελέχη των Σωμάτων Ασφαλείας περί βασανιστηρίων. Δεν διαβάζεται εύκολα αυτό το κείμενο[1] όσο ψυχρό και αν είναι. Ακόμα πιο δύσκολα διαβάζεται ένα άλλο

εγύριζαν με τις κούρσες ως Υπουργοί, και τέτοια τα οποία δεν ανεχόμαστε γι' αυτό επείσθημεν ότι έπρεπε να αλλάξει.... είχαμε προγραμματίσει την ανατροπή ένα μήνα- δύο μήνες προ του Πολυτεχνείου.... των ναυάρχων; Την εξηγώ όπως σήμερα δείχνουν την ίδια συμπεριφορά στον πρώτο τυχόντα βουλευτή, όχι της κυβέρνησης, αλλά σε έναν απλό βουλευτή.(...)όφειλε στους νεαρούς αξιωματικούς από το βαθμό του ταγματάρχη και κάτω.(...) οι άλλοι όλοι ήταν ανδρείκελα.(...), όταν έγινε η 25η Νοεμβρίου, παρήλασαν από το γραφείο μου, που δεν ήμουν εγώ εκεί, από ναύαρχοι, στρατηγοί, και διάφοροι άλλοι. Έλεγαν μάλιστα της γραμματέως "γράψε το ότι ήρθαμε να τον δούμε".(...) Ήταν τα ίδια ανδρείκελα τα οποία είχαν προχωρήσει στην ιεραρχία, όπως προχωρούν και τώρα. (...)όταν έγινε η ανατροπή π.χ. του Παπαδόπουλου, ακόμα και οι υπασπιστές του ήρθαν μαζί μας.(...) δεν υπήρχε περίπτωση κανένας να μπορεί να συλλάβει {σημ. τον Ιωαννίδη}..... μετά από λίγο διεφώνησα και το έστειλα και εγγράφως...» Στο ερώτημα γιατί ασχολήθηκε η ΕΣΑ με τις ανακρίσεις στην εξάρθρωση της οργάνωσης για κίνημα στο ναυτικό ο Νικολόπουλος απαντά ως εξής: *«...Δεν ήθελα να πάω εγώ καθόλου. Αυτό ήτανε του Μαργαρίτη, που διαφωνούσα και εγώ και ο Αραπάκης, διότι είπε ότι δε μπορούσε το ναυτικό να τις κάνει τις ανακρίσεις, ας τις κάνει ο στρατός(...) ούτε ο Ιωαννίδης ήθελε να τις κάνει ο στρατός. π.χ. με έναν της ΕΣΑ που για μένα ήτανε κάθαρμα, ο Χατζηζήσης, έγινα θηρίο, μέχρι που δεν τον έδειρα που είπε τους αξιωματικούς του ναυτικού "μοδίστρες", διότι ήταν θέμα πλέον ότι έλεγε και εμένα. Και ήρθα εις ρήξιν με αυτόν, τελείωσε.(...) Για μένα είναι απαράδεκτο γιατί εγώ δεν πιστεύω στη σωματική βάσανο.* (…)*ξέρανε ότι τουλάχιστον από μένα, τους είχαμε πει "ενταξει" και δεν είχανε βασανιστεί...»*

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ (27-5-02) «*…Μαριονέτες στρατηγοί, ήταν οι τύπου Γαλατσάνου, Μπονάνου, Αραπάκη….(...) Τις μαριονέτες εύκολα τις ελέγχει κανείς.(...) είχε ανθρώπους κάτω από τους στρατηγούς και οι στρατηγοί έκαναν αυτό που έλεγε ο Ιωαννίδης, φοβόντουσαν.(...) κρατούσε τα κλειδιά του συστήματος.(...)Έχω ακούσει ότι γινόντουσαν συγκεντρώσεις σε σπίτια, πήγε και μια φορά στη Σχολή Δοκίμων, δεν ήμουν εγώ εκεί, και είπε ότι αν αντιδρούσαν οι αξιωματικοί του ναυτικού ΄΄εγώ θα τους καταργήσω και θα βάλω βαρκάρηδες΄΄ (...) Όταν ο Παπαδόπουλος με προτροπή του Μαρκεζίνη είπε όχι στους Αμερικανούς για τη χρησιμοποίηση των βάσεων της Ελλάδος προς υποστήριξη του Ισραήλ στον πόλεμο, σε είκοσι μέρες εκπαραθυρώθηκε και έβαλαν στην εξουσία έναν άνθρωπο ελεγχόμενο πλήρως από τις μυστικές υπηρεσίες, τον Ιωαννίδη, ο οποίος ήταν πρόθυμος να προδώσει την Κύπρο...»*

ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ (13-6-02) «*…Συναντηθήκαμε* (σημ. με τον Σταματελόπουλο*) ακόμη τότε ήταν ο Παπαδόπουλος, δεν ήταν ο Ιωαννίδης(...). Και μου λεει ΄΄κοίταξε…υποτίθεται ότι ξεκινήσαμε΄΄, αυτός ήταν μέσα, ΄΄ξεκινήσαμε και τότε για αυτήν την υπόθεση να τελειώνουμε, ένα δύο χρόνια να ξεκαθαρίσει το πράγμα να έρθουν οι καλοί. Και τα κάναμε σκατά΄΄.... μικροί αξιωματικοί του στρατού ξηράς κλαίγανε... όταν έγινε το 74(...) Πως ήλεγχε τις ΕΔ; Πολύ απλό. Η ηγεσία των ενόπλων δυνάμεων, στρατού – αεροπορίας και ναυτικού, τσελεμεντέδες όλοι. Το τομάρι τους και μόνο, τίποτα άλλο.(...)Ταξίαρχο; Σε λοχία υπάκουαν. Διεφθαρμένοι άνθρωποι που τους βάζανε και ο Παπαδόπουλος και ο Ιωαννίδης να ελέγχουν ο ένας τον άλλο. Αν δεν ήταν διεφθαρμένοι πως θα τους έλεγχαν; Διεφθαρμένοι άνθρωποι, καριερίστες……μη νομίζεις, ο άλλος καταλαβαίνει. Δε βάζει σε μια θέση άνθρωπο σωστό, γιατί ο άνθρωπος ο σωστός αντιδρά. Η διαφθορά είναι που σε ελέγχει.(...)»*

ΣΚΟΥΡΙΩΤΗΣ (18-9-02) «*…. Είχε πάρει με τους ΕΣΑτζήδες τη δύναμη στα χέρια, ήξερε τις κομπίνες των άλλων και τους είχε στο χέρι. Έτσι πιστεύω. Τόσο κάθαρμα ήτανε.(...)Αφού είχε όλους τους άλλους στο χέρι....Δεν ήρθε και μας είπε θα σας διώξω όλους και οι μαλάκες κανένας δεν μίλησε και σηκώθηκα εγώ και βγήκα από την αίθουσα και παραλίγο να με χώσουνε μέσα;(...)Που μας είπε ψαράδες(...) Μετά το κίνημα του ναυτικού μας είχε καλέσει όλους στη σχολή δοκίμων(...)Όλους τους αξιωματικούς του ναυτικού. Υποχρεωτικά. Τώρα πόσοι ήταν δεν ξέρω.(...). Ναι ταξίαρχος,(...). Και μας είπε ΄΄εάν ξανακούσω τίποτα ότι θα βγει στον αέρα (δηλαδή εναντίον της χούντας τελικά), ή αν τολμήσετε και κάνετε τίποτα κινήσεις λόγω των συναδέλφων και λοιπά, θα σας απολύσω όλους και θα πάρω ψαράδες, δεν αξίζετε τίποτα΄΄ (...), αυτός, σε πρώτο πρόσωπο βέβαια.(...)Ναι, ναι με ναυάρχους, με όλους τους μαλάκες μέσα. Και όλους τους χουνταίους του ναυτικού να κοιτάνε.(...) Ναι, ναι και τους έχεζε ο ταξίαρχος.(...)»*

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ (15-6-02) «*...Ιωαννίδη; Το 1973 που πέρασα τη σχολή πεζικού ήρθε και μίλησε. Λέω ποιος είναι αυτός;...είχε κάνει μια οργάνωση μέσα στο στρατό από κατώτερους αξιωματικούς του βαθμού του λοχαγού και υπολοχαγού, οι οποίοι είχαν τοποθετηθεί σε θέσεις κλειδιά και παρακολουθούσαν. Είχε τον έλεγχο του στρατού, αυτή ήταν η δύναμη του, μικρότερους αξιωματικούς στο βαθμό του λοχαγού και υπολοχαγού(...), εκμεταλλευότανε τον ενθουσιασμό και την αγνότητα των μικρών αξιωματικών (...)Σε δεύτερα γραφεία, σε θέσεις νευραλγικές, σε νευραλγικές μονάδες να μπορεί να έχει τον έλεγχο.Οι μεγάλοι; Ασφαλώς και τον φοβούνταν. (...) το1973, στη σχολή πεζικού (...)έτσι όπως παρουσιάστηκε και όπως μίλησε νόμιζε κανείς ότι αυτός διοικεί το στρατό (...)δεν φαινότανε ο Ιωαννίδης, ήταν πίσω, μυστικά ενεργούσε μέσα στο στρατό (...).με ρώτησε ένας συνάδελφος, ΄΄καλά τον Ιωαννίδη δεν ξέρεις΄΄...Και για το όνομα του σκοτωνόντανε. Τόσο πολύ τον πίστευαν.(...) μα τότε μπροστά σε ένα λοχαγό της στρατονομίας ή ένα λοχαγό σε μια άλλη θέση που ήτανε του Ιωαννίδη, ο στρατηγός καθότανε προσοχή. Φοβότανε ο στρατηγός τον λοχαγό. Δηλαδή είχανε γίνει τα πάνω κάτω, οι στρατηγοί φοβούνταν τους κατώτερους, αυτούς οι οποίοι βέβαια ήτανε μέσα στο κύκλωμα του Ιωαννίδη(...)Και επί Παπαδόπουλου, αλλά αυτά δεν φαινότανε επί Παπαδόπουλου, (...)οι λοχαγοί αυτοί τους οποίους είχε ο Ιωαννίδης σε θέσεις κλειδιά, δεν εκδηλωνότανε σαν Ιωνναδικοί, δηλαδή δεν στρεφότανε εναντίον του Παπαδόπουλου, ή ότι ανήκανε στην κλίκα του Ιωαννίδη... Αυτοί εκδηλωθήκανε μετά την κίνηση του Ιωαννίδη περισσότερο. Δηλαδή χωρίσανε οι αξιωματικοί σε Ιωανναδικούς και σε Παπαδοπουλικούς...Η ανατροπή του Παπαδόπουλου. Συνελήφθησαν αξιωματικοί μεγάλων βαθμών. Από μικρούς αξιωματικούς.(...) οι Έλληνες αξιωματικοί, του μικρού βαθμού κυρίως, δεν ξέρω για τους μεγάλους βαθμούς, δεν είχαν την κατάλληλη ενημέρωση για το τι κακό έφερνε στο τόπο η δικτατορία... Δηλαδή πιστεύανε οι μικρότεροι αξιωματικοί ότι η δικτατορία έγινε και για το καλό της Ελλάδος. Δεν ήτανε, νομίζω η άγνοια εκείνη η οποία έκανε τον αξιωματικό να μην αντιστέκεται, διότι μπορούσε να αντισταθεί ο αξιωματικός, να κάνει αντίσταση. Ένα μεγάλο μέρος των αξιωματικών, είχε μια παθητική στάση διότι ναι μεν δεν ταυτιζότανε με τη δικτατορία, αλλά δεν είχε και τη δύναμη να αντισταθεί …»*

[1]Πρόκειται για το Βούλευμα υπ' αριθ.4347/20-12-1975 του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Αθηνών *΄΄συγκείμενον υπό των Δικαστών Εμμανουήλ Αποστολάκη, Παναγιώτου Αναστασοπούλου, και Ματθαίου Μακρινού΄΄* που εξετάζει και αποφαίνεται για Δασκαλόπουλο, Λάμπρου, Μάλλιο, Μπάμπαλη, Καραπαναγιώτη, Γιαννικόπουλο, Καλύβα, Σπανό, Κραββαρίτη, Παύλου, Ντζαφέρη, Λιάπη, ….σύνολο

αδημοσίευτο κείμενο γραμμένο από αντιστασιακό, που βασανίσθηκε απ' αυτούς της ασφάλειας. Πρόκειται για την Αγγελική Σωτήρη, όπου λιτά περιγράφει τις συνθήκες κράτησης. Δηλαδή τα βασανιστήρια στα οποία υποβλήθηκε ως μέλος της παράνομης τότε ομάδας έκδοσης του εντύπου ΄΄ΠΑΝΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΗ΄΄ της οργάνωσης ΄΄Αντιδικτατορική ΕΦΕΕ΄΄. Σημειώνεται εδώ διότι εκτός των άλλων, στο κείμενό της αναφέρεται και το Μπογιάτι. Υπήρχε και εκεί τάγμα ΕΣΑ υπό τον αντισυνταγματάρχη Γκόρο, καθώς και στρατιωτικές φυλακές. Η ΕΣΑ και ο Γκόρος χρησιμοποιήθηκαν και για κρατούμενους ιδιώτες που τους βασάνιζαν στρατιωτικοί. [1]

Η Σωτήρη είχε συλληφθεί μαζί με τους Λάζαρο Σταθάκη και Σταύρο Τσικουδάκη και βρέθηκε στην ασφάλεια με «*…την Βίκυ Σιδέρη τη Νάντια Βαλαβάνη …και την Ιωάννα Μακρή ….τους άντρες πολιτικούς κρατούμενους, Κάππο, Γόντικα,Σταθάκη Μαρούκη και άλλους τους έχουν πάει στις στρατιωτικές φυλακές στο Μπογιάτι…*».[2] Τους βασάνισαν όλους. Και δεν μίλησαν. Ο Κάππος λέει στον Ιωαννίδη μετά δεκαπέντε χρόνια όταν τον συναντά στην επιτροπή της Βουλής για το Φάκελο της Κύπρου *«...δεν βγάλατε τίποτε από μένα...»*. Αυτή ήταν και η τιμωρία τελικά του Ιωαννίδη όπως και των άλλων ΄΄κομμουνιστοφάγων΄΄. Να τους ανακρίνει βουλευτής του ΚΚΕ.

Γ16.- ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΑΥΤΑΡΧΙΣΜΟΥ - Η ΕΣΑ ΠΗΓΗ ΚΑΙ ΣΤΗΡΙΓΜΑ ΤΗΣ ΄΄ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ΄΄

Το απριλιανό καθεστώς χρειαζόταν έναν τρόπο πρόσθετο της προπαγάνδας και της ΄΄επαναστατικής ιδεολογίας΄΄ με τον οποίο θα πείθονταν ολόκληρος ο λαός, οι ΕΔ και κύρια οι εργαζόμενοι, ότι έπρεπε να συνεργαστούν, να υπακούουν, να ανέχονται. Δεν ήταν μόνον το γεγονός πως χρειαζόταν επίφαση ηρεμίας, ώστε να φανεί η διαφορά με την κατάσταση της ΄΄προεπαναστατικής ανώμαλης περιόδου΄΄. Το καθεστώς όφειλε και ήθελε να συνεργαστεί και με την κυρίαρχη τάξη, με τους βιομηχάνους, με το μεγάλο κεφάλαιο. Χρειαζόταν την στήριξή του. « *Η δικτατορία κατόρθωσε με τη δύναμη του τρόμου να εξασφαλίσει την πολυπόθητη για το μεγάλο κεφάλαιο ΄΄κοινωνική συνοχή΄΄ και έτσι να διευκολύνει τη διαδικασία καπιταλιστικής ανάπτυξης, κύρια σε βάρος των εργαζομένων*».[3] Έτσι εξηγείται ο ρόλος των μηχανισμών αστυνόμευσης από τις ΕΔ, που δεν υπήρχε πριν τη δικτατορία. Δηλαδή ο νέος ρόλος κύρια της ΕΣΑ με την επέκταση των δραστηριοτήτων της και στους πολίτες. Τα στρατοδικεία, ο στρατιωτικός νόμος, η υπόλοιπη εργατική νομοθεσία έρχονται συμπληρωματικά στον τρόμο, που η άμεση επαφή των οργάνων του καθεστώτος επιβάλλει με τις μεθόδους τους. Τα βασανιστήρια και ή έντεχνη διοχέτευση φρικιαστικών λεπτομερειών στην αγριότητά τους, βοηθούν σημαντικά, πειθαναγκάζουν σε υπακοή, αποτρέπουν την αντίσταση.

Την προσέγγιση και ανάλυση της ΕΣΑ και των ΕΣΑτζήδων και τον τρόπο που λειτούργησαν το διάστημα 67-74 μελετούν η Δαράκη- Μαλλέ και η Χαρίτου- Φατούρου.[4] Καλύπτουν απορίες, που θα μπορούσαν να διατυπωθούν για το φαινόμενο αυτό, εκτός ίσως των προεκτάσεων και σχέσεων των ανθρώπων, που στελέχωναν την υπηρεσία αυτή με τις δομές και λειτουργία των ΕΔ από όπου προέρχονταν.

εκατόν πενήντα τρεις ένστολοι αστυνομικοί αξιωματικοί, υπαξιωματικοί και οπλίτες οι οποίοι «*…κατά την διάρκειαν της διά του πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου 1967 εγκαθιδρυθείσης δικτατορικής διακυβερνήσεως της Χώρας…εφήρμοσαν μεβόδους βασανισμού…».*

[1] Βλ. ΣΤ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ ο.π. σ.σ.185-188 όπου (για το Νοέμβριο του 1973 αμέσως μετά το Πολυτεχνείο) κατονομάζονται ως βασανιστές στο στρατόπεδο Μπογιατίου εκτός του αντισυνταγματάρχη Π. Γκόρου και οι ταγματάρχης Σ. Κονδύλης και υπολοχαγός Θ. Ζούλας. Αναφέρονται επίσης ως κρατούμενοι στρατιωτικοί οι εν ενεργεία αντισυνταγματάρχης Αναγνωστόπουλος και ταγματάρχης Αρχάκης οι οποίοι και στη μεταπολίτευση κατέθεσαν ως μάρτυρες στη δίκη που έγινε εις βάρος του Γκόρου για τα βασανιστήρια του Γ. Τρικαλινού, παλαίμαχου στελέχους του ΚΚΕ.

[2] Από το κεφάλαιο Β΄ αδημοσίευτης εργασίας της ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΣΩΤΗΡΗ, *Στα Κρατητήρια της Γενικής Ασφάλειας, στην Οδό Μεσογείων,* Αθήνα 3-11-2002. Στο κεφάλαιο Γ΄, *Μερικές Σκέψεις Περί ΄΄Ηρώων΄΄ και Καθημερινότητας,* η Σωτήρη γράφει «*…εδώ-λέγαμε τότε- δεν πρόκειται…για το αν ΄΄έδωσες΄΄ συντρόφους στην ανάκριση. Πρόκειται για το πόσο ΄΄έσπασαν΄΄ την ψυχή σου, με υπογραφές και άλλα, μ' αυτές τις επιστημονικές μεθόδους, που διδάχτηκαν οι βάρβαροι στις σχολές βασανιστών των ΄΄συμμάχων΄΄ μας. …τα βασανιστήρια είναι μια ειδική μοναχική κατάσταση. Βρίσκονται πέρα κι έξω από την φυσιολογική σκέψη και την ανθρώπινη λογική. Πολύ συχνά τα βασανιστήρια δεν έχουν σαν στόχο την απόσπαση πληροφοριών, αλλά την ψυχική εξόντωση, το λεγόμενο ΄΄σπάσιμο΄΄ του αγωνιστή. Δύσκολο είναι να χωρέσει στο ανθρώπινο μυαλό κάτι τέτοιο σήμερα…»*

[3] Βλέπε ΜΟΣΧΟΝΑ ο.π. σ. 136

[4] Βλ. ΜΑΡΙΑΣ ΔΑΡΑΚΗ-ΜΑΛΛΕ, *Οι Εσατζήδες*, Κέδρος, Αθήνα 1976 και ΜΙΚΑΣ ΧΑΡΙΤΟΥ-ΦΑΤΟΥΡΟΥ, *Ο Βασανιστής ως Όργανο της Κρατικής Εξουσίας, Ψυχολογικές Καταβολές*, Ελληνικά Γράμματα Αθήνα 2003.

Τα συμπεράσματα των δύο συγγραφέων ενδιαφέρουν την παρούσα εργασία.

«*...΄΄το ΕΑΤ/ΕΣΑ ήταν η ιθύνουσα αρχή όλων ημών…΄΄ λέει ο δικαστικός στο πόρισμά του για την υπηρεσία αυτή μεταπολιτευτικά*…(ΔΑΡΑΚΗ σ.8).

…εγγυήτρια της σχέσης του φόβου η ΕΣΑ, εγγυάται πράγματι τη διατήρηση της χουντικής εξουσίας έτσι που ο ισχυρισμός των εσατζήδων ΄΄εμείς είμαστε η εξουσία΄΄ είναι, απ' αυτήν την άποψη, απόλυτα βάσιμος…Ο ένας μετά τον άλλον οι διοικητές του ΕΑΤ/ ΕΣΑ επαναλαμβάνουν: ΄΄Θέλουμε ν' ακούσει ο κόσμος ότι το ΕΑΤ/ΕΣΑ βασανίζει για να τρέμει΄΄. Διαδηλώνουν μ' αυτόν τον τρόπο τη βασική αποστολή τους, εγγυήτρια της συμμετοχής τους στην εξουσία, την καλλιέργεια της σχέσης του φόβου.(το ίδιο σ.19).

…Συμπερασματικά τα βασανιστήρια είναι, βασικά ο τρόπος με τον οποίο ΄΄η ΕΣΑ στηρίζει την επανάσταση΄΄ { που ήταν μαζικό σύνθημα των εσατζήδων ή ΄΄αλαλαγμός΄΄ όπως γράφει η συγγραφέας} *Πολύ περισσότερο από ανακριτικό μέσο τα βασανιστήρια αποτελούν μέθοδο κυβερνήσεως* …(το ίδιο
σελ.22)

«*…κάτω από τις κατάλληλες συνθήκες όλοι είμαστε ικανοί να γίνουμε βασανιστές…ο βασανιστής είναι και ο ίδιος θύμα…οι βασανιστές δεν γεννιούνται αλλά γίνονται… κάποια άτομα είναι απλώς καταλληλότερα από άλλα* {για βασανιστές} …» Φατούρου σ.69 κ.επ.

Στα συμπεράσματά τους οι συγγραφείς προβάλλουν ενδιαφέρουσες ερμηνείες συμπεριφορών και απόψεις.
Η Φατούρου καταλήγει (αποδεικνύει;) ως ειδική επιστήμων πως, οι νέοι άνθρωποι με την κατάλληλη εκπαίδευση γίνονται βασανιστές, μετατρεπόμενοι και οι ίδιοι σε θύματα. Είναι τολμηρό αυτό το συμπέρασμα, όχι εύκολα αποδεκτό από όσους υπέστησαν βασανιστήρια, οδηγεί στην αντιμετώπιση του βασανιστή ως αρρώστου παρά ως ενόχου, αναγκάζει τον αναγνώστη να σκέπτεται πως και ο ίδιος θα μπορούσε να γίνει βασανιστής και απλά ήταν τυχερός στη θητεία του. Έτσι όλοι αισθανόμαστε ή θα έπρεπε να αισθανόμαστε κάπως ένοχοι. Εκτός από το αναλογούν στον καθένα μερίδιο ευθύνης, για το πώς είναι διαμορφωμένη η κοινωνία και κύρια οι μηχανισμοί ποδηγέτησης της.
Η Δαράκη αμφιβάλλει η ίδια και σωστά, πως δεν πρόκειται να εφαρμοσθεί η θέση της για επανένταξη των τέως εσατζήδων στην κοινωνία. Μέσα από ανάλογο πρόγραμμα εκπαίδευσης, με χρήση ακόμα και καθηγητών/ διαλεκτών κάποιων από τα θύματά τους(όσους πέρασαν και υπηρέτησαν στην ΕΣΑ, τους υπολογίζει στους 4.000 περίπου για το διάστημα της δικτατορίας). Εκεί όμως που η αναλύτρια μιλάει προφητικά, είναι όταν εκφράζει από το 1976 ακόμα (χρονιά έκδοσης του βιβλίου της Δαράκη) φόβους για το μέλλον της σχέσης *΄΄εσατζήδες –κυβέρνηση -κατεστημένο-ένοπλες δυνάμεις΄΄* [1]. Μπορεί βέβαια να μην υπήρξαν φαινόμενα όπου να δικαιώθηκε σε μεγάλη έκταση η πρόβλεψή της για τους εσατζήδες, που είναι *«…διαθέσιμοι για τον παρακρατισμό, όποτε τους καλέσει…»*. Και τούτο γιατί το φαινόμενο των ακροδεξιών, φασιστικών οργανώσεων, που για χρόνια έδρασαν μεταπολιτευτικά, δεν είναι άσχετο με τη δεξαμενή των εν δυνάμει ακροδεξιών εργαλείων τρόμου, όπως οι εσατζήδες.
Τέλος η ίδια συγγραφέας κάνει χρήση και υιοθετεί τις θέσεις άρθρου[2] του καθηγητή Γ. Κουμάντου, (όπου) δείχνει με ποιον τρόπο ο Καραμανλής προσπαθεί σήμερα να ανασυντάξει τον Μηχανισμό που γεννά τις χούντες «*…να ΄΄ξεμουτρώσει΄΄ ο στρατός και να ξαναβρεί τον προσανατολισμό του. ...Η Καραμανλική επιείκεια αποβλέπει στο να εξασφαλισθεί η υποταγή και η αφοσίωση του στρατού στο κόμμα που κυβερνάει και στις κοινωνικές δυνάμεις που εκφράζονται με το κόμμα αυτό ...»*.Και σχολιάζει η συγγραφέας αυτό που βγαίνει από το άρθρο του Κουμάντου, (ο γράφων συμφωνεί με τη θέση αυτή). «*…Πρόκειται δηλαδή για μια ανανέωση της πατροπαράδοτης πολιτικής του ελληνικού κατεστημένου απέναντι στο Στρατό, της πολιτικής ιδιοποίησης και εκφεουδαρχισμού του Στρατού, προς όφελος της ομάδας στην εξουσία….»*
Θα μπορούσε να σταματήσει εδώ η προσέγγιση, εάν, αυτό το συμπέρασμα/ παρατήρηση, δεν χρειαζόταν άλλη απόδειξη στην προσπάθεια του Καραμανλή για προσεταιρισμό των ΕΔ, από αυτήν της τροποποίησης της ποινής του θανάτου των πρωταιτίων σε ισόβια.
Χρειάζεται πρόσθετη απόδειξη της άποψης αυτής για την προσπάθεια του μεταπολιτευτικού κράτους (με επικεφαλής τον Καραμανλή) προς εξισορρόπηση/ επαναστήριξη /συμμάζεμα των ΕΔ στον παραδοσιακό τους ρόλο και αποκατάσταση της σχέσης τους με το ΄΄κατεστημένο΄΄. Την βρίσκουμε στη μη αλλαγή του νομοθετικού πλαισίου και Κανονισμού της ΕΣΑ. Το μόνο που άλλαξε μετά τη δικτατορία ήταν η ονομασία, ώστε να μην προκαλεί γραμμένη στα περιβραχιόνια των ανδρών και τα αυτοκίνητα της υπηρεσίας αυτής. Από ΕΣΑ ονομάζεται ΄΄Στρατονομία΄΄ με το Ν.276/76 ο οποίος παρασέρνει και τις άγνωστες σχεδόν ΕΑΑ της αεροπορίας και ΕΝΑ του ναυτικού αλλάζοντάς τες σε Αερονομία και Ναυτονομία. Μια πρόταση του ΣΑΓΕ (συμβούλιο Αρχηγών Γενικών Επιτελείων) για ψήφιση Νόμου που θα προβλέπει Γενικό Κανονισμό Στρατονομίας- Ναυτονομίας- Αερονομίας (με διαδικασίες που ξεκίνησαν ίσως και πριν το 1983) δεν είχε αποτέλεσμα, τουλάχιστον μέχρι το 1999.
Το συμπέρασμα είναι πως ισχύει ακόμα στο σύνολό του ο Νόμος 1746/1951 για την στρατιωτική αστυνομία. Δηλαδή η λογική που διαμόρφωσε ο εμφύλιος, που μόλις είχε λήξει, είναι εκείνη που διατρέχει τη στρατιωτική αστυνομία τα τελευταία πενήντα χρόνια. Με απλές αλλαγές ονόματος και τίποτε άλλο. Θα δούμε αυτόν το Νόμο που κυρώνει τον Κανονισμό 600-1και αφορά την *«ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ»*. Τον σεβάσθηκε η δικτατορία, δεν τον άλλαξε ο Καραμανλής μεταπολιτευτικά, τον διατήρησε το ΠΑΣΟΚ για περισσότερα από είκοσι χρόνια σε ισχύ. Πιθανότατα ισχύει ακόμα, που σημαίνει πως επιτελεί καλά τον σκοπό του. Αυτόν δηλαδή που εξ απαλών ονύχων ο Κουμάντος και η Δαράκη –Μαλλέ θέτουν ως στόχο του Καραμανλή για τις ΕΔ. Και βέβαια δεν είναι μόνον η Δεξιά με το κυβερνών κόμμα του Καραμανλή (ΕΡΕ πρώτα, Νέα Δημοκρατία αργότερα) που εξυπηρετείται. Είναι και το Κέντρο με τα αντίστοιχα μεταπολεμικά Κόμματα (Ένωση Κέντρου, ΠΑΣΟΚ) που επίσης εξυπηρετούνται από την ίδια Νομοθεσία και Κανονισμούς. Το ΠΑΣΟΚ είναι κυβερνών κόμμα για περισσότερα χρόνια από τη ΝΔ. Ο λόγος μη ουσιαστικών αλλαγών είναι, πως τα κόμματα αυτά, εξυπηρετούν στην ουσία την ίδια πελατεία (΄΄κατεστημένο΄΄ τη λέει και ο Κουμάντος και η Μαλλέ και όλοι). Εκτός των ΄΄μαζών΄΄ που ποδηγετούνται και πείθονται με ανώδυνες εναλλαγές των διαχειριστών της εξουσίας.
Στο σχέδιο Νόμου του ΣΑΓΕ (συντάκτες του είναι στελέχη των ΕΔ, και μάλιστα από το χώρο των υπηρετούντων στη διεύθυνση στρατονομίας, απ' όπου και η αρχική ιδέα) υπάρχει διστακτική προσέγγιση

[1] ΜΑΡΙΑ ΔΑΡΑΚΗ ΜΑΛΛΕ, ο.π. Στα συμπεράσματα σ.217 και επ. είναι που η συγγραφέας αναφέρεται και στο άρθρο Κουμάντου και συνηγορώντας με τις παρατηρήσεις του, επεκτείνεται στην κριτική για την ακολουθούμενη αμέσως μετά τη μεταπολίτευση τακτική και στόχους της Κυβέρνησης Καραμανλή.
[2] Βλ. ΔΑΡΑΚΗ-ΜΑΛΛΕ ό.π. σ.223 με χρήση άρθρου ΚΟΥΜΑΝΤΟΥ *Το όργανο και το σκιάχτρο* δημοσιευμένου στο ΄΄ΒΗΜΑ΄΄ της 7-9-1975 σ. 1-2

/πρόβλεψη για αποφυγή χρήσης αναίτιας βίας. Εκεί μπορούν να ενταχθούν τα βασανιστήρια, όχι ως αναίτια βία, αλλά με διάταξη να σταματά υποτίθεται η όρεξη των ροπαλοφόρων και των αφεντικών τους. Γράφει ο συντάκτης στο άρθρο 5 του προτεινομένου σχεδίου: *«...τα στρατονομικά όργανα μπορούν να κάνουν χρήση της αστυνομικής ράβδου (κλομπ), μόνον όταν βρίσκονται σε νόμιμη άμυνα, και η χρήση τους είναι δικαιολογημένη και απόλυτα αναγκαία. Στην περίπτωση αυτή πρέπει να αποφεύγονται τα κτυπήματα σε ευαίσθητα μέρη του σώματος, όπως στο κεφάλι και στα γεννητικά όργανα...»*. Η πρόταση αυτή της ανώτατης ηγεσίας των ΕΔ δεν έγινε δεκτή, και δεν προχώρησε προφανώς από τον ΥΕΘΑ, που είναι ο άμεσος προϊστάμενός τους. Προτίμησε την ισχύουσα νομοθεσία από το 1951.

Είναι σκόπιμο να δούμε αυτό το νομοθετικό πλαίσιο μέσα στο οποίο λειτουργεί μετεμφυλιακά η στρατιωτική αστυνομία. Πρόκειται για τον Νόμο 1746/1951 «*περί Ελληνικής Στρατιωτικής Αστυνομίας»*. Το όνομα όπως είπαμε άλλαξε το 1975 και έγινε Στρατονομία. Τίποτε άλλο. Διατρέχοντας αυτόν το νόμο διαπιστώνουμε πως πρόκειται για κείμενο που αφορά μόνον τις ΕΔ. Ως προορισμό της ΕΣΑ προβλέπει την «*...εκτός των στρατοπέδων, τάξιν, ασφάλειαν, πειθαρχίαν, και άψογον παράστασιν του στρατεύματος...»*. Για τους αξιωματικούς το όριο χρόνου υπηρεσίας στην αστυνομία αυτή είναι δύο χρόνια το λιγότερο, ενώ για τους υπαξιωματικούς τρία χρόνια. Οι αξιωματικοί και υπαξιωματικοί πρέπει να επιλέγονται και να «*…διακρίνονται διά το ήθος και τον χαρακτήρα των, να είναι ακριβοδίκαιοι, ταχείας αντιλήψεως, δραστήριοι, επιβλητικοί την εμφάνισιν, ευγενείς εις τους τρόπους, αλλά και άτεγκτοι συνάμα, οσάκις αναπότρεπτοι ανάγκαι το επιβάλλουν...»*. Η ΕΣΑ δεν έγινε γνωστή για τους ευγενείς και δίκαιους που υπηρετούσαν εκεί στη δικτατορία. Οπωσδήποτε υπήρχαν και τέτοιοι. Εξ άλλου ο μηχανισμός του Ιωαννίδη επέλεγε άριστους νέους αξιωματικούς για την υπηρεσία αυτή, όπως δηλώνουν στις συνεντεύξεις τους επαΐοντες στρατιωτικοί. Σίγουρα παρόμοια κριτήρια ίσχυαν και για τους υπαξιωματικούς, που προορίζονται για την ΕΣΑ. Ο νόμος προβλέπει τα ίδια, συν την προϋπόθεση να έχουν απολυτήριο Δ΄ τάξης δημοτικού τουλάχιστον. Αναφερόμαστε στο 1951 και τα πράγματα έκτοτε έχουν βελτιωθεί σ' αυτό το σημείο. Όσο για τους στρατευσίμους «*…δέον να ώσιν αρίστης σωματικής διαπλάσεως και εμφανίσεως, υψηλού αναστήματος (1,75 και άνω) μεγάλης σωματικής αντοχής* (γιατί άραγε;), *οξείας αντιλήψεως, ικανής νοημοσύνης, ενεργητικότητος και παρατηρητικότητος, προικισμένοι δι' επιμονής και υπομονής, περιεργείας, ευσυνειδησίας και πρωτοβουλίας…υψηλόν δείκτην μορφώσεως…»*.

Η Δαράκη-Μαλλέ παρουσιάζει την πραγματική κατάσταση από κάθε πλευρά, και αποδεικνύει πως όλες αυτές οι προβλέψεις και προϋποθέσεις πήγαν περίπατο τουλάχιστον για τους στρατευσίμους, αλλά και για τους περισσότερους των στελεχών. Να θυμόμαστε, πως η ΕΣΑ έγινε γνωστή με τους βασανιστές της μικρών και μεγάλων βαθμών και όχι για τους υπόλοιπους που δεν βασάνιζαν. Ούτε ευσταλείς ήταν όλοι ούτε έκπαγλου καλλονής και ικανής νοημοσύνης. Δεν ήταν αυτά τα προσόντα, που ήθελαν από τους νέους αυτούς. Τους ήθελαν ως εργαλεία και όχι να σκέφτονται περισσότερο απ' όσο χρειαζόταν, για να ικανοποιούν κάποια ένστικτα βοηθητικά του έργου τους.

Ο διοικητικός μηχανισμός της ΕΣΑ ξεκινούσε από Διευθύνσεις στο ΓΕΣ στη Στρατιά, Σώματα Στρατού και μεγάλες μονάδες εξομοιούμενες με σώμα στρατού. Περιλάμβανε επί-σης ένα κέντρο εκπαίδευσης το ΚΕΣΑ και ένα ειδικό ανακριτικό τμήμα το ΕΑΤ/ΕΣΑ (που αναδείχθηκε ως το κέντρο της πραγματικής εξουσίας στην Ελλάδα την επταετία 1967-74).

Οι δυνάμεις κρούσης της ΕΣΑ απλώνονται από εδώ και κάτω με τους λόχους, που προβλέπονται στη στρατιά, τα σώματα στρατού και τις μεγάλες μονάδες, στις μεραρχίες και ΄΄ Λόχους Γραμμών Συγκοινωνιών΄΄. Τέλος προβλέπονται και ανεξάρτητες ομάδες ΕΣΑ, προφανώς για μικρότερες μονάδες. Ανάλογα με το επίπεδο της οργάνωσης οι αρμοδιότητες ποικίλλουν κλιμακούμενες από τα επιτελικά επίπεδα που λειτουργούν ως σύμβουλοι της ηγεσίας, ως υπεύθυνοι για τον έλεγχο, παρακολούθηση, επιθεωρήσεις, έκδοση οδηγιών, μεταθέσεις, αποσπάσεις, μελέτες, εισηγήσεις λύσεων, πιστώσεις, εφοδιασμούς … Αυτά για τις Διευθύνσεις του ΓΕΣ και των μεγάλων μονάδων,όπου επίσης προβλέπονται και αρμοδιότητες για ζητήματα κυκλοφορίας οχημάτων, για αιχμαλώτους πολέμου και «*…ιδιώται κρατούμενοι...καταγραφή, περιορισμό, φροντίς, μεταχείρησις, πειθαρχία, εξασφάλισις, χρησιμοποίησις, εκπαίδευσις και επαναπατρισμός ιδιωτών...»* [1]. Η πρόβλεψη του Νόμου για αρμοδιότητες εκτός στρατοπέδων που αφορούν μόνον τους στρατιωτικούς επεκτείνεται και σε ιδιώτες «*…οίτινες κρατούνται υπό του Στρατού και ευρίσκονται υπό την δικαιοδοσίαν τούτου…»* ενώ καλύπτει και τον έλεγχο ταυτοτήτων και κυκλοφορίας προσωπικού, που αφορά όμως *«…και τον πληθυσμόν…εις τας υπό στρατιωτικόν έλεγχον περιοχάς….(καταληφθείσαι, ή κατεχόμεναι, απελευθερωθείσαι… εχθρικαί, συμμαχικαί ή Εθνικού εδάφους)…σύλληψις παραβατών …στρατιωτικών ή ιδιωτών…»*. Υποτίθεται πως η ΕΣΑ δρα και κατά ιδιωτών παντού στις πολεμικές επιχειρήσεις, όπου είναι αρμόδιες οι ΕΔ, και επί Εθνικού εδάφους.

Η εφαρμογή όμως του στρατιωτικού νόμου και η αναστολή του συντάγματος, έδωσε υποτίθεται το νομικό έρεισμα στην ΕΣΑ, να συλλαμβάνει νομότυπα και ιδιώτες. Το τι έκανε δε χρειάζεται να αναλυθεί εδώ.

Αυτός ο Στρατιωτικός Κανονισμός 600-1 του 1968 είναι αντίγραφο του Ν 1746/51 και ποτέ δεν εφαρμόσθηκε επί εχθρών στρατιωτικών και ιδιωτών. Όταν χρειάσθηκε να χρησιμοποιηθεί επί εχθρών, οι

[1] Βλ. (άρθρ2 παρ. ι (3) ΣΚ 600-1 *΄΄ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ ΄΄*ΦΕΚ 654 Τ2 25/11/1968

ελέγχοντες την ΕΣΑ, όχι μόνον δεν το θυμήθηκαν, αλλά φρόντισαν να βοηθήσουν τον εχθρό στον καλούμενο ΑΝΣΚ (αντικειμενικό σκοπό) που ήταν η κατάληψη μέρους της Κύπρου. Είναι άξιο προσοχής, πως δε βρέθηκε ούτε ένας να εκδηλωθεί δυναμικά από τους υπηρετούντες (εξαίρετους κατά τα άλλα επαγγελματικά προσόντα) αξιωματικούς της ΕΣΑ ΄΄πιστούς μέχρι θανάτου΄΄ στον Ιωαννίδη και τους στόχους του (ένωση Κύπρου με την Ελλάδα κ.λ.π.). Αυτό θα περίμενε κανείς να κάνουν όταν διαπίστωσαν τις επιπτώσεις του πραξικοπήματος όπου είχαν βοηθήσει. Για αυτοκτονία δεν τίθεται θέμα, πλην του Αγγελή μετά δεκατρία χρόνια στις 22-3-1987. Ο οποίος στα γεγονότα του 1974 δεν είχε ανάμειξη.

Στις αρμοδιότητες του τμήματος που ευθύνεται για τις χειρότερες βαρβαρότητες της επταετίας, δηλαδή του ειδικού ανακριτικού τμήματος ΕΑΤ/ΕΣΑ, περιλαμβάνεται η αποστολή με γενικόλογο καθορισμό την ΄΄ασφάλεια του στρατεύματος΄΄. *«…Το ΕΑΤ/ΕΣΑ είναι μονάς Σ. Α.* { Στρατιωτικής Αστυνομίας} *υπαγομένη απ' ευθείας εις την Δ/νσιν Σ.Α./ΓΕΣ* { εκεί ήταν ο Ιωαννίδης διευθυντής, εξ ου η παντοδυναμία του με τέτοιο μηχανισμό βασανιστών} *...έχει ως αποστολήν: την ανίχνευσιν, διερεύνησιν και δίωξιν παντός πειθαρχικού ή ποινικού αδικήματος ή εγκλήματος. Η περιοχή τούτου εκτείνεται εφ' ολοκλήρου της Επικρατείας…»*. Επομένως με τον στρατιωτικό Νόμο (όχι πως τους ήταν οπωσδήποτε απαραίτητος επί δικτατορίας, αλλά η εφαρμογή του διευκόλυνε και λειτουργούσε και ψυχολογικά) το ΕΑΤ/ΕΣΑ μπορούσε *«… να ενεργεί...συλλήψεις… προανακρίσεις… κατ' οίκον έρευνα…κατασχέσεις…»*. Για δε το Λόχο ΕΣΑ, δηλαδή τη βασική επιχειρησιακή μονάδα της στρατιωτικής αστυνομίας, που υπάρχει όπως είπαμε παραπάνω σε κάθε μεγάλη μονάδα, προβλέπεται ως βασική αποστολή στην περιοχή ευθύνης της *«…η επιβολή των Νόμων, των Κανονισμών και Διαταγών…»* η πρόληψη και διερεύνηση του εγκλήματος, η σύλληψη λιποτακτών και κρατουμένων που απέδρασαν, όπως και απόντων στρατιωτικών, ο έλεγχος κυκλοφορίας προσωπικού και η εξακρίβωση ταυτότητας, η κράτηση αιχμαλώτων πολέμου, η τροχαία κίνηση οχημάτων, η διερεύνηση τροχαίων ατυχημάτων, η προαγωγή της ασφαλείας του στρατεύματος, ο έλεγχος **πολιτικών** και στρατιωτικών ταραχών, η παροχή βοήθειας σε πολιτικές και αστυνομικές αρχές σε περιπτώσεις καταστροφών, και θεομηνιών αλλά και απεργιών κ.ο.κ..

Εικόνα από τη νοοτροπία και τις συνθήκες που επικρατούσαν στην ΕΣΑ δίνει ένα στέλεχος του ναυτικού με αναφορά του μετά από εμπλοκή του με την υπηρεσία αυτή.[1] Ο ανθυποπλοίαρχος Α. Ιακωβάκης υποβάλλει αναφορά το 1972, περιγράφοντας με μελανά χρώματα τις συνθήκες και τον τρόπο με τον οποίο η ΕΣΑ αντιμετώπισε τροχαίο ατύχημα, με όχημα του στρατού από δύο στρατιώτες και τον ίδιο. Ο οπλίτης της στρατιωτικής αστυνομίας έπαιρνε τις καταθέσεις από τρεις συγχρόνως και σε παρατήρηση του ανθυποπλοιάρχου *«…απήντησεν εις εντονώτατον ύφος, ωσάν να ήτο αυτός ο Αξιωματικός…όσον αφορά την συμπεριφοράν του Αξιωματικού υπηρεσίας του ΕΑΤ /ΕΣΑ /Λοχαγού …εκτός του ότι ούτος ενεφανίσθη φέρων νυχτερινήν περιβολήν …με λίαν έντονον ύφος, ωσάν η υπόθεσις να αφεώρα πειθαρχικόν παράπτωμα…»*. Ο Ιακωβάκης θα πρέπει, να μην είχε ακούσει τίποτε για ΕΑΤ/ΕΣΑ, διαφορετικά δε θα εξέφραζε έκπληξη για τον τρόπο των στρατευσίμων ΕΣΑτζήδων. Οι άνθρωποι δεν καταλάβαιναν τίποτε από βαθμούς ανώτερους των δικών τους. Ήταν πάνω και πέρα από ιεραρχία, αφού θεωρούσαν την ΕΣΑ μόνη πηγή ισχύος και τους εαυτούς τους εκφραστές της.

Για να μην υπάρχει καμία αμφιβολία για τις αρμοδιότητες επί όλων και παντού της ΕΣΑ, ο κανονισμός αυτός προβλέπει[2] πως ό,τι αναφέρει ισχύει και για εχθρικό κατεχόμενο έδαφος και για φίλιο υπό στρατιωτικό νόμο. Το προσωπικό της ΕΣΑ έχει προνόμια που δεν έχουν οι του υπολοίπου στρατεύματος. Δεν ανατίθεται σ' αυτούς υπηρεσίες άσχετες προς τα καθήκοντα τους, και αντίστοιχα οι στρατονόμοι εκτελούν τα στρατονομικά και μόνον καθήκοντα, μη χρησιμοποιούμενοι ως γραφείς, αγγελιαφόροι, φρουροί στρατηγείου και σκοποί διοικητηρίων. Το τελευταίο είναι αρκετό να ζηλεύουν όλοι οι στρατεύσιμοι την υπηρεσία αυτή, εάν δεν ξέρουν για τα υπόλοιπα. Εκτός όλων αυτών στρατωνίζονται σε ιδιαίτερα κτίρια με ξεχωριστές εισόδους και κοινοχρήστους χώρους. Τα προνόμια δεν είναι μόνον, για να μην είναι αποκρουστική η υπηρεσία στην ΕΣΑ, αλλά και για πρακτικούς λόγους. Ειδικά το ΕΑΤ/ΕΣΑ σε τίποτα δεν θύμιζε στρατιωτική υπηρεσία από εμφάνιση, καθαριότητα, τάξη, για να αναφερθούν μόνον οι ανώδυνες πλευρές ΄΄πρόσοψης΄΄ της μονάδας. Πώς ήταν δυνατόν να ανακρίνουν, να βασανίζουν, να έχουν εμφάνιση απαράδεκτη, εάν στρατωνίζονταν με άλλες υπηρεσίες. Η εξουσία πήγαζε από τη βρωμιά, την ανηθικότητα, το σαδισμό, τα βίτσια ψυχικά άρρωστων και ανώμαλων στελεχών και στρατονόμων. Το φως της ΄΄*επαναστάσεως που καταύγαζε τα Εθνικά Ιδεώδη και τα διέσωσαν αι Ένοπλοι Δυνάμεις του Έθνους*΄΄ το συντηρούσαν άνθρωποι σαν τον Χατζηζήση,[3] το Σπανό, και τους υπόλοιπους που κατέληξαν στην υποστάθμη των στελεχών του στρατού. Άκαπνοι αξιωματικοί (πλην του Ιωαννίδη που είναι άλλη περίπτωση) που χτυπούσαν από πίσω και βασάνιζαν συναδέλφους τους. Φροντίζοντας να μην τους βλέπουν οι ίδιοι, όταν γνωρίζονταν από το στρατό. Χτυπούσαν πολεμιστές της περιόδου 1940-49 ανεξάρτητα ιδεολογικής τοποθέτησης, γιατί έτσι αισθάνονταν δυνατοί. Όλους αυτούς φρόντισαν οι μεταπολιτευτικές κυβερνήσεις με πρώτον τον Καραμανλή, να

[1] Η αναφορά του Ιακωβάκη υποβάλλεται στις 14-4-1972 προς τον Κυβερνήτη του Α/Γ ΧΙΟΣ.

[2] Στο άρθρο 13, παρ 9 του ΣΚ 600-1 περί ΕΣΑ

[3] Ο Χατζηζήσης κρατούσε ημερολόγιο για ένα περίπου χρόνο το 1974 (από τις 7 Μαρτίου μέχρι το Δεκέμβριο 1974) και δημοσιεύθηκε με σχόλια του Στάθη Παναγούλη στα ΝΕΑ. Για το Χατζηζήση αναφέρεται στη συνέντευξή του ο Βαρδάνης, τονίζοντας την αντίθεση στην ιστορία της οικογένειάς του (ο πατέρας του ήταν στο ΕΑΜ) με την δική του στάση στη δικτατορία.

διασώσουν και να πέσουν στα μαλακά. Και ο λόγος ήδη αναφέρθηκε. Το ΄΄σύστημα΄΄ χρειαζόταν τη συντήρηση των ΕΔ και των ΣΑ αλώβητων και απρόσβλητων. Ακόμα και των στρεβλωτικών τους αποφύσεων όπως η ειδική ασφάλεια και το ΕΑΤ/ ΕΣΑ. Χρειάζονταν φαίνεται και οι μηχανισμοί ανάδυσης διαδικασιών, δυνατοτήτων και ομάδων εκτροπών και συνωμοσίας, όπως από το 1940 μέχρι το 1973, που ήταν η τελευταία του Ιωαννίδη. Ακριβώς γιατί ΄΄το σύστημα΄΄ δεν ήθελε να θίξει τα ΄΄παιδιά΄΄ που έπρεπε να προστατέψει γιατί τα χρειαζόταν. Το παράκαναν βέβαια με τη βία και τα βασανιστήρια αλλά *΄΄εμείς για σένα δουλεύουμε ρε μαλακισμένο» είπε* ο υπεύθυνος της ασφάλειας, χαστουκίζοντας έναν δεκαεξάχρονο. Ο νεαρός που έγραφε συνθήματα κατά της χούντας στο Μαρκόπουλο Αττικής την παραμονή επίσκεψης εκεί του Παττακού, και τον συνέλαβαν, δεν ήταν ο οποιοσδήποτε. Γι΄ αυτό και εξανέστη ο αξιωματικός της ασφάλειας μόλις διαπίστωσε πως είναι Αμερικανόςυπήκοος και εγγονός εφοπλιστή.[1] Η διπλή ιδιότητα εξηγεί την αφοπλιστική ειλικρίνεια και τη διαμαρτυρία του ασφαλίτη με το χαστούκισμα. Δείχνει συνείδηση πλήρη των καθηκόντων και της αποστολής του. Και δεν είναι σπάνιο δείγμα αυτό. ΗΠΑ και μεγάλο κεφάλαιο ήταν τα αφεντικά του μηχανισμού διαχείρισης εξουσίας. Το γνώριζαν, το παραδέχονταν και τους υπηρετούσαν. Και ο Καραμανλής, όπως οι διάδοχοί του του ΠΑΣΟΚ, δεν έχουν διάθεση να συντρίψουν ή αλλάξουν, ό,τι με τόσο κόπο και προσπάθεια χτίσθηκε στον τομέα Σώματα Ασφαλείας και ΕΔ μεταπολεμικά στη χώρα μας. Βελτιώσεις του συστήματος, μικροδιορθώσεις, αλλαγές ονομασιών, που θυμίζουν τη δικτατορία γίνονται. Όχι σαρωτικές αλλαγές, όχι άλλη εκπαίδευση, όχι κουλτούρα επιπέδου. Όχι ουσιαστικό εκδημοκρατισμό και πλήρη ελευθερία έκφρασης και γνώσης στους ενόπλους.

Ο Κανονισμός για την ΕΣΑ επεκτείνεται σε λεπτομέρειες για όλες τις αρμοδιότητες, που εάν εφαρμόζονταν, η υπηρεσία αυτή θα πρόσφερε θετικά. Υπάρχει και ειδική πρόβλεψη για τη χρήση βίας (αρθρ.49). Προτρέπει να αποκτήσουν τα όργανα της ΕΣΑ *«…ικανότητα χρησιμοποιήσεως...λαβών και κτυπημάτων (ζίου-ζίτσου)…διά την καταβολήν και σύλληψιν των αποδρώντων παραβατών…με την ράβδον…τα κτυπήματα εις τον ώμον, εις τας χείρας, εις τους πόδας και εις το στομάχι καταβάλλουν εν άτομον άνευ προξενήσεως μεγάλων σωματικών βλαβών…να αποφεύγονται τα κτυπήματα εις την κεφαλήν… ».* Οι άνθρωποι που συνέταξαν τον κανονισμό, δε γράφουν πως απαγορεύονται τα κτυπήματα στο κεφάλι και οπουδήποτε. Γράφουν ΄΄να αποφεύγονται΄΄. Στην πραγματικότητα αυτό που έγινε στην επταετία 1967-74, ήταν η αντιστροφή σε όλο το φάσμα των προβλεπομένων και η εκμετάλλευση των δυνατοτήτων του Νόμου με υπέρβαση κάθε ορίου.

Έκαναν ότι ήθελαν. Και εναντίον των πολιτών και εναντίον των στρατιωτικών. Το ίδιο και εναντίον εκείνων, που επέλεγαν να υπηρετήσουν στην ΕΣΑ και εκπαιδεύονταν στο ΚΕΣΑ. Η εκπαίδευσή τους ήταν σκληρή. Οι μόνοι αλώβητοι και απλησίαστοι από την στρατιωτική αστυνομία, ήταν τα άτομα που υπηρετούσαν σ' αυτήν εφ' όσον περνούσαν την εκπαίδευση με επιτυχία.[2] Όσο για τους ΄΄έγκλειστους΄΄ στα ΄΄πειθαρχεία΄΄ της ΕΣΑ και του ΚΕΣΑ, μαθαίνουμε από το σχετικό παράρτημα *΄΄Περί Ασφαλείας και Λειτουργίας Πειθαρχείων΄΄* του ΚΕΣΑ που κυκλοφόρησε το 1973.[3] Προβλέπει για την εξωτερική ασφάλεια, ένα σκοπό στην εξωτερική πόρτα κάθε πειθαρχείου την ημέρα και έναν ακόμα κατά τη νύχτα. Όσο για την εσωτερική ασφάλεια προβλέπει, κάθε κρατούμενος να είναι μόνος του στο κελί, και επί 24ώρου βάσεως ένας δεσμοφύλακας εντός του πειθαρχείου. Φωτισμός συνεχής εάν χρειάζεται. Προβλέπεται βέβαια και *«…διακομιδή εις νοσοκομείον..μερίμνη ΕΑΤ…»*. Απαγορεύεται η είσοδος στα πειθαρχεία οπλιτών, και η ομιλία με τους κρατούμενους. Ο αρχιδεσμοφύλακας προσέχει να είναι όλα καλά και τηρεί τα προβλεπόμενα βιβλία. Η μέχρι τότε πρακτική απέδειξε, πως το ΚΕΣΑ δεν ήταν μόνον κέντρο εκπαίδευσης, αλλά προσωρινή φυλακή, εξ ου και η ανάγκη έκδοσης ειδικής διαταγής, όπως η περιγραφόμενη. Ο δεσμοφύλακας επίσης είναι κατά τη διαταγή άψογος, *«..μεριμνά ώστε, άπαξ της εβδομάδος οι κρατούμενοι να λαμβάνουν λουτρό και κουρά…»* Το μόνο που μπορεί να παρερμηνευτεί στη διαταγή για το δεσμοφύλακα είναι, ότι η συμπεριφορά του προς τους κρατουμένους είναι ανάλογη των διαταγών της διευθύνσεως και ποτέ δεν παρεκτρέπεται. Η πρόβλεψη και διατύπωση είναι σαφής. Ο δεσμοφύλακας (στρατεύσιμος κατά συνθήκη) φέρεται στον κρατούμενο, όπως τον διατάσσουν και δεν ΄΄παρεκτρέπεται΄΄, δηλαδή δεν κάνει κάτι διαφορετικό από τις διαταγές που παίρνει. Με τον τρόπο αυτό δεν μπορεί, να αρνηθεί εκτέλεση π.χ. βασανιστηρίων, στηριζόμενος στη διαταγή αυτή, όπου περιγράφονται τα καθήκοντά του.

Στο ΚΕΣΑ κρατήθηκαν βιβλία κρατουμένων όπως και στο ΕΑΤ/ΕΣΑ. Διατίθενται μόνον του 1974 για το ΚΕΣΑ (που ήταν στην περιοχή ΠΑΠΑΓΟΥ) και της διετίας 73-74 για την ΕΣΑ-ΚΕΣΑ (που ήταν στα κτήρια

---

[1] Πρόκειται για το Γεώργιο Γρέγο-Μουργινάκη, που μαζί με τον οδηγό του παππού του και ένα φίλο του αριστερό, φόρτωσαν το αυτοκίνητο της μητέρας του (μάρκας MERCEDES) με χρώματα και κοκκίνισαν τις μάντρες στην περιοχή Μαρκόπουλου με συνθήματα ΄΄ΚΑΤΩ Η ΧΟΥΝΤΑ, ΕΞΩ Ο ΠΑΤΤΑΚΟΣ΄΄ κ.λ.π. Επρόκειτο την επομένη να πάει ο Παττακός στο Μαρκόπουλο. Τα αφηγείται η μητέρα του Μίλλυ Γρέγου, (σύζυγος αξιωματικού του ναυτικού Μουργινάκη), που αναγκάσθηκε να τρέχει για να τον γλιτώσει, με παρέμβαση της αμερικανικής πρεσβείας.

[2] Σημειώνει ο ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ ο.π.σ.611 και πολύ σωστά πως *«...υπό το καθεστώς των συνταγματαρχών όλοι οι δημοκράτες, χωρίς εξαίρεση και ανεξάρτητα από τις πολιτικές τους πεποιθήσεις, υποβάλλονταν σε βασανιστήρια και στην πιο απάνθρωπη μεταχείριση, από τη στιγμή που αποφάσιζαν να αντιταχθούν ανοιχτά στη δικτατορία...»*. Στις φυλακές, τις εξορίες στα κρατητήρια της αστυνομίας, στην ΕΣΑ την πρωτοκαθεδρία σε αριθμούς είχαν οι κομμουνιστές (και οι μόνοι που εθεωρούντο πολιτικοί κρατούμενοι από το καθεστώς), ακολουθούσαν οι οπαδοί της ΕΔΑ, της Κεντροαριστεράς, του Κέντρου και τέλος σε μικρούς αριθμούς οι της ΕΡΕ. Η σειρά (με βάση την πολιτική τοποθέτηση) αντιστρέφεται όσον αφορά τα στελέχη των ΕΔ εάν ληφθούν υπόψη σε απόλυτους αριθμούς και οι εκτοπισμένοι των ΄΄Ελεύθερων Ελλήνων΄΄ και οι συλληφθέντες της οργάνωσης για κίνημα στο Πολεμικό Ναυτικό.

[3] Πρόκειται για διαταγή ΚΕΣΑ/3^{ον} Γραφείον/ φ. 214.2/7/1238/αρ.σχ.64/20-7-73

κάτω από το Ναυτικό Νοσοκομείο). Οι δύο υπηρεσίες λειτουργούσαν ως συγκοινωνούντα δοχεία. Το ΚΕΣΑ διοχέτευε τους κρατούμενους για ανάκριση στο ΕΑΤ/ΕΣΑ, και τους παραλάμβανε όταν τελείωνε.
Από τον Πίνακα Γ8 που παρατίθενται στη συνέχεια, προκύπτει πως από 11-1-1974 (οι πρώτες συλλήψεις που καταγράφει το βιβλίο κρατουμένων) μέχρι την κατάρρευση της δικτατορίας στις 25-7-74, που σταματούν οι εγγραφές και εμφανίζεται ως τελευταία ημερομηνία κράτησης, το ΚΕΣΑ ΄΄φιλοξένησε΄΄ εβδομήντα πέντε κρατούμενους.

ΠΙΝΑΚΑΣ Γ8

ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ ΣΤΟ ΚΕΣΑ ΑΠΟ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟ ΕΩΣ ΙΟΥΛΙΟ 1974

ΟΝΟΜΑ	ΕΠΩΝΥΜΟ	ΠΑΤΡ/ΜΟ	ΕΤΟΣ ΓΕΝ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΚΑΤΟΙΚΙΑ	ΕΙΣΟΔΟΣ	ΕΞΟΔΟΣ
Μαργέλος	Σωκράτης	Ηλίας	1932		ΧΑΛΑΝΔΡΙ	18/1/1974	
Τάγκος	Δημήτριος	Αργύριος	1919	ΖΩΕΜΠΟΡΟΣ	Π.ΦΑΛΗΡΟ	12/1/1974	29/6/1974
Μπάλλας	Γεώργιος	Κωνσταντίνος	1941	ΖΩΕΜΠΟΡΟΣ	ΚΥΨΕΛΗ	11/1/1974	Ιουν-74
Μαργέλος	Ηλίας	Χρήστος	1911	ΖΩΕΜΠΟΡΟΣ	ΗΛΥΣΙΑ	4/4/1974	29/6/1974
Φίνος	Χρήστος	Απόστολος	1930	ΥΠΑΛ.ΠΟΛ.ΑΕΡΟΠ	ΠΛ.ΚΟΛΙΑΤΣΟΥ	25/4/1974	30/5/1974
Μαυριάς	Κωνσταντίνος	Γεώργιος	1940	ΖΩΕΜΠΟΡΟΣ	ΣΕΠΟΛΙΑ	26/1/1974	28/6/1974
Γιαχανετζής	Νικόλαος	Νικόλαος	1915	ΑΡΓΥΡΑΜΟΙΒΟΣ	ΚΟΡΔΙΚΤΩΝΟΣ	11/1/1974	29/6/1974
Καπέτης	Πολύβιος	Δημήτριος	1915	ΖΩΕΜΠΟΡΟΣ	ΑΜΠΕΛΟΚΗΠΟΙ	24/1/1974	29/6/1974
Κακαβάς	Θεόδωρος	Σπύρος	1946	ΥΠΑΛ.ΠΟΛ. ΑΕΡ	ΠΑΓΚΡΑΤΙ	23/4/1974	
Κουτσούκος	Εμμανουήλ	Ιωάννης	1914	ΖΩΕΜΠΟΡΟΣ	Π.ΦΑΛΗΡΟ	8/3/1974	28/6/1974
Αλεξόπουλος	Δημήτριος	Αλέξανδρος	1933	ΥΠ.ΠΟΛΙΤ.ΑΕΡΟΠ	ΚΑΛΛΙΘΕΑ	23/4/1974	30/5/1974
Δίκος	Ναούμ	Γεώργιος	1915	ΖΩΕΜΠΟΡΟΣ	ΧΑΛΑΝΔΡΙ	14/1/1974	29/6/1974
Μαραβέλιας	Κωνσταντίνος	Φώτης	1934	ΥΠ.ΠΟΛΙΤ.ΑΕΡΟΠ	ΧΑΪΔΑΡΙ	23/4/1974	30/5/1974
Αναστασίου	Αναστάσιος	Χρήστος	1921	ΚΤΗΝΙΑΤΡΟΣ	Λ.ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ	9/3/1974	28/6/1974
Λαμπρόπουλος	Ηλίας	Ιωάννης	1937	ΚΤΗΝΙΑΤΡΟΣ	ΕΥ.ΠΑΛΙΚΑΡΙΔΗ	12/1/1974	29/6/1974
Βέκιος	Αντώνιος	Χρίστος	1935	ΖΩΕΜΠΟΡΟΣ	ΚΥΨΕΛΗ	31/1/1974	29/6/1974
Δεσύπρης	Γεώργιος	Νικόλαος	1914	ΥΠΟΣΤΡΑΤΗΓΟΣ	ΠΑΓΚΡΑΤΙ	20/4/1974	11/5/1974
Χαρισιάδης	Ναπολέων	Γρηγόριος	1916	ΥΠΟΥΡ.ΓΕΩΡΓΙΑΣ	ΑΜΠΕΛΟΚΗΠΟΙ	27/2/1974	29/6/1974
Ζύμνης	Αργύριος	Αθανάσιος	1921	ΖΩΕΜΠΟΡΟΣ	ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΣ	1/2/1974	29/6/1974
Ραυτόπουλος	Γεώργιος	Ηλίας	1929	ΚΤΗΝΙΑΤΡΟΣ	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	15/1/1974	29/6/1974
Ευθυβούλης	Ανανίας	Θεόδωρος	1914	ΕΜΠΟΡΟΣ	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	11/1/1974	29/6/1974
Τσιρώνης	Χρήστος		1932	ΥΠ..ΠΟΛΙΤ ΑΕΡΟΠ		26/4/1974	30/5/1974
Φουρούλης	Δημήτριος	Σωτήριος	1938	ΖΩΕΜΠΟΡΟΣ	Π.ΦΑΛΗΡΟ	19/4/1974	29/6/1974
Γεωργαράκος	Ηλίας	Παναγιώτης	1948	ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ	ΔΗΜΗΤΡ/ΛΟΥ	18/3/1974	22/5/1974
Κακάτσης	Ιωάννης	Ιωάννης	1944	ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ	ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ	18/3/1974	22/5/1974
Πετρής	Κωνσταντίνος	Χρήστος	1930	ΚΤΗΝΙΑΤΡΟΣ	ΚΥΨΕΛΗ	27/2/1974	28/6/1974
Κυπραίος	Παναγιώτης	Σωτήριος	1948	ΛΟΧΙΑΣ	ΑΛΙΜΟΣ	1/3/1974	13/5/1974
Αποστολίδης	Σπυρίδων	Κωνσταντίνος	1950	ΔΕΑ	ΚΟΛΩΝΟΣ	18/3/1974	14/5/1974
Αγγελίδης	Μηνάς	Εμμανουήλ	1950	ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ	ΚΟΛΩΝΟΣ	2/3/1974	14/5/1974
Στάμος	Αλφρέδος	Θρασύβουλος	1948	ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ	ΠΛ.ΑΤΤΙΚΗΣ	24/4/1974	13/5/1974
Φιωτάκης	Νικόλαος	Στυλιανός	1951	ΦΟΙΤ ΝΟΜΙΚΗΣ	ΚΑΛΑΜΑΚΙ	22/3/1974	3/7/1974
Στεφανής	Νικόλαος	Παντελής	1949	ΝΑΥΤΗΣ	ΣΠΑΡΤΗ	5/3/1974	13/5/1974

Αγγελλής	Γεώργιος	Κωνσταντίνος	-	ΥΠ.ΠΟΛΙΤ ΑΕΡΟΠ	ΑΝ.ΓΛΥΦΑΔΑ	10/5/1974	30/5/1974
Νοικοκύρης	Νικόλαος	Παναγιώτης	1923	ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ	ΚΑΛΑΜΩΝ	12/5/1974	18/5/1974
Κρημπένης	Βασίλειος	Ηλίας	1924	ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑΣ	ΚΑΛΑΜΑΚΙ	13/5/1974	30/5/1974
Μαστροκωστόπουλος	Κωνσταντίνος	Ευθύμιος	1913	ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΣ	ΑΡΓΥΡΟΥΠΟΛΗΣ	14/5/1974	16/5/1974
Κωνσταντινίδης	Αντώνιος	Πέτρος	1918	ΚΤΗΝΙΑΤΡΟΣ	ΚΥΨΕΛΗ	18/5/1974	29/6/1974
Τριανταφυλλίδης	Παναγιώτης	Ηλίας	1947	ΓΟΥΝΕΡΓΑΤΗΣ	-	22/5/1974	29/6/1974
Σκορδάς	Κωνσταντίνος	΄Δημήτριος	1932	ΓΕΩΠΟΝΟΣ	ΑΓ.ΑΝΑΡΓΥΡΩΝ	22/5/1974	27/6/1974
Λαμπίρης	Γεώργιος	Σωτήριος	1944	ΧΡΥΣΟΧΟΟΣ	ΚΕΡΚΥΡΑ	29/5/1974	25/7/1974
Δαβέρος	Γεώργιος	Παναγιώτης	1932	ΔΗΜ.ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	ΑΛΙΜΟΣ	29/5/1974	25/7/1974
Παλαβίδης	Κωνσταντίνος	Νικόλαος	1917	ΕΜΠΟΡΟΣ	ΚΟΥΚΑΚΙ	29/5/1974	25/7/1974
Τσώνης	Σταύρος	Αναστάσιος	1912	ΖΩΕΜΠΟΡΟΣ		30/5/1974	29/6/1974
Καπάτσος	Κυριάκος	Ιωάννης	1924	ΑΡΓΥΡΑΜΟΙΒΟΣ	ΠΕΙΡΑΙΑΣ	30/5/1974	27/6/1974
Αθανασίου	Αδαμάντιος	Βασίλειος	1918	ΖΩΕΜΠΟΡΟΣ	ΑΜΑΡΟΥΣΙΟ	30/5/1974	29/6/1974
Παπαδάτος	Γρηγόριος			ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΣ		29/5/1974	13/6/1974
Κανάκης	Αδαμάντιος		1946	ΕΜΠΟΡΟΣ	ΠΕΙΡΑΙΑΣ	5/6/1974	13/6/1974
Παπαγεωργίου	Κωνσταντίνος	Γεώργιος	1917	ΤΑΞΙΑΡΧΟΣ	ΠΑΓΚΡΑΤΙ	13/6/1974	25/7/1974
Θεοχάρης	Ευστάθιος	Ιωάννης	1932	ΔΗΜ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	ΠΑΓΚΡΑΤΙ	15/6/1974	25/7/1974
Ξυλωριτάκης	Αγαμέμνονας	Κωνσταντίνος	1924	ΖΩΓΡΑΦΟΣ	ΚΕΡΚΥΡΑ	1/7/1974	25/7/1974
Σταύρου	Σταύρος	Κωνσταντίνος	1945	ΠΤΥΧ ΟΙΚ ΕΠΙΣΤ	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	3/7/1974	4/7/1974
Γκιάτης	Ηλίας	Παρνασός	1931	ΞΕΝΟΔΟΧΟΣ	ΛΑΜΙΑ	6/7/1974	25/7/1974
Αποστολά	Μαρία	Αθανάσιος (σύζ)	1948	ΙΔ.ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	ΥΜΗΤΤΟΣ.	19/4/1974	---
Γκατηρτσής	Χρήστος	Ανδρέας		ΙΔΙΩΤ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	ΧΑΡ ΤΡΙΚΟΥΠΗ	13/7/1974	24/7/1974
Φθιωρέτος	Αντώνιος		1956	ΜΑΘΗΤΗΣ	ΚΥΨΕΛΗ	15/7/1974	25/7/1974
Σταϊκούρας	Κωνσταντίνος		1942	ΔΗΜ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	ΚΥΨΕΛΗ	11/7/1974	16/7/1974
Καντηρτζής	Χρήστος	Ανδρέας	1951	ΙΔΙΩΤ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	ΧΑΡ ΤΡΙΚΟΥΠΗ	15/7/1974	25/7/1974
Τατάκης	Ευάγγελος	Κωνσταντίνος	1950	ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ	ΚΑΤΕΡΙΝΗ	11/7/1974	20/7/1974
Βαφειάδης	Δημήτριος	Ιωάννης	1955		ΠΕΙΡΑΙΑΣ	11/7/1974	16/7/1974
Κουμέλης	Κωνσταντίνος	Νικόλαος	1929	ΣΥΜΒΟΛ/ΦΟΣ	ΚΟΛΩΝΟΣ	11/7/1974	25/7/1974
Αντωνίου	Άγγελος	Θωμάς	1952	ΑΓΡΟΤΗΣ	ΔΡΑΜΑ	11/7/1974	20/7/1974
Πλεύρης	Κωνσταντίνος	Αθανάσιος	1939	ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΟΣ	ΧΟΛΑΡΓΟΣ	11/7/1974	25/7/1974
Κολοκοτρώνης	Αλέξανδρος	Δημητρίου	1949	ΔΕΑ	ΚΥΨΕΛΗ	11/7/1974	16/7/1974
Λυμπέρης	Αθανάσιος	Λεωνίδα	1942	ΙΔ.ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	ΘΗΒΩΝ	11/7/1974	24/7/1974
Ναστούλης	Δημήτριος	Χρήστος	1931	ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΣ		11/7/1974	25/7/1974
Κραγάκης	Αριστοτέλης	Ιωάννης	1917	ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑΣ	ΑΘΗΝΑ	12/7/1974	24/7/1974
Νομικός	Μιχαήλ	Θεόδωρος	1947	ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΣ	ΜΕΤΣΟΒΟΥ	16/7/1974	25/7/1974
Κανελλόπουλος	Λάμπρος	Αναστάσιος		ΙΔΙΩΤ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	ΠΑΓΚΡΑΤΙ	16/7/1974	25/7/1974
Αβραμόπουλος	Βασίλειος	Σπυρίδων	1946	ΓΟΥΝΟΠΟΙΟΣ		16/7/1974	25/7/1974
Χατσούλης	Φαίδων			ΔΙΕΥΘ ΕΘΝ ΤΡΑΠ		11/7/1974	25/7/1974
Δενδρινός	Ανδρέας			ΙΔ.ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	ΗΛΕΙΑ	11/7/1974	25/7/1974
Πετρόπουλος				ΕΜΠΟΡΟΣ	ΗΛΕΙΑ	16/7/1974	25/7/1974
Κομίτης	Τηλέμαχος	Κωνσταντίνος	1942	ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ	ΡΕΘΥΜΝΟ	21/7/1974	

Λιούλιας	Αχιλλεύς	Γεώργιος	1952	ΦΟΙΤ ΙΑΤΡΙΚΗΣ	ΠΑΤΗΣΙΑ	21/7/1974	25/7/1974
Καμένης						11/7/1974	
Αποστολάς	Αθανάσιος					19/4/1974	

Από τον πίνακα με τους 75 κρατούμενους στο ΚΕΣΑ στο διάστημα αυτό, δύο είναι αξιωματικοί, ένας ναύτης, ένας μαθητής, εννέα στρατεύσιμοι του στρατού και όλοι οι υπόλοιποι ιδιώτες. Τα επαγγέλματα του ζωέμπορου και του κτηνίατρου οδηγούν κατευθείαν στην υπόθεση κρεάτων με τον συνταγματάρχη Μπαλόπουλο, που αποτέλεσε την ΄΄απόδειξη΄΄, πως το καθεστώς του Ιωαννίδη δεν χαριζόταν υποτίθεται σε κανέναν. Η σύνθεση του πίνακα αποδεικνύει, πως δουλειά του ΚΕΣΑ εκτός της εκπαίδευσης των οπλιτών της ΕΣΑ, ήταν η κράτηση οποιωνδήποτε για τους οποίους το καθεστώς επεφύλασσε ειδική μεταχείριση. Ξεχωρίζει και ο Πλεύρης ως κρατούμενος, που φαίνεται συνάντησε δυσκολίες με το καθεστώς της στιγμής εκείνης.

Στο βιβλίο κρατουμένων του ΚΕΣΑ η τελευταία στήλη (που δεν παρουσιάζεται εδώ) είναι εκείνη, που καταγράφει ως παρατηρήσεις πότε διατίθεται και πότε επιστρέφει ο κάθε κρατούμενος στο ΕΑΤ-ΕΣΑ. Ήταν οι ημέρες της ΄΄ανάκρισης΄΄ με ό,τι συνεπαγόταν αυτή η διαδικασία. Δεν πρέπει να ήταν πολλοί, όσοι πέρασαν από το ΕΑΤ της ΕΣΑ χωρίς να ασκηθεί βία επάνω τους.

Στο ΕΑΤ/ΕΣΑ από 16-8-72 μέχρι 2-5-1974 ΄΄φιλοξενήθηκαν΄΄ 227 κρατούμενοι (στις δεκατρείς περιπτώσεις γυναίκες). Αυτό προκύπτει από τον ΠΙΝΑΚΑ Γ9 που ακολουθεί. Στο διάστημα αυτό έχουμε και την εξάρθρωση της οργάνωσης για κίνημα στο ναυτικό και περιλμβάνονται στον πίνακα στοιχεία μετα;χθέντων στο ΕΑΤ. Δεν περιλαμβάνονται όμως όλοι όσοι μεταφέρθησαν εκεί για ανάκριση. Όπως σημειώνει σε επιστολή του ο αντιναύαρχος Μανταδάκης[1] «*...δεν έχει ονόματα των συλληφθέντων αξιωματικών του ΠΝ που κρατούνταν στα υπόγεια του ΓΕΝ και του βοηθητικού κτηρίου ή στο Βοτανικό και μεταφέρονταν για ανάκριση με παραμονή 3-5 ημερών στο ΕΑΤ...εκτιμώ ότι περιλαμβάνει μόνον αυτούς που είτε κρατήθηκαν απ' ευθείας στο ΕΑΤ ή μετείχθησαν από το ΚΕΣΑ...*»

[1] Βλ. επιστολή/σχόλια Ν. Μανταδάκη από 22-2-2005 παρ. 14.

ΠΙΝΑΚΑΣ Γ9

ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ ΣΤΗΝ ΕΣΑ/ ΚΕΣΑ ΑΠΟ 1972 ΕΩΣ 1974

ΕΠΩΝΥΜΟ	ΟΝΟΜΑ	ΠΑΤΡΩΝΥΜΟ	ΕΤΟΣ ΓΕΝΝ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΚΑΤΟΙΚΙΑ	ΣΥΛΛΗΨΗ	ΑΠΟΛΥΣΗ
Zores	Ernest-Ludwig	Kurt	1939		ΣΤΟΥΤΓΑΡΔΗ	16/8/1972	15/10/1972
Αναστασόπουλος	Ανδρέας	Αθανάσιος	1935		ΓΟΥΔΙ	20/11/1972	-
Ζήκος	Ντίνος	Ιωάννης	1921		ΔΑΦΝΙ	7/11/1972	15/12/1972
Σταυρουλάκης	Ανδρέας	Γεώργιος	1928		ΚΥΨΕΛΗ	13/11/1972	-
Σκουτέλης	Αθανάσιος	Δημήτρης	1946		ΖΩΓΡΑΦΟΣ	10/2/1973	6/3/1973
Μίχας	Κωνσταντίνος	Ηλίας	1942		ΦΘΙΩΤΙΔΑ	19/2/1973	6/3/1973
Κουφιώτης	Κωνσταντίνος	Στέφανος	1944		ΦΘΙΩΤΙΔΑ	19/2/1973	Μαρ-73
Βγόντζας	Αλέξανδρος	Νικόλαος	1953		ΥΜΗΤΤΟΣ	14/3/1973	6/4/1973
Βγόντζας	Αντώνιος	Νικόλαος			ΥΜΗΤΤΟΣ	27/3/1973	12/4/1973
Αλαβάνος	Κωνσταντίνος	Νικόλαος	1946		ΠΑΤΗΣΙΑ	6/4/1973	11/5/1973
Κανελλάκης	Παναγιώτης	Γεώργιος	1942	ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ	ΗΛΥΣΙΑ	6/4/1973	29/6/1973
Κουτσογιάννης	Ιωάννης	Ασημάκης	1933	ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ ε.α.	ΕΞΑΡΧΙΑ	6/4/1973	20/6/1973
Μπουλούκος	Διονύσιος	Γεώργιος	1935	ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ	ΠΑΓΚΡΑΤΙ	4/5/1973	29/6/1973
Τσάτσος	Δημήτριος	Θεμιστοκλής	1933	ΥΦ. ΠΑΝΕΠ ΒΟΝΝΗΣ	ΨΥΧΙΚΟ	6/5/1973	26/7/1973
Τσουδερού	Βιργινία	Ιωάννης	1924	ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΟΣ	ΑΘΗΝΑ	6/5/1973	29/5/1973
Πεπονής	Αναστάσιος	Ιωάννης	1924	ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ	ΑΘΗΝΑ	6/5/1973	18/7/1973
Μαρωνίτης	Δημήτριος	Νικόλαος	1929	ΥΦ. ΠΑΝΕΠΙΣΤ. ΘΕΣ.	ΚΟΛΩΝΑΚΙ	6/5/1973	21/8/1973
Καραμανλής	Νικόλαος	Αθανάσιος	1937	ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ	ΦΙΛΟΘΕΗ	6/5/1973	27/6/1973
Σαμπατακάκης	Μιχάλης	Θεώδορος	1949	ΦΟΙΤ ΟΔ/ΚΗΣ	ΚΑΛΛΙΘΕΑ	8/5/1973	29/6/1973
Λάζος	Χρήστος	Γεώργιος	1949	ΦΟΙΤ ΝΟΜΙΚΗΣ	ΑΘΗΝΑ	8/5/1973	29/6/1973
Μαντζουράνης	Ιωάννης	Κωνσταντίνος	1952	ΦΟΙΤ ΝΟΜΙΚΗΣ	ΑΘΗΝΑ	8/5/1973	1/6/1973
Αγιοστρατίτης	Γεώργιος	Αποστόλης	1949	ΦΟΙΤ ΝΟΜΙΚΗΣ	ΧΑΪΔΑΡΙ	8/5/1973	29/5/1973
Κοροβέσης	Μάνος	Βασίλειος	1950	ΦΟΙΤ ΟΔ/ΚΗΣ	ΠΑΓΚΡΑΤΙ	8/5/1973	1/6/1973
Παπασταυρίδης	Ανδρέας	Γεώργιος	1949	ΦΟΙΤ ΙΑΤΡΙΚΗΣ	ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ	8/5/1973	29/5/1973
Τσαφαράκης	Σταύρος	Στυλιανός	1950	ΦΟΙΤ ΦΥΣΙΚΟΜΑΘ	ΠΑΓΚΡΑΤΙ	8/5/1973	25/7/1973
Παππάς	Δημήτριος	Βίκτορας	1942	ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ	ΑΘΗΝΑ	11/5/1973	
Σεργόπουλος	Ιωάννης	Γεώργιος	1950	ΦΟΙΤ ΝΟΜΙΚΗΣ	ΜΑΡΟΥΣΙ	15/5/1973	
Πεσματζόγλου	Ιωάννης- Γεώργ.	Στέφανος	1918	ΚΑΘ. ΠΑΝ ΑΘΗΝΩΝ	ΑΘΗΝΑ	13/5/1973	5/7/1973
Πάγκαλος	Περικ-Χριστ/ρος	Αγησίλαος	1942	ΠΟΛ.ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ	ΑΘΗΝΑ	15/5/1973	28/6/1973
Στρατιδάκης	Σταύρος	Γεώργιος	1932	ΙΑΤΡΟΣ	ΑΘΗΝΑ	16/5/1973	26/7/1973
Μαυρογιάννης	Διονύσιος	Ιωάννης	1946	ΦΟΙΤ ΦΑΡΜ/ΚΗΣ	ΙΛΙΣΙΑ	19/5/1973	29/5/1973
Βουτσινά	Πόπη			ΦΟΙΤ ΦΙΛΟΣΟΦ		23/5/1973	26/5/1973
Τσαφαράκης	Μανούσος	Στυλιανός	1944	ΦΟΙΤ ΦΥΣΙΟΓΝ	ΠΑΓΚΡΑΤΙ	22/5/1973	29/5/1973
Μπίστης	Νικόλαος			ΦΟΙΤ ΝΟΜΙΚΗΣ		22/5/1973	
Τζουμάκας	Στέφανος	Αθανάσιος	1946	ΦΟΙΤ ΝΟΜΙΚΗΣ	ΑΘΗΝΑ	26/5/1973	29/5/1973
Φιλιππάκης	Γεώργιος	Ιωάννης	1949	ΦΟΙΤ ΒΙΟΜΗΧ	ΚΑΛΛΙΘΕΑ	24/5/1973	
Βερνίκος	Γεώργιος	Αλέξανδρος	1950	ΦΟΙΤ ΝΟΜΙΚΗΣ	ΑΘΗΝΑ	26/5/1973	6/6/1973
Δεμέστιχας	Γρηγόριος	Παναγιώτης	1940	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	ΠΑΓΚΡΑΤΙ	29/5/1973	8/7/1973
Καραμήτσος	Γεώργιος	Χρήστος	1933	ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	ΨΥΧΙΚΟ	29/5/1973	16/6/1973
Σταθόπουλος	Ιωάννης	Παναγιώτης	1934	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	ΑΜΠΕΛΟΚΗΠΟΙ	29/5/1973	8/7/1973
Αργυρίου	Σταύρος	Νικόλαος	1927	ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	ΑΧΑΡΝΩΝ	29/5/1973	17/8/1973
Θεμελίδης	Νικόλαος	Βασίλειος	1940		ΠΑΠΑΓΟΥ	29/5/1973	2/6/1973
Αβραμέας	Μιχαήλ	Σωτήρης	1928	ΤΑΓΜΡΧΗΣ ε.α.	ΚΑΛΛΙΘΕΑ	1/6/1973	21/8/1973
Γκιόγκεζας	Αθανάσιος	Δημήτρης	1931	ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	ΧΟΛΑΡΓΟΣ	2/6/1973	21/8/1973
Σερεμέτης	Δημήτριος	Βασίλειος	1953	ΦΟΙΤ ΝΟΜΙΚΗΣ	ΑΘΗΝΑ	1/6/1973	
Τσεκούρας	Ευάγγελος	Κωνσταντίνος	1953	ΦΟΙΤ ΝΟΜΙΚΗΣ	ΑΘΗΝΑ	2/6/1973	13/7/1973
Κονοφάος	Σπυρίδων	Κωνσταντίνος	1923	ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	ΚΗΦΙΣΙΑ	6/6/1973	
Βασιλάκης	Νικόλαος	Ιωάννης	1944	ΝΑΥΤΙΚΟΣ	ΚΡΗΤΗ	9/6/1973	9/6/1973
Κοκινίδης	Κωνσταντίνος	Ηλίας	1931	ΣΜΗΝΑΡΧΟΣ		9/6/1973	26/6/1973
Παπαδάκης	Ιωάννης	Αντώνιος	1952	ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ	ΚΡΗΤΗ	9/6/1973	11/6/1973
Παναγιωταρέας	Πιέρρος	Αντώνιος	1931	ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	ΚΗΦΙΣΙΑ	11/6/1973	
Καπερώνης	Βασίλειος	Σπυρίδων	1954	ΦΟΙΤ ΙΑΤΡΙΚΗΣ	ΧΑΡΑΥΓΗ	11/6/1973	29/6/1973
Στράτος	Χριστόφορος	Σταμούλης	1924	ΒΙΟΜΗΧΑΝΟΣ	ΓΛΥΦΑΔΑ	11/6/1973	30/6/1973

Κωτσαρίδας	Σπυρίδων	Γεώργιος	1920	ΕΜΠΟΡΟΣ	ΕΥΕΛΠΙΔΩΝ	11/6/1973	30/6/1973
Λαγάρας	Ευάγγελος	Σπυρίδων	1936	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	ΚΥΨΕΛΗ	11/6/1973	
Βαρδάνης	Μιχάλης	Εμμανουήλ	1936	ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ[1]	ΠΑΓΚΡΑΤΙ	13/6/1973	
Παρασκευόπουλος	Γεράσιμος	Άγγελος	1949	ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΣ ΝΟΜ	ΠΥΡΓΟ ΗΛΕΙΑΣ	13/6/1973	
Αποστολάκης	Δημήτριος	Εμμανουήλ	1934	ΑΝΤΣΜΝΡΧΟΣ	ΧΟΛΑΡΓΟΣ	14/6/1973	21/8/1973
Βασιλείου	Νικόλαος	Δημήτρης	1937	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	ΑΘΗΝΑ	14/6/1973	21/6/1973
Κορυστιάνη	Ιωάννα	Χρήστος	1952	ΦΟΙΤ ΝΟΜΙΚΗΣ	ΑΘΗΝΑ	15/6/1973	
Πάληος	Γεώργιος	Κωνσταντίνος	1936	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	ΚΗΦΙΣΙΑ	16/6/1973	31/6/1973
Σέκερης	Αθανάσιος	Ευάγγελος	1932	ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	ΑΘΗΝΑ	16/6/1973	21/8/1973
Στάγκας	Ιωάννης	Μάρκος	1937	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	ΠΑΛ. ΦΑΛΗΡΟ	17/6/1973	21/8/1973
Παπασταυρίδης	Ανδρέας	Γεώργιος	1944	ΦΟΙΤ ΝΟΜΙΚΗΣ	ΑΘΗΝΑ	20/6/1973	28/6/1973
Δημητρακόπουλος	Αναστάσιος	Κωνσταντίνος	1940		ΣΥΝΤΑΓΜΑ	27/6/1973	
Τζουμάκας	Στέφανος	Αθανάσιος	1940		ΠΛΑΤ ΒΑΘΗΣ	28/6/1973	29/6/1973
Χρυσομάλλης	Βασίλειος	Στυλιανός	1953		ΚΥΨΕΛΗ	28/6/1973	29/6/1973
Λιοναράκης	Νικήτας	Εμμανουήλ	1950	ΣΤΡΑΤΕΥΣΙΜΟΣ	ΠΑΠΑΓΟΥ	28/6/1973	30/6/1973
Χρηστάκος	Δημήτριος	Βασιλείου	1932	ΑΝΤΣΜΡΧΟΣ	ΓΑΝΑΓΡΑ	29/6/1973	
Παπαδόπουλος	Γεώργιος	Κωνσταντίνου	1929	ΣΜΗΝΑΡΧΟΣ	ΝΕΑ ΣΜΥΡΝΗ	29/6/1973	10/7/1973
Κοκκινίδης	Κωνσταντίνος	Ηλίας	1931	ΣΜΗΝΑΡΧΟΣ		29/6/1973	21/8/1973
Βασιλειάδης	Απόστολος	Σπυρίδων	1940	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	ΑΘΗΝΑ	21/6/1973	
Κωτσαρίδας	Σπυρίδων	Γεώργιος	1920	ΕΜΠΟΡΟΣ	ΑΘΗΝΑ	20/7/1973	
Στράτος	Χριστόφορος	Σταμούλης	1924	ΒΙΟΜΗΧΑΝΟΣ	ΓΛΥΦΑΔΑ	2/7/1973	21/8/1973
Αθανασιάδης	Νικόλαος	Αθανάσιος	1920	ΚΑΘ.ΜΕΤΣ ΠΟΛΥΤ	ΙΛΙΣΙΑ	2/7/1973	14/7/1973
Καραμήτσος	Γεώργιος	Χρήστος	1933	ΑΝΤΠΛΧΟΣ	ΝΕΟ ΨΥΧΙΚΟ	2/7/1973	
Παπαδόγγονας	Αλέξανδρος			ΑΝΤΠΧΛΟΣ		2/7/1973	21/8/1973
Κονοφάος	Σπυρίδων	Κωνσταντίνος	1923	ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	ΚΗΦΙΣΙΑ	3/7/1973	
Σωτηρόπουλος	Σωτήριος	Γεώργιος	1936		ΑΘΗΝΑ	4/7/1973	
Αποσκίτης	Χρήστος	Λεωνίδας	1916	ΤΡΑΠΕΖΙΤΙΚΟΣ	ΑΧΑΡΝΩΝ	5/7/1973	21/8/1973
Αποσκίτης	Κωνσταντίνος	Λεωνίδας	1911	ΠΡΩΗΝ ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ	ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ	6/7/1973	21/8/1973
Στάπας	Νικόλαος	Θεόδορος	1937	ΕΠΙΣΜΗΝΑΓΟΣ	ΒΟΥΛ/ΚΤΟΝΟΥ	11/7/1973	21/8/1973
Βαρδάνης[2]	Μιχαήλ	Εμμανουήλ	1936	ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ	ΠΑΓΚΡΑΤΙ	13/7/1973	21/8/1973
Ματζουράνης	Ιωάννης	Κωνσταντίνος	1952	ΦΟΙΤ ΝΟΜΙΚΗΣ	ΦΥΛΗΣ	14/7/1973	25/7/1973
Καλαϊτζάκης	Γεώργιος	Εμμανουήλ	1952	ΦΟΙΤ ΠΟΛΥΤΕΧ	ΣΠΕΤΣΩΝ	17/7/1973	18/7/1973
Αλεξανδρής	Δημήτριος	Γεώργιος				19/7/1973	
Ράπτης	Νικόλαος	Παναγιώτης	1950	ΦΟΙΤ ΜΑΘΗΜ	ΛΑΜΙΑ	24/7/1973	29/7/1973
Στέμνης	Αντώνιος	Δημήτριος	1952	ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ	ΑΝΩ ΠΕΤΡΑΛ	26/7/1973	21/8/1973
Στρατιδάκης	Σταύρος	Γεώργιος	1932	ΙΑΤΡΟΣ	ΠΑΤΡ ΙΩΑΚΕΙΜ	28/7/1973	21/8/1973
Κοροβέσης	Πάνος	Βασίλειος	1950	ΦΟΙΤ ΟΔΟΝΤΙΑΤΡ	ΠΑΓΚΡΑΤΙ	28/7/1973	21/8/1973
Σερεμέτης	Δημήτριος	Βασίλειος	1953	ΦΟΙΤ ΝΟΜΙΚΗΣ	ΠΑΤΗΣΙΑ	28/7/1973	21/8/1973
Σαμπατακάκης	Μιχαήλ	Θεόδωρος	1949	ΦΟΙΤ ΟΔΟΝΤΡΙΑΤΡ	ΚΑΛΛΙΘΕΑ	28/7/1973	14/8/1973
Λιοναράκης	Νικήτας	Εμμανουήλ	1950	ΦΟΙΤ ΝΟΜΙΚΗΣ	ΠΑΠΑΓΟΥ	28/7/1973	21/8/1973
Βουτσινά	Πόπη	Λεωνίδας	1951	ΦΟΙΤ ΦΙΛΟΣΟΦ	ΙΩΑΝΝΙΝΑ	29/7/1973	21/8/1973
Καρυστιάνη	Ιωάννα	Χρήστος	1952	ΦΟΙΤ ΝΟΜΙΚΗΣ	ΑΘΗΝΑ	3/8/1973	
Μαυρογέννης	Διονύσιος	Ιωάννης	1946	ΦΟΙΤ ΦΑΡΜΑΚ/ΚΗΣ	ΙΛΙΣΙΑ	7/8/1973	21/8/1973
Τσαφαράκης	Μανούσος	Στυλιανός	1944	ΦΟΙΤ ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤ	ΠΑΓΚΡΑΤΙ	7/8/1973	
Καπερώνης	Βασίλειος	Σπυρίδων	1954	ΦΟΙΤ ΙΑΤΡΙΚΗΣ	ΧΑΡΑΥΓΗ	7/8/1973	21/8/1973
Παριανός	Γεώργιος		1949	ΦΟΙΤΗΤΗΣ ΝΟΜΙΚΗΣ	ΑΘΗΝΑ	7/8/1973	14/8/1973
Λάζος	Χρήστος	Γεώργιος	1941	ΦΟΙΤ ΝΟΜΙΚΗΣ	ΠΛΑΤ ΒΑΘΗΣ	7/8/1973	14/8/1973
Μπουζάκης	Εμμανουήλ	Γεώργιος	1943	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	ΖΩΓΡΑΦΟΥ	7/8/1973	21/8/1973
Γκαζής	Αντώνιος	Κωνσταντίνος	1942	ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ	ΚΡΗΤΗ	7/8/1973	
Σταθόπουλος	Ιωάννης	Παναγιώτης	1934	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	ΑΜΠΕΛΟΚΗΠ	29/5/1973	21/8/1973
Θεούλης	Ιωάννης	Κωνσταντίνος	1934	ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ	ΛΑΡΙΣΑ	8/8/1973	28/8/1973
Τρουπάκης	Διονύσιος	Γεράσιμος	1927	ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	ΠΑΛ ΨΥΧΙΚΟ	10/8/1973	14/8/1973
Σακελαρόπουλος	Θεόδωρος	Διονύσιος	1952	ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ ΤΕΘ	ΚΟΛΙΑΤΣΟΥ	17/8/1973	21/8/1973
Αλαβάνος	Αλέξανδρος	Νικόλαος	1950		ΚΑΛΛΙΘΕΑ		21/8/1973

[1] Τον Βαρδάνη καταχωρούν ως δικηγόρο και όχι ως αξιωματικό ε.α. ιδιότητα με την οποία και τον συνέλαβαν για τη συμμετοχή του στην οργάνωση για κίνημα στο ναυτικό και τον βασάνισαν στο ΕΑΤ/ΕΣΑ. Αντίθετα το Σπύρο Μουστακλή δεν τον καταγράφουν στον ίδιο πίνακα. Εκείνος βασανίσθηκε και βγήκε από εκεί για την υπόλοιπη ζωή του ανάπηρος σε μεγάλο βαθμό και ανήμπορος.

[2] Υπάρχουν περιπτώσεις που ο ίδιος κρατούμενος καταχωρείται σε δύο διαφορετικές ημερομηνίες, όπως ο Βαρδάνης. Προφανώς τους μετέφεραν πάλι για ανάκριση από το ΚΕΣΑ και τους καταχωρούσαν εκ νέου.

Παπανικολάου	Νικόλαος	Ιωάννης	1920	ΣΥΝΤΡΧΗΣ ε.α.	ΑΜΠΕΛΟΚΗΠΟΙ	18/11/1973	
Αρχάκης	Αλέξανδρος	Δημήτριος	1930	ΑΞ/ΚΟΣ ε.α.	ΚΟΥΚΑΚΙ	18/11/1973	
Μάτης	Απόστολος	Κωνσταντίνος	1947	ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ ΔΕΗ	ΜΗΧΑΛΑΚ/ΛΟΥ	16/11/1973	
Λέκκας	Κωνσταντίνος	Ιωάννης	1953	ΛΟΧΙΑΣ	ΗΛΙΟΥΠΟΛΗ	18/11/1973	22/11/1973
Δασκαλόπουλος	Δημήτριος	Αθανάσιος	1947	ΔΟΚΙΜΟΣ	ΗΛΥΣΙΑ	18/11/1973	
Κουλούτζιος	Γεώργιος	Σπυρίδων	1951	ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ	ΑΤΤΙΚΗΣ	18/11/1973	22/11/1973
Γιαννακός	Ευάγγελος	Δημήτριος	1952	ΑΝΘΥΠΟΛΟΧΑΓΟΣ	ΚΕΡΑΣΟΥΝΤΟΣ	18/11/1973	29/11/1973
Δρόσος	Επαμεινώνδας	Χαράλαμπος	1951	ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ	ΑΓ. ΑΝΑΡΓΥΡΟΙ	18/11/1973	22/11/1973
Λιοναράκης	Αντώνιος	Εμμανουήλ	1954		ΠΑΠΑΓΟΥ	18/11/1973	21/11/1973
Πειρουνάκης	Αθανάσιος-Χαρ.	Ναπολέων	1951		ΕΞΑΡΧΙΑ	18/11/1973	22/11/1973
Αδαμόπουλος	Γρηγόριος	Απόστολος	1951	ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ	ΠΟΛΥΓΩΝΟ	19/11/1973	30/11/1973
Λαμπρόπουλος	Παναγιώτης	Αντώνιος	1953	ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ	ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ	19/11/1973	30/11/1973
Αθανασίου	Τριαντάφυλλος	Γεώργιος	1954	ΤΖΑΜΑΣ	ΚΥΨΕΛΗ	19/11/1973	21/11/1973
Σμπύλιας	Πέτρος	Βασίλειος	1942		ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ	19/11/1973	20/11/1973
Βλάχος	Ευστάθιος	Ιωάννης	1951	ΦΟΙΤ ΜΑΘΗΜ	ΚΥΨΕΛΗ	19/11/1973	22/11/1973
Δραγώνας	Χαράλαμπος	Διονύσιος	1945		ΚΥΨΕΛΗ	19/11/1973	20/11/1973
Σελούλης	Δημήτριος	Αθανάσιος	1930	ΦΥΛΑΚΑΣ ΑΣΟΕΕ	ΠΑΤΗΣΙΩΝ	19/11/1973	20/11/1973
Χαλκιδάκης	Αλέξανδρος	Γρηγόριος	1951	ΝΑΥΤΗΣ	ΤΡΕΙΣ ΓΕΦΥΡΕΣ	19/11/1973	29/11/1973
Πατσαβός	Νικόλαος	Γεώργιος	1939	ΞΕΝΟΣ ΑΝΤΑΠΟΚΡ	ΚΟΛΩΝΑΚΙ	19/11/1973	
Τζεφριός	Ευστάθιος	Αθανάσιος	1951	ΦΟΙΤ ΝΟΜΙΚΗΣ	ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ	19/11/1973	
Τουλούπας	Δημήτριος	Ανδρέας	1912	ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ	ΠΑΓΚΡΑΤΙ	19/11/1973	
Δρόσος	Ιωάννης	Ζαχαρίας	1951	ΦΟΙΤ ΝΟΜΙΚΗΣ		20/11/1973	
Παρασκευόπουλος	Γεράσιμος	Άγγελος	1949	ΑΣΚΟΥΜ ΔΙΚΗΓ	ΠΑΓΚΡΑΤΙ	20/11/1973	
Κούρκουλας	Δημήτριος	Κωνσταντίνος	1954	ΦΟΙΤ ΝΟΜΙΚΗΣ	ΧΑΛΑΝΔΡΙ	20/11/1973	
Ιατρίδης	Βασίλειος	Χριστόφορος	1944	ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ	ΠΑΓΚΡΑΤΙ	20/11/1973	
Παπαπέτρος	Άγγελος	Επαμεινώνδας	1950	ΦΟΙΤΗΤΗΣ	ΠΛ. ΑΜΕΡΙΚΗΣ	20/11/1973	29/11/1973
Υψηλάντη	Αιμιλία	Κωνσταντίνος	1941	ΗΘΟΠΟΙΟΣ	ΠΑΓΚΡΑΤΙ	20/11/1973	27/11/1973
Μπούτσικα	Χρυσούλα	Αντώνιος	1937	ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ ΟΤΕ	Κ.ΠΑΤΗΣΙΑ	20/11/1973	21/11/1973
Γροσομανίδου	Θεοδώρα	Μιχαήλ	1952	ΦΟΙΤ ΝΟΜΙΚΗΣ	ΠΑΠΑΓΟΥ	20/11/1973	28/11/1973
Τσιλικούνας	Σταύρος	Κωνσταντίνος	1954	ΦΟΙΤ ΒΙΟΜΗΧ/ΚΗΣ	ΑΝΩ ΒΟΥΛΑ	21/11/1973	
Κοκκίνης	Σωτήριος	Δημήτριος	1954	ΙΔ.ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	Κ.ΠΑΤΗΣΙΑ	21/11/1973	29/11/1973
Καπερώνης	Βασίλειος	Σπυρίδων	1954	ΦΟΙΤΗΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ	ΧΑΡΑΥΓΗ	21/11/1973	
Λαδόπουλος	Δημήτριος	Παναγιώτης	1954	ΦΟΙΤ ΠΟΛΥΤΕΧ	ΙΛΙΣΙΑ	21/11/1973	
Σαπουνάκης	Αναστάσιος	Γεώργιος	1951	ΦΟΙΤ ΝΟΜΙΚΗΣ	ΠΑΤΗΣΙΩΝ	21/11/1973	
Βερνίκος	Νικόλαος	Αλεξανδρής	1945	ΕΦΟΠΛΙΣΤΗΣ	ΑΘΗΝΑ	22/11/1973	27/11/1973
Σκουλικίδης	Θεόδωρος	Νικόλαος	1925		ΑΘΗΝΑ	22/11/1973	
Πεπονής	Αναστάσιος	Ιωάννης	1924	ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ	ΑΘΗΝΑ	22/11/1973	
Λίτινας	Τίτος	Σπυρίδων	1949	ΦΟΙΤΗΤΗΣ ΑΣΟΕΕ	ΚΟΛΩΝΑΚΙ	22/11/1973	
Τσατάλα	Αγγέλα	Πάτροκλος	1947	ΠΛΕΚΤΑ	ΚΟΛΩΝΑΚΙ	23/11/1973	27/11/1973
Βέης	Γεώργιος	Κωνσταντίνος	1929	ΚΑΘΗΓ ΠΟΛΥΤΕΧ	ΜΑΡΑΣΛΕΙΟ	23/11/1973	26/12/1973
Παπαδάκης	Ευάγγελος	Κωνσταντίνος	1950	ΦΟΙΤ ΠΟΛΥΤΕΧ	ΓΚΥΖΗ	23/11/1973	
Χριστουλάκης	Δημήτριος	Χαράλαμπος	1948		ΧΑΛΑΝΔΡΙ	23/11/1973	
Μιχόπουλος	Δημήτριος	Βασίλειος	1950	ΦΟΙΤ ΠΟΛΥΤΕΧ	ΒΙΚΤΟΡΙΑ	23/11/1973	27/11/1973
Μαλανδράκης	Χρήστος	Γεώργιος	1950	ΦΟΙΤ ΠΟΛΥΤΕΧ	ΚΥΨΕΛΗ	23/11/1973	
Νικολαΐδης	Ιωσήφ	Αναστάσιος	1936	ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑΣ	ΑΜΠΕΛΟΚΗΠΟΙ	24/11/1973	27/11/1973
Χαραλαμπόπουλος	Ιωάννης	Γεώργιος	1919	ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ ε.α.		25/11/1973	27/11/1973
Χρυσοφάκη	Ευαγγελία	Ματθαίος	1952	ΦΟΙΤ ΠΟΛΥΤΕΧ	ΑΝΩ ΗΛΥΣΙΑ	24/11/1973	27/11/1973
Οικονομόπουλος	Ιωάννης	Κωνσταντίνος	1942	ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	ΚΥΨΕΛΗ	24/11/1973	
Καρατζαφέρης	Σπυρίδων	Ιωάννης	1938		Π.ΦΑΛΗΡΟ	27/11/1973	12/12/1973
Λαλιώτης	Κωνσταντίνος	Γεώργιος	1951	ΦΟΙΤ ΟΔΟΝΤΡΙΑΤΡ	ΚΥΨΕΛΗ	27/11/1973	
Καζάκος	Κωνσταντίνος	Αναστάσιος	1935	ΗΘΟΠΟΙΟΣ	ΙΛΙΣΙΑ	27/11/1973	
Σταμέλος	Κυριάκος	Ελευθέριος	1952		ΚΥΨΕΛΗ	27/11/1973	
Φελέκης	Ιωάννης	Ευάγγελος	1943		ΧΑΛΑΝΔΡΙ	28/11/1973	6/12/1973
Λουτσέρας	Αριστ.	Εμμανουήλ	1955	ΦΟΙΤ ΠΟΛΥΤΕΧ	ΑΙΓΑΛΕΩ	29/11/1973	
Αγγελίκας	Ηλίας	Αναστάσιος	1951	ΦΟΙΤ ΠΟΛΥΤΕΧ	ΝΙΚΑΙΑ	30/11/1973	6/12/1973
Βλάχος	Θεόδωρος	Νικόλαος	1950	ΦΟΙΤ ΠΟΛΥΤΕΧ	ΠΑΤΗΣΙΑ	30/11/1973	
Δρόγκαλης	Γεώργιος	Κωνσταντίνος	1954	ΦΟΙΤ ΠΟΛΥΤΕΧ	ΠΕΙΡΑΙΑΣ	30/11/1973	6/12/1973
Γιαννόπουλος	Γεώργιος	Σπυρίδων	1950	ΦΟΙΤ ΠΟΛΥΤΕΧ	ΑΘΗΝΑ	30/11/1973	
Σπηλιάκος	Σταύρος	Χαραλάμπης	1952	ΦΟΙΤ ΓΥΜΝ ΑΚΑΔ	ΚΥΨΕΛΗ	5/12/1973	

Τίγκας	Ιωάννης	Αθανάσιος	1950	ΦΟΙΤ ΠΟΛΥΤΕΧ	ΚΑΛΟΓΡΕΖΑ	5/12/1973	6/12/1973
Σκιαδόπουλος	Κωνσταντίνος	Αλέξανδρος	1948	ΕΚΤΕΛΩΝΙΣΤΗΣ	ΑΛΚΑΙΟΥ	5/12/1973	
Ραμαντάνης	Χρήστος	Παναγιώτης	1941	ΕΛΑΙΟΧΡΩΜ/ΤΗΣ	ΚΕΡΑΜΙΚΟ	6/12/1973	
Τσαβέλας	Παντελής	Αλέξανδρος	1930	ΦΟΙΤ ΙΑΤΡΙΚΗΣ	ΚΥΨΕΛΗ	6/12/1973	14/12/1973
Σιδεράς	Γεώργιος	Ηλίας	1951	ΦΟΙΤ ΙΑΤΡΙΚΗΣ		5/12/1973	
Κουμούτσος	Νικόλαος	Γεώργιος	1922	ΚΑΘΗΓ ΠΟΛΥΤΕΧ	Ν.ΨΥΧΙΚΟ	6/12/1973	
Χριστόπουλος	Ιωάννης	Απόστολος	1946	ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟΣ	ΓΚΥΖΗ	6/12/1973	
Μιχόπουλος				ΦΟΙΤ ΠΟΛΥΤΕΧ			
Μαγαράκης				ΦΟΙΤ ΙΑΤΡΙΚΗΣ			
Ιωσηφίδης	Φίλιππος	Φίλιππος	1923	ΕΜΠΟΡ ΠΟΛΥΤΕΛ. ΜΕΤΑΛΛΩΝ	ΤΣΙΜΙΣΚΗ	11/1/1974	
Καράντζος	Στυλιανός	Διονύσιος	1932	ΚΤΗΝΙΑΤΡΟΣ	ΖΩΓΡΑΦΟΥ	11/1/1974	23/4/1974
Κωνσταντινίδης	Αντώνιος	Πέτρος	1918	ΚΤΗΝΙΑΤΡΟΣ	ΚΥΨΕΛΗ	12/1/1974	
Δίκος	Δημήτριος	Γεώργιος	1910	ΖΩΕΜΠΟΡΟΣ	Λ.ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ	12/1/1974	23/4/1974
Παριανός	Γεώργιος		1949	ΦΟΙΤ ΝΟΜΙΚΗΣ	ΑΓ ΑΡΤΕΜΙΟΣ	12/1/1974	7/3/1974
Μαργέλος	Ηλίας	Χρήστος	1911	ΖΩΕΜΠΟΡΟΣ		14/1/1974	15/1/1974
Τρυπαναγνωστ/λος	Κωνσταντίνος	Αθανάσιος	1912	ΕΙΣΑΓ ΚΡΕΑΤΩΝ	ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ	14/1/1974	21/2/1974
Φαφούτης	Δημήτριος	Χρήστος	1947	ΔΙΕΡΜΗΝΕΥΣ	ΚΥΨΕΛΗ	15/1/1974	17/1/1974
Ραπτόπουλος	Γεώργιος	Ηλίας	1929	ΚΤΗΝΙΑΤΡΟΣ	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	15/1/1974	
Μαργέλος	Σωκράτης	Ηλίας	1932	ΖΩΕΜΠΟΡΑΣ	ΧΑΛΑΝΔΡΙ	16/1/1974	
Γεωργάτος	Σπυρίδων	Ευάγγελος	1949	ΦΟΙΤΗΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ	ΑΙΓΑΛΕΩ	18/1/1974	
Γεωργίου	Παύλος	Σωτήριος	1932	ΚΑΘΗΓ ΠΑΝΕΠ	ΑΘΗΝΑ	22/1/1974	23/1/1974
Σπηλιόπουλος	Αναστάσιος	Γεώργιος	1933	ΔΗΜΟΣ ΥΠΑΛ	ΑΓ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ	26/1/1974	23/4/1974
Παλαιολόγος	Νικόλαος	Θεόδωρος	1917	ΕΚΤΕΛΩΝΙΣΤΗΣ	ΚΑΛΛΙΘΕΑ	26/1/1974	23/4/1974
Σημάκος	Γεώργιος	Δικαίος	1946	ΤΟΠΟΓΡΑΦΟΣ	ΚΑΤΩ ΠΕΤΡΑΛ	29/1/1974	1/2/1974
Νικολάου	Ευάγγελος	Νικόλαος	1945	ΙΔ.ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	ΝΕΟ ΦΑΛΗΡΟ	31/1/1974	
Αθανασίου	Αδαμάντιος	Βασιλείου		ΖΩΕΜΠΟΡΟΣ	ΑΜΑΡΟΥΣΙΟ	1/2/1974	
Πουλερός	Νικόλαος	Παναγιώτης	1950	ΙΔ.ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	ΠΑΤΗΣΙΩΝ	3/2/1974	5/2/1974
Σκοκίδης	Κρίτων	Κωνσταντίνος	1934	ΙΔ.ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	ΑΘΗΝΑ	5/2/1974	12/2/1974
Καραντζάς	Αναστάσιος	Γεωργίου	1931	ΚΗΠΟΥΡΟΣ	ΑΝΩ ΛΙΟΣΙΑ	3/2/1974	6/2/1974
Δημητριάδης	Ιωάννης	Αιμίλιος	1946	ΕΜΠΕΙΡΟΓΝ ΤΟΥΡΙΣ	ΑΘΗΝΑ	6/2/1974	7/2/1974
Κουρήδης	Στυλιανός	Κρίτωνας	1926	ΕΡΓΟΛΑΒΟΣ	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	8/2/1974	
Δαλαρούγκος	Παναγιώτης			ΥΠΑΛ ΑΓΡ ΤΡΑΠ	ΖΩΓΡΑΦΟΥ	8/2/1974	19/2/1974
Σαμορτανίδης	Ιωάννης	Βασίλειος	1946	ΧΟΡΕΥΤΗΣ	ΠΕΡΙΣΣΟΣ	8/2/1974	1/3/1974
Σκευάκης	Νικόλαος	Βασίλειος	1950	ΝΑΥΤΙΚΟΣ	ΗΛΙΟΥΠΟΛΗΣ	9/2/1974	16/2/1974
Τσιλιγγίρης	Λάζαρος	Χαράλαμπος	1911	ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ	ΛΑΡΙΣΑ	9/2/1974	
Μπεκατώρος	Στέφανος	Κωνσταντίνος	1946	ΦΟΙΤΗΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ		9/2/1974	11/2/1974
Παναγιωτίδου	Πελαγία	Εμμανουήλ	1954	ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗΣ	ΠΕΡΙΣΣΟΣ	11/2/1974	
Σαμαρίδης	Βασίλειος	Κωνσταντίνος	1922	ΕΜΠΟΡΟΡΑΠΤΗΣ	ΛΑΡΙΣΑ	14/2/1974	19/2/1974
Παπαθεοδώρου	Απόστολος		1951	ΦΟΙΤΗΤΗΣ ΝΟΜΙΚΗΣ		20/2/1974	
Ψαρράς	Θωμάς	Δημήτριος	1957	ΜΑΘΗΤΗΣ	ΗΛΥΣΙΑ	23/2/1974	27/2/1974
Καπάτσος	Κυριάκος	Ιωάννης	1924	ΑΡΓΥΡΑΜΟΙΒΟΣ	ΠΕΙΡΑΙΑΣ	28/2/1974	
Καπάτσος	Ευστάθιος	Ιωάννης	1924	ΑΡΓΥΡΑΜΟΙΒΟΣ	ΠΕΙΡΑΙΑΣ	28/2/1974	2/3/1974
Ροζάκης	Αρτέμιος	Ιωάννης	1951	ΦΟΙΤΗΤΗΣ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗΣ	ΑΘΗΝΑ	1/3/1974	
Εξαρχόπουλος	Νικόλαος	Λεωνίδας	1930	ΚΤΗΝΙΑΤΡΟΣ	ΧΟΛΑΡΓΟΣ	2/8/1974	9/3/1974
Χατζησταύρος	Κωνσταντίνος	Σταύρου	1934	ΓΕΩΠΟΝΟΣ	Ν.ΣΜΥΡΝΗ	4/3/1974	19/3/1974
Σωτηρίου	Αντώνιος	Τηλέμαχος	1954	ΦΟΙΤΗΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ	ΙΛΙΣΙΑ	5/3/1974	
Μοραΐτης	Αριστείδης	Ιωάννης	1928	ΕΚΤΕΛΩΝΙΣΤΗΣ	ΠΕΙΡΑΙΑΣ	7/3/1974	9/3/1974
Καραγιαννίδης	Νικόλαος	Δημήτριος	1945	ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΣ	ΑΘΗΝΑ	8/3/1974	9/3/1974
Δεβλέτογλου	Ευδόκιμος	Νικόλαος	1895	ΧΡΥΣΟΧΟΟΣ	Ν.ΚΗΦΙΣΙΑ	8/3/1974	12/3/1974
Λύτρας	Δημήτριος	Χρήστος	1930	ΟΔΗΓΟΣ ΤΑΧΙ	ΚΑΛΛΙΘΕΑ	14/3/1974	23/3/1974
Αθανασιάδης	Αθανάσιος	Ιωάννης	1908	ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ	ΠΑΓΚΡΑΤΙ	15/3/1974	13/4/1974
Νάτσιος	Χρήστος	Απόστολος	1937	ΗΘΟΠΟΙΟΣ	Λ.ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ	15/3/1974	16/3/1974
Καθάριος	Δημήτριος	Γεώργιος	1934	ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑΣ	ΠΑΤΗΣΙΩΝ	18/3/1974	19/3/1974
Μητσιάς	Εμμανουήλ	Μιλτιάδης	1946	ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗΣ	Ν.ΣΜΥΡΝΗ	20/3/1974	
Ζαχαρίας	Μιλτιάδης	Μιχαήλ	1951	ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ	ΣΤΑΘΜΟΣ ΛΑΡΙΣΗΣ	27/3/1974	

Κωσταντάτος	Γεώργιος	Γεράσιμος	1949	ΟΔΗΓΟΣ ΤΑΧΙ	Π.ΦΑΛΗΡΟ	2/4/1974	
Ζωίδης	Δημήτριος	Στέργιος	1949		Π.ΦΑΛΗΡΟ	2/4/1974	
Κοντοβουνήσιου	Βιολέτα	Αλέξανδρος	1939	ΙΔ.ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	ΒΥΡΩΝ	19/4/1974	23/4/1974
Αποστολά	Μαρία	Αθανάσιος	1948	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΤ	ΥΜΗΤΤΟΣ	19/4/1974	
Αποστολάς	Αθανάσιος	Γεώργιος	1948	ΦΟΙΤ ΟΔΟΝΤΙΑΤΡ	ΥΜΗΤΤΟΣ	19/4/1974	
Ζωίδης	Δημήτριος	Στέργιου	1949	ΦΟΙΤΗΤΗΣ	Π.ΦΑΛΗΡΟ	19/4/1974	2/5/1974
Πασιπουλαρίδης							
Γιαχανετζής	Νικόλαος					11/1/1974	
Μπαλάς	Γεώργιος					11/1/1974	
Ευθυβούλης	Ανανίας					11/1/1974	
Λαμπρόπουλος	Ηλίας					12/1/1974	
Τάγκας	Δημήτριος					12/1/1974	
Δίκος	Ναούμ					14/1/1974	
Καμέτης	Πολύβιος					24/1/1974	
Μαυρίας	Κωνσταντίνος					26/1/1974	23/4/1974
Δέκιος	Αντώνιος					31/1/1974	
Σαμσής	Αργύριος					1/2/1974	
Πετρής	Κωνσταντίνος					27/2/1974	
Χαρισιάδης	Ναπολέων					27/2/1974	5/3/1974
Κυπραίος	Παναγιώτης					1/3/1974	
Αγγελίδης	Μηνάς					2/3/1974	9/3/1974
Στεφανής	Νικόλαος					5/3/1974	
Κουτσούκος	Εμμανουήλ					8/3/1974	
Αναστασίου	Αναστάσιος					9/3/1974	
Γεωργαράκος	Ηλίας					18/3/1974	
Αποστολίδης	Σπυρίδων					18/3/1974	
Κακάτζης	Ιωάννης					18/3/1974	
Πρειωτάκης	Νικόλαος					22/3/1974	
Μαργέλος	Ηλίας					4/4/1974	
Φουρούλης	Δημήτριος					19/4/1974	
Δεσύπρης	Γεώργιος					20/4/1974	
Παπαγεωργίου	Κωνσταντίνος					20/4/1974	
Αλεξόπουλος	Δημήτριος					23/4/1974	
Μαραβέλιας	Κωνσταντίνος					23/4/1974	
Κακαβάς	Θεόδωρος					23/4/1974	
Στάμος	Αλ.					24/4/1974	
Τσιρώνης	Χρήστος					26/4/1974	
Φίνος	Χρήστος					25/4/1974	

Ο ΠΙΝΑΚΑΣ Γ9 έχει στοιχεία από τον Αύγουστο του 1972 μέχρι τέλους της δικτατορίας, καλύπτει μεγαλύτερο εύρος περιπτώσεων συλληφθέντων και όλοι όσοι καταγράφονται υπέστησαν ανάκριση, δεδομένου πως το βιβλίο αυτό τηρείται στο ΕΑΤ/ΕΣΑ. Εάν συγκρίνουμε τους Πίνακες Γ8 και Γ9 διαπιστώνουμε πως πολλοί ήταν εκείνοι που πήγαιναν κατευθείαν στο ΕΑΤ και από εκεί απολύονταν, ενώ το ΚΕΣΑ το χρησιμοποιούσαν και ως πρόσθετο χώρο κράτησης. Πολλά από τα στοιχεία δεν έχουν συμπληρωθεί στο βιβλίο κρατουμένων. Η ορθογραφία δεν τηρήθηκε στην αντιγραφή, επειδή αφορά ονόματα και διευθύνσεις. Οι συντάκτες του βιβλίου έκαναν πολλά λάθη.

Από τους αναγραφόμενους στον πίνακα Γ9 (εάν εξαιρεθούν οι άνευ επαγγέλματος που είναι εξήντα δύο) ξεχωρίζουν οι φοιτητές στην περίοδο των γεγονότων της Νομικής και του Πολυτεχνείου και οι αξιωματικοί της οργάνωσης για κίνημα στο ναυτικό τον Μάιο του 1973. Συνολικά καταγράφονται είκοσι έξη αξιωματικοί εν ενεργεία (του ναυτικού οι περισσότεροι), πέντε απόστρατοι, δώδεκα στρατεύσιμοι ενώ δεν απουσιάζουν οι καλλιτέχνες (Καζάκος, Μητσιάς, Υψηλάντη), τέως Βουλευτές (μεταξύ των οποίων μια γυναίκα η Τσουδερού), Καθηγητές Πανεπιστημίων και Πολυτεχνείου, δημοσιογράφοι, επιχειρηματίες κ.ο.κ.

Οι δύο πίνακες μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο ευρύτερης έρευνας, που ξεφεύγει από την παρούσα διατριβή. Η ΕΣΑ μέσα από τα δύο βιβλία των κρατουμένων παρουσιάζεται, να παίζει ρόλο σε ευρύ πεδίο υποθέσεων. Πολλούς από τους καταγραμμένους ως κρατούμενους συναντάμε τα επόμενα χρόνια, να συμμετέχουν στα δημόσια πράγματα της χώρας. Οι ημέρες και σε μερικές περιπτώσεις μήνες κράτησής τους στην ΕΣΑ, βάρυναν στην μετέπειτα ζωή τους. Αυτό προκύπτει και μέσα από τη διατριβή, όπου συναντάει κανείς τα ονόματα των στελεχών των ΕΔ του πίνακα Γ9 σε διάφορες περιπτώσεις στη μεταπολίτευση.

Το ΚΕΣΑ δεν περιορίζεται στο ρόλο εκπαιδευτή του προσωπικού της ΕΣΑ και του ΄΄δεσμοφύλακα΄΄ των αντιπάλων του καθεστώτος (εκτός των λίγων συλλήψεων των στρατευσίμων, τροχαίων στρατιωτικών

οχημάτων κ.λ.π. που είναι η προβλεπόμενη αποστολή της). Συντάσσει ΄΄Δελτία Ψυχολογικών Επιχειρήσεων΄΄[1] και Π.Δ.Α.[2] Από αυτά διαπιστώνεται, πως είναι σοβαρός τροφοδότης πληροφοριών του ΣΔΑ/7ου ΕΓ, σε ότι αφορά τις αντι- επαναστατικές ενέργειες, τους ΄΄ψιθύρους΄΄, τα ΜΜΕ …. Οι υπογράφοντες τα δελτία και τα Π.Δ.Α. (Περιοδικά Δελτία Πληροφοριών) είναι στελέχη βαθμού ταγματάρχη, που ήταν και ο κυρίαρχος βαθμός μαζί με του λοχαγού (αλλά και αντισυνταγματάρχη κατά περίπτωση) στις μονάδες της ΕΣΑ, του ΕΑΤ/ΕΣΑ και του ΚΕΣΑ.[3] Τους μικρούς και μεσαίους βαθμούς προτιμούσε ο Ιωαννίδης και σωστά για ΄΄σύσφιξη σχέσεων΄΄ και για στρατολόγηση στον ισχυρό πυρήνα της ΄΄επανάστασης΄΄ που ήταν η ΕΣΑ. Αυτοί οι βαθμοί όμως είναι και οι προβλεπόμενοι για τις ΄΄ευαίσθητες΄΄ θέσεις των μονάδων και επιτελείων.
Ο κανονισμός της ΕΣΑ που εξετάσθηκε παραπάνω, δημοσιεύθηκε σε ΦΕΚ το 1968 (ο κανονισμός περί πειθαρχείων του ΚΕΣΑ είναι παρεπόμενος και αφορά εσωτερικό θέμα της υπηρεσίας αυτής). Είκοσι χρόνια αργότερα το 1989 έχουμε ανατύπωση, δηλαδή συνέχιση εφαρμογής του ΣΚ 600-1, χωρίς καμία απολύτως αλλαγή πλην του ονόματος. Η εφαρμογή του κανονισμού του 1951 θεωρήθηκε για σαράντα χρόνια επιτυχής και συνέχισε να εφαρμόζεται.

Γ17.- Ε.Ν.Α. (ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΑΥΤΙΚΗ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ)

Όσο για το ναυτικό, η αντίστοιχη υπηρεσία, η ΕΝΑ (Ελληνική Ναυτική Αστυνομία) ή ΄΄Ναυτονομία ΄΄ της μεταπολίτευσης, επέδειξε κάποια δραστηριότητα στη δικτατορία, αλλά δεν υπάρχει σύγκριση με της ΕΣΑ. Εν τούτοις στις Ναυτικές Φυλακές ΄΄ΑΡΗΣ΄΄ περιγράφηκαν περιπτώσεις βασανιστηρίων[4] αλλά όχι εκ συστήματος, ούτε κατευθυνόμενων κεντρικά και με στόχο πολιτικούς κρατούμενους. Εάν εξαιρέσουμε την περίπτωση των βασανισμών στο παροπλισμένο Καταδρομικό ΕΛΛΗ των μελών της οργάνωσης ΄΄ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΑΜΥΝΑ΄΄, στο ναυτικό δεν υπήρξε άλλη περίπτωση βασανιστηρίων, με σκοπό σχετιζόμενο με τη δικτατορία. Έχει καταγραφεί όμως στην ΨΥΤΤΑΛΕΙΑ όπου τότε λειτουργούσαν οι ναυτικές φυναλές(Ν/Φ ΑΡΗΣ όπως λέγονταν τότε) περιπτώσεις βασανισμών στρατευσίμων. Στις φυλακές αυτές οι μόνοι που κλείστηκαν επί επταετίας για υποθέσεις σχετιζόμενες με τη δικτατορία ήταν οι Κακαράς, Πατσίλιας και Κούμης, στους οποίους δεν ασκήθηκε σωματική βία.
Οι επανδρώνοντες την ΕΝΑ εκπαιδεύονταν στο ΚΕΣΑ,[5] με περιοδικές αποστολές στρατευσίμων, όπως με έγγραφο του 2ου ΕΓ του ΑΝ και με υπογραφή Νικολόπουλου γίνεται τον Φεβρουάριο του 1974. Επιλέχτηκαν τριάντα πέντε ναύτες από την κατάταξη του Ιανουαρίου 1974. Για να γίνει η κίνηση αυτή από το 2ο ΕΓ, σημαίνει πως ελήφθησαν υπόψη χαρακτηρισμοί με βάση τα φρονήματα. Το έγγραφο[6] μιλάει για *«..επί νέας βάσεως οργανούμενη Ναυτική Αστυνομία»*. Δεν γνωρίζουμε ποια είναι αυτή η νέα βάση οργάνωσης της ΕΝΑ.
Στο ΚΕΣΑ εκπαιδεύονταν και στελέχη των άλλων δύο όπλων. Την απόδοση του φαίνεται, πως ζήλεψε ο Περβαινάς ώστε, μόλις παρέλαβε αρχηγός και με το Βόσσο Διευθυντή του γραφείου του, απευθύνει εντολή προς τον διευθυντή του Κλάδου Β΄ να *«…εξετασθή δυνατότης εκτελέσεως του σχολείου εξειδικεύσεως Ν/Α εις ΚΕΣΑ…»*. Από έγγραφο του ΚΕΣΑ με θέμα ΄΄Απολογισμός Εκπαιδεύσεως (Αξιωματικών –Υπαξιωματικών) ΄΄ μαθαίνουμε πως στο εκπαιδευτικό έτος 1967-1968 όλα πήγαν καλά, η διάρκεια ήταν οκτώ εβδομάδες, και τα ειδικά προσόντα των εκπαιδευομένων πρέπει να είναι :
-«..Πίστις εις τα Εθνικά Ιδεώδη, ως επεσημάνθησαν υπό της Επαναστάσεως,
-Εγκεφαλικοί τύποι (μη ρέποντες εις συναισθηματισμούς),
-Κλίσις προς αστυνόμευσιν και συλλογήν πληροφοριών,
-Ακεραιότης από πάσης απόψεως,
-Διπλωματική ευλυγισία διά την επίτευξιν αρίστης συνεργασίας μετά των πάσης φύσεως αρχών,
-Ψυχικόν σθένος και αντοχή εις τας πιέσεις…».

---

[1] Βλέπε κεφάλαιο περί ΨΕ και πίνακα ΨΕ στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ πινάκων
[2] Τα αρχικά Π.Δ.Α. εκτιμάται πως σημαίνουν ΄΄Περιοδικόν Δελτίον Αντιπληροφοριών΄΄ κρίνοντας από το περιεχόμενό τους που είναι παρόμοιο με των δελτίων ψυχολογικών επιχειρήσεων, αλλά εξυπηρετεί τον σκοπό των ΄΄αντιπληροφοριών΄΄. Όπου ΄΄αντιπληροφορία΄΄ είναι εκείνη που χρησιμοποιείται από *«…τις φίλιες δυνάμεις για αντιμετώπιση πληροφοριών του αντιπάλου…»*. Η ερμηνεία καταχωρείται με επιφύλαξη, αλλά είναι μάλλον κοντά σ' εκείνη την οποία χρησιμοποιούν οι ΕΔ. Δεν στάθηκε δυνατό να βρεθεί ο ακριβής ορισμός. Βλέπε Π.Δ.Α. στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α και στον πίνακα 4 των ΨΕ.
[3] Διευκρινίσθηκε πως λόχοι ΕΣΑ υπάρχουν σε όλες τις μεγάλες στρατιωτικές μονάδες, ΕΑΤ/ΕΣΑ υπάρχει μόνον ένα στην Αθήνα και ΚΕΣΑ μόνον ένα στου Παπάγου.
[4] Βλ. ΑΚ ο.π. σ.33 «... *Οι ναύτες της φρουράς, που έδερναν και τα βράδια πειραματιζόντουσαν με ηλεκτροσόκ πάνω στους κρατουμένους, ήταν οι ίδιοι που μετέφεραν σημειώματα και γράμματα μέσα και έξω από τη φυλακή. …. Πρόκειται για τη Ναυτική Αστυνομία, που όπως τώρα, έτσι και τότε είχε την έδρα της στο Βοτανικό. Ο ρόλος της δεν έμοιαζε στο παραμικρό με της ΕΣΑ, αν εξαιρέσουμε ελάχιστες περιπτώσεις βασανισμών στρατεύσιμων οπλιτών, κρατούμενων στην Ψυτάλλεια, που έγιναν ΄΄για να δουν πως αντιδρούν στα ηλεκτροσόκ΄΄. Διάβαζαν στις εφημερίδες ό,τι έκανε η ΕΣΑ και η Ασφάλεια, κι ήθελαν να δοκιμάσουν κι αυτοί, όπως έλεγε με αφέλεια ένας από τους οπλίτες της φρουράς ….».*
[5] Η εντολή στον ΔΚΒ του ΓΕΝ για εκπαίδευση Ν/Α στο ΚΕΣΑ διαβιβάζεται με ΦΕΣ Α/ΓΕΝ αριθ.4/5-1-68. Το ΚΕΣΑ αναφέρει τα αποτελέσματα μιας τέτοιας εκπαίδευσης ανδρών του ναυτικού με έγγραφο ΚΕΣΑ Φ.303/21/494/10-5-1968.
[6] Πρόκειται για ΑΝ/2ου ΕΓ/1α φ.900/9/74/9-2-1974 που υπογράφει ο αντιπλοίαρχος Π. Νικολόπουλος.

Το έγγραφο με τις προτάσεις και τα αποτελέσματα της εκπαίδευσης στο ΚΕΣΑ υπογράφει ο Ταγματάρχης Βόσσος[1] Κωνσταντίνος Διοικητής, περιλαμβάνει δε και πίνακα με όλους όσους εκπαιδεύτηκαν στο σχολείο αυτό και από τα τρία όπλα. Είναι δέκα οκτώ αξιωματικοί του ΣΞ δύο του ΠΝ και δύο της ΠΑ. Από τους υπαξιωματικούς περιλαμβάνει εννέα του ΣΞ, επτά του ναυτικού και πέντε της αεροπορίας. Όλοι τελείωσαν το σχολείο με ΑΡΙΣΤΗ έως ΠΟΛΗ ΚΑΛΗ απόδοση.
Αργότερα το 1982 ο Κανονισμός Οργανώσεως και Λειτουργίας της Διοικήσεως Βοτανικού (ΚΟΛ Δ.ΒΟΤ)[2] και στο τμήμα περί της αποστολής της, διαθέτει ένα άρθρο (το αρθρ.11) με τρεις υποπαραγράφους που καλύπτουν τα της Ναυτονομίας. Προβλέπεται Παγία Διαταγή του αντίστοιχου Διευθυντή, που καλύπτει τις αρμοδιότητες της ναυτονομίας.
Στο πολεμικό ναυτικό, τις προϋποθέσεις και την επιλογή των ΄΄κατάλληλων΄΄ για ναυτονόμους /δεσμοφύλακες των Ν/Φ ΑΡΗΣ, περιγράφει το 1972 εκείνος που φροντίζει να τους διαλέξει. Συγχρόνως έχουμε και μικρό δείγμα των μεθόδων εκπαίδευσής τους, με τρόπο που καθιερώθηκε από τον τότε διοικητή των φυλακών. Υπεύθυνος για την επιλογή των εν λόγω οργάνων ήταν ο οπλονόμος ανθυπασπιστής Κ. Δημάκης. Οι οδηγίες ήταν του διοικητή πλωτάρχη Α. Τσίγκρου, και σύμφωνα μ' αυτές, έπρεπε να επιλέγουν από τους προπαιδευμένους στα Κέντρα Εκπαίδευσης ΚΕΠΑΛ και ΚΕΚΑΝ, ναύτες μικρής ηλικίας, εύσωμους, από απομακρυσμένα χωριά ή νησιά και αγράμματους. Οι στρατεύσιμοι αυτοί γινόντουσαν όργανα της διοικήσεως των φυλακών. Με μία διαδικασία, επιβολής αλληλοδιαδόχως εξοντωτικών πειθαρχικών ποινών, και χορήγησης ενδιάμεσα πολυήμερων αδειών. Εκείνο που μάθαιναν ήταν, να υλοποιούν τις εντολές, που συχνά εκφράζονταν με απλά νεύματα. Η παραμικρή ατασθαλία σήμαινε, εκτός των ποινών, και κλείσιμο στη «*στροφή*», ένα πηγάδι χωρίς νερό, βαθύ πάνω από πέντε μέτρα, υγρό και κρύο, όπου κατέβαινε μία στενή στριφογυριστή σκάλα. Η «*στροφή*» ήταν το φόβητρο κρατουμένων και φρουράς. Ο Τσίγκρος έτσι έλεγχε τα πάντα στην απομακρυσμένη και ανεξέλεγκτη υπηρεσία των φυλακών. Ήταν άριστη επιλογή για μια τέτοια θέση απ' την οποία η απαίτηση ήταν, η ισοπέδωση των κρατουμένων. Εξουσίαζε όχι μόνο την περιχαρακωμένη στο αφιλόξενο νησί φυλακή, αλλά και τους ψαράδες που τολμούσαν να πλησιάσουν με τις βάρκες τους. Επέβαλε εύστοχα σε μέλη του πληρώματος επώδυνες διαδικασίες, για να τους επιτρέπει κάποια έξοδο παραπάνω, και όσοι δεν είχαν άλλο τρόπο, έφερναν τα προϊόντα που παρήγαγε ο τόπος τους. Είχε πάρει στον πόλεμο το αριστείο ανδρείας, όταν σώθηκε κολυμπώντας ως πλήρωμα Υποβρυχίου, που βυθίστηκε μετά συμπλοκή με γερμανικό πλοίο επιφανείας. Υπήρξε πιστό όργανο της χούντας και μόνον έτσι εξηγείται ότι οργανωμένη πολύ καλά γραπτή καταγγελία, με υπογραφές όλων σχεδόν των κρατουμένων, για τις συνθήκες που επικρατούσαν στη φυλακή, δεν έφερε κανένα αποτέλεσμα. Η καταγγελία ανέφερε για ξυλοδαρμούς, ηλεκτροσόκ, υπέρογκες τιμές των ειδών της καντίνας, απαράδεκτο φαγητό κλπ. Ο υποδιοικητής της ΝΔΑ πλωτάρχης Γ. Γεωργακόπουλος, απέφυγε την επέκταση του θέματος και αρκέστηκε σε προφορική εξέταση για τα καταγγελλόμενα. Ο Τσίγκρος αποκάλεσε σε γενική κλήση της φρουράς τον διοργανωτή ως κρυπτοκουμουνιστή και επικίνδυνο για την ασφάλεια του κράτους και της «επανάστασης»[3]. Του κατάσχεσε και κάποιο ραδιοφωνάκι, απαγορεύοντάς του συγχρόνως και το επισκεπτήριο. Για λίγο όμως, αφού η ισορροπία αποκαταστάθηκε όταν ο τελευταίος υπέβαλλε μήνυση για συκοφαντική δυσφήμιση κ.α. Ο διοικητής της φυλακής ήταν από τη γενιά των αξιωματικών εξ υπαξιωματικών, που οι συνθήκες εκπαίδευσής τους έχει ήδη περιγραφεί. Παρά την πολεμική του πείρα, την πολύχρονη υπηρεσία του σε πλοία και άλλες υπηρεσίες, δεν γνώριζε τη γραφειοκρατία, ούτε κανονισμούς, διατάξεις, νομοθεσίες…. Παράλληλα φοβόταν τις εμπλοκές με τη δικαιοσύνη, επειδή είχε διωχθεί (και απαλλάχθηκε λόγω αμφιβολιών) για το θάνατο από ηλεκτροπληξία ενός ναύτη ηλεκτρολόγου, όταν διέταξε να λειτουργήσει η κουζίνα της φυλακής, για να του μαγειρέψουν, ενώ γνώριζε ότι ο ηλεκτρολόγος δούλευε στο δίκτυο φωτισμού του νησιού.
Ένας από τους ναύτες της φρουράς, που έδερναν και τα βράδια πειραματιζόντουσαν με ηλεκτροσόκ πάνω στους κρατουμένους, ήταν ο ίδιος που μετέφερε σημειώματα και γράμματα μέσα και έξω από τη φυλακή. Ένδειξη, ότι αυτοί οι νέοι κάτω από φυσιολογικές συνθήκες θα διαμόρφωναν άλλους χαρακτήρες και δεν θα γίνονταν όλοι τα παρεξηγημένα ανδράποδα της χούντας.
Για την ΄΄Αερονομία΄΄ (ή ΄΄Ελληνική Αστυνομία Αεροπορίας΄΄ όπως λεγόταν μέχρι τη μεταπολίτευση), δεν έγινε προσπάθεια να βρεθούν στοιχεία, αφού δεν τη συναντήσαμε και πουθενά, εκτός της δίκης των αεροπόρων μεταπολεμικά.

Γ18.- ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΤΗΣ 21ης ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1967 ΣΤΟ ΝΑΥΤΙΚΟ

[1] Αυτός ο ταγματάρχης Βόσσος Κ. που υπηρετούσε στο ΚΕΣΑ το 1968 ήταν αδερφός του πλωτάρχη Π. Βόσσου του ναυτικού που την ίδια περίοδο υπηρετούσε ως διευθυντής του γραφείου του Α/ΓΕΝ. Προφανώς ο Βόσσος του στρατού ήταν ο δεσμός του πλωτάρχη με την ΄΄επανάσταση΄΄.
[2] Υπουργική Απόφαση (Δροσογιάννη) ΥΕΘΑ/ ΓΕΝ/Β1-Ι Φ. 073.2/2/82/16-3-1982 ΄΄Περί ΚΟΛ Δ.ΒΟΤ΄΄
[3] Τα γεγονότα αυτά συμβαίνουν με οργανωτή της ΄΄στάσης΄΄ (όπως θεωρήθηκε η συλλογική υπογραφή της διαμαρτυρίας /καταγγελίας) τον γράφοντα. Ο οποίος ήταν κρατούμενος στις φυλακές αυτές από αρχές του 1972 και για ένα χρόνο, μέχρι την μεταγωγή του στις φυλακές Κορυδαλλού.

Για να εξηγηθούν συμπεριφορές στελεχών των ΕΔ υπό αυταρχικά καθεστώτα, καταβλήθηκε προσπάθεια να ερευνηθούν και περιπτώσεις συνεργατών του στρατιωτικού καθεστώτος. Στα πλαίσια αυτά καταχωρούνται εδώ (και σχολιάζονται) έγγραφα της εποχής 1967-1974 και μεταγενέστερα που αφορούν δραστηριότητες στελεχών των ΕΔ (κυρίως του ναυτικού) και βασικά εκείνων που:

- στράφηκαν κατά της έννομης τάξης. Και αποδεικνύεται αυτό με αποφάσεις πολυπρόσωπων οργάνων (δικαστηρίων, πειθαρχικών συμβουλίων) αλλά και εγγράφων, αναφορών, βιβλίων, εφημερίδων …..
- παραβίασαν την ιεραρχία στηριζόμενοι σε διαταγές άλλων και στο ΄΄επαναστατικό΄΄ αποκαλούμενο ΄΄δίκαιο΄΄.
- συνεργάσθηκαν με το στρατιωτικό καθεστώς σε διάφορα επίπεδα, με βλέψεις για προσωπικό όφελος.
- υπηρέτησαν την 21^{η} Απριλίου 1967 με πίστη και αφοσίωση από ιδεολογική συγγένεια. Συνδέοντας εθνικοσοσιαλιστικές ή φασιστικές απόψεις, θέσεις και ιδέες, όπως και τον παρεπόμενο υπερεθνικισμό τους, με το ιδιόμορφο αυταρχικό ιδεολογικό σκεύασμα της ΄΄επανάστασης της 21^{ης} Απριλίου 1967΄΄.[1]
- επιλέχθηκαν και τοποθετήθηκαν σε θέσεις λήψης αποφάσεων, και καθόριζαν με την τακτική τους την πορεία και την τύχη όσων διοικούσαν. Επέδρασαν έτσι και στη χρονική διάρκεια της δικτατορίας.
- υπήρξαν υπεύθυνοι για την απομάκρυνση από το Όπλο χρήσιμων στελεχών αντιθέτων αντιλήψεων. Και συνέπραξαν όχι μόνον στην αποβολή τους από τις τάξεις του στρατεύματος, αλλά και σε άλλες πειθαρχικές και ποινικές διώξεις.
- συνέπραξαν στην αρνητική εξέλιξη εθνικών θεμάτων.
- υπέβαλλαν με καλή πρόθεση έγγραφες αναφορές, που περιλαμβάνουν ζητήματα για επίλυση, εκτός των καθηκόντων τους ως στελεχών των ΕΔ.
- προέβαιναν σε ομιλίες και πανηγυρικούς ένθερμα και όχι επειδή ήταν υποχρεωμένοι. Που τους εκφωνούσαν και προωθούσαν σε όλο το ναυτικό για να διαβάζονται σε γενικές κλίσεις του προσωπικού.

Τα διατιθέμενα αρχεία για τις συμπεριφορές αυτές είναι έγγραφα, που υπέγραφαν οι διατελέσαντες αρχηγοί των ΕΔ (εν προκειμένω του ναυτικού), άλλοι κατέχοντες σημαντικές θέσεις στον μηχανισμό διοίκησης των ΕΔ, και οι ένορκες διοικητικές εξετάσεις, που διενεργήθηκαν με την ανάληψη της αρχηγίας από τον Εγκολφόπουλο. Δε στάθηκε δυνατό να εντοπισθούν οι αναφορές των στελεχών, που είχαν διαταχθεί από τον Α/ΓΕΝ, να υποβάλλουν σε αντίκρουση άλλων αναφορών με στοιχεία και καταγγελίες για τις δραστηριότητές τους επί δικτατορίας. Περιοριζόμαστε επομένως στα κείμενα των ΕΔΕ για είκοσι επτά ανωτέρους αξιωματικούς του ναυτικού. Τους ανωτάτους ερεύνησε, όπως γράφει σε αναφορά του προς Αβέρωφ, ο ίδιος ο Εγκολφόπουλος αποστρατεύοντας μόνον τον Σταμούλη από τη θέση του Διευθυντού ΓΕΝ/ΔΚΒ. Η δίκη των μελών της ανακριτικής επιτροπής για την οργάνωση της Δημοκρατικής Άμυνας στο Ναυτικό, εξετάζεται σε άλλο κεφάλαιο. Ήταν η μόνη σχετική με τη δικτατορία που έγινε εναντίον στελεχών του ΠΝ στη μεταπολίτευση.

[1] Βλ. επιστολή Ν.Μανταδάκη από 22-2-2005 Ο αντιναύαρχος είναι της άποψης πως αυτής της κατηγορίας οι οπαδοί του καθεστώτος πρέπει να αντιμετωπίζονται «*..με κάποια επιείκια..*» και εξηγεί την αποψή του γράφοντας πως είναι άλλο να πιστεύεις σε κάποιες ιδέες και άλλο να ενεργείς προς υποστήριξη δικτατορικού καθεστώτος όπως π.χ. οι περιπτώσεις Πετρόπουλου και Παναγάκη που «*..αν και γνωστός οπαδός της ΄΄επανάστασης΄΄ ΔΕΝ προέβη σε καμία μεμπτή πράξη…*»

Γ18α.-ΟΙ ΑΡΧΗΓΟΙ ΤΩΝ ΕΔ ΚΑΙ ΤΟ ΑΥΤΑΡΧΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ

Ξεκινώντας από τους αρχηγούς των επιτελείων των ΕΔ διαπιστώνουμε, πως δεν ασχολήθηκε κανείς μηχανισμός έρευνας ή δίωξής τους στη μεταπολίτευση, για τη σύμπραξή τους με τη δικτατορία. Όπως και με τα στελέχη των ΕΔ ανωτάτων βαθμών, που υπηρέτησαν επί επτά χρόνια το καθεστώς. Οι αξιωματικοί αυτοί αποτελούσαν την ηγεσία των ΕΔ, και οι αποφάσεις τους δεν αντέχουν στην αντίληψη πως ΄΄ ήταν στρατιώτες και έπρατταν το καθήκον τους, αφού έτσι τους διάτασσαν΄΄.

Ο πρώτος Α/ΓΕΝ **Λέδες** μένει κάπως στο περιθώριο ως συνεργάτης της χούντας (παρ' ότι συνέπραξε στη στερέωση του καθεστώτος τους πρώτους δύσκολους και κρίσιμους μήνες του 1967). Το Δεκέμβρη του ίδιου χρόνου στο αποτυχόν κίνημα της 13ης τάχθηκε με το βασιλιά Κωνσταντίνο. Ο οποίος στράφηκε εναντίον των μέχρις εκείνη τη στιγμή συνεργατών του του απριλιανού καθεστώτος.

Ο Περβαινάς, ο Μαργαρίτης και ο Αραπάκης υπηρέτησαν τη δικτατορία. Για πολύ καιρό ο καθένας. Απομάκρυναν αντίθετους στο καθεστώς. Τους απέταξαν, διέταξαν την ποινική και πειθαρχική τους δίωξη, τους φυλάκισαν. Υπέγραψαν έγγραφα υμνητικά στη δικτατορία, αλλά και αυτοπροβολής τους. Θα δούμε μερικά απ' αυτά, όπως και του Εγκολφόπουλου που τους διαδέχεται ως Α/ΓΕΝ στη μεταπολίτευση. Ώστε να φανεί και η διαφορά στις συμπεριφορές τους έναντι στελέχους, που τίμησε την ιδιότητα και χρησιμοποίησε τη δύναμη του στρατιωτικού ηγέτη συνετά.

-Ο **Περβαινάς** τον πρώτο καιρό άσκησης των καθηκόντων του εκδίδει διαταγές και παραινέσεις προς όλους και για όλα.[1] Διαπιστώνοντας δυσλειτουργία και ψυχρότητα στις σχέσεις με τους άλλους κλάδους, εκδίδει σήμα για σύσφιξη αυτών των σχέσεων όπου λέει: «*Βάσει των εξ αρχής τεθέντων αρχών μου, επιθυμώ καταβληθή πάσα προσπάθεια διά την ειλικρινή σύσφιξιν σχέσεων ΒΝ μετά αδελφών κλάδων…*». Σε λίγο θα εκδώσει και έγγραφο όπου, διαπιστώνοντας δυσχέρειες στο έργο του ΑΓΕΕΘΑ, λόγω κακής συνεργασίας με τους επιτελείς των άλλων κλάδων, παρέχει οδηγίες, συμβουλές, εντολές για αποτελεσματική και έγκαιρη συνεργασία. Με άλλο έγγραφο προς τις υπηρεσίες (ΜΤΝ) Μετοχικό Ταμείο Ναυτικού, (ΝΝΑ) Ναυτικό Νοσοκομείο Αθηνών και (ΠΟΝ) Προμηθευτικό Οργανισμό Ναυτικού, που είναι οι κατ' εξοχήν ερχόμενες σε επαφή με τους αποστράτους, δίνει οδηγίες και εκφράζεται θετικά για τους εν αποστρατεία συναδέλφους, που πρέπει να προσέχουν, εξυπηρετούν κ.λ.π. Είναι το μόνο έγγραφο του Περβαινά γενικής φύσεως, που δεν περιλαμβάνει και την 21η Απριλίου, εκτός από τους *΄΄ήρωας του προσφάτου παρελθόντος΄΄*. Εκεί όμως που δύσκολα γίνεται αντιληπτό ποιους υπονοεί, είναι ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΟ-ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ έγγραφο όπου αναφερόμενος σε *«…ομάδα αξιωματικών ευτυχώς μικρά χαρακτηριζομένη υπό ευελιξίαν, κολακείαν, και καιροσκοπίαν και χρησιμοποιούσα κοινωνικάς σχέσεις και πλάγια μέσα με ορισμένον αντικειμενικόν στόχον, ενήργη κατά τοιούτον τρόπον ώστε να εμφανίζεται ως η ρυθμίζουσα τας τύχας του ΒΝ…αποτελείται από τους εκλεκτούς του ΒΝ…»*. Δεν βρέθηκε παρόμοιο έγγραφο. Δεν είναι και συνηθισμένο, αφού αναφέρεται γενικά σε ομάδα αξιωματικών και όχι στην ηγεσία. Δεν είναι εύκολο να υποθέσει κανείς, ποιους εννοεί. Άλλο η μνημόνευση του ΄΄φαύλου΄΄ παρελθόντος και άλλο η συγκεκριμενοποίηση σε στελέχη/ αξιωματικούς του ναυτικού. Το πιθανότερο να εννοεί αξιωματικούς που εμφανίζονταν ως υπέρμαχοι της ΄΄επανάστασης΄΄ και εχείριζαν παρακάμπτοντας τη φυσική ηγεσία που είναι πλέον ο Περβαινάς. Εξάλλου βρίσκεται στη θέση του Α/ΓΕΝ οκτώ περίπου μήνες και δε διστάζει να στηλιτεύσει διαδικασίες που άρχισαν να εμφανίζονται και στο ναυτικό.

Ο Περβαινάς, σε άλλη έκφραση υποκριτικής, με αφορμή το ότι μεγάλος αριθμός αξιωματικών, εκδηλώνει τις ευχαριστίες του προς τον Α/ΓΕΝ μετά *«…τη δημοσίευση του Νόμου περί 22 ετών αφορώντος εις την εξέλιξιν των αξιωματικών Π.Σ…»* Ξεχνώντας ότι με το ΄΄Π.Σ΄΄ προσβάλλονται οι εξ υπαξιωματικών αξιωματικοί, σεμνύνεται να διευκρινίσει, πως αυτός μεν πρότεινε το ευεργετικό μέτρο, η απόφαση όμως ανήκει *«...εις την Εθνικήν Κυβέρνησιν προς την οποίαν πρέπει να απευθύνεται η ευγνωμοσύνη…είναι αρκετή όταν εκφράζεται με πίστιν και αφοσίωσιν προς τους δημιουργούς της Νέας Ελλάδος…»* Χωρίς να παραβλέπει ο απεκδυόμενος τη δόξα και τον εαυτό του (αφού, με τέτοιο έγγραφο κοινοποιούμενο σε όλα τα ΒΠ και τις ΝΥ αυτοδιαφημίζεται) προτρέπει τους ευνοούμενους από το Νόμο να ΄΄περιορίζονται΄΄ στην πίστη και αφοσίωση προς την Εθνική Κυβέρνηση.

---

[1]Προερχόμενα από τον Α/ΓΕΝ Περβαινά είναι τα ακόλουθα:
Το σήμα του για σύσφιξη των σχέσεων με τους άλλους κλάδους των ΕΔ είναι το Α/ΓΕΝ 1197 με ΗΩΠ 111522 ΜΑΡ 68.
Το έγγραφο όπου διαπιστώνονται οι δυσχέρειες στη συνεργασία με το ΓΕΕΘΑ είναι το ΓΕΝ/ΓΡ.ΑΡΧΗΓΟΥ Φ. 75065/68/19-7-1968
Οι οδηγίες προς ΜΤΝ, ΝΝΑ και ΠΟΝ δίνονται με ΑΝ/ΓΡ.ΑΡΧΗΓΟΥ 75045/68/17-4-1968
Το έγγραφο που δε μνημονεύει σε ποιους αναφέρεται είναι το ΓΕΝ/ΓΡ.ΑΡΧΗΓΟΥ Φ. 075066/68/25-7-68
Το έγγραφο που προτρέπει σε ΄΄πίστιν και αφοσίωσιν προς την Εθνική Κυβέρνησιν΄΄ με αφορμή έκδοση ευεργετικού νόμου φέρει στοιχεία ΓΡ.Α/ΓΕΝ Φ 75057/68/27-6-68
Το σήμα ΓΕΝ 020915 ΙΑΝ 1968 αναστέλλει τη λειτουργία ΓΡ.Α/ΓΕΝ
Το ΦΕΣ Α/ΓΕΝ 13/16-1-68 ζητάει από το ΔΝΕ τη μελέτη για Γρ.Πληροφοριών ΓΕΝ
Το ΦΕΣ/Α/ΓΕΝ 12/16-1-68 είναι εντολή προς Α2/ΓΕΝ για μελέτη σύστασης Υπηρεσίας Δημοσίων Σχέσεων

Η εκπομπή τέτοιων εγγράφων από το ΓΡ.Α/ΓΕΝ, αντί απ' ευθείας από τον Αρχηγό έχει τη σκοπιμότητά του αφού, μεταθέτει στον Διευθυντή του Γραφείου Α/ΓΕΝ την πρωτοβουλία για δοξαστικά στον Αρχηγό. Το συγκεκριμένο όμως έχει σύνταξη σε πρώτο πρόσωπο και τέτοια γράφουν μόνον οι επικεφαλής αρχηγείων.
Το Γραφείο Α/ΓΕΝ, όπως το Γραφείο Δημοσίων Σχέσεων, το 7ον ΕΓ, και το Γραφείο Πληροφοριών και η αναβάθμιση του 2ου ΕΓ, κτίσθηκαν στην αρχή της επταετίας και δη επί Περβαινά. Για το Γραφείο Α/ΓΕΝ αναστέλλεται προσωρινά η έναρξη λειτουργίας του λόγω ελλείψεων προσωπικού στελεχώσεως αλλά παραμένει ο πλωτάρχης (Ο) Ρηγόπουλος ως Γραμματεύς Α/ΓΕΝ. Τον Ιανουάριο λίγες μέρες μετά την ανάληψη της αρχηγίας από τον Περβαινά, ο ίδιος ζητάει από τον Δ.Ν.Ε. μελέτη για την «*…διαμόρφωση χώρου ως γραφείου Πληροφοριών ΓΕΝ…*» με το Ρηγόπουλο συντονιστή. Την ίδια ημέρα υπογράφει έγγραφο προς το Α2/ΓΕΝ με εντολή τη μελέτη για *«…σύσταση Υπηρεσίας Δημοσίων Σχέσεων…»* με συντονιστή επίσης το Ρηγόπουλο. Ο τελευταίος πρέπει να είναι ο πλωτάρχης Ρηγόπουλος, προς τον οποίο τρία χρόνια μετά ο Μαργαρίτης απευθύνει ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ-ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΝ έγγραφο,[1] με το οποίο τον διατάσει να αναφέρει εγγράφως επί πληροφορίας η οποία *«…περιήλθεν εις γνώσιν της υπηρεσίας ότι εργάζεσθε εις την Ελληνικήν Τράπεζαν Βιομηχανικής Αναπτύξεως επ' αμοιβή, κατά παράβασιν των κειμένων διατάξεων…»*.
Η ανάγκη δημιουργίας τέτοιων γραφείων, δεν προέκυψε από τη βελτίωση των επιχειρησιακών δυνατοτήτων του ναυτικού, αλλά από την ανάγκη πληροφοριών για έλεγχο προσωπικού, την επιθυμία προβολής του έργου της ΄΄Εθνικής Κυβερνήσεως΄΄, των στελεχών της ΄΄επανάστασης΄΄ και των αρχηγών των ΕΔ. Ασκούσαν εξουσία στην Ελλάδα, επομένως είχαν ανάγκη από πληροφορίες, προβολή και προπαγάνδα. Υιοθετούσαν εκείνες ακριβώς τις διαδικασίες, που διακήρυτταν πως ήρθαν να θεραπεύσουν.
Ως απόστρατος ο Περβαινάς φέρεται από τον Θεμελίδη και τον Σταθόμουλο (και οι δύο μέλη της οργάνωσης για κίνημα στο ναυτικό), να είναι ενήμερος της υπόθεσης. Επίσης φέρεται να διατηρεί επαφές με τον Σταματελόπουλο.[2]
Ο **Μαργαρίτης** παραλαμβάνει από τον Περβαινά, και συνδέεται πιο πολύ απ' όλους, όλα του τα χρόνια ως ναύαρχος, με τη δικτατορία. Παραμένει στις θέσεις αρχηγού του στόλου και αρχηγού ναυτικού στη συνέχεια από το Μάρτιο του 1968 μέχρι τον Ιούνιο του 1973. Ο δε Αραπάκης από το 1971 μέχρι Ιανουάριο του 1975. Αποτελώντας με τους υπόλοιπους αρχηγούς του Ιωαννίδη, τη γέφυρα του στρατιωτικού καθεστώτος με τη μεταπολίτευση. Αυτοί οι δύο ΄΄έδεσαν΄΄ το ναυτικό με τη χούντα στην κορυφή.
Παρατίθενται, εκτός των υπολοίπων, οι ημερήσιες υμνητικές διαταγές με ευκαιρία διάφορες επετείους επί επταετίας. Το περιεχόμενο περιλαμβάνει ή καταλήγει πάντα στην ΄΄επανάσταση΄΄, ανεξάρτητα τι είναι η επέτειος. Ακόμα και οι διαταγές με τις οποίες παρέδιδαν τα καθήκοντά τους αποστρατευόμενοι, περιέχουν αυτό το στοιχείο της υπερβολής. Με ύμνους για την ΄΄επανάσταση΄΄ αλλά και με κολακείες στους πρωτεργάτες της 21ης Απριλίου 1967 και στον Αγγελή.[3] Χωρίς μέτρο, με υπερβολές.
Η δομή των εγγράφων είναι η ίδια με μικρές φραστικές αλλαγές και προσαρμογή στην επέτειο. Έτσι γίνεται και όχι μόνον επί δικτατορίας. Αλλά εδώ δεν πρόσεχαν, γιατί οι διαταγές έχουν πανομοιότυπες φράσεις αντιγραμμένες από έγγραφο σε έγγραφο. Δεν είναι μόνον τα επετειακά έγγραφα αλλά και σε κάθε ομιλία, διάλεξη, πανηγυρικό, ανάλυση παρουσία κοινού, εορτασμό κάθε είδους, ευχές, …. η αναφορά στην 21η Απριλίου, την ΄΄επανάσταση΄΄, το έργο της Εθνικής Κυβέρνησης, τους πρωτεργάτες, είναι κοινοί παράγοντες. Εκτός από τις διαλέξεις διαφωτιστικού-προπαγανδιστικού περιεχομένου, που ήταν αποκλειστικά για αυτόν το σκοπό.
Ο Μαργαρίτης υποβάλλει έγγραφο στον ΑΕΔ με πίνακα όπου, καταχωρούνται με κάθε λεπτομέρεια ΄΄Απόρρητοι Δαπάναι΄΄ του ΑΝ. Προκύπτει πως τα έξοδα αυτά δεν ξεπερνούσαν το 1969 τις 43.000 δραχμές.

---

[1] Το ΑΝ/ΑΡΧΗΓΟΣ Φ.072.02/22/71/31-1071είναι του Α/ΓΕΝ Μαργαρίτη προς τον πλωτάρχη Ρηγόπουλο

[2] Βλ. καταθέσεις Θεμελίδη, Σταθόπουλου στον ανακριτή Σκεμπέα για το ΄΄κίνημα΄΄ και συνεντεύξεις Κιοσσέ, Νικολόπουλου και Πετρόπουλου για Περβαινά.

[3] Καταγράφονται ορισμένες από τις επετειακές διαταγές του Μαργαρίτη, όπου είναι καθαρή η προσπάθεια προβολής της ΄΄επανάστασης΄΄:
-ΑΝ/ΓΡ.ΑΡΧΗΓΟΥ Φ.75007/24-3-1969 ΄΄Επί τη Επετείω 25ης Μαρτίου 1821 «*…δίπλα από το ένδοξον παρελθόν και το ακτινοβόλον φωτεινόν παρόν…το οποίον εσάλπισεν η Εθνική Κυβέρνησις…»*
-Επί τη 1η του Νέου Έτους 1971 *«…την ευόδωσιν της υπό της Εθνικής Κυβερνήσεως αναληφθείσης προσπαθείας…με βάσιν τας αρχάς που έθεσεν η Επανάστασις της 21ης Απριλίου 1967 …»*
-ΑΝ/ΑΡΧΗΓΟΣ φ.75004/3/71/12-4-1971 Επί τη 4η Επετείω της 21ης Απριλίου 1967 *«…η εξουδετέρωσις του κομμουνισμού…του μηδενισμού…ο δρόμος των πεπρωμένων μας…δικαίωσις των πόθων μας…η εσωτερική γαλήνη…η εξυγείανσις…τα Ελληνοχριστιανικά ιδεώδη …η Επανάστασις…η Εθνική Κυβέρνησις…»*
ΑΝ/ΑΡΧΗΓΟΣ Φ.354.2/71/18-8-1971 ΄΄Επί τη Εορτή της Πολεμικής Αρετής των Ελλήνων, του Εφέδρου Πολεμιστού και της Συντριβής των Κ/Σ΄΄ *«…η αρετή…η ανδρεία… η θυσία…το Μεσολόγγι…ο Γρανικός…το Ρούπελ…το αιματοβαμμένο Βίτσι ….οι ξενοκίνητοι επιδρομείς…η ελληνική ψυχή…η 21η Απριλίου…»*
ΑΝ/ΑΡΧΗΓΟΣ Φ.354.2/2/71/23-10-71 ΄΄Επί τη Επετείω της 28ης Οκτωβρίου 1940΄΄ *«…τα πεπρωμένα της φυλής…ο αγών….αι διαβρωτικαί ενέργειαι του κομμουνισμού…τα ιδεώδη της επαναστάσεως της 21ης Απριλίου….εξυγιάνσεως της Εθνικής Κυβερνήσεως…»*
ΑΝ/ΑΡΧΗΓΟΣ Φ.354.2/3/71/30-11-71 ΄΄Επί τη Επετείω της Ναυμαχίας της Έλλης΄΄ *«…χρυσά γράμματα εις τας δέλτους της ιστορίας…το συμφέρον του Έθνους υπό την ηγεσίαν της Εθνικής Κυβερνήσεως της 21ης Απριλίου 1967…εις τον διεθνή στίβον αμίλλης των ελευθέρων κρατών…»*
ΑΝ/ΑΡΧΗΓΟΣ/Φ. 354.2/4/71/30-12-71 ΄΄Επί τη 1η του Έτους 1972΄΄ *«…εγκαρδίους ευχάς…η ανανέωσις…το πρώτον υποβρύχιον δαπάναις του ελληνικού δημοσίου…υπό την ηγεσίαν της Εθνικής Κυβερνήσεως της 21ης Απριλίου 1967…την πρέπουσαν θέσιν εις τον διεθνή στίβον αμίλλης των ελευθέρων κρατών…»*.

Ποσό όχι μεγάλο για το φάσμα των εξόδων που κάλυπτε. Η υποχρέωση έγκρισης αυτών των δαπανών για ποσά άνω των χιλίων (1000) δραχμών, όπως και η συνολική υποβολή κατά μήνα ή τρίμηνο με λεπτομερή περιγραφή, δεν είναι από τα αρνητικά της εποχής. Οι απόρρητες δαπάνες κάλυπταν τις εφημερίδες και τα περιοδικά, μικρά δώρα σε επισκέπτες και έξοδα παραστάσεως διευθυντών, διοικητών και τμηματαρχών, τροφοδοσία αθλητών σε αποστολές, μικρές αμοιβές συμβούλων και συντακτών ομιλιών, φωτογραφίες κ.λ.π. Πρόσεχαν πολύ στα οικονομικά, αυτού του είδους.

Ο ίδιος μεταξύ όλων των άλλων δείχνει, να θέλει να περιορίσει τις «*…μη αρμόζουσας εις στρατιωτικά τμήματα εκδηλώσεις χειροκροτημάτων ζητωκραυγών και διαφόρων συνθημάτων… είς τινας επισκέψεις Μονάδων μελών της Κυβερνήσεως και Ανωτάτων Προϊσταμένων Διοικητών…*» Εκπέμπει το 1971 έγγραφο, που τις απαγορεύει, εκτός των καθορισμένων που «*…καλούμενα τα τμήματα υπό των διοικητών των ζητωκραυγάζουν υπέρ του Έθνους και των Ενόπλων Δυνάμεων…».* Περιορίζει δήθεν τα στελέχη και τους στρατευσίμους, που δεν συγκρατιούνται από ενθουσιασμό αντικρίζοντας μέλη της Εθνικής Κυβερνήσεως. Σε τριάντα ημέρες από αυτό το έγγραφο, ο επιτελής του διευθυντής του Α΄ Κλάδου του ΑΝ Αραπάκης εκπέμπει άλλο, με θέμα ΄΄Διαφώτισις Στρατεύματος ΄΄. Περιλαμβάνει τέσσερις σελίδες με δραστηριότητες της κυβέρνησης σε κάθε είδους θέματα από την οδοποιία, βιομηχανία, βιοτεχνία, οικονομία, ασφαλίσεις, στεγαστικά, ναυτιλία και λιμενικά έργα, αρδευτικά, γεωργία και τέλος «*…αυξάνονται αναδρομικώς τα κατώτατα όρια ημερομισθίων των μυλεργατών ολοκλήρου της χώρας…».* Η υποκρισία από το ένα μέρος να απαγορεύονται τα χειροκροτήματα (που ανέκαθεν δεν επιτρέπονται από ένστολους σε παράταξη) μελών της κυβέρνησης, και από το άλλο να γίνεται *«..διαφωτιστική εκμετάλλευσις του κυβερνητικού έργου…»* χαρακτηρίζει την εποχή και διαχέεται σε όλο το φάσμα των ΕΔ. Παράλληλα ενδιαφέρει το Μαργαρίτη η δημιουργία «*…προϋποθέσεων επαφής του Ναυτικού και της ευρυτέρας* ***Λαϊκής μάζης…»*** {ο τονισμός όχι στο κείμενο} και προβαίνει στην κατασκευή «*…πολυτελών διακοσμητικών κλειδοθηκών (πορτ-κλε) εκ χρωμίου επί των οποίων εις την μίαν όψιν είναι χαραγμένος ο θυρεός του ΑΝ εις την ετέραν δε αθηναϊκή τριήρης του 4ου π.χ. αιώνος…»* που θα δίνονται ως δώρα. Αυτό που ξεχωρίζει δεν είναι το ΄΄*πορτ-κλε εκ χρωμίου*΄΄ αλλά η έκφραση ΄΄*Λαϊκή μάζα*΄΄. Αυτόματα ξεχωρίζει τους στρατιωτικούς ως διανέμοντας τα αναμνηστικά, για να φέρουν σε επαφή τους ΄΄εκλεκτούς΄΄ με τη ΄΄μάζα΄΄.

Ο Μαργαρίτης αποστρατεύεται επτά ημέρες μετά την εξάρθρωση της οργάνωσης για το κίνημα του ναυτικού. Στην ημερήσια[1] διαταγή με την οποία παραδίδει στις 1/6/1973 στον Αραπάκη, αφού στιγματίσει με σκληρές εκφράσεις την «*…άφρονα και εγκληματική συνωμοτική κίνηση…»* αναφέρει πως «*…απαιτείται απόλυτος ενότης, απόλυτος πειθαρχία, ενθουσιασμός, πίστις εις την Επανάστασιν και την Εθνικήν Κυβέρνησιν …»* [2] Αμέσως μετά ακολουθεί ο παραλαμβάνων Αραπάκης δηλώνοντας πως θα *«…αναλώσω τας σωματικάς και ψυχικάς μου δυνάμεις…εις την ευόδωσιν των ιδεωδών της Εθνικής Επαναστάσεως της 21ης Απριλίου…»* Όσο για τα συμβάντα με τις συλλήψεις των συναδέλφων του, στις οποίες ο ίδιος είχε συμβάλλει και τον έφεραν στην αρχηγεία του ναυτικού, τα αποκαλεί στη δική του ημερήσια διαταγή «*…επεισόδιον λυπηρόν και επαίσχυντον…»* Δεν παρέλειψε, όπως είδαμε, να στείλει σε λίγους μήνες συγχαρητήρια για την αποκατάστασή τους, στους ίδιους που εκείνη τη στιγμή που διάβαζε τη διαταγή, βασανίζονταν στο ΕΑΤ/ΕΣΑ.

Ο **Αραπάκης** παραδίδει στον Εγκολφόπουλο στις 8-1-1975, πέντε μήνες μετά τη μεταπολίτευση. Ήταν η αμοιβή του για το ρόλο που έπαιξε στις 23 και 24 Ιουλίου 1974 με τη μεταβίβαση της εξουσίας στον Καραμανλή. Η ημερήσια διαταγή του [3] είναι κείμενο με καταγραφή/ απολογισμό πολύχρονης άσκησης καθηκόντων αρχηγού του ναυτικού. Διαβάζοντάς το δεν αντιλαμβάνεται κανείς, πως είχε υπάρξει ένα καθεστώς, στη στήριξη του οποίου ο ίδιος συνέπραξε. Δεν αναφέρεται στις συλλήψεις των στελεχών της οργάνωσης του ΄΄κινήματος΄΄ του ναυτικού και τις διώξεις των ίδιων και των υπολοίπων. Προτιμά να αναφερθεί στη μεταπολίτευση, και τις τότε επαναφορές των διωχθέντων από τον ίδιο στελεχών. Καμία μνημόνευση των συνεπειών από το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου, την εισβολή των Τούρκων. Την άρνησή του να πολεμήσει το ναυτικό υπερασπιζόμενο την Κύπρο, τη θεωρεί ως σωστή επιλογή, αφού ΄΄*δεν θα υπήρχε αεροπορική κάλυψη των πλοίων, και θα εγκαταλείπαμε το Αιγαίο*΄΄. Δεν εύχεται τίποτα στον Εγκολφόπουλο, που παραλαμβάνει στη θέση του, αλλά προτρέπει να τον βοηθήσει το προσωπικό του ναυτικού στο έργο του.

---

[1] Είναι καθορισμένο (ανέκαθεν και όχι μόνον στην επταετία) να αποκαλούνται ΄΄ημερήσια διαταγή΄΄ αυτού του τύπου τα έγγραφα. Αφού πράγματι το περιεχόμενό τους δεν αφορά διαδικασίες, ούτε είναι μονιμότερης φύσης και διάρκειας. Περιλαμβάνουν ευχές, αναδρομή στο έργο τους, παραινέσεις κ.ο.κ. Είναι το ΄΄Κύκνειο Άσμα΄΄ του παραδίδοντος και από τον παραλαμβάνοντα μία ευχή στον αντικαθιστάμενο και η δήλωση συνήθως πως ΄΄άπασαι αι διαταγαί του προκατόχου μου παραμένουν εν ισχύει΄΄. Σπάνια ο παραλαμβάνων επεκτείνεται και σε παράθεση των στόχων και σχεδίων του.

[2] Ορισμένα από τα έγγραφα Μαργαρίτη σχετικά με τη δικτατορία είναι τα ακόλουθα:
Το ΑΝ/ΓΡ.ΑΡΧΗΓΟΥ Φ. 0075012/69/4-6-1969 προς ΑΕΔ με τις απόρρητες δαπάνες,
Το ΑΝ/1ον ΕΓ/1/ φ. 020152/2/70/13-4-1971 με οδηγίες για ζητωκραυγές,
Το ΑΝ/7ον ΕΓ φ.464.1.71/11-5-1971, περιλαμβάνει όλες τις δραστηριότητες της κυβέρνησης σε δημόσια έργα, γεωργία, κ.ο.κ.
Για τις ημερήσιες διαταγές παράδοσης καθηκόντων Μαργαρίτη- Αραπάκη στις 1/6/1973 βλ. Ναυτική Επιθεώρηση, τ. Μαίου-Ιουνίου 1973

[3] Το ΑΝ/ΓΡ.ΑΡΧΗΓΟΥ Φ. 354.2/1/75/8-1-75 είναι η διαταγή με την οποία ο Αραπάκης παραδίδει καθήκοντα στον Εγκολφόπουλο

Ο Εγκολφόπουλος (ο επονομαζόμενος και Παππούς επειδή ήταν συγκριτικά μεγάλος αφού ήταν ήδη Α/ΓΕΝ στο πραξικόπημα στις 21-4-1967 και παραιτήθηκε την ίδια ημέρα) δεν αναφέρει τον Αραπάκη καθόλου στη δική του διαταγή.[1]

Για τον Αραπάκη δεν βρέθηκαν επετειακές διαταγές εκτός της παράδοσης καθηκόντων στον Εγκολφόπουλο, αλλά και δεν χρειάζονται. Φτάνουν τα υπόλοιπα. Μένοντας επί μήνες ως Α/ΓΕΝ στη μεταπολίτευση, είχε όλο το χρόνο και είναι βέβαιο πως προχώρησε σε ΄΄εκκαθάριση΄΄ των αρχείων από έγγραφα που τον εξέθεταν. Το ίδιο και οι συνεργάτες του στελέχη του ναυτικού στηρίγματα της χούντας.

Πρέπει να εξετασθεί από την δικαιοσύνη η ευθύνη του, μαζί με των άλλων αρχηγών για το πραξικόπημα στην Κύπρο και τις επιπτώσεις του, όπως και για τη μη χρησιμοποίηση των ΕΔ στην εισβολή των Τούρκων στο νησί.

Ο **Αγγελής** παρέδωσε στον Ζαγοριανάκο τα καθήκοντα του Αρχηγού Ενόπλων Δυνάμεων τον Αύγουστο του 1973 και έγινε αντιπρόεδρος της Κυβερνήσεως με τον Παπαδόπουλο Πρωθυπουργό. Για λίγους μόνον μήνες, αφού το Νοέμβρη τους απέλυσε ο Ιωαννίδης.

Με οκτώ σελίδες έγγραφο, γραμμένο πιθανότατα από τον ίδιο με στοιχεία εθνικιστικά, αλλά χωρίς υπερβολές, παραδίδει στο Ζαγοριανάκο. Είναι κείμενο ανθρώπου που δείχνει δεμένος με τις ΕΔ. Πρέπει να πίστευε στο έργο του, υπηρέτησε τις ιδέες του και την ΄΄επανάσταση΄΄, δεν άφησε περιθώρια να τον χρησιμοποιήσουν διαφορετικά απ' ότι ο ίδιος ήθελε, δεν ακούσθηκε για συμμετοχή του σε ατασθαλίες, ή εκμετάλλευση ισχύος για άλλους λόγους κ.λ.π. Αυτά ήταν τα θετικά του και τα αναγνώριζαν οι οπαδοί του καθεστώτος. [2] Βοήθησε και συνέπραξε από ηγετική θέση στη διατήρηση της δικτατορίας. Από τις συσκέψεις ασφαλείας και τα πρακτικά τους[3], διαπιστώνεται πως ήταν κυρίαρχος στο χώρο, που του είχαν αναθέσει. Έλεγχε τις ΕΔ και τα Σώματα Ασφαλείας. Η ημερήσια διαταγή παράδοσης καθηκόντων απευθύνεται στους αξιωματικούς και μόνον. Δεν εντοπίσθηκε άλλη για το λοιπό προσωπικό των ΕΔ και είναι λάθος, εάν όντως δεν υπάρχει άλλο κείμενο. Εξηγείται μόνον με την αντίληψη, που διέπει την μερίδα αυτή των στελεχών πως, ο αξιωματικός είναι κάτι το ξεχωριστό από τον υπαξιωματικό και αυτός μόνον είναι ο κύριος μέτοχος-κάτοχος-κυρίαρχος των ΕΔ. Αλλιώς δεν εξηγείται. Ειδικά εκείνα τα χρόνια, που η αναβάθμιση του ΄΄αξιωματικού΄΄ υπήρξε στόχος και μέριμνα της ΄΄επανάστασης΄΄ από την πρώτη στιγμή. Οι ΄΄λίγοι εκλεκτοί και γενναίοι αξιωματικοί΄΄ ήταν οι πρωτεργάτες, που έσωσαν το Έθνος. Οι ΄΄αξιωματικοί΄΄ είναι στη φυλακή στη μεταπολίτευση και όχι ο αντιβασιλεύς, ο πρωθυπουργός, ο υπουργός της χούντας. Οι οπαδοί τους στις προσπάθειες για αποφυλάκιση δεν αναφέρονται στις ιδιότητες που είχαν στη δικτατορία. Αναφέρονται στους φυλακισμένους αξιωματικούς. Με τον όρο αυτόν πιστεύουν πως ευαισθητοποιείται περισσότερο ο κόσμος παρά με τις κυβερνητικές ιδιότητες

Ο αντιπτέραρχος **Παπανικολάου** ως διοικητής 28ης ΤΑΔ ξεπερνάει όλους σε υμνολόγια. Σε διάλεξή του με θέμα ΄΄ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΚΕΨΕΩΝ΄΄ τοποθετεί τον ΑΕΔ Αγγελή σε βάθρο και, λιτά δήθεν, τον μνημονεύει χωρίς να υπάρχει κανένας απολύτως λόγος ή σχέση με το κείμενό του. Διαβάζοντας σήμερα κανείς αυτά τα κείμενα στέκεται περισσότερο στην υπερβολή, που περιλαμβάνουν. Πρέπει να είναι ενθουσιώδη, αισιόδοξα, να υμνούν και να παροτρύνουν. Ό,τι μνημονεύουν να δένεται με την 21η Απριλίου. Όποιοι τα έγραφαν δεν είχαν πρόβλημα, γιατί δεν τα διάβαζαν οι ίδιοι και έτσι το γελοίο είναι εμφανές. Αυτοί που τα υπέγραφαν, το πιθανότερο είναι και να μην τα διάβαζαν, διαφορετικά κάτι θα διόρθωναν[4]. Μ' αυτούς δεν ασχολήθηκε η δικαιοσύνη ούτε ο διοικητικός μηχανισμός.

Στη μεταπολίτευση εκδόθηκαν διαταγές για ένορκες διοικητικές εξετάσεις με βάση αναφορές/ καταγγελίες στελεχών του ναυτικού, και όχι με πρωτοβουλία της διοίκησης, όπως όφειλε να είχε γίνει. Αλλά και αυτές τις αναφορές ζήτησε ο Εγκολφόπουλος να υποβληθούν, έξη μήνες μετά τη μεταπολίτευση και όχι ο Αραπάκης. Δεν διατίθενται στοιχεία, ούτε είναι γνωστό τι έγινε στα άλλα όπλα. Στο μεσολαβήσαν διάστημα από Ιούλιο 1974 μέχρι Μάρτιο 1975, δεν έχουμε καμία ενέργεια, εκτός της διαταγής για ανακρίσεις επί καταγγελιών περί βασανισμών στο Κ/Δ ΕΛΛΗ, που αναγκάσθηκε να εκδώσει ο Α|ΓΕΝ, διότι ο ημερήσιος τύπος τον υποχρέωσε. Δεν γινόταν να στραφεί κατά συνεργατών του ο Αραπάκης. Παρέδωσε στον Εγκολφόπουλο, και σε λίγες ημέρες εκδόθηκαν οι διαταγές για τις ΕΔΕ. Με εντολή τη διαπίστωση των δραστηριοτήτων συγκεκριμένων αξιωματικών του ναυτικού από το 1967-1974 που είχαν, όπως ελέχθη, καταγγελθεί. Μεταπολιτευτικά υπήρξαν αναφορές που κατήγγειλαν και δραστηριότητες αξ/κών βαθμού πάνω από του αντιπλοιάρχου και θα πρέπει να υπήρξε και κάποια ΕΔΕ γι' αυτούς τους αξιωματικούς. Η αναφορά που περιείχε μεγάλο αριθμό αξ/κών, που θεωρούνται ως υποστηρικτές της χούντας, και περιλάμβανε κάποια αιτιολογία για τον καθένα, φέρει μεν την υπογραφή του Ν. Παππά, πλην όμως αποτέλεσε προϊόν συλλογικής εργασίας αντιχουντικών αξ/κών (δεν έγιναν γνωστοί στον γράφοντα). Δεν παρουσιάζεται αυτή η αναφορά, διότι η εξέλιξη των ΕΔΕ απέδειξε πως, ικανός αριθμός από τους αναφερόμενους είχαν περιληφθεί χωρίς

[1] Η ημερήσια διαταγή παραλαβής Α/ΓΕΝ του Εγκολφόπουλου είναι η ΑΝ/ΓΡ. ΑΡΧΗΓΟΥ Φ. 354.2/2/75/ 8-1-75.

[2] Ο Παττακός, όπως είδαμε παραπάνω, με ένα από τα βιβλία που συγγράφει στη μεταπολίτευση ασχολείται μόνο με τον Αγγελή ΄΄Τον Στρατηγό των Στρατηγών΄΄.

[3] Βλ. παράρτημα Α παρούσης διατριβής.

[4] Ο Παπανικολάου στέλνει σε όλους τους υπ' αυτόν διοικητές αλλά και στον αρχηγό της αεροπορίας τη διάλεξή του "Κοινωνία Σκέψεων" με έγγραφο 28η ΤΑΔ/Γρ.Διοικητικού/ φ. 300/000/ΔΙΟΙΚ/Ε8150 από 31-8-1971 την δε διαταγή παράδοσης καθηκόντων του ως ΑΤΑΔ με 28η ΤΑΔ/φ.111/700/ΑΔ 8614 από 20-7-1971.

ιδιαίτερη έρευνα για τις δραστηριότητές τους. Εκτός από τη συλλογική αυτή αναφορά με την υπογραφή του Παππά, είχαν υποβληθεί και οι ακόλουθες, όπως προκύπτει από τις ΕΔΕ Λευκού, Έξαρχου, Τσουτσάνη, Δημητρόπουλου και Χανδρινού.Πλοιάρχων: Δ. Τρουπάκη, Κ. Κουσουρή, Α. Γκιόκεζα και (Μ) Α. Σέκερη. Αντιπλοιάρχου: Α. Κολιγιάννη. Πλωταρχών: Α. Βασιλειάδη, Ι. Λαφογιάννη, Γ. Δεμέχτιχα και Γ. Γκίνη. Υποπλοιάρχων: Ε. Ξενάκη, Δ. Λιούμη, Γ. Παλατιναού, Δ. Μαγιάτη, (Μ) Ν. Κοφτόρη και (Μ) Κ. Σωτηράκου. [1]

Ο **Εγκολφόπουλος** ως τελευταίος προδικτατορικά και πρώτος μεταπολιτευτικά Α/ΓΕΝ εμφανίζεται μέσα από έγγραφα (που μάλλον τα έγραφε ο ίδιος) με ρόλο βαρύνοντα. Δε διστάζει να υπερασπισθεί στελέχη, τα οποία επί δικτατορίας είχαν επαμφοτερίζουσα ή και φιλοχουντική στάση, εφόσον το κρίνει απαραίτητο. Η περίπτωση Καψάλη παρουσιάζει ενδιαφέρον, διότι μέσα από τα έγγραφα που την καλύπτουν, προκύπτει η λογική αυτής της κατηγορίας των αξιωματικών, που στήριξαν το στρατιωτικό καθεστώς και ο τρόπος, που στη μεταπολίτευση αντιμετωπίζονται από τους αναλαμβάνοντες τα ηνία των ΕΔ.

Ο ΥΕΘΑ Αβέρωφ μετά από δημοσιεύματα στον ημερήσιο τύπο τον Απρίλιο 1975, ζητάει εγγράφως από τον Α/ΓΕΝ, να πληροφορηθεί για τις κρίσεις που είχε καταχωρήσει ο υπαρχηγός του ΑΝ υποναύαρχος Σπ. Καψάλης για τον τότε αντιπλοίαρχο και ήδη υπουργό Εμπορικής Ναυτιλίας Α. Παπαδόγκωνα. Ο τελευταίος ήταν ο μόνος αξιωματικός, που είχε στελεχώσει την Κυβέρνηση Καραμανλή αμέσως μετά τις πρώτες μεταδικτατορικές βουλευτικές εκλογές. Ο Εγκολφόπουλος προφανώς ζήτησε άμεση ενημέρωση από τον υπαρχηγό του διότι συναντάμε με ημερομηνία της επομένης, εξασέλιδη αναφορά του Καψάλη προς τον Α/ΓΕΝ. Σε είκοσι τέσσερις πυκνογραμμένες και εκτενείς παραγράφους εκθέτει τις απόψεις του για όλα, που τον αφορούν και κύρια για τη στάση του στην εφταετία 1967-1974. Για τη δικτατορία αναφέρει στην παρ.23 πως πλανήθηκε και αυτός με τις εξαγγελίες περί εξυγιάνσεως του δημοσίου βίου, αργότερα βέβαια ήρθαν στο φως οι εγκληματικές πράξεις, «*..., δεν ηναντιώθην εις το καθεστώς...οι συνωμόται της 21ης Μαίου τουλάχιστον ηναντιώθησαν...εγώ υπηρέτησα τους προϊσταμένους μου πιστώς και ούτω όμως εμμέσως υπηρέτησα και το καθεστώς της 21ης Απριλίου...*».

Η αναφορά του Καψάλη είναι ένα προσεκτικά διατυπωμένο κείμενο. Προσπαθεί με ειλικρίνεια να πείσει, πως ο συντάκτης έπραξε ότι έπραξε, ως στρατιώτης πιστός στους κανονισμούς και τους νόμους, χωρίς εμπάθεια και ανεξάρτητα από την ιδεολογία και τα πιστεύω των συναδέλφων και κατωτέρων του. Δεν αποκρούει τις σκληρές κρίσεις, που έχει διατυπώσει στα φύλλα ποιότητας των αξιωματικών, που διοικούσε όταν έγιναν οι συλλήψεις για το σχεδιαζόμενο κίνημα. Εκφράζει τον αποτροπιασμό του για κάθε είδους συνομωσία στις ΕΔ, ξεχνώντας να μνημονεύσει πώς επικράτησε η ομάδα των συνωμοτών την 21η Απριλίου. Είναι έγγραφο γραμμένο ΄΄από ψυχής΄΄ με καλή γλώσσα, νοήματα και σύνθεση.

Η αντίφαση που υπάρχει στην περίπτωση του Καψάλη (όπως και σε όλους όσοι υπηρέτησαν πιστά ΄΄ως στρατιώτες΄΄ το δικτατορικό καθεστώς) εμφανίζεται στην παρ.22 όπου σημειώνει πως «*...την μεταπολίτευσιν εχειροκρότησα και εγώ με το πανελλήνιον...*» Αλλά και λίγο πιο πάνω στην παρ.21 της αναφοράς του όπου επίσης σημειώνει πως «*...ουδένα καταδίκασα επειδή αντετάχθη εις το καθεστώς της 21ης Απριλίου. Στρατιώτης έκρινα στρατιωτικούς και η θέσις μου δεν ήτο δυνατόν να ήτο άλλη...*». Ο Καψάλης ήταν μέλος του πρωτοβαθμίου συμβουλίου, που απέταξε όλους τους μάχιμους της οργάνωσης του κινήματος. Επίσης ήταν μέλος και στο δευτεροβάθμιο συμβούλιο για τον Τσιοβαρίδη. Το σκεπτικό, εκτός των άλλων, της απόταξης περιέχει και τον σκοπό των ΄΄στασιαστών΄΄ που κατά το συμβούλιο (άρα και τον Καψάλη) ήταν να «*..αξιώσωσιν την παραίτησιν της νομίμου κυβερνήσεως* {της 21ης Απριλίου 1967*} της χώρας προς σχηματισμόν ετέρας...*». Δεν ήταν απαραίτητο να επεκτείνονται στο σκεπτικό με υπερθεματισμούς. Εκεί τα ανακριτικά συμβούλια έβαλαν την προσωπική σφραγίδα των μελών τους. Θα μπορούσε κανείς να δεχτεί, πως ήταν στελέχη μειωμένης ικανότητας για αντίσταση, ή πως πράγματι ΄΄επλανήθησαν΄΄ αλλά αυτές οι παραδοχές δεν συντηρούνται επί εφτά χρόνια, ούτε καλύπτουν τις πρωτοβουλίες, στην αντιμετώπιση όποιων αντιστάθηκαν στη χούντα.

Το γεγονός ότι ο Καψάλης κατέθεσε ως μάρτυρας υπέρ του Καμαρινέα στη δίκη για τα βασανιστήρια στο ΕΛΛΗ, δεν αποτελεί κόλαφο. Αντίθετα, εάν τον καλούσε να καταθέσει και δεν το έκανε, θα ήταν καταδικαστέος. Και τούτο όχι διότι ο Καμαρινέας ήταν αθώος, αλλά διότι στη δύσκολη στιγμή για εκείνον ο Καψάλης δεν παρέστησε τον αδιάφορο, και τον υπερασπίσθηκε δημόσια.

Η αναφορά του Καψάλη μπορεί κάλλιστα να θεωρηθεί, ως υπόδειγμα αιτιολόγησης της στάσης μεγάλης μερίδας από τους υποστηρικτές της δικτατορίας, που αντιμετώπιζαν τα πράγματα με όμοιο τρόπο, που περιγράφει ο ίδιος. Οι οποίοι αρχικά πίστεψαν σ' αυτήν, στη συνέχεια κατάλαβαν αλλά δεν αντέδρασαν. Τη στήριξη όμως δεν την σταμάτησαν, και συνέχισαν να εκτελούν διαταγές ένθερμα, και όχι όπως διατείνεται ο υπαρχηγός του ΑΝ επί Εγκολφόπουλου. Είναι η θεωρία πίσω από την οποία κρύβονται, όλοι οι εκτελούντες όλες τις διαταγές των ανωτέρων τους, ανεξάρτητα τι πρεσβεύουν και που αποβλέπουν αυτές. Ακριβώς εκείνη η θεωρία με την οποία αθωώνονται ακόμα και σήμερα αξιωματικοί του Γ΄ Ράϊχ για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας.

[1] Οι αναφορές Λιούμη και Μαγιάτη εξετάζονται σε άλλα σημεία της διατριβής όπου και παρουσιάζονται αναλυτικότερα. Επίσης βλ. ΑΚ υποσημειώσεις α/α 32 και 27 σ.441.

Ο Εγκολφόπουλος στηρίζεται στην αναφορά Καψάλη και απαντά στον Αβέρωφ. Από την απάντηση[1] προκύπτει πως υιοθετεί πολλές από τις απόψεις του υπαρχηγού του και στην ουσία τον δικαιολογεί. Είναι επιεικής μαζί του, τον έχει αποδεχθεί ως άμεσο βοηθό, δείχνει να πείθεται από την αναφορά του, και λογικά πράττοντας τον αποστρατεύει τον Σεπτέμβριο του ίδιου χρόνου. Αναφερόμενος σ' αυτόν τον αξιολογεί ως άρτιο επαγγελματικά, που κάτω από ομαλές συνθήκες οπωσδήποτε θα εξασφάλιζε πολύ καλή σταδιοδρομία ξεχνά πως ο Καψάλης έφτασε υποναύαρχος και Υ/ΓΕΝ, ίσως όμως να εννοεί πως κάτω από άλλες συνθήκες θα έφτανε ακόμα παραπάνω). Επεξηγεί το πώς οδηγήθηκε στις σκληρές κρίσεις των υπ' αυτόν Κυβερνητών. «... *Βεβαίως η αντίδρασίς του εις την αποκαληφθείσαν συνωμοσίαν {*εννοεί το ΄΄κίνημα΄΄ του ναυτικού*) ήτο βιαία...».* Ερμηνεύει αυτήν τη βίαιη αντίδραση του Καψάλη, από το ότι ο τελευταίος ήταν διοικητής και αισθανόταν προδομένος από τους υφισταμένους του. Σημειώνει ο Εγκολφόπουλος πως τα προηγούμενα Φύλλα Ποιότητας του Καψάλη για τους ίδιους κυβερνήτες «*.....περιέχουν δικαίας και κολακευτικάς διά τους Κυβερνήτας του βαθμολογίας ...»* Εκεί όμως που υπερβάλλει ο Α/ΓΕΝ είναι που αποκλείει να είχε σχέση ο Καψάλης με φιλοχουντισμό. Επικρίνει τη δημοσίευση των στοιχείων, για τα φύλλα ποιότητας των κυβερνητών που είχαν συνταχθεί από τον Καψάλη «*.....δεν αμφιβάλλω ότι κατά τους τελευταίους μήνας της διοικήσεως ΑΡΑΠΑΚΗ οι διάφοροι ενδιαφερόμενοι θα εφωτογράφησαν έγγραφα του Αρχηγείου, νυν δε ...προβαίνουν εις την απρεπή δημοσιότητα ...».*

Όσο για την μεταπολιτευτική περίοδο της αρχηγίας Αραπάκη πολύ σωστά αναφέρεται σε θέμα αρχείων. Έτσι εξηγείται η παντελής σχεδόν έλλειψη εγγράφων από την ΥΙΝ για την επίμαχη περίοδο. Ήταν σοβαρό αλλά συνειδητό ΄΄λάθος΄΄ η διατήρηση μετά τον Ιούλιο 1974 της τελευταίας ηγεσίας των ΕΔ επί δικτατορίας στις θέσεις τους. Η επιλογή αυτή του Αβέρωφ και του Καραμανλή δεν απέβλεπε μόνον στο ΄΄ομαλό΄΄ πέρασμα από τη δικτατορία στη μεταπολίτευση. Ούτε ακόμα και στη βράβευση για το ρόλο τους ως άλλου είδους ΄΄γεφυροποιών΄΄. Ήταν και αποχρωματισμός των συγκεκριμένων από ΄΄χουντισμό΄΄. Απέβλεπε και στη διατήρηση στελεχών, που δεν έβλεπαν το λόγο να απομακρύνουν, αφού τα θεωρούσαν φυσιολογικά του ιδεολογικού τους χώρου. Το ΄΄βαθύ κράτος΄΄ που είχε αναδυθεί για εφτά χρόνια στην εμφανή διακυβέρνηση, παρέδιδε σε εκπροσώπους του αποδεκτού πολιτικού κόσμου. Δεν είναι τυχαίο πως λείπουν από την πρώτη κυβέρνηση η κεντροαριστερά και το ΚΚΕ. Η συνωμοτική ομάδα της 21ης Απριλίου είχε καλύψει όλους σχεδόν τους στόχους/ αιτίες που την έφεραν στην εξουσία. Η μεταβίβαση της διακυβέρνησης γινόταν ομαλά, στον αποδεκτό ΄΄εθνικόφρονα΄΄ χώρο. Η βράβευση των στρατιωτικών ηγετών ήταν η παραμονή ακόμα στις θέσεις τους. Εκτός Μπονάνου και Γαλατσάνου που ήταν πολύ εκτεθειμένοι στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου.

Επανερχόμενοι στο έγγραφο του Εγκολφόπουλου στον Αβέρωφ το βρίσκουμε ως ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ-ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΝ με κοινοποίηση τον ΑΕΔ και θέμα *΄΄Υπόθεσις Υποναυάρχου Σ.Καψάλη΄΄*. Στον Καψάλη όμως, αφιερώνει ελάχιστο τμήμα του κειμένου, που ήδη εξετάσαμε. Χρησιμοποιεί την υπόθεση ως αφορμή για να επεκταθεί (ίσως για πρώτη φορά μεταπολιτευτικά) σε όλα τα ζητήματα που σώρευσε η δικτατορία τουλάχιστον στο ναυτικό, εκτός των θεμάτων υλικού.

Το κείμενο δεν παρουσιάζει μόνον απόψεις του Εγκολφόπουλου, αλλά και την κρατούσα κατάσταση στο ΠΝ. Αναφέρεται κατ' αρχήν στο θέμα *΄΄Αποχουντοποίηση΄΄*, αφού σημειώσει πως, πριν αναλάβει την αρχηγεία γνώριζε πως ο Αραπάκης στερείται κύρους, επικρατούσε παραγοντισμός στα στελέχη και το ηθικό του όπλου ολόκληρου, δεν βρισκόταν σε καλό σημείο. Στους υπαξιωματικούς είχε αναπτυχθεί συνδικαλισμός αλλά και ο *΄΄χαφιεδισμός΄΄* ως αποτέλεσμα της εσφαλμένης διοίκησης του Αραπάκη με αλόγιστες παροχές.[2] Αναφέρει πως προέτρεψε τους πάντες να υποβάλλουν στον ίδιο αναφορές ενυπόγραφες «*...με συγκεκριμένα στοιχεία απρεπειών προς συναδέλφους, ή εκμεταλλεύσεως προς ίδιον όφελος».* Ο Εγκολφόπουλος αποκαλύπτει, πως έλαβε πάνω από τριάντα αναφορές όπου, αναφέρονταν οι πράξεις «*...των ήδη διαβοήτων πρακτόρων της δικτατορίας»,* ενώ παράλληλα κατηγορούσαν τους μισούς από τους εν ενεργεία ανωτάτους αξιωματικούς για συμπάθεια προς τη χούντα (όπου περιλαμβανόταν και ο Καψάλης). Επί πλέον κατηγορούνταν ως φιλοχουντικοί, πάνω από πενήντα ακόμα αξιωματικοί και μερικοί υπαξιωματικοί. Ερεύνησε, λέει στην αναφορά του, ο ίδιος για τους ανωτάτους, και διέταξε τους υπολοίπους να αναφέρουν εγγράφως για τις εναντίον τους συγκεκριμένες καταγγελίες. Όλοι οχυρώθηκαν πίσω από διαταγές προϊσταμένων και δη του αρχηγού τους. Έτσι προχώρησε στις ΕΔΕ από πέντε πλοιάρχους «*... εκ της σιωπηλής ομάδος, εξετασθείσης συγχρόνως ΑΚΡΩΣ ΑΠΟΡΡΗΤΩΣ και της δράσεως των Ναυτικών εις το*

---

[1] Η αλληλογραφία περί Καψάλη έχει ως εξής:
Το έγγραφο του Αβέρωφ προς Α/ΓΕΝ φέρει στοιχεία ΥΕΘΑ αρ.πρωτ. φ.400/29-4-75,
Η αναφορά του Καψάλη προς Α/ΓΕΝ επί των δημοσιευμάτων φέρει αριθ.πρωτ.εισερχομένου 353/30-4-1975,
Η απάντηση του Εγκολφόπουλου στον ΥΕΘΑ είναι το ΑΝ/ΓΡ.ΑΡΧΗΓΟΥ Φ.900/51/75 από 6-5-1975,
Για τις δραστηριότητες Καψάλη επί δικτατορίας βλ.ΑΚ, σ.σ. 174,177, 225, 334, 380, και 384

[2] Βλ. Αραπάκη ο.π. σ.85 κ.επ. όπου προβάλλει ακριβώς την αντίθετη άποψη περί σωστής και δίκαιης αντιμε-τώπισης των υπαξιωματικών. Γεγονός είναι πως επί Αραπάκη *΄΄οι αλόγιστες παροχές΄΄* όπως τις αποκαλεί ο Εγκολφόπουλος κάλυψαν κενά που έπρεπε να έχουν αντιμετωπισθεί από πολλά χρόνια. Έξυπνα και για τους δικούς του λόγους ο Αραπάκης ενήργησε μ' αυτόν τον τρόπο. Οι υπαξιωματικοί πράγματι τον εκτίμησαν πολύ, γι' αυτά που τους παρείχε. Εκεί αποκαλύπτει (στο ίδιο σ.85) και την ύπαρξη ομάδας με την επωνυμία *΄΄ Οργάνωσις Διεκδικήσεως Δικαιωμάτων Υπαξιωματικών΄΄*. Δεν εντοπίσθηκε πουθενά αλλού αυτό το στοιχείο, ούτε ο γράφων έτυχε να ακούσει για τέτοια οργάνωση, χωρίς αυτό να σημαίνει πως δεν υπήρχε.

έγκλημα της Κύπρου...». Με τη διαδικασία αυτή αποκαλύφθηκαν οι *«... ασχημονήσαντες ...»* και αφού τέθηκαν υπόψη του ΑΝΣ, αποστρατεύθηκαν είκοσι επτά (27)[1] που στην πλειοψηφία τους ήταν και μέτριοι επαγγελματικά.. Για τους ανώτατους αξιωματικούς ο Εγκολφόπουλος αναφέρει πως βρήκε μόνον έναν να έχει δράσει φιλοχουντικά και τούτο «*…προς ίδιον όφελος, ο Διευθυντής του Β΄Κλάδου*[2]*...απεστρατεύθη ...»*.
Ο Εγκολφόπουλος έχοντας καλύψει στην αναφορά του τον τρόπο που χρησιμοποίησε για αποχουντοποίηση, προχωρά σε παρατηρήσεις επί διαφόρων θεμάτων. Περιγράφει πως η χούντα αποστράτευσε από το 1967 ικανούς και άξιους αξιωματικούς. Αναφέρει τον Μηναίο, που τον έδιωξαν με αιτιολογία, πως δεν επέδειξε ζωηρότητα, παρ' ότι υπερείχε όσων διατέλεσαν αρχηγοί του ναυτικού κατά τη δικτατορία.
Αναφέρει πως η κατάσταση της εκπαίδευσης του προσωπικού είναι απαράδεκτη και στο ΣΤΟΛΟ και στις Σχολές.
Σημειώνει πως δεν προτίθεται να αποστρατεύσει άλλους, εκτός απροόπτου, μέχρι τις επόμενες τακτικές κρίσεις, και ότι η πυραμίδα διοικήσεως έχει αποκατασταθεί. Τονίζει πως λαμβάνονται μέτρα, για ποιοτική βελτίωση των εισαχθέντων στην εφταετία στις παραγωγικές σχολές.
Αποκαλύπτει πως επικρατεί απαράδεκτη κατάσταση στο οικονομικό θέμα του προσωπικού (παράνομα και ψεύτικα οδοιπορικά, όπως και υψηλές αποζημιώσεις εξωτερικού) που χρησιμοποίησε το καθεστώς, για να κερδίσει τα στελέχη των ΕΔ και ιδιαιτέρως τους υπαξιωματικούς[3].
Ο Εγκολφόπουλος επιφυλάσσει για τον Αγγελή σειρά αρνητικών επισημάνσεων, σχετικών με την υποβάθμιση του ναυτικού (και της αεροπορίας). Αναφέρει πως το αποτέλεσμα της απόλυτης, ανεξέλεγκτης και ιδιόμορφης διοίκησης ΑΓΓΕΛΗ, ήταν να πληγεί το ναυτικό. Επισημαίνει ως αρνητική την ενοποίηση των Σωμάτων των Νοσοκόμων και Ιερέων. Ακόμα χειρότερη ΄΄πληγή΄΄ ήταν η προσπάθεια με την ΄΄επιδρομή΄΄ όπως την χαρακτήρισε, *΄΄ομοιομορφίας εις τας ΕΔ και τα ΣΑ..»* Η τάση αυτή οδήγησε στο να έχει ο ΄΄λεγόμενος΄΄ Αρχηγός του Πυροσβεστικού Σώματος θέση δίπλα στις ΕΔ, «*...κατά τας τελετάς δε εμφάνισιν Στρατηγού των έξη αστέρων...»*. Είναι καθαρή η τοποθέτηση του Εγκολφόπουλου στο πως βλέπει τα ΣΑ σε σχέση με τις ΕΔ και κατ' επέκταση τους αντίστοιχους αρχηγούς. Αισθάνεται προσβολή από την ισοπέδωση.
Εξηγεί πως κάθε όπλο διαθέτει συλλογικό όργανο διοικήσεως, ιδιομορφία, συνήθειες και παραδόσεις, που συνθέτουν το ιδιαίτερο πνεύμα και το ηθικό στο καθένα. Θεωρεί πως οτιδήποτε αποφασίσθηκε και υλοποιήθηκε επί ΑΓΓΕΛΗ ωδήγησε εκτός της ταπείνωσης και σε ζημία του ΠΝ *«...ως εάν ούτος έτρεφεν μίσος προς τούτο…»*. Ο Εγκολφόπουλος επιτίθεται στις αλλαγές, που η δικτατορία είχε επιφέρει στις ΕΔ. Τις αποδίδει στον προφανή στόχο, να ελέγχονται από τον ΑΕΔ. Χρειαζόταν επομένως να μειωθεί η ανεξαρτησία διοικήσεως, οργανώσεως, αυτοδιοίκησης, που είχαν προδικτατορικά. Οι περισσότερες από τις αλλαγές ΑΓΓΕΛΗ, όπως τις ονομάζει, έπαυσαν να ισχύουν σύντομα. [4]
Δεν γνωρίζουμε, πως έβλεπε ο Αβέρωφ τις απόψεις αυτές του Εγκολφόπουλου. Δεν υιοθετήθηκαν όλες οι προτάσεις του. Το ναυτικό απομάκρυνε τους βασικούς συνεργάτες του Απριλιανού καθεστώτος μετά τις ΕΔΕ, που μνημονεύει στην αναφορά του ο τότε Α/ΓΕΝ. Με τη δίκη για τους βασανισμούς στο ΕΛΛΗ των στελεχών μελών της Δημοκρατικής Άμυνας, κάλυψε και το ποινικό μέρος της μόνης υπόθεσης που στάλθηκε στα δικαστήρια.
Πρόσθετο δείγμα της προσωπικότητας του Εγκολφόπουλου, των σχέσεών του με τους παλαιούς αξιωματικούς του ναυτικού και τη νοοτροπία των τελευταίων, δίνουν δύο έγγραφα υπογραμμένα από τον ίδιο.
Ο Καλογερόπουλος και ο Κονιάλης είναι στελέχη του ναυτικού (συμμαθητές τάξης εξόδου της ΣΝΔ το 1944), που πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους στο ναυτικό, αλλά και στο καθεστώς της 21ης Απριλίου. Ο Καλογερόπουλος ως Δ.Ν.Ε. από Σεπτέμβριο 1972 μέχρι Ιούνιο 1973 (΄΄κίνημα ναυτικού΄΄), που παραλαμβάνει αρχηγός στόλου. Μένει στη θέση αυτή σε όλη τη διάρκεια της κρίσης με το πραξικόπημα κατά

[1] Για τις πέντε ΕΔΕ και τους 27 διωχθέντες βλ. κεφ. Γ18δ περί πειθαρχικών διώξεων των συνεργατών της χούντας στο ναυτικό. Με τον αριθμό είκοσι επτά (27) ο Εγκολφόπουλος αναφέρεται στους αποστρατευθέντες με το ίδιο Προεδρικό Διάταγμα της 15/3/1975 ΦΕΚ 97/15-3-75 Τεύχος Τρίτον. Στο ίδιο ΦΕΚ και με το ίδιο διάταγμα αποστρατεύονται και αξιωματικοί του στρατού και της αεροπορίας. Διαφαίνεται πως ήταν η πρώτη ουσιαστική αντίδραση της μεταπολιτευτικής ηγεσίας των ΕΔ και της Κυβέρνησης Καραμανλή με τον Αβέρωφ ΥΕΘΑ σε δίωξη των πλέον εκτεθειμένων στην επταετία, εκτός των ανωτάτων βαθμών. Μόνο που ο Εγκολφόπουλος αναφέρει 27 ενώ στο ΦΕΚ περιλαμβάνονται 28 του ναυτικού. Καταγράφονται όλοι στον πίνακα Γ10 στο τέλος του παρόντος κεφαλαίου με κάποιους επιπλέον που αποστρατεύθηκαν αργότερα με άλλες πράξεις. Είναι ορισμένοι που ενώ περιλαμβάνονται στις πέντε ΕΔΕ που μνημονεύει ο Εγκολφόπουλος δεν αποστρατεύονται άμεσα. Επομένως κάπου ο Α/ΓΕΝ έμπλεξε τον Αβέρωφ, εφόσον οι ΕΔΕ δεν κάλυπταν και όλους όσους αποστρατεύονται στις 15-3-1975. Το ΠΔ βέβαια δεν αναφέρει πως οι αποστρατευόμενοι είναι οπαδοί της 21ης Απριλίου, ούτε την αιτιολογία της αποστρατείας. Αλλά το γεγονός και μόνον πως όλοι απομακρύνονται με τον βαθμό που φέρουν, όπως και το γνωστό ιστορικό τους στην επταετία, δεν αφήνει περιθώρια για σφάλμα.
[2] Διευθυντής Β΄ Κλάδου που αποστρατεύθηκε στις 23/1/1975 ήταν ο αρχιπλοίαρχος Σταμούλης. Για τις εμπλοκές του επί δικτατορίας βλ.ΑΚ.σ.510
[3] Ανεξάρτητα από το πραγματικό γεγονός που καταγγέλλει ο Εγκολφόπουλος, δεν πρέπει να συγχέεται η παροχή οικονομικών κινήτρων για να κερδισθούν οπαδοί, με το οικονομικό θέμα ως μία από τις αιτίες σύμπραξης στο πραξικόπημα. Δεν προκύπτει εξ άλλου, πως ήταν μόνο συντεχνιακά τα ζητήματα, που ώθησαν τους συνωμότες της 21ης Απριλίου στο πραξικόπημα.
[4] Σήμερα (Σεπτέμβριος 2003) νέα λογική επαναφέρει λειτουργίες των τριών όπλων υπό τον ΑΓΕΕΘΑ με τη νέα δομή κ.λ.π. Άλλοι ήταν οι στόχοι του καθεστώτος 67-74 και άλλοι οι σημερινοί. Η υπαγωγή στελεχών του ενός όπλου (όπως το ναυτικό) σε διοίκηση στρατηγείων ελεγχόμενων από άλλο όπλο (στρατό) δεν είναι αρεστό και δεν πείθουν οι προβαλλόμενοι λόγοι. Παρ' ότι πολλές από τις αλλαγές έπρεπε από χρόνια να έχουν γίνει (μικρά σχήματα, ευέλικτα, αυτοδύναμα, κ.λ.π.).

του Μακαρίου και την εισβολή των Τούρκων, και διατηρείται στη μεταπολίτευση μέχρι τον Ιανουάριο 1975. Είναι εκείνος που προτιμούσε ο Αραπάκης για διάδοχό του αντί του Εγκολφόπουλου, ο Κονιάλης ο αμέσως επόμενος και ο Καψάλης, ως τελευταία του πρόταση στον αμετάπειστο Αβέρωφ. [1]
Ο Κονιάλης υπηρετεί ως υπαρχηγός του ΑΝ από Ιούνιο 1973 μέχρι Ιούνιο 1974 που παραδίδει στον Καψάλη λίγο πριν τη μεταπολίτευση.
Ο Εγκολφόπουλος στον αποχωρούντα Καλογερόπουλο στις 10 Ιανουαρίου 1975 επιδίδει ευχαριστήρια επιστολή μαζί με τον παραδοσιακό θυρεό του Ναυτικού *«…διά την εις αυτό δράσιν σας, τόσον εν πολέμω όσον και εν ειρήνη…»*. Είναι επιστολή όχι ψυχρή, αλλά γραμμένη σε προσωπικό ύφος και αποτελεί *«…απόδειξιν της αγάπης και των αισθημάτων όλων μας διά την αφοσίωσιν σας εις το καθήκον…»*. Ο Καλογερόπουλος είχε προεδρεύσει, όπως και ο Κονιάλης, στα συμβούλια που εξέτασαν τις περιπτώσεις των ΄΄συνωμοτών΄΄ της οργάνωσης του ΄΄κινήματος του ναυτικού΄΄ και είχαν καταλήξει σε αποφάσεις για απόταξη.
Ο Κονιάλης είναι έφεδρος αντιναύαρχος. Χρησιμοποιείται από το Ναυτικό μετά την αποστρατεία του στις διασκέψεις για το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας, με αποτέλεσμα να βρίσκεται εκτός Ελλάδος ένα 15θήμερο κατά τον Μάιο και ένα 10ήμερο τον Ιούνιο1975. Επιστρέφοντας εισπράττει ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΟΝ-ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΝ έγγραφο από τον Εγκολφόπουλο, γραμμένο μάλλον από τον ίδιο. Χρησιμοποιεί πλούσιο λεξιλόγιο με εκφράσεις, που σπάνια συναντάμε σε έγγραφα παρατηρήσεων και ποινές. *«…ελαχίστην υπόληψιν αποδίδετε εις την τήρησιν της φερούσης την υπογραφήν σας ως Υπαρχηγού τότε του Ναυτικού οργανωτικήν εγκύκλιον ΠΔ 5-1/1973, τόσον εις ότι αφορά τα δικαιώματά σας επί της χρήσεως του αυτοκινήτου, όσον και την ορθήν απαγορευτικήν διάταξιν περί μη κυκλοφορίας αυτοκινήτου με βεβλαμένον μετρητήν…»*. Η οργή του Εγκολφόπουλου, που δεν κρύβεται στο έγγραφο[2], οφείλεται στις ποσότητες βενζίνης που κατανάλωσε το υπηρεσιακό αυτοκίνητο, που του είχε δοθεί και μάλιστα τις ημέρες που έλειπε. Προκύπτει επομένως πως το χρησιμοποιούσε η οικογένειά του «*… μέχρι σημείου εξοργιστικής αδιαφορίας δι' ανάλωσιν υλικών του Δημοσίου…εν γνώσει σας… αποστέλλω αντίγραφον της μερικώς διενεργηθείσης ΕΔΕ ην χαλιναγώγησα εις την φάσιν των διαπιστώσεων, καθ' όσον σαφείς ένορκες καταθέσεις υποδεικνύουν την κατάληξιν εις προτάσεις ποινικής σας διώξεως…»*. Ο Εγκολφόπουλος καταλήγει με προειδοποίηση και δη απειλητική, εφ' όσον «*…εις ην περίπτωσιν αμφισβητείτε τα μέχρι στιγμής συναχθέντα…να μοι αναφέρητε τούτο εγγράφως εντός τριημέρου, ίνα διατάξω την ολοκλήρωσιν της ΕΔΕ…»*. Οι περιπτώσεις του Κονιάλη και του Καλογερόπουλου, όσον αφορά τη στάση τους στην επταετία δεν διαφέρει. Η μεταχείρησή τους από τον Εγκολφόπουλο παρουσιάζει διαφορά. Τα ζητήματα ηθικής τάξεως βαραίνουν, όταν αναφέρονται σε χαμηλής στάθμης ατασθαλίες. Τέτοιες είναι η κατάχρηση της βενζίνης και η αδιαφορία για τον χαλασμένο μετρητή, που υποδηλώνει επί τούτου βλάβη για να μην δείχνει τα χιλιόμετρα.[3] Η οργή του Εγκολφόπουλου είναι μεγαλύτερη και σκληρότερη απότι προς τους υποστηρικτές της χούντας. Εκεί παίζει ρόλο για τον ΄΄στρατιώτη΄΄ Εγκολφόπουλο το ότι τα δύο στελέχη (Κονιάλης και Καλογερόπουλος) ως πρόεδροι ανακριτικών συμβουλίων αντιμετώπισαν ιδεολογικούς έστω αντιπάλους. Άλλο αυτό και άλλο η σπατάλη στη βενζίνη. Τα μέτρα και τα σταθμά ζυγίζουν διαφορετικά στη μία και στην άλλη περίπτωση. Ο Αραπάκης υπήρξε για τον Εγκολφόπουλο απαράδεκτος ως αρχηγός. Ο Καλογερόπουλος που ήταν αρχηγός στόλου υπό τον Αραπάκη Α/ΓΕΝ, εισέπραξε και ευχαριστίες αποστρατευόμενος. Για τον Αραπάκη δεν είπε ούτε μία λέξη στη διαταγή παραλαβής καθηκόντων.
Βρέθηκαν λίγα κείμενα του Εγκολφόπουλου για τη δραστηριότητά του εκείνα τα χρόνια και ελάχιστα για τον τρόπο σκέψης του. Το στέλεχος αυτό αντιπροσώπευε μια κατηγορία αξιωματικών, που γαλουχημένα στο μεσοπόλεμο και τη δεκαετία του 1940, έλειψαν τα χρόνια της δικτατορίας αλλά και μετά. Όσοι είχαν διασωθεί από τη μεταπολεμική περίοδο φρόντισε η χούντα να τους απομακρύνει σύντομα.

Γ18β.- ΣΤΕΛΕΧΗ ΤΩΝ ΕΔ ΣΤΗΡΙΖΟΥΝ ΤΗΝ 21^{Η} ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1967

Το καθεστώς της 21^{ης} Απριλίου 1967 για να ισχυροποιήσει τη θέση του, προχώρησε σύντομα σε εκκαθαρίσεις και στον κρατικό μηχανισμό, αφού πρώτα φρόντισε τις ΕΔ. Συγκροτεί τις ΄΄Επιτροπές Εξυγιάνσεως ΄΄ σε κάθε Υπουργείο και διαφαίνεται πως σε κάθε μία από αυτές βάζει και έναν αξιωματικό. Προκύπτει από έγγραφο του ΥΕΘΑ προς το Υπουργείο Προεδρίας Κυβερνήσεως, κοινοποιούμενο στα γραφεία των αρχηγών στρατού και ναυτικού, με το οποίο ο υπογράφων Αντώνιος Μέξης

[1] Βλ. Αραπάκη ο.π. σ. 326. Ο Αραπάκης δεν θέλει να παραλάβει αντιχουντικός ως Α/ΓΕΝ, διότι έτσι προκύπτει καθαρά, πως αποστρατεύεται ως χουντικός και ας μην το έλεγαν ανοιχτά. Εξ άλλου υποτίθεται, πως παραιτήθηκε για ΄΄ανανέωση΄΄ της ηγεσίας. Ο Εγκολφόπουλος όμως που τον αντικατάστησε, ήταν πάνω από δέκα τάξεις αρχαιότερός του.
[2] Το σπάνιο σε τέτοιο ύφος έγγραφο με τις μειωτικές παρατηρήσεις του Εγκολφόπουλου προς έναν ανώτατο αξιωματικό είναι το ΑΝ/ΓΡ.ΑΡΧΗΓΟΥ Φ. 900/115/75/28-7-1975
[3] Για παρόμοιες ατασθαλίες κατηγορούσαν τον διοικητή της ΣΕΘΑ όταν επιτελής υπέβαλλε σχετική αναφορά που ήταν και η αφορμή για κακή βαθμολογία και αποστρατεία του (του επιτελούς). Η περίπτωση εξετάζεται στο κεφ.Α6α. Η διαφορά αντιμετώπισης των περιπτώσεων από το ναυτικό για τον Κονιάλη και το στρατό για τον υπό κατηγορία υποστράτηγο ίσως να είναι συμπτωματική αλλά και ενδεικτική.

αντισυνταγματάρχης- Δ/ντής ορίζει ως μέλος της Επιτροπής Εξυγιάνσεως των Υπαλλήλων του Υπουργείου Προεδρίας Κυβερνήσεως τον πλοίαρχο Κ. Σκιαδόπουλο που υπηρετούσε στο ΓΕΝ/Α΄Κλάδο, αντικαθιστώντας τον μέχρι τότε καθορισμένο πλοίαρχο Γ. Μόραλη. Οι εκκαθαρίσεις των ανεπιθύμητων, ακατάλληλων κ.λ.π. υπαλλήλων που απομακρυνόμενοι θεωρείται πως ΄΄εξυγιαίνεται΄΄ η αντίστοιχη υπηρεσία, πρέπει να μην κράτησαν πολύ χρόνο. Σε τρεις μόλις μήνες αποσύρονται όλοι οι διατεθέντες αξιωματικοί «*…εις διάφορα Υπουργεία ή Οργανισμούς…*». Η δεύτερη διαταγή προέρχεται πάλι από το Στρ. Γραφείο του ΥΕΘΑ με υπογραφή αυτή τη φορά του Γρηγ. Διακόπουλου αντισυνταγματάρχη (για τον απουσιάζοντα διευθυντή) προς τα γραφεία των τριών αρχηγών των ΕΔ. Πρέπει να είχε τελειώσει η ΄΄κάθαρση΄΄, και ο Σκιαδόπουλος όπως και όλοι οι ορισθέντες στις επιτροπές ΄΄εξυγιάνσεως΄΄ επανέρχονται στις υπηρεσίες τους.

Και οι δύο που αναφέρονται εδώ, προσφέρουν έργο στη δικτατορία απ' αρχής και επιβραβεύονται με αναρρίχηση σε ηγετική θέση του ναυτικού. Όπως ο Μόραλης, έτσι και ο Σκιαδόπουλος αργότερα παραλαμβάνει αρχηγός στόλου (ΑΚΙΠ ο ένας ΑΑΠ ο δεύτερος). Και οι δύο εκτίθενται σε έγγραφα που υπέγραφαν.[1] Φαίνεται όμως πως, η ανάκληση των αξιωματικών ΄΄εξυγιαντών΄΄ των υπηρεσιών του κράτους, προκάλεσε αντιδράσεις και αιτήματα από διάφορους. Προς τους οποίους αναλαμβάνει ο Αγγελής και απαντά με έγγραφο σχετικά αυστηρό, με την ιδιότητα του Α/ΓΕΣ που είχε τότε. Είναι προφανές πως ο Α/ΓΕΣ είναι το ισχυρό πρόσωπο στη φάση εκείνη (όπου ΥΕΘΑ είναι κάποιος εγκάθετος και όχι ουσιαστικός προϊστάμενος των ΕΔ) εξ ου και η απάντηση απ' αυτόν και όχι τον ΥΕΘΑ. Απευθύνεται συγκεκριμένα με πρώτον αποδέκτη τον ΥΕΘΑ (ενώ θα 'πρεπε να τον έχει στην κοινοποίηση) και στη συνέχεια στα Υπουργεία Συντονισμού, Κοιν. Προνοίας, Παιδείας, Δημ. Έργων, Οικονομικών και Γεωργίας. Αυτοί είχαν ζητήσει να συνεχιστεί η εκκαθάριση. Λέει ο Αγγελής σε απάντηση σχετικών εγγράφων και προφορικών αιτήσεων ότι η αποστολή όσων αξιωματικών διατέθηκαν στα Υπουργεία και τους Οργανισμούς έληξε και καμιά αρμοδιότητα δεν έχουν πλέον στις υπηρεσίες αυτές. Τους ενημερώνει πως, τα στοιχεία που χρειάζονται για τις επανακρίσεις (όσων διώχθηκαν προφανώς), τηρούνται στην ΚΥΠ και από εκεί να τα ζητήσουν. Φαίνεται φυσιολογικό να είναι η ΚΥΠ εκείνη, που κρατάει όλα τα στοιχεία για τους υπαλλήλους του Δημοσίου. Αυτά τα στοιχεία δεν μπορεί να είχαν σχέση με την υγεία τους π.χ. Ο Α/ΓΕΣ διευκρινίζει πως, εάν θέλουν πρόσθετα στοιχεία από τους αξιωματικούς, που είχαν διατεθεί ως μέλη των επιτροπών ΄΄εξυγίανσης΄΄ θα πρέπει «*… να ζητή παρ' ημών την διάθεσιν τούτων …*». Η συγκέντρωση αρμοδιοτήτων, που κρύβεται πίσω από το έγγραφο αυτό[2] είναι αντιληπτή. Ο Αγγελής απευθύνεται σε Υπουργούς και τους λέει πως, εάν δεν φτάνουν τα στοιχεία της ΚΥΠ να τα ζητούν από τον ίδιον. Αυτός και όχι άλλος θα διαθέτει τους αξιωματικούς, για να βοηθήσουν πάλι.

Το Γενικό Επιτελείο Στρατού ειδικά στην αρχική φάση της δικτατορίας είναι το κέντρο ισχύος. Από εκεί εκπορεύονται όλα όσα σχετίζονται με την ασφάλεια του καθεστώτος, των ΕΔ και του κράτους. Όλη η φροντίδα διοχετεύεται στο να ξεκαθαριστούν αυτοί οι χώροι πρώτα και στη συνέχεια όλα τα άλλα.

Το φαινόμενο όμως ανάμειξης εν ενεργεία στρατιωτικών σε εξωστρατιωτικές ασχολίες, όπως π.χ. σε αθλητικούς συλλόγους, επεκτάθηκε και διατηρήθηκε για χρόνια ακόμα. Το 1970 το ΑΝ (με υπογραφή αντιπλοιάρχου Νικολόπουλου) εκπέμπει έγγραφο σε πλοία και υπηρεσίες ΠΝ, κοινοποιώντας διαταγή ΑΕΔ σύμφωνα με την οποία *«…άπαντες οι διορισθέντες (ή εκλεγέντες) εις αθλητικούς εν γένει συλλόγους, ως Κυβερνητικοί Επίτροποι, Πρόεδροι, Μέλη Διοικητικών Συμβουλίων, Έφοροι, Διαχειρισταί, κ.λ.π. να αποσυρθούν μέχρι 31 Αυγούστου 1970…»*. Σημειώνεται πως, οι Διατάξεις του Ναυτικού τουλάχιστον δεν απαγορεύουν δραστηριότητα αξιωματικών σε αθλητικά σωματεία. Αντίθετα είναι η μόνη που επιτρέπουν. Ο ΑΕΔ μάλλον φοβήθηκε, ή είχε κάποια καταγγελία για οικονομική ατασθαλία, και προέβη στην απαγόρευση.

Η ανησυχία όμως για οικονομικές ατασθαλίες αξιωματικών και εκμετάλλευση των θέσεών τους ως Κυβερνητικών Επιτρόπων, δεν σταματά. Μετά τέσσερα χρόνια αρχές του 1974, το 2ο ΕΓ του ΑΝ ζητάει από το 1ον ΕΓ να του πει στοιχεία αξιωματικών, που υπηρέτησαν κατά καιρούς σε Υπουργεία και Οργανισμούς και εάν διαθέτει στοιχεία πως «*…εξησφάλισαν υπογραφήν ειδικών συμβάσεων μετά του Δημοσίου αξιολόγου οικονομικού ενδιαφέροντος*». Την έκφραση *΄΄αξιολόγου οικονομικού ενδιαφέροντος΄΄* θα πρέπει να περιείχαν τα αρχικά έγγραφα του ΑΕΔ και η εγκύκλιος του Ανδρουτσόπουλου. Μόνον σε τέτοια επίπεδα θα άφηνε

---

[1] Ο Μόραλης παραλαμβάνοντας ΑΚΙΠ αμέσως μετά το αντιπραξικόπημα του βασιλιά το Δεκέμβρη του 1967 υποβάλλει προτάσεις στον Α/ΓΕΝ Περβαινά (ΑΚΙΠ Φ.0067/30-12-1967 προς ΑΓΕΝ ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ/ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΝ) για τον τρόπο που πρέπει να γίνονται οι μεταθέσεις *«… προς αποφυγήν δημιουργίας σοβαρών δυσχερειών εις το έργον του Αρχηγείου ως και τυχόν παρανοήσεων εις τους Αξιωματικούς διά την σκοπιμότητα της μεταθέσεως λόγω των τελευταίων γεγονότων…διά θέματα ασφαλείας τάξεως και πληροφοριών …»*. Το έγγραφο είναι γενικόλογο και χωρίς συγκεκριμένη πρόταση. Περιέχει ευχολόγιο και συστάσεις, που έτσι και αλλιώς ο κάθε Α/ΓΕΝ έχει υπόψη του, αλλά ο Μόραλης αισθανόταν την ανάγκη να πει κάτι και αυτός.

Όσο για τον Σκιαδόπουλο και το γεμάτο ΄΄κοσμήματα΄΄ κείμενο ως παραλαμβάνοντος αρχηγού στόλου βλέπε το κεφάλαιο Γ7 περί ΨΕ παρούσης.

Τα δύο έγγραφα που μνημονεύονται εδώ για τις ΄΄επιτροπές εξυγιάνσεως΄΄ είναι του ΥΕΘΑ ΣΤΡ.ΓΡΑΦ.ΥΠΟΥΡΓΟΥ φ.270/3/40015/13-1-1968 το πρώτο (που χρησιμοποιεί ως σχετικά τη Ι΄Συντακτική Πράξη, ΑΠ.Φ.270/24/100178/10-10-67 ΥΕΘΑ και Αριθ.39/12-1-68 Υπ. Προεδρίας Κυβερνήσεως) και φ.400/26/30179/1-4-1968 το δεύτερο που ανακαλεί τους αποσπασθέντες αξιωματικούς.

[2] Πρόκειται για το ΓΕΣ/ΕΠΙΤΕΛ.ΓΡ.ΑΡΧΗΓΟΥ Φ.180.3/89/840431/16-5-68

κανείς τέτοια έκφραση γενικόλογη, χωρίς την ερμηνεία της. Έχει προηγηθεί σχετική διαταγή του ΑΕΔ μετά από εγκύκλιο του Πρωθυπουργού. Είναι η εποχή Ιωαννίδη- Ανδρουτσόπουλου. [1]

Το καθεστώς χρησιμοποιεί και απόστρατους για στελέχωση τομέων που θεωρεί κρίσιμους. Δεν είναι μόνον, ότι θέλει να τους προωθεί για να αυξάνει τους πόρους τους. Σ' αυτούς έχει εμπιστοσύνη. Ο ίδιος ο Παπαδόπουλος ως πρωθυπουργός το 1971 ζητάει πληροφορίες για τον υποναύαρχο ε.α. Σταύρο **Μυλωνά** από τον ΑΕΔ με έγγραφο. Το στέλνει το Γραφείον Συνδέσμου Προσωπικών Επαφών (Γ.Σ.Π.Ε.) όπου διευθυντής είναι ο αντισυνταγματάρχης Π.Ιωαννίδης.[2] *«..Έχομεν την τιμήν όπως,* ***κατ' εντολήν του κ. Πρωθυπουργού***[3]*, γνωρίσητε ημίν την Υμετέραν γνώμην επί της δυνατότητος χρησιμοποιήσεως του εν θέματι Αξιωματικού, αποστρατευθέντος την 20-6-1969, εις θέσιν ανάλογον του βαθμού του..».* Ο Μαργαρίτης απαντά άμεσα μέσω ΑΕΔ, πως όλα είναι εν τάξει για τον Μυλωνά. Και τα στοιχεία φακέλου και η προσωπική του αντίληψη δείχνουν πως, *«.. δύναται να χρησιμοποιηθή επωφελώς εις θέσιν ανάλογον του βαθμού του…».* Κανείς δεν διευκρινίζει, ποιες είναι αυτές οι θέσεις οι ΄΄ανάλογες του βαθμού του΄΄. Όσο για το αποτέλεσμα δεν εντοπίσθηκε, αλλά είναι γνωστό, πως ο Μυλωνάς κάποιο ρόλο έπαιξε τις ώρες του βασιλικού αντικινήματος το 1967. Στη συνέχεια παρέλαβε διευθυντής προσωπικού στο ΓΕΝ και αργότερα ως υποναύαρχος Δ.Ν.Ε. Σε ένα χρόνο μέσα προήχθη από πλοίαρχο σε υποναύαρχο. Ήταν και ο ίδιος αναπληρωματικό μέλος ενός συμβουλίου για εξέταση μεσαίων βαθμών αξιωματικών, που είχαν πάρει μέρος στο κίνημα του βασιλιά. Δεν είχε τελικά συμμετοχή, αλλά η επιλογή του δεν έγινε τυχαίως. Ήξεραν ποιους έβαζαν σ' αυτά τα συμβούλια, παρά τα λάθη που έκαναν ενίοτε και περιλάμβαναν και αντιπάλους.

Δεν ήταν όλοι οι υποστηρικτές της χούντας καιροσκόποι. Κάποια στελέχη των ΕΔ την υποστήριξαν, ειδικά στην αρχή για λόγους ιδεολογικούς. Ο Πολιτόπουλος του ναυτικού πρέπει να ήταν τέτοια περίπτωση. Ο Χαρατσής[4] ίσως να υπερβάλλει κάπως, στην περιγραφή του ρόλου του πλωτάρχη τότε στα γεγονότα της 13ης Δεκέμβρη 1967. Ειδικά στην επιλογή του Περβαινά για αρχηγού του ναυτικού. Η ΕΔΕ που παρουσιάζεται σε άλλο σημείο και αφορά και τον Πολιτόπουλο, δίνει μια εικόνα γι' αυτό το στέλεχος. Δεν ξεκαθαρίζει ο Τσουτσάνης τα πράγματα, περιορίζεται και αφήνει ερωτηματικά και για τον ρόλο του Πολιτόπουλου στον ΟΛΠ (ως κυβερνητικού επιτρόπου) και για την διαφωνία του με τους πρώην συνεργάτες του του καθεστώτος ή και με το ίδιο το καθεστώς. Παρουσιάζονται εδώ στοιχεία από ό,τι έγγραφα[5] βρέθηκαν στην ΥΙΝ, που σημαίνει πως είναι από τους ελάχιστους, που δεν φρόντισαν να εξαφανίσουν οτιδήποτε τους αφορούσε. Αλλά και από τα στοιχεία αυτά εκείνο που προκύπτει είναι, η δραστηριότητα ενός στελέχους, που με τις ενέργειές του πιστεύει πως προσφέρει θετικά όχι για ιδιοτελείς λόγους. Αλλά για το ναυτικό όπου υπηρετεί, και για την ΄΄επανάσταση΄΄, στους στόχους της οποίας αποβλέπει. Υπηρετώντας στο 7ο ΕΓ του ΑΝ με τον βαθμό του πλωτάρχη, είναι υπεύθυνος και για το περιοδικό ΄΄Ναυτική Ελλάς΄΄, όπως γράφει στην αναφορά του. Διαπιστώνει πως ο δημοσιογράφος Γ.Καράγιωργας, έχει δημοσιεύσει στην ΄΄ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ΄΄ δημοσίευμα με τίτλο *΄΄Η ζωή μακρυά απ' την Ελλάδα΄΄*όπου παρουσιάζεται η ζωή της βασιλικής οικογένειας στη Ρώμη. Αυτό σημαίνει πως ο Καραγεώργας εργάζεται παράλληλα και ως δημοσιογράφος του συγκροτήματος ΜΠΟΤΣΗ και μ' αυτή την ιδιότητα πήγε στη Ρώμη για αποκλειστική συνέντευξη με το βασιλιά, χωρίς να πάρει άδεια, όπως προβλέπεται. Ο Πολιτόπουλος ζητάει, να παρθούν κατά του δημοσιογράφου, που είναι υπάλληλος του ΑΝ *« ...τα προσήκοντα μέτρα..».* Ήταν μέσα στις αρμοδιότητές του ως τμηματάρχη του 7ου ΕΓ, το περιοδικό που εργαζόταν ο δημοσιογράφος. Αδιαφορεί για το ότι οι δημοσιογράφοι τέτοιων θέσεων, διατηρούν και άλλες θέσεις σε εφημερίδες, περιοδικά κ.λ.π. Το θέμα είναι πως ο Καράγεωργας δημοσίευσε για τον Κωνσταντίνο, έβαλε φωτογραφίες του, έθιγε θέματα που δεν άρεσαν στο καθεστώς. Ο Πολιτόπουλος στρεφόταν κατά του δημοσιεύματος και όχι κατά του υπαλλήλου του ΑΝ. Έτσι πίστευε, έτσι έπραττε. Ο Δ/ντής του Α΄Κλάδου του ΑΝ Πετμεζάς, υιοθετεί την αναφορά του

---

[1] Το έγγραφο του ΑΕΔ για απόσυρση των αξιωματικών (τα υπόλοιπα στελέχη υπαξιωματικούς, ανθυπασ-πιστές μάλλον τους ξέχασαν) στην πρώτη φάση του 1970 είναι το ΑΕΔ/ΔΚ/2/4150/00/2/24-7-70 και του Νικολόπουλου ΑΝ/2ον ΕΓ/φ. 02783/24-7-70. Το θέμα παίρνει σοβαρότερες διαστάσεις με έρευνα αρχές του 1974, Εγκύκλιο Πρωθυπουργού ΕΠ 92/28-2-74, έγγραφο του ΑΕΔ/2α ΜΕΟ/ φ.110/82/529735 (που δεν κοινοποιούνται προς τα κατώτερα κλιμάκια) και το ΦΕΣ 2ου ΕΓ/ΑΝ προς 1ον ΕΓ/ΑΝ φ.900/54/74/9-4-74.

[2] Είναι άλλος και όχι ο Δ.Ιωαννίδης που τότε πρέπει να ήταν και Συνταγματάρχης και να συνωμοτούσε ήδη κατά του Παπαδόπουλου στο ΓΕΣ/Ε/Γ ΕΣΑ όπου υπηρετούσε ως διευθυντής.

[3] Ο τονισμός στο πρωτότυπο έγγραφο για να αυξήσει τη σπουδαιότητα. Τα στοιχεία του εγγράφου είναι ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ/ ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΕΠΑΦΩΝ αριθ.πρωτ.916/20-5-1971 και η απάντηση ΑΝ /ΑΡΧΗΓΟΣ φ.072.02/3/71 από 27-5-1971.

[4] ΧΑΡΑΤΣΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ, *1023 Αξιωματικοί και 22 Κινήματα*, Αθήνα 1985

[5]Πρόκειται για τα εξής έγγραφα:

-Αναφορά Πολιτόπουλου προς Διευθυντή 7ου ΕΓ/ΑΝ από 21-2-1970 για το δημοσιογράφο Καράγιωργα που προωθείται προς ΓΕΝ/ΔΚΒ με ΦΕΣ Πετμεζά από ΔΚΑ/7ον ΕΓ/027/27-270.

-Αναφορά αντισυνταγματάρχη Πεζικού Ε.Κελεφούρα του 7ου ΕΓ/3/ΑΣ προς 7ον ΕΓ/ΑΣ από 18-3-1970 για την ίδια υπόθεση Καράγιωργα με προσθήκες εκτός βασιλιά και για Σεφέρη, Θεοδωράκη και Μπακογιάννη. Την αναφορά προωθεί ο Α΄ υπαρχηγός του ΑΣ στο ΑΝ/με ΑΣ/7ον ΕΓ/3ον φ. 892120.5/4/94541/31-3-1970.

-Αναφορά Πολιτόπουλου από 18-8-1970 που προωθεί στον Γεν.Γραμ. ΕΟΤ ο Αραπάκης ως Δντής ΑΝ/ΔΚΑ με έγγραφο χωρίς αριθ.πρωτ. από 26-9-1970.

-Αναφορά Πολιτόπουλου από 4-1-1971 για το επεισόδιο με τον αρχιπλοίαρχο (Ι) Βαρούχα.

-Αναφορά Πολιτόπουλου από 8-2-1971 με την οποία ζητά την μετάθεσή του από το ΑΝ θιγόμενος από κατηγορία για μετάθεση ναύτη.

-ΦΕΣ 7ου ΕΓ φ.138/14-7-71 προς Γραφείο ΑΝ με το οποίο ο Πολιτόπουλος ως Δντής 7ου ΕΓ αναφέρει ανάρμοστη συμπεριφορά του οπλίτη οδηγού αυτοκινήτου του Αρχηγού ΑΝ.

Πολιτόπουλου, και την διαβιβάζει στον διευθυντή του Β΄ Κλάδου ως αρμόδιου επί του προσωπικού, για να παρθούν μέτρα κατά του Καράγιωργα. Για το ίδιο θέμα υπάρχει αναφορά και του τμηματάρχη του 7ου ΕΓ του αρχηγείου στρατού. Έχει ενδιαφέρον ο τρόπος με τον οποίο το στέλεχος του στρατού παρουσιάζει το ίδιο ακριβώς ζήτημα, διευρύνοντάς το και δίνοντας και διάσταση ευρύτερης καταγγελίας (καρφώματος) του ναυτικού πλέον. Ο αντισυνταγματάρχης Πεζικού Κελεφούρας Ευάγγελος στην αναφορά του προς το 7ο ΕΓ/ΑΣ δεν περιορίζεται στα της ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗΣ και του άρθρου περί βασιλέως. Προσθέτει πως το περιοδικό ΄΄Ναυτική Ελλάς΄΄στην 35ην σελίδα έχει δημοσίευμα του Κατηφόρη, με το οποίο εξυμνούνται *«… ο πολλάκις αμφισβητηθείς ποιητής Σεφέρης και ο γνωστός κομμουνιστής μουσικοσυνθέτης Θεοδωράκης…»* Σχολιάζει ο αντισυνταγματάρχης πως, ο Καράγιωργας πληρώνεται με 7.500 δραχμές από το ΑΝ, πως προβάλλει το βασιλιά στην ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ σε βάρος του έργου της *΄΄Εθνικής Κυβερνήσεως΄΄,* και πως αυτά είναι αποτέλεσμα της συμβουλής του γνωστού «… *αρνησίπατρι Μπακογιάννη* {ο οποίος}*…συνεβούλευσε τους δημοσιογράφους ΄΄Σαμποτάρισε το καθεστώς σε κάθε περίπτωση και με κάθε τρόπο, χωρίς συγχρόνως να υποστήν εσύ ζημιές…»*. Το ενδιαφέρον δεν έγκειται στη γνώμη του Κελεφούρα για τον Σεφέρη ή το Θεοδωράκη, αλλά στον άμεσο τρόπο που εκθέτει συναδέλφους του στο ναυτικό. Ήταν δουλειά του Πολιτόπουλου, να είχε εντοπίσει ή να είχε δώσει ΄΄γραμμή΄΄ στη ΄΄Ναυτική Ελλάδα΄΄ να αποφεύγουν Σεφέρη, Θεοδωράκη και τους υπολοίπους απορριπτέους λογοτέχνες. Αλλά η άποψη του καθεστώτος για τους αριστερούς καλλιτέχνες, λογοτέχνες, ποιητές ήταν γνωστή. Ο αντισυνταγματάρχης ξεκινάει από ιερή αγανάκτηση, διότι το ναυτικό πληρώνει ένα δημοσιογράφο που *«…δεν φαίνεται απηλλαγμένος επιδράσεων…»* Το αποτέλεσμα είναι να γράφονται θετικές απόψεις για Σεφέρη και Θεοδωράκη σε έντυπο των ΕΔ όπως η ΄΄Ναυτική Ελλάδα΄΄. Άρα δεν ξέρουν να κάνουν τη δουλειά τους, και οι αρμόδιοι δεν είναι κατάλληλοι για αυτές τις θέσεις. Επομένως καταλήγει *«…φρονώ ότι η ούτω υφισταμένη κατάστασις δυνατόν να εγκυμονή κινδύνους, υποβάλλεται η παρούσα, υπό την υμετέραν κρίσιν…»*. Ο αντιστράτηγος Παν. Χριστόπουλος Α΄ Υπαρχηγός του Αρχηγείου Στρατού, στέλνει αμέσως την αναφορά του επιτελούς του στο Αρχηγείο Ναυτικού/7ον ΕΓ. Δεν χάνει την ευκαιρία να προσθέσει και αυτός το δικό του σχόλιο, αφού η αναφορά περιλαμβάνει *«…ανεπιτρέπτους ψυχολογικάς δραστηριότητας του δημοσιογράφου Γ.Καράγιωργα…»*.[1]

Η όλη ιστορία του Καράγιωργα περιλαμβάνει στην ΄΄Ψυχολογική αυτή Επιχείρηση΄΄ (εξ ου και η χρήση από τον Χριστόπουλο της φράσης *΄΄ανεπιτρέπτους ψυχολογικάς δραστηριότητας΄΄* επειδή αφορά δημοσιεύματα) βασιλιά, ποιητή, μουσικοσυνθέτη, δημοσιογράφους και έναν αντισυνταγματάρχη, που προσέχει τη δουλειά του πιο πολύ απ' ότι ο Πολιτόπουλος στην αντίστοιχη θέση του 7ου Επιτελικού Γραφείου του ΑΝ. Ο Πολιτόπουλος (αλλά και πολλοί άλλοι στη διάρκεια 1967-74) δραστηριοποιείται όχι μόνον με την ιδιότητα του τμηματάρχη του 7ου ΕΓ αλλά και του αξιωματικού που ενδιαφέρεται για *«…την εν γένει καταβαλλομένην προσπάθειαν της Επαναστάσεως…»*. Είναι διευρυμένος πλέον ο ρόλος και οι ευθύνες των στελεχών των ΕΔ. Αισθάνονται πως συμμετέχουν στην άσκηση εξουσίας, και ασκούν ανάλογη δραστηριότητα. Θέλουν να θεραπεύσουν διάφορες ατασθαλίες. Έτσι υποβάλλει αναφορά για θέματα τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής Μεθώνης Μεσηνίας *«…εν τω πνεύματι υφισταμένης σχετικής διαταγής ΑΕΔ περί υποχρεώ-σεως των Αξιωματικών να αναφέρωσι ιεραρχικώς πάν ότι υποπίπτει εις την αντίληψίν των, δυνάμενον να βλάψη…»* το έργο της ΄΄επαναστάσεως΄΄. Περιγράφει αδυναμίες εξυπηρετή-σεως τουριστών στην Μεθώνη και αυτά που αναφέρει αφορούν την «*…κακή και βραδυτάτη εξυπηρέτηση…»* τουριστών. Άρα η προσπάθεια της ΄΄επανάστασης ΄΄ στον τομέα του τουρισμού πλήττεται στην συγκεκριμένη περιοχή. Δεν παραλείπει να τονίσει πως στη Μεθώνη *«…ουδέν έργον τουριστικής αξιοποιήσεως έχει μέχρι τούδε εκτελεσθεί…*{καίτοι} *παρουσιάζει μέγα τουριστικόν ενδιαφέρον …»*. Η αναφορά του Πολιτόπουλου προωθείται από τον Αραπάκη, Διευθυντή Α΄Κλάδου του ΑΝ και προϊστάμενο του Πολιτόπουλου στον «*…Αξιότιμον Κον Γενικόν Γραμματέα Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού…διά τα καθ' υμάς..».* Άγνωστο τι έγινε για την Μεθώνη από τον ΕΟΤ.

Δεν παρεξήγησε κανείς τον Πολιτόπουλο για την αναφορά του αυτή μεταπολιτευτικά. Αντίθετα τον αντισυνταγματάρχη Α. Μπαϊρακτάρη του στρατού βρίσκοντας την αναφορά του στη μεταπολίτευση, τον ενέταξαν, όπως λέει ο ίδιος[2], στους ΄΄χαφιέδες΄΄. Επειδή είχε υποβάλλει με το ίδιο σκεπτικό, μια αναφορά για την διακοπή των επιδοτήσεων των καπνών στη δική του περιοχή τον Ορχομενό. Επιτυγχάνοντας μάλιστα την επαναχορήγησή τους με τον τρόπο αυτόν.

Το καθεστώς, όπως γράφει και ο Πολιτόπουλος στην δική του αναφορά, παρότρυνε τα στελέχη των ΕΔ, να υποβάλλουν αναφορές με τα ΄΄κακώς κείμενα΄΄, που έπλητταν το έργο της ΄΄επαναστάσεως΄΄. Και αυτό

---

[1] Ο ίδιος δημοσιογράφος πρέπει να είναι και ο συγγραφέας του βιβλίου *Απ' τον ΙΔΕΑ στη Χούντα,* Παπαζήση, Αθήνα 1975 για τον οποίο ο Νικολόπουλος στη συνέντευξή του εκφράζεται απαξιωτικά δηλώνοντας χωρίς να τον κατονομάζει «*…ένας δημοσιογράφος ο οποίος έχει χρηματίσει και πρόεδρος ή γενικός γραμματέας της ΕΣΗΕΑ και τέτοια, ο οποίος κατά κάποιο τρόπο ήταν και πράκτοράς μου, και πληροφοριοδότης, έγραψε ένα βιβλίο "Από τον ΙΔΕΑ στη Χούντα", το οποίο το πήρα και μου το αφιέρωσε. Μεταπολιτευτικώς. Και έβαλα με μαρκαδόρο ποια ήταν σωστά και ποια ήταν λάθος, και του λέω "ρε συ τι είναι αυτά που γράφεις; Και τα γράφεις μάλιστα ως ντοκουμέντα για την ιστορία; Και η ιστορία λόγω του ότι είσαι της ΕΣΗΕΑ και τέτοια και σοβαρός δημοσιογράφος θα τα κρατήσει ως σωστά…"….»*

[2] Βλ.παράρτημα Β-ΙΙ συνέντευξη Μπαϊρακτάρη.

έκαναν πολλοί, αναφέροντας ατασθαλίες της μορφής, που οι δύο προαναφερθέντες περιέλαβαν στις αναφορές τους.

Ο Πολιτόπουλος διαμαρτύρεται σε άλλη αναφορά του διότι, ο πλωτάρχης (Ι) Β. Μάντζαρης του είπε πως, ο διευθυντής του υγειονομικού αρχιπλοίαρχος (Ι) Βαρούχας είχε κατηγορήσει το 7ο ΕΓ πως συνωμοτούσε εναντίον του. Άγνωστο τι επακολούθησε, αλλά σε επόμενη αναφορά του ζητάει να μετατεθεί από το ΑΝ. Και τούτο επειδή ο αρχηγός διέταξε, να ακυρωθεί μετάθεση ενός ναύτη, που ο ίδιος είχε ζητήσει να τοποθετηθεί στο 7ο ΕΓ, επειδή ήταν πρώτα εκφωνητής του ΕΙΡΤ Θεσσαλονίκης. Ενώ (γράφει ο Πολιτόπουλος), ο Διοικητής ΝΔΝΑ πλοίαρχος Γ.Ταμπακόπουλος, είχε αναφέρει στον Αρχηγό πως *«…η τοποθέτησις του ναύτου εις ΑΝ εξυπηρέτει εμέ προσωπικώς ενδιαφερόμενον διά τον ναύτην επειδή ήτο συμπατριώτης μου…»*. Ο Πολιτόπουλος είναι εύθικτος και σωστά διαμαρτύρεται. Ανέχθηκε μέχρι τότε καταστάσεις, λόγω των καθηκόντων του ως Διευθυντού του 7ου ΕΓ, και παρέβλεπε θέματα «*… προσωπικής μου ευθιξίας και ατομικού μου κύρους ως αξιωματικού, προσεπάθησα να διαχωρίσω προς όφελος της υπηρεσίας το ΄΄άτομον΄΄ από την ΄΄θέσιν΄΄…»* Στο σημείο αυτό είναι, που μνημονεύει την περίπτωση του αρχιπλοιάρχου Βαρούχα, ζητάει να τον μεταθέσουν *«… υποβάλλων άμα μήνυσιν εναντίον των συκοφαντών …»*. Το θέμα μάλλον διευθετήθηκε και ο Πολιτόπουλος δεν μετατέθηκε στη φάση αυτή από το 7ο ΕΓ. Τον Ιούλιο του ίδιου χρόνου 1971 αναφέρει με ΦΕΣ στο γραφείο ΑΝ πως ο ναύτης οδηγός του αρχηγού «*…χειρονομών και φωνασκών εφέρετο σκαιότατα προς τον Υπαξιωματικόν Υπηρεσίας της πύλης εν μέση οδώ και παρουσία πλήθους….κληθείς επεδείξατο στάσιν προκλητικήν και αντιστρατιωτικήν…»*.

Το τελευταίο έγγραφο από τη σειρά αυτή,[1] που εμφανίζει ένα στέλεχος πιστό στις αρχές του Απριλιανού καθεστώτος, προωθεί κείμενο για δημοσίευση στο περιοδικό ΄΄Ναυτική Επιθεώρησις΄΄. Πρόκειται για εργασία του Πολιτόπουλου, όπου αναπτύσσει τις απόψεις του για το αστικό καθεστώς, συγκρίνοντάς το με τον κομμουνισμό και παρουσιάζοντας πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Δεν αποφεύγει όμως τον πειρασμό, να αναφερθεί στην Ελλάδα όπου *«… χώραν ψυχικού κάλλους δι' άλλην μίαν φοράν διδάσκεται σήμερον εις τους λαούς της γης η μέθοδος διατηρήσεως των επιτευγμάτων του παρελθόντος. Οικοδομούνται αι φθαρείσαι αξίαι προς επιβίωσιν της αληθείας προς διασφάλισιν της Δημοκρατίας και του Αστικού μας καθεστώτος…»*.

Η δικτατορία στο άρθρο ερμηνεύεται από τον συντάκτη του, ως μέθοδος οικοδόμησης αξιών που εφθάρησαν. Δείχνει τον τρόπο σκέψης των στελεχών των ΕΔ, που πιστά στο αστικό καθεστώς και αποφασισμένα να το προστατεύσουν, χρησιμοποιήθηκαν από αυτό ακριβώς το καθεστώς για λύση προβλημάτων, που δεν γινόταν να αντιμετωπισθούν υπό κοινοβουλευτισμό (Κυπριακό, διευκολύνσεις 6ου Στόλου). Στη συνέχεια παραγκωνίσθηκαν (όχι όλοι βέβαια, αφού πολλοί αξιοποιήθηκαν στη μεταπολίτευση) από αυτό ακριβώς το ΄΄Αστικό Καθεστώς΄΄, που εκθειάζει ο Πολιτόπουλος στο άρθρο του. Έτσι εξηγείται η εναντίωση πολλών υποστηρικτών της 21ης Απριλίου για τον Καραμανλή και τη ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, για τις ΗΠΑ και για το βασιλιά. Όλοι αυτοί τους χρησιμοποίησαν και έλυσαν ζητήματα, που οι ίδιοι δεν φαντάζονταν έτσι την εξέλιξή τους, κυρίως στο Κυπριακό. Τους πρωτεργάτες στρατιωτικούς (και μόνον αυτούς, γιατί για τους λοιπούς συνεργάτες τους πολιτικούς και άλλους, το έγκλημα ήταν ΄΄στιγμιαίο΄΄) τους καταδίκασε το ΄΄αστικό καθεστώς΄΄ σε μακρόχρονες φυλακίσεις. Το κείμενό του ο Πολιτόπουλος το κλείνει χρησιμοποιώντας ρήση ενός από εκείνα τα στελέχη. «*..Δεν θα αφήσωμεν τον ασθενή να αποθάνη αβοήθητος άνευ ιατρού..»*. Εκείνο που δεν συναντάται σε κείμενα πιστών στο καθεστώς της 21ης Απριλίου είναι, ποιος διάλεξε τους συγκεκριμένους ανθρώπους, να επέμβουν και σώσουν το αστικό καθεστώς, που υποτίθεται πως κινδύνευε. Η παράλειψη εξηγείται, με το ότι δεν αισθάνονται την ανάγκη να εξηγήσουν κάτι τέτοιο. Ίσως δεν τους απασχολεί. Εξάλλου πιστεύουν, πως πράγματι έκαναν ΄΄επανάσταση΄΄, άρα δεν οφείλουν εξηγήσεις. Έτσι γαλουχούνταν από την πρώτη ημέρα εισόδου στη ΣΣΕ και στη συνέχεια στις συνωμοτικές ομάδες. Όσο για τους πιστούς από άλλα όπλα, όπως π.χ. ο Πολιτόπουλος ή ο Καμαρινέας του ναυτικού, δε χρειαζόταν στρατολόγησή τους στη συνομωσία. Ήταν σίγουροι οι πρωτεργάτες του στρατού, πως τέτοιους θα εύρισκαν στη συνέχεια, όπως και έγινε.

Η ομάδα ισχύος που στελέχωσε τις ΄΄ευαίσθητες΄΄ θέσεις του ΓΕΝ, όταν σταθεροποιήθηκε το καθεστώς της 21η Απριλίου, σχηματίσθηκε γρήγορα. Από αξιωματικούς που τους συναντάμε συνέχεια στα έγγραφα, που σχετίζονται με θέματα, που αφορούν την ΄΄επανάσταση΄΄, τη διαφώτιση, τις πληροφορίες, το γραφείο Α/ΓΕΝ. Ο Περβαινάς πλαισιώνεται από τους αντιπλοίαρχο Π.Βόσσο, πλωτάρχη Αθ. Πολιτόπουλο, πλωτάρχη (Ο) Μπ.Ρηγόπουλο, υποπλοίαρχο Αθ. Αναγνωστόπουλο, που εντάσσονται στο γραφείο του αρχηγού.[2] Έτσι αναφέρει Πόρισμα Ενόρκου Διοικητικής Εξετάσεως[3] που διενεργεί ο πλοίαρχος Η. Κολοκύθας τον Μάιο του 1968. Την ΕΔΕ έχει διατάξει ο Περβαινάς για να διαπιστωθεί «*…επί πληροφοριών αι οποίαι υπέπεσαν εις την αντίληψίν μου…»* τι συνέβη και ο Βόσσος μέσα στο γραφείο «*… εξεφράσθη κατά τρόπον απάδοντα επί*

---

[1] ΤΕ ΑΝ φ.11702/10/70/16-11-70 με το οποίο διαβιβάζεται στην ΥΙΝ προς δημοσίευση στη ΄΄Ναυτική Επιθεώρηση΄΄ κείμενο του Πολιτόπουλου με τίτλο *΄΄ΤΟ ΑΣΤΙΚΟΝ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΚΑΙ ΑΙ ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΑΙ ΤΟΥ ΤΑΣΕΙΣ΄΄*.

[2] Βλ. και συνέντευξη Νικολόπουλου (παράρτημα Β-Ι) για τους αξιωματικούς, που βρίσκονταν κοντά στον Περβαινά. Αναφέρει και στελέχη που αργότερα τους συναντάμε στην οργάνωση για το κίνημα του Μαίου 1973 (Γκιόκεζα, Κολιγιάννη), το οποίο όμως γνώριζε όπως είδαμε και ο Περβαινάς.

[3] Το πόρισμα της ΕΔΕ Κολοκύθα (χαρακτηρισμένο ΑΠΟΡΡΗΤΟ) προκύπτει από τις καταθέσεις των αναφερομένων στελεχών που πάρθηκαν όλες στις 7 και 8 –5-1968, πρέπει να υποβλήθηκε στις 8-5-68, δεν φέρει ημερομηνία εκδόσεως, και διενεργήθηκε κατόπιν διαταγής Περβαινά ΓΕΝ/ΓΡ.ΑΡΧΗΓΟΥ Φ. 0075048/68/2-5-68

ληφθείσης υπό Α/ΓΕΝ αποφάσεως...» Γραμματέα όριζε τον υποπλοίαρχο (Ο) Θ. Τζεφεράκο. Ο Κολοκύθας παίρνει τις καταθέσεις των παραπάνω καθώς και μονίμου υπαξιωματικού Δημ. Αγάθου και του πλωτάρχη (Ο) Δ.Παπασταθόπουλου (τμηματάρχη του ΓΕΝ Α2-ΙΙΙ) και συντάσσει το πόρισμά του. Το οποίο εμφανίζει τη νοοτροπία, που είχε ήδη αναπτυχθεί στα στελέχη τα πιστά στο νέο καθεστώς. Ο Βόσσος εκτελεί καθήκοντα Διευθυντή του νεοσύστατου Γραφείου Α/ΓΕΝ. Εκνευρίζεται μαθαίνοντας πως μοιράσθηκαν, χωρίς να ερωτηθεί, προσκλήσεις της ΕΒΑ (Ελληνικής Βασιλικής Αεροπορίας). Οι προσκλήσεις δεν ήταν για κάτι τυχαίο, αλλά αφορούσαν συνεστίαση με σκοπό τη σύσφιξη των δεσμών των στελεχών των ΕΔ στα πλαίσια των εκδηλώσεων για την επέτειο της *΄΄ Επαναστάσεως της 21ης Απριλίου 1967…»* Αναρωτήθηκε γιατί τον παραγκωνίζει ο Α/ΓΕΝ. Σύμφωνα με το πόρισμα δεν φτάνει ο εκνευρισμός του για αυτόν τον παραγκωνισμό, και σε λίγο επανέρχεται «*…εν καταφανή εκνευρισμώ ...»* διότι έμαθε πως τοποθετήθηκε σε θέση εξωτερικού αξιωματικός ΄΄ακατάλληλος΄΄ κατά τη γνώμη του. Ακολούθησε συζήτηση με τους υπολοίπους του γραφείου, όπου το θέμα ήταν πως τέτοιες επιλογές για τοποθετήσεις αξιωματικών «*… επιδρούν επί του φρονήματος των νεαρών Αξιωματικών αντιλαμβανόμενοι ότι <u>ένιοι αντεπαναστάται</u>* {σ.σ. η υπογράμμιση στο χειρόγραφο του πορίσματος} *χαίρουν προνομίων και σήμερον...»*. Οι αντεπαναστάτες στους οποίους αναφερόταν ο Βόσσος ήταν ο αντιπλοίαρχος Μ. Αγαπητός και ο πλοίαρχος Μανουσάκης (σύμφωνα με την κατάθεση Πολιτόπουλου). Για τη συνεστίαση της ΕΒΑ και την επιλογή Αγαπητού για τοποθέτηση σε θέση εξωτερικού στο ΝΑΤΟ, καταθέτει ο Βόσσος στις 7 Μαίου, αιτιολογώντας τον εκνευρισμό του: *«...επικράθην διότι δεν ηρωτήθην επί θέματος της αρμοδιότητός μου παραγκωνισθείς, καθ' όσον είχον υπ' όψιν μου όπως εις τοιαύτας περιπτώσεις να εισηγούμαι εις τον κ. Αρχηγόν...»* Αποφεύγει να καταθέσει εδώ, πως αυτού του είδους οι εισηγήσεις (δηλαδή ορισμός αντιπροσωπειών) δεν είναι αρμοδιότητα του Γραφείου Α/ΓΕΝ, αλλά του Α2-ΙΙΙ, όπως και έγινε. Έχει αρχίσει η καταστρατήγηση των κανονισμών, αρμοδιοτήτων, ιεραρχίας και η συγκέντρωση όλων των αφορούντων την ΄΄επανάστασιν΄΄ σε συγκεκριμένα γραφεία και στελέχη. Όσο για τις τοποθετήσεις στο εξωτερικό (κάτι που γίνεται με απόφαση ΑΝΣ μετά εισήγηση του Β΄Κλάδου) καταθέτει ο Βόσσος το λόγο που «*…το γεγονός της τοιαύτης επιλογής μου επροκάλεσεν οδύνην …»*. Έμαθε πως τοποθετείται στο ΝΑΤΟ ο πρωτοστατήσας στην ΄΄αντεπανάσταση΄΄ της 13ης Δεκεμβρίου 1967 αντιπλοίαρχος Αγαπητός κυβερνήτης τότε του Α/ΤΔΟΞΑ. Ο οποίος «.. *απετέλει τον ακουόμενον συνεχώς και αντιλέγοντα εις τας διαβιβαζομένας υπ' εμού εις την SSB[1] κατά την αντεπανάστασιν εντολάς προϊσταμένων προς τα αντεπαναστατήσαντα πλοία, όπως εγκαταλείψουν την αντεθνικήν κίνησιν των προς Θεσσαλονίκην και Καβάλαν...»*.

Στο σημείο αυτό, εκείνο που προστίθεται είναι, πως εκτός από τον Μάντζαρη ήταν και ο Βόσσος που μιλούσε από την SSB μεταδίδοντας εντολές της ΄΄επανάστασης΄΄. Ο Αγαπητός ήταν με το μέρος των κινηθέντων με τα πλοία υπακούοντας στις προτροπές του Κωνσταντίνου και του Ροζάκη, που έπλεε προς συνάντησή του με το στόλο. Ο Περβαινάς δεν κινήθηκε ΄΄εκδικητικά΄΄ στις εκκαθαρίσεις που ακολούθησαν. Οι διωχθέντες και αποταχθέντες ήταν σχετικά λίγοι, σε σύγκριση με όσους είχαν συμμετάσχει με την ΄΄αντεπανάστασιν΄΄. Διαφορετικά δεν θα έμεναν πολλοί στο ναυτικό. Ο Βόσσος αισθάνεται, πως πρέπει να έχει άποψη για τον τρόπο, με τον οποίο αξιοποιούνται τα στελέχη του ναυτικού και πως υπερασπίζεται με τον τρόπο αυτό την ΄΄επανάσταση΄΄. Ο Περβαινάς φαίνεται πως δεν ανεχόταν τέτοιες εκδηλώσεις. Αυτές οι επιλογές ήταν δικός του ρόλος, και έτσι μάλλον απομάκρυνε το Βόσσο από το Γραφείο Α/ΓΕΝ. Έτσι πρέπει να έγινε, αφού και στο πόρισμα του ο Κολοκύθας αναφέρεται στον *«...μέχρι προ ολίγου προϊστάμενο ...»* του γραφείου. Για τον οποίο και προτείνει να επιβληθεί πειθαρχική ποινή διότι *«...άνευ λόγου εξεφράσθη κατά τρόπον ανοίκειον επί αποφάσεως κ. Α/ΓΕΝ και διότι επιδιώξας επληροφορήθη και εσχολίασεν αποφάσεις ΑΝΣ κατά τρόπον επίσης ανοίκειον...»*. Αυτό που προκύπτει είναι, η νέα νοοτροπία συνδιοίκησης από την ομάδα οπαδών της ΄΄επαναστάσεως΄΄ με την, έτσι και αλλιώς εξαρτημένη από τη χούντα, διοίκηση του ναυτικού.

Υπάρχουν όμως και σε υψηλότερα κλιμάκια αντιδράσεις, αλλά για θέματα που σχετίζονται με τις παραδοσιακές δομές του ναυτικού, που προσπάθησε να αλλάξει η χούντα. Ο αρχηγός Αιγαίου Πελάγους αρνείται να υπακούσει στις αλλαγές. Ο Μπακόπουλος είχε βρεθεί με το μέρος της ΄΄επανάστασης΄΄ στις 13 Δεκέμβρη 1967 και την άλλη μέρα παραλαμβάνει Αρχηγός Αιγαίου Πελάγους, δηλαδή του μεγαλύτερου μέρους του στόλου. Με την ιδιότητα αυτή προβαίνει και στην διενέργεια ΕΔΕ, [2] από το πόρισμα της οποίας προκύπτουν και τα συμβάντα της ημέρας εκείνης. Ο Μπακόπουλος επομένως είναι άνθρωπος του καθεστώτος. Δύο μήνες όμως μετά ο Περβαινάς διατάσσει διενέργεια ΕΔΕ από τον υποναύαρχο Γ.Παππά αυτή τη φορά *«...επί διατυπωθεισών απόψεων υπό Α.Α.Π. Υποναυάρχου Θ. Μπακόπουλου, απτομένων θεμάτων Διοικήσεως...»*. Ο Μπακόπουλος είχε παραλάβει ΑΑΠ στις 14-12-67, και στις 18 Φεβρουαρίου 1968 εξέφρασε απόψεις, που του κόστισαν. Στις 22-2-68 διατάχθηκε η ΕΔΕ[3], την ίδια μέρα υποβλήθηκε το

[1]SSB είναι πομπός μεγάλης εμβέλειας με τον οποίο είναι δυνατή συνομιλία και από την οποία εκπέμποντων εκατέρωθεν εντολές κ.λ.π. τις ώρες εξέλιξης των γεγονότων της 13ης Δεκέμβρη 1967.

[2] Βλ. κεφάλαιο Δ2β για την ΕΔΕ Μπακόπουλου περί του κινήματος της 13-12-1967

[3] Η έρευνα για τα λεχθέντα από τον Μπακόπουλο διατάχθηκε προφορικά από τον ΥΕΘΑ στον Α/ΓΕΝ Περβαινά, ο οποίος δίνει την εντολή για ΕΔΕ στον Παππά με Α/ΓΕΝ Φ.ΓΝ 854. Διαβιβάσθηκε αυθημερόν στον ΥΕΘΑ με ΓΕΝ αρ.πρωτ. 175/22-2-1968. Η ΕΔΕ περιείχε καταθέσεις των πλοιάρχων Ν. Σταθάκη και Α. Μπάρδα, του αντιπλοιάρχου Π. Μανώλου, των πλωταρχών Ν.Παππά, Γ.Λελούδα, Γ.Σταύρου, Ν.Σοφρά, Κ.Παπαδογιάννη, Κ.Δανιηλίδη, υποπλοιάρχων Β.Γαβριήλ και Γ.Δριτσάκου και του ανθυπολοιάρχου Ι. Βουραζέρη.

πόρισμα, στηριζόμενο σε δώδεκα καταθέσεις στελεχών του ναυτικού και σε δύο ημέρες ο Μπακόπουλος αποστρατεύθηκε. Υπηρέτησε υπό το νέο καθεστώς λιγότερο από ένα χρόνο, το στήριξε σε αρκετές περιπτώσεις, αλλά οι απόψεις που εξέφρασε για αλλαγές που είχαν αρχίσει να συντελούνται σε θέματα του ΠΝ, τον οδήγησαν εκτός ναυτικού. Το πόρισμα αποκαλύπτει, πως ο Μπακόπουλος μίλησε παρουσία ογδόντα περίπου αξιωματικών του ΑΑΠ όλων των βαθμών, που παρακολούθησαν νωρίτερα διάλεξη του πλωτάρχη Ν.Σοφρά. Παίρνοντας το λόγο διευκρίνισε, επί φημολογίας διαφωνιών του με άλλους ναυάρχους, πως θεωρεί τελείως ανεπιτυχή την ονομασία των τέως αρχικελευστών σε ανθυπασπιστές. Και δήλωσε, πως ο ίδιος θα συνεχίσει να τους αποκαλεί με τον προηγούμενο βαθμό. Πρόσθεσε μάλιστα, πως από χρόνια ο ΣΞ επεδίωκε να υπαγάγει σ' αυτόν το ναυτικό και την αεροπορία, και να υφαρπάξει την εξουσία τους. Κάλεσε τους αξιωματικούς, να προετοιμαστούν για αντιμετώπιση δύσκολων στιγμών εξ αιτίας όλων αυτών. Αναφέρθηκε τέλος σε «*… επιβαλλομένην ανάγκην επαγρυπνήσεως και την λήψιν σοβαρών μέτρων ασφαλείας, διότι απεκαλύφθη ανατρεπτική οργάνωσις της αριστεράς υπό την επωνυμίαν ΄΄Δημοκρατική Άμυνα΄΄ μέλη της οποίας υπήρξαν Ημερομίσθιοι και Υπαξιωματικοί ΒΝ και οι οποίοι προπαρασκεύαζον δολιοφθοράς εις βάρος των Β.Πλοίων και Ν.Εγκαταστάσεων…»* Πρόκειται για τις συλλήψεις των υπαξιωματικών που βρίσκονταν ήδη στο Κ/ΔΕΛΛΗ. Με τις ανακοινώσεις αυτές του Μπακόπουλου και τα γενικά σήματα που εκπέμφθηκαν, καλλιεργήθηκε και το ανάλογο κλίμα, που έφερε και τα βασανιστήρια.

Ο Παππάς δεν υποβάλλει πρόταση, όπως όφειλε και συμβαίνει συνήθως στα πορίσματα ΕΔΕ. Καταλήγει σε συμπεράσματα, που είναι ακριβής επανάληψη των διαπιστωθέντων. Και τούτο μάλλον γιατί ο Μπακόπουλος είναι αρχαιότερος του. Ο Μπακόπουλος, όταν έλεγε στη συγκέντρωση τις απόψεις του, ήξερε πως δεν πρόκειται να τον προστατεύσει η μέχρι τότε καλή του στάση απέναντι στο καθεστώς. Δεν γλιτώνει το στέλεχος, που στρέφεται κατά αποφάσεων διοικήσεως και μάλιστα σε θεσμικά θέματα, όπως οι στόχοι περί ενοποιήσεως κ.λ.π. Η ενοποίηση τελικά περιορίσθηκε στην αύξηση των αρμοδιοτήτων του ΑΕΔ, και διάφορες μικροαλλαγές σε στολές και πηλίκια που απέβλεπαν στην ομοιομορφία, αλλά στόχευαν στην ισοπέδωση των ιδιαιτεροτήτων κ.ο.κ. [1]

Μαζί με τις αλλαγές σε στολές και πηλίκια, ήρθε αργότερα η διαταγή του Σκιαδόπουλου να φορούν στολή ή κοστούμι με γραβάτα οι αξιωματικοί και ανθυπασπιστές, /όταν έρχονται και φεύγουν από τις υπηρεσίες τους. Και μάλιστα μέσα στο καλοκαίρι οπότε τα προβλήματα ογκώθηκαν.

Τον Σκιαδόπουλο ακολουθεί και ο Κουμανάκος ως Διοικητής ΚΕΠΑΛ στις πιέσεις αυτές, με έκδοση παρόμοιας διαταγής.[2] Είναι Ιούλιος του 1970 και η ζέστη κάνει τους ανθρώπους με κοστούμι να υποφέρουν.

Ο Μαργαρίτης αντιμετώπισε την ογκούμενη δυσφορία των στελεχών του ναυτικού, κυρίως για τις αλλαγές στολών και πηλικίων, προβαίνοντας ο ίδιος σε ομιλία παρουσία όλων σχεδόν των αξιωματικών του ναυτικού στο ΚΕΠΑΛ.[3] Αργότερα στη μεταπολίτευση, ο Εγκολφόπουλος θα εκφραστεί βίαια στην αναφορά προς τον Αβέρωφ (που παρουσιάσθηκε παραπάνω) για αυτές τις προσπάθειες ισοπέδωσης του ναυτικού. Τα στελέχη των ΕΔ προσπαθούσαν να διατηρήσουν κάτω από το αυταρχικό καθεστώς την φυσιογνωμία του Όπλου τους. Τα μεν ως κυρίαρχα μέλη του αδιαμβισβήτητου ρυθμιστή που ήταν ο Στρατός Ξηράς και επέβαλλε τα δικά του δεδομένα (τα πηλίκια που υποχρέωσαν το ναυτικό να φορά, ήταν ακριβώς τα ίδια με του στρατού με μόνη διαφορά μια άγκυρα στο εθνόσημο). Τα δε του ναυτικού, βλέποντας τα δικά του σύμβολα και τις στολές να αλλάζουν. Με αυτά είχε συγχρωτισθεί και δεθεί από έφηβος. Και τα αντικαθιστούσαν με άλλα, που έβλεπε να φορούν συνάδελφοι άλλου Όπλου. Το ερμήνευαν και σωστά ως προσπάθεια να υποταγεί η ιδιαιτερότητα, ανεξαρτησία και κύρια το πνεύμα Σώματος. Εκείνα δηλαδή που διέπουν έτσι και αλλιώς κάθε στρώμα στελεχών, κάθε κατηγορίας, στις ΕΔ όλων των κρατών του κόσμου.

Γ18γ.-ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΠΑ ΣΤΗ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ

Στελέχη της πολεμικής αεροπορίας να δραστηριοποιούνται ως συνεργάτες του απριλιανού καθεστώτος, συναντάμε σε λίγα έγγραφα. Είναι όλα χαρακτηρισμένα ΑΠΟΡΡΗΤΑ και δείχνουν, πως οι διαδικασίες με τις οποίες λειτουργούσαν, δεν διέφεραν από των άλλων όπλων. Είναι παρατηρημένο από το σύνολο σχεδόν των εγγράφων, που καταγγέλλουν δραστηριότητες συναδέλφων τους πως, οι καταγγέλλοντες χρησιμοποιούν την ίδια σχεδόν φρασεολογία, το ίδιο ύφος. Τα στελέχη αυτά δεν επιλέγονται τυχαία για τις θέσεις που καλύπτουν. Δεν είναι οι μόνοι ΄΄χαφιέδες΄΄. Οι ίδιοι υπηρετούν σε θέσεις με τέτοιες αρμοδιότητες. Συναντάμε τέτοιες πρακτικές και από στελέχη, που δεν υπηρετούν σε ΄΄αρμόδιες΄΄ θέσεις ασφαλείας. Και τους

[1] Τα έγγραφα σχετικά με τις τροποποιήσεις πηλικίων και στολών είναι τα εξής:
ΑΝ 20961/24/68/20-12-69 και ΑΝ 20123/7/70/27-5-70 και ΑΕΔ /1η ΜΕΟ /ΔΚ/Ι Φ. 6282/00/66/26-8-70 και ΑΝ/1ον ΕΓ/1 Φ.20123/16/70/28-9-70 και ΑΝ/1ον ΕΓ/1 Φ.20123/19/70/15-10-70. Οι αλλαγές αφορούσαν καταργήσεις στολών και θέσπιση νέων ομοιόμορφων και για τα τρία όπλα αλλά με βάση στολές που χρησιμοποιούσε ήδη ο στρατός. Επίσης αφορούσαν αλλαγές για πηλίκια, επενδύτες, κ.λ.π. αξιωματικών και υπαξιωματικών.

[2] Είναι η Δ.Ν.Ε/Κ.ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ (ΚΕΠΑΛ-ΚΕΚΑΝ-ΜΥΚ) Φ.70042/70/8-7-1970

[3] Ήταν εκείνη ακριβώς η συγκέντρωση όπου βρήκε την ευκαιρία ο Πατσίλιας (βλ.παράρτημα Β-Ι συνέντευξη Πατσίλια) να εκφράσει με πρωτότυπο τρόπο τις απόψεις του *΄΄εν ευθυμία ών΄΄*.

συναντάμε σχεδόν πάντα ως πληροφοριοδότες του δικτύου και των γραφείων ΄΄ασφαλείας΄΄. Το καθεστώς χρησιμοποιούσε τους πρόθυμους και έτοιμους για τέτοιες ΄΄υπηρεσίες΄΄ ή τους κατασκεύαζε με τη μέθοδο των τοποθετήσεων σε θέσεις, που προσφέρονταν σε εύκολη μετάλλαξη σε ΄΄χαφιεδίστικες΄΄. Το τμήμα Ασφαλείας της 112 Πτέρυγας Μάχης αναφέρει[1] στο ΑΑ/2ον ΕΓ/ΑΣΦ για το σμηναγό Σέργιο Παπάση, πως σε συζήτηση εκθείαζε οτιδήποτε προέρχεται από τον Ανατολικό Συνασπισμό (όπως αεροπλάνα, πύραυλοι κ.λ.π), ως καλύτερα έναντι των Δυτικών. Και προσθέτει πως *«...εις τους παρισταμένους εσχηματίσθη η εντύπωσις ότι τούτο εγένετο εκ της μη συμπαθείας του προς τας ΗΠΑ...»* Επομένως ο πληροφοριοδότης είναι ένας "εκ των παρευρισκομένων". Το χειρόγραφο έγγραφο υπογράφει ο Επόπτης Ασφα-λείας σμηναγός Παππάς Νικ. και θεωρεί (συνυπογράφει συμφωνώντας) ο επίσης σμηναγός Δ.Δαμάσκος. Τον Παππά θα συναντήσουμε και αργότερα σε ίδια δραστηριότητα.

Το επόμενο έγγραφο[2] είναι από το Τμήμα Ασφαλείας μιας άλλης μονάδας, της ΙΙΙ Πτέρυγας Μάχης. Αναφέρει πως ο επισμηνίας Πλιώτας Π. «*...συμφώνως με παρασχεθείσας ημίν πληροφορίας ...»* κατέχει και διαβάζει βιβλία και περιοδικά «*… υπόπτου εθνικής τοποθετήσεως ...»* Ως ύποπτο σημειώνει το βιβλίο ΄΄ ΣΟΛΟΧΩΦ΄΄, ΄΄Ο ΗΡΕΜΟΣ ΝΤΟΝ΄΄ του Μιχ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΒΙΤΣ, που είναι απαγορευμένο για την ΠΑ και προφανώς για όλους. Έψαξαν τα πράγματα του επισμηνία παρουσία και του επισμηναγού Β.Νεστορίδη, βρήκαν και κατάσχεσαν τα βιβλία «*…΄΄ΟΙ ΜΥΓΕΣ΄΄ περιέχουσα είς τινα σημεία του κειμένου σημειώσεις, το νόημα των οποίων δύναται να χαρακτηρισθεί ως αντριβασιλικόν, ΄΄ΚΕΚΛΕΙΣΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΘΥΡΩΝ΄΄, αμφότερα υπό του JEAN PAUL SARTR, ΄΄ΔΡΑΠΕΤΗΣ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ΄΄ υπό του Γ.ΤΣΑΚΑΛΟΥ, έξ (6) τεύχη του περιοδικού ΄΄ΕΠΟΧΕΣ΄΄ περιέχοντα πλήθος φιλοκομμουνιστικών άρθρων και σχολίων...»* αλλά δεν βρήκαν αυτό που έψαχναν. Δηλαδή το *΄΄Ο ΗΡΕΜΟΣ ΝΤΟΝ΄΄*. Τον ρώτησαν και παραδέχθηκε, πως υπάρχει το βιβλίο και μόλις το παραλάβει από το σπίτι της μνηστής του στο Βόλο, θα τους το παραδώσει.

Το θέμα στην προκειμένη περίπτωση δεν είναι μόνον τα απαγορευμένα βιβλία. Είναι οι διαδικασίες που ακολουθούν για τον εντοπισμό τους, στελέχη μικρής σχετικά ηλικίας. Επίσης το σκεπτικό που κυριαρχεί στην αντιμετώπιση του ΄΄παραπτώματος΄΄ κατοχής και ανάγνωσης τέτοιων βιβλίων. Ο σμηναγός Μπαλές κλείνει την αναφορά του, επισημαίνοντας πως, επειδή υπάρχουν ευθύνες για την κατοχή βιβλίων με αντιβασιλικό σύνθημα και άλλα με φιλοκομμουνιστική ύλη «*……υποβάλλεται η παρούσα με την παράκλησιν όπως διατάξητε ότι δει..».* Η αναφορά έχει ως αποτέλεσμα να διαταχθεί ΕΔΕ. Απ' αυτήν υπάρχει μόνον η κατάθεση του Μπαλέ στις 5-8-1967. Τα στοιχεία του ενεργούντος την ΕΔΕ είναι δυσδιάκριτα στο έγγραφο. Ο βαθμός του σμηναγού στα στελέχη της ΕΒΑ όπως και οι αντίστοιχοι των άλλων όπλων στις ΕΔ, αντιστοιχεί σε μια ηλικία από είκοσι επτά μέχρι τριάντα δύο ετών. Σπάνια περισσότερο, εφ' όσον η ηλικία εισόδου στις παραγωγικές σχολές ήταν τότε από δέκα επτά ετών. Επομένως δεν πρόκειται για ιδιαίτερα έμπειρους επί θεμάτων προσωπικού και επιδράσεων βιβλίων. Εν τούτοις εκεί εντοπίζεται η ανησυχία των κρατούντων. Μη τυχόν και επηρεαστούν οι στρατιωτικοί από ιδέες ΄΄μολυσματικές΄΄, που προέρχονται από βιβλία προοδευτικής λογοτεχνίας. Παρουσιάζει ενδιαφέρον η κατάθεση του Μπαλέ από τις ερωτήσεις που του κάνουν και τις απαντήσεις που δίνει. Είναι εμφανείς οι επιδράσεις από την καλλιεργούμενη νοοτροπία περί ΄΄απαγορευμένων και μη εντύπων΄΄. [3]

Τα φρονήματα των στελεχών, οι επιδράσεις των βιβλίων και των ιδεών, ενδιαφέρουν τα δύο ΄΄αρμόδια΄΄ στελέχη, τον έναν που διενεργεί την ΕΔΕ και τον άλλον που είναι αξιωματικός ασφάλειας της μονάδος.

Δεν εντοπίσθηκε πουθενά έγγραφο, που να δείχνει πως, ασχολούνται οι ΄΄αρμόδιοι΄΄ τέτοιων θέσεων για το ΄΄πατριωτικό φρόνημα΄΄ του προσωπικού, για την πίστη και αφοσίωση στην πατρίδα τους. Από νωρίς μαθαίνουν πως το ΄΄φρόνημα΄΄ έχει να κάνει με τις ΄΄κακές, μιασματικές, προοδευτικές, αριστερές ιδέες΄΄ που βρίσκονται και σε όλα τα ανάλογα έντυπα και βιβλία.

Το θέμα των φρονημάτων, χαρακτηρισμών, ιδεολογιών και για την αεροπορία δεν σταματούσε στο στρατεύσιμο προσωπικό. Επεκτεινόταν στους υπαξιωματικούς, τους οποίους έψαχναν παραβιάζοντας προσωπικό χώρο και δικαιώματα, οικογενειακό άσυλο κ.λ.π. Αλλά και στους αξιωματικούς, αφού

---

[1] Το έγγραφο του σμηναγού Παππά που καταγγέλλει τον Παπάση είναι το 112 ΠΤΕΡΥΞ ΜΑΧΗΣ/ΤΜ.ΑΣΦ. φ.206/100/Α 52Ε/ΤΓΑ 1010/9-3-1970.

[2] Το έγγραφο που περιγράφει πως εντόπισαν τα απαγορευμένα βιβλία *«..υπόπτου εθνικής τοποθετήσεως...»* στον Πλιώτα είναι το ΙΙΙ Πτέρυξ Μάχης/Τμ.Ασφ. φ. ΑΑ 773/5/ΑΣΦ/Α412/26-6-67 ενώ η διαταγή με την οποία καθορίζονταν τα απαγορευμένα βιβλία είναι το ΓΕΑ/7355/1/ΑΣΦ/3ον/Α531417/18-5-66.

[3] Ο διάλογος του Μπαλλέ και του ενεργούντος την ΕΔΕ, που είναι επίσης σμηναγός έχει ως εξής: *«...κατά την έρευναν ευρέθησαν βιβλία μη κομμουνιστικού περιεχομένου;...-Ευρέθησαν πλην όμως ήταν ελάχιστα, ένα ή δύο περίπου....-...Είχε κοινοποιηθεί διαταγή διά να γνωρίζει το προσωπικόν ποία βιβλία ήταν απηγορευμένα; -...Κατ' αρχήν το απηγορευμένον βιβλίο γίνεται αντιληπτόν εις την ανάγνωσιν εκ του περιεχομένου του, επί πλέον δε εις άπαν τον ημερήσιον τύπον τοπικόν και πρωτευούσης εδημοσιεύθησαν ποία τυγχάνουν απηγορευμένης κυκλοφορίας βιβλία. -...Κατά την γνώμη σας και ως αρμόδιος επιτελής ασφαλείας..τα βιβλία άτινα αναγιγνώσκοντο τόσον υπό του Επισμηνίου Πλιώτα όσον και υπό του Σμηνίου Φιλιππίδη είχον επιδράσεις επί του φρονήματος και της εκδηλουμένης σκέψεως τούτων; -Κατά πληροφορίας ο μεν Σμηνίας Φιλιππίδης εξεδήλωνε ιδέας αποκλίνουσας εις την Αριστεράν οπότε κρίνεται ότι τα βιβλία ταύτα είχον επιδράσει, ο δε Επισμηνίας Πλιώτης λόγω της εσωστρέφιας του χαρακτήρα δεν ηδύνατο να διακριβωθούν τα φρονήματα του τα οποία κατά την γνώμην μου οπωσδήποτε έχουν επηρεασθεί εκ των βιβλίων τούτων...»* Ο Π. Μπαλλές αποστρατεύεται μετά τη μεταπολίτευση και παίρνει το 1986 το βαθμό του αντιπτεράρχου με ΄΄αποκατάσταση΄΄ όπως καταγράφει η *Κατάσταση Αξιωματικών εν αποστρατεία ΠΑ* του ΓΕΑ/Υπηρεσία Ιστορίας, ΑΘΗΝΑ 2000. Το πιθανότερο είναι πως με το ΄΄αποκατάσταση΄΄ εννοεί πως κέρδισε προσφυγή του στο Σ.τ.Ε. Θα ήταν κάπως δύσκολο να έχει ΄΄αποκατασταθεί΄΄ ως διωχθείς επί χούντας.

εντάσσονται και αυτοί, όπως όλοι, σε κατηγορίες ανάλογα με τον χαρακτηρισμό που παίρνουν με βάση τα φρονήματα τους.

Ο υποπτέραρχος Αθ. Δεληγιώργης Διοικητής της 28ης ΤΑΔ (που είναι και η μεγαλύτερη μάχιμη μονάδα της αεροπορίας), αναφέρει με χειρόγραφο έγγραφο απαντώντας σε διαταγή[1] του αρχηγείου αεροπορίας για τον υποσμηναγό ΥΓ. Σταυρακάκη. «… *ως προκύπτει εκ των πληροφοριακών εγγράφων …τυγχάνει κατηγορίας ΄΄Ψ΄΄ διότι μέχρι την 21-4-67 ετύγχανε ένθερμος υποστηρικτής της Ε.Κ. …»* Τον χαρακτήρισαν διότι διάβαζε Κεντρώες εφημερίδες, πολιτικολογούσε υπέρ της ΕΚ μετά την 21η Απριλίου δεν εκδηλώνεται «… *τηρών παθητικήν και αδιάφορον περί τα Εθνικά Θέματα στάσιν…»* Ο Δεληγιώργης προτείνει για τον μη εκδηλούμενο υπέρ της ΄΄επαναστάσεως΄΄, να μην αποχαρακτηριστεί ώστε, να συνεχίσουν την «… *περαιτέρω παρακολούθησιν των εκδηλώσεων του άμα τη επανόδω του…»*. Πρόκειται για αξιωματικό γιατρό της αεροπορίας, που υποστήριζε την Ένωση Κέντρου. Η κατηγορία ΄΄Ψ΄΄ αφορά τους ΄΄υπόπτους΄΄,[2] που πρέπει να παρακολουθούνται σύμφωνα και με την πρόταση του Δεληγιώργη. Και αφού ο γιατρός μετά το πραξικόπημα δεν εκδηλωνόταν, ο διοικητής του προτείνει να μην αποχαρακτηρισθεί ώστε, να τον παρακολουθεί, μόλις επανέλθει από την απόσπαση σε νοσοκομείο.

Το Νικ.Παππά που το 1970 ως αξιωματικός ασφαλείας της 112 ΠΜ συναντήσαμε να αναφέρει τον σμηναγό Παπάση, βρίσκουμε και το 1973 να συνεχίζει την ίδια δραστηριότητα αναβαθμισμένος σε επισμηναγό και υπηρετούντα στο ΑΑ/ΔΜΕ (Διεύθυνση Μελετών). Σε ΑΠΟΡΡΗΤΗ αναφορά του[3] προς το 2ον ΕΓ/Δντήν του ΑΑ καταγγέλλει για συνάδελφο του, το περιεχόμενο συζήτησης περί εφημερίδων το 1973 λίγες ημέρες μετά την εξάρθρωση της οργάνωσης για το κίνημα του ναυτικού. [4] Το κείμενο είναι αποκαλυπτικό. Ο Παππάς καταγγέλλει γραπτά, δηλαδή καρφώνει συνάδελφό του όχι για ατασθαλία ή κλοπή ή άλλο ατιμωτικό έγκλημα αλλά γιατί εκφραζόταν υπέρ των ΄΄κινηματιών΄΄ του ναυτικού. Το 1988 αποστρατεύεται με τον ανώτατο προβλεπόμενο βαθμό. Η καταγγελία δεν βρισκόταν στο δικό του φάκελο προφανώς, αλλά στου συναδέλφου του, ή ίσως και σε κανένα φάκελο.

Ο σμηναγός ΙΠΤ Μπέκας Ι. της 31ης ΔΑΕ υποβάλλει ΑΠΟΡΡΗΤΗ-ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ[5] αναφορά προς τον Διοικητή του με την οποία καταγγέλλει, πως ως συγκυβερνήτης σε δρομολόγιο ΡΟΔΟΥ με C-47 στις 22-11-69 βρήκε μεταξύ άλλων και τις εφημερίδες ΝΕΑ και ΒΗΜΑ μέσα στο αεροσκάφος. Ο Μπέκας εκφράζει την έκπληξή του γιατί εθνικόφρονες γνωστές αθηναϊκές εφημερίδες, που ανέκαθεν είχαν ταχθεί υπέρ της «… *εθνικοφρόνου παρατάξεως, τελευταίως ήλλαξαν θέσιν και απηγορεύθησαν να κυκλοφορούν και να αναγιγνώσκωνται υπό στρατιωτικών. Αι εφημερίδες ΝΕΑ και ΒΗΜΑ εκτός του ότι νυν έχουσι απαγορευθεί αναγιγνωσκόμεναι υπό των στρατιωτικών και ανέκαθεν ήσκησαν αντιπολίτευσιν εθνικοφρόνων κυβερνήσεων, θέσιν δηλαδή αντίθετον με τον όρκον παντός στρατιώτου του να υπακούει εις την νόμιμον κυβέρνησιν …»* Με την αφελή ερμηνεία του ο Μπέκας, τοποθετεί στη σωστή του βάση το ζήτημα των απαγορευμένων επί δικτατορίας εφημερίδων. Δεν γράφτηκαν ως απαγορευμένες αυτές οι εφημερίδες σε ανακοινώσιμες διαταγές, αλλά κατ' επανάληψιν εντοπίσθηκαν σε έγγραφα όπως το παρόν. Έτσι ήθελαν να σκέφτονται τα στελέχη και επιβραβεύονταν. Ο Μπέκας ολοκληρώνει το ΄΄έργο του΄΄ με την καταγγελία, αναφέροντας πως στην επιστροφή από την Ρόδο διαπίστωσε, πως τα ΝΕΑ και το ΒΗΜΑ διάβαζαν *«…εναλλάξ ο Αντισμήναρχος Κ.Κοκκινίδης και ο Αντισμήναρχος Β.Μαραβελάκης… ηρώτησα τον σμηναγόν Ευαγγελόπουλον υπηρετούντα εις την ασφάλειαν του ΑΑ ποίος έφερεν τας εφημερίδας…μου απήντησεν ότι δεν εγνώριζεν..πάντως τας εδιάβαζον οι ανωτέρω δύο αντισμήναρχοι…»*. Ο Μπέκας καταλαβαίνει, πως η καταγγελία δύο αξιωματικών ανωτέρων του, πρέπει κάπως να αιτιολογηθεί. Τελειώνει την αναφορά του δηλώνοντας, πως τα αναφέρει διότι, έδιναν κακό παράδειγμα διαβάζοντας εφημερίδας οι οποίες «… *μετέρχονται ιδεολογίας αντιθέτους προς έναν αξιωματικόν…»*.

---

[1] Η Διαταγή στην οποία απαντά ο Δεληγεώργης είναι η ΑΑ/Α7001/ΑΣΦ/1/Α53377Σ/31-10-69 και το δικό του έγγραφο για τον Σταυρακάκη είναι το 28η ΤΑΚΤΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ/2ον ΕΓ/2/ΑΣΦ/φ ΤΑΔ /207/100/ΑΑ από 15 Ιανουαρίου 1970. Ο Δεληγεώργης αποστρατεύεται με τον τίτλο του επιτίμου ΑΤΑ τον επόμενο χρόνο.

[2] Η διευκρίνιση προέρχεται από το Παράρτημα ΄΄Ζ΄΄ στο ΑΣ/2ον ΕΓ / Φ. 121/21/827296/ασχ. 292/27-2-75 που εξετάζεται στο κεφάλαιο περί χαρακτηρισμών κ.λ.π.

[3] Πρόκειται για ΑΠΟΡΡΗΤΗ-ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΗ αναφορά του Επισμηναγού (Ι) Παππά Νικ. του Σίμου (4961) της ΑΑ/ΔΜΕ από 14 Ιουλίου 1973 προς ΑΑ/2ον ΕΓ /Δντήν.

[4] Γράφει ο επισμηναγός τότε Ν. Παππάς πως «*…την 07.00 της 25-5-1973 ευρισκόμενος εις το γραφείον επιχειρήσεων της 353 ΜΝΑΣ μετ' άλλων χειριστών της μοίρας …ο σμηναγός Παπαδημητρίου Σταύρος υπεστήριξε ότι άπασαι αι κυκλοφορούσαι νυν εφημερίδες είναι ΄΄φυλλάδες΄΄ αναγράφουσαι τα αυτά πράγματα και δεν αξίζει τον κόπο να τας αναγιγνώσκει τις…δεν δύναται να ενημερωθεί…προσπαθώντας επί ματαίω να του αποδείξω το αντίθετον είπον… ΄΄ας επαναφέρομεν εν τοιαύτη περιπτώσει την Αυγήν και την Αθηναϊκήν΄΄ ….κάποιος … ανεκοίνωσεν τα περί κινήματος εις το ναυτικόν … ο σμηναγός Παπαδημητρίου ενθουσιασθείς… εζήτησεν την εφημερίδα ειπών ΄΄δώσε μου να δω τι έγινε, μπράβο τους, αυτοί είναι στρατηγοί΄΄ …αγανακτήσας …εξήλθον του γραφείου, ανεύρον τον Διοικητήν.. του ανέφερον την όλην κατάστασιν…παρόντες ήσαν οι …Ανυφαντής, σμηναγός Σεραφίδης ως και μερικοί υπαξιωματικοί του ναυτικού εξ ων ενθυμούμαι τον αρχικελευστήν Μοσχούτην… την προηγουμένην ημέραν ο σμηναγός Παπαδημητρίου.. παρουσία πολλών …υπεραμύνετο της πολιτικής και των οπαδών Παπανδρέου…κατά πληροφορίας ωσαύτως εκ του σμηναγού Σεραφίδη ο περί ου ο λόγος αξιωματικός πολλάκις είχεν εκτραπεί εις παρομοίας συζητήσεις κατά το παρελθόν…*». Ο Ν.Παππάς αποστρατεύθηκε κανονικά το 1988 ως αντιπτέραρχος.

[5] Η αναφορά του Μπέκα προς τον Διοικητή 31 ΔΑΕ φέρει ημερομηνία 26-11-69 και διαβιβάζεται με υπογραφή Ε. Ι. Λάϊτμερ Ταξιάρχου Διοικητή της 31ης ΔΑΕ στο ΑΑ με αριθ. Φ.31ΔΑΕ/201/Γρ. Διοικ./ Α.Π.491/29-11-1969. Οι δύο ΕΙΔΙΚΕΣ ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ για την εθνικοφροσύνη του Μπέκα εκδόθηκαν από 116 ΠΜ στις 3-4 και 3-7-1972

Έχει επιτύχει ο μηχανισμός προπαγάνδας και διαπλάσεως στελεχών, όταν καταλήγουν να καταγγέλλουν ανωτέρους τους με τέτοιο σκεπτικό για τέτοια θέματα. Η αναφορά του Μπέκα προωθείται από τον προϊστάμενό του Ε.Ι.Λάϊτμερ ταξίαρχο Διοικητή 31ης ΔΑΕ στο ΑΑ με έγγραφο ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ – ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΝ με την επισήμανση πως *«...η ενέργεια των εν λόγω αξιωματικών ουχί μόνον αποτελεί ανυπακοήν προς τας διαταγάς της Κεντρικής Υπηρεσίας αλλά γενικώτερον θέτει αυτούς εκτός της επαναστάσεως…»*.[1]

Αυτά συμβαίνουν το Νοέμβριο του 1969 και ερμηνεύουν γιατί σε έντυπα/ έγγραφα ΑΚΡΩΣ ΑΠΟΡΡΗΤΑ με τίτλο ΄΄ΕΙΔΙΚΗ ΤΡΙΜΗΝΙΑΊΑ ΑΝΑΦΟΡΑ΄΄ της 116 Πτέρυγας Μάχης και του 2ου Γραφείου/2 αναγράφεται για το Μπέκα πως *«..εμφορείται υπό Εθνικών Φρονημάτων, ουδόλως δε απησχόλησεν ημάς δι' αντεθνικήν ή άλλην τινά ενέργειαν λόγω ή έργω. Πιστεύει εις τας αρχάς της Εθνικής Επαναστάσεως, ...»* Το έντυπο συντάσσεται στον Άραξο στις 3-4-1972, και υπογράφει ο αξιωματικός ασφαλείας υποσμηναγός (Ι) Σφυρής Ιωάννης, ενώ θεωρείται από τον σμήναρχο Νικ.Π.Κουρή.[2] Τα εθνικά φρονήματα του Μπέκα φαίνεται, πως βελτιώθηκαν ακόμα περισσότερο, διότι σε ίδιο έντυπο/ έγγραφο σε ένα τρίμηνο στις 3-7-1972 οι ίδιοι υπογράφουν πως ο επισμηναγός Μπέκας «*...εμφορείται υπό ακραιφνών Εθνικών φρονημάτων και Αρχών, πιστεύει εις την Εθνικήν Επανάστασιν και τας αρχάς της...»*. Ερμηνεύονται οι εγγραφές αυτές των πρόθυμων για χαρακτηρισμό των άλλων. Ήταν προϋπόθεση τα ΄΄ακραιφνή εθνικά φρονήματα΄΄ με τα οποία εμφορείται ο Μπέκας και οι περισσότεροι τοποθετούμενοι στις ευαίσθητες θέσεις τέτοιας υφής. Τα φρονήματα είναι προϋπόθεση για τέτοιες τοποθετήσεις. Κάποιοι επιλέγονταν και χωρίς ιδιαίτερη προσοχή όμως.[3] Εν τούτοις οι χαρακτηρισμοί που έδιναν, για τους πιστούς και τους μη πιστούς στην ΄΄εθνική κυβέρνηση΄΄, δεν ήταν δυνατόν να αποτελέσουν εμπόδιο στη σταδιοδρομία τους αργότερα. Μεγάλο ποσοστό αξιωματικών περνούσε από θέσεις, όπου, όφειλαν να συντάσσουν τέτοια έντυπα, να χαρακτηρίζουν και αποχαρακτηρίζουν τους υπολοίπους. Εάν όλοι όσοι υλοποίησαν τέτοια καθήκοντα, απομακρύνονταν με τη μεταπολίτευση, δεν θα υπήρχαν και πολλοί να λειτουργήσουν οι ΕΔ. Το ζήτημα είναι πόσο ΄΄θερμά΄΄ υπηρε-τούσαν τις θέσεις αυτές, και πώς ικανοποιούσαν τις απαιτήσεις της χούντας ιδιαίτερα.

Ήταν αρκετοί όσοι είχαν υπηρετήσει τη δικτατορία, αλλά λίγοι όσοι έδειξαν στη μεταπολίτευση, πως δεν είχαν ξεχάσει εκείνους που τους ευεργέτησαν για τις υπηρεσίες τους επί επταετίας. Φάνηκε στις δίκες κατά τη μεταπολίτευση.

Απαγόρευση στους στρατιωτικούς να παρακολουθούν τις δίκες των πρωταιτίων και βασανιστών στον Κορυδαλλό και Ρουφ, είτε με πολιτικά είτε με στολή, περιλαμβάνει σε διαταγή του[4] ο στρατηγός Διονύσιος Αρμπούζης ΑΕΔ τον Ιούλιο του 1975. Η διαταγή περιλάμβανε και απαγόρευση υπέρπτησης ελικοπτέρων, διελεύσεις στρατιωτικών τμημάτων, φάλαγγας οχημάτων ή και μεμονωμένων στρατιωτικών οχημάτων και μάλιστα από απόσταση ενός χιλιομέτρου. Δεν είναι μόνον ότι η παρουσία στρατιωτικών, θα ερμηνευόταν με πολλούς τρόπους. Ο φόβος δημιουργίας επεισοδίων ή και κάποιου είδους επέμβαση, εξηγεί τα μέτρα, διαφορετικά δεν αιτιολογούνται αυτές οι υπερβολές. Δείχνουν φόβο και εκθέτουν την τότε εξουσία, εμφανίζοντας αδυναμία και υπόνοιες για ύπαρξη ακόμα χουντικών στο στράτευμα. Οι πιστοί στην επταετία έρχονται χρόνια μετά, και υπογράφουν δηλώσεις για την απελευθέρωση όσων ήταν ακόμα στις φυλακές από τους καταδικασθέντες. Ίσως κάποιοι από τύψεις, γιατί δεν βρέθηκαν δίπλα τους, όταν δικάζονταν. Στο αρχείο Α/ΓΕΝ (που φυλασσόταν στο γραφείο Α/ΓΕΝ και αφορούσε υποθέσεις σχετικές με τη δικτατορία) μεταξύ των άλλων, υπήρχε και πίνακας με ονόματα αποστράτων αξιωματικών, που είχαν μέχρι το 1979 υπογράψει *΄΄αίτησιν αμνηστίας υπευθύνων πραξικοπήματος΄΄*.[5]

---

[1] Ο Λάϊτμερ Ε. του Ι. αποστρατεύεται το 1971 ως αντιπτέραρχος ενώ ο Μπέκας Ι. αποκτά το 1986 με ΄΄αποκατάσταση΄΄ το βαθμό του αντιπτεράρχου. Η ΄΄αποκατάσταση΄΄ προφανώς αφορά απόφαση διοικητικού δικαστηρίου, επειδή θα ήταν κάπως δύσκολο να ΄΄αποκατασταθεί΄΄ και αυτός ως διωχθείς επί δικτατορίας. Ο δρόμος όμως των διοικητικών δικαστηρίων είναι πάντα εύκολος, αφού διαφαίνεται πως οι προσφυγές επιτυγχάνονται από τυπικές παραβάσεις των μηχανισμών της διοίκησης, κατά τις κρίσεις για αποστρατείες. Όχι όμως πάντα αφού στις περιπτώσεις που οι μηχανισμοί αυτοί θέλουν, τότε μπορούν και γνωρίζουν να στοιχειοθετούν καλά τις αιτιολογίες αποστρατείας, ώστε να είναι αδύνατη η επιτυχία στα δικαστήρια.

[2] Πρόκειται για τον μετέπειτα ΥΕΘΑ Νίκο Κουρή ο οποίος στη συνέντευξή του ερμηνεύει την εν γένει στάση του κατά το διάστημα 1967-74. Βλ.συνέντευξη Κουρή παράρτημα Β-ΙΙ. Την ίδια περίοδο στον Άραξο διοικητής είναι ο Κοκκινίδης που συλλαμβάνεται αργότερα ως ενεχόμενος στην οργάνωση για κίνημα στο ναυτικό. Με τη σύλληψη του αναλαμβάνει διοικητής ο Κουρής που σε έγγραφά του τάσσεται υπέρ του καθεστώτος ενώ η 116 ΠΜ του Αράξου εξακολουθεί να εκδίδει την εφημεριδούλα ΄΄ΓΑΛΑΖΙΟΣ ΦΡΟΥΡΟΣ΄΄ με την τριανδρία Παπαδόπουλου-Παττακού-Μακαρέζου στην προμετωπίδα και τα ανάλογα συνθήματα.
Ο Σφυρής Ι. αποστρατεύεται το 1994 ως αντιπτέραρχος και φέρει τον τίτλο του επιτίμου Υ/ΓΕΑ.

[3] Βλ.παράρτημα Β-Ι συνέντευξη Αντωνιάδη και Πατσίλια για το θέμα αυτό.

[4] Πρόκειται για την ΑΕΔ/1η ΜΕΟ/ΔΙ/1/Φ.497/1/118383/16-7-1975

[5] Τα στοιχεία των αποστράτων αξιωματικών του ΠΝ που είχαν υπογράψει, περιλαμβάνονταν στην εφημερίδα ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΚΟΣΜΟΣ της 28-12-1978 και ήταν οι εξής: Αρχιπλοίαρχος Ιωάννης Λαγωνίκας, αντιναύαρχος Σταύρος Περβαινάς, αντιναύαρχος Αλέξανδρος Σακελλαρίου, αρχιπλοίαρχος Θεοφάνης Σωτηριάδης και υποναύαρχος Ιωάννης Τότσης. Στο ίδιο αρχείο περιλαμβάνεται και άλλος πίνακας εν αποστρατεία αξιωματικών, που υπέγραψαν τον επόμενο χρόνο και δημοσιεύθηκαν τα στοιχεία τους στην ίδια εφημερίδα στο φύλλο της 4-4-1979. Ήταν οι πλοίαρχοι Παναγιώτης Βόσσος, Νικόλαος Μαυροειδής, Θρασύβουλος Καμαρινέας, Μιχαήλ Ρηγόπουλος, Μιχαήλ Στεφανάκης, Μιχαήλ Τσαπάρας, οι αντιπλοίαρχοι Σεραφείμ Ηλιάδης, Βασίλειος Κολοκύθας, οι πλωτάρχες Στυλιανός Ηλιάδης, Δημήτριος Κανελλόπουλος, Πλάτων Καζάκος, Ηλίας Παπαδόπουλος και Άγγελος Πατάπης. Τα ονόματα καταχωρούνται επειδή βρίσκονται οι συγκεκριμένοι να ξεχωρίζουν από όσους επί επταετίας την υπηρέτησαν, και δεν περιλαμβάνονται στους πίνακες αυτούς. Που σημαίνει πως δεν τους βρήκαν να υπογράψουν ή και το χειρότερο δεν ήθελαν να εκτεθούν. Πιο τίμια είναι η προσπάθεια στήριξης

Γ18δ.-ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΗ ΔΙΩΞΗ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ ΣΤΟ ΠΝ

Για να προσεγγίσουμε τον τρόπο με τον οποίο έδρασαν οι στυλοβάτες του αυταρχικού καθεστώτος μεσαίου επιπέδου (αξιωματικοί βαθμού ανθυποπλοιάρχου μέχρι και πλοιάρχου) περιοριζόμαστε στα πορίσματα των ΕΔΕ και τις αποστρατείες που έγιναν στη μεταπολίτευση. Τονίζεται πως οι ΕΔΕ δεν καλύπτουν όλη τη δράση των αξιωματικών αυτών. Εξετάζονται ακραίες μόνον καταγγελίες. Δεν αναφέρονται οι ΕΔΕ στην καθημερινή πρακτική, δεν μαθαίνουμε επομένως την έκταση, τον τρόπο, τη λειτουργία, το σκεπτικό, τις συμπεριφορές αυτών που βοήθησαν το στρατιωτικό καθεστώς να διατηρηθεί επί εφτά χρόνια στη διακυβέρνηση της χώρας. Δεν καλύπτουν επίσης όλους όσοι φέρονται να συνέπραξαν με το στρατιωτικό καθεστώς, ούτε όλους όσοι αποστρατεύτηκαν και εκτιμάται ως ουσιαστικός λόγος της αποστρατείας τους η επί επταετίας δραστηριότητά τους.

Στην αναφορά Παππά, εκτός των μάχιμων πλοιάρχων Αλικαμπιώτη, Τραγέα, Θώδου και Καμαρινέα, περιλαμβανόταν με διάφορα στοιχεία, και ο Βόσσος. Συνολικά καταχωρούνταν χαρακτηρισμοί με σχόλια για εβδομήντα έξη (76) μάχιμους, δέκα εννέα (19) μηχανικούς, δέκα (10) οικονομικούς, τέσσερις (4) γιατρούς και τρεις (3) αξιωματικούς εξ υπαξιωματικών. Τα στοιχεία όμως που παραθέτονταν, δεν πείθουν από μόνα τους για τις σχέσεις τους με τη δικτατορία. Εξάλλου από τους αναφερόμενους στην αναφορά εκατόν δώδεκα αξιωματικούς, μικρός αριθμός εξετάζεται σε ΕΔΕ, ενώ λείπουν οι πρώτες σελίδες με δέκα πέντε (15) ονόματα πάνω από το βαθμό του πλοιάρχου.

Εντοπίσθηκαν και παρουσιάζονται οι ΕΔΕ[1] Γ. Δημητρόπουλου, Κ. Έξαρχου, Δ. Λευκού, Χ. Τσουτσάνη και Ε. Χανδρινού. Δεν στάθηκε δυνατόν να εντοπισθούν τα πορίσματα των ΕΔΕ Καμβύση (για Βόσσο) και Ασημακόπουλου (για Προυνιά).

Ο Δημητρόπουλος διατάχθηκε να διενεργήσει ΕΔΕ για δύο μάχιμους πλοιάρχους (Τραγέα, Καμαρινέα) και ένα μηχανικό (Χατζηκώστα). Τα πορίσματα υποβλήθηκαν με τρία παραρτήματα της αντίστοιχης αναφοράς. Για τον **Καμαρινέα** στηρίχθηκε, εκτός των μαρτυρικών καταθέσεων [2] άλλων αξιωματικών και στη δική του, που είχε δώσει στον αναθεωρητή Γ΄ Γ. Σκεμπέα στις 10-7-73 με την υπόθεση του ΄΄κινήματος του ναυτικού΄΄. Σημειώνει πως, ο Καμαρινέας και οι υπόλοιποι της ομάδας καταστολής ήταν έμπιστοι του

με τις υπογραφές για αμνηστία από κάθε δήλωση αποκήρυξης όσων συνέπραξαν και είναι συνειδητά αμετανόητοι και συγχρόνως καιροσκόποι.

[1] Οι διαταγές για διενέργεια ΕΔΕ από στελέχη *«...της σιωπηλής ομάδος...»* όπως αποκαλεί ο Εγκολφόπουλος εκείνους που δεν εκδηλώθηκαν επί δικτατορίας, έχουν ως εξής :

Προς πλοίαρχο Δ. Λευκό με έγγραφο Α.Ν./1ο Ε.Γ./1 Φ 451.10/9/75 από 5-2-75 για δραστηριότητες Ζαφειρόπουλου και Περιμένη.

Προς αντιπλοίαρχο Κ. Έξαρχο με έγγραφο Α.Ν./1ο Ε.Γ./1 Φ 451.10/10/75 από 5-2-75 για δραστηριότητες πλωταρχών (Η. Παπαδόπουλου, Κούβαρη, Καβαλιέρου, Μπεγιέτη και Κορμού).

Προς πλοίαρχο Χ. Τσουτσάνη με έγγραφο Α.Ν./1ο Ε.Γ./1 Φ 451.10/8/75 από 5-2-75 για δραστηριότητες αντιπλοιάρχων (Κολυβοδιάκου, Νικολόπουλου, Πολιτόπουλου, Γκιτάκου, Ν. Παπαδόγγονα. Ζαφειρόπουλου, Περιμένη και Μάντζαρη).

Τα αντίστοιχα πορίσματα των ΕΔΕ που εκδόθηκαν σε εκτέλεση των παραπάνω διαταγών είναι τα εξής (για λεπτομέριες βλ. ΑΚ σ.337):

Πόρισμα Λευκού προς Α.Ν./1ο Ε.Γ., με ημερομηνία 28-2-75 (κατά Ζαφειρόπουλου, Περιμένη).

Πόρισμα Έξαρχου προς Α.Ν./1ο Ε.Γ., με ημερομηνία 27-2-75 (κατά πλωταρχών).

Έκθεση Τσουτσάνη προς Α.Ν./1ο Ε.Γ. από 10-3-75 για τη μέχρι τότε πρόοδο της ΕΔΕ.

Πόρισμα Τσουτσάνη προς Α.Ν./1ο Ε.Γ. με ημερομηνία 10-5-75 (κατά αντιπλοιάρχων).

Επισημαίνεται ότι τις διαταγές για τη διενέργεια ΕΔΕ υπέγραψε ο Α/ΓΕΝ Εγκολφόπουλος. Όλες στις 5 Φεβρουαρίου 1975, δηλαδή λίγες ημέρες αφ' ότου ανέλαβε τα καθήκοντά του από τον Αραπάκη. Αναφορές όμως που κατήγγειλαν αυτές τις δραστηριότητες είχαν αρχίσει να υποβάλλονται αμέσως μετά την πτώση της χούντας. Ο Αραπάκης ως Α/ΓΕΝ τις αγνοούσε ή απλά τις φοβόταν.

Εκτός των παραπάνω, έχουμε και τις εξής διαταγές του Εγκολφόπουλου (όλες από 5 Φεβρ. 1975) για ΕΔΕ κατά οπαδών της χούντας:

Προς Β΄ Δικ. Σύμβουλο Α΄ τάξεως Γ. Καμβύση για δραστηριότητες του πλοιάρχου Π. Βόσσου, το πόρισμα της οποίας δε βρέθηκε.

Προς Β. Δικ. Σύμβουλο Α΄ τάξεως Β. Ασημακόπουλο για δραστηριότητες του υποπλοιάρχου (Χ) Δ. Προυνιά μετά από αναφορά ιδιώτη. Κι αυτό το πόρισμα δε βρέθηκε.

Προς πλοίαρχο Γ. Δημητρόπουλο Π.Ν. για δραστηριότητες των πλοιάρχων Χ. Τραγέα, Θ. Καμαρινέα και Α. Χατζηκώστα με έγγραφο ΑΝ/1ο ΕΓ/1 Φ 451.10/13/73/ΑΣ 273/5-2-75. Το πόρισμα αυτής της ΕΔΕ υποβλήθηκε στο ΑΝ/1ο ΕΓ την 20/2/75.

Προς πλωτάρχη Ε. Χανδρινό Π.Ν. για δραστηριότητες των υποπλοιάρχων μαχίμου Α. Γκίκα, οικονομικού Σ. Δαβάκη, εξ υπαξιωματικών Α. Βρεττού και Π. Γεωργιόπουλου και ανθυποπλοιάρχου εξ υπαξιωματικών Α. Αβραμόπουλου. Το πόρισμα δεν φέρει ημερομηνία.

Συναφής είναι και η διαταγή ΑΝ 451.10/1/75/16-1-75 προς τον Β.Δ.Σ. (Α) Γεώργιο Καμβύση με βάση την οποία προβαίνει σε ΕΔΕ και υποβάλλει πότισμα στις 2/2/1975 για ότι ενέργειες διεπράχθησαν στη διάρκεια σχολείου ΓΕ ανθυποπλοιάρχων μαχίμων όπου εμπλοκή είχαν οι πλοίαρχος Α.Βασιλειάδης (πρόταση για καταστατική ποινή αργίας διά προσκαίρου παύσεως), και οι πλοίαρχος Κ.Μανιουδάκης, αντιπλοίαρχος Ν.Συρίγος, πλωτάρχης Γ.Γκύζης, ανθυποπλοίαρχοι Κ.Αποστολάκης και Γ.Κυρίμης (πρόταση για συνήθη πειθαρχική ποινή και στους πέντε για τροποποιήσεις βαθμολογιών). Η υπόθεση αυτή είχε αποκαλυφθεί με την αναφορά του Μαγιάτη ημερομηνίας 30-9-1974 από ΤΠΚ ΚΑΛΥΨΩ, όπου υπηρετούσε. Αναφορά υπέβαλλε για το ίδιο θέμα και ο Μωράκης από Υ/Β ΠΟΣΕΙΔΩΝ στις 29-10-1974. Δεν διατίθενται στοιχεία για το αποτέλεσμα της πρότασης του Καμβύση. Παρά την ανάμειξη του Νικολόπουλου, η πλευρά της υπόθεσης η σχετιζόμενη με αντιδικτατορικές συζητήσεις του Μαγιάτη και των υπολοίπων, δεν εξετάσθηκε σε βάθος από τον Καμβύση, που ασχολήθηκε μόνον με το διοικητικό θέμα των αλλαγών στις βαθμολογίες. Η ΕΔΕ αυτή επομένως δεν καταλήγει σε προτάσεις για εμπλοκές με την επταετία.

[2] Οι καταθέσεις που ελήφθησαν στην ΕΔΕ κατά Καμαρινέα είναι των μαχίμων πλοιάρχων Α. Γκιόκεζα, Ν. Παππά, Θ. Καμαρινέα, Π. Μαρίνου, αντιπλοιάρχου Ι. Σπηλιωτοπούλου, υποπλοιάρχου Α. Γκίκα, ανθυποπλοιάρχων Μ. Ισμαηλάκου και μηχανικού Γ. Παπαδοπούλου.

καθεστώτος, και ενήργησαν κατά παράβαση «*...πάσης εννοίας ιεραρχίας και ισχυούσης εν τω Ναυτικώ Οργανώσεως...*» Κατόπιν τούτου ήταν επόμενο να διαπραχθούν «*... απρέπειαι, τόσον υπηρεσιακαί όσον και καθαρώς συναδελφικαί...*» ακόμα και παραβάσεις του ΣΠΚ. Στον Καμαρινέα αποδίδει ως ΄΄απρέπειες και αντικανονικότητες΄΄ τα εξής. Δεν είχε καμία αρμοδιότητα να είναι παρών όταν τέθηκαν σε περιορισμό οι αρχαιότεροί του αντιπλοίαρχοι Παπαδόγγονας, Γκιόκεζας και Μάλλιαρης. Ανέλαβε καθήκοντα φρούρησης του Φυλακίου Ν. Περάματος με άνδρες της ΕΣΑ και του 2ου ΕΓ/ΑΝ, ήταν παρών όταν ένας απ' αυτούς έβρισε από το τηλέφωνο τον αξιωματικό Φυλακής Α/Τ ΑΣΠΙΣ υποπλοίαρχο Α. Μιχούδη, και πήγε στο σπίτι του πλοιάρχου Σέκερη για να τον συλλάβει. Σημειώνει ο Δημητρόπουλος, πως ο Καμαρινέας δεν αρνήθηκε αυτή την αποστολή καίτοι συνδεόταν με φιλία και οικογενειακή σχέση με τον Σέκερη. Τέλος του καταλογίζει ότι ήταν μάρτυρας κατηγορίας εναντίον συναδέλφων του για την οργάνωση του κινήματος του 1973..

Το πόρισμα για τον **Τραγέα** [1] αναφέρει, πως χαρακτήριζε προδοτική τη συμμετοχή συναδέλφων του στην οργάνωση για το κίνημα, το δε Παππά και Γκιόκεζα αποκαλούσε *«.. αλήτην και ανίκανον ...»*. Τους πολιτικούς *«...ως ανικάνους και φαυλοκράτες...»* τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο προδότη, «*...εις δε τον Σαμψών έδωσε τον χαρακτηρισμόν του ήρωος...»* Όταν άκουσε δε πως πιθανόν να έρθουν ο Καραμανλής και ο βασιλιάς είπε ΄΄*... ας πάρουν τα μούτρα τους να έρθουν, θα τους ρίξω εγώ με τα χέρια χειροβομβίδα*΄΄. Το ότι ο Τραγέας τοποθετήθηκε ύπαρχος του Α/Τ ΒΕΛΟΥΣ στο FIOUMITSINO μετά την ΄΄στάση΄΄ του Ν. Παππά και του πληρώματος, ο Δημητρόπουλος δεν το θεωρεί σοβαρό.

Το πόρισμα για τον **Χατζηκώστα** δεν διαπιστώνει πως συμπεριεφέρθη σε συναδέλφους του [2] *«...απρεπέστατα, εις βαθμόν τραμπούκου...»* όπως είχε ΄΄*ισχυρισθεί*΄΄ ο Παππάς. Ο τελευταίος κατέθεσε πως θεωρούσε τον Χατζηκώστα υπεύθυνο για την αποστρατεία του αντιπλοιάρχου (Μ) Κ. Πρωτοπαπαδάκη, την ματαίωση τοποθετήσεως του υποπλοιάρχου (Ο) Ζ. Λέκκα ως βοηθού ΝΑΟ προ της 21ης Απριλίου 1967, και την παρουσίαση στο Ε/ΣΤΟΛΟΥ, γιά παραλαβή καθηκόντων αρχιμηχανικού εκ του πλοιάρχου Ν. Πολλάλη χωρίς Φύλλο Πορείας.

Τα πορίσματα του Δημητρόπουλου είναι ήπια και τείνουν μάλλον στο αδυνάτισμα και την ευμενή ερμηνεία των πράξεων και προθέσεων των καταγγελλομένων, παρά σε αυστηρή προσέγγιση.

Με την ΕΔΕ Έξαρχου λαμβάνονται υπόψη δώδεκα υπηρεσιακές αναφορές και παίρνονται είκοσι μαρτυρικές καταθέσεις. Η ΕΔΕ είχε διαταχθεί για να διαπιστωθεί η βασιμότητα των καταγγελιών εναντίον των πλωταρχών Η. Παπαδόπουλου, Π. Κούβαρη, Π. Καβαλιέρου, Γ. Μπεγιέτη και Γ. Κορμού. [3]

Το πόρισμα για τον **Η. Παπαδόπουλο** σημειώνει, πως υπηρέτησε στην ΚΥΠ/Α΄ Κλάδον[4] κατά τα τελευταία χρόνια, ως έμπιστος της ομάδας αξιωματικών του Π.Ν. των υποστηρικτών του καθεστώτος. Δεν βρίσκει τίποτε εναντίον του ο Έξαρχος, και δεν αποδεικνύεται η καταγγελία, πως παρακολουθούσε συναδέλφους του, όπως και ότι συμμετείχε στην καταστολή του κινήματος του 1973. Δεν αποκλείει όμως, να είχε άλλες δραστηριότητες, που δεν αποδείχθηκαν στην ΕΔΕ, αλλά το γνωρίζει ο ίδιος.

Για τον πλωτάρχη Π.**Κούβαρη,** που ήταν υπασπιστής του τότε αντιβασιλιά, διαπιστώνεται έντονη δραστηριότητα μαζί με τον Νικολόπουλο τον διευθυντή 2ου ΕΓ του ΑΝ, στα πλαίσια της εξάρθρωσης της οργάνωσης για κίνημα τον Μάιο του 1973. Συγκεκριμένα ο Κούβαρης έρχεται σε επαφή με τους θαλάμους επιχειρήσεων Στόλου, ΝΔΒΑ, ΝΑΣΚΡΗ, ΣΤΑΣ και Α/Τ ΒΕΛΟΣ δίνοντας οδηγίες για λήψη μέτρων ασφαλείας. Το βράδυ της 22-5-75 παρευρίσκεται με άλλους σε σύσκεψη στο γραφείο επί της οδού Στησιχόρου και Βασιλέως Γεωργίου, όπου αποφασίζεται η δράση κατά της οργάνωσης. Συμμετέχει σε ομάδα καταστολής του κινήματος και μεταβαίνει στο ΝΣ (ΔΣ) υπό τον τότε ΔΣ. Τηλεφωνεί τις πρωινές ώρες της 23ης Μαίου από το διοικητήριο στόλου στο Κορμό, που ήταν στο Ν. ΠΕΡΑΜΑ, να συνοδεύσει τους αντιπλοιάρχους Π. Μάλλιαρη, Α. Γκιόκεζα και Α. Παπαδόγγονα στο Δ. ΒΟΤ, όπου ήταν χώρος κράτησης.

Συμμετέχει την 24-5-73 στο ΘΕ/ΑΝ σε σύσκεψη μετά των τότε ΔΣ, Υ/ΑΝ, ΔΚΓ/ΑΕΔ, αντιπλοιάρχου Π. Νικολοπουλου και πλωταρχών Ι. Ζαφειροπουλου και Γ. Περιμενη και συζητούν το θέμα των μυημένων αξιωματικών. *«...μεταβαίνει εις ΕΑΤ/ΕΣΑ κατ' εντολήν του τότε Αντιβασιλέως προκειμένου να ενημερώση τούτον επί της πορείας των ανακρίσεων...»* Το τελευταίο επιβεβαιώνει την εκτίμηση πως ο Παπαδόπουλος γνώριζε ακριβώς τι συνέβαινε στην ΕΣΑ. Επομένως ο ισχυρισμός στη δίκη του και στην ανάκριση της επιτροπής της Βουλής για τον φάκελο της Κύπρου, πως δεν γνώριζε περί βασανιστηρίων δεν στέκει.

Ο πλωτάρχης **Καβαλιέρος** υπηρετούσε ως τμηματάρχης 2ου ΕΓ/2 από ΜΑΪΟΥ 1973 στο ΑΝ/2ον ΕΓ και διατάχθηκε από τον διευθυντή του Νικολόπουλο, να μεταβεί στο ΕΑΤ/ΕΣΑ με καθήκοντα συνδέσμου. Το

---

[1] Οι μαρτυρικές καταθέσεις στην ΕΔΕ κατά Τραγέα είναι των Ν. Παππά, Χ. Τραγέα, Α. Χατζάκη, Γ. Γεωργακοπούλου, Β. Αγγελοπούλου – Αθανάτου, Α. Ευσταθίου, Μ. Ισμαηλάκου και Γ. Παπαδοπούλου

[2] Οι μαρτυρικές καταθέσεις στην ΕΔΕ κατά Χατζηκώστα είναι των Α. Βασιλειάδη, Α. Δαμιράλη, Ν. Παππά, Ν. Πολλάλη, Α. Χατζηκώστα

[3] Για την ΕΔΕ Έξαρχου πάρθηκαν οι μαρτυρικές καταθέσεις Τρουπάκη, Κουσουρή, Παππά., Γκιόκεζα, Σέκερη, Μανταδάκη, Καταγά, Ησαία, Βασιλειάδη, Λαφογιάννη, Δεμέστιχα, Θεμελίδη, Γκίνη, Παπαδόπουλου, Κούβαρη, Μπεγιέτη, Καβαλιέρου, Κορμού, Κοφτόρη και Πέντζα.

Πάρθηκαν υπόψη και υπηρεσιακές αναφορές των Τρουπάκη, Κουσουρή, Παππά (για όλους τους εξεταζόμενους), Γκιόκεζα (για τον Κορμό), Σέκερη (επίσης για τον Κορμό), Βασιλειάδη, Λαφογιάννη, Δεμέστιχα, Γκίνη, και Κοφτόρη (για τους Μπεγιέτη, Κούβαρη και Κορμό).

[4] Η παρουσία του Π.Ν. στην υπηρεσία αυτή (ΚΥΠ τότε, ΕΥΠ σήμερα) ήταν πάντα υποτονική. Στη δικτατορία είχε κάπως αναβαθμιστεί, απ' ό,τι φαίνεται.

γεγονός πως παραμένει εκεί για μία εβδομάδα είναι αρνητικό γι' αυτόν, ενώ προσπαθεί να απαγκιστρωθεί με αντικαταστάτη τον Μπεγιέτη. Κατόπιν διαταγής του Διοικητού ΕΑΤ/ΕΣΑ, ταγματάρχη Χατζηζήση, παρευρίσκεται στο επισκεπτήριο του πλωτάρχη Γ. Δεμέστιχα με τη μητέρα του. [1]

Ο πλωτάρχης Γ. **Μπεγιέτης** διατίθεται και αυτός, όπως ο Καβαλιέρος, στο ΕΑΤ/ΕΣΑ ως σύνδεσμος στις 28/6/1973. Ο Έξαρχος σημειώνει, πως δεν ήρθε με κανέναν σε επαφή και δείχνει να θεωρεί το φαινόμενο θετικό. Εξάλλου στον μόνο με τον οποίο συναντήθηκε, δηλαδή τον Τρουπάκη, φέρθηκε με ευπρέπεια. Μάλιστα φρόντισε για τακτοποίηση προσωπικών του θεμάτων. Ενδιαφέρθηκε επίσης και για την οικογένεια του συμμαθητή του Θεμελίδη.

Ο πλωτάρχης Γ. **Κορμός** είναι από το 1969 τοποθετημένος στο ΑΝ/2ον ΕΓ με καθήκοντα Βοηθού Τμηματάρχου 2ου ΕΓ/2. Μέχρι το Μάιο 1973 δεν εντοπίζεται τίποτε εναντίον του. Στην εξάρθρωση της οργάνωσης για το κίνημα στο ναυτικό συμμετέχει, κατόπιν διαταγής του φυσικού του προϊσταμένου αντιπλοιάρχου Π. Νικολοπουλου. Στα πλαίσια αυτά παρευρίσκεται στη σύσκεψη στην Στησιχόρου, από όπου διατάσσεται να μεταβεί στο Πέραμα (Φυλάκιο Νεκροταφείου) και εν συνεχεία στο Ν. Πέραμα με εντολή, να απαγορεύει την είσοδο όλων στο ναύσταθμο Σαλαμίνας. Τις πρωινές ώρες της 23ης Μαΐου 1973 συνοδεύει και κλείνει σε δωμάτια του ΚΕΒ τους αντιπλοιάρχους Α. Γκιόκεζα, Π. Μάλλιαρη και Α. Παπαδόγγονα, κατά διαταγή του Κούβαρη, που βρισκόταν στο ΝΣ/ΔΣ. Στο ΑΝ (υπόγεια) του είχαν ανατεθεί καθήκοντα δεσμοφύλακα των συλληφθέντων. Είχε μεταβεί κατόπιν εντολής του Νικολόπουλου στα γραφεία του Παπαθανασίου, Ησαϊα και Αργυροπουλου στο ΑΝ, για να τους ανακοινώσει «*... την εντολήν του ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ ότι είναι υπό κράτησιν και να τους υποδείξει τα δωμάτια ένθα θα εκρατούντο ...*».

Έτσι περιγράφει ο Έξαρχος τις δραστηριότητες εκείνων, για τους οποίους έκανε την ΕΔΕ. Δεν κρίνεται σκόπιμο να παρατεθεί το ΣΚΕΠΤΙΚΟ[2] του πορίσματος, όπου ουσιαστικά επαναλαμβάνονται οι ενέργειές τους, και ξεχωρίζονται απ' αυτές οι αξιόμεμπτες. Ο Έξαρχος καταλήγει στην πρότασή του, χωρίς όμως και να προτείνει συγκεκριμένη ενέργεια (δίωξη πειθαρχική ή ποινική), περιοριζόμενος στην αόριστη διατύπωση για όλους, να «*ελεγχθή διότι...*». [3]

Ο Λευκός παραδίδει το πόρισμα της δικής του ΕΔΕ στις 28/2/75. Η εξέταση αφορά τους πλωτάρχες τότε Ι. Ζαφειρόπουλο και Γ. Περιμένη και συγκεκριμένα τη συμμετοχή σε έρευνα σπιτιών συναδέλφων τους, που ήταν μυημένοι στην οργάνωση του Κινήματος, τον Μάιο '73.

Το ιστορικό αυτών των κινήσεων παρατίθεται περισσότερο ως δείγμα δράσης εκείνη την εποχή, ανθρώπων ενός χώρου όπως το Ναυτικό, όπου τέτοιες εμπειρίες δεν ήταν στην πρακτική του. Εξάλλου, διαπιστώνει κανείς πως η συμπεριφορά και των δύο επικεφαλής των ομάδων έρευνας, θα αποτελούσε ίσως παράδειγμα και για σημερινές «κατ' οίκον» έρευνες. Αυτό δε σημαίνει, πως πρέπει να τους αποδοθούν και εύσημα.

Ο Λευκός αναφέρει πως, ο **Ζαφειρόπουλος** με εντολή του προϊσταμένου του Νικολόπουλου πάει στο σπίτι του «*...τότε αντιπλοιάρχου (Μ) Αθανασίου Σέκερη και να συνοδεύση τούτον εις το ΑΝ...*» Αποφεύγει την έκφραση ΄΄συλλάβει΄΄, επειδή προκαλεί εντυπώσεις. Επίσης δεν εξηγεί, γιατί χρειαζόταν να πάει εκεί με επτά άνδρες με πολιτικά (εκτός της έρευνας που θα έκανε). Τελικά «*...ήνοιξεν την θύραν η κ. Σέκερη και της ανεκοίνωσεν ότι είχον διαταγάς να πραγματοποιήσουν έρευναν...*».

Έψαξαν όλο το σπίτι, δεν βρήκαν τίποτε, αλλά κατά τα άλλα ήταν ευγενικοί, ενώ του Ζαφειρόπουλου η συμπεριφορά ήταν ΄΄αρίστη΄΄. Προφανώς ο χαρακτηρισμός των συμπεριφορών έγινε, συγκριτικά με όσα άκουγε τότε ο καθένας για τον τρόπο έρευνας άλλων υπηρεσιών σε σπίτια υπόπτων. Το ίδιο απόγευμα ο ναύτης Παπαευαγγέλου Ευάγγελος (όπως διαπίστωσε η ΕΔΕ) πηγαίνει πάλι στο σπίτι Σέκερη, φέρνεται καλά καθώς και σε επόμενες συναντήσεις με την οικογένεια Σέκερη. [4]

Ο Λευκός τελειώνει το σκεπτικό του για τον Ζαφειρόπουλο, και προτείνει ΄΄να παρατηρηθεί΄΄, γιατί δε ζήτησε γραπτές εντολές για τέτοιες αποστολές *«.. αι οποίαι δεν ευρίσκονται εντός των πλαισίων των καθηκόντων και υποχρεώσεων των Αξιωματικών...»*. Η *«παρατήρηση»* είναι η μικρότερη δυνατή ποινή, που μπορεί να επιβληθεί και προκειμένου για μια τέτοια περίπτωση, κρίνεται ως ασήμαντη. Το γεγονός ότι ο Λευκός, αντί να στιγματίζει την όλη ενέργεια, μένει στην επισήμανση, πως ήταν παράληψη να μην ζητηθεί έγγραφη εντολή και σαφείς οδηγίες της αποστολής, δείχνει το πνεύμα εποχής και ανθρώπων. Μόνον συγχαρητήρια δεν του δίνει μέσα από την ΕΔΕ διότι φέρθηκε καλά στους συγγενείς συναδέλφου του, που είχε συλληφθεί και εκείνος έψαχνε το σπίτι του.

---

[1] Ο Καβαλιέρος σταδιοδρομεί κανονικά και αποστρατεύεται από τη θέση του Δ.Ν.Ε με το βαθμό του αντιναυάρχου. Ήπιος ως χαρακτήρας δεν προκάλεσε συναδέλφους του, παρά την εμπλοκή του στην επταετία.

[2] Το τυπικό που τηρείται με βάση πάγια πρακτική στις ΕΔΕ, είναι η καταρχήν παράθεση του ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ, στη συνέχεια η ανάλυση των γεγονότων και ο εντοπισμός των όσων είναι προς δίωξη με το ΣΚΕΠΤΙΚΟ, και τέλος η πρόταση του διενεργούντος την ΕΔΕ με το ΔΙΑΤΑΚΤΙΚΟ.

[3] Δεν είναι γνωστή η εξέλιξη αυτής της πρότασης. Το αν απλά επιβλήθηκε κάποια πειθαρχική ποινή περιορισμού ή φυλάκισης, δεν μπορεί να εξακριβωθεί, εφόσον τα αντίστοιχα έγγραφα, αποτελούν περιεχόμενο μόνον των ατομικών τους υπηρεσιακών φακέλων. Εάν όμως ληφθεί ως δεδομένη η αναφορά του Εγκολφόπουλου προς Αβέρωφ, που παρουσιάσθηκε παραπάνω και σύμφωνα με την οποία απομακρύνθηκαν 27 από τους αξιωματικούς (που έγιναν πέντε ΕΔΕ γι' αυτούς) τότε όλοι οι αναφερόμενοι θα πρέπει να αποστρατεύθηκαν. Δεν είναι όμως έτσι, αφού οι εξεταζόμενοι είναι 25 και όχι 27 (εκτός εάν συμπεριληφθούν και οι ΕΔΕ για το ΕΛΛΗ και η τελευταία για τα γεγονότα στην Κύπρο. Και οι δύο αυτές ΕΔΕ παρουσιάζονται στα κεφ. Δ3α και Γ13).

[4] Πρόκειται για τον Παπαευαγγέλου Ε. ν.διαχ.(ΑΓΜ 42212) καταγόμενο από τον Πτελεό Βόλου τοποθετη-μένο στο γραφείο του 1ου τμήματος 2ου ΕΓ/ΑΝ και προφανώς είναι ο α/α 21 του πίνακα Γ2 Μέρους Γ.

Όμοια σχεδόν είναι και η περίπτωση **Περιμένη** και η αντιμετώπισή της από τον Λευκό. Στις 24.5.73 διατάσσεται και αυτός από τον Νικολόπουλο, να ερευνήσει το σπίτι του υπό κράτηση αντιπλοιάρχου Αριστείδη Κολιγιάννη. Η σύζυγος του τελευταίου και η μητέρα της Ευλαλία Βογιατζή, είναι που υπομένουν την ΄΄ευγενική΄΄ έρευνα «*...τα συρτάρια, ντουλάπια, βιβλιοθήκας και με ιδιαιτέραν προσοχήν τα βιβλία και τα διάφορα χαρτιά....»* Ο Περιμένης δεν ψάχνει ο ίδιος και «*...είπεν εις την κ. Κολιγιάννη ότι αισθάνεται άσχημα δι' αυτό, το οποίον γίνεται εις σπίτι συναδέλφου...»*. Αργότερα στην ΕΣΑ η σύζυγος του Κολιγιάννη μαθαίνει, πως ένας από εκείνους που έψαξαν το σπίτι της ήταν (όπως της δήλωσε ο ίδιος) ο λοχαγός Αντωνόπουλος του ΕΑΤ/ΕΣΑ. Η πρόταση και για τον Περιμένη είναι ΄΄να παρατηρηθεί΄΄, διότι δεν ζήτησε γραπτή εντολή, γι' αυτό που έκανε.
Η ΕΔΕ αυτή έγινε αρχές του 1975 και δεν είναι γνωστό το αποτέλεσμα της πρότασης. Και οι δύο αξιωματικοί σταδιοδρόμησαν στη συνέχεια κανονικά. Ο μεν Ζαφειρόπουλος αποστρατεύθηκε το 1982 στις τακτικές κρίσεις και από το βαθμό του πλοιάρχου, ο δε Περιμένης επίσης στο βαθμό του πλοιάρχου και στις τακτικές κρίσεις του 1983.
Το ενδιαφέρον και στην περίπτωση της ΕΔΕ Λευκού δεν είναι τι έκαναν οι δύο εξεταζόμενοι Ζαφειρόπουλος και Περιμένης. Φέρθηκαν καλά στους οικείους συναδέλφων τους, των οποίων έψαχναν το σπίτια. Εκείνο που προκύπτει από τα πορίσματα και το σκεπτικό των ΕΔΕ, είναι ο τρόπος που εκφράζονται μέσα απ' αυτά οι διενεργούντες τις ανακρίσεις αξιωματικοί. Δείχνουν πως πρόθεσή τους είναι να αποδυναμώσουν τις εντυπώσεις, να εμφανίσουν όσο μπορούν πιο επουσιώδη τα αδικήματα, να προβάλλουν τους ΄΄καλούς΄΄ και ευγενικούς συναδέλφους που ψάχνουν ''κατ' ανάγκην΄΄ τα σπίτια και τα προσωπικά αντικείμενα των άλλων. Αυτοί είναι οι της ΄΄σιωπηράς πλειοψηφίας΄΄ του Εγκολφόπουλου (έτσι τους αποκάλεσε), οι οποίοι εξίσου ΄΄σιωπηλά΄΄ κάλυπταν τη χούντα και οσάκις τους διάτασσαν, δεν ύψωναν τη σιωπηλή τους διαμαρτυρία. Αυτοί ήταν που ανέχτηκαν και έμμεσα στήριξαν την ΄΄Εθνική Κυβέρνηση΄΄ της 21ης Απριλίου. Εάν δεν ήταν σιωπηλοί δεν θα κρατούσε τόσο πολύ το αυταρχικό καθεστώς.
Η διαταγή που εκδόθηκε από τον Εγκολφόπουλο για να διενεργήσει ΕΔΕ ο Χ. Τσουτσάνης, αφορούσε τους αξιωματικούς βαθμού αντιπλοιάρχου, εναντίον των οποίων υπήρχαν έγγραφες αναφορές για δραστηριότητα υπέρ της δικτατορίας. Η εντολή μιλούσε για έρευνα προς διαπίστωση εκτός των άλλων και ΄΄απρεπειών΄΄. Εκεί στηρίζονταν οι διενεργούντες τις ΕΔΕ και χωρίς να μπαίνουν σε άλλα πεδία κατέληγαν πως δεν έγιναν ΄΄απρέπειες΄΄.
Η ίδια διαταγή καθόριζε και τις αντικανονικές ενέργειες, για τις οποίες θα έπρεπε να αποφανθεί ο Τσουτσάνης.

- Ε. Κολυβοδιάκος: Εξύβρισε αξιωματικούς της κινήσεως του Ναυτικού Μαΐου 1973.
- Π. Νικολόπουλος: Γιά τις συλλήψεις και κακοποιήσεις των συναδέλφων του.
- Α. Πολιτόπουλος: Εξύβρισε συναδέλφους του. Στις 13/12/67 πήγε στο ΑΝ με θωρακισμένο αυτοκίνητο.
- Κ. Γκιτάκος: Επικεφαλής δεσμοφυλάκων, κατά την κράτηση αξιωματικών στο ΑΝ φέρθηκε απρεπώς.
- Ν. Παπαδόγγονας: Συμμετείχε στις συλλήψεις με άνδρες του ΕΑΤ/ΕΣΑ στην Αμφιάλη.
- Β. Μάντζαρης: Κατηγορείται ως πυρήνας των πραξικοπηματιών, απρεπέστατος διαβολεύς και υπεύθυνος σοβαροτάτων επεισοδίων με ανωτάτους Αξ/κούς.
- Ι. Ζαφειρόπουλος: Συνέλαβε και οδήγησε στο ΕΑΤ/ΕΣΑ συναδέλφους του.
- Γ. Περιμένης: Συνέλαβε ανώτερο αξιωματικό. Επιτηρούσε τους χώρους όπου κρατούνταν συνάδελφοι του [1]

Ο Τσουτσάνης προχωρεί στην ΕΔΕ και μετά ένα μήνα περίπου, υποβάλλει έκθεση προς ΑΝ/1ο ΕΓ με την μέχρι τότε πρόοδο της εξέτασης, την οποία ολοκληρώνει στις 10 Μαΐου 1975, οπότε και καταθέτει το πόρισμά του.
Σύμφωνα μ' αυτό, ο **Κολυβοδιάκος**, εκθείαζε μεν σε πολλές περιπτώσεις την 21η Απριλίου αλλά, δεν διαπιστώθηκε πως έβρισε κανέναν της κινήσεως του Ναυτικού «… *ιδιαιτέρως μάλιστα δι' απρεπών εκφράσεων...*»
Για το **Νικολόπουλο** διαπιστώνεται, πως πράγματι αληθεύουν οι καταγγελίες πως, ήταν ο ιθύνων νους της εξάρθρωσης και των συλλήψεων των αξιωματικών της οργάνωσης για το κίνημα του ναυτικού. Επίσης «*...κατεφάνη ως πλέον ή βέβαιον ότι διά μίαν μακράν περίοδον υπήρξεν ο κύριος φορεύς, εντολεύς και εντολοδόχος της ιδεολογίας της 21ης Απριλίου διά το Ναυτικόν...»*. Εξάλλου για μία επταετία ήταν ο τμηματάρχης και στη συνέχεια ο διευθυντής του 2ου ΕΓ του ΑΝ. Εκτός των άλλων παρενέβη στο έργο της δικαιοσύνης σε υπόθεση του γιου αντιπλοιάρχου (Ο) Γ. Ιωαννίδη, καθώς και σε απευθείας εντολή στη ΓΔΕΑ για αφαίρεση των διαβατηρίων των συζύγων πλοιάρχου Ν. Παππά και υποπλοιάρχου Ε. Ξενάκη.

[1] Παρατηρούμε πως με τον Ζαφειρόπουλο και τον Περιμένη ασχολούνται σε ΕΔΕ και ο Λευκός και ο Τσουτσάνης, με διαφορετικές καταγγελίες ο καθένας. Στη διαταγή προς Τσουτσάνη τα δύο ονόματα είναι συμπληρωμένα με α/α 7 και 8 χειρόγραφα στο τέλος του συνημμένου της πίνακα, όπου καταγράφονται τα ονόματα των καταγγελλομένων και οι καταγγέλλοντες. Παρά το γεγονός πως όλες οι διαταγές για ΕΔΕ εκδόθηκαν την ίδια ημέρα (5/2/75) φαίνεται πως είχαν παραληφθεί αυτές οι κατηγορίες από τις αντίστοιχες αναφορές για τους δύο αντιπλοιάρχους.

Τέλος διαπιστώνει αντικανονική συμπεριφορά, εξύβρισης, απειλές και ψυχολογικό εκβιασ-μό σε βάρος διαφόρων Αξιωματικών. Ο Νικολόπουλος στην κατάθεσή του λέει, πως εκτελούσε διαταγές. Το ίδιο και στη συνέντευξή του.[1] Για να αντιδιαστείλει δε την μεταχεί-ριση του στη μεταπολίτευση, με τη δική του δραστηριότητα επί δικτατορίας, απαντά ως εξής στο ερώτημα, εάν θεωρεί πως αδικήθηκε από τον τρόπο που του φέρθηκαν. «*...Αυτό δεν το εξετάζω αν ήταν δίκαιη ή σωστή, επίστευσα...δίκαιο ή σωστό θα το δεχόμουν αν έκανα λάθη, οπότε πιστεύω ότι δεν έκανα, απλώς έκανα το καθήκον μου και εφόσον απεφάσισε η διοίκηση αυτό, το εδέχθην. Διότι είχα συνηθίσει ως αξιωματικός να δεχομαι τις διαταγές ή εντολές των ανωτέρων μου...*» Και έτσι επιτυγχάνει να πει, πως του φέρθηκαν άδικα, αλλά και πως επί δικτατορίας εκτελούσε διαταγές, επομένως δεν έκανε λάθη.

Για τον αντιπλοίαρχο Α. **Πολιτόπουλο** διαπιστώνεται από τον Τσουτσάνη ότι, κατά τα πρώτα χρόνια της 7ετίας υπήρξε ένθερμος υποστηρικτής της καταστάσεως και εκ των βασικών παραγόντων της. Λόγω της ιδεολογικής του τοποθέτησης και πιθανώς ειδικών σχέσεων με παράγοντες της χούντας, τοποθετήθηκε στον ΟΛΠ για τις εκκαθαρίσεις του προσωπικού του. Αργότερα διαχωρίζει τη θέση του *«...και έκτοτε κατεφέρετο κατά των πρώην ιδεολογικώς φίλων του...»* ενώ στην ΕΔΕ δεν προκύπτει, πως κατέβηκε στο ΑΝ με θωρακισμένο όχημα στο πραξικόπημα της 13ης Δεκέμβρη 1967. Τον είδαν εκεί, αλλά επειδή εκείνη τη στιγμή ερχόταν ένοπλο στρατιωτικό τμήμα, που συνόδευε το νέο Α/ΓΕΝ «*... όστις όμως απουσίαζεν και επομένως πλείστα όσα ερωτηματικά γεννώνται διά τον σκοπόν της εκεί παρουσίας του...»*.

Ο Κ. Γκιτάκος δε διαπιστώθηκε, πως φέρθηκε άσχημα ως επικεφαλής των δεσμοφυλάκων στο ΑΝ, όπως δεν είναι δυνατόν να εξακριβωθεί, και ο πραγματικός του ρόλος και οι σχέσεις του μετά του Νικολόπουλου, (επειδή είχε τοποθετηθεί ως διοικητής ΜΔΑΝ,[2] άρα ιδεολογικά είναι με την κρατούσα κατάσταση). Ο Τσουτσάνης αντιπαρέρχεται χωρίς ιδιαίτερη έρευνα, επεισόδιο τις ημέρες του πολυτεχνείου (όταν εκτελούσε ο Γκιτάκος βάρδιες στο ΑΝ μετά του ανθυποπλοιάρχου Γεωργιοπούλου) και συλλαμβάνεται ο απότακτος της οργάνωσης για το κίνημα ανθυποπλοίαρχος Κασιμάτης. Περνούσε τυχαία και «*...οδηγηθείς εντός του κτηρίου ηρευνήθη ο χαρτοφύλαξ του και εκρατήθη επ' ολίγον παρανόμως και αντικανονικώς...»*. Επίσης δεν ερευνήθηκαν, άλλες ενέργειες των ανδρών του, τις οποίες κατεύθυνε ή ανέχθηκε, την ίδια περίοδο των γεγονότων του Πολυτεχνείου.

Για τον αντιπλοίαρχο Ν. **Παπαδόγγονα** όχι μόνον δεν διαπιστώθηκε πως συμμετείχε σε συλλήψεις αλλά φαίνεται πως όταν του είπαν να προβεί σε τέτοιες αρνήθηκε. «*.... υπάρχει πιθανότης να διέκειτο συμπαθώς προς την τότε κρατούσαν κατάστασιν...*» και επειδή ήταν φίλοι με τον Κούβαρη, να τον κάλεσε ο τελευταίος στη σύσκεψη της Στισιχόρου. Όσο για την τοποθέτηση του ως υπασπιστή ΥΕΘΑ *«...δυνατόν να συνδυασθή με τα ανωτέρω, αλλά πιθανόν αύτη να εγένετο πράγματι παρά την θέλησίν του...»* Και ο Τσουτσάνης δεν θέλει να είναι δυσάρεστος με τους συναδέλφους του, που ήταν υποστηρικτές της χούντας. Εύστοχα εκμεταλλεύεται τις μη αποδείξιμες καταγγελίες, ακόμα περισσότερο εκείνες που δεν είναι αληθείς, δεν εμβαθύνει στην έρευνα, περιορίζεται σε αυτά που διατάχθηκε να εξετάσει, προβάλλει ως θετικές απλές ιδιότητες και στοιχεία χαρακτήρα και συμπεριφορές, που έτσι και αλλιώς είναι απαιτητές από οποιονδήποτε.

Για τον γιατρό αντιπλοίαρχο **Β. Μάντζαρη,** επισημαίνει ότι στο ΝΝΑ φαίνεται πως έπαιζε ρόλο ρυθμιστή, αφού αυτόν ερωτά ο διευθυντής, μετά αίτημα του αντιπλοιάρχου Στρουμπούλη για νοσηλεία προσώπου, που σχετιζόταν με τους αποτάκτους του ναυτικού «*...είναι σφόδρα πιθανόν ότι η ιδεολογική τοποθέτησις του Ανπχου ΜΑΝΤΖΑΡΗ ήτο υπέρ της τότε κρατούσης καταστάσεως και επομένως αι πλείσται των ενεργειών των αρμοδίων του ΝΝΑ πιθανόν να διείποντο εκ φοβίας...»* Ο Μάντζαρης αρνείται, πως έπαιζε τέτοιο ρόλο. Οι υπόλοιπες κατηγορίες είναι αβάσιμες άρα και ο Μάντζαρης κακώς καταγγέλθηκε κατά το πόρισμα.

Όσο για τον αντιπλοίαρχο **Ι. Ζαφειρόπουλο,** χρειάζεται νομική διερεύνηση εάν επρόκειτο για σύλληψη ή απλά για συνοδεία στο ΕΑΤ/ΕΣΑ των συναδέλφων του από την οργάνωση του κινήματος. Ανεξάρτητα απ' αυτό (που δεν το απορρίπτει ο Τσουτσάνης) θεωρεί ελαφρυντικό στοιχείο, ότι αυτά που έκανε ήταν αποτέλεσμα διαταγής του φυσικού του προϊσταμένου. Με την ίδια λογική από προϊστάμενο σε προϊστάμενο θα έφτανε η ευθύνη στον Παπαδόπουλο. Από εκεί θα ήταν αδύνατη η εύρεση του δικού του προϊσταμένου για επιμερισμό ευθυνών, αφού ο τελευταίος έλεγε, πως την εντολή για την ΄΄επανάσταση΄΄ την είχε από τις ΕΔ, το Λαό, την Ιστορία και το Έθνος. [3]

Όσον αφοράν την ιδεολογική τοποθέτηση του Ζαφειρόπουλου, εκεί ο Τσουτσάνης δε διστάζει να την ταυτίσει υπέρ της τότε κρατούσης καταστάσεως. Εξάλλου είχε τοποθετηθεί στο 2ον ΕΓ/ΑΝ και είχε μάλιστα συμμετάσχει «*...εις δύο τουλάχιστον ιδιωτικάς συγκεντρώσεις, εις ας παρέστη και ο τότε Ταξίαρχος Ιωαννιδης...»*. Το γεγονός από μόνο του οδηγεί στο συμπέρασμα της ιδεολογικής του τοποθέτησης. «*…Ακόμη, λόγω του συνδέσμου του με τον αμέσως προϊστάμενόν του Ανπχον ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΝ, κρίνεται ότι θα ηδύνατο να προβάλη έστω ασθενή αντίστασιν ή να αιτήση αν όχι γραπτήν εντολήν, τουλάχιστον διευκρινίσεις, όπερ όμως δεν έπραξε αλλά αντιθέτως πιθανολογείται κατά κοινήν βοήν τουλάχιστον ότι, μεθ'υπερβάλλοντος ζήλου τας εξετέλεσε….»*

---

[1] Βλ. παράρτημα Β-Ι συνέντευξη Νικολόπουλου.

[2] ΜΔΑΝ είναι η Μονάδα Διοικήσεως Αρχηγείου Ναυτικού που παίρνει επί επταετίας άλλη διάσταση απ' ότι έχει κανονικά. Και τούτο διότι στη ΜΔΑΝ υπηρετεί όλο το στρατεύσιμο προσωπικό και η φρουρά του ΑΝ.

[3] Βλ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Το Πιστεύω μας,* Έκδοσις Γενικής Διευθύνσεως Τύπου Αθήνα 1968- 1972

Τέλος, γιά την περίπτωση των γεγονότων στο SAINT RAFAEL Γαλλίας ο Τσουτσάνης χρησιμοποιεί για την αναφορά Παππά την έκφραση *«...της διατεινομένης αποπείρας δολοφονίας του...»* [1] Δεν εντοπίζει τίποτε εναντίον του Ζαφειρόπουλου σ' αυτό το σημείο, αλλά και δεν επεκτείνεται σε άλλα που τον αφορούσαν.
Για τον αντιπλοίαρχο **Περιμένη** που κατηγορείται πως συνέλαβε τον πλοίαρχο Τρουπάκη και αργότερα επιτηρούσε και τους χώρους κράτησης των συλληφθέντων, ο Τσουτσάνης επιβεβαιώνει πως έτσι υλοποιήθηκαν τα γεγονότα. Το ίδιο και για τη συνοδεία του πλοιάρχου Αργυρίου στο ΕΑΤ/ΕΣΑ. Ο Περιμένης δικαιολογείται πως έτσι τον διέταξαν να κάνει και εξάλλου «*... εάν ηρνείτο την εκτέλεσιν άλλος τις θα την εξετέλει κατά χειρότερον τρόπον...»* Το στοιχείο που προκύπτει είναι, πως κατηγορείται ότι, κάλεσε τον Τρουπάκη να πει τι γνωρίζει, που θυμίζει τις πρακτικές του ΕΑΤ/ΕΣΑ και της ασφάλειας. Διαφαίνεται επομένως, πως εκεί δόθηκαν τα ερωτηματολόγια στους συλληφθέντες της οργάνωσης για το κίνημα, επί των οποίων και οι χειρόγραφες αναφορές που υποβλήθηκαν. [2]
Ο Τσουτσάνης συνεχίζει με την ανάλυση των γεγονότων, όπως την εκθέτει στο ΣΚΕΠΤΙΚΟ του πορίσματος, και κλείνει τέλος με το ΔΙΑΤΑΚΤΙΚΟ, προτείνοντας να απαλλαγούν για τα υπόλοιπα, εκτός από τα εξής: Για τον Κολυβοδιάκο να ληφθεί υπόψη πως πολιτικολογούσε στην επταετία, ο Νικολόπουλος να ελεγχθεί για την εν γένει πολιτεία του όπως και ο Πολιτόπουλος, ο Γκιτάκος για υπέρβαση εξουσίας, ο Μάντζαρης να απαλλαγεί για όλα λόγω αμφιβολιών, το ίδιο και ο Παπαδόγγονας, ο Ζαφειρόπουλος και ο Περιμένης για την ιδεολογική τους τοποθέτηση και τις συλλήψεις-συνοδείες με το ελαφρυντικό πως εκτελούσαν διαταγές «*... κατά την εκτέλεσιν δε αυτών δεν προέβη εις απρεπείας ή γενικώτερον αντικανονικάς ενεργείας εις βάρος συναδέλφων του...»*.
Ο πλωτάρχης Ε. Χανδρινός διατάχθηκε να εξετάσει τις περιπτώσεις των υποπλοιάρχων Α. Γκίκα, Σ. Δαβάκη, Α. Βρεττού, Π. Γεωργιόπουλου και Α. Αβραμόπουλου.
Για τον υποπλοίαρχο Α. **Γκίκα** διασπιστώνει [3] πως τις ημέρες που οι ανώτεροί του αξιωματικοί βρίσκονταν στο ΕΑΤ/ΕΣΑ ο ίδιος πήγε στα αντιτορπιλικά ΑΣΠΙΣ και ΣΦΕΝΔΟΝΗ και ερεύνησε το διαμέρισμα Κυβερνήτη του πρώτου και του Υπάρχου του δευτέρου. Και αυτόν όμως τον είχε διατάξει ο Νικολόπουλος, όπως και για να μεταβαίνει στο ΕΑΤ/ΕΣΑ, όπου και πήγε κατ' επανάληψιν. [4]
Για τον υποπλοίαρχο (Ο) Σ.**Δαβάκη,** που υπηρετούσε και αυτός στο 2ον ΕΓ του ΑΝ, προκύπτει πως την περίοδο που φυλακίσθηκαν οι της οργάνωσης του ναυτικού για κίνημα, εκτελούσε τα καθήκοντα Αξιωματικού Φυλακής «*...τηρήσεως τάξεως και ασφαλείας των κρατουμένων...»* Ο Δαβάκης πάντα οπλοφορούσε στις βάρδιες του. Το φαινόμενο ξενίζει, γιατί δεν είναι συνηθισμένο στο ναυτικό, εκτός των στρατευσίμων που κάνουν βάρδιες σε φυλάκια. Ο αξιωματικός αυτός εκτιμάται, πως με το όπλο που έφερε, αύξανε την αυτοπεποίθησή του, παρίστανε τον ισχυρό παράγοντα και ΄΄επαναστάτη΄΄, που έχει ανάγκη ισχυρής άμυνας, πιστεύοντας προφανώς πως κινδύνευε. Κανείς ποτέ δεν ασχολήθηκε με το στέλεχος αυτό, ούτε ήταν μεταξύ των χουντικών κάτι το ιδιαίτερο. Η οπλοφορία τον έκανε να ξεχωρίζει στα μάτια τα δικά του, αποκτούσε υπόσταση που διαφορετικά δεν είχε. Μόνον έτσι μπορεί να εξηγηθεί το όπλο. Αλλά και η συμπεριφορά του απέναντι στους κρατούμενους, καίτοι ο ίδιος είχε μικρό βαθμό δεν ήταν, ούτε καν όπως των άλλων υποστηρικτών της ΄΄επανάστασης΄΄. Ασκούσε υπέρβαση των ΄΄δικαιωμάτων΄΄ ως φρουρός και δεν άφηνε τους φυλακισμένους να εξέρχονται «*...την ημίωρον ή ολιγόλεπτον κατ' άλλους άδειαν περιπάτου, ήτις είχεν χορηγηθή προφορικώς υπό του 2ου ΕΓ...»* Η στάση δείχνει πως κυριαρχείτο από αίσθηση κατωτερότητας. Κανείς από τους οπαδούς της χούντας στο ναυτικό δεν φέρθηκε με τρόπο που να δείχνει τόσο χαμηλή στάθμη. Ο ίδιος το αρνείται αλλά οι τότε φυλακισμένοι δεν είχαν κανένα λόγο να τον κατηγορήσουν άδικα.[5] Η περίπτωση αυτή ξεχωρίζει από όλο το φάσμα των χουντικών. Καμία σύγκριση δεν μπορεί να σταθεί με τους υπόλοιπους, οποιασδήποτε κατηγορίας. Είτε επρόκειτο για τους κορυφαίους των μεσαίων στελεχών όπως ο Νικολόπουλος, ο Πολιτόπουλος κ.ο.κ. είτε για τους υπόλοιπους που συνέργησαν. Εκείνοι έδρασαν έτσι, γιατί πίστευαν πως έτσι βοηθούν την ΄΄επανάσταση΄΄ Ο Δαβάκης παρίστανε τον cow boy και όταν βρέθηκε απέναντι σε μια απλή ΕΔΕ έλεγε ψέματα. Πρόβαλλε μάλιστα και το επιχείρημα, πως είχε άδεια οπλοφορίας. Μια πρόσθετη απόδειξη, πως μόνο με όπλο αισθανόταν δυνατός. Θα άξιζε να τον δει κανείς να αντιμετωπίζει άλλον με όπλο. Περίεργο και μοναδικό φαινόμενο. Αλλιώς δε θα τον θυμόταν και κανείς. Ενώ έτσι απέκτησε υπόσταση.
Ο υποπλοίαρχος εξ υπαξιωματικών Α. **Βρεττός** παραδέχθηκε απλά, πως με διαταγή του Νικολόπουλου μετέφερε αλληλογραφία και προσωπικά σημειώματα των κρατουμένων, χωρίς να διευκρινίζει, τι ήταν αυτά τα σημειώματα.
Ο υποπλοίαρχος εξ υπαξιωματικών Π. **Γεωργιόπουλος** συνέλαβε το Δεμέστιχα, που του είπε πως μόνον υπό αρχαιότερό του θα πάει οπουδήποτε. Έτσι ανέλαβε ο Ζαφειρόπουλος και τον μετέφεραν στο ΕΑΤ/ΕΣΑ.

[1] Βλέπε σχετικό κεφάλαιο Δ7α, όπου παρουσιάζεται και η αναφορά του Ζαφειρόπουλου, που εάν την είχε διαβάσει ο Τσουτσάνης, ίσως είχε κλονιστεί κάπως..
[2] Βλ. κεφάλαιο Δ6γ
[3] Για την ΕΔΕ Χανδρινού περί του υποπλοίαρχου Γκίκα καταθέτουν οι Γκιόκεζας και Δεμέστιχας.
[4] Για τον Γκίκα δε διστάζει και ο Νικολόπουλος να αναφερθεί στη συνέντευξή του, ως ενός από τους πιστούς στην ΄΄επανάσταση΄΄
[5] Για την συμπεριφορά του Δαβάκη (κακέκτυπο συμπεριφοράς ΕΣΑτζή) καταθέτουν στην ΕΔΕ Χανδρινού οι Κουσουρής, Γκίνης, Σακελλαρίου και Λαφογιάννης.

Όπως προκύπτει από καταθέσεις[1] των κρατουμένων αξιωματικών ο Γεωργιόπουλος τους φέρθηκε «*...κατά μη αρμόζοντα τρόπον...χρήσιν απρεπών εκφράσεων εις βάρος των κρατουμένων...*» Ο ίδιος επομένως λέει ψέματα όταν το αρνείται.

Ο επίσης εξ υπαξιωματικών προερχόμενος ανθυποπλοίαρχος Α. **Αβραμόπουλος,** βρέθηκε σύμφωνα με το σχέδιο πρόληψης του κινήματος στο φυλάκιο του ΔΝΕ κοντά τα Ναυπηγεία, την νύκτα των συλλήψεων. Αρνείται πως συνέλαβε οποιονδήποτε, και αποδέχεται μόνο, ότι συνόδευσε τον υποπλοίαρχο Παπαδόπουλο στο ΕΑΤ/ΕΣΑ, όπου και παρέμεινε για λίγο με εντολή του Α/ΓΕΝ που πήρε μέσω του υποπλοιάρχου Γ. Κορμού. Δεν είναι γνωστό αν και ποιοι τιμωρήθηκαν πειθαρχικά και από το πόρισμα Τσουτσάνη.

Αυτό ήταν το τελευταίο πόρισμα ΕΔΕ που υποβλήθηκε για δραστηριότητες αξ/κών στη διάρκεια της δικτατορίας (εκτός της υπόθεσης των βασανιστηρίων στο ΕΛΛΗ που προχώρησε σε ποινική δίωξη, και της υπόθεσης της συμμετοχής στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου που κλείστηκε στον φάκελο Κύπρου). Άλλα γεγονότα καταγγέλθηκαν, άλλα όχι. Μερικά ερευνήθηκαν (όπου υπήρξαν συγκεκριμένες μαρτυρίες και δη αποδείξιμες). Για καμία από τις ηγεσίες του Ναυτικού επί δικτατορίας δεν έγινε τίποτε. Ούτε για την τελευταία του Αραπάκη, επί εποχής του οποίου έλαβε χώρα το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου και η εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο.

Κανείς από τους αξιωματικούς αυτούς δεν είναι σήμερα εν ενεργεία. Στις αποστρατείες τους σίγουρα έπαιξε ρόλο η στάση τους κατά τη δικτατορία.

Το Ναυτικό υπήρξε μεν αποφασιστικό στην κάθαρση του Σώματος των αξιωματικών του, αλλά όχι εκδικητικό ή σκληρό. Δεν άφησε να εξελιχθεί κανείς σοβαρά εκτεθειμένος στη δικτατορία, από το βαθμό του αρχιπλοιάρχου και πάνω πλην των περιπτώσεων Καβαλιέρου και Μηττάκου. Δεν είναι όμως και οι δύο περιπτώσεις τόσο προκλητικές, παρότι μερικοί (και δίκαια απ' την πλευρά τους) απορούν, πως γίνεται να αποστρατεύονται οι τότε κρατούμενοι και να εξελίσσονται οι φύλακές τους. Ο Μηττάκος τελικά αποστρατεύθηκε αρχές του 1991, ενώ ο Καβαλιέρος προήχθη σε υποναύαρχο αρχές του 1992 και αποστρατεύθηκε, όπως ελέχθη, από τη θέση του Δ.Ν.Ε.

Υπαξιωματικοί στη δικτατορία αποδεδειγμένα είχαν ανάμειξη στις υποθέσεις βασανισμών του ΕΛΛΗ και στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου στην Κύπρο, που αναλύονται στα αντίστοιχα κεφάλαια.

Τον πρώτο καιρό της μεταπολίτευσης βρίσκονται και προκηρύξεις που αποδόθηκαν σε ΄΄Σύνδεσμο Υπαξιωματικών΄΄. Η ηγεσία του ναυτικού ενημερώνεται για τις περιπτώσεις αυτές από τον αρμόδιο κλάδο του ΑΝ. Είναι Ενημερωτικό Εισηγητικό Σημείωμα (ΕΕΣ) [2] προς τον αρχηγό ναυτικού αντιναύαρχο Εγκολφόπουλο τον Μάρτιο του 1976. Για τις προκηρύξεις του Συνδέσμου Υπαξιωματικών από ΕΔΕ και προανάκριση που είχε γίνει, διαπιστώθηκε πως υπεύθυνοι ήταν οι αρχικελευστής μηχ. Ν.Σομπάς, επικελευστές διαχ. Β.Συροκάκης και πυρ. Σ.Αποστολόπουλος, και οι κελευστές πυρ. Β.Χρήστου και τορπ.Γ.Παντελάκης, για τους οποίους διενεργείται τακτική ανάκριση από τον δικ.συμβ.Γ΄τάξεως Φ.Διάφα. Δεν γνωρίζουμε την εξέλιξη της υπόθεσης.

Από την ΕΔΕ για την υπόθεση των βασανισμών στο Κ/Δ ΕΛΛΗ (και προκαταρκτική εξέταση του αντεπιτρόπου Καλλίτση που δεν έχει εντοπισθεί) προκύπτουν ευθύνες. Προτείνεται να παραπεμφθούν σε πειθαρχικό συμβούλιο με το ερώτημα της απόταξης οι αρχικελευστές τορπ.Ν.Ντάκουλας και Επαμ. Σωμαρείπας και ο ανθυπασπιστής πυρ. Ν.Τσιπουρίδης.

Τέλος από πόρισμα της ΕΔΕ για την υπόθεση της συμμετοχής στο πραξικόπημα και αποδοχής πραγμάτων που είχαν αρπάξει από Κύπριους ιδιώτες, διαπιστώνεται η ευθύνη των ανθυπασπιστών Τεχν.Λεβ. Ι.Αγιασοφίτη και Η/Ν Γ.Οικονομίδη, των αρχικελευστών Τηλ. Γ.Βασειάδη, Τεχν.Τορπ.Σ. Σαμοίλη και Τεχν. Λεβ. Σ.(ή Γ.)Σαγιά καθώς και του στρατεύσιμου κελευστή Ρ/Ε Σ. Καββαδία. Απ' αυτούς προτείνεται να παραπεμφθεί σε πειθαρχικό μόνον ο Οικονομίδης. Και τούτο γιατί δεν κρίνεται εκείνο το χρόνο (οπότε και θα έπαιρναν μέτρα εναντίον του στις κρίσεις). Η παραπομπή γίνεται διότι έλαβε μέρος στο πραξικόπημα «*...ως ενθέρμως έχων αποδεχθεί τούτο και μετείχεν πλείστων αποστολών εκτός των καθηκόντων του...*». Για τους υπόλοιπους αφήνεται να εννοηθεί πως, επειδή έχουν σειρά και κρίνονται όλοι, θα ληφθούν μέτρα εναντίον τους στις κρίσεις.

Αυτά προκύπτουν από το ενημερωτικό προς τον Α/ΓΕΝ που προελέχθη. Δεν βρέθηκε άλλο έγγραφο, που να αφορά περιπτώσεις υπαξιωματικών άμεσα αναμειγμένων με τη δικτατορία σε αντικανονικές και παράνομες ενέργειες (χωρίς αυτό να σημαίνει, πως δεν υπήρχαν περιπτώσεις εμπλοκής υπαξιωματικών με τους μηχανισμούς που υπηρετούσαν το απριλιανό καθεστώς από θέσεις υπηρεσιών ασφαλείας κ.λ.π. Εδώ εξετάζονται μόνον εκείνες οι περιπτώσεις, για τις οποίες εντοπίσθηκε αρχειακό υλικό).

[1] Για τον Γεωργιόπουλο καταθέτουν οι Δεμέστιχας, Γκίνης και Λαφογιάννης.

[2] Πρόκειται για το ΕΕΣ/ΚΛΑΔΟΣ Β΄/1ον ΕΓ/1 από 29-3-1975 προς αρχηγό ναυτικού.

ΠΙΝΑΚΑΣ Γ10

ΕΔΕ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΝΑΥΤΙΚΟΥ ΣΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ-ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΙΕΣ

	ΟΝΟΜΑ	Βαθ- Ειδ	ΑΜ	Ταξη	ΕΔΕ	Ετος αποστ	Βαθμ αποστρατ	ΦΕΚ Αποστρ.
1.	Ευαγγελόπουλος Α	πχος μαχ	746	1944	Κουμανάκου	1973	Αρχπχος	200/23-6-73
2.	Χαρλαύτης Β.	-//-	864	1949	----[1]	1975	Πλχος	97/15-3-75
3.	Βόσσος Π.	-//-	867	1949	Καμβύση	1975	Πλχος	97/15-3-75
4.	Τραγέας Χ.	-//-	895	1952	Κουμανακου-Δημητρόπουλου	1975	Πλχος	97/15-3-75
5.	Καμαρινέας Θ.	-//-	929	1953	Κουμανάκου-Δημητρόπουλου	1975	Πλχος	97/15-3-75 και 55/17-2-77
6.	Παπαγιάννης Γ	αντπχος μαχ	933	1954	Μεταλληνού	1975	Αντπχος	97/15-3-75 και 125/9-5-79
7.	Γερακίνης Ν.	-//-	934	1954	-----	1975	Αντπχος	97/15-3-75
8.	Νικολόπουλος Π.	-//-	941	1954	Τσουτσάνη	1975	Αντχος	97/15-3-75
9.	Πολιτόπουλος Α.	-//-	942	1954	Τσουτσάνη	1975	Αντχος	97/15-3-75
10.	Κουτσούκος Χ.	-//-	951	1955	-----	1975	Ανπχος	97/15-3-75
11.	Κολυβοδιάκος Ε.	-//-	972	1955	Τσουτσάνη	1992	Υπνχος	59/1-4-92
12.	Γκιτάκος Κ.	-//-	985	1956	Τσουτσάνη	1980	Αρχπχος	97/15-3-75
13.	Κυριακόπουλος Μ.	-//-	992	1957	-----	1975	Ανπχος	97/15-3-75
14.	Λαγωνίκας Π.	-//-	1004	1957	-----	1975	Ανπχος	97/15-3-75
15.	Ζαφειρόπουλος Ι.	πχης μαχ	1050	1957	Λευκού-Τσουτσάνη	1982	Αρχπχος	165/17-5-82
16.	Παπαδόγγονας Ν.	-//-	1056	1958	Τσουτσάνη	1990	Αντινχος	169/18-9-90
17.	Περιμένης Γ.	-//-	1066	1958	Λευκού- Τσουτσάνη	1983	Αρχπχος	153/12-5-83
18.	Κούβαρης Π.	-//-	1068	1959	Έξαρχου	1979	Πχης	125/9-5-79
19.	Παπαδόπουλος Η.	-//-	1069	1959	Έξαρχου	1979	Πχης	125/9-5-79
20.	Κιοσσές Ν.	υπχος μαχ	1078	1959	Κουμανάκου	1975	Πχης	97/15-3-75
21.	Καβαλιέρος Π.	-//-	1128	1961	Έξαρχου	1998	Υπνχος	153/19-8-98
22.	Μπεγιέτης Γ.	-//-	1131	1961	Έξαρχου	1989	Πχης[2]	106/29-5-89
23.	Βασιλακόπουλος Ν.	Πχης μαχ	1141	1961	-----	1975	Πχης	97/15-3-75
24.	Γκίκας Α	Υπχος μαχ	1171	1962	Χανδρινού	1975	Υπχος	97/15-3-75
25.	Ταβλαρίδης Σ.	-//-	1217	1965	Μεταλληνού	1975	Υπχος	97/15-3-75
26.	Χατζηκώστας Α.	πχος μηχ	Μ-138	1951	Δημητρόπουλου	1975	Πλχος	97/15-3-75
27.	Παπαργύρης Γ.	πχης μηχ	Μ-259	1961	Μεταλληνου	1975	Πχης	97/15-3-75
28.	Ντανος Γ.	υπχος μηχ	Τ-290	1962	Μεταλληνού	1975	Υπχος	97/15-3-75
29.	Αρμενιάκος Γ.	ανθχοςμηχ	Μ386	1968	Μεταλληνού	1992	Αρχπχος	216/25-11-92
30.	Μαυροειδής Ν.	πχος οικ	0-69	1948	-----	1975	πχος	97/15-3-75
31.	Ρουσσάκος Π.	ανπχος οικ	0-80	1950	------	1975	ανπχος	97/15-3-75
32.	Ρηγόπουλος Μπέης	ανπχος οικ	0-100	1954	-----	1975	ανπχος	97/15-3-75
33.	Δαβάκης Σ.	πχης οικ	0-184	1963	Χανδρινού	1975	Υπχος	97/15-3-75
34.	Μάντζαρης Βεν.	-//- ιατρ	Ι-133	1954	Τσουτσάνη	1977	Αντχος	Απεβίωσε 4/7/77
35.	Προυνιάς Δ.	-//-χημ	Χ-108	1963	Ασημακόπουλου	1984	Αρχπχος	150/9-5-84
36.	Κορμός Γ.	-//- εξ υπαξ	75057	1961 σ/ρος	Έξαρχου	1975	Πχης	97/15-3-75
37.	Βρεττός Α.	-//- εξ υπαξ	77566	1965 σ/ρος	Χανδρινού	1978	Πχης	135/1-6-78[3]
38.	Γεωργιόπουλος Π.	-//-	81937	1967 σ/ρος	Χανδρινού	1975	Υπχος	97/15-3-75, ανάκληση 1/2/80, φεκ43/8-2-80
39.	Αβραμόπουλος Α.	-//-	89329	1968 σ/ρος	Χανδρινού	1975	Υπχος	97/15-3-75
40.	Μισθός Ν.	Ανθχος -//-	93702		----	1975	ανθχος	97/15-3-75

[1] Οι περιπτώσεις των Χαρλαύτη, Γερακίνη, Κουτσούκου, Λαγωνίκα, Κυριακόπουλου, Βασιλακόπουλου, Μαυροειδή, Ρουσσάκου, Ρηγόπουλου και Μισθού δεν εντοπίσθηκαν σε ΕΔΕ. Περιλαμβάνονται στο ίδιο ΦΕΚ με την ίδια απόφαση του ΠΔ της 15-3-1975 με τους υπολοίπους. Για κάποιες δραστηριότητες και λοιπά στοιχεία, που αφορούν μερικούς εξ αυτών βλ. παραπομπές σε σελ. που αναφέρονται στο ευρετήριο κυρίων ονομάτων στο ΑΚ σ.492 κ.επ.

[2] Ο Μπεγιέτης είχε κριθεί αποστρατευταίος με το ΠΔ 431/1978 (ΦΕΚ 89/5-6-78), αλλά με ΠΔ που εκδόθηκε στις 25-5-89 επέτυχε μετά από προσφυγές την ανάκλησή του και την επανάκρισή του με βάση την οποία τέθηκε σε αυτεπάγγελτη αποστρατεία, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρ. 48 του ΝΔ 178/69. Τελικά με βάση την οφειλόμενη τακτική κρίση του έτους 1979-80 κρίθηκε ΄΄αποστρατευταίος΄΄ της αποστρατείας του λογιζόμενης από 6-7-79, που έπρεπε κανονικά να αποστρατευτεί. Σημειώνεται εδώ, πως μόνον με τις καταχωρήσεις των αποφάσεων και διαταγμάτων στα ΦΕΚ, αυτό που κανείς αντιλαμβάνεται είναι οι διαδοχικές προσφυγές και το αποτέλεσμά τους. Δεν προκύπτει από πουθενά η ουσία στις προβαλλόμενες αιτήσεις για επανάκριση. Συνήθως επιτυγχάνουν αυτό που επιδιώκουν, ήτοι την ακύρωση της αρχικής κρίσης και νέα κρίση σε μεταγενέστερο χρόνο, επομένως κάποια χρόνια και ίσως βαθμούς επί πλέον στη σύνταξη. Ο Μπεγιέτης εν προκειμένω κέρδισε ένα χρόνο στα συντάξιμα στον ίδιο βαθμό του πλωτάρχη. Και αυτό μετά δέκα χρόνια προσπάθειες.

[3] Σύμφωνα με το ΠΔ από 1-6-1978 που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ αυτό, ο Βρετός αποστρατεύθηκε με αίτησή του. Αυτό σημαίνει πως, η αποστρατεία του τουλάχιστον δεν ήταν αποτέλεσμα της οποιασδήποτε δραστηριότητας επί επταετίας.

41.	Αγιασοφίτης Ι.	ανθστης τεχ-λεβ	29110	1953 κατάτ	Κουμανάκου	1979	;[1]	;
42.	Οικονομίδης Γ.	ανθστης Η/Ν	39794	1955 κατάτ	Μεταλληνού	1975	;	;
43.	Τσιπουρίδης Ν.	Ανθστης Πυρ	32096	1958 κατάταξη	Κουμανάκου	1977	;	;
44.	Βασειάδης Γ.	Αρχστης τηλ	63826	1959	Μεταλληνού	1979	;	;
45.	Ντάκουλας Ν	Αρχστης Τορπ	49586	1960 κατάταξη	Κουμανάκου	1975		;
46.	Σωμαρίπας Ε	Αρχστης Τορπ	99634	1960 κατάταξη	Κουμανάκου	1975	;	;
47.	Σαμοίλης Σ.	Αρχστης Τ/Τ	59433	1962	Μεταλληνού	1978	;	;
48.	Σαγιάς Γ. ή Σ.	-//-Τ-ΛΕΒ	;	;	Μεταλληνού	;	;	;

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: Από τα στοιχεία του πίνακα Γ10 προκύπτουν οι εξής παρατηρήσεις:

- Από τους σαράντα οκτώ αναφερόμενους οι είκοσι εννέα αποστρατεύονται το 1975 και από αυτούς οι είκοσι τέσσερις που είναι αξιωματικοί, με το ίδιο διάταγμα. Όταν επομένως ο Εγκολφόπουλος αναφέρει στον Αβέρωφ για είκοσι πέντε απομακρυνθέντες μετά από ΕΔΕ εννοεί αυτά τα στελέχη.
- Οκτώ ακόμα αποστρατεύονται τα επόμενα τρία χρόνια μέχρι το 1980 που σημαίνει πως η δραστηριότητά τους στη διάρκεια της χούντας έπαιξε ρόλο στην απομάκρυνσή τους από το ναυτικό.
- Οκτώ από τους αξιωματικούς σταδιοδρομούν για αρκετά χρόνια και αποστρατεύονται με μεγάλο βαθμό (Αρμενιάκος, Προυνιάς, Καβαλιέρος, Παπαδόγγονας Ν., Γκιτάκος, Κολυβοδιάκος, Περιμένης, Ζαφειρόπουλος). Αυτό σημαίνει πως το ναυτικό στις περιπτώσεις τους δεν αξιολόγησε ως σοβαρά τα αντίστοιχα στοιχεία για τα οποία και διέταξε ΕΔΕ.
- Το ναυτικό από τους υπηρετούντες στις 20-4-1967, 472 μάχιμους αξιωματικούς, διώκει πειθαρχικά τον Μάρτιο του 1975 τους εννέα (9). Ήτοι δύο, ανά εκατό υπηρετούντες. Μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται και τρεις που είναι οι μόνοι διωχθέντες αξιωματικοί του ναυτικού και ποινικά (Καμαρινέας, Ευαγγελόπουλος και Κιοσσές). Αντίστοιχα από τους υπηρετούντες 245 μηχανικούς διώκει τρεις πειθαρχικά. Ένας στους εκατό υπηρετούντες δηλαδή. Στους αριθμούς αυτούς δεν περιλαμβάνονται και εκείνοι οι δέκα (10) που δεν περιέχονται στις ΕΔΕ, αποστρατεύτονται όμως με τη διαδικασία των κρίσεων, ίσως επειδή ήταν σειρά τους να κριθούν εκείνη τη χρονιά και προτίμησε ο Εγκολφόπουλος αυτόν τον τρόπο αντί τις ΕΔΕ. Με τον ίδιο τρόπο δηλαδή που αντιμετώπισε και την αντίστοιχη κατηγορία υπαξιωματικών. Εάν ληφθεί υπόψη και αυτός ο αριθμός των δέκα που αποστρατεύονται το 1975 (έξη μάχιμοι, τρεις οικονομικοί και ένας εξ υπαξιωματικών) τότε το ποσοστό των μαχίμων αυξάνεται σε τρεις διωχθέντες ανά εκατό, δύο κάθε εκατό οικονομικούς (τέσσερις αποστρατευθέντες στους 165 περίπου οικονομικούς αξιωματικούς) και δύο επίσης ανά εκατό αξιωματικούς εξ υπαξιωματικών (πέντε στους 350 περίπου αξιωματικούς εξ υπαξιωματικών).
- Για τα γεγονότα στη διάρκεια του πραξικοπήματος κατά του Μακαρίου, οι απομακρυνθέντες του ναυτικού με πειθαρχική δίωξη το 1975 είναι συνολικά πέντε. Ένας ανθυπασπιστής (Οικονομίδης) και τέσσερις αξιωματικοί (Παπαγιάννης, Παπαργύρης, Ταβλαρίδης, Ντάνος). Θα υπήρξε μέριμνα και για άλλους σε επόμενα χρόνια μέσω των ετήσιων κρίσεων. Αυτές οι κρίσεις δεν είναι δυνατό να εντοπισθούν, επειδή θεωρούνται ως προσωπικά δεδομένα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΜΕΡΟΥΣ Γ.

Στον πρώτο και τον τελευταίο πίνακα αυτού του Μέρους (Νο Γ1 και Γ10) μπορεί να αναζητήσει κανείς εκείνους που συνέπραξαν με το στρατιωτικό καθεστώς της 21ης Απριλίου 1967. Εκείνους δηλαδή που κάλυψαν τις ηγετικές θέσεις (πίνακας Νο Γ1) και εκείνους που παραπέμφθηκαν σε ΕΔΕ και οι περισσότεροι αποστρατεύθηκαν στη μεταπολίτευση (πίνακας Γ10).

Από το διατιθέμενο αρχείο καταγράφηκαν εδώ, γεγονότα, συμπεριφορές και δραστηριότητες των στελεχών των ΕΔ (πιο πολύ του ναυτικού) κάτω από αυταρχικό καθεστώς μετεμφυλιακά. Κύρια εκείνων που επέβαλλαν, υπηρέτησαν και στήριξαν το στρατιωτικό καθεστώς από 1967-1974. Έγινε προσπάθεια να προσεγγισθούν και ερμηνευτούν τα αίτια και οι επιπτώσεις των ενεργειών αυτών.

Η ακραία έκφραση του αυταρχικού καθεστώτος (δικτατορία) επεβίωσε διότι το στήριξε ο ξένος παράγων (ΗΠΑ), η συγκυρία της οικονομικής ανάπτυξης άρα και η άρχουσα κοινωνικο-οικονομική τάξη, η ανοχή μεγάλης μερίδας στελεχών των ΕΔ. Ενώ και μία μικρή μερίδα των στελεχών πίστεψε και εργάσθηκε γι' αυτό.

[1] Το; σημαίνει πως δεν στάθηκε δυνατό να βρεθούν στοιχεία. Στα μητρώα του ΔΝΕ (όπου και τηρούνται τα στοιχεία των ανθυπασπιστών και υπαξιωματικών του ναυτικού), είναι καταχωρημένος ως βαθμός αποστρατείας ο αναφερόμενος στη δεύτερη στήλη του πίνακα. Που σημαίνει πως δεν μεσολάβησε για κανέναν προαγωγή. Φαίνεται λογικό αυτό, αφού η πρώτη κρίση μετά τα γεγονότα, όπου έλαβαν μέρος (Κ/Δ ΕΛΛΗ και πραξικόπημα κατά Μακαρίου) ήταν και η κρίση της αποστρατείας τους.

Οι επιπτώσεις στους στενούς συνεργάτες και υποστηρικτές του καθεστώτος της 21ης Απριλίου 1967 στο ναυτικό επήλθαν σύντομα, όχι άμεσα (λόγω Αραπάκη) και δεν ήταν σκληρές.
Πράξεις αντεκδίκησης δεν παρατηρήθηκαν. Υπήρξαν έγγραφες καταγγελίες μετά παρότρυνση του Α/ΓΕΝ. Μηνύσεις δεν υποβλήθηκαν.
Αρκετοί από τους οπαδούς, φίλους και τα στηρίγματα της δικτατορίας δεν υπέστησαν καμία δίωξη.
Τα παραπάνω ισχύουν για το ναυτικό, όπου εν τούτοις παρατηρήθηκε μερική ΄΄κάθαρση΄΄. Για την αεροπορία δεν υπάρχουν στοιχεία. Για το στρατό ξηράς η εντύπωση που έχει ο γράφων είναι, πως οι πιστοί στην ΄΄επανάσταση΄΄ δεν υπέστησαν διώξεις, εκτός των μεγάλων βαθμών και όσων ο Αβέρωφ επέλεξε για εξουδετέρωση με την υπόθεση ΄΄πυτζάμα΄΄.
Τριάντα χρόνια μετά τη μεταπολίτευση συναντάμε τον πίνακα με τους 2.299 καταγραμμένους φονευθέντες-αγνοούμενους-τραυματισθέντες στις επιχειρήσεις της Κύπρου τα έτη 1964-1967 και 1974. [1] Πολλοί από τους ζώντες αυτού του πίνακα είναι σημειωμένοι από τον αρχικό χειριστή της εγκυκλίου με χρώμα. Πρόκειται για εκείνους που είχαν ανάμειξη στα υπέρ της χούντας γεγονότα στην Κύπρο (συνομωσία και πραξικόπημα κατά του Μακαρίου) και δεν υπέστησαν τίποτε στη συνέχεια. Κάποιοι απ' αυτούς είναι σήμερα στην ενεργή υπηρεσία, καίτοι ο χρόνος έχει απομακρύνει τους περισσότερους από το στρατό. Δεν προχώρησε η συζήτηση και η έρευνα στον αποκαλούμενο Φάκελο της Κύπρου ώστε, να λυθούν όλες οι απορίες για το ποιος συνέπραξε στο πραξικόπημα, ποιος δεν συνέπραξε, ποιος πολέμησε αμυνόμενος στην εισβολή και ποιος δείλιασε από εκείνους που υπονοεί ο Μπονάνος, πως του είχε εγγράφως αναφέρει ο Γεωργίτσης.
Για την ολοκλήρωση της εργασίας αυτής, μετά την προσέγγιση των συμπεριφορών στην άσκηση της αυταρχικής εξουσίας, απομένει να εξετασθούν οι δραστηριότητες των στελεχών εκείνων, που στράφηκαν ενάντια του αυταρχικού καθεστώτος 1967-1974. Αυτό και επιχειρείται στο επόμενο και τελευταίο Μέρος Δ.

[1] Περιλαμβάνεται στο έγγραφο ΥΕΘΑ/ΓΕΣ/1ο ΕΓ/4/4 Φ. 447/58/20128, Αριθ. Εγκυκλίου 84 από 5-7-2002 που διαβιβάζει το ΠΔ ΑΠΟ 21-6-2002 ΄΄Απονομή Πολεμικών Μεταλλίων στους Συμμετέχοντες στις Επιχειρήσεις της Κύπρου τα Έτη 1964-1967 και 1974΄΄ που δημοσιεύθηκε στο υπ' αριθμ. 149/2-7-2002 ΦΕΚ (τεύχος Γ)

ΜΕΡΟΣ Δ

Η ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΑΥΤΑΡΧΙΣΜΟΥ

ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΕΔ ΣΤΗ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ

Δ1.-ΤΟ ΄΄ΠΝΕΥΜΑ ΣΩΜΑΤΟΣ΄΄ ΣΤΟ ΠΝ–Η ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ

Σε γράμμα του ο υποναύαρχος ε.α. Ν. Γαρδικιώτης[1], περιγράφει μια υπόθεση, που συνέβη το καλοκαίρι του 1969. Στο ΚΕΠΑΛ όπου παρακολουθούν το σχολείο Γενικής Εκπαίδευσης (Γ/Ε) και με επιτηρητή τον Λαζαράκο «*...έφτασε στη διοίκηση το γεγονός ότι, στην τάξη έγινε ΄΄δημοψήφισμα΄΄ στον πίνακα μεταξύ των 11 συμμαθητών (η μισή τάξη[2]) με αποτέλεσμα 6/5 εναντίον της χούντας...*». Η σκηνή είναι ενδεικτική και γι' αυτό αναφέρεται. Είναι συμμαθητές από τη ΣΝΔ, επομένως διακατέχονται από το σύνδρομο του μαθητή και κάνουν ΄΄τρέλες΄΄, έχοντας και ένα σοβαρό λόγο να μην φοβούνται. Αποδεικνύεται η αλληλεγγύη τους στη συνέχεια με την υπόθεση Ζάκκα. Όταν, ανεξάρτητα εάν ήταν υπέρ ή κατά της χούντας, συνδράμουν τον συμμαθητή τους στην ΕΔΕ και την παραπομπή σε Ανακριτικό (που τον απέταξε τελικά[3]), καταθέτοντας όλοι υπέρ του. Απαξιούν τη δικτατορία, είναι αποκοτιά, είναι ΄΄αντίσταση΄΄, είναι ΄΄πνεύμα σώματος΄΄, απ' όποια σκοπιά και εάν δει κανείς αυτή την υπόθεση, παρουσιάζει φαινόμενο όχι σπάνιο για το ναυτικό με συζητήσεις /αναλύσεις/ διαφωνίες περί ΄΄επαναστάσεως ή χούντας΄΄.
Το όπλο αυτό παρουσίαζε μαζικά τις προτιμήσεις του και με τη μορφή ΄΄κινημάτων΄΄. Και συχνά με ομαδοποιήσεις, οργανώσεις και ανολοκλήρωτα σχέδια για επιχειρήσεις σύλληψης των πρωτεργατών, καταλήψεις νησιών[4] κ.λ.π.
Από συγκέντρωση όλων των περιπτώσεων που ενεπλάκησαν εναντίον της δικτατορίας με οποιονδήποτε τρόπο, προκύπτουν σε αριθμούς τα στοιχεία του Πίνακα Δ1 που ακολουθεί. Η προσέγγιση των περιπτώσεων αυτών βρίσκεται στο παρόν κεφάλαιο.

ΠΙΝΑΚΑΣ Δ1

ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΤΟΥ Π.Ν. ΣΤΗ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΩΞΕΙΣ ΤΟΥΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ Δ1-Ι ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ

ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ	**ΣΥΝ**	**ΜΑΧ**	**ΜΗΧ**	**ΟΙΚ**	**ΓΙΑΤΡΟΙ**	**ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΙ**	**ΑΞ/ΚΟΙ ΠΥ/ΠΤ**	**ΥΠΑΞ**
ΠΑΡΑΙΤΗΣΕΙΣ ΜΕ ΑΡΝΗΣΗ ΑΠΟΔΟΧΗΣ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ 21-4-67	3	1	2	-	-	-	-	-
«ΑΝΤΑΡΣΙΑ – ΛΙΠΟΤΑΞΙΑ» ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΑΣΥΛΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ	38	7	6	-	-	-	-	25
ΕΝΤΑΞΗ ΣΕ ΑΝΤΙΧΟΥΝΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ	107	65	21	-	2	1	1	17
ΑΡΝΗΣΗ ΠΙΣΤΗΣ ΣΤΗ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ	3	-	3	-	-	-	-	-
ΣΥΝΟΛΟ	151	73	32	-	2	1	1	42

Την εποχή της δικτατορίας τα στελέχη όλων των ειδικοτήτων και κατηγοριών του Πολεμικού Ναυτικού ήταν δυόμισι χιλιάδες περίπου αξιωματικοί και τέσσερις χιλιάδες υπαξιωματικοί και ανθυπασπιστές. Επομένως στους υπαξιωματικούς το 1% περίπου παρουσιάζει με δυναμικό τρόπο, να αντιστέκεται στη δικτατορία (οι 42 στις 4.000) ενώ στους αξιωματικούς εξ υπαξιωματικών μόνον ένας (ο Διονύσης Κασιμάτης της οργάνωσης για κίνημα). Στους μάχιμους αντιστέκονται 73 στους 472 επομένως το 15% και στους μηχανικούς οι 32 στους 245 ήτοι το 14%. Οι αριθμοί αφορούν στο σύνολο των υπηρετούντων στις 20-4-1967 για την οποία ημερομηνία υπάρχουν τα στοιχεία[5]. Σε άλλο σημείο της διατριβής γίνεται και διαφορετική προσέγγιση των αριθμών αυτών, αφού οι αντιδράσεις αρχίζουν από μια ηλικία/ βαθμό και μετά, ενώ εδώ παίρνονται για τον υπολογισμό, όλοι όσοι υπηρετούσαν.

[1] Ο Γαρδικιώτης το 1973 ήταν Β΄ μηχανικός στο Α/Τ ΑΣΠΙΣ με κυβερνήτη τον Γκιόκεζα, ενημερωμένος και με αποστολή να προετοιμάσει, όπως και έκανε, το πλοίο για απόπλου την παραμονή του κινήματος στις 22/5/1973.
[2] Η τάξη θεωρείται μεγάλη και περνούσαν το σχολείο οι μισοί.
[3] Βλέπε υπόθεση Ζάκκα πιο κάτω.
[4] Βλέπε και πόρισμα Σκεμπέα, παραπεμπτικό Ραφαηλάκη, συνεντεύξεις (Δημητριάδη, Βασιλειάδη) και προανακριτικό υλικό για την υπόθεση Σούλη και το ΄΄Κίνημα΄΄, την υπόθεση των αξιωματικών ΜΥΚ, ακόμα και συνέντευξη Βαρδινογιάννη όπου η κατάληψη της Κρήτης αποτελεί κοινό παράγοντα σε όλα τα σχέδια δυναμικής αντίστασης.
[5] Βλ. πίνακες 5Α και 5Β Παραρτήματος Α όπου καταγράφονται οι υπηρετούντες μάχιμοι και μηχανικοί αξιωματικοί στις 20-4-1967.

ΠΙΝΑΚΑΣ Δ1-ΙΙ ΔΙΩΞΕΙΣ

ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΙΕΣ	80	41	10	7	4	1	4	13
ΑΠΟΤΑΞΕΙΣ	112	49	18	-	-	1	1	43
ΕΚΤΟΠΙΣΕΙΣ (ΑΠΟΣΤΡΑΤΩΝ)	8	8	-	-	-	-	-	-
ΦΥΛΑΚΙΣΕΙΣ – ΚΡΑΤΗΣΕΙΣ ΧΩΡΙΣ ΔΙΚΗ	65	50	11	-	1	1	1	1
ΔΙΚΑΣΤΗΚΑΝ	25	2	4	-	1	-	-	18
ΚΑΤΑΔΙΚΑΣΤΗΚΑΝ	13	2	4	-	-	-	-	7

Σημειώνεται η μεγάλη διαφορά μεταξύ όσων αντέδρασαν (σύνολο 151) και όσων καταδικάσθηκαν (σύνολο 13). Το καθεστώς προτιμούσε τα βασανιστήρια, τις κρατήσεις για μεγάλο διάστημα και τις προφυλακίσεις από την παραπομπή σε δικαστήρια όπου και η δημοσιότητα ήταν μεγαλύτερη. Ειδικά για περιπτώσεις εν ενεργεία στελεχών, αυτό ήταν κάτι που το απέφευγε, αφού έτσι θα φαινόταν πως, ήταν έωλο το επιχείρημα, ότι η ΄΄επανάσταση΄΄ στηριζόταν στο σύνολο των ΕΔ.
Η άποψη που ενίοτε ακούγεται πως, αποφεύγονται οι ποινικές διώξεις, επειδή στην ουσία διώκτες και διωκόμενοι προέρχονται (τουλάχιστον η πλειοψηφία των τελευταίων) από την ίδια δεξαμενή του συντηρητικού πολιτικού χώρου, δεν πρέπει να ευσταθεί. Αντίθετα έχουμε παραδείγματα, όπου οι κατασταλτικοί μηχανισμοί υπήρξαν ιδιαίτερα σκληροί.

Δ2.- ΤΟ΄΄ΚΙΝΗΜΑ΄΄ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ- ΑΙΤΙΕΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ

Οι μαζικές και δυναμικές αντιδράσεις κατά του καθεστώτος της 21ης Απριλίου 1967 εκδηλώθηκαν, με συμμετοχή στελεχών του ναυτικού και κινητοποίηση πλοίων σε δύο περιπτώσεις. Στις 13 Δεκεμβρίου 1967 στα πλαίσια του αποκαλούμενου ΄΄Κίνημα του Βασιλιά΄΄ και τον Μάιο του 1973 με το Αντιτορπιλικό ΒΕΛΟΣ, που υπήρξε και η μόνη δυναμική έκφραση στα πλαίσια του αποκληθέντος ΄΄Κίνημα του Ναυτικού΄΄. Ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα του ΄΄κινήματος του βασιλιά΄΄, οι συμπεριφορές των αξιωματικών με την εκδήλωσή του, και κύρια στην εξέλιξή του το επόμενο εικοσιτετράωρο, είναι ενδεικτικές:

- του τρόπου με τον οποίο αντιμετωπίζουν το απριλιανό καθεστώς,
- των σχέσεων του σώματος αυτού με τη ΄΄νόμιμη διοίκηση΄΄, που υλοποιείται στο πρόσωπο του εκάστοτε ανωτέρου αξιωματικού, που την ασκεί,
- των σχέσεών τους με την ΄΄εξουσία΄΄, που εν προκειμένω ασκείται από το καθεστώς της 21ης Απριλίου 1967 και τα όργανά της,
- των δεσμών με το ΄΄βασιλιά΄΄, που ανάλογα με τις σχέσεις του κάθε στελέχους με το θεσμό της βασιλείας,[1] αντιπροσωπεύει ή όχι την υπέρτατη ΄΄διοίκηση΄΄ και την ΄΄εξουσία΄΄.

Για τους αξιωματικούς που ήταν πιστοί και θιασώτες της βασιλείας, δεν υπήρχε περιθώριο ελιγμών και τάχθηκαν από την πρώτη στιγμή στο πλευρό του Κωνσταντίνου. Αυτούς κυρίως απογοήτευσε ο Κωνσταντίνος με την κακή σχεδίαση και την ακόμα χειρότερη εκτέλεση του ΄΄κινήματός του΄΄. Κύρια όμως τους απογοήτευσε, με τη μάλλον εσπευσμένη αλλά επιτυχή υποχώρηση και φυγή του στο εξωτερικό. Και αργότερα η συμπεριφορά των ανθρώπων του περιβάλλοντός του στο εξωτερικό δεν ήταν καλή, όταν επεδίωκαν να τον ενημερώνουν στελέχη, που δεν ήταν ενάντια της βασιλείας. Είναι γνωστό πως ο αντιπλοίαρχος τότε Καραμήτσος, διάκειται φιλικά προς τον Κωνσταντίνο και γίνεται και δεκτός, όταν επιδιώκει επαφή στο εξωτερικό μαζί του, για ενημέρωση επί θεμάτων της οργάνωσης στο ναυτικό. Στην κατάθεσή του στον Σκεμπέα από 9/6/03 δεν κρύβει την πικρία του ότι, αντιμετωπίσθηκε σκωπτικά από τον συνοδό/γραμματέα του έκπτωτου τον ταγματάρχη Αρναούτη. Ο τελευταίος κατά μία άποψη, αποπέμπει τρεις φορές και τον Θόδωρο Βαρδινογιάννη που στέλνουν τ' αδέρφια του Νίκος και Βαρδής να ενημερώσει τον Κωνσταντίνο[2].
Ο Κωνσταντίνος σε συνέντευξη που έδωσε από τηλεοράσεως, αρνήθηκε πως γνώριζε για το προετοιμαζόμενο κίνημα στο ναυτικό. Δε γίνεται αντιληπτός ο λόγος ενός ψέματος για θέμα, που θα πρόσθετε στην όλη του εικόνα, παρά του αφαιρεί. Εκτός του Παπάγου που τον ενημερώνει με πληροφορίες από τον Αβέρωφ, και του αντιπλοίαρχου Καραμήτσου που τον συναντά, είναι και ο υποναύαρχος ε.α. Ροζάκης, που επίσης τον συναντά και λέει τηλεφωνικά στον πλοίαρχο ε.α. Κονοφάο, πως ο βασιλιάς είναι σύμφωνος με την προετοιμαζόμενη κίνηση. Είναι καθαρή αυτή η επισήμανση στις αντίστοιχες καταθέσεις της ανάκρισης. Ο Κωνσταντίνος λέει με μεγάλη ευκολία ψέματα για το ζήτημα αυτό, και η απορία παραμένει. Εκτός εάν δεν αντιλαμβάνεται γιατί πρέπει να τα λέει. Η όλη του πολιτεία δε δείχνει βαθμό ευστροφίας τόσο χαμηλό, όπως πολλοί διατείνονται πιστεύοντας πως έτσι τον πλήττουν.

[1] Ο Νικολόπουλος στη συνέντευξή του κάνει μια επιτυχημένη διάκριση μεταξύ των ΄΄ανακτορικών΄΄ και ΄΄βασιλοφρόνων΄΄, διαχωρίζοντας τις δύο κατηγορίες.
[2] Βλέπε παράρτημα Β-ΙΙ συνέντευξη αντιστράτηγου ε.α. Τ. Παπαγεωργόπουλου.

Για τους πιστούς στην ΄΄επανάσταση΄΄ και για όσους είχαν επιλέξει την συμπόρευση μαζί της, δεν υπήρξαν ταλαντεύσεις. Αντέδρασαν στους ΄΄κινηματίες΄΄ του βασιλιά, που ήταν ολόκληρο σχεδόν το υπόλοιπο ναυτικό. Αυτό το ναυτικό, υπακούοντας τη φυσική του ηγεσία, που τις πρώτες ώρες εκδήλωσε την συμπαράστασή της στον βασιλιά, ακολούθησαν αρχικά με ορμή, σταδιακά όμως μειούμενη, τις εντολές για κίνηση προς βορρά. Όπου υποτίθεται, πως στερέωνε ο Κωνσταντίνος την εξουσία του ενάντια της χούντας. Αφ' ότου τα πράγματα άρχισαν να συγχέονται και να μην ξεκαθαρίζουν, ο ενθουσιασμός των πρώτων ωρών σιγάζει και τα πλοία πλέουν μεν προς βορά, αλλά κάποια τηρούν ενδιάμεσες πορείες για Σαλαμίνα. Ο νέος αρχηγός του ναυτικού Περβαινάς, αναλαμβάνει γρήγορα την αρχηγεία, στην αρχή με μικρή ομάδα πιστών στελεχών. Βοηθούντος και του ότι ο βασιλιάς δεν έδειξε αποφασιστικότητα, συγκέντρωσε το στόλο στο Ναύσταθμο Σαλαμίνας, χωρίς να έχουν υπάρξει συμπλοκές ή βίαιες δράσεις. Έπαιξαν ρόλο σ' αυτήν την εξέλιξη οι εξής παράγοντες:

- Οι διαπροσωπικές σχέσεις των στελεχών, που ανεξάρτητα με το μέρος ποιου είχαν τεθεί, δεν προχώρησαν σε δυναμικές αναμετρήσεις.
- Η έλλειψη αποφασιστικότητας και στιβαρής ηγεσίας από πλευράς του Κωνσταντίνου, από τον οποίο περίμεναν όλοι οι αξιωματικοί, κυβερνήτες, διοικητές κ.λ.π. δυναμικές, σίγουρες, αταλάντευτες εντολές. Όπου σε επίπεδο χαμηλότερο υπήρξε τέτοιου είδους ηγεσία, υπάκουσαν όλοι οι νεώτεροι χωρίς καμία παρεκτροπή.
- Η έλλειψη σαφών και καθαρών πληροφοριών, που επέτεινε τη σύγχυση και την αναποφασιστικότητα.
- Η απουσία στοιχειώδους προετοιμασίας σε βασικούς τουλάχιστον πυρήνες μέχρι επίπεδο διοικητών ομάδων πλοίων, που αποδείχθηκε στην πράξη, πως λειτούργησαν ομαδικά.
- Η προϊούσα έλλειψη συντονισμού, συγκεκριμένων στόχων και σχεδίασης, επέφερε κλίμα ηττοπάθειας και απογοήτευση (π.χ. η αλλαγή προορισμού των ΄΄επαναστατημένων΄΄ πλοίων από Θεσσαλονίκη σε Καβάλλα, όπως σημειώνει ο αντιναύαρχος ε.α. Ν. Μανταδάκης).[1] Παρότι ο αιφνιδιασμός της πρώτης ώρας επέτυχε, συνεγείροντας σχεδόν το σύνολο των πλοίων.
- Η απουσία εναλλακτικού σχεδίου για την περίπτωση που ο Κωνσταντίνος θα εγκατέλειπε την προσπάθεια (όπως και έγινε). Η φυγή του στην Ιταλία τόσο νωρίς, διέλυσε όλη την προσπάθεια στην εξέλιξή της.
- Η ύπαρξη λίγων αποφασισμένων σε επίπεδο ναυάρχων όπως ο Ροζάκης. Το πολεμικό ναυτικό ήταν ολόκληρο σχεδόν εν πλω και κατά της δικτατορίας. Χρειάσθηκε να επικοινωνήσει ο τέως Α/ΓΕΝ αντιναύαρχος Δέδες με τον ΄΄στασιαστή΄΄ ΑΚΙΠ υποναύαρχο Ροζάκη, για να πεισθεί ο τελευταίος, να επιστρέψει στη Σαλαμίνα. Αποδείχθηκε στην πράξη στο στρατό ξηράς, πως λίγοι αποφασισμένοι κατάφερναν να ελέγχουν μεγάλους σχηματισμούς, με τον έλεγχο απλά του διοικητού τους. Το φαινόμενο παρατηρήθηκε περισσότερο στο στρατό με τον περιορισμό του διοικητού μονάδων από τους μικρούς ΄΄πιστούς της επανάστασης΄΄, ενώ δεν συνέβη το ίδιο στο ναυτικό. Δεν υπήρξε σε καμία μονάδα του ναυτικού ΄΄σύλληψη΄΄ του διοικητού ή ανατροπή κυβερνήτου. Η μοναδική προσπάθεια αντικατάστασης διοικητού που έγινε στο ΝΚ, έφερε τον αντικαταστάτη σε περιορισμό, μέχρι που η κατάσταση έγειρε με την ΄΄επανάσταση΄΄. Το πλοίο στο ναυτικό ακολουθεί και υπακούει στον κυβερνήτη. Οι κυβερνήτες υπακούουν και ακολουθούν τον αποφασισμένο διοικητή της ίδιας ομάδας πλοίων. Και ο στόλος υπακούει στον αρχηγό του, εάν ο τελευταίος είναι δυναμικός, αποφασισμένος, το δείχνει και επιβαίνει πλοίου.
- Η μη συνέχιση της ΄΄στάσης΄΄ μετά την φυγή του Κωνσταντίνου, που σημαίνει πως, δεν ήταν προετοιμασμένα τα στελέχη για δυναμική εξέλιξη. Χωρίς την ύπαρξη σταθερού και αποφασιστικού στόχου, εύκολα και γρήγορα μεταπήδησαν στην κατάσταση *΄΄να δούμε πως θα εξελιχθούν τα πράγματα΄΄*, και στη συνέχεια *΄΄για το καλό του ναυτικού να αποφύγουμε την αδελφοκτόνο σύγκρουση΄΄*. Μερικοί που θα συναντήσουμε στα έγγραφα, ακολούθησαν την τακτική του *΄΄να δούμε τι θα γίνει και αποφασίζουμε΄΄*. Αυτοί ήταν, που πρώτοι απ' όλους έστρεψαν τα πλοία προς τη Σαλαμίνα και τάχθηκαν με την ΄΄επανάσταση΄΄, ενώ λίγες ώρες νωρίτερα έφευγαν ενθουσιασμένοι προς Θεσσαλονίκη.
- Οι δεσμοί των στελεχών με τα πλοία, που τα θεωρούν δικά τους και σε καμία περίπτωση (πλην πολέμου), δεν θέλουν να τα βάλουν σε κίνδυνο.

Υπήρξε και στέλεχος, που συμβούλευε τον κυβερνήτη του, να κάνουν μια βόλτα μέχρι το Φάληρο και αν είναι εκεί ο αμερικανικός στόλος, να συνεχίσουν κατά της χούντας, αλλιώς να γυρίσουν πίσω. Ο υποπλοίαρχος Ν. Σίμος, ύπαρχος του Α/Τ *ΠΑΝΘΗΡ*, όταν πια είχαν τελειώσει όλα και τα πλοία έδεσαν στη Σαλαμίνα, επαίρετο στην κλήση του πληρώματος, ότι το *ΠΑΝΘΗΡ* ήταν το πρώτο πλοίο της «επανάστασης». Και ας ήταν το *ΠΑΝΘΗΡ* πλοίο, που βγήκε απ' αρχής με το βασιλιά.

[1] Βλ. επιστολή αντιναυάρχου Ν.Μανταδάκη από 22-2-2005 ο.π.

Πολλά έγιναν εκείνο το 24ωρο, και δόθηκε η ευκαιρία στον καθένα, να τοποθετηθεί απέναντι στα γεγονότα, ή και να δημιουργήσει γεγονότα. Ο υποπλοίαρχος Βελ. Μάντζαρης, εξέπεμπε ο ίδιος τα σήματα από το ραδιοτηλέφωνο του ΓΕΝ στην πλατεία Κλαυθμώνος, και παρότρυνε τα πλοία να γυρίσουν πίσω. Η φράση «*τον αποστάτη ναύαρχο εγκαταλείψτε*», ακούστηκε κατ' επανάληψη από τις συσκευές. Ακούστηκε όμως και ο πλωτάρχης Ν.Παππάς να καλεί από το *ΛΕΩΝ* τον πλωτάρχη Κ. Κουσουρή στο *ΠΑΝΘΗΡ*, λέγοντάς του: «*αν πλοίου σου επιβαίνει ο δίοπος συνέλαβέ τον και έλα να με συναντήσεις στο καθορισμένο σημείο*». ΄΄Δίοπος΄΄ ήταν ο πλοίαρχος Ε. Δανιήλ, διοικητής ΔΕΣ/2, που άκουγε εκείνη τη στιγμή τη στιχομυθία, χωρίς να λέει τίποτα. Αποστρατεύθηκε και αυτός μετά λίγες ημέρες, στις 20 Δεκεμβρίου.

Ο υποπλοίαρχος Κ. Καταγάς, επιτελής του ΔΕΣ/2, κυνηγούσε το *ΠΑΝΘΗΡ* με μια πετρελαιάκατο και σκαρφάλωνε από την πρύμνη του, στο δίαυλο της Σαλαμίνας, για να συμμετάσχει στο ΄΄κίνημα΄΄. Λίγα χρόνια μετά ο ίδιος θα δηλώνει στο διοικητή του στη ΣΠΝ, που αποκαλούσε «προδότες» τους άλλους ΄΄κινηματίες΄΄ το 1973, ότι ο ίδιος είναι από τους «προδότες» και θέλει να' χει την τύχη τους.

Το καλό που προέκυψε απ' αυτήν την υπόθεση ήταν, ότι δόθηκε η αφορμή στα στελέχη των ΕΔ και του ναυτικού στο σύνολό τους σχεδόν, να τοποθετηθούν απέναντι στο τι συνέβαινε στη χώρα. Συγχρόνως προβλημάτισε όσους πίστευαν στην καθολικότητα της αποδοχής της χούντας.

Στον υποναύαρχο Θ. Μπακόπουλο, που είχε μόλις χριστεί Αρχηγός Αιγαίου Πελάγους (ΑΑΠ), ανατέθηκε η διενέργεια ΕΔΕ «επί συμβάντων 13ης Δεκεμβρίου 1967». Η σχετική εντολή του Α/ΓΕΝ δόθηκε με σήμα, τέσσερις ημέρες μετά την εκδήλωση και αποτυχία του Κινήματος.[1] Το πόρισμα αυτής της εξέτασης δίνει μιαν εικόνα των γεγονότων και της στάσης, που τήρησαν οι συντελεστές του ΄΄κινήματος΄΄ και οι πολέμιοί του. Στηρίχθηκε κυρίως στις αναφορές/ εκθέσεις των κυβερνητών, και διοικητών πλοίων και υπηρεσιών, που συνέπραξαν στα γεγονότα καθώς και σε καταθέσεις εξετασθέντων μαρτύρων. Επίσης στα σήματα/ διαταγές που εκδόθηκαν στη διάρκεια των γεγονότων.[2] Το περιεχόμενο των αναφορών των στελεχών είναι εκείνο κυρίως, που χρωματίζει τα συμβάντα αλλά και τους ίδιους τους αξιωματικούς. Εμφανίζουν τους χαρακτήρες και ερμηνεύουν έτσι και τον τρόπο, με τον οποίο αντέδρασαν εκείνο το εικοσιτετράωρο αλλά και στη συνέχεια. Όταν χρειάσθηκε να συντάξουν τις αναφορές αυτές, αντιμετώπιζαν από τη μία πλευρά μια διοίκηση, που ζητάει εξηγήσεις, επομένως εν όψει είχαν και το φάσμα των εναντίον τους μέτρων με άγνωστες προοπτικές. Από την άλλη η υποχώρηση μετά μια συμμετοχή σε δράση με τα πολεμικά πλοία, ήταν μειωτική.

Η προσέγγιση του περιεχομένου των αναφορών αυτών εύκολα μπορεί να καταλήξει σε κριτική αφού, σχεδόν παντού διαπιστώνεται η τάση για μείωση των δυσμενών εντυπώσεων από τη συμμετοχή στο ΄΄κίνημα΄΄, και η προσπάθεια επίσης να ερμηνευτούν τα γεγονότα με άλλον τρόπο και όχι ως ΄΄στάση΄΄.

Μόλις ξεκαθαρίζει το τοπίο με τη φυγή του Κωνσταντίνου και την επικράτηση των απριλιανών, ξεκινούν οι διαδικασίες ΄΄κάθαρσης΄΄ των ΕΔ από τους ΄΄στασιαστές΄΄ στρατιωτικούς. Εκδίδονται στις 18 Δεκεμβρίου διαταγές προς όλους τους διοικητές, κυβερνήτες και άλλους αξιωματικούς, που πήραν μέρος στο ΄΄κίνημα΄΄, να υποβάλλουν άμεσα αναφορές των συμβάντων με όλα τα σχετικά σήματα/ διαταγές που έλαβαν. Υλοποιούν τη διαταγή αυθημερόν (στις 18 διατάσσονται και την ίδια ημέρα υποβάλλουν τις αναφορές, εκτός του Γκιόκεζα που φέρει ημερομηνία 19 και του Κουσουρή 23).

---

[1] Η διαταγή για διενέργεια ΕΔΕ δίνεται με σήμα Α/ΓΕΝ 171530 ΔΕΚ. '67.

[2] Τα σήματα /διαταγές που εκδόθηκαν προς και από τα πλοία-διοικήσεις, φαίνονται όλα στον πίνακα 6 του παραρτήματος Α, όπως τα έχει περιλάβει το πόρισμα του Μπακόπουλου. Τα υπόλοιπα έγγραφα της υπόθεσης του ΄΄κινήματος του βασιλιά΄΄ καταχωρούνται εδώ όλα μαζί. Με σχετική χρονολογική σειρά ή κατά ομάδες ομοειδών εγγράφων, εφ' όσον έτσι βοηθούν στην εργασία αυτή. Τα έγγραφα που εντοπίσθηκαν όλα στο αρχείο Παππά και προέρχονται από το τηρούμενο παλαιότερα στο γραφείο Α/ΓΕΝ, έχουν ως εξής:

-ΑΑΠ 0023041/53 μέχρι και 64/67/18-12-1967 που ήταν οι διαταγές προς κυβερνήτες και διοικητές, για υποβολή άμεσα γραπτών αναφορών με τα γεγονότα όπου, τα πλοία τους έλαβαν μέρος και των διαταγών/ σημάτων που έλαβαν /εξέδωσαν.

-ΣΗΜΑ ΓΕΝ ΓΝ 6585 ΔΕΚ 1967 ΠΡΟΣ ΑΚΙΠ για υποβολή αναφοράς με τις κινήσεις συγκροτήματος ΑΚΙΠ.

-ΑΑΠ 0023041/2,3 και4/68 από 19-1-1968 προς Α/Γ ΣΥΡΟΣ, Α/Γ ΣΑΜΟΣ ΚΑΙ Ο/Γ ΜΕΡΛΙΝ αντίστοιχα με την εντολή να υποβάλλουν ανάλογες αναφορές συμβάντων.

Υπεύθυνες Δηλώσεις των αποταχθέντων εξ αιτίας του ΄΄κινήματος, υπογραμμένα από τους Αντώνιο Γ. Ροζάκη(χωρίς ημερομηνία), πλοίαρχο Σ. Κονοφάο, πλωτάρχη Σ. Ταπίνη και πλοίαρχο Σ. Μουρίκη (5/1/68). Είναι σε δύο διαφορετικά έντυπα, που υπογράφονται και τα δύο με ημερομηνίες 22-12-67 και 5-1-68.

-Έκθεση εξετάσεως μάρτυρος Γεωργίου Παππά, υποναυάρχου ΒΝ από 20-1-1968.

-ΥΕΘΑ /ΓΕΑ Πρακτικά Συνεδριάσεως 23ης Ιανουαρίου 1968 Συμβουλίου Κρίσεως Αξιωματικών ΙΗ/1968 Συντακτικής Πράξεως.

-ΥΕΘΑ/ΓΕΝ/ΓΡΑΦΕΙΟ ΑΡΧΗΓΟΥ αρ.πρωτ.Α.0075014/68/24-1-68, Απόφαση *΄΄Περί συγκροτήσεως Συμβουλίου Κρίσεως αξιωματικών συμμετασχόντων ή αναμιχθέντων εις την ανατρεπτικήν κίνησιν της 13ης Δεκεμβρίου 1967΄΄*.

-ΥΕΘΑ/ΓΕΝ/ΓΡ.ΑΡΧΗΓΟΥ αρ.φ.0075014/3 και 4/68/24-1-1968 με θέμα *΄΄Παραπομπή αξιωματικών εις Συμβούλιον΄΄* (δύο έγγραφα, το πρώτο για στελέχη βαθμού πλοιάρχου και άνω και το δεύτερο για αντιπλοιάρχους και πλωτάρχες. Νεώτερου βαθμού στελέχη δεν παραπέμφθηκαν ούτε διώχθηκαν).

-ΠΟΡΙΣΜΑ ΕΔΕ ΄΄επί συμβάντων 13ης Δεκεμβρίου 1968΄΄ υποναυάρχου θ. Μπακόπουλου ΒΝΣ 25-1-1968

-ΥΕΘΑ/ΓΕΝ/ΕΙΔΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΚΡΙΣΕΩΣ ΑΞ/ΚΩΝ ΙΗ/1968 ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ, Πρακτικά συνεδριάσεως 26ης Ιανουαρίου 1968 (για κρίση αξιωματικών βαθμού πλοιάρχου και άνω).

-ΥΕΘΑ/ΓΕΝ/ΕΙΔΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΚΡΙΣΕΩΣ ΑΞ/ΚΩΝ ΙΗ/1968 ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ, Πρακτικά συνεδριάσεως 27ης Ιανουαρίου 1968 (για τους αξιωματικούς βαθμού αντιπλοιάρχου και πλωτάρχου).

-ΥΕΘΑ/ΓΕΝ/ΓΡΑΦΕΙΟ ΑΡΧΗΓΟΥ αρ.πρωτ.209/28-2-1968 προς ΓΕΣ/ΓΡ..ΑΡΧΗΓΟΥ με θέμα ΄΄Έκθεσις΄΄ και με συνημμένα 137 φύλλα.

Παράλληλα στις 17 Δεκεμβρίου διατάσσεται ο υποναύαρχος Θ. Μπακόπουλος, να διενεργήσει ΕΔΕ για τα συμβάντα. Υποβάλλει το πόρισμα της ΕΔΕ στις 25 Ιανουαρίου. Ο Α/ΓΕΝ αντιναύαρχος Περβαινάς το υιοθετεί και το διαβιβάζει καθυστερημένα, σχεδόν αυτούσιο, ένα μήνα μετά στις 28 Φεβρουαρίου, στο ΓΕΣ/ΓΡ.κ.ΑΡΧΗΓΟΥ με δική του υπογραφή ως ΄΄έκθεση συμβάντων΄΄.

Έχει προηγηθεί πίεση και στα τρία όπλα από το γραφείο αυτό εξ ονόματος του ΓΕΕΘΑ «*..όπως επισπεύσει την περάτωσιν της εκθέσεως διά το ΒΝ...*» τονίζοντας, πως ο Α/ΓΕΕΘΑ «*...απεφάσισεν να επισυναφθούν άπαντα τα εκδοθέντα σήματα και αι μαρτυρικαί καταθέσεις...*». Αυτός που πιέζει είναι αντισυνταγματάρχης από το γραφείο του Α/ΓΕΣ, με υπογραφή ταγματάρχη και χρήση του Α/ΓΕΕΘΑ ως φόβητρου. Η εντολή να υποβληθούν και τα σήματα και οι μαρτυρικές καταθέσεις, δείχνει την επιθυμία να προσβάλλουν τις ηγεσίες των άλλων δύο όπλων και να γίνει γνωστό. Διαφορετικά θα μπορούσε να σταλεί ένα σημείωμα εμπιστευτικό απ' ευθείας στους δύο αρχηγούς. Το ότι δεν στάλθηκε από Α/ΓΕΕΘΑ, αλλά από το γραφείο Α/ΓΕΣ δείχνει ακριβώς τα κέντρα ισχύος. Στη θέση που βεβαιώνει το ΄΄ακριβές αντίγραφο ΄΄ που στάλθηκε στον Α/ΓΕΝ, υπογράφει ο Στοφόρος Γεώργιος ταγματάρχης πεζικού. Το έγγραφο[1] είναι το πρωτότυπο που ελήφθη από τον Α/ΓΕΝ και φέρει σημείωση ΄΄ταχεία ενέργεια΄΄ και μονογραφή. Η τηρούμενη στρατιωτική δεοντολογία απαιτεί στην αλληλογραφία τέτοιου είδους να υπογράφει ο αντίστοιχος αποστολέας. Εδώ έχουμε τον αποστολέα αντισυνταγματάρχη Α.Λέκκα να μην υπογράφει ο ίδιος. Εκτός του ότι ένας αρχηγός στέλνει εντολές του Α/ΓΕΕΘΑ στους άλλους δύο αρχηγούς του ναυτικού και της αεροπορίας. Αντί να απαντήσει ο αντίστοιχος διευθυντής του γραφείου του Περβαινά, υπογράφει ο Α/ΓΕΝ το έγγραφο που υποβάλλει στον αντισυνταγματάρχη Λέκκα. Δε μπορεί να έγινε λάθος και είναι όμως ένδειξη των σχέσεων υποτέλειας και της φοβίας που επικρατούσε τις ημέρες εκείνες αλλά και γενικότερα στη δικτατορία. Ο Λέκκας σύμφωνα με τηρούμενους πίνακες στο αρχείο Α/ΓΕΝ στη μεταπολίτευση, ήλεγχε μία από τις μεγαλύτερες σε αριθμό ομάδες πιστών του αξιωματικών του στρατού, υπηρέτησε σε θέση ΄΄υφυπουργού Πελοποννήσου΄΄ και ανήκε στον συνωμοτικό πυρήνα των πραξικοπηματιών.[2]

Οι ελέγχοντες το στρατό δεν είχαν καμία εμπιστοσύνη στο ναυτικό αλλά και στην αεροπορία. Μόνον έτσι εξηγείται η απαίτηση να υποβληθούν και τα εκδοθέντα σήματα και οι καταθέσεις. Προφανώς δεν τα ήθελαν για το ιστορικό αρχείο.

Ο μηχανισμός εξουσίας δεν περιμένει τις ανακρίσεις, για να λάβει μέτρα εναντίον όσων πρωτοστάτησαν από τα στελέχη των ΕΔ. Εν τούτοις η απάντηση του Περβαινά στέλνεται δεκαέξι ημέρες (28-2) μετά τη λήψη της εντολής (12-2-68) ενώ είχε στα χέρια του το πόρισμα από τις 25 Ιανουαρίου. Είναι ένδειξη πως καθυστερεί την απάντηση για να δείξει πως αδιαφορεί για την πίεση ή για να διαχειριστεί το θέμα των διώξεων στο ναυτικό. Ο Κιοσσές και ο Πετρόπουλος υποστηρίζουν, πως ο Περβαινάς αντιτάχθηκε στην πίεση για περισσότερες διώξεις στο ναυτικό. Το ίδιο έμμεσα υπονοεί και ο Νικολόπουλος, όταν αντιδιαστέλλει τα μέτρα εναντίον του ναυτικού στην εξάρθρωση της οργάνωσης για κίνημα το 1973 με τα αντίστοιχα του κινήματος στις 13 Δεκέμβρη 1967.[3]

Η κακοσχεδιασμένη κίνηση του Κωνσταντίνου ήταν ωφέλιμη στη χούντα, αφού βρήκε μια καλή ευκαιρία να ξεμπερδεύει με ότι νόμιζε, πως είχε απομείνει εναντίον της από τις μέχρι τότε εκκαθαρίσεις. Εκτός από συμβάντα που έλαβαν χώρα ως αποτέλεσμα της αποτυχίας. Από την πλευρά του στρατού ξηράς η μόνη ευρέως γνωστή περίπτωση, είναι της φυγής στο εξωτερικό του υποστρατήγου Απόστολου Ζαλαχώρη. Όταν ως διοικητής της 12ης Μεραρχίας στην περιοχή Έβρου, περνά τα σύνορα προς την Τουρκία και καταλήγει στην Ιταλία, όπου ζητά πολιτικό άσυλο. Ο Ζαλαχώρης δεν ήταν τυχαίος αξιωματικός. Στον εμφύλιο πόλεμο είχε προαχθεί επ' ανδραγαθία. Ο στρατός πρέπει να υπέστη μεγαλύτερη απώλεια στελεχών από τα δύο άλλα όπλα με το κίνημα του βασιλιά.[4]

Για το ναυτικό δεν καταγράφονται σε έγγραφα συλλήψεις. Αλλά από κείμενα υπευθύνων δηλώσεων που υπογράφουν τρεις τουλάχιστον από τους αξιωματικούς του ναυτικού (υποναύαρχος Α. Ροζάκης, πλοίαρχος Σ.Κονοφάος και πλωτάρχης Σ. Ταπίνης), προκύπτουν τα εξής: Υπογράφουν την πρώτη δήλωση στις 22 Δεκεμβρίου (ο Ταπίνης φέρεται να την υπογράφει στις 31 Δεκεμβρίου). Σύμφωνα μ' αυτήν υπόσχονται ότι θα περιορισθούν στο σπίτι τους, δεν θα προβούν σε καμία ενέργεια εναντίον της ΄΄εθνικής κυβερνήσεως΄΄, δε θα δεχτούν επισκέψεις φιλικών ή συγγενικών προσώπων, εκτός όσων συγκατοικούν, και δεν θα επικοινωνήσουν τηλεφωνικά με οποιοδήποτε από τα πρόσωπα αυτά (φιλικά και συγγενικά). Δεν τους κλείνουν στη φυλακή, ούτε στην ΕΣΑ, ούτε προχωρούν σε ποινική δίωξη. Είναι πολλοί οι εμπλεκόμενοι και

---

[1] Το έγγραφο/ εντολή για την επίσπευση των εκθέσεων και επισύναψη σημάτων και καταθέσεων σ' αυτές, είναι το ΓΕΣ/Επιτελ.Γραφείο Αρχηγού/Ι/Φ.100/4/940046/12-2-1968 προς ΓΕΑ/Γρ.κ.Αρχηγού και κοινοποίηση ΓΕΝ/Γρ.κ.Αρχηγού, Δ.ΕΣΑ/Δ-ντήν, Ι/ΕΓΑ/ΓΕΣ, Ε.Φ. Φέρει ως υπογράφοντα (χωρίς όμως υπογραφή) τον Λέκκα Αντώνιο αντισυνταγματάρχη διευθυντή του γραφείου αρχηγού ΓΕΣ.

[2] Βλ. και το δίτομο βιβλίο του ΚΑΚΑΟΥΝΑΚΗ ο.π. στο οποίο καταγράφονται σε δημοσιογραφικό τύπο, πλήθος λεπτομερειών και δραστηριοτήτων, γεγονότων, επεισοδίων, για όλα εκείνα τα χρόνια. Παρουσιάζει ο συγγραφέας και το Λέκκα μεταξύ των άλλων πρωτεργατών ΄΄επαναστατών΄΄ με ιδιαίτερη ισχύ και μάλιστα ως τον ασκούντα ουσιαστικά τα καθήκοντα του ΑΕΔ αντί του Αγγελή π.χ. Δεν υιοθετείται ειδικά για τον Αγγελή αυτή η θέση του Κακαουνάκη για τον ΄΄παντοδύναμο΄΄ Λέκκα.

[3] Βλ. συνεντεύξεις Κιοσσέ, Πετρόπουλου και Νικολόπουλου στο παράρτημα Β-Ι.

[4] Η διατριβή δεν επεκτείνεται στο τι συνέβη και με τους δύο άλλους κλάδους των ΕΔ στις 13 Δεκεμβρίου 1967. Και τούτο γιατί δεν διατίθεται αρχειακό υλικό αλλά και θα ήταν μεγάλη η φιλοδοξία να καλυφθεί τέτοιο αντικείμενο, που εκ των πραγμάτων θα έπρεπε να επεκταθεί σε όλες τις δραστηριότητες υπέρ ή κατά του απριλιανού καθεστώτος. Οσάκις όμως συναντάται έγγραφο ή μαρτυρία αναλύεται.

οποιαδήποτε ποινική δίωξη, θα κατέληγε και σε μακρόχρονες διαδικασίες και σε διάλυση ουσιαστικά των ΕΔ. Τα άμεσα μέτρα που πήραν με τη δίωξη των πρωτοστατών, ήταν τα πιο ενδεδειγμένα, για τη διατήρηση του ελέγχου τους στο στράτευμα. Και έδιναν και πολλαπλό μήνυμα σε φίλους και αντιπάλους. Ο χειρισμός της χούντας στο ΄΄κίνημα΄΄ του βασιλιά, ήταν ότι καλύτερο μπορούσε να γίνει προς το συμφέρον των απριλιανών.

Η δεύτερη δήλωση υπογράφεται από τα ίδια πρόσωπα στις 5 Ιανουαρίου 1968, πάλι πριν λήξουν οι ανακρίσεις και υποβληθούν τα πορίσματα. Έχει διαφορετικό περιεχόμενο αφού παύει ο περιορισμός στα σπίτια, αλλά υπόσχονται να τηρούν τα εξής:

- Δεν θα απομακρύνονται εκτός Αθηνών, κάθε δε μετακίνηση μέσα στην Αθήνα θα γνωστοποιείται στο γραφείο Α/ΓΕΝ.
- Δε θα συμμετέχουν σε συγκεντρώσεις ή συζητήσεις, που θα έχουν σχέση με τη 13^{η} Δεκεμβρίου.
- Δεν θα προβούν σε ενέργεια εναντίον της ΄΄εθνικής κυβερνήσεως΄΄.
- Δεν θα φορούν στολή, ούτε θα επισκέπτονται οποιαδήποτε στρατιωτική περιοχή.

Τη δήλωση υπογράφουν οι υπό πειθαρχική δίωξη πλέον αξιωματικοί. Και την υπογράφουν μάλλον άνετα. Δεν διακατέχονται από ΄΄σύνδρομα΄΄ τήρησης τέτοιων υποσχέσεων, ούτε θεωρούν μειωτική μια τέτοια δήλωση, ειδικά της μη συμμετοχής σε ενέργειες εναντίον της δικτατορίας. Ίσως να ενεργούσαν διαφορετικά, εάν θυμόντουσαν εκείνη τη στιγμή, πως μιας άλλης ιδεολογίας στελέχη των ΕΔ και κυρίως πολίτες, είχαν εκτελεσθεί κάτω από συνθήκες εμφυλίου πολέμου, μη υπογράφοντας παρόμοιες δηλώσεις. Η ερμηνεία που πρέπει να δίνουν στις ΄΄δηλώσεις΄΄ αυτές, δεν μπορεί να είναι αυτή της αποποίησης των αρχών τους και συμπόρευσης με τη δικτατορία. Δεν αντιμετωπίζει η πολιτικο-ιδεολογική παιδεία των στελεχών των ΕΔ τα περί ΄΄δήλωσης΄΄, όπως οι κομμουνιστές και οι αριστεροί γενικότερα. Υπογράφουν τη δήλωση με την ίδια ευκολία, που αμέσως μετά υπογράφουν και αντικυβερνητικές δηλώσεις δημοσιευόμενες στον τύπο, ή εντάσσονται και σε αντιχουντικές οργανώσεις (Ροζάκης στους Ελεύθερους Έλληνες, Κονοφάος αποδεχόμενος την αρχηγεία του επόμενου ΄΄κινήματος΄΄ το 1973).

Το ότι όλα ελέγχονταν από κεντρικό πυρήνα του στρατού, φαίνεται και από χειρόγραφο σημείωμα (από σημειωματάριο με επικεφαλίδα ΄΄ΓΕΝΙΚΟΝ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟΝ ΣΤΡΑΤΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΑΡΧΗΓΟΥ΄΄) στο οποίο καταγράφεται η «*ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ Τηρουμένη δι' άπαντας τους απολυομένους στασιαστάς΄΄*. Σύμφωνα με τη διαδικασία για τους ΄΄στασιαστάς΄΄ :

- θα υπογράψουν την υπεύθυνη δήλωση που περιλαμβάνεται ως υπόδειγμα με το σημείωμα αυτό,
- θα διακοπεί το τηλέφωνό τους,
- η σύζυγός τους δεν θα επισκέπτεται τρίτους,
- μπορούν να δέχονται συγγενείς, αλλά δεν θα συζητούν μαζί τους τίποτα σχετικό με τους λόγους, για τους οποίους είναι σε περιορισμό,
- για κάθε ανάγκη τους ή για τις απολογίες τους θα καταφεύγουν σε προκαθορισμένο ΄΄όργανον ασφαλείας΄΄ ενώ,
- προβλέπεται περιοδικός έλεγχος των παραπάνω απαγορεύσεων με εφόδους αξιωματικών.

Το σημείωμα αυτό (που βρέθηκε μαζί με όλα τα σχετικά με το κίνημα της 13^{ης} Δεκεμβρίου στο αρχείο Α/ΓΕΝ) είναι γραμμένο προφανώς από αξιωματικό του στρατού, που θα είχε και την ανάλογη εξουσία να καθορίζει τέτοιους όρου. Επομένως από κάποιον της χούντας και επειδή το έντυπο είναι από το γραφείο Α/ΓΕΣ, εκεί αρμόδιος ήταν πάλι κάποιος από τους ΄΄επαναστάτες΄΄. Τα πρώτα μέτρα για τους ΄΄στασιαστές΄΄ πάρθηκαν, χωρίς να περιμένουν τα πορίσματα από τις ανακρίσεις.

Εξ άλλου στις 8 Ιανουαρίου 1968 έχει εκδοθεί και δημοσιευθεί η ΙΗ΄ Συντακτική Πράξις του υπουργικού συμβουλίου, με την οποία παραπέμπονται σε πενταμελή κατά κλάδο ειδικά συμβούλια κρίσεως όλοι οι αναμιχθέντες *«..εις την ανατρεπτικήν κίνησιν της 13^{ης} Δεκεμβρίου 1967»*[1] Η Συντακτική Πράξη προβλέπει τα μέλη των συμβουλίων να είναι κατά βαθμό ανώτερα των παραπεμπομένων. Οι τελευταίοι δεν έχουν δικαίωμα να απολογηθούν, ούτε καλούνται οι ίδιοι ή μάρτυρες, στερούνται και του δικαιώματος προσφυγής σε άλλα όργανα δευτεροβάθμια, διοικητικά δικαστήρια κ.λ.π. Το πρόσωπο της δικτατορίας δεν φαίνεται μόνο με τα τανκς και τα όπλα. Ο αυταρχισμός έχει και αυτήν την μέθοδο καταστολής και άσκησης εξουσίας.

Ο Μπακόπουλος υποβάλλει το πόρισμα στις 28 Ιανουαρίου, όπως ήδη ελέχθη, αλλά δεν τον περίμεναν για να ασκήσουν πειθαρχική δίωξη. Αρχικά από τις 24 Ιανουαρίου γίνεται η σύσταση των ΄΄Ειδικών Συμβουλίων Κρίσεως΄΄ με βάση τη ΙΗ Συντακτική πράξη. Οι κατά βαθμό ανώτατοι αξιωματικοί του ναυτικού δεν επαρκούν για σύσταση του συμβουλίου, που θα κρίνει τους βαθμού πλοιάρχου και πάνω. Έτσι περιλαμβάνονται σ' αυτό τρεις αντιστράτηγοι και ένας αντιπτέραρχος με πρόεδρο τον Αγγελή και τρεις αντιστράτηγους αναπληρωματικούς. Ίσως όμως έκαναν έτσι τη σύνθεση του συμβουλίου, για να το ελέγχουν απόλυτα. Ενώ κρίνονται στελέχη του ναυτικού, στο Συμβούλιο από το ίδιο όπλο είναι μόνον ο Περβαινάς. Σε

[1] Η ΙΗ΄ συντακτική πράξη έρχεται ένα μήνα ακριβώς μετά την ΙΔ΄ (που εκδόθηκε 9 Δεκεμβρίου 1967) που προέβλεπε την απόταξη όσων είχαν παραπεμφθεί με βούλευμα για την υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ. Δεν αρκούσε η αποστρατεία των αξιωματικών για τον ΑΣΠΙΔΑ, που είχε ήδη συντελεσθεί με άλλη Συντακτική Πράξη (την ΣΤ΄από 13/6/1967). Το καθεστώς ήθελε αυτά τα στελέχη απότακτους και όχι μόνον απόστρατους.

δύο ημέρες, δηλαδή στις 26-1-1968 συνέρχονται, και αποφασίζουν για την απόταξη όλων παμψηφεί, εκτός του Σούτσου, Σταυρίδη και Κοντογιάννη που η ψηφοφορία είναι μεν υπέρ της απόταξης αλλά με ψήφους 4 υπέρ και μιας κατά.[1] Την ελεγχόμενη ΄΄ανεξαρτησία΄΄ των μελών των Συμβουλίων δείχνουν οι ψηφοφορίες. Και οι τρεις αποφάσεις του δεύτερου Συμβουλίου είναι με ψήφους τέσσερις έναντι μιας.

Σημειώνεται πως μόλις τελειώνουν οι εκκαθαρίσεις, αποστρατεύουν και τον Μπακόπουλο, που λειτούργησε και ως ο κύριος ανακριτής με την ΕΔΕ κατά των ΄΄στασιαστών΄΄. Ο ίδιος κατά παρέκκλιση κάθε λογικής, ήταν και μέλος του δεύτερου συμβουλίου κρίσεων. Ο Μπακόπουλος φέρεται να συμμετέχει στη σύσκεψη, που έγινε στο ΓΕΝ υπό τον Περβαινά τις ίδιες ημέρες του Ιανουαρίου του 1968 για την οργάνωση ΄΄Δημοκρατική Άμυνα΄΄. Η εξάρθρωση αυτής της οργάνωσης προχωρούσε παράλληλα με τις διώξεις των ΄΄στασιαστών΄΄. Οι συλλήψεις και ο καθορισμός της ανακριτικής επιτροπής, που προχώρησε στις ανακρίσεις και βασανισμούς στο ΕΛΛΗ έχουν και τον Μπακόπουλο στο πίσω μέρος, εκτός των πρωτεργατών της επιτροπής. Ο ίδιος σε λίγο ως ΑΑΠ εμφανίζεται να σταματάει τις δραστηριότητες της επιτροπής, όταν του αναφέρθηκαν τα βασανιστήρια. Ίσως αυτό να έπαιξε και ρόλο στην αποστράτευσή του σε λίγες ημέρες.

Παρατίθεται και το μοναδικό έγγραφο που βρέθηκε στο ίδιο αρχείο και αφορά την αεροπορία. Είναι δύο σελίδες από τα πρακτικά συνεδριάσεως της 23ης Ιανουαρίου 1968 του Ειδικού Συμβουλίου Κρίσεως Αξιωματικών της πολεμικής αεροπορίας με την ΙΗ Συντακτική Πράξη. Το Πρακτικό αναφέρει ως μέλη του Συμβουλίου τους αντιστρατήγους Οδυσσέα Αγγελή (πρόεδρο), Στ.Σκληρό και Δημ.Παπαδούκα, τον αντιναύαρχο Σ.Περβαινά και τον αντιπτέραρχο Δ.Κωστάκο ως μέλη. Οι παραπεμπόμενοι είναι οι αντιπτέραρχος Γ.Αντωνάκος, υποπτέραρχοι Π.Μητσάκος και Ι.Αναγνωστόπουλος, και άλλοι που δεν εντοπίζονται, αφού το έγγραφο δεν είναι πλήρες. Το Συμβούλιο φαίνεται να ψηφίζει παμψηφεί υπέρ της απόταξης του ε.α. στελέχους της ΠΑ Μητσάκου. Ο οποίος σύμφωνα με το πρακτικό, παρ' ότι απόστρατος προ πολλών ετών, παίρνει μέρος στα γεγονότα και δραστηριοποιείται στην Λάρισα υπέρ του βασιλιά. Αρχικά με συναντήσεις και σχέδια με τον διοικητή στρατιάς αντιστράτηγο Κόλλια, και στη συνέχεια στο αρχηγείο τακτικής αεροπορίας συνεργαζόμενος με τον Αντωνάκο.

Επανερχόμενοι στο ναυτικό, διαπιστώνουμε από τα Πρακτικά Συνεδρίασης του συμβουλίου της 26ης Ιανουαρίου 1968, πως το αιτιολογικό των αποφάσεων είναι σχεδόν αντιγραφή από το πόρισμα του Θ. Μπακόπουλου, το οποίο είχε εκδοθεί την προηγούμενη ημέρα ακριβώς. Αυτό σημαίνει πως στις 26 Ιανουαρίου τα συμβούλια έχουν στα χέρια τους το πόρισμα του ναυτικού ενώ, όπως προελέχθη, το γραφείο Α/ΓΕΣ πίεζε τον Περβαινά στις 12 Φεβρουαρίου για την έκθεση των συμβάντων, που περιλάμβανε και το πόρισμα Μπακόπουλου. Μια πρόσθετη απόδειξη πως ήθελαν να πλήξουν τον Α/ΓΕΝ, όσο συνεργάσιμος και εάν ήταν ο Περβαινάς.

Οι διωχθέντες ήταν σχετικά λίγοι, αν λάβουμε υπόψη μας τη μαζικότητα της συμμετοχής. Εκτός του Αυγέρη (Α/ΓΕΕΘΑ), που ήταν στο εξωτερικό τις ημέρες του κινήματος του Βασιλιά [2], απομακρύνονται με δυσμενή

---

[1] Η σύνθεση των Συμβουλίων Κρίσεως Αξιωματικών ΙΗ΄ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ για το ναυτικό και οι παραπεμφθέντες ήταν ως εξής:
Για το Συμβούλιο των μεγάλων βαθμών.
Τακτικά μέλη:
Αντιστράτηγος Αγγελής Οδυσσέας
Αντιναύαρχος Περβαινάς Σταύρος
Αντιπτέραρχος Κωστάκος Δημήτριος
Αντιστράτηγος Παπαλουκάς Δημήτριος
Αντιστράτηγος Σκληρός Σταμάτιος
Αναπληρωματικά μέλη:
Αντιστράτηγος Κορίνας Αναστάσιος
Αντιστράτηγος Παλαιολογόπουλος Ναπολέων
Αντιστράτηγος Χατζής Γεώργιος
Στο Συμβούλιο αυτό παραπέμπονται οι αντιναύαρχος Ιπ. Δέδες, υποναύαρχοι Χ. Πανάς, Α. Ροζάκης, Δ. Σούτσος, οι αρχιπλοίαρχοι Ι. Κοντογιάννης, Μ. Σταυρίδης, Χ. Σολιώτης και οι πλοίαρχοι Σ. Μουρίκης και Σ. Κονοφάος.
Το δεύτερο Συμβούλιο Κρίσης για αντιπλοιάρχους και κατώτερους αξιωματικούς είναι αμιγές του Π.Ν.
Τακτικά μέλη:
Αντιναύαρχος Περβαινάς Σταύρος
Αντιναύαρχος Παππάς Γεώργιος
Υποναύαρχος Μπακόπουλος Θεόδωρος
Αρχιπλοίαρχος Μαργαρίτης Κωνσταντίνος
Αρχιπλοίαρχος Σωτηρίου Κωνσταντίνος
Αναπληρωματικά μέλη:
Αρχιπλοίαρχος Μόραλης Γεώργιος
Αρχιπλοίαρχος Μυλωνάς Σταύρος
Αρχιπλοίαρχος Δελαγραμμάτικας Νικόλαος
Στο Συμβούλιο αυτό παραπέμπονται την ίδια μέρα οι αντιπλοίαρχοι Μ. Αγαπητός, και Ι. Βασιλειάδης και ο πλωτάρχης Ταπίνης. Συνέρχονται την 27 Ιαν. 1968 τα τακτικά μέλη (πλην του Μπακόπουλου που τον αντικαθιστά ο Μόραλης) και αποφασίζουν την απαλλαγή Αγαπητού και Βασιλειάδη, για τους οποίους σύμφωνα με τα Πρακτικά Συνεδριάσεων, δεν προέκυψε συμμετοχή στο Κίνημα. Τον Ταπίνη τον αποτάσσουν.

[2] Ο Αυγέρης ήταν άνθρωπος του βασιλιά και προοριζόταν για υπηρεσιακός πρωθυπουργός σε περίπτωση επιτυχίας του κινήματος του Κωνσταντίνου. Γι' αυτό είχε απομακρυνθεί των Αθηνών, ώστε να εμφανισθεί ως αμέτοχος στα γεγονότα. Αυτά λέει ο υποναύαρχος ε.α. Δ. Αποστόλου ανεψιός του Αυγέρη, ο οποίος του τα είχε αποκαλύψει. Δε γίνεται βέβαια να θεωρηθεί και ως αντιχουντικός ο Αυγέρης

κρίση ο Δέδες (Α/ΓΕΝ), ο Ροζάκης (ΑΚΙΠ), ο Πανάς (ΑΑΠ), ο Σούτσος (Υ/ΓΕΝ), ο Κοντογιάννης (ΓΕΝ/ΑΚΑ) ο Σταυρίδης (ΓΕΝ/ΑΚΒ), ο Σολιώτης (ΑΔΒΝΚ) και ο Μουρίκης (ΔΠΑ).[1] Ο Λεβαντίνος (ΑΝΕ) αποστρατεύεται παρασυρόμενος, λόγω προαγωγής σε Α/ΓΕΝ του Περβαινά, (που με χαρά μάλλον είχε αναλάβει την αρχηγία του Όπλου όντας υπαρχηγός του ΓΕΕΘΑ). Απ' όλους τους μάχιμους ναυάρχους διασώθηκε μόνον ο τελευταίος στην αρχαιότητα. Αποστρατεύονται επίσης και οι πλοίαρχοι Ε. Μακρής και Ε. Δανιήλ, απ' τους οποίους ο δεύτερος θα αποκατασταθεί μεταπολιτευτικά σε αρχιπλοίαρχο.

Η ΄΄ κάθαρση΄΄ έχει επέλθει στο ναυτικό και στην ηγεσία του βρίσκονται στελέχη που δεν τα έφερε εκεί η διαδικασία των φυσιολογικών κρίσεων και επιλογών, αλλά έκτακτες καταστάσεις και βίαιες απομακρύνσεις των προκατόχων τους. Και απ' αυτούς όμως, μερικούς πάλι βίαιες δράσεις (το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου 1967) τους είχαν φέρει στην ηγεσία. Κάτω από τέτοιες συνθήκες μόνον κατά τύχη μπορεί να βρεθούν σε ηγετικές θέσεις ικανοί αξιωματικοί. Η στάση τους υπέρ της δικτατορίας ήταν εκείνη, που τους έβαλε σε θέσεις αρχηγών επιτελείων και διοικήσεων, αλλά και καθόρισε την μετέπειτα σταδιοδρομία τους στο ναυτικό.

Ο αρχιπλοίαρχος Κ. Μαργαρίτης από διοικητής ομάδας πλοίων (ΔΕΣ-1) στις 13 του Δεκέμβρη, θα βρεθεί σε δέκα ημέρες στη θέση του υπαρχηγού του ΓΕΝ μέχρι τον Απρίλιο του επομένου έτους. Στις 8 Μαρτίου 1968 θα παραλαμβάνει αρχηγός του στόλου για εννέα περίπου μήνες, οπότε στις 21-12-1968 γίνεται ο επί πέντε περίπου χρόνια αρχηγός του ναυτικού. Σε ένα χρόνο μόνον είχε διέλθει όλες τις θέσεις και βαθμούς από διοικητής πλοίων και αρχιπλοίαρχος σε αντιναύαρχο και αρχηγό του ΓΕΝ. Οι κινήσεις του στις κρίσιμες ώρες από το μεσημέρι της 13ης Δεκεμβρίου μέχρι το ίδιο βράδυ και η ανάλογη αναφορά του, έπεισαν τους απριλιανούς, πως αυτόν χρειάζονται στο ναυτικό. Η πενταετής παραμονή του ως Α/ΓΕΝ δεν τους διέψευσε.

Ο πλοίαρχος Γ. Μόραλης είναι ίσως ο φερόμενος περισσότερο ΄΄διπλωματικά΄΄ από όλους. Και ήπια αλλά με αποφασιστικότητα, χωρίς δισταγμούς και παλινδρομήσεις. Την έκφραση ΄΄διπλωματικά΄΄ την χρησιμοποιεί ο ίδιος στην αναφορά του μετά τα συμβάντα του κινήματος του βασιλιά. Δηλώνει πως έτσι ανέμενε και παρέλαβε την αρχηγία του ΑΚΙΠ από τον συνάδελφό του αρχιπλοίαρχο Χ. Σολιώτη, ορισθέντα από τον ΄΄στασιαστή΄΄ Ροζάκη (για λίγες ώρες όπως έδειξαν τα γεγονότα) ως αντικαταστάτη του. Εμπλέκει και τους ΄΄ *κομμουνιστάς*΄΄ ο Μόραλης, για τους οποίους σημειώνει, πως αρχικά νόμιζαν ότι «*τα γεγονότα οφείλονται εις τυχόν ταραχάς των κομμουνιστών»*. Γίνεται ΑΚΙΠ μέχρι τις 20-12-1968 που παραλαμβάνει αρχηγός του στόλου έως 24-6-1970, που αποστρατεύεται παραδίδοντας στο Σκιαδόπουλο. Την αποστρατία του αποδίδει στην επαφή του με το Γαρουφαλιά. «*…ήρθε στο σπίτι μου…μου ζήτησε να κινήσω τον στόλο εναντίον των δικτατόρων. Δεν συνεφώνησα τις δε απόψεις μου την άλλη ημέρα εγνώρισα και στον αντπχον Ι.Βασιλειάδη που ο Γαρουφαλιάς μου τον ανέφερε για σύνδεσμό μας…»* Δηλώνει για το κίνημα της 13ης Δεκέμβρη 1967 πως « *από την αρχήν ετάχθην εναντίον σε κάθε κίνησιν που θα δημιουργούσε αιτίες αιματοκυλίσματος».* [2]

Ο Μπακόπουλος ενώ διενεργεί τις ανακρίσεις για το κίνημα, εκτελεί και τα καθήκοντα του αρχηγού του στόλου από τη δεύτερη μέρα του ΄΄κινήματος΄΄ μέχρι τις 24/2/68 που αποστρατεύεται. Δηλαδή για δύο μόλις μήνες, και μάλιστα μία εβδομάδα αφού παρέδωσε το πόρισμα. Είναι εμφανής η πίεση να προωθηθεί ο Μαργαρίτης.

Ο Δελαγραμμάτικας θα αμειφθεί αργότερα με την παραλαβή καθηκόντων ΔΔΜΝ από 26/6/1969 μέχρι 12/6/1971.

Τέλος ο αρχιπλοίαρχος Γ.Παππάς, (του οποίου θα φανεί πιο κάτω ο ρόλος τις ώρες εκείνες που υπηρετούσε στο ΓΕΝ ως διευθυντής του Γ΄Κλάδου), θα παραλάβει για λίγες ημέρες (από 14 μέχρι 27/12/1967) υπαρχηγός του ΓΕΝ στη θέση του υποναύαρχου Σούτσου, και στη συνέχεια παραδίδοντας στον Μαργαρίτη παραλαμβάνει ΑΝΕ μέχρι το Δεκέμβρη του επόμενου χρόνου που αποστρατεύεται.

Τον κλάδο προσωπικού στο ΓΕΝ (ΑΚΒ) παρέλαβε ο Σ. Μυλωνάς και τον Α΄ Κλάδο (ΑΚΑ) ο Σκιαδόπουλος.

Έτσι καλύφθηκαν οι θέσεις ισχύος και αμείφθηκαν και οι ΄΄πιστοί΄΄ και οι ΄΄διπλωματικά΄΄ δράσαντες στις 13 Δεκέμβρη 1967[3].

επειδή προοριζόταν για πρωθυπουργός από τον Κωνσταντίνο. Συνέπραξε και στήριξε τη δικτατορία από το πραξικόπημα μέχρι την αποστρατεία του το Δεκέμβρη του 1967. Όσο για την προβαλλόμενη ΄΄πίεση΄΄ να μην παραιτηθεί διότι του το ζήτησε ο Κωνσταντίνος, αυτή και να υπήρξε δεν έχει να κάνει με δημοκρατικές ΄΄ευαισθησίες΄΄ του Κωνσταντίνου και των οπαδών του. Είναι γνωστό πως και να μην γινόταν το πραξικόπημα των συνταγματαρχών, θα γινόταν ακριβώς το ίδιο με μερικούς στρατηγούς επιπλέον. Και μέσα σ' αυτούς θα ήταν και όλοι εκείνοι, που έλεγαν μετά πως παρέμειναν διότι τους το ζήτησε ο Βασιλιάς.

[1] ΑΚΙΠ είναι ο Αρχηγός Κρητικού και Ιονίου Πελάγους, Υ/ΓΕΝ είναι ο Υπαρχηγός του Γενικού Επιτελείου, ΓΕΝ/ΑΚΑ και ΑΚΒ είναι αντίστοιχα οι διευθυντές του Α΄ Κλάδου του ΓΕΝ (επιχειρήσεις) και του Β΄ Κλάδου (προσωπικό), ΑΔΒΝΚ είναι ο επικεφαλής του Ναυστάθμου Κρήτης, ΔΠΑ είναι ο διοικητής των αποβατικών πλοίων, ΑΝΕ είναι ο ναύαρχος επικεφαλής της Ναυτικής εκπαίδευσης και ΑΑΠ ο Αρχηγός Αιγαίου Πελάγους. ΕΕΑΜ πιθανότατα ήταν το «Ειδικό Επιτελείο Αυτού Μεγαλειότητας».

[2] Βλ. συνέντευξη και χειρόγραφο αντιναυάρχου ε.α. Γ.Μόραλη από 26-1-2005 όπου δηλώνει εκτός των άλλων πως, δεν γνώριζε για τα σχέδια του Κωνσταντίνου και δεν τον ακολούθησε καίτοι βασιλόφρων (επί τριετία το 1960-1963 υπασπιστής του Παύλου) .

[3] Τα στοιχεία των προσώπων που αναφέρονται και οι ημερομηνίες παραλαβής καθηκόντων και αποστρατειών προκύπτουν από την επετηρίδα της χρονιάς εκείνης και τους αναρτημένους στα γραφεία των θέσεων αυτών πίνακες διατελεσάντων με τα αντίστοιχα καθήκοντα. Βλ. πίνακα Γ1.

Δ2α.- ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΣΤΙΣ 13-12-1967

Συγκρινόμενη η αναφορά /πόρισμα του Μπακόπουλου με τις αναφορές των συντελεστών του ΄΄κινήματος΄΄ κυβερνητών και διοικητών πλοίων, όπως και των υπολοίπων στα επιτελεία, προκύπτει πως η καταγραφή που γίνεται είναι ίδια. Επομένως μπορεί να ληφθούν ως πραγματικά στοιχεία αυτά του πορίσματος.
Εικόνα για το τι συνέβη στο ΓΕΝ εκείνες τις ώρες, δίνει και η μοναδική σχετική κατάθεση της ΕΔΕ που εντοπίσθηκε. Αυτή του υποναυάρχου **Γ.Παππά,** που τα παρακολούθησε όλα ως επιτελής του αρχηγείου (διευθυντής του Γ΄ Κλάδου). Χωρίς όμως να εκτεθεί συμμετέχοντας στα γενόμενα, πριν ο Περβαινάς αναλάβει αρχηγός. Δεν αναμείχθηκε και λόγω των καθηκόντων, που δεν απαιτούσαν δράση, αλλά και των απόψεών του περί ανάμειξης, όταν τα πράγματα είναι δύσκολα. Ο Παππάς καταθέτει, πως έμαθε τα συμβάντα από τον υπαρχηγό του ΓΕΝ Σούτσο. Ο ίδιος γράφει, πως παρέμεινε στο γραφείο του «*..εν αναμονή διαταγών..*».
Στις 1600 ήρθε στο κτήριο της πλατείας Κλαυθμώνος που στεγαζόταν το ΓΕΝ, ο Περβαινάς με τη διαταγή που τον όριζε Α/ΓΕΝ. Στη συγκέντρωση που συγκάλεσε στο γραφείο του με τον υπαρχηγό και τους αρχηγούς των Κλάδων ο Γ. Παππάς πήγε πρώτος. Έμεινε ΄΄*επί μακρόν*΄΄ αφού στο ερώτημα *«...εάν είναι διατεθειμένος να βοηθήσει το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως...»* απάντησε *«...ολοψύχως ΝΑΙ..*» και ο Περβαινάς του ζήτησε να μείνει κοντά του, όπως και έκανε *«...καθ' όλην την διάρκειαν της 13ης και της 14ης Δεκεμβρίου 1967...εν τω γραφείω του, βοηθών τούτον εις το έργον του...*». Επομένως, όπως δηλώνει και ο ίδιος, είναι σε θέση να γνωρίζει πως όλοι οι υπόλοιποι αξιωματικοί του ΓΕΝ «*...εξετέλεσαν μετά προθυμίας τας διαταγάς, χωρίς εγώ να παρατηρήσω περίπτωσιν ενεργείας αντιθέτου προς τας εντολάς της Εθνικής Κυβερνήσεως...»*.
Στην αρχική σύσκεψη του Α/ΓΕΝ μόλις προσήλθαν και οι υπόλοιποι, ο Περβαινάς υπέβαλλε την ίδια ερώτηση. Οι απαντήσεις του υπαρχηγού και τριών κλαδαρχών ήταν αρνητικές ενώ δύο θετικές.[1] Ο Α/ΓΕΝ ζήτησε από τους τέσσερις αρνηθέντες τη συνεργασία, να πάνε σπίτι τους και να περιμένουν διαταγές. Επτά βασικά στελέχη του ΓΕΝ (υπαρχηγός και έξη κλαδάρχες/διευθυντές) τοποθετούνται, οι μεν τέσσερις ενάντια στη δικτατορία (και οι τρεις από αυτούς δηλώνουν δεσμούς και πίστη στο βασιλιά) οι δε τρεις υπέρ της ΄΄εθνικής κυβέρνησης΄΄. Σημειώνεται εδώ, πως από τους τρεις οι δύο είναι οι αρχαιότεροι των μηχανικών και οικονομικών αξιωματικών ενώ ο τρίτος (ο Γ.Παππάς[2]) κατέχει τον τελευταίο σε σπουδαιότητα κλάδο του ΓΕΝ που καλύπτεται από μάχιμους. Δεν σημαίνει αυτή η εικόνα, πως οι αξιωματικοί με την ειδικότητα του μαχίμου είναι πλέον δημοκρατικοί από τους υπολοίπους. Το γεγονός όμως είναι, πως αυτοί υποχρεώθηκαν να αντιμετωπίσουν την πρόκληση και συνετέλεσαν στη συντριπτική πλειοψηφία των γεγονότων, ως κατέχοντες και τις θέσεις ισχύος (κυβερνήτες, διοικητές, κλαδάρχες, διευθυντές κλάδων επιχειρήσεων και προσωπικού). Ως εκ τούτου κλήθηκαν να πάρουν και θέση απέναντι στις εξελίξεις. Τουλάχιστον όποιοι δεν γινόταν να κάνουν διαφορετικά, να κρυφτούν ή να αναμένουν ΄΄διπλωματικά΄΄ στο γραφείο, για να ασκήσουν τα νέα τους καθήκοντα. Η κατάθεση του Παππά είναι αποκαλυπτική από αυτήν την άποψη. Δεν είπε όχι ή ναι στον προηγούμενο ΑΓΕΝ τον Δέδε, διότι δεν ερωτήθηκε. Ενώ το ΝΑΙ στον Περβαινά, για τον ίδιο ήταν εύκολο. Δεν είχε εκτεθεί καθόλου, σε αντίθεση με τους άλλους μάχιμους του ΓΕΝ, που είχαν θέσεις λήψεως αποφάσεων και ήταν αδύνατο να μείνουν έξω από τα γεγονότα.
Παράλληλα με την έναρξη του ΄΄κινήματος΄΄ στο ΓΕΝ, ξεκινούν τα γεγονότα στην Κρήτη (όπου και ο δεύτερος σε μέγεθος ναύσταθμος της Σούδας και η έδρα του ΑΚΙΠ μετο ένα τέταρτο των πλοίων, ενώ στον μεγαλύτερο και κύριο ναύσταθμο Σαλαμίνας είναι ο ΑΑΠ με τα περισσότερα). Αρχηγός του εκεί τμήματος του στόλου είναι ο υποναύαρχος Α.Ροζάκης, στον οποίο έχει απευθυνθεί με γραπτό μήνυμα ο βασιλιάς. Το ίδιο είχε κάνει και σε άλλους αξιωματικούς που διοικούσαν μεγάλες μονάδες του στρατού. Αυτή η τακτική των επιστολών που τις μετέφεραν οι νέοι ΄΄εντολοδόχοι΄΄ του βασιλιά για παραλαβή καθηκόντων από τους προηγούμενους με απλή επίδειξη του εγγράφου του Κωνσταντίνου δείχνει και τη νοοτροπία αυτού του ανθρώπου. Νόμιζε πως επειδή ο ίδιος θεωρούσε ότι οι ΕΔ του ανήκουν, θεωρούν και οι αξιωματικοί τις θέσεις που κατέχουν ως ενοικιασμένες από τον Κωνσταντίνο. Το αποτέλεσμα ήταν να τους συλλάβουν οι της ΄΄επανάστασης΄΄ και να τους εξουδετερώσουν.
Τα γεγονότα της Κρήτης για το ναυτικό καταγράφουν σε αναφορές, δύο από τους συντελεστές τους, ο αρχιπλοίαρχος Χ.Σολιώτης και ο πλοίαρχος Γ.Μόραλης.
Ο Σολιώτης ήταν ο διοικητής του ναυστάθμου. Η αναφορά του σε εκτέλεση προφορικής εντολής Α/ΓΕΝ, καλύπτει τα γεγονότα από ώρας 1100 της 13ης Δεκεμβρίου μέχρι τις 1000 το άλλο πρωί, οπότε και παρέδωσε το συγκρότημα με διακόσιους αξιωματικούς και χίλιους πεντακόσιους πλήρωμα *«...όπερ αρχικώς ως*

[1] Ο Γ. Παππάς καταθέτει πως οι απαντήσεις των κλαδαρχών στο ίδιο ερώτημα που τέθηκε από τον Περβαινά και σ' αυτόν, ήταν οι εξής:
-Ο υποναύαρχος Σούτσος (Υ/ΓΕΝ) ότι «*...θέλει να βοηθήσει την Εθνικήν Κυβέρνησιν και το έργον της, πλην όμως δεσμεύεται από προσωπικούς δεσμούς τους οποίους έχει και προς τον βασιλέα και προς την βασιλικήν οικογένεια».*
-Ο αρχιπλοίαρχος Σταυρίδης *«...ηρνήθη όπως συνεργασθή δηλώσας ότι τούτο είναι αντίθετον προς τας πεποιθήσεις του»*
-Ο αρχιπλοίαρχος Ι.Κοντογιάννης και ο πλοίαρχος Σ.Κονοφάος «*..ηρνήθησαν την συνεργασίαν θέτοντες θέμα όρκου και πίστεως προς τον βασιλέα»*
-Ο αρχιπλοίαρχος (Ο) Δ.Γεωργουλόπουλος και (Τ) Λ.Βολωνάκης «*..απήντησαν ότι προθύμως θα συνεργασθούν με την Κυβέρνησιν...».*
[2] Είναι άλλος αυτός ο Γ. Παππάς (α/α 11 στον πίνακα 5Α του παραρτήματος Α της διατριβής) και άλλος ο Ν.Παππάς (α/α 146 στον ίδιο πίνακα 5Α, που το 1973 ΄΄στασίασε΄΄ ως κυβερνήτης του Α/Τ ΒΕΛΟΣ).

υποτεταγμένος και μετέπειτα ως εκ των πραγμάτων ανεξάρτητος προϊστάμενος {εκλήθην} *να το οδηγήσω διά μέσου δυσκολοτάτων δημιουργηθεισών συνθηκών πνευμάτων και να το θέσω ακέραιον υπό τας διαταγάς σας...».* Ο Σολιώτης εννοεί πως όσο ήταν ο Ροζάκης εκεί, ενεργούσε όντας υποταγμένος σ' αυτόν αφού ο ΑΔΒΝΚ υπαγόταν στον ΑΚΙΠ. Ήταν υποταγμένος αλλά και συμφώνησε να ενεργήσει έτσι, τασσόμενος με το πλευρό του βασιλιά ή διότι υποχώρησε στην προσωπικότητα του Ροζάκη. Και όταν ο βασιλιάς «*...έφθασεν εις Ρώμην αρθείσης πάσης αμφιβολίας μέχρι και του τελευταίου ανδρός...»* συγκέντρωσε όλους τους αξιωματικούς και τους ανακοίνωσε, πως η περιπέτεια έληξε. Και δεν είχαν παρά να συνεχίσουν κανονικά το έργο τους *«...υπό τον πλοίαρχον Γ.Μόραλην ΒΝ με πίστην εις την Εθνικήν Κυβέρνησιν...».* Το Μόραλη όμως τον είχε μόλις μία ώρα ενωρίτερα βγάλει από απομόνωση σε γραφείο, όπου τον είχε κλείσει, όταν ήρθε με διαταγή του νέου Α/ΓΕΝ, να παραλάβει καθήκοντα και διοικητού ναυστάθμου και ΑΚΙΠ. Αυτό ο Σολιώτης δεν το αναφέρει. Και δεν θα υπήρχε κανένα θέμα για να στιγματίσει κανείς, εάν κατέγραφε στην αναφορά του τα γεγονότα καθαρά και ίσια, χωρίς να προσπαθεί να τα χρωματίσει διαφορετικά. Έτσι και αλλιώς δεν μπορούσε να κρύψει, ότι είχε πάρει το μέρος των ΄΄κινηματιών΄΄ υπό τον Ροζάκη, μέχρι που έμαθε για τη νέα κατοικία του Κωνσταντίνου. Εκείνο που μπορεί να του προσάψει ως θετικό κανείς με βάση την αντίληψη που επικράτησε είναι, πως δεν έγιναν συγκρούσεις στην περιοχή του. Απομόνωσε το ναύσταθμο και από πλευράς επικοινωνιών, και τον κράτησε μέχρι να ξεκαθαρίσουν τα πράγματα. Στην αναφορά του προσπαθεί να δικαιολογήσει τις κινήσεις του προς την κατεύθυνση αυτή, ως προστασία των εγκαταστάσεων και του προσωπικού. Συγχρόνως όμως προσπαθεί να πείσει πως, δεν μπορούσε να κάνει αλλιώς με τη σύγχυση που επικρατούσε, δεν παραλείπει όμως να δηλώσει, πως *«...το προσωπικόν του ΑΔΒΝΚ διήγε από μηνών ενεργών με ενθέρμως υιοθετημένους τους σκοπούς της Εθνικής Κυβερνήσεως, συνηργάζετο στενώς προς όλας τας κατευθύνσεις δια θέματα διαφωτίσεως, ελέγχου προσωπικού μετά των τοπικών αρχών Κρήτης...».* Σε μια φράση τα λέει και τα δίνει όλα. Δεν κρατάει αξιοπρέπεια, δεν δηλώνει ευθαρσώς πως ό,τι έπραξε το έπραξε με πλήρη συνείδηση και πίστη για την ανατροπή της ΄΄εθνικής κυβερνήσεως΄΄. Προβάλλει τη μειωμένη ευθύνη ως αξιωματικού που εκτελούσε εντολές, ελπίζει στην επιείκεια, γράφει πολλά και φλύαρα. Μιλάει για τη ζάχαρη, που του ζήτησε ο στρατηγός της V΄ μεραρχίας της περιοχής, στην προσπάθεια του στρατού να βρει τρόπο να μπει στο ναύσταθμο, και για το κρέας που του ζήτησε και αυτός, σε αντιπερισπασμό. Δεν δικαιώνει έτσι θέση, βαθμό και τον εαυτό του και κύρια τη σθεναρή στάση, που τήρησε για είκοσι τέσσερις ώρες στο ΄΄κίνημα του βασιλιά΄΄. Οκτώ πυκνογραμμένες σελίδες με μη αποκρυπτόμενη προσπάθεια να σώσει τη σταδιοδρομία του. Τί διαφορά π.χ. με το Σούτσο! Το Σολιώτη απέταξαν μαζί με τους άλλους.

Ο πλοίαρχος **Μόραλης** (βασιλόφρων, όπως τονίζει ο ίδιος και τέως υπασπιστής του βασιλιά Παύλου)[1] ορίζεται αντικαταστάτης του Ροζάκη λίγο μετά τα μεσάνυχτα της 14ης Δεκεμβρίου. Αντιδρά θετικά και με αποφασιστικότητα από την πρώτη στιγμή κατά της κίνησης του βασιλιά. Φτάνει πριν ξημερώσει στο ναύσταθμο της Κρήτης με πτήση ντακότας, που ετοιμάσθηκε γι' αυτόν. Η ταχύτατη ενέργεια του Περβαινά για ορισμό στην Κρήτη αξιωματικού στις θέσεις του ΄΄στασιαστή΄΄ Ροζάκη και του Σολιώτη συγχρόνως ως ΑΚΙΠ και διοικητού ναυστάθμου, δείχνει τη σοβαρότητα και σωστά, που έδιναν στην Κρήτη και το τμήμα του στόλου υπό το Ροζάκη. Η αναφορά του Μόραλη είναι πιο ΄΄υπηρεσιακή΄΄, χωρίς θριαμβολογίες, κομπορρημοσύνες και αυτοπροβολή. Εάν έλλειπε και το σημείο, όπου ερμηνεύει ως ΄΄διπλωματικό΄΄ τον τρόπο που επέλεξε να περιμένει να του παραδώσει ο Σολιώτης τα καθήκοντα (εννοούσε ότι δεν αντέδρασε, όταν τον κλείδωσε σε ένα γραφείο) όπως και η επισήμανση περί ταραχών από τους κομμουνιστές, που γράφει πως ήταν οι πρώτες εντυπώσεις των στελεχών στο συγκρότημα ΑΚΙΠ, η αναφορά του θα ήταν από τις πιο μετριοπαθείς. Ο Μόραλης τήρησε συνετή στάση ως διοικητής ναυστάθμου Κρήτης και ΑΚΙΠ. Χωρίς εκδικητικές ενέργειες, απέφυγε δραστηριότητες που θα οδηγούσαν αξιωματικούς σε αντιδράσεις, αποστρατείες κ.λ.π. Παρόμοια ήταν εξ άλλου γενικότερα η αντιμετώπιση του καθεστώτος. Απέταξε μεν τους αρνηθέντες να συμπράξουν με την ΄΄εθνική κυβέρνηση΄΄, αλλά μόνον τους μεγάλων βαθμών και τους δραστηριοποιηθέντες από θέσεις κύριες και με επιπτώσεις στην εξέλιξη του ΄΄κινήματος΄΄.

Στο παράρτημα Α΄ της αναφοράς του Μόραλη περιγράφονται τα γεγονότα, από 131200 που καταφτάνει στις Μουρνιές[2] ο πλωτάρχης Ταπίνης με τον σφραγισμένο φάκελο, που περιείχε τη διαταγή (;) του βασιλιά προς Ροζάκη, μέχρι 140600 που τον έβγαλαν από την απομόνωση και παρέλαβε τη διοίκηση από το Σολιώτη. Σ' αυτήν την περιγραφή εκθέτει τον Σολιώτη, με την καταγραφή των δηλώσεων και κινήσεών του υπέρ του βασιλιά, μέχρις ώρας 140600 που τον καλεί και του παραδίδει. Αναφέρει εκεί πως στις 140320 ο Σολιώτης αρνήθηκε την παράδοσιν των καθηκόντων «*...θέσας υπό περιορισμόν τον πλοίαρχον Γ.Μόραλην εις γραφείον ΔΔ/ΒΝΚ...».* Στις διαπιστώσεις του ο Μόραλης δεν στρέφεται εναντίον άλλων από το συγκρότημα Κρήτης. Αντίθετα εκθειάζει ότι οι σχέσεις του Συγκροτήματος ΑΚΙΠ με τους άλλους κλάδους των ΕΔ περιοχής Χανίων ήσαν τέτοιες, ώστε ό,τι και να γινόταν, να αποφευχθούν συγκρούσεις ενόπλων τμημάτων. Ενδεικτικά

[1] Βλ. απόσπασμα Μητρώου του Γ. Μόραλη ΥΕΘΑ /ΑΝ/1ον ΕΓ/3 από 3-2-1971.Ο Μόραλης υπηρετεί με τον Παύλο βασιλιά στον ΣΟΑΜ (Στρατιωτικό Οίκο Αυτού Μεγαλειότητος) από 19-12-1960 μέχρι 26-7-1963. Δηλώνει στη συνέντευξή του πως δεν διαπίστωσε να κυριαρχεί η Φρειδερίκη επί του Παύλου όπως πολλοί νομίζουν αλλά το αντίθετο. Επίσης δεν αντελήφθη να έχει ο βασιλιάς ιδιαίτερες σχέσεις με τις ένοπλες δυνάμεις ούτε να προσπαθεί να τις ελέγχει. Το πιθανότερο είναι να μην είχε πρόσβαση σε διαδικασίες τέτοιες ο Μόραλης.

[2] Μουρνιές είναι η περιοχή έξω από τα Χανιά και λίγο μακριά από τη Σούδα, όπου ήταν η έδρα του ΑΚΙΠ υποναυάρχου Ροζάκη.

αναφέρει πως, ενώ όλο το ναυτικό ήταν με το μέρος του βασιλιά, ένα άγημα επίσης του ναυτικού φύλαγε το ραδιοφωνικό σταθμό Χανίων «*...όστις καθ' όλην την διάρκειαν των γεγονότων αναμετέδιδεν εκπομπάς της Εθνικής Κυβερνήσεως»*. Είναι εκείνος ο σταθμός τον οποίο ο υποπλοίαρχος Χ. Λυμπέρης πρότεινε να καταλάβουν για να εκπέμπει υπέρ του ΄΄κινήματος΄΄ και ο Σολιώτης είχε αρνηθεί. [1]
Αυτός ήταν ο τρόπος με τον οποίο αντέδρασαν τα στελέχη του ναυτικού, που υπηρετούσαν στα δύο από τα τρία κυριότερα αρχηγεία, που ήλεγχαν την κύρια δύναμη που είναι τα πλοία. Δηλαδή στο Γενικό Επιτελείο Ναυτικού στην πλατεία Κλαυθμώνος και στο Ναύσταθμο Κρήτης με τα μισά περίπου πλοία του ΑΚΙΠ.
Για το τρίτο και ισχυρότερο αρχηγείο, δηλαδή του ΑΑΠ, που η βάση του είναι ο ναύσταθμος Σαλαμίνας, δεν υπάρχει ιδιαίτερη αναφορά εκτός του πορίσματος του Μπακόπουλου και των κυβερνητών και διοικητών των πλοίων. Εκεί αρχηγός ήταν ο Πανάς, που σε αντίθεση με το Ροζάκη δεν επέβη πλοίου, για να αποπλεύσει προς Θεσσαλονίκη. Οπότε θα ήταν και διαφορετική, όχι απαραίτητα η όλη έκβαση αλλά, η εξέλιξη των κινήσεων των δικών του πλοίων. Που έφευγαν με τους διοικητές και κυβερνήτες τους, επίσης στηρίζοντας το κίνημα.
Τα κύρια πρόσωπα της ηγεσίας του ναυτικού τα σχετιζόμενα με πλοία ήταν ο Α/ΓΕΝ (Δέδες), ο ΑΑΠ (Πανάς) και ο Ροζάκης (ΑΚΙΠ). Ο Δέδες και ο Ροζάκης δεν δίστασαν καθόλου, καίτοι ο Δέδες φεύγει από την Κλαυθμώνος (όπου ήταν το ΓΕΝ) και πάει στο ΓΕΕΘΑ ξέροντας πως δεν γλυτώνει. Αντίθετα ο Πανάς παλινδρόμησε και δεν στάθηκε στο ύψος αρχηγού στόλου, είτε με τη μία είτε με την άλλη πλευρά. Ούτε κατάφερε να ελέγξει τα πλοία του.
Παραλαμβάνοντας ο Περβαινάς Α/ΓΕΝ όλοι οι αρχαιότεροί του ναύαρχοι αποστρατεύονται, ανεξάρτητα εάν ήταν ή όχι με την ΄΄επανάσταση΄΄ή με το ΄΄κίνημα΄΄.
Η στάση των στελεχών που κρατούσαν στα χέρια τους την πραγματική δύναμη του ναυτικού, δηλαδή τα πλοία, διαπιστώνεται από τις αναφορές τους. Καθώς και από το πόρισμα του Μπακόπουλου. Από το περιεχόμενο αυτών των αναφορών που διατάσσονται και υποβάλλουν άμεσα, διακρίνονται οι επιδράσεις επάνω τους από την αποτυχία του κινήματος. Επίσης ποιοι κρατούν σταθερή, αξιοπρεπή στάση. Όλες οι αναφορές των οποίων στοιχεία παρουσιάζονται στη συνέχεια, γράφτηκαν από αξιωματικούς που ξεκίνησαν με ενθουσιασμό στηρίζοντας και συμμετέχοντας στο ΄΄κίνημα΄΄. Το πόρισμα επίσης του Μπακόπουλου έρχεται καταλυτικό στις διαπιστώσεις του από την ανάκριση.

Δ2β.- ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΦΩΤΙΖΟΥΝ ΤΑ ΣΤΕΛΕΧΗ ΤΟΥ ΠΝ

Στις 11-12-67 ο Α/ΓΕΝ αντιναύαρχος Ι. Δέδες έλαβε προσωπικό τηλεφώνημα. του Βασιλιά που του είπε πως την επομένη, θα επισκεφθεί το Β.Ν.Κ. ανεπίσημα για επιθεώρηση. Στις 22.00 ο Δέδες ειδοποίησε τηλεφωνικά τον ΑΚΙΠ υποναύαρχο Α. Ροζάκη που το είπε στους επιτελείς του ώστε να ετοιμαστούν, ενώ το πρωί ειδοποίησε και τις άλλες στρατιωτικές αρχές της περιοχής (5η Μεραρχία, 115 ΠΜ και διοίκηση χωροφυλακής Κρήτης).
Το μεσημέρι της 12/12 ο ΑΓΕΝ ενημερώθηκε πάλι από το βασιλιά, πως ματαιώνει την επίσκεψη. Παράλληλα ειδοποιείται απ' ευθείας από τον βασιλιά ο πλωτάρχης Σ. Ταπίνης, κυβερνήτης του Β.Π. ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΣ και του παραδίδει το βράδυ στις 2100 σφραγισμένο φάκελο με την εντολή να τον παραδώσει στον Ροζάκη το ταχύτερο δυνατόν. «.. *Ο πλωτάρχης ...κατόρθωσεν, παρά τας παρουσιασθείσας δυσχερείας εις τας συγκοινωνίας λόγω καιρού, να ...παραδώση την επομένην περί ώραν 12.00 τον εσφραγισμένον φάκελον...»*. Ο Μπακόπουλος προβάλλει το γεγονός, πως ο Ταπίνης ΄΄κατόρθωσεν΄΄ να εκτελέσει τη διαταγή του βασιλιά, και δεν το κάνει με πρόθεση στιγματισμού, αλλά παραδοχής της πειθαρχίας και αποτελεσματικότητας του Ταπίνη.
Τα πλοία του ναυτικού είναι μοιρασμένα στα τρία. Δώδεκα βρίσκονται στο ναύσταθμο Σούδας στην Κρήτη, τριάντα πέντε είναι στο ναύσταθμο Σαλαμίνας και τα υπόλοιπα επτά εν πλω. Οι αριθμοί αυτοί αφορούν τα Αντιτορπιλικά και Κ/Β (σύνολο 16), τα Υποβρύχια (σύνολο 2), τα Αρματαγωγά, Οχηματαγωγά και βοηθητικά (σύνολο 16) τις Τορπιλακάτους (σύνολο 7) και τα Ναρκαλιευτικά (σύνολο 14).[2] Στον ΑΚΙΠ

---

[1] Βλέπε, ΛΥΜΠΕΡΗ, *Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες,* Ποιότητα, Αθήνα 1999 σ.σ.97-103 και ΧΑΡΑΤΣΗΣ ό.π. σ.σ.236-288. Σολιώτης και Λυμπέρης είναι στελέχη του ίδιου όπλου με τόση διαφορά στις συμπεριφορές. Ο Λυμπέρης στην Κρήτη ασκούσε τα καθήκοντα του ΄΄ειδικού επιτελούς΄΄ του ΑΔΒΝΚ ενώ λόγω της ειδικότητας σε θέματα επικοινωνιών ανέπτυξε και όλες τις ενέργειες που αφορούσαν τα τηλέφωνα και γενικά τις επικοινωνίες του ναυστάθμου στη διάρκεια του ΄΄κινήματος΄΄, όπου βοήθησε παρ' ότι αντιβασιλικός.
[2] Αναφέρει ο Μπακόπουλος στο πόρισμά του για τις θέσεις των πλοίων στις 13/12/1967.
«*Η κατάστασις των κυριοτέρων Β. Πλοίων προ μεσημβρίας της 13ης Δεκεμβρίου 1967, ήτοι προ της εκδηλώσεως του πραξικοπήματος, είχεν ως ακολούθως:*
α. Πλοία ΑΑΠ
Β.Π. ΒΕΛΟΣ – ΑΣΠΙΣ – ΔΟΞΑ: εν Β.Ν.Κ.
Β.Π. ΛΕΩΝ – ΠΑΝΘΗΡ – ΑΡΣΛΑΝΟΓΛΟΥ: εν Β.Ν.Σ.
Β.Π. ΝΑΥΚΡΑΤΟΥΣΑ – ΡΟΔΟΣ – ΛΕΣΒΟΣ – ΑΛΙΑΚΜΩΝ – ΠΗΝΕΙΟΣ – ΧΙΟΣ – ΓΡΗΓΟΡΟΠΟΥΛΟΣ – ΤΟΥΡΝΑΣ – ΔΑΝΙΟΛΟΣ – ΚΡΥΣΤΑΛΛΙΔΗΣ – ΒΛΑΧΑΒΑΣ – ΜΑΡΙΑΔΑΚΗΣ: εν Β.Ν.Σ.
*Υ/Β ΠΟΣΕΙΔΩΝ: εν Β.Ν.Σ.{*προφανώς λανθασμένη εγγραφή αφού το ΠΟΣΕΙΔΩΝ πλέει προς ΝΣ με τον Τσουτσάνη κυβερνήτη}
Υ/Β ΤΡΙΑΙΝΑ: εν πλω εκ Β.Ν.Κ. προς Β.Ν.Σ.

(Ροζάκη) ανήκουν διοικητικά δώδεκα πλοία και στον ΑΑΠ (Πανά) σαράντα τρία. Οι αριθμοί εν προκειμένω δεν παίζουν ανάλογο ρόλο, διότι η δύναμη πυρός δεν είναι συνάρτηση τους, αλλά σχετίζεται με το είδος των πλοίων. Στην περίπτωση όμως του ΄΄κινήματος΄΄, όπου δεν υπήρξαν συγκρούσεις, οι αριθμοί δηλώνουν συμμετοχή ή όχι σε σχέση και με εκείνα, που δεν μπορούσαν να κινηθούν λόγω ακινησίας από βλάβες, επισκευές κ.λ.π.

Ο Δέδες το πρωί της επίμαχης ημέρας δέχεται στο γραφείο του τον Ζωιτάκη ο οποίος είναι ΥΦΕΘΑ. Ο τελευταίος περί τις 11.30 φεύγει για το πεντάγωνο, χωρίς ο Δέδες να του έχει πει τίποτε για το τηλεφώνημα του βασιλιά. Στις 1145 μαθαίνουν από ΝΔΒΑ πως στη Θεσσαλονίκη έχει κηρυχθεί γενική επιφυλακή και ο βασιλιάς και πρωθυπουργός, βρίσκονται εκεί υπό την προστασία του Γ΄ Σώματος στρατού. Την ίδια στιγμή ο ΑΓΕΝ καλεί τον διευθυντή του Α΄Κλάδου αρχιπλοίαρχο Ι.Κοντογιάννη, ο οποίος στη συνέχεια μεταφέρει στο διευθυντή επιχειρήσεων του ΓΕΝ πλοίαρχο Σ. Κονοφάο τη διαταγή για γενική επιφυλακή και στο ναυτικό, χωρίς να καθορίσει τη θέση του ναυτικού απέναντι στο βασιλιά. Περί τις 12.30 ο Α/ΓΕΝ διέταξε αύξηση ετοιμότητας των πλοίων στα μεν Α/Τ σε μισή ώρα, στα υπόλοιπα δε δίωρη. Αυτό σημαίνει πως, όλα τα πληρώματα οφείλουν να βρίσκονται μέσα στα πλοία, τα οποία στους καθορισθέντες χρόνους πρέπει, να μπορούν να αποπλέουν. Σε λίγο ο Α/ΓΕΝ, κατόπιν συσκέψεως με Υ/ΓΕΝ, ΑΚΑ και ΑΚΒ καθόρισε τη θέση του ναυτικού στο πλευρό του βασιλιά. Διέταξε συγχρόνως να εκδοθεί σήμα ΓΕΝ με ανάλογο περιεχόμενο, και όλα τα πλοία να πλεύσουν προς ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ και να τεθούν υπό τις διαταγές του. Το σήμα συντάσσει αρχικά ο Α1/ΓΕΝ πλοίαρχος Σ. Κονοφάος, προσυπογράφει ο ΑΚΑ/ΓΕΝ αρχιπλοίαρχος Ι. Κοντογιάννης, ο Υ/ΓΕΝ υποναύαρχος Δ. Σούτσος και τελικά με τροποποιήσεις του Α/ΓΕΝ εκπέμπεται σε όλα τα πλοία.[1] Αφού εν τω μεταξύ ο Α/ΓΕΝ το υπογράφει, πριν φύγει για το ΓΕΕΘΑ όπου ειδοποιήθηκε να πάει γύρω στις 1430. Οι υπόλοιποι υπηρετούντες στο ΓΕΝ δεν ενημερώνονται αρχικά από κανέναν και σταδιακά κυκλοφορούν φήμες για το ΄΄κίνημα΄΄, και επικρατεί σύγχυση. Ο Μπακόπουλος καταγράφει στην έκθεσή του πως ο Δέδες *«...φοβούμενος προφανώς σύλληψίν του, διέταξεν όπως το Β.Ν. κινηθή επί της χαραχθείσης υπ' αυτού γραμμής κατά την απουσίαν του....»* Εκείνο που δεν εξηγείται είναι, γιατί ο Δέδες έφυγε από το ΓΕΝ και πήγε στο πεντάγωνο, όπου τον κάλεσαν οι αντίπαλοί του πλέον. Με την κίνηση αυτή στέρησε το επιτελείο του από τον φυσικό του αρχηγό. Το ναυτικό από εκείνη τη στιγμή σε επίπεδο γενικού επιτελείου κινείται με εντολές του Κονοφάου. Το επισημαίνει ο Μπακόπουλος, περιγράφοντας πώς λειτουργεί το ΓΕΝ εκείνες τις ώρες. Στον Α΄ Κλάδο ο Κονοφάος βρίσκεται συνεχώς στο θάλαμο επιχειρήσεων, φροντίζοντας ο ίδιος προσωπικά για την έγκαιρη αποστολή των διαταγών. Συντονίζει τις κινήσεις των πλοίων, με προσωπική επικοινωνία μέσω της SSB με τους Διοικητές και Κυβερνήτες. «*…Εις τινα δε περίπτωσιν ανήρεσεν διαταγήν του ΑΑΠ Υποναυάρχου Ε. ΠΑΝΑ Β.Ν. διά της οποίας διετάσσοντο τα αποπλεύσαντα, εκ Β.Ν.Σ., Β. Πλοία ΔΠΑ/Π όπως αγκυροβολήσουν εις όρμον ΦΑΛΗΡΟΥ...».* (Η εικόνα που δίνει ο Κονοφάος με αυτή τη δραστηριοποίηση, δεν έχει καμία σχέση με την αντίστοιχη, όταν αναλαμβάνει την αρχηγία της οργάνωσης για κίνημα στο ναυτικό μετά έξη χρόνια το 1973. Καίτοι η ΄΄επίσημη΄΄ υπευθυνότητα τότε, θα ήταν μετά τον απόπλου, συμμετείχε σε συσκέψεις και δραστηριοποιήθηκε ενωρίτερα)

Όλοι στο ΓΕΝ υπακούουν στις εντολές των ανωτέρων τους, μέχρις ότου καταφτάνει ο Περβαινάς και τα πράγματα παίρνουν άλλη τροπή. Αποδεικνύεται πως τα στελέχη των ΕΔ είναι εκπαιδευμένα στην υπακοή ανωτέρου, που έχει τη σφραγίδα της εξουσίας ή σε εκείνου, που σταθερά και απαρέγκλιτα θα τους πείσει γι' αυτό. Η απουσία του Δέδε, που εκπροσωπούσε την εξουσία με εντολή του βασιλιά, έπαιξε σημαντικό ρόλο στη στροφή των πολλών υπέρ του Περβαινά. Ο οποίος έρχεται με την εντολή της άλλης εξουσίας, της ΄΄επαναστάσεως΄΄ και είναι παρών, τον βλέπουν, τον ακούν και υπακούουν. Το ότι δεν υπήρχε εκ των προτέρων σχεδίαση με αποφασισμένους να δράσουν μέχρι τέλους πάνω σε συγκεκριμένη γραμμή και με σαφείς στόχους, έφερε τη σύγχυση, την απώλεια του πρώτου ενθουσιασμού και την άμεση υποταγή στο νέο αρχηγό. Τους συγκέντρωσε, τους μίλησε για αγάπη και πίστη στην πατρίδα, τους ζήτησε να βοηθήσουν στο

---

14 ΝΑΡΚΑΛΙΕΥΤΙΚΑ εν Β.Ν.Σ.
6 ΤΟΡΠΙΛΑΚΑΤΟΙ: εν Β.Ν.Κ.
β. Πλοία ΑΚΙΠ
Β.Π. ΘΥΕΛΛΑ – ΣΦΕΝΔΟΝΗ: εν Β.Ν.Κ.
Β.Π. ΣΥΡΟΣ – ΣΑΜΟΣ – ΜΕΡΛΙΝ – ΡΟΥΣΣΕΝ: εν Β.Ν.Σ. υπό ΔΠΑ/2.
Β.Π. ΙΚΑΡΙΑ: εν Β.Ν.Κ.
Β.Π. ΛΑΣΚΟΣ: εν Β.Ν.Σ.
γ. Πλοία ΑΑΠ εν πλω
Β.Π. ΙΕΡΑΞ – ΑΕΤΟΣ – ΠΕΖΟΠΟΥΛΟΣ: εις επιχείρησιν ΄΄Τ΄΄ (ΕΠΙΤΗΡΗΣΙΣ).
δ. Πλοία ΑΚΙΠ εν πλω
ΛΟΓΧΗ – ΝΑΥΑΡΙΝΟΝ – ΛΗΜΝΟΣ υπό ΔΕΣ/Ι εν πλω εξ Αμμοχώστου προς ΘΕΣ/ΝΙΚΗΝ εις διατεταγμένην αποστολήν συνοδείας Υ/Κ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.
ΜΕΛΕΤΟΠΟΥΛΟΣ ΄΄Τ΄΄, ΕΠΙΤΗΡΗΣΙΣ»

[1] Καταχωρείται το σήμα αυτό του Α/ΓΕΝ αντιναυάρχου Ι.Δέδε προς τα πλοία του ναυτικού.
«Ώρα προελεύσεως 131520
ΠΡΟΣ: ΠΛΟΙΑ Β.Ν.
1. ΑΜΑ ΛΗΨΗ ΠΛΕΥΣΑΤΕ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΝ ΔΙΑ ΜΕΓΙΣΤΗΣ ΔΥΝΑΤΗΣ ΤΑΧΥΤΗΤΟΣ.
2. ΤΟ Β.Ν. ΠΙΣΤΟΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΟΡΚΟΝ ΤΟΥ ΤΙΘΕΤΑΙ ΥΠΟ ΔΙΑΤΑΓΑΣ Α.Μ. ΒΑΣΙΛΕΩΣ.
3. ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΑΤΕ ΛΗΨΙΝ».

έργο της ΄΄εθνικής κυβερνήσεως΄΄ «*...και περαίνων, ηρώτησεν εάν τις εκ των παρισταμένων Αξιωματικών δεν επιθυμεί να συνεργασθή μετ' αυτού επί του ως άνω σκοπού...»* Ο πλωτάρχης Φ. Καλλονάς δήλωσε, ότι δεν επιθυμεί να συνεργασθεί, και προς στιγμήν φάνηκε πως θα ακολουθήσουν και άλλοι. Την κατάσταση σώζει ο αντιπλοίαρχος Μπάδρας, που κατά τον Μπακόπουλο κατάλαβε, πως όλοι ήταν σε σύγχυση, δεν ήξεραν τι συμβαίνει, και *«...ότι υφίστατο κρίσις συνειδήσεως λόγω του όρκου πίστεως προς τον Βασιλέα...»* Ο Μπάδρας ζητάει διευκρινήσεις, που δόθηκαν και στο τέλος όλοι γυρίζουν στα γραφεία τους «*…και συνέχισαν τας εργασίας των, ακολουθούντες τας διαταγάς του νέου Α/ΓΕΝ....»*. Δεν είναι τιμητική η εικόνα αυτή, εάν συνέβη έτσι. Διαφορετικά τα λέει ο Σκουριώτης στη συνέντευξή του.[1] Ο Μπακόπουλος στην προσπάθειά του να εμφανίσει τους αξιωματικούς του ναυτικού πειθήνιους, δίνει την εντύπωση πως, το κτήριο της πλατείας Κλαυθμώνος ήταν χώρος στάβλισης υπάκουων στην εκάστοτε εξουσία.

Αυτά είναι τα γεγονότα που εκτυλίσσονται στο ΓΕΝ από το μεσημέρι, που αρχίζει το ΄΄κίνημα΄΄ μέχρι το απόγευμα, που επιβάλλεται ο Περβαινάς με την παρουσία του εκεί.

Στην Κρήτη κατά τον Μπακόπουλο τις ίδιες ώρες συμβαίνουν άλλα γεγονότα.

Ο Ροζάκης που βρίσκεται στις Μουρνιές στο αρχηγείο ΑΚΙΠ, παραλαμβάνει από τον Ταπίνη το γραπτό μήνυμα του βασιλιά περί τις 1200, συνεννοείται με τον ΑΓΕΝ τηλεφωνικά και πηγαίνει με τον Ταπίνη στο ναύσταθμο Κρήτης. Συγκεντρώνει τους αξιωματικούς, τους διαβάζει το βασιλικό διάγγελμα, τους μιλάει για τον όρκο τους στο βασιλιά και διατάσσει, να διαβαστεί και σε όλο το προσωπικό, όπως και έγινε από τον αντιπλοίαρχο Ι.Βασιλειάδη. Ορίζει τον αρχιπλοίαρχο Σολιώτη (που ήταν ο διοικητής του ΝΚ) αντικαταστάτη του και στα καθήκοντα του ΑΚΙΠ, δίνει οδηγίες για φρούρηση της περιοχής ναυτικού, και στις 16.15 επιβαίνει του Β.Π. ΣΦΕΝΔΟΝΗ. Ενημερώνει τους κυβερνήτες Β.Π. ΒΕΛΟΣ – ΣΦΕΝΔΟΝΗ – και ΔΟΞΑ, ότι σκοπεύει να πλεύσει προς Θεσσαλονίκη, για να συμμετάσχει στην προσπάθεια του βασιλιά. Τους ρώτησε εάν θα τον ακολουθήσουν και αυτοί συμφώνησαν.

Στις 17.00 τα πλοία αποπλέουν προς βορρά, υπακούοντας στο Ροζάκη παρ' ότι καθ' οδόν παίρνουν όλα τα σήματα από ΥΕΘΑ, ΓΕΝ, ΑΑΠ, και ΕΕΑΜ (Ειδικό Επιτελείο Αυτής Μεγαλειότητος). Περί τις 0002 της 14ης /12/67 κατόπιν σήματος ΕΕΑΜ ο Ροζάκης διέταξε αλλαγή πορείας και λιμένα προορισμού την Καβάλα. Το Β.Π. ΔΟΞΑ, το οποίον διέθετε την καλύτερη συσκευή SSB, έλαβε σήμα από ΕΕΑΜ στις 0145, με το οποίο έπρεπε να ειδοποιήσει, ώστε τα στρατεύματα της ΕΛΔΥΚ που μεταφέρονταν από την Κύπρο με πλοία, αντί της Θεσσαλονίκης να μεταφερθούν στην Καβάλα[2].

Ο Ροζάκης είναι πάνω στα πλοία του και προχωρεί όλη νύχτα, ενώ ήδη ο βασιλιάς βρίσκεται στη Ρώμη, ο Δέδες έχει προ πολλού αντικατασταθεί πηγαίνοντας ο ίδιος στο πεντάγωνο και ο Πανάς δεν κουνήθηκε από το γραφείο του. Οι ΄΄κινηματίες΄΄ ηγέτες του ναυτικού πλην του Ροζάκη αντιμετώπισαν το ΄΄κίνημα΄΄ ως ΄΄συνήθη εν όρμω υπηρεσία΄΄. Τα τελευταία πλοία του ΄΄κινήματος΄΄ είναι αυτά υπό τον Ροζάκη. Ταξιδεύουν όλη νύχτα σε πείσμα όλων των σημάτων περί αποτυχίας. Μόνον με μήνυμα του τέως Α/ΓΕΝ Δέδε, προσωπικό για τον Ροζάκη, σταματάει ο τελευταίος την προσπάθεια. Αποδεικνύοντας έτσι, πόση σημασία έχει η προσωπική ανάμειξη των φυσικών ηγετών για τους στρατιωτικούς. « *Περί ώραν 09.00 της 14-12-67, κατόπιν σήματος ΓΕΝ 140713, διά του οποίου μεταδόθη μήνυμα του τέως Α/ΓΕΝ προς τον ΑΚΙΠ, τα Β. Πλοία ανέτρεψαν, τη διαταγή του ΑΚΙΠ, και κατέπλευσαν εις Β.Ν.Σ. περί ώραν 17.30 της 14-12-67....»*.

Επί είκοσι τέσσερις ώρες ακριβώς πλοία του ναυτικού υπό τον Ροζάκη έπλεαν στο Αιγαίο μη υπακούοντας στη χούντα των Αθηνών. Θα περάσουν έξη χρόνια για να πλεύσει πολεμικό πλοίο (το Α/Τ ΒΕΛΟΣ) ελεύθερο από τη δικτατορία. Το ΄΄κίνημα του βασιλιά΄΄ είχε λήξει, με τον Κωνσταντίνο να το έχει εγκαταλείψει προ πολλού και χωρίς καμία ουσιαστική από πλευράς του δυναμική κίνηση πλην της έναρξης. Ο Κωνσταντίνος είχε χάσει, γιατί δεν είχε πιστέψει σ' αυτό που έκανε και γιατί δεν είχε ικανούς συμβούλους. Μαζί με το ΄΄κίνημα΄΄ χάνει έκτοτε και το θρόνο του.

Ο ουσιαστικότερος πόλος συγκεντρωμένης δύναμης για το ναυτικό είναι το ΑΣ, ή ΑΑΠ, ή ΣΤΟΛΟΣ, όπως κατά καιρούς ονομάζεται. Είναι η υπηρεσία που με υποναύαρχο (τότε) επικεφαλής, ελέγχει το μεγαλύτερο τμήμα του στόλου. Στις 13 Δεκέμβρη 1967 ο Πάνας δεν ανεβαίνει σε πλοίο και δεν ακολουθεί τις μονάδες του αρχηγείου του. Τις βλέπει μία μετά την άλλη να εγκαταλείπουν τη Σαλαμίνα, όπου βρίσκονται οι περισσότερες, και μένει στο κτήριο του αρχηγείου του. Χάνει σταδιακά τον έλεγχο των πλοίων και σε λίγο και τη θέση του, αφού ο νεώτερος των υποναυάρχων χρίζεται αρχηγός του ναυτικού, στέλνοντας τους υπόλοιπους στην αποστρατεία.

Δεν εντοπίσθηκε αναφορά στελέχους του επιτελείου ΑΑΠ, ώστε να περιγραφούν τα γεγονότα από μέσα. Ο Μπακόπουλος περιγράφει στο πόρισμά του τις εξελίξεις βάζοντας το αρχηγείο αυτό τρίτο στη σειρά παρουσίασης μετά το ΓΕΝ και τον ΑΚΙΠ.

---

[1] Ι.ΣΚΟΥΡΙΩΤΗΣ Συνέντευξη 18-9-02 «*...Και ήρθε στο ΓΕΝ και έκανε τη μαλακία, επειδή είδε ότι υπήρχε αναμπουμπούλα, και λέει όποιος δεν συμφωνεί με αυτά που λέμε, δηλαδή εναντίον του βασιλέως, να σηκωθεί να φύγει, αλλά βέβαια την πάτησε εκεί πέρα, διότι βρήκανε ευκαιρία όπως εγώ και σηκώθηκα και έφυγα, όχι γιατί ήμουνα υπέρ του βασιλιά αλλά εναντίον της χούντας. Και φύγανε σχεδόν άλλοι... και μας έβαλε τους βατραχανθρώπους με τον Κιοσσέ, τον θυμάμαι σαν και τώρα, στην πόρτα και μας γύριζε πίσω....Ο Περβαινάς.... μπροστά μου. Μας είχε καλέσει στον θάλαμο επιχειρήσεων πάνω στο ... της Κλαυθμώνος….*»

[2] Είναι η απόσυρση της μεραρχίας της Κύπρου μετά την πίεση του Βανς. Αυτή η περίπτωση αναπτύσσεται στα περί Κύπρου στο κεφ. Γ13.

Ο Πάνας με την έναρξη της προσπάθειας, ειδοποιήθηκε αμέσως τηλεφωνικά από το βασιλιά, και διατάσσει γενική επιφυλακή, όπως όλο το ναυτικό. Διαπιστώνει συγχρόνως, πως ο πλοίαρχος Σ.Μουρίκης ΔΠΑ/2 με τέσσερα πλοία (ΣΥΡΟΣ- ΣΑΜΟΣ- ΜΕΡΛΙΝ και ΡΟΥΣΣΕΝ) ήδη βρίσκεται εν πλω από τον όρμο Αμφιάλης προς το ΝΣ. Έχει επίσης εκπέμψει σήμα προς ΓΕΝ με κοινοποίηση το φυσικό του προϊστάμενο, (δηλαδή τον Πανά) αντί να αναφέρει πρώτα στον ίδιο, πως τάσσεται στο πλευρό του Βασιλιά και αποπλέει της Αμφιάλης. Ο ΑΑΠ διατάσσει τους διοικητές πλοίων και ΑΔΒΝΣ να προσέλθουν στο αρχηγείο, όπως και έγινε, με πρώτους τους πλοιάρχους Μόραλη (ΔΥ - ΔΝΑΡ) και Μουρίκη (ΔΠΑ/2).
Στη σύσκεψη ο Μουρίκης πιέζει *«...φορτικώς τον ΑΑΠ όπως δράση ταχέως υπέρ του πραξικοπήματος...»* και φεύγει αμέσως. Σε λίγο αναχωρεί για Θεσσαλονίκη με τα τέσσερα πλοία. Μαζί με το Ροζάκη θα είναι ο πιο σταθερός στις κινήσεις του από τους διοικητές πλοίων στο πλευρό του βασιλιά και ο Μόραλης αντίθετα στο πλευρό της ΄΄εθνικης κυβέρνησης΄΄. Αρκετές ώρες μετά την αναχώρηση του Κωνσταντίνου για τη Ρώμη, θα συνεχίσει και αυτός να ταξιδεύει προς Βορρά. Θα αναστρέψει την άλλη ημέρα το πρωί. Επιστρέφοντας θα αναλάβει πλήρως τις ευθύνες του, χωρίς παλινωδίες και πισωγυρίσματα. Πιστός στο βασιλιά, δεν θα διστάσει ούτε στιγμή, όπως φαίνεται από τις αναφορές των άλλων και το πόρισμα. Πρέπει να ήταν από πριν ενήμερος γιατί δεν εξηγείται πώς γνώριζε απέξω το κείμενο του διαγγέλματος όταν συναντήθηκαν οι διοικητές με τον Πανά στο γραφείο του λίγη μόλις ώρα μετά την εκδήλωση του κινήματος.
Κυβερνήτες στα πλοία ΔΠΑ/2, που αποπλέουν για Θεσσαλονίκη υπό τον Μουρίκη και ακολουθούν χωρίς παρεκκλίσεις τις διαταγές του, είναι οι: Πλωτάρχης Ι.Σπηλιωτόπουλος στο Α/Γ ΣΥΡΟΣ, πλωτάρχης Β.Ζήκας στο Α/Γ ΣΑΜΟΣ, υποπλοίαρχος Ε.Λαγάρας στο Ο/Γ ΡΟΥΣΣΕΝ (που αργότερα έγινε Α/ΓΕΝ στη μεταπολίτευση) και ο υποπλοίαρχος Ε.Σακελλαρίου στο Ο/Γ ΜΕΡΛΙΝ. Ο Μπακόπουλος δεν προσάπτει στην ΕΔΕ καμία απολύτως ευθύνη στους αξιωματικούς αυτούς. Θεωρεί πως υπάκουαν στον διοικητή τους, επομένως ό,τι έπραξαν δεν διώκεται. Τη λογική αυτή ακολουθεί το πόρισμα, για κάθε ενέργεια, που έγινε σε επίπεδο κυβερνητών στο ΄΄κίνημα της 13ης Δεκεμβρίου 1967΄΄. Διαφορετικά θα έπρεπε, να αποστρατευθεί μεγάλος αριθμός στελεχών. Παράλληλα όμως η επικρότηση της αρχής πως, είναι ανεύθυνοι οι στρατιωτικοί ό,τι και να κάνουν, εφ' όσον εκτελούν διαταγές, δεν τους τιμά και ιδιαίτερα. Ανεξάρτητα από το ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση βολεύει και τα στελέχη που υπάκουαν και τους επικρατήσαντες του απριλιανού καθεστώτος, γιατί αλλιώς θα διέλυαν τις ΕΔ.
Οι υπόλοιποι διοικητές που προσέρχονται στη σύσκεψη στο αρχηγείο στόλου αρχιπλοίαρχος Θ.Μπακόπουλος ΑΔΒΝΣ, και πλοίαρχοι Κ.Σωτηρίου ΔΠΑ/1 και Ε.Δανιήλ ΔΕΣ/2 συμφωνούν για απόπλου στις 1700. Όμως τα πράγματα αρχίζουν και ανατρέπονται, με αποτέλεσμα να ακυρώσουν την αρχική διαταγή στις 1722. Ο Μόραλης (ΔΥ και ΔΝΑΡ) από την πρώτη στιγμή δραστηριοποιείται εναντίον της κίνησης του βασιλιά. Ο Δανιήλ έχει ήδη επιβεί του Α/Τ ΠΑΝΘΗΡ, οι υπόλοιποι όμως αλλάζουν γνώμη σταδιακά με αποτέλεσμα η κρίσιμη ώρα 1600-1700 να είναι μοιραία και να αλλάξει και τη σταδιοδρομία τους στο ναυτικό.
Ο Πάνας που διστάζει και παίρνει αποφάσεις υπό την πίεση τρίτων, *΄΄αποστρατεύεται αυτεπαγγέλτως΄΄* με δυσμενή κρίση βάσει του ΙΗ Ψηφίσματος, χωρίς καν τη ΄΄δόξα΄΄ του στασιαστή αντιχουντικού όπως ο Ροζάκης. Ο Μόραλης χρίζεται ΑΚΙΠ και ταξιδεύει το ίδιο βράδυ για την Κρήτη, ο Μπακόπουλος ΑΑΠ και σε δύο μήνες αποστρατεύεται, ο Δανιήλ αποστρατεύεται ΄΄παρασυρόμενος΄΄ λόγω προαγωγής νεωτέρου του[1] (στο ΄΄κίνημα΄΄ φεύγει με το Α/Τ ΠΑΝΘΗΡ αλλά γυρίζει γρήγορα πίσω), και ο Σωτηρίου θα γίνει υπαρχηγός του ΓΕΝ στις αρχές του 1968, θέση που θα κρατήσει για δύο χρόνια. Επιβραβεύονται έτσι εκείνοι που δίστασαν και περίμεναν την εξέλιξη των πραγμάτων, όπως έγινε και στον ΑΚΙΠ για όσους έμειναν πίσω. Οι ίδιοι δεν είχαν πει σθεναρά ΄΄όχι΄΄ στους ΄΄στασιαστές΄΄ για όσες ώρες φαίνονταν κυρίαρχοι στο ναυτικό. Οι περιπτώσεις αυτές δεν περιποιούν τιμή για το ΠΝ.
Ο Μπακόπουλος παραλαμβάνει ΑΑΠ στις 17.15 την ίδια ημέρα, μόλις δηλαδή έρχεται στο ΓΕΝ ο νέος αρχηγός Περβαινάς.
Τα υπόλοιπα πλοία των οποίων οι κυβερνήτες ήταν στο ΣΕΝΤ, επιστρέφουν σ' αυτά και αποπλέουν (ΝΙΚΗ, ΠΑΝΘΗΡ, ΛΕΩΝ, ΑΡΣΑΝΟΓΛΟΥ, ΛΑΣΚΟΣ). Ο Μπακόπουλος γράφει στο πόρισμά του, πως διατάχθηκε αναστολή του απόπλου τους από τον ΑΑΠ, αλλά οι κυβερνήτες τους δεν το έμαθαν «*…ευρέθησαν άνευ οδηγιών και απέπλευσαν μεμονωμένως χωρίς ουσιαστικώς να γνωρίζουν τον σκοπόν δι' ον απέπλευσαν....»*. Οι κυβερνήτες γνώριζαν πολύ καλά γιατί αποπλέουν, αφού όλοι έχουν μάθει τα περί κινήματος. Απλά ο ΑΑΠ πλέον Μπακόπουλος προσπαθεί στο πόρισμά του, να μειώσει τον αριθμό των πλοίων που συμμετείχαν στο ΄΄κίνημα του βασιλιά΄΄.
Ο Μόραλης επιβαίνει τορπιλακάτου (της οποίας κυβερνήτης ήταν ο Ε.Καναβαριώτης) και τρέχει πίσω από τα αποπλέοντα πλοία. Όρθιος στη γέφυρα, φωτίζει με φακό τα γαλόνια του γιατί έχει βραδιάσει (και μαζί μ' αυτά φωτιζόταν και το ΄΄Π΄΄ που δήλωνε τέως υπασπιστής του Παύλου) και προσπαθεί φωνάζοντας με

[1] Ο πλοίαρχος Ε.Δανιήλ αποστρατεύεται με έγγραφο ΑΝ φ. 21871/22-12-67, ΒΔ 20-12-1967 ΦΕΚ 462/7/21-12-67. Προκύπτει πως λόγος της αποστρατείας του είναι το ΄΄κίνημα΄΄, πλην όμως δεν ασχολείται ιδιαίτερα μαζί του κανείς, παρά το ότι έφυγε ως Διοικητής ομάδας πλοίων από το ναύσταθμο. Δεν άσκησε αυτή του την εξουσία εκείνη την ημέρα.

τηλεβόα να πείσει τους κυβερνήτες να γυρίσουν πίσω. [1] Αργότερα όταν η σύγχυση θα έχει περάσει, θα επιστρέψουν τα ΠΑΝΘΗΡ, ΝΙΚΗ και ΒΛΑΧΑΒΑΣ. Ο μετά έξη χρόνια για δεύτερη φορά ΄΄στασιαστής΄΄ Ν.Παππάς, θα γυρίσει την άλλη ημέρα το πρωί, όταν θα έχουν χαθεί όλες οι ελπίδες.

Για τον Παππά ο Μπακόπουλος είναι πιο αυστηρός απ' ότι για τους άλλους, που είχαν αποπλεύσει μαζί. Αναφέρεται στην ΕΔΕ ο Μπακόπουλος για τους κυβερνήτες αυτών των πλοίων, που είναι τα μόνα που έφυγαν με πρωτοβουλία των κυβερνητών τους, χωρίς ουσιαστική διοίκηση, παρ' ότι επέβαινε του Α/Τ ΠΑΝΘΗΡ ο ΔΕΣ/1 πλοίαρχος Δανιήλ. Ούτε τον αναφέρει ο Μπακόπουλος. (Για τον οποίο ο Παππάς έλεγε στον Κουσουρή από το ραδιοτηλέφωνο να τον συλλάβει και να πάει προς συνάντησή του. Άκουσε ο γράφων τη στιχομυθία, όπως και ο ίδιος ο Δανιήλ, που ήταν παρών). Δεν ήταν στιβαρή και αποφασιστική η διοίκηση του.

«*... αδικαιολόγητος παρουσιάζεται ο Κυβερνήτης του Β.Π. ΛΕΩΝ, Πλωτάρχης Ν. ΠΑΠΠΑΣ Β.Ν., όστις φέρεται λαμβάνων αδικαιολογήτους πρωτοβουλίας και τηρών επιφυλάξεις, ως προς την περαιτέρω στάσιν του. Τουτ' αυτό ισχύει και διά τον Πλωτάρχη ΚΟΥΣΟΥΡΗΝ Β.Ν. Κυβερνήτου του Β.Π. ΠΑΝΘΗΡ. Όσον αφορά τον Κυβερνήτην του Β.Π. ΝΙΚΗ, Αντιπλ/ρχον Ι. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΝ Β.Ν. κρίνεται ότι η στάσις του οφείλεται εις επιπολαιότητα. Τέλος η στάσις του Κυβερνήτου Β.Π. ΒΛΑΧΑΒΑΣ Υποπλ/ρχου Γ. ΡΟΖΑΚΗ Β.Ν., κρίνεται δεδικαιολογημένη λόγω της συγγένειας του μετά του ΑΚΙΠ Υποναυάρχου Α. ΡΟΖΑΚΗ Β.Ν...*»

Ο **Ροζάκης Ν.** είναι γιος του ΑΚΙΠ υποναυάρχου Α. Ροζάκη. Πέρασαν πολλές ώρες για να πεισθεί, να σταματήσει το συναγερμό του πλοίου του και μετά την επιστροφή του στο ΝΣ την άλλη ημέρα. Ο Πατσίλιας που ήταν πρώτος μηχανικός στο ΒΛΑΧΑΒΑΣ, εκφράζει στη συνέντευξή του τις τότε σκέψεις ενός στελέχους νέου και στο βαθμό και την ηλικία. [2] Οι αξιωματικοί και όλο το πλήρωμα ήταν στο πλευρό του Κυβερνήτου τους, υπάκουαν σ' αυτόν, όπως έγινε σε όλα ανεξαιρέτως τα πλοία. Δεν σκέφθηκε κανείς να συλλάβει και απομονώσει κυβερνήτη, όπως αντίστοιχα έγινε σε μονάδες του στρατού ξηράς με διοικητές τους. Ο Ροζάκης στριφογύριζε με το πλοίο του μέσα στο ναύσταθμο, μη θέλοντας να δεχτεί, πως όλα είχαν τελειώσει.

Ένα έγγραφο που εκδόθηκε, αλλά δεν χορηγήθηκε τελικά, επειδή κρίθηκε ότι, κατά παρόμοιο τρόπο είχαν κινηθεί όλοι οι κυβερνήτες των πλοίων που είχαν πάρει μέρος στο «Κίνημα του Βασιλιά», αναφέρει πως ο Ροζάκης *«(...) ως Κυβερνήτης του ΑΒΥ ΒΛΑΧΑΒΑΣ προέβη σε συγκεκριμένες ενέργειες και κινήσεις που στρεφόντουσαν άμεσα ή έμμεσα κατά της χούντας* (…)». Έτσι ξερά το βεβαιωτικό του ΓΕΝ[3] σηματοδοτεί τη συμβολή του Ροζάκη στο ΄΄κίνημα΄΄, όπου πρωτεργάτης ήταν ο πατέρας του. Το επιχείρημα ότι ΄΄κάπως έτσι κινήθηκαν όλοι σχεδόν οι κυβερνήτες εκείνη τη μέρα΄΄ δεν είναι απόλυτα σωστό, γιατί ο *ΒΛΑΧΑΒΑΣ* για ώρες αρνιόταν, να υποκύψει και μετά την αποτυχία του Κινήματος. Εξάλλου, και αργότερα η αστυνομία θα επισκεφθεί το σπίτι του με ένταλμα έρευνας, χαράματα στις 14 Αυγούστου 1968. Ο ίδιος θα αναφέρει το γεγονός με σήμα[4] που καταλήγει ότι «(…) *ενέργεια αστυνομικών εκτιμάται ότι θίγει υποπλοίαρχον Γ. Ροζάκην και γενικότερον το Β. Ναυτικόν*». Δύο φορές ακόμα τις επόμενες ημέρες η ασφάλεια θα επισκεφθεί το σπίτι του εν ενεργεία αξιωματικού, ενώ η διαμαρτυρία του θα επισύρει και πειθαρχική ποινή εναντίον του.

Ο υποπλοίαρχος, που το βράδυ της 13ης Δεκεμβρίου 1967 απευθυνόμενος στον νέο αρχηγό του Στόλου τον Μπακόπουλο, τον προκάλεσε λέγοντας «(…) *πρώτη φορά βλέπω αρχηγό Στόλου χωρίς στόλο* (…)», προτίμησε να παραιτηθεί από το Ναυτικό και να αποστρατευτεί στις 26 Ιουνίου 1969. Με τη μεταπολίτευση αποκαθίσταται στην ενέργεια και σταδιοδρομεί κανονικά, ενώ νωρίτερα είχε διορισθεί για κάποιο διάστημα, από 17 Αυγούστου 1974, Νομάρχης στη Λακωνία.

Ο μόνος διοικητής πλοίων που τις ώρες έναρξης του ΄΄κινήματος΄΄ ήταν εν πλω, είναι ο πλοίαρχος **Μαργαρίτης**. Συνόδευε με τα Α/Τ ΛΟΓΧΗ και ΜΑΥΑΡΙΝΟ το Υ/Κ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ που μετέφερε στρατό από την Κύπρο. Ο Μαργαρίτης ακολούθησε και πορείες[5] τις οποίες μπορούσε να αιτιολογήσει σε κάθε

---

[1] Ο γράφων υπηρετούσε την ημέρα εκείνη ως πρωτοετής σημαιοφόρος στο Α/Τ ΠΑΝΘΗΡ. Άκουγε και την SSB για ώρες στον ασύρματο, απόπου εκπέμπονταν οι διαταγές και τα μηνύματα από όλους τους παράγοντες, που εμπλέκονταν στο κίνημα. Παράλληλα είδε τη σκηνή με το Μόραλη να προσπαθεί να γυρίσει το πλοίο στο ΝΣ, όπως και τη σκηνή με τον Καταγά να σκαρφαλώνει από πετρελαιάκατο στην πρύμη του Α/ΤΠΑΝΘΗΡ εν πλω.

[2] Λέει γι' αυτά ο Πατσίλιας στη συνέντευξή του στις 26-5-02 (βλ.παράρτημα Β-Ι). *«.... Όταν ο Ροζάκης λοιπόν είπε ΄΄κουφάλες θα τους χτυπήσουμε΄΄ αμέσως και οι δύο, (μας μάζεψε τον ύπαρχο και μένα), ... μας έπιασε και το πολεμικό μένος, ζωστήκαμε και τα περίστροφα, εξοπλίσαμε και το καράβι και μπήκαμε στο κίνημα μέσα...., θυμάμαι το Ναζάκη που έλεγε ΄΄Ζήτω ο βασιλιάς΄΄ και κάτι τέτοια...., ήμαστε και μικρό καραβάκι εμείς, είχε και καιρό έξω, φύγαμε πάντως για να πάμε για Θεσσαλονίκη.... όταν γυρίσαμε μέσα απλώθηκε μια φήμη ότι το κίνημα κατεστάλη… κάναμε κύκλους με το ΄΄Βλαχαβα΄΄ μέσα στο λιμάνι, στο Ναύσταθμο.... είχαμε γυρίσει τα πυροβόλα με στόχο το σηματορείο... θα ρίζουμε - δε θα ρίζουμε.... εγώ και ο Μπανταβάνης ήμασταν πιο ενθουσιώδεις νέοι σημαιοφόροι και λέγαμε ΄΄εδώ άμα έχει κίνημα, θα ρίζουμε΄΄.... στείλαν ένα άγημα για να τον πάρουν....».*

[3] Βεβαιωτικό για τον Γ. Ροζάκη (το νεώτερο) του ΓΕΝ/Β3 – ΙΙ Φ 916.31/139/86 από 28 Ιαν. 1986 που εκδόθηκε αλλά δεν χορηγήθηκε τελικά, επειδή κρίθηκε ότι κατά παρόμοιο τρόπο είχαν κινηθεί όλοι οι κυβερνήτες των πλοίων, που είχαν πάρει μέρος στο «Κίνημα του Βασιλιά», όπως το αποκαλεί και το βεβαιωτικό.

[4] Σήμα Β.Π. *ΒΛΑΧΑΒΑΣ* 141237 ΑΥΓ. 1968 για έρευνα στο σπίτι του Γ. Ροζάκη.

[5] Βλέπε ΑΚ σ.78 όπου ο Μπακόπουλος καταχωρεί ουδέτερα τις κινήσεις του Μαργαρίτη. Θα μπορούσε, αλλά δεν το έκανε, να καταλογίσει και σ' αυτόν ευθύνες, επειδή στην αρχή είχε συνεχίσει την πορεία προς Θεσσαλονίκη (όπου έτσι και αλλιώς κατευθυνόταν, συνοδεύοντας το Υ/Κ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ, αλλά με την κήρυξη συναγερμού υπό τον Δέδε συμμορφώθηκε). Ο Μαργαρίτης ενήργησε παθητικά, περιμένοντας να δει την εξέλιξη των πραγμάτων. Ήταν και τυχερός λόγω θέσης που βρέθηκε με τα πλοία του. Έτσι έγινε Α/ΓΕΝ και κυβέρνησε το ναυτικό για τέσσερα και μισό χρόνια επί δικτατορικού καθεστώτος. Εξ ου και το ανέκδοτο που κυκλοφόρησε *΄΄Η Μαργαρίτα έσωσε το Μαργαρίτη΄΄* όπως σημειώνει ο Μανταδάκης σε επιστολή του ο.π.

περίπτωση, όπως και έγινε. Όποιος και να κυριαρχούσε με το κίνημα, θα άκουγε βάσιμες αιτιολογίες από τον Μαργαρίτη. Ο Μπακόπουλος δεν του προσάπτει τίποτε, και το στέλεχος αυτό σταδιοδρομεί ταχύτατα, όπως ήδη αναλύθηκε. Ο Μπακόπουλος όμως παραμερίζεται σε δύο μήνες από την έκδοση του πορίσματός του. Από αρχηγός του στόλου αποστρατεύεται στις 24/2/1968 για να προωθηθεί στη θέση του στις 8/3/68 ο επαμφοτερίζων Μαργαρίτης, τον οποίο είχε διασώσει με το πόρισμά του. Την παραμονή του πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου 1967 ο Μαργαρίτης ήταν δέκατος έβδομος στη σειρά ιεραρχίας. Όταν παρέδωσε στον Αραπάκη την αρχηγία του ναυτικού το 1973 είχαν αποστρατευθεί μεταξύ των δύο εξήντα πέντε μάχιμοι αξιωματικοί. Εάν ληφθεί υπόψη πως ο μέσος φυσιολογικός ετήσιος αριθμός αποστρατειών για μάχιμους είναι από δέκα πέντε μέχρι είκοσι το πολύ, γίνεται αντιληπτό πως η ανέλιξη επί δικτατορίας για μερικά στελέχη, όπως ο Μαργαρίτης και ο Αραπάκης, απαίτησαν εκδίωξη μεγάλου αριθμού συναδέλφων τους.

Για τα πλοία που βρέθηκαν σε διάφορες αποστολές την ημέρα του ΄΄κινήματος΄΄, ο Μπακόπουλος αναφέρει απλά πως «*...παρέμειναν εις τας θέσεις των εκτελούντα την αποστολή των...*». Αυτής της κατηγορίας ήταν τα ΑΕΤΟΣ – ΠΕΖΟΠΟΥΛΟΣ – ΧΑΤΖΗΚΩΝΣΤΑΝΤΗΣ που βρίσκονταν σε ΄΄Τ΄΄ Επιτήρηση.[1] Τα υπόλοιπα που ήταν σε αποστολές συμμορφώθηκαν *«...προς τας εντολάς της κυβερνήσεως...»*. Αυτά ήταν τα δύο υποβρύχια ΤΡΙΑΙΝΑ (κυβερνήτης πλωτάρχης Γ.Σταύρου) και ΠΟΣΕΙΔΩΝ (κυβερνήτης πλωτάρχης Χ.Τσουτσάνης) που βρίσκονταν στο Ναύσταθμο Σούδας αλλάζοντας βάρδια σε λιμάνι διασποράς λόγω του Κυπριακού, και το Α/Τ ΙΕΡΑΞ (κυβερνήτης πλωτάρχης Α.Γκιόκεζας) που γύριζε από αποστολή ΄΄Τ΄΄ Επιτήρησης.

Ο Τσουτσάνης είναι ο μόνος από τους κυβερνήτες, των οποίων οι αναφορές εντοπίσθηκαν, που καταβάλλει ιδιαίτερη προσπάθεια για να πείσει περί της πίστης του στην ΄΄επανάσταση΄΄. Διατείνεται πως αρκετά νωρίς παραβλέπει τις διαταγές του Ροζάκη, προσπαθεί και αποφεύγει επικοινωνία με πλοία συμπλέοντα για Θεσσαλονίκη, δεν απαντά σε επανειλημμένες κλήσεις ΑΚΙΠ/Π, και κατευθύνεται στο ΝΣ. Είναι όμως και η θέση του τέτοια (στην Κρήτη, άρα πολύ νότια του ΝΣ) ώστε πιο εύκολα από όλους τους άλλους που ήταν στη Σαλαμίνα, να ξεκαθαρίσει μέχρι να φτάσει στο ίδιο ύψος με το ΝΣ, τι συμφέρει να κάνει. Η αναφορά του είναι και με πλήθος λεπτομέρειες και είναι εμφανές, πως δεν θέλει να υποθέσουν, ότι ήταν με το βασιλιά. Πριν αποπλεύσει μάλιστα, ανεβαίνει στο γραφείο του ΑΔΒΝΚ όπου *«...προσεπάθησα να εισέλθω πλην όμως δεν ηδυνήθην να ανοίξω την θύραν και εις δευτέραν προσπάθειαν εισήλθον...όπου συγκεντρωμένοι ήσαν πλείστοι αξιωματικοί..που απήρχοντο....»*. Ρωτάει και τον συμμαθητή του Ταπίνη «*...΄΄Ρε Πίπη, θα μου πεις εσύ τι συμβαίνει;...»*. Ο Τσουτσάνης δεν περιορίζεται σε μια ξερή αναφορά. Εκτίθεται στο έγγραφο αυτό. Ο Πετρόπουλος, που ήταν ύπαρχος στο ίδιο πλοίο, λέει στη συνέντευξή του[2] πολύ περισσότερα και περιγράφει διάφορα συμβάντα, που δεν τιμούν τον κυβερνήτη. *«…Ο Τσουτσάνης μουρμούριζε, χαμένος σε πελάγη…»*

Το άλλο Υποβρύχιο ΤΡΙΑΙΝΑ, αποπλέει και αυτό και στην αναφορά του ο κυβερνήτης του Σταύρου εκθέτει, χωρίς να εκτίθεται, τις κινήσεις του πλοίου του. Έγκαιρα εξάλλου ξεκαθάρισαν τα πράγματα, λόγω της μικρής ταχύτητας μέχρι το ναύσταθμο Σαλαμίνας.

Το τελευταίο πλοίο που κινείται μόνο του επιστρέφοντας από ΄΄Τ΄΄ Επιτήρηση, (την οποία είχε αναλάβει το Α/Τ ΑΕΤΟΣ), είναι το Α/Τ ΙΕΡΑΞ με τον πλωτάρχη Α.Γκιόκεζα κυβερνήτη. Ο Γκιόκεζας (αργότερα συμμετέχει και αυτός στην οργάνωση για το ΄΄κίνημα του ναυτικού΄΄ το Μάιο του 1973) στην αναφορά του δεν αφήνει περιθώρια ότι, αφού πέρασε η σύγχυση, η πορεία του ήταν για τη Σαλαμίνα. Που σημαίνει πως, όπως όλοι οι προς τα εκεί κατευθυνόμενοι, είναι με το μέρος της ΄΄εθνικής κυβερνήσεως΄΄. Μάλιστα σημειώνει πως στις 0430 της 14ης Δεκεμβρίου *«..εις επαφήν μετά του Β.Π.ΛΕΩΝ, αντιληφθείς ότι ο κυβερνήτης του ευρίσκετο εν συγχύσει ως προς την επικρατούσαν κατάστασιν, του εζήτησα να με πλησιάσει προς Νότον καθ' όσον κατάλαβα ότι έπλεεν προς Κύμην...»*. Εννοεί τον Παππά που η Κύμη είναι η γενέτειρα του.

Τα πλοία με τα οποία ο Ροζάκης έπλεε προς τη Θεσσαλονίκη για στήριξη του βασιλιά, ήταν τα Α/Τ ΒΕΛΟΣ (κυβερνήτης αντιπλοίαρχος Ν.Δαμβέργης), Α/Τ ΔΟΞΑ (κυβερνήτης αντιπλοίαρχος Μ.Αγαπητός) και Α/Τ ΣΦΕΝΔΟΝΗ (κυβερνήτης αντιπλοίαρχος Γ.Στεφανάδης).

Το μόνο που αναφέρουν στις αναφορές τους και οι τρεις κυβερνήτες, είναι οι κινήσεις τους πριν αποπλεύσουν υπό τον Ροζάκη. Και συνεχίζουν μέχρι τον κατάπλου στο ΝΣ. Ξεκίνησαν από την Κρήτη και είχαν φτάσει στην περιοχή Σκύρου το πρωί της 14ης Δεκεμβρίου απόπου ανέστρεψαν. Η εντύπωση που αποκομίζει ο αναγνώστης των εγγράφων αυτών είναι, πως περιγράφουν τις ενέργειες τρίτων προσώπων, πως δεν τους αφορούν, δεν υπάρχουν προσωπικές γνώμες και θέσεις, δεν ευθύνονται για τίποτε απ' ότι έγινε. Είχαν όμως ερωτηθεί εάν συμφωνούν να αποπλεύσουν υπό τον Ροζάκη. Το ίδιο συνάγεται και από επιστολή του αντιναυάρχου ε.α. Βάλλα, που ήταν τότε ύπαρχος του Α/ΤΔΟΞΑ[3]. Ο Ροζάκης είναι ο κυρίαρχος και

---

[1] Είναι η περιπολία στο Ανατολικό Αιγαίο παράλληλα προς τις τουρκικές ακτές, για επιτήρηση του χώρου, παρακολούθηση των πλοίων που εξέρχονται του Ελλησπόντου, ΄΄επίδειξη σημαίας΄΄ όπως συνηθίζεται να αποκαλούνται οι επισκέψεις σε ελληνικά νησιά για τόνωση του ηθικού των κατοίκων, προστασία των Ελλήνων ψαράδων κ.λ.π.

[2] Βλέπε συνέντευξη ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ 13/6/02 για τα συμβάντα στο Υ/Β ΤΡΙΑΙΝΑ την ημέρα εκείνη.

[3] Ο υποπλοίαρχος τότε Κ.Βάλλας, τωρινός (Νοέμβριος 2003)πρόεδρος της ΕΑΑΝ αναφέρει σε επιστολή του E-MAIL την 11—11-2003 προς συνάδελφο (τον αντιναύαρχο σε αποστρατεία Α.Αναστασάκη) *«.....Στις 13 Δεκ. 1967, Ύπαρχος ων του Αντιτορπιλλικού "ΔΟΞΑ" βρισκόμουν στη Σούδα για επισκευές,..όταν ρωτήθηκα εάν θέλω να ακολουθήσω το πλοίο για να τελειώσει η ιστορία με τους*

αδιαμφισβήτητος επικεφαλής της ομάδας και σ' αυτόν υπακούουν χωρίς σχόλια ή απορίες. Τίποτε δε γράφουν για πεποιθήσεις, για πίστη σε εξουσία, για καθεστώς δικτατορίας κ.λ.π. Οι αναφορές γράφονται, υπό την πλήρη επικράτηση του απριλιανού καθεστώτος. Οι κυβερνήτες ξέρουν πως, εάν δείξουν και την παραμικρή προτίμηση υπέρ του βασιλιά, ή ακόμα χειρότερα εναντίον της ΄΄Εθνικής Κυβερνήσεως΄΄, όπως όλοι την αποκαλούν (και χωρίς εισαγωγικά) θα έχουν προβλήματα. Ακόμα δεν έχουν αρχίσει οι διώξεις και κανείς δεν γνωρίζει ποια έκταση θα πάρουν τα μέτρα εναντίον όσων τάχθηκαν με το μέρος του βασιλιά. Άρα οι αναφορές είναι και έκφραση της θέλησής τους για παραμονή στο στράτευμα, και υπό το καθεστώς της 21ης Απριλίου.

Τα τελευταία πλοία που βρίσκονταν εν πλω σε αποστολή (προς Θεσσαλονίκη, όπου κατευθυνόταν όλη η επιχείρηση μεταφοράς τμήματος της ΕΛΔΥΚ από την Κύπρο με το Υ/Κ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ) ήταν, όπως είδαμε, υπό διοικητή τον ΔΕΣ/1 πλοίαρχο Κ.Μαργαρίτη. Η επιχείρηση αυτή υλοποιείται εκτός του ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ από τα Α/Τ ΝΑΥΑΡΙΝΟ (κυβερνήτης αντιπλοίαρχος Δ.Αλεξάνδρου), ΛΟΓΧΗ (κυβερνήτης αντιπλοίαρχος Γ.Τσιαδής) και το Α/Γ ΛΗΜΝΟΣ. Το ΛΗΜΝΟΣ δεν εμφανίζεται σε κανένα από τα διατιθέμενα έγγραφα και αναφορές, και τούτο διότι από νωρίς με τον απόπλου του στις 12 Δεκεμβρίου 1967 από την Κύπρο, διατάσσεται να πλεύσει ανεξάρτητα. Η μικρή ταχύτητα, και το ότι δεν κινείται υπό διοίκηση άλλου, έπαιξε κατά τα φαινόμενα και τον κύριο ρόλο της μη εμπλοκής του στο ΄΄κίνημα΄΄.

Ο Αλεξάνδρου και Τσιαδής στις αναφορές τους περιγράφουν τις κινήσεις των πλοίων τους υπό τις διαταγές του Μαργαρίτη. Μέχρι που διατάσσονται από ΓΕΝ να πλεύσουν προς Σαλαμίνα, πράγμα που υλοποιούν αφού και ο Μαργαρίτης, ήδη έχει πάρει την ίδια απόφαση (πρωινές ώρες 14 Δεκεμβρίου). Ο Μαργαρίτης είναι πιο λεπτομερής στην αναφορά του και ο τρόπος παράθεσης των γεγονότων είναι τέτοιος που, δείχνει ότι ενήργησε πολύ έξυπνα και σωστά για την προστασία αφ' ενός των πλοίων που διοικούσε από πιθανές προσβολές εχθρών (π.χ. Τούρκων) αλλά και από *«...του κινδύνου εκ τυχόν υπό ΕΕΑΜΒ[1] ελεγχομένων αεροσκαφών και πλοίων...»*. Έτσι σκεπτόμενος, εκτίμησε πως δεν έπρεπε να τον εντοπίσει κανείς και διέταξε να μην εκπέμπει κανένα πλοίο σήματα ούτε να απαντά σε κανέναν ούτε να γνωστοποιεί λήψη άλλων σημάτων. Δίνει δε και την εικόνα που παρουσίαζαν οι επικοινωνίες εκείνες τις ώρες[2] χωρίς να τηρείται κανένας κανονισμός και μυστικότητα. Ξεχνά πως χρόνος δεν υπήρχε για κρυπτογραφήσεις. Με το τρόπο αυτό ο Μαργαρίτης παρουσιάζεται ως σωστός επαγγελματίας, ως προστατεύων την αποστολή και τα πλοία του, ως κατάλληλα χειρίζων, ώστε να μειωθούν οι κίνδυνοι από Τούρκους αλλά και από αντιπάλους ήτοι του βασιλιά και όλα αυτά τηρών και τους κανόνες επικοινωνιών. Ακόμα και για το προσωπικό σήμα/ διαταγή του προέδρου της κυβέρνησης *«...ητησάμην σχετικήν διευκρίνησιν...»*. Ο Μαργαρίτης με τους χειρισμούς του στο ΄΄κίνημα΄΄ και την αναφορά του δείχνει ικανότητες, που τις αξιοποιούν οι του δικτατορικού καθεστώτος για τα επόμενα πέντε χρόνια.

Εκτός των αναφορών των κυβερνητών και διοικητών πλοίων, υποβλήθηκαν και από τους αξιωματικούς εκτός πλοίων και νεωτέρων βαθμών όπως π.χ. όσων υπηρετούσαν στην Κρήτη. Με προφορική εντολή του Μόραλη (σε συνέχεια διαταγής του ΑΝ, όπως δηλώνει ο ίδιος τώρα) περιγράφουν τι συνέβη και σε τι συμμετείχαν την ημέρα εκείνη ένας ικανός αριθμός αξιωματικών. Το φαινόμενο να καλούνται οι αξιωματικοί να υποβάλλουν αναφορές μετά το κίνημα του βασιλιά, μπορεί να εξηγηθεί μόνον με την πρόθεση να υποχρεωθούν σε δηλώσεις πίστης στο καθεστώς. Θυμίζει τις ανάλογες αναφορές σε ερωτηματολόγια

Συνταγματάρχες, δέχτηκα χωρίς σκέψη και το πλοίο απέπλευσε, μαζί με άλλα Α/Τ για την Β.Ελλάδα προς υποστήριξη της κίνησης εναντίον της χούντας ΚΑΙ ΟΧΙ ΓΙΑΤΙ ΤΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ ΑΥΤΗΣ ΗΓΕΙΤΟ Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ!!...»

(Ο Βάλλας μνημονεύει το γεγονός, εκφράζοντας μη αποκρυπτόμενη πικρία διότι συμπληρώνει πιο κάτω).

«...Ερωτώ, γιατί η πολιτεία, όταν ήρθε η στιγμή να κριθεί η καριέρα μου καθώς και των άλλων Αξιωματικών, που είχαν την ίδια συμμετοχή με τα πλοία τους στην παραπάνω ενέργεια, δεν έλαβε υπόψη της την αυθόρμητη αντιστασιακή συμμετοχή τους, όπως συνέβηκε για άλλους συναδέλφους οι οποίοι συμμετείχαν στο "κίνημα του Ναυτικού"; Προσωπικά εκτιμώ ότι και οι δύο κινήσεις, είχαν ένα κοινό στόχο: Την επαναφορά της Δημοκρατίας στη Πατρίδα μας.

Το δεύτερο περιστατικό αφορά... στο θέμα της απονομής τίτλου "επιτίμου". Ούτε καν τόλμησα να σκεφτώ ότι θα μπορούσα να διεκδικήσω κάτι τέτοιο, ως "δώρο τιμής" έστω για την απλή συμμετοχή εναντίον της χούντας την 13.12.1967. Ο τίτλος του "επιτίμου" απονεμήθηκε και πάλι επιλεκτικά και αφειδώς."»

Δεν είναι παράλογη η τοποθέτηση του Βάλλα. Ο Ν.1447/1984 και στην παρ.2 του άρθρου 3 προνοεί για το προσόν της αντίστασης στη δικτατορία. Είναι γεγονός πως το στοιχείο της όποιας θετικής στάσης των στελεχών κατά την εφταετία χρησιμοποιήθηκε μόνον στις περιπτώσεις που τα συμβούλια κρίσης και προαγωγών ήθελαν ενίσχυση στις επιλογές τους. Αντίθετα η αιτιολογία της μη χρήσης των στοιχείων αυτών σε περιπτώσεις δυσμενών κρίσεων στα διοικητικά δικαστήρια, δεν βρήκε απήχηση. Βλέπε απόφαση αριθμ.4412/1995 του Γ΄Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας από τη συνεδρίασή του στις 6-4-1995 επί προσφυγής κατά δυσμενούς κρίσεως αποστρατείας. Το σκεπτικό του ΣΕ είναι πως το Συμβούλιο κρίσεων *΄΄έλαβε υπόψη τα στοιχεία εν γένει του ατομικού φακέλου του προσφεύγοντος, άρα και την αντιδικτατορική του στάση΄΄*. Επομένως κατά το ΣΕ σωστά τον αποστράτευσε.

Ανεξάρτητα από τα παραπάνω, εάν τα συμβούλια ελάμβαναν υπόψη την στάση όλων των στελεχών στην εφταετία (και μόνον αυτή τη στάση, χωρίς τα υπόλοιπα στοιχεία), δεν θα αποστρατευόταν κανείς από μεγάλο αριθμό αξιωματικών του ναυτικού. Και κύρια από όσους βρίσκονταν σε πλοία στις 13 Δεκεμβρίου 1967. Επίσης και εκείνους που υπηρετούσαν τον Μάιο του 1973 στα πλοία που ετοιμάζονταν να κινηθούν και ήταν ενημερωμένοι.

[1] ΕΕΑΜΒ πρέπει να είναι το Ειδικό Επιτελείο Αυτού Μεγαλειότητος Βασιλέως

[2] Γράφει ο Μαργαρίτης για τις επικοινωνίες τις ώρες που το κίνημα βρισκόταν σε εξέλιξη : *«...διά της SSB και λοιπών δικτύων μετεδίδοντο εις ανοικτήν γλώσσαν και άνευ τηρήσεως κανόνων εξασφαλίσεως εμπιστευτικότητος (κρυπτογράφησις-κρυπτογραφικά κλήσεως κ.λ.π.) διαταγαί πάσης μορφής υπό πάντων. Αι πλείσται των διαταγών αυτών ήσαν αντικρουόμεναι ενώ άλλαι εζήτουν μη συμμόρφωσιν προς άλλας διαταγάς τας οποίας εχαρακτήριζον ως υποβολιμιαίας και πλαστάς...»*.

αργότερα στους συλληφθέντες της οργάνωσης για κίνημα το Μάϊο του 1973, αλλά και την ανακριτική διαδικασία να γράφουν οι συλλαμβανόμενοι από την ασφάλεια ή την ΕΣΑ, οτιδήποτε αφορά τις εμπλοκές τους σε αντικαθεστωτικές ενέργειες. Καμία σχέση δεν έχουν αυτές οι αναφορές με τις υποβαλλόμενες μετά από πολεμικές επιχειρήσεις. Ούτε μπορεί να πει κανείς, πως τις χρειάζονταν για να καταγράψουν την ιστορία. Ανεξάρτητα εάν αποδεικνύεται πως είναι χρήσιμες στους ερευνητές. Οι αναφορές αυτές εξαφανίσθηκαν και δεν εντοπίζονται σε αρχεία υπηρεσιών. Η κατάληξή τους σε ιδιωτικά αρχεία αποδεικνύει και τη σκοπιμότητα της υποβολής τους. Από τις αναφορές των αξιωματικών των υπηρεσιών στην Κρήτη η διαπίστωση που τις αφορά όλες είναι πως έχουν συνταχθεί σε υπηρεσιακό ύφος, καταγράφουν ξερά τα γεγονότα χωρίς εξάρσεις και κρίσεις (πλήν ελαχίστων), και είναι σε όλες σχεδόν καταγραμμένο το ότι εκτελούσαν εντολές των ανωτέρων τους. Το γεγονός πως όλοι οι αναφέροντες στο διάστημα κυριαρχίας Σολιώτη ήτοι των ΄΄κινηματιών του βασιλιά΄΄ υπάκουαν χωρίς καμία αντίρρηση το ίδιο όπως και την επομένη με διοικητή τον Μόραλη, ήτοι της ΄΄εθνικής κυβερνήσεως΄΄ δεν ερμηνεύεται ως δειλία ή καιροσκοπισμό. Τουλάχιστον σε όσους αργότερα που τους δόθηκε η ευκαιρία εκδήλωσαν την αντιδικτατορική τους θέση. Αλλά το ίδιο ισχύει και για τους οπαδούς της δικτατορίας οι οποίοι δεν συνεργάσθηκαν και ανοιχτά με τους ΄΄κινηματίες΄΄. Από το περιεχόμενο των αναφορών προκύπτει και ο τρόπος που σκέπτονται και φέρονται ένα σύνολο στελεχών κάτω από τέτοιες συνθήκες. Ελάχιστα σημεία καταγράφονται εδώ ως αντιπροσωπευτικά νοοτροπίας και στοχεύσεων. [1] «*..αν και ουδείς αξιωματικός ...αντέκρουσεν εμφανώς ...όπως το ΒΝ τεθή παρά το πλευρόν της αντεπαναστάσεως, εφαίνετο σαφώς ότι δεν υπήρχε συμφωνία των αξ/κών, ή ότι οι πλείστοι είχον σοβαράς αμφιβολίας. Αύται οφείλοντο κατά την γνώμην μου και γενομένων συζητήσεων εις το ακατανόητον της εναντιώσεως του Βασιλέως κατά της Εθνικής Κυβερνήσεως….ουδεμία ενέργεια ανελαμβάνετο υποστηρίζουσα την αντεπανάστασιν ...ως π.χ. ο Ραδιοφωνικός Σταθμός Χανίων φρουρήσεως υπό ανδρών του ΒΝΚ ανεμετέδιδε κανονικώς τας εκπομπάς του Σταθμού των Αθηνών…»* (υποπλοίαρχος Ι.Μαράκης). Είναι ο μόνος που προχωρά και σε ανοιχτή αποδοκιμασία του εγχειρήματος του βασιλιά «*…καίτοι βασιλόφρων της επιχειρηθείσης ανατροπής της Εθνικής Κυβερνήσεως, είμαι δε πεπεισμένος εις την συμβολήν της επαναστάσεως της 21ης Απριλίου εις την εξυγείανσιν και πρόοδον του Έθνους».* Ο υποπλοίαρχος Γ.Γρηγοράκης σημειώνει πως εκτελώντας καθήκοντα αξιωματικού φυλακής επιτελείου ΑΚΙΠ «*…περί ώραν 0520 μου ετηλεφώνησεν ο Στρατηγός Δ/της V/Μεραρχίας..δια να τον πάρει ο Διοικητής εις το τηλέφωνον και ότι αν εντός ημισείας ώρας δεν λάβει τηλεφώνημα, θα αναφέρει εις ΓΕΝ και ΓΕΣ ότι ο ναύσταθμος είναι εχθρικόν τμήμα…»* Για ώρες ο Σολιώτης είχε απομονώσει επικοινωνιακά τις υπηρεσίες του ναυτικού και η V μεραρχία του στρατού ανησυχούσε γιατί ήταν με το μέρος του καθεστώτος. Ο υποπλοίαρχος Καλατζόπουλος αφού επισημάνει πως είχε διαπιστώσει την «*..πειθαρχίαν αυτών* {των αξιωματικών*} εις την ιεραρχίαν του Σώματος…αναρρωτώμεθα ποίος αντεπροσώπευε την στιγμήν εκείνην την ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑ, ο Βασιλεύς ή η Εθνική Κυβέρνησις…».* Ο υποπλοίαρχος (Μ)Α.Θηνιάτης τονίζει πως σε περίπτωση που ο στρατός κτυπούσε το ναυτικό «*..θα καταβάλλω κάθε δυνατή προσπάθεια να αποφευχθεί αιματοκύλισμα μεταξύ αθώων ναυτών και στρατιωτών…»* και δεν παραλαμβάνει πιστόλι όπως διατάχθηκαν «*..καθότι μου ήτο αδιανόητον ότι ημπορούσεν να υπάρξη περίπτωσις να στρέψω όπλον εναντίον Έλληνος..».* Για το ίδιο θέμα όμως ο υποπλοίαρχος (Ο) Γ. Βέλγος αναφέρει πως άκουσε το διοικητή ΝΔΚ να ερωτά τι θα κάνουν εάν έλθη ο στρατός και τον αντιπλοίαρχο Ι. Βασιλειάδη να του λέγει «*…ν' απαντήσετε διά των όπλων..».* Ο υποπλοίαρχος (δικ) Ε.Παπαγεωργίου σημειώνει πως εκτός της εντολής να παραμείνει στο επιτελείο του ΑΚΙΠ δεν πήρε άλλη διαταγή «*..μάλιστα δε δεν είχα ούτε περίστροφον εις την διάθεσίν μου».* Ο πλωτάρχης Σ.Αντωνιάδης (που μαζί με τον Ν. Μανταδάκη και τον Ταπίνη συνοδεύουν εν πλώ στο Α/Τ ΣΦΕΝΔΟΝΗ τον ΑΚΙΠ Ροζάκη) σημειώνει την ώρα 140730 ως εκείνη που ο Ροζάκης αποφασίζει και διατάσσει κατάπλου των πλοίων στο ναύσταθμο Σαλαμίνας. Ο πλωτάρχης Π.Ευσταθίου είναι παρών στη σκηνή που ο Σολιώτης λέγει στον Μόραλη, που του ζήτησε να του παραδώσει καθήκοντα ΑΔΒΝΚ πως «*…εξακολουθεί να ασκεί τα καθήκοντα ΑΔΒΝΚ τηρών τον όρκον του και ότι δεν παραδίδει την διοίκησιν λόγω μη εισέτι διευκρινίσεως της καταστάσεως. Εν συνεχεία*

[1] Αναφορές συμβάντων της 13ης Δεκέμβρη 1967 στην περιοχή Κρήτης υποβάλλουν με ημερομηνία 19 ή 20 Δεκεμβρίου 1967 οι εξής: Έφεδρος σημαιοφόρος (Ο) Γ.Π ωλιγεώργης και σημαιοφόρος Διαχ. Α.Παύλου της(ΔΥΟ/ΒΝΚ), ανθυποπλοίαρχοι Α.Ρίζος κυβερνήτης του ΒΠ ΖΑΚΥΝΘΟΣ, και οι (Ο) Π.Νάζος (Ε/ΑΚΙΠ), Γ.Καντουνάκης (ΔΟΥ/ΒΝΚ) και Δ. Κότσιρης (ΔΕ/ΒΝΚ), οι υποπλοίαρχοι μάχιμοι Χ.Λυμπέρης (Ειδικός Επιτελής ΑΔΒΝΚ), Γ.Γρηγοράκης (αξιωματικός Α3- Α1-ΙΙ ΕΠ/ΑΚΙΠ), Ν.Μανταδάκης (Α1-ΙΙΙ, Α1-Ι Ε/ΑΚΙΠ), Σ.Καλαντζόπουλος (ύπαρχος του Α/Τ ΘΥΕΛΛΑ), Π.Φίλλης (κυβερνήτης του ΒΠ ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑΝΤΗΣ), Ι.Μαράκης (ΔΔ/ΝΚ), Γ.Φουσιάνης (ΕΠ/ΑΚΙΠ), Α.Θηνιάτης (μηχανικός στο Ε/ΑΚΙΠ), Π/Χριστόπουλος (οικονομικός της ΝΔΚ), Γ.Βέλγος(οικονομικός γραμματέας του Ε/ΑΚΙΠ) , Ι.Καλαμάρας (τηλεγραφητής του ΑΔΒΝΚ), Ε.Παπαγεωργίου (δικαστικός του ΕΠ/ΑΚΙΠ), πλωτάρχες μάχιμοι Σ.Αντωνιάδης (ΔΚΒ/ΕΠ ΑΚΙΠ), Π.Ευσταθίου (τμηματάρχης διοικήσεως του ΔΔ/ΒΝΚ), Α.Ρομποτής (της ΔΝΟ/ΒΝΚ), Κ.Έξαρχος (ΔΚΑ/ΑΚΙΠ και κυβερνήτης ΒΠ ΣΑΚΙΠΗΣ), μηχανικοί Α.Λαζαράκος (της ΔΤ/ΒΝΚ), Α.Σέκερης (ΔΤ/4120), Π.Παναγιωταρέας (ΔΚ/ΒΝΚ), Γ.Θεοτόκης (της ΔΤ/ΒΝΚ), οικονομικοί Δ.Τομαράς (ΔΥΟ/ΒΝΚ),Γ.Παπαδόπουλος(ΔΥΟ/ΒΝΚ), Φ.Λάζαρης (ΔΕ/ΒΝΚ), χημικός Χ.Παπαευαγγέλου (ΔΤ/ΒΝΚ), φαρμακοποιός Δ.Κυριακίδης (ΔΕ/ΒΝΚ), αντιπλοίαρχοι Π.Κοσμετάτος-Μπλέσσας (μάχιμος διοικητής ΝΔΚ), Ε.Ζωγραφάκης (μηχανικός της ΔΤ/ΒΝΚ), Χ.Γκόφας (οικονομικός διευθυντής ΔΟΥ/ΒΝΚ), Α.Λαζάρου (οικονομικός κεντρικός ταμίας ΒΝΚ), Τ.Γιαννόπουλος (γιατρός), Δ.Γενικαλιώτης (ελεγκτής ΔΟΥ/ΒΝΚ) , πλοίαρχοι Π.Καλογερόπουλος (μάχιμος αρχιεπιστολεύς ΑΚΙΠ), Ε.Βούσουρας (μηχανικός ΔΚΔ/ΑΚΙΠ), Α.Ευθυμίου (μηχανικός διευθυντής ΔΤ/ΒΝΚ), και Ν. Λάχανος (οικονομικός διευθυντής ΔΕ/ΒΝΚ). Οι αναφορές αυτές και αν ακόμα ελήφθησαν υπόψη από τον Μπακόπουλο, δεν μνημονεύονται στο πόρισμά του. Πιθανό να υπάρχουν και άλλες από διάφορες υπηρεσίες του ναυτικού, οι οποίες δε στάθηκε δυνατό να εντοπιστούν.

παρεκάλεσεν τον Πλοίαρχον Μόραλην όπως αποσυρθή εις γραφείον ΔΔ και διέταξεν όπως τοποθετηθεί σκοπός έξωθεν του γραφείου ΔΔ…τον επεσκέφθησαν οι αρχιπλοίαρχος Χ.Σολιώτης..πλοίαρχος Ευθυμίου…αντιπλοίαρχος Ι.Βασιλειάδης…» Ο πλωτάρχης Α.Ρομποτής δηλώνει ολοκληρώνοντας την δική του αναφορά πως «*…ως Έλλην αξιωματικός ΒΝ θα είμαι πάντοτε πιστός εις το καθήκον προς την πατρίδα μου».* Σημειώνεται επειδή η δήλωση είναι εκ περισσού και δεν διευκρινίζει πως αποδεικνύεται η πίστη αυτή στο καθήκον με πίστη στο στρατιωτικό καθεστώς ή με πίστη στο βασιλιά. Εάν ληφθεί υπόψη πού απευθύνεται η αναφορά (Μόραλη) γίνεται αντιληπτό πως ο Ρομποτής είναι πιστός στην εκάστοτε εξουσία. Ο πλωτάρχης Α. Λαζαράκος συναντά τον πλωτάρχη Α.Χατζηκώστα[1] «*..όστις μου είπε ΄΄Αντώνη, πιάσανε τον κ. Μόραλη και τον έχουν υπό περιορισμό΄΄…ο ΑΔΒΝΚ ερωτήσας με πού είναι ο κ. Χατζηκώστας με διέταξε να μη περιφέρωμαι εις τους διαδρόμους αλλά να παραμείνω εις γραφείον ΑΦΕ/ΑΔΒΝΚ…».* Είναι το μόνο σημείο από την τετρασέλιδη αναφορά του Λαζαράκου όπου διαφαίνεται η τάση να δείξει τις προτιμήσεις του (καθώς και του Χατζηκώστα) ενώ όλα τα υπόλοιπα περιορίζονται σε ξερή καταγραφή γεγονότων. Ο πλωτάρχης Σέκερης (όπως και ο πλωτάρχης Παναγιωταρέας) είναι οι μόνοι που δηλώνουν καθαρά την τοποθέτησή τους δίπλα στο βασιλιά. « *Πιστός εις τον όρκο μου ως αξιωματικός και πιστός εις τας παραδόσεις της οικογενείας μου …ετέθην εις άμεσον ετοιμότητα διά την εκτέλεσιν οιασδήποτε διαταγής ήθελεν δοθή εις εμέ υπό του ΑΔΒΝΚ όστις από της στιγμής εκείνης αντιπροσώπευεν δι' εμνέ την ΑΜ…»* γράφει ο Σέκερης. Αργότερα θα αποδείξει έμπρακτα την αντιδικτατορική του τοποθέτηση με την συμμετοχή του στην οργάνωση για κίνημα στο ναυτικό. Στην ίδια αναφορά σημειώνει για το Α/Τ ΑΣΠΙΣ την απροθυμία του κυβερνήτη για απόπλου. Ο δε Παναγιωταρέας τονίζει και αυτός μάλλον επιθετικά πως «*..Χωρίς ουδένα δισταγμόν και με πλήρη συναίσθησιν ότι εκτελώ ιερόν καθήκον, πιστός εις τον όρκον τον οποίον έδωσα και ακολουθών την από του 1914 οικογενειακήν μου εν τω ΒΝ παράδοσιν ήτις διακρίνεται διά την τυφλήν υπακοήν, την πίστιν και αφοσίωσιν εις την Βασιλικήν Οικογένειαν της Ελλάδος…»* Γράφει όμως τελειώνοντας την αναφορά του και για τους υπολοίπους πως «*…άπαντες οι εν τω Αρχηγείω Αξιωματικοί μηδενός εξαιρουμένου είχον ακολουθήσει ομοίαν προς εμέ στάσιν και είχον προσφέρει τα υπό της υπηρεσίας διαταχθέντα μετά ζήλου και μεγίστης δραστηριότητος…»* Ο Παναγιωταρέας τα γράφει αυτά στις 19 Δεκεμβρίου αφού έχουν προ πολλών ημερών ξεκαθαρίσει όλα και η χούντα των Αθηνών έχει πλήρως κυριαρχήσει. Μπορούσε όπως οι περισσότεροι να περιοριστεί σε ουδέτερη καταγραφή γεγονότων. Δήλωσε ανοιχτά την τυφλή υπακοή στην βασιλική οικογένεια και αφού εκείνη στράφηκε κατά της χούντας στράφηκε και αυτός. Χρειαζόταν όμως κουράγιο για τέτοιο περιεχόμενο αναφοράς αφού ακόμα κανείς δεν γνώριζε καθαρά τι θα κάνει το στρατιωτικό καθεστώς με τους ΄΄κινηματίες΄΄. Ο Μόραλης και το καθεστώς δεν κυνήγησαν τότε τον Παναγιωταρέα ούτε τις όμοιες περιπτώσεις. Ο πλωτάρχης (Φ) Δ.Κυριακίδης παρέμεινε στα γραφεία της διευθύνσεώς του «*…μετά των άλλων συναδέλφων αποφεύγων κάθε σχόλιον επί της καταστάσεως».* Δεν χρειάζεται σχόλιο η δήλωση αυτή. Ο αντιπλοίαρχος (Ο) Χ.Γκόφας επισημαίνει πως αξιωματικός της V μεραρχίας είχε τηλεφωνική διαβεβαίωση από τον αντιπλοίαρχο Ι.Βασιλειάδη πως εάν χρειαζόταν «*…θα εστέλλετο οπωσδήποτε δύναμις προς ενίσχυσίν των εις περίπτωσιν ανάγκης προκληθησομένης εξ αναρχικών στοιχείων..*» Η χώρα βρισκόταν ουσιαστικά στα πρόθυρα συγκρούσεων μεταξύ τμημάτων ενόπλων δυνάμεων και υπήρχαν στελέχη του στρατού που ζητούσαν να παρθούν μέτρα για ΄΄αναρχικές εκδηλώσεις΄΄!! Όσο ο βαθμός τωνστελεχών που υποβάλλουν αναφορές μεγαλώνει τα΄σο και λιγοστεύουν τα σημεία που θα μπορούσε να σταθεί κανείς για επισήμανσή τους. Από τους τέσσερις πλοιάρχους κανείς δεν περιλαμβάνει στην αναφορά του εκτός των ξηρών γεγονότων κάποιο σχόλιο που θα μετέτρεπε το κείμενο σε ενδιαφέρον. Επομένως το ενδιαφέρον εντοπίζεται σ' αυτό ακριβώς το σημείο. Οι λεπτομέρειες πάντως που αφηγούνται οι αξιωματικοί στις αναφορές τους συμπληρώνουν την εικόνα μιας μεγάλης και πολυάνθρωπης υπηρεσίας και του τρόπου που κινήθηκε εκείνες τις ώρες.

Ο Μπακόπουλος τελειώνει το πόρισμά του με τα «*ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΠΙ ΔΙΑΓΩΓΗΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ Β.Ν.»* Είναι αυτά που χρησιμοποιούνται στη συνέχεια από τα έκτακτα Συμβούλια Κρίσεως του ΙΗ΄Ψηφίσματος για απόταξη εκείνων, που είχαν επιλέξει ως τους πλέον ανεπιθύμητους.

Δεν κατένειμε ευθύνες για τις κινήσεις των πλοίων του ΔΠΑ/2 δηλαδή τα ΣΥΡΟΣ – ΣΑΜΟΣ - ΡΟΥΣΣΕΝ και ΜΕΡΛΙΝ, όπως έκανε με τα υπόλοιπα, που έπλευσαν για στήριξη του ΄΄κινήματος΄΄, αφού μετέφερε στον διοικητή τους Μουρίκη την πλήρη ευθύνη, για ότι διάτασσε και εκτελούσαν οι κυβερνήτες. Στις αναφορές τους οι κυβερνήτες των πλοίων αυτών αναφέρουν χρονολογικά τις κινήσεις τους που καθορίζονταν, και το τονίζουν, από τον διοικητή τους πλοίαρχο Μουρίκη.

Ο πλωτάρχης Ι. Σπηλιωτόπουλος του Α/Γ ΣΥΡΟΣ είναι και ο μόνος που μνημονεύει σήμα του Μουρίκη ως ΔΠΑ/2 141300 με το οποίο ο τελευταίος ξεκαθάριζε τα *«...περί αναλήψεως ευθυνών...».* Ο Μουρίκης έκανε

[1] Ο Μόραλης σε επιστολή του από 10-2-2005 σημειώνει πως όσο ήταν στο γραφείο του Βασιλειάδη τον «*…επλησίασε ο Πλωτ. (Μ) Α. Χατζηκώστας και μου ανέφερε ότι ήταν έτοιμος να τους δέσει όλους, έχοντας τους οργανωμένους στην 21η Απριλίου και βασικά τους βατραχανθρώπους…»* Συμπληρώνει πως μετά από αυτήν τη συνάντηση τοποθέτησε ο Βασιλειάδης σκοπό έξω από το γραφείο *«…για να μη με πληριάσει κανείς…το πρωί πήγα έξω ξυρίστηκα, έκανα την γυμναστική μου και εν συνεχεία περίμενα…».* Ο Μόραλης θέλει να δείξει πως στην ουσία δεν ήταν έγκλειστος και κύρια δεν ήθελε βίαιες λύσεις στην κατάσταση.Όσο για τον Χατζηκώστα θα έπρεπε να περιμένει αυτήν ακριβώς την απάντηση στην πρότασή του ΄΄να τους δέσει όλους΄΄. Θα έπρεπε να το κάνει χωρίς ερωτήσεις εάν πράγματι είχε την πρόθεση και το κουράγιο.

αυτό που του επέβαλλε η συνείδησή του. Ο Σπηλιωτόπουλος αλλά και οποιοσδήποτε ενήργησε παρόμοια, δεν χρειαζόταν να κρυφτεί πίσω από τον Μουρίκη, το Ροζάκη, τον Κονοφάο, το Δέδε. Ο υποπλοίαρχος Ε.Λαγάρας του Ο/Γ ΡΟΥΣΣΕΝ, όπως και ο υποπλοίαρχος Ε.Σακελλαρίου του Ο/Γ ΜΕΡΛΙΝ[1] σημειώνουν τη διαταγή του Μουρίκη *΄΄ακολουθείστε τα ίχνη μου΄΄*. Τον είχαν ρωτήσει ως διοικητή τους τί να κάνουν όταν πήραν οπτικό σήμα από το σηματωρείο του ΝΣ *΄γυρίστε πίσω΄΄*. Οι ίδιοι επίσης καταγράφουν και την απάντηση *΄΄ν' αναφερθείτε εις τας πιστάς του βασιλέως αρχάς΄΄*, όταν τους διέταξε να πλεύσουν ανεξάρτητα προς Θεσσαλονίκη και τον ρώτησαν, σε ποιον θα αναφερθούν φτάνοντας εκεί. Ο Σακελλαρίου μάλιστα δίνει την κυρίαρχη διάσταση στη επιλογή του, να εκτελέσει τη διαταγή του προϊσταμένου του διοικητή για απόπλου ακολουθώντας τα ίχνη του. «*..Την 131525 ΒΠ ΜΕΡΛΙΝ απήρεν εκ ΒΝΣ εκτελών την μόνην υπάρχουσαν διαταγήν ήτις άλλωστε προήρχετο εκ της προϊσταμένης αρχής του πλοίου...»* Συμπληρώνει πιο κάτω πως, δεν εκτελέσθηκαν οι διαταγές που πράγματι πήραν για επιστροφή «*...δεδομένου ότι ο πλους εξετελείτο εν σχηματισμώ υπό ΔΠΑ/2 και υπήρχε διαταγή μη λήψεως ουδεμιάς διαταγής αντιθέτου των ήδη εκδοθέντων υπό ΒΝΣ..»*. Τέλος ο πλωτάρχης Β. Ζήκας στη δική του αναφορά περιλαμβάνει ακριβώς τα ίδια με τους υπόλοιπους του ΔΠΑ/2 και μάλιστα με λιγότερες απ' όλους λεπτομέρειες.
Αυτό ήταν το πόρισμα της ΕΔΕ Θ. Μπακόπουλου και οι αναφορές των συντελεστών του κινήματος κυβερνητών και διοικητών των πλοίων. Θα πρέπει να είχε προηγηθεί συνεννόηση με τον Α/ΓΕΝ Περβαινά. Ο τελευταίος υιοθετεί το πόρισμα ως έχει, το προωθεί και ως δική του έκθεση όπως είδαμε, και χρησιμοποιείται αυτολεξεί στις αιτιολογίες της έκτακτης κρίσης των Συμβουλίων του ΙΗ΄Ψηφίσματος.
Προβάλλεται η αρχή της μη ευθύνης για διαταγές, που εκτελούσαν στελέχη όχι μικρής ηλικίας, αλλά σε επίπεδο κυβερνητών βαθμού πλωτάρχη και αντιπλοιάρχου. Οι διώξεις δεν είναι μαζικές σε σχέση με όσους συνειδητά πήραν μέρος στηρίζοντας το ΄΄κίνημα΄΄. Δώδεκα τουλάχιστον πλοία απέπλευσαν για Θεσσαλονίκη από την Κρήτη και τη Σαλαμίνα -Αμφιάλη. Διώχθηκαν μόνον οι Ροζάκης και Μουρίκης που επέβησαν πλοίου και διοίκησαν τις μονάδες, που τους ακολούθησαν. Επίσης ο ΑΑΠ Πανάς, και επιτελείς ΓΕΝ και ΑΚΙΠ για την όλη στάση τους. Δεν ασχολήθηκε κανείς στη φάση αυτών των διώξεων με το Δανιήλ, που επίσης είχε επιβεί πλοίου, αλλά δεν ενήργησε ως διοικητής ΔΕΣ/1 που ήταν.

Δ2γ.- ΔΙΩΞΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΒΡΑΒΕΥΣΗ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΄΄ΚΙΝΗΜΑ΄΄

Στο πόρισμα του Μπακόπουλου καταχωρούνται τα συμπεράσματά του και αποδίδονται ευθύνες και εύσημα, για τον τρόπο που ενήργησαν μια σειρά στελεχών του ναυτικού στο ΄΄κίνημα του βασιλιά΄΄. Αυτές οι περιγραφές χρησιμοποιήθηκαν και από τα συμβούλια του ΙΗ΄Ψηφίσματος για την απόταξη των πλέον ανεπιθύμητων.
Οι διωχθέντες από πλευράς ναυτικού αλλά και εκείνοι που ενήργησαν ΄΄θετικά΄΄ ή ουδέτερα, ήταν οι ακόλουθοι με τις αντίστοιχες αιτιολογίες:

- Αντιναύαρχος Ιπ. **ΔΕΔΕΣ** (Α/ΓΕΝ). Απόταξη παμψηφεί, διότι είχε προσωπική συνεννόηση με το βασιλιά πριν την 13η Δεκεμβρίου 1967 «*... πράγμα ασύνηθες προς τα ιεραρχικώς ισχύοντα....»,* δεν ζήτησε από τον ΥΦΕΘΑ εντολές, τι να κάνει όταν διατάχθηκε για επιφυλακή, και αντ' αυτού εξέδωσε διαταγή για απόπλου των πλοίων προς τη Θεσσαλονίκη, πριν παρουσιαστεί στον ΥΦΕΘΑ και μάλιστα με καθυστέρηση. Το πρωτότυπο είναι πως, του προσάπτουν και ως αιτιολογία και απόδειξη της συνενοχής του για το πραξικόπημα, ότι όταν του ζητήθηκε να παρέμβει για επανάπλου του Ροζάκη, το έκανε αφού, πρώτα επικοινώνησε με τον φερόμενο ως αρχηγό του πραξικοπήματος αντιστράτηγο Κόλλια, που ήταν στη Λάρισα. Η απορία του γράφοντος γιατί εγκατέλειψε το επιτελείο του την ώρα, που ξεσπούσε το κίνημα, για να μεταβεί στο ΓΕΕΘΑ δεν έχει λυθεί. Ανεξάρτητα από τις λανθασμένες κινήσεις του Δέδε, που απέδειξε πως δεν ήταν ηγέτης με αποφασιστικότητα, η αιτιολογία της απόταξής του δεν έχει προσβλητικό χαρακτήρα.
- Υποναύαρχος Δ. **ΣΟΥΤΣΟΣ** (Υ/ΓΕΝ*). Α*πόταξη με ψήφους 4-1 διότι, προσυπέγραψε διαταγές απόπλου πλοίων για Θεσσαλονίκη προς συμμετοχή στο ΄΄πραξικόπημα΄΄, μετά την αναχώρηση του Δέδε από το ΓΕΝ συνέχισε τις ενέργειες για συμμετοχή του ναυτικού στο ΄΄κίνημα΄΄, και όταν παρέλαβε ο Περβαινάς, αρνήθηκε να συνεργαστεί «*... λόγω δεσμών προς την Βασιλικήν Οικογένειαν...».*Ο Σούτσος κατά τον Μπακόπουλο δεν είχε αντιρρήσεις για την ΄΄Εθνική Κυβέρνηση΄΄ αλλά είχε σχέσεις με τη βασιλική οικογένεια. Επομένως δεν μπορούσε να βοηθήσει. Άρα δεν κινήθηκε κατά της δικτατορίας, αλλά υπέρ του βασιλιά. Ήταν κατά τα φαινόμενα ο μόνος εκπρόσωπος της μεγαλοαστικής τάξης στο σώμα των αξιωματικών, που περιλαμβάνεται στον πίνακα των στελεχών του ναυτικού εν ενεργεία την 20-4-1967.
- Αρχιπλοίαρχος Ι. **ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ** (ΑΚΑ/ΓΕΝ) και αρχιπλοίαρχος Μ. **ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ** (ΑΚΒ/ΓΕΝ). Απόταξη με ψήφους 4-1, για τους ίδιους λόγους όπως και το Σούτσο, εκτός της

[1] Το Ο/Γ ΜΕΡΛΙΝ είναι το πλοίο με το τραγικό τέλος, όταν αργότερα βούλιαξε από σύγκρουση με πετρελαιοφόρο κοντά στην Ψυτάλλεια, παρασέρνοντας στο θάνατο τους περισσότερους από το πλήρωμά του.

αναφοράς δεσμών με τη βασιλική οικογένεια. Ο Σταυρίδης[1], τάξης εξόδου 1937, είχε και αυτός κατέβει στον πόλεμο στη Μέση Ανατολή με το Α/Τ *ΑΕΤΟΣ* και σταδιοδρόμησε έκτοτε κανονικά. Μέχρι την απόταξή του με τη ΙΗ΄ συντακτική πράξη στις 14/2/68, της οποίας προηγήθηκε αποστράτευση, στις 20 Δεκεμβρίου ’67. Το Μάιο του 1969 τον εκτοπίζουν στο Λιδωρίκι μέχρι τον Σεπτέμβριο και στη συνέχεια στο Θέρμο Τριχωνίδας μέχρι τον Απρίλιο 1971. Στη μεταπολίτευση θα αποκατασταθεί στο βαθμό του αντιναυάρχου.

- Πλοίαρχος Σ. **ΚΟΝΟΦΑΟΣ** (ΓΕΝ/Α1). Απόταξη παμψηφεί διότι, ανεπιφύλακτα ετάχθη υπέρ του ΄΄πραξικοπήματος΄΄, συμμετείχε σε συσκέψεις με τους Α/ΓΕΝ, Υ/ΓΕΝ, ΑΚΑ και ΑΚΒ, στις οποίες καθορίσθηκε η γραμμή που θα κρατούσε το ναυτικό για ενίσχυση του ΄΄κινήματος΄΄, εισηγήθηκε και εξέδωσε διαταγές που ευνοούσαν το ΄΄πραξικόπημα΄΄, και ανέπτυξε «*...ιδιάζουσαν πρωτοβουλίαν, παροτρύνων διά προφορικών διαταγών του, μέσω ραδιοτηλεφώνου...*» όλα τα πλοία και τις εν πλω διοικήσεις για το ΄΄πραξικόπημα΄΄. Και μάλιστα σε κάποια περίπτωση επενέβη και ακύρωσε διαταγή του ΑΑΠ, που ήταν αντίθετη με τη δική του. Αυτό είναι παράδοξο να προβάλλεται ως αιτιολογία, αφού η κατάσταση ήταν υπό συνθήκες σύγκρουσης. Ο Μπακόπουλος δεν εξηγεί τι θα έπρεπε να κάνει ο Κονοφάος για τις αντίθετες εντολές του ΑΑΠ. Τέλος αρνήθηκε, να συνεργαστεί με τον Περβαινά και τούτο αποτελεί πρόσθετο λόγο για την απόταξή του. Τον Κονοφάο αποτάσσουν στις 3 Φεβρουαρίου 1968 ΄΄παμψηφεί΄΄, επειδή ουσιαστικά στην αποχώρηση του Α/ΓΕΝ Δέδε αυτός κράτησε με έντονη δραστηριότητα όλο το ναυτικό στο ΄΄κίνημα΄΄, μέχρι την άφιξη του νέου Α/ΓΕΝ. Αργότερα θα τον εκτοπίσουν στα Φουρνά Ευρυτανίας από τις 14 Αυγούστου μέχρι τον Οκτώβριο και, στη συνέχεια, μέχρι τον Δεκέμβριο του 1968 στην Κύμη Ευβοίας. Στην εξάρθρωση του κινήματος του ναυτικού το Μάιο του 1973 θα συλληφθεί πάλι, ως αρχηγός του και θα κρατηθεί μέχρι τις 22 Αυγούστου 1973. Στη μεταπολίτευση ως Αρχηγός του Στόλου αρχικά και του ναυτικού στη συνέχεια, θα βάλει τη σφραγίδα του μέχρι τις 4 Ιανουαρίου 1982, που αποστρατεύεται μετά πεντέμισι χρόνια παραμονής στη θέση του Α/ΓΕΝ.[2] Από τη ΣΝΔ βγήκε το 1943.
- Αντιπλοίαρχος Δ. **ΔΟΥΣΗΣ** (ΓΕΝ/Β3). Θα αμειφθεί ο Δούσης και αργότερα το 1973 θα γίνει ΔΝΕ για ένα χρόνο μέχρι τον Ιούνιο του 1974. Και τούτο προδιαγράφεται από τα γραφόμενα γι’ αυτόν στο πόρισμα. Συγκεκριμένα αναφέρει, πως αρχικά ακολούθησε τη γραμμή που είχε καθορίσει ο Δέδες για το ναυτικό, αλλά δεν πήρε πρωτοβουλίες «*...ως εκ της θέσεώς του, υπέρ του πραξικοπήματος...*». Ήρθε όμως σε επαφή με τον ταγματάρχη Τσάκα του γραφείου του Πρωθυπουργού, και συνεργάσθηκε για την χωρίς δυσκολίες εγκατάσταση του νέου Α/ΓΕΝ και από την πρώτη στιγμή *«...ετάχθη ανεπιφυλάκτως υπό τας Διαταγάς του... διεφώτισεν αμφιρρέποντας Αξιωματικούς επί της ορθότητος της θέσεως Α/ΓΕΝ και Κυβερνήσεως...»*.
- Πλωτάρχης Φ. **ΚΑΛΛΟΝΑΣ** (ΓΕΝ/Γ1). Ο Καλλονάς *«...μετά την ομιλίαν του νέου Α/ΓΕΝ εις ΘΕ/ΓΕΝ και εις σχετικήν ερώτησίν του, απήντησεν ξηρώς ότι δεν επιθυμεί να συνεργασθή προς επιβοήθησιν του έργου της Κυβερνήσεως...»*. Αυτό προξένησε δυσάρεστη ατμόσφαιρα αλλά *«...μετά τας δοθείσας διευκρινήσεις ούτος, ως και οι λοιποί, παρέμειναν εις τας θέσεις των....»*. Δεν εντοπίζεται στα διατιθέμενα έγγραφα ποια ήταν η εξέλιξη του Καλλονά. Ο μικρός βαθμός τον έσωσε προσωρινά από την παραπομπή σε έκτακτη κρίση, αλλά εκτιμάται πως, στις ετήσιες κρίσεις θα τον αντιμετώπισαν ανάλογα.
- Υποναύαρχος Α. **ΡΟΖΑΚΗΣ** (ΑΚΙΠ). Απόταξη παμψηφεί διότι, είχε τηλεφωνική επαφή με το βασιλιά, από τον οποίο είχε επιλεγεί {εκτός του ότι ήλεγχε τον μισό στόλο} λόγω των δεσμών του με τον ίδιο αλλά και με τον Α/ΓΕΝ Δέδε. Διότι επίσης, εξέδωσε διαταγές απόπλου για Θεσσαλονίκη και δεν υπάκουσε σε εκδοθείσες διαταγές του ΥΕΘΑ και ΓΕΝ περί επανάπλου των πλοίων.[3] Ξεχνώντας στην αντιγραφή των όσων περιλάμβανε ο Μπακόπουλος στο πόρισμα, πρόσθεσαν ως λόγο αποστρατείας του Ροζάκη ότι «*...Άμα τη αποτυχία του πραξικοπήματος, διέταξεν τα πλοία του όπως πλεύσουν εις Β.Ν.Σ....»*.Ο μόνος αξιωματικός με βαθμό ναυάρχου που επέβη πλοίου, και συμμετέσχε στο ΄΄κίνημα΄΄ για χρόνο μάλιστα πολύ περισσότερο απ’ όσο άντεξε ο βασιλιάς, ήταν ο Ροζάκης. Ο Κωνσταντίνος αδιαφορώντας ουσιαστικά για τον κόσμο που τον ακολούθησε, απέδειξε πως δεν είχε καμία περί ΄΄τιμής΄΄ σχέση με αυτά, που υποτίθεται πως μάθαινε στις στρατιωτικές σχολές, όπου επίσης υποτίθεται πως φοιτούσε. Θεωρούσε αυτονόητη τη θυσία των στελεχών του στρατεύματος γι’ αυτόν. Η βασιλεία πρέπει να έχασε πολλούς από τους μέχρι τότε οπαδούς της στις τάξεις των στελεχών των ΕΔ με τη φυγή του. Εάν όλα τα στελέχη των ΕΔ γνώριζαν τις

[1] Για τον Σταυρίδη η απόφαση φέρει αριθμ. 6 του Πρακτικού ΑΣΕΑ της 26ης Ιαν. 1968.

[2] Τα στοιχεία για τον Κονοφάο προέρχονται από το μητρώο του και από βεβαιωτικό του ΓΕΝ/Β3 – ΙΙ Φ 916.31/133/96, από 28 Ιαν. 1986. Στις 18-10-79 κατηγορούνται στη Βουλή ο Κονοφάος και ο Παναγιωταρέας από τον Βουλευτή Κ.Μπαντουβά με ερώτηση που απευθυνόταν στους Υπουργούς Εθνικής Άμυνας και Οικονομικών για σοβαρές ατασθαλίες, υπερκοστολογήσεις σε επισκευές πλοίων και παραγγελίες υλικών και πλοίων μέσω εταιρίας, που ανήκε όπως έλεγε η ερώτηση στον Κονοφάο (την ΒΑΣΙΛΚΩ ΕΠΕ, αριθ.εταιρ.7535/12.6.69). Το 1969 βέβαια ο Κονοφάος ήταν ήδη απότακτος λόγω της συμμετοχής του στο κίνημα του βασιλιά στις 13 Δεκεμβρίου 1967. Δεν διατίθεται η απάντηση των Υπουργών για τα ερωτώμενα.

[3] Από το «*Απόσπασμα πρακτικού ΑΣΕΑ της 26ης Ιαν. 1968 διά τον Υποναύαρχον Ροζάκην*», που υπογράφει ο ΔΓ/ΓΕΝ, πλοίαρχος (Ο) Γ. Λαγαρίας.

συμπεριφορές και τη στάση των μελών αυτής της οικογένειας απέναντι στις ΕΔ, δεν θα υπήρχαν πολλοί βασιλόφρονες.[1] Ο Α. Ροζάκης γεννημένος το 1915 στην Αθήνα, τάξης εξόδου ΣΝΔ του 1934, ήταν από τους νέους αξιωματικούς, που ακολούθησαν το Στόλο στη Μέση Ανατολή. Δεν ήταν ήρεμη η πορεία του εκείνη τη 10ετία, που οι αποστρατείες, καθαιρέσεις, αποτάξεις και καταδίκες και σε θάνατο ακόμα (χωρίς να εκτελούνται συνήθως) ήταν στην καθημερινή διάταξη. Στο Ροζάκη, στις 13/8/1943, με απόφαση αριθμ. 143 έκτακτου στρατιωτικού δικαστηρίου, επιβάλλεται ισόβια κάθειρξη και στρατιωτική καθαίρεση. Στις 25 Σεπτεμβρίου 1944 οι ποινές ανακαλούνται, στις 12/10/44 αποστρατεύεται, στις 8/12/46 ακυρώνεται η αποστρατεία, στις 8/8/47 αποστρατεύεται πάλι (πίνακας Γ΄ του Ν.Δ. 217/47). Και σε τριάντα ημέρες, στις 6/9/47, ανακαλείται στην ενέργεια μέχρι που η δικτατορία τον βρίσκει έβδομο στη σειρά αρχαιότητας στην επετηρίδα της 20-4-1967. Η δίωξη του Ροζάκη θα συνεχισθεί και αργότερα, αφού δεν τήρησε την υπόσχεση που έδωσε γραπτά μετά την αποτυχία της 13ης Δεκέμβρη 1967. Θα εκτοπισθεί στο Καρπενήσι από τον Αύγουστο μέχρι τον Δεκέμβριο του 1968. Φέρεται ως οργανωμένος και στην ΕΑΝ (Ελληνική Αντιδικτατορική Νεολαία) του Σαβούρα με άλλους, που αναφέρονται πιο κάτω, στην υπόθεση Βασιλικόπουλου. Όπως όμως αναφέρει ο Διοικητής της Υπηρεσίας Πληροφοριών της Γενικής Ασφάλειας προς τον ΑΠΑΕΣΑ (Ασκών Ποινική Αγωγή Εκτάκτου Στρατοδικείου Αθηνών) με έγγραφο του[2] για τους συλληφθέντες με κατηγορία ΄΄σύσταση συμμορίας΄΄, η σύλληψη του Ροζάκη δεν επιτεύχθηκε, γιατί διέφυγε στο εξωτερικό. Ο Ροζάκης αποκαθίσταται μεταπολιτευτικά στο βαθμό του αντιναυάρχου, στις 14 Αυγούστου 1976. Στις 14 Μαρτίου 1980 του απονέμεται ο τίτλος του επίτιμου ΑΚΙΠ και στις 7/6/80, ανακαλείται για ένα μήνα περίπου ώστε να συμμετάσχει στα Ειδικά Συμβούλια Επανακρίσεων κατά κλάδο Ε.Δ.[3]

- Αρχιπλοίαρχος Χ. **ΣΟΛΙΩΤΗΣ** (ΑΔΒΝΚ). Απόταξη παμψηφεί διότι, υιοθέτησε όλες τις διαταγές του Ροζάκη, διέκοψε κάθε επαφή με την Αθήνα και τις άλλες στρατιωτικές αρχές στην Κρήτη, μεσολάβησε και αναδιαβίβασε αλλαγή κατεύθυνσης των πλοίων για Καβάλα, αρνήθηκε να συνεργαστεί με την ΄΄εθνική κυβέρνηση΄΄, ανάγκασε την ηγεσία λόγω της απομόνωσής του να «*...αποστείλη νύκτωρ ανώτερον Αξιωματικόν προς αντικατάστασίν του...»,* τον οποίο και απομόνωσε σε δωμάτιο, μέχρι να αποσαφηνιστεί η κατάσταση. Τον Σολιώτη τον αποτάσσουν παμψηφεί, μάλλον διότι περιόρισε τον αντικαταστάτη του Μόραλη σε γραφείο. Είναι η μόνη περίπτωση στο ναυτικό που στέλεχος αντιμετωπίζεται με σύλληψη στη διάρκεια του ΄΄κινήματος΄΄ από την πλευρά των ΄΄κινηματιών΄΄. Αν ήξερε ο Σολιώτης πως θα τον αποτάξουν θα κρατούσε πιο αξιοπρεπή στάση στην αναφορά που υπέβαλλε, εκθέτοντας τα γεγονότα.
- Πλοίαρχος Σ. **ΜΟΥΡΙΚΗΣ** (ΔΠΑ/2). Απόταξη παμψηφεί διότι, τάχθηκε ανεπιφύλακτα με το ΄΄κίνημα΄΄ και εξέδωσε σήμα απ' ευθείας στο ΓΕΝ, παρακάμπτοντας τον φυσικό του προϊστάμενο, διέταξε απόπλου των πλοίων για Θεσσαλονίκη, παρακίνησε τον ΑΑΠ να συμμετάσχει και αυτός στο ΄΄κίνημα΄΄, δεν υπάκουσε σε διαταγές ΥΕΘΑ, νέου Α/ΓΕΝ και ΑΑΠ ούτε γραπτές ούτε προφορικές, και η παράδοξη αιτιολογία «*...Επανέφερε τα πλοία του εις Β.Ν.Σ. μετά την αποτυχία του πραξικοπήματος...»*. Ως μόνο λόγο για την προσθήκη της τελευταίας αυτής παραγράφου, εκτιμάται η ακριβής και απρόσεκτη αντιγραφή από το πόρισμα του Μπακόπουλου, ο οποίος πρόσθετε και αυτά τα στοιχεία ως ελαφρυντικά.
- Αντιπλοίαρχος Ι. **ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ** (ΔΔ/ΒΝΚ). Παρά το γεγονός πως ο Βασιλειάδης κινήθηκε υπό τον Ροζάκη και τον Σολιώτη υπέρ του ΄΄κινήματος΄΄, ο Μπακόπουλος τον καλύπτει. Δεν έλαβε πρωτοβουλίες, γράφει, υπέρ του ΄΄πραξικοπήματος΄΄, υπάκουσε *«... ως υποτεταγμένον κλιμάκιον, εις τας διαταγάς του ΑΔΒΝΚ, προϊσταμένης του Αρχής, και ανέγνωσεν εις το κατώτερον προσωπικόν της ΑΔΒΝΚ το Βασιλικόν Διάγγελμα...»* και μετά την παραλαβή του Μόραλη τον βοήθησε. Προφανώς ο Μπακόπουλος δεν ήθελε για το Βασιλειάδη κακή εξέλιξη, όπως και για όλους σχεδόν τους νέους αξιωματικούς, που είχαν πάρει μέρος στο ΄΄κίνημα΄΄ και δεν ήταν λίγοι.
- Εναντίον των κυβερνητών των πλοίων ΑΚΙΠ εν πλω και συγκεκριμένα των αντιπλοιάρχων Ν. **Δαμβέργη** (Α/Τ ΒΕΛΟΣ), Σ. **Στεφανάδη** (Α/Τ ΣΦΕΝΔΟΝΗ) και Μ. **Αγαπητό** (Α/Τ ΔΟΞΑ) δεν ελήφθη κανένα μέτρο. Ο Μπακόπουλος αναφέρει γι' αυτούς, πως εξετέλεσαν διαταγές του ΑΚΙΠ εν πλω, χωρίς αντιδράσεις από τον απόπλου τους μέχρι τον επανάπλου στο ΝΣ. Για τον Αγαπητό όμως, δεν αποκρύπτει πως «*... επεδείξατο ποικίλην δραστηριότητα προς υποβοήθησιν και παρώτρυνσιν του ΑΚΙΠ/Π διά την συμμετοχήν των Πλοίων προς ευόδωσιν του πραξικοπήματος. Αυτός και το πλοίον του έλαβον ειδικάς οδηγίας από το άγνωστον ΕΕΑΜ και εξέδωκεν σήματα αποδεικνύοντα την*

[1] Βλ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΓΕΡΟΖΗΣΗ, *Το Σώμα των Αξιωματικών*, Δωδώνη, Αθήνα – Γιάννινα 1996 (τρίτομο) τόμος πρώτος, σ.232

[2] Το έγγραφο της Γεν. Ασφάλειας για την ΕΑΝ είναι με αριθμ. Πρωτ. Δ. 1201. Φ. 680/58 από 12 Ιουνίου 1973 και υπογράφεται από τον αστυν. Δ/ντή Α΄ Σπυρ. Μιχελή.

[3] Προάγεται σε αντιναύαρχο με το Π.Δ. από 14/8/76 ΦΕΚ 350, ο τίτλος του επίτιμου ΑΚΙΠ του απονέμεται με Π.Δ. της 7/3/80 ΦΕΚ 82/14-3-80 και η ανάκλησή του στην ενέργεια γίνεται με απόφαση ΓΕΕΘΑ Φ. 415/5/125174/7-6-1980. Ο Ροζάκης θα απολυθεί από την ενέργεια αφού τελειώσει η συμμετοχή του στο Συμβούλιο επανακρίσεων αξ/κών Ε.Δ., με απόφαση ΥΕΘΑ Φ 421/6/126017 από 28-6-80. Τέλος, θα του απονεμηθεί και ο τίτλος του επίτιμου αντιναυάρχου με Π.Δ. από 25/10/84 ΦΕΚ 347/31-10-84. Τα παραπάνω στοιχεία προέρχονται από το μητρώο του Ροζάκη και από βεβαίωση του ΓΕΝ/Β3 – ΙΙ Φ 916.31/191/86/28 Ιαν. 1986.

προσπάθειαν εντόνου συμμετοχής του εις την όλην κίνησιν...». Δεν διατίθενται στοιχεία για την αντιμετώπιση του Αγαπητού στη φάση αυτή, αλλά πρέπει να έλαβαν υπόψη τους τη στάση του στις ετήσιες κρίσεις. Τον Δαμβέργη αργότερα θα στείλει ο Αραπάκης επικεφαλής του κλιμακίου για την παρακολούθηση και παραλαβή των νέων υποβρυχίων στη Γερμανία. Μ' αυτόν θα έρθει σε σύγκρουση ο Πετρόπουλος, όπως περιγράφει στη συνέντευξή του. Μετά τη συμμετοχή του στο ΄΄κίνημα΄΄ υπέρ του βασιλιά, έστω και υπό διαταγάς του Ροζάκη, ο Δαμβέργης όπως και ορισμένοι απ' όσους διασώθηκαν, έπρεπε να αποδείξουν πως είναι υπάκουοι στην ΄΄επανάσταση΄΄. Αυτό σημαίνει, πως σε κάθε τους ενέργεια όφειλαν, να αποδεικνύουν την πίστη τους, πιο θερμά από τους μη συμμετάσχοντες, πράγμα που είναι και το χειρότερο στο συμβιβασμό.

- Υποναύαρχος Ε. **ΠΑΝΑΣ** (ΑΑΠ). Τον αποστρατεύουν με δυσμενή κρίση (παμψηφεί αυτεπάγγελτη αποστρατεία). Μάλιστα τον ξευτελίζουν αφού, κλείνουν την αιτιολογία επισημαίνοντας ότι, με τις αλλαγές των αποφάσεών του *«...απώλεσε περαιτέρω πλήρως το κύρος του και προσωπικότητα αρχηγού...».* Και ήταν, τουλάχιστον αυτή, μια σωστή κρίση. Γράφει γι' αυτόν ο Μπακόπουλος, πως επενέβη να παρεμποδίσει τον απόπλου των πλοίων ΔΠΑ/2 στην αρχή, στη συνέχεια κατόπιν επαφής με τον Δέδε εκδίδει διαταγή απόπλου, μετά συζητήσεις όμως «*..πεισθείς ότι τα πλοία του ΑΑΠ δέον όπως μη συμμετάσχουν εις άσκοπον κίνησιν ήτις ηδύνατο να εξελιχθή εις αδελφοκτόνον αγώνα, διέταξεν την αναστολήν της διαταγής απόπλου την 131722...»* Αυτή δεν είναι εικόνα πειθαρχημένου στρατιωτικού συγκροτήματος και κύρια δεν είναι εικόνα σοβαρού στρατιωτικού ηγέτη. Σωστά το εντοπίζει το χουντικό Συμβούλιο κρίσεως, ξεχνώντας να αφαιρέσει από το αιτιολογικό της αποστρατείας, πως δεν διαπίστωσε προηγούμενη συνεννόηση του Πάννα για το ΄΄κίνημα΄΄.

Όσο για τους λοιπούς αξιωματικούς του ΑΑΠ που περιλαμβάνει στο πόρισμά του ο Μπακόπουλος, αυτοί είναι οι κυβερνήτες των πλοίων ΑΑΠ, που απέπλευσαν του ναυστάθμου υπέρ του ΄΄κινήματος΄΄.

- Πλωτάρχης Ν. **ΠΑΠΑΣ**. (Κυβερνήτης Α/Τ ΛΕΩΝ*).*Επισκέφθηκε το αρχηγείο Αιγαίου Πελάγους, αλλά δεν έμεινε να μάθει τα αποτελέσματα της σύσκεψης των διοικητών πλοίων υπό τον Πανά. Απέπλευσε με πρωτοβουλία του προς Βορρά και σταμάτησε καθ' οδόν περιμένοντας μέχρι την άλλη ημέρα το πρωί, που ξεκαθάρισαν τελείως τα πράγματα, χωρίς εν τω μεταξύ να παίρνει υπόψη του τις διάφορες διαταγές για επανάπλου στο ΝΣ. Στην αναφορά που υποβάλλει ο Παππάς, όπως όλοι που συμμετείχαν στο κίνημα, αφού αναφέρει τα περί συγχύσεως που επικράτησαν τις πρώτες ώρες, περιγράφει τις κινήσεις του πλοίου του και τους λόγους που πήρε τις αντίστοιχες αποφάσεις. Τις αποδίδει περισσότερο στην σύγχυση που επικρατούσε και στην πεποίθηση, πως έπρεπε να πράξει έτσι *«...μέχρις ότου αποσαφηνισθή η γενική κατάστασις και να εναρμονισθώ προς τας κινήσεις του συνόλου του Β.Ν....».* Δεν αναφέρεται ο Παππάς καθόλου στο ΄΄κίνημα΄΄ και στο βασιλιά. Στην πραγματικότητα αγκυροβολεί κάτω από την Κύμη και παρακολουθεί τα τεκταινόμενα. Η Κύμη είναι η πατρίδα του, ο ίδιος είναι αντιχουντικός αξιωματικός, με πλήρη επίγνωση αποπλέει του Ναυστάθμου και το ότι δεν περιμένει το αποτέλεσμα των συσκέψεων, είναι σύμφωνο με τον χαρακτήρα του. Ο τρόπος που μιλάει από τις ασύρματες συσκευές στον συνάδελφό του Κουσουρή τον κυβερνήτη του Α/Τ ΠΑΝΘΗΡ, δεν αφήνει αμφιβολίες για τις προθέσεις του. Είναι με το μέρος των ΄΄κινηματιών΄΄. Δεν το προβάλλει στην αναφορά του από σύνεση. Μετά από πεντέμισι χρόνια δε θα διστάσει με το Α/Τ ΒΕΛΟΣ, να εγκαταλείψει την άσκηση του ΝΑΤΟ και να αγκυροβολήσει, αυτή τη φορά όχι στην Κύμη αλλά στο Φιουμιτσίνο.
- Πλωτάρχης **ΚΟΥΣΟΥΡΗΣ** (Κυβερνήτης Α/Τ ΠΑΝΘΗΡ). Μαζί του στο πλοίο επιβαίνει και ο διοικητής ΔΕΣ/1 πλοίαρχος Δανιήλ, που δεν δραστηριοποιείται, εκτός στην αρχή με εκπομπή ενός σήματος για απόπλου των πλοίων του. Έκτοτε σιωπά. Ο Κουσουρής κατά τον Μπακόπουλο δεν περιμένει όπως και ο Παππάς τα αποτελέσματα της σύσκεψης διοικητών, και αποπλέει. Αλλά πριν φτάσει στο ύψος της Ψυτάλλειας, παραπλέει ο Μόραλης επιβαίνων τορπιλακάτου και τον καλεί να επιστρέψει, όπως και έγινε. Στην αναφορά του ο Κουσουρής επεκτείνεται σε εξηγήσεις, που μάλλον δεν ήταν απαραίτητες, όπως αποδείχθηκε. Αφού σημειώνει τα της συγχύσεως *«...εν νω έχων την Ιστορικήν ημέραν της 21ης Απριλίου καθ' ήν το ναυτικόν ουδόλως συμμετέσχεν εις την Εθνέγερσιν, των πλοίων παραμεινάντων εν αδρανεία διέταξα τον απόπλουν..{προς}... αποφυγήν εγκλωβισμού εις περιωρισμένην περιοχήν ΒΝΣ...αποσαφήνισιν καταστάσεως...».* Καταγράφει επίσης πως προέτρεψε και τα ΝΙΚΗ- ΠΕΖΟΠΟΥΛΟΣ- ΛΑΣΚΟΣ- ΒΛΑΧΑΒΑΣ να τον ακολουθήσουν, ενώ στην πορεία *«...αντελήφθην ότι είχεν ξεσπάσει επανάστασις κατά της Εθνικής Κυβερνήσεως και εις κρισίμους διά το Έθνος στιγμάς...».* Ο Κουσουρής δύσκολα πείθει, πως δεν ήξερε τι γινόταν και τι έκανε. Σήμερα γνωρίζοντας τη συμμετοχή του στην οργάνωση για το επόμενο ΄΄κίνημα του ναυτικού΄΄, μόνον ως προσπάθεια αποφυγής συνεπειών μπορεί να εξηγηθεί το περιεχόμενο της αναφοράς του ή ακόμα και ως ειρωνείες. Δε γίνεται πιστευτός, όταν σημειώνει πως πιστεύει *«...εις την υψηλήν αποστολήν της εκ της 21ης Απριλίου 1967 Εθνικής Κυβερνήσεως ως προς την αναγέννησιν του Έθνους...»* και τάσσεται στο πλευρό της. Αλλά τα γράφει, όπως επίσης και πως επέστρεψε στο Ναύσταθμο μόλις έμαθε πως βρίσκεται στα χέρια «*...ανδρών υγιώς και Εθνικώς σκεπτομένων και δρώντων...»* παρασέρνοντας μάλιστα και τα υπόλοιπα πλοία μαζί του. Μπορούσε όμως να δείξει λιγότερο ενθουσιασμό χωρίς να

κινδυνέψει. Αργότερα που θα συλληφθεί στις 25 Μαίου 1973 για συμμετοχή στην οργάνωση του άλλου ΄΄κινήματος΄΄, θα μαθευτεί πως στο σπίτι του γινόντουσαν και συσκέψεις των ΄΄συνωμοτών΄΄.

- Πλωτάρχης Σ. **ΤΑΠΙΝΗΣ** κυβερνήτης του Κ/Β ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΣ. Είναι το πλοίο που χρησιμοποιεί ο βασιλιάς για τις επιθεωρήσεις του στόλου στη Ναυτική Εβδομάδα. Επομένως ο Ταπίνης είναι της απόλυτης εμπιστοσύνης του και ο αγγελιοφόρος του για τον Ροζάκη. Ο Μπακόπουλος δεν τον καλύπτει όπως τους άλλους κυβερνήτες, μάλιστα του προσάπτει πως εγκατέλειψε το πλοίο του για να μεταβεί στην Κρήτη, ξεχνώντας πως εκτελούσε διαταγή και μάλιστα του βασιλιά. Πράγμα που δεν παραλείπει να αναφέρει για τους κυβερνήτες π.χ. υπό τον Ροζάκη και τον Μουρίκη. Επίσης τη δίωξη αιτιολογεί και το ότι ακολούθησε τον Ροζάκη εν πλω. Δεν εντοπίσθηκε αναφορά του Ταπίνη, όπως άλλων κυβερνητών. Αποτάσσεται με βάση το πρακτικό του Ειδικού Συμβουλίου Κρίσεως ανωτέρων αξιωματικών του Β.Ν. από 27-1-1968 και δεν εγγράφεται στα στελέχη των εφέδρων αξιωματικών. Δεν τον είχαν περιλάβει στις αποστρατείες της επομένης του κινήματος (όπως και τον Κονοφάο). Είναι ο μικρότερος σε βαθμό και ηλικία (τάξη 1952) από όσους διώχθηκαν από το Π.Ν. για την 13η Δεκεμβρίου. Όλοι οι άλλοι είναι από βαθμό πλοιάρχου και πάνω. Λίγο αργότερα θα τον εκτοπίσουν και αυτόν, από τον Αύγουστο μέχρι τον Δεκέμβριο 1968, στο Μουζάκι Καρδίτσας. Ο Ταπίνης θα αποκατασταθεί το 1974, θα επανέλθει στην ενέργεια και θα σταδιοδρομήσει στο Π.Ν. μέχρι το 1982 που θα αποστρατευθεί ως υποναύαρχος.

Για το ΄΄κίνημα του βασιλιά΄΄ ρωτήθηκαν στις συνεντεύξεις κυρίως στρατιωτικοί ε.α. Απάντησαν ανάλογα με την ιδεολογικο-πολιτική θέση του ο καθένας.[1] Ο Βαρδάνης προσεγγίζει το κίνημα αυτό με βάση την πολιτική παιδεία των στελεχών του ναυτικού, ο Ιωάννου ως βασιλόφρων βλέπει τη συμβολή του Κωνσταντίνου τελικά ως θετική, ο Αλευρομάγειρος αποδίδει την αποτυχία στην κακή προετοιμασία και τους μη αποδεκτούς στόχους επαναφοράς στην προ του 1967 κατάσταση, ο Παπαχρήστου το θεωρεί οπερετικό και κακώς προετοιμασμένο, ο Νικολόπουλος πως ο Κωνσταντίνος δεν ήταν σοβαρή περίπτωση και δεν είχε τη βάση του στρατού μαζί του (τους λοχαγούς και ταγματάρχες, που είναι η δύναμη της ΄΄επανάστασης΄΄ και του στρατού) και ο Κιοσσές παρέχει ορισμένα στοιχεία για εκείνη την ημέρα στο ΓΕΝ. Τελικά η σύνθεση αυτών, που λένε οι ερωτώμενοι δίνει και τους λόγους της αποτυχίας του κινήματος του Κωνσταντίνου.

Στα γραπτά ντοκουμέντα που εξετάσθηκαν βλέπει κανείς τα συμβάντα του «Κινήματος του Βασιλιά», τα αίτια της αποτυχίας, τους χαρακτήρες και την παιδεία των συντελεστών του. Δεν εξετάζονται, όπως των λοιπών αποταχθέντων, οι περιπτώσεις Σούτσου, Κοντογιάννη, Σολιώτη και Μουρίκη. Λίγα στοιχεία γι' αυτούς βρίσκονται στους πίνακες που παρατίθενται και στις επετηρίδες [2](Α.Μ., τάξη, αποστρατείες, αποκαταστάσεις). Δεν εντοπίσθηκε σε έγγραφα ο ρόλος που έπαιξαν, οι οπαδοί της χούντας. Ο Θ. Καμαρινέας, ο Π. Λαγωνίκας, ο Α. Πολιτόπουλος, ο Μάντζαρης, ο Χ. Τραγέας, ο Κ. Σκιαδόπουλος, ο Α. Παναγάκης, ο Μυλωνάς, ο Π. Βόσσος, ο Φ. Ζωιδάκης. Όλοι αυτοί κινήθηκαν στο ΑΝ, ΓΕΕΘΑ, ΑΑΠ, ΚΕΚΑΝ, ΚΕΠΑΛ. Οι Π. Φίλης, Κανελλόπουλος και Α. Χατζηκώστας στην Κρήτη. Για τον Μπακόπουλο αναφερθήκαμε ήδη, αφού υπήρξε ο ανακριτής της υπόθεσης με την αμοιβή της αποστρατείας του από αυτούς

---

[1] Δ.Αλευρομάγειρος, Συνέντευξη 28-5-2002 «*....Είχε όμως,εν τη γενέσει του,το σπέρμα της αποτυχίας γιατί σχεδιάστηκε και εκτελέστηκε με δεδομένα επιστροφής στην προηγούμενη κατάσταση… το γεγονός ότι ηγείτο ο τ. βασιλιάς ήταν εξ αρχής αρνητικό ….είχε ήδη χάσει το κύρος του από την 15/7/65 και γι'αυτό η κίνηση του την 13/12/67 μάλλον διευκόλυνε τους χουντικούς…. το κίνημα από τακτικής απόψεως σχεδιάστηκε αφελέστατα και κατά ερασιτεχνικό τρόπο και γι΄ αυτό απέτυχε.... Από την άλλη μεριά απογοήτευσε ένα μεγάλο μέρος των στελεχών,πολλά από τα οποία ανέστειλαν την αντίθεση τους ή και ακόμα άρχισαν να ανέχονται το καθεστώς....*» Δεν προσθέτει πως και κάποιοι βασιλόφρονες που είχαν ταχθεί, όπως και ο Κωνσταντίνος με το μέρος του στρατιωτικού καθεστώτος, άλλαξαν μετά την 13η Δεκέμβρη και στράφηκαν εναντίον της.

Μ.ΒΑΡΔΑΝΗΣ, Συνέντευξη 7/7/2002 «*.... Βασικά είναι οι βασιλικοί αξιωματικοί,…. Υπάρχουν και αξιωματικοί κυρίως νομιμόφρονες δεξιοί, που θέλουν τον κοινοβουλευτισμό αλλά προτιμούν να κυβερνά τη χώρα η δεξιά. Αντικομουνιστές. Αυτό είναι το είδος των αξιωματικών της 13ης Δεκεμβρίου…. προτιμούν δεξιά διακυβέρνηση και με το βασιλιά.....*»

Ι.ΙΩΑΝΝΟΥ, Συνέντευξη 3-11-02, «*...Η συμμετοχή του ΠΝ (ΒΝ) στο κίνημα της 13/12/67 ήταν δεδομένη λόγω της αντιπαλότητας ΠΝ και ΣΞ, της υπεροψίας που αντιμετώπιζαν οι αξ/κοι του ΒΝ (αριστοκράτες) τους αξ/κους του ΣΞ, της αντιθέσεως του βασιλέως με το καθεστώς της δικτατορίας. Η αποτυχία του κινήματος έλυσε τα χέρια των πραξικοπηματιών, διότι όταν ο Κωνσταντίνος ήταν στην Ελλάδα τηρούσαν ορισμένα προσχήματα....*».

Ν. ΚΙΟΣΣΕΣ Συνέντευξη 6-8-02 «*.... Ο Αγγελής είχε πει στον Περβαινά αν θέλει να του δώσει στρατό. Και είπε ΄΄δεν θέλω΄΄…. Τον πήρα τηλέφωνο και του λέω ΄΄όλα μια χαρά΄΄….. Και μετά δύο μέρες ήρθε ο Κανελλόπουλος και έφυγα εγώ, πήγα στη μονάδα μου… αυτό ήταν μια από τις τριβές που υπήρχαν μεταξύ του Περβαινά και του στρατού, ότι ήθελε να κάνει έλεγχο στο ναυτικό, δηλαδή να μην υπάρχουν παρεισφρήσεις. ...όσοι φύγαν, μηδέ και του μακαρίτη του Σταυρίδη εξαιρουμένου, έφυγαν με τη θέλησή τους....*»

ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ, Συνέντευξη 24-9-02 «*...Το έκανε γιατί ο Κωνσταντίνος ...ήταν ένα αγαθό παιδί. Ασχολείτο με τις γκόμενες, με τέτοια…..οι περί αυτόν Αρναούτης και τέτοια, λόγω ότι κατά κάποιο τρόπο είχανε διωχθεί από την Επανάσταση και μερικοί στρατηγοί οι οποίοι το έφεραν βαρέως γιατί αυτοί ήταν εκτός, τον έπεισαν και έκανε αυτό ενώ θα έπρεπε να ξέρει ότι, καμία κίνηση δε μπορεί να πετύχει κανείς, αν δεν έχει τους λοχαγούς και τους ταγματάρχας μαζί του, δηλαδή το να βγουν οι στρατηγοί να πούνε, δεν τους ακολουθεί κανείς. Αυτοί που έχουν τις μονάδες είναι οι λοχαγοί και οι ταγματάρχες...*»

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ, Συνέντευξη 27-5-02 «*.... Ήταν ένα κακώς προετοιμασμένο κίνημα το οποίο βασίζετο στην αίγλη του βασιλέως, ότι μόλις θα εφαίνετο ότι θα διαφωνούσε ο βασιλεύς, θα κατέρρεαν οι απριλιανοί, το οποίο δεν συνέβη γιατί ήταν οπερατικό, κακής προετοιμασίας με τα βαρίδια του Αρναούτη, του βασιλικού περιβάλλοντος…. Το ναυτικό ήταν ανέκαθεν ένα Σώμα στο οποίο λειτουργούσε η ιεραρχία και ό,τι έλεγε ο ναύαρχος πρέπει να εκτελείται…. Οι καθεαυτού βασιλόφρονες ήταν μετρημένοι με την έννοια του ΄΄τα δίνουμε όλα για το βασιλιά διακινδυνεύουμε την οικογένειά μας΄΄....*»

[2] Βλ.πίνακα 5Α παραρτήματος Α και πίνακα Γ6.

ακριβώς της χούντας, που υπηρέτησε. Υπήρξαν και άλλοι. Εδώ μνημονεύονται εκείνοι στους οποίους τα γραπτά κείμενα προσέδωσαν διάφορους ρόλους. Ο Γ. Μόραλης όμως θεάθηκε στην πλώρη μιας τορπιλακάτου, να φωτίζει τα γαλόνια του και να προσπαθεί φωνάζοντας να πείσει τον Κουσουρή να γυρίσει το Α/Τ *ΠΑΝΘΗΡ* πίσω. Ο Μάντζαρης ακουγόταν συνέχεια από τις συσκευές ασυρμάτου, να διαβάζει ο ίδιος τα σήματα που εκπέμπονταν από την πλευρά της χούντας. Γνωρίζαμε τη φωνή του γιατί τον είχαμε επιτηρητή στη Σχολή Δοκίμων. Και ήταν, αυστηρός και δίκαιος ως επιτηρητής. Στη δικτατορία έκανε την επιλογή του.

Το 1967 έκλεισε για το ναυτικό, με ένα κίνημα που απέτυχε να πλήξει τη χούντα αλλά ξεκαθάρισε τα πράγματα για πολλούς. Η δικτατορία βγήκε απ' αυτό δυναμωμένη, αφού της δόθηκε η ευκαιρία να βγάλει τα συμπεράσματά της για φίλους και εχθρούς μεταξύ των αξιωματικών. Από εκεί και μετά, δικαιολογημένα πλέον, δεν θα έχει εμπιστοσύνη στο ναυτικό, ενώ τις ίδιες ημέρες το διαπιστώνει, και από το χώρο των υπαξιωματικών.

Δ3.- ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΤΟΥ ΠΝ ΣΤΗ ΄΄ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΑΜΥΝΑ΄΄ (ΔΑ)[1]

ΠΙΝΑΚΑΣ Δ2

ΣΥΛΛΗΦΘΕΝΤΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ «ΔΑ»

Η ΥΠΟΘΕΣΗ «ΕΛΛΗ»

Α/Α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΟΣ	Α.Μ.	ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΠΟΙΝΗ	ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ
1	ΝΟΤΑΡΑΣ Γ			ΠΟΛΙΤΕΙΟΛΟΓΟΣ	ΚΑΘΕΙΡΞΗ 8 ΧΡ.	26-10-67/ 3-3-73
2	ΣΟΦΟΥΛΗΣ Κ			ΟΙΚΟΝΟΜ/ΓΟΣ	ΚΑΘΕΙΡΞΗ 5 ΧΡ.	23-10-67/ ΙΟΥΛ. ’71
3	ΠΡΩΤΟΠΑΠΠΑΣ Χ			ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ	ΦΥΛΑΚΙΣΗ 4 ΧΡ. 3ΕΤΗΣ ΑΝΑΣΤΟΛΗ	22-10-67/ 10-7-68
4	ΣΟΦΟΣ Γ			ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ	-//-	12-2-68/ 10-7-68
5	ΤΣΑΚΑΡΕΣΤΟΣ Κ			ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ ΟΤΕ	ΑΘΩΟΣ	27-3-68/ 10-7-68
6	ΠΟΛΙΤΗΣ Α	ΥΠΣΤΗΣ Α΄	59470	Η/Ν	ΚΑΘΕΙΡΞΗ 10 ΧΡ.	24-1-68/ ΑΥΓ. ’73
7	ΚΑΡΑΚΙΤΣΑΚΗΣ Π	-//-	72435	Η/Ν	ΦΥΛΑΚΙΣΗ 2 ΧΡ. 3ΕΤΗΣ ΑΝΑΣΤΟΛΗ	24-1-68/ 10-7-68
8	ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ Α	-//-	34393	Ρ/Ε	-//-	28-1-68/ 10-7-68
9	ΜΑΡΜΑΡΙΝΟΣ Ι	ΥΠΣΤΗΣ Β΄	55517	ΗΛ.	-//-	01-2-68/ 10-7-68
10	ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Β	ΥΠΣΤΗΣ Α΄	49604	Ρ/Ε	ΑΘΩΟΣ	24-1-68/ 10-7-68
11	ΡΕΚΚΑΣ Ε	-//-	39734	Η/Τ	-//-	24-1-68/ 10-7-68
12	ΓΙΑΜΠΟΥΡΑΝΗΣ Ι	-//-	39680	Η/Ν	-//-	29-1-68/ 10-7-68
13	ΤΖΗΜΑΣ Β	-//-	49639	ΗΛ.	-//-	1-2-68/ 10-7-68
14	ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΗΣ Ι	ΥΠΣΤΗΣ Β΄	55478	ΜΗΧ.	-//-	1-2-68/ 10-7-68
15	ΜΕΞΑΣ Ν	-//-	55518	ΗΛ.	-//-	1-2-68/ 10-7-68
16	ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ ΑΘ	-//-	55533	ΜΗΧ.	-//-	8-2-68/ 10-7-68
17	ΚΑΤΣΟΥΓΚΡΗΣ Γ	-//-	55493	ΜΗΧ.	-//-	16-2-68/ 10-7-68
18	ΣΚΑΛΤΣΑΣ Α	-//-	72404	Η/Ν	-//-	16-2-68/ 10-7-68
19	ΠΑΝΤΕΛΗΣ Β	-//-	52103	Τ/ΕΦ.	-//-	31-1-68/ 10-7-68
20	ΚΥΡΙΑΚΗΣ Κ	-//-	55288	ΗΛ.	-//-	19-2-68/ 10-7-68

Ο πλωτάρχης **Τραγέας** είναι ο αξιωματικός, που αποκαλύπτει με τις ενέργειές του την οργάνωση της ΄΄Δημοκρατικής Άμυνας ΄΄ στο ναυτικό, σύμφωνα με ότι ο ίδιος λέει στην ένορκη κατάθεσή του στον εισηγητή του Εκτάκτου Στρατοδικείου Αθηνών Κ.Καραχάλιο στις 8 Μαρτίου 1968 στην ΕΣΑ. Ο Τραγέας προσφέρει στην εργασία αυτή καλή υπηρεσία, αφού με αυτό το έγγραφο αποκαλύπτει διαδικασίες, που τηρούνταν όσον αφορά το προσωπικό του ναυτικού. Υπηρετούσε στο τμήμα Β3-ΙΙΙ του ΓΕΝ και *«...ως εκ της αρμοδιότητός του παρακολουθώ όλα τα φρονήματα όλου του προσωπικού του Β.Ν....»* Γράφει ο γραμματέας της ανάκρισης Αλέξανδρος Μαντέλης και υπογράφουν στο τέλος ανακριτής, μάρτυρας και γραμματέας. Είναι εξίσου αποκαλυπτικός στη συνέχεια της κατάθεσής του, όταν συμπληρώνει πως διαθέτει πληροφορίες, πως ο κατηγορούμενος Ανδρέας Πολίτης από το 1963 ακόμα *«..ήταν ένθερμος θαυμαστής των ρεσιτάλ του Μίκη Θεοδωράκη...εξεφράζετο με θαυμασμόν διά το καθεστώς της Σοβιετικής Ενώσεως....»* και αυτά στους

[1] Η υπόθεση αυτή έμεινε γνωστή περισσότερο ως «*Υπόθεση ΕΛΛΗ*» ή «*Οι υπαξιωματικοί του ΕΛΛΗ*» παρά ως παρακλάδι της «Δημοκρατικής Άμυνας» στο Ναυτικό. Βλέπε και ΒΑΣΙΛΗ ΦΙΛΙΑ, *Τα Αξέχαστα και τα Λησμονημένα*, Παπαζήση, Αθήνα 1997 σ.100. Επίσης ΑΚ σ.σ. 99-110 και 326-337

΄΄στενούς΄΄ κύκλους, ενώ στους ΄΄ανοικτούς΄΄ ήταν «*...ένθερμος υποστηρικτής των δύο Παπανδρέου...*». Παράλληλα καταθέτει πως και ο Βασίλης Παπαδημητρίου «*...παρηκολουθείτο λόγω των εξωυπηρεσιακών πολιτικών συζητήσεων αλλά και λόγω του πατρός του όστις ετύγχανε κομμουνιστοσυμμορίτης παλαιός, διαβιών ήδη εις χώρας του παραπετάσματος*...».[1]

Ο Β.**Παπαδημητρίου** είναι γιος αντάρτη του ΔΣ, που μετά τον εμφύλιο ζει στις ανατολικές χώρες. Αυτός είναι ο λόγος που το σύστημα ασφαλείας και ο Τραγέας τον παρακολουθούν. Από το Απόσπασμα Μητρώου του Παπαδημητρίου μαθαίνουμε, πως εισάγεται στη ΣΜΥΝ το 1956, όντας γεννημένος το 1944. Εισέρχεται επομένως στη Σχολή Υπαξιωματικών του Πόρου σε ηλικία δώδεκα χρονών. Και τούτο με τη διαδικασία που τηρούσαν μέσω των ιδρυμάτων της Φρειδερίκης.

Από το ίδιο αρχείο του Παπαδημητρίου πληροφορούμαστε, πως μετά την απόλυση των υπαξιωματικών της ομάδας αυτής, δεν έφτασε η δίωξη και τα βασανιστήρια, αλλά τους χρέωσαν τα έξοδα της εκπαίδευσής τους στον Πόρο. Επειδή σύμφωνα με το Νόμο θα έπρεπε να υπηρετήσουν χρόνο τριπλάσιο από τη διάρκεια της εκπαίδευσής τους. Ο Παπαδημητρίου, όπως και όλοι οι υπόλοιποι, έπρεπε να εργαστούν, και η δουλειά που γνώριζαν ήταν στα πλοία, ζητούν επομένως διαβατήριο και ναυτικό φυλλάδιο. Απαγορεύουν την έκδοση διαβατηρίου στον Παπαδημητρίου με απόφαση του Διευθυντού Αποδημίας και Μεταναστεύσεως Υπουργείου Εσωτερικών/Γεν.Δ/νσις Διοικήσεως και συμπληρώνουν το έντυπο (που σημαίνει πως, παρόμοιες απαγορεύσεις ήταν πολλές, για να αναγκαστούν να τις χορηγούν σε έντυπα που έγραφαν πως) *«...δεν εγκρίνομεν...περί χορηγήσεως διαβατηρίου προς μετάναστευσίν του εις χώρας του Δυτικού Κόσμου δια σοβαρούς λόγους δημοσίας τάξεως και συμφέροντος...»*. Υπογράφει ο Κ.Νικολακόπουλος. Η απαγόρευση αφορά τον Δυτικό Κόσμο επειδή, δεν θα τολμούσε κανείς να ζητήσει διαβατήριο για Ανατολικές χώρες. Ο Παπαδημητρίου προσφεύγει στον Υπουργό Εσωτερικών κατά της απόφασης του Δ/ντού Αποδημίας. Ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου υπογράφει και άλλη απόφαση, όπου εξηγεί και τους λόγους της απαγόρευσης. *«...ο προσφεύγων υπηρετών εις το Π.Ναυτικόν οργανώθη εις παράνομον οργάνωσιν...απετάχθη...θεωρείται βέβαιον ότι εξερχόμενος της χώρας θα αναπτύξει αντεθνικήν δραστηριότητα επί ζημία των εθνικών συμφερόντων....»*. Και συνετά από την πλευρά τους δεν εγκρίνουν αποδημία σε κανέναν τους. Θα ανέπτυσσαν αντιχουντική δραστηριότητα, εκτός της προσπάθειές τους να επιβιώσουν επαγγελματικά. Το είδαμε αυτό στην περίπτωση των ΄΄στασιαστών΄΄ του ΒΕΛΟΣ.

Ο Τραγέας προβάλλει ως επιτυχία δική του και των συνεργατών του την εξάρθρωση της οργάνωσης των υπαξιωματικών. Ενώ ο Κούρος Νικόλαος στη δική του δωδεκασέλιδη κατάθεση στις 29-1-1968 στον πλοίαρχο Α. Ευαγγελόπουλο, προσπαθεί με πολλές λεπτομέρειες (που μόνον εάν κρατούσε ημερολόγιο θα θυμόταν) να πείσει πως, αγωνιούσε για το πότε θα τα καταγγείλει στον αρμόδιο αξιωματικό. Επίσης περιγράφει ό,τι του έλεγε ο Πολίτης και ό,τι συνέβαινε στην ομάδα, όπου και αυτός είχε ενταχθεί, για να αγωνιστεί κατά της δικτατορίας. Έτσι ο μεν Τραγέας λέει πως εκείνος τους αποκάλυψε, χρησιμοποιώντας ως πράκτορα μέσα στην οργάνωση και τον Κούρο, ο τελευταίος δε, πως αυτός τα είπε όλα και έτσι άρχισαν οι παρακολουθήσεις και στο τέλος οι συλλήψεις. Δεν ακούγεται και πολύ τιμητικό για τον Τραγέα.

Ο **Κουρός** εξελίχθηκε σε χαφιέ που δείχνει στην κατάθεσή του να θέλει να τα πει όλα απ' αρχής. Τον σιγοντάριζε όμως κατά τα φαινόμενα ο τορπιλητής συνάδελφός του Σ. Φαραώ, *«..άνθρωπος των μυστικών υπηρεσιών του ΓΕΝ που παρακολουθούσαν τους υπαξιωματικούς εκείνους που κατά τη γνώμη τους ήταν αριστερών ή κεντρώων φρονημάτων...»* .[2] Ήταν λάθος που τον μύησαν. «…δειλός, επιπόλαιος, αφελής και φιλοτόμαρος…» αρκούντως ώστε, να αγωνιά μέχρι να καταγγείλει τους συναδέλφους του. Φοβόταν μήπως τους αποκαλύψουν πριν μιλήσει. Φαίνεται στην κατάθεσή του. Ίσως εάν δεν ήταν δικτατορία (εξ ου και ο τρόμος που τον κατείχε γιατί τον είχαν μυήσει σε ΄΄παράνομη΄΄ οργάνωση, ενώ δεν νοιαζόταν για το καθεστώς που επικρατούσε στη χώρα του), να μην ερχόταν η στιγμή και να βγει στην επιφάνεια ο χαφιές. Ο Κουρός σύμφωνα με τον Πολίτη *«...βρέθηκε μπροστά στο δίλημμα, από τη μια μεριά των συνεπειών, γι' αυτά που είχε δεχτεί περί αντίστασης, και από την άλλη τον Καναδά*...» όπου είχε συγγενείς και ήθελε να ζήσει φεύγοντας από το ναυτικό. Ο Τραγέας «*...και οι άλλοι Χουνταίοι του ναυτικού ήσαν συνεπείς….τον Ιούλιο του 1968, ο Κουρός έφυγε για τον Καναδά..»*

Ο Τραγέας στην κατάθεσή του σε δώδεκα σημεία αναφέρει τη λέξη ΄΄κομμουνιστής΄΄ και τα παράγωγά της. Τον Πολίτη και άλλους από τους υπαξιωματικούς τους θεωρεί κομμουνιστές. Τη ΔΑ πως ελέγχεται και κατευθύνεται από τον παράνομο μηχανισμό του ΚΚΕ κ.λ.π. Παντού βλέπει κομμουνιστικό δάκτυλο, ενώ η

---

[1] Βλ.παράρτημα Β-ΙΙΙ απάντηση Παπαδημητρίου στο ερωτηματολόγιο.

Τα έγγραφα της περιπτώσεως Παπαδημητρίου που χρησιμοποιούνται εδώ είναι:

Το απόσπασμα μητρώου του Δ.Ν.Ε. αριθ.40543/24-6-1969

Τριπλότυπα εισπράξεως Ταμείου Γενικών Εσόδων Αθηνών αριθ.101697/3-11-1969, όπου φαίνεται η καταβολή 6.094 δρχ. έναντι ΄΄καταλογισμού εξόδων εκπαιδεύσεως΄΄

Απόφαση του Διευθυντού Αποδημίας και Μεταναστεύσεως Υπουργείου Εσωτερικών/Γεν.Δ/νσις Διοικήσεως αριθ.πρωτ. 11692/22-7-1971

Απόφαση Υπουργού Εσωτερικών αριθ.πρωτ. 10988/20-12-1971όπου εξηγεί και τους λόγους της απαγόρευσης

[2] Βλ. επιστολή Ανδρέα Πολίτη από 8-2-05. Ο Πολίτης περιγράφει σ' αυτήν (εκτός των στοιχείων για την περίπτωση Κουρού) και τον Κιοσσέ «*…ο οποίος ανέλαβε να βασανίζει γιατί του ταίριαζε, του άρεσε, άσκησε τη βιαιότητά του ….πάρα πολλές φορές …*» . Για τον ίδιο επισημαίνει πως «*... άνετα μπορεί κανείς να τον ονομάσει χουντικό γιατί...*».

φρασεολογία του έχει ταυτιστεί πλέον με τη φρασεολογία της τότε ασφάλειας. ΄΄*Εκ πληροφοριών μου*΄΄ λέει πως γνωρίζει τα στοιχεία, ΄΄*κατά γενομένην υπ' εμού έρευναν*΄΄ στο σπίτι του Πολίτη βρήκε και κομμουνιστικά βιβλία. Κανείς από τους οπαδούς της δικτατορίας στο ναυτικό, δεν είχε ο ίδιος κάνει έρευνα σε σπίτια στελεχών στην επταετία. Ήταν δουλειά της ασφάλειας, δεν το θεωρούσαν ΄΄σωστό΄΄ να ψάχνουν οι ίδιοι. Ενώ παρίσταντο π.χ. στις έρευνες στα σπίτια των αξιωματικών του ΄΄κινήματος΄΄ το 1973[1]. Ο Τραγέας απέκτησε σε δύο μήνες την κατάλληλη δομή και προσαρμόστηκε στα νέα καθήκοντα του ελέγχου φρονημάτων, αφού παρέλαβε τμηματάρχης Β3-ΙΙΙ τον Ιούλιο του 1967 και αμέσως επιδόθηκε στις παρακολουθήσεις. Ο ίδιος τα καταθέτει. Όταν γίνεται η ανάκριση, δεν θεωρούσε σπουδαίο να προβάλλει αυτές τις ΄΄απόρρητες΄΄ αρμοδιότητες του τμήματός του. Και τούτο επειδή ή νομίζει πως δεν αποκαλύπτονται απαραίτητα όλα τα στοιχεία των ενόρκων καταθέσεων, ή δεν τον ενδιέφερε, καθ' όσον η ΄΄επανάσταση΄΄ θα κρατούσε χίλια χρόνια όπως διατυμπάνιζαν οι ένθερμοι οπαδοί της.[2]

Ο **Πολίτης** αρχίζει να ψάχνει για συναδέλφους του υπαξιωματικούς και να προβληματίζεται τί θα κάνει το ίδιο απόγευμα του πραξικοπήματος. Το καταθέτουν συνάδελφοί του.

Ο **Νοταράς** συνδέει τους υπαξιωματικούς με τη ΄΄μητρική΄΄ οργάνωση της ΔΑ της οποίας είναι βασικό στέλεχος.[3]

Ο Πολίτης είναι πολιτικοποιημένος, ανήσυχος, διαβάζει, παρακολουθεί τα γεγονότα από χρόνια. Ξεχωρίζει και γίνεται αποδεκτός από τους συναδέλφους του, που τους επηρεάζει. Με συνεργασία του Νοταρά γρήγορα χτίζουν μέσα στις ΕΔ οργάνωση υπαξιωματικών, πριν ακόμα κινηθεί οποιοσδήποτε άλλος χώρος αξιωματικών παραγωγικών σχολών ή αξιωματικών εξ υπαξιωματικών. Οργανώνονται σε ομάδες, συγκεντρώνονται, μιλούν και αναλύουν την κατάσταση, σχεδιάζουν, μοιράζουν προκηρύξεις, ακούν και διαδίδουν πληροφορίες για την αντίσταση και ό,τι κρίνουν πως βλάπτει το καθεστώς.[4] Δεν προκύπτει πως θέλουν να βάλουν βόμβες σε πλοία. Θέλουν να κάνουν γνωστή την ύπαρξη της οργάνωσης με ΄΄βόμβες΄΄, προμηθεύονται "walking- talking'', για να κάνουν δοκιμές με αυτοσχέδιους εκρηκτικούς μηχανισμούς, αλλά δεν προλαβαίνουν ούτε να το συζητήσουν. Είναι το υλικό για το οποίο ο Κιοσσές στη συνέντευξή του λέει, πως έκαναν δοκιμές με τηλεχειριζόμενες βόμβες στην Κρήτη. Ποτέ δεν έβαλαν στο νου τους να ακινητοποιήσουν πλοία. Αποδεικνύεται με την υπόθεση αυτή πως οι υπαξιωματικοί ευαισθητοποιούνται γρήγορα για την πολιτική κατάσταση. Πρωτεύουν παράλληλα και στα θέματα συμφερόντων τους, ανεξάρτητα καθεστώτος. Κάποιοι από εκείνους που προσεγγίσθηκαν, δεν συμφώνησαν να οργανωθούν, αλλά και δεν κάρφωσαν. ΄΄Δεν θεώρησαν σοβαρή την υπόθεση΄΄ λένε όλοι. Ο Σουλιώτης, ο Αναστασάκης, ο Βρούζας, ο Σοφατζής, ο Ραυτόπουλος. Στις καταθέσεις τους προσπαθούν να απομακρύνουν οποιαδήποτε σκιά, πως είναι αντίθετοι με το καθεστώς, αλλά δεν μιλούν σκληρά για τους συναδέλφους τους. Δεν τους είχαν καταγγείλει. Ο Κουρός μίλησε για όσους πλησιάστηκαν και δεν συμφώνησαν. Το κατέθεσε ο ίδιος αλλά ο Πολίτης σημειώνει σε επιστολή του[5] πως δεν γνώριζε ο Κουρός τίποτα για άλλους που είχαν προσεγγισθεί αλλά δεν είχαν συμφωνήσει. *«…του είπαν να το πει έτσι…δεν ήξερε σε ποιους μίλησα εγώ και ο Οικονομάκης…»*. Ο Καμαρινέας ως κατηγορούμενος μεταπολιτευτικά στη δίκη για τα βασανιστήρια στο Κ/Δ ΕΛΛΗ, καταθέτει πως ένας ακόμα από τους υπαξιωματικούς ο υποκελευστής Β΄ Α. Στεργίου, που συνελήφθη και αφέθηκε ελεύθερος, ήταν άνθρωπός τους και τους βοήθησε. Αλλά και αυτόν τον κακοποίησαν, και πουθενά δεν προκύπτει πως γνώριζε και κατέδωσε ή κατέθεσε εναντίον τους, επομένως ο Καμαρινέας απέβλεπε, στο να εκθέσει τους συλληφθέντες και μη παραπεμφθέντες για δίκη υπαξιωματικούς. Εξ άλλου ο Στεργίου δεν ανήκε στην οργάνωση, αλλά συγκατοικούσε για κάποιο διάστημα με τον Καρακιτσάκη, όπως προκύπτει και από την κατάθεσή του στις 3 Φεβρουαρίου 1968 στον Ευαγγελόπουλο.

Η διαταγή που εκδόθηκε, πρόβλεπε διενέργεια ένορκης προανάκρισης *«…διά την πλήρη διελεύκανσιν της διαρθρώσεως και εκτάσεως της διαπιστωθείσης ως υφισταμένης εις Β.Ν. παρανόμου οργανώσεως…» Α*πευθυνόταν στον πλοίαρχο Α.Ευαγγελόπουλο. Κανονικά θα έπρεπε να σταματάει εδώ. Ο Ευαγγελόπουλος θα έπαιρνε έναν γραμματέα και θα προέβαινε στις λήψεις καταθέσεων. Αντ' αυτού η διαταγή ορίζει ως βοηθούς τέσσερις αξιωματικούς. Τον αντιπλοίαρχο Χ.Δουζίνα, τον πλωτάρχη Θ.Καμαρινέα, τον υποπλοίαρχο Ν.Κιοσσέ και τον υποπλοίαρχο (Δικ.) Α.Τσιοβαρίδη. Το έγγραφο υπέγραφε ο ίδιος ο Περβαινάς. Ο Τσιοβαρίδης ήταν δικαστικός και αιτιολογείται η ένταξή του στην προανάκριση. Αργότερα θα ενταχθεί και στην οργάνωση για κίνημα στο ναυτικό το 1973. Ο Κιοσσές είχε εκπαιδευτεί στο σχολείο

---

[1] Βλ.το κεφάλαιο Δ14 παρόντος τις περιπτώσεις Ζαφειρόπουλου και Περιμένη με έρευνες αντίστοιχα των σπιτιών των Σέκερη και Κολιγιάννη.

[2] Τα φρονήματα των στελεχών κ.λ.π. των ΕΔ τα παρακολουθούσαν και πριν και μετά τη δικτατορία. Απλά δεν συναντάμε συχνά και ένορκες καταθέσεις που να το βεβαιώνουν αυτό. Στο αντίστοιχο περί φρονημάτων, χαρακτηρισμών κ.λ.π. κεφάλαιο στο ΜΕΡΟΣ Β΄υπάρχουν και πρόσθετα στοιχεία

[3] Για το Νοταρά αλλά και τη Δημοκρατική Άμυνα και την δραστηριότητά της βλέπε και ΦΙΛΙΑ ό.π. Ο Φίλιας (σ.137) καταγράφει ως μέλη της ΔΑ και τους αξιωματικούς τους στρατού ξηράς λοχαγό Ι.Ζερβόπουλο και υπολοχαγό Χ.Χαραλαμπόπουλο που συλλαμβάνονται, βασανίζονται και καταδικάζονται σε πολύχρονες καθείρξεις (15 χρόνια ο Ζερβόπουλος και 10 ο Χαραλαμπόπουλος) τον Αύγουστο του 1968 στο έκτακτο Στρατοδικείο Θεσσαλονίκης. Δεν διατίθεται αρχειακό υλικό για την περίπτωση αυτή. Περιγράφει όμως τα της δίκης τους ο ΧΑΡΑΛΑΜΠΌΠΟΥΛΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, *Κρίσιμα Χρόνια*, Προσκήνιο, Αθήνα 2000, σ. 154 .

[4] Βλ.παράρτημα Β-ΙV συνέντευξη Νοταρά.

[5] Επιστολή Ανδρέα Πολίτη από 8-2-2005.

υποβρυχίων καταστροφών στις ΗΠΑ και για ανακρίσεις αιχμαλώτων. Ο Καμαρινέας ήταν από τους ένθερμους οπαδούς του καθεστώτος, ο αποκαλούμενος και θεωρητικός της ΄΄επανάστασης΄΄. Ο Ευαγγελόπουλος ήταν ο μόνος που έπρεπε να κάνει την προανάκριση, ίσως και με τον Τσιοβαρίδη για γραμματέα. Τους υπόλοιπους έδωσε ο Περβαινάς *«..διά την πλήρη διερεύνησιν…»* Τους διάτασσε με άλλα λόγια να κάνουν, οτιδήποτε χρειαζόταν και να μάθουν με κάθε τρόπο τι συνέβαινε. Είχε μαθευτεί η υπόθεση στο ναυτικό και πολλοί πίστεψαν, πως ήδη έχουν βάλει βόμβες σε πλοία. Κυκλοφόρησε ίσως και σχετικό κατεπείγον σήμα.[1] Όλο το ναυτικό έψαχνε τα πλοία για εκρηκτικούς μηχανισμούς. Συνέφερε να ερμηνεύεται έτσι η όλη υπόθεση παρά να γνωρίζουν πως δρούσε αντιδικτατοπρική οργάνωση με στελέχη του ναυτικού ως μέλη της. Δεν χρειαζόταν με το κλίμα αυτό τίποτε άλλο για να εκτροχιαστεί, όχι μόνον αυτή ειδικά η ΄΄ανακριτική΄΄ ομάδα. Και άλλοι θα χρησιμοποιούσαν βία για να μάθουν που έχουν τοποθετήσει βόμβες σε πλοία, που πρόκειται να εκραγούν με τηλεχειρισμούς. ΄΄Ντοπάρισαν΄΄ τον Κιοσσέ και τον εξαπέλυσαν πάνω τους με όλους τους υπαξιωματικούς των ΜΥΚ. Ο ίδιος λέει πως δεν ήταν μόνον οι καταδικασθέντες ανθυπασπιστές στην ανάκριση, αλλά και άλλοι, που φαίνεται πως έκαναν βάρδιες ανά δύο. Ο Περβαινάς έχει ευθύνη, για την εκτροπή της επιτροπής σε βασανιστήρια κατά των υπαξιωματικών και του Νοταρά της Δημοκρατικής Άμυνας.

Στις 31 Δεκεμβρίου 1967 ο Μπακόπουλος ως ΑΑΠ υπογράφει «έκφραση ικανοποιήσεως»[2] προς τα Α/Τ *ΛΕΩΝ* και *ΒΕΛΟΣ* επειδή στις 8 Σεπτεμβρίου έσωσαν ναυαγούς του M/S *STRATONIKI*. Στη δεύτερη παράγραφο του εγγράφου αναφέρει: «(…) *ιδιαιτέρας μνείας ποιούμαι προς τους Σημ/ρους Γ. Καλλιγιάννην*[3] *του Α/Τ ΛΕΩΝ και Υποκ. Β΄ Μηχ. Ι. Οικονομάκην του Α/Τ ΒΕΛΟΣ, οίτινες κατά το εν λόγω ναυάγιον δι' αυτοθυσίας συνέβαλον ενεργώς εις την διάσωσιν των ναυαγών, επιδείξαντες ευψυχίαν, αυταπάρνησιν και προσήλωσιν εις το καθήκον και τα ιδανικά του Β.Ν.* (…)».

Λίγες μέρες μετά την ευαρέσκεια ο Οικονομάκης συλλαμβάνεται, κακοποιείται στο *ΕΛΛΗ* και φυλακίζεται ως εχθρός του κοινωνικού καθεστώτος. Αργότερα από ένα ατύχημα στο εμπορικό πλοίο όπου δούλευε μεταφέρθηκε με εγκαύματα στο Γενικό Κρατικό Νοσοκομείο όπου πέθανε στις 17 Σεπτέμβρη του 1970. *«…Βοηθήστε με να ζήσω και θα σας πω πολλά έλεγε* (…)».[4]

Αν το τέλος του 1967 σηματοδότησε το Κίνημα της 13ης Δεκεμβρίου, το 1968 ξεκινά με την υπόθεση των υπαξιωματικών του *ΕΛΛΗ*. Και τούτο γιατί απ' τις πρώτες μέρες του χρόνου, που μαθεύτηκαν οι συλλήψεις τους, ακούστηκε ότι στο *ΕΛΛΗ* βασανίζουν τους υπαξιωματικούς. Οι συλληφθέντες φαίνονται στον πίνακα Δ3.

Στις 22 Οκτωβρίου '67 στις 0500 το πρωί, γίνεται έρευνα στο σπίτι του «....***Σοφούλη*** *Κωνσταντίνου του Εμμανουήλ και της Ευαγγελίας, γεν. τω 1937 εις Σάμον, δημοσιογράφου – οικονομολόγου....»* και το κείμενο της έκθεσης περιγράφει[5] τι βρήκαν και κατάσχεσαν οι αξιωματικοί της Γενικής Ασφάλειας υπαστυνόμοι Α΄ Ο. Σπανός και Γ. Ντζαφέρης.

Δύο μέρες μετά, το σενάριο επαναλαμβάνεται στο γραφείο του Γ. Νοταρά, στην οδό Κουμπάρη, αυτή τη φορά με δίδυμο ερευνητών τον Μπάμπαλη και τον Σπανό. Σύμφωνα με την έκθεση έρευνας[6] οι δύο αστυνόμοι βρήκαν άλλο υλικό, που επίσης κατάσχεσαν.

Τέλος στο γραφείο της οδού Μαυρομιχάλη, του Χ. Πρωτοπαπά, ο Σπανός με τον Ντζαφέρη βρίσκουν πρόσθετο υλικό, μεταξύ του οποίου και επιστολή προς τους καθηγητές του Πανεπιστημίου. Το περιεχόμενο της ήταν εντυπωσιακό, για τη στάση μερικών καθηγητών της εποχής.[7]

---

[1] Δεν στάθηκε δυνατόν να βρεθεί αυτό το σήμα για πιστοποίηση ότι το κλίμα διαμορφώθηκε και με αυτήν την επίσημη ενέργεια του ΓΕΝ. Ο Κιοσσές είπε στον γράφοντα κατ' επανάληψιν, πως αυτό το σήμα ήταν που καλλιέργησε την ατμόσφαιρα στο ναυτικό εναντίον των συλληφθέντων υπαξιωματικών. Χωρίς να τους συνδέουν με αντιχουντική ιδιότητα. Την ανάκριση επομένως επιδιώκει η ηγεσία να τη διεξάγουν για να εντοπίσουν τις βόμβες και όχι για να εξαρθρώσουν αντιστασιακή οργάνωση. Αυτό είναι το κύριο επιχείρημα του Κιοσσέ και ας μην το διατυπώνει έτσι.

[2] Η ευαρέσκεια εκδίδεται από τον Μπακόπουλο λίγες μέρες μετά το Κίνημα της 13ης Δεκ. '67, που παρέλαβε Αρχηγός Αιγαίου Πελάγους. Το έγγραφο ήταν το ΑΑΠ Φ 12119/3/67/31-12-67.

[3] Ο Καλλιγιάννης θα μυηθεί από τον Παππά μετά από χρόνια στο Κίνημα του Ναυτικού, δεν θα συλληφθεί όμως, γιατί δεν θα αποκαλυφθεί το όνομά του.

[4] Από την εφημεριδούλα «ΕΝ ΠΛΩ» του ΓΜΕΠ (Γραφείου Μέριμνας Προσωπικού) του Πολ. Ναυτικού, όπου ο υποπλοίαρχος Ν. Πλατανάκης έγραφε μεταπολιτευτικά για το σκοτωμένο σύντροφό του.

[5] «*Έκθεση κατ' οίκον έρευνας και κατασχέσεως υπό Σπανού, στο σπίτι Σοφούλη στις 22-10-67*». Στην έρευνα βρήκαν και κατάσχεσαν «*..χαρτόδεμα περιέχον τριακόσια τεσσαράκοντα (340) φύλλα (έκαστον φύλλον αποτελείται από 4 σελίδας) πολυγραφημένου εντύπου (εφημερίδος) υπό τον τίτλον ΄΄ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΑΜΥΝΑ΄΄ Διακήρυξις βασικών θέσεων. Ομοίως εις τον υπόγειον της οικίας και συγκεκριμένως εις την αποθήκην του διαμερίσματος ανεύρομεν 1) χειροκίνητον ξύλινον πολύγραφον μάρκας NEOCYCLOSTYLE μετά κυλίνδρου και 2) τρία ξύλινα πλαίσια πολυγράφου. Πάντα τα ανωτέρω κατέσχομεν…*»

[6] Έκθεση έρευνας στο γραφείο του Νοταρά, στις 24-10-67, από Μπάμπαλη και Σπανό. Το υλικό που βρήκαν ήταν *«(…) Εντός του ερμαρίου του γραφείου του χειρόγραφον σημείωμα (…) εξ ενός φύλλου εις το οποίον αναφέρεται καθ' υπολογισμόν η ενδεχόμενη δύναμις της οργανώσεως κατά σχολάς και συνοικίας (…) τα δε μέλη διαχωρίζοντο εις στενά και χαλαρά (…) χειρόγραφον σημείωμα (…) με διάφορα σημεία (οδοί κλπ.) (…) ένθα έδει ο Τσακαρέστος Κων/νος να αναγράφη διάφορα συνθήματα (…) δακτυλογραφημένον έντυπον εις την Αγγλικήν (…) το οποίον αναφερέται εις την δικτατορίαν, τον τουρισμό κλπ. (…)».*

[7] Από την έκθεση έρευνας Σπανού – Τζαφέρη στο γραφείο του Πρωτοπαπά, στις 26/10/67 και τη συνημμένη της επιστολή προς καθηγητές που βρήκαν και την απέδωσαν στον Πρωτοπαπά. Το υλικό ήταν «(…) *έντυπα ανατρεπτικού περιεχομένου (…) επί της τραπέζης του γραφείου του, Βηλαρά Γεωργίου (…) κείμενα (επιστολαί) απευθυνόμενα προς καθηγητάς (…) ανήκοντα εις τον καθ' ου η έρευνα Πρωτοπαπάν Χαράλαμπον (…)».* Το δε κείμενο της επιστολής ανέφερε. «*Κύριε Καθηγητά (…) η σημερινή Νομική Σχολή (…) ποίαν*

Ο Πρωτοπαππάς συνελήφθη στις 22, ο Σοφούλης στις 23 και ο Νοταράς στις 26 Οκτωβρίου 1967. Η Δημοκρατική Άμυνα, που από τις πρώτες μέρες της δικτατορίας άρχισε να οργανώνεται και να δρα, έχει τα πρώτα της στελέχη στα χέρια της ασφάλειας. Σε λίγο θ' αρχίσουν οι συλλήψεις και στο ναυτικό. Ο Νοταράς, που ήταν φυλακισμένος στις δικαστικές φυλακές Αβέρωφ, παραδίδεται με εντολή[1] του βασιλικού επιτρόπου του Έκτακτου Στρατοδικείου Αθηνών Κων. Αναστασόπουλου στην Δ.Μ.Χ. Αθηνών[2] για μεταγωγή προς ανάκριση στο ναυτικό «*… και θέλει επαναμεταχθή εις φυλακάς, μετά το πέρας της ανακρίσεως*». Ο Νοταράς μεταφέρεται στο *ΕΛΛΗ*, όπου συγκεντρώνονται οι υπαξιωματικοί, του κλιμακίου της Δημοκρατικής Άμυνας. Το σκησικό επομένως στήνεται σε ΄΄κατάλληλο΄΄ χώρο με απόφαση να χρησιμοποιηθεί βία στην ανάκριση.
Οι υπόλοιπες συλλήψεις αρχίζουν στις 23 Ιανουαρίου και ολοκληρώνονται στις 17 Φεβρουαρίου 1968 (πίνακας Δ2). Την ίδια μέρα το ΓΕΝ διατάσσει προανάκριση, που την αναλαμβάνει ο πλοίαρχος Α. Ευαγγελόπουλος, διοικητής του ΚΕ/ΠΑΛ. Το τι έγινε στο *ΕΛΛΗ*, από την έκδοση της διαταγής για προανάκριση μέχρι την υποβολή της από τον Ευαγγελόπουλο στο ΓΕΝ, στις 28 Φεβρουαρίου 1968, θα το δούμε στην παρουσίαση των υλικών της δίκης των μελών της ανακριτικής επιτροπής.
Τις τριάντα αυτές ημέρες ο Ευαγγελόπουλος μαζεύει το Ανακριτικό υλικό και συντάσσει πόρισμα.[3] Σύμφωνα μ' αυτό και στο πρώτο μέρος, την *ΕΙΣΑΓΩΓΗ*, ο Ευαγγελόπουλος αναφέρει ότι, στην προανάκριση αποκαλύφθηκε, πως η οργάνωση διευθυνόταν από πολίτες και τα αδικήματα υπάγονται στην αρμοδιότητα των εκτάκτων στρατοδικείων σύμφωνα με το νόμο ΔΞΘ/12. Στο ΙΣΤΟΡΙΚΟ της υπόθεσης αναφέρει πως με σκοπό την *΄΄ανατροπή της μετεπαναστατικής τάξεως΄΄* οι συνωμότες θα χρησιμοποιούσαν ως μέσα τη διαφώτιση και προπαγάνδα, βίαιες ενέργειες, προσβολή δημοσίων κτηρίων, ακινητοποίηση Βασιλικών Πλοίων, και δολιοφθορές. Μέλη δε της οργάνωσης εκτός των υπαξιωματικών κατέγραφε και ιδιώτες.[4] Στον τομέα του ναυτικού επιλέχτηκε ως πλέον κατάλληλος ο τότε υποκελευστής Α΄ Η/Ν Ανδρέας Πολίτης. Και τούτο κατά το πόρισμα επειδή «*..ούτος διέθετεν τα αναγκαία προσόντα (...) υπήρξε εθελοντής (...) πνευματικώς ανεπτυγμένος (...) ήδη διάγει το τρίτον έτος σπουδών εις την Ανωτάτην Βιομηχανικήν (...) ως τεχνίτης ηλεκτρονικών προσεφέρετο κάλλιστα εις την οργάνωσιν δολιοφθορών (...) Βασιλικών Πλοίων (...) έχαιρεν εκτιμήσεως (...)*» [5] Ο Πολίτης έβλεπε όλα τα μέλη της οργάνωσης, τους ενημέρωνε και ποτέ δεν έφερνε τις ομάδες, στις οποίες τους είχε μοιράσει, σε επαφή μεταξύ τους. Το πόρισμα αναφέρει ανοιχτά τον υποκ. Α΄ Μηχ. Ν. Κούρο, που κατέδωσε την οργάνωση και πήρε εντολή να παρακολουθεί και αναφέρει. Ο Ευαγγελόπουλος καταγράφει τις ευθύνες των μελών της ομάδας, ενώ καλύπτει τον Κούρο «(…) *εγκαίρως ανένιψεν, η δε δράσις του ήτο καθ' υπόδειξιν της υπηρεσίας* (…)». Η προανάκριση καταλήγει να προτείνει δίωξη με τον Α.Ν. 509/67. Το πόρισμα υποβλήθηκε στις 28 Φεβρουαρίου 1968, αλλά τους υπαξιωματικούς κρατούν στο *ΕΛΛΗ,* μέχρι που ο Περβαινάς διατάσσει την προφυλάκισή τους επί παραβάσει του Α.Ν. 509/67. [6] Έχει διατάξει την προφυλάκισή τους, για να καλύψει και τυπικά τις συλλήψεις και τον εγκλεισμό στο παροπλισμένο καταδρομικό. Το ΓΕΝ διαβιβάζει την υπόθεση στο έκτακτο στρατοδικείο, και ξεκινούν οι διαδικασίες τακτικής ανάκρισης. Ο εισηγητής του Κων. Καραχάλιος, στα μέσα Μαρτίου, εκδίδει εντάλματα προφυλάκισης των υπαξιωματικών στο Β.Π. *ΑΡΗΣ* (φυλακές Ψυτάλλειας) πάντα «*εν ονόματι του Βασιλέως των Ελλήνων*» που βρίσκεται όμως στη Ρώμη, αντίπαλος πλέον της χούντας. Στην Ψυτάλλεια θα μείνουν

στάσιν τηρεί; Ως να μην ήρκει το αίσχος της μεμονωμένης συνεργασίας με την ληστρικήν φασιστικήν κυβέρνησιν εις την επιτροπήν του Συντάγματος (...) εις την εκπροσώπησιν της Ελλάδος εις διεθνείς συσκέψεις (...) εις τας μυστικάς συναντήσεις με τον Κόλιαν (...) η άτιμος διαβεβαίωσις των ξένων υπό του Πρυτάνεως ότι η Ελευθερία επικρατεί εν Ελλάδι, η Νομική Σχολή εν Σώματι (...) το αηδές θέαμα της συνευωχήσεως και συνδιασκεδάσεως με τους βασανιστάς και τυράννους (...) προειδοποιούμεν ...».

[1] Η εντολή για Νοταρά ήταν με έγγραφο του Βασιλ. Επίτροπου Εκτ. Στρατοδικείου Ε 7/68/10-2-68.

[2] Δ.Μ.Χ. είναι πιθανότατα η Διεύθυνση Μεταγωγών Χωροφυλακής. Οι βρόμικοι (τουλάχιστον τότε) ενδιάμεσοι σταθμοί των κρατουμένων από φυλακή σε φυλακή.

[3] Η εντολή προανάκρισης ήταν του Α/ΓΕΝ Περβαινά, με ΓΕΝ Φ 75013/68/23-1-68.
Το πόρισμα του Ευαγγελόπουλου υποβάλλεται στο ΓΕΝ, στις 28-2-1968 και καταχωρείται στη ΔΓΓΕΝ με αριθμ. Πρωτ. 4599/1-3-68.

[4] Αναφέρει ο Ευαγγελόπουλος στο πόρισμά του για τη ΔΑ πως ήταν ιδιώτες μέλη οι Σπήλιος Παπασπηλιόπουλος, Γεράσιμος Νοταράς, Βασίλειος Φίλιας, Κων/νος Σοφούλης, Κων/νος Τσακαρέστος, Χαράλαμπος Πρωτοπαππάς, Κων/νος Καλλιγάς, Νέστωρ αγνώστου ονόματος (προφανώς είναι ο Στέλιος Νέστωρ από τη Θεσ/νίκη, που καταδικάσθηκε με άλλο κλιμάκιο της Δημοκρατικής Άμυνας) Χρήστος Ροκόφυλλος, Εμμανουήλ Δελούκας, Αλέξανδρος Φεράλδης και «*…άτομον ονομαζόμενο ΄΄Χονδρός΄΄…*». Επίσης, επισημαίνει πως, χωρίς να έχουν οργανωθεί γνώριζαν για την Δ.Α. οι Α. Στάγκος, Κ. Σημίτης και Α. Καράγιωργας, πιθανόν δε να ήταν μέλος ο Χ. Ντόλκας. Οι Σ. Νικολάου, Α. Λιβάνης και Λ. Βερυβάκης ανήκουν σε άλλες οργανώσεις. Οι Γ. Γιαννόπουλος και Γ. Κριμπάς βρισκόμενοι στο εξωτερικό αλληλογραφούσαν με το Β. Φίλια.

[5] Ο Νοταράς κατά το πόρισμα μύησε τον Ανδρέα Πολίτη και ο Πολίτης στη συνέχεια τους εξής : Ν. Κούρο (αρχές Μαΐου 1967), Β. Τζήμα (20 – 25 Μαΐου), Β. Παπαδημητρίου (20 – 25 Μαΐου), Π. Καρακιτσάκη (10 – 15 Ιουνίου), Ε. Ρέκκα (Ιούνιος – Ιούλιος), Β. Παντελή (αρχές Αυγούστου), Ι. Οικονομάκη (20 Αυγούστου), Ν. Μέξα (25 – 30 Αυγούστου), Ι. Μαρμαρινό (αρχάς Σεπτεμβρίου), Α. Μαργαρίτη (Σεπτέμβριο), Α. Σκαλτσάν (τέλος Σεπτεμβρίου). Εκτός απ' αυτούς μυήθηκαν στη συνέχεια με εντολή του Πολίτη και οι ακόλουθοι. Ο Οικονομάκης το Μαυροβουνιώτη, ο Μαρμαρινός τον Γ. Κατσούγκρη και Κ. Κυριάκη. Ο Μαργαρίτης ολοκλήρωσε τη μύηση του Σκαλτσά «*...τον οποίον δι' ολίγων εμύησεν ο Πολίτης*». Επίσης ο Πολίτης προσπάθησε να μυήσει τον υποκ. Α΄ Τηλ. Κ. Σουλιώτη, υποκ. Α΄ Λεβ. Ε. Σοφατζή και υποκ. Α΄ Αρμ. Μ. Αναστασάκη. Ο Οικονομάκης προσπάθησε να μυήσει τους υποκ. Β΄ Μηχ. Κ. Ραυτόπουλον και Ν. Βρουζά «*...ούτοι ουδέν ανέφερον εις την Υπηρεσίαν των ουδέ κατήγγελλον (...).*».

[6] Είναι οι διαταγές του Α/ΓΕΝ Περβαινά για προφυλάκιση των υπαξιωματικών. Στις ίδιες εντολές, διατάσσεται ο *«(...) Δ.Δ/ΒΝΣ (...) όπως (...) φυλακίση τον (...) κατηγορούμενον και υποβάλη έκθεσιν εις Πλοίαρχον Ευαγγελόπουλον Β.Ν. ενεργούντα προανάκρισιν (…)*». Πράγματι, ο ανθυπασπιστής Αρμ. Χ. Μπάλλας δεσμοφύλακας των κρατητηρίων του Β.Π. *ΕΛΛΗ,* φυλακίζει τους υπαξιωματικούς, υπογράφει ο ίδιος την έκθεση φυλάκισης και βάζει να υπογράψουν οι κρατούμενοι.

λίγες ημέρες (από 15 και 16 μέχρι 28 και 29 Μαρτίου 1968). Σε δύο έγγραφα[1] του Β.Π. *ΑΡΗΣ* με θέμα μεταγωγή κρατουμένων, διαβάζουμε πως μετάγονται στον Κορυδαλλό σε δύο φάσεις. Δέκα πέντε συνολικά μεταφέρονται υπό προφυλάκιση, ο Κούρος δεν περιλαμβάνεται σ' αυτούς και οι τελευταίοι πέντε δεν ακολουθούν τη μοίρα των υπολοίπων, τουλάχιστον όσον αφορά την ποινική δίωξη.

Οι υπαξιωματικοί της Δ.Α. θα μείνουν στις φυλακές μέχρι 10 Ιουλίου 1968, που θα απολυθούν, εκτός του Αντρέα Πολίτη, που θα αποφυλακισθεί σε πεντέμισι χρόνια τον Αύγουστο του 1973. Με πρωτοβουλία μερικών οικογενειών των υπαξιωματικών του ΕΛΛΗ συντάσσεται και στέλνεται γράμμα στον Παπαδόπουλο.[2] Οι υπογράφοντες γονείς διεκτραγωδούν την οικονομική τους κατάσταση με το πήγαινε έλα από διάφορα μέρη της Ελλάδος στις φυλακές, προσπαθούν να πείσουν τους αποδέκτες πως τα παιδιά τους μπήκαν στο πολεμικό ναυτικό από μικρή ηλικία, έγιναν άριστοι επαγγελματίες, προάγονται χωρίς προβλήματα κ.λ.π. και ζητούν να δείξει το ενδιαφέρον του. Είναι εμφανής η αγωνία των συντακτών του γράμματος. Πιθανότατα είχαν μάθει για τα βασανιστήρια και σε απόγνωση προβαίνουν σε προσπάθεια να ΄΄μαλακώσουν΄΄ το μηχανισμό, που ασχολείται με τα παιδιά τους. Υπογράφουν επτά από τις οικογένειες ενώ σημειώνεται σε υστερόγραφο πως «*Οι κατοικούντες εις τας απομεμακρυσμένας περιοχάς δεν ηδυνήθησαν να υπογράψουν*». Η επιστολή καταλήγει στο ναυτικό που την διαβιβάζει στον Βασιλικό Επίτροπο του Εκτάκτου Στρατοδικείου Αθηνών. Αντί άλλης απαντήσεως ο επίτροπος σημειώνει στο διαβιβαστικό «*να συγχρεωθή εις την ποινικήν δικογραφίαν*». Κανένας δεν πείσθηκε, ούτε συγκινήθηκε από το περιεχόμενο της επιστολής. Είναι ένδειξη το γράμμα αυτό, πως υποχρέωνε το σύστημα καταπίεσης, δίωξης, και καταστολής το συγγενικό περιβάλλον να καταβάλλει προσπάθειες για προστασία των ανθρώπων του, όταν έπεφταν στα χέρια της ασφάλειας, της ΕΣΑ, των μηχανισμών του καθεστώτος. Φαίνεται ειρωνικό σήμερα το περιεχόμενο της παραγράφου όπου οι υπογράφοντες παρακαλούν τον Παπαδόπουλο «*...όπως διαθέσητε ολίγον από τον πολύτιμον πράγματι χρόνον της αναδημιουργίας και νεκραναστάσεως της Ελλάδος...*» για να ασχοληθεί με τα παιδιά τους. Ο αποδέκτης της επιστολής, ήταν απόστρατος αξιωματικός, αλλά και Πρόεδρος της δικτατορικής Κυβέρνησης. Δε θα έμαθε ποτέ του για το γράμμα. Πέρασε το υπόλοιπο της ζωής του μετά το 1975 στα ίδια κελιά, που ήταν οι υπαξιωματικοί, όταν οι γονείς τους έγραφαν το γράμμα, στο οποίο δεν βρέθηκε απάντηση.

Από τους ιδιώτες που ενεπλάκησαν στην ίδια υπόθεση και είχαν προφυλακισθεί στις φυλακές Αβέρωφ, ο Κ. Τσακαρέστος θα απολυθεί επίσης στις 10 Ιουλίου 1968, όπως και ο Πρωτοπαππάς και ο Γ. Σοφός. Ο Κ. Σοφούλης θα απολυθεί τον Ιούλιο του 1971 και ο Γεράσιμος Νοταράς μετά πέντε χρόνια το Μάρτιο του 1973.

Στις 15 Ιουνίου 1968 ο Σόλων Ι. Παπαδόπουλος, Εισαγγελεύς Πρωτοδικών Αθηνών και βασιλικός επίτροπος του Έκτακτου Στρατοδικείου Αθηνών στέλνει τις κλήσεις στους κατηγορούμενους, τους καλεί να παρουσιαστούν ώρα 08.30 της 3ης Ιουλίου 1968 στο έκτακτο στρατοδικείο και τους ειδοποιεί να εκλέξουν συνηγόρους. Με το ίδιο έγγραφο γνωστοποιεί και κατάλογο μαρτύρων. Είναι οι Κούρος Νικόλαος, Σοφατζής Ευθύμιος, Βρουζάς Νικόλαος, Σουλιώτης Κων/νος, Ραυτόπουλος Κων/νος και Τραγέας Χρήστος.

Η παραπεμπτική διαταγή του «ΑΠΑΕΣΑ προς τον Βασ. Επίτροπον του Εκτάκτου Στρατοδικείου Αθηνών» περιλαμβάνει τριάντα ένα άτομα.[3]

Η πρόταση του ΑΠΑΕΣΑ είναι να μη γίνει κατηγορία κατά των Ροκόφυλλου, Δελούκα, Καλλιγά, Φεράλδη, Βρουζά, Ραυτόπουλου, Σοφατζή, Αναστασάκη και Σουλιώτη «*ελλείψει αποχρωσών ενδείξεων ενοχής*». Για τους υπόλοιπους, αφού περιγράφει τις πράξεις, που κατ' αυτόν τους καθιστούν ενόχους, προτείνει να δικαστούν «*επί παραβάσει του άρθρου 2 του Α.Ν. 509/67*». Βλέπουμε ότι η αρχική εκτίμηση και γραμμή του Ευαγγελόπουλου από την προανάκριση, διατηρείται και γίνεται σεβαστή σε όλη την πορεία της υπόθεσης.

Ο Γκιζίκης (ΑΠΑΕΣΑ) προτείνει επίσης για τους Φίλια και Παπασπηλιόπουλο (που δεν είχαν συλληφθεί), να διατηρηθεί η ισχύς των ενταλμάτων σύλληψης.Παρότι όμως τα πάντα είναι έτοιμα για τη δίκη, ο επίτροπος του έκτακτου στρατοδικείου δεν περιορίζεται σε ό,τι έχει συγκεντρωθεί από τις ανακρίσεις, αλλά και μετά τη διαταγή του ΑΠΑΕΣΑ ζητάει από τη Γενική Ασφάλεια πληροφορίες για τους κατηγορούμενους της «Δ.Α.», η οποία και σπεύδει να τις δώσει. Έτσι, για τον Νοταρά διαβάζουμε στο αντίστοιχο έγγραφο[4] της υποδιεύθυνσης Γενικής Ασφάλειας του τμήματος υπηρεσίας πληροφοριών, πως πριν το 1967 ανήκε στην κεντροαριστερά, ενώ μετά την 21η Απριλίου 1967 με τον Φίλια ίδρυσαν τη Δημοκρατική Άμυνα, ανέπτυξε αντεθνική δράση, στράφηκε κατά του κρατούντος κοινωνικού συστήματος κ.λ.π.

---

[1] Είναι τα έγγραφα Β.Π. *ΑΡΗΣ* Φ 2/24/68 από 29-3-68 και 2/25/68 από 29-3-68 προς Δ/νση Μεταγωγών Πειραιώς.

[2] Η επιστολή των οικογενειών των κρατουμένων διαβιβάζεται στον Βασιλικό Επίτροπο του Εκτάκτου Στρατοδικείου Αθηνών με ΓΕΝ/Β5-Ι φ.0020819/5/68/1-6-1968.

[3] Η κλήση προς όλους τους κατηγορούμενους της υπόθεσης αυτής φέρει στοιχεία Β.Ω.Υ. 342/68, από 15-6-68

Η παραπεμπτική διαταγή είναι του ΑΠΑΕΣΑ /Γραφ. Δικαστικού αριθμ. πρωτ. 353 Β.Υ. 205/4-6-68 και υπογράφεται από τον συνταγματάρχη Φαίδωνα Γκιζίκη, τον μετέπειτα «Πρόεδρο της Δημοκρατίας».

Οι παραπεμπόμενοι γι' αυτή τη δίκη της ΔΑ είναι οι: Νοταράς, Παπασπηλιόπουλος, Σοφούλης, Πολίτης, Καρακιτσάκης, Οικονομάκης, Γιαμπουράνης, Τζήμας, Μαυροβουνιώτης, Κατσούγκρης, Παντελής, Καλλιγάς, Ροκόφυλλος, Βρουζάς, Σουλιώτης, Φίλιας, Πρωτοπαππάς, Τσακαρέστος, Παπαδημητρίου, Ρέκκας, Μαρμαρινός, Μαργαρίτης, Μέξας, Σοφός, Σκαλτσάς, Κυριάκης, Δελούκας, Φεράλδης, Ραυτόπουλος, Σοφατζής και Αναστασάκης.

[4] Είναι το έγγραφο Υποδ/νσης Γεν. Ασφάλειας Υπηρεσίας Πληροφοριών, αριθμ. πρωτ. 71704 Φ 22 0892, από 22 Ιουνίου 1968, και υπογράφεται από τον Αστυν. Διευθυντή Α΄ Κων/νο Παπασπυρόπουλο.

Στις 3 Ιουλίου 1968 το Έκτακτο Στρατοδικείον Αθηνών[1] αφού ορκίστηκαν τα μέλη του, άρχισαν τη συνεδρίαση για να δικάσουν όσους αναφέρθηκαν ήδη, εκτός του Φίλια και Παπασπηλιόπουλου που δεν είχαν συλληφθεί.
Ο βασιλικός επίτροπος πρότεινε και όλοι συμφώνησαν να συνεκδικασθεί η υπόθεση των υπαξιωματικών με των ιδιωτών Νοταρά, Πρωτοπαπά, Σοφούλη, Τσακαρέστου και Ντόλκα «*λόγω συναυτουργίας*» και να χωριστεί για τους μη συλληφθέντες Φίλια και Παπασπηλιόπουλο.
Το στρατοδικείο απορρίπτει όλες τις ενστάσεις των συνηγόρων. Καταθέτουν οι μάρτυρες κατηγορίας, που ήδη έχει προτείνει ο ΑΠΑΕΣΑ, και ο Ευάγγελος Μάλλιος επιπλέον. Το στρατοδικείο, βγάζει την απόφαση[2] και καταδικάζει εκείνους, που κρίνει ως ενόχους ενώ για τους υπόλοιπους, αποφαίνεται ότι δεν συντρέχει περίπτωση αποζημιώσεως για όσο χρόνο παρέμεναν σε προφυλάκιση, «*...καθ' όσον ούτοι εγένοντο παραίτιοι εις ταύτην, εκ μεγάλης αυτών αμελείας...*».
Ο Νοταράς και ο Πολίτης, θα παραμείνουν στη φυλακή, μέχρι τον Μάρτιο και τον Αύγουστο αντίστοιχα του 1973. Ο Σοφούλης επίσης, μέχρι τον Ιούλιο του 1971. Οι υπόλοιποι «ελεύθεροι».
Σύντομα το ΓΕΝ εκδίδει απόφαση και συγκροτεί Πειθαρχικό Συμβούλιο,[3] όπου παραπέμπει τους υπαξιωματικούς με το ερώτημα της απόταξης. Το Συμβούλιο συνεδριάζει στις 9 Οκτωβρίου 1968 με μέλη τους Κουρτέση, Καλαματιανό και Αποστόλου και αποφαίνεται υπέρ της απόταξης και των δεκατεσσάρων υπαξιωματικών. Ο Πολίτης δεν περιλαμβάνεται στη διαδικασία αυτή, γιατί η κάθειρξη που του επιβλήθηκε επέβαλε άλλες ενέργειες. Προκύπτει πάντως από έγγραφο[4] του Β.Π. *ΑΡΗΣ*[5], πως ο υποπλοίαρχος (Πυρ) Μ. Γραμμένος βιάζεται και ζητάει από το ΓΕΝ «(…) *όπως επισπεύσει διαδικασίαν αποτάξεως και επαναμεταγωγής ανωτέρω καταδίκου εις κοινάς φυλακάς, δι' ους λόγους και κατά το παρελθόν μετήχθη* (…)».
Το πιθανότερο είναι, πως ο Πολίτης θεωρείται επικίνδυνος από τον διοικητή των φυλακών και ζητάει την απομάκρυνσή του. Η οποία όμως, δεν μπορεί να υλοποιηθεί όσο είναι εν ενεργεία. Μετά την απόταξη τα στελέχη των ΕΔ ως ιδιώτες πλέον, απομακρύνονται των στρατιωτικών φυλακών, γι' αυτό και πιέζει ο διοικητής των Ν/Φ ΑΡΗΣ. ΄΄Είναι επικίνδυνος ο Πολίτης, άρα αποτάξτε τον γρήγορα, ώστε σύντομα να απαλλαγούμε εμείς ως υπεύθυνοι για τη φύλαξή του.΄΄ Δεν ήταν τυχαίοι όποιοι επιλέγονταν για επάνδρωση των στρατιωτικών φυλακών.
Στις 26 Νοεμβρίου με απόφαση,[6] που δημοσιεύεται σε λίγο σε ΦΕΚ, αποτάσσονται οι υπαξιωματικοί του *ΕΛΛΗ* «(…) *διά βαρέα παραπτώματα περί την υπηρεσίαν και πειθαρχίαν*». Την απόφαση υπογράφει ο πρωθυπουργός και υπουργός Εθνικής Άμυνας Γεώργιος Παπαδόπουλος.
Έξι χρόνια μετά, στη μεταπολίτευση, όταν αποκατασταθούν, ο Οικονομάκης δεν θα ζει. Ο Μαυροβουνιώτης μετά πολλές επεμβάσεις στα πόδια του, το 1983 θα μεταχθεί στην κατάσταση της πολεμικής διαθεσιμότητας. Οι υπόλοιποι θα σταδιοδρομήσουν εν ενεργεία στο Πολ. Ναυτικό, εκτός του Πολίτη, του Μαρμαρινού και του Ρέκκα. Θα ξαναβρεθούν σε αίθουσα δικαστηρίου, στο Ναυτοδικείο, το 1975, και στο αναθεωρητικό αργότερα, το 1976, ως μάρτυρες κατηγορίας των μελών της ανακριτικής επιτροπής. Εκεί θα γίνουν ευρύτερα γνωστά τα συμβάντα στο *ΕΛΛΗ* από 27 Ιανουαρίου μέχρι 17 Φεβρουαρίου 1968. Τις μέρες δηλαδή που η ανακριτική επιτροπή υπό τον Ευαγγελόπουλο συγκέντρωσε το προανακριτικό υλικό για το πόρισμά του.

---

[1] Η σύνθεση και τα υπόλοιπα της δίκης προέρχονται από την απόφαση του έκτακτου στρατοδικείου, με αριθμ. 407/1968. Μέλη του στρατοδικείου είναι οι εξής.
Τέντες Αριστείδης, έφεδρος, ως Πρόεδρος, Νίκας Ευάγγελος, Ιωαννίδης Βασίλειος, Μηλιχούς Μιχαήλ, και Ζουλινού Χαράλαμπος ταγματάρχες Πεζικού ως στρατοδίκες. Βασιλικός Επίτροπος ο Αναστασόπουλος Κων/νος, έφεδρος στρατ. δικ. σύμβουλος Γ΄ τάξεως.
[2] Το στρατοδικείο επιβάλλει τις ακόλουθες ποινές:
Νοταρά Γεράσιμο ποινή πρόσκαιρης κάθειρξης οκτώ ετών
Σοφούλη Κων/νο ποινή πρόσκαιρης κάθειρξης πέντε ετών
Πολίτη Ανδρέα ποινή πρόσκαιρης κάθειρξης δέκα ετών
Πρωτοπαπά Χαράλαμπο ποινή φυλάκισης τεσσάρων ετών
Σοφό Γεώργιο ποινή φυλάκισης τεσσάρων ετών
Καρακιτσάκη Παναγιώτη ποινή φυλάκισης δύο ετών
Μαρμαρινό Ιωάννη ποινή φυλάκισης δύο ετών
Τις ποινές των Πρωτοπαπά, Σοφού, Καρακιτσάκη, Μαργαρίτη και Μαρμαρινού τις επιβάλλει με τριετή αναστολή, για όλους όσοι καταδικάσθηκαν σε κάθειρξη αναστέλλει τα πολιτικά δικαιώματα επί διετία και επί ένα χρόνο στους καταδικασθέντες σε φυλάκιση.
[3] Η απόφαση και η συγκρότηση του Πειθαρχικού είναι του Α/ΓΕΝ Περβαινά με ΓΕΝ/Β3 – Ι Φ 0021336/68/4 Σεπτ. 1968. Αποτελείται από τους πλωτάρχη Δ. Σταματόπουλο, υποπλοίαρχο Ν. Καλαματιανό και υποπλοίαρχο Α. Αποστόλου με αναπληρωματικούς τον πλωτάρχη Π. Κουρτέση και υποπλοίαρχο Δ. Μπεκιάρη. Αποφαίνεται υπέρ της απόταξης των Τζήμα, Παπαδημητρίου, Καρακιτσάκη, Ρέκκα, Οικονομάκη, Μαρμαρινού, Μέξα, Μαργαρίτη, Σκαλτσά, Κυριάκη, Μαυροβουνιώτη, Παντελή, Γιαμπουράνη και Κατσούγκρη.
[4] Είναι το έγγραφο Β.Π. *ΑΡΗΣ* Φ 02363/1/68/16 Ιουλίου 1968, υπογραμμένο από τον Γραμμένο ως κυβερνήτη του. Οι φυλακές έχοντας όνομα και σύνθεση πληρώματος πολεμικού πλοίου, είχαν και το διοικητή των φυλακών με την προσωνυμία του κυβερνήτη, τον υποδιοικητή ως ύπαρχο, πιο κάτω τον οπλονόμο κλπ.
[5] Β.Π.ΑΡΗΣ είναι η επίσημη ονομασία των ναυτικών φυλακών που μέχρι πριν λίγα χρόνια βρίσκονταν στο νησάκι Ψυτάλλεια έξω από την είσοδο του λιμανιού του Πειραιά. Η ιστορία και αυτού του νησιού είναι βαριά, όχι τόσο από τα χρόνια της δικτατορίας, όσο από του εμφυλίου πολέμου.
[6] Η απόφαση του Παπαδόπουλου για την απόταξη των υπαξιωματικών είναι η υπ. αριθμ. 21567/68 από 26-11-68.

Δ3α.-Η ΄΄ΚΑΘΑΡΣΗ΄΄ ΤΟΥ Κ/Δ ΕΛΛΗ

Στις 25, 29 και 30 Αυγούστου 1974, οι εφημερίδες[1] αναφέρθηκαν για πρώτη φορά στα βασανιστήρια που είχαν υποστεί στο *ΕΛΛΗ* οι υπαξιωματικοί της Δημοκρατικής Άμυνας, Νοταράς και Σοφός. Πρόβαλαν τα ονόματα του υποπλοιάρχου Κιοσσέ, του πλωτάρχη Καμαρινέα, του πλωτάρχη Τραγέα, του πλοιάρχου Ευαγγελόπουλου, των αστυνόμων της ασφάλειας Μάλλιου και Μπάμπαλη και του ταγματάρχη Θεοφιλογιαννάκου ως εμπλακέντων στην υπόθεση.
Το Αρχηγείο Ναυτικού διατάσσει τον υποναύαρχο Κουμανάκο να προβεί σε Ένορκη Διοικητική Εξέταση *«(...) προς διακρίβωσιν της βασιμότητος και εκτάσεως των δημοσιευθεισών εις τας εφημερίδας* (…) *επωνύμων καταγγελιών κατά Αξ/κών του Π.Ν.*».
Ο Κουμανάκος προβαίνει στην ΕΔΕ από τις 24 Σεπτεμβρίου μέχρις τις 9 Νοεμβρίου 1974, παίρνει σαράντα πέντε μαρτυρικές καταθέσεις και υποβάλλει στο Αρχηγείο Ναυτικού το πόρισμα.[2] Είναι εμφανής η προσπάθεια για μείωση των εντυπώσεων, όσον αφορά τα βασανιστήρια, καθώς επίσης και για αιτιολόγησή τους[3]. Προκύπτουν όμως και στοιχεία που φωτίζουν αρκετά την υπόθεση.
Ο Κουρός Νικόλας είχε αναφέρει («καρφώσει») την οργάνωση από τις 20 Ιουλίου 1967 περίπου στον τμηματάρχη του ΓΕΝ Β3 – ΙΙΙ Χρ. Τραγέα, και πήρε την εντολή να συνεχίσει το ρόλο του πράκτορα. Τον Ιανουάριο του 1968 έγινε η σύσκεψη στο ΓΕΝ υπό τον Α/ΓΕΝ Περβαινά, όπου συμμετείχαν οι αρχιπλοίαρχος Μπακόπουλος, πλοίαρχος Μαργαρίτης, πλωτάρχης Τραγέας, ταγματάρχης (ΠΖ) Θεοφιλογιαννάκος Θεόδ. (ΕΑΤ/ΕΣΑ), πλωτάρχης Καμαρινέας, ίσως δε και άλλοι. Εκεί πάρθηκε η απόφαση για σύσταση της ανακριτικής επιτροπής, που ήδη αναφέρθηκε και για την οποία διαταγή αναφέρει ο Κουμανάκος στο πόρισμα ότι *«(...) παρά τας ημετέρας ερεύνας ουδαμού ανευρέθη, έχουσα προφανώς – όσον αφορά εις τα αρχεία του ΑΝ – καταστραφεί λόγω παρελεύσεως πενταετίας (...)».*[4]
Έχει ήδη αναφερθεί πως, σημαντικό αρχείο «εξαφανίσθηκε» από το ΓΕΝ τις πρώτες ημέρες της μεταπολίτευσης. Η άποψη της «*καταστροφής λόγω παρελεύσεως, πενταετίας*», δεν είναι σύμφωνη με το όλο πνεύμα του πορίσματος, και η διαταγή μπορούσε εύκολα να βρεθεί και από άλλες πηγές, όπως και εντοπίσθηκε αργότερα. Είναι περίεργο πως ο Κουμανάκος δεν επέμεινε στην έρευνά της, αφού το περιεχόμενο έρχεται ενισχυτικό της θέσης των μελών της επιτροπής. Η χρήση της διαταγής θα διευκόλυνε τον Κουμανάκο, που εμφανώς θέλει να βοηθήσει τους κατηγορούμενους συναδέλφους του. Το ύφος και περιεχόμενο του εγγράφου, αλλά και η σύσταση της ανακριτικής επιτροπής, δεν αφήνει περιθώρια για παρερμηνείες. Η οργάνωση είναι ΄΄παράνομη΄΄, η διερεύνηση πρέπει να είναι ΄΄πλήρης΄΄ και ως προς την ΄΄έκτασιν΄΄ και ως προς την ΄΄διάρθρωσιν΄΄, το δε πόρισμα έπρεπε να υποβληθεί ΄΄το ταχύτερον΄΄. Αυτά αποτελούσαν πίεση στα μέλη της επιτροπής. Τη συμμετοχή Ευαγγελόπουλου και Καμαρινέα μπορεί κανείς να την αιτιολογήσει. Τον Κιοσσέ όμως, υποδιοικητή των ΟΥΚ, τον έβαλαν στην επιτροπή προφανώς λόγω καθηκόντων του και της εκπαίδευσής του στις ΗΠΑ ως βατραχανθρώπου. Όπου είχε περάσει και σχολείο ανάκρισης αιχμαλώτων, όπως ο ίδιος λέει στη συνέντευξή του στις 6-8-02. Ήταν σαν να του έλεγαν απαρχής τι τον ήθελαν. Η διαταγή περιλαμβάνει και τον Δουζίνα που δεν τον συναντάμε στην εξέλιξη των γεγονότων (προφανώς εκδόθηκε διορθωτική που τον εξαιρούσε), και τον Τσιοβαρίδη, που ενεχόμενος αργότερα στο ΄΄κίνημα του ναυτικού΄΄, αλλά και λόγω της στάσης που τήρησε κατά τις ανακρίσεις, δεν περιελήφθη στους κατηγορούμενους στη δίκη της μεταπολίτευσης.[5]
Αφού το πόρισμα Κουμανάκου περιγράφει ποιοι και πότε συνελήφθησαν και ανακρίθηκαν στο *ΕΛΛΗ*, αναφέρει ότι στη δίκη, 3 – 8 Ιουλίου 1968, καταγγέλθηκαν από τους παθόντες τα βασανιστήρια. Μαθαίνουμε έτσι, ότι την άνοιξη του 1969 διατάχθηκε από τον Διοικητή Στρατιωτικής Διοίκησης Αθηνών (ΣΔΑ), η διενέργεια έρευνας για τα καταγγελθέντα βασανιστήρια. Η εξέταση αυτή διενεργήθηκε από τον

---

[1] Βλ.Εφημερίδα τα «ΝΕΑ», στις 29 και 30-8-74 και «ΒΗΜΑ», στις 25-8-74.
[2] Η διαταγή για την ΕΔΕ Κουμανάκου εκδόθηκε με Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 451.10/3/74 από 11-9-74.
Το πόρισμα Κουμανάκου υποβάλλεται στο Α.Ν. με έγγραφο Δ.Ν.Ε Φ 454/29/74/9-11-74. Περιληπτική καταγραφή του περιεχομένου που καλύπτει τα συμβάντα στο ΕΛΛΗ και την κατανομή των ευθυνών, παρουσιάζεται ως Έγγραφο Νο 13 στο παράρτημα Α.
[3] Βλ. παράρτημα Β-IV συνέντευξη ΝΟΤΑΡΑ από 4-8-1981 όπου εκτός των άλλων στοιχείων που περιλαμβάνει η συζήτηση αυτή (που καταγράφεται είκοσι δύο χρόνια πριν αυτήν την εργασία και δώδεκα μετά τα βασανιστήριά τους στο ΕΛΛΗ), δίνει και την εντύπωσή του από τον τρόπο, που ο Κουμανάκος εμφανίζεται στην εξέτασή του ως μάρτυρα στην ΕΔΕ που διενεργούσε. Λέει ο Νοταράς: «*...με καλούν ως μάρτυρα. Την είχε αναλάβει κάποιος ναύαρχος, ...πήγα εγώ κατέθεσα, ο άνθρωπος αυτός ... σαφώς προσπάθησε να μπουρδουκλώσει την υπόθεση. Δηλαδή μέχρι τέτοιου σημείου, που ο δικαστικός, ...που τελεί χρέη γραμματέως, αγανάκτησε.. Λέει ΄΄ο άνθρωπος είναι πολίτης, δεν ξέρει από νομικά, δεν ξέρει από τέτοια και πάμε να τον αποπροσανατολίσουμε΄΄.... Δεν ξέρω αν ήταν σαφώς ιδεολογικά* {σ.σ. με το μέρος των κατηγορουμένων}*, ίσως να ήταν από αίσθημα αλληλεγγύης για το Σώμα, αλλά πάντως σαφώς εκείνη ήταν η κατεύθυνσή του. Βεβαίως από ένα σημείο και μετά, όταν εγώ αντιλήφθηκα αυτό το πράγμα, καταλαβαίνεις έβαλα τις φωνές,...»*
[4] Η διαταγή που δεν βρήκε ο Κουμανάκος είναι η ΒΝ/ΓΕΝ/ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΑΡΧΗΓΟΥ αριθ.75013/68/23-1-1968, προς τον πλοίαρχο Α. Ευαγγελόπουλο ΠΝ με θέμα «*Διενέργεια ενόρκου προανακρίσεως*» Το δε περιεχόμενό της είναι το εξής: «*Προβείτε εις διενέργειαν ενόρκου προανακρίσεως διά την πλήρη διερεύνησιν της διαρθρώσεως και εκτάσεως της διαπιστωθείσης ως υφισταμένης εν τω ΒΝ παρανόμου οργανώσεως. Ως βοηθοί σας ορίζονται οι κάτωθι: Αντιπλοίαρχος Χ.Δουζίνας, Πλωτάρχης Θ.Καμαρινέας, Υποπλοίαρχος Ν.Κιοσσές, Υποπλοίαρχος (Δικ) Α.Τσιοβαρίδης. Σχηματισθησομένη δικογραφία μετά οικείου πορίσματος να υποβληθή το ταχύτερον. Αντιναύαρχος Στ.Περβαινάς ΒΝ Αρχηγός ΓΕΝ».*
[5] Βλ.παράρτημα Β-Ι συνέντευξη Κιοσσέ την άποψή του για το ρόλο του Τσιοβαρίδη στην επιτροπή.

αντισυνταγματάρχη Πεζικού Νοστράκη Δημήτριο, αλλά ούτε αυτό μπόρεσε να βρει ο Κουμανάκος. Η εξέταση αυτή του Νοστράκου ήταν αποτέλεσμα της εξέτασης στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων προσφυγής βορειοευρωπαϊκών χωρών κατά της Ελλάδας. [1] Προκύπτει πως, ο Νοστράκης διενήργησε την προανάκριση από 25 Ιουλίου 1968 μέχρι 24 Ιανουαρίου 1969 και πήρε καταθέσεις στο εξάμηνο αυτό από επτά μάρτυρες. Κατέθεσαν όλοι πως δεν βασανίσθηκε κανείς. Φαίνεται φυσιολογικό αφού ως μάρτυρες εξετάσθηκαν οι Κιοσσές, Καμαρινέας, Μάλλιος, Μπάμπαλης, δύο υπαξιωματικοί και ένας ναύτης, που προφανώς ανήκαν στη φρουρά του ΕΛΛΗ ή στους ΟΥΚ. Ο Νοστράκης υποβάλλει στο Νοταρά ερωτήσεις, που δείχνουν με καθαρότητα, πως θέλει να τον εκθέσει, προβάλλοντας τα στοιχεία καταθέσεων του τελευταίου. Προσπαθεί ο αξιωματικός που διενεργεί προανάκριση για βασανιστήρια, να προσβάλλει τον καταγγέλλοντα, αντί να διαπιστώσει την αλήθεια. Και παίρνει καταθέσεις μόνον, από εκείνους ακριβώς που καταγγέλλει ο Νοταράς πως τον βασάνισαν.

Το στοιχείο που απαιτεί προβολή στη διατριβή, δεν είναι το ποιος βασάνισε ποιον (έχουν αποφανθεί δικαστήρια για το ερώτημα αυτό) αλλά η στάση των στελεχών των ΕΔ που εμπλέκονται στην υπόθεση. Ο Νοστράκος συμπλέει με τους κατηγορηθέντες από τον Νοταρά (και αργότερα καταδικασθέντες. Δεν γνωρίζουμε που καταλήγει η συγκεκριμένη προανάκριση, αλλά εάν κρίνουμε από τις ερωτήσεις και τους μάρτυρες που χρησιμοποιεί, είναι σίγουρο πως απαλλάσσει τους κατηγορηθέντες για βασανισμούς. Παράλληλα πρέπει να τονισθεί το γεγονός, πως καθυστερεί για την ολοκλήρωση της προανάκρισης. Έξη μήνες είναι μεγάλο διάστημα. Από την πλευρά της η δικτατορία ξέμπλεκε με τις υποθέσεις στελεχών που στρέφονταν εναντίον της σε λίγες ημέρες. Το είδαμε στην έρευνα κατ' επανάληψη.

Το πόρισμα του Κουμανάκου περιγράφει[2] τι καταγγέλλουν οι βασανισθέντες και τι συμπεραίνει ο ίδιος στο ζήτημα των κακοποιήσεων.

Το σκεπτικό του Κουμανάκου δείχνει διάθεση αποδυνάμωσης ευθυνών.

Αντιπαρερχόμενος *«(...) τας εώλους κατά το μάλλον αιτιάσεις* (…)» απαλλάσσει τους περισσότερους (Μάλλιο, Μπάμπαλη, Θεοφιλογιαννάκο, Τραγέα, Νικολόπουλο, Γεωργανάκη, Ευαγόρα, Κυριακόπουλο και Τσιπουρίδη). Προβαίνει τέλος στον καταμερισμό ευθυνών με αυτουργούς, συνεργούς ή και ηθικούς αυτουργούς τους Ευαγγελόπουλο, Καμαρινέα, Κιοσσέ, Ντάκουλα και Σωμαρίπα. Ο Κουμανάκος δείχνει πως δεν θέλει να σπρώξει για διώξεις και μάλιστα ποινικές. Περιορίζεται σε πρόταση για πειθαρχική δίωξη, και θεωρεί πως ό,τι συνέβη στο ΕΛΛΗ ξεκινούσε από υπηρεσιακό ενδιαφέρον «*..αν και υπερβάλλοντος...»* και όχι από ταπεινά ελατήρια, αφού αφορούσε την ασφάλεια πολεμικών πλοίων. Γι' αυτό προτείνει να παραπεμφθούν σε Ανακριτικό Συμβούλιο με το ερώτημα της αργίας δια προσωρινής απολύσεως τα μέλη της ανακριτικής επιτροπής (Ευαγγελόπουλος, Καμαρινέας, Κιοσσές και Τσιοβαρίδης). Οι δύο ανθυπασπιστές Ντάκουλας και Σωμαρίπας να τιμωρηθούν με πειθαρχική ποινή φυλακίσεως. Οι υπόλοιποι (Κωσταράς, Τσιπουρίδης, Κυριακόπουλος, Τραγέας και Νικολόπουλο) καμία ποινή. Αλλά και για τους άλλους, να εξετασθεί εάν είναι νόμιμο το να τους επιβληθεί ποινή, ή έχουν παραγραφεί τα όποια αδικήματα. Στο σημείο που ασχολείται με τις ευθύνες του Τσιοβαρίδη επισημαίνει, πως εάν από την αρχή τα είχε αναφέρει *«..ταύτα θα είχον έκτοτε αντιμετωπισθεί...»*. Ο Κουμανάκος εννοεί δηλαδή, πως αν ο Τσιοβαρίδης κατήγγειλε το 1968 τα βασανιστήρια, αυτά θα είχαν προληφθεί. Το γράφει ενώ όλοι γνωρίζουν ότι καταγγελίες για βασανιστήρια επί δικτατορίας μπορούσαν να στείλουν τον καταγγέλλοντα στη θέση των θυμάτων ή, το λιγότερο, του υπόπτου. Ανεξάρτητα εάν ο Τσιοβαρίδης όφειλε πράγματι να έχει προβεί στην καταγγελία. Όταν γινόταν στη μεταπολίτευση η ΕΔΕ για το ρόλο της ανακριτικής επιτροπής στο *ΕΛΛΗ*, ο Τσιοβαρίδης ήταν εκτός Ναυτικού, για τη συμμετοχή του στο Κίνημα του Μαΐου 1973. Δεν είχε ακόμα επανέλθει στην ενεργή υπηρεσία. Εν τούτοις κάποια ερωτηματικά μένουν, που τα απαλύνει το διάβημά του στον τότε ΑΣ, ο οποίος διέταξε και τη διακοπή των βασανιστηρίων. Είχε καθυστερήσει όμως.

Στο πόρισμα προτείνεται παραπομπή σε Πειθαρχικό με ερώτημα «αργίας δι' απολύσεως», υπάρχει ζήτημα παραγραφής των αδικημάτων, μη επιβολής πειθαρχικών ποινών και δεν γίνεται καμία αναφορά σε ποινικές ευθύνες και δίωξη. Είναι προφανές ότι, αν μπορούσε, δεν θα πρότεινε καμία δίωξη. Οι λόγοι είναι πως στο ΓΕΝ αρχηγός ακόμα είναι ο Αραπάκης, τα στελέχη που στήριζαν τη δικτατορία δεν έχουν διωχθεί, ο ενεργήσας την ΕΔΕ στην εφταετία είχε πάρει θέση και παρ' ότι δεν ήταν από τους πρωτεργάτες, είχε εκφρασθεί υπέρ της.

Τελικά ο Κουμανάκος δεν βοήθησε κανέναν με τις προτάσεις του, αφού στο ναυτοδικείο που ακολούθησε φάνηκε, πως η αποκληθείσα ΄΄κάθαρση΄΄ στις ΕΔ ξεκινούσε από το ναυτικό με σκληρές αποφάσεις.

Σε παράρτημα της ΕΔΕ υπάρχει «*ημερολόγιον των επί του ΕΛΛΗ καταγγελλομένων συμβάντων*», όπου καταχωρούνται τα περί βασανιστηρίων σημεία των καταθέσεων των κρατουμένων υπαξιωματικών, του

[1] Βλ. Έκθεση, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων με Θέμα ΄΄ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΥΠΟΘΕΣΙΣ΄΄ Προσφυγή υπ' αριθ.3321/67- Δανία εναντίον Ελλάδος, υπ' αριθμ.3322/67- Νορβηγία εναντίον Ελλάδος, υπ' αριθμ.3323/67 – Σουηδία εναντίον Ελλάδος και υπ' αριθμ.3334/67 –Ολλανδία εναντίον Ελλάδος σελ.380, Μέρος 1ον, Τόμος ΙΙ.

[2] Βλέπε ΕΓΓΡΑΦΟ Νο 13 στο παράρτημα Α, όπου επισημαίνεται η θεώρηση του Κουμανάκου για τα καταγγελλόμενα περί βασανιστηρίων.

Νοταρά και του Σοφού, καθώς επίσης και η διακίνηση ανακριτών και ανακρινόμενων. Το ημερολόγιο αυτό δεν επηρέασε τον Κουμανάκο στο πόρισμά του. [1]

Ο Αραπάκης, υποβάλλει το πόρισμα της ΕΔΕ στο ΑΕΔ, στις 19 Δεκεμβρίου 1974, με έγγραφο όπου καταλήγει στους δυνατούς τρόπους αντιμετώπισης του πειθαρχικού ή ποινικού μέρους.[2] Συμφωνεί και αυτός πως τα συμβάντα «(…) *δεν καθάπτονται της στρατιωτικής τιμής, καθ' όσον ετελέσθησαν ουχί εκ ταπεινών ελατηρίων, αλλά εν τη προσπαθεία διερευνήσεως της παρανόμου δράσεως Υπαξιωματικών, οίτινες συνέστησαν παράνομον οργάνωσιν* (…)» Ούτε το πόρισμα της ΕΔΕ ούτε ο Αρχηγός ΓΕΝ μιλάνε για δικτατορία, για δικαίωμα αντίστασης κατά της χούντας, για υπέρβαση καθηκόντων και αρμοδιοτήτων έστω από την επιτροπή.

Παραθέτει τις δυνατές λύσεις για πειθαρχική και ποινική δίωξη με έντεχνη καταγραφή των μειονεκτημάτων και πλεονεκτημάτων κάθε περίπτωσης, και πρόθεση να καθοδηγήσει τον αποφασίζοντα στην πιο ανώδυνη λύση.

Για το Πειθαρχικό μέρος αναφέρει και σχολιάζει τρεις λύσεις ως εξής:

- Να τεθεί η υπόθεση στο αρχείο με απόφαση του ΥΕΘΑ λόγω παραγραφής των αδικημάτων. Το μειονέκτημα που παρουσιάζει η λύση αυτή είναι, πως πιθανόν να θεωρηθεί ως αυθαίρετη και ανεξέλεγκτη ενέργεια.
- Να παραπεμφθούν όλοι ή μερικοί σε ανακριτικά-πειθαρχικά συμβούλια με το ερώτημα της αποτάξεως ή της αργίας δι' απολύσεως. Έτσι η υπόθεση κρίνεται με εμπεριστατωμένο τρόπο, αλλά οι παραπεμπόμενοι δεν κινήθηκαν από ταπεινά ελατήρια. {Υπονοεί επομένως πως δεν έθιξαν την στρατιωτική τιμή, ώστε να παραπεμφθούν για απόταξη.}
- Επιβολή ποινής αργίας δια προσκαίρου παύσεως, η άλλης συνηθισμένης πειθαρχικής από τον ΥΕΘΑ. Αλλά η λύση αυτή, γράφει ο Αραπάκης, παρουσιάζει την αδυναμία πως, επιβάλλεται πειθαρχική ποινή εν γνώσει του γεγονότος, ότι τα διαπραχθέντα αδικήματα έχουν παραγραφεί. Εκτός εάν χαρακτηρισθούν ως θίγοντα την στρατιωτικήν τιμήν. Γεγονός που κατά τον Κουμανάκο και τον Αραπάκη δεν συμβαίνει. Με τη λύση αυτή επιτυγχάνεται ταχύτητα τιμωρίας των υπευθύνων.

Οι λύσεις που αφορούν στο ποινικό μέρος της υποθέσεως είναι δύο:

- Προκαταρκτική εξέταση υπό ανωτέρου δικαστικού, εάν πρέπει να ασκηθεί ποινική δίωξη και τακτική ανάκριση στη συνέχεια. Με τον τρόπο αυτόν η υπόθεση αντιμετωπίζεται και εξαντλείται ολοσχερώς κατά τον πλέον αδιάβλητο τρόπο. Αλλά ασκείται ποινική δίωξη για αδικήματα, τα οποία πιθανόν έχουν αμνηστευτεί ή παραγραφεί και δίνεται έκταση και δημοσιότητα με δυσμενείς και άδικες για το Ναυτικό εντυπώσεις.
- Να μην προκληθεί καμία ποινική διαδικασία κατόπιν αποφάσεως ΥΕΘΑ λόγω παραγραφής ή αμνηστίας των εγκλημάτων. Το μειονέκτημα είναι ότι η θέση στο αρχείο πιθανώς να θεωρηθεί ως αυθαίρετη και ανεξέλεγκτη ενέργεια.

Τέλος, χωρίς να τάσσεται υπέρ της μιας ή της άλλης λύσης ο Α/ΓΕΝ προτείνει το θέμα με τις απόψεις του ΑΕΔ, να τεθεί στον ΥΦΕΘΑ και ΥΕΘΑ, για να πάρουν αυτοί απόφαση. Ο Αραπάκης με κάθε τρόπο αποστασιοποιείται της υπόθεσης και χωρίς να το κρύβει. Είναι προφανές ότι δεν θέλει να πάρει θέση, πράγμα απαράδεκτο για Αρχηγό. Έπρεπε να συμπληρώσει τη γνώμη του όπως έκανε αμέσως μετά ο Εγκολφόπουλος.

Το προτεινόμενο φάσμα των δυνατών τρόπων αντιμετώπισης των υπευθύνων για τα βασανιστήρια, είναι έξυπνα επιλεγμένο. Η πρόταση ανώδυνη για τα μέλη της ανακριτικής επιτροπής και πιο ανώδυνη για τον Αραπάκη. Δεν τους βοήθησε όμως έτσι. Σε λίγες ημέρες, στις 8/1, καθήκοντα Αρχηγού παραλαμβάνει ο Εγκολφόπουλος, που στέλνει στις 16 Ιανουαρίου στον ΑΕΔ την άποψή του[3] για πλήρη διαλεύκανση με ποινική δίωξη.

Σε δύο ημέρες ο Δ. Αρμπούζης ως ΑΕΔ διατάσσει τον ταξίαρχο (Δ) αναθεωρητή Γ΄ Καλίτση Κων/νο, να προβεί σε προκαταρκτική εξέταση, για εξακρίβωση των αναφερομένων στο πόρισμα και καταλογισμό ευθυνών από ποινικής πλευράς. Η εμπλοκή του ΑΕΔ εξηγείται από το ότι ακόμα ισχύουν οι αρμοδιότητες, που είχαν τροποποιηθεί επί επταετίας με μεταφορά αρκετών εξ αυτών από τους αρχηγούς των όπλων στον ΑΕΔ.

Στις 11 Φεβρουαρίου 1975 ο Ανδρέας Πολίτης καταθέτει μήνυση για την υπόθεση των βασανιστηρίων, που διαβιβάζεται από την Εισαγγελία Πρωτοδικών Αθηνών στον ΑΕΔ, για να ληφθεί υπόψη στην προκαταρκτική εξέταση.

---

[1] Βλ.ΑΚ σ.330 για αποσπάσματα του ημερολογίου. Επίσης για περιπτώσεις όπου ο Κουμανάκος έκλινε προς το μέρος της επταετίας βλέπε στο ίδιο σ.σ.115, 175,180.

[2] Είναι το Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 451.10/10/74/19 Δεκεμβρίου 1974 προς ΑΕΔ/1η ΜΕΟ, με υπογραφή Αραπάκη.

[3] Ο Εγκολφόπουλος στέλνει στον ΑΕΔ την άποψή του με έγγραφο Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 451.10/2/75 από 16 Ιανουαρίου 1975. Σύμφωνα μ' αυτήν *«...κρίνει ορθόν όπως εις την υπό εξέτασιν υπόθεσιν υιοθετηθεί η λύσις παραγράφου 14 Βα σχετικού, ήτοι, της πλήρους και ταχείας εκκαθαρίσεως διά της δικαστικής οδού της υποθέσεως προς άμεσον κολασμόν των υπευθύνων. Επιπροσθέτως εκτιμά ότι, επιβάλλεται η ταχεία επιβολή των προσηκουσών πειθαρχικών κυρώσεων μετά το πέρας της δικαστικής ερεύνης εν όψει προσεχών κρίσεων».*

Ο Καλίτσης τελειώνει την προκαταρκτική εξέταση και υποβάλλει αναφορά[1] στις 11 Μαρτίου. Δεν εντοπίσθηκε το αποτέλεσμα της προκαταρκτικής εξέτασης του Καλίτση αλλά μάλλον περιλάμβανε και τον Τσιοβαρίδη στους προτεινόμενους για δίωξη (αυτό υποστηρίζει ο Κιοσσές). Ο Αρμπούζης, που ασκεί και την ποινική δίωξη, διατάσσει τον Επίτροπο του Διαρκούς Ναυτοδικείου να εκτελέσει τακτική ανάκριση.
Το Ναυτοδικείο δικάζει και επιβάλλει ποινές αυστηρότερες από των καταδικασθέντων των Σωμάτων Ασφαλείας και του Στρατού.[2] Στον Ευαγγελόπουλο οκτώ χρόνια φυλάκιση, στον Καμαρινέα επτά, στον Κιοσσέ οκτώ, στον Ντάκουλα δύο, στον Σωμαρίπα δέκα οκτώ μήνες και στον Τσιπουρίδη φυλάκιση έξι μηνών με τριετή αναστολή.
Από τα πρακτικά του αναθεωρητικού δικαστηρίου καταγράφονται οι παράγοντες της δίκης[3] και οι μάρτυρες υπεράσπισης των κατηγορουμένων. Παρουσιάζει ενδιαφέρον ο αριθμός των στελεχών του ναυτικού, που προσέτρεξε για υπεράσπισή τους, όπως τονίζει και ο Κιοσσές στη συνέντευξή του.
Η δίκη κράτησε τρεις ημέρες. Οι «υπαξιωματικοί του *ΕΛΛΗ*» ως μάρτυρες κατηγορίας πλέον, καταθέτουν τι υπέστησαν το διάστημα, που ήταν κρατούμενοι στο *ΕΛΛΗ*. Κάποια σημεία από το αναθεωρητικό κρίνεται σκόπιμο να επισημανθούν.
Ο Στεργίου είχε συλληφθεί και αυτός για την υπόθεση. Στις 24 Ιανουαρίου 1968 φυλακίσθηκε στο *ΕΛΛΗ* και αφέθηκε ελεύθερος στις 12 Φεβρουαρίου 1968, αφού διαπιστώθηκε, ότι το μόνο του έγκλημα ήταν η συγκατοίκησή του με τον Καρακιτσάκη. Ο Καμαρινέας στην απολογία του (σελίδα 38 των πρακτικών)[4] καταθέτει πως «(…) *ο εκ των μαρτύρων κατηγορίας Στεργίου ήτο ιδικός μας πράκτωρ και μας έδωσεν αρκετάς πληροφορίας* (…)». Εν τούτοις κακοποιήθηκε ο Στεργίου στο ΕΛΛΗ όπως προκύπτει από τα πρακτικά. Δεν γίνεται αντιληπτό γιατί προσπαθεί να τον εκθέσει έτσι ο Καμαρινέας.
Ξεκαθαρίζει για μια φορά ακόμα ο ρόλος του Τσιοβαρίδη ως γραμματέα της ανακριτικής επιτροπής. Όλοι οι ανακριθέντες στο *ΕΛΛΗ* και ο Νοταράς καταθέτουν και στο Αναθεωρητικό, (μετά από σχετικές ερωτήσεις, κυρίως των συνηγόρων υπεράσπισης), πως ο Τσιοβαρίδης όχι μόνο φερνόταν καλά, αλλά τους βοηθούσε στις ανακρίσεις. Σε μια μάλιστα περίπτωση συντόνισε Νοταρά και Πολίτη, ώστε να συμβαδίζουν οι καταθέσεις τους. Εξάλλου, ο ίδιος ανέφερε στον τότε Αρχηγό του Στόλου Μπακόπουλο για τα βασανιστήρια και με ενέργεια του τελευταίου, σταμάτησαν οι δραστηριότητες της ανακριτικής ομάδας.
Για τον Κιοσσέ οι μάρτυρες υπεράσπισης κατέθεσαν δύο εντυπωσιακά στοιχεία. Το ένα, γνωστό στο ναυτικό εκείνη την εποχή, αναφερόταν στη δράση του στην Κύπρο. Το άλλο ότι ήταν αντίθετος προς το καθεστώς της 21ης Απριλίου (καταθέσεις Στεργίου και Ν. Μπέτση) και ότι στην εξάρθρωση της οργάνωσης για το κίνημα του ναυτικού τον Μάιο 1973 είχε συλληφθεί στην Κρήτη (Καταθέσεις Κ. Χαϊδεμένου και Α. Τζιφάκη).[5]

---

[1] Η διαταγή για προκαταρκτική εξέταση διαβιβάζεται με έγγραφο ΑΕΔ/ Δνσις Δικ./Νομοθ. Φ. 610/135053 από 17 Ιανουαρίου 1975.
Το έγγραφο της Εισαγγελίας Πρωτοδικών Αθηνών, με τη μήνυση και αναφορά του Πολίτη, είναι με αριθμ. πρωτ. Φ 12630/ 24 Φεβρουαρίου '75 και διαβιβάζεται με Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 451.10/20/75 από 12-3-75.
Η άσκηση ποινικής δίωξης γίνεται από ΑΕΔ (Αρμπούζη) με έγγραφη δ/γή ΑΕΔ Φ 630/135846, από 19 Μαρτίου 1975, προς Επίτροπο Διαρκούς Ναυτοδικείου.

[2] Βλέπε ημερήσιο τύπο Αθηνών για δίκη βασανιστών ΕΣΑ στο Στρατοδικείο Αθηνών Αύγουστο-Σεπτέμβριο 1975. Επίσης για τη δίκη βασανιστών αστυνομικών της ασφάλειας Αθηνών στο Μικτό Κακουργοδικείο Χαλκίδας από 11-30/11/1975. Η απόφαση του Ναυτοδικείου για το *ΕΛΛΗ* είναι η 476/1975 και του Αναθεωρητικού η 101/1976 από 11-3-76.

[3] Το Αναθεωρητικό δικαστήριο συνεδρίασε από 9 μέχρι 11 Ιουλίου 1976 για να δικάσει την έφεση των καταδικασθέντων στο Ναυτοδικείο.
Οι δικαστές του Αναθεωρητικού ήταν οι: Φραγκούλης Δημήτριος αναθεωρητής Α΄ Πρόεδρος, Διγενόπουλος Δημοκλής, Νόβακ Γεώργιος, Κωστόπουλος Σπύρος, Δηματάτης Θεμιστοκλής αναθεωρητές Γ΄ Μέλη. Επίτροπος ήταν ο Καλίτσης Κων/νος, αναθεωρητής Β΄. Μάρτυρες κατηγορίας είχαν κληθεί οι: Α. Πολίτης, Α. Μαυροβουνιώτης, Ε. Ρέκκας, Γ. Νοταράς, Β. Παντελής και Α. Στεργίου. Με αίτηση των κατηγορουμένων κλήθηκαν ως μάρτυρες οι Μανουσάκης Δημοσθένης, Αργυρίου Σταύρος, Μαργαρίτης Κων/νος, Καραθανάσης Ιωάννης (που δεν παρουσιάσθηκαν) και οι αντισυνταγματάρχες (Δ) Τσιοβαρίδης Αθανάσιος, υποναύαρχος ε.α. Σταμούλης Δημήτριος και πλοίαρχος ε.α. Τραγέας Χρήστος, που ήταν παρόντες και κατέθεσαν.
Ως μάρτυρες υπεράσπισης κατέθεσαν:
Για τον Ευαγγελόπουλο: οι αντιναύαρχοι ε.α. Περβαινάς Σταύρος, Μανωλόπουλος Θεόδωρος, Καλογερόπουλος Ζώης, Γιαννόπουλος Αριστείδης και ένας υποναύαρχος ε.α., ο Γεωργουσόπουλος Βασίλειος.
Για τον Καμαρινέα: οι αντιναύαρχοι ε.α. Χατζηκώστας Αντώνιος, Χαρλαύτης Παύλος και Κουτσούκος Χρήστος, καθώς επίσης ο αντισυνταγματάρχης ε.α. Νίκας Ευάγγελος.
Για τον Κιοσσέ: οι αντιπλοίαρχος ε.α. Πετρόπουλος Ευστάθιος, πλωτάρχης Αναγνωστόπουλος Αθανάσιος, πλωτάρχης (Μ) Χαϊδεμένος Κων/νος, πλοίαρχος Γκιόκεζας Αθανάσιος, πλοίαρχος (Μ) Τζιφάκης Αέτιος, αρχικελευστής Πάνου Ιωάννης, υποπλοίαρχος Παπαδόπουλος Σπύρος, πλωτάρχης Στεργίου Βασίλειος, αντιπλοίαρχος Μάντζαρης Βελισσάριος, αντιπλοίαρχος (Μ) Πετρόπουλος Παναγιώτης, αντιπλοίαρχος ε.α. Ματάλας Δημήτριος, πλωτάρχης ε.α. Μπέτσης Νικόλαος και οι Λάγιος Πέτρος και Ηλιάδης Θεόδωρος.

[4] Η απόφαση του Ναυτοδικείου είναι η 476/1975 και του Αναθεωρητικού η 101/1976 από 11-3-76.

[5] Ο Γκιόκεζας πάει στο ναυτοδικείο και καταθέτει, ως όφειλε, υπέρ του Κιοσσέ. Δεν λέει τίποτα όμως για τη σχέση Κιοσσέ με την οργάνωση του κινήματος. Μετά από χρόνια και σε επιστολή του στον γράφοντα από 22-9-2002 αναφέρει «*…Εκτός από τον Κολιγιάννη που ήταν κανονικά μυημένος και συμμετείχε ενεργά στο κίνημα του Ναυτικού, οι Πετρόπουλος, Κιοσσές και Αναγνωστόπουλος, ήσαν ενήμεροι από μένα για το σχέδιο κινήσεως και είχαν ανεπιφύλακτα δεχτεί να το υποστηρίξουν με τη συμμετοχή τους…*». Τα ίδια ονόματα, και Κολιγιάννη και Γκιόκεζα αναφέρει στη συνέντευξή του (βλ.παράρτημα Β-Ι) και ο Νικολόπουλος ως ανήκοντες στο περιβάλλον Περβαινά. Αργότερα προσχώρησαν στην ΄΄τάση΄΄ Σταματελόπουλου, που διαμορφώθηκε σταδιακά μετά τις διαφωνίες του τελευταίου με τους υπόλοιπους της ΄΄επαναστατικής΄΄ επιτροπής. Η οποία ΄΄επιτροπή΄΄ εκτιμάται πως δρούσε μάλλον άτυπα, άναρχα, ασυντόνιστα, στο παρασκήνιο και χωρίς ποτέ να πάρει συγκεκριμένη μορφή, διάσταση και κύρια αρμοδιότητες. Αυτές μάλιστα σταδιακά μηδενίσθηκαν και σε ατομικό επίπεδο των συντελεστών και πρωτεργατών του πραξικοπήματος, αφού τα μέλη της από ΄΄επαναστάτες΄΄ μετεξελίχθηκαν σε κυβερνητικούς και κρατικούς παράγοντες, τους οποίους οι φυγόκεντρες τάσεις κλιμακωτά έστειλαν σπίτια τους, πλην του Ιωαννίδη που έμεινε τελευταίος και μόνος.

Από την πλευρά τους οι κατηγορούμενοι δεν παραδέχθηκαν, ότι ενεργούσαν ως όργανα της 21ης Απριλίου, αλλά ενεργούσαν για ανακάλυψη οργάνωσης που είχε σκοπό δολιοφθορές σε πολεμικά πλοία. Αρνήθηκαν ότι έγιναν βασανιστήρια στο *ΕΛΛΗ* και μόνο ο Ευαγγελόπουλος (σελίδα 37 των πρακτικών) παραδέχθηκε ότι *«… εις μία των περιπτώσεων παρεφέρθην και εχαστούκισα τον Μαυροβουνιώτην…»* και ο Κιοσσές (σελίδα 39 των πρακτικών) ότι *«… ευρισκόμενος εις κατάστασιν εκνευρισμού εκτύπησαν μίαν μόνο φοράν τον Μέξαν …»*.
Η απόφαση του Αναθεωρητικού, που εκδόθηκε στις 11 Μαρτίου 1976, μείωσε τις ποινές του Ναυτοδικείου. Του Ευαγγελόπουλου η ποινή από οκτώ σε ένα χρόνο φυλάκιση, του Καμαρινέα από επτά χρόνια σε δέκα μήνες, του Κιοσσέ από οκτώ σε δύο χρόνια, του Ντάκουλα από δύο χρόνια σε οκτώ μήνες, του Σωμαρίπα από δέκα οκτώ μήνες σε έξι. Και ο Τσιπουρίδης αθωώνεται των κατηγοριών με ψήφους τρεις κατά δύο.
Όλοι αφήνονται ελεύθεροι επειδή οι ποινές επιβλήθηκαν με τριετή αναστολή, πλην του Κιοσσέ. Ο οποίος οδηγείται πάλι στις φυλακές για να εκτίσει το υπόλοιπο της ποινής του, που ήταν ένας χρόνος και οκτώ μήνες. Θα πρέπει σύντομα να αφέθηκε ελεύθερος, αφού εξέτισε τα δύο τρίτα της ποινής του. Ο ίδιος στη συνέντευξή του λέει, πως έμεινε στον Κορυδαλλό δέκα οκτώ μήνες. Δεν ήταν χουντικός με την κρατούσα έννοια. Πίστεψε και αυτός στις εξαγγελίες ειδικά στην αρχή. Δραστηριοποιήθηκε στις 13 του Δεκέμβρη 1967, βοηθώντας την εγκατάσταση του νέου Α/ΓΕΝ (και πεθερού του) Περβαινά στο κτήριο της πλατείας Κλαυθμώνος, που ήταν το Γενικό Επιτελείο Ναυτικού. Υπήρξε συνεργάτης τους στην «Υπόθεση *ΕΛΛΗ*». Ειδικά του Περβαινά, που τον ενέπλεξε στην ανακριτική επιτροπή. Ο βίαιος και παρορμητικός του χαρακτήρας εκτιμάται, πως συνέβαλε στη συμπεριφορά του. Η εκπαίδευσή του στις ΗΠΑ ως βατραχανθρώπου, ήταν πρόσθετο στοιχείο που πάρθηκε υπόψη για την ένταξη του στην ανακριτική ομάδα. Και αφού φόρτισαν το κλίμα με τα περί «*δολιοφθορών στα Πλοία, σαμποτάζ, βομβών, κομμουνιστών κλπ.*» εξαπολύθηκαν όλοι κατά των υπόπτων «*...εθεώντο δε την φάλαγγα (...) και διά νευμάτων ερύθμιζαν την έναρξη και την λήξη* (…)». Μετά την ποινική ακολουθεί η πειθαρχική δίωξη με παραπομπή[1] των Ευαγγελόπουλου, Καμαρινέα και Κιοσσέ σε Πρωτοβάθμιο Ανακριτικό Συμβούλιο. Που αποφαίνεται για τους δύο δεύτερους με ψήφους τρεις έναντι δύο, πως πρέπει να *΄΄αποβληθούν για παραπτώματα θίγοντα την στρατιωτική τιμήν΄΄*. Για τον Ευαγγελόπουλο δεν γνωρίζουμε την απόφαση του Πρωτοβαθμίου, επειδή δεν εντοπίσθηκαν τα πορίσματα και ο ίδιος δεν προσφεύγει σε δευτεροβάθμιο, όπως οι άλλοι δύο. Δεν γνωρίζουμε επίσης την απόφαση του δευτεροβαθμίου για τους Καμαρινέα και Κιοσσέ. Το πώς έβλεπαν τα μέλη των πειθαρχικών συμβουλίων τον Κιοσσέ αλλά και τον Καμαρινέα, προκύπτει από την απόφαση του πρωτοβαθμίου. Συνήθως οι αποφάσεις είναι παμψηφεί. Εδώ έχουμε μια απόφαση οριακή, που είναι τρεις κατά, έναντι δύο υπέρ. Και αυτό μάλιστα μετά τις αποφάσεις των δικαστηρίων. Δεν είναι απλή η ερμηνεία της ψηφοφορίας αυτής. Ο Κιοσσές είχε συμπάθειες μεταξύ των στελεχών του ναυτικού, ανεξάρτητα από τη στάση που τήρησε στην υπόθεση ΕΛΛΗ. Κάποιοι ίσως είδαν συγκριτικά με των άλλων μεγάλη την ποινή του ναυτοδικείου. Ακόμα περισσότεροι ερμήνευσαν τη συμμετοχή του, ως συνέπεια του ότι ήταν Α/ΓΕΝ ο πεθερός του. Επομένως επιμερίζουν την ευθύνη, και σε εκείνον που τον έμπλεξε, μειώνοντας την ενοχή του ίδιου. Η λογική της ευθύνης του διατάσσοντος την παρανομία, θα αργήσει να αποβληθεί από τα στελέχη των ΕΔ, που γαλουχήθηκαν μ' αυτήν και στις παραγωγικές σχολές και στο στράτευμα στη συνέχεια. Το σκεπτικό των πορισμάτων στο ΄΄κίνημα΄΄ του βασιλιά της 13ης Δεκεμβρίου, που ήδη εξετάσαμε, είναι ενδεικτικό για αυτό το θέμα.
Έτσι έκλεισε και η υπόθεση *ΕΛΛΗ*, η μοναδική περίπτωση που σύνδεσε το Ναυτικό με βασανιστήρια στελεχών του από συναδέλφους τους, αλλά και η μόνη για την οποία ασκήθηκε ποινική δίωξη μεταπολιτευτικά στο ΠΝ για συμπεριφορές κατά τη δικτατορία 1967-1974.

Δ4.- ΠΑΡΑΙΤΗΣΕΙΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΕΔ ΣΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ

Η υποβολή παραίτησης από στέλεχος των ΕΔ, είναι περίπλοκη υπόθεση. Ειδικά στη διάρκεια της δικτατορίας. Οι συνήθεις γραπτές παραιτήσεις με προβολή άλλων λόγων γίνονταν δεκτές, εφ' όσον πληρούνταν οι προϋποθέσεις του νόμου για προβλεπόμενο ελάχιστο χρόνο υπηρεσίας. Διαφορετικά η απάντηση ήταν αρνητική. Όπως π.χ. στην περίπτωση λοχαγού του ΣΞ που προσφεύγει στο Συμβούλιο Επικρατείας και δικαιώνεται[2] με το αιτιολογικό πως, ενώ δήλωνε πως θα πληρώσει για το υπόλοιπο οφειλόμενο χρόνο υπηρεσίας, δεν έκαναν δεκτή την παραίτησή του. Η απόφαση αυτή, έγινε γρήγορα γνωστή και έκανε αίσθηση στα ενδιαφερόμενα στελέχη, διότι όπως πίστευαν όλοι, ήταν η πρώτη φορά που γινόταν

[1] Οι διαταγές σύστασης των Ανακριτικών είναι του μεν Πρωτοβαθμίου (για Ευαγγελόπουλο, Καμαρινέα και Κιοσσέ) η ΑΕΔ/ΑΝ/1ον ΕΓ/1 Φ.451.11/8/76/27-8-1976 για δε το Δευτεροβάθμιο (για Καμαρινέα και Κιοσσέ που προσφεύγουν σ' αυτό όπως έχουν δικαίωμα) η ΑΕΔ/ΑΝ/1ον ΕΓ/1 Φ.453/132/76/26-11-1976. Το Πρωτοβάθμιο έχει σύνθεση υπό Πρόεδρο τον αντιναύαρχο Δ.Θεοδώρου και μέλη τους υποναυάρχους Γ.Τσίλλη, Ι.Γεωργιάδη και Χ.Σολιώτη καθώς και τον δικαστικό σύμβουλο Γ΄Τάξεως Μ.Φουκαράκη. Η σύνθεση του Δευτεροβαθμίου για Καμαρινέα και Κιοσσέ έχει ως Πρόεδρο τον αντιναύαρχο Σ.Σούλη και τους αρχιπλοιάρχους Α.Δαμιράλη, Π.Μανώλο και Ι.Βασιλειάδη καθώς και τον δικ.σύμβουλο Γ΄Τάξεως Ε.Ψαρρά ως μέλη. Οι πολλοί ναύαρχοι στο Πρωτοβάθμιο αιτιολογούνται επειδή ο Ευαγγελόπουλος όταν παραπέμπεται φέρει τον βαθμό του υποναυάρχου.
[2] Η απόφαση για τον προσφεύγοντα λοχαγό στο Συμβούλιο Επικρατείας είναι από το Τμήμα Γ΄του ΣΕ με αριθ.3565/1970. Για καταβολή αποζημίωσης από παραιτούμενο βλ. ΑΚ σ.141 και στο ίδιο υποσημείωση α/α 223 στη σ.459.

κάτι τέτοιο. Να σημειωθεί πως η σταδιοδρομία στις ΕΔ τότε, δεν θεωρούνταν και τόσο ελκυστική. Δεν ήταν λίγοι όσοι, ήθελαν να δοκιμάσουν την τύχη τους έξω από αυτές. Όμως με την κατάσταση πολιορκίας και μερικής επιστράτευσης λόγω της μη λήξης τυπικά του πολέμου με την Αλβανία, δε μπορούσαν να παραιτηθούν. Το ίδιο και όταν ίσχυε ο στρατιωτικός νόμος και η αναστολή μέρους του Συντάγματος. Η αποδοχή μιας παραίτησης εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια του ΥΕΘΑ με βάση ισχύουσα διαδικασία. [1]
Την υποχρέωση για παραμονή στο στράτευμα επί χρόνο τριπλάσιο του χρόνου φοίτησης, και σε κάθε περίπτωση όχι κάτω από δέκα χρόνια μετά το τέλος της φοίτησης, προβλέπει άλλο διάταγμα «*Περί Υποχρεώσεων των Μονίμων Αξιωματικών των Ενόπλων Δυνάμεων*». Το ίδιο διάταγμα όμως πρόβλεπε, πως εάν κάποιος ζητήσει να φύγει πριν την εκπλήρωση αυτής της υποχρέωσης, τότε γίνεται μεν δεκτή η παραίτηση, πλην όμως θα κληθεί να καταβάλει τόσα χρήματα, όσα είναι ο βασικός μισθός του επί τους μήνες της υπολειπόμενης υποχρέωσης παραμονής στο στράτευμα. Αυτό ήταν και το σκεπτικό της απόφασης του ΣΕ που μνημονεύεται εδώ.
Κάποιοι από τα στελέχη των ΕΔ που δεν ήθελαν να συνδέεται η άσκηση εξουσίας της χούντας με τους ίδιους, υπέβαλλαν τις παραιτήσεις τους προβάλλοντας και τους λόγους. Η αντίδραση της ηγεσίας των ΕΔ, δηλαδή του καθεστώτος, ήταν ανάλογη με το περιεχόμενο των αναφορών παραίτησης και του τρόπου με τον οποίο ο καθένας ανέπτυσσε τους λόγους του.
Υπήρξαν και περιπτώσεις, που προτίμησαν το σίγουρο τρόπο της φυγής στο εξωτερικό και της αίτησης πολιτικού ασύλου. Τα στελέχη αυτά κηρύχθηκαν λιποτάκτες με διάφορες συνέπειες. Μέχρι και αφαίρεση της ιθαγένειας, εκτός της άσκησης πειθαρχικής (δηλαδή απόταξης) και ποινικής δίωξης ήτοι παραπομπής στο ακροατήριο και καταδίκης. Εξετάζονται παρακάτω αυτές οι περιπτώσεις.
Κάποιες από τις παραιτήσεις ήταν απλές δηλώσεις πως δεν συμπράττουν, επομένως αποχωρούν, όπως π.χ. του αρχηγού του ναυτικού Εγκολφόπουλου, αργότερα του Σούτσου, του Κονοφάου ή προφορικές (Τζανετάκης που δεν ολοκληρώθηκε). Μερικές άλλες ενώ στην αρχή έφεραν ως αιτιολογικό διάφορους λόγους, στη συνέχεια τους συγκεκριμενοποίησαν ως σχετιζόμενους με το καθεστώς της 21ης Απριλίου 12967.
Δεν είναι δυνατόν να διαχωριστούν οι παραιτήσεις αυτές όπως, και οι φυγή στο εξωτερικό (λιποταξία), σε εκείνες που πράγματι είχαν ως αιτία την αντίθεση με τη δικτατορία και σε άλλες, που οι πραγματικοί λόγοι ήταν άσχετοι με τη χούντα π.χ. οικονομικοί. Ίσως πίσω από τις ενέργειες μερικών, να κρυβόταν η επιθυμία για εργασία πιο προσοδοφόρα εκτός των ΕΔ, ή το να ζήσουν στο εξωτερικό και επέλεξαν τον γρήγορο, ανώδυνο, αλλά και τιμητικό λόγω της δικτατορίας δρόμο της φυγής και της καταγγελίας του καθεστώτος. Η ουσία είναι πως τα γραπτά κείμενα, οι δηλώσεις των ίδιων, οι συνέπειες, η απήχηση στα μέσα ενημέρωσης και στην κοινή γνώμη, έφερε αυτά τα στελέχη (για οποιονδήποτε λόγο και εάν έδρασαν), αντίθετα στο καθεστώς. Και επέφεραν και πλήγμα σ' αυτό αφού, με τις ενέργειές τους απέδειχναν πως υπήρχαν και διαφωνούντες στρατιωτικοί μέσα στις ΕΔ. Υπήρξαν και στα τρία όπλα τέτοιες περιπτώσεις, αλλά μόνον για το ναυτικό διατίθενται στοιχεία και παρουσιάζονται.
Η παραίτηση είναι μια κίνηση που εκτελείται από ένα μόνον άτομο (η παραίτηση πολλών στρατιωτικών συγχρόνως, μπορεί να θεωρηθεί ΄΄στάση΄΄).

Πλωτάρχης **Τζανετάκης** Τζανήμπεης

Ο Τζανετάκης έγινε μεταπολιτευτικά βουλευτής, υπουργός και πρωθυπουργός. Στις 21/4/67, ανέβηκε στο ΓΕΝ και υπέβαλλε προφορικά την παραίτησή του στον Α/ΓΕΝ Εγκολφόπουλο. Ο αμέσως επόμενος αρχηγός ο Δέδες, που παρέλαβε από τον παραιτηθέντα Εγκολφόπουλο στις 24/4,γράφει μια έκθεση για τον Τζανετάκη όπου, περιλαμβάνει ό,τι ακριβώς του είπε ο προκάτοχός του.[2] Ο Εγκολφόπουλος όφειλε να πει στον διάδοχό του το γεγονός, ο οποίος και το περιέλαβε στον ατομικό φάκελο του πλωτάρχη. Η νέα ηγεσία δεν πείσθηκε από τον βασιλόφρονα αξιωματικό, πως δεν είχε πλέον πρόβλημα και δεν επιμένει στην παραίτησή του, με αποτέλεσμα στις 22 Αυγούστου 1967 ο πλωτάρχης Τζανετάκης παραλαμβάνει έγγραφο,[3] που είναι η κρίση του ως αποστρατευτέου με βάση τον Αναγκαστικό Νόμο 47/1967. Φέρει την υπογραφή του Δέδε, και του πλοιάρχου (Ο) Κ. Αλευρά που ασκούσε τα καθήκοντα Δ.Γ.Γ.Ε.Ν. (Διευθυντής Γραμματείας ΓΕΝ). Έτσι, ο

[1] Αυτό πρόβλεπε το Β.Δ.202/1970 ενώ την υποχρέωση για τη διάρκεια παραμονής στο στράτευμα, προβλέπει το ΝΔ 561/1970 «*Περί Υποχρεώσεων των Μονίμων Αξιωματικών των Ενόπλων Δυνάμεων*.

[2] Ο Α/ΓΕΝ υποναύαρχος Ιπ. Δέδες γράφει στην έκθεσή του για τον Τζανετάκη με ημερομηνία 15 Μαΐου 1967: «*Την 24η Απρ. 1967 ο προκάτοχός μου, αντιναύαρχος Κ. Εγκολφόπουλος, κατά την παράδοσιν των καθηκόντων Α/ΓΕΝ μοι εγνώρισεν ότι, το εσπέρας της 21ης Απριλίου ο Πλωτάρχης Τζανετάκης, υπηρετών εις ΝΣΠ, ανήλθεν εις ΓΕΝ και του ανέφερε ότι, θέτει εις την διάθεσίν του την παραίτησίν του, διότι ούτος κατετάγη εις το Β.Ν. και ωρκίσθη εις πολίτευμα Βασιλευομένης Δημοκρατίας. Ο τότε Α/ΓΕΝ τω συνέστησε επί του προκειμένου να επανέλθη αργότερον, αφού σκεφθή περισσότερον την ενέργειάν του. Μετά παρέλευσιν 15θημέρου, μη πληροφορηθείς ουδεμίαν παραίτησιν, διέταξα τον ΑΚΒ να καλέση τον εν τη περίληψη Πλωτάρχην και να τον ερωτήση εάν υπάρχη εκκρεμότης τις επί του άνω θέματος. Ούτος τω απήντησεν ότι δεν υπάρχη ουδέν θέμα και ότι εάν υπήρχε θα το διετύπωνε γραπτώς*». Η φιλοβασιλική τοποθέτηση του Τζανετάκη είναι δεδομένη, γνωστή και ενέχεται στο έγγραφο του Δέδε.

[3] Είναι το ΓΕΝ/Β3 – ΙΙ Φ 020154/243/67/22-8-67, που κοινοποιεί στον Τζανετάκη την κρίση του ως αποστρατευτέου με το ακόλουθο αιτιολγικό: «*Δι' ουσιώδη έλλειψιν προσόντων. Ούτος πολιτικολογεί, γεγονός αποδεικνύον ότι δεν έχει ανωτέραν αντίληψιν περί των εκ του αξιώματός του απορρεουσών υποχρεώσεων και αφοσίωσιν και προσήλωσιν εις το στρατιωτικόν καθήκον. Δεν θεωρείται κατάλληλος διά την ενάσκησιν καθηκόντων του βαθμού του*».

Τζανετάκης Τζανήμπεης του Πέτρου, γεννημένος το 1927 στο Γύθειο,[1] μάχιμος αξιωματικός τάξης ΣΝΔ 1949, δεν κρίθηκε κατάλληλος από το Δέδε το 1967, για τα καθήκοντα του πλωτάρχη του Πολεμικού Ναυτικού. Αργότερα κρίθηκε κατάλληλος για πρωθυπουργός της χώρας.
Ως απόστρατος αξιωματικός συμμετέχει στην οργάνωση «Ελεύθεροι Έλληνες», με αποτέλεσμα να συλληφθεί τον Ιούλιο του 1969 από την ΕΣΑ, και να κρατηθεί στη Δροσιά από τον Αύγουστο 1969 μέχρι τον Απρίλιο 1970. Στη συνέχεια εκτοπίζεται στα Κύθηρα μέχρι τον Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου. Στις 21 Ιουλίου 1974 παρουσιάζεται στο Βοτανικό, ανακαλούμενος με το Π.Δ. 506/20-7-74 στα πλαίσια της γενικής επιστράτευσης, που κήρυξε η δικτατορία λίγες μέρες πριν την πτώση της.
Στις 18/4/75 αποκαθίσταται στο βαθμό του πλοιάρχου και αποστρατεύεται την επομένη 19/4/75. Το 1984 αποκαθίσταται στο βαθμό του αντιναυάρχου, με βάση το Ν. 1447/84. Από τον Δεκέμβριο 1977 εκλέγεται συνεχώς βουλευτής Αθηνών. Το 1980 έγινε υπουργός και το 1989 πρωθυπουργός. Δεν ήταν πολλές οι περιπτώσεις στελεχών των ΕΔ που προέβησαν σε ενέργεια όπως ο Τζανετάκης την πρώτη ημέρα του πραξικοπήματος. Ανεξάρτητα εάν ως αιτιολογία πρόβαλλε τον όρκο του στη βασιλευόμενη δημοκρατία, και όχι το γεγονός πως είχε καταλυθεί η δημοκρατία. Στη συνέχεια, άγνωστο για ποιους λόγους αναιρεί την απόφαση αυτή, χωρίς να αποφύγει τελικά την αποστρατεία.

Αντιναύαρχος **Εγκολφόπουλος** Κ.

Το 1967 και τριάντα πέντε ημέρες μετά την παραλαβή καθηκόντων του ως Αρχηγός του Ναυτικού, ο αντιναύαρχος Κ. Εγκολφόπουλος παρέδωσε την αρχηγία απ' την οποία, με την έκρηξη του πραξικοπήματος, είχε παραιτηθεί.[2]
Γεννήθηκε το 1912 στο Μόλο Φθιώτιδας. Το 1933 ονομάστηκε σημαιοφόρος μάχιμος και βρέθηκε στο αντιτορπιλικό *ΨΑΡΑ*, στο κίνημα του 1935. Δικάζεται και αθωώνεται για τη συμμετοχή στο κίνημα αυτό, και λίγο αργότερα ως υποπλοίαρχος κυβερνήτης του Υ/Β *ΝΗΡΕΥΣ* το οδηγεί στη Μέση Ανατολή, στις 26 Απριλίου 1941. Σταδιοδρομεί κανονικά, εξαντλεί την ιεραρχία μέχρι το 1967, όπως προαναφέρθηκε, και τέλος συλλαμβάνεται πάλι και κρατείται από 23 Μαΐου μέχρι 24 Ιουλίου 1973 για το κίνημα του '73, του οποίου είχε προταθεί να αναλάβει την αρχηγία. Στη δίκη των βασανιστών στελεχών του στρατού/ ΕΣΑ στη μεταπολίτευση, αναφέρθηκαν στις συνθήκες κράτησης του Εγκολφόπουλου και στην ανάκρισή του στην ΕΣΑ και οι κατηγορούμενοι Χατζηζήσης και Κουλουμβάκης όπως και ο μάρτυρας υπεράσπισης ταγματάρχης Α.Μανωλόπουλος. Ο τελευταίος προσπάθησε να μειώσει τον Εγκολφόπουλο, καταθέτοντας για προσφορά σοκολάτας στον επίτιμο τότε αρχηγό του ναυτικού, αφού ήδη είχαν αναφερθεί σε πρόβλημα υπογλυκαιμίας του τελευταίου. Παρέλειψαν επίσης να αναφερθούν στην εν γένει συμπεριφορά και απειλές του ανακριτή του Κουλουμβάκη παρόντος και του Μανωλόπουλου, που ήταν υπό εκπαίδευση στις ανακρίσεις και βοηθός του Κουλουμβάκη. Δεν είναι από κανέναν αποδεκτό να φέρονται έτσι σε τέως αρχηγό ενός όπλου. Αλλά και στο Βοτανικό του ναυτικού, όπου κρατήθηκε για τριάντα ημέρες ο Εγκολφόπουλος, η συμπεριφορά δεν ήταν η πρέπουσα, όπως προκύπτει εμμέσως από δικό του έγγραφο προς τον αρχηγό του στρατού για τον Μανωλόπουλο Οι συνθήκες ανάκρισης του Εγκολφόπουλου στην ΕΣΑ από τους Μανωλόπουλο και Κουλουμβάκη προκύπτουν από απόσπασμα πρακτικών της δίκης των βασανιστών Θεοφιλογιαννάκου, Χατζηζήση, Σπανού κ.λ.π. που διαβιβάζει ο Πρόεδρος του Διαρκούς Στρατοδικείου Αθηνών στο ΑΝ.[3] Το έγγραφο αυτό και την κατάθεση του Μανωλόπουλου σχολιάζει γραπτά ο Εγκολφόπουλος προς τον ΑΣ. Στο ίδιο έγγραφο του στρατοδικείου και στα διαβιβαζόμενα πρακτικά με την κατάθεση Μανωλόπουλου, προκύπτει πως ο τελευταίος επιβεβαιώνει ότι, ο Κουλουμβάκης ήταν ο ανακριτής και του πλωτάρχη Γ.Δεμέστιχα, του αντιπλοιάρχου Π.Παναγιωταρέα όπως και του Στράτου. Που προφανώς είναι ο Χριστόφορος Στράτος συλληφθείς επίσης για την οργάνωση του κινήματος. Και για τους τρεις ο Μανωλόπουλος καταθέτει πως «*...χωρίς καμία πίεση, κατέθεσαν ότι εγνώριζαν...*».
Εκείνο που δεν γνωρίζει ο Μανωλόπουλος, όπως και πολλοί άλλοι, είναι πως τα στελέχη που ήταν οργανωμένα για το κίνημα είχαν συζητήσει να μην κρύψουν τίποτε στις ανακρίσεις. Για να δειχθεί η έκταση της οργάνωσης κ.ο.κ. όπως αναλυτικότερα παρουσιάζεται και με σχετικές μαρτυρίες παρακάτω.
Δεν ήταν σπάνιο το φαινόμενο, να προσπαθούν στις δίκες οι κατηγορούμενοι για βασανισμούς και οι μάρτυρες υπεράσπισής τους, να εκθέτουν, προσβάλλουν, μειώνουν τους μάρτυρες κατηγορίας ή τους

[1] Τα στοιχεία προέρχονται από απόσπασμα μητρώου του Τζανετάκη του ΓΕΝ/Β3 – ΙΙΙβ από 24-2-88.
[2] Δεν ήταν τόσο απλό το πέρασμα του Εγκολφόπουλου από το ΓΕΝ, τις μέρες του πραξικοπήματος. Ούτε η πορεία του τα χρόνια της δικτατορίας, ως απόστρατου, ήταν ήρεμη. Στο βιβλίο του ο Χαρατσής (ό.π.) καταχωρεί αρκετά και με λεπτομέρειες για το πώς αντέδρασε ο Α/ΓΕΝ στις 21-4-67 και αργότερα. Τα σχετικά με τη σταδιοδρομία του Εγκολφόπουλου στοιχεία είναι από καταχωρήσεις σε απόσπασμα μητρώου του ΓΕΝ/Β3-ΙΙΙ.
[3] Τα πρακτικά της δίκης διαβιβάζει ο Πρόεδρος του Διαρκούς Στρατοδικείου Αθηνών στο ΑΝ/Γρ.Δικ. Νομοθετικού με έγγραφο Διαρκές Στρατοδικείο Αθηνών αριθ.πρωτ. 251/24-11-1975. Το έγγραφο αυτό και την κατάθεση του Μανωλόπουλου σχολιάζει ο Εγκολφόπουλος προς τον ΑΣ/Γρ.Αρχηγού με έγγραφό του ΑΝ/ΓΡ.ΑΡΧΗΓΟΥ Φ.900/248/75/8-12-1975.

καταγγέλλοντες τα βασανιστήρια.[1] Τα πρακτικά αυτών των δικών, οι εφημερίδες της εποχής που τα δημοσιεύουν και τα βιβλία που εκδόθηκαν και περιέχουν τα πρακτικά αναφέρουν συχνά τις προσπάθειες αυτές. Δεν ήταν λίγοι οι βασανιζόμενοι και ανακρινόμενοι, όπως ο Εγκολφόπουλος, που δεν είχαν τίποτε να πουν, επειδή εξ άλλου δεν υπήρχε εμπλοκή τους στις υποθέσεις. Ο Εγκολφόπουλος δεν είχε ανάμειξη στην οργάνωση του κινήματος του Μαίου 1973, εκτός της πρότασης που του έγινε, να αναλάβει την αρχηγεία. Εν τούτοις συνελήφθη και κρατήθηκε και οι συνθήκες κράτησης, στερήσεων, συμπεριφορών και ανάκρισης για την ηλικία του, ήταν βασανισμός.

Το μητρώο του (όπως δυστυχώς τα μητρώα όλων των αξιωματικών) παραθέτει ξερά μόνο τις μεταβολές βαθμών και καθηκόντων με τα αντίστοιχα διατάγματα. Θα έπρεπε να καταχωρείται η ουσιαστική ιστορία και τα γεγονότα, που συνδέουν τον καθένα και την ιδιότητά του με τα δρώμενα της εποχής που υπηρέτησε. Ο Εγκολφόπουλος επανέρχεται στην ενεργό υπηρεσία ως πρώτος Α/ΓΕΝ της μεταπολίτευσης, και παραλαμβάνει από τον Αραπάκη στις 8-1-1975 για ένα χρόνο ακριβώς μέχρι τις 8-1-1976 που παραδίδει στο Μουρίκη. Η θητεία του συνδέεται με τις πρώτες ουσιαστικές κινήσεις αποχουντοποίησης του ναυτικού και τις πειθαρχικές και ποινικές διώξεις (ποινική μόνον της υπόθεσης ΕΛΛΗ) όσων είχαν επί δικτατορίας συμπράξει ενεργά με την χούντα, και υποπέσει σε ανάλογα αδικήματα. Ο αξιωματικός αυτός ασκεί διοίκηση με αυστηρότητα και δίκαια. Δεν διστάζει να επιβάλλει πειθαρχικές ποινές και σε μεγάλους βαθμούς, όπως θεωρείται του πλοιάρχου, και σε αξιωματικούς που φέρουν την αίγλη του αντιστασιακού και του ΄΄κινηματία΄΄ ως μέλη της οργάνωσης για το κίνημα Μαίου 1973. Με εκτεταμένη και αυστηρή αιτιολογία τιμωρεί με ΄΄επίπληξη΄΄ τον πλοίαρχο Γκιόκεζα διότι *«...επεδείξατε....ερεθιστικότητα... αδημονία.... προθυμία προς παροχήν πληροφοριών...»* που δεν είναι και στοιχεία μειωτικά για τον τιμωρούμενο, ο οποίος εξελίσσεται κανονικά και παραλαμβάνει και αρχηγός του στόλου σε λίγα χρόνια. Δύο μήνες νωρίτερα έχει στείλει ΄΄Εμπιστευτικό- Προσωπικό΄΄ έγγραφο [2] προς τους πλοιάρχους του ΄΄κινήματος΄΄ Σ.Αργυρίου, Δ.Τρουπάκη, Κ.Κουσουρή, Π.Μάλλιαρη, Ν.Παππά, Μ.Παπαθανασίου, Α.Σέκερη και Π.Παναγιωταρέα με θέμα ΄΄Αντικανονικαί Ενέργειαι΄΄. Γράφει ο Εγκολφόπουλος πως «*...μεθ' εκπλήξεως και βαθείας λύπης...»* πληροφορήθηκε, πως μαζί και με άλλους (που δεν αναφέρονται στο κείμενο) είχαν υποβάλλει στον ΥΕΘΑ Αβέρωφ επιστολή με υποδείξεις, ιδέες υπηρεσιακού χαρακτήρα με συνέπεια *«...βραχυκυκλώσεως της ιεραρχίας...»*. Ο τρόπος αυτός δεν ήταν καινοφανής, ούτε και η τελευταία ενέργεια στελεχών των ΕΔ για ενημέρωση υπουργού εθνικής άμυνας, όπως και άλλων πολιτικών και κομμάτων. Ο Εγκολφόπουλος όμως προσπαθούσε να βάλει μια τάξη στο ναυτικό μετά τη δικτατορία, και πληροφορήθηκε το κείμενο από τον ΥΕΘΑ. Από την άλλη πλευρά οι επανελθόντες σε ενεργό υπηρεσία αξιωματικοί από την αποστρατεία και τις διώξεις, αντιμετώπιζαν με ενθουσιασμό τη νέα κατάσταση. Με διάφορους τρόπους, μεταξύ των οποίων και η ενημέρωση του Αβέρωφ όπως αποδείχθηκε, προσπαθούσαν να προσφέρουν από την δική τους πλευρά στην αναδιοργάνωση και αποχουντοποίηση των ΕΔ. Την στελέχωση της ηγεσίας του ναυτικού από αποτάκτους και επανελθόντες της οργάνωσης για το κίνημα, την αποκάλεσαν ΄΄φούντα΄΄, όσοι από τους υπόλοιπους δυσαρεστήθηκαν. Σε αντιδιαστολή με το ΄΄χούντα΄΄, υπονοώντας πως άλλαξε μεν η δικτατορία, αλλά ήρθε μια νέα ομάδα ισχύος με επίσης αυταρχικές διαθέσεις. [3]

Ο Εγκολφόπουλος τελειώνει το κείμενο του εγγράφου, που είναι ιδιαίτερα αυστηρό, με την παρατήρηση πως *«...επροξενήσατε βλάβην εις ότι αφορά εις τας επ' ωφελεία του ναυτικού φροντίδας της ηγεσίας, ως και κηλίδα εις την καλήν φήμην αυτού...»*. Η κίνηση των στελεχών να υποβάλουν έγγραφο με ιδέες και προτάσεις στον Αβέρωφ, είναι παράβαση κανονισμών, παράκαμψη ιεραρχίας, ομαδοποιημένη ενέργεια, και αντιστρατιωτική. Ο Α/ΓΕΝ δεν έχει άδικο να εξανίσταται, αλλά σοφά ενεργώντας δεν τους τιμωρεί και δεν κοινοποιεί και το έγγραφό του με το βαρύ περιεχόμενο στον ΥΕΘΑ. Και τούτο διότι θα έπρεπε να πάρει ακόμα πιο αυστηρά μέτρα, να το λάβει υπόψη του στις κρίσεις, που δεν ήταν ότι το καλύτερο, με τις συνθήκες που επικρατούσαν το 1975.

Έγγραφο με ισχυρή πίεση στέλνει[4] ο Εγκολφόπουλος προς τον ΑΕΔ για θέματα κατανομής και διαχείρισης της αποκαλούμενης στρατιωτικής βοηθείας των ΗΠΑ.

---

[1] Βλέπε ημερήσιες εφημερίδες Αθηνών Αυγούστου Σεπτεμβρίου 1975 (ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, ΒΗΜΑ, ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ Κ.Λ.Π.). για τα πρακτικά της δίκης των βασανιστών ΕΣΑ. Επίσης βλέπε πρακτικά της δίκης των βασανιστών αστυνομικών στη Χαλκίδα από ημερήσιο τύπο Αθηνών (ΝΕΑ, ΒΡΑΔΥΝΗ κ.λ.π.) από 11 μέχρι 30-11-1975.

[2] Η επίπληξη στον Γκιόκεζα επιβάλλεται από τον Εγκολφόπουλο με έγγραφο ΑΝ/ΓΡ.ΑΡΧΗΓΟΥ φ.900/187/75/16-10-1975. Το αυστηρό έγγραφο προς τους πλοιάρχους του ΄΄κινήματος΄΄ είναι το ΑΝ/ΓΡ.ΑΡΧΗΓΟΥ αριθ.φ. 900/135/75/18-8-1975.

[3] Βλ.συνέντευξη Παπαχρήστου παράρτημα Β-Ι όπου δίνει την αρνητικότερη από όλους ερμηνεία για την έκφραση. «*… ΄΄φούντα΄΄ από ότι θυμάμαι εννοούσαμε αυτούς τους γιαλατζί αντιστασιακούς και ιδίως κατά την άποψη τη δική μου του κινήματος. Το οποίο ήταν ένα κίνημα κατευθυνόμενο από τον Αβέρωφ και Σια για να αποκτήσουν και αυτοί αντιστασιακές περγαμηνές….»*

[4] Βλ.κεφ. Γ18α

Ο χρόνος που παρέμεινε ως Α/ΓΕΝ δεν ήταν μεγάλος,[1] για να προλάβει να σφραγίσει το ναυτικό με πράξεις μακρόχρονων επιπτώσεων. Το κύρος που διέθετε στα στελέχη του ναυτικού και η στάση του επί δικτατορίας, έδωσε στη θέση την ανάλογη αίγλη που είχε τρωθεί με την παρουσία εκεί επί επτά χρόνια στελεχών συνεργασθέντων με τη δικτατορία και κύρια του Μαργαρίτη και του Αραπάκη. Σε διάφορα έγγραφα που παρουσιάζονται στην εργασία και φέρουν την υπογραφή του Εγκολφόπουλου, φαίνεται ότι η διοίκησή του είχε τα προσδοκώμενα αποτελέσματα. Πέτυχε να ισορροπήσει γρήγορα το ναυτικό στη μεταπολίτευση, στα πλαίσια που ήθελε η παραδοσιακή δομή του αλλά και η πολιτική ηγεσία της μεταπολίτευσης (Αβέρωφ ΥΕΘΑ και Καραμανλής Πρωθυπουργός). Προς την οποία δεν δίσταζε να αναφέρεται και αναλύει τα θέματα, όπως εκείνος νόμιζε, πως έπρεπε να παρουσιάζονται.
Επανερχόμενοι στην αρχή της δικτατορίας βλέπουμε πως, η αντικατάσταση του Εγκολφόπουλου ως Α/ΓΕΝ από τον Δέδε στις 24-4-1967 είναι και η αφορμή για αλλαγές στην ηγεσία του Ναυτικού.[2] Αποστρατεύεται ο Μασουρίδης (Υ/ΓΕΝ), ο Δενεζάκος (ΑΑΠ) και ο Ψαλλιδάκης (Τεχνικός Επιθεωρητής). Ο Μασουρίδης θα απασχολήσει και αργότερα τη χούντα. Θα περάσουν ακόμα πολλοί μήνες μετά τον Δεκέμβρη του 1967 με τις αποστρατείες λόγω του ΄΄κινήματος του βασιλιά΄΄, όπως και τις αλλαγές του επόμενου χρόνου, για να σταθεροποιηθεί για αρκετά χρόνια η ηγεσία του ναυτικού με τον Μαργαρίτη αρχηγό.

Υποπλοίαρχος (Μ) Ι. **Κάντας**

Ο Ι. Κάντας υπέβαλε στις 27 Σεπτεμβρίου 1967 την παραίτησή του με αναφορά προς τον προϊστάμενό του Διευθυντή Τεχνικής Διεύθυνσης του Βασιλικού Ναύσταθμου Σαλαμίνας (ΔΤ/ΒΝΣ). Ως λόγους πρόβαλε τα οικονομικά και την ψυχολογική του κατάσταση «*… λόγω των πολλών ατυχών περιστατικών άτινα συνέβησαν κατά την διάρκειαν της σταδιοδρομίας μου …*». Το ΓΕΝ δεν κάνει δεκτή την παραίτηση και του το γνωρίζει με έγγραφο[3] μετά τετράμηνο, στις 17 Ιανουαρίου 1968. Ο Κάντας επανέρχεται με νέα παραίτηση, ξεχνά ψυχολογικούς και οικονομικούς λόγους, και προβάλλει πιο ουσιαστικούς αυτή τη φορά. [4] Αναφέρει ότι ήδη επήλθε ηρεμία στη χώρα σύμφωνα με τις δηλώσεις του πρωθυπουργού *«..., συνεπεία της οποίας η επανάστασις της 21ης Απριλίου προχωρεί ανενόχλητος εις το έργον της …*» Ζητά την επανεξέταση της παραίτησής του, προσθέτοντας πως λόγω του φιλελεύθερου χαρακτήρα του θα προβεί σε ενέργειες που θα βλάψουν την υπηρεσία, χωρίς να την ωφελήσουν. Καθιστά την υπηρεσία υπεύθυνη γι' αυτό και σημειώνει, πως όταν υπέβαλλε την αναφορά παραίτησης,επικρατούσε σύγχυση στον πολιτικό τομέα και ασάφεια *«...της θέσεως της Επαναστατικής Κυβερνήσεως, ως προς τους θεμελιώδεις θεσμούς του Πολιτεύματος, εις τους οποίους θεσμούς έδωσα όρκον πίστεως και υποταγής...»* Μετά την 13η Δεκέμβρη 1967 όλα ξεκαθάρισαν και η θέση της επαναστατικής κυβέρνησης τον βρίσκει αντίθετο «*…, με αποτέλεσμα την ασυνέπειαν εμού προς τον όρκον και την συνείδησίν μου ...»* Και αφού δεν μπορεί να είναι συνεπής στον καθορισμό από τον Παπαδόπουλο της υποχρέωσης των αξιωματικών να μεταλαμπαδεύσουν το πνεύμα της 21ης Απριλίου, υποβάλλει «*…. εσχάτην έκκλησιν όπως η υπηρεσία ... προς το συμφέρον της ιδίας επανεξετάση ... την παραίτησίν μου …*»
Ο Κάντας δεν αρκείται στην υποβολή αυτής της αναφοράς στο προϊστάμενο κλιμάκιο, αλλά την κοινοποιεί στο ΓΕΝ και στον ΑΑΠ. Προφανώς τον έχουν συμβουλεύσει, να προ-βεί σ' αυτήν την ενέργεια στα πλαίσια διαδικασίας τέτοιας, ώστε να μην υποστεί ποινική δίωξη. Δεν εξηγείται διαφορετικά η εξέλιξη της υπόθεσης και μόνον η πειθαρχική δίωξη.
Διατάσσεται ο αντιπλοίαρχος Ι. Καραθανάσης, Διευθυντής Διοίκησης ΒΝΣ, να κάνει ΕΔΕ «*προς εξακρίβωσιν αιτίων και συνθηκών υφ' ας ο Υποπλοίαρχος Κάντας υπέβαλλε (...) την αναφοράν (...) ην*

[1] Ο Εγκολφόπουλος είναι τάξης 1933 με αριθ. μητρώου 578. Ο αμέσως επόμενος αρχηγός (για ένα χρόνο και αυτός) που παραλαμβάνει το 1976 είναι ο Σ. Μουρίκης έξη τάξεις μετά (σημαιοφόρος το 1939). Έπεται ο Κονοφάος κατά τέσσερις τάξεις νεώτερος (αριθ. μητρώου 711 τάξη εξόδου 1943). Επομένως ήδη ο ΄΄παππούς΄΄ είναι μεγάλος για το ναυτικό το 1976 ακόμα και ο Μουρίκης τον επόμενο χρόνο. Όταν ο Εγκολφόπουλος παραλαμβάνει για δεύτερη φορά Α/ΓΕΝ το 1975 είναι 63 ετών (γεννημένος το 1912), ενώ το 1967 που διετέλεσε για λίγες ημέρες μέχρι το πραξικόπημα ήταν 55 ετών. Ο Κονοφάος παραλαμβάνει σε ηλικία 53 ετών (γεννημένος το 1923), ο Δέδες είχε παραλάβει σε ηλικία 54 (γέννηση το 1913), ο Περβαινάς επίσης 54 (γεννημένος το 1914), ο Μαργαρίτης 50 ετών (γεννημένος το 1918, παρέλαβε το 1968) και ο Αραπάκης γεννημένος το 1923, παραλαμβάνει το 1973 σε ηλικία επίσης 50 ετών. Στον πίνακα 5 με τα κοινωνιολογικά στοιχεία που είναι και οι εν ενεργεία στις 20-4-1967 ο Εγκολφόπουλος είναι ο πρώτος και ο Κονοφάος 47ος, που σημαίνει πως μεσολάβησε στη δικτατορία η απομάκρυνση σαράντα πέντε αξιωματικών αρχαιότερων του Κονοφάου, από τους οποίους μόνον οι έξη έγιναν αρχηγοί (Δέδες, Περβενάς, Μαργαρίτης, Αραπάκης απί χούντας, Εγκολφόπουλος που σφραγίζει αρχή και τέλος της επταετίας και Μουρίκης.).
[2] Η ηγεσία του Ναυτικού στις 20 Απριλίου 1967 και εκείνη που τη διαδέχθηκε λίγες ημέρες αργότερα ήταν η εξής: Αρχηγός ΓΕΝ ο Εγκολφόπουλος, που παρέδωσε στον Δέδε στις 24/4. Αρχηγός Αιγαίου Πελάγους ο Δενεζάκος, που αποστρατεύεται και παραδίδει στον Ροζάκη στις 29/4, που εν συνεχεία παραδίδει στον Πανά στις 18/5. Αρχηγός Κρητικού και Ιονίου Πελάγους ο Δέδες, που παραδίδει στον Ροζάκη. Υπαρχηγός Ναυτικού ο Μασουρίδης, που αποστρατεύεται και παραδίδει στον Δ. Σούτζο στις 13/5. Και τέλος Τεχνικός Επιθεωρητής ο Ψαλλιδάκης, που αποστρατεύεται και παραδίδει στον Παπαδιαμάντη. Τα στοιχεία είναι από το βιβλίου του Χαρατσή ο.π. σ.. 240, του Β΄ τόμου και από τους πίνακες που διατηρούνται στα αντίστοιχα γραφεία των θέσεων των ναυάρχων, διοικητών ομάδων πλοίων, διευθυντών υπηρεσιών, κυβερνητών και πρώτων μηχανικών πλοίων και που συμπληρώνονται σε κάθε αλλαγή καθηκόντων με τα στοιχεία του παραλαμβάνοντος.
[3] Με έγγραφο ΓΕΝ Φ 20665/68/17-1-68 δίνεται η απάντηση στην παραίτηση Κάντα.
[4] Η δεύτερη αναφορά παραίτησης του Κάντα υποβάλλεται στις 11 Μαρτίου 1968.

εκοινοποίησεν ταυτοχρόνως εις ΓΕΝ και ΑΑΠ, ως και των λόγων οίτινες τον ώθησαν εις την υποβολήν, της υπό τοιούτον περιεχόμενον αναφοράς». Ο Καραθανάσης, αφού παίρνει καταθέσεις από αξιωματικούς του Ναυστάθμου, [1] υποβάλλει το πόρισμα της ΕΔΕ προς ΑΑΠ. Στο ιστορικό του πορίσματος αναφέρει πως, όταν ο Κάντας κατάλαβε, ότι οι λόγοι που πρόβαλλε στην αρχή δεν ήσαν επαρκείς, αποφάσισε να κάνει οτιδήποτε πρόσφορο για επιτυχία του σκοπού του. Προετοίμασε προσεκτικά μια νέα ενέργεια *«... απαύγασμα της οποίας υπήρξεν η υποβολή της από 11/3/68 αναφοράς του, πρωτοφανούς εις τα χρονικά των Αξιωματικών Β.Ν. εις θράσος, αναίδειαν και αντιδεοντολογίαν …»*. Ο συν-τάκτης του πορίσματος δεν αρκείται στην ψυχρή παράθεση γεγονότων, διαπιστώσεων και προτάσεως. Θέλει με την ευκαιρία να δείξει και τις δικές του πεποιθήσεις, την πίστη του στην ΄΄επανάσταση΄΄, την αγανάκτησή του που ένας αξιωματικός δεν αντιλαμβάνεται τη ΄΄λάμψη΄΄ της 21ης Απριλίου. Διαφορετικά δεν εξηγούνται εκφράσεις όπως ΄΄*απαύγασμα, θράσος, αναίδεια, αντιδεοντολογία, μεταλαμπάδευση κ.ο.κ*΄΄ Το στέλεχος αυτό μάλλον πίστευε αυτά που έλεγε, αλλά το μορφωτικό του επίπεδο και η παιδεία του γενικότερα δεν επαρκούν, να τα παρουσιάζει με κομψότερο τρόπο. Γι' αυτό και είναι πιο επικίνδυνος από τους άλλους, που πίστευαν αλλά είχαν και την εξυπνάδα να μην εκτίθενται τόσο. Ο Καραθανάσης χρησιμοποιείται συχνά στην εφταετία ακριβώς σε τέτοιες υποθέσεις.

Στο σκεπτικό του πορίσματος διαπιστώνει, ότι ο Κάντας υπέπεσε σε πειθαρχικά παραπτώματα και συγχρόνως αναφέρει, πως του έχει υποβληθεί ήδη ποινή δεκαπέντε ημερών φυλάκισης. Ενώ σωστά σημειώνει, πως στην αναφορά του ο παραιτούμενος περιέχει απειλές, υποδείξεις, εκβιαστικά διλήμματα και όλα αυτά τα θεωρεί πειθαρχικά αδικήματα. Περιορίζεται να εκφράσει την έκπληξή του, διότι ο αναφέρων «*…εμφανίζεται αδυνατών να συλλάβη το νόημα της Επαναστάσεως της 21ης Απριλίου 1967 και τας εκδουλεύσεις ταύτης προς την Πατρίδα, προς ην και υπέρ άνω όλων έδωσεν όρκον πίστεως και υποταγής ως Αξιωματικός …*». Η υπόθεση εμφανίζει εξίσου ενδιαφέρον για παρουσίαση του Καραθανάση, που αντιπροσωπεύει στη δικτατορία μια μερίδα στελεχών του ναυτικού με παρόμοια δομή, παιδεία, συμπεριφορά. Ήταν λίγοι αυτοί αλλά υπήρχαν, και βρήκαν στη δικτατορία έδαφος να διασωθούν.

Το πόρισμα καταλήγει ότι, τα παραπτώματα του Κάντα από το περιεχόμενο της αναφοράς του είναι μόνο πειθαρχικά (βαρύτατα έστω), και προτείνει την παραπομπή του σε Ανακριτικό Συμβούλιο με το ερώτημα της απόταξης.

Σε είκοσι ημέρες από την υποβολή του πορίσματος της ΕΔΕ και τριάντα ημέρες από την αναφορά του Κάντα, συνέρχεται, στις 11 Απριλίου 1968, το πρωτοβάθμιο Ανακριτικό και αφού εξέτασε την υπόθεση, απαντά θετικά στο ερώτημα[2] που τέθηκε. Ο υποπλοίαρχος βρέθηκε απότακτος και με ταχύτατη διαδικασία. Μια παρόμοια αναφορά με έντονη πολιτικολογία κάπως έτσι θα αντιμετωπιζόταν και σήμερα. Στην περίπτωση του Κάντα τα πράγματα εμφανίσθηκαν εύκολα για το Συμβούλιο, αφού ήταν και επιθυμία του η απομάκρυνση από το Ναυτικό. Έτσι και η παμψηφία αιτιολογείται, αφού η σύνθεση του Ανακριτικού κάθε άλλο παρά προσεγμένη ήταν.[3] Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι, εκείνοι που διάτασσαν τη δίωξη πρόσεχαν τις συνθέσεις των Συμβουλίων, Ναυτοδικείων κλπ. καθώς επίσης και σε ποιους αναθέτονταν η διενέργεια ΕΔΕ και προανακρίσεων. Αυτό, στις περιπτώσεις όπου υπήρχε κίνδυνος, να βγει αποτέλεσμα μη επιθυμητό στο καθεστώς, ή εκεί όπου τα δεδομένα ήταν αμφίρροπα. Υποθέσεις όπως του Κάντα δεν υπήρχε κίνδυνος να παρουσιάσουν έκπληξη. Δύσκολη ήταν η απόφαση για τα μέλη, σε εκείνες τις περιπτώσεις όπου, το αποτέλεσμα ήταν οδυνηρό για τον ενδιαφερόμενο και όχι επιθυμητό όπως του Κάντα. Εάν κάποια μέλη ήταν ενάντια της χούντας, όπως εν προκειμένω ο Παπαθανασίου, ο οποίος όμως ψηφίζει υπέρ της απομάκρυνσης του υποπλοιάρχου, διότι ήταν τέτοια η επιθυμία του τελευταίου και όχι διότι πίστευε ο Παπαθανασίου στην αιτιολογία της απόταξης.

---

[1] Ο Καραθανάσης νόμισε πως έπιασε από πολύ νωρίς το νόημα της 21ης Απριλίου και έτσι χρησιμοποιείται για ΕΔΕ, Πειθαρχικά κλπ. κατά συναδέλφων του. Παρ' όλα αυτά, γίνεται υποναύαρχος και αποστρατεύεται δύο χρόνια μετά τη μεταπολίτευση, τον Αύγουστο του 1976.

Το Πόρισμα ΕΔΕ Καραθανάση κατά Κάντα, είναι ημερομηνίας 23 Μαρτίου 1968. Ως μάρτυρες κλήθηκαν να καταθέσουν οι:Υποπλοίαρχος (Τ) Α. Αλετράς, πλοίαρχος (Τ) Γ. Μωράκης, υποπλοίαρχος (Τ) Ν. Γιαλυράκης, υποπλοίαρχος Ν. Βασιλείου, αντιπλοίαρχος (Τ) Α. Πέττας, υποπλοίαρχος Ελεγκ. Κ. Πέτρας, σημαιοφόρος Ελεγκ. Π. Γενηκαλιώτης,

Η παράθεση των ονομάτων των μαρτύρων, ειδικά για τις ΕΔΕ, τις προανακρίσεις και τα Πειθαρχικά και Ανακριτικά Συμβούλια της εποχής της δικτατορίας, δεν σημαίνει και κατ' ανάγκην ότι οι καταθέσεις στρεφόντουσαν ενάντια των συναδέλφων τους. Υπάρχουν αντίθετα περιπτώσεις όπου, το περιεχόμενο τέτοιων καταθέσεων ήταν υπέρ των διωκομένων, όπως πολλές στα ανακριτικά του κινήματος του ναυτικού.

[2] Το ερώτημα για τον Κάντα ήταν το ίδιο σχεδόν με τα αντίστοιχα των παρόμοιων περιπτώσεων, που παραπέμπονται επί επταετίας σε ανακριτικά,. Μνημονεύεται η διαδικασία ψηφοφορίας, όπως την εκθέτει το πρακτικό του ανακριτικού για τον Κάντα, που επίσης επαναλαμβάνεται σε όλα τα πειθαρχικά και ανακριτικά Συμβούλια. Αφού τέθηκε το ερώτημα: «(…) *ο εισηγητής παρεσκεύασεν, εντολή του προέδρου ενώπιον του Συμβουλίου, 10 όμοια ψηφοδέλτια, εξ ων τα μεν 5 έφερον αναγεγραμμένην την λέξιν ΝΑΙ, τα δε έτερα την λέξιν ΟΧΙ και διένειμεν εις τα μέλη εν εκ των πρώτων και εν εκ των δευτέρων. Είτα έκαστον των μελών, αρχής γενόμενης από του νεωτέρου, αφού ιδιαιτέρως εδίπλωσεν αμφότερα τα ψηφοδέλτια, ενεχείρησεν εξ αυτών εις τον Πρόεδρο το εκφράζον την γνώμην του ψηφοδέλτιον, ο δε Πρόεδρος αναμείξας αυτά, ενήργησε παρουσία όλων την διαλογήν των ψήφων. Εκ της γενομένης υπό του προέδρου διαλογής των ψήφων, το αποτέλεσμα της ψηφοφορίας απεδείχθη κατά του εγκαλουμένου παμψηφεί εις το ΝΑΙ, έναντι ψήφων ΜΗΔΕΝ εις το ΟΧΙ* (…)».

[3] Η σύνθεση του ανακριτικού κάθε άλλο παρά προσεγμένη είναι, η εξής: Πλοίαρχος Θ. Μανωλόπουλος Πρόεδρος, πλοίαρχος Κ. Κουμανάκος, αντιπλοίαρχος (Μ) Μ. Παπαθανασίου πλωτάρχης Γ. Ζορμπάς και πλωτάρχης Μ. Παπαγιάννης μέλη (Προφανώς είναι ο Γ. Παπαγιάννης ΑΜ 933).

Ο Κάντας, γεννημένος στη Λευκίμη Κέρκυρας το 1938, ονομάσθηκε σημαιοφόρος μηχανικός το 1959 και σταδιοδρόμησε, μάλλον άτυχα, όπως ο ίδιος γράφει στις αναφορές του, μέχρις 6/6/1968 που αποτάχθηκε σύμφωνα με την παραπάνω γνωμοδότηση. Στη μεταπολίτευση αποκαταστάθηκε ως πλωτάρχης το 1974 και ως πλοίαρχος το 1984. Το 1982 ανακλήθηκε ως μόνιμος εξ εφεδρείας για κάλυψη υπηρεσιακών αναγκών και αποστρατεύθηκε τελικά το 1986. Τέλος κινείται και επιτυγχάνει επί ΥΕΘΑ Αρσένη, τη ψήφιση του νόμου που είχε ως αποτέλεσμα τη χορηγία του καταληκτικού βαθμού στους διωχθέντες επί χούντας(όπως αναλύεται στο τέλος αυτού του μέρους στα περί αποκαταστάσεων). Ο Κάντας ονομάζεται έτσι με την τρίτη φάση των χορηγούμενων βαθμών υποναύαρχος. Είχε υπηρετήσει από το 1959 μέχρι το 1968 ως αξιωματικός ήτοι εννέα χρόνια κανονικά και τέσσερα αργότερα ως έφεδρος. Η νομοθετική εξουσία δεν πρόσφερε τίποτε θετικό και πουθενά χορηγώντας με αυτόν τον τρόπο τέτοιους βαθμούς.[1]

Αντιπλοίαρχος Μ.**Βερροιόπουλος**

Στις 30 Οκτωβρίου 1969 αποστρατεύεται[2] με αίτησή του ο αντιπλοίαρχος Μ. Βερροιόπουλος, τάξης 1948. Ως απόστρατος πλέον παραπέμπεται με άλλους έφεδρους (Μασουρίδη, Στεργιάκη, Παπασηφάκη, Ντεγιάννη) σε Ανακριτικό Συμβούλιο[3] και διαγράφεται από τα στελέχη εφεδρείας *«(...) δι' αντεθνικάς ενεργείας στρεφομένας εμμέσως εις υπονόμευσιν της Εθνικής Αμύνης της χώρας και συμμετοχήν εις προπαγάνδαν τείνουσαν εις τον αυτόν σκοπόν* (…)». Το 1975 αποκαθίσταται στο βαθμό του πλοιάρχου, αλλά δεν επιθυμεί επάνοδο στην ενέργεια.

Υποπλοίαρχος Δ. **Βασιλομανώλης**

Στις 7 Σεπτεμβρίου 1971 γίνεται δεκτή η παραίτηση του υποπλοίαρχου (Μ) Δημ. Βασιλομανώλη, ο οποίος αποκαθίσταται από την αντίστοιχη επιτροπή, με τις διατάξεις του Ν. 1447/84, ως πλωτάρχης[4]. Δεν διατίθενται επειδή δεν βρέθηκαν περισσότερα στοιχεία για την παραίτηση αυτή, ούτε πώς πείσθηκε το Συμβούλιο, ότι υποχρεώθηκε σε παραίτηση για λόγους αντίθεσης προς τη δικτατορία. Τονίζεται το σημείο αυτό (της μη ανεύρεσης περισσοτέρων στοιχείων) επειδή η αξιοπιστία των αποκαταστάσεων από τις επιτροπές, έχει κλονισθεί λόγω της συμπερίληψης και περιπτώσεων με ερωτηματικά. Θα ήταν γενικότερα χρήσιμο εάν βρίσκονταν τέτοια στοιχεία και για τον Βασιλομανώλη.

Υποναύαρχος Γ. **Σουμπασάκος**

Ο Σουμπασάκος είναι ένας αξιωματικός ειδικότητας μάχιμος, που δεν τον συναντάμε πουθενά στη διάρκεια 1967-74 παρά μόνον σε έγγραφο του Αγγελή με θέμα "*Απάντησις εις Αναφοράς Παραιτήσεως*". Παρατίθενται εδώ τα στοιχεία που βρέθηκαν επειδή παρουσιά-ζουν ενδιαφέρον για τους σκοπούς της εργασίας, και όχι διότι ο συγκεκριμένος αξιωματι-κός παραιτήθηκε εξ αιτίας της αντίθεσής του προς το καθεστώς της 21ης Απριλίου 1967.
Ο Σουμπασάκος παραιτείται από τη θέση του υποναυάρχου στις 12-6-1971 και από τη θέση που κατείχε στο ΓΕΕΘΑ υπό τον Αγγελή, θιγόμενος διότι στις τοποθετήσεις δεν του ανέθεσαν τη διοίκηση του Στόλου, όπως πίστευε πως έπρεπε να γίνει λόγω αρχαιότητας. Η απάντηση του Αγγελή είναι μια πολύ καλή σύνθεση αιτιολογιών, που θα ζήλευε και έμπειρος επιτελής κλάδου προσωπικού για απάντηση σε διαμαρτυρόμενο στέλεχος των ΕΔ. Οι θέσεις του Αγγελή δεν θα ήταν διαφορετικές, αφού ήταν γνωστός ως "στρατιώτης". Επομένως εκφράσεις όπως «*…δεν είναι η θέσις η οποία ανηψοί και τιμά το άτομον, αλλά το άτομον ανηψοί και τιμά την θέσιν…ο κατάλληλος άνθρωπος εις την κατάλληλον θέσιν.. θεμελιώδεις αρχαί οργανώσεως και διοικήσεως…ευθιξία "ηθικής" φύσεως εκδηλωθείσα βραδυφλεγώς…σας εκφράζω την πλήρη ευαρέσκειάν μου…*». Και ο Σουμπασάκος έχασε μεν την εξέλιξή του ως εν ενεργεία αξιωματικός, αλλά διατήρησε την αυτοσεβασμό του, κερδίζοντας και μια ΄΄ευαρέσκεια΄΄ του Αγγελή διατυπωμένη μάλλον ειρωνικά. Όλα αυτά περιέχονται στο ίδιο έγγραφο, που του απαντούσε στην παραίτηση καθόλου κομψά. Διότι ο Σουμπασάκος είχε ΄΄θιχθεί΄΄ που παρακάμφθηκε για τη θέση του αρχηγού στόλου από τον Αραπάκη στις 12-6-1971, δηλαδή την ίδια ημέρα της παραίτησης.

---

[1] Βλ παράρτημα Β-Ι συνέντευξη Νικολόπουλου, που λέει για την περίπτωση Κάντα: *«...με πήρε ο Παπαδόπουλος και μου είπε να υπογραφεί*{η αποδοχή παραίτησης} *του Κάντα...και του είπα ΄΄εγώ δεν υπογράφω΄΄...»* Ο αδερφός του Κάντα ήταν μέλος της ΄΄Συμβουλευτικής΄΄ «*..ήταν κολλητοί..*» με τον Παπαδόπουλο. Αλλά ο Κάντας επέτυχε και τότε να αποστρατευθεί ανώδυνα και στη μεταπολίτευση να θεωρηθεί ΄΄αντιστασιακός΄΄. Τέλος μη ανθιστάμενος στους πειρασμούς του Νόμου της τρίτης ΄΄αποκατάστασης΄΄ να ονομασθεί υποναύαρχος.

[2] Η αποστρατεία του Βερροιόπουλου γίνεται με Β.Δ. της 30-10-69 ΦΕΚ 374/Γ/1-11-69.

[3] Από τη γνωστοποίηση της διαγραφής προς τους ενδιαφερόμενους με το έγγραφο Α.Ν./1ο Ε.Γ./2α Φ 20578/70/30 Ιουνίου 1970. Το υπογράφει ο Μαργαρίτης, ως Αρχηγός Ναυτικού και ο πλοίαρχος (Ο) Ν. Λάχανος ως Δ.Γ.Γ.Α.Ν. (Διευθυντής Γενικής Γραμματείας Αρχηγείου Ναυτικού, που πάντα σχεδόν είναι και γραμματέας του Ανωτάτου Ναυτικού Συμβουλίου).

[4] Ο Βασιλομανώλης φαίνεται ότι δεν είχε ζητήσει να αποκατασταθεί το 1974-75. Η περίπτωση του δεν βρίσκεται στους αντίστοιχους πίνακες. Ίσως δεν πίστευε στην αρχή και ο ίδιος πως είχε ελπίδες, αλλά όταν είδε τι γινόταν γενικότερα, ενήργησε ως έδει.

Δεν είναι σπάνιο αυτό το φαινόμενο παραίτησης στελεχών από την καριέρα τους, και μάλιστα για λόγους ευθιξίας. Όταν παρακάμπτονται και χάνουν την τοποθέτηση σε θέσεις ισχύος ή κοινής αποδοχής, που σημαίνει πως το ΄΄σύστημα δεν τους πάει΄΄ ή οι ίδιοι έχουν τοποθετήσει τον εαυτό τους σε βάθρο, που δεν το βλέπουν οι υπόλοιποι. Εν τούτοις το στοιχείο αυτό (η παραίτηση) είναι συστατικό της αξιοπρεπούς υποδομής του αξιωματικού και ο παραγκωνισμός, όταν είναι εξόφθαλμος, τότε συνεγείρει και την κοινή γνώμη, που αναμένει το λιγότερο την αντίδραση του θιγόμενου με αναφορά παραπόνων, αίτηση για παρουσίαση και διαμαρτυρίες στον αρχηγό, ή ακόμα και παραίτηση ως εν προκειμένω. Ενίοτε η παραίτηση έχει ως σκοπό την ΄΄εκβίαση ή πίεση΄΄ του μηχανισμού, πιστεύοντας πως θα υποχωρήσει και θα τον αναγκάσουν να αποσύρει την παραίτηση, τοποθετώντας τον στη θέση που επεδίωκε. Αυτή η μεθοδολογία αποδίδει μόνον όταν εύσχημα ο ενδιαφερόμενος φροντίσει να γίνει γνωστό πως ετοιμάζει ΄΄δυναμική΄΄, παραίτηση. Στις περιπτώσεις αυτές εάν πρόκειται για στέλεχος περιωπής, ίσως ξανασκεφθούν οι αρμόδιοι επιτελείς και αλλάξουν προς όφελος του τις εισηγήσεις. Αλλά συνήθως συμβαίνει, ό,τι και με τον Σουμπασάκο. Εισπράττει μία ευγενική απάντηση ή και τίποτε και γίνεται δεκτή η παραίτηση. Ο Σουμπασάκος όμως ήταν υποναύαρχος, δεν τον ήθελαν για αρχηγό στόλου και παρακάμφθηκε. Επομένως η παραίτηση ήταν για άλλους λόγους και αυτό το γνωρίζουν όλοι. Θα είχε αξία μια τέτοια κίνηση εάν είχε γίνει από μικρότερο βαθμό και νωρίτερα. Θίχτηκε γιατί η δικτατορία δεν τον έκανε αρχηγό στόλου και αποκαταστάθηκε στη μεταπο-λίτευση γιατί παραιτήθηκε γι' αυτό το λόγο. Ήθελε δηλαδή ο άνθρωπος να συνεχίσει να υπηρετεί το αυταρχικό καθεστώς και από μεγαλύτερο βαθμό. Η αντίφαση είναι εμφανής.

Το σύστημα ελέγχου, αξιολόγησης, αξιοποίησης των στελεχών θέλει να συντηρεί τη φήμη του άτεγκτου, ανεπηρέαστου, ουδέτερου και σκληρού στις πλαγιοκοπήσεις. Που σημαίνει πως αυξάνει και το στοιχείο του ΄΄δικαίου΄΄ στην αξιοποίηση και τις επιλογές των στελεχών. Παράλληλα οι περισσότεροι των στελεχών των ΕΔ συντηρούν για τον εαυτό τους μια άποψη λίγο καλύτερη απ' ότι το περιβάλλον εργασίας τους. Και τούτο οφείλεται στην πλύση εγκεφάλου, για την ανωτερότητά τους, που υφίστανται από την πρώτη στιγμή της ένταξής τους στο ΄΄Σώμα΄΄. Έτσι πάντα είναι δυσαρεστημένοι, διότι η υπηρεσία δεν αναγνωρίζει την αξία τους, διότι οι άλλοι έχουν τα ΄΄μέσα΄΄ και χειρίζουν αναλόγως, διότι το σύστημα είναι διαβρωμένο, κομματικοποιημένο, υπηρετεί την ομάδα ισχύος κ.ο.κ. Η αέναη αυτή κίνηση στο Σώμα αποτελεί και θέμα συζήτησης λίγους μήνες πριν τις ετήσιες κρίσεις και τοποθετήσεις κάθε χρόνο, και λίγους μήνες μετά. Δηλαδή το μισό περίπου χρόνο τα στελέχη ασχολούνται σε σημαντικό βαθμό με το ποιος προάγεται, ποιος αποστρατεύεται, ποιος επιλέγεται, πού πάει. Αυτό δεν σημαίνει πως δεν αφοσιώνονται στις υπόλοιπες ασχολίες. Τα ΄΄συντεχνιακά΄΄ όμως ζητήματα απασχολούν τα στελέχη των ΕΔ.

Η παραίτηση ως πράξη σταδιοδρομικής αυτοκτονίας, εμπεριέχει και κάποιο ΄΄ηρωικό΄΄ στοιχείο. Αφού μ' αυτήν το στέλεχος αποδεικνύει πως, εν ονόματι της θιγείσης τιμής του και αξιοπρέπειας, θυσιάζει την καριέρα του με την έσχατη πράξη διαμαρτυρίας, χάνοντας, ό,τι μέχρις εκείνη τη στιγμή επεδίωκε να πετύχει. Και υπάρχουν παραιτήσεις επώδυνες. Είναι εκείνες που υποβάλλονται σε μεσαία ηλικία και χρόνια υπηρεσίας. Αφού από εκεί και μετά θα απολάμβανε ο παραιτούμενος τα καλά των επερχόμενων βαθμών σε οικονομικό, υπηρεσιακό και κοινωνικό πεδίο. Εάν ο περίγυρός τους θεωρεί την ιδιότητα του στρατιωτικού αξιοσέβαστη, ζηλευτή, κ.λ.π. Δεν είναι όμως πάντα και παντού έτσι, ειδικά μετά τη μεταπολίτευση. Στις εφημερίδες συναντάμε ενίοτε κείμενα για τους αξιωματικούς. Όπως ένα του Ραφαηλίδη. [1] Ποτέ πριν δεν έχει γραφτεί κείμενο με δεικτικό και επιθετικό περιεχόμενο και τόσο σκληρή γλώσσα για στελέχη των ΕΔ. Οι αντιδράσεις ήταν έντονες και κάποιοι ζήτησαν με αναφορές άδεια για να υποβάλλουν μηνύσεις. Δεν έγινε γνωστό εάν υπήρξε συνέχεια στην υπόθεση αυτή. Δεν μαθεύτηκε ποια αφορμή προκάλεσε το καθόλου κολακευτικό κείμενο. Κάποιος ένστολος πρέπει να είχε κάνει κακό, σ' αυτόν ή το περιβάλλον του. Δεν αιτιολογείται η ρομφαία διαφορετικά. Θα ήταν κατά τα άλλα χρήσιμη η παράθεσή του, ειδικά στα σημεία που αναλύει τον στρατιωτικό ως στυλοβάτη του συστήματος. Χάνει όμως της αξία του με τις πολύ οξείς θέσεις, αφού ερμηνεύει απλουστευτικά τους αξιωματικούς ως κατάλοιπα του προηγούμενου «*φεουδαρχικού συστήματος που τους άφησε μέσα στο στάβλο να φυλάνε τα πρόβατα...με λιλιά και σιρίτια να κρέμονται από δω και από κει...*». Η απαξίωση των στρατιωτικών μεταπολιτευτικά, βρίσκει εδώ την πιο ακραία μορφή της. Γρήγορα ξεχάσθηκε, γράφτηκε όμως και έχει μείνει να πικραίνει πολλούς, που δεν αξίζουν τέτοιας συμπεριφοράς, ακόμα και από πέννες σκληρές, όπως εν προκειμένω.

Επανερχόμενοι στις παραιτήσεις σημειώνεται πως υπάρχουν και ανώδυνες, που τις αντιλαμβάνεται αμέσως το περιβάλλον και ΄΄τιμά΄΄ αναλόγως τον ΄΄αυτόχειρα΄΄. Η περίπτωση Σουμπασάκου είναι μια ουδέτερη παραίτηση. Αφού ουσιαστικά από τη στιγμή που υπερκεράσθηκε από τον Αραπάκη στις τοποθετήσεις, μόνον κάτω από ανώμαλες συνθήκες θα περίμενε κάτι καλύτερο.

Όπως καλά έκανε και ο Αγγελής γράφοντάς του πως «*…δεν δύναμαι να πεισθώ ότι οι λόγοι, οι οποίοι σας ώθησαν εις την υποβολήν παραιτήσεως, είναι αυτοί τους οποίους επικαλείσθε εις την αναφοράν σας…εν πάσει περιπτώσει …τους εσταθμίσατε ψυχραίμως και επομένως αι συμβουλαί μου προς αλλαγήν της αποφάσεώς σας δεν έχουν θέσιν…*».

[1] Βλ. Βασ. Ραφαηλίδη κείμενο με τίτλο *΄΄Οι Άρχοντες του Πολέμου Γυμνοί΄΄*, εφημερίδα ΕΘΝΟΣ της 22 Ιουνίου 1986 σ. 14.

Δ5.-΄΄ΛΙΠΟΤΑΞΙΕΣ΄΄

Η περίπτωση του πληρώματος του Α/Τ.ΒΕΛΟΣ (που κηρύχθηκαν λιποτάκτες) είναι ομαδική και εξετάζεται ξεχωριστά. Όλες οι άλλες περιπτώσεις ΄΄λιποταξίας΄΄ αφορούν μεμονωμένα άτομα και παρουσιάζονται στη συνέχεια. Και για τις υποθέσεις αυτές ισχύει το σκεπτικό που παρουσιάσθηκε για τις παραιτήσεις, όσον αφορά τις προθέσεις και αιτίες των ΄΄λιποτακτών΄΄. Θα είχε σημασία για την έρευνα, να εντοπισθούν (εάν υπήρχαν άλλα) αίτια εκτός εκείνων που τα έγγραφα εμφανίζουν. Δεν αλλάζει όμως η προσέγγιση, αφού γίνονται δεκτά τα περιστατικά όπως τα περιέχουν οι πηγές. Εξ άλλου οι επιπτώσεις από τις ενέργειες αυτές και για το καθεστώς και για τους ΄΄δράστες΄΄ δεν αλλάζουν με τον εντοπισμό τυχόν άλλων αιτίων για τη λιποταξία.

Ανθυποπλοίαρχος Κ**. Μαρώτης – Λάνας**

Ο Μαρώτης (ο επονομαζόμενος στη ΣΝΔ και Γκαλβάο, λόγω του εκρηκτικού χαρακτήρα του, που θύμιζε τον γνωστό Πορτογάλο αξιωματικό) ήταν ο πρώτος αξιωματικός[1] που κατηγορήθηκε για λιποταξία. Τον Δεκέμβριο του 1967 πείθει την υπηρεσία και του δίνει κανονική άδεια για Δανία. Προτιμά να παραμείνει στο εξωτερικό, όπου συνδέεται με κύκλους αντιχουντικών και αναπτύσσει έντονη δραστηριότητα, καταγγέλλοντας σε συνεντεύξεις τα συμβαίνοντα στην Ελλάδα. Η τακτική ανάκριση που διατάσσεται, αφορά, εκτός της λιποταξίας, και ένα πιστόλι που έχει χρεωθεί. Εκδίδεται ένταλμα σύλληψης, ενώ παράλληλα το Ανακριτικό Συμβούλιο που συγκαλείται, προτείνει την απόταξή του που υλοποιείται στις 30/4/68.[2]
Ο Μαρώτης κινείται στο εξωτερικό κατά της χούντας ποικιλοτρόπως και κοντά στον Ανδρέα Παπανδρέου. Γράφει γι' αυτόν ο Τάκης Αγγελής σε γράμμα του από το Όσλο στις 12-3-2003 θετικά για το χαρακτήρα του μαζί με υλικό από δημοσιεύματα εφημερίδων που έστειλε. Από αυτό το υλικό (συνοδευτικό ερμηνευτικό κείμενο και αποκόμματα εφημερίδων) προκύπτουν τα ακόλουθα για τις δραστηριότητες Μαρώτη. Εκτός της κατάθεσής του στο Συμβούλιο της Ευρώπης (Μάιο 1968) από τους ανθρώπους του καθεστώτος, εμπλέκεται σε ξυλοδαρμό του τότε επιτετραμμένου στην ελληνική πρεσβεία στη Δανία Ζαχαράκη, για τον οποίο και καταδικάσθηκε (Ιούλιο 1968) σε χρηματική ποινή 200 κορώνες για διατάραξη της κοινής ησυχίας.
Καταθέτει (Μάιο 1968) στη σουηδική Επιτροπή για την επαναφορά της Δημοκρατίας στην Ελλάδα. Κινείται και πείθει δύο μάρτυρες του καθεστώτος των Αθηνών (Νοέμβριο 1968 τους Μελέτη και Μαρκετάκη) να καταθέσουν εναντίον της χούντας αντί υπέρ της. Ο Αγγελής αναφέρει στο ίδιο ενημερωτικό σημείωμα για τον Μαρώτη και την περίπτωση του Μαυρογένη, δολοφονηθέντος τέως ακολούθου Τύπου της ελληνικής Πρεσβείας στη Δανία. Ο οποίος είχε παραιτηθεί μόλις έγινε το πραξικόπημα το 1967. Αφήνει να εννοηθεί πως η υπόθεση είναι ύποπτη και πως ο Παπανδρέου είχε δηλώσει ότι «*…μόνον για τη δολοφονία του αξίζει να γίνει αγώνας για την πτώση της στρατιωτικής κυβέρνησης στην Ελλάδα..*». Στην κηδεία του Μαυρογένη κρατούν το φέρετρο μεταξύ των άλλων ο Ανδρέας Παπανδρέου και ο Μαρώτης ένστολος, όπως φαίνονται σε δημοσιευμένη φωτογραφία[3].
Ο Μαρώτης αποκαθίσταται το 1975 σε υποπλοίαρχο και το 1984 σε αντιπλοίαρχο. Δεν επανήλθε στην ενέργεια μετά τη μεταπολίτευση. Το 1959 είχε εισαχθεί στη ΣΝΔ και το 1963 ονομάσθηκε σημαιοφόρος.

Κελευστής (Διαχ.)Κ. **Κωστάκης**

Ο κελευστής (διαχ.) Κ. Κωστάκης υπηρετούσε στο Ν/Α *ΦΑΙΔΡΑ* και βρισκόταν στη LASPEZIA Ιταλίας, όταν στην περιοχή καταφτάνει το Α/Τ *ΒΕΛΟΣ* με την ΄΄ανταρσία΄΄ του πληρώματός του. Στην πρωινή κλήση του πληρώματος του ναρκαλιευτικού στις 31 Μαίου 1973 διαπιστώνεται η απουσία του Κωστάκη, και στις 4 Ιουνίου κηρύσσεται λιποτάκτης σύμφωνα με τα ισχύοντα του ΜΔ/48 ψηφίσματος[4]. Ο Κωστάκης ακολουθεί

---

[1] Στη διάρκεια της δικτατορίας θα κηρυχθούν «λιποτάκτες εξωτερικού» και θα αποκατασταθούν μεταπολιτευτικά δεκατρείς αξιωματικοί προέλευσης ΣΝΔ και είκοσι πέντε μόνιμοι υπαξιωματικοί (οι υπαξιωματικοί και επτά αξ/κοί είναι του *ΒΕΛΟΥΣ*).
[2] Ο Μαρώτης αποτάχθηκε με Β.Δ. από 25/4/68 ΦΕΚ 161/30-4-68. Βλ. Β. ΦΙΛΙΑ, *Τα Αξέχαστα και τα Λησμονημένα*, Παπαζήσης, Αθήνα 1997 σ.σ. 99,101,176-190 καθώς και ΑΚ σ.σ.41,111,412,415
[3] Οι εφημερίδες που δημοσιεύουν τα στοιχεία αυτά είναι:
Στις 15-5-1968 η Upsala της Πανεπιστημιούπολης για την κατάθεση Μαρώτη στο Συμβούλιο της Ευρώπης.
Στις 20-5--1968 η Lanstidningen Stockholms της Νομαρχίας της Στοκχόλμης με την κατάθεση Μαρώτη στην σουηδική Επιτροπή για τη Δημοκρατία στην Ελλάδα.
Στις 22-7-1968 η Information της Δανίας για τον ξυλοδαρμό Ζαχαράκη και την καταδίκη Μαρώτη.
Στις 30-11-1968 η Politiken Lordag για την αλλαγή διαθέσεως και κατάθεση κατά της δικτατορίας των δύο μαρτύρων της στο Συμβούλιο της Ευρώπης. Κατά το δημοσίευμα οι δύο μάρτυρες ζήτησαν και πολιτικό άσυλο
Στις 6-6-1968 στην Ekstra Bladet Torsdag με φωτογραφίες και δημοσίευμα για την κηδεία του Μαυρογένη.
[4] Η υπόθεση Κωστάκη αναφέρεται στα εξής έγγραφα – αποφάσεις:

τη μοίρα των συναδέλφων του, του Α/Τ *ΒΕΛΟΣ*. Εναντίον του σχηματίσθηκε δικογραφία, εκδόθηκε και ένταλμα σύλληψής του και παραπέμφθηκε σε Πειθαρχικό Συμβούλιο, που συνήλθε και πρότεινε την απόταξή του στις 21 Δεκεμβρίου 1973[1]. Παρατηρούμε πως στους αναπληρωματικούς του πειθαρχικού έχει ορισθεί και ο υποπλοίαρχος Λογοθέτης, πράγμα που σημαίνει πως δεν ήταν γνωστή η συμμετοχή του στην οργάνωση του Κινήματος (μυημένος από τον Θεμελίδη).

Η απόταξη του κελευστή συντελείται με τη δημοσίευση σε ΦΕΚ της 28ης Φεβρουαρίου 1974. Αποκαθίσταται μεταπολιτευτικά και επανέρχεται στο ναυτικό με το βαθμό του επικελευστή, αποστρατεύεται όμως στις 19 Οκτωβρίου '76 με ειδική έκθεση αποστρατείας, μετά από δική του αίτηση. Το 1984 παίρνει το βαθμό του ανθυπασπιστή, σε κρίση Β΄ βαθμού με το Ν. 1447/84.

Πλωτάρχης Κ. **Βάρφης**

Ο τρόπος που ο πλωτάρχης Κ. Βάρφης αντέδρασε στις συλλήψεις και τη μεταχείριση των αξιωματικών, που ήταν οργανωμένοι για κίνημα κατά της δικτατορίας το Μάιο του 1973, απηχούσε την οργή και τα συναισθήματα της πλειοψηφίας των στελεχών του Π.Ν. εκείνη την περίοδο. Θα δούμε αυτήν την περίπτωση ξέχωρα από του κινήματος, γιατί εξελίσσεται ανεξάρτητα.

Από πόρισμα προανάκρισης[2] που διενήργησε ο πλοίαρχος Αναστάσιος Ζωγράφου στο Βέλγιο, μαθαίνουμε τις λεπτομέρειες. Την Παρασκευή 1η Ιουνίου και στις 15.00 κατ' εντολήν του ΣΑ/ΣΕΒΑΣ αντιστράτηγου Ι. Κόρκα, ο ταξίαρχος της αεροπορίας Σπυρ. Μπατσαλιάς συγκέντρωσε τους υπηρετούντες αξ/κούς του ΑΣΣΔΕ, μεταξύ των οποίων και ο πλωτάρχης Βάρφης, για να τους ενημερώσει επί της αποφάσεως περί μεταβολής του πολιτεύματος της Ελλάδας. Μόλις τελείωσε η ενημέρωση ο Βάρφης *«...εις πρόδηλον κατάστασιν εκνευρισμού...»* εδήλωσε ότι, απ' αυτήν τη στιγμή διαχωρίζει τη θέση του, *«...οι καλλίτεροι Αξ/κοί του Ναυτικού ευρίσκονται εις τας φυλακάς και ότι δεν ημπορεί να συνεχίσει να υπηρετή, μη δυνάμενος να αντικρίση αυτούς εις το μέλλον, αισθανόμενος εντροπήν...»*. Ο Βάρφης δεν αρκείται στη δήλωση, αλλά προσθέτει επίσης, πως παύει να ανήκει στις ΕΔ. Ακολουθούν προσπάθειες των συναδέλφων του και του στρατού και της αεροπορίας, να τον μεταπείσουν χωρίς αποτέλεσμα. Ο Βάρφης αρνείται να γυρίσει στην Ελλάδα, όπως διέταξε ο αρχηγός του ναυτικού και ο ΑΕΔ, και δηλώνει πως θα ζητήσει πολιτικό άσυλο. Οι αντιπλοίαρχοι Γ. Γρανίτσας κα Π. Μπεκύρος προσπαθούν και πάλι, να τον μεταπείσουν χωρίς αποτέλεσμα. Το πόρισμα συνεχίζει περιγράφοντας τις προσπάθειες διαφόρων, να μεταπεισθεί ο Βάρφης, να γυρίσει στην Ελλάδα, να υποβάλει κανονικά παραίτηση, να σκεφθεί τις συνέπειες. Η απόφαση του τελευταίου δεν αλλάζει, και ολοκληρώνει τις ενέργειες παραίτησής του μέσω του άμεσου προϊσταμένου του υποστρατήγου Lewis και του Βέλγου ΣΑ/ΑΣΣΔΕ υποστράτηγου Delcour, από τον οποίο και ζήτησε να μείνει στο Βέλγιο. Οι αξιόποινες πράξεις του Βάρφη κατά τον Ζωγράφο είναι οι εξής: Ανυπακοή, διότι παρ' ότι στις 1-6-73 παρέλαβε Φ.Π. (φύλλο πορείας) και διαταγή να επιστρέψει στην Ελλάδα δεν υπάκουσε. Επίσης δεν υπάκουσε

Βούλευμα του Διαρκούς Ναυτοδικείου για τη λιποταξία που έχει αρ. Δ.Ν. 123/73. Παραπομπή στο Πειθαρχικό που γίνεται με απόφαση Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 451.21/73/73/24 Νοεμβρίου '73. Απόταξή του που γίνεται με απόφαση ΥΕΘΑ Φ 414.5/1/74/15-2-74 ΦΕΚ 79/28-2-74. Αποκατάστασή του το 1984 που γίνεται με απόφαση Α/ΓΕΝ Φ 416.04/10/84, από 4-10-84 που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 327/16-10-84.

[1] Το Πειθαρχικό Συμβούλιο που πρότεινε την απόταξή του Κωστάκη συγκροτήθηκε από τους:
Πλωτάρχες Α. Κωνσταντίνου ΑΝ/3ο ΕΓ ως Πρόεδρο, Δ. Μπεκιάρη ΑΝ/3ο ΕΓ, και Κ. Μητάκο ΑΝ/2ο ΕΓ ως μέλη. Αναπληρωματικοί ορίσθηκαν οι πλωτάρχες Ι. Οικονομόπουλος ΑΝ/2ο ΕΓ και Γ. Αποστολάκης ΑΝ/3ο ΕΓ και ο υποπλοίαρχος Μιχ. Λογοθέτης ΑΝ/4ο ΕΓ.

[2] Τα κυριότερα έγγραφα της υπόθεσης Βάρφη είναι τα εξής:
Η διαταγή του ΣΑ/ΑΣΣΔΕ Φ 752/9/1380 από 4-6-73 για προανάκριση κατά Βάρφη. Διενεργήθηκε στο SHAPE (Αρχηγείο ΝΑΤΟ στο ΒΕΛΓΙΟ) την 7-6-73 από τον πλοίαρχο Αναστάσιο Ζωγράφο (ως μάρτυρες κατέθεσαν οι αντισυνταγματάρχης Π.Κατσαδήμας, συνταγματάρχης Βασίλειος Κοτσίκης και αντιπλοίαρχος Π.Μπεκύρος με ξερή παράθεση των γεγονότων).
Οι εξελίξεις στην υπόθεση Βάρφη αναφέρονται από τον υποστράτηγο Δ. Προφίλη, που ήταν και ο επικεφαλής όλων με ΣΑ/ΑΣΣΔΕ Φ 420/56/1411/8 Ιουνίου '73.
Το έγγραφο Αραπάκη στη ΓΔΕΑ με πλήρη και λεπτομερέστατη περιγραφή των συμβάντων είναι το Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 409/99/73/1 Αυγούστου 1973.
Η διαταγή προανάκρισης κατά Βάρφη για λιποταξία είναι η Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 420/46/1345/1 Ιουνίου '73. Η συγκρότηση του πρωτοβάθμιου Ανακριτικού γίνεται με τη δ/γή ΑΕΔ/Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 451.11/15/73/18-8-73 από τους: Πλοίαρχο Καπέτο Οδυσσέα Δ/ντή 5ου ΕΓ ως Πρόεδρο, αντιπλοιάρχους Μάντζαρη Βελισσάριο του ΣΔΑΜ, Αργυρόπουλο Γεώργιο του ΑΝ/3ΕΓ/4, Τσιμινίκο Νικόλαο του ΑΝ/3ΕΓ/7 και δικ. σύμβ. Γ΄ Ψαρρά Ευστράτιο του ΑΝ/Γρ. Δ.Ν. και ΑΝ/2ΕΓ ως μέλη.. Ο Βάρφης έχει κηρυχθεί λιποτάκτης εξωτερικού με δ/γή Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 451.110/1/73/19-6-73.
Το Πρακτικό Γνωμοδότησης πρωτοβάθμιου Ανακριτικού είναι από 24-9-73, με Πρόεδρο τον Καπέτο, που έγινε και Α/ΓΕΝ από 5 Ιανουαρίου μέχρι 23 Μαρτίου 1982.
Η απόταξη υλοποιείται με Π.Δ. της 18-12-73 που δημοσιεύεται στο ΦΕΚ 468/Γ/20-12-73.
Το έγγραφο με το οποίο ο Αραπάκης ζητάει την αφαίρεση της ιθαγένειας του Βάρφη είναι το Α.Ν./1 Ε.Γ. Φ 409/148/73/23 Οκτωβρίου 1973 και το αντίστοιχο για την ιθαγένεια του συζύγου του το Α.Ν./1 Ε.Γ. Φ 409/149/73/23 Οκτωβρίου '73. Γράφτηκαν δηλαδή την ίδια μέρα και πήραν διαδοχικό πρωτόκολλο. Αναρωτιέται κανείς γιατί δεν τα ζήτησαν με ένα έγγραφο. Με τις προτάσεις αυτές συμφωνεί και ο ΑΕΔ Ζαγοριανάκος με ΑΕΔ/1η ΜΕΟ Φ 400/550776/1-11-73.
Το βούλευμα κατά Βάρφη του Δικ. Συμβουλίου του Δ.Ν. είναι με αριθμ. 53/74/15-1-74.
Το ένταλμα σύλληψής του είναι «*Εν ονόματι του Προέδρου της Δημοκρατίας*» με αριθμ. 293/73/11-12-73.
Η ποινική δικογραφία (αριθ. 300/73) μπαίνει στο αρχείο με πράξη Δ.Ν. υπ' αριθμ. 2/27-7-74.
Η αποκατάσταση και επαναφορά του στο Π.Ν. γίνεται αυτεπάγγελτα με βάση το Ν.Δ. 4/74 «*Περί αποκαταστάσεως Αξ/κών και Υπαξιωματικών του Π.Ν.*» και κατόπιν της υπ' αριθμ. 18/10-8-74 αποφάσεως ΑΝΣ με Π.Δ./13-8-74 ΦΕΚ 311/Γ/13-8-74.

για διαμόρφωση της παραίτησής του στις 4-6-73. Στην αναφορά αυτή καταφέρεται της ΄΄Εθνικής Κυβερνήσεως΄΄ και την κατηγορεί για κατάχρηση εξουσίας. Παρουσιάσθηκε δύο φορές στον Βρετανό υποστράτηγο αλλά και στον Βέλγο και εξέθεσε τη χώρα του σε ξένους, αφού του εξήγησε τους λόγους διαφωνίας και παραίτησης. Και καταλήγει ο διενεργών την ΕΔΕ πως πρέπει να διωχθεί ποινικά ο Βάρφης.[1] Αυτό δηλαδή που απασχολούσε το μηχανισμό, ήταν ότι εκτέθηκαν στους αξιωματούχους του ΝΑΤΟ και μάλιστα από στέλεχος ανωτέρου βαθμού, που υπηρετούσε στο κέντρο του ΝΑΤΟ στο Βέλγιο. Επίσης εκτέθηκε η ΄΄επανάστασις΄΄ στο εξωτερικό πρόσθετα από το θόρυβο, που είχε προκαλέσει η αποκάλυψη της οργάνωσης για το κίνημα του ναυτικού και η φυγή του Α/Τ ΒΕΛΟΣ στο Φιουμιτσίνο από άσκηση του ΝΑΤΟ.

Την ίδια ημέρα που συντάσσεται το πόρισμα της προανάκρισης (7 Ιουνίου) αφαιρείται από τον Βάρφη το διαβατήριό του καθώς και της συζύγου και των δύο παιδιών του. Ο ίδιος επιστρέφει την ταυτότητά του στον υποστράτηγο Δ. Προφίλη ΣΑ/ΑΣΣΔΕ, που υπογράφει σχετική απόδειξη. Ο Προφίλης την άλλη μέρα (8 Ιουνίου) αναφέρει στον ΑΕΔ με έγγραφό του τις εξελίξεις της υπόθεσης. Ότι δηλαδή ο Βάρφης παρουσιάσθηκε στον Βέλγο υποστράτηγο DELCOUR (ΣΑ/ΑΣΣΔΕ), δήλωσε ότι είναι αντίθετος προς την μεταβολή στην Ελλάδα, παύει να θεωρεί τον εαυτό του δεσμευμένο, ό,τι έκανε υπαγορεύθηκε από τη συνείδησή του, δε ζητάει πολιτικό άσυλο αλλά να παραμείνει στο Βέλγιο για λίγο διάστημα και δεν θέλει δημοσιότητα στην υπόθεσή του. Το Βελγικό Υπουργείο Δικαιοσύνης εγκρίνει την παραμονή και δικαίωμα εργασίας στη MONS, και τους εφοδίασε με βελγικές ταυτότητες με εγγραφή παράλληλα στα δημοτολόγια της πόλης.

Ο Αραπάκης σπεύδει και πληροφορεί με έγγραφο και κάθε λεπτομέρεια τη Γενική Διεύθυνση Εθνικής Ασφάλειας (ΓΔΕΑ) περί του «λιποτάκτη» πλέον Βάρφη. Εναντίον του οποίου έχει διαταχθεί και προανάκριση για λιποταξία. Το κείμενο αυτό προς τη ΓΔΕΑ δείχνει μάλλον πανικό, είναι απολογητικό, περιέχει λεπτομέρειες που δεν χρειάζονται. Δεν είναι έγγραφο ενός αρχηγού κλάδου των ΕΔ προς μία υπηρεσία, που έτσι και αλλιώς είναι σε αρχαιότητα κάτω από τον Α/ΓΕΝ. Το ναυτικό είναι υπό διάλυση, ο Αραπάκης είναι αρχηγός του μόλις δύο μήνες, όταν υποβάλλει το έγγραφο στη ΓΔΕΑ. Δεκάδες αξιωματικοί του όπλου που διοικεί, ανακρίνονται ακόμα στην ΕΣΑ.

Το Βάρφη παραπέμπουν και σε Ανακριτικό Συμβούλιο με το ερώτημα της απόταξης, με την κλασική πλέον κατηγορία «*διά βαρύ παράπτωμα θίγον την στρατιωτικήν τιμήν*».

Η προανάκριση για λιποταξία στο εξωτερικό γίνεται από τον πλωτάρχη Α. Παναγάκη, που υποβάλλει πόρισμα στις 5 Ιουλίου 1973. Το πρωτοβάθμιο Ανακριτικό Συμβούλιο συνεδριάζει στο Α.Ν. υπό τον πλοίαρχο Ο. Καπέτο (τον τρίτο μεταπολιτευτικά αρχηγό του ΓΕΝ) στο γραφείο του Δντού του 5ου ΕΓ στις 24 Σεπτεμβρίου 1973 και παμψηφεί προτείνει απόταξη.

Ο Βάρφης δεν παρίσταται στο Ανακριτικό, έχει στείλει όμως στον Καπέτο χειρόγραφη επιστολή σχετική με την παραπομπή του, όπου του εξηγεί γιατί δε θα παραβρεθεί. Μόνον ως κίνηση ευγένειας μπορεί να ερμηνευτεί αυτό το γράμμα του Βάρφη, γιατί θα ήταν παράλογο να έρθει στην Ελλάδα για να παραστεί σε Ανακριτικό ξέροντας πως θα τον συλλάμβαναν την ίδια στιγμή.

Η απόταξη ολοκληρώνεται με Π.Δ. 18 Δεκεμβρίου 1973, ενώ ήδη ο Αραπάκης γνωστοποιεί την πρόταση του Ανακριτικού στη ΓΔΕΑ, καθώς επίσης και ότι έχει ξεκινήσει η ποινική δίωξη του κατηγορούμενου. Και για να μην καθυστερεί στη λήψη όλων των δυσμενών μέτρων εναντίον του Βάρφη, ο Αραπάκης γράφει στη ΓΔΕΑ πως επειδή όλες αυτές οι διαδικασίες με ναυτοδικείο κ.λ.π. θα καθυστερήσουν «… *κρίνεται σκόπιμος η από τούδε αφαίρεσις της ιθαγένειας του …*» Κανένας και τίποτε δεν υποχρέωνε τον Αραπάκη, να ενεργεί έτσι εναντίον στελεχών του ναυτικού. Καμία δραστηριότητα του Αραπάκη της μέρες της μεταπολίτευσης (όπως και να ερμηνευτεί) δε μπορεί να καλύψει αυτού του είδους τις ενέργειες, και τον τρόπο με τον οποίο γίνονταν. Επιπρόσθετα ο ίδιος και οι σύμβουλοί του δεν ικανοποιούνται, με το να πάψει ο Βάρφης να θεωρείται Έλληνας και προχωρούν σε ακόμα πιο αποκρουστική μικρότητα,[2] ζητώντας την ίδια μέρα, με άλλο έγγραφο, να αφαιρεθεί και η ιθαγένεια της συζύγου του. Σπεύδει και ο Ζαγοριανάκος, ως Αρχηγός Ενόπλων Δυνάμεων, να συμφωνήσει με τις πράξεις αυτές του Α/ΓΕΝ. Η ΓΔΕΑ στέλνει την υπόθεση στο Υπουργείο Εξωτερικών, στις 22 Φεβρουαρίου 1974, το οποίο ίσως δεν πρόλαβε να ολοκληρώσει τις διαδικασίες, ή σκέφθηκε ωριμότερα απ' τους εγκάθετους της χούντας αρχηγούς των ΕΔ.

Η ποινική δίωξη, εν τω μεταξύ, έχει φτάσει στην έκδοση εντάλματος συλλήψεως και παραπομπής του Βάρφη στο ακροατήριο, με βούλευμα δικαστικού συμβουλίου του Ναυτοδικείου. Η δίωξη παύει με τη μεταπολίτευση και ο Βάρφης αποκαθίσταται και σταδιοδρομεί στο Ναυτικό.

Αποστρατεύεται το 1981, με αίτησή του, και ασχολείται έκτοτε με την Ιστορία του Ναυτικού, που τη διδάσκει μάλιστα ως καθηγητής στη ΣΝΔ μέχρι τον αιφνίδιο θάνατό του. Ήταν στέλεχος με ιδιαίτερη

[1] Προτείνει ο Ζωγράφος για τον Βάρφη τα εξής: «*…δέον να διωχθή ποινικώς επί ταις πράξεσι, Ανυπακοής άρθρον ΣΠΚ 70, Παραβάσεως Στρατ. Εντολής άρθρον ΣΠΚ 72, Προσβολής του Στρατού άρθρον ΣΠΚ 74, Δυσφημήσεως ανωτέρου άρθρον ΣΠΚ 78, Ανακοινώσεως Στρατ. Πληροφοριών άρθρον ΣΠΚ 96 και Μεταδόσεως Στρατ. Μυστικών άρθρον ΣΠΚ 97 – 98 παρ. στ.*».

[2] Ο Αραπάκης με την ενέργεια κατά της συζύγου του Βάρφη δείχνει εμπάθεια που μόνον ως πράξη εκδίκησης μπορεί να ερμηνευτεί. Είναι η μόνη γνωστή περίπτωση που υπηρεσία του Π.Ν. αναμειγνύεται σε δίωξη μέλους οικογένειας στελέχους του, ακόμα και κατά τη δικτατορία.

ευαισθησία και μόρφωση σε τομείς τέχνης, και ιστορίας. Ανήκε σε κατηγορία στελεχών που σταδιακά έλειψε.

Επικελευστής (ΜΗΧ) **Ράνος** Γεώργιος

Ο Ράνος αποτάσσεται μετά πρόταση πειθαρχικού συμβουλίου «*διά βαρύ παράπτωμα περί την υπηρεσία και πειθαρχία*». Προηγούμενα έχει κηρυχθεί από το Διαρκές Ναυτοδικείο ένοχος λιποταξίας στο εσωτερικό. Η λιποταξία είχε γίνει από την Τ/Α *ΠΟΛΥΔΕΥΚΗΣ* όπου υπηρετούσε. Στη μεταπολίτευση κρίθηκε ότι η λιποταξία και η απόταξη ήταν απόρροια της δικτατορίας, γι' αυτό αποκαταστάθηκε στο βαθμό του αρχικελευστή.[1] Δεν εντοπίσθηκαν περισσότερα στοιχεία που να συνδέουν τη λιποταξία με λόγους σχετιζόμενους με τη δικτατορία. Το αρμόδιο Συμβούλιο πρέπει να είχε πεισθεί γι' αυτό, ώστε να τον αποκαταστήσει.

Ανθυποπλοίαρχος (Μ) Δ. **Καλούλης**

Ο Καλούλης είχε προετοιμάσει τη φυγή του στο εξωτερικό καλά με τη βοήθεια του φίλου και συμμαθητή του Πατσίλια, όταν και οι δύο υπηρετούσαν στη ΣΝΔ, όπου παρακολουθούσαν τη σχολή Γενικής Εκπαίδευσης. Η περιγραφή αυτής της προετοιμασίας δίνει και μια άλλη διάσταση του τρόπου σκέψης και δράσης των νέων στελεχών, που ήθελαν να αποδεσμευτούν των ΕΔ. Επίσης το πόσο εύκολο είναι τελικά στη δαιδαλώδη διαδικασία της γραφειοκρατίας, να την εκμεταλλευτεί κάποιος αποφασισμένος να παρανομήσει.[2]
Λίγες ημέρες μετά την απόταξη Βάρφη, αποτάσσεται στις 25-10-1973 και ο ανθυποπλοίαρχος Δ. Καλούλης, μετά από πρόταση Ανακριτικού Συμβουλίου[3]. Είχε παραπεμφθεί με το κλασικό ερώτημα απόταξης με απόφαση Α/ΓΕΝ. Και τούτο επειδή διαπιστώθηκε στις 7-1-1973, που έπρεπε να επιστρέψει από άδεια για εξωτερικό, πως δεν παρουσιάσθηκε στην υπηρεσία του. Αφού πέρασαν ακόμα δεκαπέντε ημέρες που προβλέπεται ως περίοδος ΄΄μεταμέλειας΄΄ «*…κατέστη λιποτάκτης εις το εξωτερικόν την 23ην Ιανουαρίου 1973 ισχύοντος του ΜΔ/48 ψηφίσματος …*».
Το Ανακριτικό Συμβούλιο συνήλθε στο γραφείο του υποδιοικητή ΚΕΚΑΝ την 4η Σεπτεμβρίου 1973 και προτείνει παμψηφεί την απόταξη. Η πρόταση υλοποιείται στις 25 Οκτωβρίου 1973 χωρίς εγγραφή στα στελέχη της εφεδρείας. Έχει όμως ήδη αρχίσει και η ποινική δίωξή του από τις 9 Φεβρουαρίου με διαταγή προανάκρισης, παραπεμπτικό βούλευμα, ένταλμα σύλληψης[4] κλπ. Η μεταπολίτευση βάζει στο αρχείο και τη δικογραφία αυτή με την αμνηστία[5] που χορηγήθηκε στις 26/7/1974. Ο Καλούλης αποκαθίσταται και επανέρχεται στην ενέργεια, σύντομα όμως αποστρατεύεται με τη διαδικασία της έκτακτης κρίσης και με σχετικό του αίτημα.

Πλωτάρχης Κ. **Βλαχοδήμος**

Την ίδια ημέρα με τον Καλούλη (25-10-73) αποστρατεύεται και ο Βλαχοδήμος για τον ίδιο λόγο. Λιποταξία στο εξωτερικό (στις Βρυξέλλες), όπου βρισκόταν για υπηρεσία, λίγο μετά τις συλλήψεις για το Κίνημα. Στοιχεία για το Ανακριτικό Συμβούλιο δεν βρέθηκαν. Αποκαθίσταται με το Ν. 4/74 και αποστρατεύεται στις αρχές του '75 με τη διαδικασία της έκτακτης έκθεσης αποστρατείας και κρίσης. Ο Βλαχοδήμος προσφεύγει και στην επιτροπή του Ν. 1447/84, η οποία όμως κρίνει ότι έχει ολοκληρωθεί το θέμα της αποκατάστασής

---

[1] Η υπόθεση Ράνου παρουσιάζεται από τα εξής έγγραφα – αποφάσεις:
Η παραπομπή του στο Ναυτοδικείο γίνεται με απόφαση Α.Ν. 454.112/236/72/26-9-72. Το Πειθαρχικό Συμβούλιο συγκροτείται με απόφαση Α.Ν. 4521/12/73/1-2-73. Η απόταξη γίνεται με απόφαση ΥΕΘΑ 414.5/13/73/11-5-73 ΦΕΚ 166/5/22-5-73. Η απόφαση ΥΕΘΑ για την αποκατάσταση του Ράνου ήταν η ΑΝ/1ον ΕΓ φ. 416.06/55/75/15-3-75 και περιλάμβανε είκοσι οκτώ υπαξιωματικούς (τους δέκα έξη της υπόθεσης ΕΛΛΗ και δώδεκα ακόμα περιπτώσεις).

[2] Βλ.συνέντευξη Πατσίλια παράρτημα Β-Ι όπου αφηγείται μετά τριάντα χρόνια από το συμβάν τα εξής για την περίπτωση Καλούλη «*…Με τον Καλούλη κάποια νύχτα που γυρνάγαμε με τη μηχανή, … πέσαμε και χτυπήσαμε…. ο Καλούλης έπαθε χτύπημα στο γόνατο, ήμαστε τότε στη ΓΕ και ο Καλούλης είχε και μια φιλενάδα στην Αγγλία και μου λέει ΄΄Μήτσο ευκαιρία να φύγω από την Ελλάδα, ΄΄ Εδώ του έλεγαν να κάνει αποκατάσταση με εγχείριση. …έτσι έφυγε και πήγε για την άδεια θεραπείας του ποδιού του και δεν ξαναγύρισε…Ζήτησε πολιτικό άσυλο και έμεινε στην Αγγλία…. Το παρασκήνιο είναι ότι αυτό ήταν προετοιμασμένο …στην προετοιμασία η οποία έγινε ήταν να φτιάξουμε τα αποδεικτικά σπουδών που είχε αυτός, για να μπορέσει να πάει εκεί και να συνεχίσει τις σπουδές, …να σταθεί κάπου. Μια … μέρα που είχαμε βάρδια και οι δύο στη Σχολή Δοκίμων, πάμε στη Γραμματεία…, ψάχνουμε τους φακέλους, βρίσκουμε τα …αποδεικτικά σπουδών, τα κάνουμε φωτοτυπία … τα σφραγίσαμε και τα υπογράψαμε. Και καθίσαμε ένα απόγευμα στον πίνακα, μέσα στις τάξεις των δοκίμων και μαθαίναμε την υπογραφή. Εκείνος μάθαινε του διοικητού και εγώ του διευθυντού σπουδών …στη συνέχεια τα χαρτιά αυτά φεύγουν με τη μάνα του Καλούλη, πάνε στο Υπουργείο Εξωτερικών και μεταφράζονται και επομένως γίνονται επίσημα έγγραφα….»*

[3] Το Συμβούλιο για τον Καλούλη αποτελείται από τους πλωτάρχες Παπαδάκο Π. (ΚΕΚΑΝ) Πρόεδρο, Παπαδόγκωνα Ν. (ΣΝΔ) και Γιαμά Δ. (ΚΕΚΑΝ)μέλη καθώς και τον υποπλοίαρχο Βλάσση Ε. (ΚΕΠΑΛ) και βοηθό Δ.Σ.Α΄ Καμβύση Γ.

[4] Η υπόθεση Καλούλη προκύπτει από τα εξής έγγραφα – αποφάσεις: Παραπεμπτική σε πρωτοβάθμιο Ανακριτικό, με δ/γή Α.Ν./1 Ε.Γ. Φ 451.11/12/73/3 Αυγούστου '73. Πρακτικό Γνωμοδότησης πρωτοβάθμιου Ανακριτικού Συμβουλίου από 4-9-73. Διαταγή Α/ΓΕΝ για τακτική ανάκριση με Α.Ν./454.116/42/73/9-2-73. Παραπεμπτική διαταγή (βούλευμα) επί λιποταξία στο εξωτερικό με Α.Ν. 454.113/28/73/12-4-73. Ένταλμα σύλληψης Εισηγητού Δ.Ν. υπ' αριθμ. 21/73. Πράξη θέσης δικογραφίας στο αρχείο Επιτρόπου Δ.Ν. υπ' αριθμ. 7/Β.Υ.Ε. 251/73/17-9-74.

[5] Τις πρώτες ημέρες τις μεταπολίτευσης εκδόθηκε Προεδρικό Διάταγμα «περί χορηγήσεως αμνηστίας» υπ' αριθμ. 519/26-7-1974.

του, και δεν υπάγεται στις διατάξεις αυτού του νόμου. Κατάγεται από τον Πειραιά, όπου γεννήθηκε το 1937. Από τη Σχολή Δοκίμων αποφοίτησε το 1958.

Ανθυποπλοίαρχος Κ. **Τριανταφυλλίδης**

Η τελευταία δίωξη του 1973 ήταν η απόταξη του Κ. Τριανταφυλλίδη στις 17 Νοεμβρίου. Σύμφωνα με το Πρακτικό Γνωμοδότησης του πρωτοβάθμιου Ανακριτικού Συμβουλίου αυτό συνήλθε στο γραφείο συνεδριάσεων ΝΣ, στη Σαλαμίνα στις 20 Αυγούστου 1973.[1] Ο Τριανταφυλλίδης τις απογευματινές ώρες της 9ης Ιανουαρίου 1973 ενώ υπηρετούσε στο Υ/Β ΠΡΩΤΕΥΣ στο Κίελο Δυτικής Γερμανίας, εγκαταλείπει την υπηρεσία του και δεν επανέρχεται το επόμενο τριήμερο, οπότε κηρύσσεται λιποτάκτης στο εξωτερικό στις 14 Ιανουαρίου 1973. Το Συμβούλιο αποφαίνεται υπέρ της απόταξης του Τριανταφυλλίδη, ο οποίος προσφεύγει με αναφορά του σε δευτεροβάθμιο Ανακριτικό, που όπως φαίνεται δεν συγκροτείται, γιατί στις 17 Νοεμβρίου ’73 εκδίδεται έγγραφο όπου του γνωστοποιείται η απόταξη.
Εν τω μεταξύ, όπως για όλες τις λιποταξίες, έχει κινηθεί και ποινική δίωξη,[2] εκδίδονται διαταγές, γίνεται προανάκριση, ανάκριση, βγαίνει παραπεμπτικό βούλευμα για το Ναυτοδικείο και εκδίδονται εντάλματα σύλληψης αλλά ο διωκόμενος βρίσκεται στο εξωτερικό.
Με τη μεταπολίτευση αποκαθίσταται και επανέρχεται στην ενεργή υπηρεσία, όπου σταδιοδρομεί μέχρι το βαθμό του πλοιάρχου, οπότε και αποστρατεύεται με αίτησή του.

Ανθυποπλοίαρχος (Μ) Ν. **Μπάρδης**

Τελευταίος που αποτάχθηκε στο Ναυτικό επί δικτατορίας ήταν στις 24 Μαίου 1974 ο Ν. Μπάρδης. Το λόγο μαθαίνουμε από το πρακτικό γνωμοδότησης του πρωτοβάθμιου Ανακριτικού Συμβουλίου που συνεδρίασε στο γραφείο ΜΔΑΝ, στην Αθήνα, στις 15 Μαρτίου 1974.[3]
Το Συμβούλιο συγκροτήθηκε διότι ο Μπάρδης ενώ πήρε δεκαήμερη κανονική άδεια για τη Γαλλία στις 14-11-1973 και έπρεπε να γυρίσει στις 25 Νοεμβρίου στο Α/Τ ΚΑΝΑΡΗΣ παρέμεινε στο εξωτερικό *«... καταστάς ούτω λιποτάκτης... πράξις ήτις συνιστά βαρύ παράπτωμα περί την υπηρεσίαν και την πειθαρχίαν... Κατόπιν τούτου... ο Πρόεδρος... ανέγνωσε το άρθρον 45 του ΄΄Περί Καταστάσεως των Αξιωματικών΄΄ Νόμου... ηρώτησεν τα μέλη... ενημέρωσεν τα μέλη... διέταξεν τον εισηγητήν να αναγνώση... έγγραφα... διέταξε την εμφάνισιν... των μαρτύρων... Ανθ/ρχου Κ. Νικητάκη και Πλωτάρχου Σπ. Νικολόπουλου...»* Με ψήφους πέντε μηδέν το Συμβούλιο αποφαίνεται κατά του Μπάρδη που αποτάσσεται. Η απόταξη υλοποιείται στις 28 Μαΐου 1974, ενώ παράλληλα έχει ξεκινήσει η ποινική δίωξη για λιποταξία, διενεργούνται ανακρίσεις, εκδίδεται βούλευμα και ένταλμα σύλληψης, δεν γράφεται στα στελέχη εφεδρείας.
Ο Μπάρδης παρέμεινε στη Γαλλία και μετά τη μεταπολίτευση. Η αποκατάστασή του έγινε στις 28 Φεβρουαρίου 1979, οπότε και κρίθηκε αναδρομικά ως απόστρατος, και με το βαθμό που έφερε την ημέρα της απόταξής του.[4] Κατάγεται από την Αθήνα, όπου γεννήθηκε το 1948. Από τη Σχολή Δοκίμων αποφοίτησε το 1970.

[1] Το Συμβούλιο για τον Τριανταφυλλίδη αποτελείται από τους αντιπλοίαρχο Κ. Ζωγράφου ΔΔ/ΝΣ ως πρόεδρο και τους πλωτάρχες Κ.Τσαμαδό Ε/ΣΤΟΛΟΥ, Η. Ανδριόπουλου Ν/Α ΑΗΔΩΝ, Ε. Πατεράκη Α/Τ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ και Βοηθ. Δικ. Συμβ.Β. Ασημακόπουλου ως μέλη.
[2] Η δίωξη Τριανταφυλλίδη υλοποιείται με τις εξής αποφάσεις – διαταγές: παραπομπή του στο Ανακριτικό με δ/γή Α/ΓΕΝ (Αραπάκης) Φ 451.11/13/73/3 Αυγούστου ’73. Παραπεμπτικό βούλευμα Δικαστικού Συμβουλίου Δ. Ναυτοδικείου υπ’ αριθμ. 48/73. Πρόταση Ανακριτικού Συμβουλίου ως Πρακτικά Γνωμοδότησης από 20-8-73. Η προσφυγή του σε δευτεροβάθμιο Ανακριτικό (που δεν συγκροτήθηκε) έγινε με αίτησή του προς Α.Ν./1ο Ε.Γ. από 26-9-73 και πήρε αριθμ. πρωτ. 3153/26-9-73 από την Υπηρεσία Εξυπηρετήσεως και Ερεύνης Παραπόνων Πολιτών (ΥΕΕΠΠ). Το Προεδρικό Διάταγμα της απόταξής του είναι από τις 10-11-73 ΦΕΚ/Γ/400/13-11-73.
[3] Το Συμβούλιο για τον Μπάρδη αποτελείται από τους αντιπλοίαρχο Κ. Γκιτάκο ως Πρόεδρο, πλωτάρχες Π. Παπαδάκο, Μ. Λογοθέτη και Π. Καλότυχο, και δ. συμβ. Α΄ Ν. Σακκή ως μέλη.
[4] Η υπόθεση Μπάρδη ξεκίνησε από την παραπομπή του στο Πειθαρχικό, με απόφαση Α.Ν. Φ 451.11/6/74 από 19-2-74. Το Πρακτικό Γνωμοδότησης πρωτοβάθμιου Ανακριτικού Συμβουλίου είναι από 15 Μαρτίου 1974. Το ένταλμα σύλληψής του εκδόθηκε με αριθμ. 19/1974 από τον εισηγητή του Διαρκούς Ναυτοδι-κείου. Δεν ζήτησε πολιτικό άσυλο στη Γαλλία, αφού η σύζυγός του ήταν Γαλλίδα. Είχε προετοιμάσει καλά τη φυγή του και πριν την υλοποιήσει, φρόντισε να στείλει εκεί όλα του τα πράγματα. Την πρόθεσή του για φυγή είχε εκφράσει στον γράφοντα, λίγο καιρό πριν την πραγματοποιήσει.

Δ6.- Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΓΙΑ ΄΄ΚΙΝΗΜΑ ΣΤΟ ΝΑΥΤΙΚΟ΄΄

ΠΙΝΑΚΑΣ Δ3

Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΓΙΑ ΚΙΝΗΜΑ ΣΤΟ ΝΑΥΤΙΚΟ (ΜΑΙΟΣ 1973)[1]

Α/ ΣΥΛΛΗΦΘΕΝΤΕΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΜΑΧΙΜΟΙ ΤΟΥ Π.Ν.

Α/Α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΟΣ ΜΑΪΟ ’73	Α.Μ	ΤΑΞΗ	ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΜΑΪΟΣ ’73	ΧΡΟΝΟΣ ΜΥΗΣΗΣ	ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΠΡΟΦΥΛΑΚΙΣΗΣ
1	ΕΓΚΟΛΦΟΠΟΥΛΟΣ Κ.	ΑΝΤΝΧΟΣ (ε.α.)	578	1933	Ε.α	ΜΑΡΤ ’73	23 ΜΑΪΟΥ-24/7/73
2	ΜΗΝΑΙΟΣ Ι.	ΥΠΝΧΟΣ (ε.α.)	681	1942	ε.α.	-//-	24 ΜΑΪΟΥ-24/7/73
3	ΚΟΝΟΦΑΟΣ Σ.	ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (αποτ.)	711	1943	ΑΠΟΤΑΚΤΟΣ	ΑΠΡ ’73	23 ΜΑΪΟΥ-28/8/73
4	ΑΡΓΥΡΙΟΥ Σ.	ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	843	1948	ΔΔ/ΝΑ (ΔΝΤΗΣ)	ΜΑΡΤ ’73	24 ΜΑΪΟΥ-20/8/73
5	ΤΡΟΥΠΑΚΗΣ Δ.	ΑΝΤΠΧΟΣ	855	1948	ΑΝ (ΔΙΑΘΕΣΗ)	ΦΕΒΡ ’73	26 ΜΑΪΟΥ-20/8/73
6	ΚΟΥΣΟΥΡΗΣ Κ.	-//-	887	1951	Α/Τ ΘΥΕΛΛΑ (ΚΥΒ)	-//-	25 ΜΑΪΟΥ-20/8/73
7	ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ Π.	-//-	891	1952	Α/Τ ΣΦΕΝΔΟΝΗ (Κ)	ΙΑΝ ’73	23 ΜΑΪΟΥ-24/7/73
8	ΓΚΙΟΚΕΖΑΣ Α.	-//-	898	1952	Α/Τ ΑΣΠΙΣ (Κ)	ΦΕΒΡ ’73	24 ΜΑΪΟΥ-21/8/73
9	ΠΑΠΑΔΟΓΓΟΝΑΣ Α.	-//-	899	1952	Α/Τ ΝΑΥΑΡΙΝΟ (Κ)	ΣΕΠΤ ’72	23 ΜΑΪΟΥ-27/8/73
10	ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ Α.	-//-	936	1954	ΑΝ/3ο Ε.Γ.	ε.α.	16 ΙΟΥΝ-24/7/73
11	ΚΟΛΙΓΙΑΝΝΗΣ ΑΡ.	-//-	940	1954	ΝΣΠ/ΥΠΟΔ/ΤΗΣ	-//-	23 ΜΑΪΟΥ-21/8/73
12	ΘΕΟΧΑΡΗΣ Α.	ΑΝΤΙΠΧΟΣ	949	1955	ΣΝΔ/ΥΠΟΔ/ΤΗΣ	ΣΕΠΤ’72	25 ΜΑΪΟΥ-24/7/73
13	ΚΑΡΑΜΗΤΣΟΣ Γ.	-//-	966	1955	ΑΝ/3ο Ε.Γ.	ΙΑΝ ’73	23 ΜΑΪΟΥ-21/8/73
14	ΣΙΔΕΡΗΣ Γ.	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	977	1956	Υ/Β ΝΗΡΕΥΣ (Κ)	ΜΑΡ ’73	26 ΜΑΪΟΥ-21-8-73
15	ΚΑΝΑΒΑΡΙΩΤΗΣ Ε.	-//-	978	1956	ΝΣΠ (ΣΠΟΥΔ.)	ΔΕΚ ’72	24 ΜΑΪΟΥ-21-8-73
16	ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ Ι.	-//-	981	1956	ΑΝ/1ο Ε.Γ.	ΣΕΠΤ ’72	26 ΜΑΪΟΥ-27/8/73
17	ΜΑΝΤΑΔΑΚΗΣ Ν.	-//-	987	1956	ΝΣΠ (ΣΠΟΥΔ.)	ΦΕΒΡ ’73	5 ΙΟΥΝΙΟΥ-21/8/73
18	ΛΥΜΠΕΡΗΣ Χ.	-//-	991	1956	Α/Τ ΠΑΝΘΗΡ (Κ)	ΙΑΝ ’73	26 ΜΑΪΟΥ-21/8/73
19	ΚΑΤΑΓΑΣ Κ.	-//-	1003	1956	ΝΣΠ (ΣΠΟΥΔ.)	ΦΕΒΡ ’73	27 ΜΑΪΟΥ-21/8/73
20	ΣΤΑΥΡΙΑΝΑΚΗΣ Μ.	-//-	1007	1956	ΝΣΠ (ΣΠΟΥΔ.)	16 ΜΑΪΟΥ ’73	16 ΙΟΥΝ.-21/8/73
21	ΜΑΝΙΑΤΗΣ Ι.	-//-	1018	1956	Υ/Β ΤΡΙΤΩΝ (Κ)	ΙΑΝ’73	26 ΜΑΪΟΥ-21/8/73
22	ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ Σ.	-//-	1035	1957	ΑΝ/3ο Ε.Γ.	ΔΕΝ ΜΥΗΘΗΚΕ	16 ΙΟΥΝ.-24/7/73
23	ΛΑΓΑΡΑΣ Ε.	-//-	1040	1957	Υ/Β ΓΛΑΥΚΟΣ (Κ)	ΙΑΝ ’73	26 ΜΑΪΟΥ-21/8/73
24	ΜΑΣΟΥΡΑΣ Τ.	-//-	1046	1957	Υ/Β ΠΡΩΤΕΥΣ (Κ)	ΣΕΠΤ ’72	26 ΜΑΪΟΥ-24/7/73
25	ΦΩΚΑΣ Ι.	-//-	1055	1958	Α/Τ ΚΑΝΑΡΗΣ	ΔΕΝ ΜΥΗΘΗΚΕ	16 ΙΟΥΝ.-24/7/73
26	ΘΕΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΣ Ι.	-//-	1057	1958	ΤΠΚ ΝΑΥΣΙΘΟΗ (Κ)	ΟΚΤ ’72	24 ΜΑΪΟΥ-21/8/73
27	ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ Κ.	-//-	1059	1958	Π/Φ ΑΡΕΘΟΥΣΑ (Κ)	ΙΑΝ ’73	25 ΜΑΪΟΥ-21/8/73
28	ΒΕΝΝΗΣ Α.	-//-	1062	1958	ΚΕΠΑΛ	ΜΑΡΤ’73	24 ΜΑΪΟΥ-21/8/73
29	ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ Ε.	-//-	1063	1958	ΑΕΔ/ 3η ΜΕΟ	ΙΑΝ ’73	16 ΙΟΥΝ.-21/8/73
30	ΣΤΑΓΚΑΣ Ι.	-//-	1065	1958	Α/Γ ΙΚΑΡΙΑ (Κ)	ΙΑΝ ’73	5 ΙΟΥΝ.-21/8/73
31	ΠΑΛΟΥΜΠΗΣ Ι.	-//-	1077	1959	ΣΤΑΣ (ΔΜ.Τ/Α)	ΜΑΡΤ ’73	16 ΙΟΥΝ.-21/8/73
32	ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ ΑΠ.	-//-	1081	1959	Α/Τ ΘΥΕΛΛΑ (Υ)	ΜΑΡΤ ’73	26 ΜΑΪΟΥ-24/7/73
33	ΧΡΥΣΙΚΟΠΟΥΛΟΣ ΑΓ.	-//-	1088	1959	Α/Τ ΣΦΕΝΔΟΝΗ (Υ)	ΔΕΚ ’72	24 ΜΑΪΟΥ-21/8/73
34	ΣΤΕΡΓΙΟΥ Β.	-//-	1090	1959	Α/Τ ΝΑΥΑΡΙΝΟ (Υ)	ΦΕΒΡ ’73	24 ΜΑΪΟΥ-26/8/73
35	ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Α.	-//-	1092	1959	Α/Τ ΛΟΓΧΗ (Υ)	ΔΕΝ ΜΥΗΘΗΚΕ	16 ΙΟΥΝΙΟΥ-24/7/73
36	ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Ν.	-//-	1095	1959	Υ/Β ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΗΣ (Κ)	15 ΜΑΪΟΥ ’73	26 ΜΑΪΟΥ-24/7/73
37	ΔΡΙΚΟΣ ΗΡ.	-//-	1098	1959	Υ/Β ΤΡΙΑΙΝΑ (Κ)	ΜΑΡΤΙΟΣ ’73	26 ΜΑΪΟΥ-21/8/73

[1] Για ενημέρωση στο ποιος μύησε ή ενημέρωσε και ποιους άλλους, για τα διοικητικά μέτρα που υπέστη ο καθένας από τους αναφερόμενους στρατιωτικούς στον πίνακα αυτόν, καθώς και για τον βαθμό αποκατάστασης στις δύο πρώτες φάσεις μεταπολιτευτικά βλέπε ΑΚ, πίνακα 8 σ.419. Για την τελική φάση αποκατάστασης με τους καταληκτικούς βαθμούς και τον τίτλο του επιτίμου που παρασχέθηκε σε όσους πρόβλεπε ο σχετικός νόμος βλέπε τελευταίο κεφάλαιο του παρόντος Δ΄Μέρους.

38	ΛΑΦΟΓΙΑΝΝΗΣ Ι.	-//-	1099	1959	Ν/Θ ΑΜΒΡΑΚΙΑ (Κ)	ΦΕΒΡ ’73	26 ΜΑΪΟΥ-21/8/73
39	ΔΕΜΕΣΤΙΧΑΣ Γ.	-//-	1104	1960	ΑΝ/3ο Ε.Γ.	ΣΕΠΤ ’72	24 ΜΑΪΟΥ-21/8/73
40	ΓΚΙΝΗΣ Γ.	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	1114	1960	ΑΝ/3ο Ε.Γ.	16 ΜΑΪΟΥ ’73	25 ΜΑΪΟΥ-21/8/73
41	ΜΑΝΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ Μ.	-//-	1122	1960	Α/Τ ΑΣΠΙΣ (Υ)	ΔΕΝ ΜΥΗΘΗΚΕ	26 ΜΑΪΟΥ-21/8/73
42	ΘΕΜΕΛΙΔΗΣ Ν.	ΥΠΛΧΟΣ	1130	1961	ΑΣ/3ο Ε.Γ.	ΙΑΝ ’73	23 ΜΑΪΟΥ-21/8/73
43	ΒΟΥΡΑΖΕΡΗΣ Ι.	-//-	1133	1961	Ν/Α ΠΛΕΙΑΣ (Κ)	ΑΠΡ ’73	16 ΙΟΥΝ.- 21/8/73
44	ΖΑΡΟΚΩΣΤΑΣ Ε.	-//-	1134	1961	ΣΔΑΜ	ΜΑΡ ’73	16 ΙΟΥΝ.- 21/8/73
45	ΖΩΓΡΑΦΟΣ Ι.	-//-	1150	1962	Ν/Α ΚΙΧΛΗ (Κ)	ΦΕΒΡ ’73	16 ΙΟΥΝ.- 24/7/73
46	ΓΙΑΝΝΑΚΑΚΟΣ Β.	-//-	1175	1963	ΟΣΤΑ/2 (Δ/ΤΗΣ)	ΜΑΡ ’73	16 ΙΟΥΝ.- 21/8/73
47	ΤΟΥΡΒΑΣ ΧΡ.	-//-	1179	1963	Α/Τ ΝΑΥΑΡΙΝΟ	ΜΑΡ ’73	16 ΙΟΥΝ.- 21/8/73
48	ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ Ν.	-//-	1193	1963	ΟΣΤΑ/1 (Δ/ΤΗΣ)	ΦΕΒ ’73	24 ΜΑΪΟΥ-21/8/73
49	ΜΠΟΥΖΑΚΗΣ ΕΜ.	-//-	1211	1963	Α/Τ ΘΥΕΛΛΑ	ΜΑΡ ’73	20 ΙΟΥΝ.-21/8/73
	Β/ΣΥΛΛΗΦΘΕΝΤΕΣ ΑΞ/ΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ κ.α.						
50	ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Μ.	ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	132	1949	ΑΝ/ΓΕΠΝ	ΔΕΚ ’72	16 ΙΟΥΝ.- 21/8/73
51	ΣΕΚΕΡΗΣ ΑΘ.	-//-	139	1952	ΑΡΧΙΜΗΧ. Υ/Β	ΣΕΠ ’72	24 ΜΑΪΟΥ-21/8/73
52	ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΡΕΑΣ Π.	-//-	143	1952	ΔΤ/ΝΣ	ΣΕΠ ’72	27 ΜΑΪΟΥ-24/7/73
53	ΗΣΑΪΑΣ ΕΜ.	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	181	1956	ΑΝ/ΔΚΔ	ΔΕΚ ’72	16 ΙΟΥΝ.- 21/8/73
54	ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ΕΥ.	-//-	183	1956	ΑΝ/ΓΕΠΝ	14 ΜΑΪ ’73	5 ΙΟΥΝ.-21/8/73
55	ΠΑΛΙΟΣ Γ.	-//-	202	1957	ΑΝ/3ο Ε.Γ.	ΙΑΝ ’73	25 ΜΑΪΟΥ-21/8/73
56	ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΕΜ.	-//-	232	1959	ΑΡΧΙΜΗΧ. ΣΤΑΣ.	ΜΑΡ ’73	16 ΙΟΥΝ.-24/7/73
57	ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ Α.	-//-	244	1960	ΑΝ/ ΓΡ. ΕΞΟΠΛ.	ΔΕΝ ΜΥΗΘΗΚΕ	16 ΙΟΥΝ.-24/7/73
58	ΤΟΜΑΡΑΣ Δ.	-//-	255	1960	Α/Τ ΝΑΥΑΡΙΝΟ (Αος)	20 ΜΑΡ ’73	24 ΜΑΪΟΥ-24/7/73
59	ΔΕΣΥΛΛΑΣ Α.	-//-	257	1960	Α/Τ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ (Αος)	15 ΜΑΪ ’73	23 ΜΑΪΟΥ-21/8/73
60	ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Π.	-//-	280	1962	Α/Τ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ	16 ΜΑΪ’73	23 ΜΑΪΟΥ-21/8/73
61	ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ Δ.	ΑΝΘΙΠΧΟΣ	88994	-	ΔΤ/ΝΣ	ΟΚΤ ’72	16 ΙΟΥΝ.- 21/8/73
62	ΚΟΚΛΩΝΗΣ Μ.	ΑΝΘΣΤΗΣ (Η/Ν)	23008	-	Α/Τ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ	ΔΕΝ ΜΥΗΘΗΚΕ	23 ΜΑΪΟΥ-24/7/73
63	ΤΣΙΟΒΑΡΙΔΗΣ ΑΘ.	ΔΙΚ. ΣΥΜΒ. Γ΄	176	-	ΑΝ/ΔΙΚ. ΝΟΜ.	17 ΜΑΪ ’73	16 ΙΟΥΝ.- 21/8/73

ΣΗΜΕΙΩΣΗ:
Από τους παραπάνω συλληφθέντες εξήντα τρεις αξιωματικούς του Π.Ν. μετά τις ετήσιες κρίσεις του Μαρτίου 1995, βρίσκονται στην ενέργεια μόνον οι: Λυμπέρης (*Α/ΓΕΕΘΑ*), Στάγκας (*Α/ΓΕΝ*) και Τουρβάς (*Α/Ε ΑΣ*) που είχαν αποστρατευθεί αρχές του 1993 αλλά επανήλθαν τέλος του ίδιου χρόνου, μετά τις εκλογές του Οκτωβρίου. Σήμερα (Νοέμβριος 2003) κανείς της οργάνωσης για κίνημα στο ναυτικό δεν είναι σε ενέργεια.

Γ/ΣΥΛΛΗΦΘΕΝΤΕΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΣΤΡΑΤΟΥ ΞΗΡΑΣ

Α/Α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΟΣ ΜΑΪΟΣ ’73	Α.Μ	ταξη	ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΜΑΪΟΣ ’73	ΧΡΟΝΟΣ ΜΥΗΣΗΣ	ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΠΡΟΦΥΛΑΚΙΣΗΣ
64	ΦΕΤΣΗΣ Κ	ΥΠΤΓΟΣ (ε.α.)	21159	1938	ε.α.	ΑΠΡ. ’73[1]	24 ΜΑΪΟΥ-22/8/73
65	ΜΟΥΣΤΑΚΛΗΣ ΣΠΥΡΟΣ	ΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ (ΠΖ)	28317	-	ΑΠΟΤΑΚΤΟΣ	ΑΠΡ. ’73	24 ΜΑΪΟΥ -
66	ΔΕΜΕΣΤΙΧΑΣ Ε	ΤΑΓΜΧΗΣ (ΠΖ)	33807	1957	ΓΕΣ/Δ/ΝΣΗ ΚΑΤ.	ΔΕΝ ΜΥΗΘΗΚΕ	ΙΟΥΝΙΟ-22/8/73
67	ΒΑΡΔΑΝΗΣ Μ	ΙΛΧΟΣ (ΠΖ)	34309	1958	ΑΠΟΤΑΚΤΟΣ	ΑΠΡ ’73	24 ΜΑΪΟΥ-22/8/73
68	ΑΛΕΞΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	ΛΟΧΑΓΟΣ (ΠΖ)	34482	1959	ΣΥΡΟΣ	ΑΠΡΙΛΙΟΣ ’73	21 ΙΟΥΝ.-22/8/73

Δ/ ΣΥΛΛΗΦΘΕΝΤΕΣ ΠΟΛ.ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ

Α/Α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΟΣ ΜΑΪΟΣ ’73	Α.Μ	ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΜΑΪΟΣ ’73	ΧΡΟΝΟΣ ΜΥΗΣΗΣ
69	ΚΟΚΚΙΝΙΔΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ του Η.	ΣΜΗΝΑΡΧΟΣ	2254	116 Π.Μ.	ΑΠΡΙΛΙΟΣ ’73
70	ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΣΜΗΝΑΡΧΟΣ		117 Π.Μ.	ΔΕΝ ΜΥΗΘΗΚΕ

[1] Ο Φέτσης, κατά τον Ραφαηλάκη, γνώριζε για το σχεδιαζόμενο Κίνημα από τον απότακτο ταξίαρχο Βιδάλη Ορέστη, που τον συνάντησε στις 26 Οκτωβρίου 1972 στην Ελβετία.

71	ΧΡΗΣΤΑΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ του Β.	ΑΝΤΙΣΜΗΝΑΡΧΟΣ	2369	114 Π.Μ.	ΑΠΡΙΛΙΟΣ ’73
72	ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ του Ε.	ΑΝΤΙΣΜΗΝΑΡΧΟΣ	4053	129 Π.Μ.	14 ΜΑΪΟΥ ’73
73	ΣΤΑΠΠΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ του Θ.	ΕΠΙΣΜΗΝΑΓΟΣ	4347	111 Π.Μ.	ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ ’73

Ε/ΣΥΛΛΗΦΘΕΝΤΕΣ ΙΔΙΩΤΕΣ

Α/Α	ΟΝΟΜΑ	ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΧΡΟΝΟΣ ΜΥΗΣΗΣ
74	ΑΒΕΡΩΦ – ΤΟΣΙΤΣΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	ΤΕΩΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ	ΙΑΝ 1973
75	ΑΠΟΣΚΙΤΗΣ Κ.	ΤΕΩΣ ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ	ΑΠΡ ’73
76	ΑΠΟΣΚΙΤΗΣ Χ.	ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ	-//-
77	ΓΚΑΖΗΣ Α.	ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ	-//-
78	ΚΟΤΣΑΡΙΔΑΣ Σ.	ΕΜΠΟΡΟΣ	-//-
79	ΣΤΡΑΤΟΣ Χ.	ΒΙΟΜΗΧΑΝΟΣ	-//-

ΣΤ/ ΜΥΗΜΕΝΟΙ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΛΥΦΘΕΝΤΕΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΙΚΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ ΠΟΥ ΔΕΝ ΣΥΝΕΛΗΦΘΗΣΑΝ						
Α/Α	ΟΝΟΜΑ	ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΑΜ	ΤΑΞΗ	ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
80	ΡΟΖΑΚΗΣ Α.	ΥΠΙΝΧΟΣ (ε.α.)	594	1934	ΚΟΝΟΦΑΟ 17/5/73	Ο Α.Π.Α.Ε.Σ.Α. ΤΟΝ ΠΑΡΑΠΕΜΠΕΙ ΣΕ ΤΑΚΤ. ΑΝΑΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΩΞΗ.
81	ΜΟΥΡΙΚΗΣ Σ.	ΠΛΧΟΣ ΑΠΟΤΑΚΤΟΣ	656	1940	-	Ο ΣΚΕΜΠΕΑΣ ΑΝΑΦΕΡΕΙ ΓΙΑ «ΑΣΑΦΗ» ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΤΟΥ. ΔΕΝ ΠΡΟΤΕΙΝΕΙ ΔΙΩΞΗ.
82	ΤΖΕΒΕΛΕΚΗΣ Δ.	ΑΝΤΙΠΧΟΣ	927	1955	-	Ο Α.Π.Α.Ε.Σ.Α. ΤΟΝ ΠΑΡΑΠΕΜΠΕΙ ΣΕ ΤΑΚΤ. ΑΝΑΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΩΞΗ.
83	ΠΛΑΤΑΝΟΠΟΥΛΟΣ Ε.	ΠΛΧΗΣ	1041	1957	ΑΠΟ ΚΑΤΑΘΕΣΗ ΜΑΛΛΙΑΡΗ	Ο ΣΚΕΜΠΕΑΣ ΤΟΝ ΦΕΡΕΙ ΩΣ ΜΥΗΜΕΝΟ. ΔΕΝ ΠΡΟΤΕΙΝΕΤΑΙ ΔΙΩΞΗ
84	ΜΠΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Ε.	ΠΛΧΗΣ (Μ)	209	1958	ΑΠΟ ΚΑΤΑΘΕΣΗ ΜΑΛΛΙΑΡΗ	Ο Α.Π.Α.Ε.Σ.Α. ΤΟΝ ΠΑΡΑΠΕΜΠΕΙ ΣΕ ΤΑΚΤ. ΑΝΑΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΩΞΗ.
85	ΣΑΡΖΕΤΑΚΗΣ Θ	ΥΠΛΧΟΣ (Μ)	233	1959	ΧΡΥΣΙΚΟΠΟΥΛΟ	Ο Α.Π.Α.Ε.Σ.Α. ΤΟΝ ΠΑΡΑΠΕΜΠΕΙ ΣΕ ΤΑΚΤ. ΑΝΑΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΩΞΗ.
86	ΣΚΟΥΡΙΩΤΗΣ Ι	-//-	256	1960	ΑΠΟ ΚΑΤΑΘΕΣΗ ΜΑΛΛΙΑΡΗ	Ο ΣΚΕΜΠΕΑΣ ΤΟΝ ΦΕΡΕΙ ΩΣ ΜΥΗΜΕΝΟ. ΔΕΝ ΠΡΟΤΕΙΝΕΤΑΙ ΔΙΩΞΗ
87	ΚΩΤΣΗΣ Π	-//-	292	1962	ΚΟΥΣΟΥΡΗ	Ο ΣΚΕΜΠΕΑΣ ΠΡΟΤΕΙΝΕΙ ΤΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΚΡΙΣΗ.
Ζ/ ΕΝΗΜΕΡΩΜΕΝΟΙ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΛΥΦΘΕΝΤΕΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ Σ.Ξ. ΚΑΙ Π.Α. ΠΟΥ ΔΕΝ ΣΥΝΕΛΗΦΘΗΣΑΝ						
88	ΠΕΡΙΔΗΣ Γ.	ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΣ (ΑΠΟΤ.)	-	-	ΦΕΤΣΗ-ΑΠΡΙΛΙΟ ’73	Ο ΑΠΑΕΣΑ ΤΟΝ ΠΑΡΑΠΕΜΠΕΙ ΣΕ ΤΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΩΞΗ.
89	ΤΖΑΝΕΤΗΣ ΣΟΦΟΚΛΗΣ	ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΣ (ε.α.)	-	-	ΕΓΚΟΛΦΟΠΟΥΛΟ-ΑΠΡΙΛΙΟ ’73	-//-
90	ΒΙΔΑΛΗΣ ΟΡΕΣΤΗΣ	ΤΑΞΙΑΡΧΟΣ (ΑΠΟΤ.)	-	-	ΚΑΤΑΘΕΣΗ ΦΕΤΣΗ	-//-
91	ΒΑΓΙΑΚΑΚΟΣ Γ.	ΣΜΗΝΑΡΧΟΣ (ε.α.)	-	-	ΣΤΑΠΠΑ-ΑΠΡΙΛΙΟ ’73	-//-
92	ΚΟΥΚΟΥΛΟΜΑΤΗΣ	ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ Π.Α. (ε.α.)	-	-	ΚΑΡΑΜΗΤΣΟ-ΠΑΠΑΔΟΓΓΟΝΑ	ΣΚΕΜΠΕΑΣ ΤΟΝ ΦΕΡΕΙ ΕΝΗΜΕΡΩΜΕΝΟ. ΔΕΝ ΠΡΟΤΕΙΝΕΤΑΙ ΔΙΩΞΗ.

Η/ ΕΝΗΜΕΡΩΜΕΝΟΙ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΛΥΦΘΕΝΤΕΣ (ΠΛΗΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ) ΠΟΥ ΔΕΝ ΣΥΝΕΛΗΦΘΗΣΑΝ				
Α/Α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΙΔΙΟΤΗΤΑ/ ΜΑΪΟΣ ’73	ΕΝΗΜΕΡΩΘΗΚΕ ΑΠΟ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
93	ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΝΙΚΗΤΑΣ	ΕΦΟΠΛΙΣΤΗΣ	ΣΕΚΕΡΗ Γ. – ΑΠΡΙΛΙΟ ’73	ΠΑΡΑΠΕΜΠΕΤΑΙ ΑΠΟ ΑΠΑΕΣΑ ΣΕ ΤΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΚΡΙΣΗ
94	ΒΛΑΧΟΥ ΕΛΕΝΗ	ΕΚΔΟΤΡΙΑ	-	ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ ΑΟΡΙΣΤΑ ΑΠΟ ΑΠΑΕΣΑ ΩΣ ΕΝΗΜΕΡΩΜΕΝΗ. ΔΕΝ ΔΙΩΚΕΤΑΙ
95	ΓΑΡΟΥΦΑΛΙΑΣ ΠΕΤΡΟΣ	ΤΕΩΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ	ΚΟΤΣΑΡΙΔΑ - ΑΠΡΙΛΙΟ ’73	ΠΑΡΑΠΕΜΠΕΤΑΙ ΑΠΟ ΑΠΑΕΣΑ ΣΕ ΤΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΚΡΙΣΗ
96	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ	ΤΕΩΣ ΒΑΣΙΛΙΑΣ	ΚΟΥΚΟΥΛΟΜΑΤΗ-ΠΑΠΑΓΟ-ΡΟΖΑΚΗ	ΦΕΡΕΤΑΙ ΕΝΗΜΕΡΩΜΕΝΟΣ ΕΞΑΡΧΗΣ. ΔΕΝ ΔΙΩΚΕΤΑΙ
97	ΖΙΓΔΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	ΤΕΩΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ	-	ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ ΑΟΡΙΣΤΑ ΑΠΟ ΑΠΑΕΣΑ ΩΣ ΕΝΗΜΕΡΩΜΕΝΗ. ΔΕΝ ΔΙΩΚΕΤΑΙ
98	ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝ.	ΤΕΩΣ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ	-	ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ ΑΟΡΙΣΤΑ ΑΠΟ ΑΠΑΕΣΑ ΩΣ ΕΝΗΜΕΡΩΜΕΝΗ. ΔΕΝ ΔΙΩΚΕΤΑΙ
99	ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	ΤΕΩΣ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ	ΠΑΠΑΓΟ-ΑΒΕΡΩΦ-ΣΕΚΕΡΗ Γ. ΜΑΡΤΙΟ ’73	ΠΑΡΑΠΕΜΠΕΤΑΙ ΑΠΟ ΑΠΑΕΣΑ ΣΕ ΤΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΚΡΙΣΗ
100	ΚΕΦΑΛΟΓΙΑΝΝΗΣ ΕΜΜ.	ΤΕΩΣ ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ	-	ΠΑΡΑΠΕΜΠΕΤΑΙ ΑΠΟ ΑΠΑΕΣΑ ΣΕ ΤΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΚΡΙΣΗ
101	ΜΑΥΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΤΕΩΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ	-	ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ ΑΟΡΙΣΤΑ ΑΠΟ ΑΠΑΕΣΑ ΩΣ ΕΝΗΜΕΡΩΜΕΝΟΣ. ΔΕΝ ΔΙΩΚΕΤΑΙ
102	ΜΠΑΝΤΟΥΒΑΣ ΕΜΜ.	ΤΕΩΣ ΟΠΛΑΡΧΗΓΟΣ	ΚΑΤΑΘΕΣΗ ΗΣΑΪΑ	ΠΑΡΑΠΕΜΠΕΤΑΙ ΑΠΟ ΑΠΑΕΣΑ ΣΕ ΤΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΚΡΙΣΗ
103	ΠΑΠΑΓΟΣ ΛΕΩΝΙΔΑΣ	ΠΡΕΣΒΗΣ-ΑΥΛΑΡΧΗΣ	ΑΒΕΡΩΦ-ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ ’73	ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΣ ΑΒΕΡΩΦ-ΓΛΙΞΜΠΟΥΡΓΚ. ΔΕΝ ΔΙΩΚΕΤΑΙ
104	ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΩΝ.	ΤΕΩΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ	-	ΠΑΡΑΠΕΜΠΕΤΑΙ ΑΠΟ ΑΠΑΕΣΑ ΣΕ ΤΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΚΡΙΣΗ
105	ΡΑΛΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΤΕΩΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ	-	ΠΑΡΑΠΕΜΠΕΤΑΙ ΑΠΟ ΑΠΑΕΣΑ ΣΕ ΤΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΚΡΙΣΗ
106	ΣΕΚΕΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΣΥΜΒ. ΠΡΕΣΒ. Α΄	ΣΕΚΕΡΗ-ΠΑΠΑΔΟΓΓΟΝΑ-ΤΕΛΟΣ ’72	ΔΙΑΤΑΣΣΕΤΑΙ Η ΣΥΛΛΗΨΗ ΤΟΥ ΑΠΟ ΑΠΑΕΣΑ ΚΑΙ ΤΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΚΡΙΣΗ.
107	ΣΤΡΑΤΟΣ	ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑΣ	ΣΤΡΑΤΟ ΧΡ. (ΑΔΕΛΦΟΣ ΤΟΥ)	ΦΕΡΕΤΑΙ ΕΝΗΜΕΡΩΜΕΝΟΣ ΟΠΩΣ ΚΑΙ Ο ΑΔΕΛΦΟΣ ΤΟΥ. ΔΕΝ ΔΙΩΚΕΤΑΙ
108	ΦΟΥΦΑΣ Ζ.	ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ	ΑΒΕΡΩΦ-ΠΑΠΑΔΟΓΓΟΝΑ	ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΑΒΕΡΩΦ. ΦΕΡΕΤΑΙ ΕΝΗΜΕΡΩΜΕΝΟΣ. ΔΕΝ ΔΙΩΚΕΤΑΙ.

Θ/ ΜΥΗΜΕΝΟΙ ΣΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΤΟΥ Π.Ν. ΠΟΥ ΔΕΝ ΑΠΟΚΑΛΥΦΘΗΚΑΝ[1]						
Α/Α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΟΣ/ ΜΑΪΟΣ ’73	Α.Μ.	ΤΑΞΗ	ΜΥΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΟΝ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
109	ΚΑΡΤΑΛΗΣ Γ.	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	1052	1959	ΠΑΠΠΑ	
110	ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ Α.	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	1076	1959	ΓΚΙΟΚΕΖΑ	

[1] Οι αναφερόμενοι στον πίνακα αυτό, μνημονεύονταν σε αναφορά του γράφοντος ως τμηματάρχη τότε ΓΕΝ/Β3-ΙΙ προς ΓΕΝ/Β3 από 19 Δεκ. 1985 σχετικά με τους μυηθέντες στο ΄΄Κίνημα΄΄ και μη αποκαλυφθέντες. Η αναφορά εκείνη καταχωρήθηκε με αριθ. Πρωτ. Γεν/Β3 04758/27-12-1985. Το σύνολο όμως των ενημερωμένων/μυημένων, που εντοπίσθηκαν στα πλαίσια της διατριβής, φαίνονται στον πίνακα Δ5.

111	ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ Ι.	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	1119	1960	ΔΡΙΚΟ	
112	ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ Μ.	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	1129	1961	ΘΕΜΕΛΙΔΗ	
113	ΤΣΙΓΡΑΡΙΔΑΣ Δ.	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	1140	1961	ΠΑΠΠΑ	
114	ΒΛΑΣΗΣ Ε.	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	1142	1961	ΠΑΠΠΑ	
115	ΠΑΛΗΟΓΙΩΡΓΟΣ Λ.	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	1158	1962	-	
116	ΠΑΛΑΤΙΑΝΟΣ Γ.	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	1165	1963	ΜΑΝΤΑΔΑΚΗ-ΠΑΠΠΑ	
117	ΞΕΝΑΚΗΣ Ε.	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	1182	1963	ΠΑΠΠΑ	΄ΥΠΑΡΧΟΣ ΣΤΗΝ ΑΝΤΑΡΣΙΑ Α/Τ *ΒΕΛΟΣ*
118	ΑΝΔΡΕΟΥ Α.	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	1194	1963	ΠΑΠΠΑ	
119	ΚΑΛΛΙΓΙΑΝΝΗΣ Γ.	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	1212	1965	ΠΑΠΠΑ	
120	ΛΟΥΜΑΚΗΣ Π.	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	1216	1965	ΧΡΥΣΙΚΟΠΟΥΛΟ	
121	ΜΑΓΙΑΤΗΣ Δ.	ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	1249	1967	ΘΕΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟ	
122	ΜΑΝΟΥΣΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ Ι.	ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	1276	1969	ΔΡΙΚΟ	
123	ΒΟΥΛΓΑΡΑΚΗΣ Γ.	ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ	1282	1970	ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗ-ΘΕΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟ-ΧΡΥΣΙΚΟΠΟΥΛΟ	
124	ΜΠΟΥΖΑΝΗΣ Δ.	ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Μ)	245	1960	ΚΩΤΣΗ	
125	ΘΗΝΙΑΤΗΣ Α.	ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Μ)	254	1960	ΠΑΠΠΑ	
126	ΠΕΡΡΑΣ Μ.	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Μ)	331	1965	ΠΑΠΠΑ	
127	ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ Β.	ΑΝΘΥΠ/ΡΧΟΣ (Μ)	371	1967	Α/Α 42, 45, 59, ΚΑΙ 60	ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΣΕ ΤΟ Α/Τ *ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ* ΩΣ Βος ΜΗΧ
128	ΜΙΧΑΛΑΚΑΚΟΣ	ΑΝΘΥΠ/ΡΧΟΣ (Μ)	316	1963	ΛΥΜΠΕΡΗΣ	
129	ΜΥΣΤΡΙΩΤΗΣ Θ.	ΑΝΘΥΠ/ΡΧΟΣ (Μ)	383	1968	ΛΟΓΟΘΕΤΗ	
130	ΜΑΛΑΜΟΣ Σ.	ΑΝΘΥΠ/ΡΧΟΣ (Μ)	389	1968	ΧΡΥΣΙΚΟΠΟΥΛΟ	
131	ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ Δ.	ΑΝΘΥΠ/ΡΧΟΣ (Μ)	393	1969	ΒΟΥΡΑΖΕΡΗ	
132	ΤΣΕΤΗΣ Κ.	ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Μ)	417	1970	ΧΡΥΣΙΚΟΠΟΥΛΟ	
133	ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ Α.	ΑΝΘΥΠ/ΡΧΟΣ (Ι)	179	1971	ΚΩΤΣΗ	
134	ΓΚΙΚΑΣ Γ.	ΑΝΘΥΠΑΣΠΙΣΤΗΣ (Ρ/Ε)			ΔΡΙΚΟ	

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Στον πίνακα αυτό δεν περιλαμβάνεται ο Παππάς και οι του Α/Τ *ΒΕΛΟΣ*, παρότι η δίωξή τους έγινε μαζί με των υπολοίπων. Ο Σκεμπέας και ο Ραφαηλάκης ασχολούνται στην προανάκριση και στην παραπεμπτική διαταγή με το *ΒΕΛΟΣ*. Στο κείμενο τούτο η υπόθεση *ΒΕΛΟΣ* καταχωρείται στη συνέχεια του κινήματος. Ο Παππάς ήταν μυημένος στο Κίνημα όπως ήταν και ο Ζησιμόπουλος, άρα ο αριθμός των ενημερωμένων / μυημένων εάν ληφθεί υπόψη και ο Πίνακας Δ5 (όπου όμως αναφέρονται έξη που ήδη περιλαμβάνονται στον Δ3Θ) ανέρχεται στους 207 (134-6+2+77). Οι συλληφθέντες ήταν εβδομήντα εννέα (79) εκ των οποίων οι εβδομήντα τρεις στρατιωτικοί. Οι υπόλοιποι μέχρι τους 207 έχουν προκύψει από τις καταθέσεις, συνεντεύξεις και άρθρα των συλληφθέντων. Η έρευνα δεν επεκτάθηκε ούτε σε όλους της οργάνωσης ούτε τέθηκε στόχος να διαπιστωθεί πόσοι γνώριζαν για το σχεδιαζόμενο κίνημα. Από νωρίς έγινε αντιληπτό πως ο αριθμός και των ενημερωμένων και των μυημένων ήταν πολύ μεγαλύτερος όσων είχαν συλληφθεί.
2. Η έκφραση «ενημερωμένος» χρησιμοποιείται με την έννοια, ότι γνώριζαν για τη σχεδιαζόμενη κίνηση, αλλά δεν συμμετείχαν στην οργάνωση είτε λόγω ιδιότητος είτε εκ των πραγμάτων. Αντίθετα, οι «μυημένοι» θα έπαιζαν ρόλο στο Κίνημα. Εν τούτοις μερικοί από τους ΄΄ενημερωμένους΄΄ στην πράξη δραστηριοποιήθηκαν την παραμονή των συλλήψεων εν όψει της υλοποίησης της σχεδίασης του ΄΄κινήματος΄΄, πολύ περισσότερο από την πλειοψηφία των μυημένων (π.χ. Σταματίου, Γαρδικιώτης κ.ά.). Αυτό έγινε κυρίως από τους καθορισμένους να προετοιμάσουν τα πλοία για τον απόπλου, με προμήθεια εφοδίων, με την ενεργοποίηση των εγκαταστάσεων πρόωσης για κίνηση του πλοίου, με την επαναφορά των πληρωμάτων στα πλοία κ.ο.κ.
3. Τα στοιχεία που αναφέρονται στις στήλες «ΧΡΟΝΟΣ ΜΥΗΣΗΣ» και «ΜΥΗΘΗΚΕ – ΕΝΗΜΕΡΩΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΟΝ» πάρθηκαν από το πόρισμα Σκεμπέα, την παραπεμπτική διαταγή του

ΑΠΑΕΣΑ και από τα πρακτικά γνωμοδότησης των Ανακριτικών Συμβουλίων. Μερικά και από τις ΄΄συνεντεύξεις΄΄.

4. Η καταχώρηση των αξιωματικών δεν έγινε κατ' αρχαιότητα, αλλά με σειρά αριθμού μητρώου ως ευχερέστερη. Οι τάξεις που αναφέρονται, είναι χρονιές ονομασίας σε αξιωματικό, δηλαδή εξόδου από τη Σχολή.

5. Η έκφραση «Αρχικός Πυρήνας» αναφέρεται στην ομάδα εκείνη που υλοποίησε τη συγκρότηση της συγκεκριμένης οργάνωσης και σχεδίασης του Κινήματος. Επομένως, η κίνηση αυτή έχει συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο από τον Σεπτέμβριο 1972 μέχρι τον Μάιο 1973.

6. Το γράμμα (Κ) στη στήλη «ΥΠΗΡΕΣΙΑ/ ΜΑΪΟΣ 73» σημαίνει Κυβερνήτης, το (Υ) Ύπαρχος, το (ΔΝΤΗΣ) Διευθυντής και το (ΔΤΗΣ) Διοικητής. Όπου στη στήλη «ΜΥΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΟΝ» γράφεται «Α/Α…», οι αριθμοί αναφέρονται στους αύξοντες αριθμούς αυτού του πίνακα.

Κίνημα κατά μία άποψη[1] είναι «*..πράξις, ενέργεια τολμηρά, αποφασιστική, απόπειρα έντονος, ομαδική»* και κατά μία άλλη είναι «*...η συλλογική και μεθοδευμένη πολιτική ενέργεια, που εκδηλώνεται κατά ξαφνικό και αποφασιστικό τρόπο, κυρ. αυτή που στοχεύει σε ανατροπή μιας κυβέρνησης με παράνομο τρόπο ή με χρήση βίας...ΣΥΝ. πραξικόπημα, στάση επανάσταση...»*. Επειδή από τη σχεδίαση της οργάνωσης, δεν πραγματοποιήθηκε η φάση, που πρόβλεπε εκδήλωση κινήματος, η υπόθεση που εξετάζουμε δεν περιλαμβάνει ΄΄κίνημα΄΄, όπως τουλάχιστον το θέλουν και το περιγράφουν τα λεξικά και οι εγκυκλοπαίδειες. Εκτός βέβαια του Α/Τ ΒΕΛΟΣ όπου πράγματι έχουμε ενέργεια πολιτική, συλλογική, μεθοδευμένη, ξαφνική, τολμηρή, αποφασιστική, έντονη. Ως τέτοια παρασύρει και την υπόλοιπη οργάνωση, προσδίδοντας στην όλη υπόθεση τη διάσταση που της αποδόθηκε και που δεν θα είχε, εάν δεν συνέβαινε ότι συνέβη με το αντιτορπιλικό αυτό. Και τούτο επειδή, κανένα από τα υπόλοιπα πλοία δεν κινήθηκε με βάση τη σχεδίαση (ούτε και εκτός σχεδιάσεως) κατά της δικτατορίας, ενώ η οργάνωση εξαρθρώθηκε και το μεγαλύτερο μέρος των ΄΄συνωμοτών΄΄ συνελήφθη. Η προσφορά, οι συνέπειες κ.λ.π. εξετάζονται και δεν παραβλέπονται. Δεν μειώνονται από την προσέγγιση της πραγματικότητας, την κριτική, τον εντοπισμό λαθών, αιτιών ΄΄αποτυχιών΄΄, κ.λ.π. Αντίθετα η έρευνα προσδίδει θετικά, και ισχυροποιεί στην ιστορική μνήμη τα γεγονότα με τη γνώση και προβολή των πραγματικών στοιχείων.

Η υπόθεση ΄΄ΚΙΝΗΜΑ του ΝΑΥΤΙΚΟΥ ΄΄, όπως καθιερώθηκε να λέγεται, δεν εξετάζεται εδώ με προσέγγιση του ρόλου, συμπεριφοράς, δράσης του καθενός χωριστά, εκτός όσων αποδίδει ο ανακριτής. Εξετάζονται όμως μεμονωμένα οι δραστηριότητες του Παππά, επειδή ο ίδιος με το πλήρωμά του και το πλοίο του προχώρησαν σε εκδήλωση εντυπωσιακής ενέργειας. Εξετάζονται επίσης κάποιες δραστηριότητες των πιστών στο καθεστώς στελεχών, που κινήθηκαν για αποτροπή του κινήματος και προέβησαν σε συλλήψεις, έρευνες σπιτιών συναδέλφων τους κ.ο.κ.

Οι υπηρεσίες ασφαλείας και ο κατασταλτικός μηχανισμός του καθεστώτος που απέτρεψαν την εκδήλωση του κινήματος, (το οποίο ήδη είχε ματαιωθεί από τους ίδιους τους ΄΄συνωμότες΄΄), ήταν οι εξής:[2]

- ο διευθυντής του ΓΕΝ/Α2 αντιπλοίαρχος Π. Νικολόπουλος και ο πλωτάρχης Κούβαρης υπασπιστής του Παπαδόπουλου,
- τρεις πιστοί στη χούντα αξιωματικοί του ΠΝ, ανεξάρτητα που υπηρετούσαν (Καμαρινέας, Γκίκας, Αβραμόπουλος),
- το ΕΑΤ/ΕΣΑ με κύριο εκπρόσωπο τον ταγματάρχη Μ.Γκίζα και ομάδα στρατιωτών και
- οι ΟΑΝ (Ομάδες Ασφαλείας Ναυτικού) που στελεχώνονται στη συνέχεια με τους πλωτάρχη Γαβρά, ανθυποπλοίαρχο Κωβαίο και ανθυπασπιστή Αντωνάκο.

Σύμφωνα με την κατάθεση του Αργυρίου (30-5-1973) την επομένη της εξάρθρωσης (δηλαδή στις 23 Μαίου) σε επιθεώρηση που έκανε ο ίδιος ως αρμόδιος λόγω των καθηκόντων του στο ΝΣ, διαπίστωσε απέναντι από το Ναύσταθμο «*...σοβαροτάτην δύναμιν πυρός, ήτις περιέβαλλε τον Ναύσταθμον....έναντι του Ναυστάθμου*

[1] Βλ. λήμμα ΄΄κίνημα΄΄, ΠΑΥΛΟΣ ΔΡΑΝΔΑΚΗΣ, *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, Έκδοσις Δευτέρα, ΦΟΙΝΙΞ, Αθήνα (ά.χ.) στη σ. 421, τόμος ΙΔ και για την δεύτερη εκδοχή βλ., Γ.ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 1998, σ.896.

[2] Βλέπε καταθέσεις Καμαρινέα, Νικολόπουλου, Αβραμόπουλου, Γκίζα και Κούβαρη στον ανακριτή Σκεμπέα για το ποιοι συμμετείχαν στις συσκέψεις και κινήσεις για αποτροπή του κινήματος και τις συλλήψεις. Παράλληλα εάν συγκρίνει κανείς την κατάθεση και συνέντευξη Νικολόπουλου με άλλες καταθέσεις, όπου αναφέρεται μεταξύ των άλλων και η ρίψη προειδοποιητικού σημειώματος, ότι το ΄΄κίνημα΄΄ ήταν γνωστό, διαπιστώνει πως αυτό το σημείωμα ήταν επιλογή και κίνηση του ΓΕΝ/Α2 δηλαδή του Νικολόπουλου. Το ίδιο πρέπει να συνέβη και με τα ανώνυμα τηλεφωνήματα που γράφει στην αναφορά του πως δέχθηκε στις 15 και 19 Μαίου ο Τομαράς, χωρίς να το πει σε κανέναν άλλον της οργάνωσης.

διεπίστωσα ύπαρξιν καμουφλαρισμένων πυροβόλων...». Κανείς άλλος και πουθενά δεν αναφέρει, πως ο Ναύσταθμος ήταν υπό την απειλή πυροβόλων. Τα οποία εάν πράγματι ήταν απέναντι της Σαλαμίνας, βρίσκονταν εκεί για να ελέγχουν το δίαυλο, απ' όπου τα πλοία του ναυτικού εισέρχονται και εξέρχονται του Ναυστάθμου.
Ορισμένοι μπαίνουν σε συναγερμό για έρευνα-αντιμετώπιση του επερχομένου κινήματος από τις απογευματινές ώρες της 21ης Μαίου. Πουθενά δεν εμφανίζεται στο ανακριτικό υλικό, πως η ΚΥΠ ή άλλες υπηρεσίες γνώριζαν για την οργάνωση αυτή ή πως συμμετείχαν στην αποτροπή και τις συλλήψεις. Επίσης η αστυνομία και η ΓΔΕΑ, απουσιάζουν. Η υπόθεση αντιμετωπίσθηκε αποκλειστικά από τους ΄΄φύλακες της επανάστασης΄΄ μέσα στις ΕΔ.
Ο ταγματάρχης Μιλτιάδης Γκίζας, που υπηρετούσε στο ΕΑΤ/ΕΣΑ, είναι εκείνος που εμφανίζεται, σύμφωνα με τις καταθέσεις στον Σκεμπέα, να αναλαμβάνει τις ενέργειες προς τις αντίστοιχες υπηρεσίες του ναυτικού. Αυτήν την αποστολή αναλαμβάνει μετά σύσκεψη στο ΕΑΤ/ΕΣΑ στις 21/5/73 ώρα 1905, όπου συμμετέχει με τον διευθυντή του και άλλους πέντε αξιωματικούς. Σύμφωνα με την κατάθεσή του, ο διευθυντής τους είπε πως έχουν περιέλθει «*...εις την υπηρεσίαν μας έντονος προειδοποίησις από σοβαρό πρόσωπο, περί επικειμένου κινήματος εις το ναυτικόν κατά τη νύχτα της 22-23/5/73... από ιδιώτην και προήρχετο από το περιβάλλον εν ενεργεία αξιωματικού του ναυτικού...»* Ειδοποιεί πρώτα τον πλωτάρχη Κούβαρη, υπασπιστή του αντιβασιλέα για να έρθει σε επαφή με τον αντιπλοίαρχο Π. Νικολόπουλο που είναι ο διευθυντής του ΓΕΝ/Α2. Συναντώνται στο ΕΑΤ/ΕΣΑ στις 2100, τον ενημερώνει και σε δύο ώρες ο Νικολόπουλος φέρνει πίνακα με αξιωματικούς, που κατά την κρίση του συμμετέχουν στη ΄΄συνομωσία΄΄. Παρακολουθούν αμέσως τέσσερις από το ναυτικό και δύο από το στρατό με άνδρες της ΕΣΑ και των ΟΑΝ. Σε λίγες ώρες το πρωί στις 0830 της 22/5 από συνεκτίμηση των στοιχείων και πληροφοριών που έχουν εν τω μεταξύ συγκεντρώσει, καταλήγουν στον αξιωματικό απ' όπου προέρχεται η πληροφορία. Το ίδιο απόγευμα νέα πληροφορία *«...πλέον συγκεκριμένη της προηγουμένης....»* αφού εντοπίζεται και ως ώρα του κινήματος η 2300 έως 0200 της ίδιας ημέρας. Φαίνεται πως πράγματι ο υπαξιωματικός του ναυτικού Ψαριάδης είχε προσπαθήσει και κατάφερε να δει τον διευθυντή του γραφείου του Παπαδόπουλου για να δώσει τις πληροφορίες που γνώριζε.[1]. Εάν αυτά αληθεύουν, τότε η ομάδα αυτή λειτούργησε συντονισμένα, γρήγορα, με υψηλή προτεραιότητα στις απαιτήσεις προσωπικού και μέσων, και έχοντας εξουσιοδότηση και κάλυψη από υψηλά επίπεδα της χούντας. Εξάλλου ο Κούβαρης, όπως ήδη ελέχθη, ήταν δίπλα στον κορυφαίο της ΄΄επανάστασης΄΄, ως υπασπιστής του Παπαδόπουλου, (που είναι πλέον και αντιβασιλιάς). Φέρεται να αναπτύσσει συντονιστικό ρόλο, αφού αυτός καλεί σύσκεψη στο γραφείο του στις 1900 της 22ας Μαίου. Στη σύσκεψη συμμετέχουν οι Γκίκας, Νικολόπουλος, Αραπάκης αλλά και ο επισμηναγός Χρυσάφης ή Χρυσάγης, ο ταγματάρχης Γκίζας, ακόμα και ο αντιπλοίαρχος Κουσουρής, που συγχρόνως ήταν από τους αρχαιότερους των μυημένων στην οργάνωση για το κίνημα. Ο Κούβαρης μαζί με τον Κουσουρή ακολουθούν τον Αραπάκη στο ναύσταθμο, όπου άρχισαν οι ανακρίσεις. Είναι επομένως βέβαιο, πως υπό την ιδιότητά του ως υπασπιστή ενημερώνει τον Παπαδόπουλο απ' ευθείας για τις εξελίξεις. Εξάλλου από την πρώτη στιγμή αναπτύσσει πρωτοβουλία, ερχόμενος σε επαφή με τους θαλάμους επιχειρήσεων και τις ναυτικές διοικήσεις. Δηλαδή με τις αρμόδιες υπηρεσίες, που γνώριζαν κάθε στιγμή για τις περιοχές ευθύνης τους πού βρίσκεται πλοίο ή πλοία του ναυτικού. Μια σύγκριση αυτών των θέσεων με τις αποστολές των πλοίων, που πρέπει συνεχώς να είναι γνωστές στους φορείς αυτούς, δίνουν συνολική εικόνα του στόλου. Η διαφορά που μπορεί να προκύπτει από τις αποστολές με την πραγματική εικόνα των θέσεων των πλοίων, δίνει και το τι συμβαίνει στο ναυτικό. Δεν αποκλείονται οι περιπτώσεις παροχής λανθασμένων στοιχείων σε στίγματα, αλλά δεν υπήρξε τέτοιο γεγονός, όπως αποδείχτηκε.

Δ6α.-ΟΙ ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΗΜΗ ΑΝΑΚΡΙΣΗ

Αργότερα θα καταθέσουν στην ανάκριση (αναθεωρητή Γ΄ Σκεμπέα Γρηγόριο με γραμματέα τον ανθυπασπιστή Δικαστικό Γραμματέα Αραμπατζόγλου Αντώνιο) ως μάρτυρες από πλευράς των αρχών καταστολής οι: Αντιπλοίαρχος Νικολόπουλος Παναγιώτης διευθυντής ΓΕΝ/Α2 στις 30/5/1973, ταγματάρχης Γκίζας Μιλτιάδης στις 9/7, πλωτάρχης Κούβαρης Παναγιώτης υπασπιστής αντιβασιλέα στις 9/7, ο πλωτάρχης Καμαρινέας Θρασύβουλος, κυβερνήτης του Α/Τ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ στις 10/7 και ο ανθυποπλοίαρχος Αβραμόπουλος Ανδρέας του ΝΣ/ΔΤ στις 11/7/1973. Οι καταθέσεις τους συμπληρώνει η μία την άλλη χωρίς λάθη. Τις επίσημες καταθέσεις ξεκίνησε η μαρτυρία του Νικολόπουλου πριν απ' όλους, μία εβδομάδα μετά τις πρώτες συλλήψεις. Κλείνουν στις 11 Ιουλίου με τελευταίες των συλληφθέντων πολιτικών /ιδιωτών και των τεσσάρων άλλων που συμμετείχαν στην καταστολή (Καμαρινέα, Κούβαρη, Αβραμόπουλου, Γκίζα).

[1] Βλέπε (παράρτημα Β-Ι) συνέντευξη ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ 24/9/02 που λέει για το θέμα αυτό «*...εμείς στο ναυτικό δεν θέλαμε ……και το ξέραμε ότι το κίνημα το είχαν αναβάλει, αλλά ένας υπαξιωματικός δικός τους πήγε το ανέφερε στο διευθυντή του Παπαδόπουλου..... Του το ανέφερε και μας φώναξε αυτός και λεει "το ναυτικό απόψε θα κάνει κίνημα" και τέτοια.....Με φώναξε εμένα ο διευθυντής του γραφείου του Παπαδόπουλου....*»

Οι καταθέσεις όλων των στρατιωτικών μελών της οργάνωσης παίρνονται μέσα στον Ιούνιο, εκτός κάποιων συμπληρωματικών, που υπογράφονται τις πρώτες ημέρες του Ιουλίου. Η σειρά καταθέσεων, (εκτός των μαρτύρων εκ μέρους του καθεστώτος, που δίνουν στοιχεία περισσότερο ιστορικού χαρακτήρα, αναγκαία για ολοκλήρωση της εικόνας καταστολής της ΄΄συνομωσίας΄΄) δεν διαφαίνεται να παίζει κανένα ρόλο στην πορεία της ανάκρισης. Έχει μεσολαβήσει διάστημα περισσότερο της εβδομάδας, οι προφορικές συζητήσεις, η τρομοκρατία, τα βασανιστήρια και η δραματική συνέπειά τους στον Μουστακλή, η έρπουσα απόφαση των συλληφθέντων ΄΄*μιλήστε, πέστε τα όλα*΄΄ που κυκλοφόρησε από την αρχή (βλέπε συνέντευξη Λυμπέρη) δίνουν τον τόνο στις καταθέσεις. Ανεξάρτητα του ΄΄ηρωικού΄΄ στοιχείου, διαφαίνεται πως η απόφαση αυτή ήταν σωστή τακτικά. Επέτυχε το στόχο της, που ήταν να σταματήσουν οι συλλήψεις μπροστά στην έκταση, που εμφανίζεται να έχει η οργάνωση. Ο Μιλτιάδης Παπαθανασίου σε επιστολή του από 20-1-2004 επισημαίνει και αυτός, πως το να μιλήσουν ήταν προαποφασισμένο *«..Στις συζητήσεις που κάναμε είχαμε βέβαια αντιμετωπίσει το ενδεχόμενο να αποκαλυφθεί το κίνημα και να συλληφθεί κάποιος αριθμός αξιωματικών. Αποφασίσαμε λοιπόν ότι, το καλλίτερο θα ήταν όλοι στις καταθέσεις που τυχόν θα δίναμε, να αναφέραμε τα ονόματα των αξιωματικών που ξέραμε ότι συμμετέχουν...».* Έτσι εξηγείται γιατί ο Παπαδόγκωνας, που είναι του αρχικού πυρήνα στην οργάνωση, καταθέτει πίνακες με τους οργανωμένους ανάλογα με το βαθμό μύησης και την αποστολή του καθενός.

Να δεχτεί κανείς ως σωστή τακτικά την απόφαση να μιλήσουν, αλλά αυτό δεν το έμαθαν όλοι. Δεν το γνώριζε π.χ. ο Στάππας που βασανίσθηκε. Για να μην αναφέρουμε Μουστακλή και Βαρδάνη. Υπάρχει επομένως κάποιο θέμα για ευρύτερη συζήτηση πάνω σ' αυτό. Οργισμένος ο Λύτρας αναφέρεται στο ζήτημα, μνημονεύοντας τον βασανισμό του Μουστακλή, που όχι μόνον δε μίλησε αλλά τους έβριζε ενώ τον κτυπούσαν.

Ο υποναύαρχος Παπαθανασίου προσθέτει και έναν ακόμα λόγο στην απόφαση να αποκαλύψουν στις καταθέσεις τους και τους υπόλοιπους. Ότι είναι δίκαιο να έχουν την ίδια τύχη τα μέλη της οργάνωσης. Εξ άλλου ο ίδιος προσθέτει, πως μερικοί που δεν συνελήφθησαν, εύχονταν αργότερα να έχουν την ίδια τύχη με τους συλληφθέντες. Όταν κάτι τέτοιο λέγεται πριν τη μεταπολίτευση έχει την αξία του, αλλά την εποχή της αναγνώρισης της προσφοράς των συλληφθέντων έχει άλλη σημασία. Εξάλλου δεν είχαν όλοι την ίδια τύχη, ευτυχώς για όσους δεν βασανίσθηκαν.

Από τον πίνακα Δ3 προκύπτει, πως τις πρώτες ημέρες δεν συλλαμβάνονται περισσότεροι από πενήντα. Και τούτο διότι δεν έχουν ξεχωρίσει οι ΄΄ενημερωμένοι΄΄ με τους ΄΄οργανωμένους΄΄ στη φάση αυτή, που σταματούν οι συλλήψεις. Αυτό εύκολα προκύπτει από το βαθμό ΄΄μύησης-ενημέρωσης΄΄ και όσων συνελήφθησαν, μερικοί από τους οποίους δεν γνώριζαν γιατί τους συλλαμβάνουν.

Η προεργασία των ανακρίσεων κράτησε μία εβδομάδα από 23 μέχρι 30 Μαίου που άρχισε η επίσημη ανάκριση. [1]

Εκτός των επισήμων καταθέσεων που αποτελούν και τμήμα της δικογραφίας, ο διοικητικός μηχανισμός της δικτατορίας στο Π.Ν. υποβάλλει σειρά ερωτημάτων στους συλληφθέντες και τους «παρακαλεί» να απαντήσουν με αναφορά.[2] Εντύπωση προκαλεί, ότι αυτή η ΄΄έρευνα΄΄ δεν γίνεται από την ΕΣΑ ή τον Σκεμπέα, αλλά εμφανίζεται να είναι εσωτερική υπόθεση του ναυτικού. Η ερώτηση για την ΄΄κίνηση του 1969΄΄ αφορά την ΄΄υπόθεση Σούλη΄΄, που για πολλούς της οργάνωσης για το κίνημα του Μάη του 1973, ήταν μία προσπάθεια για άλλο κίνημα εκείνης της χρονιάς.

---

[1] Οι ημερομηνίες που υπογράφονται οι καταθέσεις των συλληφθέντων και των οπαδών του καθεστώτος για στήριξη των κατηγοριών, έχουν ως εξής :

30/5 Νικολόπουλος. Από την επομένη αρχίζουν οι καταθέσεις των συλληφθέντων- 31/5 Θεμελίδης- 1/6 Μάλιαρης- 4/6 Παπαδόγγωνας και 3/7 συμπληρωματικά - 5/6 Κονοφάος και Σταθόπουλος- 6/6 Κολογιάννης- 7/6 Δεμέστιχας και Σέκερης- 8/6 Δεσύλλας, Βένης και Γκιόκεζας- 9/6 Καραμήτσος και Μανιάτης- 10/6 Γκίνης και Στεργίου – 11/6 Λαγάρας, Τρουπάκης και Μασούρας – 12/6 Μηναίος - 13/6 Ηλιόπουλος, Σίδερης, Θεοφιλόπουλος και Μανταδάκης- 14/6 Χρυσικόπουλος, Πάλιος, Θεοχάρης και Κουσουρής – 15/6 Βασιλείου – 16/6 Μανουσόπουλος, Κοκλώνης, Τομαράς, Δημητριάδης, Λυμπέρης και Καταγάς – 19/6 Παναγιωταρέας και Στάγκας – 20/6 Δρίκος- 21/6 Λαφογιάννης, Βασιλειάδης, Καναβαριώτης, Παπαθανασίου και Τριανταφυλλίδης (που ολοκληρώνει την κατάθεσή του την επομένη) – 22/6 Παπαδόπουλος Π., Σακελλαρίου Ε., Αργυρόπουλος Π., Σταυριανάκης και Ησαίας – 23/6 Παλούμπης – 25/6 Φωκάς, Σωτηρόπουλος, Τσιαβαρίδης, Λεωνίδας και Κασιμάτης Δ. - 26/6 Ζαρόκωστας, Ζωγράφος Ι. και Μπουζάκης – 27/6 Βουραζέρης, Αργυρόπουλος Άγγελος, Δημητρακόπουλος Α., Γιαννακάκος και Τουρβάς – 7/7 Φούφας Ζήσης και Αβέρωφ, που διακόπτει και καταθέτει συμπληρωματικά στις 10/7. Από τις 9 μέχρι 11/7 καταθέτουν οι υπόλοιποι μάρτυρες από την πλευρά των διωκτικών αρχών ήτοι στις 9/7 Κούβαρης και Γκίζας – 10/7 Καμαρινέας και 11/7/1973 ο Αβραμόπουλος. Δεν είναι γνωστές οι ημερομηνίες καταθέσεων των αξιωματικών της αεροπορίας, του στρατού ξηράς και των λοιπών ιδιωτών πλην Αβέρωφ και Φούφα.

[2] Οι ερωτήσεις είναι δακτυλογραφημένες σε πολυγραφημένα χαρτιά χωρίς τίτλους και άλλα στοιχεία. Βρέθηκαν μαζί με ορισμένες απαντήσεις που μνημονεύονται εδώ. Το κείμενο με τις ερωτήσεις είναι το εξής:

«*Παράκλησις όπως απαντήσετε επί των κάτωθι ερωτημάτων:*

Τι γνωρίζετε γενικώς διά την κίνησιν 1969; (παρεμφερές σχέδιον καταλήψεως νήσου Κρήτης).

Ονόματα συμμετασχόντων εις κίνησιν 1969 και ποίος ήτο ο εν ενεργεία αρχηγός της κινήσεως;

Τι γνωρίζετε γενικώς διά την κίνησιν του 1973; (κατάληψις νήσου Σύρου). Ποίους γνωρίζετε ότι είναι μυημένοι και ποίος τους εμύησε;

Έχετε υπογράψει τον όρκον; Εάν ναι, παρουσία ποίου;

Ποίαι αι ενέργειές σας από πρωΐας της 23 Μαΐου μέχρι της στιγμής της συλλήψεώς σας;

Πιστεύετε ακόμα ότι ενεργήσατε ορθώς ή έχετε μετανοήσει διά το σφάλμα σας;

Σημείωσις: Είναι περιττόν να αρνήσθε διότι είναι όλα γνωστά εις ημάς. Τα ερωτήματα τίθενται προς έλεγχον της ειλικρινείας σας».

Οι αναφορές των ερωτηθέντων που βρέθηκαν δεν προσέφεραν τίποτε περισσότερο στους αποδέκτες. Οι τελευταίοι ενώ «*όλα τα γνώριζαν*» όπως γράφει το ερωτηματολόγιο, τους ρωτούσαν, όχι για να δοκιμάσουν την ειλικρίνειά τους, αλλά για να πλήξουν την αξιοπρέπειά τους. Με ημερομηνία 21/6/73, απαντούν στα ερωτήματα οι Μ. Μανουσόπουλος, Α. Χρυσικόπουλος, Ι. Θεοφιλόπουλος, Α. Κολιγιάννης, Π. Παπαδόπουλος, Ν. Θεμελίδης, Δ. Τομαράς, Α. Δεσύλλας, Α. Θεοχάρης. Στις 22/6 ο Β. Γιαννακάκος και χωρίς αναγραφή ημερομηνίας οι Μ. Κοκλώνης, Ι. Μανιάτης, Κ. Καταγάς, Β. Στεργίου και Ι. Μηναίος. Προφανώς υπήρξαν και άλλες αναφορές, αλλά δεν βρέθηκαν.
Τα χειρόγραφα αυτά δεν είναι αποτέλεσμα την συνηθισμένης μεθόδου των ανακριτών της χούντας. Αυτοί έδιναν λευκές κόλλες,και απαιτούσαν, να γράφουν τα πάντα οι κρατούμε-νοι υπό το φόβο των βασανιστηρίων. Εν προκειμένω όμως καλούνται να απαντήσουν σε συγκεκριμένες ερωτήσεις. Μεταξύ εκείνων που απαντούν, είναι στις 24/6 ο Δημητρακό-πουλος προς ΔΒΚ, με έντονη φρασεολογία και άρνηση γνώσης επί των ερωτημάτων. Στις ίδιες ερωτήσεις ο Θεοχάρης απαντά με υπερήφανο ύφος δηλώνοντας πως, εάν δεν τον αποτάξουν θα παραιτηθεί διότι, δεν μπορεί να υπηρετεί *΄΄με την ουρά στα σκέλια΄΄*.
Το πόρισμά του έχει έτοιμο ο Σκεμπέας μία εβδομάδα μετά την τελευταία κατάθεση ήτοι στις 17 Ιουλίου 1973, και παρατίθεται πιο κάτω. Εάν συγκρίνει κανείς τις ημερομηνίες συλλήψεων με τις ημερομηνίες καταθέσεων, αντιλαμβάνεται πως οι συλλήψεις δεν έχουν σχέση με το περιεχόμενο των καταθέσεων. Δεν πρόκειται για ΄΄ξήλωμα΄΄ οργάνωσης. Από την πρώτη στιγμή όλα κατατίθενται από όλους, αφού *΄΄δεν θεωρούσαμε πως καρφώναμε, δεν είχαμε την αίσθηση πως προδίδαμε΄΄*. Είναι όμως και γεγονός πως κανείς δεν μίλησε για τους μικρού βαθμού αξιωματικούς από τον Ζησιμόπουλο μέχρι και τους νέους ανθυποπλοιάρχους. Προστατεύθηκαν όχι μόνον γιατί διακόπηκαν οι συλλήψεις, αλλά και γιατί δεν ελέχθησαν τα ονόματά τους. Αντίθετα αρκετοί άλλοι που αναφέρθηκαν τα ονόματά τους δεν συνελήφθησαν.[1]

Δ6β.-Η ΕΞΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ

Το πρώτο κύμα συλλήψεων ξεκινά στις 23 και σταματά στις 27 Μαίου. Συλλαμβάνονται σαράντα τέσσερις (βλέπε στήλη ΄΄ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ΄΄ στον ΠΙΝΑΚΑ Δ3). Οι υπόλοιποι συλλαμβάνονται κλιμακωτά με τους περισσότερους (δέκα οκτώ) στις 16/6. Τελευταίον αξιωματικό του ναυτικού, συλλαμβάνουν τον Μπουζάκη στις 20/6, του στρατού τον Αλεξάκη στις 21/6 και τους Αβέρωφ, Αποσκίτη Χρ. και Αποσκίτη Κ. στις 2/7/1973 που σταματούν οι συλλήψεις. Ο Αβέρωφ συλλαμβάνεται, παρά το γεγονός πως είναι ανοιχτά και χωρίς να το κρύβει ΄΄συνομιλητής΄΄ της χούντας, και άτυπα ΄΄σύμβουλος΄΄ επί θεμάτων εξωτερικής πολιτικής, επί του Κυπριακού κ.λ.π.
Επανερχόμενοι στις ενέργειες για πρόληψη του κινήματος, βλέπουμε πως η ΕΣΑ συμμετέχει με ομάδες στον αποκλεισμό των προσβάσεων στην περιοχή ναυστάθμου Σαλαμίνας και σε συλλήψεις. Παρατηρούμε πως ο μηχανισμός της χούντας λειτούργησε ταχύτατα, οργάνωσε ελάχιστους σε ομάδες με αποφασισμένους και πιστούς οπαδούς αξιωματικούς του καθεστώτος, και προέβη όχι στην αποτροπή του κινήματος αλλά στη συγκέντρωση /σύλληψη των ΄΄συνωμοτών΄΄. Διότι ήδη η συνθηματική λέξη ΄΄Σοφοκλής΄΄, που είχε καθοριστεί για ακύρωση του κινήματος, κυκλοφορούσε από την παραμονή της 22ας. Σωστά ενεργώντας οι αρμόδιοι του καθεστώτος, φρόντισαν να μάθουν οι ΄΄συνωμότες΄΄, πως γνώριζαν για το σχεδιαζόμενο ΄΄κίνημα΄΄ και πέτυχαν την αποτροπή του με ευκολία, προς ανακούφιση όσων από την οργάνωση δεν το ήθελαν.
Ο Νικολόπουλος λέει στη συνέντευξή του πως, διοχέτευσαν την πληροφορία για αποκάλυψη με σημείωμα και προφανώς εννοεί το σημείωμα και το τηλεφώνημα προς τον Αργυρίου. Ο ίδιος όμως παρ' ότι ήξερε, όπως λέει, πως είχε αναβληθεί, *΄΄αναπτύσσει δίκτυα πληροφοριών΄΄*, έρχεται σε επαφή με αξιωματικούς που εκτελούσαν υπηρεσία (πλωτάρχη Διγενή στο ΝΣ, πλωτάρχη Γκίνη που ήταν μυημένος και υπηρετούσε στο ΑΝ/Γ΄ ΕΓ άρα γνώριζε τις κινήσεις όλων των πλοίων), κυβερνήτες πλοίων (Παππά που ήταν στο Ηράκλειο, Κυριακόπουλο των Α/Γ και του δίνει εντολές), ενημερώνει στο τέλος και την ηγεσία. Είναι ο ρόλος του πρωταρχικός.
Παρατηρούμε στελέχη τρίτης σειράς να συσκέπτονται, να αποφασίζουν και να δρουν για εξάρθρωση μιας οργάνωσης τέτοιας εκτάσεως. Δεν πείθουν οι επίσημες ανακρίσεις /καταθέσεις στον Σκεμπέα, πως αυτή η υπόθεση δεν απασχόλησε σε ανώτερα επίπεδα το καθεστώς. Εάν εξαιρεθούν ο ΑΕΔ, ο Μαργαρίτης και ο Αραπάκης, που εμπλέκονται σε προχωρημένη φάση και στο πρώτο διερευνητικό στάδιο το πρωί της 23ης Μαίου στο ναύσταθμο, πουθενά δεν εμφανίζονται άλλα ανώτερα στελέχη της ΄΄επαναστάσεως΄΄. Εντύπωση επίσης προκαλεί η ευκολία με την οποία αποφασίζει ο Μαργαρίτης να αναλάβει ο στρατός τις ανακρίσεις, ενώ την αρχή είχαν κάνει προσωπικά οι Αραπάκης, Νικολόπουλος. *΄΄Δεν είμαστε σε θέση...΄΄* λέει ο Α/ΓΕΝ, ενώ ο Νικολόπουλος στη συνέντευξή του τα βάζει με τον Μαργαρίτη[2] που έδωσε την υπόθεση στο στρατό.

[1] Βλ.πίνακα Δ5 παρακάτω. Στην τελευταία στήλη το πρόσημο ΄΄Κ΄΄ σημαίνει πως το αντίστοιχο όνομα αναφέρεται στην κατάθεση του αναφερομένου. Κανείς του πίνακα Δ5 δεν συνελήφθη.
[2] Βλέπε συνέντευξη Νικολόπουλου όπου λέει ο τότε διευθυντής του ΓΕΝΑ2 και πρωτεργάτης στην αποτροπή του ΄΄κινήματος΄΄ (η έκφραση ΄΄αποτροπή΄΄ χρησιμοποιείται ως πλέον δόκιμη για την περίπτωση αντί της ΄΄καταστολής΄΄, εφ' όσον το ΄΄κίνημα΄΄ δεν ήταν σε

Δεν θα υπήρχαν, λέει, τέτοιες συνέπειες για το ναυτικό με τόσες πολλές αποτάξεις. Θα έκλειναν το θέμα με διό- τρεις αποστρατείες, όπως ο Περβαινάς την 13η Δεκεμβρίου.
Όμως τα πράγματα δεν έγιναν όπως θα ήθελε ίσως ο Νικολόπουλος, ενώ βλέπουμε τον Αραπάκη με ιδιαίτερη σπουδή να προβαίνει ο ίδιος σε ανακρίσεις από την πρώτη στιγμή. Ο αξιωματικός αυτός είδε την ευκαιρία για συντομότερη ανέλιξη στη θέση του Α/ΓΕΝ, που επί πέντε χρόνια κατείχε ο Μαργαρίτης. Και σωστά διέβλεψε.
Όσοι φρόντισαν, με πρώτον το Μαργαρίτη, να δοθεί η υπόθεση στο στρατό, γνώριζαν πολύ καλά πως το ΕΑΤ/ΕΣΑ θα βασάνιζε, θα τρομοκρατούσε και θα ταλαιπωρούσε τους ΄΄συνωμότες΄΄ όπως και έγινε. Ο Αραπάκης σε ένα χρόνο από τα γεγονότα αυτά στέλνει συγχαρητήρια στους επανερχόμενους αξιωματικούς με τη μεταπολίτευση, που ο ίδιος παρέδιδε στα χέρια βασανιστών του καθεστώτος.
Μία εβδομάδα μετά την αποκάλυψη της οργάνωσης αποστρατεύθηκε ο Μαργαρίτης από Α/ΓΕΝ και ανέλαβε ο Αραπάκης. Ο τελευταίος παρέμεινε Αρχηγός του Ναυτικού και έξι μήνες μετά τη μεταπολίτευση, προς επιβράβευση του ρόλου που έπαιξε τις ημέρες της κρίσης του Κυπριακού και της πτώσης της χούντας.
Στις 30 Ιουνίου ο Αραπάκης εκπέμπει έγγραφο,[1] με το οποίο διαγράφει από τις υπηρεσίες τους όλους, που είχαν συλληφθεί και τους υπολογίζει ως δύναμη του ΑΝ/ΔΚΒ και υπόδικους. Η αξία αυτού του εγγράφου έγκειται, στο ότι οι ημερομηνίες διαγραφής από την οργανική δύναμη των υπηρεσιών τους, είναι και οι ημερομηνίες σύλληψής τους.
Με τις συλλήψεις, ο ΑΠΑΕΣΑ εκδίδει και απανωτές διαταγές για προανάκριση από τον αναθεωρητή Γ΄ Σκεμπέα Γρηγόριο, που συντάσσει και υποβάλλει πόρισμα[2] σαράντα μία σελίδων, την 18η Ιουλίου.
Είναι μεγάλη η διαφορά στον τρόπο που δρουν οι αρμόδιοι για την αποτροπή της κίνησης, με τη διστακτικότητα και έλλειψη αποφασιστικότητας που εμφανίζεται στην οργάνωση του σχεδιαζόμενου κινήματος. Οι πιστοί του καθεστώτος έχουν με το μέρος τους τη ΄΄νομιμότητα΄΄, την αίσθηση πως ΄΄σώζουν την επανάσταση΄΄, την κάλυψη της ηγεσίας για οτιδήποτε κάνουν (συλλαμβάνουν οποιονδήποτε ανεξάρτητα βαθμού), έχουν ένοπλες ομάδες του ΕΑΤ/ΕΣΑ, ανακριτές κ.ο.κ. Και πάνω απ' όλα ξέρουν ακριβώς τι θέλουν, έχουν στόχο συγκεκριμένο, δρουν με βάση απλό σχέδιο για να προλάβουν τα γεγονότα και όχι για να δημιουργήσουν άλλα. Δεν κινδυνεύουν, έχουν τον αιφνιδιασμό με το μέρος τους, έχουν ηγεσία που αποφασίζει και παίρνουν και αποφάσεις, δεν αναβάλλουν.
Στον πίνακα Δ4 που ακολουθεί περιλαμβάνονται μόνον οι μάχιμοι και μηχανικοί προέλευσης ΣΝΔ συλληφθέντες, και μη συλληφθέντες αναφερόμενοι στον πίνακα Δ3. Δεν περιλαμβάνονται όσοι μνημονεύονται στις καταθέσεις των συλληφθέντων στην ανάκριση του Σκεμπέα, ή σε άλλα έγγραφα και πηγές (δηλαδή οι του ΠΙΝΑΚΑ Δ5). Από την κατανομή σε αριθμούς κατά τάξη προκύπτει πως, το επιχείρημα ότι περίμεναν την ευκαιρία που, η τάξη των αντιπλοιάρχων στελεχών του αρχικού πυρήνα θα έχει σειρά για κυβερνήτες αντιτορπιλικών δεν είναι και το καθοριστικό. Εφ' όσον ξεκινούν από πολύ νωρίς, να συζητούν κάποια δυναμική εκδήλωση, τότε είναι συγκυρία η απόφαση να κινηθούν το Μάιο του 1973. Εξ άλλου έχει περάσει και σημαντικός χρόνος από τις πρώτες σκέψεις για δυναμική αντίδραση, που είχε αποτύχει το 1969 σε ακόμα πιο αρχικό στάδιο, εξ ου και δεν υπήρξαν τότε συλλήψεις.

εξέλιξη): *«...το ναυτικό δεν θέλαμε να γίνει τίποτα, διότι θα ήταν εις βάρος μας, όλου του ναυτικού, ...και παρασταθήκαμε να κάνουμε τις ανακρίσεις, εγώ με τον Αραπάκη, θα διώχναν δύο-τρία άτομα και θα σταμάταγε εκεί, αλλά εδώ ήταν το σφάλμα του Μαργαρίτη, ο οποίος, ενώ αρχίσαμε να κάνουμε τις ανακρίσεις, ήρθε γιατί είχε έρθει και ο Αγγελής εκεί, ότι "το ναυτικό δεν είναι σε θέση να κάνει τις ανακρίσεις, ας παραλάβει ο στρατός...., ήταν και άλλοι πολλοί, τους οποίους ξέραμε, ούτε τους ενόχλησε, ούτε τους είπε κανείς..΄΄* Λέει και άλλα ο Νικολόπουλος. Γνώριζαν ότι το κίνημα είχε αναβληθεί, «*...Πως το ήξερα;…….οι κινήσεις της υπηρεσίας πληροφοριών έχουνε πληροφορίες για κινήσεις, πράκτορες και αυτά……»* πως είχαν ρίξει σημείωμα σχετικό στου Παναγιωταρέα (ενώ η πραγματικότητα είναι πως το σημείωμα είχε ριχτεί στου Αργυρίου από τις 17 Μαίου), πως πήραν τα μέτρα παρά το ότι ήξεραν πως είχε αναβληθεί «*....λόγω ότι μας πίεζε ο διευθυντής του γραφείου…… του Παπαδόπουλου γιατί του είχε πει αυτός ο αξιωματικός ότι το κίνημα θα γίνει... ο διευθυντής του γραφείου. Ο Κούβαρης τι δουλειά είχε; Ήταν υπασπιστής....Είπε ότι είχε πληροφορίες ότι απόψε θα γίνει το κίνημα και όντως μερικοί κατεβήκανε, γιατί το ανέβαλαν η ηγεσία και δεν είχαν ειδοποιήσει τους κατώτερους ότι …… πολλοί που δεν ξέρανε, επανήρχοντο στα πλοία τους. Σημαιοφόροι, ανθυποπλοίαρχοι....».*

[1] Είναι το έγγραφο Α.Ν./1º Ε.Γ./2β Φ 414.3/1/73 από 30 Ιουνίου '73 και περιλαμβάνει πίνακα με πενήντα οχτώ ονόματα αξιωματικών του Ναυτικού. Δεν περιλαμβάνει από τους εν ενεργεία συλληφθέντες του Ναυτικού το δικαστικό Τσιοβαρίδη και τον ανθυπασπιστή Κοκλώνη.

[2] Οι διαταγές του ΑΠΑΕΣΑ /Γρ. Δικαστικού για προανάκριση είναι οι υπ' αριθμ. ΕΠ 72Β/24/5, 72Γ/1/6, 72Δ/2/6, 72Ε/15/6, 72Ζ/21/6, 72Η/2/7, 72Θ/4/7 και 72Ι/7-7-1973. Το πόρισμα της προανάκρισης του αναθεωρητή Γ΄ Σκεμπέα Γρηγορίου είναι από 18 Ιουλίου 1973.

ΠΙΝΑΚΑΣ Δ4

ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΚΑΤΑ ΤΑΞΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΄΄ΚΙΝΗΜΑ ΝΑΥΤΙΚΟΥ΄΄

ΤΑΞΗ	ΜΑΧ.ΣΥΛ/ΝΤΕΣ	ΜΑΧ. ΜΗ. ΣΥΛ.	ΜΗΧ.ΣΥΛ/ΝΤΕΣ	ΜΗΧ. ΜΗ ΣΥΛ.
1933	1(Εγκολφ/λος)			
1942	1(Μηναίος)			
1943	1(Κονοφάος)			
1949			1	
1951	1			
1952	3		2	
1954	2			
1955	2	1		
1956	8		2	
1957	3	1	1	
1958	6			1
1959	8	2	1	1
1960	3	1	3	3
1961	3	3		
1962	1	1	1	1
1963	4	3		
ΣΥΝΟΛΟ	48	12	11	6

Από τους παρουσιαζόμενους πίνακες[1] καθώς επίσης και από την επετηρίδα του 1973 προκύπτουν τα εξής όσον αφορά τα εν ενεργεία στελέχη (μαχίμους και μηχανικούς) της οργάνωσης του κινήματος του ναυτικού Μαίου 1973, που συνελήφθησαν. Από τον Αργυρίου της τάξης 1948, που προέρχονταν οι αρχαιότεροι εν ενεργεία των συλληφθέντων μαχίμων, μέχρι τον Μπουζάκη τάξεως 1963 που ήταν ο νεώτερος, οι οργανωμένοι είναι 45. Την ίδια στιγμή ο Αργυρίου είναι 39^{ος} στη σειρά αρχαιότητος όλων των μαχίμων, και ο Μπουζάκης 307^{ος}. Επομένως στους μεταξύ τους εν ενεργεία μαχίμους αξιωματικούς, οι 45 οργανωμένοι αποτελούν το 17% περίπου. Παράλληλα από την πλευρά των οργανωμένων μηχανικών ο αρχαιότερός τους που είναι ο Παπαθανασίου, τάξεως 1949, το 1973 είναι 15^{ος} στην επετηρίδα των μηχανικών (ήταν 37^{ος} το 1967) και ο Κώτσης ο νεώτερος των μηχανικών οργανωμένος και τάξεως 1969, είναι 119^{ος} το 1973 (ενώ ήταν 171^{ος} το 1967), και μεταξύ τους βρίσκονται εν ενεργεία 104 αξιωματικοί από τους οποίους οι 17 είναι ενταγμένοι στην οργάνωση του κινήματος. Επομένως και στους μηχανικούς έχουμε το ίδιο ποσοστό μυημένων, ήτοι 16%. Το ποσοστό είναι μεγάλο για παράνομη οργάνωση, εάν μάλιστα ληφθεί υπόψη πως σ' αυτό δεν περιλαμβάνονται εκείνοι, που δεν συνελήφθησαν, ούτε ήταν γνωστοί και καταχωρημένοι σε βιβλία, άρθρα κ.λ.π. Από έγγραφα που αφορούν την εργασία (καταθέσεις στην ανάκριση, και συνεντεύξεις που παρουσιάζονται στη διατριβή) έχουν προκύψει και επί πλέον ονόματα με μυημένους /ενημερωμένους/ γνώστες[2] που παρατίθενται στον πίνακα Δ5[3]. Απ' αυτούς σαράντα ένας είναι μάχιμοι και δώδεκα μηχανικοί με αποτέλεσμα να αυξάνονται κατά πολύ τα ποσοστά που υπολογίσθηκαν πιο πάνω. Επειδή κανείς δεν

[1] Βλέπε πίνακες Δ3 και Δ4 παραπάνω και τους πίνακες 5Α και 5Γ του Παραρτήματος Α της διατριβής όπου καταχωρούνται όλοι οι υπηρετούντες μάχιμοι και μηχανικοί αντίστοιχα στις 20 Απριλίου 1967.

[2] Ως μυημένο θεωρούμε εκείνον που θα έπαιζε συγκεκριμένο ρόλο στη σχεδίαση και με αυτήν την προϋπόθεση ενημερώθηκε και συμφώνησε να πάρει μέρος. Ο ενημερωμένος είναι το στέλεχος που λαμβάνει γνώση, για την περίπτωση που χρειαστεί να δραστηριοποιηθεί. Οι δύο πρώτες κατηγορίες αφορούν στελέχη που θα έπαιζαν ρόλο στο κίνημα. Γνώστες του σχεδιαζόμενου κινήματος όμως ήταν και όσοι έμαθαν με τον ένα ή άλλο τρόπο, για την ύπαρξη της οργάνωσης. Χωρίς αμφιβολία πως οι τελευταίοι γνώριζαν για την υπόθεση πριν τις συλλήψεις, γεγονός που πιστοποιείται με βάση τις μαρτυρίες ή τις συνεντεύξεις.

[3] Ο πίνακας Δ5 περιλαμβάνει και άτομα που ήταν ενήμερα για την οργάνωση, χωρίς αυτό να σημαίνει πως αυτήν την ενημέρωση την είχαν από μέλη της (π.χ.Νικολόπουλος, Ντερτιλής κ.α.). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση του Ταβλαρίδη. Η εμπλοκή του στο πραξικόπημα στην Κύπρο παρουσιάζεται στο σχετικό κεφάλαιο. Τον φέρει ενημερωμένο για την οργάνωση του κινήματος ο Γουλέας, που σημαίνει πως ο Ταβλαρίδης, όταν δέχεται και συμμετέχει στις επιχειρήσεις του κινήματος κατά του Μακαρίου, ήταν ήδη προ έτους γνώστης της προετοιμαζόμενης κινήσεως πλοίων κατά του καθεστώτος. Υπηρετούσε στο Α/Τ ΑΣΠΙΣ υπό τον Γκιόκεζα κυβερνήτη, ο οποίος όμως δεν εμπλέκει κανέναν από το επιτελείο του πλοίου του στην κατάθεσή του στον Σκεμπέα, εξ ου και δεν συλλαμβάνεται κανείς. Βλέπε ΓΟΥΛΕΑΣ Συνέντευξη 2-6-02. Η αντίφαση για την περίπτωση Ταβλαρίδη είναι εμφανής, γι' αυτό και ο Γουλέας σημειώνει για τους αξιωματικούς του Α/Τ ΑΣΠΙΣ και ιδιαίτερα για τον Ταβλαρίδη «*...μέσα στο κίνημα του ναυτικού οι μπλεγμένοι ανεξάρτητα αν συνελήφθησαν ή όχι, και μάλιστα σε ένα άρθρο που έχω εδώ του ΄΄Βήματος΄΄ δεν αναφέρει το όνομα του Μιχάλη του Ισμαΐλάκου, ήταν και αυτός.. Από το καράβι το δικό μου ήταν : ο Μηνόγιαννης πρώτος μηχανικός, ο Γαρδικιώτης ο Νίκος δεύτερος μηχανικός, εγώ, ο Ταβλαρίδης όσο παράξενο και αν σου φαίνεται, ο Μιχούδης ο Αριστείδης, όλοι ξέραμε, εγώ είχα ενημερωθεί και είχα μυηθεί στο κίνημα από τον ίδιο τον κυβερνήτη, τον Γκιόκεζα...*».

Ο Γκιόκεζας σε σχετική επιστολή του γράφοντος με ερώτημα για το ποιους είχε ενημερώσει (εκτός όσων ήδη είχε επισημάνει ως μυηθέντες) από συγκεκριμένο κατάλογο ονομάτων, αναφέρει σε απαντητική επιστολή από 8-12-03 (βλέπε για τις επιστολές αυτές στο Παράρτημα Β-ΙΙΙ): «*…Με άλλα λόγια όλοι ήσαν ενήμεροι για τα τεκταινόμενα. Άλλος λιγότερο άλλος περισσότερο. ....γνώριζα ότι όλοι ήσαν ενήμεροι της επικείμενης εκδήλωσης του κινήματος…*»

ασχολήθηκε μ' αυτούς στην επταετία, ούτε κυρίως μετά, δεν έγιναν γνωστοί. Έτσι αιτιολογείται η πικρία μεταξύ εκείνων, που ενώ είχαν δραστηριοποιηθεί προετοιμάζοντας τα πλοία τους για την επιχείρηση του κινήματος, δεν αναγνωρίσθηκε αυτή τους η συμμετοχή. Όπως ακριβώς έγινε και με όσους δραστηριοποιήθηκαν στο Κίνημα της 13ης Δεκεμβρίου 1967 από το επίπεδο των κυβερνητών και κάτω.[1]
Ένα ερώτημα που προκύπτει εύλογα είναι, γιατί ήθελαν οι ΄΄συνωμότες΄΄ πολιτική κάλυψη και καταλήγουν στον Αβέρωφ. Όσο για το πρόσωπο που επέλεξαν δεν προκαλεί απορία, αφού εκτός ότι είχαν πρόσβαση μέσω του Σέκερη, ο Αβέρωφ ανήκε στο συντηρητικό χώρο, ήταν ο ΄΄γεφυροποιός΄΄, άρα θα κάλυπτε τις διαπραγματεύσεις με το καθεστώς, όπως έβλεπαν να εξελίσσεται η έκρηξη του εγχειρήματος. Επίσης ήταν γνωστές οι σχέσεις του με τη βασιλική αυλή και τον Καραμανλή, στου οποίου την επαναφορά προσέβλεπαν. Πολιτική κάλυψη θέλουν οι συνωμότες αξιωματικοί του ναυτικού. Δεν είναι στόχος τους μια άλλη στρατιωτική κυβέρνηση και δεν βλέπουν τους εαυτούς τους να παίζουν ρόλο σε κυβέρνηση. [2] Δεν θέλουν μια αλλαγή καπέλου στη δικτατορία, αλλά μια εξουσία από πολιτικά πρόσωπα, που θα οδηγήσει στον κοινοβουλευτισμό. Δεν υπάρχει καμία τάση για επαναστατική διαδικασία, κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, αλλαγή στο κοινωνικοοικονομικό σύστημα. Δεν πρόκειται για εξέγερση με οικονομικά και κοινωνικά αιτήματα. Πρόκειται για δυναμική επέμβαση ώστε, να φύγει ένα στρατιωτικό καθεστώς, και να γίνει αλλαγή στα πλαίσια του ισχύοντος κοινωνικού- οικονομικού συστήματος.
Εάν προσεγγιστούν δύο κείμενα που είχαν ετοιμάσει, για να διακηρύξουν τις θέσεις και στόχους τους, μπορεί να θεωρηθούν ως ιδεολογικό υπόβαθρο των μελών της οργάνωσης και κύρια το πού στόχευαν με το ΄΄Κίνημα΄΄. Το ένα είναι « *Το Διάγγελμα των Επαναστατών Αξιωματικών προς τον Ελληνικό Λαό*» όπως το καταγράφει η επετειακή έκδοση του Υπουργείου Αιγαίου[3]. Είναι προσεκτικά διατυπωμένο, διακηρύσσει την πίστη στη νομιμότητα, τη θέληση για επαναφορά της, για *«...προσφυγή στην ετυμηγορία του λαού...»* Το άλλο απευθύνεται στους συναδέλφους του ναυτικού. Εξηγείται έτσι γιατί η διατύπωσή του είναι ακόμα πιο προσεκτική, αποφεύγει εκείνα που μπορεί να προκαλέσουν και τους οπαδούς της ΄΄επανάστασης΄΄ ακόμα. Θα διαβιβαζόταν στο στρατιωτικό προσωπικό του ναυτικού (κλείνει με την υπογραφή *΄΄οι εν πλω συνάδελφοί σου΄΄*) μπορεί κανείς να το θεωρήσει πιο κοντά στο ιδεολογικό υπόβαθρο, τουλάχιστον της μεγάλης πλειοψηφίας των στελεχών της οργάνωσης. Διεκτραγωδεί την κατάσταση της δημόσιας διοίκησης, αναφέρεται στην «*...υγιειώς σκεπτομένη Εθνική μάζα..*{η οποία}*....ανησυχεί σοβαρώς και βλέπει λίαν ζοφερόν το μέλλον της πατρίδος μας...*» και συμπεραίνει, πως οι αξιωματικοί δεν είναι δυνατόν να εναποθέσουν τις ελπίδες της αλλαγής και της επαναφοράς της πατρίδας *«...εις την συνταγματικήν τάξιν και ευπρέπειαν, εις τους Κομμουνιστάς...».* Το κείμενο δίνει την εντύπωση, πως μέριμνα και φόβος των στελεχών της οργάνωσης είναι, μήπως τυχόν και η αλλαγή και πτώση της χούντας γίνει από τους κομμουνιστές, οπότε *«....μία τοιαύτη αλλαγή θα ήτο καταστρεπτική διά την πατρίδαν μας...»*. Δεν συναντάται ούτε μία φορά η λέξη ΄΄δικτατορία΄΄, ή ΄΄ολοκληρωτικό καθεστώς΄΄, ή κάποια παρόμοια έκφραση, που να δίνει το στίγμα της χούντας. Δεν γνωρίζουμε εάν το περιεχόμενο αυτού του εγγράφου, τέθηκε υπόψη και πόσων/ ποιών μελών της οργάνωσης. Ο αντικομουνισμός δεν ήταν άγνωστος ούτε απορριπτέος στους περισσότερους από τους αντιχουντικούς αξιωματικούς του ναυτικού.
Στο υπόλοιπο υλικό της ανάκρισης, εκεί που παρουσιάζονται οι μόνοι προβληματισμοί και επισημάνσεις (μάλλον αδύνατες, αλλά ενδεικτικές συμπαθειών και προτιμήσεων) είναι στο θέμα του βασιλιά. Ακόμα και στις καταθέσεις των συλληφθέντων το στοιχείο αυτό δεν παίζει ρόλο ουσιαστικό. Λίγοι είναι και εκείνοι που αναφέρονται στον Κωνσταντίνο. Εν τούτοις το καθεστώς δε χάνει την ευκαιρία και αποδίδει στον Κωνσταντίνο την οργάνωση για το προετοιμαζόμενο κίνημα. Το σήμα που εκπέμπεται με υπογραφή του ΑΕΔ στρατηγού Οδυσσέα Αγγελή στις 1400 της 23ης Μαίου 1973 ξεκινάει με το ότι «*...ο τέως βασιλεύς επεχείρησε, διά δευτέραν φοράν, να ρίψει τας Ενόπλους Δυνάμεις, εις αδελφοκτόνον εμφύλιον πόλεμον...»*, ενώ στο υπόλοιπο κείμενο τουλάχιστον τέσσερις φορές μνημονεύεται ο βασιλιάς με απαξιωτικό τρόπο, όπως και οι βασιλόφρονες αξιωμα-τικοί. Η "επανάσταση" δεν κράτησε ούτε ένα πρόσχημα για την περίπτωση, που ίσως χρειαζόταν τον Κωνσταντίνο αργότερα. Αντιμετώπισε την οργάνωση του ναυτικού, ως ευκαιρία που περίμενε να ξεφορτωθεί τη βασιλεία και τον Κωνσταντίνο. Δεν αποκλείεται πράγματι να πίστευαν, πως χωρίς αυτόν θα μπορούσαν καλύτερα να κρατηθούν στην εξουσία τα χίλια χρόνια, όπως διατυμπάνιζαν, πως θα διαρκέσει το καθεστώς.
Δεν ήταν βασιλικό το κίνημα, περιλάμβανε όμως βασιλόφρονες και ελάχιστους παλατιανούς.[4] Που δεν καθόριζαν τίποτε προς την πλευρά αυτή.

[1] Ο αντιναύαρχος Βάλας εκφράζει μια τέτοια πικρία. Βλ. κεφ.Δ16.
[2] Στη μεταπολίτευση και τα χρόνια που ακολούθησαν, εκτός του Αβέρωφ που ωφελήθηκε σημαντικά ως πολιτικός από την υπόθεση αυτή, και άλλοι της οργάνωσης για κίνημα στο ναυτικό βρέθηκαν στην ελληνική Βουλή και υπουργοποιήθηκαν. Ο Παπαδόγκωνας, Σταθόπουλος, Αποστολάκης, Μηναίος διετέλεσαν Βουλευτές και οι τρεις πρώτοι και υπουργοί.
[3] Βλέπε ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ ΤΑΣΟΥ (επιμέλεια κ.λ.π. ό.π.)
[4] Βλέπε απάντηση σε ερωτηματολόγιο του ΠΑΛΟΥΜΠΗ από 4-2-2003 (Παράρτημα Β-Ι Συνεντεύξεων στελεχών ναυτικού) όπου ο απόστρατος αντιναύαρχος επισημαίνει πως *«...μια ιδιότυπη ομάδα Αξιωματικών με ΄΄περίεργη΄΄ στάση ήταν η ΄΄φιλοβασιλική΄΄ ομάδα. Μέχρι τον Δεκέμβριο του 67 ήταν ΄΄υπέρ΄΄. Μετά το αντικίνημα του Βασιλέως εμφανίσθηκαν΄΄σαστισμένοι΄΄ και ΄΄συγχυσμένοι΄΄ με επαμφοτερίζουσα στάση. Μερικοί πέρασαν στην αντίσταση...»*

Εκείνο που δεν φαίνεται να έχει απασχολήσει τα στελέχη της οργάνωσης, είναι οι επιπτώσεις στο ΝΑΤΟ. Ίσως να επεδίωκαν, αλλά δεν προκύπτει από πουθενά πως πίστευαν ότι εξυπηρετούσε η εικόνα, που θα παρουσιάζει ένα καθεστώς κράτους μέλους της συμμαχίας, που δεν μπορεί να ελέγξει τις ΕΔ. Ο Παππάς με τους άνδρες του προβαίνει σε «*...ισχυρή παρεμβολή κατά την επίσημη σύνοδο του ΝΑΤΟ στην Κοπεγχάγη τον Ιούνιο του 1973, καταγγέλλοντας στο Γενικό Γραμματέα Λουνς ότι η δικτατορία δεν στηρίζεται στις Ένοπλες Δυνάμεις...»*[1]

Θα περίμενε κανείς, πως η αμερικανική κυβέρνηση θα προβληματιζόταν από την υπόθεση του κινήματος και του ΒΕΛΟΥΣ ιδιαίτερα. Αλλά «*...η πολιτική της κυβέρνησης Νίξον δεν μεταβλήθηκε λόγω της κίνησης στο ναυτικό...οι διαμορφωτές της αμερικανικής πολιτικής στην Ελλάδα συμπέραναν ότι, τα συμφέροντα ασφαλείας της Ουάσινγκτον επέβαλλαν τη συνεργασία με την Αθήνα, ανεξάρτητα από το είδος του καθεστώτος που επικρατούσε στην Ελλάδα...».* Ο Αμερικανόςπρέσβης Τάσκα στέλνει αναφορά /τηλεγράφημα στις ΗΠΑ και βλέποντας από πιο κοντά τα πράγματα, γνωρίζει πως ο Ιωαννίδης εξετάζει το ενδεχόμενο ανατροπής του Παπαδόπουλου.[2] Στο ίδιο τηλεγράφημα «*...δεν απέκλειε ως υποψήφιους διαδόχους του Παπαδόπουλου τον Μακαρέζο, με ελάχιστες πιθανότητες τον Παττακό, αλλά και τον Δημήτριο Σταματελόπουλο ο οποίος φερόταν να ευνοεί την επάνοδο του Καραμανλή, και τον ίδιο τον Ιωαννίδη...»* Έτσι εξηγείται ότι ο Τάσκα στα πλαίσια αυτά συναντά και το Σταματελόπουλο. Ο οποίος όπως είδαμε σε άλλο σημείο, είχε και τους δικούς του ανθρώπους στην ΚΥΠ, και γνώριζε από πολύ νωρίς για την οργάνωση στο ναυτικό. Ερμηνεύει επίσης γιατί ο Τάσκα τον αντιμετώπιζε ως πιθανό διάδοχο του Παπαδόπουλου. Εκτιμάται ως φυσικό να γνωρίζουν και οι Αμερικανοίτα της οργάνωσης επίσης από πολύ ενωρίς. Η Πρεσβεία των ΗΠΑ και οι αρμόδιοι πράκτορες δεν θα περίμεναν μέχρι τη συνάντηση του πρέσβη τους με το Σταματελόπουλο, για να μάθουν τα της οργάνωσης για κίνημα στο ναυτικό. Τα γνώριζαν από την ίδια στιγμή που τα έμαθε η ΚΥΠ, ίσως και ενωρίτερα. Ο παρουσιαζόμενος ως αντιχουντικός Packard, είναι ο μεταφραστής κειμένου,[3] όπου αναλύεται ο ρόλος του ίδιου εναντίον του απριλιανού καθεστώτος και του συνταγματάρχη των ΗΠΑ Joseph Lepcyck *«... με τον οποίο έπαιζε squash ... κατάσκοπος της CIA....».* Ο Lepcyck αλώνιζε στην Αθήνα παρ' ότι απόστρατος πλέον. Ο τελευταίος ήξερε ό,τι χρειαζόταν για την οργάνωση στο ναυτικό, αφού (πάντα κατά το δημοσίευμα) διατηρούσε σχέσεις με το περιβάλλον Τρουπάκη, στελέχους της οργάνωσης και επισκεπτόταν την βαριά άρρωστη σύζυγο του στο Νοσοκομείο *«...την ίδια εποχή που οι συνωμότες του ναυτικού συζητούσαν ανοιχτά*{εκεί} *για τα σχέδιά τους...»*

Για την εμπλοκή του Αβέρωφ[4] και του Καραμανλή στην υπόθεση αυτή αναφέρει [5] ο Βασιλικόπουλος πως *«..στα πλαίσια της προετοιμασίας ζητήθηκε με ενδιάμεσο τον Αβέρωφ η πολιτική κάλυψη από τον Κ.Καραμανλή και τον βασιλιά. Και οι δύο πήραν θέση επαμφοτε-ρίζουσα, αντιμετώπισαν την ιδέα με μεγάλο σκεπτικισμό και είπαν ότι αν εκδηλωθεί η ενέρ-γεια, θα παρεμβληθούν σε ρόλο μεσολαβητικό».* Ο Πετρόπουλος στη συνέντευξή του όπως και ο Νικολόπουλος αναφέρονται στην πιθανότητα ο Αβέρωφ να συζήτησε,[6] ή "κάρφωσε".

Ο Σκεμπέας υπέβαλε το πόρισμά του 18 Ιουλίου 1973. Μία εβδομάδα μετά ο Ν. Ραφαηλάκης (ΑΠΑΕΣΑ)[7] είχε εκδώσει τη διαταγή για τον Επίτροπο του Έκτακτου Στρατοδικείου Αθηνών με παραπομπή των μνημονευόμενων για δίωξη.

---

[1] Βλέπε, άρθρο Ν.Παππά, ένθετο ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑΣ 22/5/2003, σ.29.

[2] Τα αποσπάσματα με τα αφορούντα Τάσκα, πολιτική Αμερικανώνκαι Σταματελόπουλο προέρχονται από άρθρο ΣΩΤΗΡΗ ΡΙΖΑ, *Οι Αμερικανοίκαι το Κίνημα,* ένθετο ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑΣ ό.π σ.σ. 37,38, όπου ο συντάκτης του άρθρου χρησιμοποιεί και αναλύει και το περιεχόμενο τηλεγραφήματος του Τάσκα στο State Department.

[3]Βλέπε κεφ. 18 από το MYRTAGH PETER, *Ο Βιασμός της Ελλάδας*, δημοσιευμένο σε μετάφραση Niki Packard στο τεύχος 540 Μαρτίου –Απριλίου 2003 της ΝΑΥΤΙΚΗΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗΣ.

[4] Την απολογία/ κατάθεση του Αβέρωφ βλ. στο βιβλίο του ΝΙΚΟΥ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, *Το Κίνημα του Π. Ναυτικού Μάϊος 1973,* Ελληνική Ευρωεκδοτική, Αθήνα 1985. Ήταν το πρώτο βιβλίο που ασχολήθηκε εκτενώς με την υπόθεση αυτή. Ακολούθησε του ΑΚ με αρχειακό υλικό και προσέγγιση σε μικρότερη έκταση, του ΧΡΗΣΤΟΥ ΛΥΜΠΕΡΗ, *Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες,* Ποιότητα, Αθήνα 1999 και τέλος του Ι. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ, *Το Κίνημα του Ναυτικού Μάιος 1972, Προσωπική Μαρτυρία*, Παπαζήση 2003. Πολλά ακόμα βιβλία περιέλαβαν στοιχεία, σχόλια και παρατηρήσεις για το ΄΄Κίνημα΄΄ όχι όμως τέτοια, ώστε να αποτελέσουν πηγή με πρωτογενές υλικό.

[5] Ομιλία Λεωνίδα Βασιλικόπουλου σε εκδήλωση τον Απρίλιο του 1997στην Παλαιά Βουλή για τα τριάντα χρόνια από το πραξικόπημα, δημοσιευμένη αμέσως μετά στην εφημερίδα του ΣΑΣΥ/ΠΝ ΄΄ΞΙΦΙΑΣ΄΄.

[6] Βλέπε παράρτημα Β-Ι συνέντευξη ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, σε συζήτηση για τον Αβέρωφ: «*...Ο Αβέρωφ έδινε πληροφορίες στη δικτατορία για το κίνημα;*

Ν. Έδινε, ναι.

Κ. Έδινε; Το ξέρετε ή όχι;

Ν. Έδινε....»

Επίσης βλ. παράρτημα Β-Ι συνέντευξη ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ «*... Ποιος ήταν ο καπελαδόρος; Ποιος ήταν ο πολιτικός;...Ναι. σοφία θέλει ρε; Ο Σταματελόπουλος μου λέει εμένα ΄΄πρόσεξε΄΄... Το 72. Πώς ήξερε ότι ήταν καταδομένο από τον Αβέρωφ;...Ο Σταματελόπουλος το ήξερε ότι είναι καπελωμένο....*»

Ο Αβέρωφ καταθέτει στο Σκεμπέα πως πρώτη φορά ενημερώθηκε για τα σχέδια των αξιωματικών Δεκέμβριο 1972 ή Ιανουάριο 1973. Και ο Αλέκος Παπαδόγκωνας, ο μόνος που έβλεπε τον Αβέρωφ από την πλευρά των αξιωματικών, καταθέτει στις 4-6-1973, πως τον συνάντησε για πρώτη φορά *«...περί το τέλος του 1972...».* Δεν γίνεται να παραβλεφτούν αυτά. Ο Αβέρωφ ήταν έμπειρος πολιτικός και γνώριζε, πως και μια λέξη να έλεγε για την οργάνωση των αξιωματικών θα γινόταν γνωστό κάποτε με συνέπειες για τον ίδιο.

[7] Ο υποστράτηγος Νικόλαος Ραφαηλάκης ως ΑΠΑΕΣΑ υπογράφει παραπεμπτική διαταγή αριθμ. πρωτ. 293/73 Β.Υ. 116/73 από 24 Ιουλίου 1973, προς τον Επίτροπο του Έκτακτου Στρατοδικείου Αθηνών. Το έγγραφο ξεκινάει με την καταγραφή κατηγορουμένων και

Το έγγραφο της παραπομπής αποτελείται από πενήντα οκτώ σελίδες και μετά την παράθεση των προς δίωξη και των μαρτύρων, ακολουθεί από το Ραφαηλάκη η περιγραφή των περιστατικών, που συνθέτουν τα ΄΄αδικήματα΄΄.

Στη συνέχεια ο Ραφαηλάκης αναφέρεται στα ίδια θέματα με το Σκεμπέα, προσθέτοντας ελάχιστα σημεία. Ένα απ' αυτά είναι, ότι για την κίνηση είχαν ενημερωθεί και άλλοι όπως ο αντιστράτηγος ε.α. Τζανετής Σοφοκλής, ο Κ. Παπακωνσταντίνου, ο Γ. Ράλλης, ο Νικήτας Βενιζέλος (όπως είχε πει ο Αβέρωφ), ο Κεφαλογιάννης και ο τέως οπλαρχηγός Μπαντουβάς. Σε άλλο σημείο μνημονεύεται ότι ο Καραμανλής είχε πει, πως και άλλοι πλην του Αβέρωφ του είχαν αναφέρει για το σχεδιαζόμενο κίνημα, ενώ ο Γεώργιος Μαύρος είχε εκφράσει την επιθυμία εκείνη την ημέρα (του κινήματος), να μπορούσε να ήταν ναύτης.[1]

Τέλος, ο Ραφαηλάκης, αφού αναπτύσσει και αυτός το σκεπτικό για τους ενόχους και μη, καταλήγει πως όσον αφορά την πράξη της ΄΄συμμορίας΄΄, να μην απαγγελθεί κατηγορία ελλείψει ενδείξεων. Να μην απαγγελθεί καμία κατηγορία επίσης, για τους Εγκολφόπουλο Κ., Αργυρόπουλο Α., Φωκά Ι., Δημητρακόπουλο Α., Κοκλώνη Μ. και Παπαδόπουλο Γ. Για τους υπόλοιπους όμως, προτείνει να συνεχισθεί η προφυλάκιση όλων εκτός των Μάλλιαρη Π., Τριανταφυλλίδη Α., Θεοχάρη Α., Παναγιωταρέα Πιέρρου, Σωτηρόπουλου Σ., Μασούρα Τιμόθεου, Βασιλείου Μ., Βασιλειάδου Α., Τομαρά Δ., Λεωνίδα Ε., Ζωγράφου Ι. και Μηναίου Ι.

Ο ΑΠΑΕΣΑ αναφέρεται επίσης για τους ΄΄*φυγάδας*΄΄ του Α/Τ ΒΕΛΟΣ, ήτοι τους Παππά Ν., Ματαράγκα Κ., Γκορτζή Κ., Στράτο Γ., Ζησιμόπουλο Ν., Προκοπάκη Η., Χατζηπέρρο Π. και Καλλίνο Π. και παραγγέλλει τακτική ανάκριση «*επί ενώσει εις στάσιν*», όπως και τη σύλληψή τους

Το σκεπτικό συνεχίζεται με το να χωρισθεί η δίκη ως προς τον Σέκερη Γ. και το Γαρουφαλιά Π., και να διαταχθεί περαιτέρω τακτική ανάκριση *«... επί απλή συνεργία, εις την αυτήν ένωσιν προς στάσιν (...)»* Τέλος να ασκηθεί ποινική δίωξη και διαταχθεί τακτική ανάκριση κατά των Τζεβελέκη Δ., Μπακόπουλου Ε., Τζανετή Σ., Περίδη Γ., Βιδάλη Ο., Μουστακλή Σ., Βαρδάνη Μ., Αλεξάκη Ι., Ροζάκη Α., Βαγιακάκου Γ., Καραμανλή Κ., Βενιζέλου Ν., Κεφαλογιάννη Ε., Ράλλη Γ., Παπακωνσταντίνου Κ., Μπαντουβά Ε. καθώς και εναντίον όποιου άλλου αποκαλυφθεί.

Όταν ο ΑΠΑΕΣΑ γράφει, να γίνει τακτική ανάκριση κατά Μουστακλή, ο αξιωματικός αυτός είναι ήδη αθεράπευτα και βαριά τραυματισμένος από τα βασανιστήρια. Είναι αδύνατον να μην το γνώριζε ο υποστράτηγος Ν. Ραφαηλάκης στις 24 Ιουλίου 1973, που εξέδιδε τη διαταγή του. Ο ίδιος διατάσσει στη συνέχεια την υλοποίηση των παραπάνω (αποφυλακίσεις, συλλήψεις, διώξεις, ανακρίσεις και παραπομπές). Έτσι εξηγούνται και οι διαφορετικές ημερομηνίες αποφυλάκισης των συλληφθέντων. Οι πρώτες απολύσεις γίνονται στις 24 Ιουλίου, με την έκδοση της διαταγής του ΑΠΑΕΣΑ. Οι υπόλοιπες 20, 21 και 27 Αυγούστου, με την αμνηστία του Παπαδόπουλου,[2] που διακόπτει τις ανακρίσεις και την ποινική δίωξη. Ανοίγουν οι πόρτες των φυλακών και για τους υπόλοιπους πολιτικούς κρατούμενους της χούντας. Δικαιώνοντας έτσι κάπως τις ελπίδες τους, που γεννήθηκαν το πρωί της 23ης Μαΐου 1973, όταν συγκεχυμένα μάθαιναν ότι στο Ναυτικό κάτι γίνεται κατά της δικτατορίας.[3]

Διατρέχοντας το παραπεμπτικό βούλευμα με τις αναλύσεις και προτάσεις διαπιστώνεται πως μπορούσε να είναι πιο σκληρό, δεικτικό, προσβλητικό, εκθέτοντας τους διωκόμενους, με ανάλογες ερμηνείες δηλώσεων και καταθέσεων. Αντ' αυτών περιορίζεται στις διώξεις και στα πραγματικά στοιχεία, όπως προκύπτουν από τα περιγραφόμενα γεγονότα. Αδιαφορεί για τοποθετήσεις και αποσείσεις ευθυνών. Αποδέχεται σε κάποιες περιπτώσεις μειωμένο βαθμό ενοχής. Προτείνει ακόμα και απαλλαγές

Η αμνηστία ήταν απαραίτητη για το καθεστώς. Δεν μπορούσε να πάει σε δίκη, με τέτοιο αριθμό αξιωματικών στο ακροατήριο και την ελληνική και διεθνή κοινότητα να μαθαίνει τι συμβαίνει στις ΕΔ στην Ελλάδα. Επομένως το μέτρο ήταν προς όφελος του καθεστώτος.

Μπορεί η ποινική δίωξη για όλους τους συμμετέχοντες στο Κίνημα να διακόπηκε, αλλά για τους στρατιωτικούς έχει αρχίσει και συνεχίζεται η πειθαρχική δίωξη.

Ο Στρατός Ξηράς αποτάσσει τον Δεμέστιχα και επιβάλλει στον Αλεξάκη 3μηνη αργία. Η Αεροπορία αποτάσσει τον Νοέμβριο και τους τέσσερις δικούς της (Κοκκινίδη, Χρηστάκη, Αποστολάκη, Στάππα).

Το Ναυτικό παραπέμπει τους ενεχόμενους στο Κίνημα εν ενεργεία αξιωματικούς σε δύο Ανακριτικά Συμβούλια. Το ένα για τους μάχιμους και το άλλο για τους μηχανικούς.[4] Ο διαχωρισμός αυτός είναι

μαρτύρων που φαίνονται στο Έγγραφο Νο 11 του Παραρτήματος Α της παρούσης διατριβής. Στο έγγραφο αυτό περιλαμβάνονται οι συλληφθέντες της οργάνωσης για κίνημα, αλλά και οι διωκόμενοι του Α/Τ ΒΕΛΟΣ

[1] Όπως ήδη επισημάνθηκε, για το σχεδιαζόμενο Κίνημα γνώριζε μεγάλος αριθμός ατόμων. Μία καταμέτρηση, από τα διάφορα έγγραφα της υπόθεσης, των όσων ήταν κοινωνοί της οργάνωσης, ανεβάζει τον αριθμό πάνω από τους διακόσιους, από τους οποίους οι εβδομήντα εννέα συνελήφθησαν. Αναφέρονται στους πίνακες Δ3 και Δ5, (όπου όμως δεν καταχωρούνται ο Παππάς και ο Ζησιμόπουλος του Α/Τ *ΒΕΛΟΣ* που περιλαμβάνονται στον πίνακα Δ6 με τους υπολοίπους του Α/Τ. ΒΕΛΟΣ*)*.

[2] Η αμνηστία αυτή χορηγήθηκε με Π.Δ. 168/20-8-73 ΦΕΚ 186/Α/20-8-73.

[3] Το πρωί της 23ης Μαΐου και πριν ανοίξουν οι πόρτες των κελιών στον Κορυδαλλό, διαδόθηκε αστραπιαία από κελί σε κελί ότι, το Πολεμικό Ναυτικό στασίασε κατά της δικτατορίας. Το συγκρότημα των φυλακών αναστατώθηκε από τις ζητωκραυγές και τα χτυπήματα στα κάγκελα των παραθύρων. Στον γράφοντα, που έτυχε να είναι τότε ο μόνος φυλακισμένος στον Κορυδαλλό από το Π.Ν., επικεντρώθηκαν οι εκδηλώσεις ενθουσιασμού από την αναμενόμενη πτώση της χούντας λόγω των πρώτων εντυπώσεων.

[4] Η παραπομπή των μάχιμων στο πρωτοβάθμιο Ανακριτικό Συμβούλιο γίνεται με έγγραφο Α.Ν./1ο Ε.Γ./1ο Φ 451.11/21/73/17-8-73 και αποτελείται από τους:

απαραίτητος, επειδή ο νόμος περί Συμβουλίων προβλέπει στη σύνθεση να συμμετέχει και αξιωματικός της ίδιας ειδικότητας με τους παραπεμπόμενους.
Στο Συμβούλιο για τους μάχιμους παραπέμφθηκαν σαράντα τέσσερις αξιωματικοί. Είναι όλοι οι συλληφθέντες πλην Φωκά και Δημητρακόπουλου, για τους οποίους και ακολουθήθηκε άλλη διαδικασία. Για τον Μανουσόπουλου και τον Σωτηρόπουλο η πρόταση ήταν να μην αποταχθούν.
Σαράντα δύο (42) μάχιμοι αποτάχθηκαν λίγο αργότερα, σε ημερομηνίες που ποικίλλουν ανάλογα με το αν προσέφυγαν σε δευτεροβάθμιο ή όχι. Ο Σωτηρόπουλος, που κατατέθηκε ότι δεν ήταν μυημένος στο Κίνημα (όπως και ο Σκεμπέας εξάλλου έγραφε στο πόρισμά του) δεν διώχθηκε στη φάση αυτή, αλλά αποστρατεύθηκε τον Απρίλιο του '74. Και τούτο εξηγείται από το ότι η στάση του σε όλη τη διάρκεια των ανακρίσεων, καταθέσεων, παραπομπών και απολογιών, ήταν ανάλογη με τη δήλωσή του στο Ανακριτικό. Ότι δηλαδή «(…) *αισθάνομαι εξ' ίσου υπεύθυνος μετά των πρωταιτίων, καθ' όσον ψυχικώς, ηθικώς και ιδεολογικώς συνεμερίσθην την κίνησιν του Ναυτικού, δι' ο και επιθυμώ όπως τύχω της ιδίας μετ' αυτών τύχης και τιμής* (…)». Ο Σωτηρόπουλος παίρνει και θέση κατά του βασιλιά στην κατάθεσή του στην ΕΣΑ. Πήγαινε πολύ στους κρατούντες να τον διατηρήσουν σε ενέργεια.
Ο Μανουσόπουλος, που επίσης δεν ήταν μυημένος, τέθηκε σε διαθεσιμότητα με απόφαση ΑΕΔ, από τη σύλληψή του στις 26 Μαΐου '73 μέχρι τις 21 Ιανουαρίου '74 που επαναφέρθηκε κανονικά στην ενεργή υπηρεσία. Στην απολογία του στο Συμβούλιο λέει: «(…) *λυπούμαι ειλικρινώς διότι εις μίαν τοιαύτην στιγμήν είμαι υποχρεωμένος εκ των πραγμάτων να αρνηθώ απάσας τας κατηγορίας* (…)». Η δήλωση αυτή του Μανουσόπουλου είναι ενδεικτική του κλίματος συναδελφότητας και αλληλεγγύης που επικρατούσε. Στενοχωριόταν ο Μανουσόπουλος γιατί δεν μπορούσε να πει πως συμμετείχε στην οργάνωση. Αυτό όμως που κανείς δεν γνώριζε για το Μανουσόπουλο ήταν, πως είχε αναπτύξει ήδη δραστηριότητα κατά του καθεστώτος. Ο μόνος από τους εν ενεργεία αξιωματικούς του ναυτικού με τέτοιου είδους ενέργειες. Αυτός και ο απόστρατος Βασιλικόπουλος. Ήταν αναμειγμένος σε οργάνωση αριστερών τα προηγούμενα χρόνια της σύλληψής του από το 1969 μέχρι το 1971. Χωρίς ο ίδιος να είναι κομμουνιστής. Πολύ περισσότερο που ο πατέρας του ήταν προβεβλημένο πρόσωπο του συντηρητικού χώρου, με πολλά χρόνια θητεία ως Νομάρχης πριν τη δικτατορία. Μοίραζε προκηρύξεις ο Μανουσόπουλος με τις αδερφές Ντίνα και Λέλα Κούκου, έκρυψε στο σπίτι του στην οδό Ιπποκράτους τον καταζητούμενο Δημήτρη Μαστροδήμο, επίσης αριστερό και δραστηριοποιημένο αντιστασιακό που συνελλήφθη αργότερα, όπως και η μετέπειτα σύζυγος του Μαρία Καλλέργη. Ο Μανουσόπουλος βοηθούσε, παρείχε κάλυψη, παρευρισκόταν σε παράνομες συναντήσεις, οδηγούσε το αυτοκίνητό του από 'που οι δύο αδελφές σκορπούσαν προκηρύξεις στις περιοχές Δάφνη, Υμητού, Ηλιούπολη και Βύρωνα.[1] Με πλήρη συνείδηση του τι κινδύνους διέτρεχε, χωρίς να έχει ιδεολογική συγγένεια, και χωρίς να προβάλει αυτή του τη δραστηριότητα μετά τη μεταπολίτευση. Γνωρίζονταν από παιδιά, του είχαν εμπιστοσύνη και προστάτεψαν όλοι τους τη συνεργασία αυτή.
Ο Φωκάς, που δεν παραπέμφθηκε σε Συμβούλιο, τέθηκε και αυτός σε διαθεσιμότητα από τον ΑΕΔ, μετά τη σύλληψή του στις 16 Ιουνίου μέχρι τις 28 Ιουλίου '73 που επαναφέρθηκε στην κατάσταση ενεργής υπηρεσίας.
Τέλος, ο Δημητρακόπουλος παραπέμφθηκε στο ίδιο με τους άλλους Συμβούλιο, αλλά με το ερώτημα «*αργίας διά προσωρινής απολύσεως*». Η συνεδρίαση κατέληξε εναντίον του στις 7/9/73 με πρόταση για οκτώ μήνες «*αργία δι' απολύσεως*». Το δευτεροβάθμιο συνεδρίασε στις 12/11/73. Η πρόταση για τον Δημητρακόπουλο ήταν να μειωθεί η οκτάμηνη «*αργία δι' απολύσεως*» σε τετράμηνη.

Υποναύαρχο Δούση ΔημήτριοΔΝΕ ως Πρόεδρο, αντιπλοίαρχο Καψάλη Σπυρίδωνα ΑΝ/ΔΑΚ, πλοιάρχους Καραθανάση Ιωάννη ΝΣ και Παπαδάκη Ιωάννη ΣΥΒ, δικ. σύμβ. Γ΄ Φουκουράκη Ματθαίο ΔΝ ως μέλη. Συνεδρίασε στη Ναυτική Σχολή Πολέμου, στο Βοτανικό, επί τρεις ημέρες (31 Αυγούστου, 1 και 3 Σεπτεμβρίου 1973). Αναπληρωματικοί για το πρωτοβάθμιο είχαν ορισθεί οι : Υποναύαρχος Μητσάκος Β. (ΔΔΜΝ), αρχιπλοίαρχος Μανουσάκης Δ. (ΑΕΔ),πλοίαρχοι Αγαπητός Μ.(ΚΕΒ), Μανώλος Π.(ΑΝ) και δικ. σύμβ. Γ΄ Τάξεως Ψαρράς Ε. (ΑΝ) ως μέλη.
Το Πρακτικό γνωμοδότησης του Ανακριτικού κατά των 42 μάχιμων είναι της 3/9/73, ενώ τα δευτεροβάθμια έχουν διαφορετικές ημέρες σύγκλησης για όσους προσέφυγαν σ' αυτά. Ο Δημητρακόπουλος παραπέμφθηκε σε πρωτοβάθμιο με δ/γή Α.Ν./1ο Ε.Γ./1 Φ 451.11/17/73/17-8-73 και σε δευτεροβάθμιο με δ/γή Α.Ν./1ο Ε.Γ./1 Φ 451.11/102/73/10-10-73. Το δευτεροβάθμιο των μαχίμων αποτελείτο από τους: Υποναύαρχο Κονιάλη Πάτροκλο Υ/ΑΝ ως Πρόεδρο, υποναύαρχο Ανδρονόπουλο Νικ., αρχιπλοίαρχο Κουμανάκο Κύρο, πλοίαρχο Γλυκή Αθαν. και δικ. σύμβ. Γ΄ Τάξης Μαυρογιάννη Γεώργιο ως μέλη. Αναπληρωματικά μέλη του δευτεροβαθμίου είχαν ορισθεί οι: Υποναύαρχος Κονιάλης Π. (ΥΑΝ), πλοίαρχοι Γεωργιάδης Ι. (ΣΤΑΣ), Βικάτος Σ. (ΣΝΠ), Δαμιράλης Α. (ΣΤΟΛΟΣ) και δικ. σύμβ. Γ΄ Τάξης Διάφας Φ. (Γρ. Δικ. Νομ.).
Των μηχανικών η παραπομπή στο πρωτοβάθμιο γίνεται με έγγραφο Α.Ν./1ο Ε.Γ./1ο Φ 451.11/20/73/20-8-73. Το δευτεροβάθμιο συγκροτείται με Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 451.11/73/10-10-73 και ασχολείται με όλους όσους προσέφυγαν σ' αυτό, ανεξάρτητα ειδικότητας. Το Πρακτικό Γνωμοδότησης του πρωτοβάθμιου Ανακριτικού των μηχανικών έχει ημερομηνία 4 Σεπτεμβρίου '73. Το συμβούλιο για τους μηχανικούς αποτελούμενο από τους: Αρχιπλοίαρχο Στεφανάδη Γεράσιμο (ΑΝ/ΔΓΚ) ως Πρόεδρο, πλοιάρχους Βαφειάδη Ανδρέα (ΚΕ/ΠΑΛ), Παραδέλη – Παίζη Κων. (ΑΝ/ΓΕ), Νικοτσάρα Νικ. (Μ) (ΑΕΔ 4η ΜΕΟ) και δικ. σύμβ. Γ΄ Τάξης Ψαρρά Ευστράτιο (Γρ. ΔΝ/ΑΝ) ως μέλη.
[1] Βλ.παράρτημα Β-IV επιστολή Ντίνας Κούκου από 5-8-2003. Όταν κατά καιρούς συνελήφθησαν όλοι οι ιδιώτες της ομάδας αυτής, κανείς τους δεν ανέφερε το όνομα του Μανουσόπουλου. Ο ίδιος δεν απάντησε στο ερωτηματολόγιο που του στάλθηκε στα πλαίσια της διατριβής.

Όσοι από τους σαράντα δύο μάχιμους (που το πρωτοβάθμιο είχε προτείνει να αποταχθούν) προσέφυγαν στο δευτεροβάθμιο, αντιμετώπισαν Συμβούλιο, στο οποίο συμμετείχαν τα μέλη του πρωτοβάθμιου, αλλά με πρόεδρο τον υποναύαρχο Π. Καλογερόπουλο, Αρχηγό του Στόλου τότε.
Το δευτεροβάθμιο συνεδρίασε σε ορισμένες περιπτώσεις με πρόεδρο τον τότε υπαρχηγό του Α.Ν. Κονιάλη. Οι συνεδριάσεις του έγιναν στις 12, 13 και 14 Νοεμβρίου 1973, και οι αποφάσεις ήταν όλες σύμφωνες με του πρωτοβάθμιου.
Οι μηχανικοί που παραπέμφθηκαν στο Ανακριτικό ήταν όλοι οι συλληφθέντες, εκτός του Αργυρόπουλου Α., που αποστρατεύθηκε όμως σε λίγους μήνες, στις 29 Απριλίου 1974. Μαζί με τους μηχανικούς παραπέμπεται και ο μοναδικός αξιωματικός εξ υπαξιωματικών που είχε συλληφθεί, ο υποπλοίαρχος Κασιμάτης Διονύσιος. Το συμβούλιο για τους μηχανικούς συνεδριάζει στη ΝΣΠ, στις 3 και 4 Σεπτεμβρίου 1973.
Το Ανακριτικό τάσσεται υπέρ των Ε. Ησαΐα και Ε. Αργυρόπουλου και προτείνει απόταξη για τους υπόλοιπους. Το δευτεροβάθμιο (που συνεδρίασε για όσους από τους μηχανικούς προσέφυγαν σ' αυτό) ήταν το ίδιο με των μάχιμων και δεν άλλαξε σε τίποτα τις προτάσεις του πρωτοβάθμιου. Σε λίγο αποτάσσονται και οι μηχανικοί και ο Δ. Κασιμάτης. Ο Ε. Αργυρόπουλος παραπέμπεται πάλι σε ανακριτικό με το ερώτημα «*Θέσεως εις αργίαν διά προσωρινής απολύσεως*» και στις 22/11/73 το πρακτικό περιέχει πρόταση για 4μηνη αργία. Στις 29/4/74 θα αποστρατευθεί και ο Ε. Αργυρόπουλος. Η ίδια παραπομπή διατάσσεται και για τον Ησαΐα, πλην όμως η πρόταση είναι να μην τεθεί σε αργία διά προσωρινής απολύσεως. Το Α.Ν., έχοντας διαφορετική γνώμη, τον θέτει σε κατάσταση «*αργίας δια προσκαίρου παύσεως*» επί 4μηνο. Στις 29 Απριλίου 1974 δημοσιεύεται και η αποστρατεία του Ησαΐα. Κανένα διωκτικό όργανο δεν είχε προτείνει τίποτε γι' αυτόν, γιατί τίποτα δεν είχε αποδειχθεί εναντίον του. Η λογική που επικράτησε στην πειθαρχική δίωξη ήταν πιο σκληρή απ' αυτή της ποινικής. Οπωσδήποτε δόθηκε γραμμή για την απομάκρυνση των ΄΄συνωμοτών΄΄ από το ναυτικό. Και αυτήν τη γραμμή πρέπει να την καθόρισε η ηγεσία του ναυτικού και όχι της ΄΄επαναστάσεως΄΄.
Ο τελευταίος που είχε μείνει ακόμα από τους συλληφθέντες αξιωματικούς εν ενεργεία ήταν ο δικαστικός σύμβουλος Γ΄ Τσιοβαρίδης Αθαν.[1] Ήταν αξιωματικός της Στρατιωτικής Δικαιοσύνης, που λόγω ιδιότητας είχε εμπλακεί σε διάφορες υποθέσεις διωκομένων για ενέργειες κατά της δικτατορίας και βοήθησε όπως μπορούσε.[2] Παραπέμπεται και αυτός από το ΑΕΔ σε Ανακριτικό, που συνέρχεται στις 20 Σεπτεμβρίου στο κτήριο του. Το Ανακριτικό προτείνει την απόταξή του, πρόταση που δεν την τροποποιεί ούτε το δευτεροβάθμιο, που συνέρχεται πάλι στο ΑΕΔ 5η Νοεμβρίου 1973.
Για τον μόνο υπαξιωματικό που είχε συλληφθεί, τον ανθυπασπιστή Κοκλώνη, δεν διατίθεν-ται στοιχεία σχετικά με παραπομπή σε πειθαρχικό συμβούλιο. Πάντως δεν αποτάχθηκε.
Σε όλα τα Ανακριτικά, όπως εξάλλου και στο πόρισμα Σκεμπέα και την παραπεμπτική του Ραφαηλάκη, χρησιμοποιήθηκαν οι καταθέσεις ως μαρτύρων κατηγορίας, εκείνων που απ' την πρώτη στιγμή αναμείχθηκαν και στις συλλήψεις. Των Καμαρινέα, Κούβαρη, Νικολόπουλου, Αβραμόπουλου και Γκίζα. Σε όλα επίσης τα Ανακριτικά, όπως και στα κατηγορητήρια, στο σκεπτικό και διατακτικό των προανακρίσεων, ανακρίσεων και παραπεμπτικών, η περιγραφή και το αιτιολογικό της δίωξης είναι τα ίδια για όλους, σχοινοτενή και επαναλαμβανόμενα για κάθε περίπτωση).[3]

---

[1] Τα Ανακριτικά για τις μεμονωμένες περιπτώσεις παραπομπής συγκροτήθηκαν ως εξής:
το πρωτοβάθμιο του Τσιοβαρίδη, με δ/γή ΑΕΔ/Δ1/1 Φ 610/121567/16-10-73 και αποτελείται από τους: Αρχιπλοίαρχο Μανουσάκη Δ. (1η ΜΕΟ/ΑΕΔ), πλοάρχους Καραθανάση Ι.(ΝΣ), Παπαδάκη Ι. (ΣΥΒ), αντιπλοίαρχο Καραβά Επ. (ΠΣΕΑ) και δικ. σύμβ. Γ΄ Τάξης Καπελούζο Π. (ΑΣ/Γρ. Δικ.) ως μέλη. Το δευτεροβάθμιο για τον Τσιοβαρίδη αποτελείται από τους: Υποναύαρχο Ανδρονόπουλο Ν. (ΔΓΚ/ΑΕΔ) ως πρόεδρο, αρχιπλοίαρχο Καψάλη Σ. (ΔΑΚ/ΑΝ), πλοίαρχο Δρομάζο Ε. (ΚΕ/ΚΑΝ), αντιπλοίαρχο Αλεξανδρόπουλο Β. (Γρ. ΠΡ/ΑΕΔ) και δικ. σύμβ. Α΄ Τάξης Βουβόπουλο Δ. (ΔΣΑ) ως μέλη.
Ο Αργυρόπουλος Ε., όπως και όλοι οι συλληφθέντες, αρχικά τέθηκε σε διαθεσιμότητα με ΑΕΔ 400/31/73/20-7-73 που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 239/27-7-73. Ο ίδιος παραπέμπεται σε πρωτοβάθμιο για απόταξη με Α.Ν. Φ 451.11/20/73/17-8-73, σε άλλο πρωτοβάθμιο για «*αργία δι' απολύσεως*» με Α.Ν. Φ 451.11/117/73/10-10-73 που επιβάλλεται με Α.Ν. Φ 400/1/74/9-1-74.
Ο Ησαΐας, αρχικά σε διαθεσιμότητα, με την ίδια απόφαση ΑΕΔ όπως για Αργυρόπουλο, καθώς επίσης και με την ίδια δ/γή Α.Ν. για πρωτοβάθμιο προς απόταξη. Ο ίδιος παραπέμπεται σε άλλο πρωτοβάθμιο για *«αργία δι' απολύσεως*» με Α.Ν. Φ 451.11/116/73/10-10-73 και τίθεται σε αργία «*διά προσκαίρου παύσεως*» με απόφαση Α.Ν. 400/5/74/17-1-74 ΦΕΚ 35/24-1-74.
Ο Μανουσόπουλος και ο Φωκάς τέθηκαν σε διαθεσιμότητα με την ίδια διαταγή όπως και οι υπόλοιποι.

[2] Τουλάχιστον έτσι έγινε στην υπόθεση των συλληφθέντων υπαξιωματικών και άλλων της ΔΑ που αποκλήθηκε και ΄΄Υπόθεση *ΕΛΛΗ*΄΄ επειδή εκεί έγιναν οι ανακρίσεις. Ο Κιοσσές αμφισβητεί αυτήν τη βοήθεια στη συνέντευξή του λέγοντας «…*Τις καταθέσεις δεν τις πήρα εγώ, τις πήρε ο Τσιοβαρίδης και τις πήρε μόνος του όταν είχαν φύγει οι άλλοι. Την κατάχρηση εξουσίας δεν την κάναμε εμείς, την έκανε ο Τσιοβαρίδης. Δεν ξέρω για ποιόν λόγο δεν κατηγορήθηκε και όχι μόνο δεν κατηγορήθηκε αλλά ήταν και μάρτυρας κατηγορίας εναντίον μου…*».Τον Τσιοβαρίδη όμως υποστηρίζουν οι τότε ανακρινόμενοι. Ο γράφων αντιμετώπισε τον Τσιοβαρίδη ως μέλος στο δευτεροβάθμιο ανακριτικό όπου έπρεπε να υπάρχει και δικαστικός. Η στάση του ήταν ουδέτερη και όχι εκτός κλίματος.

[3]Παρατίθεται το σκεπτικό από ένα Πρακτικό Γνωμοδότησης του δευτεροβάθμιου Ανακριτικού Συμβουλίου (εν προκειμένω του Λαγάρα και ότι γράφεται, αφορά όλους όσους κατηγορήθηκαν για συμμετοχή στην οργάνωση αυτή). «(…) *κατά το χρονικό διάστημα από μηνός Σεπτεμβρίου 1972 μέχρι 22 Μαΐου 1973 υπηρετών εις.... ετέλεσεν την ακόλουθον πράξιν, ήτοι, διότι υπήρξεν υπαίτιος του ότι στρατιωτικός ων εν Αθήναις κατά το άνω χρονικόν διάστημα συνεφώνησεν και συναπεφάσισεν από κοινού μετ' άλλων τινών εν ενεργεία Αξιωματικών του Π.Ν. διάπραξιν στάσεως, τουτέστιν όπως λάβωσιν άνευ αδείας τα όπλα, προσκαλού-μενοι δε υπό των Αρχηγών των, αρνηθώσι να καταθέσωσι ταύτα, τελέσωσι δε και βιαιοπραγίας κατά προσώπων και πραγμάτων και ταράξωσιν εν γένει την κοινήν ησυχίαν και ειρήνην, προσκαλούμενοι δε υπό παντός ανωτέρου των, αρνηθώσι να επανέλθωσιν εις την τάξιν, ειδικώτερον δε όπως καταλάβωσι το σύνολον σχεδόν ή τον μεγαλύτερον κατά το δυνατόν αριθμόν των εν τω Ναυστάθμω Σαλαμίνος Πολεμικών πλοίων μετά των εν αυτοίς όπλων και πυρομαχικών, αποπλεύσωσιν εκ του Ναυστάθμου, ενωθώσι μετ' άλλων εκτός Ναυστάθμου Πλοίων του Στόλου, κατόπιν καταλήψεως και*

Και όλα αυτά διότι *«(...) τυγχάνοντες πλείονες των τριών (...)»* παραβίαζαν τους νόμους της χούντας. Ο Λαγάρας, στον οποίο αποδίδονται οι συνωμοτικές βλέψεις και σχεδιάσεις, γίνεται Αρχηγός του Ναυτικού το 1990. Όπως έγιναν εξάλλου και προηγούμενα ο Κονοφάος και ο Παππάς και μετά τον Λαγάρα ο Δρίκος και ο Στάγκας, ενώ το σύνολο σχεδόν των ενεχομένων στο σχεδιαζόμενο Κίνημα κατέλαβε ηγετικές θέσεις στο Ναυτικό. Αλλά και στην Αεροπορία δύο από τους διωχθέντες (Αποστολάκης και Στάππας, έγιναν Αρχηγοί της στη μεταπολίτευση). Και μερικοί ακόμα έγιναν όπως ελέχθη Βουλευτές και Υπουργοί.

Έτσι λήγει, με τις τελευταίες αποτάξεις που δημοσιεύθηκαν τέλη του ’73 και αρχές του ’74, η πειθαρχική δίωξη και βρίσκεται εκτός Ναυτικού ένας μεγάλος αριθμός στελεχών του, από τους μεσαίους και πιο αποδοτικούς βαθμούς του υποπλοίαρχου μέχρι του πλοίαρχου. Ο απολογισμός (ειδικά για το ναυτικό) είναι επιβαρυντικός. Ένας δικαστικός, ένας αξιωματικός εξ υπαξιωματικών, οκτώ μηχανικοί αξιωματικοί και σαράντα δύο μάχιμοι απότακτοι, δύο αξιωματικοί μηχανικοί και δύο μάχιμοι αποστρατεύονται αμέσως μετά. Σύνολο πενήντα έξι από το Ναυτικό και τέσσερις από την Αεροπορία απομακρύνονται των ΕΔ.

Τους αποτάκτους αξιωματικούς τους ανελάμβανε, απ’ότι διαπιστώνεται,[1] για παρακολούθηση η ΥΠΕΑ από τη στιγμή που διαγράφονταν από τις τάξεις του Σώματος που ανήκαν. Το ίδιο και του ναυτικού που αναλογικά αλλά και ουσιαστικά εμφάνισε τον μεγαλύτερο αριθμό αποτάκτων. Σε κάθε νέα περίπτωση επομένως το δεύτερο επιτελικό γραφείο του ΑΝ ενημερώνει την υπηρεσία Εθνικής Ασφαλείας για τους καινούργιους αποτάκτους. Ώστε να παραληφθούν προς παρακολούθηση από τις δικές της αρχές. Παράλληλη είναι και η ενημέρωση του Αρχηγείου Λιμενικού Σώματος, ώστε να ενεργεί ανάλογα στο θέμα χορήγησης αποδημίας, διπλωμάτων και ναυτικών φυλλαδίων. Είδαμε και στις συσκέψεις ασφαλείας, πώς αντιμετώπιζε κατά περίπτωση το καθεστώς τους αντιστασιακούς στο θέμα αφαίρεσης ιθαγενείας, απαγόρευσης εξόδου ή εισόδου στη χώρα και χορήγησης ή αφαίρεσης διαβατηρίου. Παρόμοια ενεργούσε και για τα ναυτικά φυλλάδια και την αποδημία.[2]

Λίγους μήνες αργότερα, με τη μεταπολίτευση επανέρχονται όλοι στην ενέργεια, με νομοθε-τικό διάταγμα[3] που εξέδωσε η Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας «*περί αποκαταστάσεως Αξιωματικών και Υπαξιωματικών του Πολεμικού Ναυτικού*». Με το ίδιο διάταγμα επανήλθαν και οι του Α/Τ *ΒΕΛΟΣ*. Συνολικά σαράντα εννέα μάχιμοι αξιωματικοί, δεκατέσσερις μηχανικοί, ένας εξ υπαξιωματικών και είκοσι τρεις υπαξιωματικοί. Την ημέρα της επαναφοράς τους ο αρχαιότερος ήταν πλοίαρχος τάξης 1948 και ο νεότερος των αξιωματικών σημαιοφόρος τάξης 1972, ενώ ο Αρχηγός του Ναυτικού ήταν τάξης 1944 (ο Αραπάκης). Σήμερα που γράφονται οι γραμμές αυτές (Νοέμβριος 2003) κανείς από τους αναγραφόμενους στον πίνακα Δ3 και Δ5 δεν είναι εν ενεργεία.

Από τις συλλήψεις και ό,τι ακολούθησε προκλήθηκαν αντιδράσεις στις τάξεις του Ναυτικού, όπως του Βάρφη και του Βλαχοδήμου που εξετάσθηκαν. Το οδοιπορικό του Α/Τ *ΒΕΛΟΣ* και των ανδρών του

τούτων, κινήσωσι ταύτα συμφώνως προς εκπονηθείσαν διαταγήν επιχειρήσεων, θέσωσιν ταύτα εις θέσιν μάχης, καταλάβωσιν υπό την απειλήν τηλεβόλων και των λοιπών όπλων των την νήσον Σύρον και άλλας νήσους, λιμένας και εν γένει τοποθεσίας της Ελληνικής Επικρατείας, αποκλείσωσιν την περιοχήν του Αργοσαρωνικού και τον λιμένα Πειραιώς, διακόψωσιν την κίνησιν και λειτουργίαν του αερολιμένος Αθηνών και την οδικήν μέσω του Ισθμού Κορίνθου συγκοινωνίαν, καταλάβωσι δημόσια, στρατιωτικά, δημοτικά, κοινοτικά, τραπεζικά κλπ. οικήματα και εγκαταστάσεις, αφαιρέσωσι τα εντός τούτων ευρισκόμενα και διά τα συνεργεία των χρήσιμα εφόδια, χρήματα και λοιπά είδη, υποχρεώσωσι τας αρχάς και τους πολίτας προς υπακοήν εις τας διαταγάς των, έλθωσιν εν ανάγκη εις ένοπλον δράσιν κατά των Εθνικών Δυνάμεων και συγκρουσθώσιν προς ταύτας, προσκαλούμενοι δε υπό του διοικητού του Στόλου, του Αρχηγού Ενόπλων Δυνάμεων και του Υπουργού Εθνικής Αμύνης όπως καταθέσωσι τα όπλα και επανέλθωσιν εις την τάξιν, αρνηθώσι να υπακούσι εις την πρόσκλησιν, αλλά αξιώσωσι διά τηλεσιγράφου την παραίτησιν της νομίμου Κυβερνήσεως της χώρας προς σχηματισμόν ετέρας Κυβερνήσεως της εκλογής των και κατά προτίμησιν τοιαύτης υπό του τέως Πρωθυπουργού Καραμανλή Κων/νου, την προκήρυξιν εκλογών και γενικώς εκβιάσωσι αρεστάς αυτοίς πολιτκάς εξελίξεις, η δε ένωσις αυτή προς στάσιν ετελέσθη εν καιρώ καταστάσεως πολιορκίας, ήτοι ισχύοντος του νόμου ΔΞΘ/1912 περί καταστάσεως πολιορκίας (...)». Το σκεπτικό της παραπομπής για ποινική δίωξη, όπως και το ερώτημα στο οποίο καλούνται να απαντήσουν τα πειθαρχικά συμβούλια, έχουν ως πραγματικά περιστατικά μόνον την ένωση προς στάση και τίποτε άλλο. Δηλαδή αρκούσαν οι τρεις πρώτες σειρές του κατηγορητηρίου, διότι από εκεί και μετά αναφέρονται οι προθέσεις τους. Και μάλιστα όχι όπως οι ίδιοι τις είχαν διατυπώσει ή αποδεχτεί, αλλά όπως ο συντάκτης του κατηγορητηρίου τις έβλεπε. Θυμίζει επομένως η δίωξη του Ν.509 για τους κομμουνιστές και τις επιδιώξεις τους.

[1] Με έγγραφο ΑΝ/2ον ΕΓ/1α φ. 900/14/74/30-1-74 ενημερώνεται η ΥΠΕΑ για αποτάξεις αξιωματικών του ναυτικού, τους οποίους και διαβιβάζει με πίνακα. Δεν εντοπίσθηκε αυτός ο πίνακας αλλά πρόκειται πιθανότατα για τμήμα από τους ενεχόμενους στην οργάνωση του κινήματος, που συμπλήρωσαν τις διαδικασίες προσφυγών στο δευτεροβάθμιο ανακριτικό και αποτάχθηκαν.

[2] Η απαγόρευση αποδημίας ξεκινούσε ενίοτε από το αντίστοιχο αρχηγείο όπως με ΑΝ/2ον ΕΓ Φ. 121.12/9/73/31-4-73 προς ΥΠΕΑ για αξιωματικούς του ΄΄κινήματος΄΄ του ναυτικού. Για τους οποίους ενημερώνει το Αρχηγείο Λιμενικού Σώματος με ΑΝ/2ον ΕΓ/1α φ.900/50/74/6-3-1974 πως τους μεταβιβάζει στην ευθύνη της ΥΠΕΑ από τη στιγμή που αποτάχθηκαν. Με το ίδιο έγγραφο αλλά και με το ΑΝ/2ον ΕΓ/1α φ.900/55/74/8-3-74 προς ΥΠΕΑ γνωστοποιεί πως επανήλθαν στις τάξεις του ναυτικού οι πλωτάρχες Φωκάς Ιωάννης, Μανουσόπουλος Μιχαήλ, Σωτηρόπουλος Σωτήριος, Δημητρακόπουλος Αναστάσιος, Ησαίας Εμμανουήλ, Αργυρόπουλος Ευστράτιος και Αργυρόπουλος Άγγελος που δεν αντιμετωπίσθηκαν με την ίδια αυστηρότητα όπως οι υπόλοιποι του ΄΄κινήματος΄΄ λόγω εκτάσεως εμπλοκής τους στην οργάνωση.

Όσον αφορά την αφαίρεση της ιθαγένειας σχετική είναι η περίπτωση του αποτάκτου υποναυάρχου Α. Ροζάκη περί της οποίας τα έγγραφα ΑΕΔ/2α ΜΕΟ/ΑΣ/Ι/φ. 110/41/528920/2-2-74, Υπουργείον Εσωτερικών Ε.Π. 2681/8-3-1974 και ΑΝ/2ον ΕΓ/1α φ. 921/3/74/20-3-1974. Ο Α.Ροζάκης είχε στο ενεργητικό του την συμμετοχή του ως ΑΚΙΠ στο κίνημα της 13ης Δεκέμβρη 1967 αλλά και την κατηγορία για συμμετοχή στην ΕΑΝ, από την οποία διαφαίνεται πως ξεκινά η αφαίρεση της ιθαγένειας.

[3] Οι του Κινήματος και του Α/Τ *ΒΕΛΟΣ* επανήλθαν με αυτεπάγγελτη διαδικασία με το Ν.Δ. 4/74/13-8-74 ΦΕΚ 311/13-8-74, μετά από απόφαση ΑΝΣ υπ’ αριθμ. 18/10-8-74. Η επαναφορά γνωστοποιείται με το έγγραφο Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 416.041/7/74 από 14 Αυγούστου ’74. Η ίδια απόφαση δεν κάλυψε και τις υπόλοιπες περιπτώσεις διώξεων επί δικτατορίας. Αυτοί όφειλαν να ζητήσουν την επαναφορά τους αντί να είναι αυτεπάγγελτη.

εξετάζεται επίσης χωριστά, παρ' ότι θεωρείται και είναι μέρος της ίδιας υπόθεσης. Εδώ θα μνημονευτεί περιληπτικά το τι συνέβη στο επιτελείο ΔΔΜΝ στην Κρήτη περί τα τέλη Μαΐου 1973, όπως περιγράφεται σε αναφορά του πλωτάρχη Δ. Μάγγουρα που υπηρετούσε εκεί.[1] Η αναφορά υποβλήθηκε μεταπολιτευτικά, στα πλαίσια των ερευνών για τις ποινές που είχαν επιβληθεί επί δικτατορίας. Ο Μάγγουρας ζητάει να αρθεί η άδικη ποινή,[2] που του επιβλήθηκε για την συμπεριφορά του στα γεγονότα που καταχωρεί. Ο τότε Α/Ε του Ε/ΔΔΜΝ πλοίαρχος Χριστοδουλίδης συγκέντρωσε όλους τους Αξιωματικούς του επιτελείου ΝΑΣΚΡΗ, όπου μεταξύ άλλων τους υποχρέωσε να δηλώσουν πίστη και αφοσίωση στην εθνική κυβέρνηση, *«...ως και να απαρνηθώμεν, κακήσωμεν και εν γένει εντόνως εκδηλώσωμεν την περιφρόνησίν μας προς την ομάδα των προδοτών και συνωμοτών Αξιωματικών του Ναυτικού...»*. Το οποίο ναυτικό κατά τον Χριστοδουλίδη είχαν προσβάλει με τις πράξεις τους εφ' όσον στράφηκαν «*...εναντίον της νομίμου κυβερνήσεως και της πατρίδος των...»*. Για αυτό και ο αρχιεπιστολέας έκρινε σκόπιμο να καλέσει τους παρευρισκόμενους να δηλώσουν ένας –ένας χωριστά την πίστη και αφοσίωση στην ΄΄επανάσταση΄΄. Όλοι συμμορφώθηκαν, όπως γράφει ο Μάγγουρας, εκτός από τον ίδιο που δήλωσε πως οι συλληφθέντες δεν είναι ούτε συνωμότες ούτε προδότες και κάλεσε το Χριστοδουλίδη να ανακαλέσει τους χαρακτηρισμούς. Ακολούθησαν απειλές από το Χριστοδουλίδη παρουσία του αντιπλοιάρχου Α. Παναγάκη και του πλωτάρχη Π. Καζάκου. Ο Παναγάκης μάλιστα εκδηλώνει και αυτός την οργή του για την άρνηση του Μάγγουρα να δηλώσει πίστη. Η σκηνή επαναλαμβάνεται παρουσία του ναύαρχου ΔΔΜΝ όπου με τις πρώτες λέξεις του Μάγγουρα, πως δεν είναι προδότες, ούτε συνωμότες αλλά συνάδελφοι *«...με οργήν και διά των χειρών του με απώθησεν βιαίως προς την θύραν του γραφείου του απειλών και φωνασκών ότι, εάν κινηθώ θα με εκτελέση και ΄΄ας του κάνουν ό,τι θέλουν μετά΄΄....»*. Και για να ολοκληρωθεί η εικόνα του ΔΔΜΝ καταχωρείται η ευχή που διατύπωσε «*είθε ο Θεός να βοηθήση τον Γ. Παπαδόπουλο να κυβερνήση την χώραν 1000 χρόνια*». Ο υποναύαρχος καλεί πάλι τους αξιωματικούς του επιτελείου αποκαλεί ΄΄βλάκα΄΄ παρουσία όλων τον Μάγγουρα, και στη συνέχεια του επιβάλλει και πειθαρχική ποινή. Ο Μάγγουρας σημειώνει πως έκτοτε ο Ζαφειρόπουλος παρακολουθεί τα προσωπικά του τηλεφωνήματα από την λέσχη αξιωματικών όπου έμενε. Πως ο υποπλοίαρχος (Ο) Δημητρακαράκος τον παρακολουθεί κατά και μετά τις ώρες εργασίας στο Ε/ΔΔΜΝ, ο αρχιπλοίαρχος Κουμανάκος τον ειρωνεύεται συνεχώς και τον παρακολουθούν επίσης οι υποπλοίαρχοι Σταμάτης, Ηλίας και Κόλλιας. Εκτός όλων αυτών «*...εδέχθην ψυχολογικήν πίεσιν υπό του Πλοιάρχου Φακίδη και του Πλωτάρχου Καζάκου...*».

Δεν είναι γνωστό, εάν υπήρξαν ανάλογα γεγονότα και σε άλλες υπηρεσίες εκείνες τις ημέρες. Το κλίμα ήταν βαρύ έτσι κι αλλιώς, ιδιαίτερα στα πλοία όπου οι δεσμοί που αναπτύσσονται είναι πιο ισχυροί, ώστε οι συλλήψεις και οι διώξεις να προκαλούν έντονα συναισθήματα.

Δ6γ.-ΟΙ ΣΥΝΩΜΟΤΕΣ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ

Για όσους συνελήφθησαν με την υπόθεση αυτή, θα παρατεθούν στοιχεία παρμένα από τα μητρώα τους, τις «*απολογίες*» στα Ανακριτικά Συμβούλια, την παραπεμπτική διαταγή του Ραφαηλάκη και ότι άλλο αρχείο εντοπίσθηκε.

Δ6γ-Ι.-ΟΙ ΣΥΛΛΗΦΘΕΝΤΕΣ ΤΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ

Αργυρίου Σταύρος του Νικολάου

Κατάγεται από το Παλαιό Φάληρο, όπου γεννήθηκε το 1927. Ορκίσθηκε την 1η Νοεμβρίου 1948 και ονομάσθηκε μάχιμος σημαιοφόρος. Στις 24 Μαΐου 1973 που συλλαμβάνεται, έχει το βαθμό του πλοιάρχου και εκτελεί καθήκοντα διευθυντή διεύθυνσης του Ναύσταθμου Σαλαμίνας, κάτι που για τον σχεδιασμό του Κινήματος είχε ιδιαίτερη βαρύτητα, αφού ελέγχει πλήθος κόσμου στο Ναύσταθμο, τα μέσα μεταφοράς προσωπικού, τις εισόδους και εξόδους του κλπ. Ακριβώς λόγω της θέσης του ως Διευθυντή ΔΔ/ΝΑ, η ομάδα αποτροπής του κινήματος, βασιζόταν στον Αργυρίου τις πρώτες ώρες από 22/5 και μέχρι στις 24/5 που συλλαμβάνεται και ο ίδιος. Δεν είναι όμως σίγουρο, πως δεν ήξεραν τη συμμετοχή του.

---

[1] Στο κτίριο της Πλατείας Κλαυθμώνος στεγαζόταν το ΓΕΝ μέχρι 1 Απριλίου 1973, που μεταφέρθηκε στη σημερινή του θέση, στον Χολαργό. Τον Μάιο του ίδιου έτους θα μετονομασθεί από Γενικό Επιτελείο Ναυτικού (ΓΕΝ) σε Αρχηγείο Ναυτικού (ΑΝ). Στην Πλατεία Κλαυθμώνος θα στεγαστεί αργότερα η Διοίκηση Διοικητικής Μέριμνας Ναυτικού (ΔΔΜΝ), που από τον Μάρτιο του 1969 που ιδρύθηκε βρισκόταν στην Κρήτη (όπου είχε διαδεχθεί τμήμα αρμοδιοτήτων του ΑΚΙΠ, που έπαυσε να υπάρχει στις 1-3-1969). Στην υπηρεσία αυτή λαμβάνουν χώρα και τα περιγραφόμενα από το Μάγγουρα γεγονότα. Διοικητής ΔΜΝ είναι ο υποναύαρχος Αριστ. Γιαννόπουλος, που εύχεται μεν να ζήσει χίλια χρόνια ο Παπαδόπουλος, αλλά ο ίδιος αποστρατεύεται σε δέκα ημέρες με τις αλλαγές που προκύπτουν από τα γεγονότα. Πουθενά στη συνέχεια δεν συναντάμε το Γιαννόπουλο επί επταετίας. Πολλά χρόνια μετά θα γίνει πρόεδρος της Ενωσης Αποστράτων Αξιωματικών Ναυτικού. Η αναφορά του Μάγγουρα για το επεισόδιο στο Ε/ΔΔΜΝ τέλη Μαΐου 1973, υποβλήθηκε τον Ιανουάριο του 1975

[2] Βλέπε τα περί άρσης ποινών δικτατορίας στο κεφάλαιο Δ16α

Φέρεται ότι υπέγραψε τον όρκο της οργάνωσης με ημερομηνία 20 Σεπτεμβρίου 1972, ενώ ο Ραφαηλάκης λογίζει ως χρόνο μύησής του από τους Κουσουρή, Παπαδόγγονα και Παππά τον Μάρτιο του 1973. Στο πρωτοβάθμιο Ανακριτικό Συμβούλιο «απολογούμενος» την 1η Σεπτεμβρίου καταθέτει μεταξύ των άλλων πως *«... Το σύνολον των Αξιωματικών των συμμετεχόντων της κινήσεως, είναι άκρως εθνικιστικής παρατάξεως*[1] …». Στη δευτερολογία του ο Αργυρίου επαναλαμβάνει πως όλοι οι συμμετέχοντες στην οργάνωση είναι *«... γνωστής και αναμφισβητήτου εθνικής τοποθετήσεως...»*. Στιγματίζει το γεγονός πως το ναυτικό ανέμειξε ξένες υπηρεσίες στις ανακρίσεις *«... εκφράζω την βαθύτατην μου θλίψιν και πικρίαν διά την διαγωγήν της ηγεσίας του Ναυτικού διά της παραδόσεώς μας προς ανάκρισιν και κράτησιν εις Στρατιωτικήν Αστυνομίαν και την παντελή έλλειψιν ενδιαφέροντος περί της τύχης ημών»*. Εύλογη η απαίτηση να δείξει ενδιαφέρον ο Α/ΓΕΝ και οι λοιποί ναύαρχοι για τα στελέχη του ναυτικού. Η ΄΄απολογία΄΄ του Αργυρίου στα ανακριτικά συμβούλια είναι άνετη, ελεύθερη, εκφράζει τις πεποιθήσεις του, καταδεικνύει την οργή στις προσβλητικές κατηγορίες, αποδέχεται ή όχι άλλες από τις κατηγορίες και γενικά παρουσιάζει περήφανη και θαρραλέα στάση. Το ίδιο ακριβώς είναι και οι ΄΄απολογίες όλων των παραπεμφθέντων στα ανακριτικά.[2]

Ο Αργυρίου βγαίνει από τη φυλακή με την αμνηστία της 20ης Αυγούστου και αποτάσσεται στις 30 Οκτωβρίου 1973. Αποκαθίσταται στη μεταπολίτευση, επανερχόμενος στην ενεργή υπηρεσία με το Ν.Δ. 4/74. Αποστρατεύεται το 1979 ως υποναύαρχος και το 1984, με το Ν. 1447/84, αποκτά το βαθμό του αντιναύαρχου και τον τίτλο του επίτιμου.

Αργυρόπουλος Άγγελος του Π.
Για τον Α. Αργυρόπουλο ο Σκεμπέας προτείνει ποινική δίωξη, ο Ραφαηλάκης όμως τον απαλλάσσει, γι' αυτό και αποφυλακίζεται στις 24 Ιουλίου. Είχε συλληφθεί στις 16 Ιουνίου, ενώ έφερε το βαθμό του πλωτάρχη και υπηρετούσε στο Αρχηγείο Ναυτικού, στο γραφείο εξοπλισμών. Δεν παραπέμπεται σε Ανακριτικό, εφόσον τίποτα δεν είχε προκύψει σε βάρος του, αλλά στις 30 Απριλίου 1974 αποστρατεύεται με έκτακτη κρίση.[3] Με τη μεταπολίτευση αποκαθίσταται επανερχόμενος στην ενέργεια και σταδιοδρομεί κανονικά.
Είχε αποφοιτήσει το 1960 από τη Σχολή Δοκίμων ως σημαιοφόρος μηχανικός. Η καταγωγή του είναι από τη Λυγαριά Φθιώτιδας, όπου γεννήθηκε το 1939.

Αργυρόπουλος Ευστράτιος του Π.
Όταν συνελήφθη, στις 5 Ιουνίου '73, ο Ε. Αργυρόπουλος υπηρετούσε ως πλωτάρχης μηχανικός υπό τον ΓΕΠΝ (Γενικό Επιθεωρητή Ναυτικού), στο Αρχηγείο. Σύμφωνα με το κατηγορητήριο, είχε μυηθεί στις 14 Μαΐου στην οργάνωση, από τον Σέκερη. Αποφυλακίζεται την 21η Αυγούστου και παραπέμπεται στο Ανακριτικό που συγκλήθηκε για τους μηχανικούς αξιωματικούς, την 3η Σεπτεμβρίου '73 στο Βοτανικό υπό τον Στεφανάδη. Αρνείται και δεν αποδέχεται «*εν τω συνόλω του το αιτιολογικόν της παραπομπής ενώπιον του Πρωτοβάθμιου Ανακριτικού Συμβουλίου, διότι ουδέποτε και με ουδένα συνεφώνησα και συναπεφάσισα (...) όταν πληροφορήθην τας λεπτομέρειας της κινήσεως απεφάσισα να μην συμμετάσχω, διότι ήμουν αντίθετος προς πάσαν δυναμικήν ενέργειαν (...)*». Για τον Ε. Αργυρόπουλο κατέθεσαν στο Συμβούλιο οι Βασιλείου Ν., Δρίκος Η. και Αργυρόπουλος Α. η πρόταση του Ανακριτικού ήταν να μην αποταχθεί. Παραπέμπεται στη συνέχεια σε άλλο Ανακριτικό που καταλήγει στην πρόταση για επιβολή 4μηνης αργίας με προσωρινή απόλυση, που υλοποιείται στις 29 Ιανουαρίου '74, ενώ σε λίγο αποστρατεύεται μετά από έκτακτη κρίση. Θα επανέλθει στην ενέργεια στις 13 Αυγούστου του ίδιου χρόνου με το Ν.Δ. 4/74. Στις 24 Οκτωβρίου '74 παραιτείται για να συμμετάσχει στις επικείμενες εκλογές της 17ης Νοεμβρίου '74.[4]
Κατάγεται από τη Νέα Χαλκηδόνα Αττικής, όπου γεννήθηκε το 1934. Αποφοίτησε της ΣΝΔ το 1956.

Βασιλειάδης Απόστολος του Σ.
Το έντυπο του όρκου της οργάνωσης με την υπογραφή του Α. Βασιλειάδη φέρει ημερομηνία 8/2/73 και αύξοντα αριθμό 92.[5] Στην παραπεμπτική διαταγή αναφέρεται ότι μυήθηκε από τον Κουσουρή, τον Μάρτιο του 1973. Συνελήφθη στις 26 Μαΐου. Είχε το βαθμό του πλωτάρχη μάχιμου και υπηρετούσε ως ύπαρχος στο

[1] Ο όρος «άκρως εθνικιστικής παρατάξεως» προφανώς δεν αποδίδει την πραγματικότητα. Ο Αργυρίου πιθανότατα εννοεί ότι ανήκουν στη συντηρητική παράταξη, (την οποία και θεωρεί ως ΄΄εθνική΄΄ δηλαδή ΄΄εθνικόφρονα΄΄ με τη λογική που περιγράφεται στο Μέρος Β). Δεν ανήκαν βέβαια όλοι οι συλληφθέντες στο συντηρητικό πολιτικό χώρο. Εξάλλου, στη δευτερολογία του μιλάει για «εθνική» και όχι για «εθνικιστική» τοποθέτηση.
[2] Τμήματα από αυτές τις απολογίες καταχωρούνται στο ΑΚ σ.σ. 183-244, απόπου πάρθηκαν και τα περισσότερα στοιχεία που παρουσιάζονται εδώ για τους συλληφθέντες.
[3] Ο Άγγελος Αργυρόπουλος αποστρατεύθηκε με Π.Δ./29-4-74 ΦΕΚ 171/Γ/30-4-74 και αποκαταστάθηκε με το Ν.Δ. 4/74 (βλ. α/α 250)
[4] Ο Ευστράτιος Αργυρόπουλος αποστρατεύθηκε με Π.Δ./31-10-74 ΦΕΚ 430/Γ/2-11-74, με αίτησή του. Ανακαλείται με το βαθμό του εφ. αντιπλοιάρχου, με απόφαση Α.Ν. Φ 415.311/20/74/12-12-74 και απολύεται τελικά με Α.Ν. 421.214/3/75 από 16-4-75. Προσφυγή του το 1984 για αποκατάσταση στα πλαίσια του Ν. 1447/84 δεν γίνεται δεκτή, επειδή κρίθηκε ότι είχε ήδη αποκατασταθεί πλήρως.
[5] Ο Βασιλειάδης καταθέτει στην «απολογία» του στο Ανακριτικό ότι δεν υπέγραψε έγγραφο (όρκο) γεγονός που θα είναι πραγματικότητα. Το ίδιο γίνεται και με άλλους συλληφθέντες.

Α/Τ *ΘΥΕΛΛΑ*. Αποφυλακίσθηκε στις 24 Ιουλίου ’73, αποτάχθηκε στις 30 Οκτωβρίου και επανήλθε στην ενεργή υπηρεσία μεταπολιτευτικά.[1]
Είναι της τάξης του 1959 και κατάγεται από τη Ν. Φιλαδέλφεια Αττικής, όπου γεννήθηκε το 1940. Αποστρατεύθηκε μετά από παραίτηση που υποβλήθηκε στις 13 Ιουλίου 1989 με θέμα ΄΄Λειτουργία της Δημοκρατίας΄΄. Ο αρχιπλοίαρχος τότε και διοικητής της ΣΝΔ χρωματίζει την παραίτησή του με αιτιολογία τη νέα κυβέρνηση Τζανετάκη (απόστρατου αξιωματικού του ναυτικού) και προκαλεί την αντίδραση του επίσης υπό παραίτηση Α/ΓΕΝ Λ.Βασιλικόπουλου που την επιστρέφει με σήμα και ειδικό αγγελιαφόρο ως «*…απαράδεκτη, αντιστρατιωτική και αντίθετη με το πνεύμα και τις παραδόσεις του πολεμικού ναυτικού…*» Έχει πρηγηθεί όμοια παραίτηση του αντιπτέραρχου Φ. Μακέδου πιστού αξιωματικού στον Ανδρέα Παπανδρέου, ενώ παράλληλα βρίσκεται σε εξέλιξη η αντικατάσταση των αρχηγών του ΓΕΝ και ΓΕΑ (Ν. Στάππα) που είχαν υποχρεωθεί σε παραίτηση όπως περιγράφεται παρακάτω.[2]

Βασιλείου Νικόλαος του Δ.
Ο Ν. Βασιλείου είναι τάξης 1959 και γεννήθηκε στην Κίρρα Παρνασσίδας. Όταν συνελήφθη είχε το βαθμό του πλωτάρχη και υπηρετούσε ως κυβερνήτης του Υ/Β *ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΗΣ*. Είχε μυηθεί από τον Δρίκο στις 15 Μαΐου 1973, συνελήφθη δέκα ημέρες μετά (26/5) και αποφυλακίσθηκε σε δύο μήνες (24 Ιουλίου 1973). Το έντυπο του όρκου που υποτίθεται ότι έχει υπογράψει, φέρει ημερομηνία 3/8/1972 και αύξοντα αριθμό 101.
Προσφεύγει, μετά την πρόταση του πρωτοβάθμιου για απόταξή του, στο δευτεροβάθμιο Ανακριτικό,[3] που συνεδριάζει υπό τον τότε Διοικητή Στόλου Καλογερόπουλο, στη ΝΣΠ, στις 9 Νοεμβρίου 1973.
Το δευτεροβάθμιο δεν πτοείται από αναφορές περί δικαίου και αδίκου και προτείνει και αυτό παμψηφεί την απόταξή του, που υλοποιείται στις 25 Δεκεμβρίου 1973. Ο Βασιλείου επανήλθε με τη μεταπολίτευση στην ενέργεια και σταδιοδρόμησε μέχρι το 1991.

Βέννης Αθανάσιος του Εμ.
Ο Α. Βέννης μυείται στην κίνηση, ενώ έφερε το βαθμό του πλωτάρχη, τον Μάρτιο του 1973, από τους Παπαδόγγονα, Σέκερη και Παππά. Είναι τάξης 1958 και υπηρετούσε κατά τη σύλληψή του ως διευθυντής της Σχολής Πυροβολικού στο ΚΕ/ΠΑΛ. Λίγο καιρό πριν συλληφθεί και ενώ είχε κληθεί ως μάρτυρας κατηγορίας σε δίκη συναδέλφου του,[4] μετατράπηκε σε μάρτυρα υπεράσπισης, προκαλώντας την έκπληξη των παραγόντων της δίκης και την παραδοχή όσων εκείνα τα χρόνια παρακολουθούσαν τα τεκταινόμενα στις αίθουσες των στρατοδικείων.
Αποτάχθηκε στις 25 Οκτωβρίου 1973 και αποκαθιστάμενος στη μεταπολίτευση σταδιοδρόμησε μέχρι και το βαθμό του υποναυάρχου με τον οποίο αποστρατεύθηκε το 1990. Αργότερα επανερχόμενος ως έφεδρος υπηρέτησε ως ΣΑ/ΣΕΒΑΣ με τον βαθμό του αντιναυάρχου με τον οποίο και αποστρατεύθηκε. Με την ιδιότητα του στρατιωτικού αντιπροσώπου έζησε τα γεγονότα της επέμβασης στη Γιουγκοσλαβία και τη διάλυσή της τα τελευταία χρόνια..

Βουραζέρης Ιωάννης του Σ.
Κατάγεται από τη Νάξο όπου γεννήθηκε το 1940. Στη Σχολή Δοκίμων φοίτησε μέχρι το 1961, που ορκίσθηκε μάχιμος σημαιοφόρος. Όταν στις 16 Ιουνίου συνελήφθη για το Κίνημα, είχε το βαθμό του υποπλοίαρχου και ήταν κυβερνήτης του ναρκαλιευτικού *ΠΛΕΙΑΣ*. Το έντυπο του όρκου, που είχε το όνομά του, φέρει ημερομηνία υπογραφής 25 Φεβρουαρίου 1973 και αύξοντα αριθμό 122.[5]
Κατά τον Ραφαηλάκη, μυήθηκε τον Απρίλιο του ’73 από τους Ζωγράφο και Θεμελίδη. Ο ίδιος αποκάλυψε μετά από χρόνια, ότι είχε μυήσει και τον σημαιοφόρο τότε Δ. Χριστόπουλο.
Αποτάχθηκε στις 30 Οκτωβρίου ’73 και επανερχόμενος μεταπολιτευτικά στο ναυτικό, σταδιοδρόμησε μέχρι το 1990 που αποστρατεύθηκε με το βαθμό του αρχιπλοίαρχου. Αργότερα του απονεμήθηκε ο βαθμός του αντιναύαρχου ε.α.

Γιαννακάκος Βασίλειος του Γ.

---

[1] Οι του Κινήματος και του Α/Τ *ΒΕΛΟΣ* επανήλθαν με αυτεπάγγελτη διαδικασία με το Ν.Δ. 4/74/13-8-74 ΦΕΚ 311/13-8-74, μετά από απόφαση ΑΝΣ υπ’ αριθμ. 18/10-8-74. Η επαναφορά γνωστοποιείται με το έγγραφο Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 416.041/7/74 από 14 Αυγούστου ’74.

[2] Οι σαρωτικές αλλαγές στο πολιτικό σκηνικό το 1989 έχουν τις επιπτώσεις τους και στις ένοπλες δυνάμεις με επιπτώσεις όπως οι παραιτήσεις που αναφέρθηκαν. Μεταξύ των άλλων με τις προαγωγές για αντικατάσταση των Α/ΓΕΝ και Α/ΓΕΑ με τους αντιναύαρχο Ε. Λαγάρα (της οργάνωσης για το κίνημα του ναυτικού) και αντιπτέραρχο Γ. Μαυράκη αντίστοιχα παρασύρεται σε αποστρατεία και ο αρχηγός του στόλου αντιναύαρχος Χ. Λυμπέρης που μετά τριετία με την έλευση πάλι του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία θα τοποθετηθεί ως Α/ΓΕΕΘΑ.

[3] Για τον Βασιλείου η παραπομπή γίνεται με Α.Ν./1ο Ε.Γ. 451.11/101/73/10 Οκτωβρίου ’73 και υλοποιείται στις 9 Νοεμβρίου ’73.

[4] Του γράφοντος, που η περίπτωσή του περιγράφεται παρακάτω. Μετά από χρόνια ο Βέννης θα λέει στον ΑΚ (με τον οποίον συνυπηρετούσαν το 1972 στο Α/Τ *ΒΕΛΟΣ*), ότι στα διάφορα σχέδια που συζητούσαν οι της οργάνωσης του Κινήματος, υπολόγιζαν πως κάποιο από τα μικρά πλοία που θα ’φευγαν θα περνούσε από την Ψυτάλλεια, όπου ο τελευταίος ήταν φυλακισμένος, να τον πάρει μαζί του. Το Κίνημα δεν εκδηλώθηκε και εξάλλου, στις 22 Μαΐου 1973 αυτός είχε μεταχθεί από την Ψυτάλλεια στον Κορυδαλλό.

[5] Θυμίζουμε εδώ τους συλληφθέντες για την οργάνωση του Κινήματος του ’73, όπου το σύνολο είναι εβδομήντα εννέα (πίνακαςΔ3). Επομένως οι αριθμοί των όρκων είναι πλασματικοί.

Ο Β. Γιαννακάκος και ο Ν. Ηλιόπουλος ήταν οι μόνοι από την τάξη 1963 και από τους μικρότερους σε ηλικία και βαθμό που συνελήφθησαν (Συμπτωματικά και οι δύο βασιλόφρονες). Υποπλοίαρχος μάχιμος, διοικητής στην 2η ομάδα συντήρησης τορπιλακάτων (ΟΣΤΑ/2), ο Γιαννακάκος συλλαμβάνεται στις 16 Ιουνίου και αποφυλακίζεται στις 21 Αυγούστου 1973.
Προσφεύγει και στο δευτεροβάθμιο Ανακριτικό,[1] όπου την 9η Νοεμβρίου καταθέτει εκτός των άλλων και αναφερόμενος στο βασιλιά ότι «*…Διά της συμμετοχής μου εις την κίνησιν εφάνην πιστός εις τον όρκον μου, όστις ανεφέρετο εις την πατρίδα και το Συνταγματικόν Βασιλέα των Ελλήνων…*»
Και το δευτεροβάθμιο προτείνει παμψηφεί την απόταξή του, που υλοποιείται στις 25 Δεκεμβρίου 1973. Ο Γιαννακάκος επανέρχεται στο Ναυτικό, όπου σταδιοδρομεί μέχρι το βαθμό του πλοιάρχου. Αποστρατεύεται το 1987 με αίτησή του. Κατάγεται από το Γύθειο Λακωνίας, όπου γεννήθηκε το 1942. Είναι από τα στελέχη του ναυτικού που δεν έκρυψε ποτέ του τη φιλοβασιλική του θέση, αφού και ως απόστρατος συχνά εμπλέκεται με την οικογένεια αυτή του τέως βασιλιά Κωνσταντίνου.

Γκίνης Γεώργιος του Στ.
Ο Γ. Γκίνης συνελήφθη στις 25 Μαΐου, δηλαδή δέκα ημέρες μετά τη μύησή του από τον Δεμέστιχα και το Δεσύλλα, που έγινε στις 16 Μαΐου. Έμεινε προφυλακισμένος μέχρι την αμνηστία και αποφυλακίσθηκε στις 21 Αυγούστου. Με τον Γ. Δεμέστιχα και τον Μ. Μανουσόπουλο ήταν στην οργάνωση οι αντιπρόσωποι των μάχιμων της τάξης του 1960.
Αποτάσσεται την 25η Οκτωβρίου 1973 και επανέρχεται στην ενεργή υπηρεσία μεταπολι-τευτικά. Όταν συνελήφθη είχε το βαθμό του πλωτάρχη και υπηρετούσε στο ΑΝ/3ο Ε.Γ. Αποστρατεύθηκε το 1987 με παραίτησή του και με το βαθμό του αρχιπλοίαρχου.

Γκιόκεζας Αθανάσιος του Δ.
Το Α/Τ ΑΣΠΙΣ ήταν το πλοίο με κυβερνήτη τον αντιπλοίαρχο Γκιόκεζα που την παραμονή της εκδήλωσης του κινήματος βρισκόταν ΄΄άροδο΄΄ και έτοιμο για απόπλου. Που σημαίνει πως οι μηχανές του προετοιμάσθηκαν πολλές ώρες πριν, το πλήρωμα βρισκόταν μέσα, εκτός των αξιωματικών που θα έρχονταν την τελευταία στιγμή, καύσιμα, λιπαντικά, τρόφιμα και άλευρα για ΄΄αρτοποίηση΄΄ δύο μηνών υπήρχαν σε επάρκεια στο πλοίο. Ακόμα και μαγιά για ζύμη είχε προβλέψει ο ταμίας του πλοίου και την κουβαλούσε μαζί του, όταν τους σταμάτησαν στα φυλάκια. Πολλοί από το πλήρωμα γνώριζαν για την προ-ετοιμαζόμενη κίνηση, λέει ο Γκιόκεζας. Τον Μανουσόπουλο που ήταν ύπαρχός του τον είχε πλήρως ενημερώσει. Αλλά και ο Γαρδικιώτης γνώριζε, αφού προετοίμασε την εγκα-τάσταση προώσεως. Και άλλοι από τους αξιωματικούς του γνώριζαν.[2] Ακόμα και από τους ναυτοδιόπους και οπωσδήποτε τους αξιωματικούς. Συσκέψεις λάβαιναν χώρα στο καρέ του πλοίου του. Ο Γκιόκεζας λέει σε επιστολή του, πως η ίδια περίπου κατάσταση, επικρατού-σε λίγο-πολύ σε όλα τα πλοία, των οποίων οι κυβερνήτες ήταν μυημένοι στην οργάνωση.
Ξεχωρίζει το στέλεχος αυτό από την οργάνωση του κινήματος, γιατί εμφανίζεται από νωρίς με άλλους μαζί να επηρεάζεται από τον Σταματελόπουλο, αφότου ο τελευταίος διαχωρίζει τις θέσεις του και αρθρογραφεί επιθετικά από την ΒΡΑΔΥΝΗ. Δεν είναι τυχαίο πως, επηρεαζόμενοι από τις θέσεις του Σταματελόπουλου αξιωματικοί, αναφέρονται από τον Γκιόκεζα και ως ενημερωμένοι στο κίνημα και πρόθυμοι να βοηθήσουν (Αναγνωστόπουλος, Κιοσσές, Πετρόπουλος, Γουλέας).
Ο Γκιόκεζας συνελήφθη στις 24 Μαΐου. Ήταν ένας από τους πέντε μυημένους κυβερνήτες μεγάλων αντιτορπιλικών και ένας από τους τέσσερις της τάξης 1952 (οι άλλοι τρεις ήταν οι Παπαδόγγονας, Μάλλιαρης και Παππάς). Αποφυλακίσθηκε στις 21 Αυγούστου, και στις 3 Σεπτεμβρίου ’73 παραπέμπεται στο ανακριτικό για απόταξη.
Από τον Ραφαηλάκη φέρεται ότι μυήθηκε από τον Παππά, τον Φεβρουάριο του 1973. Τον όρκο υπέγραψε στις 6 Μαρτίου 1973 και το έντυπο έχει α/α 60. Αποτάχθηκε στις 30 Οκτωβρίου και μεταπολιτευτικά σταδιοδρομεί μέχρι και τη θέση του Αρχηγού του Στόλου, ως αντιναύαρχος, από 8 Ιανουαρίου ’82 μέχρι 24 Μαρτίου ’83.
Κατάγεται από τις Ερυθρές Μεγαρίδας, όπου γεννήθηκε το 1931.

---

[1] Το δευτεροβάθμιο Ανακριτικό για τον Γιαννακάκο συνεδριάζει στις 9 Νοεμβρίου στη ΝΣΠ. Η παραπομπή σ’ αυτό έγινε με απόφαση Α.Ν./1ο Ε.Γ. 451.11/109/73/10-10-73.

[2] Βλέπε παράρτημα Β-Ι συνέντευξη ΓΟΥΛΕΑ και παράρτημα Β-ΙΙΙ επιστολές/ απαντήσεις σε ερωτηματολόγια των ΓΚΙΟΚΕΖΑ και ΓΑΡΔΙΚΙΩΤΗ. Ο Γκιόκεζας λέει για το θέμα αυτό σε επιστολή του από 6/1/2004 «*...Χαρακτηριστικό ότι οι αξιωματικοί γνώριζαν τι επρόκειτο να γίνει..... Όταν το πλήρωμα γύρισε το βράδυ μέσα και τους κράτησαν στο ΔΝΕ, ο ταμίας Ανθ/ρχος (Ο) Δ.Μπατσιούλας κουβαλούσε μαζί του μαγιά για αρτοποίηση πλέον των δύο μηνών, αφού προηγουμένως είχε φροντίσει για προμήθεια κάθε είδους τροφίμων, για όλο το πλήρωμα, αρκετών για δύο τουλάχιστον μήνες. Ανάλογες προμήθειες είχαν γίνει για πλήρη φόρτο καυσίμων, ανταλλακτικά κλπ. Ανάλογες προετοιμασίες γίνονταν από τους υπολόγους.*
Επίσης χαρακτηριστικό για το πλήρωμα είναι ο ναύτης καμαρότος, ονόματι Αυγουστίνος Γουνέλης, που ήταν συνέχεια στο καρέ για να σερβίρει, καταλάβαινε πλήρως τι γινόταν. Από την ημέρα που μας συνέλαβαν, όποτε έβγαινε εξόδου πήγαινε σπίτι μου και έμενε για ώρα κλαμένος.
Μπορεί τα επιτελεία και τα πληρώματα των πλοίων να μη γνώριζαν τις λεπτομέρειες και τι ακριβώς προέβλε-παν τα σχέδια, αλλά όλοι λίγο-πολύ γνώριζαν πολύ καλά τι ετοιμαζόταν. Όλοι αυτοί αποτελούν τους ενήμερους “Μη Μυημένους” του κινήματος στους οποίους ανήκει έπαινος, διότι κανένας τους δεν ήταν χαφιές της χούντας…».

Δεμέστιχας Γρηγόριος του Π.
Σύμφωνα με την παραπεμπτική διαταγή του ΑΠΑΕΣΑ, ο Δεμέστιχας ήταν από εκείνους που προσχώρησαν στην κίνηση μόλις έμαθαν γι' αυτήν, το Σεπτέμβριο ή Οκτώβριο του 1972. Ο ίδιος αργότερα μύησε το Θεοφιλόπουλο, το Θεμελίδη και το Σακελλαρίου. Το έντυπο του όρκου που αποδίδεται σ' αυτόν, έχει αύξοντα αριθμό 12 και ημερομηνία 1 Φεβρουαρίου 1973. Στο Πρωτοβάθμιο Ανακριτικό παραπέμπεται στις 3 Σεπτεμβρίου '73, και την 1η Οκτωβρίου ζητάει με αναφορά του να προσφύγει και στο δευτεροβάθμιο. Βλέποντας πιθανότατα το μάταιο, παραιτείται αυτού του δικαιώματος με αποτέλεσμα η σύγκληση του δευτεροβάθμιου να ακυρωθεί.[1] Αποτάσσεται στις 14 Νοεμβρίου 1973 και επανερχόμενος με τη μεταπολίτευση σταδιοδρομεί κανονικά. Ο Δεμέστιχας γεννήθηκε στην Αθήνα το 1940 και είναι της τάξης του 1960. Είχε συλληφθεί στις 24 Μαΐου και αποφυλακίσθηκε στις 21 Αυγούστου. Κατά τη σύλληψη του υπηρετούσε στο ΑΝ/3ο Ε.Γ. Το Μάρτιο του 1992 είναι Αρχηγός του Στόλου και φέρει το βαθμό του αντιναυάρχου. Αποστρατεύεται τέλος του 1993 με παραίτησή του και αργότερα αναμειγνύεται στην πολιτική με την Πολιτική Άνοιξη αρχικά και ως υποψήφιος της Νέας Δημοκτρατίας στις βουλευτικές εκλογές το 2004.

Δεσύλλας Αναστάσιος του Γ.
Στο σχεδιασμό της οργάνωσης για το κίνημα, ο Α΄ μηχανικός του Α/Τ *ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ* – θέση που κατείχε ο Δεσύλλας – έπαιξε σημαντικό ρόλο, αφού φρόντισε με το Β΄μηχανικό για ενεργοποίηση του πλοίου. Εκτός όμως απ' αυτό επειδή, όπως γράφει ο Ραφαηλάκης, «(…) *διά την κατάληψιν του Α/Τ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ, ούτινος ο Κυβερνήτης Αντιπλοίαρχος Σακελλαρίδης Αλέξανδρος δεν ήτο λόγω της νομιμοφροσύνης του μεμυημένος, κατηρτίσθη υπό του Πλοιάρχου Αργυρίου Σταύρου ειδικόν ΄΄άγημα εμβολής΄΄ δι' ου θα κατελαμβάνετο τούτο (…)*».
Εξάλλου, το *ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ* είχε επιλεγεί και για τα μέσα επικοινωνίας που διέθετε. Απ' αυτό θα εκπέμπονταν τα σήματα με το διάγγελμα. Έτσι ο Δεσύλλας συνελήφθη από τους πρώτους, στις 23 Μαΐου και αποφυλακίσθηκε στις 21 Αυγούστου. Είχε μυηθεί στις 15 Μαΐου από τον Παππά. Ο ίδιος μύησε και τον δεύτερο μηχανικό του, τον Β. Σταματίου[2] καθώς και τον Γ. Γκίνη.
Η κατάθεση του Δεσύλλα στο Ανακριτικό Συμβούλιο είναι λιγόλογη.[3] Την ίδια ακριβώς κατάθεση κάνουν και οι Σέκερης, Παναγιωταρέας, Τομαράς, Λεωνίδας, Παπαδόπουλος Π. και Κασιμάτης. Με ελάχιστες φραστικές διαφορές και ο Πάλιος. Ο Ε. Αργυρόπουλος δεν αποδέχεται το κατηγορητήριο.
Πολλοί από τους μάχιμους στις καταθέσεις τους κινούνται στον ίδιο άξονα (αποδέχονται το κατηγορητήριο εκτός από τις βιαιοπραγίες, καταλήψεις κτιρίων, αφαίρεση χρημάτων και σχηματισμό αρεστής κυβέρνησης). Είναι σαφές ότι υπήρξε προσυνεννόηση για το περιεχόμενο των καταθέσεων στα Ανακριτικά.
Η πρόταση του συμβουλίου και για τον Δεσύλλα είναι η απόταξη, που υλοποιείται στις 30 Οκτωβρίου. Επανέρχεται μεταπολιτευτικά στην ενεργή υπηρεσία, αποστρατεύεται όμως με έκτακτη έκθεση αποστρατείας και κρίση, μετά από σύμφωνη δική του γνώμη, στις 4 Σεπτεμβρίου 1975.
Το 1984, στα πλαίσια του Ν. 1447/84, προάγεται στο βαθμό του πλοιάρχου και αργότερα στου υποναυάρχου. Όταν συνελήφθη έφερε το βαθμό του πλωτάρχη. Ήταν της τάξης του 1960. Κατάγεται από τη Θεσσαλονίκη, όπου γεννήθηκε το 1938.

Δημητρακόπουλος Αναστάσιος του Κ.
Συνελήφθη στις 16 Ιουνίου ενώ ήταν πλωτάρχης ύπαρχος του Α/Τ *ΛΟΓΧΗ*. Κρατήθηκε μέχρι τις 24 Ιουλίου. Και τα δύο Ανακριτικά όπου παραπέμφθηκε είχαν τις ίδιες συνθέσεις, αλλά δεν έθεσαν το ερώτημα της απόταξης[4] και αποφάνθηκαν εναντίον του, το μεν πρωτοβάθμιο για οκτώ μήνες αργία, το δε δευτεροβάθμιο για 4 μήνες. Αυτό συνέβη γιατί ο ΑΠΑΕΣΑ στην παραπεμπτική του διαταγή, όπως προαναφέρθηκε, τον είχε απαλλάξει. Ο Δημητρακόπουλος καταθέτει στα ανακριτικά μεταξύ των άλλων, πως έμαθε για το σχεδιαζόμενο κίνημα λίγες ώρες πριν εκδηλωθεί. Παραπονείται μάλιστα και για διαφορετική αντιμετώπιση

[1] Το δευτεροβάθμιο για το Δεμέστιχα συγκροτήθηκε με Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 451.11/106/73/10-10-73 (και με πρόεδρο τον Αρχηγό του Στόλου Καλογερόπουλο). Η παραπομπή του σ' αυτό ακυρώθηκε με απόφαση Α.Ν./1ο Ε.Γ./Φ 451.11/120/73/13-10-73, μετά υποβολή αναφοράς του ίδιου από 9-10-73.
[2] Ο ανθυποπλοίαρχος τότε Β. Σταματίου, μυήθηκε από τον πρώτο μηχανικό, τον Δεσύλλα και από τους Π. Παπαδόπουλο, Ν. Θεμελίδη και Ι. Ζωγράφο. Και τούτο όχι μόνον γιατί ήταν από τους αξιωματικούς με διαμορφωμένη αντιχουντική αντίληψη, αλλά και γιατί θα έπρεπε, λόγω των καθηκόντων του, να προετοιμάσει το *ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ* για απόπλου. Το πλοίο αυτό εκτέλεσε αφή πυρών και προετοίμασε την προωστήρια εγκατάστασή του από την παραμονή το απόγευμα (22/5). Τον Σταματίου, που είχε παραμείνει στο πλοίο γι' αυτήν την εργασία και είχε κρατήσει και το πλήρωμα, ανέκριναν επί ώρες στο κτίριο του Αρχηγείου του Στόλου την άλλη μέρα. Δεν είπε λέξη για την υπόθεση, αλλά όλοι γνώριζαν πως η προετοιμασία του πλοίου ήταν δικό του καθήκον και ήταν και μυημένος για το τι θα ακολουθούσε.
[3] Ο Δεσύλλας καταθέτει στο ανακριτικό ως εξής: «*…Αποδέχομαι το αιτιολογικόν της παραπομπής μου ενώπιον του Πρωτοβαθμίου Ανακριτικού Συμβουλίου, πλην των ακολούθων σημείων. Πρώτον, τέλεσιν βιαιοπραγιών κατά προσώπων ή πραγμάτων. Δεύτερον, αφαίρεσιν χρημάτων εκ Τραπεζών και τρίτον εκβίασιν αρεστών εις εμέ πολιτικών εξελίξεων*.»
[4] Ο Δημητρακόπουλος παραπέμφθηκε σε πρωτοβάθμιο με δ/γή Α.Ν./1ο Ε.Γ./1 Φ 451.11/17/73/17-8-73 και σε δευτεροβάθμιο με δ/γή Α.Ν./1ο Ε.Γ./1 Φ 451.11/102/73/10-10-73.

έναντι άλλων, αφού αξιωματικός με τις ίδιες κατηγορίες τις οποίες μάλιστα ομολόγησε[1] *«...τιμωρείται διά τετραμήνου απολύσεώς, ενώ εγώ μη αποδεχόμενος τούτο τιμωρούμαι δι' οκταμήνου τοιαύτης...»* Και μάλιστα τονίζει, πως η ασυνέπεια αυτή γίνεται μεγαλύτερη, αφού δεκάδες άλλοι αξιωματικοί με την ίδια ή και μεγαλύτερη ευθύνη δεν διώχθηκαν πειθαρχικά. Διαμαρτύρεται και για την «…. *εγκατάλειψιν των αξιωματικών του Π.Ν. εις άλλους. Διαγράφονται και τίθενται εις ετέραν αρχήν, οι οποίοι προσεπάθησαν να εξευτελίσουν τούτους και το όπλον όπερ εξεπροσώπουν διά παντοίων μέσων...»* Οι ΄΄απολογίες΄΄ και οι αναφορές του είναι από τις πιο ζωηρές.
Ο Δημητρακόπουλος τιμωρείται τελικά και αυτός με 4μηνη αργία διά προσωρινής απολύσεως και αποστρατεύεται στις 29 Απριλίου 1974 με έκτακτη κρίση. Αποκαταστάθηκε μεταπολιτευτικά και σταδιοδρόμησε μέχρι το 1990 που αποστρατεύθηκε.
Κατάγεται από την Αθήνα, όπου γεννήθηκε το 1940. Της Σχολής Δοκίμων αποφοίτησε το 1959.

Δημητριάδης Κων/νος του Π.
Όταν συνελήφθη, στις 25 Μαΐου 1973, ήταν πλωτάρχης κυβερνήτης του Π/Φ *ΑΡΕΘΟΥΣΑ*. Είχε μόλις παραλάβει αυτά τα καθήκοντα μετά το Α/Τ *ΒΕΛΟΣ*, όπου υπηρετούσε ως ύπαρχος υπό τον Παππά, ο οποίος και τον μύησε τον Ιανουάριο του ίδιου χρόνου. Μετά από χρόνια αποκάλυψε ότι είχε και ο ίδιος μυήσει τον Γ. Βουλγαράκη.[2] Ήταν αναμιγμένος και το 1969 στην ίδια υπόθεση με το Σούλη και άλλους, όπως εξηγεί ο ίδιος στη συνέντευξή του. Ανήκε στα στελέχη με ξεκαθαρισμένη από ενωρίς ιδεολογικοπολιτική θέση περί το Κέντρο.
Ο Δημητριάδης αποτάχθηκε στις 10 Νοεμβρίου του ίδιου χρόνου. Αποφυλακίσθηκε στις 21 Αυγούστου. Επανερχόμενος στην ενέργεια σταδιοδρόμησε μέχρι το βαθμό του υποναυάρχου και αποστρατεύθηκε το 1990 από τη θέση του ΔΔΜΝ. Είναι μέλος του ΣΦΕΑ και δραστηριοποιήθηκε για την ίδρυση του Συνδέσμου Φίλων του Α/Τ ΒΕΛΟΣ με σκοπό τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης και τη διάσωση του πλοίου ως μνημείου της αντιδικτατορικής αντίστασης[3].
Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1937 και αποφοίτησε από τη ΣΝΔ το 1958.

Δρίκος Ηρακλής του Θ.
Σύμφωνα με την κατάθεσή του μυήθηκε τον Μάρτιο του 1973 από τον Ι. Σταθόπουλο, ενώ το έντυπο του όρκου με α/α 14 φέρει ημερομηνία 1 φεβρουαρίου. Ο ίδιος μύησε τον Ν. Βασιλείου και τους Ι. Παναγιωτόπουλο. Επίσης τον Ι. Μανουσογιαννάκη και Γ. Γκίκα (υπαξιωματικό Ρ/Ε τότε), όπως αποκάλυψε μετά από χρόνια.
Είχε συλληφθεί στις 26 Μαΐου ενώ ήταν κυβερνήτης του Υ/Β *ΤΡΙΑΙΝΑ* και αποφυλακίσθηκε στις 21 Αυγούστου 1973.
Ο Δρίκος ζήτησε να παραπεμφθεί[4] σε δευτεροβάθμιο, όπου είπε: «*Αποδέχομαι το κατηγορητήριον καθ' ολοκληρίαν»,* και αυτό πρότεινε όπως και το πρωτοβάθμιο την απόταξή του, που υλοποιήθηκε στις 21 Δεκεμβρίου '73. Επανήλθε με τους υπόλοιπους μεταπολιτευτικά. Τον Μάρτιο του 1992 διαδέχεται τον Λαγάρα στη θέση του Αρχηγού του ΓΕΝ απ' όπου αποστρατεύεται τέλος του 1993 και τον διαδέχεται ο Στάγκας. Από τη Σχολή Δοκίμων είχε αποφοιτήσει το 1959.

Ζαρόκωστας Εμμανουήλ του Α.
Αποφοίτησε το 1961 της Σχολής Δοκίμων. Συνελήφθη στις 16 Ιουνίου '73 και αποφυλακίσθηκε στις 21 Αυγούστου. Σύμφωνα με την κατάθεσή του είχε μυηθεί από τον Α. Κολιγιάννη, τον Μάρτιο του '73, ενώ ο Ραφαηλάκης προσδιορίζει χρονικά τη μύησή του στον Φεβρουάριο. Το έντυπο του όρκου που φέρει το όνομά του, έχει ημερομηνία 17 Μαρτίου 1973.
Όταν συνελήφθη υπηρετούσε στο ΣΔΑΜ και είχε το βαθμό του υποπλοιάρχου.
Απότάχθηκε στις 30 Οκτωβρίου και επανερχόμενος στην ενέργεια σταδιοδρομεί μέχρι τέλος του 1993, που αποστρατεύεται παραιτούμενος από τη θέση του Αρχιεπιστολέα Στόλου.
Κατάγεται από τη Θεσσαλονίκη, όπου γεννήθηκε το 1939.

Ζωγράφος Ιωάννης του Δ.
Μυείται τον Φεβρουάριο του 1973 από τον Ι. Σταθόπουλο, ενώ ήταν κυβερνήτης στο Ν/Α *ΚΙΧΛΗ* και έφερε το βαθμό του υποπλοίαρχου. Ο ίδιος μαζί με τους Δεσύλλα, Παπαδόπουλο και Ν. Θεμελίδη μύησε τον Β. Σταματίου λίγο αργότερα, και με τον Θεμελίδη τον Ι. Βουραζέρη. Το έντυπο του όρκου του φέρει

[1] Πιθανότατα εννοεί τον Ησαΐα που αποδέχθηκε έμμεσα την κατηγορία και τιμωρήθηκε με 4μηνη αργία με πρόσκαιρη παύση. Και τούτο γιατί ο τρίτος που τιμωρήθηκε με 4μηνη αργία μέσω προσωρινής απόλυσης, δεν είχε αποδεχθεί την κατηγορία (Ε. Αργυρόπουλος).
[2] Πρόκειται για τον αξιωματικό που ως αρχηγός δοκίμων σε καλοκαιρινό ταξίδι ΄΄ξήλωσε΄΄ από το πλοίο τις αφίσες της 21ης Απριλίου 1967 που είχαν βάλει οι συμμετέχοντες ευέλπιδες. Βλέπε κεφάλαιο για τη ΣΝΔ στο Β΄ Μέρος της παρούσης.
[3] Βλέπε και συνέντευξη του Δημητριάδη στο Παράρτημα Β-Ι όπου ως αντιναύαρχος ε.α. εκθέτει τις απόψεις του για όλα όσα ρωτήθηκε και ειδικά για τα αφορούντα τη δικτατορία.
[4] Η παραπομπή του Δρίκου σε δευτεροβάθμιο Ανακριτικό γίνεται με απόφαση Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 451.11/100/73 από 10 Οκτωβρίου '73, το δε Πρακτικό του δευτεροβάθμιου είναι με ημερομηνία 14 Νοεμβρίου και του κοινοποιείται με Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 451.11/148/73/15-12-73.

ημερομηνία 2 Οκτωβρίου ’72 και αύξοντα αριθμό 128. Συλλαμβάνεται στις 16 Ιουνίου και αποφυλακίζεται στις 24 Ιουλίου.
Αποτάσσεται στις 30 Οκτωβρίου ’73 και επανερχόμενος τον επόμενο χρόνο στην ενέργεια σταδιοδρομεί μέχρι το 1983, που υποβάλλει παραίτηση και αποστρατεύεται με το βαθμό του πλοιάρχου.
Κατάγεται από την Αθήνα, όπου γεννήθηκε το 1941. Από τη Σχολή Δοκίμων αποφοίτησε το 1962.

Ηλιόπουλος Νικόλαος του Α.
Συνελήφθη στις 24 Μαΐου και αποφυλακίσθηκε στις 21 Αυγούστου. Μυήθηκε τον Φεβρουάριο από τον Α. Κολιγιάννη και την εποχή της σύλληψής του ήταν υποπλοίαρχος, διοικητής ομάδας συντήρησης τορπιλακάτων (ΟΣΤΑ/1).
Κατάγεται από τη Θεσσαλονίκη, όπου γεννήθηκε το 1943. Από τη Σχολή Δοκίμων αποφοίτησε το 1963.
Η πρόταση του συμβουλίου ήταν υπέρ της απόταξης. Ο Ηλιόπουλος προσφεύγει στο δευτεροβάθμιο[1] και καταθέτει τα ίδια με το πρωτοβάθμιο. Είναι βασιλόφρων και συμπληρώνει κάτι που δεν είχε περιλάβει στο πρωτοβάθμιο: «(…) *ετήρησα τον όρκον του Αξιωματικού ως προς την Πατρίδα και τον Συνταγματικόν Βασιλέα, όστις απώλεσεν τον θρόνον του διά την ελευθερίαν και την Δημοκρατίαν του Ελληνικού Λαού (...)».*[2]
Αποτάσσεται την 25η Δεκεμβρίου 1973 και επανέρχεται στην ενέργεια τον επόμενο χρόνο, για να αποστρατευθεί όμως με τη θέλησή του και τη διαδικασία της έκθεσης αποστρατείας και έκτακτης κρίσης τον Σεπτέμβριο του 1975. Το 1984 επανακρίνεται με τη διαδικασία του Ν. 1447/84 και προάγεται, ως απόστρατος, στο βαθμό του αντιπλοίαρχου[3].

Ησαΐας Εμμανουήλ του Η.
Όταν συνελήφθη, στις 16 Ιουνίου, ήταν πλωτάρχης και υπηρετούσε ως βοηθός διευθυντού Δ΄ Κλάδου του ΓΕΝ. Αποφυλακίσθηκε στις 21 Αυγούστου και παραπέμφθηκε σε πρωτοβάθμιο Ανακριτικό, αρχικά για απόταξη και στη συνέχεια για «*αργία δι’ απολύσεως*». Και τα δύο συμβούλια όμως προτείνουν να μη διωχθεί. Το Αρχηγείο Ναυτικού τελικά του επιβάλλει τετράμηνη αργία «*διά προσκαίρου παύσεως*». Η κατάθεσή του στο Ανακριτικό είναι διαφορετική από των άλλων. Είχε ενημερωθεί αόριστα και δεν συμφώνησε με την όλη κίνηση, επομένως δεν δέχεται το αιτιολογικό της παραπομπής.
Αποστρατεύεται[4] στις 29 Απριλίου 1974 με έκτακτη κρίση και αποκαθίσταται τον ίδιο χρόνο, με τη μεταπολίτευση. Κατάγεται από την Αθήνα, όπου γεννήθηκε το 1935 και αποφοίτησε από τη Σχολή Δοκίμων το 1956. Ο Ραφαηλάκης αποδίδει τη μύηση του Ησαΐα στο Σταθόπουλο, τον Δεκέμβριο του 1972.

Θεμελίδης Νικόλαος του Β.
Υπηρετούσε στο 3ο Ε.Γ. του Στόλου με το βαθμό του υποπλοιάρχου, όταν συνελήφθη από τους πρώτους, στις 23 Μαΐου ’73. Αποφυλακίσθηκε στις 21 Αυγούστου. Ο ίδιος καταθέτει ότι μυήθηκε τον Ιανουάριο του ίδιου χρόνου από τον Δεμέστιχα, ενώ το έντυπο του όρκου που του αποδίδεται, φέρει ημερομηνία 10 Φεβρουαρίου και α/α 18. Με τον Ζωγράφο μύησαν τον Βουραζέρη και τον Β. Σταματίου και μόνος του τον Μ. Λογοθέτη.[5]
Αποτάχθηκε την 25η Οκτωβρίου και επανήλθε στην ενέργεια τον επόμενο χρόνο, με τη μεταπολίτευση. Ως υποναύαρχος, άσκησε τα καθήκοντα του ΔΔΜΝ από το Μάρτιο του 1992 έως το Μάρτιο του 1993, που ευδόκιμα του τερμάτισαν τη σταδιοδρομία. Η αποστράτευση του Θεμελίδη – σε συνδυασμό με την παραμονή του Καβαλιέρου – προκάλεσε απορία, παρά το ότι υπήρξαν κι άλλοι του Κινήματος που αποπέμφθηκαν αντί του τελευταίου. Η απορία μετατράπηκε για άλλους σε ικανοποίηση και για άλλους σε οργή, όταν στο τέλος του ίδιου χρόνου επαναφέρει η νέα Κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ τον Θεμελίδη ως Αρχηγό του Στόλου και τελικά τον αποστρατεύει το Μάρτιο του 1995. Ο Θεμελίδης κατάγεται από την Αθήνα, όπου γεννήθηκε το 1940.

Θεοφιλόπουλος Ιωάννης του Π.

---

[1] Η σύγκληση του δευτεροβάθμιου για τον Ηλιόπουλο γίνεται με απόφαση Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 451.11/113/73/10-10-73 και το Πρακτικό γνωμοδότησης του κοινοποιείται με έγγραφο Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 451.11/146/73/15-12-73.
[2] Ο Ηλιόπουλος δεν έκρυψε ποτέ τη συμπάθειά του στο θεσμό της βασιλείας και στα πρόσωπα της οικογένειας Γλύξμπουργκ (ή τέως βασιλιά, ή De la Grecia, ή Κωνσταντίνο). Το ίδιο και ο Γιαννακάκος. Η επισήμανση γίνεται εδώ με όλο το σεβασμό στις απόψεις του οποιουδήποτε για το ζήτημα αυτό. Εξάλλου, ο Ηλιόπουλος, επονομαζόμενος και «ωραίος Δίοπος», ήταν ο «Μπαμπάς» του γράφοντος, (για τους μη γνωρίζοντες τα της ΣΝΔ, σημαίνει πως ο Ηλιόπουλος ήταν τεταρτοετής διοικούσα τάξη το 1962, και ο ΑΚ ήταν πρωτοετής. Ο κάθε τεταρτοετής έχει και ένα ΄΄γιό΄΄ πρωτοετή υπό την προστασία του).
[3] Όλοι οι αξιωματικοί του κινήματος αποκτούν τον καταληκτικό βαθμό της ειδικότητάς τους με ειδική διάταξη νόμου, που παρουσιάζεται στο κεφάλαιο περί αποκαταστάσεων στο τέλος του παρόντος Μέρους Δ΄.
[4] Το Απρίλιο του 1974 αποστρατεύθηκαν με έκτακτη κρίση όσοι με την υπόθεση της οργάνωσης του Κινήματος είχαν συλληφθεί και δεν αποδείχθηκε, ότι είχαν κάποια ανάμιξη. Αυτοί ήταν οι μηχανικοί Αργυρόπουλος Άγγελος, Ησαΐας Εμμανουήλ και Αργυρόπουλος Ευστράτιος και από τους μάχιμους οι Σωτηρόπουλος Σ., Φωκάς Ι. και Δημητρακόπουλος Α.
[5] Ο Μ. Λογοθέτης, τάξης 1961, δεν συνελήφθη, γιατί δεν αποκαλύφθηκε το όνομά του, όπως και πολλών άλλων. Ο ίδιος στη συνέχεια ενημέρωσε για την υπόθεση και τον Θ. Μυστριώτη (μηχανικό τάξης 1968). Κατά τον ίδιο τρόπο και ο Κώτσης που δεν είχε επίσης συλληφθεί (αλλά το όνομα του είχε αναφερθεί στις ανακρίσεις και ο Σκεμπέας τον πρότεινε στο πόρισμά του για τακτική ανάκριση), ενημέρωσε για την οργάνωση το μόνο αξιωματικό γιατρό, που έμαθε για την κίνηση αυτή, τον Αριστείδη Γιαννόπουλο, καθώς και το μηχανικό τάξης 1960 Δ. Μπουζάνη.

Μυήθηκε στην οργάνωση τον Οκτώβριο του 1972 από τον Γρ. Δεμέστιχα και ο ίδιος μύησε (κατά τον Ραφαηλάκη) τον Στάγκα. Στη συνέντευξή του (παράρτημα Β-Ι) αποκαλύπτει, πως είχε μιλήσει για το σχεδιαζόμενο κίνημα και σε άλλους. Για τον Μαγιάτη αναφέρει πως «…*Του ανοίχτηκα και του μίλησα και δεν το μετάνιωσα ποτέ γιατί και αυτός ποτέ δεν με πρόδωσε …. πολύ πριν το κίνημα, πριν εκδηλωθεί το κίνημα του ναυτικού. Στον Δημητριάδη μίλησα δυο μήνες πριν ...στον Παλούμπη είχα μιλήσει πάλι δυο τρεις μήνες πριν ...Είχα μιλήσει όμως σε πολλούς μικρούς αξιωματικούς όπως τον Βουλγαράκη…»* Στην ίδια συνέντευξη αναφέρεται και στο ρόλο του στην ΄΄υπόθεση Σούλη΄΄ του 1969 όπου σχεδιαζόταν παρόμοια κίνηση.
Όταν συλλαμβάνεται, στις 24 Μαΐου, είναι πλωτάρχης κυβερνήτης του ΤΠΚ *ΝΑΥΣΙΘΟΗ*. Αποφυλακίσθηκε στις 21 Αυγούστου. Ο Θεοφιλόπουλος ζητά τη σύγκληση δευτεροβάθμιου, η παραπομπή του όμως σ' αυτό ακυρώνεται, αφού σε λίγο παραιτείται από το δικαίωμα.[1]
Αποτάσσεται στις 13 Νοεμβρίου 1973 και επανερχόμενος στην ενέργεια με τη μεταπολίτευση, σταδιοδρομεί μέχρι τον Μάρτιο του 1992 που αποστρατεύεται από τη θέση του αρχηγού στόλου, όπου υπηρέτησε από 9 Μαΐου 1990.
Κατάγεται από τον Μελιγαλά Μεσσηνίας, όπου γεννήθηκε το 1936. Από τη Σχολή Δοκίμων αποφοίτησε το 1958.

Θεοχάρης Αντώνιος του Θ.
Ανήκε στην αρχική ομάδα των αξιωματικών, που από ενωρίς άρχισαν να συζητούν τι πρέπει να κάνουν. Το 1969 ήταν αναμιγμένος στην υπόθεση ΣΤΑΣ (Στολίσκος Ταχέων Σκαφών) με τον Σούλη. Στο συγκεκριμένο σχεδιασμό του Κινήματος, τον Μάιο του '73, φέρεται, κατά τους ανακριτές, ως στέλεχος του πυρήνα που από τον Σεπτέμβριο του '72 άρχισε να χτίζει το μηχανισμό.[2] Η ημερομηνία της υπογραφής του όρκου, σε έντυπο που φέρει το όνομά του, είναι η 2 Αυγούστου 1972, με αύξοντα αριθμό 114 (προφανώς οι αύξοντες αριθμοί δεν ακολουθούν τη χρονολογική κλιμάκωση της οργάνωσης, αλλά ούτε ανταποκρίνονται στον αριθμό των μυημένων). Συνελήφθη στις 25 Μαΐου, ενώ ήταν αντιπλοίαρχος υποδιοικητής της Σχολής Δοκίμων.
Το πρωτοβάθμιο ανακριτικό συμβούλιο προτείνει την απόταξη του Θεοχάρη, που υλοποιείται στις 30 Οκτωβρίου 1973. Επανερχόμενος στην ενέργεια σταδιοδρομεί μέχρι την 10η Ιουνίου 1985 που αποστρατεύθηκε, με αίτησή του, από το βαθμό του υποναυάρχου.
Κατάγεται από τη Χαλκίδα, όπου γεννήθηκε το 1933. Αποφοίτησε της Σχολής Δοκίμων με την τάξη του 1955.

Καναβαριώτης Ευάγγελος του Σ.
Κατάγεται από την Αθήνα, όπου γεννήθηκε το 1936. Αποφοίτησε το 1976. Ήταν πλωτάρχης και όταν συνελήφθη, στις 24 Μαΐου 1973, παρακολουθούσε ως σπουδαστής τη Σχολή Πολέμου του Ναυτικού. Στη Σχολή αντιμετώπισε το Ανακριτικό, που είχε την απόταξή του καθαρογραμμένη από πριν, όπως για όλους. Στην οργάνωση μυήθηκε από τον Σταθόπουλο, τον Ιανουάριο του '73. Στο Συμβούλιο διαμαρτύρεται «… *διά τους βαρείς επισήμως και ανεπισήμως εκτοξευθέντας χαρακτηρισμούς εναντίον των κινηματιών, οίτινες υποστάντες πληθώραν εξευτελισμών ως Αξιωματικοί και ως άτομα, έχω την πεποίθησιν ότι υπήρξαν φορείς των ιδεωδών και απόψεων ετέρων αξιωματικών μη ευρισκομένων νυν εις την αίθουσαν αυτήν…»* Η προσβολή είναι για τα μέλη του πειθαρχικού, που βρίσκονταν στην αίθουσα, όταν τα έλεγε αυτά ο Καναβαριώτης. Ο οποίος εν τούτοις δεν είχε δεχτεί να συμμετάσχει τελικά στο κίνημα, αλλά όπως δήλωσε «..*Μη επιθυμών την υστάτην αυτήν στιγμήν να διαχωρίσω τας ευθύνας μου, θέλω να προσθέσω ότι φοβούμενος δυσαρέστους εξελίξεις κατά την πορείαν του εγχειρήματος, ηρνήθην τελικώς την συμμετοχήν μου εις αυτήν….»* Θα μπορούσε να έχει καλύτερη μεταχείριση, αλλά δεν το ζήτησε και επιπλέον τους πρόσβαλε. Το πρωτοβάθμιο προτείνει την απόταξή του και ο ίδιος ζητά να παραπεμφθεί σε δευτεροβάθμιο,[3] όπου συμπληρώνει εκτός των άλλων πως στην οργάνωση ήταν μυημένοι τουλάχιστον διπλάσιοι των συλληφθέντων.
Ο Καναβαριώτης αποτάσσεται στις 25 Δεκεμβρίου 1973 και επανερχόμενος τον επόμενο χρόνο στην ενέργεια, σταδιοδρομεί μέχρι το 1985 που αποστρατεύεται με το βαθμό του υποναυάρχου.

---

[1] Η σύγκληση του δευτεροβαθμίου μπορεί να γίνει με αίτημα του παραπεμπόμενου, εφόσον ελπίζει σε καλύτερη μεταχείριση ή για οποιονδήποτε άλλο λόγο, που δεν είναι υποχρεωμένος να εξηγήσει. Μπορεί όμως να γίνει με απόφαση του ασκούντος την πειθαρχική δίωξη, όπως έγινε π.χ. στην περίπτωση του Πετρόπουλου, η οποία και παρουσιάζεται σε άλλο σημείο της διατριβής. Η παραπομπή του Θεοφιλόπουλου στο δευτεροβάθμιο γίνεται με απόφαση Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 451.11/103/73/10 Οκτωβρίου '73, μετά από αναφορά του, από 1 Οκτωβρίου '73. Η ακύρωση του δευτεροβάθμιου γίνεται με δ/γή Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 451.11/118/73 από 13 Οκτωβρίου '73 μετά από σχετική αναφορά του, από 9 Οκτωβρίου '73. Βλ.συνέντευξη Θεοφιλόπουλου στο παράρτημα Β-Ι.

[2] Κατά τον Ραφαηλάκη ο πρώτος πυρήνας του Κινήματος σχηματίσθηκε τον Σεπτέμβριο του '72 από τους Παπαδόγγονα, Τριανταφυλλίδη, Θεοχάρη, Σέκερη, Παναγιωταρέα, Μασούρα και Παππά. Αμέσως μετά, μέχρι τον Οκτώβριο, προσχώρησαν οι Κολιγιάννης, Σταθόπουλος, Δεμέστιχας Γρ. και Κασιμάτης Δ. Πάντα κατά τον Ραφαηλάκη, μέσα στο 1972 μυούνται στην υπόθεση οι Θεοφιλόπουλος, Ησαΐας (απλή ενημέρωση) και Παπαθανασίου. Οι υπόλοιποι προσχωρούν σταδιακά το 1973, μέχρι τις παραμονές της 22ας Μαΐου και αποκαλύπτεται η υπόθεση και αρχίζουν οι συλλήψεις. Μερικοί όμως από τους ΄΄συνωμότες΄΄ συζητούν και σχεδιάζουν αρκετά χρόνια πριν το 1972.

[3] Η σύγκληση του δευτεροβάθμιο για τον Καναβαριώτη γίνεται με απόφαση Α.Ν. 451.11/105/73 από 10 Οκτωβρίου '73, η δε κοινοποίηση σ' αυτόν των πρακτικών του (συνεδρίασε στις 13 Νοεμβρίου) γίνεται με έγγραφο Α.Ν. 451.11/137/73/15 Δεκεμβρίου '73.

Καραμήτσος Γεώργιος του Χρ.
Συνελήφθη στις 25 Μαΐου ’73 ενώ υπηρετούσε στο 3ο Ε.Γ. του Α.Ν. με το βαθμό του αντιπλοιάρχου. Κατάγεται από την Καλαμάτα Μεσσηνίας, όπου γεννήθηκε το 1933. Από τη Σχολή Δοκίμων αποφοίτησε το 1955. Μαζί με το Θεοχάρη είναι οι μόνοι απ’ αυτήν την τάξη που ενέχονται στην οργάνωση, στην οποία ο Καραμήτσος προσχώρησε τον Ιανουάριο του 1973. Στη συνέχεια, με το Δεμέστιχα μαζί μύησαν τον Σακελλαρίου.
Είναι βασιλόφρων ο Καραμήτσος αλλά δεν το προβάλλει παρά μόνον με την επισήμανση πως με ότι έκανε επεδίωκε την ΄΄αποκατάσταση της συνταγματικής τάξης΄΄.
Αποτάχθηκε στις 30 Οκτωβρίου 1973 και επανήλθε στην ενέργεια τον επόμενο χρόνο, σταδιοδρομώντας μέχρι το 1985 που αποστρατεύθηκε με το βαθμό του υποναυάρχου.
Κασιμάτης Διονύσιος του Λ.[1]
Ήταν ο μόνος αξιωματικός εξ υπαξιωματικών μυημένος στην οργάνωση και μάλιστα από τον Σεπτέμβριο ή Οκτώβριο του ’72. Ο όρκος του φέρει ημερομηνία 19/2/73 και α/α 20.
Κατάγεται από την Καλαμάτα Μεσσηνίας, όπου γεννήθηκε το 1930. Είχε καταταγεί στο Ναυτικό το 1946 ως ναύτης τεχνίτης σιδηρουργός. Όταν στις 16 Ιουνίου συνελήφθη, ήταν ανθυποπλοίαρχος και υπηρετούσε στην Τεχνική Διεύθυνση του Ναυστάθμου Σαλαμίνας. Αποφυλακίσθηκε στις 21 Αυγούστου με την αμνηστία και παραπέμφθηκε στο πρωτοβάθμιο Ανακριτικό, όπου αποδέχθηκε το αιτιολογικό της παραπομπής του «… *πλην του ότι απέβλεπον εις τέλεσιν βιαιοπραγιών κατά προσώπων ή πραγμάτων, αφαίρεσιν χρημάτων εκ τραπεζών και εκβίασιν αρεστών εις εμέ πολιτικών εξελίξεων…*».
Αποτάχθηκε τελικά την 30η Οκτωβρίου 1973 και επανήλθε τον επόμενο χρόνο στην ενέργεια. Αποστρατεύθηκε το 1979 με το βαθμό του υποπλοιάρχου και το 1984 στα πλαίσια του Ν. 1447/84 προάχθηκε ως απόστρατος και πήρε το βαθμό του πλωτάρχη. Μετά το 1996 απέκτησε τον καταληκτικό της ειδικότητάς του βαθμό όπως όλοι της ίδιας οργάνωσης (πλην Σταθόπουλου όπως καταγράφεται και σε άλλο σημείο).

Καταγάς Κων/νος του Γ.
Από επιστολή του Θεοχάρη[2] μαθαίνουμε ότι, όταν στην Α΄ Στρατιά μιλώντας ο διοικητής ΝΣΠ, χαρακτήρισε τους συλληφθέντες για το Κίνημα του Ναυτικού ΄΄προδότες΄΄, ο πλωτάρχης τότε Καταγάς ανέφερε στον Διοικητή ότι «*…είναι από τους προδότες και ζήτησε να έχει την τύχη τους…*». Τον συνέλαβαν και τον έστειλαν από τη Θεσσαλονίκη στην Αθήνα με συνοδεία. Στις 27 Μαΐου προφυλακίζεται και στις 21 Αυγούστου αποφυλακίζεται. Πριν τη ΝΣΠ – όπου φοιτούσε ως σπουδαστής – υπηρετούσε στη Διεύθυνση Επικοινωνιών του Α.Ν. Είχε μυηθεί τον Φεβρουάριο από τον Κολιγιάννη και τον Σταθόπουλο, ενώ το έντυπο του όρκου με το όνομά του φέρει α/α 109 και ημερομηνία 11 Νοεμβρίου 1972. Κατάγεται από τη Νεάπολη Βοιών – Λακωνίας, όπου γεννήθηκε το 1934. Αποφοίτησε με την τάξη του 1956, απ’ την οποία ήταν μυημένοι στην οργάνωση και άλλοι εννέα συμμαθητές του (Λυμπέρης, Μανιάτης, Σίδερης, Σταθόπουλος, Μανταδάκης, Σταυριανάκης, Καναβαριώτης, Αργυρόπουλος Ε. και Ησαΐας).[3] Ο Καταγάς δείχνει να απολαμβάνει τη διαδικασία στο πρωτοβάθμιο ανακριτικό, όπου δηλώνει πως «… *εις την σχεδίασιν* {..του κινήματος…} *συνέβαλα μετ’ ευχαριστήσεως συμπληρώσας το Παράρτημα επικοινωνιών*».
Το Ανακριτικό τον αποτάσσει στις 30 Οκτωβρίου 1973. Επανερχόμενος στο Ναυτικό με τη μεταπολίτευση σταδιοδρόμησε μέχρι και το βαθμό του υποναύαρχου, οπότε και αποστρατεύθηκε το 1988, ενώ υπηρετούσε ως ΔΔΜΝ.

Κοκλώνης Μιχαήλ του Α.
Ο Κοκλώνης ήταν ο νεότερος κατά βαθμό (ανθυπασπιστής Η/Ν) που συνελήφθη για την υπόθεση του σχεδιαζόμενου Κινήματος. Κρατήθηκε από τους πρώτους (23 Μαΐου), και τούτο γιατί υπηρετούσε στο Α/Τ *ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ,* του οποίου τους συνωμότες συλλαμβάνουν πρώτα απ’ όλους. Το ένταλμα προφυλακίσεώς του φέρει τον αριθμό 230/24-5-73. Αποφυλακίσθηκε στις 24 Ιουλίου, αφού τίποτε δεν προέκυψε εναντίον του, και ο Ραφαηλάκης στην παραπεμπτική του διαταγή τον απάλλαξε κάθε κατηγορίας. Δεν διώκεται στη συνέχεια και σταδιοδρομεί μέχρι το 1987, που αποστρατεύεται με το βαθμό του αντιπλοιάρχου. Κατάγεται από τον Αμπελόκαμπο Ηλείας, όπου γεννήθηκε το 1935. Στο Ναυτικό κατατάχθηκε το 1952 ως ναύτης, μαθητής τεχνίτης τορπιλών.

Κολιγιάννης Αριστείδης του Χ.
Προσχώρησε στην οργάνωση μόλις ενημερώθηκε, το Σεπτέμβριο ή Οκτώβριο 1972 (κατά Ραφαηλάκη).

---

[1] Βλ.Παράρτημα Β-ΙΙΙ απάντηση Κασιμάτη στο ερωτηματολόγιο με στοιχεία για τη μεταχείριση, εκπαίδευση και διακρίσεις απέναντι στους υπαξιωματικούς.
[2] Επιστολή ναύαρχου Θεοχάρη από 4 Νοεμβρίου 1989 που παρουσιάζεται παρακάτω στο κεφάλαιο Δ8, στην παρουσίαση του πλοιάρχου Σούλη (βλ.υποσημείωση της περίπτωσης Σούλη).
[3] Η τάξη του 1956 άφησε εποχή στο Ναυτικό, αφού συγκέντρωνε ένα υψηλό ποσοστό ικανών στελεχών. Χαρακτηριστικό είναι ότι, από τη Ναυτική Σχολή Πολέμου αποφοίτησαν με το βαθμό «Α» (δηλαδή άριστα) έξι από τους φοιτούντες, ενώ το συνηθισμένο είναι να παίρνουν το «Α» ένας ή δύο το πολύ.

Αναπτύσσει έντονη δραστηριότητα στο στήσιμο του μηχανισμού της οργάνωσης και στη σχεδίαση. Η «Διαταγή Επιχειρήσεων» φέρει και την υπογραφή του «διά την αυθεντικότητα», αφού ήταν ο συντάκτης του κύριου μέρους της. Στον Κολιγιάννη αποδίδεται η μύηση των Χ. Λυμπέρη (μαζί με τον Σταθόπουλο), Καταγά, Ηλιόπουλου, Ζαρόκωστα, Γιαννακάκο, Μ. Σταυριανάκη και Α. Τσιοβαρίδη. Το έντυπο του όρκου που περιέχει το όνομά του, έχει αύξοντα αριθμό 4 και ημερομηνία 29/1/73. Όταν συνελήφθη στις 23 Μαΐου από τους πρώτους, είχε το βαθμό του αντιπλοιάρχου. Κρατήθηκε προφυλακισμένος μέχρι την αμνηστία και αποφυλακίσθηκε στις 21 Αυγούστου. Παραπέμφθηκε στο Ανακριτικό Συμβούλιο, που συνεδρίαζε στον ίδιο χώρο, όπου υπηρετούσε ο ίδιος ως υποδιοικητής, στη Ναυτική Σχολή Πολέμου. ΄΄Απολογούμενος΄΄ τονίζει μεταξύ των άλλων, πως στα μέλη της οργάνωσης για το κίνημα «*…περιλαμβάνονται δώδεκα αρχηγοί τάξεων, το δε άνω του 95% των υπολοίπων Αξιωματικών συμπεριλαμβάνονται εις τους πέντε πρώτους εκάστης τάξεως…. Τέλος αισθάνομαι λύπην, διότι υπήρξαν Αξιωματικοί, μεταξύ των οποίων ο πρώην Αρχηγός Ναυτικού και ο Αρχιπλοίαρχος ΣΤΕΦΑΝΑΔΗΣ, οι οποίοι μας απεκάλεσαν προδότες*…». Η αρχαιότητα εν προκειμένω είναι πρόσθετο πλεονέκτημα για την οργάνωση και μ' αυτή την έννοια προβάλλεται. Ο Κολιγιάννης διατηρεί επαφή με τον κατά μία τάξη νεώτερό του απότακτο πλωτάρχη Ε. Πετρόπουλο, ο οποίος τον προειδοποιεί πως τους παρακολουθούν και αδιαφορεί, ενώ πιθανότατα δεν λέει τίποτε και στους υπόλοιπους της οργάνωσης.[1] Ο συμμαθητής του Νικολόπουλος τον θεωρεί αρχικά ως ευρισκόμενο κοντά στον Περβαινά, μαζί με Κιοσσέ, Ρηγόπουλο, Βόσσο, Αναγνωστόπουλο, Γκιόκεζα. Μιλάει για τον πρώτο καιρό μετά το ΄΄κίνημα΄΄ του βασιλιά. [2] Και να αληθεύει η επισήμανση του Νικολόπουλου, εάν εξαιρέσουμε το Βόσσο και το Ρηγόπουλο όλοι οι υπόλοιποι, και ο Περβαινάς στην αποστρατεία του, στρέφονται κατά του στρατιωτικού καθεστώτος είτε με την οργάνωση του κινήματος ή με την ΄΄τάση΄΄ Σταματελόπουλου. Η ΄΄ρευστότητα΄΄ στην τοποθέτηση απέναντι στη χούντα, που παρατηρείται τον πρώτο καιρό μετά το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου 1967, καλύπτει απροσδιόριστο αριθμό στελεχών των ΕΔ. Το πρώτο ξεκαθάρισμα έρχεται με το ΄΄κίνημα΄΄ της 13ης Δεκέμβρη 1967 που παίρνουν τις αποστάσεις τους οι οπαδοί του Κωνσταντίνου και της βασιλείας. Τα πράγματα φαίνεται να ισορροπούν τελικά, και όλοι οι επαμφοτερίζοντες τοποθετούνται μετά τον δεύτερο χρόνο και την αποστρατεία του Περβαινά, όσον αφορά τουλάχιστον το ΠΝ. Επομένως δεν εντυπωσιάζει πως, ειδικά το 1967 συναντάμε θερμούς οπαδούς της ΄΄επαναστάσεως΄΄, που αργότερα στρέφονται εξίσου ΄΄θερμά΄΄ εναντίον της. Το αντίστροφο δεν παρατηρήθηκε.

Ο Κολιγιάννης αποτάχθηκε στις 30 Οκτωβρίου 1973 και επανήλθε στο Ναυτικό με τη μεταπολίτευση. Αποστρατεύθηκε με αίτησή του το 1977 με το βαθμό του πλοιάρχου και το 1984 προάγεται στα πλαίσια του Ν. 1447/84, ως απόστρατος, στο βαθμό του υποναυάρχου.

Κατάγεται από τη Θήβα Βοιωτίας, όπου γεννήθηκε το 1932. Από τη Σχολή Δοκίμων αποφοίτησε με την τάξη του 1954, που εκπροσωπήθηκε στην οργάνωση αυτή με τον ίδιο και τον Τριανταφυλλίδη.

Κουσουρής Κων/νος του Λ.

Ο Νικολόπουλος εξηγεί, γιατί κάλεσαν τον Κουσουρή και συμμετείχε στις 22 Μαίου (την παραμονή του σχεδιαζόμενου κινήματος) σε σύσκεψη στο γραφείο του υπασπιστή του Παπαδόπουλου Κούβαρη, προς εξέταση των μέτρων που πρέπει να ληφθούν για εξάρθρωση της οργάνωσης. Ήταν πρώτα στο Α2 του ΑΕΔ και τον κάλεσαν για "προβοκάτσια" αποκαλύπτει,[3] ενώ γνώριζαν, πως συμμετείχε και αυτός στη "συνομωσία".

Μυημένος από τον Παππά στην οργάνωση από το Φεβρουάριο, συλλαμβάνεται στις 25 Μαΐου '73 ενώ ήταν αντιπλοίαρχος και κυβερνήτης του Α/Τ *ΘΥΕΛΛΑ*. Παραμένει προφυλακισμένος μέχρι τις 20 Αυγούστου, που χορηγήθηκε η αμνηστία. Ήταν από τα βασικά στελέχη της οργάνωσης και μύησε τον Σ. Αργυρίου (μαζί με τον Παππά). Επίσης, τον Ι. Βασιλειάδη, τον Ε. Μπουζάκη και τον Π. Κώτση, που υπηρετούσαν στο *ΘΥΕΛΛΑ* κάτω από τις διαταγές του. Το έντυπο του όρκου που έχει το όνομά του φέρει αύξοντα αριθμό 33 και

---

[1] Βλ.συνέντευξη Πετρόπουλου στο Παράτημα Β-Ι όπου σε πολλά σημεία αναφέρεται στον Κολιγιάννη. Μεταξύ των άλλων επισημαίνει ο Πετρόπουλος: «*…Είχαμε τσακωθεί ακριβώς γι' αυτό το θέμα: ότι ΄΄Αριστείδη, σας έχουν από πίσω΄΄ αφού για να με πιστέψει, γιατί ο Κολιγιάννης ήταν παλικάρι δεν ήταν…αν ήταν ένας που είχε αρχίδια, ήταν ο Κολιγιάννης…. Εκείνος μου λέει ΄΄άσε, έκαναν λάθος, θα τους γαμήσουμε στους μόλους, αν τολμήσει ο στρατός να βγάλει τίποτα, θα τους γαμήσουμε στο μόλο΄΄. Είχε έρθει και από τη Σχολή Πολέμου και κουνούσε και το….της Σχολής Πολέμου της Αμερικής….*»

[2] Βλ.παράρτημα Β-Ι συνέντευξη Νικολόπουλου. «*…διότι μαζί με τον Περβαινά και τέτοια ήταν μαζί στο γραφείο, αυτός {*αναφέρεται στον Κιοσσέ*}, ο Αναγνωστόπουλος, όταν γύρισα εγώ από την Κύπρο……..περί του αρχηγού το γραφείο. Ήταν ο Ρηγόπουλος, ο Βόσος, ο Γκιόκεζας, αυτοί ήταν….ήταν στα μέσα και στα έξω με τον Περβαινά μαζί…..Και ο Κολιγιάννης. Γιατί άλλαξαν; Γιατί μετά, όταν έφυγε ο Περβαινάς, αυτοί περιορίστηκαν πλέον στα ψυχρά στρατιωτικά τους καθήκοντα….*»

[3] Βλ.συνέντευξη Νικολόπουλου στο Παράρτημα Β-Ι. Λέει ο Νικολόπουλος: «*…Φώναξαν τον Αραπάκη, τον Καμαρινέα, συν τον Κουσουρή ο οποίος ξέραμε ότι συμμετέχει…..Για προβοκάτσια….. Και τον στείλαμε μάλιστα και ταξίδι μετά με το πλοίο για να μάθουμε μήπως ο Παππάς γυρίσει και δεν πάει στην Ιταλία…. όταν πήγε ταξίδι ήταν άνθρωποι που, αν συμμετείχε, δεν θα τον ακολουθούσανε και θα τον δένανε. Ήταν εύκολο αυτό να γίνει….Ο Κουσουρής συμμετείχε στο κίνημα…, τον φωνάξαμε διότι λόγω ότι υπηρετούσε στο Α2 του ΑΕΔ, υπό αυτό το καπέλο τον φωνάξαμε……Πριν πάει κυβερνήτης ήταν στο ΑΕΔ, στο 2ο γραφείο…. Ζει και βασιλεύει και ήταν και υποψήφιος βουλευτής του ΠΑΣΟΚ……..*». Δεν ξεκαθάρισε ποιους εννοούσε από το πλήρωμα του Α/Τ ΘΥΕΛΛΑ, πως θα ΄΄έδεναν΄΄ τον Κουσουρή, εάν έφευγε και εκείνος με το πλοίο του, όπως και ο Παππάς.

ημερομηνία υπογραφής την 22^{α} Μαρτίου 1973. Στο σπίτι του[1] στο Χαλάνδρι (κατά τον Σκεμπέα) έγιναν μία ή περισσότερες συσκέψεις στελεχών της οργάνωσης, για το σχεδιασμό του Κινήματος. Η κατάθεσή του στο πρωτοβάθμιο Ανακριτικό είναι και λιγόλογη. Δηλώνει: «*Αποδέχομαι το κατηγορητήριον*» και αποτάσσεται στις 30 Οκτωβρίου 1973. Με την αποκατάσταση και επαναφορά του τον επόμενο χρόνο στην ενεργή υπηρεσία, σταδιοδρομεί μέχρι το 1980, που αποστρατεύεται με το βαθμό του υποναυάρχου. Το 1984 ως απόστρατος, προάγεται σε αντιναύαρχο.
Κατάγεται από την Αθήνα, όπου γεννήθηκε το 1930. Αποφοίτησε της Σχολής Δοκίμων το 1951, τάξη απ' την οποία ήταν ο μόνος οργανωμένος στην υπόθεση αυτή.

Λαγάρας Ευάγγελος του Σ.
Όταν συνελήφθη στις 26 Μαΐου ήταν πλωτάρχης – κυβερνήτης του Υ/Β *ΓΛΑΥΚΟΣ*. Μυήθηκε στην οργάνωση από τον Παπαδόγγονα, όπως ο ίδιος καταθέτει στο Ανακριτικό, ενώ ο ΑΠΑΕΣΑ στην παραπεμπτική του διαταγή αποδίδει τη μύησή του στο Σταθόπουλο, τον Ιανουάριο του '73. Ο ίδιος (πάντα κατά τον Ραφαηλάκη) μαζί με τους Παπαδόγγονα, Σέκερη, Παππά,[2] και Σταθόπουλο μύησε τον Μανιάτη. Ο όρκος που φέρει το όνομά του έχει αύξοντα αριθμό 11 και ημερομηνία υπογραφής 30/1/73.
Ο Λαγάρας έμεινε προφυλακισμένος μέχρι την 21^{η} Αυγούστου. Στο ανακριτικό καταθέτει μεταξύ των άλλων πως «*…κατόπιν προσωπικής εκτιμήσεως ότι αι πιθανότητες επιτυχίας κινήσεως ήσαν ελάχιστοι, διετήρησα επιφυλάξεις ιδίως μετά τας αρχάς Απριλίου 1973, φθάσας μέχρι και του σημείου να δηλώσω την 20 Μαΐου 1973 διαχωρισμόν της θέσεώς μου….*» Προσέφυγε στο δευτεροβάθμιο Ανακριτικό[3] στο οποίο επιβεβαιώνει τις προηγούμενες καταθέσεις του στο πρωτοβάθμιο και τον Σκεμπέα.
Το υπό τον Κονιάλη δευτεροβάθμιο (εκείνη την ημέρα φαίνεται, ότι ο τακτικός πρόεδρος Καλογερόπουλος απουσίαζε) προτείνει και αυτό παμψηφεί την απόταξη του Λαγάρα, που υλοποιείται την 21^{η} Δεκεμβρίου '73. Αποκαταστάθηκε στη μεταπολίτευση και σταδιοδρόμησε, μέχρι τον Μάρτιο του 1992 που αποστρατεύθηκε από τη θέση του Αρχηγού του ΓΕΝ, θέση που κατείχε από τις 17 Ιουλίου 1989.[4] Ο Λαγάρας είχε αποφοιτήσει από τη Σχολή Δοκίμων με την τάξη του 1957.

Λαφογιάννης Ιωάννης του Δ.
Συνελήφθη στις 26 Μαΐου '73 ενώ ήταν κυβερνήτης του Ν/Θ *ΑΜΒΡΑΚΙΑ* με το βαθμό του πλωτάρχη. Αποφυλακίσθηκε στις 21 Αυγούστου. Κατά το Ραφαηλάκη, μυήθηκε από τον Παπαδόγγονα τον Φεβρουάριο, ενώ ένα έντυπο του όρκου, με αύξοντα αριθμό 24 και το όνομά του, φέρει ημερομηνία 16 Μαρτίου 1973.
Παραπέμφθηκε στο Ανακριτικό όπου, κατέθεσε εκτός των άλλων και πως ένας από τους λόγους συμμετοχής του στην οργάνωση, ήταν και η αποκατάσταση της συνταγματικής τάξης αλλά και «*…της δεούσης θέσεως ισοτιμίας του Ναυτικού εντός των Ενόπλων Δυνάμεων και…. την εκκαθάρισιν του κρατούντος κατά τα τελευταία έτη εις το Ναυτικόν ανορθοδόξου τρόπου Διοικήσεως, ως η εξάσκησις του ελέγχου εκ των κάτω….*»
Ο Λαφογιάννης απαντά στο ερωτηματολόγιο, που του στάλθηκε και εκεί φαίνεται η ΄΄ταξική΄΄ του διάσταση με το στρατό ξηράς. [5]
Αποτάχθηκε την 25^{η} Οκτωβρίου 1973. Μετά τη μεταπολίτευση σταδιοδρόμησε μέχρι του βαθμού του αρχιπλοιάρχου, και αποστρατεύτηκε μετά από παραίτησή του το 1989. Αποφοίτησε της Σχολής Δοκίμων με την τάξη του 1959.

Λεωνίδας Εμμανουήλ του Δ.

---

[1] Συσκέψεις στελεχών της οργάνωσης έγιναν κατά τον Σκεμπέα σε σπίτια των Κουσουρή (στο Χαλάνδρι), Μάλλιαρη (Ν. Ηράκλειο), Δεμέστιχα (Παγκράτι), Παπαδόγγονα, Καραμήτσου, Θεοφιλόπουλου, του Αμερικανού Έντμοντ Κήλυ (οι δύο τελευταίες) και μιας Αμερικανίδας για την οποία βλέπε συνέντευξη Ε.Πετρόπουλου..
[2] Ο Παππάς απ' ότι προκύπτει, είχε μυήσει, συγκριτικά με τους άλλους, τους περισσότερους. Από την κατηγορία των συλληφθέντων, κατά τον Ραφαηλάκη, είχε μυήσει τον Στεργίου (μαζί με τον Παπαδόγγονα) τον Αργυρίου (μαζί με τον Κουσουρή και τον Παπαδόγγονα), τον Βέννη (μαζί με τον Σέκερη και τον Παπαδόγγονα) τον Μανιάτη (μαζί με Παπαδόγγονα, Σέκερη, Σταθόπουλο και Λαγάρα) και μόνος του τους Παπαθανασίου, Δημητριάδη, Τρουπάκη, Κουσουρή, Γκιόκεζα, Τομαρά και Δεσύλλα. Μετά από χρόνια όμως αποκάλυψε ότι εκτός από τους παραπάνω, που είχαν συλληφθεί, είχε ενημερώσει και τους εξής: Γ. Καρτάλη, Α. Θηνιάτη, Δ. Τσιγαρίδα, Ε. Βλάσση, Ε. Ξενάκη, Α. Ανδρέου, Γ. Καλιγιάννη, Μ. Πέρρα και Γ. Παλατιανό (μαζί με τον Μανταδάκη). Αν ο Παππάς είχε χρόνο, θα είχε οργανώσει στο Κίνημα και τους υπόλοιπους αξιωματικούς του Π.Ν. Είναι σαρωτικός, πληθωρικός και ενθουσιώδης. Ιδιότητες γνωστές σε όσους τον γνωρίζουν. Του αρέσει όμως και η προβολή, εν τούτοις απέφυγε σοφά ενεργώντας την ανάμειξη του στην πολιτική.
[3] Η παραπομπή του Λαγάρα στο δευτεροβάθμιο μετά την από 29 Σεπτεμβρίου '73 αναφορά του, γίνεται με απόφαση Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 451.11/97/73, από 10 Οκτωβρίου '73. Τα πρακτικά αυτού του Συμβουλίου, που συνήλθε στις 12 Νοεμβρίου '73, κοινοποιούνται στον ίδιο με έγγραφο Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ. 451.11/138/73 από 15 Δεκεμβρίου '73.
[4] Από τους αναμιχθέντες στην οργάνωση του Κινήματος στο Ναυτικό, υπηρέτησαν ως Αρχηγοί του ΓΕΝ οι : Εγκολφόπουλος, Κονοφάος, Παππάς, Λαγάρας, Δρίκος και Στάγκας. Ως Αρχηγοί του Στόλου οι: Κονοφάος, Γκιόκεζας, Λυμπέρης, Μασούρας, Θεοφιλόπουλος, Δεμέστιχας και Θεμελίδης. Τέλος ο Λυμπέρης υπηρέτησε και ως Α/ΓΕΕΘΑ.
[5] Βλ.παράρτημα Β-ΙΙΙ απαντήσεις του Λαφογιάννη στο ερωτηματολόγιο όπου δεν κρύβει τη μειωμένη του συμπάθεια στο στρατό.«*…Το ΠΝ ήταν τελείως εκτός σχεδιασμού πραξικοπηματιών ….΄΄Λεβέκουροι΄΄ ηγεμόνευσαν ….Στη ΣΣΕ το ΄΄ΜΟΤΟ΄΄ ήταν ΄΄είστε θεόπεμπτοι να σώνετε την πατρίδα και από τον εσωτερικό εχθρό΄΄…*»κ.ο.κ.

Ο Λεωνίδας ήταν πλωτάρχης και υπηρετούσε ως αρχιμηχανικός Στολίσκου Ταχέων Σκαφών (ΣΤΑΣ), όταν συνελήφθη, στις 16 Ιουνίου. Παρέμεινε προφυλακισμένος μέχρι τις 24 Ιουλίου. Είχε μυηθεί στην οργάνωση από τον Παλούμπη, τον Μάρτιο του 1973. Στο Ανακριτικό η κατάθεσή του ήταν παρόμοια με των υπολοίπων που παραπέμφθηκαν στο ίδιο Συμβούλιο, στις 4 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους:
«*Αποδέχομαι το αιτιολογικόν της παραπομπής πλην (...) τέλεσιν βιαιοπραγιών κατά προσώπων (...) αφαίρεσιν χρημάτων εκ τραπεζών και εκβίασιν αρεστών εις εμέ πολιτικών εξελίξεων*».
Αποτάχθηκε στις 30 Οκτωβρίου και επανήλθε στο Π.Ν. με τη μεταπολίτευση. Ζήτησε πολύ σύντομα και αποστρατεύθηκε τον Σεπτέμβριο του 1975 με έκτακτη κρίση και μετά από σχετική έκθεση αποστρατείας.
Το 1984 προάχθηκε ως απόστρατος στο βαθμό του πλοιάρχου, στα πλαίσια του Ν. 1447/84. Κατάγεται από τον Πειραιά, όπου γεννήθηκε το 1940. Από τη Σχολή Δοκίμων αποφοίτησε με την τάξη του 1959.

Λυμπέρης Χρήστος του Π.
Η καταγωγή του είναι από την Παλιοπαναγιά Θηβών, όπου γεννήθηκε το 1935. Αποφοίτησε από τη Σχολή Δοκίμων το 1956. Το έντυπο του όρκου που υποτίθεται ότι έχει υπογράψει, φέρει αύξοντα αριθμό 110 και ημερομηνία 3 Αυγούστου 1972. Ο ίδιος κατέθεσε στο πρωτοβάθμιο Ανακριτικό, ότι δεν υπέγραψε όρκο και ότι ενεπλάκη στην οργάνωση τον Ιανουάριο του 1973. Μυήθηκε από τους Κολιγιάννη και Σταθόπουλο. Έντονη προσωπικότητα ο ίδιος, ξεκαθάρισε τη θέση του απέναντι στο θεσμό της βασιλείας και ήταν από εκείνους, που απομυθοποίησε την οργάνωση, όσον αφορά τον προβαλλόμενο φιλοβασιλικό χρωματισμό της. Συνελήφθη στις 26 Μαΐου, ενώ υπηρετούσε ως κυβερνήτης στο Α/Τ *ΠΑΝΘΗΡ* με το βαθμό του πλωτάρχη.
Στο πρωτοβάθμιο Ανακριτικό στην κατάθεσή του ενώ δέχεται την κατηγορία για στάση, δεν δέχεται πως συναποφάσισε «*… μετάκλησιν του Βασιλέως άνευ προηγουμένης εγκρίσεως του Ελληνικού λαού….»* Οι διαφορές του με τη βασιλεία κρατούν από την εποχή που όντας δόκιμος, δεν τον άφηναν να γίνει αρχηγός, επειδή έτσι θα έπρεπε να πάει και σε χορό του παλατιού. Κάτι που οι ΄΄αριστοκράτες΄΄ δεν το δέχονταν για έναν Αρβανίτη από χωριό και γιο ράφτη, ο οποίος μάλιστα στην έξοδό του από τη σχολή έμενε στο σπίτι θείας του στην Δραπετσώνα (περιοχή απαγορευμένη για τους δοκίμους, εφόσον εκεί μένουν κομμουνιστές).[1]
Τον Λυμπέρη τον απέταξαν στις 25 Οκτωβρίου. Επανήλθε με τη μεταπολίτευση στην ενεργή υπηρεσία, για να σταδιοδρομήσει μέχρι και το βαθμό του αντιναυάρχου και τη θέση του Αρχηγού του Στόλου απ' όπου αποστρατεύεται το Μάρτιο του 1993, για να επανέλθει με τη νέα Κυβέρνηση τέλος του ίδιου χρόνου ως Α/ΓΕΕΘΑ. Απαρχής ενεπλάκη στις διαπραγματεύσεις με τους Αμερικανούς για τις συμφωνίες των βάσεών τους στη χώρα μας, αλλά παραιτήθηκε πριν ολοκληρωθούν.
Ήταν γνωστό πως ο Λυμπέρης διατηρούσε προσωπική επαφή με τον Ανδρέα Παπανδρέου από τη μεταπολίτευση και μετά. Ίσως έτσι εξηγείται και ότι ο τελευταίος (του είχε εμπιστοσύνη και) χωρίς δισταγμό τον επαναφέρει στην ενεργό υπηρεσία το 1993. Παρότι ο Λυμπέρης είχε ενεργοποιηθεί ως απόστρατος, στην Κεντρική Επιτροπή του ΠΑΣΟΚ. Ο Δροσογιάννης που ήταν για πολλά χρόνια ΥΕΘΑ με τον Λυμπέρη εν ενεργεία, είναι οξύς στην κριτική του, [2] διότι ο Παπανδρέου δεχόταν τον Λυμπέρη χωρίς να το ξέρει ο ίδιος. Όπως είναι και οξύς για την επαναφορά του το 1993 ως Α/ΓΕΕΘΑ. Μετά την κρίση των Ιμίων παραιτείται και στρέφεται εναντίον του (κακώς κατά τον γράφοντα) η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ μεταθέτοντας έντεχνα όλες τις ευθύνες για όποια λάθη επιλογών εκείνων των ημερών στους στρατιωτικούς και κύρια στο Λυμπέρη. Ο τελευταίος εκδίδει τρία βιβλία[3] ενώ ως απόστρατος, αναμειγνύεται για λίγο ακόμα στην πολιτική και διακόπτει, παρ' ότι θα μπορούσε να προσφέρει ακόμα πολλά. Ειδικά στον τομέα εθνικής στρατηγικής, γεωστρατηγικής, διεθνούς πολιτικής, με διαλέξεις, αναλύσεις, αρθρογραφία κ.ο.κ. Εκτιμάται πως έχοντας δύο γιους αξιωματικούς εν ενεργεία στο ΠΝ, αποφεύγει ανοιχτή ανάμειξη στα κοινά, καίτοι κράτησε τις ισορροπίες ως δημόσιο πρόσωπο και πατέρας στρατιωτικών, χωρίς παρέκκλιση των αρχών του.

Μάλλιαρης Παναγιώτης του Γ.
Ο Μάλλιαρης προσχώρησε στην οργάνωση τον Ιανουάριο του '73, και όταν στις 24 Μαΐου συνελήφθη, υπηρετούσε ως αντιπλοίαρχος κυβερνήτης του Α/Τ *ΣΦΕΝΔΟΝΗ*. Στο σπίτι του στο Ν. Ηράκλειο γινόντουσαν συσκέψεις για προετοιμασία του κινήματος. Ο ίδιος μύησε τον Χρυσικόπουλο. Το έντυπο του όρκου που φέρει το όνομά του έχει αύξοντα αριθμό 8 και ημερομηνία υπογραφής 29 Ιανουαρίου.
Στο ανακριτικό εκφράζει και αυτός «*…πικρίαν διότι το ανακριτικόν έργον αφέθη εις Αρχήν εκτός ναυτικού. Οι Αξιωματικοί δικάζονται και καταδικάζονται αλλά αισθάνομαι οδύνην διά την γενομένην διαπόμπευσιν και βασανισμούς. Με λυπεί ιδιαιτέρως το γεγονός ότι σεβαστός τέως Αρχηγός Ναυτικού {σ.σ.* ο Εγκολφόπουλος} *διεπομπεύθη υπό εν ενεργεία Υπαξιωματικού του Ναυτικού…* »
Αποτάχθηκε στις 30 Οκτωβρίου 1973 και επανήλθε στην ενεργή υπηρεσία, όπου σταδιοδρόμησε μέχρι το βαθμό του υποναυάρχου. Αποστρατεύθηκε το 1982 με το βαθμό του αντιναυάρχου και το 1984, στα πλαίσια του Ν. 1447/84, του απονεμήθηκε ο τίτλος του επίτιμου αντιναυάρχου.

[1] Βλέπε συνέμντευξη Λυμπέρη στο Παράρτημα Β-Ι αλλά και το βιβλίο του *Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες,* Ποιότητα, Αθήνα 1999
[2] Βλ.παράρτημα Β-ΙΙ συνέντευξη Δροσογιάννη.
[3] ΛΥΜΠΕΡΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, *Ελληνική Αμυντική Στρατηγική,* Αιχμή, Αθήνα 1993, αργότερα το *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων,*Ποιότητα, Αθήνα 1997 και τέλος το *Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες*,ο.π.

Κατάγεται από την Αθήνα, όπου γεννήθηκε το 1932. αποφοίτησε από τη Σχολή Δοκίμων το 1952.

Μανιάτης Ιωάννης του Αδ.
Μυήθηκε τον Φεβρουάριο του ’73 από τους Παπαδόγγονα, Σέκερη, Παππά, Σταθόπουλο και Λαγάρα,[1] ενώ ο όρκος του με το όνομά του φέρει αύξοντα αριθμό 9 και ημερομηνία 30 Ιανουαρίου 1973. Κατάγεται από το Βόλο, όπου γεννήθηκε το 1935. Αποφοίτησε από τη Σχολή Δοκίμων το 1956. Συνελήφθη στις 26 Μαΐου και αποφυλακίσθηκε στις 21 Αυγούστου 1973.
Αποτάχθηκε στις 25 Οκτωβρίου, αφού και εκείνος απέκλεισε στο ανακριτικό, ότι σχεδίαζαν και είχαν πρόθεση για βιαιοπραγίες κατά τη διάρκεια του κινήματος. Είναι κοινό στοιχείο στις καταθέσεις όλων το σημείο αυτό. Θα γινόταν κίνημα και δεν είχαν πρόθεση ούτε ήθελαν να βιαιοπραγήσουν. Με τον όρο ΄΄βιαιοπραγία΄΄ κανείς τους δεν εννοεί άσκηση προσωπικής βίας κατά προσώπων (έτσι και αλλιώς θεωρείται αδιανόητο κάτι τέτοιο για όλους τους) αλλά χρήση κανονιών, ελικοπτέρων κ.λ.π.
Ο Μανιάτης επανήλθε στην ενέργεια τον επόμενο χρόνο, σταδιοδρομώντας μέχρι το 1991 που αποστρατεύθηκε. Δεν είναι σύμπτωση η αποστρατεία του εκείνη τη χρονιά με κυβέρνηση Μητσοτάκη. Είναι τάξης 1952 που σημαίνει πως αρκετοί με κεντρώα προέλευση είχαν εισαχθεί στις παραγωγικές σχολές. Ο ίδιος ανήκει στη μειοψηφία των γνωστών στελεχών με αντίστοιχη ιδεολογία.

Μανουσόπουλος Μιχαήλ του Α.
Στην οργάνωση δεν ήταν μυημένος, πλην όμως συνελήφθη και κρατήθηκε από 26 Μαΐου έως 21 Αυγούστου 1973. Είναι χαρακτηριστική η κατάθεσή του στο πρωτοβάθμιο Ανακριτικό.
«*Λυπούμαι ειλικρινώς διότι εις μίαν τοιαύτην στιγμήν είμαι υποχρεωμένος εκ των πραγμάτων, να αρνηθώ απάσας τας εν τω κατηγορητηρίω αποδιδομένας κατηγορίας… δεν πρέπει να λησμονούμεν ότι, της αποτυχίας οι πάντες κατήγοροι, της δε επιτυχίας οι πάντες θαυμασταί…*».
Παρότι ούτε οι Σκεμπέας και Ραφαηλάκης τον βρίσκουν ένοχο, ούτε το Ανακριτικό Συμβούλιο γνωματεύει για πειθαρχική δίωξή του, διατηρείται σε διαθεσιμότητα μέχρι την 29η Ιανουαρίου 1974. Έκτοτε σταδιοδρομεί κανονικά, μέχρι το 1990 που αποστρατεύεται.
Κατάγεται από τη Θεσσαλονίκη, όπου γεννήθηκε το 1940. Αποφοίτησε της Σχολής Δοκίμων το 1960. Όταν συνελήφθη ήταν πλωτάρχης και υπηρετούσε ως ύπαρχος στο Α/Τ *ΑΣΠΙΣ*. Στον Μανουσόπουλο αναφέρεται και ο Γκιόκεζας σε επιστολή του. Εκεί όμως που ξεχωρίζει ο Μανουσόπουλος από όλους είναι η συνεργασία του με ομάδα πολιτών αντιστασιακών επί τριετία στην οποία ήδη αναφερθήκαμε. Δεν εξήγησε ποτέ του γιατί δεν αναφέρεται σε εκείνη τη δραστηριότητα. [2]

Μανταδάκης Νικόλαος του Στ.
Κατάγεται από την Αθήνα, όπου γεννήθηκε το 1936. Αποφοίτησε της Σχολής Δοκίμων το 1956. Μυήθηκε από τον Σταθόπουλο τον Φεβρουάριο ’73 και το έντυπο με τον όρκο και το όνομά του έχει ημερομηνία 1 Φεβρουαρίου και αύξοντα αριθμό 13. Μετά από χρόνια αποκάλυψε ότι είχε μυήσει στο Κίνημα (παράλληλα με τον Παππά) τον Γ. Παλατιανό. Όταν συνελήφθη, στις 5 Ιουνίου, παρακολουθούσε ως σπουδαστής, με το βαθμό του πλωτάρχη, τη Ναυτική Σχολή Πολέμου. Συμμετέχει επομένως στο ταξίδι της σχολής στη Θεσσαλονίκη, όπου ο Καταγάς αποκαλύπτει, πως είναι μέλος της οργάνωσης και συλλαμβάνεται. Ο Μανταδάκης, όπως και ο Καναβαριώτης και Σταυριανάκης, που ήταν επίσης μυημένοι στην οργάνωση, αποφασίζουν να μην αποκαλυφθούν όπως ο Καταγάς, ώστε να μπορέσουν ελεύθεροι να προσφέρουν στους υπόλοιπους.[3] Ο Μανταδάκης θεωρεί στην απάντησή του στο ερωτηματολόγιο ως ΄΄σφάλμα΄΄ το γεγονός, πως δεν έπραξαν το ίδιο με τον Καταγά. Δηλαδή θα ‘θελε να δηλώσουν και αυτοί, πως είναι οργανωμένοι και να συλληφθούν. Η άποψη αυτή τεκμηριώνει το κλίμα που διαμορφώθηκε, για παρουσίαση όσο γίνεται περισσότερων μελών ως ενεχομένων στην οργάνωση. Κανονικά μέλος παράνομης και αντιχουντικής οργάνωσης πρέπει να επιδιώκει να διαφύγει τη σύλληψη. Στην περίπτωση της οργάνωσης για το κίνημα έχουμε ακριβώς το αντίθετο. Αποφυλακίσθηκε στις 21 Αυγούστου και αποτάχθηκε την 30η Οκτωβρίου 1973. Μετά την αποκατάστασή του τον επόμενο χρόνο, σταδιοδρόμησε μέχρι το βαθμό του υποναυάρχου.

Μασούρας Τιμόθεος του Γ.
Κατά το Ραφαηλάκη ανήκε στον αρχικό πυρήνα της οργάνωσης. Ο ίδιος στην κατάθεσή του στο Ανακριτικό δηλώνει, πως έλαβε γνώση της σχεδιαζόμενης κίνησης τον Μάρτιο του 1973. Όταν στις 26 Μαΐου συνελήφθη, υπηρετούσε με το βαθμό του πλωτάρχη ως κυβερνήτης του Υ/Β *ΠΡΩΤΕΥΣ*. Αποφυλακίσθηκε στις 24 Ιουλίου. Στο πρωτοβάθμιο Ανακριτικό κατέθεσε, πως μυήθηκε μεν και συμφώνησε, για λόγους που

[1] Αυτές οι μυήσεις, που παρουσιάζει η δικογραφία, ότι γίνονται από περισσότερους του ενός, σημαίνουν ότι ο μυούμενος, είχε προσκληθεί και παρευρέθη για πρώτη φορά σε σύσκεψη ή συνάντηση με τους αναφερόμενους. Εκεί ενημερώθηκε για την οργάνωση και συμφώνησε να δραστηριοποιηθεί.
[2] Βλ.παράρτημα Β-ΙΙΙ, τις επιστολές Γιόκεζα για την οργάνωση του κινήματος και στο παράρτημα Β-ΙV την επιστολή Κούκου για τις εκτός ναυτικού δραστηριότητες του Μανουσόπουλου από το 1969-1971.
[3] Βλ.Παράρτημα Β-ΙΙΙ απάντηση του Μανταδάκη στο ερωτηματολόγιο.

εκθέτει όπως όλοι, αλλά «*…Διετήρησα εξ αρχής σοβαράς επιφυλάξεις και τέλος διεφώνησα διά τον τρόπον εκτελέσεως της όλης κινήσεως την πρωίαν της 20ης Μαίου 1973….»*[1]
Το Συμβούλιο πρότεινε την απόταξή του και ο ίδιος ζήτησε την παραπομπή του στο δευτεροβάθμιο,[2] όπου δηλώνει ότι δεν έχει τίποτε να καταθέσει, εκτός από όσα είπε στον Σκεμπέα και στο πρωτοβάθμιο Ανακριτικό. Αποτάσσεται στις 25 Δεκεμβρίου του ίδιου χρόνου. Επανερχόμενος με τη μεταπολίτευση στην ενεργή υπηρεσία, ο Μασούρας σταδιοδρομεί μέχρι το βαθμό του αντιναυάρχου και τη θέση του Αρχηγού του Στόλου, απ' όπου αποστρατεύεται το 1990. Κατάγεται από τις Κεραμιές – Κραναίας της Κεφαλονιάς, όπου γεννήθηκε το 1936. Αποφοίτησε της Σχολής Δοκίμων το 1957.

Μηναίος Ιωάννης του Γ.
Ήταν ήδη απόστρατος, από τον Ιούνιο του 1971,[3] όταν συνελήφθη στις 24 Μαΐου για ενδεχόμενη συμμετοχή του στην οργάνωση. Οι ανακρίσεις οδήγησαν στο συμπέρασμα, ότι δεν ήταν ο αρχηγός και αποφυλακίσθηκε στις 24 Ιουλίου.
Κατάγεται από το Ναύπλιο Αργολίδας, όπου γεννήθηκε το 1920. Το 1937 άρχισε η φοίτησή του στη Σχολή Δοκίμων. Στις 31 Οκτωβρίου 1940 ονομάσθηκε αρχικελευστής και τον Ιούνιο του 1942 πήγε με το στόλο στη Μέση Ανατολή. Έκτοτε σταδιοδρόμησε κανονικά ως εν ενεργεία αξιωματικός. Μεταπολιτευτικά ενεργοποιήθηκε στην πολιτική και εκλέγεται βουλευτής με τη Νέα Δημοκρατία στην Αργολίδα.

Μπουζάκης Εμμανουήλ του Γ.
Η καταγωγή του είναι από τη Σαρακήνα – Σελίνου Χανίων, όπου γεννήθηκε το 1943. Από τη Σχολή Δοκίμων αποφοίτησε το 1964. Όταν συνελήφθη, την 20η Ιουνίου 1973, υπηρετούσε στο Α/Τ *ΘΥΕΛΛΑ* με το βαθμό του υποπλοιάρχου. Από τους συλληφθέντες είναι ο μικρότερος σε ηλικία, ενώ από την τάξη του (1964) και μετά δεν υπήρξε άλλος μυημένος, που να αποκαλύφθηκε.
Στην οργάνωση μυήθηκε από τον Κουσουρή, τον Μάρτιο. Το έντυπο όμως του όρκου, με το όνομά του, έχει ημερομηνία υπογραφής 3 Φεβρουαρίου 1973. Ο ίδιος καταθέτει ότι δεν υπέγραψε όρκο και έτσι θα είναι. Σύμφωνα με τον Σκεμπέα και τον Ραφαηλάκη ανέπτυξε δραστηριότητα και προετοίμαζε με τον Γκαζή (δικηγόρο στα Χανιά, παλιό του συμμαθητή) λαϊκές κινητοποιήσεις, για μετά την εκδήλωση του Κινήματος. Στο πρωτοβάθμιο Ανακριτικό η κατάθεση του υποπλοιάρχου καλύπτει και το θέμα της ανατροπής της ιεραρχίας «*… τον τελευταίον καιρόν μία τουλάχιστον περίεργος ιεραρχία είχε καθιερωθεί εις το Ναυτικόν…»*
Ο Μπουζάκης ζητάει[4] και παραπέμπεται και σε δευτεροβάθμιο Ανακριτικό, όπου, καταθέτοντας, αφού αναφέρεται στην «απολογία του» προς το πρωτοβάθμιο, τελειώνει με την ευχή *«… εάν και εις το μέλλον υπάρξουν προδόται της Πατρίδος, ούτοι να διαπνέονται υπό των ιδίων μετ' εμού αρχών, τα δε αποτελέσματα της προδοσίας των να είναι τουλάχιστον όμοια με της ιδικής μου*». Το δευτεροβάθμιο προτείνει, παμψηφεί, την απόταξή του, που υλοποιείται την 25η Δεκεμβρίου 1973.
Τονίζεται στο σημείο αυτό κάτι που ισχύει για όλους τους παραπεμφθέντες της οργάνωσης αυτής σε Ανακριτικά Συμβούλια. Η απόφαση για την απόταξή τους ήταν παρμένη από πριν. Έτσι εξηγείται ότι τα πρακτικά των Συμβουλίων, είναι έντυπα πολυγραφημένα, γραμμένα πριν από τις συνεδριάσεις τους και το μόνο στοιχείο που προσέθεταν την ώρα της συνεδρίασης τους ήταν το όνομα του διωκόμενου. Δεν υπήρχε ούτε καν η πρόνοια να αφεθεί κενό το σημείο όπου γραφόταν το αποτέλεσμα της ψηφοφορίας. Είναι έτοιμα έντυπα, ίδια για όλους. «*Παμψηφεί υπέρ της απόταξης*». Τέλος διευκρινίζεται ότι και οι «απολογίες» που είναι επίσης παρμένες από τα πρακτικά, παρουσιάζονται σε αρκετές περιπτώσεις ολιγόλογες και όμοιες. Είναι βέβαιο ότι τα Συμβούλια δεν καταχωρούσαν όσα οι «κινηματίες» κατέθεταν, αλλά συνοπτικές περιλήψεις. Λ.χ. στην περίπτωση του Παπαθανασίου, που είχε την πρόνοια και κράτησε την ΄΄απολογία του΄΄.[5]
Επανερχόμενος ο Μπουζάκης τον επόμενο χρόνο στην ενεργή υπηρεσία, ζητά και κινείται η διαδικασία της αποστρατείας του με έκτακτη κρίση, εφόσον ήδη έχει αναπτύξει έντονη δραστηριότητα εκτός Ναυτικού. Αποστρατεύεται τον Σεπτέμβριο του 1975 με το βαθμό του πλωτάρχη και το 1984 προάγεται, ως απόστρατος, στο βαθμό του αντιπλοιάρχου (Ν. 1447/84). Αργότερα για τρίτη φορά συμμετέχει όπως και άλλοι σε παροχή πρόσθετων βαθμών και γίνεται υποναύαρχος. Η σταδιακή προσθήκη βαθμών και στον Μπουζάκη δεν κατάφερε να προσθέσει ανάλογη αίγλη στην αντιδικτατορική του δραστηριότητα και τούτο

[1] Διευκρινίζεται εδώ πως στη διατριβή δεν παρουσιάζονται ολόκληρες οι καταθέσεις/΄΄απολογίες΄΄ των συλληφθέντων αλλά τα σημεία εκείνα που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Τονίζεται πως εκτός των περιπτώσεων που μνημονεύονται όλες οι ΄΄απολογίες΄΄ (και του Μασούρα επομένως) περιέχουν σαφή και έντονα διατυπωμένη την αποδοχή της συμμετοχής τους στην οργάνωση όπως και τους λόγους και σκοπούς του σχεδιαζόμενου κινήματος.
[2] Στο δευτεροβάθμιο Ανακριτικό παραπέμπεται ο Μασούρας με απόφαση Α.Ν. 451.11/108/73/10-10-73, μετά από σχετική αναφορά που υπέβαλε την 20η Σεπτεμβρίου. Το Πρακτικό Γνωμοδότησης του δευτεροβάθμιου, που συγκλήθηκε την 10/11, του κοινοποιείται με έγγραφο Α.Ν./1ο Ε.Γ. 451.11/140/73/15 Δεκεμβρίου 1973.
[3] Ο Μηναίος είχε τεθεί σε αυτεπάγγελτη αποστρατεία με Β.Δ./8-6-71 ΦΕΚ 191/9-6-71, ως υποναύαρχος.
[4] Ο Μπουζάκης ζητάει με αναφορά του από 1 Οκτωβρίου '73 να παραπεμφθεί και σε δευτεροβάθμιο Ανακριτικό. Η απόφαση παραπομπής του είναι η Α.Ν./1ο Ε.Γ. 451.11/111/73/10 Οκτωβρίου '73. Το Πρακτικό Γνωμοδότησης του Συμβουλίου αυτού, που συνεδρίασε στις 13 Νοεμβρίου '73 του κοινοποιείται με έγγραφο Α.Ν. 451.11/145/73/15 Δεκεμβρίου '73.
[5] Βλ. ΑΚ σ.230 που καταχωρείται η ΄΄απολογία΄΄ του Παπαθανασίου από δικό του έγγραφο.

διότι η τελευταία δεν είχε ανάγκη βαθμών για να αναγνωρίζεται. Και το ίδιο ισχύει για όλες τις όμοιες περιπτώσεις.
Ο Μπουζάκης ως απόστρατος δραστηριοποιήθηκε με επιτυχία στο χώρο του βιβλίου ποιότητας. Μεταξύ των άλλων είναι ο ιδρυτής και η ψυχή για αρκετά χρόνια του εκδοτικού οίκου «ΓΝΩΣΗ», όπου συνεργάσθηκε με τον επίσης απότακτο της ίδιας οργάνωσης, το Λεωνίδα. Το 1967 στο Α/Τ *ΠΑΝΘΗΡ* και στις περιπολίες του «*ΞΙΦΙΑ*» στο Ανατολικό Αιγαίο, έπαιζε και τραγουδούσε με την κιθάρα του τραγούδια του Νέου Κύματος και του Θεοδωράκη, μαθαίνοντας και προβληματίζοντας τους υπόλοιπους και τον γράφοντα για τα της δικτατορίας. Ανήσυχος, πεισματάρης, αποτελεσματικός και άνθρωπος της κουλτούρας από τότε ο Μπουζάκης, υπήρξε ο Βενιαμίν των συλληφθέντων και καυστικός στις «απολογίες του». Είκοσι πέντε χρόνια μετά την εθελούσια έξοδό του από το ναυτικό, θα επιδιώξει και υπηρετήσει ως έφεδρος στη Νομαρχία Χανίων σε υπηρεσία της Γενικής Γραμματείας Πολιτικής Προστασίας στην αντιμετώπιση εκτάκτων αναγκών, καταστροφών κ.λ.π.

Πάλιος Γεώργιος του Κ.
Κατάγεται από την Αθήνα, όπου γεννήθηκε το 1936. Από τη Σχολή Δοκίμων αποφοίτησε το 1957 και στην οργάνωση μυήθηκε τον Ιανουάριο του 1973 από τον Σέκερη. Το έντυπο του όρκου που φέρει το όνομά του, έχει αύξοντα αριθμό 21 και ημερομηνία υπογραφής 22/2/73. Συνελήφθη στις 25 Μαΐου ενώ υπηρετούσε στο 3^{ο} Ε.Γ. του Α.Ν. με το βαθμό του πλωτάρχη.
Αποτάχθηκε στις 25 Οκτωβρίου και μετά την αποκατάστασή του, στη μεταπολίτευση, επανήλθε στην ενεργή υπηρεσία και σταδιοδρόμησε στο Ναυτικό μέχρι τον Απρίλιο του 1983 που αποστρατεύθηκε με το βαθμό του αρχιπλοιάρχου. Από τη Σχολή Δοκίμων είχε αποφοιτήσει το 1957.

Παλούμπης Ιωάννης του Σ.[1]
Συνελήφθη στις 16 Ιουνίου 1973 με το δεύτερο κύμα συλλήψεων των μελών της οργάνωσης, ενώ υπηρετούσε στο Στολίσκο Ταχέων Σκαφών ως διοικητής μοίρας τορπιλακάτων, με το βαθμό του πλωτάρχη. Αποφυλακίσθηκε στις 21 Αυγούστου. Κατάγεται από την Αθήνα, όπου γεννήθηκε το 1939. Από τη Σχολή Δοκίμων αποφοίτησε το 1959. Στην οργάνωση μυήθηκε στις αρχές Μαρτίου του 1973 από τον Ε. Μπακόπουλο, ο ίδιος δε μύησε (πάντα κατά τον Ραφαηλάκη) τον Λεωνίδα, που υπηρετούσε την ίδια περίοδο επίσης στο ΣΤΑΣ, ως αρχιμηχανικός. Το έντυπο του όρκου που φέρει το όνομά του έχει ημερομηνία υπογραφής 10 Σεπτεμβρίου 1972 και αύξοντα αριθμό 111, ενώ ο ίδιος καταθέτει, πως δεν ΄΄έτυχε΄΄ να υπογράψει τον όρκο. Στο πρωτοβάθμιο Ανακριτικό Συμβούλιο στην «απολογία» του απευθύνεται και ευχαριστεί τους αρχαιοτέρους του αντιπλοιάρχους «….*οίτινες προηγηθέντες, διά των απολογιών των ηθέλησαν να ελαφρύνουν την θέσιν ημών των νεωτέρων Αξιωματικών, επιβαρύνοντες ουσιαστικώς την ιδικήν των, πλην όμως ότε απεφάσισα την συμμετοχήν μου εις την κίνησιν είχον πλήρη επίγνωσιν των πράξεών μου*…»
Αποτάσσεται την 25^{η} Οκτωβρίου, και επανερχόμενος στην ενεργή υπηρεσία μετά τη μεταπολίτευση υπηρετεί μέχρι και τον Μάρτιο του 1992 που ως αντιναύαρχος ασκούσε τα καθήκοντα του υπαρχηγού του ΓΕΕΘΑ.

Παναγιωταρέας Πιέρρος του Α.
Κατάγεται από την Αθήνα, όπου γεννήθηκε το 1931. Από τη Σχολή Δοκίμων αποφοίτησε ως σημαιοφόρος μηχανικός το 1952. Στην οργάνωση δραστηριοποιήθηκε με τον αρχικό πυρήνα που ξεκίνησε (κατά το κατηγορητήριο) τη σχεδίαση του Κινήματος, τον Σεπτέμβριο του 1972. Το έντυπο του όρκου που έχει το όνομά του φέρει αύξοντα αριθμό 16 και ημερομηνία υπογραφής 10 Φεβρουαρίου 1973. Συνελήφθη στις 27 Μαΐου και αποφυλακίσθηκε την 24^{η} Ιουλίου 1973. Πριν τη σύλληψή του υπηρετούσε στην τεχνική διεύθυνση του Ναυστάθμου Σαλαμίνας.
Για την θητεία του στην Τεχνική Διεύθυνση του ΝΣ βρέθηκε στο αρχείο Α/ΓΕΝ επιστολή χειρόγραφη, ενυπόγραφη, χωρίς ημερομηνία με φερόμενο αποστολέα υποπλοίαρχο εξ υπαξιωματικών Σημαντήρα Δ. όπου καταγράφονται οι δραστηριότητες του Παναγιωταρέα που δεν ήταν ΄΄φιλοεπαναστατικές΄΄ ξεκινώντας μάλιστα από τον Ιανουάριο του 1968. Κατηγορείται ο Παναγιωταρέας από τον συντάκτη της επιστολής πως κυνηγούσε τους πιστούς στην ΄΄επανάσταση΄΄, όπως ο ίδιος.
Ο Παναγιωταρέας φέρεται ως ένας από τους φίλα προσκείμενους στο θεσμό της βασιλείας και επιβεβαιώνεται από την κατάθεσή του, όπου το θέμα επανόδου του βασιλιά κυριαρχεί. Στις ΗΠΑ όπου υπηρετεί μετά το 1969 προσεγγίζεται από τον Παππά για συμμετοχή σε αντιχουντική οργάνωση. Συναντάται με τον απότακτο αξιωματικό του στρατού Βιδάλη, με τον οποίο συζητούν για συντήρηση επαφής μετά την επιστροφή του Παναγιωταρέα στην Ελλάδα. Όπως ο ίδιος καταθέτει, δεν είχε συνέχεια η επαφή αυτή, πλην όμως ενημερώνει επανερχόμενος τον Ιούλιο του 1971 γι' αυτό τους Παππαδόγγωνα και Θεοχάρη «*...οίτινες σύμφωνα με τα αρχικώς υπό του Παππά λεχθέντα προίσταντο της προετοιμαζομένης κινήσεως...*» και οι οποίοι

[1] Βλ. παράρτημα Β-ΙΙΙ την απάντηση του Παλούμπη στο ερωτηματολόγιο. Ο ίδιος δραστηριοποιήθηκε στην Πολιτική Άνοιξη του Α.Σαμαρά στην προσπάθεια του τελευταίου για ανεξάρτητη δράση μετά την απομάκρυνσή του από τη ΝΔ.

δεν δίνουν συνέχεια στην εμπλοκή του Βιδάλη. Επιβεβαιώνεται όμως έτσι, πως ο Βιδάλης προσπαθούσε να αποκτήσει επαφές με αντιχουντικούς αξιωματικούς από τις ΗΠΑ όπου βρισκόταν.
Ο Παναγιωταρέας υποβάλλει παραίτηση την 1η Απριλίου 1973 και αδρανοποιείται έκτοτε, όσον αφορά τις κινήσεις της οργάνωσης, αλλά η εξέλιξη της παραίτησής του προλαμβάνεται από τη σύλληψη και απόταξή του στη συνέχεια.
Αποτάχθηκε στις 25 Οκτωβρίου 1973 και επανήλθε στην ενεργή υπηρεσία μετά τη μεταπολίτευση. Σταδιοδρόμησε μέχρι τον Οκτώβριο του 1980 που αποστρατεύθηκε από το βαθμό του αρχιπλοιάρχου. Με επανάκριση τον επόμενο χρόνο προάγεται σε υποναύαρχο και το 1984, στα πλαίσια του Ν. 1447/84, του απονέμεται ο τίτλος του επίτιμου υποναυάρχου.

Παπαδόγγονας Αλέξανδρος του Δ.
Σύμφωνα με το πόρισμα Σκεμπέα και την παραπεμπτική διαταγή του ΑΠΑΕΣΑ, ο Παπαδόγγονας, εκτός ότι ανήκει στους οργανωτές του κινήματος, αναπτύσσει δραστηριότητα προς όλες τις κατευθύνσεις. Έρχεται σε επαφή με αξιωματικούς του Στρατού και της Αεροπορίας, κρατάει συνδέσεις με πολιτικά πρόσωπα και με το περιβάλλον του τέως Βασιλιά (από τους πιο συνεπείς βασιλόφρονες μέχρι σήμερα), συμμετέχει στις κρισιμότερες συσκέψεις των στελεχών της οργάνωσης, διαθέτει και το σπίτι του για μερικές απ' αυτές, κινείται για αναζήτηση αρχηγού του κινήματος, συναντάται με τον Αβέρωφ. Οι ανησυχίες του και οι συζητήσεις για διάφορες αντιδικτατορικές ενέργειες ξεκινούν, όπως και μερικών άλλων αξιωματικών, από πολύ νωρίς. Ο Ραφαηλάκης αποδίδει στον Παπαδόγγονα τη μύηση στην οργάνωση και των εξής: Του Μανιάτη (μαζί με Σέκερη, Παππά, Σταθόπουλο και Λαγάρα), του Στεργίου (με Παππά), του Αργυρίου (με Κουσουρή και Παππά), του Βέννη (με Σέκερη και Παππά), του Τουρβά (με Στεργίου) και του Λαφογιάννη.
Συνελήφθη από τους πρώτους, στις 23 Μαΐου, και αποφυλακίσθηκε στις 27 Αυγούστου 1973, αρκετές ημέρες μετά τη χορήγηση της αμνηστίας.[1] Στο πρωτοβάθμιο Ανακριτικό Συμβούλιο αναφέρεται και στην προσφυγή σε βία *«…εν ανάγκη και εφόσον εγένετο χρήσις όπλων εκ της αντιθέτου παρατάξεως, θα εγένετο και εξ ημών χρήσις όπλων εν αμύνη ευρισκόμενοι»*.
Αποτάσσεται στις 25 Οκτωβρίου και μετά τη μεταπολίτευση αποκαθίσταται στην ενεργή υπηρεσία, απ' όπου παραιτείται με το βαθμό του πλοιάρχου, για να πάρει μέρος στις εκλογές της 17ης Νοεμβρίου 1974. Έκτοτε ενεργοποιείται στα πολιτικά πράγματα της χώρας εκλεγόμενος βουλευτής της «Νέας Δημοκρατίας». Άσκησε και τα καθήκοντα του υφυπουργού Εθνικής Άμυνας. Στην συνέντευξή του ο Αλεξάκης αναφέρεται στον Παπαδόγγονα και επισημαίνει, πως είναι μαζί του στο γραφείο του «*…ο Μπουρδάκος που με συνέλαβε και υπηρετούσε στην ΕΣΑ τα πρώτα χρόνια που τον έχουν τα βιβλία του Κακαουνάκη πραξικοπηματία, ήταν στην ομάδα του Αγγελή…από τη μεταπολίτευση και μετά ο Παπαδόγγονας τον έχει διευθυντή του γραφείου του, του πολιτικού του και της εθνικής αμύνης και τον έκανε και στρατηγό…»*
Το 1984, απόστρατος πια, προάγεται σε αντιναύαρχο και του απονέμεται ο τίτλος του επίτιμου (Ν. 1447/84).
Κατάγεται από την Τρίπολη Αρκαδίας, όπου γεννήθηκε το 1931. Είχε αποφοιτήσει από τη Σχολή Δοκίμων το 1952.

Παπαδόπουλος Παναγιώτης του Θ.
Συνελήφθη από τους πρώτους, στις 23 Μαΐου, επειδή «*ανήκε στην ομάδα κατάληψης του Α/Τ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ*», στο οποίο ήταν πρώτος μηχανικός και το οποίο από την παραμονή προετοίμαζε για τον απόπλου ο δεύτερος μηχανικός του, ο Σταματίου. Ο ίδιος είχε μυηθεί από τον Δεσύλλα, μαζί του δε, καθώς και με τον Θεμελίδη και Ζωγράφο,[2] μύησαν και τον Σταματίου. Αποφυλακίσθηκε στις 21 Αυγούστου και αποτάχθηκε στις 30 Οκτωβρίου 1973. Αποκαταστάθηκε τον επόμενο χρόνο, με τη μεταπολίτευση, στην ενεργή υπηρεσία.[3] Από τη Σχολή Δοκίμων είχε αποφοιτήσει με την τάξη του 1962.

Παπαθανασίου Μιλτιάδης του Α.
Μυήθηκε από τον Παππά, τον Δεκέμβριο του 1972, ενώ το έντυπο του όρκου με το όνομά του έχει ημερομηνία 3 Απριλίου 2973 και αύξοντα αριθμό 57. Υπήρξε από τα στελέχη της οργάνωσης που δραστηριοποιήθηκαν στη σχεδίαση και τα στήσιμο του μηχανισμού, στις συσκέψεις για τον καθορισμό λεπτομερειών κλπ. Όταν συνελήφθη, στις 16 Ιουνίου 1973, υπηρετούσε στο Αρχηγείο Ναυτικού ως βοηθός Γενικού Επιθεωρητή με το βαθμό του αντιπλοιάρχου. Στο πρωτοβάθμιο Ανακριτικό η «απολογία» του καλύπτει και το θέμα του βασιλιά αφού ο ΣΚΕΜΠΕΑΣ στην δική του ανάκριση τον είχε κατηγορήσει πως δεν επιθυμεί αυτόν το θεσμό.
Μετά την πρόταση του Συμβουλίου για απόταξη, ζήτησε να παραπεμφθεί και στο δευτεροβάθμιο, όπου η κατάθεσή του είναι εξίσου πλούσια[1] και μεταξύ των άλλων θίγει και τις συνθήκες ανάκρισης «*…διά τον*

[1] Η αμνηστία χορηγήθηκε στις 20 Αυγούστου '73 και στις 21 και 22 είχαν αποφυλακισθεί όλοι οι συλληφθέντες για το σχεδιαζόμενο Κίνημα, πλην του Παπαδόγγονα που αφέθηκε ελεύθερος στις 27 Αυγούστου.
[2] Σε κάθε περίπτωση μέλους της οργάνωσης για κίνημα, που αναλύεται στο κείμενο, αναφέρονται οι μυούμενοι και οι μυούντες.
[3] Ο Χατζηπέρρος και ο Π. Παπαδόπουλος ήταν οι τελευταίοι μηχανικοί από την οργάνωση αυτή που αποστρατεύθηκαν μεταπολιτευτικά.

τρόπον ανακρίσεως υπό της ΕΣΑ, περιορίζομαι να πω ότι αποτελεί προσβολήν διά την ανθρώπινην αξιοπρέπειαν, και το πέρασμά μου από τα κρατητήρια της ΕΣΑ το θεωρώ ως τίτλον τιμής δι' εμέ και την οικογένειάν μου…» Ο Παπαθανασίου είναι πολιτικοποιημένος και δεν κρύβει τις δημοκρατικές του πεποιθήσεις «*… Πιστεύω ότι η ιστορία θα μας δικαιώση και ότι αι επερχόμεναι γενεαί των Αξιωματικών του Ναυτικού θα είναι υπερήφανοι, διότι σε όλα αυτά τα χρόνια της κραυγαλέας δουλοφροσύνης της καθεστηκυίας τάξεως, το Ναυτικόν μόνον εκ των Ενόπλων Δυνάμεων έδειξε το παράδειγμα του καθήκοντος και ελευθέρας σκέψεως…*» Την έκφραση *΄΄καθεστηκυία τάξη΄΄* δεν τη συναντά κανείς εύκολα σε κείμενα στελεχών των ΕΔ.

Η πρόταση και του δευτεροβάθμιου, προαποφασισμένη, γραμμένη σε έντυπο, όπως όλες, είναι παμψηφεί υπέρ της απόταξής του, που υλοποιείται στις 25 Δεκεμβρίου. Με τη μεταπολίτευση αποκαθίσταται στην ενεργή υπηρεσία και σταδιοδρομεί μέχρι το 1979 που αποστρατεύεται με το βαθμό του υποναυάρχου. Το 1984 και στα πλαίσια του Ν. 1447/84 αποκτά τον τίτλο του επίτιμου υποναυάρχου.

Ως απόστρατος δραστηριοποιείται στο χώρο της ανανεωτικής αριστεράς και στην ΠΕΔΥΕ (Παναθηναϊκή Επιτροπή για τη Διεθνή Ύφεση και Ειρήνη). Δεν είναι τυχαίο πως από την εποχή που ήταν εν ενεργεία τον αποκαλούσαν ΄΄ο κόκκινος πλοίαρχος΄΄. Κομμουνιστής δεν είναι.

Γεννήθηκε στις Παγασές Μαγνησίας το 1928. Από τη Σχολή Δοκίμων είχε αποφοιτήσει ως σημαιοφόρος μηχανικός το 1949.

Σακελλαρίου Ευάγγελος του Δ.

Όταν συνελήφθη στις 16 Ιουνίου, υπηρετούσε με το βαθμό του πλωτάρχη στην 3η ΜΕΟ του ΑΕΔ. Αποφυλακίσθηκε στις 21 Αυγούστου και, όπως όλοι, παραπέμφθηκε στο Ανακριτικό Συμβούλιο με το ερώτημα της απόταξης. Η κατάθεσή του στο Συμβούλιο αυτό ξεκίνησε με τη διευκρίνιση πως ενημερώθηκε «*…υπό συναδέλφων τους οποίους ιδιαιτέρως εξετίμουν…*» Η ενημέρωση γίνεται τρεις ημέρες πριν εκδηλωθεί η κίνηση και δεν συμφώνησε έχοντας επιφυλάξεις για τις εξελίξεις. Αντί να περιοριστεί ο Σακελλαρίου μέχρις εκεί, διευκρινίζει πως αυτά τα λέει «*… χάριν της ιστορίας των γεγονότων και ουχί ως ελαφρυντικόν ή διαχωρισμόν της θέσεώς μου…*» Επιβαρύνει δε ακόμα περισσότερο τη θέση του όταν, ερωτώμενος εάν η διαφωνία του αναφερόταν στον τρόπο ενεργείας ή στα κίνητρα και την αναγκαιότητα του κινήματος, απαντά πως δεν διαφώνησε ούτε για τα κίνητρα ούτε για την αναγκαιότητα. Το στέλεχος αυτό γνώριζε πως θα αποταχθεί, καίτοι είχε διαφωνήσει με το εγχείρημα του κινήματος, και είχε μόλις τρεις ημέρες ενημέρωση και καμία επομένως δραστηριοποίηση σε σχεδιασμούς, συσκέψεις κ.λ.π.

Σύμφωνα με τον Ραφαηλάκη η μύηση του Σακελλαρίου έγινε στις 19 Μαΐου, όπως και ο ίδιος δηλώνει. Αποτάχθηκε στις 25 Οκτωβρίου και αποκαταστάθηκε στην ενεργή υπηρεσία μετά τη μεταπολίτευση.

Κατάγεται από την Αθήνα, όπου γεννήθηκε το 1938. Αποφοίτησε της Σχολής Δοκίμων το 1958.

Σέκερης Αθανάσιος του Ε.

Ανήκε στον αρχικό πυρήνα των αξιωματικών, που άρχισαν το σχεδιασμό της οργάνωσης και δραστηριοποιήθηκε έντονα προς κάθε κατεύθυνση. Με τον αδελφό του, του διπλωματικού σώματος, αποκτήθηκαν και προσβάσεις στον Καραμανλή, εκτός εκείνης του Αβέρωφ. Συμμετείχε σε κρίσιμες συσκέψεις των στελεχών της οργάνωσης. Συνελήφθη στις 25 Μαΐου, ενώ υπηρετούσε με το βαθμό του αντιπλοιάρχου ως αρχιμηχανικός υποβρυχίων. Αποφυλακίσθηκε την 21η Αυγούστου.

Αποτάχθηκε στις 25 Οκτωβρίου 1973 και επανήλθε τον επόμενο χρόνο, με τη μεταπολίτευση, στην ενεργή υπηρεσία, όπου παρέμεινε για λίγο μέχρι το 1977 που αποστρατεύθηκε ως αρχιπλοίαρχος.

Το 1984 (Ν. 1447/84) του απονέμεται ο βαθμός του επίτιμου υποναυάρχου. Κατάγεται από το Ναύπλιο Αργολίδας, όπου γεννήθηκε το 1932. Στη Σχολή Δοκίμων φοίτησε μέχρι το 1952, που ονομάσθηκε σημαιοφόρος μηχανικός. Όντας από τα πρώτα στελέχη της οργάνωσης μύησε σ' αυτό και τους Γ. Πάλιο, Σωτηρόπουλο Σ., Ε. Αργυρόπουλο, Α. Βέννη (μαζί με τους Παπαδόγγονα και Παππά) και Ι. Μανιάτη (μαζί με τους Παπαδόγγονα, Παππά, Σταθόπουλο και Λαγάρα).

Σίδερης Γεώργιος του Δ.

Κατάγεται από τον Λιμένα – Βαθέος Σάμου, όπου γεννήθηκε το 1934. Από τη Σχολή Δοκίμων αποφοίτησε το 1956. Όταν συνελήφθη, στις 26 Μαΐου, υπηρετούσε ως κυβερνήτης του Υ/Β *ΝΗΡΕΥΣ*[2] με το βαθμό του πλωτάρχη. Μυήθηκε τον Μάρτιο του 1973 από τον συμμαθητή του Σταθόπουλο και παρά το ότι καταθέτει ότι δεν υπέγραψε τον όρκο, το έντυπο που έχει το όνομά του με αύξοντα αριθμό 100, φέρει ημερομηνία υπογραφής 5 Σεπτεμβρίου 1972.

Ζήτησε με αναφορά του να παραπεμφθεί και στο δευτεροβάθμιο Ανακριτικό, μετά τη γνωμοδότηση για απόταξή του από το πρωτοβάθμιο.

---

[1] Η απόφαση για τη συγκρότηση του δευτεροβάθμιου και παραπομπή σ' αυτό του Παπαθανασίου, μετά από αναφορά του, από 3 Οκτωβρίου '73, έγινε με έγγραφο Α.Ν. 451.11/107/73/10-10-73. Η κοινοποίηση των πρακτικών της συνεδρίασης της 14ης Νοεμβρίου, με έγγραφο Α.Ν. 451.11/144/73/15 Δεκεμβρίου '73.

[2] Βλ. Γ4α και Γ4β τα αναγραφόμενα για τις διαταγές παράδοσης –παραλαβής του Υ/ΒΝΗΡΕΥΣ από το Σίδερη στη Γερμανία.

Ο Σίδερης αποτάχθηκε στις 25/12/73 και αποκαταστάθηκε μετά τη μεταπολίτευση στην ενεργή υπηρεσία, όπου υπηρέτησε καλύπτοντας μεταξύ των άλλων και τη θέση του υπαρχηγού του ΓΕΝ.

Στάγκας Ιωάννης του Μ.
Ο Στάγκας συνελήφθη στις 5 Ιουνίου, ενώ υπηρετούσε ως κυβερνήτης του Α/Γ *ΙΚΑΡΙΑ* με το βαθμό του πλωτάρχη. Αποφυλακίσθηκε στις 21 Αυγούστου με την χορήγηση αμνηστίας. Είχε μυηθεί στην οργάνωση τον Ιανουάριο του 1973 από τον Ι. Θεοφιλόπουλο. Το έντυπο του όρκου που φέρει το όνομά του έχει ημερομηνία 30 Ιανουαρίου 1973 και αύξοντα αριθμό 10.
Αποτάχθηκε στις 25 Οκτωβρίου και αποκαταστάθηκε στην ενεργή υπηρεσία μετά τη μεταπολίτευση. Το 1990 αποστρατεύθηκε από υπαρχηγός ΓΕΕΘΑ με το βαθμό του αντιναυάρχου και επανήλθε στη θέση του Α/ΓΕΝ τέλος του 1993 με τη νέα Κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, που προήλθε από τις εκλογές.[1] Από τη Σχολή Δοκίμων αποφοίτησε το 1958.

Σταθόπουλος Ιωάννης του Π.
Υποστηρίζεται από μέλη της οργάνωσης ότι, σημαντικό ρόλο στην όλη υπόθεση έπαιξε το γεγονός ότι ο Σταθόπουλος την κρίσιμη περίοδο της προετοιμασίας του κινήματος υπηρετούσε ως πλωτάρχης στο 1ο Ε.Γ. του Αρχηγείου Ναυτικού. Στην υπηρεσία δηλαδή όπου γίνεται η επεξεργασία και σχεδίαση των τοποθετήσεων των αξιωματικών. Και τούτο γιατί με τον Σταθόπουλο στις μεταθέσεις, μυημένοι αξιωματικοί στην οργάνωση, προωθούνται σε κρίσιμες για την κίνηση θέσεις κυβερνητών πλοίων. Παρότι σημαντικός αριθμός από αυτές τις θέσεις, έτσι κι αλλιώς, θα καλύπτονταν από τους ίδιους, για απόκτηση τυπικών προσόντων. Ο Σταθόπουλος μετέχει απαρχής σχεδόν στο σχεδιασμό του Κινήματος, προσχωρώντας με τους πρώτους, τον Σεπτέμβριο ή Οκτώβριο του ’72. Αποφοίτησε της Σχολής Δοκίμων το 1956. Κατάγεται από την Κηφισιά Αττικής, όπου γεννήθηκε το 1934. Συνελήφθη στις 26 Μαΐου και αφέθηκε ελεύθερος, μαζί με τον Παπαδόγγονα, στις 27 Αυγούστου 1973, αρκετές ημέρες μετά τη χορήγηση της αμνηστίας, γεγονός που εξηγεί τη σημασία που απέδιδαν οι κρατούντες στο ρόλο των δύο αντρών στην οργάνωση.
Το έντυπο του όρκου που φέρεται ότι έχει υπογράψει είναι ημερομηνίας 29/1/73 με αύξοντα αριθμό 5. Κατά τον Ραφαηλάκη, η μύησή του δεν αποδίδεται σε συγκεκριμένο στέλεχος της οργάνωσης. Ο ίδιος μύησε αρκετούς συναδέλφους του και συγκεκριμένα τον Μανιάτη (μαζί με Παπαδόγγονα, Σέκερη, Παππά και Λαγάρα), τους Λυμπέρη και Καταγά (μαζί με τον Κολιγιάννη), και τους Ησαΐα, Καναβαριώτη, Λαγάρα, Μανταδάκη, Ι. Ζωγράφο, Σίδερη και Δρίκο.
Αποτάχθηκε στις 30 Οκτωβρίου ’73 και επανήλθε στην ενεργή υπηρεσία με τη μεταπολίτευση. Αποστρατεύθηκε, μετά από παραίτησή του, στις 2 Νοεμβρίου 1974 με το βαθμό του αντιπλοίαρχου, για να συμμετάσχει στις εκλογές της 17ης Νοεμβρίου ’74. Το 1984 δικαιούται χορηγίας επιπλέον βαθμών, με βάση τα προβλεπόμενα στο Ν. 1447/84. Ζητά όμως και ανακαλείται το Προεδρικό Διάταγμα με το οποίο είχε ονομασθεί πλοίαρχος. Και τούτο *«(...) γιατί στην από 27 Σεπτεμβρίου 1984 αίτησή του θεωρεί ότι δεν δικαιούται προαγωγής, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 3 του Ν. 1447/84 και παρακαλεί να σταματήσει ή να ανακληθεί οποιαδήποτε διαδικασία για το θέμα αυτό»*.[2] Είναι εντυπωσιακή η μόνη περίπτωση άρνησης βαθμού, στη δεύτερη αυτή φάση αποκαταστάσεων, που συναντάμε στο Π.Ν., και είναι σημαντικό και δίκαιο να τονισθεί[3]. Στην ίδια κατηγορία ανήκει και ο Μήνης που επίσης αρνείται να συμμετάσχει στις διαδοχικές αποκαταστάσεις των αντιστασιακών αξιωματικών, μέχρι που ονομάζεται ταξίαρχος (π.δ.) και λόγω υγείας δε θα είναι σε θέση να αρνηθεί.[4] Από τις εκλογές της 17/11/74 μέχρι το 1996 εκλέγεται συνεχώς βουλευτής της Ν. Δημοκρατίας στο Νομό Λακωνίας. Το 1991-1993 είναι και υφυπουργός Εθνικής Άμυνας στην κυβέρνηση Μητσοτάκη.[5]

Σταυριανάκης Μιχαήλ του Β.
Συλλαμβάνεται στις 16 Ιουνίου 1973 και αποφυλακίζεται στις 21 Αυγούστου, ενώ υπηρετούσε ως σπουδαστής στη Ναυτική Σχολή Πολέμου. Μυήθηκε στην οργάνωση από τον Κολιγιάννη, μία εβδομάδα πριν τις συλλήψεις, στις 16 Μαΐου 1973, και στο πρωτοβάθμιο Ανακριτικό ανέφερε πως αρχικά συμφώνησε και «*…μόνον κίνητρον συμμετοχής μου υπήρξεν η επαναφορά του τόπου εις τον κοινοβουλευτισμόν…»* Αρνήθηκε

[1] Για τις αντιδράσεις σ’ αυτές τις επαναφορές βλ. Δ. ΣΚΑΡΒΕΛΗ, *Η Καταγραφή μιας Ανωμαλίας*, Αθήνα 1994
[2] Ο Σταθόπουλος αποστρατεύεται με αίτησή του, από 21 Οκτωβρίου 1974, λόγω συμμετοχής του στις εκλογές της 17-11-74. Το Προεδρικό Διάταγμα της αποστρατείας του είναι από 31-10-74 ΦΕΚ 430/2-11-74. Ονομάζεται πλοίαρχος στα πλαίσια του άρθρου 3 του Ν. 1447/84 με Π.Δ. της 4-10-84 ΦΕΚ 322 από 15-10-84, ενώ είχε ζητήσει με αίτησή του από 27 Σεπτεμβρίου 1984 να μην του χορηγηθεί κανείς επιπλέον βαθμός. Απόρροια της αιτήσεως ήταν η ανάκληση του ανωτέρω Π.Δ. περί χορηγίας του βαθμού του πλοιάρχου, με άλλο Π.Δ. από 4 Μαΐου 1985 ΦΕΚ 124/7-5-85.
[3] Ο Νικολόπουλος στη συνέντευξή του λέει (βλ.παράρτημα Β-Ι) πως είχε ειδοποιήσει τον Σταθόπουλο για τις συναντήσεις που γίνονταν «*…και στο Σταθόπουλο του είχα πει να πει στον Καναβαριώτη και σε κάτι άλλους που συγκεντρώνονταν και κάναν αυτό, βάλαμε στου Παναγιωταρέα προκηρύξεις ότι έχουν εντοπιστεί και τέτοια…»*
[4] Το ίδιο και ο ΑΚ του οποίου η περίπτωση παρουσιάζεται στο κεφάλαιο Δ16 περί αποκαταστάσεων.
[5] Βλ. το βιβλίο του ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, *Το Κίνημα του Ναυτικού Μάιος 1972, Προσωπική Μαρτυρία*, Παπαζήση 2003

το κατηγορητήριο αφού δεν γνώριζε σχεδόν τίποτα για τα σχέδια του κινήματος και εξάλλου στις 22 Μαίου για λόγους που προέκυψαν εκείνη την ημέρα, ειδοποίησε πως δεν θα συμμετάσχει.
Η πρόταση του πρωτοβάθμιου, υπογραμμένη από τα πριν από τα μέλη του, και αυτή σε έντυπο, είναι υπέρ της απόταξής του. Ο Σταυριανάκης ζητά με αναφορά του να παραπεμφθεί στο δευτεροβάθμιο,[1] όπου επιβεβαίωσε την κατάθεσή του στο πρωτοβάθμιο.
Η πρόταση του δευτεροβάθμιου δεν διαφέρει από του πρωτοβάθμιου. Τον αποτάσσουν στις 25 Δεκεμβρίου 1973. Τον επόμενο χρόνο, με τη μεταπολίτευση, επανέρχεται και σταδιοδρομεί στην ενεργή υπηρεσία, μέχρι που αποστρατεύεται αργότερα ως υποναύαρχος, από τη θέση του ΔΝΕ.
Κατάγεται από το Ρέθυμνο, όπου γεννήθηκε το 1936. Αποφοίτησε από τη Σχολή Δοκίμων με την τάξη του 1956.

Στεργίου Βασίλειος του Γ. Συνελήφθη στις 26 Μαΐου (και αποφυλακίσθηκε στις 21 Αυγούστου 1973) ενώ υπηρετούσε στο Α/Τ *NAYAPINO* ως ύπαρχος. Είχε μυηθεί στην οργάνωση τον Φεβρουάριο του ’73 από τον Παπαδόγγονα και τον Παππά. Το έντυπο του όρκου με το όνομά του έχει ημερομηνία 12 Φεβρουαρίου 1973 και αύξοντα αριθμό 19. Η αντιμετώπιση των οργάνων της χούντας δεν είναι η ίδια από τον Στεργίου, όπως των υπολοίπων, αφού καταβάλει κάποια προσπάθεια (χωρίς αποτέλεσμα) να μειώσει τις ευθύνες του από τη συμμετοχή του.
Αποτάχθηκε την 25η Οκτωβρίου και τον επόμενο χρόνο αποκαθίσταται στην ενεργή υπηρεσία, όπου σταδιοδρομεί μέχρι το βαθμό του πλοιάρχου με τον οποίο αποστρατεύεται το 1988. Από τη Σχολή Δοκίμων αποφοίτησε με την τάξη του 1959.

Σωτηρόπουλος Σωτήριος του Γ. Κατάγεται από την Αθήνα, όπου γεννήθηκε το 1936. Αποφοίτησε της Σχολής Δοκίμων το 1957. Παρότι δεν ήταν μυημένος στην οργάνωση του κινήματος, όπως και ο ίδιος καταθέτει, συνελήφθη στις 16 Ιουνίου ενώ υπηρετούσε ως πλωτάρχης στο 3ο Ε.Γ. του Α.Ν. Ίσως γιατί διαπιστώνοντας ότι στην ίδια υπηρεσία ήταν οργανωμένοι πέντε αξιωματικοί, οι αρμόδιοι έκριναν σκόπιμο να συλλάβουν και τον έκτο.
Παρ’ όλα αυτά, η παραπεμπτική διαταγή αποδίδει τη μύησή του στον Σέκερη και την προσδιορίζει χρονικά τον Μάιο του ’73. Το πρωτοβάθμιο Ανακριτικό όμως πείθεται, ότι ο Σωτηρόπουλος δεν ανήκει στην οργάνωση και δεν προτείνει την απόταξή του. Στο συμβούλιο η κατάθεση του Σωτηρόπουλου είναι από εκείνες που ξαχωρίζουν. Δηλώνει πως δεν γνωρίζει τίποτε για την υπόθεση, και φοβούμενος μήπως τον θεωρήσουν βασιλόφρονα διευκρινίζει πως «*…ουδεμίαν θέσιν έλαβον εις την επάνοδον ή μη του Βασιλέως. Αντιθέτως διετύπωσα ότι ήτο θέμα δημοψηφίσματος….*» Δευτερολογώντας επισημαίνει πως ανεξάρτητα εάν μυήθηκε αισθάνεται εξ’ ίσου υπεύθυνος με τους πρωταίτιους *«… καθ’ όσον ψυχικώς, ηθικώς και ιδεολογικώς συνεμερίσθην την κίνησιν του Ναυτικού, δι’ ο και επιθυμώ όπως τύχω της ιδίας μετ’ αυτών τύχης και τιμής».*
Τον Σωτηρόπουλο δεν τον απέταξαν, αλλά σε λίγους μήνες, τον Απρίλιο του 1974 τον αποστράτευσαν με έκτακτη κρίση. Με τη μεταπολίτευση, αποκαταστάθηκε στην ενεργή υπηρεσία και σταδιοδρόμησε μέχρι το 1979 που αποστρατεύθηκε μετά από παραίτησή του.

Τομαράς Δημήτριος του Π. Όταν συνελήφθη, στις 24 Μαΐου, υπηρετούσε με το βαθμό του πλωτάρχη στο Α/Τ *NAYAPINO* ως πρώτος μηχανικός. Αποφυλακίσθηκε στις 24 Ιουλίου.
Αποτάσσεται στις 30 Οκτωβρίου και τον επόμενο χρόνο αποκαθίσταται στην ενεργή υπηρεσία. Κατά τον Ραφαηλάκη, είχε μυηθεί από τον Παππά στις 26 Μαρτίου ’73.

Τουρβάς Χριστόδουλος του Θ. Συνελήφθη στις 16 Ιουνίου και αποφυλακίσθηκε στις 21 Αυγούστου 1973. Υπηρετούσε στο Α/Τ *NAYAPINO* με το βαθμό του υποπλοιάρχου υπό τον Στεργίου που εκτελούσε καθήκοντα κυβερνήτη και που τον μύησε τον Μάρτιο, ενώ ο ίδιος ο Τουρβάς καταθέτει διαφορετικά. Κατάγεται από την Ικαρία, όπου γεννήθηκε το 1943, και αποφοίτησε της Σχολή Δοκίμων το 1963. Η πρόταση του πρωτοβάθμιου ήταν υπέρ της απόταξής του και ο ίδιος ζήτησε με αναφορά του[2] να παραπεμφθεί και στο δευτεροβάθμιο, όπου συμπλήρωσε πως προσέφυγε σ’ αυτό *«… διότι πιστεύω ότι ηδικήθην υπό του Πρωτοβαθμίου, τιμωρηθείς με απόταξιν ως και οι οργανωταί»*.
Ο Τουρβάς αποτάσσεται στις 25 Δεκεμβρίου 1973 και επανερχόμενος στην ενέργεια, με τη μεταπολίτευση, σταδιοδρομεί μέχρι που αποστρατεύεται, το Μάρτιο του 1993. Επανέρχεται στο τέλος του ίδιου χρόνου (βαρειά άρρωστος για νοσηλία ως εν ενεργεία) όπως συνειθίζεται σε παρόμοιες περιπτώσεις, όπου το ΠΝ (ίσως να ισχύει η διαδικασία και στις λοιπές ΕΔ) δείχνει το ανθρώπινο πρόσωπο του μηχανισμού εξουσίας.

[1] Ο Σταυριανάκης προσφεύγει στο δευτεροβάθμιο με αίτησή του από 29 Σεπτεμβρίου 1973, κι η απόφαση παραπομπής του είναι η Α.Ν. 451.11/98/73/10 Οκτωβρίου 1973. Η γνωμοδότηση του δευτεροβάθμιου, που συνήλθε στις 10 Νοεμβρίου ’73, κοινοποιείται στον Σταυριανάκη με έγγραφο Α.Ν./1ο Ε.Γ. 451.11/142/73/15 Δεκεμβρίου ’73.
[2] Η παραπομπή του Τουρβά στο δευτεροβάθμιο γίνεται με απόφαση Α.Ν./1ο Ε.Γ. 451.11/110/73/10-10-73, μετά από αναφορά του από 1η Οκτωβρίου ’73. Η κοινοποίηση της γνωμοδότησης του δευτεροβάθμιου, που συνεδρίασε στις 14 Νοεμβρίου, γίνεται με έγγραφο Α.Ν. 451.11/139/73/15-12-73.

Τριανταφυλλίδης Αναστάσιος – Ηλίας του Χ. Όταν συνελήφθη, στις 16 Ιουνίου, υπηρετούσε στο 3ο Ε.Γ. του Α.Ν. με το βαθμό του αντιπλοιάρχου. Αποφυλακίσθηκε στις 24 Ιουλίου. Ανήκε στον αρχικό πυρήνα που από τον Σεπτέμβριο του 1972 ξεκίνησε, κατά το κατηγορητήριο, τη σχεδίαση και την οργάνωση του Κινήματος. Το έντυπο του όρκου με το όνομά του φέρει ημερομηνία υπογραφής 25 Δεκεμβρίου ’72 και αύξοντα αριθμό 113.
Αποτάχθηκε στις 25 Οκτωβρίου 1973 και αποκαταστάθηκε μετά τη μεταπολίτευση στην ενεργή υπηρεσία, όπου σταδιοδρόμησε μέχρι το 1985 που αποστρατεύθηκε, μετά από παραίτησή του, με το βαθμό του υποναυάρχου.
Κατάγεται από την Αθήνα, όπου γεννήθηκε τι 1934. Αποφοίτησε της Σχολής Δοκίμων το 1954.

Τρουπάκης Διονύσιος του Γ. Μαζί με τον Αργυρίου είναι οι μόνοι εν ενεργεία πλοίαρχοι (τάξης 1948) στην οργάνωση. Κατάγεται από την Αθήνα, όπου γεννήθηκε το 1927. Μυήθηκε από τον Παππά, τον Φεβρουάριο του ’73. Συνελήφθη στις 26 Μαΐου και αποφυλακίσθηκε στις 20 Αυγούστου με την αμνηστία. Όταν συνελήφθη βρισκόταν στη διάθεση του Αρχηγείου Ναυτικού. Στο πρωτοβάθμιο Ανακριτικό κατέθεσε δεύτερος μετά τον Αργυρίου λέγοντας: «*Αποδέχομαι ως έχει το κατηγορητήριον της παραπομπής*». Φαίνεται πως αμέσως μετά αποχωρεί της αίθουσας, διότι όπως γράφει το πρακτικό γνωμοδότησης, *«… εις το σημείον τούτο …ο Πρόεδρος κατόπιν αποφάσεως του Συμβουλίου παμψηφεί ληφθείσης διέκοψε την συνεδρίασιν χάριν αναψυχής επί 10 λεπτά μετά δε την πάροδον της ώρας ταύτης επανήλθον εις την αίθουσαν συνεδριάσεως και κατέλαβον τας θέσεις των ο Πρόεδρος και τα μέλη του Συμβουλίου, ως και οι εγκαλούμενοι, πλην του Πλοιάρχου Τρουπάκη Διονυσίου όστις έκτοτε και μέχρι πέρατος της συνεδριάσεως του Συμβουλίου δεν επανήλθεν …»*.
Ο Τρουπάκης αποτάχθηκε στις 30 Οκτωβρίου του ίδιου χρόνου και αποκαταστάθηκε στην ενεργή υπηρεσία μετά τη μεταπολίτευση. Υπηρέτησε μέχρι το 1981 που αποστρατεύθηκε με το βαθμό του αντιναυάρχου. Το 1984 και στα πλαίσια του Ν. 1447/84 του απονεμήθηκε ο τίτλος του επίτιμου αντιναυάρχου.

Τσιοβαρίδης Αθανάσιος του Ν. Κατάγεται από τη Λάρισα, όπου γεννήθηκε το 1931. Το 1965 κατατάχθηκε στο Πολεμικό Ναυτικό ως μόνιμος υποπλοίαρχος δικαστικός. Στην περίπτωση της οργάνωσης των υπαξιωματικών του Π.Ν. της «Δημοκρατικής Άμυνας», εκτελεί χρέη μέλους της ανακριτικής επιτροπής και αντιμετωπίζει την κατάσταση, όπως περιγράφεται σε άλλα σημεία.[1] Συλλαμβάνεται στις 16 Ιουνίου για τη συμμετοχή του στην οργάνωση του Κινήματος και παραμένει προφυλακισμένος μέχρις τις 21 Αυγούστου. Είναι ο μόνος αξιωματικός της Στρατιωτικής Δικαιοσύνης που (από το Ναυτικό τουλάχιστον) διώκεται για αντιδικτατορική δραστηριότητα τα χρόνια εκείνα. Όταν συνελήφθη έφερε το βαθμό του δικ. συμβούλου Γ΄ και υπηρετούσε στο ΑΝ/ΔΙΚ.ΝΟΜ. Είχε μυηθεί από τον Κολιγιάννη στις 15 Μαΐου 1973. Στο πρωτοβάθμιο Ανακριτικό η «απολογία» του καταλήγει σε ερώτημα προς τα μέλη της επιτροπής διαφορετικό από εκείνο που καλούνταν να απαντήσουν από τον ασκούντα τη πειθαρχική δίωξη των συνωμοτών. Ερωτά ο Τσιοβαρίδης: «*… διά την πράξιν ποινής της αποτάξεως δι’ εμέ, φρονώ ότι πρέπει να εξαρτηθή εκ της απαντήσεως εις εν ερώτημα, το οποίον μόνοι υμείς πρέπει να θέσητε: ΄΄Υπάρχει όντως σοβαρά προοπτική επανόδου εις την ομαλότητα έστω και εντός ενός έτους;΄΄ Εν καταφατική περιπτώσει, εγώ θα πρέπει να θεωρούμαι εις εκ των πλέον πιστών Αξιωματικών του νέου καθεστώτος. Εν αποφατική απαντήσει θα πρέπει οπωσδήποτε ν’ αποταχθώ διότι ενδεχομένως εκείνο το οποίον δεν έκανα τον Μάιον του 1973, θα το κάνω εις το μέλλον. Η ερώτησις αύτη είναι υμέτερον πρόβλημα. Άλλο τι δεν έχω να προσθέσω»*. Η απειλή του Τσιοβαρίδη είναι σαφής.
Η πρόταση του πρωτοβάθμιου ήταν εναντίον του, και ζητά να παραπεμφθεί σε δευτεροβάθμιο, όπου και καταθέτει πως στην ουσία δεν γνώριζε σχεδόν τίποτα για το κίνημα.
Με τη μεταπολίτευση ο Τσιοβαρίδης αποκαθίσταται στην ενεργή υπηρεσία και σταδιοδρομεί φτάνοντας μέχρι τη θέση του Αρχηγού του Δικαστικού Σώματος και στο βαθμό του αναθεωρητή Α΄ (αντιστράτηγου) απ’ όπου και αποστρατεύθηκε.

Φωκάς Ιωάννης του Η. Συνελήφθη την 16η Ιουνίου (αποφυλακίσθηκε στις 24 Ιουλίου 1973) ενώ υπηρετούσε με το βαθμό του πλωτάρχη ως ύπαρχος του Α/Τ *ΚΑΝΑΡΗΣ*. Ο Σκεμπέας προτείνει την ποινική του δίωξη αλλά ο Ραφαηλάκης στην παραπεμπτική του διαταγή τον απαλλάσσει κάθε κατηγορίας. Παραμένει σε διαθεσιμότητα[2] για λίγες ημέρες μετά την αποφυλάκισή του και έκτοτε σταδιοδρομεί μέχρι το 1989 που αποστρατεύθηκε. Φέρει το βαθμό του υποναυάρχου (ε.α.)

[1] Βλ. κεφάλαιο Δ3 που εξετάζεται η υπόθεση της ΄΄ΔΑ στο Ναυτικό΄΄ και κεφάλαιο Δ3α με την ΄΄Κάθαρση του ΕΛΛΗ΄΄. Επίσης βλ. παράρτημα Β-Ι συνέντευξη Κιοσσέ.
[2] Ο Φωκάς τίθεται σε διαθεσιμότητα με απόφαση Α.Ε.Δ. 400/31/73/20-7-73 ΦΕΚ 239/27-7-73, που ακυρώθηκε την άλλη ημέρα, και επαναφέρθηκε στην ενεργή υπηρεσία με απόφαση Α.Ε.Δ. 400/32/73/28-7-73 ΦΕΚ 240/28-7-73.

Χρυσικόπουλος Άγγελος του Σ. Στην οργάνωση μυήθηκε από τον Μάλλιαρη, τον Δεκέμβριο του 1972, όπως καταθέτει ο ίδιος στο Ανακριτικό, και κατά τον Ραφαηλάκη τον Ιανουάριο του 1973. Ο ίδιος μύησε, όπως αποκάλυψε πολύ αργότερα, τους Π. Λουμάκη, Σ. Μαλάμο, Κ. Τσέτη και μαζί με τον Δημητριάδη τον Γ. Βουλγαράκη, που δεν συνελήφθησαν γιατί δεν βγήκαν στην επιφάνεια τα ονόματά τους. Ο Χρυσικόπουλος συνελήφθη την 24η Μαΐου, ενώ υπηρετούσε ως ύπαρχος του Α/Τ *ΣΦΕΝΔΟΝΗ* με το βαθμό του πλωτάρχη, και αποφυλακίσθηκε την 21η Αυγούστου 1973.
Η πρόταση του πρωτοβάθμιου ήταν υπέρ της απόταξης του Χρυσικόπουλου, ο οποίος ζητά την παραπομπή του σε δευτεροβάθμιο, αλλά στη συνέχεια την ακυρώνει.[1] Αποτάσσεται στις 14 Νοεμβρίου 1973. Με τη μεταπολίτευση αποκαθίσταται στην ενέργεια και σταδιοδρομεί. Το 1990 αποστρατεύεται και από το 2003 είναι πρόεδρος της ΕΘΕ (Ελληνική Θαλάσσια Ένωση) που εκδίδει και το περιοδικό ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΣ. Κατάγεται από τη Θήβα Βοιωτίας, όπου γεννήθηκε το 1939. Αποφοίτησε της Σχολής Δοκίμων το 1959[2]

Συλληφθέντες ιδιώτες. Στον παραπάνω πίνακα Δ3 των συλληφθέντων για το σχεδιαζόμενο Κίνημα, είναι καταχωρημένοι και εκείνοι που πιάστηκαν ως ενεχόμενοι σ' αυτό και δεν είχαν στρατιωτική ιδιότητα (Α. Γκαζής, Κ. Αποσκίτης, Χρ. Στράτος, Σπ. Κοτσαρίδας, Ε. Αβέρωφ και Χ. Αποσκίτης). Δεν διατίθενται βιογραφικά στοιχεία από πρωτογενείς πηγές, ώστε να καταχωρηθούν στο κείμενο αυτό. Αποφυλακίσθηκαν όλοι στις 21 Αυγούστου 1973, επομένη της αμνηστίας. Δεν υπέστησαν συμπληρωματικές διώξεις, για όποια δραστηριότητα τους καταλογίσθηκε, είτε από τον Σκεμπέα στην προανάκριση, είτε από τον Ραφαηλάκη στην παραπεμπτική διαταγή του.

[1] Ο Χρυσικόπουλος, με αναφορά του από 2 Οκτωβρίου '73 ζητά να παραπεμφθεί στο δευτεροβάθμιο. Η απόφαση παραπομπής του είναι η Α.Ν./1ο Ε.Γ. 451.11/112/73/10 Οκτωβρίου '73. Με νεότερη αναφορά από 8 Οκτωβρίου '73 ζητά την ακύρωση της παραπομπής, που υλοποιείται με Α.Ν./1ο Ε.Γ. 451.11/121/73 από 13 Οκτωβρίου '73.

[2] Τα βιογραφικά στοιχεία για τους αξιωματικούς, είναι παρμένα από αποσπάσματα μητρώων τους του ΓΕΝ/Β3. Τα στοιχεία πρωτοβάθμιων και δευτεροβάθμιων Ανακριτικών Συμβουλίων καθώς και τα στοιχεία των Π.Δ. για τις αποτάξεις προέρχονται από τα αντίστοιχα Πρακτικά Γνωμοδότησης των Συμβουλίων αυτών και από τα έγγραφα κοινοποίησης. Οι ημερομηνίες απόταξης ποικίλλουν, ανάλογα με το αν οι ενδιαφερόμενοι προσέφευγαν στο δευτεροβάθμιο ή όχι και αν ακύρωναν την προσφυγή τους σ' αυτά. Έτσι, η συνηθισμένη ημερομηνία απόταξης όσων παραπέμφθηκαν μόνο στο πρωτοβάθμιο Ανακριτικό είναι η 25η Οκτωβρίου, ενώ όσων προσέφυγαν και στο δευτεροβάθμιο η 25η Δεκεμβρίου 1973. Η ημερομηνία επαναφοράς στην ενέργεια είναι η ίδια για όλους όσους συμμετείχαν στο Κίνημα, όπως και του Α/Τ *ΒΕΛΟΣ* και ήταν οι μόνες αποκαταστάσεις που έγιναν αυτεπάγγελτα με υπηρεσιακή ενέργεια, χωρίς προηγούμενη αίτηση των ενδιαφερομένων. Η επαναφορά προβλέπεται από το Ν.Δ.4/74/13-8-74 ΦΕΚ 311/13-8-74, μετά απόφαση ΑΝΣ αριθ. 18/10-8-74. Η γνωστοποίηση της επαναφοράς γίνεται με έγγραφο ΑΝ/1ο ΕΓ Φ.416.041/7/74/14-8-74.

Δ6γ-ΙΙ.-ΕΝΗΜΕΡΩΜΕΝΟΙ-ΜΥΗΜΕΝΟΙ-ΜΗ ΣΥΛΛΗΦΘΕΝΤΕΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ-ΙΔΙΩΤΕΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ Δ5

ΕΝΗΜΕΡΟΙ /ΜΥΗΜΕΝΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΝΑΥΤΙΚΟ [1]

α/α	ΟΝΟΜΑ	ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΠΗΓΗ-ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
1.	Αβραμέας (;)	Ταγματάρχης	΄΄Κ΄΄ Μάλιαρη, Κονοφάου
2.	Αγαπητός Μ.	Πλοίαρχος	Προσεγγίσθηκε υπό Παπαδόγγονα και αρνήθηκε.
3.	Αναγνωστόπουλος Α.	Αντιπλοίαρχος	΄΄Κ΄΄ Καραμήτσου, Χρυσικόπουλου, Παλούμπη, Μανιάτη, Μάλιαρη, Λαγάρα
4.	Αρναούτης Μ.	Υπασπιστής Κωνσταντίνου	΄΄Κ΄΄ Καραμήτσου, Τριανταφυλλίδη, ΄΄Σ΄΄ Παπαγεωργόπουλου
5.	Βαρδινογιάννης Βαρδής	Απόστρατος Πλωτάρχης	΄΄ΣΠαπαγεωργόπουλου, Παπαδόγκωνας (ένθετο ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑΣ 22/5/03
6.	Βαρδινογιάννης Θόδωρος	Ιδιωτικός Υπάλληλος	΄΄Σ΄΄ Παπαγεωργόπουλου
7.	Βαρδινογιάννης Νίκος	Απόστρατος Πλωτάρχης	΄΄ΣΠαπαγεωργόπουλου,Παπαδόγκωνας(ένθετο ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑΣ 22/5/03
8.	Βαρδινογιάννης Παύλος	Πολιτικός	΄΄Σ΄΄ Παπαγεωργόπουλου
9.	Βαρδουλάκης Α.	Αντιστράτηγος ε.α.	΄΄Κ΄΄ Μπουζάκη
10.	Βάρφης Κ.	Πλωτάρχης	΄΄Σ΄΄ Θεοφιλόπουλου
11.	Βασιλειάδης Π.	Υποπλοίαρχος	΄΄Κ΄΄ Κασιμάτη Δ.
12.	Βουλγαράκης Γ.	Σημαιοφόρος	΄΄Κ΄΄ Χρυσικόπουλου
13.	Γαβριήλ Β.	Πλωτάρχης	΄΄Κ΄΄Σίδερη
14.	Γαρδικιώτης Νίκος	Ανθυποπλοίαρχος	΄΄Σ΄΄ Γουλέα
15.	Γεωργακόπουλος Γ.	Πλωτάρχης	΄΄Ε΄΄ Δεμέστιχα (Επιστολή 19-1-2004)
16.	Γεωργατζόγλου Π.	Ανθυποπλοίαρχος	΄΄Κ΄΄Στεργίου
17.	Γκίκας Γ.	Υπαξιωματικός (Ρ/Ε)	Δρίκος, βλ.ΑΚ, σ.202
18.	Γουλέας Σταύρος	Ανθυποπλοίαρχος	΄΄Κ΄΄Χρυσικόπουλου,Αβραμόπουλου, ΄΄Σ΄΄ Πετρόπουλου
19.	Γουνέλης Αυγουστίνος	Ναύτης	΄΄Ε΄΄ Γκιόκεζα (Επιστολή από 6-1-04)
20.	Δελής Α.	Πλωτάρχης	΄΄Κ΄΄ Κασιμάτης Δ.
21.	Δρόσος Ιπ.	Ανθυποπλοίαρχος	΄΄Κ΄΄ Βασιλειάδη
22.	Εμμανουήλ Ε.	Σημαιοφόρος	΄΄Κ΄΄ Μπουζάκη
23.	Ζαρκάδας Αλ.	απότακτοςΤαγματάρχης	Κ΄Δεμέστιχα,Χρυσικόπουλου,Παπαδόγκωνας(ένθετο ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ22/5/03)
24.	Ζωγράφος Κ.	Αντιπλοίαρχος	΄΄Σ΄΄ Δημητριάδη, ΄΄Κ΄΄ Κουσουρή, Φωκά
25.	Ισμαηλάκος Μιχάλης	Ανθυποπλοίαρχος	΄΄Σ΄΄ Γουλέα, ΄΄Κ΄΄ Αβραμόπουλου, ΄΄Ε΄΄ Δεμέστιχα (επιστολή από 19-1-2004)
26.	Ιωαννίδης Γ.	Ανθυποπλοίαρχος	΄΄Κ΄΄ Βασιλειάδη
27.	Καλλιέρος Δ.	Υποπλοίαρχος	΄΄Κ΄΄Παλούμπη, Γιαννακάκου, Θεοφιλόπουλου
28.	Καπέτος Οδυσσέας	Αντιπλοίαρχος	΄΄Σ΄΄ Νικολόπουλου, ΄΄Κ΄΄ Παπαδόγγονα
29.	Κάτρης Πρ.	Πλωτάρχης	΄΄Κ΄΄Παλούμπης, Κασιμάτης Δ., Σίδερης, Δεσύλλα
30.	Κιοσσές Νίκος	Υποπλοίαρχος	΄΄Σ΄΄ Γουλέα, Πετρόπουλου, ΄΄Κ΄΄ Σταθόπουλου, Σίδερη, Λυμπέρη, Μανιάτη
31.	Κοκκίνης (Γ.;)	Ανθυποπλοίαρχος	΄΄Κ΄΄ Αργυρίου
32.	Κουτσομητόπουλος Π.	Πλωτάρχης	΄΄Ε΄΄ Δεμέστιχα (Επιστολή 19-1-2004)
33.	Λογιάκης Α.	Πλωτάρχης	΄΄Κ΄΄Σταυριανάκη
34.	Μαγιάτης Δ.	Ανθυποπλοίαρχος	΄΄Σ΄΄ Θεοφιλόπουλου
35.	Μαλάμος Σ.	Ανθυποπλοίαρχος	΄΄Κ΄΄ Χρυσικόπουλου, Μάλιαρη
36.	Μαραβελάκης	Αντισμήναρχος Π.Α.	΄΄Κ΄΄Γκιόκεζα
37.	Μαρόπουλος Γ.	Υποπλοίαρχος	΄΄Κ΄΄ Κασιμάτη Δ.
38.	Μηνόγιαννης Γρηγόρης	Υποπλοίαρχος	΄΄Σ΄΄ Γουλέα
39.	Μιχούδης Αριστείδης	Ανθυποπλοίαρχος	΄΄Σ΄΄ Γουλέα
40.	Μόραλης Γεώργιος	Υποναύαρχος	Παπαδόγκωνας(Ενθετο ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑΣ 22/5/03),Θεοχάρης επιστολή 4/11/89
41.	Μπατσιούλας Δ.	Ανθυποπλοίαρχος (ο)	΄΄Ε΄΄ Γκιόκεζα(Επιστολή από 6-1-04)
42.	Μπέτσης Νικόλαος	Απόστρατος	΄΄Κ΄΄ Χρυσικόπουλου (για κίνηση ΄΄Σούλη΄΄ 1969)

[1] Οι αναφερόμενοι στον πίνακα αυτό προέρχονται:
-από τις συνεντεύξεις των καταγραμμένων στην τετάρτη στήλη του (που βρίσκονται όλες στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β της εργασίας),
-από τις επίσημες καταθέσεις της ανάκρισης Σκεμπέα,
-από τις απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο, που έθεσαν υπόψη των κρατουμένων όχι στο ΕΑΤ/ΕΣΑ αλλά από πλευράς ναυτικού, χωρίς να έχει εντοπισθεί ποιος τους το έδωσε,
-από απαντήσεις σε ερωτηματολόγιο του γράφοντος που τέθηκε υπόψη τους στα πλαίσια της εργασίας αυτής και
-από το κείμενο του Παπαδόγκωνα που δημοσιεύθηκε σε ένθετο εφημερίδας, όπως σημειώνεται στην ίδια στήλη.
Το ότι καταχωρούνται στον παρόντα πίνακα δεν σημαίνει πως όλοι ήταν ενάντιοι της δικτατορίας, ή είχαν σχέση με την οργάνωση.
Τα πρόσημα ΄΄Σ΄΄, ΄΄Κ΄΄ και ΄΄Ε΄΄ σημαίνουν αντίστοιχα ΄΄Συνέντευξη΄΄, ΄΄Κατάθεση΄΄ και ΄΄Επιστολή΄΄.

		Πλωτάρχης	
43.	Νικολόπουλος Π.	Αντιπλοίαρχος	΄΄Κ΄΄ Σταθόπουλου, ΄΄Σ΄΄ Νικολόπουλου
44.	Ντερτιλής Β.	Σημαιοφόρος	΄΄Κ΄΄ Σταθόπουλου,
45.	Ντερτιλής Ν.	Συνταγμ/ρχης ε.α.	΄΄Κ΄΄ Σταθόπουλου
46.	Νυδριώτης Γ.	Πλωτάρχης	΄΄Κ΄΄Σίδερη
47.	Παλαιολογόπουλος Παν.	Υποστράτηγος	Παπαδόγκωνας (στο Ενθετο ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑΣ 22/5/2003)
48.	Παλατιανός Γ.	Υποπλοίαρχος	΄΄Κ΄΄ Σίδερη, Μανταδάκη, Σταθόπουλου, Μάλιαρη
49.	Πανουργιάς Π.	Υποστράτηγος	΄΄Κ΄΄ Παπαθανασίου
50.	Παπαδόπουλος Σπ.	Ανθυποπλοίαρχος	΄΄Κ΄΄ Κασιμάτη Δ.
51.	Παραδέλλης- Παίζης	Αντιπλοίαρχος	΄΄Σ΄΄ Νικολόπουλου
52.	Περβαινάς Σπύρος	Υποπλοίαρχος	΄΄Κ΄΄ Θεμελίδη,Σίδερη, Μανιάτη, Σταθόπουλου
53.	Περβαινάς Σταύρος	Αντιναύαρχος ε.α.	΄΄Κ΄΄ Θεμελίδη,Σταθόπουλου,
54.	ΠετρόπουλοςΣτάθης	Απότακτος Πλωτάρχης	΄΄Κ΄΄ Μανιάτη, Μηναίου, Σίδερη, Χρυσικόπουλου,΄΄Σ΄΄ Γουλέα
55.	Πετρουλάκης Στέλιος	Σμηναγός Π.Α.	΄΄Σ΄΄ Στάππα
56.	Πλατανόπουλος Ε.	Πλωτάρχης	΄΄Κ΄΄ Μάλιαρη, Λαγάρα,Σταθόπουλου, Δεσύλλα
57.	Πτερούδης Βασίλειος	Ανθυποπλοίαρχος	΄΄Κ΄΄ Χρυσικόπουλου
58.	Σαρρής Σ.	Υποπλοίαρχος	΄΄Κ΄΄ Παλούμπης, Χρυσικόπουλου
59.	Σκουριώτης Ι.	Υποπλοίαρχος	΄΄Κ΄΄ Δεμέστιχα, Δεσύλλα, Μάλιαρη
60.	Σούλης Σπυρίδων	Πλοίαρχος ε.α.	Παπαδόγκωνας (στο Ενθετο ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑΣ 22/5/2003)
61.	Σουρής Α.	Υποπλοίαρχος	΄΄Κ΄΄ Σίδερη, Μανιάτη
62.	Σοφιανόπουλος (Σ;)	Βιομήχανος ΧΡΩΠΕΙ	΄΄Σ΄΄ Θεοφιλόπουλου
63.	Σταματελόπουλος Δ.	Συνταγμ/ρχης ε.α.	΄΄Σ΄΄ Πετρόπουλου, Γκιόκεζα και ΄΄Κ΄΄Θεμελίδη, Μανιάτη, Χρυσικόπουλου, Σίδερη.
64.	Σταματίου Β.	Ανθυποπλοίαρχος	΄΄Κ΄΄Παπαδόπουλου Π., Δεσύλλα, Δεμέστιχα, Θεμελίδη
65.	Σταυρόπουλος Δ.	Πλωτάρχης	΄΄Κ΄΄Χρυσικόπουλου, Μάλιαρη
66.	Ταβλαρίδης Σταύρος	Ανθυποπλοίαρχος	΄΄Σ΄΄ Γουλέα
67.	Ταπίνης Σ.	Απότακτος Πλωτάρχης	΄΄Κ΄΄ Σέκερη
68.	Τζανακόπουλος	Αρχικελευστής	΄΄Κ΄΄ Μπουζάκη
69.	Τζανετάκης Τζ.	Πλωτάρχης ε.α.	΄΄Κ΄΄Σέκερη
70.	Τρακάκης Γ.	Σμήναρχος	Παπαδόγκωνας (στο Ενθετο ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑΣ 22/5/2003)
71.	Τσέτης Κ.	Σημαιοφόρος	΄΄Κ΄΄Χρυσικόπουλου, Μάλιαρη
72.	Τσιγαρίδας Κ.	Ανθυποπλοίαρχος	Κ΄Γιαννακάκου,Παλούμπη,Ηλιόπουλου,Π΄΄θανασίου,Σταθόπουλου,Θεοφιλ/λου, Δεμέστιχα
73.	Τσιμινίκος Ν.	Αντιπλοίαρχος	΄΄Κ΄΄ Καραμήτσου, Σίδερη, Σταθόπουλου, Λυμπέρη, Δεσύλλα
74.	Φασιάνης	Ανθυπασπιστής	΄΄Κ΄΄ Δεμέστιχα
75.	Φιλίππου Α.	Ανθυποπλοίαρχος	΄΄Κ΄΄ Χρυσικόπουλου (για κίνηση ΄΄Σούλη΄΄ 1969)
76.	Φουσιάνης Γ.	Πλωτάρχης	΄΄Ε΄΄ Δεμέστιχα (Επιστολή 19-1-2004)
77.	Φωστιέρης Ν.	Πλωτάρχης	΄΄Ε΄΄ Δεμέστιχα (Επιστολή 19-1-2004)

Στον πίνακα Δ5 καταγράφονται στελέχη των ΕΔ, πολιτικοί και άλλοι ιδιώτες που ενώ ήταν μυημένοι/ ενημερωμένοι στην οργάνωση για το σχεδιαζόμενο Κίνημα, δεν αποκαλύφθηκαν και δεν συνελήφθησαν. Από τους αναφερόμενους μερικοί περιλαμβάνονται σε αναφορά[1] που υποβλήθηκε το 1985 από τον γράφοντα όταν υπηρετούσε ως ΓΕΝ/Β3-ΙΙ με σκοπό να διενεργηθεί ΕΔΕ (όπως προτάθηκε) για να διαπιστωθεί όλη η έκταση της οργάνωσης. Πιθανόν η συμμετοχή ορισμένων απ' αυτούς να ήταν γνωστή, αλλά γλίτωσαν επειδή σταμάτησαν οι συλλήψεις. Ήδη οι περισσότεροι αναφέρθηκαν στα σημεία, όπου καταχωρούνται στοιχεία για εκείνους που τους μύησαν. Δεν μνημονεύθηκαν στην αρχική αναφορά του γράφοντος του 1985 οι μυήσαντες τους Λ. Παληογιώργο και Δ. Μαγιάτη (τον Μαγιάτη ο Θεοφιλόπουλος που το λέει αργότερα στη συνέντευξή του). Και τούτο επειδή, εκείνοι που τους είχαν ενημερώσει για τη σχεδιαζόμενη κίνηση, είχαν αρνηθεί τότε ν' αποκαλυφθεί το όνομά τους στην παραπάνω αναφορά, άγνωστο για ποιους λόγους. Το υπόλοιπο αρχείο και οι συνεντεύξεις που πάρθηκαν στα πλαίσια αυτής της εργασίας συμπληρώνουν αρκετά κενά στον τομέα των ενημερωμένων/ μυημένων αλλά και όσων ήταν γνώστες της οργάνωσης για το κίνημα.
Σήμερα βρίσκονται εκτός Ναυτικού όλα τα στελέχη που με τον έναν ή τον άλλο τρόπο γνώριζαν για το ΄΄Κίνημα΄΄.

[1] Η αναφορά υποβλήθηκε προς ΓΕΝ/Β3 με στοιχεία ΓΕΝ/Β3 14758 27/12/85 από 19 Δεκεμβρίου 1985. Ακόμα τότε δεν είχε εντοπισθεί αρχείο για την υπόθεση της οργάνωσης για κίνημα και τα στοιχεία αυτά αποτελούσαν αντικείμενο συζητήσεων με μέλη της οργάνωσης. Ο Μ. Λογοθέτης, τάξης 1961, δεν συνελήφθη, γιατί δεν αποκαλύφθηκε το όνομά του, όπως και πολλών άλλων που περιλαμβάνονται στον πίνακα Δ5. Ο ίδιος στη συνέχεια ενημέρωσε για την υπόθεση και τον Θ. Μυστριώτη (μηχανικό τάξης 1968). Κατά τον ίδιο τρόπο και ο Κώτσης που δεν είχε επίσης συλληφθεί (αλλά το όνομα του είχε αναφερθεί στις ανακρίσεις, και ο Σκεμπέας τον πρότεινε στο πόρισμά του για τακτική ανάκριση) ενημέρωσε για την οργάνωση το μόνο αξιωματικό γιατρό, που γνωρίζουμε πως έμαθε για την κίνηση αυτή, τον Αριστείδη Γιαννόπουλο, καθώς και το μηχανικό τάξης 1960 Δ. Μπουζάνη.

Δ6γ-III.- -ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΑ-΄΄ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ΄΄

Το ναυτικό είναι μικρό σε μέγεθος, ώστε να χωρέσουν συγχρόνως περισσότερες από μία οργανώσεις στελεχών κατά της δικτατορίας. Εξ άλλου όπως είναι διαρθρωμένο με τα πλοία και τις υπηρεσίες ξηράς, αλλά κύρια με τις σχέσεις μεταξύ υπαξιωματικών και αξιωματικών, δύσκολα θα μπορούσαν να υπάρξουν μικτές οργανώσεις, που να περιλαμβάνουν στελέχη και από τις δύο κατηγορίες. Έτσι εξηγείται ότι εις μεν την οργάνωση της Δημοκρατικής Άμυνας στο ναυτικό (΄΄των υπαξιωματικών του ΄΄ΕΛΛΗ΄΄ όπως αποκλήθηκε) δεν υπήρξε αλλά και ούτε σκέφθηκε κανείς συμμετοχή αξιωματικών, ενώ το ίδιο, αλλά αντίστροφα, συνέβη και με την οργάνωση για το κίνημα του ναυτικού. Εκεί με ακόμα μεγαλύτερη δυσκολία, λαμβανομένου υπόψη ότι οι μόνες μυήσεις υπαξιωματικών που έγιναν και αποκαλύφθηκαν, ήταν για λόγους ανάγκης λόγω ιδιαίτερων γνώσεων. Η κυριότερη ήταν του Ψαριάδη στο Α/Τ. ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ που ήταν ειδικότητας ΄΄τηλεγραφητής΄΄ και εξειδικευμένος στους ασυρμάτους (επομένως χρειαζόταν για τις διαβιβάσεις μηνυμάτων). Συνελήφθη και ο Κοκλώνης (ανθυπασπιστής ηλεκτρονικός), που δεν γνώριζε τίποτα γιατί κανείς δεν του είχε μιλήσει για κίνημα. Ο ίδιος καταθέτει σε μια αξιοπρεπή ΄΄απολογία΄΄ στον ανακριτή ο οποίος τον απαλλάσσει της περαιτέρω δίωξης (όπως και τον Παπαδόπουλο της αεροπορίας) *΄΄ελλείψει αποχρωσών ενδείξεων΄΄*. Εκτός του Ψαριάδη που ήταν ενημερωμένος και εξαφανίζεται έκτοτε, έχουμε (πίνακας Δ5) και τις ενημερώσεις των Φασιάνη από το Δεμέστιχα, Τζανακόπουλο από τον Μπουζάκη και Γ.Γκίκα από το Δρίκο. Ενώ ο Γκιόκεζας στην επιστολή του γενικεύει το θέμα λέγοντας, πως τα πληρώματα λίγο πολύ γνώριζαν πως κάτι ετοιμάζεται, αφού στα καρέ των πλοίων γίνονταν συχνές συσκέψεις και κόσμος πηγαινοερχόταν.

Η επισήμανση για τον Ψαριάδη (αλλά και την υποψία πώς αυτός ΄΄πρόδωσε΄΄ την ημερομηνία οργάνωσης) προέρχεται εκτός των άλλων και από επιστολή του υποναυάρχου ε.α. και οργανωμένου στο Κίνημα Μιλτιάδη Παπαθανασίου. Στην επιστολή σημειώνει ο επιστολογράφος πως ο Καμαρινέας κυβερνήτης του Α/Τ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ μετά τις συλλήψεις, διηγιόταν στον ύπαρχό του Πατεράκη και ο τελευταίος στον Παπαθανασίου ότι «*...ο Ψαριάδης πήγαινε επί μέρες στο γραφείο του ταξίαρχου Μιχ. Παρασκευά Ιωαννίδη (όχι του γνωστού δικτάτορα) που ήταν διευθυντής του γραφείου του Γ.Παπαδόπουλου και ζητούσε επιμόνως να τον συναντήσει...το Σάββατο 19 Μαΐου επικαλέσθηκε ζήτημα ζωής ή θανάτου, οπότε αναγκάσθηκαν να τον ακούσουν...*». Για τον ίδιο ΄΄αρχικελευστή τηλεγραφητή΄΄ κάνει λόγο στον χαιρετισμό του στις 23 Μαίου 2002 επί του Θ/Κ ΑΒΕΡΩΦ και ο αντιπλοίαρχος ε.α. Ι.Σταθόπουλος[1] με την ιδιότητα του τ. Υφυπουργού Εθνικής Άμυνας και στελέχους της οργάνωσης, επισημαίνοντας σε άτυχη μάλλον έκφραση πως *«...το ότι έγινε γνωστό στους δικτάτορες μία ή δύο μέρες προ της εκδηλώσεως, οφείλεται το πιθανότερο σε προδοσία κατωτέρου προσωπικού...»*

Το φαινόμενο όμως της μη μείξης κατηγοριών στρατιωτικών σε αντιχουντικές οργανώσεις, δεν απαντάται μόνον στο ναυτικό. Και οι ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ δεν περιλαμβάνουν υπαξιωματικούς, εκεί όμως αρκετοί είναι του στρατεύματος, δηλαδή προέρχονται εξ υπαξιωματικών ή από τον Ζέρβα. Δεν παρατηρείται το ίδιο στις μικτές οργανώσεις εκτός των ΕΔ, όπου έχουμε και συμμετοχή αποστράτων. Εκεί δεν ισχύουν οι διακρίσεις και οι διαχωριστικές γραμμές.

Δεν σκέφτηκε κανείς να αρνηθεί συμμετοχή στην οργάνωση του Οπρόπουλου, όπου έχουμε μικτή σύνθεση με αξιωματικούς της σχολής ευελπίδων και του Ζέρβα. Το ίδιο και στο ΑΚΕ των Παπαγεωργόπουλου, Κουτσογιάννη, Παπαδονικολάκη όπου δεν αποκλείσθηκε ο Δέας επειδή ήταν υπαξιωματικός. Επίσης στην οργάνωση ΑΑΑ του Μήνη. Το ΑΚΕ ήταν από ένα σημείο και μετά τμήμα του ΠΑΚ, ενώ ο Μήνης δεν στεγανοποίησε την οργάνωσή του μόνον με στρατιωτικούς.

Αντίθετα, στην οργάνωση του κινήματος του ναυτικού όχι μόνον δεν συμμετέχουν υπαξιωματικοί, αλλά ούτε και αξιωματικοί εξ υπαξιωματικών, πλην ενός (του Δ. Κασιμάτη). Ενώ οι πολίτες που εμπλέκονται στην υπόθεση είναι περιπτώσεις ιδιάζουσας σημασίας. Οι μεν είναι πολιτικά πρόσωπα, που σταδιακά ενημερώθηκαν διότι οι στρατιωτικοί χρειάζονταν πολιτική κάλυψη και αφ' ετέρου η δυναμική των αλληλο-ενημερώσεων και της έκτασης που πήρε η υπόθεση αυτή, έβαλε και μεγάλο αριθμό ιδιωτών, χωρίς να έχουν καμία απολύτως δουλειά στην υπόθεση. Όλος αυτός ο κόσμος που ενημερώθηκε, οργανώθηκε, πληροφορήθηκε για την προετοιμαζόμενη κίνηση, δεν θα έπαιζε κανένα ρόλο στην εκτέλεση του Κινήματος. Αξιωματικοί εξ υπαξιωματικών και υπαξιωματικοί (πλην ελαχίστων που προαναφέρθηκαν) ούτε καν ενημερώνονται, όπως γίνεται μαζικά με αξιωματικούς προέλευσης ΣΝΔ. Η συμμετοχή του Κασιμάτη, επιβεβαιώνει τον κανόνα. Και δεν ευσταθεί η άποψη, πως ενημερώνονταν ή οργανώνονταν μόνον οι τελείως απαραίτητοι. Αντίθετα ήταν αρκετοί οι μη απαραίτητοι, που έλαβαν γνώση και συμμετείχαν στην οργάνωση. Ο λόγος είναι ακριβώς αυτή η νοοτροπία, που εκπορεύεται από τις διαχωριστικές γραμμές των κατηγοριών αυτών των στελεχών, ειδικά στο ναυτικό.[2]

---

[1] Ο χαιρετισμός του Σταθόπουλου δημοσιεύεται στην Ναυτική Επιθεώρηση ΙΟΥΛ -ΑΥΓ 2002, σ. 338. Η επιστολή του Παπαθανασίου για τον Ψαριάδη δημοσιεύεται με τίτλο *Πως Προδόθηκε το Κίνημα του Ναυτικού,* ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, 5-7-2003 στη σ.55

[2] Βλέπε σχετική ανάλυση στο κεφάλαιο Α15 περί διακρίσεων και Β28 στην κοινωνιολογική ανάλυση αλλά και παράρτημα Β-Ι στις συνεντεύξεις ΚΑΣΙΜΑΤΗ και ΡΑΓΚΑΒΑ.

Εάν ήθελε κανείς να επεκτείνει την κριτική στο θέμα αυτό (της συμμετοχής μόνον αξιωματικών ΣΝΔ) θα μπορούσε να εξετάσει το γιατί οι αντιχουντικοί του ναυτικού δεν σκέφθηκαν και άλλους τρόπους αντίστασης πλην του κινήματος. Στους οποίους τρόπους πολύ πιο χρήσιμοι και αποδοτικοί θα ήταν οι υπαξιωματικοί και οι λοιπές κατηγορίες αξιωματικών. Και τούτο λόγω της νοοτροπίας που καλλιεργεί η ΣΝΔ στους αυριανούς αξιωματικούς στον τομέα της δεοντολογίας. Αυτό δεν σημαίνει πως δίστασε ο Βασιλικόπουλος να γυρίζει τους κινηματογράφους και να κολλάει αυτοκόλλητα με συνθήματα στα καθίσματα, ή να κολυμπάει ώρες για να γράψει συνθήματα στις εξέδρες στην παραλία. Εκείνος όμως ήταν ήδη απόστρατος, η οργάνωσή του ήταν μικτή, είχε ήδη ζήσει και σε περιβάλλον έμπειρων αριστερών κ.λ.π.

Δεν συναντάμε στη δικογραφία του ΄΄κινήματος΄΄ τίποτα για προκηρύξεις, τρυκ, κροτίδες, πανό, συνθήματα, και όλες αυτές τις μορφές αντίστασης, που είχαν αποδειχτεί ως οι μόνες εφαρμοζόμενες στην πράξη. Η απάντηση πως ένα Κίνημα είναι πολύ σοβαρή υπόθεση για να το διακινδυνεύσουν με τέτοιου είδους αντίσταση είναι εκείνη που θα προβληθεί, αλλά αυτή ακριβώς η λογική είναι που δέχεται την κριτική. Οι ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ αδρανοποιήθηκαν περιμένοντας τη σοβαρή εκδήλωση της αντίστασης που ποτέ δεν ήρθε. Και ήταν τέτοιας έκτασης η αδρανοποίηση που εκνεύρισε μέλη τους[1], ώστε να αποφασίσουν να δράσουν μόνοι τους.

Ο Μήνης, ο Μουστακλής, ο Βασιλικόπουλος δεν ησυχάζουν σε όλη τη διάρκεια της επταετίας, ούτε μετά από κάθε σύλληψή τους ή διάλυση της οργάνωσής τους.

Οι συλλήψεις των μελών της οργάνωσης του κινήματος στο ναυτικό ήρθαν προς το τέλος της επταετίας. Δεν υπήρξε διάστημα μετά την αμνηστία και την απόλυσή τους, για επαναδραστηριοποίηση. Τα γεγονότα ήρθαν το ένα μετά το άλλο και η μεταπολίτευση ακολούθησε γρήγορα. Εάν εξαιρέσουμε πάλι την ομάδα του Α/Τ ΒΕΛΟΣ που δρούσε στο εξωτερικό πλέον με δηλώσεις, εμφανίσεις σε συνεντεύξεις, κ.λ.π. οι υπόλοιποι συλληφθέντες δεν εμφανίζονται αλλά και ούτε θα προλάβαιναν. Οι επιπτώσεις από τις αποτάξεις, το επαγγελματικό πρόβλημα, κρατούν τόσο διάστημα ώστε, σύντομα έρχεται το Κυπριακό και η μεταπολίτευση.

Το ΄΄Κίνημα΄΄ δεν πραγματοποιήθηκε στην τελική του μορφή όπως το σχεδίαζαν. Οι λόγοι έχουν αναλυθεί και αρκετή επικριτική τάση παρατηρείται προς αυτήν την κατεύθυνση. Οι επικρίσεις οφείλονται στην εξέλιξη που είχαν πολλοί από τους συλληφθέντες και επανελθόντες σε ενέργεια, σε σύγκριση με τους υπολοίπους συναδέλφους τους μεταπολιτευτικά. Το πολεμικό ναυτικό διοικήθηκε για περισσότερα από είκοσι χρόνια από στελέχη της οργάνωσης αυτής. Ο τελευταίος αρχηγός που προερχόταν από το Κίνημα ήταν ο Στάγκας (αλλά και ο Παληογιώργος που ακολούθησε τον Στάγκα ως Α/ΓΕΝ, ήταν ενήμερος στην οργάνωση) ενώ παράλληλα ο Λυμπέρης διοικούσε το ΓΕΕΘΑ.

Όλα αυτά τα χρόνια το Κίνημα αντιμετωπίσθηκε όχι πάντα καλοπροαίρετα, αλλά και με προσπάθειες να βαφτιστεί οπωσδήποτε ΄΄βασιλικό΄΄. Έγινε σχετική συζήτηση για κείμενο του συγγραφέα καθηγητή Θ.Διαμαντοπούλου. [2] Όπου είναι σαφής η τάση του να χρεώσει ως βασιλόφρονες τους περισσότερους της οργάνωσης, που τους θέλει ως εκ τούτου να κινούνται μετά την αποτυχία του κινήματος της 13ης Δεκεμβρίου 1967. Επίσης τους πιστώνει με μόνο στόχο την επιθυμία τους να σώσουν την τιμή των ΕΔ, που χρεώθηκαν τη δικτατορία. Στο κείμενο αυτό του Διαμαντόπουλου απάντησαν άμεσα 41 τέως αξιωματικοί μέλη της οργάνωσης με επιστολή /δήλωση, που δημοσιεύθηκε τις πρώτες ημέρες του Ιανουαρίου 2002.[3] Αλλά και ο Βερέμης σημειώνει σε βιβλίο του [4]πως *«..τον Μάιο του 1973 μια ομάδα αξιωματικών του ναυτικού πιστών στο βασιλιά, οργάνωσαν πραξικόπημα για την ανατροπή του Παπαδόπουλου...».* Οι βασιλόφρονες όμως που ήταν οργανωμένοι στην υπόθεση αυτή, δεν ήταν ούτε πλειοψηφία αλλά ούτε και ΄΄πιστοί στο βασιλιά΄΄. Ο Παπαθανασίου, επίτιμος υποναύαρχος και στην αρχική και ηγετική ομάδα της οργάνωσης από την πιο παλαιά τάξη του 1949 των συλληφθέντων (εκτός του Κονοφάου που είναι τάξης 1943) απαντώντας με γράμμα του, [5] σε σχετικό ερώτημα περί βασιλοφρόνων χωρίζει τους βασιλόφρονες της οργάνωσης σε δύο κατηγορίες. *«..τους εκ πεποιθήσεως και εκείνους τους πιο μετριοπαθείς non troppo fanatiko με μια πιο έντονη νομιμοφροσύνη στο θεσμό δηλαδή, πέραν της νομιμοφροσύνης που σε όλους επέβαλε ο όρκος μας..»* Ο Παπαθανασίου στην πρώτη κατηγορία των εκ πεποιθήσεως βασιλοφρόνων εντάσσει τους Τρουπάκη, Παπαδόγκωνα, Καραμήτσο, Τριανταφυλλίδη, Κολιγιάννη, Σέκερη, Παναγιωταρέα, Δεμέστιχα, Ηλιόπουλο και Γιαννακάκο ενώ στους πιο μετριοπαθείς τους Μάλιαρη, Γκιόκεζα, Θεοχάρη, Γκίνη, Σταθόπουλο, Δρίκο, Μανουσόπουλο, Παπαδόπουλο, Δημητρακόπουλο και Ζαρόκωστα. Ως βασιλόφρονα επίσης αναφέρει και τον επιλεγέντα ως αρχηγό για το σχεδιαζόμενο κίνημα πλοίαρχο τότε Σ.Κονοφάο *«..ο οποίος σήμερα δηλώνει ότι δεν είναι...».* Είναι γεγονός πως για τους αναφερόμενους της δεύτερης κατηγορίας, ο γράφων δεν έτυχε να ακούσει πως υπήρξαν τα χρόνια εκείνα τοποθετημένοι ως βασιλόφρονες, έστω και μετριοπαθείς. Διαπιστώνεται πως από τους εξήντα τρεις συλληφθέντες, οι είκοσι σημειώνονται με τον ένα ή άλλον τρόπο

---

[1] Βλέπε συνέντευξη Βασιλικόπουλου (παράρτημα Β-Ι) όπου αναφέρει τον δικό του εκνευρισμό και του Μουστακλή για την αδρανοποίηση. Ακόμα και του Βάρσου του οποίου την αυτοκτονία δεν αποσυνδέει από αυτήν την αδρανοποίηση.

[2] Βλέπε τόμο ΙΣΤ, ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 2002 σ.σ. 277 - 278.

[3] Βλ. π.χ. ΝΕΑ και ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ 4/1/2002, ΝΕΑ 5-6 Ιανουαρίου 2002 και τεύχος 533, Ναυτική Επιθεώρηση Ιανουαρίου- Φεβρουαρίου 2002 σ.19, όπου δημοσιεύεται η επιστολή των διαμαρτυρομένων αξιωματικών ε.α. της οργάνωσης του κινήματος και η απάντηση του Διαμαντόπουλου.

[4] ΒΕΡΕΜΗΣ *Ο Στρατός στην Ελληνική Πολιτική,* ο.π. σ. 264

[5] Βλέπε παράρτημα Β-ΙΙΙ επιστολή του Παπαθανασίου από 16-2-04

ως βασιλόφρονες. Από τους ίδιους μάλιστα που περιλαμβάνει ως βασιλόφρονες ο Παπαθανασίου, υπέγραψαν την επιστολή διαμαρτυρίας, οι Κονοφάος, Δρίκος, Μάλιαρης, Γκιόκεζας, Σέκερης, Δεμέστιχας, Ζαρόκωστας, Καραμήτσος,Παναγιωταρέας, ΜανουσόπουλοςΠαπαδόπουλος, Γιαννακάκος, Ηλιόπουλος και Γκίνης. Αρνούμενοι, εκτός των φανερών απορριπτέων χαρακτηρισμών και εκτιμήσεων του καθηγητή Διαμαντοπούλου, και την ΄΄βάφτιση΄΄ της κίνησης ως *«...υπόθεση συντεχνιακού χαρακτήρα βασιλικής αποχρώσεως...»*. Διαφαίνεται πως θα την υπέγραφαν όλοι οι της οργάνωσης, αλλά μάλλον δεν τους βρήκαν.
Επομένως η οργάνωση περιλάμβανε βασιλόφρονες κατά το ένα τρίτο περίπου των συλληφθέντων, αλλά τα κίνητρά τους δεν μπορεί να αποδοθούν σ' αυτήν την ΄΄ιδιότητα΄΄. Το ερώτημα που μπορεί να τεθεί είναι το εξής: ΄΄Οι ίδιοι που φέρονται ως βασιλόφρονες, θα έπαιρναν μέρος σε μια αντιδικτατορική οργάνωση, εάν ο Κωνσταντίνος εξακολουθούσε να βρίσκεται στην Ελλάδα ως βασιλιάς και στήριζε ως εκ τούτου το καθεστώς;΄΄ Πεποίθηση του γράφοντος είναι πως οι περισσότεροι από τους ίδιους θα βρίσκονταν και τότε οργανωμένοι κατά της δικτατορίας. Αρκετοί όμως είναι που ισχυρίζονται πως, η 13η Δεκέμβρη του 1967 μετέτρεψε βασιλόφρονες που υποστήριζαν τη χούντα σε αντιστασιακούς και έκτοτε δραστηριοποιήθηκαν εναντίον της.[1]
Επανερχόμενοι στην κριτική για την οργάνωση /σχεδίαση του κινήματος, διαπιστώνουμε πως ακόμα και στελέχη προερχόμενα από αυτό, κρίνουν με ένταση την όλη εξέλιξή του. Το κίνημα δεν εκδηλώθηκε (πλην της έκρηξης του Α/Τ ΒΕΛΟΣ) αφού συνέλαβαν τους συντελεστές του. Εξεταστέο είναι το γιατί δεν συνελήφθησαν όλοι οι της οργάνωσης. Το τελευταίο, μόνον με εικασίες μπορεί να προσεγγισθεί. Ένας σοβαρός λόγος θα ήταν ο μεγάλος αριθμός των προς σύλληψη. Το ναυτικό τουλάχιστον θα είχε μεγάλη ζημία, που δεν μπορούσε να την αντέξει. Η απήχηση για το καθεστώς επίσης θα ήταν ακόμα πιο επώδυνη. Ίσως να έπαιξε ρόλο και η παρουσιαζόμενη από το Νικολόπουλο, ως παρέμβαση των πιστών στην ΄΄επανάσταση΄΄ στελεχών του ναυτικού. Σίγουρα, το εάν θα συνεχιστούν ή όχι οι συλλήψεις, δεν ήταν θέμα του εάν γνώριζαν ή όχι τους συμμετέχοντες, αλλά του τι θα κέρδιζε στη μία και στην άλλη περίπτωση το στρατιωτικό καθεστώς. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός πως δεν πάρθηκε κανενός είδους μέτρο εναντίον εκείνων, που γνώριζαν πως συμμετείχαν. Υπήρξε επιλογή στις συλλήψεις, δεδομένου ότι προτιμήθηκαν οι κυβερνήτες, ύπαρχοι και Α΄ μηχανικοί και αφέθηκαν οι μικρότερου βαθμού από τα επιτελεία των πλοίων εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων όπως ο Μπουζάκης, Ηλιόπουλος Γιαννακάκος και Τουρβάς. Οι περισσότερες συλλήψεις έγιναν τις τρεις πρώτες ημέρες από 23 Μαΐου 1973, σε δεύτερη φάση περί τις 16 Ιουνίου και των πολιτών/ πολιτικών τις πρώτες ημέρες του Ιουλίου. Οι περισσότεροι κρατήθηκαν μέχρι την αμνηστία και απολύθηκαν στις 21 αλλά και μέχρι 27 Αυγούστου 1973. Αρκετοί (δέκα έξη) απολύθηκαν πρώτοι στις 24 Ιουλίου, με πιθανότερο κριτήριο το βαθμό συμμετοχής και ενοχής που προκύπτει από την ανάκριση και τις προτάσεις του ΑΠΑΕΣΑ Ραφαηλάκη.
Ο γράφων τάσσεται με την άποψη, πως οι αρμόδιοι των ανακρίσεων δεν είχαν ενδιαφέρον από τη συνέχιση της κράτησης. Με τις απολύσεις επεδίωξαν να αντιμετωπίσουν και την κατακραυγή και τις εντυπώσεις από το Α/Τ ΒΕΛΟΣ. Η αμνηστία που χορηγήθηκε, έστρεψε την προσοχή του κόσμου και των ΜΜΕ στους πολιτικούς κρατούμενους, που έβγαιναν απ' τις φυλακές και τους τόπους εξορίας. Αλλά και η απόλυση μερικών πριν τους άλλους, προσθέτει στην κατεύθυνση της διάσπασης της ομάδας των συλληφθέντων και τη μείωση του ηθικού κύρους των υπολοίπων. Δεν υπάρχει τίποτε το μυστήριο στις ενδιάμεσες απολύσεις.
Απασχόλησε την έρευνα και το φαινόμενο της ευκολίας με την οποία κατέθεταν οι ανακρινόμενοι, και μάλιστα ονομάζοντας τους υπολοίπους της οργάνωσης. Το θέμα αποτέλεσε και αντικείμενο σχολίων και στις συνεντεύξεις. [2]
Λίγο πριν σκοτωθεί ο Παναγούλης είχαν αρχίσει οι εφημερίδες να ασχολούνται με τα αρχεία της ΕΣΑ και να αναμειγνύουν και το ζήτημα αυτό των καταθέσεων των συλληφθέντων του ναυτικού. Δύο είναι οι άξονες πάνω στους οποίους μπορεί να εξετασθεί το φαινόμενο. Η μία άποψη πως οι συλληφθέντες μίλησαν υπό την τρομοκρατία και τα βασανιστήρια. Η άλλη πως οι αποκαλύψεις υπήρξαν συνέπεια συζήτησης, που είχε προηγηθεί και σύμφωνα με την οποία εάν συλληφθούν, να πουν όσο γίνεται περισσότερα. Ώστε, με την έκταση που θα εμφανιστεί της οργάνωσης, και οι συλλήψεις να σταματήσουν, και οι συνέπειες να είναι οδυνηρότερες για το καθεστώς και να μην υφίσταται λόγος βασανισμών κ.λ.π. Απόφαση καθολική ή τέτοια που να πάρει τη μορφή συγκεκριμένης στάσης σε περίπτωση συλλήψεων, δεν υπήρξε ούτε μπορούσε να υπάρξει. Δεν αποφασίζει κανείς σε οργάνωση άνω των εκατό μελών για το τι θα κάνουν εάν συλληφθούν. Μπορεί να βάζουν κάποιο χρονικό όριο μέσα στο οποίο δεν θα πουν τίποτε, ώστε να προστατέψουν τους μη συλληφθέντες και να προλάβουν να κρυφτούν. Μια καθολική απόφαση όμως, σημαίνει ενίσχυση της όποιας απαισιόδοξης τάσης. Αλλά συζήτηση έγινε και είναι βέβαιο πως κυκλοφόρησε ως άποψη και μετά τις πρώτες

[1] Βλέπε παράρτημα Β-Ι συνεντεύξεις Σκουριώτη, Πετρόπουλου, Λυμπέρη αλλά και όλων των υπολοίπων όπου απαντούν για το θέμα των βασιλοφρόνων του ναυτικού και ενίοτε με ιδιαίτερη αναφορά στους οργανωμένους για κίνημα στο ναυτικό. Πρέπει να διευκρινιστεί, πως δεν στήριξαν τη δικτατορία όλοι οι βασιλόφρονες του ναυτικού μέχρι την 13η, που στο σύνολό τους σχεδόν στράφηκαν εκείνη την ημέρα εναντίον της. Αρκετοί από όσους είχαν συμμετάσχει και στο κίνημα του Κωνσταντίνου στις 13-12-67, ήταν και προηγουμένως ενάντιοι της χούντας.
[2] Βλ.συνεντεύξεις στο παράρτημα Β. Το θέμα αυτό συζητήθηκε και παρουσιάζεται στη διατριβή. Οι απόψεις αναλύονται και φαίνονται και στην παρούσα προσέγγιση, και στις παρατιθέμενες στο σύνολό τους συνεντεύξεις. Όπως π/χ. του Αλεξάκη, και του Λύτρα που αναφέρονται με ένταση στο ζήτημα αυτό.

συλλήψεις. Αυτό δεν ελέχθη στους αεροπόρους, ούτε στου στρατού, και έτσι εξηγείται η αγριότητα της ανάκρισής τους, ανεξάρτητα από το εάν θα συμφωνούσαν ή όχι. Τα βασανιστήρια θα ήταν σε καθολική βάση, εάν δεν είχε μεσολαβήσει και η δραματική επίπτωσή τους στον Μουστακλή. Ο άγριος βασανισμός και οι συνέπειες πάνω του, γλίτωσαν τους υπόλοιπους από επέκταση των βασανισμών.

Από τις καταθέσεις προκύπτει, πως υπήρξαν και ανακριθέντες, που δεν προέβησαν σε αποκάλυψη όλων όσων γνώριζαν. Και όχι μόνον εκείνοι που δεν ήταν τόσο προχωρημένοι σε δραστηριότητες, ώστε να γνωρίζουν περισσότερα, αλλά και άλλοι που γνώριζαν και δεν μίλησαν. Ήταν καθαρή επιλογή τους, όπως ήταν και επιλογή όσων μίλησαν, διότι πείσθηκαν πως δεν ωφελούσε σε τίποτε η απόκρυψη γνωστών στοιχείων, ενώ αντίθετα θα ωφελούσε η επέκταση της αποκάλυψης. Παρατηρείται στις καταθέσεις και το φαινόμενο της καθολικής άρνησης συμμετοχής στην οργάνωση, της αποκήρυξής της όπως και των στόχων της, της αλλαγής γνώμης, ακόμα και δηλώσεις πως δεν πρόκειται να αναμιχθούν πλέον κ.λ.π. Δεν σταματά στα σημεία αυτά η έρευνα. Είναι φαινόμενα που χρειάζονται άλλου είδους ανάλυση κατά περίπτωση και με ειδικές γνώσεις, που δεν διατίθενται. Με ευαισθησία όμως στέκεται κανείς στην επιλογή του τρόπου αντίδρασης στις ανακρίσεις με βασανιστήρια ή του τρόμου, που προκαλεί η αναμονή τους.

Δεν είναι δείγμα μόνον κουλτούρας και γενναιότητας το φαινόμενο των ανθρώπων που βασανίσθηκαν και δεν μίλησαν, όχι μόνον στη δικτατορία αλλά και νωρίτερα και στη χώρα μας και σε πολλές άλλες περιπτώσεις. Οι ιδεολογικές συγκρούσεις, όπως ο εμφύλιος και η μετεμφυλιακή κατάσταση που επικράτησε στη χώρα μας, καλλιέργησαν μια άλλη λογική για την αντοχή στα βασανιστήρια και στο τι είναι εκείνος που μίλησε και τι εκείνος που άντεξε. Ειδικά στους κομμουνιστές όπου η αποκάλυψη σήμαινε και θάνατο μερικές φορές για τους άλλους, ενώ για τους ίδιους διασυρμό και εξουδετέρωση ηθική, κοινωνική κ.λ.π. Σίγουρα αυτός που άντεξε τους βασανισμούς, θαυμάζεται και αναγνωρίζεται. Καταχωρεί η Αγγελική Σωτήρη[1] σε κείμενό της άποψη, που καλύπτει το θέμα, γιατί βασανίσθηκε, δε μίλησε και ξέρει.

Αλλά και εκείνος που δεν άντεξε στα βασανιστήρια, δεν στιγματίζεται παρά από κύκλους, που προσδοκούν όφελος από τον στιγματισμό.

Στην περίπτωση της καθολικής σχεδόν εμφάνισης του φαινομένου με τις αποκαλύψεις στις καταθέσεις των συλληφθέντων του ναυτικού, έχουμε κάτι διαφορετικό. Ήθελαν να μιλήσουν και μίλησαν γιατί κάτι τέτοιο είχαν συζητήσει.[2] Δεν θεώρησαν ούτε εξήγησαν τις αποκαλύψεις ως υποχώρηση στην πίεση. Ο Παπαδόγκωνας δεν διστάζει να παραδώσει και πίνακες με χωρισμένους σε οργανωμένους, μυημένους κ.λ.π. Έτσι δηλώνει στην κατάθεση του. Αυτό δεν σημαίνει πως προδίδει. Το φαινόμενο δεν το κρύβουν. Δεν διεκδικούν δάφνες άλλου είδους. Δεν είναι κομμουνιστές που προσπαθούν να κρύψουν παράνομο μηχανισμό και η αποκάλυψη του θα σημάνει θάνατο για τους υπόλοιπους. Αντίθετα πιστεύουν πως πιο πολλές αποκαλύψεις θα σημάνουν και μεγαλύτερο κακό στο καθεστώς. Όπως και έγινε. Ήταν απόφαση τακτικής και σαν τέτοια απέδωσε. Μειώνοντας και τις επιπτώσεις από βασανισμούς κ.λ.π. Κανείς δεν αποκάλεσε (ούτε πρόκειται να αποκαλέσει) τους αξιωματικούς της οργάνωσης αυτής προδότες ή χαφιέδες. Η έκταση της αποκάλυψης ήταν που σταμάτησε τις συλλήψεις, που πρόσθεσε στην καταρράκωση του καθεστώτος, που προβλημάτισε τους συμμάχους του. Ο γράφων πιστεύει πως αυτοί ήταν οι λόγοι που ώθησαν να μιλήσουν οι συλληφθέντες. Χωρίς αυτό να σημαίνει πως έλειψε η τρομοκρατία της ΕΣΑ και οι βασανισμοί αρκετών.

---

[1] Πρόκειται για αδημοσίευτο κείμενο με τίτλο *΄΄Στα Κρατητήρια της Γενικής Ασφάλειας στην Οδό Μεσογείων΄΄,* Αθήνα, 3 Νοεμβρίου 2002 όπου μεταξύ άλλων αναφέρει*: «...τα βασανιστήρια είναι μια ειδική μοναχική κατάσταση. Βρίσκονται πέρα κι έξω από την φυσιολογική σκέψη και την ανθρώπινη λογική. Πολύ συχνά τα βασανιστήρια δεν έχουν σαν στόχο την απόσπαση πληροφοριών, αλλά την ψυχική εξόντωση, το λεγόμενο ηθικό ΄΄σπάσιμο΄΄ του αγωνιστή. Δύσκολο είναι να χωρέσει στο ανθρώπινο μυαλό κάτι τέτοιο σήμερα, ειδικά όταν οι περιβάλλουσες συνθήκες είναι αυτές της λεγόμενης δημοκρατικής ομαλότητας...»* Η Σωτήρη είχε συλληφθεί με άλλα στελέχη και μέλη του ΚΚΕ, της ΚΝΕ και της ΑΝΤΙ/ΕΦΕΕ το Φεβρουάριο του 1974. Βλέπε ημερήσιες εφημερίδες ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ, ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΚΟΣΜΟ-ΑΚΡΟΠΟΛΗ 20/2/1974 αλλά και ΝΕΑ-ΒΡΑΔΥΝΗ 11-30/11/1975 με πρακτικά της δίκης των βασανιστών αστυνομικών της ασφάλειας Αθηνών στο μικτό Κακουργιοδικείο Χαλκίδας την ίδια περίοδο. Η Σωτήρη βασανίσθηκε και δεν μίλησε.

[2] Βλέπε παράρτημα Β-Ι συνεντεύξεις Δημητριάδη, Θεοφιλόπουλου και Λυμπέρη και παράρτημα Β-ΙΙΙ επιστολή Παπαθανασίου, που θυμούνται τέτοια συζήτηση, ενώ ο Δεμέστιχας όχι.

Δ6γ-IV.-ΑΙΤΙΑ ΩΦΕΛΙΜΗΣ ΄΄ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ΄΄ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ -ΑΠΟΨΕΙΣ- ΣΧΟΛΙΑ ΤΡΙΑΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ

Ως λόγους της μερικής αποτυχίας του σχεδίου για κίνημα (και θα δούμε το μέρος της επιτυχίας του, διότι υπήρξε τέτοιο και είναι σημαντικό) θεωρούμε τους εξής:

- Τη μακρόχρονη περίοδο, που οι ίδιοι εμφανίζουν ως διάρκεια της λειτουργίας της ομάδας, που πρωτοξεκίνησε το 1968 και κατ' άλλους το 1967 και λειτούργησε αυξανόμενη μέχρι το 1973. Στο διάστημα αυτό μία σχεδίαση για ενεργοποίηση με τα ταχέα σκάφη υπό διοικητή ΣΤΑΣ τον πλοίαρχο Σούλη το 1969, δεν εκδηλώθηκε και οδήγησε στην πειθαρχική δίωξη και αποστρατεία του ίδιου (και πιθανότατα και του αρχηγού του Στόλου Μόραλη). Η ομάδα αδρανοποιείται μετά απ' αυτό, ουσιαστικά μέχρι τα μέσα του 1972. Η συγκεκριμένη σχεδίαση έχει κάπως ξεκαθαρίσει τι περιλάμβανε[1] αλλά σε κάθε περίπτωση έμεινε στα σχέδια.
- Την έλλειψη αρχηγού με αποφασιστική εξουσία και αρμοδιότητες, όπως και στην περίπτωση του κινήματος της 13ης Δεκεμβρίου 1967. Αντ' αυτού υπήρξε η ομάδα των συμμαθητών της τάξης 1952 που περιλάμβανε τους πιο αρχαίους και από τους οποίους ξεκίνησε και η οργάνωση[2]. Η επιλογή αρχηγού εκτός των εν ενεργεία, δεν υπήρξε επιτυχής. Αφού απέτυχαν δύο προσπάθειες, ο Κονοφάος δραστηριοποιείται μετά την ολοκλήρωση της οργανωτικής δομής και μικρό διάστημα πριν την αποκάλυψη. Στη σχεδίαση έπαιξε σημαντικό ρόλο, αλλά μόνο στις τελευταίες συσκέψεις μέσα στον τελευταίο μήνα. Είναι ενδεικτικό πως ο Κονοφάος εμφανίζεται με δυναμικό τρόπο, από τότε που δέχεται να συμπράξει, αλλά τάσσεται τελικά υπέρ της αναβολής και όχι υπέρ της εκδήλωσης του κινήματος. Προκαλεί μάλιστα απορία αυτή η έλλειψη αποφασιστικότητας από μέρους του. Ο ίδιος στις 13 Δεκέμβρη του 1967 δραστηριοποιείται στο ΑΝ δυναμικά και κρατάει για ώρες ολόκληρο το ναυτικό, υπό τον δικό του αποκλειστικά έλεγχο. Την αδιαμφισβήτητη εξουσία του άσκησε επί χρόνια ως Α/ΓΕΝ μετά την μεταπολίτευση. Δεν εμφανίσθηκαν αρχηγοί με τόση κυριαρχία της θέσης και των αρμοδιοτήτων τους τις τελευταίες δεκαετίες τουλάχιστον. Ο Κονοφάος όμως στην οργάνωση του κινήματος δεν παίζει τον πρώτο ρόλο. Μόνον μία εξήγηση μπορεί να δοθεί για τον διαφορετικό τρόπο με τον οποίο εμφανίζεται ο ίδιος να δρα στις 13 Δεκέμβρη του 1967 και τον Μάιο του 1973. Το 1967 έχει αρχηγό στην κίνηση, που είναι ο βασιλιάς. Ο Κονοφάος είναι βασιλόφρων. Το 1973 δεν υπάρχει βασιλιάς, δεν έχει αρχηγό και κάλυψη. Έχει απλά επιλεγεί και μάλιστα από νεωτέρους του αξιωματικούς. Πρόσθετα είναι εκτός ναυτικού και (κατά τον Μανιάτη) λειτουργούσε διαφορετικά παρά εν ενεργεία. Δεν είναι εξ άλλου λαϊκός στρατός το ναυτικό, για να θεωρηθεί αυτή η επιλογή από τα μέλη της οργάνωσης ως αυξημένης ισχύος και κύρους. Οι παράνομες οργανώσεις στις ΕΔ έχουν καθετοποιημένη δομή και δε διοικούνται από τους νεώτερους κατά βαθμό, ανεξάρτητα εάν οι τελευταίοι ομαδοποιούμενοι μπορούν να ασκούν πιέσεις (όπως π.χ. οι λοχαγοί και ταγματάρχες οπαδοί της ΄΄επανάστασης΄΄). Σε όλες τις περιπτώσεις αντιχουντικών οργανώσεων στις ΕΔ αναλαμβάνει ο αρχαιότερος για αρχηγός. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί η οργάνωση των αριστερών και ΕΑΜογενών οργανώσεων των στρατιωτικών στη Μέση Ανατολή, που κατευθύνονται από επιτροπές και στην ουσία καθοδηγούνται από στρατεύσιμο (τον Σαλά) που έχει όμως την πείρα και τη ΄΄σφραγίδα΄΄ του στελέχους του ΚΚΕ. Εκεί όμως οι έννοιες έχουν άλλη διάσταση και βαρύτητα απ' ότι μεταπολεμικά και στην επταετία.
- Την βιαστική απόφαση (με ΄΄ανακούφιση΄΄ ορισμένων) για αναβολή της εκδήλωσης του κινήματος. Ο Παππάς γραπτά[3] και δημόσια δηλώνει πολλά χρόνια μετά, πως θεωρεί ως ΄΄*συντηρητική* ...

---

[1] Βλέπε συνέντευξη ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗ 23/1/02, καθώς και ΘΕΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ από 29-6-02, Επιστολή ΘΕΟΧΑΡΗ από 4 Νοεμβρίου 1989 και ΄΄επαναληπτική κατάθεση΄΄ του ίδιου στην ανάκριση Σκεμπέα στις 21/6/1973. Επίσης βλ.,άρθρο ΝΙΚΟΥ ΠΑΠΠΑ *Αξιωματικοί του Πολεμικού Ναυτικού και Δικτατορία- Χρονολόγιο,* στο ένθετο ΙΣΤΟΡΙΚΑ στην ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ 22 Μαΐου 2003 σ.11, όπου αναφέρει πως *«...το καθεστώς πληροφορείται για επαφές του Π.Γαρουφαλιά με τον αρχηγό του Στόλου Γ.Μόραλη και αποφασίζει την αποστράτευση του τελευταίου...»*. Επίσης βλέπε άρθρο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΔΟΓΓΟΝΑ, Αντιδικτατορικός Αγώνας στο Πολεμικό Ναυτικό, στο ίδιο ως άνω ένθετο στη σ.13, όπου ο συγγραφέας αναφέρει για το ίδιο θέμα πως «*...με πρωτοβουλία του Νίκου Παππά..συνάντηση με Π.Γαρουφαλιά, του οποίου ο Παππάς είχε χρηματίσει υπασπιστής, όταν ήταν Υπουργός Εθνικής Άμυνας. Ο Γαρουφαλιάς με τη σειρά του ενημέρωσε τον τότε αρχηγό του Στόλου υποναύαρχο Γ.Μόραλη που ήταν πατριώτης του... η επαφή διέρρευσε ίσως λόγω παρακολουθήσεως του Γαρουφαλιά...με αποτέλεσμα να ζητηθούν εξηγήσεις από τον δεύτερο {*τον Μόραλη*} και να ακολουθήσει η αποστρατεία του....»*.Πρβλ επίσης με Ι. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ *Το Κίνημα του Ναυτικού, Μάϊος 1973, Προσωπική Μαρτυρία*, Παπαζήση, Αθήνα 2003, σ.207. Το συμπέρασμα είναι πως στην οργάνωση που ξεκίνησε αρχές του 1968 προστίθενται και άλλοι ή και γίνεται γνωστή και σε άλλους, που είτε δεν ανακατεύονται (Γαρουφαλιάς), είτε υφίστανται κάποιες συνέπειες (Μόραλης και Σούλης). Ο πίνακας Δ5 που περιλαμβάνει τους μη γνωστούς για τις σχέσεις τους με την οργάνωση του κινήματος του ναυτικού, αυξάνει έτσι με την πάροδο της έρευνας

[2] Αρχαιότεροι ήταν οι Αργυρίου, Τουπάκης, Κουσουρής καί από τους μηχανικούς ο Παπαθανασίου αλλά η τάξη του 1952 συγκέντρωνε τους Μάλλιαρη, Γκιόκεζα, Παπαδόγγωνα, Παπά και από τους μηχανικούς Σέκερη και Παναγιωταρέα. Και αυτούς εννοούν όταν λένε πως έφτασε η τάξη τους για κυβερνήτες στα αντιτορπιλικά, επομένως έπρεπε τότε να γίνει η αποφασιστική κίνηση.

[3] ΠΑΠΑΣ ό.π. στο ένθετο της ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑΣ όπου σημειώνει στο ίδιο άρθρο του «*...δυστυχώς επικράτησε η συντηρητική άποψη και παρά τις πιέσεις ορισμένων Υπάρχων να αποπλεύσουν πλοία, κανένα δεν απέπλευσε, ενώ αργά το βράδυ, ελήφθη η μοιραία απόφαση αναβολής του κινήματος με τη συνθηματική λέξη ΄΄Σοφοκλής΄΄....»*

μοιραία΄΄ την απόφαση για αναβολή του κινήματος. Δεν επρόκειτο για ΄΄αναβολή΄΄, αλλά για διάλυση ουσιαστικά της οργάνωσης με τα (θετικά και αρνητικά) αποτελέσματα που εξετάζουμε.

- Τη μεγάλη εξάπλωση της οργάνωσης, που επέδρασε αρνητικά στη συνοχή, στην ιδεολογική ταυτότητα, στη στερεή –άκαμπτη- μονολιθική απόφαση και θέληση για δράση και επιτυχία. Τα φαινόμενα αλλαγής διάθεσης, προθέσεων, θέλησης για συνέχιση συμμετοχής στην οργάνωση κ.λ.π. δεν θα υπήρχαν εάν η οργάνωση λειτουργούσε με σφιχτή και αποφασιστική διοίκηση και στόχους. Όσο η έρευνα συνεχίζεται, διαπιστώνεται πως και άλλοι αξιωματικοί όλων των όπλων αλλά και πολίτες γνωρίζουν, είναι οργανωμένοι, μυημένοι, ενημερωμένοι στο ΄΄Κίνημα΄΄. Από τις καταθέσεις των συλληφθέντων στην ανάκριση, τις συνεντεύξεις με μέλη της οργάνωσης, αλλά και δημοσιεύματα μεταπολιτευτικά πρωτεργατών της οργάνωσης, προκύπτουν και άλλοι συμμετέχοντες, που δε συνελήφθησαν.
- Την έλλειψη ομοιογενούς ιδεολογικής ταυτότητας και καθαρού, συγκεκριμένου στόχου. Τα μέλη της οργάνωσης δεν συνδέονται με ισχυρό υπόβαθρο ιδεών, που θα έδινε και συγκεκριμένο στόχο και σκοπό.[1] Η ανατροπή της χούντας και η ανάληψη της κυβέρνησης (γιατί την εξουσία δεν την έχασε έτσι και αλλιώς η κυρίαρχη τάξη) από εθνικόφρονα προσωπικότητα, και η επαναφορά του βασιλιά για κάποιους, ενώ όχι για –λίγους- άλλους, δεν είναι στόχος ολοκληρωμένος που να πείθει, να συνεγείρει σε παράνομη δραστηριότητα, ανεξάρτητα κινδύνων και προσπάθειας. Δεν είναι στόχος περιχαρακωμένος ιδεολογικά έτσι, ώστε να οραματίζονται για την πατρίδα τους οι συνωμότες ένα μέλλον απαλλαγμένο από τις στρεβλώσεις και τις αδυναμίες του παρελθόντος. Αντίθετα η έκφραση/ στόχος *΄΄αποκατάσταση της συνταγματικής τάξης΄΄* φέρνει στη μνήμη την προδικτατορική, όχι ιδανική κατάσταση. Τέτοια που δεν αξίζει να κινδυνεύσει κανείς μόνο γι' αυτήν.[2] Εξ ου και οι δυσκολίες, οι αντιρρήσεις, οι γκρίνιες, οι διαφωνίες. Οι βασιλόφρονες που και στην περίπτωση αυτής της οργάνωσης υπήρχαν και λειτουργούσαν και με αυτήν την ιδιότητα αλλά όχι ως ομάδα, δεν βρέθηκαν (ούτε ήταν δυνατόν να βρεθούν) σε τόσο ισχυρή και φωτισμένη θέση ώστε, να κυριαρχήσουν και να εμφυσήσουν άλλη αποφασιστικότητα και εξέλιξη στην οργάνωση. Η οργάνωση δεν κυριαρχείται από τους βασιλόφρονες αξιωματικούς, όπως από πολλούς ερμηνεύτηκε. Είναι γνωστοί και δεν το κρύβουν οι δεμένοι με τη βασιλική οικογένεια (παλατιανοί) αλλά και οι οπαδοί της αναγκαιότητας του θεσμού (βασιλόφρονες) που συμμετείχαν. Δεν την σφράγισαν με αυτές τις ιδιότητες. Το εξετάσαμε παραπάνω. Είναι κυρίως οι Γιαννακάκος, Ηλιόπουλος, Παπαδόγκωνας, Καραμήτσος, Τριανταφυλλίδης, Παναγιωταρέας…. Προκύπτει από τις ΄΄απολογίες΄΄ στα συμβούλια που τους απέταξαν και από τις καταθέσεις τους στον Σκεμπέα. Εκείνο που έδενε τους αξιωματικούς στην οργάνωση, ήταν η επιθυμία να φύγει η χούντα. Για πολλούς και διάφορους λόγους ίσως για τον καθένα, αλλά αυτά τους έδεναν. Όπως και το γεγονός πως η χούντα ήταν κάτι ξένο για το ναυτικό από την προετοιμασία του πραξικοπήματος ακόμα. Ο Πετρόπουλος διαμαρτύρεται γιατί οι γνωστοί του από το στρατό δεν είχαν πει τίποτα σε κανέναν στο ναυτικό. Αισθάνεται προσβολή γι' αυτό και δεν το κρύβει. Ο Νικολόπουλος ακουμπάει το ίδιο ακριβώς ζήτημα. Δεν του αρκούσε να υπηρετεί τους σκοπούς της ΄΄επανάστασης΄΄, τον έθιγε που δεν υπήρχε κανείς στην προεργασία της από το ναυτικό. Το ΄΄πνεύμα Σώματος΄΄ έχει άλλη διάσταση και εφαρμογή στον υποστηρικτή της ΄΄επανάστασης΄΄ και άλλη στον πολέμιό της.
- Τη μη τήρηση κανόνων συνωμοτικότητας. Οφειλόμενη στην έλλειψη πείρας. Στην αδιαφορία ίσως, λόγω της υπερβολικής εμπιστοσύνης στη δύναμη των όπλων που ήλεγχαν.[3] Στην εμπιστοσύνη στους συναδέλφους τους. Πίνακας /οργανόγραμμα με κατανομή πενήντα επτά (57) μυημένων μελών της οργάνωσης κατά υπηρεσίες και με τα τηλέφωνά τους βρέθηκε στο υλικό της ανάκρισης.[4] Επίσης οι όρκοι, οι συσκέψεις στα πλοία. Μιλούν για το ΄΄κίνημα΄΄ τα στελέχη της οργάνωσης, έστω συγκαλυμμένα αλλά μπροστά σε άλλους αξιωματικούς που δεν γνωρίζουν γι' αυτό.[5] Ήταν κοινό

---

[1] Βλ.Λυμπέρης συνέντευξη παράρτημα Β-Ι όπου ο ναύαρχος ε.α δηλώνει «.. *Εγώ δεν πιστεύω…, ότι όλοι όσοι πήγαμε στο κίνημα, πιστεύαμε στον αυτό βαθμό, στην ουσία της δημοκρατίας, που είναι η λαϊκή κυριαρχία. Και στην ευπρέπεια, την ισοτιμία, τη δικαιοσύνη, την κοινωνική δικαιοσύνη που επιβάλει η δημοκρατία. Διότι πολλοί άνθρωποι από εμάς ξεχάσαμε στην συνέχεια την ουσία της δημοκρατίας. Δεν εξασφαλίσαμε την ισότιμη μεταχείριση, δεν εξασφαλίσαμε τις ίσες ευκαιρίες, δεν εξασφαλίσαμε την από- ομαδοποίηση των πραγμάτων, σαν αρχή, σαν πράξη. Οι ίδιες αρρώστιες. Δυστυχώς. Και εδώ είναι λάθος το οποίο έγινε. Ένα λάθος…»*

[2] Βλ. σχόλια Μανιάτη από 15-2-2005. Διαφωνεί με την επισήμανση. «*...δε νομίζω ότι είναι μικρός στόχος η επαναφορά της Συνταγματικής Τάξης. Εκτρός αυτού εάν ετίθεντο και άλλοι στόχοι, τότε το κίνημα θα έπαιρνε τη μορφή συνέχισης ίδιας κατάστασης με άλλες δικαιολογίες...»*

[3] Βλέπε ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΕΥΣΤ. Συνέντευξη 13-6-02 «*Θα τους γαμήσουμε στους μόλους»* έλεγε ο Κολιγιάννης στον Πετρόπουλο όταν ο τελευταίος τον προειδοποίησε δύο μήνες τουλάχιστον πριν εξουδετερώσουν την οργάνωση, πως η ΚΥΠ γνώριζε σχεδόν τα πάντα. Εννοώντας προφανώς πως με τη μεγάλη ισχύ των πλοίων, δεν θα τολμούσε κανείς να πλησιάσει την οργάνωση από την πλευρά του στρατού ή όποιου άλλου ΄΄τολμούσε΄΄ να επιτεθεί. Είναι γεγονός πως η δύναμη θα υπήρχε από τη στιγμή που θα ήλεγχαν τα πλοία. Βλέπε ΠΑΤΣΙΛΙΑ ΔΗΜ. Συνέντευξη 26-5-02 στο σημείο που περιγράφει την συμπεριφορά του κυβερνήτη του Ροζάκη στις 14 Δεκέμβρη 1967 μέσα στο ναύσταθμο μέχρι να παραδοθεί με το πλοίο του.

[4] Βλέπε το οργανόγραμμα αυτό ως Έγγραφο Νο 12 στο Παράρτημα Α.

[5] Βλέπε ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ ΝΙΚΟΥ Συνέντευξη 27-5-02 όπου ο Παππάς απευθύνεται στον αξιωματικό που είναι παρέα και συμμαθητής του Παπαχρήστου και του μιλάει αδιαφορώντας για την παρουσία του τελευταίου.

μυστικό, ειδικά λίγο πριν τις συλλήψεις αφού, «*…στις αρχές του 1973 είχαν αρχίσει να κυκλοφορούν φήμες…*», όπως λέει ο Παπαχρήστου. Ενώ λέει και ο Κιοσσές πως «*…Το συζητούσαν στις καφετέριες, στα μπαρ…*» και ο Γκιόκεζας «*…. Μπορεί τα επιτελεία και τα πληρώματα των πλοίων να μη γνώριζαν τις λεπτομέρειες και τι ακριβώς προέβλεπαν τα σχέδια, αλλά όλοι λίγο-πολύ γνώριζαν πολύ καλά τι ετοιμαζόταν…*»[1]

Ό,τι προηγήθηκε της εξάρθρωσης στα χρόνια που λειτούργησε η οργάνωση, οι συλλήψεις των μελών της, η δράση του Α/Τ ΒΕΛΟΣ, είχαν τη θετική πλευρά αυτού που έκτοτε αποκλήθηκε ΄΄Κίνημα του Ναυτικού΄΄. Η αποκάλυψη και εξάρθρωση της οργάνωσης δεν μείωσε αυτήν την προσφορά. Δεν θα ασχοληθούμε με το τι θα γινόταν, εάν το σχέδιο προχωρούσε σε υλοποίηση. Οι επιπτώσεις από την αποκάλυψη της οργάνωσης και την ΄΄ανταρσία΄΄ του Α/Τ ΒΕΛΟΣ εκτιμώνται ως εξής:

- Ο κόσμος της αντιχουντικής πλευράς, οι οπαδοί της δημοκρατίας και του κοινοβουλευτισμού, οι αντιστασιακοί, οι φυλακισμένοι, εξόριστοι και εκτοπισμένοι του Απριλιανού καθεστώτος, ανέπνευσαν και αυξήθηκαν οι ελπίδες τους για συντομότερη επάνοδο σε ομαλό πολιτικό βίο.
- Μειώθηκε το σθένος των οπαδών και υποστηρικτών της δικτατορίας. Δεν αισθάνονταν και τόσο σίγουροι για τη διάρκεια και τη δύναμη της ΄΄επανάστασης΄΄.
- Αφαιρέθηκε το επιχείρημα πως μόνον κομμουνιστές και αριστεροί αντιστέκονταν στη χούντα. Αυτοί που είχαν οργανωθεί στο ΄΄Κίνημα΄΄ δεν μπορούσαν να ονομαστούν κατά την προσφιλή συνήθεια κομμουνιστές ή συνοδοιπόροι, ή πως επηρεάζονταν από τους εχθρούς της ΄΄επανάστασης΄΄. Ήταν αξιωματικοί, εθνικόφρονες και μάλιστα πολλοί.
- Η κίνηση δεν ήταν οπερετική. Το Α/Τ ΒΕΛΟΣ σύντριψε αυτήν την αρχική τοποθέτηση της κυβέρνησης για τη σχεδιαζόμενη αντίδραση του στόλου.
- Προβληματίσθηκαν οι ΄΄καθαρόαιμοι επαναστάτες΄΄ και οπαδοί της 21ης Απριλίου. Τέσσερις μήνες μετά την αμνηστία του Ιουλίου του 1973 έρχεται η ανατροπή του Παπαδόπουλου από τον Ιωαννίδη. Βοηθούμενο από εκείνους τους υποστηρικτές της χούντας που ήθελαν την επάνοδο στις αρχικές διακηρύξεις και όχι την μετατροπή σε ΄΄καθεστώς΄΄.[2]
- Αποδείχθηκε πως οι ΕΔ και ιδιαίτερα το ΠΝ δεν ήταν ούτε θα ήταν ποτέ στο πλευρό της δικτατορίας στο σύνολό τους. Οι οπαδοί του καθεστώτος ήταν περιορισμένοι στο όπλο αυτό. Το ότι το σύνολο σχεδόν των υπηρετούντων κυβερνητών στα πλοία ήταν μυημένοι ή γνώριζαν για την οργάνωση, δεν οφειλόταν μόνον, όπως γράφεται, στο ότι επελέγησαν από τον αξιωματικό των τοποθετήσεων, που ήταν μέλος της οργάνωσης. Θα υπηρετούσαν σε πλοία έτσι και αλλιώς.
- Στην οργάνωση είχαν μυηθεί και αξιωματικοί που είχαν τη φήμη οπαδών της ΄΄επανάστασης΄΄ και στην αρχή της επταετίας είχαν πιστέψει στις διακηρύξεις της. Τους συναντάμε σποραδικά στις συνεντεύξεις.
- Καλλιεργήθηκε σε όλη τη διάρκεια σχεδόν της δικτατορίας το αντιχουντικό κλίμα στους κύκλους των μελών της οργάνωσης, αν όχι γενικότερα στο ναυτικό.
- Η υπόθεση αυτή αποτέλεσε ένα θετικό σταθμό στην ιστορία του όπλου. Διδάσκει ανάλογα τα στελέχη του καθώς και των λοιπών ΕΔ. Δεν είναι παράδειγμα προς αποφυγήν, και δίνει αφορμή για προβληματισμούς.
- Μειώθηκε η εμπιστοσύνη του ΝΑΤΟ και των άλλων συμμάχων, που στήριζαν το καθεστώς των Αθηνών. Οι κύκλοι των ΗΠΑ που ωφελούνταν από τη δικτατορία, κατάλαβαν για ένα πρόσθετο λόγο πως η δύναμη της χούντας δεν στηριζόταν σε όλες οι ΕΔ αλλά σε τμήμα τους. Η Ν/Α πτέρυγα του ΝΑΤΟ δεν είχε την αδιαπέραστη συνοχή, όπως την ήθελαν και την φαντάζονταν. Σύντομα και με τα γεγονότα του Πολυτεχνείου θα πάψει να στηρίζεται ο Παπαδόπουλος, και θα αφεθεί άλλος στη θέση του να ρυθμίζει το ΄΄επαναστατικό΄΄ καθεστώς.
- Η Βασιλεία δεν επανήλθε ως θεσμός στην Ελλάδα. Η οικογένεια από τη Βόρεια Ευρώπη, που ασκούσε για αρκετές γενεές τα καθήκοντα και απολάμβανε τα αγαθά της εξουσίας πέρα από τα θεσμικά όρια του ανώτατου άρχοντα του βασιλιά, λυμαινόμενη και την οικονομία του τόπου, παρέμεινε εκτός της χώρας. Απολαμβάνοντας πλούτο υπέρμετρο της δήθεν προσφοράς της στην Ελλάδα. Η συγκυρία έφερε την ομάδα των στελεχών του στρατού που υπήρξαν παιδιά του ΙΔΕΑ, να παίζουν ρόλο στην εξάλειψη της βασιλείας από τη χώρα. Η οργάνωση για κίνημα στο ναυτικό που ήταν μια άλλη ομάδα στελεχών των ΕΔ με συμμετοχή και βασιλοφρόνων, έδωσαν την αφορμή για να ξεκινήσουν οι διαδικασίες, που με δύο δημοψηφίσματα (ένα της χούντας και ένα μεταπολιτευτικά) αποδέσμευσαν τη χώρα από τη βασιλεία.

[1] ΒΛ. συνέντευξη Κιοσσέ παράρτημα Β-Ι και επιστολή Γκιόκεζα Παράρτημα Β-ΙΙΙ

[2] Βλέπε ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ Συνέντευξη 24-9-02 για τους λόγους που και αυτός συμμετείχε στην ανατροπή του Παπαδόπουλου. Επίσης συνεντεύξεις των Πετρόπουλου, Κιοσσέ και Μενενάκου για το ρόλο του Σταματελόπουλου και των δικών του ανθρώπων στο στράτευμα.

- Οι επιπτώσεις από τον αντίκτυπο του ΄΄κινήματος΄΄ που εξαρθρώθηκε και το εγχείρημα του Α/Τ ΒΕΛΟΣ, είναι θετικές, αφού αποκατέστησαν σε ένα βαθμό την εμπιστοσύνη του κόσμου στις ΕΔ, έμαθαν τα νεώτερα στελέχη πως δεν είναι αποστολή τους και καθήκον η τυφλή υποταγή αλλά η συνειδητή πειθαρχία, σε εντολές που αποβλέπουν στο καλό και όχι στο κακό του τόπου. Το δικαίωμα άρνησης και αντίστασης στην παράνομη διαταγή, άρχισε να θεωρείται αυτοδίκαιο μέχρι να αποκτήσει μεταπολιτευτικά συνταγματική κάλυψη και να αποτελέσει σε κάποιο βαθμό αντικείμενο παιδείας στο στράτευμα.

Προσεγγίζοντας την υπόθεση αυτή μέσα από τις συνεντεύξεις, μπορούμε να δούμε με τι τρόπο μέλη της οργάνωσης αλλά και άλλοι αξιωματικοί και των τριών όπλων διάφορης ιδεολογικής τοποθετήσεως την κρίνουν σήμερα, περιγράφοντας παράλληλα και την δική τους συμμετοχή.

Ο ΑΛΕΞΑΚΗΣ [1](μέλος της οργάνωσης, λοχαγός τότε, τάξεως 1959) αφηγείται πώς τον μύησε ο Μουστακλής και ο Περίδης, που τον διαβεβαίωσε πως κανείς δε θα μάθει για τη συμμετοχή του. Αποστολή του ήταν να προετοιμάσει τα πράγματα στη ΣΥΡΟ και να περιμένει την ομάδα (αποτελούμενη από Μουστακλή, Φέτση, Κονοφάο) «*…που θα έρθουν με το πλοίο της γραμμής, και δεν χρειάζεται να σε ξέρουν οι άλλοι, αφού σε ξέρει ο Μουστακλής… θα κινούμαστε με το λόχο…»* Προετοιμάσθηκε ο Αλεξάκης είχε υπόψη του συναδέλφους που τους εμπιστευόταν «*… πολλούς αξιωματικούς που δεν τους είχα πει ποτέ περί τίνος πρόκειται, αλλά ήξερα πού θα χτυπήσω και ήσαν πολλοί δημοκρατικοί αξιωματικοί…».* Δεν γνώριζε ο Αλεξάκης κανέναν από την οργάνωση εκτός του Περίδη και του Μουστακλή, και οι δύο ήταν του στρατού ξηράς. Ούτε μίλησε σε κανέναν συνάδελφό του, είχε όμως απόλυτη εμπιστοσύνη σε μερικούς, οι οποίοι ήταν δημοκρατικοί και αντιχουντικοί και με τους οποίους αντάλλασσε απόψεις. Είχαν προσωπικό στη διάθεσή τους, διοικούσαν λόχους, όπως και ο ίδιος *«…διακόσια – διακόσια πενήντα άτομα και με υπάκουαν με τον τρόπο μου, έτσι είχαν και ορισμένοι από αυτούς…..».* Επομένως ο Αλεξάκης με την άφιξη του αρχηγού του κινήματος και των υπολοίπων ή και νωρίτερα, θα προέβαινε σε κατάλυση των αρχών και του στρατού, που υπήρχε στη ΣΥΡΟ. Όταν αρχίζουν οι συλλήψεις, μαθαίνοντας και για τον Μουστακλή περιμένει τη σειρά του «*…Αφού πιάσανε το Μουστακλή, αφού ο Μουστακλής θα ερχόταν στη Σύρο, και τίποτα να μην είχα, λογικό ήταν να πήγαιναν στον Αλεξάκη…..».* Τον απασχολεί γιατί συνελήφθη μετά από είκοσι ημέρες και όχι στην αρχή όπως άλλοι. Ξέρει πως ο μόνος που γνωρίζει γι' αυτόν είναι ο Μουστακλής και τον ξέρει καλά ώστε, να είναι ήσυχος πως δεν θα μιλήσει. «*…δεν ήξερα κανέναν από το κίνημα…. Εκτός από το Μουστακλή δεν γνώριζα κανένα. Ήξερα ότι θα γίνει το κίνημα του ναυτικού και μου είπε ο Περίδης τότε ΄΄δεν θα πω το όνομά σου…το όνομά σου δεν πρόκειται να πω πουθενά΄΄.* Τον συλλαμβάνουν όμως με την άφιξή του στον Πειραιά, αφού νωρίτερα ζητώντας άδεια του την χορηγούν λέγοντάς του πως «*…θα έρθει μαζί σου και ο υποδιοικητής Γιαννόπουλος Νικήτας διότι την άλλη μέρα πρέπει να πάτε και στην ΑΣΔΕΝ μαζί για κάποιο υπηρεσιακό θέμα*». Προφανώς γνώριζε ο διοικητής του πως θα συλληφθεί και τον στέλνει συνοδεία στον Πειραιά όπου πράγματι «*…. έρχονται με βάζουν στη μέση, και κατεβαίνει ο Μάριος ο Μπουρδάκος, ο διοικητής της ΕΣΑ Πειραιώς … συμμαθητής μου στη Σχολή…..»* Τον παραδίδει στο ΕΑΤ/ΕΣΑ στον υπολοχαγό Βασίλειο Πολύζο που είχε βάρδια. Τον ταλαιπώρησαν τον Αλεξάκη στην ΕΣΑ, του δίνουν όπως σε όλους κόλες χαρτί να γράψει ότι ξέρει, τις επιστρέφει *«… Τις σκίσανε και μου είπαν ΄΄γράψε΄΄….όλοι οι ναυτικοί τις γράφανε τις απολογίες τους χειρόγραφα, εγώ δεν το έγραψα. Μετά το εξαήμερο με πήγαν στο Χατζηζήση….».* Η τακτική που ακολουθούσαν οι ανακριτές του ΕΑΤ/ΕΣΑ ήταν δοκιμασμένη, απέδιδε, αφού εκτός των άμεσων βασανιστηρίων στους κρατούμενους, εφάρμοζαν και διάφορα άλλα χρησιμοποιώντας τους συγγενείς τους. Δεν έλεγε κανείς στη γυναίκα του Αλεξάκη που είναι «*… έμαθε από τη Ντόϊτσε Βέλλε ότι είμαι στο ΕΑΤ – ΕΣΑ….της είπαν ΄΄αύριο ελάτε να τον δείτε΄΄ και ύστερα από ένα μήνα, δεν ξέρω πόσο, μου είπαν ΄΄ζυρίσου, έλα κάνε – ράνε΄΄ στα καλά καθούμενα και μετά μου λένε ΄΄τώρα πας να δεις τη γυναίκα σου, Δε μιλάς τίποτα, δεν θα αναφέρεις τίποτα, θα τη δεις τρία λεπτά και θα φύγεις….».* Απολύεται με την αμνηστία και πηγαίνοντας να παραδώσει το λόχο του «*…είχανε βγάλει τους εφέδρους αξιωματικούς και τους φαντάρους όλους και με γιουχάιζαν και με βρίζανε σαν τον Ιουδαίο….. Από τα παράθυρα, οοοο, να με φωνάζουν…..».* Τον Αλεξάκη τιμωρούν με τετράμηνη αργία αλλά δεν τον αποτάσσουν. Ρωτάει αργότερα τον Περίδη τι συνέβη και τον έπιασαν, αφού εκείνος του είχε υποσχεθεί, πως κανείς δε θα μάθει γι' αυτόν. Ο Περίδης του εξηγεί πως αναγκάσθηκε να πει το όνομά του μετά πιέσεις από τους συναδέλφους του κινήματος. Έτσι μαθεύτηκε αποκαλύπτοντας και το όνομά του στη λογική που επικράτησε, «*πέστε τα όλα, δεν κρύβουμε τίποτα»,* που ο ίδιος όμως δε γνώριζε. Διατηρεί πικρία ο Αλεξάκης για την αποκάλυψη του ονόματός του στην ΕΣΑ. Όπως επικρίνει και τον Παπαδόγκωνα, διότι βουλευτής και υπουργός αργότερα έχει στο πολιτικό του γραφείο τον Μπουρδάκο, τον συμμαθητή του που τον συνέλαβε στην προβλήτα του Πειραιά ερχόμενο από τη Σύρο.

Δεν γνωρίζουμε περισσότερα για την περίπτωση ώστε, να ερμηνεύσουμε το πώς ένα στέλεχος της οργάνωσης του κινήματος και δη από τους πρωτεργάτες, αντιμετωπίζει με τον τρόπο αυτό ένα άλλο στέλεχος του στρατού, που είχε εκείνον το ρόλο επί επταετίας. Είναι όμως γνωστές οι ιδεολογικοπολιτικές θέσεις του Παπαδόγκωνα. Από οικογένεια βασιλοφρόνων και με συγκεκριμένη δράση στη δεκαετία του 1940, από την

[1]Βλ. συνέντευξη Αλεξάκη Παράρτημα Β-ΙΙ

περιοχή της Λακωνίας όπως και ο Μπουρδάκος, δεν έχει λόγους φαίνεται, να μη συνεργαστούν με αυτού του είδους τη σχέση (διευθυντής του γραφείου του).
Όσο για την αποκάλυψη του ονόματός του ο Αλεξάκης δεν κατανοεί, γιατί μίλησαν οι του ναυτικού και δεν μίλησε ο Μουστακλής. Το Μουστακλή τον σακάτεψαν ακριβώς γιατί δεν μιλούσε και μάλιστα τους έβριζε.
Μαζί με το Μουστακλή συλλαμβάνεται και ένας άλλος αξιωματικός ο **ΒΑΡΔΑΝΗΣ**, που κατά τον Αλεξάκη προοριζόταν για την ομάδα ελέγχου της Σύρου. Η σχέση του με την οργάνωση περιορίζεται εκ των πραγμάτων στο Σπύρο Μουστακλή που του προτείνει «*…τη Σύρο εσύ την ξέρεις. Την ξέρω κι εγώ. Αν γίνει τίποτα είσαι διαθέσιμος; ....»* και συμφωνεί. Η ενημέρωση του Βαρδάνη από το Μουστακλή θα πρέπει να ήταν συζητημένη και με τον Περίδη, που από πλευράς των ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ είχε αναλάβει να ενισχύσει την οργάνωση με στελέχη του στρατού για τις ανάγκες της σχεδίασης. Τότε ο Βαρδάνης γνωρίζει και το Ζησιμόπουλο, το νεαρό σημαιοφόρο και γείτονα του Μουστακλή με τον οποίο «*…συζητάμε για το ναυτικό ότι, το ναυτικό έχει κόσμο που είναι ενάντια στη χούντα ...»* Δεν ερμηνεύεται αυτό ως επαφή του Μουστακλή και Βαρδάνη με το Κίνημα. Ο σημαιοφόρος Ζησιμόπουλος είναι μεν ενημερωμένος από τον Παπά, υπηρετεί στο ΒΕΛΟΣ, αλλά η ηλικία του δεν είναι τέτοια, που να χρησιμοποιηθεί για τέτοιους ρόλους. Τουλάχιστον με τη λογική που ισχύει στις ΕΔ όπου, οι δύο πρώτοι βαθμοί των αξιωματικών (και πιο πολύ ο πρώτος του σημαιοφόρου/ ανθυπολοχαγού/ ανθυποσμηναγού), δεν θεωρούνται ως ώριμοι για άλλους ρόλους, εκτός της άμεσης δράσης. Οι απόψεις από τη συνέντευξη του Βαρδάνη προσεγγίζουν το πολιτικό στοιχείο, και έχει σημασία ο τρόπος με τον οποίο βλέπει το Κίνημα και κύρια το πώς το αναλύει και πώς θέλει να αντιμετωπίζεται «*… Το κίνημα του ναυτικού να παραμείνει έτσι, λίγο μύθος. Γιατί χρειάζεται ο μύθος. Δεν θεωρώ ότι απέτυχε...».* Όσο για την αποτυχία του τελικού μέρους της σχεδίασης, την αποδίδει σε δύο παράγοντες. Στο ρόλο που οι εμπλακέντες πολιτικοί και κύρια ο Αβέρωφ μπορεί να έπαιξαν, και στην πολυπλοκότητα των ιδεολογικών θέσεων των στελεχών της οργάνωσης.[1] Η ερμηνεία που δίνει για την έλλειψη συνωμοτικότητας είναι ενδιαφέρουσα και τούτο γιατί είναι αξιωματικός του στρατού και πρόσθετα διαθέτει πολιτικό αισθητήριο και ανάλογη εμπειρία. Η προσέγγιση του Βαρδάνη στην υπόθεση του ΄΄κινήματος΄΄ είναι ενισχυτική των θετικών στοιχείων των στρατιωτικών. Η άποψή του είναι, πως το στέλεχος των ΕΔ δεν τηρεί κανόνες συνωμοτικότητας, διότι η εκπαίδευσή του και ο τρόπος ζωής του δεν προσφέρονται «*…Έχει μια στάση, λιτή στάση. Τη συνωμοσία τη θεωρεί, ότι δεν είναι ιδιαίτερα ηθική...»* Θεωρεί πως είναι λίγοι οι συνωμότες αξιωματικοί και αυτοί είναι καθαρά ιδεολόγοι. Είτε κομμουνιστές είναι και ακολουθούν τους κανόνες του κόμματος,[2] είτε ακροδεξιοί με στόχο να καταλάβουν την εξουσία. Τέτοιοι όμως υπάρχουν πολύ λίγοι. Η μεγάλη πλειοψηφία των αξιωματικών στην αρχή ενδιαφέρονται μόνο για την καριέρα τους. Είναι προφανές εδώ πως ο Βαρδάνης θέλει να δικαιολογήσει τη χαλαρότητα στην οργάνωση του κινήματος. Μια άλλη διάσταση δίνει και στο γιατί αποκαλύπτουν στην ανάκριση τα στελέχη του κινήματος. «*... Σκέπτονται την καριέρα τους και είναι και αυτό που σου λέω, ότι έχουν μάθει να λένε την αλήθεια...».* Προσθέτει, πως και ο ιδεολογικός εξοπλισμός παίζει ρόλο. «*...πρέπει να έχεις και ένα ιδεολογικό έρμα το οποίο να είναι ισχυρό και να σε κρατάει..»* Δεν θεωρεί όμως τη σχέση με την πίστη στο θεσμό της βασιλείας ή τη σχέση με το παλάτι ικανό δεσμό που να τον δυναμώσει και να αποφασίσει να μη μιλήσει. *«... Δε νομίζω ότι η τοποθέτηση στο βασιλικό σκέπαστρο είναι ιδεολογικό έρμα που μπορεί να κρατάει τον άλλο να βασανίζεται...».*
Στο ερώτημα εάν γνώριζε για ΄΄απόφαση΄΄ να μιλήσουν όλοι και να αποκαλύψουν ό,τι γνώριζαν απαντάει αρνητικά. Δεν είχε κυκλοφορήσει σε όλους αυτή η σχεδόν ΄΄απόφαση΄΄. Έτσι βρέθηκαν απροετοίμαστοι και βασανίσθηκαν πολύ περισσότερο αυτοί που δεν το ήξεραν. Όχι πως δεν ταλαιπωρήθηκαν και οι υπόλοιποι. Προκύπτει πως ήταν κανόνας για το ΕΑΤ/ΕΣΑ, να ασκούν τρομοκρατία σε οποιονδήποτε έμπαινε στο χώρο αυτό ως κρατούμενος και να προχωρούν μέχρι κάποιο βαθμό και σε σωματικά και ψυχολογικά βασανιστήρια.
Ο Βαρδάνης στη συνέντευξη ξεχνάει, πως είναι προέλευσης του στρατού ξηράς. Οι θέσεις του είναι θέσεις δίπλα στους συλληφθέντες του ναυτικού. Δεν θέλει να θίξει κανείς την όποια αρνητική πλευρά μπορεί να προκύψει για την όλη οργάνωση. Ο ίδιος βασανίσθηκε, αλλά δικαιολογεί όσους μίλησαν. Δεν εκφράζεται με πικρία. Εντοπίζει αιτίες και λόγους της αποτυχίας της τελικής φάσης και την αποδίδει περισσότερο στους στόχους των πολιτικών προϊσταμένων, παρά στις δομικές παραμέτρους (αρχηγός, στόχοι, ιδεολογία, συνωμοτικότητα, αποφασιστικότητα κ.ο.κ.). Δε συμφωνεί ο γράφων με τον Βαρδάνη στο σημείο αυτό, αλλά δε γίνεται να μη σημειωθεί η προχωρημένη πολιτική ωριμότητα, η ικανότητα ανάλυσης, η συντροφικότητα που δείχνει για τους άλλους συλληφθέντες της οργάνωσης.
Παράλληλα με την εξάρθρωση της οργάνωσης του ναυτικού έχει συλληφθεί και ο **ΒΑΣΙΛΙΚΟΠΟΥΛΟΣ** (με την ομάδα Σαβούρα, την οργάνωση ΕΑΝ όπου φέρεται ενταγμένος). Δεν είναι μυημένος και έτσι μη γνωρίζοντας ακριβώς περί τίνος πρόκειται αντιδρά στην ανάκριση «*Μη με μπερδεύετε με προδότες. Διότι*

[1] Βλ.παράρτημα Β-ΙΙ όπου ο Βαρδάνης λέει για τους λόγους αποτυχίας: «*…Τότε είναι η εποχή που παίζονται χοντρά παιχνίδια. Ο Αβέρωφ είναι ο άνθρωπος που ονομάζουν ΄΄γεφυροποιό΄΄, ο οποίος συνδιαλέγεται και με τη χούντα, και με τον Καραμανλή και δεν ξέρω και με ποιους άλλους, και με το βασιλιά ενδεχομένως, και με συμμάχους, και με συμμαχικούς παράγοντες ....εύκολα μπορεί κανείς αναλύοντας πολιτικά να βρει γιατί το κίνημα έφθασε μόνον εκεί και δεν προχώρησε. Το θέλανε οι πολιτικοί προϊστάμενοι να είναι ελεγχόμενο. Και δεν μπορούσε να είναι ελεγχόμενο γιατί δεν ήταν μονοδιάστατη και μονοσήμαντη η ιδεολογία των ναυτικών που αποτελούσαν το κίνημα του ναυτικού….»*
[2] Προφανώς αναφέρεται στη δεκαετία του 1940. Βλ.κεφ. Α10 και Α11.

εγώ....αξιωματικούς οι οποίοι υπηρέτησαν το καθεστώς να πούμε, τους θεωρώ επίορκους του όρκου τους …». Αυτά από σύγχυση, επειδή νόμιζε πως οι συλλήψεις αφορούσαν αντίδραση στο εσωτερικό της χούντας. Εκεί μαθαίνει «*...σε ένα επισκεπτήριο που έρχεται η αδελφή του Ζαρκάδα,...ότι ο Μουστακλής ... είτε έχει πεθάνει ή είναι ετοιμοθάνατος....».* Η αντίδραση αυτή του Βασιλικόπουλου τότε, σήμαινε πως δεν γνώριζε τίποτε για το ΄΄Κίνημα΄΄, ενώ και ότι λέει για τη συμμετοχή του στην ΕΑΝ, ανεξάρτητα από την σύλληψή του ως μέλος της, σημαίνει πως δεν είχε επίσης δραστηριοποιηθεί στα πλαίσια αυτής της οργάνωσης.

Η ΕΑΝ δεν εμφανίζεται στο προανακριτικό υλικό του ΄΄κινήματος΄΄ ούτε στις καταθέσεις των Πάλιου, Σέκερη Αθ. που καταγράφει ο Σαβούρας στο βιβλίο του[1] ως επαφές της ΕΑΝ με το ναυτικό. Τον Μουστακλή αναφέρει ως βασικό συνεργάτη του στις δραστηριότητες με βόμβες, προκηρύξεις κ.λ.π. ο Σαβούρας. Δεν διατίθεται πρωτογενές αρχειακό υλικό, ώστε να στηριχθεί η εργασία για εξαγωγή συμπερασμάτων στις σχέσεις ΕΑΝ- ΄΄ΚΙΝΗΜΑ ΝΑΥΤΙΚΟΥ΄΄. Εκτός από επιστολή του υποναυάρχου ε.α. Μ.Παπαθανασίου. [2] Ο οποίος μεταφέρει μία εκδοχή (που είχε από μαρτυρία του ε.α. αξιωματικού της αστυνομίας Νίκου Σίδερη, καταγόμενου από την περιοχή Γραβιάς) για διαρροή πληροφορίας στις υπηρεσίες του καθεστώτος μετά τις συλλήψεις της ομάδας Σαβούρα. Έτσι προκύπτει πως ο τελευταίος ήταν μυημένος στην οργάνωση του κινήματος «*...Πράγματι ο Σαβούρας είχε μυηθεί από τον μακαρίτη τον Γιώργο τον Πάλιο (ένα από τα μειονεκτήματα του κινήματος ήταν ότι κάθε ένας έκανε του κεφαλιού του) ...».*Την ιστορία με τον Σαβούρα την είπε ο Παπαθανασίου στο δημοσιογράφο Αχιλλέα Χατζόπουλο ο οποίος και την είχε δημοσιεύσει στην εφημερίδα Πρωινή Ελευθεροτυπία.

Από τους ανήκοντες στην τάξη του 1952, αλλά όχι τους αποτελούντες τον αρχικό πυρήνα της οργάνωσης είναι ο **ΓΚΙΟΚΕΖΑΣ,** που μυείται τον Φεβρουάριο του 1973. Επηρεασμένος από τις θέσεις Σταματελόπουλου έτσι ώστε, να θεωρείται πως διατηρεί στο ναυτικό την επαφή με την αντίστοιχη ΄΄τάση΄΄ των εν ενεργεία[3], απαντά γραπτά σε ερωτηματολόγιο και θεωρεί πως «*... Το δικτατορικό καθεστώς, μόλις την 21η Μαΐου πληροφορήθηκε την οργάνωση του κινήματος. Το γεγονός περιήλθε σε γνώση μας και αναγκαστήκαμε να ακυρώσουμε τη εκδήλωσή του.....»* Και τούτο παρ' ότι η ενημέρωση μελών της οργάνωσης ότι η ΚΥΠ γνωρίζει για τις κινήσεις τους, προήλθε από τον Πετρόπουλο στον οποίο το είχε πει ο Σταματελόπουλος. Πράγμα που σημαίνει, πως κάποια στεγανά λειτουργούσαν τουλάχιστον από μερικούς. Όπως ο Πετρόπουλος και ο Κολιγιάννης που το πληροφορήθηκε και κακώς δεν ενημέρωσε τουλάχιστον την ηγετική ομάδα των κυβερνητών των Αντιτορπιλικών.

Τονίζει για τις συνθήκες κράτησης ο Γκιόκεζας πως μεταφέρθηκε «*...στα κρατητήρια της ΕΣΑ, στο σημερινό πάρκο Ελευθερίας, όπου σε καθεστώς κακομεταχείρισης γίνονταν καθημερινές ανακρίσεις....».* Ο ίδιος συμπληρώνει πως, εκτός από τον Κολιγιάννη που ήταν κανονικά μυημένος και συμμετείχε ενεργά στο κίνημα του ναυτικού, *«... οι Πετρόπουλος, Κιοσσές και Αναγνωστόπουλος, ήσαν ενήμεροι από τον ίδιο για το σχέδιο κινήσεως και είχαν ανεπιφύλακτα δεχτεί να το υποστηρίξουν με τη συμμετοχή τους....».* Δεν ήταν όμως μόνον οι συγκεκριμένοι μυημένοι στην οργάνωση που σχετίζονταν με τον Γκιόκεζα. Στο πλοίο του το Α/Τ ΑΣΠΙΣ φέρονται ως γνώστες της οργάνωσης και άλλοι αξιωματικοί,[4] για τους οποίους πιθανόν να μην γνώριζε ο Γκιόκεζας. Σε επιστολή του ο υποναύαρχος ε.α. **Ν.ΓΑΡΔΙΚΙΩΤΗΣ**[5] επιβεβαιώνει πως εκτός του Μανουσόπουλου που ήταν ο Ύπαρχος του ΑΣΠΙΣ «*...ο Γουλέας, ο Ισμαηλάκος, και Ταβλαρίδης όπως και εγώ είμαστε ενήμεροι, χωρίς να έχουμε επαφή με τον πυρήνα...».* Παράλληλα δίνει και εικόνα από τις «*...περίεργες...»* συνθήκες που επικρατούσαν στο πλοίο αυτό, αφού την πρωτοχρονιά, *«...που είμαστε σκοπούν*[6]*...»* την υποδέχονται με τραγούδια Θεοδωράκη, ενώ στις ασκήσεις ο ίδιος κυβερνήτης «*...ήταν πολύ απαιτητικός...».* Εξηγείται όχι μόνον από την ανεκτικότητα του Γκιόκεζα ως κυβερνήτη του πλοίου (που είναι της οργάνωσης του κινήματος) στα αφορούντα θέματα σχετικά με ελευθερία έκφρασης, αλλά από το γεγονός πως όλοι σχεδόν οι αξιωματικοί είναι επίσης ενημερωμένοι για το σχεδιαζόμενο κίνημα. Εκτός του Μιχούδη «*...που ακόμη το φέρει βαρέως γιατί δεν είχε ενημερωθεί...».*

Ο Γαρδικιώτης περιγράφει με λίγα λόγια πως, την παραμονή της προγραμματισμένης ημέρας για την εκδήλωση του κινήματος, αντικαθιστά ο ίδιος τον έχοντα βάρδια αξιωματι-κό μηχανών ώστε, να προετοιμάσει την προωστήρια εγκατάσταση. Επίσης πώς μαθαίνουν ότι, κάτι συμβαίνει όταν με το ραδιοτηλέφωνο (το πλοίο ήταν ΑΡΟΔΟ) καλούν το φυλάκιο Περάματος, απ' όπου θα έρχονταν οι υπόλοιποι αξιωματικοί και ο κυβερνήτης τους, και *«...ακούσαμε τον αρχιζυλουργό Αβραμόπουλο (θείο του καλού μας Δημάρχου)*[7] *να λέει αναιδώς ότι αυτός κάνει κουμάντο και ότι αξιωματικοί δεν θα ερχόντουσαν στο πλοίο...»*

---

[1] Βλέπε ΙΠΠΟΚΡΑΤΗ ΣΑΒΒΟΥΡΑ, *Προδομένη Αντίσταση*, Αθήνα 1977. Για αναγνωρισμένες και από τις υπηρεσίες ασφάλειας του καθεστώτος ως δράσεις της ΕΑΝ βλέπε και ΠΙΝΑΚΑ 2 Αντιδικτατορικών Ενεργειών. Για την ΕΑΝ βλέπε και σχετική εγγραφή στο ίδιο κεφάλαιο και σε άλλο σημείο.

[2] Βλέπε Παράρτημα Β-ΙΙΙ επιστολή υποναύαρχου ε.α. Μιλτιάδη Παπαθανασίου από 20-1-2004

[3] Ενώ ο ίδιος επισημαίνει (βλ. επιστολή Γκιόκεζα στο παράρτημα Β-ΙΙΙ) πως δεν είχε επαφή με το Σταματελόπουλο αλλά με τον Πετρόπουλο ο οποίος και έβλεπε τον Σταματελόπουλο.

[4] Βλέπε ΠΙΝΑΚΑ Δ5 όπου αναφέρονται τα στελέχη αυτά ως ενημερωμένοι/ μυημένοι και ποια η πηγή που το μνημονεύει.

[5] Βλέπε παράρτημα Β-ΙΙΙ Επιστολή Γαρδικιώτη από 18-12-2003

[6] ΄΄Σκοπούν΄΄ είναι το πλοίο που βρίσκεται σε ετοιμότητα με όλο το πλήρωμα μέσα στο πλοίο. Σε επιφυλακή δηλαδή επί 24 ώρες (ή και μία εβδομάδα όπως είναι τώρα) και σε ετοιμότητα μηχανών για αντιμετώπιση εκτάκτων συμβάντων, όπως βοήθεια σε κινδυνεύοντα πλοία κ.λ.π.

[7] Εννοεί το Δ. Αβραμόπουλο που διετέλεσε Δήμαρχος Αθηναίων και τώρα (Νοέμβριος 2004) υπουργός τουρισμού.

Εκτός των συλληφθέντων επομένως και ΄΄δοξασθέντων΄΄ αργότερα, ήταν και στελέχη όπως ο Γαρδικιώτης, ο Σταματίου και άλλοι, που ενεργά δραστηριοποιήθηκαν ετοιμάζοντας τα πλοία για απόπλου, παραγγέλνοντας και παραλαμβάνοντας τρόφιμα και εφόδια, επαναφέροντας τα πληρώματα μέσα με διάφορα προσχήματα κ.λ.π. Ήταν οι μικρού βαθμού αξιωματικοί και υπαξιωματικοί,[1] που είναι και στα καθήκοντά τους αυτές οι ενέργειες εν όψει ταξιδιών. Το ίδιο έπραξαν και την παραμονή της 23ης Μαΐου, αλλά για να φύγουν με άλλη αποστολή τα πλοία. Το ΑΣΠΙΣ ήταν μέχρι τις πρωινές ώρες της 23ης σε άμεση ετοιμότητα περιμένοντας τον Γκιόκεζα, που είχε όμως συλληφθεί. Και δεν μείωσαν την ετοιμότητα, παρ' ότι είχαν διαταχθεί με σήμα να το πράξουν.

Για τους ενημερωμένους του Α/Τ ΑΣΠΙΣ μιλάει και ο **ΓΟΥΛΕΑΣ**, όπως και για το κλίμα που επικρατούσε στο ναυτικό μετά τις συλλήψεις. Και εξηγεί πως γι' αυτό επεδίωξε και μετατέθηκε στην Κύπρο αφού «.... *ήθελα να φύγω το συντομότερο από την ατμόσφαιρα που επικρατούσε στην Ελλάδα....γιατί εγώ ήμουν μπλεγμένος στο κίνημα του ναυτικού……ήταν αφόρητο το κλίμα μέσα στο ναυτικό, κοιτούσε ο ένας τον άλλο...».* Διαμαρτύρεται επειδή μεταπολιτευτικά δεν αναφέρονται όλοι όσοι ήταν μυημένοι στην οργάνωση, και δεν μιλάει για τον εαυτό του αλλά αναφέρει το όνομα του Μιχάλη Ισμαϊλάκου. Επίσης αναφέρεται σε αυτούς που δεν συνελήφθησαν από το ΑΣΠΙΣ. Στον Μηνόγιαννη πρώτο μηχανικό, τον Γαρδικιώτη, τον Αριστείδη Μιχούδη, τον Ταβλαρίδη, *«… όσο παράξενο και αν σου φαίνεται…»* εννοώντας την εμπλοκή του Ταβλαρίδη στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου λίγο μετά, «*… όλοι ξέραμε, εγώ είχα ενημερωθεί και είχα μυηθεί στο κίνημα από τον ίδιο τον κυβερνήτη, τον Γκιόκεζα...».* Άρα τους υπόλοιπους θα πρέπει να τους ενημέρωσε ο ίδιος ή ο Γκιόκεζας. Ή να μη χρειαζόταν καν ενημέρωση, εάν πράγματι οι συσκέψεις των συνωμοτών γίνονταν στους μεσοδόμους των πλοίων με τον τρόπο που περιγράφει ο Γκιόκεζας.

Από τους ενταγμένους πολύ νωρίς στην ομάδα των αξιωματικών του ναυτικού, που σχεδιάζουν ενάντια της δικτατορίας είναι ο **ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ**. Στη συνέντευξή του μιλάει για την περίοδο από το 1968 και μετά, που ο ίδιος αναμειγνύεται. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψή του για τους λόγους που δεν φέρονται υπαξιωματικοί μυημένοι «*..και οι υπαξιωματικοί μέσα στα πλοία, μέσα στις υπηρεσίες, καταλάβαιναν πού το πάνε οι αξιωματικοί τους….»* Παίρνει και αυτός τη θέση πως, όπως συνέβη και με αξιωματικούς που δεν μυηθήκανε αλλά δεν θα αντιδρούσαν και θα βοηθούσαν, έτσι εκτίμησαν πως θα φέρονταν και οι υπαξιωματικοί.

Τον χωρισμό σε ενεργούς, δραστηριοποιημένους και στους υπόλοιπους κάνει ο Δημητριάδης, εξηγώντας πως δεν ασχολούνταν όλοι οι μυημένοι με τη σχεδίαση. «.... *την προετοιμασία της ενέργειας της βασικής, της σοβαρής... απασχολούσε σαν οργάνωση και προετοιμασία δύο-τρεις ομάδες αξιωματικών συγκεκριμένων. Δεν απασχολούσε το σύνολο όσων ήταν μυημένοι στο κίνημα. Αρκετοί λοιπόν απλά ήταν μυημένοι, δεν συμμετείχαν σε συνωμοτική προετοιμασία, σε οργάνωση...*». Εξηγεί τους ρόλους και τα καθήκοντα κάθε ομάδας εργασίας, όπως περίπου προκύπτει και από το υλικό της προανάκρισης. Η μία ομάδα εργασίας ήταν, «*.. των μεγάλων....»* που ασχολείται με τη σφαιρική θεώρηση, τις προοπτικές και το εύρος της οργάνωσης, τις επαφές. «*... Και υπήρχε και ένα άλλο γκρουπ συνεργασίας πρακτικής. Δηλαδή, ποιος θα κάτσει να προγραμματίσει το Στόλο, έτσι ώστε οι περισσότερες μονάδες να είναι έξω. Ποιες θα είναι οι συχνότητες.... το σχέδιο συνεννοήσεως.... Πρακτική εργασία.....».* Όσο για την έγκριση και τον τρόπο μύησης, σημειώνει πως ακολουθούσαν κάποια διαδικασία. Παρ' ότι η εικόνα που εμφανίζει η οργάνωση στον τομέα αυτόν, κάθε άλλο παρά συγκεντρωτικό έλεγχο και πρόγραμμα φανερώνει. «*... Άμα τους έλεγαν παραδείγματος χάριν, εμένα ή εσένα ή του άλφα, του βήτα, ΄΄Πιάσε τον.... είναι φίλος σου ο....; μπορείς να του μιλήσεις;΄΄... πήγαινα λοιπόν και έβρισκα τον..... που ήξερα ότι και αντίθετος να είναι ή κουμπωμένος να είναι δεν θα με καρφώσει....».* Εξηγεί επίσης γιατί δεν χρειαζόταν να προχωρήσουν σε μυήσεις και άλλων νεώτερων σε βαθμό αξιωματικών μέσα στα πλοία. «*.... ο κάθε κυβερνήτης, κάθε ύπαρχος, ήξερε τους ανθρώπους που ήταν ενάντια, επομένως και πολλούς δεν τους μύησαν για να μην εμπλακούν.....».*

Θίγει το θέμα που έθεταν μερικοί από τα μέλη της οργάνωσης και κύρια των κυβερνητών των υποβρυχίων, για πολιτική κάλυψη και αρχηγό εκτός «*…της επαναστατικής ομάδας των κυβερνητών των Αντιτορπιλικών....».*

Την άποψη πως, στελέχη του ΠΝ που ήταν στην αρχή της επταετίας με το μέρος της ΄΄επανάστασης΄΄ και στη συνέχεια διαφοροποιήθηκαν και μάλιστα εντάχθηκαν στην οργάνωση για το ΄΄κίνημα΄΄, προβάλλει και ο Δημητριάδης όπως και άλλοι[2]. Αναφερθήκαμε ήδη στο ζήτημα. Τους πρώτους μήνες μετά την 21η Απριλίου, πολλοί χαιρέτησαν τις υποσχέσεις, τις καταγγελίες για το ΄΄φαύλο΄΄ παρελθόν και κύρια όσοι από τους πιστούς στη βασιλεία είδαν τον Κωνσταντίνο να στηρίζει και να συνεργάζεται με την ομάδα εξουσίας.

Ο Δημητριάδης μνημονεύει τέλος και τον Αναγνωστόπουλο και Κιοσσέ ως ανήκοντες σε ομάδα. *«.. Αυτοί είχαν μία ομάδα που λεγόταν η ομάδα Κολιγιάννη.....».*Συναντάμε αυτό το στοιχείο και στο Νικολόπουλο. Και

[1] Γράφει για όλους αυτούς ο Γκιόκεζας (βλ. παράρτημα Β-ΙΙΙ επιστολή του από 6-1-2004): «*…Μπορεί τα επιτελεία και τα πληρώματα των πλοίων να μη γνώριζαν τις λεπτομέρειες και τι ακριβώς προέβλεπαν τα σχέδια, αλλά όλοι λίγο-πολύ γνώριζαν πολύ καλά τι ετοιμαζόταν. Όλοι αυτοί αποτελούν τους ενήμερους " Μη Μυημένους " του κινήματος...»*

[2] Δεν το λέει μόνον ο Δημητριάδης αυτό. Ο Σκουριώτης, ο Λυμπέρης, ο Κουτσομυτόπουλος, ο Νικολόπουλος αναφέρονται στο ίδιο θέμα.

ο Αναγνωστόπουλος και ο Κιοσσές φέρονται (από τον ίδιο τον Γκιόκεζα, όπως είδαμε προηγούμενα) όχι απαραίτητα ως συγκροτημένη ομάδα, αλλά να συμπράττουν μαζί του όπως και ο Κολιγιάννης.
Ένα ακόμα από τα στελέχη με μεσαίους βαθμούς της οργάνωσης είναι δραστηριοποιημένος από νωρίς. **Ο ΘΕΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΣ** που εξηγεί στη συνέντευξή του, πώς και με ποιους από την πρώτη στιγμή άρχισαν ως ομάδα να προβληματίζονται και να συζητούν. Αποκαλεί και ο Θεοφιλόπουλος αυτού του είδους τις ομαδοποιήσεις και προβληματισμούς-σχεδιάσεις ως ΄΄οργάνωση σε κίνημα΄΄. Με τα χρόνια πάντως έτσι καθιερώθηκε να λέγεται. Όταν μάλιστα από ένα σημείο και μετά παίρνει συλλογική μορφή και αποτελούν μια ομάδα. «*...οργανώθηκα στο κίνημα από τις 22 Απριλίου το '67. Ξεκινήσαμε, περίπου, 5 – 6 άνθρωποι, φιλικά, φίλοι μεταξύ μας...»* Θυμάται ότι ήταν ο Τριανταφυλλίδης, ο Θεοχάρης, ο Δεμέστιχας,, ο Καραμήτσος, ο Τρουπάκης, και ο Σταθόπουλος. Ενώ *«... ο Παππάς, ο Παπαδόγκωνος, ο Κολιγιάννης δεν ήτανε....»*. Προφανώς εννοεί πως στην ομάδα αυτή δεν συμμετείχαν οι τρεις τελευταίοι, που σημαίνει πως η ενοποίηση των ομάδων έρχεται αργότερα. Επιβεβαιώνει και ο Θεοφιλόπουλος τις ΄΄ανησυχίες΄΄ και προβληματισμούς των κυβερνητών των υποβρυχίων, όπως και ο Δημητριάδης. «*...πράγματι θυμάμαι ότι οι υποβρύχιοι θέτανε ερωτήματα πάρα πολύ σοβαρά και πολύ λεπτομερειακά για το τι θα γινότανε, ζητούσαν δηλαδή απαντήσεις σε λεπτομέρειες. Αλλά νομίζω ότι αυτός είναι ο χαρακτήρας και έτσι είναι (...), αυτός είναι ο χαρακτήρας των αξιωματικών των υποβρύχιων, να ασχολούνται με λεπτομέρειες,....»*.
Δεν διστάζει να αναφερθεί και αυτός στο θέμα των αποκαλύψεων στην ανάκριση στο ΕΑΤ/ΕΣΑ και να τις συνδέσει με τα βασανιστήρια, αλλά και με την άποψη που επικράτησε να τα πουν όλα. «*... θεωρώ πολύ λογικό μετά τις κακοποιήσεις που υπέστησαν οι αξιωματικοί στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α., πολλοί από αυτούς, να είπανε και πράγματα τα οποία νόμιζαν, ότι θα τους απαλλάξουν από αυτό το μαρτύριο.... των βασανισμών.....*». Στο ερώτημα εάν είχαν αποφασίσει σε προηγούμενο στάδιο να μιλήσουν σε περίπτωση συλλήψεων, απαντά ξεκαθαρίζοντας πως «*...Το είχαμε συζητήσει, δεν το είχαμε συναποφασίσει ... Είχαμε πει δηλαδή ότι ήμαστε τόσοι πολλοί που αν ακόμα μας πιάσουνε να το πούμε..... Όχι για να μην συλληφθούν οι επόμενοι, εμείς είχαμε πει ότι ρε παιδί μου, εμείς θα αρχίσουμε να τα λέμε όλα, όλα τα ονόματα, είναι δυνατόν να προχωρήσουν σε τέτοιες συλλήψεις, σε τέτοιο μεγάλο αριθμό, σε πλήρη διάλυση του ναυτικού; Και να δούνε και το μέγεθος των αξιωματικών του στρατού και της αεροπορίας που συμμετείχαν...*». Ανακρίνουν το Θεοφιλόπουλο και φέρνουν το Μουστακλή χτυπημένο να τον δει, που σημαίνει όχι πως υπάρχει πρόσθετη απόδειξη της κατάστασης του βασανισθέντος, αλλά ότι δεν τον πήγαν αμέσως στο νοσοκομείο. Κράτησαν το Μουστακλή εκεί και τον χρησιμοποιούσαν ως φόβητρο «*...θυμάμαι να έχει στον κρόταφο ένα μεγάλο χτύπημα και πάνω εκεί να του έχουνε βάλει μια πατσαβούρα...»*. Τον γνώριζε από την Κύπρο όπου είχαν συνυπηρετήσει.
Ο Θεοφιλόπουλος δεν δέχεται, πως μπορεί να γνώριζαν οι υπηρεσίες ασφαλείας για την οργάνωση. Θεωρεί πως μια τέτοια περίπτωση είναι εις βάρος τους. Αγνοεί ίσως πως σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις των παράνομων οργανώσεων για τις οποίες μάθαιναν οι αρχές ασφαλείας, άφηναν να εξελιχθούν τα πράγματα και όταν έφταναν σε προχωρημένο σημείο επενέβαιναν με εξάρθρωση. Όπως π.χ. και στην περίπτωση της οργάνωσης της ΄΄Δημοκρατικής Άμυνας΄΄ με τους μυημένους υπαξιωματικούς στο ναυτικό. Έτσι εξηγείται η απορία του «*...αν το γνωρίζανε γιατί το άφησαν να ξεφύγει, ήταν εις βάρος τους....»*.
Αποκαλύπτει πως στις προσπάθειες για προμήθεια ραδιοφωνικού σταθμού προσεγγίζεται από τον Κ.Βάρφη ένας του οποίου «*...η οικογένεια Σοφιανόπουλου είχε την 'ΧΡΩΠΗ'. Και ο Βάρφης ...πήγε και του ζήτησε χρήματα..... Για να φτιάξουμε τον ραδιοφωνικό σταθμό και μάλιστα η πρώτη ιδέα ήτανε να φτιάχναμε τον ραδιοφωνικό σταθμό στη 'ΧΡΩΠΗ' μέσα.. στην οδό Πειραιώς...»* Ο Θεοφιλόπουλος ολοκληρώνει στο σημείο αυτό πως έμαθε εκ των υστέρων, ότι τότε ο Μακαρέζος ήτανε στο Πεκίνο και ότι ο Σοφιανόπουλος μετά την επικοινωνία που είχε με το Βάρφη, πήρε τον Μακαρέζο και του είπε *«...΄΄ κάτι σχεδιάζει το ναυτικό΄....Ο Μακαρέζος από το Πεκίνο ειδοποίησε τον Αγγελή.....»*. Δεν είναι σίγουρος για την πληροφορία αυτή, αλλά το γεγονός αποδεικνύει το εύρος των ενημερωμένων στα του σχεδιαζόμενου κινήματος. Παράλληλα στην ίδια συνέντευξη μαθαίνουμε πως οι συνωμότες χρησιμοποιούσαν για το υλικό της οργάνωσης, τα μέσα που διέθετε το ναυτικό όπως π.χ. μεμβράνες και πολύγραφο της Γενικής Γραμματείας του Γ.Ε.Ν. Και πως βοηθούσε σ' αυτά ένας πλωτάρχης ή υποπλοίαρχος οικονομικός *«....τον είχαμε βάλει και κράταγε και τσίλιες,....ο Παππάς ήτανε με μένα, τα βγάλαμε στον πολύγραφο...., στη Γενική Γραμματεία βγάλαμε τον όρκο.....»*. Μπορεί λογικές πράξεις να μην ήταν αυτές, θρασείς όμως ήταν και σε κάθε περίπτωση δείχνουν και την αποκοτιά, τη σιγουριά με την οποία διακατέχονταν πως δεν κινδυνεύουν, πως κινούνται σε οικογενειακό περιβάλλον μέσα στις υπηρεσίες τους ώστε, να πολυγραφούν τα έντυπα με τον όρκο, τη διακήρυξη …. Ήταν εύκολο με τις συνθήκες που κινούνταν, να μάθουν οι αρμόδιοι πως κάτι συμβαίνει και να το πληροφορηθούν από πολλές πλευρές. Στη συνέχεια ήταν απλό να παρακολουθούν και να ξέρουν κάθε στιγμή τι κάνουν.
Ο ΚΙΟΣΣΕΣ είναι ενημερωμένος στην οργάνωση και τον συναντάμε με τον Γκιόκεζα, Πετρόπουλο, Αναγνωστόπουλο … όπως ήδη ελέχθη. Όχι πως αποτελούσαν κάποιον πυρήνα με συγκεκριμένη δομή, στόχους, δεσμεύσεις, κανόνες. Απλά βρίσκονταν και συζητούσαν, αλληλο- ενημερώνονταν. Ενίοτε κάποιοι απ' αυτούς σχεδίαζαν. Στη συνέντευξή του δεν προβάλλει αυτό το στοιχείο. Όπως αποφεύγει να μιλήσει για ενέργειες, στις οποίες ήταν αναμιγμένος και αφορούσαν σχεδιάσεις με άλλους κατά του απριλιανού καθεστώτος. Τάσσεται με την άποψη (που εκτιμάται ως σωστή) πως ΄΄εάν δεν προβείς σε δράση, δεν έχει

νόημα να λες πως έκανες κάτι΄΄ «..... *Κίνημα από το ναυτικό δεν έγινε....Θέλω να πω ότι δεν έγινε ενέργεια....*». Αναφέρεται και σε εκείνους που πρώτα ήταν με το μέρος της ΄΄επανάστασης΄΄ και στη συνέχεια τάχθηκαν στην οργάνωση για προετοιμασία κινήματος και αναρωτιέται «*... από αυτούς που συμμετείχαν στο κίνημα του ναυτικού, δεν υπήρχαν άνθρωποι οι οποίοι ήταν με την 21η Απριλίου;....*» Αρνείται πως ήξερε για το κίνημα «*... Δεν ήμουν μες στο κίνημα, δεν ήξερα εγώ για το κίνημα.... ειλικρινώς. Επειδή με παρακολουθούσαν, δεν θέλανε να έχουν σχέση μαζί μου... Απλώς λέω ότι εγώ, το ότι υπήρχε κάποια κίνηση εναντίον κλπ κλπ το ήξερα....*» Παραδέχεται όμως πως είχαν πάει στον Κολιγιάννη με τον Πετρόπουλο και τον προέτρεψαν να προσέχουν «*..΄΄μην κάνετε κάτι χωρίς να υπάρχει πιθανότητα επιτυχίας΄΄...* Του είπαμε να μην αποτύχει, διότι τελικώς απέτυχε, δεν έγινε τίποτα...». Διεκτραγωδεί και τη διαδικασία μυήσεων και ο λόγος δεν είναι πως θέλει να μειώσει τη σημασία της προσπάθειας ή τους συναδέλφους του, αλλά να δείξει πως δεν έπαιρναν τα σωστά μέτρα περιφρούρησης. *«...Το ξέραν όλοι. Στο ναυτικό, ο τρόπος, από ότι μου είπαν, μυήσεως ήταν ο εξής: πήγαινε ο τάδε και του έλεγε ΄΄κοίταξε να δεις δεν είναι κατάσταση αυτή, δεν πάμε καλά, πρέπει να γίνει κάτι. Είσαι;΄΄ ... έλεγε ο άλλος ΄΄είμαι΄΄. Τι να πει;...»*

Εκεί όμως που ο Κιοσσές πρωτοτυπεί σε εκτίμηση, είναι πως, φτάνοντας η όλη κίνηση σε αδιέξοδο, αποφασίσθηκε να αποκαλυφθεί με στόχο την εκκαθάριση της κατάστασης στη χώρα. Σχέδιο στο οποίο βλέπει ανάμιξη του Αβέρωφ *«...πιστεύω ότι αυτοί οι άνθρωποι ξεκίνησαν με σκοπό να ξεκαθαρίσουν την πολιτική κατάσταση. Δηλαδή νομίζω ότι και ο Αβέρωφ ήταν μέσα στο παιχνίδι....Να ξεκαθαριστεί η κατάσταση, να πάνε σε εξελίξεις... Με θύματα τους αξιωματικούς, να πούμε ότι έγινε κάτι.....*» Στο αντεπιχείρημα πως αυτό προϋποθέτει συνεργασία του Αβέρωφ με τον Παπαδόπουλο, ο Κιοσσές απαντά χωρίς να το αποκλείει πως *«...Νομίζω ότι κάτι πρέπει να υπήρχε, δεν είμαι βέβαιος....»*. Είναι προχωρημένη αυτή η άποψη. Ότι δηλαδή εν γνώσει στελεχών της οργάνωσης, οδηγείται σε αναβολή και αποκάλυψη (με εμπλοκή και του Αβέρωφ και των συνομιλητών του) στη χούντα, δηλαδή στον Παπαδόπουλο. Ώστε να προκληθούν εξελίξεις στην πολιτική ζωή της χώρας. Γιατί να συμπράξει ο Παπαδόπουλος σε κάτι τέτοιο, και μάλιστα όταν διατυμπάνιζε, πως επιθυμεί και ο ίδιος τις υπονοούμενες εξελίξεις (σταδιακό πέρασμα στον κοινοβουλευτισμό). Είναι πολύ σύνθετο και μακιαβελικό, προϋποθέτει συνεργασία αξιωματικών από τους πρωτεργάτες της οργάνωσης. Η άποψή του όμως, πως δεν χρειαζόταν προδοσία για την εξάρθρωση, είναι κατανοητή και δεν αποκλείεται, αφού όπως λέει *«...τι να προδόσουν, όλοι το γνώριζαν και το συζητούσαν...»*. Δεν κάνει λάθος στο σημείο αυτό ο Κιοσσές. Το γνώριζαν οι αρχές ασφαλείας από αρκετές πλευρές. Επικεντρώθηκε όμως η ΄΄προδοσία΄΄ στον Ψαριάδη, επειδή ο συγκεκριμένος πήγε πολλές φορές στο διευθυντή του στρατιωτικού γραφείου του ΄΄αντιβασιλιά΄΄ Παπαδόπουλου, επιμένοντας να το αποκαλύψει. ΄΄Βόλευε΄΄ να είναι υπαξιωματικός και όχι η όλη τακτική που ακολουθούσαν με τις σαρωτικές μυήσεις/ ενημερώσεις, την έλλειψη μέτρων συνομωτικότητας, ακόμα και την πρόνοια των αρχών ασφάλειας του καθεστώτος, να παρακολουθούν περιοδικά κάποιους που θεωρούσαν επικίνδυνους.

Ο ΚΟΥΤΣΟΜΥΤΟΠΟΥΛΟΣ, (ενήμερος για τη σχεδιαζόμενη κίνηση) είναι επίσης της άποψης, πως αρκετοί από την οργάνωση ήταν αρχικά με το μέρος της 21ης Απριλίου. Αλλά εκτιμά ότι, δεν πίστευαν οι ίδιοι πως θα γίνει τελικά το κίνημα. Στο ερώτημα όμως πώς εξηγεί την ανάμιξή τους σ' αυτό, απαντά πως το έκαναν για να ξαναγυρίσει ο βασιλιάς.[1] Αδικεί ο Κουτσομυτόπουλος συνολικά τους συμμετέχοντες στην οργάνωση. Μερικοί ήταν βασιλόφρονες και ήθελαν και περίμεναν μέσα από την επιτυχία του κινήματος να επανέλθει ο βασιλιάς και ΄΄το προηγούμενο καθεστώς΄΄. Με την έννοια πως ήθελαν ένα κοινοβουλευτικό καθεστώς υπό τον βασιλιά, χωρίς κοινωνικές αναταράξεις και στροφές προς αριστερά ή κεντροαριστερά. Δεν αποκλείεται και η άποψη πως, ορισμένοι από τους βασιλόφρονες είχαν ταχθεί με την 21η Απριλίου στην αρχή βλέποντας τη στάση του Κωνσταντίνου και άλλαξαν θέση μετά την 13η Δεκεμβρίου. Δεν το λέει μόνον ο Κουτσομυτόπουλος. Παράλληλα δηλώνει και αυτός, πως γνώριζαν όλοι για την οργάνωση, συζητούσαν χρόνια για προετοιμασίες και να κάνουν κίνημα «*...τόσο πολύ που είχε φτάσει πλέον να είναι αστείο, ΄΄πάλι για κίνημα θα μιλήσουμε;΄΄...»*. *Λ*έει κάτι χαρακτηριστικό για το ναυτικό. Που μπορεί να ερμηνεύσει γιατί συναντάμε στους ενήμερους/ μυημένους στην οργάνωση στελέχη από όλη την ιδεολογική γκάμα (που υπήρχε στο ναυτικό). Μη αποκλειομένων και των αρχικά συμπαθούντων το καθεστώς. *«... το ναυτικό είναι μια μικρή κοινωνία φίλων, όπου περισσότερο μετράει η φιλία παρά τα πολιτικά παιχνίδια., παρά ιδεολογίες, όλα αυτά.....»*

Η αιτία του φαινομένου πρέπει να αναζητηθεί όχι μόνο στην τετράχρονη μαθητεία στις παραγωγικές σχολές αλλά και στις σχέσεις που αναπτύσσονται στην πολύχρονη συνυπηρεσία στο πλοίο, στη διαμόρφωση παραδόσεων που αποκλείουν τις προς τα έξω προβολές των εσωτερικών διαφορών, συγκρούσεων, διαφωνιών, αδυναμιών…. Δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις έντονων συζητήσεων μέχρις εξυβρίσεως της χούντας, μεταξύ οπαδών και αντιπάλων, που δεν έβγαιναν έξω από τα ΄΄καρέ΄΄[2] και τα γραφεία. Δεν

[1] Βλ.παράρτημα Β-Ι συνέντευξη Κουτσομυτόπουλου «*...για να φύγει η δικτατορία... ιδιαίτερα οι βασιλόφρονες* {οι οποίοι} *μέχρι το βασιλικό πραξικόπημα του Δεκεμβρίου 67 ήσαν στυλοβάτες της χούντας. ...αρκετοί, όλοι αυτοί ήταν στυλοβάτες της 21ης Απριλίου.... περίμεναν να έρθει ο βασιλιάς και πίστευαν ότι ήταν και ο βασιλιάς μέσα, και εφόσον ήταν και ο βασιλιάς, όλα ήταν καλά, από τη στιγμή που αποσκίρτησε ο βασιλιάς, αποσκίρτησαν και αυτοί... Όταν λέγανε αποκατάσταση της δημοκρατίας, εννοούσαν αποκατάσταση της μοναρχίας και όλου του κατεστημένου του προηγούμενου...»*.

[2] ΄΄Καρέ΄΄ ή ΄΄μεσόδομος΄΄ είναι το διαμέρισμα του πλοίου όπου η τραπεζαρία και χώρος συγκέντρωσης- ανάπαυσης αντίστοιχα των αξιωματικών (καρέ αξιωματικών), ανθυπασπιστών (καρέ ανθυπασπιστών), υπαξιωματικών (καρέ υπαξιωματικών). Όχι όμως και

κατάγγελναν (΄΄κάρφωναν΄΄) οι περισσότεροι από τους οπαδούς της 21ης Απριλίου. Εκείνοι που ήταν στρατευμένοι σε δίκτυα ασφαλείας και είχαν ως καθήκον, να αναφέρουν τέτοια φαινόμενα το έκαναν. Αυτοί όμως δεν κάλυπταν όλο το φάσμα των οπαδών της δικτατορίας. Ήταν κάποιοι που ενημερώθηκαν για την οργάνωση, δεν δέχθηκαν να συμμετάσχουν και δεν ακούσθηκε, ούτε πιστεύει κανείς, πως έτρεξαν να πουν στους αρμόδιους τι είχε συμβεί. Αυτό όμως δεν σημαίνει πως οι ΄΄μυήσεις και ενημερώσεις΄΄ θα μπορούσαν να επεκτείνονται αδιακρίτως θέσεων και απόψεων για την 21η Απριλίου, και να μένει στο απυρόβλητο η κίνηση. Σύντομα μαθεύτηκε στις υπηρεσίες ασφαλείας, πως κάτι συμβαίνει. Η αποστρατεία Σούλη το 1970 και λίγο μετά του Μόραλη αυτό έδειξε. Η οργάνωση μεγάλωσε τέλος του 1972 και κυρίως αρχές του 1973 με μυήσεις, ενημερώσεις, συζητήσεις σε μεγάλο φάσμα στελεχών αλλά και στο περιβάλλον τους. Μέσα απ' αυτή τη διαδικασία τα στελέχη του ναυτικού έβλεπαν να εκδηλώνεται η αντιδικτατορική τους τάση, ακόμη κάποιοι έβρισκαν ικανοποίηση στην προσβολή της μη ενημέρωσής τους για την 21η Απριλίου πριν εκδηλωθεί, άλλοι έβρισκαν τη λύση στο πολιτικό πρόβλημα του τόπου. Κανείς δεν το συνδύαζε με μεταδικτατορικές ανατρεπτικές εξελίξεις του κοινωνικού συστήματος. Κάποιοι όμως δεν ήθελαν και την άκριτη επαναφορά στα προδικτατορικά και σίγουρα όχι την κυριαρχία της δεξιάς υπό τον βασιλιά.
Αυτός είναι ο λόγος που αρνείται ένας απ' αυτούς να υπογράψει τον όρκο.
Ο ΛΥΜΠΕΡΗΣ κατ' εξοχήν αντιβασιλικός και ριζοσπάστης για τα δεδομένα του ναυτικού, και της εποχής που διαδραματίζονται τα γεγονότα. Θρησκευόμενος, από φτωχή οικογένεια της επαρχίας, ευαίσθητος στα κοινωνικά και πολιτικά δρώμενα[1], δε διστάζει να θίξει τα των βασιλοφρόνων, των δεξιάς τοποθέτησης και του στόχου τους «*...ήταν κυριαρχούσα συνιστώσα....{*οι βασιλόφρονες και στόχος τους η } *πτώση της δικτατορίας με αυτονόητο μέσα, την επαναφορά του βασιλιά...*». Χρεώνει πολλούς με πίστη στο βασιλιά και τη δεξιά ο Λυμπέρης. Όσο για τα ΄΄συνδικαλιστικής΄΄ μορφής θέματα, όπως τα οικονομικά και η εξέλιξη με βελτίωση ζητημάτων επετηρίδας …. δεν βλέπει να αποτελούσαν κίνητρο των οργανωμένων. Ανεξάρτητα εάν αναγνωρίζει πως στη μεταπολίτευση παρουσιάσθηκαν τέτοια φαινόμενα. Τα οποία όμως καταδικάζει εφ' όσον «*....μετά το κίνημα έγινε αγρία εκμετάλλευση της συμμετοχής...*». Μιλάει ο Λυμπέρης για ΄΄λαϊκή κυριαρχία΄΄, έκφραση που εκείνα τα χρόνια ήταν απαγορευμένη για στέλεχος των ΕΔ. Αυτόματα σήμαινε, πως ο χρήστης της έκφρασης είναι κομμουνιστής και το λιγότερο συνοδοιπόρος.
Στο ερώτημα, πώς εξηγεί τις αποκαλύψεις στην ανάκριση, και εάν είχε συζητηθεί κάτι τέτοιο στην οργάνωση, αποδίδει κατ' αρχήν μερίδιο του φαινομένου, στο ότι γνώριζαν όλοι, πως είναι γνωστά τα πάντα στις αρχές. Αλλά και στην άποψη που επικράτησε, πως η αποκάλυψη θα λειτουργούσε ανατρεπτικά *«.. είπαμε ότι ΄΄Θα πούμε κύριοι την αλήθεια. Θα πούμε την αλήθεια. Η αλήθεια ήταν, ότι ήταν ο Αντώνης, ήταν ο Χρίστος, ήταν ο Θανάσης…*»
Αναφέρεται σε στελέχη που αρχικά τάχθηκαν θετικά απέναντι στις διακηρύξεις της ΄΄επανάστασης΄΄ και στη συνέχεια βλέποντας την πραγματικότητα διαφοροποιήθηκαν. «*... ο Πετρόπουλος ας πούμε ...δεν είναι μικρό πράγμα να σε έχουν τοποθετήσει όλοι οι άλλοι, ότι διάκεισαι ευμενώς, έχεις σχέσεις με την χούντα και όταν έρχεται το θέμα πατρίδα ...μίλησε σκληρά προς την χούντα, έκανε αναφορές και φυλακίστηκε επί χούντας...».*
Αναφέρει και τον Κιοσσέ στο ίδιο πνεύμα. Δύσκολο να τοποθετηθεί κανείς για τον Κιοσσέ, ειδικά με τέτοια θέση. Είχε καταδικαστεί για βασανισμούς. Όποιος του συμπαρίσταται, θεωρείται πως κατ' ανάγκην συμφωνεί και με ότι έκανε. Ο Λυμπέρης λέει για τον Κιοσσέ πως «*… Ενδεχομένως να έχει αποστασιοποιηθεί και ο Κιοσσές. Ο Κιοσσές ξέρω ότι* {όταν} *ήταν να με συλλάβουν, είναι ο άνθρωπος που με προειδοποίησε...»*
Πιστεύει ο Λυμπέρης πως επεμβαίνουν στις συλλήψεις και προσπαθούν να μην βασανίσουν τους μέχρι χθες συναδέλφους του «*… τους είχαν φοβερίσει, τους είχαν πει αυτό, ΄΄ δεν θα βασανίσεις αξιωματικούς γιατί θα γίνει της κακομοίρας ΄΄ Δηλαδή οι τύπου Κιοσσές, ενδεχομένως ο Πετρόπουλος...».* Δεν ερμηνεύει όμως τη δυνατότητα που είχαν να μιλούν έτσι με στηρίγματα της χούντας. Εύκολα γίνεται και επικριτής κανείς όταν αισθάνεται ασφαλής. Ο Πετρόπουλος και ο Κιοσσές είχαν σχέσεις με αξιωματικούς του στρατού ξηράς ισχυρούς λόγω σχέσεων με πρωτεργάτες.
Στιγματίζει ο Λυμπέρης τη στάση κάποιων άλλων και «*...αισθανόμουνα ντροπή για τη στάση τους. Διότι εγώ ήμουνα στα υπόγεια από κάτω και τους άκουγα που γελούσανε, λέγανε αστεία, ακουγόντουσαν οι φωνές ήταν ανοιχτά τα παράθυρα και μου δημιουργούσε την μεγαλύτερη ντροπή.. Πολύ λίγοι πήραν την οικογένεια τηλέφωνο και ήρθανε εδώ πέρα, πολύ λίγοι...»* Δεν εννοεί εδώ στρατευσίμους ή πολιτικούς υπαλλήλους ο Λυμπέρης. Εννοεί συναδέλφους του αξιωματικούς και δεν τους κατονομάζει.
Όσο για την απορία που εκφράζει στη συνέντευξή του με τις διαφορετικές ημερομηνίες αποφυλάκισης, προφανώς δεν παίρνει υπόψη του το παραπεμπτικό του ΑΠΑΕΣΑ, όπου στις προτάσεις διαφοροποιείται ο βαθμός ενοχής και προτείνονται αποφυλακίσεις που προηγούνται των άλλων. Εξ άλλου και οι κρατηθέντες μέχρι την αμνηστία κάλυπταν όλο το ιδεολογικό φάσμα των συλληφθέντων έτσι, ώστε δεν ευσταθεί η υπόνοια πως υπήρξαν παρεμβάσεις για κάποιους και αποφυλακίσθηκαν νωρίτερα.
Εκείνος που αντιδρά οργισμένος για την οργάνωση των στελεχών του ναυτικού και το κίνημα, είναι ο αντιστράτηγος (ε.α.) **Ν. ΛΥΤΡΑΣ**, ο αξιωματικός του Ζέρβα, σύντροφος του Μουστακλή και του

ναυτοδιόπων για τους οποίους υπάρχει η ΄΄τραπεζαρία πλωρώματος΄΄. Οι διαχωρισμοί αυτοί υπάρχουν, είναι σχεδόν ΄΄ταξικοί΄΄ και δεν παραβιάζονται ούτε στα πλοία ούτε στις υπηρεσίας ξηράς.
[1] Βλέπε ΛΥΜΠΕΡΗΣ Συνέντευξη και το βιβλίο του *Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες,* ό. π.

Καρούσου. Δεν παραδέχεται πως πρόσφερε κάτι το ουσιαστικό η οργάνωση του ναυτικού, αφού κίνημα δεν εκδηλώθηκε. Και επιπλέον υπήρξε και θύμα βασανιστηρίων ο Μουστακλής, που δεν μίλησε με αποτέλεσμα να τον σακατέψουν. [1] Η αμφισβήτηση του ναυτικού συνολικά από τον Λύτρα, διότι δεν έκανε κάτι δυναμικό, ενώ είχε ευκαιρίες λόγω της αυτονομίας των πλοίων, όταν βρίσκονται εν πλω, μπορεί να απηχεί την άποψη κάποιας μερίδας από τους ενάντιους της δικτατορίας. Ένα πλοίο όμως, μόνον σε περιπτώσεις όπως του Α/Τ ΒΕΛΟΣ μπορεί να αποδώσει, με εντυπωσιακά διαβήματα. Η αυτονομία ενός πολεμικού δεν κρατάει πολύ και κινήσεις, όπως του συγκεκριμένου πλοίου, γίνονται μία μόνο φορά. Όσο για το ερώτημα, γιατί δεν κινήθηκαν και άλλα πλοία εκτός του ΒΕΛΟΣ, αυτό αναλύθηκε στα πλαίσια της εκτίμησης, για την μη εκδήλωση του σχεδίου για το κίνημα. Το φρόνημα για δυναμική εκδήλωση έχει πλέον καμφθεί με την αναβολή του εγχειρήματος και την εξάρθρωση με τις συλλήψεις. Ακόμα και πλοίο συμμέτοχου στην οργάνωση κυβερνήτη (του Κουσουρή) αποπλέει μετά την εξάρθρωση της οργάνωσης και πριν τη δική του σύλληψη και δεν εκμεταλλεύεται την ευκαιρία. Ο Νικολόπουλος στη συνέντευξή του λέει, πως καίτοι γνώριζαν πως ο Κουσουρής είναι οργανωμένος τον κάλεσαν στη σύσκεψη στη Στησιχόρου (υπασπιστήριο αντιβασιλιά) που έγινε για λήψη μέτρων προς εξάρθρωση της οργάνωσης. Αυτό έγινε *«...για προβοκάτσια...»* και επέτρεψαν στο πλοίο του να φύγει την άλλη μέρα εν πλω «*...για να μάθουμε μήπως ο Παππάς γυρίσει και δεν πάει στην Ιταλία.....»*. Δηλώνει βέβαια πως είχαν εξασφαλίσει την περίπτωση και δικής του φυγής «*...γιατί όταν πήγε ταξίδι ήταν άνθρωποι που, αν συμμετείχε, δεν θα τον ακολουθούσανε και θα τον δένανε.....»*. Δεν ερευνήθηκε αυτή η πληροφορία του Νικολόπουλου. Και έτσι να ήταν, δεν αποτελεί ούτε παραλογισμό, ούτε θαρραλέα πράξη των φυλάκων του καθεστώτος. Μόνο που δεν εξηγεί, πώς θα το μάθαιναν αυτά που επεδίωκαν. Τη δουλειά τους έκαναν και φαίνεται πως οι αρμόδιοι για την ασφάλεια του καθεστώτος την έκαναν τόσο καλά ώστε, να συνωμοτούν και οι ίδιοι για ανατροπή της άρχουσας ομάδας προς αντικατάσταση με τη δική τους, χωρίς να τους παίρνουν είδηση οι εσωτερικοί αντίπαλοί τους. Η εύκολη ανατροπή του Παπαδόπουλου αυτό έδειξε και ο Νικολόπουλος είχε πάρει μέρος, όπως λέει ο ίδιος, στην ανατροπή αυτή.[2] Εύκολα λέει κανείς εκ των υστέρων, πως τα πλοία έπρεπε να φύγουν έστω και με τους υπάρχους, ή τουλάχιστον εκείνα που ήταν έτοιμα και οι κυβερνήτες τους δεν είχαν συλληφθεί. Δεν μπορεί να κατηγορηθούν τα μέλη της οργάνωσης για ατολμία. Για άλλες παραλήψεις, αβλεψίες, αναποφασιστικότητα, απουσία συνωμοτικότητας κ.ο.κ. η κριτική είναι χρήσιμη και στέκει. Δεν παρουσιάσθηκε καμία περίπτωση φυγής στελέχους της οργάνωσης, παρ' ότι οι συλλήψεις κράτησαν πολλές ημέρες και θα μπορούσαν όποιοι ήθελαν να εξαφανιστούν. Αντίθετα υπήρξαν περιπτώσεις συλληφθέντων που δεν γνώριζαν απολύτως τίποτα και επιβάρυναν τη θέση τους, όπως είδαμε, με τον τρόπο που μιλούσαν στα ανακριτικά συμβούλια.[3]

Ο Λύτρας, όπως και άλλοι που δεν γνωρίζουν τις ιδιαιτερότητες του ναυτικού αλλά και του πλοίου ως όπλου, είναι σκληροί στην κριτική τους.

Παρουσιάζεται και το φαινόμενο του Καταγά να παραδίδεται ο ίδιος διαμαρτυρόμενος διότι χαρακτήρισαν τους συλληφθέντες συναδέλφους του προδότες. Περιγράφει ο **ΜΑΝΤΑΔΑΚΗΣ** τη σκηνή. Φοιτούσαν μαζί στη Σχολή Πολέμου, με την οποία μετά διήμερο που άρχισαν οι συλλήψεις, ξεκίνησαν για επιτελικό ταξίδι χωρίς τον συλληφθέντα ήδη Κολιγιάννη. «*...Ο Καταγάς βαρέως έφερε το γεγονός ότι ο Διοικητής της Σχολής, Πλοίαρχος Στεφανάδης, που μας συνόδευε, χαρακτήρισε τους ενεχόμενους ΄΄προδότες΄΄, σε μια παρουσίαση του Γ΄ΣΣ. Και όταν έμαθε τηλεφωνικά από την αδερφή του, ότι ο γαμπρός του Πλωτάρχης Λυμπέρης Κυβερνήτης Α/Τ στην Κρήτη είχε συλληφθεί, έλαβε την απόφαση να δηλώσει στον Διοικητή ότι ήτο μυημένος στο Κίνημα και επιθυμούσε να συμμερισθεί την τύχη των υπολοίπων συλληφθέντων....»*

Παρόμοια ήταν και η ενέργεια διαμαρτυρίας του πλωτάρχη Βάρφη στο Αρχηγείο του ΝΑΤΟ στη Μονς Βελγίου, όπου υπηρετούσε και οργισμένος τα εγκατέλειψε όλα και έφυγε. Ο Μανταδάκης και άλλοι δύο της ίδιας τάξης επίσης μυημένοι (Καναβαριώτης και Σταυριανάκης), δεν ακολουθούν την κίνηση του Καταγά σκεπτόμενοι πως «*...με σχετική ελευθερία κινήσεων θα είχαμε τη δυνατότητα να προσφέρομε στους ολίγους συλληφθέντες....*». Ούτε και τώρα μετά τόσα χρόνια ο Μανταδάκης δεν σκέπτεται να αιτιολογήσει στην επιστολή του με τις απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο, γιατί δεν εγκατέλειψαν τα πάντα και να αποφύγουν τη σύλληψη κρυπτόμενοι. Το θεωρούσε και τότε και τώρα αδιανόητο τρόπο αντίδρασης. Πιο φυσιολογική και γενναία θεωρεί την πράξη του Καταγά. Το ίδιο ερμηνεύτηκε και από το σύνολο των συναδέλφων.

Όσο για την ανάκριση στο ΕΑΤ/ΕΣΑ που ακολούθησε, είναι λιτή η περιγραφή του Μανταδάκη *«...εκρατήθην επί τετραήμερον ανακρινόμενος....με δημιουργία ατμόσφαιρας τρόμου και σωματικής βίας επιχειρείτο η κάμψις του ηθικού....»*.

Είναι σπάνιες οι περιπτώσεις, που συνάδελφοι των συλληφθέντων τους φέρονται ή μιλούν γι' αυτούς άσχημα, εκτός εκείνων που προβαίνουν σε ομιλίες και χαρακτηρισμούς (όπως ο Στεφανάδης ο διοικητής της

---

[1] Λεει ο Λύτρας στη συνέντευξή του (βλ. παράρτημα Β-ΙΙ) «*... Ποιος εν ενεργεία αξιωματικός ενήργησε ούτως ώστε να πέσει η χούντα; Ο Παπαδόγκονας με αυτό το ψεύτικο κίνημα του ναυτικού;... Αν μου το έλεγε ο Σπύρος αυτό, θα τον είχα κρατήσει ... δεν θα πήγαινε και θα ζούσε ο Σπύρος σήμερα... Αυτή ήταν η κίνηση; Δεν είχανε ευκαιρίες το ναυτικό, τόσα καράβια που βγαίνανε έξω ... Όπως έκανε ο Παππάς παραδείγματος χάριν. Δεν μπορούσαν να το κάνουν 5 – 6; Όπως έκανε στο κίνημα του βασιλέως ο στόλος, ο οποίος πήγε και κάθισε έξω; Τι έκανε; Ποια ήταν η αντίδραση του στόλου;...».*

[2] Βλ.παράρτημα Β-Ι συνέντευξη Νικολόπουλου.

[3] Βλ. πίνακα Δ3. Από το ναυτικό επτά από τους μυημένους είχαν ενημερωθεί μόλις τις τελευταίες ημέρες πριν συλληφθούν και έξη δεν είχαν καμία σχέση με την οργάνωση

ΣΠΜ, που περιγράφει ο Μανταδάκης). Είδαμε όμως και την περιγραφή του Μάγγουρα για τα γεγονότα στο Ε/ΔΔΜΝ μετά την 13η Δεκέμβρη 1967. Ήταν εξαιρέσεις και τα δύο γεγονότα.

Μια περίπτωση καταγράφει και ο **ΜΠΟΥΖΑΝΗΣ** για τη συμπεριφορά του αντικαταστάτη του στο Α/Τ ΘΥΕΛΛΑ μετά τη σύλληψή του.[1] Τελικά δεν τον στέλνουν για περαιτέρω ανακρίσεις. Ο κυβερνήτης του Κουσουρής και ο ύπαρχος Βασιλειάδης μετά την αποφυλάκισή τους, του έλεγαν ότι μια ώρα τους ανέκριναν γι' αυτόν και απορούσαν, ποιος ήταν ο λόγος που δεν τον συνέλαβαν. Υποκρύπτει παράπονο ο Μπουζάνης, που δεν τον μεταχειρίστηκαν και αυτόν ανάλογα.

Για τις συλλήψεις είπαμε ήδη, πως περιορίστηκαν στους κυβερνήτες, υπάρχους και πρώτους μηχανικούς των πλοίων, που ήταν στην οργάνωση και δεν επεκτάθηκαν στα υπόλοιπα στελέχη των επιτελείων τους. Έτσι ο αριθμός των συλληφθέντων δεν αυξήθηκε.

Ένα στέλεχος πιστό στις ΄΄αρχές της επανάστασης΄΄, που δραστηριοποιήθηκε όλα εκείνα τα χρόνια υπηρετώντας το καθεστώς, ο **ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ**, δίνει τις δικές του απόψεις αλλά και πληροφορίες για την οργάνωση του κινήματος και τους συνωμότες συναδέλφους του. Δεν αποδέχεται την άποψη πως το έκαναν για ιδεολογικούς λόγους, αλλά επειδή ο στρατός καπέλωσε το ναυτικό. Παράλληλα δηλώνει πως, «*...το ήξερα εγώ από μήνες πριν, το κίνημα του ναυτικού, και ποιοι ήταν και ποιοι δεν ήταν, και κάθε τόσο φρόντιζα να τους ειδοποιώ να πάψουν να κάνουν βλακείες....*».Ειδοποίησε όπως λέει τον Παππά, αλλά αυτό ήταν ένα τηλεφώνημα την παραμονή των συλλήψεων. Επίσης και στον «*...Σταθόπουλο[2] του είχα πει να πει στον Καναβαριώτη και σε κάτι άλλους που συγκεντρώνονταν και έκαναν αυτά....*». Ο Νικολόπουλος και το σύστημα στήριξης της χούντας στο ναυτικό είχαν εμπιστοσύνη στο Σταθόπουλο, και έτσι εξηγείται η τοποθέτηση του ως Τμηματάρχη προσωπικού στο ΑΝ. Απ' όπου ο Σταθόπουλος φροντίζει, στο βαθμό του δυνατού, για ανάλογες επιλογές και τοποθετήσεις μυημένων της οργάνωσης στα πλοία. Αισθάνεται βαριά την άγνοιά του σ' αυτό το σημείο ο Νικολόπουλος, γι' αυτό και εκφράζεται επιθετικά για τον Σταθόπουλο. Όσο για τις θρυλούμενες ως κατευθυνόμενες τοποθετήσεις των μυημένων στο ΄΄κίνημα΄΄, πρέπει να γίνει αντιληπτό, πως θα υπηρετούσαν έτσι και αλλιώς στα πλοία ως Κυβερνήτες οι αξιωματικοί αυτοί, διότι προβλέπεται από το Νόμο περί καταστάσεως αξιωματικών. Σε κάποιο ποσοστό όμως, μπορούσε να τις επηρεάσει ο Σταθόπουλος.

Θα πρέπει να γνώριζε για την οργάνωση ο Νικολόπουλος ως διευθυντής του ΓΕΝ/Α2. Εξ άλλου σ' αυτόν απευθύνονταν όλοι οι των λοιπών υπηρεσιών ασφαλείας του στρατού, της ΚΥΠ, της αστυνομίας. Αυτός συντηρούσε και τα δίκτυα πληροφοριών μέσα στο ναυτικό,[3] κρατούσε τα νήματα των ΑΓΕΠ, τη γραφειοκρατία με τους χαρακτηρισμούς ….. Λέει πως «*... βάλαμε στου Παναγιωταρέα προκηρύξεις ότι έχουν εντοπιστεί και τέτοια…και το ξέραμε ότι το κίνημα το είχαν αναβάλει...*». Προσπαθεί να μειώσει τη σημασία και την έκταση της οργάνωσης. Σημειώνει την έλλειψη συνωμοτικότητας και μέτρων προστασίας της παράνομης δραστηριότητας, και αποδίδει το φαινόμενο, στη νοοτροπία που επικρατεί στο ναυτικό. Τα ήξεραν όλα λέει «*... ότι κινούνται, τι λένε, όχι μόνο αυτό, και γκόμενες, γυναίκες…, που τις πηδάγανε, άλλοι τα λέγανε, δηλ. το ναυτικό όπως ξέρεις είναι της αρβύλας... το ναυτικό είμαστε μια κλειστή τέτοια και ό,τι γίνεται ... είναι γνωστά....*». Παραδέχεται εκείνους που ενώ ενημερώθηκαν για το προετοιμαζόμενο σχέδιο «*... ήταν κύριοι και δεν ανέφεραν τίποτα, είπαν ότι δεν δέχονταν, δεν ανέφεραν... άλλοι τα ανέφεραν....».* Ο Νικολόπουλος δεν δέχεται, πως η υπόθεση αυτή του ΄΄κινήματος΄΄ δημιούργησε πρόβλημα στο καθεστώς. Μόνον στο ναυτικό «*... απλώς δημιούργησε και μια κατάσταση που στο τέλος, για ένα ορισμένο διάστημα βγήκε και εναντίον του...*». Αποδέχεται έμμεσα, πως το ναυτικό ήταν υποταγμένο στο στρατό. Στην άποψη πως τα στελέχη του ναυτικού ήταν ΄΄υπάλληλοι΄΄ του στρατού, απαντά πως «*...τουλάχιστον εγώ δεν ήμουν....»* Όσο για τα αίτια του κινήματος, τα αποδίδει όχι διότι «*...εβάλλοντο τα δημοκρατικά τους ιδεώδη. Το έκαναν για λόγους ρατσιστικούς: ότι δεν θα δεχόντουσαν, όπως και εγώ δεν ανεχόμουνα να ήμουνα satellite του στρατού....*». Αφήνει σαφείς αιχμές για πολλούς της οργάνωσης, πως ενώ ήταν αρχικά με την ΄΄επανάσταση΄΄ όταν «*...έχασαν αυτές τις διευθύνουσες θέσεις θεώρησαν ότι "μας καπελώνει ο στρατός" και βασικώς το έκαναν όχι γιατί εθίγοντο τα δημοκρατικά τους ιδεώδη, διότι αν ήταν δημοκρατικά, δεν θα έδιωχναν τον Ντεγιάννη, τον Τζανετάκη και μερικούς άλλους.....η ηγεσία του κινήματος και πολλοί από αυτούς ήταν οι άνθρωποι που ήταν με το Λαγονίκα και τους πρώτους βασιλικούς, με το Δέδε και τέτοια….*». Αναφέρεται ο Νικολόπουλος στις πρώτες αποστρατείες που έγιναν με έκτακτες κρίσεις το θέρος του 1967 με το Δέδε Α/ΓΕΝ. Τις αποδίδει στους μετέπειτα διαχωρίσαντες τη θέση τους από την ΄΄επανάσταση΄΄ με το αποτυχόν βασιλικό ΄΄κίνημα΄΄ της 13ης Δεκέμβρη του 1967. Δεν είναι ο μόνος που αναφέρεται στη μεταστροφή των βασιλοφρόνων στελεχών του ναυτικού. Και ο Θεοφιλόπουλος στη συνέντευξή του έτσι το ερμηνεύει, πλην όμως στηρίζει την

---

[1] Βλ.παράρτημα Β-ΙΙΙ απάντηση Μπουζάνη στο ερωτηματολόγιο «*… με αντικατέστησαν με τον Πλωτάρχη Δ. Πουλή χωρίς καν να παραδώσω καθήκοντα, χωρίς πρωτόκολλα, ο δε αντικαταστάτης μου μόλις έφτασε στο πλοίο επέταξε τα προσωπικά μου είδη έξω από το δωμάτιό μου στο διάδρομο των δωματίων των αξιωματικών ειρωνευόμενός με και χλευάζοντάς με!!!...»*

[2] Βλ Ι. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ, *Το Κίνημα του Ναυτικού Μάιος 1972, Προσωπική Μαρτυρία*, Παπαζήση 2003 σ.σ.20,21 Επίσης βλ. κεφ. Α5, Α15α και Β28α για την πολιτική τοποθετήσεων και μεταθέσεων των αξιωματικών. Για την περίπτωση εμπιστοσύνης του μηχανισμού της χούντας στο Σταθόπουλο, αναφέρεται και ο Λυμπέρης στη συνέντευξή του «*..Κοιτάτε να δείτε μπορεί κακώς να μην τους θεωρούσε, αλλά δεν τους θεωρούσε αντιπάλους. Πάρτε την περίπτωση του Σταθόπουλου που ενώ ήτανε οργανωτής μέσα στο κίνημα του ναυτικού το ΄73, τον διατηρούσε σε μία πολύ κρίσιμη θέση κλειδί των τοποθετήσεων..»*

[3] Τα αντίστοιχα των ΕΣΔΑΣ και ΕΞΔΑΣ του στρατού τηρουμένων των αναλογιών και ιδιαιτεροτήτων των δύο όπλων αλλά και της αναμφισβήτητης υπεροχής του ΣΞ στον τομέα αυτό.

αντιχουντική θέση του Παναγιωταρέα π.χ. Για τους οπαδούς της βασιλείας ο Νικολόπουλος θεωρεί, πως κάλυπταν σχεδόν όλο το ναυτικό «*... τότε ήταν σχεδόν όλο το ναυτικό βασιλόφρονες....*». Αλλά παρόμοια θέση έχει και ο Λυμπέρης, που τάσσεται με την άποψη πως, στις αρχές τουλάχιστον της επταετίας ελάχιστοι ήταν οι ενάντιοι στο καθεστώς. Και εάν κάποιος θέλει, κατά το Λυμπέρη, να δει ποιους θεωρούσε ως αντιπάλους του το καθεστώς, θα το βρει στις έκτακτες κρίσεις του 1967. Έτσι όμως χρεώνει υπέρ της δικτατορίας εκείνους, που δεν εκφράζονταν, ούτε έδειχναν τις προτιμήσεις τους. Και αυτοί ήταν η πλειοψηφία.
Ο Νικολόπουλος αποκαλύπτει πως γνώριζαν και από την ΚΥΠ για την οργάνωση αφού «*...με την ΚΥΠ συνεργαζόμαστε, και από εκεί παίρναμε πληροφορίες.... υπήρχαν αξιωματικοί του ναυτικού, που έδιναν εκεί πληροφορίες.... όχι υπηρετούντες, άλλοι. Η ΚΥΠ είχε δημιουργήσει και αυτή δίκτυα..... πιθανώς τους φανταζόμουνα, χωρίς να ξέρω ποιοι ήτανε, αλλά ξέρω ότι υπήρχανε...*». Αυξάνει τον αριθμό των συνεργαζομένων με τις υπηρεσίες ασφάλειας με τον τρόπο αυτόν. Δεν λέει ονόματα, με αποτέλεσμα να αφήνονται υπόνοιες για πολλούς. Δεν είναι η θέση του επομένως αποδεκτή.
Παράλληλα τονίζει πως, επεδίωξε ο ίδιος να μείνει το θέμα των ανακρίσεων στο ΠΝ, αλλά ο Μαργαρίτης «*... είπε στον Αγγελή ότι δεν μπορούμε να τις κάνουμε εμείς τις ανακρίσεις…… ότι δεν έχει ανακριτικές ικανότητες και δυνατότητες το ναυτικό {επομένως} να τις αναλάβει ο στρατός.....*». Γίνεται πιστευτός ο Νικολόπουλος σε αυτό το θέμα. Παρ' όλη του την τοποθέτηση και δραστηριότητα υπέρ της δικτατορίας, έχει σχέσεις με πολλούς από τους συλληφθέντες. Ο Τριανταφυλλίδης και ο Κολιγιάννης είναι συμμαθητές του, ενώ οι Παναγιωταρέας, Σέκερης, Παππάς, Γκιόκεζας, Παπαδόγκωνας και Μάλλιαρης δύο τάξεις πιο πάνω από τη δική του, που σημαίνει πως έζησαν μαζί στη ΣΝΔ δύο χρόνια. Αυτές είναι σχέσεις, που δεν παρακάμπτονται εύκολα. Έστω και με μεγάλες διαφοροποιήσεις όπως υπό το καθεστώς μιας δικτατορίας, που ο μεν ένας το υπηρετεί, ενώ οι υπόλοιποι το μάχονται.
Από τους αξιωματικούς που δε συνελήφθησαν λόγω μικρού βαθμού, ήταν ο **ΞΕΝΑΚΗΣ**, ύπαρχος του Α/Τ ΒΕΛΟΣ υπό τον Παππά το Μάιο 1973. Με ξεκαθαρισμένες απόψεις[1] (γιος του δικαστικού Γ.Ξενάκη «*...με πολλούς αγώνες και πολλές επιπτώσεις από τη δικτατορία...*») κατά του καθεστώτος και ο ίδιος «*...από το 1968 επέμενα να γίνει κάτι το ταχύτερο – ιδίως στη Ναυτική Εβδομάδα το 1969 – εν τούτοις δεν εισακούσθην...*». Ειδοποιεί τον πατέρα του την παραμονή του κινήματος από το Ηράκλειο, όπου βρίσκεται με το Α/Τ ΒΕΛΟΣ «*... Του είχα πει να περιμένει ένα τηλεφώνημα και αμέσως να κατεβεί στα Χανιά εν αναμονή εξελίξεων.... και αυθημερόν πήγε στα Χανιά όπου με άλλους περίμεναν κάτι. Δεν του είχα πει απολύτως τίποτα άλλο...*». Ο Ξενάκης είναι από εκείνους που κάνει έντονη κριτική για το γεγονός πως «*....δύο άνθρωποι, ο Αγγελής και ο Μαργαρίτης, κατέβηκαν στο Ναύσταθμο και συνέλαβαν τις μάχιμες μονάδες του ΠΝ. Εάν κάποιος σοβαρός ιστορικός αναλύσει το κίνημα μας - ψάχνοντας να βρει, όχι το τι κάναμε αλλά, αυτό που μπορούσαμε να κάνουμε και δεν κάναμε - τότε κλάψε μας…*». Επηρεασμένος από το ότι απέτυχε η εκδήλωση του κινήματος και δεν υπήρξε δυναμική αντίσταση στην εξάρθρωση, ενώ δεν έφυγαν άλλα πλοία εκτός του ΒΕΛΟΣ, θεωρεί πως υπήρξε και αποτυχία στην όλη κίνηση. Δεν βλέπει ή τουλάχιστον δεν αναφέρεται και στα θετικά αποτελέσματα που υπήρξαν με τις συλλήψεις και την κατακραυγή, τη δημοσιότητα κ.λ.π.
Εκείνος που είναι οξύς και για την οργάνωση του κινήματος και για τα στελέχη που το απάρτιζαν είναι **ο ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ.**[2] Δεν ήταν οργανωμένος ή μυημένος στην οργάνωση του κινήματος. Έχει προσωπικούς λόγους να είναι οργισμένος με τα στελέχη της οργάνωσης του ΄΄κινήματος΄΄. Εφ' όσον η σύγκρουσή του με τον Βουραζέρη, μέλος της οργάνωσης, είναι εκείνη που τον οδήγησε σε αποστρατεία. Δεν κρύβει τις σκέψεις του και με την αθυροστομία του απηχεί τις απόψεις μιας μερίδας του ναυτικού, που βλέπουν όμοια την όλη υπόθεση. Εξηγεί πως με την έκφραση «*...΄΄φούντα΄΄... εννοούσαμε αυτούς τους γιαλατζί αντιστασιακούς και ιδίως κατά την άποψη τη δική μου του κινήματος, το οποίο ήταν ένα κίνημα κατευθυνόμενο από τον Αβέρωφ και Σία για να αποκτήσουν και αυτοί αντιστασιακές περγαμηνές. Αυτή την εντύπωση έχω. Ήταν γνωστό το κίνημα, το διέδιδαν όλοι, μέχρι που οι γκόμενες λέγανε ΄΄εμένα ο γρι γρις μου το Σάββατο δεν θα μπορεί να έρθει στο κέντρο γιατί θα κάνουν κίνημα΄΄....*». Αποδέχεται πως είχε δυσμενή επίπτωση στη δικτατορία, αλλά «*...δεν έπεται ότι το καθαγιάζουμε {καθώς} και τους πρώην πιστολέρους της επταετίας οι οποίοι άλλαξαν στρατόπεδο και βρέθηκαν από χουντικοί – αντιστασιακοί....*». Κατηγορεί και αυτός την έλλειψη συνωμοτικότητας και περιγράφει περιστατικό με τον Παπά να μιλάει μπροστά του απευθυνόμενος «*...στον συνάδελφό μου και συμμαθητή μου..΄΄Ετοιμάζουμε κάτι εναντίον αυτής της καταστάσεως. Είσαι να έρθεις μαζί μας;΄΄ και απάντησε ο άλλος ΄΄να δω τι είστε, τι ετοιμάζετε και θα σας απαντήσω΄΄...*». Εν τούτοις ούτε ο Παπαχρήστου ούτε ο συμμαθητής του μίλησαν για το επεισόδιο αυτό. Εξηγεί δε το γιατί «*...και αυτός δεν συμπαθούσε {το καθεστώς} εκείνη την περίοδο, εμείς βαριόμαστε και γρήγορα την εκάστοτε ηγεσία. Δεν τους συμπαθούσε και δεν ήταν ο τύπος του να καταδώσει, να μιλήσει, να πει. Απλώς έκανε ένα σχόλιο δυσμενέστατο για την ενέργεια του τότε αντιπλοιάρχου Παπά, χωρίς να ξέρει ποιος ήμουν εγώ και τι ήμουν εγώ που βρισκόμουν δίπλα του.....*». Περιγράφεται η πορεία και οι σχέσεις του Παπαχρήστου με την ηγεσία του ναυτικού σε άλλο σημείο,[3] ως χρήσιμη για την έρευνα .

[1] Βλέπε παράρτημα Β-ΙΙΙ, απαντήσεις Ξενάκη στο ερωτηματολόγιο.
[2] Βλ.παράρτημα Β-Ι συνέντευξη Παπαχρήστου
[3] Βλ. κεφ. Γ4β

Και για τον τέως απότακτο πλωτάρχη και νυν υποναύαρχο ε.α. Στάθη **ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟ** η οργάνωση του κινήματος δεν είναι σοβαρή. «*....Για το κίνημα του ναυτικού; Για μένα δεν ήταν κίνημα, ήταν μια όπως την είπα ΄΄φούσκα΄΄...*» Μιλάει σκληρά ο Πετρόπουλος ακόμα και για φίλους του αξιωματικούς, με τους οποίους είναι δεμένος από την εφηβική ηλικία στη ΣΝΔ. Και ο ίδιος είναι ενήμερος και όχι μόνον από έναν. Με τον Γκιόκεζα, τον Παπά αλλά και τον Κολιγιάννη «*...τα λέγαμε όλα....από τότε που αυτοί κάνανε το κίνημα..... από το 72 οι συζητήσεις που γίνονταν... αυτά ήταν γνωστά...*». Κρατάει την επαφή με τον Σταματελόπουλο και ενημερώνει εκείνους από το ναυτικό που επηρεάζονται από τον τελευταίο. Δηλαδή τον Γκιόκεζα, τον Αναγνωστόπουλο αλλά και τον Κιοσσέ, τον Γουλέα. «*...Συζητούσαμε τακτικά. Εγώ τους έλεγα τι συμβαίνει από πλευράς στρατού, στον Γκιόκεζα και στον Αριστείδη {*Κολιγιάννη*}, γιατί σε αυτούς είχα εμπιστοσύνη...*» Ο ίδιος φαίνεται πως διατηρεί σχέσεις με τους παλιούς συναδέλφους του και τους υπαξιωματικούς των υποβρυχίων και τους επηρεάζει έτσι, ώστε να μιλάει για ύπαρξη ομάδας. Λέει πως όλοι ήξεραν «*...ποια ήταν η δική μου η ομάδα. Αυτοί ήξεραν ότι είναι πολλοί. Δηλαδή των υποβρυχίων η ομάδα ήταν πολλοί και δυνατοί. Αλλά εγώ δεν έλεγα ποτέ και σε αυτούς, εκτός από ελάχιστα ονόματα αν χρειαζόταν...*». Όσο για τον Σταματελόπουλο «*...είχε τις δικές του πληροφορίες και από την ΚΥΠ.... Είχε μέσα στην ΚΥΠ τους δικούς του αξιωματικούς....*». Οι του ναυτικού γνωρίζουν έτσι από τον Πετρόπουλο για τις θέσεις του Σταματελόπουλου και κάποια στιγμή ο Γκιόκεζας του είπε ότι, η ηγεσία του κινήματος (Παπαδόγκωνας αλλά και Γκιόκεζας και οι άλλοι, οι αρχαιότεροι δηλαδή) ζητούσαν επαφή με το Σταματελόπουλο.[1] Ο τελευταίος όμως γνωρίζει τι συμβαίνει, και πως η ΚΥΠ είναι σε γνώση των κινήσεων στο ναυτικό. Αντιδρά στην πρόταση των συνωμοτών του ναυτικού «*...κοίταξε να δεις, εσύ τώρα αφού...από πλευράς ασφαλείας ...Θα σου γαμήσω τα φώτα.... πες τους ό,τι θέλουν να το πουν σε εσένα...* ». Κατά τον Πετρόπουλο ο Σταματελόπουλος ετοίμαζε κάποια δυναμική κίνηση «*...ήταν και η αεροπορία στη μέση. Αυτός και πολύ σωστά το πήγαινε, ώστε να οργανωθεί καλά και να τελειώνουμε…*». Είναι και ο Θεοφιλόπουλος που έμμεσα αναφέρεται στο θέμα αυτό. Του είχε πει ο Κολιγιάννης (αιτιολογώντας την αναβολή του κινήματος του Απριλίου 1973) πως υπήρχε *΄΄κάποια κίνηση του Σταματελόπουλου που θα εκδηλωνόταν τότε΄΄*. Ο Πετρόπουλος μεταφέρει στον Κολιγιάννη περισσότερες από μία φορές (και σε μία απ' αυτές πάει μαζί με τον Κιοσσέ) την πληροφορία που είχε από τον Σταματελόπουλο πως η ΚΥΠ τους παρακολουθεί. «*Αριστείδη, σας έχουν από πίσω...εσείς το έχετε κρυφό καμάρι».* Και η απάντηση του Κολιγιάννη δείχνει την αυτοπεποίθηση αλλά και τις αδυναμίες της οργάνωσης με την έλλειψη πείρας, συνωμοτικών κανόνων κ.λ.π. «*... θα τους γαμήσουμε στους μόλους, αν τολμήσει ο στρατός να βγάλει τίποτα...*». Ο Κιοσσές πρέπει να είχε από άλλη πηγή την ίδια πληροφορία για γνώση της χούντας περί της οργάνωσης στο ναυτικό, αλλά δεν το λέει στη δική του συνέντευξη.

Ο Πετρόπουλος δεν έχει τις ίδιες απόψεις, περί μη αποκάλυψης αυτών των στοιχείων και λέει ανοιχτά πως «*...ο Κιοσσές είχε κάνει...είχε γνωριμίες και αυτός. Δεν ξέρω……και κοίταξε να δεις, η προσωπική εκτίμηση λέει ένα πράγμα, η αληθινή, η γνήσια ...με τράβαγε για να πάμε στο σπίτι, στον Κολιγιάννη, και πήγαμε το βράδυ…*». Είναι χαρακτηριστική αυτή η μαρτυρία, για τις σχέσεις που συνέδεαν αυτούς τους αξιωματικούς, ανεξάρτητα από τις επί μέρους εμπλοκές, που ο καθένας ήδη είχε με το καθεστώς. Είναι τέλος του 1972 και αρχές του 1973 που συμβαίνουν αυτά με τις προειδοποιήσεις από πλευράς Πετρόπουλου και Κιοσσέ. Προ πολλού ο μεν Κιοσσές έχει την ανάμειξη στην υπόθεση της ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ στο Κ/Δ ΕΛΛΗ ο δε Πετρόπουλος έχει αποταχθεί για το θέμα των υποβρυχίων. Και οι διό τους έχουν πλέον στραφεί με τον τρόπο τους κατά του καθεστώτος ή μερίδας του. Τον Γκιόκεζα συναντά ο Πετρόπουλος λίγο πριν συλληφθεί το βράδυ της 22ας Μαίου «*...δέκα η ώρα εδώ, και το πρωί το αντιτορπιλικό ήταν στη Τσαμαδούρα.... και του είπα ΄΄Θανάση, εγώ δεν κοιμάμαι στο σπίτι. Προσέξτε γιατί συμβαίνει κάτι΄΄...*». Δεν έχουν όμως τη λογική του Πετρόπουλου τα εν ενεργεία στελέχη της οργάνωσης και συλλαμβάνονται όλοι. Όσο για την δήλωση του αδελφικού του φίλου του Καταγά, (όταν βρίζουν ως ΄΄προδότες΄΄ τους συλληφθέντες συντρόφους του της οργάνωσης), πως είναι και αυτός με τους ΄΄προδότες΄΄, οπότε και συνελήφθη στη Θεσσαλονίκη, ο Πετρόπουλος και πάλι διαφωνεί και απορεί «*...Στοιχειώδης ας το πούμε συνωμοτική δεοντολογία. Δηλαδή σε ένα κίνημα αν πιάσουν δέκα, θα πάνε οι άλλοι να παραδοθούν;...*»

Δεν είναι όμως ίδιες οι σχέσεις του και με τον Νικολόπουλο ούτε οι συνωμότες φίλοι του θα έλεγαν αυτό που είπε ο ίδιος στο Νικολόπουλο «*φύγε ρε μαλάκα μη σε καθαρίσω*»....». Η έκφραση είναι συνηθισμένη και μεταξύ φίλων, έχει όμως διαφορετική έννοια όταν λέγεται στη δικτατορία και υπό συνθήκες σύγκρουσης, που υπέβοσκε και τελικά εκδηλώθηκε μεταξύ Πετρόπουλου και ηγεσίας ναυτικού. Διαφαίνεται πως στα πλαίσια αυτά εκφράζεται έτσι ο Πετρόπουλος. Λέει ο Νικολόπουλος στη συνέντευξή του για τον απείθαρχο συνάδελφό του. «*...Και ο Πετρόπουλος ήταν και φίλος μου. Τον Πετρόπουλο τον διέλυσε το κατεστημένο διότι τα έβαλε εναντίον του…ποιος ήταν στα υποβρύχια; Ο Δαμβέργης. Διότι παρακολούθησε* {ο Πετρόπουλος*} ότι έγιναν διάφορες ατασθαλίες, αλλά δεν μπόρεσε να τις αποδείξει και αναγκάστηκε ο Μαργαρίτης να τον αποτάξει...».* Τα πράγματα ήταν κάπως διαφορετικά γιατί ο Πετρόπουλος απέδειξε τις ατασθαλίες, που εξ άλλου φάνηκαν αμέσως μετά την βιαστική παραλαβή.[2]

---

[1] Για το θέμα επαφής οργάνωσης με το Σταματελόπουλο γράφει ο Μανιάτης στις 15-2-2005«*...πρώτη φορά ακούω για τέτοια επαφή. Προς τούτο ρώτησα και ένα από τους πρωτεργάτες της τάξης 1948 και αυτός μου είπε ΄΄ότι δεν ήξερε κάτι τέτοιο…»*

[2] Βλέπε κεφάλαιο Γ4α γι' αυτήν την υπόθεση όπου ενεπλάκη ο Πετρόπουλος.

Ξεχνάει όμως ο Πετρόπουλος, όταν τα λέει αυτά για αποφυγή συλλήψεως, πως και ο ίδιος γύρισε πίσω από το Κίελο. Παρ' ότι γνώριζε πως, τον περιμένει τύχη κακή στην δική του σύγκρουση με τον Μαργαρίτη, για την παραλαβή του ακατάλληλου υποβρυχίου. Είναι λοιπόν άδικος, όταν τα βάζει με τον Καταγά, γιατί επέλεξε τέτοιον τρόπο για να αντιδράσει στην εξύβριση των συλληφθέντων συναδέλφων του της οργάνωσης. Οι συμπεριφορές αυτές δεν δείχνουν μαζοχιστικές τάσεις. Στη ΣΝΔ μαθαίνει ο δόκιμος να παρουσιάζεται ευθέως και να παίρνει τις ευθύνες των πράξεών του, όταν κινδυνεύουν συμμαθητές του από ομαδικά καψώνια, που ακολουθούν τις ΄΄τρέλες΄΄ του ενός. Είναι δείγμα ΄΄ανδρισμού΄΄ και αναγνωρίζεται από τους υπόλοιπους, η δε τιμωρία που ακολουθεί δεν είναι ποτέ ατιμωτική, ούτε αποκαλείται ΄΄κορόιδο΄΄ επειδή φανερώθηκε μόνος του.[1] Παράλληλα εξίσου απαράδεκτο θεωρείται να τον ΄΄καρφώσει΄΄ κάποιος, πως αυτός είναι ο ένοχος, με σκοπό να γλιτώσουν από το καψώνι οι υπόλοιποι. (Εκτός εάν πρόκειται για ατιμωτική πράξη όπως π.χ. η κλοπή, για την οποία οι συμμαθητές θα υποχρεώσουν τον ΄΄ένοχο΄΄ να παρουσιαστεί και να το αναφέρει ο ίδιος.) Θα κάνουν το καψώνι και μετά θα τον δείρουν κάποιοι απ' όλους. Τα γνωρίζει αυτά ο Πετρόπουλος, τα ίδια εφάρμοσε και στη δική του ζωή στο ναυτικό. Την εύκολη κριτική στον Καταγά και τους υπόλοιπους την κάνει επειδή δεν εκδηλώθηκε το κίνημα και επειδή «*...Η χούντα έβγαζε πιστόλι; Η ΄΄φούντα΄΄ τι έκανε; Να βγάλει ένα μαχαίρι...».* Αιματοχυσία δεν ήθελε κανένας. Όλοι το δηλώνουν στις συνεντεύξεις, στις καταθέσεις, στις απολογίες στα πειθαρχικά, στην μετέπειτα αρθρογραφία. Η οργάνωση δεν ήθελε και δεν ήταν έτοιμη να αντιδράσει με βία στην εξάρθρωση. Εάν εξαιρεθούν οι ελάχιστες επιχειρήσεις στελεχών του ναυτικού στις συγκρούσεις για ανακατάληψη των πλοίων στο κίνημα της Μέσης Ανατολής το 1943, ποτέ στην ιστορία του ναυτικού δεν υπήρξε τέτοιου είδους βία. Ούτε και στην εκστρατεία των ελληνικών πολεμικών στη Μεσημβρινή Ρωσία το 1918-20, για κατάπνιξη της επανάστασης των Μπολσεβίκων, στο πλευρό όσων ΄΄συμμάχων΄΄ συνέπρατταν με τον ίδιο στόχο τότε[2].

Οξύς για την οργάνωση του κινήματος είναι και ο **ΣΚΟΥΡΙΩΤΗΣ** στη συνέντευξή του. Λέει κάτι που δεν είναι μυστικό, ούτε περίεργο. Πως δηλαδή τα ονόματα των εμπλεκομένων στην οργάνωση πριν συλληφθούν, τα έδωσε στην ΕΣΑ ο Νικολόπουλος. Το ίδιο περιλαμβάνεται και στο ανακριτικό υλικό. Ήταν μέσα στα καθήκοντα του τελευταίου αυτό το θέμα αφού, ως Δ/ντής ΓΕΝ/Α2 είχε εκτός των άλλων ως αποστολή και την παρακολούθηση του προσωπικού και δεν το κρύβει και ο ίδιος. «*... όλα τα ονόματα τα επιπλέον εκτός από αυτά που ήξερε η ΕΣΑ και ο Ιωαννίδης, τα έδωσε ο Νικολόπουλος.... είχε ολόκληρη επετηρίδα και έγραφε. ΄΄δικός μας, κομμουνιστής, κεντρώος, δεξιός, δεξιός μη χουνταίος, δεξιός χουνταίος΄΄, και λοιπά.... αυτή την επετηρίδα την έχω δει...».* Δίνει και τη σωστή διάσταση στους ΄΄μυημένους΄΄ και στους απλά γνωρίζοντες για την οργάνωση ο Σκουριώτης. Δεν παρουσιάζει όμως και την κατηγορία εκείνων που προσπάθησαν να τους μυήσουν, άρα γνώριζαν, και δεν δέχθηκαν να συμμετάσχουν. Και ήταν κάμποσοι και αυτοί. Δεν συμφωνεί πως μπορούσε και οπαδοί της χούντας να γνώριζαν για την προετοιμαζόμενη κίνηση και μάλιστα από ενημερώσεις μέσα από την οργάνωση «*...μπορεί να ήτανε ΄΄ξεφτίλες΄΄ αλλά όχι τόσο...».* Δεν είναι υβριστικές οι εκφράσεις αυτές. Ήταν και ο ίδιος μυημένος και κάπου δεν αποδέχεται σφάλματα αφού, μέρος τους θα έπρεπε να επωμιστεί και ο ίδιος. «*...ρε παιδί μου εμένα με είχανε μυήσει, μου είχανε πει ΄΄θέλεις να είσαι στο κίνημα του ναυτικού;΄΄ και είχα πει ΄΄θέλω΄΄...».* Υποστηρίζει και αυτός πως μια μερίδα από τους βασιλόφρονες της οργάνωσης ήταν στην αρχή οπαδοί του καθεστώτος. «*...και Παπαδογκωναίοι και Παναγιωταραίοιδες που ήτανε μυημένοι. Δεν ήτανε χουνταίοι; Ήτανε χουνταίοι τότε επί βασιλέως....μόλις έπεσε ο βασιλιάς, γίνανε χειρότεροι από τους κεντρώους εναντίον της χούντας. Για τον Παναγιωταρέα, είμαι εκατό τις εκατό σίγουρος, γιατί τον έχω ζήσει, και αυτός ήτανε που ήξερε, που θα με έπαιρνε τηλέφωνο να μου πει μην έρθεις ή μην κατέβεις στο ναύσταθμο ή κατέβα. Φοβερός....».*

Από τους μυημένους της αεροπορίας **ο *ΣΤΑΠΠΑΣ***. Τον βασάνισαν στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α. Λέει πως και άλλοι έπαθαν τα ίδια, φοιτητές της νομικής, αξιωματικοί του ναυτικού, ο Βαρδάνης με τον οποίο γνωρίστηκαν μετά. Ο Στάππας προχωρεί στην ενημέρωση και μύηση του νεώτερου συναδέλφου του Στέλιου Πετρουλάκη, που δεν αποκαλύφθηκε. Κάνει την κριτική του στην έλλειψη συνωμοτικών κανόνων, αλλά αναγνωρίζει πως οι ταλαιπωρίες τους δεν πήγαν χαμένες. «*...ήταν θετική η αποτυχία, αν επιτρέπεται η έκφραση....».* Δεν γνώριζαν οι συλληφθέντες εκτός ναυτικού, πως είχε κυριαρχήσει η λογική ΄΄πέστε τα όλα, μην κρύβετε τίποτα΄΄. Αυτό κόστισε σε πρόσθετη σκληρή μεταχείριση, σε βασανιστήρια. Το έγκλημα όμως κατά του Μουστακλή δεν γίνεται να το αποδώσει κανείς στην έλλειψη πληροφόρησής του για το θέμα αυτό. Ο Μουστακλής έβριζε τους βασανιστές του, και τα θηρία βγήκαν στην επιφάνεια.

Ένα από τα στελέχη που δένει την περίοδο της υπόθεσης Σούλη (το 1969) με τη νέα προσπάθεια για κίνημα μετά τρία χρόνια στις αρχές του 1973, είναι ο **ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ**. [3]Δεν διστάζει να χαρακτηρίσει το σχέδιο του 1969 ρομαντικό, διότι η απαγωγή του δικτάτορα, η κατάληψη της Κρήτης ή άλλο αποφασιστικό

---

[1] Για την τήρηση παρόμοιων παραδόσεων/ αρχών αφηγείται ο αντιστράτηγος ε.α. Δ.Δήμου. Μιλάει μάλιστα για ΄΄Συμβόλιο Τιμής΄΄ των ευέλπιδων. Τελείως διαφορετικό όρο από το ΄΄Συμβούλιο Τιμής΄΄ για το οποίο βλ. παράρτημα Β-ΙΙ συνέντευξη Παπαναστασίου.

[2] Για την άγνωστη αυτή εκστρατεία του ελληνικού πολεμικού ναυτικού με μεγάλη δύναμη τριών Θωρηκτών και οκτώ Αντιτορπιλικών βλέπε ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΧΑΡΑΤΣΗ, *Η Πρώτη Επέμβαση*, Ναυτικό Μουσείο Ελλάδος, Αθήνα 1997.

[3] Βλ.παράρτημα Β-ΙΙΙ απαντήσεις Τριανταφυλλίδη στο ερωτηματολόγιο «*.... την περίοδο 1969-70 με τον αείμνηστο τότε πλοίαρχο Σούλη ως Διοικητή τορπιλακάτων και με μυημένους κυβερνήτας Α/Τ, είχαμε το σχέδιο απαγωγής του Παπαδόπουλου στην άσκηση ΄΄Θρίαμβος΄΄ το 1969, και σχέδια κατάληψης της νήσου Κρήτης. Τα σχέδια αυτά δεν καρποφόρησαν και διότι διέρρευσαν πληροφορίες στους απριλιανούς, που οδήγησαν στην αποστρατεία Σούλη και σε μεταθέσεις, με αποτέλεσμα να ατονίσει η κίνησις....».*

πλήγμα ήταν από πολύ δύσκολο μέχρι αδύνατο. Όχι μόνον δεν μειώνει την προσφορά του ΄΄κινήματος΄΄ αλλά έμμεσα κάνει και την αυτοκριτική του αφού, αναγνωρίζει πως εκείνοι που επέμεναν για την υλοποίησή του, είχαν δίκιο.

Κλείνοντας τις επισημάνσεις και τα σχόλια των ερωτηθέντων για την υπόθεση αυτή μένουμε με την εντύπωση πως, κανείς δεν είναι ευχαριστημένος από τα γεγονότα και την έκβαση. Οι οργανωμένοι θα ήθελαν να έχει εκδηλωθεί δυναμικότερα, οι μυημένοι αλλά διαφωνήσαντες να έχει πάρει άλλη τροπή ώστε, να μην έχουν διαφωνήσει, οι γνωρίζοντες αλλά μη προσεγγισθέντες να είναι και αυτοί στην οργάνωση, οι χρησιμοποιηθέντες αλλά μη γνωστοί, να έχει προχωρήσει η εκδήλωσή του, οι οπαδοί της χούντας (λογικά) θα προτιμούσαν να μην έχει ούτε αυτήν την απήχηση που είχε κ.ο.κ. Αυτή η υπόθεση του μη εκδηλωθέντος ΄΄κινήματος΄΄, αλλά που επέτυχε περισσότερα ίσως από το εάν είχε εκδηλωθεί, σημάδεψε τη ζωή όλων εκείνων που συνέπραξαν με τον ένα ή άλλο τρόπο.

Οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες στην οργάνωση όταν ξεκινά η πειθαρχική δίωξη, γνώριζαν πως θα αποταχθούν. Είχαν ανάλογα ελάχιστη συμμετοχή στις προετοιμασίες του κινήματος. Δεν μπορεί να μη σταθεί κανείς στον τρόπο, με τον οποίο οι αξιωματικοί αυτοί αντιμετωπίζουν τα ανακριτικά συμβούλια και τις προοπτικές για τις συνέπειες αυτής τους της στάσης. Ανεξάρτητα από τη συντηρητική δομή των περισσότερων, την εκπαίδευση που είχαν υποστεί στη ΣΝΔ, τις απολιτικές τάσεις που το ΄΄σύστημα΄΄ επιθυμεί για τα στελέχη των ΕΔ γενικά, οι αξιωματικοί αυτοί δηλώνουν πως θέλουν αποκατάσταση των ελευθεριών, του Συντάγματος, ελεύθερες εκλογές κ.ο.κ. Δεν δηλώνουν πως επιδιώκουν κοινωνικοοικονομικές μεταρρυθμίσεις, επαναστατικές αλλαγές. Η οργάνωσή τους στερείται συγκεκριμένης ιδεολογικής βάσης, είναι γενικά αντιδικτατορική, αντιχουντική, φιλελεύθερη, ΄΄εθνική΄΄, όχι αντιβασιλική, αλλά ούτε και φιλοβασιλική. Δηλώνουν πως δεν ήθελαν κυβέρνηση της αρεσκείας τους αλλά τον Καραμανλή για Πρωθυπουργό, ή εθνικόφρονα προσωπικότητα κ.λ.π. Αυτές οι προτιμήσεις σηματοδοτούν συγκεκριμένο πολιτικό χώρο. Σ΄ αυτόν το χώρο δεν περιλαμβάνεται η κεντροαριστερά (εκτός για ορισμένους που δεν το δείχνουν ανοιχτά) και πολύ περισσότερο η αριστερά. Όταν ο Καραμανλής υποχρεώνεται εκ των πραγμάτων στη μεταπολίτευση και αναγνωρίζει το ΚΚΕ, όλοι τους εξεπλάγησαν. Παρ' όλη όμως τη συντηρητική παιδεία, τη μειωμένη μέχρις ανύπαρκτη δραστηριότητα στην οργάνωση, αρθρώνουν περήφανο και επιθετικό λόγο στο όργανα που είναι αρμόδια για την περαιτέρω τύχη τους. Καίτοι τα μέλη των Συμβουλίων αποτελούνται από στελέχη της ίδιας παιδείας και προέλευσης, υποχωρούν πλήρως στην επιβαλλόμενη άνωθεν απόφαση για ΄΄παμψηφεί απόταξη΄΄. Ο δρόμος αυτών των δύο ομάδων ήταν μέχρι το 1967 κοινός. Χωρίσθηκε αργότερα και πολύ γρήγορα βρέθηκαν αντιμέτωποι. Η ανυπαρξία ισχυρής ιδεολογικής-πολιτικής παιδείας (επομένως η υπερίσχυση του συντηρητισμού) οδήγησε εύκολα τους μεν στη συνομωσία και την αντιχουντική (χαλαρής ιδεολογικής ταυτότητας) οργάνωση με σκοπό το κίνημα του ναυτικού και τους δε στη στήριξη της δικτατορίας.

Από τα στελέχη που τάχθηκαν με την όχθη των ΄΄κινηματιών΄΄ ενδεικτική είναι η θέση που εκφράζει τελειώνοντας την επιστολή του ο Τριανταφυλλίδης: «*...Προσωπικά θεωρώ τιμητική την ευκαιρία που μου εδόθη, να συμμετάσχω μαζί με τόσους άλλους εξαίρετους συναδέλφους στο κίνημα, αν και θα προτιμούσα το κορυφαίο γεγονός στη σταδιοδρομία μου, να μην είναι η συμμετοχή σε συνωμοσίες και κινήματα.....*».

Δ7.- ΤΟ ΑΝΤΙΤΟΡΠΙΛΙΚΟ ΄΄ΒΕΛΟΣ΄΄

Στους πίνακες που ακολουθούν περιλαμβάνονται τα στοιχεία εκείνων που έφυγαν στο εξωτερικό (Δ6), των αξιωματικών που αποτελούσαν το επιτελείο του αντιτορπιλικού την παραμονή της φυγής της ομάδας (Δ7) και εκείνων που έστειλε το ναυτικό να συμπληρώσουν τη δύναμη του πλοίου από τη στιγμή της αναχώρησης του Παππά και των υπολοίπων (Δ8).

ΠΙΝΑΚΑΣ Δ6

ΤΑ ΣΤΕΛΕΧΗ[1] ΤΟΥ Α/Τ ΒΕΛΟΣ

Α/Α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΟΣ	Α.Μ.	ΤΑΞΗ
1	ΠΑΠΠΑΣ Ν	ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	900	1952
2	ΖΗΣΙΜΟΠΟΥΛΟΣ Ν	ΣΗΜΡΟΣ (Μ)	413	1970
3	ΠΡΟΚΟΠΑΚΗΣ ΗΡ	-//-	429	1971
4	ΣΤΡΑΤΟΣ Γ	ΣΗΜΡΟΣ	1318	1972
5	ΜΑΤΑΡΑΓΚΑΣ Κ	-//-	1320	1972
6	ΓΚΟΡΤΖΗΣ Κ	-//-	1326	1972
7	ΧΑΤΖΗΠΕΡΡΟΣ Π	ΣΗΜΡΟΣ (Μ)	448	1972
8	ΚΑΡΑΜΙΧΑΣ Κ	ΑΡΧΙΚΣΤΗΣ (Τ/ΕΦ)	39752	1959
9	ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ Κ	ΑΡΧΙΚΣΤΗΣ (Ρ/Ε)	42824	1959
10	ΣΑΡΑΦΙΑΝΟΣ Γ	ΑΡΧΙΚΣΤΗΣ (ΤΟΡ)	54401	1961
11	ΚΑΛΛΙΝΟΣ Π	ΑΡΧΙΚΣΤΗΣ (ΜΗΧ)	55386	1961
12	ΡΟΥΣΣΟΠΟΥΛΟΣ Δ	ΑΡΧΙΚΣΤΗΣ	63832	1962
13	ΠΑΝΟΥΣΗΣ Δ	-//-	70869	1963
14	ΡΕΝΤΖΗΣ Ε	-//-	70493	1965
15	ΚΙΜΙΓΚΕΛΗΣ Γ	ΑΡΧΙΚΣΤΗΣ (Η/Ν)	90236	1967
16	ΜΗΛΙΩΤΗΣ Σ	ΕΠΙΚΣΤΗΣ (Η/Ν)	93556	1964
17	ΑΥΓΕΡΙΝΟΣ ΑΡ	ΚΕΛ (ΜΗΧ)	11656	1969
18	ΒΙΤΑΛΗΣ Α	-//-	18522	1970
19	ΑΣΗΜΙΝΑΣ Γ	ΔΟΚ. ΚΕΛ (ΑΡΜ)	25136	1971
20	ΜΥΤΑΚΑΚΗΣ Δ	ΔΟΚ. ΚΕΛ (ΣΗΜ)	35277	1971
21	ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ ΕΜ	ΔΟΚ. ΚΕΛ (ΠΥΡ)	25341	1971
22	ΣΑΜΨΩΝ ΜΙΧΑΗΛ	-//-	25347	1971
23	ΓΟΥΤΣΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΑ	ΔΟΚ. ΚΕΛ (ΜΗΧ)	25184	1972
24	ΑΝΤΩΝΙΟΥ Γ	-//-	32285	1972
25	ΑΛΟΪΖΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	-//-	32279	1972
26	ΓΚΑΡΟΥΤΣΟΣ Ι	-//-	32311	1972
27	ΑΒΡΑΑΜ ΑΛ	ΔΟΚ. ΚΕΛ (Α/Υ)	32272	1972
28	ΑΓΓΕΛΗΣ Π	ΔΟΚ. ΚΕΛ (ΠΥΡ)	32274	1972
29	ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗΣ Ι	ΔΟΚ. ΚΕΛ (ΣΗΜ)	32325	1972
30	ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ Γ	ΔΟΚ. ΚΕΛ (ΤΗΛ)	32330	1972
31	ΜΑΝΤΖΑΝΑΣ Γ	Ν. ΠΡΟΤ. (ΜΗΧ)	35676	1967

ΠΙΝΑΚΑΣ Δ7

ΤΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΤΟΥ Α/Τ* ΒΕΛΟΣ *ΣΤΙΣ 25-5-73

Α/Α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΟΣ	Α.Μ.	ΤΑΞΗ	ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ
1	ΠΑΠΠΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	900	1952	ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ
2	ΞΕΝΑΚΗΣ Ε.	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	1182	1963	ΥΠΑΡΧΟΣ
3	ΚΑΡΑΜΗΤΣΟΣ Χ.	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Μ)	264	1961	Αος ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ
4	ΝΤΑΝΟΣ Γ.	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Μ)	290	1962	Δ/ΝΤΗΣ Η/Λ-Η/Ν
5	ΚΑΛΛΙΓΙΑΝΝΗΣ Γ.	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	1212	1695	Δ/ΝΤΗΣ ΣΝ-ΕΠΙΧΕΙΡ.
6	ΚΑΛΛΕΡΓΗΣ Δ.	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	1226	1965	Δ/ΝΤΗΣ Α/Υ-Τ-Υ/Ο
7	ΑΚΥΛΑΣ Ν.	ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	1257	1968	Δ/ΝΤΗΣ Γ/Ε-ΝΚ
8	ΑΡΤΕΜΑΚΗΣ Ν.	ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Μ)	326	1964	Βος ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ

[1] Ο πίνακας περιλαμβάνει τους αξιωματικούς και υπαξιωματικούς που αποτέλεσαν την τελική ομάδα που ζήτησαν πολιτικό άσυλο. Διευκρινίζεται πως το ίδιο ήθελαν οι περισσότεροι του πληρώματος ανεξάρτητα βαθμού και ειδικότητας. Τα κριτήρια συγκρότησης της ομάδας ήταν να είναι μόνιμοι, ανύπανδροι, νέοι στην ηλικία.

9	ΖΗΣΙΜΟΠΟΥΛΟΣ Ν.	ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Μ)	413	1970	ΑΞ/ΚΟΣ Ε/Β-ΠΡ. ΣΥΓΚΡΟΤ.
10	ΠΡΟΚΟΠΑΚΗΣ Η.	ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Μ)	429	1971	ΑΞ/ΚΟΣ ΒΟΗΘ. ΜΗΧ-ΠΜ ΣΥΓΚΡΟΤ.
11	ΜΑΤΑΡΑΓΚΑΣ Κ.	ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ	1320	1972	ΑΞ/ΚΟΣ Γ/Κ-ΒΟΗΘΟΣ ΠΒ
12	ΓΚΟΡΤΖΗΣ Κ.	ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ	1326	1972	ΑΞ/ΚΟΣ ΚΡΥΠΤΟ-ΒΟΗΘ. ΝΚ
13	ΣΤΡΑΤΟΣ Γ.	ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ	1318	1972	ΒΟΗΘΟΣ Α/Υ-Τ-Υ/Ο
14	ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ Κ.	ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Μ)	452	1972	ΑΞ/ΚΟΣ ΓΜ-ΒΟΗΘΟΣ ΠΡ ΣΥΓΚΡΟΤ.
15	ΧΑΤΖΗΠΕΡΡΟΣ Π.	ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Μ)	448	1972	ΑΞ/ΚΟΣ ΠΜ ΣΥΓΚΡΟΤ.
16	ΛΑΜΠΡΙΝΟΣ Ν.	ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ο)	239	1970	ΑΞ/ΚΟΣ Ε/Μ-ΚΑΔΑΥ
17	ΒΡΕΤΑΚΟΣ Π.	ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ι)	180	1972	ΑΞ/ΚΟΣ ΥΓ

ΠΙΝΑΚΑΣ Δ8

ΕΠΙΒΙΒΑΣΘΕΝΤΕΣ ΤΟΥ Α/Τ* ΒΕΛΟΣ *ΣΤΙΣ 27-5-1973

(ΣΗΜΑ ΑΝ 271120 ΜΑΙΟΣ ’73)

Α/Α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΟΣ	Α.Μ.	ΤΑΞΗ
1	Π. ΒΟΣΣΟΣ	ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	867	1949
2	Κ. ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ	ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	1087	1959
3	Γ. ΠΑΝΤΖΑΡΗΣ	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	1148	1961
4	Σ. ΣΤΟΥΠΑΘΗΣ	ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Μ)	373	1967
5	Δ. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ	-//-	393	1969
6	Α. ΠΟΛΙΤΗΣ	ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (ΠΥ)	-	-
7	Β. ΝΤΕΡΤΙΛΗΣ	ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ	1296	1971
8	Φ. ΡΟΥΜΠΙΝΗΣ	ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Μ)	445	1972
9	Γ. ΦΑΦΙΤΑΣ	ΑΡΧΙΚΕΛΕΥΣΤΗΣ (ΜΗΧ)		
10	Κ. ΜΑΝΕΣΗΣ	-//-		
11	Α. ΜΗΝΟΠΟΥΛΟΣ	-//-		
12	Γ. ΑΔΑΜΟΥΛΟΣ	-//-		
13	Ι. ΝΙΚΟΛΟΘΑΝΑΣΗΣ	-//-		
14	Μ. ΜΑΝΩΛΑΣ	-//-		
15	Λ. ΜΑΥΡΟΕΙΔΗΣ	-//-		
16	Λ. ΚΩΤΣΕΡΙΔΗΣ	-//-		
17	Λ. ΚΑΤΖΗΣ	-//-		
18	Κ. ΦΡΑΓΚΟΥΛΗΣ	ΑΡΧΙΚΕΛΕΥΣΤΗΣ (ΣΗΜ)		
19	Φ. ΚΟΥΚΗΣ	ΑΡΧΙΚΕΛΕΥΣΤΗΣ (ΤΗΛ)		
20	Γ. ΛΟΥΚΟΒΙΤΗΣ	-//-		
21	Μ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ	ΕΠΙΚΕΛΕΥΣΤΗΣ (Η/Ν)		
22	Μ. ΛΑΙΒΕΡΑΣ	ΚΕΛΕΥΣΤΗΣ (Η/Ν)		
23	Σ. ΕΥΦΡΑΙΜΗΣ	ΔΟΚ. ΚΕΛΕΥΣΤΗΣ (ΜΗΧ)		

Η υπόθεση του Α/Τ ΒΕΛΟΣ αποτελεί τμήμα και μάλιστα το δυναμικό μέρος του αποκαλούμενου ΄΄ΚΙΝΗΜΑ ΤΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ ΜΑΙΟΥ 1973΄΄. Είναι η ΄΄ανταρσία΄΄ του πληρώματός του υπό τον Κυβερνήτη αντιπλοίαρχο Ν.Παππά, που αφήρεσε από τις ανακοινώσεις του Απριλιανού καθεστώτος την έκφραση ΄΄οπερετικό΄΄. Έτσι είχαν αποκαλέσει το σχεδιαζόμενο κίνημα τις πρώτες ώρες της εξάρθρωσης της οργάνωσης των στελεχών, που θα απέπλεαν στις 23 Μαίου με το μεγαλύτερο μέρος του στόλου ενάντια της δικτατορίας. Το εγχείρημα του Παππά και όσων είχαν επιλεγεί να τον ακολουθήσουν (όλοι άγαμοι, χωρίς οικογενειακές υποχρεώσεις, νεαρής ηλικίας και μόνιμοι αξιωματικοί και υπαξιωματικοί) είχε τα εξής αποτελέσματα:

- να ακουστούν σε όλο τον κόσμο οι καταγγελίες τους για τις συλλήψεις και τους βασανισμούς των συναδέλφων τους,
- να καταδειχτεί πως, το καθεστώς των Αθηνών δεν στηριζόταν σε όλες τις Ένοπλες Δυνάμεις,
- να προβληματιστούν οι σύμμαχοι και κυρίως οι ΗΠΑ στα πλαίσια του ΝΑΤΟ, για την ικανότητα του καθεστώτος να κρατά την ενότητα της Ν/Α πτέρυγας συμπαγή,
- να καταλάβουν οι έχοντες συμφέροντα από την κρατούσα πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα, πως ούτε ηρεμία επικρατεί, ούτε ελέγχεται η αντικαθεστωτική μερίδα των ΕΔ και της κοινωνίας γενικότερα,
- να συντηρηθεί το αντιδικτατορικό κλίμα και οι ελπίδες στην αντίστοιχη μερίδα των ΕΔ και του ελληνικού λαού,
- να συμπράξουν με τους αντιχουντικούς του εξωτερικού ως ομάδα με χαρακτηριστικά, που δεν αλλοιώνονται από τις επικρατούσες συνθήκες εκτός Ελλάδας,
- να γίνει αντιληπτή η ταυτότητά τους ως στελεχών των ΕΔ της Ελλάδας, πιστών στις προδικτατορικές δεσμεύσεις και πεποιθήσεις τους με παράλληλη προβολή της πίστης τους στην Συμμαχία δηλαδή στο ΝΑΤΟ.

Διαφαίνεται πως ο τελευταίος αυτός στόχος απασχόλησε την ομάδα, όπως και η απόφασή τους να εμφανίζονται συνεχώς ως ομάδα αδιατάρακτη και συμπαγής ιδεολογικά και πολιτικά. Δεν ήταν δύσκολο αυτό λόγω της ηλικίας τους. Όλοι εκτός του Παππά ήταν κάτω των τριάντα ετών και οι περισσότεροι κάτω και των είκοσι πέντε. Σε συνδυασμό και με τις συνθήκες κάτω απ’ τις οποίες είχαν ανδρωθεί μέσα στις παραγωγικές σχολές του ναυτικού, είναι εύπλαστοι, ήδη προσανατολισμένοι στη νομιμότητα, που την εξέφραζε το προδικτατορικό καθεστώς άρα και η βασιλεία υπό κοινοβουλευτικό μανδύα χωρίς περίπλοκες εκφάνσεις και κύρια παρεκκλίσεις προς την αριστερά.

Έτσι εξηγείται και η υπογραφή από όλους ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΥ ΤΙΜΗΣ με το οποίο διακηρύσσουν πως θεωρούν «.... *παράνομον και αντεθνικήν την πράξιν της Κυβερνήσεως των Αθηνών διά της οποίας διεκήρυξεν την κατάργησιν της Βασιλευομένης Δημοκρατίας και ανεκήρυξεν την Αβασίλευτον Δημοκρατίαν...»*

Δεν μένει όμως το πρωτόκολλο στη διακήρυξη μόνον ότι «*...αναγνωρίζομεν ως ερχηγόν του κράτους και των ενόπλων δυνάμεων τον Βασιλέα Κωνσταντίνον...»* που εξέφραζε για τους ΄΄στασιαστές΄΄ τη νομιμότητα τη συγκεκριμένη στιγμή. Προχωρούν στο ότι μένουν μεν πιστοί στη Βασιλευομένη Δημοκρατία, αλλά θα σεβαστούν «*...πάσαν τυχόν μεταβολήν, την οποία θα αποφασίσει ο ελληνικός λαός, ως κυρίαρχος κριτής των τυχών της χώρας....*». Ένα βήμα εάν έκαναν ακόμα προσθέτοντας και τη θέληση να αγωνιστούν για μια ουσιαστική, προοδευτική αλλαγή, η όλη τους ενέργεια θα ήταν επαναστατική. Δεν το έκαναν ούτε αυτό μείωσε τη σημασία της δραστηριότητάς τους. Δεν είναι φιλοβασιλικό το πρωτόκολλο με την κρατούσα έννοια. Θα μπορούσε να αποστασιοποιείται από τον κίνδυνο, να το χαρακτηρίσουν ως τέτοιο. Στο ερώτημα, τι νόημα έχει η υπογραφή ενός τέτοιου εγγράφου, θα πρέπει να αναζητήσουμε την ερμηνεία στη συνήθεια των στρατιωτικών να υπογράφουν πρωτόκολλα τιμής, όρκους, διακηρύξεις, ακόμα και κάτω από συνθήκες παρανομίας όπως π.χ. στην οργάνωση του κινήματος. Συνδέει η υπογραφή κάτω από κοινές θέσεις τους υπογράφοντες. Θεωρείται άτιμος εκείνος που θα το παραβιάσει, γιατί περιφρονεί την υπογραφή του, δηλαδή τον εαυτό του. Η αναφορά *«...επί τω λόγω της στρατιωτικής μας τιμής...»* όπως ξεκινάει το κείμενο, είναι έκφραση βαριά για τον στρατιωτικό. Θα το θυμάται πάντα και δε θα το παραβιάσει, επομένως θα κινείται και θα δρα κάτω από τις δεσμεύσεις αυτού του κειμένου. Έτσι έπραξαν και όλοι της ομάδας του Α/Τ ΒΕΛΟΣ.

Από το προσωπικό που υπηρετούσε στο *ΒΕΛΟΣ* στις 25 Μαΐου 1973 (πίνακας Δ7) ο Παππάς είχε ενημερώσει για το σχεδιαζόμενο Κίνημα τους Ε. Ξενάκη, Γ. Καλλιγιάννη και Ν. Ζησιμόπουλο. Οι υπόλοιποι αξιωματικοί του επιτελείου φαίνονται στον ίδιο πίνακα, και στον επόμενο Δ8 εκείνοι που στάλθηκαν στο Φιουμιτσίνο να ενισχύσουν το πλοίο την άλλη μέρα της «λιποταξίας» των τριάντα ενός «ανταρτών».[1]

Το ιστορικό των κινήσεων του Α/Τ *ΒΕΛΟΣ* τις ημέρες εκείνες είναι με λίγα λόγια το εξής:

Στις 18 Μαΐου αποπλέει από το ναύσταθμο Σαλαμίνας. Θα συναντήσει τα υπόλοιπα πέντε πλοία χωρών του ΝΑΤΟ (τέσσερα αντιτορπιλικά των ΗΠΑ, Αγγλίας, Ιταλίας, Τουρκίας και ένα αγγλικό πετρελαιοφόρο) για την εξαμηνιαία διασυμμαχική άσκηση «DETERRENT FORCE» υπό Τούρκο Διοικητή. Δύο ημέρες νωρίτερα ο ύπαρχος του πλοίου Δημητριάδης, είχε μετατεθεί παραδίδοντας καθήκοντα στον Ε. Ξενάκη (και οι δύο μυημένοι από τον Παππά).

Το διήμερο 19 και 20 Μαΐου το *ΒΕΛΟΣ* παρέμεινε στη Σούδα, στο Ναύσταθμο Κρήτης, και στις 21 καταπλέει με τα υπόλοιπα πλοία της άσκησης στο Ηράκλειο. Εκεί μεσολαβούν τηλεφωνήματα στον Παππά από την Αθήνα, από τους συναδέλφους του της οργάνωσης αλλά και από τον Π. Κούβαρη και Νικολόπουλο, αξιωματικούς του καθεστώτος.[2] Στις 22 του μηνός τα πλοία ξεκινούν για την άσκηση κα το ίδιο βράδυ αργά, εν πλω, ο Παππάς μαθαίνει από τον Χ. Λυμπέρη, τον κυβερνήτη του Α/Τ *ΠΑΝΘΗΡ* που έπλεε ΝΔ της Πελοποννήσου, τα της ματαίωσης του Κινήματος[3]. Στις 23 και 24/5 στο *ΒΕΛΟΣ* μαθαίνουν από τα ραδιόφωνα για τις συλλήψεις. Την ίδια ημέρα ο Παππάς, έχοντας καταλήξει στην απόφασή του, την ανακοινώνει στο πλήρωμά του.

Τις λεπτομέρειες της όλης κίνησης του Α/Τ ΒΕΛΟΣ, τον τρόπο που χειρίσθηκε ο Παππάς την υπόθεση, την κατανομή ευθυνών κ.λ.π. περιλαμβάνει ο πλωτάρχης Κ. Λεονάρδος στο μάλλον ήπιο (για τέτοια υπόθεση, ιδωμένη από την πλευρά της δικτατορίας), πόρισμα της προανάκρισης από 8-6-1973. Επομένως ο Λεονάρδος διενεργεί την ΕΔΕ εν πλω και κατά τη διάρκεια της άσκησης, που συνέχισε το Α/ΤΒΕΛΟΣ με τη νέα σύνθεση μετά το Φιουμιτσίνο. Ο αρχιπλοίαρχος Δ.Αρβανίτης ως ΑΕΑ/ NAVSOUTH (Αρχαιότερος Έλληνας Αξιωματικός στο NAVSOUTH) στην αναφορά του προς ΑΕΔ περιγράφει τις εκδηλώσεις του πληρώματος και τι διημείφθη με τον Παππά, στην προσπάθειά του να τον μεταπείσει. Ο Αρβανίτης (όπως και ο Λεονάρδος) δεν κρύβει το δεσμό που διαπιστώνει μεταξύ του Παππά και του πληρώματος. «*…ούτος ήτο αγαπητός εις πάντας και υπήρχεν ψυχικός σύνδεσμος μεταξύ Κυβερνήτου και πληρώματος…όταν ο Κυβερνήτης*

---

[1] Τα στοιχεία των πινάκων του *ΒΕΛΟΣ* πάρθηκαν από τις αναφορές Σύνθεσης και Μεταβολών Επιτελείου (Ε1) μηνών Μαΐου και Ιουνίου με αριθμ. πρωτ. αντίστοιχα Α/Τ *ΒΕΛΟΣ* Φ 410/5/73 από 1-6-73 και Φ 410/6/73 από 1-7-73.

[2] Ο Νικολόπουλος (Δ/ντής ΓΕΝ/Α2) από την πλευρά του λέει στη συνέντευξή του στις 24-9-02 για αυτό το τηλεφώνημα στον Παππά: «*...του είπα "Νίκο λόγω του ότι ακούω κάτι βλακείες εκεί με τον Κωνσταντίνο" και λόγω του ότι ήταν και υπασπιστής, του λεω "μη γίνει καμία βλακεία". Και μάλιστα ο Παππάς, λόγω ότι, ξέρεις στο ναυτικό, ανεξαρτήτως τι πιστεύεις ή τι κάνεις, με ρώτησε "απέξω τι θέλεις να σου φέρω;" του λεω "Νικολάκη καμιά κούτα τσιγάρα". Όταν βγήκε ο Παππάς έξω,..., έδωσε δύο κούτες τσιγάρα στον ύπαρχό του, που ήταν ο ... Ξενάκης, και του είπε "μην ξεχάσεις να δώσεις τα τσιγάρα στον κ. Νικολόπουλο"....του Νίκου του Παπά, γιατί τώρα βλεπόμαστε, του είπα αυτό που λεω "τα εν οίκω μη εν δήμω", του λεω……».*

[3] Για διευκρίνιση του τι διαμείφθηκε μεταξύ των δύο πλοίων στη συνάντηση αυτή στη Νεάπολη κάτω από την Πελοπόννησο, ρωτήθηκε σχετικά ο Λυμπέρης στη συνέντευξή του στις 20-5-02 και απάντησε: «*...δεν είχα πληροφορίες. Διώχνω τον πρώτο μου μηχανικό, τον Μιχαλακάκο, ο οποίος ήταν κοντά μου, για να τον προστατέψω, του λεω ΄΄Πάρε άδεια και πήγαινε στην Μάνη. ΄΄.... Φεύγοντας, εγώ δεν έχω εικόνα τι γίνεται; Ποιοι συνελήφθησαν; Ποιοι δεν συνελήφθησαν;.... Η συνείδηση μου, μου έλεγε μέσα μου, είχα ένα δίλημμα, να το σκάσω ..., όχι εν συνεννοήσει με τον Παπά. Να το σκάσω. Στον Παπά απάντησα... δεν εκδηλώθηκε το κίνημα... σαν πληροφορία το πέρασα. Και θυμάμαι ότι ο κωδικός ήταν ΄΄Δεν θέλω τσιγάρα΄΄, κάτι τέτοιο.... στο ΒΕΛΟΣ. Μεταξύ τηλεγραφητών....Στον Παπά βεβαίως. Δεν βγήκε ο Παππάς ούτε ραδιοφωνικά, ούτε με ένα σήμα να πει ΄΄Χρήστο, έλα μαζί μου΄΄ Και εγώ να του είπα ΄΄ Όχι΄΄....».* Ο Λυμπέρης εξηγεί παρακάτω πως θεωρούσε την φυγή του εκείνη τη στιγμή ως αρνητική για την όλη εξέλιξη εν μέσω συλλήψεων κ.λ.π. Και τούτο επειδή η συνάντηση και συνεννόηση μεταξύ των τηλεγραφητών των δύο πλοίων γίνεται τις πρωινές ώρες της 23ης Μαίου. Ο Παππάς επιβεβαιώνει τα της συνάντησης αυτής σε άρθρο του, που δημοσιεύθηκε σε ένθετο της ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑΣ στις 22 Μαίου 2003.

απεβιβάζετο του πλοίου, μεγάλος αριθμός του πληρώματος εδάκρυσεν…». Και οι δύο με ιδιαίτερη προσπάθεια αλλά προσεκτικά απαλλάσσουν κάθε ευθύνης όλους, όσους έμειναν στο πλοίο και επέστρεψαν. Είναι άξιος προσοχής και ο τρόπος που το επιτυγχάνουν αυτό, ενώ δεν κρύβουν τις εκδηλώσεις αγάπης του πληρώματος προς τον Παππά, όπως και την επιθυμία πολύ περισσότερων να φύγουν μαζί του. Ο πλοίαρχος ε.α. Κ. Ματαράγκας σε επιστολή του, στέλνοντας στον γράφοντα την προανάκριση Λεονάρδου και την αναφορά Αρβανίτη μεταξύ των άλλων, δεν παραλείπει να επισημάνει στις προτάσεις του Αρβανίτη την άποψη, πως θα πρέπει να επιδειχτεί επιείκεια «*…εις τους παραμείναντας επί του πλοίου και παρασυρθέντες εις την στάσιν, ορμώμενοι εκ του ευγενούς κινήτρου σεβασμού και αγάπης προς τον Κυβερνήτην των…»*[1]

Από το επίσημο ημερολόγιο γέφυρας[2] του Α/Τ ΒΕΛΟΣ στην επίμαχη ημερομηνία και μετά, είναι καταχωρημένες όλες οι κινήσεις του πλοίου. «*…14.40 Ο Κυβερνήτης ανελθών εις την γέφυραν διέταξεν στροφήν ΔΕ μέχρι πορείας 020ο. 1445 Διετάχθη γενική κλήσις πληρώματος εις το επίστεγον, 1600-2000 Πλέομεν ανεξαρτήτως προς όρμον FIOUMICINO Ιταλίας…»*. Είναι η στιγμή που αρχίζει η "ανταρσία" του πληρώματος. Η απόφαση του Παππά χειροκροτήθηκε από το σύνολο σχεδόν των ανδρών του πλοίου. Όπως είναι και σίγουρο ότι, κάποιοι από τους μόνιμους αξιωματικούς και υπαξιωματικούς θα διαφωνού-σαν, αλλά καμία διάθεση δεν θα είχαν να το δείξουν.[3] Από τους αξιωματικούς του πλοίου δεν ήταν κρυφό ότι ο Γ. Ντάνος ήταν πιστός στην 21η Απριλίου. Το απέδειξε εξάλλου στα γεγονότα της Κύπρου τον επόμενο χρόνο. Είναι σκόπιμο να ρίξει κανείς μια ματιά και στην αναφορά του Δ. Καλλέργη που υποβλήθηκε αργότερα το ίδιο καλοκαίρι, για το επεισόδιο με τα Α/Τ *ΙΕΡΑΞ* και *ΑΕΤΟΣ* στο ταξίδι των Δοκίμων. Αφορούσε τον Παππά, που στις 25 Μαΐου ήταν Κυβερνήτης του στο *ΒΕΛΟΣ*, ενώ στις 18 Ιουλίου περίμενε στην ακτή του Saint Rafael να καταλάβει το πλοίο, όπου υπηρετούσε πλέον ο Καλλέργης.

Όσο για τους στρατεύσιμους, οι εκδηλώσεις ήταν ανάλογες. Το πλήρωμα αγαπούσε τον Παππά γιατί ήταν απλός και προσιτός.

Από τις ίδιες εγγραφές στην αναφορά Ε1 πληροφορούμαστε πως το πλοίο αποπλέει στις 18.00 της 26/5 του Φιουμιτσίνο και συμμετέχει στην άσκηση DRIVING FORCE. Μισή ώρα ενωρίτερα συναντάμε την εγγραφή «*..17.30 επιβίβασις και παραλαβή καθηκόντων των κάτωθι: Κυβερνήτης αντ/πχος Χαρλαύτης- Ύπαρχος αντ/πχος Τραγέας και Αος Μηχανικός αντ/πχος Γκαμαλέτσος συμφώνως σήματι ΑΝ 261816…»*. Το ημερολόγιο γράφεται με υπογραφή αξιωματικού φυλακής του ανθυποπλοιάρχου Ν.Ακύλα. Του οποίου τα καθήκοντα, όπως καταγράφονται στην αναφορά συνθέσεως και μεταβολών επιτελείου Ε.1 του μηνός Μαίου 1973, ήταν *΄΄διευθυντής Γ/Ε, αξιωματικός ασφαλείας, πληροφοριών, διαφωτίσεως-Νκ΄΄. Χ*ωρίς αυτό να σημαίνει για τα γεγονότα τίποτε παραπάνω. Η τελευταία κρίσιμη εγγραφή στο ημερολόγιο αναφέρει *«…16.25 Αποχώρησις Κυβερνήτου, 6 αξιωματικών, 23 υπαξιωματικών και 1 ναύτου προτάκτου…»*

Οι δύο κυβερνήτες δεν συναντήθηκαν ούτε στην κλίμακα. Η αποχώρηση του Παππά με την ομάδα του, η παραλαβή του Χαρλαύτη και ο απόπλους διαφέρουν μεταξύ τους λίγα λεπτά. Το ίδιο και το σήμα του ΑΝ που εκπέμπεται στις 18.16, δηλαδή δώδεκα λεπτά πριν αποπλεύσει το πλοίο και μία ώρα αφ' ότου έφυγε ο Παππάς. Στην ίδια αναφορά συνθέσεως καταγράφεται πως ο πλοίαρχος Π.Βόσσος «*…κυβερνήτης την 27-5-73 επέβη μετατεθείς εξ ΑΝ. συμφώνως ΑΝ3822…»*. Συμπεραίνεται έτσι, πως ο Χαρλαύτης έμεινε ως Κυβερνήτης μόνον μία ημέρα. Ούτε αυτήν τη μεταβολή καταγράφουν, ως όφειλαν, στην αναφορά Ε1 μηνός Μαίου.

Τις επόμενες ημέρες τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ολόκληρου του κόσμου έστρεψαν την προσοχή όλων στην Ελλάδα. Οι συνεντεύξεις του Παππά και της ομάδας που τον ακολούθησε, αποκάλυψαν τα συμβαίνοντα στη χώρα μας.

Είχαν αποβιβαστεί στο Φιουμιτσίνο στις 26 Μαΐου, αφού η ιταλική κυβέρνηση είχε αποδεχθεί το αίτημά τους για πολιτικό άσυλο. Από εκεί άρχισε ένα οδοιπορικό που κράτησε μέχρι τον Ιούλιο του επόμενου χρόνου, όταν η εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο έφερε τους περισσότερους πίσω στην Ελλάδα και στην ενεργό υπηρεσία στο Ναυτικό.

Η ομάδα αυτή με τον Παππά επικεφαλής, τους έξι νεαρούς σημαιοφόρους, τους είκοσι τρεις μόνιμους υπαξιωματικούς και τον πρότακτο ναύτη, κράτησαν τη συνοχή τους. Ανεξάρτητα ότι, από κάποια στιγμή και μετά ο καθένας τράβηξε το δρόμο του, ανάλογα με το πού βρήκε εργασία.

Ο Παππάς, βοηθούμενος από τους σημαιοφόρους, συντόνιζε τις προσπάθειες για τακτοποίηση των νέων, που τον ακολούθησαν στην επιλογή του.

---

[1] Το πόρισμα της προανάκρισης Λεονάρδου φέρει ημερομηνία 8-6-1973 και διενεργείται κατόπιν διαταγής Κυβερνήτη Α/Τ ΒΕΛΟΣ 071.8/114/73/29-5-73.

Ο αρχιπλοίαρχος Δ.Αρβανίτης υποβάλλει την αναφορά του προς ΑΕΔ/Γρ.υπαρχηγού με ΑΕΑ/ NAVSOUTH αριθ.φ. 515/0012/73 από 29-5-73.

Η επιστολή του Ματαράγκα στον γράφοντα φέρει ημερομηνία από 23-12-03.

[2] Τα ημερολόγια γέφυρας και μηχανής των πλοίων φυλάσσονται και παραδίδονται στην Υπηρεσία Ιστορίας Ναυτικού. Αποτελούν πηγές ιστορικών στοιχείων, για κάθε τι που αφορά τη ζωή και τις κινήσεις του πλοίου, για «*…πλεύσεις, παρεκτροπές, αποκλίσεις, ενδείξεις δρομολογίου, διανυθέν πραγματικόν διάστημα, αριθμό στροφών ανά λεπτόν, άνεμο (διεύθυνσις αληθής, δύναμις), καιρός και ορατότης, κατάστασις θαλάσσης, βαρομετρική ανηγμ.πίεσις, θερμοκρασία (ξηρού, υγρού, θαλάσσης), κινήσεις, γυμνάσια, εργασίαι, συμβάντα, ατυχήματα, απώλειαι, καταστροφαί, βλάβαι, διατάξεις πλου, στίγματα, διοπτεύσεις, εμφανίσεις, κατάπλοι, απόπλοι, συναντήσεις, διαταγαί κυβερνήτου…»*.

[3] Βλ. αναφορά Καλλέργη από 30/7/1973 για την υπόθεση Α/Τ *ΙΕΡΑΞ* και *ΑΕΤΟΣ* στο ταξίδι των Δοκίμων.

Η κύρια όμως προσπάθεια όλο αυτό το διάστημα ήταν οι ενέργειες κατά του απριλιανού καθεστώτος. Πλήθος δηλώσεων, συνεντεύξεων, επιστολών και τηλεγραφημάτων εμφανίζονταν στις εφημερίδες και ακούγονταν από τους ραδιοφωνικούς σταθμούς. Έγιναν επαφές με εκείνους, Έλληνες και ξένους, που με τον τρόπο τους πολεμούσαν τη δικτατορία. Υπήρχε συγχρόνως και η εργασία, για την επιβίωση, που ανάγκασε τους περισσότερους να ταξιδεύουν σε εμπορικά πλοία του Βενιζέλου. Από τις πρώτες δηλώσεις στο εξωτερικό είναι κείμενο που περιλαμβάνεται σε πρόσφατη έκδοση.[1] Όπως υποσημειώνεται είναι η « *απάντηση των αξιωματικών και υπαξιωματικών του Α/Τ ΄΄ΒΕΛΟΣ΄΄ σε συκοφαντίες της χουντικής Κυβέρνησης (αρχείο πλοιάρχου ε.α. Κωνσταντίνου Ματαράγκα)...».* Η απάντηση/ δήλωση είναι της 29ης Μαίου 1973 και στηλιτεύει την προσπάθεια του απριλιανού καθεστώτος να μειώσει τις εντυπώσεις της κίνησης του Α/Τ΄΄ ΒΕΛΟΣ΄΄ και των μελών της οργάνωσης. Στα επιχειρήματα για τους συμμετέχοντες αξιωματικούς του «*Στρατού»* στην οργάνωση για κίνημα (έκφραση που καλύπτει τους ΄΄συνωμότες΄΄ και από τα τρία όπλα των ΕΔ) βαρύνουσα είναι η τάση, να μην χρωματιστούν ΄΄κομματικά΄΄ οι αξιωματικοί. Αντίθετα τονίζεται πως, η απομάκρυνσή τους «*...θα νεκρώσει κυριολεκτικώς την από θαλάσσης άμυναν της Πατρίδος μας και της Νοτιοανατολικής πτέρυγας του ΝΑΤΟ...».* Η ευαισθητοποίηση των κύκλων του ΝΑΤΟ, αλλά κύρια των αντικομουνιστών και αντιχουντικών συγχρόνως στελεχών των ΕΔ, είναι μέσα στους στόχους της ομάδας υπό τον Παπά. Έτσι εξηγούνται και οι αναφορές σε συμμοριτοπόλεμο, Κομμουνιστοσυμμορίτες, παραπέτασμα κ.ο.κ. [2] Σήμερα κρίνεται πως θα μπορούσε να είναι και καλύτερη η δήλωση, πιο προσεγμένη, και να αποφύγει τόσο χρώμα. Δεν ήταν κομμουνιστές οι δικτάτορες στην Ελλάδα. Ούτε και κανείς από τα στελέχη/ μέλη της οργάνωσης που εξαρθρώθηκε. Κάποιοι απ' τη χούντα ήταν ταγματασφαλίτες, όπως και της οικογένειας του Παπαδόγκωνα. Που τον έμπλεξε η δήλωση, παραπέμποντας συνειρμικά σε άλλες πράξεις του παρελθόντος. Μπορούσαν να αναφερθούν στον αντιστασιακό αγώνα κατά των Γερμανών και Ιταλών, όπως και κατά των χουντικών. Ο Γεωργαλάς και ο Κωνσταντόπουλος, έκαναν τη δουλειά που συνήθως κάνουν οι προπαγανδιστές και οι πεμπτοφαλαγγίτες. Το ότι ήταν κομμουνιστές κάποτε, δεν αλάφρυνε τη συνεργασία τους με τους συνωμότες της 21ης Απριλίου, ούτε την επιβάρυνε. Η χρησιμοποίηση αυτών των επιχειρημάτων στη δήλωση των ΄΄στασιαστών΄΄ του Α/Τ ΄΄ΒΕΛΟΣ΄΄, είναι δείγμα της αντίστοιχης ιδεολογικής και πολιτικής παιδείας της εποχής των στελεχών των ΕΔ. Το ότι ήταν αντικομουνιστές, δεν αδυνάτιζε την αντιχουντική τους θέση και την αντίσταση κατά της δικτατορίας. Το ίδιο περίπου ήταν όλα τα στελέχη των ΕΔ την ίδια περίοδο. Εξαιρέσεις υπήρχαν αλλά δεν έβγαιναν στην επιφάνεια (εκτός του υποπλοιάρχου ιατρού Γ.Γρηγοριάδη).[3] Όλοι τους, εκτός του Παππά, ήταν μικροί σε ηλικία. Χρειάσθηκε να ωριμάσουν γρήγορα, μετά μάλιστα τη σιγουριά της προστασίας ενός μηχανισμού με σταθερή, μόνιμη και σίγουρη εργασία του δημοσίου, όπως είναι οι ΕΔ. Η επιλογή αυτών και όχι άλλων από το πλήρωμα, που στη συντριπτική του πλειοψηφία ήθελε να ακολουθήσει, ήταν σωστή. Όχι στρατεύσιμοι, ούτε οικογενειάρχες, ειδικότητες κατάλληλες για εύρεση εργασίας. Οι απαραίτητοι για να κινηθεί το *ΒΕΛΟΣ* έμειναν πίσω. Έτσι βγήκε ο τελικός κατάλογος.[4] Ο Παππάς αποκαλύπτει πως, από τους 270 που ήταν συνολικά το πλήρωμα του Α/Τ ΒΕΛΟΣ, περισσότεροι από 150 θέλησαν να συμμετάσχουν στην ομάδα, που θα ζητούσε πολιτικό άσυλο στην Ιταλία. Ο Αρβανίτης στην αναφορά του σημειώνει πως, παρατήρησε στο πλοίο ομάδα 50-70 ανδρών «*…ενδεδυμένων με στολήν εξόδου…». Άρα* έτοιμων να φύγουν με τον Παππά, χωρίς αυτό να σημαίνει πως, μόνον αυτοί ήθελαν να ζητήσουν πολιτικό άσυλο. Το ότι φορούσαν στολή εξόδου, σημαίνει πως όλα ήταν έτοιμα με αυτόν ως τελικό αριθμό, που θα εντάσσονταν στην ομάδα πολιτικού ασύλου. Γράφει ο Παππάς.«*..Αναλογιζόμενος τις δυσκολίες της ζωής μακριά από την Ελλάδα αλλά και τις δυσκολίες, που θα αντιμετώπιζαν οι οικογένειες, περιόρισα τον αριθμό σε 6 σημαιοφόρους και 26 μόνιμους υπαξιωματικούς με ιδιότητες ηλεκτρολόγου, ηλεκτρονικού, μηχανικού, κρίνοντας ευκολότερη την επαγγελματική τους αποκατάσταση...».* Η μέριμνα εκείνες τις στιγμές, για την επαγγελματική αποκατάσταση και εύρεση εργασίας στους ΄΄στασιαστές΄΄, δείχνει και την ευθύνη που αισθανόταν ο Παππάς για όλους της ομάδας που έπαιρνε μαζί του, ανεξάρτητα από τον ενθουσιασμό και την ένταση που επικρατούσε.

---

[1] Βλέπε Επιμέλεια ΤΑΣΟΥ ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Το Κίνημα του Ναυτικου και η Ανταρσία του Α/Τ ΄΄ΒΕΛΟΣ΄΄, Τριάντα Χρόνια Μετά,* Υπουργείο Αιγαίου, Αθήνα 2003, όπου παρατίθεται με τίτλο «*ΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΩΝ 31 ΤΟΥ ΑΝΤΙΤΟΡΠΙΛΛΙΚΟΥ ΒΕΛΟΣ΄΄*» το αντίστοιχο κείμενο της 29ης Μαίου 1973 στη σ. 56.

[2] Το επίμαχο σημείο με τις αναφορές αυτές στο κείμενο της ομάδας του ΄΄ΒΕΛΟΣ΄΄ αναφέρει: «*...κατάπληξη προκαλεί το γεγονός πως τίμιοι ανώτεροι και ανώτατοι αξιωματικοί του Στρατού, των οποίων τα στήθη κοσμούνται διά των αριστείων ανδρείας του συμμοριτοπολέμου δέχονται...τον καταδικασθέντα εις θάνατον κομμουνιστοσυμμορίτην ΓΕΩΡΓΑΛΑΝ και τους ομοίους του να εγκλείουν εις τας φυλακάς και να εξευτελίζουν αξιωματικούς τέκνα ηρωικώς πεσόντων κατά τον συμμοριτοπόλεμον αξιωματικών, όπως τον αντιπλοίαρχον Παπαδόγκωνα και άλλους....μαθήματα πατριωτισμού και πλύσεις εγκεφάλου από δεδηλωμένους κομμουνιστάς, οίτινες ηθέλησαν να αιματοκυλίσουν και να παραδώσουν την πατρίδα μας εις το παραπέτασμα....να αποκαλούν κομμουνιστάς τους 7 τολμηρούς αξιωματικούς και 24 υπαξιωματικούς....».*

[3] Βλέπε παράρτημα Β-Ι με τη συνέντευξή του Γρηγοριάδη από 11/11/2003 για περισσότερες λεπτομέρειες.

[4] Βλέπε ΝΙΚΟΥ ΠΑΠΠΑ, *Το Πολεμικό Ναυτικό Ενάντια στη Δικτατορία,* δημοσιευμένο στο ΤΑΣΟΥ ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ (επιμέλεια…) ο.π. σ. 19.

Το γραπτό υλικό που υπάρχει για το ΄΄*ΒΕΛΟΣ*΄΄ και τους ανθρώπους του είναι πολύ. Ειδικά τα δημοσιεύματα σε εφημερίδες και περιοδικά, αλλά και οι αναφορές, εκτεταμένες ή όχι, σε βιβλία που εκδόθηκαν μεταδικτατορικά.[1]

Η πρώτη αντίδραση σε υπηρεσιακό επίπεδο της χούντας ήταν, να αποσταλεί προσωπικό στο Φιουμιτσίνο για την παραλαβή του πλοίου.

Το βράδυ της 26ης Μαΐου εκπέμπεται σήμα που περιλαμβάνει έναν αριθμό αξιωματικών και υπαξιωματικών υπό τον πλοίαρχο Π. Βόσσο. Για το προσωπικό αυτό το Αρχηγείο Ναυτικού απευθυνόμενο στη ΓΔΕΑ του Υπουργείου Δημοσίας Τάξεως γνωρίζει ότι, επιτρέπεται η έξοδος εξ Ελλάδος με φ. πορείας ΝΑΤΟ σε εκείνους, που έστελνε για να φέρουν το ΒΕΛΟΣ πίσω.Την επομένη το πρωί το Α.Ν. ακυρώνει αυτό το σήμα με άλλο,[2] αυξάνοντας το προσωπικό που έστελνε.

Ο Βόσσος, που ήταν και πριν κυβερνήτης του πλοίου και από τους έμπιστους της χούντας, παραλαμβάνει το *ΒΕΛΟΣ* από τον Χαρλαύτη στις 20.00 της 27/5 (που το κυβερνούσε από την παραμονή 26/5) και συνεχίζει την άσκηση. Ο Χαρλαύτης, Τραγέας και Γκαμαλέτσος απέβησαν στις 2100 της ίδιας ημέρας.

Εν πλω διατάσσεται ο πλωτάρχης Κ. Λεονάρδος και ενεργεί προανάκριση. Σύμφωνα με το πόρισμα, ο μεν Παππάς ήταν ο μόνος που γνώριζε για το Κίνημα. Όσον αφορά για τον ορισμό των παράνομων πράξεων του Παππά, αυτές προσδιορίζονται ως ποινικά αδικήματα «*...προβλεπόμενα υπό του ΣΠΚ, ήτοι αποχωρισμός εκ γυμνασίων, εγκατάληψις του πλοίου εκτός ημεδαπής, δηλαδή λιποταξίας εις το εξωτερικόν και διευκόλυνσις – διέγερσις εις λιποταξίαν...*» για δε τους υπόλοιπους που τον ακολούθησαν, είναι όλοι λιποτάκτες εξωτερικού. Ανάλογη ήταν και η πρόταση του πορίσματος. Λίγο νωρίτερα, από τη Νεάπολη ο αρχιπλοίαρχος Δ. Αρβανίτης, μετά από σχετική εντολή, έχει υποβάλει στο ΑΕΔ αναφορά για την υπόθεση του *ΒΕΛΟΥΣ* με τα συμβάντα στο Φιουμιτσίνο.[3] Τα κείμενα προανάκρισης Λεονάρδου και αναφοράς Αρβανίτη δίνουν τη διάσταση των γεγονότων του Α/Τ ΒΕΛΟΣ όπως την έβλεπαν διό στελέχη προσανατολισμένα στην ΄΄επανάσταση΄΄. Ο Λεονάρδος δεν ήταν αξιωματικός με προχωρημένες σχέσεις με το δικτατορικό καθεστώς. Αγαπητός στους συναδέλφους του υπηρέτησε σε θέσεις, όπως και πολλοί από τους αξιωματικούς εκείνα τα χρόνια (διαφωτίσεως, 2ου Γραφείου, Ασφαλείας). Για τις οποίες έπρεπε να πληρούν κάποιες προϋποθέσεις αποδοχής όσο ανέβαιναν την ιεραρχία των βαθμών. Βρέθηκε και στο ΒΕΛΟΣ κατόπιν επιλογής να πρέπει να κάνει ΕΔΕ, που τον έστρεφε ενάντια των ΄΄στασιαστών΄΄ και υπέρ της δικτατορίας. Στο ημερολόγιο του Χατζηζήση [4] καταχωρείται στις 5 Απριλίου 1973 να επισκέπτεται ο τελευταίος το γραφείο του Λεονάρδου (καθήκοντα Α2) στο αρχηγείο Στόλου και να συζητά μαζί του. Εκεί συναντάται και με τους κυβερνήτη και ύπαρχο του Υ/Β ΠΡΩΤΕΥΣ. Ο Χατζηζήσης σημειώνει δεικτικά για το ναυτικό. «*…επεσκέφθημεν τον Ναύσταθμον και το Στόλον. Φαίνονται να έχουν ηθικήν τουλάχιστον ηγεσίαν…*» Ο Αραπάκης ήταν αρχηγός

---

[1] Καταχωρούνται τα ονόματα εκείνων που εμφανίζονται να παίζουν κάποιο ρόλο, ειδικά τις πρώτες ημέρες μετά την 26η Μαΐου, εκτός του προσωπικού του πλοίου. Προέρχονται από την αναφορά του Αρβανίτη ό.π. και το βιβλίο του Ν.ΠΑΠΑΔΗΓΜΗΤΡΙΟΥ ό.π.

-Πρεσβευτής της Ελλάδας στη Ρώμη ήταν ο Σ. Ροκανάς, που χειρίσθηκε από πλευρά διπλωματική την υπόθεση, με οδηγίες της χούντας.

-Στρατιωτικός ακόλουθος στην Πρεσβεία της Ρώμης ήταν ο συνταγματάρχης Γ. Τριανταφύλλου.

-Ο Τούρκος Μπυρέν, ήταν Διοικητής της ομάδας πλοίων της άσκησης, και αποχαιρέτησε τον Παππά καθώς το *ΒΕΛΟΣ* αποχωρούσε από το σχηματισμό.

-Ο Ιταλός αξιωματικός Τζαφάλο, λιμενάρχης στο Φιουμιτσίνο ήταν κεντρικό πρόσωπο στις διαδικασίες ελλιμενισμού του πλοίου και στις πρώτες κινήσεις της ομάδας στο λιμάνι. Ο Ιταλός αντιπλοίαρχος Τρουχίλο, είχε ορισθεί σύνδεσμος με την ομάδα του ΑΕΑ/ΝΕΑΠΟΛΕΩΣ αρχιπλοιάρχου Αρβανίτη.

-Ο αρχιπλοίαρχος Δ. Αρβανίτης ήταν ο αρχαιότερος αξιωματικός του Π.Ν. στη Νεάπολη και υπέβαλε σχετική αναφορά για τα συμβάντα.

-Ο πλοίαρχος Σ. Χασιώτης, οι αντιπλοίαρχοι Δ. Λευκός και Γ. Αντωνόπουλος, ο πλωτάρχης Σ. Δεμέστιχας υπηρετούσαν σε ΝΑΤΟϊκές θέσεις στην Ιταλία και ήρθαν στο Φιουμιτσίνο μαζί με τους άλλους.

-Ο Τζόρτζιο Καριέρι φιλοξένησε στη Ρώμη, στο ξενοδοχείο «Ακρόπολις», την ομάδα αυτοεξόριστων. --Ο δικηγόρος Γεώργιος Κουράτος ανέλαβε στην Ιταλία το νομικό χειρισμό κάθε εκκρεμότητάς τους.

-Ο Νικήτας Βενιζέλος με τον Κω/νο Μπαντουβά έπαιξαν από την αρχή έως το τέλος σημαντικό ρόλο στη ζωή των περισσότερων από την ομάδα εκείνους τους μήνες. Θα δούμε πιο κάτω και τις δύο όψεις αυτού του ρόλου

-Οι Ι. Βούλτεψης και Κ. Τσαρουχάς, δημοσιογράφοι, αφιέρωσαν ικανό χρόνο της εργασίας τους σε ανταποκρίσεις, αναλύσεις κλπ. για το *ΒΕΛΟΣ*.

-Ο απόστρατος υποπλοίαρχος Α. Ναξάκης συμπαραστάθηκε αργότερα, στο Λονδίνο, σ' όσους πέρασαν από εκεί.

Στην επετειακή έκδοση ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ ΤΑΣΟΥ ό.π., δημοσιεύονται στοιχεία από άρθρα και δημοσιεύσεις εφημερίδων στην Ελλάδα και το εξωτερικό για την εξάρθρωση της οργάνωσης και το διάβημα του Α/Τ ΒΕΛΟΣ. Τα στοιχεία της έκδοσης προέρχονται όπως αναφέρεται σ' αυτήν, από τα αρχεία των αντιναύαρχου ε.α. Κ.Δημητριάδη και του πλοιάρχου ε.α. Κ.Ματαράγκα.

[2] Το πρώτο Σήμα για αποστολή προσωπικού παραλαβής του *ΒΕΛΟΥΣ* ήταν το Α.Ν. 3816 με ΗΩΠ (Ημερομηνία – Ώρα – Προέλευση) Α.Ν. 262125 Μαΐου '73. Την επομένη ακυρώνεται με το σήμα Α.Ν. 271120 που περιλαμβάνει τους αναφερόμενους στον πίνακα Δ8. Τελικά το πλοίο παραλαμβάνει ως Κυβερνήτης ο αντιπλοίαρχος Β.Χαρλαύτης, ως Ύπαρχος ο αντιπλοίαρχος Χ.Τραγέας και ως Α΄ Μηχανικός ο αντιπλοίαρχος Ν.Γκαμαλέτσος, όπως αναφέρει ο Αρβανίτης στην αναφορά του. Δεν γίνεται δεκτή η πρόταση του προηγούμενου Υπάρχου Ε.Ξενάκη να φέρει ο ίδιος το πλοίο στο ναύσταθμο. Δεν του είχε εμπιστοσύνη η ηγεσία του ναυτικού, όπως φάνηκε και από την αντιμετώπισή του στη συνέχεια (βλέπε παράρτημα Β-Ι συνέντευξη Ξενάκη).

[3] Η αναφορά Αρβανίτη για τα συμβάντα στην Ιταλία υποβάλλεται στις 29-5-1973. Το πόρισμα προανάκρισης Λεονάρδου για το Α/Τ ΒΕΛΟΣ φέρει ημερομηνία 9 Ιουνίου 1973. Η προανάκριση Λεονάρδου υποβλήθηκε με έγγραφο Α/Τ ΒΕΛΟΣ 454/104/73 αρ. σχ. 302 από 9 Ιουνίου 1973.

Ο Λεονάρδος είχε και αυτός επιβεί του πλοίου με τον Βόσσο στις 27/5 και τους υποπλοίαρχο Πάντζαρη, ανθυποπλοίαρχους Πολίτη, Στουπάθη και Χριστόπουλο και σημαιοφόρους Ντερτιλή και Ρουμπίνη. Η επιλογή είχε γίνει από το ΑΝ με κριτήρια διαθεσιμότητας και προφανώς πίστης στο καθεστώς,τουλάχιστον για τους μεγαλύτερους.

[4] Βλ. κεφάλαιο Δ9

του στόλου την ημέρα εκείνη. Σε λίγο θα γίνει αρχηγός του ναυτικού με την εξάρθρωση της οργάνωσης του κινήματος. Ο Χατζηζήσης με το ΄΄τουλάχιστον΄΄ εκφράζει την απαρέσκειά του για τα στελέχη του ναυτικού. Και αυτό μετά τη συζήτηση με τους προαναφερθέντες. Είχε όμως φαίνεται και προσωπική γνώμη. Η άποψή του για το ναυτικό θα τεκμηριωθεί σε ενάμισι μήνα με τις μαζικές συλλήψεις και θα πάρει την τελική της μορφή με την ΄΄ανταρσία΄΄ του ΒΕΛΟΥΣ. Όσο για το Λεονάρδο πρέπει να ανήκε, σε εκείνους που μπορεί να συμφωνούσαν γενικά με τα μηνύματα της ΄΄επανάστασης΄΄, αλλά δεν είχαν και διάθεση να βρίσκονται στο προσκήνιο και πολύ περισσότερο να αναγκάζονται να στρέφονται κατά των συναδέλφων τους, όταν αυτοί αντιδρούσαν στη δικτατορία. Οι πολλοί που σιωπούσαν, ή αδιαφορούσαν, αποτελούσαν τη ΄΄σιωπηλή πλειοψηφία΄΄ για την οποία έκανε λόγο ο Εγκολφόπουλος στις διαδικασίες ΄΄κάθαρσης΄΄ στη μεταπολίτευση.
Το Α/Τ *ΒΕΛΟΣ* θα τελειώσει τα γυμνάσια και θα γυρίσει στη Σαλαμίνα, όπου θα γίνουν και οι τελευταίες μεταβολές στο επιτελείο του. Από εκεί θα υποβληθεί και η προανάκριση στο Α.Ν., που θα διατάξει τακτική ανάκριση για όλους.
Ο Βόσσος θα μείνει κυβερνήτης στο πλοίο για ένα μήνα, ήτοι μέχρι 26 Ιουνίου που θα παραλάβει ο Ρομποτής, ενώ ο Λεονάρδος θα επιστρέψει την ίδια μέρα για το Ε/Στόλου. Ο Ξενάκης επίσης θα παραδώσει καθήκοντα υπάρχου στον Πάτζαρη, και θα τοποθετηθεί αρχικά σε ΟΣΝ (Ομάδα Συντήρησης Ναρκαλιευτικών) και στη συνέχεια κυβερνήτης στο Ν/Α *ΑΛΚΥΩΝ*, τον Σεπτέμβριο του ’73. Θα μετατεθεί και ο Καλλέργης στις 23 Ιουνίου για το Α/Τ *ΙΕΡΑΞ*, όπου θα τον συναντήσουμε λίγο μετά, εναντίον του χθεσινού κυβερνήτη του Παππά, που προσπαθεί να καταλάβει το πλοίο.
Ο Ξενάκης ως ύπαρχος του Παππά, είχε εκφράσει διαφορετική άποψη για αντίδραση στις συλλήψεις των ΄΄συνωμοτών΄΄, αντί για το Φιουμιτσίνο, όπως προκύπτει από απαντήσεις σε ερωτηματολόγιο. [1] Τα λέει αυτά μάλλον ειρωνικά γιατί δεν ήταν και λίγη η ταλαιπωρία του. Ήξεραν πως είναι μυημένος στην οργάνωση, όπως γνώριζαν και για πολλούς άλλους που δεν τους συνέλαβαν. [2] Ο Ξενάκης γύρισε μεν στην Ελλάδα, αλλά φαίνεται πως παρά τις εξελίξεις στο ναυτικό με τις συλλήψεις, δεν κάθισε ήσυχος, αλλά κινήθηκε με συγκρότηση ομάδας, όπως γράφει στην ίδια επιστολή του.
Προκύπτει από τις συνεντεύξεις[3] αρκετών από τους στρατιωτικούς, πως σχεδίαζαν και οργάνωναν ομάδες εν ενεργεία αλλά και εν αποστρατεία στρατιωτικών για ενεργοποίησή τους. Το γεγονός πως δε υπήρξε δραστηριοποίηση, όπως εν προκειμένω του Ξενάκη, δεν αποδυναμώνει τη σπουδαιότητα των προθέσεων και των όποιων ενεργειών για οργάνωση. Ως τέτοιες ομάδες μπορούν να αναφερθούν η του Οπρόπουλου στην Ελλάδα (γιατί ο ίδιος κινήθηκε αργότερα στο εξωτερικό), του Πετρόπουλου με τα στελέχη των υποβρυχίων, των αξιωματικών ΟΥΚ (παρ’ ότι ο Κιοσσές αρνείται να δεχτεί πως συγκροτήθηκε οργάνωση, αφού δεν έγινε τίποτε σε ενέργειες-δράσεις κ.λ.π.), της ΑΚΕ του Παπαγεωργόπουλου (καίτοι συνελήφθησαν και είχαν ήδη εκδώσει πέντε έντυπα ΄΄εφημερίδες΄΄ με τον τίτλο ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ σύμφωνα με τη συνέντευξη Παπαγεωργόπουλου), η ΑΣΕΑ του Βαρδή Βαρδινογιάννη και του Παπαδονικολάκη, η αρχική οργάνωση για κατάληψη της Κρήτης με την υπόθεση ΣΟΥΛΗ, η ομάδα του Γρίβα Διγενή με τον Λύτρα (που συνελήφθησαν αλλά όχι και ο Γρίβας), ίσως και άλλες ακόμα άγνωστες στον γράφοντα. Αναφέρονται εδώ οι ομάδες αυτές παρ’ ότι μερικές δεν έχουν αποκαλυφθεί και δεν έχουν διασταυρωθεί τα στοιχεία των συνεντεύξεων, εκτός εκείνων των περιπτώσεων όπου υπήρξαν συλλήψεις. Στα επί μέρους σημεία των συνεντεύξεων σχολιάζονται αυτές οι ΄΄σκέψεις΄΄, ή ΄΄οργανώσεις΄΄, ή ΄΄προθέσεις΄΄, ή ΄΄σχεδιάσεις΄΄. Οι άνθρωποι αυτοί δεν βγήκαν να διατυμπανίσουν πως ενήργησαν δυναμικά και επί πλέον, οι περισσότεροι δεν διεκδίκησαν αντιστασιακές δάφνες. Κράτησαν χαμηλούς τόνους γνωρίζοντας πως, αφού δεν προχώρησαν σε δυναμικές ενέργειες, δεν έχει νόημα η προβολή ανύπαρκτων δράσεων και κινδυνεύουν με γελοιοποίηση. Μερικοί (όπως ο Ξενάκης, ο Γουλέας) δεν θα μιλούσαν εάν δεν ερωτώντο ενώ άλλοι (Κιοσσές) αντιδρούν οργισμένα, φοβούμενοι τους συνειρμούς λόγω εμπλοκών άλλης μορφής στο Κ/Δ ΕΛΛΗ. Η ύπαρξη τέτοιων ομάδων προβληματισμού και σχεδιάσεων, πρόσφερε τη δική της μερίδα στη διαμόρφωση αντιχουντικού κλίματος, και στη συντήρηση της διάθεσης για αντίσταση. Ακόμα και στις περιπτώσεις που είναι αδιευκρίνιστοι οι στόχοι τους. Το θέμα είναι να μην προβάλλονται από τους ίδιους οι απλές σχεδιάσεις,

---

[1] Βλ.παράρτημα Β-ΙΙΙ ΞΕΝΑΚΗΣ, επιστολή του από 19-6-02. Γράφει ο Ύπαρχος του Παππά: «*...Όταν αποφάσισα να επιστρέψω στην Ελλάδα με το Α/Τ ΒΕΛΟΣ - κάποιος έπρεπε να παραμείνει – εγνώριζα τις συνέπειες που θα υφιστάμην. Παρ’ όλα αυτά δεν υπέστην τίποτα αν εξαιρέσεις τη μετάθεσή μου στην Ο.Σ.Ν.Α., την ταλαιπωρία της συζύγου μου Ελένης, της οποίας αφήρεσαν το διαβατήριο, απαγόρευση εξόδου και συνεχή παρακολούθηση – και τις διάφορες ανακρίσεις που ακολούθησαν....*».
Παρακάτω στην ίδια επιστολή αναφέρεται σε μια δική του προσπάθεια για δραστηριοποίηση ομάδας και μετά τις συλλήψεις. «*.... Μετά το πέρας των ανακρίσεων άρχισα και είχα ετοιμάσει μια ομάδα – **αλλά** αποφασισμένων στελεχών – κυρίως στο βαθμό του υποπλοιάρχου και πλωτάρχου. Η ομάδα αυτή ήταν μυστική και ο σκοπός μας ήταν η δημιουργία δεύτερου αλλά σοβαρού επεισοδίου στο ΠΝ. Έγκαιρα ο Ν. Παππάς και ο Γ. Δεμέστιχας με ειδοποίησαν να μην κάνουμε τίποτα καθόσον έρχονται ραγδαίες εξελίξεις....*». Η έκφραση ΄΄**αλλά αποφασισμένων**΄΄ απευθύνεται στους ρυθμίζοντες τα του κινήματος. Η ΄΄σπόντα΄΄ είναι καθαρό πως αφορά τους αντιπλοιάρχους του ηγετικού πυρήνα της οργάνωσης για κίνημα. Εκείνοι δεν ήταν αποφασισμένοι, εννοεί ο Ξενάκης, ενώ οι υποπλοίαρχοι και οι πλωτάρχες θα είναι. Εν τούτοις στις διεργασίες και τις συσκέψεις των ομάδων της οργάνωσης για το κίνημα, φαίνεται πως οι δισταγμοί ήταν περισσότεροι στο επίπεδο των πλωταρχών και κύρια των κυβερνητών των υποβρυχίων. Η εκτίμηση αυτή συνάγεται από τις καταθέσεις των συλληφθέντων.
Ο Ξενάκης δεν επανήλθε να ολοκληρώσει την επιστολή του με τα στοιχεία των υπολοίπων της ομάδας του.
[2] Βλέπε ΠΙΝΑΚΑ Δ3Θ και Δ5 για τους μη συλληφθέντες μυημένους στην οργάνωση για κίνημα και για τους γνώστες της κίνησης.
[3] Βλ. Παράρτημα Β

συζητήσεις, ακόμα και κοινωνικές συναναστροφές ως αντίσταση. Η αίσθηση του μέτρου είναι χρήσιμη και προσφέρει περισσότερο, παρά η προσπάθεια να εμφανιστούν ως αντιστασιακοί, όταν άλλοι με πραγματική δράση και προσφορά αποσύρθηκαν και κρατήθηκαν στο περιθώριο της δημοσιότητας, γνωρίζοντας πως κάνουν αυτό που πρέπει.

Τέλος, ο επίτροπος του Διαρκούς Ναυτοδικείου, που είναι και ο αποδέκτης της διαταγής για την δίωξη, διατάσσεται να φροντίσει για τη σύλληψη και την προφυλάκιση των «λιποτακτών». Τον Οκτώβριο ο εισηγητής του Ναυτοδικείου θα γνωμοδοτήσει να παραπεμφθούν σε δίκη, θα αφαιρέσει όμως όλες τις κατηγορίες πλην της λιποταξίας στο εξωτερικό. Σε τούτο θα συμφωνήσει και ο επίτροπος του Ναυτοδικείου και το Δικαστικό Συμβούλιο που θα συνέλθει στις 16 Νοεμβρίου 1973. Παραπέμπονται όλοι οι "στασιαστές" για λιποταξία «.. *ισχύοντος του ΜΔ/48 ψηφίσματος....».* Πρόεδρος που υπογράφει το έγγραφο της παραπομπής είναι ο Δ. Διγενόπουλος και γραμματέας ο Δ. Αναργύρου.

Τα εντάλματα σύλληψης, η δίωξη και η δικογραφία θα μπουν στο αρχείο λίγες μέρες μετά τη μεταπολίτευση και τη χορήγηση αμνηστίας.[1]

Εν τω μεταξύ, οι υπηρεσίες του καθεστώτος (δηλαδή ο Αραπάκης) κάνουν ό,τι είναι δυνατόν για να δυσκολέψουν τη ζωή των αυτοεξόριστων. Τους εγγράφουν σε πίνακες στέρησης αποδημίας.[2] Επιπλέον, τους αφαιρούν την ιθαγένεια ενώ τους απαγορεύουν την είσοδο σε ναυτικές εγκαταστάσεις ως να επρόκειτο να γυρίσουν στην Ελλάδα διαρκούσης της δικτατορίας. Η απαγόρευση εισόδου σε περιοχές των ΕΔ και ο συγχρωτισμός των εν ενεργεία με τους αποτάκτους, δεν αποβλέπει μόνον σε πρόσθετες δυσκολίες στους τελευταίους. Αυτοί έχουν ΄΄ξυπνήσει΄΄, συναναστρέφονται αντικαθεστωτικούς, δεν διστάζουν να μιλούν ενάντια της χούντας, οι υπηρεσίες ασφαλείας φοβούνται τις επιδράσεις, που έχουν πάνω στους εν ενεργεία χθεσινούς συναδέλφους, φίλους, συγγενείς. Οι απαγορεύσεις επομένως ήταν ενέργειες πρόνοιας και αυτοπροστασίας του καθεστώτος. Η απαγόρευση ενίοτε αφορούσε και τα στρατιωτικά νοσοκομεία ακόμα όπου, στέλνονταν οι πίνακες με τους αποδιοπομπαίους. Το αναφέρει ο Μασουρίδης που λόγω ηλικίας είχε και περισσότερη ανάγκη περίθαλψης. Τον ειδοποίησε ο διευθυντής του ναυτικού νοσοκομείου πως οποτεδήποτε χρειάζεται μπορεί να επισκέπτεται το ΝΝΑ. Σε άλλες περιπτώσεις εξαιρούνται από την απαγόρευση τα νοσοκομεία και το ΜΤΝ.

Πρόσθετη πράξη, (που από οποιονδήποτε φορέα και αν γινόταν, θα χαρακτηριζόταν ως μικροπρεπής, αλλά δείχνει και εκδικητική διάθεση), υλοποιείται με έγγραφο που στέλνεται στον Παναγιώτη Παπαναστασίου και κοινοποιείται στο ΥΕΘΑ/ΥΕΕΠΠ/2 τον Ιούνιο του '74. Αναφέρει πως εφ' όσον ο Παππάς είναι λιποτάκτης, δεν δικαιούται να παίρνει αντίγραφο φύλλου μητρώου.[3] Αυτά τα υπογράφει ο Αραπάκης, στις 28 Ιουνίου 1974. Ακριβώς ένα μήνα μετά, αφού θα έχει υπογράψει κάθε έγγραφο διωκτικό για αυτούς τους άνδρες, θα τους στέλνει το επισκεπτήριό του, όπου θα σημειώνει «*θερμά συγχαρητήρια διά την δικαίαν επαναφοράν και προαγωγήν σας*»!

Εκτός της δίωξης που ασκήθηκε από τον Αραπάκη μέσω του Διαρκούς Ναυτοδικείου, ο Σκεμπέας και Ραφαηλάκης, στην προανάκριση και παραπεμπτική διαταγή για το "κίνημα", εμπλέκουν εκτός του Παππά, τους έξι σημαιοφόρους και τον αρχικελευστή Καλλίνο.

Ο Παππάς, όπως ήδη γράφτηκε, ήταν από τα στελέχη της οργάνωσης και συμμετείχε σε όλες τις διαδικασίες για το στήσιμο του μηχανισμού και τη σχεδίαση του κινήματος. Είχε μυήσει και ενημερώσει μεγάλο αριθμό

---

[1] Η διαταγή για τακτική ανάκριση είναι του Αραπάκη, που ασκεί κατά νόμο και την ποινική δίωξη και φέρει στοιχεία Α.Ν./Γρ. Δικ. Νομ./Φ 454.116/248/73 από 4 Ιουλίου 1973. Η δικογραφία στην πρώτη της αυτή φάση (προανάκριση Λεονάρδου) έχει εκατόν δεκαέξι φύλλα. Ο Εισηγητής του Ναυτοδικείου θα γνωμοδο-τήσει υπέρ της παραπομπής τους στο ακροατήριο με την υπ' αριθμ. 224/73 από 15-10-73 γνωμοδότηση, ο δε Επίτροπος του Δ.Ν. θα προτείνει με την υπ' αριθμ. 1428/73 από 2-11-73 τη δίωξή τους για λιποταξία στο εξωτερικό και με τη ΒΥΕ 566/73 θέτει στο αρχείο την υπόθεση για τις υπόλοιπες κατηγορίες. Το Δικαστικό Συμβούλιο υιοθετεί την πρόταση Επιτρόπου με αριθμ. Βουλ. 238/73 από 16-11-73.

Πρόεδρος του Ναυτοδικείου ήταν ο Δικ. Σύμβ. Α΄ Διγενόπουλος Δημοκλής.

Εισηγητής ο δικ. σύμβ. Γ΄ Διάφας Φίλιππος.

Αντιεισηγητής ο βοηθός δικ. σύμβ. Α΄ Σακκής Νικόλαος.

Επίτροπος ο δικ. σύμβ. Α΄ Μπέλκας Χρήστος.

Η δικογραφία θα μπει στο αρχείο (μετά το Π.Δ./26/7-74 για χορήγηση αμνηστίας) με απόφαση Επιτρόπου αριθμ. πράξ. 1 ΒΥΕ 566/73/27 Ιουλίου 1974. Επίτροπος τότε θα είναι ο δικ. σύμβ. Α΄ Δημήτριος Τζουμάκας.

[2] Ενδεικτικά καταχωρείται το έγγραφο του Α.Ν./2ο Ε.Γ. Φ 900/103/73/11 Δεκεμβρίου '73, για στέρηση αποδημίας, που αφορούσε όλους τους μέχρι τότε απότακτους του Κινήματος του '73, του *ΒΕΛΟΥΣ* και τις μεμονωμένες περιπτώσεις (Βασιλικόπουλο, Τριανταφυλλίδη, Πατσίλια, Καλούλη, Κακαρά, Βάρφη). Πιο πριν ακόμα είχε εκδοθεί το έγγραφο Α.Ν./2ο Ε.Γ. Φ 001888/12-5-70, που περιλάμβανε τους απότακτους από το κίνημα του Δεκ. '67 και όσους απόστρατους είχαν διαγραφεί από έφεδροι. Για τους ίδιους εκδίδεται και άλλη διαταγή με απαγόρευση εισόδου σε ναυτικές εγκαταστάσεις. Είναι το έγγραφο Α.Ν./2ο Ε.Γ. Φ 900/50/74/6 Μαρτίου 1974, και υπογράφεται από τον αντιπλοίαρχο Π. Νικολόπουλο, διευθυντή του 2ου Ε.Γ.

[3] Ο αντιπρόσωπος του Παππά ζητάει το φύλλο μητρώου του με αίτηση από 18 Ιουνίου 1974. Το είχε ζητήσει πάλι με αίτηση στις 9 Απριλίου και είχαν πάλι απαντήσει αρνητικά με υπ' αριθμ. 416.47/174/74 από 27 Μαΐου 74 έγγραφο Α.Ν. «... *ουδενός πιστοποιητικού ή βεβαιωτικού είναι δυνατή η έκδοσις διά προσωπικήν χρήσιν. Συνημμένως αποστέλλομεν χαρτόσημα και ένσημα αξίας επτά (7) δραχμών ως αχρησιμοποίητα* …». Το έγγραφο Α.Ν./1ο Ε.Γ./3 Φ 416.47/190/74 από 28 Ιουνίου '74, αφορά άρνηση χορήγησης αντιγράφου φύλλου μητρώου στον Παππά και υπογράφεται από τον ίδιο τον Αραπάκη. Στηρίχθηκε δήθεν στο λόγο που ζητούσαν το πιστοποιητικό και έγραψαν ΄΄για προσωπική χρήση΄΄. Οι διαταγές του ΑΠΑΕΣΑ/Γρ. Δικαστικού για προανάκριση είναι οι υπ' αριθμ. ΕΠ 72Β/24/5, 72Γ/1/6, 72Δ/2/6, 72Ε/15/6, 72Ζ/21/6, 72Η/2/7, 72Θ/4/7 και 72Ι/7-7-73. Το πόρισμα της προανάκρισης του αναθεωρητή Γ' Σκεμπέα Γρηγορίου είναι από 18 Ιουλίου 1973

αξ/κών (βλ. πίνακες Δ3 και Δ5), καθώς επίσης και τον τριτοετή σημαιοφόρο Ζησιμόπουλο. Οι υπόλοιποι σημαιοφόροι του πλοίου του είχαν βγει από τη Σχολή τα δύο τελευταία χρόνια. Δεν χρειαζόταν να είναι όλοι μυημένοι.

Ο Σκεμπέας προτείνει στο πόρισμά του, να γίνει τακτική ανάκριση μεταξύ των άλλων και κατά Παππά, Ζησιμόπουλου, Γκορτζή, Ματαράγκα, Προκοπάκη, Στράτου, Χατζηπέρρου και Καλλίνου[1]. Δηλαδή περιλαμβάνει όλους στην ανάκριση για συμμετοχή στην οργάνωση για το Κίνημα ακόμα και τους νέους αξιωματικούς.

Ο Ραφαηλάκης στην παραπεμπτική του διαταγή για το Κίνημα,[2] και στο σκεπτικό για τους απόντες του *ΒΕΛΟΥΣ*, υιοθετεί την πρόταση του Σκεμπέα.

Η ποινική δίωξη δεν ολοκληρώθηκε ποτέ, αλλά η πειθαρχική, που είχε ξεκινήσει παράλ-ληλα, τελείωσε γρήγορα. Οι αξιωματικοί παραπέμπονται σε Πρωτοβάθμιο Ανακριτικό με το ερώτημα της απόταξης. Η πρόταση του Συμβουλίου είναι υπέρ της απόταξης, με το πάγιο αιτιολογικό «… *διά βαρέα παραπτώματα περί την υπηρεσίαν και πειθαρχίαν και ενεργείας εθνικώς αναξιοπρεπείς, ως και τοιαύτας θιγούσας την Στρατιωτικήν τιμήν και διά λιποταξίαν εις το εξωτερικόν*». Η απόταξη υλοποιείται την 30η Οκτωβρίου ’73.

Οι υπαξιωματικοί παραπέμπονται επίσης σε πειθαρχικό συμβούλιο, που συνεδριάζει στις 11 Σεπτεμβρίου 1973 και αποφαίνεται υπέρ της απόταξής,[3] που υλοποιείται την 13/11/73 με το αιτιολογικό που ίσχυσε για τους αξιωματικούς.

Τον Παππά και τους υπόλοιπους απασχολεί στο εξωτερικό ο βιοπορισμός για τον οποίο και αναφέρεται ο Παππάς σε ενημερωτική επιστολή, που απευθύνει στον Καραμανλή. Η επιστολή συντάχθηκε στις 5 Ιουνίου 1974[4] και εκτός των άλλων, εκφράζεται έντονα και αρνητικά για το ρόλο του Ν. Βενιζέλου.

Το ύφος και το περιεχόμενο του γράμματος παρέχουν στοιχεία που ενδιαφέρουν την εργασία. Κατηγορεί το Βενιζέλο, πως εκμεταλλεύτηκε τους άνδρες του Α/Τ ΒΕΛΟΣ, πως δεν έκανε τίποτε εναντίον της δικτατορίας. Τον αδικεί η προβολή μόνον αυτής της πλευράς. Προφανώς γράφτηκε υπό έντονη φόρτιση, διαφορετικά θα ανέφερε και τα θετικά του Βενιζέλου απέναντι στο πλήρωμα του Α/Τ ΒΕΛΟΣ. Τους βοήθησε τις πρώτες ημέρες στο Φιουμιτσίνο και πολλοί εργάσθηκαν στα πλοία του. Υπό συνθήκες άσχημες όπως όλοι οι ναυτικοί, αλλά εκεί βρήκαν δουλειά για το διάστημα μέχρι να επανέλθουν. Να τονισθεί εδώ πως στις μηνιαίες συσκέψεις ασφαλείας (βλέπε παράρτημα Α, πίνακα 3) των κορυφαίων αρμοδίων του δικτατορικού καθεστώτος οι δραστηριότητες του Βενιζέλου, τους απασχολούσαν περισσότερο του δέοντος, όπως αποδείχθηκε αλλά σε κάθε σύσκεψη συζητούσαν και για το τι κάνει μέσα ή έξω από την Ελλάδα ο συγκεκριμένος πολιτικός. Το όνομα του επηρέαζε περισσότερο από τις πράξεις του. Από το κείμενο του γράμματος του Παππά, ξεχωρίζουν τα στοιχεία με πολιτική σημασία όπως το ότι τα μέλη της ομάδας «*... δεν ανήκουν εις κανένα κόμμα παρά τας δελεαστικάς προτάσεις και πιέσεις, κυρίως κομμουνιστών κομμάτων...».* Αποδυναμώνει όμως και τις εντυπώσεις από την αποτυχημένη, πλην όμως τολμηρή, επιχείρηση για κατάληψη των δύο πλοίων των ναυτικών δοκίμων στο SAINT RAFAEL. Είναι οργισμένος όταν γράφει το γράμμα, θεωρεί πως ο Βενιζέλος σε τίποτε δε βοήθησε εκεί, αλλά «*...η επιτυχία της επιχειρήσεως... εστηρίζετο μόνον εις την εκουσίαν παράδοσιν των πλοίων υπό των ιδίων, μυηθέντων από ημάς, αξιωματικών των και του Κυβερνήτου Καρατσώλη... και όχι εις την κατάληψιν αυτών υπό του κ. Βενιζέλου, ως ο ίδιος έσπευσε να δηλώσει εις τον Τύπον, διά ταχυπλόων σκαφών, ειλικοπτέρων και όπλων, διά τον απλούστατον λόγον ότι ουδέν υφίστατο...».* Στη συνέχεια αναφέρεται στα διατυμπανιζόμενα ως υπαρκτά όπλα πάλι του Νικήτα Βενιζέλου, [5] επιτίθεται και στον Κ. Μπαντουβά.

Σαν τον Παππά δεν υπάρχουν πολλοί στις ΕΔ, ώστε να λεχθεί πως είναι συνήθης τύπος στελέχους. Είναι μοναδικός και ειδικά στην επταετία 1967-1974 έρχονται στην επιφάνεια όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά, που τον ξεχωρίζουν. Αργότερα ως Α/ΓΕΝ το μόνο που μένει από την ισοπεδωτική υπηρεσία στη θέση αυτή, είναι η αντοχή του σε πιέσεις των αντιστασιακών και ΄΄αντιστασιακών΄΄. Αυτή η αντοχή του χρησιμεύει στις δοκιμασίες από την έλευση του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία, ως του πρώτου στην πραγματικότητα κεντροαριστερού (για λίγα χρόνια) κόμματος μεταπολεμικά, στις συγκρούσεις και τις πιέσεις από τον ΥΕΘΑ

---

[1] Ο Π. Καλλίνος είναι ο μόνος από τους υπαξιωματικούς που διώκεται για το σχεδιαζόμενο Κίνημα. Ο Μ. Κοκλώνης που είχε συλληφθεί ως ενεχόμενος, τελικά δεν διώχθηκε. Τέλος ήταν και ο Γκίκας που δεν είχε αποκαλυφθεί (μυημένος από τον Δρίκο). Δεν στάθηκε δυνατό να βρούμε από κείμενα, για ποιο λόγο ο Καλλίνος ήταν ο μόνος από τους αξιωματικούς του *ΒΕΛΟΥΣ* που περιλαμβάνεται και στη δίωξη του Κινήματος.

[2] Ο υποστράτηγος Νικόλαος Ραφαηλάκης ως ΑΠΑΕΣΑ ασκεί τη δίωξη για τους ΄΄στασιαστές του Α/Τ.ΒΕΛΟΣ με την ίδια παραπεμπτική διαταγή που είχε και για την οργάνωση του Κινήματος (βλ. στοιχεία στο περί Κινήματος κεφάλαιο Δ6).

[3] Η παραπομπή των αξ/κών του *ΒΕΛΟΥΣ* στο πρωτοβάθμιο Ανακριτικό γίνεται με δ/γή Α.Ν. 451.11/19/73/17-8-73. Το Πρακτικό Γνωμοδότησης υπέρ της απόταξής τους είναι από 7-9-73. Η απόταξη υλοποιείται με Π.Δ. από 25-10-73 ΦΕΚ 371/29-10-73. Το Πειθαρχικό Συμβούλιο για τους υπαξιωματικούς του *ΒΕΛΟΥΣ* συγκροτήθηκε με απόφαση Α.Ν. 451.21/43/73/17 Αυγούστου ’73 από τους:

Αντιπλοίαρχο Μάντζαρη Βελ. ως Πρόεδρο
Πλωτάρχη Λιονάκη Αναστ. ως μέλος
Πλωτάρχη Γρηγοράκη Γεωργ. ως μέλος

Το Πρακτικό Γνωμοδότησης του Πειθαρχικού είναι από 11 Σεπτεμβρίου 1973. Η απόφαση του ΥΕΘΑ για την απόταξή τους είναι η Φ 414.5/31/73/9-11-73, που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 400/13-11-73.

[4] Για το περιεχόμενο του γράμματος στον Καραμανλή βλέπε ΑΚ σ. 262.

[5] Πρβλ. και παράρτημα Β-ΙΙ Συνέντευξη ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ

Δροσογιάννη, στην ατέλειωτη ρουσφετολογία, στη λειτουργία του νεοπαγούς για τις ΕΔ φαινομένου των ΄΄πρασινοφρουρών΄΄.[1]
Στο ίδιο γράμμα προς τον Καραμανλή ο Παππάς αποκαλύπτει και την επιχείρηση μεταφοράς μιας τορπιλακάτου στη Λιβύη από τη Μάλτα. Έπλευσαν στη Λιβύη στις 18 Οκτωβρίου 1973 με κυβερνήτη τον Ν. Παππά, επιβάτη τον Κ. Μπαντουβά και πλήρωμα τους Ν. Ζησιμόπουλο, Γ. Γούτσο, Γ. Κιμιγκέλη και Δ. Ρουσσόπουλο, όλοι πλην Μπαντουβά μέλη της ομάδας του ΒΕΛΟΥΣ.
Ο Ζησιμόπουλος με την επιστροφή του στην Ελλάδα, στέλνει γράμμα[2] στον Ρωμάνο, της εταιρίας που διαχειριζόταν το εμπορικό πλοίο όπου εργαζόταν. Παρακαλεί, να του δώσουν το υπόλοιπο της οφειλής λόγω της εργασίας του σ' αυτό. Ο Σημαιοφόρος με το τραγικό τέλος αργότερα σε πολεμικό πλοίο όπου υπηρετούσε, εξέφραζε παράπονο διότι μια ναυτιλιακή εταιρία που ανήκε στο Βενιζέλο, δεν του εξόφλησε την εργασία που πρόσφερε σε περίοδο που είχε σοβαρό οικονομικό πρόβλημα. Όλοι οι υπαξιωματικοί και αξιωματικοί που ΄΄στασίασαν΄΄ και σκόρπισαν στην Ευρώπη δυσκολεύτηκαν στο θέμα της εργασίας. Και παράλληλα έτρεχαν στις εκδηλώσεις κατά του καθεστώτος των Αθηνών.
Ο Παππάς στέλνει λίγες ημέρες μετά την ΄΄ανταρσία΄΄ επιστολή προς τον τότε βασιλιά, στη Ρώμη. Το ύφος (ανεξάρτητα από τα περί πειθαρχίας και σεβασμού που αναφέρει) είναι έντονο και επιθετικό. Για την εποχή, εκφράσεις προς το Βασιλιά όπως «… *έχει υποχρέωση*...» και πιο κάτω «… *τούτο αποτελεί αξίωση* …» ήταν αδιανόητες και μάλιστα όταν προερχόντουσαν από αξιωματικό, έστω αν αποστολέας και παραλήπτης ήταν χωρίς αρμοδιότητες. Αυτό το κείμενο δεν είναι γραμμένο από ΄΄βασιλόφρονα΄΄. Μόνον κάτω από τέτοιες συνθήκες, (όπου τα γεγονότα είναι σημαντικά, επικρατεί ενθουσιασμός, η δημοσιότητα και τα μέσα ενημέρωσης απασχολούν συνεχώς τους ΄΄στασιαστές΄΄) θα έγραφε ένα στέλεχος των ΕΔ, έστω και ε.α. προς τον βασιλιά με αυτόν τον τρόπο. Ο Παππάς δεν ήταν περισσότερο βασιλόφρων από μεγάλο αριθμό αξιωματικών του ναυτικού, που μάλλον αδιαφορούσαν για το θεσμό, αλλά υπάκουαν στην ΄΄βασιλευομένη δημοκρατία΄΄. Στο γράμμα [3] πιέζει να εμφανιστεί ο Κωνσταντίνος και να πάρει θέση. Ο τελευταίος ούτε απάντησε έστειλε, ούτε ενδιαφέρθηκε για τα στελέχη ενός πολεμικού πλοίου, που στράφηκαν κατά της χούντας και μάλιστα εγκαταλείποντας τις καριέρες τους από τέτοια ηλικία.
Η ομάδα με επικεφαλής τον Παππά επεκτείνει τις δραστηριότητες, σχεδιάζοντας επιχείρηση για κατάληψη δύο ελληνικών πολεμικών πλοίων, που ταξιδεύουν εκείνο το καλοκαίρι με τους σπουδαστές της ΣΝΔ σε λιμάνια της Ευρώπης. Πρόκειται για την επιχείρηση SAINT RAFAEL όπως αποκαλείται.

Δ7α.- ΄΄ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ SAINT RAFAEL΄΄

Η τορπιλάκατος, που μεταφέρεται στη Λιβύη και η προσπάθεια για ΄΄ρεσάλτο΄΄ της ομάδας Παππά, βγάζουν στην επιφάνεια ΄΄πειρατικές΄΄ ιδιότητες και θυμίζουν δραστηριότητες περασμένων γενεών Ελλήνων ναυτικών. Αλλά και το εγχείρημα του Α/Τ ΒΕΛΟΣ παρόμοιο είναι από την αντίστροφη πλευρά. Αντί κατάληψης, γίνεται εγκατάλειψη.
Η προσπάθεια του Παππά και μερικών από τους άντρες του *ΒΕΛΟΥΣ* να καταλάβουν τα Α/Τ *ΙΕΡΑΞ* και *ΑΕΤΟΣ*, πείθοντας κάποιους από τους αξιωματικούς τους να βοηθήσουν, δεν πέτυχε όσον αφορά τον αντικειμενικό σκοπό, αλλά δημιούργησε πρόβλημα στη χούντα.
Η εσπευσμένη επανένταξη του Α/Τ ΒΕΛΟΣ (την ίδια ακριβώς στιγμή που το εγκατέλειπε ο Παππάς με την ομάδα του), στην άσκηση του ΝΑΤΟ απ' όπου είχε αποχωρήσει, ήθελε να δείξει πως η Ελλάδα δεν είχε κανένα πρόβλημα υπό το στρατιωτικό καθεστώς στο βορειοατλαντικό σύμφωνο. Και πως οι ΕΔ της χώρας πληρούσαν τις υποχρεώσεις τους στη Νότιο- Ανατολική πτέρυγα. Ήταν στοιχείο σοβαρό αυτό και εκεί ήταν που κόστισε περισσότερο η εμφάνιση μιας μεγάλης οργάνωσης αξιωματικών για κίνημα και ακόμα χειρότερα η ΄΄ανταρσία΄΄ ενός αντιτορπιλικού και μάλιστα στη μέση μιας ΝΑΤΟϊκής άσκησης. Όταν επομένως σε λίγες μόνον εβδομάδες ακούγεται πάλι, πως δύο πολεμικά πλοία της Ελλάδας ΄΄κινδύνευσαν΄΄ να πέσουν στα χέρια των ΄΄λιποτακτών΄΄, το πλήγμα ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα είναι βαρύ.

---

[1] Οι ΕΔ λειτουργούσαν μετεμφυλιακά, υπό την ολοκληρωτική κυριαρχία των συντηρητικών πολιτικά και κομματικά στελεχών. Το ίδιο και στο χώρο του υπολοίπου προσωπικού δηλαδή των πολιτικών υπαλλήλων, διότι δεν υπήρχε ποτέ θέμα για την πολιτική δραστηριοποίηση των στρατευσίμων. Με την έλευση του ΠΑΣΟΚ στην κυβέρνηση, άρχισαν δειλά στην αρχή και με αυξανόμενη αλλά ΄΄άγαρμπη΄΄ τάση, να εμφανίζονται οι ένθερμοι οπαδοί του και στο χώρο των στρατιωτικών και των πολιτικών υπαλλήλων του ΥΕΘΑ. Το φαινόμενο ήταν πράγματι καινοφανές και προκάλεσε στην αρχή έκπληξη. Ακολούθησαν οι έντονες συζητήσεις, οι συσπειρώσεις και εμφάνιση καταγγελιών στα ΜΜΕ με παράλληλες συζητήσεις στη Βουλή για προσπάθειες ΄΄άλωσης΄΄ των ΕΔ από το ΠΑΣΟΚ. Η έκφραση ΄΄πρασινοφρουροί΄΄, που αφορούσε αρχικά μόνον τον ιδιωτικό και υπόλοιπο δημόσιο τομέα, άρχισε να χρησιμοποιείται και στις ΕΔ.
[2] Το γράμμα του Ζησιμόπουλου απευθύνεται στην εταιρία VENIZELOS SHIPPING (AGENCIES) LTD, υπόψιν του κ.Ρωμάνου είναι συστημένο και φέρει δυσδιάκριτη ημερομηνία 4 Αυγούστου ή Σεπτεμβρίου 1974. Διεκδικεί δεδουλευμένες αποδοχές στο εμπορικό πλοίο HELENA VENIZELOS από 17 Ιουνίου μέχρι 9 Ιουλίου *«...ότε και απεχώρησα της εργασίας μου....»* αφού σημειώνει, πως η εξόφληση δεν πραγματοποιήθηκε επειδή δεν πρόλαβε «*... λόγω των δραματικών γεγονότων εν Ελλάδι...»* εννοώντας την εσπευσμένη επάνοδο στην Ελλάδα, λόγω των εξελίξεων στο Κυπριακό και της εισβολής των Τούρκων.
[3] Το γράμμα του Παππά στον Κωνσταντίνο φέρει ημερομηνία 3 Ιουνίου 1973 και καταχωρείται ως ΕΓΓΡΑΦΟ Νο 14 στο παράρτημα Α.

Στην υπόθεση αυτή, εκτός των άλλων παρουσιάζουν ενδιαφέρον για τη διατριβή, ο τρόπος που αντέδρασαν οι αξιωματικοί των πληρωμάτων των δύο πλοίων και η ηγεσία του ναυτικού στην Ελλάδα. Ο Παππάς και οι δικοί του έκαναν ότι μπορούσαν στα πλαίσια των αντιδικτατορικών τους ενεργειών στο εξωτερικό, για να καταλάβουν τα πλοία.

Στο Α/Τ *ΙΕΡΑΞ* κυβερνήτης ήταν ο αντιπλοίαρχος Σ. Καρατσώλης και στο Α/Τ *ΑΕΤΟΣ* ο πλωτάρχης Ι. Ζαφειρόπουλος. Ύπαρχος του *ΙΕΡΑΞ* ήταν ο υποπλοίαρχος Δ. Καλλέργης, που πρότινος υπηρετούσε υπό τον Παππά στο *ΒΕΛΟΣ* και πρώτος μηχανικός ο υποπλοίαρχος Καραφυλλίδης, με δεύτερο μηχανικό τον ανθυποπλοίαρχο Α. Κουτσοτόλη. Μεταξύ των άλλων συνόδευαν τους δόκιμους, ως επιτηρητές, οι υποπλοίαρχοι Α. Ρίζος και Π. Νινιός. Οι σημαιοφόροι Χ. Δρακούλης και Ι. Γκουλούσης[1] ανήκαν στο επιτελείο των δύο πλοίων.

Στις 12 Ιουλίου 1973 ο Καρατσώλης στέλνει λίγο πριν τα μεσάνυχτα[2] σήμα στο Α.Ν. όπου, αναφέρει τα συμβάντα και από εκεί και μετά αρχίζει η ανταλλαγή σημάτων μεταξύ ΑΝ και των δύο κυβερνητών. Στο ΑΝ έχει κτυπήσει συναγερμός μετά την επιχείρηση του Α/Τ ΒΕΛΟΣ στο Φιουμιτσίνο και φοβούνται επανάληψη με τα δύο αντιτορπιλικά των δοκίμων.

Την άλλη μέρα, 13 Ιουλίου το μεσημέρι, ο Αραπάκης στέλνει προσωπικό σήμα στο Α/Τ *ΙΕΡΑΞ* όπου του λέει πως εκτιμά ιδιαίτερα τις πληροφορίες του και να του στείλει πρόσθετα στοιχεία τώρα «*...που τελείτε εις μεγαλυτέραν ηρεμίαν...*»

Έχουν προηγηθεί από την παραμονή προφορικές συνεννοήσεις με συσκευή του Α/Τ *ΑΕΤΟΣ* (SSB) και των δύο κυβερνητών με το Α.Ν. με στοιχεία από αναφορές των κυβερνητών και άλλων αξιωματικών. Σημειώνεται ότι, το βράδυ της 12ης Ιουλίου που συμβαίνουν αυτά, στο Α/Τ *ΙΕΡΑΞ* παρατίθεται δεξίωση με διάφορους καλεσμένους από το Saint Rafael. Συνηθίζεται πάντα να γίνεται στα λιμάνια, που επισκέπτονται τα πλοία στα καλοκαιρινά εκπαιδευτικά ταξίδια των δοκίμων.

Εν τω μεταξύ, από το Αρχηγείο Ναυτικού μόλις μαθαίνουν το εγχείρημα Παππά για κατάληψη των πλοίων, εκπέμπουν σήματα προς τα πλοία που μετέφεραν όλους τους δοκίμους (αξιωματικών και υπαξιωματικών) (Α/Τ *ΙΕΡΑΞ*, Α/Τ *ΑΕΤΟΣ*, Α/Γ *ΣΥΡΟΣ* και Α/Γ *ΚΡΗΤΗ*). Με αυτά ματαιώνονται οι προγραμματισμένες επισκέψεις σε λιμάνια του εξωτερικού, δήθεν λόγω του δημοψηφίσματος.[3] Σε λίγες ώρες σκέφθηκαν ωριμότερα και ακύρωσαν μόνον όμως το σήμα, που αφορούσε τα Α/Τ *ΙΕΡΑΞ* και *ΑΕΤΟΣ,* που μετέφεραν τους δοκίμους της ΣΝΔ.

Την ίδια ημέρα (13 Ιουλίου) το βράδυ, ο Καρατσώλης, με νεότερο σήμα του, απαντά στο προσωπικό σήμα του Αραπάκη και προσθέτει λεπτομέρειες για την υπόθεση. Εκτιμά πως η επιχείρηση θα γινόταν (μετά προσηλυτισμό αξιωματικών των δύο πλοίων) με συμμετοχή ιδιωτικής θαλαμηγού του Βενιζέλου, που διαθέτει ελικόπτερο και οπλισμό. Επίσης πως σκοπός τους ήταν, η απελευθέρωση των πρόσφατα συλληφθέντων αξιωματικών της οργάνωσης στο ναυτικό, αλλά τώρα όλα είναι υπό έλεγχο «*...το δε προσωπικόν με υψηλόν ηθικόν παραμένει πιστόν εις τας αρχάς της επαναστάσεως της 21 Απριλίου ...*»

Τα δύο αντιτορπιλικά συνεχίζουν το ταξίδι τους στο εξωτερικό, και από το επόμενο λιμάνι (τη Σέουτα) επιστρέφουν στην Ελλάδα με πρώτη προσέγγιση τη Σούδα, στις 23 Ιουλίου.

Ο άλλος κυβερνήτης ο Ζαφειρόπουλος έχει ήδη δώσει δείγματα πιστού στελέχους στη χούντα. Είχε δραστηριοποιηθεί στην εξάρθρωση της οργάνωσης για κίνημα, και συμμετείχε εκτός των άλλων σε έρευνα σπιτιού (Σέκερη).[4] Ο ίδιος, από την πρώτη στιγμή που έμαθε τα του γεύματος και των προθέσεων Παππά, έσπευσε και ενημέρωσε το Α.Ν. αρκετά πριν τον ανώτερό του κατά βαθμό Καρατσώλη. Είναι ο κυβερνήτης του *ΑΕΤΟΣ* και όχι του *ΙΕΡΑΞ* που προτείνει με σήματα στο Α.Ν. τις κινήσεις των δύο πλοίων από τον κατάπλου τους στη Σούδα. Εκεί υποστηρίζει πως θα πρέπει να είναι μειωμένη η επικοινωνία με την ξηρά, μέχρι να τελειώσει η «*...ανταλλαγή πληροφοριών.. επί διήμερον..*» Είναι προφανές ότι ο Αραπάκης εκτίμησε

---

[1] Όλοι σήμερα (Νοέμβριος 2003)είναι απόστρατοι πλην του Γκουλούση που είναι υποναύαρχος υπαρχηγός του ΓΕΝ. Αρχές του 2004 αποστρατεύεται και ο Γκουλούσης.

[2] Τα Σήματα που εκπέμφθηκαν από 12 μέχρι 19 Ιουλίου 1973 για τα γεγονότα στο Saint Rafael ήταν τα εξής:

Με το ΙΕΡ 292 (απόρρητο 122339) αναφέρει στο Α.Ν. ο Καρατσώλης την προσέγγιση Παππά. «*… κυβερνήτης προσεκλήθη εις γεύμα υπό αμερικανίδος (...) ένθα μεταβάς ευρέθη προ των.. Παππά,... Βενιζέλου μετά της συζύγου του ενός πρώην σημαιοφόρου και εταίρου ιδιώτου (...) οι ανωτέρω συνέστησαν εις κυβερνήτην την κατάληψιν των πλοίων και τον πλουν (...) εις Φιουμιτσίνο ένθα θα επέβαινον τέως βασιλεύς και ο Καραμανλής δια την ίδρυσιν κυβερνήσεως (...) ανωτέρω κίνησις έδει οπωσδήποτε να συντελεσθεί προ του δημοψηφίσματος και δια της κινήσεως ταύτης θα απήτουν την απελευθέρωσιν των προσφάτως συλληφθέντων αξιωματικών του ναυτικού (...) εις την (...) ομάδα προβλέπεται οτι θα προστεθεί μικρά ομάς αξιωματικών και υπαξιωματικών, οίτινες αναμένοντο να αφιχθούν εις Saint Rafael περί ώραν 12.23.00, πιθανώς οι εξελθόντες του Α/Τ ΒΕΛΟΣ ...*»

Με το Α.Ν. 5123 (απόρρητο Α.Ν. 131240) ο Αραπάκης συγχαίρει τον Καρατσώλη και περιμένει πρόσθετα στοιχεία.

Με το Α.Ν. 5130 (εμπ. Α.Ν. 131505) το Α.Ν. ματαιώνει τα υπόλοιπα ταξίδια εξωτερικού, ενώ με το Α.Ν. 5131 (εμπ. Α.Ν. 131507) ακυρώνει και τις επισκέψεις εξωτερικού των δόκιμων υπαξιωματικών.

Με το Α.Ν. 5134 (εμπ. Α.Ν. 132050) ακυρώνει το Α.Ν. 5130 και επιτρέπει εκ νέου επισκέψεις στα λιμάνια εξωτερικού των δοκίμων.

Με το ΙΕΡ 294 (απόρρητο 132000) ο Καρατσώλης δίνει πρόσθετα στοιχεία στον Αραπάκη.

Με το Σήμα 192300 το *ΑΕΤΟΣ* (κυβερνήτης ο Ζαφειρόπουλος) προτείνει στο Α.Ν. πρόγραμμα και κινήσεις για τα δύο πλοία.

[3] Είναι το δημοψήφισμα που είχε προκηρυχθεί να γίνει στις 29 Ιουλίου για τροποποίηση του Συντάγματος και εγκαθίδρυση Πολιτεύματος Προεδρικής Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας. (βλ. ΑΚ υποσημείωση α/α 240 σ.461).

[4] Για τον Ζαφειρόπουλο βλ. παραπάνω κεφ Δ6β τα αναφερόμενα από αναφορά Μάγγουρα με τα συμβάντα στο Ε/ΔΔΜΝ αμέσως μετά την εξάρθρωση της οργάνωσης για το κίνημα.

μεν το σήμα του Καρατσώλη το βράδυ της 12/7, αλλά εκτίμησε ακόμα περισσότερο τις ενημερώσεις του Ζαφειρόπουλου, που είχαν προηγηθεί. Η αρχαιότητα και η διαφορά βαθμού έχει καταλυθεί, και εκείνο που μετράει είναι η πίστη στο καθεστώς και το αδίστακτο του χαρακτήρα. Και στα δύο ο Ζαφειρόπουλος έχει δείξει να υπερέχει έναντι του ανωτέρου του Καρατσώλη.

Με τον ερχομό των δύο πλοίων στην Ελλάδα, υποβάλλονται τέσσερις αναφορές για τα συμβάντα στο Saint Rafael. Το περιεχόμενό τους[1] είναι αντιπροσωπευτικό δείγμα σκέψης και δράσης αξιωματικών πιστών στο καθεστώς της χούντας ή φοβισμένων, όπως δείχνει να είναι ο Καρατσώλης.

Ο ανθυποπλοίαρχος (Μ) Κ. Γκίκας, δεύτερος μηχανικός του Α/Τ *ΙΕΡΑΞ* αναφέρει απευθείας στο Α.Ν. και περιγράφει τα γεγονότα στο Saint Rafael. Αναφέρει ότι μόλις γύρισε στο πλοίο το απόγευμα, ο Αος Μηχανικός υποπλοίαρχος Καραφυλλίδης του είπε πως κάτι πρόκειται να γίνει, να οπλιστεί και θα του εξηγήσει, ενώ ο ίδιος απάντησε, «*εφ' όσον συμβαίνει κάτι, παρακαλώ να μάθω το συντομότερον δυνατόν*» δείχνοντας έτσι ανησυχία και αποφασιστικότητα. Και οι δύο[2] ήταν πιστοί στην ΄΄επανάσταση΄΄. Ο Γκίκας αναθέτει έργο «*...εις ανθρώπους εντεταλμένους εις ασφάλειαν του Πλοίου (...)*» και κάνει και τις δικές του εκτιμήσεις, για το ποιος ήταν ο σημαιοφόρος αγγελιαφόρος του Παππά «(…) *πιθανό, ...να ήτο ο Ζησιμόπουλος, ο οποίος και υπήρξεν συμμαθητής του Χ. Δρακούλη* (…)». Προσθέτει, πως ο Παππάς και οι δικοί του γνωρίζουν ότι, οι κινήσεις παραβολής και απάρσεως στο Α/Τ ΑΕΤΟΣ εκτελούνται υπό του Υπάρχου υποπλοιάρχου Κουτσοτόλη και όχι υπό του Κυβερνήτου. Επισήμανση άσχετη με το θέμα, αλλά ΄΄κάρφωμα΄΄ του προϊσταμένου του Ζαφειρόπουλου.

Εκθέτει πώς συνεννοήθηκε με τον Καραφυλλίδη και κατάρτισαν σχέδιο για προστασία του πλοίου, «*... ανεξαρτήτως αποφάσεως Κυβερνήτου..*» αλλά και για σύλληψη του Ν. Παππά και της «*παρέας του*». Ο νεαρός ανθυποπλοίαρχος προβάλλει γενναιότητα, που δεν του δόθηκε η ευκαιρία να αποδείξει.

Ο Γκίκας πρότεινε στον Κυβερνήτη του σχέδιο σύλληψης των ΄΄αντιπάλων΄΄, τελικά δε, «(…) *και μετά νέαν εισήγησιν συλλήψεως, εδέχθη την πρότασιν να μεταβεί μετά του Υπάρχου εις το σημείον συναντήσεως, πλην όμως την στιγμήν ταύτην επενέβη ο υποπλοίαρχος Ρίζος λέγων, εάν πάτε έξω Κύριε Κυβερνήτα θα σας σκοτώσουν, καλύτερα να περιμένωμεν οδηγίας του Α.Ν.*». Ο Γκίκας εκφράζει απορία για τη στάση του Δρακούλη, αναφέρει ότι τον ενημέρωσε στη Σέουτα και ο κυβερνήτης του Α/Τ *ΑΕΤΟΣ*, και κλείνει εκφράζοντας την πικρία του διότι «(…) *το σχέδιον συλλήψεως Γκίκα μπορούσε να πραγματοποιηθεί, πλην όμως* (…)».

Αυτή ήταν η αναφορά ενός νέου ανθυποπλοιάρχου επηρμένου από ΄΄επαναστατικότητα΄΄, που υπηρετούσε σε πολεμικό πλοίο με κυβερνήτη αντιπλοίαρχο, το καλοκαίρι του 1973, με Αρχηγό του Στόλου τον αντιναύαρχο Π. Καλογερόπουλο και του Ναυτικού τον αντιναύαρχο Αραπάκη! Είναι περίπτωση που δείχνει τη διάλυση που επικρατούσε στον τομέα πειθαρχία, τήρηση ιεραρχίας, παραδόσεων, συναδελφικότητας. Αρκούσε μια προσπάθεια για κατάληψη των πλοίων και φάνηκε η έλλειψη συνοχής, σοβαρότητας, θάρρους, ψυχραιμίας στην ομάδα αυτή των αξιωματικών των δύο πλοίων.

Στις 27 Ιουλίου ο Ζαφειρόπουλος υποβάλλει στο Α.Ν. τη δική του αναφορά. Στην αρχή εκθέτει τα των επισκέψεων των πλοίων στη Νότια Γαλλία και δη τις αλλαγές, που τους επέβαλαν οι γαλλικές αρχές, όπως τους πληροφόρησε ο άμισθος πρόξενος της Ελλάδας στην Τουλώνα κ. Μαρμοράς. Σύμφωνα μ' αυτές, «*..ο Δήμαρχος του Σαν Ραφαέλ εδήλωσεν ότι δεν δέχεται εις την πόλιν του δικτατορικούς, παρά μόνον δημοκράτας...*» Περιγράφει όλο το γνωστό ήδη ιστορικό της επιστολής, του γεύματος και των σχεδίων Παππά – Βενιζέλου για την κατάληψη των πλοίων, που του ανέφερε ο Καλλέργης. Όταν τέλειωσε η συζήτηση με τον Καλλέργη, ο Ζαφειρόπουλος ήρθε σε επαφή με τον Καρατσώλη, έμαθε ότι ο Παππάς σχεδίαζε ένοπλη επέμβαση στα πλοία περί τις 04.00 της επομένης 13 Ιουλίου με τους πρώην του ΒΕΛΟΥΣ. Επίσης «*...ότι εφέροντο μυημένοι ως προς τον ΑΕΤΟ κάποιος Σημ/ρος Γ. Γκουλούσης, προϋπηρετήσας με τον Παππά εις το ΒΕΛΟΣ...*» Στη συζήτηση με τον Καρατσώλη του δηλώνει, πως «*..τα πλοία ανήκουν στο Έθνος δε θα γίνουμε προδότες σαν τον Παππά...*» και ολοκληρώνει «*...έχω να προσθέσω, ότι ήταν υπό πλήρη σύγχυσιν ... η στάσις μου τον έβγαλε από πολλές σκέψεις ...*». Όπως ο Γκίκας, έτσι και αυτός αυτοπροβάλλεται γενναίος και

[1] Η μία αναφορά προς Α.Ν., χωρίς ημερομηνία, είναι του ανθυποπλοίαρχου (Μ) Κ. Γκίκα. Επισημαίνεται ότι δεν υπάρχουν περιπτώσεις γνωστές, όπου αξιωματικοί βαθμού ανθυποπλοίαρχου να αλληλογραφούν με το Αρχηγείο Ναυτικού. Η άλλη αναφορά, πάλι προς Α.Ν., είναι του πλωτάρχη Ζαφειρόπουλου, κυβερνήτη του Α/Τ *ΑΕΤΟΣ*, γραμμένη εν πλω την 27-7-73. Η τρίτη είναι του υποπλοίαρχου Δ. Καλλέργη του Α/Τ *ΙΕΡΑΞ*, γραμμένη στο ΝΚ την 30-7-73, όχι προς Α.Ν. αλλά προς αντιπλοίαρχο Νικολόπουλο του Α.Ν./2ο Ε.Γ. Η τέταρτη αναφορά είναι του αντιπλοίαρχου Καρατσώλη Σπυρ., κυβερνήτη του Α/Τ *ΙΕΡΑΞ*, προς Α.Ν. με ημερομηνία 1-8-73. Και οι τέσσερις είναι χειρόγραφες, χωρίς πρωτόκολλο εξερχομένου εγγράφου και υποβλήθηκαν εκτός κανονικού κυκλώματος αλληλογραφίας, που σημαίνει πως δεν τις είδαν οι κανονικοί προϊστάμενοί τους.

[2] Ο αδερφός του Γκίκα ο υποπλοίαρχος Α.Γκίκας ΑΜ-1171 υπηρετούσε επίσης στο ναυτικό. Είχε επαφές με τους μηχανισμούς της εξουσίας, όπως προκύπτει από το ημερολόγιο του Χατζηζήση που παρουσιάζεται αποσπασματικά, καθώς και από τη συνέντευξη Νικολόπουλου. Ίσως μαζί με τον τελευταίο (αντιπλοίαρχο Νικολόπουλο) να ήταν οι μόνοι ενημερωμένοι στο πραξικόπημα του Ιωαννίδη κατά Παπαδόπουλου στις 25-11-73.Βλ. Κακαουνάκη ο.π. Β΄ τόμος σ. 93. Το όνομα του Γκίκα εντοπίσθηκε μόνον στην κατάθεση Καμαρινέα για το κίνημα του ναυτικού και στην ΕΔΕ Χανδρινού. Ο Καμαρινέας καταθέτει πως ο Γκίκας συμμετείχε στη σύσκεψη στην οδό Στησιχώρου για τα μέτρα κατά της οργάνωσης του κινήματος του Μαίου 1973. Σύμφωνα με την ΕΔΕ Χανδρινού προέβη σε έρευνες σε διαμερίσματα συλληφθέντων των Α/Τ ΑΣΠΙΣ και ΣΦΕΝΔΟΝΗ καθώς και σε συχνές επισκέψεις στο ΕΑΤ/ΕΣΑ τις ημέρες της εκεί κράτησης και ανακρίσεων των συναδέλφων του. Ότι αναφέρεται ως δραστηριότητα του Α. Γκίκα αποδίδεται σε διαταγές του προϊσταμένου του αντιπλοίαρχου Νικολόπουλου του ΓΕΝ/Α2, όπου φαίνεται πως υπηρετούσε.

άφοβος. Δεν παραλείπει να αναφέρει τις επαφές με τον αρχηγό στον οποίο «*..είπον ότι έχω απόλυτον έλεγχον του ΑΕΤΟΥ και ότι οι αξιωματικοί του Πλοίου ήσαν πιστοί εις την Σημαίαν και την Επανάστασιν ...»*. Διαπιστώνει και αυτός όπως και ο Καλλέργης τη σύγχυση του Καρατσώλη, που όλοι πλέον ΄΄καρφώνουν΄΄ ευθέως και πλαγίως. Προτείνει και αυτός σύλληψη του Παππά, αλλά ο Καρατσώλης δεν τον αφήνει «*... δεν είναι δυνατόν να στείλωμεν ανθρώπους, η βίλα φρουρείται ... θεωρεί την ενέργειαν επικίνδυνον ...»* υπονοώντας πως, εάν τον άφηνε θα τολμούσε επιχείρηση για σύλληψη του Παππά και των ανδρών του σε μια βίλα ή στους δρόμους της γαλλικής παραλιακής πόλης. Οι αναφορά ξεχειλίζει από ηρωισμό και ανάλογες προθέσεις. Προτείνει στους αξιωματικούς του πλοίου του και προσφέρονται «*...αυθορμήτως ο υποπλοίαρχος Ρίζος* { από τον Μάρτιο του 1992 διευθυντής Β΄ Κλάδου του ΓΕΝ} *και ο υποπλοίαρχος Νινιός, αμφότεροι επιτηρηταί καθώς και ο επίκουρος σημαιοφόρος ΣΕΑ/Μ Δρακόπουλος.. εις αυτούς προσετέθη και ο πρώτος μηχανικός του Ιέρακος υποπλοίαρχος Καραφυλλίφης τον οποίον εκάλεσε ο υποπλοίαρχος Νινιός...»* Η επιχείρηση δεν πέτυχε αφού διεξήχθη με βόλτες στη προβλήτα, όπου είδαν κάποιον ύποπτο, που ήταν κατ' αυτούς
μάλλον ο Κ.Μπαντουβάς.[1] Οι δόκιμοι και τα πληρώματα επανήλθαν στα πλοία και απέπλευσαν 130330.
Στη συνέχεια ο Ζαφειρόπουλος αναφέρει και αυτός ό,τι έμαθε για το σχέδιο Παππά προς κατάληψη των πλοίων. Και το μεν Α/Τ *ΙΕΡΑΞ* του Καρατσώλη θα το καταλάμβανε ο Παππάς αμαχητί, αλλά στο δικό του Α/Τ *ΑΕΤΟΣ* θα επενέβαινε με ομάδα από 25 άνδρες και «*...προσωπικώς πιστεύω ότι ... είχεν αποφασίσει ... την επί του πλοίου δολοφονίαν μου...»* Ο Ζαφειρόπουλος βάζει τον εαυτό του σε θέση ισχυρού αντιπάλου ώστε, για να καταληφθεί το πλοίο του χρειάζεται να τον σκοτώσουν, ενώ το άλλο θα το καταλάμβαναν εύκολα, όπως αφήνει να ενοηθεί. Όλα αυτά δείχνουν κατά τον ΄΄γενναίο΄΄ πλωτάρχη «*…την ηθικήν κατάπτωσιν, το εγκληματικόν και αδίστακτον του τυχοδιώκτου – προδότου Παππά, όστις δεν ανελογίσθη ουδέ την παρουσίαν των ναυτικών Δοκίμων εκπαιδευομένων προς προσήλωσιν εις τα υψηλά ιδανικά της Πατρίδος, την ενότητα της Φυλής και τας αρετάς του ατόμου* …» Το κλείσιμο της αναφοράς του είναι εξίσου χρήσιμο (στη διατριβή) με τα υπόλοιπα που γράφει, στην προσπάθειά του να λάμψει. «*... Είμαι βέβαιος ότι διά της αποφασιστικής στάσεώς μου και των ταχύτατων ενεργειών προσέφερα μίαν υπηρεσίαν εις το Ναυτικόν μας, την πατρίδα και την Επανάστασιν. Πλωτάρχης Ζαφειρόπουλος Κυβερνήτης*». Όταν ο Ζαφειρόπουλος τα γράφει αυτά, είχε ήδη προ πολλού εκδηλωθεί υπέρ της δικτατορίας. Είχε εξάλλου δραστηριοποιηθεί και στην αποκάλυψη του σχεδιαζόμενου Κινήματος και στις συλλήψεις των αξιωματικών, που ήταν οργανωμένοι, λίγο πριν το ταξίδι των δοκίμων, όπου συμβαίνει και η εμπλοκή με τον Παππά. Με την αναφορά δεν αντέχει να μην κραυγάσει τη μεγάλη του προσφορά στην «επανάσταση». Δεν παρουσιάζει κολακευτική την εικόνα των υποστηρικτών του στρατιωτικού καθεστώτος. Τους εκθέτει χωρίς να το καταλαβαίνει. Δεν ήταν τόσο φελλοί οι οπαδοί της ΄΄επαναστάσεως΄΄. Τον Ζαφειρόπουλο θα τον συναντήσουμε πιο κάτω στο κείμενο.
Ο υποπλοίαρχος Δ. Καλλέργης, που μέχρι και την ΄΄ανταρσία΄΄ υπηρετούσε με τον Παππά στο *ΒΕΛΟΣ*, υποβάλλει στις 30 Ιουλίου την αναφορά του προς τον αντιπλοίαρχο Νικολόπουλο, ως ύπαρχος του Α/Τ *ΙΕΡΑΞ* υπό τον Καρατσώλη.
Ο Καλλέργης εξιστορεί πως βγήκε ο κυβερνήτης του το μεσημέρι μετά το σημείωμα που έφερε ο Δρακούλης, τι του είπε το απόγευμα για τη συνάντησή του με τον Παππά στο σπίτι του Βενιζέλου και το σχέδιο κατάληψης των πλοίων. Στα οποία, αφού πλεύσουν στο Fiumicino «*… θα επέβαινον ο τέως Βασιλεύς και ο Καραμανλής ... με σκοπόν την δημιουργίαν καταστάσεως προ του Δημοψηφίσματος …*». Κατά τον Καλλέργη ο κυβερνήτης του «*..εφαίνετο πάρα πολύ ταραγμένος... εζήτησε τη γνώμην μου... απήντησα ... ότι δεν υπάρχει ουδεμία περίπτωσις καταλήψεως των Πλοίων και θα πρέπει να λάβωμεν άπαντα τα μέτρα ασφαλείας και να προβώμεν εις ενημέρωσιν του Κυβερνήτου του ετέρου συμπλέοντος Πλοίου…»*
Και συνεχίζει τα γνωστά πλέον για τα μέτρα που πήραν τα δύο πλοία, τις αλληλοενημερώσεις κλπ. Ο ίδιος οπλίζει τον αξιωματικό φυλακής και άλλους έμπιστους στο πλοίο και τελειώνει χωρίς ιδιαίτερες κορώνες.
Αυτή ήταν η αναφορά του Δ. Καλλέργη προς τον Νικολόπουλο κατ' εντολήν του κυβερνήτη του άλλου πλοίου του Ζαφειρόπουλου και όχι του δικού του. Πιο μετρημένη απ' τις άλλες, πιο υπηρεσιακή, αλλά, αναρωτιέται κανείς. Πιο υπερήφανος πότε αισθανόταν; Όταν την έγραφε, ή αργότερα όταν την ξαναδιάβαζε;
Την 1η Αυγούστου 1973 υποβάλλει και ο Καρατσώλης τη δική του αναφορά προς Α.Ν. Ο συντάκτης της ήταν το μοιραίο πρόσωπο στην υπόθεση του Saint Rafael. Συγκέντρωσε επάνω του τις βολές των πιστών στην ΄΄επανάσταση΄΄ αξιωματικών των δύο πλοίων, που στις αναφορές τους έμμεσα πλην σαφώς αφήνουν υπόνοιες για διστακτικότητα, σύγχυση κλπ. Γράφει ο αντιπλοίαρχος Σπυρ. Καρατσώλης λεπτομέρειες για την εμπλοκή του, αναφέροντας και το ρόλο του κάθε προσώπου.[2] Τελειώνει με ταπεινωτική δήλωση πίστης και

[1]Ελέχθη στον γράφοντα (χωρίς αποδέσμευση να αναφερθεί εκείνος που το είπε), αλλά δε στάθηκε δυνατό να διασταυρωθεί η πληροφορία πως, στάλθηκε αεροπορικώς από την πρώτη στιγμή στη Γαλλία ομάδα ανδρών για σύλληψη της ομάδας Παππά τη στιγμή που θα έμπαιναν στα πλοία, όπου και θα τους περίμεναν.

[2] Καταχωρούνται ορισμένα από τα αναφερόμενα του Καρατσώλη επειδή εκτιμάται πως ερμηνεύουν και τις συνθήκες κάτω απ' τις οποίες εκτέθηκε αυτός ο αξιωματικός. Γράφει στην αναφορά του πως του έδωσε ο σημαιοφόρος Δρακούλης ένα γράμμα που του είχε εμπιστευτεί μία Αμερικανίδα το προηγούμενο βράδυ 11 Ιουλίου «*.....εις την επιστολήν, ήτις υποβάλλεται συνημμένως, αναφέροντο...΄΄Είμαι μία φίλη της Δανάης Θεοχάρη,.... Μένω εις μίαν βίλα εις την περιοχήν Ποτερόης και σας προσκαλώ εις γεύμα. Θα περάσω να σας πάρω εις τας 10.30.... μετέβην ... Η Αμερικανίς ήλθεν ... και με παρέλαβεν ... καθ' οδόν συνεζητήσαμεν....αντελήφθην να πλησιάζη το τζιπ εκ των όπισθεν ο τέως αντιπλοίαρχος Ν. Παππάς, όστις μας ηκολούθη με έτερον όχημα το οποίον οδηγούσε εις*

υποταγής «*…επιθυμώ να τονίσω, ότι...διακατέχομαι πλήρως από αισθήματα αφοσιώσεως, υποταγής και υπερηφανείας διά την επανάστασιν της 21 Απριλίου 1967. Αντιπλοίαρχος Καρατσώλης Σπυρ. Κυβερνήτης Α/Τ ΙΕΡΑΞ».*

Διαβάζοντας κανείς αυτά τα κείμενα, πρέπει να λάβει υπόψη του το κλίμα της εποχής και τις συνθήκες κάτω απ' τις οποίες συντάχθηκαν. Κινδυνεύει να τους προδώσει διαστάσεις, που δεν είχαν όταν γράφονταν. Οι συντάκτες των αναφορών, εκτός της προσπάθειας να δείξουν πίστη στο καθεστώς, είδαν την κίνηση και ως ευκαιρία διάκρισης. Ο Καρατσώλης θα προτιμούσε να μην έχει αυτήν την τύχη. Τέλος, αναρωτιέται κανείς αν οι παραλήπτες της αναφοράς του, πίστεψαν αυτή τη δήλωση αφοσίωσης στην 21η Απριλίου, με την οποία και έκλεισε το γραπτό του. Ο Παππάς και οι άντρες του δρούσαν σύμφωνα με τις πεποιθήσεις τους πλέον και κάτω από συνθήκες πλεονεκτικές γι' αυτούς, ανεξάρτητα από το ριψοκίνδυνο της επιχείρησης. Ο Καρατσώλης επεδίωκε απλά γεύμα μετά κυρίας και αντ' αυτού βρέθηκε να του ζητούν να γίνει ένας νέος Παππάς. Πήγαινε πολύ για το στέλεχος αυτό και δεν είδε την ευκαιρία. Οι νεαροί σημαιοφόροι Γκουλούσης και Δρακούλης είχαν πράγματι συμφωνήσει με Ζησημόπουλο και Παππά. Ο Καρατσώλης το γνώριζε και προς τιμήν του το απέκρυψε.

Μ' αυτήν την αναφορά έκλεισε για εκείνη την περίοδο το θέμα του Saint Rafael. Ο τύπος ασχολήθηκε με τα γεγονότα προσδίδοντας και χρώμα μυθιστορηματικό, που, όπως φαίνεται και από τα έγγραφα που εκτέθηκαν, δεν απείχε της πραγματικότητας.

Ο Δ. Καλλέργης αργότερα υπηρέτησε ως Διοικητής Ναρκαλιευτικών, ενώ το 1991 βρέθηκε στο Κάιρο, ως Ναυτικός Ακόλουθος. Προηγούμενα υπηρέτησε και στην Κύπρο ως Ναυτικός Διοικητής. Αποστρατεύθηκε το Μάρτιο 1995. Επί πέντε χρόνια μεταπολιτευτικά είχε τον Παππά αρχηγό του ναυτικού. Δεν μαθεύτηκε ποτέ να του είπε ο Α/ΓΕΝ τίποτα για τη στάση του (και κυρίως την αναφορά του) στην υπόθεση Saint Rafael.

Ο Κ. Γκίκας αποστρατεύθηκε το 1992 με το βαθμό του αρχιπλοιάρχου. [1]Ούτε αυτός υπέστη τίποτε διότι κάποτε πρότεινε *΄΄σχέδιον Γκίκα συλλήψεως Παππά΄΄*. Ο Ι. Καραφυλλίδης αποστρατεύθηκε με αίτησή του όπως και ο Νινιός και ο Κουτσοτόλης. Ο Καρατσώλης αποστρατεύθηκε το 1982 ως πλοίαρχος και ο Ρίζος το 1994. Οι Δρακούλης και Χ. Λύγουρης αργότερα, ενώ ο Γκουλούσης είναι ο μόνος που σταδιοδρομεί και υπηρετεί ως υπαρχηγός του ΓΕΝ, απ' όπου αποστρατεύεται αρχές του 2004 με το βαθμό του αντιναυάρχου.

ιδιώτης,...Μπαντουβάς εκ Κρήτης. Ο Ν. Παππάς...μου συνέστησεν την κατάληψιν των Πλοίων και τον πλουν εν συνεχεία εις FIUMICINO, ένθα θα επέβαινον ο τέως Βασιλεύς και ο Καραμανλής διά την ίδρυσιν Κυβερνήσεως....εις την βίλα ο Βενιζέλος μου είπεν και αυτός...ήμουν διστακτικός, ενώ εν συνεχεία συνεφώνησα.... Μόλις αφήχθην εις πλοίον εκάλεσα αμέσως εις το δωμάτιόν μου τον Ύπαρχον και τον Αον Μηχανικόν... Εις το θέμα της συλλήψεως του Παππά, το οποίον επροτάθη υπό του Ανθυπλοιάρχου (Μ) Γκίκα, διεφώνησα... Δεν ενέπιπτεν εις την αποστολήν μου...».

[1]Ο αδελφός του υποπλοίαρχος Α.Γκίκας είχε αποστρατευτεί από 15-3-75. Βλ. κεφάλαιο Γ18δ και πίνακα Γ10

Δ7β.-ΟΙ ΚΙΝΗΜΑΤΙΕΣ ΤΟΥ ΒΕΛΟΥΣ

Τις πρώτες ημέρες της μεταπολίτευσης, με το υπ' αριθμ. 4 Νομοθετικό Διάταγμα[1] της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας, ο Παππάς με τους «κινηματίες» του *ΒΕΛΟΥΣ* αποκαθίστανται στην ενεργή υπηρεσία, όπως και όλοι που είχαν αποταχθεί για τη συμμετοχή τους στο σχεδιαζόμενο Κίνημα.
Από τους αξιωματικούς σε λίγο θα ζητήσουν να αποστρατευθούν οι Προκοπάκης και Ματαράγκας. Το αίτημα θα εγκριθεί και θα υλοποιηθεί με έκθεση αποστρατείας και έκτακτη κρίση,[2] αλλά ο Ματαράγκας θα αποστρατευθεί για λόγους υγείας.[3] Θα εξελιχθεί σε υποπρόξενο του Παναμά, ιδιότητα που έκτοτε διατηρεί. Ο Χατζηπέρρος αποστρατεύεται το 1993 με αίτησή του, ο Γκορτζής και ο Στράτος σταδιοδρομούν και αποστρατεύονται αργότερα.
Ο Ζησιμόπουλος, θα πεθάνει στις 18 Μαρτίου '77 μετά από ηρωική προσπάθεια να σώσει εγκλωβισμένους άντρες στο λεβητοστάσιο του Α/Τ *ΘΥΕΛΛΑ* από έκρηξη του λέβητα και κατάκλιση με ατμό του διαμερίσματος υπό φοβερή πίεση και θερμοκρασία. Υπηρετούσε ως Β΄ μηχανικός, γνώριζε τον κίνδυνο και παρ' όλα αυτά κατέβηκε στο λεβητοστάσιο να βοηθήσει. Γείτονας του Μουστακλή στο Παγκράτι, συναντιόντουσαν και συζητούσαν για την κατάσταση επί δικτατορίας. Στο ίδιο διάστημα που και οι δύο είχαν οργανωθεί στο Κίνημα, ο μεν ένας από τον Φέτση, ο δε σημαιοφόρος από τον Παππά.
Από τους υπαξιωματικούς θα παραμείνουν και θα σταδιοδρομήσουν στο Ναυτικό όλοι, εκτός των Γ. Σαραφιανού, Ε. Ρεντζή, Κ. Καραμίχα, Σ. Μηλιώτη, Α. Αυγερινού και Δ. Μυτακάκη, που λόγω υποχρεώσεων θα προτιμήσουν τον ιδιωτικό βίο.

Δ7γ.-ΤΟ Α/Τ ΒΕΛΟΣ, Ο ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΠΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΄΄ΚΙΝΗΜΑ΄΄

{Η ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΟΠΛΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ}

Η ενέργεια του Παππά και του πληρώματός του έδωσε άλλη διάσταση στο ΄΄κίνημα΄΄, που επρόκειτο να εκραγεί τον Μάιο του 1973. Δεν ήταν προγραμματισμένη μια τέτοια κίνηση στα σχέδια των συνωμοτών. Το ΒΕΛΟΣ έσωσε την όλη υπόθεση από τον χαρακτηρισμό ΄΄οπερετική κίνηση΄΄ και την μετέφερε από το χώρο των συζητήσεων, της σχεδίασης, των σκέψεων και αναβολών, στο χώρο της δράσης με εκρηκτική και αποτελεσματική πράξη, αυτήν που έγινε. Η ενέργεια του ΒΕΛΟΥΣ δεν είναι χωριστή από το ΄΄Κίνημα΄΄. Αποτελεί την μόνη ουσιαστική δράση, πέρα από την οργάνωση και σχεδίαση. Αξιωματικοί του πλοίου με επικεφαλής τον Παππά ήταν μέλη της ίδιας οργάνωσης και ο Παππάς ήταν από τα κορυφαία στελέχη της. Αποφάσισε και επικρότησαν και οι υπόλοιποι στο πλοίο να πρά-ξουν ό,τι έκαναν. Σε συνέχεια των συλλήψεων των συντρόφων τους της ίδιας οργάνωσης οι μεν και των συναδέλφων τους οι υπόλοιποι και περισσότεροι που δεν ήταν μυημένοι (λόγω ηλικίας και βαθμού).
Οι κινήσεις του ΒΕΛΟΥΣ δεν περιέχουν χρήση πυρών, με βομβαρδισμούς, με χρησιμο-ποίηση της ισχύος του πλοίου κατά στόχων στην Ελλάδα, με αποκλεισμούς ή καταλείψεις περιοχών, τελεσίγραφα και πίεση για διαπραγματεύσεις. Η επιλογή των συγκεκριμένων δραστηριοτήτων με την εγκατάλειψη της άσκησης, φυγή προς μια χώρα του ΝΑΤΟ, επαφές με τα ΜΜΕ, μηνύματα, συνεντεύξεις, επαφές με πολιτικούς, με γνωστές προσωπικότητες και αντιχουντικούς στο εξωτερικό, είχαν τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα. Όλος ο κόσμος έμαθε για το ΒΕΛΟΣ και τις συλλήψεις των στρατιωτικών και των υπολοί-πων της οργάνωσης του

---

[1] Οι του Κινήματος και του Α/Τ *ΒΕΛΟΣ* επανήλθαν με αυτεπάγγελτη διαδικασία με το Ν.Δ. 4/74/13-8-74 ΦΕΚ 311/13-8-74, μετά από απόφαση ΑΝΣ υπ' αριθμ. 18/10-8-74. Η επαναφορά γνωστοποιείται με το έγγραφο Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 416.041/7/74 από 14 Αυγούστου '74.
[2] Στις 22 Αυγούστου 1975 συνήλθε το Ανώτατο Συμβούλιο Κρίσεων (υπό τον Α/ΓΕΝ Εγκολφόπουλο) σε έκτακτη συνεδρίαση και αποφάσισε την αποστρατεία, με το βαθμό που φέρουν, των αντιπλοιάρχων Κ. Βλαχοδήμου και Εμ. Λεωνίδα, με την υπ' αριθμ 46/22-8-75 έκτακτη κρίση. Στη συνέχεια συνεδρίασε το Συμβούλιο Προαγωγών (υπό τον ΑΣ Κονοφάο) και αποφάσισε το ίδιο για τους πλωτάρχη (Μ) Α. Δεσύλλα, υποπλοίαρχο Ν. Ηλιόπουλο, υποπλοίαρχο Εμ. Μπουζάκη, υποπλοίαρχο (Μ) Δ. Καλούλη, ανθυποπλοίαρχο (Μ) Ηρ. Προκοπάκη και σημαιοφόρο Κ. Ματαράγκα. Οι αξιωματικοί αυτοί διώχθησαν όλοι κατά τη δικτατορία. Μετά τη μεταπολίτευση και την επαναφορά τους στο Ναυτικό, για διάφορους λόγους ο καθένας (κυρίως επαγγελματικούς) δεν ήθελαν να σταδιοδρομήσουν και ζήτησαν να αποστρατευτούν, όπως και έγινε, με ειδικές εκθέσεις και έκτακτη κρίση. Το αιτιολογικό ήταν για όλους το ίδιο «(…) *διότι εκ της προσωπικής αντιλήψεως των μελών του Συμβουλίου και της (...) υποβληθείσας ειδικής εκθέσεως αποστρατείας του προϊσταμένου του, συμφωνούντος προς τούτο και του γνωματεύοντος ανωτέρου κλιμακίου του, ο αξιωματικός ούτος (...) επανελθών εις τας τάξεις του Π.Ν. δυνάμει του Ν. 4/74 δεν ηδυνήθη μέχρι και σήμερον να προσαρμοσθή (...) καθ' ότι καθ' ον χρόνον ευρίσκετο εκτός των τάξεων του Π.Ν. προσανατολίσθη προς νέας επαγγελματικάς κατευθύνσεις, αίτινες και τον προβληματίζουν, επηρεάζουσαι σοβαρώς την όλην απόδοσίν του ως Αξιωματικού εν ενεργεία. Άπαντα τα ανωτέρω συνιστούν την μη περαιτέρω παραμονήν του εις τας τάξεις του Π.Ν.*». Το ζήτημα που προκύπτει μετά από χρόνια γι' αυτήν την κατηγορία των στελεχών είναι, πως ενώ το ναυτικό τους αποκαθιστά και συμφωνεί στην επιθυμία για απομάκρυνσή τους, επανέρχεται και προσφέρει για δεύτερη ή και τρίτη φορά βαθμούς. Ο γράφων πιστεύει πως με τον τρόπο αυτόν απαξιώνονται και οι βαθμοί και οι τίτλοι (του επίτιμου για μερικούς) αλλά ακόμα χειρότερα και η ιδιότητα του αντιστασιακού.
[3] Ο Ματαράγκας αποστρατεύεται με Π.Δ./5-12-1975 ΦΕΚ 590/30-12-75 και γνωμάτευση ΑΝΥΕ 3036 /7-11-75 Το 1984, στα πλαίσια του Ν.1447/84, προάγεται σε υποπλοίαρχο και το 1988 με Π.Δ. από 22-3-88 ΦΕΚ49 /24-3-88 σε πλωτάρχη μετά την ακυρωτική απόφαση του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών υπ' αριθμ. 1618/87.

΄΄κινήματος΄΄. Όλοι κατανόησαν πως η δικτατορία στην Ελλάδα δεν στηρίζεται στο σύνολο των ΕΔ και κυρίως δεν στηρίζεται στο πολεμικό ναυτικό.
Η επιλογή των κινήσεων αυτών, αντί άλλων πιο επιθετικών και ΄΄πολεμικών΄΄, ήταν σύμφωνη με όλες τις ενέργειες, που λίγο έως πολύ ακολουθούσαν οι αντιχουντικές οργανώσεις, οι αντιστασιακοί και κύρια οι στρατιωτικοί. Εξηγείται, γιατί δεν υπήρξαν περιπτώσεις αντιχουντικής δράσης στην επταετία, με χρήση των όπλων που βρίσκονταν στα χέρια αντιχουντικών στρατιωτικών εν ενεργεία και αποστράτων. Η λογική της μη χρήσης προχωρημένης βίας και όπλων στην επταετία, είχε κυριαρχήσει όχι μόνον στους χώρους των εξωστρατιωτικών οργανώσεων αλλά και των επαγγελματιών στρατιωτικών. Οι βόμβες που τοποθετούσαν δεν ήταν μεγάλης ισχύος. Οι ελάχιστες περιπτώσεις θυμάτων δεν αλλάζουν την γενική φύση των δυναμικών αντιστασιακών πράξεων, που δεν ξεπέρασαν τις ΄΄βόμβες΄΄ κρότου και κύρια δεν ακούμπησαν όπλα. Αρκετοί διέθεταν και βόμβες ισχύος (η χώρα διαθέτει και τώρα και τότε τεράστιες ποσότητες εκρηκτικών υλικών στα λατομεία και μεταλλεία) και ατομικό οπλισμό (χειροβομβίδες, πιστόλια, πολεμικά και κυνηγητικά όπλα κ.ο.κ.). Κάποιοι μίλησαν για ένοπλο αγώνα, για πιστόλια, για αυτόματα. Δεν τα χρησιμοποίησαν. Αντίθετα οι κατασταλτικοί μηχανισμοί και οι ομάδες ασφάλειας και παρακράτους, όπως και τμήματα των ΕΔ, στα οποία στηριζόταν η δικτατορία, χρησιμοποίησε τα όπλα. Όχι μόνον στην απειλή και άσκηση τρομοκρατίας, αλλά πυροβόλησαν και σκότωσαν αντιστασιακούς και διαδηλωτές.
Καμία περίπτωση δεν υπάρχει, που αντιστασιακός να επιτέθηκε με όπλα κατά οργάνων της χούντας. Ούτε συμπλοκή υπήρξε με χρήση οπλισμού. Κανένας στρατιωτικός δεν χρησιμοποίησε πυρά με τα όπλα που διέθετε ως εκ της θέσης και των καθηκόντων του, σε οποιαδήποτε από τις αντιχουντικές κινήσεις που έγιναν.Στις 13 Δεκέμβρη του 1967 δεν έγινε χρήση πυρός, το ίδιο και από το ΒΕΛΟΣ, επίσης από τις οργανώσεις με στρατιωτικούς εν ενεργεία και αποστράτους,(΄΄ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ΄΄, ΑΑΑ, ομάδα Οπρόπουλου, ΄΄Δημοκρατική Άμυνα΄΄ στο Π.Ν. κ.λ.π.). Επίσης σε όποιες περιπτώσεις εκδηλώθηκαν αντιχουντικά στελέχη του στρατεύματος, δεν έγινε με χρήση όπλων. Όλες ήταν περιπτώσεις αντίδρασης με έντονη και δυναμική έκφραση αντιδικτατορικής θέσης και φυγής από τις ΕΔ. Με παραιτήσεις που εξέφραζαν καθαρά και ανοιχτά τους λόγους, με φυγή στο εξωτερικό και αίτηση πολιτικού ασύλου, με άρνηση ανοχής, σύμπραξης, συμπόρευσης, συνεργασίας με τα όργανα του καθεστώτος στις ΕΔ, με επεισόδια καθαρής αντιχουντικής στάσης. Όλες οι περιπτώσεις δίωξης στελεχών των ΕΔ στηρίζονται σε αντιδράσεις, που δεν περιλαμβάνουν χρήση όπλων. Ακόμα και η πράξη των "στασιαστών" του Α/Τ ΒΕΛΟΣ ήταν δυναμική κίνηση φυγής από τη δικτατορία και όχι πράξη χρήσης του οπλισμού που διέθετε. Τα όπλα που χρησιμοποίησε ο Παππάς και οι άνδρες του ήταν ισχυρότερα από τον οπλισμό του πολεμικού πλοίου τους. Οι συνέπειες ήταν πιο επώδυνες για το καθεστώς. Όπως πιο επώδυνες ήταν (τηρουμένων των αναλογιών) και οι επιπτώσεις των άλλων αντιστασιακών, που δεν εκδηλώθηκαν με τη χρήση όπλων.
Οι λόγοι για τους οποίους δεν προτιμήθηκε σε καμία περίπτωση, η χρήση πυρών και προσφυγής στα ισχυρά όπλα όπως τα πλοία, τα τεθωρακισμένα κ.λ.π. αλλά και με ατομικό οπλισμό και εκρηκτικά, είναι προφανείς. Οι σκοτωμοί και τραυματισμοί δεν θα απέδιδαν περισσότερο στην υλοποίηση του στόχου για γκρέμισμα του καθεστώτος, πιθανόν δε να το ισχυροποιούσε. Κανείς δεν ήθελε την αναβίωση εμφυλιακών συγκρούσεων στην Ελλάδα. Ακόμα ήταν νωπές οι μνήμες από τη δεκαετία του 1940-1050. Δεν υπήρξε από κανέναν πολιτικό χώρο και κύρια της αριστεράς (που σήκωνε και το μεγαλύτερο βάρος των διώξεων και της αντίστασης) απόφαση για δυναμική αντίσταση αυτής της μορφής. Ακόμα και οι ξένες μυστικές υπηρεσίες και οι φορείς, που εργάζονταν και είχαν συμφέροντα στη διατήρηση της δικτατορίας στην Ελλάδα, δεν έδειξαν να οργανώνουν (προβοκατόρικα) δυναμικής μορφής ΄΄αντιχουντικές΄΄ πράξεις με χρήση όπλων. Οι αριστερίστικες οργανώσεις που προωθούσαν πιο πολύ δυναμικές μορφές αντίδρασης στη χούντα, δεν προχώρησαν ούτε και αυτές στη χρήση όπλων, περιοριζόμενες στις τοποθετήσεις εκρηκτικών μηχανισμών κρότου, για τους ίδιους λόγους. Κάποιοι όπως ελέχθη, μιλούσαν για ένοπλο αγώνα αλλά δεν υπήρξε τέτοιος.
Οι μηχανισμοί ασφάλειας του δικτατορικού καθεστώτος ήταν πολύ καλά οργανωμένοι. Δε γνωρίζουμε πολλές περιπτώσεις αντιστασιακών, που δεν αποκαλύφθηκαν δρώντας κρυπτόμενοι (τέτοιοι ήταν κυρίως κομμουνιστές, που έμπειροι όντας δρούσαν στην παρανομία). Δεν είναι γνωστές περιπτώσεις οργανώσεων που δρούσαν, και δεν εξαρθρώθηκε τουλάχιστον ένα μεγάλο μέρος τους. Η ΑΑΑ δεν αποκαλύφθηκε ως οργάνωση παρά μετά τη μεταπολίτευση, παρ' όλον ότι μέρος των μελών της (Μήνης, Παντελάκης, Ζάνος) συνελήφθησαν την ίδια μέρα. Η μορφή αντίστασης που είχε κυριαρχήσει, με προσπάθειες για μαζική εκδήλωση αντιδικτατορικού φρονήματος, ήταν τέτοια που οδηγούσε γρήγορα σε συλλήψεις και εξάρθρωση.
Η χρήση βίας για καταστολή της αντίστασης σε βάρβαρη μορφή και έκταση (βασανιστή-ρια) και η γνωστοποίηση των αποτελεσμάτων και μεθόδων της, είχε επιπτώσεις στους αντιχουντικούς. Η τρομοκρατία είχε κάποιο αποτέλεσμα στην περιστολή της αντίστασης, που θα ήταν μεγαλύτερη σε έκταση διαφορετικά. Η νεολαία αντέδρασε με μαζικές κινητοποιήσεις και όχι με χρήση όπλων. Η καθοδήγηση από τα αριστερά κόμματα και τους άλλους πολιτικούς χώρους δεν περιλάμβανε, ειδικά στη νεολαία, και τα όπλα ως μέσον.
Το Α/Τ ΒΕΛΟΣ κινήθηκε σ' αυτό το πλαίσιο δράσης και δεν ξέφυγε από τη γενική αντιστασιακή λογική και πρακτική. Μαζί με τις δράσεις των φοιτητών στη ΝΟΜΙΚΗ και των έγκλειστων στο ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ, αλλά και την κινητοποίηση των αντιδικτατορικών τμημάτων των ΕΔ στις 13 Δεκέμβρη του 1967 (ανεξάρτητα από τους σκοπούς, στόχους και σχεδίαση-εκτέλεση του βασιλιά), υπήρξαν οι ισχυρότερες και δυναμικότερες

μαζικές αντιστασιακές πράξεις στη διάρκεια της επταετίας. Η απόπειρα εκτέλεσης του Παπαδόπουλου από την ομάδα Παναγούλη, ήταν η μόνη με χρήση ισχυρού όπλου (δυναμίτης). Τα όπλα υπήρχαν σε μεγάλη ποσότητα και ισχύ στα χέρια στρατιωτικών αντιχουντικών και δεν χρησιμοποιήθηκαν. Άποψη του γράφοντος είναι πως ήταν καλύτερη και αποτελεσματικότερη αυτή ακριβώς η χρήση που έγινε. Π.χ το Α/Τ ΒΕΛΟΣ αλλά όχι τα κανόνια του.

Ο Παππάς θα σταδιοδρομήσει στην ενεργή υπηρεσία και θα διοικήσει το Π.Ν. ως Αρχηγός του ΓΕΝ από τον Μάρτιο του 1982 μέχρι τον Δεκέμβριο του 1986. Στη συνέχεια, ως απόστρατος, θα γίνει και κάποιο διάστημα υπουργός Εμπορικής Ναυτιλίας στην κυβέρνηση Ζολώτα. Η καταγωγή του είναι από την Κύμη Ευβοίας, όπου γεννήθηκε το 1930. Από τη Σχολή Δοκίμων αποφοίτησε το 1952.

Στην οργάνωση του Κινήματος ήταν από τους πρώτους που ξεκίνησαν τη μεθόδευσή του. Ανέπτυξε έντονη δραστηριότητα, ιδιαίτερα στη μύηση συναδέλφων του. Όπως φαίνεται και στους πίνακες Δ3 και Δ5, τουλάχιστον είκοσι αξ/κοί φέρονται ως μυημένοι απ' αυτόν. Συναντά και τον Ε. Πετρόπουλο απότακτο αξιωματικό τάξης 1955 στον Πειραιά, όπου ο τελευταίος εργαζόταν, και συζητά μαζί του το επερχόμενο ΄΄Κίνημα΄΄ δέκα ημέρες πριν την εκδήλωσή του. Αυτό σημαίνει πως ο τελευταίος του λέει και τις δικές του πληροφορίες από τον Σταματελόπουλο, για την γνώση της ΚΥΠ και τις παρακολουθήσεις, πληροφορίες που ήδη έχει μεταφέρει προ διμήνου στον Κολιγιάννη[1]. Δεν δείχνει ούτε ο Παππάς να ενδιαφέρεται γι' αυτά. Το φαινόμενο ειδικά για τον Παππά μπορεί να αποδοθεί, στο ότι δεν ήθελε με τίποτε την αναβολή ή ματαίωση του κινήματος. Κάτι που αποδεικνύεται εκτός της αδιαφορίας για τις πληροφορίες περί ΚΥΠ και από την αντίδρασή του στο τηλεφώνημα του Νικολόπουλου λίγο πριν ξεκινήσει για την άσκηση του ΝΑΤΟ. Επομένως και για τη συμμετοχή του στο ΄΄Κίνημα΄΄, που ακόμα δεν είχε ματαιωθεί. Εμφανίζεται ως φυσιολογική συζήτηση δύο συναδέλφων από τους οποίους όμως, ο μεν ένας ξεκινάει για στάση, ο δε άλλος έχει πληροφορίες και προσπαθεί να καταλάβει ή να μάθει κάτι παραπάνω. «*...με ρώτησε "απέξω τι θέλεις να σου φέρω;". Όπως συνήθως, λόγω ότι καπνίζαμε, του λέω "Νικολάκη καμιά κούτα τσιγάρα".* Όταν βγήκε ο Παππάς στο Φιουμιτσίνο, μέσα στις συνθήκες που επικρατούσαν εκείνες τις ώρες, δεν ξεχνάει το Νικολόπουλο. Δίνει στον ύπαρχό του, τον Ξενάκη, δύο κούτες τσιγάρα και του λέει *"μην ξεχάσεις να δώσεις τα τσιγάρα στον κ. Νικολόπουλο". Κατάλαβες διότι....».* Εξηγείται με τα κρατούντα στο ναυτικό και τις σχέσεις που αναπτύσσονται με τις δεκαετίες συγχρωτισμού στα πλοία, με πνεύμα Σώματος τέτοιο που τους κάνει όλους να γνωρίζουν τους υπόλοιπους και να συνυπάρχουν με τις διαφορετικές πολιτικές θέσεις και τις αντιθέσεις τους. Πώς όμως να εξηγηθεί, ότι προσεγγίζει το Γαρουφαλιά το 1969 και προσπαθεί να τον μυήσει σε αντιδικτατορική οργάνωση αξιωματικών του ναυτικού; Ήταν παλαιότερα υπασπιστής του. Ο Γαρουφαλιάς το είπε στον Παπαδόπουλο, οι συνάδελφοι του Παππά με το δίκιο τους αντέδρασαν με οργή, όταν τους το είπε. Ο Παππάς ήταν ασυμπίεστος. Και ασυγκράτητος. Γι' αυτό ήταν μοναδικός.

[1] Σε συζητήσεις εκτός συνεντεύξεως με τον Πετρόπουλο, ο τελευταίος εκτός των άλλων είπε κατ' επανάληψη πως είχε συζητήσει και με τον Μηναίο και Περβαινά για τον Σταματελόπουλο επομένως ένας αριθμός αξιωματικών εκτός των οργανωμένων γνωρίζει και ΄΄συζητά΄΄ για το ΄΄Κίνημα΄΄. Για τον Πετρόπουλο συναντάμε αναφορές και σε καταθέσεις συλληφθέντων και πιστοποιείται και έτσι η σχέση του με συναδέλφους του της οργάνωσης (βλέπε καταθέσεις Μανιάτη από 9-6, Μηναίου από 12-6 και Σίδερη από 13-6-1973).

Δ8.-ΛΟΙΠΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΤΟΥ ΠΝ

Υποπλοίαρχος Λ. **Βασιλικόπουλος.**

Ο Βασιλικόπουλος δεν περιλαμβάνεται στα στελέχη της πυραμίδας των εν ενεργεία αξιωματικών στις 20-4-1967. Και τούτο διότι (όπως παρουσιάσθηκε σε άλλο σημείο) είχε οδηγηθεί στην παραίτηση μετά τις πιέσεις, τις ποινές, κύρια όμως την άρνηση να του δώσουν άδεια για γάμο με την κόρη Βουλευτή της ΕΔΑ. Η στάση του απέναντι στη δικτατορία από την πρώτη ημέρα μέχρι την τελευταία, ξεχωρίζει το Βασιλικόπουλο και τον τοποθετεί στους κορυφαίους αντιστασιακούς των ΕΔ, με δράση και διώξεις, που αιτιολογούν αυτόν τον διαχωρισμό. Η επαναφορά του στην ενεργό υπηρεσία μεταπολιτευτικά και η επανα- προσαρμογή με επίπονη δική του προσπάθεια, παρά την επί δέκα χρόνια σχεδόν απουσία του εκτός ναυτικού, τον οδήγησε στη θέση του Α/ΓΕΝ, που υπηρέτησε επί τριετία.

Συναντάμε το Βασιλικόπουλο όχι μόνο σε μία οργάνωση από το 1967 μέχρι το 1974. Η περίπτωσή του είναι ενδιαφέρουσα, διότι περιλαμβάνει όλων των ειδών τις διώξεις που προβλέπονται για στρατιωτικούς πριν, και κατά τη διάρκεια της δικτατορίας. Τα σχετικά με το γάμο του και τη δοκιμασία που υπέστη και αυτός και η σύζυγός του περιγράφονται στα περί αδείας γάμου.[1] Οι νομοθέτες και εξουσιάζοντες τη χώρα μεταπολεμικά δεν ήθελαν το Ναυτικό του 1966 να έχει στους κόλπους του έναν αξιωματικό, που η σύζυγός του θα ήταν κόρη βουλευτή της ΕΔΑ. [2]

Η δικτατορία βρίσκει απόστρατο τον Βασιλικόπουλο, αλλά πολύ γρήγορα οι υπηρεσίες ασφαλείας θ' ασχοληθούν μαζί του. Από «*Δελτίο Δράσεως του Βασιλικόπουλου Λεωνίδα του Νικολάου, γεννηθέντος το 1932 εις Αθήνας υποπλοιάρχου ε.α.»*[3] της Γενικής Ασφάλειας, που υπογράφει ο προϊστάμενος της υπηρεσίας πληροφοριών αστυνόμος Α΄ Ευάγγελος Ιωάν. Μάλλιος, προκύπτουν τα εξής:

- Συνελήφθη την 2-8-1969 ως ενεχόμενος στην *οργάνωση «ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» και παραδόθηκε στο ΕΑΤ/ΕΣΑ.*[4] Στην ΕΣΑ ο Βασιλικόπουλος βασανίζεται από 2-8 μέχρι 3-9-1969. Σε μήνυση που υποβάλλει στη μεταπολίτευση στρέφεται κατά των *«…Θεοδώρου Θεοφιλογιαννάκου, Νικολάου Χατζηζήση, Δημητρίου Ζήση απάντων Ταγματαρχών του Στρατού, Πέτρου Κούτρα Ταγματάρχου Διοικητού του ΕΑΤ/ΕΣΑ, Δημητρίου Ιωαννίδη, Ταξιάρχου Διευθυντού της ΕΣΑ και κατά παντός αγνώστου και δη Υπαξιωματικών και Στρατιωτών της ΕΣΑ…».* Στη μήνυση περιγράφονται τα βασανιστήρια Το ίδιο και στη δίκη των βασανιστών στρατιωτικών όπου καταθέτει στις 25-4-1975. Η περιγραφή δημοσιεύεται στις εφημερίδες της επομένης ημέρας 26-4-1975.
- Για την υπόθεση της ΦΙΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ εκτοπίζεται στις 28-6-71.[5] Μόλις απολύονται από την εκτόπιση ο Βασιλικόπουλος και άλλοι, υπογράφουν κείμενο στις 23-Ιουλίου 1971 ζητώντας να απολυθούν όλοι οι έγκλειστοι και εκτοπισμένοι. Στελέχη των ΕΔ απότακτοι και απόστρατοι που συνυπογράφουν το κείμενο (εκτός των άλλων) είναι και οι Ανδρέας Έρσελμαν ταξίαρχος, Κων.Ζησίου αντισυνταγματάρχης, Σπύρος Κονοφάος πλοίαρχος, Γεώργιος Κουμανάκος υποστράτηγος, Ιωάννης Κουτσογιάννης λοχαγός, Γ.Παπαγεωργίου επισμηναγός, Αντώνιος Παπασπύρου συνταγματάρχης και «*..Κ.Πνευματικός…»* (πρόκειται για τον Άγγελο) ταγματάρχης ε.α.
- Παρίσταται ως μάρτυρας υπεράσπισης του απότακτου αξ/κού Αρ.Μπουλούκου την 23-9-71
- Συλλαμβάνεται πάλι κατηγορούμενος για σύσταση συμμορίας, παραβάσεις επί εκρηκτικών υλών, απόπειρα εκρήξεως στα πλαίσια της οργάνωσης «ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ – ΕΕ», προφυλακίζεται στις φυλακές Κορυδαλλού από 'που αποφυλακίσθηκε στις 14 Ιουλίου 1972,
- Εντάσσεται στην οργάνωση «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΤΙΔΙΚΤΑΤΟΡΙΚΗ ΝΕΟΛΑΙΑ – ΕΑΝ.

Αυτά βεβαιώνονται από τον Μάλλιο στις 3 Ιουνίου 1973. Για την ένταξη στην ΕΑΝ ο ίδιος διαφοροποιείται στη συνέντευξή του, ενώ έχουν παραληφθεί μερικές ΄΄λεπτομέρειες΄΄ απ' αυτό το έγγραφο και συγκεκριμένα:

---

[1] Βλ. κεφ. Β21

[2] Βλ.παράρτημα Β-Ι συνέντευξη Λ. και Ν. Βασιλικόπουλου. Πρόκειται για τη Νότα θυγατέρα του Σ. Ηλιόπουλου. Αργότερα (όπως αφηγείται η –απορριφθείσα από τη στρατιωτική ηγεσία για σύζυγος αξιωματικού- Νότα Βασιλικόπουλου στη συνέντευξη στις 20-2-2002) με το πραξικόπημα της 21ης-4-1967 *«…ο Πατέρας μου ο Ηλιόπουλος με τη Θεία μου την αδερφή της Μητέρας μου Αλίκη Μαυρουλιδάκη...ήρθαν καθίσαμε λίγο, μετά πήγαν σε μια δημοσιογράφο, μετά πήγαν σε ένα άλλο σπίτι, καμία απόπειρα να του συμπαρασταθούν, να τον διευκολύνουν, να του προσφέρουν…τελικά πιάστηκε σε ενάμιση μήνα…ο Λεωνίδας εξυπηρετούσε την κατάσταση όλο αυτό το διάστημα με ένα καβουράκι και έκανε τις μεταφορές…μείνανε ένα μήνα στη Μπουμπουλίνας υπό αθλίας συνθήκας…εμένα με πέταξε ο Λάμπρου από τις σκάλες όταν πήγα να ρωτήσω για τον πατέρα μου πού είναι, τι γίνεται, τους είχαμε χαμένους..αυτά τον Ιούνιο του 67…».* Ο απόστ-ρατος πλέον αξιωματικός του Ναυτικού έχει αρχίσει να δραστηριοποιείται και πρώτα απ' όλα βοηθάει τους παράνομους συγγενείς της συζύγου του, τους εμφορούμενους από ΄΄αντεθνικά ιδεώδη΄΄ κατά τον ΑΓΕΕΘΑ ναύαρχο Αυγέρη και εξ αιτίας των οποίων δεν ενέκριναν την τότε μνηστή του Νότα ως σύζυγό του.

[3] Το Δελτίο δράσης του (του Βασιλικόπουλου) είναι της Υπηρεσίας Πληροφοριών Φ 419512/3-6-73. Η απόφαση για εκτόπισή του είναι των Υπουργών Δικαιοσύνης Ηλία Κυριακόπουλου και Δημ. Τάξης Παναγιώτη Τζεβελέκου, με αριθμ. πρωτ. 099/90954/11 Απριλίου 1970 όπου 29ος στη σειρά είναι ο Βασιλικόπουλος, για Σαμοθράκη. Το ένταλμα σύλληψης για τη συμμετοχή του στην Οργάνωση (Ε.Ε.) «Ελεύθεροι Έλληνες» είναι του Εισηγητή Έκτακτου Στρατοδικείου αριθμ. 41/71 από 21-9-71

[4] Η μήνυση του Βασιλικόπουλου για τα βασανιστήρια φέρει ημερομηνία 14-12-1974.

[5] Βλέπε άρθρο *Ένα Κείμενον Διά τους Κρατουμένους*, ΤΟ ΒΗΜΑ, 23-7-1971 και το ίδιο στα ΝΕΑ την ίδια ημέρα.

- Η ανάκριση με βασανιστήρια στο ΕΑΤ/ΕΣΑ, από 2 Αυγούστου μέχρι 3 Σεπτεμβρίου 1969 (για την οργάνωση ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ)[1].
- Η απομόνωση στο ξενοδοχείο – κρατητήριο ΠΕΥΚΑΚΙΑ, στη Δροσιά, από 4 Σεπτεμβρίου 1969 μέχρι 21 Απριλίου 1970. Μια πλευρά του χαρακτήρα αυτού του στελέχους εκδηλώνεται στη Δροσιά με την τήρηση ημερολογίου σε χιουμοριστικό –λογοτεχνικό ύφος. Ο Βασιλικόπουλος είναι καλός γνώστης και χρήστης της γλώσσας. Καταγράφει συμβάντα, εμπειρίες κ.λ.π. σε σκωπτικό τόνο και ενίοτε με ποιητική απόδοση σε ένα (ανέκδοτο) κείμενο με τίτλο *΄΄Από το Ημερολόγιο ενός ...Μοναχού*». Το ίδιο θα κάνει και αργότερα στον Κορυδαλλό όπου φυλακίζεται από 23-9-1971 μέχρι 16-7-1972. Ο τίτλος του ανέκδοτου πάλι υλικού είναι « *Από το Κλουβί ενός ...Κορυδαλλού*». Δεν ήταν πολλοί οι στρατιωτικοί της επετηρίδας που εξετάζουμε με τη λογοτεχνική ικανότητα του Βασιλικόπουλου που την αξιοποίησε στα κείμενα/ ομιλίες. Κάποιοι όμως εξέδωσαν βιβλία. Ο Αναστάσιος Ρομποτής ένας από τους εν ενεργεία στις 20-4-1967, διαπρέπει στη λογοτεχνία με το ψευδώνυμο Τάσος Κόρφης. Στη δικτατορία δεν μπόρεσε να πει όχι στις επιλογές της να είναι σε ανακριτικά συμβούλια που συνέρχονται εναντίον συναδέλφων του, όπως ο Βασιλικόπουλος. [2]Θα γίνει και αρχηγός στόλου στη μεταπολίτευση. Το ναυτικό δεν προχώρησε σε βάθος, ώστε να στραφεί και κατά τέτοιων στελεχών του, που βοήθησαν αλλά σε δευτερεύοντες ρόλους το απριλιανό καθεστώς.
- Η εκτόπισή του στη συνέχεια στη Σαμοθράκη, από 21/4/70 μέχρι 8/4/71, για την ίδια οργάνωση.
- Η απομόνωσή του σε νοσοκομείο (όπου βρίσκεται για εγχείρηση) από 21 Μαΐου μέχρι 15 Ιουνίου ’73, με αφορμή τις συλλήψεις για κίνημα στο ναυτικό.
- Αμέσως μετά το νοσοκομείο η κράτησή του[3] στην Ασφάλεια Αθηνών για την ΕΑΝ [4]. Η απόφαση για τον Βασιλικόπουλο από τη δίκη της ΕΑΝ (9-11 Αυγούστου 1973) είναι δυόμισι χρόνια φυλάκιση. Ο ίδιος εξηγεί στη συνέντευξή του τα της ΕΑΝ, όπου δεν είχε δραστηριότητα. Οδηγείται στον Κορυδαλλό απ’ όπου αποφυλακίζεται στις 21 Αυγούστου 1973 με την αμνηστία. [5]
- Διώκεται πειθαρχικά από τους ανθρώπους της χούντας στο Ναυτικό και παραπέμπεται σε πρωτοβάθμιο Ανακριτικό Συμβούλιο για τη συμμετοχή του στην «ΕΑΝ».

Το πρωτοβάθμιο ανακριτικό συνήλθε σε συνεδρίαση στη Ναυτική Σχολή Πολέμου στις 23 Νοεμβρίου 1973. [6] Διαβάσθηκαν τα έγγραφα, ο Βασιλικόπουλος μιλάει για Δημοκρατία, αξιοπρέπεια και καθήκον και προτείνουν να διαγραφεί από τα στελέχη εφεδρείας.[7]

Ο Αραπάκης, ως Α/ΓΕΝ, συγκροτεί και δευτεροβάθμιο Συμβούλιο, που συνεδριάζει στις 18 Φεβρουαρίου ’74 στο γραφείο του διοικητή Ναυστάθμου Σαλαμίνας. Ο Βασιλικόπουλος δίνει άλλο ένα μάθημα περί Δημοκρατίας και υποχρεώσεων των αξιωματικών, [8] χωρίς να αλλάξει η απόφαση του πρωτοβαθμίου.

---

[1] Βλέπε ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Βεσιλικόπουλου Λ.και Νότας 20-2-και 9-9-2002 για το θέμα των βασανιστηρίων αλλά και καταθέσεις-περιγραφές από τα πρακτικά της δίκης των βασανιστών ΕΣΑ στις εφημερίδες ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, ΒΗΜΑ, 23-8-1975, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ 24-8-1975.

[2] Εκτός του Βασιλικόπουλου, ο Ρομποτής ήταν και στο ανακριτικό, που απέταξε και τον γράφοντα. Δύσκολη στιγμή και για τους δύο, αφού ο δεύτερος είχε υπηρετήσει υπό τις διαταγές του ως Κυβερνήτη. Στο ερώτημά του Ρομποτή *΄΄μα πώς έκανες τέτοιο πράγμα;΄΄* η απάντηση ήταν πως, ως αντιπλοίαρχος έχει ίσως κάποιους λόγους να απορεί, αλλά ο Τάσος Κόρφης δεν δικαιούται να μην καταλαβαίνει. Κανείς από τους παριστάμενους του ανακριτικού συμβουλίου δεν γνώριζε τη διπλή ιδιότητα του. Άμεσα ο πρόεδρος του ανακριτικού ζήτησε να του εξηγήσουν τι ελέχθη και γιατί, χωρίς να πάρει απάντηση ούτε από το Ρομποτή.

[3] Το ένταλμα προφυλάκισης για την οργάνωση ΕΑΝ είναι του ΑΠΑΕΣΑ (του Έκτακτου Στρατοδικείου Αθηνών), ταξίαρχου Νικ. Ραφαηλάκη αριθμ. πρωτ. 156273/19 Μαΐου 1973. Το δελτίο εγκληματικότητας της Δ/νσης Εγκληματολογικών Υπηρεσιών με πρωτόκ. 914939, από 7-6-1973, βεβαιώνει για την προφυλάκισή του στις 23-9-71, που είχε εκτελεσθεί παλιότερα.

[4] Το έγγραφο της Γεν. Ασφάλειας για την ΕΑΝ είναι με αριθμ. πρωτ. Δ. 1201. Φ. 680/58 από 12 Ιουνίου 1973 και υπογράφεται από τον αστυν. Δ/ντή Α΄ Σπυρ. Μιχαλή.

[5] Με το Π.Δ. 168/20-8-1973 χορηγήθηκε αμνηστία, με ευκαιρία το Κίνημα του Ναυτικού.

[6] Το ανακριτικό για το Βασιλικόπουλο συγκροτούν οι : Πρόεδρος πλοίαρχος Δρομάζος Ευθύμιος, και μέλη οι αντιπλοίαρχος Ζωγράφος Κ., αντιπλοίαρχος Ρομποτής Α., αντιπλοίαρχος Αλικαμπιώτης Τ., δικαστ. συμβ. Α΄ Θεοχαράτος Ελ.

[7] Από τα πρακτικά συνεδρίασης του πρωτοβάθμιου Ανακριτικού της 23-11-1973, που πρότεινε διαγραφή του Βασιλικόπουλου από τους εφέδρους. Στο ίδιο πρακτικό μνημονεύεται έγγραφο της Διοικήσεως Χωροφυλακής ΕΒΡΟΥ με αρ.πρωτ. 5/47/72536/1/10-5-70 χωρίς καμία εξήγηση. Η παραπομπή του σε πρωτοβάθμιο Ανακριτικό Συμβούλιο γίνεται με δ/γή Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 451.11/131/73 από 3 Νοεμβρίου 1973. Τέλος τα πρακτικά του δευτεροβαθμίου ανακριτικού φέρουν ημερομηνία 18 Φεβρουαρίου 1974, παραπέμφθηκε δε σ’ αυτό με την απόφαση ΑΝ/1ον ΕΓ/1/Φ. 451.11/4/74 από 15-1-1974. Την απόφαση για την αποβολή του από τις τάξεις των « Μονίμων εν Εφεδρεία Αξιωματικών ΠΝ» διαβιβάζει με έγγραφο ΑΝ/1ον ΕΓ/2α φ.414.4/1/74 από 16-4-74 ο Διευθυντής του Β΄ Κλάδου του ΑΜ αρχιπλοίαρχος Δ. Σταμούλης.

[8] Από τα πρακτικά του δευτεροβαθμίου διαπιστώνεται πως το Συμβούλιο, αποτελείται εκ των: αρχιπλοιάρχου Καραθανάση Ι. διοικητού ΝΣ ως Προέδρου, πλοιάρχου Ρουσσιά Γ. ΣΠΑ, πλοιάρχου Βικάτου Σ.ΣΝΠ, πλοιάρχου Παπαδάκη Ι.ΣΥΒ και δικ. συμβούλου Γ΄ τάξεως Φουκαράκη Μ. αντεπιτρόπου Δ.Ν. ως μελών. Συνήλθε σε συνεδρίαση *«..ο Πρόεδρος εκάλεσε τον εγκαλούμενον να απολογηθή (...) ούτος απεκρίθη ως εξής: (...) ως Έλλην πιστεύω ότι η Ελευθερία είναι έννοια αναποσπάστως συνδεδεμένη με την Χώραν μου, κατά συνέπειαν πιστεύω εις την ιερότητα κάθε αγώνος (...) οσάκις αυτή κινδυνεύει ή καταλύεται ...το ότι δεν (...) παρέβην την υποχρέωσιν, αποτελεί δι’ εμέ τον μεγαλύτερον τίτλον τιμής (...) από τον Απρίλιο 1967 το κρατούν (...) καθεστώς είναι ένα και μόνον, το του Στρατιωτικού Νόμου ...εναντίον αυτού του καθεστώτος αποδέχομαι ότι ηγωνίσθην ...δεν θα παύσω να σκέπτομαι και να δρω ως Έλλην Αξιωματικός (...)»* Το Συμβούλιο παμψηφεί αποφαίνεται κατά του εγκαλούμενου «*..., διά πράξεις συνιστώσας ενεργείας τεινούσας αμέσως και εμμέσως εις την ανατροπήν του κρατούντος κοινωνικού καθεστώτος και την άμβλυσιν του εθνικού φρονήματος των Ελλήνων και ενεργείας αντεθνικάς και εθνικώς αναξιοπρεπείς (...)».*

Διαγράφεται και από τους εφέδρους και μπαίνει στους πίνακες αξιωματικών Π.Ν. στους οποίους απαγορεύεται η αποδημία.[1] Η αποδημία προφανώς είχε απαγορευτεί προ πολλού, από άλλες υπηρεσίες του καθεστώτος, αλλά η αφαίρεση της ιδιότητας του απόστρατου ήταν πρόσθετος λόγος.

Δύο ημέρες πριν τη μεταπολίτευση, ενώ οι Τούρκοι βρίσκουν αφορμή να εισβάλλουν στο νησί, τηλεγραφείται[2] προς τον ΑΕΔ από τους λοχαγούς Πεζικού Αρχάκη Αλέξανδρο και Αρχοντίδη Νικόλαο, τον ίλαρχο Βαρδάνη Μιχαήλ και τον υποπλοίαρχο Βασιλικόπουλο Λεωνίδα πως *« Πιστοί εις τον όρκον μας και εν όψει διαγραφομένης απειλής έναντι ακεραιότητας του Έθνους, θέτομεν εαυτούς εις την διάθεσιν της Πατρίδος (...)»*. Κανείς δεν τους απάντησε, όπως δεν απάντησαν και σε παρόμοια τηλεγραφήματα, που είχαν στείλει και άλλοι απότακτοι.

Τέλος, από βεβαιωτικό[3] του ΓΕΝ/Β3 – ΙΙ που εκδόθηκε αρκετά χρόνια αργότερα, διαπιστώνεται πως ο Βασιλικόπουλος την 21/10/74 αποκαθίσταται ως απόστρατος αναδρομικά, αφ' ότου διαγράφηκε από τα στελέχη εφεδρείας και την 24/2/75 επανέρχεται στην ενεργό υπηρεσία. Την 10/12/84 τοποθετείται ως Διοικητής ναυτικής Εκπαίδευσης του Π.Ν. με το βαθμό του υποναυάρχου, και την 20 Ιανουαρίου 1986, προαγόμενος σε αντιναύαρχο, τοποθετείται ως Αρχηγός του Στόλου. Το βεβαιωτικό δεν αναφέρει ότι πριν τις μεγάλες θέσεις, υπηρέτησε ως κυβερνήτης σε όλους σχεδόν τους τύπους πλοίων, όπως και ότι ανέλαβε την αρχηγία του Ναυτικού από 22 Δεκεμβρίου 1986 μέχρι 17 Ιουλίου 1989, που αντικαθίσταται στη θέση αυτή απόπου παραιτήθηκε *«γιατί ήθελε να μείνει πιστός στις αρχές του».*[4]

Την ίδια μέρα της παραίτησης Βασιλικόπουλου από τη θέση του Α/ΓΕΝ, ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης στέλνει έγγραφο στη Βουλή των Ελλήνων με το οποίο απαντά στον Βουλευτή Παναγιώτη Κρητικό πως *«...λόγοι δημοσίου συμφέροντος κωλύουν την παράδοση των φακέλων …*{Βασιλικόπουλου και Ζαρκάδα και *} οι λόγοι αυτοί συνίστανται στη μη αναμόχλευση των πολιτικών παθών...»*. Και των δύο αξιωματικών οι φάκελοι έχουν πλούσιο περιεχόμενο και η δημοσιοποίησή τους θα επέφερε *΄΄αναμόχλευση των πολιτικών παθών΄΄* κατά τον Υπουργό Δημόσιας Τάξης Ιωάννη Κεφαλογιάννη. [5] Θα έβγαιναν στην επιφάνεια και τα στοιχεία όλων εκείνων που για χρόνια τους είχαν παρακολουθήσει, καταδώσει κ.λ.π. Άλλη απάντηση δίνει το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης σε έναν άλλο αξιωματικό, τον Παπαγεωργόπουλο του ΑΣΠΙΔΑ, όταν ζητάει και αυτός (όντας μάλιστα και Βουλευτής του ΠΑΣΟΚ) αντίγραφα από τον ατομικό του φάκελο. «*...κρίθηκε διατηρητέος και εξαιρέθηκε από την καταστροφή....οι διατηρούμενοι ατομικοί φάκελοι πολιτικών φρονημάτων δεν είναι προσιτοί στους ενδιαφερομένους ή στο κοινό και θα παραδοθούν στην ιστορική έρευνα μετά πάροδο εικοσαετίας...»* λέει σε έγγραφό του[6] ο διευθυντής Διευθύνσεως Κρατικής Ασφαλείας. Μαθαίνουμε έτσι πως υπάρχει στην αστυνομία και *΄΄ Τμήμα 2ου Προστασίας Πολιτεύματος΄΄*.

Παρουσιάζεται έτσι πως κάποια όργανα του κράτους και πιο συγκεκριμένα των αρχών ασφαλείας, πολύ μετά τη δικτατορία, έχουν μόνον αυτά τη δυνατότητα πρόσβασης στα έγγραφα, που καθόριζαν τα φρονήματα των πολιτών. Οι ίδιοι οι πολίτες δεν έχουν το δικαίωμα να δουν ούτε τα έγγραφα που τους αφορούν. Αυτά με κοινή απόφαση Υπουργών Προεδρίας Κυβερνήσεως, Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης. Η απόφαση να καταστραφούν οι ΄΄φάκελοι΄΄ ΄που τηρούσαν οι αρχές ασφαλείας για τους Έλληνες πολίτες, μπορεί να φάνηκε να εξυπηρετεί προς στιγμήν σκοπιμότητες ικανοποίησης πως, επί τέλους σταματά η απαράδεκτη για την Ελλάδα κατάσταση της ΄΄φακελοποίησης ΄΄. Αλλά για την ιστορική έρευνα η ενέργεια αυτή εξαφάνισε πολύτιμα στοιχεία. Εκτιμάται πως δεν προχώρησαν και στην καταστροφή των φακέλων όλων ανεξαίρετα των πολιτών.

Όπως αποδεικνύεται από τις περιπτώσεις Βασιλικόπουλου, Ζαρκάδα και Παπαγεωργόπουλου, οι αρχές ασφαλείας δεν περιορίζονταν στην τήρηση φακέλων φρονη-μάτων στους πολίτες, αλλά καλύπτουν και όλες τις περιπτώσεις των στελεχών των ΕΔ.

---

[1] Είναι το έγγραφο Α.Ν./2ο Ε.Γ. Φ 900/50/74/6 Μαρτίου 1974, που περιλαμβάνει ονομαστικά απότακτους αξιωματικούς και υπογράφεται από τον αντιπλοίαρχο Π. Νικολόπουλο, διευθυντή του 2ου Ε.Γ.

[2] Είναι το τηλεγράφημα με στοιχεία ΟΤΕ Αθηνών 8/2-2318-59-20-7-74-2202.

[3] Είναι το βεβαιωτικό για τον Βασιλικόπουλο του ΓΕΝ Β3 – ΙΙ Φ 916.31/143/86, από 28 Ιανουαρίου 1986.

[4] Βλ. παραπάνω κεφ. Δ.6γ1 στην περίπτωση του αρχιπλοίαρχου Α. Βασιλειάδη την παραίτηση του οποίου αντιμετωπίζει ο υπό παραίτηση Α/ΓΕΝ Βασιλικόπουλος με ιδιαίτερη ΄΄ευαισθησία΄΄ και τηρώντας «*…υποδειγματική στάση…με μια πράξη επίδειξης δημοκρατικού ήθους και πίστης στο ρόλο που επιτάσσει για το στρατό το Σύνταγμα της χώρας ...»* όπως έγραφε ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ στις 15/7/89. Παρόμοια ήταν και από το υπόλοιπο φάσμα των εφημερίδων η αναφορά στο θέμα. Ο Βασιλικόπουλος (ανεξάρτητα των πολιτικών ευαισθησιών της παραίτησης του Βασιλειάδη) καίτοι υπό παραίτηση και ο ίδιος διδάσκει ήθος μέχρι την τελευταία στιγμή της καριέρας του σε δημόσιο αξίωμα. Βλ. για το ίδιο θέμα εφημερίδες Της 14ης Ιουλίου 1989 ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ, ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ, ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ και ΠΡΩΤΗ, ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ της επομένης 15-7-89.

[5] Η απάντηση Κεφαλογιάννη στη Βουλή φέρει στοιχεία Υπουργείον Δημόσιας Τάξης/ΕΛΗΝΙΚΗ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ /ΔΝΣΗ ΜΕΛ.ΚΟΙΝΟΒΟΥΛ.ΕΛΕΓΧ/ Φ. 3016/5/7/21/9/1989. Στο ίδιο έγγραφο επισημαίνεται πως σχετική με το θέμα των φακέλων Βασιλικόπουλου-Ζαρκάδα είναι και η 1987/7-9-1989 κοινή απόφαση Υπουργών Προεδρίας της Κυβέρνησης, Δικαιοσύνης και Δημόσια Τάξης ΄΄Ατομικοί Φάκελοι πολιτικών φρονημάτων΄΄ (ΦΕΚ Β΄672/8-9-1989).

[6] Η απάντηση στον Παπαγεωργόπουλο για αντίγραφα του φακέλου πολιτικών φρονημάτων του, είναι από το ΥΔΤ/ΕΛΑΣ/ΔΝΣΗ ΚΡΑΤ.ΑΣΦ/ΤΜΗΜΑ 2ον ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ /ΓΡΑΦΕΙΟΝ 1ον /αριθ.πρωτ. 1010-415214/25 –2-2000 και φέρει υπογραφή του ταξιάρχου Αθανασίου Θεοφιλόπουλου. Η κοινή απόφαση Υπουργών Προεδρίας, Δικαιοσύνης και Δημόσια Τάξης για μη χορήγηση στοιχείων και άνοιγμα των ατομικών φακέλων σε είκοσι χρόνια είναι η Γ.Υ.1987 (ΦΕΚ 672/89 Τεύχος Β΄).

Ο Βασιλικόπουλος είναι μια απόδειξη μαζί με όλες τις άλλες περιπτώσεις, πως η χούντα δεν είχε κερδίσει το ναυτικό. Από κείμενο εγγράφου της ΚΥΠ Χανίων[1] που απευθύνεται στην κεντρική υπηρεσία, προκύπτουν τα συμπεράσματα στα οποία η υπηρεσία αυτή είχε καταλήξει, όσον αφορά το ναυτικό. Ο αρμόδιος της ΚΥΠ στα Χανιά δικαιούται να έχει άποψη με ιδιαίτερη βαρύτητα. Επειδή στη Σούδα βρίσκεται η δεύτερη και μεγαλύτερη βάση του Πολεμικού Ναυτικού, όπου υπηρετούν πολλοί από το ΠΝ και ακόμα περισσότεροι στα πλοία, που προσεγγίζουν εκεί για επισκευές. Δεν στάθηκε δυνατόν, λέει, παρά τις καταβληθείσες προσπάθειες να πλαισιωθούν οι θέσεις ΄΄κλειδιά΄΄ στο ΠΝ με προσωπικό πιστό στην ΄΄επανάσταση΄΄. Ούτε τα πολεμικά πλοία ελέγχονται από το αρχηγείο ναυτικού *«..εφ' όσον κύριαι θέσεις ως του Α΄ Κλάδου του Α.Ν., της Διοικήσεως Στόλου και Κυβερνητών σκαφών ευρίσκονται εις χείρας ανδρών, δι' ους υπάρχουν πολλαί αμφιβολίαι περί της πίστεώς των προς την Επανάστασιν…»*. Τέλος συμπληρώνει πως φοβούνται να εκδηλωθούν οι αξιωματικοί του ναυτικού, ακόμα και οι οπαδοί της «*…επαναστάσεως υπέρ ταύτης, ένεκα του επικρατούντος γενικού πνεύματος εις το ναυτικόν…»*. Η τελευταία διαπίστωση της ΚΥΠ δεν αποδίδει την πραγματικότητα. Δεν διαπιστώθηκε, πως φοβόντουσαν οι οπαδοί του καθεστώτος, να εκφράζονται υπέρ του. Αντίθετα και φαίνεται καθαρά από το αρχείο που παρουσιάζεται, οι συνεργάτες του απριλιανού καθεστώτος λειτουργούσαν με όλη τους την άνεση. Άλλο το ότι και οι αντίπαλοι του δεν δίσταζαν να εκδηλωθούν, οσάκις τους δινόταν η ευκαιρία.

Αρχικελευστές Κ. **Παπαντωνίου και Α. Στεργίου**

Την περίοδο 1967-74 οι σχέσεις στρατιωτικών και στελεχών των Σωμάτων Ασφαλείας δεν ήταν πάντα καλές. Στις 27 Δεκεμβρίου 1971, ο Διοικητής του τμήματος χωροφυλακής Λαμίας αναφέρει με έγγραφό του στη Διοίκηση Χωροφυλακής Λαμίας συμβάν μεταξύ πληρώματος περιπολικού (επικεφαλής ενωμοτάρχης Ίσερης) και δύο υπαξιωματικών του ναυτικού (αρχικελευστών Παπαντωνίου Κ. και Στεργίου Α.) Οι υπαξιωματικοί ΄΄εν ευθυμία΄΄ ζητούσαν επίμονα και άλλα πιάτα από τον καταστηματάρχη για να συνεχίσουν το γλέντι σπάζοντάς τα, και τελικά έφτασε το περιπολικό. Ο Ίσερης του περιπολικού τους είπε πως είναι παράνομο το σπάσιμο, πλην όμως ο ένας απ' αυτούς τον έβρισε και επεκτάθηκε σε θέματα άσχετα με το σπάσιμο των πιάτων.[2] Ο Στεργίου καταλήγει στην ΕΣΑ η οποία και τον παραδίδει στο ναυτικό και ο αρχηγός του ΑΝ Μαργαρίτης τον παραπέμπει στο Ναυτοδικείο. Ο αρχηγός του Στόλου, στον οποίο ανήκουν και οι δύο παρεκτραπέντες υπαξιωματικοί, αφού τιμώρησε τον Παπαντωνίου με δέκα ημέρες φυλάκιση και τον Στεργίου με τριάντα, υποβάλλει τα έγγραφα της υπόθεσης στο αρχηγείο ναυτικού, με την πρόταση να παραπεμφθεί ο Στεργίου σε πειθαρχικό συμβούλιο με το ερώτημα της απόταξης, *«…μετ' εξέτασιν του ποιού των φρονημάτων τούτου …»*. Ο Στεργίου είχε ζητωκραυγάσει υπέρ του Ανδρέα Παπανδρέου και αυτό ήταν το έγκλημα. Τα υπόλοιπα ήταν απλά παραπτώματα. Η ανάκριση όμως εκτός από τις λεπτομέρειες και πόσο ποτό κατανάλωσαν και πού, έβγαλε στην επιφάνεια όλα όσα είπε ο Στεργίου προς το πλήρωμα του περιπολικού «*… ΄΄σας πληρώνουν οι διευθυνταί των κέντρων, σας μάζεψε όλους ο Καλατζής στην χωροφυλακή να φάτε ψωμί, εσείς τα αστυνομικά όργανα δεν είσαστε ικανοί να φυλάξετε πρόβατα, ν' αλλάξετε νοοτροπία΄΄ και άλλας ασυναρτησίας…»*. Η Φθιώτιδα παλαιό φέουδο των Καλατζή και Ευταξία είχε στελεχώσει τα σώματα ασφαλείας με πλήθος ανέργων. Γι' αυτό και το αναφέρει ο Στεργίου. Το ναυτοδικείο επιβάλλει δύο μήνες φυλάκιση στο Στεργίου, αθώωσε όμως τον Παπαντωνίου και σύμφωνα με ΄΄Ενημερωτικόν –Εισηγητικόν Σημείωμα΄΄ του Κλάδου Β΄ δεν γίνεται να προωθηθεί και σε πειθαρχικό ο Στεργίου αφού, ήδη έχει τιμωρηθεί και με πειθαρχική ποινή. Όσον αφορά τα περί ζητωκραυγών υπέρ του Ανδρέα Παπανδρέου και του ποιού φρονημάτων του Στεργίου *«…εκ των διαλαμβανομένων εις την αναφοράν του Αστυνομικού οργάνου περί ζητωκραυγών κ.λ.π…εξ όλου του φακέλου ουδέν προκύπτει διότι ουδείς μάρτυς κατέθεσεν τοιούτον τι…»*. Η υπόθεση πάει στο αρχείο, αποστρατεύεται όμως ο Στεργίου με δυσμενή κρίση το 1974 και στη μεταπολίτευση αποκαθίσταται από την αρμόδια επιτροπή.[3]

Πλοίαρχος Κ. **Ζερβός**

Στις 21 Ιουνίου 1967 η Α΄ ΜΕΟ (μικτή επιτελική ομάδα) του ΓΕΕΘΑ στέλνει έγγραφο[4] προς τον αρχαιότερο Έλληνα αξιωματικό στρατηγείου ΝΑΤΟ στη Νεάπολη. Γράφει πως διαπίστωσε από πληροφορίες ότι, ο

---

[1] Από το αρχείο Βασιλικόπουλου αλλά και από ομιλία του του Απριλίου 1997 που δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα ΞΙΦΙΑΣ εκδόσεως του Συλλόγου Αποφοίτων Σχολών Υπαξιωματικών Πολεμικού Ναυτικού. Στην ομιλία αυτή ο Βασιλικόπουλος αποκαλύπτει το έγγραφο της ΚΥΠ Χανίων ημερομηνίας 18-2-1970.

[2] Αναφέρει ο διοικητής του τμήματος χωροφυλακής στην έκθεσή του: *«…αι συστάσεις δεν εύρον απήχησιν και εξηκολούθουν εμμένοντες και διαταράσσοντες τας τέρψεις των θαμώνων…ο εις συνεμωρφώθη…ο έτερος ηρνείτο διαρρήδην…διατυπώνων τας κάτωθι ύβρεις: ΄΄Κάθησε προσοχή, φύγε από δω, δεν έχεις καμία δουλειά, είσαι νόθος, αγράμματος, να πάτε να φυλάξετε πρόβατα και γίδια, ο Ανδρέας Παπανδρέου ήτο κύριος, ζήτω ο Ανδρέας Παπανδρέου…σχετικής προανακρίσεως επελήφθη η ΕΣΑ…Ο Διοικητής του Τμήματος Μοίραρχος Εμμανουήλ Μπριλλάκης…»*

[3] Βλ. ΑΚ σ.511. Τα έγγραφα της υπόθεσης Στεργίου είναι τα εξής:

-ΑΣΤ.ΤΜΗΜΑ ΛΑΜΙΑΣ Φ. 706/71/3/27-12-71 η αναφορά συμβάντος

-ΣΗΜΑ 962 Λ.ΕΣΑ προς ΑΝ/1ον ΕΓ ΗΩΠ 291145 ΔΕΚ 71 για παράδοση του Στεργίου στο ΚΕΒ/ΝΑ

-ΣΤΟΛΟΣ Φ.451.2/15/72/25-1-72 με τις προτάσεις για τους παραπτωματίες και έλεγχο ΄΄ποιού των φρονημάτων΄΄ Στεργίου.

-Παραπεμπτικό του Στεργίου από τον Μαργαρίτη στον ΒΕΔΝ (Βασιλικό Επίτροπο Διαρκούς Ναυτοδικείου) ΑΝ/ΓΡ.ΔΙΚ. Φ.454.113/104/72/3-5-72

-Απόφαση ΔΝ 231/72 για δίμηνη φυλάκιση του Στεργίου και αθώωση του Παπαντωνίου.

[4] Είναι το έγγραφο ΓΕΕΘΑ Α΄ ΜΕΟ/2/ΙΙΙ Φ 3576/01/74/21 Ιουνίου '67.

πλοίαρχος ΖΕΡΒΟΣ προβαίνει σε εκδηλώσεις κατά της Εθνικής Κυβερνήσεως και το ίδιο κάνει και υπαξιωματικός ΣΙΣΜΑΝΙΔΗΣ και ένας ακόμα λοχίας του Στρατού, αγνώστου ταυτότητας. Το ΓΕΕΘΑ διατάσσει να γίνει προανάκριση σε δέκα ημέρες από λήψεως της διαταγής.
Το «βαρυσήμαντο» αυτό έγγραφο, που προφανώς ήταν αποτέλεσμα καταγγελίας, υπογρά-φει ο Σπαντιδάκης, αντιπρόεδρος τότε της κυβέρνησης και υπουργός Εθνικής Άμυνας.
Αποδέκτης της διαταγής είναι ο υποστράτηγος Παν. Κολιόπουλος, που σπεύδει ο ίδιος και ενεργεί την προανάκριση, συντάσσει το πόρισμα και το διαβιβάζει στο ΓΕΕΘΑ[1] στις 8 Ιουλίου ’67. Προτείνει (ανεξάρτητα από τα διαπιστωθέντα κατά την προανάκριση) να ανακληθούν και οι τρεις «*λόγω σκοπιμότητος και ελλείψεως πλέον εμπιστοσύνης προς αυτούς*».
Η προανάκριση αναφέρει για τον Κ. Ζερβό ότι, τίποτε δεν κατατέθηκε γι’ αυτόν, που να στηρίζει την κατηγορία. Ο Κολιόπουλος δεν αρκείται στα της καταγγελίας, αλλά φροντίζει να μάθει ποια ήταν προ της δικτατορίας τα φρονήματα του Ζερβού και έτσι αιτιολογείται, πως στο πόρισμά του συμπληρώνει ότι, αυτή η τοποθέτηση και δραστηριότητα ΄΄προ της επαναστάσεως΄΄ δεν οικοδομεί βάση που να στηρίζει την κατηγορία. Και καταλήγει προτείνοντας να μην απαγγελθεί κατηγορία ούτε να ελεγχθεί πειθαρχικά. Ο Σπαντιδάκης όμως έχει αντιρρήσεις για το πόρισμα και στέλνει[2] την υπόθεση στη στρατιωτική Δικαιοσύνη *«… διά την περαιτέρω έρευναν και εντοπισμόν των διαφαινομένων ποινικών παραβάσεων …»* Έχει παράλληλα διαταχθεί η ανάκληση και των τριών από τη Νεάπολη. Το ΓΕΕΘΑ στέλνει την υπόθεση στο ΓΕΣ, το ΓΕΣ στην ΑΣΔΕΝ, η ΑΣΔΕΝ στο ΓΕΝ, το οποίο στις 22 Αυγούστου 1967 κρίνει δυσμενώς και αποστρατεύει τον Ζερβό διότι, όπως του γνωστοποιεί μεταξύ των άλλων, *«(…) δεν αποφεύγει (…) την άσκησιν πολιτικής επιρροής εν των Β.Ν., αι δε πολιτικαί αυτού πεποιθήσεις τον επηρεάζουν εις την άσκησιν των καθηκόντων του* (…)».
Ο Ζερβός βρέθηκε εκτός Ναυτικού, παρ’ ότι πουθενά στη δικογραφία δεν προέκυψε κάτι, που να δικαιολογεί τη δίωξη. Ήθελαν το Ζερβό εκτός των ΕΔ, επειδή κάποιος τον κατάγγειλε και εάν δεν έπαιρναν μέτρα, τότε ο χαφιές και κάθε χαφιές θα δίσταζε να συνεχίσει τη δουλειά αυτή. Ο Ζερβός ως απόστρατος προβαίνει σε υπογραφή κειμένου με άλλους αποστράτους (πλοιάρχους Θ.Ντεγιάννη και Δ.Παπασηφάκη), καλλιτέχνες, τέως πολιτικούς, επιστήμονες με το οποίο ζητούν προσφυγή σε εκλογές. Το κείμενο δημοσιεύεται στις 3-12-1969 στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Το ναυτικό τους παραπέμπει σε πρωτοβάθμιο και δευτεροβάθμιο ανακριτικό και τους διαγράφει από τα στελέχη εφεδρείας. Ο Ζερβός προσφεύγει στο Συμβούλιο Επικρατείας για ακύρωση της απόφασης, ο Μαργαρίτης με δικό του έγγραφο προς το ΣτΕ αντικρούει αυτήν την προσφυγή. Το σκεπτικό όλης της υπόθεσης παραπομπών περιλαμβάνεται στη φράση της διαγραφής «*..διά πράξεις συνιστώσας αντεθνικάς ενεργείας στρεφομένας εμμέσως εις υπονόμευσιν της Εθνικής Αμύνης της χώρας και συμμετοχήν εις προπαγάνδαν τείνουσαν εις τον αυτόν σκοπόν…».* Η προσφυγή δεν γίνεται δεκτή από το Συμβούλιο Επικρατείας. [3]
Από απόσπασμα του μητρώου του μαθαίνουμε ότι κατάγεται από την Κάλυμνο Δωδεκανήσου. Το 1938 εισάγεται στη ΣΝΔ και στις 31 Οκτωβρίου 1940 κατατάχθηκε ως αρχικελευστής (επειδή ως τριτοετής δόκιμος δεν είχε προλάβει λόγω του πολέμου να ονομασθεί σημαιοφόρος). Στις 24 Απριλίου 1940 επιβαίνει του Α/Τ *ΑΣΠΙΣ* για τη Μέση Ανατολή και έκτοτε συνεχίζει κανονικά μέχρι που η δικτατορία εξέφρασε άλλη γνώμη γι’ αυτόν. Μεταπολιτευτικά, ο Ζερβός αποκαθίσταται, ως υποναύαρχος το 1975 και ως αντιναύαρχος το 1984. Σχετική είναι η ανταλλαγή επιστολών του με τον Α/ΓΕΝ Εγκολφόπουλο τον Δεκέμβριο του 1975 που τον ενημερώνει για την πορεία της υπόθεσης αποκατάστασής του.[4] Δεν επανέρχεται στο Ναυτικό αλλά ασχολείται με την πολιτική εκλεγόμενος βουλευτής με το ΠΑΣΟΚ, στα Δωδεκάνησα, από το 1981.
Κελευστής (ΔΙΑΧ) Κ. **Σισμανίδης**
Στην ίδια υπόθεση με τον Ζερβό, αλλά με τα πράγματα πιο δύσκολα, βρέθηκε και ο κελευστής Κ. Σισμανίδης, που υπηρετούσε και αυτός στη Νεάπολη. Το πόρισμα όμως αποφαίνεται διαφορετικά για τον Σισμανίδη, διότι κατατέθηκαν επιβαρυντικά στοιχεία. Μετά την ΄΄επανάσταση΄΄, παραλλήλισε τη νέα πολιτική κατάσταση με τον κομμουνισμό, και διατύπωσε την άποψη πως δεν υπάρχει ελευθερία, έχει παραβιαστεί το σύνταγμα και το οικογενειακό άσυλο, είναι ψεύτικα τα τηλεγραφήματα με συγχαρητήρια στην κυβέρνηση, υπαγορεύονται από την αστυνομία. Τέλος «*..συνεκτιμώμενα μετά των πεποιθήσεων της αριστερών φρονημάτων οικογενείας της συζύγου του, συνιστώσι το αδίκημα κατά το κατηγορητήριον και καθιστώσι τούτον επιζήμιον διά την υπηρεσίαν…»* για όλα αυτά πρέπει να διωχθεί ποινικά και πειθαρχικά. Τα ευρήματα της προανάκρισης με βάση τα οποία τονίζονται τα φρονήματα της οικογένειας της συζύγου του Σισμανίδη, ενώ είναι έκδηλος ο δικός του αντικομουνισμός επηρεάζουν αντιφατικά το πόρισμα του υποστράτηγου Κολιόπουλου.

[1] Είναι το έγγραφο ΑΕΑ/ ΝΕΑΠΟΛΕΩΣ Φ 104/50/8 Ιουλίου 1967, με συνημμένο πόρισμα προανάκρισης που διενέργησε ο ίδιος (υποστράτηγος Κολιόπουλος) την ίδια μέρα.
[2] Έγγραφο ΓΕΕΘΑ/ Α΄ ΜΕΟ/2/111 Φ 3576/01/117/29 Ιουλίου 1967.
[3] Ο Μαργαρίτης αντικρούει την προσφυγή Ζερβού στο ΣΕ με έγγραφο ΑΝ/1ον ΕΓ φ.454.71/2/71/25-5-1971. Η προσφυγή του Ζερβού έχει γίνει στις 14-11-1970 κατά του Πρακτικού του Δευτεροβαθμίου Ανακριτικού Συμβουλίου από 29-8-1970. Το Α΄ Τμήμα του ΣΕ δηλώνει αναρμοδιότητα επί της υποθέσεως με απόφαση αριθμ. 3121/1971 και η υπόθεση παραπέμπεται στο Γ΄ Τμήμα για εκδίκαση στις 22 Φεβρουαρίου 1973 πλην όμως δεν γνωρίζουμε την εξέλιξη.
[4] Επιστολές Ζερβού από 2 και 24 Δεκεμβρίου 1975 και Εγκολφόπουλου από 15/12/1975

Όπως είδαμε όμως ο Σπαντιδάκης διαφωνεί με το πόρισμα και τελικά το ΓΕΝ διατάσσει τακτική ανάκριση στις 2 Οκτωβρίου, αφού ήδη έχει αποστρατεύσει τον Ζερβό. Ο Σισμανίδης κατηγορείται πλέον «*δι' απείθειαν εις διαταγήν της Στρατιωτικής Αρχής κατ' εξακολούθησιν*» και καλείται ν' απολογηθεί. Η ποινική δίωξη δεν προλαβαίνει να ολοκληρωθεί γιατί μεσολαβεί η 13η Δεκεμβρίου '67 με το αντίστοιχο Κίνημα. Το οποίο έχει ως αποτέλεσμα την αμνηστία της 23ης Δεκεμβρίου,[1] που παρασύρει και τη δίωξη του Σισμανίδη για το αρχηγείο. Υπάρχει όμως και η πειθαρχική δίωξη, που την ασκεί ο νέος (μετά το Κίνημα 13/12/67) Αρχηγός του ΓΕΝ, ο Σ. Περβαινάς, με απόφαση συγκρότησης Πειθαρχικού Συμβουλίου[2] και παραπομπής σ' αυτό του Σισμανίδη. Σύμφωνα με την απόφαση παραπομπής ο Σισμανίδης από 21/4 μέχρι 20/6/67 στη Νεάπολη της Ιταλίας δεν πειθάρχησε σε διαταγή Α/ΓΕΣ, με την οποία απαγορεύεται η άσκηση αντεθνικής προπαγάνδας, καθώς και η ανακοίνωση με οποιονδήποτε τρόπο πληροφοριών, που μπορεί να προκαλέσουν στους πολίτες ανησυχία ή φόβο. Κατά τους συντάκτες του κατηγορητηρίου αντεθνική προπαγάνδα είναι το να εκφρασθεί κανείς «*…δυσμενώς διά την επανάστασιν της 21 Απριλίου και την εκ ταύτης προελθούσαν Εθνικήν Κυβέρνησιν της χώρας*». Και η διασπορά φόβου στους πολίτες, υλοποιείται με τέτοιες συζητήσεις, ειδικά εάν γίνονται σε νατοϊκές υπηρεσίες παρουσία και άλλων στρατιωτικών.

Στις 6 Ιουνίου 1968 συνέρχεται το Πειθαρχικό, εξετάζει την υπόθεση και το συμβούλιο καταλήγει σε δύο ψήφους κατά και μία υπέρ του Σισμανίδη. Τέτοιο αποτέλεσμα ήταν σπάνιο για την περίοδο της δικτατορίας, όπου όλα σχεδόν τα πειθαρχικά κατέληγαν παμψηφεί κατά των εγκαλουμένων. Δύο μήνες περίπου μετά δημοσιεύεται η απόφαση για απόταξη του Σισμανίδη με το κλασικό αιτιολογικό *«διά βαρέα παραπτώματα περί την υπηρεσίαν και πειθαρχίαν»*. Με τη μεταπολίτευση αποκαθίσταται και επανέρχεται στο Ναυτικό, όπου σταδιοδρομεί κανονικά. Από απόσπασμα μητρώου του, της 31ης Μαΐου 1988, μαθαίνουμε ότι κατατάχθηκε το 1957 ως μόνιμος υπαξιωματικός (διαχειριστής) και αποστρατεύθηκε με αίτησή του και το βαθμό του πλωτάρχη το 1984.

Ν. δόκιμος **Αναστασάκης Γ.**

Αν εξαιρέσουμε τις αποστρατείες των πρώτων ημερών μετά το πραξικόπημα, το πρώτο θύμα της δικτατορίας ήταν ένας ναυτικός δόκιμος, που διώχθηκε ακόμα και ποινικά, στην ηλικία των είκοσι χρόνων, επειδή τόλμησε να αποκαλέσει το βασιλικό στέμμα ΄΄μαλακία΄΄.

Ο Γ. Αναστασάκης, γεννημένος στο Ρέθυμνο Κρήτης το 1947, εισέρχεται στη Σχολή Ναυτικών Δοκίμων το 1965 δεύτερος μεταξύ δεκατεσσάρων συμμαθητών του. Στο ετήσιο εκπαιδευτικό ταξίδι με το Β.Π. *ΙΕΡΑΞ* στο λιμάνι της Ρόδου, στις 30 Ιουλίου του 1967 λαβαίνει χώρα το γεγονός, που θα τον οδηγήσει στη φυλακή και εκτός ναυτικού. Από το μητρώο του και άλλα έγγραφα προκύπτουν τα στοιχεία αυτής της υπόθεσης. Στις 31-7-67 επέστρεψε διακόπτοντας το εκπαιδευτικό του ταξίδι και τον προφυλακίζουν με βάση τη διαταγή Κυβερνήτου Β.Π. ΙΕΡΑΞ λόγω προσβολής της Σημαίας και του Β. Στέμματος. Το είχε αποκαλέσει ΄΄μαλακία΄΄ σε συζήτηση με άλλους δοκίμους για τις διαφορές της ελληνικής σημαίας του πολεμικού με του εμπορικού πλοίου.

Από την πρώτη στιγμή διατάσσεται ΕΔΕ, που υλοποιείται από τον υποπλοίαρχο Δ.Τζεβελέκη του Α/Τ ΙΕΡΑΞ. Οι καταθέσεις ξεκινούν όλες με την ερώτηση «*τι γνωρίζετε περί της εξυβρίσεως της ελληνικής σημαίας υπό του...»* που σημαίνει πως είχε ξεκαθαρίσει απ' αρχής, πως πρόκειται για εξύβριση. Μάρτυρες στην ΕΔΕ είναι επίσης δόκιμοι. Ο Ν.Στάης καταθέτει πως όταν ο Αναστασάκης αναφέρθηκε στη σημαία «*..υπέβαλλα αμέσως την ερώτηση ΄΄λες ότι το στέμμα είναι μαλακία; ΄΄ούτος δε ουδέν απάντησεν, συμπεραίνω δε ότι ούτος πράγματι εννοούσε το στέμμα...»* Ο Α.Δήμιτσας, επίσης δόκιμος, προσπαθεί να αποδυναμώσει τη σοβαρότητα του θέματος, όπως είχε εξελιχθεί, καταθέτοντας πως ο Αναστασάκης εκφράσθηκε έτσι *«...λόγω επιπολαιότητος και πτωχού λεξιλογίου...»* Στην επιπολαιότητα αποδίδει το σφάλμα επίσης και ο ναυτικός δόκιμος Α.Κόπιτσας, ενώ ο υποπλοίαρχος Β.Ναούμ που είχε βάρδια αξιωματικού φυλακής στο πλοίο την ημέρα εκείνη, καταθέτει τι του είπαν οι δόκιμοι. Ο ίδιος ο Αναστασάκης απαντά στο ερώτημα λέγοντας πως *«..δεν εννοούσα τίποτα.....αλλά εξέφρασα γενικώς της υφισταμένην διαφοράν..»* επιβεβαιώνοντας πως η Σημαία του πολεμικού πλοίου είναι Σημαία, όπως στο εμπορικό, αλλά αυτή η ΄΄μαλακία΄΄ δηλαδή το στέμμα, δεν

---

[1] Είναι η ΙΣΤ΄ από 23/12/1967 Συντακτική Πράξη «*Περί χορηγήσεως Αμνηστίας*» σύμφωνα με την οποία (άρθρο 4) «*τα υπό των άρθρων 9 και 10 του Ν. ΔΞΘ/1912 τιμωρούμενα εγκλήματα, τα τελεσθέντα από 21 Απριλίου 1967 και μέχρι της δημοσιεύσεως ταύτης εφ' όσον έχωσι σχέσιν με την δημιουργηθείσαν εκ της Επαναστάσεως της 21 Απριλίου 1967 κατάστασιν, ως εν προκειμένω, αμνηστεύονται, εξαλειφομένου ούτω του αξιοποίνου τούτων*».

[2] Τα έγγραφα της υπόθεσης Σισμανίδη είναι τα εξής:

Η ανάκριση για Ζερβό και Σισμανίδη διατάσσεται με το έγγραφο ΓΕΕΘΑ Α΄ ΜΕΟ/2/ΙΙΙ Φ 3576/01/74/21 Ιουνίου '67.Το πόρισμα Κολιόπουλου υποβάλλεται με το έγγραφο ΑΕΑ/ ΝΕΑΠΟΛΕΩΣ Φ 104/50/8 Ιουλίου 1967, με συνημμένο πόρισμα προανάκρισης που διενήργησε ο ίδιος (υποστράτηγος Κολιόπουλος) την ίδια μέρα. Η διαφωνία του Σπαντιδάκη για το πόρισμα Κολιόπουλου περιέχεται στο έγγραφο ΓΕΕΘΑ Α΄ ΜΕΟ/2/ΙΙΙ Φ 3576/01/74/21 Ιουνίου '67.

Την τακτική ανάκριση διατάσσει ο ίδιος ο Σπαντιδάκης με το έγγραφο ΓΕΝ/Β5/1 Φ 0021600/67/2 Οκτωβρίου 1967.

«*Πράξις θέσεως εις το Αρχείον*, Διαρκές Ναυτοδικείο Β.Υ. 149/68/9 Φεβρουαρίου 1968», με την οποία και σταματά η ποινική δίωξη.

Η απόφαση παραπομπής σε Πειθαρχικό, εκδίδεται από ΓΕΝ/Β3/Ι Φ 0020887/68/20 Μαρτίου 1968. Το Πειθαρχικό αποτελείται από τον πλοίαρχο Δ. Μανουσάκη, τον αντιπλοίαρχο Χ. Δουζίνα και τον πλωτάρχη Κ. Έξαρχο. Αναπληρωματικοί είναι ο πλοίαρχος Δ. Αλεξάνδρου, ο αντιπλοίαρχος Α. Σακελλαρίδης και ο πλωτάρχης Ε. Κολυβοδιάκος. Το πρακτικό γνωμάτευσης Πειθαρχικού Συμβουλίου κατά Σισμανίδη, φέρει ημερομηνία 6-6-1968. Η απόταξη έγινε με την υπ' αριθμ. 21235/68/1-8-68 απόφαση του ΥΕΘΑ, που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ τεύχος Γ΄ 294/27-8-68.

υπάρχει στου εμπορικού πλοίου. Ο διοικητής της ΣΝΔ πλοίαρχος Ι.Μηναίος (ο μετέπειτα ΄΄κινηματίας΄΄ της οργάνωσης του Μαίου 1973) του επιβάλλει ποινή φυλάκισης, μέχρι να τελειώσει η προανάκριση. Μετατρέπει έτσι σε απλή την αυστηρή φυλάκιση, στην οποία είχε τεθεί ο Αναστασάκης από τον κυβερνήτη του Β.Π.ΙΕΡΑΞ αντιπλοίαρχο Α.Γλυκή. Παρατηρούμε πως ο μηχανισμός κινήθηκε αστραπιαία. Το γεγονός έλαβε χώρα στις 30 Ιουλίου, ο εικοσάχρονος δόκιμος τίθεται μέσα στο πλοίο σε αυστηρή φυλάκιση, αρχίζει η ΕΔΕ, παίρνονται όλες οι καταθέσεις και εκδίδεται αυθημερόν το πόρισμα, που τον βρίσκει ένοχο. Την άλλη ημέρα επιστρέφει στην Ελλάδα, κλείνεται στη φυλακή της ΣΝΔ, ξεκινάει η προανάκριση και στις 14 Αυγούστου ο αντιστράτηγος Γ.Ζωϊτάκης που είναι ο Υφυπουργός Εθνικής Άμυνας παραπέμπει στον ΒΕΔΝ (Βασιλικό Επίτροπο του Διαρκούς Ναυτοδικείου) τον Αναστασάκη. Η παραπομπή γίνεται με έγγραφο, που και αυτό ακόμα περιέχει την φράση του δοκίμου πως η σημαία διαφέρει με του εμπορικού *«...κατά μίαν μαλακίαν που έχει επάνω»*.

Η ταχύτητα με την οποία αντιδρά ο μηχανισμός είναι εντυπωσιακή. Όλο το σύστημα έπεσε επάνω σε ένα νεαρής ηλικίας ναυτικό δόκιμο και αφού τον τιμωρεί από την πρώτη στιγμή σε αλλεπάλληλες φυλακίσεις, τον σπρώχνει βίαια εκτός ΕΔ. Μήνυμα ήθελαν να δώσουν πως, η ΄΄επανάσταση΄΄ είναι άτεγκτος τιμωρός, προστάτης του Νόμου και των θεσμών. Με μια περίεργη όμως επιμονή επαναλαμβάνουν σε όλα σχεδόν τα έγγραφα της υπόθεσης την έκφραση ΄΄μαλακία΄΄ για το στέμμα. Εάν ήθελαν να προστατέψουν και το θεσμό της βασιλείας, θα απέφευγαν την αλλεπάλληλη καταγραφή της έκφρασης αυτής για το στέμμα. Η καταδίκη στο Ναυτοδικείο είναι σε τετράμηνη φυλάκιση.. Το μόνο καινούργιο στοιχείο που προκύπτει στο ακροατήριο είναι, πως ο Στάης αμέσως μόλις ο Αναστασάκης επανέλαβε τι είχε πει για την ΄΄*παραπάνω μαλακία*΄΄ που έχει η πολεμική σημαία, «*..τον διέταξα να κάνει τρεις βόλτες τροχάδην στο καράβι...*».

Δεν προκάλεσε απορία το τροχάδην γύρω-γύρω στο πλοίο. Είναι η συνηθισμένη ποινή/ άσκηση /νίλα στο πλοίο. Το ίδιο και στις παραγωγικές σχολές.

Οι τιμωρίες για τον Αναστασάκη επομένως άρχισαν την ίδια στιγμή με το τροχάδην. Τα πρακτικά της δίκης δείχνουν σε εννέα σελίδες, πως οι παράγοντες της δίκης με ιδιαίτερη επιμονή ασχολήθηκαν με την έκφραση που έστειλε στη φυλακή τον Αναστασάκη και το στέμμα σε ατέρμονη συζήτηση, για το εάν θίχτηκε ή όχι από τη λέξη αυτή. Σημειώνεται πως εκτός των δικαστικών και του Μπεκιάρη οι υπόλοιποι ναυτοδίκες (Ταπίνης, Δημητρακόπουλος και Στεργίου) απομακρύνονται αργότερα των ΕΔ. Ο μεν Ταπίνης για το κίνημα της 13ης Δεκεμβρίου 1967, οι άλλοι δύο δε για την οργάνωση του κινήματος Μαίου 1973.

Η τετράμηνη φυλάκιση του ναυτοδικείου, λήγει στις 30-11-67, και την εκτίει στην Ψυτάλλεια όπου βρίσκονται οι ναυτικές φυλακές με την ονομασία Β.Π. ΑΡΗΣ. Παραπέμπεται παράλληλα σε Ανακριτικό Συμβούλιο και αποτάσσεται απολυόμενος και της ΣΝΔ. Η σκληρότητα με την οποία αντιμετωπίσθηκε, μόνον ως κίνηση για παραδειγματισμό μπορεί να ερμηνευτεί. Πολλοί έβριζαν και το στέμμα, και την οικογένεια εκείνη που το φόραγε. Το παράπτωμα όμως ήταν σοβαρό για τα δεδομένα της εποχής, ανεξάρτητα δικτατορίας, από τη στιγμή που παίρνει επίσημη διάσταση με την καταγγελία του. Οι συνέπειες μπορούν να αποδοθούν μόνον σε σκοπιμότητες λόγω της δικτατορίας. Ο Στάης που κατήγγειλε το γεγονός, ήταν μαθητής της 3ης τάξης δοκίμων.

Ο Αναστασάκης δεν τελείωσε τις εμπλοκές του με τις ΕΔ αφού όφειλε να υπηρετήσει κάποιο διάστημα για να συμπληρώσει τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις. Καλείται να καταταχθεί στο στρατό ξηράς. Παρουσιάζεται 25 Απριλίου 1968 στο κέντρο διερχομένων οπλιτών Λάρισας, όπως περιγράφει σε εκτενή επιστολή του σε ημερήσια εφημερίδα[1] των Χανίων. Σε έξοδό του συναντά έναν σημαιοφόρο που ήταν δύο τάξεις αρχαιότερός του στη ΣΝΔ «*...βασιλικός και ο ίδιος ο Θεοφανίδης, όμως... ΄΄αυτό που έγινε ήταν λίαν επιεικώς ανήθικο΄΄...»* του λέει. Τιμά τον παλιό του συνάδελφο ο Αναστασάκης, που παρ' ότι βασιλόφρων του μίλησε έτσι το 1968 όταν τον συνάντησε στρατιώτη. Επιστρέφει μετά τη συνάντηση στο στρατόπεδο και αρχίζει να ξεσηκώνει τους υπόλοιπους τραγουδώντας Θεοδωράκη. Διατάσσεται άμεσα ΕΔΕ και ο υποδιοικητής αντισυνταγματάρχης (ΠΖ) Νοστράκης Δημήτριος του Ιωάννη τον απαλλάσσει επειδή «*...ήταν απόγονος του Αντρέα Νοστράκη, Σφακιανού, λογιστή του πατέρα του Εθνάρχη και συζύγου της μιας από τις τρεις αδερφές του Ελευθερίου Βενιζέλου...*» όπως του εξηγεί τριάντα χρόνια μετά το 1998. Προφανώς δεν είναι ο ίδιος Νοστράκης που κάνει την ΕΔΕ μετά τις καταγγελίες του Νοταρά για βασανιστήρια στην υπόθεση της οργάνωσης ΄΄Δημοκρατική Άμυνα΄΄ στο ναυτικό και των υπαξιωματικών του Κ/Δ ΕΛΛΗ. Εμπλέκονται έτσι στην υπόθεση του δοκίμου και του βασιλικού στέμματος, εκτός του διωκτικού μηχανισμού, ένας Βενιζελικός αντισυνταγματάρχης, ένας βασιλόφρων σημαιοφόρος στέλεχος του ναυτικού και ο Στάης.

Για τον τελευταίο ο Αναστασάκης και για το λόγο που τον ανέφερε όταν ήταν δόκιμοι, εκφράζει έμμεσα την άποψή του, συνδέοντας το γεγονός με την οικογενειακή τοποθέτηση του Στάη, όσον αφορά το θεσμό της βασιλείας. Γράφει στη ΄΄Χανιώτικη Ελευθερία΄΄ και εκφράζει παράλληλα και την πικρία του «*...κυρίως γιατί το κτύπημα που δέχτηκε κάτω από τη μέση από τη βασιλική κομπανία των αυλοκολάκων με πρωτεργάτη τον τότε δόκιμο..Νικόλαο Βαλερίου Στάη, εγγονό του υποστρατήγου υπασπιστή του Γεωργίου Β΄, Νικολάου*

[1] Βλέπε δημοσίευμα /άρθρο Γ.ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗ *Ο Συμπέθερος του Ε.Βενιζέλου και ο Ναυτικός Δόκιμος* ΄΄Χανιώτικη Ελευθερία΄΄ 6 Φεβρουαρίου 1999 σ.9, όπου περιγράφονται εκτενώς πολλά από την υπόθεση του Αναστασάκη και στο ναυτικό και στο στρατό ξηράς. Εκεί καταγράφει πως αποκάλεσε το βασιλικό στέμμα *΄΄μαλακία καθ΄υποτροπήν΄΄*.

Βαλερίου Στάη, και γιο του Βαλερίου Νικολάου Στάη υποστράτηγου, αυλικού και εκείνου που αποστρατεύθηκε λίγο μετά το οπερετικό..κίνημα του βασιλιά της 13/12/1967..» [1]

Ο Αναστασάκης αποκαθίσταται το 1984 στο βαθμό του σημαιοφόρου, αλλά δεν επανέρχεται στο Ναυτικό, αφού θα ήταν κάτι τέτοιο από τα πράγματα αδύνατο λόγω ηλικίας πλέον. Έχουν περάσει δεκαεπτά χρόνια από το 1967 όταν αποκαθίσταται, και το στέμμα έχει αφαιρεθεί προ πολλού από τις σημαίες. Μπορούσε όμως να είχε αποκαταστα-θεί από το 1974 και δεν έγινε. Στην περίπτωση του είναι καθαρή η ισοπεδωτική διάθεση του μηχανισμού της χούντας, που αδιαφόρησε για το ότι είχε να κάνει με ένα νέο σπουδασ-τή και βρήκε την ευκαιρία να στείλει μηνύματα "σκληρής, άτεγκτης, επαναστατικής, νομιμόφρονης αλλά και φιλοβασιλικής" εξουσίας. Εάν δεν υπήρχαν και οι Ηρακλείς του στέμματος στη μέση δεν θα έπαιρνε αυτή τη διάσταση το θέμα. Ο Στάης θα σταδιοδρομήσει κανονικά και θα αποστρατευθεί από το βαθμό του υποναυάρχου.

Μετά από χρόνια ο Αναστασάκης προσπάθησε να εντοπίσει την ΕΔΕ του Νοστράκη για τα τραγούδια του Θεοδωράκη. Το έγγραφο με το οποίο του απαντούν, πως δεν βρίσκουν την ΕΔΕ, φέρει την υπογραφή του συνταγματάρχη Ν.Αρχοντίδη. Εν τω μεταξύ το 1975 με προσφυγή του στο Αναθεωρητικό Δικαστήριο είχε αθωωθεί στην συνεδρίαση της 25ης Απριλίου *΄΄ελλείψει δόλου΄΄*.

Μία παρόμοια με του Αναστασάκη περίπτωση (σε ένα τμήμα μόνον παρόμοια) έρχεται στη δημοσιότητα τις ημέρες προ των τελευταίων εκλογών του Μαρτίου 2004. Αφορά τον υποψήφιο Βουλευτή Ηρακλείου Σταύρο Βρέντζο (ήδη τότε Βουλευτή ΠΑΣΟΚ από το 1996) τέως σπουδαστή επί δικτατορίας της Στρατιωτικής Ιατρικής Σχολής Θεσσαλονίκης. Σύμφωνα με τα δημοσιεύματα των εφημερίδων (στις 2/3/2004) ο Βρέντζος δικάζεται και καταδικάζεται στις 8/9/1967 σε φυλάκιση δύο ετών και δύο μηνών για εξύβριση της βασιλικής οικογένειας (΄΄βασιλομήτορος΄΄ Φρειδερίκης). Στη διάρκεια της φυλάκισής του (σύμφωνα με καταγγελίες σε τηλεοπτική εκπομπή) προΐσταται βασανισμών συγκρατούμενών του. Ανεξάρτητα από το θέμα της καταγγελίας για συμμετοχή του σε βασανισμούς, που δεν ερευνήθηκαν, [2] ο Βρέντζος ως μαθητής της στρατιωτικής σχολής καταδικάζεται για εξύβριση μελών της βασιλικής οικογένειας και ακολουθεί την τύχη, που είχε και ο ναυτικός δόκιμος Αναστασάκης για ίδια περίπου αιτία. (Η συνέχεια για τα δύο στελέχη είναι εκ διαμέτρου αντίθετη, στην περίπτωση που οι καταγγελίες για τον Βέρτζο έχουν βάση). Επομένως έχουμε δύο χαρακτηριστικές περιπτώσεις κολασμού προς παραδειγματισμό νέων σπουδαστών παραγωγικών σχολών, με αιτία την εξύβριση βασιλικών συμβόλων και προσώπων. Δεν είναι η βασιλεία που συγκινεί τους διωκτικούς μηχανισμούς, αλλά το γεγονός της εξύβρισης ενός Θεσμού από τους εν δυνάμει φύλακές του. Δηλαδή της επίδειξης περιφρόνησης στην εξουσία που πηγάζει από το θεσμό αυτό, που είναι στις αποστολές του να υπακούει και προστατεύει, επομένως πρέπει να παταχθεί και παραδειγματικά. [3]

Υποπλοίαρχος (Ι) Γ. **Γρηγοριάδη**ς

Με τις πρώτες μαζικές εκκαθαρίσεις που έγιναν στο Ναυτικό στις 24/8/67 με έκτακτες κρίσεις, μεταξύ των άλλων που αποστρατεύθηκαν ήταν και δύο γιατροί. Ο πλωτάρχης Γ. Στεφανουδάκης και ο υποπλοίαρχος Γ. Γρηγοριάδης. Ο τελευταίος, γεννημένος στη Δράμα το 1935, φοίτησε στη Στρατιωτική Ιατρική Σχολή από το 1953 μέχρι το 1959 που κατατάχθηκε στο Ναυτικό. Η αποστρατεία του έγινε, όπως γράφει το απόσπασμα μητρώου του, με βάση το άρθρο 35 του Ν.Δ. 4026/59 και του Α.Ν. 47/1967 (αυτός ο Αναγκαστικός Νόμος ήταν που χρησιμοποιήθηκε για εκδίωξη όλων των στελεχών εκείνα τα χρόνια). Ο Γρηγοριάδης ως απόστρατος δεν εφησυχάζει και στις 20 Οκτωβρίου 1971 συλλαμβάνεται με την ηγεσία του ΚΚΕ (εσωτερικού). Έχουμε με τον Γρηγοριάδη τη μοναδική γνωστή περίπτωση αξιωματικού (απόστρατου) του Ναυτικού, που συλλαμβάνεται επί δικτατορίας και δικάζεται ως μέλος Κομουνιστικού Κόμματος. Η δίκη στο πενταμελές εφετείο παίρνει μεγάλη δημοσιότητα, γιατί μέσα απ' αυτήν φωτίζεται ιδιαίτερα η διάσπαση του ΚΚΕ το 1968. Ο Γρηγοριάδης, όπως και οι υπόλοιποι, βασανίζεται[4] και παθαίνει βλάβη στα μάτια του. Από

---

[1] Τα έγγραφα της υπόθεσης Αναστασάκη είναι τα εξής:
΄΄Μητρώον Ν.Δοκίμου Αναστασάκη Γεωργίου του Ε.΄΄ χωρίς αριθ. πρωτοκόλλου και ημερομηνία εκδόσεως που προέρχεται από τα μητρώα της ΣΝΔ.
Το Απόσπασμα Μητρώου του με όλες τις μεταβολές είναι του ΓΕΝ/Β3-ΙΙβ Η.- 193/1725 από 4-6-1986.
Εκθέσεις εξετάσεως με ημερομηνία 30-7-1967.
Με διαταγή Β.Π.ΙΕΡΑΞ φ.0659/30-7-67 επιβάλλεται πρώτη ποινή αυστηρής φυλάκισης
Με διαταγή ΣΝΔ αριθ. φ.1046/16/67/11-8-1967 μετατρέπεται η προηγούμενη και επιβάλλεται ποινή απλής φυλάκισης.
Η παραπομπή στον ΒΕΔΝ γίνεται με έγγραφο ΥΕΘΑ ΓΕΝ/Β5-Ι φ.021437/67/14-8-1967.
Η καταδίκη στο Ναυτοδικείο φέρει αριθμ. αποφάσεως 462/28-9-67
Η παραπομπή στο Ανακριτικό γίνεται με απόφαση ΓΕΝ αριθμ. 021650/67 από 2-11-67, ενώ η γνωστοποίηση της γνωμοδότησης από 11-11-67 του συμβουλίου υπέρ της απόταξής του γίνεται με αριθμ. 021650/4/67 από 15-11-67 εγγράφου ΓΕΝ.
Αποφυλακίζεται με απόφαση αριθμ. 462/28-9-67 αποφ. Δ.Ν και απολύεται της ΣΝΔ με αριθμ. 021828/3/67 από 7-2-68 αποφάσεως ΓΕΝ.
Το έγγραφο με το οποίο του απαντούν πως δεν βρίσκουν την ΕΔΕ του 1968 για τα τραγούδια του Θεοδωράκη είναι το 936 ΚΔΣ/1ο Γραφείο φ.900/2583/4-6-1984
Η σύνθεση της έδρας στο ναυτοδικείο περιλαμβάνει τον πλοίαρχο δικ. Δ.Σουρβίνο ως Πρόεδρο, τον πλωτάρχη δικ. Ν.Δοντά ως Βασιλικό Επίτροπο και ως μέλη τους πλωτάρχη Σ.Ταπίνη και τους υποπλοιάρχους Δ.Μπεκιάρη, Α.Δημητρακόπουλο και Β.Στεργίου

[2] Ζητήθηκαν από το γραφείο του,τα στοιχεία και έγγραφα που μπορεί να διέθετε ο Βρέντζος για την υπόθεση της καταδίκης του επί επταετίας. Δεν υπήρξε ανταπόκριση αλλά ούτε και χρόνος για συνέχιση της έρευνας.

[3] Για την υπόθεση Βρέντζου Βλ. ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΤΥΠΟ, ΤΑ ΝΕΑ, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ 2-3-2004

[4] Βλ. παράρτημα Β-Ι συνέντευξη Γρηγοριάδη *«... Με ρημάξανε στο ξύλο πιστεύοντας ότι θα μιλήσω. Τους είπα από την αρχή ΄΄Εγώ δεν θα μιλήσω. Δεν πρόκειται να σας πω τίποτα.΄΄ Με σκοτώσανε ... Δηλαδή τα σημάδια φαίνονται ακόμα ...ανύποπτος όπως καθόμουνα και με ανακρίνανε μου χώσανε μια γροθιά και σηκώθηκα αμέσως και έχωσα μια γροθιά και σήκωσα την καρέκλα να σκοτώσω αυτόν που με*

τη σύλληψή τους στις 20/10/71, περνούν περισσότερους από δεκαπέντε μήνες σε προφυλάκιση μέχρι να δικαστούν (6 μέχρι 13 Φεβρουαρίου 1973). Ήταν τις ίδιες εκείνες ημέρες, που οι φοιτητές κλιμάκωναν τις εκδηλώσεις τους με την κατάληψη της Νομικής. Το πενταμελές εφετείο, με τα υποτιθέμενα μέτρα «εκδημοκρατισμού» του καθεστώτος, δεν ήταν αυστηρό στις ποινές του και ενώ λίγο πριν το στρατοδικείο είχε καταδικάσει φοιτητή σε είκοσι χρόνια για προκηρύξεις, το εφετείο αθώωσε τους περισσότερους από την καθοδήγηση του ΚΚΕ (εσ.). Μεταξύ των αθωωθέντων ήταν και ο απόστρατος υποπλοίαρχος του Π.Ν. Γρηγοριάδης. Οι συνάδελφοί του από το ναυτικό τον υποστηρίζουν «*…Από τους παλιούς μου συναδέλφους στο ναυτικό πρέπει να σου πω ότι, είχα μια αναπάντεχη υποστήριξη…*»

Στις 20 Ιουλίου 1974 ανακαλείται στην ενέργεια με την κήρυξη γενικής επιστράτευσης. [1] Διαπιστώνεται τότε επίσημα από την ΑΝΥΕ (Ανώτατη Ναυτική Υγειονομική Επιτροπή) [2] η βλάβη στο αριστερό μάτι (αποκόλληση αμφιβληστροειδούς). Έτσι αναστάλθηκε η κατάταξή του για ένα χρόνο.

Στις 23 Ιουλίου πέφτει η χούντα και ο Γρηγοριάδης αποκαθίσταται με το Ν. 197/74 στο βαθμό του πλωτάρχη και με το Ν. 1447/84 στου πλοιάρχου. Δεν σταδιοδρομεί στο Ναυτικό, αλλά ανέπτυξε πολιτική δραστηριότητα, εκλεγόμενος Δήμαρχος στο Ν. Ηράκλειο.

Πλωτάρχης Β. **Βαρδινογιάννης**

Και ο Βαρδινογιάννης δραστηριοποιείται, παρότι πήρε το πρώτο μήνυμα με την αποστρατεία του, στις 24 Αυγούστου 1967. Έτσι εξηγείται η σύλληψή του τον Ιανουάριο 1968 και στη συνέχεια η εκτόπισή του μαζί με άλλους, από 23 Φεβρουαρίου στην Αμοργό.[3]

Η εκτόπιση αυτή υπήρξε μοιραία για έναν από τους υπόλοιπους, τον Οπρόπουλο, αφού εκεί ήταν που τραυματίσθηκε ανεπανόρθωτα και πέρασε την υπόλοιπη ζωή του σε αναπηρικό καροτσάκι.

Το μέτρο έληγε στις 23 Μαΐου 1968, αλλά οι αρμόδιοι υπουργοί έκριναν ότι δεν έφτανε για συνετισμό των εκτοπισθέντων και έγκαιρα, στις 2 Μαΐου, εκδίδουν άλλη,[4] που παρατείνει το απάνθρωπο μέτρο μέχρι την 24η Σεπτεμβρίου 1968.

Ο Βαρδινογιάννης αποκαθίσταται με τη μεταπολίτευση στο βαθμό του αρχιπλοιάρχου, το 1984 του υποναυάρχου και αργότερα του απονεμήθηκε ο βαθμός του επιτίμου αντιναυάρχου. Ασχολήθηκε με τις ναυτιλιακές και άλλες επιχειρήσεις στις οποίες βρήκαν απασχόληση αρκετοί από τους διωχθέντες στην επταετία αντιχουντικούς και από τους διωχθέντες στη μεταπολίτευση υποστηρικτές της.

Ανθυποπλοίαρχος (Μ) Ι. **Ζάκκας** [5]

Το παρασκήνιο της αφορμής δίωξης του Ζάκκα περιγράφει σε επιστολή του[6] ο συμμαθητής του υποναύαρχος ε.α. Ν. Γαρδικιώτης. Η υπόθεση αυτή ξεκίνησε με ένα ΄΄δημοψήφισμα΄΄ των συμμαθητών, που παρακολουθούσαν σχολείο Γενικής Εκπαίδευσης το 1969 στο ΚΕΠΑΛ. Ψήφιζαν ανοιχτά και καταγράφονταν στον πίνακα τα αποτελέσματα των ένδεκα ψηφισάντων με αποτέλεσμα 6/5 κατά της δικτατορίας. Ο Γαρδικιώτης σημειώνει, πως στη διοίκηση μαθεύτηκε το γεγονός από τον υποπλοίαρχο Λαζαράκο, στον οποίο το είπε ένας βοηθός του, που άκουσε τους ανθυποπλοίαρχους να ΄΄ψηφίζουν΄΄ υπέρ και κατά της κυβέρνησης. Στις 7 Νοεμβρίου 1969 εκδίδεται διαταγή του διοικητή ΚΕ/ΠΑΛ, για ΕΔΕ κατά Ζάκκα φερόμενος «*… ως αντιτιθέμενος και εκφραζόμενος εναντίον του νομίμου καθεστώτος …*».

Γράφει ο Γαρδικιώτης στην επιστολή του πως, εκείνοι που ψήφισαν υπέρ της κυβέρνησης, δηλαδή οι ΄΄δικοί τους΄΄ *κλήθηκαν νύχτα και πιέστηκαν να καταθέσουν πως ο Ζάκκας εμφορείται από κομμουνιστικές ιδέες΄΄* κάτι που δεν έκαναν. Ανεξάρτητα από το ότι οι πέντε από τους ένδεκα φέρονται ως τασσόμενοι με το μέρος του απριλιανού καθεστώτος, αυτό δεν σημαίνει πως ήταν υποχρεωμένοι ή ήθελαν να καταθέτουν εναντίον συναδέλφων τους και μάλιστα συμμαθητών τους. Ήταν πολύ αυτό που ζητούσε η διοίκηση του ΚΕΠΑΛ και ο ενεργών την ΕΔΕ, πολύ περισσότερο που απαιτούσαν να πουν και ψέματα περί των κομμουνιστικών ιδεών

χτύπησε ….. Ήτανε ο Μάλιος και ο Μπάμπαλης. Και ήθελα να τον σκοτώσω επιτόπου εκείνη τη στιγμή. Με χτύπησαν τους χτύπησα. Αυτό σήμαινε ότι μετά άρχισαν και με χτυπάγανε εβδομάδες. Ξύπνησα στο νοσοκομείο πια, όπου η γυναίκα μου είχε κινητοποιήσει τον διεθνή Ερυθρό Σταυρό και με βρήκε….”

[1] Προκήρυξη Γενικής Επιστράτευσης με Π.Δ. 506/20-7-1974.

[2] Απόφαση ΑΝΥΕ 1758/22-7-74.

[3] Είναι η Απόφαση Υπουργών Καλαμποκιά Κ. και Τζεβελέκη Δικαιοσύνης και Δημ. Τάξεως αντίστοιχα με αριθμ. πρωτ. 099/53739/23-2-1968. Οι εκτοπίσεις επί δικτατορίας γίνονται με βάση διατάξεις του από 21/23 Οκτ. 1935 Α.Ν. «*Περί εκτοπίσεως ατόμων αποπειρωμένων να προκαλέσωσι διατάραξιν της Δημοσίας Τάξεως και Ασφαλείας και της ησυχίας της Χώρας*» όπως τροποποιήθηκαν με αριθμ. 9165 από 16 Οκτ. 1967 Α.Ν. Στην ίδια απόφαση για τρίμηνη εκτόπιση περιλαμβάνονται οι

Ζαφειρόπουλος Δημ. τ. ταξίαρχος
Έρσελμαν Ανδ. τ. ταξίαρχος
Ζερβογιάννης Νικ. τ. συντ/ρχης
Τζανετής Κων. τ. συντ/ρχης
Οπρόπουλος Δημ. τ. συντ/ρχης
Βαρδινογιάννης Βαρδής τ. πλωτάρχης.

Ως αιτιολογία της εκτόπισης προβάλλεται πως μετά την 13-12-67, «*…διά κινήσεων, επαφών και εκδηλώσεών των απεπειράθησαν να προκαλέσουν διατάραξιν της Ασφαλείας και ησυχίας της Χώρας, έτι δε να διεγείρωσιν έτερα εις πράξεις αντιτιθεμένας εις τους Νόμους του Κράτους…*»

[4] Είναι η Απόφαση των ίδιων υπουργών με στοιχεία Κ.Π. 099/125020/2 Μαΐου 1968.

[5] Είναι ο αδελφός του μηχανικού ανθυποπλοιάρχου Θεοδώρου Ζάκκα, που είχε αποστρατευθεί και εκείνος στις 24 Αυγούστου 1967 για λόγους αντίθεσής του, εξαιτίας της πολιτικής του τοποθέτησης.

[6] Βλέπε ΓΑΡΔΙΚΙΩΤΗΣ επιστολή από 18-12-03 στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β-ΙΙΙ.

του Ζάκκα. Ο τελευταίος, όπως και ο αδερφός του, δεν έκρυβαν ότι προτιμούσαν τον Ανδρέα Παπανδρέου τότε. Με τα δεδομένα δηλαδή της εποχής, ήταν κάτι παραπάνω από ΄΄συνοδοιπόροι΄΄ αφού με την προσωνυμία αυτή ΄΄χρωματίζονταν΄΄ οι οπαδοί του Κέντρου, ενώ ήδη ο Ανδρέας Παπανδρέου έχει σηματοδοτήσει την κεντροαριστερή κατεύθυνση στις επιλογές του.

Σε τρεις ημέρες ο πλωτάρχης Ν. Συρίγος, αποδέκτης της διαταγής για την ΕΔΕ, έχει πάρει δεκατρείς μαρτυρικές καταθέσεις και έχει συντάξει και το πόρισμα, που το υποβάλλει στο διοικητή του ΚΕ/ΠΑΛ. Ο τελευταίος το προωθεί στον προϊστάμενο του Δ.Ε. (Διοικητή Εκπαίδευσης, δηλαδή τον σημερινό ΔΝΕ) με έγγραφο,[1] όπου αναφέρει ότι συμφωνεί με το πόρισμα και προτείνει, να παραπεμφθεί ο Ζάκκας σε συμβούλιο με ρώτημα για απόταξη.

Διοικητής στο ΚΕ/ΠΑΛ είναι ο πλοίαρχος Κ. Κουμανάκος. Θα τον συναντήσουμε αργότερα, το 1974, στη μεταπολίτευση, ως υποναύαρχο, να κάνει την ΕΔΕ κατά της ανακριτικής επιτροπής του *ΕΛΛΗ,* που εδώ εξετάσθηκε παραπάνω. Διοικητής εκπαίδευσης είναι ο υποναύαρχος Σκιαδόπουλος, αναβαθμισμένος λόγω της στάσης του στο Κίνημα της 13ης Δεκεμβρίου 1967. Ολόκληρος ο Στόλος, θα ταλαιπωρείται αργότερα από τον Ιούνιο του 1970 από το Σκιαδόπουλο Αρχηγό, που θα αφήσει εποχή με καμώματα που έπληξαν βαθμό και θέση. Δείγμα γραφής[2] είδαμε στην διαταγή παραλαβής καθηκόντων του.

Σύμφωνα με το πόρισμα Συρίγου, την μεσημβρία της 6ης Νοεμβρίου 1969 ο ανθυποπλοίαρχος Ι. Ζάκκας κλήθηκε στο γραφείο του Διοικητού Εκπαιδεύσεως υποναυάρχου Κ. Σκιαδόπουλου. Παρουσία και του Διοικητού ΚΕ/ΠΑΛ πλοιάρχου Κουμανάκου και Διευθυντού Σπουδών Σχολής Μηχ/ΚΕΚΑΝ πλωτάρχου Α. Λαζαράκου ρωτήθηκε από τον Σκιαδόπουλο, εάν επιμένει στις απόψεις του κατά του νομίμου καθεστώτος, «*…ως είχεν διατυπώσει εις αυτόν προ 10ημέρου περίπου, ότε είχεν ερωτηθεί …»* Ο Ζάκκας ανέφερε ότι, κατόπιν πολλής σκέψεως, συνεχίζει να εμμένει στην αντίθεσή του κατά της 21ης Απριλίου, επιπλέον δε ότι, πιστεύει στο ναυτικό *«… και ο Κύριος Ναύαρχος να κάνη ότι νομίζει…».* Ο Συρίγος συνεχίζει στο πόρισμα πως, από τις μαρτυρικές καταθέσεις των συμμαθητών του[3] στη Σχολή Μηχανικών προκύπτει ότι, ο Ζάκκας ήταν υποστηρικτής του κόμματος του Γ. Παπανδρέου και, δεν διάκειται φιλικά προς την ΄΄επανάσταση΄΄ της 21ης Απριλίου. Από τις καταθέσεις Κουμανάκου και Λαζαράκου προκύπτει ότι, δεν πιστεύει στην Κυβέρνηση της ΄΄επαναστάσεως΄΄, πιστεύει όμως στο Ναυτικό. Κατά τον Συρίγο όμως *«…η πίστις εις ... το Ναυτικόν και ουχί προς την Κυβέρνησιν ... τυγχάνει παντελώς ανακόλουθος ... δεν δύναται να διαχωρίζη τμήματα της κρατικής μηχανής, από της κεφαλής αυτής …».*

Η πρόταση είναι να παραπεμφθεί σε ανακριτικό συμβούλιο. Σε τρεις ημέρες από την υποβολή του πορίσματος στο Σκιαδόπουλο, ο Μαργαρίτης, Αρχηγός του Ναυτικού, παραπέμπει τον Ι. Ζάκκα με το ερώτημα της απόταξης. Το συμβούλιο συνήλθε στις 22 Νοεμβρίου και προτείνει την απόταξη του ανθυποπλοιάρχου. Όταν κλήθηκε να ΄΄απολογηθεί΄΄ ο Ζάκκας δηλώνει στο συμβούλιο: «.. *Ως άνθρωπος έχω μίαν ιδεολογίαν φιλελευθέραν, η οποία αντιτίθεται προς τα ολοκληρωτικά καθεστώτα. Τούτο δεν σημαίνει ότι έχω στο μυαλό μου τίποτα να βλάψω την Ελλάδα. Ουδέποτε ηρνήθην εκτέλεσιν διαταγής*».

Με ταχύτατη διαδικασία, που κράτησε μόλις δεκαπέντε ημέρες, ο Ζάκκας βρέθηκε εκτός Ναυτικού. Η σπουδή αυτή δεν μπορεί να ερμηνευτεί διαφορετικά από ότι ήθελαν να ξεμπερδεύουν με το «φιλελεύθερο» νεαρό ανθυποπλοίαρχο και αφ' ετέρου επειδή μόνον έτσι έδιναν εχέγγυα πίστης στο καθεστώς.[4] Απ' όσους υπηρέτησαν το στρατιωτικό καθεστώς και ενεπλάκησαν σε διαδικασίες δίωξης στελεχών επί επταετίας, μόνον ο Περβαινάς εμφανίζεται να μη βιάζεται στη γρήγορη προώθηση των εγγράφων δίωξης. Φάνηκε καθαρά μετά την 13η Δεκέμβρη 1967 και την ΕΔΕ Μπακόπουλου.[5]

Σε δύο ημέρες (24 Νοεμβρίου) κοινοποιείται η απόφαση στον Ζάκκα και με διάταγμα της 30ης Δεκεμβρίου 1969 ολοκληρώνεται η απόταξη.

Για τον Ι. Ζάκκα, όπως για όλους τους απότακτους της δικτατορίας, ακολουθούν τα μέτρα που θα κάνουν τη ζωή δύσκολη και εκτός Ναυτικού. Μη χορήγηση διπλωμάτων τον Αύγουστο 1970, διότι *«…εμπίπτει εις τας διατάξεις περί αντεθνικής δράσεως του άρθρου 3 παραγρ. 1 εδάφ. (ε) του Κ.Ν.Λ. 2689/53*». Έχει προηγηθεί η

---

[1] Τα έγγραφα της υπόθεσης Ζάκκα είναι τα εξής: Η διαταγή για ΕΔΕ είναι η ΚΕ/ΠΑΛ 070063/69/7-11-69. Το πόρισμα της ΕΔΕ Ν. Συρίγου φέρει ημερομηνία 10 Νοεμβρίου 1969. Το διαβιβαστικό έγγραφο της ΕΔΕ προς Δ.Ε. (η σημερινή ΔΝΕ) φέρει πρωτ. ΚΕ/ΠΑΛ. Φ 070063/2/69/11 Νοεμβρίου 1969. Η παραπομπή Ζάκκα σε Ανακριτικό γίνεται με διαταγή Α.Ν. Φ 022690/68 από 14-11-69. Το πρακτικό γνωμοδότησης του πρωτοβάθμιου Ανακριτικού είναι από 22 Νοεμβρίου 1969. Η κοινοποίηση της απόφασης του Ανακριτικού στον Ζάκκα γίνεται με έγγραφο Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 022690/2/68 από 24 Νοεμβρίου 1969. Η απόταξη έγινε με Β.Δ. 30-12-69 ΦΕΚ 9/14-1-70.

[2] Η ημερήσια διαταγή του Σκιαδόπουλου κοινοποιήθηκε με το έγγραφο ΣΤΟΛΟΣ Φ 0061000/13/70 από 3/10/70.

[3] Οι συμμαθητές του πιέστηκαν να πουν πως ήταν κομμουνιστής. Αρνήθηκαν, ενώ δεν μπορεί να ερμηνευτεί ως ΄΄κάρφωμα΄΄, ότι κατέθεσαν πως ήταν οπαδός του Κέντρου και δεν πιστεύει στην ΄΄επανάσταση΄΄ .

[4] Οι ημερομηνίες της υπόθεσης Ι. Ζάκκα από τα έγγραφα δείχνουν τη βιασύνη των διοικούντων πιστών στο καθεστώς, να ξεμπερδεύουν με το Ζάκκα στέλνοντας και ένα μήνυμα σε ομοϊδεάτες του: Στις 6 Νοεμβρίου 1969 καλείται από τον Σκιαδόπουλο να δηλώσει πίστη στην «επανάσταση», 7 Νοεμβρίου ο Κουμανάκος διατάσσει ΕΔΕ κατά Ζάκκα, 10 Νοεμβρίου ο Συρίγος έχει έτοιμη την ΕΔΕ και προτείνει Ανακριτικό για απόταξη, 11 Νοεμβρίου ο Κουμανάκος, συμφωνώντας με την ΕΔΕ, την υποβάλλει στον Σκιαδόπουλο, 14 Νοεμβρίου ο Μαργαρίτης (Α/ΓΕΝ) παραπέμπει τον Ζάκκα σε Ανακριτικό και 22 Νοεμβρίου το Ανακριτικό συνέρχεται και παμψηφεί προτείνει απόταξη. Αποτελείται δε από τους εξής: Πλοίαρχο Α. Γιαννόπουλο ως προέδρο και αντιπλοιάρχους Χ. Καρακίτσο, Β. Παπαδόγκωνα και Χ. Τραγέα, ως και πλωτάρχη Ε. Πετρόπουλο ως μελών.

[5] Βλ. κεφάλαιο Δ2 και τον τρόπο που χειρίστηκε ο Περβαινάς το πόρισμα Μπακόπουλου.

απαγόρευση εξόδου από τη χώρα, τον Ιούλιο 1970, από τη Γενική Δ/νση Εθνικής Ασφαλείας (την ΓΔΕΑ) «*… κατόπιν της συμφώνου γνώμης του κ. Αρχηγού Ενόπλων Δυνάμεων …*».[1]

Ο Ι. Ζάκκας θα αποκατασταθεί σε κρίση πρώτου βαθμού, το 1975, στο βαθμό του υποπλοιάρχου με το Ν. 197/74 και σε δεύτερη κρίση το 1984 με το Ν. 1447 στο βαθμό του αντιπλοιάρχου.

Υποπλοίαρχος Α.**Ναξάκης**

Την 30η Νοεμβρίου 1971 αποστρατεύεται με δυσμενή κρίση ο υποπλοίαρχος Αντώνιος Ναξάκης, από τους πλέον θορυβώδεις και ιδιόμορφους[2] αξιωματικούς του Ναυτικού.

Ο Ναξάκης, στο «Κίνημα του Βασιλιά», της 13ης Δεκεμβρίου 1967, ως αξιωματικός πυροβολικού του *ΝΙΚΗ,* είχε εκδηλωθεί κατά της χούντας με έντονο τρόπο. Αφορμή για την αποστρατεία του υπήρξε και ένα επεισόδιο με λιμενοφύλακα, στη Σούδα, στον οποίον επιτέθηκε και τον «κουτούλησε». Δεν χαρακτηρίσθηκε βέβαια ως αντιστασιακή ενέργεια η επίθεση.

Ο Ναξάκης, βρισκόμενος στο Λονδίνο μετά την αποστρατεία του, αναπτύσσει δραστηριότητα με τους κινηματίες του Α/Τ *ΒΕΛΟΣ,* στους οποίους συμπαρίσταται. Αποκαθίσταται ως πλωτάρχης με τη μεταπολίτευση και σταδιοδρομεί στο Ναυτικό. Ως πλοίαρχος Διοικητής του ΚΕ/ΠΑΛ το 1987 επέτρεψε όχι μόνον την ανοιχτή και ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτικών εφημερίδων[3] (των οποίων η ανάγνωση είχε επιτραπεί με πρόσφατη δήλωση του ΥΕΘΑ), αλλά την εισαγωγή και πώλησή τους από την ΄΄καντίνα΄΄ του κέντρου εκπαίδευσης (η πώληση όμως δεν είχε επιτραπεί). Αυτή ήταν και η τελευταία «τρέλα του» στο Ναυτικό, επίκαιρη [4] και καταλυτική. Τιμωρείται με πειθαρχική ποινή και υποβάλλει την παραίτησή του που γίνεται δεκτή με Α/ΓΕΝ το Βασιλικόπουλο. Ως απόστρατος, δραστηριοποιείται έντονα στην επιτροπή ελληνοκουρδικής φιλίας και αφιερώνει το χρόνο του στη βοήθεια των Κούρδων προσφύγων, τραυματιών πολέμου κ.λ.π. Στον πόλεμο κατά του Ιράκ, τον Ιανουάριο του 1991 πηγαίνει στη Μέση Ανατολή ως ανταποκριτής τηλεοπτικού σταθμού, ενώ αργότερα παίζει κεντρικό ρόλο στην υπόθεση Οτσαλάν στην προσπάθειά του να τον βοηθήσει. Αθωώνεται πανηγυρικά στο δικαστήριο όπου οδηγείται το 2003 με την κατηγορία πως, με τις πράξεις του πιθανόν να προκαλούσε πόλεμο στη χώρα του. Στην αίθουσα του δικαστηρίου βρίσκει συμπαράσταση από όλους τους εν ζωή τ. αρχηγούς του ναυτικού με πρώτον το Βασιλικόπουλο επί αρχηγίας του οποίου είχε παραιτηθεί.

Ο Ναξάκης ανιδιοτελής, ενθουσιώδης, ορμητικός, αποφασισμένος για κάθε ενέργεια που θα βοηθούσε στο στόχο του, αποκαλούμενος και ΄΄τρελός΄΄, είναι σπάνια περίπτωση στελέχους του ναυτικού και δεν αντιπροσωπεύει κατηγορία όμοιων περιπτώσεων. Καθαρός στις σχέσεις του με τους άλλους, προστατεύθηκε από τους τέως συναδέλφους του στις δύσκολες ώρες, που αντιμετώπισε τον ισοπεδωτικό μηχανισμό δίωξης για να του φορτώσουν τις ευθύνες κυβερνητικών επιλογών στην υπόθεση Οτσαλάν. Το φαινόμενο της συμπαράστασης πλήθους εν αποστρατεία αξιωματικών, που είχαν φτάσει και υπηρετήσει ως αρχηγοί του όπλου, ανεξάρτητα εάν συμφωνούσαν όλοι με τις επιλογές του Ναξάκη και στο κομματικό πεδίο και στις δράσεις του για βοήθεια των Κούρδων, ερμηνεύεται μόνον με βάση τη θέληση για διατήρηση του ενιαίου ''Πνεύματος Σώματος.''. Καθώς επίσης και διότι όλοι έβλεπαν, πως συντελείται μια αδικία. Αναφέρεται η περίπτωση, παρότι τα γεγονότα αυτά συνέβησαν τα τελευταία χρόνια, επειδή όλοι όσοι συνέπραξαν στην στήριξη του Ναξάκη ως μάρτυρες υπεράσπισης και παρουσιαζόμενοι στις δίκες εναντίον του, είναι αντιναύαρχοι τ. αρχηγοί του ναυτικού και περιλαμβάνονται στον πίνακα των εν ενεργεία στελεχών στις 20-4-1967 που εξετάζουμε στη διατριβή αυτή. Από κοντά και άλλοι αλλά εκείνοι που ξεχώρισαν ήταν οι διατελέσαντες Α/ΓΕΝ.

Πλοίαρχος Σ.**Σούλης**

Στις 29 Ιουλίου 1970 αποστρατεύεται με δυσμενή κρίση (ή «παρασυρόμενος» όπως αναφέρει άλλος πίνακας, που είχε εκδοθεί επί χούντας)[5] ο πλοίαρχος Σ. Σούλης μέχρι πρότινος Διοικητής Ταχέων Σκαφών. Η διοίκηση του είχε αφαιρεθεί πρόσφατα και ο ίδιος είχε τεθεί στη διάθεση Β΄ Κλάδου του Α.Ν. Στις 21 Μαρτίου 1970 του είχε επιβληθεί από το Αρχηγείο Ναυτικού[6] ποινή φυλάκισης τριάντα ημερών διότι «(…) *προέβη εις ενέργειαν μη δικαιολογημένην υπό του βαθμού του ήτις ηδύνατο να δημιουργήση εντύπωσιν, θέτουσαν εν*

---

[1] Ο Χολέβας, υπουργός Εμπορ. Ναυτιλίας δεν εγκρίνει τη χορήγηση διπλωμάτων ατμού και ΜΕΚ στον Ζάκκα «*..καθ' όσον αποταχθείς ... δι' αντεθνικάς εκδηλώσεις κλπ. ...*». Η απόφαση είναι Υ.Ε.Ν. Φ.Υ. 080101/31/70 από 5-8-70. Η απαγόρευση εξόδου από τη χώρα περιλαμβάνεται στο έγγραφο Υ.Δ.Τ./ΓΔΕΑ Φ 2/202271/171750/17 Ιουλίου 1970.

[2] Η έκφραση ΄΄γραφικός΄΄ θα ταίριαζε και στην περίπτωση του Ναξάκη, εάν οι ενέργειές του δεν είχαν έντονο το πολιτικό στοιχείο, ισχυρά αποτελέσματα και επιπτώσεις στον ίδιο, στο περιβάλλον του ακόμα και σε εθνικό επίπεδο, εάν ερμηνευτεί ανάλογα η περίπτωση Οτσαλάν και ο ρόλος του Ναξάκη σ' αυτήν.

[3] Βλέπε δημοσίευμα Βασίλη Μπονίου με τίτλο *΄΄Ο Καπετάν Αντώνης΄΄* εφημερίδας ΕΘΝΟΣ 1-10-1987 σ.13.

[4] Το ΄΄επίκαιρη΄΄ αιτιολογείται από ότι τα χρόνια εκείνα γινόταν συζήτηση, εάν και πώς οι εφημερίδες θα έπρεπε να κυκλοφορούν ελεύθερες στις ΕΔ στα πλαίσια γενικότερου ΄΄εκδημοκρατισμού΄΄, εξ ου και η πρόσφατη απόφαση για την κυκλοφορία τους, που ΄΄διεύρυνε΄΄ ο Ναξάκης με την πώλησή τους και από την καντίνα του κέντρου εκπαίδευσης νεοσυλλέκτων.

[5] Είναι πίνακας που περιλαμβάνει όλους όσους αποστρατεύθηκαν από 21-4-1962 μέχρι 20-4-1972, συνημμένος στο έγγραφο Α.Ν./1ο Ε.Γ./2α αρ. 400/3/73 από 19 Ιανουαρίου 1973. Η αποστρατεία του Σούλη γίνεται με Β.Δ. από 28-7-70 ΦΕΚ 270/29 Ιουλίου '70.

[6] Η ποινή 30 ημερών Φ επιβλήθηκε στον Σούλη με Α.Ν. Φ 0020086/37/70/21-3-70. Είναι δύσκολο να συσχετισθεί με την ακυρωθείσα επιχείρηση για σύλληψη των πρωτεργατών της χούντας σε άσκηση ΘΡΙΑΜΒΟΣ του προηγούμενου καλοκαιριού. Έχουν περάσει πολλοί μήνες από τότε.

αμφιβόλω την πίστην του προς την νόμιμον εξουσίαν». Ο Σούλης αποκαταστάθηκε στη μεταπολίτευση, η δε ποινή του, όπως περιγράφεται σε άλλο σημείο,[1] διαγράφτηκε.

Η ποινή φυλάκισης τριάντα ημερών (σοβαρή πειθαρχική ποινή για πλοίαρχο) και η αποστρατεία του συνδέονται ίσως με τα σχέδια, που έκαναν από νωρίς οι οργανωμένοι αξιωματικοί του Ναυτικού για διάφορες επιχειρήσεις κατά της χούντας, με αποκορύφωμα το Κίνημα του '73. Η κυριότερη απ' αυτές αφορούσε την απαγωγή του δικτάτορα και της αφρόκρεμας της «επαναστάσεως» κατά τη διάρκεια άσκησης του Στόλου, το 1969, με την επωνυμία «ΘΡΙΑΜΒΟΣ 3/69». Η άσκηση έλαβε χώρα από200800 μέχρι 202000 και περιλάμβανε ένα πυκνό πρόγραμμα διάφορων ασκήσεων. Η κίνηση δεν εκδηλώθηκε, επειδή ακυρώθηκε την τελευταία στιγμή ενώ συμμετείχαν σ' αυτήν εκτός του Παπαδόπουλου και Αγγελή και ο ναύαρχος διοικητής Νοτίου Ευρώπης του ΝΑΤΟ ο Rivero. [2] Τα αφηγείται ο Λαφογιάννης (ενώ είναι πολύ λιτός στις απαντήσεις του ερωτηματολογίου) που ως κυβερνήτης της Τ/Α ΑΣΤΡΑΠΗ μετέφερε τους ΄΄ηγέτες΄΄ μαζί με τον Rivero (αφού παρακολούθησαν την άσκηση από το Α/Τ ΛΟΓΧΗ με κυβερνήτη τον Ι.Βασιλειάδη) για τον Πειραιά με κάποια στάση για καφέ στην ΥΔΡΑ. Ο Δήμαρχος του νησιού δεν είχε φωταγωγήσει το πουλί της χούντας ως ώφειλε και έτρεχε να αποκαταστήσει την παράλειψη με τόσο υψηλούς επισκέπτες (πάντα κατά το Λαφογιάννη που τα ζούσε από κοντά).

Ζητήθηκε παλαιότερα από το ναύαρχο Θεοχάρη και αναφέρθηκε στην ίδια υπόθεση.[3]

Ο Μόραλης που φέρεται ενήμερος της κινήσεως αυτής, αποστρατεύεται τον Ιούνιο 1970 ίσως γι' αυτό το λόγο. Να θυμηθούμε, ειδικά για το Μόραλη, το ρόλο που έπαιξε στις 13 Δεκέμβρη 1967 πρωτοστατώντας (καίτοι βασιλόφρων) για την αντιμετώπιση του κινήματος του Κωνσταντίνου στο πλευρό της χούντας. Εξηγείται γιατί δεν προβλήθηκε παρά ακροθιγώς η ενημέρωση του Μόραλη για την ύπαρξη οργάνωσης στο ναυτικό, και μάλιστα στη διάρκεια που ασκούσε τα καθήκοντα αρχηγού Στόλου. Κανείς δεν ήθελε να μιλήσει για την ενημέρωση του Μόραλη περί της οργάνωσης. Τον μνημονεύει ο Θεοχάρης πολύ αργότερα και ο Παπαδόγκωνας πρόσφατα.[4]

Η αποστρατεία του Σούλη σταματά αυτή τη σχεδίαση. Ίσως και του Μόραλη την οποία έμμεσα συσχετίζει και στα χειρόγραφα κείμενά του ο Θεοχάρης τον Ιούνιο του 1973 για τα οποία ήδη αναφερθήκαμε. Για την ίδια υπόθεση ο αντιπλοίαρχος Α. Τριανταφυλλίδης καταθέτει στις 21-6-1973 πως στη σχεδίαση για κίνηση το 1969-1970 υπό τον πλοίαρχο Σούλη συμμετείχαν και οι Τρουπάκης, Παπαδόγγονας, Παππάς, Θεοχάρης, Καραμήτσος, Θεοφιλόπουλος, και Δεμέστιχας. Ο Σούλης (κατά τον Τριανταφυλλίδη) σε ταξίδι του στη Ρώμη πριν το Μάιο του 1970 είχε δει και ενημερώσει τον βασιλιά για τα συμβαίνοντα στο ναυτικό και τις σχεδιάσεις των αξιωματικών.

Η ΄΄Υπόθεση Σούλη ή ΣΤΑΣ΄΄ δεν καλύπτεται πλήρως λόγω έλλειψης αρχειακού υλικού.

Αναφέρονται[5] (πλην του Ι. Βασιλειάδη που δεν συμμετείχε στην οργάνωση του Κινήματος του 1973)πως σχεδίαζαν, υπό τον Σούλη, Διοικητή ΣΤΑΣ, την επιχείρηση αρκετοί που συνέχισαν μέχρι και την εξάρθρωση το Μάιο 1973, οπότε και ρωτήθηκαν γραπτά όπως είδαμε. Ήταν στο σχεδιασμό οι εν ενεργεία τότε Ι. Βασιλειάδης, Α. Θεοχάρης, Α. Τριανταφυλλίδης, Δ. Τρουπάκης, Α. Παπαδόγγονας, Ν. Παππάς, Γ. Καραμήτσος, Ι. Λαφογιάννης, Γρ. Δεμέστιχας και Ι. Θεοφιλόπουλος. Ανάμειξη φαίνεται ότι είχαν και οι απότακτοι Σπ. Ταπίνης και Σπ. Κονοφάος. Κάποιες όμως πληροφορίες (ίσως από το Γαρουφαλιά που επίσης είχε ενημερώσει ο παλιός του υπασπιστής Ν.Παππάς) θα πρέπει να είχαν και γι' αυτά τα σχέδια οι αρμόδιες

---

[1] Βλ.κεφ. Δ16α

[2] Γράφει στις απαντήσεις του ερωτηματολογίου ο Λαφογιάννης σε επιστολή του από 16-6-02 για την επιχείρηση. «*Για το σχεδιασθέν και στο παρά 5΄ πάλι ακυρωθέν (καλοκαίρι 69) εγχείρημα στην άσκηση ΘΡΙΑΜΒΟΣ του ΑΑΠ (Μόραλης) με επιβαίνοντες σε πλοίο τους Παπαδόπουλο-Αγγελή-CINCSOUTH- κ.λ.π. κεφαλών χούντας...να ζητήσεις στοιχεία και από ναύαρχο Αντ. Θεοχάρη (επιστολέα τότε ΔΤΣ).*» Λεπτομέρειες της άσκησης και συμμετέχοντα πλοία με τους κυβερνήτες τους καταγράφονται σε ΄΄ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΣΚΗΣΗΣ ΘΡΙΑΜΒΟΣ 20 ΑΥΓ 1969΄΄ της Διοίκησης Στόλου. Είναι γραμμένο και στα Αγγλικά αφού παρακολουθεί ο *CINCSOUTH* ναύαρχος Rivero.

[3] Οι παρατηρήσεις του ναύαρχου Θεοχάρη περιλαμβάνονται σε επιστολή του από 4 Νοεμβρίου 1989 και αφορούν την «υπόθεση ΣΤΑΣ» του 1969 και γενικότερα την οργάνωση για το σχεδιαζόμενο Κίνημα του 1973.. Γράφει ο ναύαρχος πως δεν είχε κορυφαία θέση ή τον κύριο λόγο (είναι τάξης 1955), ενώ υπήρχαν πολύ αρχαιότεροί του στην οργάνωση του κινήματος όπου εντάσσει και την ιστορία αυτή (βλ.πίνακα Δ4 παραπάνω). Οι σχεδιάσεις άρχισαν το 1968 με διάφορους στόχους, «… *Αρχικά συγκροτηθήκαμε σε τριάδες και απ' ότι έμαθα εκ των υστέρων, είχαμε επαφή με τους ΄΄Ελεύθερους Έλληνες΄΄ μέσω Τζανετάκη. Αργότερα είχαμε επαφές με Βασιλιά και Καραμανλή. Είχαμε και μία διοικούσα επιτροπή που συμμετείχε ένας από κάθε τάξη στο φάσμα αντιπλοιάρχου – υποπλοιάρχου… ο κύριος στόχος μας ήταν να πάρουμε σχεδόν το σύνολο του Στόλου και να καταλάβουμε Κρήτη – Μήλο και διάφορα άλλα νησιά, σχηματίζοντας εκεί Κυβέρνηση υπό Καραμανλή και φέρνοντας το Βασιλιά …Κάποτε μάθαμε ότι ο ΑΣ σχεδίαζε μία άσκηση – επίδειξη με την επωνυμία ΘΡΙΑΜΒΟΣ, την οποία θα παρακολουθούσε όλη η αφρόκρεμα της ΄΄επαναστάσεως΄΄… οπότε αποφασίσαμε να τους συλλάβουμε, να τους πάμε σε κανένα νησί και να εκβιάσουμε λύσεις (…) φαίνεται όμως ότι διέρρευσε (…) και έτσι την τελευταία στιγμή ήλθε μόνον ο Αγγελής.Ο Ναύαρχος Σούλης (τότε Πλοίαρχος – Διοικητής ΣΤΑΣ) ήταν ο αρχαιότερος…. Πολλά επίσης θα γνωρίζουν οι Βασιλειάδης, Παππάς για κάποιες επαφές με Γαρουφαλιά, Μόραλη προ της ασκήσεως …*» Υποννοεί την ενημέρωση Γαρουφαλιά από Ν.Παππά και Μόραλη από Γαρουφαλιά και την εκ τούτων αποστρατεία του Μόραλη από τη θέση του αρχηγού στόλου στη συνέχεια. Αλλά ο μεν Μόραλης αποστρατεύεται μετά παρέλευση πολλών μηνών από την υπόθεση αυτή, ο δε Λαφογιάννης απαντά στην σχετική ερώτηση (βλέπε προηγούμενη υποσημείωση) με διαφορετικά στοιχεία.

[4] Βλ.πίνακα Δ5 παρόντος.

[5] Στο βιβλίο του Νίκου Παπαδημητρίου *Το Κίνημα του Π. Ναυτικού, Μάιος 1973*,, Ελληνική Ευρωεκδοτική, Αθήνα 1985 και στο κεφάλαιο 8 του πρώτου μέρους («Μια απαγωγή που ματαιώνεται»)

υπηρεσίες. Είδαμε πιο πάνω το σημείο αυτό. Έτσι εξηγούνται η αποστρατεία του Σούλη, η ποινή του και οι σχετικές ερωτήσεις στους συλληφθέντες.
Ο Σούλης είναι τάξης 1944, της Μέσης Ανατολής και κατάγεται από τα Λιθακιά Ζακύνθου.
Υποπλοίαρχος (Μ) Ν.**Λίτινας**
Όπως ήδη αναφέρθηκε, η διαφώτιση του προσωπικού των ΕΔ γινόταν και με σειρά διαλέξεων. Υποχρεώνονταν να τις δίνουν αξιωματικοί και να τις παρακολουθεί υποχρεωτικά το προσωπικό των αντιστοίχων υπηρεσιών.
Η άρνηση του υποπλοιάρχου μηχανικού Ν. Λίτινα να αναπτύξει διάλεξη στο Ναύσταθμο Σαλαμίνας με τον τίτλο «*Κράτος και Λαός, Στρατός και Επανάστασις*» υπήρξε η αφορμή, να οδηγηθεί τελικά σε απόταξη. Είχε ήδη εκφράσει με αναφορά του από 9 Ιουνίου 1970, την πρόθεσή του να παραιτηθεί, μόλις συμπληρώσει την υποχρέωσή του (τότε ήταν επί οκτώ χρόνια αξιωματικός). Η πρόθεσή του ήταν ειλικρινής επειδή ήθελε να σταδιοδρομήσει εκτός ΕΔ, αφού προχωρήσει σε μεταπτυχιακές σπουδές στις ΗΠΑ(όπως και έγινε τελικά μετά την απόταξή του). Η απάντηση από το Διοικητή του ναύσταθμου, αρχιπλοίαρχο Α. Ιωάννου ήταν ότι «*... η υπηρεσία ουδεμίαν υποχρέωσιν έχει διά την παροχήν στοιχείων επί του χρόνου αποδοχής παραιτήσεως …*». Δεν γίνεται κατανοητό το ψυχρό ύφος της απάντησης παρά ως απαξίωση του στελέχους που είχε τη φιλοδοξία να μορφωθεί περισσότερο.
Στις 5 Αυγούστου ορίζεται μεταξύ άλλων συναδέλφων του για τη διάλεξη που προαναφέρθηκε. Περιλαμβάνεται σε έγγραφο με προγραμματισμό διαλέξεων του διοικητή του ναυστάθμου Σαλαμίνας για να μιλήσει στις 2 Σεπτεμβρίου. Ο ορισμός του σε τέτοια διάλεξη (αφού ήταν από τους λίγους γνωστούς νέους αξιωματικούς με Κεντρώα τοποθέτηση προδικτατορικά[1]) μόνον ως παγίδα ερμηνεύεται, επειδή τόλμησε να εκδηλώσει πρόθεση για παραίτηση. Η διάλεξη αναβάλλεται για τις 8 Σεπτεμβρίου, επειδή την παραμονή ο Λίτινας παίρνει 2ήμερη νοσηλεία για οξύ γαστρεντερικό σύνδρομο. Ήταν πρόσχημα για να αποφύγει τη διάλεξη. Στις 4 Σεπτεμβρίου υποβάλλει αναφορά προς το διευθυντή του, όπου ισχυριζόμενος πως δεν έχει περάσει σχολείο διαφωτίσεως και πως το θέμα για παρουσίαση όπως και το ακροατήριο είναι σοβαρού επιπέδου «*... αιτούμαι την αλλαγήν του θέματος ... με έτερον τεχνικόν τοιούτον …*». Ο Λίτινας κοροϊδεύει το σύστημα και δείχνει μάλιστα να το διασκεδάζει αφού τέτοιο αίτημα μόνον ως αναίδεια μπορεί να ερμηνευτεί. Ο διευθυντής του, πλοίαρχος Μ. Πασσάς, προωθεί το αίτημα στον διοικητή, που έχει ορίσει τους διαλέκτες την ίδια μέρα. Δεν περιορίζεται στην προώθηση και παίρνει θέση μη συμφωνώντας με το αίτημα, διότι όπως γράφει στο διαβιβαστικό του «*…ο ανωτέρω Αξιωματικός είχε όλον τον απαιτούμενον χρόνον να ενημερωθή ... και το ανατεθέν θέμα δύναται να καλυφθή υπό Αξιωματικού κού βαθμού υποπλοιάρχου ...*». Την άλλη μέρα (5 Σεπτεμβρίου) ο Ιωάννου απαντά ότι, συμφωνεί με τις απόψεις του Διευθυντού ΔΤ και διατάσσει να γίνει η διάλεξη σε δέκα ημέρες. Παράλληλα όμως ο Ιωάννου, στις 7 Σεπτεμβρίου τιμωρεί τον Λίτινα με δεκαπέντε ημέρες περιορισμό διότι «*…η συμπεριφορά σας είναι απαράδεκτος ... θέτει εν αμφιβόλω την ικανότητά σας να επεξεργασθείτε και παρουσιάσετε*[2] *θέμα γενικής φύσεως ως Έλλην διαπνεόμενος από υγιείς και πατριωτικάς αρχάς …*». Η νοοτροπία πως υγιείς αρχές και πατριωτικές είναι οι συνδεόμενες με πίστη στο απριλιανό καθεστώς, ήταν επωδός σε όλες σχεδόν τις ομιλίες, διαλέξεις, ημερήσιες διαταγές κ.λ.π. αλλά και στις επιβαλλόμενες ποινές σε περιπτώσεις, που διαπιστωνόταν έλλειψη τέτοιας πίστης. Το αυταρχικό καθεστώς έχει ανάγκη πιστών στελεχών. Και επειδή το στέλεχος των ΕΔ πρέπει να είναι εκ προοιμίου πατριώτης και θεσμικά προβλέπεται να διαπνέεται από ΄΄υγιείς αρχές΄΄, γι' αυτόν το λόγο ο πατριωτισμός και οι υγιείς (΄΄εθνικόφρονες΄΄) αρχές ταυτίζονται με την πίστη και αφοσίωση στο καθεστώς. Το οποίο σε επέκταση του σκεπτικού ταυτίζεται με την πατρίδα και το έθνος. Επομένως όποιος δεν είναι πιστός στην 21η Απριλίου, δεν είναι και πατριώτης, δεν κάνει και για αξιωματικός. Η έκφραση έλλειψης αυτής της πίστης είναι τιμωρητέα, επειδή θίγει την στρατιωτική τιμή. Αυτό είναι το σκεπτικό της απομάκρυνσης των ΕΔ των μη πιστών στην ΄΄επανάσταση΄΄ στελεχών, και μάλιστα με απόταξη.
Ο υποπλοίαρχος αντιδρά με αναφορά παραπόνων στις 11 Σεπτεμβρίου. Ζητά να προωθηθεί η αναφορά, να αρθεί η ποινή, να αλλάξει πάλι η ημερομηνία της διάλεξης και να επικυρωθεί το βοήθημα που του είχαν στείλει, αφού του δώσουν και τη βιβλιογραφία με βάση την οποία το συνέταξαν. Ήξερε ότι αυτά που ζητούσε, ήταν παράλογα για στρατιωτικό κάτω από οποιοδήποτε καθεστώς και πολύ περισσότερο στη δικτατορία.
Ο αντιπλοίαρχος Τραγέας είναι ο αντικαταστάτης του διοικητή Ν.Σ. που απουσιάζει, και δεν αλλάζει την ημερομηνία της διάλεξης. Τελικά γίνεται η περιβόητη διάλεξη από τον Λίτινα την 15ην Σεπτεμβρίου «*...δι' απλής αναγνώσεως, του αρχικώς εις αυτόν αποσταλλέντος βοηθήματος εις ύφος άτονον, δεικνύον παντελή έλλειψιν προετοιμασίας ...»,* όπως κατέθεσε αργότερα ο Τραγέας στην ΕΔΕ που ακολούθησε. Ο Λίτινας υποβάλλει παραίτηση σε πέντε ημέρες στις 21/9/70, διότι όπως τονίζει, μετά τις συνεχείς δυσμενείς κρίσεις από το 1967 «*... επλήγησαν τα ιδανικά μου προς το ναυτικόν ... υποβάλλω τον εαυτό μου εις τρομακτικήν ψυχολογική πίεσιν (...) αιτούμαι την (...) αποδοχήν της παρούσης ίνα (...) σταδιοδρομήσω εις έτερον επάγγελμα, δι' ου και θα εκπληρώσω καλύτερον τας προς την Πατρίδα υποχρεώσεις*». Στην αναφορά

[1] Βλέπε συνέντευξη ΣΚΟΥΡΙΩΤΗ 19-8-02 ο οποίος στο ερώτημα για γνωστούς κεντρώους αξιωματικούς προδικτατορικά απαντά: «... *Πριν; Βουραζέρης,... Κουτσομητόπουλος, Παπαγεωργίου Γήσης, Λίτινας…*»
[2] Ο Λίτινας είναι σήμερα καθηγητής και αντιπρύτανης στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

παραίτησής του σημειώνει πως, τρεις φορές εντός του 1967 κρίθηκε και επανακρίθηκε δυσμενώς, ενώ καμία από τις προσπάθειές του να επιλεγεί για αποστολή σε σχολεία στο εξωτερικό αλλά και στα υποβρύχια δεν ικανοποιήθηκε, παρά το γεγονός πως το 1969 στις εξετάσεις για το σχολείο Η-Η/Ν «*...ήμουν ο αρχαιότερος και ο πρώτος εις τας δοθείσας εξετάσεις...*». Η παραίτηση προωθείται και ενώ συνεχίζεται η αλληλογραφία μεταξύ Λίτινα, Πασσά και Ιωάννου, παρεμβάλλεται από τον Πασσά ακόμα μια ποινή περιορισμού δώδεκα ημερών για ασήμαντα θέματα. Ο ρόλος του πλοιάρχου μπορούσε να είναι ουδέτερος. Ο τρόπος που χειρίσθηκε την υπόθεση, πυροδότησε τις εξελίξεις και υποχρέωσε το Λίτινα να αντιδράσει, όπως αντέδρασε, αφού αισθάνθηκε να πιέζεται για προσβλητικές υποχωρήσεις και δηλώσεις. Δεν ήταν πιστός στην ΄΄επανάσταση΄΄ ούτε αισθανόταν υποχρεωμένος να εκφράζεται θετικά γι' αυτήν. Ο Πασσάς, ο Τραγέας, ο Ιωάννου δεν ήταν μόνον πιστοί στη χούντα, αλλά ήθελαν και τους υπόλοιπους να είναι όπως οι ίδιοι. Τους χουντικούς τους ενοχλούσε η ύπαρξη συναδέλφων τους με ελεύθερο φρόνημα. Ακόμα και στην περίπτωση που δεν το εκδήλωναν χωρίς πρόκληση. Γι' αυτό και τους προκαλούσαν ή για ταπείνωση και δήλωση υποταγής ή για αντίδραση και δίωξη. Ήταν αντισυναδελφικό, δε βοηθούσε σε τίποτα, δυσχέραινε τις προσπάθειες εκείνων από τους πιστούς στην ΄΄επανάσταση΄΄ που προσπαθούσαν να υλοποιήσουν κάποιες θετικές επαγγελίες. Δεν ήταν όλα τα στελέχη τα πιστά στην ΄΄επανάσταση΄΄ χαμηλής στάθμης, αντισυναδελφικοί και ΄΄καρφιά΄΄. Ούτε όλοι τους εκμεταλλεύονταν την κατάσταση.

Τέλος διατάσσεται ΕΔΕ για να διαπιστωθούν οι συνθήκες και τα αίτια που έφεραν το Λίτινα να αρνείται επίμονα να «*…λάβη θέσιν έναντι της Επαναστάσεως ...*». Την ΕΔΕ διενεργεί ο πλοίαρχος (Μ) Ν. Πολλάλης, (Δ/ντής Καυσίμων Ναυστάθμου Σαλαμίνας) ΔΚ/ΝΣ, και υποβάλλει το πόρισμα στον Ιωάννου, στις 3 Οκτωβρίου. Πάρθηκαν καταθέσεις των Ιωάννου, Πασσά, Τραγέα, Ε. Σακελλαρίου (πλωτάρχη τμηματάρχη ΔΔ/ΝΣ) και του υποπλοίαρχου Α. Δημητρακόπουλου ΕΕ/ΝΑ(Ειδικός Επιτελής ΝΣ), εκτός του Λίτινα.

Ο Πολλάλης εξιστορεί τα της διάλεξης, των ποινών, των αναφορών. Είναι αποκαλυπτική των χαρακτήρων και προθέσεων η εξής σκηνή: Ο διευθυντής της τεχνικής διεύθυνσης ναυστάθμου Σαλαμίνας πλοίαρχος Πασσάς καλεί παρουσία μαρτύρων (αντιπλοίαρχο Τραγέα και υποπλοίαρχο Δημητρακόπουλο) το Λίτινα. Του εξηγεί επί δίωρο τις υποχρεώσεις του αξιωματικού για διαφώτιση του προσωπικού, για τον πατριωτισμό και ο Λίτινας του απαντά πως δεν τον προβληματίζουν θέματα όπως της διάλεξης. Τελικά καλεί τον υποπλοίαρχο να δηλώσει εάν πιστεύει στην "επανάσταση" ο Λίτινας επαναμβάνει ότι δεν υποχρεούται να απαντήσει και ο πλοίαρχος *«… έθεσεν πάλιν το αυτό ερώτημα… και ως διοικητής του τον διέταξε να απαντήσει ευθέως και ανδροπρεπώς, εάν πιστεύει εις την Επα-νάστασιν, και ο Υποπλοίαρχος… επανέλαβεν εκ νέου, ότι δεν υποχρεούται να απαντήση …»*.

Το στημένο σκηνικό, με το Διοικητή να ρωτάει παρουσία μαρτύρων για την «πίστη στην επανάσταση», είναι ακριβώς το ίδιο με την περίπτωση Ι. Ζάκκα. Θα πρέπει να μεταφερθεί κανείς στο κλίμα της εποχής, για να συλλάβει την εκβιαστική τακτική του διοικητικού μηχανισμού, καθώς και την πίεση που δέχεται ο Ζάκκας και ο Λίτινας, όταν ξέρουν ότι η απάντηση στο ερώτημα αυτό, ίσως τους οδηγήσει στη φυλακή. Ο Πασσάς, ο Ιωάννου, όπως και ο Σκιαδόπουλος, ούτε καν πρωτοκλασάτα στελέχη της χούντας ήταν στο Ναυτικό και προσπαθούσαν με τέτοιες συμπεριφορές να εξάρουν την πίστη τους στην «επανάσταση». Ο Ιωάννου πρέπει συνεχώς να αποδεικνύει, από τις αρχές του 1968, την αδίστακτη και ανεπιφύλακτη αυτή πίστη. Και τούτο γιατί, ενώ τον Οκτώβ-ριο του 1967 η δικτατορία τον αποστράτευσε, τον Ιανουάριο του 1968 τον αποκατέστησε και τον επανέφερε στην ενέργεια. Ο Σκιαδόπουλος ανέπτυξε απ' αρχής δραστηριότητες ως όργανο της χούντας με περισσή προθυμία (ΑΚΑ/ΓΕΝ στο κίνημα του βασιλιά, Δ.Ν.Ε. και αρχηγός στόλου αργότερα) και με εμπλοκή σε διάφορες διώξεις αξιωματικών είτε ως διοικητής τους (Ζάκκα, Κούμη ….) είτε ως μέλος ανακριτικών συμβουλίων.

Ο Πολλάλης συνεχίζει να αναπτύσσει το «ΣΚΕΠΤΙΚΟΝ» της ΕΔΕ, εκφράζοντας την αγανάκτησή του, διότι *«… δεν είναι κατανοητόν, εις υποπλοίαρχος...της ΣΝΔ να ζητά αλλαγήν θέματος… η δικαιολογία είναι παιδαριώδης, αβάσιμος, αναληθής και ανίκανος, όπως πείση τον οιονδήποτε εχέφρονα άνθρωπον …»*. Δεν παραλείπει το εθνικοπατριωτικό σκέλος σύμφωνα με το οποίο «*… είναι παγκοίνως γνωστόν ότι ο Αξιωματικός ... διδάσκεται ... τας στοιχειώδεις εννοίας περί Κράτους, Έθνους, Πίστεως, αφοσιώσεως εις το καθήκον, Εθνικής συνειδήσεως, στρατιωτικής πειθαρχίας και υπακοής …*». Τέλος κλείνει ο συλλογισμός του Πολλάλη με την «επαναστατική» κορώνα ότι «*… ουδεμία ειδική γνώσις απητείτο διά την ανάπτυξιν παρομοίου θέματος, της όλης περιπτώσεως καλυπτομένης υπό της γνωστής κοινής πείρας και των αποτελεσμάτων του έργου της Εθνικής Επαναστατικής Κυβερνήσεως της 21ης Απριλίου 1967 ... δοθέντος ότι δεν επρόκειτο περί ... επιστημονικού συγγράμματος, αλλά περί απλής εκθέσεως ιστορικών γεγονότων βασικής σημασίας και των αναλόγων υψίστων αποτελεσμάτων του έργου της Εθνικής Επαναστατικής Κυβερνήσεως …»*.

Ο συντάκτης του πορίσματος μπορεί να τα πίστευε αυτά. Αλλιώς κορόιδευε, κάτι που αποκλείεται. Τελειώνοντας δεν προτείνει, όπως θα όφειλε, τίποτε συγκεκριμένο, αλλά εισηγείται «*… όπως ληφθώσι τα κατά την κρίσιν της Διοικήσεως δέοντα μέτρα κατά του ... Λίτινα διά τους ως άνω εκτεθέντας λόγους*». Το κείμενο του πορίσματος της ΕΔΕ του Πολλάλη δεν είναι σοβαρό και αντίστοιχο του θέματος. Ο Πολλάλης δεν κάνει την ΕΔΕ, για να καθορίσει ευθύνες και να προτείνει πειθαρχική ή ποινική δίωξη. Διατυμπανίζει ιδέες και αποτροπιασμό για τις πράξεις του Λίτινα και προσπαθεί να αποδείξει πόσο είναι ο ίδιος πιστός στην ΄΄επανάσταση΄΄. Είναι ένα κείμενο χαμηλού επιπέδου, αποφεύγει να προτείνει μέτρα ως οφείλει και αντ'

αυτών περιορίζεται στην άσχετη έκφραση «*..εισηγούμαι όπως ληφθώσιν τα κατά την κρίσιν της διοικήσεως δέοντα μέτρα...*».

Το πόρισμα υποβάλλει ο ΔΝΣ (Ιωάννου) στο ΔΔΜΝ με έγγραφο, όπου καταλήγει αυτός τουλάχιστον σε συγκεκριμένη πρόταση. «*...προς το πόρισμα ΔΝΣ συμφωνεί και υποβάλλει πρότασιν παραπομπής του… εις Ανακριτικόν Συμβούλιον προς απόταξιν, δι' ασυμβίβαστον διαγωγήν μετ' επιμονής και κατ' επανάληψιν επιδειχθείσαν, συνιστωμένην εις προσπάθειαν αποφυγής εκτελέσεως διαλέξεως διαφωτιστικού περιεχομένου, ήτις προσπάθεια, πλαισιώνει έλλειψιν αδιστάκτου και ανεπιφυλάκτου πίστεως προς την Επανάστασιν της 21ης Απριλίου 1967...*».

Ο ΔΔΜΝ ζητά καταρχήν από το Αρχηγείο Ναυτικού, να μεταθέσει τον Λίτινα από το Ν.Σ., καθόσον «*υπέπεσε σε σοβαρά παραπτώματα*» και η μετάθεση ας γίνει έστω *«…και άνευ αντικαταστάτου*». Βιάζεται ο προϊστάμενος των ναυστάθμων υποναύαρχος Δελαγραμμάτικας και υποβάλλει[1] την ΕΔΕ και όλη την αλληλογραφία, που έχει σχηματισθεί (αναφορές, ποινές, απαντήσεις …) στο Α.Ν., εκθέτοντας τα γεγονότα και παρουσιάζοντας και αυτός τις δικές του εκτιμήσεις και συμπεράσματα.

Έτσι, και κατ' αυτόν ο Λίτινας «… *διέπραξεν εσκεμμένως βαρέα παραπτώματα λόγω της ... μετά τόσης δυστροπίας και απλής ατόνου αναγνώσεως ... της διαλέξεως, ης την απαλλαγήν παντί σθένει επεχείρησεν ... ίνα μη ... φέρη εαυτόν εις διάστασιν με τα όμματα τρίτων, ως συντασσόμενον μετά της Επαναστάσεως ... προς την οποίαν εξακολουθητικώς επεδείξατο έλλειψιν πίστεως ...*». Ο Δελαγραμμάτικας στο έγγραφο προς το ΑΝ περιλαμβάνει δύο στοιχεία πολύ ενδιαφέροντα. Παραδέχεται άθελά του πως υπάρχουν και άλλοι (οι ΄΄τρίτοι΄΄) που θεωρούν τέτοια θέματα διαλέξεων πως εκθέτουν τους διαλέκτες ΄΄αντεπαναστάτας΄΄, αφού σημειώνει για το Λίτινα πως «*...η διάστασις με τας αντεπαναστατικάς αντιλήψεις και πεποιθήσεις του εκθέτει εαυτόν εις τα όμματα τρίτων...*». Το δεύτερο σημείο είναι πως αποκαλύπτει ότι ο υποπλοίαρχος και στο παρελθόν είχε δώσει δείγματα «*...απειθαρχίας και ελλείψεως πίστεως προς την επανάστασιν ...(ράτε κατάθεσιν αντιπλοιάρχου κ.*[2] *Τραγέα Χρήστου)...*» Η κατάθεση του ΄΄*κ. Τραγέα Χρήστου*΄΄ με την συμπερίληψη της συγκεκριμένης πληροφορίας σημαίνει πως, παρακολουθούσαν το Λίτινα από παλιά στα πλαίσια των ΄΄χαρακτηρισμένων΄΄ στελεχών ανεξάρτητα από τη δικτατορία. Πράγμα που επιβεβαιώνεται αμέσως μετά σε εσωτερικό έγγραφο του αρχηγείου ναυτικού (το ΕΕΣ), που κυκλοφορεί γι' αυτήν ακριβώς την υπόθεση.

Το Ενημερωτικό Εισηγητικό Σημείωμα, καταλήγει στον αρχηγό, όπου για μια ακόμα φορά περιγράφεται η υπόθεση Λίτινα και προτείνεται η παραπομπή του σε Ανακριτικό για απόταξη. Το μόνο νέο στοιχείο που προκύπτει είναι η αναφορά του ΕΕΣ στην κατάθεση Τραγέα, σύμφωνα με την οποία *«… ο Αντιπλοίαρχος Τραγέας αποφαίνεται ότι, βάσει στοιχείων άτινα γνωρίζει εκ της προϋπηρεσίας του ως Αξ/κού Ασφαλείας Α.Ν.,*

---

[1] Τα έγγραφα της υποθέσεως Λίτινα έχουν ως εξής:

Ο Λίτινας είχε ζητήσει με αναφορά του προς ΔΤ/ΝΣ από 9-6-70 να «*μου καθορισθή από τούδε και μου γνωστοποιηθή ο προβλεπόμενος χρόνος απομακρύνσεώς μου εκ του Ναυτικού*» με αιτιολογία σπουδές στις ΗΠΑ όπου πράγματι πήγε μετά την απόταξή του και όταν του επιτράπηκε η αποδημία.

Η απάντηση του αρχιπλοιάρχου Α. Ιωάννου (διοικητή ΝΣ) στην αναφορά για την πρόθεση του να παραιτηθεί ήταν η ΝΣ Φ 0100513/12/70/7 Ιουλίου '70.

Ο προγραμματισμός των διαλέξεων ακολούθησε την αναφορά πρόθεσης για παραίτηση και υπήρχε σε έγγραφο ΤΕ/ΝΣ 152020/39/70/5-8-70. Επομένως δεν συνδυάζεται η εντολή για διάλεξη με την παραίτηση. Το αντίθετο ίσως να συνέβη ώστε να μην είναι ομαλή η απομάκρυνσή του από το ναυτικό. Ο προγραμματισμός διαλέξεων αφορούσε τους μήνες Σεπτέμβριο και Οκτώβριο και περιελάμβανε τέσσερα θέματα επαγγελματικού ενδιαφέροντος και δέκα διαφώτισης. Αυτοί που ορίζονταν να κάνουν διαλέξεις διαφώτισης έπαιρναν «*....κεχωρισμένως σχετικόν βοήθημα...*».

Η «*διήμερος οίκοι νοσηλεία*» την παραμονή της διάλεξης «*ως πάσχοντος εξ οξέος γαστρεντερικού συνδρόμου*» χορηγήθηκε στον Λίτινα με σήμα ΝΝΑ 011314/9/70.

Η αναφορά Λίτινα προς ΔΤ/ΝΣ όπου ζητά αλλαγή στο θέμα της διάλεξης με άλλο, τεχνικού περιεχομένου φέρει ημερομηνία 4-9-70. Η διαβίβαση αυτής της αναφοράς γίνεται με έγγραφο ΦΕΣ ΔΤ/ΝΣ 0401508/4/70 από 4-9-70, δηλαδή αυθημερόν. Ο Ιωάννου δεν εγκρίνει το αίτημα για αλλαγή θέματος διάλεξης, με ΦΕΣ ΔΝΣ 0152020/42/70/5-9-70. Η ποινή του περιορισμού 15 ημερών επιβάλλεται με έγγραφο ΝΣ Φ 0100527/16/70 από 7 Σεπτεμβρίου 1970.

Η ποινή 12 ημερών του Πασσά στον Λίτινα επιβλήθηκε με ΔΤ/ΝΣ Φ 0401704/11/70 από 24 Σεπτεμβρίου '70.

Την ΕΔΕ διατάσσει ο Ιωάννου με ΔΝΣ 0201309/7/70/19-9-70 Η ΕΔΕ Πολλάλη υποβάλλεται προς ΔΝΣ (Ιωάννου) με έγγραφο από 3-10-1970, και προωθείται στο ΔΔΜΝ με έγγραφο ΔΝΣ 0201548/Χ/70 από 8-10-70. Ο υποναύαρχος Ν. Δελαγραμμάτικος (ΔΔΜΝ) προωθεί την ΕΔΕ στο Α.Ν. με το έγγραφο ΔΔΜΝ Φ 025390/70/21 Οκτωβρίου 1970 ενώ ήδη έχει ζητήσει την μετάθεσή του με σήμα ΔΔΜΝ 161505/10/70 (ΔΜ 1722).

Το ΕΕΣ του ΔΒΚ από 2-11-70 προς Αρχηγό Ναυτικού περιγράφει την περίπτωση Λίτινα με ξερό υπηρεσιακό ύφος χωρίς εξάρσεις και υπερβολές. Δεν παίρνει θέση για ευθύνες ή όχι, ούτε ερμηνεύει τις προθέσεις του. Προτείνει την παραπομπή σε ανακριτικό για εξέταση της περίπτωσης με το ερώτημα εάν πρέπει να αποταχθεί κ.λ.π. Η παραπομπή γίνεται με απόφαση του Α.Ν. Φ 020186/70/26-11-70, η δε σύνθεση του Συμβουλίου ήταν:

Πλοίαρχος	Γ. Στεφανάδης	ως Πρόεδρος
Αντιπλοίαρχος	Γ. Γρανίτσας	Μέλος
Αντιπλοίαρχος	Θ. Νάκος	Μέλος
Αντιπλοίαρχος (Μ)	Δ. Ανδριτσόπουλος	Μέλος
Πλωτάρχης	Α. Θεοχάρης	Μέλος

Ως μάρτυρες κατέθεσαν οι Α. Ιωάννου, Μ. Πασσάς, Χ. Τραγέας και Α. Δημητρακόπουλος. Το Ανακριτικό συνήλθε στις 22-12-70, η δε πρότασή του κοινοποιήθηκε στον ενδιαφερόμενο με Α.Ν. Φ 020186/3/70/28-12-70.

Η απόταξη του Λίτινα υλοποιείται με Β.Δ./11-2-71 ΦΕΚ 63/13-2-71.

[2] Το πρόσημο ΄΄κ.΄΄ (κύριος), ενώ έχει προηγηθεί ο βαθμός στον Τραγέα δεν μπορεί να εξηγηθεί, δεν συνηθίζεται και μόνον ως πρόσθετη προβολή του Τραγέα, γνωστού στελέχους πιστού στην ΄΄επανάσταση΄΄ μπορεί να ερμηνευτεί. Ο ρόλος του Τραγέα στην υπόθεση αυτή είναι σύμφωνος με την όλη του πορεία στην εφταετία.

η όλη στάσις του Υποπλοιάρχου Λίτινα υπηγορεύετο …». Τα γνώριζε ο Τραγέας αυτά από παρακολούθηση και αναφορές πρακτόρων (χαφιέδων) του μηχανισμού ασφαλείας. Υπάρχει στο ίδιο ΕΕΣ διαγραμμένη (όχι όμως τελείως και διακρίνεται τι γράφει) παράγραφος όπου, ο τότε Διευθυντής Κλάδου Β΄ αναφερόμενος στον Λίτινα γράφει: *«… γνωστός τυγχάνει ο σύνδεσμός του προς την προ της 21ης Απριλίου πολιτικήν κατάστασιν* …». Ο υποπλοίαρχος παραπέμπεται στο Ανακριτικό, που παμψηφεί στις 22 Δεκεμβρίου 1970 αποφαίνεται υπέρ της απόταξής του, η οποία υλοποιείται με όλες τις συνέπειες. Το 1975 αποκαθίσταται σε πλωτάρχη, το 1985 σε πλοίαρχο και πρόσφατα σε υποναύαρχο. Στην ενεργή υπηρεσία δεν επανήλθε, το βαθμό δε του υποναυάρχου που σε τρίτη αποκαταστατική φάση πήρε, δεν τον είχε ο ίδιος επιδιώξει (όπως εκείνοι που προκάλεσαν την έκδοση του σχετικού Νόμου) αλλά και δεν τον αποποιήθηκε αφού χωρίς να περιμένει του δόθηκε η ευκαιρία να προαχθεί για τρίτη φορά. Ανήκει στην κατηγορία των στελεχών του ναυτικού με προωθημένη παιδεία από το οικογενειακό του περιβάλλον, όπως και με ιδεολογικοπολιτική τοποθέτηση στον κεντρώο-κεντροαριστερό χώρο της προδικτατορικής περιόδου. Προκύπτει όχι μόνον από την κατάθεση του Τραγέα, (ο μηχανισμός του οποίου τον παρακολουθούσε επί δικτατορίας σε συνέχεια των στοιχείων του φακέλου του για την προ του 1967 περίοδο) αλλά και από τη συνέντευξή του. Και τέτοιες περιπτώσεις δεν έχουν μέλλον στις ΕΔ εξ ου και ο ίδιος δηλώνει πως «*...η εις το ναυτικόν παραμονή μου τυγχάνει καταδικασμένη εις αποτυχίαν...».* Δεν ήταν μόνον η δικτατορία που έσπρωχνε το Λίτινα σε απομάκρυνση από το ναυτικό. Ήταν η όλη λογική που επικρατούσε στις ΕΔ με τους αποκλεισμούς, τις διακρίσεις, τις δυσμενείς κρίσεις, τις φτωχές προοπτικές για τα στελέχη που ξεχώριζαν με τις ανησυχίες τους, τους προβλημα-τισμούς, την πολιτική και ιδεολογική τοποθέτηση. Η δικτατορία επέτεινε τα πράγματα έθεσε τα στελέχη αυτά στην απέναντι όχθη και με την πρώτη ευκαιρία τα εξοβέλιζε.

Ανθυποπλοίαρχος (Μ) Α**. Κακαράς**

Η περίπτωση του έγινε γνωστή από τις εφημερίδες[1] τον Σεπτέμβριο 1972, που περιέγραφαν τη δίκη και καταδίκη του από το Ναυτοδικείο σε δυόμισι χρόνια φυλάκιση, για περιύβριση αρχής και προσβολή του Στρατού.

Εκείνο που παρουσίασε δημοσιογραφικό ενδιαφέρον και προκάλεσε, ήταν ένα επεισόδιο με τάβλι που αναφέρθηκε από τους μάρτυρες,[2] σύμφωνα με τους οποίους ο κατηγορούμενος, στις 18/3/72, σε συζήτηση για την «επανάσταση» στο καρέ αξιωματικών του Α/Τ *ΒΕΛΟΣ*, έσπασε το τάβλι και το «φόρεσε κολάρο» στο πουλί της δικτατορίας, (τον αναγεννόμενο φοίνικα με το φαντάρο). Η ουσία της υπόθεσης, ήταν η αιτιολογία παραίτησής του, όπως διατυπώθηκε σε τρεις διαδοχικές αναφορές[3] προς τον κυβερνήτη του Α/Τ *ΒΕΛΟΣ*, όπου υπηρετούσε.

Είχαν προηγηθεί επεισόδια τέτοια, που καταλάβαινε ότι θα τον οδηγούσαν από μόνα τους σε καταδίκη. Συχνές συζητήσεις με συναδέλφους του κατά της δικτατορίας, προκλήσεις κατά αξιωματικών πιστών στο καθεστώς, ποδοπάτημα φωτογραφίας του δικτάτορα σε εστιατόριο της Νάξου, προτροπές σε νεαρούς αξιωματικούς συγγενείς πρωτεργατών της χούντας να αντιδράσουν, χαστούκισμα σημαιοφόρου «*επειδή ήταν συμμαθητής τους*» [4] κ.α. Αφορμή για την παραίτηση ήταν ένα επεισόδιο στην Πλάκα, την 4η Οκτωβρίου 1971, που οδήγησε στον ξυλοδαρμό ενός οργάνου της ασφάλειας.[5] Ασκώντας τα καθήκοντα του χαφιέ (όπως αποδείχθηκε στο αστυνομικό τμήμα Πλάκας το ίδιο βράδυ) το όργανο αυτό βρέθηκε στην ίδια ταβέρνα, όπου ο ανθυποπλοίαρχος με την παρέα του διασκέδαζαν τραγουδώντας μεταξύ των άλλων και Θεοδωράκη. Ο τοποτηρητής τον κάλεσε έξω από το κέντρο και ρωτώντας τον «*γιατί τραγουδάς Θεοδωράκη*» δέχθηκε την επίθεσή του. Ακολούθησε η σύλληψη του ανθυποπλοιάρχου και η μεταφορά του από την ασφάλεια στη ΝΑ (Ναυτική Αστυνομία) του Βοτανικού και τέλος η προανάκριση. Η προανάκριση κατέληξε στις 26/2/72 σε πειθαρχική ποινή περιορισμού τριάντα ημερών «*διότι …συνεπλάκη μετά πολιτών, δεν συνεμορφώθη προς*

---

[1] Ημερήσιος Τύπος της 8ης Σεπτεμβρίου 1972.

[2] Κύριοι μάρτυρες κατηγορίας ήταν οι Ντερτιλής, Βόσσος και Γιαννουκάκος. Ο Ντερτιλής, απών στο Ναυτοδικείο, καταδικάσθηκε σε ένα μήνα φυλάκιση επί λιπομαρτυρία. Ο Γιαννουκάτος ήταν απών δικαιολογημένα (από τα μέσα του 2004 έχει ανακληθεί ως έφεδρος και ασκεί τα καθήκοντα του διευθυντού της ΥΙΝ). Επίσης μάρτυρες κατηγορίας, που μετατράπηκαν ουσιαστικά σε υπεράσπισης, ήταν ο Θηνιάτης, πρώτος μηχανικός του Α/Τ *ΒΕΛΟΣ*, και ο Βέννης, ύπαρχος του πλοίου. Ο Βέννης την περίοδο εκείνη ήταν στην οργάνωση για κίνημα στο ναυτικό, που αποκαλύφθηκε λίγους μήνες μετά τον Μάιο του 1973. Αλλά και τον Θηνιάτη τον μύησε ο Παππάς μάλλον, αργότερα.

[3] Αναφορές ΑΚ από 23-3-72 (αρ. πρωτ. 240/4-4-72), από 4-4-72 (αρ. πρωτ. 239/4-4-72) και από 24-4-72 (αρ. πρωτ. 248/24-4-72). Στην πρώτη του αναφορά εκθέτει πως παραιτείται : «*…η θέσις μου απέναντι της μορφής και του τρόπου επιβολής του καθεστώτος διακυβερνήσεως της Ελλάδος από Απριλίου 1967 (...)Η ιδιότης μου ως Αξιωματικού είναι ασυμβίβαστος με την παρούσαν κατάστασιν (...)θεωρών το εγκαθιδρυθέν καθεστώς απολυταρχικόν, δεν δύναμαι προσφέρω διά της ιδιότητός μου ως Αξιωματικού (...) υποστήριξιν και ισχύν εις τούτο (...), κατέχομαι υπό αισχύνης διότι διά της ιδιότητός μου ταύτης και της ανοχής, καθίσταμαι εν τινι μέτρω υπεύθυνος συνεχίσεως απαραδέκτου δια την χώραν μου καταστάσεως και στερήσεως στοιχειωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων (...). υποβάλλω την παρούσαν, παύων συνάμα θεωρών εαυτόν εν τη ουσία μέλος τούτων…».*

[4] Του Ν. Ζησιμόπουλου που δεν ήταν όμως συμμαθητής τους αλλά τάξης εισαγωγής στη ΣΝΔ το 1966.

[5] Στο βιβλίο συμβάντων του τμήματος αναφέρεται το όνομα Κάιδος Κων/νος του Γεωργίου. Ο μηχανισμός της Ασφάλειας έστελνε τα όργανά της να παρακολουθούν τους χώρους, όπου σύχναζε ο κόσμος (κέντρα διασκέδασης, γήπεδα, κινηματογράφοι κλπ.) και να αναφέρουν ανάλογα. Ο ανθυποπλοίαρχος, στην Ασφάλεια της Πλάκας, όπου οδηγήθηκε μετά τη σύλληψη του, υπήρξε μάρτυρας μιας τέτοιας κατανομής, που έκανε ο προϊστάμενος αξιωματικός του παραρτήματος. Στην ταβέρνα βρίσκονταν με την μετέπειτα σύζυγό του βασιλική Παπαγιάννη, τον συμμαθητή του Λουκά Σκουφά, τον Ιωσήφ Μανουσογιαννάκη, σημαιοφόρο τότε και αργότερα υπαρχηγό ΓΕΝ και τη Σταυρούλα Μητσού, σύζυγο αργότερα του Μανουσογιαννάκη.

συστάσεις αστυνομικού οργάνου και έδωσεν αφορμήν να κατηγορηθεί διά πράξεις αναρμόστους δι' Αξιωματικόν» (ότι δηλαδή τραγουδούσε τα απαγορευμένα τότε τραγούδια του Θεοδωράκη). Ο ίδιος, λίγες μέρες μετά το επεισόδιο, υπέβαλε αναφορά[1] όπου, περιγράφοντας το επεισόδιο, μεταξύ των άλλων καταγγέλλει ότι, παρότι τα αστυνομικά όργανα συμπεριφέρθηκαν άψογα, δεν τον χαιρέτησαν σε στάση προσοχής και τον εξαπάτησαν, επειδή αντί να τον οδηγήσουν σπίτι του τον πήγαν στο τμήμα.[2]

Την ποινή παρέλαβε στο Α/Τ *ΒΕΛΟΣ*, όπου είχε ήδη μετατεθεί από το Α/Τ *ΣΦΕΝΔΟΝΗ* και ήταν το έναυσμα για την υποβολή της παραίτησης..

Οι προσπάθειές του κυβερνήτη του Βόσσου να τον μεταπείσει, είχαν ως αποτέλεσμα την υποβολή δύο ακόμα αναφορών, που προωθούνται με συνοδευτικό έγγραφο[3] και πρόταση δίωξης που ξεκινά από τον Αραπάκη, Αρχηγό τότε του Στόλου, που επιβάλλει στον Κακαρά ποινή φυλάκισης σαράντα ημερών.

Ο ύπαρχος του *ΒΕΛΟΣ* πλωτάρχης Α.Βέννης διατάσσεται να οδηγήσει τον τιμωρημένο στο παροπλισμένο καταδρομικό *ΕΛΛΗ*, που χρησιμοποιείσαν τότε ως χώρος πειθαρχικής φυλάκισης αξιωματικών. Ο Βέννης λέει στον ανθυποπλοίαρχο να μαζέψει τα πράγματά του, να μην έρθει με κανέναν σε επαφή, γιατί τέτοια εντολή είχε, και του παραπονείται, που δεν του είχε πει τίποτε για τις αναφορές.[4] Του αποκαλύπτει επίσης ότι από την ημέρα της παραίτησης μέχρι τότε τον παρακολουθούσαν,[5] καθώς κι εκείνους με τους οποίους σχετιζόταν.

Στο *ΕΛΛΗ* δεν υπήρχαν άλλοι κρατούμενοι και μία από τις καμπίνες του είχε διαρρυθμιστεί κατάλληλα. Οι συνθήκες που επικρατούσαν τις ημέρες της εκεί παραμονής του ήταν τέτοιες που τον αναγκάζουν να υποβάλει νέα αναφορά.[6] Σαράντα μερόνυχτα κρατήθηκε εκεί ο ανθυποπλοίαρχος. Κανείς δεν άπλωσε χέρι να τον κτυπήσει όμως, ούτε τότε ούτε αργότερα. Εκείνος με τον οποίο μίλησε ήταν ο δικαστικός,[7] που ενήργησε την προανάκριση, ως πρώτη πράξη της ποινικής δίωξης.

Η προανάκριση, εκτός από το περιεχόμενο των αναφορών με το οποίο κύρια ασχολήθηκε, έβγαλε στην επιφάνεια και το επεισόδιο της 18/3/72 στο Α/Τ *ΒΕΛΟΣ* με το τάβλι και τη συζήτηση που διεξήχθη με τους σημαιοφόρους Ντερτιλή και Γιαννουκάκο. Το πόρισμα κατέληγε στην πρόταση για παραπομπή του στο Ναυτοδικείο, εξ ου και ο Α/ΓΕΝ (Μαργαρίτης) διατάσσει το βασιλικό επίτροπο του Διαρκούς Ναυτοδικείου[8] να διενεργήσει τακτική ανάκριση. Η τακτική ανάκριση γίνεται από το δικαστικό σύμβ. Γ΄ Β. Παπαγεωργίου

---

[1] Αναφορά ΑΚ προς κυβερνήτη Α/Τ *ΣΦΕΝΔΟΝΗ* από 17-10-71.

[2] Ενδεικτικό των σχέσεων Αστυνομίας και Ενόπλων Δυνάμεων ήταν το γεγονός ότι διατάχθηκε ΕΔΕ κατά του άτυχου αστυφύλακα που δεν στάθηκε προσοχή και δεν χαιρέτησε τον ανθυποπλοίαρχο. Στην κατάθεσή του ο τελευταίος υποστήριξε τη θέση του αστυφύλακα και δεν τιμωρήθηκε. Απόδειξη της δύναμης που είχαν τα στελέχη των ΕΔ έναντι των ΣΑ στην επταετία. Ο διενεργών την ΕΔΕ κατά του αστυφύλακα αστυνόμος, εξέφραζε παράπονο πως τους ζητούσαν να συλλαμβάνουν όσους τραγουδούσαν Θεοδωράκη, ενώ δεν γνώριζαν όλα τα τραγούδια του.

[3] Με έγγραφο Α/Τ *ΒΕΛΟΣ* Φ 464.7/7/72/14-5-72 προωθούνται οι αναφορές στον ΣΤΟΛΟ με τη σχολίαση /πρόταση ότι «(…) *παραβίαζεν προσέτι και ποινικάς διατάξεις περιυβρίσεως αρχής και προσβολής του Στρατού, υποβάλλεται δε πρότασις ποινικής διώξεως του παραβάτου και αυστηρός πειθαρχικός κολασμός ανώτερος της δικαιοδοσίας μου*». Ακολουθεί ποινή 40 ημερών φυλάκισης με το έγγραφο ΣΤΟΛΟΣ Φ 409.50/116/72 από 18 Μαΐου 1972. Με αιτιολογία την επιμονή του να υποβάλλει τις αναφορές, παρά τις ΄΄πατρικές νουθεσίες΄΄ του κυβερνήτη του και ότι σ' αυτές περιέχονταν «*…κρίσεις διά τας Ενόπλους Δυνάμεις και σπέρματα πολιτικολογίας και κλονισμού της οφειλομένης στρατιωτικής πίστεως και πειθαρχίας …*». Κανείς τους δεν ήθελε τη δίωξη του ανθυποπλοιάρχου, αφού μόνον σε δικαστήριο θα οδηγούσε και δεν συνέφερε κανέναν.

[4] Αρκετά χρόνια μετά, ο Βέννης θα πει του Κακαρά ότι άλλη θα ήταν η κατάσταση, αν του είχε πει τις προθέσεις του για παραίτηση, επειδή ήδη ο ίδιος ήταν οργανωμένος στο Κίνημα. Θα του πει επίσης ότι οι διαδικασίες δίωξης ανησύχησαν κάποιους από τους «συνωμότες του κινήματος», επειδή υπήρχε κίνδυνος να φτάσει και στην οργάνωσή τους κάποια στιγμή η έρευνα και η παρακολούθησή του. Η οποία γινόταν για να βρεθεί τι κρύβεται πίσω από την παραίτηση του ανθυποπλοίαρχου.

[5] Ο Βόσσος, με την υποβολή της αναφοράς παραίτησης, σχημάτισε την εντύπωση ότι αυτή οφειλόταν στην πρώτη ποινή των τριάντα ημερών, που μόλις είχε επιβληθεί για το επεισόδιο στην Πλάκα. Έτσι υποσχέθηκε ότι, αν ο ενδιαφερόμενος αποσύρει την αναφορά, θα εξαφανίσει την ποινή. Του χορηγεί μάλιστα και υποχρεωτική άδεια, αφήνοντάς τον έξω από το Α/Τ *ΒΕΛΟΣ,* που συμμετείχε σε διασυμμαχική άσκηση. Όπως κατέθεσε στο Ναυτοδικείο, ο λόγος ήταν ότι αφενός φοβόταν «δολιοφθορά» και αφετέρου ότι ο ανθυποπλοίαρχος έπρεπε να παρακολουθείται για να λυθεί το «μυστήριο» της παραίτησης. Η ανησυχία τους οφειλόταν στο δεσμό του ανθυποπλοιάρχου με κόρη γνωστού στελέχους του ΚΚΕ. Το ΄΄ψιθύρισε΄΄ ο Βόσσος στον Πρόεδρο του Αναθεωρητικού προκαλώντας της αντίδραση του συνηγόρου Αλεξανδρή για την ιδιαίτερη συνομιλία προέδρου και μάρτυρα. Η ανησυχία επομένως δεν ήταν αυτή καθ' εαυτή η παραίτηση, αλλά η υποψία πως πίσω της κρυβόταν ΄΄κομμουνιστικός δάκτυλος΄΄, εξ ου και η παρακολούθηση την οποία δεν κατάλαβε ο άπειρος ανθυποπλοίαρχος.

[6] Αναφορά ΑΚ προς ΔΔ/ΝΣ από 22/5/1972 που προωθήθηκε στο ΣΤΟΛΟ με έγγραφο ΝΣ 400/7/72 από 8-6-1972 για τις συνθήκες φυλάκισης, «*..υπό καθεστώς τελείας απομονώσεως, ...η έξοδος εκ του απομονωτηρίου επιτρέπεται δις της ημέρας επί ημίωρον ...δια φυσικάς ανάγκας τοποθετήθηκε ΄΄γκουβάς΄΄ εντός του δωματίου..*». Η καμπίνα του *ΕΛΛΗ*, έχει διαρρυθμιστεί, αφαιρέθηκαν οι μονώσεις από την οροφή και τα τοιχώματα, με αποτέλεσμα να υπερθερμαίνεται από τον ήλιο που χτυπούσε το κατάστρωμα. Το μοναδικό φινιστρίνι (που έτσι κι αλλιώς δεν χωράει να περάσει άνθρωπος) έχει σφραγισθεί απέξω με ένα μεγάλο ελαστικό μπαλόνι. Έχουν αφαιρεθεί όλα τα κινητά αντικείμενα και συνεχώς ανάβει μια μεγάλη ηλεκτρική λάμπα, που θερμαίνει πρόσθετα το χώρο. Τα μέτρα φρούρησης ήταν υπερβολικά, με ένοπλους ναύτες και υπαξιωματικούς και διαταγή να μην του μιλάει κανείς.

[7] Πρόκειται για το δικ. σύμβουλο Α΄ τάξης Σωτήριο Στρατογιάννη του Νικ. που υποβάλλει το πόρισμα της προανάκρισης προς ΑΣ στις 30 Μαΐου 1972.. Σύμφωνα μ' αυτό, ο ανθυποπλοίαρχος είπε μεταξύ των άλλων σε συζήτηση με Ντερτιλή/ Γιαννουκάκο στο καρέ του ΒΕΛΟΣ πως άρθρα του Συντάγματος αντιφάσκουν, το Σύνταγμα δεν προήλθε από ελεύθερη βούληση του λαού, στο δημοψήφισμα έγινε νοθεία και εξαναγκάσθηκε ο Λαός στην ψήφισή του, το παρόν καθεστώς δεν είναι δημοκρατικό και καταπιέζει το Λαό, κ.ο.κ. Επίσης προσθέτει το πόρισμα πως «*…ο Ανθυποπλοίαρχος κατ' επανάληψιν ηκούσθη λέγων τη λέξη ΄΄φαύλοι΄΄…*».

[8] Η διαταγή για την τακτική ανάκριση είναι το έγγραφο Α.Ν./Γρ. Δικ. Νομ. Φ 454.116/203/72 από 17-6-72, υπογράφεται από τον Μαργαρίτη Α/ΓΕΝ, τον πλοίαρχο (Ο) Λάμπρο Κυνηγό ΔΓΓΑΝ, παραλαμβάνεται δε και από τον Γ. Κορμό, του Α.Ν./2ου Ε.Γ. Το ένταλμα προφυλάκισης έχει αριθμό 22/26-6-72.

στις 26/6. Την ίδια μέρα ο κατηγορούμενος οδηγείται στο Ναυτοδικείο για κατάθεση και εκδίδεται ένταλμα προφυλάκισής του στις φυλακές Ν/Φ ΑΡΗΣ.
Η αρχική κατηγορία πρόβλεπε και προσβολή συμβόλου, αλλά έγκαιρα διαπιστώθηκε ότι το πουλί της χούντας δεν ήταν από τα προβλεπόμενα υπό του Νόμου σύμβολα (σημαία, σταυρός κλπ.) Αλλά η παραπομπή γίνεται «… *ίνα δικασθή επί περιυβρίσει της αρχής κατ' εξακολούθησιν και προσβολή του Στρατού κατά συρροήν* …». Η περιύβριση αρχής στηρίχθηκε στις λέξεις ΄΄ *φαύλοι, απολυταρχικό καθεστώς, καταπίεση…*΄΄ και η προσβολή του στρατού στη φράση της αναφοράς πως ΄΄ *το καθεστώς το στηρίζει τμήμα μόνο του στρατεύματος και μάλιστα αναγκαστικά..*΄΄
Η μεταφορά από τη Σαλαμίνα στο Ναυτοδικείο προβλεπόταν να γίνει πολύ νωρίς το πρωί, ώστε να μην τον συναντήσουν οι προσερχόμενοι για το Ναύσταθμο υπηρετούντες στα πλοία και τις εκεί υπηρεσίες αξιωματικοί, υπαξιωματικοί και υπάλληλοι. Το αυτοκίνητο άργησε όμως να φτάσει, με αποτέλεσμα η φρουρά να τον περιορίσει για να μην τον βλέπουν οι διερχόμενοι. Παρ' όλα αυτά οι συμμαθητές του από τη ΣΝΔ Ν. Κοφτόρης και Δ. Αποστόλου, πλησίασαν και τον χαιρέτησαν αδιαφορώντας ότι πιθανόν να εκτίθονταν. Το φαινόμενο αυτό της συμπαράστασης δεν ήταν σπάνιο. Δεν ήταν η μόνη περίπτωση που στελέχη των ΕΔ συμπαρίστανται και βοηθούν συναδέλφους τους διωκόμενους, ανακρινόμενους για το ΄΄κίνημα΄΄, φυλακισμένους κ.ο.κ. Και τούτο μάλιστα ανεξάρτητα από ιδεολογικές συνάφειες. Εάν εξαιρεθεί ο μικρός αριθμός των ένθερμων πιστών της χούντας και όσων συνέπρατταν μ' αυτήν, οι υπόλοιποι δεν αρνούνται τη βοήθεια. Ακόμα και οπαδοί της ΄΄επανάστασης΄΄ δεν διαπιστώθηκε πως κατέδιδαν συναδέλφους τους, χωρίς αυτό να σημαίνει πως δεν είχαν δίκτυα πληροφοριών οι αρμόδιες υπηρεσίες (Α2, ΑΓΕΠ, διαφώτιση, 7ο ΕΓ, ΚΥΠ). Στην περίπτωση του ανθυποπλοίαρχου υπήρξαν συγκεκριμένα γεγονότα, που δεν καταγγέλθηκαν, παρ' ότι ήσαν παρόντες γνωστοί οπαδοί της χούντας. Έντονες συζητήσεις περί δικτατορίας στο μεσόδομο αξιωματικών του ΒΕΛΟΣ, επεισόδια στη Νάξο, τραγούδια, δίσκοι και βιβλία απαγορευμένα, κ.ο.κ. δεν έγιναν γνωστά στο ΓΕΝ/2ον ΕΓ. Τούτο αποδείχθηκε εύκολα αφού, ούτε χρησιμοποιήθηκαν στη δίωξη, ούτε περιέχονταν στο φάκελο, που βρέθηκε μετά το 1985 μαζί με άλλα, σε φοριαμό ασφαλείας κλειδωμένο για χρόνια στο ΓΕΝ/2ον ΕΓ. Τα περί τιμής, αξιοπρέπειας, συναδελφικής αλληλεγγύης κ.λ.π. ισχύουν για όλους εκτός μικρής μερίδας πωρωμένων εκ χαρακτήρα πλέον και όχι μόνον λόγω πίστης στην ΄΄επανάσταση΄΄. Τουλάχιστον στο ναυτικό η παράδοση σε συνδυασμό με τις αναπτυσσόμενες σχέσεις, λόγω του μικρού μεγέθους, έπαιξε το ρόλο της. Με αποτέλεσμα μικρός αριθμός στελεχών από τους οπαδούς του απριλιανού καθεστώτος να λειτουργούν πρόσθετα ως πληροφοριοδότες. Άλλο η συμμετοχή στις φιλο- ΄΄επαναστατικές΄΄ εκδηλώσεις, η σύμπραξη στις καταστολές των κινημάτων, οι μαρτυρίες σε δικαστήρια, η συμμετοχή σε ανακριτικά, πειθαρχικά, η υπηρεσία στις ΄΄ευαίσθητες΄΄ θέσεις επί επταετίας. Έτσι μπορούν να εξηγηθούν και οι μεταδικτατορικές κοινωνικές σχέσεις των υπέρ, με τους εναντίον της δικτατορίας.
Ο ανθυποπλοίαρχος μετά την τακτική ανάκριση μεταφέρεται στην Ψυτάλλεια με χειροπέδες, και απομονώνονται από τους υπόλοιπους κρατούμενους σε κελί, στο κτίριο του Διοικητηρίου. Στο χώρο αυτό θα μείνει σε απομόνωση από 26 Ιουνίου μέχρι την πρώτη δίκη του στο Ναυτοδικείο, στις 7 Σεπτεμβρίου 1972. Απαγορεύεται σε όλους να τον πλησιάζουν, πλην του Τσίγκρου, του διοικητή των φυλακών. Έχει δικό του φρουρό, που τις ελάχιστες φορές που βγαίνει από το κελί τον ακολουθεί κατά πόδας.[1]
Δύο ημέρες μετά την προφυλάκισή του υποβάλλει κατ' αρχήν μηνυτήρια αναφορά για παράνομη σύλληψη και κατακράτηση, και στη συνέχεια μία ακόμα για τις συνθήκες φυλάκισης.[2]
Στο Ναυτοδικείο, την 7η Σεπτεμβρίου 1972, θα βρεθεί παμψηφεί ένοχος και θα καταδικαστεί «*σε φυλάκιση ενός έτους μεν διά την περιύβρισιν αρχής κατ' εξακολούθησιν, δύο ετών δε διά την προσβολή του Στρατού (...) και σωρευτικά εις συνολικήν ποινήν φυλακίσεως δύο ετών και έξη μηνών* (…)».[3] Θα καταθέσει εναντίον του ο

[1] Ένας σκοπός από την πρώτη του βάρδια θα πετάξει κρυφά από το παράθυρο μερικά βιβλία τσέπης και από την άλλη μέρα θα γίνει ο έμπιστός του και ο κομιστής γραμμάτων και σημειωμάτων. Μετά από καιρό θα του διηγηθεί πως βασάνιζαν τους κρατουμένους με ηλεκτρικά καλώδια που ακουμπούσαν σε σιδερένια κρεβάτια, όπου τους έδεναν, για να δουν πως θα αντιδράσουν. Επίσης για τους ξυλοδαρμούς, αφού πρώτα σκέπαζαν τα θύματά τους με κουβέρτες, παραδειγματιζόμενοι από όσα διάβαζαν και άκουγαν για βασανιστήρια στην ΕΣΑ. Όλ' αυτά γίνονταν στους κρατούμενους της Ψυτάλλειας, στους στρατεύσιμους που ήταν στη φυλακή για λιποταξία, ναρκωτικά, μικροκλοπές κλπ. Ήταν βασανιστήρια, πρέπει να γνώριζε γι' αυτά η διοίκηση της φυλακής, κανείς δεν τολμούσε να διαμαρτυρηθεί από τους κρατούμενους.
[2] Είναι μηνυτήρια αναφορά προς Ν/Φ *ΑΡΗΣ*, από 28 Ιουνίου που προωθήθηκε χωρίς άλλη απάντηση και η επόμενη από 6 Ιουλίου 1972 στην οποία ο αρχηγός του ναυτικού Μαργαρίτης απαντά με έγγραφο Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 409/49/72/31 Αυγούστου 1972. Στην δεύτερη αναφορά του καταγγέλλει την απομόνωση. Ο Αρχηγός του Ναυτικού απαντά στην αναφορά του ότι *«... θα κριθή υπό του Διαρκούς Ναυτοδικείου, ως μόνου προς τούτο αρμοδίου οργάνου, και εφ' όσον υφίστανται παράπονα επί τινος διοικητικού θέματος, δέον όπως υποβάλλει ετέραν αναφοράν …»*.
[3] Από τα πρακτικά της δίκης με αριθμ. 267/72. Η σύνθεση του Ναυτοδικείου ήταν:

Ευαγγελινίδης	Λύσανδρος	δ. συμβ. (Α΄)	Πρόεδρος
Ζαφειρόπουλος	Ι.	πλωτάρχης	Μέλος
Πειρουνάκης	Δ.	-//-	-//-
Γκίνης	Γ.	-//-	-//-
Φωστιέρης	Ν.	-//-	-//-
Μελανίτης	Εμ.	δ. συμβ. (Α΄)	Βασιλικός Επίτροπος
Δεληγιάννης	Νικ.	λοχαγός (Δικ.)	Δικαστικός Γραμματέας

πρώην κυβερνήτης του, αντιπλοίαρχος Βόσσος, θα διαβασθούν οι καταθέσεις των απόντων μαρτύρων κατηγορίας, σημαιοφόρων Ντερτιλή και Γιαννουκάκου, ενώ οι μάρτυρες κατηγορίας Θηνιάτης[1] και Βέννης θα μετατραπούν σε μάρτυρες υπεράσπισής του. Οι συνάδελφοί του ναυτοδίκες δεν θα υποβάλουν ούτε μία ερώτηση, προφανώς άσχετοι μέχρι την ώρα της δίκης για το τι θα δίκαζαν. Ο ένας μάλιστα απ' αυτούς (Πειρουνάκης), παλιός κυβερνήτης του, όταν τον είχε συναντήσει πριν την έναρξη, στον προθάλαμο, τον ρώτησε, με καλή διάθεση, πώς θέλει να ψηφίσει. Υπέθετε πως στόχος του ανθυποπλοιάρχου ήταν να σταδιοδρομήσει στο εμπορικό ναυτικό.

Πέντε μήνες μετά, την 6η Φεβρουαρίου 1973, θα επαναληφθεί η ίδια διαδικασία στο Αναθεωρητικό Δικαστήριο, θα λεχθούν περισσότερα αυτή τη φορά, θα είναι παρόντες οι Ντερτιλής και Γιαννουκάκος, πλην όμως δεν θα κληθούν να καταθέσουν οι Θηνιάτης και Βέννης. Θα επικυρωθεί η ίδια ποινή και ο Ντερτιλής, με προτροπή του πατέρα του, γνωστού πρωτεργάτη της χούντας, που παρακολουθούσε τη δίκη, θα συγχαρεί τον καταδικασθέντα για τη ΄΄σθεναρή και υπερήφανη΄΄ στάση που τήρησε.

Η σύνθεση του δικαστηρίου[2] είναι τώρα μόνον από αναθεωρητές. Ο Πρόεδρος θα διακόπτει συνεχώς το συνήγορο και τον κατηγορούμενο, ιδίως όταν ο τελευταίος αναφέρεται στις συνθήκες κράτησης.

Ο κατηγορούμενος επιστρέφει στην Ψυτάλλεια, και στο ίδιο κελί μαζί του βάζουν δύο ακόμα στελέχη του ναυτικού τους ανθυποπλοίαρχους Πατσίλια και Κούμη (η περίπτωσή τους περιγράφεται στη διατριβή).

Την 1η Δεκεμβρίου 1972 συνεδρίασε το πρωτοβάθμιο Ανακριτικό Συμβούλιο στο γραφείο Διοικητή υποβρυχίων. Συστάθηκε, με διαταγή ΓΕΝ[3] και η παραπομπή είναι με το συνηθισμένο ερώτημα της απόταξης για βαρύ παράπτωμα περί την υπηρεσία και τέτοιο που θίγει τη στρατιωτική τιμή.

Ο διωκόμενος δεν γνωρίζει πως το ερώτημα είναι κλασικό για το Ανακριτικά Συμβούλια, και προσβάλλεται όταν του απαγγέλλουν την κατηγορία. Απαντάει μεταξύ των άλλων ότι «… *δεν πρόσβαλε αυτός καθόλου την στρατιωτική τιμή, αλλά εκείνοι που του απαγγέλλουν τέτοια κατηγορία*». Ο πρόεδρος του Ανακριτικού, πλοίαρχος Καραθανάσης, απαιτεί να καταθέσει σε ρυθμό υπαγορεύσεως για να προλαβαίνει ο γραμματέας να γράφει. Ο αντιπλοίαρχος Ρομποτής (μέλος του ανακριτικού) όταν τον ρωτά, πως έφτασε στο σημείο να υποβάλλει τέτοιες αναφορές, παίρνει την απάντηση πως «*από τον αντιπλοίαρχο Ρομποτή περίμενα ίσως τέτοια ερώτηση, αλλά από τον Τάσο Κόρφη όχι*».[4]

Δικηγόρος του ήταν ο μετέπειτα υπουργός δικαιοσύνης, επί ΠΑΣΟΚ, Στάθης Αλεξανδρής που υποχρεώθηκε μάλιστα, σύμφωνα με διατηρούμενο έθιμο του Ναυτοδικείου, να φορέσει τήβεννο.

[1] Ο Θηνιάτης αργότερα το 1986 θα αναφερθεί στην υπόθεση του ναυτοδικείου αλλά και στην ιδεολογική του τοποθέτηση γενικότερα, όταν αποστρατευόμενος από τη θέση του διευθυντή ΝΣ/ΔΚ θα απευθυνθεί με την ημερήσια διαταγή ΝΣ/ΔΚ Φ.071.8/86/11-8-86 στην παράδοση καθηκόντων του προς τα ΄΄Τμήματα και Υποτμήματα της Διευθύνσεως Καυσίμων΄΄ λέγοντας: *«...από την αρχή της σταδιοδρομίας μου με ακολουθούσε ο χαρακτηρισμός του ΄΄κομμουνιστή΄΄, επειδή διάβαζα ΒΗΜΑ και ΝΕΑ και ήμουν οπαδός της Ένωσης Κέντρου...στην διάρκεια της δικτατορίας στον ατομικό μου φάκελο μου καταλόγισαν ότι δεν ανήκω στους ΄΄Εθνικόφρονες΄΄ αλλά στα ΄΄μιάσματα΄΄. Με θεωρούσαν ότι δρω αντεθνικά, γιατί τόλμησα να παραστώ στο Ναυτοδικείο και να υπερασπισθώ με σθένος τον τότε ανθυποπλοίαρχο...το 1972 στη μοναδική αντιστασιακή δίκη που έγινε στο ΠΝ...»*. Είναι γεγονός πως το ναυτικό παρά το ότι είχε τους περισσότερους και σε ποσοστά και σε αριθμό οργανώσεων και συμμετεχόντων αντιχουντικών, στο Ναυτοδικείο έφερε μόνον δύο υποθέσεις. Της οργάνωσης ΄΄Δημοκρατική Άμυνα΄΄ και του Κακαρά. Απέφυγε να δικάσει αξιωματικούς για τη συμμετοχή τους στο ΄΄κίνημα του βασιλιά΄΄ όπως και στο ΄΄κίνημα του ναυτικού΄΄ και το Α/Τ ΒΕΛΟΣ το 1973.Ο κύριος λόγος είναι ο ίδιος, που δεν δίκασε και τους ΄΄Ελεύθερους Έλληνες΄΄. Απέφευγε να διατυμπανίζει στο ακροατήριο πως είχε στις ΕΔ τέτοιου είδους αντιδράσεις.

[2] Η σύνθεση του Αναθεωρητικού, όπως προκύπτει από τα πρακτικά με πρωτ. 30/1973, είναι η εξής:

Παπαπούλος Ηλίας	αναθεωρητής Α΄	Πρόεδρος	
Φραγκούλης Δημ.	αναθεωρητής Γ΄	Μέλος	
Σκεμπέας Γρηγ.	-//-		-//-
Πλευράκης Εμ.	-//-		-//-
Άννινος Ανδρέας	-//-		-//-
Ανδριανέσης Αναστάς,	αναθεωρητής Β΄		Βασ. Επίτροπος
Χαρίτος Χαρ.	υπολοχαγός (ΔΓ)		Γραμματεύς

Σε ερώτημα του Παπαπούλου «*πώς αυτός, νεαρός Αξιωματικός, δεν πιστεύει στην επανάσταση*», ο κατηγορούμενος απαντάει με το ερώτημα «*μήπως θέλει ο κ. Πρόεδρος να του πω τη γνώμη μου για αυτό που εκείνος αποκαλεί επανάσταση;*». Ο Παπαπούλος απαντά: «*Ας λείπει*». Ο επίτροπος Ανδριανέσης, στην αγόρευσή του, μεταξύ των άλλων, θα πει για τον ανθυποπλοίαρχο ότι «(…) *ήθελε την δημοκρατία εκείνην κατά την οποίαν την οχλοκρατίαν επέβαλλεν και το φαύλον καθεστώς ερύθμιζεν η τελευταία εις την μόρφωσιν τάξις των οικοδόμων* (…)».Την άλλη μέρα, οι οικοδόμοι, παρά τη δικτατορία, προβαίνουν σε ανακοίνωση στις εφημερίδες, όπου δηλώνουν μεταξύ των άλλων: «(…) *παρά την χαμηλήν μόρφωσίν των προσφέρουν πολλά εις το κοινωνικόν σύνολον και την Ελλάδα και διά του τιμίου ιδρώτος και των βραχιόνων των δημιουργούν τα παλάτια των Κροίσων αλλά και τους τάφους όλων μας* (…)». Η ανακοίνωση μοιάζει με απειλή και μάλιστα οργισμένη. Ο Ανδριανέσης σπεύδει και ανασκευάζει όσα είχε πει για τους οικοδόμους. Η διαμαρτυρία της Ομοσπονδίας Οικοδόμων και η διόρθωση του Ανδριανέση, όπως και τα πρακτικά της δίκης, δημοσιεύθηκαν στον ημερήσιο Τύπο της 7ης και 9ης Φεβρουαρίου, καθώς και στις 3 και 4 Μαρτίου 1973.

[3] Η απόφαση ΓΕΝ για τη σύσταση του Ανακριτικού ήταν με Φ 451.12/4/72/11-11-72, το πρακτικό γνωμοδότησης πρωτοβάθμιου Ανακριτικού είχε ημερομηνία 15 Δεκεμβρίου '72 και η σύνθεσή του ήταν η εξής:

Πλοίαρχος	Ι. Καραθανάσης	Πρόεδρος
Αντιπλοίαρχος	Α. Ρομποτής	μέλος
Αντιπλοίαρχος	Δ. Δημητριάδης	-//-
Αντιπλοίαρχος	Ν. Τσιμινίκος	-//-
Πλωτάρχης	Κ. Τσαμαδός	-//-

[4] «Τάσος Κόρφης» είναι το λογοτεχνικό ψευδώνυμο με το οποίο ο Ρομποτής είχε τότε, αλλά και μετέπειτα, αξιόλογη παρουσία στη λογοτεχνία μας. Για τον Ρομποτή (στη μεταπολίτευση, Αρχηγό Στόλου), η παρουσία στη σύνθεση αυτή του Ανακριτικού ήταν άτυχη στιγμή, αφού εκτός από άνθρωπος των γραμμάτων, ως κυβερνήτης παλιότερα είχε τον Κακαρά στο επιτελείο του. Όταν ρωτήθηκε γι'

Το αποτέλεσμα ήταν εναντίον του και προτάθηκε η απόταξή του.
Με γρήγορες ενέργειες όπως σε όλες τις παρόμοιες περιπτώσεις, γίνεται και η παραπομπή σε δευτεροβάθμιο Συμβούλιο,[1] που συνέρχεται στο γραφείο του Διοικητή αποβατικών πλοίων, στις 12 Φεβρουαρίου 1973, με κάθε επισημότητα, όπως προβλέπει το πρωτόκολλο (στολή επίσημη μετά ξίφους, παρασήμων και μεταλλίων). Καταθέτουν ως μάρτυρες ο Βόσσος και ο Ντερτιλής. Ο διωκόμενος, αντί απολογίας που του ζητήθηκε, επικαλείται το περιεχόμενο των τριών αναφορών παραίτησης και η ψηφοφορία καταλήγει πάλι στην παμψηφεί πρόταση για απόταξη.
Με την απόταξη ο ανθυποπλοίαρχος χάνει τη στρατιωτική ιδιότητα,[2] δεν εγγράφεται στα στελέχη εφεδρείας, μπαίνει στους πίνακες αποδιοπομπαίων από στρατιωτικούς χώρους, νοσοκομεία και υπηρεσίες. Επίσης σε πίνακα αποτάκτων με τους οποίους οι εν ενεργεία απαγορευόταν να έχουν οποιαδήποτε σχέση. Του απαγορεύεται η αποδημία, η χορήγηση διπλωμάτων εμπορικού ναυτικού, διαβατηρίου, ναυτικού φυλλαδίου.[3]
Από τις φυλακές της Ψυτάλλειας μετάγεται στον Κορυδαλλό. Στην Ψυτάλλεια έχει παραμένει ένα χρόνο περίπου, στον Κορυδαλλό θα μείνει μερικούς μήνες. Στις 23 Μαΐου 1973, με τις πρώτες ειδήσεις για το ΄΄κίνημα του ναυτικού΄΄ ο ενθουσιασμός των πολιτικών κρατουμένων εκδηλώνεται με πρώτη την ελπίδα για άνοιγμα των φυλακών, αποκατάσταση της δημοκρατίας … Λίγο μετά ο απότακτος πλέον ανθυποπλοίαρχος θα μεταφερθεί στις φυλακές Αίγινας, όπου θα παραμείνει μέχρι την αμνηστία.
Στα γεγονότα του Πολυτεχνείου θα βρίσκεται εκεί, θα διαφύγει τη σύλληψη στην έξοδο και τις επόμενες ημέρες θα κρύβεται. Η ΕΣΑ Φιλαδέλφειας θα εισβάλει την Κυριακή το βράδυ μετά το Πολυτεχνείο σε σπίτι, στη Δοξαρά 2, όπου βρισκόταν ενωρίτερα μαζί με άλλους (μεταξύ των οποίων και η Μάρω Δούκα, η γνωστή λογοτέχνης), και θα συλλάβει τις μεταμεσονύχτιες ώρες τη μετέπειτα σύζυγό του. Ο ανθυποπλοίαρχος τότε Κυριάκος Ευθυμιάδης φιλοξενεί τον Κακαρά στο σπίτι του στην οδό Νάξου. Αυτός και η σύζυγός του τον δέχονται (παρά τις απαγορεύσεις να συναντώνται οι εν ενεργεία με τους αποτάκτους του ναυτικού αλλά και τη γενική απαγόρευση για φιλοξενία στα σπίτια χωρίς να το δηλώνουν) και τον κρύβει από την αστυνομία. Η οποία καταφτάνει, αφού τον παρακολουθούσε, όπως αμέσως διαπίστωσε ο Ευθυμιάδης με την ανάκρισή του επί δίωρο στην ασφάλεια. Από επιστολή του υποναύαρχου Ευθυμιάδη της 8-6-2004 προκύπτει, πως η ασφάλεια παρακολουθούσε το σπίτι του αλλά και το τηλέφωνό του αφού στο τέλος εκφράζουν και απορία με ερωτήσεις του είδους «.. γιατί δεν μιλάμε στο Τ/Φ και τι σημαίνει αυτό και τι ετοίμαζε, δεν συζητήσατε;…»
Ήταν ο μόνος από τους συναδέλφους που πλησίασε εκείνο το διάστημα και προφανώς οι αρμόδιοι σκέφθηκαν πως κάτι ετοιμάζουν.
Στις 20 Ιουλίου 1974, με την επιστράτευση για το Κυπριακό, θα προσφερθεί για υπηρεσία στο Π.Ν, όπως και οι άλλοι διωχθέντες, με τηλεφώνημα αρχικά στον Καβαλιέρο, υπασπιστή του Αρχηγού, και με τηλεγράφημα την ίδια μέρα.[4] Δεν πήρε απάντηση, όπως δεν πήραν και όσοι άλλοι απότακτοι προσφέρθηκαν με τον ίδιο τρόπο.
Στη μεταπολίτευση, αρχικά, από απότακτος θα ονομασθεί απόστρατος με το Ν.Δ. 101/74. Αργότερα θα αποκατασταθεί επανερχόμενος στο Ναυτικό, όπου θα σταδιοδρομήσει μέχρι την αποστρατεία του, το 1990.
Οι πειθαρχικές ποινές της φυλάκισης 40 ημερών για τις αναφορές και των 30 ημερών περιορισμού για το επεισόδιο στην Πλάκα, καθώς επίσης η χρέωσή του με καταλογισμό ενός μεγάλου για την εποχή ποσού και μια δυσμενής κρίση σε στασιμότητα του 1969 θα αρθούν.[5] Πολύ αργότερα θα βρεθούν στο ΓΕΝ και τα

αυτόν ο υποναύαρχος Μ. Παπαθανασίου, εξήγησε τη στάση του λέγοντας, πως ο Ρομποτής ήταν καλός λογοτέχνης αλλά δεν ήταν πολιτικοποιημένος. Για δε τον Καραθανάση είπε πως ΄΄παίζει καλό μπριτζ΄΄.

[1] Η συγκρότηση του δευτεροβάθμιου έγινε με απόφαση Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 451.11/2/73/10-1-73 από τους:

Πλοίαρχο	Αγαπητό Μ.	ως Πρόεδρο
Αντιπλοίαρχο	Καπέτο Ο.	μέλος
Αντιπλοίαρχο	Σακελλαρίδη Α.	-//-
Αντιπλοίαρχο	Ζήκα Β.	-//-
Αντιπλοίαρχο	Κολυβοδιάκο Ε.	-//-

και αναπληρωματικούς τους: πλοίαρχο Πουλίδη Μ., αντιπλοίαρχο Μεταλλινό Κ. και αντιπλοίαρχο Καλλονά Φ.
Η Νομοθεσία όμως για το δευτεροβάθμιο προβλέπει στη σύνθεση τη συμμετοχή δικαστικού, καθώς και ενός μέλους της ίδιας ειδικότητας με τον παραπεμπόμενο, και έτσι όταν συνεδρίασε το Συμβούλιο οι Καπέτος, Ζήκας και Κολυβοδιάκος είχαν αντικατασταθεί από τους αντιπλοίαρχο Κ. Μεταλλινό, αντιπλοίαρχο (Μ) Κασιμάτη Δ. και το δικ. συμβ. Γ΄ τάξης Τσιοβαρίδη Α. Έτσι εξηγείται γιατί ο Καπέτος πολλά χρόνια μετά, στη σύντομη και ταραγμένη γι' αυτόν παραμονή στη θέση του Αρχηγού του ΓΕΝ, δεν θυμόταν ότι επί χούντας είχε κληθεί ως μέλος αυτού του Ανακριτικού. Από την άλλη πλευρά, άτυχη ήταν και για τον Τσιοβαρίδη η συμμετοχή σε τέτοια διαδικασία, αφού σε λίγο θα τον συλλάμβαναν για συμμετοχή στο Κίνημα του Ναυτικού.

[2] Η απόταξη γίνεται με το Β. Διάταγμα της 29-3-73, που δημοσιεύεται στο ΦΕΚ 123/10-4-73.

[3] Τα μέτρα αυτά προβλέπονταν και παίρνονταν για όλους όσους στρέφονταν κατά του καθεστώτος όπως π.χ. οι αποταχθέντες με το ΄΄κίνημα του ναυτικού΄΄, οι του Α/Τ ΒΕΛΟΣ κ.ο.κ. Σε διάφορα σημεία της εργασίας επισημαίνονται τέτοιες περιπτώσεις. Οι υπηρεσίες της δικτατορίας πίστευαν πως με τον τρόπο αυτό, εκτός ότι τιμωρούν επί πλέον των ποινικών και άλλων διώξεων τους αντιτιθέμενους, τους απομονώνουν από τους υπολοίπους εν ενεργεία. Συνήθως οι σχέσεις δεν διακόπτονταν με τους συναδέλφους, που διατηρούνταν από παλαιότερα. Υπήρχαν όμως και περιπτώσεις που οι ίδιοι οι απότακτοι φρόντιζαν να μην εκθέτουν τους εν ενεργεία. Βλ. συνέντευξη Βασιλικόπουλου στο παράρτημα Β-Ι.

[4] Το τηλεγράφημα με το οποίο προσφέρεται για να υπηρετήσει στην κρίση του Κυπριακού φέρει αριθμ. 596626/20-7-74.

[5] Ο καταλογισμός του Κακαρά αφορούσε ποσό 187.275,40 δρχ. και επιβλήθηκε με απόφαση Α.Ν.863/121/73/1 Δεκ. '73 και θα αρθεί με απόφαση Α.Ν.866/4/75/21 Απρ. '75. Η ακύρωση της δυσμενούς κρίσης θα γίνει με απόφαση Α.Ν. Φ 416.06/297/76/23 Φεβρ. 1976. Η ποινή των 40 ημερών φυλάκισης θα αρθεί με απόφαση Α.Ν. Φ 409.50/23/75/11 Φεβρ. 1975. Η ακύρωση της απόταξης και αποστρατείας

γράμματα που κατακρατούσαν από την Ψυτάλλεια και το φακέλωμα της συζύγου του, επειδή τα φρονήματά της, όπως και άλλων, δεν ήταν αρεστά στο σύστημα. Ο γάμος όμως θα έχει «αναγνωρισθεί».[1]
Γεννήθηκε το 1945 στη Γραβιά Φωκίδας και πέτυχε το 1962 στη Σχολή Δοκίμων, απ' όπου αποφοίτησε και ορκίσθηκε σημαιοφόρος μηχανικός το 1966. Αποστρατεύθηκε το 1990. Προηγούμενα του είχε απονεμηθεί όπως και σε όλους όσοι είχαν διωχθεί, μετάλλιο μετά τιμητικού διπλώματος για όσα πιο πάνω περιγράφονται.[2]
Ανθυποπλοίαρχος (Μ) Δ. **Πατσίλιας.**
Στην εργασία αυτή θίγονται δύο μοναδικές, περιπτώσεις (του Δ. Πατσίλια και – παραπλήσια – του Γ. Κούμη) που διώχθηκαν στη δικτατορία και οι πρωταγωνιστές τους δεν αποκαταστάθηκαν μεταπολιτευτικά.
Συγκρίνοντας περιπτώσεις αποκατασταθέντων με αυτές τις δύο, εντοπίζονται οι υπερβολές, οι αδικίες και οι παραλήψεις.
Το θέμα των αποκαταστάσεων, καλύπτεται στο τέλος της διαστριβής, καθώς και γιατί και πώς ο νομοθέτης έκτισε το πλαίσιο μέσα στο οποίο στη συνέχεια κινήθηκαν οι επιτροπές κρίσεων των Ν. 197/74, 322/76 και 1447/84. Ως επιστέγασμα και μάλλον απαξιωτικό για την αντίσταση των στρατιωτικών στη δικτατορία, ήρθε ο Ν.2439/1996, που με την εφαρμογή του αιτιολογεί την έκφραση ΄΄υπερβολή΄΄ αν όχι ΄΄σκάνδαλο΄΄ για τις αλλεπάλληλες αποκαταστάσεις και παροχές βαθμών και τίτλων.
Ο Πατσίλιας στη Σχολή Δοκίμων ήταν επί τέσσερα χρόνια ο αυστηρός αρχηγός της τάξης του, μέχρι που βγήκε σημαιοφόρος.
Τα πρώτα χρόνια ως αξιωματικός υπήρξε εξίσου τυπικός και ικανός. Η μεταβολή του σε ανθυποπλοίαρχο που δεν ανέχεται το στρατιωτικό περιβάλλον περιγράφεται από τον ίδιο στη συνέντευξή του.[3] Οι αναφορές για απομάκρυνση από το Ναυτικό, σε συνδυασμό με την «εκτός στρατιωτικού πνεύματος» συμπεριφορά του μετά το 1967, είχαν ως αποτέλεσμα την επιβολή εναντίον του πειθαρχικής ποινής φυλάκισης 40 ημερών στο *ΕΛΛΗ*.[4] Η αναφορά παραίτησης του Πατσίλια είναι κείμενο με το οποίο καταγράφονται τα προβλήματα, όχι μόνον του ίδιου, αλλά και όλων των νέων στελεχών των ΕΔ. Περιγράφει τους λόγους που τον οδηγούν στην παραίτηση ως άμεσα συνδεόμενους με τις απαιτήσεις του ΄΄συστήματος΄΄ περί κοινωνικής παραστάσεως των αξιωματικών. Αναφέρεται στα οικονομικά και πως καλείται με το μισθό του ν' αντιμετωπίσει αυτές και άλλες απαιτήσεις. Ο Πατσίλιας πίστευε, ότι βρήκε έναν ακίνδυνο τρόπο να τον απομακρύνουν από τις ΕΔ. Προβάλλοντας τα εμπόδια που συναντούσε στην προσπάθειά του να ζήσει, όπως εκείνος ήθελε. Οι συνθήκες ζωής και υπηρεσίας στο ναυτικό υπό καθεστώς δικτατορίας ήταν ότι το χειρότερο για νέο στέλεχος με την ευρύτητα σκέψεως και τα όνειρα του Πατσίλια.
Στο Κίνημα της 13ης Δεκεμβρίου '67, ως σημαιοφόρος, δραστηριοποιείται έμπρακτα κατά της δικτατορίας, στο *ΒΛΑΧΑΒΑΣ*, όπου υπηρετούσε υπό τον Γ. Ροζάκη.
Αργότερα επιλέγει τρόπο ζωής, εμφάνισης και συμπεριφοράς τέτοιον, που, για τον χώρο των ΕΔ, χαρακτηρίσθηκε ως πρόκληση. Όπως και ήταν για τα δεδομένα της εποχής με βάση τις απαιτήσεις στο πρότυπο του αξιωματικού. Το πρότυπο που ήθελε το απριλιανό καθεστώς, αλλά όχι μόνον αυτό,[5] ο Πατσίλιας το γελοιοποίησε με συνέπεια να στραφεί εναντίον του το σύστημα. Είναι η εποχή του κινήματος των ΄΄χίπηδων΄΄ και ο ανθυποπλοίαρχος εμφανίζεται να είναι ένα από τα παιδιά των λουλουδιών. Ό,τι αντιπαθούσε η συντηρητική νοοτροπία του στρατού, αντιπροσώπευε ο Πατσίλιας.
Στη Σχολή Γ/Ε που παρακολουθούσε, και με αφορμή μεγάλη συγκέντρωση αξ/κών στο ΚΕ/ΠΑΛ, όπου θα μιλούσε ο Α/ΓΕΝ, προκαλεί επεισόδιο ΄΄εν ευθυμία ων΄΄(εκεί φωνάζει σε επήκοον όλων για τον ΑΓΕΝ «*Μαργαρίτη πες αλεύρι, ο Καλούλης σε γυρεύει*»[6]). Διωκόμενος καλεί τους προπαιδευόμενους στρατευσίμους του ναυτικού, που εκείνη την ώρα βρίσκονταν σε παράταξη στο παρακείμενο γήπεδο, να μη δεχτούν να υπηρετήσουν ως ένοπλοι.

και η επαναφορά του στην ενέργεια γίνεται με Προεδρικό Διάταγμα της 31-3-75 ΦΕΚ 118/31-3-75. Η άρση της ποινής περιορισμού των 30 ημερών για το επεισόδιο στην Πλάκα γίνεται μετά από ΕΔΕ που διενήργησε ο αρχιπλοίαρχος (Μ) Ε. Ησαΐας στις 18 Νοεμβ. 1985.

[1] Η αναγνώριση γάμου του Κακαρά θα γίνει μετά την τέλεσή του με απόφαση Α.Ν. Φ 409.45/100/75 από 8 Αυγούστου 1975.

[2] Η χορήγηση των αναμνηστικών αυτών μεταλλίων έγινε με έγγραφο ΓΕΝ Φ 447/3/89 από 20 Σεπτεμβρίου 1989 και απόφαση αρμόδιου Νομάρχη. Που αναγνώριζε την ιδιότητα του αντιστασιακού, μετά από σχετική αναφορά και πρόταση αντίστοιχης επιτροπής. Η διαδικασία καθοριζόταν από απόφαση υπουργού Εσωτερικών, αριθμ. 58444/29 Ιουλ. '85 ΦΕΚ 499/20 Αυγ. 1985. (Ο λόγος που η υπόθεση αυτή καλύπτει στο κείμενο μεγαλύτερη έκταση, οφείλεται στο ότι το αρχείο που διατίθεται γι' αυτήν είναι πλήρες).

[3] Βλ. συνέντευξη Δ. Πατσίλια από 26-5-2002, παράρτημα Β-Ι

[4] Ο Πατσίλιας υποβάλλει παραίτηση στις 6-2-1970 στο Ν/Α ΑΝΤΙΟΠΗ όπου υπηρετούσε. Το περιεχόμενο της αναφοράς είναι ενδεικτικό των προβλημάτων που είχαν όλα τα στελέχη των ΕΔ εκείνα τα χρόνια από τους μικρούς μισθούς σε σχέση με τις απαιτήσεις που επιβάλλονταν για αξιοπρεπή ζωή, εμφάνιση κ.λ.π. Για την αναφορά Πατσίλια βλ. ΕΓΓΡΑΦΟ Νο 15, ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α. Το αποτέλεσμα αυτής της αναφοράς ήταν να τιμωρηθεί με φυλάκιση 40 ημερών από το Μαργαρίτη με έγγραφο Α.Ν./1ο Ε.Γ./1 Φ 020086/38/70 από 24-3-1970 διότι *«(...) υπέβαλλεν αναφοράν παραιτήσεως εις ην περιέχονται κατά τρόπον αντιστρατιωτικόν και τελείως ανάρμοστον (...) κρίσεις και συμπεράσματα περί της οικονομικής καταστάσεως και παραστάσεως των Αξιωματικών (...)».*

[5] Το γεγονός πως δεν ήταν μόνο το απριλιανό καθεστώς που απαιτούσε από τους αξιωματικούς εμφάνιση και συμπεριφορές που έπληξε ο Πατσίλιας, αποδεικνύεται από την απέναντί του στάση της μεταδικτατορικής διοίκησης, που δεν τον αποκατέστησε.

[6] Ο Ανθυποπλοίαρχος Δημήτρης Καλούλης είχε προ ολίγου κηρυχθεί λιποτάκτης, ζητώντας πολιτικό άσυλο στην Αγγλία. Την ΄΄επιχείρηση΄΄ αυτή την είχε προετοιμάσει μαζί με τον Πατσίλια που ήταν συμμαθητής του. Βλ. παραπάνω στην περίπτωση Καλούλη στο ΜΕΡΟΣ Δ5 και παράρτημα Β-Ι στη συνέντευξη του Πατσίλια.

Συλλαμβάνεται και καταδικάζεται από το Ναυτοδικείο σε δύο χρόνια φυλάκιση και στο αναθεωρητικό σε ένα, για «*εξύβριση ανωτέρου, μέθη εν υπηρεσία και διέγερση*». Την ποινή εκτίει αρχικά στην Ψυτάλλεια και στη συνέχεια στον Κορυδαλλό.
Αποτάσσεται με γνωμοδότηση του Ανακριτικού Συμβουλίου και διαγράφεται από τα στελέχη εφεδρείας στις 29/10/1973.[1]
Απόδειξη πως το καθεστώς τον θεωρούσε επικίνδυνο να βρεθεί εκτός Ελλάδας, είναι η άρνηση των υπηρεσιών ασφαλείας να του χορηγήσουν διαβατήριο, ναυτικό φυλλάδιο, διπλώματα και αποδημία. Όλους όσους στρέφονταν εναντίον του, τους μεταχειριζόταν με τον ίδιο τρόπο, αλλά οι υπόλοιποι και ακόμα περισσότεροι αποκαταστάθηκαν στη μεταπολίτευση, για τούτο και επισημαίνεται ιδιαίτερα η αδικία στον Πατσίλια. Παράλληλα συναντάμε το όνομα του σε πίνακες και έγγραφα,[2] με τα οποία απαγορευόταν στους απότακτους του Κινήματος του Δεκ. '67, του '73 και σε μεμονωμένα άλλα άτομα να εισέρχονται σε περιοχές Ναυτικού, να συμμετέχουν σε εκδηλώσεις και γιορτές και κυρίως απαγορευόταν «*πάσα ιδιωτική – κοινωνική σχέσις ή συνάφεια μετ' αυτών*».
Με τη μεταπολίτευση ο Πατσίλιας δεν αποκαθίσταται, παρότι χαρακτηρίζεται από μέλος της επιτροπής του Ν. 1447/84 ως «*λίαν συμπαθής περίπτωση*».[3] Εκτιμάται πως για τη μη ένταξή του στους προς αποκατάσταση, έπαιξε ρόλο η αμετακίνητη άποψη των υπηρεσιών του ΓΕΝ, που έδιναν εκτιμήσεις, πληροφορίες και στοιχεία σταδιοδρομικών φακέλων και μητρώων στα μέλη του συμβουλίου. Η άποψη όμως που κυριαρχούσε για το ΄΄μοντέλο΄΄ αξιωματικού που πρέπει να έχουν οι ΕΔ, δεν περιλάμβανε τον Πατσίλια, όπως και τον Κούμη. Επειδή και οι δύο τα είχαν βάλει όχι μόνον με τους κυρίαρχους επί χούντας, αλλά και με τη νοοτροπία του στρατιωτικού ΄΄κατεστημένου΄΄ γενικότερα. Η μη δικαίωση των στελεχών αυτών, ενώ την ίδια στιγμή είχαν ΄΄αποκατασταθεί΄΄ περιπτώσεις που προκαλούν απορίες, είναι πρόσθετη απόδειξη πως η αντιμετώπιση του θέματος των αποκαταστάσεων μεταπολιτευτικά, προσέκρουσε σε παγιωμένες αντιλήψεις και αγκυλώσεις. Αυτές περί στελεχών των ΕΔ. Με αντιλήψεις όμως που ίσχυαν για άλλους, κάλυψε και περιπτώσεις που δεν είχαν καμία σχέση με τη δικτατορία, και είναι απορριπτέες με την κοινή λογική.[4]
Υποπλοίαρχος (Μ) Γ. **Κούμης**
Είναι η δεύτερη περίπτωση, μετά τον Πατσίλια, μη δικαίωσης στελέχους του ναυτικού που είχε διωχθεί επί δικτατορίας. Ως γενική διαπίστωση μπορεί να λεχθεί, πως και στην περίπτωσή του εξαντλεί ο διοικητικός μηχανισμός του ναυτικού την αυστηρότητά του περί ΄΄μοντέλου΄΄ αξιωματικού. Δεν τον ήθελαν στο ναυτικό. Βρήκαν τυπικό κόλλημα και το χρησιμοποίησαν άδικα, όπως δείχνουν τα έγγραφα.

---

[1] Στις 27 Μαρτίου 1973 στο Διαρκές Ναυτοδικείο με αριθμ. απόφ. 140/73 καταδικάζεται σε δύο χρόνια φυλάκιση «*επί εξυβρίσει ανωτέρου, μέθη εν υπηρεσία και διεγέρσει*». Σύνθεση του Ναυτοδικείου με δικ. σύμβ. Α΄ Τάξης Ευαγγελινίδη Λύσανδρο ως Πρόεδρο, και τους αντιπλοιάρχους Πεζόπουλο Ν., Θεοχάρη Α., Λισμάνη Δ., Κολυβοδιάκο Ε. ως μέλη, τον δε δικ. σύμβ. Α΄ Τάξης Μελανίτη Εμ. ως Βασ. Επίτροπο. Η δίκη περιορίστηκε στα πραγματικά περιστατικά της 16ης Ιανουαρίου 1973 στο ΚΕ/ΠΑΛ και τη σφοδρή επιθυμία του Πατσίλια να φύγει από το Ναυτικό.
Με την απόφαση 164/73 του Αναθεωρητικού μειώνεται η ποινή από δύο σε 1 χρόνο φυλάκιση. Το Πρωτοβάθμιο Ανακριτικό Συμβούλιο προτείνει παμψηφεί απόταξη με το Πρακτικό του της 25ης Αυγούστου 1973. Αποτελείτο από τους αντιπλοίαρχο Κ. Γκιτάκο ως Πρόεδρο, αντιπλοίαρχο (Μ) Γ. Λυριτζή, πλωτάρχη Α. Λιονάκη, υποπλοίαρχο Μ. Λογοθέτη και βοηθό δικ. σύμβ. Α΄ Τάξης Ε. Θεοχαράτο ως μέλη.
[2] Το έγγραφο του Α.Ν./2ο Ε.Γ. Φ 900/103/73/11 Δεκεμβρίου '73, αφορούσε όλους τους μέχρι τότε απότακτους του Κινήματος του '73, του *ΒΕΛΟΥΣ* και τις μεμονωμένες περιπτώσεις (Βασιλικόπουλο, Τριανταφυλλίδη, Πατσίλια, Καλούλη, Κακαρά, Βάρφη). Πιο πριν ακόμα είχε εκδοθεί το Α.Ν./2ο Ε.Γ. Φ 001888/12-5-70, που περιλάμβανε τους απότακτους από το Κίνημα του Δεκ. '67 και όσους απόστρατους είχαν διαγραφεί από έφεδροι με τους οποίους απαγορευόταν να έχουν οποιουδήποτε είδους σχέσεις οι εν ενεργεία.
Αργότερα το Α.Ν./2ο Ε.Γ.με Φ 900/50/74/6 Μαρτίου 1974, περιλαμβάνει ονομαστικά τους ίδιους απότακτους αξιωματικούς, με τους οποίους επίσης απαγορευόταν το ίδιο όσον αφορά τις σχέσεις των εν ενεργεία μαζί τους. Το έγγραφο υπογράφεται από τον αντιπλοίαρχο Π. Νικολόπουλο, διευθυντή του 2ου Ε.Γ.
[3] Έτσι τον χαρακτηρίζουν οι συντάκτες του ΥΕΘΑ/ΜΕΣ στον α/α 25 του πίνακα με τίτλο ΄΄ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣ ΚΡΙΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΜΕΣ (Ν.1447/84)΄΄ και περιλαμβάνεται στο αρχείο του υποναυάρχου Κ. Ζωγράφου μέλους του ΥΕΘΑ/ ΜΕΣ (Μικτό Ειδικό Συμβούλιο) που έκρινε με βάση το Ν.1447/1984 και τον Πατσίλια. Στο ίδιο αρχείο όμως συναντάμε και τα ενημερωτικά σημειώματα του ΓΕΝ/Β3-ΙΙΙ για πολλούς από τους κρινόμενους από το ΜΕΣ και για τον Πατσίλια (ενυπόγραφο και με ημερομηνία 28-3-1985) περιλαμβάνεται στην παρ. 8 η γνωμάτευση /εγγραφή πως *«...Δεν υπάγεται στις διατάξεις του άρθρου 1 του Ν.1447/84..»*. Είναι η ξερή και όχι με διασταλτική τάση ερμηνεία του Νόμου. Το ΜΕΣ την υιοθέτησε καθώς και την ίδια καταχώρηση στο αντίστοιχο ενημερωτικό για τον Κούμη (ανυπόγραφο και χωρίς ημερομηνία εκείνο). Αυτές όμως οι γνωματεύσεις επηρέασαν το συμβούλιο, όπως και η κρατούσα αντίληψη περί ΄΄μοντέλου΄΄ αξιωματικού που ήδη ελέχθη. Από τα έγγραφα της προσπάθειας για αποκατάσταση Πατσίλια ξεχωρίζουν τα ακόλουθα, εκτός των άλλων που καταχωρούνται στις υπόλοιπες υποσημειώσεις:
ΑΝ 1ον ΕΓ/2α φ.416.05/2/74/7-11-1974 με το οποίο ο υποναύαρχος Σ.Καψάλης τότε Υ/ΓΕΝ του γνωστοποιεί πως δεν μεταπίπτει από την ΄΄κατάσταση΄΄ του αποτάκτου σ' αυτήν του αποστράτου όπως έγινε για όσους είχαν διωχθεί επί χούντας, επειδή το αρμόδιο συμβούλιο είχε αποφανθεί πως «*...τα παραπτώματα δι' α ετέθητε εις απόταξιν...δεν έχουσι σχέσιν με την δημιουργηθείσαν από 21-4-1967 κατάστασιν...»*. Σημειώνεται πως ακόμα ο μηχανισμός των ΕΔ δεν χρησιμοποιεί την έκφραση ΄΄δικτατορία΄΄ ούτε καν ΄΄στρατιωτικό καθεστώς΄΄ ή ακόμα και ΄΄καθεστώς της 21ης Απριλίου 1967΄΄.
Προσφυγή του Πατσίλια για επανάκριση από το ΑΣΕΑ και κατά της απόφασης του συμβουλίου περί μη υπαγωγής του στις διατάξεις κ.λ.π. Αιτήσεις-προσφυγές του από 10/7/1975, 12/6/1976, 17/61976,14/9/1984 (συνοδευόμενο από πολυσέλιδο υπόμνημα και μεγάλο αριθμό δηλώσεων/ ενόρκων βεβαιώσεων -πλοιάρχου Ροζάκη, αντιπλοιάρχων Μπανταβάνη, Λουμάκη, Πετρόγγονα, Φλαντίνη, Κακαρά, υποπλοιάρχου Καλούλη, και υποναυάρχου Παπαθανασίου ως και αποσπασμάτων βιβλίων με τα οποία υποστηρίζεται από στελέχη των ΕΔ το δίκαιο της αποκατάστασης Πατσίλια) και τελευταία 6/3/1998 προς Αρχηγείο Ναυτικού.
Ενημερωτικό Σημείωμα ΓΕΝ/Β3-ΙΙΙ προς Α/ΓΕΝ με το οποίο σημειώνεται πως *«...για ικανοποίηση του αιτήματος...απαιτείται νέα νομοθετική ρύθμιση...»*
[4] Βλέπε κεφάλαιο Δ16 περί ΄΄παροχών και εκδουλεύσεων΄΄.

Στις 31 Ιουλίου 1974 στερείται του βαθμού του ο Κούμης[1] κατόπιν περιπετειών με αναφορές, μηνύσεις, ανακρίσεις, Ναυτοδικεία, Αναθεωρητικό, Άρειο Πάγο και έναν ατέλειωτο αριθμό εγγράφων και υποθέσεων κυρίως διοικητικής μορφής για αντίστοιχες υποθέσεις σύγκρουσης με το ΄΄διοικητικό κατεστημένο του ναυτικού΄΄.

Η διαμάχη του με δύο βασικά πρόσωπα της τότε ιεραρχίας (Π. Παπαδόγκωνα και Σκιαδόπουλο) τον οδήγησε στις 30 Μαρτίου 1971 στο Ναυτοδικείο, όπου καταδικάζεται πρωτόδικα σε έξι μήνες φυλάκιση για εξύβριση και δυσφήμηση ανωτέρου, αφού μεθοδεύτηκε ο παραγκωνισμός δικής του μήνυσης κατά των δύο άλλων.

Η ποινή μειώνεται στο Αναθεωρητικό αργότερα (9/6/1972) σε τέσσερις μήνες φυλάκιση. Παράλληλα όμως προωθείται και άλλη κατηγορία, για ψευδή καταμήνυση και συκοφαντική δυσφήμηση των ίδιων προσώπων, με αποτέλεσμα νέα δίκη και καταδίκη στο Ναυτοδικείο, στις 14/11/72, με τέσσερις μήνες φυλάκιση που μετατρέπεται σε ένα μήνα στο Αναθεωρητικό, την 6η Φεβρουαρίου 1973. Ο Άρειος Πάγος επικυρώνει στις 5/2/1974 την ποινή για ψευδή καταμήνυση και έτσι μία εβδομάδα μετά τη μεταπολίτευση το στέλεχος αυτό στερείται του βαθμού του με Προεδρικό Διάταγμα.

Ο Κούμης είναι ο μόνος αξιωματικός του Π.Ν. που απομακρύνεται κατά τη δικτατορία με τη διαδικασία στέρησης του βαθμού του. Ο Ν. 1400/73 και τα άρθρα 5 και 6 ήταν που χρησιμοποιήθηκαν μετά την καταδίκη για «ψευδή καταμήνυση». Παράλληλα βλέπουμε την ατυχία του αλλά και τη λεπτολόγο ερμηνεία των Νόμων 197/74 και 1447/84 από τον ΥΕΘΑ, που βασίσθηκε στην αποστρατεία του Κούμη, επτά μέρες μετά τη μεταπολίτευση, και όχι στις επί τέσσερα χρόνια ταλαιπωρίες πριν την 23-7-74. Η μικροψυχία αυτή π.χ. δεν παρατηρείται στην περίπτωση Μιχαλαρίδη, που ενώ αποστρατεύεται με παραίτησή του τέσσερις μήνες μετά τη μεταπολίτευση αποκαθίσταται από το ίδιο Συμβούλιο και τον ίδιο υπουργό (Δροσογιάννη).

Δεν υποβάλλει αίτηση για αποκατάσταση το 1974, ενώ το 1984 το Ειδικό Συμβούλιο Κρίσης του Ν. 1447/84 δέχεται, ότι υπάγεται στις διατάξεις του Ν. 1447/84 και κρίνει με ψήφους 4 έναντι 1 ότι η παραπομπή του και η στέρηση του βαθμού του έγιναν για λόγους αντιθέσεώς του προς το καθεστώς της 21/4/67 και τον κρίνει επανερχόμενο στην ενεργό υπηρεσία.

Ο ΑΝΥΕΘΑ όμως έχει αντίθετη γνώμη και αποφασίζει τη διαγραφή του από τον πίνακα επανερχομένων και τη μεταφορά του σε εκείνον, που δεν υπάγονται στις διατάξεις του Ν1447/74 «*…διότι εξήλθε της υπηρεσίας την 31/7/74 ήτοι μετά την 23/7/74 …*».

Η περίπτωση του Κούμη με την απόφαση του 1984 είναι ίδια σχεδόν σε βαθμό αδικίας με του Πατσίλια. Ήταν άδικη η απόφαση του ΑΝΥΕΘΑ για μη αποκατάσταση. Προφανώς του εισηγήθηκαν αυτήν την αντιμετώπιση για τον Κούμη. Ειδικά όταν υπάρχει άλλη περίπτωση δικαίωσης αξιωματικού που παραιτήθηκε και αποστρατεύθηκε μετά τη μεταπολίτευση. Ακόμα πιο άδικο είναι γιατί η πρόταση της επιτροπής ήταν υπέρ του Κούμη. Ο τελευταίος δεν είχε πρόσβαση στο περιβάλλον του ΥΕΘΑ και στο μηχανισμό λήψεως αποφάσεων, όπου σκανδαλώδεις υποθέσεις αντιμετωπίσθηκαν με περισσή ανοχή, χωρίς να υπάρχει καμία αιτιολογία πλην των παρεμβάσεων, δηλαδή των πλαγίων και πολιτικών μέσων. Ο Κούμης ήταν άριστος επαγγελματίας με ιδιαίτερη αδυναμία στους τύπους, τους νόμους και τα προβλεπόμενα στις Διατάξεις και τους Κανονισμούς. Συνδύαζε έτσι το σπάνιο του καλού επαγγελματία μηχανικού με τον αυστηρό στρατιώτη. Η προσήλωσή του στους κανονισμούς τον ωθεί στη σύγκρουση με προϊσταμένους πιστούς στο δικτατορικό καθεστώς, που αντιμετωπίζουν τον Κούμη με ιδιάζουσα σκληρότητα. Παραβιάζοντας και τους δικούς τους νόμους και διατάξεις, επειδή ο Κούμης τόλμησε και αμφισβήτησε το αλάθητο των προϊσταμένων με αλλεπάλληλες αναφορές και μηνύσεις.

Πλοίαρχος (ε.α.) Κ. **Λούνδρας**

Ο Λούνδρας ήταν έφεδρος πλοίαρχος από το 1954 που είχε αποστρατευθεί με αίτησή του. Συλλαμβάνεται τον Αύγουστο του 1968 και κρατείται αρχικά στην ασφάλεια. Στη συνέχεια φυλακίζεται στον Κορυδαλλό, μέχρι τον Αύγουστο του 1969, αφού καταδικάζεται από στρατοδικείο για παράνομη οπλοφορία. Τάξης εξόδου από τη ΣΝΔ 1935, είναι από τους αξιωματικούς που πήγαν με το Στόλο στη Μέση Ανατολή (Υ/Β *ΝΗΡΕΥΣ*, 26 Απριλίου 1941). Δεν υπήρξε προσφυγή μεταπολιτευτικά για οποιαδήποτε αποκατάσταση.[2]

Αντιναύαρχος (ε.α.) Α. **Σπανίδης**

Ο Σπανίδης είναι της τάξης του 1926, και είχε προαγωγή επ' ανδραγαθία τον Ιανουάριο του 1941. Ακολούθησε και αυτός το στόλο και συμμετείχε στον πόλεμο στη Μέση Ανατολή. Ήταν από εκείνους που οι

---

[1] Από τα πολλά έγγραφα της υπόθεσης Κούμη ξεχωρίζουμε ως πιο ενδεικτικά τα ακόλουθα: Διαταγή τακτικής ανάκρισης «*επί εξυβρίσει και δυσφημήσει ανωτέρου*» (Π. Παπαδόγκωνα) με Α.Ν. Φ 081900/70/12-12-70. Διατάσσεται τακτική ανάκριση *«επί ψευδή καταμηνύσει και συκοφαντική δυσφημήσει»* (εις βάρος Σκιαδόπουλου και Παπαδόγκωνα) με Α.Ν. 021921/70/28-1-71. Καταδικάζεται στο Ναυτοδικείο για την εξύβριση και δυσφήμηση ανωτέρου σε 6μηνη φυλάκιση με απόφαση Δ.Ν. 101/71/30-3-71. Στο Αναθεωρητικό μειώνεται η ποινή σε 4μηνη φυλάκιση με απόφαση 219/72/9-6-72. Καταδικάζεται πάλι στο Ναυτοδικείο (για ψευδή καταμήνυση και συκοφαντική δυσφήμηση του Παπαδόγκωνα) σε 4μηνη φυλάκιση, με απόφαση Δ.Ν. 348/72/14-11-72. Η νέα ποινή μειώνεται πάλι στο Αναθεωρητικό με απόφαση 31/73/6-2-73 σε 1 μήνα φυλάκιση. Η ποινή για ψευδή καταμήνυση επικυρώνεται στον Άρειο Πάγο με απόφαση 249/5-2-74. Η στέρηση βαθμού του Κούμη (ουσιαστικά δηλαδή η αποστρατεία του) ολοκληρώνεται με Προεδρικό Διάταγμα της 31ης Ιουλίου 1974 που δημοσιεύεται στο ΦΕΚ 205/31-7-74. Η απόφαση του Ειδικού Συμβουλίου Κρίσης του Ν. 1447/84 που ήταν υπέρ του Κούμη και η τελική του Δροσογιάννη, που ήταν κατά της αποκατάστασής του, κοινοποιήθηκε με το έγγραφο ΓΕΝ/Β3 – ΙΙΙ Φ 416.04/317/85 από 31-10-85.

[2] Ο Λούνδρας ήταν σύζυγος της Ελένης Βλάχου. Τα στοιχεία που παρατίθενται εδώ είναι από απόσπασμα μητρώου του ΓΕΝ/Β3 – ΙΙΙ/16-4-1954.

χουντικοί αργότερα θα αντιμετωπίσουν με ιδιαίτερη επιθετικότητα. Η αντιμετώπιση αυτή μόνον ως αντίδραση μπορεί να ερμηνευτεί, επειδή αισθάνονταν μειονεκτικά απέναντί τους. Οι πραξικοπηματίες της χούντας στην πλειοψηφία τους δεν είχαν πολεμήσει τον κατακτητή στην κατοχή. [1] Ο Σπανίδης είχε επιβιώσει από ναυάγια, κινήματα και στάσεις στον πόλεμο. Παρότι στο πραξικόπημα της 21ης Απριλίου '67 ήταν απόστρατος,[2] δραστηριοποιήθηκε και έτρεξε εκεί, που ήξερε ότι κάτι μπορούσε να κάνει. Στο Στόλο, στο Ναύσταθμο Σαλαμίνας. Η χούντα δεν θα τον ξεχάσει, και τον Αύγουστο του 1968 θα τον εκτοπίσει στην Απείραθο Νάξου. Τον Απρίλιο του 1969, θα τον μεταφέρει στην Κύμη Ευβοίας, απ' όπου θα απολυθεί τον Οκτώβριο του ίδιου χρόνου. Στη μεταπολίτευση θα χρησιμοποιηθεί στο συμβούλιο επανακρίσεων αξ/κών. Το 1985 θα του απονεμηθεί ο τίτλος του επίτιμου αντιναύαρχου, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 3 του Ν. 1447/84.

Αντιπλοίαρχος (Ο) Π.Δ. Θ. **Κόκκινος**

Σε πολεμική διαθεσιμότητα ήταν ο Κόκκινος όταν παραπέμπεται επί δικτατορίας σε ανακριτικό συμβούλιο, που συνέρχεται στις 9 Μαΐου 1968 και καταλήγει στην πρόταση για απόταξή του *«(...) διά βαρέα παραπτώματα περί την πειθαρχίαν και δι' επιδειχθείσαν συμπεριφοράν απαράδεκτον δι' Αξιωματικόν του Ναυτικού* (…)». Το δευτεροβάθμιο δεν άλλαξε την πρόταση και έτσι ο Κόκκινος αποτάσσεται και δεν γράφεται και στα στελέχη της εφεδρείας.[3] Το 1975 αποκαθίσταται στο βαθμό που είχε πριν αποταχθεί (αντιπλοίαρχος σε πολεμική διαθεσιμότητα) και αργότερα στο βαθμό του αρχιπλοιάρχου. Ο Κόκκινος, από το Ναύπλιο Αργολίδος, είχε καταταγεί τον Δεκέμβριο του 1947 στο Π. Ναυτικό ως δόκιμος σημαιοφόρος οικονομικός και αποστρατεύεται το 1952 αυτεπαγγέλτως. Σε λίγους μήνες μεταπίπτει στην κατάσταση πολεμικής διαθεσιμότητας (Φεβρουάριο του 1953) *«...διά πνευμονικήν φυματίωσιν ήτις καθιστά τούτον ανίκανον διά την εν γένει ναυτικήν υπηρεσίαν...»*. Η περίπτωση αυτή είναι ενδεικτική του διαφορετικού τρόπου προσέγγισης των στελεχών των ΕΔ στο θέμα των αποκαταστάσεων. Ο Κόκκινος υπηρέτησε από το 1947 μέχρι το 1952 που αποστρατεύεται και μετά για λόγους υγείας μετατάσσεται στην κατάσταση της πολεμικής διαθεσιμότητας, δηλαδή εξακολουθεί να παίρνει βαθμούς, ως εν ενεργεία. Σίγουρα στράφηκε επί χούντας εναντίον της (υπογραφή δήλωσης), αποτάχθηκε και σωστά η μεταπολίτευση τον αποκαθιστά. Τα χρόνια υπηρεσίας όμως δεν αυξήθηκαν από πέντε πραγματικά που ήταν από το 1947 μέχρι το 1952, ώστε να γίνει αρχιπλοίαρχος στη μεταπολίτευση.

Δ9.-ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ

Τα αιτήματα που οι άλλοι εργαζόμενοι διεκπεραιώνουν μέσα από τις συνδικαλιστικές τους ενώσεις, τα στελέχη των ΕΔ τα υποβάλλουν με αναφορές τους ιεραρχικά. Αλλά μόνο μεμονωμένα ή μέσω ισχυρών γνωριμιών με πολιτικούς ή τέλος σε συνθήκες αυταρχισμού, όπως το καθεστώς 1967-1974, με μαζικές κινητοποιήσεις. Που και επικίνδυνες είναι για τους συμμετέχοντες και εύκολα ποδηγετούνται για άλλους σκοπούς. Η ενασχόλησή τους με τέτοια ζητήματα, είναι προτιμητέα, αντί να διοχετεύουν τις ανησυχίες τους σε προβληματισμούς άλλου είδους και αντικαθεστωτικές οργανώσεις. Τέτοια υπόθεση ήταν η κινητοποίηση των αξιωματικών του ναυτικού με την ειδικότητα του μηχανικού. Σε δημοσιευμένο ημερολόγιο του Χατζηζήση μεταξύ των άλλων, που καταγράφει ως σπουδαστής της Σχολής Πολέμου του στρατού, είναι και η εξής καταχώριση στις 5 Απριλίου 1974 που επισκέφθηκαν το ΣΤΟΛΟ και το Ναύσταθμο Σαλαμίνας: *«...συνομίλησα ιδιαιτέρως τόσον με το 2ον Γραφείον Πλωτάρχην Λινάρδον* (σ.σ. πρόκειται για τον Κ. Λεονάρδο*) όσον και με τον Κυβερνήτην του Υ/Β ΠΡΩΤΕΥΣ Πλοίαρχον Κηρύκον και Ύπαρχον Κουτσούγερα...»*. Συναντά και τον Γκίκα (που τον βλέπει ανήσυχο και απογοητευμένο) που του παραδίδει *«... προκήρυξιν Μηχανικών»*.[4] Δεν βρέθηκε πουθενά αλλού έγγραφο, που να δείχνει πως οι υπηρεσίες του καθεστώτος είχαν ασχοληθεί με την υπόθεση αυτή και τις κινητοποιήσεις των μηχανικών αξιωματικών του ναυτικού. Την ίδια περίοδο παρόμοια ΄΄κορπορατικά΄΄ αιτήματα έχουν και άλλες ειδικότητες αξιωματικών όπως οι Οικονομικοί. Ο αρχιπλοίαρχος (Ο) Ν.Λάχανος υποβάλλει αναφορά στον Αρχηγό του Ναυτικού «*…εις εκτέλεσιν προφορικής σας εντολής …*» και κάνει το σφάλμα να γράψει σ' αυτήν για τον παλαιό πολιτευτή «*…τ. Βουλευτή Ν.Φαρμάκη ο οποίος με επεσκέφθη εις το γραφείον μου προς λήψιν πληροφοριών επί υπηρεσιακού θέματος...»* Του υποσχέθηκε ο Φαρμάκης πως για την χορήγηση και στους οικονομικούς του βαθμού του υποναυάρχου *«...εις συνάντησιν με τον κ. αρχηγόν ΕΔ θα του εκθέσει και αυτός το θέμα...»*. Στη συνέχεια τον πληροφόρησε πως «*…συνεζήτησε το θέμα με τον κ. Αρχηγόν ΕΔ ο οποίος τον διαβεβαίωσεν ότι...θα δεχθεί την τροπολογίαν...ην συνέταξα προσωπικώς»*. Ο Αγγελής επιστρέφει την αναφορά στον

[1] Ο Ιωαννίδης είχε καταταγεί στο Ζέρβα. Βλ. παράρτημα Β-ΙΙ συνέντευξη Λύτρα. «*…Ήταν στον Ζέρβα αυτός. Και σε μια μάχη, εκεί στην Πίνδο, τον πιάσανε αιχμάλωτο οι Ελασίτες. Για να μην τον σκοτώσουν έκανε δήλωση και κράτησε μαζί τους μέχρι το τέλος της απελευθερώσεως. Αυτός ήταν ο Ιωαννίδης ….».*

[2] Ο Σπανίδης ήταν διευθυντής του πολιτικού γραφείου του Πρωθυπουργού (Π. Κανελλόπουλου). Τα στοιχεία είναι από απόσπασμα μητρώου ΓΕΝ Β3 – ΙΙΙ/15-10-86 Ο τίτλος του επίτιμου αντιναύαρχου θα του απονεμηθεί με Π.Δ./29-4-85 ΦΕΚ 121/3-5-85

[3] Ο Κόκκινος αποτάσσεται με Β.Δ. από 7-10-1968 ΦΕΚ 362/23-10-68 και τα στοιχεία του είναι από απόσπασμα μητρώου ΓΕΝ/ Β3 – ΙΙΙ/4-12-1984.

[4] Βλέπε δημοσιεύματα εφημερίδας τα ΝΕΑ με το ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΧΑΤΖΗΖΗΣΗ ΤΕΛΟΣ 1974 Επίσης Βλ. ΑΚ σ.123

αρχηγό του ναυτικού[1] και του γνωρίζει πως «*…τον τέως βουλευτήν συνήντησα προ διετίας εις τινα οικογενειακήν συγκέντρωσιν…ουδέν διημείφθη …να συστηθή εις τον ανωτέρω όπως μη συζητή υπηρεσιακά θέματα με αναρμόδια πρόσωπα…*». Το γεγονός είναι ενδεικτικό και της νοοτροπίας Αγγελή, που δηλώνει πως δεν υπήρχε περίπτωση να δεχθεί διαδικασία μέσω τέως βουλευτή για προώθηση τέτοιου θέματος, αλλά και του αρχιπλοιάρχου που πίστεψε πως θα κέρδιζε με τέτοιον τρόπο ένα βαθμό η κατηγορία των Οικονομικών αξιωματικών στην οποία ανήκε. Ως ΄΄κορπορατικό΄΄ ζήτημα μπορεί να ερμηνευτεί, και η παθητική συλλογική αντίδραση στις αντιστοιχίες βαθμών και κύρια στις αλλαγές πηλικίων και στολών που εφάρμοσε το καθεστώς. Με στόχο την ομοιομορφία εμφάνισης και ότι συνεπάγεται αυτό για τις ΕΔ. Η κίνηση ερμηνεύθηκε ως ΄΄τάση άλωσης΄΄ του ναυτικού από τον στρατό, και τα στελέχη του ναυτικού αντέδρασαν με έντονες συζητήσεις, φημολογίες για ομαδικές παραιτήσεις, άρνηση να χρησιμοποιούν τις νέες στολές, συνέχιση χρήσης των παλαιών που ερμηνεύτηκε ως αντιποίηση στολής …[2] Επί Περβαινά συνέβη το γεγονός με τον Μπακόπουλο αλλά επί Μαργαρίτη τα πράγματα παίρνουν διαστάσεις. Μεταξύ των άλλων, που κάνει στην προσπάθεια να ποδηγετήσει το όπλο που διοικούσε, είναι και η γενική συγκέντρωση αξιωματικών υπηρετούντων στο λεκανοπέδιο Αττικής, προς τους οποίους και μιλάει στο ΚΕΠΑΛ. Εκπέμπει έγγραφο[3] στο οποίο επισημαίνει πως «*…παρά τας κατά καιρούς εκδοθείσας διαταγάς πολλοί…αλλά και αξιωματικοί εισέτι δεν φέρουν τας κανονικάς στολάς και τα εξαρτήματα αυτών ως ταύτα περιγράφονται εις τον Κανονισμόν Στολών και τας τροποποιητικάς αυτού διαταγάς…*»

Το 1969 έχουμε την έναρξη συνδικαλιστικών τάσεων των αξ/κών στο Π.Ν.

Το απριλιανό καθεστώς με το Ν. 178/69 προσάρμοσε τις διαδικασίες ιεραρχίας και προαγωγών των αξιωματικών των Ενόπλων Δυνάμεων έτσι, που μέσα απ' αυτές να ελέγχει την όλη σταδιοδρομία και εξέλιξη τους.

Ο νόμος αυτός, έπληξε μεταξύ άλλων και τους μηχανικούς αξιωματικούς του ναυτικού. Με προσωπική επιμονή και πίεση του τότε Α/ΓΕΝ Μαργαρίτη περιλήφθηκε διάταξη, που ονόμαζε του μηχανικούς «Σώμα», αντί «Όπλο» που καθόριζε για τους μάχιμους συναδέλφους τους. Η απλή αυτή ονομασία έχει επιπτώσεις και διακρίσεις, που ξεκινούν από θέματα κύρους και φτάνουν τα οικονομικά, καταληκτικού βαθμού αποστρατείας, οργανικών θέσεων ….

Η αντίδραση των μηχανικών σ' αυτό το νόμο υπήρξε άμεση. Με πρωτεργάτη τον πλωτάρχη Π. Καλότυχο[4] και μεσούσης της χούντας, ξεκίνησε η οργάνωση νεαρών κυρίως αξιωματικών, από το βαθμό πλωτάρχη και κάτω. Με κάθε μυστικότητα η οργάνωση κλιμακώθηκε και περιέλαβε τους πιο δραστήριους από κάθε τάξη, οι οποίοι στη συνέχεια και σε κάθε εκδήλωση (και υπήρξαν πολλές) κινητοποιούσαν τους υπόλοιπους.

Σκοπός της οργάνωσης ήταν, όπως τονιζόταν, η επίτευξη της ανατροπής της αδικίας για τους μηχανικούς και όχι (όπως επίσης τονιζόταν) η οποιαδήποτε *«αντεπαναστατική ή αντικυβερνητική εκδήλωση»*. Το σημείο αυτό προσέχθηκε τόσο, ώστε η πρώτη παράγραφος ενός εγγράφου - κειμένου που κυκλοφόρησε για υπογραφή, να επισημαίνει περίπου ότι, ανεξάρτητα από την εξέλιξη του αγώνα οι υπογράφοντες είναι πιστοί και θα εξακολουθήσουν να αγωνίζονται για τους σκοπούς της επαναστάσεως της 21 Απριλίου 1967. Το κείμενο δήλωνε ότι, εάν δεν αποκατασταθεί η αδικία, οι υπογράφοντες θα θεωρήσουν αυτό το έγγραφο ως παραίτησή τους. Ήταν φορτισμένη η ατμόσφαιρα με το θέμα «Όπλο ή Σώμα» και περισσότεροι από εκατό αξιωματικοί μηχανικοί ακούστηκε ότι υπέγραψαν, παραβλέποντας τη δέσμευση «*περί πίστεως στην επανάσταση*». Κανείς ποτέ δεν είπε πως, όλοι εκείνοι που είχαν τότε υπογράψει, ήταν και οπαδοί της δικτατορίας. Αλλά και το κείμενο με τις υπογραφές δεν βρέθηκε παρά τις προσπάθειες στα πλαίσια της παρούσας έρευνας.

Ο Καλότυχος, με την ακατάβλητη εργατικότητά του, την επιμονή και τον συνωμοτισμό του, πέτυχε κάτω από εκείνες τις συνθήκες, να συσπειρώσει ικανό αριθμό αξιωματικών. Επηρεάζοντας σχεδόν το σύνολο των υπολοίπων, κατάφερε κατ' επανάληψη να κινητοποιηθούν, όπως δεν κινούνταν εργατικά σωματεία ή

---

[1] Η αναφορά του αρχιπλοιάρχου (Ο) Ν.Λάχανου είναι από 17-12-1971 και η απάντηση του Αγγελή το έγγραφο ΑΕΔ/ΑΡΧΗΓΟΣ/ Φ.2028/009/Γ1/59/28-12-1971

[2] Βλ.κεφ.Γ18β την περίπτωση του Μπακόπουλου, στηρίγματος της δικτατορίας που αντιδρά στις αλλαγές και εξομοιώσεις με το ΣΞ και αποστρατεύεται από τη θέση του αρχηγού του στόλου γι' αυτό το λόγο.

[3] Το ΑΝ/1ον ΕΓ/1 Φ.451.2/71/29-6-1971 είναι γενική παρατήρηση του Μαργαρίτη για τις στολές και τα εξαρτήματά τους.

[4] Ο καλότυχος (πέθανε το 1989) υπήρξε για αρκετούς ο ΄΄ακούραστος αγωνιστής των δικαίων των μηχανικών, ο αδιάφθορος και τίμιος αξιωματικός΄΄ και για άλλους ΄΄ο πράκτορας της χούντας, ο οπαδός της δικτατορίας, ο οπλοφόρος του Πολυτεχνείου, ακόμα και μέλος της οργάνωσης Sheep Skin (ή αλλιώς ΄Κόκκινη Προβιά΄) ΄΄. Το βέβαιο είναι ότι δήλωνε εθνικοσοσιαλιστής, ήταν εργατικός, εκπαίδευσε σκληρά τους υφισταμένους του, τους οποίους και επηρέαζε, και ότι ήταν πράγματι στα γεγονότα του Πολυτεχνείου. Αλλά, όπως ο ίδιος έλεγε, ήταν εκεί για να βοηθήσει, και μάλιστα διατεινόταν ότι έσωσε μία τραυματισμένη φοιτήτρια. Αυτά τα διηγιόταν στον γράφοντα στην πρώτη βάρδια, που έκαναν μαζί στο ναύσταθμο Σαλαμίνας ως Επόπτης Ασφαλείας ο ένας και βοηθός του ο δεύτερος, με την επαναφορά του στην ενεργό υπηρεσία αρχές του 1975. Απασχόλησε αρκετά την ηγεσία του Ναυτικού, ιδιαίτερα μετά την μεταπολίτευση. Στις 24 Σεπτεμβρίου 1982 υπέβαλε την παραίτησή του που έγινε δεκτή και αποστρατεύθηκε (ΦΕΚ 335, από 4 Νοεμβρίου 1982, τεύχος γ΄). Είχε προηγηθεί δυσμενής κρίση, με αιτιολογικό μεταξύ των άλλων ότι παρουσιάζει συνδικαλιστική τάση (έγγραφο ΓΕΝ/Β3 Φ 408.2/166/82/3 Μαΐου '82). Αμέσως μετά την αποστρατεία του, υποβάλλει αναφορά στις 18-11-1982 όπου και εξηγεί τους λόγους παραίτησής του, χρησιμοποιώντας και την σωστή παρατήρηση πως η αποδοχή της παραίτησής του έγινε με «*...αστραπιαία ταχύτητα...*» όπως πράγματι προκύπτει από τα σχετικά έγγραφα. Η ηγεσία του ναυτικού δεν ήθελε τον Καλότυχο εν ενεργεία. Ο λόγος ήταν ακριβώς πως συνδικαλιζόταν και οργάνωνε τους αξιωματικούς μηχανικούς, έχοντας την εκτίμηση πολλών απ' αυτούς. Δεν αποδεχόταν την ιδιότητα του ΄΄χουντικού΄΄ όπως δήλωσε στον γράφοντα τότε, αλλά εκφράζοντας τις ιδεολογικές του ανησυχίες εύκολα τον εντάσσει κανείς στους εθνικοσοσιαλιστές.

αντιστασιακές οργανώσεις της εποχής. Συσκέψεις σε σπίτια, υπηρεσίες και πλοία, συγκεντρώσεις σε μεγάλα ζαχαροπλαστεία και ανοιχτούς χώρους, ανοιχτές συζητήσεις και πιέσεις, αποτελούσαν συχνά φαινόμενα.[1]

Η όλη προσπάθεια δεν σταμάτησε στη δικτατορία, αλλά συνεχίστηκε και μεταπολιτευτικά με ανάλογες εκδηλώσεις: δημοσιεύματα, ανοιχτές επιστολές, ερωτήσεις και επερωτήσεις στη Βουλή, παρασκηνιακές προσπάθειες.[2] Στην εξέλιξη εμφανίσθηκε ως υπογράφουσα ανώνυμες επιστολές η «*Συντονιστική επιτροπή αγώνα Μηχανικών Αξιωματικών του Πολεμικού Ναυτικού*» ή απλά «*Οι Αξιωματικοί Μηχανικοί του Πολεμικού Ναυτικού*».

Όλη αυτή η δραστηριότητα δεν μπορεί να αποδοθεί μόνο στον Καλότυχο. Ωστόσο το 1969 αυτός υπήρξε ο κύριος οργανωτής των πρώτων κινητοποιήσεων. Ένα κείμενο όπου εκτός ΄΄φιλοεπαναστατικής΄΄ δήλωσης περιλαμβανόταν και παραίτηση από την ενεργό υπηρεσία, υπογράφεται από μεγάλο αριθμό αξιωματικών μηχανικών. Το έγγραφο αυτό με το επικίνδυνο περιεχόμενο (η φιλοχουντική δήλωση που κανείς δεν πρόσεξε, αφού το ζητούμενο ήταν η πίεση με τις παραιτήσεις και όχι τα υπόλοιπα) δεν κυκλοφόρησε ποτέ.

Η χούντα δεν αντέδρασε, όπως θα περίμενε κανείς, στις παράνομες (για οποιαδήποτε εποχή) ενέργειες. Αυτή η μη αντίδραση υπήρξε για αρκετούς η αφορμή να θεωρήσουν την κινητοποίηση «προβοκατόρικη», που σκοπό είχε τον αποπροσανατολισμό των στελεχών εκείνη την περίοδο και την ενασχόλησή τους με συνδικαλιστικής μορφής ζητήματα, αντί να προβληματίζονται για τη δικτατορία.

Οι εκάστοτε ηγεσίες του Ναυτικού πήραν διάφορα μέτρα θεραπείας των αδικιών για τους μηχανικούς, ούτε καν πυροσβεστικά όμως. Εξακολουθούν να τα θεωρούν ανεπαρκή και σίγουρα όχι τέτοια που να αξιοποιούν αυτό το δυναμικό, με την ισότιμη παρουσία σε όλες τις προσπάθειες του ναυτικού. Τη δεκαετία του 1980 αναζωπυρώνονται οι κινητοποιήσεις με ανώνυμες επιστολές, που κυκλοφορούν μαζικά ειδικά το 1986, και κάποιες απ' αυτές δημοσιεύονται και με καυστικά σχόλια. Το περιεχόμενο εκτός από την έκδηλη οργή από την οποία διακατέχεται, στρέφεται και με υβριστικό τρόπο επώνυμα κατά εκείνων από τους αρχαιότερους μηχανικούς αξιωματικούς, που δεν παραιτήθηκαν όπως συνάδελφοί τους. Είναι τέλος του 1987 επί αρχηγίας ναυτικού Βασιλικόπουλου και το πολεμικό ναυτικό βρίσκεται στο επίκεντρο του Τύπου καθημερινά από αυτήν την υπόθεση.[3] Οι εφημερίδες δημοσιεύουν στις 17 Δεκεμβρίου 1987 μια Προκήρυξη που απευθύνεται «*Προς Όλους τους Μηχανικούς Αξιωματικούς του ΠΝ*». Η προκήρυξη δίνει την ευκαιρία σε εβδομαδιαίο έντυπο να αντιμετωπίσει το «*...αίτημα των μηχανικών ως δίκαιο {*πλην όμως*} δεν δικαιούνται οι ίδιοι να κυκλοφορούν προκηρύξεις αυτού του φασιστικού-θα 'λεγε κανείς περιεχομένου...»*

---

[1] Η παρουσίαση αυτής της υπόθεσης δεν στηρίζεται σε επίσημα έγγραφα, πλην ελαχίστων. Δεν εντοπίσθηκαν κείμενα, όπου να αναφέρονται αυτές οι κινητοποιήσεις. Ήταν μαζικές και ο γράφων συμμετείχε σε πολλές απ' αυτές, εξ ού και η αναφορά στα γεγονότα. Στο ημερολόγιο του ταγματάρχη Χατζηζήση που προαναφέρθηκε με αναφορά στο θέμα των μηχανικών, ο αναφερόμενος Γκίκας είναι ο Α. Γκίκας υποπλοίαρχος μάχιμος με ΑΜ 1171 και η προκήρυξη, που δίνει στον τέως διοικητή του ΕΑΤ/ΕΣΑ είναι μία από εκείνες, που και τότε κυκλοφορούσαν. Το καθεστώς δεν πήρε κανένα μέτρο ανεξάρτητα εάν ο Χατζηζήσης προώθησε ή όχι την προκήρυξη αυτή.

[2] Η Βουλή ασχολήθηκε με το θέμα των μηχανικών σε δύο τουλάχιστον περιπτώσεις. Με ερώτηση βουλευτών του ΠΑΣΟΚ στις 4-12-79 (Βερυβάκης, Κουτσόγιωργας και Χαραλαμπόπουλος), στην οποία απάντησε ο υπουργός Εθνικής Άμυνας Αβέρωφ στις 21-12-79, και άλλη μία με συζήτηση επίκαιρης ερώτησης του ΚΚΕ το 1998, για τις αθρόες παραιτήσεις ανώτερων αξιωματικών μηχανικών που υποβλήθηκαν τότε.

Στις 27-12-79 εξάλλου, προσέφυγαν κατά του Ελληνικού Δημοσίου εκατόν ενενήντα δύο (επί συνόλου περίπου τριακοσίων πενήντα) αξιωματικοί μηχανικοί (έκθεση κατάθεσης 11293/1979) διεκδικώντας τεχνικό επίδομα. Η αγωγή αποτελούσε έκφραση μαζικής κινητοποίησης. Παρόμοια έγινε και στις 8 Ιουλίου 1981 από μικρότερο αριθμό αξιωματικών.

Ανώνυμες επιστολές έχουν κυκλοφορήσει πολλές. Μερικές απ' αυτές, του 1982, έφεραν ως αποστολέα τη «*Συντονιστική Επιτροπή Αγώνα Μηχανικών Αξιωματικών Πολεμικού Ναυτικού*» (προς ΥΕΘΑ Παπανδρέου από 16-4-82, προς συναδέλφους μηχανικούς τον Απρίλιο '82 κ.α.). Το 1986 κυκλοφόρησαν σε μεγάλο αριθμό επιστολές, καλώντας τους μηχανικούς σε επαγρύπνηση και κινητοποιήσεις, με αποστολέα «*Οι Αξιωματικοί Μηχανικοί του Πολεμικού Ναυτικού*» (Προς μηχανικούς, τον Απριλίου '82, στις 17-4-86, στις 28-5-86, στις 13-6-86, προς ΥΕΘΑ στις 4-7-86 ….)

Από τα πιο αντιπροσωπευτικά δημοσιεύματα επιστολών στον Τύπο είναι στην «Αυριανή» στις 11-8-82 από τη «*Συντονιστική Επιτροπή ...»*, στη «Μεσημβρινή» στις 16-4-84, του υποναύαρχου Σέκερη, στη «Μεσημβρινή» επίσης στις 21-6-84 του αντιναύαρχου και τότε ΥΦΕΘΑ Ι. Βασιλειάδη, στην ίδια εφημερίδα στις 26-7-84, του υπουργού τότε της Ν.Δ. και αντιναύαρχου Αλ. Παπαδόγγονα, στο «Βήμα» στις 24-2-85 του υποναύαρχου Σπ. Βασιλειάδη κ.α.

Οι ερωτήσεις στη Βουλή, οι προσφυγές στη Δικαιοσύνη, οι επιστολές και τα δημοσιεύματα μεταπολιτευτικά, αποτελούν συνέχεια του θέματος που άνοιξε ουσιαστικά το 1969 με το Ν 178/1969.

[3] Πρόκειται για ΤΟ ΚΑΛΑΜΙ της 17-12-1987 που αποδίδει την προκήρυξη *«...σε ΄΄μικρούς΄΄ στο βαθμό αξιωματικούς...{*που*} ίσως θά 'πρεπε αντί ν' ακολουθούν τους ανωτέρους τους σε παραίτηση να ακολουθούσαν και το δημοκρατικό ύφος τους...»*. Τις ίδιες ημέρες όλες οι εφημερίδες ασχολούνται με το θέμα των παραιτήσεων των δώδεκα συνολικά μηχανικών αξιωματικών. Ο φιλοκυβερνητικός τύπος αφιερώνει λίγο χώρο εκτός από την ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ 5-11-87 που δημοσιεύει και ανακοίνωση /υπόμνημα «*ομάδας ανωτάτων αξιωματικών του Ναυτικού*», ενώ εκτενή σχόλια έχουν Η ΑΥΓΗ στις 6-11-87, η ΒΡΑΔΥΝΗ και ο ΣΤΟΧΟΣ στις 26-11-87, το ΠΟΝΤΙΚΙ στις 29/10 και 18-12-87, ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ στις 1-11 και 12-12-87 προβάλλοντας και τη σχετική επερώτηση της κοινοβουλευτικής ομάδας του ΚΚΕ προς τον ΥΕΘΑ, και τέλος η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ 2-12-1987 που δημοσιεύει και όλα τα ονόματα των παραιτηθέντων μηχανικών αξιωματικών (ως ένδειξη διαμαρτυρίας *΄΄για την μη εκπλήρωση των δικαίων αιτημάτων των μηχανικών΄΄)* που ήταν και οι εξής:

Αρχιπλοίαρχοι Α.Μπακόπουλος, Διευθυντής Δ΄Κλάδου ΓΕΝ, Θ.Σαρζετάκης, Υποδιευθυντής ΥΠΟΒΙ, Α.Αργυρόπουλος, ΓΕΝ/ΔΕΞ, Γ.Μηνόγιαννης, ΓΕΝ/Γ4, πλοίαρχοι Ι.Μαρτίνος ΓΕΝ/ΓΕΤΕΝ, Χ.Σκευοφύλακας Αρχιμηχανικός ΣΤΟΛΟΥ, Χ.Καραμήτσος ΓΕΝ/ΔΕΞ, Π.Μουτσάτσος, Γ.Τελειούδης Αρχιμηχανικός ΔΔΜΝ και Σ.Στεφανίδης ΝΚ/ΔΤ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ σημειώνει πως το ίδιο πρόβλημα αντιμετώπισε το 1956 και το βρετανικό πολεμικό ναυτικό.

Στοιχεία από τις κινητοποιήσεις και διάφορα συμβάντα, δημοσιεύματα, προκηρύξεις, επιστολές, ερωτήσεις στη Βουλή κ.λ.π. περιλαμβάνονται σε κείμενο χωρίς στοιχεία με τίτλο ΄΄ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΓΙΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ Α/ΓΕΝ ΄΄ που περιλαμβάνει τα ανωτέρω με έναρξη το 1969 και λήγει τέλος του 1987 με τις παραιτήσεις που μνημονεύθηκαν.

Από το 1974 και μετά έχει ανατεθεί δύο φορές[1] σε επιτροπές αξιωματικών η *«Μελέτη Θέματος Ενιαίας Προελεύσεως εκ της ΣΝΔ και Σταδιοδρομικής Εξελίξεως Αξιωματικών (Μαχίμων και Τεχνικών)» το 1974* και « *Εξέταση Μελλοντικού Προτύπου Αξιωματικού»* το 1986. Επίσης όλο το 1987 το ναυτικό σε επίπεδο μεγάλων διοικήσεων, διευθύνσεων ΓΕΝ και αρχηγείων υποβάλλει προτάσεις αναθεωρήσεως των Διατάξεων Ναυτικού στα πλαίσια των οποίων εξετάζονται υποχρεωτικά και ζητήματα που αφορούν υπευθυνότητες και οργάνωση υπηρεσιών, που σχετίζονται άμεσα και τους μηχανικούς. Στις προτάσεις των υπηρεσιών αυτών αντανακλώνται ανάλογα με τον συντάκτη τους και οι κυριαρχούσες τάσεις μέσα στο Σώμα των στελεχών του ναυτικού όλα εκείνα τα χρόνια, όλα τα αφορούντα τις αποστολές, τις αρμοδιότητες, την οργάνωση κ.λ.π. Το θέμα συνεχίζει να μένει άλυτο για πολύ και διαφαίνεται πως και σήμερα (Αύγουστος 2004) δεν έχει λήξει. Η τελευταία δημοσίευση που καταχωρείται για εκείνη τη φάση του ΄΄συνδικαλισμού στο ναυτικό΄΄, είναι τον Ιούνιο του 1989 με μία ακόμα ΄΄ανακοίνωση΄΄ με υπογραφή *΄΄Οι Αξιωματικοί του Πολεμικού Ναυτικού΄΄*. Οι μαζικές κινητοποιήσεις και οργανώσεις υπό ΄΄συνδικαλιστική΄΄, στην ουσία παράνομη μορφή, σταματούν το τέλος της δεκαετίας του 1980. Οι κατά καιρούς παραιτήσεις μηχανικών όμως με αιτία αυτά τα θέματα καταληκτικού βαθμού, αξιοποίησης κ.λ.π. συνεχίζονται. Το 1993[2] έχουμε επανάληψη του φαινομένου όχι όμως στην έκταση που παρουσίασε το 1987. Το 1996 δημοσιεύεται σε εφημερίδα, εκτενής επιστολή αποστράτου αξιωματικού με επισημάνσεις στο ίδιο πάντα θέμα. Το φαινόμενο επαναλαμβάνεται και πρόσφατα,[3] με τις τελευταίες ανακοινώσεις για ριζικές αλλαγές στην όλη θεώρηση του θέματος ΄΄στελέχη των ΕΔ΄΄. Ίσως το πρόβλημα να λυθεί εκ των πραγμάτων με την σταδιακή απόσυρση της ειδικότητας των μηχανικών. Στα πλαίσια της ενοποίησης των ειδικοτήτων που ΄΄παράγονται΄΄ από τη σχολή, και τον διαχωρισμό τους μετά από χρόνια ανάλογα με τις ανάγκες του ναυτικού και τις ώριμες πλέον τάσεις και επιθυμίες των στελεχών.

Ο συνδικαλισμός στις ΕΔ αποδείχθηκε πως δεν είναι ξένος για τα στελέχη του. Παρόμοιες κινητοποιήσεις με ΄΄κορπορατικά΄΄ αιτήματα έχουν υπάρξει και στα άλλα δύο όπλα των ΕΔ και σε διάφορες ειδικότητες. Δεν διατίθενται στοιχεία γι' αυτές. Στο πρώτο μέρος[4] περί Νομοθετικής κ.λ.π. περιχαράκωσης των ΕΔ, προσεγγίζεται από πλευράς νομικού πλαισίου το θέμα του ΄΄συνδικαλισμού΄΄ για τους στρατιωτικούς.

Η ειδικότητα των μαχίμων αξιωματικών είναι η κυριαρχούσα στο ναυτικό. Όλα αυτά τα χρόνια των κινητοποιήσεων των μηχανικών δεν επέτρεψαν υποχωρήσεις στα αιτήματά τους. Οι λόγοι είναι πως, η οποιαδήποτε παραχώρηση προς την πλευρά των μηχανικών, ή θα έπρεπε να παρέχει τα ίδια και περισσότερα και στους ίδιους και στους οικονομικούς αξιωματικούς, ή σε κάθε περίπτωση θα αφαιρούσε κεκτημένα προνόμια από τους μάχιμους. Που σχετίζονται εκτός του κύρους, με οικονομικές απολαβές, με εφ΄ όρου ζωής καλύτερη σύνταξη, με θέσεις στο εξωτερικό, με διοικητικές θέσεις ισχύος… Με λίγα λόγια η προς μοίρασμα πίττα και οικονομικά και διοικητικά δεν μπορεί να μεγαλώσει. Επομένως τα πράγματα δεν μπορούν να αλλάξουν εις βάρος εκείνης της πλευράς που τα ελέγχει ήδη.

Αποδεικνύεται από όλες αυτές τις κινήσεις, πως τα στελέχη των ΕΔ (εν προκειμένω του ναυτικού) συνωμοτούν, κινητοποιούνται, ΄΄συνδικαλίζονται΄΄, προκειμένου να υποστηρίξουν/ διεκδικήσουν παροχές, βαθμούς, θέσεις, κ.ο.κ. Αλλά και ΄΄θυσιάζονται΄΄ με μεγάλη ευκολία για τους ίδιους λόγους, όπως και για λόγους ΄΄αρχής΄΄. Το συναντήσαμε σε άλλα σημεία της εργασίας. Μια παραίτηση σημαίνει πρόωρη απομάκρυνση από την εργασία με μειωμένη σύνταξη κ.λ.π.

Δ10.- ΑΑΑ (΄΄ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ-ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ-ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ΄΄)

Η πρώτη εγγραφή που συναντά κανείς στον «Ατομικό Φάκελο Φύλλων Ποιότητος του Μήνη Αναστασίου» είναι της ΔΕΥΠ (Διεύθυνσις Ειδικών Υπηρεσιών Πολέμου) υπογραμμένη από τον διευθυντή Χριστοφόρου Δ. στο Κάιρο στις 27 Φεβρουαρίου 1945. Σημειώνει ο Χριστοφόρου πως η πρόταση είναι απόλυτα δικαιολογημένη μετά από έγγραφο της βρετανικής υπηρεσίας πληροφοριών I.S.L.D. διότι ο Μήνης *«…υπερέβη τα όρια του καλώς εννοουμένου καθήκοντος»*. Η πρόταση είναι για προαγωγή έπ' ανδραγαθία. Ο Μήνης έχει ήδη στο ενεργητικό του μια αποστολή στην Ελλάδα όπου έπεσε με αλεξίπτωτο στην περιοχή Μεσσηνίας ως επικεφαλής κλιμακίου το 1943 καθώς επίσης και συμμετοχή στις επιχειρήσεις του Ελ-

[1]Τα αφορούντα τις δύο αυτές αναθέσεις μελέτης για τα στελέχη του ΠΝ και την παραγωγική τους σχολή τη ΣΝΔ, μνημονεύονται στο αντίστοιχο περί ΣΝΔ κεφ.Β16γ. Εδώ σημειώνεται μόνον, πως η επιτροπή του 1974 εκτός όλων των άλλων είχε διαπιστώσει από τη μελέτη, πως τα τρία τελευταία χρόνια (δηλαδή 1970 με 1974) οι απομακρυνόμενοι με παραιτήσεις κ.λ.π. μηχανικοί αξιωματικοί ήταν σε ποσοστό σχεδόν διπλάσιοι (7,2 % των υπηρετούντων) έναντι (3,8 %) των μαχίμων συναδέλφων τους. Το φαινόμενο απέδωσαν στη μειονεκτική θέση των μηχανικών έναντι των μαχίμων από πλευράς ΝΟΘ (Νομοθετημένες Οργανικές Θέσεις) σε σχέση με τους υπηρετούντες, στις προοπτικές σταδιοδρομικής εξέλιξης. Βλέπε σχετική μελέτη στοιχεία της οποίας παρουσιάζονται στο περί ΣΝΔ κεφάλαιο.

[2] Βλέπε Ρεπορτάζ για ΄΄Επικείμενες Παραιτήσεις Μηχανικών Αξιωματικών ΄΄σ.43 ΕΠΕΝΔΥΤΗΣ 7&8/10/1995, ΝΙΚΗ 12-2-1993 ΄΄Νέες Παραιτήσεις Μηχανικών Αξιωματικών΄΄, ΑΥΓΗ 11-2-1993 όπου δημοσιεύονται οι παραιτήσεις για το ίδιο θέμα των αρχιπλοιάρχων Π.Παπαδόπουλου και Κ.Παγωνάρη και των πλοιάρχων Ι.Καρπούζη,Χ. Καραμήτσου και Σκευοφύλακα.

[3] Το 1996 δημοσιεύεται επιστολή του αποστράτου υποναυάρχου Κυριάκου Ευθυμιάδη στην ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ της 19-8-1996 ενώ στην ίδια εφημερίδα στις 17-9-2003 εμφανίζεται δημοσίευμα με τίτλο ΄΄Αντιδρούν οι μηχανικοί για να μην ονομαστούν πάλι σε Σώμα΄΄.

[4] Βλ. κεφ Α3

Αλαμέιν. Τότε ήταν είκοσι τεσσάρων ετών. Είχε κατέλθει στη Μέση Ανατολή με τη Σχολή Αεροπορίας, όπως λεγόταν η μετέπειτα Σχολή Ικάρων, είχε εκπαιδευτεί ως χειριστής αεροσκαφών και ως αλεξιπτωτιστής, είχε απολυθεί της αεροπορίας ως απείθαρχος (καίτοι αρχηγός της τάξης του 1940 όπως προκύπτει και από μετέπειτα προσφυγή του στο Σ.τ.Ε.[1]) διότι συνέπραξε στο Λίβανο με όλη τη σχολή στην άρνηση τους να φορέσουν αγγλικές στολές. Ενδεικτική είναι η συμπεριφορά του στα γεγονότα αυτά και ο διάλογος που εμφανίζει η σύζυγός του πως έλαβε χώρα με ανώτατο αξιωματικό της αεροπορίας. Στο κείμενο της προσφυγής συναντάμε την αιτιολογία της απόλυσής του από την ΠΑ «*..το 1942 ένεκα πειθαρχικών παραπτωμάτων δοκίμων τινων αξιωματικών ενός των τμημάτων της Σχολής ης ήμουν αρχηγός διά την μη αποτροπήν των οποίων εκρίθην υπεύθυνος..*». Στην ίδια προσφυγή καταγράφεται και η επισήμανση πως «*…εζήτησα εθελοντικώς να την ακολουθήσω {την Ιην Ταξιαρχίαν} έλαβα μέρος εις την μάχην του Ελ Αλαμέιν…*».[2] Ο Μήνης υπηρετούσε στην ΙΙα ταξιαρχία και ζήτησε τη μετάθεσή του στην Ιη όταν έμαθε πως αυτή φεύγει για επιχειρήσεις στο μέτωπο. Βλέπε παράρτημα Β-IV συνέντευξη της συζύγου του Σοφίας Μήνη για το θέμα αυτό. «*...στην Μέση Ανατολή που πήγαν ήθελαν εκεί να τους πάρουν τις στολές τους και να τους δώσουν εγγλέζικες στολές να φορέσουν. Σαν αρχηγός της σχολής, συνεννοήθηκε και με μερικούς ακόμα άλλους και είπανε ότι ΄΄Εμείς δεν βγάζουμε τις στολές μας. Δεν δίνουμε τις στολές μας.΄΄ Και μάλιστα αυτό ειπώθηκε και στο στρατοδικείο, ότι ήταν εις βάρος του που δεν θέλησε να φορέσει την αγγλική στολή. Αποτέλεσμα; Τον έγραψαν (…). Και γιατί πέρασε στρατοδικείο; Διότι ο αδερφός του Μπαρμπαμήτσου του Παπασπύρου, ακόμα δεν υπήρχε ο βαθμός του πτέραρχου τότε, πάντως ήτανε αρχηγός εκεί. Νομίζω ήτανε ταξίαρχος ή ήταν σμήναρχος. Του είπε ΄΄Μήνη θα κάνεις αυτό που σου λέμε. Θα μας παραδώσεις τις στολές και εμείς θα σου δώσουμε να φορέσει η σειρά σου εγγλέζικες στολές.΄΄ Ο Τάσος είπε ΄΄Δεν θα το κάνω αυτό το πράγμα.΄΄ Και βεβαίως είπε και του εξήγησε και βγήκε στην άκρη, ΄΄Είσαστε 4 και είμαστε 104.΄΄ Α, γιατί του είπε ΄΄Μήνη θα περάσεις στρατοδικείο και θα σε τουφεκίσουμε.΄΄ Και απαντάει ότι ΄΄Μην ξεχνάτε ότι είσαστε 4 και είμαστε 104.΄΄ Κατόπιν τούτου, αυθαδιάζων ο άνθρωπος πέρασε από στρατοδικείο και έγινε στρατιώτης..*» Δεν τον παραπέμπουν σε στρατοδικείο αλλά σε πρωτοβάθμιο (25-2-1941) και στη συνέχεια σε δευτεροβάθμιο (16-3-1942) πειθαρχικό συμβούλιο τα οποία και απεφάνθησαν υπέρ της απόλυσής του. Τον μετέφεραν στο στρατό ξηράς και αργότερα στην ΔΕΥΠ και σε βρετανική υπηρεσία πληροφοριών από ‘που στέλνεται με αποστολή στα ανταρτοκρατούμενη περιοχή της Πελοποννήσου. Ο Μήνης μετά την πτώση στη Μεσσηνία με το αλεξίπτωτο τον Μάιο του 1943, έφερε με επιτυχία σε πέρας ως αρχηγός της αποστολής μέχρι τέλους του 1944, παρ’ ότι ο ασυρματιστής και βοηθός του έγιναν αντιληπτοί. Παρασημοφορήθηκε από τους Βρετανούς με το Β.Ε.Μ. (British Empire Metal) και προτάθηκε από το ΓΕΣ για το Χρυσούν Αριστείον Ανδρείας και τον Πολεμικό Σταυρό καθώς και τον έπ’ ανδραγαθία προβιβασμό του. Τον επαναφέρουν στην αεροπορία στο διάστημα που βρισκόταν με αποστολή στη Μεσσηνία και αποκαθίσταται στο βαθμό του αρχισμηνία. Με την απελευθέρωση της Ελλάδας επανέρχεται στη Μέση Ανατολή, εκπαιδεύεται στη Ροδεσία και επιστρέφει στην Ελλάδα. Παίρνει μέρος στον εμφύλιο ως χειριστής αεροσκαφών μέχρι τον τραυματισμό του το 1949 και της μετάταξής του στην Πολεμική Διαθεσιμότητα. Ο Μήνης πολεμάει, πετάει με πολεμικά αεροσκάφη, πέφτει με αλεξίπτωτο στην κατεχόμενη Ελλάδα, συμμετέχει αργότερα στον εμφύλιο με τον κυβερνητικό στρατό. Σύμφωνα με αναφορά διοικητού του έχει εκτελέσει διακόσιες σαράντα πολεμικές αποστολές με αεροσκάφος, έχει βληθεί με αντιαεροπορικά τριάντα φορές και καταρριφθεί τρεις. Όπως προκύπτει από τον ίδιο ατομικό φάκελο και από τα Φύλλα Ποιότητος (ΦΠ) που συντάχθηκαν το 1948 κρίνεται ως «*πρόθυμος, εργατικός και αποδοτικός, εξελίσσεται λίαν ικανοποιητικώς…{είναι} ταχύς, δραστήριος..*». Το ίδιο διάστημα υποβάλλει αναφορά για μονιμοποίηση στην αεροπορία αφού ακόμα εκκρεμεί η υπόθεση της αποκατάστασής του μετά την απόλυσή του στη Μέση Ανατολή. Λίγους μήνες μετά σε άλλο ΦΠ παρατηρεί ο προϊστάμενός του στη στήλη με τους δυσμενείς χαρακτηρισμούς πως «*έχει ροπήν προς χαρτοπαιξίαν*» ενώ πιο κάτω από τον ίδιο αξιολογείται ως «*δυναμικός με μεγάλον ψυχικόν σθένος, ακούραστος, πολυμήχανος και διερευνητικός. Πολύτιμος διά πολεμικόν περιβάλλον*». Στη σημείωση του αμέσως αρχαιοτέρου προστίθεται πως ο Μήνης είναι «*Αξ/κός με εξαιρετικήν μαχητικότητα; Και απόδοσιν. Διεκρίθη κατά τας επιχειρήσεις. Ολίγον νευρικός, θρασύς*». Αυτά που θα θεωρούνταν αρνητικά σε άλλες ειδικότητες, στις περιπτώσεις των ιπταμένων νέων στελεχών δείχνουν ζωντάνια. Όσο για την χαρτοπαιξία δεν είναι άγνωστη σε μεγάλο ποσοστό στελεχών των ΕΔ. Τουλάχιστον στο πολεμικό ναυτικό όπου, το φαινόμενο ανθούσε τα χρόνια που εξετάζει η διατριβή αυτή. Φαίνεται πως και στην αεροπορία συνέβαινε το ίδιο. Ο Μήνης και τον επόμενο χρόνο το 1949 αξιολογείται

[1] Η προσφυγή του Μήνη στο Σ.τ.Ε. είναι με δικηγόρο τον Φ. Βεγλερή και φέρει ημερομηνία 3-10-1947. Στην αεροπορία επανέρχεται με την αριθ. 1389/11/2/1945 απόφαση υφυπουργού αεροπορίας, Τα στοιχεία μεταβολών της Μέσης Ανατολής προέρχονται από τη Βεβαίωση του ΓΕΣ/ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων/Ι αρ. πρωτ. 593605/17-4-1958. Τα της εισαγωγής του στη σχολή αεροπορίας και της αναδρομικής του προαγωγής σε αρχισμηνία από Φύλλον Μητρώου Υπουργείου Αεροπορίας, Στρατολογικού Γραφείου Αεροπορίας ημερομηνίας 17-2-1945.

[2] Για τη συμμετοχή του Μήνη εθελοντικά στη μάχη του Ελ Αλαμέιν βλέπε και φύλλα μητρώου του όπου καταγράφεται η μετάθεσή του από την ΙΙα στην Ιη ταξιαρχία στο τέλος του 1942 ενώ από Μάρτιο του 1943 μετατίθεται στην βρετανική I.S.L.D. (η ερμηνεία του αρκτικόλεξου δεν εντοπίσθηκε αλλά πρόκειται για υπηρεσία πληροφοριών που λειτουργούσε στα πλαίσια της Intelligence Service για το στρατό της Αγγλίας στη Μέση Ανατολή. Η ίδια υπηρεσία τον εκπαιδεύσει σε πτώσεις με αλεξίπτωτο και τον στέλνει στην κατεχόμενη Ελλάδα όπως προκύπτει από άλλα έγγραφα που παρουσιάζονται εδώ. Η οικογένεια του Μήνη ερευνά για εντοπισμό αρχείου της Ιης ταξιαρχίας και της δράσης της στη Μέση Ανατολή ώστε, να συμπληρώσει με πρωτογενή έγγραφα την μονάδα όπου υπηρέτησε στη διάρκεια των επιχειρήσεων.

ως κατέχων πολλά προσόντα, και πως η υπηρεσία μπορεί να βασίζεται σ' αυτόν. Στο ΦΠ του Σεπτεμβρίου 1949 εμφανίζεται μαζί με τις καλές σημειώσεις και η πληροφορία πως τραυματίσθηκε από αεροπορικό ατύχημα. [1] Από εκεί και μετά ως σοβαρά τραυματισμένος πλέον δεν συμμετέχει σε ενεργή υπηρεσία αφού με απόφαση της αρμόδιας ΑΥΕΑ (Ανωτάτης Υγειονομικής Επιτροπής Αεροπορίας) «*κρίνεται ανίκανος διά το ιπτάμενον και εν γένει προσωπικόν της ΕΒΑ..*» και μετατάσσεται στην κατηγορία της Πολεμικής Διαθεσιμότητας (π.δ.).

Το 1953 και στη δίκη των αεροπόρων παρίσταται ως μάρτυρας υπεράσπισης και παρ' όλο το κλίμα τρομοκρατίας που επικρατεί, τις αντεγκλήσεις και τις κατ' αντιπαράσταση εξετάσεις όπου δεν βοηθιέται από συναδέλφους του, καταγγέλλει για τα όσα συμβαίνουν και στέκεται στο πλευρό των κατηγορουμένων. Παράλληλα διατάσσεται ΕΔΕ αφού ο ενωμοτάρχης κέντρου αλλοδαπών Πρίφτης Αλέξανδρος τον καταγγέλλει στην ΕΒΑ πως στη διάρκεια που εκδικάζεται *«…η υπόθεσις των δολιοφθορέων εν τη ΕΒΑ …ο εν πολ. διαθεσιμότητι υποσμηναγός Μήνης Αναστάσιος συχνάζων καθημερινώς εν τω προθαλάμω του ακροατηρίου του αναθεωρητικού δικαστηρίου, επροπαγάνδιζεν και επηρέαζεν υπέρ των κατηγορουμένων τους μάρτυρας…»*. Την ΕΔΕ διενεργεί ο σμήναρχος δικαστικός Δούκας Χρ. και καταλήγει στην πρόταση *«..να επιβληθώσι αι δέουσαι κυρώσεις κατά του υποσμηναγού εν π.δ. Μήνη Αναστασίου».*Το πόρισμα έχει συνταχθεί σε πλήρη αρμονία με το κλίμα τρομοκρατίας που επικρατούσε στη διάρκεια της δίκης αυτής αλλά και όλη την μετεμφυλιακή περίοδο.[2] Και τούτο παρά το γεγονός πως ο Μήνης είναι εθνικόφρων αξιωματικός, έχει πολεμήσει κατά των κομμουνιστών στον εμφύλιο, είναι ήρωας πολέμου κ.ο.κ. Παρατηρούμε πως ο Μήνης δε διστάζει να συμπαρασταθεί στους συναδέλφους του καίτοι κατηγορούνται ως κομμουνιστές, δολιοφθορείς κ.λ.π. ενώ ο ίδιος έχει σταδιοδρομήσει στον κυβερνητικό στρατό και συμμετάσχει στον εμφύλιο εναντίον των κομμουνιστών. Ο μηχανισμός που ρύθμιζε τα της δίκης των αεροπόρων προσπάθησε να τον εμπλέξει λόγω της αποστρατείας του αδερφού του που ήταν αξιωματικός του στρατού ξηράς[3] και της συμμετοχής της αδερφής του στον ΕΛΑΣ ως μέλους του ΚΚΕ.

Ο Μήνης έχοντας πολεμήσει τη δεκαετία του 1940, γνώριζε πως για να επιβιώσει μια αντιστασιακή οργάνωση, δεν πρέπει το ένα μέλος να γνωρίζει τους άλλους και τι κάνουν. Όταν η οργάνωση του Καράγιωργα στη δικτατορία ζητάει εκρηκτικούς μηχανισμούς, κατασκευάζει δέκα τρεις, τους παραδίδει στον Μασουρίδη και δεν μαθαίνει ποιος τις παρέλαβε. Με την σύλληψη του Καράγιωργα μετά την έκρηξη ενός από τους μηχανισμούς στα χέρια του, καταλαβαίνει πως πρόκειται για τις δικές του κατασκευές. Αργότερα στον Κορυδαλλό που θα βρεθεί με τον Καράγιωργα, ο τελευταίος θα του πει τι ακριβώς έγινε και ο Μήνης θα του εξηγήσει, ποιο ήταν το λάθος του καθηγητή, που του ακρωτηρίασε το χέρι και τον σημάδεψε.

Λίγα έγιναν τότε γνωστά για την οργάνωση αυτή με την πολύκροτη (στην κυριολεξία λόγω βομβών) δράση. Και ο λόγος είναι πως συνελήφθησαν μεν οι Μήνης, Παντελάκης και Ζάνος, αλλά η οργάνωση δεν ΄΄ξηλώθηκε΄΄ ούτε έγιναν γνωστά τα υπόλοιπα μέλη της. Εξ άλλου ο Ζάνος απολύεται αμέσως ως μη ενεχόμενος όπως προκύπτει και από τα έγγραφα της υπόθεσης. Λίγους μήνες μετά τη σύλληψη και των δύο και ενώ με τη δημοσιοποίηση του ημερολογίου του Μήνη ξεσπά στο εξωτερικό και στα ΜΜΕ το θέμα των βασανιστηρίων ο Σορόκος από την Πρεσβεία Λονδίνου προκειμένου να απαντήσει «*…εις ψευδολογίας ενταύθα Τύπου* ...» που ανέφεραν τα περί βρετανικού παρασήμου στο Μήνη, ζητάει πληροφορίες από το αρχηγείο αεροπορίας. Το τελευταίο δεν μπορεί να κρύψει ούτε τα παράσημα ούτε την αποστολή στην κατεχόμενη Ελλάδα. Απαντάει με σήμα ΄΄Ο΄΄ (ΟΣΚΑΡ που είναι η ανώτερη κατηγορία προτεραιότητας μετά τα αφορούντα κήρυξη πολέμου). Στο ίδιο σήμα επάνω είναι καταγραμμένα εκτός του ΒΕΜ και το ΄΄Χρυσούν Αριστείον Ανδρείας, το Αργυρούν Αριστείον Ανδρείας και ο Πολεμικός Σταυρός Γ΄Τάξεως που έχουν απονεμηθεί στο Μήνη για την αποστολή στην Ελλάδα και αργότερα στη διάρκεια των επιχειρήσεων του εμφυλίου πολέμου.

Το έκτακτο στρατοδικείο Αθηνών συνεδριάζει στις 19 και 20 Φεβρουαρίου 1973 και καταδικάζει τον Μήνη σε εννέα χρόνια και δέκα μήνες κάθειρξη και τον Παντελάκη σε επτά χρόνια και οκτώ μήνες. Επίσης σε

---

[1] Ο Ατομικός Φάκελος του Μήνη (Α.Μ 215, προερχόμενος της Σχολής Αεροπορίας, και Ιπτάμενος Γενικών Υπηρεσιών) περιλαμβάνει εκτός πλήθους άλλων εγγράφων:

Την πρόταση για προαγωγή ΄΄έπ' ανδραγαθία΄΄ με βάση το έγγραφο της αγγλικής υπηρεσίας I.S.L.D. αριθ. G/54/X/30 που πιθανότατα αναφερόταν στην επιτυχή αποστολή και πτώση με αλεξίπτωτο στην κατεχόμενη από τους Γερμανούς Ελλάδα το 1943.

Τα ΄΄Εμπιστευτικά Φύλλα Ποιότητος΄΄ με ημερομηνίες 7/2/1948 (υπογράφει ο επισμηναγός Α.Τορέγας της Α.Β. Σέδες 353 Μ.ΕΒΑ), της ίδια υπηρεσίας με υπογραφή επισμηναγού Δ.Φ. Θεοδοσιάδη από 5-8-1948, από την 337 ΜΑ της Α.Β. Ελευσίνας στις 20/4/1949 του αντισμήναρχου Α. Βλαντούση. Και τέλος από 29/8/1950 υπογραμμένο από τον σμήναρχο Α. Τσίμπρο, χωρίς γνωμάτευση αφού ο Μήνης έχει σταματήσει να πετάει λόγω τραυματισμού.

[2] Η απόφαση του αναθεωρητικού για τη δίκη των αεροπόρων φέρει αριθμ. 940/1953.

Η ΕΔΕ κατά Μήνη υποβλήθηκε με Άκρως Απόρρητο έγγραφο του σμηνάρχου Δούκα Χρ. Και στοιχεία ΤΓΑ 1010 τη 15 Μαίου 1954 ενώ η διαταγή για διενέργεια είναι η ΓΕΑ/ΑΑ/1704/Ι/ΑΑ 301 του 1953 από 5-3-1953. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός πως η ΕΔΕ φέρεται να υποβάλλεται ένα χρόνο μετά τη διενέργεια της. Εκτιμάται πως είχε σταματήσει η εξέλιξή της το 1953 και για κάποιο λόγο την επαναδραστηριοποίησαν ένα χρόνο αργότερα.

[3] Βλ. παράρτημα Β-IV συνέντευξη Σοφίας Μήνη *«..Η αδερφή του Τάσου έχει μείνει 15 χρόνια τουλάχιστον σε εξορία, καταδικασμένη σε θάνατο και λοιπά, ανήκε στο Κομμουνιστικό Κόμμα. Και βεβαίως αυτό είχε και επίδραση στον αδερφό του Τάσου, ο οποίος ήτανε αξιωματικός της σχολής ευελπίδων και τον οποίο απέταξαν ως έχων ο ίδιος αδερφή κομουνίστρια ... γιατί είχε δράση, πολύ μεγάλη δράση στον πόλεμο …*{Στον ΕΛΛΑΣ *} Συνέχεια στο βουνό ήτανε και λοιπά η γυναίκα. Λοιπόν είχε επίδραση εκεί, είχε επίδραση στην δίκη των αεροπόρων που του είπαν ότι ΄΄υπερασπίζεσαι τους αεροπόρους΄΄ ...».*

πέντε και τέσσερα χρόνια στέρηση αντίστοιχα των πολιτικών τους δικαιωμάτων. Εν τω μεταξύ έχει προηγηθεί ΕΔΕ στα πλαίσια της πειθαρχικής δίωξης του Μήνη, αφού ως αξιωματικός σε πολεμική διαθεσιμότητα υπόκειται στις διαδικασίες αυτές. Η ΕΔΕ καταλήγει στην πρόταση για παραπομπή σε ανακριτικό συμβούλιο προς απόταξη γεγονός που συμβαίνει μέσα στο 1972 και πριν τελειώσει η ποινική τους δίωξη. Ο Μήνης προσφεύγει στο δευτεροβάθμιο ανακριτικό, όχι διότι τον απέταξαν αλλά για την αιτιολογία που αναφέρεται στον πατριωτισμό, την τιμή και την αξιοπρέπειά του. Όσο γι' αυτά τους λέει, έχω δώσει εξετάσεις αλλού και έχω περάσει. Το σχήμα είναι οξύμωρο για τα μέλη των ανακριτικών συμβουλίων που είναι εν ενεργεία αξιωματικοί, χωρίς πολεμική πείρα και ερμηνεύουν την αντίσταση του Μήνη στη δικτατορία με τέτοιον τρόπο. Δεν αποκλείεται και να μην γνώριζαν για την ιστορία του. Αλλά και πάλι θα πρέπει να ήταν κατάλληλα επιλεγμένοι για τα συμβούλια. [1]

Δεν υπάρχει άλλη οργάνωση με στρατιωτικούς γνωστή στον γράφοντα που να μην εξαρθρώθηκε παρ' ότι συνελήφθησαν μέλη της.[2] Τούτο σημαίνει, πως είχε κάτι ιδιαίτερο αυτή η ομάδα. Ήταν τα στεγανά μεταξύ των μελών της.[3] Έτσι εξηγείται γιατί ο εν αποστρατεία τότε υποναύαρχος Ι. Μασουρίδης, είναι σε λίγους γνωστός ως αντιστασιακός αξιωματικός μέλος οργάνωσης και πιο συγκεκριμένα της ΑΑΑ. Ο Βαρδάνης λέει γι' αυτήν στη συνέντευξή του. «*…συνεργάστηκα με το Μήνη μόνος μου, γνωρίζοντας ότι και ο Μουστακλής,(διότι ο Μουστακλής με γνώρισε στο Μήνη) είναι, αλλά δεν ήξερα τίποτα άλλο, ούτε για τις ενέργειες που έκανε με το Μουστακλή... Οι δυο μας. Ήξερα όμως ότι είναι και ο Μουστακλής. Στο στρατοδικείο δηλώνει ο Μήνης ότι ΄΄συνεργάτες μου ήταν ο Αλευράς ο Γιάννης ο Πρόεδρος της Βουλής, ο ναύαρχος Μασουρίδης, ο γιατρός ο Παντελάκης, ο Σπύρος ο Μουστακλής και ο λοχαγός ο Βαρδάνης΄΄… Στο στρατοδικείο, στη δίκη των βασανιστών. Εκεί λέει ΄΄τώρα σας λέω την ομάδα μου…Α Α Α΄΄ το οποίο έχει πάρει από την κατοχή γιατί αυτός συνεργαζόταν αντιστασιακά με το στρατηγό Οθωναίο, ο οποίος είχε την ομάδα αυτή. ΄΄Αντίσταση- Απελευθέρωση- Ανεξαρτησία…»* Ο Μήνης ανησυχεί όταν βλέπει το Βαρδάνη στη φυλακή, στον Κορυδαλλό, και τον ρωτάει εάν είναι για την δική τους υπόθεση. Ο Βαρδάνης ήταν προφυλακισμένος για την ομάδα Οπρόπουλου. Ο Μασουρίδης στη συνέντευξή του, δεν γνωρίζει τίποτε για τις δραστηριότητες που είχε ο Μήνης με κάθε ένα χωριστά τα υπόλοιπα μέλη της οργάνωσης. Έτσι δεν ξέρει εάν, πότε και που τοποθέτησε ο Βαρδάνης μηχανισμούς με το Μήνη. Το ίδιο και για τον Παντελάκη,[4] το Μουστακλή κ.ο.κ. Η

---

[1] Τα σχετικά με την ποινική και πειθαρχική δίωξη των μελών της ΑΑΑ είναι τα εξής έγγραφα:

Άκρως Απόρρητη Προσωπική Αναφορά προς τον ΑΠΑΕΣΑ του συνταγματάρχη Ν. Γεωργακαράκου της Ελληνικής Χωροφυλακής Υποδιεύθυνσις Α.Π.Πρωτευούσης Τομέα Εθνικής Ασφάλειας Α΄Τμήμα Πληροφοριών αριθ.πρωτ. 3/2/1739-πβ από 22-4-1972 με τις πληροφορίες περί βομβών της 20ης και 21ης Απριλίου 1972 που καταλήγει στην αυθημερόν σύλληψη των τριών Μήνη, Παντελάκη και Ζάνου. Επομένως τους παρακολουθούσαν.

Πόρισμα Προανάκρισης από 5-5-1972 του μοίραρχου Μπουγάτσου Κ. του Νικηστράτου της υποδιεύθυνσης ασφαλείας προαστίων πρωτεύουσας με όλο το προανακριτικό υλικό κατά Μήνη και Παντελάκη.

Σήμα ΄΄Ο΄΄ 281100/8/72 με αριθ πρωτ. 8315,4,287 από Πρεσβεία Λονδίνου (Σορόκος) και ερωτήματα για παράσημα και πολεμικές αποστολές του Μήνη.

Σήμα ΄΄Ο΄΄ από ΑΑ και αριθ. ΑΑ/1ΕΓ/3δ/19/31.8.72 με την απάντηση στα ερωτήματα του Σορόκου. Πόρισμα ΕΔΕ του δικ. Συμβ. (Α) Αριστείδη Πετρίδη με ημερομηνία 7-6-72 με πρόταση για παραπομπή σε ανακριτικό προς απόταξη του Μήνη.

Πρακτικόν Γνωμοδοτήσεως του Πρωτοβαθμίου Ανακριτικού Συμβουλίου με ημερομηνία που συνήλθε σε συνεδρίαση την 28 -11-1972 και προτείνει απόταξη ΄΄παμψηφεί΄΄. Το πρωτοβάθμιο αποτελείται από τους σμήναρχους (Ι) Φώτιο Ραβαζούλα, Βασίλειο Σβόλη, Γεώργιο Χαλικιά, Κ. Ρούσσο και Ανδρέα Φραγκόπουλο ενώ το δευτεροβάθμιο συγκροτείται από τους ταξίαρχο (Ι) Φωκ. Φωτιάδη Νεγρεπόντη, και τους σμήναρχους (Ι) Ι. Φαρμακόρη, Π. Σκούρα- Στραβοράβδη, Β. Χρυσαφόπουλο και Α. Λυπιρίδη. Αναπληρωματικοί ορίσθηκαν οι ταξίαρχος (Ι) Δημ. Δαμάσκος και οι σμήναρχοι (Ι) Π.Σκουτέλης και Γ. Στεφαδούρος.

Απόφαση του έκτακτου στρατοδικείου Αθηνών για την οργάνωση ΑΑΑ με αριθ. 3/1973

Απόφαση για επαναφορά του Μήνη στην κατάσταση πολεμικής διαθεσιμότητας με ΠΔ από 3-12-1974 (ΦΕΚ 414/22-10-74)

Απόφαση ΥΕΘΑ (Αβέρωφ) αριθ. Φ.151/150/ΑΔ.478637/6-6-75 με την οποία ο Μήνης εκλεγείς ως Βουλευτής τελεί σε αναστολή της ιδιότητας ως αξιωματικού σε π.δ. αλλά δικαιούται ως ορίζει ο νόμος «*… των πάσης φύσεως απολαβών και λοιπών ευεργετημάτων ων απελάμβανε εν τη καταστάσει της ΠΔ…»*

[2] Οι ενεργούντες παράνομα από την πρώτη στιγμή κομμουνιστές, που δεν συνελλήφθησαν, είναι πολλοί, και δεν είναι ευρύτερα γνωστοί ακόμα και σήμερα. Αλλά στον χώρο των στελεχών των ΕΔ αυτό δεν το συναντάμε. Όλοι στις συνεντεύξεις τους λένε, πως δεν υπήρχαν εν ενεργεία στελέχη στο στράτευμα που να είναι και οργανωμένοι κομμουνιστές. Αλλά και σε κανένα έγγραφο δεν συναντάμε ονόματα αξιωματικών και υπαξιωματικών κομμουνιστών. Μόνον για την ΚΟΣΣΑ (Κομμουνιστική Οργάνωση Στρατού Σωμάτων Ασφαλείας) γίνεται λόγος από την εποχή του εμφυλίου και αργότερα στα μέσα της δεκαετίας του 1950. Όταν ΙΔΕΑτες αξιωματικοί μπαίνουν επικεφαλής της ΚΥΠ. Και εκεί όμως δεν εντοπίζονται ονόματα. Μάλλον πρόκειται για προπαγανδιστική τακτική ή για ΄΄αντικομουνιστική γυμναστική΄΄ των Σωμάτων και Υπηρεσιών Ασφαλείας του κράτους και των ΕΔ και τίποτε άλλο.

[3] Δεν υπονοείται τίποτε παραπάνω εδώ από το ότι, αυτός ο κανόνας όπου δεν τηρήθηκε, είχε σαν αποτέλεσμα τις εξαρθρώσεις των οργανώσεων. Όχι μόνον στην Ελλάδα και τη δικτατορία 1967-74, αλλά σε όλες τις περιπτώσεις όλων των εποχών όπου εφαρμόζονται τα βασανιστήρια ως ανακριτική μέθοδος. Ο πόνος ο σωματικός, οι παραισθήσεις, η ψυχολογική κατάσταση, όπως και η χρήση καταλλήλων φαρμάκων, οδηγούν με ακρίβεια στην αποκάλυψη όσων γνωρίζουν οι βασανιζόμενοι. Εν τούτοις υπάρχουν περιπτώσεις που ενώ βασανίστηκαν, δεν μίλησαν. Και δεν είναι λίγες αυτές οι περιπτώσεις. Είναι και γνωστές. Αλλά η ονομασία των ανθρώπων αυτών θα σήμαινε (εκτός της παράλειψης πολλών που δεν γνωρίζουμε) πως όλοι οι υπόλοιποι υπέκυψαν, ενώ δεν είναι έτσι.

[4] Σε πίνακα που έδωσε η Σοφία Μήνη καταγράφονται οι επιπλέον (αναφερόμενοι στην ποινική και πειθαρχική δίωξη) εκρηκτικοί μηχανισμοί που τοποθετήθηκαν από το Μήνη με τον Παντελάκη και την ίδια καθώς και οι παραδοθέντες στον Μασουρίδη για την Δημοκρατική Άμυνα. Βάζει τον τίτλο ΄΄Συμπληρωματικό΄΄ επειδή περιλαμβάνει τους μηχανισμούς που δεν καταγράφει το παραπεμπτικό έγγραφο του αντισμηνάρχου (π.δ.) Αναστασίου Μήνη σε δευτεροβάθμιο ανακριτικό συμβούλιο. Το έγγραφο είναι ΑΚΡΩΣ ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ ΑΑ/1ον ΕΓ/3γ/ φ. 151/310/ΑΑ.9991/19 Δεκ.1972. Ο Μήνης παραπέμπεται με το ερώτημα της απόταξης «*..διά βαρέα παραπτώματα περί την υπηρεσίαν και την πειθαρχίαν…»* και συγκεκριμένα επειδή αρχές του 1971 ίδρυσε την ΑΑΑ, το Δεκέμβρη του ίδιου χρόνου μύησε τον παιδίατρο Στέφανο Παντελάκη και παράλληλα κατασκεύαζε και τοποθέτησε (σύμφωνα πάντα με το παραπεμπτικό) δώδεκα εκρηκτικούς μηχανισμούς από την 8-2-71 μέχρι την 20-4-72. Οι μηχανισμοί αυτοί τοποθετήθηκαν ως εξής:

σύζυγος του Μήνη τον βοηθάει για τη συγκέντρωση υλικών, γνωρίζει τι γίνεται μέσα στο εργαστήρι του άντρα της, τον συνοδεύει σε δύο περιπτώσεις στο Χίλτον και στην περιοχή Πατησίων και βάζουν μαζί τους εκρηκτικούς μηχανισμούς, αλλά για τους άλλους τότε δε γνωρίζει τίποτε. Στην ομάδα επομένως ΄΄ΑΑΑ΄΄ ενεργό μέλος είναι και η Σοφία Μήνη. Το κεντρικό πρόσωπο, κοινός παράγοντας, ιδρυτής και ψυχή της ομάδας είναι ο απόστρατος αεροπόρος που είχε ιδιαίτερη ικανότητα σε ιδιοκατασκευές και βόμβες. Τον κατέχει επίσης ψυχραιμία και θάρρος, που δεν απαντάται εύκολα. Όταν περνάει ο προσδιορισμένος χρόνος και ο μηχανισμός της Πατησίων δεν εκρήγνυται, πηγαίνει με τη σύζυγό του, τον παραλαμβάνει και τον μεταφέρει στην τσέπη του για όση ώρα χρειάζεται να φτάσουν στο σπίτι τους. *΄΄Γνώριζε πως δεν πρόκειται να ανατιναχτεί΄΄,* λέει η γυναίκα του περιγράφοντας τη σκηνή, κατά τη διάρκεια της οποίας η ίδια τον παρακαλούσε έντρομη, να μην το κάνει αυτό. Ο ίδιος περιέγραφε την περίπτωση που τοποθετώντας βόμβα στην περιοχή του σταδίου, ο προφυλακτήρας του αυτοκινήτου του εμπλέκεται (΄΄θηλύκωσε΄΄) σε τσιμεντένιο κολωνάκι. Ίδρωσε με τον σύντροφό του μέχρι να το σηκώσουν και αποδεσμευτούν, ενώ δίπλα τους είχαν ήδη ενεργοποιήσει το χρονοδιακόπτη της βόμβας, πριν δουν το μπλέξιμό τους.

Το ημερολόγιο του Μήνη με τις περιγραφές της παραμονής του στην ΕΣΑ έγινε από τότε γνωστό, αφού είχε καταφέρει να το βγάλει από τον Κορυδαλλό και δημοσιεύθηκε στο εξωτερικό.[1] Κρατούσε τις ημερομηνίες στην ΕΣΑ, και το έγραψε στη φυλακή με τη μεταφορά του εκεί. Το έβαλε σε εσωτερική τσέπη του παιδιού του, που φώναζε στη μητέρα του φεύγοντας, να δουν τι του έδωσε ο μπαμπάς. Τα διηγείται στη συνέντευξη η Σοφία Μήνη.[2] Στους πίνακες που τηρούσαν οι υπηρεσίες ασφαλείας, τμήμα των οποίων παρατίθεται,[3] συναντάμε την ΑΑΑ να χρεώνεται στις 7-3-1972 με δύο βόμβες στην Πλατεία Συντάγματος και την Αρχιεπισκοπή. Στις συζητήσεις όμως στις συσκέψεις ασφαλείας η οργάνωση και οι βόμβες της τους απασχολούν πολύ συχνότερα.[4]

Ο Μήνης στη μεταπολίτευση αποκαθίσταται στις 3-12-1974 στο βαθμό που είχε όταν αποτάχθηκε ως αντισμήναρχος σε Πολ. Διαθεσιμότητα. Υποβάλλει αναφορά τον Ιούλιο του 1984 με την οποία αρνείται πρόσθετη παροχή βαθμών με βάση το Νόμο 1447/84.[5] Είναι μοναδικό το κείμενο αυτής της αναφοράς *« Με το ΠΔ… αποκαταστάθηκα πλήρως, δηλαδή επανέκτησα το βαθμό του Ασμχου (πδ) και έλαβα αναδρομικά τις αποδοχές που μου είχαν στερήσει…η προσφορά μου έγινε χωρίς να αποβλέπω σε βαθμολογικοοικονομικά*

---

1)Στις 8-2-71 τέσσερις στο Ψυχικό οδός Φρειδερίκης 52 σε αυτοκίνητο ΞΑ 1048, επίσης Ψυχικό οδός Διαμαντίδου 25 αυτοκίνητο ΞΑ 4201, Κηφισιά οδός Πλάτωνος 33 αυτοκίνητο ΞΑ 4432 και Κηφισιά οδός Λεβίδου 11 αυτοκίνητο αμερικανικής αποστολής 2) Στις 7-3-71 σε παράθυρο της πρεσβείας της Λιβύης οδός Ηροδότου 6, 3) Στις 23-3-71 στην είσοδο του εμπορικού καταστήματος ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ οδός Ερμού 47, Τις υπόλοιπες έξη αναφερόμενες τοποθετεί ο Μήνης με τον Παντελκάκη που έχει μυήσει τον Δεκέμβρη του 1971, 4) Στις 25-1-72 στον κήπο της γαλλικής πρεσβείας στην οδό Β.Σοφίας 7, 5) Στις 17-2-72 σε άγνωστο αυτοκίνητο ΞΑ στην περιοχή Κεφαλάρι Κηφισιάς και την ίδια ημέρα σε αυτοκίνητο ΔΣ 3.33 του Αμερικανού στρατηγού Χαϊτάουερ στην οδό Δεληγιάννη 24 στην Κηφισιά, 6) Στις 7-3-72 στο προαύλιο μεγάρου της αρχιεπισκοπής Αθηνών οδό Αγίας Φιλοθέης και την ίδια ημέρα στην Πλατεία Συντάγματος κοντά στο ζαχαροπλαστείο ΤΑΡΩ, 7) Στις 20-43-72 στο αυτοκίνητο ΞΑ 3-16 του Αμερικανού προξένου στην οδό Νοταρά στον Πειραιά. Το παραπεμπτικό δεν αναφέρει τίποτε για Μασουρίδη, Βαρδάνη, Μουστακλή, Αλευρά. Δεν είχαν συλληφθεί με τους υπόλοιπους ούτε βγήκαν από τις ανακρίσεις. Είχαν όμως τοποθετηθεί και άλλοι μηχανισμοί που δεν αναφέρει το έγγραφο. Γράφει η Μήνη στον πίνακα με τον οποίο συμπληρώνεται κάπως η εικόνα από τη δραστηριότητα της ΑΑΑ όσον αφορά τους εκρηκτικούς μηχανισμούς: « *Συμπληρωματικό. Από κοινού με τον Στέφανο Παντελάκη 1) Στην πλατεία Κουκακίου σε καλάθι αχρήστων, 2) Στην Γλυφάδα σε αυτοκίνητο Ξ.Α.* {Ξένης Αποστολής*), 3) Στη Φιλοθέη οδό Σταδίου, 4) Στην Τράπεζα Μανχάταν στην οδό Βασ. Σοφίας και Ηρώδου Αττικού.*

Μαζί μ' εμένα 1) Σε πάροδο περιοχής Πατησίων στον κήπο του Πρύτανη Πανεπιστημίου. Δεν εξερράγη. 2) Δύο βόμβες στο ξενοδοχείο ΧΙΛΤΟΝ.-

Δέκα πέντε (15) βόμβες ο Τάσος Μήνης κατασκεύασε και παρέδωσε στο Ναύαρχο Γιάννη Μασουρίδη για τη Δημοκρατική Άμυνα.».

Σε επιστολή της η Σοφία Μήνη από 24-9-2004 διευκρινίζει πως ο Τάσος Μήνης της είχε πει ότι οι υπόλοιπες (εκτός όσων τοποθέτησε με Παντελάκη προ του Δεκέμβρη του 1971) βόμβες που μνημονεύονται στην ποινική και πειθαρχική δίωξη είχαν τοποθετηθεί από τον ίδιο σε συνεργασία με τον Μουστακλή. Από τα στοιχεία που αναφέρονται στα έγγραφα των διώξεων, τις επιστολές και τη συνέντευξη της συζύγου του καθώς και τη συνέντευξη Μασουρίδη δεν έχουν γίνει γνωστές οι δραστηριότητες των υπολοίπων μελών στην ΑΑΑ.

[1] ΜΗΝΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ, *111 Μέρες στην ΕΣΑ,* Φυτράκης, Αθήνα (α.χ.)

[2] Ο ίδιος ο Μήνης λόγω αρρώστιας δεν είναι σε θέση να δώσει συνέντευξη.

[3] Βλέπε πίνακα 2 στο Παράρτημα Α.

[4] Βλ.πίνακα 3 στο Παράρτημα Α.

[5] Πρόσθετα έγγραφα που αφορούν υποθέσεις Μήνη είναι τα εξής˚

Διαταγή ΑΕΔ Φ110/14/550229/10-5-72 (για ανάκριση)

Αναφορά δικ. Συμβ. Α΄ σχου Αριστ. Πετρίδη από 7-6-72 ως διαβιβαστικής της δικογραφίας

Διαταγή ΑΑ για ΕΔΕ φ.153/010/ΑΑ.9450/13-5-72

Πόρισμα ΕΔΕ από 17-6-72

ΠΔ 3-12-74 ΦΕΚ 485 Τ. Γ΄ με το οποίο αποκαταστάθηκε ως αντισμήναρχος (π.δ.)

Η αναφορά του Μήνη που αρνείται πρόσθετη αποκατάσταση με το Ν.1447/84 φέρει στοιχεία εισερχομένου εγγράφου ΓΕΑ/ΚΛ.Β΄4/2^{α}/280860/10-7-1984.

Με ΠΔ από 8-7-1998 (ΦΕΚ 24-7-98) ο Μήνης προάγεται σε σμήναρχο και ταξίαρχο (π.δ.) από αντισμήναρχος που είχε αποκατασταθεί το 1974 ενώ το 1984 είχε αρνηθεί περαιτέρω προαγωγή. Αφορά την εφαρμογή του τελευταίου αποκαταστατικού νόμου Ν 2439/1996 (άρθρο 29) και του Ν.1911/1990 (άρθρο. 24) που χορηγεί τίτλους επιτίμου και καταληκτικούς βαθμούς σε όλους τους αντιστασιακούς αξιωματικούς με καθορισμένη διαδικασία. Είναι βέβαιο πως ο Μήνης θα είχε και πάλι αρνηθεί αυτές τις προαγωγές εάν η υγεία του το επέτρεπε. Με το ίδιο ΠΔ προάγεται και ο ταξίαρχος Κοκκινίδης Κ. σε υποπτέραρχο και αντιπτέραρχο ενώ του απονέμεται και τίτλος του επιτίμου. Είναι επομένως και ο Κοκκινίδης ένας από τους αποκατασταθέντες στον καταληκτικό βαθμό της ειδικότητάς του μαζί και με τον τίτλο του επιτίμου όπως περιγράφονται στο κεφάλαιο Δ16.

ανταλλάγματα…επιθυμώ να παραμείνω στο βαθμό του ασμχου (π.δ.) τον οποίο φέρω επί μία 25ετία και τον οποίο, νομίζω, δεν ντρόπιασα…σας παρακαλώ να μην εφαρμόσετε το Νόμο σε ότι με αφορά».

Εκείνο που παρατηρεί κανείς και με την περίπτωση Μήνη είναι, πως όπου έχουμε στελέχη των ΕΔ με πολεμική πείρα και αναμειγνύονται σε αντιστασιακές οργανώσεις, παρουσιάζεται κατά συνθήκη και δυναμική δράση. Ο Μουστακλής, ο Καρούσος, ο Μήνης, ο Μασουρίδης. Αντίθετα οι μεταπολεμικοί αξιωματικοί και υπαξιωματικοί, ενώ συμμετέχουν σε ικανό αριθμό σε οργανώσεις, περιορίζονται στη σχεδίαση. Εξαιρούνται οι περιπτώσεις Βασιλικόπουλου και Παππά.

Από το προσωπικό αρχείο του Μασουρίδη προκύπτουν στοιχεία για τον ίδιο και για άλλους που αφορούν τη διατριβή αυτή, και κρίνεται σκόπιμη η παρουσίασή τους.

Υποναύαρχος Ι. **Μασουρίδης**. Συμμαθητής του Εγκολφόπουλου (τάξη εξόδου από ΣΝΔ το 1933), κατεβαίνει και αυτός με το Στόλο στη Μέση Ανατολή, το 1941, ως ύπαρχος του Υ/Β *ΤΡΙΤΩΝ*, με βαθμό υποπλοιάρχου. Το Νοέμβριο του 1943 παραλαμβάνει από Αγγλία ως κυβερνήτης το Υ/Β *ΜΑΤΡΩΖΟΣ*. Ήταν από τους πρώτους που προήχθη στο βαθμό του αρχιπλοιάρχου που τότε καθιερώθηκε (στις 23/7/66). Η 21η Απριλίου τον βρίσκει υποναύαρχο υπαρχηγό του ΓΕΝ, θέση που παραδίδει πολύ σύντομα, αφού αποστρατεύεται σε δεκαπέντε ημέρες (στις 13 Μαΐου 1967). Το έγγραφο της αποστρατείας του περιλαμβάνει την αδόκιμη αιτιολογία πως «*…απέδωσεν ό,τι ηδύνατο να αποδώσει….*». Ο ίδιος έχει αντίθετη γνώμη όσον αφορά τη δυνατότητά του να προσφέρει στην πατρίδα του, και ως απόστρατος δεν μένει ανενεργός. Με αποτέλεσμα τον Φεβρουάριο του 1970 παραπέμπεται με τους αποστράτους αρχιπλοιάρχους Κλ.Ζερβό και Λ.Στεργιάκη, τους πλοιάρχους Δ. Παπασηφάκη, Θ.Ντεγιάννη και Μ. Βερροιόπουλο, τον αντιπλοίαρχο γιατρό Γ.Στεφανουδάκη και τον πλωτάρχη Χ.Παπασηφάκη σε Ανακριτικό Συμβούλιο. Η αιτιολογία παραπομπής είναι εκείνη, με την οποία τους διαγράφουν από τα στελέχη εφεδρείας. «*…δι' αντεθνικάς ενεργείας στρεφομένας εμμέσως εις υπονόμευσιν της Εθνικής Αμύνης της χώρας και συμμετοχήν εις προπαγάνδαν τείνουσαν εις τον αυτόν σκοπόν*». Είχαν προσυπογράψει *΄΄Διακήρυξιν Υπέρ της Διενεργείας Εκλογών΄΄* πενήντα επιστήμονες, καλλιτέχνες, πολιτικοί και στρατιωτικοί ε.α., που δημοσιεύθηκε στις 3/12/1969 στον ημερήσιο τύπο και διαβάσθηκε από τα ραδιόφωνα του εξωτερικού.

Εκτός από την δράση του ως μέλος της ΑΑΑ,[1] ο Μασουρίδης μετατρέπει το σπίτι του σε χώρο συγκέντρωσης αντιχουντικών συναδέλφων του και άλλων με αποτέλεσμα να κληθεί στη Γενική Ασφάλεια και να ανακριθεί πιεζόμενος, να αποκαλύψει ποιοι σύχναζαν σπίτι του. Δεν υποχώρησε στις πιέσεις.

Στη σχολή δοκίμων η τετραετής παραμονή του, δεν έχει να επιδείξει στον τομέα των ποινών σοβαρά παραπτώματα. Τα πιο συνηθισμένα είναι για νωχέλεια, απροσεξίες, και της μη αυστηρής τήρησης των κανονισμών. Τα ίδια παραπτώματα χαρακτηρίζουν και τον γιο του[2] που σταδιοδρομεί στο ναυτικό εισερχόμενος στην ίδια σχολή δοκίμων μετά τριάντα τρία χρόνια από τον πατέρα του. Η πλέον αυστηρή ποινή του Μασουρίδη πατρός είναι η φυλάκιση δύο ημερών τον Μάρτιο του 1933 που ως τεταρτοετής δόκιμος *«εξ επιπολαιότητος δεν εξετέλεσεν διαταγήν του αξιωματικού φυλακής»*.

Ο αντιναύαρχος Ι.Μασουρίδης το Μάιο του 2004, που δίνει τη συνέντευξη στον γράφοντα, είναι ενενήντα δύο ετών και ο αρχαιότερος εν ζωή αξιωματικός του ναυτικού. Γεννήθηκε το 1912 στην Καλαμάτα.

Με τη μεταπολίτευση αποκαθίσταται στο βαθμό του αντιναυάρχου ε.α. ενώ ορίζεται εισηγητής της πρώτης επιτροπής κρίσεων για αποκατάσταση αξιωματικών διωχθέντων επί χούντας. Αργότερα θα είναι Πρόεδρος του ΜΤΝ.

Στο δημοψήφισμα για το πολιτειακό αναλαμβάνει πρόεδρος της Πανελλήνιας Επιτροπής Αγώνα για τη Δημοκρατία, με σύμφωνη γνώμη όλων των κομμάτων που είχαν ταχθεί ενάντια στη βασιλεία.

Έχει τιμηθεί με παράσημα από τις επιχειρήσεις στον πόλεμο.[3]

---

[1] Βλ. παράρτημα Β-Ι συνέντευξη Ι.Μασουρίδη εκτός των άλλων και για τις δραστηριότητες της ΑΑΑ στις οποίες και συμμετείχε.

[2] Πρόκειται για τον Μίλτο Μασουρίδη, μάχιμο τάξης εξόδου 1966 που σταδιοδρομεί μέχρι τον βαθμό του αντιναυάρχου και τη θέση του ΔΝΕ. Ο Ι. Μασουρίδης στη συνέντευξή του αποκαλύπτει, πως ο γιος του νεαρός σημαιοφόρος τότε, είχε αντιληφθεί τις δραστηριότητές του στη δικτατορία αλλά ποτέ του δεν είχε αναφερθεί σ' αυτές.

[3] Τα έγγραφα από τα οποία προκύπτουν τα αναφερόμενα για το Μασουρίδη είναι:

Απόσπασμα ποινολογίου από τα καθολικά της ΣΝΔ για τα τέσσερα χρόνια 1929-1933 φοίτησής του σ' αυτήν, υπογραμμένο από τον Αντιναύαρχο Δ.Κοντογεώργο Διοικητή.

Αυτοβιογραφικό χειρόγραφο σημείωμα όπου περιλαμβάνεται και απόσπασμα με περιγραφή συμβάντων από εμπλοκή του υποβρυχίου ΤΡΙΤΩΝ σε καταβύθιση πλοίων στο Β΄ Πόλεμο στην Αδριατική στις 22-3-1941 και τη διάσωσή του από τις επιθέσεις των εχθρικών πολεμικών στη συνέχεια.

ΥΕΘΑ/ΓΕΝ Β3-ΙΙ αριθ.020154/56/67/29-5-1967 προς τον υποναύαρχο ε.α. Ι.Μασουρίδη με το οποίο του κοινοποιούν την απόφαση και αιτιολογικό της αποστρατείας του.

ΥΕΘΑ/ΑΝ 0020124/70/23-2-1970 απόφαση παραπομπής των αναφερθέντων ε.α. αξιωματικών σε πρωτοβάθμιο ανακριτικό συμβούλιο για διαγραφή από τα στελέχη εφεδρείας.

Πρακτικό Γνωμοδοτήσεως Πρωτοβαθμίου Ανακριτικού Συμβουλίου ημερομηνίας 1/4/1970. Το ανακριτικό συνήλθε στον Βοτανικό στη ΝΣΠ και αποτελείται από τους έφεδρο ε.α. αντιναύαρχο Α.Γκιώνη ως πρόεδρο, και τους υποναυάρχους Γ.Μόραλη, Γ.Σουμπασάκο, Ν.Δελαγραμμάτικα και Κ.Σκιαδόπουλο ως μέλη. Οι Μασουρίδης, Ζερβός και Στεφανουδάκης δεν παραβρέθηκαν στη συνεδρίαση. Ο Μασουρίδης είναι νεώτερος μόνον από τον Γκιώνη ενώ οι εν ενεργεία υπόλοιποι του συμβουλίου εκτός του Μασουρίδη, είχαν και τον Ζερβό αρχαιοτέρους τους. Σημειώνεται η παρατήρηση επειδή, κατά συνθήκη οι παραπεμπόμενοι σε ανακριτικά-πειθαρχικά καθώς και σε στρατοδικεία-ναυτοδικεία, αντιμετωπίζουν αξιωματικούς μέλη των συμβουλίων και ναυτοδικείων που εν ενεργεία ήταν νεώτεροί τους. Και τούτο το προσέχουν οι ορίζοντες τις συνθέσεις. Στην συγκεκριμένη περίπτωση επανέφεραν τον Γκιώνη γι' αυτόν ακριβώς το λόγο,

Δεν είναι τυχαίο που η δικτατορία στρέφεται εναντίον των στελεχών των ΕΔ που είχαν συμμετάσχει στον πόλεμο κατά των αρχών κατοχής. Σωστά από πλευράς τους σκέφθηκαν πως, εκείνοι οι αξιωματικοί δεν πρόκειται να συνεργαστούν ή να ανεχτούν την ομάδα που κατέλαβε την εξουσία, και εξ άλλου γνώριζαν πως οι περισσότεροι χουντικοί δεν είχαν συμμετάσχει στην αντίσταση.

Δ11.-ΕΕ (΄΄ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ΄΄)

Ο Καλαμάκης ήταν μέλος της οργάνωσης ΕΕ. Το βεβαιώνει ο Πανουργιάς Πανουργιάς σε επιστολή του[1]. Την συνέταξε μετά σχετική παράκληση για να δώσει πίνακα με τα μέλη της οργάνωσης αυτής, που στο σύνολό της σχεδόν ήταν αξιωματικοί των ΕΔ.
Στον πίνακα που στέλνει ο Πανουργιάς, αναφέρει από το πολεμικό ναυτικό τον Κονοφάο και Βασιλικόπουλο ως μέλη και τους Μουρίκη, Σταυρίδη και Ροζάκη με τους οποίους *΄΄υπήρξαν επαφές και συνεργασία΄΄*.
Στο συνοδευτικό γράμμα αναφέρει επίσης πως είχε επαφές με τον Παναγιώτη Παπαληγούρα, τον Χριστόφορο Στράτο, τον Δημήτρη Παπασπύρου, τον Ευάγγελο Αβέρωφ, τον Στρατηγό Γκίκα, το Ναύαρχο Δέδε, τον Συνταγματάρχη Όλιβερ Μάρσαλ στρατιωτικό ακόλουθο στην Αμερικανική Πρεσβεία, τον Νικήτα Βενιζέλο, το δικηγόρο Γεώργιο Μαγκάκη, τον Ιπποκράτη Σαβούρα, τον Υψηλάντη Γρηγόριο, τον Αντιστράτηγο Δόβα, το ναύαρχο Κονοφάο, τον Βουλευτή Καραϊσκάκη, τον Αχιλλέα Καραμανλή, τον πολιτευτή Μακρή- Στάϊκο Δημήτρη, το ναύαρχο Μουρίκη, τον Ξυλούρη Κίμωνα (γραμματέα του Βενιζέλου Νικήτα), τον Ξυλούρη Μενέλαο Βουλευτή, τον οδοντίατρο Παπαδογιωργάκη, τον ανάπηρο αξιωματικό Σπανούδη Αχιλλέα, το δικηγόρο Σταυρογιαννόπουλο, Κανέλλο, (ιδιαίτερο του τέως Πρωθυπουργού Στέφανου Στεφανόπουλου), το δημοσιογράφο Brelis Wither των TIMES, τον τέως Υπουργό Ζίγδη Ιωάννη, τον Βουλευτή Πεσματζόγλου και τον δημοσιογράφο Ρήγο Τζον. Είχε επίσης επαφές *«…προ της 13 Δεκεμβρίου με τον Στρατηγό Τσούμπα Βασίλειο, τον συμμαθητή μου στρατηγό Μαρκοπουλιώτη Βασίλη και τον επίσης συμμαθητή μου Λατσιούδη Ευστάθιο, οι οποίοι μετά τις 13 Δεκεμβρίου συνετάχθησαν με την δικτατορία…»* Απομένει να γίνει γνωστό σε τί δραστηριότητες προέβησαν κατά της χούντας οι αναφερόμενοι.
Παράλληλα καταχωρεί από μεν την αεροπορία εννέα (9) αξιωματικούς ως μέλη μεταξύ των οποίων τον Στάππα και Διακουμάκο[2] από δε τον στρατό έξη (6) στρατηγούς με *΄΄επαφές και συνεργασίες΄΄* και εβδομήντα επτά (77) κανονικά μέλη. Στα μέλη περιλαμβάνονται και οι της Διοικούσας Επιτροπής που ήταν οι αντιστράτηγοι Τζανετής, Παπαγεωργίου, Πανουργιάς και Μπάλκος και ο υποστράτηγος Περιβολιώτης Γεώργιος *(΄΄μόνον στις αρχές΄΄)*. Για τον Βαρδουλάκη σημειώνει πως *΄΄υπήρξε διάστημα υπαρχηγός΄΄*.
Για την δραστηριότητα των Ελευθέρων Ελλήνων έχει δημοσιευθεί Έκθεση του Αρχηγού της οργανώσεως αντιστράτηγου Σοφ. Τζανετή σε πολιτικό περιοδικό, με την οποία ο Τζανετής παρουσιάζει συνοπτικό ιστορικό της ίδρυσης, σκοπών, διοικητικής εσωτερικής οργάνωσης και δράσης. Επίσης παρουσιάζει τις συλλήψεις και διάλυση της οργάνωσης (*΄΄…οι συλληφθέντες ανήλθον σε 50 και τελικώς σε πλέον των 100…΄΄*) και τις εκτοπίσεις και εξορίες που ακολούθησαν.
Όσο για την επισήμανση του αντιπλοίαρχου ε.α. Νικολόπουλου[3] για παροχή πληροφοριών από τον Καλαμάκη στις υπηρεσίες ασφαλείας του καθεστώτος για τους ΄΄Ελεύθερους Έλληνες΄΄, είναι από εκείνες που δεν μπορεί να δώσει κανείς μεγαλύτερη έμφαση αφού, εκ των πραγμάτων δεν διασταυρώνεται.[4]

ενώ δεν διέθεταν εν ενεργεία άλλους αρχαιότερους των παραπεμπομένων. Η επαναφορά του Γκιώνη σημαίνει πως γνώριζε γιατί τον χρειάζονταν και συμφώνησε να προεδρεύσει του συμβουλίου, που εδίωξε τους συναδέλφους του.
ΥΕΘΑ/ΑΝ 1ον ΕΓ/1 αριθ.0020124/2/70/13-4-1970 προς Μασουρίδη με το οποίο του κοινοποιούν το πρακτικό γνωμοδότησης του συμβουλίου.
ΑΝ/1ον ΕΓ/2α αριθ.φ.416.06/227/76/14-8-1976 με το οποίο αποκαθίστανται οι ακόλουθοι αξιωματικοί ως διωχθέντες για λόγους αντίθεσής τους προς τη δικτατορία: Ι. Μασουρίδης και παίρνει τον βαθμό του αντιναυάρχου αναδρομικά από 17-12-68. Τον ίδιο βαθμό παίρνουν και οι, Α.Ροζάκης από 17-12-68, Μ.Σταυρίδης από 31-5-1973, Γ.Ψαλλίδας από 20-5-1975 και ο Σ.Σούλης από 20-7-1975. Ο Π.Ψαλλιδάκης ονομάζεται υποναύαρχος από 31-12-1970, ο Χ.Παπασιφάκης πλοίαρχος από 29-6-1970 και ο πλωτάρχης Ν.Μπέτσης δεν προάγεται αλλά η αποστρατεία του λογίζεται από 20-7-1975. Όλοι κρίθηκαν με βάση το άρθρ. 2 του Ν.322/1976 ενώ ο Μπέτσης με το άρθρ. 3 του ίδιου Νόμου.
Διευκρινίζεται πως η ημερομηνία με την οποία αποκαθίσταται αναδρομικά ο καθένας, εξαρτάται από την ημερομηνία προαγωγής του αμέσως νεωτέρου του στην επετηρίδα. Οι ίδιες ημερομηνίες είναι και της αποστρατείας τους, αφού όλοι επαναφέρθηκαν στην ενεργό υπηρεσία τυπικά και αποστρατεύθηκαν με την ίδια απόφαση.
[1] Επιστολή Πανουργιά στον γράφοντα από 11-2-2003 με συνημμένο πίνακα όπου περιλαμβάνονται η Διοικούσα Επιτροπή και τα μέλη των ΄΄ΕΕ΄΄. Βλ. έγγραφο Νο 8 στο Παράρτημα Α.
[2] Για το Διακουμάκο βλ. συνέντευξη Στάππα από 21-11-02 στο παράρτημα Β-ΙΙ
[3] Βλ. συνέντευξη Νικολόπουλου στο Παράρτημα Β-Ι
[4] Στην ίδια συνέντευξη του Νικολόπουλου συναντάμε τον Αβέρωφ για δεύτερη φορά ως ΄΄πληροφοριοδότη΄΄ της χούντας για το ΄΄κίνημα΄΄. Η άλλη πηγή είναι ο Πετρόπουλος: *«Ναι. Σοφία θέλει ρε; Ο Σταματελόπουλος μου λέει εμένα ΄΄πρόσεξε΄΄. Ο Σταματελόπουλος πότε; Το 72. Πώς ήξερε ότι ήταν καταδομένο από τον Αβέρωφ;»*.Το καταθέτει στη συνέντευξή του 13-6-02 ως προερχόμενο από τους πιστούς αξιωματικούς του Σταματελόπουλου στην ΚΥΠ.
Για τον Σταματελόπουλο Δημήτριο βλ. *Πίνακα Γενικών Γραμματέων των Υπουργείων* 1967-1974 τεύχος 142 Δελτίου Πληροφόρησης Ο ΑΝΑΡΧΙΚΟΣ, σ.15, όπου αναγράφεται πως υπηρέτησε ως Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Μεταφορών-Επικοινωνιών από 16/5/67-20-11-68, καταδικάσθηκε στις 23-8-1975 ως πρωταίτιος σε 5 χρόνια και αποφυλακίσθηκε το 1977 μετά από αίτηση χάριτος.

Και η οργάνωση"Ελεύθεροι Έλληνες" και η ΕΑΝ του Ιπποκράτη Σαβούρα έχουν σχέση με την άλλη μεγάλη οργάνωση στελεχών κυρίως του ναυτικού για κίνημα τον Μάιο του 1973.
Ο Μουστακλής είναι στην ΕΑΝ και στο ΄΄κίνημα΄΄. Συλλαμβάνεται για το ΄΄κίνημα΄΄ βασανίζεται, δεν μιλάει και μένει ολόκληρη τη υπόλοιπη ζωή του ανάπηρος. Πιο πριν έχει στρατολογήσει στο κίνημα τον Αλεξάκη, επιλογή των ΄΄Ελευθέρων Ελλήνων΄΄ από τους οποίους επίσης έχει ΄΄διατεθεί΄΄ ο Φέτσης και ο Αβραμέας μαζί με Μουστακλή.
Στους συλληφθέντες του στρατού είναι και ο Βαρδάνης, ενημερωμένος για τις ετοιμασίες των αξιωματικών του ναυτικού από το Μουστακλή (βασανισθείς μαζί του στο ΕΑΤ-ΕΣΑ) τον οποίο περιλαμβάνει ο Πανουργιάς στους ΕΕ αλλά δεν αναφέρει ο Τζανετής στην έκθεσή του. Ο Μουστακλής επομένως συνδέει ΕΑΝ με ΄΄Κίνημα Ναυτικού΄΄ και ΕΕ χωρίς αυτό να σημαίνει πως υπήρξαν κοινές δραστηριότητες. Η όλη σύνδεση δεν περιείχε τίποτε άλλο από κάποια κοινά στελέχη, τα οποία δεν συμμετείχαν ούτε σε συσκέψεις.
Τις δραστηριότητες της ΕΑΝ και των ΕΕ τις συναντάμε και στα πρακτικά των συσκέψεων ασφαλείας του καθεστώτος και στα υπόλοιπα έγγραφα των αντιστοίχων περιόδων που διατίθενται και παρουσιάζονται στην εργασία.[1] Για την έκθεση Τζανετή ο Αλεξάκης (που έστειλε στον γράφοντα και το αντίστοιχο περιοδικό) υιοθετεί το περιεχόμενο του δημοσιεύματος, επισημαίνοντας στο συνοδευτικό του σημείωμα πως «*…επειδή αυτές τις ημέρες έχουν δημοσιευτεί εις τον τύπον ορισμένα ανακριβή στοιχεία που αφορούν στο κίνημα του ναυτικού-και μάλιστα από υποτιθέμενα αναρμόδια πρόσωπα- σας εσωκλείω…την έκθεσιν των ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ που ασχολείται και με το ΄΄Κίνημα του Ναυτικού΄΄. Λέει την αλήθεια…*»[2]. Υπονοεί και με το δίκιο του ο Αλεξάκης πως δεν προβάλλονται εξίσου οι συμμετέχοντες στην οργάνωση για το κίνημα.
Το χαρακτηριστικό για την πολυπρόσωπη οργάνωση των ΕΕ είναι πως δεν παρουσιάζει ανάλογη δραστηριότητα. Ο ναύαρχος ε.α. Λ. Βασιλικόπουλος σε κείμενά του δημοσιευμένα και αδημοσίευτα από το προσωπικό του αρχείο, καταχωρεί αρκετά για την οργάνωση ΄΄ΕΕ΄΄ στην οποία ανήκε. Σημειώνεται εδώ μια σημαντική ΄΄προσωπική΄΄ του διαπίστωση όπως ο ίδιος γράφει[3] για το τέλος του συνταγματάρχη Βάρσου, επίσης μέλους των ΕΕ. *«..το φθινόπωρο του 1972 συζητήσαμε το θέμα..{* σ.σ. της απραξίας της οργάνωσης ΕΕ μέχρι να δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες για επαναδραστηριοποίηση*..} με τον αείμνηστο Σπύρο Μουστακλή.»* Γράφει ο Βασιλικόπουλος πως αποφάσισαν να επισκεφθούν τον συνταγματάρχη Νίκο Παπανικολάου που είχε επαφή με την ηγεσία της οργάνωσης. Ήθελαν να του μιλήσουν για την απραξία που μπορούσε να οδηγήσει σε μαρασμό τα μέλη. Ο Παπανικολάου τους καθησύχασε και τους εξήγησε τους λόγους που δεν έπρεπε να γίνει τίποτε προς το παρόν. Και συμπληρώνει ο Βασιλικόπουλος την πεποίθησή του πως η απραξία αυτή υπήρξε μοιραία για τον «*…αείμνηστο συνταγματάρχη Γιάννη Βάρσο- μια από τις πιο γενναίες μορφές της Οργάνωσης- η οποία και τελικά τον οδήγησε στην αυτοκτονία..*». Δεν στάθηκε δυνατόν να διασταυρωθεί η εκτίμηση αυτή.
Η ύπαρξη της οργάνωσης ΕΕ έδειξε πως σημαντικός αριθμός στελεχών του στρατού ήταν ενάντιος της στρατιωτικής κυβέρνησης. Όσο για τις δραστηριότητες, διαφαίνεται και από τα κείμενα των συσκέψεων ασφαλείας, πως απασχολούσαν μεν τις αρμόδιες υπηρεσίες της χούντας, αλλά δεν ανησυχούσαν. Οι επισημάνσεις στις συσκέψεις είναι υποτονικές και μνημονεύονται στην μόνιμη παράγραφο των εγγράφων αυτών[4] που αφιερώνεται στους αποστράτους αξιωματικούς.

Δ12.- Η ΟΜΑΔΑ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗ ΟΠΡΟΠΟΥΛΟΥ

Οι αναφορές στην ομάδα ΄΄Οπρόπουλου΄΄ εκτός των άλλων δίνουν και την ευκαιρία να μάθουμε και για τον Αλέκο Αρχάκη. Τα μόνα διατιθέμενα στοιχεία σε κείμενα, εκτός εφημερίδων και βιβλίων, είναι από τη συνέντευξη του Βαρδάνη και του Λύτρα. Λέει ο Βαρδάνης πως ο Αρχάκης είχε συλληφθεί γιατί βρέθηκαν όπλα στο σπίτι των πεθερικών του στην Ξάνθη. Στην πρώτη του σύλληψη που είναι το καλοκαίρι του 68 δικάζεται και καταδικάζεται σε 9μηνη φυλάκιση στο έκτακτο στρατοδικείο. Στη συνέχεια προβαίνει σε βομβιστικές ενέργειες, και συλλαμβάνεται το 69. *«... βασικά με το Λέκα είχε τις βόμβες αυτές....»* λέει ο Βαρδάνης.
Ο Λύτρας στη δική του συνέντευξη αναφέρει και τον Αρχάκη στην ομάδα Οπρόπουλου και συγχρόνως δίνει περισσότερα στοιχεία για την σχεδιαζόμενη κατάληψη της ΑΣΔΕΝ στα πλαίσια του κινήματος του βασιλιά στις 13 Δεκέμβρη 1967. *«… Ο Αλέκος ο Αρχάκης, όλα αυτά τα παιδιά ήταν δικά μας, εμένα και του Σπύρου…»* Εννοεί τον Μουστακλή και ότι συγκεντρώνονταν, προσπαθώντας να δουν τι θα κάνουν. Ο Λύτρας αναφέρει και τον επίσης απόστρατο αξιωματικό Τσίχλη Γεώργιο ο οποίος «*…έλεγε ότι είχε πάρει εντολή από τον Γαρουφαλιά να φτιάξει μια αντίσταση κατά της χούντας…»* Τον Τσίχλη είχε προϊστάμενο στο στρατό επομένως, αποδέχεται τη συμμετοχή του στην ομάδα που εκείνος είχε οργανώσει και εντάσσει και τον

[1] Τέτοια έγγραφα εντοπίσθηκαν μόνο για τις περιόδους 1972-1973. Βλέπε πίνακες 2 και 3 στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α.
[2] Σημείωμα Αλεξάκη Ιωάννη από 25-5-03. Η έκθεση του ΣΟΦΟΚΛΗ ΤΖΑΝΕΤΗ, *ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ*, στο περιοδικό αρ.φ.1133 Πολιτικά Θέματα, Αθήνα, 30-1-1998, σ.23-30.
[3] Σε κείμενο ομιλίας του Απριλίου 1997 δημοσιευμένης στην εφημερίδα ΞΗΦΙΑΣ
[4] Βλέπε πίνακα Νο 3 στο Παράρτημα Α.

Μουστακλή και τους υπόλοιπους στην ίδια οργάνωση. Δεν είναι γνωστή αυτή η περίπτωση ομάδας Τσίχλη. Ο Λύτρας διευκρινίζει πως αμέσως μετά οργανώνεται από τον Γιώργο Καρούσο, με τον Οπρόπουλο και «*…τότε έγινε ο πραγματικός πυρήνας αντιστάσεως κατά της χούντας …Εγώ, Καρούσος, Σπύρος Μουστακλής, Οπρόπουλος … μετά βάλαμε τον Βασιλικόπουλο, τον Βαρδάνη και τον Αρχάκη …*» Αυτά συμβαίνουν πριν τον Δεκέμβρη του 1967 οπότε μυείται και ο Βαρδουλάκης από τον Οπρόπουλο εν όψει του κινήματος του Βασιλιά. Ο Βαρδουλάκης είχε επαφή με κάποιον «*…από αυτούς που ήταν τότε στην χούντα και του είχαν εκμυστηρευτεί ότι διαθέτουν αξιωματικούς, αν θέλουμε να τους βοηθήσουμε, να ρίξουνε τη χούντα. Ο διοικητής τότε της Α.Σ.Δ.Ε.Ν. ήταν φίλος του Βαρδουλάκη…*» Ήταν φιλο- βασιλικός ο Βαρδουλάκης και συνδεδεμένος απευθείας με τον βασιλιά. Ο Οπρόπουλος αποδέχεται την πρόταση να βοηθήσουν στην πτώση της χούντας, και σχεδιάζουν τη συμμετοχή τους, ώστε με τον Μουστακλή *«… ως διοικητές ταγμάτων …στις 13 να καταλάβουμε το αρχηγείο και… τη φρουρά γενικά των Αθηνών…»* Προκύπτει από την αφήγηση του Λύτρα, πως η όλη σχεδίαση και οι χαλαρές επαφές με εν ενεργεία στελέχη δεν ήταν καλά οργανωμένα. Εξάλλου το δηλώνει και ο ίδιος «*… εμείς δεν τα πιστεύαμε αυτά, δηλαδή με μια σύσκεψη που κάναμε με τον Οπρόπουλο, μας έλεγε ΄΄Μην έχετε εμπιστοσύνη στις πληροφορίες αυτές΄΄…»* Όταν έφτασε η 13η ήταν όλοι έτοιμοι με τις στολές τους να δραστηριοποιηθούν και περιμένουν ειδοποίηση. «*… Μάθαμε αμέσως ότι ο πρώτος αξιωματικός, μεμυημένος και αυτός με τον βασιλιά, που πήγε να πάρει αποστολή από τον διοικητή της Α.Σ.Δ.Ε.Ν., τον συλλάβανε και έτσι φύγαμε…»* Συγκεντρώθηκαν στο σπίτι του Αρχάκη και αποφάσισαν, στο εξής να μην έχουν καμία επαφή ούτε εμπιστοσύνη σε αξιωματικούς εν ενεργεία.

Όσον αφορά την αποτυχία του εγχειρήματος κατάληψης της ΑΣΔΕΝ, εντάσσεται και αυτή στη γενικότερη αποτυχία της κίνησης του βασιλιά, η οποία το μόνο που κατάφερε ήταν να δώσει έγκαιρα στη χούντα την ευκαιρία να κάνει ένα ακόμα ξεκαθάρισμα των αντιπάλων της, και να σταθεροποιήσει τη θέση της. Εκτός ότι απαλλάχτηκε από τον Κωνσταντίνο, που δεν τον χρειάζονταν πλέον, αφού είχε επιτελέσει τη μόνη αποστολή που θα μπορούσε. Να τους δώσει κάλυψη τις πρώτες ώρες της 21ης Απριλίου που την χρειάζονταν. Αυτός και ο αρχηγός στρατού Σπαντιδάκης.

Αργότερα ο Αρχάκης δε θα διστάσει να συνυπογράψει και στείλει τηλεγράφημα στον ΑΕΔ με την εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο προσφερόμενος να πολεμήσει «*...εν όψει διαγραφομένης απειλής έναντι ακεραιότητος του Έθνους...*» θέτοντας τον εαυτό του *«...εις την διάθεσιν της Πατρίδος».* Μαζί του υπογράφουν και οι Βασιλικόπουλος, Βαρδάνης και λοχαγός ε.α. πεζικού Αρχοντίδης Νικόλαος.

Η ομάδα Οπρόπουλου δεν εμφανίζει δραστηριότητα εκτός της συντήρησης επαφών μεταξύ των μελών της και με άλλους αποστράτους αξιωματικούς.

Ο Οπρόπουλος αναχωρεί στο εξωτερικό μετά από ατύχημα στην εξορία, που τον αφήνει παράλυτο κάτω από τη μέση και δραστηριοποιείται εκτός Ελλάδας με τους υπολοίπους αντιχουντικούς στο Λονδίνο κυρίως. Ο Παπαδόπουλος χρησιμοποιεί την περίπτωση Οπρόπουλου στην κατάθεσή του στην επιτροπή της Βουλής για τον Φάκελο της Κύπρου,[1] προβάλλοντας το ότι μερίμνησε και πλήρωσε ο ίδιος για την θεραπεία του στο εξωτερικό, ενώ η διαδικασία αυτή τηρείται πάντα από τον μηχανισμό των υγειονομικών υπηρεσιών των ΕΔ.

Δ13.- ΕΑΝ[2] (΄΄ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΤΙΔΙΚΤΑΤΟΡΙΚΗ ΝΕΟΛΑΙΑ΄΄)

Από έγγραφο της Υπηρεσίας Πληροφοριών του αστυνόμου Σπύρου Μιχελή, που στέλνει στον ΑΠΑΕΣΑ, ως συνοδευτικό δέκα συλληφθέντων για την ΕΑΝ (Ελληνική Αντιδικτατορική Νεολαία), προκύπτουν τα ονόματά και οι κατηγορίες που αφορούν τους *:* Σαββούρα Ιπποκράτη, Σπυριούνη Κυριάκο, Ρούμπο Ιωάννη, Παπανικολάου Νικόλαο, Μουστακλή Σπυρίδωνα, Ζαρκάδα Αλέξανδρο, Βασιλικόπουλο Λεωνίδα, Πανουργιά Πανουργιά, Βαρδουλάκη Ανδρέα και Μπερλεμπέ Αναστασία. Για τους Βαρδουλάκη, Πανουργιά και Μπερλεμπέ τα στοιχεία δεν θεωρούνται ικανά για κατηγορία, η σύλληψη του Ροζάκη Αντωνίου δεν επετεύχθη, ενώ οι συλληφθέντες Μυλωνάς Εμμανουήλ, Λαζαρόγκωνας Μιχαήλ, Σοφικίτης Νικόλαος και Μαντούδης Παύλος αφέθηκαν ελεύθεροι καθ' όσον δεν προέκυψαν ενδείξεις ενοχής.

Οι υπόλοιποι κατηγορούμενοι για την ΕΑΝ (Σαββούρας, Σπυριούνης, Ρούμπος, Παπανικολάου, Ζαρκάδας και Βασιλικόπουλος) έχοντας πλέον παραπεμφθεί[3] στο Έκτακτο Στρατοδικείο, καλούνται από τον Επίτροπό του να παρουσιαστούν στις 9/8/73 για να δικαστούν. Η δίκη κρατάει από 9 μέχρι 11 Αυγούστου 1973. Ο

[1] Βλέπε λεπτομέρειες στο κεφάλαιο Γ13.

[2] Βλέπε και ΣΑΒΒΟΥΡΑ ΙΠΠΟΚΡΑΤΗ, *Προδομένη Αντίσταση*, Αθήνα 1977

[3] Η προανάκριση για την δραστηριότητα της ΕΑΝ φέρει ημερομηνία 11 Ιουνίου 1973 και υπογράφεται από τον Νικόλαο Γουρνιά αστυνόμο Α΄.Η παραπεμπτική δ/γή του ΑΠΑΕΣΑ για την ΕΑΝ είναι η Ε.Π.Β.Υ. 126/73/3-8-73. Το έγγραφο του Μιχελή προς τον ΑΠΑΕΣΑ σημειώνει για τους δήθεν εμπλεκόμενους: « *(…) συνησπίσθηκαν μεθ' ετέρων και συνεκρότησαν την παράνομον εξτρεμιστικήν οργάνωσιν (…) ΄΄ΕΑΝ΄΄, σκοπός της οποίας συνίστατο, εις την διά δυναμιτιστικών ενεργειών πρόκλησιν τρόμου και ανησυχίας των πολιτών (…) κλίματος αναταραχής και ανασφάλειας (…) δολιοφθοράς (…) δολοφονίαν των ηγετών της Εθνικής Επαναστάσεως, (…) ετέρων προσωπικοτήτων (…) κατείχεν πλήρες οπλοστάσιον πολεμικά τυφέκια (…) ικανό αριθμό φυσιγγίων, χειροβομβίδας, πιστόλια, περίστροφα, εκκρηκτικάς ύλας, πυροκροτητάς, βόμβας, πλήρες συνεργείον συναρμολογήσεως τούτων (…) ως και αρχείον (…) έντυπα, σφραγίδες, κώδικες, διαγράμματα, γραφομηχανές, φωτοαντιγραφικά, κλπ.»* Η απόφαση του Έκτακτου Στρατοδικείου είναι η αριθμ. 84/9-11-8-73

ποινές που τους υποβλήθηκαν ήταν για το Σαβούρα κάθειρξη 18 ετών, στο Ρούμπο κάθειρξη 15 ετών και στους τέως αξιωματικούς Παπανικολάου, Βασιλικόπουλο, Ζαρκάδα και Σπυριούνη φυλάκιση δυόμισι ετών.
Για την ΕΑΝ, όπως και για τους ΕΕ μιλάει ο Βασιλικόπουλος και στη συνέντευξή του. Αναφέρει ως εμπλακέντες για την πρώτη τους Μουστακλή, Παπανικολάου, Ζαρκάδα και το ναύαρχο Ροζάκη Α. Το όνομα του τελευταίου (γνωστού από το κίνημα του βασιλιά στις 13-12-67) σπάνια παρουσιάζεται με αυτήν την ιδιότητα, επειδή δεν είχε συλληφθεί.
Οι πίνακες με τις δραστηριότητες κατά της χούντας, που συνέτασσαν οι υπηρεσίες ασφαλείας καταγράφουν δράσεις της ΕΑΝ.[1]
Και ο Βαρδάνης απαντά για την ίδια οργάνωση. [2] Εμπλοκή, σύλληψη και καταδίκη για την ΕΑΝ χωρίς να είναι αναμειγμένος, είχε και ο Παπανικολάου και αναφέρεται σ΄ αυτό το γεγονός σε γράμμα του, που παρουσιάζεται στα πλαίσια συγκέντρωσης στοιχείων για τον Σπύρο Μουστακλή.[3]
Ο Ιπποκράτης Σαββούρας ήταν ο αρχηγός της ΕΑΝ. Έχει εκδώσει βιβλίο με τίτλο ΄΄*Προδομένη Αντίσταση*΄΄ όπου περιγράφονται τα πάντα σχετικά με τις δραστηριότητες, συλλήψεις, βασανιστήρια, δίκες, καταδίκες κ.λ.π. Οι προκηρύξεις της οργάνωσης έφεραν τα ψευδώνυμα ΄΄Στρατηγός Ακρίτας΄΄ και ΄΄Συνταγματάρχης Πορφύρης΄΄. [4] Η ΕΑΝ έχει την ιστορία της και κανείς δεν την αμφισβητεί. Διέθετε όπλα που δεν χρησιμοποιήθηκαν όμως. Τα είχε δει ο Μουστακλής και το είπε στο Βασιλικόπουλο ο οποίος και το αναφέρει στη συνέντευξή του. Για τους φερόμενους ως μέλη της ΕΑΝ αποστράτους αξιωματικούς δεν διατίθενται ισχυρά στοιχεία για ανάμειξη κάποιου απ' αυτούς σε δυναμικές ενέργειες. Τουλάχιστον οι Βασιλικόπουλος, Βαρδάνης και Παπανικολάου δεν προβάλλουν τέτοια δραστηριότητα. Διαφαίνεται όμως πως ένα τμήμα από την ιστορία της ΕΑΝ έχει χτιστεί και από τον Σπύρο Μουστακλή.

[1] Βλέπε ΠΙΝΑΚΑ 2, Παραρτήματος Α για τις δραστηριότητες κατά της δικτατορίας.
[2] Βλέπε συνέντευξη Βαρδάνη (7-7-02) «*...Δεν ξέρω την υπόθεση Σαββούρα. Σε αυτήν θα ξέρει περισσότερα πράγματα ο Λεωνίδας ο Βασιλικόπουλος και ήξερε και ο Σπύρος ο Μουστακλής. Τα ακούσματα είναι ότι ήταν μια ομάδα η οποία είχε προσφορά στην αντίσταση με εκρηκτικά και με προκηρύξεις, εν πάσει περιπτώσει διαμορφώθηκε και ένα κλίμα μύθου με τον συνταγματάρχη Πορφύρη. Λειτούργησε δηλαδή στη διάρκεια της δικτατορίας, στα τελευταία της μάλιστα χρόνια, λειτούργησε ότι ο συνταγματάρχης Πορφύρης είναι κάτι σημαντικό. Τίποτα άλλο δεν μπορώ να σου πω γι' αυτήν την ομάδα....»*
[3] Βλέπε αμέσως μετά το σχετικό με τον Μουστακλή κεφάλαιο Δ14 όπου παρουσιάζεται σειρά επιστολών που είχε στην κατοχή του ο Ανδρέας Φραγκιάς και η Χριστίνα Μουστακλή.
[4] Ο Σαββούρας στην προσπάθειά του να εμφανίσει την ΕΑΝ και τη δράση της, δεν προβαίνει απλά σε μια έκθεση των γεγονότων με λεπτομέρειες έστω και όλα τα ντοκουμέντα που στηρίζουν το ιστορικό της οργάνωσης. Πρέπει να προσπαθήσει κανείς ιδιαίτερα για να χρησιμοποιήσει το βιβλίο του ως πηγή και σημείο αναφοράς. Αφού μάλιστα πρόκειται για ανθρώπους που αναμφισβήτητα πολέμησαν τη δικτατορία και πλήρωσαν με βασανιστήρια, φυλακίσεις και εξορίες για δράση με την ΕΑΝ ή άλλες οργανώσεις. Η επίμονη προβολή από το Σαββούρα της δράσης του, με το παράπονο πως αυτή αποκρύπτεται, επιτυγχάνει ακριβώς το αντίθετο. Ενώ εάν άφηνε να ασχοληθούν άλλοι με τα δικά του, περιοριζόμενος ο ίδιος στην προβολή των συντρόφων του, τότε δεν θα ήταν της άποψης ούτε θα αναγκαζόταν να παρακολουθεί «*... σιωπηλός και πικραμένος την παραποίηση της ιστορίας που γίνεται σε όλα τα στάδια της 7ετούς τυραννίας...»* όπως γράφει σε επιστολή του από 19-5-2001 προς τον ΣΦΕΑ 1967-1974

Δ14.- Η ΑΝΤΙΚΑΘΕΣΤΩΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ

Η Διεύθυνση Αλλοδαπών του Υπουργείου Δημοσίας Τάξεως κοινοποιεί τον Οκτώβριο του 1968 *΄΄Απόρρητη και Κατεπείγουσα΄΄*[1] διαταγή προς *΄΄Άπαντας Ελέγχους Διαβατηρίων΄΄* της οποίας θέμα είναι η «*Απαγόρευσις αποδημίας αποστράτων και αποτάκτων Αξιωματικών των Ενόπλων Δυνάμεων και Σωμάτων Ασφαλείας*». Η διαταγή περιλαμβάνει διακόσιους τρεις αξιωματικούς όλων των βαθμών και ειδικοτήτων του στρατού ξηράς και είκοσι έναν της ΕΒΑ (Ελληνικής Βασιλικής Αεροπορίας). Δεν περιλαμβάνονται υπαξιωματικοί χωρίς να διευκρινίζει γιατί, ενώ θα υπήρχαν περιπτώσεις αντιχουντικών υπαξιωματικών και του στρατού και της αεροπορίας. (Το ναυτικό είχε ήδη αποτάκτους υπαξιωματικούς από την υπόθεση Δημοκρατική Άμυνα). Διευκρινίζει πως δεν περιλαμβάνονται στελέχη του πολεμικού ναυτικού, της ΕΒΧ και του λιμενικού σώματος, διότι ισχύει προηγούμενο έγγραφο. Για την αστυνομία πόλεων και το πυροσβεστικό σώμα περιλαμβάνει πίνακα, που δεν βρέθηκε με το έγγραφο. Η ύπαρξη στελεχών και των σωμάτων ασφαλείας στους οποίους απαγορευόταν η αποδημία ως *«..Εθνικώς ασύμφορη..»* όπως αναφέρει το έγγραφο, σημαίνει πως και αυτές οι κατηγορίες περιλάμβαναν αντιχουντικούς που τους είχε εντοπί-σει το καθεστώς και τους είχε αποτάξει ή αποστρατεύσει. Η απαγόρευση με πάνω από διακόσιους αξιωματικούς του ΣΞ να πάνε στο εξωτερικό, σημαίνει πως τους κρίνει ως αντιπάλους του και ο αριθμός δεν είναι μικρός. Πολύ περισσότερο που πρόκειται για αποτάκτους-αποστράτους ενάμισι μόλις χρόνο μετά το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου.
Οι αντιστασιακές οργανώσεις, όπου περιλαμβάνονται και στελέχη του στρατού ξηράς, για τις οποίες βρέθηκε αρχειακό υλικό, καταχωρούνται στην εργασία και τις συναντήσαμε. Στη συνέχεια καταγράφονται εκείνες οι περιπτώσεις που ξεχώρισαν για τη δράση τους, είτε σε οργανώσεις είτε μεμονωμένα και καλύπτουν το σκοπό της έρευνας.

[1] Πρόκειται για το έγγραφο ΥΔΤ/Δνση Αλλοδαπών αριθ.πρωτ. 11917Φ6/5/22-10-1968 Αρμόδιος στο έγγραφο καταγράφεται ο μοίραρχος Ντότσιας ενώ τους πίνακες του μεν στρατού έχει διαβιβάσει το ΓΕΣ/2ον ΕΓ/ΥΙ της δε αεροπορίας το ΓΕΑ/Α2/Υ-ΑΣΦΑΛΕΙΑ όπως αναγράφεται στην αρχή κάθε πίνακα. Από δημοσιεύματα εφημερίδας του 1975 προκύπτει πίνακας από άρθρο *Η Δικτατορία Απέταξε 116 Αξιωματικούς, Εκτός των ΄΄Δικαιολογημένως΄΄ Διωχθέντων*, ΑΘΗΝΑΙΚΗ 4-3-1975 όπου καταγράφονται ως αποταχθέντες του στρατού ξηράς 73 αξιωματικοί, του ναυτικού 23 (προφανώς δεν περιλαμβάνονται του ΄΄κινήματος του 1973΄΄ ούτε του Α/Τ ΒΕΛΟΣ), της αεροπορίας 19 και ένας των κοινών σωμάτων (ο δικ.σύμβ.Γ΄ τάξεως Τσιοβαρίδης Αθανάσιος που ήταν του κινήματος του ναυτικού). Καταχωρούνται οι του στρατού ξηράς:
Αντιστράτηγοι Δόβας Κ, Μανέτας Ιωάννης, Κόλιας Κων/νος, Περίδης Γεώργιος και Βαρδουλάκης Ανδρέας.
Υποστράτηγοι Ζολοχώρης Νικήτας, Λιαράκος Σωτήριος, Μαρτζούτκος Χαρίλαος, Κεχαγιάς Εμμανουήλ, Ζαλοχώρης Απόστολος, Δεσύπρης Γεώργιος.
Ταξίαρχοι, Κομνηνός Ιωάννης, Βιδάλης Ορέστης, Παπαγεωργίου Κων/νος, Ζαφειρόπουλος Δημήτριος, Δεμέστιχας Νικόλαος, Έρσελμαν Ανδρέας, Τσάκος Ναπολέων.
Συνταγματάρχες, Παπαθανασίου Περικλής, Μπράτσος Ιωάννης, Αποστολάκης Νικόλαος, Γιαννικάκης Αντώνιος, Γιακουμής Γεώργιος, Παπαθεοδώρου Ευάγγελος, Τζανεςτής Κων/νος, Καραγεώργας Ασημάκης, Ζερβογιάννης Νικόλαος, Θεολογίτης Κων/νος, Γιαννακόπουλος Παναγιώτης, Χουχουλής Πλούτων, Βάρσος Ιωάννης, Βάγιας Ιωάννης, Αρμάου Νικόλαος, Δεμέστιχας Ιωάννης, Παπαμαντέχλος Κων/νος.
Αντισυνταγματάρχες, Σπυρόπουλος ή Στολακόγλου Κων/νος, Κακαβέλας Σταύρος, Πουλακάκης Ιωάννης, Δημάδης Οδυσσεύς, Κουτσαγγέλου Μιλτιάδης, Λεβάκος Νικόλαος, Μπίσιας Ιωάννης, Σακελλαρίου Κάρολος, Σουραβλάς Κων/νος, Ζησίου Κων/νος, Βέλιος Αθανάσιος, Ανυφαντής Γεώργιος, Τζήμας Δημήτριος, Αρναούτης Μιχαήλ.
Ταγματάρχες, Παπαδάκης Εμμανουήλ, Παπανδρέου Γεώργιος, Αβραμέας Μιχαήλ, Δεμέστιχας Δημήτριος, Φουντουλάκης Γεώργιος, Καρούσος Γεώργιος, Πνευματικός Άγγελος, Βαμβακάς Χρήστος, Κούρκαφας Βασίλειος, Παπανικολάου Κων/νος, Δεμέστιχας Ευστράτιος, Τσίρκας Σπυρίδων.
Λοχαγοί, Μήτσιος Βασίλειος, Παπακώστας Αριστείδης, Κουκουβάος Δημήτριος, Σκουρκέας Σταύρος, Γραμματικός Ιωάννης, Μωραίτης Ιωσήφ, Πνευματικός Κων/νος, Παπαγεωργόπουλος Αλκ., Παπαϊωάνου Κων/νος, Τόλιας Σωκράτης.
Υπολοχαγός, Σιδέρης Αθανάσιος.

Ταγματάρχης Σπύρος **Μουστακλής (ΣΜ)**

Ο Μουστακλής, απότακτος ήδη από το Στρατό, συνελήφθη στις 24 Μαΐου 1973 και μεταφέρθηκε στην ΕΣΑ μαζί με τον Βαρδάνη, όπου και βασανίσθηκαν. Είναι γνωστό πως τους φέρθηκαν. Ο ΣΜ Ποτέ δεν μπόρεσε να μιλήσει[1] ή να γράψει μέχρι το θάνατό του. Γεννήθηκε το 1925 στο Μεσολόγγι. Στην Κατοχή υπηρέτησε στις δυνάμεις του Ζέρβα[2] και πολέμησε. Με την αποφοίτησή του της Σχολής Εφέδρων Αξιωματικών Κέρκυρας, το 1948, ονομάζεται μόνιμος ανθυπολοχαγός Πεζικού. Τον Δεκέμβριο του 1967 αποτάσσεται *«... διά βαρέα πταίσματα περί την υπηρεσίαν και την πειθαρχίαν ως και παραπτώματα αφορώντα την στρατιωτικήν τιμήν …»*. Η δράση του κατά της δικτατορίας και η συμμετοχή του τελικά στην οργάνωση για κίνημα στο ναυτικό τον οδήγησαν *«...εις ποσοστόν ανικανότητος 100% συνεπεία παθήσεως, ήτις επισυνέβη την 27/5/73 καθ' ον χρόνον διετέλει ως κρατούμενος εις ΕΑΤ/ΕΣΑ ...»*. Η μεταπολίτευση τον μετατάσσει στην κατάσταση της πολεμικής διαθεσιμότητας, με την οποία προάγεται σταδιακά σε αντιστράτηγο, βαθμό που έφερε ως τις 28 Απριλίου 1986, ημέρα του θανάτου του. Ο τάφος του είναι στο Μεσολόγγι, και μια προτομή του βρίσκεται στο Πάρκο της Ελευθερίας, στο χώρο του πρώην ΕΑΤ/ΕΣΑ, δίπλα στο κελί που τον βασάνισαν.

Λεπτομέρειες από τον χαρακτήρα, τις συμπεριφορές και την εξέλιξη του στελέχους αυτού του στρατού δίνουν σε γραπτά κείμενά τους συνάδελφοί του με τους οποίους και συνυπηρέτησε. Η επιμονή στην έρευνα για τον Μουστακλή οφείλεται στο γεγονός πως ξεχωρίζει, όχι διότι τα βασανιστήρια είχαν αυτές τις συνέπειες επάνω του αλλά για την εν γένει ζωή του ως στέλεχος του στρατού. Αυτός από το στρατό, ο Βασιλικόπουλος από το ναυτικό και ο Μήνης από την αεροπορία αποτελούν τις πιο χαρακτηριστικές περιπτώσεις.

Ο Μουστακλής ήταν ήδη σε διαθεσιμότητα στις 21 Απριλίου 1967. Στην αρχή της μεταπολίτευσης εκδόθηκαν διάφορες διοικητικές πράξεις και διατάγματα, για όλους τους διωχθέντες στρατιωτικούς. Έδειχναν την αρχική τάση να υποβαθμιστεί η ιστορία της αντίστασης. Και το ΣΜ τον αντιμετώπισαν αμήχανα τότε.[3]

Προς τιμήν του Μουστακλή είχε οργανωθεί στο σπίτι του Ανδρέα Φραγκιά[4] συγκέντρωση στις 19 Απριλίου 2002. Εκτός της οικογένειας παραβρέθηκαν άνθρωποι που τον είχαν γνωρίσει σε διάφορες φάσεις της ζωής του. Έγραψαν από ένα γράμμα γι' αυτόν απαντώντας σε μια σειρά ερωτήματα. Από τα γράμματα αυτά σταχυολογούμε τα σημεία, που είναι αποφορτισμένα συγκινησιακών στοιχείων σε μια προσπάθεια, να εντοπισθούν γεγονότα που χαρακτηρίζουν το στέλεχος του στρατού. Τα γραπτά κείμενα είναι στο σύνολό τους εγκωμιαστικά και πλούσια σε περιεχόμενο για τον χαρακτήρα, τη γενναιότητα κ.λ.π., με αποτέλεσμα να προκύπτουν λίγα στοιχεία για τις δραστηριότητες και την υπόλοιπη ζωή του. Αυτά σταχυολογούμε, παραβλέποντας τα υπόλοιπα.

Από το κείμενο του Φραγκιά που προαναφέρθηκε, προκύπτουν μερικά στοιχεία που δεν τα συναντάμε αλλού. Κατ΄αρχήν πως εντάσσεται στον ΕΔΕΣ στις 2-4-43 σε ηλικία 17 χρόνων (όπως περίπου και ο Καρούσος). Συμμετέχει στις μάχες *΄΄...γέφυρας του Αχελώου, Μακρυνόρους, Σαραντίνας, Κρίκελου, Αη Γιώργη, Τσακνοχωρίου, Χαλκιόπουλου Βάλτου, Κορφοβουνίου, Φιλιππιάδας, Προφήτη Ηλία Άρτας- σ' αυτήν τραυματίζεται βαριά-...»*. Στον εμφύλιο συμμετέχει στις *΄΄…επιχειρήσεις Βελουτάς, Τούρκα Βάλτου,, Γέφυρα Κόρακα, Γέφυρα Τριχωνίδου ...»*

Ο Κ. Δημητριάδης (απόστρατος αντιναύαρχος, οργανωμένος στο κίνημα του ναυτικού) αναφέρει πως γνωρίστηκαν το 1965 στην Κύπρο, όπου διοικούσε ως ταγματάρχης ένα τάγμα πεζικού της εθνοφρουράς με Κύπριους στρατιώτες. Η έδρα του τάγματος ήταν το χωριό Τρίκωμο της Αμμοχώστου, στις προσβάσεις της Καρπασίας. Ο μικρός Ναύσταθμος του νεοσύστατου ΄΄Κυπριακού Ναυτικού΄΄ στη θέση ΄΄Μπογάζι΄΄ στην

---

[1] Οι μόνες λέξεις που έλεγε ο Μουστακλής μετά την ΕΣΑ ήταν οι βρισιές τις οποίες χρησιμοποιούσε στους βασανιστές του. Παρ' όλη τη βλάβη του κέντρου ομιλίας στον εγκέφαλο του, αυτές οι εκφράσεις διασώθηκαν στη μνήμη του. Με τα χρόνια και με προσπάθεια κατάφερε να χρησιμοποιεί κάποιες ακόμα λέξεις και ονόματα. Με τα νοήματα, τις εκφράσεις του προσώπου του, που ήταν παραστατικές και τις λίγες αυτές λέξεις, μπορούσε να συνεννοείται.

Τα στοιχεία για τη ζωή και τη σταδιοδρομία του Μουστακλή είναι παρμένα από αντίγραφο φύλλου μητρώου του, του ΓΕΣ/1ο Ε.Γ./4/1 από 4 Ιανουαρίου 1985. Τέθηκε σε αυτεπάγγελτη διαθεσιμότητα με απόφ. ΥΕΘΑ/ΓΕΣ 16-7-66 ΦΕΚ 295/13-8-66. Αποτάσσεται με Β.Δ./11-11-67 ΦΕΚ 420/13-11-67. Μετατάσσεται στην κατάσταση πολεμικής διαθ/τας με Π.Δ. 7-12-74 ΦΕΚ 493/7-12-74. Η ΑΣΥΕ γνωματεύει για την πολεμ. διαθ/τα με Π.Δ. 5-7-76 ΦΕΚ 301/76/6-7-76.

[2] Βλέπε ΚΑΡΟΥΣΟΣ συνέντευξη 26/9/02, παράρτημα Β-ΙΙ με περιγραφή μάχης όπου διακρίνεται ο Μουστακλής. Φαίνεται από την περιγραφή ότι ήταν ιδιαίτερης γενναιότητας και ριψοκίνδυνος.

2ον ΕΓ/2/ΑΣΦ/φ. 207/100/ΑΑ/15-1-1970

[3] Ακόμα και δύο χρόνια μετά τη μεταπολίτευση δεν έχει λήξει η αποκατάσταση Μουστακλή. Εκδίδεται έγγραφο ΑΣ/1ον ΕΓ/4α φ.400/169/14745/αρ.εγκ.90/13-7-1976 με την οποία κοινοποιείται Προεδρικό Διάταγμα όπου «*…ανακαλούμεν τα από 11-11-67 ΒΔ ΦΕΚ 240/67 ΤΓ΄, 7-12-74 ΠΔ ΦΕΚ 493/74 και 23-1-1975 ΠΔ ΦΕΚ 29/75 ΤΓ΄, καθ' ο μέρος ταύτα αφορούν εις την απόταξιν, μετάταξιν εις την κατάστασιν της πολεμικής διαθεσιμότητος και προαγωγάς του ταγματάρχου πεζικού Μουστακλή Σπυρίδωνος ΑΜ 28317, καθ' όσον κατόπιν επανακρίσεώς του από του ειδικού συμβουλίου επανακρίσεως, συγκροτηθέντος διά της υπ' αριθ. Φ. 412/1/112592/3-3-76 αποφάσεως ΥΕΘΑ και κατ' εφαρμογήν των διατάξεων του ΝΔ 197/74 ΄΄Περί κρίσεως των στρατιωτικών των ενόπλων δυνάμεων εξελθόντων της υπηρεσίας από 21-4-67 μέχρι 23-7-74΄΄ εκρίθη ότι η έξοδός του εκ της υπηρεσίας εγένετο λόγω αντιθέσεώς του προς την από 21ης Απριλίου 1967 δημιουργηθείσαν κατάστασιν…»*. Με λίγα λόγια αυτά σημαίνουν πως την αποκατάσταση Μουστακλή την προχωρούσαν με βήμα σημειωτόν. Στην ίδια εγκύκλιο αναφέρονται και οι Λύτρας, Αβραμέας κ.λ.π. Οποιαδήποτε προσέγγιση στον Μουστακλή είναι αδύνατο να γίνει ψυχρά. Ξεφεύγοντας από τα βιβλία και τις εφημερίδες/ περιοδικά που τον αναφέρουν έγινε μια προσπάθεια να βρεθούν πρωτότυπα κείμενα.

[4] Ο Φραγκιάς είναι αντιστασιακός του ΠΑΚ. Γράφει κείμενο, *Σπύρος Μουστακλής, Μια Ζωή στον Αγώνα,* στην εφημερίδα ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, στις 25-5-1993 στη σ.45.

αρχή της Καρπασίας, ήταν σε τέσσερα χιλιόμετρα από το Τρίκωμο. Η αποστολή του τάγματος του Σ.Μ. ήταν η προάσπιση της Καρπασίας και η από ξηράς εξασφάλιση της ακεραιότητας της ναυτικής βάσης με τις εγκαταστάσεις της. Επρόκειτο στη Γ΄φάση του Κινήματος του ναυτικού του Μάη του 73, να αναλάβει φρούραρχος της Σύρου. Τέλος σημειώνει πως επικοινωνούσαν μέσω τρίτου αξιωματικού ΠΝ της γειτονιάς του[1], κατά διαστήματα. Η επικοινωνία αυτή δεν αναφέρεται σε ζητήματα οργανωτικά, σχεδιάσεως ή παρόμοια. Ο Μουστακλής τη σύνδεση με την οργάνωση την είχε μέσω του Φέτση και δεν υπήρχε άλλη συμμετοχή του σε δραστηριότητες. Ο Ζησιμόπουλος υπηρετεί στο πλοίο του Παππά, έχει ύπαρχο το Δημητριάδη που γνωρίζει το Μουστακλή από την Κύπρο, μένει δίπλα στο Μουστακλή, είναι ενημερωμένος για το σχεδιαζόμενο κίνημα και συζητά γενικά μαζί του για την κατάσταση και την ύπαρξη αντιχουντικών αξιωματικών στο ναυτικό.[2] Ο Δημητριάδης αναφέρεται στο Μουστακλή και σε κείμενό του στην εφημερίδα ΞΙΦΙΑΣ του συλλόγου ΕΜ/ΣΑΣΥ/ΠΝ των αποστράτων αξιωματικών εξ υπαξιωματικών του ΠΝ και στη συνέντευξή του.[3] «*…Ο μακαρίτης ο Σπύρος ο Μουστακλής... έφυγε δια μιας νυκτός, διότι κάποια στιγμή είπε κάτι για τη Φρειδερίκη και ο υποδιοικητής του πήγε αμέσως στον Γρίβα και τον κάρφωσε και τον έδιωξαν. Έτσι έφυγε ο Σπύρος από εκεί…*»

Ο Χρήστος Καρατουράκης (συνυπηρέτησε με το ΣΜ στην Κομοτηνή) δίνει εικόνες από την καθημερινή ζωή, το κυνήγι, τις φιλίες, τις συγκρούσεις με τον προϊστάμενο διοικητή που φαίνεται δεν τον ΄΄πήγαινε΄΄, τον άνθρωπο που διοικούσε στα σύνορα ένα λόχο πεζικού *«…επί δυόμισι χρόνια τα έτη 1956-57 με αρχάς 1958…»*. Στην Κομοτηνή ζήτησε να τον αποσπάσουν στον ΄΄Λόχο των ηρώων΄΄. Έτσι λέγανε τον λόχο του ΣΜ που είχε έδρα την Νυμφαία, επειδή ήταν θαρραλέος, τολμηρός, δίκαιος και ξύπνιος αξιωματικός. Ένας λόγος παραπάνω που ήταν αξ/κός του Ζέρβα[4] και τον φθονούσαν. Υπήρχαν και οι Πομάκοι. Ο μόνος αξιωματικός που τους πλησίαζε ήταν ο ΣΜ, οι Πομάκοι ανταπέδωσαν την αγάπη τους, ενώ τους άλλους τους αγνοούσαν, όλοι μαζί φωνάζανε *΄΄Ζαμπίτ μπουγιούκ Μουστακλή γκελίορ΄΄* (δηλαδή *΄΄έρχεται ο αξιωματικός ο μεγάλος Μουστακλής΄΄)*. Αρχάς Μαίου 1956 είχαν αρχίσει τη χάραξη των συνόρων. Ο Μουστακλής με την ομάδα του φτάνει μια εβδομάδα νωρίτερα από τους άλλους στην 214 πυραμίδα, σημείο συνάντησης. Απορούσαν οι Βούλγαροι της επιτροπής χάραξης συνόρων *«…γνώριζαν και την παραμικρή λεπτομέρεια του θρύλου, Ζέρβα, Κορέα, δραστηριότητα, υψηλό ηθικό ανδρών του…»*

Ο Βασιλικόπουλος του ναυτικού γράφει τα περισσότερα για το ΣΜ ενώ συγχρόνως παρουσιάζει και στοιχεία για τις οργανώσεις ΄΄ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ, ΕΑΝ, Κίνημα Ναυτικού, ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ, ΑΑΑ. Στις 13Δεκεμβρίου 1967 γνώρισε το ΣΜ, όταν προσπαθούσαν να βρουν τρόπο να αναμιχθούν στο κίνημα του βασιλιά αλλά μαθαίνουν πως *΄΄ο Κωνσταντίνος εκρύβετο από χωρίου εις χωρίον…΄΄. Α*ργότερα το 1969 βρέθηκαν μαζί στην οργάνωση ΄΄ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ΄΄ με πολλούς απόστρατους, λίγους πολίτες και «*…εκτός από μένα άλλος αξιωματικός του ναυτικού δεν υπήρχε στην οργάνωση*[5]*…».* Αργότερα το 1970 συνεξόριστοι στη Σαμοθράκη του αφηγήθηκε, ότι την ημέρα του βασιλικού πραξικοπήματος, συμμετείχε σε ομάδα αποστράτων αξιωματικών, υπό τον αείμνηστο συνταγματάρχη Οπρόπουλο, η οποία δραστηριοποιήθηκε και ήταν έτοιμη να καταλάβει την ΑΣΔΕΝ.[6] Το καλοκαίρι του 1969 συνελήφθησαν κάποια μέλη των ΕΕ και απ' εκεί και πέρα άρχισε το ΄΄ξήλωμα΄΄. Συνελήφθησαν περίπου εκατό και εξήντα απ' αυτούς τέθηκαν σε απομόνωση σε δύο επιταγμένα ξενοδοχεία στη Δροσιά και Βαρυμπόμπη, «*… αφού προηγουμένως ΄΄γευθήκαμε ΄΄ τις κτηνώδεις ανακριτικές μεθόδους του ΕΑΤ/ΕΣΑ…».* Ο ΣΜ είναι στη Βαρυμπόμπη, όπου «*…η συμπεριφορά του απέναντι στους δεσμοφύλακες υπήρξε γενναία, περιφρονητική και προκλητική…ο μόνος που κατάφερε να μπάσει ραδιοφωνάκι…*» Στις 10 Απριλίου 1970 ο Παπαδόπουλος

---

[1] Πρόκειται για τον Νίκο Ζησιμόπουλο, σημαιοφόρο τότε του ναυτικού που ακολούθησε με τους υπόλοιπους υπό τον Παππά το Α/Τ. ΒΕΛΟΣ στη γνωστή ανταρσία. Για τον Ζησιμόπουλο βλ. σ.σ. 20,27,35,135,169,173….και 497 ΑΚ. Έμενε δίπλα στο σπίτι του Μουστακλή στο Παγκράτι.

[2] Βλέπε συνέντευξη ΑΛΕΞΑΚΗ 19-6-02 παράρτημα Β-ΙΙ.

[3] Βλ.συνέντευξη Δημητριάδη από 23-1-02 παράρτημα Β-Ι και Δημητριάδης Κ. κείμενο *΄΄ΣΠΥΡΟΣ ΜΟΥΣΤΑΚΛΗΣ, Ο Αθάνατος Αγωνιστής, ο Δημοκράτης, ο Φίλος*, στο ΞΙΦΙΑΣ τεύχος 97, Αθήνα Μάρτιος –Απρίλιος 2002 σ.8.

[4] Ο Καρούσος λέει στη συνέντευξή του (26-9-02) για μία μάχη την περίοδο εκείνη του Μουστακλή στο Ζέρβα: «…. *Θυμάμαι μάλιστα εκεί, τον συχωρεμένο τον Μουστακλή με τον οποίο είμαστε μαζί στη σχολή, να έρπει προς τα χαμηλώματα, να πηγαίνει σύρριζα σε μία μάντρα, από την εκεί πλευρά της οποίας είχαν στήσει τα μυδράλια τους οι Γερμανοί και μας χτυπούσαν. Και τον παρακολουθούσαμε, προσέχαμε να μην τον χτυπήσουμε και ο Μουστακλής τιναζόμενος ζαφνικά κάτω από την (...) του μυδραλίου, του γερμανικού μυδραλίου, χωρίς ο σκοπευτής να τον δει, διότι τον έκρυβε η μάντρα…, άρπαξε το μυδράλιο και με τις σφαίρες που είχε απάνω, η δέσμη, άρχισε να τους χτυπάει. Μια εικόνα που δεν θα μου φύγει καθόλου… στη μάχη του Τετρακόβου της Ηπείρου… Ήμουνα εγώ εκείνος ο οποίος έφερα σε επαφή τον Μουστακλή με τους Ελεύθερους Έλληνες …*»

[5] Ο Βασιλικόπουλος εννοεί πως δεν υπήρχαν του ναυτικού απόστρατοι μέλη των ΕΕ σε εκείνη τη φάση. Ο Πανουργιάς στην επιστολή του από 11-2-2003 ο.π. αναφέρει τον Κονοφάο ως κανονικό μέλος και τους Σταυρίδη, Μουρίκη και Ροζάκη *΄΄με επαφές και δραστηριότητα΄΄.*

[6] Ο Βαρδάνης στη συνέντευξή του (7-7-02) αναφέρει σχετικά «…. *Τον Νοέμβρη του 67 διαμορφώνεται μια ομάδα περί τον συνταγματάρχη Οπρόπουλο... έχει φύγει μαζί με εμένα με συντακτική πράξη. Δεν είναι εν ενεργεία αλλά ...συνεργάζεται με εν ενεργεία ακόμα αξιωματικούς οι οποίοι φεύγουν στις 13 του Δεκέμβρη. Ο Οπρόπουλος είναι υπέρ της συνεργασίας με την ΄΄13η Δεκεμβρίου΄΄, με την οργάνωση η οποία προετοιμάζεται να κάνει κίνηση και μάλιστα μας έχει μεταφέρει ότι θα πάρουμε φύλλα πορείας για τις ομάδες της Αττικής τη στιγμή της έκρηξης του κινήματος του βασιλιά. Πράγματι την ημέρα του κινήματος περιμένουμε στο σπίτι Αρχάκη, αριθμός απόστρατων αξιωματικών, με τις στολές μας μέσα σε σάκο για να τις φορέσουμε περιμένοντας τα φύλλα πορείας. Τα φύλλα πορείας δεν ήρθαν ποτέ…. Ήταν ο Σπύρος ο Μουστακλής, ο Αλέκος ο Ζαρκάδας, ο Βλάχος ο ταγματάρχης του πυροβολικού, ο Νίκος ο Λύτρας ταγματάρχης απότακτος,...δημοκρατικοί αξιωματικοί, απότακτοι όλοι…»*

επανέφερε σε ισχύ το άρθρο 10 του συντάγματος (*…ουδείς συλλαμβάνεται, άνευ εντάλματος…*), και αρκετοί αφέθηκαν ελεύθεροι εκτός από τριάντα, που χαρακτηρίσθηκαν ως πλέον επικίνδυνοι. Εκτοπίζονται σε δύο ομάδες στη Σαμοθράκη και Κύθηρα. Ο Μουστακλής, ο Βασιλικόπουλος και άλλοι 13 στη Σαμοθράκη για ένα χρόνο. Η εκτόπιση του ΣΜ παρατάθηκε για ένα ακόμα χρόνο στον Άγιο Νικόλαο Κυνουρίας. Ο Βασιλικόπουλος αναφέρει πως στον Μουστακλή στο ΕΑΤ/ΕΣΑ του είπαν επί λέξει *΄΄αυτή τη φορά …την πέρασες χωρίς να καταλάβεις τις μεθόδους και τον τρόπο ανάκρισης της ΕΣΑ. Πρόσεξε να μην ξαναβρεθείς εδώ μέσα, γιατί τότε δε θα βγεις όπως τώρα, αλλά θα σε μεταφέρουν τέσσερις΄΄*. Σημειώνει πως πριν τους ΕΕ ο ΣΜ ανήκε στην οργάνωση ΑΑΑ του Τάσου Μήνη. Τα μέλη της οργάνωσης ΕΕ που αφέθηκαν μετά την εκτόπιση προσωρινά ελεύθεροι τα είχαν υπό *«.. συνεχή ασφυκτική παρακολούθηση[1] …»* οπότε οι εντολές από την ηγεσία της οργάνωσης ήταν *΄΄προσωρινή απραξία μέχρι νεωτέρας εντολής΄΄*. Ο Βασιλικόπουλος συμπληρώνει τις συνθήκες που επισκέφθηκαν τον Παπανικολάου με το Μουστακλή και την εξέλιξη με τη σύλληψη του τελευταίου το Μάιο του 1973. Συνελήφθησαν συνολικά έξη αξιωματικοί ε.α. της οργάνωσης ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ (Βαρδουλάκης, Πανουργιάς, Παπανικολάου, Μουστακλής, Ζαρκάδας, Βασιλικόπουλος). [2] Την ίδια περίοδο συνελήφθη και ο Ιπ. Σαββούρας ως αρχηγός της οργάνωσης ΕΑΝ, η οποία θα δρούσε στην Αθήνα ευθύς μετά την εκδήλωση του κινήματος του ναυτικού. Από τους έξη συλληφθέντες αξιωματικούς οι Βαρδουλάκης και Πανουργιάς μετά σύντομη κράτηση αφέθηκαν ελεύθεροι, ενώ οι υπόλοιποι τρεις πλην Μουστακλή μαζί με τον Ιπ. Σαββούρα κρατήθηκαν δύο μήνες στη Γενική Ασφάλεια. Στη δίκη που ακολούθησε για την ΕΑΝ, δεν αναφέρθηκε το όνομα του Μουστακλή. Τον είχαν μεταφέρει στο 401 στρατιωτικό νοσοκομείο, ημιθανή, στην πτέρυγα της ψυχιατρικής κλινικής, απαγορεύοντας και στη γυναίκα του να τον δει. Στο ΕΑΤ/ΕΣΑ την ίδια μέρα της μεταγωγής του επέφεραν την ανεπανόρθωτη βλάβη μ' ένα κτύπημα στην καρωτίδα καταστρέφοντάς του το κέντρο του λόγου και της γραφής και συγχρόνως κάνοντάς τον ημιπληγικό. Ο τότε αντιπλοίαρχος Καραμήτσος, που είχε συλληφθεί για το προετοιμαζόμενο κίνημα του ναυτικού, ενώ κρατείται στο ΕΑΤ/ΕΣΑ μεταφέρθηκε απ' τους δεσμοφύλακες στο κελί του Μουστακλή. Του τον επέδειξαν αιμόφυρτο σε μια καρέκλα να βγάζει ρόγχους, λέγοντάς του *΄΄πέστα μας όλα γιατί θα πάθεις τα ίδια΄΄*. Αντάρτης στην κατοχή, ΄΄εισέπραξε΄΄ το πρώτο του τραύμα σε μάχη με τους Ιταλούς, «*…ακολούθησε ο επάρατος εμφύλιος 1946-49…έπραξε το καθήκον του ως στρατιώτης …ακολούθησε η Κορέα…μετά η Κύπρος…ενώ στάθηκε στο πλευρό των διωχθέντων με τη σκευωρία της υπόθεσης Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. …»*.

Η ιδεολογικο-πολιτική θέση του ΣΜ παρουσιάζεται στο γράμμα του Βασιλικόπουλου, όπου παίρνει θέση έτσι και ο ίδιος απέναντι στους αναφερόμενους πολιτικούς. Μάλλον όταν *«…γοητευμένος από τον ΄΄Ανένδοτο΄΄ του Γέρου της Δημοκρατίας και τα πατριωτικά οράματα του Ανδρέα Παπανδρέου για εθνική ανεξαρτησία και λαϊκή ελευθερία πίστεψε, δικαίως, πως στα πρόσωπά τους η Ελλάδα βρήκε τους πολιτικούς ηγέτες που της άξιζαν…»*

Ο Βασιλικόπουλος, όπως και ο Παππάς ως Α/ΓΕΝ, τιμούσαν το Μουστακλή στο Γενικό Επιτελείο Ναυτικού τα χρόνια της μεταπολίτευσης. Είχε και ο ίδιος αδυναμία στα στελέχη του ναυτικού και στο όπλο αυτό γενικότερα και φαινόταν. Τον αγαπούσαν όμως κι' αυτοί και το δείχνανε. Συχνά επισκεπτόταν τον γράφοντα στον 4ο όροφο του ΓΕΝ και στη συνέχεια τους έβλεπε όλους του ναυτικού που γνώριζε και υπηρετούσαν εκεί.

Ο Αθανάσιος Ζέρβας περιγράφει πως ήταν μαζί με το ΣΜ στην αντίσταση 1940-45 με τις Εθνικές Ομάδες Ελλήνων Ανταρτών. Και οι δύο βρέθηκαν μετακατοχικά το 1947 σε Σχολή, όπως φαίνεται και από φωτογραφίες που συνοδεύουν δύο εκθέσεις για την περίοδο εκείνη. Τη σχολή παρακολούθησαν με άλλους προερχόμενους από τις ΕΟΕΑ και οι των φωτογραφιών. Αναφέρονται στους Γ.Βακαλόπουλο, Σ.Μουστακλή, Κ.Κατηφόρη, Δ.Χριστοδουλόπουλο, Ι.Ασπρίδη, Κ.Πολίτη και Στέργ. Βούλγαρη.

Ο ΣΜ υπηρετεί υπό το Ζέρβα ως ανθυπολοχαγός και διακρίνεται στις μάχες με το Δημοκρατικό Στρατό. Ο Ζέρβας υποβάλλει δύο αναφορές προς το προϊστάμενο 9ο Ε.Τ. Πεζικού [3] για τη δράση του 3ου Λόχου που διοικεί.. Η μία είναι χωρίς ημερομηνία για τη μάχη΄΄*επί του υψώματος Τούρκα, παρά το χωρίον Σταθά Βάλτου της 21-22 Μαρτίου 1949΄΄* Εκτελεί χρέη διοικητού λόχου επειδή απουσίαζε ο Ζέρβας. Από την αναφορά αυτή

---

[1] Ανατρέχοντας στα ΄΄Δελτία Ψυχολογικών Επιχειρήσεων΄΄ και στα ΄΄Πρακτικά των μηνιαίων Συσκέψεων Ασφαλείας΄΄ του καθεστώτος (βλ παράρτημα Α παρούσης διατριβής), βλέπουμε τον τρόπο με τον οποίο οι υπηρεσίες ασφαλείας της χούντας αντιμετώπιζαν τις οργανώσεις αυτές.

[2] Ο Βασιλικόπουλος στο σημείο αυτό έχει παραλείψει τη σύλληψη των Φέτση, Δεμέστιχα, Αλεξάκη και του Βαρδάνη οι οποίοι ήσαν όλοι και στην οργάνωση ΕΕ. Όπως τουλάχιστον πιστοποιεί ο Πανουργιάς με τον συνημμένο πίνακα στην επιστολή του ό.π. Για τα ακριβή στοιχεία συλληφθέντων και περιόδους κράτησης όλων του Κινήματος του Ναυτικού βλέπε πίνακα Δ3 παραπάνω.

[3] Η μία αναφορά είναι από 18-2-1949 *«...μετά την μάχην προς τους Κ/Σ την νύχτα 13 προς 14 εις το ύψωμα βορείως του χωρίου Βελουτά…ο υπ' εμέ λόχος δεν ηκολούθησεν την διαταχθείσαν …αποχώρησιν… …προτείνω όπως απονεμηθώσι αι κάτωθι ηθικαί αμοιβαί διά την επί του πεδίου της μάχης επιδειχθείσαν αξιοθαύμαστον συμπεριφοράν και γενναιότητα.*

Το χρυσούν Αριστείον Ανδρείας: Εις τους φονευθέντας.

Ο Πολεμικός Σταυρός Γ΄΄Τάξεως: Εις τους τραυματισθέντας. Ομοίως δε

Το Χρυσούν Αριστείον Ανδρείας: Εις τον Ανθυπολοχαγόν Μουστακλήν Σπυρ….

δέον να αναφερθεί ο ηρωισμός, το θάρρος και η αυτοθυσία του Ανθυπολοχαγού Μουστακλή Σπυρίδωνος όστις διά της παντού παρουσίας του μετέδιδε την ευψυχίαν και τόλμην εις τους μαχομένους. Τραυματισθείς…παρέμεινε μετά την πρόχειρον επίδεσιν του τραύματος, εις την θέσιν του, αποκρύψας τον τραυματισμόν του προς διατήρησιν του ηθικού των ανδρών του…»

διατίθεται μόνο η πρώτη σελίδα και περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο ο ΣΜ αντιμετώπισε με δύναμη 11 ανδρών *«...επίθεση των Κ/Σ...την νύχτα της 21 προς 22 με δύναμιν τάγματος περίπου 200-250 άντρες και κράτησε μέχρι των πρώτων πρωινών ωρών, του λόχου παραμένοντος εις τας θέσεις του…με την επιστροφήν μου μετά τριήμερον ο λόχος ευρίσκετο εισέτι επί του υψώματος με το ηθικόν των ανδρών εις υψηλόν σημείον …»*. Η συμμετοχή του Μουστακλή στον εμφύλιο και στο εκστρατευτικό σώμα στην Κορέα[1] ακολουθεί την πρώτη του εμπλοκή με τον ΕΔΕΣ.

Ο Ιπ.Σαββούρας (συνταγματάρχης "Πορφύρης" και Στρατηγός "Ακρίτας" στις προκηρύ-ξεις της ΕΑΝ) εκτός όσων περιλαμβάνει στο βιβλίο του για το Μουστακλή, γράφει και σε γράμμα απαντώντας στο ερωτηματολόγιο που τους είχε δοθεί για συμπλήρωση. [2] Τα σχετικά με την ΕΑΝ όπλα, εκρηκτικά κ.λ.π. (έντονο στοιχείο τα όπλα στις αναφορές και κείμενα του Σαββούρα) αναφέρει και ο Βασιλικόπουλος στη συνέντευξή του.

Ο Επίτιμος αντιστράτηγος Ν. Λύτρας[3] δίνει στοιχεία (από απαντήσεις στη συνέντευξη και από ομιλία του στην Κύπρο σε *΄΄επέτειο των 40 χρόνων από την έναρξη του απελευθερωτικού αγώνα κατά της αγγλικής κατοχής΄΄*) για το ΣΜ και για τη δική του δράση σε σχέση με την ομάδα Οπρόπουλου και το στρατηγό Γρίβα. Και ο Λύτρας ανήκει στην κατηγορία εκείνη των στελεχών του Ζέρβα που πολέμησαν στην κατοχή με τον ΕΔΕΣ. Αργότερα πήρε μέρος στον εμφύλιο με τον κυβερνητικό στρατό και σταδιοδρόμησε στη συνέχεια στις ΕΔ. Όπως οι Καρούσος, Μουστακλής, κ.α. Και οι τρεις παρουσιάζονται στην διατριβή επειδή, όχι μόνον αντιστάθηκαν στη δικτατορία, αλλά οι περιπτώσεις τους παρουσιάζουν πολύπλευρο ενδιαφέρον. Ακριβώς λόγω των αντιθέσεων των επιλογών τους και της στράτευσής τους πάντοτε σύμφωνα με τις ιδέες τους. Οι τελευταίες τους οδηγούν σε εμπλοκές υποχρεωτικές με βάση την πρώτη τους επιλογή στο Ζέρβα (ΕΔΕΣ). Δε μένουν όμως προσκολλημένοι συνεχώς στα αρχικά στερεότυπα, που υποχρεωτικά θα τους οδηγούσαν επί δικτατορίας αλλού, παρά στις φυλακές και τις εξορίες. Τα στελέχη αυτά ξεχωρίζουν και για έναν ακόμα λόγο. Δεν έτυχαν της εκπαίδευσης της ΣΣΕ, προχώρησαν παράλληλα με τους απόφοιτους συναδέλφους, αλλά δεν αντιμετωπίζονται πάντα ως ισότιμοι απ' όλους. Παρ' ότι υπήρξαν ξεχωριστοί πολεμιστές. Ίσως αυτό δεν μπορούσαν να χωνέψουν μερικοί από τους αποφοίτους της ΣΣΕ.

Γράφει ο Λύτρας για το ΣΜ πως γνωρίστηκαν στη Σχολή Εφέδρων Αξιωματικών Κέρκυρας, ως υποψήφιοι μόνιμοι αξιωματικοί το 1947. Μετά βρέθηκαν σε ίδιες περιοχές όπως στην Αιτωλοακαρνανία καθ' όλη τη διάρκεια του 1948, στη Φθιώτιδα επίσης το 1948, κατά διαστήματα στην Αθήνα 1950-52 ως υπολοχαγοί, 1956-58 ως λοχαγοί, 1964-65 ως ταγματάρχες. Μετά το 1965 ο ΣΜ μετατίθεται στην Κύπρο

Την ίδια ακριβώς περίοδο που αποτάσσεται ο Λύτρας, αποτάχθηκε ο ΣΜ στην Κύπρο[4] επειδή τον κατήγγειλαν πως απεκάλεσε τον αρχηγό του στρατιωτικού οίκου των ανακτόρων ΄΄μούμια΄΄, όπως του είχε πει ο ίδιος. Ο Μουστακλής μπορεί να έλεγε ΄΄μούμια΄΄ και οτιδήποτε άλλο τους αυλικούς του βασιλιά, γιατί έβριζε. Αλλά φαίνεται πως ο λόγος της αποστρατείας του δεν είναι αυτός. Έδωσε άλλη ευκαιρία που περιγράφεται στην επιστολή του Αλευρομάγειρου, με τον οποίο επίσης συνυπηρετούσε στην Κύπρο προδικτατορικά και μάλιστα τον είχε στο επιτελείο του τάγματος που διοικούσε. [5] Ολοκληρώνει ο Λύτρας για το ΣΜ πως από τις 23 Απριλίου 1967 αποτελούν πλέον μέλη πυρήνα αντίστασης κατά της χούντας με αρχηγό τον τότε συνταγματάρχη Δ.Οπρόπουλο. Με τη σύζυγο του Μουστακλή και έναν συγγενή του τον παραλαμβάνουν από το 401 ΓΣΝ και τον μεταφέρουν στην Πολυκλινική Αθηνών.

Ο Λύτρας και Βασιλικόπουλος, έχουν αποβληθεί των ΕΔ ουσιαστικά για πολιτικούς λόγους. Πριν το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου. Λίγο μετά, μέσα στο 1967 αποβάλλονται βίαια, και όσοι εκτιμούσε η χούντα

---

[1] Μεταξύ των επιστολών, που ο Ανδρέας Φραγκιάς παρέδωσε στον γράφοντα για τον Μουστακλή, είναι και ένα κείμενο χωρίς ημερομηνία του επιτίμου αντιστρατήγου Γεωργίου Κουμανάκου με θέμα *΄΄Ο Πόλεμος της Κορέας ως Ειρηνευτική Αποστολή του ΟΗΕ΄΄*. Προφανώς ο Κουμανάκος ανταποκρίθηκε σε σχετικό αίτημα για τον Μουστακλή που συμμετείχε στο εκστρατευτικό Σώμα στον πόλεμο της Κορέας. Πλην όμως στο κείμενο δεν βρέθηκε καμία αναφορά για το ΣΜ. Το ίδιο δε το περιεχόμενο εκτός των ιστορικών στοιχείων περιλαμβάνει τα συνηθισμένα για τον ηρωισμό των Ελλήνων. Το πιθανότερο είναι πως περιείχε και γράμμα για την δράση του ΣΜ στην Κορέα το οποίο και δεν παρέδωσε. Ο Κουμανάκος υπήρξε διοικητής του τάγματος στην Κορέα.

[2] Ο Σαββούρας γράφει για το ΣΜ μεταξύ των άλλων ξεκινώντας από τη γνωριμία τους: *«… στη Σαμοθράκη …πάσχα του 1970… μετά την αμνηστία…σε ένα μήνα…πρώτος στην παραλαβή των όπλων και εκρηκτικών…μαζί στα νυχτερινά σαμποτάζ…μόλις του είπα για την πρόταση που μου έκαναν οι Αξιωματικοί του Ναυτικού…συγκινημένος(….). συνελήφθη μια βδομάδα μετά τη σύλληψή μου και μετεφέρθη στο διπλανό κελί μου στη Γενική Ασφάλεια στη Μεσογείων (27 Μαίου 1973) μετά πενθήμερον μετεφέρθη στο ΕΑΤ/ΕΣΑ όπου τον αποτέλειωσαν οι κτηνάνθρωποι του Πέτρου Κούτρη και του Θεοφιλογιαννάκου…ο Σπύρος ήταν υπαρχηγός της ΕΑΝ (Ελληνική Αντιδικτατορική Νεολαία)…μαζί πολλές εκρήξεις…μαζί την ένοπλη αποστολή μας στο Κίνημα του Ναυτικού…επαφές με τους αξιωματικούς του Ναυτικού Σέκερη, Πάλιο…»*.

[3] Βλ. παράρτημα Β-ΙΙ συνέντευξή Λύτρα από 20-11-02

[4] Τα Ανακριτικά Συμβούλια και οι παραπομπές σ' αυτά των στελεχών των ΕΔ, έχουν το αναμενόμενο αποτέλεσμα για την ηγεσία που τα χρησιμοποιεί. Δεν παραπέμπεται ο στρατιωτικός για να μην αποταχθεί και το μήνυμα συνήθως το παίρνουν τα μέλη των συμβουλίων.

[5] Περιγράφει ο Αλευρομάγειρος. *«…λίγο μετά την τοποθέτησή του* (σημ.του ΣΜ*) στο 206 Τ.Π. τοποθετήθηκε στο ίδιο τάγμα και ο Λοχαγός Ζηράς...μετά τα Ιουλιανά του 65...μπαίνει* {ο Ζηράς}*στον κοιτώνα εφέδρων Αξιωματικών και μονίμων υπαξιωματικών …υπήρχαν φωτογραφίες των τότε βασιλέων…απευθυνόμενος στους ενοίκους του κοιτώνα λέει ΄΄ακόμα έχετε κρεμασμένη τη φωτογραφία αυτού του καθάρματος;΄΄ (ή κάπως έτσι)…ένας μόνιμος υπαξιωματικός υπέβαλλε έγγραφη αναφορά στον…Μουστακλή….κάλεσε τον λοχία και του είπε …ο λοχίας ανέφερε ότι αναθεωρεί το όλο θέμα …και την κατέστρεψε μπροστά του… όμως …ο λοχίας...πήγε στο ΓΕΕΦ και παρέδωσε στον Αντή του 2ου ΕΓ αντισυνταγματάρχη Λάμπρο Σταθόπουλο (μετέπειτα αρχηγό ΚΥΠ επί δικτατορίας) αντίγραφο της αναφοράς που είχε ΄΄καταστρέψει΄΄ μπροστά στον Μουστακλή…διατάχθηκε ΕΔΕ, ο Μουστακλής μετατέθηκε αμέσως στη Σύρο… παραπέμφθηκε σε Πειθαρχικό Συμβούλιο και τέθηκε σε κατάσταση 6μηνης διαθεσιμότητας,...στην οποία τον βρήκε η δικτατορία του 67 και τον αποστράτευσε…»*.

πως θα πρόβαλλαν αντίσταση, όπως και έγινε. Καρούσος, Βαρδάνης, Μουστακλής και άλλοι. Υπάρχουν κοινά χαρακτηριστικά στους αξιωματικούς αυτούς. Ήταν σωστή η εκτίμηση των συνωμοτών πριν την 21η Απριλίου, πως θα έχει προβλήματα μαζί τους και φροντίζει όσους μπορεί να τους εξουδετερώσει, ξεκινώντας έγκαιρα διαδικασίες απομάκρυνσής τους από τις ΕΔ. Τους υπόλοιπους εκκαθαρίζει μέσα στο καλοκαίρι του 1967 με έκτακτες κρίσεις. Ολοκληρώνει τις απομακρύνσεις λίγο μετά το Δεκέμβρη με την ευκαιρία της κίνησης του βασιλιά.

Ο επίτιμος Γενικός Επιθεωρητής Στρατού Δ. Αλευρομάγειρος γράφει για τον Μουστακλή (αλλά και για το Κυπριακό γενικότερα). Ο ΣΜ κατέρχεται τον Απρίλιο του 1965 στην Κύπρο, διοικητής στο 206 Τάγμα Πεζικού στο Μπογάζι, όπου υπηρετούσε και συναντώνται. Ο ίδιος βρίσκεται στην Κύπρο από τον Απρίλιο του 1964 με τους πρώτους εθελοντές, και είναι διοικητής λόχου στην περιοχή Γιαλλούσας Καρπασίας. Εκεί γεννιέται στενή φιλία του Μουστακλή με αξιωματικούς του ναυτικού όπως ο Δημητριάδης, ο Χρυσικόπουλος κ.α. Επίσης με τον λοχαγό ΠΒ Αλέξανδρο Ζαρκάδα. Κατέστησε το τάγμα τους μια ΄΄θαυμάσια΄΄ επιχειρησιακή μονάδα. Σημειώνει πως «*…το ανέβασμα του ηθικού του τάγματος, το δέσιμο του ΣΜ με τους αξιωματικούς του ναυτικού, η πολύ καλή εκτέλεση της αποστολής του αρχίζουν να ενοχλούν…»* Η επιστολή του Αλευρομάγειρου επεκτείνεται στην περιγραφή των προσόντων του Μουστακλή. Αναφέρει και την αφορμή που έδωσε και τον αποστράτευσαν. Είναι σύμφωνη με το χαρακτήρα του. Προσπάθησε να προστατεύσει έναν αξιωματικό που έβρισε το βασιλιά. Καταγγέλθηκε από τον λοχία που ήταν παρών στο συμβάν και κατάλαβε πως δεν το είχε αναφέρει υπηρεσιακά ο Μουστακλής. Βρήκε την ευκαιρία ο ΄΄ενοχλούμενος΄΄ χώρος των συναδέλφων του και τον έθεσε σε 6μηνη διαθεσιμότητα, ήρθε η δικτατορία και τον αποστράτευσε. Ο Αλευρομάγειρος αναφέρει και μερικά στοιχεία για Καρούσο και Ζαρκάδα, που παρατίθενται του μεν Καρούσου στο κεφάλαιο για το Κυπριακό,[1] του δε Ζαρκάδα στη συνέχεια. Τιμά τους δημοκρατικούς αξιωματικούς, αφού ήταν και ο ίδιος και δεν το ‘κρυβε. Γλίτωσε από την ΄΄εκκαθάριση΄΄ προφανώς διότι ήταν τυχερός.

Τον Αλευρομάγειρο είχε ο αδερφός του γράφοντος λοχαγό στη διάρκεια της προπαίδευσής του ως στρατευσίμου, όταν κατατάχθηκε για να υπηρετήσει στην Κόρινθο. Διηγιόταν τότε, και συμπληρώνει σε επιστολή του[2], πως του είχε κάνει εντύπωση ένας μόνον αξιωματικός που δεν έκρυβε την αντιπάθειά του στη χούντα. Περιγράφει τον τρόπο, με τον οποίο το 1970 ως νεοσύλλεκτος στην Κόρινθο βίωσε την προπαίδευση και προπαγάνδα υπέρ της ΄΄επαναστάσεως΄΄ με την καθημερινή ΕΗΔ. Ο Αλευρομάγειρος ξεχωρίζει από όλους κρύβοντας δύσκολα την αντιχουντική του τοποθέτηση. Ως υπολοχαγός (όπως και ο λοχαγός πυροβολικού Βασίλειος Πετρουλάκης) αναφέρει στον μέραρχό του υποστράτηγο Βαρδουλάκη τον Ιανουάριο του 1967 πως γίνονται κινητοποιήσεις στελεχών στη Βυρώνεια «*…που οδηγούν σε υποψία πραξικοπήματος…»* Ο Βαρδουλάκης το λέει στον Α/ΓΕΣ Σπαντιδάκη και τη συνέχεια τη συναντάμε στη δίκη των χουντικών μεταδικτατορικά, σε δημοσιεύματα εφημερίδων, στις καταθέσεις του Βαρδουλάκη, σε βιβλία[3] αλλά και σε επιστολή του Αλευρομάγειρου.[4] Η αποστρατεία του Βαρδουλάκη από το βαθμό του υποστρατήγου είναι φυσιολογική συνέπεια εφόσον είναι στόχος της χούντας από την πρώτη στιγμή. Τον υπολοχαγό δεν τον διώχνουν από το στράτευμα. Τον διώκουν όμως με εξάμηνη αργία διά προσκαίρου παύσεως και με δυσμενή κρίση αργότερα στην προαγωγή του κατ’ αρχαιότητα στο βαθμό του ταγματάρχη. Επίσης με την αποστολή του στην Κύπρο, παρ’ ότι είχε πάει ξανά.[5] Λέει ο Αλευρομάγειρος πως στην Κύπρο έστελναν και ανεπιθύμητους οι της χούντας. Έστελναν όμως και τους δικούς τους γιατί τα σχέδιά τους απαιτούσαν να ελέγχουν την κατάσταση στο νησί, όπως είναι από πολλές πλευρές γνωστό. Εκείνες οι

---

[1] Βλ. κεφάλαιο Γ13 για τον Καρούσο.

[2] Επιστολή Καθηγητή ΤΕΙ Καρδίτσας Ι.Κακαρά από 16-2-2003.

[3] Την περίπτωση αυτή των Πετροπουλάκη και Αλευρομάγειρου που ανέφεραν στον διοικητή τους Βαρδουλάκη για βολιδοσκόπηση μύησής τους στα πλαίσια ετοιμαζόμενης έκνομης ενέργειας, συναντάμε στα εξής κείμενα: *Οι Δίκες της Χούντας*, (επιμέλεια, σχόλια Γιάννη Βούλτεψη), Δημοκρατικοί Καιροί, Αθήνα 1975, τόμος 1ος , σ.σ. 395-409 . Δήλωση στο Διοικητικό Εφετείο του Βαρδουλάκη Ανδρέα από 5-4-1984. Κατάθεση Βαρδουλάκη στη δίκη των πρωταιτίων, Το ΒΗΜΑ της Κυριακής, 25 Μαίου 1975. Κατάθεση Βαρδουλάκη στον ανακριτή εφέτη Γ.Βολτή στις 11-11-1974.

[4] Ο αντιστράτηγος ε.α. Αλευρομάγειρος σε σχετικό ερώτημα απαντά στις 26-5-2004 με e-Mail ως εξής. «*…Στα πρακτικά της Δίκης της χούντας θα βρεις ότι ο υπολοχαγός Δ. Αλευροάγειρος κατάγγειλε στον Μέραρχο του στην VI Μεραρχία (Κιλκίς) Υποστράτηγο Ανδρέα Βαρδουλάκη, τον ΙΑΝΟΥΑΡΙΟ του 1967, ... ότι υπάρχουν κινήσεις αξιωματικών στη Βυρώνεια Σερρών που οδηγούν σε υποψία πραξικοπήματος. Ο Βαρδουλάκης ανέφερε στο Α/ΓΕΣ[Σπαντιδάκη] [εκείνος είπε ότι 'έχουν γνώση οι φύλακες[!!!!!!!!!!!!!!], Ο Βαρδουλάκης απεστρατεύθη(συνέχεια απομόνωση, φυλακή,εξορία, Ελεύθεροι Έλληνες κ.α) και ο Υπολοχαγός Δ.Αλευρομαγειρος έλαβε 6 μήνες αργία,στάσιμος και στη συνέχεια κατ' αρχαιότητα στο βαθμό από Λοχαγός σε Ταγματάρχη ...σ' αυτή τη κατάσταση βρέθηκα στην Κύπρο όπου ....υπηρετούσαν πάρα πολλοί ανεπιθύμητοι του εδώ καθεστώτος(όχι μόνο δεν είχα δηλώσει να πάω αλλά και ρητά κάθε χρόνο έγραφα ότι ΔΕΝ επιθυμώ να πάω δεδομένου ότι είχα υπηρετήσει (και πολεμήσει αν και αυτό δεν το ξέρεις στη Μανσούρα και Κοκκινά τον Αύγουστο του 1964]... Οι επιπτώσεις της κατ' αραιότητα προαγωγής μου ήρθησαν..μόλις το 1986 και βέβαια το 1990 με αποστράτευσε ο Βαρβιτσιώτης μάλλον γιατί κατάγγειλα τη χούντα το 1967 και μάλλον γιατί δεν τα παράτησα στη Λευκωσία το 1974 (αρχίζω και είμαι σίγουρος αλλά τέλος πάντων...)…»*

[5] Οι μεταβολές, δυσμενείς κρίσεις και και μεταθέσεις του Αλευρομάγειρου προέρχονται από το Αντίγραφο Φύλλου Μητρώου του του ΓΕΣ/1ο ΕΓ/4/4 από 5-3-1997 υπογραμμένο από τον λοχαγό (ΠΖ-ΕΥ) Α. Τσαούση. Στο ίδιο μητρώο συναντάμε την αποκατάσταση και άρση της ποινής της αργίας διά προσκαίρου παύσεως (είχε επιβληθεί με απόφαση ΥΕΘΑ από 27-7-67 ΦΕΚ 321/11-8-67 και η άρση υλοποιείται με απόφαση ΥΕΘΑ/ ΓΕΣ/1ον ΕΓ/5/2 Φ.453.11/40/337204/22-1-85). Στο ίδιο μητρώο αναγράφεται και η ανάκληση της δυσμενούς κρίσης του ως προαχθέντος κατ’ αρχαιότητα στο βαθμό του ταγματάρχη (ΠΔ/ΦΕΚ 469/21-12-1973) και η προαγωγή του αναδρομικά ως κατ’ εκλογήν (ΠΔ 4-5-85 ΦΕΚ 123/6-5-85 ΤΓ΄Εγκ.41/85)

πεποιθήσεις και οι δραστηριότητες επί δικτατορίας, φέρνουν τον Αλευρομάγειρο στη μεταπολίτευση ως συνταγματάρχη, να απευθύνεται ως κύριος ομιλητής με την ιδιότητα του διευθυντή σπουδών της ΣΣΕ στον εορτασμό του Πολυτεχνείου στις 17 Νοεμβρίου 1989. Αφού περιγράφει την αντίσταση στη χούντα καταλήγει να παροτρύνει τους ευέλπιδες να *«...αγωνίζεστε παράτολμα και παράφορα για αυτά τα ιδανικά...»*. Αργότερα ως Επίτιμος Γενικός Επιθεωρητής Στρατού, προχώρησε ακόμα πιο πολύ παρουσιάζοντας βιβλίο του επίσης απόστρατου (αντάρτη του ΕΛΑΣ) συνταγματάρχη ΑΛΕΚΟΥ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ.[1]

Το 1969 διατάσσεται ΕΔΕ *«..περί της συμπεριφοράς εν γένει...»* του Αλευρομάγειρου που υλοποιείται από τον αντισυνταγματάρχη (ΠΖ) Αναστάσιο Ρήγο στις 5-8-69 που συντάσσει και το πόρισμα[2] απ' το οποίο πληροφορούμαστε τις εναντίον του καταγγελίες. Είχε σχολιάσει το σύνθημα ΄΄ΕΛΛΑΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ΄΄ λέγοντας *΄΄ οι Μωαμεθανοί πώς θα λένε, Ελλάς Ελλήνων Μωαμεθανών;΄΄*. Επίσης όταν συζητούσαν για φόνους στα πλαίσια ληστειών τις σύνδεσε με την κρατούσα οικονομική κατάσταση και ο πρόθυμος ανακριτής προσθέτει στις κατηγορίες το ΄΄αντιεπαναστατικό΄΄ σχόλιο «*...κι ύστερα μας ομιλούν δι' ευημερίαν..»* . Ούτε την απόδοση στην καθομιλουμένη δεν τολμούσαν στα έγγραφα. Στα προς δίωξη ΄΄εγκλήματα΄΄ του λοχαγού τότε Αλευρομάγειρου προσθέτει ο Ρήγας και οι μάρτυρές του άλλο σχόλιο του τελευταίου όταν έπεσε στο δάπεδο του αυτοκινήτου τμήμα από τον φοίνικα του εμβλήματος της ΄΄επαναστάσεως΄΄ οπότε είπε πως «*..εκεί που έπρεπε να πάει πήγε..»* Παρακάτω επισημαίνεται πως ως φοιτητής της Νομικής Σχολής διάβαζε την ΕΣΤΙΑ το ΒΗΜΑ και τα ΝΕΑ και σχολίαζε θετικά την πιθανότητα να ψηφίσουν οι Γάλοι Κεντρώο διάδοχο του Ντε Γκωλ, *«...προξενήσας ούτω* {ο Αλευρομάγειρος*} κακήν εντύπωσιν εις τους συνομιλητάς του λοχαγόν Μασσάν Δημήτριον και ανθυπολοχαγόν Κυριακάκην Παναγιώτην..»*. Το χρήσιμο είναι στους στοχασμούς του ανακριτή ο τρόπος που προσεγγίζει την πιθανότητα να αντικατασταθεί ο Ντε Γκωλ από Κεντρώο και όχι οι προβληματισμοί του λοχαγού για τους Γάλους που *«..δεν είναι βλάκες αν ψηφίσουν Πομπιστού..»*. Το λοχαγό προτείνει να ελεγχθεί πειθαρχικά εκτός των παραπάνω και γιατί χρησιμοποίησε και *«..λέξιν κομμουνιστικής διαλέκτου (κολχόζ)...»* όταν ΄΄αστεϊζόμενος΄΄ είπε στο Μάπα «*..άντε πήγαινε για Κολχόζ..»*. Είχε όμως εκφραστεί και με συμπάθεια για συλληφθέντες συναδέλφους του απόστρατους αξιωματικούς και έπρεπε και γι' αυτό να ελεγχθεί πειθαρχικά. Κλείνει το πόρισμά του ο αντισυνταγματάρχης Ρήγος Αναστάσιος με την πρόταση να εφαρμοστεί ο νόμος περί καταστάσεως αξιωματικών. Ο αντιστράτηγος σήμερα Αλευρομάγειρος δεν κατάφερε να αποβάλλει την έξη για αθυροστομίες και φαίνεται πως ήταν από τα χαρακτηριστικά που τον πλαισίωναν από νεαρό αξιωματικό. Στο κέντρο προπαίδευσης νεοσύλλεκτων της Κορίνθου όπου υπηρέτησε δεν καταγγέλθηκε και γλίτωσε. Αντιπροσωπεύει στην παρούσα διατριβή την κατηγορία των αξιωματικών του στρατού με δημοκρατικές πεποιθήσεις και αντιχουντική τοποθέτηση, που δεν διέλαθαν της προσοχής του απριλιανού καθεστώτος (εξ ου η εξάμηνη αργία, η ΕΔΕ αργότερα και η κατ' αρχαιότητα προαγωγή στη συνέχεια) αλλά ο μικρός βαθμός τον έσωσε από την αποστρατεία. Ίσως τέτοιες περιπτώσεις μικρών σε βαθμό τους διατήρησαν για να ισχυρίζονται πως δεν έκαναν ΄΄κάθαρση΄΄ στις ΕΔ.

Στην επιστολή του για το ΣΜ και τα τότε γενόμενα κάνει μια καλή προσέγγιση στο θέμα ΄΄παιδεία των αντιχουντικών αξιωματικών΄΄.[3]

Επιστολή για το ΣΜ φέρεται πως γράφει και ο επίτιμος αντιστράτηγος Κ.Γρίβας και σημειώνει πως ως στελέχη των Ελεύθερων Ελλήνων «*...Ο ΜΟΥΣΤΑΚΛΗΣ πολλές φορές με παρέσυρε σε παράτολμες πράξεις....μέχρι τον Ιούνιο του 1969 που μας συνέλαβαν, η δράση μας ήταν η ρήψη προκηρύξεων και αυτοσχέδιων βομβών...»* Είναι το μόνο κείμενο που εντόπισε ο γράφων να αναφέρει πως ο ΣΜ στα πλαίσια και αυτής της οργάνωσης χρησιμοποίησε εκκρηκτικούς μηχανισμούς. Η επιστολή δεν παραλείπει να εκφράσει και το παράπονό του συν τάκτη της αφού όσον αφορά τη σύλληψή τους «*...δεν το αποφύγαμε, όχι από λάθη δικά μας, αλλά δυστυχώς των ηγετών της οργάνωσης, οι οποίοι με τη σύλληψή των, άγνωστο γιατί, ανέφεραν και αποκάλυψαν και μας...»*. Το κείμενο δεν είναι ενυπόγραφο και η απόδοση της σύλληψής τους στους ηγέτες της οργάνωσης δεν υιοθετείται ως μη ελεγμένη.

Ο Επίτιμος αντιστράτηγος Μιχάλης Βαρδάνης στο κείμενό του για το Μουστακλή (με τον οποίο ήταν στενοί φίλοι πριν και μετά το βασανισμό τους στην ΕΣΑ) ξεκινάει κι αυτός με τη γνωριμία τους στην Κύπρο το 1965 όπου υπηρετούσε ως υπίλαρχος. Δίνει ένα στοιχείο που χαλαρώνει κάπως τη σχέση του ΣΜ με εμφύλιο και Κορέα. «...Γ*ια την τρίτη περίπτωση (Κορέα) αισθανόταν άβολα, το δικαιολογούσε όμως ότι συμμετείχε στο εκστρατευτικό σώμα γιατί είχε συγκροτηθεί επί ημερών Κυβέρνησης Πλαστήρα και το παραλλήλιζε με το*

---

[1] Το βιβλίο του απόστρατου (αντάρτη του ΕΛΑΣ) συνταγματάρχη ΑΛΕΚΟΥ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, είναι το, *Εμπειρίες Ενόπλων Αγώνων,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2001.

[2] Η ΕΔΕ κατά Αλευρομάγειρου διατάσσεται με διαταγή 6ου ΣΠ Φ.453/243/588/3-7-69 και το πόρισμα του αντισυνταγματάρχη Αναστάσιου Ρήγου υποβάλλεται στις 5-8-1969.

[3] Γράφει ο Αλευρομάγειρος : «*...δεν είναι τυχαίο ότι οι πραγματικά –και όχι κατ' όνομα- δημοκρατικοί αξιωματικοί που διώχθηκαν σ' όλες τις ανώμαλες περιόδους της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας και συνεπώς και στην περίοδο που αναφέρουμε, είχαν μια ανώτερη παιδεία ...κυρίως από τον ιδιωτικό κοινωνικό και πολιτιστικό χώρο...αυτήν την παιδεία είχε και ο Σπύρος Μουστακλής και τόσοι λαμπροί αντιστασιακοί δημοκράτες αξιωματικοί (πρόχειρα αναφέρουμε τα ονόματα Οπρόπουλος, Τσιγάντες, Έσερμαν, Βαρδουλάκης Α., Μιχάλης Βενετσάκης για να σταματήσουμε σ' αυτούς που δεν υπάρχουν πια) και ίσως δεν είναι τυχαίο ότι όλοι όσους αναφέρουμε ήταν και οι περισσότεροι φίλοι μεταξύ τους...»*.

αντίστοιχο του 1919 στην Ουκρανία που απαρτίστηκε από Βενιζελικούς αξιωματικούς[1]*...»* Στην Κύπρο άρχισαν να κατεβαίνουν ακροδεξιοί αξιωματικοί και «*..τον είδα ανήσυχο με τις αθρόες αφίξεις γνωστών για τις ακροδεξιές τοποθετήσεις τους και προσκείμενων στις τότε βασιλικές ίντριγκες…δεν έκαναν τίποτε άλλο παρά να παρακολουθούν τους δημοκρατικούς αξιωματικούς και να ετοιμάζουν λίστες προγραφών…»* Για τους υπόλοιπους δημοκρατικούς αξιωματικούς, πέραν αυτών που αιτήθηκε ποινική δικαστική δίωξη για την υπόθεση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α., διατάχθηκε ο επαναπατρισμός τους μόλις πήρε ψήφο εμπιστοσύνης η κυβέρνηση αποστατών (Στεφανόπουλος). Με την 1η Συντακτική Πράξη της χούντας για τις ΕΔ τους αποστράτευσαν ως ενεχόμενους στην υπόθεση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. Ο Βαρδάνης συνεχίζει περιγράφοντας την ομάδα Οπρόπουλου (Βαρδάνης, Μουστακλής, Οπρόπουλος, Αρχάκης, Λύτρας, Ζαρκάδας)[2] και τη σχεδιαζόμενη επιχείρηση για την 13η Δεκεμβρίου 1967 που τελικά ματαιώθηκε. Ο Βαρδάνης εκφωνεί λόγο για τον Μουστακλή ως πρόεδρος του ΣΦΕΑ στα αποκαλυπτήρια προτομής του από το Δήμο Νέας Φιλαδέλφειας στις 7 Μάη 1995. Αναφέρει, εκτός από τη συμμετοχή του στην ομάδα Οπρόπουλου, την εν συνεχεία ένταξή του στην οργάνωση ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ. Επίσης μετά την εκτόπισή του, την ένταξή του αμέσως στην ΑΑΑ του Μήνη, τη σύνδεσή του με το ΠΑΚ μέσω Αλευρά-Τουλούπα και τέλος μιλώντας σε δεύτερο πρόσωπο *«…έπιασες επαφή με το κυοφορούμενο ΄΄Κίνημα του Ναυτικού΄΄ για το οποίο έμελλε να δώσεις το …αίμα σου…»*. [3] Τον Απρίλη του 1986 που πεθαίνει, τέλειωσαν οι συνέπειες από τα βασανιστήρια για το Μουστακλή. Σημειώνεται πως ο άνθρωπος αυτός υπέφερε σωματικά και πονούσε συνεχώς όσο ζούσε, και όσοι ήταν κοντά του αυτό το γνωρίζουν.

Ο Γιάννης Αλεξάκης στην ίδια σειρά επιστολών για το Μουστακλή δίνει στοιχεία για τη ζωή τους στην περιοχή των συνόρων. Εκεί γνωρίστηκαν και συγκατοίκησαν από το 1961 στο Σιδηρόκαστρο. «*...μαζί στολίσαμε το δωμάτιό του με τις φωτογραφίες του Βενιζέλου ... Πλαστήρα... Σοφούλη…Παπαναστασίου ...Γεωργίου Παπανδρέου και Ζέρβα…»* Του συνιστούσε να μην τις βάλουν, θα έχουνε επιπτώσεις, αυτός δεν λογάριαζε κανένα και τον ανάγκασε να βάλει και αυτός τέτοιες φωτογραφίες στο δικό του δωμάτιο. Κάνανε συντροφιά με τους Χρήστο Τερζάκη, Ιωάννη Δικαιάκο, Εμμανουήλ Μαραγκάκη «*…πολιτικολογούντες και ανασκαλεύοντας την ιστορία*…». Τον γνώρισε επομένως και στις εκτός υπηρεσίας ώρες με τις ατέλειωτες πολιτικές συζητήσεις και στη μονάδα, όπου τον είχε υποδιοικητή *«……το 1963 στο Τάγμα 568 όπου ο ΣΜ ήταν Υποδιοικητής...με Διοικητή τον Αντισυνταγματάρχη Αθανάσιο Κατσαβό…»* Ο Μουστακλής (γράφει ο Αλεξάκης) ήταν φανατικός οπαδός της Ένωσης Κέντρου. Το 1964 ο ίδιος μετατέθηκε στην Κύπρο και ο ΣΜ στην ΚΥΠ, από ‘που αργότερα κατέβηκε και αυτός στην Κύπρο και συναντήθηκαν πάλι. Επιβεβαιώνει την υπόθεση του 1965 με το λοχαγό και ακολουθεί επαναπατρισμός, αφού έχουν αρχίσει και οι ανακρίσεις για τον *Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α*. Επαναπατρίζεται και ο Αλεξάκης και στη δίκη του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. είναι και οι δύο μάρτυρες υπεράσπισης. Το 1972 στην κλινική Λητώ, όπου εγχειρίζεται η γυναίκα του Αλεξάκη, τον ενημερώνει ο ΣΜ για την οργάνωση του ναυτικού και τον φέρνει σε επαφή με τον Στρατηγό Περίδη. Αυτοί οι δύο του έδωσαν εντολές για την αποστολή του στο ΄΄κίνημα΄΄ στη Σύρο. Όταν τον συλλαμβάνουν είναι βέβαιος ο Αλεξάκης, πως ο ΣΜ δεν υπήρχε περίπτωση να τον είχε αναφέρει. *«…Στο ΕΑΤ/ΕΣΑ*[4] *ο Μουστακλής αρνήθηκε τα πάντα για μένα…»*.

Στην περίπτωση του Μουστακλή, αλλά και των υπολοίπων που γράφουν γι’ αυτόν και παρουσιάζονται στην εργασία αυτή, τα κυρίαρχα και κοινά στοιχεία στους εκτός της ΣΣΕ προερχόμενους (Μουστακλή, Καρούσο,

---

[1] Δεν είναι περίεργο ούτε σύμπτωση πως οι εμπλοκές της Ελλάδας εκτός συνόρων της με αποστολές τμημάτων των Ενόπλων της Δυνάμεων γίνονται κατά συνθήκη από κεντρώες κυβερνήσεις. Δίνουν την εντύπωση πως θέλουν να αποδείξουν την δική τους ΄΄εθνικοφροσύνη΄΄ και πίστη στις ΄΄συμμαχικές΄΄ αξίες. Όπως και οι τελευταίες συμμετοχές στις ΄΄ειρηνευτικές επιχειρήσεις΄΄ Γιουγκοσλαβίας, και Αφγανιστάν αλλά και οι ΄΄διευκολύνσεις΄΄ για τον πόλεμο του Ιράκ. Το ΠΑΣΟΚ είναι εκείνο που παίρνει τις αποφάσεις και δεν διακρίνεται ο λόγος για τον οποίο, πρέπει να είναι υπερήφανος κανείς γι’ αυτό. Όπως και για τις αποστολές στην Ουκρανία, στην Αίγυπτο, στην Κορέα. Κάποιοι κερδίζουν από αυτές τις συμπλεύσεις. Είναι εκείνοι ακριβώς που κερδίζουν από τους πολέμους. Σίγουρα όχι η χώρα μας κατά τον γράφοντα, όσο ρεαλιστικά και να προσπαθήσει να δει κανείς τα πράγματα..

[2] Στη συνέντευξη Βαρδάνη (7-7-02) αναφέρεται και το όνομα του ταγματάρχη του πυροβολικού Βλάχου ως μέλους της ομάδας Οπρόπουλου που δεν το συναντάμε σε άλλη μαρτυρία προφανώς από παράλειψη. Για την επιχείρηση της ομάδας Οπρόπουλου στις 13-12-67 γράφει:«*…Ο βαμμένος αντιβασιλικός Μουστακλής αντιδρά και προφητεύει ότι θα μας εξαπατήσουν….στις 13 Δεκεμβρίου μεσημέρι ειδοποιούμαστε να συγκεντρωθούμε με τις στολές μας στο σπίτι του Αρχάκη ...δεν μας ήρθε καμία οδηγία…συνεχίσαμε να αποτελούμε ομάδα υπό τον Οπρόπουλο μέχρι τη σύλληψή και εκτόπισή του τον Φεβρουάριο του 1968…»*.

[3] Ο Βαρδάνης δεν μνημονεύει στην ομιλία του αυτή την εμπλοκή Μουστακλή με το ΕΑΝ για την οποία αναφέρεται ο Βασιλικόπουλος στη δική του συνέντευξη. Δεν γνωρίζουμε εκτός των όσων καταγράφει ο Σαββούρας τις συγκεκριμένες δραστηριότητες του ΣΜ στην ΕΑΝ. Μένει έτσι να διαπιστωθεί εάν η εμπλοκή του Μουστακλή στην οργάνωση του ναυτικού είναι και από τις δύο πλευρές (ΕΑΝ και ΕΕ) ή μόνον από την σύνδεσή του μέσω Περίδη (ΕΕ). Το τελευταίο προκύπτει με σαφήνεια από τη συνέντευξη Αλεξάκη και το γράμμα του για το Μουστακλή, που παρουσιάζεται επίσης σ’ αυτό το κεφάλαιο.

[4] Το φαινόμενο της αποκάλυψης όλων από όλους σχεδόν στο ΄΄Κίνημα του Ναυτικού΄΄ ήδη προσεγγίσθηκε στο αντίστοιχο κεφάλαιο Δ6γ-ΙΙΙ για την οργάνωση αυτή του ναυτικού. Τονίζεται και πάλι, πως το φαινόμενο ερμηνεύεται, ως αποτέλεσμα όχι τόσο των βασανιστηρίων όσο της αντίληψης «*να λεχθούν όλα, να φανεί το μέγεθος και η συμμετοχή πολύ μεγάλου αριθμού στελεχών στο Κίνημα άρα ενάντια της δικτατορίας»*. Δεν προκύπτει από τις συνεντεύξεις, πως είχε παρθεί συγκεκριμένη απόφαση, το είχαν κάποιοι συζητήσει, αλλά και η χαλαρότητα των συνωμοτικών κανόνων, η βεβαιότητα πως είναι ΄΄πολλοί άρα δυνατοί΄΄ η απάντηση του Κολλιγιάννη στον Πετρόπουλο που τον ειδοποιεί με τον Κιοσσέ μαζί πως η ΚΥΠ γνωρίζει «*θα τους γαμήσουμε στους μώλους»*, είχε αυτό το αποτέλεσμα. Δεν μπορεί να ερμηνευτεί ειδικά για τους συλληφθέντες του Ναυτικού η άνεση της αποκάλυψης των συνωμοτών, ως αποτέλεσμα φόβου ή ως μαζική έλλειψη γενναιότητας. Ο Θεοφιλόπουλος λέει επ’ αυτού στη συνέντευξή του (29-6-02): «*…Το είχαμε συζητήσει, δεν το είχαμε συναποφασίσει ...»*. Έπρεπε να διευρυνθεί αυτή η συζήτηση. Και τούτο επειδή κάποια στιγμή άρχισαν να δημοσιεύονται και στον τύπο καταθέσεις με την γενικότερη αντίληψη πως ΄΄*οι αξιωματικοί του κινήματος τα είπαν όλα στην ΕΣΑ*΄΄.

Λύτρα, Παπανικολάου) είναι η έντονη τάση για ανεξάρτητες, μη ελεγχόμενες, ανυπότακτες κινήσεις. Θέλουν και συμμετέχουν σε πολεμικές επιχειρήσεις, τους αρέσει και δεν κρύβεται στη ζωή τους αυτό. Πιο πολύ στο Μουστακλή και τον Καρούσο. (Θα τους ακολουθούσε και ο Βασιλικόπουλος που είναι της ίδιας πάστας. Διαμαρτύρεται στον Καρούσο γιατί δεν του 'πε τίποτε για το κατέβασμα στην Κύπρο πριν διαμορφωθούν τελικά τα πράγματα με την ΕΟΚΑ Β΄. Είναι όμως αξιωματικός του ναυτικού, μικρότερος σε ηλικία δεν τον φέρνουν τα πράγματα σε Κορέα και Κύπρο. Αλωνίζει όμως στη δικτατορία). Κυνηγάνε τους πολέμους. Αντιφασιστική αντίσταση, εμφύλιος, Κορέα, Κύπρος όπου συγκρούσεις αυτοί μπροστά. Άλλο κοινό στοιχείο η ιδεολογικο-πολιτική τους θέση περί το Κέντρο. Ενάντιοι στον κομμουνισμό αλλά όχι ΄΄βαμμένοι΄΄ αντικομουνιστές. Συμμετέχουν στον εμφύλιο, αλλά σέβονται και τιμούν τον αντίπαλο[1]. Κάποιοι τους αποκαλούν αναρχοαυτόνομους επειδή η ζωή τους υπήρξε περιπετειώδης, οι ίδιοι είναι δύσκολο να μπουν σε καλούπια, είναι ανυπόταχτοι, δεν υπακούουν εάν δεν συμφωνούν. Φεύγουν ή κάθονται στην άκρη. Δεν καταλαβαίνουν από απειλές. Είναι και κάποιος ακόμα, που δεν ακούγεται το όνομά του πολύ, γιατί δεν πρόλαβε να δράσει. Είναι ο μεγαλύτερος από τους Παναγούληδες και ο δεύτερος μόνιμος στρατιωτικός της οικογένειας μετά τον πατέρα τους που έφυγε νωρίς. Θα τον δούμε πιο κάτω.

Λοχαγός Αλέκος **Ζαρκάδας**
Ο Ζαρκάδας (τάξη 1953) υπηρετούσε στην Κύπρο την ίδια περίοδο με τον Μουστακλή και τον Αλευρομάγειρο. Αναφερόμενος και σ' αυτόν ο Αλευρομάγειρος (στο σημείωμα/γράμμα για τον ΣΜ) αναφέρει: «*…στο στρατόπεδο Μπογαζίου ήταν …διοικητής ανεξάρτητης μονάδας πυροβολικού …συνδέθηκε στενά με τον ΣΜ… διώχθηκε και αυτός στη δικτατορία και αποκαταστάθηκε μετά την πτώση της χούντας…».* Συναντάμε το Ζαρκάδα στις συνεντεύξεις των Βαρδάνη, Λύτρα, Δροσογιάννη, οσάκις αναφέρονται στις οργανώσεις ΄΄ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ΄΄ και του ΄΄Οπρόπουλου΄΄, όπου υπήρξε μέλος. Η απάντηση στο ερωτηματολόγιο του ίδιου καθώς και οι διευκρινίσεις του σε ερωτήματα, που απασχόλησαν τη διατριβή αυτή, περιέχουν στοιχεία χρήσιμα και αποστασιοποιημένα συναισθηματισμών και εξάρσεων. Ο Ζαρκάδας είναι αξιόπιστη πηγή ιστορικών γεγονότων, στοιχείων και πληροφοριών.

Επίτιμος Αντιστράτηγος **Παπανικολάου**
Στο κείμενό του για το ΣΜ, αναφέρεται σε συμβάντα της περιόδου της δικτατορίας αλλά και του αποκαλούμενου ΄΄προπαρασκευαστικού΄΄ σταδίου.[2] Η περίοδος πριν την 21-4-1967 κατά την οποία η συνωμοτική ομάδα προετοίμαζε την επέμβαση στα πολιτικά πράγματα με το πραξικόπημα, αποκλήθηκε έτσι, εκτός των άλλων διότι στη διάρκειά της φρόντισε για την εξουδετέρωση και δίωξη δημοκρατικών αξιωματικών. Αυτή η δίωξη θεωρήθηκε αργότερα στη μεταπολίτευση, πως έγινε εξ αιτίας της επερχόμενης δικτατορίας. Το σκεπτικό της αποκατάστασης των στελεχών αυτών, στηρίζεται σ' αυτή τη λογική, παρ' ότι δε χρειαζόταν να διασταλεί η ερμηνεία του πραξικοπήματος και σε ΄΄προπαρασκευαστικό΄΄ στάδιο. Υπήρξε αυτό το στάδιο, εξ άλλου η συνωμοσία ξεκίνησε από χρόνια έχοντας τον πυρήνα της στον ΙΔΕΑ που ανοιχτά έλεγε για την ανάγκη επιβολής δικτατορίας. Αλλά ο γράφων δεν μπορεί να τεκμηριώσει με αρχειακό υλικό (δεν διαθέτει τέτοιο) κατά πόσον οι διώξεις στηρίχθηκαν σε συγκεκριμένο σχέδιο. Οι διωχθέντες για πολιτικούς λόγους, δημοκρατικά φρονήματα και τον ΑΣΠΙΔΑ, ήταν στόχοι του ακροδεξιού μηχανισμού, του παλατιού, της αντικομουνιστικής λογικής που διέτρεχε όλους αυτούς. Δεν ξεχώριζαν πλέον αντιδεξιούς, δημοκράτες, κομμουνιστές, ειρηνιστές, κεντρώους, κεντροαριστερούς. Όλοι ήταν συνοδοιπόροι με τον κομμουνισμό, επομένως επικίνδυνοι. Μέσα σ' αυτούς τους μηχανισμούς κυρίαρχα στοιχεία, συντονιστές και υποβολείς μέτρων, διαδικασιών, σχεδίων, ήταν οι της συνωμοτικής ομάδας που έδρασαν την 21^{η} Απριλίου. Ο Γεροζήσης στο βιβλίο του[3] αναφέρεται στο θέμα της προετοιμασίας του πραξικοπήματος από την ΕΕΝΑ και το Νέο ΙΔΕΑ. Στα πλαίσια αυτής της προετοιμασίας έχουμε και την εκμετάλλευση της υπόθεσης ΑΣΠΙΔΑ και όλες τις διώξεις, που προηγήθηκαν και ακολούθησαν. Άποψη του γράφοντος είναι πως ανεξάρτητα από την προετοιμαζόμενη δικτατορία οι διωχθέντες στρατιωτικοί θα υφίσταντο τις ίδιες συνέπειες. Τον Βασιλικόπουλο θα τον εδίωκαν, διότι προβαίνει σε γάμο με κόρη αριστερού βουλευτή και τον Μουστακλή επίσης, διότι προστάτευσε αξιωματικό που εξύβρισε το βασιλιά. Την οργάνωση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. και εάν δεν έδιναν λαβή οι κεντρώοι αξιωματικοί να την ανακαλύψουν, θα την δημιουργούσαν μόνοι τους. Τους χρειαζόταν κάτι τέτοιο και το εκμεταλλεύτηκαν, διογκώνοντας μια χαλαρή οργάνωση με μέτρια έως κακή προπαρασκευή και σχεδόν καθόλου συνωμοτικότητα και δράση.
Το παράρτημα που περιγράφει ο Παπανικολάου τη γνωριμία του με τον Μουστακλή, δεν βρέθηκε, αλλά αρκετά από τα υπόλοιπα ενδιαφέρουν την εργασία. Ο ίδιος αποφοίτησε της σχολής πεζοναυτών των ΗΠΑ το 1964, είχε πάρει μέρος στον Ελληνοϊταλικό πόλεμο, ενώ στην κατοχή είχε ενταχθεί στον ΕΔΕΣ Αθήνας και

[1] Βλέπε συνέντευξη Καρούσου (26-9-02) και την εκτίμηση που εκφράζει για το νεκρό αντάρτη μαχητή που σχηματίζει δίπλα του στο έδαφος τα αρχικά ΄΄ΚΚΕ΄΄ με τα κενά βλήματα.
[2] Για τις προετοιμασίες του πραξικοπήματος από ΙΔΕΑ, ΕΕΝΑ, Νέο ΙΔΕΑ κ.ο.κ. καθώς και τις τοποθετήσεις των πραξικοπηματιών στην περιοχή Αθηνών σε κρίσιμες θέσεις βλ. ΤΡ. ΓΕΡΟΖΗΣΗ., *Το Σώμα των Αξιωματικών*, Δωδώνη, Αθήνα – Γιάννινα 1996, Τόμος Τρίτος σ.σ. 1066-1069
[3] Βλ. ΓΕΡΟΖΗΣΗ, Το Σώμα των Αξιωματικών, ο.π.

στον εμφύλιο ήταν διοικητής λόχου προαχθείς επ' ανδραγαθία. Στον πόλεμο της Κορέας έλαβε επίσης μέρος και είχε τιμητικές διακρίσεις. Διαπιστώνουμε και στον Παπανικολάου τα στοιχεία εκείνα που διακρίνουν τους περισσότερους από τους μη κομμουνιστές αξιωματικούς, που στράφηκαν κατά της χούντας. ΕΔΕΣ, εμφύλιος, Κορέα. Μόνο στην Κύπρο δεν γράφει να δραστηριοποιήθηκε. Το1957 τοποθετείται στο ΓΕΣ για να αντικαταστήσει τον αντισυνταγματάρχη Παπαδόπουλο Γεώργιο. Ο οποίος, όπως του είπε ο αρχηγός του ΓΕΣ Πέτρος Νικολόπουλος, δεν ασχολείται στο γραφείο με τα θέματα της υπηρεσίας, αλλά με συνωμοσίες. Μετά την μετάθεση του Παπαδόπουλου, ανακάλυψε μερικά πρόχειρα σημειώματα με ονόματα αξιωματικών, που ο Παπαδόπουλος είχε χαρακτηρίσει ως αριστερών φρονημάτων. Μια πρόσθετη απόδειξη πως δεν ήταν μόνο για τους στρατευσίμους οι χαρακτηρισμοί. Στο ίδιο τμήμα την εποχή εκείνη (1958) υπηρετούσε ο συμμαθητής του Ζαχαρόπουλος, καθώς και ως προϊστάμενος της υπηρεσίας ασφαλείας ΓΕΣ ο Λοχαγός Σέϊδας (φίλος και συνεργάτης αρχικά του Παπαδόπουλου, μετέπειτα όμως διέκοψαν τις σχέσεις τους). Ο λοχαγός αυτός και ο Ζαχαρόπουλος με εντολή Α/ΓΕΣ παρακολουθούσαν τις κινήσεις των αξιωματικών του επιτελείου, ιδιαίτερα όσων εθεωρούντο ότι ανήκαν παλαιότερα στον ΙΔΕΑ. Και κυρίως όσων είχαν επαφές με τον Παπαδόπουλο, καθώς υπήρχαν πληροφορίες ότι ήταν επικεφαλής μιας συνωμοτικής κινήσεως νέων αξιωματικών και ότι είχε επαφές με ξένα στοιχεία. Αρχές 1959 ο Σέϊδας του ανέφερε ότι, παρακολουθώντας τις κινήσεις του Παπαδόπουλου διαπίστωσε συχνές επαφές με αξιωματικούς και σε μία απ' αυτές ήταν συγκεντρωμένοι οι Παπαδόπουλος, Κωτσέλης, Λέκκας, Μέξης, Ρουφογάλης, Καραπιπέρης και άλλοι. Γράφει πως σχεδίαζαν μελλοντικό πραξικόπημα και πως υπέβαλλε αναφορά στον αρχηγό του ΓΕΣ το στρατηγό Νικολόπουλο. Ο τελευταίος διέταξε να γίνει ΕΔΕ από το στρατηγό Βλάχο, ο οποίος και απεφάνθη, να παραπεμφθούν σε συμβούλιο με το ερώτημα της απόταξης. Η πρόταση δεν είχε συνέχεια. Ο Παπανικολάου ρώτησε μετά τη μεταπολίτευση το στρατηγό Νικολόπουλο σχετικά και εκείνος του απάντησε ότι *«..δεν του το επέτρεψε η Κυβέρνηση Καραμανλή*[1]*...»* Αναφέρει ο Παπανικολάου πως ο Παπαδόπουλος ήταν γραμματέας μιας επιτροπής με τους στρατηγούς Βέλιο, Νάτσινα, Γωγούση, Καρδαμάκη, τους αρχηγούς της Χωροφυλακής και αστυνομίας καθώς και τον διευθυντή του στρατιωτικού γραφείου του Καραμανλή, Βέρρο Διονύσιο, η οποία επιτροπή ενημέρωνε την κυβέρνηση για τις ένοπλες δυνάμεις και τα σώματα ασφαλείας. Ο Παπανικολάου μετατίθεται δυσμενώς από Μάιο έως Σεπτέμβριο 1967 στο Αμύνταιο. Υπήρχε η εντολή οι διοικητές να περιέρχονται την ύπαιθρο και να εκφωνούν λόγους.[2] Δεν συμμορφώθηκε με αποτέλεσμα το 2ο ΕΓ του Α΄ Σώματος στρατού να τον παρακολουθεί. Την ίδια στιγμή όμως ο διοικητής του τμήματος χωροφυλακής Αμυνταίου τον ενημέρωσε ότι ο διοικητής της εκεί επιλαρχίας αρμάτων, επίλαρχος Κρουνίδης έδωσε εντολή στο γραφείο πληροφοριών της επιλαρχίας να τον παρακολουθεί. Ο τότε λοχαγός Καρούσος που υπηρετούσε στο Α΄Σώμα Στρατού ένα μήνα προ της 13ης Δεκεμβρίου παρουσιάσθηκε στο γραφείο του Παπανικολάου στο Αμύνταιο, και του εξήγησε ότι και αυτός ήταν εναντίον της χούντας. Σχετικά με την κίνηση του βασιλιά την 13η Δεκεμβρίου 1967 δεν τον είχε ενημερώσει κανένας, αλλά όλη η μονάδα ανταποκρίνεται στην έκκληση και τάσσεται κατά της χούντας. Στις 1600 ώρα του τηλεφωνεί ο συνταγματάρχης Βάρσος διοικητής τεθωρακισμένων στο Α΄Σώμα Στρατού (Κοζάνη) να κινηθεί μία ίλη αρμάτων για τη Λάρισα προς ενίσχυση της στρατιάς. Ο Κρουνίδης καθυστερούσε, ο Παπανικολάου επεμβαίνει και στέλνονται τα άρματα. Οι ανακρίσεις που ακολούθησαν, καταλήγουν χωρίς απολογία στην αποστρατεία του.

Ο Παπανικολάου ως απόστρατος κινητοποιείται με την οργάνωση ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ. Περιγράφει δραστηριότητες κυρίως με διανομή προκηρύξεων, οργανωτικές επαφές κ.λ.π. με συγκεκριμένους αξιωματικούς και ιδιώτες, καθώς και έκδοση δελτίου τύπου. *«...μετά τη σύλληψή μου ...το τύπωναν στον πολύγραφο του Ελληνοαμερικανικού Ινστιτούτου...με τη βοήθεια του υπαλλήλου...Δημητρίου Παπανικολάου και το διένειμαν...»*.

Έχει συνάντηση και με τον Αβέρωφ, η δε δραστηριότητά του σε προκηρύξεις κ.λ.π. είναι σε συνεργασία με τον Καλαμάκη, τον μετέπειτα αρχηγό της ΚΥΠ.[3] Στην ΕΣΑ τον βασανίζουν, ακολουθεί η απομόνωση στη Δροσιά, εξορίες, ταλαιπωρίες με την υγεία του και αλλεπάλληλες γαστρορραγίες, και απόλυση στις 23 Δεκέμβρη του 1970 με την αμνηστία. Ακολουθούν επαφές με ναύαρχο Ροζάκη, Χαραλαμπόπουλο, Βαρδάνη και τέλος εμπλοκή με την ΕΑΝ του Σαββούρα. [4] Η ιστορία του Παπανικολάου είναι παρόμοια με όλων των άλλων που μπαινοβγαίνουν στις φυλακές, την ασφάλεια, την ΕΣΑ και τις εξορίες. Είναι οι ίδιοι αδιόρθωτοι που κάθε φορά που είναι ελεύθεροι ασχολούνται και πάλι με τα ίδια και τους ξαναπιάνουν. Η ονομασία του

[1] Βέπε παρέμβαση Ζαχαρόπουλου του στις 20-4-2003 στην εκδήλωση του ΣΦΕΑ στην Παλαιά Βουλή ό.π.

[2] Βλ. και παράρτημα Β-ΙΙ συνέντευξη Αναστασίου για το ίδιο θέμα της εκφώνησης λόγων στους πολίτες από αξιωματικούς υπέρ της 21ης Απριλίου.

[3] Για τον Καλαμάκη ο Νικολόπουλος του ναυτικού έχει πει στη συνέντευξή του, πως έδινε πληροφορίες για τους ΕΕ στις υπηρεσίες ασφαλείας. Από πουθενά αλλού δεν έχει διασταυρωθεί αυτή η δήλωση.

[4] Αναφέρει ο Παπανικολάου την εμπλοκή του στην ΕΑΝ ως εξής: «*…εν τω μεταξύ είχα λάβει μια επιστολή από άγνωστο αποστολέα, στην οποία ανεφέρετο ότι με διόριζαν υπαρχηγό της οργάνωσης με το ψευδώνυμο ΄΄Ελευθερωτής΄΄...με τα γεγονότα του ναυτικού συλλαμβάνομαι και κρατούμαι στην ασφάλεια Αθηνών σε απομόνωση...κατηγορούμαι για συμμετοχή στο κίνημα του ναυτικού και την ΕΑΝ στην οποία εφέρετο αρχηγός ο Σαββούρας...καταδικάζομαι σε φυλάκιση διόμισυ ετών...αποφυλακίζομαι το Σεπτέμβρη 1973 με την αμνηστεία……συλλαμβάνομαι εκ νέου με τα γεγονότα του πολυτεχνείου το Νοέμβριο του 1973…νέα γαστρορραγία...την 23 Δεκ.1973 με αφήνουν ελεύθερο…»*.

σε υπαρχηγό της άγνωστης σ' αυτόν οργάνωσης και η σύλληψη και κατηγορία του στη συνέχεια για την ΕΑΝ δείχνει την εμπλοκή Σαββούρα-ΕΑΝ με το σχεδιαζόμενο ΄΄κίνημα΄΄. Εμπλέκεται και ο Παπανικολάου και όλοι οι υπόλοιποι της ΕΑΝ είχαν δεν είχαν δραστηριότητα στη συγκεκριμένη σχεδίαση του κινήματος. Ο Μουστακλής είχε και αποστολή στο ΄΄κίνημα΄΄, είχε και στην ΕΑΝ δράση. Ο Παπανικολάου όμως ούτε στην ΕΑΝ είχε τίποτε, ούτε και στο κίνημα. Και ο Βασιλικόπουλος, όπως λέει και στη συνέντευξή του, δεν είχε με την ΕΑΝ δράση αλλά ούτε και με το ΄΄Κίνημα΄΄, αφού ήταν και απόστρατος τότε. Κάποια πράγματα χρειάζονται ξεκαθάρισμα σ' αυτή τη σχέση ΕΑΝ-Κίνημα Ναυτικού.

Ταγματάρχης Νίκος **Λύτρας**

Ο Λύτρας εκφράζει παράπονο αλλά από τη συνέντευξή του διαπιστώνεται, πως εκτός από άνετη είναι και πλούσια σε λεξιλόγιο, που στα στρατόπεδα δεν παρεξηγείται. Δεν κρύβει τα συναισθήματά του, ούτε τις σκέψεις του για κανέναν. Έχουν αφαιρεθεί εκφράσεις με δική του απαίτηση. Η ελευθεροστομία του που θα προσέδιδε ΄΄χρώμα΄΄ και πολύ καλύτερη ποιότητα και πιστότητα στο κείμενο λείπει, γιατί έτσι ζήτησε. Δεν θέλει να στενοχωρήσει κανέναν.

Είχε πολεμήσει στην κατοχή με το Ζέρβα. Πολέμησε και στον εμφύλιο. Δηλώνει αντικομουνιστής[1], μιλάει για τους ΕΛΑΣίτες που έμειναν με δηλώσεις στο στρατό και προχώρησαν, για τον ΙΔΕΑ, την οργάνωση ΑΣΠΙΔΑ, τους Ελεύθερους Έλληνες κ.α.

Σταδιοδρόμησε στο στρατό, χωρίς να του επιτρέψουν να φοιτήσει στη ΣΣΕ και δεν κρύβει γι' αυτό την πικρία του. «*…Δεν υπήρχε χειρότερη συμπεριφορά απέναντι μας απ' όλον τον στρατό να πούμε, απ' όλο το επιτελείο του στρατού, για μας τους προερχόμενους από τον Ζέρβα…*». Τον εμπλέκουν προδικτατορικά, την περίοδο εκκαθαρίσεων του στρατού από ενδεχόμενους μελλοντικούς αντιπάλους, και τον αποστρατεύουν επί δικτατορίας που εν τω μεταξύ είχε επιβληθεί..

Τον συναντήσαμε ήδη στην ομάδα Οπρόπουλου και στην προσπάθεια για ανάμειξή τους στο κίνημα του βασιλιά.

Αναμειγνύεται από τον Γρίβα –Διγενή σε αντιχουντική οργάνωση στην Αθήνα.

Συλλαμβάνεται και εξορίζεται για τέσσερα χρόνια συνολικά.

Σε ομιλία του στην Κύπρο που προαναφέρθηκε, κάνει αναφορά σ' αυτήν τη δραστηριότητα του Γρίβα ενάντια στο καθεστώς της 21ης Απριλίου. Μνημονεύει επίσης την οργάνωση της αντιστασιακής ομάδας με εκπαιδευτές σε εκρηκτικά, παλιούς συντρόφους του Διγενή από την ΕΟΚΑ. Το λέει στην συνέντευξή του και ο Καρούσος, όπως το επαναλαμβάνει και ο Λύτρας. Αναφέρει ο Λύτρας τον ΄΄Θόδωρο΄΄ ως εκπαιδευτή από την Κύπρο και διευκρινίζει πως αργότερα έμαθε πως ο Θόδωρος του 68 ήταν ο Πανίκος Σωτηρίου, από τους παλιούς συνεργάτες του στρατηγού Γρίβα. Είχαν έρθει όμως και οι Λευτέρης Παπαδόπουλος και ο Κώστας Νικήτα.[2] Στην υπόθεση είχε ανάμειξη και ο Μαστροκόλιας (από το Πόρτο Χέλι) που τον συναντάμε μόνιμα σε όλες σχεδόν τις δραστηριότητες του Γρίβα. Όπως και τον εφοπλιστή Ποταμιάνο που ανεβοκατεβάζει στην Κύπρο όπλα, ανθρώπους και το Γρίβα. Ο Δρουσιώτης καλύπτει αυτήν την υπόθεση εκτενέστερα απ' ότι η παρούσα εργασία, που περιορίζεται στα έγγραφα και συνεντεύξεις, όπως του Λύτρα και Καρούσου. Είχε προσεγγιστεί και ο Βαρδάνης για την ίδια δραστηριότητα και είχε αρνηθεί.

Ίλαρχος Μιχάλης **Βαρδάνη**ς

Τάξη εξόδου της ΣΣΕ 1958. Η 21η Απριλίου 1967 βρίσκει το Βαρδάνη στο Πολύκαστρο. Τον εμπλέκουν με την υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ, προσθέτουν το όνομά του την τελευταία στιγμή στον πίνακα των προς δίωξη και τον αποτάσσουν με τη ΣΤ΄ Συντακτική Πράξη. Ο ίδιος αρνείται πως είχε ανάμειξη.[3] Έχουν όμως σοβαρό λόγο να τον αποστρατεύσουν αφού εν όψει παρέλασης της 26ης Οκτωβρίου στη Θεσσαλονίκη. «*…Κάνουν έλεγχο στα άρματά μου και βρίσκουν πυρομαχικά μέσα, ενώ απαγορεύονταν και την επομένη έχω μπει στη συντακτική πράξη και αποστρατεύομαι…*» Η αρχική σχεδίαση προέβλεπε να γίνει εκείνη την ημέρα το κίνημα του βασιλιά.[4] Είχαν επομένως αφορμή για τη δίωξή του εκτός του ότι ήταν δημοκρατικός αξιωματικός.

---

[1] Βλ. παράρτημα Β-ΙΙ συνέντευξη Λύτρα.

[2] Βλ. ΔΡΟΥΣΙΩΤΗ στο βιβλίο του *ΕΟΚΑ Β & CIA* ό.π. σ.80. Βλ. επίσης παράρτημα Β-ΙΙ συνέντευξη Βαρδάνη 7-7-02). Λέει ο Λύτρας για την υπόθεση αυτή με το Γρίβα και τους υπόλοιπους*: «… αρχίσαμε με τη σύσταση παράνομων ένοπλων ομάδων σε τέσσερις περιοχές της Αττικής (Πειραιάς, Αμπελόκηποι, Πλ. Βικτορίας, Νέα Φιλαδέλφεια)…μεταξύ Φεβρουαρίου και Σεπτεμβρίου 1968…στρατολογήθηκαν αρκετοί εν αποστρατεία αξιωματικοί… σχεδιάζαμε σειρά ενεργειών…την παραμονή της έναρξης … η οργάνωση προδόθηκε…συνελήφθην την 13-9-1968 και οδηγήθηκα στη Γενική Ασφάλεια…σκληρά ψυχικά και σωματικά βασανιστήρια…βασανιστές μου (Μάλλιος και Μπάμπαλης) με παρέπεμψαν στο ΕΑΤ/ΕΣΑ όπου συνεχίσθηκαν…εξορίστηκα στη Σέριφο…στη Μακρακώμη, αφέθηκα ελεύθερος μετά τέσσερα χρόνια με τη γενική αμνηστία…οι περισσότεροι των συνεργατών μου συνελήφθησαν δύο μήνες μετά από μένα…οι Κύπριοι στην καταγωγή μετέβησαν στην Κύπρο…».*

[3] Βλέπε παράρτημα Β-ΙΙ Συνέντευξη Βαρδάνη από 7/7/02

[4] Το ίδιο στοιχείο (για κίνημα στις 26-10-1967) υιοθετείται στη διατριβή του ΓΕΡΟΖΗΣΗ ο.π. τόμ. 3 σ.1105 με στοιχεία παρμένα από την εργασία του Ν.ΚΑΚΑΟΥΝΑΚΗ, *2650 Μερόνυχτα Συνομωσίας,* Παπαζήση, Αθήνα 1967 τόμ. 1 σ.217.

Ίλαρχος των τεθωρακισμένων, απότακτος όπως και ο Μουστακλής. Ο τελευταίος τον μυεί στην οργάνωση του Ναυτικού, συλλαμβάνονται και οι δύο στις 24 Μαΐου και μεταφέρονται στην ΕΣΑ όπου βασανίζονται. Μετά από δύο χρόνια καταθέτει στη δίκη των πρωταιτίων της δικτατορίας (στις 22 Αυγούστου 1975).[1]
Στη συνέντευξή του αναφερόμενος σε άλλες περιπτώσεις αντιχουντικών αξιωματικών μιλάει για τον αντισυνταγματάρχη Αϊφαντή, ο οποίος πάει να κινήσει την επιλαρχία και συλλαμβάνεται το 1971 στο Πολύκαστρο. «*… ναι, πέρασε από δίκη. Αϊφαντής Γεώργιος, αντισυνταγματάρχης τεθωρακισμένων…*» Επίσης την ομάδα Γιάννη Ζερβόπουλου και Χρήστου Χαραλαμπόπουλου. *«… έδρασαν στη διάρκεια της δικτατορίας συνωμοτικά, με επαφές, με κινήσεις…».* Αναφέρει τον Αλέκο Αρχάκη που συνελήφθη για κατοχή όπλων στην Ξάνθη, όπου και πέρασε από δίκη, φυλακίστηκε ένα χρόνο, και αποφυλακιζόμενος οργανώνει νέα ομάδα με τοποθέτηση βομβών, συνελήφθη πάλι και καταδικάστηκε με πολυετή φυλάκιση. Ήταν μαζί στην ομάδα Οπρόπουλου, η οποία σχηματίστηκε το Νοέμβρη του 67 «*…ήταν ο Σπύρος ο Μουστακλής, ήταν ο Νίκος ο Λύτρας, ήταν ο Γιώργος ο Καρούσος, είχε κόσμο, ήμουν εγώ, ήταν ο Αλέκος ο Αρχάκης. Βασικά αυτοί και κάποιοι άλλοι…δεύτερος γύρος, δεύτερη περιφέρεια. Η βασική περιφέρεια ήταν αυτή που προανέφερα…*».
Μια προσπάθεια να ενταχθεί στην ομάδα που ετοίμαζε ο Γρίβας με αποστράτους αξιωματικούς [2] για δράση ενάντια της χούντας δεν επιτυγχάνει, αφού ο Βαρδάνης δεν πείθεται «*…δε συμφώνησα σε αυτά που ειπώθηκαν εκεί. Μιλούσαν για όπλα, μιλούσαν για αντίσταση πολεμική ... νομίζω ότι ήθελαν να εκπαιδεύσουν σε εκρηκτικά κλπ αξιωματικούς, απόστρατους που τους έδιωξε η χούντα. ….*»
Ο Βαρδάνης αποκαταστάθηκε στη μεταπολίτευση και σταδιοδρόμησε στο Στρατό μέχρι την αποστρατεία του το 1990 με το βαθμό του υποστρατήγου. Με το Ν2439/1996 προάγεται σε επίτιμο αντιστράτηγο. Η καταγωγή του είναι από την Απεράθου Νάξου.

Λοχαγός Ι.**Αλεξάκης**
Στην οργάνωση του ναυτικού για το κίνημα του 1973 είχε μυηθεί και ο Ι. Αλεξάκης, τότε λοχαγός (ΠΖ) που υπηρετούσε στη Σύρο. Το νησί που είχε επιλεγεί από το Κίνημα ως επίκεντρο των σχεδίων. Συνελήφθη στις 21 Ιουνίου και κρατήθηκε στο ΕΑΤ/ΕΣΑ μέχρι την αμνηστία, οπότε και αποφυλακίσθηκε στις 22 Αυγούστου 1973. Όπως γράφει σε παλιότερη επιστολή, αλλά και στη συνέντευξή του,[3] είχε μυηθεί από τον Περίδη και τον Μουστακλή. Ο Ραφαηλάκης, στην παραπεμπτική διαταγή, παραγγέλλει να γίνει τακτική ανάκριση εναντίον του, όπως και για τους υπόλοιπους του Σ.Ξ. (πλην Φέτση που παραπέμπεται κατευθείαν, ενώ για τους Τζανετή, Περίδη, Βιδάλη, Μουστακλή και Βαρδάνη ζητάει την τακτική ανάκριση). Ο Αλεξάκης τιμωρείται στη συνέχεια με 3μηνη αργία και μεταπολιτευτικά σταδιοδρομεί κανονικά, με μόνη εξαίρεση το ότι η υπηρεσία του στην ΚΥΠ, έδωσε αφορμή να επικεντρώσει ο Τύπος την προσοχή πάνω του για μεγάλο διάστημα. Σημειώνεται πως, τη σύλληψή του όταν επιστρέφει από τη Σύρο στην Αθήνα διενεργεί ο συμμαθητής του στη ΣΣΕ Μπουρδάκος διοικητής της ΕΣΑ Πειραιά. Αναφέρεται γι' αυτόν στη συνέντευξή του, επειδή μεταδικτατορικά στελεχώνει το γραφείο του Αλ.Παπαδόγκωνα, Βουλευτή και Υπουργού και στελέχους της οργάνωσης για το κίνημα του ναυτικού. Ο Αλεξάκης παίζει ιδιαίτερο ρόλο στη μεταπολίτευση ως στέλεχος της ΚΥΠ. Υπηρετεί στον τομέα ελέγχου των ΕΔ με κύριο αντικείμενο την πρόληψη κινητοποιήσεων νοσταλγών της 21ης Απριλίου και έχει ενεργό ρόλο στην ΄΄υπόθεση πυτζάμα΄΄ όπως αποκαλέστηκε. Συνδέεται με την οικογένεια Παναγούλη και συνεργάζεται με τον Αλέκο Παναγούλη προς την κατεύθυνση πρόληψης πραξικοπήματος.

Υποστράτηγος ε.α. Κ.**Φέτσης**
Ο Φέτσης, αρχηγός της ΚΥΠ μεταπολιτευτικά, συνελήφθη στις 24 Μαΐου 1973 και κλείστηκε στην ΕΣΑ). Ήταν εκείνος στον οποίο, κατά τον Ραφαηλάκη, αποτάθηκε ο Κονοφάος για να βοηθήσει την οργάνωση του ναυτικού με αξιωματικούς του στρατού. Τους είχε ανάγκη η σχεδίαση για το ρόλο που έπρεπε να καλύψουν στη Σύρο.[4] Ο Φέτσης προσφεύγει στον αντιστράτηγο ε.α. Περίδη ο οποίος υπέδειξε τον Μουστακλή και τον Βαρδάνη «*… οίτινες και απεδέχθησαν, αλλ' υπέδειξε προσέτι όπως χρησιμοποιηθή και ο εν Σύρω υπηρετών*

[1] Στην ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, στις 24-8-1975 με τον τίτλο «ΑΥΛΑΙΑ», και εν όσο διαρκούσε η δίκη των πρωταιτίων της δικτατορίας, γράφτηκε αυτό το κείμενο με βασικό άξονα την κατάθεση Βαρδάνη. Σημείωνε ο αρθρογράφος: «*...Για μια μόνο μέρα, χθες Σάββατο, υπήρχε μόνο Κορυδαλλός και όχι Στρατοδικείο. Ίσως να ήταν τυχερό, για να μείνει πιο ζωντανά χαραγμένη η εντύπωσις που άφησε η κατάθεσις ορισμένων μαρτύρων της Παρασκευής. Και κυρίως η αφήγησις του Μιχάλη Βαρδάνη. Πόσες φορές όλες αυτές τις ημέρες δεν είχαμε ακούσει όλες τις δυνατές περιγραφές αθλιότητος και αγριότητος. Εν τούτοις, όχι μονάχα το ακροατήριο, αλλά ακόμα και οι στρατοδίκες φάνηκαν για μια στιγμή να έχουν εντυπωσιασθή. Ήταν η διήγησίς του – μιας εμπειρίας ανεκδιήγητης φρίκης – τόσο απλή, τόσο παραστατική, τόσο στερεά, ώστε μόνον αυτή θα έφθανε για ν' αποκαλύψη την εγκληματική αγριότητα που επικρατούσε μέσα σ' αυτό το άντρο μιας δήθεν ΄΄στρατιωτικής΄΄ υπηρεσίας. Και ήταν χαρακτηριστική μια απάντηση που έδωσε στο τέλος της καταθέσεώς του σε ερώτηση στρατοδίκου. ΄΄Κύριε στρατοδίκα, δεν ήρθα με κέφι και με χαρά να καταθέσω. Και με κανένα αίσθημα εκδικήσεως΄΄. Δεν είναι πολλοί στην ιστορία που να έχουν υποστή βασανιστήρια και όχι μόνο να επιζήσουν και να στέκονται όρθιοι, αλλά και να βρεθούν μπροστά στους βασανιστές τους σε θέση ισχύος (...)».*
[2] Βλ. παράρτημα Β-ΙΙ συνεντεύξεις Λύτρα, Καρούσου και Βαρδάνη.
[3] Επιστολή Αλεξάκη στον γράφοντα, από 9 Μαΐου 1990, από την Κρήτη όπου υπηρετούσε στη ΣΕΑΠ Ηρακλείου. Βλ. επίσης και παράρτημα Β-ΙΙ ΑΛΕΞΑΚΗ Συνέντευξη 19-6-02
[4] Ο Φέτσης ενημερώθηκε με λεπτομέρειες τον Απρίλιο του '73 από τον Κονοφάο. Αλλά, κατά τον Ραφαηλάκη, γνώριζε για το σχεδιαζόμενο Κίνημα από τον απότακτο ταξίαρχο Βιδάλη Ορέστη, που τον συνάντησε στις 26 Οκτωβρίου 1972 στην Ελβετία.

Λοχαγός Αλεξάκης Ιωάννης …». Αυτά προκύπτουν από την προανάκριση σχετικά με το ρόλο των απόστρατων στρατηγών και κυρίως του Φέτση. Έτσι, δεν είναι ευχαριστημένος ο Ραφαηλάκης, δεν βρίσκει επαρκή τα στοιχεία για τους άλλους και παραπέμπει μόνο το Φέτση, περιμένοντας περισσότερα από την τακτική ανάκριση.[1] Ο Φέτσης μεταπολιτευτικά αποκαθίσταται ως απόστρατος στο βαθμό του αντιστράτηγου, ενώ για τους Περίδη και Βιδάλη, όπως και τους υπόλοιπους, η ανάκριση δεν ολοκληρώθηκε ποτέ.

Ταγματάρχης Ε.. **Δεμέστιχας**
Ο Δεμέστιχας, συνελήφθη και κλείστηκε μέχρι τις 22 Αυγούστου 1973 στις στρατιωτικές φυλακές της Αυλώνας, με αιτία την οργάνωση του ναυτικού για κίνημα χωρίς να ’χει καμία ανάμιξη σ’ αυτήν. Υπηρετώντας όμως τότε σε μονάδα καταδρομών τις παραμονές της εξάρθρωσης, και ακούγοντας ότι σχεδιάζεται κάποια κίνηση για αποκλεισμό περιοχών σε Σκαραμαγκά και Ναύσταθμο, έκρινε σκόπιμο να ειδοποιήσει συνάδελφό του στο Ναυτικό. Αυτό ήταν αρκετό για να τον εμπλέξουν οι υπηρεσίες ασφάλειας της χούντας, να τον προφυλακίσουν στις στρατιωτικές φυλακές Αυλώνας και να τον αποτάξουν στη συνέχεια. Ο Σκεμπέας και ο Ραφαηλάκης δεν ασχολούνται με την περίπτωσή του, αφού η ανάμειξή του δεν ήταν λόγω μύησης στην οργάνωση.

Υπολοχαγός (ΠΖ) Γ.**Παναγούλης** (ΑΜ 35882).
Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1938, ονομάσθηκε ανθυπολοχαγός στις 27/7/1962 και λοχαγός στις 7/10/1965. Λίγα είναι τα διατιθέμενα στοιχεία γιατί και η ζωή του διακόπηκε [2] γρήγορα. Από τον ατομικό του φάκελο, που επικυρωμένο φωτοαντίγραφο έδωσαν από το ΓΕΣ στον Στάθη Παναγούλη τον μικρότερο από τα τρία αδέρφια, μαθαίνουμε λίγα για τη σύντομη καριέρα του στο στρατό. Συμπεραίνουμε όμως αρκετά για το χαρακτήρα του, όπως προκύπτουν από τις αξιολογήσεις των προϊσταμένων του. Υπηρέτησε από 5/8/1962 μέχρι 23/2/1963 στη Σχολή Πεζικού Χαλκίδας ως εκπαιδευόμενος, και ακολουθούν άλλες εκπαιδεύσεις στην Αθήνα μέσα στο 1963. Στη συνέχεια ως διμοιρίτης στο Σουφλί, στο535 Τ.Π. μέχρι το τέλος του 1965. Στη Γ΄ΑΜΚ Ν.Πέραμο, στην ΚΕΟΑ Ολύμπου και πάλι Γ΄ΑΜΚ το 1966. Από 17-8-1966 στο 299 ΤΕΧ Α.Καλαμών (Ρόδου). Οι τρεις τελευταίες καταχωρίσεις σ’ αυτό το έντυπο είναι

- «*…εις 10 ήμερον καν.άδειαν από 19-8-67… »*
- *«3/9/67 Διεγράφη της δυνάμεως των αξιωματικών του Τάγματος … καταστάς λιποτάκτης. …Ο Διοικητής Χαράλαμπος Μουστάφελλος Ταγματάρχης Πεζικού»*
- *« Έτος 1969 … τίθεται εις απόταξιν διά βαρέα παραπτώματα περί την υπηρεσίαν και την πειθαρχίαν, ως προς παραπτώματα αφορώντα την στρατιωτικήν τιμήν ΒΣΤ 902 τη 8-7-69 Δημοσθένης Σταθόπουλος Ταγματάρχης Πεζικού…* » [3]

Από τα έντυπα ΄΄ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΕΙΣ ΣΧΟΛΑΣ ή ΚΕΝΤΡΑ΄΄ προκύπτει πως στη Σχολή Πεζικού από 3-9-62 έως 23-2-63 η Γενική επίδοση ήταν *΄΄ Λίαν Καλώς΄΄*, πως παρακολουθούσε την εκπαίδευση, έδειχνε επιμέλεια, ζήλο, προθυμία, σε καλό βαθμό. Σημειώνουν πως γνωρίζει από τεχνικής πλευράς *Λίαν Καλώς* (βαθμολογείται με 9) τα όπλα και τα μηχανήματα του Πεζικού και τα βεβαιώνει αυτά ο Διοικητής της σχολής ταξίαρχος Αναστάσιος Κουρέλης. Είναι 24 ετών και η αξιολόγηση είναι μια καλή έκθεση. Δείχνει νέο αξιωματικό, που αγαπάει αυτό που κάνει.
Η επόμενη σχολή που παρακολουθεί είναι των Ειδικών Όπλων ΕΔ από 26-2 έως 16-3-63, με γενική επίδοση *Λίαν Καλώς*. Στις γενικές παρατηρήσεις σημειώνεται πως κατά την εκπαίδευση ήταν «*…εξαιρετικά προσεκτικός και επιμελής παρακολουθήσας ανελλιπώς ταύτην…»* και ότι μπορεί να χρησιμοποιηθεί με εμπιστοσύνη ως αξιωματικός Ρ.Β.Χ. (Ραδιο- Βιο- Χημικής) Μονάδας ή Τακτικού Συγκροτήματος. Υπογράφει ο Δ/ντής Σπουδών Γιαννημάρας Βασίλειος συνταγματάρχης Πυροβολικού. Πρόκειται επομένως για μια περίπτωση πάνω από τα συνηθισμένα επίπεδα, έστω και εάν οι διαπιστώσεις αφορούν μικρό διάστημα εκπαίδευσης. Στο επόμενο σχολείο του ΚΕΒΟΠ από 18-3 έως 20-4-63, βαθμολογείται στη Μηχανοδήγηση και Γενική Επίδοση *Μετρίως* (είναι χαρακτηριστικό πως από τα Λίαν Καλώς πέφτει στα Μετρίως και Σχεδόν Καλώς σε ότι αφορά τα θεωρητικά του αυτοκινήτου της συντηρήσεως, το γραφείο κινήσεως, ενώ αμέσως μετά στα όπλα…), ΠΑΟ 106 χιλ. *Λίαν Καλώς*, Α/Τ Βλήμ. ΕΕ-10 *Λίαν Καλώς*…(υπογράφει ο Υποδιοικητής Παναγιώτης Παρμενίτης αντισυνταγματάρχης Πεζικού)

---

[1] Τα στοιχεία είναι από την παραπεμπτική διαταγή του ΑΠΑΕΣΑ Ραφαηλάκη, από 24 Ιουλίου 1973.
[2] Βλ. παράρτημα Β-ΙΙ συνέντευξη Αλεξάκη (19-6-02) « *…, σε κάποια φάση ο Κουτσόγιωργας είχε δώσει εντολή στην ΚΥΠ να ασχοληθώ. Και πράγματι ασχολήθηκα και ενημέρωσα το Στάθη. Από την προπέλα* {σκοτώθηκε}*….έπεσε στη θάλασσα από το φινιστρίνι κοντά στην προπέλα και τον έφαγε η προπέλα…. Μα δεν τον είδε κανείς….. Τον είχαν μέσα κλειδωμένο, στο φινιστρίνι είδαν ότι είχε σκίσει την κουβέρτα και την είχε δέσει για να πέσει, έτσι;… κι εγώ φώναξα και καπετάνιους του καραβιού, η εκτίμησή του αυτή….. Όσο τον είχαν κλειδωμένο, όπως και εμείς όταν ήμαστε κρατούμενοι, δεν ερχόντανε κάθε τρεις και λίγο….Ποιος τον παρέδωσε; Οι Ισραηλίτες…. Τον είχαν συλλάβει και τον στείλαν στη χούντα….. είναι ενημερωμένος ο Στάθης και το πιστεύει αυτό γιατί μου λέει ΄΄ο μόνος που μου έδωσε αυτήν την πληροφορία για την προπέλα, ήσουν εσύ΄΄ ….. Ήταν καράβι της γραμμής….. Ενώ ήταν δεινός κολυμβητής, δεν υπολόγισε την προπέλα. ….»*
[3] *Η διαγραφή από τη δύναμη του τάγματος του Γ. Παναγούλη γίνεται με βάση την παρ.4 (ιστ) της υπ’ αριθμ. 445/30/11/60 Β.Δ/ΓΗΣ /ΓΕΣ/1ον ΕΓ/Ι. Η απόταξή του υλοποιείται με το από 12-6-69 ΒΔ.*

Κ.Ε.Μ.Κ. – Κ.Ε.Ο.Α.- 723 Τ. ΜΗΧΑΝΙΚΟΥ από 22-4 έως 25-5-63, από 16-12-63 έως 24-12-63 και από 15-3-έως 27-3-65 αντίστοιχα στα τρία κέντρα εκπαιδεύσεως όπου η Γενική Επίδοση είναι *΄΄Λίαν Καλώς- Αρίστη και Λίαν Καλώς΄΄*.

Στη Σχολή Αλεξιπτωτιστών όπου εκπαιδεύθηκε από 2-11 έως 24-11-65 αποφοίτησε κανονικά *(΄΄ ευδοκίμως΄΄)* και πήρε το πτυχίο αλεξιπτωτιστού. Παρακολούθησε όμως και στο ναυτικό το Σχολείο Υποβρυχίων Καταστροφών από 2-10 έως 15-12-66 στο (Αρχηγείο Ναυτικής Εκπαίδευσης) ΑΝΕ όπου επί συνόλου των μαθημάτων ΑΟΒ (Ανώτατο Όριο Βαθμολογίας) 760 επέτυχε βαθμολογία 707,7 βαθμών και πήρε και από εκεί πτυχίο Α΄ Τάξης.

Το συμπέρασμα από τα σχολεία που πρόλαβε να παρακολουθήσει ο Γ. Παναγούλης είναι πως είχε πολύ καλές επιδόσεις, που σημαίνει κατ' αρχήν αγάπη και ενδιαφέρον για τη δουλειά του.

Από το έντυπο΄΄ *Επιβληθείσαι Ποιναί από της Ονομασίας του εις Ανθυπολοχαγόν* ΄΄ διαβάζουμε τρεις ποινές, που θεωρούνται λίγες τουλάχιστον με τα δεδομένα του ναυτικού για νέους αξιωματικούς. Δεν μπορεί να βγει συμπέρασμα από τρεις ποινές.

Η πρώτη είναι από τις 20-12-63 στο 535 Τ.Π., 10ήμερη *κράτηση ΄΄Λίαν επιεικώς και τούτο διότι αναγνωρίσας το σφάλμα του έσπευσεν και εζήτησεν συγγνώμην από συνάδελφόν του προς ον συμπεριεφέρθη απρεπώς΄΄*

Η δεύτερη στις 18-8-64 υπό του Δ/Του 31 Σ.Α. 5θήμερη φυλάκιση, επειδή το φυλάκιο που ήταν υπεύθυνος ήταν βρώμικο και οι στρατιώτες ακούρευτοι.

Και η τελευταία στις 19-1-66 υπό του Δ/του ΚΕΟΑ *΄΄διότι ανέγραψε επί του βιβλίου επισκεπτών του Κέντρου εντυπώσεις επισκέπτιδος άνευ τινός εξουσιοδοτήσεως και μη ανταποκρινομένας εις την πραγματικότητα, προβάς ούτω εις όλως επιπολαίαν ενέργειαν΄΄* που σημαίνει πως, ο υπολοχαγός ξέφυγε με τη συνοδό του από τα συνηθισμένα για το στρατό όρια.

Οι ποινές αυτές δεν λένε τίποτα εκτός ίσως από την πρώτη που δείχνει άνθρωπο συνετό και την τρίτη που είναι αποτέλεσμα φυσιολογικής συμπεριφοράς νέου στελέχους και όχι "σπασίλα".

Τα επόμενα και τελευταία έγγραφα του φακέλου του είναι αντίγραφα από τις Διαδοχικές Σημειώσεις και από τις προτάσεις κρίσεως των προϊσταμένων του. Πρόκειται για τα έντυπα[1] που αργότερα ονομάσθηκαν Εκθέσεις Ικανότητας ή Φύλλα Ποιότητας. Σκιαγραφούν την προσωπικότητα, τον χαρακτήρα, τα προσόντα και βαθμολογούν ένα μεγάλο φάσμα τέτοιων στοιχείων, το σύνολο των οποίων δίνει εικόνα για τον βαθμολογούμενο ανάλογα με την αντικειμενικότητα του βαθμολογητή. Όσο ποιο μικρός είναι ο βαθμολογούμενος, τόσο πιο λίγα είναι και τα διατιθέμενα συμπληρωμένα έντυπα. Για τον Παναγούλη προκύπτουν τα ακόλουθα από τα αντίστοιχα έντυπα:

Διαδοχικές Σημειώσεις του ταξιάρχου Κουβέλη Αναστασίου για διάστημα από 1-9-62 μέχρι 23-2-63 και είναι η πρώτη του αξιολόγηση, αφού λίγο πριν είχε ορκισθεί ανθυπολοχαγός. Είναι ένα καλό φύλλο, (όπως συνηθίζεται να καλούνται όλα αυτά τα έντυπα) και μάλιστα προκειμένου για αδοκίμαστο στέλεχος. Ο προϊστάμενος του απαντά ΝΑΙ στις ερωτήσεις του εντύπου εάν είναι ευθύς, τίμιος, ειλικρινής, πειθαρχικός, εάν έχει σωματική αντοχή, καλή υγεία για κακουχίες πολέμου και κόπους ΄΄εν καιρώ ειρήνης΄΄. Επίσης γράφει ΟΧΙ στο εάν είναι φιλοκατήγορος, μεμψίμοιρος, φλύαρος, τερατολόγος, φίλερις, εγωιστής, επιπόλαιος, κόλακας, αριβιστής, ακατάστατος και εάν κάνει κατάχρηση σε αλκοόλ. Δεν δημιουργεί χρέη, δεν έχει τάση σε χαρτοπαιξία, δεν έχει τάση σε αναξιοπρεπή βίο, είναι προσηλωμένος στο καθήκον, έχει ανωτέρα αντίληψη των υποχρεώσεών του, είναι σεμνός και αθόρυβος και πάνω απ' όλα ο Παναγούλης (λέει ο διοικητής του) είναι *΄΄πιστός εις την νόμιμον εξουσίαν΄΄*. Όταν γράφονται αυτά είναι Φεβρουάριος του 1963 και τελειώνοντας την έκθεσή του ο διοικητής του συμπληρώνει: *«...έχει δυνατότητας περαιτέρω βελτιώσεως, εφ' όσον εργασθή εντατικώς και αποκτήσει ανάλογον πείραν,* κάτι που γράφεται για νέους, που δεν ξέρουν αρκετά γι' αυτούς και δεν έδωσαν αρνητικά δείγματα.

Ο επόμενος διοικητής του αντισυνταγματάρχης Γιαννακόπουλος, Διοικητής του 535 Τ.Π. τον βαθμολογεί σε ίδιο έντυπο, το Σεπτέμβριο του ίδιου χρόνου με όμοιο περίπου τρόπο. Με τη διαφορά πως καταχωρεί περισσότερες απαντήσεις. Στην τελική γνωμάτευση είναι πιο σαφής από τον προηγούμενο: *«..Πολύ καλός Αξιωματικός. Τύπος δυναμικός και αθλητικός. Ακούραστος, προσπαθεί πάντοτε και φέρει εις πέρας πάσαν ανατιθεμένην αποστολήν».* Η βαθμολογία αφορά το διάστημα από 24-2-63 μέχρι 30-9-64, ημέρα που υπογράφεται και το έντυπο. Τον αξιολογούσε για ενάμισι χρόνο που είναι αρκετός.

Ένα χρόνο ακριβώς μετά στις 30-9-64, ο αντισυνταγματάρχης Μπούγας Παύλος Διοικητής του ίδιου Τ.Π. συντάσσει ένα ακόμα πιο καλό ΄΄διαδοχικό σημείωμα΄΄ για τον Παναγούλη. Εμφανίζονται και άριστες βαθμολογίες, δεν έχει ανάγκη επιβλέψεως γράφει, και στην έκθεσή του σημειώνει: «*Τυγχάνει αξιωματικός με ψυχικήν δύναμιν και σθένος και εξαιρετικήν υγείαν, άτινα απέκτησεν και διατηρεί, καθ' όσον ούτος επιδίδεται χαρακτηριστικώς εις τον γενικόν αθλητισμόν. Θα εξελιχθή εις λίαν καλόν αξιωματικόν και τούτο διότι έχει ενστερνισθεί από τούδε το στρατιωτικόν πνεύμα».*

Η πρώτη κρίση για προαγωγή του Παναγούλη έρχεται, όταν έχουν περάσει τρία χρόνια αφ' ότου ορκίσθηκε. Στην αντίστοιχη *΄΄Πρόταση Κρίσεως Αξιωματικού΄΄* ο Διοικητής του αντισυνταγματάρχης Μπέλτσος Λάζαρος σημειώνει, πως έχοντάς τον ως διμοιρίτη τυφεκιοφόρων επί επτάμηνο, την υπηρεσία αυτή

[1] Βλέπε ΜΕΡΟΣ Β το κεφάλαιο με τις αναλύσεις των εντύπων, τις βαθμολογήσεις, αξιολογήσεις στελεχών κ.λ.π.

«…εξετέλεσεν μετά ζήλου και αφοσιώσεως και με υψηλήν συναίσθησιν των καθηκόντων του, η δε απόδοσίς του εν τη διοικήσει και εκπαιδεύσει του τμήματός του υπήρξεν λίαν καλή». Ανάλογες είναι και οι βαθμολογίες στο ίδιο έντυπο, όπου κυριαρχούν τα Λίαν Καλώς. Η τελική πρόταση είναι «*Προακτέος κατ' Αρχαιότητα*» κάτι που υλοποιείται από το συμβούλιο κρίσεων, και μάλιστα με ψήφους 6 έναντι μίας που είναι από τις καλύτερες. Η άριστη θα ήταν με ψήφους επτά υπέρ, κάτι που είναι σπάνιο. Η ημερομηνία που φέρει το έντυπο αυτό είναι 17 Μαρτίου 1965.

Ο ίδιος διοικητής το Σεπτέμβρη του ίδιου χρόνου συντάσσει το διαδοχικό σημείωμα του υπολοχαγού πλέον Παναγούλη με ακόμη πιο εγκωμιαστικά σχόλια *«..άξιος, προικισμένος με εξαίρετα ψυχικά χαρίσματα…αρίστην υγείαν… διώκησεν λίαν καλώς την διμοιρίαν του.. επέδειξεν διοικητικάς ικανότητας … ειργάσθη μετά φανατισμού… δεν έχει ανάγκη επιβλέψεως και επιθυμεί να τον έχει ως διοικητήν… ».* Σ' αυτά τα σχόλια συμφωνεί και ο γνωματεύων διοικητής του συντάγματος ο συνταγματάρχης Καραδημητρόπουλος.

Το επόμενο φύλλο υπογράφει νέος προϊστάμενος, ο λοχαγός Φαραντάτος για το διάστημα από 6-9-65 μέχρι 2-3-1966 και είναι εξίσου ενθουσιασμένος με τον βαθμολογούμενο «*…αντεπεξήλθεν πλήρως εις απάσας τας ανατεθείσας αυτώ αποστολάς παρά τας …δυσχερείας, ιδία κατά τας αντιξόους ημέρας του Ολύμπου ένεκεν επικρατουσών δυσμενών συνθηκών. Έχει όλα τα προσόντα να καταστή εις ΕΞΑΙΡΕΤΟΣ αξιωματικός…* ». Συμφωνεί με τις βαθμολογίες και τα γραφόμενα ο διοικητής των καταδρομών, που είναι ο υποστράτηγος Κόλλιας..

Από το Μάρτιο μέχρι τις 30 Σεπτεμβρίου 1966 ο νέος διοικητής του αντισυνταγματάρχης Παπουτσάς και ο υποστράτηγος Κόλλιας, έχουν αυξήσει τις άριστες βαθμολογίες. Η Γενική Εκτίμηση στον κατεχόμενο βαθμό είναι Α, δηλαδή Άριστη, τον θέλουν για διοικητή, για επιτελή, δεν έχει ανάγκη επιβλέψεως, χαρακτηρίζεται ως *«… μεγίστης ψυχικής και σωματικής δυνάμεως, συνεχούς βελτιώσεως, προικισμένος… ικανός ν' ανταποκριθή εις πάσαν αποστολήν, γενικώς πρόκειται περί ενός εξελίξιμου αρίστου αξιωματικού …* » όλοι συμφωνούν σ' αυτά. Ο Παναγούλης είναι καταδρομέας, αλεξιπτωτιστής, βατραχάνθρωπος, ξεχωρίζει για την αντοχή του, έχει όλα τα προσόντα και οι προϊστάμενοί του, όπως δείχνουν τα διαδοχικά σημειώματα που συντάσσουν, είναι ενθουσιασμένοι μαζί του. Αυτό το φύλλο για τον Άριστο πλέον αξιωματικό Παναγούλη, φέρει τελευταία υπογραφή στις 7-1-1967 του αντισυνταγματάρχη Κόρκα Κωνσταντίνου.

Στις 14-8-1967 ο χθεσινός Άριστος Παναγούλης, ξαφνικά προκύπτει πως δεν είναι ευθύς, ούτε ειλικρινής, δεν προσπαθεί να βελτιώσει τα ελαττώματά του, δεν υποστηρίζει τις αποφάσεις των ανωτέρων του, δεν είναι η κατάρτισή του κατάλληλη για εξέλιξη, έχει μέτρια εγκυκλοπαιδική γνώση και γενικότερη μόρφωση. Δεν είναι μεθοδικός, δεν έχει ζήλο, η γενική εκτίμηση είναι της μικρότερης κλίμακας (Γ έναντι Α που είχε μέχρι χθες), πρέπει να τον επιβλέπουν πλέον, η σωματική του αντοχή όμως δεν έχει αλλάξει, αλλά δεν έχει ανωτέρα αντίληψη περί των υποχρεώσεών του, δεν τον θέλει ο Κόρκας τώρα για διοικητή, ούτε για επιτελή. Αυτοί οι ΄΄ευθείς΄΄ και ΄΄ντόμπροι΄΄ κατά τα άλλα αξιωματικοί από τη μια μέρα στην άλλη διαπιστώνουν για τον Παναγούλη, πως *«..γενικώς πρόκειται περί εξύπνου και ικανού αξιωματικού πλην όμως είναι επιπόλαιος και στερείται του προβλεπομένου Στρατιωτικού Πνεύματος. Χρήζει παρακολουθήσεως…».* Ποιος έχει αλλάξει άραγε; Ο Παναγούλης ή ο Κόρκας που συντάσσει το φύλλο αυτό εκ διαμέτρου αντίθετο με το προηγούμενο προ μηνών; Το λόγο συναντάμε στο τέλος της έκθεσης του ίδιου φύλλου. «*…Οι δύο αδελφοί του κέκτηνται πλουσίαν αναρχικήν δράσιν…*». Ο ένας, ο Αλέκος, αποπειράθηκε να γίνει τυραννοκτόνος και ο άλλος, ο Στάθης, είναι φυγόδικος. Ο μεγαλύτερος αδερφός ο Γιώργος είναι ως εκ τούτων ύποπτος. Και ο αντισυνταγματάρχης Κόρκας κάνει στροφή 180° στην εκτίμηση για τον χθεσινό ΄΄*εξαίρετο*΄΄ επιτελή του. Συμφωνεί και ο νέος διοικητής των καταδρομών ο υποστράτηγος Γιάνναρης Ευστάθιος.

Το φαινόμενο όπου τα ίδια στελέχη τη μια στιγμή αξιολογούν αξιωματικό με άριστες βαθμολογίες και την άλλη με ακριβώς αντίθετες δεν είναι σπάνιο. Παρατηρείται ακριβώς στους αποκαλούμενους "ΟΦΑ" (Όπου Φυσάει ο Άνεμος), δηλαδή στους "σκυψομεσάκη-δες", στους δουλοπρεπείς, στους γλοιώδεις, στους yesman, στους ΄΄αναρριχόμενους διά των κεράτων τους και έρποντας΄΄. Τέτοιοι ήταν οι περισσότεροι που εξελίχθηκαν σε ανώτατους βαθμούς στη δικτατορία και δεν αντέδρασαν ή δεν είχαν ταχθεί πριν από την 21^{η} Απριλίου, με το μέρος όσων ανέμεναν το λοχία να σώσει την Ελλάδα. Οι οπαδοί της ΄΄επαναστάσεως΄΄ με ακροδεξιά, καθαρή σχέση με τη δικτατορία ήταν πιο ευθείς στις κρίσεις τους. Οι ΄΄άλλοι΄΄ ήταν οι πιο επικίνδυνοι. Εκείνοι που πατούσαν σε δύο βάρκες και άλλαζαν προσωπείο ανάλογα με τον ισχυρό της ημέρας. Αυτοί συντήρησαν την παραμονή της χούντας στη διαχείριση της εξουσίας. Έτσι είχαν εκπαιδευτεί και δεν τόλμησαν να αντιδράσουν στην οφθαλμοφανή παραβίαση του συντάγματος, στην κατάλυση της πάσχουσας έστω δημοκρατίας. Αλλιώς δεν εξηγούνται τα φαινόμενα της πλήρους υποταγής σε ανατροπές της ιεραρχίας και αναγνώρισης ως προϊσταμένων, των ιεραρχικά κατωτέρων σε βαθμό. Τέτοιους ήθελε το ΄΄σύστημα΄΄ τέτοιους δημιούργησε. Να αναγνωρίζουν μεν το καλό, το δίκαιο, το ικανό κ.λ.π. όταν όλα πάνε καλά και μόλις χρειαστεί, να αποδέχονται και να προβάλλουν το ακριβώς αντίθετο ως καλό και δίκαιο. Έτσι ανέχθηκαν και βάφτισαν τη δικτατορία ΄΄επανάσταση΄΄, ανατρέποντας την έννοια των λέξεων δημοκρατία, ελευθερία, δικαιοσύνη, επανάσταση.

Ο Παναγούλης παίρνει δεκαήμερη κανονική άδεια στις 19-8-1967, διαφεύγει στο εξωτερικό και συλλαμβάνεται στο Ισραήλ. Οι Ισραηλινές αρχές τον κλείνουν σε καμπίνα ελληνικού εμπορικού πλοίου για να παραδοθεί στις στρατιωτικές αρχές του καθεστώτος στην Ελλάδα, που τον έχουν κηρύξει λιποτάκτη. Ο

καταδρομέας που ήταν, αλεξιπτωτιστής και βατραχάνθρωπος, βουτάει στη θάλασσα από το φινιστρίνι για να δραπετεύσει, δίπλα όμως στην προπέλα του πλοίου και δεν σώζεται.[1]

Λοχαγός Π.**Παπαγεωργόπουλος**, Ι.**Κουτσογιάννης**, Ι. **Παπαδονικολάκης**…
ΑΚΕ ΄΄ΑΝΤΙΔΙΚΤΑΤΟΡΙΚΟ (ή ΑΝΤΙΦΑΣΙΣΤΙΚΟ) ΚΙΝΗΜΑ ΕΛΛΑΔΑΣ΄΄ (Τα στελέχη του ΄΄ΑΣΠΙΔΑ΄΄ στη δικτατορία).
Οι αξιωματικοί που είχαν διωχθεί με την υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ και καταδικάσθηκαν στο στρατοδικείο, προσπάθησαν να δραστηριοποιηθούν μετά την αμνηστία και την αποφυλάκισή τους. Ο απότακτος λοχαγός Παναγιώτης Παπαγεωργόπουλος, αποφεύγει την ένταξή του στο ΠΑΚ. Και ο Τουλούπας με τον οποίο συναντιέται μόλις εξέρχεται της φυλακής με την αμνηστία του 1967, δεν προχωρεί στη μύησή του για λόγους προφύλαξης. Έτσι αιτιολογεί στη συνέντευξή του (27-11-03) ο Παπαγεωργόπουλος την προτίμησή του να οργανώσει ξεχωριστή αντιστασιακή ομάδα. Το όνομα ΄΄Αντιφασιστικό Κίνημα Ελλάδας΄΄ (ΑΚΕ) που επιλέγει, είναι παρόμοιο (λέει) με του ΄΄Πανελληνίου Απελευθερωτικού Κινήματος΄΄(ΠΑΚ). Ο Παπαγεωργόπουλος με την ονομασία αυτή δηλώνει και θέλει να δείξει, ότι ιδεολογικά και πολιτικά είναι το ίδιο πράγμα με το ΠΑΚ. Πίεσαν στη συνέχεια και κατάφεραν, να αναγνωριστούν από τον Ανδρέα ως τμήμα του ΠΑΚ, αναφέρει ο ΑΠΑΕΣΑ. Ήταν και είναι πιστός στις ιδέες και την οικογένεια του Γεωργίου Παπανδρέου όσο ζούσε, και στη συνέχεια του Ανδρέα Παπανδρέου. Αυτή η πίστη του είναι εμφανής σε όλη τη διάρκεια της συνέντευξής του και καθορίζει τις ενέργειές του. Είναι ο Παπανδρέου που έχει πάντα στο νου του, οτιδήποτε και εάν κάνει με τον ΑΣΠΙΔΑ και στη συνέχεια επί δικτατορίας. Σε εκείνον προσφεύγει και εκεί αναφέρεται πάντοτε. Τον Γεώργιο πρώτα και τον Ανδρέα μετά. Αντίστοιχη εμφανίζεται και η εμπιστοσύνη που εκείνοι του δείχνουν. Ο Ανδρέας Παπανδρέου αναφέρεται στον ΑΣΠΙΔΑ ως σκευωρία και μνημονεύει τον Παπαγεωργόπουλο σε βιβλίο του όπως και η Μαργαρίτα Παπανδρέου σε δικό της.[2]
Ο ΑΠΑΕΣΑ περιλαμβάνει την υπόθεση αυτή του ΑΚΕ στην παραπεμπτική διαταγή για το ΠΑΚ, αλλά δεν της αποδίδει ιδιαίτερη σημασία, ούτε παραπέμπει κανέναν για δίκη.[3] Η παραπομπή αφορά τους δέκα οκτώ κατηγορούμενους του ΠΑΚ εσωτερικού, όπως καθιερώθηκε να αποκαλείται αυτή η υπόθεση. Από πλευράς των ΕΔ στην ίδια περίπτωση αναφέρονται τα ονόματα του αποτάκτου λοχαγού Τσαγρή Βασιλείου και των μελών του ΑΚΕ που παρουσιάζονται εδώ. Κανείς τους δεν παραπέμπεται *«...επειδή εκ της ανακρίσεως δεν προέκυψαν παντάπασιν ενδείξεις ενοχής επί τη, δι' ην ησκήθει ποινική δίωξις...»* όπως γνωματεύει ο εισηγητής, συμφωνεί ο βασιλικός επίτροπος και αποφασίζει τελικά και ο ΑΠΑΕΣΑ. Κρατήθηκαν όμως για αρκετό διάστημα στην ασφάλεια και την ΕΣΑ. Από την συνέντευξη επίσης του ΦΡΑΓΚΙΑ στις 12-5-02 προκύπτει πως τις προσπάθειες για δραστηριοποίηση του ΑΚΕ και ΠΑΚ στην Κρήτη και την παράλληλη αναγνώριση του ΑΚΕ από τον Παπανδρέου, δεν την γνώριζαν όλοι στον κεντρικό πυρήνα του ΠΑΚ εσωτερικού, όπου ανήκε και ο Φραγκιάς. Ο απότακτος λοχαγός Βασίλειος Τσαγρής, που μνημονεύεται στην παραπεμπτική διαταγή του ΑΠΑΕΣΑ, φέρεται στην παραπομπή ως δραστηριοποιημένος στο Λονδίνο και συνεργασθείς με τον Γρηγόρη Κασιμάτη για πιθανή απόδραση του Γιάννη Αλευρά από τον τόπο εξορίας του. Ούτε για τον Τσαγρή προβλέπεται παραπομπή στο ακροατήριο. Πιθανόν να ισχύει αυτό που λέει ο Παγεωργόπουλος στη συνέντευξή του. Πως οι αρχές ασφαλείας προτίμησαν, να μην τους προωθήσουν στο ακροατήριο, αφού αποδείχθηκε από την πρώτη στιγμή της σύλληψής τους, ότι είχαν αντιληφθεί από την αρχή και αδρανοποιήσει τους δύο πράκτορές τους. Βέβαια στην παραπεμπτική διαταγή ο ΄΄ΛΕΥΤΕΡΗΣ΄΄ δεν αποκαλύπτεται ως πράκτορας, ούτε εμφανίζεται ο φοιτητής (που πεθαίνει μετά κάποιο διάστημα και δεν θέλει ο Παπαγεωργόπουλος να αποκαλύψει το όνομά του). Η ανακριτική διαδικασία προτιμά, να εμφανίσει το ΄΄ΛΕΥΤΕΡΗ΄΄ ως τον πρώτο που την άνοιξη του 1969 προσεγγίζει και προτείνει στον Παπαγεωργόπουλο «*...όπως μετάσχη εις την...οργάνωσιν, ήτις, ως του είπε, τυγχάνει ΄΄κεντροδεξιάς αποχρώσεως΄΄...ο Παπαγεωργόπουλος είχεν εμπιστοσύνη, διότι η γνωριμία του μετ' αυτού εγένετο τη συστάσει καταδίκου δι' ανατρεπτικήν δράσιν φοιτητού, ότε ούτος (ο Παπαγεωργόπουλος) εξέτιε ποινήν καθείρξεως διά την συμμετοχήν του εις την υπόθεσιν ΄΄ΑΣΠΙΔΑ΄΄...»*. Το συμπέρασμα είναι και στις δύο περιπτώσεις (ποιος δηλαδή προσέγγισε τον άλλον, ο πράκτορας ΄΄ΛΕΥΤΕΡΗΣ΄΄ τον απότακτο λοχαγό όπως ισχυρίζεται στην παραπεμπτική ο βασιλικός επίτροπος, ή ο Παπαγεωργόπουλος τον πράκτορα) πως οι αρχές ασφαλείας, δεν περιορίζονταν να παρακολουθούν τους σεσημασμένους, όπως οι απότακτοι του ΑΣΠΙΔΑ. Φρόντιζαν να τους παγιδεύουν και συντηρούσαν για ικανό διάστημα την εξέλιξη των οργανώσεων, χωρίς να επεμβαίνουν, μέχρι να ενταχθούν όσο γίνεται περισσότεροι και στη συνέχεια εξάρθρωναν την οργάνωση. Την ίδια ακριβώς

[1] Βλ.παράρτημα Β-ΙΙ συνέντευξη Αλεξάκη που είναι και στενός φίλος της οικογένειας Παναγούλη. Η Αθηνά Παναγούλη όλα τα υπόλοιπα χρόνια εμφανίζεται μαυροφορεμένη. Είχε χάσει εκτός από τον άντρα της και τα δύο από τα τρία παιδιά της. Εμφανιζόταν πάντοτε με μαύρα γυαλιά και περπάταγε στις πορείες δίπλα στην Άσπα Μανδηλαρά και τις μανάδες των νέων που είχαν σκοτωθεί στα γεγονότα του Πολυτεχνείου.
[2] Βλ. ΝΙΚΟΥ ΚΛΕΙΤΣΙΚΑ, *΄΄ΠΑΚ Άγνωστα Ντοκουμέντα του Απελευθερωτικού Αγώνα 1968-1974,* Προσκήνιο 2001. Επίσης ΑΝΔΡΕΑ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ,*Η Δημοκρατία στο Απόσπασμα*, Καρανάση Αθήνα 1974, και ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΣ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ *Εφιάλτης στην Αθήνα,* Καστανιώτης, Αθήνα 1984.
[3] Βλέπε Α.Π.Α.Ε.Σ.Α./ ΓΡ. ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΥ/αριθ.πρωτ. 21/72/αριθ./Β.Υ. 4571/8-3-1972 που υπογράφει ο υποστράτηγος Βασίλειος Μαυρομάτης.

μέθοδο εφάρμοσαν και στο παρακλάδι της ΄΄ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ΄΄ στο ναυτικό. Ίσως και στην οργάνωση για κίνημα στο ναυτικό, αφού και εκεί γνώριζαν από νωρίς τι γινόταν.

Η περίπτωση αυτής της οργάνωσης (όπου κύρια πρόσωπα είναι απότακτοι του ΑΣΠΙΔΑ) είναι ενδεικτική του τρόπου δράσης των αρχών ασφαλείας. Από την πρώτη στιγμή ήταν καταδικασμένη σε αποτυχία, αφού τους παρακολουθούσαν. Και μάλιστα όχι μία, αλλά περισσότερες υπηρεσίες εφ' όσον, ένας φοιτητής και ένας τέως αριστερός εντάσσονται απ' αρχής στην οργάνωσή τους, όντας πράκτορες διαφορετικών μηχανισμών δίωξης. Ο ένας δεν γνώριζε πως και άλλος συνέπραττε στην ίδια επιχείρηση. Έτσι τουλάχιστον πιστεύει ο Παπαγεωργόπουλος. Ανεξάρτητα απ' αυτό η επιλογή τους να προχωρήσουν σε σύμπτυξη (όπως λέει ο Παπαγεωργόπουλος), ή σε ένταξη σε αντιστασιακή ομάδα (όπως λέει ο ανακριτής) δεν ήταν μελετημένη. Πολύ περισσότερο που έχοντας υπηρετήσει ο ένας στην ΚΥΠ το 1964 και με εμπειρίες από τον ΑΣΠΙΔΑ, έπρεπε να γνωρίζει τι πρόκειται να ακολουθήσει. Ότι κατάλαβε ενωρίς από τη συμπεριφορά των δύο πως είναι πράκτορες, δεν τον δικαιώνει, διότι αδρανοποιήθηκε και αυτός και όλοι οι υπόλοιποι της ομάδας. Και μαζί μ' αυτούς και όλοι εκείνοι, που ο καθ' ένας τους είχε ξεχωριστά οργανώσει. Και τούτο διότι, όπως δηλώνει ο Παπαγεωργόπουλος, τουλάχιστον στην αεροπορία ο Παπαδονικολάκης είχε πάνω από είκοσι δικούς του μυημένους. Είναι η δεύτερη φορά, που ο Παπαδονικολάκης φέρεται ως οργανωτής ομάδας μεγάλου αριθμού εν ενεργεία στελεχών της πολεμικής αεροπορίας. Ανάλογη κατάσταση εμφανίζει και ο Βαρδής Βαρδινογιάννης.[1] Οι περιπτώσεις δεν ερευνήθηκαν και δεν κρίνονται ως ανταποκρινόμενες στην πραγματικότητα, τουλάχιστον σε όλη την έκταση των στοιχείων.

Όσον αφορά τη σχέση ΠΑΚ-ΑΚΕ καταγράφεται το εξής, από την προαναφερθείσα παραπομπή υπό ΑΠΑΕΣΑ [2] των μελών της οργάνωσης του ΠΑΚ. Ο Παπαδονικολάκης ως μέλος του ΑΚΕ συναντήθηκε με τον Ζαχαρία Μαθιουδάκη (που διατηρούσε την επαφή του ΠΑΚ με τον Ανδρέα Παπανδρέου). Ο Μαθιουδάκης του λέει την απόφαση του Παπανδρέου για αναγνώριση του ΑΚΕ ως τμήματος του ΠΑΚ εσωτερικού. Ο Παπαδονικολάκης (αξιωματικός ε.α. της πολεμικής αεροπορίας) «*...εζήτησεν όπως εκ μέρους του Α.Παπανδρέου τω παρασχεθώσι πλείονες εγγυήσεις διά την συνεργασίαν των οργανώσεων* {ΠΑΚ και ΑΚΕ*}....εάν κατόρθωνε να πείσει πιλότους, όπως λιποτακτήσουν μετά των αεροσκαφών των εις χώρας του ΝΑΤΟ, θα έδει ο Α.Παπανδρέου να εξασφάλιζεν εις τούτους άσυλον και εργασίαν...».* Και συμπληρώνει ο ΑΠΑΕΣΑ υποστράτηγος Βασίλειος Μαυρομάτης πως *«...τα ανωτέρω...δεν χρήζουν ποινικώς αξιολογήσεως...»*. Από τους οργανωμένους στην ΑΚΕ κανείς δεν παραπέμφθηκε σε δίκη. Δεν είχαν παρουσιάσει δράση, γνωστή τουλάχιστον στις διωκτικές αρχές, έχοντας δύο πράκτορες μέσα στην οργάνωση από την αρχή.

Έχουμε επομένως μια αντιστασιακή οργάνωση με πυρήνα οκτώ μελών από τα οποία τα πέντε είναι στελέχη των ΕΔ (Παπαγεωργόπουλος Παναγιώτης και Κουτσογιάννη Ιωάννης απότακτοι του στρατού ξηράς με την υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ και τρεις της πολεμικής αεροπορίας Παπαδονικολάκης Ιωάννης, Δέας Κων/νος και Πολυχρονόπουλος Ιωάννης). Από τους λοιπούς τρεις (Σουμπογιώργο Νικόλαο, ένα φοιτητή και τον ΄΄ΛΕΥΤΕΡΗ΄΄) οι δύο τελευταίοι ήταν οι πράκτορες. Μάλιστα για τον ΄΄ΛΕΥΤΕΡΗ΄΄ *«...ο Παπαδονικολάκης έχων υπονοίας ότι τυγχάνει κομμουνιστής και απατεών ανεκοίνωσε τούτο εις τον Παπαγεωργόπουλον και απεφάσισαν να διακόψουν ματ' αυτού πάσαν επαφήν...* » (όπως σημειώνει ο ΑΠΑΕΣΑ). Ενώ ο Παπαγεωργόπουλος στη συνέντευξή του δηλώνει, πως τον κατάλαβε ο ίδιος από τον τρόπο που ζητούσε επίμονα να συναντώνται συχνά. Παράλληλα εφοδιάζονται με μεγάλη ποσότητα εκρηκτικών και όπλων. Ένας τόνος δυναμίτιδα από την οποία ο Παπαδονικολάκης κατασκευάζει διακόσιες πενήντα βόμβες! Με τις οποίες σχεδίαζαν να ανατινάξουν τμήμα ποδοσφαιρικού γηπέδου πριν από φιλοχουντική εκδήλωση. Το σχέδιο είναι φιλόδοξο. Όπως και το γεγονός πως εφοδιάζονται με μεγάλο αριθμό χειροβομβίδων (τουλάχιστον σαράντα τεμάχια) και ατομικών όπλων (αυτόματα, πιστόλια). Με πολύ κόπο τα κουβαλάει σε δύο βαλίτσες ο Παπαγεωργόπουλος και τα παραδίδει στον ένα από τους δύο πράκτορες εν γνώσει του, πως θα καταλήξουν στην ασφάλεια. Εάν πράγματι οργάνωσε έτσι την αποδυνάμωση και των πρακτόρων στην οργάνωσή του και τις προοπτικές σκληρής αντιμετώπισής τους, μόλις θα τους έπιαναν (για το οποίο ήταν ο ίδιος πλέον σίγουρος) τότε επέτυχε τουλάχιστον στη σχεδίαση αυτή. Αφού τους υπόλοιπους δεν τους βασάνισαν, ούτε τους παρέπεμψαν σε δίκη. Δεν χρησιμοποιήθη-καν ούτε τα εκρηκτικά ούτε τα όπλα. Όλα κατέληξαν στα χέρια των αρχών ασφάλειας.

Η αντιστασιακή δράση της οργάνωσης ΑΚΕ σύμφωνα με τον Παπαγεωργόπουλο, είναι η έκδοση και διανομή πέντε φύλλων εντύπου με τον τίτλο ΄΄ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ΄΄ σε πολύγραφο. Όλο το υλικό κατασχέθηκε στις έρευνες μετά τη σύλληψή του. Στην παραπεμπτική διαταγή του ΑΠΑΕΣΑ για το ΠΑΚ εσωτερικού δεν καταχωρείται τέτοια δραστηριότητα του ΑΚΕ, επομένως ή δεν την γνώριζαν οι δύο πράκτορες που ήταν στην ΑΚΕ, ή ο Παπαγεωργόπουλος είχε κρατήσει αυτήν την δραστηριότητα κρυφή από όλους τους άλλους και την προωθούσε με τους φοιτητές.

Ο Παπαγεωργόπουλος υποστηρίζει, πως επεδίωξε και πέτυχε την μύηση και καθοδήγηση των φοιτητών Τζήμα, Λαλιώτη και άλλων. Μέσω αυτών επεκτάθηκαν οι δραστηριότητες για οργάνωση στην Αθήνα ΄΄εθνικοτοπικών΄΄ φοιτητών, όπως τις αποκαλεί ο ίδιος. Δηλαδή οργανώσεων /ομίλων φοιτητών ανάλογα με

[1]Βλ.παράρτημα Β-ΙΙΙ συνέντευξη ΒΑΡΔΙΝΟΓΙΑΝΝΗ από 28-6-2002.
[2] Βλ. έγγραφο ΑΠΑΕΣΑ παραπομπής της υπόθεσης ΠΑΚ ο.π. σ.53.

την καταγωγή τους. Επισημαίνει πως ό,τι ακολούθησε στο Πολυτεχνείο, είναι αποτέλεσμα και φέρει τη σφραγίδα της καθοδήγησης αυτών των φοιτητών και μελών της συντονιστικής επιτροπής, που έχει μυήσει στην οργάνωσή του. Ο ίδιος προβαίνει σε δηλώσεις στη συνέντευξή του, που ανασκευάζουν αρκετά από τα γνωστά για τον ΑΣΠΙΔΑ, αλλά και τα αφορούντα τις δραστηριότητες στο εσωτερικό του ΠΑΚ (σχετικά με την ΑΚΕ) και το φοιτητικό χώρο. Δεν υιοθετούνται ούτε και απορρίπτονται, εφ' όσον η έρευνα σ' αυτούς τους χώρους και τις υποθέσεις, ξεφεύγει από τους στόχους της διατριβής αλλά και δεν είναι υλοποιήσιμη λόγω έκτασης.[1]

Το ίδιο συμβαίνει και με σοβαρές και ευρύτερες αντιστασιακές οργανώσεις όπως το ΠΑΜ, οι μηχανισμοί του ΚΚΕ, η ΑΝΤΙΕΦΕΕ, οι οργανώσεις της κομμουνιστικής αριστεράς γενικότερα. Δεν ήταν χώροι όπου, κινήθηκαν στελέχη των ΕΔ εάν εξαιρεθεί ο υποπλοίαρχος Γεώργιος Γρηγοριάδης που είχε ενταχθεί και συνελήφθη με το ΚΚΕ Εσωτερικού. [2] Καθώς επίσης και οι αξιωματικοί της γενιάς του πολέμου, που εντάχθηκαν στο ΚΚΕ και κάπως την προσεγγίζουμε μέσω του Παπαγιάννη και του Βενετσανόπουλου.[3]

Όσον αφορά τους διαμαρτυρόμενους και ανασκευάζοντες τις ήδη γνωστές συνθήκες του αντιχουντικού αγώνα, η άποψη του γράφοντος είναι πως, οι προσπάθειες και οι αγώνες αρκετών, πράγματι δεν αναγνωρίσθηκαν όσο κάποιων άλλων, ή όσο οι ίδιοι πίστευαν πως δικαιούνταν. Δεν αφορά μόνον τον Παπαγεωργόπουλο, αλλά και όσους πιστεύουν, πως τη δική τους προσφορά καρπούνται άλλοι. Τέτοιες περιπτώσεις φαίνονται στις συνεντεύξεις που πάρθηκαν. Δεν έχει αυτό να κάνει με την αναγνώριση από την πολιτεία, είτε με την παροχή των γνωστών διπλωμάτων από τις νομαρχιακές επιτροπές, ή τις ΄΄αποκαταστάσεις΄΄ από τις ΕΔ. Έχει επέλθει τελικά σύγχυση και θα χρειαστεί κάποτε πάλι να γίνει διαχωρισμός, ώστε να μην νοθεύεται τόσο η ιστορική αλήθεια. Αφορά τη φήμη, τη δημοσιότητα, τα ΜΜΕ, το πόσο γνωστός αντιστασιακός είναι ο ένας και πόσο ο άλλος. Πόσο δηλαδή εκμεταλλεύονται μερικοί αυτήν την ιδιότητα για προβολή και απόλαυση ίσως θέσεων και τιμών από την πολιτεία και την κοινωνία. Ενώ οι υπόλοιποι δεν τρέχουν από σεμνότητα, σοφία και αυτογνωσία για τέτοιες αναγνωρίσεις. Δεν είναι όμως τυχαίο, πως τα παράπονα και οι πικρίες εκφράζονται συνήθως από ανθρώπους, που ο δικός τους ιδεολογικο-πολιτικός και κομματικός χώρος επιτρέπει τη συμμετοχή στις δομές της εξουσίας. Δηλαδή τα παράπονα ακούγονται από τον συντηρητικό, κεντρώο και κεντροαριστερό χώρο και όχι από την αριστερά γενικότερα. Αυτό δεν σημαίνει, πως όλοι οι αντιστασιακοί της Δεξιάς του Κέντρου και της Κεντροαριστεράς μετά την μεταπολίτευση καρπούνται την εξουσία και τις τιμές. Ούτε πως οι παραγκωνιζόμενοι και αγνοούμενοι αυτών των χώρων διαμαρτύρονται όλοι. Σημαίνει πως η κουλτούρα και αυτογνωσία της αριστεράς είναι τέτοια, που κρατά σε ισορροπία και σοβαρότητα τον αντιστασιακό. Εξ άλλου ο κομμουνιστής ιδιαίτερα δεν περίμενε από κανέναν αναγνωρίσεις και περγαμηνές, ανεξάρτητα εάν ήρθε εκ των πραγμάτων. Ας μη ξεχνάμε πως ο αντιστασιακός της αριστεράς προδικτατορικά ήταν διωκόμενος ακριβώς γι' αυτή του την ιδιότητα από την κατοχή.

Δ15.- Η ΑΝΤΙΚΑΘΕΣΤΩΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΤΗΣ ΠΑ

Η Πολεμική αεροπορία είχε ανάμειξη αναλογικά μικρότερη των δύο άλλων κλάδων των ΕΔ στην περίοδο 1967-1974 με αντιδικτατορικές οργανώσεις, και αντικαθεστωτικές δραστηριότητες. Γνωστή είναι η εμπλοκή μερικών στελεχών της με την οργάνωση για το ΄΄κίνημα του ναυτικού΄΄ (παρουσιάζονται στη συνέχεια), όπως και στην οργάνωση ΄΄ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ΄΄. Τους τελευταίους αναφέρει ο Πανουργιάς στην επιστολή του. [4]

Από έγγραφα του αρχείου Νικ. Στάππα που παρουσιάζονται, από τις συνεντεύξεις των Στάππα και Κουρή και από επιστολή του Στέλιου Πετρουλάκη, έχουμε κάποια στοιχεία για τα στελέχη του όπλου αυτού. Επίσης από καταθέσεις στην επιτροπή της Βουλής για τον φάκελο της Κύπρου.

Εκείνο που προέκυψε από τη συνέντευξη Κουρή (και από την ιδιότητα του υποπλοιάρχου Ν. Παπαχρήστου του πολεμικού ναυτικού ως ΄΄αξιωματικού διαφωτίσεως΄΄ σε αναφορά του) είναι τα ΄΄γραφεία διαφωτίσεως΄΄. Δεν τα συναντάμε πουθενά αλλού σε έγγραφα εποχής και είχαν ενταχθεί στην οργάνωση των ΕΔ επί δικτατορίας.

Συναντάμε και δημοσίευμα σε δύο εφημερίδες σχετικό με καταδίκη σε 9 μήνες φυλάκιση με αναστολή από το Αεροδικείο Αθηνών του ταξιάρχου Δ. Αγγελέτου. Αφορούσε υπόθεση παρακολουθήσεως τον Απρίλιο του 1973 των τηλεφώνων πέντε αξιωματικών της αεροπορίας, που υπηρετούσαν στην 111 ΠΜ και «…*απέβλεπε*

[1] Μερικά από τα στοιχεία που παρουσιάζει ο Ππαπαγεωργόπουλος στη συνέντευξή του σχολιάζονται στο παράρτημα Β-ΙΙ όπου και έχει καταγραφεί η συνέντευξη αυτή.

[2] Ίσως και του απότακτου ταγματάρχη Κ. Σειρηνίδη, του οποίου η περίπτωση δεν ερευνήθηκε αφού έγινε γνωστή στον γράφοντα με την ολοκλήρωση της διατριβής. Σε συνάντηση μαζί του, που καταγράφεται σε άλλο σημείο, καταχωρούνται ορισμένα στοιχεία για το στέλεχος αυτό του ΣΞ. Ο ίδιος αρνήθηκε να δώσει συνέντευξη.

[3] Βλ. παράρτημα Β-ΙΙ συνέντευξη Βενετσανόπουλου και βιβλίο του Σ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ ο.π.

[4] Βλέπε Έγγραφο Νο 8 στο Παράρτημα Β για τους εμπλακέντες της πολεμικής αεροπορίας στην οργάνωση ΄΄ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ΄΄ και πίνακα Δ3δ παραπάνω για συλληφθέντες ΠΑ στην οργάνωση για κίνημα στο ναυτικό.

στην παγίδευση αξιωματικών του Όπλου, οι οποίοι ήταν αντίθετοι στην δικτατορία…».[1] Ο πτέραρχος ε.α. Σ. Πετρουλάκης σε επιστολή του επισημαίνει, πως η καταδίκη δεν επήλθε για παραβίαση των ατομικών τους δικαιωμάτων. Εξηγεί πως «*...η παρακολούθηση του τηλεφώνου συνδεόταν με ταυτόχρονη καταγραφή των συνομιλιών στο μαγνητόφωνο εγγραφής των συχ-νοτήτων των αεροσκαφών με τον πύργο ελέγχου των πτήσεων του αεροδρομίου. Όμως, για να γίνει η σύνδεση των τηλεφώνων, αποσυνδέθηκαν οι συχνότητες, γεγονός που μπορούσε να δημιουργήσει πρόβλημα στη διερεύνηση σε τυχόν αεροπορικό ατύχημα....»* Στα άλλα δύο όπλα δεν είχαμε γνωστή τέτοια περίπτωση παρακολουθήσεως τηλεφώνων επί δικτατορίας.

Από δημοσίευμα εφημερίδας εντοπίσθηκε πίνακας με δέκα εννέα αξιωματικούς της αεροπορίας, που αποτάχθηκαν στην εφταετία.[2]

Στην ίδια επιστολή του Πετρουλάκη καταγράφονται και τα στελέχη της πολεμικής αεροπορίας, που είχαν με τον ίδιο αποφασίσει και προ του κινήματος του ναυτικού, *«...να μην προσβάλλομε με τα όπλα μας οποιονδήποτε ελληνικό στόχο, παρά την τυχόν διαταγή της χούντας. Αντίθετα θα απορρίπτομε τα όπλα μας μακριά των στόχων...»*. Τα στελέχη αυτά[3] δεν προβλήθηκαν ποτέ για αυτές τους τις αποφάσεις, παρ' ότι πρέπει να ήταν γνωστά στις αρχές ασφαλείας, αφού παρακολουθούσαν τα τηλέφωνά τους στη Νέα Αγχίαλο. Όπως προκύπτει και από την επιστολή Πετρουλάκη, δεν κρατούσαν και στην αεροπορία τους συνωμοτικούς κανόνες.

Στις 13 Δεκέμβρη του 1967 με αρχηγό τον Αντιπτέραρχο Αντωνάκο η αεροπορία τάσσεται με τον βασιλιά Κωνσταντίνο. Οι βάσεις Ελευσίνας και Τανάγρας περικυκλώνονται και καταλαμβάνονται με νεκρούς στην Ελευσίνα από πυρά άρματος έναν δόκιμο και τους σμηνίτες ενός φυλακίου. Είναι τα μόνα θύματα στρατεύσιμοι σε όλη την επταετία από χρήση όπλων.[4] Χτυπημένοι από υποστηρίζοντες την ΄΄επανάσταση΄΄ στρατιωτικούς. Η Βάση της Αγχιάλου με τον Διακουμάκο διοικητή, που επίσης τάσσεται με τον βασιλιά δεν καταλαμβάνεται μέχρι τέλους των γεγονότων εκείνου του εικοσιτετραώρου. Αυτή είναι και η θετική πλευρά του Διακουμάκου, για την οποία αναφέρεται και ο Στάππας στην απαξιωτική κατά τα άλλα επισήμανση στη συνέντευξή του.

Στη μεταπολίτευση και στα πλαίσια των αποκαταστάσεων διαφαίνεται, πως έχουμε και στην αεροπορία υπερβολές, όπως και στα άλλα δύο όπλα. Και τούτο από τη συνέντευξη Κουρή,[5] που αναφέρει πως έγιναν και στην ΠΑ αθρόες προαγωγές, αλλά και περίπτωση ακραία που Ίκαρος προήχθη σε αντιπτέραρχο χωρίς να υπηρετήσει ως αξιωματικός.[6]

Παρουσιάζονται ακολούθως οι συλληφθέντες για το κίνημα του ναυτικού αξιωματικοί της Π.Α. με περισσότερα στοιχεία για τον Στάππα, λόγω διατιθεμένου αρχείου και ΄΄σπανιότητας΄΄ τέτοιου στελέχους ως αριστερού που έφτασε μάλιστα να γίνει και Α/ΓΕΑ.

ΤΑ ΣΤΕΛΕΧΗ ΤΗΣ ΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ ΣΤΟ ΄΄ΚΙΝΗΜΑ ΤΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ΄΄[7]

---

[1] ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ και ΒΗΜΑ 8-4-1976

[2] Βλέπε άρθρο *Η Δικτατορία Απέταξε 116 Αξιωματικούς,* ΑΘΗΝΑΪΚΗ, 4-3-1975 όπου καταχωρούνται οι ακόλουθοι απότακτοι της πολεμικής αεροπορίας:

«***Αντιπτέραρχος*** *Αντωνάκος Γεώργιος.*

Υποπτέραρχοι, *Μητσάκος Πέτρος και Αναγνωστόπουλος Ιωάννης,.*

Ταξίαρχος *Φραγκίσκος Μάρ.*

Σμήναρχοι*, Παπαγεωργίου Δημήτριος, Πρωτοπαππάς Λάμπρος, Τσασάκος Ηλίας, Κοκκινίδης Κων/νος.*

Αντισμήναρχοι, *Λειβαδάς Γεράσιμος, Χρηστάκος Δημήτριος, Αποστολάκης Δημήτριος, Ζέλιος Δημήτριος, Μήνης Αναστάσιος.*

Επισμηναγός *Στάππας Νικόλαος.*

Σμηναγοί*, Χατζηαγάπης Νικόλαος, Κουλούρης Σπυρίδων, Πολυχρονόπουλος Ιωάννης, Λάδης Ανδρέας.*

Επισμηναγός, Καραγεώργος Αντώνιος.». Για τους Μήνη, Στάππα, Κοκκινίδη, Χρηστάκο και Αποστολάκη παρουσιάζονται στοιχεία στην εργασία. Ο Αντωνάκος ήταν ο αρχηγός της αεροπορίας στις 13 Δεκέμβρη του 1967, που συμπράττει και ακολουθεί τον Κωνσταντίνο διεγείροντας και την αεροπορία μαζί του. Ο Ζέλιος ήταν ο χειριστής αεροσκάφους που διαφεύγει στην Ιταλία αλλά επιστρέφει και αποτάσσεται. Εκείνος που δεν αναφέρεται ως απότακτος είναι ο Μανιαδάκης Μιχαήλ (ΑΜ 9456) προελεύσεως ΕΚΕΧ/ΙΓΥ (Εκπαιδευτικό Κέντρο Εφέδρων Χειρισατών/Ιπτάμενος Γενικών Υπηρεσιών). Ο Μανιαδάκης είχε διαφύγει με αεροσκάφος Ντακότα και κατέφυγε στη Ρωσία. Τα στοιχεία για τους Ζέλιο και Μανιαδάκη δίνει ο Πετρουλάκης.

[3] Οι συναποφασίσαντες να μη κτυπήσουν (και εάν διαταχθούν) ελληνικό στόχο και τα πλοία του κινήματος του ναυτικού σύμφωνα με τον Πετρουλάκη ήταν οι: «*Απόστολος Αποστολάκης, Σταύρος Παπαδημητρίου, Ιωάννης Βολάνης, Νικόλαος Παπαδάκης, Ζαχαρίας Μιχαλάκης, Γεώργιος Χόχολης, Παναγιώτης Μαμάκας, Κων/νος Πολυζώης, Βασίλειος Ζέλιος και άλλοι...*». Επίσης συμφώνησαν, να βοηθήσουν στην απόδραση των Στάπα και Πετρουλάκη με αεροσκάφος την προετοιμασία του οποίου «*...μας εξασφάλιζαν τα μέλη μιας ομάδας δημοκρατικών γενναίων τεχνικών φίλων και συναδέλφων με την καθοδήγηση του τότε Ανθυπασπιστή Αθανασίου Πλιώτα...*».

[4] Όλοι οι άλλοι νεκροί είναι άοπλοι πολίτες, κύρια στα γεγονότα το τριήμερο του πολυτεχνείου (όχι μέσα σ' αυτό αλλά στην περιοχή Αθηνών την Παρασκευή 17 και το Σάββατο 18 Νοεμβρίου 1973).

[5] ΚΟΥΡΗΣ Συνέντευξη 18-3-03 και σχετικές επισημάνσεις στο κεφ.Δ16 περί ΄΄παροχών και αποκαταστάσεων΄΄.

[6] Δεν εντοπίσθηκε όμως τέτοια περίπτωση και εκτιμάται πως ο Κουρής είχε κατά νου τις περιπτώσεις αποκατάστασης των αεροπόρων της δίκης της αεροπορίας (για τις οποίες βλέπε σχετική υποσημείωση στη συνέντευξη Κουρή). Οι αποκατασταθέντες σε αντιπτέραρχους (μερικοί μετά θάνατον) ήταν βαθμού υποσμηναγού και πάνω, ιπτάμενοι της ΣΙ.

[7] Τα στοιχεία από αρχείο Ν. Στάππα και ΑΚ σ.σ.182-185 όπου βρίσκονται και οι ΄΄απολογίες΄΄ στο ανακριτικό αλλά και το κατηγορητήριο των στελεχών αυτών για την εμπλοκή τους με την οργάνωση του ναυτικού. Τα στοιχεία για τους τέσσερις αξιωματικούς της Π.Α. (Αποστολάκη, Στάππα, Κοκκινίδη και Χρηστάκη) προέρχονται από αποσπάσματα φύλων μητρώου του ΓΕΑ/Β1/2 από 3-2-1986. Τα έγγραφα που σχετίζονται με τη δίωξή τους είναι τα εξής: Η παραπομπή σε Ανακριτικό γίνεται με δ/γή Α.Α./1Ε.Γ. Φ 151/310/Α91662/4-9-73. Το Πρακτικό Γνωμοδότησης του Ανακριτικού είναι από 29-9-73. Τέθηκαν σε διαθεσιμότητα με απόφαση ΑΕΔ

ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΟΥ Ε.
Όταν συνελήφθη, στις 2 Ιουνίου 1973, έφερε το βαθμό του αντισμήναρχου και υπηρετούσε στην 129 Π.Μ. της Πολεμικής Αεροπορίας. Την ίδια ημέρα οδηγείται στο ΕΑΤ/ΕΣΑ, όπου ανακρίνεται με τρόπο που θα περιγράψει ο ίδιος αργότερα στο Ανακριτικό Συμβούλιο. Το Ανακριτικό συνεδριάζει στις 29 Σεπτεμβρίου 1973 και προτείνει παμψηφεί απόταξη, που υλοποιείται στις 22 Νοεμβρίου με το αιτιολογικό ότι *«(...) υπέπεσεν εις βαρέα παραπτώματα περί την υπηρεσίαν και πειθαρχίαν και προέβη εις ενεργείας τεινούσας αμέσως και εμμέσως εις την ανατροπήν του κρατούντος Πολιτεύματος, του Κοινωνικού Καθεστώτος και την άμβλυσιν του εθνικού φρονήματος των Ελλήνων (...)».*
Σύμφωνα με το κατηγορητήριο, όταν ο Στάππας μετέφερε στον Αποστολάκη τα σχέδια που είχαν οι άνδρες του Πολ. Ναυτικού για κίνημα (στον Στάππα τα είχε πει ο Παπαδόγγονας), *«(...) ενεθάρρυνε διά της όλης στάσεώς του την αποδοχήν των ως άνω προτάσεων, όπερ γεγονός γνωσθέν εις τους μετέχοντας της κινήσεως Αξ/κούς του Πολ. Ναυτικού απετέλεσεν ενίσχυσιν ταύτης (...) προσέτι δεν ενημέρωσεν ως είχεν καθήκον και υποχρέωσιν τους προϊσταμένους του* (…)». Αυτά που ο Παπαδόγγονας είχε ζητήσει μέσω του Στάππα ήταν, να ενημερώσει και άλλους ώστε τα αεροσκάφη να μη βάλλουν κατά των πλοίων, κάποια εκπαιδευτικά δε ή και ελικόπτερα να ρίξουν προκηρύξεις. Απαντάει ως εξής ο Αποστολάκης στην πρόσκληση για ΄΄απολογία΄΄. «*Αυτά που πρόκειται να σας πω τα χαρακτηρίζω διευκρινίσεις και όχι απολογία. Η κατάθεσίς μου είναι προϊόν μιας αφαντάστως απανθρώπου και εξευτελιστικής ανακρίσεως από Αξ/κούς εν πολιτική περιβολή και η οποία είχε δημιουργήσει μίαν εφιαλτικήν ψυχολογικήν και σωματικήν κατάστασιν...*». Αποδέχεται πως γνώριζε για την κίνηση του ναυτικού και «*...θεώρησα χρέος μου να μην αρνηθώ την ηθικήν ενίσχυσιν εις τους Αξ/κούς του Ναυτικού που θυσίαζαν τα πάντα...*»
Με τη μεταπολίτευση επανέρχεται στην ενέργεια και σταδιοδρομεί κανονικά, υπηρετώντας την αεροπορία και από τη θέση του Αρχηγού. Κατάγεται από το Ηράκλειο Κρήτης, όπου γεννήθηκε το 1934. Η γενέτειρά του τον τίμησε στέλνοντάς τον στη Βουλή ως βουλευτή του ΠΑΣΟΚ, ασκεί δε και τα καθήκοντα του Υφυπουργού Εθνικής Άμυνας.

ΚΟΚΚΙΝΙΔΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ ΤΟΥ Η.
Όταν συνελήφθη, την 1η Ιουνίου, ήταν σμήναρχος και υπηρετούσε στην 116 Π.Μ. Κατάγεται από την Καλαμαριά Θεσ/νίκης όπου γεννήθηκε το 1931. Από τη Σχολή Ικάρων αποφοίτησε με την 25η σειρά. Στη διαδικασία δίωξης κατηγορείται ότι «(…) *ενεθάρρυνε διά της όλης στάσεώς του την αποδοχήν (...) προτάσεων (...)»* που είχαν γίνει από τον Παπαδόγγονα μέσω Στάππα για διάθεση Α/Φ και Ε/Π, προς ενημέρωση άλλων αξιωματικών της Αεροπορίας, ώστε να μην κτυπήσουν τα πλοία που θα «στασίαζαν». Στην κατάθεσή του στο Ανακριτικό, ο Κοκκινίδης αρνείται το κατηγορητήριο ή ότι γνώριζε για την κίνηση του Ναυτικού. Παρ' όλα αυτά, το Συμβούλιο προτείνει την απόταξή του, όπως και για τους άλλους. Ο Κοκκινίδης επανέρχεται μεταπολιτευτικά στην Αεροπορία, όπου και σταδιοδρόμησε.

ΧΡΗΣΤΑΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΟΥ Β.
Ο Χρηστάκης, αντισμήναρχος τότε της 114 Π.Μ., συνελήφθη στις 15 Ιουνίου και μεταφέρθηκε και αυτός στο ΕΑΤ/ΕΣΑ, αφού τέθηκε σε διαθεσιμότητα. Η δίωξή του είχε την ίδια ακριβώς εξέλιξη με των τριών άλλων. Παραπομπή στο Ανακριτικό, αφού συνεδ-ρίασε στις 29 Σεπτεμβρίου, και απόταξη τον Δεκέμβριο του 1973. Ο Χρηστάκης δεν διστά-ζει και αυτός να καταθέσει, στο βουβό κατά τα άλλα Ανακριτικό, τα αφορούντα την ΕΣΑ.
Στη μεταπολίτευση αποκαθίσταται και επανέρχεται αρχικά στην ενεργό υπηρεσία, όπως και οι υπόλοιποι, αλλά το 1975 αποστρατεύεται, προφανώς με αίτησή του. Ο Χρηστάκης κατάγεται από το Πετρίνη Λακωνίας, όπου γεννήθηκε το 1932.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
Από την Πολεμική Αεροπορία είχε συλληφθεί και ο σμήναρχος Παπαδόπουλος Γεώργιος, που υπηρετούσε στην 117 Π.Μ. Πιάστηκε την ίδια ημέρα με τον Χρηστάκη, στις 15 Ιουνίου, και παρότι δεν υπήρχε τίποτε εις βάρος του, κρατήθηκε μέχρι τις 21 Αυγούστου που χορηγήθηκε η αμνηστία. Ο Παπαδόπουλος, εκτός από την προφυλάκισή του, δεν υπέστη άλλες διώξεις, αφού ο Ραφαηλάκης διέταξε στην παραπεμπτική διαταγή την αποφυλάκισή του, απαλλάσσοντάς τον από κάθε κατηγορία.

ΣΤΑΠΠΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΤΟΥ Θ.
Ήταν ο επισμηναγός με τον οποίο έγινε η πρώτη επαφή από την οργάνωση (Παπαδόγγονας) για το ΄΄Κίνημα του Ναυτικού΄΄ και μέσω του οποίου η προσέγγιση των υπολοίπων της Αεροπορίας.
Υπηρετούσε τότε στην ΙΙΙ Π.Μ. απ' όπου και οδηγήθηκε στο ΕΑΤ/ΕΣΑ, στις 2 Ιουνίου που συνελήφθη αφού *«...ο Αντισμήναρχος Κόλιας Φίλιππας (ένας από τους έμπιστους της χούντας στην αεροπορία) είχε καταφθάσει*

406870/29-7-73 ΦΕΚ 341/29-7-73. Αποτάχθηκαν με Π.Δ. της 21-11-73 ΦΕΚ 418/Γ/22-11-73. Επαναφέρθηκαν στην ενέργεια με Ν.Δ. 228/74 και Π.Δ.23-12-74 ΦΕΚ514/Γ/23-12-74.

στην Αγχίαλο …και σε συνεννόηση με την ηγεσία της αεροπορίας μου είχε πει ψέματα και με τρόπο ύπουλο και άνανδρο με παρέδωσαν στην ΕΣΑ…». Παράλληλα τίθεται σε διαθεσιμότητα, όπως και οι άλλοι τρεις της Π.Α. που συνελήφθησαν. Σε αδημοσίευτο κείμενό του υπό τύπον ημερολογίου περιγράφει τις ημέρες, που κρατήθηκε και βασανιζόταν στην ΕΣΑ. Τα ονόματα που συναντώνται στις σελίδες του κειμένου και που υπηρετούσαν στην ΕΣΑ είναι του Μιχάλη Πέτρου, των ταγματαρχών Σπανού, Παπαχαραλάμπους και Μπάκα, του αντισυνταγματάρχη Χατζηζήση, του λοχαγού Αντωνόπουλου, ενός στρατευσίμου Λαυράκη από την Κέρκυρα, του γιατρού Γκόφα. Το κατηγορητήριο μεταφέρεται αυτούσιο από τον Σκεμπέα στον Ραφαηλάκη και τέλος στο Ανακριτικό που συνέρχεται και για τους τέσσερις στις 29 Σεπτεμβρίου 1973. Ο Στάππας αποτάχθηκε παμψηφεί, με πρόταση του Συμβουλίου. Αποκαταστάθηκε με τη μεταπολίτευση και σταδιοδρόμησε στην Πολεμική Αεροπορία, την οποία και διοίκησε ως Αρχηγός της. Κατάγεται από τη Συκέα Λακωνίας, όπου γεννήθηκε το 1937. Είναι της 29ης σειράς της Σχολής Ικάρων. Αποστρατεύθηκε με παραίτησή του το 1989.

Η περίπτωση Στάππα ξεχωρίζει στα στελέχη των ΕΔ μεταπολεμικά, όχι τόσο για τη δραστηριότητα και τις συνέπειες επί δικτατορίας, όσο για τη δομή του στελέχους αυτού, την ιδεολογικο-πολιτική τοποθέτηση και ως εκ τούτων του τρόπου σκέψης και δράσης. Ο Στάππας είναι αριστερός. Το δηλώνει ο ίδιος στη συνέντευξή του τώρα, που είναι απόστρατος. Προέκυπτε από τις ιδιαίτερες συζητήσεις, όταν ήταν εν ενεργεία μεταπολιτευτικά. Το 1968 συντάσσεται *΄΄Συνοπτικόν Πληροφοριακόν Δελτίον Διά τον Σμ/γόν Ι.Γ.Υ.* {Ιπτάμενο Γενικών Υπηρεσιών} *Στάππαν Νικόλαον΄΄.* Τον βαφτίζει οπαδό του Ανδρέα Παπανδρέου *΄΄... κατά τας συζητήσεις ετάσσετο υπέρ των πολιτικών πεποιθήσεων του Α. Παπανδρέου μέχρις σημείου να επηρεάζει σοβαρώς τας πολιτικάς πεποιθήσεις των συνομιλητών του…΄΄.* Ξεκαθαρίζει όμως ο συντάκτης του δελτίου που είναι ο Παπανικολάου Ασημάκης (άλλος από τον μετέπειτα αρχηγό της αεροπορίας Παπανικολάου) [1]αντισμήναρχος Διευθυντής ΓΕΑ/Α2/Υ-ΑΣΦ, πως *΄΄...σήμερον διάγει ησύχως...΄΄.* Επομένως η ΠΑ συντηρούσε και αυτή σύστημα πληροφοριών και για τους μονίμους αξιωματικούς.

Ο Στάππας είχε κριθεί και δυσμενώς ΄΄κατ' αρχαιότητα΄΄ το 1968. Το 1976 υποβάλλει αναφορά για *΄΄άρση της γενομένης εις βάρος μου αδικίας΄΄* αναφέροντας στοιχεία που πείθουν πως η δυσμενής εκείνη κρίση οφειλόταν στην αντίθεσή του προς το καθεστώς της 21ης Απριλίου. *«…ολίγας ημέρας προ της συγκλήσεως του συμβουλίου, εκλήθη εις το γραφείον Ασφαλείας του ΣΑ, υπό του τότε προϊσταμένου του Τμήματος Αντισμηνάρχου Ασημάκη Παπανικολάου, ο τότε Αξ/κός Ασφαλείας της Σχολής Ικάρων Σμηναγός Χρυσάφης[2] ο οποίος επιέσθη να καταθέσει επιβαρυντικά στοιχεία διά τον υποφαινόμενον…ουδέν κατέθεσεν εις βάρος μου. Επιβαρυντικά στοιχεία κατέθεσεν ο υπηρετών τότε εις ΣΠΑ Υποσμηναγός Διούλας Ηλίας, ο οποίος ήτο και το όργανον της δικτατορίας…της ΣΠΑ…μετά την κοινοποίησιν της αποφάσεως ...εκλήθην εις γραφείον…Ταξιάρχου Πανουτσόπουλου, ο οποίος συνέστησεν εις εμέ να παρουσιαστώ εις το τμήμα ασφαλείας του ΑΑ…εις τον Ασχον Ασ. Παπανικολάου για να καθαρίσω τη θέση μου και όλα θα τακτοποιηθούν…περί τα μέσα του 1968…ο τότε Ασμχος Κ.Μπάρτζης, υπηρετών εις την Σχολήν Ικάρων μου διεμήνυσε μέσω ετέρου Αξιωματικού ΄΄να πάω να τον συναντήσω διά να συζητήσουμε το θέμα της προαγωγής μου΄΄...δεν απεδέχθην την ΄΄πρόσκλησιν΄΄....»* Η δυσμενής κρίση του 1968 πρέπει να διαγράφτηκε με τα στοιχεία που ανέφερε ο Στάππας. Τούτο προκύπτει και από έναν πίνακα με τα σταδιοδρομικά στοιχεία και τις κρίσεις σε όλη τη διάρκεια της σταδιοδρομίας του, που ζητά ο ΥΕΘΑ Βαρβιτσιώτης και του υποβάλλει το Επιτελικό Γραφείο Αρχηγού στις 10 Ιουλίου 1989. Είναι η ημέρα υποβολής παραίτησης του Στάππα από τη θέση του Α/ΓΕΑ. Την ίδια ημέρα ο Βαρβιτσιώτης του είχε στείλει έγγραφο με θέμα ΄΄Παραβάσεις- Παραβιάσεις Εθνικού Εναερίου Χώρου΄΄ όπου έλεγε : *«..κατά διάρκεια επίσκεψής μου στην 1η Στρατιά και ΑΤΑ στις 6 Ιουλίου 89 εισήλθον απροειδοποίητα στο FIR Αθηνών πέντε σχηματισμοί μαχητικών αεροσκαφών της Τουρκικής Αεροπορίας… επειδή υπέπεσε στην αντίληψη όλων των παρευρισκομένων ότι από το Α/Δ Ν.ΣΚΥΡΟΥ δεν απογειώθηκαν τα καθορισμένα Α/ΦΗ για αναχαίτιση των Τουρκικών Α/ΦΩΝ*{Αεροσκαφών} *να μου αναφερθούν οι λόγοι μη εκτέλεσης των προβλεπομένων διαταγών..».* Η ωμότητα του κειμένου είναι τέτοια, που θα μπορούσε ο αποδέκτης να το επιστρέψει με μία παραίτηση. Αντ' αυτού ο Α/ΓΕΑ υποβάλλει τυπική υπηρεσιακή αναφορά όπου, περιγράφει τις κινήσεις των αεροσκαφών της ΠΑ εκείνης της ημέρας και καταλήγει ότι *«..απ' όλα τα παραπάνω…σαφώς διαφαίνεται ότι εκτελέσθηκαν οι προβλεπόμενες διαταγές…».* Με την ίδια ημερομηνία ο Βαρβιτσιώτης παίρνει και την παραίτηση του Στάππα που γράφει. «*…Κύριε Υπουργέ. Κάτω από τις δημιουργηθείσες συνθήκες, δεν μου είναι δυνατόν να συνεχίσω να προσφέρω τις υπηρεσίες μου, ως αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Αεροπορίας και σας υποβάλλω την παραίτησή μου. Παράλληλα θεωρώ υποχρέωσίν μου να σας αναφέρω ότι οι καταστάσεις που τείνουν να διαμορφωθούν είναι άκρως ανησυχητικές για τη συνοχή της Π.Α. με απροσδιόριστες συνέπειες στην μαχητική της ικανότητα και στην*

[1] Όσο για τον άλλο Παπανικολάου Αλέξανδρο της αεροπορίας, τον μετέπειτα Α/ΓΕΑ, υπηρέτησε αποτελεσματικά τη δικτατορία και συνέπραξε υπό τον Ταξίαρχο Ιωαννίδη στο να μην ενισχυθεί η Κύπρος στην εισβολή των Τούρκων το 1974. Παρ' όλες αυτές τις δραστηριότητες, επειδή τις ημέρες της μεταπολίτευσης με την καταρρέουσα χούντα δεν στήριξε τον Ιωαννίδη, αλλά βοήθησε όπως και όλοι οι άλλοι να έρθει ο Καραμανλής, έλαβε και τον τίτλο του ΄΄επιτίμου΄΄ Α/ΓΕΑ. Με τον τίτλο αυτό εκλήθη και παρέστη στις 23 Ιουλίου 2003 στο Προεδρικό Μέγαρο στην ΄΄Γιορτή της Δημοκρατίας΄΄. Αποκλήθηκε υπόλογος για προδοσία (όπως και ο Αραπάκης, που επίσης παρίστατο) από μερικά ΜΜΕ και κανείς δεν αντέδρασε.

[2] Αυτός ο Χρυσάφης είναι μάλλον ο ίδιος που αναφέρει ο πλωτάρχης Κούβαρης στην κατάθεσή του στο Σκεμπέα από 9-7-1973 στα πλαίσια της ανάκρισης για το ΄΄Κίνημα΄΄.

ασφάλεια των πτήσεων, σε μια κρίσιμη φάση ενός μείζονος εκσυγχρονισμού…». Ο Στάππας παραιτήθηκε μετά το χαρτί του Βαρβιτσιώτη για την αναχαίτιση των τουρκικών αεροσκαφών που είναι, προσβλητικό, και μάλλον απέβλεπε να τον αναγκάσει σε παραίτηση. Ή μετά την υποβολή του εγγράφου από το Επιτελικό του Γραφείο με τα σταδιοδρομικά του στοιχεία, που προφανώς είχε ζητηθεί από τον Βαρβιτσιώτη και ως κίνηση ήταν ακόμη πιο μειωτική για έναν αρχηγό όπλου, και τον εξέθετε στο επιτελείο του. Και στις δύο περιπτώσεις ο Βαρβιτσιώτης αντί να καλέσει τον Στάππα και να του ζητήσει την παραίτηση, προτίμησε κάτι χειρότερο. Ενήργησε μειωτικά για τον Α/ΓΕΑ και απαξιωτικά για έναν δημοκρατικό αξιωματικό. Τονίζεται το στοιχείο αυτό επειδή ο ΥΕΘΑ στην ιστορία του δεν πρόβαλλε καμία δραστηριότητα επί δικτατορίας σε αντίθεση με πολλούς συναδέλφους του ενώ ο Στάππας πολύ καθαρά αντιτάχθηκε και υπέστη οδυνηρές συνέπειες γι' αυτό. Ο Βαρβιτσιώτης ήθελε να τον μειώσει. Αυτά συμβαίνουν το 1989. Με τον Στάππα απόστρατο (και χωρίς τον τίτλο του ΄΄επιτίμου΄΄ λόγω της παραίτησής του) ξεκινά αμέσως δικαστική διερεύνηση, από ειδικό ανακριτή μετά απόφαση της ολομέλειας του Εφετείου Αθηνών, των συνθηκών αγοράς αεροσκαφών της πολεμικής αεροπορίας. Στην μόνη κατάθεση που διατίθεται (του Διακουμάκου Παναγιώτη, αντιπτεράρχου ε.α.)[1] συναντάμε σκληρές κατηγορίες, για τους Κουρή και Στάππα (ως Α/ΓΕΑ) και Μαρινάκη (Υ/ΓΕΑ)όπως *«..βαρυτάτη αμέλεια ... βαρύτατο παράπτωμα… ήταν απολύτως εφεκτικοί, όχι μόνον σε ρητές δεδηλωμένες επιθυμίες πολιτικών παραγόντων, αλλά και σε άδηλες και εικαζόμενες…οι τιμές του 1981* {των αεροσκαφών που κατά τον Διακουμάκο αγοράσθηκαν πολύ ακριβότερα από την πρώτη προσφορά} *στο ΚΥΣΕΑ …απεκρύβησαν σκοπίμως... ότι κάποιοι ωφελούντο…».* Με λίγα λόγια ο Διακουμάκος κατηγορεί Κουρή, Στάππα και Μαρινάκη πως συνέπραξαν να αγοραστούν τα πολεμικά αεροσκάφη πολύ ακριβότερα με παρεμβάσεις πολιτικών παραγόντων του ΠΑΣΟΚ προς όφελος *«…τρίτων, μεταξύ των οποίων είναι διάφορα οικονομικά κέντρα και πολιτικοί παράγοντες ενδεχομένως και ασφαλώς και οι εταιρείες…το ΠΑΣΟΚ το οποίο εβαρύνετο με τις ατασθαλίες της αγοράς των αεροσκαφών…απέκρυψαν δολίως…παραπλάνησαν την Βουλήν των Ελλήνων…».* Είμαστε στο ΄΄βρώμικο 1989΄΄ και μεταξύ όλων των άλλων που κατατρέχουν τον Ανδρέα Παπανδρέου και την παράταξή του, είναι και η ΄΄αγορά του αιώνα΄΄ δηλαδή των αεροσκαφών της πολεμικής αεροπορίας. Στη δίνη των γεγονότων το εξοπλιστικό αυτό πρόγραμμα γίνεται για τον Διακουμάκο ένα καλό πάτημα να εξοφλήσει άγνωστο τι λογαριασμούς με το Στάππα, τον Κουρή, και Μαρινάκη. Ίσως η απάντηση να βρίσκεται στην αποστρατεία του το 1982 από τη θέση του Αρχηγού της Τακτικής Αεροπορίας. Η απομάκρυνσή του τότε του έκοψε το δρόμο για Α/ΓΕΑ μάλλον με καθαρές διαδικασίες κρίσεων και επιλογών αφού και ΕΔΕ που διεξήχθη για τα περιληπτικά σημειώματα που συντάσσονται στις κρίσεις, δεν τον δικαίωσε. Ο Πανουργιάς περιλαμβάνει το Διακουμάκο στον πίνακα με τους ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ. Είχε αποστρατευθεί επί δικτατορίας τον Ιανουάριο του 1968 –μετά το ΄΄κίνημα΄΄ του Κωνσταντίνου- και αποκατασταθεί το 1975. Ο Στάππας στη συνέντευξή του αναφέρεται στο Διακουμάκο με απαξιωτικό τρόπο. Δεν τον αναγνωρίζει ο ίδιος ως αντιστασιακό με την αποστρατεία του 1968, αλλά και δεν κρύβει, ότι ίσως να έκανε κάτι. Ο Πετρουλάκης λέει πως ο Διακουμάκος κράτησε τη βάση της Αγχιάλου στις 13 Δεκέμβρη 1967 με το μέρος του βασιλιά. Από έγγραφα προκύπτει πως ο Διακουμάκος στο προηγούμενο διάστημα ήταν ένθερμος οπαδός της ΄΄επαναστάσεως΄΄ στις διαταγές παράδοσης- παραλαβής. Η χειρόγραφη καταχώρηση ως προσθήκη στην ημερήσια διαταγή που διαβάζει, παραλαμβάνοντας διοικητής της 111ης ΠΜ στις 15 Ιουνίου 1967, δεν είναι γραμμένη από γραφείο διαφωτίσεως, όπως λέει ο Κουρής στη συνέντευξή του πως γινόταν στην αεροπορία. Δύο μήνες μετά την 21η Απριλίου 1967, είναι καθαρό πως έχουμε δικτατορία, οι μηχανισμοί της δεν έχουν στηθεί ακόμα και οι αντισμήναρχοι δεν ήταν μικροί αξιωματικοί για να μην ξέρουν τι διαβάζουν. Η θερμότητα της διαταγής του Διακουμάκου και ο έντονος αντικομουνισμός που διακρίνεται στο κείμενο, δίνουν και προσανατολισμό ώστε, να αιτιολογηθούν και οι ακραίες εκφράσεις στην κατάθεσή του είκοσι χρόνια μετά κατά Κουρή, Μαρινάκη, Στάππα …. Γράφει ο μετέπειτα συνεργάτης και μέλος των ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ : *«…Η Πατρίς μας …βαλλομένη πανταχόθεν υπό του κομμουνισμού και των μισθάρνων οργάνων του…ο καλός Θεός της Ελλάδος διέσωσεν τα ιερά και τα όσια της καθημαγμένης φυλής μας από τας βεβήλους βλέψεις των Σλαυοκομμουνιστών.*

---

[1] Τα έγγραφα που παρουσιάζονται με κεντρικό πρόσωπο τον Στάππα προέρχονται από το δικό του αρχείο και είναι τα ακόλουθα˙
-ΓΕΑ Φ 115/3/ΠΡΣ/Α255942/1-8-1968 απόφαση συμβουλίου με δυσμενή κρίση του Στάππα
-Αναφορά άρσης δυσμενούς κρίσης Στάππα προς ΑΑ/2ον ΕΓ (όπου υπηρετούσε όταν την υπέβαλλε) από 27-2-1976
-Πόρισμα ΕΔΕ του ταξιάρχου (ΔΙΚ) Φωτάκη Κ. από 12-2-1984 μετά αίτηση του Διακουμάκου για τα περιληπτικά σημειώματα με βάση τα οποία αποστρατεύθηκε.
-ΓΕΑ/ΕΓΑ από 10-7-1989 προς ΥΕΘΑ Βαρβιτσιώτη με το οποίο του υποβάλλουν *΄΄..φάκελο αυστηρώς προσωπικό του Α/ΓΕΑ..΄΄* με τις εκθέσεις ικανότητος, φύλλα ποιότητος, κρίσεις κ.λ.π. του Στάππα. Από το έγγραφο αυτό μαθαίνουμε πως οι προϊστάμενοι του Στάππα εκτός από το πλήθος των καλών κρίσεων και προαγωγών τον σκιαγραφούσαν ως *΄΄ ...ολίγον εγωϊστής….ολίγον απείθαρχος….ολίγον απότομος…εισηγήσεις ενίοτε εκτός πραγματικότητος…αρκετά σκληρός προς υφισταμένους ….΄΄*
-ΥΕΘΑ/ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΑΠΥ 29/10-7-89 με το οποίο ο Βαρβιτσιώτης ζητάει ωμά από τον Στάππα εξηγήσεις για τις αναχαιτίσεις των τουρκικών αεροσκαφών.
-ΓΕΑ/ΑΡΧΗΓΟΣ/Φ. 200/557/10-7-1989 η απάντηση του Α/ΓΕΑ Στάππα στο Βαρβιτσιώτη για τις αναχαιτίσεις.
-Επιστολή παραίτησης του Στάππα από Α/ΓΕΑ προς τον ΥΕΘΑ Βαρβιτσιώτη από 10-7-1989.
-Έκθεση Ένορκης Διοικητικής Εξέτασης μάρτυρα Διακουμάκου Παν. Από τον Ειδικό Ανακριτή Εφέτη Προκοπίου Μάκο στις 17-7-1990 σε εκτέλεση απόφασης της ολομέλειας του Εφετείου Αθηνών αριθ. 8/1989, για την προμήθεια των αεροσκαφών της ΠΑ.
-Προσθήκη Ημερησίας Διαταγής υπ' αριθ. 137/15-6-1967 του παραλαμβάνοντος διοικητή της 111ης ΠΜ Διακουμάκου Παν.

Σήμερον η Πατρίς μας υπό την ΑΜ τον Βασιλέα μας το σύμβολον της Εθνικής μας ενότητος και υπό πεφωτισμένην ηγεσίαν της Εθνικής μας Κυβερνήσεως οδηγείται προς τα πεπρωμένα των Εθνικών μας ιδανικών…Η Εθνική μας Κυβέρνησις έχει τάξει εαυτόν…Η Εθνική μας Κυβέρνησις απαιτεί πίστιν και αφοσίωσιν…Η Εθνική μας Κυβέρνησις απαιτεί άγρυπνον φρούρησιν των ιερών μας παραδόσεων…Οι εχθροί της Πατρίδος ελλοχεύουν…Ζήτω το ΕΘΝΟΣ..Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ…Η ΕΘΝΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ…». Παρατέθηκε το απόσπασμα από τη διαταγή του Διακουμάκου, γιατί είναι καλό δείγμα των διαταγών αυτών που διαβάζονταν αλλά από θερμούς οπαδούς και όχι από κείμενα του γραφείου διαφώτισης όπως του Κουρή πιθανότατα. Εξ άλλου προκύπτει ερωτηματικό γενικότερα, για όσους από τους βασιλόφρονες αξιωματικούς συνέπραξαν στις 13 του Δεκέμβρη του 1967, ενώ πριν ήταν θερμοί οπαδοί του καθεστώτος. Ο Διακουμάκος είναι εμφανώς υπέρ της βασιλείας και από την κατάθεσή του προκύπτει και η αντιΠΑΣΟΚική του μήνις. Ο Στάππας ήταν γνωστός κεντροαριστερός, οπαδός των ιδεών του Ανδρέα Παπανδρέου, αντιβασιλικός. Και ο Κουρής γρήγορα ξεχώρισε μεταδικτατορικά συντασσόμενος με το ΠΑΣΟΚ. Για τον Μαρινάκη δεν διατίθενται κείμενα. Έτσι εξηγείται και το μένος στην υπόθεση των αεροσκαφών. Ήταν καλή ευκαιρία. Όχι πως αποκλείονται οι προμήθειες στα μεγάλα εξοπλιστικά προγράμματα και του ΠΑΣΟΚ. Δεν υπάρχουν στοιχεία. Βγήκαν καθαροί οι κατηγορηθέντες στρατιωτικοί από την υπόθεση αυτή.[1] Δεν είναι τυχαία η στάση επί δικτατορίας των Στάππα, Δροσογιάννη και των λοιπών της αεροπορίας που εντάχθηκαν στο ΄΄κίνημα του ναυτικού΄΄.

[1] Στις συνεντεύξεις ο γράφων επισκέφθηκε τα σπίτια των Στάππα, Κουρή και του Δροσογιάννη για να αναφερθούν τρεις που συνέδεσαν τη δημόσια ζωή τους με το ΠΑΣΟΚ (πλήρως οι Κουρής και Δροσογιάννης, ως επιλεγείς Α/ΓΕΑ ο Στάππας). Αποκλείεται αυτοί οι αξιωματικοί να προσπορίσθηκαν όφελος από προμήθειες. Κωλύεται ο γράφων να μπει σε λεπτομέρειες αλλά εξανέστη όταν είδε τις κατοικίες των Στάππα και Δροσογιάννη. Ο Κουρής υπερήφανος δήλωνε πως μένει σε διαμέρισμα στην περιοχή Παπάγου, που το πήρε με τον ΑΟΟΑ. Οι περιοχές που μένουν οι άλλοι δύο, είναι υποβαθμισμένες και ανθυγιεινές. Και αυτά δεκαπενταετία μετά τις δημόσιες θέσεις που κατείχαν. Αλλά δεν χρειαζόταν κάτι τέτοιο σαν επιχείρημα της καθαρής τους δημόσιας ζωής

Δ16.- ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΔΙΩΧΘΕΝΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ ή ΠΕΡΙ ΄΄ΠΑΡΟΧΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΥΛΕΥΣΕΩΝ΄΄

Από την εξέταση των στοιχείων σε έγγραφα προκύπτει η άποψη του γράφοντος, που είναι πως, μερικοί απ' αυτούς που αποκαταστάθηκαν δεν έπρεπε να ευεργετηθούν από τους νόμους, που ψήφισε η Πολιτεία γι' αυτό το σκοπό. Επίσης ότι η αποκατάσταση διάρκεσε πολύ σε μάκρος και σε στάδια.[1] Και οι βαθμοί που χορηγήθηκαν, ήταν πολλοί. Με τον τρόπο αυτό απόκτησε η χώρα μας μεγάλο αριθμό ναυάρχων (και στρατηγών και πτέραρχων)[2]. Η αξία όμως και η βαρύτητα ενός βαθμού είναι ανάλογη με το χρόνο που ο κάτοχός του «παιδεύτηκε» για να τον αποκτήσει. Επομένως μόνον αυτοϊκανοποίηση προσφέρει η παράθεση σε κάρτες βαρύγδουπων βαθμών, που δεν κουράστηκε ο φέρων για να τους αποκτήσει.
Ο περίγυρος των βαθμοθήρων γνωρίζουν. Και πιο πολύ βέβαια γνωρίζουν οι «ανώνυμοι», που γράφει ο συγγραφέας στο βιβλίο του για τους 1.000 πρώτους αξ/κούς του Π.Ν.[3]
Ενώ λοιπόν αναμφισβήτητα η αντιχουντική στάση πρόσφερε θετικά στην υπόθεση της Δημοκρατίας, όλη αυτή η ιστορία των αποκαταστάσεων έδωσε την ευκαιρία στους μεν «ανώνυμους» να γελούν ειρωνικά, αλλά και να πικραίνονται, στους δε οπαδούς της ΄΄επανάστασης΄΄ να καγχάζουν. Διότι δεν γίνεται αντιναύαρχος, υποναύαρχος, αρχιπλοίαρ-χος κανείς, με δέκα και είκοσι χρόνια παραμονή στο σώμα, χωρίς να έχει και υπηρετήσει τις ΕΔ και υποστεί επί χούντας σκληρές διώξεις (αποτάξεις, εκτοπίσεις, φυλακίσεις κλπ.). Ανώτατοι γίνονται οι αξιωματικοί με τριάντα τουλάχιστον χρόνια υπηρεσία. Και αν μέσα σ' αυτά τα χρόνια έπραξαν και το καλό, δρώντας ενάντια στη δικτατορία, τότε τιμή τους, και γι' αυτούς και για το Σώμα των στρατιωτικών και για τη Χώρα μας.
Έπρεπε να υπάρξει αποκατάσταση. Καταρχήν για λόγους ουσίας, δηλαδή ανάγκης να επανέλθουν στην ενεργή υπηρεσία στελέχη απαραίτητα. Παράλληλα, για λόγους δικαιοσύνης, ηθικής τάξης, ιστορίας και μνήμης. Να χορηγηθεί και κάποιος βαθμός για όσους δεν επιθυμούσαν ή δεν μπορούσαν να συνεχίσουν να υπηρετούν. Εδώ όμως είχαμε μία αποκατάσταση το '74-'75, ακόμα μία το '84-'85 και τρίτη μετά το 1996. Ενδιάμεσα για αρκετούς, που είχαν απορρίψει τα συμβούλια κρίσεων, είχαμε αποκαταστάσεις με προσφυγές στα διοικητικά δικαστήρια.
Έτσι έγινε και το «αντιστασιακός» αφ' ενός μπήκε σε εισαγωγικά, αφ' ετέρου δεν χρησιμοποιείται, τουλάχιστον από όποιους σεμνύνονται. Υπήρξαν και περιπτώσεις αξ/κών που αρνήθηκαν να προσφύγουν στις κατά Νόμο αρμόδιες επιτροπές για αναγνώριση της δράσης τους κατά της δικτατορίας, ως υπηρεσίας

---

[1] Η σχετική με τις αποκαταστάσεις νομοθεσία, ξεκινά αμέσως με τη μεταπολίτευση και συνεχίζεται. Ο τελευταίος σοβαρός Νόμος ψηφίζεται το 1996 και είναι ίσως ο πιο ΄΄γενναιόδωρος΄΄ και ο προκαλέσας τα περισσότερα σχόλια. Οι ψηφισθέντες Νόμοι, τα ΝΔ και οι Υπουργικές αποφάσεις που στάθηκε δυνατό να εντοπισθούν και αφορούν μόνον στρατιωτικούς είναι οι ακόλουθοι:
ΠΔ 519/74, περί αμνήστευσης εγκλημάτων τελεσθέντων στη δικτατορία και έχουν σχέση μ' αυτήν.
ΝΔ 4/74, αποκατάσταση αξιωματικών και υπαξιωματικών του ναυτικού που απομακρύνθηκαν από Σεπτέμβριο 1973 μέχρι Ιούνιο 1974 (κυρίως της οργάνωσης για το ΄΄κίνημα του ναυτικού).
ΝΔ 5/74, επέκταση μέτρων ειρηνεύσεως Ν 2058/52 και στους εκτίοντες ποινές φυλακίσεως κ.λ.π. για πράξεις τελεσθείσες πριν τη δικτατορία.
ΝΔ 101/74, αποκατάσταση διωχθέντων στρατιωτικών.
ΝΔ 197/74, αποκατάσταση στρατιωτικών.
ΝΔ 199/74, συνταξιοδότηση αποκατασταθέντων στρατιωτικών.
Δ΄ ΨΗΦΙΣΜΑ 18-1-75, περί του πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου 1967.
Ν 4/75, στρατολογική τακτοποίηση φυλακισθέντων, εκτοπισθέντων και διωχθέντων για τη δράση τους κατά της δικτατορίας.
ΥΑ Φ.670/7-3-75, στρατολογική τακτοποίηση ανυπότακτων κ.λ.π. (ΥΕΘΑ).
ΥΑ Φ.670/2-7-75, ΣΤΡΑΤΟΛΟΓΙΚΑ (ΥΕΘΑ).
Ν. 322/76, τροποποίηση διατάξεων περί κρίσεως στρατιωτικών, που εξήλθαν της υπηρεσίας κατά τη δικτατορία.
ΥΑ Φ.670/3-112116/75, στρατολογικά.
Ν. 1213/81, άρθρ.17 παρ.16, τροποποίηση διατάξεων για διωχθέντες στρατιωτικούς.
Ν.1375/83, αρθρ.14, περί υπαξιωματικών Α/Τ ΒΕΛΟΣ.
Ν.1378/83, αποκατάσταση καταδικασθέντων στη δίκη των αεροπόρων και άλλες ρυθμίσεις για διωχθέντες στρατιωτικούς.
Ν.1405/83, αρθρ.14 και 15 για στρατιωτικές και πολεμικές συντάξεις.
Ν.1447/84, τροποποίηση ΝΔ 197/74 και Ν.322/76 για διωχθέντες στρατιωτικούς.
Ν.1543/85, άρθρ.31 και 46 συνταξιοδότηση τραυματισθέντων κατά τη δικτατορία κ.λ.π.
ΥΑ 58448/85 (Εσωτερικών και Δημόσιας Τάξης), διαδικασία αναγνώρισης αντιστασιακής δράσης κατά της δικτατορίας.
Ν.1583/85, συνταξιοδοτικά.
Ν.1648/86, προστασία οικογενειών θανόντων εξ αιτίας ….και αντιδικτατορικής αντίστασης.
ΥΑ 28183/88, (Εσωτερικών) τροποποίηση διαδικασίας αναγνώρισης αντιστασιακής δράσης κατά της δικτατορίας.
ΥΑ 2042457/89 (Εσωτερικών-Οικονομικών), αναγνώριση χρόνου φυλάκισης, εκτόπισης, δίωξης κ.λ.π. λόγω αντιδικτατορικής δράσης ως χρόνου πραγματικής υπηρεσίας.
ΥΑ 45240/89 (Εσωτερικών), παράταση προθεσμίας για αναγνώριση αντιστασιακής δράσης κατά της δικτατορίας.
Ν.1976/91, άρθρ.6, επανεξέταση συνταξιοδοτηθέντων αγωνιστών, τραυματισθέντων ή παθόντων κατά τη διάρκεια φυλάκισης ή εκτόπισης από το δικτατορικό καθεστώς.
Ν.2084/92, άρθρ.20 παρ.13, εξαίρεση από την επανεξέταση ορισμένων κατηγοριών συνταξιοδοτηθέντων.
Ν.2439/96, καταληκτικός βαθμός στους αποκατασταθέντες με Ν.1447/84 και στους αξιωματικούς του ΑΣΠΙΔΑ.

[2] Βλέπε δημοσίευμα ΤΑΚΗ ΚΑΜΠΡΑ, *Από Δεκανέας Στρατηγός*, στη ΒΡΑΔΥΝΗ 13-3-2001 όπου καταδικάζεται (και σωστά) η προαγωγή του πατέρα του Γενικού Διευθυντή του γραφείου ΥΕΘΑ, Άγγελου Χωραφά συνδέοντας αυτή τη σχέση με την χαριστική προαγωγή. Η περίπτωση είναι σκανδαλώδης εφ' όσον αληθεύουν τα στοιχεία του δημοσιεύματος.

[3] Βλ. ΧΑΡΑΤΣΗ ο.π.

υπέρ του Έθνους και του Λαού. Μερικοί αρνήθηκαν το παράσημο που μοίρασε η Πολιτεία με βάση το Νόμο. Όχι μόνο να το φορέσουν, αλλά ούτε και να το διεκδικήσουν.
Το που και για ποιους του Π.Ν. έγινε η υπερβολή (νομότυπη πάντοτε) προκύπτει, και από τους πίνακες αυτής της εργασίας. Σημειώνονται όμως και παρακάτω. Δεν πρέπει παράλληλα να ξεχνάμε, πως οι αποκαταστάσεις ήταν και ανάλογες με τις διώξεις που είχαν ασκηθεί, ή τουλάχιστον έτσι έπρεπε να' ναι. Όταν επομένως κάποιος αποκαθίσταται, ενώ είχε αποταχθεί από τη χούντα, θα πει πως υπήρχε σοβαρός και δίκαιος λόγος για τούτο. Επίσης, αν καταδικάσθηκε, φυλακίσθηκε, εξορίστηκε ή εκτοπίσθηκε. Οι υπόλοιποι όμως δεν έπρεπε να περιληφθούν στους πίνακες αποκατασταθέντων.
Προσεγγίζοντας τους τομείς, που κάλυψε η διαδικασία αποκαταστάσεων, βλέπουμε ότι:

- Επανήλθαν στην ενεργή υπηρεσία οι διωχθέντες.
- Αποκαταστάθηκαν ως απόστρατοι με το σκεπτικό του ΄΄απροσάρμοστου΄΄ στις ΕΔ εκείνοι από τους διωχθέντες επί δικτατορίας, που δεν επιθυμούσαν την επαναφορά στην ενέργεια.
- Αποκαταστάθηκαν ως απόστρατοι εκείνοι, που λόγω ηλικίας και βαθμού δεν ήταν δυνατόν να επανέλθουν στην ενεργό υπηρεσία.
- Αποκαταστάθηκαν, όσοι εκ των αποστράτων κατά την επταετία είχαν διαγραφεί από τα στελέχη της εφεδρείας.
- Ήρθησαν οι δυσμενείς κρίσεις και αποκαταστάθηκε η αρχαιότητα, όπου είχε θιγεί.
- Ήρθησαν οι πειθαρχικές ποινές και οι δυσμενείς βαθμολογίες και εκθέσεις.
- Απονεμήθηκε ο καταληκτικός βαθμός της ειδικότητας σε εκείνους εκ των ήδη αποκατασταθέντων, που δεν είχαν σταδιοδρομήσει εν ενεργεία στη μεταπολίτευση, αλλά και σε όσους είχαν μεν σταδιοδρομήσει αλλά είχαν αποστρατευθεί πριν εξαντλήσουν ολόκληρη την ιεραρχία (και ζήτησαν την λήψη του καταληκτικού βαθμού).
- Απονεμήθηκε και ο τίτλος του ΄΄Επίτιμου΄΄ όχι μόνον σε όσους εξάντλησαν την ιεραρχία ως εν ενεργεία από τους διωχθέντες και αποκατασταθέντες, αλλά και σε περιπτώσεις που δεν σταδιοδρόμησαν εν ενεργεία μετά το 1974.

Για όλα τα παραπάνω ίσχυε ως προϋπόθεση, αιτία της όποιας δίωξης να είναι η αντίθεση στη δικτατορία. Οι νόμοι και οι εγκύκλιοι που εκδόθηκαν το όριζαν αυτό σαφώς. Και είναι γεγονός ότι, τουλάχιστον στις δυσμενείς κρίσεις, βαθμολογίες και εκθέσεις, καθώς και στις πειθαρχικές ποινές, δεν έγινε υπέρβαση του Νόμου ή ερμηνεία με ευρύ ή στενό πνεύμα.
Ας δούμε όμως, στο βαθμό που είναι δυνατόν, το θέμα διαγραφής ποινών, βαθμολογιών κλπ., αφού επισημάνουμε πως για τις δυσμενείς κρίσεις δεν στάθηκε δυνατό να εντοπίσουμε τις περιπτώσεις αντιμετώπισής τους. Και τούτο διότι, για τη διαγραφή των πειθαρχικών ποινών πάρθηκε συλλογικό μέτρο με προηγούμενη γενική ειδοποίηση. Ενώ για τις δυσμενείς κρίσεις δεν έγινε κάτι τέτοιο, οπότε αντιμετωπίζονταν κατά περίπτωση με προσφυγές των θιγομένων στα συλλογικά όργανα που η πάγια νομοθεσία προβλέπει.

Δ16α.-΄΄ΟΙ ΑΠΡΟΣΑΡΜΟΣΤΟΙ΄΄- ΑΡΣΗ ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΩΝ ΠΟΙΝΩΝ

Στις 22 Αυγούστου 1975 συνήλθε το Ανώτατο Συμβούλιο Κρίσεων (υπό τον Α/ΓΕΝ Εγκολφόπουλο) σε έκτακτη συνεδρίαση και αποφάσισε την αποστρατεία, με το βαθμό που φέρουν, των αντιπλοιάρχων Κ. Βλαχοδήμου (΄΄λιποταξία΄΄) και Εμ. Λεωνίδα (οργάνωση ΄΄κινήματος΄΄ 1973), με την υπ' αριθμ 46/22-8-75 έκτακτη κρίση. Στη συνέχεια συνεδρίασε το Συμβούλιο Προαγωγών (υπό τον ΑΣ Κονοφάο) και αποφάσισε το ίδιο για τους πλωτάρχη (Μ) Α. Δεσύλλα, υποπλοίαρχο Ν. Ηλιόπουλο, υποπλοίαρχο Εμ. Μπουζάκη (οργάνωση ΄΄κινήματος 1973), υποπλοίαρχο (Μ) Δ. Καλούλη (΄΄λιποταξία΄΄), ανθυποπλοίαρχο (Μ) Ηρ. Προκοπάκη και σημαιοφόρο Κ. Ματαράγκα (Α/Τ ΒΕΛΟΣ). Οι αξ/κοί αυτοί διώχθησαν όλοι κατά τη δικτατορία και οι περιπτώσεις τους περιγράφονται στα αντίστοιχα κεφάλαια της διατριβής. Μετά τη μεταπολίτευση και την επαναφορά τους στο Ναυτικό, για διάφορους λόγους ο καθένας (κυρίως επαγγελματικούς) δεν ήθελαν και δεν μπορούσαν να σταδιοδρομήσουν και ζήτησαν να αποστρατευτούν, όπως και έγινε, με ειδικές εκθέσεις και έκτακτη κρίση.[1] Η κρίση γίνεται την ίδια ώρα από τα ίδια στελέχη

[1] Η έκτακτη κρίση γίνεται με απόφαση του Ανωτάτου Συμβουλίου Κρίσεων αριθ.46/22-8-1975 για τους Βλαχοδήμο και Λεωνίδα. Του Συμβουλίου Προαγωγών Ναυτικού με απόφαση αριθ. 47/22-8-75 για τους υπόλοιπους. Και τα δύο συμβούλια έχουν εισηγητές τους αρχιπλοιάρχους Ι.Γεωργιάδη για τους μάχιμους και Ν.Νικοτσάρα για τους μηχανικούς. Η σύνθεση του πρώτου συμβουλίου είναι με Πρόεδρο τον αντιναύαρχο Κ.Εγκολφόπουλο και μέλη τους αντιναύαρχο Σ.Κονοφάο και τους υποναυάρχους Ν. Ανδρονόπουλο, Σ.Καψάλη, Γ.Στεφανάδη και Μ.Πασσά ως μέλη. Είναι το ΄΄ανώτατο΄΄ συμβούλιο κρίσεων επειδή οι δύο κρινόμενοι φέρουν τον βαθμό του αντιπλοίαρχου, ενώ το επόμενο με άλλη σύνθεση κρίνει τους βαθμούς από υποπλοίαρχο και κάτω και αποτελείται από τους αντιναύαρχο Κονοφάο, ως πρόεδρο και τους Ανδρονόπουλο, Μανουσάκη, Καψάλη, Στεφανάδη και Πασσά ως μέλη. Διαπιστώνουμε πως μόνον ο Α/ΓΕΝ Εγκολφόπουλος αλλάζει και έρχεται ως έκτο μέλος ένας υποναύαρχος (ο Δ.Μανουσάκης). Παρατηρούμε μερικά από τα πρόσωπα που καλύπτουν τα συμβούλια αποκαταστάσεων. Θα περίμενε κανείς να μην συναντά τους ίδιους ανθρώπους να συμμετέχουν σε διώξεις αξιωματικών στη δικτατορία και σε κρίσεις για αντιμετώπισή τους στη μεταπολίτευση. Ο Καψάλης ήταν στο πρωτοβάθμιο που απέταξε τα μέλη της οργάνωσης για το κίνημα του Μαίου 1973 και ο Γεωργιάδης στο δευτεροβάθμιο, ο Καρακίτσος

πλην του προέδρου που αλλάζει. Οι διαδικασίες μέσα στα συμβούλια σε τέτοιες εξειδικευμένες περιπτώσεις δεν είναι χρονοβόρες, αφού έχει προηγηθεί η ουσιαστική εξέταση από τον αρμόδιο κλάδο (συνήθως τον Β΄ Κλάδο για τους μάχιμους, τον Δ΄ για τους μηχανικούς, τον Ε΄ για τους οικονομικούς και τον ΔΥΓ για τους γιατρούς) ο οποίος και ενημερώνει τα συμβούλια. Με τον ίδιο τρόπο γίνονται και οι προαγωγές των στελεχών και οι τακτικές κρίσεις με εξέταση των ατομικών φακέλων και συζήτηση στα αντίστοιχα συμβούλια κρίσεων και προαγωγών. Στην προκειμένη περίπτωση των ΄΄απροσάρμοστων΄΄, οι αξιωματικοί αυτοί είχαν αναπτύξει εργασίες, ή επιχειρήσεις, ή σταδιοδρομήσει σε άλλους τομείς και δεν ήθελαν, να παραμείνουν στις ΕΔ. Το ναυτικό τους αντιμετώπισε με κατανόηση. Η υπερβολή είναι στην μετέπειτα επανάληψη των ΄΄αποκαταστάσεων΄΄ με χορηγία πρόσθετων βαθμών με νομοθετικά μέτρα (Ν 1447/84 και Ν.2439/1996) όπως περιγράφεται παρακάτω.

Το αιτιολογικό της κρίσης των ΄΄απροσάρμοστων΄΄ ήταν για όλους το ίδιο. Στηριζόταν στην προσωπική αντίληψη των μελών του Συμβουλίου, σε ειδική έκθεση αποστρατείας του προϊσταμένου του καθενός που εξεταζόταν, και στη σύμφωνη γνώμη του επομένου κλιμακίου της υπηρεσίας του. Σύμφωνα με το αιτιολογικό, δεν μπόρεσαν μετά την επαναφορά τους, να προσαρμοσθούν στις ανάγκες και τις απαιτήσεις της υπηρεσίας. Το ίδιο ίσχυε και για το στρατιωτικό πνεύμα «*...ήτοι την αγάπην προς το στρατιωτικό επάγγελμα...»* και ήταν επόμενη η παρατήρηση πως «*… δεν επιδεικνύει τον επιβαλλόμενον εκ του βαθμού του ζήλον και ενδιαφέρον...»* διότι είχαν προσανατολισθεί σε άλλες επαγγελματικές κατευθύνσεις. Η πολιτεία και τα όργανά της θεσμικά και μη (Βουλή, Κυβέρνηση, Πολεμικό Ναυτικό) δεν έπρεπε, να αναγκάσουν στην πραγματικότητα με νομοθετικά μέτρα αυτά τα στελέχη, να ζητήσουν τα προβλεπόμενα πρόσθετα ευεργετικά μέτρα με παροχές βαθμών. Οι τιμητικές αντιστασιακές τους πράξεις επί δικτατορίας δεν συνάδουν με υπερβολές σε ΄΄αποκαταστατικές παροχές΄΄. Η νομοθεσία αυτή και οι παρενέργειές της είναι πρόσθετος παράγοντας που συντείνει στην αύξηση της απαξίωσης των στρατιωτικών, που παρατηρείται μεταπολιτευτικά στην ελληνική κοινωνία. Παρασύροντας στην απαξίωση και τα στελέχη που αντιστάθηκαν στο στρατιωτικό καθεστώς.

Η αποκατάσταση των διωχθέντων από τη χούντα δεν κάλυψε μόνο το βαθμολογικό πρόβλημα και τις επιπτώσεις από αποστρατείες και αποτάξεις, αλλά και τις πειθαρχικές ποινές και δυσμενείς κρίσεις, που επιβλήθηκαν με αιτίες συγκεκριμένα γεγονότα ή απλά την αντίθεση προς το καθεστώς. Αυτά δεν ήταν πάντα εύκολο να αποδειχθούν και ειδικά οι χαμηλές βαθμολογίες των φύλλων ποιότητας και οι δυσμενείς κρίσεις. Για τις περιπτώσεις όμως όπου, υπήρχε αποδεικτικό υλικό, ακολουθήθηκε διαδικασία προς εξέτασή τους.

Είναι το Αρχηγείο Ενόπλων Δυνάμεων (ΑΕΔ), με υπογραφή του στρατηγού Δ. Αρμπούζη, που εκδίδει έγγραφο προς τα τρία Όπλα (Στρατό, Ναυτικό, Αεροπορία) με τη σχετική εντολή. Η εντολή εκδίδεται από ΑΕΔ, που ακόμα έχει τις αναβαθμισμένες κατά τη δικτατορία αρμοδιότητες. Αργότερα, με νόμο θα αποκατασταθούν οι ισορροπίες, ο ΑΕΔ θα αποκαλείται ΑΓΕΕΘΑ και οι Αρχηγοί των τριών Όπλων θα αποκτήσουν πάλι τις αρμοδιότητες και την αυτονομία τους. Μέχρι που πρόσφατα επανέρχεται η λογική της αναβάθμισης του Α/ΓΕΕΘΑ, στα πλαίσια των αλλαγών προς όφελος πλέον της αποκαλούμενης Νέας Τάξης Πραγμάτων.

Η εντολή ανέφερε πως, προκειμένου να ρυθμιστεί η άρση των επιβληθεισών στους στρατιωτικούς των ΕΔ καταστατικών[1] ποινών, για πράξεις σχετικές με την αντίθεσή τους «*…προς το επαναστατικόν[2] καθεστώς...»*, να προέβαιναν στην άρση και των συνήθων πει-θαρχικών ποινών, που είχαν επιβληθεί σε υπηρετούντες στρατιωτικούς, για την ίδια αιτία, με διαδικασία κατά κρίση των επιτελείων. Δινόταν μάλιστα προθεσμία μέχρι 31-12-1974.

Από πλευράς Ναυτικού εκδίδεται σήμα, που δίνει οδηγίες σύστασης μιας επιτροπής για τις ποινές των αξιωματικών και μιας ακόμα για τους υπαξιωματικούς. Καλεί επίσης τους ενδιαφερόμενους, να υποβάλλουν αιτήσεις με τα σχετικά αποδεικτικά και διευκρινίζει ότι, η κίνηση θα αφορά και τους απόστρατους. Το Αρχηγείο Ναυτικού προβαίνει παράλληλα και στη σύσταση τριμελούς επιτροπής με αποστολή, να ερευνήσει από τα στοιχεία μητρώων και ατομικών φακέλων τις περιπτώσεις άρσης ποινών που θα προκύψουν «*… διά πράξεις ή παραλήψεις σχέσιν εχούσας με αντίθεσίν των, προς την από 21-4-67 δημιουργηθείσαν κατάστασιν*[3] *…»*.

συμμετείχε στο Συμβούλιο που απέταξε το Ζάκκα, ενώ ο Πασσάς ήταν στην ουσία ο διώκτης του Λίτινα με τον τρόπο που χειρίσθηκε την υπόθεσή του. Ίσως ο Εγκολφόπουλος ως Α/ΓΕΝ, ήθελε να τους τιμωρήσει, όταν στη μεταπολίτευση τους καλεί να γνωματεύσουν υπέρ στελεχών που οι ίδιοι είχαν συμπράξει στη δίωξή τους επί δικτατορίας. Ο Πασσάς όμως επιβραβεύεται μένοντας στη θέση του ΓΕΠΝ για τέσσερα χρόνια μέχρι το 1978.

[1] Ως ΄΄καταστατικές΄΄ ποινές προβλέπονται από τον Α Ν 1400/73 ΄΄περί καταστάσεως αξιωματικών΄΄ εκείνες, που επηρεάζουν την ΄΄κατάσταση΄΄ του στελέχους (δηλαδή το εάν είναι εν ενεργεία ή όχι, ή εάν διατηρείται στα στελέχη της εφεδρείας). Τέτοιες είναι η ΄΄αργία διά προσκαίρου παύσεως΄΄, ΄΄αργία δι' απολύσεως΄΄ και η ΄΄απόταξη΄΄. Τέλος η ΄΄αποβολή΄΄ για τους μονίμους εξ εφεδρείας και εφέδρους εν ενεργεία. Συνήθεις πειθαρχικές ποινές είναι η παρατήρηση, ο περιορισμός, η φυλάκιση συγκεκριμένης διάρκειας. Για τις ΄΄καταστάσεις΄΄, τις ποινές και σχετική νομοθεσία βλ. κεφάλαιο Α5.

[2] Σε μεταπολιτευτικά έγγραφα και κείμενα των Ενόπλων Δυνάμεων θα συναντάμε πολύ συχνά εκφράσεις όπως «επαναστατικό καθεστώς», «καθεστώς 21ης Απριλίου», «δημιουργηθείσαν κατάστασιν» κλπ. αντί «δικτατορία» ή «χούντα».

[3] Τα έγγραφα που αφορούν την υπόθεση άρσης των πειθαρχικών ποινών είναι τα εξής:
Το έγγραφο του ΑΕΔ για την άρση των συνήθων πειθαρχικών ποινών είναι το ΑΕΔ/1η ΜΕΟ Φ 673/136938/10 Δεκεμβρίου '74.
Το Σήμα που δίνει οδηγίες σύστασης της επιτροπής για τις ποινές των αξιωματικών είναι το Α.Ν. 080900 ΙΑΝ. '75 (Α.Ν. 116).

Για τους υπαξιωματικούς δεν στάθηκε δυνατό να εντοπισθεί αντίστοιχη υπόθεση και τα αποτελέσματα της διερεύνησής της. Θα περιοριστούμε στις ποινές αξιωματικών, που εξετάσθηκαν και εμφανίζονται σε πρακτικό της πιο πάνω επιτροπής, που συνεδρίασε στις 3 Φεβρ. 1975 στο γραφείο του υπαρχηγού του Ναυτικού και αποφάνθηκε πως πρέπει να διαγραφούν.[1]

- Στον πλοίαρχο Γ. Τυπάλδο – Ξυδιά. Του επεβλήθη ποινή περιορισμού δέκα πέντε ημερών διότι «*…υποβαλλών την 27/9/70 αναφορά παραπόνων εν τη διατυπώσει αυτής αναμειγνύει περιστατικά καλυπτόμενα υπό της ευθύνης του Διοικητού του και επιδεικνύει υπερβάλλουσαν ευθιξίαν δίδουσαν την εντύπωσιν αντιθέσεως προς τον Διοικητήν*».
- Στον αντιπλοίαρχο Α. Τριανταφυλλίδη. Του επεβλήθη ποινή φυλακίσεως είκοσι ημερών «*διότι προσεκάλεσεν εις την τελετήν του γάμου του τέως Αξιωματικόν του Ναυτικού, αποταχθέντα λόγω συμμετοχής του εις το αντεπαναστατικόν πραξικόπημα της 13-12-67, εκτοπισθέντα δε προσφάτως δι' αντεπαναστατικήν δραστηριότητα και ούτω αφ' ενός μεν έφερεν εις δυσχερήν θέσιν τους λοιπούς προσκεκλημένους Αξιωματικούς, αφ' ετέρου δε έδωσε λαβήν να δημιουργηθούν σχόλια εις βάρος του ως προς τον βαθμόν πίστεώς του προς την νόμιμον εξουσίαν*». Ο Τριανταφυλλίδης συμμετέχει και στην οργάνωση για κίνημα του ναυτικού αργότερα και συνελήφθη γι' αυτό.
- Στον πλωτάρχη (Μ) Δ. Μάγκουρα. Του επεβλήθη ποινή φυλακίσεως δέκα πέντε ημερών «*διότι εις συγκέντρωσιν Αξιωματικών υπό του Α/Ε ΔΔΜΝ και εις απευθυνθείσαν υπ' αυτού ερώτησιν, απαντήσατε κατά τρόπον αντιστρατιωτικόν και μη συμβιβαζόμενον με την εν γένει υπόστασιν εν ενεργεία Αξ/κού του Π.Ν.».* Ο Μάγκουρας για την ποινή αυτή υπέβαλε στη μεταπολίτευση σχετική αναφορά.[2]
- Στον υποπλοίαρχο Ε. Ξενάκη.[3] Του επεβλήθη ποινή περιορισμού δέκα πέντε ημερών «*διότι ως Αξιωματικός Φυλακής του Πλοίου και κληθείς Τ/Φ υπό ανωτέρου σας δι' υπηρεσιακόν λόγον εμεριμνήσατε διά την εξακρίβωσιν της ταυτότητός του με αποτέλεσμα να δημιουργηθή παρανόησις εκ μέρους σας και να χρησιμοποιηθή απρεπής φράσις εις βάρος του*». Ο Ξενάκης, αργότερα όντας ύπαρχος του Α/Τ *ΒΕΛΟΣ*, θα μυηθεί από τον κυβερνήτη του Ν. Παππά στο Κίνημα του Ναυτικού (χωρίς να συλληφθεί, εφόσον δεν αποκαλύφθηκε) και θα βρίσκεται κοντά του στην «ανταρσία» του *ΒΕΛΟΥΣ*. Δεν ακολούθησε (όπως είδαμε) στην αυτοεξορία την ομάδα του *ΒΕΛΟΥΣ,* γιατί τα κριτήρια επιλογής περιλάμβαναν μικρές ηλικίες, βαθμούς και άγαμους.
- Στον υποπλοίαρχο Γ. Παλατιανό. Του επεβλήθη ποινή φυλακίσεως δέκα πέντε ημερών διότι όταν έμαθε για μετάθεση που δεν ήθελε «*… προέβη εις απερισκέπτους κρίσεις και συζητήσεις μεταξύ συναδέλφων του, δυναμένας να εκθέσωσι το κύρος της υπηρεσίας και να δημιουργήσωσι εντυπώσεις περί ανωτέρων του Αξιωματικών*».
- Στον ανθυποπλοίαρχο (Μ) Σ. Μαλάμο. Του επεβλήθη ποινή περιορισμού δέκα ημερών «*διότι ως προκύπτει εξ ανωτέρω σχετικού, ούτος την 7ην Νοεμ. '73 εις τον μεσόδομον Αξιωματικών του Ο/Γ ΓΡΗΓΟΡΟΠΟΥΛΟΣ διεξήγαγεν συζήτησιν πολιτικού περιεχομένου με τον Λοχαγόν (ΠΖ) Χατζηδημητρίου Ν.*». Ο Μαλάμος είχε μυηθεί στο Κίνημα τον Μάιο 1973 από τον πλωτάρχη Χρυσικόπουλο, δεν είχε όμως αποκαλυφθεί και δεν συνελήφθη.
- Στον πλοίαρχο Σ. Σούλη Του επεβλήθη ποινή φυλακίσεως τριάντα ημερών «*διότι προέβη εις ενέργειαν μη δικαιολογημένη υπό του βαθμού του ήτις ηδύνατο να δημιουργήσει εντύπωσιν θέτουσαν εν αμφιβόλω την πίστιν του προς την νόμιμον εξουσίαν*». Η ποινή αυτή για τον Σούλη αποδίδεται στο ότι ως Διοικητής Ταχύπλοων Σκαφών είχε συμπράξει σε σχεδίαση για σύλληψη του δικτάτορα, που θα επέβαινε τορπιλακάτου κατά τη διάρκεια άσκησης. (Δεν εντοπίσθηκε όμως η αφορμή με την οποία του επιβλήθηκε η ποινή)Σε άλλο σημείο αναφέρονται τα σχετικά με αυτήν την υπόθεση. Η συνέχεια ήταν η αποστρατεία του.
- Στον υποπλοίαρχο (Μ) Ν. Λίτινα Περιορισμός δέκα πέντε ημερών.

Το έγγραφο που συγκροτεί την επιτροπή είναι το Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 409/3/75/4 Ιανουαρίου '75. Ως μέλη της αρχικά ορίζονται οι υποναύαρχος Σ. Καψάλης, αρχιπλοίαρχος Δ. Σταμούλης και πλοίαρχος Χ. Καρακίτσος, ενώ στη συνέχεια, λόγω μετάθεσής του, ο Σταμούλης αντικαθίσταται από τον αρχιπλοίαρχο Ι. Γεωργιάδη, με τη διαταγή Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 409/22/75 από 29 Ιανουαρίου '75.
Το πρώτο έγγραφο υπογράφει ο Αραπάκης ως Αρχηγός, ενώ το δεύτερο ο Εγκολφόπουλος.
Το Πρακτικό της Επιτροπής Καψάλη, Γεωργιάδη, Καρακίτσου φέρει ημερομηνία από 3 Φεβρουαρίου 1975. Αφορά τις περιπτώσεις πειθαρχικών ποινών των αξιωματικών του ναυτικού, και συστάθηκε με διαταγή Α.Ν. 409/22/75/29-1-75.

[1]. Οι ποινές που εξετάσθηκαν είχαν επιβληθεί με τα ακόλουθα έγγραφα:
Στον Τυπάλδο- Ξυδιά διά Δ/γής ΑΝ/1ου ΕΓ Φ 02 0086/137/70 από 11 Ιανουαρίου '71.
Στον Τριανταφυλλίδη διά Δ/γής ΑΕΔ/1η ΜΕΟ Φ 7220/00/9 από 7 Ιανουαρίου 1969.
Στο Μάγγουρα διά Δ/γής ΔΔΜΝ Φ 409.50/23/73 από 29 Μαΐου 1973.
Στον Ξενάκη διά Δ/γής ΔΑΚ Φ 02 3055/6/69/14-3-6.
Στον Παλατιανό διά Δ/γής ΑΝ Φ 020071/109/68 από 29 Μαρτίου 1969.
Στο Μαλάμο διά Δ/γής ΑΝ Φ 409.50/29/74 από 18-4-74.
Στον πλοίαρχο Σούλη με Δ/γή ΑΝ Φ 0020086/37/70/21-3-70.

[2] Η αναφορά του Μάγκουρα για το επεισόδιο στο Ε/ΔΔΜΝ που ακολούθησε τις συλλήψεις των αξιωματικών της οργάνωσης για το κίνημα του ναυτικού, υποβλήθηκε τον Ιαν. του 1975. Η αναφορά αυτή εξετάσθηκε πιο πάνω.

[3] Βλέπε παράρτημα Β-IV απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο ΞΕΝΑΚΗ από 19-6-02.

- Στον ανθυποπλοίαρχο (Μ) Α. Κακαρά Φυλάκιση σαράντα ημερών. Τα σχετικά με τις υποθέσεις Λίτινα και ΑΚ αναφέρονται σε άλλα σημεία.[1] Η ποινή του Λίτινα ήταν για τη διάλεξη που αρνήθηκε να παρουσιάσει και που οδήγησε στην απόταξή του, του δε Κακαρά για το περιεχόμενο αναφορών παραίτησης όπου εξύβριζε τη χούντα..

Με το ίδιο Πρακτικό η επιτροπή συνεχίζει πιο κάτω την εξέταση ποινών που επιβλήθηκαν σε δύο ακόμα αξιωματικούς και για τις οποίες όπως αναφέρουν *«(...) δεν ηδυνήθημεν να μορφώσωμεν γνώμην, εάν αύται επεβλήθησαν λόγω της αντιθέσεως τούτων προς το ειρημένον καθεστώς*».

- Η πρώτη ποινή αφορούσε τον αντιπλοίαρχο Ε. Καραβά καταρχήν με είκοσι ημέρες περιορισμού διότι «(…) *ούτος ως Διοικητής ΝΔΚ δεν εξησφάλισε το απαιτούμενον πνεύμα πειθαρχίας, ευπρέπειας, αμοιβαίας εμπιστοσύνης και συνεργασίας μεταξύ των υπ' αυτόν Αξιωματικών* (…)». Στον ίδιο αξιωματικό είχε επιβληθεί ποινή περιορισμού δέκα ημερών διότι «(…) *ως Διοικητής ΔΔ/ΝΚ προκειμένου να παράσχη αιτηθείσαν συνδρομήν εις υπηρετούντα εις ΝΚ ναύτην, δεν προέβη εις προσήκουσαν έρευναν των προβαλλομένων λόγων, με αποτέλεσμα να εξαπατηθή υπό τούτου και της σεσημασμένης απατεώνος συζύγου του (...)»*.
- Τέλος, η επιτροπή δεν κατέληξε επίσης για ποινή περιορισμού τριάντα ημερών που είχε επιβληθεί στον πλωτάρχη Ν. Παπαχρήστου «(…) *διότι την 21-6-71 υπέβαλεν αντικανονικώς αναφοράν εις 7ον ΕΓ/ΑΝ αναφέρων παράπτωμα Αξιωματικού (εν Ν.Κ. Κιέλου) ενώ έδει να αναφέρει τούτο αμέσως εις τον προϊστάμενον του (...). Παρέδωσεν αντικανονικώς εις αναρμόδιον πρόσωπον προς ιδίαν τούτου χρήσιν συνταχθείσας υπ' αυτού και απευθυνομένας προς τον Κυβερνήτην του, μη υποβληθείσας όμως εις τούτον, αναφοράς περί υπηρεσιακών θεμάτων*». Επίσης, δεν κατέληξε για ποινή δεκαπέντε ημερών περιορισμού του ίδιου αξ/κού «(…) *διότι παραπονούμενος διά την απόρριψιν αιτήματός σας περί λήψεως κανονικής αδείας, είπατε προς εμέ εν οργή ΄΄Όλον τον καιρό ήμουνα άχρηστος, διά την άδειαν είμαι απαραίτητος …΄΄*. Και του Παπαχρήστου η περίπτωση καταγράφεται σε άλλο σημείο. Η επιτροπή για Καραβά και Παπαχρήστου αναφέρει στο πρακτικό της ότι θα καλέσει τους δύο ενδιαφερόμενους να προσκομίσουν περισσότερα στοιχεία. Δεν είναι γνωστό τι έγινε τελικά.

Αυτό ήταν το πόρισμα της επιτροπής για τις πειθαρχικές ποινές όσων αξιωματικών εξέτασε. Πιθανότατα να υπήρξε και άλλη έρευνα, αυτής ή άλλης επιτροπής και για άλλους αξ/κούς, αλλά δεν εντοπίσθηκε.

Το 1984, με το Ν. 1447/84 επανέρχεται το θέμα επανεξέτασης δυσμενών εκθέσεων ικανότητας και πειθαρχικών ποινών επί δικτατορίας για εν ενεργεία στελέχη του στρατεύματος και για το διάστημα από 15 Ιουλίου 1965 μέχρι 23 Ιουλίου 1974. Επεκτείνεται δηλαδή και στην περίοδο προ της δικτατορίας, που κατά το σκεπτικό του Νόμου ήταν χρόνος προετοιμασίας του πραξικοπήματος, όπου επλήγησαν από τους συνωμότες, όσοι θεωρούντο ότι πρόβαλλαν ή θα πρόβαλλαν αντίσταση στην επιβολή τους.

Στο Ναυτικό, για το διάστημα αυτό, δεν είχαμε παρά ελάχιστες τέτοιες περιπτώσεις, αφού η συνωμοσία δεν είχε επεκταθεί στο Π.Ν. Εν τούτοις εκδόθηκε διαταγή που τις κάλυπτε.[2] Καλούσε τους ενδιαφερόμενους να υποβάλουν σχετικές αναφορές και διευκρίνιζε ότι η έρευνα θα γίνει με Ένορκες Διοικητικές Εξετάσεις ή προανακρίσεις. Επεσήμαινε ότι η διαδικασία καθιερώθηκε από το Νόμο για την διαγραφή δυσμενών αξιολογήσεων ή πειθαρχικών ποινών, που οφείλονται ΜΟΝΟΝ σε αντίθεση στο καθεστώς της 21-4-67. Επομένως θα είναι πειθαρχικώς κολάσιμες οι περιπτώσεις, που θα επιδιώξουν παρά το Νόμο να πετύχουν ένταξή τους σ' αυτόν.

Ακολούθησε υποβολή αναφορών από τους ενδιαφερόμενους και ανατέθηκε η διενέργεια ΕΔΕ σε αξιωματικούς ανωτάτου βαθμού, που υπέβαλαν τα πορίσματά τους μετά από μελέτη των ατομικών φακέλων και από τις λήψεις καταθέσεων. Απ' αυτά τα πορίσματα εντοπίσθηκε μόνον το πόρισμα του αρχιπλοιάρχου (Μ) Ε. Ησαΐα[3] απ' το οποίο, και σταχυολογούμε τα κεντρικά σημεία για τους αξιωματικούς που κάλυψε.

Περίπτωση αρχιπλοιάρχου (Μ) Ε. **Μπακόπουλου**.[4] Διαπιστώνει πως εντοπίσθηκε μόνον μία χαμηλή βαθμολογία στο Φύλλο Ποιότητος περιόδου 21-1-71 μέχρι 31-8-73 στα προσόντα *΄΄ Γενική Ικανότης στον κατεχόμενο βαθμό και Γενική Ικανότης για περαιτέρω εξέλιξη΄΄,* που ενώ αρχικά είχαν βαθμολογηθεί με 9 – 9, διορθώθηκαν με κόκκινο μελάνι από τον γνωματεύοντα σε 8-8. Ο Ησαΐας στο σκεπτικό του συμπληρώνει τα εξής για τον Μπακόπουλο. «*Είναι γνωστή η θέση του εν λόγω Αξιωματικού στο Κίνημα του Ναυτικού. Η μη σύλληψή του οφείλεται στην εντολή της ηγεσίας να σταματήσουν τις συλλήψεις άλλων Αξιωματικών. Παράλληλα η διόρθωση σε χαμηλότερη βαθμολογία (...) συμπίπτει με την περίοδο του Κινήματος (...) έγινε κατόπιν εντολής (...) και δεν αντιπροσωπεύει τις ικανότητες του Αρχιπλοιάρχου (Μ) Ε. Μπακόπουλου*». Η πρόταση καταλήγει στο ότι δεν υπάρχουν δυσμενή στοιχεία στον ατομικό του φάκελο, κατά το εξεταζόμενο χρονικό διάστημα.

---

[1] Βλ.κεφ Δ8.

[2] Είναι το έγγραφο ΓΕΝ Β3 – ΙΙΙ Φ 400/29/84 από 29 Ιουνίου 1984.

[3] Είναι η ΕΔΕ Ησαΐα προς ΓΕΝ/ΔΚΒ με ημερομηνία 18 Νοεμβρίου 1985 και αφορά την εξέταση των περιπτώσεων Μπακόπουλου, Π. Κουδούνη, Ράπτη, Δ. Τομαρά, Κ. Σωτηράκου και Κακαρά.

[4] Όπως αναφέρεται σε άλλο σημείο ο Μπακόπουλος είχε μυηθεί στην οργάνωση του Κνήματος του Μαΐου του 1973 και από τον ΑΠΑΕΣΑ Ραφαηλάκη με το πόρισμα αρ. 293/24-7-73 είχε προταθεί η εναντίον του τακτική ανάκριση, που δεν ολοκληρώθηκε, εφόσον μεσολάβησε η μεταπολίτευση.

Περίπτωση πλοιάρχου (Μ) Π. **Κουδούνη**. Κατά τις κρίσεις του 1967 κρίθηκε «*προακτέος κατ' αρχαιότητα*» πλην όμως επανακρίθηκε και η αίτησή του κρίθηκε βάσιμη, επομένως δεν υπάρχει θέμα για το 1967. Κατά το 1968 κρίθηκε εκ νέου κατ' αρχαιότητα και η επανάκριση, που είχε ζητήσει, είχε θεωρηθεί ΄΄αβάσιμη΄΄. Η ΕΔΕ καταλήγει πως, ενώ η κρίση βασίσθηκε στις χαμηλές βαθμολογίες των Φ.Π. σε προσόντα που παρατηρούνται και προ του 1967, εκτιμάται ότι οι δυσμενείς βαθμολογίες για μετά το 1967, οφείλονται *«…και στην αντίθεση του Πλοιάρχου Κουδούνη προς το τότε καθεστώς … προτείνεται επομένως η διαγραφή της δυσμενούς κρίσης του 1968 …»*.

Περίπτωση πλοιάρχου (Μ) Δ. **Τομαρά**. Δεν τεκμηριώνεται δικαιολογία ότι τιμωρήθηκε με τον περιορισμό 15 ημερών από τον Α.Σ. για την αντίθεσή του προς τη δικτατορία. Όσον αφορά όμως την ποινή φυλακίσεως 20 ημερών από το Διαρκές Ναυτοδικείο με τριετή αναστολή, κρίνεται ότι η παραπομπή του στο Ναυτοδικείο οφείλεται στο ότι εκείνη την περίοδο ήταν υπόδικος λόγω της συμμετοχής του στο Κίνημα του Ναυτικού.[1] Όταν όμως έγινε η δίκη ήταν απότακτος και ως εκ τούτου η απόφαση του Ναυτοδικείου επηρεάσθηκε απ' αυτό. Προτείνεται με το πόρισμα η διαγραφή μόνο της επιβληθείσης ποινής 20 ημερών από το Δ.Ν.

Περίπτωση πλοιάρχου (Μ) Κ**. Ράπτη**. Σύμφωνα πάντα με το πόρισμα Ησαΐα το 1967 κρίθηκαν αποστρατευτέοι ή στάσιμοι με κριτήριο τις πολιτικές πεποιθήσεις τους αρκετοί αξιωματικοί. Μεταξύ αυτών ήταν και ο πλοίαρχος Ράπτης, ο οποίος υπέβαλε αίτηση επανάκρισης το 1967[2], επανήλθε στο Ναυτικό, αλλά αμέσως μετά κρίθηκε ως παραμένων στον αυτό βαθμό. Μετά την απόφαση από την επανάκριση ο Α/ΓΕΝ Περβαινάς κοινοποιεί στον ενδιαφερόμενο την αλλαγή της κρίσης από ΄΄Αποστρατευταίος΄΄ σε ΄΄Παραμένων εις τον Αυτόν Βαθμόν΄΄ για εκείνο το χρόνο. Η αναφορά/ αίτηση επανάκρισης του Ράπτη είναι διατυπωμένη χωρίς υπερβολές και απλή. «*..φέρω βαρέως το γεγονός της αιφνιδίου αποστρατείας μου...ένα μόλις μήνα μετά την προαγωγή μου εις υποπλοίαρχον...παρέμεινα πιστός εις τον όρκον τον οποίον έδωσα προς την Πατρίδα και τον Βασιλέα και ουδέποτε ανεμίχθην εις οιανδήποτε κίνησιν εκφεύγουσαν της Εθνικής γραμμής...».* Η έκφραση ΄΄εθνική γραμμή΄΄ δεν σημαίνει κατ' ανάγκην πίστη και στην ΄΄εθνική κυβέρνηση΄΄ δηλαδή στη δικτατορία, αλλιώς ο Ράπτης θα ήταν σαφής σε κάποιο σημείο της αναφοράς του επισημαίνοντας την ΄΄επανάστασιν΄΄ κ.λ.π. Όσο για τον όρκο στον ΄΄βασιλέα΄΄ αυτή ήταν η δεδομένη έκφραση της εποχής.

Σωστά διαπιστώνει ο Ησαίας πως *« (...) η δυσμενής κρίση (...) οφείλετο στις αντίθετες πολιτικές πεποιθήσεις προς το καθεστώς της χούντας (...)»* και προτείνει τη διαγραφή της δυσμενούς κρίσεως του 1967.

Περίπτωση αντιπλοιάρχου (Μ) Κ. **Σωτηράκου.** Κρίθηκε παραμένων στον αυτό βαθμό κατά έκτακτη κρίση[3] που βασίσθηκε σε έκθεση ικανότητος του τότε Κυβερνήτη του πλωτάρχη Ε. Κολυβοδιάκου. Η δυσμενής βαθμολογία οφείλετο σ' ένα επεισόδιο κατά διάρκεια δεξιώσεως στο Α/Γ ΙΚΑΡΙΑ. Διαπληκτίστηκε μ' έναν Ταγματάρχη λέγοντας ότι «*τσογλάνια είναι ορισμένοι στρατηγοί και ναύαρχοι»* εννοώντας εκείνους που υποστηρίζουν τη δικτατορία. Ο Ησαίας προτείνει τη διαγραφή αυτής της δυσμενούς κρίσης για τον Σωτηράκο, κρίνοντας και σωστά πως ήταν συνέπεια της στάσης του απέναντι στο καθεστώς. Μνημονεύεται και μία άλλη ποινή περιορισμού δεκαπέντε ημερών που επιβλήθηκε στον ανθυποπλοίαρχο Κ. Σωτηράκο[4] όταν «*….. ούτος κατά μήνα Οκτώβριον 1971 είχεν τοποθετήσει εις υαλοπίνακα του αυτοκινήτου του ξενόγλωσσον επιγραφήν με περιεχόμενον απάδον εις την σοβαρότητα, αξιοπρέπειαν και κοινωνικήν θέσιν του Αξιωματικού …*». Ο ανθυποπλοίαρχος διαδήλωνε την προτίμησή του να κάνει έρωτα αντί πόλεμο και έκρινε σκόπιμο να το γνωστοποιεί με το σύνθημα «MAKE LOVE NOT WAR», που το περιέφερε κολλημένο στο αυτοκίνητό του. Η «επανάσταση» όμως είχε το νου της και ο Α/ΓΕΝ αντιναύαρχος Κ. Μαργαρίτης αποκατέστησε την τάξη. Δε γνωρίζουμε αν η μεταπολίτευση διέγραψε αυτήν την ποινή. Εάν έγινε, θα ήταν αρκούντως ΄΄υπερβατική΄΄ πράξη από στρατιωτικούς που διέθεταν υψηλή αίσθηση του χιούμορ. Και τέτοιος ήταν ο Ησαίας.

Περίπτωση αντιπλοιάρχου (Μ) Α. **Κακαρά.** Αφορά άλλη ποινή περιορισμού 30 ημερών για επεισόδιο σε κέντρο στην Πλάκα, που περιγράφεται πιο πάνω [5] και για την οποία ο Ησαΐας προτείνει τη διαγραφή της, αφού στο σκεπτικό τονίζει ότι *«(...) η μη ανεύρεση της διεξαχθείσης την εποχή εκείνη ΕΔΕ, εκτιμάται ότι οφείλεται στην εξαφάνισή της από το Α2 για λόγους διατηρήσεως της ανωνυμίας των καταγγελλόντων και αποφυγής δημιουργίας δυσμενών σχολίων περί παρακολουθήσεως Αξιωματικών (...)».*

[1] Και ο Τομαράς είχε συλληφθεί για το Κίνημα του Ναυτικού και κρατήθηκε από 24-5-73 μέχρι 24-7-73. Η ποινή που επιβλήθηκε από το ναυτοδικείο και διαγράφεται με την ΕΔΕ ήταν με το υπ' αριθ. 119/1-10-73 βούλευμα.

[2] Η κρίση του Ράπτη ως αποστρατευταίου κοινοποιείται με ΓΕΝ Φ.020154/115/67/19-8-67, ο Ράπτης με αναφορά του ζητάει επανάκριση στις 18-10-67.

[3] Η έκτακτη κρίση του Σωτηράκου είναι με έγγραφο ΓΕΝ 408.9/27/73/13-10-73

[4] Τα σχετικά έγγραφα ποινής του Σωτηράκου είναι το της επιβολής με ΑΜ/1ο ΕΓ/1 Φ 409.50/51/71/18 ΔΕΚ. 1971 που στηρίχθηκε σε έγγραφο της ΓΔΕΑ/Α΄ ΙΙΙ 3ου Αρ. πρωτ. 2/298897/262303 από 9-12-71.

[5] Βλ.κεφ.Δ8

Δ16β. - 1974 - 1984 - 1996 ΤΡΙΑ ΣΤΑΔΙΑ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΙΩΧΘΕΝΤΩΝ[1]

Μία από τις πρώτες πράξεις της μεταπολίτευσης ήταν η αυτεπάγγελτη επαναφορά όσων, του Πολεμικού Ναυτικού μόνον, είχαν απομακρυνθεί από τον Σεπτέμβριο του 1973 μέχρι τον Ιούνιο του 1974. Το Νομοθετικό αυτό Διάταγμα (4/74) εκδόθηκε στις 9 Αυγούστου '74 και έτσι κάλυψε άμεσα τις περιπτώσεις του Α/Τ *ΒΕΛΟΣ* και του Κινήματος του Μαΐου '73. Είναι αυτονόητο ότι η κίνηση έγινε γι' αυτήν την κατηγορία των διωχθέντων, που ήταν η πιο πρόσφατη και πλέον μαζική. Έτσι, επανέρχονται στην ενέργεια[2] σαράντα εννέα μάχιμοι αξ/κοί, δεκατέσσερις μηχανικοί, ένας εξ υπαξιωματικών και είκοσι τρεις υπαξιωματικοί. Υπενθυμίζεται ότι την ίδια περίοδο η κατάσταση με τους Τούρκους είναι έκρυθμη, η Κύπρος με τον Αττίλα διαμελίζεται, στη χώρα η γενική επιστράτευση έχει επώδυνα αποτελέσματα σε όλους τους τομείς της δημόσιας και οικονομικής ζωής και οι Ένοπλες Δυνάμεις σταδιακά επανέρχονται στους στρατώνες.

Στις 5 Οκτωβρίου εκδίδεται νέο Ν. Διάταγμα (το 101/74) με το οποίο αντί να θεσπιστούν διαδικασίες αποκατάστασης – επαναφοράς στην ενέργεια και των υπολοίπων διωχθέντων, απλά μετονομάζονται οι απότακτοι σε απόστρατους και στις 11 Νοεμβρίου, με νέο Διάταγμα (το 158/74), συμπληρώνονται διατάξεις του 101 χωρίς ουσιαστικές επιπτώσεις.

Οι αντιδράσεις που ξεσπούν και η πιο ώριμη θεώρηση του θέματος, οδηγούν στο πρώτο ουσιαστικό νομοθετικό μέτρο, με την έκδοση του 197/74. Όσοι επιθυμούν, θα ζητήσουν και θα κριθούν για αποκατάσταση, αφού αποδειχθεί ότι διώχθηκαν για λόγους σχετικούς με την αντίθεσή τους προς τη δικτατορία. Η διαδικασία προβλέπει ειδικά συμβούλια που συνέρχονται κατά κλάδο και αποφασίζουν.

Το ναυτικό αργότερα για αναγνώριση της αντιδικτατορικής αντίστασης από τις νομαρχιακές επιτροπές και επίδοσης του σχετικού μεταλλείου, εκδίδει βεβαιωτικά από το Τμήμα Β3-ΙΙ του ΓΕΝ με στοιχεία από τα μητρώα, που τηρούνται για όλα τα στελέχη και τις εκεί καταχωρήσεις των ενεργειών, δράσεων, διώξεων κ.λ.π. επί επταετίας. Καλύπτονται όλες οι περιπτώσεις των πράγματι διωχθέντων επί δικτατορίας. Μεριμνά ώστε να μην εκδοθεί βεβαιωτικό για καμία περίπτωση, που δεν πληροί τις προϋποθέσεις. Παράλληλα καταβάλλονται προσπάθειες και όλο το σχετικό αρχείο με τα βεβαιωτικά αυτά και το υποστηρικτικό υλικό (αντίγραφα μητρώων, αποφάσεις κ.λ.π.) να ενταχθεί στα αρχεία του ΠΝ ώστε να βρίσκεται συγκεντρωμένο. Προτείνονται και άλλα μέτρα για καταχώρηση στοιχείων στα μητρώα και τους ατομικούς φακέλους, που να καταδεικνύουν τις αντιδικτατορικές δραστηριότητες των στελεχών που αποδεδειγμένα στράφηκαν κατά της δικτατορίας και η διακοπή διαγραφής των στοιχείων αυτών από τα γενικά μητρώα. Η διαγραφή είχε διαταχθεί με έγγραφο του Α/ΓΕΝ Κονοφάου μετά σχετικές αναφορές των Ν.Παππά και Κ. Βάρφη. Και τούτο διότι σε παρεχόμενα αποσπάσματα μητρώων, η αντιγραφή από τα γενικά μητρώα των εγγραφών επί δικτατορίας, έδινε την εντύπωση όπως εγγράφονταν οι καταχωρήσεις πως τα στελέχη αυτά είχαν διωχθεί διότι έθιξαν τη στρατιωτική τιμή. Και τούτο διότι οι καταχωρήσεις δεν περιελάμβαναν και την λεπτομερή αιτιολογία.[3]

---

[1] Το Ν.Δ. 4/9-8-74 ΦΕΚ 219/9-8-74 και ΦΕΚ 311/13-8-74 «*Περί αποκαταστάσεως Αξ/κών και Υπαξ/κών του Πολ. Ναυτικού*» επαναφέρει τα στελέχη του Α/Τ *ΒΕΛΟΣ* και της οργάνωσης του Κινήματος Μαΐου '73 και όσους είχαν απομακρυνθεί από Σεπτέμβριο 1973 μέχρι Ιούνιο 1974.

Με το Ν.Δ. 101/5-10-74 ΦΕΚ 298/8-10-74 «*Περί αλλαγής καταστάσεως των αποταχθέντων, αποβληθέντων, εκπεσόντων του βαθμού των και οριστικώς απολυθέντων στρατιωτικών των Ενόπλων Δυνάμεων*» όσοι αποτάχθηκαν αλλάζουν απλά κατάσταση και ονομάζονται απόστρατοι.

Με το Ν.Δ. 158/11-11-74 ΦΕΚ 330/12-11-74 τροποποιούνται διατάξεις του Ν.Δ. 101/74 χωρίς να αλλάζει η ουσία του.

Με το Ν.Δ. 197/6-12-74 ΦΕΚ 361/6-12-74 «*Περί κρίσεως στρατιωτικών των Ενόπλων Δυνάμεων εξελθόντων της υπηρεσίας από 21-4-67 μέχρις 23-7-74*» ξεκινά ουσιαστικά η κρίση και αποκατάσταση των διωχθέντων.

Με το Ν.Δ. 199/7-12-74 ΦΕΚ 362/7-12-74 ρυθμίζονται συνταξιοδοτικά θέματα των διωχθέντων.

Με το Νόμο 322/12/14-5-76 ΦΕΚ 114 συμπληρώνονται οι διατάξεις του Ν.Δ. 197/74.

Με το Νόμο 1543/25-4-85 ΦΕΚ 73/26-4-85 ρυθμίζεται μεταξύ των άλλων το θέμα αναγνώρισης της αντίστασης κατά της δικτατορίας, ως υπηρεσία υπέρ της Πατρίδος και του Δημοκρατικού Πολιτεύματος.

Με το Νόμο 1447/84 ΦΕΚ 85/15-6-84 παρέχεται δικαίωμα επανάκρισης σε όσους είχαν κριθεί με τον 197/74 και τον 322/76 ή δεν είχαν προλάβει τις προθεσμίες.

Με το Ν.2439/96, παρέχεται ο καταληκτικός βαθμός στους αποκατασταθέντες με Ν.1447/84 που δεν τον είχαν αποκτήσει και στους αξιωματικούς του ΑΣΠΙΔΑ.

[2] Οι του Κινήματος και του Α/Τ *ΒΕΛΟΣ* επανήλθαν με αυτεπάγγελτη διαδικασία μετά το Ν.Δ. 4/74 και απόφαση ΑΝΣ υπ' αριθμ. 18/10-8-74. Η επαναφορά γνωστοποιείται με το έγγραφο Α.Ν./1ο Ε.Γ. Φ 416.041/7/74 από 14 Αυγούστου 1974.

[3] Η αυστηρότητα των προϋποθέσεων και εσωτερικές διαφωνίες στον Β¨ Κλάδο, έχουν ως αποτέλεσμα να μην εγκριθεί η έκδοση βεβαιωτικών για τους αντιναύαρχο Ι.Σούλη, πλοιάρχους Ι.Κάντα και Γ.Ροζάκη, αντιπλοίαρχο Κ.Τριανταφυλλίδη, ανθυποπλοίαρχο Ν.Μπάρδη, υποπλοίαρχο Δ.Καλούλη και πλωτάρχη Ι.Ζάκκα, οι οποίοι όμως αποκαταστάθηκαν από τα αρμόδια συμβούλια. Σχετική είναι η αναφορά του γράφοντος ως τμηματάρχη ΓΕΝ/Β3-ΙΙ στον διευθυντή ΔΚΒ/ΓΕΝ αρχιπλοίαρχο Ι.Λαφογιάννη από 3-6-1988 με την οποία προτείνεται η έκδοση βεβαιωτικών.

Η διαγραφή των στοιχείων από τα γενικά μητρώα είχε διαταχθεί με έγγραφο ΓΕΝ/1ον ΕΓ/Νομοπ/φ. 400/51/77/4-7-77 από τον Α/ΓΕΝ Κονοφάο.

Η αναφορά προς ΓΕΝ/Β3 του τμηματάρχη ΓΕΝ/Β3-ΙΙ με τις προτάσεις για μητρώα, φακέλους, αρχεία κ.λ.π. ήταν από 13-2-1986.

ΠΙΝΑΚΑΣ Δ9

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΙΩΧΘΕΝΤΩΝ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΕΔ

Δ9Α ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ Ν. 197/74 ΔΙΩΧΘΕΝΤΩΝ ΠΝ

(Δεν περιλαμβάνεται η οργάνωση για ΚΙΝΗΜΑ '73 και το Α/Τ*ΒΕΛΟΣ*)

ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ	ΑΙΤΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΥΠΟΒΛΗΘΗΚΑΝ	ΚΡΙΣΗ ΑΡΝΗΤΙΚΗ	ΚΡΙΣΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ	ΕΠΑΝΗΛΘΑΝ ΣΤΟ Π.Ν.	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΘΕΝΤΕΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΠΑΝΗΛΘΑΝ ΣΤΟ Π.Ν.
ΜΑΧΙΜΟΙ	59	23	36	5	31
ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ	22	13	9	1	8
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ	14	8	6	5	1
ΓΙΑΤΡΟΙ	3	-	3	-	3
ΦΑΡΜΑΚΟΠΟΙΟΙ	1	1	-	-	-
ΣΤΡΑΤΟΛΟΓΟΙ-ΔΙΚ.	3	2	1	-	1
ΑΞ/ΚΟΙ ΠΥ/ΠΤ	66	62	4	1	3
ΑΝΘΥΠΑΣΠΙΣΤΕΣ	7	7	-	-	-
ΥΠΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ	46	18	28	24	4
ΣΥΝΟΛΟ	221	164	87	36	51

ΠΙΝΑΚΑΣ Δ9Β ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ Ν. 1447/84 ΔΙΩΧΘΕΝΤΩΝ ΠΝ

ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ	ΑΙΤΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΥΠΟΒΛΗΘΗΚΑΝ	ΚΡΙΣΗ ΑΡΝΗΤΙΚΗ	ΚΡΙΣΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΔΥΟ ΦΑΣΕΙΣ
ΜΑΧΙΜΟΙ	48	27	21	18
ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ	30	15	15	10
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ	5	4	1	-
ΓΙΑΤΡΟΙ	3	2	1	1
ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΙ	1	-	1	-
ΑΞ/ΚΟΙ ΠΥ/ΠΤ	6	5	1	1
ΑΞ/ΚΟΙ «Ν»	1	1	-	-
ΑΝΘΥΠΑΣΠΙΣΤΕΣ	15	12	3	2
ΔΟΚΙΜΟΙ ΣΝΔ	1	-	1	-
ΥΠΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ	44	32	12	-
ΣΥΝΟΛΟ	154	98	56	32

Στον πίνακα Δ9Β παρουσιάζονται αριθμητικά οι αποκαταστάσεις μόνον της δεύτερης φάσης (ανεξάρτητα εάν κάποιοι απ' αυτούς είχαν περιληφθεί και στην Α΄φάση όπως φαίνεται στην τελευταία στήλη), ενώ υπήρξαν και άλλες σκόρπιες περιπτώσεις και μετά το Ν 1447/1984. Αυτές οι περιπτώσεις στο βαθμό που εντοπίσθηκαν περιγράφονται παρακάτω. Επί παραδείγματι δεν εντοπίσθηκαν όλες οι πρόσθετες και τελικές αποκαταστάσεις των αξιωματικών της οργάνωσης για το ΄΄κίνημα του ναυτικού΄΄, με τη ρύθμιση περί ΄΄επιτίμου΄΄. Τούτο διότι το ΓΕΝ σε σχετικό αίτημα για πρόσβαση στα Γενικά Μητρώα, όπου και καταγράφονται όλες οι μεταβολές των στελεχών του ΠΝ, απάντησε πως το αίτημα άπτεται προσωπικών δεδομένων και δεν είναι δυνατή η ικανοποίησή του, χωρίς σχετική έγκριση από όσους αφορά το θέμα.[1763]

ΠΙΝΑΚΑΣ Δ9Γ ΚΡΙΘΕΝΤΕΣ Ε.Δ. Ν.1447/1984 ΑΠΟ ΥΕΘΑ/ΜΕΣ[1764]

ΚΛΑΔΟΣ	ΚΡΙΘΕΝΤΕΣ	ΔΙΚΑΙΩΘΕΝΤΕΣ	%	ΚΡΙΘΕΝΤΕΣ	ΔΙΚΑΙΩΘ.	%	ΚΡΙΘΕΝΤΕΣ	ΔΙΚΑΙΩΘ.	%
Σ.Ξ.	397	82	20	82	19	23	479	101	21
Π.Ν.	82	20	24	51	5	9,8	133	25	18,7
Π.Α.	287	40	13,9	69	7	10,1	356	47	13,2
Κ.Σ.[1765]	11	2	18,18	1	0	0	12	2	16,6
	777	144	18,5	203	31	15,2	980	175	17,8

Παρατηρείται σημαντική διαφορά στους αριθμούς που αφορούν το ναυτικό του πίνακα Δ9Γ και των πινάκων Γ4, Γ6, Δ3 και Δ6[1766] που παρατίθενται τα ονόματα των αποκατασταθέντων στο Μέρος Γ και Δ αντίστοιχα. Ο λόγος είναι πως τα στοιχεία του πίνακα Δ9Γ προέρχονται από εισηγητικό του ΥΕΘΑ/ ΜΕΣ προς τον ΥΕΘΑ και αφορούν συγκεκριμένο διάστημα λειτουργίας του Συμβουλίου από 4-2-1985 μέχρι το πέρας των εργασιών του, ενώ οι προηγηθέντες ονομαστικοί πίνακες προέρχονται από έρευνα σε αρχεία, εγκυκλίους, αντίγραφα μητρώων, πίνακες του αρχείου Ζωγράφου, ΦΕΚ και περιέχουν όλες τις περιπτώσεις, που αντιμετωπίσθηκαν με το Ν.1447/84 και από το ΜΕΣ. Επίσης από όποιες προσφυγές σε διοικητικά δικαστήρια στάθηκε δυνατόν να βρεθούν. Είναι προφανές πως οι παρουσιαζόμενοι εδώ πίνακες περιλαμβάνουν σχετικά μικρότερο αριθμό δικαιωθέντων, από όσους τελικά η διοίκηση των ΕΔ και η διοικητική δικαιοσύνη ΄΄απεκατέστησε΄΄. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, δεν επετράπη η πρόσβαση στα γενικά μητρώα του ναυτικού για πλήρη έρευνα.

ΠΙΝΑΚΑΣ Δ9Δ ΚΡΙΘΕΝΤΕΣ ΣΤΡΑΤΟΥ ΞΗΡΑΣ ΑΠΟ ΥΕΘΑ/ ΜΕΣ Ν. 1447/84

	συνολ	δεν υπαγ. Ν1447	υπαγονται μη επανερχομενοι				υπαγονται επανερχομενοι			
βαθμοι			μη προακ.	ενα βαθ.	δυο βαθ.	τρεις βαθ.	μη πρακτ.	ενα βαθ.	δυο βαθ.	τρεις βαθ.
ανττργοι										
υπτργοι	43	27	5	10	1					
ταξρχοι	93	59	16	15	3					
συντρχες	71	45	11	9	4		2			
αντρχες	62	51	2	5	3			1		

[1763] Ο γράφων συνάντησε προβλήματα με το θέμα των ΄΄προσωπικών δεδομένων΄΄. Η παρούσα διατριβή θα ήταν αδύνατο να διεξαχθεί, εάν τα έγγραφα που χρησιμοποιούνται χρειαζόταν να εντοπισθούν τώρα και δεν είχαν συγκεντρωθεί από προηγούμενα χρόνια. Αλλά και η βοήθεια που παρασχέθηκε από επιτελείς του ΓΕΝ υπήρξε πολύτιμη.

[1764] ΥΕΘΑ/ ΜΕΣ είναι το Μικτό Ειδικό Συμβούλιο του ΥΕΘΑ το προβλεπόμενο από το Ν.322/76 και συγκροτήθηκε με απόφαση ΥΕΘΑ από 28-12-1984 βάσει του άρθρου 9 Ν.1447/84.

[1765] Κ.Σ. είναι τα στελέχη Κοινών Σωμάτων και των τριών όπλων δηλαδή δικαστικοί, ιερείς, στρατολόγοι, νοσηλεύτριες κ.λ.π.

[1766] Οι πίνακες Δ3 και Δ6 δεν περιλαμβάνουν στήλες όπου να αναγράφονται οι παροχές βαθμών στα διάφορα στάδια αποκαταστάσεων. Και τούτο διότι αφορούν τα στελέχη της οργάνωσης για κίνημα του Μαίου 1973 και την ομάδα του Α/Τ ΒΕΛΟΣ που υπήρξαν οι μόνες κατηγορίες διωχθέντων που είχαν επανέλθει στο ναυτικό αυτεπαγγέλτως. Για τους βαθμούς κατά στάδια αποκαταστάσεων στις κατηγορίες αυτές βλ. πίνακες 8 και 10 ΑΚ, σ.σ.419,430. Στους πίνακες αυτούς όμως δεν περιλαμβάνεται και η τελευταία ΄΄αποκατάσταση΄΄ του Ν. 2439/96 που ακολούθησε την έκδοση του βιβλίου και παρείχε τους καταληκτικούς βαθμούς και τον τίτλο του ΄΄επίτιμου΄΄.

ταγμχες	62	47	2	8	3		2			
λοχαγοι	42	36		4				2		
υπλχαγοι	18	13		1			1	1	2	
ανθλχγοι	5	4			1					
μαθ.ΣΣΑΣ	2	1	1							
ανθστες	16	14					2			
αρχλχιες	19	11					1	7		
επλοχιες	17	13		1		1			2	
λοχιες	27	23			1				3	
δεκανεις	2	1		1						
Μαθ.Σχ.Υπξ										
σύνολο	479	345	37	54	16	1	8	11	7	-

ΠΙΝΑΚΑΣ Δ9Ε ΚΡΙΘΕΝΤΕΣ Π.Ν. ΑΠΟ ΥΕΘΑ/ ΜΕΣ Ν. 1447/84

	συνολο	μη υπαγ. Ν1447	υπαγονται μη επανερχομενοι				υπαγονται και επανέρχονται			
βαθμ			δεν πραγ.	ενα βαθ.	δυο βαθ.	τρεις βαθ.	δεν προαγ.	ενα βαθμο	δυο βαθ.	τρεις βαθ.
αντνχοι	2	2								
υπνχοι	7	2	3	2						
αρχρχοι	7	7								
πλρχοι	9	7	1	1						
αντπχοι	13	9	1	2				1		
πλρχες	9	4		1	1		3			
υποπχοι	16	11		2			2	1		
ανθχοι	13	13								
σημροι	4	2			1		1			
ανθστες	13	12						1		
αρχστες	14	12					1		1	
επκστες	9	8		1						
κλστες	8	7							1	
δοκ.κελ.	4	4								
μαθ.σχολ.	2	1	1							
διοποι	2	2								
συνολο	132	103		9	2	-	7	3	2	-

ΠΙΝΑΚΑΣ Δ9ΣΤ ΚΡΙΘΕΝΤΕΣ Π.Α. ΑΠΟ ΥΕΘΑ/ ΜΕΣ 1447/84

	ΣΥΝΟΛΟ	δεν υπαγονται Ν1447/1984	υπαγονται δεν επανερχονται				υπαγονται και επανερχονται			
ΒΑΘΜ.			δεν προαγ.	προαγ. ενα βαθμ	προαγ. δυο βαθμ.	προαγ. τρεις βαθ.	δεν προαγ.	ενα βαθ.	δυο βαθ.	τρεις βαθ.
αντπρχοι	1	1								
υποπρχοι	19	8	8	3						
ταξρχοι	34	21	8	4	1					
σμηνχοι	27	18	4	5						
αντσμχοι	60	46	8	3	2		1			
επισμγοι	61	51	5	3	1		1			
σμηνγοι	55	44	1	6	2		2			
υπσμγοι	21	19		1				1		
ανθσμγοι	7	4			2		1			
μαθ.Σ.Ικ.	2	2								
ανθστες	23	20					2			1
αρχσμες	28	25			1		1	1		
επισμες	16	15						1		
σμηνιες	1	1								
μαθ ΣΥΔ	1	1								
συνολο	356	276	34	25	9	-	8	3	-	1

ΠΙΝΑΚΑΣ Δ9Ζ ΚΡΙΘΕΝΤΕΣ ΚΟΙΝΩΝ ΣΩΜΑΤΩΝ ΑΠΟ ΥΕΘΑ/ ΜΕΣ Ν.1447/84

	ΣΥΝΟΛΟ	ΔΕΝ ΥΠΑΓΟΝΤΑΙ	ΥΠΑΓΟΝΤΑΙ ΔΕΝ ΕΠΑΝΕΡΧΟΝΤΑΙ.			
ΒΑΘΜΟΣ	ΚΡΙΘΗΚΑΝ	ΚΡΙΘΗΚΑΝ	ΜΗ ΠΡΟΑΚΤΕΟΙ	ΠΡΟΑΚΤΕΟΙ ΕΝΑ ΒΑΘΜ.	ΠΡΟΑΚΤ. ΔΥΟ ΒΑΘΜ.	ΠΡΟΑΚΤ. ΤΡΕΙΣ ΒΑΘΜ.
ΥΠΟΣΤΓΟΣ	5	3	2			
ΣΥΝΤΡΧΗΣ	1	1				
ΑΝΤΙΣ/ΧΗΣ	2	1		1		
ΤΑΓΜΧΗΣ	2	1				1
ΜΑΘ.ΣΧΟΛ.	1	1				
ΑΝΘΥΠΤΗΣ	1	1				
ΣΥΝΟΛΟ	12	8	2	1	-	1

Οι αριθμοί που καταγράφονται στους παραπάνω πίνακες δείχνουν τα αριθμητικά αποτελέσματα αυτών των κρίσεων. Σε προηγούμενους πίνακες παρουσιάζεται το κατά περίπτωση αποτέλεσμα της κρίσης αυτής, που ολοκληρώθηκε για μεν τους υπαξιωματικούς τον Μάρτιο,[1] για δε τους αξιωματικούς τον Απρίλιο του 1975.

Το 1976, με το Νόμο 322, συμπληρώνονται τα προβλεπόμενα από το Ν. 197/74 και ορίζεται μεταξύ των άλλων ότι στις διατάξεις του τελευταίου «(…) *δύνανται να υπαχθούν και οι προ της 21/4/67 εξελθόντες της υπηρεσίας και οπωσδήποτε επανακριθέντες μετά την ημερομηνίαν ταύτην υπό των υπό του εκάστοτε ισχύοντος νόμου περί ιεραρχίας και προαγωγών προβλεπομένων συμβουλίων και μη δικαιωθέντες λόγω αντιθέσεώς των, προς την από 21/4/67 δημιουργηθείσαν κατάστασιν, ως και οι προσφυγόντες εις το Συμβούλιον της Επικράτειας και παραιτηθέντες της προσφυγής των μετά την 21-4-67* (…)».
Οι κρίσεις με βάση το Ν. 197/74 άφησαν κάποιες εκκρεμότητες, είτε λόγω κενών του ίδιου του Νόμου, είτε λόγω του ότι μερικοί που υπαγόντουσαν στις διατάξεις του, για διάφορες αιτίες (απουσία στο εξωτερικό, άγνοια κλπ.) δεν πρόλαβαν τις προθεσμίες.
Ο Νόμος 322/76 κάλυψε νομοθετικά τα κενά.
Αρκετά χρόνια μετά, το 1984, κρίθηκε σκόπιμη η επανάκριση όσων είχαν κριθεί το 1975 με τον 197/74 και δεν εξάντλησαν τις προβλεπόμενες παροχές, καθώς και η κάλυψη άλλων περιπτώσεων. Έτσι, ψηφίσθηκε ο Ν. 1447/84 (που έχει επικριθεί διότι αφορά δεύτερη αποκαταστατική περίοδο) και προβλέπει τα εξής για τους παραπάνω κριθέντες δυσμενώς από τα συμβούλια του Ν.Δ.197/74 και Ν.322/76 εφόσον:

- Είχαν αποστρατευθεί από 21-4-67 μέχρι 15-2-68 (άρθρο 1 Ν1447/84).
- Αποστρατεύθηκαν ή αποτάχθηκαν σε εκτέλεση των Συντακτικών Πράξεων ΣΤ (Ασπίδα), ΙΔ (Ασπίδα) και ΙΣΤ (Κίνημα 13 Δεκ. 1967).
- Είχαν παραπεμφθεί σε Στρατοδικείο για πράξεις αντίθεσης προς τη δικτατορία. (παρ.1 Ν.1447/84)
- Των στρατιωτικών που έχασαν την προθεσμία υπαγωγής των στις διατάξεις του Ν.Δ.197/74 (άρθρο 2 Ν.1447/84)
- Εξήλθαν της υπηρεσίας προ της 21/4/67 εξαιτίας δυσμενών κρίσεων, οι οποίες όμως αποδεδειγμένα οφείλονταν στην υπηρεσιακή τους δραστηριότητα για τον εντοπισμό και την παρεμπόδιση της δράσης των πραξικοπηματιών της 21/4/67 ή άλλων οργανώσεων στο στράτευμα,[2] κατά το προπαρασκευαστικό στάδιο της επιβολής της δικτατορίας (άρθρο 6 Ν.1447/84).

---

[1] Η Επιτροπή Κρίσης αξ/κών του Ν. 197/74 συγκροτείται για το Π. Ναυτικό με τους:

Αντιναύαρχο	Γ. Παναγιωτόπουλο	Πρόεδρο
Αντιναύαρχο	Α. Ράλλη	Μέλος
Αντιναύαρχο	Π. Μαυρομμάτη	Μέλος
Αντιναύαρχο	Δ. Θεοδώρου	Μέλος
Υποναύαρχο	Ι. Μασουρίδη	Εισηγητή

Η Επιτροπή Επανάκρισης των προσφευγόντων αξ/κών συγκροτείται με τους:

Αντιναύαρχο	Α. Σπανίδη	Πρόεδρο
Αντιναύαρχο	Ν. Σαρρή	Μέλος
Αντιναύαρχο	Γ. Πετρίτη	Μέλος
Αντιναύαρχο	Α. Ράλλη	Μέλος
Αντιναύαρχο	Δ. Θεοδώρου	Μέλος

Το Συμβούλιο Κρίσης υπαξ/κών του ίδιου Νόμου 197/74 συγκροτείται με τους:

Αρχιπλοίαρχο	Ι. Παπαδάκη	Πρόεδρο
Πλοίαρχο	Ν. Παππά	Μέλος
Αντιπλοίαρχο	Δ. Τζεβελέκη	Εισηγητή
Πλωτάρχη (Ο)	Ο. Ξηρόκωστα	Γραμματέα

Τέλος, το ΥΕΘΑ/ΜΕΣ (Μικτό Ειδικό Συμβούλιο του ΥΕΘΑ) κρίσης στρατιωτικών των Ε.Δ. του Ν. 1447/84 και άρθρου 4 του Ν. 322/76 συγκροτείται από τους:

Αντιστράτηγο	Λουκάκη Χαρ.	Πρόεδρο
Αντιστράτηγο	Βαρδουλάκη Ανδρέα	Μέλος
Αντιστράτηγο	Μεταλληνό Ιωάννη	Μέλος
Αντιπτέραρχο	Πλειώνη Γεώργιο	Μέλος
Αντιναύαρχο	Ζωγράφο Κων.	Εισηγητή με δικαίωμα ψήφου

Τα αποτελέσματα των κρίσεων του ΜΕΣ καταγράφονται στους πίνακες Δ9, ενώ στον Δ9Β έχουν καταχωρηθεί όλες οι περιπτώσεις κρίσεων των στελεχών του ναυτικού και με το ΜΕΣ και με τις αυτεπάγγελτες χορηγήσεις βαθμών και με τις προσφυγές αργότερα. Για τα άλλα όπλα δεν στάθηκε δυνατόν να εντοπισθούν παρόμοια λεπτομερή στοιχεία.

[2] Μνημονεύονται εδώ, για το μελλοντικό ερευνητή, τα αρχικά οργανώσεων που κατά καιρούς «άνθησαν» στο στράτευμα (γνωστών και άγνωστων), όπως βρέθηκαν πρόχειρα καταχωρημένα στις σημειώσεις του υποναύαρχου Ζωγράφου, μέλους μικτής επιτροπής επανακρίσεων του Ν. 1447/84:
ΕΕΝΑ, ΕΝΑ, ΙΔΕΑ, ΝΕΟΣ ΙΔΕΑ, ΕΛΙΚΩΝ, ΑΣΠΙΔΑ, ΠΑΟ, ΣΑΝ, Σχέδιο «ΠΕΡΙΚΛΗΣ», ΠΑΜΕ. Η καταγραφή γίνεται γιατί εντοπίσθηκαν στο συγκεκριμένο αρχείο και δη στις σημειώσεις που αναφέρθηκαν. Που σημαίνει πως οι οργανώσεις αυτές απασχόλησαν σε κάποιες από τις συζητήσεις την επιτροπή αυτή. Ότι και να υποδηλώνει αυτό, αφού δεν ερευνήθηκε.
Το Σχέδιο «ΠΕΡΙΚΛΗΣ» είναι το γνωστό που εφαρμόσθηκε στις εκλογές ΄΄βίας και νοθείας΄΄ όπως αποκαλέστηκαν του 1961. Η λέξη «ΕΛΙΚΩΝ» δεν εντοπίσθηκε πουθενά. Η ΑΣΠΙΔΑ είναι γνωστή. Η παραστρατιωτική οργάνωση με συμφωνία ΓΕΕΘΑ – CIA του 1955 και την προσωνυμία Sheep skin ή όπως καθιερώθηκε να λέγεται «Κόκκινη Προβιά» ή ΄΄GLADIO΄΄, παρουσιάζεται σε άλλο σημείο της εργασίας.

Οι επανακρίσεις του 1984 αφορούσαν μόνον στελέχη που ήδη ήταν απόστρατοι. Με την προβλεπόμενη διαδικασία του άρθρου 3 του Ν. 1447 χορηγήθηκε αυτεπάγγελτα προαγωγή μέχρι και τριών βαθμών, σε εκείνους που καλύπτονταν από τις διατάξεις του. Ο Ι.Σταθόπουλος αρνήθηκε την παροχή του βαθμού του πλοιάρχου, όπως ήδη αναφέρθηκε.[1] Από το μικτό ειδικό Συμβούλιο του άρθρου 9 του ίδιου Νόμου επανακρίνονται είκοσι τέσσερις αξιωματικοί και υπαξιωματικοί στους οποίους χορηγούνται από ένας μέχρι τρεις βαθμοί. Στον πίνακα Δ9Α καταγράφονται σε αριθμούς τα στοιχεία για τους κριθέντες του ναυτικού και αυτεπάγγελτα και από το ΥΕΘΑ/ ΜΕΣ με βάση τα προβλεπόμενα από το Ν.1447/84. Στους πίνακες Δ9 καταγράφονται οι κριθέντες από το ΜΕΣ όλων των όπλων και των Κοινών Σωμάτων των ΕΔ[2].
Παράλληλα ήρθαν και οι ηθικές αμοιβές με το παράσημο για προσφορά υπηρεσίας προς την Πατρίδα, όσων είχαν αντισταθεί στη δικτατορία. Και εκτός όλων αυτών προβλεπόταν στη νομοθεσία, πως κατά τις ετήσιες κρίσεις λαμβάνεται υπόψη θετικά η κατά της δικτατορίας δραστηριότητα των στελεχών. Το στοιχείο αυτό ήρθε ενισχυτικό για όσους το χρησιμοποίησαν στις προσφυγές σε δευτεροβάθμια κρίση και στα διοικητικά δικαστήρια μετά από δυσμενείς κρίσεις.
Από τον πίνακα αριθ. Δ9Γ με τα συγκεντρωτικά στοιχεία του ΜΕΣ προκύπτουν τα εξής:

- Ο αριθμός των 980 αποστράτων στελεχών που προσέφυγαν από όλα τα όπλα (αφού μάλιστα έχουν προηγηθεί οι κρίσεις του Ν.197/1974 και οι προσφυγές στα δευτεροβάθμια) είναι μεγάλος. Τούτο οφείλεται πιθανότατα στο ότι οι αποφάσεις των πρώτων κρίσεων ήταν ελαστικές με αποτέλεσμα να σκεφτούν πολλοί πως ήταν μια καλή ευκαιρία για πρόσθετους βαθμούς. Το Μικτό Συμβούλιο από τους 980 δικαιώνει συνολικά τους 175 ήτοι ποσοστό 17,8 %. Όλοι οι άλλοι επομένως (σύνολο 805) είχαν προσφύγει χωρίς να έχουν διωχθεί ως ενάντιοι της δικτατορίας.
- Η αεροπορία συγκεντρώνει το μικρότερο ποσοστό δικαιωθέντων, άρα τους περισσότερους που προσέφυγαν, χωρίς να έχουν καμία σχέση με αντίσταση κατά της δικτατορίας.
- Οι οκτώ στους δέκα προσφεύγοντες δεν είχαν δίωξη επί επταετίας για λόγους εναντίωσης στο απριλιανό καθεστώς. Και μάλιστα προσφεύγοντες στη δεύτερη φάση αποκαταστάσεων, που σημαίνει πως ακόμα μεγαλύτερος αριθμός αυτής της κατηγορίας είχε προηγηθεί με προσφυγή στα συμβούλια του Ν.Δ.197/74. Το φαινόμενο δεν είναι ενθαρρυντικό, ούτε για την πλευρά της διοίκησης που επέτρεψε με τις αποφάσεις των συμβουλίων και την διαστολή της ερμηνείας της σχετικής νομοθεσίας, αλλά ούτε και από την πλευρά των στελεχών που βρήκαν την ευκαιρία για εκμετάλλευση.
- Μόνον 13,2% για την αεροπορία, 21% για το στρατό ξηράς και 18,7% για το ναυτικό δικαιώνονται από το ΜΕΣ. Οι υπόλοιποι δεν έπρεπε να είχαν προσέλθει. Από το ναυτικό μόνον ο Κούμης και ο Πατσίλιας είναι γνωστοί και εκτιμώνται ως περιπτώσεις αδικηθέντων από το ΜΕΣ. Όλες οι υπόλοιπες προσφυγές δεν είχαν δίκαιη βάση.
- Από τους δικαιωθέντες οι περισσότεροι (σύνολο 102 επί 175 δικαιωθέντων) δεν είχαν δικαίωμα προαγωγής και από τους δικαιωθέντες επανήλθε ελάχιστος αριθμός στις υπηρεσίες τους (27 από τους 175) επομένως αυξάνεται κάθετα ο αριθμός όσων επιθυμούσαν την αναγνώριση της πολιτείας από την επαναφορά τους και την προσφορά ως εν ενεργεία. Τονίζεται εδώ πως το ΜΕΣ λειτουργεί μετά είκοσι και πλέον χρόνια από τη λήξη της δικτατορίας. Οι αριθμοί δέχονται την ανάλογη επίπτωση από το χρόνο που έχει διαρρεύσει και τις ηλικίες που έχουν ανάλογα αυξηθεί. Αλλά η λογική των αριθμών και ποσοστών δεν αλλάζει, όσον αφορά τις επιδιώξεις των προσφευγόντων, πλην όσων δικαιώθηκαν και κάποιων που αδικήθηκαν.

Το 1996 έχουμε μία ακόμα αποκατάσταση[3] που αφορούσε όσους είχαν ήδη αποκατασταθεί με το Ν.1447/1984, αλλά δεν είχαν για οποιονδήποτε λόγο εξαντλήσει τη βαθμολογική τους εξέλιξη. Η διάταξη πρόβλεπε πως, θα δοθεί ο ανώτατος προβλεπόμενος βαθμός για το όπλο ή σώμα στο οποίο ανήκουν και αυτό χωρίς κρίση. Το ίδιο πρόβλεπε και έγινε, και για όσους από την υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ δεν είχαν σταδιοδρομήσει στο στράτευμα μετά τη μεταπολίτευση. Η διάταξη κάλυψε και τις περιπτώσεις, όσων από την οργάνωση του κινήματος του ναυτικού δεν είχαν εξαντλήσει τους βαθμούς και τους πήραν. Η σχολίαση έχει ήδη γίνει για τις διαδοχικές αποκαταστάσεις και δεν κρίνεται σκόπιμη η επανάληψή της. Πιο κάτω ολοκληρώνεται, όπως και η τελευταία της σειράς των αλλεπάλληλων ΄΄αποκαταστάσεων΄΄ με την παροχή του τίτλου του ΄΄Επιτίμου΄΄.

[1] Ο Σταθόπουλος αποστρατεύεται με αίτησή του, από 21 Οκτωβρίου 1974, λόγω συμμετοχής του στις εκλογές της 17ης-11-74. Το Προεδρικό Διάταγμα της αποστρατείας του είναι από 31-10-74 ΦΕΚ 430/2-11-74. Ονομάζεται πλοίαρχος στα πλαίσια του άρθρου 3 του Ν. 1447/84 με Π.Δ. της 4-10-84 ΦΕΚ 322 από 15-10-84, ενώ είχε ζητήσει με αίτησή του από 27 Σεπτεμβρίου 1984 να μην του χορηγηθεί κανείς επιπλέον βαθμός. Απόρροια της αιτήσεως του ήταν η ανάκληση του ανωτέρω Π.Δ. περί χορηγίας του βαθμού του πλοιάρχου, με άλλο Π.Δ. από 4 Μαΐου 1985 ΦΕΚ 124/7-5-85.

[2] Τα στοιχεία των πινάκων Δ9 έκτακτης κρίσης του ΥΕΘΑ/ΜΕΣ, προέρχονται από Ενημερωτικό Σημείωμα προς ΑΝΥΕΘΑ του ΥΕΘΑ/ΜΕΣ από το αρχείο αντιναυάρχου Κ. Ζωγράφου που ήταν και μέλος του Συμβουλίου αυτού..

[3] Ο Νόμος αυτός που κάλυψε την ολοκλήρωση των φάσματος των αποκαταστάσεων είναι ο Ν.2439/1996 και για το ναυτικό καταχωρούνται στο ΦΕΚ αρ.φ.78/4 Μαίου 1998 τεύχος τρίτο.

Δ16γ.-ΤΑ ΄΄ΑΝΤΙΜΑΜΑΛΑ΄΄[1] ΤΩΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΕΩΝ

Στην εφημερίδα ΞΙΦΙΑΣ, που εκδίδει ο Πολιτιστικός και Μορφωτικός Σύλλογος Αποφοίτων Σχολών Υπαξιωματικών Π.Ν., δημοσιεύεται στο τέλος του 2002 κεντρικό άρθρο με το ψευδώνυμο ΔΡΙΜΑΚΟΣ. Ο συντάκτης στιγματίζει την παρασιώπηση της προσφοράς με αντιστασιακή δράση των υπαξιωματικών του Ναυτικού και επισημαίνει, πως είναι λάθος η μη αναγνώριση της συμμετοχής των στην αντιδικτατορική πάλη. Τονίζοντας συγχρόνως ότι από τους υπαξιωματικούς προήλθε η πρώτη οργάνωση κατά της δικτατορίας ενώ «*....οι περισσότεροι από αυτούς ποτέ δεν αποκαταστάθηκαν, σε αντίθεση με τους κινηματίες του Ναυτικού που σχεδόν όλοι δικαιώθηκαν…*». Απευθύνεται ο συντάκτης του άρθρου στο ΓΕΝ και ιδιαίτερα προς τον Β΄ Κλάδο του και ρωτάει: «*Γιατί όλοι όσοι επιζούν από αυτούς δεν καλούνται τιμητικά στην ετήσια γιορτή του κινήματος του ΝΑΥΤΙΚΟΎ;…γιατί δεν αναφέρονται και στο θέμα των Υπαξιωματικών;…. γιατί δεν αναφέρονται τα ονόματά τους σε ένα προσκλητήριο λεβεντιάς;…γιατί δεν συμπληρώνεται η οικεία υπουργική απόφαση, ώστε…να γιορτάζεται και η δική τους αντιδικτατορική δράση;…».* Είναι προφανές πως όταν λέει ΄΄αναγνώριση΄΄ εννοεί τη δημοσιότητα και την συμμετοχή τους στις διάφορες επετειακές εκδηλώσεις που γίνονται.

Ο Δρίμακος εκφράζει την πικρία των χθεσινών αντιστασιακών υπαξιωματικών. Είναι εξεταστέο το θέμα της αποκατάστασης όλων. Είναι όμως γεγονός απ' ότι φαίνεται, πως δεν τιμούνται όλοι από την πολιτεία και τους μηχανισμούς της (εν προκειμένω η μνημονευόμενη Υπουργική απόφαση αφορά εορτασμό «*...για την επέτειο του Κινήματος του Ναυτικού…προκειμένου να προβληθεί ο αγώνας και η συμβολή των ΕΔ στην αποκατάσταση της Δημοκρατίας…*»)[2]. Η ερμηνεία της σχετικής Υπουργικής απόφασης μπορεί να είναι διπλή. Αφορά μόνον το ΄΄Κίνημα΄΄ ή με την ευκαιρία της επετείου των συλλήψεων των ενεχομένων στην οργάνωση του κινήματος, εορτάζονται όλες οι αντιδικτατορικές ενέργειες των ΕΔ. Κάθε χρόνο η εκδήλωση γινόταν με ευθύνη του ΓΕΝ στην περιοχή Αθήνας (στο Θ/Κ ΑΒΕΡΩΦ). Και καλούνται «*…βάσει ονομαστικών πινάκων, που υπάρχουν στην ΔΕΔΗΣ/ΓΕΝ, όλοι όσοι από το Ναυτικό αντιστάθηκαν κατά της δικτατορίας…*» γράφει ο Τεύκρος στην απάντησή του στο επόμενο τεύχος του ΞΙΦΙΑ.[3] Ο Τεύκρος επεκτείνεται με γενικότερη τοποθέτηση στα γραφόμενα του Δρίμακου[4]. Δεν καλούνται όλοι, τονίζει ο Δρίμακος στο προηγούμενο τεύχος.

Και για να καλύψουμε το μέχρι τώρα ιστορικό των ΄΄εορτασμών΄΄, σημειώνουμε πως, η εκδήλωση του 2003 έγινε στη Μυτιλήνη, με διοργάνωση του Υπουργείου Αιγαίου και πρόσκληση αρκετών, αλλά όχι όλων των διωχθέντων του ναυτικού επί δικτατορίας.[5] Το σίγουρο είναι πως ειδικά αυτό το χρόνο (προεκλογικό) παρουσιάζει το Υπουργείο Αιγαίου δραστηριότητα σε εκδηλώσεις ΄΄μνήμης΄΄ και ΄΄εορτασμού΄΄ αντιστασιακών, χώρων εξορίας, κ.λ.π. Ο εορτασμός του 2004 γίνεται για πρώτη φορά στο παροπλισμένο Α/ΤΒΕΛΟΣ που αποτελεί απόκτημα του Άλσους Ναυτικής Παράδοσης΄΄. Ενώ όμως θα περίμενε κανείς να χρησιμοποιηθεί η επέτειος της 23ης Μαίου (ημέρα που ήταν προγραμματισμένη για εκδήλωση του κινήματος του ναυτικού) για να εορτασθεί ΄΄η αντίσταση των ΕΔ κατά της δικτατορίας΄΄ καλύπτοντας το σύνολο των αντιστασιακών δράσεων και οργανώσεων στελεχών των ΕΔ και πάλι υπήρξε το φαινόμενο να μην αναφερθεί καμία απολύτως περίπτωση αντίστασης πλην της οργάνωσης για το κίνημα και του Α/Τ ΒΕΛΟΣ.

---

[1] ΄΄Αντιμάμαλο΄΄ είναι ο δευτερεύων κυματισμός από την πρόσκρουση του κύματος στην ακτή. Είναι το κύμα που γυρίζει πίσω αφού χτυπήσει σε βράχο, σε πλοίο, σε κάθετη επιφάνεια. Είναι εν προκειμένω το αποτέλεσμα, οι συνέπειες, οι επιπτώσεις, οι αντιδράσεις από κάποια ενέργεια.

[2] Με τα ακόλουθα έγγραφα οι αντίστοιχοι φορείς πήραν τις σημειούμενες αποφάσεις:

–ΥΕΘΑ/ΓΕΝ/Β1-Ι/ΑΡΙΘ.Φ.900/2/00/21 Ιανουαρίου 2000. Η απόφαση αυτή φέρει υπογραφή του Τζοχατζόπουλου (η σύλληψη της ιδέας και κινητοποίηση με αρκετές πιέσεις μέχρι να υλοποιηθεί ήταν του Συνδέσμου των Αξιωματικών και Φίλων του Α/Τ ΒΕΛΟΣ υπό τον Παπά και με άμεση συνδρομή και κινητοποίηση του παλιού του Υπάρχου στο Α/Τ ΒΕΛΟΣ και στελέχους της οργάνωσης του Κινήματος του Ναυτικού Κ.Δημητριάδη).

–ΥΦΕΘΑ Φ.460/ΑΔ 143/26-1-94 με το οποίο έχει καθιερωθεί το ΒΕΛΟΣ ως Μουσείο –Σύμβολο του Αντιδικτατορικού Αγώνα και Μνημείο της Νεώτερης Ελληνικής Ιστορίας ενώ σε λίγες ημέρες ακολουθεί η ίδια απόφαση του Νομαρχιακού Συμβουλίου Πειραιά με αριθ. Πρωτ. 11/9-2-94. Και αυτές οι αποφάσεις ήταν αποτέλεσμα προσπαθειών των Φίλων του ΒΕΛΟΣ.

–ΑΝΣ ολομέλειας αριθ. πρακτικού 45/27-9-95 όπου το σύνολον των εν ενεργεία Ναυάρχων του Ναυτικού συζητά και αποφασίζει τα σχετικά με την κατηγορία συντήρησης του ΒΕΛΟΣ.

[3] ΔΡΙΜΑΚΟΣ, *Πολεμικό Ναυτικό και Δημοκρατία, Κανένας δεν Επιτρέπεται να Λησμονεί ότι, την Αντίθεσή τους προς τη Δικτατορία, Πρώτοι την Εκδήλωσαν οι Υπαξιωματικοί του ΠΝ*, ΞΙΦΙΑΣ,τεύχος 101 ΝΟΕ-ΔΕΚ 2002 και απάντηση του ΤΕΥΚΡΟΣ, *Δημοκρατία και Πολεμικό Ναυτικό, Κανένας δεν Λησμονεί το Ιστορικό και την Προσφορά Όποιας Αντιδικτατορικής Δράσης,,* ΞΙΦΙΑΣ τεύχος 102 ΙΑΝ-ΦΕΒ 2003 και στη σ.4 του ίδιου τεύχους απαντά στον Τεύκρο η σύνταξη του ΞΙΦΙΑ με εμμονή στις θέσεις του Δρίμακου σε κείμενο με τίτλο *Πικρή Γεύση*.

[4] ΔΡΙΜΑΚΟΣ είναι ο υποναύαρχος ε.α. Σταμάτης Λεφθεριώτης (ΑΜ Ο-236)και ΤΕΥΚΡΟΣ ο επίτιμος αντιναύαρχος Κ.Δημητριάδης στέλεχος της οργάνωσης για το κίνημα στο ναυτικό.

[5] Μεταξύ των άλλων μη προσκληθέντων στον συγκεκριμένο εορτασμό ήταν και ο επίτιμος Α/ΓΕΝ ναύαρχος Λ.Βασιλικόπουλος. Επισημαίνεται το στοιχείο αυτό, διότι στο πρόσωπό του συγκεντρώνονται οι περισσότερες ιδιότητες που τιμούν ένα στέλεχος των ΕΔ. Υπήρξε αντιστασιακός με πλήρη δράση, δικάστηκε και καταδικάσθηκε, παρέμεινε σε φυλακές και εξορίες, βασανίσθηκε από τις υπηρεσίες της χούντας, σταδιοδρόμησε στο ναυτικό υπηρετώντας και από τη θέση του Α/ΓΕΝ, φέρει επομένως το βαθμό του επιτίμου Α/ΓΕΝ χωρίς πλασματικά χρόνια υπηρεσίας και απόκτηση βαθμών και τίτλων χωρίς αντίκρισμα.

Γεγονός είναι πως στο ΠΝ παρουσιάσθηκαν αναλογικά οι περισσότερες αντιχουντικές κινήσεις. Και το Κίνημα του Ναυτικού είχε συμπεριλάβει μεγάλο αριθμό στελεχών στην οργάνωσή του. Το πώς ενήργησαν τα στελέχη του ΠΝ έχει ερευνηθεί και μια προσπάθεια παρουσίασης της έρευνας γίνεται στην παρούσα εργασία. Η αντιμετώπιση από την πολιτεία στελεχών των ΕΔ, που είχαν από επιτροπές και διοικητικά δικαστήρια θεωρηθεί ως διωχθέντες επί δικτατορίας, δηλαδή η αποκαλούμενη ΄΄αποκατάσταση΄΄, δεν είναι ενδεικτική του τρόπου που ο νομοθέτης αντιμετωπίζει στο σύνολό τους τα στελέχη των ΕΔ μεταδικτατορικά. Το θέμα αποτέλεσε και εξακολουθεί να αποτελεί κοινωνικό φαινόμενο, κυρίως λόγω της έκτασης και των κατ' επανάληψη ΄΄αποκαταστάσεων΄΄. Το αποτέλεσμα είναι η έκφραση αντιστασιακός να μην χρησιμοποιείται από αρκετούς που έδρασαν κατά της δικτατορίας ή διώχθηκαν ως αντίπαλοί της και χωρίς να δράσουν. Επειδή κινδυνεύουν να χλευαστούν από εκείνους, που γνωρίζουν λεπτομέρειες και ακραίες περιπτώσεις παροχών βαθμών. Υπήρξαν περιπτώσεις, που για τυπικούς λόγους δικαστήρια δικαίωσαν τους προσφεύγοντες. Με αποτέλεσμα να αποκατασταθούν με δικαστικές αποφάσεις, ως διωχθέντες ένεκα δήθεν της αντίθεσής τους στη χούντα. Άρα φέρονται ως αντιστασιακοί [1] και πήραν αναδρομικά βαθμούς και ανάλογες συντάξεις (που ήταν και ο σκοπός της προσφυγής, γιατί τους αντιστασιακούς τους γνωρίζει η κοινωνία). Ενώ καμία απολύτως αντιχουντική δραστηριότητα δεν είχαν και δεν παρουσίασαν. Η αποστρατεία τους, επειδή έλαβε χώρα μέσα στην επταετία, προβλήθηκε από τους ίδιους, ως δίωξη λόγω αντίθεσης προς το καθεστώς. Υπήρξε μάλιστα και αξιωματικός που ενώ αποστρατεύθηκε με παραίτηση λίγο μετά το τέλος της χούντας, αποκαταστάθηκε ως αντιστασιακός. Αυτά όσον αφορά μόνον το Ναυτικό, γιατί δεν εντοπίσθηκε εργασία με πλήρη πίνακα και καταχωρημένες όλες τις περιπτώσεις αντιστασιακής δραστηριότητας και κατ' επέκταση και αποκαταστάσεων για τους στρατιωτικούς Στρατού Ξηράς και Αεροπορίας.

Κατά καιρούς δημοσιεύονται στις εφημερίδες άρθρα και επιστολές σχετικά με το θέμα. Ο Αλευρομάγειρος, έχει στείλει και δημοσιεύτηκε σχετική επιστολή.[2] Διαμαρτυρόταν διότι, ενώ ο πρώτος ΥΕΘΑ της μεταπολίτευσης Αβέρωφ σωστά αποκατέστησε και επανέφερε στο ναυτικό τους αξιωματικούς του ΄΄κινήματος του ναυτικού΄΄, δεν έδειξε ανάλογη ευαισθησία στο Στρατό Ξηράς. Όπου προ της δικτατορίας η εκκολαπτόμενη χούντα είχε κατορθώσει με την υπόθεση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α., να εξοντώσει ένα μεγάλο μέρος μη χουντικών αξιωματικών. Καταχωρούνται τα ονόματα των αξιωματικών, όπως τα παραθέτει με σχόλια στο γράμμα αυτό ο συντάκτης του, προς χρήση άλλων ερευνητών. Παρά το γεγονός πως, οι περιπτώσεις αυτές είναι γνωστές αλλά όχι αναλυμένες πλην ορισμένων (Παναγούλη, Μουστακλή, Οπρόπουλου με όσα στοιχεία στάθηκε δυνατόν να εντοπισθούν στα πλαίσια της παρούσας διατριβής). Μνημονεύει τον Γ.Παναγούλη, το Μουστακλή, το Βάρσο, τον «… *Χριστόδουλο Τσιγάντε*[3] *(ηρωικό Συνταγματάρχη του Ιερού Λόχου ο οποίος πριν από το θάνατό του στο Λονδίνο, ζήτησε να μην ενταφιαστεί στην Ελλάδα αν δεν εκδιωχθεί η χούντα…».* Επίσης αναφέρει τα ονόματα των στρατηγών Γιώργου Ιορδανίδη της ΄΄Δημοκρατικής Άμυνας΄΄, Παύλου Δημόπουλου, Ανδρέα Βαρδουλάκη «*…ο οποίος κατήγγειλε την επερχόμενη δικτατορία από πριν και αποστρατεύθηκε την ίδια μέρα της 21-4-1967…»,* Γιώργου Περίδη, Δημήτρη Οπρόπουλου, Αλέκου Παπαπέτρου (του συνεχώς από το 65 διωκομένου), Ανδρέα Έσσερμαν «*…του ΄΄τελευταίου Ιππότη΄΄ όπως έγραψε στην ΄΄Καθημερινή΄΄ ο Τηλέμαχος Μαράτος…»,* Κ.Τζανετή, Στ.Χρυσοστάλλη, Κώστα Χαραλαμπόπουλου, Δημήτρη Μπόλαρη, Αλέκου Αρχάκη, αντισυνταγματαρχών Χρ. Χαραλαμπόπουλου, Κώστα Πνευματικού, στρατηγών Στ. Σωμαρακάκη, Γ.Περιβολιώτη, Γ.Πανούτσου …. Ο Αλευρομάγειρος δεν σημειώνει τίποτε για την δική του περίπτωση, που παρουσιάζει ενδιαφέρον και όσον αφορά την αντιχουντική του στάση κατά τη δικτατορία (σημειώνονται στοιχεία παραπάνω) και τον αγώνα του κατά την Τουρκική εισβολή ως προελέχθη. Την επιστολή του κλείνει με την χωρίς αποτέλεσμα πρόταση (γι' αυτό έπρεπε ο ίδιος να ασχοληθεί, παρουσιάζοντας τεκμηριωμένα και αναλυτικά τις περιπτώσεις που επισημαίνει), προς την πολιτεία «…. *Να τιμήσει με σεμνότητα, δίπλα στον ανώνυμο πολίτη, τον ανώνυμο αξιωματικό για την αντιδικτατορική του στάση*». Θα έπρεπε επίσης η πρόταση να αφορά τους ΄΄στρατιωτικούς΄΄ γενικά και τούτο επειδή, έτσι εξαιρούνται οι υπαξιωματικοί.

Δ16δ.-ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΗΣ ΑΠΑΞΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ

Αυτές οι αποκαταστάσεις με βάση τη στάση των στελεχών κατά τη δικτατορία, δεν έχουν σχέση με τις αθρόες παροχές ανωτάτων βαθμών (ναυάρχων, στρατηγών και πτέραρχων) στο σύνολο σχεδόν όσων αποστρατεύθηκαν πολλά χρόνια μετά τη δικτατορία, χωρίς να εξαντλήσουν την ιεραρχία. Το

[1] Η περίπτωση Γ. Κοντού είναι μία νομότυπη ενδεικτική αποκατάσταση. Αποστρατεύθηκε στις 30-9-1971 και αποκαθίσταται με Π.Δ.13-8-77 ΦΕΚ 363 σε υποπλοίαρχο αναδρομικά. Αλλά και άλλες αποστρατείες επί δικτατορίας αντιμετωπίσθηκαν στα διοικητικά δικαστήρια μεταπολιτευτικά ως «διώξεις» λόγω αντίθεσης προς το καθεστώς της 21ης. Ενώ δεν είχαν γίνει δεκτές αιτήσεις τους από τα αρμόδια συμβούλια. Θα ήταν χρήσιμο να αναλυθούν και αυτές και των συμβουλίων, ώστε όποιος έχει απορίες να ενημερωθεί και συγχρόνως χωρίζοντας τους πλασματικούς ΄΄αντιστασιακούς΄΄ από τους διωχθέντες της δικτατορίας να καθαρίσει η θολή εικόνα, που αφαιρεί αντί να προσθέτει στην ιστορική μήμη.

[2] Βλ.κείμενο ΑΛΕΥΡΟΜΑΓΕΙΡΟΥ "*Αξιωματικοί Στρατού Ξηράς και Δικτατορία*". ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ 30-11-92

[3] Αδερφό του Γιάννη Τσιγάντε που σκοτώθηκε την κατοχή από τους Ιταλούς.

φαινόμενομπορεί να θεωρηθεί, ως απόρροια των πολλαπλών αποκαταστάσεων λόγω της δικτατορίας, οι οποίες το πυροδότησαν. Επειδή αφορά μεγάλο αριθμό αξιωματικών παρουσιάζεται εδώ ως συνέχεια συμπεριφορών και λογικής με την οποία αντιμετωπίσθηκε το Σώμα των αξιωματικών στη μεταπολίτευση.

Το θέμα παρουσιάζουν (μόνον για το στρατό ξηράς) σε χειρόγραφο έγγραφο οι ταξίαρχοι (ε.α.) Δ.Αλευρομάγειρος και Δ.Κρητικάκης στις 10 Μαίου 1993, που χρησίμευσε για ενημέρωση του Αρσένη, ΥΕΘΑ επί κυβέρνησης ΠΑΣΟΚ. Ο τίτλος του εγγράφου είναι σαφής για το περιεχόμενο.[1]

Αυτές οι απονομές των βαθμών αφορούν περίοδο με κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας. Το θέμα αποτέλεσε τότε αιτία συζήτησης στη Βουλή και στιγματίσθηκε από την αντιπολίτευση (αξιωματική αντιπολίτευση το ΠΑΣΟΚ εξ ου και η ενημέρωση του Αρσένη). Είχε δημοσιευτεί Προεδρικό Διάταγμα[2] με τη ΝΔ στην Κυβέρνηση που αφορούσε τη διαδικασία που έπρεπε να τηρηθεί με τις ΕΔΕ. Το ΠΑΣΟΚ μετά το 1993, που κέρδισε τις εκλογές, προχωρά και αυτό σε αθρόες παροχές βαθμών. Εκδίδει νέο Π.Δ. το 1994 και συνεχίζει με την ίδια διαδικασία όπως και η ΝΔ. Ο ευτελισμός των στρατιωτικών βαθμών ολοκληρώθηκε με ευθύνη και των δύο μεγάλων κομμάτων.

Καταχωρείται περίπτωση στελέχους του ΠΝ που είχε αποστρατευτεί το 1990 χωρίς να ληφθεί υπόψη η δίωξή του επί δικτατορίας. Με αίτηση στις 6 Σεπτεμβρίου 1994 ζητά να διαπιστωθεί με ΕΔΕ ότι, οι δυσμενείς εγγραφές σε εκθέσεις ικανότητας και σημειώματα αποδόσεως, που αποτέλεσαν την αιτιολογία αποστρατείας του, δεν έγιναν με αντικειμενική κρίση. Σημειώνει στην αίτησή του ότι παρόμοια ΕΔΕ είχε διαταχθεί από ΓΕΕΘΑ εν όσο ήταν ε.ε. και πριν ολοκληρωθεί μεσολάβησε η αποστρατεία του. Αποσύρει την αίτηση στις 31 Οκτωβρίου 1994, όταν διαπιστώνει πως, δεν πρόκειται για την ολοκλήρωση της ΕΔΕ που είχε ξεκινήσει όταν ήταν εν ενεργεία. Αυτή η εξέταση είχε ξεκινήσει μετά από καταγγελίες εξ αιτίας των οποίων βαθμολογήθηκε από τον καταγγελλόμενο διοικητή του δυσμενώς και αποστρατεύθηκε. Αλλά επρόκειτο για τη διαδικασία παροχής βαθμών μετά από ΕΔΕ, και διόρθωση των κακών βαθμολογιών σε ΄΄στημένη΄΄ κατάθεση εκείνου, που είχε συντάξει την κακή έκθεση.

Το αποτέλεσμα αυτών των δύο Προεδρικών Διαταγμάτων ΝΔ και ΠΑΣΟΚ είναι, να διαθέτει ο μηχανισμός των ΕΔ για σημαντική περίοδο μετά το 1990, μηχανή παροχής βαθμών στρατηγών, ναυάρχων και πτέραρχων. Διαδικασία που εκτός του ηθικού μέρους έχει και οικονομική επίπτωση για το δημόσιο. Η ΕΔΕ ανατίθεται σε αξιωματικό εν ενεργεία ο οποίος, αφού δει ποιοι είχαν αξιολογήσει στα φύλλα ποιότητος δυσμενώς τους ενδιαφερομένους, με αποτέλεσμα αυτές οι αξιολογήσεις να τους οδηγήσουν στην αποστρατεία, τον καλούν (απόστρατο συνήθως που έχει εν τω μεταξύ ενημερωθεί δεόντως) και ο τελευταίος καταθέτει και διορθώνει τους κακούς βαθμούς και τις εκθέσεις. Το αντίστοιχο φύλλο ποιότητας αλλάζει αιφνιδίως και ο ΄΄ακατάλληλος΄΄ γίνεται ΄΄κατάλληλος΄΄ για ευμενή αναδρομική κρίση και προαγωγή. Η ΕΔΕ καταλήγει υπέρ του ΄΄αδικηθέντος΄΄ τότε, η κρίση επαναλαμβάνεται με ευμενές αποτέλεσμα και ο ταμίας αυξάνει τη σύνταξη, ο τέως ΄΄αδικηθείς΄΄ βγάζει νέα ταυτότητα αποστράτου με φωτογραφία αντιστράτηγου, αντιναύαρχους, αντιπτέραρχου.

Ο ευτελισμός των στρατιωτικών ολοκληρώθηκε και απομένει στα επερχόμενα στελέχη να αποκαταστήσουν την όποια βαρύτητα αυτών των καταληκτικών βαθμών, τους οποίους ελάχιστοι απ' όσους τους φέρουν, τους υπηρέτησαν εν ενεργεία. Οι υπόλοιποι καμαρώνουν για κάτι για το οποίο, δεν κουράστηκαν ούτε πρόσφεραν, ώστε να απολαμβάνουν τα προνόμιά τους.

Δεν διαθέτουμε ανάλογο πίνακα για τις μετά το 1993 αντίστοιχες ΄΄εκδουλεύσεις΄΄ επί ΠΑΣΟΚ. Το οποίο δεν άλλαξε τίποτε από τη διαδικασία της προηγούμενης κυβέρνησης της ΝΔ. Ίσως σ' αυτό να έπαιξε ρόλο το έγγραφο που εξετάζουμε και από το οποίο επηρεάστηκε ο μηχανισμός του ΥΕΘΑ μετά το 1993. Μόνο που αυτοί επαγγέλονταν το σοσιαλισμό με κάποιο πρόσωπο ακαθορίστου μέχρι στιγμής μορφής, και σχήματος. Συνδέονταν με το κυβερνών κόμμα της ΝΔ τότε οι ενέργειες αυτές και φαίνεται και στο έγγραφο των Αλευρομάγειρου και Κρητικάκη. Γράφουν σχετικά: *«...Ας σημειωθεί ότι για το πλείστον των Αξιωματικών που αποστρατεύθηκαν μετά το 1990 απερρίφθη (!!!) η ΝΟΜΙΜΗ αίτηση για διενέργεια ΕΔΕ»* Δηλαδή απορρίφθηκαν οι αιτήσεις που έγιναν από όσους αποστρατεύθηκαν επί Νέας Δημοκρατίας, άρα υπονοούν πως πρόκειται για οπαδούς του ΠΑΣΟΚ. Οι δύο ταξίαρχοι καταγράφουν σε πίνακα εκατόν ενενήντα τρεις αξιωματικούς από αντισυνταγματάρχες μέχρι ταξιάρχους, που είχαν αποστρατευθεί όλοι- εκτός τεσσάρων - επί κυβερνήσεων ΠΑΣΟΚ. Από το 1980 μέχρι το 1990 οι εκατόν ενενήντα ένας, ένας το 1991 και ένας το 1992. Αφήνουν να εννοηθεί επομένως, πως πρόκειται για οπαδούς της ΝΕΑΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ. Τους δόθηκαν (μαζί με τις ανάλογες συντάξεις) οι βαθμοί του ταξιάρχου μέχρι αντιστράτηγου. Τρεις ήταν υποστράτηγοι και έγιναν αντιστράτηγοι (Γρυλλάκης, Σόλιας και Μαγκαφώσης) για δε τον Γρυλλάκη σημειώνουν πως *«...η περίπτωση είναι η αποθέωση της παρανομίας. Το ΣΑΓΕ ανεκάλεσε ως πλημμελή την υπ' αριθ. 594/87 προηγουμένην απόφασή του (!! Πρωτοφανής στα χρονικά του ΣΑΓΕ)...».* Κατονομάζονται

[1] Βλ. αδημοσίευτο χειρόγραφο κείμενο ΑΛΕΥΡΟΜΑΓΕΙΡΟΥ- ΚΡΗΤΙΚΑΚΗ με ημερομηνία 10-5-1993 και με τίτλο «*Πίνακας Αξιωματικών Στρατού Ξηράς που Προήχθησαν μετά το 1990 με την Παράνομη Μέθοδο Διαγραφής Δυσμενών Στοιχείων με Παράνομη (λόγω χρόνου) Διενέργεια ΕΔΕ*».

[2] Το Προεδρικό Διάταγμα που δημοσιεύθηκε με τη ΝΔ στην Κυβέρνηση ήταν το Π.Δ.376/91 και το αρθρ.1 παρ 3 αφορούσε τη διαδικασία με τις ΕΔΕ για επανεξέταση δυσμενών κρίσεων και παροχές βαθμών. Το νέο Π.Δ. με το ΠΑΣΟΚ πλέον στην κυβέρνηση, είναι το ΠΔ 160/1994.

δώδεκα που επί δικτατορίας είχαν υπηρετήσει στην ΕΣΑ και προφανώς γι' αυτό είχαν αποστρατευτεί το 1987 και 1988 *«...λόγω μειωμένου κύρους... πέντε επανήλθαν στο στράτευμα και οι δύο εξ αυτών είναι σήμερα υποστράτηγοι ε.ε....».* Τέλος οι συντάκτες του εγγράφου τονίζουν πως εκτός από αυτούς τους εκατόν ενενήντα τρεις ευεργετηθέντες *«...ισάριθμος περίπου αριθμός αξιωματικών, που διέγραψε δυσμενή στοιχεία με την μέθοδο της ΕΔΕ, δεν προήχθη μετά την επανάκριση αλλά μετατέθηκε ο χρόνος αποστρατείας (οικονομικό όφελος-δικαίωμα προσφυγής στα Διοικητικά Δικαστήρια)…».* Η άποψη πως όλη αυτή η συμπαιγνία έγινε για ΄΄κοινωνικούς΄΄ λόγους ώστε, να βελτιωθεί η σύνταξη και να ζουν οι απόστρατοι αυτοί κάπως πιο αξιοπρεπώς, δεν είναι σωστή. Τότε δύο τινά έπρεπε να γίνουν. Να μην τους γελοιοποιούν με παροχή βαθμών ξευτελίζοντας και τους ίδιους τους βαθμούς και όσους αξίζουν να τους φέρουν. Να χορηγήσουν αύξηση στη σύνταξη που πράγματι είναι μικρή, αλλά για όλους τους στρατιω-τικούς. Μετά από αυτή την αντιμετώπιση των κανόνων αξιολόγησης των στελεχών, είναι δύσκολο να τηρηθεί σοβαρά η διαδικασία εξέλιξης των εν ενεργεία στρατιωτικών.

Η παρουσίαση της υπόθεσης παροχής βαθμών με τη μέθοδο των ΕΔΕ, δεν παρεμβάλλεται τυχαία στο θέμα των Παροχών και Αποκαταστάσεων. [1] Στην ουσία το αποτέλεσμα όσον αφορά την απαξίωση είναι ακριβώς το ίδιο. Και όσο ευεργετικό και εάν εμφανίζεται για μερίδα εργαζομένων (όπως είναι και οι στρατιωτικοί), δεν είναι απών και στην περίπτωση αυτή ο αυταρχισμός, έστω και υπό έρπουσα μορφή. Οι διασταλτικές ερμηνείες των Νόμων αποκατάστασης διωχθέντων και η καθιέρωση διαδικασίας ΕΔΕ για παροχές πάλι βαθμών με Προεδρικά Διατάγματα και όχι με Νόμο από τη Βουλή, είναι δείγμα αυταρχισμού. Δεν αποτολμούμε περισσότερο προσέγγιση στο πλαίσιο Νόμων, ΠΔ κ.λ.π. αφού αφορά εξειδικευμένο χώρο γνώσης, που δεν διατίθεται.

Πρέπει να επισημανθεί πως το φαινόμενο των αποκαταστάσεων σε έκταση, παρουσιάσ-θηκε και στον τομέα των δημοσίων υπαλλήλων και κρατικών οργανισμών για λόγους μισθοδοτικούς, συνταξιοδοτικούς και ασφάλισης. Και θα ήταν σκόπιμο να ερευνηθεί και σ' αυτόν τον χώρο εάν, κοντά στις δίκαιες αντιμετωπίσθηκαν και πλήθος περιπτώσεων, που καμιά σχέση δεν είχαν με αντίσταση κατά της δικτατορίας και δίωξη εξ αιτίας της.

Επανερχόμενοι στα στελέχη του ΠΝ και την ιστορία των ΄΄αποκαταστάσεων΄΄, παρατηρούμε πως, εκτός από τις περιπτώσεις, που περιελήφθησαν στους αποκατασταθέντες, χωρίς να έχουν καμία σχέση με δραστηριότητα κατά της χούντας, έχουμε και εκείνες όπου, η πολιτεία με νομοθετικά και διοικητικά μέτρα ξεπέρασε τα όρια, που η κοινή λογική και η κοινωνία αποδέχεται ως σωστά και δίκαια. Θα προβληθεί ως αιτία η νομοθεσία περί αποκαταστάσεων. Υπήρξε κατάχρηση και στη νομοθεσία και στις εφαρμογές της με διασταλτικές ερμηνείες... Και όσον αφορά την απαξίωση των στρατιωτικών, που παρατηρείται από διάφορους (πολιτικούς, δημοσιογράφους, δημοσίους υπαλλήλους κ.λ.π.), ένας λόγος είναι το πλήθος και τα στάδια των ΄΄αποκαταστάσεων΄΄. Μαζί με την απόδοση ευθύνης (στο σύνολο των στελεχών των ΕΔ χωρίς διάκριση) για τη δικτατορία. Και στους μεν αντιστασιακούς προκαλεί πικρία αλλά και οργή, η αρχή της συλλογικής ευθύνης, η απαξίωση και οι ατέρμονες παροχές βαθμών και τίτλων. Στους λοιπούς προκαλεί καγχασμό και περιφρόνηση. Η θέση μερικών πως *΄΄εφ' όσον ο νόμος το προβλέπει, γιατί να μην χρησιμοποιήσουμε το πλεονέκτημα΄΄* δεν είναι της ίδιας ηθικής στάθμης με την αντιδικτατορική δραστηριότητα αυτών των ίδιων, που το λένε.

Η επισήμανση δεν αφορά στους διωχθέντες επί χούντας, που επανήλθαν στη μεταπολί-τευση, αποκαταστάθηκαν και σταδιοδρόμησαν κανονικά μέχρι τη φυσιολογική τους αποστρατεία. Που θα την

---

[1] Καταχωρούνται οι συνολικοί κατά βαθμό απόστρατοι αξιωματικοί του ΠΝ ανεξαρτήτου ειδικότητας που συνταξιοδοτούνται από το δημόσιο το μήνα Σεπτέμβριο 2004.

Ναύαρχοι τρεις (3), αντιναύαρχοι εκατόν τριάντα τέσσερις (134), υποναύαρχοι τριακόσιοι δέκα τέσσερις (314), αρχιπλοίαρχοι τετρακόσιοι είκοσι επτά (427), πλοίαρχοι επτακόσιοι εξήντα έξη (766), αντιπλοίαρχοι οκτακόσιοι τριάντα πέντε (835), πλωτάρχες χίλιοι διακόσιοι δέκα έξη (1216), υποπλοίαρχοι χίλιοι εκατόν είκοσι δύο (1122), ανθυποπλοίαρχοι πεντακόσιοι επτά (507) και σημαιοφόροι τριακόσιοι εβδομήντα έξη (376). Το γενικό σύνολο των απόστρατων του ναυτικού είναι πέντε χιλιάδες επτακόσιοι αξιωματικοί όλων των ειδικοτήτων. Τα στοιχεία προέρχονται από καταμέτρηση των εξυπηρετούμενων μετόχων του ΜΤΝ (Μετοχικό Ταμείο Ναυτικού) και αφορούν μόνον του ναυτικού (και όχι και του λιμενικού Σώματος που επίσης εξυπηρετούνται από το ίδιο ταμείο). Εάν ληφθεί υπόψη πως όλοι οι βαθμού αντιπλοιάρχου και κάτω είναι αξιωματικοί εξ υπαξιωματικών, όπως και η συντριπτική πλειοψηφία των πλοιάρχων τότε συμπεραίνεται πως το ενιαίο σύστημα συνταξιοδότησης και παροχής μερισμάτων στους εξ υπαξιωματικών αξιωματικούς και τους υπολοίπους είναι εις βάρος των πρώτων. Επίσης οι αριθμοί αντιναυάρχων και υποναυάρχων είναι δυσανάλογα μεγάλοι σε σχέση με τους αρχιπλοιάρχους. Αυτό είναι το αποτέλεσμα της παροχής καταληκτικών βαθμών με τη νομοθεσία περί διώξεως στελεχών επί δικτατορίας, κύρια όμως με την ισοπεδωτική μέθοδο των ΕΔΕ.

Για να υπάρχει βάση σύγκρισης καταχωρούνται και οι υπηρετούντες εν ενεργεία αξιωματικοί στο ναυτικό κατά βαθμό όλων των κατηγοριών (μάχιμοι, μηχανικοί, εξ υπαξιωματικών, φάρων, οικονομικοί, γιατροί, οδοντίατροι, νοσηλεύτριες, χειριστές ελικοπτέρων). Αντιναύαρχοι τρεις (3), υποναύαρχοι δώδεκα (12), αρχιπλοίαρχοι τριάντα έξη (36), πλοίαρχοι εκατόν ογδόντα πέντε (185), αντιπλοίαρχοι τετρακόσιοι είκοσι επτά (427), πλωτάρχες εξακόσιοι δέκα έξη (616), υποπλοίαρχοι χίλιοι εβδομήντα πέντε (1075), ανθυποπλοίαρχοι χίλιοι τριάντα (1030), σημαιοφόροι επτακόσιοι εξήντα πέντε (765). Ήτοι σύνολον τέσσερις χιλιάδες εκατόν πενήντα ένας (4151).Τα στοιχεία είναι από επετηρίδα του ναυτικού έκδοσης 2004.

Επομένως οι απόστρατοι είναι περισσότεροι από τους εν ενεργεία (5.700 έναντι 4.151). Εκεί όμως που οι αριθμοί εμφανίζονται καταλυτικοί, είναι στους βαθμούς του αντιναυάρχου και του υποναυάρχου. Εκτός ότι η επετηρίδα έχει αναστραφεί, σ' αυτούς τους βαθμούς (όπως και του αρχιπλοιάρχου) δεν περιλαμβάνονται αξιωματικοί εξ υπαξιωματικών των οποίων ο καταληκτικός αποστρατευτικός βαθμός είναι του πλοιάρχου.

αντιμετώπιζε κανείς ως ΄΄οριακά και ηθικά αποδεκτή΄΄[1] (ακριβώς επειδή, ως προελέχθη, ο αντιστασιακός δεν πρέπει να υπερβάλλει σε επιδίωξη επιβραβεύσεων της δράσης του πέραν του επιπέδου προσφοράς του). Αλλά κύρια σε ορισμένους από εκείνους που, ενώ αποκαταστάθηκαν με τη μεταπολίτευση δεν σταδιοδρόμησαν στην ενεργό υπηρεσία με την θέλησή τους. Οι ανήκοντες στην κατηγορία αυτή των αντιστασιακών στρατιωτικών, είχαν αποκατασταθεί για ακόμα μια φορά. Έτσι έχουμε το φαινόμενο διωχθέντες στρατιωτικοί επί δικτατορίας να υπηρετούν στο ΠΝ πραγματικά χρόνια ως αξιωματικοί κάτω των δέκα, ή έστω και λίγο περισσότερα μερικοί. Και ενώ με βάση τα προβλεπόμενα από τη συνήθη νομοθεσία θα έφεραν μικρό αποστρατευτικό βαθμό (ή κάποιον παραπάνω λόγω δράσης κατά της χούντας), οι αλλεπάλληλες αποκαταστάσεις, απογείωσαν τους βαθμούς. Δηλαδή ενώ όταν αποτάχθηκαν ήσαν εν ενεργεία από ναυτικοί δόκιμοι μέχρι αντιπλοίαρχοι[2], σήμερα είναι από πλοίαρχοι μέχρι αντιναύαρχοι.
Η τελευταία (μέχρι στιγμής) ΄΄αποκατάσταση΄΄ έγινε το 1996. Με Νόμο[3] που προβλέπει, για όσους ήταν στο ΄΄κίνημα του ναυτικού ΄΄, να παίρνουν τον καταληκτικό βαθμό της ειδικότητάς τους και τον τίτλο του επιτίμου, εάν δεν είχαν σταδιοδρομήσει εν ενεργεία, ώστε να εξαντλήσουν την ιεραρχία.
Σημειώνονται εδώ όσοι, δεν σταδιοδρόμησαν στο ΠΝ με τη θέλησή τους μετά την αποκατάστασή τους στη μεταπολίτευση το 1975, και αργότερα περιελήφθησαν σε νέες αποκαταστάσεις (οι αναφερόμενοι βαθμοί ήταν οι επί δικτατορίας και διώξεώς τους). Ο Γ.Ιωαννίδης πρωτοετής σημαιοφόρος(σήμερα υποναύαρχος). Ο Η. Προκοπάκης σημαιοφόρος (σήμερα πλοίαρχος). Το ίδιο και ο Ματαράγκας (ο οποίος όμως αποστρατεύθηκε για λόγους υγείας). Οι Μπάρδης- Τριανταφυλλίδης- Ζάκκας- Μαρώτης- Καλούλης- Μπουζάκης ήταν ανθυποπλοίαρχοι (εξ αυτών σήμερα είναι Τριανταφυλλίδης και Μαρώτης αντιπλοίαρχοι ενώ ο Μπουζάκης επίτιμος υποναύαρχος). Οι Κάντας- Λίτινας- Γρηγοριάδης- Ηλιόπουλος ήταν υποπλοίαρχοι (εξ αυτών σήμερα είναι Λίτινας και Γρηγοριάδης υποναύαρχοι). Οι Αργυρόπουλος Ε. του Π.- Λεωνίδας- Δεσύλλας- Βαρδινογιάννης Β. Τζανετάκης ήταν πλωτάρχες και ο Παπασηφάκης Χ. έφεδρος πλωτάρχης (σήμερα ο Παπασηφάκης είναι αρχιπλοίαρχος, ο Αργυρόπουλος και Λεωνίδας πλοίαρχοι, ο Βαρδινογιάννης και Τζανετάκης επίτιμοι αντιναύαρχοι και ο Δεσύλλας επίτιμος υποναύαρχος). Οι Στεφανουδάκης Γ.- Βερροιόπουλος- Παπαδόγκωνας Αλ. ήταν αντιπλοίαρχοι (εξ αυτών σήμερα ο Στεφανουδάκης είναι αρχιπλοίαρχος και ο Παπαδόγκωνας επίτιμος αντιναύαρχος). Δεν αναφέρεται ο Σταθόπουλος Ι. του Κινήματος του Ναυτικού. Που δεν σταδιοδρόμησε μετά το 1975 και ο μόνος αυτής της κατηγορίας αξιωματικός του ΠΝ που αρνήθηκε έκτοτε να περιληφθεί στις επόμενες ΄΄αποκαταστάσεις΄΄. Φέρει επομένως σήμερα τον τιμητικό βαθμό της πρώτης και τελευταίας αποκατάστασής του το 1974. Αυτόν του αντιπλοιάρχου. Κάποιοι από τους τιμηθέντες με τους καταληκτικούς βαθμούς εξέφρασαν και την έκπληξή τους, αλλά έκαναν χρήση του ΄΄ευεργετήματος.
Υπάρχει όμως η κατηγορία των διωχθέντων που επανήλθαν με την αποκατάσταση και σταδιοδρόμησαν για χρόνια χωρίς να εξαντλήσουν την ιεραρχία, εφόσον αποστρατεύθηκαν ενωρίτερα. Υποβλήθηκε στο ΓΕΝ από έναν εξ αυτών αναφορά με σχετικό ερώτημα, παράλληλα με την εύλογη απορία (του γράφοντα που επίσης φέρει τον βαθμό της αποστρατείας του –αρχιπλοίαρχος- και όχι τον καταληκτικό που μπορούσε να λάβει). Δεν θα είναι δυνατό να εξηγηθεί πως σταδιοδρομεί ο αντιστασιακός και δεν προάγεται στον ανώτατο βαθμό, ενώ εάν έμενε εκτός στρατεύματος θα έπαιρνε αυτόν τον βαθμό άνετα. Η εύκολη απάντηση είναι πως δεν φτάνουν όλοι οι αξιωματικοί στην ηγεσία. Η κατάληξη της αναφοράς ήταν το αδιέξοδο. Το συμπέρασμά του αναφέροντος, που το έγραφε και στην αναφορά του στο ναυτικό ήταν, πως ανεξάρτητα από τη συγκεκριμένη εμπλοκή, οι νέοι στρατιωτικοί πρέπει να μαθαίνουν, ότι η αντίσταση στις παραβιάσεις του Συντάγματος, δεν πρέπει να αποβλέπει σε μελλοντικά οφέλη.
Η απάντηση από το ΓΕΝ ήρθε μετά πέντε μήνες και μετέθετε το ερώτημα/ πρόβλημα στο ΓΕΕΘΑ. Σημείωνε επί πλέον πως οι ρυθμίσεις του άρθρου 29 του Ν. 2439/96 προστέθηκαν, κατά τη συζήτηση του Νόμου στη Βουλή.[4]
Ο αρχιπλοίαρχος Δ.Κανελλάκης Δ/ντής του Β΄Κλάδου που υπέγραφε την απάντηση εξηγούσε πως η Βουλή μόνη της, χωρίς να είναι στο σχέδιο Νόμου, πρόσθεσε τη διάταξη αυτή. Αφήνοντας να εννοήσει ο παραλήπτης πως, και το ΓΕΝ δεν συμφωνεί, δεν ήταν δική τους πρωτοβουλία, αλλά κάποιοι ενδιαφερόμενοι είχαν ασκήσει πιέσεις σε άλλα επίπεδα και το πέτυχαν.

---

[1] Οι απονομές του τίτλου του επιτίμου στους αξιωματικούς της οργάνωσης για το κίνημα του ναυτικού Μαίου 1973, (που επανήλθαν και σταδιοδρόμησαν στο ναυτικό μέχρι που αποστρατεύθηκαν ή παραιτήθηκαν πολλά χρόνια μετά), δημοσιεύονται στο τ.531, τόμος 155ος Ναυτική Επιθεώρηση, Σεπτέμβριος- Οκτώβριος 2001. Είναι η τελευταία πράξη αποκατάστασης αυτής της κατηγορίας διωχθέντων στελεχών του ΠΝ.

[2] Για την δραστηριότητα των αξιωματικών που αναφέρονται εδώ και ευεργετήθηκαν από το Ν.2439/96,βλ. εκτός των παραπομπών του ευρετηρίου ονομάτων του ΑΚ σελ.491 και τους πίνακες αριθ. 5,6,7 και 10 της ίδιας εργασίας.

[3] Είναι ο Ν 2439/1996 (ΦΕΚ Α 219) στο άρθρο 29 για τον καταληκτικό βαθμό στους αξ/κούς του ΄΄κινήματος΄΄ και σε πλήρη ταύτιση με το Ν.Δ.178/69 όσον αφορά τα περί επιτίμου.

[4] Το αρχικό ερώτημα γίνεται στις 23 Σεπτεμβρίου 1996 με αναφορά /αίτηση προς ΓΕΝ/Β΄.ΚΛΑΔΟ.
-Το ΓΕΝ/Β3-ΙΙΙ απαντά στις 10 Φεβρουαρίου 1997 με Φ.457.2/4/97 αποδίδοντας την εκκρεμότητα στο ΓΕΕΘΑ.
-Σε ένα χρόνο στις 11 Μαρτίου 1998 το ερώτημα επανέρχεται και την άλλη μέρα το ΓΕΝ/Β3-ΙΙΙ με φ.457.2/4/98/12-3-98 απαντά πως το ΓΕΕΘΑ εξετάζει το ζήτημα.
-Η απόσυρση της υπόθεσης γίνεται από τον γράφοντα στις 26 Ιανουαρίου 1999.

Υπάρχουν και στελέχη που δεν εδιώχθησαν επί δικτατορίας, ήταν ενάντιοί της και κράτησαν και εν ενεργεία και ως απόστρατοι συνεπή στάση απέναντι στους πειρασμούς για το κυνήγι βαθμών. Οι απόψεις του πλοιάρχου Μαγιάτη σε αναφορά που υπέβαλλε [1] παρουσιάζουν έναν ευαίσθητο και υπερήφανο για την ιδιότητα του αξιωματικό. Στιγμάτισε τα συμβαίνοντα στο ΠΝ στον τομέα αντιμετώπιση στελεχών στις αξιολογήσεις, αποστολές στο εξωτερικό, κρίσεις κ.λ.π.. Ο Μαγιάτης έχοντας υποβάλλει την τυπική αναφορά παραίτησης έρχεται με το έγγραφο αυτό και αναλύει τους ουσιαστικούς λόγους, που ζητάει να απομακρυνθεί από το ναυτικό, στο οποίο είχε ιδιαίτερη αδυναμία. Σημειώνει πως «*…δεν προτίθεμαι ποτέ και θα ήμουν κατάπτυστος στο σώμα των αξιωματικών του ΠΝ να προσφύγω σε κανένα όργανο της πολιτείας, πιστεύοντας ότι, οι βαθμοί, αποκτώνται στις γέφυρες και τις πρώρες των Π.Πλοίων και όχι στα Διοικητικά Εφετεία και το Συμβούλιο Επικρατείας…»* Η αντίθεση είναι σαφής, στις πλάγιες προσπάθειες όσων κυνήγησαν παροχές με αλλεπάλληλες προαγωγές και αποκαταστάσεις. Ο Μαγιάτης τήρησε τη δέσμευση έκτοτε και δεν εκμεταλλεύτηκε τίποτα.

Ο ερωτών για το Νόμο του 1996 επανέρχεται ενάμισι χρόνο μετά το αρχικό ερώτημα, και σταματάει σε λίγο την άγονη αλληλογραφία, από την οποία έχει προκύψει πως, ο νόμος αυτός δεν έπρεπε να ψηφιστεί, ήταν άδικος, υπερβολικός και τίποτε το θετικό δεν πρόσθετε ούτε αποκαθιστούσε αδικίες. Έχουν περάσει δυόμισι χρόνια από το αρχικό ερώτημα, και την τελευταία επιστολή του ο ερωτών την βρήκε μετά πέντε χρόνια ασχολίαστη στον ατομικό του φάκελο. Απάντηση δεν δόθηκε ποτέ παρ' ότι το ΠΝ πάντα είναι προσεκτικό και με ευαίσθητες κεραίες. Η παράθεση των στοιχείων γίνεται, για να προσθέσουμε εδώ στην εξέταση των μέχρι στιγμής ΄΄ΠΑΡΟΧΩΝ΄΄, το αδιέξοδο των υπηρεσιακών παραγόντων στις πιέσεις για ΄΄αποκαταστάσεις΄΄.

Στις παροχές, όπως προελέχθη, εντάχθηκε το 1996 και ο τίτλος του ΄΄επιτίμου΄. Ο τίτλος αυτός απονέμεται κάτω από φυσιολογικές συνθήκες στους εξής (όσον αφορά το ναυτικό και τα αντίστοιχα ισχύουν και για τα άλλα όπλα):

- Σε όσους έχουν υπηρετήσει ως Α/ΓΕΕΘΑ και Α/ΓΕΝ (με απόφαση ΚΥ.Σ.Ε.Α. η διατήρηση του τίτλου επί τιμή)
- Στον Αρχηγό του Στόλου (με απόφαση ΣΑΓΕ)
- Στους αντιναυάρχους, που υπηρέτησαν σε οργανικές θέσεις του βαθμού τους, και υποναυάρχους, που υπηρέτησαν επίσης σε οργανικές θέσεις του βαθμού τους για 6 μήνες τουλάχιστον, και μάλιστα εφ' όσον προήχθησαν στον ανώτερο εν αποστρατεία βαθμό (με απόφαση του ΣΑΓΕ).

Είναι προφανές πως, ο νομοθέτης θέλει αυτόν τον τίτλο μόνον για εξαιρετικές περιπτώσεις στρατιωτικών, που υπηρέτησαν ευδόκιμα συνεχώς μέχρι βαθμό και κυρίως θέσεις μεγάλων διοικήσεων. Το θέμα που προκύπτει είναι πως συγκεκριμένοι αντιστασιακοί αξιωματικοί (που διωχθέντες από τη χούντα δεν υπηρέτησαν έκτοτε ή αποστρατεύθηκαν πολύ ενωρίς, ώστε δεν υπηρέτησαν μέχρι τους ανώτατους βαθμούς) ζήτησαν και πήραν επί πλέον μια τέτοια παροχή, που δεν τους αφορά καθόλου. Η απορία επιτείνεται, εάν δούμε στον ίδιο Νόμο με τι κριτήρια το αρμόδιο όργανο αποφασίζει για τη διατήρηση επί τιμή του τίτλου της θέσης «*... το ΣΑΓΕ αποφασίζει με βάση την προσωπική αντίληψη των μελών του για τον κρινόμενο και την συνεκτίμηση, με ελεύθερη κρίση των ιδιαζόντων προσόντων του και της ιδιαίτερης προσφοράς του προς την πατρίδα καθώς και της καλής μαρτυρίας που απολαμβάνει στον κλάδο για την επαγγελματική και ηθική του καταξίωση, χαρακτηριστικά που συνηγορούν στην απόδοση της ύψιστης αυτής τιμής...*»[2]. Είναι όμως και σκόπιμο να δούμε, ποια είναι τα ειδικά εκείνα προνόμια που απολαύουν όσοι είναι ΄΄επίτιμοι΄΄. Σύμφωνα με σχετικό Προεδρικό Διάταγμα:[3]

- προσαγορεύονται με τον τίτλο τους,
- διατηρούν τις στρατιωτικές αντί για τις αστυνομικές ταυτότητες (αντιμετωπίζεται αυτό ως προνομία του απόστρατου έναντι του πολίτη, γεγονός που υποδηλώνει ότι, θεωρείται ο στρατιωτικός ως υπερέχων του ιδιώτη),
- διατηρούν σειρά προβαδίσματος και έπονται μόνον των εν ενεργεία συναδέλφων τους, που κατέχουν την ίδια ή αντίστοιχη θέση,
- καταγράφονται σε ιδιαίτερες επετηρίδες,
- στις εθνικές γιορτές μπορούν να προσέρχονται με στολή,
- καλούνται σε κοινωνικές και υπηρεσιακές εκδηλώσεις του κλάδου ΕΔ, απ' όπου προέρχονται,
- καλούνται στις κοινωνικές και υπηρεσιακές εκδηλώσεις της μονάδος ή της υπηρεσίας, της οποίας φέρουν τον τίτλο του επιτίμου διοικητού ή διευθυντού.

Όσοι επεδίωξαν λοιπόν από τους προαναφερθέντες και νομότυπα έλαβαν εκτός από τους μεγάλους καταληκτικούς βαθμούς και τον τίτλο του ΄΄επιτίμου΄΄, έπραξαν ενάντια στις αιτίες, που σωστά τους έκαναν

[1] Βλ. αναφορά πλοιάρχου Δημήτρη Μαγιάτη από 21-8-1990 προς ΔΑ.

[2] Βλέπε αδημοσίευτη Διατριβή Πλωτάρχη Γ. Γρατσία ΠΝ, *Νομοθεσία Περί Καταστάσεως Αξιωματικών ΠΝ, Διαχρονική Ανάλυση Συμπεράσματα*, ΣΝΠ 1997 σελ.54

[3] Είναι το ΠΔ 308/1997. Τα περί επιτίμων κ.λ.π. είναι από το αρχείο Βασιλικόπουλου.

αντιστασιακούς. Σε περιοδικό του ΠΝ[1] συναντάμε την απονομή του τίτλου του επιτίμου του βαθμού του στον μάχιμο υποναύαρχο Ε. Μπουζάκη. Συμμετείχε στην οργάνωση για το Κίνημα του Ναυτικού το 1973 με τον βαθμό του ανθυποπλοιάρχου (τάξεως εξόδου της ΣΝΔ 1965 επομένως αποτάσσεται μετά οκτώ χρόνια ως αξιωματικός).

Δεν είναι μόνον του Μπουζάκη το θέμα τάξεως και όσων αντιστασιακών της ίδιας κατηγορίας (Τζανετάκης, Βαρδινογιάννης, Παπαδόγκωνας και Δεσύλλας) απέκτησαν τον τίτλο και τον καταληκτικό βαθμό[2], αλλά του Νομοθέτη που βοήθησε με τον τρόπο αυτό στην απαξίωση της ιδιότητας. Η άποψη αυτή δεν εκφράζεται και για τα στελέχη εκείνα της οργάνωσης για το κίνημα του ναυτικού, που σταδιοδρόμησαν μεταπολιτευτικά κανονικά και απονεμήθηκε και σ' αυτούς ο τίτλος του επιτίμου, έστω και εάν δεν εξάντλησαν την ιεραρχία. Και τούτο γιατί υπηρέτησαν δεκαετίες περισσότερο από τους προαναφερθέντες. Αλλά και σ' αυτούς δεν πρόσθεσε ιστορικά τίποτε το ΄΄επίτιμος΄΄, αφού δεν τους επιτράπηκε να υπηρετήσουν σε βαθμό και θέσεις ανωτάτων, που αιτιολογούσαν προ του 1996 τον τίτλο.

Για την ηγεσία του Ναυτικού όμως υπάρχει θέμα, γιατί ανταποκρίνεται θετικά στα αιτήματα αυτής της κατηγορίας. Ο Αρχηγός του όπλου με το μηχανισμό που διαθέτει, τα μητρώα και τους φακέλους έχει πλήρη εικόνα για το τι συμβαίνει με τους εν ενεργεία, αλλά και τους αποστράτους. Όφειλε να ενημερώσει τους αρμόδιους Υπουργούς για την υπερβολή στις παροχές αυτές. Και να παρουσιάζει την εικόνα όπως έχει και να αντιδρά με ανάλογες εισηγήσεις.

Στην ίδια σελίδα του περιοδικού, αμέσως μετά την καταχώρηση που προαναφέρθηκε για τον Μπουζάκη, διαβάζει κανείς για την απονομή του βαθμού του υποπλοιάρχου στους ανθυπασπιστές Κασαλιά, Γεωργαλά, Μαρτινόπουλο και Βενετσάνο, τον βαθμό του ανθυποπλοιάρχου στους ανθυπασπιστές Καλέμη, Κλέσπα και Γούση και τον βαθμό του επικελευστή στον κελευστή Ευσταθιάδη. Είχαν μεταβεί στη Μέση Ανατολή κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου ως πληρώματα πολεμικών πλοίων. Η αντίφαση είναι προφανής. Χρειάστηκαν εξήντα χρόνια για αναγνώριση από την πολιτεία της προσφοράς κάποιων από τους τότε υπαξιωματικούς. Που ακολούθησαν, αν δεν οδήγησαν με τους αξιωματικούς τους το στόλο στη Μέση Ανατολή και τον πόλεμο. Και τους ανθυπασπιστές τους ονόμασε υποπλοιάρχους και ανθυποπλοίαρχους. Φαίνεται λογικό και κυρίως δίκαιο.

Και αφού οι συγκρίσεις είναι χρήσιμες και αποδίδουν το μέτρο βαρύτητας κάθε συγκρινόμενου στοιχείου, να θυμίσουμε πως, η αποκατάσταση των είκοσι αθώων που εκτελέστηκαν το 1948 μετά τη δίκη του Ναυτικού, τελέσθηκε μετά τριάντα έξη χρόνια. Και μάλιστα με έντονη αντιπαράθεση στη Βουλή όπου, η αξιωματική αντιπολίτευση δήλωσε πως θα πάρει πίσω τους βαθμούς μόλις έρθει στην εξουσία. Το 1984 αποκαταστάθηκαν όλοι οι καταδικασθέντες στη δίκη του Ναυτικού του 1948 και τον επόμενο χρόνο ένα ΠΔ ανακάλεσε τις εκπτώσεις από τους βαθμούς του 1948 και απένειμε σε όλους τους καταληκτικούς βαθμούς των ειδικοτήτων τους. Οι περισσότεροι όμως από εκείνους, είτε είχαν πεθάνει (από τις σφαίρες του εκτελεστικού αποσπάσματος οι είκοσι) είτε είχαν βιώσει την πίκρα, τις διώξεις και την αδικία για μια ολόκληρη ζωή. Η απόφαση του Πρωθυπουργού Παπανδρέου ήταν σωστή πολιτική απόφαση, την υποστήριξε ο ΥΦΕΘΑ Δροσογιάννης (που θα μπορούσε λόγω συμμετοχής του στον εμφύλιο να είχε κάποιες αντιρρήσεις) και την οργάνωσε /υλοποίησε ο αρχιπλοίαρχος Λ. Βασιλικόπουλος ως Διευθυντής ΓΕΝ/ΔΚΒ.[3]

Αυτά όσον αφορά τους πραγματικούς και χωρίς αμφιβολία αντιστασιακούς (όπως ο Μπουζάκης και οι υπόλοιποι επίτιμοι που προαναφέρθηκαν) και στην κτήση βαθμών και τίτλων. Οι οποίοι μόνον οικονομικά οφέλη προσκόμισαν (αν και κάποιοι απ' αυτούς δεν τα είχαν ανάγκη).

Τέλος παρ' όλη την έρευνα, δεν στάθηκε δυνατό να βρούμε απαντήσεις με ουσιαστική αιτιολογία, σε αρκετές περιπτώσεις αποκαταστάσεων, που σημειώνονται στη συνέχεια. Αφορούν αποστρατευθέντες επί δικτατορίας ή και νωρίτερα, που οι επιτροπές αποκατάστασης θεώρησαν ως διωχθέντες από τη χούντα, και έτσι περιελήφθησαν στους προνομιούχους. Οι προϋποθέσεις αποκατάστασης φαίνεται πως αντί να σκληρύνουν, αδυνάτισαν. Εύκολα με διασταλτική ερμηνεία των σχετικών διατάξεων υπέρ- πηδήχτηκαν οι όποιες δυσκολίες. Έτσι υπάρχουν ερωτηματικά για τους επόμενους, που σήμερα φέρουν τους αναφερόμενους αποκαταστατικούς και αποστρατευτικούς βαθμούς: Τσισκάκη (αρχιπλοίαρχο), Τζανετουλάκο (ανθυπασπιστή), Στάθη (αρχιπλοίαρχο), Μαγκόπουλο (πλοίαρχο), Ζώη (αντιπλοίαρχο), Σταμούλη[4] (πλωτάρχη), Γιαννακόπουλο (ανθυπασπιστή), Μπέλια (πλοίαρχο), Πράπα (ανθυπασπιστή), Κολλά (αντιπλοίαρχο), Μπενία (υποπλοίαρχο), Πέτα (υποπλοίαρχο), Δεδότση (πλωτάρχη), Φούρλα (αντιπλοίαρχο), Κοντό (υποπλοίαρχο), Γιαννακάκη (αντιπλοίαρχο), Καλαμπόκη (ανθυπασπιστή), Κλαρνέτα (ανθυπασπιστή), Σαραβέλα (αρχικελευστή), Κωνσταντουδάκη (σημαιοφόρο), Στεργίου (υποπλοίαρχο) και Μιχαλαρίδη (αρχιπλοίαρχο).

---

[1] Ναυτική Επιθεώρηση τεύχος 538 Νοεμβρίου- Δεκεμβρίου 2002 σελ.432. Αυτές οι απονομές, όπως και οι προαγωγές και αποστρατείες, δημοσιεύονται στο σοβαρό αυτό περιοδικό, απ' όπου ενημερώνεται το προσωπικό του ΠΝ εν ενεργεία και εν αποστρατεία.

[2] Βλ. Ναυτική Επιθεώρηση, τεύχος 531, Σεπτεμβρίου- Οκτωβρίου 2001, σ.230.

[3] Ο Ν. 1489/84 αποκατέστησε τους καταδικασθέντες στη δίκη του Ναυτικού του 1948 και το ΠΔ της 4ης-5-85 ανακάλεσε τις εκπτώσεις από τους βαθμούς και απένειμε τους καταληκτικούς βαθμούς των ειδικοτήτων τους.

[4] Βλ. Πίνακα Γ4 (Αποστρατείες Δικτατορίας- Αποκαταστάσεις Μεταπολίτευσης) στο ΜΕΡΟΣ Γ παρούσης διατριβής.

Η μνημόνευση των ονομάτων δεν σημαίνει αυτόματα, πως όλοι κακώς αποκαταστάθηκαν. Εξ άλλου κάποιοι σταδιοδρόμησαν στη συνέχεια στο ναυτικό και ο αναφερόμενος βαθμός είναι της αποστρατείας τους. Το ερώτημα υπάρχει, για το εάν έπρεπε ή όχι να αποκατασταθούν, ως διωχθέντες επί δικτατορίας. Και τούτο σημαίνει πως, δεν βρέθηκαν στοιχεία, που να αιτιολογούν την αποκατάσταση ως διωχθέντων από τη χούντα. Και θα ήταν πολύ χρήσιμο, να τα παρουσίαζαν οι επιτροπές που τους εξέτασαν. Ενώ οι διαφορές των βαθμών από την αποστρατεία τους μέχρι της αποκατάστασής τους, όσων δεν σταδιοδρόμησαν, είναι μεγάλη και ανάλογη είναι η διαφορά στη σύνταξη.
Οι περιπτώσεις Τσισκάκη και Σταμούλη που αναφέρθηκαν, προσφέρονται για εμπλουτισμό της διατριβής και προβληματισμό.
Ο πλωτάρχης Ελευθέριος Τσισκάκης (αριθ. μητρώου 136, μηχανικός τάξεως εξόδου 1952) παραιτείται και αποστρατεύεται στις 5-7-1966 έχοντας εν τω μεταξύ εμπλακεί εν ενεργεία σε επιχείρηση φροντιστηρίου, όπου προετοιμάζονταν υποψήφιοι της ΣΝΔ. Στη μεταπολί-τευση δεν υποβάλλει το 1974 αίτηση για αποκατάσταση, αφού θα έκρινε και σωστά πως το 1966 δεν υπήρχε δικτατορία στη χώρα. Αλλά και ο ίδιος δεν εμφανίζεται να αναπτύσσει δράση εναντίον της από το 67 μέχρι το 74. Αργότερα όμως με το Ν.1447/1984 πείθεται το ΜΕΣ και του απονέμει τρεις βαθμούς και έτσι εντάσσεται και αυτός ως αρχιπλοίαρχος στους διωχθέντες εξ αιτίας της δικτατορίας. Η μάλλον ΄΄οι συνωμότες ετοιμάζοντας το πραξικόπημα έκριναν πως ο Τσισκάκης ήταν πολύ επικίνδυνος και φρόντισαν να τον εξουδετερώσουν πριν τον Απρίλιο του 1967΄΄. (Αυτό είναι το σκεπτικό για τους διωχθέντες πριν το 1967, που πρέπει να είναι πολύ καθαρές περιπτώσεις πολιτικών κ.λ.π. διώξεων ώστε να αποκατασταθούν με τους νόμους αυτούς). Ο ίδιος βέβαια είχε παραιτηθεί ή εξαναγκασθεί σε παραίτηση το 1966, ένα χρόνο πριν το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου. Κανένα σκεπτικό και κανένα στοιχείο δεν συνδέει την παραίτηση του Τσισκάκη με την δικτατορία. Τον ονόμασαν αρχιπλοίαρχο με δέκα τέσσερα χρόνια υπηρεσία ως αξιωματικός.
Η περίπτωση του Ευθυμίου Σταμούλη, μηχανικού με αρ. μητρώου 198, τάξεως 1957 που αποστρατεύεται στις 24-8-67 με το βαθμό του υποπλοιάρχου είναι επίσης αξιοπρόσεκτη. Το 1974 το αρμόδιο συμβούλιο έκρινε πως η περίπτωσή του δεν εντάσσεται στο Ν.197/74 αφού (σύμφωνα με τις σημειώσεις Ζωγράφου), από το 1958 μέχρι την αποστρατεία του, έχουν μεσολαβήσει τα εξής: Δυσμενείς κρίσεις το 1958,1960,1962 ως αδιάφορος, επιπόλαιος, ευερέθιστος, στις 3-7-64 τακτική ανάκριση για υπεξαίρεση στο ΛΑΣΚΟΣ, στις 14-1-65 ΠΑΡΑΜΕΝΩΝ στον ίδιο βαθμό, στις 16-8 στην επανάκριση όπως και στις 10-12-1965 πάλι ΠΑΡΑΜΕΝΩΝ. Στις 18-1-66 το Δικαστικό Συμβούλιο κρίνει πως δεν πρέπει να απαγγελθεί κατηγορία (προφανώς για την υπεξαίρεση), στις 13-6-66 επανάκριση ΚΑΤ' ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ, και το ίδιο και στις 31-12-66 (με αιτιολογία πως είναι βίαιος προς τους κατωτέρους του). Στις 5-8-67 εκτελείται τακτική ανάκριση για παράνομη κατοχή εκρηκτικών υλών, αλλά δεν απαγγέλλεται κατηγορία και στις 19-8-67 κρίνεται ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΥΤΑΙΟΣ. Μετά την κρίση του συμβουλίου του Ν.197/74 πως δεν εμπίπτει στο νόμο ως διωχθείς εξ αιτίας αντιχουντικής δραστηριότητας, προσφεύγει στο Συμβούλιο της Επικρατείας και κερδίζει την προσφυγή στις 11-5-1977. Αλλά το ΜΕΣ κρίνει και πάλι πως εξήλθε κανονικά του ναυτικού το 1967. Δηλαδή πως δεν τον αποστράτευσε η δικτατορία ως αντίπαλό της. Με το Ν.1447/84 ο Σταμούλης παίρνει ένα βαθμό και ονομάζεται πλωτάρχης με Προεδρικό Διάταγμα από 18-10-1985.
Δεν διατίθενται οι ΕΔΕ και προανακρίσεις για τις σημειούμενες ατασθαλίες, όπου δεν απαγγέλθηκαν κατηγορίες και δεν έγινε δίωξη κατά του Σταμούλη. Έτσι θα μπορούσε να αφαιρεθεί κάθε σκιά από την αποκατάστασή του, που τον φέρει ως διωχθέντα αντιχουντικό ενώ μένουν οι εντυπώσεις για τις κατηγορίες αυτές περί υπεξαίρεσης κ.λ.π. Όπως δεν διατίθεται αρχείο για το θέμα του φροντιστηρίου και τον λόγο παραίτησης του Τσισκάκη. Παρά τις προσπάθειες δεν βρέθηκε και κανείς να εξηγήσει πως συνδέεται η παραίτηση του Τσισκάκη το 1966, που συμπίπτει με το στάδιο προεργασίας του πραξικοπήματος, στο οποίο οι συνωμότες τον εξουδετέρωσαν, ώστε να αποκατασταθεί στη μεταπολίτευση. Η αποκατάσταση με τον τρόπο αυτό φέρει τον Τσισκάκη στην ίδια κατηγορία αντιμετώπισης από την πολιτεία με το Βασιλικόπουλο, που είχε αποστρατευτεί με παραίτηση το 1966. Είναι άδικο όχι για το Βασιλικόπουλο αλλά για τον Τσισκάκη, που θα τον ρωτούν πώς συμβιβάζονται οι δύο περιπτώσεις. Εκτός εάν ο Τσισκάκης επέτυχε να αντισταθεί στη δικτατορία χωρίς να το διαπιστώσει κανείς.
Υπάρχουν δύο ακόμα περιπτώσεις για το ναυτικό, που αφορούν διώξεις κατά την προ της 21ης Απριλίου περίοδο. Του κελευστή (Τηλ.) Ι. Τζανετουλάκου, που είχε αποστρατευθεί με δυσμενή κρίση στις 7 Φεβρουαρίου 1967, και τον αποκατέστησε η αρμόδια επιτροπή ως ανθυπασπιστή. Τέλος του σημαιοφόρου (Μ) Α. Ιωαννίδη, που είχε παραπεμφθεί σε Ανακριτικό Συμβούλιο για βαριά αμέλεια ως νεαρός σημαιοφόρος, και με γνωμοδότηση του Συμβουλίου αποτάχθηκε στις 2 Φεβρουαρίου 1967. Ο Ιωαννίδης αποκαταστάθηκε στο βαθμό του υποπλοιάρχου και αργότερα μετά το 1996 σε υποναύαρχο. Είχε κριθεί υπαίτιος βλάβης στο συγκρότημα πρόωσης του αντιτορπιλικού, όπου υπηρετούσε στις αρχές του 1966. Ο ίδιος δεν επεδίωξε να γίνει και ναύαρχος. Εξέφρασε μάλιστα την απορία του, αλλά δεν αποποιήθηκε του βαθμού. Είχε υπηρετήσει τέσσερα χρόνια ως σπουδαστής στη ΣΝΔ και ενάμισι χρόνο ως αξιωματικός. Υπεύθυνοι για την κοροϊδία είναι οι νομοθετήσαντες και εκείνοι που υλοποίησαν την παροχή των βαθμών. Τώρα καλείται να ΄΄απολογείται΄΄, χωρίς να φταίει σε τίποτα πλην της αποδοχής ενός παράλογου βαθμού.

Ο ισχυρισμός πως υπάρχει ηθική επίπτωση, που πλήττει και τις επιτροπές και κυρίως το σώμα των στελεχών και τις ΕΔ γενικότερα στέκει. Χρειάζεται έρευνα ώστε, κανείς να μην αναφέρεται σε σκάνδαλα.

Η πολιτεία εδώ εμφανίζεται, να θέλει να ενισχύσει οικονομικά εκείνους, που η ίδια απέβαλλε των ΕΔ (σύμπτωση ήταν, πως κάποιες από τις αποστρατείες υλοποιήθηκαν στη διάρκεια της χούντας. Οι αιτιολογίες θα ίσχυαν κάτω από οποιοδήποτε καθεστώς και ηγεσία). Δεν ήταν απαραίτητο να τους ονομάσει και αντιστασιακούς.

Παρ' ότι οι περιπτώσεις είναι διαφορετικές, μπορεί να γίνει σύγκριση και στις διαδικασίες και στα αποτελέσματα των κατά καιρούς ΄΄αποκαταστάσεων΄΄ του σύγχρονου ελληνικού κράτους. Και των πολεμιστών στην επανάσταση του 1821, και στην άλλη κατηγορία που στράφηκαν αργότερα κατά των δικτατοριών του περασμένου αιώνα, και εκείνων που πολέμησαν τους κατακτητές 1941-45. Εκτός της δίκης του ναυτικού του 1948 που ήδη αναφέρθηκε.

Θα περιοριστούμε στο πως λειτούργησε για πρώτη φορά η αναγνώριση των αγωνιστών της επανάστασης. Έτσι φαίνονται οι ομοιότητες και διαφορές και στη λογική των επιτροπών, αλλά και στη στάση όσων ζήτησαν τη δικαίωση τότε και τώρα. Και δεν εννοούμε τις παροχές βαθμών στους στρατιωτικούς[1] (τέως κλέφτες και αρματολούς που πολεμούσαν με φιλέλληνες και Έλληνες από έξω χώρες που προσέτρεξαν τους Τούρκους, Τουρκαλβανούς και συμμάχους τους) κατά τη διάρκεια του αγώνα μέχρι την στερέωση του ελληνικού κράτους. Αλλά την αναγνώριση και αποκατάσταση των αγωνιστών από την πολιτεία μετά την επανάσταση. Οι πολεμιστές της επανάστασης δεν τιμήθηκαν στο σύνολό τους και δεν δικαιώθηκαν όλοι. Αντίθετα δεν παραλήφθηκαν διωχθέντες επί δικτατορίας πλην ελαχίστων ακραίων περιπτώσεων (Πατσίλιας, Κούμης για το ναυτικό).

Δεν επιχειρείται σύγκριση ούτε στέκει στον τομέα της προσφοράς αλλά στη φάση των ΄΄αποκαταστάσεων΄΄ μετά την επανάσταση του 1821-1830 (΄΄εκδουλεύσεις΄΄) και μετά τη δικτατορία 1967-74 (΄΄παροχές΄΄) όπως ελέχθη ήδη.

Οι αντιστασιακοί της περιόδου 1967-1974 νοθεύτηκαν όχι λίγο από διευρυμένης ερμηνείας ΄΄αντιχουντικούς΄΄. Δηλαδή από στελέχη των ΕΔ, που βρήκαν την ευκαιρία και μεθόδευσαν την ΄΄αποκατάστασή τους΄΄.

Εδώ πρέπει να τονισθεί, πως η γνώμη των στελεχών των ΕΔ στο θέμα των αποκαταστάσεων, δεν είναι πάντα ευνοϊκή. Μερικοί όμως από τους αντιστασιακούς οι οποίοι έπαιξαν ρόλο στις διαδικασίες αυτές δεν τοποθετούνται τελείως αρνητικά στο φαινόμενο. Και τούτο γιατί υπηρετώντας μέχρι την τελευταία βαθμίδα το όπλο, όπου ανήκουν, είναι συνυπεύθυνοι για τις υπερβολές. Όπως ο Στάππας, που ως τέως Αρχηγός της ΠΑ παίρνει θέση σήμερα στο ζήτημα αυτό, χωρίς να το στιγματίζει ξεκάθαρα, όπως θα περίμενε κανείς λόγω του χαρακτήρα του).[2]

Ας δούμε λίγο τι έγινε στον τομέα της αναγνώρισης και αποκατάστασης των αγωνιστών της επανάστασης του 1821 και μετά τη συγκρότηση του ελληνικού κράτους. Εκείνοι που πολέμησαν, ήταν και οι ποιο αγνοί συγκριτικά απ' όσους ενεπλάκησαν. Τα σχετικά με το ρόλο των κοτζαμπάσηδων έχουν αναλυθεί και είναι γνωστά. Ο Φίλιας τοποθετεί τους επαναστάτες στη θέση των ηγετών του λαού. *΄΄Η λαϊκή ηγεσία της*

---

[1] Βλέπε, ΚΩΣΤΗ ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗ, Τα καπάκια, Καστανιώτη, Αθήνα 2003, σ.159. Ο συγγραφέας παρουσιάζει εκείνους τους ανθρώπους και τον αγώνα τους, καθώς και τα ΄΄καπάκια΄΄ και τα υπόλοιπα ψεγάδια και ελαττώματα. Μ' αυτά μαζί προχώρησαν και πολέμησαν. Στο θέμα που εδώ ενδιαφέρει σημειώνει. «*…Η τακτική ήταν γνωστή εκ μέρους της κεντρικής διοικήσεως. Για να κατευνάσει τις αντιζηλίες των στρατιωτικών, μοίραζε διπλώματα τα οποία ικανοποιούσαν τους δευτερεύοντες οπλαρχηγούς, ενώ δυσαρεστούσε τους πρωτοκαπετάνιους. Ο Μπότζαρης….΄΄κατέσχισεν το της στρατηγίας δίπλωμα, η δε ομιλία του και η πράξις του συνεκίνησε πάντας μέχρι δακρύων...΄΄* (σημ. το τελευταίο από τον Μεταξά, Απομνημονεύματα, Τσουκαλά σ.85 όπως επισημαίνει ο Παπαγιώργης στην υποσημείωσή του αριθ.16 για το εδάφιο αυτό περί Μπότζαρη, όταν απευθυνόταν ΄΄αλβανιστί΄΄ στους Σουλιώτες) *…η πράξη του Μπότζαρη επέφερε μια σπάνια για τους Ρουμελιώτες ομοψυχία…*» κ.λ.π.

[2] Βλ. παράρτημα Β συνεντεύξεις των ακολούθων:

ΣΤΑΠΠΑ (21-11-02) «*… από την στιγμή που κρυπτο- χουντικοί, αποκαταστάθηκαν και μάλιστα πλήρως και πήραν και αναδρομικά, όχι μόνο μισθούς αλλά και ..., αποκαταστάθηκαν και οικονομικά, τότε γιατί να είμαι αυστηρός προς τους δημοκρατικούς οι οποίοι αποκαταστάθηκαν; ….*»

ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗ (23-1-02) «*…. έχει γίνει υπέρβαση του νόμου. ..... Είναι καθαρά ρουσφετολογικό. ...δεν μπορεί από ανθυπολοχαγός να γίνεσαι στρατηγός παραδείγματος χάριν. Τα ένδικα μέσα τα προβλεπόμενα υπό του νόμου είναι δικαίωμα του καθενός να τα εφαρμόσει. Αλλά να γίνονται ειδικοί νόμοι προσωποπαγείς και εκεί μέσα τελικά να φωνάζεις στρατηγός ή ναύαρχος και να γυρίζουν όλοι, αυτό δεν μου αρέσει …...*»

ΘΕΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ (29-6-02) «*…Οι αλλεπάλληλες αποκαταστάσεις όμως είναι μια κοροϊδία και πρέπει να σταματήσει αυτός ο ευτελισμός των νόμων, πρέπει να σταματήσει ο τρόπος που σκέφτονται οι πολιτικοί για τους στρατιωτικούς. Είναι ξεφτίλα. Δώσε τους σύνταξη, όχι βαθμούς....ο βαθμός της αποστρατείας τους πρέπει να είναι ο πραγματικός τους βαθμός....υπάρχουνε 9.500 αντιστράτηγοι εν αποστρατεία... Στην Αμερική οι εν αποστρατεία αντιστράτηγοι ήτανε 3.500 …*»

ΜΕΝΕΝΑΚΟΥ (4-9-02) «*….Στρατιές ολόκληρες που αποκατεστάθησαν. Όλοι παρουσιάστηκαν αντιστασιακοί και όλοι εδικαιώθησαν.Έτσι απαξίωσαν τους βαθμούς και το επάγγελμα του αξιωματικού. Συνωστίζονται όλοι..... Αποκορύφωμα του εξευτελισμού του αξιωματικού. ….*»

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ (15-6-02) «*…. επανήλθαν και σηκώθηκαν και έφυγαν μόνοι τους,... μετά τους δώσανε ένα βαθμό, τους δώσανε δυο βαθμούς,...πήρανε άλλους δυο βαθμούς, και ξαναβγήκε άλλη διαταγή με αποτέλεσμα ενώ είχαν φύγει λοχαγοί πήραν τον βαθμό του αρχηγού ΓΕΣ, θέλανε να πάρουν και τον βαθμό της ανωτάτης ιεραρχίας...οι άλλοι αξιωματικοί αυτό το κατηγορούν. ..., δηλαδή υπάρχει μια αντίληψη ότι και καλά έφυγε λοχαγός τον κάνανε αντιστράτηγο! Για ποιο λόγο; Αφού ήθελε να αποκατασταθεί, ας έμενε στον στρατό να είχε και αυτός την εξέλιξη να ταλαιπωρηθεί στο στρατό, και να έχει την εξέλιξή του…*».

επανάστασης ήταν οι στρατιωτικοί, ήταν οι οπλαρχηγοί…΄΄[1] και τότε είναι που ξεκινά η επετηρίδα των στρατιωτικών της νέας Ελλάδας.[2] Η πολιτεία δεν τους τοποθέτησε σε βάθρα, παρά πολύ αργά, μετά θάνατον και όχι όλους. Όσο ζούσαν δεν ήταν και τόσο ευχαριστημένοι οι περισσότεροι από την μισθοδοτική και συνταξιοδοτική ΄΄αποκατάσταση΄΄. Αλλά και μετά θάνατον πολλών οι οικογένειες δεν κατάφεραν να πετύχουν τη συνδρομή της πολιτείας.

Μετά την επανάσταση του 1821 η αναγνώριση των αγωνιστών επιχειρήθηκε να γίνει από τις ΄΄Επιτροπές Εκδουλεύσεων΄΄. Ο Σταθόπουλος στην εργασία για την Φωκίδα της Επανάστασης καταγράφει τι έγινε μ' αυτές τις επιτροπές[3]

Ένας ακόμα ερευνητής για τους αγωνιστές της Φωκίδας (ο Παπαϊωάννου) αναφερόμενος στην πρώτη ΄΄Επιτροπή Εκδουλεύσεων΄΄ σημειώνει στο ίδιο πνεύμα με τον Σταθόπουλο και προσθέτει πως. «*... Όσοι σκοτώθηκαν στον αγώνα ή πέθαναν εν τω μεταξύ ή δεν ενδιαφέρθηκαν, μένουν άγνωστοι, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων που κάποιος νοιάστηκε γι' αυτούς…*». Στο ίδιο βιβλίο περιγράφει ο Παπαϊωάννου την περίπτωση του αγωνιστή της επανάστασης Τριαντάφυλλου Αποκορίτη.[4]

Τα αναφερόμενα για τις ΄΄επιτροπές εκδουλεύσεων΄΄ μετεπαναστατικά δεν καλύπτουν ούτε στο ελάχιστο τον τρόπο που η πολιτεία τότε αντιμετώπισε τους πολεμιστές της επανάστασης. Και εκεί υπήρξαν υπερβολές, διακρίσεις, παραλείψεις κ.ο.κ. Τηρουμένων των αναλογιών τότε παραλείφθηκαν και αδικήθηκαν πολλοί. Στη μεταπολίτευση υπερέβαλλαν σε ΄΄παροχές΄΄, ΄΄εκδουλεύσεις΄΄ και ΄΄αποκαταστάσεις΄΄.

Παρατηρείται σήμερα το φαινόμενο μερικών ΄΄αντιστασιακών΄΄, που αντί ουσιαστικής αντιχουντικής δραστηριότητας, προβάλλουν αποφάσεις διοικητικών δικαστηρίων, ή αρμοδίων επιτροπών, ή το πιστοποιητικό αναγνώρισης της οικείας νομαρχιακής επιτροπής, χωρίς να υπάρχει στο ενεργητικό τους στο διάστημα από 1967 μέχρι 1974 τίποτε απολύτως, για να στηρίξουν αυτές τις αποφάσεις. Τέτοια ΄΄λεβεντιά΄΄ δεν έχει παρατηρηθεί, στη γνωστή ιστορία του αγώνα κατά των Τούρκων το 1821, ούτε έκτοτε στις αποκαταστάσεις μετά από πολέμους και προηγούμενες δικτατορίες. Είναι διαφορετική η περίπτωση αναγνώρισης ως ΄΄αντιστασιακών΄΄ των συνεργατών των δυνάμεων κατοχής, των Χιτών και των άλλων περίεργων εθνικιστικών ομάδων, κουκουλοφόρων, ταγματασφαλιτών και λοιπών. Που αφού έδρασαν στην μεταπολεμική συγκρουσιακή κατάσταση ληστεύοντας, καίγοντας, βασανίζοντας και σκοτώνοντας όχι στη μάχη αλλά εκ του ασφαλούς, μετά δικαιώθηκαν και από τους νικητές, που εξουσίαζαν τη χώρα. Όχι πως είναι δυνατόν να δικαιολογηθούν εκείνες οι ΄΄αναγνωρίσεις΄΄. Γιατί εκεί έχουμε σύνθετο έγκλημα. Και ονομάστηκαν ήρωες εκτός από τους πολεμιστές (κατά των Γερμανοϊταλών κατακτητών και του εμφυλίου) και οι εγκληματίες.

Εδώ δεν έχουμε εγκληματίες. Είναι δύσκολος ο χαρακτηρισμός τους, αφού ούτε αντιστασιακοί υπήρξαν αλλά ούτε σε παρανομία ενεπλάκησαν. Απλά εκμεταλλεύτηκαν τα κενά της νομοθεσίας, την ευρύτατη ερμηνεία της και διαπροσωπικές- κομματικοπολιτικές σχέσεις.

Τελευταία παρουσιάσθηκε και η περίπτωση απονομής μεταλλίων στους πολεμιστές κατά την εισβολή των Τούρκων και στους πραξικοπηματίες κατά του Μακαρίου στην Κύπρο. Βγαίνοντας το θέμα στον Τύπο, σταμάτησε η διαδικασία και επανεξετάζεται. Η περίπτωση προσεγγίζεται στο κεφάλαιο για τον ΄΄Φάκελο της Κύπρου΄΄, πλην όμως έχει σχέση και με τις ΄΄παροχές΄΄ μετά τη δικτατορία. Δεν έχει λήξει ακόμα, μια ιδέα

---

[1] Βλέπε Β. ΦΙΛΙΑ, *Κοινωνιολογικές Παρεμβάσεις,* Παπαζήσης, Αθήνα 2002 σελ.204

[2] Βλ.ΣΤ.ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ο.π.

[3] Βλέπε ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ Ε. Ν., *Η Φωκίδα της Επανάστασης, Η Γενιά του Εικοσιένα και η Τύχη Όλων των Αγωνιστών,* Αθήνα 1994 σ.23-31 «*... επιτροπές εκδουλεύσεων για την αναγνώριση...συγκροτήθηκαν... επί Όθωνος το 1845.. διαλύθηκε το 1847 και πάντως ουσιαστικά δεν λειτούργησε ποτέ…οι αιτήσεις επιστράφηκαν… 20 χρόνια αργότερα, επί Γεωργίου Α΄ το 1865... εξακολούθησε να ΄΄λειτουργεί΄΄ ως το 1877… έτσι καθώς η διάρκεια ζωής τότε ήταν 35-40 χρόνια κατά μέσον όρο, ελάχιστοι αγωνιστές ζούσαν ακόμη το 1877... όχι μόνον δεν ωφελήθηκε κανείς τους όσο ζούσαν, αλλά...στο σύνολό τους σχεδόν ούτε οι ίδιοι ούτε οι οικογένειές τους, πληροφορήθηκαν ποτέ ποια τύχη είχε η αίτησή τους ...η κοινή τύχη που επιφυλάχθηκε σε όλους τους* {σημ. αγωνιστές}, *ο παραγκωνισμός και η λησμονιά, κρίθηκε ουσιαστικά και αποφασίσθηκε στην πρώτη δεκαετία της βασιλείας του Όθωνα... στους φακέλους του Διάκου, του Μακρυγιάννη του Γέρο- Πανουργιά, του γιου του Νάκου, του Οδυσσέα Ανδρούτσου κ.λ.π. υπάρχει μονάχα μια αίτηση από κάποιον συγγενή ή τη χήρα τους...με τα κριτήρια της επιτροπής του 1845 αποκλείονταν και δεν γίνονταν δεκτές αιτήσεις από... χήρες και ορφανά που ήδη έπαιρναν κάποια σύνταξη, αξιωματικοί της επανάστασης που είχαν βρει κάποια θέση..., υπαξιωματικοί και στρατιώτες του αγώνα που είχαν καταταγεί στη συνέχεια με κάποιο μικρό μισθό στο στρατό του Όθωνα, οι αγωνιστές που είχαν πάρει μέρος μόνο στο τελευταίο στάδιο των επιχειρήσεων…, οι αγωνιστές που είχαν υπηρετήσει μακριά... υπό οπλαρχηγούς που είτε είχαν σκοτωθεί είτε ήταν άγνωστο αν ζούσαν ακόμα και που βρίσκονταν για να τους δώσουν πιστοποιητικό, οι πρόκριτοι- δημογέροντες κ.λ.π. της περιόδου του αγώνα που ναι μεν λόγω ηλικίας κυρίως, δεν πήραν μέρος σε μάχες αλλά είχαν..στηρίξει την επανάσταση, όσοι είχαν σκοτωθεί σε μάχες, όσοι είχαν πεθάνει ως το 1845 και οι δικοί τους δεν έκαναν κάποια αίτηση... όλοι όσοι από χαρακτήρα ή μετριοφροσύνη δεν θέλησαν να ζητήσουν τίποτε για ότι μπορεί να είχαν προσφέρει....»*

[4] Βλ. Γ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, *Η Ιστορία του Νομού Φωκίδος,* Εταιρεία Φωκικών Μελετών, Αθήνα 1991 σ.σ. 136,254 «*...απεστρατεύθη με το βαθμό του Αντισυνταγματάρχη. Όταν το 1864 πέθανε κόψανε και τις 48 δρχ. τη σύνταξη. Τότε η γυναίκα του Αγγελική στέλνει σπαρακτικό γράμμα στην κυβέρνηση και μεταξύ των άλλων λέει για τον άντρα της….΄΄απέθανε πάμπτωχος, επί της ψάθης κυλιόμενος κατά τα έσχατα της ζωής του και τα οκτώ παιδιά του έμειναν εντελώς αγράμματα, ανυπόδητα και ασκεπή και εργάζονται ως δούλοι εις τους δούλους του πατρός των δια να ζήσουν΄΄...».* Ο Αποκορίτης ήταν μια περίπτωση των πολεμιστών του 21 και πιο συγκεκριμένα «*…πολέμησε παντού... έγινε χιλίαρχος και υποστράτηγος, πήρε μέρος σε όλες τις μάχες του ιδίου Σώματος... στην πολιορκία της Ναυπάκτου... στο Μεσολόγγι…στους Μύλους…στα Τριζόνια…καπετάνιος στο Μαλανδρίνο…πληγωμένος…ανάπηρος …του ανατίθεται η διοίκησις τεσσάρων ταγμάτων του Μακρυγιάννη και του Μαστραπά... του απενεμήθη το αριστείον ανδρείας….*» και κατά τη γυναίκα του την Αγγελική «*…απέθανεν πάμπτωχος…*».

όμως του παρασκηνίου δίνει ο αρμόδιος εισηγητής της υπόθεσης αυτής του ΓΕΣ υποστράτηγος (ε.α.) Κ. Μανιώτης σε γράμμα του, που δημοσιεύτηκε το 2003 σε εφημερίδα. [1]

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ ΑΠΟΤΑΚΤΟΥ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΥ

«1964...Πάω με στολή να παρακολουθήσω το έργο ΄΄Θωρηκτό Ποτέμκιν΄΄ στο Ιντεάλ γιατί θεώρησα ότι ήταν μια ναυτική ... αξιωματικός κι εγώ, έτσι κάπως το θεώρησα. Μέσα σε λίγη ώρα ένιωσα ότι ο κόσμος πήγε να με φάει μέσα εκεί και μετά αναρωτιόμουν:*Μα γιατί; Μα και εγώ έτσι θα ήμουν, ο αξιωματικός αμύνεται της πατρίδας και της κοινωνίας, των δημοκρατικών αρχών....* Δεν καταλάβαινα δηλαδή ότι κάποιοι καταπατούσανε δεν ξέρω τι. Θεωρούσα ότι ο αξιωματικός είναι κάτι πάρα πολύ καλό, ακόμα και για τους ανθρώπους γύρω του...»
Δ.Π.

[1] Βλ. επιστολή υποστράτηγου ε.α. Κ.ΜΑΝΙΩΤΗ, εφημερίδα ΠΑΡΟΝ 7-9-03.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΚΑΚΑΡΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Καταγωγή από τη Γραβιά Φωκίδας όπου γεννήθηκε στις 1-2-1945.
Μόνιμος κάτοικος Αθήνας στην οδό Χάνσεν αριθ. 8 Τ.Κ. 11144
Τηλ. 6944-535562 , ΦΑΞ 210-2019749, E-MAILa.kakkaras@stt.aegean.gr

Το 1966 αποφοιτά της σχολής ναυτικών δοκίμων ως σημαιοφόρος μηχανικός και αργότερα από τη Σχολή Πολέμου του Ναυτικού και τη Σχολή Εθνικής Άμυνας απ' όπου αποστρατεύεται το 1990.

Το 1972 καταδικάζεται σε 2,5 χρόνια φυλάκιση για περιύβριση αρχής και προσβολή στρατού. Αποτάσσεται του πολεμικού Ναυτικού και αποφυλακίζεται μετά δέκα έξη μήνες με την αμνηστία.

Το 1974 συμμετέχει ως υποψήφιος με το ΠΑΣΟΚ στις βουλευτικές εκλογές (και δεν εκλέγεται). Το 1975 αποκαθίσταται ως αξιωματικός και επανέρχεται στην ενεργό υπηρεσία.

Από το 1990 μέχρι το 1999 αναλαμβάνει τη διεύθυνση μιας ναυτιλιακής εταιρίας διαχειρίστριας ποντοπόρων φορτηγών και πετρελαιοφόρων πλοίων.

Από το 1999 διδάσκει στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου ως επιστημονικός συνεργάτης (Ν.407) στο Τμήμα Ναυτιλιακών και Επιχειρηματικών Υπηρεσιών στη Χίο. Παράλληλα αρθρογραφεί στον ημερήσιο και περιοδικό Τύπο δραστηριοποιούμενος στην ΚΕΘΑ (Κίνηση για την Εθνική Άμυνα).

Το 1993 εκδίδεται σε βιβλίο εργασία του που καλύπτει τις εμπλοκές των στελεχών του πολεμικού ναυτικού υπέρ ή κατά της τελευταίας δικτατορίας, με τίτλο *΄΄Το Πολεμικό Ναυτικό στη Δικτατορία 1967-1974΄΄*, ΓΝΩΣΗ, Αθήνα 1993.Το ίδιο βιβλίο επανεκδίδεται το 1997 .

Το Νοέμβριο του 2004 του απονέμεται ο τίτλος του διδάκτορα από το Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Νεώτερης Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου Αθηνών για την διατριβή/ έρευνα με θέμα *΄΄ Οι Επαγγελματίες Στρατιωτικοί Υπό Αυταρχικά Καθεστώτα΄΄*.

ΔΕΚ 2004

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ Α-Β-Γ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α ΠΙΝΑΚΕΣ-ΕΓΓΡΑΦΑ ... 4
ΠΙΝΑΚΑΣ 1 ... 5
ΤΟ ΠΝ ΤΟ 1974 ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ- ΥΠΗΡΕΤΟΥΝΤΕΣ –ΑΠΩΛΕΙΕΣ ... 5
ΠΙΝΑΚΑΣ 2 ... 8
ΑΝΤΙΔΙΚΤΑΤΟΡΙΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ (από 1-3 μέχρι28-11-1972) ... 8
ΠΙΝΑΚΑΣ 3 ... 16
ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΜΗΝΙΑΙΩΝ ΣΥΣΚΕΨΕΩΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ... 16
ΠΙΝΑΚΑΣ 4 ... 43
ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ (ΨΕ) ΕΠΙ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ ... 43
ΠΙΝΑΚΑΣ 5 ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΠΝ ΜΑΧΙΜΟΙ-ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ 1967-1974 ... 63
ΠΙΝΑΚΑΣ 5Α ΥΠΗΡΕΤΟΥΝΤΕΣ ΜΑΧΙΜΟΙ ΣΤΙΣ 20/4/1967 ... 63
ΠΙΝΑΚΑΣ 5Β ΕΞΕΛΘΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΣΝΔ ΜΑΧΙΜΟΙ ΑΠΟ 1967 ΕΩΣ ΚΑΙ 1974 ... 72
ΠΙΝΑΚΑΣ 5Γ ΥΠΗΡΕΤΟΥΝΤΕΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ ΣΤΙΣ 20-4-1967 ... 78
ΠΙΝΑΚΑΣ 5Δ ΕΞΕΛΘΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΣΝΔ ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ ΑΠΟ 1967 ΕΩΣ ΚΑΙ 1974 ... 83
ΠΙΝΑΚΑΣ 6 ... 86
ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΣΗΜΑΤΑ/ΔΙΑΤΑΓΕΣ 13 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1967 ... 86
ΠΙΝΑΚΑΣ 7 ... 89
ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΦΥΛΑΚΗΣ ΚΑΙ ΔΕΣΜΟΦΥΛΑΚΕΣ ... 89
ΣΥΛΛΗΦΘΕΝΤΩΝ ΄΄ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ΄΄ 1973 ... 89
ΕΓΓΡΑΦΟ ΝΟ 1 ... 90
«ΙΔΕΑ- ΠΡΟΑΝΑΚΡΙΣΗ ΖΩΖΩΝΑΚΗ» ... 90
ΕΓΓΡΑΦΟ No 2 ... 94
«ΠΟΡΙΣΜΑ ΜΠΕΝΗ-ΨΑΛΤΗ ΓΙΑ ΕΒΕΡΤ/ΓΙΑΝΑΚΟΠΟΥΛΟ» ... 94
ΕΓΓΡΑΦΟ No 3 ... 96
ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ-ΔΙΑΦΩΤΙΣΗ ... 96
ΕΓΓΡΑΦΟ No 4 ... 98
΄΄ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΥΠ΄΄ ... 98
ΕΓΓΡΑΦΟ No 5 ... 101
ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΚΥΠ ΜΕ ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΑΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ... 101
ΕΓΓΡΑΦΟ No 6 ... 103
ΑΝΑΦΟΡΑ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ ΠΑΛΑΜΑ ... 103
ΕΓΓΡΑΦΟ No 7 ... 105
ΑΝΑΦΟΡΑ ΑΚΕΔ ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ/ΒΟΥΔΑΠΕΣΤΗΣ ... 105
ΕΓΓΡΑΦΟ No 8 ... 106
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΑΝΟΥΡΓΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΄΄ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ΄΄ ... 106
ΕΓΓΡΑΦΟ No 9 ... 110
ΑΝΑΦΟΡΑ ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΓΟΥΛΕΑ ... 110
ΕΓΓΡΑΦΟ No 10 ... 112
ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗ ΔΗΜΗΤΡΗ ΑΛΕΥΡΟΜΑΓΕΙΡΟΥ ... 112
ΕΓΓΡΑΦΟ No 11 ... 114
ΠΑΡΑΠΕΜΠΤΙΚΗ ΔΙΑΤΑΓΗ ΑΠΑΕΣΑ ΓΙΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΝΑΥΤΙΚΟΥ ΜΑΙΟΥ 1973 ... 114
ΕΓΓΡΑΦΟ ΝΟ 12 ... 117
ΟΡΓΑΝΟΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΄΄ΚΙΝΗΜΑ ΤΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ΄΄ ... 117
ΕΓΓΡΑΦΟ ΝΟ 13 ... 118
ΠΟΡΙΣΜΑ ΠΡΟΑΝΑΚΡΙΣΗΣ ΄΄ΒΑΣΑΝΙΣΤΩΝ Κ/Δ ΕΛΛΗ΄΄ ... 118
ΕΓΓΡΑΦΟ ΝΟ 14 ... 119
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΑΠΠΑ ΠΡΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟ ... 119
ΕΓΓΡΑΦΟ ΝΟ 15 ... 120
ΑΝΑΦΟΡΑ ΠΑΡΑΙΤΗΣΗΣ ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΥ ΠΑΤΣΙΛΙΑ ... 120
ΕΓΓΡΑΦΟ No 16 ... 122
ΚΑΝΟΝΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΣΤΑ ΓΕΥΜΑΤΑ ... 122
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β ... 124
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β-Ι ... 125
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΜΕ ΣΤΕΛΕΧΗ ΤΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ ... 125
ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ ΑΝΤΩΝΗΣ ... 126
ΒΑΣΙΛΙΚΟΠΟΥΛΟΣ Λ.-ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ/ΒΑΣΙΛΙΚΟΠΟΥΛΟΥ ΝΟΤΑ ... 139
ΓΟΥΛΕΑΣ ΣΤΑΥΡΟΣ ... 175
ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ... 194
ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ ΚΩΣΤΑΣ ... 203
ΘΕΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ ... 219
ΚΙΟΣΣΕΣ ΝΙΚΟΣ ... 233
ΚΟΥΤΣΟΜΥΤΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ... 264
ΛΑΔΑΣ ΗΛΙΑΣ ... 275
ΛΙΤΙΝΑΣ ΝΙΚΟΣ ... 286
ΛΥΜΠΕΡΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ... 296

ΜΑΣΟΥΡΙΔΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ 328
ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ 344
ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ ΝΙΚΟΣ 381
ΠΑΤΣΙΛΙΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ 390
ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΣΤΑΘΗΣ 406
ΡΑΓΚΑΒΑΣ ΝΙΚΟΣ 428
ΣΚΟΥΡΙΩΤΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ 442
ΤΖΟΒΛΑΣ ΝΙΚΟΣ 455
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β-ΙΙ 461
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΜΕ ΣΤΕΛΕΧΗ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΚΑΙ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ 461
ΑΛΕΞΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ 462
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΦΛΩΡΙΟΣ 484
ΒΑΡΔΑΝΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ 501
ΒΕΝΕΤΣΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΒΑΣΙΛΗΣ- ΒΕΝΕΤΣΑΝΟΠΟΥΛΟΥ/ΠΑΠΑΔΗΜΑ ΜΑΡΙΑ 519
ΔΗΜΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ 534
ΔΡΟΣΟΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝΤΩΝΗΣ 539
ΚΑΡΟΥΣΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ 565
ΚΟΥΡΗΣ ΝΙΚΟΣ 616
ΛΥΤΡΑΣ ΝΙΚΟΣ 627
ΜΕΝΕΝΑΚΟΣ ΗΛΙΑΣ 648
ΜΠΑΪΡΑΚΤΑΡΗΣ ΑΝΤΩΝΗΣ 668
ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΣ ΤΑΚΗΣ 697
ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΝΙΚΟΣ 772
ΣΤΑΠΠΑΣ ΝΙΚΟΣ 781
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β-ΙΙΙ 792
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ 792
ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ 793
ΑΛΕΥΡΟΜΑΓΕΙΡΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ 795
ΓΑΡΔΙΚΙΩΤΗΣ ΝΙΚΟΣ 798
ΓΚΙΟΚΕΖΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ 800
ΔΕΜΕΣΤΙΧΑΣ ΓΡΗΓΟΡΗΣ 809
ΖΑΡΚΑΔΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ 809
ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ 813
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΔΙΟΝΥΣΗΣ 815
ΚΟΥΚΟΥ ΝΤΙΝΑ 818
ΛΑΦΟΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ 818
ΜΑΝΙΑΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ 820
ΜΑΝΤΑΔΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ 825
ΜΙΧΑΛΑΚΑΚΟΣ ΘΕΟΦΙΛΟΣ 830
ΜΠΟΥΖΑΝΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ 832
ΝΙΚΗΤΑΚΟΣ ΝΙΚΗΤΑΣ 834
ΠΑΛΟΥΜΠΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ 840
ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ 843
ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ 847
ΠΕΤΡΟΥΛΑΚΗΣ ΣΤΕΛΙΟΣ 849
ΣΤΙΝΗΣ ΣΠΥΡΟΣ 851
ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ ΤΑΣΟΣ 855
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β-IV 857
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΜΕ ΙΔΙΩΤΕΣ 857
ΒΑΡΔΙΝΟΓΙΑΝΝΗΣ ΒΑΡΔΗΣ 858
ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΗΛΙΑΣ 865
ΚΑΡΓΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚΟΣ - ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ ΣΤΡΑΤΟΣ 872
ΜΗΝΗ ΣΟΦΙΑ 901
ΝΟΤΑΡΑΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ 914
ΤΣΑΓΚΟΥΡΝΗΣ- ΣΑΡΛΗΣ 920
ΦΡΑΓΚΙΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ 923
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ ΕΝΤΥΠΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ 929
ΠΙΝΑΚΑΣ Γ1 ΕΝΤΥΠΑ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ 929

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α ΠΙΝΑΚΕΣ-ΕΓΓΡΑΦΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1
ΤΟ ΠΝ ΤΟ 1974 ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ- ΥΠΗΡΕΤΟΥΝΤΕΣ –ΑΠΩΛΕΙΕΣ

Διοικητές και κυβερνήτες πλοίων της ΝΔΚ στις 20 Ιουλίου 1974

ΔΙΟΙΚΗΤΕΣ*:*
ΝΒΧ/ΔΠΑ: αντιπλοίαρχος Παπαδάκης Ανέστης μέχρι 11/8/74 και στη συνέχεια ο υποπλοίαρχος Δούκας Παναγιώτης μέχρι τη διάλυσή της.
ΟΥΚ: υποπλοίαρχος Γουλέας Σταύρος
ΝΣΚ: υποπλοίαρχος Τσομάκης Ελευθέριος και από 20/7/74 ο επίκουρος σημαιοφόρος Πετρόπουλος μέχρι 23/7/74 που ανέλαβε ο αρχικελευστής (ΠΥΡ) Γαλιάτσος.
ΝΣΠ/ΣΕΠ/Γ: επίκ. σμρος (ΣΕΑ/Μ) Παλαίστρος
ΣΕΠ/Α: επίκ. σμρος (ΣΕΑ/Μ) Πυρόβολος
ΣΕΠ/Β: επίκ. σμρος (ΣΕΑ/Μ) Τρικοίλης
ΣΕΠ/Δ: επίκ. σμρος (ΣΕΑ/Μ) Κομνηνός

ΚΥΒΕΡΝΗΤΕΣ:
ΠΠ *ΛΕΒΕΝΤΗΣ*: υποπλοίαρχος Ταβλαρίδης
Τ/Α 1: επίκ. σημαιοφόρος ΣΕΑ/Μ Βερύκιος
Τ/Α 2: υποπλοίαρχος Κανδαλέπας Α.
Τ/Α 3: υποπλοίαρχος Τσομάκης Ε.
Τ/Α 4: επί της ξηράς για επισκευή
Τ/Α 5: παροπλισμένη
Τ/Α 6: υποπλοίαρχος Τσαταλός

*

ΑΠΟΛΕΣΘΕΝΤΕΣ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ 1974[1]

Α/Α	ΒΑΘΜΟΣ	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΟΝΟΜΑ ΠΑΤΕΡΑ	ΑΣΜ ΚΛΑΣΗ	ΚΑΤΑΓΩΓΗ
1	ΥΠΧΟΣ	ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΤΣΟΜΑΚΗΣ	ΚΩΝ/ΝΟΣ	1223	ΚΑΛΛΙΘΕΑ
2	ΑΚΣΤΗΣ	ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΒΙΤΟΥΛΑΔΙΤΗΣ	ΚΩΝ/ΝΟΣ	64059	ΑΜΠΕΛΟΚΗΠΟΙ
3	ΚΣΤΗΣ	ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΚΑΡΕΤΣΟΣ	ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ	18549	ΝΙΚΑΙΑ
4	ΚΣΤΗΣ	ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΔΕΡΒΙΤΣΙΩΤΗΣ	ΑΝΤΩΝΙΟΣ	51108	ΠΕΙΡΑΙΑΣ
5	ΝΑΥΤΗΣ	ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΤΗΒΑΚΤΑΣ	ΓΕΩΡΓΙΟΣ	55427	ΑΧΑΡΝΑΙ
6	ΝΑΥΤΗΣ	ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΚΟΥΤΣΟΥΡΑΔΗΣ	ΛΕΩΝΙΔΑΣ	50061	Ν. ΖΩΗ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ
7	ΝΑΥΤΗΣ	ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΑΡΕΦΙΛΛΙΔΗΣ	ΙΩΑΝΝΗΣ	7306/ 72Β	ΚΕΡΥΝΕΙΑ
8	ΝΑΥΤΗΣ	ΦΟΙΒΟΣ ΦΙΕΡΟΣ	ΜΙΧΑΗΛ	12395/ 72Β	ΚΕΡΥΝΕΙΑ
9	ΝΑΥΤΗΣ	ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΚΕΦΑΛΟΝΙΤΗΣ	ΔΗΜΗΤΡΗΣ	14252/ 73Β	ΠΑΦΟΣ

ΣΥΛΛΗΦΘΕΝΤΕΣ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ 1974

Α/Α	ΒΑΘΜΟΣ	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΟΝΟΜΑ ΠΑΤΕΡΑ	ΑΣΜ ΚΛΑΣΗ	ΥΠΗΡΕΣΙΑ	ΚΑΤΑΓΩΓΗ
1	ΕΠΣΤΗΣ	ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΙΑΒΡΟΥΤΑΣ[2]	ΚΩΝ/ΝΟΣ	11772	Ν.Σ. ΚΕΡΥΝΕΙΑΣ	ΑΘΗΝΑ
2	ΝΑΥΤΗΣ (ΠΥΡ)	ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ [3]ΑΝΤΩΝΙΟΥ	ΓΕΩΡΓΙΟΣ	11028/ 73Α	Ν.Σ. ΚΕΡΥΝΕΙΑΣ	ΚΕΡΥΝΕΙΑ

[1] Όλοι αποτελούσαν πλήρωμα της Τ/Α 3 που χτυπήθηκε από τουρκικά αεροσκάφη και ανατινάχθηκε, ενώ έπλεαν για επίθεση κατά της τουρκικής νηοπομπής στις 0530 ώρα της 20-7-74.

[2] Συνελήφθη αιχμάλωτος κατά την έξοδο του πληρώματος ΝΣΚ από το φρούριο Κερύνειας στις 23/7/74 και μεταφέρθηκε στα Άδανα. Απελευθερώθηκε στις 31 Οκτωβρίου 1974.

[3] Εθεάθη να συλλαμβάνεται από Τούρκους στρατιώτες μπροστά από το φρούριο της Κερύνειας στις 23/7/74 και από τότε αγνοείται.

***

ΠΙΝΑΚΑΣ 2
ΑΝΤΙΔΙΚΤΑΤΟΡΙΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ (από 1-3 μέχρι28-11-1972)

Τα στοιχεία του πίνακα που ακολουθεί προέρχονται από αντίστοιχους συνημμένους σε έγγραφα[1] με θέμα *΄΄Μηνιαία Σύσκεψις Ασφαλείας΄΄*. Στις συσκέψεις έπαιρναν μέρος οι αρχηγοί των Ενόπλων Δυνάμεων, των Σωμάτων Ασφαλείας και των ανεξάρτητων και υποταγμένων υπηρεσιών ασφαλείας των κλάδων αυτών και της ΚΥΠ. Σε αρκετές από τις οργανώσεις, που φέρονται ως υπεύθυνες για τις αντίστοιχες ενέργειες, δρούσαν και απόστρατοι αξιωματικοί των ΕΔ.
Κρίθηκε σκόπιμη η ακριβής μεταφορά των στοιχείων, ώστε για το αντίστοιχο διάστημα να βρίσκονται συγκεντρωμένα με τον τρόπο που τα παρουσίαζαν στα έγγραφά τους, οι υπηρεσίες ασφαλείας του απριλιανού καθεστώτος. Οι υπηρεσίες αυτές είχαν τη δική τους λογική στην εξέταση των αντιδικτατορικών ενεργειών. Αυτή η λογική, όπως και οι τρόποι που σχεδίαζαν να εξαλείψουν την αντίσταση, φαίνονται στα πρακτικά των συσκέψεων αυτών (παρατίθενται στοιχεία στον επόμενο ΠΙΝΑΚΑ 3 ΄΄Πρακτικά Συσκέψεων Ασφαλείας΄΄). Εκεί καταγράφονται και οι συμμετέχοντες στις συσκέψεις. Όλοι πλην δύο (συνήθως παρίστανται δέκα οκτώ με είκοσι) είναι αξιωματικοί των ΕΔ και οι υπόλοιποι των σωμάτων ασφαλείας.
Η περίοδος που καλύπτει ο παρών πίνακας είναι το 1972, ένα χρόνο πριν τις μαζικές κινητοποιήσεις των φοιτητών, την εξάρθρωση της οργάνωσης για το ΄΄κίνημα του ναυτικού΄΄ και το Α/ΤΒΕΛΟΣ, το Πολυτεχνείο τη γενικότερη ανάπτυξη συνδικαλιστικών κ.λ.π. κινήσεων που μοιραία έφερνε η εξαετής διάρκεια της δικτατορίας. Το καθεστώς δείχνει να είναι και να αισθάνεται ασφαλές και αυτό φαίνεται και στις συσκέψεις των επί κεφαλής των μηχανισμών καταστολής, στους οποίους πρώτο και κυρίαρχο ρόλο έχουν πλέον οι ΕΔ.
Από τα στοιχεία του πίνακα, προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα:

- Οι οργανώσεις που ελέγχονται από το ΚΚΕ[2] (ΚΝΕ-Αντιδικτατορική ΕΦΕΕ, ΕΣΑΚ κ.λ.π.) έχουν τη μαζικότερη παρουσία σε αναγραφές συνθημάτων, σε τρικ, προκηρύξεις και καμία κροτίδα.
- Στις έντεκα κροτίδες /βόμβες που εδώ παρουσιάζονται μέσα στο 1972 τις δύο έχει τοποθετήσει η ΑΑΑ (Μήνης) και οι υπόλοιπες δεν είναι χρεωμένες.
- Στις κροτίδες στόχοι κυρίως είναι αμερικανικά αυτοκίνητα, τράπεζες, ανοιχτοί χώροι.
- Η ΕΑΝ, η ΛΑ, το ΠΑΜ, ο ΡΦ έχουν μικρότερη αλλά επαναλαμβανόμενη παρουσία.
- Το σύνολο των καταχωρημένων ενεργειών είναι διακόσιες τριάντα τέσσερις. Δεν είναι λίγες για ένα χρόνο λαμβανομένου υπόψη πως, πολλές δεν καταγράφονται. Όπως δεν καταχωρούνται εδώ και οι δραστηριότητες των οργανώσεων με άλλες μορφές (ανακοινώσεις, διαλέξεις, συλλογή υπογραφών σε κείμενα, ραδιοφωνικές εκπομπές, άρθρα σε ΜΜΕ κ.λ.π.). Αυτά παρουσιάζονται μαζί με τις παρατηρήσεις των αρμοδίων στις συσκέψεις που προαναφέρθηκαν.
- Από τις οργανώσεις αυτές (εκτός των άλλων μελών) στελέχη των ΕΔ σε αποστρατεία περιλαμβάνουν οι ακόλουθες:

ΑΑΑ (Είναι η οργάνωση του Μήνη όπου συμμετέχουν από τις ΕΔ οι Μουστακλής, Μασουρίδης, Βαρδάνης εκτός των πολιτών)
ΕΕ (Βλέπε σχετικό πίνακα του στρατηγού Πανουργιά στο Έγγραφο Νο 8 του παρόντος παραρτήματος)
ΕΑΝ(Είναι η οργάνωση με επικεφαλής τον Ιπποκράτη Σαββούρα)
ΚΚΕ/Εσωτερικού (περιλάμβανε και τον Γρηγοριάδη αξιωματικό γιατρό του ναυτικού)

[1] Πρόκειται για έγγραφα με Θέμα:ΠΡΑΚΤΙΚΆ Συσκέψεων Ασφαλείας, εκδίδονται με μέριμνα ΑΣ/2ον ΕΓ/6ον και φέρουν Φ 180.21 με ενδιάμεσα στοιχεία και ημερομηνίες 13/14795/6-4-72, 20/15731/8-5-72, 25/16725/8-6-72, 33/17543/6-7-72, 43/18179/5-8-72, 47/19171/7-9-72, 54/20216/12-10-72, 63/20835/4-11-72 και 67/21861/8-12-72.
[2] Για τις δραστηριότητες του ΚΚΕ κατά τη διάρκεια της δικτατορίας, στις οποίες περιλαμβάνονται και οι εναντίον του Απριλιανού καθεστώτος βλέπε, *80 Χρόνια ΚΚΕ, Τα Χρόνια της Δικτατορίας, Ιστορική Διαδρομή από τη Δράση του ΚΚΕ,* στη σ. 9 τεύχος 2, 1999, ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ [1]

Περιοχή Δράσης	Ημερομηνία	Κροτίδες (Κ) Προκηρύξεις (Πρ) Συνθήματα (Σ) Πανό (Π) Τρικ (Τ)	Οργάνωσις[2]
Δάφνης	**1 – 3 - 72**	**(Σ) «ΚΚΕ»**	**ΚΚΕ**
Ψυχικό	**2 – 3- 72**	**(Κ) Κάτωθι οχήματος Αμερικ. Διπλωμάτου άνευ θυμάτων ή σοβαρών ζημιών**	**-**
Ζωγράφου	**4 – 3 – 72**	**(Σ) «Λευτεριά στους πολιτικούς κρατούμενους»**	**-**
Δάφνης	**5 – 3 – 72**	**(Σ) «Κάτω τα χέρια από την Κύπρο»**	**-**
Εντός της Παν/πολεως	**6 – 3 – 72**	**(Τ) (320)[3] «Έλληνες είναι χρέος σας να μάχεστε για την λευτεριά σας»**	**-**
Εντός του Οίκου του Φοιτητού	**6 – 3 – 72**	**(Τ) (6) «Θάνατος στον Φασισμό»**	**-**
Εντός της Παντείου Σχολής	**6 – 3 – 72**	**(Τ) (50) «Έλληνες είναι χρέος σας να μάχεστε για τη λευτεριά σας»**	**-**
Εις προαύλιον Αρχιεπισκοπής[4] Αθηνών	**7 – 3 – 72**	**(Κ) (1) Άνευ θυμάτων και ζημιών**	**ΑΑΑ**
Πλατείαν Συντάγματος	**7 – 3 – 72**	**(Κ) Άνευ θυμάτων και ζημιών**	**ΑΑΑ**
Εντός της Παν/πολεως	**8-3-72**	**(Τ) (150) «Ζήτω το ΚΚΕ»**	**ΚΚΕ**
Εις πλατείαν Βάθης	**8 – 3- 72**	**(Τ) (4) «Κάτω το ΝΑΤΟ – Έξω οι Αμερικανοί»**	**ΑΑ – ΡΦ**
Εις Β΄ Γυμνάσιον Βόλου	**8 - 3- 72**	**(Σ) «Θέλουμε Παιδεία»**	**ΚΚΕ**
Εις Θες/νικην εντός γραμ/τίου	**10 – 3 – 72**	**(Πρ) Αντικυβερνητικά Συνθήματα**	**-**
Εις περιοχήν Νίκαιας	**13 – 3 – 72**	**(Πρ) (4) Αντικυβερνητικά Συνθήματα**	**-**
Επί του εξωτερικού τοίχου Παν/πολεως	**13 – 3 – 72**	**(Σ) «Ελευθερία στους ήρωες φοιτητές»**	**-**
Ιπποκράτους	**15 – 3 – 72**	**(Τ) (150) «Έξω οι Αμερικάνοι – Όχι βάσεις»**	**ΛΑ**
Χαϊδάρι	**15 – 3- 72**	**(Πρ) (3) «Κάτω η αντιλαϊκή χούντα»**	**ΠΑΜ-ΑΘΗΝΑΣ**
Εις Γυμν. Καστέλας Πειραιώς	**17 – 3- 72**	**(Σ) (4) Σήματα Ράσελ**	**-**
Αγ. Κων/νου Αθηνών	**17 – 3 – 72**	**(Τ) (300) «Θάνατος στον Φασισμό»**	**ΛΑ**
Προ του ΟΤΕ Πατησίων	**20 – 3- 72**	**(Τ) (1000) «Έξω οι Αμερικάνοι»**	**ΛΑ**
Πατησίων	**22 – 3 – 72**	**(Τ) (1) «Κάτω η φασιστική δικτατορία»**	**Ε.Ε**
Πατησίων	**22 – 3- 72**	**(Τ) «Κάτω η χούντα»**	**ΛΑ**
Περιστερίου	**22-3-72**	**(Τ) (50) «Κάτω οι μαύροι συνταγματάρχες»**	**ΚΚΕ**
Περιστερίου, Ιλισίων, Ζωγράφου	**23 – 3 – 72**	**(Τ) (264) «Κάτω οι εθνοπροδότες μαύροι συνταγματάρχες»**	**ΚΚΕ**
Χαλανδρίου	**25 – 3 – 72**	**(Τ) (14) «Κάτω τα χέρια από την Κύπρο»**	**ΠΑΜ**
Πατησίων	**25 – 3 – 72**	**(Τ) (200) «Θάνατος στους τυράννους»**	**ΛΑ-ΜΑΟ**
Θησείου, Καλλιθέας, Τζιτζιφιών	**25 – 3- 72**	**(Τ) (140) «Ντροπιάζει τους θαλασσινούς αγώνες των ηρώων του 21 η παρουσία του 6ου στόλου»**	**ΚΝΕ**

[1] Έχει διατηρηθεί η γλώσσα του πρωτοτύπου

[2] Για την ερμηνεία των αρχικών των οργανώσεων βλέπε ΕΙΣΑΓΩΓΗ- ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ.

[3] Οι αριθμοί που είναι σε παρένθεση είναι του πρωτοτύπου εγγράφου και δηλώνουν τεμάχια.

[4] Είναι ο Μήνης και η ΄΄κροτίδα΄΄ δεν έχει στόχο την Αρχιεπισκοπή αλλά το παρακείμενο άγαλμα του Τρούμαν, διαχρονικό στόχο οργανώσεων και ανεξάρτητα δικτατορίας.

Εις Ν. Φιλαδέλφειαν	**25 – 3 – 72**	**(Τ) (1) «Έξω οι Αμερικάνοι»**	**ΚΚΕ**
Δάφνης – Υμηττού	**27 – 3 – 72**	**(Τ) (125) «Έξω οι Αμερικάνοι»**	**ΚΝΕ**
Αμπελοκήπων	**27 – 3 – 72**	**(Τ) (200) «Κάτω τα χέρια από τη Κύπρο»**	**ΚΟΑ/ΚΚΕ**
Εις Πεδίον Άρεως	**27 – 3 – 72**	**(Τ) (1) «Όχι βάσεις στην Ελλάδα»**	**ΚΚΕ**
Θησείου, Καλλιθέας, Ταύρου, Ν. Κόσμου και Ζωγράφου	**30 – 3 – 72**	**(Τ) (1923) «Όχι βάσεις στην Ελλάδα»**	**ΚΝΕ**
Ν. Κόσμου	**31 – 3- 72**	**(Τ) (1200) «Θάνατος στην Τυραννία»**	**ΠΑΜ**
Εις Ν. Ζάκυνθον	**3 – 4 – 72**	**(Σ) «ΚΚΕ – Ελευθερία»**	**ΚΚΕ**
Πατησίων Αθην.	**4 – 4 – 72**	**(Τ) (16) «Κάτω τα χέρια από την Κύπρο»**	**-**
Δάφνης	**«**	**(Σ) (6) «Κάτω η χούντα – Ζήτω η Δημοκρατία»**	**-**
Εις Κιν/φον «Αττικόν»	**6 – 4- 72**	**(Τ) 91) «Κάτω η δικτατορία»**	**ΚΚΕ**
Εις Θες/νικην	**7 – 4 – 72**	**(Πρ) (40) Αντικυβερνητικού Περιεχομένου**	**ΚΝΕ**
Εις Μαρίνα Καρδίτσης	**«**	**(Τ) (5) «Κάτω ο Παπαδόπουλος»**	**-**
Ζωγράφου Αθην.	**9 – 4 – 72**	**(Τ) (3) «Έλληνες είναι χρέος σας να μάχεστε για την λευτεριά σας»**	**ΚΝΕ**
Παγκρατίου	**13 – 4 – 72**	**(Τ) (20) «Κάτω η δικτατορία»**	**ΚΝΕ**
Χίλτον	**14 – 4- 72**	**(Τ) (2) «Έλληνες είναι χρέος σας να μάχεστε για τη λευτεριά σας»**	**ΚΝΕ**
Κολιάτσου – Ν. Ιωνίας – Ν. Σμύρνης	**15 – 4 – 72**	**(Τ) (37) «Κάτω η χούντα – Ζήτω το έθνος «Πορφύρης»**	**ΕΑΝ[1]**
Αγ. Λουκά - Ν. Φιλαδελφείας -Πατησίων	**16 – 4 –72**	**(Τ) (32) «Κάτω η χούντα» «Πορφύρης»**	**ΕΑΝ**
Πατησίων	**18 – 4 – 72**	**(Τ) (200) «Έξω οι Αμερικάνοι»**	**ΛΑ**
Εις Νίκαια Πειραιώς	**19 – 4 – 72**	**(Κ) (1) Εις προτομή Ιωάννου Μεταξά μετά μεγάλης εντάσεως άνευ θυμάτων**	**-**
Εις Καστοριά	**«**	**(Σ) (2) «Κάτω η χούντα – Ζήτω η δημοκρατία»**	**-**
Εις Αεροδρόμιον Ελληνικού	**20 –4 –72**	**(Κ) (1) Κάτωθι οχήματος αμερικανικού λόχου**	**-**
Έξωθι Δημοτικού Θεάτρου Πειραιώς	**«**	**(Κ) (1) Κάτωθι οχήματος Γεν. Αμερ. Προξένου**	**-**
Κολωνακίου	**21 – 4 – 72**	**(Σ) (1) «Κάτω η χούντα»**	**-**
Περιστερίου, Παλ. Φαλήρου, Κυψέλης, Κολωνού και Παγκρατίου	**«**	**(Τ) (500) «Κάτω η χούντα»**	**-**
Πλ. Συντάγματος	**21 – 4 –72**	**(Τ) (500) «Έξω οι Αμερικάνοι»**	**ΛΑ**
Εις Αμπελοκήπους Αθηνών	**«**	**(Σ) (1) «Κάτω η χούντα»**	**ΚΚΕ**
Εις Πειραιά	**«**	**(Τ) (25) «Έλληνες είναι χρέος σας να μάχεστε για τη λευτεριά σας»**	**-**
Εις Θεσ/νικην	**«**	**(Τ) (40) «21η Απριλίου φίμωμα της ελευθερίας»**	**-**
Εις Πάτρας	**«**	**(Τ) (20) «21η Απριλίου καταπίεση της σκέψης»**	**-**
Εις Θες/νικην	**22-4-72**	**(Πρ) (100) «Εξουσία στον λαό»**	**-**
Εις Θεσ/νικην	**23-4-72**	**(Πρ) (1) Αντεθνικού περιεχομένου**	**ΠΑΚ**
Ζωγράφου Αθην.	**23-4-72**	**(Πρ) (1) Αντεθνικού Περιεχομένου**	**ΠΑΚ**
Ταύρου	**24-4-72**	**(Τ) (60) «Ελλάς – 5 μαύρα χρόνια φασισμού»**	**ΚΚΕ**
Πατησίων	**«**	**(Τ) (170) «Έξω το ΝΑΤΟ – 114»**	**ΠΑΚ**
Εις Αρχιεπισκοπήν	**«**	**(Σ) (1) «ΚΚΕ»**	**ΚΚΕ**

[1] Είναι η οργάνωση του Ιπ.Σαββούρα

Περισσού	**26-4-72**	**(Τ) (30) «Κάτω η δικτατορία»**	**ΚΚΕ**
Θεσ/νικης	**«**	**(Σ) (1) «Έξω οι χαφιέδες – Κάτω η χούντα»**	**-**
Γαλάτσιον Αθηνών	**27-4-72**	**(Τ) (20) «Ελλάς – 5 μαύρα χρόνια φασισμού»**	**ΚΚΕ**
Ζωγράφου	**26-4-72**	**(Τ) (400) «21η Απρίλη αρχή νέων αγώνων»**	**ΕΣΑΚ-ΚΝΕ**
Νέας Ζωής Περιστερίου	**28-4-72**	**(Τ) (70) «Ζήτω η εργατική Πρωτομαγιά – Κάτω η δεξιά»**	**ΕΣΑΚ**
Εις Πλ. Συντ/τος Αθηνών	**«**	**(Τ) (9) «Οι τυραννοκτόνοι δεν είναι δολοφόνοι»**	**ΕΑΝ**
Μουσείου -Κολωνακίου και Ακαδημίας Αθηνών	**«**	**(Τ) (170) «Ελευθερία ή θάνατος»**	**ΕΑΝ**
Μοναστηρακίου Αθηνών	**«**	**(Τ) (54) «Κάτω η χούντα – Ελευθερία»**	**ΚΝΕ**
Ν. Σεπολίων – Περιστερίου Αθηνών	**«**	**(Τ) (197) «Ζήτω η εργατική Πρωτομαγιά»**	**ΕΣΑΚ**
Ν. Σμύρνης – Υμηττού Αθηνών	**«**	**(Τ) (26) «Ελλάς – 5 μαύρα χρόνια φασισμού»**	**ΚΚΕ**
Εις Πειραιά	**«**	**(Σ) (3) «Κάτω ο φασισμός – Κάτω τα ΕΣ-ΕΣ»**	**-**
Ζωγράφου Αθην.	**30-4-72**	**(Σ) (1) «Κάτω η χούντα»**	**-**
Εις Ηράκλειον Κρήτης	**1-5-72**	**(Τ) (20) «Δημοκράτες συνεχίστε αγώνα για την ανατροπή της λαομίσητης δικτατορίας»**	**ΚΚΕ**
Πλάκας-Μεταξουργείου και Καλλιθέας Αττικής	**«**	**(Τ) (48) «Ζήτω η εργατική Πρωτομαγιά»**	**ΚΝΕ**
Ν. Φιλαδελφείας Αττικής	**«**	**(Τ) (150) «Κάτω ο φασισμός»**	**ΚΚΕ**
Εις Θεσσαλονίκην	**«**	**(Πρ) (17) Αντικυβερνητικού περιεχομένου**	**ΚΟΘ**
«	**«**	**(Τ) (80) Αντικυβερνητικού περιεχομένου**	**ΚΝΕ**
«	**«**	**(Σ) (1) «Ζήτω το ΚΚΕ – Ζήτω η ΚΝΕ»**	**ΚΚΕ-ΚΝΕ**
Δάφνης Αττικής	**«**	**(Τ) (15) «Κάτω οι φασίστες»**	**ΚΚΕ**
Ν. Κόσμου Αττικής	**«**	**(Τ) (60) «Όχι κι άλλο χρόνο θαμμένη λευτεριά»**	**ΚΝΕ**
Βύρωνος Αττικής	**2-5-72**	**(Σ) (1) «Εργάτες Κάτω η Χούντα»**	**ΚΚΕ**
Λ. Αλεξάνδρας Αττικής	**«**	**(Σ) (4) «Κάτω η δικτατορία – Κάτω η χούντα – Ελευθερία – Δημοκρατία»**	**ΚΚΕ**
Πεδίον Άρεως Αττικής	**«**	**(Σ) (1) «Ελλάς Ελλήνων Δημοκρατών»**	**ΚΚΕ**
Ν. Κόσμου Αττικής	**«**	**(Τ) (20) «Όχι κι άλλο χρόνο θαμμένη λευτεριά»**	**ΚΝΕ**
Αμπελοκήπων Αττικής	**«**	**(Τ) (100) «Ζήτω ο ήρωας Ελληνικός λαός»**	**ΚΝΕ-ΠΑΜ**
Πλάκας Αττικής	**«**	**(Σ) (3) «Κάτω η χούντα»**	**-**
Καλλιθέας Αττικής	**«**	**(Σ) (5) «Έξω οι φασίστες»**	**-**
Καισαριανής Αττικής	**«**	**(Σ) (1) «Ζήτω οι 200 του Μαΐου»**	**ΚΚΕ**
Εις χωρ. Πολύκαρπον Καστοριάς	**2-5-72**	**(Σ) (2) «ΠΑΚ-ΠΑΜ»**	**ΠΑΜ**
Εις Νομικήν Σχολήν Αθηνών	**«**	**(Σ) Αντεθνικά Συνθήματα**	**-**
Εις Πειραιά (Τσαμαδού)	**7-5-72**	**(Τ) (40) «Κάτω η χούντα»**	**ΕΑΝ**
Καλλιθέας Αθηνών	**8-5-72**	**(Τ) (30) «Ελευθερία ή Θάνατος»**	**ΕΑΝ**
Τζιτζιφιών Αθηνών	**«**	**(Τ) (5) «Κάτω η χούντα»**	**ΕΑΝ**
Καλαμακίου Αθηνών	**8-5-72**	**(Κ) (1) Μη εκραγείσα**	**-**
Γουδίου Αθηνών	**11-5-72**	**(Τ) (150) «5 χρόνια σκλαβιάς και**	**-**

		τρομοκρατίας – Ενότητα»	
Περιστερίου Αθηνών	**«**	**(Τ) (130) «Ζήτω η Πρωτομαγιά»**	**ΕΣΑΚ**
Περιστερίου Αθηνών	**«**	**(Τ) (35) «Κάτω η δικτατορία»**	**ΚΝΕ**
Πλησίον Υπ. Συγκοινωνιών Αθηνών	**«**	**(Τ) (150) «Έξω οι Αμερικάνοι»**	**ΛΑ-ΜΑΟ**
Πλησίον Υπ. Συγκοινωνιών	**«**	**(Τ) (1500) «Θάνατος στο φασισμό»**	**ΛΑ**
Ιπποκράτους Αθηνών	**16-5-72**	**(Τ) (450) «Οργανώστε φοιτητικές ομάδες πάλης – Ακαδημαϊκές ελευθερίες – Κατάργηση των ξένων βάσεων»**	**Αντιδικτατορική ΕΦΕΕ**
Εις Πολυτεχνείον Αθηνών	**17-5-72**	**(Σ) «Κάτω η χούντα – Έξω οι Αμερικάνοι»**	**ΛΑΣ**
Εις οδόν Φιλελλήνων Αθηνών	**18-5-72**	**(Τ) (500) «Κάτω η 21-4-67»**	**ΜΑΟ-ΛΑ**
Εις Πανεπ/μιον Πατρών	**«**	**(Τ) (15) «Η 21-4-67 λαομίσητη τυραννία»**	**-**
Μουσείου Αθηνών	**19-5-72**	**(Τ) (200) «Λευτεριά στους κρατούμενους φοιτητές»**	**ΟΔΥΣΣΕΥΣ**
Σίνα – Σκουφά	**«**	**(Τ) (50) «Λευτεριά στους κρατούμενους φοιτητές»**	**«**
Γκύζη Αθηνών	**22-5-72**	**(Σ) (1) «Ο λαός κυρίαρχος»**	**ΠΑΚ**
Ν. Κόσμου Αθηνών	**«**	**(Τ) (210) Το γράμμα «Δ» και ερωτηματικόν εντός αυτού**	**-**
Οικ. Παπάγου	**25-5-72**	**(Σ) (1) «Κάτω οι φασίστες»**	**-**
Λ.Αλεξάνδρας Αθηνών	**3-6-72**	**(Τ) (90) «Λευτεριά στους δεσμώτες»**	**ΚΚΕ**
Λ.Αλεξάνδρας	**4-6-72**	**(Τ) (4) « «**	**«**
Κολωνακίου	**5-6-72**	**(Σ) (2) του Ράσελ**	**Άγνωστος**
Εις Παν/μιον Αθηνών	**5-6-72**	**(Πρ) (9) «Ριζοσπάστης»**	**«**
Εις Ακριτοχώριον Σερρών	**11-6-72**	**(Τ) (3) «ΚΚΕ-ΕΔΑ»**	**ΚΚΕ**
Εις Κομνηνά Εορδαίας	**13-6-72**	**(Σ) (1) Το σφυροδρέπανον**	**Άγνωστος**
ΙΒ΄ Γυμνάσιο Αρρένων Πατησίων	**17-6-72**	**(Σ) «Κάτω η χούντα- Φοιτητές κάτω η 21/4/67»**	**«**
Εις Θες/νικην	**18-6-72**	**(Τ) (60) «Ζήτω η Δημοκρατία»**	**«**
Εις Γυμν. Παλαιού Φαλήρου	**18-6-72**	**(Σ) (3) «Ελευθερία Δημοκρατία»**	**«**
Εις Κατοχή - Ξηρομέρου	**19-6-72**	**(Τ) (8) «ΚΚΕ»**	**ΚΚΕ**
Εις οδόν Ασκληπιού Αθηνών	**22-6-72**	**(Σ) (1) «Κάτω η χούντα»**	**Άγνωστος**
Εις Δράμαν	**23-6-72**	**(Τ) (4) «Κάτω η χούντα»**	**ΚΚΕ**
Αγ. Αναργύρων Αττικής	**28-6-72**	**(Σ) (2) «ΚΚΕ-ΕΔΑ»**	**ΚΚΕ**
-//-	**28-6-72**	**(Σ) (1) «Κάτω η κυβέρνηση»**	**Άγνωστος**
Εις Δράμαν	**3-7-72**	**(Τ) (6) «Θέλουμε τον Ανδρέα»** [1]	**ΚΚΕ-ΕΔΑ**
Εις Πλ.Αττικής Αθηνών	**4-7-72**	**(Τ) (14) «Έξω δολοφόνε Ρότζερς, η παρουσία σου στην Ελλάδα είναι εγκληματική»**	
Οδόν Ασκληπιού	**21-7-72**	**(Σ) (5) «Κάτω η χούντα»**	
Εις λόφον Αξ/κών	**22-7-72**	**(Τ) (18) «Κάτω οι μαύροι Συνταγματάρχες»**	**ΕΣΑΚ**
Εις Περιστέριον	**31-7-72**	**(Τ) (100) «Πέντε μαύρα χρόνια φασισμού»**	**ΚΚΕ**
Εις Χαλκίδα	**5-8-72**	**(Σ) (2) «Κάτω η χούντα»**	**ΚΚΕ**
Εις Καισαριανή	**6-8-72**	**(Τ) (1) «Νέοι οργανωθείτε στο ΚΚΕ»**	**ΚΚΕ**
Εις Ν. Ιωνίαν	**6-8-72**	**(Τ) (4) «ΟΔΗΓΗΤΗΣ»**	**ΚΝΕ**
Εις Θεσσαλονίκην	**7-8-72**	**(Τ) (5) «ΟΔΗΓΗΤΗΣ»**	**ΚΝΕ**
Εις Καισαριανήν	**8-8-72**	**(Τ) (1) «Ασφαλισμένοι διεκδικείστε**	**ΚΚΕ**

[1] Το σύνθημα ΄΄Θέλουμε τον Ανδρέα΄΄ γραμμένο από οργάνωση του ΚΚΕ δεν φαίνεται αληθινό. Δεν ήταν οι σχέσεις Ανδρέα Παπανδρέου τότε σε ρήξη αλλά δεν ήταν τέτοια συνθήματα συνηθισμένα.

		τα δικαιώματά σας»	
Κολωνού	**9-8-72**	**(Τ) (8) «ΟΔΗΓΗΤΗΣ»**	**ΚΝΕ**
Εις Πλ. Κουμουνδούρου	**13-8-72**	**(Τ) (6) Αντικυβερνητικά σχέσιν έχοντα με τους αλλοδαπούς εργάτας**	**ΚΚΕ**
Γαλατσίου	**15-8-72**	**(Σ) (1) «ΕΑΜ»**	**ΕΑΜ**
Μνημείον Φιλοπάππου	**25-8-72**	**(Κ) (1) Μη εκραγείσα**	**-**
Εις Βόλον	**26-8-72**	**(Σ) (1) «Κάτω η χούντα»**	**«**
Εις Εμπ. Τρ. (Σοφοκλέους)	**28-8-72**	**(Κ) (1) 30.000 δραχ.υλικαί ζημίαι**	**ΔΑ-ΛΕΑ ΕΛ.ΕΠΑΝ.**
Εις πρεσβεία των ΗΠΑ	**29-8-72**	**(Κ) (1) 5.000 δραχ. Υλικαί ζημίαι**	**«**
Κολωνού	**29-8-72**	**(Τ) (12) «ΟΔΗΓΗΤΗΣ»**	**ΚΝΕ**
. Πατησίων (Γ.Σ.ΕΕ)	**3-9-72**	**(Κ) (1) Υλικαί ζημίαι**	**ΛΕΑ**
Εις Πειραιά	**11-9-72**	**(Σ) (1) «Θάνατος στους Αμερικανούς κατακτητές»**	**ΦΕΔΝ-Λαμπράκης**
Εις Πλ. Συντάγματος Αθηνών	**12-9-72**	**(Σ) (1) «Κάτω η χούντα»**	
Ζωγράφου Αθηνών	**19-9-72**	**(Τ) (200) Αντικυβερνητικά της ΕΦΕΕ**	**ΕΦΕΕ**
Λ.Αλεξάνδρας	**19-9-72**	**(Πρ) (1) Αναφερόμενη εις τα 50 χρόνια της ΟΚΝΕ**	**ΟΚΝΕ**
Περισσού	**21-9-72**	**(Πρ) (7) Αναφερομένη εις τα 50 χρόνια της ΟΚΝΕ**	**ΟΚΝΕ**
Θεσ/νικης Πύργον ΟΤΕ	**21-9-72**	**(Σ) (1) «Ο Μαύρος Σεπτέμβρης θα κτυπήσει»**	
Θεσ/νικης	**23-9-72**	**(Πρ) (5) -------**	**ΟΚΝΕ**
Κορίνθου	**26-9-72**	**(Σ) (3) «Κάτω η χούντα» – «Ζήτω ο Β.» - «Λευτεριά στο Λαό»**	
Θε/νικην	**1-9-72**	**(Π) (1) «Κάτω η χούντα»**	**ΚΝΕ**
Αγ. Δημητρίου Αθ.	**2-10-72**	**(Τ) (1) «Η Ελλάδα ανήκει στους Έλληνας»**	**ΚΚΕ**
-//-	**«**	**(Πρ) (1) Λευτεριά στους πολιτικούς κρατούμενους**	**ΠΑΜ**
Βύρωνος	**4-10-72**	**(Πρ) (5) Αντικυβερνητικού περιεχομένου**	**ΛΕΑ**
Ν. Ηρακλείου	**3-10-72**	**(Πρ) (1) «Ανεξαρτησία – Δημοκρατία»**	**ΚΟΑ-ΚΚΕ**
-//-	**«**	**(Τ) (13) «Ζήτω η επέτειος του ΕΑΜ»**	**ΚΟΑ-ΚΚΕ**
Καλλιθέας	**9-10-72**	**(Σ) (1) «Η λίρα 850 αντί 300 που την άφησε ο Παπανδρέου προ της χούντας»**	**-**
Γυμν. Αρρένων Αιγάλεω	**11-10-72**	**(Σ) (4) «Κάτω η χούντα-μαθητές ξεσηκωθείτε»**	**ΚΚΕ-ΕΔΑ**
Νομ. Σχολή Παν. Αθ.	**11-10-72**	**(Πρ) (60) Αρχαιρεσίαι φοιτ.**	**ΑΔΕΣ**
5ον Γυμνάσιον Θεσ/νικης	**12-10-72**	**(Πρ) (18) "ΟΔΗΓΗΤΗΣ"**	**ΚΝΕ**
Περιστέριον Αττικής	**12-10-72**	**(Πρ) (1) "ΟΔΗΓΗΤΗΣ"**	**ΚΝΕ**
Θησείου – Φιξ	**16-10-72**	**(Τ) (34) "Ελευθερία ή θάνατος"**	**ΕΑΝ**
Γυμν. Χαλανδρίου – Φιλοθέης Αθηνών	**20-10-72**	**(Σ) (4) "Εμπρός παιδιά – νέοι στον αγώνα"**	**-**
Σάμον	**20-10-72**	**(Σ) (3) Το σφυροδρέπανον**	**ΚΚΕ**
Νομ. Σχολή Παν/μίου	**21-10-72**	**(Τ) (100) "Αγωνίσου για την πλήρη διαφύλαξη του πανεπιστημιακού ασύλου"**	**ΑΔΕΣ**
Πάτρας Παν/μιον	**21-10-72**	**(Τ) (140) " " "**	**ΑΔΕΣ**
-//-	**"**	**(Πρ) (60) " " " "**	**ΑΔΕΣ**
Θεσσαλονίκην	**22-10-72**	**(Πρ) (370) "Έξω οι Αμερικάνοι"**	**ΚΟΘ/ΚΝΕ**
Περιοχή Αμπελοκήπων	**24-10-72**	**(Τ) (70) "Όχι στους Ιμπεριαλιστές"**	**ΚΟΑ/ΚΚΕ**
-//-	**24-10-72**	**(Πρ) (10) -//-**	**ΠΑΜ**

Λάφνης Αθηνών	**26-10-72**	**(Τ) (10) -//-**	**ΚΚΕ**
Αμαρούσιον	**26-10-72**	**(Πρ) (500) "Έξω οι ακρίδες του 6ου Στόλου"**	**ΕΛ.ΕΛΛΗΝ.**
Γυμνάσιον Βύρωνος	**26-10-72**	**(Σ) (3) "Κάτω ο δικτάτωρ Παπαδόπουλος"**	**ΚΚΕ**
Εις Θεσσαλονίκην	**27-10-72**	**(Τ) (800) "Κάτω η χούντα"**	**ΚΝΕ**
Χολαργού-Χαλανδρίου-Ψυχικού – Εξαρχείων	**26-10-72**	**(Πρ) (297) Αντικυβερνητικού περιεχομένου**	**Κ.ΣΕΣ. Πορ.Στρατ.**
Εις Γυμνάσιον Φαλήρου	**27-10-72**	**(Σ) (4) "Όχι στην κατάκτηση από τους Αμερικάνους"**	**-**
Εις Δημ.Σχ. Π.Κοκκινιάς	**"**	**(Σ) (1) "Όχι στο φασισμό"**	**Μαρ.Λεν.**
Εις Π.Κοκκινιά	**"**	**(Πρ) (3) Αντικυβερνητικού περιεχομένου**	**"**
Πλάκας – Τζιτζιφιών – Ιπποκράτους	**"**	**(Τ) (26) " " " "**	**ΕΑΝ**
Αγ. Παντελεήμονα	**"**	**(Τ) (100) "Κάτω το ΝΑΤΟ"**	**ΡΦ**
Ιπποκράτους	**28-10-72**	**(Τ) (5) "Κάτω η χούντα"**	**ΚΝΕ**
Πειραιώς	**"**	**(Τ) (100) "Κάτω η χούντα"**	**ΚΝΕ**
Θεσσαλονίκην	**"**	**(Τ) (1080) " " "**	**ΚΝΕ**
Καλλιθέας	**"**	**(Τ) (40) " " "**	**ΚΝΕ**
Ταύρου – Μπουρναζίου – Κολωνού Αθηνών	**"**	**(Τ) (1150) " " "**	**ΚΝΕ-ΚΚΕ**
Καστέλα Πειραιώς	**29-10-72**	**(Τ) (6) " " "**	**ΚΝΕ**
Λόφον Αρδητού	**30-10-72**	**(Π) (1) "Όχι στον φασισμό"**	**ΚΝΕ**
Εις ΒΔ Ακροπόλεως	**26-10-72**	**(Κ) (1) "Άνευ ζημιών και θυμάτων"**	
Ιπποδρόμιον	**30-10-72**	**(Τ) (1) "Κάτω η χούντα"**	**Πορφ.Στρ.**
Ταύρου Αθηνών	**2-11-72**	**(Τ) (30) "1940 Όχι στον φασισμό, 1972 όχι στη χούντα"**	**ΠΑΜ**
Εις Πάτρας	**2-11-72**	**(Τ) (20) "Κλείσε τις πόρτες του Παν/μιου στη χούντα"**	**ΑΔΕΣ**
Εις Ειδομένην	**2-11-72**	**(Πρ) (1) "Καταστατικόν Κομ/κής Νεολαίας"**	**ΚΝΕ**
Παγκρατίου Αθηνών	**3-11-72**	**(Τ) (50) "Αγωνισθείτε ενάντια στον σκοταδισμό της χούντας για μια Δημοκρατική Παιδεία"**	**Αντιδικτατορική ΕΦΕΕ**
.Αχαρνών Αθηνών	**4-11-72**	**(Πρ) (5) Αντικυβερνητικού περιεχομένου**	**ΚΝΕ**
Εις Σίνδον Θεσ/νικης	**4-11-72**	**(Σ) (1) "Κάτω η χούντα"**	**ΚΚΕ**
" " "	**4-11-72**	**(Π) (1) "Κόκκινος Κύκλος Αγωνιστών Σίνδου"**	**ΚΚΑΣ**
Ακαδημίας Αθηνών	**5-11-72**	**(Σ) (1) "Κάτω η χούντα"**	**-**
Εις Σίνδον Θεσ/νικης	**5-11-72**	**(Τ) (23) Κομμουνιστικού Περιεχομένου**	**ΚΚΑΣ**
Χαλανδρίου Αθηνών	**6-11-72**	**(Σ) (2) "Όχι στη χούντα – όχι στους Αμερικάνους"**	**ΚΝΕ**
Εις Ε.Μ.Π	**6-11-72**	**(Τ) (3) "Οι Γενικές Συνελεύσεις πρώτη νίκη των φοιτητών"**	**Αντιδ/κη ΕΦΕΕ**
Καλλιθέας Αθηνών	**7-11-72**	**(Πρ) (80) "Έξω οι χαφιέδες από το Πανεπιστήμιο"**	**ΑΑΣΠΕ**
Εις Θες/νικην	**7-11-72**	**(Κ) (1) Άνευ ζημιών ή θυμάτων**	**-**
Εις περ. Κολωνακίου Αθηνών	**12-11-72**	**(Τ) (24) "Έξω οι Αμερικάνοι"**	**ΚΝΕ**
Εις περ. Κολωνακίου Αθηνών	**12-11-72**	**(Πρ) (1) "Κάτω η χούντα"**	**ΚΝΕ**
Εις περ. Λεωφ. Αλεξάνδρας Αθηνών	**12-11-72**	**(Τ) (5) "Συνάδελφοι αγωνισθείτε στο πλάι της Αντιδικτατορικής ΕΦΕΕ"**	**ΕΦΕΕ**
Εις Νομικήν Σχολής Αθηνών	**17-11-72**	**(Πρ) (60) "Δεν θα περάσει ο φασισμός"**	**ΑΑΣΠΕ**

Εις περ. Σόλωνος Αθηνών	**17-11-72**	**(Πρ) (7) "Να οικοδομήσω τη Νέα νεολαία της Ελλάδος"**	**ΑΑΣΠΕ**
Εις περ. Λεωφ. Αλεξάνδρας Αθηνών	**20-11-72**	**(Τ) (400) "Έξω η χούντα από το Πανεπιστήμιον**	**ΑΑΣΠΕ**
Εις περ. Πλ. Ομονοίας Αθηνών	**20-11-72**	**(Τ) (200) -//-**	**ΑΑΣΠΕ**
Εις περ. Πλ.Συντάγματος	**20-11-72**	**(Τ) (14) "Κάτω η χούντα"**	**ΕΑΝ**
Εις Θες/νικην	**20-11-72**	**(Τ) (10) "Κάτω η χούντα"**	**-**
Εις περ. Γουδί Αθηνών	**20-11-72**	**(Πρ) (10) Αναφερόμεναι εις φοιτητικάς εκλογάς**	**Αντιδ/κη ΕΦΕΕ**
Εις περ. Αχαρνών	**20-11-72**	**(Πρ) (200) " " "**	**ΚΚΕ/Εσωτερ.**
Εις Πλ. Αμερικής Αθηνών	**20-11-72**	**(Τ) (17) "Κάτω η χούντα"**	**ΕΑΝ**
Εις περ. Μουσείου Αθηνών	**20-11-72**	**(Τ) (100) Αναφερόμενα εις τας φοιτητικάς εκλογάς**	**ΑΑΣΠΕ**
Εις περ. Θησείου Αθηνών	**22-11-72**	**(Σ) (1) "Κάτω η χούντα"**	**-**
Εις περ. Ηλυσίων Αθηνών	**22-11-72**	**(Τ) (45) "Ζήτω τα 54 χρόνια του ΚΚΕ"**	**ΚΚΕ**
Εις περ. Σόλωνος Αθηνών	**23-11-72**	**(Τ) (30) "Έξω οι χαφιέδες από το Πανεπιστήμιο"**	**ΑΑΣΠΕ**
Εις περ. Παπάγου Αθηνών	**24-11-72**	**(Σ)) (2) "Όχι στον φασισμό-δημοκρατία"**	**ΕΡΕ-ΕΚ**
Εις Θες/νικην	**24-12-72**	**(Πρ) (12) "ΟΔΗΓΗΤΗΣ"**	**ΚΝΕ**
Εις Θες/νικην	**24-12-72**	**(Πρ) (12) "ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ"**	**ΚΝΕ**
Εις Πλ. Βάθης Αθηνών	**25-11-72**	**(Τ) (3) "Εργάτες, φοιτητές, υπάλληλοι, δώστε το παρόν ενάντια στη δικτατορία"**	**-**
Εις Πλ. Βάθης Αθηνών	**25-11-72**	**(Τ) (12) "Φοιτητικαί Εκλογαί"**	**ΑΑΣΠΕ**
Εις προπύλαια Παν/μιου Αθηνών	**25-11-72**	**(Τ) (30) "Ζήτω τα 54 χρόνια του ΚΚΕ"**	**ΚΚΕ**
Εις Στάδιον Καραϊσκάκη	**25-11-72**	**(Τ) (120) "Φίλαθλοι θέσατε τέρμα στον εμπαιγμόν σας"**	**Αντιτιθεμένη εις την ΕΦΕ**
Εις Ν.Ιωνία Αθηνών	**29-11-72**	**(Τ) (61) "Πατριώτες όλοι στην αντίσταση για να σώσουμε τους πολιτικούς κρατούμενους"**	**ΚΚΕ**
Εις Ν. Ηράκλειον Αθηνών	**29-11-72**	**(Πρ) (2) "ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ"**	**ΚΚΕ**
Εις Πλ. Μελά Θεσ/νικης	**24-11-72**	**(Πρ) (3) "ΟΔΗΓΗΤΗΣ – ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ"**	**ΚΚΕ**
Ν. Ιωνίας Αθηνών	**24-11-72**	**(Τ) (11) Απεικονίζοντα τον Λένιν**	**ΚΟΑ/ΚΚΕ**
Καισαριανής Αθηνών	**27-11-72**	**(Σ) (1) Σφυροδρέπανον**	**ΚΚΕ**
Αχαρνών Αθηνών	**27-11-72**	**(Πρ) (2) Προκηρύξεις του ΠΑΜ**	**ΠΑΜ**
Νομ. Σχολήν Αθηνών	**28-11-72**	**(Πρ) (15) Αναφερόμεναι εις τας φοιτητικάς εκλογάς**	**ΕΔΕ**

*

ΠΙΝΑΚΑΣ 3
ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΜΗΝΙΑΙΩΝ ΣΥΣΚΕΨΕΩΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ [1]

(ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ, ΑΠΟΨΕΙΣ, ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ, ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ *΄΄ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ ΑΝΑΡΧΙΚΗΣ ΔΡΑΣΕΩΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ-ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ΄΄* ΑΠΟ ΑΠΡΙΛΙΟ 1971 ΕΩΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟ 1972)

Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα βασικά σημεία των πρακτικών των συσκέψεων ασφαλείας, παρμένα από τα αντίστοιχα έγγραφα, που στάθηκε δυνατόν να εντοπισθούν. Κάποια προσέγγιση της διαδικασίας των συσκέψεων αυτών υπάρχει στο κεφάλαιο Γ11 σε συνδυασμό με τα περί Ψυχολογικών Επιχειρήσεων. Η παρουσίαση εδώ των θεμάτων που συζητούσαν, γίνεται με χρονολογική σειρά και ΄΄κατά σύσκεψη΄΄. Από το περιεχόμενο των πρακτικών επιλέγονται (και καταγράφονται στο κυρίως κείμενο) τα έχοντα ενδιαφέρον για τους σκοπούς της εργασίας και για μελλοντικό ερευνητή. Στη συνέχεια κάθε ΄΄σύσκεψης΄΄ παρατίθενται στοιχεία από τα έγγραφα με θέμα: «*Ανάλυσις της κατά του καθεστώτος αναρχικής δράσεως* ...» για κάθε μήνα, όπως τα εκθέτει το ΑΣ/2^{ον} ΕΓ/6^{ον}. Οι απόψεις, παρατηρήσεις, σχόλια, διευκρινίσεις του γράφοντος παρατίθενται στις υποσημειώσεις και κάποιες ερμηνείες σε αγκύλες {..} στο κείμενο.

Σύσκεψη 6-5-1971….
Συζητήθηκαν τα εξής:
Στους Δελφούς βρέθηκε παράνομο έντυπο υλικό από τη Διοίκηση Χωροφυλακής Αμφίσσης. Επίσης επισημάνθηκε απειλητική επιστολή της παράνομης οργάνωσης ΑΣΕΑ.
Στη σύσκεψη αυτή καταγράφεται εκ μέρους του ΚΚΕ η προσπάθεια «*…της ηγετικής παρατάξεως δια συνεργασίαν εις την βάσιν μετ' εκπροσώπων τοπικών μη κομμουνιστικών αντιστασιακών οργανώσεων…»*
Αποδίδουν τις προσπάθειες αυτές του ΚΚΕ σε αντίδραση «*…της αναγγελθείσης συνεργασίας της αντιηγετικής παρατάξεως του ΚΚΕ, μετά των ετέρων αντιστασιακών οργανώσεων, εν τω πλαισίω του ΕΑΣ (Εθνικού Αντιστασιακού Συμβουλίου)…»*
Η εφημερίδα Βραδινή συνεχίζει έντεχνη και καλυμμένη πολιτική κατά της Κυβερνήσεως. *«..... Η κυκλοφορία ταύτης δεν κατέστη δυνατό να μειωθή μέχρι τούδε...»* Καταχωρείται η επισήμανση να καταβληθούν προσπάθειες να μην την αγοράζουν ΄΄εθνικόφρονες΄΄ πολίτες. Η ΒΡΑΔΙΝΗ του Τζώρτζη (όπως τον αποκαλούσαν) Αθανασιάδη φιλοξενούσε συχνά κείμενα ενάντια ή επικριτικά της ΄΄επαναστάσεως΄΄. Ο συνταγματάρχης Σταματελόπουλος ανήκε στον αρχικό πυρήνα της χούντας. Αργότερα απογοητευμένος από την εξέλιξη άρχισε να αρθρογραφεί στη ΒΡΑΔΙΝΗ με ΄΄ενδοεπαναστατική΄΄ επικριτική τάση. [2]
΄΄Ανάλυσις΄΄ (Απριλίου 1971)
Εμφανίζεται νέα παράνομη οργάνωση ΄΄Μέτωπον Αντιδικτατορικού Αγώνος΄΄ (ΜΑΑ) και στέλνει 47 πολυγραφημένες προκηρύξεις προς τέως πολιτικούς και 8 διευθυντές εφημερίδων για κοινή υπερκομματική γραμμή κατά του καθεστώτος.
Συλλαμβάνονται τέσσερα άτομα από την ασφάλεια Ηρακλείου Κρήτης για συνθήματα σε τοίχους της νεοσυσταθείσης οργάνωσης ΄΄Δημοκρατική Οργάνωσις Πατριωτικής Αντιστάσεως΄΄ (ΔΟΠΑ) *«…περιορισμένης εκτάσεως…»*
Νέα *«αντεθνική οργάνωσις» υπό την επωνυμίαν ΄΄Ελεύθερον Δημοκρατικόν Κίνημα ΕΡΕ Εξωτερικού΄΄ της οποίας αρχηγός φέρεται ο Πυλαρινός, κατ' άλλας δε πληροφορίας ο δημοσιογράφος Καλφέλης»* [3]
Στην οδό Ιπποκράτους και Διγενή Ακρίτα όπου είναι τα γραφεία της θρησκευτικής οργάνωσης ΄΄ΖΩΗ΄΄ έκρηξη μικρής έκτασης (έσπασαν τζάμια) την 10-4-71 στις τέσσερις το πρωί..
Την 20-4-71 και ώρα επτάμισυ το απόγευμα σε σταθμό αυτοκινήτων Θουκιδίδου 7 στην Πλάκα έγινε έκρηξη που κατέστρεψε το αυτοκίνητο πολυτελείας αριθ.98113.

[1] Το πρώτο έγγραφο με τα πρακτικά είναι της σύσκεψης 6-5-71 φέρει αριθ. Φ. 110/161/523514/17-5-71 ενώ όλα τα υπόλοιπα έχουν κοινό φ.110/16. Πιθανόν το πρώτο έγγραφο να πήρε ενδιάμεσο αριθ.161 αντί 16 από λάθος. Τα υπόλοιπα έχουν ως εξής: 523662/19-6-71, 523913/21-8-71, 524032/23-9-71, 524207/30-10-71, 523794/23-7-71, 524745/11-12-71, 517367/22-1-72, 517955/18-2-72, 518575/22-3-72, 519067/19-4-72, 519692/20-5-72, 520274/22-6-72, 520748/20-7-72, 521210/18-8-72, 521742/20-9-72, 522251/21-10-72, 522593/12-11-72 και 523216/22-12-72. Οι αναλύσεις των αντικαθεστωτικών ενεργειών, που επίσης καταχωρούνται στον παρόντα πίνακα, περιλαμβάνονται σε άλλη σειρά εγγράφων που εκδίδονται από ΑΣ/2^{ον} ΕΓ/6^{ον}, έχουν ως ΘΕΜΑ το *΄΄Μηνιαία Σύσκεψις Ασφαλείας΄΄* και προέρχονται από τον ίδιο φάκελο με αριθ. Φ.180.21. Δεν βρέθηκαν τα διαβιβαστικά των μηνών Απριλίου μέχρι και Δεκεμβρίου του 1971 από τα οποία διατίθεται η συνημμένη *« Ανάλυσις της Κατά του Καθεστώτος Αναρχικής Δράσεως Εσωτερικού-Εξωτερικού Μηνός….».* Οι αριθμοί πρωτοκόλλου αυτών των εγγράφων έχουν κοινό αριθ. φ.180.21 Εκείνο που τα ξεχωρίζει είναι τα υπόλοιπα στοιχεία, δηλαδή ο ενδιάμεσος αύξων αριθμός, ο αριθμός σχεδίου και η ημερομηνία, που είναι διαφορετικά σε όλα και έχουν ως εξής: 9/14291/9-3-72, 13/14795/6-4-72, 20/15731/8-5-72, 28/16725/8-6-72, 35/17543/6-7-72, 43/18179/5-8-72, 47/19171/9-9-72, 54/20216/12-10-72, 67/21861/8-12-72 και 62/20835/4-11-72.
[2] Βλ.κεφάλαιο Γ14
[3] Η ΕΡΕ με όποια σύνθεση και αν είχε συγκροτηθεί, δεν έπαυε να είναι μια συντηρητική παράταξη-οργάνωση ως συνέχεια της ΕΡΕ του Καραμανλή. Το ότι οι στρατιωτικοί μέλη της σύσκεψης ασφαλείας την θεωρούν ως ΄΄αντεθνική΄΄, προσδιορίζει και την αποδέσμευση της συνωμοτικής ομάδας από όλα τα Κόμματα και τον πολιτικό κόσμο της προδικτατορικής περιόδου.

Τη νύχτα 22/23-4-71 στην Άνω Γλυφάδα παρατηρήθηκε ανεπιτυχής προσπάθεια εμπρησμού τριών αυτοκινήτων Ξ.Α. Αμερικανών σμηνιτών της Βάσης Ελληνικού.
Την 210015[1]-4-71 ισχυρή έκρηξη Δραγατσανίου 8 Πλ.Κλαυθμώνος Α.Ε.Τσιμέντα ΗΡΑΚΛΗΣ-ΟΛΥΜΠΟΣ από την Εθνική Μαχητική Αντίσταση (ΕΜΑ).
Την 240915-4-71 εξουδετερώθηκε εκρηκτικός μηχανισμός Πεδίον του Άρεως κάτω από αυτοκίνητο αμερικανικής αποστολής.
Την 260600-4-71 εξερράγη πυροκροτητής αυτοσχεδίου μηχανισμού έξω από ΓΣΕΕ Πατησίων 69
Την 260800-4-71 ισχυρή έκρηξη Συγγρού 107 σε δοχείο απορριμμάτων αμερικανικής αποθήκης τροφίμων με σοβαρό τραυματισμό ενός εργάτη.
Την 260747-4-71 εξουδετερώθηκε εκρηκτικός μηχανισμός δίπλα σε αυτοκίνητο της χωροφυλακής προαστίων Ιθάκης 48β. Οι τέσσερις τελευταίες «*…βόμβαι δέον να θεωρούνται ως ιδίας κατασκευής και προελεύσεως με εκρηκτικήν ύλην αργυλούχον σκόνιν (αλουμινόσκονη)»*
ΥΓΑ Αθηνών συνέλαβε *«…άτομον όπερ επώλει εμβλήματα της..οργανώσεως ΄΄ΡΑΣΕΛ΄΄ άτινα και κατεσχέθησαν»*
Κατασχέθηκαν δύο κομμουνιστικά βιβλία που εκδόθηκαν στην Ιταλία *«..ανατρεπτικού περιεχομένου υπό το κάλυμμα εξωτερικώς των απατηλών τίτλων ΄΄Δεήσεις και Ψαλμοί΄΄ και ΄΄Αθηναϊκή Ασφαλιστική Εταιρεία΄΄...»*
Την 21-4-67 άγνωστοι τηλεφώνησαν πως θα εκραγούν βόμβες στον Κινηματογράφο ΠΑΛΛΑΣ και στο Ζ΄Αστυνομικό τμήμα χωρίς να βρεθεί τίποτε.
Την 20-4-71 σε εργάτες από τη Γερμανία βρέθηκαν σήματα ΡΑΣΕΛ, δύο πιστόλια δακρυγόνων βλημάτων και μία αστυνομική ράβδος.
Πληροφορίες πως το ΚΚΕ οργανώνει μία ομάδα δράσης στην Αθήνα για τη Νότιο Ελλάδα μία στη Θεσσαλονίκη για Θεσσαλία και Μακεδονία και μία για προπαγάνδα, πληροφορίες και έντυπα.
Την 220300-4-71 στη ελληνική Πρεσβεία στη Δανία βόμβα κατέστρεψε το γραφείο τύπου.
Ο Ρ/Σ Ντόϋτσε Βέλλε μετέδωσε προκήρυξη της οργάνωσης ΄΄Δημοκρατικό Εργατικό Κίνημα ΕΛΛΑΔΑΣ΄΄(ΔΕΚΕ) που καλεί τους εργάτες σε αγώνα υπό ενωμένη πολιτική ηγεσία.
Στη Φραγκφούρτη άνοιξε γραφείο της παράνομης οργάνωσης ΄΄Ενιαία Συνδικαλιστική Αντιδικτατορική Κίνηση΄΄(ΕΣΑΚ) για ανάπτυξη αγώνα κατά του καθεστώτος υπό των εργατών.
Με ευκαιρία την 21η Απριλίου Ρ/Σ μετέδωσαν αντεθνικά κ.λ.π. μηνύματα και σε πλοία που κατέπλευσαν σε λιμάνια βρέθηκαν προκηρύξεις αντικυβερνητικού περιεχομένου
Την 20-22/3/71 συνήλθε στο Αμβούργο η ηγεσία της ΕΑΣΚΕΝ που αποφάσισε την ένταση του αγώνα με μποϋκοτάζ πλοίων. Την 21-4-71 στη Γενούη Ιταλίας οι λιμενεργάτες μποϋκοτάρισαν τα ελληνικά πλοία κάνοντας και έκκληση στην κυβέρνησή τους να βοηθήσουν τους Έλληνες αντιφασίστες.
Στην Καλαμάτα ΄΄ψίθυρος΄΄ πως πέφτει η κυβέρνηση ενώ παλαιοί πολιτικοί κινούνται για προσεταιρισμό στελεχών των ΕΔ και ΣΑ.
Ο τέως πολιτευτής Διαμαντόπουλος σε συνέντευξη κάλεσε τους Έλληνες «*…όπως επιδιώκουν την αποχώρησιν της σημερινής Αρχής»*
Δημοσιεύθηκε σε κυπριακό έντυπο ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΣ δηλώσεις του «*…αποτάκτου και στερηθέντος την ελληνικήν Ιθαγένειαν Βιδάλη Ορέστη εις άς ούτος επικρίνει την Επανάστασιν. Αι δηλώσεις αύται απεστάλησαν εκ Λισαβώνος Πορτογαλίας εις τον Δήμαρχον Βεροίας..»*
Οι τέως στρατιωτικοί αντιστράτηγος Σειραδάκης και σμήναρχος Τσασάκος ανέπτυξαν *«..δραστηριότητας και επαφάς..»*
Συνεχίζονται προσπάθειες μερικών δημοσιογράφων να «*…δυσφημούν την Εθνικήν Κυβέρνησιν ...εις τον τύπον ...χαρακτηριστικόν το σχόλιον εις την ΄΄Βραδυνήν΄΄ του Βασιλείου υπό τον τίτλον ΄΄ΦΣΕΚΔΕ΄΄….*»
Από κομμουνιστές εκτοπισμένους στα Κύθηρα και Σαμοθράκη στάλθηκαν τηλεγραφήματα στο εξωτερικό.
Ο εκδοτικός οίκος ΠΑΠΑΖΗΣΗ εξέδωσε συλλογή δοκιμίων *΄΄Ο Φόβος της Ελευθερίας΄΄* ξένων συγγραφέων με πρόλογο του καθηγητή Μαρωνίτη.
Οι φοιτητές στα Γιάννενα διαμαρτύρονται για την ποσότητα και ποιότητα του συσσιτίου.
Από την Ιταλία πληροφορίες για εκρηκτικά, προκήρυξη της ΚΕ του ΚΚΕ για την πρωτομαγιά, ο τέως Πρωθυπουργός της Νορβηγίας στην Ελλάδα επισκέπτεται τέως πολιτικούς, προπαγάνδα στο εξωτερικό για σταμάτημα της στρ.βοήθειας, για εφαρμογή αντεργατικής πολιτικής, για δήθεν διαφωνίες στην επανάσταση για μείωση των εντυπώσεων από τις τελευταίες απολύσεις και κατάργηση στρατοπέδων συγκέντρωσης.
Συμπεράσματα: έξαρση παρανόμων δραστηριοτήτων, καλύτερες και πιο αποτελεσματικές βόμβες από αργιλούχο σκόνη (αλουμινόσκονη), αναμένονται περισσότερα αναρχικά στοιχεία από το εξωτερικό, οι βόμβες σε αμερικανικά αυτοκίνητα επιδιώκουν *«…δημιουργίαν εντυπώσεως αντιαμερικανικού κλίμακος εν Ελλάδι και τον επηρεασμόν της αμερικανικής ηγεσίας έναντι της Ελλάδος»*, η κυκλοφορία σημάτων ΡΑΣΕΛ αποβλέπει σε δημιουργία αναρχικού κλίματος, το ίδιο και τα βιβλία με *΄΄απατηλόν τίτλον΄΄,* από το εξωτερικό

[1] Η ημερομηνία-ώρα από τους στρατιωτικούς καταχωρείται με πρώτη την ημέρα σε διψήφιο αριθμό, αμέσως μετά την ώρα σε τετραψήφιο και ακολουθεί ο μήνας και ο χρόνος. Έτσι το 210015-4-71 μπορούσε να γραφεί και 2100150471 και σημαίνει στις δώδεκα και τέταρτο μετά τα μεσάνυχτα της εικοστής πρώτης Απριλίου 1971.

είναι δυνατή η είσοδος εντύπων και εκρηκτικών, ορισμένοι τέως πολιτικοί όπως και δημοσιογράφοι συνεχίζουν δραστηριότητα, δημοσιεύματα κ.λ.π., δεν ρυθμίστηκαν ακόμα τα συνδικαλιστικά της ΓΣΣΕ και οι κομμουνιστές το εκμεταλλεύονται, έξαρση στην προπαγάνδα στα ραδιόφωνα και στον τύπο του εξωτερικού *«..εκμεταλλευομένη και διαστρευλώνουσα διάφορα γεγονότα του εσωτερικού και εξωτερικού».*[1]

Προτάσεις.

{Ακολουθούν οι προτάσεις αυτού μόνον του εγγράφου στο σύνολό τους. Ως δείγμα του τρόπου σκέψης και ανάλυσης από στελέχη που είναι χρόνια εκπαιδευμένα να κάνουν μηχανιστικά τέτοιου είδους αναλύσεις: }

«*Λόγω των .... απαιτείται η επαύξησις των μέτρων ελέγχου και επιτηρήσεως των ήδη γνωστών στόχων…*

απαιτείται…δραστηριότης προς ανακάλυψιν των δυναμιτιστών…

Λόγω…νέου εκρηκτικού…επιβάλλεται έντασις εις τον πληροφοριακόν τομέα προς εντοπισμόν και πρόληψιν πάσης σχεδιαζομένης ενεργείας.

Απαιτείται αύξησις μέτρων ασφαλείας αμερικανικού προσωπικού και υλικού

Επιβάλλεται αυστηρότερος έλεγχος των εισερχομένων εκ του εξωτερικού…

Απαιτείται …των σημείων εισόδου…οπλισμού και εκρηκτικών…

Ιδιαιτέρα προσοχή …οργανώσεων του ΕΑΣ…

*Επιβάλλεται παρακολούθησις του προσωπικού των ξένων πρεσβειών…συνεργάται αντιστασιακών οργανώσεων {*η μόνη πρόταση ουσίας στο κείμενο }

Απαιτείται παρακολούθησις…κομμουνιστών…εργατικούς και επαγγελματικούς συλλόγους.

Εν όψει τουριστικής περιόδου απαιτείται…προς αποτροπήν εισόδου ανατρεπτικών στοιχείων.

Επιβάλλεται η λήψις μέτρων …τέως πολιτικών…

Απαιτείται η λήψις μέτρων προς αντιμετώπισιν εκδοτικής δραστηριότητος αντικυβερνητικού περιεχομένου

Δέον να ληφθώσιν μέτρα διευθετήσεως των εργατικών ζητημάτων ως και ορισμένων κατηγοριών Τραπεζικών Υπαλλήλων.[2]

Σύσκεψη 8-6-71

Ο Διευθυντής της ΓΔΕΑ ανέφερεν ότι κατά τον διαρρεύσαντα μήνα παρετηρήθη ύφεσις παρά το γεγονός της ενάρξεως της τουριστικής περιόδου. Αι αρχαί ασφαλείας προέβησαν εις την σύλληψιν Κλιμακίου της ΚΟΑ και τεσσάρων βομβιστών.

Εις τον τομέα των δολιοφθορών και της ανατρεπτικής δραστηριότητος έλαβε χώρα έκρηξις βόμβας εις τον ανδριάντα ΤΡΟΥΜΑΝ και διασπορά τρυκ και εντύπου υλικού ανατρεπτικού περιεχομένου.

Η οργάνωσις ΕΑΝ απέστειλεν επιστολάς ανατρεπτικού περιεχομένου. Εκ των μέχρι τούδε ενδείξεων τεκμαίρεται ότι δεν πρόκειται περί σοβαράς οργανώσεως.

Η οργάνωσις των «Ελεύθερων Ελλήνων» απέστειλεν επιστολάς εις τουριστικά γραφεία δι' ων απειλούνται οι μέλλοντες να επισκεφθούν την Ελλάδα τουρίσται.

Από πλευράς των παλαιών πολιτικών δεν επεσημάνθη ιδιαιτέρα δραστηριότης. Ο Πεσματζόγλου ανέπτυξε και πάλι δραστηριότητα και οργάνωσε την διάλεξιν καθ' ην ο κος ΡΕΥ, τέως Πρόεδρος της ΕΕ της Κοινής Αγοράς, κατεφέρθη κατά της επικρατούσης καταστάσεως.

Ο Στρατηγός Τσολάκας συνηντήθη με τον τέως πολιτικόν Εμ. Κοθρήν.

Εις την περιοχήν Σκοπίων παρετηρήθη αναταραχή, προφανώς λόγω ληφθέντων μέτρων υπό του Στρατάρχου Τίτο προς περιορισμόν της δραστηριότητος των κρατιδίων. Ο Διευθυντής της ΚΥΠ ανέφερεν ότι πράγματι κάτι

---

[1] Ο συντάκτης αυτών των εγγράφων και των ΄΄αναλύσεων΄΄ δεν κάνει ανάλυση, αλλά απλά επαναλαμβάνει τις πληροφορίες, συμπεράσματα, εκτιμήσεις, που όλα αποβλέπουν και καταλήγουν στους ΄΄αναρχικούς΄΄ που στρεβλώνουν την πραγματικότητα κ.λ.π. Ενώ πρόκειται για εσωτερικά έγγραφα και από αυτά τουλάχιστον θα περίμενε κανείς συμπεράσματα ουσιαστικά και χρήσιμα στο καθεστώς. Άντ' αυτών προτιμάται η πολυλογία και η συντήρηση πλασματικής εικόνας και αλλοίωσης της φυσιογνωμίας και στόχων των αντικαθεστωτικών και των οργανώσεών τους. Όσο για τις προτάσεις, είναι ακριβώς ευχολόγια για επαγρύπνηση, προσοχή, αντιμετώπιση των ΄΄κακών΄΄, ρύθμιση γενικώς των προβλημάτων και άλλες τέτοιες γενικές προτροπές. Δεν έχει νόημα να επαναληφθούν πέραν της μίας φοράς, επειδή τίποτε δεν προκύπτει. Διαπιστώνεται φτωχός προβληματισμός, έλλειψης φαντασία και ευστροφίας, συμπεραίνεται πως κυβερνούσε τον τόπο μηχανισμός όπου δύσκολα απαντάται σπινθηροβόλο πνεύμα. Ίσως είναι λάθος να αναμένεται σε αυταρχικά καθεστώτα η εμφάνιση πολύστροφων στελεχών. Ίσως το σύνολον των μετρίων και αργόστροφων να είναι πιο κατάλληλοι για πιστά όργανα. Εδώ όμως ελάχιστοι ήταν και στην κορυφή οι ΄΄ακτινοβολούντες΄΄ από εξυπνάδα. Και δεν αφορά αυτή η παρατήρηση τους οπαδούς που πίστεψαν στις ΄΄αρχές της επαναστάσεως΄΄, αλλά στα στελέχη που εργάσθηκαν και στήριξαν με θέρμη το καθεστώς. Δεν πρόκειται για ομάδα που αντανακλά το πνεύμα, τις ιδέες, τις βλέψεις και τα όνειρα της μάζας των στελεχών των ΕΔ όπως π.χ. συμβαίνει στα αφορούντα τις αναμείξεις των Τούρκων στρατιωτικών στην πολιτική. Στην περίπτωση της συνωμοτικής ομάδας και του στενού κύκλου υποστηρικτών της 21ης Απριλίου παρουσιάζεται το φαινόμενο του ΄΄συνοθηλεύματος΄΄ ιδεών και στόχων, που συχνά αλλάζουν αλλά με κοινό κεντρικό κορμό τον αντικομουνισμό, την εναντίωση στον παλαιοκομματισμό (που συντηρούν όμως σχέσεις μαζί του και σ' αυτόν προσφεύγουν πανικόβλητοι στο τέλος).

[2] Το κείμενο με την ΄΄ανάλυση΄΄ υπογράφει ο αντιστράτηγος Βασίλειος Τσούμπας αρχηγός του στρατού. Δε θα ήταν διαφορετικά και πιο μελετημένα του ναυτικού ή της αεροπορίας. Ο συντάκτης των αναλύσεων δείχνει να βαριέται, εκτός των άλλων ΄΄αδυναμιών΄΄, που αναφέρονται. Στα συμπεράσματα όπου επαναλαμβάνονται οι παρατηρήσεις, εμφανίζεται και πρόταση να λυθούν τα εργατικά προβλήματα και τα θέματα τραπεζοϋπαλλήλων. Εάν ερμηνευτεί το θέμα ΄΄ασφάλεια΄΄ με ευρεία έννοια θα μπορούσε να πει κανείς, πως η ύπαρξη προβλημάτων στους εργάτες και υπαλλήλους δημιουργεί προβλήματα ασφάλειας, εξ ου και η εμφάνιση τέτοιας πρότασης σε τέτοια σύσκεψη.

φαίνεται να συμβαίνει και πιστεύεται ότι ο Τίτο προσπαθεί να εξασφαλίσει την συνοχήν της Διοικήσεως και μετά τον θάνατόν του.
Συνεχίζων ο Διευθυντής της ΓΔΕΑ ανέφερεν ότι η Ασφάλεια Πειραιώς ενετόπισε 10.000 ταγάρια φέροντα το σήμα ΡΑΣΕΛ, άτινα προορίζοντο δια Αμερικήν κατόπιν παραγγελίας αμερικανικού οίκου.
Ο τέως πολιτικός Ράλλης εκυκλοφόρησε βιβλίον υπό τον τίτλον «Η Αλήθεια περί των Ελλήνων Πολιτικών», όπερ δεν περιέχει σοβαράς αιχμάς εις βάρος της Κυβερνήσεως.
Η εκδοτική δραστηριότης κομμουνιστικών οίκων ενεφάνισεν σοβαράν αύξησιν και θα πρέπει να αναληφθεί προσπάθεια αντιπερισπασμού, δηλαδή να εκδοθούν και από ιδικής μας πλευράς αντίστοιχα βιβλία δια την αντίκρουσιν ταύτης.
Ο Διευθυντής της ΚΥΠ ανέφερεν τας εξελίξεις εκ της δραστηριότητος των αντικυβερνητικών δυνάμεων του εξωτερικού και συνόψισε την εκτίμησιν της ΚΥΠ ως κάτωθι:
α) Αι ενέργειαι των αντικυβερνητικών δυνάμεων περιορίσθησαν εις την προσπάθειαν κινητοποιήσεως, δια την υπ' αυτών εκμετάλλευσιν της επετείου της 21ης Απριλίου 1967 και της Πρωτομαγιάς. Διεπιστώθη αδυναμία κινητοποιήσεως ευρυτέρων μαζών, οφειλομένη εις την βαθείαν διάσπασιν των αντιμαχομένων μερίδων και παρατάξεων των αντιστασιακών δυνάμεων.
β) Προς εξουδετέρωσιν της επικρατούσης αδιαφορίας της μάζης δια συμμετοχήν εις τας εκάστοτε οργανουμένας εκδηλώσεις, υιοθετήθη η ακόλουθος τακτική:
-Ομαδική συμμετοχή ηγετικών στελεχών εις τας εκδηλώσεις.
-Υιοθέτησις επαναστατικών θέσεων.
-Εκμετάλλευσις κινητοποιήσεων και εκδηλώσεων ξένων οργανώσεων.
γ) Η ηγετική παράταξις του ΚΚΕ, εις αντίδρασιν της εξαγγελθείσης ενοποιήσεως εν τω πλαισίω του Εθνικού Αντιστασιακού Συμβουλίου, υιοθέτησε την επίτευξιν ενότητος εις την βάσιν. Εν τω πλαισίω της εν λόγω τακτικής παρατηρείται οργανωμένη προσπάθεια προσεγγίσεως τοπικών στελεχών του ΠΑΚ και οργανώσεως κοινών εκδηλώσεων επί συγκεκριμένου εκάστοτε θέματος.
Η απόδρασις του καταδίκου Ζαμπέλη εκ των φυλακών Αιγίνης δέον να μας εμβάλει εις ανησυχίαν, εκ της μη υπάρξεως συστήματος ασφαλείας εις τας Πολιτικάς Φυλακάς…ΑΕΔ έδωσεν οδηγίας εις τον Αρχηγόν Χωροφυλακής, όπως υποβληθεί έκθεσις επί των συνθηκών αποδράσεώς του (Αρχηγείον Χωροφυλακής).[1]
Θα πρέπει να οργανωθεί σύστημα επιτηρήσεως του καταδίκου Παναγούλη και περιοδικός έλεγχος του συστήματος (ΣΔΑ-ΑΣΔΕΝ).
Δια την αντιμετώπισιν της προπαγάνδας των χιλιαστών[2] *να εκδοθεί φυλλάδιον υπό τύπον διαλέξεως δια την ενημέρωσιν των οπλιτών (7η ΜΕΟ/ΑΕΔ-7ον ΕΓ-ΑΣ).*
Δια την αποφυγήν επαναλήψεως ενεργειών παρομοίων με τας λαβούσας χώραν κατά την διάλεξιν του τέως Προέδρου της Εκτελεστικής Επιτροπής της Κοινής Αγοράς κ. ΡΕΥ, δέον όπως αι Υπηρεσίαι Ασφαλείας λάβουν τα κατάλληλα μέτρα αντιμετώπισης των (ΓΔΕΑ-Αρχηγείον Χωροφυλακής – Αστυνομίας).
Δέον να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα δια τον έλεγχον των νέων θεατρικών έργων εις τρόπον ώστε να αποφευχθούν αι επεσημανθείσαι κατά το παρελθόν δυσμενείς επιπτώσεις (ΑΕΔ/7Η ΜΕΟ-ΓΔΕΑ).[3]
Απαιτείται η εκμετάλλευσις διαφόρων γεγονότων (ως π.χ. η πρόσφατος νίκη της Ομάδος του Παναθηναϊκού).[4]

Ανάλυσις (δραστηριότητας Μαΐου 1971)
Από τρυκ την 24-5-71 στην Αθήνα εμφανίζεται νέα οργάνωση ΄΄Θρύλος΄΄ ενώ στο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ αριθ.φύλλου 39 ίδρυση κομματικής κομμουνιστικής οργάνωσης ΄΄Κομματική Οργάνωσις Επαρχίας Μεσολογγίου΄΄.[5]
Εκτός των τρυκ, διακηρύξεων και κυκλοφορίας εντύπων κατά το μήνα Μάιο, βόμβα στο άγαλμα Τρούμαν την 140310, καταστροφή του εμβλήματος της ΄΄επανάστασης΄΄ στον εξώστη της Κοινότητας Φιλοθέης, άνοιγμα δύο φρεατίων νερού στο Παναθηναϊκό στάδιο, δέματα με εφημερίδες σε διάφορα σημεία των Αθηνών «*…με προφανή σκοπόν να εκλαμβάνονται ως βόμβαι και να προκαλούν εκνευρισμόν και σύγχυσιν εις τα όργανα ασφαλείας..*», προκήρυξη από την ΕΑΝ σε εφημερίδες και ξένα ειδησεογραφικά πρακτορεία, από την ΕΑΝ επίσης σε αστυνομικά τμήματα με συγχαρητήρια για όσους δεν συνεργάζονται με το καθεστώς και

[1] Οι αναγραφόμενες υπηρεσίες στις παρενθέσεις είναι εκείνες που χρεώνονται στις συσκέψεις τις αναφερόμενες αποφάσεις.
[2] Οι ΕΔ είναι συνδεδεμένες με την Εκκλησία και κυρίως με τον ανώτερο κλήρο. Δεν θέλουν αιρέσεις στο στράτευμα. Δεν εισέρχονται στις παραγωγικές σχολές ετερόθρησκοι πλην ορθοδόξων. Μεριμνά σ' αυτό η προκήρυξη για τις εισαγωγικές εξετάσεις. Οι χιλιαστές αντιμετωπίζονται ως ανεπιθύμητοι ειδικά στο στρατό.
[3] Βλ. πίνακα Γ9 όπου καταγράφονται ως συλληφθέντες και κρατούμενοι της ΕΣΑ οι ηθοποιοί Καζάκος, Υψηλάντη και Νάτσιος. Είναι τέλος του 1973 και αρχές του 1974 επί εποχής Ιωαννίδη. Δεν σημαίνει πως ήταν οι μόνοι ηθοποιοί που συνελήφθησαν επί χούντας. Σημειώνονται εδώ ως αναγραφόμενοι σε πίνακα της εργασίας και επειδή στη συγκεκριμένη σύσκεψη αναφέρεται η απόφαση για λήψη μέτρων προς έλεγχο των θεατρικών έργων κ.ο.κ. Το θέμα δεν έχει ερευνηθεί στην παρούσα διατριβή.
[4] Η εκμετάλλευση των αγώνων κάθε είδους και ιδιαίτερα του ποδοσφαίρου και της καλαθόσφαιρας (μπάσκετ) ήταν επιτυχής στην επταετία.
[5] Θα πρόκειται ή για λάθος των εκδοτών του ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ ή για προβοκάτσια των υπηρεσιών ασφαλείας επειδή το ΚΚΕ μάλλον δεν ανήγγειλε την ίδρυση παράνομων κομματικών του οργανώσεων

απειλές για τους υπόλοιπους, προσπάθεια διακίνησης προκηρύξεων από τους ΄΄ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ΄΄, επίσης από την οργάνωση ΄΄Αντιδικτατορικός Σύνδεσμος Ελλήνων Αξιωματικών΄΄ (ΑΣΕΑ), συγκρότηση στην Αθήνα κεντρικής επιτροπής του ΄΄ΕΑΣ΄΄, προκήρυξη στα Γαλλικά από την οργάνωση *΄΄Ομάδες Ηνωμένης Αντίστασης΄΄* να υποστηρίξουν οι Γάλοι την αντίσταση, σύλληψη από την ΥΓΑ Αθηνών τεσσάρων βομβιστών με έτοιμες τέσσερις ωρολογιακές βόμβες από το εξωτερικό και επαφή με μέλη ΚΚΕ ομάδας Κολιγιάννη, σύλληψη από ΥΓΑ Αθηνών οκτώ(8) στελεχών ΚΟΑ/ΚΚΕ με παράνομο τυπογραφείο. Αυτά συμβαίνουν στο εσωτερικό της χώρας.
Στο εξωτερικό απόφαση για σύγκληση ολομέλειας ΚΕ του ΚΚΕ για νέα μέλη της ΚΕ, πολυγραφημένα έντυπα με ειδήσεις, σχόλια κ.λ.π. του Ρ/Σ Βαυαρίας, αντιδικτατορική συγκέντρωση στο Ντύσελντορφ την 2-5-71 των οργανώσεων ΠΑΜ -ΔΑ-ΥΕ όπου μίλησαν Θεοδωράκης, Μυλωνάς και Βολουδάκης, προκηρύξεις στο Βελιγράδι με ευκαιρία τον αγώνα Παναθηναϊκού- Ερυθρού Αστέρος, στη Ρώμη επιτροπή Γάλλο-Ιταλική για ενίσχυση της οργάνωσης ΄΄Κίνημα της 20ης Οκτωβρίου΄΄, ανταπόκριση στην κομμουνιστική εφημερίδα ΄΄Ελεύθερη Πατρίδα΄΄ των Ελένης Βλάχου, Μυλωνά, Πλυτά, Αμπατιέλου, η ΕΑΣΚΕΝ συνεχίζει ανεπιτυχώς προσπάθειες να διεισδύσει σε πλοία, στο Σύδνεϋ και Μελβούρνη επανάληψη μποϋκοτάζ πλοίων.
Οι τέως πολιτικοί και στρατιωτικοί συνεχίζουν δραστηριότητες, ο Κανελλόπουλος κάνει δηλώσεις κατά Αμερικανού εκπροσώπου στο Στρασβούργο που εκθείασε το καθεστώς, ο Διαμαντόπουλος στέλνει επιστολές και ποιήματα αντεθνικού περιεχομένου, ο Π.Βαρδινογιάννης στην Κρήτη «*..αναπτύσσει δραστηριότητα εκμεταλλευόμενος την οικονομικήν του ευχέρειαν διά την επίτευξιν του σκοπού του..*», ο Παπασπύρου έκκληση στους Γερμανούς για τον Αλευρά, επαφές αναπτύσσουν οι Κανελλόπουλος, Κοθρής, Αβέρωφ[1], Παπασπύρου, Ράλλης, Διαμαντόπουλος και Κεφαλογιάννης, επαφές και κινήσεις του Έσελμαν με αποστράτους και αποτάκτους αξιωματικούς, ο ε.α. Τσολάκας ηγείται αντιστασιακής οργάνωσης *΄΄Υπερασπισταί της Ελευθερίας΄΄* και επισκέφθηκε πρόσφατα τον Κοθρή, η ομάδα Παναγούλη απουσιάζει από Ρώμη, που σημαίνει πως έρχεται ίσως στην Ελλάδα, ο απότακτος αξιωματικός Βάρσος έστειλε τηλεγράφημα στον Τσακαλώτο. Καταφέρεται στο ότι, ενώ ο τελευταίος μιλάει για «*… τους θανόντας, περί των κρατουμένων ως ο ίδιος ουδεμία μνεία γίνεται…*»,προβαίνουν σε επαφές και κινήσεις και οι ε.α. Σειραδάκης και Χατζηπροδρόμου.
Ο Παναγούλης σε επίσκεψη της Μητέρας του απείλησε πως σύντομα θα ελευθερωθεί *«..δι' ανταλλαγής του μετ' απαχθησομένων αλλοδαπών τουριστών ή Αμερικανών ναυτών…»*, η Ρωσική πρεσβεία προσπαθεί να εκδώσει στα ελληνικά έργα Ρώσων συγγραφέων, κίνηση βιβλίων «*…με ύποπτον περιεχόμενον, κομμουνιστών συγγραφέων, ...με κομμουνιστικόν ή φιλολογικόν περιεχόμενον εκ των κατά το παρελθόν απηγορευθέντων…*», μεγάλη εκμετάλλευση εργατικών και υπαλληλικών αιτημάτων, συνεχίζεται η διαμάχη στη ΓΣΕΕ, διαμάχη μεταξύ λιμενεργατών και ΟΛΠ, αύξηση επικίνδυνη δραστηριότητας των χιλιαστών, μαθητές με το σήμα Ράσελ.
Από εξωτερικό αναμένεται και άλλη ομάδα βομβιστών, η προπαγάνδα έξω προσπαθεί να μετατρέψει το ελληνικό θέμα σε πρόβλημα του ΝΑΤΟ ώστε να επέμβει, καθώς και εκμεταλλεύεται τις επαφές του Πρωθυπουργού με τέως πολιτικούς, για να λέει πως επίκεινται εξελίξεις.
Στα ΄΄συμπεράσματα ΄΄ εκτός των συνήθων, από τον αναλυτή παρατηρείται αυξημένη δραστηριότητα στους ΄΄ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ΄΄, στην ΕΑΝ, στο μποϋκοτάζ πλοίων, στις εκδόσεις των Ρώσων, προσοχή στις απειλές Παναγούλη, στη διαμάχη της ΓΣΕΕ, στους χιλιαστές και στην αντεθνική προπαγάνδα. Όσο για τις ΄΄προτάσεις΄΄ πρόκειται για μια ακριβή επανάληψη των συμπερασμάτων με προσθήκη της λέξης ΄΄απαιτείται΄΄ ή ΄΄επιβάλλεται΄΄ ή ΄΄δέον να ΄΄. Τα δε συμπεράσματα είναι οι ειδήσεις με προσθήκη των λέξεων ΄΄παρατηρείται΄΄, ΄΄εσημείωσεν΄΄, ΄΄μαρτυρεί΄΄.

Ανάλυσις (δραστηριότητας Ιουνίου 1971)

Νέα οργάνωση ΄΄*Μακρυγιάννης*΄΄ με βόμβες τη νύχτα 25/26-4-71 στην αμερικανική υπηρεσία εφοδιασμού και τη ΓΣΕΕ, μαθητής κατέστρεψε το έμβλημα (πουλί) στο Μπραχάμι την 060245-6-71 στη Λεωφόρο Αγίου Δημητρίου, δύο πανό στη γέφυρα Μεταμορφώσεως στην Εθνική οδό Αθηνών Λαμίας, καταστροφή από βόμβα λεωφορείου της αμερικανικής βάσης Γουρνών στο Ηράκλειο την 030110-7-71, εξακολουθούν οι αντιθέσεις μεταξύ ΚΚΕ εσωτερικού και ΚΚΕ Κολιγιάννη, η ΚΕ του ΚΚΕ εσωτερικού κυκλοφόρησε κείμενο στα μέλη της και ηγετικά στελέχη με τις επίσημες θέσεις *«..επί των απασχολούντων το ΚΚΕ προβλημάτων, προς συζήτησιν εις …νέαν έκτακτον ολομέλειαν…*», η ΕΑΝ έστειλε σε Νομάρχες και Δημάρχους-Κοινοτάρχες διακήρυξη απειλητικού περιεχομένου, το ίδιο και σε Αμερικανούς αντιπροσώπους, την αμερικανική πρεσβεία και τις εφημερίδες ''ATHENS NEWS'' και ''ATHENS DAILY'', οι απολυθέντες των στρατοπέδων συγκεντρώσεως κομμουνιστές δραστηριοποιούνται, στις 2-6-71 εξηρθρώθη η

[1] Πουθενά αλλού δεν αναφέρεται το όνομα του Αβέρωφ στα έγγραφα αυτά. Προφανώς ο συντάκτης δεν ήταν ενημερωμένος πως πρόκειται περί ΄΄συνομιλητή΄΄ της κυβερνήσεως της 21ης Απριλίου και δεν το πρόσεξε και ο αρχηγός στρατού που υπέγραψε.

«*…νεοεμφανισθείσα παράνομος οργάνωσις ΄΄Θρύλος΄΄ συλληφθέντων δύο ατόμων και κατασχεθέντων εντύπων υλικών και μιας γραφομηχανής…*».

Στο εξωτερικό : από έντυπα στην Ιταλία προκύπτει νέα οργάνωση με τίτλο *΄΄Κίνηση Εργατική Εξουσία΄΄* Τροτσκιστικής απόκλισης και με περιοδικό *΄΄Τα άλλα νέα΄΄*. Συνεχίζεται η ταχυδρομική αποστολή πολυγραφημένων προκηρύξεων του *΄΄Ελεύθερου Δημοκρατικού Κινήματος της ΕΡΕ Εξωτερικού΄΄*, κομμουνιστικά έντυπα εντοπίσθηκαν σε πλοία, η ΕΑΣΚΕΝ συνεχίζει με τους αντιπροσώπους της και το δημοσιογραφικό της όργανο *΄΄Ελεύθερος Ναυτεργάτης΄΄*, έντυπα διάφορα του ΠΑΚ από το εξωτερικό προς παραλήπτες στην Ελλάδα, ο Ευφραιμίδης μίλησε στη Στουτγάρδη σε εκδήλωση για τα 20 χρόνια της ΕΔΑ,.

Οι τέως πολιτικοί συνεχίζουν τις δραστηριότητές τους, «*..ο Κοθρής παρουσιάζεται λίαν δραστήριος…*», οι τέως στρατιωτικοί που είναι σε εκτόπιση έστειλαν τηλεγράφημα στο βασιλιά για τη γιορτή του «*..λαβόντων σχετικήν απάντησιν… εν εκτοπίσει τέως ταγματάρχης Καρούσος απέστειλε ανοιχτή επιστολή προς τους τέσσερις αντιστρατήγους εις απάντησιν της γενομένης διακηρύξεώς των…εις τον γάμον του αποτάκτου Παπαθανασίου παρευρέθησαν ορισμένοι απότακτοι και απόστρατοι αξιωματικοί και τέως πολιτικοί..*»

Οι επικεφαλής των δύο παρατάξεων της ΓΣΕΕ που βρίσκονται σε διένεξη Τσάτσος και Κουρμούζης παραιτήθηκαν, στάση εργασίας στην εταιρεία ΥΔΡΕΞ, ανησυχία στο προσωπικό της ΔΕΗ για τον κανονισμό της, προκηρύξεις έξω από τα σπίτια των πλέον δραστήριων της αίρεσης των μαρτύρων του Ιεχωβά, στην Ιταλία συγκροτούνται ομάδες αναρχικών για να μπουν στην Ελλάδα, το καλοκαίρι *«…Ιταλοί παλαιοί κατάσκοποι του Β΄Παγκοσμίου Πολέμου ομιλούντες την Ελληνικήν θα αφιχθούν εις Ελλάδα διά κατασκοπείαν. Εις των ανωτέρω θα κυκλοφορήση υπό την ιδιότητα του καθηγητού γυμναστικής του Ιταλικού Λυκείου ΄΄MONFALIONE΄΄…*», το κέντρον της ανθελληνικής δραστηριότητας είναι στην Ιταλία όπου κατοικούν οι κομμουνιστές *«…στελέχη του ΚΚΕ Παρτσαλίδης, Δρακόπουλος, Καρράς και Μπριλάκης..εις των ανωτέρω υπό το ψευδώνυμον ΄΄Πέτρος΄΄ ευρίσκεται εις Ελλάδα …έχουν δημιουργηθεί παράνομοι οργανώσεις εις Αθήνας, Πάτρας, Θεσσαλονίκη, Ηράκλειον, Καλαμάτα και Ιωάννινα…*», συστήθηκε στο Λονδίνο οργάνωση *΄΄Ατλαντική Επιτροπή Δράσεως διά την Ελλάδα΄΄* με πρόεδρο τον τέως Γενικό Διευθυντή του ΒΒC σερ Χίου Γκρην.

Συμπεράσματα /Προτάσεις: Μειωμένη δραστηριότητα λόγω του θανάτου του αστυφύλακα Κωνσταντάγκα. Τα υπόλοιπα συμπεράσματα και οι προτάσεις είναι ακριβώς τα ίδια με του προηγούμενου μήνα.

<u>Σύσκεψη 10-8-71</u>

Συζητήθηκαν τα εξής:

«Ενίσχυσις δια Προσωπικού Ε.Δ. του Αρχ. Αστυν. Πόλεων. Υποβολή εκτιμήσεως αναγκών και δυνατοτήτων των Σωμάτων Ασφαλείας. Υπό του Διευθυντού της ΓΔΕΑ ανεφέρθη ότι ενημερώθη σχετικώς ο Αρχηγός Ε.Δ. επί του θέματος. Ο Αρχηγός Ε.Δ. αναφερθείς επί του υπ' όψιν θέματος παρετήρησεν τα κάτωθι:-Δια την αντιμετώπισιν του ενδεχομένου της διενεργείας δολιοφθορών δεν είναι δυνατόν να λαμβάνονται μέτρα ασφαλείας εφ' όλων των εγκαταστάσεων κλπ στόχων αλλά θα πρέπει να καταβάλλεται διαρκής προσπάθεια πληροφοριακής διεισδύσεως. Πέντε έτη μετά της Επαναστάσεως δεν είναι σκόπιμον να ανατίθενται εις οπλίτας τοιαύτης φύσεως αποστολαί επί τη προόψει ότι είναι δυνατόν οι αναρχικοί να τοποθετήσουν βόμβαν εις τι σημείον. Επιπλέον οι οπλίται δεν δύνανται να συμβάλλουν αποτελεσματικώς εις τοιαύτας αποστολάς αλλά θα πρέπει τα όργανα των σωμάτων ασφαλείας, έχοντα εξειδίκευσιν προς ταύτας, να κινούνται περιοδικώς προς διαφόρους στόχους. Δια τούτο δεν συμφωνώ δια την αιτηθείσαν ενίσχυσιν των Σωμάτων Ασφαλείας δια πεντήκοντα στρατιωτών προς φύλαξιν στόχων εις το Λεκανοπέδιον Αττικής.

Αρχηγός Ε.Δ. επεσήμανεν ότι δια πρώτην φοράν εσημειώθησαν τοποθετήσεις βομβών εις την ύπαιθρον και δέον να συσχετισθούν και διερευνηθούν οι περιπτώσεις Λαρίσης και Αγχιάλου.

Λήψις μέτρων ασφαλείας προς αντιμετώπισιν τυχόν Αναρχικών Εκδηλώσεων κατά τον εορτασμόν της Πολεμικής Αρετής των Ελλήνων

Ο Αρχηγός Ε.Δ. περαίνων ετόνισεν ότι:

α) Το βασικόν γεγονός της υπόψιν περιόδου υπήρξε η απόφασις της Αμερικανικής Γερουσίας επί του θέματος της χορηγήσεως της στρατιωτικής βοήθειας εις την Ελλάδα. Τούτο δεν έχει τοιαύτην σημασίαν από οικονομικής απόψεως, όσον από απόψεως πολιτικής. Λαμβανομένου υπόψιν ότι η εν λόγω απόφασις θα θεωρηθή ως νίκη υπό των ανθελλήνων και δικαίωσις του αγώνος των, δέον να αναμένεται έντασις δραστηριότητος των παρανόμων οργανώσεων προς διατήρησιν εν εξάρσει του επιτευχθέντος ευνοϊκού δι' αυτούς αποτελέσματος. Τούτο επιβάλλει ηυξημένην επιτήρησιν και επαγρύπνησιν υφ' όλων των υπευθύνων.

β) Πλείσται εκ των εμφανισθεισών οργανώσεων παραμένουν άγνωστοι ή δεν είναι γνωστή η εξάρτησις των με τας ήδη γνωστάς. Τούτο υποδηλοί αδυναμίαν των υπηρεσιών ασφαλείας. Αι Αστυνομικαί Αρχαί είναι αναγκαίον όπως, συνεργάζονται μετά των πολιτών διότι άνευ της βοηθείας τούτων δεν είναι εύκολο να εντοπιστούν αύται (Υπηρεσίαι Ασφαλείας).

γ) Η ΓΔΕΑ και η ΚΥΠ δέον όπως αποστείλουν εις το ΑΕΔ κατάστασιν των ανθελληνικώς δρώντων αλλοδαπών δια την απαγόρευσιν εισόδου των εις την χώραν
δ) Δέον να εξετασθεί το θέμα της δημεύσεως των περιουσιών των στερουμένων την Ιθαγένειαν Ελλήνων Υπηκόων από νομικής πλευράς..»

Ανάλυσις (δραστηριότητας Ιουλίου 1971)
Νέα οργάνωση *΄΄Λαϊκή Επαναστατική Αντίσταση΄΄* (ΛΕΑ) που ανέλαβε την ευθύνη για τις βόμβες έξω από το Υπουργείο Προεδρίας Κυβερνήσεως Καρύτση 12 την νύχτα 5/6-7-71, και την Ελληνο-Αμερικανική Ένωση Μασσαλίας 22, εντός της αίθουσας διαλέξεων την 13/14-7-71, εκτιμάται πως είναι παράρτημα της ΄΄Λ.Α.΄΄. Ιδρύθηκαν από το ΚΚΕ εσωτερικού κλιμάκια στο Ηράκλειο Κρήτης, Ιωάννινα και Καλαμάτα. Τρυκ-προκηρύξεις-έντυπα προερχόμενα από τις οργανώσεις ΡΦ,ΛΑ,ΚΟΑ/ΚΚΕ,ΠΑΜ, και ΑΓΡΑΣ κυκλοφόρησαν.
Δύο ωρολογιακοί μηχανισμοί εκρήγνυνται την νύχτα 8/9-7-71 ένας στις γραμμές ΕΗΣ στο Θησείο και ένας ακόμα κάτω από αυτοκίνητο της εταιρείας ΕΣΣΟ-ΠΑΠΠΑΣ στην περιοχή Ταύρου. Και οι δύο από την οργάνωση *΄΄Κίνησις της 20ης Οκτωβρίου΄΄*.
Δύο βόμβες στο Ηράκλειο Κρήτης μία σε αμερικανικό αυτοκίνητο της Βάσης Γουρνών τη νύχτα 3 προς 4-7-71 και η άλλη 31/1-7-71 στην ΚΥΠ.
Τρεις βόμβες έξω από το αεροδρόμιο Λαρίσης, που εξουδετερώθηκαν την 16 και 17-7-71.
Προκηρύξεις ταχυδρομικά της ΕΑΝ στο ΑΣ και στρατιωτικούς σχηματισμούς, σε αξιωματικούς στρατού, ναυτικού και αεροπορίας. Νέα προκήρυξη της ΕΑΝ πως δεν θα βάλλει 13 βόμβες που προγραμμάτιζε για την 31-7-71 σε κατοικίες Αμερικανών διπλωματών, επειδή αποφασίσθηκε η αναστολή της αμερικανικής βοήθειας.
Η οργάνωση ΑΓΡΑΣ δραστηριοποιείται, οι κομμουνιστές στελέχη του ΚΚΕ εσωτερικού πήραν εντολή να επανέλθουν στη νομιμότητα, εάν δεν διώκονται, στη Γερμανία εκπαιδεύονται μέλη της ΚΝΕ σε πράξεις σαμποτάζ «*..ταύτην διεξάγουν στελέχη του ΚΚΕ τέως κομμουνιστοσυμμορίται*…»
Οι τέως πολιτικοί Κοκκέβης, Κουτσοχέρας και Παπασπύρου ανακοίνωσαν ΄΄Πολιτικό Συντονισμό΄΄ μεταξύ διαφόρων τάσεων ΕΚ και ΕΡΕ, Κανελλόπουλος, Αβέρωφ και Διαμαντόπουλος έβγαλαν ανακοίνωση για το θέμα της αμερικανικής βοήθειας.[1]
«*Κατά πληροφορίας αι οποίαι ευρέως κυκλοφορούν εις τον χώρον της ενωτικής παρατάξεως Κύπρου, ο στρατηγός Γρίβας μελετά την συγκρότησιν επιτελείου, εξ αποστράτων και αποτάκτων αξιωματικών..*» [2]
Δυσαρέσκειες και στάσεις εργασίας σε σωματεία εργαζομένων (Ολυμπιακής, χειριστών γερανών του ΟΛΠ, πλεκτοβιομηχανίας ΄΄ΑΝΓΡΙΞ΄΄, κινήσεως ΕΗΣ και ΕΚΤΕΛ), νεαροί αλλοδαποί με το σήμα ΡΑΣΕΛ στα ρούχα ή τα αυτοκίνητά τους, δηλώσεις της ΕΑΝ πως ένοπλες ομάδες της εκπαιδεύονται υπό της Σοβιετικής Ένωσης, προπαγάνδα στο εξωτερικό με τους συνηθισμένους στόχους.
Συμπεράσματα/προτάσεις. Τα ίδια με τα προηγούμενα, ή τα γεγονότα και οι πληροφορίες παρουσιαζόμενες κατά ομάδες με ομοειδή θέματα και το ΄΄δέον όπως΄΄ στην αρχή.

<u>Σύσκεψη 10-9-71</u>
Συζητήθηκαν/ αποφασίσθηκαν τα εξής:
«*Αι ανευρεθείσαι εις ΔΕΘ δύο βόμβαι. Αύται δεν εξερράγησαν μάλλον εκ κακής λειτουργίας και ουχί λόγω εγκαίρου εξουδετερώσεώς των.*
Η βόμβα του Ηρακλείου Κρήτης. Απεστάλη αξιωματικός Χωροφυλακής δια να επιβλέψει εις τας διεξαγομένας ανακρίσεις.
Η απόδρασις του Στρατηγού Γρίβα.
Η πολεμική της ομάδος του Κολιγιάννη και της Μόσχας κατά των Γλέζου και Καπετάν Νικηφόρου (Δημητρίου).
Δια την εκμετάλλευσιν της διαμάχης ταύτης εδόθησαν ήδη στοιχεία εις τον τύπον.[3]
Η απόσπασις της ομάδος Νικολαϊδη από το ΠΑΚ του Α. Παπανδρέου

[1] Η έκφραση ΄΄Αμερικανική Βοήθεια΄΄ αφορά σε δικαίωμα δανεισμού της χώρας με αμερικανικά κεφάλαια προς χρήση τους μόνον για αγορά αμερικανικού υλικού από καθορισμένο πίνακα προϊόντων, επομένως πρόκειται για παραποίηση εκφράσεως και κάθε άλλο παρά ΄΄βοήθειας΄΄.
[2] Βλ.ΜΕΡΟΣ Δ κεφάλαιο Δ14. Στη σύσκεψη ασφαλείας αναφέρονται στις κινήσεις του Γρίβα τον οποίο προφανώς παρακολουθούσαν οι μεν, ενώ δεν αποκλείεται η συνεργασία του με ΄΄υψηλά κλιμάκια΄΄ της χούντας. Η εξέλιξη αυτής της προσπάθειας Γρίβα είναι η ΕΟΚΑ Β΄ στην Κύπρο και μιας κίνησης για χτίσιμο αντιδικτατορικής οργάνωσης με Λύτρα και άλλους στην Ελλάδα. Βλέπε συνεντεύξεις Λύτρα, Βαρδάνη και Καρούσου. Πολλές από τις πληροφορίες, εκτιμήσεις κ.λ.π. στα έγγραφα αυτά των συσκέψεων είναι προβοκατόρικες. Προερχόμενες από τους ίδιους που συντάσσουν τα έγγραφα ή και από την ΚΥΠ ή τη ΓΔΕΑ. Με σκοπό τη συντήρηση της ΄΄αναγκαιότητας και χρησιμότητας΄΄ των ίδιων των ΄΄υπηρεσιών΄΄ ή και για διοχέτευσή τους στους χώρους των οργανώσεων για σύγχυση. Παράλληλα κρατούνται σε ετοιμότητα οι υπηρεσίες δίωξης και συντηρείται και το ανάλογο κλίμα.
[3] Αυτή ακριβώς η ενέργεια, να δοθούν δηλαδή στον τύπο στοιχεία για τροφοδότηση περαιτέρω της ειδησεογραφίας και σχολίων με στόχο την εκμετάλλευση της διαμάχης ΚΚΕ με Γλέζο-Δημητρίου, είναι κλασική κίνηση ΨΕ (΄΄Ψυχολογική Επιχείρηση΄΄).

Η άσκησις διώξεως κατά του τέως πολιτικού Παπαπολίτη δια τα λεχθέντα υπ' αυτού κατά την κηδείαν του τέως βουλευτού Αρβανιτάκη.
Εκ των τέως στρατιωτικών δεν εσημειώθη ιδιαιτέρα κίνησις. Διετάχθη η αλλαγή τόπου εκτοπίσεως του τέως Σχου Βάρσου Ι. ένεκα ενός επεισοδίου το οποίον εδημιούργησεν ούτος εις βάρος αστυνομικού οργάνου, δια το οποίον επεισόδιον δέον να παραπεμφθεί αρμοδίως. Διοικητής ΑΣΔΕΝ παρεμβαίνων ανέφερεν ότι πιθανόν δια του τρόπου τούτου, ούτος επιδιώκει να προβληθεί δια του τύπου και να δοθεί λαβή προς διατύπωσιν δυσμενών σχολίων δια τους εκτοπισμένους γενικώς. Παρεμβαίνων ο Αρχηγός Ε.Δ. διέταξε όπως ασκηθή ποινική δίωξη κατά του ανωτέρω).
Έξαρσις εσημειώθη εις τας επαφάς των τέως πολιτικών και ιδιαιτέρως των Κανελλόπουλου, Μαύρου κλπ. Επίσης ο απεσταλμένος Αμερικανός βουλευτής Χάκετ έσχεν επαφάς μετ' αυτών και συνέφαγεν μετά του αρχισυντάκτου των ΝΕΩΝ Καψή.
Τέλος ο Διευθυντής της ΓΔΕΑ ανέφερεν ότι κατηργήθη το θεσπισθέν μέτρο της επιβλέψεως των αποσκευών των επιβατών υπό αστυνομικών οργάνων εις τον αερολιμένα του Ελληνικού δια την αντιμετώπισιν της αεροπειρατείας[1], δι' εγκυκλίου εκδοθείσης υπό του διευθυντού της ΥΠΑ....Ως ανέφερεν ούτος το μέτρον ανελήφθη λόγω αντιδράσεως των ξένων αεροπορικών εταιριών αίτινες επιθυμούν όπως, ο έλεγχος διενεργείται υπ' ευθύνη τούτων. ...»

Ανάλυσις (δραστηριότητος Αυγούστου 1971)
Διασπορά τρυκ, εντύπων και εντύπων από οργανώσεις ΄΄ΑΑ΄΄, ΄΄ΜΑΟ΄΄, ΄΄ΡΦ΄΄, ΄΄ΠΑΜ΄΄ και ΄΄ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ΄΄, από κομμουνιστές διαδίδεται πως οι Αμερικανοί θα διώξουν την Κυβέρνηση και οι ίδιοι τάσσονται με το μέρος του βασιλιά, στελέχη κομμουνιστών που αφέθηκαν ελεύθεροι ανέλαβαν ηγετικές θέσεις στον οργανωτικό τομέα του ΚΚΕ.
Μία βόμβα στα περίπτερα της ΔΕΘ Ρωσικόν και Φλόκα στις 30 και 31-8-71 εξουδετερώθηκαν.
Στη Ρουμανία ιδρύθηκε οργάνωση της ΄΄Δ.Ν.Λαμπράκη΄΄ όπου εντάσσονται τα παιδιά των Κ/Σ του ΚΚΕ εσωτερικού, από το ΠΑΚ παρά το ότι σταμάτησαν τα σοσιαλιστικά κόμματα την οικονομική ενίσχυσή του προσπαθούν να στείλουν στην Ελλάδα δυναμιτιστικές ομάδες τύπου ΄΄Βαλυράκη-Κυριαζή΄΄, η ΕΑΣΚΕΝ συνεχίζει τη δραστηριότητά της στην Αυστραλία για μποϋκοτάζ στα πλοία..
Οι τέως πολιτικοί συνεχίζουν δραστηριότητες (Μαύρος, Στεφανάκης, Καλλίας, Παπασπύρου, Παπακωνσταντίνου), στην Τουρκία πήγε με το σύζυγό της η Μελίνα Μερκούρη, η ίδια ρώτησε τον Κυβερνήτη πετρελαιακάτου πλοιαρίου πώς πάνε τα πράγματα στην Ελλάδα, πώς μπορεί να συνδεθεί με κομμουνιστές της Σάμου και πώς μπορεί να μεταφέρει διάφορα πράγματα στη Σάμο, ο ε.α. αντιστράτηγος Σειραδάκης δραστηριοποιείται, ο στρατηγός Γρίβας λείπει από το σπίτι του από 29-8-71 «…υπόνοιαι ότι ούτος ανεχώρησεν λάθρα διά Κύπρον».
Ο Ν 509 αμφισβητείται από την εισαγγελική αρχή και το πενταμελές απάλλαξε μέλη της οργάνωσης ΄΄Ρ.Φ΄΄ με αποτέλεσμα να υπάρχει κίνδυνος έξαρσης αναρχικών δραστηριοτήτων, κυοφορούνται απεργιακές εκδηλώσεις, οι ανθέλληνες πήραν αφορμή από το συζητούμενο νομοσχέδιο περί δημοσιογραφικού επαγγέλματος και το εκμεταλλεύονται.
Στο εξωτερικό η ΄΄Ανεξάρτητη Αριστερά΄΄ κατασκευάζει βόμβες και δύο ή τρεις ομάδες δυναμιτιστών μπήκαν στην Ελλάδα, ανεξάρτητη κίνηση που διασπάσθηκε από ΠΑΚ οργάνωσε την *΄΄Σοσιαλιστική Ομάδα Κέντρου΄΄ (ΣΟΚ)* με αφορμή όσα λέει ο Παπανδρέου για βόμβες-Τουπαμάρος κ.λ.π. που εξαπατούν το Λαό *«..πληροφορία αξιολογήσεως Β2...»*, η Μόσχα απομάκρυνε τον Κολιγιάννη και τοποθέτησε τον Στρίγγο στη θέση του στην προσπάθειά της να ανασυγκροτήσει το ΚΚΕ «*..πληροφορία αξιολογήσεως Β2…»*[2], στη Ρουμανία στην κηδεία του στελέχους του ΚΚΕ εσωτερικού Ζωγράφου Ζήση παρευρέθησαν και πέντε στελέχη του ΚΚΡ που εκθείασαν το νεκρό και κατέθεσαν στεφάνι, το ίδιο και ο Μπριλλάκης, την είδηση δημοσίευσε η εφημερίδα ΄΄Σκιντέϊα΄΄.
Από τα συμπεράσματα και τις προτάσεις αυτής της σύσκεψης τα μόνα διαφορετικά με των προηγουμένων είναι, πως προτείνεται να επιβάλλονται ποινές αυστηρές αντί να αθωώνονται οι κατηγορούμενοι. Επίσης πως πρέπει κάποια εργατικά ζητήματα να επιλύονται όχι για αυτά καθ' εαυτά τα δίκαια των εργατών αλλά για να μην τα εκμεταλλεύονται οι ΄΄ανθέλληνες΄΄. Για τον ίδιο λόγο πρέπει να γίνεται και κατάλληλη διαφώτιση από ΕΙΡΤ και ΥΕΝΕΔ.

[1] Αντιδράσεις όμως, δεν είχαν μόνον από τις αεροπορικές εταιρείες για τη σωματική έρευνα και των αποσκευών στα πλαίσια των μέτρων αντιμετώπισης της αεροπειρατείας. Μερικά από τα στελέχη των ΕΔ κάτω από την αυξημένη αίσθηση της υπεροχής, που τους έδινε το καθεστώς της 21ης Απριλίου, έθεσαν ζήτημα, διότι έπρεπε να θεωρούνται υπεράνω υποψίας. Όχι όμως όλοι αλλά μόνον οι αξιωματικοί. Έτσι ο Αραπάκης ως Δ/ντής του Α΄Κλάδου, εκπέμπει απόρρητο έγγραφο σε όλα τα Πλοία και τις Υπηρεσίες με το οποίο τους ενημερώνει πως στο εξής «*…ορίζεται όπως εξαιρεθούν του.. μέτρου {* της σωματικής έρευνας*} οι αξιωματικοί και των τριών κλάδων των ΕΔ εφ' όσον επιδεικνύουν την στρατιωτικήν των ταυτότητα…για τους υπαξιωματικούς και οπλίτας θα ενασκείται ο έλεγχος ως μέχρι τούδε...».* Το έγγραφο είναι ΑΝ/2ον ΕΓ/1β φ.0010024/19/70/13-2-1971
[2] Πρόκειται για αξιολόγηση βαθμού αξιοπιστίας με καθορισμένη βαθμολογία, όπου χρησιμοποιούνται γράμματα και αριθμοί. Δεν έγινε δυνατό να βρεθεί η σχετική διαταγή που τα καθορίζει αυτά, αλλά κάποια εξήγηση επιχειρείται στο ΜΕΡΟΣ Β.

Σύσκεψη 20-10-71

Συζητήθηκαν τα εξής:

«Δήμευσις περιουσίας των απολεσάντων την ιθαγένειαν Ελλήνων Υπηκόων και στέρησις ιθαγενείας των αντεθνικώς δρώντων Ελλήνων. Ο Δ/ντης της 2ας ΜΕΟ ανέφερεν τας ενεργείας του ΑΕΔ προς το Υπουργείον Εσωτερικών δια την έκπτωσιν της ιθαγενείας του Π. Μπακογιάννη και την πρότασιν επίσης του ΑΕΔ, όπως τα εισοδήματά των στερηθέντων την ιθαγένειαν Ελλήνων υπηκόων τεθούν υπό μεσεγγύησιν λόγω της αναπτυσσομένης υπ' αυτών αντεθνικής ενεργείας εις το εξωτερικόν.Ο Αρχηγός ΕΔ διέταξεν όπως εισηγηθώμεν την δια νόμου στέρησιν της ιθαγενείας των Ελλήνων υπηκόων, οίτινες δια δημοσίων δηλώσεων ή ενεργειών προκαλούν την επέμβασιν ξένων εις τας εσωτερικάς υποθέσεις της χώρας (ΑΕΔ).

Άσκησις ποινικής διώξεως κατά του τέως Σχου Ι. Βάρσου.Ο Δ/ντης της 2ας ΜΕΟ ανέφερεν ότι, κατόπιν νεωτέρας αποφάσεως του αρχηγού ΕΔ δεν θα ακηθή ποινική δίωξις κατά αυτού δια τας γνωστάς του ενεργείας εις Άστρον Κυνουρίας.Ο Δ/ντης της ΓΔΕΑ ανέφερεν ότι, δεν εξετελέσθη η Διαταγή του κ. Αρχηγού δια την αλλαγήν του τόπου εκτοπίσεως τούτου εις Κερασοχώριον Ευρυτανίας, διότι η ΓΔΕΑ θα εφαίνετο ανακόλουθος προς την δοθείσαν εις αυτόν υπόσχεσιν.Ο Αρχηγός ΕΔ συνεφώνησεν επ' αυτού.

Υποβολή εκθέσεως περί της δραστηριότητος των προσφάτως απολυθέντων εις Λέρον κομμουνιστών και των ήδη εν εκτοπίσει κρατουμένων. Εκ των απολυθέντων τέως στρατιωτικών, δεν εσημειώθη σοβαρά δραστηριότης. Οι απολυθέντες τέως αξιωματικοί Περίδης Γ. και Παπαδόπουλος Δ. δεν εσημείωσαν δραστηριότητα. Επεσημάνθησαν επαφαί τινές εις την οικίαν του τέως Σχου Παπασπύρου. Ακολούθως ο Δντης της ΓΔΕΑ ανέφερεν ότι, θα εισηγηθεί την απόλυσιν των εν εκτοπίσει ευρισκομένων γυναικών.

Οι τέως στρατιωτικοί επίσης δεν εσημείωσαν δραστηριότητα. Οι Ζαρκάδας και Μπουλούκος μετεφέρθησαν εις τον νέον τόπον εκτοπίσεως. Οι εκτοπισμένοι εις Θέρμον υπέβαλον μήνυσιν κατά του Διοικητού του Αστυνομικού Τμήματος Θέρμου, επί παρανόμω κρατήσει, πλην αύται απερρίφθησαν ως νόμω αβάσιμοι.

Κατόπιν αιτήσεως του Υπουργείου Εξωτερικών, καταβάλλονται προσπάθειαι δια την εκδήλωσιν ενεργειών υπό του πατρός του αυτοπυρποληθέντος φοιτητού εν Ιταλία Γεωργάκη, λόγω της συνεχιζόμενης εκμεταλλεύσεως του γεγονότος εις βάρος της Κυβερνήσεως.

Αντιμετωπίζεται η περίπτωσις εκδόσεως Ερυθρών Δελτίων κατά των Κυπρίων Σωκράτους Ηλιάδη και Λυσσαρίδη, λόγω της συνεχιζόμενης υπ' αυτών εξυβρίσεως της Κυβερνήσεως.Ο Αρχηγός ΕΔ συνεφώνισεν δια την έκδοσιν των δελτίων τούτων. Ακολούθως ανέφερεν εάν θα συνεχισθή η εις το Νοσοκομείον παραμονή του τέως Αντγου Ιορδανίδη, δεδομένου ότι ούτος ευρίσκεται εκεί υπό ιατρικήν παρακολούθησιν από του παρελθόντος Φεβρουαρίου. Η παράτασις της παραμονής τούτου οφείλεται εις την μεροληπτικήν στάσιν Ιατρού υπηρετούντος εις το Νοσοκομείον των φυλακών ονόματι Πουλυκάκου, ανιψιού του Κανελλόπουλου. Δια τούτον ητήθη τετράκις παρά του Υπουργείου Κοινωνικών Υπηρεσιών η απομάκρυνσις του, πλην όμως άνευ αποτελέσματος.Ο Αρχηγός ΕΔ διέταξεν όπως ενημερωθή ο νέος Υπουργός Κοινωνικών Υπηρεσιών επί του θέματος και εν συνεχεία να ενεργήσει και το ΑΕΔ.

Εν συνεχεία ο Δ/ντης ΓΔΕΑ ανεφέρθη εις την σύλληψιν των τριών ατόμων άτινα ετοποθέτησαν χθες εκρηκτικάς ύλας εις υποσταθμόν ΔΕΗ Ελληνορώσων, την ανεύρεσιν τεσσάρων πιστολίων και εκτυπωτικού υλικού εις τινά οικίαν την οποίαν ταύτα εχρησιμοποίουν η γιάφκα.

Ομοίως ανέφερεν την εκμετάλλευσιν υπό τέως πολιτικών, γενομένου μνημοσύνου τέως βουλευτού Πετροπούλου εις Μεσολόγγιον. Κατ' αυτό παρέστη μικρός αριθμός τέως βουλευτών, εν οις και ο Παπασπύρου, όστις εις τον επικήδειον ανέφερε τας γνωστάς θέσεις του.

Τέλος ανέφερεν την σύλληψιν ηγετικών στελεχών εισελθόντων εκ του εξωτερικού λάθρα και επεσήμανε την μεταδοθείσαν ψευδή είδησιν, περί δήθεν γενομένης αποπείρας κατά του υποπροξένου εν Βελγίω, ενώ επρόκειτο περί ανταλλαγής πυροβολισμών έξωθι του κτιρίου υπό Ελλήνων κακοποιών.

Πληροφορίαι επί αναρχικής δραστηριότητος Ελλήνων του εξωτερικού.

Η δραστηριότης των αντεθνικών οργανώσεων περιωρίσθη, εις την δημαγωγικήν εκμετάλλευσιν της πυρπολύσεως του Α/Π «ΕΛΕΑΝΑ», της συλλήψεως και καταδίκης της Α. Φλέμιγκ και της επετείου της ιδρύσεως του ΕΑΜ.

Εις τον οργανωτικόν τομέα η ηγετική παράταξις του ΚΚΕ εν τη προσπαθεία ανασυγκροτήσεως του κομματικού μηχανισμού, προέβη εις εκτεταμένας μετακινήσεις στελεχών και παράλληλον ιδεολογικήν κατάρτισην τούτων.

Η αμερικανική κοινή γνώμη είναι παντελώς απληροφόρητος επί των εν Ελλάδι συμβαινόντων, τα δε γραφόμενα εις τον αμερικανικόν τύπον είναι απίστευτα εν σχέσει με την εδώ πραγματικότητα.

Το φοιτητικόν δέον να αντιμετωπισθή αποφασιστικώς διότι δεν υφίστανται περαιτέρω περιθώρια αναμονής».

Σύσκεψη 12-7-71

Συζητήθηκε κατ' αρχήν, όπως και σε κάθε σύσκεψη, το θέμα πρόληψης αεροπειρατειών και στη συνέχεια τα ακόλουθα:

Το θέμα σύνταξης εγχειριδίου για αντιμετώπιση της προπαγανδιστικής δραστηριότητας των Μαρτύρων του Ιεχωβά.

Τα μέτρα φρούρησης του Παναγούλη για την απόδραση του οποίου ο Διοικητής ΑΣΔΕΝ είπε πως πρέπει να συνεργαστούν πέντε άτομα.
Ο έλεγχος των θεατρικών έργων το καλοκαίρι ιδιαίτερα από τις αρμόδιες επιτροπές (Διευθυντής 2ας ΜΕΟ Ταξίαρχος Τριανταφύλλης Ηλίας) *«.. προς αποφυγήν επαναλήψεως των αιχμών κατά της Εθνικής Κυβερνήσεως ... ως εις το παρελθόν....ο αρμόδιος Γενικός Γραμματέας Τύπου και πληροφοριών διεβεβαίωσεν ότι διενεργείται συστηματικός έλεγχος των θεατρικών έργων (επιθεωρήσεων) ...ο ΓΔΕΑ ανέφερεν ότι η υπηρεσία του παρακολουθεί εκ του σύνεγγυς το όλον θέμα ... ιδία των επαρχιών. ...εις Θεσσαλονίκην ... εκλήθη ο θιασάρχης...όστις συνεμμορφώθη απολύτως...*
Εν συνεχεία ανεφέρθη { ο ΓΔΕΑ Υποστράτηγος Θωμόπουλος Γεώργιος } *εις τον οργασμόν των ... κομμουνιστικών εντύπων... επρότεινεν ...έκδοσιν αντιστοίχων βιβλίων εθνικού περιεχομένου....ο ΑΕΣ παρεμβαίνων διέταξεν ....να παρακολουθήσωμεν την πορείαν του εγγράφου...περί κομμουνιστικών βιβλίων...».*
Η οργάνωση Ράσελ αναπτύσσει δραστηριότητα στα σχολεία και ο Διευθυντής ΓΔΕΑ έστειλε σχετικό έγγραφο προς τον Υπουργό Παιδείας. Ο ίδιος επεσήμανε πως στον *«... τομέα των δολιοφθορών έλαβον χώραν τέσσερις εκκρήξεις, μία εις το Ηράκλειον Κρήτης και μία στην Αθήνα...επεσημάνθη προσπάθεια ταχυδρομικής διακινήσεως προκηρύξεως της παρανόμου οργανώσεως ΄΄Ελληνική Αντιδικτατορική Νεολαία΄΄ (ΕΑΝ)...προς άπαντας τους πολιτικούς ...όπως εγκαταλείψουν τον καιροσκοπισμόν και ηγηθούν του αντιδικτατορικού αγώνος ον διεξάγει ο Λαός...εις ...πρωτεύουσαν διεσπάρει μικρός αριθμός προκηρύξεων ...ΚΟΑ, ΚΚΕ, ΠΑΜ, ΕΑΣ κ.λ.π....εκ σχετικής ανακοινώσεως ...οργανώσεως ΄΄ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ΄΄ δημοσιευθείσης εις κομμουνιστικήν εφημερίδα ΄΄ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΛΛΑΔΑ΄΄ ...ανέλαβεν την ευθύνην δύο εκκρήξεων την 25/26-4-71 εις αμερικανικήν υπηρεσίαν εφοδιασμού και εις ΓΣΕΕ....επεσημάνθη η κυκλοφορία του υπ' αριθ. 1 ενημερωτικού δελτίου της ΄΄ΕΛΛΗΝΟΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ ΝΕΩΝ΄΄ ...ιδρύθη τον Δεκέμβριον 1970 υπό κομμουνιστών[1] και έχει ως στόχον την σπουδάζουσαν νεολαίαν...εξεδηλώθη μέσω τριών επιτροπών...του ενημερωτικού δελτίου, της εκδοτικής επιτροπής ...έθεσεν εις κυκλοφορίαν εν βιβλίον του Γ.Κουμάντου υπό τον τίτλον ΄΄Ανωτάτη Παιδεία΄΄ και έτερον του Α.Δελμούζου υπό τον τίτλον ΄΄Δημοτικισμός και Παιδεία΄΄ και της επιτροπής διαλέξεων και συζητήσεων....ομοίως επεσημάνθη προσπάθεια ταχυδρομικής διακινήσεως του υπ' αριθ. 2 φύλλου του εντύπου ΄΄ΠΑΝΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΗ΄΄της παρανόμου οργανώσεως ΄΄ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ΄΄...»*
Όσον αφορά την δραστηριότητα των τέως πολιτικών και στρατιωτικών ο Δ/ντής ΓΔΕΑ ανέφερε ότι ιδιαίτερη δραστηριότητα σημείωσαν οι ΚΟΘΡΗΣ, ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ, ΜΑΥΡΟΣ, ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ, ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ, ΖΙΓΔΗΣ από δε τους τέως στρατιωτικούς οι αντιστράτηγος Σειραδάκης και συνταγματάρχης Παπασπύρου *«....ειδικότερον οι τέως Βουλευταί ...προέβησαν εις δηλώσεις αναφερομένας εις την ίδρυσιν οργανώσεως ΄΄ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ –ΑΤΛΑΝΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ΄΄ και εξέφρασαν τας ευχαριστίας των προς τους έχοντας την πρωτοβουλίαν της ιδρύσεως ΄΄ΒΑΝ ΣΤΟΥΛ΄΄ και ΣΕΡ ΧΙΟΥ ΓΚΡΗΝ΄΄. Ο ...Κοθρής ευρισκόμενος εις επαφήν μετά του αντεθνικώς δρώντος εις Αμερικήν Καθηγητού Σταύρου Νικ. Προμηθεύει τούτον δι' αντικυβερνητικών στοιχείων τα οποία ο Σταύρου παραδίδει εις Αμερικανούς γερουσιαστάς και βουλευτάς...δια την πολιτικήν των επί του ελληνικού θέματος...ΑΕΔ διέταξεν να εξετασθή εάν τα υπάρχοντα στοιχεία ...θεμελιώνουν κατηγορίαν δι' εκτόπισιν...*
Ο τέως υποστράτηγος Παπαδόπουλος δεν παρουσιάσθη εις Δ/ντήν ΑΣΔΕΝ...»
Στη συζήτηση διαπιστώθηκαν αδυναμίες των αντιστασιακών ομάδων στο εξωτερικό με αποτέλεσμα να επικρίνονται οι Θεοδωράκης και Παπανδρέου «*…εις αντίδρασιν των αδυναμιών αι οργανώσεις καταβάλλουν προσπαθείας συνεργασίας... μετά αντιστασιακών κινήσεων ετέρων χωρών επί τω σκοπώ προβολής του κοινού αγώνος ...ως αντιαμερικανικού και αντιιμπεριαλιστικού... η προβολή όμως παρέχει .... την δυνατόπτητα εις τας δυνάμεις της άκρας αριστεράς (Κινεζόφιλοι, Τεταρτοδιεθνισταί-Νέα Αριστερά) να αναλάβουν σχετικάς πρωτοβουλίας...».*
Το ΑΣ ανέφερε πως η αστυνομία αδυνατεί να παρακολουθεί 120 στόχους στην Αθήνα, που έχει αποφασιστεί να προστατεύουν και ζητάει ενίσχυση από το στρατό. Ο ΑΕΔ παρατήρησε πως δεν είναι τρόπος αυτός, αλλά να κοιτάξουν να εισχωρήσουν στις οργανώσεις. Καθορίσθηκαν οι προσβλητέοι στόχοι στην Ελλάδα (προφανώς από τις αντιστασιακές οργανώσεις) και σαν τέτοιοι «*…ήδη έχουν εγκριθή να προσβληθούν εις το εγγύς μέλλον οι κάτωθι...*». Ηλεκτρικός σταθμός, σταθμός ΔΕΗ Ριζούπολης, σιδηροδρομικές συγκοινωνίες, μεγάλες γέφυρες (Αξιού, Ισθμού Κορίνθου, και ΣΣ Πλατέως), διϋλιστήρια ΕΣΣΟ ΠΑΠΠΑΣ, Αμαξοστάσιο, Ξενοδοχεία, *«...Απαγωγή Πρέσεως ΗΠΑ και μελών Εθνικής Κυβερνήσεως- Προσωπικοτήτων...»*[2].

[1] Η απόδοση σε κομμουνιστές της ΄΄Ελληνοευρωπαϊκής Κίνησης Νέων΄΄(ΕΚΙΝ) μάλλον οφείλεται σε προπαγανδιστικούς λόγους. Συντηρείται μ' αυτόν τον τρόπο η λογική των ΄΄συνοδοιπόρων΄΄ του κομμουνισμού. Η ΕΚΙΝ περιλάμβανε γνωστά πρόσωπα της πολιτικής των επιστημών και του χώρου της παιδείας. Δεν υπήρχαν κομμουνιστές τουλάχιστον στα ιδρυτικά μέλη της.
[2] Οι στόχοι που η σύσκεψη αυτή καθόρισε πως πρέπει να προστατευθούν, ποτέ δεν προσβλήθηκαν από κανέναν και προφανώς δεν είχαν τέτοιες πληροφορίες. Είναι συμφέρουσα κατά τη δική τους λογική η συντήρηση της άποψης πως οι αντιστασιακοί θα χτυπήσουν στόχους τόσο μεγάλους. Όσο για τις πληροφορίες τους περί τις αντιστασιακές οργανώσεις και εκεί τα λάθη είναι μεγάλα, αφού χρεώνουν την ΕΛΛΗΝΟΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΝΕΩΝ στους κομμουνιστές και αγνοούν πως η ΠΑΝΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΗ είναι έντυπο της ΑΝΤΙΔΙΚΤΑΤΟΡΙΚΗΣ ΕΦΕΕ.

Ανάλυσις (δραστηριότητος Σεπτεμβρίου 1971)[1]

Νέα οργάνωση με βόμβα στις 4-9-71 έξω από ΛΑΕΔ (Λέσχη Αξιωματικών Ενόπλων Δυνάμεων) και ονομασία ΄΄Νέα Φρουρά΄΄, άλλη με προκηρύξεις στην περιοχή Κορυδαλλού και όνομα ΄΄ Κόκκινο Γεράκι΄΄ την 27-9-71, και τρίτη με όνομα ΄΄Λ.Μ.Κ.΄΄ {πιθανώς Λενινιστικόν Μαρξιστικόν Κίνημα} και προκηρύξεις στα σφαγεία Αθηνών.

Οι μαθητές στην κηδεία του Σεφέρη τραγούδησαν Θεοδωράκη «*…αντεθνικά συνθήματα… η όλη εμφάνισις κατέδειξεν ότι η συγκέντρωσις ήτο προπαρασκευασμένη και κατευθυνόμενη…*», στεφάνια στην κηδεία από ηγετικά στελέχη του ΚΚΕ, απεργία πείνας κρατουμένων «*…εις τας ποινικάς φυλακάς διαμαρτυρομένων διά την μεταφοράν των εις ετέρας τοιαύτας και την κακήν δήθεν μεταχείρησίν των…*».

Από το εξωτερικό διακίνηση αντιτύπων του αντικυβερνητικού εντύπου ΄΄Εθνική Ενότης΄΄ του Πλυτά και συμβούλιο της ΄΄Δ.Α.΄΄ στις 4 και 5 –7-71 στη Γερμανία.

Οι τέως πολιτικοί συνεχίζουν τις δραστηριότητές τους με επαφές κ.λ.π. ενώ οι τέως στρατιωτικοί Βάρσος, Μουστακλής και Μπουλούκος «*…ανέπτυξαν ασυνήθη δραστηριότητα με σκοπόν την πρόκλησιν των αστυνομικών αρχών και την παραπομπήν των εις δίκην…*». Ο ε.α. αντιστράτηγος Γεννηματάς κινείται για ίδρυση οργάνωσης με πιθανή συνεργασία με την Δημοκρατική Ομάδα Κρήτης (ΔΟΚ), η οποία και επανεμφανίσθηκε με αποστολή ταχυδρομικά εντύπων στον Πειραιά και Κρήτη.

Ο Δεσύλας Κωνσταντίνος που ανήκει στην Ιταλική ασφάλεια, αντιπρόσωπος ποδοσφαιρικής ομάδας *«…΄΄FIAMA΄΄ ήτις τυγχάνει πολιτική οργάνωσις της δεξιάς επιδιώκει μέσω του ΣΕΓΑΣ ποδοσφαιρικόν αγώνα μετά ελληνικής ομάδος …και επιδιώκει να πληροφορηθή εάν υφίσταται επαφή μεταξύ Ελληνικών και Ιταλικών δεξιών στοιχείων και εφ' όσον επιτυγχάνετο η..αθλητική συνάντησις να εξετίθετο η Ελλάς λόγω των πολιτικών πεποιθήσεων της ΄΄FIAMA΄΄…*».

Ο σύζυγος της Μερκούρη την εμπόδισε να ρθει στη Σάμο από το Κουσάνταση όπου είχαν πάει.

«*Εις τον χώρον της μαθητιώσης και σπουδαζούσης νεολαίαςυφίσταται ακόμη η μόλυνσις εκ των κομμουνιστικών και Παπανδρεϊκών στοιχείων…η μαζική προσέλευσις …ημίσειαν ώραν προ της κηδείας αποδεικνύει την προπαρασκευήν της συγκεντρώσεως…αναρχικαί εκδηλώσεις διά συνθημάτων οφειλόμεναι εις την έλλειψιν επαρκούς καθοδηγήσεώς της, καθιστούν επιτακτικήν την ανάγκην όπως, επιδιωχθή η εξυγίανσις ταύτης υπό του αρμοδίου φορέως…»*[2]

Σύσκεψη 2-12-71

Έχει προηγηθεί άλλη σύσκεψη υπό τον Α΄Αντιπρόεδρο Παττακό, όπου είχε αποφασισθεί η στέρηση της Ιθαγένειας να ακολουθείται και από δήμευση της περιουσίας. Ο υπουργός εσωτερικών είχε πει, πως υπάρχει νομοθετική κάλυψη. Στη σύσκεψη των στρατιωτικών ο υποδιευθυντής ΓΔΕΑ { Ταξίαρχος Ράλλης} επεμβαίνει και διαφωνεί λέγοντας, πως δεν καλύπτεται νομοθετικά το θέμα.[3] Αποφασίσθηκε να στερηθεί η Ιθαγένεια στους Γ. Μυλωνά, Ν. Καρρά και Μ. Δραγούμη, ενώ για τους Θεοδωράκη, Κ.Μακρόπουλο, Γ.Αγγελίνα και Ε.Παντελέσκο να μην αφαιρεθεί προς το παρόν. Επίσης να αφαιρεθεί από τους Φ.Βεγλερή, Π.Μπακογιάννη, Α.Στάγκο ή Στάθη, Λ.Αρνάκη και Λ.Δεληθανάση «*…με την επιφύλαξιν διά μεν τον πρώτον να αναμείνωμεν το αποτέλεσμα των προσπαθειών διά τον επαναπατρισμόν του, διά δε τους υπολοίπους, μέχρι της διαγραφής των εκ της Ενώσεως Συντακτών…»*. Συζητήθηκε το θέμα της στέρησης της ιθαγένειας από Έλληνες υπηκόους που κατοικούν στο εσωτερικό *«…οίτινες διά δημοσίων δηλώσεων προκαλούν την επέμβασιν ξένων εις τας εσωτερικάς υποθέσεις της χώρας…*». Επίσης η απαγόρευση εισόδου στη χώρα αλλοδαπών ΄΄αντεθνικώς δρώντων΄΄. «*Η ΚΥΠ, ΓΔΕΑ έχουν υποβάλλει εις ΑΕΔ σχετικάς ονομαστικάς καταστάσεις… ΑΕΔ επεσήμανε ότι δεν υφίσταται ο αναγκαίος συντονισμός μεταξύ ΚΥΠ και ΓΔΕΑ…*». [4]

Η δραστηριότητα του αντιστρατήγου Ιορδανίδη μετά την αποφυλάκισή του εξετάσθηκε στη σύσκεψη όπου αναφέρθηκε πως «*…κινείται συνεχώς, πλην αι κινήσεις του παρακολουθούνται-καταγράφονται…*». Πάλι ο ΑΕΔ { ο Αγγελής μέχρι που αντικαταστάθηκε από τον Ζαγοριανάκο τον Αύγουστο 1973 και παρέλαβε για λίγο αντιπρόεδρος της κυβέρνησης υπό τον Παπαδόπουλο} έδωσε οδηγίες να καταγράφονται όλες οι κινήσεις του Ιορδανίδη ώστε να τις χρησιμοποιήσουν εν καιρώ.[5]

---

[1] Δεν βρέθηκε πρακτικό συσκέψεως για τους μήνες Σεπτέμβριο και Αύγουστο 1971 όπως και για άλλους. Δεν βρέθηκαν επίσης και κάποιες από τις αναλύσεις. Παρατίθενται επομένως στοιχεία με χρονολογική σειρά από ότι έγγραφα διατίθενται.

[2] Τη μελέτη, ανάλυση και υποβολή προτάσεων για το θέμα της νεολαίας ανέλαβε η ΚΥΠ η οποία και συνέταξε σχετική μελέτη που παρουσιάζεται στο κεφάλαιο Γ6.

[3] Η διάσταση ενδιαφέρει την παρούσα όχι για την ουσία του θέματος αλλά για την προσπάθεια ενός ταξιάρχου να επιδείξει πολυγνωσία σε ξένα γι' αυτόν αντικείμενα. Που σημαίνει πως αισθάνεται αρκετά δυνατός να προβάλλει αντίρρηση σε αποφάσεις κυβερνητικού οργάνου όπου όμως δεν συμμετέχουν στρατιωτικοί εν ενεργεία. Το ότι είναι ο Παττακός αντιπρόεδρος της κυβέρνησης και τέως στρατιωτικός στην κυβέρνηση δεν τον κωλύει. Αντίθετα αισθάνεται καλυμμένος.

[4] Το τελευταίο υποδηλώνει πως η διαμάχη αστυνομικών –στρατιωτικών από τη μία (που στη διάρκεια της δικτατορίας μειώθηκε αφού η επικράτηση των στελεχών του στρατού εκ των πραγμάτων ήταν πλήρης) και μεταξύ των δύο αυτών μηχανισμών ασφάλειας(ΓΔΕΑ-ΚΥΠ) αφ' ετέρου, διαιωνίζεται. Μάλιστα συνεχίστηκε για πολλά χρόνια με αποκορύφωμα το φιάσκο οι πράκτορες της μίας υπηρεσίας να συλλαμβάνονται από την άλλη στην υπόθεση αντιμετώπισης της τρομοκρατίας (Κρυστάλλης κ.λ.π.)

[5] Αυτού του είδους τις εντολές χρεώνεται η ΓΔΕΑ. Σημειώνεται πως οπουδήποτε υπάρχει απόφαση που λαμβάνεται ή εντολή, γράφεται και η χρεωνόμενη υπηρεσία στα πρακτικά σε παρένθεση στο τέλος της αντίστοιχης παραγράφου.

Έντυπα «*..κομμουνιστικού και αντικυβερνητικού περιεχομένου διεσπάρησαν…*», ο Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών Τριανταφυλλόπουλος Ι. *«… κατεφέρθη ενώπιον των φοιτητών κατά των ληφθέντων υπό της Κυβερνήσεως μέτρων όσον αφορά τα προγράμματα του Πανεπιστημίου… εις τον φοιτητικόν και συνδικαλιστικόν χώρον…αναταραχή…εις θέατρον ΄΄ΑΛΦΑ΄΄ επραγματοποιήθη δημοσία συζήτησις την 29-11-71 εις μνήμην του Γ.Σεφέρη υπό της Εταιρείας Μελέτης Ελληνικών Προβλημάτων…εκδοτικός οργασμός βιβλίων και εντύπων με ανατρεπτικόν περιεχόμενον και ασέμνων εντύπων…ευρισκόμεθα προ συγκεκροτημένου ΄΄μετώπου στην διαννόησιν΄΄…ΑΕΔ έδωσεν οδηγίας … διά την οργάνωσιν εκδοτικού οίκου κατευθυνομένου, παροχήν διευκολύνσεων εις τους συγγραφείς κ.λ.π…. αι ηγεσίαι παρανόμων οργανώσεων εξωτερικού και ιδία των ΄΄Κινήματος της 20ης Οκτωβρίου΄΄ και ΄΄Ανεξαρτήτου Αριστεράς΄΄ ανέστειλον προς το παρόν την δράσιν των προκειμένου να αναζητηθούν τα αίτια της διαρροής των πληροφοριών, βάσει των οποίων εξηρθρώθησαν κλιμάκιά των και επεσημάνθησαν αι πηγαί και οι τρόποι διακινήσεως των εκκρηκτικών υλών…διευρύνονται αι …αντιθέσεις εις τον χώρον των αντιστασιακών οργανώσεων του εξωτερικού…»*[1]

Σύσκεψη 10-1-1972

Συζητήθηκαν και αποφασίσθηκαν τα ακόλουθα υπό τον ΑΕΔ Αγγελή πρόεδρο :

Στην πρόταση να απαγορευτεί η αποστολή εισοδημάτων στο εξωτερικό από περιουσίες αντεθνικώς δρώντων, ο ΑΕΔ είπε πως χρειάζεται *΄΄περαιτέρω διερεύνισις΄΄*.

Εκδόθηκαν ΝΔ 1048 της 18-12-71 και 1015 της 17-12-71 με τα οποία ρυθμίζεται το θέμα ΄΄κατάργησις Πιστοποιητικών Κοινωνικών Φρονημάτων και Νομιμοφροσύνης ΄΄ [2]

Απαγόρευση εισόδου (*΄΄ερυθρόν δελτίον΄΄*) στον Κύπριο δημοσιογράφο Παπαγεωργίου και εξέταση να απαγορευτεί και σε άλλους Κυπρίους «*…οίτινες προβαίνουν εις πλέον εντόνους ανθελληνικάς ενεργείας…*»

Η αντιμετώπιση της ΄΄αντεθνικής΄΄ εκδοτικής δραστηριότητας με ΄΄εκδοτικό οίκο ημικρατικό΄΄, με έλεγχο από την αστυνομία των εκδοτικών οίκων, με έλεγχο από *΄΄συλλογικό εξ επιστημόνων όργανον΄΄* των εκδιδομένων βιβλίων, κ.λ.π.

Οι κομμουνιστές που επανήλθαν από εκτόπιση, επιδιώκουν να διαβρώσουν τα σωματεία με σύσταση νέων.

Οι Μητροπολίτες Κορίνθου και Πειραιώς «*…προέβησαν εις νέας αντικυβερνητικάς ενεργείας»*

Πληροφορίες πως οι Κινεζόφιλοι κομμουνιστές και στελέχη της περιοχής Πατρών συνεργάζονται με ομοϊδεάτες τους των Αθηνών.

Σχεδιάζεται η αποστολή δεμάτων με εκρηκτικούς μηχανισμούς στο Ισραήλ.

Αξιωματικοί των ΕΔ, της Χωροφυλακής και Δημόσιοι Υπάλληλοι συνεργάζονται με μουσουλμάνους σωβινιστές της Δυτικής Θράκης και αγοράζουν εμπορεύματα από τα καταστήματά τους. Πρέπει «*… να εκδοθεί διαταγή να διατηρούνται αι σχέσεις εις τα πλαίσια της τυπικότητος.. διότι ουδείς Τούρκος αγοράζει εμπορεύματα εκ των καταστημάτων Ελλήνων της Κωνσταντινουπόλεως..»*[3]

Αναμένεται αύξηση της αντιστασιακής δραστηριότητας, μετά την άρση του στρατιωτικού νόμου, όχι όμως και πολιτική δραστηριότητα, αφού τα σχετικά με τα πολιτικά κόμματα άρθρα του συντάγματος είναι σε αναστολή.

Ανάλυσις (δραστηριότητος Δεκεμβρίου 1971)

Από την ΚΟΑ/ΚΚΕ και ΠΑΜ διασπορά *«…2.000 περίπου τρυκ αντεθνικού και αντικυβερνητικού περιεχομένου…συνθήματα ως εξής…΄Ζήτω τα 53 χρόνια του ΚΚΕ, το ΚΚΕ πρωτοπόρο στους λαϊκούς*

---

[1] Τις συσκέψεις δεν τις απασχολεί η παιδεία τα προβλήματα του λαού, η ανάπτυξη της χώρας αλλά η εκδοτική προοδευτική δραστηριότητα. Είναι ακριβώς τα αντίθετα που απασχολούσαν τα στελέχη του ΄΄Στρατιωτικού Συνδέσμου΄΄ και των στρατιωτικών του κινήματος του 1909. Της πλέον πατριωτικής, φιλολαϊκής κίνησης στελεχών των ΕΔ στο σύγχρονο ελληνικό κράτος (εάν εξαιρεθούν οι οργανώσεις αντίστασης των στελεχών των ΕΔ στη δικτατορία Μεταξά και στην κατοχή κατά των δυνάμεων του άξονα και των εδώ συμμάχων τους). Σε πλήρη αντίθεση με το ρόλο των στρατιωτικών της γειτονικής Τουρκίας. Όχι γιατί πρέπει απαραίτητα να επεμβαίνουν οι στρατιωτικοί στα εσωτερικά της χώρας τους. Η εκτίμηση αυτή εκφέρεται αφού εξετάζουμε εκ των υστέρων τα γεγονότα. Η εργασία του ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΚΑΡΑΜΠΕΛΙΑ, *Ο Ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων στην Πολιτική Ζωή της Τουρκίας και της Ελλάδας, Συγκριτική Ανάλυση των Μεταπολεμικών Στρατιωτικών Επεμβάσεων, 1945- 1980,* Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001 δίνει πλήθος στοιχείων. Ελάχιστα πράγματα θα είχε να παρατηρήσει ένας Έλληνας στρατιωτικός και αυτά σε τεχνικά θέματα. Καμία σχέση των χαμηλού μορφωτικού κ.λ.π. επιπέδου συνωμοτών και πρωτεργατών της 21ης Απριλίου 1967 με τους αντίστοιχους της Τουρκίας. Που συνωμοτούν και κάνουν πραξικοπήματα επεμβαίνοντας συνήθως με τη στρατιωτική ιεραρχία και κανονική δομή των ΕΔ, οσάκις κρίνουν πως το *΄΄υπό την προστασία τους΄΄* Τουρκικό κράτος και Έθνος δεν πάει σύμφωνα με τις δικές τους Κεμαλικές αρχές και απόψεις περί κράτους και κοινωνίας, και χρειάζεται ακόμα περισσότερο αυταρχικό καθεστώς και έλεγχο. Σ' αυτές τις συσκέψεις και τα πρακτικά των δικών μας συνωμοτών, φαίνεται η γύμνια των υπευθύνων και αρμοδίων, η έλλειψη φαντασίας, η πλήρης απουσία αγάπης για τον τόπο, η στρεβλή άποψη περί πατριωτισμού. Οι άνθρωποι είναι δυστυχώς ΄΄λίγοι΄΄. Και λέμε δυστυχώς γιατί διαχειρίσθηκαν τα συμφέροντα της χώρας για πολλά χρόνια σε μια συγκυρία, που θα μπορούσε ο τόπος να προοδεύσει πολύ περισσότερο.

[2] Ήταν στα τολμηρά μέτρα του Παπαδόπουλου για πρώτη φορά μετά τον εμφύλιο. Δεν καταργήθηκαν βέβαια σε όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων όπως π.χ. για τις παραγωγικές σχολές. Βλ. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ ΝΙΚΟΣ,*Οι Πολιτικοί Θεσμοί σε Κρίση 1922-1974, Όψεις της Ελληνικής Εμπειρίας*, Θεμέλιο, Αθήνα 1995

[3] Η αντιμετώπιση του θέματος δείχνει την έλλειψη ευρύνοιας και σταθερής πολιτικής. Θα τιμωρήσουν τους μουσουλμάνους της Δυτικής Θράκης, διατάσσοντας τους Έλληνες δημοσίους υπαλλήλους να μην αγοράζουν προϊόντα από τα καταστήματά τους, διότι και αυτοί δεν αγοράζουν από τους ορθόδοξους Έλληνες.

αγώνες΄΄,… ΄΄1918- Ζήτω το ΚΚΕ –1971- Αμέτρητες είναι οι θυσίες των μελών του ΚΚΕ΄΄, …΄΄Λευτεριά στους πολιτικούς κρατούμενους. Να φύγουν οι Αμερικανοί από τη χώρα μας΄΄…. ΄΄Έλληνες φοιτητές είναι χρέος σας να μάχεστε για την ελευθερία σας- Ζήτω η Δημοκρατία΄΄(άνευ τίτλου οργανώσεως)… ΄΄Ασήμαντοι, χυδαίοι, μηδαμινοί κάνουν την οικουμένη φυλακή (Κ.Βάρναλης) Ελευθερία στους πολιτικούς κρατούμενους της χούντας. Ζήτω η Δημοκρατία, κάτω η δικτατορία΄΄, …΄΄Θάνατος στους φασίστες- Λευτεριά στους δεσμώτες΄΄..» συνθήματα στους τοίχους γυμνασίων, στη Λεόντειο σχολή, Ν.Σμύρνης, στη Φυσικο-μαθηματική Αθηνών… κυκλοφορία παρανόμων εντύπων, εφημερίδων ….

Ο Γλέζος έστειλε στη Λάρισα για πώληση βιβλία κομμουνιστικού περιεχομένου, στάλθηκαν εμβάσματα υπό κομμουνιστών για ενίσχυση ομοϊδεατών και των οικογενειών τους, απεργία πείνας διαρκείας σε φυλακές, προσπάθεια για δραστηριότητες στη σπουδάζουσα νεολαία και στην Πάτρα-Ιωάννινα.

Στο εξωτερικό αποτυχία της ΕΑΣΚΕΝ για διείσδυση σε εμπορικά πλοία, προσπάθεια της ίδια οργάνωσης να συνεργαστεί «*…μετά διαφόρων κομμουνιστικών σωματείων (Άτλας- Δημόκριτος) …εις τον Αυστραλιανόν χώρον…*», συσκέψεις αντιστασιακών οργανώσεων στην Ευρώπη, στην Ιταλία κυκλοφόρησε έντυπο της αναρχικής οργάνωσης ΄΄Συνεργασία΄΄, στο Βουκουρέστι έρανος για παροχή βοήθειας «*…εις τους συλληφθέντας (Παρτσαλίδην-Δρακόπουλον)…πλάνο 6μήνου διαρκείας..ποσού 300.000 λέϊ περίπου…απροθυμία μεταξύ Κολιγιαννικών και Παρτσαλιδικών στελεχών να αναλάβουν αποστολάς εν Ελλάδι…πλείστοι των εν Ρουμανία διαβιούντων Κ/Σ υφίστανται ποικίλας πιέσεις επί τω σκοπώ όπως, αποφευχθή επαναπατρισμός τούτων, πράγμα όπερ επιθυμούν διότι επληροφορήθησαν την αλήθειαν περί της εν Ελλάδι καταστάσεως…»*

Στα Χανιά στην κηδεία του Μπακλατζή Εμμ. μίλησαν οι Κοθρής, Παπαπολίτης, Ανδρεάδης, και Καρτεράκης «*…εκφράσαντες την λύπην των καθ' όσον ο μεταστάς δεν επρόφτασεν να είδη την ΄΄ανατέλλουσαν΄΄ δημοκρατίαν…*», στις 9-12-71 οι Κανελλόπουλος, Μαύρος και Παπασπύρου έστειλλαν δήλωση για απόλυση των πολιτικών κρατουμένων, γενική αμνηστεία και άρση του στρατιωτικού νόμου «*…εις σχετικάς δηλώσεις προέβησαν επίσης δέκα τρεις τέως πολιτικοί οίτινες είχον επαφάς μετά του κ Πρωθυπουργού (Κατσώτας, Δαμιανός, Τσιριμώκος, Βαρδινογιάννης κ.ά.) δι΄ων ετονίσθη ότι ο λόγος του κ. Πρωθυπουργού υπήρξεν θετικός και γόνιμος και ότι διά της συνεχίσεως των συνενοήσεων θα συντομευθή ο χρόνος πλήρους λειτουργίας του πολιτεύματος…*»

Με προτροπή Πεσμαντζόγλου 470 άτομα (κληρικοί, τέως αξιωματικοί, επιστήμονες, διανοούμενοι συγγραφείς, δικηγόροι, δημοσιογράφοι, ιδιωτικοί υπάλληλοι κ.λ.π.) ζητούν αμνηστία (Μακεδονία 1-1-72, Νέα- Βήμα 3-1-72) (Κίνησις Πεσματζόγλου) «*..εις παρομοίαν εκδήλωσιν …ομάδες δικηγόρων Αθηνών (65), Θεσσαλονίκης (48), Λαρίσης (31), Πατρών (37), Καβάλας (16), και Ηρακλείου (43)….*». Οι τέως στρατιωτικοί κινούνται ως συνήθως «*…πλην του στρατηγού Ιορδανίδη όστις κινείται συνεχώς και της υπογραφής υπό των κατά καιρούς εκτοπισθέντων του μανιφέστου των 470…*»

Κινητοποιήσεις στους φοιτητές εν όψει αρχαιρεσιών, διαμαρτυρίες στους καθηγητές από διορισμό τριάντα (30) επικουρικών καθηγητών *«…άνευ της επιλογής τούτων υπό των οικείων συγκλήτων…μεταξύ των υπάρχουν τινες είτε ανεπαρκούς μορφώσεως είτε καταρτίσεως διαφορετικής εκείνης δι' ήν έδραν επελέγησαν…*»

Το πρακτορείο ΄΄ΤΑΝΓΙΟΥΚ΄΄ μετέδωσε πως τελωνοφύλακες Γιουγκοσλάβοι συνέλαβαν την 31-12-71 στην περιοχή Γευγελή «*…εν ζεύγος Γερμανικής εθνικότητος το οποίον ετοιμάζετο να εισέλθη εις Ελλάδα μεταφέρον 15 βραδυφλεγείς βόμβας εκ πλαστικής ύλης…εντός του αυτοκινήτου των …εκρηκτικαί ύλαι εις χώμα… επικρουστήρες βομβών…με ωρολογιακόν μηχανισμόν…»*

Στις προτάσεις αυτής της σύσκεψης εκτός των συνήθων *«…επιβάλλεται…ιδιαιτέρα προσοχή …εις τον χώρον των εργαζομένων…προς αποφυγήν κινδύνων απεργιών…η παρακολούθησις της σπουδαζούσης νεολαίας δέον όπως…προς πρόληψιν εισχωρήσεως αναρχικών στοιχείων δυναμένων να την αποτρέψουν του Εθνικού της προσανατολισμού…»*[1]

Σύσκεψη 10-2-72

Ο ΑΕΔ έδωσε εντολή κατ' αρχήν να μη συζητηθεί το θέμα των επιπτώσεων από την άρση του στρατιωτικού Νόμου και στη συνέχεια συζήτησαν /αποφάσισαν τα εξής:

Παρατηρείται αύξηση δραστηριότητος από ανατρεπτικές και κομμουνιστικές οργανώσεις, ενώ ο παράνομος τύπος δεν αυξήθηκε.

Οι βόμβες *«…προκάλεσαν ανησυχία στην υπηρεσίαν…»* {ωσάν τις άλλες φορές να μην ανησυχεί. Αυτήν την εξυπνάδα την είπε ο Δ/ντής ΓΔΕΑ Θωμόπουλος και δεν φαίνεται πως το πρόσεξε κανείς}.

[1] Ο χώρος των εργατών (φόβοι απεργίας) και των φοιτητών είναι εκείνοι, που περισσότερο από όλους απασχολεί τις συσκέψεις αυτές. Αντιλαμβάνονται πως από τα στρώματα αυτά κινδυνεύει η ΄΄κοινωνική και πολιτική ισορροπία΄΄ που επιδιώκουν. Από τους υπόλοιπους χώρους των αντιπάλων του καθεστώτος οι κομμουνιστές είναι μόνιμο πρόβλημά τους, παρά οι βόμβες. Ούτε οι τέως στρατιωτικοί και οι τέως πολιτικοί τους απασχολούν ιδιαίτερα. Αποτελούν κατά τις αναλύσεις σταθερές ομάδες αντιφρονούντων με ανώδυνες κινήσεις, εξ ου και οι εκφράσεις *΄΄συνήθης δραστηριότητα των τέως πολιτικών΄΄* κ.λ.π. Δεν αισθάνονται να κινδυνεύουν από τους χθεσινούς συναδέλφους τους και σημερινούς αντιπάλους, αλλά εκνευρίζονται με τις *΄΄κινήσεις και επαφές΄΄* τους.

Οι κομμουνιστές ΄΄διέσπειραν τρυκ΄΄ ενώ την οργανωτική τους προσπάθεια παρακολουθεί η υπηρεσία (ΓΔΕΑ)
Οι πληροφορίες πως ο Κ. Κολιγιάννης εισήλθε στην Ελλάδα δεν *΄΄ελέγχονται ως ακριβείς΄΄*, το ίδιο και για τον Τσολάκη.
Όσον αφορά τη φημολογούμενη επίσης παράνομη είσοδο του Ν.Βενιζέλου «*..διεπιστώθη ότι ούτος διαβιοί εις το εξωτερικόν*». Οι Μπαλτατζής, Κοθρής, Σταύρου, Παπασπύρου αναπτύσσουν τη συνήθη δραστηριότητα, ενώ δήλωση αποστράτων αξιωματικών σχολίασε ο Ρ/Σ του ΚΚΕ.Ο Θεοδωράκης δεν είχε επιτυχία στην περιοδεία του στο εξωτερικό και απειλήθηκε {;} με απέλαση στην Ολλανδία, εάν προβεί σε πολιτικές δηλώσεις.
Ο Μ.Αβραμέας ανέπτυξε δραστηριότητα σε μνημόσυνο του τέως υποστρατήγου Περιβολιώτη και ανατέθηκε στο ΕΑΤ/ΕΣΑ η παρακολούθησή του. Ο Βαρδουλάκης παρουσιάσθηκε στην αστυνομική αρχή και του γίνανε συστάσεις ενώ «*…εκλήθη και παρουσιάσθη εις τον υποφαινόμενον (ΓΔΕΑ Θωμόπουλον) και ο τέως αντιστράτηγος Ιορδανίδης εις όν εγένοντο επίσης συστάσεις.* »
Ο Δ/ντής ΚΥΠ (αντιστράτηγος Χατζηπέτρος) είπε στη σύσκεψη μεταξύ των άλλων πως, επισημάνθηκε δραστηριότητα του Ανδρέα Παπανδρέου στο Ντάρμσταντ της Δ.Γερμανίας.

Σύσκεψη 13-3-1972
Συζητήθηκαν- αποφασίσθηκαν τα εξής:
Να συνταχθεί νέος κανονισμός των ΄΄Πόλεων και Φρουρίων΄΄[1] και να προβλεφθεί η λειτουργία συντονιστικού οργάνου στρατιωτικών αρχών και σωμάτων ασφαλείας, ιδιαίτερα τώρα που ήρθη ο στρατιωτικός νόμος σε ορισμένες περιοχές. Εξ άλλου (όπως είπε ο ΑΕΔ) *«… τοιαύτα συμβούλια υφίστανται εν λειτουργία εις πλείστας χώρας του εξωτερικού*».
Ο ΓΔΕΑ ανέφερε πως δόθηκε άδεια στους Ράλλη και Παπασπύρου να πάνε στις ΗΠΑ, ενώ δεν δόθηκε στο Ζίγδη που επίσης είχε προσκληθεί.
Κατασχέθηκαν 150 προκηρύξεις της οργάνωσης ΄΄ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ΄΄ προς διάφορες προσωπικότητες ενώ παρατηρήθηκε δραστηριοποίησή της. Ο Ιορδανίδης «*…ανέστειλεν πάσαν αντικυβερνητικήν δραστηριότητα..*». Υπήρξαν αντιδράσεις των τέως πολιτικών της ΕΚ από την γνωστή δήλωση της Αικατερίνης χήρας Σοφοκλή Βενιζέλου.
Το ΚΚΕ «*…παρά την υφισταμένην διαμάχην εις τους κόλπους του, συνεχίζει την οργανωτικήν του δραστηριότητα…*» ενώ κινητηκότητα παρατηρείται και στον σπουδαστικό τομέα, τους συνεταιρισμούς, τα σωματεία.
Οι αντιστασιακές οργανώσεις και τα κόμματα έχουν προετοιμαστεί για συνέδρια. Επισημάνθηκαν οι περιοδείες του Θεοδωράκη και της Φλέμιγκ αλλά και η προσπάθεια εκμεταλλεύσεως των επισκέψεων του 6ου στόλου στα ελληνικά λιμάνια και της πρόσφατης Κυπριακής Κρίσης.
Ο ΑΕΔ επεσήμανε να παρθούν μέτρα για πρόληψη αεροπειρατειών, τόνισε πως παρά την *«..έξαρσιν της δραστηριότητος των αναρχικών εις τον τομέα των δολιοφθορών …ουδείς έχει συλληφθή ή επισημανθή…*», σημείωσε πως εάν όλες οι διπλωματικές αποστολές (π.χ. Γερμανία, Ιταλία) δούλευαν όπως στην Ολλανδία *«… η κατάστασις θα ήτο διάφορος από απόψεως δραστηριότητης Ελλ.Αναρχικών Οργανώσεων εις ταύτας…*» Επανέλαβε τέλος ο ΑΕΔ παλαιότερη σύσταση «*… περί της ανάγκης διεισδύσεως ημετέρων πρακτόρων εντός των αναρχικών οργανώσεων τόσον εις το εσωτερικόν όσον και εις το εξωτερικόν…*».

<u>Ανάλυσις (δραστηριότητος Φεβρουαρίου 1972)</u>
Νέα οργάνωση ΄΄Γεώργιος Σεφέρης΄΄ με έναρξη την 1-6-72 και κήρυξη αποχής από «*…πάσης φύσεως θεαμάτων-αγοράς λαχείων-τροφίμων πλην απαραιτήτων-εφημερίδων –περιοδικών, άρσεως καταθέσεως τραπεζικών και διά γενικής απεργίας απροσδιορίστου διαρκείας…*», επίσης και άλλη οργάνωση πρωτοεμφανιζόμενη, η ΄΄Αγροτική Νεολαία΄΄ με προκήρυξη προς «*…αντιτιθέμενους προς την επανάστασιν ΄΄Έλληνας Ηγέτας΄΄ δι' ης ποιείται έκκλησιν όπως συνεργαστούν ΄΄πάνω σ' ένα ελάχιστο κοινό πρόγραμμα και ν' αξιώσουν από δυτικούς και ανατολικούς όπως βοηθήσουν τον τυραννούμενον Ελληνικό Λαό΄΄…η οργάνωσις αύτη θεωρείται ως παραφυάς του ΄΄Εθνικού Αγροτικού Κόμματος΄΄ όπερ διελύθη το 1968 ως υποκατάστατον της ΕΔΑ…*»
Τέσσερις αυτοσχέδιες κροτίδες[2] την 8-2-72 έξω από τη ΣΣΕ, την 17-2-72 στην περιοχή Σκαραμαγκά με διάρρηξη δύο διδύμων αγωγών καυσίμων του εκεί διυλιστηρίου (από την ΑΑΑ), και δύο στην περιοχή Κηφισίας κάτω από αμερικανικά αυτοκίνητα την ίδια μέρα.

[1] Σημειώνεται εδώ πως κανονικά πρόκειται για τον κανονισμό των ΄΄Εν ταις Πόλεσιν Φρουρίοις΄΄ και όχι κανονισμό πόλεων και φρουρίων. Ή ο πρακτικογράφος έκανε το λάθος ή οι συζητούντες δεν το γνώριζαν που αποκλείεται, τουλάχιστον για τα στελέχη του στρατού ξηράς, αφού ο κανονισμός αυτός είναι που εφαρμόζεται στο ΣΞ. Μέρος αυτού του κανονισμού εφάρμοσαν στις 21/4/1967 όσον αφορά την αντιμετώπιση ταραχών, αντιπάλων, συλλήψεων, συνεργασίας ΣΞ και ΣΑ κ.ο.κ.
[2] Οι μηχανισμοί αυτοί κατά της δικτατορίας έφεραν διάφορες ονομασίες όπως, κροτίδες, βόμβες, αυτοσχέδιοι μηχανισμοί, ωρολογιακές βόμβες κ.λ.π. ελάχιστες δε απ' αυτές ήταν ισχυρές με ανάλογο αποτέλεσμα. Συνήθως τοποθετούνταν για πρόκληση ισχυρού κρότου με συνέπεια το σπάσιμο κάποιων τζαμιών ή το πολύ την καταστροφή από πυρκαϊά αυτοκινήτων.

Διασπορά 2.700 τρικ, *«…αντεθνικού-αντικυβερνητικού περιεχομένου…»* από τις οργανώσεις ΛΑ-ΜΑΟ-ΚΚΕ-ΕΑΜ-ΠΑΜ-ΕΔΑ, συνθήματα σε τοίχους κυρίως πανεπιστημιακών χώρων, διακίνηση εντύπων ΄΄ Μαχητής, Ριζοσπάστης, Πρωτοπορεία, Αδούλωτη Αθήνα΄΄, οι παρατάξεις του ΚΚΕ «*..εσημείωσαν προσπάθειαν αναπτύξεως*...», οι κομμουνιστές που αφέθηκαν ελεύθεροι το ίδιο με πρόσχημα τον βιοπορισμό και σκοπό τη διείσδυση σε εργατικά σωματεία, η ΕΚΙΝ και ΄΄Εταιρεία Μελέτης Ελληνικών Προβλημάτων΄΄ προσπαθούν να προσεταιρισθούν φοιτητές.

Στο εξωτερικό, «*…Το ΚΚΕ (Κολιγιάννη) κατά πληροφορίας Α2…»* απεφάσισε να στείλει εθελοντές στην Κύπρο έμπιστα στελέχη του «*..εξ εφέδρων αξιωματικών και υπαξιωματικών*...» το ΠΑΚ και ΕΔΑ κινούνται στο εξωτερικό (Ιταλία, Καναδά κ.λ.π.), ο Θεοδωράκης και ο Μητσοτάκης έκαναν δηλώσεις με τις οποίες *«..εξέφρασαν την απογοήτευσίν των διά την αποτυχίαν του αντιστασιακού αγώνος…»*, ο Ορέστης Βιδάλης δημοσίευσε άρθρο του στην εφημερίδα ΄΄Εθνικός Κήρυξ΄΄ της Νέας Υόρκης την 30-1-72 κατά του καθεστώτος και το έστειλε σε αξιωματικούς ε.ε., στην Πάρμα Ιταλίας ιδρύθηκε σύλλογος φοιτητών ΄΄ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ΄΄ από Κινεζόφιλους *«…με προτέραν δράσιν εν Ελλάδι*...», οι Κολιγιαννικοί κάνουν έρανο για να χτιστεί νοσοκομείο στο Βόρειο Βιετνάμ, στις 25 Φεβρουαρίου βόμβα έξω από το κτήριο ΦΙΛΙΠΣ στην Ολλανδία από την οργάνωση ΄΄ΦΙΛΙΠΣ-ΕΛΛΑΣ΄΄ «*…προειδοποίησιν της ανωτέρω εταιρείας διά την καταβολήν του ποσού των 120.000 λιρών …διά την εν Ελλάδι αντίστασιν …*»

Οι τέως πολιτικοί δραστηριοποιούνται με επαφές, κινήσεις, δηλώσεις, συναντήσεις, δημοσιεύσεις κ.λ.π., στο σπίτι του Τζανετή συναντήθηκαν οι Βαρδουλάκης, Περίδης, και Έσελμαν, τον Τζανετή επισκέφθηκε ο τέως πολιτικός Διονήσιος Λιβανός, και τον Έσελμαν αυστριακός διπλωμάτης από την αντίστοιχη πρεσβεία.

Ο αδερφός του Μπουλούκου πλοίαρχος του ΕΝ επισκέπτεται στελέχη παρανόμων οργανώσεων του εξωτερικού και μεταφέρει εντολές και χρήματα στην Ελλάδα. Μέσω της Τραπέζης Ελλάδας έρχονται εμβάσματα από χώρες του ΄΄παραπετάσματος΄΄ σε κρατούμενους στις φυλακές. Όσα δεν προέρχονται από συγγενείς πρώτου βαθμού δεν γίνονται δεκτά.

Αθρόες αιτήσεις για ναυτικά φυλλάδια από όσους είχαν απαγορευθεί στο παρελθόν, αποχή συσσιτίου στις φυλακές με αιτία δηλώσεις του υπουργού, πως είναι ικανοποιητικές οι συνθήκες διαβίωσης, αλλαγές στον τρόπο επισκεπτηρίων κ.λ.π., δεξιώσεις και φιλικές συναντήσεις ευκαιρίες για αντικυβερνητική δραστηριότητα «*…εις οικίας Μαύρου- Σαββοπούλου…*»

Συμπεράσματα και προτάσεις οι συνηθισμένες με τα ΄΄δέον όπως΄΄ κ.λ.π. συνοδευόμενα από τα γεγονότα και επί πλέον *«..αντιμετωπισθή η περίπτωσις εκτοπίσεως, μελλοντικώς, ολιγαρίθμων ατόμων σημειούντων δραστηριότητα…*».

<u>Σύσκεψη 19-4-1972</u>

Στη σύσκεψη[1] αυτή συζητήθηκαν τα ακόλουθα:

Εάν ήρθε ή όχι στην Ελλάδα ο Νικήτας Βενιζέλος[2]. Ο Θεοδωράκης δήλωσε πως αποχωρεί του κομμουνιστικού στρατοπέδου και έτσι «*…επέτεινε την υφισταμένην σύγχυσιν…*».

Η κίνηση Πεσμαζόγλου και η ΄΄Κίνησις Νέων΄΄προσκάλεσε τον Γερμανό συγγραφέα GYNTER GRASS «*…προκαλούσαι αμφότεραι αναταραχήν*[3] *εις τον φοιτητικόν χώρον…*»..

---

[1] Παρά το γεγονός πως έχουν προηγηθεί οι κρίσεις των ΕΔ που γίνονται μήνα Μάρτιο, παρατηρούμε πως η ηγεσία τουλάχιστον δεν έχει αλλάξει.

[2] Ο Νικήτας Βενιζέλος απασχολεί συχνά τις συσκέψεις ασφαλείας με το εάν ήρθε ή όχι στην Ελλάδα και πού είναι, τι κάνει κ.λ.π. Το 1973 ο ταγματάρχης Κλωνάρης Κ. του Μιλτιάδου που υπηρετούσε στην υποδιεύθυνση ασφαλείας προαστίων πρωτευούσης υποβάλλει πόρισμα προανακρίσεως μετά εντολή ΑΠΑΕΣΑ {Ασκών την Ποινική Δίωξη ή Αρμοδιότητα (;) Εκτάκτου Στρατοδικείου Αθηνών} αριθ.Ε.Π.79/7-6-73. Σύμφωνα μ' αυτό ο Βενιζέλος παρουσιάζεται να κινείται παράνομα με κότερο και αυτοκίνητα και πολύ άνετα στην Κρήτη και την Αθήνα. Συναντώμενος και συνεργαζόμενος με Κ.Μπαντουβά και άλλους, δραστηριοποιούμενος για συγκρότηση ενόπλων ομάδων, εξέγερση του πληθυσμού, αποβίβαση του τ.βασιλιά στην Κρήτη, κήρυξη του νησιού ως ανεξαρτήτου και «*...πρόσκλησιν της εθνικής κυβερνήσεως όπως παραδώσει την εξουσίαν...*». Κατά τον Κλωνάρη, δεν κατάφερε ο Βενιζέλος και οι δικοί του να υλοποιήσουν τους στόχους τους «*...διαπιστώσαντες απροθυμίαν των φίλων των να ριφθώσιν εις περιπετείας...*». Αυτά το 1969, οπότε και φεύγει ο Βενιζέλος για το εξωτερικό πάλι παράνομα, για να γυρίσει το Δεκέμβριο του 1971 φέρνοντας όπλα στην Ελλάδα. Καταβάλλουν νέες προσπάθειες για οργάνωση κ.λ.π. και αποπλέουν φτάνοντας τα μέσα Απριλίου στην Ιταλία. Έκτοτε ο Βενιζέλος δραστηριοποιείται στο εξωτερικό καθώς φαίνεται. Βοηθώντας και την ομάδα των ανδρών του Α/Τ. ΒΕΛΟΣ να βρουν εργασία, αλλά και στην προσπάθεια κατάληψης των αντιτορπιλικών θερινού πλου των ναυτικών δοκίμων το καλοκαίρι του 1973 στο SAINT RAFAEL. Για την προσπάθεια αυτή οποία βλέπε Μέρος Δ. Για τα όπλα και τα σχέδια περί καταλήψεως Κρήτης βλ. παράρτημα Β-ΙΙ συνέντευξη Παπαγεωργόπουλου.

Η προανάκριση κατά Βενιζέλου παρουσιάζεται εδώ επειδή συσχετίζεται με τους αξιωματικούς του ναυτικού Μπελία και Κλεμανσώ (βλέπε υποσημείωση Πίνακα Γ4) αλλά και με τις υποθέσεις των ΄΄ανταρτών΄΄ του Α/Τ. ΒΕΛΟΣ.

[3] Θα πρέπει να σημειώσουμε, πως το στέλεχος των ΕΔ και ακόμα περισσότερο ΄΄αυτά΄΄ τα στελέχη, που συνωμοτούν δεν μπορούν να κατανοήσουν (πολύ περισσότερο να αποδεχτούν) την αυξημένη ΄΄ανησυχία΄΄ των νέων και ιδιαίτερα των φοιτητών για τη Δημοκρατία, για το πολιτικό-κοινωνικό σύστημα της χώρας τους κ.λ.π. Και ο λόγος είναι απλός αφού, ως στρατιωτικοί δεν βίωσαν ποτέ ελεύθερη φοιτητική ζωή με ό,τι αυτή φέρνει από ελευθερία, γνώση, διασκέδαση, ζωντάνια. Έτσι ο αξιωματικός αυτός αποδίδει στον Γερμανό συγγραφέα την ΄΄αναταραχήν΄΄, αντί να ψάξει στο δικό του στρατόπεδο να βρει την αιτία.

Στους πολιτικούς και τέως στρατιωτικούς η συνήθης δραστηριότητα. Ο τέως αντιστράτηγος Τζανετής και ο αρεοπαγίτης Φλώρος ΄΄περιφέρουν΄΄ προκήρυξη για υπογραφή «*…ήτις θα τεθή εις κυκλοφορίαν τας παραμονάς της 21ης Απριλίου…*»
«*Εις τους Κ/Σ εν Βουλγαρία επικρατεί αναταραχή λόγω του καταρτισθέντος Νομοσχεδίου διά την πολιτογράφησίν των ως Βουλγάρων υπηκόων*».
Οι χιλιαστές σε έξαρση και η εκδοτική δραστηριότητα των κομμουνιστών επίσης. Ομάδα πέντε δημοσιογράφων υπό τον Καψή θα κυκλοφορήσει περιοδικό πολιτικού χαρακτήρα με τίτλο ΄΄Αντί΄΄. Ζητήθηκε η ποινική δίωξη από τον εισαγγελέα του κομμουνιστή συγγραφέα Πουλιόπουλου.
Να εκπονηθεί σχέδιο αποτροπής απαγωγής προσωπικοτήτων.
Έντονη δραστηριότητα στους φοιτητές. Να γίνει σύσκεψη Κυβερνητικού Κλιμακίου υπό τον Α΄Αντιπρόεδρο {τον Παττακό[1]} με συμμετοχή όλων των αρμοδίων υπουργών για να μελετήσουν το φοιτητικό ζήτημα. Τις αποφάσεις θα τις παρακολουθεί το ίδιο κλιμάκιο, ενώ θα κληθούν στην σύσκεψή του (το 1ο 15θήμερο Μαίου) ο ΑΕΔ και οι Κυβερνητικοί Επίτροποι των Ανωτάτων Σχολών. Το ίδιο κλιμάκιο σε άλλη σύσκεψη θα πρέπει να εξετάσει το θέμα της εκδοτικής δραστηριότητας των κομμουνιστών.

Ανάλυσις (δραστηριότητος Μαρτίου 1972)
Τρεις ωρολογιακοί μηχανισμοί στην περιοχή Αθηνών και συγκεκριμένα στο Ψυχικό την νύχτα 2/3 κάτω από αυτοκίνητο Αμερικανού διπλωμάτη, στην Πλατεία Συντάγματος τη νύχτα 7/8 και στον περίβολο της Αρχιεπισκοπής το ίδιο βράδυ. Τις δύο τελευταίες τοποθέτησε η οργάνωση ΄΄ΑΑΑ΄΄ (΄΄Αντίσταση, Απελευθέρωση- Ανεξαρτησία΄΄)
Διασπορά 6.450 τρικ σε 33 περιπτώσεις από τους χώρους ΚΚΕ-ΠΑΜ-ΛΑ-ΚΝΕ-ΚΟΑ/ΚΚΕ, συνθήματα σε τοίχους, διακίνηση παρανόμων εντύπων, συζήτηση δημόσια την 29-3-72 στο θέατρο ΄΄ΑΛΦΑ΄΄ από την ΕΜΕΠ (Εταιρία Μελέτης Ελληνικών Προβλημάτων) με ομιλητή τον Γερμανό συγγραφέα GUNTER GRASS και θέμα ΄΄Το ΝΑΤΟ η Ευρώπη και η Δημοκρατία΄΄ που παρακολούθησαν 550 άτομα κυρίως φοιτητές, «*…εις καθαριστήριον Ηρακλείου Κρήτης και εντός ενδυμασίας, ήτις εδόθη διά καθαρισμόν, ανευρέθη πρόχειρον σημείωμα υπόπτου περιεχομένου. Επελήφθησαν αρμοδίως αι αρχαί ασφαλείας…*», οι επανερχόμενοι κομμουνιστές δραστηριοποιούνται όλο και περισσότερο *«..υπό των εν ενεργεία παρανόμων μηχανισμών αμφοτέρων των παρατάξεων του ΚΚΕ (Ηγετικής –Αντιηγετικής) …*».
Στο Πολυτεχνείο και στη Νομική Αθηνών συγκεντρώνονται υπογραφές για προσφυγή στο Πρωτοδικείο «*…ίνα επιτύχουν την καθαίρεσιν των διορισμένων διοικήσεων, σύγκλησιν γενικών συνελεύσεων και εκλογήν αιρετών διοικήσεων…η όλη κίνησις …καθοδηγείται υπό των ανωτέρω νομίμων οργανώσεων ΕΚΙΝ και ΕΜΕΠ..»*
«…Κατά πληροφορίας των Αρχών Ασφαλείας, εις άγνωστον σημείον της Κερκύρας μετεφέρθησαν διά πλοιαρίου εξ Αμβούργου υπό Ολλανδού, συνοδευομένου υπό Ελλήνων του ΠΑΚ διακόσια αυτόματα όπλα….διετάχθη η ΥΙΙΙ Μεραρχία …επιληφθή διά τον εντοπισμόν και ανακάλυψιν των δραστών, τρία στελέχη του ΚΚΕ (εσωτερικού) θα περιοδεύσουν ανά την χώραν…με σκοπόν …επαφήν…δημιουργίαν νέων οργανώσεων…διοχέτευσιν εντολών… η Εργατική Συνδικαλιστική Κίνησις (ΕΣΚ) *ίδρυσεν γραφείον εις το εσωτερικόν το οποίον πρόκειται εμφανίσει μελλοντικήν δραστηριότητα …με τα εργατικά θέματα…εις τα μέλη των εργατικών σωματείων συνεστήθη όπως εγγραφούν εις την ΕΚΙΝ προκειμένου να επιτευχθή μελλοντικώς έλεγχος της κινήσεως παρ' αυτών…*» [2]
Στο εξωτερικό το ΠΑΚ σχεδιάζει ίδρυση τράπεζας για να συγκεντρώνει τα χρήματα των αποδήμων αντιφρονούντων, στο Μόναχο ιδρύθηκε οργάνωση του ΠΑΚ με τίτλο *΄΄Ομάς Κομμάντος Αντιστάσεως΄΄ (ΟΚΑ) «…ήτις προτίθεται να διενεργήση πράψεις δολιοφθοράς εις τας πάσης φύσεως εγκαταστάσεις εν Ελλάδι…»*, άλλα αναρχικά στοιχεία προγραμματίζουν απαγωγές προσωπικοτήτων για ανταλλαγή με

[1] Ο άνθρωπος αυτός παρουσιάζεται με φτωχό περιεχόμενο και αποδίδουσα γέλιο αλλά άνετη συμπεριφορά. Διαφορετική η περίπτωση του Ζωϊτάκη. Ο τελευταίος προκαλούσε τον οίκτο με την εμφάνισή του και την έλλειψη αυτογνωσίας. Και οι δύο όμως (ανεξάρτητα από την πολιτεία τους στο στρατό που δεν καλύπτεται στην εργασία διότι δεν ερευνήθηκε), περισσότερο από όλους τους άλλους μείωσαν την σοβαρότητα που είχε απομείνει στο στρώμα των στελεχών των ΕΔ εκείνα τα χρόνια. Ό,τι διαδικασίες ειδικών επιλογών και εάν είχαν γίνει για να συγκροτήσουν τη συνωμοτική ομάδα, δεν μπορεί αυτή να αντιπροσωπεύει το μέσο επίπεδο αξιωματικών του στρατού. Υπήρχαν πολλά αξιόλογα στελέχη στο ΣΞ. Αδικεί το όπλο η δομή της ΄΄επαναστατικής επιτροπής΄΄ τουλάχιστον όπως εμφανίζεται να διαχειρίζεται την εξουσία. Εν τούτοις ο Παττακός φέρεται ως λιτοδίαιτος, σοβαρός, αυστηρός και απαιτητικός από όλους αλλά και τον εαυτό του και με ιδιαίτερη τάση την ΄΄εμμονή στον τεθέντα σκοπό΄΄. Αυτά από νεώτερους συναδέλφους του που συνυπηρέτησαν και δεν θέλουν να γραφεί το όνομά τους. Δεν έχει ξεκαθαριστεί, εάν αληθεύει η φήμη πως για να ΄΄πειστεί΄΄ ο Κωνσταντίνος να υπογράψει το διάταγμα διορισμού της πρώτης Κυβέρνησης, έβαλε ο Παττακός το πιστόλι στον κρόταφό του και απείλησε να αυτοκτονήσει. Η σκηνή δεν ήταν και τόσο απαραίτητη για να πεισθεί ο βασιλιάς. Αυτό θα προϋπέθετε πως αρνιόταν να υπογράψει και εξ' άλλου είναι πολύ ΄΄θεατρική΄΄ για να είναι αληθινή.

[2] Οι πληροφορίες ΄΄των αρχών ασφαλείας΄΄ συνήθως είναι υπερβολικές, προβοκατόρικες και χονδροειδείς στη σύλληψή τους. Το ΠΑΚ μιλούσε για ένοπλο αγώνα αλλά εάν εξαιρέσουμε μερικές βόμβες του Πελοποννήσιου, Φραγκιά κ.λ.π. (ΠΑΚ εσωτερικού) τίποτε ένοπλο ή βίαιο δεν είχε οργανώσει. Τα 200 αυτόματα αλλού αποβλέπουν ως πληροφορία. Οι κατώτεροι των αρχών ασφαλείας και οι ΕΔ έπρεπε μόνιμα να είναι σε επιφυλακή, να ψάχνουν, να ανησυχούν κ.λ.π. Όσο για τη ΄΄διείσδυση΄΄ στις οργανώσεις αντίστασης και τις νόμιμες αντικυβερνητικές όπως η ΕΚΙΝ και η ΕΜΕΠ είναι γνωστή μέθοδος ως τακτική, αλλά έτσι γραμμένο σε έγγραφο δεν έχει εντοπισθεί

καταδίκους, στην Ιταλία δίνονται ερωτηματολόγια για συμπλήρωση από τους φοιτητές που περιέχουν και «*…διάφορα αντεθνικά συνθήματα προς διάβρωσιν του φρονήματος των φοιτητών…*», στις 17-19/3/72 κομμουνιστική διάσκεψη στο Παρίσι υπό την προεδρία του Γάλλου κομμουνιστή ANTRE LEROI με 200 αντιπροσώπους από 16 χώρες και *«…θέμα ΄΄Η Αποκατάστασις της Δημοκρατίας στην Ελλάδα΄΄ από ελληνικής πλευράς συμμετείχον ομάς αυτοεξορίστων εκ των Μπριλλάκη, Βλάχου, Μητσοτάκη, Μυλωνά, Μερκούρη και Στάθη Παναγούλη…απέτυχεν παταγωδώς… απεφασίσθησαν… ενέργειαι διά..γενικήν αμνηστείαν…μποϋκοτάζ..πλοίων…άσκηση πιέσεως εις Γαλλικήν Κυβέρνησιν …μη χορήγησιν βοηθείας …η 21η Απριλίου καθιερωθή ημέρα διεθνούς αλληλεγγύης διά τους Έλληνας Δημοκράτας…έρανον υπέρ πολιτικών κρατουμένων… συντονισμόν επιτροπών αλληλεγγύης…αποστολή παρατηρητών εις δίκας…αίτησις εις ΔΕΣ δι' αποστολήν επιτροπής εις φυλακάς…*»

Οι τέως πολιτικοί ως συνήθως παρουσιάζουν δραστηριότητα, μελετάται συγκρότηση οργάνωσης με τίτλο ΄΄Εθνική Δημοκρατική Ομαλότης΄΄ με οπαδούς ΕΡΕ, ΕΚ, επιστήμονες, τεχνοκράτες, αποστράτους και αποτάκτους αξιωματικούς, οπαδούς της κίνησης Πεσματζόγλου κ.λ.π. με ιδρυτή τον Χασαπίδη, την ομιλία του GUNTER GRASS παρακολούθησαν και οι Διαμαντόπουλος, Ζίγδης, ο καθηγητής Παπαζαχαρίου και εκπρόσωποι ξένων πρεσβειών.

Οι ΄΄Ελεύθεροι Έλληνες΄΄ κυκλοφόρησαν προκήρυξη ΄΄έκληση΄΄ σε πολλά έντυπα ταχυδρομικώς.. «*…επί του προκειμένου διεπιστώθησαν επαφαί …Πανουργιά, Βαρδουλάκη, Περίδη, Ζαρκάδα και Βλάχου ανηκόντων απάντων εις την ανωτέρω οργάνωσιν…*», την 6-3-72 μνημόσυνο στο Τατόϊ στον τάφο του τέως βασιλιά Παύλου *«…παρέστησαν απόστρατοι και απότακτοι αξιωματικοί Περίδης, Βαρδουλάκης, Αβραμέας, τέως Αυλάρχαι, Αρχηγοί ΣΟΑΜ [1] και υπασπισταί, τέως υπάλληλοι, ιατροί και κυρίαι επί των τιμών, εν συνόλω 100 άτομα, υπό της κυρίας Καρόλου κατετέθησαν εννέα στέφανοι εκ μέρους της βασιλικής οικογενείας… επεκράτησεν απόλυτος τάξις…*»

Στο εξωτερικό … *«..ο Ε/Κ Λυσσαρίδης προσπαθεί να στρατολογήση..κομμουνιστάς..δυναμιτιστικών δραστηριοτήτων … θ' αποστέλλωνται αρχικώς εις Ιταλίαν ή ετέραν Δυτικήν Χώραν δι' εκπαίδευσιν …ήδη έχουν στρατολογηθή 5-6 άτομα…εις Δυτικήν Γερμανίαν έντονος προσπάθεια διά την προμήθειαν όπλων και εκρηκτικών υλών …ομοίως εκ Γ/Β εισάγονται εκρηκτικαί ύλαι εντός κορμών δένδρων…»*

«*Παρεδόθη εις το κλιμάκιον της ΚΥΠ/Κρήτης ο από της 21ης Απριλίου 1967 φυγόδικος αναρχικός Κλάδος Γεώργιος. Λόγω παραγραφής αφέθη ελεύθερος. Ομοίως την 2-4-72 συνελήφθη εις νήσον Άνδρον ο φυγόδικος Πανταζής Στέφανος όστις από το 1948 είχε καταδικασθή εις θάνατον ερήμην, λόγω λιποταξίας του ενώπιον του εχθρού, κρυπτόμενος έκτοτε εις την ανωτέρω νήσον…*»

Στα συμπεράσματα μεταξύ των άλλων σημειώνεται πως από τις 13 βόμβες που έχουν τοποθετηθεί μέχρι τότε από τις αρχές του χρόνου (άρα σε τρεις μήνες) οι οκτώ (8) είναι της οργάνωσης ΑΑΑ.[2]

Στις προτάσεις κυρίαρχη θέση όπως πάντα έχουν οι φοιτητές, οι αφεθέντες ελεύθεροι κομμουνιστές και η προστασία «*..των εν Ελλάδι ξένων διπλωματών ιδία των Αμερικανών ίνα μη εκτίθενται εις τον κίνδυνον των αντιφρονούντων…*»

<u>Σύσκεψη 12-5-1972</u>

Συζητήθηκαν /αποφασίσθηκαν τα εξής (εκτός από τα πάγια που συζητιούνται σε κάθε σύσκεψη).[3]

Συνελήφθησαν τρεις αντιστασιακοί της οργάνωσης ΑΑΑ[4] «*… ήτις προέβη κατά καιρούς εις την τοποθέτησιν βομβών εις οχήματα Αμερικανών Στρατιωτικών, έξωθι Γαλλικής Πρεσβείας …κ.λ.π».*

Αναταραχή στους φοιτητές από τη δραστηριότητα της Εταιρείας Μελέτης Ελληνικών Προβλημάτων.

Ο Παπασπύρου και Ράλλης έλαβαν 72 δολλάρια που στάλθηκαν από τον Ρόζενταλ, Πρόεδρο της Υποεπιτροπής Εξωτερικών Υποθέσεων «*…διά την μετάβασίν των εις ΗΠΑ προς κατάθεσιν των απόψεών των διά την παροχήν διευκολύνσεων εις τα πληρώματα του 6ου αμερικανικού στόλου εν Ελλάδι».* Ο τέως υποστράτηγος Κουμανάκος έστειλε με επιστολή του στον Ρόζενταλ τις απόψεις του, επειδή δεν του δόθηκε άδεια να μεταβεί στις ΗΠΑ.

Δραστηριότητα από την ΄΄Ελληνική Αντιδικτατορική Νεολαία΄΄.

---

[1] ΣΟΑΜ είναι ο Στρατιωτικός Οίκος Αυτού Μεγαλειότητος όπου ανήκουν και οι υπασπιστές του βασιλιά.

[2] Βλ. παράρτημα Β-ΙΙΙ συνέντευξη Σοφίας Μήνη. Σύμφωνα με τη σύζυγο του Τάσου Μήνη, ιδρυτή και αρχηγού της οργάνωσης ΑΑΑ, μέχρι τη σύλληψη στελεχών της, είχαν τοποθετήσει είκοσι μέχρι είκοσι τρεις βόμβες/κροτίδες κατασκευασμένες όλες από το Μήνη. Ο τελευταίος δεν είναι σε θέση να δώσει στοιχεία για τη δραστηριότητα της ΑΑΑ λόγω κακής κατάστασης της υγείας του.

[3] Τονίζεται πως σε κάθε αρχή συσκέψεως ο Διευθυντής του 2ου ΕΓ του αρχηγείου στρατού αναφέρει «*…τας διαπιστώσεις και τα συμπεράσματα του Αρχηγείου Στρατού εις τον τομέα της Δημοσίας Τάξεως και Ασφαλείας κατά τον παρελθόντα {…. μήνα…} βάσει της διαβιβασθείσης λεπτομερούς αναλύσεως επί των λαβόντων χώραν γεγονότων…».* Πρόκειται για τις αναλύσεις που παρουσιάζονται εδώ στο τέλος κάθε σύσκεψης. Το σημαντικό είναι πως ο στρατός έχει υποκαταστήσει(σε τομείς έξω από τις πάγιες προβλεπόμενες δικές του δραστηριότητες) τη Χωροφυλακή και την Αστυνομία Πόλεων. Η Δημόσια Τάξη και η Ασφάλεια είναι δουλειά των ΣΑ. Θυμίζουμε πως τα Σώματα Ασφαλείας έχουν υπαχθεί στις ΕΔ με κατανομή, που παρουσιάζεται σε άλλο σημείο. Μιλάει επομένως στη σύσκεψη ο Διευθυντής του 2ου ΕΓ του αρχηγείου στρατού και όχι ο αρχηγός χωροφυλακής ή αστυνομίας.

[4] Πρόκειται για την οργάνωση του αξιωματικού της αεροπορίας Τάσου Μήνη, του παιδίατρου Παντελάκη κ.λ.π.

Στο εξωτερικό οργανώνονται εκδηλώσεις για την επέτειο της 21ης Απριλίου 1967 που ονομάζεται ΄΄ Διεθνής Ημέρα Αλληλεγγύης προς τον Ελληνικό Λαό΄΄, ενώ συγχρόνως καταβάλλονται προσπάθειες για μποϋκοτάζ στα ελληνικά πλοία. Ανακοινώσεις και προκηρύξεις για τις διευκολύνσεις στον 6ο Στόλο. Έντονη δραστηριότητα του ΠΑΚ και έναρξη λειτουργίας ΄΄παρανόμου΄΄ Ρ/Σ στην Ιταλία.

Ο ΑΕΔ επεσήμανε τη σοβαρότητα του φοιτητικού προβλήματος στους οποίους πρέπει να χορηγούνται έντυπα *«…ανωτέρου πνευματικού επιπέδου, και ουχί μόνον εντύπων δι' ων προβάλλονται τα επιτεύγματα της Κυβερνήσεως…»*. [1]

Ανάλυσις (δραστηριότητος Απριλίου 1972

Ο δικηγόρος Αριστείδης Καμάρας έλαβε επιστολή από την πρωτοεμφανιζόμενη *΄΄Οργάνωσις Απελευθερώσεως Αδελφών΄΄* με την απειλή πως, εάν δε εφεθεί ελεύθερος ο Παναγούλης και 50 ακόμα κρατούμενοι θα απαγάγει και δολοφονήσει Αμερικανούς[2]

Τρεις εκρηκτικοί μηχανισμοί τον Απρίλιο στην περιοχή Αθηνών και συγκεκριμένα: Ένας στην πλατεία Νίκαιας στον Πειραιά τη νύχτα 18/19 με την οποία και καταστράφηκε προτομή του Ιωάννη Μεταξά, ένας στην Γλυφάδα και τρίτος στο θέατρο Πειραιά τη νύχτα 20/21 κάτω από οχήματα Αμερικανών. Η οργάνωση ΑΑΑ ανέλαβε την ευθύνη.

Τρικ και προκηρύξεις «*…και εις τριάκοντα περιπτώσεις προερχόμεναι άπασαι εκ του χώρου των αριστεράς αποκλίσεως παρανόμων οργανώσεων ως συνημ. Προσθήκη [3] …παρουσιάσθηκαν περιπτώσεις διασποράς και εις επαρχιακάς πόλεις (Θες/νίκην, Πάτρας, Καστοριά, Καρδίτσαν και Ζάκυνθον)…καταστροφή δύο πινακίδων αναγραφουσών «ΖΗΤΩ η 21η ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1967 …εις περιοχήν Αλίμου… και Μελισσίων Αττικής…», αντεθνικά συνθήματα σε εννέα περιπτώσεις σε τοίχους… ΄΄…κυρίως εκ του ΚΚΕ…΄΄ …η σύλληψη δύο βομβιστών της οργάνωσης ΑΑΑ …η διαφυγή του ζεύγους Μαγκάκη…ένταση στην κυκλοφορία βιβλίων με ΄΄αναρχικόν περιεχόμενον΄΄, ΄΄…συνήλθεν η ολομέλεια της ΚΝΕ΄΄,..παράνομοι εκδηλώσεις φοιτητών την 21-4-72 προ των προπυλαίων …70-80 αναρχικοί φοιτηταί οίτινες ήδον άσματα του κομμουνιστού Θεοδωράκη… διελύθησαν…συνελλήφθησαν δέκα επτά…την 22-4-72 εις τον προ του ΕΜΠ χώρον …80 περίπου φοιτηταί οίτινες ανεφώνουν εν χωρώ ΄΄ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ-ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ΄΄ ως και άσματα του ανωτέρω κομμουνιστού,… διελύθησαν συνελήφθη εις…συνελήφθησαν δυνάμει ενταλμάτων πέντε φοιτηταί του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης διότι επροπαγάνδιζαν κατά του καθεστώτος και επί διεγέρσει κατ' εξακολούθησιν…συλλέγονται υπογραφαί φοιτητών δι' υποβολήν εις πρωτοδικείον, στρεφομένων κατά των διορισμένων διοικητικών συμβουλίων των …έχουν υπογράψει 800 εις Αθήνας και 170 εις Πάτρας…οι φοιτηταί του Μικρού Πολυτεχνείου Αθηνών απέχουν των μαθημάτων των από 25-4-72…περιορίζεται η επαγγελματική των αρμοδιότης …απέχουν της φυσικομαθηματικής …υπό της ΥΓΑ Αθηνών εματαιώθη συγκέντρωσις παρά τη πλατεία Κοτζιά ευαρίθμων φοιτητών…συνελήφθησαν 21 εξ ων τρεις φοιτήτριαι…κρατηθέντων τελικώς δέκα εξ αυτών…η ΕΚΙΝ …η ΕΜΕΠ υπό τον Πεσματζόγλου και η Εταιρεία Ελληνοευρωπαϊκών Μελετών (ΕΕΜ) υπό τον Ψαρουδάκην …προγραμματίζουν διαλέξεις…οι ηγέται της οργανώσεως ΕΔΟ (Εθνική Δημοκρατική Ομαλότης) Καλατζάκος και Χασαπίδης έσχον πλείστας επαφάς…*

Εις σύσκεψιν ΠΑΚ εν Φραγκφούρτη απεφασίσθηκαν…εκπαίδευσις δολιοφθορέων εις Κούβαν και Ανατ.Χώρας…απαγωγή αεροσκάφους της Ο/Α…κλοπή..διαβατηρίων …συγκρότησις ειδικής ομάδος …παρακολουθήσεως Ρ/Φ και Τ/Ο εκπομπάς να καταρτίζει δελτία και προκηρύξεις …έναρξις ενόπλου αγώνος εν Ελλάδι…υπέγραψαν δηλώσεις δια την απελευθέρωσιν των κρατουμένων 400 Γερμανοί επιστήμονες και 5000 Ιταλοί πολίται διαφόρων κομμάτων…»

---

[1] Τονίζεται πως την αυτονόητη αυτή παρατήρηση την έκανε ο Αγγελής και όχι κάποιος άλλος. Δεν θα τολμούσε άλλος να προτείνει κάτι τέτοιο. Δεν ήταν στόχος των στρατιωτικών του καθεστώτος η κοινωνική-πολιτική- μορφωτική αλλαγή/ βελτίωση του λαού. Και ας διατυμπάνιζαν πως πρόκειται περί ΄΄επανάστασης΄΄. Συντήρησαν το σύστημα που παρέλαβαν και το μόνο, που προέκυψε από την εφταετία ήταν η φυσιολογική εμφάνιση και νέας γενιάς πολιτικών που εμπλούτισαν την υπάρχουσα. Μια μοναδική ευκαιρία να ΄΄αναβαπτιστεί΄΄ το σώμα των στελεχών των ΕΔ με την υποχρεωτική και βίαιη ανάμειξή του στα πολιτικά δρώμενα και τα κρατικά ζητήματα, δεν αξιοποιήθηκε. Για τον απλό λόγο πως αιτίες του πραξικοπήματος ήταν εισαγόμενες και αλλού στόχευαν. Οι δε εκτελεστές της σχεδίασης, εάν δεν υπήρχαν και δεν ήταν από καιρό έτοιμοι θα ανακαλύπτονταν. Γιατί λοιπόν αυτοί οι άνθρωποι που συζητούν για δημόσια τάξη και ασφάλεια να προσεγγίσουν σωστά το *΄΄φοιτητικόν πρόβλημα΄΄;* Για αυτούς είναι πρόβλημα, δεν είναι ερέθισμα για ποιοτικό ανέβασμα των νέων. Εξ ου και μιλάνε για διακοπή αναβολής στράτευσης, για προπαγάνδα με έντυπα, για διορισμένα συμβούλια στους συλλόγους τους και έχουν βάλει σε κάθε πανεπιστήμιο έναν στρατιωτικό να ελέγχει και ρυθμίζει τα πάντα. Ήταν το γραφείο του εκείνο, που στην κυριολεξία το εξαφάνισαν οι φοιτητές στο Πολυτεχνείο. Αφού διάβασαν πρώτα τους φακέλους του. Ήταν ένα γραφείο ΄΄χαφιέδικο΄΄. Δεν έδειξαν μόνο μανία οι φοιτητές εκεί. Απλά το εξαφάνισαν. Είδε ο γράφων το αποτέλεσμα την ίδια ημέρα. Πώς να συμπαθήσει αυτή η γενιά τους στρατιωτικούς; Και γιατί να χρεώνονται όλα τα στελέχη των ΕΔ την απαξία που αρμόζει στους συνωμότες, τους πιστούς τους και τους πάτρωνές τους. Με τη μεταπολίτευση θα έπρεπε να εφαρμοσθεί σχέδιο μελετημένο προσεκτικά, για αποκατάσταση των σχέσεων των στελεχών των ΕΔ με την κοινωνία. Με πρώτη πράξη μια δημόσια διατυπωμένη με πολλούς τρόπους συγγνώμη προς το Λαό, για ότι υπέστη επί επτά χρόνια.

[2] Στα έγγραφα αυτά των συσκέψεων και αναλύσεων των επί κεφαλής των ΕΔ και των αρχών ασφάλειας του καθεστώτος, εμφανίζεται κάθε μήνα και μία ή περισσότερες αντιστασιακές οργανώσεις με διάφορα ονόματα και στόχους, πολλές από τις οποίες και άγνωστες είναι σήμερα και δεν ξανά-εμφανίσθηκαν. Προφανώς αρκετές είναι δημιούργημα των ίδιων των αρχών στο πλαίσιο των ΨΕ για συντήρηση κλίματος ανησυχίας και επαγρύπνησης.

[3] Είναι οι περιγραφόμενες στον πίνακα 2 της παρούσης. Επομένως από τον μήνα αυτό άρχισε το 6ο τμήμα του 2ου ΕΓ του ΑΣ να στέλνει συνημμένο πίνακα με τυποποιημένες τις δραστηριότητες *«..των οργανώσεων εις κροτίδας, συνθήματα, προκηρύξεις, τρικ, πανό κ.λ.π….»*

Στην Κύπρο έφτασαν παλαιοί ΕΛΑΣίτες για να εκπαιδεύσουν Κυπρίους και ομάδες του ΑΚΕΛ στη χρήση όπλων «*…και αποβλέπουν εις την κατάληψιν της εξουσίας και την παραμονήν του Μακαρίου εις την εξουσίαν…*»
Από πληροφορίες αξιοπιστίας (Β2) στελέχη της ΕΚ και ΕΡΕ επιδιώκουν (και ο Μακάριος συμφωνεί) στο σχηματισμό κυβερνήσεως στην Κύπρο «*…τη συγκαταθέσει και του βασιλέως…*», οι Καλλίας, Καραπιπέρης, Παπασπύρου, Ράλλης και ο τέως αντιεισαγγελεύς Φλώρος σε κοινή δήλωσή τους την 20-4-72 διακηρύσσουν «*την εμμονή των εις τον αγώνα προς αποκατάστασιν των ελευθέρων θεσμών…επίσης δέκα εννέα τέως πολιτικοί υπέγραψαν κοινή δήλωση..υπέρ της επανόδου του βασιλέως…*»
Στις προτάσεις ζητούν καθαρά πλέον τη διάλυση των «*…νομιμοφανών κινήσεων Πεσματζόγλου και Ψαρουδάκη πριν ή η δραστηριότης των προσλάβη διαστάσεις…*», τους φοιτητές να τους διαλύει άμεσα η αστυνομία πριν προλάβουν να μαζευτούν πολλοί, στην Κύπρο «*…καίτοι μικράς αξιοπιστίας…επιβάλλεται να αποτελέσουν στόχον των αρμοδίων φορέων ασφαλείας διά την επαλήθευσίν των προς ενέργειαν των δεόντων…*» [1]

<u>Σύσκεψη 12-6-1972</u>
Στη σύσκεψη αυτή[2] συζητήθηκαν/ αποφασίσθηκαν τα εξής:
Για πολλοστή φορά ο κίνδυνος αεροπειρατειών και το φοιτητικό πρόβλημα. Ο ΑΕΔ θύμισε τις δηλώσεις Σταματόπουλου για απαγόρευση των κομμουνιστικών βιβλίων και ο διευθυντής του γραφείου ΑΣ/ΑΕΔ ανέφερε τι αποφασίσθηκε σε σύσκεψη υπό τον Παττακό για το φοιτητικό. Ο ΑΕΔ *«…έδωσεν οδηγίας εις τον Δ/ντήν ΑΕΔ ίνα προτείνει 3-4 ονόματα αντεθνικώς δρώντων φοιτητών με τεκμηριωμένα στοιχεία διά την έκδοσιν διαταγής, προς διακοπήν της αναβολής κατατάξεως τούτων*[3]». Ο ΑΕΔ έδωσε εντολή να καταγραφούν οι ΄΄αναρχικές΄΄ οργανώσεις από το 1967 και μετά και να συγκροτηθεί ομάδα ελέγχου του εφαρμοζόμενου συστήματος ασφαλείας στις φυλακές. Ο διοικητής ΚΥΠ είπε πως ο Βαλυράκης δραπέτευσε επειδή παρά τις συστάσεις τον είχαν βάλει σε κελί «*…όπερ παρείχεν τας μεγαλυτέρας πιθανότητας επιτυχίας αποδράσεώς του…*».
Στους τέως στρατιωτικούς παρατηρήθηκαν επαφές Περίδη, Πανουργιά κ.λ.π.
Στο εξωτερικό γίνεται εκμετάλλευση από τη διαταγή διάλυσης των οργανώσεων ΕΜΕΠ και ΕΚΙΝ[4] ενώ προκύπτει «*…απειλή εκ της δραστηριότητος της άναρχο- κομμουνιστικής οργανώσεως του ΄΄Κινήματος της 20ης Οκτωβρίου΄΄…»*
Ο Διοικητής ΚΥΠ ανέφερε πως δεν πρέπει να γίνονται αναθέσεις συλλογής πληροφοριών «*…υπό μη αρμοδίων υπηρεσιών εις ανεξέλεγκτα πρόσωπα μεταβαίνοντα εις το εξωτερικόν…*» στη Γερμανία ειδικά και ο ΑΕΔ διέταξε να συνταχθεί έκθεση για την αντιμετώπιση του θέματος.
Ζητήθηκαν πληροφορίες για Μπακογιάννη και Μαθιόπουλο και διατάχθηκε από ΑΕΔ η αφαίρεση της ιθαγένειας του Μπακογιάννη. Ο Ρουφογάλης πρότεινε να παρθούν μέτρα κατά του εδώ αντιπροσώπου Τσατσαρώνη «*…όστις τυγχάνει ανταποκριτής του γερμανικού περιοδικού ΄΄Σπήγκελ΄΄ και της εκπομπής του Μπακογιάννη..*».
Ο ΑΕΔ διέταξε να παρθεί από φίλμ του BBC που προβλήθηκε στο αρχηγείο ΕΔ, φωτογραφία του Φραγκιά και *«..του ερωτηθέντος κατά την λήξιν της εκπομπής περί της καταστάσεως εν Ελλάδι και αποσταλλούν εις ΓΔΕΑ..*». Κατόπιν διέταξε να πάει κάποιος να δει σε τι ΄΄κατάσταση΄΄[5] βρίσκεται ο Φραγκιάς.

Ανάλυσις (δραστηριότητος Μαίου 1972)

---

[1] Είναι αρχές του 1972, ο Παπαδόπουλος ετοιμάζει πραξικόπημα κατά του Μακαρίου που το ματαιώνουν οι Αμερικανοί (βλ. κεφάλαιο περί Κύπρου), ο Γρίβας μόλις έχει κατέλθει στο νησί και οργανώνει την ΕΟΚΑ Β΄ και όλα εκεί βρίσκονται σε αναταραχή. Εν τούτοις σημειώνεται πως συζητούν σε σύσκεψη στην Ελλάδα για μέτρα κατά φορέων ουσιαστικά ενός άλλου κράτους ως να πρόκειται για μικρή ελληνική πόλη, όπου έχουν *΄΄αρμοδίους φορείς ασφαλείας, προς ενέργειαν των δεόντων΄΄.*

[2] Έχουν αλλάξει οι αρχηγοί στρατού (Ζαγοριανάκος αντί Τσούμπα) και αεροπορίας (Μήτσανας αντί Κωστάκου). Στην ΚΥΠ επίσης αντί του Χατζηπέτρου εμφανίζεται ο Ρουφογάλης στη σύνθεση δε του ΕΓ/ΑΣ προστίθεται και ο Παλαίνης εκτός του Περδίκη. Βλ.υποσημείωση κεφαλαίου Γ11 όπου καταχωρούνται οι συνήθως συμμετέχοντες στις συσκέψεις αυτές. Δεν προξενεί εντύπωση η απουσία του Ιωαννίδη. Το πιθανότερο είναι να μην ήθελε ο ίδιος την εμφάνιση της ΕΣΑ σε συλλογικό όργανο όπου, θα υποχρεωνόταν να τηρεί και τους τύπους της ιεραρχικής δομής, αλλά και να ενταχθεί σε λογική λήψεως αποφάσεων από άλλους, που θα αφορούν και την ΕΣΑ. Και τα δύο ήταν έξω από την πρακτική του Ιωαννίδη όπως ΄΄σοφά΄΄ εφάρμοσε στο παιγνίδι ελέγχου της εξουσίας. Εξάλλου ακόμα η ώρα της επέμβασής του (το Νοέμβριο του επόμενου χρόνου) είναι μακριά.

[3] Τι σήμαινε για τους φοιτητές αυτούς η διακοπή της αναβολής στράτευσης περιγράφουν σε συνέντευξή τους οι Καργόπουλος και Ρουμελιώτης (7-1-02). Βλ.παράρτημα Β-IV

[4] Πρόκειται για την Εταιρεία Μελέτης Ελληνικών Προβλημάτων και την Ελληνο-Ευρωπαϊκή Κίνηση Νέων.

[5] Ο Φραγκιάς ήταν στέλεχος του ΠΑΚ εσωτερικού με τον Πελοποννήσιο, Κορωναίο κ.λ.π. Είχε συλληφθεί και βασανισθεί όπως και όλοι οι άλλοι και ο Αγγελής γνωρίζοντάς το προφανώς, διέταξε να πάει κάποιος να διαπιστώσει σε τι κατάσταση βρίσκεται. Τα περί βασανιστηρίων αποκαλύφθηκαν και στις δίκες των βασανιστών. Όσο για τη φωτογραφία που διέταξε να εντοπίσουν, εδώ κάνει επίδειξη αστυνομικού δαιμόνιου, επειδή φαίνεται πως τον ερωτηθέντα για την κατάσταση στην Ελλάδα, δεν τον είχαν ακόμα συλλάβει. Το τέλος του Αγγελή στη φυλακή, όπου αυτοκτόνησε, δεν δικαιώνει αυτόν τον άνθρωπο και τις δράσεις του τότε. Τον φέρουν ως ΄΄καλό επαγγελματία΄΄ αλλά δεν μπορεί να αντιμετωπίζεται ξέχωρα ο στρατιωτικός επαγγελματισμός από την αξιοποίησή του σε συνωμοσίες κατά της χώρας του και στην άσκηση αυταρχικής εξουσίας.

Όσον αφορά νέες οργανώσεις, εμφανίζεται η ΕΣΑΚ [1] (Ενιαία Συνδικαλιστική Αντιδικτατορική Κίνηση) του ΚΚΕ εξωτερικού (Κολιγιάννη) και στο εσωτερικό της χώρας με διασπορά τρικ, «*…επανεμφανίζεται η ΄΄Αντιστασιακή ΕΦΕΕ΄΄*[2] *μετά παρέλευση διετίας περίπου.., η ΄΄ΛΑΣ΄΄ δεν είναι γνωστός ο πλήρης τίτλος, πιθανώς ΄΄Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός…ενεφανίσθη την 17-5-72 δι' αναγραφής συνθημάτων εις ΕΜΠ…΄΄ΟΔΥΣΣΕΥΣ΄΄ ενεφανίσθη διά διασποράς τρικ εις τον προ του Μουσείου χώρον την 17-5-72…τυγχάνει μάλλον αριστεράς αποκλίσεως…*»

Η ΕΑΝ βάζει εκρηκτική μηχανισμό κάτω από αυτοκίνητο Αμερικανού υπηκόου στο Καλαμάκι την 8-5-72,… σε είκοσι τρεις περιπτώσεις διασπορά προκηρύξεων σε Αθήνα-Πειραιά,(ΚΝΕ-ΚΚΕ-ΕΣΑΚ-ΕΑΝ), ….εγγραφή συνθημάτων σε τοίχους σε δώδεκα περιπτώσεις σε φοιτητικούς κυρίως χώρους,….τρικ και προκηρύξεις και σε επαρχιακές πόλεις (Θεσσαλονίκη, Καστοριά, Πάτρα, Ηράκλειο Κρήτης),….η ΕΜΕΠ καίτοι διαλύθηκε οργανώνει εκδήλωση στο ΑΛΦΑ με ομιλητές Κουμάντο, Πεπονή, Καμπανέλη και 450 κυρίως φοιτητές…

Πλήθος «*…ανησυχητικών εκδηλώσεων εις τον χώρον της σπουδάζουσας νεολαίας …επί των τοίχων της Νομικής…συνθήματα,..του τμήματος Ηλεκτρονικών της Σιβιτανιδείου απέσχον…του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης υπέγραψαν ανακοίνωσιν..συνελεύσεως δι' ανάδειξιν αιρετού Δ.Σ., …εις το ΣΠΟΡΤΙΝΓΚ εκδήλωσις 2.500 Κρητών Φοιτητών …τέως πολιτικοί…άσματα Θεοδωράκη συνθήματα υπέρ της Δημοκρατίας…συνελήφθησαν ένδεκα…εντός διαδρόμων ΕΜΠ συνθήματα δι' ελαιοχρώματος φέροντα την ένδειξιν ΄΄ΛΑΣ΄΄…της Σιβιτανιδείου εκ νέου απείχον επί πενθήμερον….αποβληθέντες φοιτητές του Πανεπιστημίου Αθηνών δι' αντεθνικήν δραστηριότητα συνεκρότησαν κίνησιν…επεσκέφθησαν παλαιούς πολιτικούς…»*

Στο εξωτερικό ο Α.Παπανδρέου συναντά το Νορβηγό Πρωθυπουργό, οι Ρώσοι στη Συρία οργανώνουν «*Κέντρον παρακολουθήσεως και δράσεως ΄΄ προς υποστήριξιν των κομμουνιστών της Κύπρου…μεταξύ των οπαδών της αντιηγετικής παρατάξεως (Παρτσαλιδικών) κινούνται προς σύστασιν ιδίας οργανώσεως ΄…΄΄ΧΑΟΣ΄΄ αποσκοπούσης εις την αποδέσμευσίν των εκ του ΚΚ της ΕΣΣΔ…*»

Οι τέως πολιτικοί συνεχίζουν να δραστηριοποιούνται, να εκφωνούν πολιτικούς λόγους σε κηδείες (ο Παπαληγούρας στου Αναστασόπουλου) να παρευρίσκονται ως μάρτυρες σε δίκες αντιστασιακών (Κανελλόπουλος στη δίκη για διάλυση της ΕΚΙΝ και ΕΜΕΠ) κ.λ.π.

Οι τέως στρατιωτικοί επίσης «*…ύποπτοι συναντήσεις μεταξύ ….Βαρδουλάκη, Περίδη, Τζανετή, Λιάνη, Βλάχου, Πανουργιά και Παπατέρπου…συνελήφθη ο τέως Λοχαγός Ζαρκάδας ως μέλος της παρανόμου οργανώσεως ΄΄Ελεύθεροι Έλληνες΄΄ ανέπτυξεν πρόσφατον δραστηριότητα…ο απότακτος ταγματάρχης Καρούσος διαμένων εις Κόρινθον απουσιάζει εκ της οικίας του επί τριήμερον…πληροφορίαι τον φέρουν αναχωρήσαντα εις Λονδίνον ή Κύπρον …ο απόστρατος στρατηγός Κουρούκλης επισκεφθείς τας Πάτρας ήλθεν εις επαφήν με οπαδούς της ΕΡΕ…υπό του καταδικασθέντος και κρατουμένου εις φυλακάς Αλικαρνασσού …αποτάκτου ταγματάρχου Αγγέλου Πνευματικού δήλωσις άκρως αντικυβερνητικού περιεχομένου…*»

Στο εξωτερικό…η Φλέμινγκ ετοιμάζει την έκδοση βιβλίου όπου περιγράφει συνθήκες κρατήσεως στις ελληνικές φυλακές, η Μελίνα Μερκούρη μιλάει στους Σουηδούς και τους παροτρύνει επισκεπτόμενοι την Ελλάδα να φέρνουν δίσκους του Θεοδωράκη[3] και απαγορευμένα βιβλία για «*…τους εν Ελλάδι αγωνιζομένους διά την ελευθερίαν και Δημοκρατίαν*» όπως επισημαίνει εντός εισαγωγικών στο κείμενό του ο επιτελής του ΑΣ που ΄΄αναλύει΄΄ τα γεγονότα.

Την 10-5-72 διαλύονται οι οργανώσεις ΕΚΙΝ και ΕΜΕΠ για αντικυβερνητική δραστηριότητα και εκτοπίζονται οκτώ μέλη τους. Επιτρέπεται στον Άγγλο Υπουργό Δικαιοσύνης να τους επισκευτεί.

Την 260210-5-72 δραπετεύει από τις φυλακές Κερκύρας ο Βαληράκης,[4] εκατό κωρώνες που έστειλαν στη Μάννα του από τη Σουηδία τις γύρισαν πίσω «*…οι αποστολείς δεν ετύγχανον συγγενείς της παραληπτρίας…*», την 15-5-72 στο ξενοδοχείο ΧΙΛΤΟΝ «*…επραγματοποιήθη εκδήλωσις υπό του ΄΄Εθνικού Κινήματος Νέων Επιστημόνων΄΄ (ελεγχομένου υπό Εθνικοφρόνων), καθ' ην ωμίλησε ο δικηγόρος Αδαμόπουλος με θέμα ΄΄Η μεγάλη ιδέα του Ελληνισμού΄΄…ομάς περίπου 80 ατόμων, κυρίως φοιτητών …προέβη εις αναφώνησιν διαφόρων συνθημάτων ως ΄΄ΕΛΛΑΣ-ΕΘΝΟΚΡΑΤΙΑ-ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΑΣ- ΚΑΤΩ ΟΙ ΑΡΙΣΤΕΡΟΙ-ΚΑΤΩ ΟΙ ΑΝΑΡΧΙΚΟΙ΄΄ μετά εψάλη ο Εθνικός ύμνος και διελύθησαν ησύχως…*»[5], κυκλοφόρησε το ΄΄ΑΝΤΙ΄΄ «*…όπερ*

---

[1] Είναι η πρώτη φορά που απαντάται η έκφραση ΄΄εξωτερικού΄΄ για το ΚΚΕ σε τέτοιο έγγραφο, ενώ το ΄΄ΚΚΕ εσωτερικού΄΄ το υιοθέτησαν από την πρώτη στιγμή.

[2] Πρόκειται για την ΄΄Αντιδικτατορική ΕΦΕΕ΄΄, και όχι ΄΄Αντιστασιακή ΕΦΕΕ΄΄, οργάνωση φοιτητική της ΚΝΕ.

[3] Το 1969 σε άσκηση των Ναρκαλιευτικών του ΝΑΤΟ στη Νότιο Γαλλία κάποια από τα στελέχη του Ν/Α ΑΥΡΑ, αγόρασαν στα λιμάνια τους απαγορευμένους δίσκους του Θεοδωράκη και τους έφεραν με το πλοίο τους στην Ελλάδα. Η κατοχή όπως και το τραγούδι των έργων του μεγάλου συνθέτη ήταν απαγορευμένα. Δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις, όταν σε ασκήσεις πλοίων του πολεμικού ναυτικού ακούγονταν αυτά τα τραγούδια σε λιμάνια των νησιών που επισκέπτονταν.

[4] Μαζί του ο σύντροφός του Μπάμπης Γεωργακάκης που έσπασε το πόδι του στην προσπάθεια διαφυγής και συνελήφθη.

[5] Καταλάβαιναν και οι ίδιοι τη φτώχια τέτοιων εκδηλώσεων από ΄΄εθνικόφρονες΄΄ και από ΄΄διαδηλωτές΄΄ με αυτά τα συνθήματα εν μέσω δικτατορίας. Ο Εθνικός Ύμνος είναι πάντα μια καταφυγή για κλείσιμο των εκδηλώσεων τέτοιων ομάδων, όπως και ακραίων θρησκευτικών και σωβινιστών και φασιστών και ακροδεξιών και όλων των ομοίων ειδών αλλά και μεγάλων συγκεντρώσεων όπως ποδοσφαίρου, αθλητικών συναντήσεων, κ.λ.π. Ο Εθνικός Ύμνος συγκινεί αλλά και συχνά κακοποιείται.

εξασκεί σαφή αντικυβερνητικήν πολιτικήν..ετέθη εις εφαρμογήν η νόμιμος διαδικασία διά την απαγόρευσιν της μελλοντικής κυκλοφορίας του..»
Συμπεράσματα και προτάσειςείναι τα ίδια τα γεγονότα αλλάζοντας τη φρασεολία και προσθέτοντας το ΄΄επιβάλλεται, δέον όπως κ.λ.π.΄΄

<u>Σύσκεψη 12-7-72</u>
Συζητήθηκε πάλι το θέμα των αεροπειρατειών και ενημερώθηκαν, ότι ξεκίνησε η διαδικασία για τη διακοπή της αναβολής στράτευσης σε τρεις φοιτητές ΄΄αντεθνικώς δρώντες΄΄. Τα υπόλοιπα που συζήτησαν είναι:
Αφού πρόκειται να συγκροτηθεί η επιτροπή για εξέταση του συστήματος ασφάλειας των φυλακών, να γίνει σύσκεψη στο ΑΕΔ για να βγάλουν οδηγίες προς την επιτροπή. Στη σύσκεψη αυτή να συμμετάσχουν εκτός του υπουργού δικαιοσύνης, ο Δ/ντής ΓΔΕΑ, ο Αρχηγός ΚΥΠ και οι Δ/νται των $2^{ων}$ γραφείων του ΑΕΔ και του ΑΣ.[1]
Υποβλήθηκαν στο ΑΕΔ/$2^{α}$ ΜΕΟ προτάσεις ΓΔΕΑ και ΚΥΠ για τους τρόπους που θα συλλέγονται οι πληροφορίες από το εξωτερικό. Ο συντονιστής ($2^{α}$ ΜΕΟ/ΑΕΔ) θα προτείνει στον ΑΕΔ που θα εκδόσει σχετική διαταγή.{ Δηλαδή ο στρατηγός Αγγελής θα διατάξει τις υπηρεσίες ασφαλείας αλλά και άλλα όργανα και υπηρεσίες που κινούνται στο εξωτερικό, για τους τρόπους που θα συλλέγουν πληροφορίες των ΄΄αντεθνικώς΄΄ δρώντων}.
Για την Ιθαγένεια του Μπακογιάννη «*…υπό των αρμοδίων παραγόντων δεν αντιμετωπίζεται η άμεσος αφαίρεσις διότι δεν κρίνεται κατάλληλος η παρούσα περίοδος…ο αρχηγός ΚΥΠ ανέφερε ότι αφηρέθη το διαβατήριον τούτου…ο ΑΕΔ διέταξεν να συνεχισθούν αι προσπάθειαι προς την κατεύθυνσιν αυτήν…*»
Οι πληροφορίες από το εξωτερικό {αρμοδιότητας πάντα της ΚΥΠ} παρουσιάζουν αυξημένη κινητικότητα στα ΄΄ανθελληνικά΄΄. Με πρώτον απ' όλους τον ΟΗΕ και μάλιστα την Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων να προτίθεται να συζητήσει το θέμα των βασασνιστηρίων στην Ελλάδα, μετά αίτηση των Γ.Μαγκάκη, Φλέμινγκ κ.ά. Επίσης το ΠΑΚ αποφάσισε να συντάξει κατάλογο των συνεργαζομένων με την κυβέρνηση, έγινε δε το Πανευρωπαϊκό συνέδριο των Φίλων του ΠΑΚ στη Φραγκφούρτη όπου παρέστη και ο Α.Παπανδρέου. Αντίστοιχα έλαβε χώρα και το συνέδριο της Ένωσης Κέντρου Εξωτερικού στο Αννόβερο, όπου πήραν μέρος 24 άτομα μέλη της ΕΚ Δυτικών χωρών μεταξύ των οποίων και ο Γ.Μυλωνάς.
Τοποθετήθηκε βόμβα στο εργοστάσιο της ΄΄ΦΙΛΙΠΣ΄΄ στην πόλι Αϊντχόβεν από ομάδα με την ονομασία ΄΄ΦΙΛΙΠΠΣ ΕΛΛΑΣ΄΄.

<u>Ανάλυσις (δραστηριότητος Ιουνίου 1972)</u>
Καμία νέα οργάνωση δεν εμφανίσθηκε αυτόν το μήνα ενώ στις 13-6 εμπρησμός Jeep της αστυνομίας δεν επέτυχε. Σε δέκα περιπτώσεις ΄΄διεσπάρησαν΄΄ 180 τρικ από το χώρο του ΚΚΕ κυρίως..το ίδιο και στην Πάτρα, Σέρρες, Δράμα και Εορδαία {ενώ το Μάϊο τα τρικ ήταν πολύ περισσότερα ήτοι 4.000 και πέρισυ τον Ιούνιο πάλι λίγα ήτοι 270}, σε τοίχους εμφανίσθηκαν συνθήματα, και τα παράνομα έντυπα σε κυκλοφορία δηλ ΄΄.ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ, ΜΑΧΗΤΗΣ΄΄, ΄΄ΠΡΩΤΟΠΟΡΕΙΑ΄΄, ΄΄ΑΓΩΝΑΣ΄΄ κ.λ.π., προσπάθεια διακινήσεως ταχυδρομικά πολυγραφημένης ανακοίνωσης της ΔΟΚ (Δημοκρατική Οργάνωση Κρητης), οι παρατάξεις του ΚΚΕ (ηγετική και αντιηγετική) συνεχίζουν τις προσπάθειες «*…νομιμοφανούς δραστηριότητος...μέσω διαφόρων νομίμως λειτουργούντων φορέων…*», η παράταξη του ΚΚΕ (εσωτερικού) σε αναμονή μέχρι να εκδικαστεί η υπόθεση Παρτσαλίδη…
«*Εκ των δραστηριοποιουμένων οργανώσεων (εξωτερικού και εσωτερικού) την σπουδαιοτέραν απειλήν συνιστά προς το παρόν η οργάνωσις του ΄΄Κινήματος 20ης Οκτωβρίου ΄΄ λόγω της ιδεολογικής τοποθετήσεως των μελών της (αναρχοκομμουνιστικαί) και της άκρως συνωμοτικής συγκροτήσεώς της*».[2]
«*Διεπιστώθη πως μεταξύ των αριστερών φοιτητών-εργατών γίνεται ευρεία συζήτησις διά την ΄΄Νέαν Αριστεράν΄΄ και τας οργανώσεις της*».
Στο εξωτερικό «*…ο Γεράσιμος Στεφανάτος αναπληρωματικόν μέλος του ΠΓ του ΚΚΕ (Κολιγιάννης) φέρεται ειπών ότι ΄΄δεν υφίσταται κλιμάκιον του ΚΚΕ εις το εσωτερικόν της χώρας αλλά μεμονωμένα στελέχη΄΄*», οργανώσεις..Παπανδρέου, Μυλωνάς κ.λ.π. στο εξωτερικό με συνήθη δραστηριότητα.

[1] Είναι μια σύσκεψη εκ περισσού. Τις οδηγίες θα δώσουν οι διευθυντές των $2^{ων}$ γραφείων του στρατού και του ΑΕΔ που είναι αξιωματικοί του στρατού. Θα τις δώσουν σε ένα όργανο που θα αποτελείται από τους αρμόδιους για τη φύλαξη των φυλακών, δηλαδή σε στελέχη των ΣΑ, που γνωρίζουν πολύ καλύτερα α' αυτούς. Αλλά δεν πρόκειται για αυτήν την ουσία. Το θέμα είναι να φαίνεται και στην πράξη, πως για όλα οι αποφασίζοντες είναι οι στρατιωτικοί και δη των αρμοδίων για την ασφάλεια του κράτους και των ΕΔ, όπως είναι τα $2^{α}$ ΕΓ και η ΚΥΠ.
[2] Η οργάνωση αυτή απασχολεί συχνά τις συσκέψεις ασφαλείας, ενώ δεν εμφανίζονται στα έγγραφά τους (πρακτικά και πίνακες ΄΄αντιεπαναστατικών΄΄ ενεργειών) δραστηριότητές της. Η παραδοχή εκ μέρους των αρμοδίων για την ασφάλεια του καθεστώτος πως, ΄΄πρόκειται για άκρως συνωμοτική συγκρότηση΄΄ σημαίνει πως δεν είχαν πληροφορίες γι' αυτήν.

Οι τέως πολιτικοί συναντώνται κ.λ.π. Στην κηδεία του μέλους της ΕΚ Παυλοπούλου Βαλσάμη, τέως Αστυνομικού διευθυντού παρέστησαν …μίλησε ο Παπασπύρου «*…ειπών μεταξύ άλλων ΄΄...δεν μπόρεσες ν' αντέξεις το δράμα του γιού σου να τον βλέπης να συλαμβάνεται, να καταδικάζεται, να φυλακίζεται, να σέρνεται από φυλακή σε φυλακή…΄΄υπ' όψιν ότι ο υιός του αποβιώσαντος συνελήφθη και κατεδικάσθη διά παράνομον δραστηριότητα…*».
Οι τέως στρατιωτικοί είχαν επαφές ως συνήθως «*…δι' ανταλλαγήν απόψεων και σχολίων…*» αυτή τη φορά όμως είναι και ο ναύαρχος Εγκολφόπουλος σε μία συνάντηση με Τζανετή, Βαρδουλάκη, Θωμόπουλο και Περίδη.
Στο εξωτερικό αποστολή εντύπων αντεθνικού περιεχομένου (ΑΓΩΝΑΣ-ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΛΛΑΔΑ-ΛΑΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ κ.λ.π.) ενώ στο Χιούστον την 26-5 άτομα της οργάνωσης του Α.Πανδρέου προσπάθησαν να εμποδίσουν με παρακίνηση των πληρωμάτων τους την αναχώρηση 14 ελληνικών και ελληνόκτητων εμπορικών πλοίων για το Βιετνάμ χωρίς αποτέλεσμα.
Η Μάννα του Παναγούλη προσπάθησε να μπει στην αμερικανική πρεσβεία την 5-6 χωρίς αποτέλεσμα ενώ έστειλε έκκληση στον Πάππα Παύλο και άλλες προσωπικότητες να επέμβουν για το γιο της. Η Φλέμινγκ στην Ιταλία προσπαθεί επίσης για τον Παναγούλη προβάλλοντας και τη συλλογή του ΄΄Ποιήματα από τη Φυλακή΄΄.
Την 26-6 κατεδικάσθησαν τρία άτομα σε φυλάκιση πέντε ετών με πενταετή αναστολή για περιύβριση αρχής και διχόνοια μεταξύ των πολιτών…από 16/19-6-72 σαράντα πέντε «*…υποδικοκατάδικοι μη κομμουνισταί, κρατούμενοι εις φυλακάς Κορυδαλλού απέσχον του συσσιτίου των εις ένδειξιν διαμαρτυρίας, διά μεταγωγήν εις ΕΑΤ/ΕΣΑ προς ανάκρισιν του συγκρατουμένου των βομβιστού Μήνη Αναστασίου…*».
Συμπεράσματα τα συνηθισμένα και «*…η σημειωθείσα κάμψις ...αντικυβερνητικής δραστηριότητος ...δυναμένη ν' αποδοθή εις τα κάτωθι:..αδυναμίαν επιστρατεύσεως δυναμιτιστών...λήψεως μέτρων εις Δυτικήν Γερμανίαν και ...αδυναμίας εισαγωγής εκρηκτικών υλών...διαμάχην μεταξύ των φατριών του ΚΚΕ (Εσωτερικού- Εξωτερικού) ...συλλήψεις στελεχών ΄΄ΑΑΑ΄΄, την πλήρη απασχόλησιν του εργατικού δυναμικού και την παρουσιαζόμενην οικονομικήν ανάπτυξιν…τας ετησίας εξετάσεις της φοιτητιώσης νεολαίας…την λήψιν αδειών υπαλλήλων και εργατών διά την επαρχίαν…την λήψιν ευεργητικών μέτρων υπέρ των φοιτητών…*».
Προτάσεις οι συνηθισμένες, όμοιες με τα συμπεράσματα και άλλη φρασεολογία.

<u>Σύσκεψη 10-8-72</u>
Συζητήθηκαν τα εξής:
Η ΕΚΙΝ προσέφυγε στο εφετείο για να ακυρώσει την απόφαση Πρωτοδικείου να διαλυθεί. Στην περίπτωση που η απόφαση είναι θετική για την ΕΚΙΝ, τότε να τροποποιηθεί ανάλογα η αιτιολογία διακοπής της αναβολής στράτευσης και σε κάθε περίπτωση, να εφαρμοσθεί από την έναρξη του νέου ακαδημαϊκού έτους.
Ο Διευθυντής ΓΔΕΑ ανέφερε πως οι κομμουνιστές «*…ευρίσκονται εν αποδιοργανώσει..οι τέως πολιτικοί και στρατιωτικοί…εν αποσυνθέσει…εγένετο εκμετάλλευσις της διαμάχης των φατριών του ΚΚΕ…εις δεξίωσιν του τέως εκδότου της εφημερίδος ΄΄ΕΘΝΟΣ΄΄ παρέστησαν αντιστασιακοί και η σύζυγος του Αμερικανού Πρέσβεως κ.Τάσκα…εξησφαλίσθη υποτροφία διά το εξωτερικόν εις τον νεώτερον υιόν του Πεσματζόγλου…*»
Ο αρχηγός ΚΥΠ ανέφερε επί «*…αναρχικής δραστηριότητος εξωτερικού…*» πως η γερμανική Κυβέρνηση διέθεσε κονδύλι για υποτροφίες σε Έλληνες φοιτητές, που δεν μπορούν να επιστρέψουν στην Ελλάδα για πολιτικούς λόγους, πως στο Σίδνεϋ Αυστραλίας ενδέχεται να αρχίσει μποϋκοτάζ κατά ελληνικών πλοίων, ότι στην Ουτρέχτη Ολλανδίας έγινε σύσκεψη της ΕΔΑ στις 22-6-72 και πως στη Φρανγκφούρτη έγινε συγκέντρωση αντικυβερνητικών στελεχών στις 23-6-72 για διενέργεια δολιοφθορών σε κυβερνητικά κτήρια.
Αποφασίσθηκε τέλος να παρθούν διάφορα μέτρα, για πιθανή διακοπή του ηλεκτρικού ιδίως στην περιοχή Σκαραμαγκά και άλλα εν όψει της διεθνούς εκθέσεως στη Θεσσαλονίκη, καθώς και για την αναμενόμενη άφιξη χιλίων Αμερικανών στα πλαίσια των παρεχόμενων διευκολύνσεων. Προς τούτο τα σώματα ασφαλείας υπό τον ΑΣΔΕΝ πρέπει να συνέλθουν σε σύσκεψη και να μελετήσουν το θέμα.
Η ΓΔΕΑ να στείλει στο ΑΕΔ περισσότερα στοιχεία για εκπομπή Ρ/Σ υπό τον τίτλο ΄΄ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΛΛΑΔΑ΄΄ από ιδιώτη στην Κατερίνη στις 14 Ιουλίου.

<u>Ανάλυσις (Δραστηριότητος Ιουλίου 1972)</u>
Ούτε νέες οργανώσεις ούτε βόμβες τον Ιούλιο. Τα τρικ ήταν μόνον 140 σε πέντε περιπτώσεις όλες στην Αθήνα, πλην μιας στη Δράμα και όλα από το ΚΚΕ «*…η ανωτέρω δραστηριότης δυναμιτιστική και μη συγκρινομένη με του παρελθόντος σημείωσεν κατακόρυφον πτώσιν ήτοι Ιούλιος 1971 εννέα κροτίδες, 870 προκηρύξεις ...»*, σε δρόμο γράφτηκε ΄΄ΚΑΤΩ Η ΧΟΥΝΤΑ΄΄, διακινήθηκαν τα έντυπα ΄΄ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ΄΄ και ΄΄ΟΔΗΓΗΤΗΣ΄΄ του ΚΚΕ εξωτερικού (Κολιγιάννης) και ο ΄΄ΔΙΑΛΟΓΟΣ΄΄ του ΚΚΕ εσωτερικού[1], έγινε

[1] Από την προηγούμενο μήνα παρατηρείται στα έγγραφα του καθεστώτος, το ΚΚΕ να αποκαλείται ΄΄ΚΚΕ εξωτερικού΄΄ σε αντιπαραβολή με το ΄΄ΚΚΕ εσωτερικού΄΄.

εκμετάλλευση «*διά ψιθύρων, δηλώσεων υπομνημάτων κ.λ.π.*» της παραίτησης κάποιων υπουργών, της άφιξης του ΥΠΕΞ των ΗΠΑ, του ανασχηματισμού της κυβέρνησης, του Κυπριακού κ.λ.π., τρία ανώνυμα τηλεφωνήματα για βόμβες χωρίς αποτέλεσμα, η κατάσταση στην αντιηγετική ομάδα του ΚΚΕ (Παρτσαλίδη) είναι απελπιστική ενώ στου ΚΚΕ (Κολιγιάννη)συνεχίζεται η προσπάθεια πλην όμως «… *διαπιστούται κάποια φοβία και απροθυμία δι' ανάληψιν παρανόμου δραστηριότητος…*», η ΄΄ΝΕΑ ΑΡΙΣΤΕΡΑ΄΄ απασχολεί κυρίως τη νεολαία, η ΔΟΚ έστειλε προκήρυξη με την εκαιρία της άφιξης του ΥΠΕΞ των ΗΠΑ στην Ελλάδα.
Στο εξωτερικό ο Ρ/Σ ΄΄Φωνή της Αλήθειας΄΄ έδωσε εντολή να διαδηλώσουν οι κομμουνιστές με κάθε τρόπο την άφιξη του ΥΠΕΞ των ΗΠΑ, στο Σίδνεϋ το συνδικάτο λιμενεργατών επέβαλλε 10ωρο μποϋκοτάζ ρυμουλκών στο Υ/Κ ΕΛΛΗΝΙΣ, *«…διαφαίνεται προσπάθεια των τεσσάρων οργανώσεων ΠΑΚ-ΑΑ-ΑΑΑ-20ης Οκτ. συνεργασίας με ξένας αντεθνικάς οργανώσεις διά πράξεις βίας τύπου ΄΄Τουπαμάρος΄΄ και ΄΄Καμικάζι΄΄..*», το στέλεχος του ΠΑΚ Πονηρίδης ανέλαβε να συντάξει πίνακα με τους συνεργάτες του καθεστώτος, στην Κύπρο έφτασαν μέλη της ΑΛ-ΦΑΤΑΧ για δολιοφθορές ισραηλινών στόχων ή της ΕΛ-ΑΛ, «*…σαράντα εννέα φοιτητικοί σύλλογοι πανεπιστημίων ΗΠΑ και Κανναδά εκπροσωπούντες συνολικώς 300.000 φοιτητάς απηύθυναν σχετικήν έκκλησιν διά την απελευθέρωσιν των εις Ελλάδα ΄΄πολιτικών κρατουμένων΄΄…*»
Τέως πολιτικοί δεν πήγαν στη δεξίωση του Πρέσβυ των ΗΠΑ προς τιμήν του Ρότζερς και εξήγησαν με επιστολή τους λόγους, *«…λοιπαί κινήσεις ως συνήθως δι' ανταλλαγήν απόψεων και σχολίων…*»
Οι Ρώσοι με το Ρ/Σ Μόσχας ανακοίνωσαν πως μέλος του αμερικανικού Κογκρέσου έδειξε ενδιαφέρον για τον Ζαρκάδα με επιστολή του στον Πρέσβυ Τάσκα των ΗΠΑ, ο οποίος απάντησε πως «*…ενδιαφέρεται επί θεμάτων Ελλήνων αξιωματικών ως ο Ζαρκάδας…»* επίσης ο απότακτος ταξίαρχος Βιδάλης με επιστολή του στο Κογκρέσσο εδήλωσε πως, ο Ζαρκάδας είναι εξαίρετος αξιωματικός και τον είχε υπό τας διαταγάς του….Βαρδουλάκης και Κουμανάκος είχαν συναντήσεις.
Το ΚΚΕ εξωτερικού προτίθεται να καλέσει το 9ο Συνέδριό του το προσεχές Φθινόπωρο, με πλοίο του Ποταμιάνου πήγαν στην Κύπρο πενήντα Κύπριοι και Έλληνες φοιτητές «*…δι' οργάνωσιν εκδηλώσεων υπέρ ενώσεως και οικονομικήν ενίσχυσιν ταύτης δι' εράνων…*».
Συνελήφθησαν τα μέλη δύο παρανόμων οργανώσεων διεθνούς δικτύου αναρχικών της ΄΄Νέας Αριστεράς΄΄, τα μέλη της μιας είναι αλλοδαποί και είχαν εισέλθει παράνομα στην Ελλάδα «*…δι' ανάπτυξιν παρανόμου δράσεως…»*, η Μερκούρη και ο σύζυγός της στην Ελλάδα με άδεια για την κηδεία της Μητέρας της χωρίς επεισόδια.

Συσκέψεις 13-9 και 17-10-72
Για την πρώτη δεν βρέθηκε το πρακτικό της σύσκεψης, ενώ στη δεύτερη όπου απουσιάζει ο Αγγελής και προεδρεύει ο αρχηγός στρατού Ζαγοριανάκος, συζήτησαν/αποφάσισαν για τα ακόλουθα:
Εκτός του θέματος των αεροπειρατειών, στο επόμενο μόνιμο ζήτημα δηλαδή της καλύτερης φρούρησης των φυλακών, διατάχθηκε η ανάκληση στην ενεργή υπηρεσία αποστράτων αξιωματικών της χωροφυλακής.
Στις ΄΄φατρίες΄΄ του ΚΚΕ η διαμάχη συνεχίζεται αλλά και η δήλωση του Θεοδωράκη με την οποία αποκήρυξε το ΚΚΕ *«…επροκάλεσε σύγχυσιν εις ταύτας* { τις φατρίες} *με συνέπειαν να συνασπισθούν και στραφούν παρά τας αντιθέσεις των κατ' αυτού… αι διασπαρείσαι προκηρύξεις ήσαν ελάχιστοι… από πλευράς των τέως πολιτικών δεν εσημειώθη ιδιαιτέρα δραστηριότης… οι Ράλλης, Κοθρής, Ζίγδης και Κανελλόπουλος εξακολουθούν να παρουσιάζουν την αυτήν δραστηριότητα… εις τους κύκλους των τέως στρατιωτικών ….επαφαί μεταξύ Βαρδουλάκη, Τζανετή, Περίδη αίτινες παρακολουθούνται… επίσκεψις Μπουλούκου εις την οικίαν Κανελλοπούλου..το εκδοθέν υπό του Ράλλη βιβλίον ΄΄Η Τεχνική της Βίας΄΄ εξηντλήθη..η κίνησις Πεσμαντζόγλου..αμύνεται…η απόλυσις Κουμάντου επέφερεν σύγχυσιν εις την εν λόγω κίνησιν…κατά την κηδείαν Ρούφου δεν εσημειώθησαν επεισόδια… το φοιτητικόν δεν έλαβεν ακόμα διαστάσεις… αναμένεται αναταραχή και έντασις κατά την διεξαγωγήν των αρχαιρεσιών…επίσκεψις του ε.α. στρατηγού Ιορδανίδη εις την οικίαν της μητρός του Π.Ζάννα…*»
Για το εξωτερικό ο Ρουφογάλης της ΚΥΠ ανέφερε για τη συγκέντρωση της ΕΔΑ στην Φρανγκφούρτη, τη συνεδρίαση του Ελβετικού Σοσιαλιστικού Κόμματος και την απόφασή του για ίδρυση ταμείου, προς ενίσχυσιν των καταπιεζομένων στην Ελλάδα και αλλού, την απόφαση με εισήγηση Μαγκάκη, της εδρεύουσας στη Γενεύη ΄΄Διεθνούς Οργανώσεως Υπηρεσίας Πανεπιστημίων΄΄ για υποτροφίες σε Έλληνες φοιτητές εξωτερικού, τις δραστηριότητες του ΠΑΚ και του Α.Παπανδρέου στη Στοκχόλμη στις 31-8-72, στη Δυτική Γερμανία τον Σεπτέμβριο και την ΄΄απόρρητη΄΄διακοίνωση που εξέδωσε σε σχέση με τις δηλώσεις του Μακ Γκόβερν, για την παροχή διευκολύνσεων στον 6ο Στόλο.
Αναφέρθηκε η συνδιάσκεψη «*..των Κολλιγιαννικών εν Βουκουρεστίω την 8-7-72, καθ' ήν εγένετο αποδεκτόν, ότι η Κυβέρνησις δεν είναι δυνατόν να πανατραπή δι' ενόπλου εξεγέρσεως, αλλά διά της δημιουργίας εν καιρώ, πυρήνων εντός των Σ.Α. και των ΕΔ…*».
Ενημερώθηκαν για τη σύσκεψη υπό τον Α Αντιπρόεδρο και τη συζήτηση για τον ισχύοντα νόμο ΄΄περί ανηκέστου βλάβης ΄΄. Σ' αυτήν αποφασίσθηκε να συνταχθεί νέο νομοσχέδιο, που θα προβλέπει, σε περίπτωση ασθένειας οι πολιτικοί κρατούμενοι να υποβάλλουν αίτηση. Επ' αυτής θα αποφασίζει ο υπουργός δικαιοσύνης για αποστολή γιατρού. Με τη γνωμάτευση του οποίου θα μεταφέρεται στο νοσοκομείο και μετά

την αποθεραπεία θα επιστρέφει στη φυλακή για έκτιση του υπολοίπου της ποινής. «*..ούτω θα αποφευχθή η προσωρινή απόλυσις εκ των φυλακών, ως γίνεται σήμερον και η καταστρατήγησις του Νόμου..*»
Ο Ζαγοριανάκος ως πρόεδρος, δεν έχασε την ευκαιρία και έκλεισε τη συζήτηση με μια σειρά επισημάνσεων που δείχνουν τον ενθουσιασμό του για τη διεκπεραίωση των αποφάσεων κ.λ.π. Τους απηύθυνε μια σειρά παρεναίσεων του είδους «*…δεν πρέπει να επαναπαυώμεθα…απαιτείται συνεχής επαγρύπνησις…να λαμβάνονται όλα τα αναγκαία μέτρα…απαιτείται παρακολούθησις των ενεργειών των αρμοδίων υπηρεσιών… το φοιτητικόν πρέπει να μας απασχολή..ιδιαιτέρα προσοχή εις τας υφισταμένας πληροφορίας περί δολοφονιών*[1] *προσώπων εις το εξωτερικόν…να παρακολουθηθή περαιτέρω η δραστηριότης των τέως στρατιωτικών…*». [2]

Ανάλυσις (δραστηριότητος Αυγούστου 1972*)*
Διασπορά μόνον πενήντα τρικ σε οκτώ περιπτώσεις στην Αθήναι και από μία στη Θεσσαλονίκη, Βόλο και Χαλκίδα[3]. Διακινήθηκαν τα γνωστά παράνομα έντυπα, έγιναν τρία τηλεφωνήματα για βόμβες από τα οποία τα δύο χωρίς αποτέλεσμα και το τρίτο με έκρηξη στην πρεσβεία των ΗΠΑ, η Μητέρα του Παναγούλη κινείται δραστήρια, η ΕΣΑΚ από ανακοίνωσή της προκύπτει πως οργανώνει νέα οργάνωση στο εσωτερικό, η εφημερίδα ΄΄ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ΄΄ στρέφεται κατά της επανάστασης, άγνωστοι προσπάθησαν να καταστρέψουν στη Χαλκίδα έξη πινακίδες με αντικομμουνιστικά και φιλικά προς την επανάσταση συνθήματα.
Στο εξωτερικό το ΠΑΜ στέλνει διαβατήρια πλαστά στην Ελλάδα (ιταλικά, ελληνικά και τουρκικά) με σκοπό να φύγουν από τη χώρα στελέχη κομμουνιστές (τα διαβατήρια ήταν μέσα σε κονσέρβες περιοχής Μονάχου).
«…λοιπαί κινήσεις τέως πολιτικών υπήρξαν μειωμέναι, ……ο Κ.Καραμανλής φαίνεται ότι διακατέχεται υπό επιθυμίας επισκέψεως και πιθανόν μονίμου εγκαταστάσεώς του εν Ελλάδι…», ο Κουμανάκος έστειλε επιστολή στην Υποεπιτροπή για την Ευρώπη του αμερικανικού Κογκρέσσου για τις λιμενικές διευκολύνσεις, «*…λοιπαί κινήσεις τέως στρατιωτικών χαρακτηρίζονται ως συνήθεις*».
Στα συμπεράσματα, εκτός των συνήθων, αποδίδουν τη μία βόμβα στη σύλληψη της ομάδας Στάθη Παναγούλη στις 11-8-72. Ενώ ανακοινώθηκε στις 26-8,δηλαδή την ίδια ημέρα που έβαλαν τη βόμβα αλλά και οι δύο επόμενες στις 29-8 και 2-9-72, ότι «*…δύναται ν' αποδοθούν εις τας εορτάς της Πολεμικής Αρετής των Ελλήνων και της αφίξεως των πληρωμάτων του 6ου Στόλου…*»

Ανάλυσις (δραστηριότητος Σεπτεμβρίου 1972)
Νέα οργάνωση «*…ΦΕΔΝ-Λαμπράκη (προφανώς Φοιτητική Ένωση Δημοκρατικής Νεολαίας- Λαμπράκη) διά της αναγραφής ...συνθήματος ΄΄Θάνατος στους Αμερικανούς Κατακτητές΄΄...*»,…. βόμβα στη ΓΣΕΕ στις 030120-9 από την ΛΕΑ (Λαϊκή Επαναστατική Αντίσταση),… διακόσια τρικ προκηρύξεις και συνθήματα σε τέσσερις περιπτώσεις στην Αθήνα και από μία στον Πειραιά, Θεσσαλονίκη και Κόρινθο,… πανό στη Θεσσαλονίκη της ΚΝΕ με σύνθημα ΄΄Κάτω η Χούντα΄΄,…. έντυπα του ΚΚΕ/εσωτερικού (ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ), της ΚΕ/ΚΚΕ (ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ), πολυγραφημένο του ΑΕΜ (Αντιδικτατορικό Εργατικό Μέτωπο), της ΚΝΕ (ΟΔΗΓΗΤΗΣ) και της ΄΄Ελληνικής Δημοκρατικής Ένωσης΄΄(ΠΡΩΤΟΠΟΡΕΙΑ), …χρήματα από το εξωτερικό για ενίσχυση κομμουνιστών,…εκδοτική δραστηριότητα «*…κομμουνιστικών ή φιλοκομμουνιστικών αλλά και καθαρώς αναρχικού περιεχομένου βιβλίων..*», σχόλια από την επαγγελματική τάξη οδηγών ταξί για την ΄΄ετεροδικία΄΄ με βάση την οποία δεν δικάσθηκε αμερικανός στρατιωτικός για κακοποίηση συναδέλφου τους,…επανεμφάνιση της ΄΄Αντιδικτατορικής ΕΦΕΕ΄΄με διασπορά διακοσίων τρικ…
Το ΠΑΚ συσκέπτεται στη Στοκχόλμη, η ΄΄Νέα Αριστερά΄΄ στην Ιταλία, όπου αποφάσισε να χρησιμοποιεί στο μέλλον «*..μεγάλης ισχύος βόμβες…προς πρόκλησιν εκτεταμένων και εντυπωσιακών ζημιών…*», η διεθνής επιτροπή Νομικών διαμαρτύρεται για τα σύλληψη της ομάδας Στάθη Παναγούλη, …ο Ρ/Σ ΄΄Φωνή της Αλήθειας΄΄ χαιρετίζει τη σύγκληση συνεδρίου της Αντιδικτατορικής ΕΦΕΕ,…
Ο Κανελλόπουλος συναντήθηκε με τον Αριστ.Μπουλούκο, η ΕΔΟ ζητάει την άμεση σύνδεση της Ελλάδας με την ΕΟΚ, στη ΒΡΑΔΥΝΗ ο Παπαληγούρας αρθρογραφεί για οικονομικά θέματα, οι τέως στρατιωτικοί

[1] Παρατηρείται η υπερβολή στις πληροφορίες και εκτιμήσεις των ΄΄αρμοδίων΄΄ περί την ασφάλεια. Παίρνουν μέτρα και φυλάνε τον Ισθμό της Κορίνθου και τις γέφυρες των μεγάλων ποταμών της χώρας από ΄΄χτυπήματα΄΄ των αντιστασιακών. Κανένας από τους στόχους που είχαν σε πίνακα δεν χτυπήθηκε ποτέ. Αντίθετα και τότε και μετά το άγαλμα του Τρούμαν ήταν συχνά στόχος βομβιστικών επιθέσεων, όπως και τα γραφεία των αεροπορικών εταιριών, τα αυτοκίνητα επίσημων Αμερικανών…. Επίσης οι μεγαλοστομία για δολοφονίες, απαγωγές, δολιοφθορές και δραστηριότητες που ποτέ δεν παρουσιάσθηκαν στην επταετία. Δεν ήταν στο πρόγραμμα καμιάς αντιστασιακής οργάνωσης οι δολοφονίες και οι απαγωγές. Ακόμα και ο ΄΄ένοπλος αγώνας΄΄ που τόσο διατυμπανίστηκε από μερικές οργανώσεις όπως το ΠΑΚ, δεν εμφανίσθηκε ποτέ. Στις συσκέψεις όμως ασφαλείας, και δη με τους επί κεφαλής των σχετικών υπηρεσιών, θα μπορούσαν να είναι πιο σοβαροί. Όσο για το Ζαγοριανάκο βρήκε την ευκαιρία να δώσει μια παράσταση στους υπολοίπους που θα τον στόλιζαν αντιστοίχως, αφού οι περισσότεροι ήταν πιο έμπειροι απ' αυτόν στα θέματα ασφάλειας και ως μέλη αυτών των συσκέψεων.
[2] Ο νέος αρχηγός στρατού εκτέλεσε τα καθήκοντα του προέδρου της σύσκεψης με περισσή επιμέλεια, δείχνοντας πως ελέγχει τα πράγματα και είναι άξιος διάδοχος του Αγγελή. Θα μείνει στη θέση του ΑΣ μέχρι τον Αύγουστο του 1973 που παραλαμβάνει ως ΑΕΔ.
[3] Λείπει από το έγγραφο αυτό η πρώτη σελίδα όπου γράφονται οι πρωτοεμφανιζόμενες οργανώσεις, οι βόμβες, και τα συνθήματα. Από τον συνημμένο του πίνακα με τις δραστηριότητες, φαίνεται μία βόμβα στου Φιλοπάππου μη εκραγείσα στις 25-8, και μία στην αμερικανική πρεσβεία στις 29-8 μικρής εκτάσεως, ενώ γράφτηκαν συνθήματα σε τρεις περιπτώσεις στη Χαλκίδα, Γαλάτσι και Βόλο.

«*…επανελθόντες εκ των θερινών διακοπών των εσημείωσαν ηυξημένην σχετικώς δραστηριότητα, συνισταμένην εις τας μεταξύ των επαφάς…κατά παρασχεθείσας εις αρχηγείον Λιμενικού πληροφορίας υπό πληροφοριοδότου…εις την απόδρασιν του Βαλυράκη συνέδραμον και δύο ιατροί του ψυχιατρικού Νοσοκομείου Κερκύρας, οίτινες ανεχώρησαν διά Λονδίνον μετά 10ήμερον…*», ιδρύθηκε σωματείο ΄΄Ελληνική Μορφωτική Εταιρεία΄΄ με συμμετοχή 80 ιδρυτικών μελών από τα οποία 20 είναι ακαδημαϊκοί, καθηγητές πανεπιστημίου και ανωτάτων σχολών, Καλλιτέχνες, λογοτέχνες και κάθε πολιτικής τοποθετήσεως άτομα μη φιλικά διακείμενα στην επανάσταση. *«…εκ πληροφοριών τεκμαίρεται ότι η όλη κίνησις αφ' ενός μεν σκοπεί εις την επί πανελληνίου κλίμακος προβολήν των μελών ταύτης διά τον προσπορισμόν οικονομικών ωφελημάτων, αφ' ετέρου δε υποκρύπτει παράλληλον ανάπτυξιν πολιτικής δραστηριότητος διά την εξυπηρέτησιν μελλοντικώς*[1] *πολιτικών επιδιώξεων αίτινες αποτελούν τον κύριον λόγον της ιδρύσεώς της…*»

Στους φοιτητές έγιναν αρχαιρεσίες, με κάποια επεισόδια και μικροσυμπλοκές και «*…τελικώς τα αποτελέσματα εκ των αρχαιρεσιών δέον να χαρακτηρισθούν ως ικανοποιητικά…*»

Στο εξωτερικό διάφορα δημοσιεύματα {προφανώς αντικαθεστωτικά}, απέλαση από τους Ιταλούς τεσσάρων Ελλήνων φοιτητών για αναγραφή αντικομμουνιστικών και φιλοκυβερνητικών συνθημάτων σε κτήρια του πανεπιστημίου στη Ρώμη, … κατά τον Ρ/Σ ΄΄Φωνή της Αλήθειας΄΄ η μη υπογραφη του πρωτοκόλλου για την επάνοδο του Καραμανλή από τους οπαδούς του Μαύρου και του Κανελλόπουλου οφείλεται στο ότι θα «*…εθίγετο το γόητρον του Κανελλόπουλου ως αρχηγού της ΕΡΕ…θα ανεγνωρίζετο η πολιτεία του Καραμανλή κατά την 8χρονη Πρωθυπουργία του και …θα διετάρασσε την ήδη ομαλήν συνεργασίαν Κανελλοπούλου-Μαύρου…επίσης κατά του πρωτοκόλλου αντετάχθη* {προφανώς εννοεί ΄΄ετάχθη΄΄} *και ο Ανδρέας Παπανδρέου…το ΄΄Αλγερινόν Επαναστατικόν Κίνημα΄΄προσεφέρθη να παράσχη ενίσχυσιν εις την οργάνωσιν ΄΄Ανεξάρτητος Αριστερά΄΄συνισταμένην εις παροχήν υλικού (οπλισμού-εκρηκτικών) και εκπαίδευσιν μελών της εις Αλγέριον…*»

Οι τέως πολιτικοί αναπτύσσουν δραστηριότητα με δηλώσεις, επαφές, επιστολές σε εφημερίδες του εξωτερικού και το πρωτόκολλο για επαναφορά του Καραμανλή, που δεν υπέγραψαν. Οι τέως στρατιωτικοί παρουσιάζονται ως συνήθως με επαφές, επισκέψεις, κ.λ.π.[2]

Στα συμπεράσματα εντοπίζουν, με βάση τα αποτελέσματα των αρχαιρεσιών των φοιτητών, πως «*…εις την Νομικήν Σχολήν …και εις το ΕΜΠ έχει διεισδύσει ο παράνομος μηχανισμός, όστις σκοπίμως καλλιεργεί το πνεύμα της αναταραχής*[3]*, επί τω σκοπώ εκμεταλλεύσεως…*».

Ανάλυσις (δραστηριότητος Οκτωβρίου 1972)

Δύο νέες οργανώσεις εμφανίζονται τον Οκτώβρη με προκηρύξεις. Η ΄΄Αδέσμευτη Δημοκρατική Ένωση Σπουδαστών΄΄ (ΑΔΕΣ) και η *΄΄Ομάς Τιμίων Ανδρών και Γυναικών΄΄ (ΟΤΑΓ) «…στρεφομένη κυρίως προς προσεταιρισμόν επιστημονικού κόσμου..»*. Την 012200/10 «*…υπό αγνώστου ερρίφθη φάκελος όστις εξερράγη έξωθεν του Σταθμού Λαρίσης…ουδέν ίχνος ανευρέθη…εικάζεται ότι επρόκειτο περί πυροτεχνήματος…την 261530/10 επί της Ακροπόλεως κάτωθεν μαρμαρίνης πλακός, εξερράγη αυτοσχέδιος κροτίς…γενομένη αντιληπτή μόνον υπό του αστυφύλακος…*» …4.850 τρικ-προκηρύξεις, είκοσι συνθήματα σε τριάντα εννέα περιπτώσεις, απ' τις οποίες 29 στην Αθήνα, τέσσερις στη Θεσσαλονίκη, πέντε στον Πειραιά, και μία στη Σάμο, πανό μεγάλο στην οδό Αρδητού με σύνθημα ΄΄ΟΧΙ ΣΤΟΝ ΦΑΣΙΣΜΟ-ΝΑΙ ΣΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ-ΚΚΕ΄΄, έντυπα από τη Γαλλία, Γερμανία και Ιταλία, εκμετάλλευση με διάφορους τρόπους της συνέντευξης της Ελένης Βλάχου, της έφεσης των οργανώσεων ΕΜΕΠ και ΕΚΙΝ, της δίκης των Γερμανών Τουπαμάρος, της υπογραφής ελλιμενισμού του 6ου Στόλου, των φοιτητικών αρχαιρεσιών κ.λ.π.

Ο Ελληνο-Τσεχοσλοβακικός σύνδεσμος προσπαθεί να δραστηριοποιηθεί, το ΚΚΕ σε οργανωτική δραστηριότητα (η ηγετική παράταξη-Κολιγιάννης για το 9ο Συνέδριο και η αντιηγετική «*…προς σύγκλησιν ΄΄Σώματος΄΄ του Κόμματος, άνευ εισέτι ονομασίας του μέλλοντος να συνέλθη ΄΄Σώματος΄΄…*»), ιδρύθηκε

---

[1] Το γεγονός πως ο ΄΄αναλυτής ΄΄δεν μιλάει εδώ για την ΄΄επανάσταση που θα κρατήσει χίλια χρόνια΄΄ αλλά αποδέχεται το ενδεχόμενο *΄΄μελλοντικώς πολιτικών επιδιώξεων των ιδρυτικών μελών ΄΄* σημαίνει πως, και ο ίδιος δεν πιστεύει σε τέτοια συνθήματα. Παράλληλα, η απόδοση στους ιδρυτές της ΄΄Ελληνικής Μορφωτικής Εταιρείας΄΄ οικονομικών στόχων και μικροπολιτικών βλέψεων, δείχνει στενομυαλιά και μικρόνοια. Δεν μπορεί να θεωρηθούν ως ανάλυση αυτά τα κείμενα. Ο συντάκτης με αυτά που γράφει αποβλέπει, στο να εκθειάσει την ΄΄επανάσταση΄΄ και να μειώσει τις αντιστασιακές πράξεις. Τα έγγραφα είναι απόρρητα, εσωτερικής χρήσης και κυκλοφορίας στους κορυφαίους των ΕΔ, ΣΑ και τους αρμοδίους της ασφάλειας. Για να είναι χρήσιμα έπρεπε να περιέχουν ψυχρές, ρεαλιστικές, αναλύσεις. Αυτοί προπαγανδίζουν ο ένας στον άλλον την 21η Απριλίου. Εάν μελετήσει κανείς παράλληλα και τους Τούρκους αξιωματικούς πραξικοπηματίες, θα ντρέπεται για την ποιότητα των δικών μας συνωμοτών και υποστηρικτών της χούντας. Με εξαίρεση ίσως τους αξιωματικούς μικρών βαθμών που πίστεψαν στις εξαγγελίες για ΄΄τα ιερά και όσια΄΄ της φυλής, που ταυτίζονται με στόχους και ιδέες εθνικούς, πατριωτικούς, εθνικιστικούς, φιλολαϊκούς. Δηλαδή περιλαμβάνουν έναν ΄΄αχταρμά΄΄ θέσεων και ιδεών που βρίσκουν απήχηση σε τέτοιες ηλικίες, με προϋπόθεση την πολύχρονη προπαγάνδα σε παραγωγικές σχολές και στη συνέχεια στα στρατόπεδα.

[2] Η κατά μήνα επανάληψη των επαφών των ίδιων αποστράτων και αποτάκτων αξιωματικών δείχνει όχι μόνον πως παρακολουθούσαν τους συγκεκριμένους στρατιωτικούς, μέλη όλοι τους της οργάνωσης ΄΄ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ΄΄, αλλά και πως όντας υποχρεωμένοι να αναφέρουν κάτι και στον τομέα αυτόν, παρουσιάζουν και τις κοινωνικές επαφές ως αντιδικτατορική δραστηριότητα.

[3] Είναι Νοέμβριος του 1972 και οι δύο σχολές που εντοπίζει ο ΄΄αναλυτής΄΄ σε λίγους μήνες θα δείξουν τα αποτελέσματα της ζύμωσης των φοιτητών.

οργάνωση με την επωνυμία ΄΄Ελληνική Εταιρεία ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ΄΄ και υπογραφή της ιδρυτικής πράξης υπό του Γ.Κασιμάτη, προέδρου της Ακαδημίας Αθηνών, Ι.Θεοδωρακόπουλου, Λ.Ζακυνθινού, Ν.Λούρου, Π.Ζέππου και πολλών άλλων κοινωνιολόγων.

Στους φοιτητές πλήθος δραστηριοτήτων με Γενικές Συνελεύσεις όλων των συλλόγων όπου,«*…οι αντιφρονούντες φοιτηταί παρουσιάσθησαν ως οργανωμέναι μάζαι και παρεκώλυον συστηματικώς την ακολουθητέαν διαδικασίαν…ιδία εις Νομικήν και Πολυτεχνείον ένθα υπερύσχιον καταφανώς των φιλοκυβερνητικών…είς τινας σχολάς διεκόπησαν αι συνελεύσεις, λόγω παρεκτροπής ενίων αντιφρονούντων…εις το πολυτεχνείον, ο φοιτητής Πεντάρης επετέθη του συμφοιτητού του Σμυρνιώτου …και τον τραυμάτισε….εις την Νομική συνθήματα ΄΄Φασίστες-Τραμπούκοι-Χούντα-Έξω η Ασφάλεια΄΄…προκηρύξεις της ΕΚΝΕ…εις Θεσσαλονίκην έληξαν κανονικώς πλην όμως 70 φοιτηταί εκινήθησαν ομαδικώς προς την πλατείαν της Αγίας Σοφίας με το σύνθημα ΄΄Δημοκρατία΄΄ …συνελήφθησαν δέκα..αφέθησαν ελεύθεροι…ιδιαιτέρα δραστηριότης εσημειώθη προσφάτως ες τους Γυμνασιακούς χώρους (Γυμνάσια Αιγάλεω, Φιλοθέης, Χαλανδρίου, Π.Φαλήρου) ένθα διεσπάρησαν τρικ-προκηρύξεις και ενεγράφησαν συνθήματα…*», οι τέως πολιτικοί και στρατιωτικοί με τις συνήθεις δραστηριότητες. Στα Σπάτα οι κάτοικοι αντιδρούν εν όψει μεταφοράς εκεί του αεροδρομίου, ο αντικυβερνητικός τύπος δίνει ευρεία δημοσιότητα σε επεισόδια Αμερικανών οπλιτών με Έλληνες πολίτες.

Στα συμπεράσματα καταγράφεται ανησυχία για τις επερχόμενες φοιτητικές εκλογές, για τις «*..πολύωρες συσκέψεις των τέως στρατιωτικών…*» και στις προτάσεις «*…η επιτυχία των αρχαιρεσιών προς ανάδειξιν αιρετών συμβουλίων την 20-11-72, θα εξασφαλισθή εάν έχη συντελεσθή εγκαίρως υπό των υπευθύνων Συμβουλίων καθολική εγγραφή των φιλοκυβερνητικών φοιτητών (στρατευμένων και μη) εις τους οικείους εκλογικούς καταλόγους …και εάν λάβη καθολική προσέλευσις τούτων κατά την ημέραν των αρχαιρεσιών…*».

<u>Σύσκεψη 8- 11-72</u>

Ο Αγγελής προεδρεύει πάλι και συζητούν /αποφασίζουν τα εξής:

Ο Διευθυντής ΓΔΕΑ ενημερώνει πως στον προηγούμενο μήνα είχαν διασπορά «*…προκηρύξεων τινών και τρυκ με ανατρεπτικόν περιεχόμενον κατά τον εορτασμόν της 28ης Οκτωβρίου…οι φυλακισμένοι κομμουνισταί εκήρυξαν απεργίαν πείνης την παραμονήν της εορτής…εις τινα σχολεία ανεγράφησαν ανατρεπτικά συνθήματα…τρεις ομάδες εκ των τέως πολιτικών περιφέρουν πρωτόκολλα πολιτικού περιεχομένου προς υπογραφήν υπό των τέως βουλευτών απηχούντα διαφορετικάς απόψεις…Κανελλόπουλος και Μαύρος δεν υπέγραψαν ταύτα…Τσάτσος και Παπακωνσταντίνου υιοθετούν την επάνοδον του Κ.Καραμανλή …εις τον χώρον των τέως στρατιωτικών ουδεμία αξιόλογος κίνησις επεσημάνθη…η κίνησις της γνωστής τετράδος παρακολουθείται…εις τον φοιτητικόν χώρον ενεφανίσθη νέα οργάνωσις Μαρξιστική υπό τον τίτλον ΄΄Αντιϊμπεριαλιστική Κίνησις Ελλάδος΄΄…η δραστηριότης της ανατρεπτικής οργανώσεως ΄΄Δημοκρατική Οργάνωσις Κρήτης΄΄ παρακολουθείται…κατά τας συνελεύσεις των φοιτητικών συλλόγων εσημειώθησαν τινές αντιδράσεις…Περαίνων ο ΑΕΔ επεσήμανεν..το επεισόδιον καθ' ό εδάρει εύελπις της Ουγκάντα υπό Αστυνομικών οργάνων …αποφεύγουν επανάληψιν παρομοίων..διότι η Κυβέρνησις επιδιώκει την σύσφιξιν των σχέσεων με τας Αφρικανικά χώρας…την συνεχιζόμενην είς τινα κέντρα θραύσιν πινακίων*[1] *και έδωσεν οδηγίας διά την εφαρμογήν της κειμένης νομοθεσίας… την εκμετάλλευσιν των επεισοδίων άτινα προκαλούνται υπό ανδρών του 6ου αμερικανικού στόλου υπό τινων εφημερίδων, αίτινες προβάλλουν ταύτα κατά τρόπον μεγαλοποιούντα τα γεγονότα…υφίστανται ενδείξεις καθ' ας τα γεγονότα ήσαν οργανωμένα, βάσει υποδείξεων προερχομένων και από τους προκαλούντα ταύτα άνδρας και από τους παθόντας ημεδαπούς…συμπαιγνία προς δημιουργίαν δυσμενών εντυπώσεων επί της σκοπιμότητος υπογραφής της συμφωνίας…*»

<u>Σύσκεψη 13-12-72</u>

Είναι το τελευταίο έγγραφο που εντοπίσθηκε γι' αυτού του είδους τις συσκέψεις ασφαλείας. Συμπτωματικά γίνεται την επέτειο της κίνησης του βασιλιά Κωνσταντίνου το 1967, αλλά δεν δείχνει να τους έχει απασχολήσει το θέμα, ούτε στο προηγούμενο ούτε σ' αυτό το πρακτικό. Με την έναρξη ο διευθυντής του 2ου ΕΓ/ΑΣ αναφέρεται στις διαπιστώσεις και τα συμπεράσματα, που περιλαμβάνει η ανάλυση των

[1] Ο Αγγελής και όλη η ομάδα εξουσίας δε χάνει ευκαιρία να επέμβει και στην κοινωνική ζωή και στα οικογενειακά και στον τρόπο διασκέδασης και παντού. Ο έλεγχος των πάντων παρέχει την αίσθηση της ασφάλειας και της δύναμης στους ασκούντες τη διακυβέρνηση. Η επισήμανση πως ο γιος του Πεσματζόγλου πέτυχε υποτροφία και πως στη δεξίωση του Καψή πήγε η γυναίκα του Τάσκα, ενώ στη Γερουσία δεν κάλεσαν τους εν ενεργεία υπουργούς αλλά τους παλαιούς πολιτικούς, δείχνει πως βλέπουν να τους χωρίζει απόσταση από τους χώρους, που θεωρούν εν δυνάμει συμμάχους. Η παρατήρηση του Αγγελή πως οι φασαρίες με τους ναύτες του 6ου στόλου είναι προβοκατόρικες, δείχνει και τη δουλοφροσύνη του στρατηγού στους πάτρωνές του. Οι εφημερίδες, λέει ο Αγγελής, μεγαλοποιούν τους ξυλοδαρμούς. Δεν προσβάλλεται κανείς τους από τις συμπεριφορές των μεθυσμένων ναυτών, όπως θα ήταν λογικό να συμβαίνει με ΄΄επαναστάτες΄΄. Παράλληλα η στρατιωτική κυβέρνηση τείνει να ολοκληρώσει τον έναν από τους λόγους για τους οποίους και επιβλήθηκε. Τη σύναψη δηλαδή της συμφωνίας για τις λιμενικές και άλλες διευκολύνσεις στις αμερικανικές ένοπλες δυνάμεις. Θα ήταν παράλογο να περιμένει ευαισθησία άλλης μορφής κανείς από τους ιθύνοντες αυτούς. Εν τούτοις οι νέοι αξιωματικοί οπαδοί της ΄΄επανάστασης΄΄ στράφηκαν σε αντιαμερικανισμό με την εξέλιξη του Κυπριακού.

δραστηριοτήτων, που κάνει το τμήμα του με βάση τις συσκέψεις και κοινοποιεί στα ενδιαφερόμενα μέρη. Στη συνέχεια ακολούθησε συζήτηση και πάρθηκαν αποφάσεις ως εξής:
Η ΕΑΝ ανέλαβε την ευθύνη για δύο εκρήξεις βομβών στη Θεσσαλονίκη στις 7-11 και άλλων δύο στο Καλαμάκι και Γλυφάδα σε αυτοκίνητα Αμερικανών στις 7-12-72.
Παρουσιάσθηκε αυξημένη δραστηριότητα με αναγραφή συνθημάτων και τρυκ λόγω των φοιτητικών αρχαιρεσιών και της 54ετηρίδος από την ίδρυση του ΚΚΕ, όπου όμως επικρατεί «*…σύγχυσις και απογοήτευσις…*»
Οι Τζανετής, Περίδης, Βαρδουλάκης και Έσερμαν συνεχίζουν «*…τας επαφάς των χωρίς όμως να προκύπτουν ιδιαίτεραι ανησυχίαι εξ αυτών…*».
Ο Μπίρης και Στεφανίδης προσχώρησαν στην κίνηση του Α.Παπανδρέου ενώ η κίνηση για το πρωτόκολλο *«…περί επανόδου του Καραμανλή έπαυσεν χωρίς να καταστή δυνατόν να εξακριβωθή πως ήρχισεν αύτη…*».
Συνεχίζεται όμως η προσπάθεια συγκέντρωσης του τέως πολιτικού κόσμου υπό τον Π.Κανελλόπουλο.
Επαναδραστηριοποιήθηκε η παράνομη οργάνωση ΄΄Δημοκρατική Άμυνα΄΄ ενώ συνελλήφθησαν και δύο άτομα που έγραφαν *«συνθήματα ανατρεπτικού περιεχομένου»*
Ο Αγγελής κλείνοντας τη συνεδρίαση επεσήμανε πως σημειώθηκε αύξηση στις εκρήξεις αυτοσχέδιων μηχανισμών, πως αναμένεται επίσης αύξηση *«…δραστηριότητος των αναρχικών εν όψει των …εορτών των Χρισυτουγέννων, ότι δεν υφίσταται ιδεολογία εις τους αναρχικούς. Υφίστανται μόνον επαγγελματίαι τρομοκράται… απαιτείται συγκέντρωσις στοιχείων..των σημειωθέντων επεισοδίων μετά ναυτών του αμερικανικού στόλου κατά την τελευταίαν τριετίαν…καλλιτέχναι τινες και διανοούμενοι υπέγραψαν δήλωσιν συμπαραστάσεως εις τους φοιτητάς με αντικυβερνητικόν περιεχόμενον…να γίνουν αι δέουσαι ενέργειαι υπό του ΑΕΔ διά την απαγόρευσιν της συνεργασίας τούτων με την ΥΕΝΕΔ… κατά τας διεξαχθείσας αρχαιρεσίας…προεκλήθησαν επεισόδια υπό των αντιφρονούντων φοιτητών της Νομικής και του Πολυτεχνείου…να συγκεντρωθούν στοιχεία επί των αποτελεσμάτων των αρχαιρεσιών..των φοιτητών…».*[1]

[1] Στον πίνακα αυτόν έχουν καταχωρηθεί σε υποσημειώσεις και κάποια σχόλια. Ότι είναι γραμμένο εκτός των υποσημειώσεων προέρχεται από τα έγγραφα είτε είναι σε πλαγία γραφή είτε όχι. Τα συμπεράσματα από τη μελέτη αυτών των εγγράφων, από τον τρόπο σκέψης, έκφρασης, ανάλυσης και δράσης των συμμετεχόντων καθώς και από τις προτάσεις τους παρατίθενται στο κύριο σώμα της εργασίας, στο ΜΕΡΟΣ Γ_Συμπεριφορές Στελεχών ΕΔ στην Άσκηση Αυταρχικής Εξουσίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4
ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ (ΨΕ) ΕΠΙ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ

Η ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ ΜΕΣΟΝ ΑΣΚΗΣΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΑΠΟ ΤΑ ΣΤΕΛΕΧΗ ΤΩΝ ΕΔ- ΔΕΛΤΙΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΠΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΕΣΑ[1]-ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΑΝΤΙΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ (Π.Δ.Α.) ΤΟΥ ΚΕΣΑ

Όλων των ειδών οι δραστηριότητες για την άμυνα του καθεστώτος και την υλοποίηση των σκοπών του (και σχετίζονται με την είδηση, την πληροφορία, την προπαγάνδα κ.λ.π.) αποκαλούνται ΨΕ.

Οι ΕΔ εκδίδουν μηνιαία δελτία που περιέχουν τις αντίστοιχες ΨΕ για το κάθε Όπλο. Τα δελτία που βρέθηκαν και περιέχουν ΨΕ έχουν ως εξής: [2]

ΨΕ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1970

«*…ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΧΘΡΟΥ. ΑΝΘΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ…*
ΠΗΓΑΙ..Μέλη και οπαδοί των προεπαναστατικών πολιτικών κομμάτων, παράνομοι ανατρεπτικαί οργανώσεις του εσωτερικού, κομμουνισταί συνοδοιπόροι και γενικώς οι εχθροί της Εθνικής Επαναστατικής Κυβερνήσεως…
ΜΕΣΑ…Οι τίτλοι, η αρθρογραφία και αι γελοιογραφίαι μερίδος του ημερησίου τύπου Αθηνών και Θεσσαλονίκης, κυκλοφορίαι παρανόμων εντύπων, φυλλαδίων και προκηρύξεων, διάδοσις φημών και ψιθύρων, θεάματα, τρομοκρατικαί ενέργειαι κ.λ.π….
ΣΤΟΧΟΙ …» { δηλαδή ποια θέματα αποτέλεσαν αντικείμενο εκμετάλλευσης των ΜΜΕ και λοιπών εχθρών της ΄΄επανάστασης΄΄}
-«*…Ο λόγος του κ. Πρωθυπουργού της 19ης Δεκεμβρίου προς τον Ελληνικόν Λαόν.*
-Το Νομοθετικόν Διάταγμα περί ψευδών ειδήσεων
-Το θέμα των εκλογών εν γένει, ως επίσης και το θέμα της εκλογής των μελών της Συμβουλευτικής Επιτροπής
-Η προβολή των εις το εξωτερικών ανθελληνικών ενεργειών και η προβολή των αντεθνικώς δρώντων Ελλήνων αρνησιπάτριδων
-Η εν Ισπανία δημιουργηθείσα αναταραχή μετά τας εκδηλώσεις των βάσεων[3] αυτονομιστών.
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ- ΘΕΜΑΤΑ

---

[1] Τα στοιχεία των διαβιβαστικών των διατιθέμενων δελτίων του πολεμικού ναυτικού (όλα από ΑΝ/7ον ΕΓ) είναι τα ακόλουθα, όλα με Θέμα ΄΄*Δελτίον Ψυχολογικών Επιχειρήσεων* {μηνός…}΄΄. Το πρώτο έγγραφο της σειράς είναι το φ.0011610/14/70/28-1-71. Τα επόμενα έχουν κοινό φ.465.1 και λοιπά στοιχεία ως εξής: 1/72/4-1-72, 4/72/30-3-72, 5/72/29-4-72, 6/72/30-5-72, 7/72/1-7-72, 8/72/5-7-72, 9/72/4-8-72, 10/72/6-9-72, 11/72/5-10-72, 12/72/8-11-72, 13/72/15-12-72, 1/74/21-1-74, 2/74/21-2-74, 3/74/27-3-74, 4/74/20-4-74 και το τελευταίο 6/74/20-6-74. Το περιεχόμενο των δελτίων προέρχεται από τα ΜΜΕ εσωτερικού και εξωτερικού της εποχής, τους ΄΄ψιθύρους΄΄, τα δικά τους μέτρα ΨΕ κ.λ.π.. Εκτιμάται πως η έκδοση αυτών των δελτίων ήταν υποχρέωση και στα τρία Όπλα των ΕΔ. Τα κοινοποιούσαν στα αντίστοιχα αρχηγεία. Έτσι εκτός της αλληλοενημέρωσης, ο καθ' ένας υπέκειτο στον έλεγχο και τη σύγκριση των άλλων, επειδή ανέφερε και τις δικές του ΨΕ. Τα δελτία προϋποθέτουν διάθεση κατάλληλου γλωσσομαθούς προσωπικού και μηχανισμό μεταφραστών για τις ραδιοφωνικές εκπομπές και τις εφημερίδες του εξωτερικού. Τα 7α ΕΓ ήταν μηχανισμοί προπαγάνδας και ΄΄διαφώτισης΄΄ που κόστιζαν πολύ.
Εκτός του ΠΝ καταχωρούνται και δύο δελτία ΨΕ του ΚΕΣΑ με στοιχείαΚΕΣΑ/2ον Γραφείον φ. 281/9/359/17-2-1973 και φ.281/20/1559/6-10-1973. Καταγράφονται και παρουσιάζονται επίσης έγγραφα φέροντα ως θέμα τα αρχικά Π.Δ.Α. Λαμβάνοντας υπόψη το περιεχόμενο και τη δομή πρέπει να είναι συμπληρωματικά των δελτίων ΨΕ. Εκτιμάται πως τα αρχικά σημαίνουν ΄΄Περιοδικόν Δελτίον Αντιπληροφοριών΄΄. Είναι όλα του ΚΕΣΑ/2ον Γραφείον και καλύπτουν την περίοδο από Φεβρουάριο 1973 μέχρι Φεβρουάριο 1974. Τα στοιχεία τους είναι ΚΕΣΑ/2ον Γραφείον φ.127/8/373/22-2-1973 και 12/429/19-3-1973 και 38/1123/19-7-1973 και 44/1397/17-9-1973 και 4/413/16-2-1974.

[2] Ότι καταχωρείται στο κείμενο του πίνακα(σε πλάγια ή μη πλάγια γραφή), προέρχεται από τα παρουσιαζόμενα έγγραφα. Παρατηρήσεις, σχόλια κ.λ.π. του συντάκτη της εργασίας καταχωρούνται στις υποσημειώσεις. Τα Δελτία Ψυχολογικών Επιχειρήσεων του ΠΝ που προσεγγίζουμε εδώ, καλύπτουν το 1972 και το 1974 με επί πλέον ένα τεύχος του Ιανουαρίου 1971 για ΨΕ Δεκεμβρίου 1970. Απουσιάζουν τα υπόλοιπα του 1970, και όλα του 1971 και 1973. Η υποβολή τους πρέπει να ξεκίνησε μετά τον Μάρτιο του 1970. Και τούτο επειδή όλα τα διαβιβαστικά χρησιμοποιούν ως πρώτο σχετικό το έγγραφο ΑΕΔ Φ. 1473/00/1/7-3-70. Εξ άλλου δύο σχετικά έγγραφα (οι ανάγκες σε εκτυπωτικό υλικό των ΨΕ όπως και η ορολογία των ΨΕ) εμφανίζονται με εκδότη το ΑΕΔ στις αρχές του 1970 (βλ. κεφ. Γ7 περί ΨΕ στο Γ ΜΕΡΟΣ).
Όλα τα δελτία φέρουν την υπογραφή του διευθυντή του Α΄ Κλάδου ΑΝ με εκδότη το ΑΝ/7ον ΕΓ/1, αποδέκτη το ΑΕΔ/7η ΜΕΟ και κοινοποίηση το ΑΣ/7ον ΕΓ, ΑΑ/7ον ΕΓ και τους μεγάλους σχηματισμούς και τις διοικήσεις του Π.Ν. (ΣΤΟΛΟΝ -Δ.Ν.Ε-ΔΔΜΝ-ΝΔΝΑ-ΝΔΒΑ και ΝΔΙ).
Τα δελτία είναι πολυσέλιδα (όλα πάνω από είκοσι σελίδες) με ορολογία ΄΄πολεμική΄΄ αφού χρησιμοποιούνται εκφράσεις ΄΄πληροφορίαι εχθρού΄΄, ΄΄ανθελληνική΄΄ κ.λ.π. ΄΄Εχθρός΄΄ είναι κάθε άνθρωπος, φορέας και μέσον (ραδιόφωνα, εφημερίδες, τηλεοράσεις) στο εσωτερικό ή εξωτερικό που παρουσιάζουν ειδήσεις, σχόλια, ανακοινώσεις κ.λ.π. εναντίον του καθεστώτος.
Το περιεχόμενο των δελτίων παρουσιάζεται εδώ με χρονολογική σειρά, ακολουθώντας την αρχιτεκτονική των εγγράφων με επιλογή θεμάτων, που κατ' εκτίμηση προσφέρουν στους σκοπούς της διατριβής. Ο όγκος του υλικού δεν επιτρέπει συνολική παρουσίαση. Στο πρώτο από τα Δελτία, αυτό του Δεκεμβρίου 1970, θα τηρηθεί η παραγραφοποίηση με τις αντίστοιχες επικεφαλίδες ώστε, να δοθεί η εικόνα των δελτίων, αφού όλα ακολουθούν την ίδια αρχιτεκτονική, ως να πρόκειται για έντυπο που συμπληρώνεται κάθε μήνα. Στα επόμενα θα καταγράφονται μόνον τα πιο απαραίτητα στοιχεία όπως ελέχθη.

[3] Στο κείμενο γράφει ΄΄βάσεων΄΄. Προφανώς ήθελε να γραφεί ΄΄Βάσκων΄΄.

Με την προβολή των αντικυβερνητικών ενεργειών των Βάσκων, ως αντιδικτατορικών κατά του Φράνκο ενεργειών ολόκληρου του Ισπανικού Λαού …σαφής ήτο η πρόθεσις της μερίδος του ημερησίου Τύπου να υποβάλη εις τους αναγνώστας παραλληλισμόν μεταξύ του καθεστώτος Φράνκο και της Εθνικής Κυβερνήσεως…»

Η ΒΡΑΔΥΝΗ δημοσιεύει άρθρο του συνταγματάρχη ε.α. Σταματελόπουλου για λόγο του Παπαδόπουλου και τονίζει {με επιλογή τμήματος από το άρθρο, του συντάκτη του δελτίου ΨΕ που καταχωρεί στο έγγραφο} «*…το ΄΄εγώ΄΄ ως ελέχθη, ηκούσθη και εγένετο δεκτόν, σημαίνει ότι ευρισκόμεθα προ (...) αλλαγής, της αλλαγής μεταβιβάσεως και μετατροπής της συλλογικής ευθύνης εις προσωπικήν με τας αναποφεύκτους συνεπείας επί της πορείας της επαναστάσεως και συνεπώς και του Έθνους. Ο προσωπικός τόνος της Πρωθυπουργικής ομιλίας, όστις επισημαίνεται εις το ως άνω άρθρον, εσχολιάσθη και εις έτερον της εφημερίδος ΄΄ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ΄΄, ήτις τον ερμηνεύει ως είδος απομονώσεως, το οποίον αποδεικνύει πρωθυπουργικήν αυτοπεποίθησιν…*» [1]

Την ομιλία του Παπαδόπουλου σχολιάζουν και οι υπόλοιπες εφημερίδες δημοσιεύοντας δηλώσεις και τέως πολιτικών. Εμφανίζονται γελοιογραφίες σε ΄΄ΒΡΑΔΥΝΗ΄΄, ΄΄ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ΄΄. Για την ομιλία, ο Β. Βασιλείου σε άρθρο του στη ΒΡΑΔΥΝΗ διαπιστώνει πως «*…το συλλογικόν στοιχείον της ιδρυτικής δηλώσεως της επαναστάσεως, παρεχώρησε την θέσιν του εις ένα υπερπροσωπικόν στοιχείον, του οποίου ο υπερθετικός έγκειται εις την προβολήν του Πρωθυπουργού ως φορέως της εντολής του Ελληνικού Λαού…»*

Οι εφημερίδες προβάλλουν τις εκρήξεις βομβών /κροτίδων στα γραφεία ΟΠΑΠ, στον κινηματογράφο ΑΠΟΛΛΩΝ στη Θεσσαλονίκη και δύο μηχανισμούς εκρηκτικούς που αχρήστευσαν κοντά στο ΧΙΛΤΟΝ και την ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ. Επίσης δημοσιεύουν φωτογραφίες της βασιλικής οικογένειας «*…από την εις το εξωτερικόν διαμονήν της …΄΄ΤΑ ΝΕΑ΄΄, ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ΄΄,΄΄και ΄΄ΒΡΑΔΥΝΗ΄΄….»*

Η ΄΄ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΠΑΤΡΙΔΑ΄΄ του ΚΚΕ δημοσιεύει περιοδεία του Θεοδωράκη, Πάγκαλου και Περλή στις Σκανδιναβικές χώρες και τις προσπάθειες των αντίστοιχων οργανώσεων για τη σύσταση *«...συντονιστικού οργάνου ΄΄Εθνικού Συμβουλίου Αντίστασης΄΄ ...από της αριστεράς μέχρι της δεξιάς...»*

Διάφορες αντικυβερνητικές δραστηριότητες περιγράφονται σε εφημερίδες κ.λ.π.[2]

«...Αξιωματικοί και των τριών κλάδων των ΕΔ έλαβον κατά την διάρκειαν των εορτών..ευχετήριον δελτάριον αντεπαναστατικού περιεχομένου εντός εσφραγισμένου φακέλου...» που έχει ταχυδρομήσει η Δημοκρατική Άμυνα, ως προερχόμενα από ΄΄Υπουργείον Προεδρίας Κυβερνήσεως Ν. Υόρκης΄΄

ΑΝΘΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ.

ΠΗΓΑΙ: Ξένος Τύπος κομμουνιστικών και σοσιαλιστικών κυρίως τάσεων, διεθνής συνοδοιπορία, ραδιοφωνικοί σταθμοί σοσιαλιστικών Κρατών, αριστερίζοντες κυβερνητικοί κύκλοι και βουλευταί του εξωτερικού, Έλληνες αυτοεξόριστοι και Έλληνες κομμουνισταί εγκατεστημένοι εις το εξωτερικόν, το ΚΚΕ διά της εκπομπής του ΄΄Φωνή της Αλήθειας΄΄{ ΦΑ}….»

ΣΤΟΧΟΙ: { της ανθελληνικής προπαγάνδας εξωτερικού, δηλαδή τι εκμεταλλεύτηκαν οι ΄΄πηγές΄΄}.

-Το διάταγμα περί διαδόσεως ψευδών ειδήσεων

-Ειδήσεις για «*…αθρόες συλλήψεις των αντιπολιτευομένων την επανάστασιν...περί κακομεταχειρίσεως και βασανισμού των πολιτικών κρατουμένων...»*

-Την ομιλία του Πρωθυπουργού που ερμηνεύτηκε πως θα διαιωνιστεί η παρούσα πολιτική κατάσταση.

-Τα γνωστά ψέματα για κακή οικονομική κατάσταση, για αντεργατική πολιτική, για τη Συμβουλευτική Επιτροπή και «*…τέλος προεβλήθησαν αι παντός είδους αντεθνικαί ενέργειαι των εις το εξωτερικόν αρνησιπάτριδων*[3]*...»*

---

[1] Ο Παπαδόπουλος άλλαξε πολύ σύντομα το ΄΄εμείς΄΄ σε ΄΄εγώ΄΄ και οι υπόλοιποι συνωμότες της 21ης Απριλίου με το δίκιο τους εκνευρίζονται. Εξ άλλου δε γίνονται επαναστάσεις και ΄΄επαναστάσεις΄΄ και πραξικοπήματα όπου συμμετέχουν στρατιωτικά στελέχη, χωρίς να τηρείται ιεραρχική δομή στην οργάνωση. Από ένα σημείο και μετά τουλάχιστον. Είναι στην στρατιωτική κουλτούρα η ΄΄πυραμίδα΄΄ και η ιεραρχία. Ακόμα και το 1909 χρειάστηκε ένας αρχηγός, αλλά και σε όλες τις εξεγέρσεις οποιασδήποτε μορφής, από οποιουσδήποτε και ενάντια σε οποιονδήποτε, πάντα κάποιος ξεχώριζε ή με επιλογή των υπολοίπων (ανταρτικοί στρατοί κ.λ.π.) ή με βίαιες ενέργειες και πραξικοπηματικά. Ο Σταματελόπουλος (γόνος εξ άλλου επαναστατών του 1821, στους οποίους ήθελε να μοιάσει συμμετέχοντας σε μια πιο σύγχρονη ΄΄επανάσταση΄΄) φέρεται ως εμμένων στις αρχικές ιδέες και στόχους των συνωμοτών-πραξικοπηματιών. Οπότε και αποδεσμεύεται της ΄΄επαναστατικής επιτροπής΄΄ και ακολουθεί μοναχική πορεία με την αρθρογραφία του στην ΒΡΑΔΥΝΗ κρίνοντας και κατακρίνοντας τους υπόλοιπους που ασκούν πλέον την εξουσία. Η πικρία, απογοήτευση και οργή του Σταματελόπουλου, και όσων τον ακολουθούσαν από μικρότερους αξιωματικούς, εκφραζόταν με την αρθρογραφία. Αλλά και με ΄΄υπόγειες διαδρομές΄΄, επαφές, συναντήσεις με πολιτικούς και αποστράτους-αποτάκτους αντιτιθέμενους το καθεστώς. Δεν τόλμησε να προχωρήσει παραπάνω, επομένως οι προθέσεις του μένουν στην αρθρογραφία και σε ότι οι τότε συνεργάτες και ΄΄πιστοί του΄΄ αποκαλύπτουν σήμερα. Εκείνος όμως που εκμεταλλεύτηκε πλήρως την απογοήτευση τύπου ΄΄Σταματελόπουλου΄΄, την εκτροπή δηλαδή από τους στόχους της 21ης Απριλίου 1967, είναι ο Ιωαννίδης. Ο οποίος και ΄΄παρέλαβε΄΄, με απλές κινήσεις και μάλλον από βαριεστημένους ΄΄φρουρούς΄΄ του πρώτου δικτάτορα, την εξουσία. Έπ' αυτού βλέπε συνέντευξη Νικολόπουλου. Για τον Σταματελόπουλο και τους ΄΄ανθρώπους του΄΄ βλ. παράρτημα Β-Ι και Β-ΙΙ συνεντεύξεις Μενενάκου και Πετρόπουλου.

[2] Τρικ, έντυπα, πανό, παράνομες εφημερίδες, κροτίδες, κ.λ.π. εμφανίζονται και στο δελτίο ΨΕ ως ΄΄ψυχολογικές ενέργειες του εχθρού΄΄. Δεν θα επαναλαμβάνονται στον παρόντα πίνακα, εκτός εάν έχουν στοιχεία πρόσθετου ενδιαφέροντος.

[3] Τα δελτία έχουν περιορισμένη κυκλοφορία, δεν αναπαράγονται ώστε τα ίδια και ο τρόπος παρουσίασης των ΨΕ του ΄΄εχθρού΄΄, να αποτελέσουν αντίμετρο. Εν τούτοις η φρασεολογία είναι προπαγανδιστική και επιθετική. Οι ίδιοι ασκούν μεταξύ τους προπαγάνδα, κυρίως όμως φοβούνται να περιοριστούν σε ξερή παράθεση των συλλεγομένων αντικαθεστωτικών δραστηριοτήτων. Διαφορετικά δεν

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ- ΘΕΜΑΤΑ

Μεγάλη δημοσιότητα για το Ν.Δ. ΄΄Περί Διαδόσεως Ψευδών Ειδήσεων΄΄ που ερμηνεύτηκε πως έχει στόχο τους ξένους ανταποκριτές (GUARDIAN), τους Έλληνες δημοσιογράφους (TIMES), τον μόνο νόμιμο δρόμο με τον οποίο ενημερώνεται η διεθνής κοινή γνώμη (Ρ/Σ ΄΄ΦΑ΄΄).

Το BBC μετέδωσε επιστολή του δημοσιογράφου Λ. Φάϋερ, πρώην ανταποκριτή του στην Αθήνα «*…με την οποία ισχυρίζεται ότι εχρησιμοποιήθη εις Ελλάδα νομισματικός έλεγχος προς περιορισμόν του αριθμού των ξένων εφημερίδων..και ότι οσάκις αύται περιείχον επιβλαβείς ειδήσεις, ηγοράζοντο όλα τα διαθέσιμα φύλλα…*»

Ο λόγος του Πρωθυπουργού έχει σχολιασθεί ευρύτατα, με κεντρικό σημείο ότι μ' αυτόν φαίνεται πως, το καθεστώς θέλει να διαιωνίσει την παρουσία του στην εξουσία.

Στη Γερμανία ο Μπράντ απαντά στις επικρίσεις για στήριξη του καθεστώτος, πως δε έχει επαναληφθεί η γερμανική βοήθεια. Αλλά σε συνέδριο της νεολαίας *«…εδήλωσεν ότι η κυβέρνησις λαμβάνει μέτρα των οποίων η φύσις δεν επιτρέπει την ανακοίνωσίν των…η δήλωσις αυτή έχει ιδιαιτέραν σημασίαν διά το ναυτικόν καθ' όσον ως γνωστόν επίκειται η παραλαβή των …τεσσάρων Υποβρυχίων…δεν διαφαίνεται πρόθεσις της γερμανικής κυβερνήσεως να αρνηθή την παράδοσιν….εγνώρισεν ότι πρόκειται περί καθαρώς εμπορικής παραγγελίας των Αθηνών, ουδεμίαν σχέσιν έχει με την στρατιωτικήν βοήθειαν…και δεν πρόκειται να επαναληφθή εφ' όσον εις Αθήνας παραμένει το ΄΄στρατιωτικόν καθεστώς της χούντας΄΄…η κυβέρνησις Μπράντ εμφανίζεται υιοθετούσα τας απόψεις του διεθνούς κομμουνισμού και της διεθνούς συνοδοιπορίας….θα παραλάβομεν τα τέσσερα υποβρύχια ουχί απροσκόπτως και υπό συνθήκας αίτινες δεν συνθέτουν σχέσεις ειλικρινών συμμάχων*[1]*…»*

Πλήθος εκπομπών και δημοσιευμάτων για την οικονομία και τα προβλήματά της σε Σοβιετικά και Βορειο-ευρωπαϊκά μέσα και τη ΄΄Φ Α΄΄. Η ΄΄ΠΡΑΒΔΑ΄΄ ισχυρίζεται πως «*…οι Έλληνες βαθύπλουτοι υποστηρίζουν παντοιοτρόπως την ΄΄Αθηναϊκήν χούνταν΄΄, αφού αυτή εξασφαλίζει εις τους πλουσίους την δυνατότητα της ασυγκρατήτου κεφαλαιοκρατικής εκμεταλλεύσεως των εργαζομένων…»*.

Ιδιαίτερη έμφαση στις συλλήψεις, στις απαγορεύσεις θεατρικών και κινηματογραφικών έργων, και στις ενέργειες των ΄΄αρνησιπάτριδων΄΄ ΄΄ανθελλήνων΄΄ Ελλήνων του εξωτερικού (Παπανδρέου, Θεοδωράκης και ο Μητσοτάκης). [2] Ο Μαθιόπουλος στο Ρ/Σ Ντώϋτσε Βέλλε { NT.B} καταφέρεται της κυβέρνησης. Η Φ.Α. σε φιλεργατικές δηλώσεις μιλάει εναντίον της επίσης.

Από κομμουνιστικές κυρίως πηγές συνεχίζονται οι επιθέσεις κατά της Ελλάδος και του ΝΑΤΟ, με άξονες την επανάληψη της στρατιωτικής βοήθειας στο καθεστώς από τις ΗΠΑ, την οργάνωση του πραξικοπήματος από τη CIA, την υποστήριξη του Ισραήλ εναντίον των Αραβικών χωρών, το Κυπριακό, ενέργειες εναντίον προοδευτικών αραβικών καθεστώτων, την έντονη πίεση στα σύνορα των σοσιαλιστικών χωρών, τα βασανιστήρια κρατουμένων στην Ελλάδα, πιθανή επάνοδο του βασιλιά (Ολλανδική εφημερίδα) κ.α.

«Ημέτεραι Ψυχολογικαί Ενέργειαι:

-Ενέργειαι Αρχηγείου:

Διαφώτισις με αποστολή ημερησίου δελτίου διαφωτίσεως, περιλαμβάνον θέματα προς προβολήν και θέματα προς ενημέρωσιν, δυνάμενον να αποτελέση την βάσιν δι' ευκαιριακάς ομιλίας προς το προσωπικόν[3]*…εβδομαδιαίον δελτίον ενημερώσεως αξιωματικών επί Ελληνικών και διεθνών πολιτικών-οικονομικών και στρατιωτικών γεγονότων….το υπό της Γ.Γ. Τύπου και Πληροφοριών εκδοθέν 15θήμερον*

εξηγείται πως ακόμα και στα πιο ΄΄κλειστά΄΄ και ΄΄απόρρητα΄΄ έγγραφα των μηχανισμών ασφάλειας και προπαγάνδας του καθεστώτος, αναλίσκονται σε υπερ-΄΄επαναστατική΄΄ φρασεολογία. Δε βρέθηκε σοβαρό έγγραφο με ανάλυση/ σκεπτικό/ επιχειρήματα/ κριτική γύρω από ζητήματα της ΄΄επανάστασης΄΄. Τονίζεται γιατί, αποτέλεσε αντικείμενο ειδικής φροντίδας. Το ερώτημα παραμένει και ως μόνη εξήγηση χωρεί, η τάση να δηλώνουν ανά πάσα στιγμή την πίστη τους στην ΄΄επανάσταση΄΄ και μ' αυτόν τον τρόπο. Δεν είναι μόνον ότι πιστεύουν ίσως σ' αυτά, που γράφουν. Θέλουν παράλληλα να φαίνεται και να το δείχνουν οι ίδιοι.

[1] Οι ΄΄σύμμαχοι΄΄ ήταν πολύ ειλικρινείς με το καθεστώς των Αθηνών και ιδιαίτερα οι Γερμανοί και Αμερικανοί. Και όσοι επίσης πωλούσαν όπλα και είχαν εκτός των άλλων και οικονομικά κίνητρα. Οι δηλώσεις του Μπραντ είναι για εσωτερική κατανάλωση. Όσον αφορά την παραλαβή των Υποβρυχίων (που ίσως ακόμα δεν έχουν εξοφληθεί) και τη σχέση τους με το Κυπριακό, βλ. κεφάλαια Γ4α και Γ13α στο Γ ΜΕΡΟΣ. Η χούντα των Αθηνών ενδιαφερόταν για την απρόσκοπτη παραλαβή τους, όχι μόνον διότι υλοποιούσε το εξοπλιστικό πρόγραμμα του ναυτικού, αλλά με τον τρόπο αυτόν ΄΄επισημοποιούσε΄΄ την παρουσία της στη διεθνή σκηνή. Ήταν πράξη έμμεσης αναγνώρισης η παραλαβή των Υ/Β. Οι δε Αμερικανοί βολεύονταν πολύ καλά με ένα υπάκουο στρατιωτικό καθεστώς στην Ελλάδα, όπως και σε όλες τις χώρες όπου είχαν συμφέροντα στρατηγικής και οικονομικής μορφής. Καλύτερα συνδιαλέγονται με δικτατορίες που οι ίδιοι στηρίζουν παρά με εκλεγμένες κυβερνήσεις όπου πρέπει να πείθεται και το εκλογικό σώμα για την αναγκαιότητα ενεργειών που βολεύουν τους ΄΄συμμάχους΄΄. Γι' αυτό τα στελέχη των ΕΔ όπου η εκπαίδευση, η οργάνωση, ο εξοπλισμός είναι αμερικανικής προέλευσης, έχουν έτσι εμφυσηθεί με φιλοαμερικανισμό. Δεν ισχύει το ίδιο για όλες τις χώρες απ' όπου προμηθεύονται οι ΕΔ οπλικά συστήματα. Χρειάζεται συνδυασμός των προαναφερθέντων ΄΄ευκολιών, βοήθειας, συνύπαρξης, συνεύρεσης στη συμμαχία κ.ο.κ.΄΄.

[2] Το όνομα του Μητσοτάκη δεν εντοπίσθηκε σε όλα τα έγγραφα που εξετάζονται, όπως των υπολοίπων πολιτικών, παρά στα δελτία ΨΕ.

[3] Πρόκειται για κείμενα, μερικά από τα οποία παρουσιάζονται στο κυρίως κείμενο και που χρησιμοποιούσαν οι οριζόμενοι για ΄΄στημένες΄΄ προπαγανδιστικές ομιλίες στο προσωπικό. Βλέπε συνέντευξη Πατσίλια στο παράρτημα Β-Ι και υπόθεση Λίτινα στο Δ΄Μέρος.

φυλλάδιον ΄΄Θέσεις και Κατευθύνσεις΄΄ προς χρήσιν υπό των ομιλητών, εις τρόπον ώστε να δίδεται πλήρης και ενιαία εικών των ιδεολογικών κατευθύνσεων της Εθνικής Κυβερνήσεως….εδόθησαν οδηγίαι διά την αποφυγήν χρησιμοποιήσεως των υπό της Διεθνούς Ενώσεως Αναπήρων Καλλιτεχνών ΄΄ΜΠΟΡΕΙΣ΄΄ εκδοθεισών καρτών…το υπό του ΑΕΔ εκδοθέν δοκίμιον του Υποπτεράρχου Λάϊτμερ υπό τον τίτλον ΄΄Ο Επιτελής και η Ψυχολογία του΄΄ προς διανομήν…», προγραμματίσθηκε σύσκεψη όλων των αξιωματικών 7^{ων} Επιτελικών Γραφείων για ενιαία διαφώτιση, έγιναν επιθεωρήσεις από τον διευθυντή του 7^{ου} ΕΓ στα αντίστοιχα του ΔΝΕ, ΚΕΠΑΛ, ΚΕΚΑΝ, ΔΔΜΝ, ΝΚ και ΝΣΚ, στο ΝΣ έγινε διάλεξη του συνταγματάρχη ε.α. Θ. Σαράντη με θέμα ΄΄Η Πορεία του Μ.Αλεξάνδρου΄΄ που την παρακολούθησαν όλοι οι εκτός υπηρεσίας[1], «*…εις όλας τας Ναυτικάς Διοικήσεις, Ανεξαρτήτους Ναυτικάς Υπηρεσίας και Πλοία, επραγματοποιήθη διάλεξις με θέμα ΄΄το ξενοκίνητον κομμουνιστικόν κίνημα του Δεκεμβρίου 1944΄΄…απεστάλλησαν εις Πλοία και Ν.Υπηρεσίας ημερήσιαι Διαταγαί κ.Πρωθυπουργού και κ. ΑΕΔ ίνα αναγνωσθούν εις το προσωπικόν…εγένετο ενημέρωσις αξιωματικών μεταβαινόντων εις το εξωτερικόν…»*

Ενημέρωσις κοινού –δημόσιες σχέσεις:

«*Εγένοντο τέσσαρες τηλεοπτκαί εκπομπαί εκ του σταθμού ΥΕΝΕΔ, πέντε ραδιοφωνικαί εκπομπαί εκ του σταθμού ΕΙΡΤ Χανίων και τέσσαρες ραδιοφωνικαί εκπομπαί εκ του σταθμού ΥΕΝΕΔ. Πέραν αυτών επραγματοποιήθη πανηγυρική εκπομπή την 6-12-1970 τη συμμετοχή των ναυάρχων ε.α. Λ.Σακελλαρίου, Γρ.Μεζεβύρη, Π.Κώνστα και του καθηγητού της ιστορίας του Πανεπιστημίου Αθηνών κ.Α.Δασκαλάκη επί τη επετείω των ναυμαχιών..Έλλης ….εσημείωσεν εξαιρετικήν επιτυχίαν…παρήχθησαν δύο ταινίαι 35 χιλ με θέμα τας ναυμαχίας και της εορτήν του Αγίου Νικολάου προεβλήθησαν …ως σφήναι…μεταξύ των προγραμμάτων ΕΙΡΤ και ΥΕΝΕΔ…»*, δόθηκε δημοσιότητα στην επίσκεψη του αμερικανού πρέσβη στο Στόλο, δόθηκαν φωτογραφίες και Θυρεοί του Ναυτικού στο ναυτικό ακόλουθο Ουάσινγκτον για τους ενδιαφερόμενους Αμερικανούς συλλέκτες, συνεχίσθηκε η λήψη σκηνών του έργου Υ/Β ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΗΣ, δόθηκαν λεπτομερείς οδηγίες στο πλήρωμα του υπό παραλαβήν πλοίου ΝΑΥΚΡΑΤΟΥΣΑ ως και δώρα διαφωτιστικού και τουριστικού υλικού, τυπώθηκαν ευχετήριες κάρτες και δελτάρια για τις γιορτές και το νέο έτος ως και ημερολόγιο του 1971 «*...συμπεριληφθέντων μεταξύ των αποδεκτών και απάντων των Γυμνασίων αρένων της χώρας…»*, καλύφθηκαν τηλεοπτικά ο χορός των αξιωματικών στη Σχολή Δοκίμων, οι γιορτές δέντρου Χριστουγέννων στο ΝΣ και Δ.Ν.Ε., η γιορτή βασιλόπιτας στο ΑΝ, και το τετραήμερο εκπαιδευτικό ταξίδι των δοκίμων στο Ιόνιο με την επίσκεψη στα Ιωάννινα.[2]

Σχέσεις μετά του κοινού:

Διατέθηκαν τα Ν/Α ΔΑΦΝΗ και ΑΝΤΙΟΠΗ για τις γιορτές του πολιούχου Ζακύνθου, τα Α/Τ. ΝΑΥΑΡΙΝΟ και ΑΣΠΙΣ για τη γιορτή του Αγίου Νικολάου στη ΣΝΔ, το Ν/Α ΑΝΤΙΟΠΗ για μεταφορά του μητροπολίτη και εφέδρων αξιωματικών από την Κέρκυρα στο χωριό Αετός και παραμεθόρια φυλάκια για διανομή δώρων, δόθηκαν κουρτίνες για τα παράθυρα στο Δημοτικό Σχολείο Φοίνικος Σαλαμίνας,

Ενέργειες Μονάδων:

Έγιναν οι προγραμματισμένες διαλέξεις διαφωτίσεως, για τον Δεκέμβριο, αντιπροσωπεία αξιωματικών στην Καισαριανή σε μνημόσυνο «*…σφαγιασθέντων υπό των κομμουνιστών…*», …εις την εορτήν Αγίου Νικολάου Πειραιώς,…..Α/Τ. ΑΕΤΟΣ στο Παλαμήδι Ναυπλίου …αντιπροσωπεία πλοίων στην επέτειο «*… ενσωματώσεως Κρήτης μετά της Μητρός Ελλάδος…»*, …στον πανελλήνιο έρανο ΕΕΣ και εθελοντική αιμοδοσία από ναύτες,…ο Τάσκα επισκέφθηκε το Στόλο *«…εις τούτον παρέθεσεν γεύμα ο Διοικητής Στόλου…»,* έρανοι για απόρους στο ΝΣ και ΝΚ, συμμετοχή ΝΚ[3] σε σειρά εκδηλώσεων για την ενσωμάτωση της Κρήτης και στις γιορτές των Χριστουγέννων, ο ΝΔΝΑ παρέθεσε πρόγευμα σε Κυβερνήτη και αξιωματικούς του Βρετανικού πλοίου HMS EXMOUTH και επισκέφθηκε και το Ναύαρχο Διοικητή W.D.HOUSER επί του USS J.F.KENNEDY, το Δεκέμβριο κατέπλευσαν στην περιοχή Πειραιά- Φαλήρου 18 συμμαχικά πλοία, η ΝΔΙ πήρε μέρος «*…εις τας τελετάς Καλαβρύτων και Πατρών επί τη επετείω των Δεκεμβριανών…ο Ν.Σ.Κερκύρας …εις τας τελετάς …πολιούχου και εις μνημόσυνον πεσόντων κατά το Δεκεμβριανόν κίνημα …υπό της ΝΔΒΑ διενεμήθησαν είδη ιμματισμού εις απόρους…η μουσική και το άγημα του ναυτικού απέδωσαν τιμάς εις Μητροπολιτικόν Ναόν Αθηνών κατά την τελετήν επιμνημοσύνου δεήσεως*

[1] Στις διαλέξεις αυτές που γίνονταν σε ώρα πρωινής εργασίας, υποχρεώνονταν να παρευρίσκονται με διαταγή όλοι, που δεν είχαν βάρδια. Ακόμα και οι ένθερμοι θιασώτες του καθεστώτος παρακολουθούσαν διαλέξεις πολύ βαρετές έως εκνευριστικές. Οι ομιλητές ήταν υποχρεωμένοι να συνδέουν και τα άσχετα θέματα με την ΄΄επανάσταση΄΄ και εκεί ήταν, που δοκιμαζόταν η ικανότητα του ομιλητή και τα νεύρα των ακροατών.

[2] Ο ενθουσιώδης επιτελής διαφωτίσεως περιγράφει ως δραστηριότητες τις ενέργειες του τμήματός του, που πάντα γίνονταν με τη διαφορά πως έλειπε η σάλτσα της 21^{ης} Απριλίου και η ΄΄επανάσταση΄΄. ΄΄Ελειπαν βέβαια και οι ομιλίες. Τα υπόλοιπα είναι υποχρεώσεις του γραφείου του. Όπως υποχρεώσεις και συνηθισμένες κινήσεις είναι και οι ακόλουθες των Πλοίων με επισκέψεις σε λιμάνια, βοήθεια σε κατοίκους νησιών, μεταφορές ασθενών κ.λ.π. Αυτά πάντα γίνονταν και γίνονται. Εδώ παίρνουν και τη χροιά της ευγενούς αποστολής των ΕΔ ως φορέα της ΄΄επανάστασης΄΄. Με προσθήκη και όλων εκείνων των στοιχείων, που συνδέουν τα πάντα με την 21^{η} Απριλίου.

[3] Όλα αυτά αποτελούν συνήθη πρακτική των αντίστοιχων υπηρεσιών. Παρατίθενται όμως επειδή έτσι δίδεται και η εικόνα των σχέσεων των ΕΔ με την κοινωνία. Εάν έλειπε η διαφώτιση για την ΄΄επανάσταση΄΄ θα περιοριζόταν το ΄΄κακό΄΄ στα ΄΄πάγια΄΄. Οι δραστηριότητες αυτές των περιφερειακών μονάδων του ΠΝ έχουν αναφερθεί από τις αντίστοιχες διοικήσεις και έτσι εξηγείται και η κοινοποίηση του εγγράφου σε ΣΤΟΛΟ, ΔΔΜΝ, Δ.Ν.Ε., ΝΔΝΑ, ΝΔΒΑ και ΝΔΙ.

υπέρ των θυμάτων του κομμουνιστικού κινήματος του Δεκεμβρίου 1944…υπό ανδρών κληρουχίας Οκτωβρίου 1970 προσεφέρθησαν εθελοντικώς 340 φιάλαι αίματος…», το ΚΕΠΑΛ δενδροφύτευσε, το θεραπευτήριο στον Πόρο βοήθησε κατοίκους της περιοχής και το Κ.Ε.Πόρος διέθεσε το υδροφόρο όχημα «*…διά τον ποτισμόν των νεοφυτευμένων δενδρυλίων περιοχής Δήμου Πόρου….η ελαφρά ορχήστρα του Ναυτικού διετέθη και διά την ψυχαγωγίαν ασθενών ψυχιατρείου Δαφνίου και διά την χοροεσπερίδα των υπαλλήλων του Ναυτικού…»*.

Απήχησις Ημετέρων Ψυχολογικών Επιχειρήσεων:
«…Κατά μήνα Δεκέμβριον παρουσιάσθη έντασις ή έξαρσις των ανησυχιών των νεαρών κυρίως Τεχνικών Αξιωματικών του Ναυτικού οίτινες φέρουν βαρέως την βάσει του Νόμου περί καταστάσεως Αξιωματικών κατάταξίν των εις το ΣΩΜΑ. Εκτιμάται ότι ανεξαρτήτως της ουσίας του θέματος η ανησυχία των αξιωματικών τούτων και αι ψυχολογικαί επιπτώσεις επ' αυτής στερούνται ιδιοτελείας και οιασδήποτε σκοπιμότητος, εξικνούνται δε από ιδεαλισμόν και αγνήν πρόθεσιν. Υπό της ηγεσίας πάντα τα στοιχεία συνεκτιμώνται, το δε αποτέλεσμα οιαδήποτε αποφάσεως δεν έχει εισέτι διαφανή, των τεχνικών αξιωματικών οπωσδήποτε αναμενόντων την ρύθμισιν του θέματος το οποίον θεωρούν ως μέγα θέμα ηθικής τάξεως….»[1]
«…Γενικώς εκτιμάται ότι η αναπτυχθείσα υπό του Ναυτικού δραστηριότητα κατά μήνα Δεκέμβριον συνετέλεσεν ώστε να αναπτυχθούν οι δεσμοί μεταξύ του ναυτικού και λαού, εις τρόπον, ώστε η Εθνική αποστολή του όπλου να γίνει κατανοητή και να εκτιμηθή η συμμετοχή του εις το έργον της αναμορφουμένης πατρίδος…»[2]

ΔΕΛΤΙΟΝ ΨΕ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1971[3]
Εκ του Εξωτερικού:
Γνωστοί Ραδιοφωνικοί Σταθμοί και πρακτορεία(Παρισίων, Μόσχας, Τιράνων, Βόννης, Σκοπίων, Ντώϋτσε Βέλλε, ΄΄Φωνή της Αλήθειας΄΄ του ΚΚΕ, ΤΑΣΣ, ΡΩΥΤΕΡ, ΒΒC, οι εφημερίδες ΠΡΑΒΔΑ, ΜΙΛΛΙΕΤ, ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΚΗΡΥΞ (Αυστραλίας), ΟΥΝΙΤΑ, THE GUARDIAN, THE TIMES, ARBAITER ZEITUNG (ΑΥΣΤΡΙΑ), LUMEA (Βουκουρεστίου), LA CITE (Βρυξελλών), BONNER RUNDSCHAU(Γερμανική), VOLKSSTIMME (Αυστρίας) κ.ά. μεταδίδουν και δημοσιεύουν άρθρα δηλώσεις, συνεντεύξεις, σχολια, Ελλήνων τέως πολιτικών και ξένων επισήμων και μη αντιπάλων του καθεστώτος της 21ης Απριλίου. Τα ονόματα που ξεχωρίζουν και εμφανίζονται συνεχώς σε δελτία, εφημερίδες κ.λ.π. είναι η Φλέμινγκ, ο Παπανδρέου, ο Θεοδωράκης, ο Μυλωνάς, ο Μαθιόπουλος και η ηγεσία του ΚΚΕ όπως και του ΚΚΕ εσωτερικού. Δημοσιεύονται αναλύσεις για τα συμβαίνοντα στην Ελλάδα με σαφή αντικυβερνητικό προσανατολισμό. Αξιοποιούν γεγονότα, συλλήψεις, νομοθετικά διατάγματα, ομιλίες του πρωθυπουργού, συναντήσεις με τέως πολιτικούς, οικονομικά στοιχεία, δίκες και καταδίκες αντιστασιακών, βασανιστήρια, απελάσεις (Φλέμινγκ για να μην καταθέσει στη δίκη Σαρζετάκη όπως είπε η ίδια), επανάληψη της στρατιωτικής βοήθειας των ΗΠΑ στην Ελλάδα, αποφάσεις συνεδρίων Ελλήνων του εξωτερικού, περιοδείες πολιτικών ηγετών, αναλύσεις των οργάνων και στελεχών του ΚΚΕ, ακύρωση της συμφωνίας Ωνάση για επενδύσεις στην Ελλάδα, εκλογές για τη Συμβουλευτική Επιτροπή, ψιθύρους για διάφορα, το φοιτητικό, το Κυπριακό με τον Γρίβα να κυριαρχεί στις ειδήσεις, ανταπόκριση από την Αθήνα στην

[1] Το ζήτημα αυτό είναι σοβαρότερο απ' ότι παρουσιάζεται στο δελτίο και ταλάνισε για πολλά χρόνια το ναυτικό (ακόμα δεν έχει λήξει). Δε ξεμπερδεύει έτσι η ηγεσία του ναυτικού τότε με μια απλή επισήμανση, ΄΄φιλική΄΄ προς τους ΄΄τεχνικούς΄΄ αξιωματικούς. Σίγουρα δεν ήταν η προσθήκη αυτή δουλειά του Αραπάκη, Διευθυντή του Α΄ Κλάδου που υπογράφει το Δελτίο. Ήταν του Α/ΓΕΝ Μαργαρίτη, που γνώριζε πως θα διαδοθεί και μαθευτεί από τους ΄΄τεχνικούς΄΄ αξιωματικούς του ΠΝ αφ' ενός και αφ' ετέρου ξεμπερδεύει και με τον ΑΕΔ στον οποίο το αναφέρει έμμεσα. Κάποια προσέγγιση επιχειρείται στο κεφάλαιο Δ9 με μερική ανάλυση σταδιοδρομικής, βαθμολογικής, συνδικαλιστικής, οικονομικής, κατάστασης των Μηχανικών όπως θέλουν να λέγονται (και όχι ΄΄τεχνικών΄΄ όπως τους αποκαλεί το έγγραφο ενώ οι ίδιοι προσβάλλονται με τον τίτλο αυτό).

[2] Ο Αραπάκης, μετέπειτα Α/ΓΕΝ, είναι που υπογράφει αυτό το έγγραφο με δέκα εξ σελίδες δραστηριότητες των ΄΄εχθρών΄΄ της ΄΄επανάστασης΄΄ και διαφωτίσεως του λαού με ενέργειες του ναυτικού. Αργότερα ξέχασε πως, πολλά παρόμοια έγγραφα και άλλα πολύ χειρότερα με διώξεις αντιστασιακών αξιωματικών φέρουν την υπογραφή του, και πρόβαλλε ο ίδιος τον εαυτό του, ως συντελεστή της αποκατάστασης της δημοκρατίας στη χώρα.

[3] Από το προηγούμενο δελτίο μεσολαβεί ένας χρόνος, για τον οποίο δε στάθηκε δυνατό να βρεθούν τα αντίστοιχα διαβιβαστικά. Ο Αραπάκης έχει αντικατασταθεί στη διεύθυνση του Α΄Κλάδου (όπου υπάγεται το 7ον ΕΓ/1 που εκδίδει τα δελτία) από τον αρχιπλοίαρχο Καλογερόπουλο, που θα τα υπογράφει με τον ίδιο ενθουσιασμό όπως και ο προηγούμενος. Τονίζεται ο ΄΄ενθουσιασμός΄΄ επειδή, εάν ήθελαν να αποφύγουν εκφράσεις πολύ ΄΄φιλοκαθεστωτικές και φιλοεπαναστατικές΄΄ θα το έκαναν ακίνδυνα. Δεν το ήθελαν όμως, επειδή υπηρετούσαν την 21η Απριλίου με ιδιοτέλεια και αφοσίωση. Ο Καλογερόπουλος διέπρεψε ως πρόεδρος σε ανακριτικά συμβούλια στις ΄΄εκκαθαρίσεις΄΄ των ΄΄κινηματιών΄΄ του ναυτικού. Στη μεταπολίτευση δεν τον έδιωξαν από την πρώτη μέρα, αλλά τον κράτησαν μέχρι τις επόμενες κρίσεις στη θέση του αρχηγού Στόλου υπό τον Αραπάκη Α/ΓΕΝ. Μετά τον Καλογερόπουλο εμφανίζεται ο αρχιπλοίαρχος Μητσάκος στις υπογραφές ως Δ/ντής Α΄Κλάδου ΑΝ και μετά ο Καψάλης που μένει μέχρι τη μεταπολίτευση. Ο Καψάλης έχει αξιόλογη παρουσία στα γεγονότα του ναυτικού σε σχέση με τη δικτατορία (το όνομά του εμφανίζεται συχνά στην εργασία αυτή. Βλ.και κεφάλαιο Γ18α). Ο Μητσάκος εμφανίζεται μόνον ως αναπληρωματικός πρόεδρος του συμβουλίου, που αποτάσσει τους μάχιμους του ΄΄κινήματος του ναυτικού. Φτάνει στο βαθμό του υποναυάρχου και αποστρατεύεται από τη θέση του ΔΔΜΝ τον Ιούνιο του 1974. Εδώ όλα αυτά τα στελέχη υπογράφουν τα κείμενα των δελτίων, που περιγράφουν τις προσπάθειες των αντιπάλων (΄΄εχθρών΄΄) να πλήξουν το καθεστώς, ενώ αυτοί αμύνονται με τις δικές τους Ψυχολογικές Επιχειρήσεις να πείσουν τον κόσμο πως όλα είναι καλά. Η εικόνα που βγάζουν τα δελτία προς τα έξω, είναι της αγωνιώδους προσπάθειας να δείξουν ότι κάτι κάνουν και αυτοί για την ΄΄επανάσταση΄΄. Εκτός της συλλογής και παράθεσης με τα ανάλογα κοσμητικά επίθετα (ανθέλληνες, αντικυβερνητικοί, αρνησιπάτριδες, κομμουνιστοσυμμορίτες, συνοδοιπόροι, εχθροί κ.λ.π.) των ενεργειών των αντιπάλων της ΄΄Εθνικής Κυβέρνησης΄΄.

EXPRESSEN της Στοκχόλμης με τίτλο *΄΄Η Κύπρος θα εισέλθη εις το ΝΑΤΟ δι' ενός στρατιωτικού Πραξικοπήματος΄΄.*[1] Η ΦΑ πιο πολύ απ' όλους αφιερώνει σχεδόν όλο το χρόνο στην Ελλάδα. *«…ο κ. Λουνς απεκάλυψε πλήρως τον ρόλον της Χούντας, ως του πλέον δουλικού υπηρέτη του επιθετικού συνασπισμού του ΝΑΤΟ…». «…Η εφημερίς της Βιέννης ''ARBEITER ZEITUNG'' εδημοσίευσε συνέντευξιν του αποδράσαντος εκ των φυλακών Αιγίνης βαρυποινίτου και συνενόχου του Α.Παναγούλη Ν.Ζαμπέλη, ο οποίος αναφέρεται εις τα γενόμενα δήθεν εις βάρος του και εις βάρος άλλων κρατουμένων βασανιστήρια εις την ΕΣΑ με συγχρόνους και μεσαιωνικάς μεθόδους … Η Μητέρα του Παναγούλη απέστειλε επιστολάς προς διεθνείς οργανώσεις …διά τας ανθυγιεινάς συνθήκας κρατήσεως του καταδίκου υιού της*[2]*…»,* το Παρίσι *«…μετέδωσεν ότι 134 καθηγηταί Πανεπιστημίων με επικεφαλής τον Ζ.Π. ΣΑΤΡ εξέδωσαν ανακοίνωσιν με την οποίαν ΄΄αξιούν΄΄ …να σταματήσουν τα βασανιστήρια εις βάρος των κρατουμένων…η Γερμανική τηλεόραση προέβαλεν ένα φιλμ της Οργανώσεως ΄΄Διεθνής Αμνηστία΄΄ περί των συνθηκών συλλήψεως, ανακρίσεως και κρατήσεως της κομμουνιστρίας ΒΟΥΛΓΑΡΗ με έντονον ανθελληνικόν πνεύμα διά τας πολιτικάς συνθήκας εις την Ελλάδα…δήλωσιν της Μ.ΜΕΡΚΟΥΡΗ γενομένη εξ αφορμής της επισκέψεως του κ. Άγκνιου εις την Ελλάδα…ότι ΄΄θα τον φτύσω κατά πρόσωπο΄΄…»*[3] Η εφημερίδα ΄΄ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΚΟΣΜΟΣ΄΄ δημοσίευσε είδηση σύλληψης του συνταγματάρχη ε.α. Δ.Τούση με την κατηγορία πως ήταν σύνδεσμος *«…της παρανόμου οργανώσεως ΄΄ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ΄΄ την οποίαν έχουν συστήσει βασιλόφρονες αξιωματικοί…»*

ΔΕΛΤΙΟΝ ΨΕ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1972

Έκ του Εξωτερικού- Προς τον Στρατόν: [4]
Οι λιμενικές διευκολύνσεις του 6ου στόλου απασχολούν τις εφημερίδες και όλα τα ΜΜΕ με άρθρα, σχόλια, ανταποκρίσεις, συνεντεύξεις, δηλώσεις στο εξωτερικό (Ευρώπη, Σοβιετική Ένωση, Ανατολική Μεσόγειο). Το Κυπριακό κυριαρχεί επίσης σε ελληνικές και κυπριακές εφημερίδες και ραδιοσταθμούς. Όλοι μιλούν για προετοιμαζόμενο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου από τη χούντα των Αθηνών, κατακρίνουν την αντιμακαριακή τακτική των Ελλήνων αξιωματικών στην Κύπρο, ο ραδιοσταθμός της Μόσχας ανέφερε το σχέδιο ΄΄ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ΄΄ ως νατοϊκή συνωμοσία έτοιμη για το πραξικόπημα από τον ελληνικό στρατό της χούντας στην Κύπρο, τα τσεχοσλοβακικά όπλα αποτελούν αντικείμενο ψιθύρου στο νησί.[5]
Το BBC μεταδίδει από την Αθήνα πως η χούντα έβγαλε το στέμμα από τα πηλίκια και κυκλοφόρησε και νέα κέρματα με το σήμα της ΄΄επαναστάσεως΄΄. Η ΦΑ εκτός των άλλων περί αστυνομεύσεως του λαού και της τρομοκράτησής του με τα ΤΕΑ και την Εθνοφυλακή, χρησιμοποιεί και την ημιστρατιωτική οργάνωση των Αλκίμων, η ΠΡΑΒΔΑ έγραψε πως «*…οι Έλληνες συνταγματάρχαι εξοπλίζουν και χρηματοδοτούν τους Ιταλούς νεοφασίστας στην παράνομη δραστηριότητά τους εναντίον της Ιταλικής Δημοκρατίας…»* πλήθος άλλο σχολίων, δηλώσεων, ανταποκρίσεων αναφέρονται στα οικονομικά της χώρας, στους πολιτικούς κρατούμενους, στις σχέσεις του καθεστώτος με το ΝΑΤΟ, στην επιθυμία να λυθεί το Κυπριακό όχι με σκοπό την ένωση, αλλά για εξυπηρέτηση ξένων συμφερόντων, δηλαδή την εγκατάσταση αμερικανικών βάσεων στο

[1] Από τις τριάντα σελίδες αυτού του δελτίου, οι είκοσι πέντε που διατίθενται, αφορούν στις ΨΕ των ΄΄εχθρών΄΄ χωρίς να γνωρίζουμε πόσες από τις υπόλοιπες συνεχίζουν το ίδιο. Το άξιο ιδιαίτερης προσοχής στο δελτίο είναι η επανάληψη άρθρων και σχολίων εφημερίδων του εξωτερικού για το ότι στην Κύπρο ο Γρίβας και οι αξιωματικοί της χούντας ετοιμάζουν πραξικόπημα κατά του Μακαρίου. Μεγάλη σημασία δίνουν στους ψιθύρους, για τους οποίους αφιερώνουν στο δελτίο ξεχωριστό τμήμα παράθεσης τους (Για το Γρίβα, για τα οικονομικά των αξιωματικών, για διορισμό αποστράτων σε θέσεις πρέσβεων στο εξωτερικό, για καταδίκες, εκτοπίσεις, διώξεις φοιτητών, για αντίσταση κ.λ.π.)

[2] Η Αθηνά Παναγούλη έδινε τον αγώνα της για τους διό της γιους και οι ΄΄ανθυγιεινές΄΄ συνθήκες είναι τα βασανιστήρια, όπως τα παρουσιάζει με πιο κομψό φραστικό ο Καλογερόπουλος. Υποτίθεται πως δεν γνώριζε αυτός, ούτε αποδεχόταν πως γίνονταν βασανιστήρια στην ΕΣΑ, το Μπογιάτι, το Διόνυσο, την Ασφάλεια. Ακόμα και σήμερα οι οπαδοί και συνεργάτες του Απριλιανού καθεστώτος δεν παραδέχονται συστηματικά βασανιστήρια. Ένα χαστούκι, μια ορθοστασία, αυτά έλεγαν πως συμβαίνουν μόνον. Διαφορετικά η αποδοχή τους τοποθετεί και τους ίδιους σε απορριπτέα κλίμακα αξιών. Τη βρώμικη δουλειά όμως συμφωνούσαν να την κάνουν οι άλλοι και οι ίδιοι να κάνουν πως δε γνωρίζουν.

[3] Παρατηρείται πως ακόμα και τις ΄΄λαϊκές΄΄ εκφράσεις της καθημερινότητας δεν τις καταγράφουν όπως λέγονται, αλλά τις παρουσιάζουν στη γλώσσα των εγγράφων. Η Μερκούρη είναι σίγουρο πως θα είπε *΄΄θα τον φτύσω στη μούρη΄΄* όπως θα 'λεγε ο καθένας και όχι *΄΄θα τον φτύσω κατά πρόσωπο΄΄*. Το ίδιο παρατηρείται και όταν στις συσκέψεις ασφαλείας καταγράφουν τα συνθήματα, τα τρικ, τα πανό κ.λ.π. Η γλώσσα είναι στην καθαρεύουσα και όχι αυτή των συνθημάτων.

[4] Όλα τα δελτία ΨΕ ξεκινούν με αυτό το φάσμα πληροφοριών. Τι γράφουν, τι δείχνουν και τι λένε στο εξωτερικό τα ΜΜΕ για την Ελλάδα. Και οι συντάκτες των δελτίων θεωρούν, πως όλα αυτά στρέφονται *΄΄προς τον στρατόν΄΄* αφορούν δηλαδή τις ΕΔ της χώρας. Οι οποίες αφού ταυτίζονται με την Ελλάδα και το Έθνος, ό,τι επιτίθεται του καθεστώτος, επιτίθεται του στρατού, άρα στρέφεται κατά της Ελλάδας και του Έθνους. Θέλουν να αισθάνονται, πως δεν είναι μια μερίδα, αλλά ολόκληρος ο μηχανισμός των ΕΔ και κυρίως τα στελέχη του, που δεμένα στο άρμα της ΄΄επανάστασης΄΄, την σύρουν και πίσω της την Ελλάδα στα ΄΄πεπρωμένα της φυλής΄΄. Αυτό είναι θέσφατο και όποιος επομένως διαφωνεί ή επικρίνει την διαχείριση της εξουσίας από τις ΕΔ, αυτός είναι ΄΄ανθέλληνας, αρνησιπάτρις κ.ο.κ.΄΄. Επίσης όποιος πει πως μερίδα μόνον των ΕΔ και όχι το σύνολο, στηρίζει το καθεστώς, διώκεται ποινικά. Βλ. περίπτωση ΑΚ.

[5] Οι εννέα από τις δέκα εννέα σελίδες αυτού του δελτίου είναι αφιερωμένες στα δύο θέματα ΄΄Ελλιμενισμός 6ου Στόλου και προετοιμαζόμενο πραξικόπημα στην Κύπρο΄΄. Τις ημέρες εκείνες ακριβώς (Φεβρουάριος 1972) ήταν που απετράπη το πραξικόπημα του Παπαδόπουλου κατά Μακαρίου με παρέμβαση των Αμερικανών, επειδή προφανώς τα πράγματα ακόμα δεν ήταν ώριμα. Βλέπε το περί Κύπρου κεφάλαιο Γ13.

νησί, αναγραφή συνθημάτων, διανομή προκηρύξεων και τρικ, ψίθυροι για τον βασιλιά, άρθρα για τον συνδικαλισμό.

Ημέτεραι Ψυχολογικαί Ενέργειαι:
Ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές εκπομπές, διανομή διαφωτιστικού ενημερωτικού υλικού με δελτία, έκδοση των περιοδικών ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ και ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ, συστάσεις στο προσωπικό να αγοράζει βιβλία εθνικού και ναυτικού περιεχομένου, χορηγείται υλικό για τους αναχωρούντες σε θέσεις εξωτερικού, που θα το διανείμουν σε διάφορους, συμμετοχή πλοίων σε εκδηλώσεις και γιορτές, αγήματα, μουσικές, ανταλλαγές επισκέψεων, αθλητικές συναντήσεις, επιθεωρήσεις, ψυχαγωγικές εκδηλώσεις, αιμοδοσία *«…η Κ/Φ ΑΡΣΛΑΝΟΓΛΟΥ παρέσχε βοήθειαν εις προσηραγμένον σκάφος…»*

Εκτίμησις Αποτελεσμάτων Ανθελληνικής Προπαγάνδας :
-«*Ισχυρά σημεία ανθελληνικής προπαγάνδας*: *Δεν ενετοπίσθη ουσιώδες ισχυρόν σημείον διά την εδραίωσιν ανθελληνικής προπαγάνδας δυναμένης να βλάψη ουσιαστικώς τα συμφέροντα της Ελλάδος εις το εσωτερικόν και το εξωτερικόν, εξαιρέσει του Κυπριακού, το οποίον απετέλεσεν αφορμήν αήθους εκμεταλλεύσεως.*
-Ασθενή σημεία ανθελληνικής προπαγάνδας: *Το αμερικανικόν ενδιαφέρον διά την εγκατάστασιν χώρων διευκολύνσεως του 6ου Στόλου εις την Ελλάδα, απέδειξεν έτι περαιτέρω την σημαντικήν συμβολήν της Ελλάδος εις την Κοινήν αμυντικήν προσπάθειαν της Δύσεως*[1] *και επιβεβαίωσε την εκτίμησιν του συμμαχικού παράγοντος προς την Ελλάδα.*»
Γενική Εντύπωσις- Προτάσεις::
«Η συχνή επαφή ναυτικού-κοινού διά της συμμετοχής του πρώτου εις εορτάς –τελετάς και της συμβολής του εις έργα Κοινής ωφελείας εντείνει τα φιλικά προς το ΠΝ αισθήματα και εδραιώνει την κοινήν πεποίθησιν περί δημιουργικού έργου των Ενόπλων Δυνάμεων.
Η κατά τον Φεβρουάριον διενεργηθείσα ανθελληνική προπαγάνδα εσωτερικού και εξωτερικού ουδόλως επηρέασε το προσωπικόν του Ναυτικού».[2]

ΔΕΛΤΙΟ ΜΑΡΤΙΟΥ 1972

Εκ του Εξωτερικού- Προς τον Στρατόν:
Η συμφωνία διευκολύνσεων εξακολουθεί να αποτελεί «*…και κατά τον υπό εξέτασιν μήνα αντικείμενον εκμεταλλεύσεως υπό των γνωστών κύκλων του εξωτερικού υπό το πνεύμα ότι ΄΄ η Ελλάς καθίσταται αποικία των ΗΠΑ, η Χούντα εξαργυρώνει την υποστήριξίν των ΗΠΑ διά της παραχωρήσεως βάσεων προς ενίσχυσιν ιμπεριαλιστικών σχεδίων εις την Μεσόγειον…περαιτέρω αντικείμενον αντιστρατιωτικής προπαγάνδας απετέλεσε και η απόφασις του Προέδρου Νίξον διά την χορήγησιν στρατιωτικής βοηθείας …»*. Επίσης αντικείμενο εκμετάλλευσης υπήρξε το Κυπριακό, όπου το καθεστώς θα χρησιμοποιήσει τον εκεί στρατό «*…προς επιβολήν αντικυπριακών και αντεθνικών λύσεων…»*. Οι ίδιες με τους προηγούμενους μήνες εφημερίδες, περιοδικά, σταθμοί, πρακτορεία ασχολούνται με αντρικυβερνητική προπαγάνδα, δηλώσεις, συνεντεύξεις και εκτός τούτων το γερμανικό περιοδικό ΄΄ΦΟΡΒΛΙΤΣ΄΄, η εφημερίδα ΄΄ΦΡΑΝΚΦΟΥΡΤΕΡ ΡΟΥΝΣΤΑΟΝ΄΄, ο ΄΄ΕΡΥΘΡΟΣ ΑΣΤΗΡ΄΄ της Μόσχας, η ΄΄SCOTSMAN΄΄, η ΄΄DAGENS NYHETER΄΄,η ΄΄ΙΖΒΕΣΤΙΑ΄΄, η ΄΄OUMANITE΄΄(για την έναρξη παράδοσης γαλλικών πολεμικών ΄΄στη χούντα των Αθηνών΄΄ παράλληλα με άλλη στρατιωτική βοήθεια από τους επίσης καλλίτερους φίλους τους Γερμανούς και Αμερικανούς΄΄, {εννοώντας τα Φάντομ από ΗΠΑ και τα Υποβρύχια από Γερμανία}, η εφημερίδα ΄΄ΤΑ ΝΕΑ΄΄ της Λευκωσίας «*…ανέγραψαν ότι ο Καραμανλής και ο Μακάριος κατέχουν στοιχεία ότι, η CIA κατέστρωσε σχέδιο και απεπειράθη να επιβάλη δικτατορία στην Κύπρο με την συνεργασία του ελληνικού στρατού…ότι τα στοιχεία αυτά διέθεσεν προς τον Μακάριον Έλλην αξιωματικός…»*, τα Σοβιετικά μέσα ενημέρωσης, η ΦΑ, η εφημερίδα της Βηρυτού ΄΄ΜΑΓΚΑΖΙΝ΄΄, η ΄΄ΧΑΡΑΥΓΗ΄΄ της Κύπρου η γερμανική ΄΄DIE WELT WOCHE΄΄, γράφουν για προετοιμαζόμενο πραξικόπημα από την εθνοφρουρά και τη χούντα των Αθηνών για ΝΑΤΟποίηση της Κύπρου, η ΄΄AFTONBLADET΄΄ της Σουηδίας, η ΄΄DALLY

[1] Η πορεία της Κύπρου με το πραξικόπημα και την εισβολή προσγείωσε αρκετά από τα στελέχη των ΕΔ, που άκριτα συνέδεαν τα μεγάλα (εθνικά αποκαλούμενα) θέματα της Ελλάδας και της Κύπρου με τις ΗΠΑ. Σήμερα αρκετοί από τους οπαδούς της χούντας έχουν εξελιχθεί σε αντιαμερικανούς, όπως και σε αντικαραμανλικούς, επειδή αναγκάστηκαν να δεχτούν το ρόλο των ΗΠΑ στη διχοτόμηση της Κύπρου. Συγχρόνως χρεώνουν και στον Καραμανλή σύμπραξη στη διαίρεση του νησιού και ευθύνη στο ΄΄μη πόλεμος΄΄ με την Τουρκία. Το δελτίο αυτό συντάσσει το 7ο ΕΓ του ΑΝ και το υπογράφει ως εισηγητής *΄΄διά τον απουσιάζοντα διευθυντήν του 7ου ΕΓ ο Αντιπλοίαρχος Νικολόπουλος΄΄*. Βλέπε τι έλεγε για το Κυπριακό, τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ ο Νικολόπουλος στη συνέντευξή του (Παράρτημα Β-Ι συνεντεύξεων)

[2] Είναι ανακρίβεια το ότι η ειδησεογραφία του εξωτερικού, οι εκπομπές, τα δημοσιεύματα δεν επηρέαζαν τις ΕΔ. Είναι γνωστό πως όλοι προσπαθούσαν ν' ακούσουν τους σταθμούς, που εξέπεμπαν στα Ελληνικά από χώρες τους εξωτερικού. Η Κολωνία, το Λονδίνο, το Παρίσι, η Μόσχα, τα Τίρανα, η ΦΑ του ΚΚΕ, ήταν οι σταθμοί με τη μεγαλύτερη ακροαματικότητα. Αντίθετα είναι σωστή η εκτίμηση πως οι επαφές του ναυτικού με το κοινό (νησιά, παραλιακές πόλεις) αυξάνει τις καλές σχέσεις του λαού μαζί του. Εξ άλλου δεν είχε ποτέ κακές εντυπώσεις το ΠΝ στον κόσμο. Για το στρατό ξηράς δεν διατίθενται στοιχεία γι' αυτό το θέμα, ούτε για την αεροπορία.

TELEGRAF'', το BBC, ο Ρ/Σ της Κολωνίας, ο Αιγυπτιακός τύπος ασχολούνται όλοι με το Κυπριακό και την ετοιμαζόμενη επέμβαση. Η ανθελληνική προπαγάνδα στο εξωτερικό συνεχίζεται από τους ίδιους κύκλους, τέως πολιτικούς, το ΚΚΕ, προβάλλεται η δίκη των δέκε πέντε του ΠΑΚ, ο Ρ/Σ Παρισίων μετέδωσε πως στην Αθήναι λειτουργεί «*…παράνομος ραδιοφωνικός σταθμός του ΄΄Κινήματος της 20ης Οκτωβρίου΄΄…»,*φήμες και άρθρα για κρίση στις σχέσεις του καθεστώτος με την εκκλησία και τον Ιερώνυμο, εκμετάλλευση της αντικατάστασης του αντιβασιλέα Ζωϊτάκη από τον Παπαδόπουλο.

Εκ του εσωτερικού προς τον Στρατόν-προς τον πληθυσμόν:

Και οι ελληνικές εφημερίδες που αντιτίθενται στις διευκολύνσεις προς τους Αμερικανούς δημοσιεύουν άρθρα, σχόλια και αναλύσεις. Η ΄΄ΕΣΤΙΑ΄΄ λέει πως πρέπει να γίνει δημοψήφισμα και *«…επιμένει εις την εγκατάστασιν των βάσεων μακράν των Αθηνών, διά να μην επηρεασθή ο πληθυσμός από τας συνηθείας των Αθηνών…»*. Και το Κυπριακό απασχολεί τον ελληνικό τύπο, όπως οι αντιστασιακές ενέργειες, το κόστος ζωής, η αλλαγή στην αντιβασιλεία, οι κροτίδες/ βόμβες, τα συνθήματα, τρικ, παράνομα έντυπα, το σήμα της ειρήνης ΄΄Ράσελ΄΄, που θεάθηκαν να φοράνε Έλληνες και ξένοι ναυτικοί και *΄΄κατελήφθηκαν΄΄*[1], ανακοίνωση του Νικήτα Βενιζέλου για ένοπλο αγώνα και ψίθυρος πως έχει έτοιμες ανταρτικές ομάδες από Κρητικούς «*…με σκοπόν να τας χρησιμοποιήσει εναντίον της Εθνικής Κυβερνήσεως…»,* ψίθυρος πως ο Γεωργαλάς είναι επικίνδυνος κομμουνιστής και η κυβέρνηση δεν πρέπει να τον χρησιμοποιεί, διάλεξη του Γκ. Γκας….

Ισχυρά σημεία ανθελληνικής προπαγάνδας:

Δεν ενετοπίσθη ουσιώδες ισχυρόν σημείον…εξαιρέσει της απομακρύνσεως του κ. Ζωϊτάκη η οποία έδωσεν αφορμήν εκμεταλλεύσεως ότι υπάρχουν διαφωνίαι και έριδες.

Ασθενή σημεία ανθελληνικής προπαγάνδας, Ημέτεραι Ψ.ΕΝ Γενική Εντύπωσις- Προτάσεις: { απλή αντιγραφή του προηγούμενου μήνα}.

ΔΕΛΤΙΟΝ ΨΕ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1972

Εκ του εξωτερικού-Προς τον Στρατόν:

Συνεχίζονται τα δημοσιεύματα για το θέμα της στρατιωτικής βοήθειας, της συμφωνίας για τις βάσεις, το Κυπριακό. Ο Δημητροκόπουλος στις ΗΠΑ αρθρογραφεί κατά της βοήθειας των ΗΠΑ προς την κυβέρνηση, η εφημερίδα της Τεχεράνης ΄΄ΚΑΥΗΑΝ΄΄ στρέφεται εναντίον της χορήγησης στρατιωτικής βοήθειας στην Ελλάδα γράφοντας πως «*…αι ΗΠΑ με την χορήγησιν στρατιωτικής βοήθειας προς την Χούνταν, απέδειξαν ότι δεν σέβονται και πολύ τα ανθρώπινα δικαιώματα και τους δημοκρατικούς θεσμούς, διότι με τα μέτρα αυτά εμπεδώνουν το καθεστώς των συνταγματαρχών…»*, το ΣΤΕΡΝ, ο Ρ/Σ του ΚΚΕ, οι ΝΕΟΙ ΚΑΙΡΟΙ της Μόσχας, THE TIMES, THE NEW YORK TIMES, THE GLOBE AND HAIL, η εφημερίδα της Σόφιας PAMPOTWTSESKO STELLO, ασχολούνται με τις βάσεις και τις επιπτώσεις τους.

Υπόθεση Μποργκέζε:Το Ιταλικό περιοδικό ΄΄ΠΑΝΟΡΑΜΑ΄΄ γράφει ότι «*…η χούντα έχει ιδρύσει στην Κέρκυρα στρατόπεδα για τους Ιταλούς νεοφασίστες…υπογραμμίζει τους κινδύνους που διατρέχει η Μεσόγειος από τις πειρατικές πρωτοβουλίες της ελληνικής χούντας…η βρετανική THE GUARDIAN ανέγραψεν ότι εις τα στρατόπεδα αυτά εκπαιδεύονται φασίσται υπό τον Πρίγκιπα Μποργκέζε …για την ανάληψιν δράσεως εις την Ιταλίαν…προς ενίσχυσιν του μετώπου που εκτείνεται από Λισσαβόνα μέχρι την Άγκυρα…το ΠΑΝΟΡΑΜΑ ανέγραψεν… στρατόπεδα διευθυνόμενα υπό παραστρατιωτικής οργανώσεως νεολαίας ιδρυθείσης από την Χούντα υπό την επωνυμίαν ΄΄Αγκίμπ΄΄ …THE WASHINGTON POST…ο Ραδιοσταθμός των Παρισίων, αι Ιταλικαί εφημερίδαι AVANTI και UNITA…γράφουν πως ΄΄ η χούντα με τα στρατόπεδα των νεοφασιστών στην Κέρκυρα επεμβαίνει βιαίως στα εσωτερικά της Ιταλίας΄΄..»*

Προς τον Πληθυσμόν:

Όλες οι εφημερίδες και οι Ρ/Σ ασχολούνται σε αντικυβερνητικά δημοσιεύματα με την πέμπτη επέτειο της επαναστάσεως και τις αντικυβερνητικές ενέργειες, που έγιναν σε όλο το εξωτερικό από Έλληνες αντιχουντικούς και ξένους ΄΄ανθέλληνες΄΄. Οι γερμανικές κυρίως εφημερίδες και ραδιόφωνα ασχολούνται εν εκτάσει με το θέμα της διαφυγής Μαγκάκη και σχολιάζουν, ότι η χούντα ήταν εν γνώσει αυτής της ενέργειας και είχε συμφωνήσει. Αλλά αντέδρασε όταν ο Μαγκάκης προέβη σε ΄΄λυσσώδη επίθεση΄΄ και έτσι ματαίωσε την απελευθέρωση 150 πολιτικών κρατουμένων όπως ήταν η συμφωνία, οι αυτοεξόριστοι συνεχίζουν τη δραστηριότητά τους και αυτή παρουσιάζεται στα ΜΜΕ του εξωτερικού, το Κυπριακό απασχολεί όλα τα ΜΜΕ, η οικονομική πολιτική αποτελεί αντικείμενο ανθελληνικής προπαγάνδας, οι ελληνικές εφημερίδες ασχολούνται με τα ίδια θέματα και δημοσιεύουν δηλώσεις τέως πολιτικών κατά της κυβερνήσεως για την επέτειο της 21ης Απριλίου, «*…εκυκλοφόρησεν ψίθυρος ότι η κυβέρνησις προβαίνει σε μεγάλες οικονομικές παροχές προς τους αξιωματικούς οι οποίοι έχουν πλέον δημιουργήσει ιδίαν κοινωνικήν ομάδα με πολλά προνόμια εις βάρος των αρχών περί ισότητος των Ελλήνων έναντι του Κράτους και των Νόμων…»*.

[1] Το ΄΄κατελήφθηκαν΄΄ είναι από το πρωτότυπο. Μάλλον ΄΄κατασχέθηκαν΄΄ ήθελε να γράψει, διότι δε γίνεται νοητό να συλλαμβάνονται ναυτικοί γιατί φορούσαν το σήμα της Ειρήνης. Ήταν πολύ συνηθισμένο τα χρόνια εκείνα με το φιλειρηνικό κίνημα σε έξαρση διεθνώς.

Ημέτεραι ΨΕ-Ασθενή και ισχυρά σημεία- προτάσεις-συμπεράσματα: {ακριβής αντιγραφή των προηγουμένων. Όλα πάνε καλά} «*..προτείνεται πλέον έντονος προβολή των επιτευγμάτων των ΕΔ. Και της συμβολής των εις το έργον της αναπτύξεως της χώρας διά να καταστή πλέον κατανοητός υπό του κοινού ο δημιουργικός ρόλος των εις το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως ...»*[1]

[1] Υπογράφει ο Καλογερόπουλος το διαβιβαστικό αλλά το συνημμένο Δελτίο αυτή τη φορά φέρει την υπογραφή «*Διά την ακρίβειαν Αντιπλοίαρχος Θ.Νάκος Διευθυντής 7ου ΕΓ/ΑΝ..».* Ο Νάκος δεν έχει εμφανιστεί σε έγγραφα με ιδιαίτερη δραστηριότητα, εάν εξαιρέσουμε τη μικρή θητεία του στο ΓΕΝ/Β3 το 1973, την συμμετοχή του σε ανακριτικό που απέταξε το Λίτινα και την παρούσα θέση στο 7ο ΕΓ. Η τελευταία δεν είναι τοποθέτηση χωρίς περιεχόμενο. Το 7ο ΕΓ ήταν μετά το 2ο πιο κοντά από οτιδήποτε άλλο στα της δικτατορίας. Ήταν η διαφώτιση, η προπαγάνδα, οι δημόσιες σχέσεις, τα ΜΜΕ, ο Μαστοράκης στις εκπομπές της ΥΕΝΕΔ και οτιδήποτε αφορούσε το ΠΝ και την ΄΄επανάσταση΄΄. Μαζί βέβαια με τις παραδοσιακές ευθύνες για σχέσεις με το κοινό, αντιπροσωπείες, εορτές και τελετές, προσκλήσεις κ.λ.π. Επομένως εκεί δεν τοποθετούνταν άσχετοι και ουδέτεροι της χούντας.

ΔΕΛΤΙΟ ΨΕ ΜΑΙΟΥ 1972[1]

Προβολή της άσκησης του ΝΑΤΟ ΄΄DOWN PATROL ΄΄, με ευρεία δημοσιότητα αντινατοϊκή και ανθελληνική από όλα τα μέσα των ανατολικών χωρών, η Κέρκυρα και το καταφύγιο των Ιταλών φασιστών απασχολεί την εφημερίδα ΝΕΟΙ ΚΑΙΡΟΙ, το φοιτητικό κίνημα, η ΕΚΙΝ και η ΕΜΕΠ και η εκτόπιση των στελεχών τους, «*…η υπόθεσις του εκδότου της αγγλοφώνου εφημερίδος των Αθηνών Ι.Χορν διά παράβασιν του περί του τύπου νόμου…»*, η απόδραση του καταδίκου Βαλυράκη, δηλώσεις του Λυσσαρίδη ότι *«…η χούντα αποτελεί τον μεγαλύτερον εχθρόν της Κύπρου…»*, στους ΄΄ανθέλληνες΄΄ προστίθεται και ο Μαγκάκης ευρισκόμενος πλέον στο εξωτερικό, κυκλοφόρησε το περιοδικό *«…΄΄ΑΝΤΙ΄΄ (αναστείλαν ήδη την έκδοσή του) σαφώς αντικυβερνητικού περιεχομένου…»*, προκηρύξεις της ΕΑΝ στην Αθήνα για την εξάρτηση της Ελλάδας από το ΝΑΤΟ...
Το ναυτικό στις δικές του ΨΕ προέβη στις συνήθεις δραστηριότητες και επί πλέον «*…υπό της ΔΔΜΝ παρεσχέθη πάσα δυνατή συνδρομή κατά το επισυμβάν εις Κρήτην δυστύχημα των 21 μαθητριών…»* Η γενική εντύπωση, τα συμπεράσματα και οι προτάσεις όπως και τους προηγούμενους μήνες.

ΔΕΛΤΙΟ ΨΕ ΙΟΥΝΙΟΥ 1972

Επεισόδια με μεθυσμένους Αμερικανούς στην Πάτρα, οι αθρόες αποστρατείες αξιωματικών και η αναδιάρθρωση της ηγεσίας των ΕΔ, η ανάληψη της ΚΥΠ από τον Ρουφογάλη, οι ψίθυροι για διορισμούς συγγενών των αξιωματικών στο δημόσιο, το ότι οι στρατιωτικοί *«..παίζουν ρόλο μεσαζόντων και διεκπεραιώνουν δουλειές των πολιτών επ' ανταλλάγματι…»*[2], η απόρριψη της αίτησης αποφυλάκισης τεσσάρων ε.α. αξιωματικών της οργάνωσης ΄΄ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ΄΄, η δήλωση του σερ ΧΙΟΥ ΓΚΡΗΝ στη Γερμανική εφημερίδα ΄΄ΦΡΑΝΚΦΟΥΡΤΕΡ ΡΟΥΝΣΤΑΟΥ΄΄ πως ο Παπαδόπουλος *«…έχει μεταβάλλει τον στρατό σε υποκατάστατο πολιτικού κόμματος, έχει αναθέσει στο στράτευμα πολιτικά καθήκοντα, έχει δώσει στους αξιωματικούς ευρύτατες αρμοδιότητες στον πολιτικό, διοικητικό και εκπαιδευτικό τομέα και τους έχει παραχωρήσει πλείστα προνόμια και αμοιβές…*[3]*η διαφθορά έχει εξαιρετικά εξαπλωθεί μέσα στους κόλπους του σώματος των αξιωματικών και γι' αυτό οι καλοί και αξίας αξιωματικοί απεστρατεύθηκαν με τις διάφορες εκκαθαρίσεις ενώ οι υπόλοιποι* [4] *έχουν συγκεντρωθεί στα αστικά κέντρα χωρίς να ασχολούνται με τα*

[1] Όλα τα δελτία ΨΕ περιλαμβάνουν σχεδόν τα ίδια σε κάθε τεύχος τους. Δηλαδή όλες τις δραστηριότητες των αντιχουντικών στο εξωτερικό, όλες τις δηλώσεις των αντιπάλων του απριλιανού καθεστώτος ξένων προσωπικοτήτων, καλλιτεχνών, επιστημόνων κ.λ.π. και όλα τα δημοσιεύματα από τις δραστηριότητες των αντιχουντικών στην Ελλάδα. Τα θέματα και τα πρόσωπα είναι ίδια (Κυπριακό, στρατιωτική βοήθεια και 6ος στόλος, ΝΑΤΟ και βάσεις των ΗΠΑ στην Ελλάδα, συλλήψεις, βασανιστήρια, δίκες …. Επομένως στα υπόλοιπα δελτία θα αναφέρονται τα σημεία που για πρώτη φορά παρουσιάζονται, όπως και οι αντιστασιακές ενέργειες και οι συλλήψεις αντιφρονούντων, καθώς και νέα γεγονότα.

[2] Οι οπαδοί και στελέχη της δικτατορίας ίσως να φρόντιζαν για τακτοποίηση συγγενών και φίλων τους. Δεν είναι όμως γνωστές περιπτώσεις για διαφθορά, εν ενεργεία στρατιωτικών την περίοδο της επταετίας. Τουλάχιστον ο γράφων δεν έχει συναντήσει στην έρευνά του. Οι αναμείξεις των αξιωματικών σε προμήθειες και διαδικασίες παραγγελιών όπλων και υλοποίησης εξοπλιστικών προγραμμάτων, είναι μεταπολιτευτικό φαινόμενο και δεν έχει να κάνει με τη δικτατορία. Δεν αφορά αυτή η επισήμανση τις ΄΄υψηλές΄΄ προμήθειες των μεσαζόντων κυβερνητικών φορέων, ούτε ακόμα τις πιθανές συμμετοχές στις προμήθειες των ηγετών των ενόπλων δυνάμεων, αλλά τους εν ενεργεία αξιωματικούς μέλη των σχετικών με τις επιτροπές μελετών, ανάθεσης, παραλαβής κ.λ.π. Εάν πιστέψει κανείς τα δημοσιεύματα των τελευταίων είκοσι χρόνων για παραγγελίες και προμήθειες πολεμικού υλικού με ΄΄λάδωμα΄΄ των μηχανισμών **και** κατωτέρων επιπέδων στα επιτελεία, τότε θα αθωώσει τη χούντα από τέτοιες κατηγορίες. Εάν μάλιστα συλλέξει τα δημοσιεύματα περί ΄΄προμηθειών΄΄ μεσαζόντων στρατιωτικών, τότε δεν θα μείνει κανείς αλώβητος από τους χώρους τους αρμόδιους για τους εξοπλισμούς. Το θέμα δεν έχει μελετηθεί τουλάχιστον από τον γράφοντα, αλλά τα δημοσιεύματα υπάρχουν και είναι πολλά.

[3] Προνόμια και αμοιβές δεν παραχώρησε η χούντα σε προκλητικό βαθμό. Βελτίωσε σημαντικά τους μισθούς, όχι όμως πάνω από των δημοσίων υπαλλήλων των οποίων υπολείπονταν οι στρατιωτικοί. Το 1966 ο μισθός του νέου αξιωματικού μόλις έβγαινε από την παραγωγική σχολή ήταν 1200 δραχμές. Το 1973 ο μισθός του ίδιου αξιωματικού μετά εξ χρόνια ήταν λιγότερο από πέντε χιλιάδες (τα στοιχεία από τα αποκόμματα της μισθοδοσίας του γράφοντος). Τα προνόμια δεν ήταν αυτής της μορφής. Ήταν τα εκπορευόμενα από την αναβαθμισμένη δύναμη, που είχε η στολή στη δικτατορία. Επίσης από το φόβο που προκαλούσε με τις υπερβολές ορισμένων στη δημόσια συμπεριφορά τους, κάτι που δεν απηχούσε το σύνολο των στελεχών. Πολλοί ήταν που ντρέπονταν για τη στολή που φορούσαν και σταδιακά διαχώρισαν τη θέση τους. Μένοντας σιωπηρά στο περιθώριο και αποφεύγοντας να εκτεθούν, είτε απομακρυνόμενοι μέσω του συστήματος αποστρατειών, είτε εκφράζοντας την αντίθεσή τους με το ίδιο και χειρότερο αποτέλεσμα. Η άσκηση εξουσίας όμως εκδηλώθηκε και σε χώρους που δεν είχαν καμία δουλειά, όπως η εκπαίδευση, ο πολιτισμός, η οικονομία, οι ΔΕΚΟ, ο αθλητισμός. Εκεί χρησιμοποιήθηκαν εν ενεργεία στρατιωτικοί με τον τίτλο του Κυβερνητικού Επιτρόπου. Ή οι διορισμένοι απόστρατοι ως τα πάντα κατέχοντες και τα πάντα ρυθμίζοντες. Αυτοί ήταν και οπαδοί και υπηρέτες και υμνητές του καθεστώτος. Κάποιοι απ' αυτούς ήταν και ιδεολόγοι φασίστες, εθνικοσοσιαλιστές, κακέκτυπα ΄΄επαναστατών΄΄. Η ομάδα της 21ης Απριλίου θα ήθελε να έχει τη σχέση με την εξουσία και το λαό που είχαν (και εν πολλοίς έχουν) οι Τούρκοι στρατιωτικοί. Δεν την είχαν αλλά ούτε και ήταν δυνατόν να έχουν. Το θέμα εξετάζει ο Γεράσιμος ΚΑΡΑΜΠΕΛΙΑΣ στο *Ο Ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων στην Πολιτική Ζωή της Τουρκίας και της Ελλάδας, Συγκριτική Ανάλυση των Μεταπολεμικών Στρατιωτικών Επεμβάσεων, 1945- 1980,* Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001

[4] Τον Ιούνιο του 1972 που γράφονται αυτά στο δελτίο, οι εκκαθαρίσεις που έχουν προηγηθεί δεν έχουν περιλάβει μεσαίους και μικρούς βαθμούς, τουλάχιστον στο ναυτικό. Παρά το κίνημα του βασιλιά στις 13 Δεκέμβρη του 1967 και τη συμμετοχή σ' αυτό της συντριπτικής πλειοψηφίας των αξιωματικών, οι απομακρυνθέντες ήταν λίγοι (βλ. Δ2γ). Ενώ οι προηγηθείσες έκτακτες μετά το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου 1967 είχαν καλύψει μόνον τους γνωστούς από τον πόλεμο δημοκρατικούς αξιωματικούς, όχι πάλι σε μαζική κλίμακα. Εξ άλλου η μεγάλη ΄΄σφαγή΄΄ των στελεχών του ναυτικού δεν έχει γίνει ακόμα, όταν ο Γκρήν τα λέει αυτά. Η εξάρθρωση της οργάνωσης του ΄΄κινήματος΄΄ έρχεται στις αρχές του επόμενου χρόνου. Το ναυτικό δεν είχε διαφθαρεί, με τον τρόπο που σημειώνει η γερμανική εφημερίδα εξ αιτίας της χούντας. Οι πολιτικοποιημένοι αξιωματικοί δεν έστερξαν την ΄΄επανάσταση΄΄ ούτε οι της συντηρητικής

πραγματικά τους καθήκοντα…». Η Γαλλική εφημερίδα COMBAT γράφει πως *«…οι συλληφθέντες μαχηταί του κινήματος της 20ης Οκτωβρίου υπεβλήθησαν σε παντός είδους βασανιστήρια κατά την διάρκειαν των ανακρίσεων…»*. Το φοιτητικό, το Κυπριακό με τους Μητροπολίτες, το οικονομικό, η αναμενόμενη επίσκεψη του Αμερικανού ΥΠΕΞ Ρότζερς, οι ψίθυροι και οι αντικαθεστωτικές ενέργειες απασχολούν τον τύπο, «*…επεσημάνθησαν κινήσεις αποδοκιμασίας κυβερνητικών προσωπικοτήτων κ.λ.π. κατά την προβολήν εις κινηματογράφους των ΄΄Επικαίρων΄΄ της Γενικής Γραμματείας Τύπου και Πληροφοριών…»*, άλλος ψίθυρος πως *«…η κυβέρνησις θα χωρήσει εις την πολιτειακήν μεταβολήν και θα ονομάσει τον Παπαδόπουλο πρόεδρο της Δημοκρατίας…»*

Εκτίμησις αποτελεσμάτων ανθελληνικής προπαγάνδας:
Ισχυρά σημεία { τι εκμεταλλεύονται οι ΄΄εχθροί΄΄ της επανάστασης}
Η άνοδος των τιμών ειδών διατροφής
Η ενδεχόμενη ΄΄εισαγωγή΄΄ ξένων εργατών
Η εκκρεμότης περί την επαγγελματικήν στέγην
Η διαφωνία Υπουργού Παιδείας-Ανωτάτων σχολών διά την εκλογήν νέων Καθηγητών
Η διαφωνία Κυβερνήσεως- Ακαδημίας
Η αναστολή της εκδόσεως της εφημερίδος ΄΄ΝΕΑ ΠΟΛΙΤΕΙΑ΄΄
Η καθυστέρησις της εφαρμογής του Συντάγματος
Η διάστασις Κυβερνήσεως –Ανακτόρων
Αι συνεχείς ζημώσεις δι' ενδεχόμενον ανασχηματισμόν της Κυβερνήσεως
Η μη εισέτι επίλυσις σπουδαστικών αιτημάτων[1]
Ασθενή σημεία ανθελληνικής προπαγάνδας: {τι προβάλλει δηλαδή τν ΄΄επανάσταση΄΄ και δυσκολεύει τους ΄΄ανθέλληνες΄΄} *(…κατά τον μήνα Ιούλιο η εξέλιξις ορισμένων γεγονότων ενίσχυσε την θέσιν της Κυβενήσεως και εδραίωσε την πεποίθησιν δια την σκοπιμότητα του υπ'αυτής επιτελουμένου έργου. Ούτω αι εξελίξεις των κάτωθι τομέων αποστερούν επιχειρημάτων τους ανθελληνικούς κύκλους):*
Η διαρκής πρόοδος της εμπορικής ναυτιλίας.
Η ανάπτυξις σχέσεων μετά των χωρών της Μέσης Ανατολής και της Αφρικής.
Η άνοδος του τουρισμού και αι εξ αυτών ευοίωνοι περαιτέρω προοπτικαί
Η διαρκής βελτίωσις της ελληνικής οικονομίας
Η εκτέλεσις μικρών και μεγάλων έργων εις ολόκληρον την Ελλάδα
Η άνοδος των εξαγωγών, των αδήλων πόρων και των συναλλαγματικών αποθεμάτων
΄Η έξαρσις του ρόλου της Ελλάδος εις το ΝΑΤΟ
Η ισχυροποίησις της διπλωματικής και πολιτικής θέσεως της Ελλάδας εις τον διεθνή χώρον
Η επίσκεψις Ρότζερς εις την Ελλάδα
Η χορήγησις στρατιωτικής βοήθειας εξ ΗΠΑ
Ο διαχωρισμός υπό της οργανώσεως ΄΄Διεθνής Αμνηστία΄΄ των κρατουμένων εις βομβιστάς και μη
Η πλήρης τάξις και ησυχία αίτινες επικρατούν εις την χώραν
Η πλήρης εκμετάλλευσις των πλουτοπαραγωγικών πηγών της χώρας εν κλίματι πολιτικής σταθερότητος
Η εμπιστοσύνη την οποίαν απολαμβάνει η Ελλάς εκ μέρους του διεθνούς επενδυτικού κεφαλαίου και των τραπεζικών κύκλων
Η εμπιστοσύνη την οποίαν τρέφει ο λαός προς την οικονομίαν της χώρας εκδηλουμένη διά της αποταμιεύσεως και της αθρόας αγοράς ομολογιών κρατικών ή ημικρατικών δανείων.[1]

παράταξης, που ήταν η μεγάλη πλειοψηφία. Οι θερμοί οπαδοί και συνεργάτες είναι λίγοι και γνωστοί. Πολλοί κρατήθηκαν μακριά και ουδέτεροι. Εκεί είναι η φθορά. Στην ουδετερότητα και αυτήν δεν μπόρεσαν ακόμα και σήμερα να ξεπεράσουν πολλοί. Όσον αφορά τη συγκέντρωση στα αστικά κέντρα δεν αφορά το όπλο που κύρια εξετάζεται εδώ, ενώ δεν διατίθενται στοιχεία για το στρατό ξηράς και την αεροπορία. Κάποιες μονάδες του ΣΞ μετακινήθηκαν προς το κέντρο, για την ασφάλεια του καθεστώτος, η μάζα όμως έμεινε εκεί που ήταν. Για την αεροπορία δεν είναι γνωστή μετακίνηση σε αστικό κέντρο. Δεν θα ήταν και εφικτή εξ άλλου, ενώ για το ναυτικό το μόνο που μπορούσε να γίνει (και ολοκληρώθηκε αρχές του 1969 με αφορμή το κίνημα του βασιλιά) ήταν να καταργηθεί ο ΑΚΙΠ. Που είχε περίπου τα μισά πλοία με έδρα την Κρήτη και να υπαχθούν όλα υπό τον αρχηγό του Στόλου με έδρα τη Σαλαμίνα..

[1] Η παράθεση στο δελτίο των ΄΄ισχυρών σημείων της ανθελληνικής προπαγάνδας΄΄ είναι μιας μορφής εσωτερική κριτική, που ασκεί ο εκδότης του. Υπενθυμίζοντας με τον τρόπο αυτό πια ζητήματα χρειάζονται προσοχή. Στο συγκεκριμένο δελτίο απαντάται η μεγαλύτερη σε έκταση αναφορά τέτοιων στοιχείων. Έκτοτε θα υπάρχουν επισημάνσεις, αλλά όχι αυτής της έκτασης. Αμέσως μετά έρχεται να απαλύνει τις εντυπώσεις με την καταγραφή των ΄΄ασθενών σημείων…΄΄ δηλαδή των επιτυχιών της ΄΄επανάστασης΄΄. Και τα δύο αυτά είδη προβαλλόμενα σε τέτοια έγγραφα, δίνουν εικόνα του τρόπου με τον οποίο τα στελέχη/ συνεργάτες του καθεστώτος και ασκούντες μέρος της εξουσίας, θεωρούσαν από ΄΄μέσα΄΄ τα πράγματα και εκφράζονταν γι' αυτά. Παρατηρείται πάντως πως, δεν δίσταζαν έμμεσα να δείχνουν τις προτιμήσεις τους για ενδεχόμενες αλλαγές και τούτο με τον τρόπο που παρουσιάζουν τις πληροφορίες, τους ψιθύρους, τα σχόλια. Δεν τους αρέσει π.χ. το φαινόμενο των ΄΄συνεχών ζυμώσεων για ανασχηματισμό της κυβερνήσεως΄΄ και ας το βάζουν προτελευταίο στα μειονεκτήματα. Δεν μνημονεύουν καθόλου το θέμα βασανιστηρίων, σημειώνουν όμως την καθυστέρηση εφαρμογής του Συντάγματος. Αυτοί είναι μεσαίου βαθμού (πλωτάρχες, αντιπλοίαρχοι το πολύ πλοίαρχοι) αξιωματικοί του Ναυτικού. Ο αντιπλοίαρχος Νάκος που συντάσσει το δελτίο και το φέρνει για υπογραφή στον προϊστάμενό του αρχιπλοίαρχο Καλογερόπουλο, δεν υπήρχε περίπτωση να αναφερθεί σε τέτοια θέματα, εάν δεν τα συζητούσε προηγουμένως και με άλλους μεσαίων βαθμών ΄΄επαναστάτες΄΄ συναδέλφους του, όπως ο Νικολόπουλος κ.α..

Ενέργειαι μονάδων/Γενική εντύπωσις/Προτάσεις: {εκτός των πάγιων κατά μήνα αναφερομένων ως ενέργειες ΨΕ από πλευράς ναυτικού}
...με την συνεργασία ιδιώτου καλλιτέχνη κατεσκευάσθη χάλκινον άγαλμα αφιερωμένον εις τον αφανή ναύτην, το οποίον και απεκαλύφθη εν επισήμω τελετή εις περίοπτον θέσιν εις τας εγκαταστάσεις του Ναυστάθμου Κρήτης...» [2]

ΨΕ ΙΟΥΛΙΟΥ-ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ-ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1972

Οι λιμενικές διευκολύνσεις, η στρατιωτική βοήθεια των ΗΠΑ εκτός των άλλων και με έντονη αρθρογραφία του Ηλία Δημητρακόπουλου εναντίον της, εναντίον της κυβέρνησης, του Τάσκα και του Ρότζερς, το Θέμα Μποργκέζε και η εκπαίδευση Ιταλών νεοφασιστών στην Κέρκυρα από ΚΥΠ- νεολαία ΄΄Αλκίμων΄΄- οργάνωση 4ης Αυγούστου- CIA – Έλληνες Αξιωματικούς (κατά την ιταλική εφημερίδα ΄΄ΑΒΑΝΤΙ΄΄), το φοιτητικό, απασχολούν συνεχώς τον ξένο τύπο και τα ΜΜΕ. Ο Μαγκάκης σε άρθρο του στο ΄΄ΝΤΕΡ ΣΠΙΓΚΕΛ΄΄ *«...κατηγορεί τους Έλληνες αξιωματικούς ότι η δίψα για εξουσία τους έχει αποπροσανατολίσει από τα κανονικά τους καθήκοντα ...»*, ο ανασχηματισμός της κυβερνήσεως με συμμετοχή «*…αρχηγών του στρατιωτικού πραξικοπήματος…όπου παρά την είσοδον των δύο πολιτικών ο χαρακτήρ της κυβερνήσεως είναι περισσότερον από άλλοτε χουντικός (INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE)…σημαίνει σκλήρυνση ...και παγοποίηση της πορείας προς τον φιολελευθερισμόν (UNITA)…με την υπουργοποίησιν των κ.κ. ΚΑΡΥΔΑ, ΓΚΑΝΤΩΝΑ και ΛΑΔΑ…σημαίνει πλήρη επικράτηση των αξιωματικών της χούντας, που επέβαλαν της επανάσταση (ROMA)….η χουντική κυβέρνησις αποστέλλει πράκτορές της στην Ιταλία ως φοιτητάς, για να αστυνομεύουν το ελληνικό στοιχείο (ΠΡΑΒΔΑ)…Σικελοί επιχειρηματίες και ελληνική χούντα ενισχύουν οικονομικά τις ιταλικές φασιστικές οργανώσεις (ΤΕΜΠΟ)… δεν επεσημάνθη προσπάθεια ασκήσεως ανθελληνικής προπαγάνδας προς το προσωπικόν του ναυτικού…*» [3]
Η συμμαχική άσκηση ΄΄DEEP FARROW΄΄, ο εξοπλισμός των Ενόπλων Δυνάμεων, η επίσκεψη του υπουργού αμύνης της Αγγλίας Λόρδου Κάρρινγκτον (ο βρετανικός τύπος βάλλει εναντίον της επίσκεψης), η αγγλική εφημερίδα EVENINGK STANDARD σημειώνει πως *«.. η παρουσία του 6ου Στόλου στο Φάληρο αποτελεί την ασπίδα της χούντας από κάθε κίνδυνο εσωτερικής αναταραχής…»*, η ΦΑ όπως κάνει συνεχώς, ασχολείται με όλα εναντίον της κυβέρνησης, ο OBSERVER με ευκαιρία την κράτηση του αντισμηνάρχου Α.Μήνη «*…ανέγραψεν ότι η ΕΣΑ είναι πλέον διεθνώς γνωστή για την μεθοδολογίαν της και τα μεσαιωνικού τύπου βασανιστήρια…υπό ξένων εφημερίδων και πρακτορείων ειδήσεων... και υπό του Αθηναϊκού κυρίως τύπου εδόθη ευρεία δημοσιότης εις την δίκην και καταδίκην του ανθυποπλοιάρχου Κακαρά εις το ναυτοδικείον Πειραιώς διά περιύβρισιν αρχής και προσβολήν του στρατού…εγράφη και εσχολιάσθη αναλόγως υπό μερίδος της κοινής γνώμης το γεγονός ότι ο εν λόγω αξιωματικός είχε προβή εις δηλώσεις* [4] *ότι ΄΄ντρέπεται που είναι υπό τας παρούσας συνθήκας αξιωματικός΄΄ και ότι ο στρατός διά μιάς κάστας αξιωματικών κατέλαβε βιαίως την εξουσίαν και καταπιέζει και εξαπατά τον ελληνικόν λαόν…ο ξένος ανθελληνικός τύπος προέβαλλε τα της συλλήψεως του Σ.Παναγούλη και των συνενόχων του με τας συνήθεις ΄΄προσθήκας΄΄ περί βασανιστηρίων ….υπό μερίδος του ξένου τύπου εγράφη σχετικώς με την παραίτησιν του αναπληρωτού υπουργού εξωτερικών κ.Ξανθοπούλου- Παλαμά, ότι αύτη δεν οφείλεται εις λόγους υγείας αλλά εις διαφωνίαν του με την κυβέρνησιν διά τον διορισμόν στρατιωτικών εις θέσεις της διπλωματικής υπηρεσίας…ο ραδιοσταθμός των Παρισίων μετέδωσε τα της συλλήψεως του Γ.Πυρουνάκη επειδή διεμαρτυρήθη γιατί η χωροφυλακή σημείωνε τους*

---

[1] Ο συντάκτης προβάλλει ως θετικά και θέματα που δεν γνωρίζει εκ των πραγμάτων, αλλά απλά επαναλαμβάνει θέσεις της προπαγάνδας. Ίσως έτσι να ήταν για αρκετά από αυτά. Πλην όμως η απόδοσή τους στην ΄΄επανάσταση΄΄ δείχνει άγνοια ή υπερβάλλοντα ζήλο. Ό,τι αφορά τις επιτυχίες στο εξωτερικό, αυτές συνδέονται όλες με τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ. Οι σχέσεις με τις Αραβικές χώρες πράγματι ήταν καλές, αλλά αυτό ήταν και παράδοση για την Ελλάδα. Πολύ καλά έκανε το καθεστώς και συντήρησε αυτήν την παράδοση. Τα καθεστώτα των Αραβικών χωρών, όπως και των Αφρικανικών, δεν φημίζονταν και για ευαισθησία περί τη δημοκρατία, άρα ποσώς ενδιαφέρονταν εάν στην Ελλάδα υπήρχε ή όχι δικτατορία. Πάντως ανεξάρτητα από λάθη ή υπερβολές, τα παρουσιαζόμενα ως πλεονεκτήματα της ΄΄επανάστασης΄΄, ήταν εκείνα που πρόβαλλε το καθεστώς όλα εκείνα τα χρόνια. Ο διαχωρισμός τέλος των ΄΄βομβιστών΄΄ από τους λοιπούς αντιστασιακούς από τη Διεθνή Αμνηστία, δεν ήταν και από τις καλύτερες στιγμές του οργανισμού αυτού. Κάποιοι από τους βομβιστές στη μεταπολίτευση κάλυψαν θέσεις Βουλευτών, αρχηγών γενικών επιτελείων ΕΔ, ΚΥΠ, Καθηγητών Πανεπιστημίων, Υπουργών και ο Σημίτης έγινε και Πρωθυπουργός.
[2] Ο ΄΄αφανής ναύτης΄΄ ένα ολόσωμο άγαλμα, (που αγάπησε ο κόσμος του ναυτικού και αναπαραγόμενο στο χαλκουργείο του ναυστάθμου Κρήτης, δωρίζεται στους αποστρατευόμενους αλλά και στους επισκέπτες), δεν έχει καμία δουλειά με τη δικτατορία. Ήταν μια επιτυχημένη ενέργεια των αρμοδίων και του κόσμου του ΝΚ, που δούλεψε μαζεύοντας για τον καλλιτέχνη το υλικό (χαλκό) από παλιά καλώδια των πλοίων, που επισκευάζονταν.
[3] Επαίρεται ο συντάκτης του δελτίου και θέλει να ξεχωρίσει το ναυτικό από το στρατό, όσον αφορά τις επιθέσεις, που ο τελευταίος δέχεται από τις εφημερίδες και λοιπά ΜΜΕ του εξωτερικού. Πράγματι το ναυτικό στη δικτατορία δεν δέχτηκε επικρίσεις εξ' άλλου και ο ρόλος του στα της ΄΄επανάστασης΄΄ δεν ήταν και κάτι το ιδιαίτερο. Εάν μάλιστα εξαιρέσουμε τη Ναυτική Εβδομάδα και τις εκπομπές της τηλεόρασης, όπου παρεμβάλλονταν προπαγανδιστικά στοιχεία, που απευθύνονταν στον κόσμο, κατά τα άλλα περνούσε απαρατήρητο, όπως πάντα εξ άλλου.
[4] Ο ανθυποπλοίαρχος δεν είχε ΄΄προβεί εις δηλώσεις΄΄ αλλά είχε υποβάλλει αναφορές με αυτό και άλλο περιεχόμενο για το οποίο και διώχθηκε. Βλ.κεφάλαιο Δ8.

αριθμούς των αυτοκινήτων των εκκλησιαζομένων…σαφώς αντικυβερνητικόν εκκλησίασμα το οποίον μεταβαίνει προς τούτο εκεί…σχετικώς με την παραίτησιν του αναπληρωτού υπουργού εξωτερικών κ. Ξανθόπουλου –Παλαμά διά λόγους υγείας ελέχθη ότι ΄΄ούτος έπασχεν από ΄΄Χατζή Πέτρα΄΄ εις τα νεφρά και γι' αυτό παρητήθη΄΄…[1] »

Ισχυρά σημεία ανθελληνικής προπαγάνδας { τον Ιούλιο 1972}

*Η άνοδος των τιμών ειδών διατροφής- Η διένεξις Ελλάδος ΕΟΚ. ---{*τον Αύγουστο} *Η παρατηρούμενη έλλειψις κρέατος- Η ενδεχόμενη ΄΄εισαγωγή΄΄ μαύρων προς κάλυψιν των κενών εις το εργατικόν δυναμικόν [2] {* Σεπτέμβριος εκτός των άλλων και..}*Η δυσαρέσκεια της κοινής γνώμης διά την μη δίωξιν λόγω ετεροδικίας Αμερικανού στρατιωτικού κατηγορουμένου διά σωματικάς βλάβας εις βάρος οδηγού ταξί-Η παραίτησις πολλών Δημάρχων…-Η διαφωνία Μακαρέζου και συνδέσμου Βιομηχάνων- Η δραστηριότης του Μητροπολίτου Φλωρίνης επί θεμάτων της καθημερινής ζωής- Η σημειωθείσα κρίσις εις τας σχέσεις Εκκλησίας και Παλαιοημερολογιτών διά το θέμα των Μονών και των εκκλησιών των δευτέρων- Η παρατηρηθείσα πληθώρα αγορανομικών παραβάσεων, η οποία δύναται να ερμηνευτεί ως ένδειξις οικονομικής δυσπραγίας των καταστηματαρχών.*

*Ασθενή σημεία ανθελληνικής προπαγάνδας:{*τον Ιούλιο, εκτός των ήδη αναφερθέντων τον Ιούνιο και..} *Αι επισκέψεις Ρότζερς και Ζούμγουωλντ, -Αι διαμαρτυρίαι Δανών παραγόντων διά την ανθελληνικήν πολιτικήν της δανική Κυβερνήσεως- Η δήλωσις Νιξον περί συνεχίσεως της προς την Ελλάδα στρατιωτικής βοηθείας---{* τον Αύγουστο εκτός των άλλων και..} *Η επίσκεψις του Γερμανού Υφυπουργού εξωτερικών εις Αθήνας {* Σεπτέμβριος εκτός των άλλων και..} *Η εξαγγελία του 15ετούς προγράμματος αναπτύξεως- Η επίσκεψις και αι συνομιλίαι του Βρετανού Υπουργού Αμύνης λόρδου Κάρριγκτων- Η επιτυχία της Διεθνούς Εκθέσεως Θεσσαλονίκης- Η επί διεθνούς επιπέδου νομισματική σταθερότης της χώρας.*

ΔΕΛΤΙΑ ΨΕ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ-ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1972

Η ετροδικία, ο ελλιμενισμός του 6ου στόλου, οι σχέσεις Ελλάδος –ΝΑΤΟ, η στρατιωτική βοήθεια, απασχολούν και αυτούς τους μήνες τα διεθνή ΜΜΕ. Επίσης τα θέματα Κύπρου, οι ενέργειες των τριών Μητροπολιτών, ο Γρίβας, η επίσκεψη του αρχηγού του ναυτικού στο Λονδίνο και η δυσμενής σχολίασή της, η υπόθεση Μποργκέζε, η δίκη των Γερμανών Τουπαμάρος, η ανακοίνωση των 54 πολιτικών κρατουμένων στον Κορυδαλλό για τα βασανιστήρια, η δίκη τεσσάρων βομβιστών στην Αθήνα, η σύλληψη των ηγετικών στελεχών και η διάλυση των σωματείων ΕΚΙΝ και ΕΜΕΠ, «*…διώκονται οι αντιφρονούντες αξιωματικοί των Ενόπλων Δυνάμεων και την μεγαλύτερη πίεση υφίστανται οι συντηρρητικών πολιτικών αρχών αντίπαλοι της χούντας…»* γράφει η ''TRIBUNE'' του Λονδίνου, εκτενή ρεπορτάζ για τον θάνατο του Ρόδη Ρούφου και την αντιδικτατορική του δράση, ο νομπελίστας συγγραφέας Χ.Μπελ, η Φλέμινγκ, η Α.Ψυχογιού, η Μπ. Αμπατιέλου γράφουν για την κατάσταση στην Ελλάδα και για τα βασανιστήρια, η υπόθεση της σύλληψης Λόρνα Καβίλια- Μπρίφα απασχολεί συνεχώς τον ιταλικό τύπο, η άσκηση ΄΄DEPTH CHARGE ΄΄ του ΝΑΤΟ σχολιάζεται δυσμενώς από τους Ιταλούς, ο Ν.Ζαμπέλης συμμετέχει σε εκδήλωση και μιλάει στην Ιαταλία για την κατάσταση στην Ελλάδα, δημοσιεύματα για την παραίτηση του Ξανθόπουλου-Παλαμά με αιτία το διορισμό στρατιωτικών σε διπλωματικές θέσεις, η χούντα πιέζει τους υπαλλήλους να αγοράσουν ομόλογα λέει ο Ρ/Σ του ΚΚΕ εκτός όλων των άλλων, η ΓΣ του ΟΗΕ αποφάσισε να αναθέσει σε επιτροπή του την έρευνα για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα, η ΟΥΝΕΣΚΟ και το Πανεπιστήμιο VUS κατόπιν προτάσεως του καθηγητή Γ.Μαγκάκη θα χορηγήσουν υποτροφίες[3] σε Έλληνες φοιτητές πολιτικούς πρόσφυγες στο εξωτερικό, ο καθηγητής Καράγιωργας δεν απελευθερώνεται για λόγους υγείας όπως πολλοί άλλοι με ελαφρότερες περιπτώσεις, «*…η αντιδικτατορική ΕΦΕΕ..μοίρασε προκηρύξεις…»*, το γλωσσικόν ζήτημα με την επιβολή χρήσης της καθαρεύουσας και οι δηλώσεις Αβέρωφ, η εμφάνιση Ελλήνων φασιστών στην Ιταλία όπως του Πλεύρη, το τραγικό ναυάγιο του πολεμικού Οχηματαγωγού ΜΕΡΛΙΝ και ο πνιγμός σχεδόν ολοκλήρου του πληρώματός του μετά σύγκρουση με πετρελαιοφόρο, η προσπάθεια εκ τούτου σπίλωσης των ικανοτήτων των αξιωματικών του ναυτικού, «*…τούτο ειδικότερον εξηπλώθη ως φήμη από*

[1] Πέρα από την αισχρή και χαμηλού επιπέδου απόπειρα διακωμώδησης με υπονοούμενα από τον συντάκτη του δελτίου, της παραίτησης του Παλαμά, ο τελευταίος υπηρέτησε το καθεστώς και από τη θέση του εν ενεργεία διπλωμάτη και ως υφυπουργός εξωτερικών. Στα αρχεία της ΥΙΝ βρέθηκε έγγραφο ΑΚΡΩΣ ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ, Παράρτημα Β΄ εις Διαταγήν του ΑΕΔ.2α ΜΕΟ/ΑΣ/1 φ.3576/01/379/29-9-69 που είναι γραπτή αναφορά του Χ.Β.Παλαμά Πρέσβεως *«...Προς το επί των Εξωτερικών Β.Υπουργείον Γ΄Πολιτικήν Διεύθυνσιν..»*.Τμήματα του κειμένου αυτού καταγράφονται παρακάτω στο παρόν παράρτημα ως ΕΓΓΡΑΦΟ Νο 6.

[2] Δεν κρύβει τη ρατσιστική του διάθεση ο συντάκτης του δελτίου. Τότε όμως στις παραγωγικές σχολές αξιωματικών και υπαξιωματικών υπηρετούσαν αρκετοί ΄΄μαύροι΄΄ από χώρες της Αφρικής, όπως και Άραβες από αντίστοιχες χώρες. Με όλους τους σπουδαστές οι σχέσεις των Ελλήνων συμμαθητών τους ήταν πολύ καλές. Δεν διακρινόταν για ρατσισμό το σώμα των στελεχών του ναυτικού. Άλλου είδους ρατσισμούς τους διατηρούσε. Όπως των αξιωματικών απέναντι στους υπαξιωματικούς και όλων των στελεχών απέναντι στους δημοσίους υπαλλήλους και εργατοτεχνίτες, ή τις διακρίσεις μεταξύ των ειδικοτήτων των αξιωματικών.

[3] Ο Καθηγητής Καράγιωργας ήταν ακόμα στον Κορυδαλλό όταν προέτρεπε τους νέους πολιτικούς κρατούμενους (που συγκέντρωναν τις προϋποθέσεις) να πάνε για σπουδές στο εξωτερικό. Ειδικά για το London Scool Of Economiks, είχε ήδη εξασφαλίσει τη βεβαίωση πως θα γίνονταν δεκτοί με υποτροφίες μόλις αποφυλακιστούν. Δεν είναι γνωστό εάν, έκανε κανείς χρήση αυτής της δυνατότητας, που επέτυχε εκείνος ο αντιστασιακός, δημοκράτης, καθηγητής και καλός άνθρωπος.

στόματος εις στόμα…», οι εκκλήσεις των πολιτικών κρατουμένων Ευτυχίας Βούλγαρη και Ευαγγελίας Τζιβάνη από τις κομμουνιστικές εφημερίδες και σταθμούς (ΟΥΝΙΤΑ, Φωνή της Αλήθειας του ΚΚΕ κ.λ.π.), οι φοιτητικές εκλογές…
Ισχυρά σημεία ανθελληνικής προπαγάνδας: { Μηνός Οκτωβρίου, και εκτός των κατά μήνα αναφερομένων σημειώνονται και..} Η *έλλειψη εργατικών χειρών- Η παρατηρουμένη ανεκτικότης εις τους παρεκτρεπομένους Αμερικανούς ναύτας- Η προβολή της φοιτητικής αναταραχής διά το συνδικαλιστικόν θέμα-{* Νοεμβρίου}, *Η αύξησις των τιμών βασικών καταναλωτικών αγαθών παρά τας προσπαθείας της κυβερνήσεως- Η απόφασις της Επιτροπής του ΝΑΤΟ περί μέτρων διά την αποκατάστασιν της Δημοκρατίας εις την Ελλάδα- Το τραγικόν ναυάγιον του Ο/Γ ΜΕΡΛΙΝ.*
Ασθενή σημεία της ανθελληνικής προπαγάνδας: { Οκτωβρίου } *Η ανάπτυξις των τηλεπικοινωνιών- Η επέκτασις του εξηλεκτρισμού- Η λήψις μέτρων υπέρ της γεωργίας- Η αύξησις των ελληνικών εξαγωγών- Η βελτίωσις των διπλωματικών σχέσεων της χώρας και η ανάπτυξις των οικονομικών συναλλαγών της με το εξωτερικόν-* { Νοεμβρίου} *Η εκπληκτική επιτυχία του δανείου οικονομικής αναπτύξεως 1972- Η λήψις σειράς προοδευτικών μέτρων διά την παιδείαν- Ο οργασμός εις ολόκληρον την χώραν έργων μικρών και μεγάλων και η παρατηρουμένη ευνομία.*

ΔΕΛΤΙΑ ΨΕ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1973[1]-ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ-ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ –ΜΑΡΤΙΟΥ ΚΑΙ ΜΑΙΟΥ 1974

Οι ΄΄Ψυχολογικές Ενέργειες΄΄ του εχθρού τον Δεκέμβριο του 1973 {... μέχρι τέλος Μαΐου 1974},[2] στα ΜΜΕ *«…εκτός του πολιτικού, οικονομικού και φοιτητικού… ησχολήθησαν με ... την στρατιωτικήν βοήθειαν προς την Ελλάδα, της στάσιν της νυν κυβερνήσεως έναντι του Γ.Παπαδοπούλου, τας λιμενικάς διευκολύνσεις προς τον 6ον Αμερικανικόν Στόλον κ.λ.π., ο Γερουσιαστής Πελλ, μέλος της επί των εξωτερικών σχέσεων επιτροπής της Αμερικανικής Γερουσίας ...υπεστήριζεν ότι…΄΄το Ελληνικόν ναυτικόν ουσιαστικώς περιορίσθη εις τους οικείους λιμένας του, διά τον φόβον μήπως στασιάσουν και άλλα σκάφη εναντίον της χούντας, συμφώνως δε προς πληροφορίας, η βενζίνη διανέμεται διά δελτίων εις την ελληνικήν αεροπορίαν, ώστε τα αεροπλάνα της να μη δύνανται να πετάξουν πέραν των συνόρων της Ελλάδος΄΄ (΄΄INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE΄΄ 30-11-73).. 200 φοιτηταί ως λέγεται παραμένουν υπό κράτησιν (LE SOIR 1-12-73)…ο ελληνικός τύπος απέφυγεν την διατύπωσιν σχολίων…μετά την επέμβασιν των Ενόπλων Δυνάμεων κατά την 25ην Νοεμβρίου 1973…η επιφυλακτικότης αυτή οφείλεται εις τον στρατιωτικόν νόμον και εις την πεποίθησιν, η οποία εδημιουργήθη μετά την ΄΄βιαίαν αναστολήν΄΄, ως χαρακτηρίζεται, της εκδόσεως της εφημερίδος ΄΄Βραδυνή΄΄, ότι η κυβέρνησις*

[1] Πολλά πράγματα έχουν προηγηθεί και αλλάξει στην Ελλάδα εν τω μεταξύ. Οι φοιτητές καταλαμβάνουν τη Νομική, αποκαλύπτεται η οργάνωση και συλλαμβάνονται δεκάδες στελέχη του ναυτικού για το σχεδιαζόμενο κίνημα, το ΒΕΛΟΣ υπό τον Παππά στασιάζει και διασώζει το αποτυχόν κίνημα αλλά με τελείως διαφορετική σχεδίαση, το Πολυτεχνείο- κορυφαία εκδήλωση κατά του καθεστώτος -δίνει την αφορμή στο νέο δικτάτορα Ιωαννίδη, να εξουδετερώσει τον προηγούμενο και να πάρει τη θέση του, αλλά μένοντας στο παρασκήνιο (*΄΄ ώστε να 'χει πάντα κάποιους μπροστά του να τους σπρώχνει προς τον γκρεμό όταν χρειάζεται ΄΄* όπως ο ίδιος έλεγε). Τα νέα δελτία ΨΕ αλλάζουν ύφος και εκθειάζουν τώρα νέους άνδρες, στιγματίζοντας εκείνους που τιμούσαν μέχρι χθες. Οι διαδικασίες και η ουσία δεν αλλάζει, εκτός από τις υπογραφές στα έγγραφα. Καινούργιοι και βελτιωμένοι ΄΄επαναστάτες΄΄, πιστοί του Ιωαννίδη είναι στα πράγματα και φαίνονται κάτω από τα ίδια με πρώτα έγγραφα. Από την 20-4-1967 μέχρι την 25-11-1973 αποστρατεύονται ή αποτάσσονται από το καθεστώς της 21ης Απριλίου πενήντα τρεις αξιωματικοί αρχαιότεροι του 54ου που ήταν τότε ο Αραπάκης. Ο Αραπάκης (για το λήμμα ΄΄Αραπάκης΄΄, Βλ. ΑΚ σ.492.) αναλαμβάνει αρχηγός ΑΝ διότι το απεφάσισε ένας ταξίαρχος του στρατού ξηράς. Υλοποιώντας έτσι την πρώτη φάση σχεδίου, που είχε (όπως λέει μεταπολιτευτικά) *΄΄να γκρεμίσει τη χούντα από μέσα΄΄*. Για την τελική φάση θα περιμένει να προδώσει πρώτα τον ταξίαρχο που αναγνώριζε επί ένα χρόνο ως προϊστάμενο του. Δε θα επιτρέψει παράλληλα στο Πολεμικό Ναυτικό να πολεμήσει στην Κύπρο και θα παίξει τέλος τον ρόλο του μεταφραστή του Κίσιντζερ από την ελληνική πλευρά, προς τους λοιπούς θλιβερούς συντελεστές της καταστροφής στο νησί. Διαπιστώνοντας πως οι υπόλοιποι του κυβερνητικού και στρατιωτικού σχήματος εξουσίας έχουν πανικοβληθεί, θα βγει τέλος μπροστά και θα θριαμβολογεί έκτοτε, πως αυτό ήταν το σχέδιό του από το 1967. Ξεχνάει πως η υπογραφή του είναι κάτω από έγγραφα που έχουν σφραγίδα με το πουλί της χούντας επάνω και περιεχόμενο που πρέπει να διαβάζουν όλοι οι επίδοξοι εκ των υστέρων ΄΄τιμητές΄΄. Για τον Αραπάκη όπως και για τον αρχηγό της αεροπορίας την ίδια περίοδο τον Παπανικολάου, γράφει αρκετά ο άλλος αρχηγός του ΑΕΔ Μπονάνος. Βλ. Γρ.ΜΠΟΝΑΝΟΥ, *Η Αλήθεια*, Copyright Μπονάνος, Αθήνα 1986
Διεκδικεί και αυτός την αποκλειστική ιδιότητα του σωτήρα της δημοκρατίας, όπως και οι άλλοι. Δεν φρόντισαν τουλάχιστον να συνεννοηθούν πρώτα μεταξύ τους, ώστε να μην εκτίθενται τόσο πολύ.
Στη θέση του Διευθυντή του Α΄Κλάδου που υπογράφει τα διαβιβαστικά των δελτίων ΨΕ τώρα, είναι ο Καψάλης. Άλλη μία περίπτωση, που επίσης έπαιξε ρόλο αρνητικό και συνέβαλλε στην επαύξηση της όποιας αρνητικής εικόνας μπορούσε να έχει το ναυτικό. Ήταν η εμπλοκή των λίγων πλιατσικολόγων στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου και η υπόθεση των βασανισμών στο Κ/Δ ΕΛΛΗ που σηνήργησαν ώστε, και το πολεμικό ναυτικό να έχει την μερίδα του, έστω μικρή, στα της δικτατορίας. Τέλος συντάκτης των δελτίων ΨΕ στη θέση του Νάκου εμφανίζεται ο Αλικαμπιώτης που μόνη δραστηριότητα φέρεται να έχει το διορισμό του ως μέλους του ανακριτικού που επί χούντας διαγράφει το Βασιλικόπουλο από τους εφέδρους.
Βρέθηκαν μόνον αυτά τα πέντε τεύχη ΨΕ. Δεν εντοπίσθηκε κανένα για το έτος 1973 που σημαίνει πως ή δεν τα είχαν στείλει στην ΥΙΝ ή τα αφήρεσαν από εκεί μετά τη μεταπολίτευση. Σημειώνεται και πάλι, πως για το 1973 και τους μήνες λίγο πριν και λίγο μετά τον Ιούλιο του 1974 δεν είναι πλήρες το αρχείο της ΥΙΝ ή μάλλον είναι πολύ φτωχό. Για το πραξικόπημα στην Κύπρο, για την εισβολή των Τούρκων, για το κίνημα του ναυτικού, το πολυτεχνείο, δεν βρέθηκε τίποτα.

[2] Ο Παπαδόπουλος δεν αναφέρεται ούτε με το ΄΄κύριος΄΄ ως πρόσημο. Συντάκτες είναι οι ίδιοι που τον κοίταζαν λιγωμένοι από ΄΄επαναστατικότητα΄΄, όταν έλεγε τις περίπλοκες κορώνες. Τώρα δεν τολμούν να του αποδώσουν το ελάχιστο, που ακίνδυνα μπορούσαν να του προσφέρουν.

΄΄δεν επιθυμεί δημόσιον διάλογον, πολύ περισσότερον δε την διατύπωσιν γνωμών επί του πολιτικού μέλλοντος της χώρας΄΄[1] *…πάντως όλαι αι εφημερίδαι υπεγράμμισαν την διακήρυξιν του Προέδρου της Δημκρατίας, ότι η Κυβέρνησις ΄΄εργάζεται διά την προπαρασκευήν της χώρας δι' αδιατάρακτον και γνησίως δημοκρατικόν βίον΄΄΄…η στρατιωτική αστυνομία εξακολουθεί να έχη την εποπτείαν*[2] *του Τύπου, εκάλεσε δε τους διευθυντάς των εφημερίδων δύο φοράς διά να τους συστήση να ξεχάσουν τας εκλογάς, να πάψουν να γράφουν διά τον καθαιρεθέντα πρόεδρον, να μην ασχολούνται πλέον με την τύχην των πολιτικών κρατουμένων (Ρ/Σ Παρισίων 2-12-73)…ο ανταποκριτής της εφημερίδας ΄΄ΜΠΟΡΜΠΑ΄΄ απελάθη εξ Ελλάδος, ευθύς μετά την άφιξιν του, χωρίς να δοθή ουδεμία εξήγησις (Ρ/Σ BBC 12-12-73)..δυνάμεις σφαλείας συνεκεντρώθησαν εις το κέντρον των Αθηνών διά να εμποδίσουν επιμνημόσυνον εκδήλωσιν διά τους φονευθέντας εις την εξέγερσιν του Πολυτεχνείου φοιτητάς …συνέλαβον φοιτητάς εις τας οικίας των…οι υπερτριακόσιοι κρατούμενοι, συνεπεία των ταραχών του Πολυτεχνείου αφέθησαν ελεύθεροι (GUARDIAN 18-12-73)…ο Ρ/Σ του ΚΚΕ μετέδωσεν (12-12-73) ότι ο Ελληνοαμερικανός πρωθυπουργός του πραξικοπήματος του Νοεμβρίου Ανδρουτσόπουλος, εκάλεσεν τον εις Βόννην Έλληνα Πρεσβευτήν Σιώρην να επιστρέψη αμέσως…για την ρύθμισιν των σχέσεων με την Δυτικήν Γερμανίαν και τους άλλους ετέρους του ΝΑΤΟ…ο Ρ/Σ της Βουδαπέστης μετέδωσεν ότι ΄΄συνεχίζονται αι εκκαθαρίσεις εις τας ΕΔ …ύστερα από την πρόσφατον απόλυσιν εκ των τάξεων του στρατού 20 και πλέον ανωτάτων αξιωματικών, διά Προεδρικού Διατάγματος απεμακρύνθη εκ της θέσεώς του και καθηρέθη ο συνταγματάρχης Κοκκινίδης διότι υπέπεσεν εις βαρύ υπηρεσιακόν παράπτωμα και δη ενήργησεν πράξιν η οποία απέβλεπεν εις την ανατροπήν του καθεστώτος΄΄…η εφημερίς ΄΄LA SUISSE΄΄ της Ελβετίας ανέγραψεν (9-1-74) ότι ΄΄η είδησις της επαναλειτουργίας του στρατοπέδου της Γυάρου συμπίπτει με την επανάληψιν της αντικομμουνιστικής προπαγάνδας…η κυβέρνησις εμφανίζει τον κομμουνισμόν ως τον υπ' αριθ. 1 εχθρόν …η αμερικανική γερουσία απεφάσισεν την διακοπήν της στρατιωτικής βοηθείας…τα ξένα μέσα ενημερώσεως ιδιαιτέρως απησχόλησεν το εκκλησιαστικόν πρόβλημα…μετά την δημοσίευσιν της συντακτικής πράξεως περί εκλογής νέου Αρχιεπισκόπου…απειλείται νέον σχίσμα λόγω του αποκλεισμού εκ της ψηφοφορίας 34 εκ των 66 μητροπολιτών…το Κυπριακόν…το πολιτικόν …το οικονομικόν…το BBC (1-2-74) μετέδωσε ότι΄΄έχουν εκτοπισθεί 60 περίπου άτομα εις Γυάρον…δύο δημοσιογράφοι, καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών, διακεκριμένος ηθοποιός, υπουργός του καθεστώτος Παπαδοπούλου και διάφοροι συνδικαλισταί και κομμουνισταί΄΄…η δανική εφημερίς ΄΄BERLINSKE΄΄ ανέγραψεν (5-2-74) ότι …΄΄εκδίδονται μόνον εξ ελληνικαί εφημερίδες, άπασαι δε λογοκρίνονται΄΄…η γερμανική εφημερίς ΄΄FRANKFURTER ALLGEMEINE΄΄ ανέγραψεν (20-2-74) ότι ΄΄…αι προθέσεις των νέων κυρίων- μεταξύ των οποίων ο ταξίαρχος Ιωαννίδης δρα ως συντονιστής- εξακολουθούν να παραμένουν ασαφείς…το εκ δώδεκα μέχρι δεκαοκτώ αξιωματικών αποτελούμενον συλλογικόν όργανον, το οποίον εδρεύει εις το υπουργείον εθνικής αμύνης και ασκεί αποφασιστικάς αρμοδιότητας, είναι αποφασισμένον να μη θίξει την υφισταμένην σήμερον πολιτειακήν μορφήν΄΄…THE GUARDIAN ανέγραψεν ότι ΄΄…τουλάχιστον 15 πολίται συνελήφθησαν εις Αθήνας, ολίγον μετά την σύλληψιν των 35 ηγετών του ΚΚΕ (τμήμα εξωτερικού)…20 φοιτηταί συνελήφθησαν εις Θεσσαλονίκην, άλλοι τόσοι περίπου εις τας Πάτρας…η Ιερά Σύνοδος διεμαρτυρήθη προς την ελληνικήν κυβέρνησιν διά τας επικρατούσας συνθήκας εις την Γυάρον, η εν λόγω δε διαμαρτυρία είναι το πρώτον επίσημον διάβημα, από του πραξικοπήματος του 1967…ο Ρ/Σ του ΚΚΕ εις σχόλιόν του (5-2-74) επιτίθεται κατά της ελληνικής δικαιοσύνης, διότι δεν τιμωρούν τους αδικοπραγούντες εις βάρος των Ελλήνων πολιτών Αμερικανούς ναύτες, σμηνίτας και πεζοναύτας…΄΄ η ασυδοσία των γκάγκστερς στην πατρίδα μας προκαλεί την αγανάκτιση του κάθε πατριώτη΄΄..τα τρόφιμα διαρκώς εξαφανίζονται…η αγωνία του εργαζομένου λαού…η αγανάκτησις φουντώνουν (11-2-74)…ποσοστό πληθωρισμού 30,6%…τα σχόλια ….εκ του παλαιού πολιτικού κόσμου δεν παρέχουν σαφείς ενδείξεις έναντι της κυβερνήσεως… διαφαίνεται πάντως εντόνως η επιθυμία, όπως οδηγηθή η χώρα ομαλώς εις ένα υγιές αντιπροσωπευτικόν σύστημα διακυβερνήσεως και εκφράζεται εμμέσως η πεποίθησις ότι τούτο αποτελεί ειλικρινή πρόθεσιν της παρούσης κυβερνήσεως…».* Μάιος του 1974 και τα ΜΜΕ του εξωτερικού ασχολούνται με όλα τα αφορούντα την Ελλάδα σε σχέση με το καθεστώς της 21ης Απριλίου 1967 και της 25ης Νοεμβρίου 1973 και με τις τελευταίες κρίσεις και αποστρατείες αξιωματικών που προβάλλονται έντονα, …με την εξάμηνη φυλάκιση που καταδικάσθηκε από Σουηδικό δικαστήριο Έλληνας *«…με την κατηγορίαν ότι κατεσκόπευεν Έλληνας της Σουηδίας οι οποίοι αντιτίθενται εις το καθεστώς των Αθηνών…»,*

[1] Ο συντάκτης του δελτίου δεν κρύβει την ικανοποίησή του από τις εξελίξεις κάνοντας και ΄΄πνεύμα΄΄. Δεν θεωρεί ότι «…*διατύπωση γνωμών επί του πολιτικού μέλλοντος της χώρας΄΄* είναι υποχρέωση και δικαίωμα των εφημερίδων και του οιουδήποτε. Το στέλεχος αυτό του ναυτικού μπορούσε να διατυπώνει όπως ήθελε τα δελτία. Μπορούσε να απαλύνει τις εντυπώσεις και δεν το έκανε. Μπορούσε να περνάει τις προσωπικές του ιδέες και θέσεις έντεχνα και αυτό έκανε. Είναι και αυτό το στέλεχος από εκείνα που χρειαζόταν το στρατιωτικό καθεστώς και δεν έλειψαν στη δικτατορία. Γι' αυτό και τον τοποθέτησαν σ' αυτήν τη θέση. Για να λέει αυτά που θέλει, αλλά που είναι τα ίδια μ' αυτά που η δικτατορία ήθελε.

[2] Δεν είναι ν' απορεί κανείς με την μεταχείριση των αξιωματικών μεταπολιτευτικά από τη μεγαλύτερη μερίδα του Τύπου. Πώς να ξεχάσουν οι δημοσιογράφοι, την ωμή συμπεριφορά μερικών ένστολων απαίδευτων αξιωματικών που τους λογόκριναν τα κείμενα, χωρίς να γνωρίζουν καν τι διορθώνουν πολλές φορές (γι' αυτό και χρησιμοποίησαν και δημοσιογράφους και φιλόλογους στη λογοκρισία). Πώς να ξεχάσουν περιφρονητικές και βίαιες συμπεριφορές. Οι δημοσιογράφοι είναι τετάρτη εξουσία, που ασκεί έντονη κριτική στις υπόλοιπες. Ξαφνικά βρέθηκαν να έχουν όχι εξουσία αλλά εκλήθησαν από στρατιωτικούς, να διαθέτουν το ταλέντο τους στην άσκηση της δικής τους παράνομης εξουσίας. Πήγαινε πολύ και το εκδήλωσαν μεταπολιτευτικά. Όσοι τόλμησαν επί χούντας (και δεν ήταν λίγοι) υπέστησαν τις συνέπειες με πρώτη την ανεργία, αφού έκλεισαν και τα έντυπα όπου εργάζονταν.

με το διάβημα της Ιεράς Συνόδου προς τον Γκιζίκη για τους πολιτικούς κρατούμενους και υπέρ της κατάργησης του στρατοπέδου της Γυάρου… με τη σύλληψη του Μαύρου και δεκάδων πολιτών, συνδικαλιστών και φοιτητών…με την ματαίωση της επίσκεψης του αγγλικού στόλου σε ελληνικά λιμάνια λίγες ημέρες πριν πραγματοποιηθεί, με αιτιολογία την δυσαρέσκεια εξ αιτίας του συνεχιζομένου στρατιωτικού καθεστώτος…με την ελληνοτουρκική κρίση για την υφαλοκρηπίδα «*…και της εμμονής της Τουρκίας όπως διεξαγάγη ερεύνας διά την ανακάλυψιν πετρελαίου εις θαλασσίας περιοχάς αίτινες γεωγραφικώς και ιστορικώς ανήκουν εις την Ελλάδα…η Βελγική εφημερίς ΄΄LE STANDARD΄΄ εδημοσίευσε (12-3-74) άρθρον εις το οποίον τονίζεται ότι οι Τούρκοι, ως φαίνεται, υπολογίζουν ότι το ελληνικόν καθεστώς δεν δύναται να υπολογίζει ότι θα τύχει μεγάλης συμπαθείας εις το εξωτερικόν, ενώ η αμφίβολος πίστις του Ναυτικού της, θα καθίστα δυσχερή πάσαν ανάπτυξιν στρατιωτικής δυνάμεως…»* …η εφημερίδα TIMES του Λονδίνου δημοσίευσε (18-5-74) ανταπόκριση από Ουάσιγκτον πως «*…ο στρατιωτικός ιατρός Σφακιανάκης Γ. μετεκπαιδευόμενος εις την πυρηνικήν ιατρικήν εις το Πανεπιστήμιον του Οχάϊο, παρητήθη εις ένδειξιν διαμαρτυρίας εναντίον του στρατιωτικού καθεστώτος και ότι κατά την διάρκειαν συνεντεύξεως τύπου κατηγόρησεν τον στρατόν ότι αστυνομεύει τον ελληνικόν λαόν …»* η ίδια δε εφημερίδα σε άλλο δημοσίευμά της για τον ΄΄ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΒΟΡΡΑ΄΄ ο οποίος συνιστά με δικό του δημοσίευμα να επιταχυνθούν οι πολιτικές εξελίξεις, τονίζει πως η εφημερίδα αυτή *΄΄απηχεί τας απόψεις των στρατιωτικών εις την Βόρειον Ελλάδα΄΄,* …άλλα δημοσιεύματα αναφέρονται στον κίνδυνο των ξένων εάν μιλήσουν πολύ, εάν διατυπώσουν πολιτικές απόψεις, εάν μαζέψουν μια παλιά πέτρα[1] «*…υπό το βλέμμα ενός φύλακα …θα προβιβαστεί εάν καταδώσει ένα τουρίστα…»*...ο ελληνικός τύπος ασχολείται με τη δίκη σαράντα κατηγορουμένων για το σκάνδαλο κρέατος {υπόθεση Μπαλόπουλου}, …άλλη αυστριακή εφημερίδα (''DIE PRESSE'' 21-5-74) γράφει πως στην Ελλάδα «*…οι στρατιωτικοί στερούνται διαισθήσεως οι πολιτικοί δε συμπαραστάται των, είτε φαίνονται υπεραπασχολημένοι, είτε δεν ξέρουν να απαντήσουν στο ερώτημα ΄΄διατί έγινε η 25η Νοεμβρίου και ποία θα είναι η εξέλιξις;…»,* η επίσκεψη του πρώην Αντιπροέδρου των ΗΠΑ Σπ. Άγκνιου έγινε «*…για να αξιοποιήσει τα ανταλλάγματα που έλαβε για τις υπηρεσίες του στους δικτάτορες …».*

Ισχυρά σημεία ανθελληνικής προπαγάνδας: Η διατήρησις του στρατιωτικού Νόμου- Η αναστολή της εκδόσεως ορισμένων εφημερίδων των Αθηνών- Η άνοδος του τιμαρίθμου- Η συνεχιζόμενη εχθρική στάσις έναντι της Ελλάδος ενίων δυτικών χωρών μελών της ΕΟΚ- Η μη συμπλήρωσις εισέτι της κυβερνήσεως καθ' όσον καλλιεργείται η εντύπωσις ότι υφίσταται αδυναμία προς τούτο- Η μη ενημέρωσις της κοινής γνώμης επί των σκέψεων της Κυβερνήσεως όσον αφορά εις τας μελλοντικάς πολιτικάς εξελίξεις- Αι απολύσεις κατωτέρου προσωπικού εκ των ιδιωτικών επιχειρήσεων και εργοστασίων- Αι κυκλοφορούσαι φήμαι περί συλλήψεων, βασανιστηρίων και μερικής αποχής φοιτητών εκ των μαθημάτων των,…περί συλλήψεων παλαιών πολιτικών,..καλλιτεχνών,ως και ενίων αλλοδαπών κ.ά. αίτινες δημιουργούν δυσμενείς εντυπώσεις εις την κοινήν γνώμην- Η παράτασις { Μάιος 1974*} της απαγορεύσεως κυκλοφορίας αθηναϊκής εφημερίδος, γεγονός το οποίον εκμεταλλεύονται πολιτικώς παράγοντες του παλαιού πολιτικού κόσμου ως και ορισμένα ξένα έντυπα αριστεράς κατευθύνσεως…*

Ασθενή σημεία ανθελληνικής προπαγάνδας: Η αναλλοίωτος και σταθερά εξωτερική πολιτική…έναντι της Ατλαντικής Συμμαχίας..- Η ακολουθουμένη σταθερά πολιτική έναντι του Κυπριακού…- Η διακήρυξις του Προέδρου της Δημοκρατίας..ότι η επέμβασις κατά την 25ης Νοεμβρίου 1973 δεν απέβλεψεν εις την επιβολήν προσωπικού καθεστώτος…- Η απόλυσις όλων των κρατουμένων φοιτητών ως και λοιπών αναμιχθέντων εις τας ταραχάς του Πολυτεχνείου…- Η κατάργησις του θεσμού του Επιτρόπου εις όλας τας ανωτάτας σχολάς…καθ' όσον ο θεσμός ούτος απετέλει εμπόδιον εις την αναμόρφωσιν της Ελληνικής Παιδείας- Η απόφασις του Πρωθυπουργού περί αυξήσεως των κατωτάτων ορίων μισθών και ημερομισθίων των εργατοϋπαλλήλων- Η επικρατούσα εις ολόκληρον την χώραν τάξις και ασφάλεια- Η αύξησις των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων ως και των αποδοχών του συνόλου σχεδόν των ιδιωτικών υπαλλήλων, αναθεωρουμένων προοδευτικώς όλων των συλλογικών συμβάσεων εργασίας- Η κατάργησις του θεσμού του συνταγματικού δικαστηρίου ως και η απόφασις της κυβερνήσεως περί κολασμού των αδικημάτων τα οποία διεπράχθησαν ή θα διαπραχθούν εις το μέλλον, υπό υπουργών και υφυπουργών εις βάρος των συμφερόντων του δημοσίου- Η έλλειψις θριαμβολογίας εκ των κυβερνητικών πράξεων και ανακοινώσεων και η ειλικρινής, σεμνή και ουσιώδης ενημέρωσις των πολιτών επί των αποφάσεων και ενεργειών της κυβερνήσεως- Η λήψις υπό της κυβερνήσεως ορισμένων μέτρων διά την ελάφρυνσιν της φορολογικής επιβαρύνσεως των πολιτών- Τα λαμβανόμενα υπό της κυβερνήσεως μέτρα διά την υποστήριξιν της εγχωρίου παραγωγής ιδία της αγροτικής, ως και προς ενίσχυσιν της εξαγωγικής δραστηριότητος- { Μάιος 1974*} Η σημειωθείσα αύξησις της βιομηχανικής παραγωγής, ως και η συνεχιζομένη εγγραφή εις τα ελληνικά νηολόγια νέων πλοίων- Η παρατηρουμένη αύξησις*

[1] Όλα τα άλλα καλά, αλλά το μάζεμα μιας παλιάς πέτρας, δηλαδή μαρμάρων από αρχαιότητες, δε σημαίνει πως είναι και αντιστασιακή πράξη των τουριστών, ώστε ο φύλακας να τους βοηθήσει να τις παίρνουν ακώλυτα. Και τούτο επειδή η ελβετική εφημερίδα ''L' IMPARTIAL'' εν προκειμένω αναφερόταν στην δίωξη Ελβετού τουρίστα, που δικάστηκε με το νόμο περί προστασίας αρχαιοτήτων και καταδικάσθηκε. Δεν είχε να κάνει τίποτα αυτό με τη χούντα.

της τουριστικής κινήσεως…- Η ακολουθουμένη εθνική πολιτική έναντι του Κυπριακού[1]και η ΄΄λελογισμένη΄΄ αλλά σθεναρά στάσις της Ελληνικής Κυβερνήσεως έναντι των παραλόγων αξιώσεων της Τουρκίας επί της υφαλοκρηπίδος του Αιγαίου.
Εκαλύφθη πλήρως η δραστηριότης του Ναυτικού υπό της εφημερίδος ΄΄ΗΧΩ ΤΩΝ ΕΝΟΠΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ΄΄[2]

ΔΕΛΤΙΑ ΨΕ Κ.Ε.Σ.Α. ΙΑΝ-ΦΕΒ 1973 ΚΑΙ ΣΕΠ-ΟΚΤ 1973[3]

ΙΑΝ-ΦΕΒ 1973

Οι παλαιοί πολιτικοί προπαγανδίζουν *«..διά των κατά τόπους κομματαρχών, προς τον πληθυσμόν της υπαίθρου περί εγκαταλείψεώς των υπό της Κυβερνήσεως..»*
Ισχυρά σημεία ανθελληνικής προπαγάνδας: Θεατρικά έργα σατυρίζοντα την Κυβέρνησιν…ο τύπος και οι Ρ/Σ των ξένων κρατών…η κακόπιστος κριτική ορισμένων εφημερίδων…»
Ασθενή σημεία ανθελληνικής προπαγάνδας: Αι καλαί σχέσεις μετά των Αφρικανικών κρατών και προσφάτως με την Ισπανίαν…η αναγνώρισις των επιτευγμάτων της Επαναστάσεως…η αναθέρμανσις των σχέσεων Αθηνών Λευκωσίας

ΣΕΠ-ΟΚΤ 1973

«Προσπάθεια ξένου τύπου όπως εμφανίσει τον αναλαμβάνοντα την Πρωθυπουργίαν κ. Μαρκεζίνην, ότι θα συναντήσει πολλάς δυσχερείας λόγω ….οικονομικού χάους….η δημοκρατία είναι κατευθυνομένη υπό των στρατιωτικών…». Οι δηλώσεις Φαλάτσι για τον Παναγούλη, τα γεγονότα πριν και μετά τη συναυλία Ξαρχάκου στο Παναθηναϊκό στάδιο.
Ισχυρά σημεία ανθελληνικής προπαγάνδας: Η αύξησις των τιμών … η έλλειψις ορισμένων ειδών πρώτης ανάγκης …η συνεχιζομένη εχθρότης της ΕΟΚ έναντι της Ελλάδος…το Κυπριακόν…η παραίτησις Μακαρέζου, Μπαλοδήμου και Ασλανίδη..
Ασθενή σημεία ανθελληνικής προπαγάνδας: Η ταχεία οικονομική ανάπτυξις…η παγίωσις του αισθήματος ασφαλείας που εξησφάλισεν η Επανάστασις…η ανάληψις της κυβερνήσεως υπό πολιτικών προσωπικοτήτων[4]…εκκαθάρισις της πολιτικής καταστάσεως διά της εξαγγελθείσης πολιτειακής μεταβολής…
Κυκλοφορήσαντες ψίθυροι: Οι πωληταί γάλακτος προβαίνουν εις απόκρυψιν τούτου….εις τα χωρία διαδίδεται ότι κατά το δημοψήφισμα[5] ενώ ορισμένοι εψήφισαν΄΄ ΟΧΙ΄΄ το αποτέλεσμα υπήρξεν 100% ΄΄ΝΑΙ΄΄…ανυπακοή ενίων βασιλοφρόνων αξιωματικών να φέρουν το σήμα της Δημοκρατίας…η αποχώρησις Μακαρέζου, Μπαλοδήμου και Ασλανίδη είναι προϊόν μακράς διαφωνίας μετά του Προέδρου της Δημοκρατίας…

Π.Δ.Α. (ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΑΝΤΙΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ) Κ.Ε.Σ.Α.
ΦΕΒ1973-ΦΕΒ1974

Έκτακτον Δελτίον Πληροφοριών (22-2-1973).

---

[1] Ήδη έχει αποφασιστεί το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου και η διχοτόμηση της Κύπρου, όταν ο αξιωματικός του 7ου ΕΓ πλωτάρχης (Ο) Σ. Τσαγκαράκης (στη θέση του Αλικαμπιώτη) τα γράφει αυτά για την ΄΄εθνική πολιτική έναντι του Κυπριακού΄΄. Ο Τσαγκαράκης δεν είχε εμφανιστεί μέχρι στιγμής σε έγγραφα του ναυτικού που να σχετίζονται με τη δικτατορία.
[2] Σε όλα τα δελτία των ΨΕ υπάρχει και το κεφάλαιο ΄΄ΗΜΕΤΕΡΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ΄΄, που περιγράφτηκε στα πρώτα δελτία που παρουσιάστηκαν. Έκτοτε, όλα ανεξαιρέτως έχουν στο κεφάλαιο αυτό τα ίδια ακριβώς πράγματα ως δραστηριότητες του ναυτικού, για τούτο και δεν επαναλαμβάνονται. Όπως και οι κατά μήνα επισημάνσεις των δραστηριοτήτων των Ελλήνων αντιχουντικών στο εξωτερικό και στο εσωτερικό, καθώς και οι εγγραφές των αλλεπάλληλων άρθρων, δηλώσεων, σχολίων και ρεπορτάζ των εφημερίδων και Ρ/Σ του ΚΚΕ, Λονδίνου κ.λ.π. Εδώ κρίθηκε απαραίτητο να τονισθεί η ύπαρξη της εφημερίδας ΄΄ΗΧΩ ΤΩΝ ΕΝΟΠΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ΄΄, που αποτελούσε για το καθεστώς βήμα προπαγάνδας στο χώρο των ΕΔ.
[3] Αναπληρώνουν τα δύο αυτά δελτία κατά κάποιον τρόπο, την έλλειψη αντίστοιχων του ναυτικού για όλο το 1973. Η δομή, η παραγραφοποίηση και τα συμπληρούμενα θεματικά είναι ακριβώς τα ίδια με του ναυτικού.
[4] Τα δελτία αυτά είναι συμπληρωμένα και υπογράφονται από ταγματάρχη του ΣΞ. Παρ' ότι ο βαθμός είναι μικρός για να εκφέρει γνώμη, γράφει πως είναι θετικό για την ΄΄επανάσταση΄΄ (αυτό σημαίνει ΄΄ασθενές σημείο ανθελληνικής προπαγάνδας΄΄) η ανάληψη της διακυβέρνησης από πολιτικές προσωπικότητες. Θα περίμενε κανείς να θεωρούν τους στρατιωτικούς σε θέσεις υπουργών και πρωθυπουργού ως καταλληλότερους. Παρ' ότι στο δελτίο ΨΕ εξετάζεται το σημείο αυτό με βάση, εάν προσφέρει θετικά ή αρνητικά στην προπαγάνδα. Πίστευαν και οι ίδιοι πως έχουν ένα επιχείρημα στα χέρια τους για ΄΄εκδημοκρατισμό΄΄, όσο ελεγχόμενος και αν ήταν ο Μαρκεζίνης. Ο ταγματάρχης δεν είναι τυχαίος, αφού είναι ο διοικητής του ΚΕΣΑ, επομένως με ιδιαίτερη ισχύ έναντι όλων των άλλων. Πρόκειται για τον Αθανάσιο Βογιατζόγλου που συντάσσει το δελτίο (τουλάχιστον του ΙΑΝ- ΦΕΒ 733 που φέρει και τα στοιχεία τους) ως 2ου Γραφείον, του Γεωργίου Μπάκα ως Υποδιοικητού και του Θεόκριτου Παπαγεωργίου ως Διοικητού του ΚΕΣΑ, όλων με το βαθμό του ταγματάρχη.
[5] Πρόκειται για το δημοψήφισμα περί βασιλείας ή δημοκρατίας με αφορμή τις συλλήψεις των στελεχών της οργάνωσης για το ΄΄Κίνημα του Ναυτικού΄΄, την ανταρσία του Α/Τ. ΒΕΛΟΥΣ και την δήθεν ανάμειξη σ' αυτά του Κωνσταντίνου.

Αναφέρονται οι κινητοποιήσεις, συγκεντρώσεις, συνθήματα, πανό κ.λ.π. των φοιτητών στη Νομική Αθηνών «*…προκηρύξεις ανατρεπτικού περιεχομένου περισυνελέγησαν υπό οργάνων της ΕΣΑ φέροντες πολιτικήν περιβολήν…*»

Π.Δ.Α. ΜΗΝΟΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1973.

Σε συνημμένο πίνακα τυποποιημένο με θέμα ΄΄Εκδηλώσεις Χαρακτηρισμένων και μη Οπλιτών΄΄ όλες οι στήλες είναι άδειες (αρνητικές). Δηλαδή στα παρουσιαζόμενα ακολούθως είδη εκδηλώσεων, δεν είχαν παρατηρηθεί δραστηριότητες ούτε για χαρακτηρισμένους, ούτε για μη χαρακτηρισμένους οπλίτες. Το ίδιο συμβαίνει σε όλες τις αναφορές Π.Δ.Α. που παρουσιάζονται εδώ[1]. Ο Πίνακας έχει την ακόλουθη μορφή:

[1] Ο Πίνακας αυτός από το είδος των εκδηλώσεων είναι προφανές πως, ειδικά στην ΕΣΑ, ΚΕΣΑ και ΕΑΤ/ ΕΣΑ δεν θα συμπληρωνόταν. Οι ΕΣΑτζήδες διαλέγονταν πολύ προσεκτικά από τη δεξαμενή που περιλάμβανε μόνον ΄΄εθνικόφρονες΄΄

ΠΙΝΑΞ[1] ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΜΗ ΟΠΛΙΤΩΝ

Α/Α	*Είδος Εκδηλώσεων*	*Χαρ/νων*	*Μη Χαρ/νων*
1	*Κατά της θρησκείας*		
2	*Κατά της Πατρίδος*		
3	*Κατά της Επαναστάσεως-Κυβερνήσεως*		
4	*Κατά των στελεχών του Στρατού*		
5	*Κατά του συσσιτίου*		
6	*Υπέρ του Κομ/σμού-Ρωσίας-Κ/Σ*		
7	*Επαφαί με Κομ/στάς ιδιώτας*		
8	*Ανάγνωσις αριστερών εντύπων*		
9	*Υπέρ παρανόμων οργανώσεων*		
10	*Κατά του ΝΑΤΟ*		
11	*Κατά του Στρατού*		
12	*Επαφαί με Κομ/στάς οπλίτας*		
13	*Κατά της Εθνικής-Ηθικής διαπαιδαγωγήσεως*		
14	*Υπέρ παλαιών κομμάτων*		
15	*Υπέρ ΚΚΕ και παραφυάδων του*		
16	*Λιποταξίαι-Αποδράσεις*		
17	*Έτεραι εκδηλώσεις*		

ΤΟ 2^{ον} ΓΡΑΦΕΙΟΝ Ο ΥΠΟΔΙΟΙΚΗΤΗΣ Ο ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ

Ανατρεπτική Δράσις εις τον Πληθυσμόν: Περιγράφονται οι δραστηριότητες των φοιτητών στη Νομική, άρθρο του Ψαθά στα ΝΕΑ για τη στράτευση των εξ αναβολής φοιτητών, οι διαδόσεις/ ψίθυροι για οικονομικές ατασθαλίες, για λιτότητα, για υποκίνηση των φοιτητών από «*…παλαιοκομματικούς παράγοντας συνοδοιπορούντες μετά κομμουνιστών…*», για κυκλοφορία βιβλίων «*…αντικυβερνητικού και γενικώς κομμουνιστικού περιεχομένου…*»

ΠΔΑ ΙΟΥΛΙΟΥ 1973

Το δημοψήφισμα έδωσε ευκαιρία στους παλαιοκομματικούς να δραστηριοποιηθούν, οι χαρακτηρισμένοι και μη χαρακτηρισμένοι οπλίτες δεν εκδηλώθηκαν σε τίποτε ΄΄παράνομο΄΄, διαπιστώθηκε αγανάκτηση για πρόσθετο φόρο 3% στα δάνεια, οι δημόσιοι υπάλληλοι πιέζονται να γίνουν μέλη της ΕΠΟΚ[2], η προσπάθεια να καταληφθούν δύο Αντιτορπιλικά στο Σαν- Ραφαέλ είχε πίσω της τον Καραμανλή και τον τέως βασιλιά, οι συγγενείς του Παττακού κάνουν εμπόριο κρεάτων με το εξωτερικό με παντοειδή κυβερνητική βοήθεια, εξαπατούν το δημόσιο και αισχροκερδούν, οι φοιτητές οργανώνονται, φήμες πως φεύγουμε από το ΝΑΤΟ, δυσμενή σχόλια *«….περί της συζύγου του κ. Προέδρου Δημοκρατίας Κας Δεσπ. Παπαδοπούλου και παρετηρήθη πτώσις της δημοτικότητος ταύτης εξ αφορμής της συχνής και ασκόπου δημοσιότητος των κοινωνικών εκδηλώσεών της…»* [3], ο γαμβρός του Παττακού «*…κατέστη ανάδοχος έργου τουριστικής υποδομής ύψους 150.000.000 δραχμών, κατόπιν παρασκηνιακών επεμβάσεων…*», το κίνημα του ναυτικού

[1] Ο Πίνακας είναι ενδιαφέρων γιατί παρουσιάζει συγκεντρωμένα εκείνα τα στοιχεία που το καθεστώς θεωρεί απαραίτητα ή απαγορευμένα για τους οπλίτες. Παράλληλα είναι και συγκεντρωτικός πίνακας πληροφοριών/ αντιπληροφοριών αφού κάθε μονάδα που υποβάλλει Π.Δ.Α. είναι υποχρεωμένη να συντάσσει και τον πίνακα αυτόν, που προϋποθέτει παρακολούθηση όλων των οπλιτών του στρατεύματος. Οι ΄΄χαρακτηρισμένοι΄΄ και ΄΄μη χαρακτηρισμένοι΄΄ είναι παράλληλα οι ΄΄ακατάλληλοι΄΄ και ΄΄κατάλληλοι΄΄ με βάση τα φρονήματα, το ΄΄ποιόν΄΄ κ.λ.π. διαφόρων βαθμίδων όπως παρουσιάζονται στο ΜΕΡΟΣ Β της εργασίας. Οι θεσμοί, οι φορείς, οι αξίες που καταγράφονται αποτελούν και τα ιδανικά/ στόχους της ΄΄επανάστασης΄΄. Η Θρησκεία, η Πατρίδα, η Επανάσταση, ο Στρατός, η Κυβέρνηση, Τα στελέχη του στρατού, το ΝΑΤΟ, η Εθνική και Ηθική Διαπαιδαγώγηση, αποτελούν ΄΄τομείς΄΄ εναντίον των οποίων οιαδήποτε εκδήλωση του οπλίτη είναι κολάσιμη και πρέπει να αναφέρεται. Το ίδιο και οι εκδηλώσεις υπέρ Κομμουνισμού, Ρωσίας, Κομμουνιστο -συμμοριτών, ΚΚΕ και παραφυάδων, παρανόμων οργανώσεων, κ.λ.π.

[2] ΕΠΟΚ ήταν η ΄΄Εθνική Πολιτική Κίνησις΄΄ μια προσπάθεια του καθεστώτος να οργανώσει υπό μορφή ελεγχομένου κόμματος επιλεγμένους πολίτες. Δεν διατίθεται σχετικό υλικό για ακριβέστερη παρουσίαση, αλλά και δεν εντοπίσθηκε στο αρχείο που χρησιμοποιείται στην εργασία.

[3] Το έγγραφο είναι χειρόγραφο και πρωτότυπο με τις υπογραφές. Το σχόλιο αυτό, που δεν κρύβει και τη δυσφορία του συντάκτη του δελτίου για ΄΄τις άσκοπες ΄΄ κοινωνικές εκδηλώσεις της Δέσποινας Παπαδοπούλου, έχει διαγραφεί. Και από την άποψη αυτή είναι πιο ενδιαφέρον από το τελικό που θα στάλθηκε χωρίς αυτήν την παράγραφο. Σε τέσσερις μήνες ακριβώς, το Νοέμβριο του 1973 ο Παπαδόπουλος εκδιώκεται από όλες τις θέσεις και τίτλους με απλές ενέργειες του Ιωαννίδη και των ΄΄πιστών του΄΄. Που ήταν όλοι οι της ΕΣΑ, όπως ο συντάκτης του δελτίου, και αρκετοί άλλοι. Βλ. και συνέντευξη Νικολόπουλου, και Πετρόπουλου (Παράρτημα Β-Ι) στο θέμα της αυτοπροβολής και ΄΄απομάκρυνσης των αρχικών στόχων της ΄΄επανάστασης΄΄ των πρωτοκλασάτων στελεχών της.

«*…δεν ήτο απλώς εντυπωσιακή ενέργεια ολίγων αξιωματικών, αλλά εντάσσεται εις ένα πρόγραμμα, ανατρεπτικών και εθνοκτόνων ενεργειών….»* με πολλούς κυβερνήτες και διοικητές σκαφών κ.λ.π., ο Αγγελής θα μπει στην Κυβέρνηση και όλοι είναι ικανοποιημένοι διότι *«…ο μέλλων Αντιπρόεδρος της Δημοκρατίας αναντιρρήτως κατά το παρελθόν επεδείξατο μεγάλας ηγετικάς και διοικητικάς ικανότητας, απολαύει δε μεγίστης εκτιμήσεως…»* [1], η εταιρία ΗΒΗ αδιαφορεί για την πολιτειακή αλλαγή και γράφει ακόμα στις φιάλες των αναψυκτικών «*προμηθευταί της βασιλικής αυλής»,* το μισθολογικό απασχολεί τους δημοσίους υπαλλήλους.

Π.Δ.Α. ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1973

Ο Παναγούλης και η Φαλάτσι δίνουν συνέντευξη στο περιοδικό ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ που *«…έσχεν ευρείαν προπαγάνδαν εκ μέρους των αντιπάλων…»*, το περιοδικό ΦΑΝΤΑΖΙΟ δημοσιεύει φωτογραφία του τέως βουλευτή Χαραλαμπόπουλου με τους λοχαγούς Χαραλαμπόπουλο και Βαρδάνη η οποία *«…εχρησιμοποιήθη υπό των αντιφρονούντων ως σύνθημα ότι εις τον αγώνα των συμπαρίστανται και οι αξιωματικοί…»* [2], επικρατεί αισιοδοξία από το μισθολόγιο των ΔΥ, ο Αλέξανδρος ΠΑΝΑΓΟΥΛΗΣ τραγουδούσε με παρέα ανδρών και γυναικών στο κέντρο ΄΄ΠΡΙΜΑ ΒΙΣΤΑ΄΄ της Πλάκας τη νύχτα της 4-9-73 *«…και έψαλλεν άσματα του Θεοδωράκη και απήγγειλεν ποιήματά του (Α1) (διεβιβάσθη ημίν τηλεφωνικώς)*[3] *…»*

Π.Δ.Α. ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1974

«*…Προσπάθεια του ξένου τύπου και Ρ/Φ να εμφανίσουν την παρούσα Κυβέρνησιν ως συνέχεια της κυβερνήσεως Παπαδοπούλου, ότι δηλαδή ουδέν ήλλαξεν…»*, στο κτήριο του χημείου γράφτηκαν αντικυβερνητικά συνθήματα, κυκλοφορούν ΄΄ψίθυροι΄΄ πως ο Γ.Παπαδόπουλος, Αγαθαγγέλου και Κ.Παπαδόπουλος έκαναν απόπειρα πραξικοπήματος, συνελήφθησαν, κακοποιήθηκαν και ο Παπαδόπουλος έπαθε νευρικό κλονισμό «*…προς τον σκοπόν αυτόν εκλήθησαν δύο νευροχειρουργοί εκ του εξωτερικού…»*, πως η ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ απέλυσε οκτακόσιους εργαζομένους, πως έχουν συλληφθεί ο Μπαλόπουλος, Ασλανίδης και άλλοι για καταχρήσεις, πως σε τρεις μήνες θα έρθει ο Καραμανλής στην Ελλάδα και θ' αναλάβει Πρόεδρος της Δημοκρατίας, πως συνεχίζονται συλλήψεις στρατιωτικών πιστών στον Παπαδόπουλο, πως ο ΟΤΕ θα διπλασιάσει τις τιμές του ….

***

[1] Και η παράγραφος για το ΄΄κίνημα΄΄ αλλά και για τον Αγγελή είναι διαγραμμένες. Και όσο για το ΄΄κίνημα΄΄ έτσι όπως ήταν διατυπωμένη λογικό ήταν να διαγραφεί. Ακόμα δεν έχουν απολυθεί οι συλληφθέντες (Ιούλιος 1973) και δεν έχουν καταλήξει σε αποφάσεις. Ο Αγγελής όμως είναι ΑΕΔ και εμφανίζεται σε στρατιωτικό έγγραφο και μάλιστα της ΕΣΑ, να εκθειάζεται από αξιωματικό εν ενεργεία. Το συμπέρασμα είναι πως αυτά τα στελέχη, ήθελαν τον Αγγελή σε κυβερνητική θέση. Τον παραδέχονταν ως ΄΄στρατιώτη΄΄, αλλά είναι ΄΄αντιστρατιωτικό΄΄ να γράφονται τέτοια σε υπηρεσιακό έγγραφο. Ο εισηγητής του εγγράφου ήξερε πως λίγες μέρες μετά, στις αρχές Αυγούστου, ο Αγγελής θα παρέδιδε στον Ζαγοριανάκο και θα αποστρατευόταν, αναλαμβάνοντας ως αντιπρόεδρος υπό τον Παπαδόπουλο μέχρι την ανατροπή τους από τον Ιωαννίδη σε τρεις μήνες. Ίσως όμως να ήταν η εγγραφή και υποβολιμαία εάν ληφθεί υπόψη πως προέρχεται από την ΕΣΑ και ο Ιωαννίδης ενδιαφερόταν να είναι εκτός στρατού κάθε ισχυρό στοιχείο όπως ο Αγγελής.

[2] Η παράγραφος αυτή είναι διαγραμμένη από το αρχικό χειρόγραφο/ σχέδιο που φέρει τις υπογραφές ταγματάρχη Τσολακίδη Χρήστου, υποδιοικητή, λοχαγού Βαγγελή Κωνσταντίνου 2ου Γραφείον και ταγματάρχη Θεόκριτου Παπαγεωργίου Διοικητή ΚΕΣΑ.

[3] Έτσι είναι γραμμένο στο πρωτότυπο και σημαίνει πως, από το κέντρο ΄΄ΠΡΙΜΑ ΒΙΣΤΑ΄΄ κάποιος (ίσως εκείνος που παρακολουθούσε τον Παναγούλη) τους τηλεφώνησε εκείνο το βράδυ και ανέφερε τα των ΄΄ασμάτων και ποιημάτων΄΄. Το Α1 είναι ο βαθμός αξιοπιστίας της πληροφορίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5 ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΠΝ ΜΑΧΙΜΟΙ-ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ 1967-1974[1]

ΠΙΝΑΚΑΣ 5Α ΥΠΗΡΕΤΟΥΝΤΕΣ ΜΑΧΙΜΟΙ ΣΤΙΣ 20/4/1967

Αρ.Μ	α/α	Ονοματεπώνυμο	Τάξη εισ/εξ	Ον. Πατρός	Επάγγελμα Πατρός	Ον. Μητρός	Τόπος Γεν.
Μ-578	1.	Εγκολφόπουλος Κ.	1929-1933				
Μ-584	2.	Δενεζάκος Κωνσταντίνος	//	Στέφανος			Αθήνα
Μ-588	3.	Δέδες Ιπποκράτης	//	Ιωάννης	Αξιωματικός ε.α		Αθήνα
Μ-586	4.	Μασουρίδης Ιωάννης	//	Γεώργιος	Εμπορος		Κάλαμος
Μ-589	5.	Λεβαντίνος Χρίστος	//	Δημήτριος	Δικηγόρος		Αθήνα
Μ-590	6.	Πανάς Επαμεινώνδας	30-34	Γεώργιος	Αξιωματικός ΠΝ		Αθήνα
Μ-594	7.	Ροζάκης Αντώνιος	//	Γεώργιος	Αξιωματικός		Αθήνα
Μ-597	8.	Περβαινάς Σταύρος	//	Σπύρος	Αξιωματικός Οικ.		Αθήνα
Μ-612	9.	Φιλιόπουλος Ηλίας	31-35	Κωσταντίνος	Κτηματίας		Καλόκαιρο Μεσσήνης
Μ-609	10.	Σούτσος Δημήτριος	//	Νικόλαος	Κτηματίας		Βιέννη
Μ-608	11.	Παπάς Γεώργιος	//	Θρασύβουλος	Αξιωματικός		Αθήνα
Μ-617	12.	Κοντογιάννης Ιωάννης	33-37	Ζήσης	Γεν.Διε.Αποθ. Αθ.	Φλωρεντία	Χαλκίδα
Μ-613	13.	Σταυρίδης Μάριος	//	Νικόλαος	Γεν. Αρχίατρος ΠΝ		Αθήνα
Μ-622	14.	Σολιώτης Χρήστος	34-38	Ιωάννης	Αξιωματικός ε.α	Φωτεινή	Αθήνα
Μ-623	15.	Μακρής Εμμανουήλ	//	Γρηγόρης		Πηνελόπη	Ιθάκη
Μ-626	16.	Μπακόπουλος Θεόδωρος	//	Αντώνιος		Ολγα	Αγιορίτικα
Μ-635	17.	Μαργαρίτης Κωνσταντίνος	35-39	Ιωάννης	Καθ. Ιερ. Σχολής		Αγρίνιο
Μ-641	18.	Δανιήλ Ευάγγελος	//	Παναγιώτης	Εργοστασιάρχης	Ελένη	Πειραιάς
Μ-631	19.	Νοταράς Σπυρίδων	//	Ιωάννης	Υποναύαρχος ε.α	Ελπινίκη	Αθήνα
Μ-649	20.	Σωτηρίου Κωνσταντίνος	//	Σωτήριος	Εμπορος		Καβάλλα
Μ-646	21.	Κολοκύθας Ηρακλής	//	Ευστάθιος		Τούλα	Λαμία
Μ-652	22.	Δροσινός Γεώργιος	36-39	Χρόνης	Υποναύαρχος ε.α	Αύρα	Αθήνα
Μ-656	23.	Μουρίκης Σπυρίδων	//	Ιωάννης	Ιατρός	Πολυξένη	Γάιο Παξών
Μ-665	24.	Μόραλης Γεώργιος	//	Κωνσταντίνος	Καθηγητής	Βασιλική	Άρτα
Μ-674	25.	Ψαλίδας Γεώργιος	37-40	Δημήτριος	Κτηματίας	Κωνσταντίνα	Μεθύνη Μεσσηνίας
Μ-678	26.	Στρατάκης Ιωάννης	//	Νικόλαος	Ταγματάρχης Στρατολογίας	Αθηνά	Σέρρες
Μ-676	27.	Χρυσάνθης Ανδρέας	//	Δημήτριος	Δικηγόρος	Σοφία	Αθήνα
Μ-675	28.	Ρούσσης Άγγελος	//	Αριστείδης	Συνταγματάρχης Ιππικού	Λαυρεντία	Μαγνησία
Μ-686	29.	Παυλάκης Γρηγόριος	//	Ιωάννης	Πλοίαρχος ε.α	Κυριακή	Πάτμος
Μ-663	30.	Διαμαντόπουλος Διονύσιος	36-40	Γεώργιος	Οικ. Δ/της Υδρ/κης.	Πηνελόπη	Πάτρα
Μ-702	31.	Σουμπασάκος Γεώργιος	38-42	Ιωάννης	Κτηματίας		Βουκουρέστι (Ρουμ.)
Μ-690	32.	Ζερβός Κλεάνθης	//	Ιωάννης		Άννα	Κάλυμνος
Μ-689	33.	Μόσχος Κωνσταντίνος	//	Μόσχος	Εμπορος	Αλεξάνδρα	Αθήνα
Μ-694	34.	Αθανασίου Ιωάννης	35-40	Νικόλαος	Αντιπλοίαρχος	Βασιλική	Αθήνα
Μ-691	35.	Λυμπεράκης Θεόδωρος	38-42	Γεώργιος		Καλλιόπη	Πειραιάς
Μ-704	36.	Μυλωνάς Σταύρος	//				
Μ-696	37.	Δελαγραμμάτικας Νικόλαος	//	Πέτρος	Τμηματάρχης Εθν. Τραπέζης	Σοφία	Αθήνα
Μ-688	38.	Κουτσονίκας Νικόλαος	//	Κωνσταντίνος	Κτηματίας		Αθήνα
Μ-703	39.	Σκιαδόπουλος Κωνσταντίνος	//	Αλέξανδρος	Δημοδιδάσκαλος	Μαρία	Βαρυπατάδες Κέρ/ρα
Μ-693	40.	Ευγενίδης Δημοσθένης	//	Παύλος	Εμπορος		Θεσσαλονίκη
Μ-697	41.	Πετμεζάς Γκολφίνος	//	Αντώνιος			Κάτω Λουσούς Καλαβρύτων
Μ-700	42.	Σταμούλης Επαμεινώνδας	//	Αναστάσιος	Εργοστασιάρχης		Αθήνα
Μ-681	43.	Μηναίος Ιωάννης	//	Γεώργιος	Ιατρός	Παρασκευή	Ναύπλιο
Μ-701	44.	Λαγωνίκας Ιωάννης	//	Γεώργιος	Αξιωματικός	Φωτεινή	Πειραιάς
Μ-683	45.	Στεργιάκης Λεωνίδας	37-42	Κωνσταντίνος	Διε.Εθνικού Τυπογρ.	Ελευθερία	Αθήνα
Μ-707	46.	Ιωάννου Αλέξνδρος	38-42	Βασίλειος	Κτηματίας	Μαγδαληνή	Λάρισσα

[1] Τα στοιχεία έχουν αντιγραφεί από τις καρτέλες που συμπλήρωναν οι υποψήφιοι ή οι γονείς τους στις εισαγωγικές εξετάσεις στη ΣΝΔ. Δεν έχουν προσαρμοστεί σε κοινό λεξιλόγιο και καταχωρούνται, όπως γράφονται στις καρτέλες. Έτσι έχουμε μια εικόνα για το πώς κατέγραφαν τα ονόματα και τα επαγγέλματά τους από το 1929 μέχρι το 1970.

Μ-711	47.	Κονοφάος Σπυρίδων	39-43	Κωνσταντίνος	Κτηματίας	Αλεξάνδρα	Αθήνα
Μ-709	48.	Νοταράς Κωνσταντίνος	//	Ανδρέας ή Χρυσάνθης	Συντ/χος Δημ. Υπάλληλος	Γεωργία	Αθήνα
Μ-728	49.	Αραπάκης Πέτρος	39-44	Ιωάννης	Ιατρός	Ευτέρπη	Καλλιθέα
Μ-719	50.	Μανωλόπουλος Θεόδωρος	//	Αλέξανδρος	Σταφιδέμπορος	Αικατερίνη	Πάτρα
Μ-710	51.	Μπάδρας Αντώνιος	39-43	Νικόλαος	Υποστράτηγος Επιμ. ε.α	Ευγενία	Πειραιάς
Μ-721	52.	Μουραμπάς Αριστοτέλης	39-44	Δημήτριος	Αντ/χος Β.Ν	Αγγελική	Αθήνα
Μ-729	53.	Σούλης Σπυρίδων	//	Νικόλαος	Κτηματίας	Κρυσταλλία	Ζάκυνθος
Μ-720	54.	Γιαννόπουλος Αριστείδης	39-43	Νικόλαος	Φαρμακοποιός	Μαρία	Ναύπλιο
Μ-712	55.	Καρανδρέας Παναγιώτης	//	Απόστολος	Δικηγόρος	Μαρία	Αθήνα
Μ-705	56.	Γκορτζής Αναστάσιος	39-44	Βασίλειος	Συντ/χης ε.α Υπουργός Γενικός Διοικητής Ηπείρου	Ευδοξία	Ιωάννινα
Μ-714	57.	Σταθάκης Νικόλαος	39-43	Αναστάσιος	Κτηματίας	Αιμιλία	
Μ-726	58.	Σπυρόπουλος Σπυρίδων	//	Δημήτριος	Φαρμακοποιός	Ελένη	Ψαχνά Χαλκίδος
Μ-648	59.	Ζώτος Δημήτριος	35-38	Ευάγγελος		Μαρία	Αθήνα
Μ-731	60.	Κονιάλης Πάτροκλος	40-44	Χριστόφορος	Αξιωματικός Β.Ν	Αικατερίνη	Αθήνα
Μ-733	61.	Καλογερόπουλος Πολυζώης	//	Ιωάννης	Έμπορος	Άννα	Καλάμαι
Μ-741	62.	Ανδρονόπουλος Νικόλαος	//	Νικόλαος	Έμπορος	Ολυμπία	Πάτρα
Μ-738	63.	Μητσάκος Βασίλειος	//	Νικόλαος	Κτηματίας	Ποτίτσα	Πύργος Λακωνίας
Μ-737	64.	Δαϊσπύρος Γεώργιος	//	Δημήτριος	Τελ. Υπάλληλος	Σοφία	Ηράκλειο Κρήτης
Μ-744	65.	Δούσης Δημήτριος	//	Ευάγγελος	Δημ. Υπάλληλος	Μαρία	Αμαρούσιον
Μ-734	66.	Μανουσάκης Δημοσθένης	//	Εμμανουήλ	Υποναύαρχος ε.α	Μαρία	Άθήνα
Μ-736	67.	Ντάκος Αναστάσιος	//	Γεώργιος	Αξ/κος Χωροφυλακής	Υπατία	Π. Φάληρο
Μ-747	68.	Αρβανίτης Διονύσιος	//	Αντώνιος	Δικαστικός	Ελισσάβετ	Ζάκυνθος
Μ-740	69.	Ζούλιας Στυλιανός	//	Νικόλαος	Υποστράτηγος	Ελένη	Πλάκα Μήλου
Μ-746	70.	Ευαγγελόπουλος Απόστολος	//	Ευάγγελος	Αξιωματικός ε.α	Πιπίτσα	Χαλκίς
Μ-750	71.	Ζαλοκώστας Γεώργιος	//	Δημήτριος	Υποναύαρχος ε.α	Μαρία	Πειραιάς
Μ-749	72.	Ταμπακόπουλος Κωνσταντίνος	//	Ιωάννης	Τμηματάρχης Ε.Ε.Υ	Ιουλία	Αθήνα
Μ-743	73.	Κουμανάκος Κύρος	40-47	Αντώνιος	Αξιωματικός ε.α	Αναστασία	Θεσσαλονίκη
Μ-762	74.	Αλεξάνδρου Δημήτριος	42-44	Παναγιώτης	Επιχειρηματίας	Κωνσταντίνα	Σπέτσαι
Μ-760	75.	Παπασιφάκης Δημήτριος	//	Εμμανουήλ	Αξιωματικός Πεζικού	Αικατερίνη	Αθήνα
Μ-763	76.	Δαμβέργης Νικόλαος	//	Γεώργιος	Τρ. Υπάλληλος	Φραγκίσκη	Αθήνα
Μ-803	77.	Καψάλης Σπυρίδων	//	Σωκράτης	Γαιοκτήμων	Μαρία	Αθήνα
Μ-774	78.	Σμυρνάκης Παντελής	//	Νικόλαος	Γεωργός	Μαρία	Πάρτηρα Ηρακλ.Κρήτης
Μ-766	79.	Θεολογίτης Ιωάννης	//		Ιδ. Υπάλληλος		Αλεξάνδρεια Αίγυπτος
Μ-791	80.	Στεφανάδης Γεράσιμος	43-44	Χρήστος	Γεωργός	Άννα	Εύδηπον Ικαρία
Μ-783	81.	Σταμούλης Δημήτριος	//	Γεώργιος		Μαρία	Νεοχώριο Χίου
Μ-770	82.	Τσιαδής Γεώργιος	42-44	Ματθαίος	Ταγματάρχης Πεζικού	Κατίνα	Σιδηρόκαστρο Μακεδ.
Μ-787	83.	Καραθανάσης Ιωάννης	43-44	Χρήστος	Καπνοβιομήχανος	Ιωάννα	Βαθύ Σάμου
Μ-777	84.	Αγαπητός Μιχαήλ	42-44	Νικόλαος	Διευθυντής Ν.Α.Α.Γ	Κωνσταντίνα	Παλαιστίνη
Μ-775	85.	Ασανάκης Γεώργιος	//	Αναστάσιος	Βαμβακέμπορος	Αναστασία	Αλεξάνδρεια
Μ-778	86.	Φιλιππάκης Κλεμανσώ	//	Μιχαήλ	Ταγματάρχης Πεζικού	Καλλιόπη	Ηράκλειο Κρήτης
Μ-786	87.	Γεωργιάδης Ιωάννης	43-44	Γεώργιος	Εμπορος	Αικατερίνη	Αθήνα
Μ-784	88.	Γλυκής Αθανάσιος	//	Χαράλαμπος	Έμπορος	Δέσποινα	Κάστρο Λήμνου
Μ-799	89.	Δημόπουλος Γρηγόριος	43-47	Ευθύμιος	Τρ. Υπάλληλος	Αικατερίνη	Κωνσταντινούπολη
Μ-797	90.	Ρουσσιάς Γεώργιος	//	Λεωνίδας	Αλευροβιομήχανος	Ιωάννα	Αλεξάνδρεια
Μ-772	91.	Γεωργαντάς Γαζής	42-47	Ρίγας	Πιλότος Διώρυγας Σουέζ	Παναγούλα	Πόρτ-Τεουφίκ Αίγυπτος
Μ-792	92.	Βικάτος Σπύρίδων	43-47	Μιχαήλ	Δικ. Υπάλληλος	Ελένη	Κομοτινή
Μ-780	93.	Παπαδάκης Ιωάννης	42-47	Εμμανουήλ	Τμηματ.Τρ. Ελλάδος	Ελισσάβετ	Αθήνα
Μ-800	94.	Αδαμόπουλος Παναγιώτης	43-47	Κωνσταντίνος	Δικηγόρος	Αικατερίνη	Αθήνα
Μ-798	95.	Πιμπλής Θεόφραστος	//	Νικολάου	Συντ/χος Επιθ. Δημ. Εκπ.	Ειρήνη	Χανιά Κρήτης
Μ-810	96.	Ντεγιάννης Θεόδωρος	44-48	Γεώργιος	Δημοδιδάσκαλος	Μαρία	Χαλκίς
Μ-808	97.	Ιωαννίδης Δημοσθένης	//	Πελίας	Υποναύαρχος ε.α	Αικατερίνη	Αθήνα
Μ-821	98.	Κοντογιάννης Χρήστος	//	Κωνσταντίνος	Αξιωματικός Β.Ν	Λουκία	Αθήνα
Μ-817	99.	Καθρέπτης Γεώργιος	//	Νικόλαος	Εργολάβος Οικοδομών		Αθήνα
Μ-813	100.	Χριστοδουλίδης Περικλής	//	Σταύρος	Συνταγματάρχης Πεζικού	Ελένη	Αθήνα
Μ-816	101.	Πουλίδης Μιχαήλ	//	Κωνσταντίνος	Ράπτης	Μαλάμω	Αλεξάνδρεια

Μ-825	102.	Δαμιράλης Άγγελος	//	Μιχαήλ	Τμημ. Λαϊκής Τραπέζης	Δήμητρα	Αθήνα
Μ-815	103.	Βαφειάδης Ανδρέας	//	Τρύφων	Ποτοπώλης	Αγλαΐα	Μυτιλήνη
Μ-822	104.	Κουντουριώτης Παύλος	//	Θεόδωρος	Πλοίαρχος Β.Ν	Ευθυμία	Αθήνα
Μ-835	105.	Μανώλος Πέτρος	45-48	Δημήτριος	Δημ. Υπάλληλος	Μαρία	Αθήνα
Μ-840	106.	Δημητρόπουλος Γεώργιος	//	Ιωάννης	Αξιωματικός Β.Ν	Στέλλα	Αθήνα
Μ-834	107.	Βασιλειάδης Ιωάννης	//	Παύλος	Φαρμακοποιός	Καίτη	Αίγιο
Μ-828	108.	Βερροιόπουλος Μάρκος	//	Κωνσταντίνος	Δικηγόρος	Αλεξάνδρα	Αθήνα
Μ-842	109.	Χασιώτης Σπυρίδων	45-49	Κωνσταντίνος	Αξιωματικός Β.Ν	Ρίγκμορ	Νορβηγία
Μ-837	110.	Φακίδης Ιωάννης	45-48	Κίμων	Τρ. Υπάλληλος	Δέσποινα	Αθήνα
Μ-841	111.	Παπαγεωργίου Ιωάννης	//	Κωνσταντίνος	Γυμνασιάρχης	Ελένη	Κοζάνη
Μ-836	112.	Λαζαρίμος Μιλτιάδης	//	Σπυρίδων	Πλοίαρχος Β.Ν	Μαρία	Παρίσι
Μ-843	113.	Αργυρίου Σταύρος	//	Νικόλαος	Αξ/κός Συνταγματάρχης Πυρ.	Ολυμπία	Αθήνα
Μ-850	114.	Αλεξανδρής Απόστολος	//	Γεώργιος	Σμήναρχος	Μαρία	Άθήνα
Μ-854	115.	Δρομάζος Ευθύμιος	//	Βασίλειος	Έμπορος	Παναγιώτα	Πανόρμος Δορίδος
Μ-853	116.	Μπλέσσας Κοσμετάτος Παν.	45-49	Ανδρέας	Κτηματίας	Παρασκευή	Αθήνα
Μ-847	117.	Ζήσης Βασίλειος	//	Αχιλλέας	Αξιωματικός Β.Ν	Πλουτώ	Αθήνα
Μ-855	118.	Τρουπάκης Διονύσιος	45-48	Γεράσιμος	Γεωπόνος	Ελισσάβετ	Αθήνα
Μ-857	119.	Πομώνης Πάρις	45-49	Παύλος		Σωτηρία	Αθήνα
Μ-862	120.	Τζανετάκης Τζανήμπεης	//	Πέτρος	Πρόεδρος Εφετών	Μαρία	Γύθειο
Μ-865	121.	Ξυδιάς-Τυπάλδος Γεώργιος	//	Άγγελος	Γεωπόνος	Ρόζα	Μονπελιέ Γαλλίας
Μ-873	122.	Μιχαλόπουλος Αντώνιος	//	Απόστολος	Εκτελωνιστής	Ερρικέτης	Αθήνα
Μ-869	123.	Ζωγράφος Αναστάσιος	//	Ιωάννης	Απόστρατος Αξιωματικός	Αδαμαντία	Αθήνα
Μ-866	124.	Μαρίνος Παύλος	//	Γεώργιος		Μαρία	Αθήνα
Μ-864	125.	Χαρλαύτης Βασίλειος	//	Αιμίλιος	Κτηματίας	Αγγελική	Γκούρα Κορινθίας
Μ-868	126.	Καρακίτσος Χρήστος	//	Ηλίας	Καθηγητής Γυμνασίου	Ευφροσύνη	Έδεσσα
Μ-870	127.	Τσάκωνας Γεώργιος	//	Γρηγόριος	Διοικ. Επιθεωρητής	Άγλαΐα	Ναύπλιο
Μ-848	128.	Αρχοντάκης Στέφανος	//	Νικόλαος	Ιδ. Υπάλληλος	Μαρία	Χανιά Κρήτης
Μ-876	129.	Κρέμος Γεώργιος	47-51	Παναγιώτης	Εφ. Πλοίαρχος Ιατρός Β.Ν	Κλειώ	Καλλιθέα
Μ-885	130.	Δουζίνας Χρήστος	//	Κωνσταντίνος	Πολιτ. Συνταξιούχος	Αγγελική	Πειραιάς
Μ-874	131.	Καπέτος Οδυσσ.-Νικήτ.	//	Νικόλαος	Υποστράτηγος ε.α	Πίτσα	Τρίπολη
Μ-877	132.	Παραδέλης-Παΐζης Κωνσταντίνος	//	Ευστάθιος	Ξενοδόχος	Ουρανία	Αθήνα
Μ-875	133.	Σακελλαρίδης Αλέξανδρος	//	Μιχαήλ	Διευθυντής Υπ. Γεωργίας	Κρυστάλλω	Ρόδος
Μ-886	134.	Παπαδόγκωνας Βασίλειος	//	Διονύσιος	Αξιωματικός Πεζικού	Βασιλική	Καλαμαι
Μ-867	135.	Βόσσος Παναγιώτης	45-49	Γρηγόριος	Αξιωματικός Πεζικού	Ειρήνη	Πάτρα
Μ-882	136.	Ζωγράφος Κων/τίνος ή Πισλής	47-51	Δημήτριος	Έμπορος	Αναστασία	Θεσσαλονίκη
Μ-883	137.	Μανιουδάκης Κωνσταντίνος	//	Ιωάννης	Δημ. Υπάλληλος	Ελένη	Χανιά Κρήτης
Μ-880	138.	Ρομποτής Αναστάσιος	//	Γεράσιμος	Καθ. Μουσικής	Θεοδώρα	Κέρκυρα
Μ-879	139.	Αλικαμπιώτης Τίτος	//	Μιχαήλ	Γεωργός	Ευαγγελία	Αμάρι Ρεθύμνου Κρήτης
Μ-884	140.	Αντωνόπουλος Γεώργιος	//	Παναγιώτης	Πολ. Μηχανικός	Μαρία	Βόλος
Μ-887	141.	Κουσουρής Κωνσταντίνος	//	Λεωνίδας	Ιδ. Υπάλληλος	Φωτεινή	Αθήνα
Μ-890	142.	Τσουτσάνης Χρήστος	48-52	Γεώργιος	Σιδηρ/κός Υπάλληλος	Αργυρώ	Αθήνα
Μ-894	143.	Πετράκος Παναγιώτης	//	Σπυρίδων	Δημ. Υπάλληλος	Ειρήνη	Αθήνα
Μ-902	144.	Ταπίνης Σπυρίδων	//	Άγγελος	Γεν. Αρχ/τρος ε.α	Μελπομένη	Αθήνα
Μ-891	145.	Μάλλιαρης Παν. ή Σταυρ.	//	Γεώργιος	Αξιωματικός	Πάμελλα	Αθήνα
Μ-900	146.	Παππάς Νικόλαος	//	Βελισσάριος	Πλοίαρχος Ε.Ν	Μαρία	Κύμη
Μ-905	147.	Βαρδινογιάννης Νικόλαος	//	Ιωάννης	Έμπορος	Χρυσή	Επισκοπή Ρεθύμνου
Μ-897	148.	Γρανίτσας Γεώργιος	//	Βασίλειος	Υποστράτηγος	Αικατερίνη	Αθήνα
Μ-898	149.	Γκιόκεζας Αθανάσιος	//	Δημήτριος	Κτηματίας	Μαριάνθη	Ερυθραί
Μ-899	150.	Παπαδόγκωνας Αλέξανδρος	//	Διονύσιος	Συνταγματάρχης	Βασιλική	Τρίπολη
Μ-896	151.	Σταύρου Γεώργιος	//	Χρήστος	Κτηματίας	Γεωργία	Άνω Δημηνιο Κορινθίας
Μ-881	152.	Στάθης Δημήτριος	47-52	Σπυρίδων	Γυμνασιάρχης	Κούλα	Κύθηρα
Μ-903	153.	Ευσταθίου Παναγιώτης	48-52	Ανδρέας	Αντ/ρχης ε.α	Μαγιούλα	Σπάρτη
Μ-895	154.	Τραγέας Χρήστος	//	Δημήτριος	Ιδ. Υπάλληλος	Παναγιώτα	Αθήνα
Μ-892	155.	Λευκός Δημήτριος	//	Κωνσταντίνος	Δικηγόρος	Δέσποινα	Θεσσαλονίκη
Μ-908	156.	Θώδος Νικόλαος	49-53	Δημήτριος	Γεωργός	Ελένη	Αλωνίσταινα Τριπόλεως
Μ-929	157.	Καμαρινέας Θρασύβουλος	//	Γεώργιος	Κτηματίας	Ελλισάβετ	Δολαί Αβίας
Μ-912	158.	Ζωγραφάκης Κωνσταντίνος	//	Χαράλαμπος	Ξενοδόχος	Μαρ	Χανιά Κρήτης

Μ-925	159.	Μεταλλινός Κωνσταντίνος	//	Σταυρίδης		Ανδριανή	Κέρκυρα
Μ-910	160.	Μπεκύρος Παναγιώτης	//	Γεώργιος	Εκτελωνιστής	Σταματίνα	Πειραιάς
Μ-922	161.	Σοφράς Νικόλαος	//	Ευάγγελος	Αντ/χης Χωρ/κης	Ροδάνθη	Αθήνα
Μ-927	162.	Κελαϊδής Νικόλαος	//	Στυλιανός	Δημ. Υπάλληλος	Χριστίνα	Νέον Χωρ Αποκορώνου
Μ-918	163.	Περισσάκης Ηλίας	//	Στυλιανός	Δημοδιδάσκαλος	Σοφία	Παλαιοχώρι Ρεθύμνου
Μ-914	164.	Λαμπίρης Περίανδρος	//			Διώνη	Χάλκη Δωδεκανήσου
Μ-906	165.	Σπηλιωτόπουλος Ιάσων	48-53	Δημήτριος	Ξενοδόχος	Σταματίνα	Αθήνα
Μ-921	166.	Καραβάς Επαμεινώνδας	49-53	Ιωάννης	Τρ. Υπάλληλος	Σοφία	Αθήνα
Μ-907	167.	Ρίτσος Γεώργιος	//	Νικόλαος	Αντιπλοίαρχος Β.Ν	Ιουλία	Πειραιάς
Μ-916	168.	Θεοφανίδης- Νικοδήμου Νικ-Ευ.	//	Μιχαήλ			
Μ-919	169.	Εξαρχος Κωνσταντίνος	//	Βασίλειος	Εργοστασιάρχης	Χρυσούλα	Πειραιάς
Μ-924	170.	Καρράς Ιωάννης	//	Γεώργιος	Αστυφύλαξ	Πηνελόπη	Πειραιάς
Μ-913	171.	Βουτσαράς Χρήστος	//	Θεοφάνης	Υποναύαρχος ε.α	Δανάη	Αθήνα
Μ-911	172.	Ζήκας Βασίλειος	//	Γεώργιος	Συνταγματάρχης ε.α	Παρασκευή	Πρέβεζα
Μ-930	173.	Ζορμπάς Γεώργιος	50-54	Βασίλειος	Συνταξιούχος Υπ.Χωρ/κης	Αγγελική	Καταφύγιο Ναυπακτίας
Μ-936	174.	Τριανταφυλλίδης Αναστάσιος	//	Χρήστος	Ταξίαρχος	Αναστασία	Αθήνα
Μ-931	175.	Ζωϊδάκης Φίλιππος	//	Ιερώνυμος	Υποπλοίαρχος Τορπ.	Αικατερίνη	Πειραιάς
Μ-943	176.	Αβανέας Γιώργ.-Ναπολέων	//	Νικόλαος	Ταγματάρχης ε.α	Ελένη	Ν. Φιλαδέλφεια
Μ-935	177.	Καλλονάς Φώτης	//	Στυλιανός	Αντισυνταγματάρχης	Ελένη	Ρέθυμνο
Μ-939	178.	Αλεξανδρόπουλος Βασίλειος	//	Λεωνίδας	Τελωνειακός	Φανή	Αθήνα
Μ-920	179.	Νάκος Θεόδωρος	49-54	Ιωάννης	Δημοσιογράφος	Άννα	Αθήνα
Μ-940	180.	Κολιγιάννης Αριστείδης	50-54	Χαράλαμπος	Συμβολαιογράφος	Ευαγγελία	Θήβα
Μ-944	181.	Παπανδρέου Ιωάννης	//	Παναγιώτης	Βουστασιάρχης	Ελπίδα	Αρτοτινά Δωρίδος
Μ-934	182.	Γερακίνης Νικόλαος	//	Χρήστος	Υποστράτηγος	Ελένη	Αθήνα
Μ-937	183.	Μιχαήλ Σοφ-Γεώργιος	//	Θεόδωρος	Πλοίαρχος Ναυπ. Β.Ν	Πηνελόπη	Αθήνα
Μ-941	184.	Νικολόπουλος Παναγιώτης	//	Γεώργιος	Δημ. Υπάλληλος	Μαρίκα	Αθήνα
Μ-942	185.	Πολιτόπουλος Αναστάσιος	//	Γεώργιος	Οικ. Έφορος	Βασιλική	Λίμνη Εύβοιας
Μ-933	186.	Παπαγιάννης Μελ.-Γεώργιος	//	Παναγιώτης	Αντισυνταγματάρχης ε.α	Ρόζα	Θεσσαλονίκη
Μ-923	187.	Βασιλικόπουλος Λεωνίδας	49-54	Κριτόλαος	Συνταγματάρχης Πυρ.	Καλλιόπη	Αθήνα
Μ-938	188.	Πεζόπουλος Νικόλαος	50-54	Κυριάκος	Υποναύαρχος ε.α	Μαρία	Αθήνα
Μ-909	189.	Σταματόπουλος Δημήτριος	49-54	Νικόλαος	Έμπορος	Άννα	Ιστιαία
Μ-917	190.	Μωραϊτίνης Κωνσταντίνος	//	Γεώργιος		Ευγενία	Κάιρο
Μ-949	191.	Θεοχάρης Αντώνιος	51-55	Θεοχάρης	Α.Υ	Ζωή	Χαλκίς
Μ-945	192.	Λισμάνης Δημήτριος	//	Αναστάσιος	Σημαιοφόρος Φάρου	Σταματίνα	Πειραιάς
Μ-956	193.	Μαραγκουδάκης Βασίλειος	//	Ευάγγελος	Γεωργός	Ζαμπία	Αρχοντική Ρεθύμνου
Μ-947	194.	Δανιηλίδης Μιχαήλ	//	Διονύσιος	Γεωργός	Ελένη	Σπάτα
Μ-961	195.	Πετρόπουλος Ευστάθιος	//	Δημήτριος	Δημ. Υπάλληλος	Κατίνα	Νιγρήτα
Μ-948	196.	Καντάς Αθανάσιος	//	Ηλίας	Κτηματίας	Άννα	Ψυχικό
Μ-972	197.	Κολυβοδιάκος Ευάγγελος	//	Νικόλαος	Γεωργός	Ελένη	Νεάπολις Βοιών (Λακωνία)
Μ-955	198.	Τσακίρης Ευάγγελος	//	Αριστείδης	Τμηματάρχης Τ.Τ.Τ	Αργυρώ	Αθήνα
Μ-970	199.	Πουλοπάτης Γεώργιος	//	Κωνσταντίνος	Εμπορος	Μαρία	Καλάμαι
Μ-959	200.	Παπαδογιάννης Κωνσταντίνος	//	Ιωάννης	Συνταξιούχος Χωρ/κης	Ζωή	Πειραιάς
Μ-973	201.	Μάτζαρης Βελισσάριος	//	Αλέξανδρος	Υπάλληλος Ε.Ε.Σ	Ρόζα	Χαλκίς
Μ-968	202.	Μπεκατώρος Χαρ.- Σπυρ	//	Γεώργιος	Δημ. Υπάλληλος	Βαρβάρα	Αθήνα
Μ-976	203.	Καρατσόλης Σπυρίδων	//	Λουκάς	Ιδ. Υπάλληλος	Σπυριδούλα	Λειβαδιά
Μ-960	204.	Σταυρόπουλος Δημήτριος	//	Παναγιώτης	Τρ. Υπάλληλος	Ζωή	Αθήνα
Μ-951	205.	Κουτσούκος Χρήστος	//	Δημήτριος	Ιατρός	Ευγενία	Αφιδναί
Μ-975	206.	Τζεβελέκης Δημήτριος	//	Θεόδωρος		Περσεφόνη	Λευκάδα
Μ-947	207.	Δανιηλίδης Μιχαήλ	//	Διονύσιος	Γεωργός	Ελένη	Σπάτα
Μ-952	208.	Αντωνιάδης Σωκράτης	//	Κωνσταντίνος	Αστυνομικός	Καλλιόπη	Αθήνα
Μ-948	209.	Καντάς Αθανάσιος	//	Ηλίας	Κτηματίας	Άννα	Ψυχικό
Μ-964	210.	Μαγγόπουλος Κωνσταντίνος	//	Ευάγγελος	Υποναύαρχος Λιμ. ε.α	Ειρήνη	Αθήνα
Μ-974	211.	Δημητριάδης Δημήτριος	//	Σπυρίδων		Εύα	Νίκαια Πειραιά
Μ-966	212.	Καραμήτσος Γεώργιος	//	Χρήστος	Εστιάτορας	Αγγελική	Καλάμαι
Μ-969	213.	Βαρδινογιάννης Βαρδής	//	Ιωάννης	Εμπορος	Χρυσή	Επισκοπή Ρεθύμνου

Μ-953	214.	Αργυρόπουλος Γεώργιος	//	Βασίλειος		Ευρυδίκη	Αθήνα
Μ-954	215.	Λελούδας Γεώργιος	//	Φραγκίσκος	Εργάτης	Μαρία	Κύθνος
Μ-946	216.	Τσιμινίκος Νικόλαος	//	Δωρόθεος	Συνταγματάρχης	Ελένη	Αθήνα
Μ-962	217.	Βόγκλης Δημήτριος	//	Θεόδωρος	Κτηματίας	Αμαλία	Άγιοι Θεόδωροι Θηβών
Μ-991	218.	Λυμπέρης Χρήστος	52-56	Παναγιώτης	Ράπτης	Μαρία	Παλαιοπαναγιά Θηβών
Μ-977	219.	Σίδερης Γεώργιος	//	Δημήτριος	Εφέτης	Ευτέρπη	Βαθύ Σάμου
Μ-1003	220.	Καταγάς Κωνσταντίνος	//	Γεώργιος	Επιπλοποιός	Χρυσηΐς	Νεάπολις Λακωνίας
Μ-989	221.	Καλαντζόπουλος Σπυρίδων	//	Δημήτριος	Εργολήπτης	Μαρία	Πάτρα
Μ-980	222.	Παπαθεοφάνους Γεώργιος	//	Γαβριήλ	Γυμνασιάρχης	Μαρία	Κως
Μ-1023	223.	Κορκολής Αριστ.-Παύλος	//	Στέφανος	Αντισυνταγματάρχης ε.α	Μαργαρίτα	Πέτρινα Ηλείας
Μ-987	224.	Μανταδάκης Νικόλαος	//	Σταμάτιος	Συνταξιούχος Συντ/χης Ιατρός	Ελισσάβετ	Αθήνα
Μ-985	225.	Γκιτάκος Κωνσταντίνος	//	Ηλίας		Φωφώ	Αθήνα
Μ-1006	226.	Ζαρογιάννης Δημήτριος	//	Παναγιώτης	Δικηγόρος	Πηνελόπη	Κιάτο
Μ-1018	227.	Μανιάτης Ιωάννης	ΙΑΝ 53-56	Αδαμάντιος	Συνταζιούχος	Ελένη	Βόλος
Μ-984	228.	Λιονάκης Αναστάσιος	52-56	Αντώνιος	Συνταξιούχος	Ελένη	Χανιά Κρήτης
Μ-1012	229.	Γρηγοράκης Γεώργιος	//	Αριστοτέλης	Αξιωματικός Β.Ν ε.α	Χαρίκλεια	Αθήνα
Μ-998	230.	Δανιηλίδης Εμμανουήλ	//	Διονύσιος	Γεωργός	Ελένη	Σπάτα
Μ-979	231.	Καρλής Κωνσταντίνος	//	Γεώργιος	Αξιωματικός Πεζικού	Φωτεινή	Πειραιάς
Μ-978	232.	Καναβαριώτης Ευάγγελος	//	Στυλιανός	Υποναύαρχος ε.α	Αικατερίνη	Αθήνα
Μ-1007	233.	Σταυριανάκης Μιχαήλ	//	Βασίλειος	Αξιωματικός Χωρο/κης ε.α	Μαρία	Ρέθυμνο
Μ-1000	234.	Βάλλας Κωνσταντίνος	//	Στυλιανός	Αστ. Διευθυντής	Κυριακή	Αθήνα
Μ-981	235.	Σταθόπουλος Ιωάννης	//	Παναγιώτης	Ιατρός	Ελένη	Κηφισιά
Μ-993	236.	Βεργίτσης Ανδρέας	//	Στυλιανός	Ιδ. Υπάλληλος	Μαρία	Καλλιθέα
Μ-1029	237.	Δεμέστιχας Σταύρος	ΙΑΝ 53-56	Δημήτριος	Συνταξιούχος	Αγγελική	Βρέσθενα Σπάρτης
Μ-988	238.	Μητσάτσος Δημήτριος	52-56	Κωνσταντίνος	Τρ. Υπάλληλος	Υπατία	Αθήνα
Μ-995	239.	Γεναράκης Δημήτριος	//	Ιωάννης	Υποπλοίαρχος Π.Σ	Ζωή	Αθήνα
Μ-1008	240.	Πανταζής Θεόδωρος	//	Σπυρίδων	Ραδιοτηλ. ΟΤΕ	Χριστίνα	Αθήνα
Μ-957	241.	Παναγάκης Αγαμέμνων	51-56	Δημήτριος	Κτηματίας	Σταυρούλα	Κροκιαί Λακωνίας
Μ-1022	242.	Φίλης Παναγιώτης	52-56	Ανδρέας	Συνταγματάρχης ε.α	Θάλεια	Αθήνα
Μ-1020	243.	Σημαντήρης Αλέξανδρος	53-56	Νικόλαος	Γεωργός	Ειρήνη	Μέρωνα Ρεθύμνου
Μ-1005	244.	Λογιάκης Ανδρέας	52-56	Παντελής	Εμπορος	Αμαλία	Επισκοπή Ρεθύμνου
Μ-990	245.	Συρίγος Νικόλαος	//	Ιωάννης		Αγγελική	Αθήνα
Μ-982	246.	Καβούκης Ηλίας	//	Σάββας	Εμπορος	Δήμητρα	Πειραιάς
Μ-1013	247.	Πατέλης Βασίλειος	//	Γεώργιος	Ναυτικός	Ιωάννα	Ελευσίνα
Μ-971	248.	Βουρεξάκης Εμμανουήλ	51-56	Νικόλαος	Ιατρός	Άρτεμις	Θεσσαλονίκη
Μ-1011	249.	Παπαδάκος Παναγιώτης	53-56	Νικόλαος	Δ/ντής Εμπορ. Επιμ. ΠΕΙΡΑΙΩΣ	Ευγενία	Παλαιόν Φ'αληρον
Μ-1002	250.	Κωνσταντίνου Αθανάσιος	//	Εμμανουήλ	Τραπεζικός	Μαρία	Αθήνα
Μ-1009	251.	Κουρτέσης Παναγιώτης	52-56	Πλούταρχος	Υποπλοίαρχος Π.Σ.	Βιολέτα	Αθήνα
Μ-1001	252.	Παπαδάκης Ανέστης	//	Παναγιώτης		Αργυρούλα	Αθήνα
Μ-963	253.	Σωτηριάδης Προκόπιος	51-56	Ιωάννης	Δημ. Υπάλληλος	Ειρήνη	Αθήνα
Μ-1024	254.	Ντεγιάννης Γεώργιος	52-56	Χρήστος	Αρχίατρος	Πηνελόπη	Στενή Ευβοίας
Μ-983	255.	Βάρφης Κωνσταντίνος	//	Αριστείδης	Δικηγόρος	Μαρία	Αθήνα
Μ-958	256.	Μαρουλάς Σταμάτιος	51-56	Νικόλαος	Υποπλοίαρχος Π.Σ	Σοφία	Πειραιάς
Μ-967	257.	Ζώης Γεώργιος	//	Ζήσης	Δ/ντης Πρ/τος Ρ. Σταθμού	Κυριακούλα	Θεσσαλονίκη
Μ-1037	258.	Ναούμ Βασίλειος	53-57	Αναστάσιος	Ιατρός	Ελλη	Φλώρινα
Μ-1032	259.	Μπεκιάρης Διομήδης	//	Νικολάου	Διευθυν. Α΄Εκεγκτικού Συνεδρίου	Νίτσα	Αθήνα
Μ-1034	260.	Χατζηκωνσταντής Αντώνιος	//	Χρήστος	Πλοίαρχος Β.Ν.	Μαργαρίτα	Πειραιάς
Μ-1040	261.	Λαγαράς Ευάγγελος	//	Σπυρίδων	Επίλαρχος ε.α	Αικατερίνη	Αθήνα
Μ-1042	262.	Σπηλιωτόπουλος Δημήτριος	//	Κωνσταντίνος	Αξιωματικός Β.Ν	Ελένη	Πειραιάς
Μ-1050	263.	Ζαφειρόπουλος Ιωάννης	//	Δημήτριος	Εμπορος	Σοφία	Πάτρα
Μ-1044	264.	Οικονομόπουλος Ιωάννης	//	Παναγιώτης	Ταγματάρχης Τεχν. Σώματος	Χαρίκλεια	Φρε Αποκορώνου
Μ-1045	265.	Περατζάκης Οδυσσέας	//	Γεώργιος	Προϊ/μενος Λογ/ρίου ΣΕΚ	Μαρία	Πειραιάς
Μ-1046	266.	Μασούρας Τιμόθεος	//	Γεώργιος	Γυμνασιάρχης	Ευγενία	Κεραμίαι Κεφαλληνίας
Μ-1049	267.	Προκάκος Ευάγγελος	//	Νικολάου	Ταμ. Υπάλληλος	Σταυρούλα	Πειραιάς
Μ-1047	268.	Παπαγρηγοράκης Εμμανουήλ	//	Εμμανουήλ	Αξιωματικός ε.α	Βασιλική	Ροδοβάνιο Χανιών
Μ-1031	269.	Σίμος Νικήτας	//	Νικόλαος	Ιερέας	Αδαμαντία	Αθήνα
Μ-1041	270.	Πλατανόπουλος Εμμανουήλ	//	Μιχαήλ	Διευθυν. Χρηματ. Αθηνών	Ιφιγένεια	Αθήνα

Μ-1035	271.	Σωτηρόπουλος Σωτήριος	//	Γεώργιος	Οπτικός	Μαρία	Αθήνα
Μ-1033	272.	Καλαματιανός Νικόλαος	//	Γεώργιος	Καθηγητής	Αγγελική	Αθήνα
Μ-1028	273.	Μαυρομμάτης Αντώνιος	52-57	Βασίλειος	Υποπλοίαρχος Π.Σ.	Άννα	Πόρος
Μ-994	274.	Μουστάκας Παν.	//				
Μ-1010	275.	Κολέτσης Νικόλαος	//	Παναγιώτης	Πλοίαρχος Ε.Ν.	Σοφία	Πειραιάς
Μ-1015	276.	Παπαδόγκωνας Παναγιώτης	//	Πέτρος	Αστυνομικός	Αφινδρέα	Πειραιάς
Μ-1038	277.	Πεινουράκης Δημήτριος	53-57	Χαράλαμπος	Αντισυνταγματάρχης ε.α	Λυγερή	Πειραιάς
Μ-1014	278.	Αποστόλου Απόστολος	//	Γεώργιος	Ιδ. Υπάλληλος	Βασιλική	Λίμνη Ευβοιας
Μ-1004	279.	Λαγωνίκας Παντελής	52-57	Γεώργιος		Φωτεινή	Πειραιάς
Μ-1048	280.	Ανδριόπουλος Ηλίας	53-57	Ιωάννης		Σταυρούλα	Αθήνα
Μ-1016	281.	Αλεξανδρόπουλος Κωνσταντίνος	52-57	Θεόδωρος	Αστυνομικός	Σταματία	Αθήνα
Μ-992	282.	Κυριακόπουλος Μαρ.	//				
Μ-1053	283.	Βλαχοδήμος Κωνσταντίνος	54-58	Πλούταρχος	Μηχανικός	Μαρία	Πειραιάς
Μ-1055	284.	Φωκάς Ιωάννης	//	Ηλίας	Υποπτέραρχος ε.α	Περσεφόνη	Αθήνα
Μ-1061	285.	Ροζής Σπυρίδων	//	Δημήτριος	Συμβολαιογράφος	Δέσποινα	Λαμία
Μ-1057	286.	Θεοφιλόπουλος Ιωάννης	//	Παναγιώτης	Λογιστής	Αμαλία	Μελιγαλά Μεσσηνίας
Μ-1066	287.	Περιμένης Γεώργιος	//	Αναστάσιος	Δημ. Υπάλληλος	Δέσποινα	Άλυκας Γυθείου
Μ-1054	288.	Νεοφώτιστος Αντώνιος	//	Στυλιανός	Ιδ. Υπάλληλος	Γεωργία	Αθήνα
Μ-1063	289.	Σακελαρίου Ευάγγελος	//	Δημήτριος	Συνταξιούχος	Άρτεμις	Αθήνα
Μ-1056	290.	Παπαδόγκωνας Νικόλαος	//	Παναγιώτης	Εμπορος	Ευπραξία	Πειραιάς
Μ-1067	291.	Αποστολάκης Γεώργιος	//	Απόστολος	Εμπορος	Αγάπη	Ρέθυμνο
Μ-1051	292.	Χριστοφόρου Δημήτριος	//	Δημήτριος		Ζωή	Αθήνα
Μ-1060	293.	Μαρκογιαννάκης Αντώνιος	//	Μιχαήλ	Καθηγητής	Μαρία	Χανιά Κρήτης
Μ-1065	294.	Στάγκας Ιωάννης	//	Μάρκος	Τρ. Υπάλληλος	Αγγελική	Αθήνα
Μ-1058	295.	Σταυρίτης Παναγιώτης	//	Γεώργιος	Δικηγόρος	Άννα	Αθήνα
Μ-1073	296.	Τσαμαδός Κωνστ.-Κίμων	//	Δημήτριος		Άννα	Αθήνα
Μ-1062	297.	Βέννης Αθανάσιος	//	Εμμανουήλ	Αωισυνταγματάρχης ε.α	Ελένη	Χανιά Κρήτης
Μ-1059	298.	Δημητριάδης Κωνσταντίνος	//	Ανδρέας	Καθηγητής Σωμ. Αγωγής	Ελένη	Αθήνα
Μ-1064	299.	Χανδρινός Ελευθέριος	//	Κωνσταντίνος	Συνταξιούχος	Μαρία	Κομοτινή
Μ-1070	300.	Ροζάκης Γεώργιος	//	Αντώνιος	Αντιπλοίαρχος Β.Ν	Μελπομένη	Αθήνα
Μ-1074	301.	Σουρμπάτης Κωνσταντίνος	//	Νικόλαος	Κτηματίας	Ασπασία	Μαρκόπουλο
Μ-1077	302.	Παλούμπης Ιωάννης	55-59	Σπυρίδων	Δημ. Υπάλληλος	Μαρία	Αθήνα
Μ-1095	303.	Βασιλείου Νικόλαος	//	Δημήτριος	Ναυτικός	Γιαννούλα	Κίρρα Φωκίδος
Μ-1080	304.	Μαυρογιάννης Ξενοφών	//	Παναγιώτης		Ευριδίκη	Καλάμαι
Μ-1052	305.	Καρτάλης Γεώργιος	54-59	Παναγιώτης		Αθηνά	Αθήνα
Μ-1082	306.	Τόγκας Γεώργιος	55-59	Ηλίας	Τρ. Υπάλληλος	Παναγιώτα	Αθήνα
Μ-1089	307.	Ξύδης Βασίλειος	//	Μηνάς	Καθηγητής	Φωτεινή	Τρίπολης
Μ-1086	308.	Δορκοφίκης Παν. ή Ροβέρτος	//	Διομήδης	Λογιστής	Βασιλική	Καλαμαι
Μ-1099	309.	Λαφογιάννης Ιωάννης	//	Δημήτριος		Στέλλα	Γύθειο
Μ-1092	310.	Δημητρακόπουλος Αναστάσιος	//	Κωνσταντίνος	Χημικός	Ελένη	Αθήνα
Μ-1091	311.	Κοντογεώργος Δημήτριος	//	Νικόλαος	Κτηματίας	Παρασκευή	Σέρρες
Μ-1084	312.	Μαράκης Ιωάννης	//	Γεώργιος	Δημ. Υπάλληλος	Αφροδίτη	Νάξος
Μ-1078	313.	Κιοσσές Νικόλαος	//	Δημήτριος	Πλοίαρχος Β.Ν	Παναγιώτα	Αθήνα
Μ-1083	314.	Μουσκέτας Μιχαήλ	//	Παναγιώτης	Ιδ. Υπάλληλος	Ευθυμία	Αθήνα
Μ-1097	315.	Κωνσταντινίδης Δημήτριος	//	Γεώργιος	Δημ. Υπάλληλος	Κλεοπάτρα	Αθήνα
Μ-1088	316.	Χρυσικόπουλος Άγγελος	//	Σπυρίδων	Καφεπώλης	Νίκη	Θήβα
Μ-1098	317.	Δρίκος Ηρακλής	//	Θεμιστοκλής	Ιατρός	Βικτωρία	Βίλλια Αττικής
Μ-1085	318.	Μπέτσης Νικόλαος	//	Στυλιανός	Χημικός - Μηχανικός	Σοφία	Αθήνα
Μ-1094	319.	Νυδριώτης Ιωάννης	//	Λάζαρος	Συνταγματάρχης Πυρ.	Αικατερίνη	Αθήνα
Μ-1090	320.	Στεργίου Βασίλειος	//	Γεώργιος	Ναυτικός Πράκτωρ	Βασιλική	Πάνορμος
Μ-1087	321.	Λεονάρδος Κωνσταντίνος	//	Δημήτριος	Οικονομικός έφορος Α' τάξεως	Κασάνδρα	Αταλάντη
Μ-1081	322.	Βασιλειάδης Απόστολος	//	Σπυρίδων	Εργοστασιάρχης	Μαρία	Αθήνα
Μ-1079	323.	Τάλιος Ευάγγελος	//	Φώτιος		Αικατερίνη	Δράμα
Μ-1069	324.	Παπαδόπουλος Ηλίας	54-59	Παναγιώτης	Σημαιοφόρος Τεχν. Πυρ.	Κατίνα	Ταύρος
Μ-1068	325.	Κούβαρης Παναγιώτης	//	Γρηγόριος	Αρχιφύλαξ Αστ. Πόλεων	Βασιλεία	Πειραιάς
Μ-1075	326.	Πετριτσόπουλος Ιωάννης	//	Γεώργιος	Αρχιτέκτων Μηχανικός	Όλγα	Αθήνα
Μ-1093	327.	Δομέστιχος Θεόδωρος	55-59	Γεώργιος	Υπάλληλος	Αμαλία	Αθήνα
Μ-1072	328.	Πατάλας Χρήστος	//	Παναγιώτης	Δικηγόρος	Ευγενία	Αθήνα

Μ-1071	329.	Σιαρρές Σωτήριος	54-59	Κωνσταντίνος	Δημ. Υπάλληλος	Χρυσάνθη	Θεσσαλονίκη
Μ-1076	330.	Αναγνωστόπουλος Αθανάσιος	55-59	Κωνσταντίνος	Συνταγματάρχης Πεζικού	Φιλένη	Κέρκυρα
Μ-1096	331.	Ναξάκης Αντώνιος	//	Ιωάννης	Υποναύαρχος ε.α	Αικατερίνη	Αθήνα
Μ-1104	332.	Δεμέστιχας Γρηγόριος	56-60	Παναγιώτης	Αντιστράτηγος ε.α	Αικατερίνη	Αθήνα
Μ-1125	333.	Φωστιέρης Νικόλαος	//	Ιωάννης	Μηχανικός Ε.Ν	Ευδοκία	Καταπόλα Αμοργού
Μ-1110	334.	Γαβριήλ Βασίλειος	//	Παναγιώτης		Ευαγγελία	Αθήνα
Μ-1119	335.	Παναγιωτόπουλος Ιωάννης	//	Αναστάσιος	Λοχαγός Πεζικού ε.α	Ελένη	Περίβλεπτον Βόλου
Μ-1109	336.	Κηρύκος Βασίλειος	//	Γεώργιος	Ναυτικός Πράκτωρ	Ξανθή	Πειραιάς
Μ-1115	337.	Κυπραίος Εμμανουήλ	//	Γεώργιος	Δημοδιδάσκαλος	Άννα	Σίφνος
Μ-1108	338.	Δριτσάκος Σταμάτιος	//	Βασίλειος	Ταχυδρομικός Υπάλληλος	Αννα	Πειραιάς
Μ-1103	339.	Φουσιάνης Παν.-Γεώργιος	//	Κωνσταντίνος	Ιδ. Υπάλληλος	Γεωργία	Αθήνα
Μ-1117	340.	Κοτσιάνης Παναγιώτης	//	Ηλίας	Ανάπηρος Πολέμου	Αγγελική	Κακούριο Τριπόλεως
Μ-1118	341.	Κιτσόπουλος Νικόλαος	//	Ιωάννης	Κτηματίας	Ελένη	Αντίρριο Ναυπακτίας
Μ-1105	342.	Κουτσομητόπουλος Παναγιώτης.	//	Γεώργιος	Μηχαν. Ηλεκτρολόγος ΕΜΠ	Αγγελική	Αθήνα
Μ-1107	343.	Νικολόπουλος Σπυρίδων	//	Γεώργιος	Έμπορος	Πηνελόπη	Αθήνα
Μ-1113	344.	Γεωργακόπουλος Γεώργιος	//	Δημήτριος	Εισαγγελέας Πρωτοδικών Αθ.	Κοραλία	Ξυλόκαστρο
Μ-1102	345.	Πατεράκης Ευστράτιος	//	Δαμούλης	Ανθυποπλοίαρχος Νοσ. Π.Σ	Δέσποινα	Πειραιάς
Μ-1124	346.	Καζάκος Πλάτων	//	Δημήτριος	Αντ/ρχης Στρατ. Δικαιοσύνης	Πηνελόπη	Αθήνα
Μ-1122	347.	Μανουσόπουλος Μιχαήλ	//	Αθανάσιος	Νομάρχης Σερρών	Κασσιόπη	Θεσσαλονίκη
Μ-1123	348.	Κανελλόπουλος Δημήτριος	//	Παναγιώτης	Αντ/χης Τεθωρακισμένων	Χλόη	Θεσσαλονίκη
Μ-1114	349.	Γκίνης Γεώργιος	//	Σταμάτιος	Δημ. Υπάλληλος	Ερικκέτη	Αθήνα
Μ-1111	350.	Γούλος Παναγιώτης	//	Βασίλειος	Συνταγματάρχης (Μ) Ε.Α	Βασιλική	Αθήνα
Μ-1106	351.	Ψηφίας Νικόλαος	//	Αθηνόδωρος	Έμπορος	Ελπινίκη	Αθήνα
Μ-1112	352.	Σκέντζος Γεώργιος	//	Δημήτριος	Συνταγματάρχης (Π)	Σοφία	Αθήνα
Μ-1128	353.	Καβαλιέρος Πέτρος	57-61	Αντώνιος	Υδραυλικός	Αικατερίνη	Κέα Κυκλάδων
Μ-1132	354.	Περβαινάς Σπυρίδων	//	Σταύρος	Αντ/χος Β.Ν	Ιωάννα	Αθήνα
Μ-1139	355.	Μητάκος Κωνσταντίνος	//	Δημήτριος	Σωφέρ	Παρασκευή	Θήβα
Μ-1130	356.	Θεμελίδης Νικόλαος	//	Βασίλειος	Λογιστής	Μαριάνθη	Αθήνα
Μ-1126	357.	Παπαχρήστου Νικόλαος	//	Παντελής	Ιατρός	Μαρία	Σπερχειάς
Μ-1129	358.	Λογοθέτης Μιχαήλ	//	Ευάγγελος	Συνταξιούχος Ε.Ν	Μαρία	Αθήνα
Μ-1133	359.	Βουραζέρης Ιωάννης	//	Σταύρος	Επιθ. Οικ. Εφοριών	Ζαμπέτη	Νάξος
Μ-1145	360.	Αθανασιάδης Σπυρίδων	//	Γεώργιος		Ματίνα	Αθήνα
Μ-1131	361.	Μπεγιέτης Γεώργιος	//	Ιωάννης	Αντιστράτηγος ε.α	Δέσποινα	Ναύπλιο
Μ-1142	362.	Βλάσης Ευστάθιος	//	Παναγιώτης	Ανθ/ρχος Τηλ/της	Αλίκη	Κέρκυρα
Μ-1135	363.	Μαράτος Πέτρος	//	Διονύσιος		Ζαΐρα	Κέρκυρα
Μ-1143	364.	Μαυροειδής Γεώργιος	//	Ευάγγελος	Ίλαρχος	Ευαγγελία	Ξηρόκαμπος Λακωνίας
Μ-1140	365.	Τσιγαρίδας Δημήτριος	//	Σπυρίδων	Δικηγόρος	Βασιλική	Λαμία
Μ-1148	366.	Πανταζής Γεώργιος	//	Νικόλαος	Δικηγόρος	Αικατερίνη	Αθήνα
Μ-1134	367.	Ζαρόκωστας Εμμανουήλ	//	Ανδρέας	Ταξίαρχος ε.α	Δώρα	Θεσσαλονίκη
Μ-1121	368.	Αλεξανδρής Κωνσταντίνος	56-61	Γεώργιος	Υποπτέραρχος ε.α	Μαρία	Αθήνα
Μ-1138	369.	Βαρώνος Αντώνιος	57-61	Ιωάννης	Δημοδιδάσκαλος	Ανδριανή	Κύθνος Κυκλάδων
Μ-1141	370.	Βασιλακόπουλος Νεοκλής	//	Βασίλειος	Επιθεωρητής ΣΠΑΠ	Κατίνα	Λεχαινά
Μ-1137	371.	Γενοβέλης Ναπολέων	//	Κυριάκος	Συνταξιούχος	Αικατερίνη	Αθήνα
Μ-1147	372.	Παπαδόπουλος Θεόδωρος	//	Γεώργιος	Ταχυδρομικός Υπάλληλος	Βικτωρία	Βόλος
Μ-1136	373.	Παπαδημητρόπουλος Παρις	//	Αθανάσιος		Σοφία	Κάιρο
Μ-1127	374.	Δούμουρας Αντώνιος	//	Χρήστος	Εμπορος	Ιφιγένεια	Αθήνα
Μ-1120	375.	Αθανασίου Δημήτριος	56-61	Εμμανουήλ	Κτηματίας	Μαρία	Αθήνα
Μ-1158	376.	Παληογεώργος Λεωνίδας	58-62	Χρήστος	Ταγματάρχης ε.α	Ναθαλία	Βόνιτσα
Μ-1159	377.	Μητρόπουλος Αριστείδης	//	Ανδρέας	Γυμνασιάρχης	Αγγελική	Αμαλιάδα
Μ-1161	378.	Κεχρής Σταύρος	//	Χρήστος	Δημοδιδάσκαλος	Αικατερίνη	Ευαγγελίστρια
Μ-1166	379.	Μαράτος Αλέξανδρος	//	Διονύσιος		Ζαΐρα	Αθήνα
Μ-1155	380.	Ντούτσιας Νικόλαος	//	Ανδρέας		Αθηνά	Αθήνα
Μ-1150	381.	Ζωγράφος Ιωάννης	//	Δημοσθένης	Διευθ. Εργ/κού κέντρου Αθ	Ερμιόνη	Αθήνα
Μ-1157	382.	Δούκας Παναγιώτης	//	Δημήτριος	Ελαιοχρωματιστής	Μαρία	Αθήνα
Μ-1156	383.	Στίνης Σπυρίδων	//	Μιχαήλ	Υπάλληλος ΟΤΕ	Ελλη	Κέρκυρα
Μ-1153	384.	Ζωητός Δημήτριος	//	Ηλίας		Σταματούλα	Αθήνα

Μ-1163	385.	Χριστόπουλος Αλέξανδρος	//	Γεώργιος	¨Εμπορος -Αξ/κος Ε.Α	Μαρίνα	Αθήνα
Μ-1162	386.	Ηλίας Νικόλαος	//	Δανιήλ	Ιατρός	Σοφία	Αθήνα
Μ-1152	387.	Μπεζεριάνος Γεώργιος	//	Ανδρέας	Αξιωματικός	Μαρία	Σκιάθος
Μ-1164	388.	Καραμανώλης Παναγιώτης	//	Ιωάννης	Αντισυνταγματάρχης ε.α	Άννα	Αθήνα
Μ-1171	389.	Γκίκας Αθανάσιος	//	Ιωάννης	Ράπτης	Μαρία	Ερυθραί
Μ-1168	390.	Παπασιλέκας Ιωάννης	//	Θεμιστοκλής	Χημικός	Αικατερίνη	Ν. Φάληρο
Μ-1144	391.	Σιγούρος Σπυρίδων	//	Βασίλειος	Υπάλληλος Ο.Λ.Π	Φλώρα	Αθήνα
Μ-1172	392.	Παπαγεωργίου Γεώργιος	57-62	Παντελής	Ειρηνοδίκης	Βασιλική	Τιθορέα Φθιώτιδος
Μ-1151	393.	Μάστρακας Μάρκος	58-62	Γεώργιος	Ναυτικός	Ευτυχία	Πειραιάς
Μ-1160	394.	Παππάς Ιωάννης	//	Βασίλειος	Μοίραρχος	Αγγελική	Αθήνα
Μ-1154	395.	Στελούδης Γεώργιος	//	Κωνσταντίνος	Εφοριακός	Αφροδίτη	Αθήνα
Μ-1173	396.	Κέτσης Γεώργιος	//	Βασίλειος	Συνταξιούχος	Κωνσταντίνα	Πειραιάς
Μ-1149	397.	Θεοδώρου Πέτρος	//	Γεώργιος	Εμπορος	Ελένη	Αθήνα
Μ-1170	398.	Μαυρογένης Ιωάννης	//	Βασίλειος	Εμπορος	Αμαλία	Χανιά Κρήτης
Μ-1174	399.	Νομικός Ανδρέας	59-63	Γεώργιος	Αξ. Αεροπορίας	Ελευθερία	Λάρισα
Μ-1178	400.	Μοσχοβίνος Ιωάν. ή Πτολεμαίος	//	Χρήστος	Υποπτέραρχος ε.α	Ιουλία	Σπέτσαι
Μ-1177	401.	Σαρρής Συμεών	//	Αναστάσιος	Εμπορος	Ελένη	Κρανίδι Αργολίδας
Μ-1194	402.	Ανδρέου Αντώνιος	//	Κωνσταντίνος	Ιατρός	Μαρία	Κύμη Ευβοίας
Μ-1193	403.	Ηλιόπουλος Νικόλαος	//	Ανδρέας	Αν. Αξιωματικός	Γεωργία	Θεσσαλονίκη
Μ-1186	404.	Φιλίππου Αντώνιος	//	Βρεττός	Ιδ. Υπάλληλος	Αναστασία	Αθήνα
Μ-1185	405.	Γεωργαντζόγλου Παύλος	//	Ευάγγελος	Ιδ. Υπάλληλος	Φανή	Αθήνα
Μ-1182	406.	Ξενάκης Εμμανουήλ	//	Γεώργιος	Εισαγγελέας Πειραιώς	Αικατερίνη	Χανιά Κρήτης
Μ-1181	407.	Κόλλιας Ιωάννης	//	Κλεισθένης	Εισοδηματίας	Καλλιρόη	Αθήνα
Μ-1179	408.	Τουρβάς Χριστόδουλος	//	Θέμελης	Πλοίαρχος Ε.Ν	Αργυρώ	Ικαρία
Μ-1180	409.	Πτερούδης Βασίλειος	//	Ευάγγελος	Πλασιέ	Ελένη	Αθήνα
Μ-1176	410.	Γκρίντζαλης-Παπαδόπουλος Θεόδ.	//	Αθανάσιος	Δημ. Υπάλληλος	Σμαράγδα	Αθήνα
Μ-1190	411.	Μαρώτης ή Λάνας Κωνσταντίνος	//	Γεράσιμος	Συνταγματάρχης ε.α	Κλεοπάτρα	Αθήνα
Μ-1188	412.	Ρίζος Αντώνιος	//	Νικόλαος	Ιατρός	Ελευθερία	Κύθνος Κυκλάδων
Μ-1175	413.	Γιαννακάκος Βασίλειος	//	Γεώργιος	Συνταξιούχος	Δάφνη	Γύθειο
Μ-1183	414.	Σαράβας Ηλίας	//	Βενετσάνος	Ιατρός	Φανή	Βαρούσια Μεσσηνίας
Μ-1165	415.	Παλατιανός Γεώρ. ή Αλβέρτος	58-63	Αντώνιος	Δικηγόρος	Ελλη	Κέρκυρα
Μ-1192	416.	Σταυριανός Ιωάννης	59-63	Δημόνικος	Διευθ. Δημ. Νοσοκομείου	Θεοδότη	Αθήνα
Μ-1169	417.	Κουτσοτόλης Απόστολος	58-63	Χρήστος	Δημ. Υπάλληλος	Άννα	Ιωάννινα
Μ-1191	418.	Σταμάτης Σταμάτιος	59-63	Σπυρίδων		Ελένη	Αθήνα
Μ-1189	419.	Κοντός Γρηγόριος	//	Μιχαήλ	Οφθαλμίατρος	Σοφία	Αθήνα
Μ-1167	420.	Καλλιέρος Δημήτριος	58-63	Αναστάσιος	Δημ. Υπάλληλος	Μαρία	Πειραιάς
Μ-1198	421.	Τσαταλός Ευστάθιος	59-63	Νικόλαος	Ταχυδρομικός Διευθυντής	Ευθυμία	Αιγάλεω
Μ-1195	422.	Κανδαλέπας Ανδρέας	//	Μόδεστος	Εμπορος	Αικατερίνη	Αθήνα
Μ-1187	423.	Κοσμάς Βαίλ. ή Φίλιππος	//	Μάριος	Δικηγόρος	Μαρία	Αθήνα
Μ-1184	424.	Γιούργας Θεόδωρος	//	Μαρίνος	Τρ. Υπάλληλος	Αικατερίνη	Αθήνα
Μ-1197	425.	Καλονάρος Γεώργιος	//	Παναγιώτης	Αστυνομικός	Μαρία	Πειραιάς
Μ-390	426.	Πάγκαλος θησέας (Φ)	17-21	Θεόδωρος			Αθήνα
Μ-398	427.	Μαράτος Σπυρίδων(Υ)	18-23				Ιθάκη
Μ-397	428.	Παπαχρήστος Παναγής(Π)	//	Δημήτριος			Αθήνα
Μ-662	429.	Κισσόπουλος Άγγελος(Π)	36-40	Νικόλαος	Υποστράτηγος ε.α	Ισαβέλλα	Αθήνα
Μ-684	430.	Νικολαΐδης Ρωμανός (ΥΞ)	37-42	Ροίκος	Εισηγητής Συμβ.της Επικρ.		
Μ-1199	431.	Λυμπερόπουλος Γεώργιος	60-64	Λυμπέρης	Δημ. Υπάλληλος	Πιπίτσα	Αθήνα
Μ-1200	432.	Σωτηρίου Ηλίας	//	Φίλιππος	Πλωτάρχης ε.α	Άννα	Πειραιάς
Μ-1201	433.	Κουντουριώτης Ιωάννης	//	Βασίλειος	Δημ. Υπάλληλος	Χριστίνα	Αθήνα
Μ-1202	434.	Κικαρέας Παναγιώτης	//	Λεωνίδας	Δημ. Υπάλληλος	Ειρήνη	Οϊτυλον Λακωνίας
Μ-1203	435.	Μητσοπ'ετρος Δημήτριος	//	Ηλίας	Χημικός	Ελευθερία	Αθήνα
Μ-1204	436.	Τσιγαρίδας Κωνσταντίνος	//	Σπυρίδων	Δικηγόρος	Βασιλική	Καρπενήσι
Μ-1205	437.	Γερμανόπουλος Σωτήριος	//	Βασίλειος	Συντ/χης Πεζικού ε.α	Αγορίτσα	Ελληνόπυργος Καρδίτσας
Μ-1206	438.	Καραπατάκης Επαμεινώνδας	//	Κωνσταντίνος	Βιβλιοχαρτοπώλης	Ασπασία	Λαμία
Μ-1207	439.	Γρηγορίου Δημήτριος	//	Χρήστος	Συνταξιούχος	Δέσποινα	Νίκαια
Μ-1208	440.	Ρογκάκος Νικόλαος	//	Ιωάννης	Συνταξιούχος	Ελένη	Γύθειο Λακωνίας
Μ-1209	441.	Γουλέας Σταύρος	//	Παναγιώτης	Αντ/χης Πεζικού	Αικατερίνη	Βόλος
Μ-1210	442.	Λιούμης Δημήτριος	//	Παντελής	Κτηματίας	Άννα	Περιστέρι

Μ-1211	443.	Μπουζάκης Εμμανουήλ	//	Γεώργιος	Καθηγητής	Ελένη	Σέλινο Χανιών
Μ-1212	444.	Καλλιγιάννης Γεώργιος	61-65	Μιχαήλ	Αντ/χης Στρατού Ξηράς	Ελένη	Αθήνα
Μ-1213	445.	Καρινιωτάκης Κων/νος - Σπυρ	//	Αντώνιος	Κελευστής Φαροφύλακας	Μαρία	Ρέθυμνο
Μ-1214	446.	Βασιλείου Σταύρος	//	Αθανάσιος	Αντιπρόσωπος Ελαστικών Ειδών	Καλλιώπη	Αθήνα
Μ-1216	447.	Λουμάκης Παναγιώτης	61-65	Νικόλαος	Εργοστασιάρχης Βυρσοδεψίας	Σταυρούλα	Καλάμαι
Μ-1217	448.	Ταβλαρίδης Σταύρος	//	Βασίλειος	Αρχικελευστής	Μαρία	Αθήνα
Μ-1218	449.	Μπανταβάνης Ιωάννης	//	Κωνσταντίνος	Ιδ. Υπάλληλος	Ειρήνη	Πειραιάς
Μ-1219	450.	Κωνσταναρίδης Παναγιώτης	//	Κωνσταντίνος	Δημ. Υπάλληλος	Μαρία	Αθήνα
Μ-1220	451.	Ζεβελάκης Μιχαήλ	//	Σπυρίδων	Οικ. Επιθεωρητής	Μεταξιά	Αθήνα
Μ-1221	452.	Χαρπαντίδης Κοσμάς	//	Παντελής		Θεοδώρα	Μαυρολεύκη Δράμας
Μ-1222	453.	Μιχούδης Αριστείδης	//	Ελευθέριος	Εμπορος	Χρυσούλα	Αθήνα
Μ-1223	454.	Τσομάκης Ελευθέριος	//	Κωνσταντίνος	Λογιστής	Ελένη	Αθήνα
Μ-1224	455.	Σκρεπετός Κοσμάς	//	Γεώργιος	Δημ. Υπάλληλος	Χρυσάνθη	Πειραιάς
Μ-1225	456.	Ιωαννίδης Γεώργιος	//	Νικόλαος	Δημ. Υπάλληλος	Αγγελική	Αθήνα
Μ-1226	457.	Καλλέργης Δημήτριος	//	Βρασίδας	Ταγμ/χης Χωρ/κης ε.α	Γεωργία	Αθήνα
Μ-1227	458.	Αρβανιτάκης Σταμάτιος	//	Σπυρίδων	Πλωτάρχης ε.α	Νικολέττα	Αθήνα
Μ-1228	459.	Δαλακλής Ιωάννης	62-66	Δημήτριος	Συνταγματάρχης Σ.Ξ	Ηρώ	Αθήνα
Μ-1229	460.	Κοντός Αριστομένης	//	Αριστομένης		Μαρία	Πάτρα
Μ-1230	461.	Ραγουζής Γεώργιος	//	Ιωάννης	Δημ. Υπάλληλος	Χρηστίνα	Αθήνα
Μ-1231	462.	Ιωάννου Ιωάννης	//	Γεώργιος	Λογιστής	Μαρία	Αθήνα
Μ-1232	463.	Κρυστάλλης Δημήτριος	//	Βασίλειος	Αντιστράτηγος ε.α	Άννα	Αθήνα
Μ-1233	464.	Κατσαρός Νικόλαος	//	Δημήτριος		Μαρία	Αθήνα
Μ-1234	465.	Κουτσούγερας Παναγιώτης	//	Θεόδωρος	Αξιωματικός Πεζικού	Βασιλική	Αθήνα
Μ-1235	466.	Μασουρίδης Μιλτιάδης	//	Ιωάννης	Πλοίαρχος Β.Ν	Ειρήνη	Αθήνα
Μ-1236	467.	Παναγιάρης Βασίλειος	//	Αναστάσιος		Μαρδίτσα	Αθήνα
Μ-1237	468.	Αποστόλου Δημήτριος	//	Σπυρίδων		Χρυσούλα	Αθήνα
Μ-1238	469.	Καρεντζόπουλος Σπυρίδων	//	Πολυζώης	Εμπορος	Μαρίσ	Αθήνα
Μ-1239	470.	Σεραφειμίδης Ευγένιος	//	Γεώργιος	Ασφαλιστής	Ναθαλία	Αλεξάνδρεια Αιγύπτου
Μ-1240	471.	Μίλησης Γεώργιος	//	Παναγιώτης	Εμποροϋπάλληλος	Παρασκευή	Αθήνα
Μ-1241	472.	Ποταμιάνος Γεώργιος	//	Άγγελος		Ιρις	Αθήνα

*

ΠΙΝΑΚΑΣ 5Β ΕΞΕΛΘΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΣΝΔ ΜΑΧΙΜΟΙ ΑΠΟ 1967 ΕΩΣ ΚΑΙ 1974

Αρ.Μ	α/α	Ονοματεπώνυμο	Τάξη εισ/εξ	Ον. Πατρός	Επάγγελμα Πατρός	Ον. Μητρός	Τόπος Γεν.
Μ-1242	473.	Αθανασίου Νικόλαος	63-67	Αθανάσιος	Υποναύαρχος Β.Ν	Αθηνά	Αθήνα
Μ-1243	474.	Ραπαντζίκος Ελευθέριος	//	Κωνσταντίνος	Αρχικελευστής	Αναστασία	Σαλαμίνα
Μ-1244	475.	Μωράκης Βασίλειος	//	Γεώργιος	Αντιπλοίαρχος Β.Ν	Ελισσάβετ	Αθήνα
Μ-1245	476.	Θεοδωρουλάκης Γεώργιος	//	Θεόδωρος	Εμπορος	Χαρά	Ρέθυμνο
Μ-1246	477.	Καζάσης Χρήστος	//	Άγγελος	Ενωμοτάρχης Χωρ/κης ε.α	Αικατερίνη	Χαλκίδα
Μ-1247	478.	Κυρίμης Γεώργιος	//	Άγγελος	Δημ. Υπάλληλος	Άννα	Πειραιάς
Μ-1248	479.	Αντωνιάδης Αντώνιος	//	Ξενοφών	Αντιπλοίαρχος Λ.Σ	Μαρία	Αθήνα
Μ-1249	480.	Μαγιάτης Δημήτριος	//	Εμμανουήλ	Εμπορος	Αλεξάνδρα	Σαλαμίνα
Μ-1250	481.	Τοτός Νικόλαος	//	Γρηγόριος	Ιδ. Υπάλληλος	Στέλλα	Αθήνα
Μ-1251	482.	Αποστολάκης Κωνσταντίνος	//	Λεωνίδας	Μοίραρχος Ε.Β.Χ ε.α	Αικατερίνη	Αθήνα
Μ-1252	483.	Θεοφανίδης Ιωάννης	//	Ιάσων	Υποναύαρχος Β.Ν	Μαρία - Ηρώ	Αθήνα
Μ-1253	484.	Αλυγιζάκης Ιωάννης	//	Δημοσθένης	Αγιογράφος	Αικατερίνη	Χανιά
Μ-1254	485.	Κατσαβός Παναγιώτης	//	Κυριάκος	Δημ. Υπάλληλος	Μαρία	Αθήνα
Μ-1255	486.	Τριανταφυλλίδης Κωνσταντίνος	//	Νικόλαος	Κοινοτικός Υπάλληλος	Κυριακή	Κομοτινή
Μ-1256	487.	Μωραϊτάκης Μιχαήλ	64-68	Αντώνιος	Αξιωματικός Λ.Σ ε.α	Μαρία	Κάτω Λεχώνια Βόλου
Μ-1257	488.	Ακύλας Νικόλαος	//	Βίκτωρ	Συνταξιούχος	Βαρβάρα	Αθήνα
Μ-1258	489.	Κοντούλης Κωνσταντίνος	//	Θεοχάρης	Εφαρμοστλης	Αικατερίνη	Αθήνα
Μ-1259	490.	Σιασάκος Μιχαήλ	//	Αθανάσιος	Δημ. Υπάλληλος	Ελένη	Αθήνα
Μ-1260	491.	Χρανιώτης Γεώργιος	//	Παύλος	Ορειχαλκουργός	Στέλλα	Αθήνα
Μ-1261	492.	Βράγκαλης Ιωάννης	//	Δημήτριος	Ταγματάρχης ε.α	Ειρήνη	Αθήνα
Μ-1262	493.	Κανελλάκης Δημήτριος	//	Σωτήριος	Ανθ/ρχος (Σημ.) Β.Ν.	Σοφία	Αθήνα
Μ-1263	494.	Κόπιτσας Άγγελος	//	Αθανάσιος	Υποναύαρχος (Ο) Β.Ν ε.α	Αγαθή	Αθήνα
Μ-1264	495.	Μητσάκος Νικόλαος	//	Γεώργιος	Αντισυνταγματάρχης Πεζικού	Ανδριανή	Αθήνα
Μ-1265	496.	Ισμαηλάκος Μιχαήλ	//	Γρηγόριος	Δημ. Υπάλληλος	Χριστίνα	Αθήνα
Μ-1266	497.	Δήμιτσας Αριστοτέλης	64-69	Μενέλαος	Ιατρός	Τατιάνα	Αθήνα
Μ-1267	498.	Κατσαούνης Κωνσταντίνος	64-68	Λεωνίδας	Δικ. Υπάλληλος	Βασιλική	Καλαμάτα
Μ-1268	499.	Στάης Νικόλαος	//	Βαλέριος - Αιμ	Αντισυνταγματάρχης Πυρ/κού	Ευθυμία	Αθήνα
Μ-1269	500.	Χατζηδάκις Διονύσιος	64-69	Διονύσιος	Εφ. Ανθ/γός Πεζ.	Βασιλική	Χανιά
Μ-1270	501.	Ραπαντζίκος Δημοσθένης	65-69	Κωνσταντίνος	Απόστρατος Β.Ν	Αναστασία	Πειραιάς
Μ-1271	502.	Αναστασάκης Γεώργιος	1965-------	Ευάγγελος	Απόστρατος Αξ/κος Χωρ/κης	Ανδρονίκη	Ρέθυμνο
Μ-1272	503.	Πάνας Αθανάσιος	65-69	Παναγιώτης	Υποδ/ποιός	Παναγιώτα	Σοφικόν Κορινθίας
Μ-1273	504.	Αντωνόπουλος Γεώργιος	//	Διονύσιος	Ταγματάρχης	Βασιλική	Καλαμάτα
Μ-1274	505.	Αδρακτάς Κωνσταντίνος	//	Θεόδωρος - Γεώργιος	Αξιωματικός Β.Ν ε.α	Ιωάννα	Αθήνα
Μ-1275	506.	Κουντούρης Γεώργιος	//	Γεράσιμος	Τρ. Υπάλληλος	Ελένη	Αθήνα
Μ-1276	507.	Μανουσογιαννάκης Ιωσήφ	//	Μανούσος	Τελωνειακός Υπάλληλος	Ευαγγελία	Ρέθυμνο
Μ-1277	508.	Εμμανουηλίδης Ιωάννης	//	Θεοδόσιος	Αξιωματικός Β.Ν ε.α	Μαρία	Αθήνα
Μ-1278	509.	Γεωργόπουλος Πέτρος	//	Δημήτριος	Καφεπώλης	Σωτηρία	Καλαμάτα
Μ-1279	510.	Λαγαρίας Δημήτριος	//	Γεώργιος	Πλοίαρχος (Ο) Β.Ν	Ελένη	Αθήνα
Μ-1280	511.	Κώστας Ανάργυρος	//	Ευάγγελος	Απόστρατος Β.Ν	Σταματίνα	Πόρος Τροιζηνίας
Μ-1281	512.	Ήμελλος Ιάκωβος	//	Γεώργιος	Αξιωματικός Β.Ν	Θεοδώρα	Αθήνα
Μ-1282	513.	Βουλγαράκης Γρηγόριος	66-70	Γεώργιος	Παντοπώλης	Χριστίνα	Ναύπλιο
Μ-1283	514.	Κατωπόδης Θωμάς	//	Παναγιώτης	Δημ. Υπάλληλος	Σταμάτα	Λευκάδα
Μ-1284	515.	Ξύτσας Κωνσταντίνος	//	Λάμπρος	Συνταξιούχος	Ιωάννα	Καβάλα
Μ-1285	516.	Μανιάτης Ιωάννης	//	Σταμάτιος	Κτηματίας	Μπίλη	Πόρος Τροιζηνίας
Μ-1286	517.	Αναστόπουλος Στυλιανός	//	Μιχαήλ	Γραφεύς Στρ. Υπηρεσίας	Σταυρούλα	Αθήνα
Μ-1287	518.	Καλλέργης Δημήτριος	//	Λέων	Αξιωματικός Β.Ν	Πηνελόπη	Ουάσινγκτων Η.Π.Α
Μ-1288	519.	Νικητιάδης Κωνσταντίνος	//	Κωνσταντίνος	Αντιναύαρχος ε.α	Αικατερίνη	Αθήνα
Μ-1289	520.	Μαυρόπουλος Κωνσταντίνος	//	Ιωάννης	Αξιωματικός Στρατού Ξηράς	Αναστασία	Αθήνα

Μ-1290	521.	Γιαννουκάκος Μαυροειδής	//	Πολέμαρχος	Αξιωματικός Στρατού Ξηράς	Σταυρούλα	Αθήνα
Μ-1291	522.	Φακίρης Σπυρίδων	//	Δημήτριος	Εργοστασιάρχης	Σοφία	Κερατσίνι
Μ-1292	523.	Χατζής Γρηγόριος	//	Γεώργιος	Αξιωματικός	Καλλιώπη	Αθήνα
Μ-1293	524.	Παπαφραντζέσκος Ηλίας	//	Γεώργιος	Αξιωματικός Β.Ν	Αγγελική	Πόρος Τροιζηνίας
Μ-1294	525.	Τσαρμπαλής Ηλίας	//	Σωτήριος	Οικοδομικαί Επιχειρήσεις	Ευαγγελία	Αθήνα
Μ-1295	526.	Παπαδιαμαντόπουλος Δημοσθένης	//	Παναγιώτης	Πλοίαρχος Β.Ν	Ροδόπη	Αθήνα
Μ-1296	527.	Ντερτιλής Βασίλειος	67-71	Νικόλαος	Ταγματάρχης Πεζικού	Αικατερίνη	Αθήνα
Μ-1297	528.	Ξηούρας Βασίλειος	//	Αλέξιος	Γυμνασιάρχης	Σταυρούλα	Ιωάννινα
Μ-1298	529.	Καναβριώτης Κωνσταντίνος	//	Ιωάννης	Τρ. Υπάλληλος	Γιολάντα	Ρόδος
Μ-1299	530.	Λαδάς Ηλίας	//	Ιωάννης	Συντ/χης πεζικού	Ευφροσύνη	Καλάμαι
Μ-1300	531.	Φλώκος Βασίλειος	//	Κωνσταντίνος	Ραδιοτηλεγραφητής Ε.Ν.	Ουρανία	Πειραιάς
Μ-1301	532.	Μπεγνής Ιωάννης	//	Αγαμέμνων	Τεχνίτης Β.Ν.(Λεβητοποιός)	Γκόλφω	Σαλαμίνα
Μ-1302	533.	Σούχλας Λουκάς	//	Γεώργιος	Εμπορος	Αγγελική	Πόρος Τροιζηνίας
Μ-1303	534.	Καρλής Κωνσταντίνος	//	Γεώργιος	Δικηγόρος	Ελένη	Αθήνα
Μ-1304	535.	Μιχαλόπουλος Ιωάννης	//	Κωνσταντίνος	Δημοδιδάσκαλος	Βασιλική	Αθήνα
Μ-1305	536.	Αγαπίου Ευάγγελος	//	Σταύρος	Τεχνίτης Β.Ν.	Μαρία	Σαλαμίνα
Μ-1306	537.	Χηνοφώτης Παναγιώτης	//	Διονύσιος	Τελωνειακός Υπάλληλος	Βασιλική	Αθήνα
Μ-1308	538.	Εμμανουήλ Εμμανουήλ	//	Νικόλαος	Υπολ/χος Λ.Σ	Αικατερίνη	Αθήνα
Μ-1309	539.	Γιαννεδάκης Ανδρέας	//	Γεώργιος	Γεωργός	Μαρία	Μιάμος Καινούργιου
Μ-1310	540.	Οικονόμου Αθανάσιος	//	Αναστάσιος	Συνταξιούχος	Αναστασία	Αθήνα
Μ-1311	541.	Γκουλούσης Ιωάννης	//	Αντώνιος	Δημ. Υπάλληλος	Ιωάννα	Πάτρα
Μ-1312	542.	Ελευθεριάδης Νεόφυτος	//	Μιχαήλ	Δικαστικός Γραμματέας	Αθηνά	Πάτρα
Μ-1313	543.	Φλωρόπουλος Θεόδωρος	68-72	Χριστόφορος	Τρ. Υπάλληλος	Ευαγγελία	Αθήνα
Μ-1314	544.	Νικολάου Ευστάθιος	//	Μηνάς	Δημ. Υπάλληλος	Ευσταθία	Λαμία
Μ-1315	545.	Καζάζης Αλέξανδρος	//	Θρασύβουλος		Σοφία	Αθήνα
Μ-1316	546.	Κουτσοδόντης Νικόλαος	//	ιωάννης	Πλοίαρχος Ε.Ν	Ευγενία	Πειραιάς
Μ-1317	547.	Ευταξιόπουλος Νικόλαος	//	Χαρίλαος	Ταχ. Υπάλληλος	Φανή	Τρίπολη
Μ-1318	548.	Στράτος Γεώργιος	//	Κωνσταντίνος	Αντ/χης πεζικού ε.α	Ιωάννα	Ακροποταμιά Άρτας
Μ-1319	549.	Γούσης Δημήτριος	//	Γεώργιος	Αξιωματικός ΠΣ ε,α	Ελένη	Αθήνα
Μ-1320	550.	Ματαράγκας Κων/νος	//	Αίας	Αξιωματικός Λ.Σ	Μαρία	Αθήνα
Μ-1321	551.	Πατίλης Ευθύμιος	//	Δημήτριος	Αντιστράτηγος ε.α	Αθηνά	Ναύπακτος
Μ-1322	552.	Φουρίκης Γεώργιος	//	Κωνσταντίνος	Εργολάβος Οικοδομών	Αντιγόνη	Σαλαμίνα
Μ-1323	553.	Φουρίκης Γεώργιος	68-73	Διονύσιος	Εργολάβος Οικοδομών	Αθηνά	Σαλαμίνα
Μ-1324	554.	Χριστόδημος Δημήτριος - Θεοχάρης	68-72	Λεωνίδας	Ιδ. Υπάλληλος	Χριστίνα	Αθήνα
Μ-1325	555.	Γιόξας Χρήστος	//	Δημήτριος	Οικονομικός Αξ/κος ΕΝ	Γαβριέλλα	Αθήνα
Μ-1326	556.	Γκορτζής Κωνσταντίνος	//	Αντώνιος	Αντισυνταγματάρχης Ε.Β.Χ ε.α	Χρυσούλα	Θεσσαλονίκη
Μ-1327	557.	Καλογεράκης Ηρακλής	//	Μιχαήλ	Τρ. Υπάλληλος	Ειρήνη	Άγιος Νικόλαος Κρήτης
Μ-1328	558.	Καφαράκης Γεώργιος	//	Σπυρίδων	Δημ. Υπάλληλος	Ελευθερία	Κέρκυρα
Μ-1330	559.	Ζούλης Στυλιανός	68-73	Ελευθέριος	Αντ/χης ΣΕΜ	Κυριακή	Αθήνα
Μ-1331	560.	Τζαβάρας Μαργαρίτης	68-72	Νικόλαος	Πλωτάρχης ΒΝ ε.α	Μαρία	Αθήνα
Μ-1334	561.	Κοντέας Νικόλαος	68-72	Γεώργιος	Ανάπηρος πολέμου	Ολγα	Αθήνα
Μ-1335	562.	Ριζοδήμος Γεώργιος	68-73	Σπυρίδων	Συντ/χης Μηχανικού	Αικατερίνη	Αθήνα
Μ-1336	563.	Κραουνάκης Γεώργιος	68-72	Μιχαήλ	Υποπλοίαρχος ΠΣ ε.α	Μαρίκα	Πειραιάς
Μ-1337	564.	Κοροβέσης Ευάγγελος	69-73	Κωνσταντίνος	Πλωτάρχης ΒΝ	Ευφροσύνη	Αθήνα
Μ-1338	565.	Κωστάκης Νικόλαος	//	Θεόδωρος	Αξιωματικός Σ.Ξ	Θεοδοσία	Χαλκίδα
Μ-1339	566.	Φατούρος Πέτρος	//	Θεόδωρος	Γεωργός	Ακριβούλα	Βασιλική
Μ-1340	567.	Παπαδομιχελάκης Αριστείδης	//	Στυλιανός		Θεοδώρα	Αγία Γαλήνη Ρεθύμνου
Μ-1341	568.	Μίλησης Θεμιστοκλής	//	Δημήτριος	Ιδ. Υπάλληλος	Βασιλική	Ελευσίνα
Μ-1342	569.	Ξηούρας Γεώργιος	//	Απόστολος	Αρτοποιός	Βαλεντίνη	Λαμία
Μ-1343	570.	Παχής Κωνσταντίνος	//	Πέτρος	Μηχανικός Ε.Ν	Δήμητρα	Σαλαμίνα
Μ-1344	571.	Πουλιέζος Δημήτριος	//	Παναγιώτης	Μηχανουργός	Αικατερίνη	Πειραιάς
Μ-1345	572.	Στρατήγης Παναγιώτης	//	Γεώργιος	Δημ. Υπάλληλος	Δήμητρα	Βουρβούρα Αρκαδίας

Μ-1346	573.	Δεμίρης Αθανάσιος	//	Ευστράτιος	Δικηγόρος	Κωνσταντίνα	Αθήνα
Μ-1347	574.	Σκλαβίδης Αναστάσιος	//	Ιωσήφ	Βιοτέχνης	Μαρία	Αθήνα
Μ-1348	575.	Παναγιωτακόπουλος Γεώργιος	//	Ευστράτιος	Αξιωματικός Πυρ. Υπηρεσίας	Σοφία	Αθήνα
Μ-1349	576.	Θηραίος Κοσμάς	//	Ιάκωβος	Οικοδόμος	Ελευθερία	Παιανία
Μ-1350	577.	Πορόγλου Δημήτριος	//	Ευστράτιος	Λογιστής	Αφροδίτη	Αθήνα
Μ-1351	578.	Μώρος Εμμανουήλ	//	Ευάγγελος	Ιδ. Υπάλληλος	Μαρία	Αθήνα
Μ-1352	579.	Παπαπάνος Νικόλαος	//	Ευάγγελος	Αξιωματικός ε.α	Ασημίνα	Αθήνα
Μ-1353	580.	Σερεπίσος βασίλειος	69-74	Δημήτριος	Συνταξιούχος	Ζαφειρούλα	Κιλκίς
Μ-1354	581.	Κωνσταντουλάκης Σώζων	69-73	Αντώνιος	Συνταξιούχος	Μαρία	Πειραιάς
Μ-1355	582.	Αφράτης Σπυρίδων	//	Παναγιώτης	Γεωργός	Τερέζα	Δροσιά Θηβών Βοιωτίας
Μ-1356	583.	Ξένος-Κοκολέτση Ανδρέας-Β	//	Παναγιώτης	Συνταξιούχος	Αικατερίνη	Ζάκυνθος
Μ-1357	584.	Πιτσίκας Γεώργιος	//	Κωνσταντίνος	Εργάτης	Παναγιώτα	Βάρκα Υπάτης Φθ/δος
Μ-1358	585.	Δελημιχάλης Δημήτριος	68-74	Γεώργιος	Πλοίαρχος Ε.Ν	Τατιανή	Σαλαμίνα
Μ-1359	586.	Ράκκας Ιωάννης	69-73	Σωτήριος	Ημερομίσθιος Β.Ν.Σ	Μαρία	Σαλαμίνα
Μ-1360	587.	Πετρόγγονας Μιχαήλ	//	Παναγιώτης		Θεοδώρα	Γερολιμήν Λακωνίας
Μ-1361	588.	Σολδάτος Ιωάννης	//	Διονύσιος	Υπάλληλος ΙΚΑ	Μαργαρίτα	Αθήνα
Μ-1362	589.	Πρωτονοτάριος Νικόλαος	//	Γεώργιος		Ειρήνη	Κορώνος Νάξου
Μ-1364	590.	Παπαχριστοδούλου Αθανάσιος	70-74	Νικόλαος	Συνταξιούχος	Κούλα	Θεσσαλονίκη
Μ-1365	591.	Σαφλιάνης Κωνσταντίνος	//	Χρήστος	Εμπορορράπτης	Αγγελική	Ιστιαία Ευβοίας
Μ-1366	592.	Γέροντας Κωνσταντίνος	//	Απόστολος	Δημ. Υπάλληλος	Γεωργία	Πειραιάς
Μ-1367	593.	Σταματέλος Διονύσιος	//	Κωνσταντίνος	Ιδ. Υπάλληλος	Ευφροσύνη	Αθήνα
Μ-1368	594.	Φουσιάνης Γεώργιος	//	Ευθύμιος	Αντ/ρχης Π.Δ.	Χαρίκλεια	Αθήνα
Μ-1369	595.	Ζωμένος Νικόλαος	//	Ανδρέας	Βυρσοδέψης	Ειρήνη	Πάτρα
Μ-1370	596.	Γκάτσος Ηλίας	//	Δημήτριος	Δικηγόρος	Άννα	Ναύπλιο
Μ-1371	597.	Αναστασάτος Κωνσταντίνος	//	Θεόδωρος	Δημ. Υπάλληλος	Όλγα	Μύθημνα Λέσβου
Μ-1372	598.	Καραϊσκος Κωνσταντίνος	//	Γεώργιος	Ιδ. Υπάλληλος	Αφροδίτη	Μοναστηράκι Δωρίδος
Μ-1373	599.	Βερτζίνης Κωνσταντίνος	//	Ευστράτιος	Υποδηματοποιός	Αναστασία	Χανιά
Μ-1374	600.	Διβριώτης Παναγιώτης	//	Στέφανος	Ανθ/χος ε.α	Μαρία	Πειραιάς
Μ-1376	601.	Καλιβρούσης Νικόλαος	70-74	Γεωργίου	Υπάλληλος ΔΕΗ	Μαρουλιώ	Αθήνα
Μ-1377	602.	Μαγιάτης Κωνσταντίνος	//	Μιχαήλ	Συνταξιούχος	Σοφία	Αμπελάκια Σαλαμίνας
Μ-1378	603.	Πλαμαντούρας Δημοσθένης	//	Παγιώτης	Αξιωματικός Π.Υ ε,α	Δήμητρα	Αθήνα
Μ-1379	604.	Καλογερόπουλος Χαράλαμπος	//	Κωνσταντίνος	Στρατιωτικός ε.α	Αγγελική	Αθήνα
Μ-1380	605.	Λιαπάκης Περικλής - Δημήτριος	//	Νικόλαος	Αξιωματικός	Αικατερίνη	Αθήνα
Μ-1381	606.	Μαραγκουδάκης Γεώργιος	//	Δημήτριος	Ιδ. Κινηματογράφου	Δανάη	Ρέθυμνο
Μ-1382	607.	Γκίνης Αλέξανδρος	//	Αναστάσιος	Υπ/ρχος Ναυτικού	Διονυσία	Αθήνα
Μ-1383	608.	Αντωνίου Δημήτριος	//	Γεώργιος	Δημ. Υπάλληλος	Βασιλική	Χαλκίδα
Μ-1384	609.	Καλλέργης Χρήστος	//	Δημήτριος	Πλωτάρχης Λ.Σ ε.α	Αντιγόνη	Αθήνα
Μ-1386	610.	Καψάλας Μαργαρίτης	70-74	Ιωάννης	Εμπορος	Γεωργία	Κομοτινή
Μ-1387	611.	Σπυράκης Αλέξανδρος	//	Ηλίας	Αντ/ρχης	Ελένη	Αθήνα
Μ-1388	612.	Κόμνας Ανάργυρος	//	Αλέξανδρος	Αξιωματικός Π.Ν	Ελένη	Αθήνα
Μ-1389	613.	Κουτσούκος Ιάσων	//	Σωτήριος	Δημ. Υπάλληλος	Ναυσικά	Αθήνα
Μ-1390	614.	Σουρβίνος Αντώνιος	//	ιωάννης	Τεχνίτης Οικοδομών	Ελένη	Αγ.Προκόπιος Κερ/ρας
Μ-1391	615.	Πηρούνιας Νικόλαος	//	Σωτήριος	Υπάλληλος ΟΛΠ	Πολυξένη	Στεφάνια Λακωνίας
Μ-1392	616.	Αργυρίου Γεώργιος	70-75	Απόστολος	Εμποροπλοίαρχος	Αρετή	Αθήνα
Μ-1393	617.	Μπενετάτος Σπυρίδων	//	ιωάννης	Πολιτικός Μηχανικός	Θεοδώρα	Αθήνα
Μ-1394	618.	Σπηλιανάκης Νικόλαος	71-75	Εμμενουήλ	Οινέμπορος	Αικατερίνη	Ρέθυμνο
Μ-1395	619.	Παλληκάρης Αθανάσιος	//	Ηλίας	Συνταξιούχος	Αικατερίνη	Αθήνα
Μ-1396	620.	Μαργαρίτης Δημήτριος	//	Νικόλαος	Σιδ. Υπάλληλος ΟΣΕ	Ουρανία	Μεσολόγγι
Μ-1397	621.	Χωριανόπουλος Εμμανουήλ	//	Νικολάου		Παρασκευή	Γαλάτσι
Μ-1398	622.	Τσορμπατζόγλου Μιχαήλ	//	Γεώργιος	Υπάλληλος ΟΣΕ	Μαρία	Δράμα
Μ-1399	623.	Ντούνης Γεώργιος	//	Σπυρίδων	Κτηματίας	Αναστασία	Κορωπί

Μ-1400	624.	Ρόκος Λεωνίδας	//	Γεώργιος	Αντ/ρχης Πεζικού	Μαρία	Αθήνα
Μ-1401	625.	Λιούλης Ιωάννης	//	Στυλιανός	Αγρότης	Ελένη	Μάνδρα
Μ-1402	626.	Αρβανιτάκης Χρήστος	//	Φώτιος	Υπάλληλος ΟΤΕ	Στέλλα	Κυπαρισσία
Μ-1403	627.	Καμπέρης Φώτιος	//	Χρήστος	Ιδιωτικός Υπάλληλος	Ιφιγένεια	Αθήνα
Μ-1404	628.	Γέροντας Παναγιώτης	//	Δημήτριος	Συν/ρχης Πυρ/κού	Θάλεια	Θεσσαλονίκη
Μ-1405	629.	Σοφράς Λάμπρος	//	Ιωάννης	Ναυτικός	Αθηνά	Σαλαμίνα
Μ-1406	630.	Μαρτζούκος Βασίλειος	//	Ιωάννης	Αντ/ρχης Π.Ζ. εε	Μαρία	Κέρκυρα
Μ-1407	631.	Βιτάλης Σταμάτιος	//	Κωνσταντίνος	Κεραμοποιός	Μαρία	Αιγάλεω
Μ-1408	632.	Παπαδημητρίου Θεόδωρος	//	Γεώργιος	Ταχ. Υπάλληλος	Αθανασία	Αθήνα
Μ-1409	633.	Δημητριάδης Δημήτριος	//	Γεώργιος	Δικηγόρος	Χριστίνα	Αθήνα
Μ-1410	634.	Κωστάρας Αριστείδης	//	Αθανάσιος	Τυπογράφος	Πηγή	Πειραιάς
Μ-1411	635.	Μιχάλαρος Σωτήριος	//	Χρήστος	Κουρέας	Ευφροσύνη	Σαλαμίνα
Μ-1412	636.	Εγκολφόπουλος Ιωάννης	//	Νικόλαος	Συνταξιούχος	Πολυξένη	Λαμία
Μ-1413	637.	Κυδωνιεύς Ιωάννης	//	Κωνσταντίνος	Λατόμος	Μαρία	Αθήνα
Μ-1414	638.	Ζαρπαρίνης Ιωάννης	//	Θεόφραστος	Αγροκτηματίας	Αικατερίνη	Μυτιλήνη
Μ-1415	639.	Παπαϊσιδώρου Κωνσταντίνος	//	Αθανάσιος	Παντοπώλης	Ανδρομάχη	Πειραιάς
Μ-1416	640.	Χουλιάρας Γεώργιος	//	Ιωάννης	Συνταξιούχος	Μαρία	Μεσολόγγι
Μ-1417	641.	Ψαλλιδάκος Χαράλαμπος	//	Ιωάννης		Αδαμαντία	Πειραιάς
Μ-1418	642.	Κουτσοπέτρος Αθανάσιος	//	Χρήστος	Κουρέας	Γεωργία	Αβραμίου Μεσσήνης
Μ-1419	643.	Παχής Αθανάσιος	//	Νικόλαος	Τμηματάρχης Υπ. Συκοινωνιών	Χριστίνα	Αθήνα
Μ-1420	644.	Πατεράκης Εμμανουήλ	71-76	Γεώργιος	Ταχ. Υπάλληλος	Αρτεμισία	Μέσα Ποταμοί Λασιθ
Μ-1421	645.	Μούτος Δημήτριος	71-75	Ηλίας	Εργάτης	Ασημούλα	Ιτέα
Μ-1422	646.	Μαυρίδης Σωκράτης	//	Παναγιώτης	Δημ. Υπάλληλος	Αικατερίνη	Αθήνα
Μ-1423	647.	Αγγελόπουλος Δημήτριος	//	Νικόλαος	Αντ/ρχης Πυροβολικού	Μαργαρίτα	Σέρρες
Μ-1424	648.	Κυρίτσης Σπυρομιλιός	//	Ελευθέριος	Τρ. Υπάλληλος	Χάϊδω	Αλεξάνδρεια Αιγύπτου
Μ-1425	649.	Φατούσης Νικόλαος	//	Χρήστος	Ταγματάρχης Πεζικού	Μαρίκα	Χαλκίδα
Μ-1426	650.	Αντωνάκος Αντώνιος	//	Κωνσταντίνος	Υπάλληλος Λ.Σ	Μαρκετούλα	Πύργος Δίρου - Λακ/ας
Μ-1427	651.	Μπουλούμπασης Νικόλαος	//	Δημήτριος	Δημ. Υπάλληλος	Μαρία	Αθήνα
Μ-1428	652.	Δεσποτόπουλος Γεώργιος	//	Παναγιώτης	Νομάρχης	Πιπίνα	Αλεξ/ολη Εβρου
Μ-1429	653.	Μυστακίδης Νικόλαος	//	Χρήστος	Διευθυνής Ο.Ε Ταχυδρ.	Ειρήνη	Αθήνα
Μ-1430	654.	Δαρατσιανάκης Δημήτριος	//	Μάρκος	Συνταξιούχος	Ειρήνη	Χανιά
Μ-1431	655.	Μανάτος Νικόλαος	//	Αλέξανδρος	Υποδηματοποιός	Χριστίνα	Μανατάδες Κερκύρας
Μ-1432	656.	Τζαναβάρας Ανδρέας	//	Γεώργιος	Εμπορος	Μαρίνα	Κόρινθος
Μ-1433	657.	Λουλούδης Νικόλαος	//	Γεώργιος	Ηλεκτρολόγος	Φρόσω	Αιγάλεω
Μ-1434	658.	Κουτεντάκης Ιωσήφ	//	Ελευθέριος	Γεωργός	Ευθυμία	Νιθυρίς Αμαρίου Ρεθ.
Μ-1435	659.	Ζωϊδάκης Αντώνιος	//	Αντώνιος	Οικοδόμος	Βικτωρία	Χανιά
Μ-1436	660.	Μανωλόπουλος Αλέξανδρος	72-76	Θεόδωρος	Υποναύαρχος	Παναγιώτα	Αθήνα
Μ-1437	661.	Δρίτσας Ιωάννης	//	Δημήτριος	Αν/χης Πεζικού	Μαρία	Αθήνα
Μ-1438	662.	Παναγιωτόπουλος Εμμανουήλ	//	Γεώργιος	Αντισμήναρχος ε.ε	Βασιλική	Αθήνα
Μ-1439	663.	Κυπριώτης Γεώργιος	//	Παναγιώτης	Υπάλληλος Α.Ν	Μαρία	Πειραιάς
Μ-1440	664.	Σαρτζετάκης Εμμανουήλ	//	Ιωάννης	Ιατρός	Λαμπροθέα	Αθήνα
Μ-1441	665.	Φασούλας Αριστείδης	//	Ιωάννης	Ιδ. Υπάλληλος	Σουλτάνα	Αθήνα
Μ-1442	666.	Καραδήμας Χρήστος	//	Ιωάννης	Γεωπόνος	Ελευθερία	Ιωάννινα
Μ-1443	667.	Χρυσικόπουλος Αριστείδης	//	Γεώργιος	Καφεπώλης	Αικατερίνη	Χαλκίδα
Μ-1444	668.	Κρητικός Νικόλαος	//	Δημήτριος	Συντ/χης Χωροφυλακής	Αγλαΐα	Σάμος
Μ-1445	669.	Πυργολιός Ηλίας	//	Νικολάου	Εμπορος	Ζαφείρω	Νέα Σμύρνη Αθηνών
Μ-1446	670.	Δροσουλάκης Σπυρίδων	//	Γεώργιος	Δημ. Υπάλληλος	Στέλλα	Χανιά
Μ-1447	671.	Κολοντούρος Γεώργιος	//	Αθανάσιος	Ανθ/στης Λ.Σ	Χρυσάνθη	Λέρος
Μ-1448	672.	Κωτσής Φώτιος	//	Νικολάου	Τρ. Υπάλληλος	Αγγελική	Πετροχώρι Αιτ/νιας
Μ-1449	673.	Αλβέρτος Ιωάννης	//	Γεώργιος	Αρχιμηχανικός Ναυτ. Εταιρίας	Ελένη	Αθήνα
Μ-1450	674.	Ντουνιαδάκης Ιωάννης	//	Ελευθέριος	Ανάπηρος πολέμου	Βασιλική	Χανιά
Μ-1451	675.	Πολίτης Στυλιανός	//	Χαράλαμπος	Ταξίαρχος ε.α	Χαρίκλεια	Αγ. Παρασκευή

Μ-1452	676.	Αντωνίου Στυλιανός	//	Νικολάου	Μηχανικός Ε.Ν	Ουρανία	Πειραιάς
Μ-1453	677.	Ροϊδης Γεώργιος	//	Δημήτριος	Κτηματίας	Φανή	Πειραιάς
Μ-1454	678.	Τσούτσουρας Ισίδωρος	//	Ηλίας	Εμπορος	Ευγενία	Σαλαμίνα
Μ-1455	679.	Κουρκούλης Δημήτριος	//	Λάμπρος	Εμπορος	Ανδριανή	Νεάπολις Λακωνίας
Μ-1456	680.	Κανάρης Μιλτιάδης	//	Ανδρέας	Δημ. Υπάλληλος	Χαρίκλεια	Αθήνα
Μ-1457	681.	Γερούκης Θεόδωρος	//	Μάρκος	Συνταξιούχος	Σοφία	Αθήνα
Μ-1458	682.	Βάλβης Ευάγγελος	//	Νικόλαος	Συνταξιούχος	Αθηνά	Αμπελάκια
Μ-1459	683.	Καραμαλίκης Γεώργιος	//	Αναστάσιος	Ηλεκτρολόγος	Τρισεύγενη	Κ. Αχαΐα
Μ-1460	684.	Σταματιάδης Φίλιππος	//	Θεόδωρος	Δικηγόρος	Ανδρονίκη	Ιωάννινα
Μ-1461	685.	Πάνου Χρήστος	//	Νικόλαος	Εμπορος	Σταματίνα	Πόρος
Μ-1462	686.	Κοπιτσάς Σπυρίδων	//	Αθανάσιος	Υποναύαρχος (Ο) ε.α	Αγάθη	Αθήνα
Μ-1463	687.	Λέκκας Γεώργιος	//	Αθανάσιος		Ευαγγελία	Αχαρναί
Μ-1464	688.	Πετσάλας Χρήστος	//	Ηλίας	Ταγ/χης ε.α	Βικτωρία	Λάρισσα
Μ-1465	689.	Σβαρνιάς Ιωάννης - Σωτήριος	//	Γεώργιος	Ταξίαρχος ε.α	Μαργαρίτα	Αθήνα
Μ-1466	690.	Καμαρινός Γεώργιος	//	Βασίλειος	Σ/χης ε.α	Παναγιώτα	Αθήνα
Μ-1467	691.	Μιχαηλίδης Ηλίας	//	Γεώργιος	Αυτοκινητιστής	Μαίρη	Χίος
Μ-1468	692.	Σουρλάντζης Γεώργιος	//	Σωτήριος	Κτηματίας	Μαρία	Κορωπί
Μ-1469	693.	Σακελλαρίου Ιωάννης	//	Κωνσταντίνος	Οδ. Αυτοκινήτου	Ειρήνη	Σαλαμίνα
Μ-1470	694.	Αγαπητός Παναγιώτης	//	Ευθύμιος	Συνταξιούχος	Χρυσούλα	Αγ. Ευθυμία
Μ-1471	695.	Τσιτωνάκις Βασίλειος	//	Νικόλαος		Αικατερίνη	Καστέλλι Κισ Χανίων
Μ-1472	696.	Βλάχος Σπυρίδων	//	Αριστείδης	Αξιωματικός Λ.Σ	Χαρίκλεια	Πετάλεια Κέρκυρας
Μ-1473	697.	Πάνου Πέτρος	//	Κωνσταντίνος	Ξυλουργός	Χρίστινα	Σαλαμίνα
Μ-1474	698.	Καραδημήτρης Αντώνιος	73-77	Γεώργιος	Γεωργός	Ευαγγελία	Ωρεαί Ιστιαίας
Μ-1475	699.	Καράκαλος Νικόλαος	//	Ευθύμιος	Τρ. Υπάλληλος	Αικατερίνη	Αθήνα
Μ-1476	700.	Λαλής Αριστομένης	//	Παναγιώτης	Τρ. Υπάλληλος	Μαρία	Ιστιαία
Μ-1477	701.	Κυριακίδης Κυριάκος	//	Σταύρος	Αξιωματικός	Φωτεινή	Ξηρολίμνη Κοζάνης
Μ-1478	702.	Πιέτρης Νικόλαος	//	Κωνσταντίνος	Εμπορος	Αικατερίνη	Κρωπία Αττικής
Μ-1479	703.	Μακρής Αντώνιος	//	Κυριάκος	Γεωργός	Αναστασία	Λούτσα Ευβοίας
Μ-1480	704.	Γεωργάς Βασίλειος	//	Γεώργιος	Επιθεωρητής ΣΕΚ	Φανή	Αθήνα
Μ-1481	705.	Ελευσινιώτης Δημήτριος	//	Αλέξανδρος	Υπαξ/κος Π.Ν	Ελένη	Σαλαμίνα
Μ-1482	706.	Καραίσκος Ιωάννης	//	Χρήστος	Δημ. Υπάλληλος	Ιωάννα	Δρυμαία Φθιώτιδος
Μ-1483	707.	Βαζαίος Νικόλαος	//	Ιάκωβος	Ταξίαρχος	Ειρήνη	Νάξος
Μ-1484	708.	Γραμματικάκης Ιωάννης	//	Δημήτριος	Συνταγατάρχης ε.α	Αικατερίνη	Αθήνα
Μ-1485	709.	Κούβαρης Σταύρος	//	Γεώργιος	Εισπράκτορας	Λαμπρινή	Κόκκαλα
Μ-1486	710.	Χρονόπουλος Ιωάννης	//	Χρήστος	Γεωργός	Ουρανία	Καραβόμυλος Φθ/δος
Μ-1487	711.	Γκιόκας Αθανάσιος	//	Γεώργιος	Γεωργός	Σωτηρία	Ερυθραϊ Αττικής
Μ-1488	712.	Κουμαντάκης Λεωνίδας	//	Εμμενουήλ	Ταξίαρχος ε.α	Αικατερίνη	Αθήνα
Μ-1489	713.	Λεβέντης Βασίλειος	/	Άγγελος	Τρ. Υπάλληλος	Γενοβέφα	Αθήνα
Μ-1490	714.	Λιβανός Δημήτριος	//	Ιωάννης	Εμπορος	Γεωργία	Αθήνα
Μ-1491	715.	Χατήρας Σταμάτιος	//	Ευάγγελος	Συνταξιούχος	Αναστασία	Οξύλιθος Ευβοίας
Μ-1492	716.	Πανουργιάς Ανάργυρος	//	Δημήτριος	Αξιωματικός	Σωτηρία	Αιγάλεω
Μ-1493	717.	Μανιάτης Παντελεήμων	//	Χρήστος	Συνταξιούχος	Σοφία	Πόρος
Μ-1494	718.	Λάμπρου Ιωάννης	//	Χριστόδουλος	Αξιωματικός	Αικατερίνη	Πέραμα
Μ-1495	719.	Μουντανέας Παναγιώτης	//	Αναστάσιος	Αξιωματικός	Δέσποινα	Προσήλιο Μεσσηνίας
Μ-1496	720.	Αδάμ Αθανάσιος	//	Σπυρίδων	Αξιωματικός	Γεσθημανή	Αθήνα
Μ-1497	721.	Ραδίτσας Παναγιώτης	//	Στυλιανός	Ιδ. Υπάλληλος	Σοφία	Πειραιάς
Μ-1498	722.	Παρασκευόπουλος Νικόλαος	//	Μιχαήλ	Εφημεριδοπώλης	Δήμητρα	Αθήνα
Μ-1499	723.	Παπαγιαννίδης Δημήτριος	//	Βασίλειος	Κτηματίας	Ευαγγελία	Μυτιλήνη
Μ-1500	724.	Πετρομυλωνάκης Δημήτριος	//	Σταμάτιος	Δημ. Υπάλληλος	Αναστασία	Βύρωνας Αττικής
Μ-1501	725.	Καρακασίλης Γεώργιος	//	Δημήτριος	Στρατηγός ε.α	Κυριακή	Μοσχάτο
Μ-1502	726.	Παναγόπουλος Αθανάσιος	74-78	Σωτήριος	Αντιστράτηγος Στρατού Ξηράς	Φωτεινή	Αθήνα

Μ-1503	727.	Χατζόπουλος Επαμεινώνδας	//	Αριστείδης	Αξιωματικός	Χρυσούλα	Αθήνα
Μ-1504	728.	Γρίβας Δημήτριος	//	Ελευθέριος	Εμπορος	Βενετία	Πόρος Τροιζηνίας
Μ-1505	729.	Δημητρίου Δημήτριος	//	Χαράλαμπος	Ηλεκτρολόγος	Αναστασία	Βύρωνας Αττικής
Μ-1506	730.	Δημητριάδης Γεώργιος	//	Νικόλαος	Ιδ. Υπάλληλος	Ειρήνη	Νέα Ιωνία Αττικής
Μ-1507	731.	Λάϊνας Δημήτριος	//	Παναγιώτης	Εμπορος	Αλκμίνη	Ιστιαία Ευβοίας
Μ-1508	732.	Μπούρνακας Χρήστος	//	Αθανάσιος	Εργολάβος	Σοφία	Αθήνα
Μ-1509	733.	Λεβέντης Κωνσταντίνος	//	Παντελής	Αντιστράτηγος Στρατού Ξηράς ε.α	Άννα	Βύρωνας Αττικής
Μ-1510	734.	Ορφανός Ιωάννης	//	Εμμανουήλ	Αντισυνταγματάρχης Πεζικού	Ευαγγελία	Νέα Φιλαδέλφεια
Μ-1511	735.	Καραβασίλης Νικόλαος	//	Παναγιώτης	Εμπορος	Ευαγγελία	Ελευσίνα
Μ-1512	736.	Παπαπασχάλης Χαράλαμπος	//	Αθανάσιος	Αξιωματικός ε.α	Αρίστη	Θεσσαλονίκη
Μ-1513	737.	Συμεωνάκης Εμμανουήλ	//	Χρήστος	Υπάλληλος	Ανδρομάχη	Βύρωνας Αττικής
Μ-1514	738.	Βουτσαράς Νικόλαος	//	Σωτήριος	Τρ. Υπάλληλος	Κλειώ	Μαρούσι
Μ-1515	739.	Γκιώνης Κωνσταντίνος	//	Πέτρος	Πλοίαρχος Ε.Ν	Μαριόγκα	Άνδρος
Μ-1516	740.	Χαλδαίος Αντώνιος	//	Παναγιώτης	Συνταξιούχος	Αικατερίνη	Κερατσίνι
Μ-1517	741.	Καραπαλιώτης Δημήτριος	//	Λάμπρος	Τεχνίτης	Ουρανία	Σαλαμίνα
Μ-1518	742.	Ξενάκης Ανδρέας	//	Νικόλαος	Δημ. Υπάλληλος	Δήμητρα	Πειραιάς
Μ-1519	743.	Κομνηνός Εμμανουήλ	//	Τηλέμαχος	Χημικός Μηχανικός	Αγγελική	Αθήνα
Μ-1520	744.	Καραγεώργης Σταύρος	//	Ευάγγελος	Ιδ. Υπάλληλος	Εργίνα	Πειραιάς
Μ-1521	745.	Τσώνης Ιωάννης	//	Αντώνιος	Γραμμ. Κοινότητος	Μαρία	Άγρα Εδεσσας
Μ-1522	746.	Βελωνιάς Εμμανουήλ	//	Γεώργιος	Πλοίαρχος Ε.Ν	Μαρουσώ	Χαλάνδρι
Μ-1523	747.	Πρωτονοτάριος Δημήτριος	//	Γεώργιος	Αξιωματικός Π.Ν	Σταματίνα	Πειραιάς
Μ-1524	748.	Λαζαρίδης Ευστράτιος	//	Δημήτριος	Μηχανικός	Ζωή	Αθήνα
Μ-1525	749.	Κατσαρός Χρήστος	//	Ζήσης	Αξιωματικός	Ανθή	Αθήνα
Μ-1526	750.	Μίχος Κωνσταντίνος	//	Γεώργιος	Συνταγματάρχης Πεζικού	Χιονιά	Καλλιθέα Φθιώτιδος
Μ-1527	751.	Ευσταθίου Παναγιώτης	//	Νικόλαος	Εμπορος	Βασιλική	Μοναστηράκι Φωκίδος
Μ-1528	752.	Πουκόπουλος Παναγιώτης	//	Ευάγγελος	Αστυνομικός	Ελένη	Ναύπακτος
Μ-1529	753.	Πατάπης Ελευθέριος	//	Νικόλαος	Οξυγονοκολητής	Ειρήνη	Ελευσίνα
Μ-1530	754.	Τσέτης Κωνσταντίνος	//	Φιλάρετος	Κτηματίας	Ευαγγελία	Άρτα
Μ-1531	755.	Τσούνης Ιωάννης	//	Σίμος	Αστυνομικός	Μαρία	Ελλιων Φωκίδας
Μ-1532	756.	Καραβίτης Γεώργιος	//	Βασίλειος	Αξιωματικός	Μαρία	Αθήνα
Μ-1533	757.	Καλαντζόπουλος Νικόλαος	//	Γεώργιος	Αξιωματικός	Αργυρώ	Νέα Σμύρνη Αθηνών
Μ-1534	758.	Υφαντής Κωνσταντίνος	//	Βασίλειος	Αξιωματικός	Κωνσταντίνα	Λαμία
Μ-1535	759.	Μοιράλλης Διονύσιος	//	Νικόλαος	Μηχανοτεχνίτης	Όλγα	Πάτρα
Μ-1536	760.	Βουγιουκλάκης Παναγιώτης	//	Σταύρος	Οδ. Αυτοκινήτου	Κρυστάλλω	Πειραιάς
Μ-1537	761.	Στουραΐτης Κωνσταντίνος	//	Δημήτριος	Ναυτικός	Βασιλική	Πειραιάς
Μ-1538	762.	Θηραίος Μιχαήλ	//	Ιάκωβος	Οικοδόμος	Ελευθερία	Παιανία
Μ-1539	763.	Γαβαλάς Εμμανουήλ	//	Νικόλαος	Δημ. Υπάλληλος	Σταυρούλα	Ηλιούπολη
Μ-1541	764.	Σκιαδάς Γεώργιος	//	Νικόλαος	Εργάτης	Ασπασία	Αθήνα

*

ΠΙΝΑΚΑΣ 5Γ ΥΠΗΡΕΤΟΥΝΤΕΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ ΣΤΙΣ 20-4-1967

Αρ.Μ.		Ονοματεπώνυμο	Τάξη εις/εξ	Ον.Πατρός	Επάγγελμα	Ον.Μητρός	Τόπος Γέν.
Τ-14	765.	Πολιτάκος Ηλίας	26-30	Νικόλαος			Αθήνα
Τ-6	766.	Στεριόπουλος Άγγελος	25-30	Ξενοφώντας			Αθήνα
Τ-6α	767.	Δημητρίου Ματθ.	*1936				
Τ-26	768.	Ψαλιδάκης Παναγιώτης	28-32	Σπυρίδων	Έμπορος		Αθήνα
Τ-26α	769.	Παπαδιαμάντης Πυρ.	*1936				
Τ-24	770.	Ψύχας Εμμανουήλ	28-32	Σπυρίδων	Εισοδηματίας		Πειραιάς
Τ-34	771.	Πάλλας Αργύριος	30-34	Φώτιος	Ιατρός		Ζαχάρω
Τ-39	772.	Παπαπαύλου Αναστάσιος	//	Γεώργιος		Ιωάννα	Πειραιάς
Τ-40	773.	Βολωνάκης Λουκάς	//	Σταύρος			Χανιά Κρήτης
Τ-31	774.	Αλεξίου Αριστομένης	30-35	Μιχαήλ	Ιδ. Υπάλληλος		Κυδωνία
Τ-65	775.	Δανιήλ Γεώργιος	35-39	Φίλιππας		Αναστασία	Αθήνα
Τ-72	776.	Μωράκης Γεώργιος	36-40	Κωνσταντίνος	Πλωτάρχης Μηχ.ΒΝ	Ιωάννα	Αθήνα
Τ-79	777.	Ευθυμίου Αθανάσιος	//	Γεώργιος	Παντοπώλης	Αθηνά	Ασπρόπυργος Αττικής
Τ-73	778.	Γκάζικας Σπύρος	//	Δημήτριος	Κτηματίας	Ουρανία	Σουλοπούλου Κουρέντων
Τ-74	779.	Αβαρμόπουλος Βασίλειος	//	Ηρακλής	Εμπορορράπτης	Θωμαΐς	Λαμία
Τ-80	780.	Ζωτιάδης Κωνσταντίνος	37-40	Γεώργιος	Αξιωματικός ε.α	Κορνηλία	Αθήνα
Τ-82	781.	Οικονομόπουλος Γεώργιος	//	Φίλιππας	Μηχανικός	Πηνελόπη	Τρίπολη
Τ-83	782.	Βούσουρας Ευθύμιος	//	Ανδρέας	Κτηματίας	Ευαγγελία	Χρυσσός Δήμου Κρίσσης
Τ-81	783.	Τσελέπης Ανδρέας	//	Θεόδωρος	καθηγητής	Χριστίνα	Πάτρα
Τ-88	784.	Ντάκουλας Πανταλέον	38-42	Ανδρέας	Υπ/χος Διαχειριστής Φάρων	Ελένη	Μεσολλόγγι
Τ-99	785.	Παπαδόπουλος Δημήτριος	39-43	Αριστομένης	Ξενοδόχος	Μαρία	Πειραιάς
Τ-94	786.	Πέττας Αντώνιος	//	Σπυρίδων	Υπον/χος ε.α	Κυριακή	Κρυοπίς Κύθνου
Τ-93	787.	Παυλίδης Βασίλειος	//	Παύλος	Υποστράτηγος ε.α	Όλγα	Αθήνα
Τ-101	788.	Πασσάς Μενέλαος	40-44	Θεόδωρος	Καθηγητής	Μαρίκα	Ναύπλιο
Τ-103	789.	Γεωργουσόπουλος Βασίλειος	//	Γεώργιος		Αλεξάνδρα	Πειραιάς
Τ-106	790.	Ποδαράς Δημήτριος	//	Ιωάννης	Τελώνης	Καλλιόπη	Θεσσαλονίκη
Τ-111	791.	Μιμηκόπουλος Κωνσταντίνος	44-48	Ηρακλής	Τρ. Υπάλληλος	Ιουλία	Αλεξάνδρεια
Τ-110	792.	Νικοτσάρας Νικόλαος	//	Θεμιστοκλής	Πλοίαρχος	Μελπομένη	Αθήνα
Τ-849	793.	Πασπάτης Γεώργ.	45-48				
Τ-117	794.	Μπάζμπας Λέανδρος	//	Τηλέμαχος		Ζωή	Κομοτινή
Τ-116	795.	Πρωτοπαπαδάκης Κυριάκος	//	Γεώργιος	Αξιωματικός	Λουκία	Αθήνα
Τ-124	796.	Πολλάλης Νικόλαος	//	Σπυρίδων	Κτηματίας	Δήμητρα	Πειραιάς
Τ-130	797.	Ζωγραφάκης Εμμανουήλ	45-49	Νικόλαος		Στυλιανή	Αθήνα
Τ-125	798.	Χατζημιχάλης Ιωάννης	//	Μιχαήλ	Ιατρός	Καλλιρόη	Αθήνα
Τ-126	799.	Ανδριτσόπουλος Δημήτριος	//	Ευθύμιος	Συνταξιούχος	Αικατερίνη	
Τ-132	800.	Παπαθανασίου Μιλτιάδης	//	Ιάσωνας		Αικατερίνη	Βόλος
Τ-129	801.	Κατσάνος Αθανάσιος	//	Δημήτριος	Διευθυντής Τραπέζης	Μαρία	Πρέβεζα
Τ-135	802.	Μπέλλιας Επαμεινώνδας	47-51	Φίλιππας	Στρατηγός	Ζερμαίν	Αθήνα
Τ-138	803.	Χατζηκώστας Αντώνιος	//	Γεώργιος	Τρ. Υπάλληλος	Ευανθία	Βόλος
Τ-134	804.	Γκιόκας Σταύρος	//	Κωνσταντίνος	Κτηματίας	Αντιγόνη	Βίλλια
Τ-10909	805.	Πανουργιάς Δημ.	*1951				
Τ-141	806.	Μαγκανιάρης Σπυρίδων	48-52	Λέανδρος	Εμπορος	Ζωή	Αθήνα
Τ-144	807.	Αθανασιάδης Δημήτριος	//	Ιωάννης	Συντ/χης ε.α	Αλίκη	Αθήνα
Τ-139	808.	Σέκερης Αθανάσιος	//	Ευάγγελος	Σύμβουλος Υπ.Παιδείας	Πολυξένη	Ναύπλιο
Τ-147	809.	Παπαγεωργίου Διονύσιος	//	Χρήστος	Δημ. Υπάλληλος	Ελένη	Σπάθαρη Γορτυνίας
Τ-136	810.	Τσισκάκης Ελευθεριος	47-52	Εμμανουήλ	Εφ. Υπάλληλος	Γεωργία	Χανιά Κρήτης
Τ-145	811.	Βασιλειάδης Σπυρίδων	48-52	Παναγιώτης	Δημ. Υπάλληλος	Ευτέρπη	Αθήνα
Τ-137	812.	Θεοτόκης Γεώργιος	//	Σπυρίδων	Ιστοριοδίφης	Μαρία	Κέρκυρα
Τ-143	813.	Παναγιωταρέας Πιέρρος	//	Αντώνιος	Υποπ/ρχος Π.Σ	Αντιγόνη	Αθήνα
Τ-10923	814.	Καρανάσος Γεώργ.	*1952				
Τ-17191	815.	Χατζηαντωνίου Μιχ.	*1952				

Τ-151	816.	Κοτρότσος Γεώργιος	49-53	Λουκάς		Μαρία	Αράχωβα
Τ-149	817.	Νικολαϊδης Νικόλαος ή Γερ.	//	Ιωάννης	Οδοντίατρος	Βασιλική	Πρέβεζα
Τ-152	818.	Τζιφάκης Αετός	//	Χρήστος	Συνταγματάρχης ε.α	Σοφία	Αθήνα
Τ-52950	819.	Ξένος Ευάγγ.	*1953				
Τ-48307	820.	Φίλλιπας Φραγκ.	*1953				
Τ-52960	821.	Καραβάνας Νικ.	*1953				
Τ-157	822.	Γεωργιάδης Σωτήριος	50-54	Χαράλαμπος	Αντ/χης ε.α	Αφροδίτη	Καλαμαι
Τ-156	823.	Βρυώνης Μιχαήλ (Υ.Ξ)	//	Γεράσιμος	Εμπορος	Μαρία	Κέρκυρα
Τ-162	824.	Τσουτσάνης Αντώνιος	//	Γεώργιος	Υπάλληλος Σ.Π.Α.Π	Αργυρώ	Δερβένιο Κορινθίας
Τ-153	825.	Εξαρχος Αννίβας	49-54	Βασίλειος	Καθηγητής	Κωνσταντίνα	Αθήνα
Τ-154	826.	Τζαννέτος Βασίλειος	//	Παναγιώτης	Εμπορος	Δέσποινα	Ερεσσός Λέσβου
Τ-169	827.	Καμαρινέας Χαρίδημος	51-55	Γεώργιος	Γεωργός	Ελισσάβετ	Δολαί Αβίας
Τ-167	828.	Γκαμαλέτσος Νικόλαος	//	Γεώργιος	Κρεοπώλης	Σπεράντζα	Βόλος
Τ-166	829.	Χατζάκης Μαρίνος	//	Παναγιώτης	Φαρμακοποιός	Ελένη	Καλογρέζα
Τ-161	830.	Κασιμάτης Διονύσιος	50-55	Νικόλαος	Αξ/κος Αεροπορίας εν Τ.Δ	Πηνελόπη	Αθήνα
Τ-175	831.	Ράλλης Σπυρίδων	51-55	Βασίλειος	Αρχικελευστής Ηλεκτρολόγος	Μαρία	Αθήνα
Τ-170	832.	Μαραβέας Κωνσταντίνος	//	Βασίλειος	Αντιστράτηγος ε.α	Μαρία	Τρίπολη
Τ-159	833.	Λαζαράκος Αντώνιος	50-55	Γρηγόριος	Δημοδιδάσκαλος	Βασιλική	Σκουτάριο Γυθίου
Τ-158	834.	Σγουρομύτης Δημήτριος	//	Ευάγγελος	Οδηγός Αυτοκινήτου	Κυριακή	Πειραιάς
Τ-160	835.	Τσαπάρας Νικόλαος	//	Κωνσταντίνος	Δημ. Υπάλληλος	Γεωργία	Αθήνα
Τ-183	836.	Αργυρόπουλος Ευστράτιος	52-56	Πέτρος	Χρηματομεσίτης	Μαρία	Αθήνα
Τ-180	837.	Μανθούλης Σταμάτιος	//	Ορέστης	Αρχιλογιστής	Αρχοντούλα	Κομοτινή
Τ-189	838.	Μανθούλης Ιγνάτιος	//	Ορέστης	Αρχιλογιστής	Αρχοντούλα	Κομοτινή
Τ-181	839.	Ησαϊας Εμμανουήλ	//	Ησαϊας	Δικηγόρος	Αικατερίνη	Αθήνα
Τ-194	840.	Φλόκας Δημήτριος	//	Ηλίας	Πρατηριούχος ΕΒΓΑ	Αναστασία	Κελεβή Ηλείας
Τ-176	841.	Αθανασιάδης Γεώργιος	51-56	Αθανάσιος	Λογιστής	Δανάη	Αθήνα
Τ-187	842.	Δεσύπρης Δημήτριος	52-56	Αλέξανδρος	Υποπλοίαρχος Π.Σ	Σμαράγδα	Αθήνα
Τ-185	843.	Ξενιτίδης Ευθύμιος	//	Ισαάκ	Αντ/ρχης Μηχανικού	Αργυρώ	Αθήνα
Τ-178	844.	Παπαλιάκος Νικόλαος	51-56	Ευστάθιος	Συνταξιούχος Σ.Ε.Κ	Ευαγγελία	Αθήνα
Τ-193	845.	Αρνής Ιωάννης	52-56	Κωνσταντίνος	Αξιωματικός	Αγγελική	Αθήνα
Τ-177	846.	Αβαγιανός Παναγιώτης-Ελευθ.	51-56	Χρήστος	Αντισμήναρχος	Αγλαϊα	Αθήνα
Τ-186	847.	Λυριτζής Γεώργιος	52-56	Αθανάσιος	Ταγματάρχης Πυρ.	Αγγελική	Ναύπλιο
Τ-201	848.	Γιαλιράκης Νικόλαος	53-57	Ιωάννης	Δημ. Υπάλληλος	Σοφία	Ρέθυμνο
Τ-197	849.	Γιαμάς Δημήτριος	//	Αθανάσιος	Τρ. Υπάλληλος	Παναγιώτα	Χαλκίς
Τ-195	850.	Δελής Αθανάσιος	//	Σπυρίδων	Εμπορος	Μαρία	Αθήνα
Τ-200	851.	Κοτρώζος Ευάγγελος	//	Νικόλαος	Ιατρός	Ελένη	Βόλος
Τ-196	852.	Κυριακόπουλος Ιωάννης	//	Δημήτριος	Ράπτης	Αναστασία	Πειραιάς
Τ-198	853.	Σταμούλης Ευθύμιος	//	Ευστράτιος	Μηχανικός	Βασιλική	Αθήνα
Τ-204	854.	Διγενής Άγγελος	//	Ανδρέας	Επισμηναγός ε.α	Λουίζα	Αθήνα
Τ-202	855.	Πάλιος Γεώργιος	//	Κωνσταντίνος	Δημ. Υπάλληλος	Αικατερίνη	Αθήνα
Τ-203	856.	Πετρόπουλος Παναγιώτης	//	Σπυρίδων	Εμπορος	Σοφία	Αθήνα
Τ-205	857.	Μερτίκας Ανάργυρος	//	Γεώργιος	Κτηματίας	Ευγενία	Κόρινθος
Τ-192	858.	Παυλής Αλέξανδρος	52-57	Αντώνιος	Συνταγματάρχης	Αγγελική	Αθήνα
Τ-207	859.	Λειβαδάς Γεώργιος	54-58	Γεράσιμος	Ταγματάρχης ε.α	Ελένη	Πάτρα
Τ-211	860.	Ζέρβας Παναγιώτης	//	Νικόλαος	Αστυνομικός	Ευσταθία	Αθήνα
Τ-209	861.	Μπακόπουλος Ευάγγελος	//	Χρήστος	Τρ. Υπάλληλος	Μαίρη	Άργος
Τ-216	862.	Κιμούλης Χαράλαμπος	//	Ανδρέας	Πλωτάρχης Β.Ν	Ουρανία	Πειραιάς
Τ-212	863.	Λέπουρας Μιχαήλ	//	Στυλιανός	Εμπ. Αντιπρόσωπος	Σοφία	Αθήνα
Τ-213	864.	Αλετράς Ανδρέας	//	Αθανάσιος	Υποπλοίαρχος Π.Σ	Ελένη	Αθήνα
Τ-208	865.	Μαντούβαλος Εμμανουήλ	//	Ηλίας	Χημικός	Φωφώ	Κηφισιά
Τ-221	866.	Πρεβεδούρος Χρύσανθος	//	Κωνσταντίνος	Αντ/χος Φαρμακοποιός ε.α	Βασιλική	Πειραιάς
Τ-219	867.	Χατζάκης Αλέξανδρος	//	Παναγιώτης		Ελένη	Αθήνα
Τ-215	868.	Καραδημητρόπουλος Σταύρος	//	Γεώργιος	Αντισ/χης Πυροβ.	Μαρία	Αθήνα
Τ-214	869.	Καφετζόπουλος Δημήτριος	//	Ιωάννης	Αξιωματικός	Θεοδώρα	Αθήνα
Τ-210	870.	Παπαδόπουλος Σπυρίδων	//	Χρήστος	Δικηγόρος	Ροξάνη	Αθήνα
Τ-206	871.	Σώχος Μιχαήλ	53-58	Αντίγονος	Τρ. Υπάλληλος	Πολυτίμη	Θεσσαλονίκη
Τ-224	872.	Κολλινιάτης Ιωάννης	55-59	Εμμανουήλ	Εργολάβος	Καλλιόπη	Πειραιάς
Τ-225	873.	Μπουφούνος Θεοδόσιος	//	Πέτρος	Καθ. Θεολογίας	Αγγελική	Σελινίτσα Μεσσηνίας
Τ-223	874.	Σαρζετάκης Θεόδωρος	//	Δημήτριος	Αξιωματικός Ε.Β.Λ	Κυριακή	Αθήνα

Τ-232	875.	Λεωνίδας Εμμανουήλ	//	Διονύσιος	Δημ. Υπάλληλος	Μαρία	Πειραιάς
Τ-226	876.	Μακρής Ιωάννης	//	Σταύρος	Εστιάτορας	Ελένη	Αθήνα
Τ-227	877.	Κάτρης Προκόπιος	//	Ανδρέας	Τρ. Υπάλληλος	Σταματίνα	Δράμα
Τ-235	878.	Μπρής Κωνσταντίνος	//	Γεώργιος	Καθ. Φιλολογίας	Μαρίκα	Αθήνα
Τ-230	879.	Καμαράδος Δημήτριος - Κωνστ.	//	Γεώργιος	Συντ/χης Στρατολογίας	Σταυρούλα	Καβάλα
Τ-238	880.	Ρουχωτάς Ευάγγελος	//	Χαράλαμπος	Πλοίαρχος Β.Ν	Λουίζα	Αθήνα
Τ-229	881.	Χαϊδεμένος Κωνσταντίνος	//	Σταύρος	Δασονόμος	Ευαγγελία	Ισαρι Αρκαδίας
Τ-220	882.	Μάγκουρας Δημήτριος	54-59	Κωνσταντίνος	Υποπλοίαχρος Π.Σ	Ελπίδα	Πειραιάς
Τ-228	883.	Βαλσάμης Ευάγγελος	55-59	Γεώργιος	Εργοστασιάρχης	Μαρία	Πειραιάς
Τ-233	884.	Μεντζέλος Βλάσιος	//	Ηλίας	Μηχανικός Ε.Ν	Χρηστίνα	Πειραιάς
Τ-234	885.	Σκλαβούνος Ευάγγελος	//	Γεράσιμος	Συνταγματάρχης Τε.Σ	Ελένη	Αθήνα
Τ-222	886.	Ωραιόπουλος Ευστάθιος	54-59	Λουκάς	Ιδ. Υπάλληλος	Αγγελική	Αθήνα
Τ-231	887.	Κάντας Ιωάννης	55-59	Νικόλαος	Κτηματίας	Θεοδώρα	Λευκίμη Κερκύρας
Τ-237	888.	Κουδούνης Παναγιώτης	//	Ανάργυρος		Μαρία	Αθήνα
Τ-217	889.	Πουλής Δημήτριος	54-59	Τηλέμαχος	Έμπορος	Μαγδαληνή	Αθήνα
Τ-236	890.	Κάσσης Λεωνίδας	55-59	Πέτρος	Ιατρός	Γεωργία	Πειραιάς
Τ-246	891.	Μακρής Παύλος	56-60	Κωνσταντίνος	Καθηγητής	Θελξιόπη	Αθήνα
Τ-248	892.	Βασιλομανώλης Δημήτριος	//	Μιχαήλ	Τρ. Υπάλληλος	Αικατερίνη	Χανιά Κρήτης
Τ-241	893.	Χοζός Δημοσθένης	//	Γεώργιος	Αστυνομικός	Βασιλική	Πάτρα
Τ-244	894.	Αργυρόπουλος Άγγελος	//	Πέτρος	Δημοδιδάσκαλος	Αικατερίνη	Λυγαριά Λαμίας
Τ-240	895.	Μηνόγιαννης Γρηγόριος	//	Παναγιώτης	Ιδ. Υπάλληλος	Ελένη	Πειραιάς
Τ-254	896.	Θηνιάτης Αντώνιος	//	Μιλτιάδης	Καφεπώλης	Ευρώπη	Μεσσολόγγι
Τ-245	897.	Μπουζάνης Δημήτριος	//	Παναγιώτης	Πλωτάρχης ε.α	Παρασκευή	Αθήνα
Τ-239	898.	Στεφόπουλος Κωνσταντίνος	//	Ιωάννης	Φαρμακοποιός	Μαρία	Πειραιάς
Τ-250	899.	Γρηγοριάδης Κωνσταντίνος	//	Κλέων	Ιδ. Υπάλληλος	Αλίκη	Δράμα
Τ-243	900.	Βουγιουκλής Νικήτας. ή Ξενοφών.	//	Νικόλαος	Τρ. Υπάλληλος	Αγγέλα	Καλλιθέα
Τ-256	901.	Σκουριώτης Ιωάννης	//	Λεωνίδας	Συνταξ. Δικηγόρος	Μαρία	Αθήνα
Τ-255	902.	Τομαράς Δημήτριος	//	Παντελής	Πλοίαρχος Οικονομικός Β.Ν	Μαρία	Αθήνα
Τ-249	903.	Ράπτης Κωνσταντίνος	//	Νικόλαος	Αξ/κος Χωροφυλακής ε.α	Σοφία	Αθήνα
Τ-257	904.	Δεσύλας Αναστάσιος	//	Γεώργιος	Τμηματάρχης Ετ. Λιπασμάτων	Αγγελική	Θεσσαλονίκη
Τ-252	905.	Γώγος Γεώργιος	//	Σπυρίδων	Ανθ/χος Μηχ. ε.α	Μαρία	Πειραιάς
Τ-251	906.	Παπαγεωργίου Αγησίλαος	//	Φίλιππος	Αντιστράτηγος Στρ. Δικαιοσύνης	Αικατερίνη	Αθήνα
Τ-263	907.	Στεφανίδης Σπυρίδων	57-61	Θεόδωρος	Δημοδιδάσκαλος	Ξένια	Κέρκυρα
Τ-261	908.	Μαρτίνος Ιωάννης	//	Φραγκίσκος	Υποπ/ρχος Π.Σ	Εφροσύνη	Κυψέλη Αιγίνης
Τ-268	909.	Καζακόπουλος Ηλίας	//	Κωνσταντίνος	Επιχειρηματίας	Μαρία	Θεσσαλονίκη
Τ-265	910.	Αποστολάκης Δημήτριος	//	Απόστολος	Έμπορος	Αγάπη	Ρέθυμνο
Τ-272	911.	Γεράνιος Στυλιανός	//	Κωνσταντίνος	Συντ/χης	Μαρία	Αθήνα
Τ-274	912.	Τελειούδης Γεώργιος	//	Νικόλαος	Ιδ. Υπάλληλος	Ουρανία	Αθήνα
Τ-273	913.	Σκευοφύλαξ Θεοχάρης	//	Παύλος	Τμ/χης Διευθ. Δημ. Λογιστηρίου	Μαρία	Πειραιάς
Τ-262	914.	Βούλγαρης Ευάγγελος	//	Χρήστος	Κτηματίας	Ελένη	Αθήνα
Τ-264	915.	Καραμήτσος Χρήστος	//	Κωνσταντίνος	Συνταξιούχος	Αικατερίνη	Δημητρόπουλο Καλαβρύτων
Τ-266	916.	Χατζημιχάλης Αναστάσιος	//	Λεωνίδας	Εμπορος	Μερόπη	Αθήνα
Τ-275	917.	Γερμανός Γεώργιος	//	Μιλτιάδης	Δημ. Υπάλληλος	Ελένη	Νέα Σμύρνη Αθηνών
Τ-267	918.	Σαγιάννης Κωνσταντίνος	//	Ιωάννης	Έμπορος	Σωτηρία	Αθήνα
Τ-260	919.	Μουτσάτσος Παναγιώτης	//	Κωνσταντίνος	Κουρέας	Αικατερίνη	Πειραιάς
Τ-259	920.	Παπαργύρης Γεώργιος	//	Νικόλαος	Κτηματίας	Μαρίνα	Επίδαυρος
Τ-269	921.	Ξηντάρης Κωνσταντίνος	//	Δημήτριος	Εμπορορράπτης	Ανδρομάχη	Αθήνα
Τ-270	922.	Ζάκκας Θεόδωρος	//	Μιλτιάδης	Διευθ. Λογιστηρίου Α.Ε	Αλεξάνδρα	Πειραιάς
Τ-247	923.	Καλότυχος Παναγιώτης	56-61	Κωνσταντίνος	Δημοδιδάσκαλος	Παρασκευή	Αθήνα
Τ-276	924.	Παούρης Σταμάτιος	57-61	Βατίστας	Αντ. Πετρελαίων	Ζωή	Αθήνα
Τ-258	925.	Καρπούζης Ιωάννης	//	Κωνσταντίνος	Συνταξιούχος	Αικατερίνη	Πειραιάς
Τ-271	926.	Μπουλούκος Ιωάννης	//	Χαράλαμπος	Ιατρός	Φωτεινή	Μεσσήνη
Τ-253	927.	Χριστοδουλόπουλος Θεοφάνης	56-61	Φώτιος	Αστυνομικός Δ/ντης Α	Πηνελόπη	Αθήνα
Τ-281	928.	Βασιλειάδης Πάνος ή Ευθ.	58-62	Γεώργιος	Αντισυνταγματάρχης Πυρ.	Θεοδώρα	Αθήνα
Τ-287	929.	Λίτινας Νικόλαος	//	Αντώνιος	Δικηγόρος	Μαρία	Αμάριον Ρεθύμνης
Τ-278	930.	Χόζος Ανδρέας	//	Γεώργιος	Αστυνομικός	Κούλα	Κάτω Αχαΐα

Τ-282	931.	Νυδριώτης Γεώργιος	//	Λάζαρος	Ταξίαρχος	Αικατερίνη	Αθήνα
Τ-290	932.	Ντάνος Γεώργιος	//	Γεράσιμος	Ιδ. Υπάλληλος	Ελευθερία	Ν.Φιλαδέλφεια Αττικής
Τ-283	933.	Αγγελόπουλος Βασίλειος ή Αθάνατ.	//	Γεώργιος		Κυριακή	Αθήνα
Τ-284	934.	Σουρής Αντώνιος	//	Κωνσταντίνος	Ανθυποπλοίαρχος Π.Σ	Αικατερίνη	Υμηττός
Τ-292	935.	Κώτσης Παναγιώτης	//	Επαμεινώνδας	Οικ. Έφορος	Κωνσταντίνα	Μέγαρα
Τ-291	936.	Βέρρης Κωνσταντίνος	//	Ιωάννης	Κτηματίας	Αγγελική	Μύτικα Αρκαδίας
Τ-279	937.	Στρατόπουλος Παναγιώτης	//	Γεώργιος	Συνταξιούχος	Μαρία	Γαβάλου
Τ-280	938.	Παπαδόπουλος Παναγιώτης	//	Θεόδωρος	Συνταξιούχος	Αικατερίνη	Αθήνα
Τ-277	939.	Ψαλιδάκης Σπυρίδων	57-62	Παναγιώτης	Πλοίαρχος Β.Ν	Μερσίνα	Αθήνα
Τ-294	940.	Γαβαλάς Αντώνιος	58-62	Ιάκωβος	Γεωπόνος	Ευγενεία	Πόρος
Τ-293	941.	Αρβανίτης Ευστάθιος	//	Βασίλειος	Αστυνόμος	Αφροδίτη	Αθήνα
Τ-297	942.	Ρωμανός Παναγιώτης	59-63	Βασίλειος	Συνταξ. Αξιωματικός Χωροφυλακής Σοφία		Γύθειο
Τ-298	943.	Παγωνάρης Κωνσταντίνος	//	Ζήσης	Αξιωματικός ε.α.	Ελευθερία	Βόλος
Τ-286	944.	Κουλεϊμάνης Νικόλαος	58-63	Γεώργιος		Λουίζα	Καλλιθέα
Τ-300	945.	Κούμης Γεώργιος	59-63	Αριστοτέλης	Καθ. Μαθηματικών	Ουρανία	Αθήνα
Τ-303	946.	Ταμπαρόπουλος Αργύριος	//	Κίμων	Δικηγόρος	Σοφία	Αθήνα
Τ-305	947.	Γαρδικιώτης Νικόλαος	//	Αθανάσιος	Υπάλληλος Ε.Ι.Ρ.	Παρασκευή	Αστρος Κυνουρίας
Τ-316	948.	Μιχαλακάκος Θεόφιλος	//	Αντώνιος	Καφεπώλης	Σταυρούλα	Άγιος Νικόλαος Σπάρτης
Τ-315	949.	Κίττας Γεώργιος	//	Νικόλαος	Νομομηχανικός Δ.Ε	Ευαγγελίνη	Λάρισα
Τ-296	950.	Νικολόπουλος Δημήτριος	//	Χρήστος	Κτηματίας	Ευσταθία	Παλαιοχώριον Φθιώτιδος
Τ-299	951.	Ευσταθίου Αλέξανδρος	//	Διονύσιος	Ιατρός	Ελένη	Πειραιάς
Τ-306	952.	Γαλάνης Μηνάς	//	Αλέξανδρος	Τμηματάρχης Α Υπ.Υγιεινής	Ελπίδα	Αθήνα
Τ-307	953.	Σωτηρακόπουλος Δημήτριος	//	Ανδρέας	Συνταξιούχος	Αφροδίτη	Αιτωλικό
Τ-301	954.	Ρογκόπουλος Θεόδωρος	//	Αντώνιος	Μηχ.Ηλεκτρολ.Πολιτ. Μηχανικός	Τερψιχόρη	Πειραιάς
Τ-295	955.	Σταυρόπουλος Αγγελοστάθης	58-63	Σταύρος	Πλοίαρχος Ε.Α.	Αλίκη	Αθήνα
Τ-312	956.	Ζάκκας Ιωάννης	59-63	Μιλτιάδης	Λογιστής	Αλεξάνδρα	Πειραιάς
Τ-314	957.	Καραφυλλίδης Ιωάννης	//	Ευμένιος	Συνταγματάρχης	Χρυσούλα	Θεσσαλονίκη
Τ-285	958.	Λαμπρόπουλος Νικόλαος	58-63	Ανδρέας	Τελωνειακός	Τασία	Μιντιλόγλιον Αχαΐας
Τ-302	959.	Κωνσταντόπουλος Χαράλαμπος	59-63	Χρήστος	Αξιωματικός	Αφροδίτη	Καστανιά Υπάτης
Τ-311	960.	Νινιός Παναγιώτης	//	Ανδρέας	Δημ. Υπάλληλος	Ελένη	Αθήνα
Τ-289	961.	Κονταξής Δημήτριος	58-63	Αλέξανδρος	Εμπορος	Σοφία	Λαμία
Τ-304	962.	Σκευοφύλαξ Εμμανουήλ	59-63	Παύλος	Δημ. Υπάλληλος	Μαρία	Πειραιάς
Τ-309	963.	Δήμας Αντώνιος	//	Αναστάσιος	Αντ/χης Χωρ/κης	Βασιλική	Αθήνα
Τ-308	964.	Μπουκουβάλας Αχιλ.-Νικόλαος	//	Απόστολος	Συνταξιούχος	Παρασκευή	Ιωάννινα
Τ-317	965.	Κορύλος Γεώργιος	1959-----	Κωνσταντίνος	Οφθαλμίατρος	Ειρήνη	Αθήνα
Τ-318	966.	Καλούλης Λυκούργος	60-64	Γεώργιος	Ζωέμπορος	Παναγώτα	Αθήνα
Τ-319	967.	Πατεράκης Στυλιανός	1960-----	Δαμούλης	Υποπλοίαρχος Π.Σ Νοσοκόμος	Δέσποινα	Πειραιάς
Τ-320	968.	Σκλιβάνος Γεώργιος	60-64	Σαράντης	Βουστασιάρχης	Ελένη	Αθήνα
Τ-321	969.	Θωμόπουλος Χρήστος	1960----	Γεώργιος	Εμπορος	Στυλιανή	Άργος
Τ-322	970.	Κανατσέλλος Γρηγόριος	1960----	Γεώργιος	Εισαγγελεύς Πρωτοδικών	Αικατερίνη	Αθήνα
Τ-323	971.	Πανουργιάς Θεόδωρος	60-64	Ιάκωβος	Δημ. Υπάλληλος	Παρασκευή	Αθήνα
Τ-324	972.	Τσουκαλάς Θωμάς	//	Κωνσταντίνος	Υφαντουργός	Μαρία	Νάουσσα
Τ-325	973.	Νάνος Αριστείδης	//	Γεώργιος	Δημοδιδάσκαλος	Μαρία	Ανδροδιανοί Ευβοίας
Τ-326	974.	Αρτεμάκης Νικόλαος	//	Αρτέμιος	Ναυτικός	Μαρία	Χανιά Κρήτης
Τ-327	975.	Παππάς Ευάγγελος	//	Βασίλειος	Λοχαγός Πεζικού	Ευαγγελία	Αθήνα
Τ-328	976.	Ιακωβάκης Αντώνιος	//	Ιωάννης	Δημοσιογράφος	Γεωργία	Καρδίτσα
Τ-329	977.	Ψυχογιός Διονύσιος	//	Σωτήριος	Δικαστικός	Θεοδώρα	Κυπαρισσία
Τ-330	978.	Παλαιολογόπουλος Γεώργιος	//	Νικόλαος	Καθηγητής	Αργυρώ	Ακράτα
Τ-331	979.	Πέρρας Μιχαήλ	61-65	Τρύφων	Κτηματίας	Ελένη	Κόρινθος
Τ-332	980.	Πατσίλιας Δημήτριος	//	Σωτήριος	Αντ/ρχης Πεζ ε.α	Νίκη	Αθήνα
Τ-333	981.	Αργυράκης Παναγιώτης	//	Θεόδωρος	Υγιειον.Επιθ. Υπουρ.Κοιν.Προν.	Γεωργία	Πάτρα
Τ-334	982.	Μαυραγάνης Παναγιώτης	//	Γεώργιος	Διευθ.Υπ. Γεωργίας	Νίκη	Αθήνα
Τ-335	983.	Δημητρίου Ματθαίος	//	Μιχαήλ	Συντ/χης ε.α	Αντιγόνη	Πόρος
Τ-336	984.	Καλούλης Δημήτριος	//	Γεώργιος	Ζωέμπορος	Παναγώτα	Αθήνα
Τ-337	985.	Μάντης Γεώργιος	//	Σταύρος	Ηλεκτρολόγος Δ.Ε.Η	Ειρήνη	Πειραιάς

Τ-338	986.	Τζαβέλας Σωτήριος	61-66	Κωνσταντίνος	Εφ. Υπάλληλος	Μαρία	Κόρινθος
Τ-339	987.	Μπαζάκης Διονύσιος	61-65	Σωτήριος	Ναυτικός Πράκτωρ	Γεωργία	Πάτρα
Τ-340	988.	Στεργίου Βασίλειος	//	Ιωάννης	Εμπορος	Μαρία	Πειραιάς
Τ-341	989.	Ευθυμιάδης Κυριακός	//	Νικόλαος	Τραπεζιτικός Διευθυντής	Ευτυχία	Αδδίς Αμπέμπα
Τ-342	990.	Ιωαννίδης Αλέξανδρος	//	Λάζαρος	Δημοδιδάσκαλος	Αντωνία	Πειραιάς
Τ-343	991.	Βασιλόπουλος Ιωάννης	//	Γεώργιος	Αρτοβιομήχανος	Παναγώτα	Ν. Αγχίαλος
Τ-344	992.	Κοφτόρης Νικόλαος	61-66	Αθανάσιος	Βοηθός Μηχανολόγου	Παναγώτα	Αθήνα
Τ-345	993.	Ψηφίας Αθανάσιος	61-65	Αθηνόδωρος	Εμπορος	Ελπινίκη	Αθήνα
Τ-346	994.	Παπαβασιλόπουλος Νικόλαος	61-66	Ιωάννης	Δημ. Υπάλληλος	Ανατολή	Αθήνα
Τ-347	995.	Αναστασόπουλος Ιωάννης	62-66//	Ανδρέας	Δικαστικός Κλητήρας	Ορσαλία	Αθήνα
Τ-348	996.	Πετρόγγονας Δημήτριος	//	Νικόλαος		Θεοδώρα	Αθήνα
Τ-349	997.	Κακαράς Αντώνιος	//	Ασημάκης	Συμβολαιογράφος	Παρασκευή	Γραβιά
Τ-350	998.	Τυπάλδος Γεράσιμος	//	Σπυρίδων	Εμπορορράπτης	Ζωή	Αθήνα
Τ-351	999.	Φλαντίνης Γεώργιος	//	Κυριάκος	Ραδιοτηλεφωνητής	Βασιλεία	Αθήνα
Τ-352	1000.	Λιονής Αναστάσιος	//	Ευάγγελος	Κτηματίας	Ανθή	Ρέθυμνο
Τ-353	1001.	Αναγνωστόπουλος Γεώργιος	62-67	Ιωάννης	Εκπαιδευτικός	Μαρία	Γλυκορίζιο
Τ-354	1002.	Τριανταφυλλίδης Παναγιώτης	62-66	Ευτύχιος	Τρ. Υπάλληλος	Αλίκη	Π. Φάληρο
Τ-355	1003.	Συρίγος Αντώνιος	//	Ιωάννης	Ανθυποπλοίαρχος Β.Ν	Μαργαρίτα	Πειραιάς
Τ-356	1004.	Καρανικολός Νικόλαος	//	Παναγιώτης	Υπ. Ναυπηγείων Σύρου	Θέτις	Αθήνα
Τ-357	1005.	Γελεκλίδης Γεώργιος	//	Παναγιώτης	Ξενοδόχος	Δωροθέα	Δράμα
Τ-358	1006.	Παπανικολάου Νικόλαος	//	Κωνσταντίνος	Υπ. Νομαρχίας	Ευθυμία	Στενο Λιδωρικίου
Τ-359	1007.	Αναστασάκης Αντώνιος	//	Νικόλαος	Δικηγόρος	Κορίνα	Δραπάνια Κρήτης
Τ-360	1008.	Κουνέλης Γεώργιος	//	Σταμάτιος	Εμπορος υαλοπινάκων	Μαρία	Πειραιάς
Τ-361	1009.	Σωτηράκος Κωνσταντίνος	//	Νικόλαος	Ιδ.Υπάλληλος	Άννα	Αθήνα
Τ-362	1010.	Στεργίου Ευάγγελος	//	Ιωάννης	Εμπορος τροφίμων	Μαρία	Πειραιάς

*

ΠΙΝΑΚΑΣ 5Δ ΕΞΕΛΘΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΣΝΔ ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ ΑΠΟ 1967 ΕΩΣ ΚΑΙ 1974

Αρ.Μ.	α/α	Ονοματεπώνυμο	Τάξη εις/εξ	Ον.Πατρός	Επάγγελμα	Ον.Μητρός	Τόπος Γεν.
Τ-363	1011.	Κλουδάς Σταμάτιος	63-67	Γεώργιος	Εμπορος Φρούτων	Ελευθερία	Αθήνα
Τ-364	1012.	Μάγκος Δημήτριος	//	Γεώργιος	Τηροκομείο	Πασχαλίνα	Θεσσαλονίκη
Τ-365	1013.	Πέρρας Αθανάσιος	//	Τρύφων	Κτηματίας	Ελένη	Γαλατάκι Κορινθίας
Τ-366	1014.	Στάμου Παναγιώτης	//	Νικόλαος	Κτηματίας	Βασιλική	Λειβαδιά
Τ-367	1015.	Κυριαζάνος Μιχαήλ	//	Δημήτριος	Ιδ.Υπάλληλος	Άννα	Καλλιθέα
Τ-368	1016.	Σακελλαριάδης Παναγιώτης	//	Δημήτριος	Μεταλλειοκτήτης	Αδαμαντία	Αθήνα
Τ-369	1017.	Ρηγόπουλος Δημήτριος	//	Αθανάσιος	Δικηγόρος	Θεοδώρα	Πύργος Ηλείας
Τ-370	1018.	Λαδόπουλος Δημήτριος	//	Ιωάννης	Πλωτάρχης Αρχειοφύλαξ Β.Ν ε.α	Αικατερίνη	Ν. Σμύρνη
Τ-371	1019.	Σταματίου Βασίλειος	//	Κωνσταντίνος	Δημ. Υπάλληλος	Θέκλα	Αθήνα
Τ-372	1020.	Ζαράνης Θεμιστοκλής	//	Σταύρος	Ανθ/χος Τεχν. Ναρκών Β.Ν	Θεοδώρα	Αθήνα
Τ-373	1021.	Στουπάθης Σπυρίδων	//	Νικόλαος	Δημ. Υπάλληλος	Διονυσία	Ερμούπολη Σύρου
Τ-374	1022.	Φωκάς Νικηφόρος	//	Πέτρος	Υποπτέραρχος ε.α	Μαρία	Αθήνα
Τ-375	1023.	Αγάθος Γεώργιος	//	Ευάγγελος	Κτηματίας	Αθηνά	Γιαννάδες Κερκύρας
Τ-376	1024.	Δάσιος Κωνσταντίνος	//	Ιωάννης	Χημικός	Μαρία	Αθήνα
Τ-377	1025.	Δημόπουλος Αντώνιος	//	Θεόδωρος	Αγρονόμος	Αρτεμησία	Αργαλαστή Βόλου
Τ-378	1026.	Πιζάνης Εμμανουήλ	//	Ιωάννης	Ανάπηρος Πολέμου	Ολυμπία	Αθήνα
Τ-379	1027.	Μανδραγός Κωνσταντίνος	64-68	Ευριπίδης	Φαρμακοποιός	Βασιλική	Αθήνα
Τ-380	1028.	Σακλιάς Βασίλειος	//	Γεώργιος	Πλωτάρχης (Ο) ε.α	Μαρία	Καλλιθέα
Τ-381	1029.	Γκίκας Κωνσταντίνος	//	Ιωάννης	Εμπορορράπτης	Μαρία	Ερυθραί Αττικής
Τ-382	1030.	Κοντός Στέφανος	//	Ιωάννης	Αντ/ρχης Πεζικού	Ελένη	Πάτρα
Τ-383	1031.	Μιστριώτης Θεόδωρος	//	Γεώργιος	Δημ. Υπάλληλος	Αικατερίνη	Αθήνα
Τ-384	1032.	Ιωαννίδης Νικόλαος	//	Δημήτριος	Ιδ.Υπάλληλος	Ισμήνη	Αθήνα
Τ-385	1033.	Δόσης Αντώνιος	//	Στυλιανός	Συνταξιούχος	Παρασκευή	Μαρούσι
Τ-386	1034.	Αρμενιάκος Γεώργιος	//	Σπυρίδων	Ταγματάρχης ε.α	Σπυριδούλα	Ιωάννινα
Τ-387	1035.	Σκουλάτος Δημήτριος	//	Μιχαήλ	Ιδ.Υπάλληλος	Βασιλική	Αθήνα
Τ-388	1036.	Μπούκης Σταύρος	//	Ιωάννης	Ανθ/ρχος Π.Σ ε.α	Δήμητρα	Σαλαμίνα
Τ-389	1037.	Μαλάμος Σπυρίδων	//	Ιωάννης	Κτηματίας	Παγούλα	Δίστομο Βοιωτίας
Τ-390	1038.	Σολωμός Δημοσθένης	//	Κωνσταντίνος	Υπ. Ναυπηγείων Σκαραμανγκά	Καλλιόπη	Βόλος
Τ-391	1039.	Μυλωνάς Γεώργιος	//	Αλέξανδρος	Ση/ρος Λεμβουργός Β.Ν	Μαρία	Σαλαμίνα
Τ-392	1040.	Κικαρέας Δημήτριος	//	Λεωνίδας	Δημ. Υπάλληλος	Ειρήνη	Αθήνα
Τ-393	1041.	Χριστόπουλος Δημήτριος	65-69	Ανδρέας	Εφ. Υπάλληλος	Σοφία	Αίγιο
Τ-394	1042.	Μανούσος Σπυρίδων	//	Μιχαήλ	Αντισυνταγματάρχης	Μαρία	Καλαμάτα
Τ-395	1043.	Λουκόπουλος Κωνσταντίνος	//	Ανδρέας	Πλωτάρχης Β.Ν ε.α	Ειρήνη	Αθήνα
Τ-396	1044.	Κουράκος Δημήτριος	//	Βασίλειος	Εργάτης Ο.Λ.Π	Γεωργία	Γαρδενίτσα Λακωνίας
Τ-397	1045.	Παπασπυριδάκος Δημήτριος	//	Επαμεινώνδας	Δημοδιδάσκαλος	Ελένη	Γύθειο
Τ-398	1046.	Καλκούνης Αντώνιος	//	Ευάγγελος	Ιδ.Υπάλληλος	Αρετή	Πειραιάς
Τ-399	1047.	Βερσής Κωνσταντίνος	//	Ευάγγελος	Τεχν. Υπάλληλος	Ελένη	Αθήνα
Τ-400	1048.	Αγάλος Μιχαήλ	//	Απόστολος	Αρχ/στης Δ.Τ/Β.Ν.Σ	Ματούλα	Συν/σμος Β.Ν Σαλαμίνας
Τ-401	1049.	Παδουβάς Ηλίας	//	Εμμανουήλ	Αξ/κος Χωρ/κης	Ευαγγελία	Ορθες ΜυλοποτΚρήτης
Τ-402	1050.	Πάστρας Βασίλειος	//	Ανδρέας	Πλοίαρχος (Ο)Β.Ν	Ιωάννα	Αθήνα
Τ-403	1051.	Σίμος Δημήτριος	//	Παναγιώτης	Πλωτάρχης (Ι) Β.Ν	Ευαγγελία	Αθήνα
Τ-404	1052.	Γουργουρής Νικόλαος	//	Ευθύμιος	Δικηγόρος	Ηρώ	Αθήνα
Τ-405	1053.	Αθανασόπουλος Χαράλαμπος	//	Ιωάννης	Εκπαιδευτικός	Νέμεσις	Αθήνα
Τ-406	1054.	Πέτρου Ιωάννης	//	Δημήτριος	Ιδ.Υπάλληλος	Αικατερίνη	Αθήνα
Τ-407	1055.	Μπάρδης Νικόλαος	66-70	Γεώργιος	Ηλεκτρολόγος	Σταματίνα	Αθήνα
Τ-408	1056.	Γερανάκης Σπυρίδων	//	Ιωάννης	Ιδ.Υπάλληλος	Βαρβάρα	Αθήνα
Τ-409	1057.	Δρακούλης Χρήστος	//	Νικόλαος	Απόστρατος Αξ/κος	Ελευθερία	Πάτρα
Τ-410	1058.	Μαρκόπουλος Κωνσταντίνος	//	Χρήστος	Δημοδιδάσκαλος	Αλεξάνδρα	Αθήνα
Τ-411	1059.	Δρόσος Υπάτιος	//	Παναγιώτης	Συνταξιούχος	Ελένη	Αθήνα
Τ-412	1060.	Σμυρλής Μιχαήλ	//	Νικόλαος	Βιοτέχνης	Λίζα	Αθήνα

Τ-413	1061.	Ζησιμόπουλος Νικόλαος	//	Φώτιος	Δημ. Υπάλληλος	Αθηνά	Αθήνα
Τ-414	1062.	Διαμαντόπουλος Νικόλαος	//	Γεώργιος	Κτηματίας	Γεωργία	Βραχάτι Κορινθίας
Τ-415	1063.	Μαυρομμάτης Γεώργιος	//	Ιωάννης	Ιδ.Υπάλληλος	Φλώρα	Αθήνα
Τ-416	1064.	Παπαδόπουλος Αθανάσιος	//	Κωνσταντίνος	Ιατρός	Αγγελική	Πύργος Ηλείας
Τ-417	1065.	Τσέτης Κωνσταντίνος	//	Γεώργιος	Έμπορος	Ελένη	Ν. Φάληρο
Τ-418	1066.	Ισαρης Μελέτιος	//	Αθανάσιος	Γεωργός	Αικατερίνη	Άρμα Θηβών
Τ-419	1067.	Κελεφούρας Ιωάννης	67-71	Κωνσταντίνος	Συντ/χης Πυροβολικού	Ειρήνη	Πειραιάς
Τ-420	1068.	Κολοκύθας Ευστάθιος	//	Ηρακλής	Πλοίαρχος Β.Ν	Στέλλα	Αθήνα
Τ-421	1069.	Βέρρος Αθανάσιος	//	Αντώνιος	Παιδίατρος	Κλειώ	Αθήνα
Τ-422	1070.	Κατσάκης Θωμάς	//	Νικόλαος	Δημ. Υπάλληλος	Ιουλία	Αθήνα
Τ-423	1071.	Παπαδόπουλος Γεώργιος	//	Αχιλλέας	Ιερέας	Δήμητρα	Πετρούσα Δράμας
Τ-424	1072.	Κρομμύδας Κωνσταντίνος	//	Ιωάννης	Υπ.Γεν. Κρατικού Λογιστηρίου	Υβόνη	Αθήνα
Τ-425	1073.	Σακκάς Παναγιώτης	//	Ιωάννης	Τεχνίτης αυτοκινήτων	Αγγελική	Αθήνα
Τ-426	1074.	Ρεβεζούλης Ηλίας	//	Σταύρος	Τμηματάρχης Ο.Λ.Π	Ευαγγελία	Αθήνα
Τ-427	1075.	Βασιλειάδης Άνθιμος	//	Νικόλαος	Πλωτάρχης Β.Ν	Βασιλική	Αθήνα
Τ-428	1076.	Κασκαδάμης Παναγιώτης	//	Γεώργιος	Συνταξιούχος	Ευσταθία	Πειραιάς
Τ-429	1077.	Προκοπάκης Ηρακλής	//	Προκόπιος	Έμπορος	Δανάη	Χανιά
Τ-430	1078.	Βλάχος Σταμέλλος	//	Γεώργιος	Δημ. Υπάλληλος	Κωνσταντίνα	Αθήνα
Τ-431	1079.	Νικολάου Χρήστος	//	Γεώργιος	Αξιωματικός Β.Ν ε.α	Γεωργία	Σαλαμίνα
Τ-432	1080.	Διονυσσόπουλος Γεώργιος	//	Σπυρίδων	Ανάπηρος Πολέμου	Ανδριανή	Αθήνα
Τ-433	1081.	Γιώτης Ευάγγελος	//	Κωνσταντίνος	Έμπορος	Ευαγγελία	Αθήνα
Τ-434	1082.	Αθανασίου Νικόλαος	//	Βασίλειος	Ιεροψάλτης	Χρυσοθέμις	Φλώρινα
Τ-435	1083.	Ταρταράκης Γεώργιος	//	Ευάγγελος	Αντισμήναρχος	Μαργαρίτα	Πειραιάς
Τ-436	1084.	Μπλαζάκης Ιωάννης	68-72	Γεώργιος	Ταγματάρχης	Αναστασία	Χανιά
Τ-437	1085.	Χλιμίντζας Γεώργιος	//	Ιωάννης	Ταγματάρχης	Μελπομένη	Αθήνα
Τ-438	1086.	Πλάτης Σταύρος	//	Κωνσταντίνος	Θαλαμηπόλος	Μαρία	Καλλιθέα
Τ-439	1087.	Σαρρής Ιωάννης	//	Ηλίας	Συνταξιούχος	Ευγενία	Λεωνίδιο
Τ-440	1088.	Σταθόπουλος Βασίλειος	//	Σπυρίδων	Αντισμήναρχος ΕΒΑ ε.α	Αργυρώ	Αθήνα
Τ-441	1089.	Ξυλογιάννης Ευθύμιος	//	Κωνσταντίνος	Υποδηματοποιός	Μυρτώ	Βόλος
Τ-442	1090.	Νάνος Ιωάννης	//	Γεώργιος	Δημοδιδάσκαλος	Μαρία	Χαλκίδα
Τ-443	1091.	Κυριακόπουλος Ιωάννης	//	Δημήτριος	Συνταξιούχος	Αικατερίνη	Αθήνα
Τ-444	1092.	Παρίσης Γεώργιος	//	Νικόλαος	Υποστράτηγος ΕΒΧ ε.α	Ευδοκία	Ξάνθη
Τ-445	1093.	Ρουμπίνης Φίλιππος	//	Νικόλαος	Έμπορος	Έλλη	Αθήνα
Τ-446	1094.	Ξένος Γεώργιος	//	Επαμεινώνδας	Έμπορος	Ανστασία	Πύργος Ηλείας
Τ-447	1095.	Τζιρκώτης Αλέξανδρος	//	Γεώργιος	Έμπορος	Λευκή	Λάρνακα Κύπρου
Τ-448	1096.	Χατζηπέρος Παναγιώτης	//	Νικόλαος	Ζαχαροπλάστης	Ανδρονίκη	Αθήνα
Τ-449	1097.	Σακελλαρίου Ιωάννης	//	Γεώργιος	Έμπορος	Αγγελική	Μέγαρα
Τ-450	1098.	Μουτζούρης Δημήτριος	//	Γρηγόριος	Αυτοκινητιστής	Σταματίνα	Πειραιάς
Τ-451	1099.	Παναγιωτόπουλος Ιωάννης	//	Δημήτριος	Αυτοκινητιστής	Ελένη	Αθήνα
Τ-452	1100.	Κανελλόπουλος Κωνσταντίνος	//	Παναγιώτης	Συνταξιούχος	Χλόη-Μαρία	Αθήνα
Τ-453	1101.	Τσέργας Αθανάσιος	//	Κωνσταντίνος	Αντ/χης Πεζικού	Ιωάννα	Ιωάννινα
Τ-454	1102.	Κανάκης Γεώργιος	69-73	Δημήτριος	Χημικός	Ζαφείρω	Αθήνα
Τ-455	1103.	Σολωμός Άγγελος	//	Κωνσταντίνος	Ιδ.Υπάλληλος	Καλλιόπη	Βόλος
Τ-456	1104.	Καβάλης Αναστάσιος	//	Εμμανουήλ	Υπάλληλος ΤΕΒΕ	Σπυριδούλα	Πάρος - Αρχίλοχος
Τ-457	1105.	Κυρίμης Γεώργιος	//	Δημοσθένης	Διευθ. Δήμου Πειραιώς	Ευανθία	Πειραιάς
Τ-458	1106.	Πάντος Θεόδωρος	//	Ιωάννης	Πλοίαρχος Ε.Ν	Ελπινίκη	Αθήνα
Τ-459	1107.	Βασιλόπουλος Αμβρόσιος	//	Σάββας	Συνταξιούχος	Καλλιόπη	Σαλαμίς
Τ-460	1108.	Κουρκουμπέτης Κωνσταντίνος	//	Αρίσταρχος	Συνταξιούχος	Ευφροσύνη	Πειραιάς
Τ-461	1109.	Πρεβενάς Εμμανουήλ	//	Αντώνιος	Έμπορος	Αλεξάνδρα	Μοσχάτο
Τ-462	1110.	Τσαφαράς Βασίλειος	//	Αθανάσιος	Τρ. Υπάλληλος	Άννα	Αθήνα
Τ-463	1111.	Κοκκίνης Σπυρίδων	//	Γεώργιος		Νικολέτα	Ναύπλιο
Τ-464	1112.	Κανόνης Ευάγγελος	//	Ιωάννης	Μηχανικός	Ολυμπία	Πειραιάς
Τ-465	1113.	Μέρμηγκας Δημήτριος	//	Γεώργιος		Όλγα	Πειραιάς
Τ-466	1114.	Τσιντερής Πρόδρομος	69-74	Βασίλειος	Υπάλληλος ΣΕΚ	Ράλλου	Κίρκη Αλεξανδρουπόλεως
Τ-467	1115.	Ψαλλιδάκης Γεώργιος	69-73	Παναγιώτης	Αξιωματικός Β.Ν ε.α	Μυσρσίνη	Αθήνα
Τ-468	1116.	Σουρδής Δημήτριος	//	Γεώργιος	Αν. Πολέμου	Φραντζέσκα	Αθήνα

Τ-469	1117.	Ζούλιας Αντώνιος	69-74	Κωνσταντίνος	Απόστρατος Αξιωματικός Β.Ν	Ανθή	Πειραιάς
Τ-470	1118.	Δέγλερης Γεώργιος	70-74	Νικόλαος	Επιχειρηματίας	Μαρία	Αθήνα
Τ-471	1119.	Λεούσης Γεώργιος	//	Σταύρος	Παντοπώλης	Μαρία	Πειραιάς
Τ-472	1120.	Μακρής Δημήτριος	//	Ιωάννης	Μηχανικός	Φωτεινή	Βόλος
Τ-473	1121.	Κοτρόζος Ιωάννης	//	Δημήτριος	Ιδ.Υπάλληλος	Αννίκα	Αθήνα
Τ-474	1122.	Κακάμπουρας Παναγιώτης	70-75	Ευστράτιος	Αγρότης	Αγγελική	Πολύχνιτος Μυτιλήνης
Τ-475	1123.	Γλυνός Νικόλαος	70-74	Ιωάννης	Πλοίαρχος Ε.Ν	Ρίτσα	Άνδρος
Τ-476	1124.	Μανίκας Κωνσταντίνος	//	Γεώργιος	Αξιωματικός Λ.Σ	Αθηνά	Πειραιάς
Τ-477	1125.	Δημητρόπουλος Βασίλειος	//	Αχιλλέας	Βιβλιοδέτης	Μαρκέλλα	Αλεξάνδρεια ΑΙγύπτου
Τ-478	1126.	Σταϊνχάουερ Γεώργιος	//	Αδόλφος	Υπ. Υπουργείου	Ευδοξία	Πειραιάς
Τ-479	1127.	Μανωλέμης Ιωάννης	//	Παύλος	Έμπορος	Φλωρεντία	Πειραιάς
Τ-480	1128.	Σακκάς Χαράλαμπος	//	Ιωάννης	Οξυγ/της	Αγγελική	Χαϊδάρι
Τ-481	1129.	Ηλιόπουλος Κωνσταντίνος	//	Βασίλειος	Στρατιωτικός Ιατρός	Ευγενία	Αθήνα
Τ-482	1130.	Αλπόγλου Κωνσταντίνος	//	Μιχαήλ	Κτηματίας	Ευγενία	Στυλίδα Φθιώτιδος
Τ-483	1131.	Παπαλαζάρου Παναγιώτης	//	Παντελής	Αντ/ρχης ΕΑ	Κλεοπάτρα	Θεσσαλονίκη
Τ-484	1132.	Πανόπουλος Νικόλαος	//	Παναγιώτης	Ράπτης	Ελένη	Βραχάτι Κορινθίας
Τ-485	1133.	Καλάς Ιωάννης	//	Ευάγγελος	Αξ/κος Π.Ν ε.α	Παρασκευή	Πειραιάς
Τ-486	1134.	Κουμάκης Γεώργιος	//	Μιχαήλ	Εμπορ. Αντιπρόσωπος	Ήβη	Αθήνα
Τ-487	1135.	Πανουργιάς Ευθύμιος	//	Ιάκωβος	Συνταξιούχος	Παρασκευή	Καλαμάτα
Τ-488	1136.	Λουκόπουλος Αντώνιος	//	Ανδρέας	Πλωτάρχης Π.Ν ε.α	Ειρήνη	Αθήνα
Τ-489	1137.	Κουτσορόδης Αλέξανδρος	//	Κωνσταντίνος	Συντ/χης Μηχανικού ΕΕ	Ανθίππη	Βόλος
Τ-490	1138.	Δημητρίου Κωνσταντίνος	70-75	Ιωάννης	Ανθ/ρχος ΕΑ	Αναστασία	Σαλαμίνα
Τ-491	1139.	Αναστόπουλος Κυριάκος	//	Μιχαήλ	Στρ. Υπάλληλος	Σταυρούλα	Αθήνα
Τ-492	1140.	Τριάντος Γεώργιος	71-75	Κωνσταντίνος	Πρακτικός Μηχανικός	Ελένη	Αθήνα
Τ-493	1141.	Τζανακάκης Εμμανουήλ	//	Κωνσταντίνος		Δέσποινα	Αθήνα
Τ-494	1142.	Μαυρόπουλος Κλεάνθης	//	Ηλίας	Σμ/ρος Διαχειριστής ε.α	Ανδρονίκη	Αθήνα
Τ-495	1143.	Παραράς Ιωάννης	//	Αντώνιος	Αντ/χης Μηχανικού ε.α	Αλίκη	Αθήνα
Τ-496	1144.	Κουτσοδόντης Δημήτριος	//	Ιωάννης	Πλοίαρχος Ε.Ν	Ευγενία	Πειραιάς
Τ-497	1145.	Σιδέρης Γεώργιος	//	Σάββας	Μηχανικός	Αγγελική	Ισμαηλία Αιγύπτου
Τ-498	1146.	Καραϊσκος Χρήστος	//	Γεώργιος	Βοηθός Αποθηκάριου	Αφροδίτη	Αθήνα
Τ-499	1147.	Ζούλης Γεώργιος	//	Ελευθέριος	Συν/χης ΕΜ	Κυριακή	Αθήνα
Τ-500	1148.	Θεοφίλου Ευάγγελος	//	Αναστάσιος	Αξ/κος (ΠΥ) Μηχανικός Π.Ν	Ευγενία	Νίκαια
Τ-501	1149.	Σανταμούρης Σάββας	//	Γεώργιος	Αρχ/χος Εμπ. Ναυτικού	Ελένη	Καλλιθέα
Τ-502	1150.	Μαυρής Ευάγγελος	//	Ανδρέας	Ιδ.Υπάλληλος	Ελένη	Αλεξανδρούπολη
Τ-503	1151.	Παπαδούλης Αντώνιος	//	Νικόλαος	Πλωτάρχης ε.α	Φανή	Πειραιάς
Τ-504	1152.	Βαρβέρης Δημήτριος	//	Νικόλαος	Κιν/κος Παραγωγός	Δέσποινα	Αθήνα
Τ-505	1153.	Γεωργιάδης Ιωάννης	//	Βασίλειος	Μικροπωλητής	Κλεάνθη	Χανιά
Τ-506	1154.	Γλυνός Ιωάννης	//	Αντώνιος	Υπάλληλος ΔΕΗ	Πατρούλα	Αθήνα
Τ-507	1155.	Σωτηρόπουλος Νικόλαος	//	Αθανάσιος	Συντ/χης Τεχνικού	Ειρήνη	Αθήνα
Τ-508	1156.	Μιχαλόπουλος Δημήτριος	//	Άγγελος	Υπάλληλος ΝΠΔΔ	Παγώνα	Αθήνα
Τ-509	1157.	Σακελλαρίου Δημήτριος	//	Κωνσταντίνος	Επιχειρηματίας	Βασιλική	Σαλαμίνα
Τ-510	1158.	Σκινδήλιας Χρήστος	//	Κωνσταντίνος	Αντ/χος Λ.Σ	Θάλεια	Μυρήνη Λήμνου
Τ-511	1159.	Παπαδάκης Δημήτριος	//	Σπυρίδων	Δάσκαλος	Ειρήνη	Ρέθυμνο
Τ-512	1160.	Τούσας Ανδρέας	//	Χρήστος	Αικατερίνη	Ναυτικός	Πόρος Τροιζηνίας
Τ-513	1161.	Παππάς Θρασύβουλος	72-76	Γεώργιος	Υποναύαρχος ε.α	Φωτεινή	Αθήνα
Τ-514	1162.	Κατσικογιάννης Ακύλας	//	Δημήτριος	Τρ. Υπάλληλος	Στυλιανή	Βόλος
Τ-515	1163.	Λυμπερόπουλος Γεώργιος	//	Λυμπέρης	Ιδ.Υπάλληλος	Στέλλα	Αθήνα
Τ-516	1164.	Παπουτσόγλου Γεώργιος	//	Παναγιώτης	Χαράκ/ου πλοίων	Αθηνά	Πειραιάς
Τ-517	1165.	Μπάρμπας Ιωάννης	//	Γεώργιος	Χημικός	Κλεοπάτρα	Αίγυπτος Αλεξάνδρεια
Τ-518	1166.	Σουβαλιώτης Στέφανος	//	Λουκάς	Αστυφύλαξ	Μαλαματένια	Κερατσίνι
Τ-519	1167.	Μήτρου Ευάγγελος	//	Σπυρίδων	Ανάπηρος Πολέμου	Κλεοπάτρα	Παπαδάτες
Τ-520	1168.	Χατζής Μιχαήλ	//	Δημήτριος		Μαρίνα	Σαλαμίνα
Τ-521	1169.	Νάννος Ιωάννης	//	Ευάγγελος		Μαρία	Αμπελάκια
Τ-522	1170.	Γουμενόπουλος Δημήτριος	//	Χρήστος	Ιδιοκτήτης Σχολής ΛΑΡΙΣΑΪΚΗ	Ελένη	Λάρισσα
Τ-523	1171.	Φραγκογιάννης Σπυρίδων	//	Ζαχαρίας	Ανθ/στης Φάρων	Φωφώ	Βολιμαί
Τ-524	1172.	Κόλλιας Παναγιώτης	//	Γεώργιος	Ναυτικός	Γεωργία	Δάφνη

Τ-525	1173.	Παναγόπουλος Γεώργιος	//	Ευθύμιος	Δημ. Υπάλληλος	Νίκη	Πειραιάς
Τ-526	1174.	Καψοκαβάδης Σπυρίδων	//	Διονύσιος	Ναυτικός	Αντωνία	Πειραιάς
Τ-527	1175.	Κυνηγαλάκης Ιωάννης	72-77	Μύρων	Ανθ/ρχος Π.Ν. ε.α	Αρετή	Πειραιάς
Τ-528	1176.	Παπαθανασίου Δημήτριος	72-76	Σωτήριος	Ταγ/χης Πεζικού ε.α	Αλίκη	Αθήνα
Τ-529	1177.	Μπραουδάκης Ελευθέριος	//	Γεώργιος	Εργάτης Ναυστάθμου	Όλγα	Σούδα Κυδωνίας
Τ-530	1178.	Χατζηνικολής Χρήστος	72-77	Αναστάσιος	Ανθ/χος Π.Ν	Μαρία	Ν.Σμύρνη
Τ-531	1179.	Παπανικολάου Κωνσταντίνος	72-76	Αναστάσιος	Αξιωματικός Β.Ν	Ελπίδα	Ελευσίνα
Τ-532	1180.	Ράπτης Γρηγόριος	//	Ιωάννης	Εργάτης Ο.Λ.Π	Ελευθερία	Σαλαμίνα
Τ-533	1181.	Χωριανόπουλος Γεώργιος	//	Νικόλαος		Παρασκευή	Αθήνα
Τ-534	1182.	Αυγουστής Σπυρίδων	//	Γεώργιος	Μηχανικός	Αμαλία	Άγιοι Δέκα, Κέρκυρα
Τ-535	1183.	Ανδρεσάκης Παναγιώτης	73-77	Δημήτριος	Πλοιοκτήτης	Βαρβάρα	Πειραιάς
Τ-536	1184.	Στεφανίδης Ευθύμιος	//	Παύλος	Δημ. Υπάλληλος	Παναγώτα	Αθήνα
Τ-537	1185.	Μοσχονάκης Εμμανουήλ	//	Κωνσταντίνος	Αξιωματικός	Ειρήνη	Αθήνα
Τ-538	1186.	Ατσαμετάκης Γεώργιος	72-77	Χαράλαμπος	Αξιωματικός	Ηλέκτρα	Σπήλιο Ρεθύμνου
Τ-539	1187.	Βέργος Κωνσταντίνος	73-77	Δημήτριος	Γυμνασιάρχης	Ελένη	Βόλος
Τ-540	1188.	Γεωργόπουλος Κωνσταντίνος	//	Μιχαήλ	Αξιωματικός	Σοφία	Θεσσαλονίκη
Τ-541	1189.	Βορριάς Ιωάννης	//	Γεώργιος	Αξιωματικός	Βασιλεία	Αθήνα
Τ-542	1190.	Χατζητόλιος Γεώργιος	//	Απόστολος	Έμπορος	Νέλλη	Αθήνα
Τ-543	1191.	Παλαιολόγος Νικόλαος	//	Ηρακλής	Κοιν. Εισπράκτωρ	Παρασκευή	Στενή Ευβοίας
Τ-544	1192.	Γούρμας Αναστάσιος	//	Γεώργιος	Παντοπώλης	Αδαμαντία	Πόρος Τροιζηνίας
Τ-545	1193.	Θωμάκος Στέφανος	//	Γεώργιος	Σωφέρ	Ιφιγένεια	Κάρβελα Λακωνίας
Τ-546	1194.	Ευσταθίου Ιωάννης	74-78	Ευστάθιος		Σταματίνα	Πόρος Τροιζηνίας
Τ-547	1195.	Ευθυμίου Στυλιανός	//	Γεώργιος	Εργοδηγός Ο.Λ.Π	Ευαγγελία	Π. Φάληρο
Τ-548	1196.	Μάργαρης Παναγιώτης	//	Βασίλειος	Δημ. Υπάλληλος	Ευθυμία	Μοναστηράκι Δωρίδος
Τ-549	1197.	Χατζηδάκης Φωκίων	//	Ελευθέριος	Υπάλληλος Ο.Τ.Ε	Αγγελική	Αθήνα
Τ-550	1198.	Αθανασάκης Γεώργιος	//	Σταμάτιος	Γεωργός	Γιαννούλα	Πέτρα Βοιωτίας
Τ-551	1199.	Θεοφανόπουλος Κωνσταντίνος	//	Απόστολος	Αξιωματικός	Μαρία	Αθήνα
Τ-552	1200.	Μαράνος Σωτήριος	//	Νικόλαος	Μηχ. Φανοποιός	Έλλη	Καλλιθέα
Τ-553	1201.	Παπαγεωργίου Ιωάννης	//	Γεώργιος	Αξιωματικός	Αικατερίνη	Βριλλήσια Αττικής
Τ-554	1202.	Λιγνός Ιωάννης	//	Δενδρινός	Αξιωματικός Π.Ν	Νίκη	Άγιος Δημήτριος
Τ-555	1203.	Αγριογιάννης Βασίλειος	//	Μιχαήλ	Υπάλληλος ΔΕΗ	Μαγδάλω	Κερατσίνι
Τ-556	1204.	Φράγκος Χρήστος	//	Νικόλαος	Αξιωματικός Π.Ν	Παναγιώτα	Καλλιθέα
Τ-557	1205.	Πετράκης Εμμανουήλ	//	Ιωάννης		Ευαγγελία	Χανιά
Τ-558	1206.	Αγιατζίδης Κωνσταντίνος	//	Γεώργιος	Γεωργός	Ελένη	Καλλίστη Ροδόπης
Τ-559	1207.	Κατσικογιάννης Νικόλαος	//	Δημήτριος	Τρ. Υπάλληλος	Στυλιανή	Λάρισα
Τ-560	1208.	Κουτσούκος Γεώργιος	//	Αναστάσιος	Ναυτικός	Κωνσταντίνα	Σαλαμίνα
Τ-561	1209.	Μαυρίκος Θαρρεϊνός	//	Βασίλειος		Διονυσία	Αθήνα
Τ-562	1210.	Παπανδρέου Παναγιώτης	//	Κωνσταντίνος	Ιδ. Υπάλληλος	Ιωάννα	Αθήνα
Τ-563	1211.	Μιχάλαρος Αναστάσιος	74-79	Χρήστος	Κουρέας	Ευφροσύνη	Σαλαμίνα
Τ-564	1212.	Βασιλογιάννης Δημήτριος	//	Νικόλαος	Ράπτης	Τριανταφυλλιά	Σαλαμίνα
Τ-565	1213.	Μιχαλάς Νικόλαος	74-78	Κωνσταντίνος	Αξιωματικός Λ.Σ	Αναστασία	Κέρκυρα
Τ-566	1214.	Τζαμής Νικόλαος	1974----	Σπυρίδων	Υπάλληλος ΔΕΗ	Μαρία	Αθήνα

***

ΠΙΝΑΚΑΣ 6
ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΣΗΜΑΤΑ/ΔΙΑΤΑΓΕΣ 13 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1967

Α/α	ΕΚΔΟΤΗΣ	ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ	ΚΟΙΝΟΠΟΙΗΣΗ	Η.Ω.Π.
1	ΑΚΙΠ	Β.Π. ΔΟΞΑ		120930/12
2	ΑΚΙΠ	Β.Π. ΔΟΞΑ	ΑΔΒΝΚ	120946/12
3	Β.Π. ΔΟΞΑ	ΓΕΝ	ΑΚΙΠ – ΑΔΒΝΚ	120845/12
4	Β.Π. ΔΟΞΑ	ΑΚΙΠ		131340/12

5	ΑΔΒΝΚ	ΑΚΙΠ – ΝΔΚ		131807/12
6	ΑΚΙΠ	Β.Π. ΣΦΕΝΔΟΝΗ- ΔΟΞΑ-ΒΕΛΟΣ		248
7	ΑΔΒΝΚ	ΣΥΝΟΡΜΟΥΝΤΑ		131510/12
8	ΑΚΙΠ/Π	Β.Π. ΔΟΞΑ		131650/12
9	ΚΥΒΕΡΝ. Β.Π. ΔΟΞΑ	ΑΚΙΠ		132307/12
10	Ε.Ε./Α.Μ. ΒΑΣΙΛ.	Β.Π. ΔΟΞΑ		140145/12
11	Β.Π. ΔΟΞΑ	ΑΚΙΠ		140254/12
12	ΑΚΙΠ/Π	Β.Π. ΔΟΞΑ		140306/12
13	Β.Π. ΔΟΞΑ	ΑΚΙΠ/Π		140346/12
14	ΓΕΝ	ΓΕΝΙΚΟΝ		131340/12
15	ΓΕΝ	ΓΕΝΙΚΟΝ		140713/12
16	Α/ΓΕΝ	ΑΑΠ	ΔΕΣ – ΔΠΑ	131520/12
17	C.T.F (ΓΕΝ)	Διοικ. Ομάδα ειδ. επιχ.	ΔΕΣ/2 – ΔΠΑ/1	131520/12
18	ΓΕΝ	ΑΑΠ – ΑΚΙΠ		131430/12
19	Α/ΓΕΝ	Β.Π. ΤΡΙΑΙΝΑ-ΠΟΣΕΙΔΩΝ		131533/12
20	C.T.F 25 (ΓΕΝ)	C.T.G 25 – C.T.G 25.6		131521/12
21	ΓΕΝ	ΑΑΠ – ΑΚΙΠ		131250/12
22	ΓΕΝ	ΓΕΝΙΚΟΝ		131230/12
23	C.T.F 25 (ΓΕΝ)	C.T.G 25.2	C.T.V 25.2.1 C.T.V 25.2.2	131520/12
24	ΑΑΠ	Β.Π. ΣΥΡΟΣ – ΣΑΜΟΣ – ΜΕΡΛΙΝ – ΡΟΥΣΣΕΝ	ΝΔΝΑ	131607/12
25	ΔΕΣ/2	Β.Π. ΠΑΝΘΗΡ – ΛΕΩΝ – ΣΑΜΟΣ		131654/12
26	ΑΑΠ	Β.Π. ΑΑΠ – ΑΚΙΠ ΕΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΒΝΣ		131532/12
27	ΑΑΠ	ΓΕΝ	ΑΝΕ – ΑΚΙΠ ΚΑΙ ΠΛΟΙΑ ΑΑΠ	131852/12
28	ΑΚΙΠ/Π	ΓΕΝ	Β.Π. ΒΕΛΟΣ-ΛΟΓΧΗ-ΝΑΥΑΡΙΝΟΝ-ΑΣΠΙΣ-ΣΦΕΝΔΟΝΗ-ΔΟΞΑ-ΑΔΒΝΚ-ΑΚΙΠ	140810/12
29	ΑΚΙΠ/Π	Β.Π. ΕΝΟΨΕΙ		140454/12
30	Ε.Ε./Α.Μ. ΒΑΣΙΛ.	ΑΚΙΠ/Π	3ον Σ. ΣΤΡΑΤΟΥ	140305/12
31	ΥΦ. ΕΘΝ. ΑΜΥΝ.	ΓΕΝ-ΑΚΙΠ-ΑΝΕ-ΑΑΠ	ΠΛΟΙΑ ΚΑΙ ΥΠΗΡ. Β.Ν.	132300/12
32	ΑΚΙΠ	Β.Π. ΣΦΕΝΔΟΝΗ		131836/12
33	ΑΚΙΠ	Β.Π. ΣΕΙΡΙΟΣ	ΑΔΒΝΚ	131651/12
34	ΑΚΙΠ	Β.Π. ΒΕΛΟΣ		131706/12
35	ΑΚΙΠ	Β.Π. ΒΕΛΟΣ		131650/12
36	ΑΚΙΠ	Β.Π. ΣΦΕΝΔΟΝΗ-ΔΟΞΑ-ΒΕΛΟΣ		248
37	ΑΔΒΝΚ	ΣΥΝΟΡΜΟΥΝΤΑ		131510/12
38	ΑΚΙΠ	Β.Π. ΚΑΙ Ν.Υ.	ΓΕΝ-ΑΔΒΝΚ-ΝΔΚ	131225/12
39	ΑΚΙΠ	Β.Π./ΑΡΕΘΟΥΣΑ	ΑΔΒΝΚ	131225/12
40	ΑΔΒΝΚ	ΑΚΙΠ	ΝΔΚ	132135/12
41	ΓΕΝ	ΓΕΝΙΚΟΝ		140713/12
42	ΑΚΙΠ	Β.Π. ΣΦΕΝΔΟΝΗ-ΒΕΛΟΣ-ΑΣΠΙΣ-ΔΟΞΑ-ΑΡΕΘΟΥΣΑ		131706/12
43	ΑΚΙΠ	Β.Π. ΣΦΕΝΔΟΝΗ		140022/12
44	ΔΠΑ/2	Β.Π. ΜΕΡΛΙΝ		
45	ΔΠΑ/2	Β.Π. ΡΟΥΣΣΕΝ		132010/12

46	ΔΠΑ/2	Β.Π. ΡΟΥΣΣΕΝ	Β.Π. ΜΕΡΛΙΝ	131626/12
47	ΔΠΑ/2	Β.Π. ΡΟΥΣΣΕΝ		131655/12
48	ΔΠΑ/2	Β.Π. ΣΑΜΟΣ		131742/12
49	ΔΠΑ/2	Β.Π. ΣΥΡΟΣ-ΣΑΜΟΣ-ΡΟΥΣΣΕΝ-ΜΕΡΛΙΝ		141300/12
50	ΔΠΑ/2	Β.Π. ΡΟΥΣΣΕΝ		131518/12
51	ΣΗΜΑΤΩΡ. ΒΝΣ	Β.Π. ΡΟΥΣΣΕΝ		131530/12
52	Β.Π. ΡΟΥΣΣΕΝ	ΔΠΑ/2		131532/12
53	ΔΠΑ/2	Β.Π./ΡΟΥΣΣΕΝ		131535/12
54	Β.Π. ΡΟΥΣΣΕΝ	ΔΠΑ/2		131632/12
55	Β.Π. ΡΟΥΣΣΕΝ	Β.Π. ΜΕΡΛΙΝ		131745/12
56	ΔΠΑ/2	Β.Π. ΜΕΡΛΙΝ		
57	ΣΗΜΑΤΩΡ. ΒΝΣ	Β.Π. ΜΕΡΛΙΝ		
58	Β.Π. ΜΕΡΛΙΝ	ΔΠΑ/2		131539/12
59	ΔΠΑ/2	Β.Π. ΜΕΡΛΙΝ		131539/12
60	ΔΠΑ/2	Β.Π. ΜΕΡΛΙΝ		
61	ΔΠΑ/2	Β.Π. ΡΟΥΣΣΕΝ	Β.Π. ΜΕΡΛΙΝ	131626/12
62	Β.Π. ΡΟΥΣΣΕΝ	Β.Π. ΜΕΡΛΙΝ		131745/12
63	ΔΠΑ/2	Β.Π. ΣΑΜΟΣ		131420/12
64	ΔΠΑ/2	Β.Π. ΣΑΜΟΣ		131538/12
65	Β.Π. ΣΑΜΟΣ	Β.Π ΣΥΡΟΣ		131720/12
66	ΑΑΠ	Β.Π. ΣΥΡΟΣ-ΣΑΜΟΣ-ΜΕΡΛΙΝ-ΡΟΥΣΣΕΝ	ΝΔΝΑ	131607/12
67	Β.Π. ΣΑΜΟΣ	ΔΠΑ/2		131720/12
68	ΔΠΑ/2	Β.Π ΣΑΜΟΣ	V	131742/12
69	ΝΔΝΑ	Β.Π. ΛΕΩΝ	ΓΕΝ-ΑΑΠ	131844/12
70	ΑΔΒΝΚ	ΑΚΙΠ	ΝΔΚ	131705/12
71	Β.Π. ΣΦΕΝΔΟΝΗ	ΑΚΙΠ		131322/12
72	ΑΔΒΝΚ	ΑΚΙΠ	ΝΔΚ	131717/12
73	ΑΔΒΝΚ	ΑΚΙΠ	ΑΔΒΝΣ	130947/12
74	ΑΔΒΝΚ	ΑΚΙΠ	ΝΔΚ	131641/12

***

ΠΙΝΑΚΑΣ 7
ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΦΥΛΑΚΗΣ ΚΑΙ ΔΕΣΜΟΦΥΛΑΚΕΣ
ΣΥΛΛΗΦΘΕΝΤΩΝ ΄΄ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ΄΄ 1973

Α/Α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΟΣ	ΜΗΤΡΩΟ	ΥΠΗΡΕΣΙΑ
1	Π. ΚΑΒΑΛΙΕΡΟΣ	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ	1128	ΤΠΚ *ΚΑΛΥΨΩ*
2	Γ. ΚΟΡΜΟΣ	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ (ΠΥ)		
3	Π. ΓΑΒΡΑΣ	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ (ΠΥ)		
4	Κ. ΠΟΥΛΑΚΗΣ	ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ (ΠΥ)		
5	Σ. ΔΑΒΑΚΗΣ	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ο)		
6	Π. ΓΕΩΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (ΠΥ)		
7	Α. ΒΡΕΤΤΟΣ	ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (ΠΥ)		ΑΝ/2^{ο} Ε.Γ.
8	Μ. ΓΟΥΝΕΛΑΣ	ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (ΠΥ)		ΑΝ/1^{ο} Ε.Γ.
9	Γ. ΣΩΤΗΡΙΟΥ	ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (ΠΥ)		Ε/ΔΕΝ
10	Γ. ΚΑΡΡΑΣ	ΕΠΙΚ. ΣΗΜ. ΣΕΑ/Ο		ΝΔΝΑ
11	Ι. ΔΡΟΣΟΠΟΥΛΟΣ	ΕΠΙΚ. ΣΗΜ. ΣΕΑ/Μ		
12	Γ. ΛΙΛΟΣ	ΑΝΘΥΠΑΣΠΙΣΤΗΣ (ΠΥΡ)		ΑΝ/5^{ο} Ε.Γ.
13	ΤΡΟΥΣΑΣ	ΑΝΘΥΠΑΣΠΙΣΤΗΣ (ΗΛ)		ΜΔΑΝ
14	Ν. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ	ΔΙΟΠΟΣ (ΔΙΑΧ)	45315	
15	Ν. ΒΑΙΑΝΟΣ	ΔΙΟΠΟΣ (ΔΙΑΧ)	45160	
16	Θ. ΔΟΥΡΜΟΥΣΟΓΛΟΥ	ΔΙΟΠΟΣ (ΔΙΑΧ)	45141	
17	Ι. ΠΡΑΣΣΑΣ	ΚΕΛΕΥΣΤΗΣ (ΔΙΑΧ)	48014	
18	Λ. ΜΠΑΛΤΑΤΖΗΣ	ΝΑΥΤΗΣ (ΔΙΑΧ)	46507	
19	Κ. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ	-//-	46375	
20	Γ. ΧΡΥΣΙΚΟΣ	-//-	46480	
21	Κ. ΜΥΛΩΝΑΣ	-//-	47834	
22	Π. ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ	-//-	47851	
23	Α. ΝΕΑΠΟΛΙΔΗΣ	-//-	47812	
24	Κ. ΚΑΜΙΝΙΕΡΗΣ	-//-	49442	
25	Γ. ΤΑΓΚΑΣ	-//-	51379	
26	Δ. ΚΑΡΠΟΝΙΔΗΣ	-//-	51177	
27	Ε. ΚΟΥΤΣΙΜΠΟΣ	-//-	52372	
28	Α. ΤΖΟΓΙΟΣ	-//-	51276	
29	Ι. ΜΠΕΘΑΝΗΣ	-//-	46589	
30	Φ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ	-//-	46429	
31	Θ. ΑΧΗΣ	-//-	53609	ΜΔΑΝ/ JUSMAGG
32	Ε. ΠΑΛΑΙΟΚΡΑΣΑΣ	-//-	53659	ΝΝΑ
33	Γ. ΤΖΑΝΗΣ	-//-	53959	ΝΝΑ
34	Α. ΚΥΡΚΟΣ	-//-	54035	ΣΝΔ
35	Μ. ΤΣΑΚΤΑΝΗΣ	-//-	53989	ΝΝΠ
36	Θ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ	-//-	54003	ΝΝΠ/ΝΣΓΠ
37	Β. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ	-//-	54114	ΚΕΠΑΛ
38	Δ. ΣΑΛΙΒΕΡΟΣ	-//-	53736	ΜΔΑΝ/Δ. ΜΕΛ.
39	Π. ΚΟΥΚΟΥΛΗΣ	-//-	54220	ΝΒΝΕ

ΣΗΜΕΙΩΣΗ:

Από τα μόνιμα στελέχη του Π.Ν. και τους ΣΕΑ (Α/Α 1 μέχρι και 13) οι Γεωργιόπουλος, Δροσόπουλος και Σωτηρίου φέρονται και εκτελούντες βάρδια στους κρατούμενους στο Βοτανικό, με ευθύνη του Κορμού, ενώ οι υπόλοιποι στο Αρχηγείο Ναυτικού (τα υπόγεια του οποίου είχαν μεταβληθεί σε κρατητήρια).

*

ΕΓΓΡΑΦΟ ΝΟ 1

«ΙΔΕΑ- ΠΡΟΑΝΑΚΡΙΣΗ ΖΩΖΩΝΑΚΗ»

Το έγγραφο φέρει στοιχεία ΄΄Αριθ.Γνωματεύσεως 499/51΄΄ κύρια δε τμήματά του είναι τα ακόλουθα με έναρξη γεγονότων στη Μ.Ανατολή όπου:

«…εγεννήθη ευθύς εξ αρχής το ζήτημα ΄΄ποίοι θ' αναλάβουν τας διοικήσεις των τμημάτων…; Οι μεταβάντες …αξιωματικοί δεν ανήκον εις την αυτήν κατηγορίαν…αλλοι ήσαν μόνιμοι συνεχώς υπηρετούντες…άλλοι έφεδροι εκ μονίμων ως επί το πλείστον μεγάλης ηλικίας αλλά σχετικώς μικρού βαθμού και άλλοι έφεδροι εξ εφέδρων……οι μεγάλοι εις ηλικίαν έφεδροι εκ μονίμων ήσαν απότακτοι των κινημάτων 1923,1933 και 1935…εθεώρουν εαυτούς αδικημένους…ηξίωσαν να αναλάβουν αυτοί τας διοικήσεις…επήλθεν συμφωνία μετά της κυβερνήσεως οι αξιωματικοί ούτοι αφού μετά τρίμηνον εδοκιμάσθησαν απεκατεστάθησαν ως προς τους βαθμούς και...ανέλαβον τας διοικήσεις …ως ανώτεροι όλων των άλλων…το γεγονός της αποκαταστάσεως των αποτάκτων, δεν έβλεπον με ΄΄καλό μάτι΄΄ οι συνεχών υπηρετούντες νέοι αξιωματικοί….ediχάσθησαν μοιραίως αι δύο κατηγορίαι, τον δε διχασμόν επέτεινεν έτι περισσότερον η διαφορά των πολιτικών αντιλήψεων…οι έφεδροι...απότακτοι του 1933 και 1935 εχαρακτηρίζοντο ως ΄΄δημοκρατικοί΄΄ οι δε συνεχώς υπηρετούντες...νέοι αξιωματικοί ως ΄΄βασιλόφρονες΄΄ και προσκείμενοι συμπαθώς προς το καθεστώς της 4ης Αυγούστου.Τον διχασμόν τούτον εξεμεταλλεύτησαν τα κομμουνιστικά στοιχεία και υπεισείλθον εις το στράτευμα…εδημιουργήθησαν τα αλλεπάλληλα κινήματα άτινα οι νέοι αξιωματικοί απέδωσαν εις την ανεκτικότητα των αποκατασταθέντων…συνεπεία των κομμουνιστικών κινημάτων….το εκστρατευτικόν σώμα διελύθη…το ηθικόν εμειώθη…η εμπιστοσύνη των συμμάχων εξεμηδενίσθη…σύγχυσις μεταξύ των οπλιτών… διεχωρίσθησαν εις δύο αντιμαχομένας παρατάξεις….αποτέλεσμα …να εγκλεισθούν εις τα στρατόπεδα ΜΕΡΤΖΑΓΙΟΥΜ, ΕΛ-ΑΡΙΣ και ΣΑΜΙΤ αρχικώς μεν οι νέοι αξιωματικοί οίτινες απεκαλούντο ΄΄φασίσται΄΄ είτα δε το πλείστον των αποκατασταθέντων …οίτινες εχαρακτηρίσθησαν ΄΄κομμουνισταί΄΄…όταν οι νέοι αξιωματικοί ευρίσκοντο εις το στρατόπεδον ΣΑΜΙΤ, προς αντιμετώπισιν του κοινού κινδύνου και προς ευκολωτέραν και αποτελεσματικωτέραν πάταξιν του κομμουνισμού…. συγκρότησαν τον Σ.Α.Ν… ούτινος οι σκοποί ήσαν αφ' ενός μεν ιδιοτελείς αφ' ετέρου δε αντικομμουνιστικοί …από τυπικής πλευράς ήτο αντικανονικός και παράνομος…λόγω όμως της αναρχικής και ανατρεπτικής στάσεως των κομμουνιστών….και της ελλείψεως κυβερνήσεως ικανής να επιβάλη τας θελήσεις της και το κράτος του νόμου εις τους μαινομένους και απειλούντες τους πάντες κομμουνιστάς, η ύπαρξίς του κατ' επιεική κρίσιν δύναται να θεωρηθεί δεδικαιολογημένη την εποχήν εκείνην…τα μέλη όμως του ΣΑΝ δεν περιωρίσθησαν εις αυτοάμυναν…εβουλεύοντο και ελάμβανον αποφάσεις…εσχολίαζον αποφάσεις… απετέλουν εν ιδιαίτερον στρατιωτικόν τμήμα αποφασισμένον …να επιβάλη τας δικάς του θελήσεις…όταν μετά το κομμουνιστικόν κίνημα του 1943 εκλήθησαν …υπό του βασιλέως να εξέλθουν των στρατοπέδων και ν' αναλάβουν να πλαισιώσουν και να διοικήσουν μετά των άλλων εθνικοφρόνων συναδέλφων των τα νεοσυγκροτούμενα τμήματα δεν απεδέχθησαν και δεν εξετέλεσαν την διαταγήν του βασιλέως, αλλ' επέβαλον προτάσεις και όρους…δεν προσέφερον εις την πατρίδα…τούτο….οφείλεται και εις την κατάστασιν την οποίαν οι κομμουνισταί είχον δημιουργήσει …όταν τον Απρίλιον του 1944 κατεστάλλει και το τελευταίον κομμουνιστικόν κίνημα οι αξιωματικοί του ΣΑΝ εδέχθησαν και εξήλθον των στρατοπέδων…ετοποθετήθησαν εις τον Ιερόν Λόχον, εις την 3ην Ορεινήν Ταξιαρχίαν και άλλα...τμήματα…οι κινηματίαι κομμουνισταί είχον εγκλειστεί εις τα στρατόπεδα…ουδεμίαν κομμουνιστικήν απειλήν αντιμετώπιζον πλέον...θα έδει ο ΣΑΝ να διελύετο…δεν απέβλεπεν μόνον εις την αντιμετώπισιν του κομμουνιστικού κινδύνου αλλά και εις την πραγμάτωσιν ιδιοτελών σκοπών…την διοικούσαν επιτροπήν ….τότε απετέλουν οι Λοχαγοί

Τζουβάρας Στυλιανός

Σκιαδόπουλος Περικλής

Παρλαβάντζας Νικόλαος και

Καραϊβίτης Κ.

…όταν τα Ελληνικά τμήματα αφίχθησαν εις Ελλάδα ο ΣΑΝ συμφώνως προς το καταστατικόν του έπρεπε να διαλυθεί...όχι μονον δεν διελύθη αλλ' ηνδρώθη έτι περισσότερον….ως δικαιολογίαν...προβάλουν το γεγονός ότι εις Ελλάδα αντιμετώπισαν…χειροτέραν κατάστασιν…ζωηράν κομμουνιστικήν κίνησιν …δολοφονίας εθνικοφρόνων πολιτών….ταύτα...δεν δύνανται να αποτελέσουν δικαιολογίαν …διατηρήσεως ΣΑΝ…ο κομμουνισμός εν Ελλάδι αφωπλίζετο και απέθνησκεν…ολόκληρον το έθνος είχεν προ οφθαλμών την προδοσίαν, τας καταστροφάς και τα εγκλήματα ήτο αποφασισμένον να τον κτυπήσει…η μετέπειτα αναβίωσις του κομμουνιστοσυμμοριτισμού οφείλεται ουχί εις εσωτερικούς αλλ' εις εξωτερικούς παράγοντας ….η διατήρησις επομένως του ΣΑΝ εν Ελλάδι ευθύς μετά την απελευθέρωσιν δεν οφείλεται εις τον αντικομμουνιστικόν του χαρακτήραν…ως ισχυρίζονται τα επίλεκτα μέλη του….αλλ' εις την αποστολήν ην είχεν να εκκαθαρίσει το στράτευμα βάσει των ιδικών του κριτηρίων και να εξυπηρετήσει ούτω τους ιδιοτελείς σκοπούς των μελών του….άτινα απέβλεπον εις….ταχείαν άνοδον εις τας ανωτάτας βαθμίδας της στρατιωτικής ιεραρχίας….υπήρχον διάφοροι εθνικαί οργανώσεις ως η Ρ.Α.Ν. η Τρίαινα και άλλαι….διελύθησαν το 1944…αργότερον δεν ανεγνωρίσθησαν επισήμως υπό του κράτους…διά να αυξήσει ευχερώς την δύναμίν του ο ΣΑΝ …ήλθον εις επαφήν με δρώντα στρατιωτικά μέλη των οργανώσεων τούτων και συναπεφάσισαν την

μετονομασίαν του Σ.Α.Ν. εις Ι.Δ.Ε.Α. ...και την συμμετοχήν εις τούτον των κρινομένων καταλλήλων αξιωματικών πρώην μελών των ανωτέρω οργανώσεων....κατεβλήθη προσπάθεια ήτις ετελεσφόρησεν και το 1946 η δύναμις του ΙΔΕΑ ανήρχετο εις 1100 περίπου αξιωματικούς ....το 1947 εις 1700 και το 1948 εις 2500 περίπου...έκαστον των κοινών μελών δεν εγνώριζεν παρά μόνον τον μυήσαντα αυτόν και...εκείνους ους ο ίδιος ήθελεν μυήσει...τα επίλεκτα μέλη...εγνώριζον περισσότερα η δε διοικούσα επιτροπή τα πάντα....ο ΙΔΕΑ ήτο οργάνωσις αντιστρατιωτική, αντικανονική και παράνομος...απέβλεπον εις την εξυπηρέτησιν ιδίων αυτών συμφερόντων επί ζημία των άλλων αξιωματικών....δεν προσηλύτιζον ως μέλη μαχητάς ικανούς και αρίστους αξιωματικούς του στρατεύματος, αλλά μόνον τους εκ της Σχολής των Ευελπίδων προερχομένους ....απέβλεπεν εις την αύξησιν της δυνάμεώς της ώστε .... να επειρεάζει και σιγά- σιγά να κατευθύνει όχι μόνον την στρατιωτικήν αλλά και την πολιτικήν κατάστασιν της χώρας...οι σκοποί καταφαίνονται και ....εκ της εκδοθείσης κατά μήνα Απρίλιον 1949....εν ή σαφώς αναγράφονται ως σκοποί του ΙΔΕΑ και οι:
Εξυγίανσις της κρατικής μηχανής
Ανασυγκρότησις και εξυγίανσις των Ενόπλων Δυνάμεων
Ανασυγκρότησις γενικώς της χώρας και αναπροσαρμογή της κειμένης νομοθεσίας ώστε να επιτευχθούν:
Αποκατάστασις των πληγέντων υπό της Κομμουνιστικής Ανταρσίας
Αμοιβή των διακριθέντων εις τον αγώνα κατά της ανταρσίας
Επιβολή κυρώσεων εις τας διαφόρους κατηγορίας των δοσιλόγων έναντι της πατρίδος (Κινηματίαι Μ.Ανατολής, Συνοδοιπόροι, Προδόται, Κομμουνισταί, Καταχρασταί του Δημοσίου πλούτου)
Δικαιοτέρα κατανομή των αγαθών και σημαντική βελτίωσις των όρων της ζωής των εργαζομένων.
*……ο τρόπος επιτεύξεως των εξωστρατιωτικών σκοπών δεν καθωρίζετο σαφώς ...εις τον ιδρυτικόν ΄΄επτάλογον΄΄...διά της ανωτέρω όμως εγκυκλίου Δ/γής της οργανώσεως υπάρχει...**η Δικτατορία του Ι.Δ.Ε.Α.***
...αποκλειομέννης της επιτεύξεως των σκοπών του ΙΔΕΑ διά των εκάστοτε κτυβερνώντων ...κατόπιν βαθείας μελέτης του ζητήματος τούτου η οργάνωσις επείσθη ότι μία λύσις υπάρχει μόνον προς τούτο η δικτατορία του Ι.Δ.Ε.Α....αύτη επιβληθήσεται εν καιρώ και όταν αι περιστάσεις το επιτρέψουν προς το καλόν της Πατρίδος και μόνον.... η οργάνωσις ΙΔΕΑ από της κατά το έτος 1945 συγκροτήσεώς της μέχρι της 30ης Μαίου 1951 δεν διελύθη ποτέ, αλλ' υφίστατο συνεχώς μετά δε την κατά το τέλος του 1949 συντριβήν του συμμοριτισμού, ηνδρώθη εις τοιούτον σημείον ώστε κατά την γνώμην των ηγετικών στελεχών της ήτο εις θέσιν να κατευθύνει όχι μόνον την στρατιωτικήν αλλά και την πολιτικήν κατάστασιν της χώρας δι' ό και εξεδηλώθη την νύχτα της 30/31 Μαίου 1951....
....εις την Μ.Ανατολήν η Αρχηγία της οργανώσεως ανετέθη εις τον τότε Αντισυνταγματάρχην Ιππικού ...Γκίκα Σόλωνα ...ούτος...επέδειξεν κατανόησιν εις όλα τα ζητήματα των κατωτέρων αξιωματικών ...επέδειξεν σθεναράν αντικομμουνιστικήν στάσιν ....ανεπιφυλάκτως ανέθεσαν εις τούτον έστω και ΄΄υψηλώ ονόματι΄΄ αρχηγίαν ...ην διετήρησεν εν Ελλάδι κατά τα πρώτα έτη μετά την απελευθέρωσιν ...παραλλήλως καταβάλλονται προσπάθειαι και γίνονται βολιδοσκοπήσεις εις τον Αντιστράτηγον Τσιγγούνην Αλέξ. Κατά το τέλος του 1949 ...και προτάσεις εις τον Αντιστράτηγον Τσακαλώτον Θρ. Κατά το έτος 1950...την Διοικούσαν Επιτροπήν της οργανώσεως απετέλουν οι;
<u>Α) Εν Μ.Ανατολή</u>
Τζουβάρας Στυλιανός Συνταγματάρχης (ε.α. νυν)
Σκιαδόπουλος Περ. φονευθείς ήδη
Παρλαβάντας Νικ. Αντισυνταγματάρχης Πεζ. Νυν αποστρ. την 30-5-51
Καραβίτης Κων. Συνταγματάρχης Πεζ. (ε.ε.)
<u>Β) Κατά την χρονικήν περίοδον 1945-1947</u>
Τζουβάρας Στυλιανός Συνταγματάρχης Πεζ (ε.α.).
Καραβίτης Κωνσταντίνος Συνταγμ.Πεζ. (ε.ε.)
Καραγιάννης Γεώργιος Αντισυντ. Πεζ (ε.ε.)
Κιουρτσόγλου Μιχ.Αντισυντ. Μηχ. (αποστρ.28-1-50)
Καραμπόστος Ιωάν. Αντισυντ. Πεζ. (εν Π.Δ. νυν)
Μπάλας Γ. Αντισυντ. Μηχ. (ε.ε.)
Γκίκας Αλέξ. Ταγμ. Πεζ. (ε.α.)
Ασημακόπουλος Νικ.Ταγματ. Σ.Τ.Υ. (ε.α.)
Παπαβασιλόπουλος Νικ. Ταγμ.Πεζ. φονευθείς ήδη
Νάτσινας Αλέξ. Συνταγμ. Πυρ. Συνταγμ.Πεζ.(ε.ε.)
Ζαχαράκης Ιωάν. (ε.α.)

<u>Γ) Κατά την χρονικήν περίοδον 1948-1949</u>

Καραβίτης Κων. Συνταγματάρχης Πεζ. (ε.ε.)
Νάτσινας Αλέξ. Συνταγματάρχης Πυρ.(ε.ε.)
Γωγούσης Νικ. Συνταγματάρχης Ιππικού (ε.ε.)

Τζουβάρας Στυλ.Συνταγματάρχης Πεζ.(ε.α.)
Μπάλας Γεώργ. Αντισυνταγματάρχης Μηχ.(ε.ε.)
Καραμπότσος Ιωάν. Αντισυνταγματάρχης Πεζ. (εν Π.Δ.)

Δ) Κατά την χρονικήν περίοδον 1950-1951

Χρηστέας Αλέξ. Ταξίαρχος. Αποστρατευθείς την 30-5-1951
Ταβουλάρης Στυλ. Ταξίαρχος -//-
Φροντιστής Αθαν. Ταξίαρχος (ε.ε.)
Αναγνωστόπουλος Κ. Συνταγμ. Πεζ. Αποστρ.την 30-5-1951
Καραμπότσος Ιωάν. Αντισυντ. Πεζ. Εν Π.Δ. νυν και άλλοι...τους οποίους η ανάκριση δεν κατόρθωσε να εξακριβώση λόγω του συνωμοτικού……»
Ο Γωγούσης που παίζει κρίσιμο ρόλο στον ΙΔΕΑ αλλά και στο εγχείρημα της 30-31/5/1951 αρνείται ανάμιξή του και ο ανακριτής μεταξύ των άλλων στοιχείων χρησιμοποιεί την κατάθεση του Συνταγματάρχη Μπάρλα Κίμωνα που παρουσιάζει γενικότερο ενδιαφέρον. Ειδικά το εδάφιο σύμφωνα με το οποίο «*…κατά μήνα Απρίλιον του 1949 μετετέθην εις Α2/ΓΕΣ εις ό υπηρέτει και ο Συνταγματάρχης Νάτσινας…έχων δε επαφήν με τους...Γωγούσην...Νάτσιναν…Καραβίτην…και Μπούρον…συνεζητήθη το θέμα του ΙΔΕΑ και εγώ μεν υποστήριζα ότι δεν δικαιολογείται η ύπαρξις της οργανώσεως ΙΔΕΑ, διότι άπασα η ηγεσία της Εθνικόφρονος Ελλάδος είχε λάβει σαφή και αναμφισβήτητον θέσιν εναντίον του Κομμουνισμού, εκείνοι δε ετάσσοντο υπέρ της υπάρξεως της οργανώσεως ΙΔΕΑ…»*. Στο ίδιο πνεύμα καταθέτει και ο Θεοχαρόπουλος ότι δηλαδή οι Γωγούσης και Καραμπότσος στις συναντήσεις τους το 1948 και 1949 στην Αθήνα του έλεγαν πως *«…οι αξιωματικοί πρέπει να είναι περισσότερον ενωμένοι διότι ο κομμουνιστικός κίνδυνος είναι μεγάλος…»* ο δε Γωγούσης έγινε τον επόμενο χρόνο πιο σαφής απέναντί του λέγοντας πως «*…πρόσεξε τώρα με τον κομμουνισμόν πρέπει όλοι οι εθνικόφρονες να είναι οργανωμένοι και συνδεδεμένοι και ότι όσοι δεν είναι εις την τοιαύτην Εθνικήν Οργάνωσιν θα είναι βεβαίως εναντίον της…»*. [1]
Το σκεπτικό του Ζωζωνάκη για την ποινική ευθύνη των συμμετεχόντων στον ΙΔΕΑ (στον οποίο αποδίδει την κινητοποίηση/πραξικόπημα για ανατροπή της απόφασης του αρχιστρατήγου Παπάγου να παραιτηθεί) είναι απλό. Τα μέλη είναι τουλάχιστο το 1948 πάνω από 2.500 αξιωματικοί, άρα είναι πολλοί και δεν πρέπει να διωχθούν αφού *«… η οργάνωσις ΙΔΕΑ παρουσιάζετο εις τους αξιωματικούς …ως έχουσα αποκλειστικώς και μόνον χαρακτήρα αντικομμουνιστικόν και επιδιώκουσα την αντιμετώπισιν του κομμουνιστικού κινδύνου όστις απειλητικώς εστρέφετο εναντίον των και ως ατόμων και ως κοινωνικού συνόλου (κοινωνικής τάξεως)…»*
Προχωρά στην αιτιολογία μη δίωξης των απλών μελών του ΙΔΕΑ ο Ζωζωνάκης και δικαιολογεί τη συμμετοχή τους στην παράνομη κατά τα άλλα οργάνωση διότι οι αξιωματικοί «*…έχοντες υπόψιν των ότι ΄΄Υπέρτατος Νόμος Είναι η Σωτηρία της Πατρίδος ΄΄ και βλέποντες την προδοτικήν και εγκληματικήν δράσιν των Κομμουνιστοσυμμοριτών καθημερινώς αυξανομένη, παρεγνώρισαν εν μέρει τους κανόνας της πειθαρχίας και τους τύπους των κανονισμών, χωρίς δε να εμβαθύνουν εις τα αίτια της ιδρύσεως του ΙΔΕΑ και εν αγνοία των επιμελώς συγκεκαλυμένων ιδιοτελών στρατιωτικών και είτα πολιτικοστρατιωτικών σκοπών του, ενεγράφησαν εις την οργάνωσιν και εγένοντο μέλη του…»*. Εν ονόματι επομένως του ΄΄κομμουνιστικού κινδύνου΄΄ είναι αιτιολογημένη η συμμετοχή στον ΙΔΕΑ, δεν διώκονται τα απλά μέλη, *«…η ποινική δίωξις βασίμως δύναται να περιωρισθεί εις τα μέλη της Διοικούσας Επιτροπής ….τα οποία ηνωμένα απετέλουν μίαν δευτέραν αφανή Διοίκησιν του στρατεύματος…συνεδρίαζον και συνεσκέπτοντο εις την οικίαν του Αντισυνταγματάρχου Καραμπότσου και εις ωρισμένα κέντρα των Αθηνών ως π.χ. το Στάδιον, η Αίγλη, η Συνάντησις και άλλα…ελάμβανον αποφάσεις...εξέδιδον εγκυκλίους Δ/γάς …ουδείς στρατιωτικός ή εξωστρατιωτικός παράγων περιώριζεν την δράσιν της Διοικούσης Επιτροπής του ΙΔΕΑ…ουσιώδεις παραλείψεις του ΓΕΣ, της στρατιωτικής και πολιτικής ηγεσίας διευκόλυνον την Επιτροπήν εις το έργον της…η παράληψις των Διοικητών των Σ.Στρατού και των άλλων Μονάδων ν' αναφέρουν εγγράφως εις το ΓΕΣ περί υπάρξεως και δράσεως του ΙΔΕΑ…είναι αληθές ότι πλείστοι εξ αυτών ανέφερον προφορικώς και εις τον Αρχιστράτηγον και εις το ΓΕΣ…η παράληψις του ΓΕΣ να εκδόσει σχετικάς διαταγάς…εφ' όσον διά προφορικών αναφορών των Σωματαρχών είχε λάβει γνώσιν ότι υπάρχει και δρα….η παράληψις όλων των πολιτικών Αρχηγών να λάβουν άμεσα και αυστηρά μέτρα …ή να καταγγείλουν αρμοδίως …τους εκπροσώπους του ΙΔΕΑ οίτινες κατά καιρούς παρουσιάσθησαν εις αυτούς υπό την ιδιότητά των ταύτην ήτοι ως εκπρόσωποι της οργανώσεως συνεζήτησαν μετ' αυτών επί διαφόρων γενικών ζητημάτων της χώρας πολιτικής και στρατιωτικής σημασίας….ενθαρυνθέντες περισσότερον παρουσιάσθησαν βραδύτερον εις τους Αρχηγούς των ξένων αποστολών (Αμερικής και Βρετανίας) εις ούς εξέθεσαν τας απόψεις των…αι ουσιώδεις αύται παραλείψεις έχουν σημασίαν και προξενούν εντύπωσιν …εάν όμως ληφθή υπ' όψιν το κρίσιμον της*

[1]Η ίδια ακριβώς έκφραση κατ' επανάληψιν χρησιμοποιήθηκε στις επιχειρήσεις κατά της Γιουγκοσλαβίας πρόσφατα με τους βομβαρδισμούς *«..όποιος δεν είναι μαζί μας εναντίον της Γιουγκοσλαβίας, είναι εναντίον μας»* Έλεγε ο Αμερικανός αντιπρόσωπος στην Military Committee του ΝΑΤΟ. Το απεκάλυψε ο αντιναύαρχος Α.Βέννης ο για χρόνια Έλληνας στρατιωτικός αντιπρόσωπος στην Επιτροπή αυτή.

καταστάσεως κατά τα έτη 1948- 1949 και η υποχρέωσις παντός Έλληνος είτε στρατιωτικού είτε πολιτικού ενδιαφερομένου διά την επιτυχή έκβασιν του αγώνος να μη διασπάση όχι την στρατιωτικήν αλλά την εν γένει εθνικόφρονα παράταξιν ήτις διεξήγαγεν τον δύσκολον εκείνον αγώνα, ευχερώς δύνανται να εξηγηθούν…». Όσον αφορά το πότε θα χρειαζόταν «*…να διαδραματίσει σπουδαιότατον ρόλον και να επιφέρει δυναμικήν λύσιν επί παντός πολιτικού ή στρατιωτικού προβλήματος …πότε θα παρίστατο ανάγκη δυναμικής επεμβάσεως προς διαμόρφωσιν της; …καταστάσεως της χώρας, τούτο εξηρτάτο εκ της κρίσεως των μελών της Διοικούσης Επιτροπής……η οργάνωσις θα εξεδηλούτο οσάκις η κατάστασις θα καθίστατο έκρυθμος και θα εδημιουργείτο ο* ***κίνδυνος συγκροτήσεως κυβερνήσεως υπό στοιχείων υπόπτου Εθνικής υποστάσεως…».***

*

ΕΓΓΡΑΦΟ No 2
«ΠΟΡΙΣΜΑ ΜΠΕΝΗ-ΨΑΛΤΗ ΓΙΑ ΕΒΕΡΤ/ΓΙΑΝΑΚΟΠΟΥΛΟ»

Πρόκειται για ανυπόγραφο *΄΄Πόρισμα Εξαγομένου Ενόρκου Προανακρίσεως΄΄* υπό του αντισυνταγματάρχη Πυροβολικού Μπενή- Ψάλτη Παν. Στρατιωτικού Διοικητή Λιμένος Πειραιώς. Υποβάλλεται στις 16 Σεπτεμβρίου 1948 «*…συνεπεία της υπ' αριθ. Απόρ.2035/β7/30 Ιανουαρίου 1948 Διαταγής Α΄Σώματος Στρατού, κατά του ιδιώτου ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ Μιλτιάδου κατηγορουμένου επί κατασκοπεία ενεργουμένη εν τω λιμένι Πειραιώς και εις βάρος της Χώρας και των Ενόπλων Δυνάμεων αυτής και υπέρ του ΕΑΜ και του ΚΚΕ συνήγαγον τα εξής:….{*σημ. ακολουθούν οι 63 σελίδες του πορίσματος που στηρίζεται, καθώς αναφέρει στο τέλος, σε εκατόν είκοσι (120) μαρτυρικές καταθέσεις, σε εβδομήντα έξη (76) δημόσια έγγραφα, σε είκοσι τρία (23) λοιπά στοιχεία, σε οκτώ (8) φωτοτυπίες και εννέα (9) εφημερίδες για να καταλήξει (σ.61 του πορίσματος) μετά μια περιγραφή πλούσια προδοσιών, κατασκοπίας, παρανομιών, περιπετειών, θανάτων, πολέμου, φυλακίσεων, δικών, στάσεων κ.λ.π. στο χώρο της Ελλάδος αλλά και της Μέσης Ανατολής, στα } *«…ακόλουθα σαφή συμπεράσματα:*

Ο Έβερτ Άγγελος και ο Παρίσης Λεωνίδας όντες ο μεν πρώτος Διευθυντής, ο δε δεύτερος εις την ομάδα παρακολουθήσεως του Στρατεύματος της Αστυνομίας Πόλεων, όχι μόνον δεν σπεύδωσιν να καταγγείλωσιν παρανομίαν, αλλ' αντιθέτως συνωμοτικώς και κατ' επανάληψιν, ιδίως ο πρώτος συναντώνται μετά του κατηγορουμένου επί κατασκοπία ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ Μ. μετά του οποίου επί μακρόν και μυστηριωδώς συνδιαλέγονται, όπως ομοίως μυστηριωδώς και επί μακρόν συνδιαλέγονται μετά του κατασκόπου οι ΜΠΩΜΑΝ Θωμάς και ΑΓΓΕΛΗΝΟΣ Χρήστος.

Ότι ο σύνδεσμος, η αλληλεγγύη, και συνωμοτική οργάνωσις της τετράδος ΕΒΕΡΤ...ΜΠΩΜΑΝ ...ΠΑΡΙΣΣΗ...ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ... είναι και σήμερον πλήρης και απόλυτος, εις τρόπον ώστε να κατορθώσουν ώστε ο κρατούμενος επί κατασκοπία εις τον 952 Λόχον ΕΣΑ Γιαννακόπουλος όχι μόνον να μην ευρίσκηται εις το κρατητήριον, όχι μόνον να μην παρακολουθείται, αλλ' αντιθέτως να έχη υπεισέλθει εις όλα τα μυστικά του λόχου και να γνωρίζει πλείστα απόρρητα αυτού, και να κινείται εκτός του Λόχου…ίνα επισκέπτεται τους ως άνω συνωμότες και κατασκόπους της ομάδος του. Συνεπώς τα κατά το παρελθόν κατατεθέντα περί σατανικού τρόπου καθ' όν δρα, κινείται, εισέρχεται, κατασκοπεύει, παρακολουθεί, προδίδει, διαλύει και διαφθείρει η ως άνω τριάς, αποδεικνύονται και σήμερον άκρως ακριβή και αδιάσειστα.

Ποίον το έργον του Γιαννακόπουλου Μιλτιάδη κατά το παρελθόν το αποδείξαμεν, ότι ήτο η κατασκοπία, προδοσία και διάλυσις. Τι απεδείχθη ως προς τον ρόλον του Γιαννακόπουλου εις την οργάνωσιν του Τσιγάντε και τι ο ίδιος ισχυρίσθη, ότι κατασκόπευε τούτον, τον παρηκολούθει και ότι διά των ενεργειών και πράξεών του επέφερεν πλήρη αναστάτωσιν και ανωμαλίαν εις τα μέλη της οργανώσεως Τσιγάντε, τι έκαμεν και σήμερον ο Γιαννακόπουλος Μιλτιάδης ήτοι μετά έξ (6) ολόκληρα έτη από της προδοσίας και καταστροφής της οργανώσεως Τσιγάντε, ακριβώς τα ίδια, διέλυσε ψυχικώς και από απόψεως αλληλεγγύης τον 952 Λόχον της ΕΣΑ, εις τρόπον ώστε οι στρατονόμοι οίτινες μέχρι.....αγαπημένοι και ομονοούντες…σήμερον ….αλληλομισούμενοι….επί πλέον τι λέγει ο Γιαννακόπουλος Μιλτιάδης, εις τον εθνικιστήν στρατονόμον της ΕΣΑ Καρατζάν Χρήστον, όστις φέρεται ότι πολεμώντας εξετέλεσεν αναρχικούς όταν επληροφορήθην τον φάκελλόν του ΄΄...εγώ (δηλαδή ο Γιαννακόπουλος) άλλην ιδέα είχα σχηματίσει για σένα και τώρα σχηματίζω άλλην΄΄ ....και ούτω ο Γιαννακόπουλος…χάνει κάθε ιδέαν γι' αυτόν. Εκ των ανωτέρω και μόνον ενεργειών αποδεικνύεται πλήρως ο σατανικός τρόπος μετά του οποίου ενεργεί, υπεισέρχεται, κατασκοπεύει, προδίδει και διαλύει κάθε εθνική προσπάθεια ο Γιαννακόπουλος και οι συνένοχοί του ΕΒΕΡΤ...ΠΑΡΙΣΣΗΣ...κ.λ.π.

Κατά ταύτα εκ του συνόλου των ληφθεισών μαρτυρικών καταθέσεων …αποδεικνύονται τα εξής:

1/. Ότι ο ιδιώτης Γιαννακόπουλος Μιλτιάδης από της κατοχής και εντεύθεν κατ' εξακολούθησιν μέχρι και του τρέχοντος έτους υπέπεσεν εις το έγκλημα της κατασκοπίας του Ν. 375/36.

2/. Ότι ο Αστυνομικός Διευθυντής Έβερτ Άγγελος το μεν κατά τη διάρκεια της κατοχής εις βάρος της μαχομένης τότε εν τω εσωτερικώ και εξωτερικώ Ελλάδος και υπέρ των εχθρών αυτής Γερμανών, το δε και τότε και μετά την απελευθέρωσιν της χώρας μας ομοίως ενήργησεν κατασκοπίαν και υπέρ του Κομμουνισμού ήτοι του ΚΚΕ και του ΕΑΜ μόνος ως και από συτάσεως μετ' άλλων και του ως προείρηται Γιαννακόπουλου Μιλτιάδη.

3/. Ότι ο Αστυνόμος Παρίσσης Αλεξανδρος από συστάσεως μετά του Έβερτ...και Γιαννακόπουλου... και άλλων ενήργησεν κατασκοπίαν υπέρ ξένων δυνάμεων κ.λ.π. και ότι οι τρεις ανωτέρω συνήργησαν εις την κατάδοσιν και τον φόνον του Ταγματάρχου Τσιγάντε Ιωάννου Αρχηγού της Εθνικής Οργανώσεως ΄΄ΜΙΔΑ 614΄΄.

4/. Ότι ο Υπαρχιφύλακας Γεωργιάδης Ιωάννης από του Οκτωβρίου περίπου 1947 και εντεύθεν μέχρι και Ιανουαρίου 1948 ενήργησεν κατασκοπίαν εις βάρος της Ελλάδος τη προτροπή του ως άνω Γιαννακοπούλου Μιλτιάδη.

5/. Ότι ο Άγγλος Μπωμάν Θωμάς ενήργη κατά το παρελθόν και εν συνεχεία εξακολουθητικώς μέχρι σήμερον κατασκοπίαν, και φέρεται ως αρχηγός κατασκοπευτικής οργανώσεως εν Ελλάδι και ιθύνων νους κατά πρώτον λόγον και κυρίως υπέρ ξένης δυνάμεως και κατά δεύτερον τοιούτον υπέρ εξωκρατικών οργανώσεων.

ΔΙΑ ΤΑΥΤΑ

Προτείνω την επί κατασκοπία δυνάμει του Ν. 375/36 ποινικήν δίωξιν τούτων.

Επί πλέον ως προς τους Αστυνομικούς συμφώνως τω Νόμω 4971 Κανονισμού Αστυνομίας Πόλεων άρθρ. 46 ομοίως υπ' αριθμ.6 Κανονισμός άρθρον μόνον
Προτείνω
Δια την ενέργειαν των δεόντων όπως τεθώσιν εκτός υπηρεσίας μέχρις οριστικού πέρατος της προκειμένης κατ' αυτών κατηγορίας, καθ' όσον ιδίως ο πρώτος Αστυνομικός Διευθυντής Έβερτ Άγγελος, δια του κύρους της θέσεώς του και της πεποιθήσεως, ήτις έχει δημιουργηθεί εις πάντας περί της ακλονήτου ισχύος του επηρεάζει τους μάρτυρας ίνα προσέλθουν και αποκαλύψουν τα όσα εναντίον αυτού και των μελών της υπολοίπου συνωμοτικής τριάδος του γνωρίζουσι.
Ο κατηγορούμενος Έβερτ Αγγελος κληθείς δεν προσήλθεν, όπως και κατά το παρελθόν, ήτοι κατά το έτος 1946 δεν προσήλθεν εις τας επιμόνους προσκλήσεις του τότε προανακρίνοντος.....
Ο ενεργήσας την Ένορκον Προανάκρισιν Μπενή- Ψάλτης Παν. Αντισυνταγματάρχης Πυροβολικού...».

**

ΕΓΓΡΑΦΟ No 3

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ-ΔΙΑΦΩΤΙΣΗ

Πρόκειται για το ΓΕΣ/3ον ΕΓ/ Σ.Κ. 72-*1 Στρατιωτικός Κανονισμός, Εθνική και Ηθική Αγωγή του Στρατεύματος, Μέρος ΙΙΙ Διαφώτισις*, Αθήναι, Ιούνιος 1961, Στρατιωτικόν Τυπογραφείον. {Ακολουθεί καταγραφή από τα τμήματα/κεφάλαια και μερικές από τις 369 ερωτήσεις με ελάχιστες απαντήσεις}:

- *Η ΦΥΣΙΣ ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΥ (Μήπως ο σύγχρονος μετασταλινικός κομμουνισμός έχει αλλάξει φύσιν και σκοπούς;)…*
- *ΤΟ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ (Δεν αλλάζει λοιπόν η κυβέρνησις εις μίαν Κομμουνιστικήν χώραν;)…*
- *ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑΤΑΙ (Ποίον ήτο το αποτέλεσμα της διαψεύσεως των θεωριών του Μαρξ διά τους εργάτας;)…*
- *ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΑΙ (Εις την κομμουνιστικήν κοινωνίαν ποίος είναι ο ιδιοκτήτης της γής;)…*
- *ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΣΤΡΩΜΑΤΑ (Τι γίνονται αι μεσαίαι τάξεις εις τον κομμουνισμόν;)…*
- *ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΙΣΟΤΗΣ (Υπάρχει ταξική πάλη εις τον κομμουνισμόν;)…*
- *Η ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΝ (Τι είδους νόμοι υπάρχουν εις τον κομμουνισμόν;)…*
- *ΤΟ ΣΙΔΗΡΟΥΝ ΠΑΡΑΠΕΤΑΣΜΑ (Δυνάμεθα να είπωμεν ότι οι λαοί οι οποίοι ζουν εις το παραπέτασμα γνωρίζουν ποία είναι η ζωή εις την Δύσιν και εάν την προτιμούν;)…*
- *ΚΟΜΜΟΥΣΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ (Ποία είναι τα αποτελέσματα της αθεϊστικής προπαγάνδας και των αντιθρησκευτικών μέτρων του κομμουνισμού;)…*
- *Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΝ (Μπορεί εις την ΕΣΣΔ κάθε νέος να σπουδάσει; {απάντηση}-Ναι αλλά μόνον όποιους διαλέγει το Κόμμα)….*
- *Η ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ (Μήπως η ΕΣΣΔ έχει ξεπεράσει οικονομικώς τα χώρας της Δυτικής Ευρώπης; {απάντηση}-Η ΕΕΣΔ οικονομικά είναι καθυστερημένη. Η Ευρώπη όπως και η Αμερικανική οικονομία είναι πολύ καλύτερη.)…*
- *ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΒΙΟΤΙΚΟΝ ΕΠΙΠΕΔΟΝ…*
- *Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΖΩΗ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΝ(Είναι αλήθεια ότι εις τον κομμουνισμόν ισχύει ο ελεύθερος έρως; {απάντηση}-…η μείωσις του ρόλου της οικογένειας, η εξομοίωσις της γυναίκας με τον άνδρα, έχουν επιφέρει μίαν αύξησιν της ανηθικότητος…)…*
- *ΑΛΛΑΙ ΠΛΕΥΡΑΙ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΝ(Με τι κριτήριον καθορίζει το κράτος τι θα ακούσουν, τι θα δουν και τι θα διαβάσουν οι πολίται του;)…*
- *ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΥ (έχει και η κομμουνιστική Κίνα κατακτηρικους σκοπούς;) …*
- *ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΗΘΙΚΑΙ ΑΞΙΑΙ(Πώς βλέπουν οι κομμουνισταί το ζήτημα της ειλικρινείας;...Μπορεί ο κομμουνιστής να έχει φίλους; {απάντηση} -Η υποκρισία είναι αρετή όταν πρόκειται να εξαπατήσης τον αντίπαλον...η φιλία καταδικάζεται από τον κομμουνισμόν……)…*
- *Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ…*
- *ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΝΩΣΙΣ ΚΑΙ Β΄ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (Πώς εβοήθησεν η ΕΣΣΔ οικονομικώς τον άξονα εις την διεξαγωγήν του πολέμου;…την Χιτλερικήν Γερμανίαν;…τον Χίτλερ;…πως συνηργάσθη η ΕΣΣΔ πολιτικώς με τους χιτλερικούς εις την συνέχισιν του πολέμου;…με ποίον τρόπον εβοήθησεν στρατηγικώς την ναζιστικήν Γερμανίαν;…με ποίον τρόπον ακριβώς οι κομμουνισταί των διαφόρων χωρών ηργάσθησαν υπέρ του άξονος;…το ΚΚΕ ηκολούθησεν και αυτό την γραμμήν της Μόσχας περί συνεργασίας με τον άξονα;{απάντηση} -Βεβαίως την ηκολούθησεν πιστώς….)…*
- *ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΚΕ(Ποίαι αι συνέπειαι της υποταγής του ΚΚΕ εις την Μόσχαν;…Ποία η στάσις του ΚΚΕ κατά την κατοχήν; {απάντηση}.-.το ΚΚΕ ήτο κατά του αγώνος εναντίον του άξονα…ποία ήταν τα αίτια του συμμοριτοπολέμου;…γίνονται εκκαθαρίσεις εις το εσωτερικόν του ΚΚΕ;…)…*
- *ΚΚΕ ΚΑΙ ΣΛΑΥΙΣΜΟΣ…*
- *Η ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ, ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΩΤΟΥ, ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΩΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΣ ΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΥ(Τι πρέπει να κάνει η Ελλάδα μας διά να μην πέση στα νύχια του Σλαυοκομμουνισμου;…)*
- *ΜΕΘΟΔΟΙ ΔΡΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΩΝ(Είναι η κατασκοπία μία από τας μορφάς της παρανόμου δράσεως των κομμουνιστών;)…».*

**

ΕΓΓΡΑΦΟ No 4
΄΄ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΥΠ΄΄

ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ Κ.Υ.Π./Γ/Υ
ΕΙΣΗΓΗΤΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ
ΔΙΑ ΤΗΝ ΙΕΡΑΡΧΙΑΝ
ΘΕΜΑ:Ψυχολογικαί Επιχειρήσεις(Ψ.Ε.)[1]
ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ
Κατά την παρούσαν περίοδον συνετάγη εκτίμησις Ψ.Ε.και εγένετο προπαρασκευή ενεργειών διά την ενημέρωσιν των Μονάδων….
ΠΑΡΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ
Ο Κλάδος επεδίωξε την πληρότητα ταύτης πλην δεν είναι δυνατόν….λόγω της δυσχερείας του θέματος….της ελλείψεως εξειδικευμένου προσωπικού…το οποίον δέον να προέρχεται από τας τάξεις του αντιπάλου….η εκμετάλευσις ευκαιριακών καταστάσεων…
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ
Επειδή το θέμα άπτεται του Ανωτάτου κλιμακίου Διοικήσεως παρίσταται ανάγκη ενημερώσεως τούτου προς καθορισμόν μιας Αρχής διά την περαιτέρω οργάνωσιν και υλοποίησιν της προπαγάνδας….».

ΕΚΤΙΜΗΣΙΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΑΠΟΣΤΟΛΗ
Στρατηγικός Αντικειμενικός Σκοπός (ΑΝΣΚ)
Αναμόρφωσις του Ελληνικού λαού γενικώς και προώθησις της μορφωτικής, κοινωνικής, πολιτικής, οικονομικής Εθνικής και Στρατιωτικής καταστάσεως τούτου, ίνα καταστή ικανός και ανταποκριθή εις τας απαιτήσεις μιας Συγχρόνου κοινωνίας.
Άμεσος ΑΝΣΚ.
Εξασφάλισις της λαϊκής υποστηρίξεως και δημιουργία συγχίσεως, συγκρούσεως και απογοητεύσεως εις τους αντιτιθέμενους προς επίτευξιν του εν παραγράγω 1^{α} ΑΝΣΚ…». {ως εχθρό Θεωρούν} «*…άπαντας τους αντιτιθέμενους εις την Επανάστασιν της 21^{ης} Απριλίου, δυνάμενους να ταξινομηθούν ως ακολούθως…*
Διεθνής Κομμουνισμός
ΚΚΕ και συναφείς οργανώσεις
Παλαιοκομματισμός περιλαμβανομένων των αφανών ή και υπερεπαναστατών
Διανοουμένη τάξις και Δημοσιογράφοι πλην εξαιρέσεων
Διεθνής τύπος Ρ/Φ και ΤΥ…»
{Ο Διεθνής Κομμουνισμός βρήκε με την} *΄΄…επανάστασιν της 21^{ης}… την ευκαιρίαν της αναλήψεως Διεθνούς εκστρατείας προς απομόνωσιν ταύτης και δημιουργίαν ευνοϊκών συνθηκών διά την επίτευξιν του σκοπού του….ήτοι την παγκόσμιον κυριαρχίαν…το ΚΚΕ και παραφυάδες αυτού ευρίσκονται εις δυσχερή θέσιν…εις μεν το εσωτερικόν λόγω της διαλύσεως …εις δε το εξωτερικόν λόγω των αντιθέσεων της ηγεσίας του…παρά ταύτα συμμετέχει ως πρωτοπόρον εις τας μετωπικάς οργανώσεις….ο παλαιοκομματισμός εις μεν το εσωτερικόν δεν υφίσταται ως οργανωμένη μονάς τηρών παθητικήν στάσιν εις δε το εξωτερικόν …ανθελληνικάς οργανώσεις και εκδηλώσεις…η υπό τον Ανδρέα Παπανδρέου οργάνωσιςΠΑΚ...συνεργαζομένη μετά των διαφόρων κομμουνιστικών οργανώσεων…Διανοουμένη τάξις και δημοσιογράφοι…επιφυλακτικήν στάσιν…ιδιαιτέρως οι δημοσιογράφοι …μεταξύ πλήρους εχθρότητος και ανοχής δι' επαγγελματικούς κυρίως λόγους …ο Διεθνής τύπος Ρ/Φ και TV …διάκειται δυσμενώς διότι ελεγχόμενος υπό σοσιαλκομμουνιζόντων στοιχείων…».*
{Οι ΄΄φίλοι΄΄ του καθεστώτος που εξετάζει η ΚΥΠ και θα χρησιμοποιήσει εναντίον του εχθρού του είναι} … «*…Γενική Διεύθυνσις Τύπου και Πληροφοριών, Γραφεία Τύπου Υπουργείων, Τοπική Αυτοδιοίκησις, Ένοπλοι Δυνάμεις, Κλήρος, Οικονομία, Διπλωματία…»*
{Ακολουθεί η ανάλυση και } «*…η Επανάστασις της 21^{ης} υπήρξεν Ιστορική ανάγκη και ως τοιαύτη δεν πρόκειται να μεταβληθεί προ παρελεύσεως τουλάχιστον 100 ετών ασχέτως των προσώπων άτινα θα ηγηθούν ταύτης…».*
αντισυνταγματάρχης Πυροβολικού Μπάμνος Βασίλειος.

{Συνημμένο στο εισηγητικό σημείωμα είναι το έγγραφο με τίτλο}
΄΄ΣΧΕΔΙΟΝ ΚΕΚΑΛΥΜΜΕΝΩΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ(Ουδεμία Ευθύνην Φέρει η Κυβέρνησις)΄΄.
{Ως Αντικειμενικοί Σκοποί -ΑΝΣΚ }«*…καθορίζονται οι:*
Ενίσχυσις της διαμάχης εντός του ΚΚΕ και των διαφόρων ομάδων αυτού

[1] Η ερμηνεία του όρου παρουσιάζεται παραπάνω στον Πίνακα 4, όπως την έχει δώσει σε έγγραφό του το τμήμα ΨΕ της 7^{ης} ΜΕΟ/ΑΕΔ.

Ενίσχυσις της αντιθέσεως εντός των αντιστασιακών οργανώσεων και του παλαιοκομματισμού
Μείωσις της επιφυλακτικότητος των διανοουμένων
Μείωσις της αντιδράσεως του δημοσιογραφικού κόσμου
Μείωσις της αντιδράσεως των παλαιών πολιτικών επί του πληθυσμού
Μείωσις της αντιδράσεως των Σοσιαλιστικών Κομμάτωνμ της Δύσεως...».

«...ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄

1.ΑΝΣΚ(Αντικειμενικός Σκοπός): Ενίσχυσις της διαμάχης εντός του ΚΚΕ και των παραφυάδων αυτού...
2.ΘΕΜΑ 1^{ΟΝ}.Περιεχόμενον.΄΄Το ΚΚΕ επρόδωσε την τοπικήν ηγεσίαν΄΄. Πηγή.Γραφείον Εσωτερικού
Ακροατήριον. Κομματικά μέλη και οπαδοί εις εσωτερικόν-εξωτερικόν
Μέσα.Προκηρύξεις, επιστολαί, ψίθυροι, ευφυολόγημα, παράνομος ερασιτεχνικός σταθμός.
Σκοπός. Επιδίωξις οξύνσεως της αντιθέσεως προς διεύρυνσιν του χάσματος.

ΘΕΜΑ 2^{ΟΝ}. Περιεχόμενον. Η ομάς Παρτσαλίδη είναι οπορτουνιστική
Πηγή. ΚΚΕ
Ακροατήριον. Κομματικά μέλη και οπαδοί ΠΑΜ-ΕΔΑ
Μέσα. Προκηρύξεις, μπροσούρα, ψίθυροι, παράνομος ερασιτεχνικός σταθμός.
Σκοπός.Δημιουργία συγχύσεως και οξύνσεως.

ΘΕΜΑ 3^{ΟΝ}. ΄΄Εκδημοκρατισμός του Κόμματος....
Σκοπός. Παρεμπόδισις ανασυγκροτήσεως παρανόμων Κομμουνιστικών οργανώσεων ΚΚΕ και νεολαίας.

ΘΕΜΑ 4^{ον} ΄Το ΠΑΚ θα σφετερισθή τον αγώνα του ΚΚΕ...
Σκοπός. Διάσπασις συνεργασίας ΕΔΑ-ΠΑΚ...

ΘΕΜΑ 5^{ον}. ΄΄Αναγκαία η συνεργασία με το ΠΑΚ εις 1^{ον} Στάδιον...
Σκοπός. Διάσπασις συνεργασίας ΠΑΚ-ΠΑΜ

ΘΕΜΑ 6^{ον}. ΄΄Ένοπλος αγών΄΄
Πηγή. Αμφότεροι
Ακροατήριον. Μέλη και οπαδοί του Κόμματος και Κεντροαριστεράς
Μέσα. Ως ανωτέρω
Σκοπός. Αποθάρρυνσις οργανώσεως ενόπλου αγώνος....»

2.ΑΝΣΚ.Ενίσχυσις της αντιθέσεως μεταξύ των αντιστασιακών οργανώσεων και του παλαιοκομματισμού.

ΘΕΜΑ 1^{ΟΝ}.Περιεχόμενον. ΄΄Ο Ανδρέας Παπανδρέου δεν έχει το δικαίωμα να εμφανίζεται ως ιδιοκτήτης και κληρονόμος της ΕΚ...
Πηγή. Νέα οργάνωσις
Ακροατήριον. Οπαδοί της Κεντροαριστεράς εσωτερικού- εξωτερικού.
Μέσα. Προκήρυξις, γελοιογραφία, επιστολαί, ευφυολογήματα.
Σκοπός. Επιδίωξις δημιουργίας επιφυλακτικότητος των οπαδών της Κεντροαριστεράς προς τα κελεύσματα του ΠΑΚ

ΘΕΜΑ 2^{ΟΝ}. ΄΄Το ΠΑΚ είναι το ΕΑΜ της κατοχής
...Σκοπός. Επιδίωξις ως άνω

ΘΕΜΑ 3^{ΟΝ}. ΄΄Αναβίωσις του παλαιοκομματισμού είναι αδύνατος. Ανάγκη δημιουργίας νέας καθαρώς δημοκρατικής οργανώσεως κατά της χούντας
Σκοπός. Επιδίωξις απαγκιστρώσεως παραγόντων από παλαιοκομματισμόν.

3.ΑΝΣΚ.Μείωσις της επιφυλακτικότητος και απαθείας διανοουμένων.

ΘΕΜΑ 1^{ΟΝ}. ΄΄Η έννοια της μεταβατικότητος δεν είναι προσωρινότης.
Πηγή.Οργάνωσις διανοουμένων.
Ακροατήριον. Επιφυλακτικοί διανοούμενοι.
Μέσα. Επιστολαί, εικών με ερωτηματικόν (;).
Σκοπός. Επιδίωξις εκδηλώσεως και αναλήψεως πρωτοβουλίας.

ΘΕΜΑ 2^{ον}. Η απάθεια και επιφυλακτικότης υποβοηθεί το ΚΚΕ.
Σκοπός. Ως ανωτέρω

ΘΕΜΑ 3^{ΟΝ}. Οι αντίπαλοι της επαναστάσεως δεν έχουν ελπίδες επιβιώσεως.
Πηγή. Μυστική οργάνωσις.
Ακροατήριον. Σκληροί διανούμενοι
Μέσα. Επιστολαί, εικών
Σκοπός. Επιδίωξις καταρρίψεως ηθικού τούτων.

ΘΕΜΑ 4^{ΟΝ}. Διεφθαρμένη προσωπικότης.
Πηγή.Μυστική Οργάνωσις
Ακροατήριον. Προσωπικότητες βεβαρυμέναι με επιληψίμους πράξεις.
Μέσα. Αείθεις επιστολαί.
Σκοπός. Εκδήλωσις

4.ΑΝΣΚ.Μείωσις της αντιδράσεως του δημοσιογραφικού κόσμου.

ΘΕΜΑ 1^{ΟΝ}. Ο δημοσιογραφικός κόσμος φέρει ιστορικήν ευθύνην διά την αδράνειαν και αποχήν εκ του δημοσίου βίου.
Πηγή.Δημοσιογράφοι υψηλής επαγγελματικής καταρτίσεως κ.λ.π.
Ακροατήριον.Δημοσιογράφοι γενικώς.
Μέσα.Φιλοτεχνημένη προκήρυξις, σκίτσα, επιστολαί.
Σκοπός. Δημιουργία ευθύνης έναντι ελληνικού λαού.

ΘΕΜΑ 2^{ΟΝ}.Η επανάστασις υπήρξεν ιστορική ανάγκη.
Σκοπός. Η αναθεώρησις των απόψεών των και εκδήλωσις.

ΘΕΜΑ 3^{ΟΝ}.Οι δημοσιογράφοι εξέπεσαν εις την αντίληψιν του κοινού.
Πηγή. Μυστική οργάνωσις.
Ακροατήριον. Δημοσιογράφοι.
Μέσα. Προκήρυξις, ευφυολόγημα, γελοιογραφία.
Σκοπός.Αναστάτωσις του ψυχολογικού κόσμου τούτων.

5ΑΝΣΚ.Μείωσις της επιδράσεως των παλαιών πολιτικών επί του πληθυσμού.

ΘΕΜΑ 1^{ΟΝ}. Ο παλαιοκομματισμός-πληγή του Έθνους.
Πηγή.Παράνομος οργάνωσις –Δήθεν δημοκρατική.
Ακροατήριον. Παράγοντες παλαιοκομματισμού.
Μέσα.Επιστολαί-υπό τύπον προκηρύξεως, γελοιογραφία παλαιοκομματισμού.
Σκοπός. Επιδίωξις δημιουργίας απεχθείας προς παλαιοκομματισμόν.

ΘΕΜΑ 2^{ΟΝ}.΄΄Η παλιά καλή εποχή απήλθεν ανεπιστρεπτί΄΄
Πηγή. Παράνομος οργάνωσις.
Ακροατήριον.Λειτουργούντα πολιτικά γραφεία.
Μέσα.Επιστολή απειλητική.
Σκοπός. Μείωσις δραστηριότητος τούτων και διαδόσεων.

ΘΕΜΑ 3^{ον}.΄΄Το καθεστώς θα διατηρηθή τουλάχιστον μια εικοσαετία΄΄.
Πηγή. Παράνομος οργάνωσις.
Ακροατήριον.Αντιτιθέμενοι τοπικοί παράγοντες.
Μέσα.Επιστολαί.
Σκοπός. Επιδίωξις εκδηλώσεως και αναλήψεως πρωτοβουλίας υπό ποσοστού τούτων.

6.ΑΝΣΚ.Μείωσις της αντιδράσεως των Σοσιαλιστικών Κομμάτων της Δύσεως.

ΘΕΜΑ 1^{ον}. ΄΄Η υποστήριξις προς τους αντιτιθεμένους την επανάστασιν Έλληνας είναι καθαρά υποστήριξις του ΚΚΕ.
Πηγή. Οργανώσεις, δήθεν επίσημοι Γερμανοί φίλα προσκείμενοι.

Ακροατήριον.Τα συμβούλια των Σοσιαλιστικών και Συνδικαλιστικών Οργανώσεων του εξωτερικού.
Μέσα.Έγγραφα, αποφάσεις οργανώσεων κ.λ.π.κοινοτικά συμβούλια κ.λ.π.
Σκοπός. Μείωσις της υποστηρίξεως των αντιστασιακών οργανώσεων.

ΘΕΜΑ 2ον.΄΄Διαθέσατε τα χρήματά σας εις τους έχοντας ανάγκην και ουχί εις τους προδότας της πατρίδος των. ...Σκοπός.Ως άνω....»,
*

ΕΓΓΡΑΦΟ No 5
ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΚΥΠ ΜΕ ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΑΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ[1]

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄
Επισυνάπτεται εις Έκθεσιν ΄΄ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ΄΄
ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ (Εμφαίνουσα τας Αντικαθεστωτικάς Οργανώσεις Εσωτερικού)

ΤΙΤΛΟΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ {ΚΑΙ } ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΣ
Ε.Ο.Α (Εθνική Οργάνωσις Αντιστάσεως.: Αποτελείται από αντιηγετικούς της ΕΔΑ.Τον Σεπτέμβριον 1967 αποφασίσθη η ένταξίς της εις το ΠΑΤΡ. ΜΕΤΩΠΟΝ. Η σημειωθείσα δράσις αφορά διανομήν προκηρύξεων, τρικ κ.λ.π.
Δ.Ε.Α. (Δημοκρατικαί Επιτροπαί Αντιστάσεως). Μέλη της οργανώσεως εγένοντο εξτρεμιστικά στοιχεία ευρισκόμενα υπό την επήρειαν φιλοκινεζικών τάσεων ή αναρχικών. Άτομα μη κομμουνιστικών φρονημάτων δεν απεδείχθη ότι εγένοντο μέλη ταύτης. Αρχηγός ταύτης είναι ο Βερούχης Ιωάννης. Κυκλοφορεί εφημερίδα υπό τον τίτλον ΄΄ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ΄΄, ΄΄ΚΑΤΑΙΓΙΔΑ΄΄, ΄΄Ο ΛΑΟΣ΄΄, ΄΄ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΛΛΑΔΑ΄΄, ΄΄ΦΛΟΓΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ΄΄ κ.λ.π. Εξηρθρώθη δίκτυον της ΔΕΑ. Ανεκαλύφθη πλήρες εργαστήριον κατασκευής ωρολογιακών βομβών.
Ε.Π.Μ. (Εθνικόν Πατριωτικόν Μέτωπον). Συνεκροτήθη αρχάς Μαίου 1967. Δεν έχει σημειώσει δράσιν.
ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ. Ηγέτης ταύτης φέρεται ο Συνταγματάρχης ε.α. Χονδροκούκης[2], ασχολείται με την διασποράν προκηρύξεων.
Ε.Κ.Δ.Α.(Εθνική Κίνησις Δημοκρατικής Αντίστασης).Ιδρύθη υπό στελεχών της Ε.Κ.(Λιβάνης- Πεπονής).
Π.Μ. (Πατριωτικόν Μέτωπον). Συμμετέχουν νέοι της ΕΔΗΝ και ΕΚ. Καταβάλλει προσπαθείας ίνα δημιουργήσει οργανώσεις εις ούς χώρους είχεν προ της επαναστάσεως η ΕΔΑ-ΚΚΕ. Και κυρίως εις τον χώρον της νεολαίας.Αι οργανώσεις του καθοδηγούνται υπό των εν παρανομία τελούντων στελεχών του ΚΚΕ. Εξηρθρώθησαν δίκτυα τούτου εις Αθήνας και αλλαχού. Δεν έχουν διαπιστωθεί οργανώσεις τούτου εις τον χώρον της νεολαίας και δη της εργαζομένης. Εκδίδει δελτίον πληροφοριών ΄΄ΝΕΑ ΕΛΛΑΔΑ΄΄. Δραστηριοποιείται επίσης διά της διασποράς τρικ, αναγραφής συνθημάτων, ανάρτησιν πανώ, τοποθετήσεις μαγνητοφωνικών συσκευών και διά της ασκήσεως προπαγάνδας διά της τακτικής του ψιθήρου. Κατά πληροφορίας έχει συγκροτήσει ομάδα νεολαίων προς δημιουργίαςν εκρήξεων. Βασίζεται επί της αρχής της συνεργασίας μεθ' όλων των ΄΄Αντιδικτατορικών ΄΄ δυνάμεων.
ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΗ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ. Συνεστήθη υπό του΄΄Πατριωτικού Μετώπου΄΄ διά την ενίσχυσιν των οικογενειών των κρατουμένων
ΕΑΜ (Εθνικόν Αντιδικτατορικόν Μέτωπον).Εδόθη εντολή εκ του εξωτερικού διά την δραστηριοποίησιν στελεχών του ΚΚΕ εις τους κόλπους τούτου όπερ θα ακολουθήση την τακτικήν του κατοχικού ΕΑΜ.
ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ. Διευθύνεται υπό φοιτητών της ΕΔΗΝ. Δεν φαίνεται αναπτύσσουσα αξιόλογον δραστηριότητα.
Π.Α.Φ.Κ.(Πατριωτικόν Αντιφασιστικόν Φοιητικόν Κίνημα). Δραστηριοποιείται εις την περιοχήν Θεσσαλονίκης.
Δ.Α. (Δημοκρατική Άμυνα).Κεντρώα παράνομος οργάνωσις ιδρυθείσα τον Ιούλιον 1967. Ιδρυταί ταύτης Φίλια Βασ. και Νοταράς Γεράσιμος, αμφότεροι της Κεντροαριστεράς της ΕΚ. Δεν έχει αναπτύξει οργανώσεις βάσεως. Εκυκλοφόρησεν έντυπον υπό τίτλον ΄΄ΔΗΜΟΚΡ. ΑΜΥΝΑ΄΄. Συνελήφθησαν άπαντα τα στελέχη ταύτης πλην του Φίλια Β.
ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΟΝ ΚΟΜΜΑ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΥ ΛΑΟΥ. Δραστηριοποιείται εις την περιοχήν Θεσσαλονίκης.
Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΘΑ ΝΙΚΗΣΗ. Κυκλοφορεί προκηρύξεις. Εικάζεται ότι εκφράζει απόψεις Κεντρώας Παρατάξεως.
Δ.Ε.Κ.Α. (Δημοκρ. Εθν.Κίνημα Αντιστάσεως). Ιδρύθη εν Αθήναις τον Ιούλιον 1967 υπό του Νικολάου Σπυρίδωνος. Άπαντα τα στελέχη ταύτης είναι σοσιαλισταί και ανήκουν εις την κεντροαριστεράν πτέρυγα της Ε.Κ.Ουδεμία εκδήλωσις διεπιστώθη πλην της κυκλοφορίας Δελτίου Ενημερώσεως.Εξηρθρώθη διά ταυτοχρόνου ενεργείας εις Πάτρας- Αθήνας.

[1] Η κατάσταση αυτή περιλαμβανόταν ως παράρτημα σε έγγραφο με ανάλυση/ μελέτη για ΄΄το πρόβλημα της νεολαίας΄΄.
[2] Η οργάνωση ΄΄ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ΄΄ δραστηριοποιείται τα δύο πρώτα χρόνια της δικτατορίας. Βλέπε συνέντευξη του Βασιλικόπουλου όπου αναφέρει πως ήσαν μέλη της εκτός του ίδιου και «….*Ο Ράλλης, ο Κούκης, ο Καρατζάς ο Νίκος, ο Γεραρής ο αδερφός ο μικρός του νυν προέδρου Συμβουλίου Επικρατείας ....».*

Π.Ε.Α.Ε.Α. (Πανελλήνιος Ένωσις Αγωνιστών Εθνικής Αντιστάσεως). Τελεί υπό την επιρροήν του Α.Παπανδρέου. Στελέχη ταύτης απεφάσισαν την συγκρότησιν κοινής οργανώσεως μετά της ΕΑΕΑ και την υπαγωγήν των εις το ΠΜ και την μύησιν απολυθέντων Αξ/κών του Στρατού και των Σ.Ασφαλείας.
Α.Ε.Μ. (Αντιδικτατορικόν Εργατικόν Μέτωπον). Συνεστήθη υπό συνδικαλιστικών στελεχών όλων των αποχρώσεων, ως τμήμα του Π.Μ. Δεν έχει επισημανθεί δραστηριότης τούτου.
Λ.Α.Ε. (Λαϊκόν Απελευθερωτικόν Μέτωπον). Κινεζόφιλος οργάνωσις τελούσα εν αδρανεία.
ΟΜΑΣ ΤΩΝ 9. Αποτελείται από Βουλευτάς της ΕΚ με επικεφαλής τον Λούλη Γ.
ΕΟΔΑ (Εθνική Ομάδα Δημοκρατικής Αμύνης). Ενεφανίσθη τον Οκτώβριον 1967 με αρχηγόν τον Σουλιώτην και αγνώστους ε.α. Στρατηγόν και Υπολοχαγόν. Εικάζεται ότι αποτελούν ομάδας κρούσεως της ΔΕΚΑ. Διεπιστώθη κλιμάκιον ταύτης και εις Θεσσαλονίκην εις τας τάξεις των αποστράτων Αξιωματικών.
Α.Λ.Φ.Α……Εκδηλούται διά προκηρύξεων κυρίως εις την νήσον ΚΩ. Πρόσκειται εις τον Α.Παπανδρέου.[1]
ΕΑΣ (Εθνικός Αντιφασιστικός Σύνδεσμος). Δραστηριοποιείται διά της αποστολής επιστολών αντικυβερνητικού περιεχομένου προς διαφόρους παραλήπτας εις το εσωτερικόν και εξωτερικόν. Αγνώστων λοιπών στοιχείων.
Ε.Ε.Ο. (Εθνική Επαναστατική Οργάνωσις). Κεντρώα οργάνωσις ής μέλη τυγχάνουν κυρίως απόστρατοι Αξιωματικοί. Πυρήνες ταύτης συνεστήθησαν εις ΑΘΗΝΑΣ, ΚΡΗΤΗΝ, ΠΕΙΡΑΙΑ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΝ.
ΟΔΕΦ (Οργάνωσις Δημοκρατικών Ελλήνων Φοιτητών).Εκδηλούται διά της διανομής προκηρύξεων αντικυβερνητικού {το έγγραφο γράφει΄΄διακυβερνητικού΄΄ προφανώς από λάθος} *περιεχομένου, προς φοιτητάς εσωτερικού.*
ΔΑΣ (Δημοκρατικός Απελευθερωτικός Σύνδεσμος). Η δραστηριότης ταύτης περιορίζεται επί του παρόντος (Φεβ.1968) εις την κυκλοφορίαν διαφόρων εντύπων.
ΕΑΝ (Ελληνική Αντιδικτατορική Νεολαία). Ομοίως ως άνω.
ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΡΑΙΟΣ. Είναι δημιούργημα του ΚΚΕ-ΕΔΑ και ιδρύθη αρχάς Δεκεμβρίου 1967 προς τον σκοπόν καλύψεως μετωπικώς του χώρου της σπουδαζούσης Νεολαίας, εις ον δεν ηδυνήθη να αναπτυχθή το ΠΑΤΡ.ΜΕΤΩΠΟΝ όπερ διεβλήθη ως κομμουνιστική οργάνωσις.Συνεργάζεται μετά της ΕΔΗΝ και Κεντροαριστεράς. Ευρίσκεται εισέτι (Φεβ.1968) εις το στάδιον της οργανώσεως και την χαρακτηρίζει ανεξαρτησία δράσεως ενώ η καθοδήγησις παραμένει ενιαία.Καταβάλλει προσπαθείας διεισδύσεως και εις ετέρας σχολάς πέραν των Πανεπιστημιακών τοιούτων.Η δράσις της συνίσταται εις την ανάρτησιν πανώ εις τας αιθούσας διαφόρων πανεπιστημιακών σχολών και εις την διασποράν προκηρύξεων και τρικ. Κυκλοφορεί έντυπον υπό τον τίτλον ΄΄ΘΟΥΡΙΟΣ΄΄. Υπό του παρανόμου μηχανισμού απεφασίσθη η δημιουργία παραρτήματος ταύτης και εις τον χώρον του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.
ΟΚΔΕ (Οργάνωσις Κομμουνιστών Διεθνιστών Ελλάδος). Εκφράζει τας απόψεις των τεταρτοδιεθνιστών (Τροτσκιστών) Ελλάδος. Η δραστηριότης ταύτης συνίσταται εις την διασποράν τρικ, προκηρύξεων και εις την έκδοσιν και κυκλοφορίαν του εντύπου ΄΄ΣΠΑΡΤΑΚΟΣ΄΄.
Α.Ε.Ρ.Α……Εκδηλούται διά της διασποράς τρικ, προκηρύξεων χωρίς να έχη διαπιστωθή η πολιτική τοποθέτησις ταύτης.
ΕΛΛΗΝΕΣ ΑΠΟΣΤΡΑΤΟΙ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ. Υπό της οργανώσεως ταύτης εδρευούσης εις Αθήνας αποστέλλονται εις διαφόρους παραλήπτας εις το εσωτερικόν (Στρατιωτικούς, Δημοσίους λειτουργούς κ.λ.π.) προκηρύξεις αντρικαθεστωτικού περιεχομένου.
ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ: Εκτός των ήδη αναφερθεισών παρανόμων αντικαθεστωτικών οργανώσεων, ενεφανίσθησαν μετεπαναστατικώς, διά της κυκλοφορίας τρικ, προκηρύξεων ή επιστολών και έτεροι οργανώσεις. Το σύνολον σχεδόν τούτων αφορά εις ενεργείας μεμονωμένων ατόμων και στερούνται ιδιαιτέρας σημασίας….»

[1] Σύμφωνα με τον Κώστα Καίσερλη νυν Βουλευτή ΠΑΣΟΚ, και επί πολλά χρόνια Δήμαρχο Κω, η ΑΛΦΑ (Αγώνας Λαϊκής Φιλελεύθερης Αντίστασης) είχε στην Κω από το 1967 ως μέλη τον ίδιο (τότε φοιτητή) και τον Γεώργιο Σβίνο οικοδόμο, εις δε την Αθήνα δύο ακόμα φοιτητές.

ΕΓΓΡΑΦΟ No 6
ΑΝΑΦΟΡΑ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

ΑΚΡΩΣ ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ, Παράρτημα Β΄εις Διαταγήν του ΑΕΔ.2^{α} ΜΕΟ/ΑΣ/1 φ.3576/01/379/29-9-69. Το παράρτημα είναι γραπτή αναφορά του Χ.Β.Παλαμά Πρέσβεως *«…Προς το επί των Εξωτερικών Β.Υπουργείον Γ΄Πολιτικήν Διεύθυνσιν..»* με θέμα «*…Σχέσεις Ελλάδος-Ηνωμένων Πολιτειών- Ευρωπαϊκή Ασφάλεια-Ηνωμέναι Πολιτείαι και Κομμουνισμός..»*. Το έγγραφο του Παλαμά φέρει υπέρτιτλο *«DELEGATION PERMANENTE DE LA GRECE GENEVE" Άκρως Απόρρητον, Εν Γενεύη τη 19^{η} Αυγούστου 1969»*. Ο Παλαμάς σε περίπλοκη διπλωματική γλώσσα και όχι απλή καθαρεύουσα, εκθέτει σε εννέα πυκνογραμμένες σελίδες τις απόψεις του. Με ψυχρό, περίτεχνο, διπλωματικό ρεαλισμό, έξω από συναισθηματισμούς και ιδεολογίες, που όμως τις διαχωρίζει σαφώς από τον κομμουνισμό και αναφέρεται «*…εις σημεία καιρίου ενδιαφέροντος αφορώντα την εξωτερικήν θέσιν της Ελλάδος»*. Αντιγράφονται μερικά σημεία ενδεικτικά της σκέψης ενός διπλωμάτη καριέρας της εποχής του ψυχρού πολέμου και της δικτατορίας στην Ελλάδα. Δεν καταλήγει σε προτάσεις, όπως θα έπρεπε, και πέφτει έξω όχι σε προβλέψεις (που δεν κάνει εξ άλλου) αλλά στις εξελίξεις, που κανονικά θα 'πρεπε να συμβούν εάν ίσχυαν οι απόψεις του.
«*…Η θέσις των Ηνωμένων Πολιτειών έναντι της Εθνικής Κυβερνήσεως παραμένουν αυτήν την στιγμήν θέσις μη αμέσου αναμίξεως εις τα εσωτερικά πράγματα της Ελλάδος, λελογισμένης συμπαραστάσεως και αναμονής…*» και εάν πάνε όλα καλά στο εσωτερικό στην Ελλάδα, δηλαδή εάν σταθεροποιηθεί το καθεστώς *«…αι Ηνωμέναι Πολιτείαι θα συνεχίσουν την σημερινήν των πολιτικήν και θα βελτιώσουν την στάθμην αυτής, παρά πάσαν αντίδρασιν των εν Αμερική και αλλαχού σταυροφόρων της Δημοκρατίας…φραστικαί ικανοποιήσεις προς τους αριστερο-φιλελευθέρους είναι πιθαναί, τοσούτον μάλλον καθ' όσον η προεδρία Νίξον, λόγω πολιτικής αδυναμίας αποδεικνύεται ως μηχανή συμβιβασμού, παρελκύσεων και παρακαμπτηρίων ελιγμών…εις τον διεθνή στίβον…αι ιδεολογικαί σημαίαι όταν κυματίζουν καλύπτουν κάποιο θετικό ανομολόγητο εμπόρευμα. Άλλως δεν κυματίζουν*». Ο Παλαμάς δείχνει να εκφέρει απόψεις με σαδιστικό τρόπο διαφορετικά δεν θα εκφραζόταν έτσι, όπως εκφράστηκε για το αγαπημένο στους στρατιωτικούς ΝΑΤΟ. *«..Με το επικρατούν διεθνές κλίμα, οι Σύμμαχοι εν ειρήνη, ουδόλως είναι βέβαιον ότι θα είναι και σύμμαχοι εν περιπτώσει κρίσεως και δη κινδύνου. Επί του ζωτικού αυτού σημείου φιλολογία, εν πολλοίς παραπειστική απέβη και το ΝΑΤΟ. Αυτό πρέπει να το γνωρίζουν οι υπεύθυνοι, έστω και αν είναι προτιμώτερον να μη έχη σαφή περί αυτού επίγνωσιν η ελληνική κοινή γνώμη»*. Η ωμότητα με την οποία ο Πρέσβης εκθέτει την πραγματικότητα για τα κρατούντα στις διεθνείς σχέσεις και η άποψή του για το ΝΑΤΟ, ή βρίσκουν τους αποδέκτες σύμφωνους και γι αυτό αναπαράγουν το έγγραφο και το μοιράζουν ως ΑΚΡΩΣ ΑΠΟΡΡΗΤΟ σε κάποιους αποδέκτες, ή δεν θέλουν να πάρουν θέση και το προώθησαν. Όσο για την άποψη, να μην έχει ο λαός επίγνωση για αυτά τα πράγματα, δεν χρειάζεται σχολίαση. Ο άνθρωπος είναι ειλικρινής. Διακατέχεται από την αριστοκρατική άποψη πως, η μάζα δε χρειάζεται να γνωρίζει εκείνα που την αφορούν. Είναι προτιμότερο να τα χειρίζονται άλλοι για να μην τους δημιουργεί πρόβλημα. Και συνεχίζει ο διπλωμάτης. «*..Ότι έχει πραγματικήν αξίαν είναι τα όπλα, η οικονομική και στρατιωτική βοήθεια, η τεχνική συμπαράστασις και κατά βάσιν η ψυχολογική προπαρασκευή των Ελλήνων, διά να αντιμετωπίσουν παν ενδεχόμενον με αποφασιστικότητα και προ παντός με ρεαλισμόν. Ο αφελής συναισθηματισμός, ο οποίος μας φέρει συχνά, εις το να διαχωρίζωμεν τους ξένους εις φιλέλληνας ή μισέλληνας, αναλόγως του εάν συμφωνούν ή όχι μεθ' ημών, είναι και ανεδαφικός και επικίνδυνος… Εάν είναι υπεράνω των δυνάμεών μας να αγαπώμεν όλους τους Έλληνας –ως τούτο θα έπρεπε να συμβαίνει- ας αγαπώμεν την Ελλάδα και μόνον αυτήν…*».Η πεποίθηση του Παλαμά πως το ΝΑΤΟ είναι μια σκέτη κοροϊδία για τα αδύνατα μέλη της, εδραιώνεται με ένα ακόμα σκληρό σημείο της αναφοράς του. «*..Ο Πρόεδρος Τζόνσον είχε δόσει στον Καγκελλάριον Κίσιντζερ έγγραφον διαβεβαίωσιν ότι, θεωρεί τα σημερινά σύνορα της Δυτικής Γερμανίας ως σύνορα και των Ηνωμένων Πολιτειών. Το σημαντικότατον αυτό γεγονός το οποίον εκάλυψεν άκρα εχεμύθεια, όχι μόνον επιβεβαιοί την σημασίαν την οποίαν αποδίδουν αι Ηνωμέναι Πολιτείαι εις τον χώρον της Δυτικής Γερμανίας, αλλά την δραματικήν ανεπάρκειαν του Ατλαντικού Συμφώνου από πλευράς καλύψεως της ασφαλείας των λοιπών μελών- ιδία των μικρών- υπό των Ηνωμένων Πολιτειών. ...Αι Ηνωμέναι Πολιτείαι αίρουν την έναντι του κομμουνισμού στεγανήν πολιτικήν των αντίθεσιν. Δέχονται τον εθνικο-κομμουνισμόν. Συνεργάζονται μετ' αυτού. Δεν αποτελεί απειλήν ο εθνικο-κομμουνισμός. Απειλήν αποτελεί ο Σοβιετικός Ιμπεριαλισμός. Αι ιδεολογικαί αντιθέσεις τίθενται κατά μέρος…Ορθώς κάνουν οι Αμερικανοί αποβλέποντες εις την εξυπηρέτησιν των συμφερόντων των και μόνον. Συνήθως άδικον έχουν μόνον τα θύματα…Υπεράνω των ιδεολογιών ίσταται το εθνικόν συμφέρον…»*
Έτσι τελειώνει ο Παλαμάς την ανάλυσή του, μικρό μέρος της οποίας παρουσιάσθηκε. Άλλαξαν δραματικά τα πράγματα από τότε, και μάλιστα πολύ λίγα χρόνια μετά το γράψιμο αυτής της αναφοράς. Δεν σχολιάζεται από κανέναν το κείμενο στο έγγραφο με το οποίο διαβιβάζεται, για να δει κανείς πώς αντιμετωπίσθηκε. Πάντως δεν το εξαφάνισαν, αλλά το προώθησαν στους πολύ λίγους. Εξ ου και το ΑΚΡΩΣ ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ του χαρακτηρισμού.

*

ΕΓΓΡΑΦΟ No 7
ΑΝΑΦΟΡΑ ΑΚΕΔ ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ/ΒΟΥΔΑΠΕΣΤΗΣ [1]

«..Διαβιούντες εν Ρουμανία Κ/Σ. *...ανερχόμενοι εις 6.οοο περίπου είναι διασκορπισμένοι εις ολόκληρον την Ρουμανίαν. Αι μεγαλύτεραι ομάδες Κ/Σ ευρίσκονται εις τας πόλεις Βράϊλαν- Βουκουρέστιον- Κράγιοβαν- Ντεζ-Χουνεντοάραν. Μικρότεραι ομάδες ευρίσκονται εις τας πόλεις Οράντεαν- Μποντοβάνι- Μπρασώφ- Πιτέστι-Φαλτιτσένι- Γαλάτσιον- Ιάσιον- Πετροτσένι- Μετζίντιε- Πλοέστι και μικρός αριθμός εις διαφόρους άλλας πόλεις-χωρία...η μεγάλη πλειοψηφία των Κ/Σ απογοητευθείσα από την ηγεσίαν του ΚΚΕ και την οδυνηράν πείταν εκ της 23ετούς παραμονής εις την ΄΄Σοσιαλιστικήν Ρουμανίαν΄΄ έχει λίαν χαμηλόν ηθικόν, απέχει πάσης πολιτικής κινήσεως και επιθυμεί διακαώς τον επαναπατρισμόν ή την μετανάστευσιν εις Δυτικήν Ευρώπην...δεν είναι συγκεκροτημένοι εις στρατιωτικά τμήματα ή ομάδας, δεν υφίστανται στρατιωτικήν εκπαίδευσιν, δεν υπηρετούν εις τον Ρουμανικόν Στρατόν, την Πατριωτικήν Φρουράν ή τα τμήματα της Κομμουνιστικής Νεολαίας Ρουμανίας...ορισμένα στελέχη και μέλη των φατριών συνεργάζονται μετά των Ρουμανικών αρχών ασφαλείας και πληροφοριών διά να καταδίδουν τους αντιπάλους των και να παρακολουθούν τας κινήσεις εις την Πρεσβείαν, ως και τας κινήσεις του προσωπικμού της Πρεσβείας και ετέρων Ελλήνων (επισκεπτών, τουριστών κ.λ.π.)...υπάρχει αριθμός δρώντων στελεχών και μελών τα οποία διά λόγους ατομικού συμφέροντος εξακολουθούν την δράσιν των...ανήκουν εις διαφόρους φατρίας του ΚΚΕ και μισούν και κατηγορούν αλλήλους...η ισχυροτέρα μερίς είναι των Κολιγιαννικών ...εν συνεχεία έρχονται οι Παρτσαλιδικοί και τέλος αι λοιπαί φατρίαι (Κινεζόφιλοι, Ζαχαριαδικοί, Βαφειαδικοί, Χάος κ.λ.π.)..το ΚΚΡ συμπαθεί περισσότερον την φατρίαν των ΠΑΡΤΣΑΛΙΔΙΚΩΝ λόγω ιδεολογικής συγγενείας, πλην όμως δι' ευνοήτους λόγους υποστηρίζει επισήμως και τους Κολιγιαννικούς..η οικονομική υποστήριξις του ΚΚΡ προς όλας τας φατρίας υπολογίζεται εις 1.000.000 λέϊ ετησίως (1$=16λέϊ)...εκ των προσερχομένων εις την πρεσβείαν δι' επαναπατρισμόν περί τους 150 παρέχουν προθύμως πληροφορίας, ελπίζοντες εις υποστήριξιν της Πρεσβείας διά τον επαναπατρισμόν των...εκ των 150 περί τους 60 είναι πληροφοριοδόται συνεργαζόμενοι κανονικώς μετά της Πρεσβείας και του ΑΚΕΔ...εκ τοιούτων ο ΑΚΕΔ επέλεξεν 20 των οποίων εξήτησεν τον επαναπατρισμόν διά σχετ.β [2] ...μέχρι σήμερα ουδείς επανεπατρίσθη, με αποτέλεσμα να καμφθή το ενδιαφέρον και να μειωθή ο αριθμός των συλλεγομένων πληροφοριών ...κρίνεται συμφέρον όπως μικρός αριθμός Κ/Σ (3-4 ανά 6μηνον) επαναπατρίζονται κατόπιν προτάσεως της Πρεσβείας και του ΑΚΕΔ...ούτοι επαναπατριζόμενοι θα διαφωτίζουν τους ανθρώπους του περιβάλλοντός των περί της αποτυχίας του κομμουνισμού εν τη πράξη ...κυρίως όμως θα διατηρηθή και θα οξυνθή η διάσπασις των Κ/Σ και θα αυξηθή το ποσόν των συλλεγομένων πληροφοριών διά της Πρεσβείας και του ΑΚΕΔ.... ...η Ελλάς έχει συμφέρον να διατηρηθή η ...καχυποψία (σ.σ. προς τη Σοβιετική Ένωση) και συνεπώς επιβάλλεται να ενισχύη ηθικώς τας ρουμανικάς τάσεις ανεξαρτησίας ...ως αντάλλαγμα δέον να ζητήται η διακοπή της υποστηρίξεως προς τους Κ/Σ…».*

**

[1] Τα στοιχεία του εγγράφου είναι ΑΚΕΔ ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ Φ. 757/11/483/1-9-72
[2] Είναι το ΑΠ Φ.967/22/223/12-4-72 ΑΚΕΔ Βουκουρεστίου.

ΕΓΓΡΑΦΟ No 8
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΑΝΟΥΡΓΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΄΄ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ΄΄

« Αθήνα 11-02-2003
Κύριε Κακαρά
Ανταποκρινόμενος στο τηλεφώνημά σας επισυνάπτω κατάλογοαξιωματικών που υπήρξαν μέλη της οργάνωσης των Ελεύθερων Ελλήνων.
Υπάρχει ακόμη αριθμός πολλών επαφών με πολιτικούς, καθηγητάς και άλλους πολίτες. *Υπάρχει ακόμη κατάλογος πολλών άλλων αξιωματικών του Ναυτικού και της Αεροπορίας αλλά και μερικών του Στρατού δια τους οποίους δεν έχω πλήρη επιβεβαίωση της συμμετοχής τους.*
Προσωπικά ήρθα σε επαφή με τον Κ.Καραμανλή, όταν βρίσκονταν στοΠαρίσι,το 1968,προτού ιδρυθεί επισήμως η Οργάνωση.Είχα επίσης επαφές με τον Παναγιώτη Κανελλόπουλο, τον Γεώργιο Μαύρο, τον Παναγιώτη Παπαληγούρα, τον Χριστόφορο Στράτο, τον Δημήτρη Παπασπύρου, τον Ευάγγελο Αβέρωφ, τον Στρατηγό Γκίκα, τον Ναύαρχο Δέδε, τον Συνταγματάρχη Όλιβερ Μάρσαλ στρατιωτικόακόλουθο στην Αμερικανική Πρεσβεία, τον Νικήτα Βενιζέλο, τον δικηγόρο Γεώργιο Μαγκάκη, τον Ιπποκράτη Σαβούρα, τον Υψηλάντη Γρηγόριο, τον Αντιστράτηγο Δόβα,τον Ναύαρχο Κονοφάο,τον Βουλευτή Καραϊσκάκη, τον Καραμανλή Αχιλλέα, τον πολιτευτή Μακρή-Σταϊκο Δημήτρη,τον Ναύαρχο Μουρίκη,τον Ξυλούρη Κίμωνα (γραμματέα του Βενιζέλου Νικήτα), τον Ξυλούρη Μενέλαο βουλευτή, τον οδοντίατρο
Παπαδογιωργάκη, τον ανάπηρο αξιωματικό Σπανούδη Αχιλλέα, τον δικηγόρο Σταυρογιαννόπουλο Κανέλο(ιδιαίτερο του τέωςπρωθυπουργού Στέφανου Στεφανόπουλου), την δημοσιογράφο Brelis Wither των «TIMES», τον τέως υπουργό Ζίγδη Ιωάννη, τον βουλευτή Πεσματζόγλου και τον δημοσιογράφο Ρήγο Τζον.
Υπάρχουν ακόμη πολλές επαφές και συνεργασίες των άλλων μελών της οργάνωσης με πολλούς άλλους αξιωματικούς και πολίτες.
Είχα ακόμη επαφές προ τις 13 Δεκεμβρίου με τον Στρατηγό Τσούμπα Βασίλειο, τον συμμαθητή μου Στρατηγό Μαρκοπουλιώτη Βασίλη και τον επίσης συμμαθητή μου Λατσιούδη Ευστάθιο,οι οποίοι μετά τις 13Δεκεμβρίου συνετάχθησαν με την Δικτατορία.
Είχαμε ακόμη, τα μέλη της οργανώσεως, επαφές και συνομιλίες με δεκάδες εν ενεργεία, τότε, αξιωματικών τους οποίους ενημερώναμε για την κατάσταση.
Ελπίζω να σας είναι αρκετά αυτά τα στοιχεία.
Π. Πανουργιάς
Χειμάρας 57,Παπάγος

ΔΙΟΙΚΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΤΖΑΝΕΤΗΣ ΣΟΦΟΚΛΗΣ
-//- ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
-//- ΠΑΝΟΥΡΓΙΑΣ ΠΑΝΟΥΡΓΙΑΣ
-//- ΜΠΑΛΚΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ
ΥΠΟΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΠΕΡΙΒΟΛΙΩΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ (Μόνον στις αρχές)

ΜΕΛΗ[1]

ΑΒΡΑΜΕΑΣ
ΑΫΦΑΝΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΑΛΕΞΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ ΓΡΗΓΟΡΗΣ
ΑΡΜΑΟΥ
ΑΡΧΑΚΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
ΒΑΪΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
ΒΑΡΔΑΝΗΣ ΜΙΧΑΗΛ
ΒΑΡΔΟΥΛΑΚΗΣ ΑΝΔΡΕΑΣ (Υπήρξε διάστημα Υπαρχηγός)
ΒΑΡΣΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
ΒΑΣΙΛΙΚΟΠΟΥΛΟΣ ΛΕΩΝΙΔΑΣ (ΠΟΛ.ΝΑΥΤΙΚΟ)
ΒΙΔΑΛΗΣ ΟΡΕΣΤΗΣ

[1] Κάποια στοιχεία για την οργάνωση ΕΕ παρουσιάζει και ο Δροσογιάννης στη συνέντευξή του. Σημειώνεται εδώ η παρούσα παρατήρηση, επειδή είναι ενδεικτική των σχέσεων και ισορροπιών μεταξύ των στελεχών που απάρτιζαν την οργάνωση αυτή. Ο Δροσογιάννης λέει πως δεν εντάχθηκε στους ΕΕ επειδή έμαθε πως ο Τζανετής (ως βασιλόφρων) που ήταν επικεφαλής τους, είχε εκφρασθεί εναντίον της συμμετοχής του ίδιου και του Οπρόπουλου (αντιβασιλικοί και κεντρώοι-δημοκρατικοί και οι δύο). Και είχε αντιρρήσεις ο Τζανετής διότι, θα ήταν υποχρεωμένος να τους επαναφέρει στην ενεργό υπηρεσία (μετά την κατάρρευση της χούντας που θα επακολουθούσε ως αποτέλεσμα της δράσης τους) και δεν το ήθελε αυτό.

ΒΛΑΧΟΣ ΑΝΑΡΓΥΡΟΣ
ΒΟΛΙΚΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ (ΠΟΛ.ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ)
ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ
ΓΙΑΚΟΥΜΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΓΗΣΙΛΑΟΣ
ΓΡΙΒΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΔΑΡΜΑΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ (ΠΟΛ.ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ)
ΔΕΜΕΣΤΙΧΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ΔΕΜΕΣΤΙΧΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ
ΔΙΑΚΟΥΜΑΚΟΣ ΑΝΤΙΠΤΕΡΑΡΧΟΣ (ΠΟΛ.ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ)
ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ
ΖΑΡΚΑΔΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
ΖΕΡΒΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΖΕΡΒΟΓΙΑΝΝΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ
ΖΗΣΙΟΥ
ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
ΚΑΠΡΑΒΕΛΑΣ ΣΤΑΥΡΟΣ
ΚΑΛΑΜΑΚΗΣ ΠΑΝΤΕΛΗΣ
ΚΑΠΕΛΑΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
ΚΑΡΒΟΥΔΑΚΗΣ ΣΗΦΗΣ
ΚΑΡΟΥΣΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΚΕΡΤΕΜΕΛΙΔΗΣ ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ
ΚΕΧΑΓΙΑΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ
ΚΙΤΣΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ
ΚΟΛΙΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΚΟΥΡΚΑΦΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ
ΛΕΒΑΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ
ΛΥΤΡΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ[1]
ΜΑΘΙΟΥΔΑΚΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ
ΜΑΝΤΖΑΡΑΣ ΞΕΝΟΦΩΝ
ΜΗΤΣΟΒΟΛΕΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ
ΜΟΥΣΤΑΚΛΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ
ΜΟΥΤΟΥΣΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ
ΜΠΛΟΥΤΣΟΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ
ΜΠΟΛΑΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
ΜΠΟΥΡΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ
ΜΠΟΥΡΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ
ΜΩΡΟΣ ΜΙΧΑΗΛ
ΝΤΑΗΛΑΚΗΣ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ
ΞΑΝΘΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ
ΟΠΡΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ΠΑΓΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
ΠΑΝΟΥΤΣΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ
ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΕΡΙΚΛΗΣ
ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

---

[1] Βλέπε Συνέντευξη Ν. ΛΥΤΡΑ 20-11-02 όπου ο Λύτρας αρνείται πως ήταν μέλος των ΕΕ, αλλά δεν αναγνωρίζει και την οργάνωση αυτή ως σοβαρή και παράλληλα επιτίθεται και στον Πανουργιά. Λέει ο Λύτρας: *«.... Όχι. Καμία σχέση εγώ με τους Ελεύθερους Έλληνες. Τι ήταν οργάνωση φιλελεύθερη, τρίχες τώρα, στα χαρτιά ήταν γραμμένη, τίποτα άλλο...., ο Πανουργιάς ο Στρατηγός. Αυτός μου έστειλε χαρτί και μένα, μου είπε ... να πάω να τον βοηθήσω. Και του απάντησα, ΄΄όταν αυτός έβαζε κόκκινους σταυρούς στους δημοκρατικούς Έλληνες αξιωματικούς, στην επετηρίδα, στο Γ.Ε.Σ. που ήταν 2ο γραφείο, τότε ..., τι ήταν αυτός και θέλει τώρα να τον βοηθήσουμε να γίνει αντιστασιακός;....Προ χουντικά αυτά. Του Σπαντιδάκη 2ο γραφείο ήτανε και είχε βάλει στην επετηρίδα κόκκινους σταυρούς ποιοι να φύγουμε, ποιοι να αποταχτούμε. Και μας κάνει τώρα τον αντιστασιακό αυτός..... Επόμενο ήταν, έκανε τον αντιστασιακό μετά. Αφού κατέστρεψε όλους τους αξιωματικούς, ήρθε μετά να κάνει αγώνα κατά της χούντας. Αφού αυτός ήταν η αιτία, αυτός και ο Σπαντιδάκης....».* Είναι οξύς ο Λύτρας, μάλλον πικραμένος με πολλούς συναδέλφους του στο στρατό. Και κάπου άδικος με τον Πανουργιά που συνελήφθη, εξορίστηκε και ταλαιπωρήθηκε επί δικτατορίας.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ΚΑΡΟΛΟΣ
ΣΑΜΑΡΑΚΑΚΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ
ΣΟΥΡΑΒΛΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
ΣΤΑΡΜΠΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
ΤΖΑΝΕΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΤΣΑΡΜΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΟΣ
ΤΣΟΥΣΗΣ ΔΙΟΝΥΣΗΣ
ΥΦΑΝΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΦΕΤΣΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΦΟΥΝΤΟΥΛΑΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΧΟΥΧΟΥΛΗΣ ΠΛΑΤΩΝ
ΧΡΥΣΟΣΤΑΛΛΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ

ΑΕΡΟΠΟΡΟΙ[1]
ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΣ ΑΛΕΚΟΣ
ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΣΤΑΠΠΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ
ΤΣΑΣΑΚΟΣ ΗΛΙΑΣ
ΤΣΑΣΑΚΟΣ Κ.

<u>ΝΑΥΤΙΚΟΙ</u>[2]
ΚΟΝΟΦΑΟΣ

ΕΠΙ ΠΛΕΟΝ ΥΠΗΡΞΑΝ ΕΠΑΦΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟΥΣ
ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟ
-//- ΠΑΠΑΔΑΤΟ
-//- ΠΕΡΙΔΗ
-//- ΠΑΠΑΔΗΜΑ
-//- ΛΕΒΕΝΤΗ
-//- ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟ
ΝΑΥΑΡΧΟ ΜΟΥΡΙΚΗ
-//- ΡΟΖΑΚΗ
-//- ΣΤΑΥΡΙΔΗ»

Υπογράφοντας ο Πανουργιάς τον πίνακα σημειώνει *«..πιθανά μικρολάθη...»*. Επισημαίνεται πως δεν διευκρινίζει τη διαφορά μεταξύ μελών και εκείνων με τους οποίους *΄΄υπήρξαν επαφές και συνεργασία΄΄*.

[1] Για τους αεροπόρους μέλη της οργάνωσης ΄΄ΕΕ΄΄ βλέπε ΓΕΑ/ Υπηρεσία Ιστορίας Π.Α., *Κατάσταση Αξιωματικών εν Αποστρατεία Πολεμικής Αεροπορίας Μέχρι το Έτος 1999* απ' όπου ανάλογα με την ημερομηνία αποστρατείας προκύπτει και το εάν ήταν εν ενεργεία ή αποστρατεία όταν ήταν μέλη, όπως γράφει στο γράμμα του ο Πανουργιάς. Και τούτο με δεδομένο ότι, από ένα σημείο και μετά η οργάνωση αυτή παύει κάθε δραστηριότητα, αφού έχει εξαρθρωθεί, τους παρακολουθούν και πολλά μέλη της είναι σε εξορία.

[2] Προφανώς ο πίνακας έχει συνταχθεί από βοηθό του Πανουργιά που αγνοεί τις ονομασίες των όπλων. Η έκφραση ΄΄ναυτικοί΄΄ δεν ισχύει παρά για του εμπορικού ναυτικού. Σημειώνεται επίσης πως δεν περιλαμβάνει στην ενότητα ΄΄αεροπόροι΄΄ και ΄΄ναυτικοί΄΄ αξιωματικούς των αντιστοίχων όπλων που τους έχει στα ΜΕΛΗ. Ο πίνακας δεν είναι προσεγμένος. Η αξιοπιστία του πίνακα θα ενισχυθεί με την επικείμενη έκδοση του βιβλίου που ετοιμάζει ο Πανουργιάς και όπου προφανώς θα περιέχεται η δραστηριότητα, οι μυήσεις και στοιχεία του καθενός.

*

ΕΓΓΡΑΦΟ No 9
ΑΝΑΦΟΡΑ ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΓΟΥΛΕΑ

«ΕΚΘΕΣΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΛΑΒΟΝΤΩΝ ΧΩΡΑΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΕΝ ΚΥΠΡΩ»[1]
«...α. Από 1 – 15 Ιουλίου 1974
β. Από 16 – 19 Ιουλίου 1974
γ. Από 20 Ιουλίου – 18 Αυγούστου 1975 ως ταύτα εγένοντο αντιληπτά υπ' εμού ...
9.-...οι βατραχάνθρωποι θα προέβαινον εις συλλήψεις υποστηρικτών του Μακαρίου στη Λευκωσία...
10.-...μου παρέδωσεν αντίγραφον μέρους χάρτου της πόλεως της Λευκωσίας περιλαμβάνον την περιοχήν HILTON με ωρισμένας οικίας σημειωμένας επ' αυτού αι οποίαι κατοικούντο υπό των προς σήλληψιν προσώπων...
11.-...περιλάμβανον δύο λοχαγούς του Εφεδρικού Σώματος, εν Υπουργόν και δύο έτερα πρόσωπα...
24.- ... την 12,13 και 14ην Ιουλίου ουδέν...συνέβη...υπήρξαν συζητήσεις ...επί του γεγονότος ότι ικανός αριθμός Νυμφευμένων Υπαξιωματικών είχεν αποστείλει τας οικογενείας του εις Ελλάδα[2]
34.-...επανέπλευσαν αι δύο Τ/Α αίτινες μέχρι τότε είχον αποκλείσει τον Λιμένα Αμμοχώστου ...
43.-Θα πρέπει να έχει υποπέσει εις την αντίληψιν του αναγιγνώσκοντος το παρόν ότι ο Υποπλοίαρχος Ταβλαρίδης εις ουδεμίαν σύσκεψιν είχεν συμμεθέξει εν ΝΒΧ
73.-...εχρειάσθησαν επίμοναι και αυστηρόταται εντολαί προς ...Ταβλαρίδην διά να ανοίξει πυρ εναντίον του ραδιοφωνικού σταθμού και ότι ούτος επιμόνως ηρνείτο δικαιολογούμενος περί του κατοικησίμου της περιοχής...
74.-...ο ίδιος μας εγνώρισεν αργότερον...ότι έβαλεν εναντίον του Ναυτικού Σταθμού Πάφου...και ουχί εναντίον του ραδιοφωνικού σταθμού...
84.-...επέστρεψαν εκ Λευκωσίας τα Αγήματα υπό τους Υποπλοίαρχον Γ.Ντάνον και Ανθυποπλοίαρχον Αρμενιάκον...
84.-...είχον δοθεί διάφορα δώρα (λάφυρα) υπό του ΝΔΚ ως: ...εις Ντάνον ....αυτόματον...(Καλαζνίκωφ) και περίστροφον 0,38...εις ...Αρμενιάκον ...αυτόματον όπλον Τσέχικον και περίστροφον 0,38....εις Αγιασοφίτην όστις είχεν παραμείνει εις ΝΒΧ προφανώς ως τοποτηρητής του ΝΔΚ, κινηγετικόν όπλον Ρωσσικής κατασκευής...εις άλλους...διάφορα δώρα ως φωτογραφικαί μηχαναί, τρανζίστορ κ.λ.π...
116.-...η ΝΒΧ υπέστη και άλλας πέντε επιθέσεις Α/Φ ...καταρρίπτουσα δύο ακόμη Α/Φ...{ Ακολουθεί περιγραφή των γεγονότων προσάραξης της Τ/Α και της περάτωσης της πρώτης φάσης των επιχειρήσεων.}
143.-...την 11-8-74 ο Αντιπλοίαρχος Γ.Παπαγιάννης ανεχώρησεν εκ Κύπρου δι' Ελλάδα
144.-...ομού μετά του ...Παπαγιάννη ανεχώρησεν και ο ...Πλωτάρχης Γ.Παπαργύρης επιτελής ΝΔΚ... επί των συνθηκών υφ' ας εσπευσμένως εξεκενώθη κατά την 14ην Αυγούστου '74 η ΝΒΧ και ειδικώτερον επί της καταστροφής ... ή μη των εν ΝΒΧ τριών Τ/Α ως και που Π/Π ΛΕΒΕΝΤΗΣ
148.-Η κατάστασις εν ΝΒΧ την 13/8/74 ήτο η ακόλουθος: ... το προσωπικόν εις θέσεις συναγερμού κατά 50% ... εντός του λιμενίσκου αι: ... Τ/Α 5 υπό επισκευήν ... Τ/Α 4 ικανή να πλεύση με δύο μηχανές ... Τ/Α 6 ικανή να πλεύση με μίαν μηχανήν ... Π/Π ΛΕΒΕΝΤΗΣ υπό επισκευήν ... και ικανόν να πλεύση με έναν άξονα [3] *... Αξ/κοί οι ... ΔΟΥΚΑΣ Διοικητής ΝΒΧ/ΑΔΑ ... ΚΑΝΔΑΛΕΛΑΣ ... Κυβερνήτης των υπό επισκευήν Τ/Α5 και Τ/Α6 ... ΤΣΑΤΑΛΟΣ ... Κυβερνήτης Τ/Α4 ... ΓΟΥΛΕΑΣ Διοικητής ΟΥΚ και Δ/Δ/ΝΒΧ ... ΤΑΒΛΑΡΙΔΗΣ Κυβερνήτης του υπό επισκευήν Π/Π ΛΕΒΕΝΤΗΣ ... ΝΤΑΝΟΣ ΔΤ/ΝΒΧ ... ΑΡΜΕΝΑΚΟΣ ΔΚ/ΝΒΧ ... η Τ/Α2 προσηραγμένη ...*
150.- ... Περί την 03.00 { της 14ης Αυγ*}) εσημάνθη γενικός συναγερμός ...*
151.-... αι εχθροπραξίαι είχον αρχίσει ...
153... την 04.45 η ΝΒΧ υπέστη αεροπορικήν επίθεσιν
154.-... πληροφορηθέντες οι Αξιωματικοί περί της διασπάσεως της ημετέρας αμυντικής γραμμής εις ΜΙΑ ΜΗΛΙΑ συνήλθομεν εις σύσκεψιν ... με θέμα την περαιτέρω παραμονήν εις ΝΒΧ ... εφ' όσον ολόκληρον το προσωπικόν εν ΝΒΧ ... επροτάθη όπως αρχίσει προετοιμασία υποχωρήσεως και διασώσεως οποιουδήποτε υλικού ηδύνατο να διασωθεί ...
157.-... ο Διοικητής ... απεφάσισεν όπως ανεμείνομην την τυχόν διαταγήν αποχωρήσεως ...
158.-... απεφασίσθη όπως οι άνδρες ΟΥΚ προετοιμάσουν εκκρηκτικάς ύλας διά τυχόν υπονόμευσιν και καταστροφήν των πλοίων και ετέρων εγκαταστάσεων των τελευταίων μη σαφώς ορισθέντων ...

[1] Καταχωρούνται αποσπάσματα από την έκθεση αυτή του υποπλοιάρχου Σ.Γουλέα και η οποία δεν φέρει ημερομηνία. Η έκθεση περιλαμβάνει σε 17 σελίδες 172 αριθμημένες παραγράφους.
[2] Η επισήμανση του Γουλέα υπονοεί πως αρκετές ημέρες πριν το πραξικόπημα το γνώριζαν και έπαιρναν τα μέτρα τους. Ούτε όμως και από τους υπαξιωματικούς υπήρξε προειδοποίηση προς οποιαδήποτε κατεύθυνση για το επικείμενο πραξικόπημα.
[3] Ο Γουλέας δεν δίνει μια εξήγηση στο γιατί δεν έπλευσαν οι Τ/Α έστω και σ' αυτήν την κατάσταση. Ίσως να ήταν αδύνατη η ενεργοποίησή τους ή να χρειαζόταν πολύς χρόνος. Η αναφορά του δεν περιλαμβάνει σχόλια ή εκτιμήσεις, είναι αναφορά καταστάσεως και ως τέτοια δεν καλύπτει και πιθανές ερωτήσεις του παραλήπτη.

159.-…ο υποφαινόμενος διέταξεν όπως προετοιμάσουν εκκρηκτικάς ύλας ικανάς να βυθίσουν τα εν τω λιμενίσκω ευρισκόμενα πλοία … PANTAP, βάσεις πυροβόλων, αποθήκας αμοιβού υλικού και θαλάμου επιχειρήσεων NBX …{ προφανώς δεν προλάβαιναν να υπονομεύσουν και ανατινάξουν την Τ/Α 2 που είχε προσαράξει 4 μίλια από τη βάση. Έτσι οι Τούρκοι την εκθέτουν έκτοτε σε μουσείο} …
*162.-… την 14.30 ελήφθη σήμα διά την αποχώρησιν εκ ΝΔΚ διατάσσον την παραμονήν της ομάδος Υ/Β καταστροφών εις NBX μέχρι περατώσεως του έργου υπονομεύσεως των πλοίων και εγκαταστάσεων κατά κρίσιν Διοικητού ΟΥΚ …
*163.-…. περί την 14.50 η NBX είχεν εκκενωθεί εκ του προσωπικού, όπερ απέβη οι μεν βαθμοφόροι διά των ιδιωτικών των οχημάτων πλήρη προσωπικών ειδών, το δε λοιπόν προσωπικόν δι' οχημάτων της NBX (τρία φορτηγά) έν λεωφορείον μεταφέροντος τον φορητόν οπλισμόν, αριθμών πυρομαχικών και άπαντα τα Α/Α πυροβόλα…
*164.- … αφαιρέθησαν τα κλείστρα των πυροβόλων … ωρισμένα συσκευαί συνεννοήσεως …
*165.-… διέταξα την ομάδα ΟΥΚ όπως αρχίσει την υπονόμευσιν εκ των πλοίων …
*166.- περί την 1515 διά τηλεφωνικής κλήσεως του Πχου (Ο) Τζαφεράκου μοι εδόθη η διαταγή εις ύφος λίαν ανήσυχον όπως …αποχωρήσει αμέσως εκ της NBX διακόπτων περαιτέρω εργασίας υπονομεύσεως 167.-… διέταξα την διακοπήν των περαιτέρω εργασιών και πυροδότησιν των ήδη υπονομευθέντων εκκρηκτικών με άπαντα τα πλοία και του PANTAP της NBX …
168.-… τούτο εγένετο περί ώραν 15.20 της 14/8 …».

*

ΕΓΓΡΑΦΟ No 10
ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗ ΔΗΜΗΤΡΗ ΑΛΕΥΡΟΜΑΓΕΙΡΟΥ

΄΄ΕΚΘΕΣΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΛΑΒΟΝΤΩΝ ΧΩΡΑΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΕΝ ΚΥΠΡΩ ΑΠΌ 1ης ΙΟΥΛΙΟΥ 1974 Εως 18ης ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974΄΄

Η Έκθεση συντάσσεται «*...δυνάμει των υπ' αριθ. Φ.204?15-11-74/ΥΕΘΑ/ΑΕΔ/ΔΚ και Φ. 200/25/97106/8-12-74/ΓΕΕΦ/1ον ΕΓ/1*

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΑΠΟ 1-15 ΙΟΥΛΙΟΥ 1974*...ευρισκόμενος εν Αμμοχώστω...έσπευσα εις το γραφείον του Διοικητού της Ι ΑΤΑΔ, Αντισυνταγματάρχου Ζαρκάδα Κ....διετάχθη συναγερμός... μικροδιαδηλώσεις ... άπαν το αστυνομικόν σώμα και το εξ 60 περίπου μελών Εφεδρικόν παρέδωσεν τον οπλισμόν εις ημάς...δια να λήξει διά την Αμμόχωστον η τραγική περιπέτεια ...άνευ ουδενός τραυματισμού ή νεκρού από οιανδήποτε πλευράν...16η Ιουλίου έως 1800 της 19 Ιουλίου 1974 από απόψεως πραξικοπήματος το ανωτέρω χρονικόν διάστημα διέρευσεν ηρέμως διά την πόλιν της Αμμοχώστου ....ως και τμήμα συγκροτηθέντος εν τω μεταξύ εξ εθελοντών Τάγματος (αποτελουμένου κυρίως εκ στελεχών της ΕΟΚΑ Β΄) διετάχθη να κινηθεί προς την κατεύθυνσιν Λεμεσού-Πάφου ...επανήλθον περί την 17ην Ιουλίου χωρίς να έχουν ουσιώδη εμπλοκήν ....δεδομένου ότι πάσα αντίστασις κατά του πραξικοπήματος είχεν ουσιαστικώς τερματισθεί από του απογεύματος της 16ης Ιουλίου εις ολόκληρον την νήσον...την 1800 της 19-7-74 διετάχθη μυστική επιστράτευσις ... μετετράπει εις γενικήν...ανέλαβα ενεργώς την διοίκησιν του 336 Τ.Π....15.30 ώραν πέρας κατατάξεως (παρουσιασθείσα δύναμις 700 άτομα)...23-7-74 Εκκίνησις Τάγματος δι' ενίσχυσιν αριστερού ημίσεως πρασίνης γραμμής Λευκωσίας...31-7-74...από 0900 εχθρική δύναμις Λόχου κινηθείσα ...μεταξύ των εχθρικών και ημετέρων θέσεων...πλην Τάγμα διετάχθη όπως μη προσβάλη την εχθρικήν δύναμιν εκτός εάν απεπειράτο επίθεσιν...8-8-74 ...εχθρός προσέβαλεν διά πυρών ευθυτενούς τροχιάς ημέτερα τμήματα εφ' ολοκλήρου του μετώπου...ημέτερα τμήματα ηναγκάσθησαν να ανταποδώσουν το πυρ όπερ και κατέπαυσεν μετά τρίωρον κατόπιν ενεργειών μέσω ΕΔ και διαταγής 211 Τ.Π.....15-8-74...εχθρός από 0430 ώρας προσβάλλει δι' Α/Φ πυρών ευθυτενούς τροχιάς ....άπαν το μέτωπον του Τάγματος...ημέτερα τμήματα ανταποδίδουν το πυρ...15-8-74...εχθρός από πρωϊνών ωρών συνεχίζει προσβολήν ημετέρων θέσεων εφ' ολοκλήρου μετώπου τάγματος ....ημέτερα τμήματα αμύνονται σθεναρώς καθ' όλην την ημέραν άνευ ουδεμιάς απωλείας εδάφους...16-8-74...εχθρός προσβάλλει...εφ' ολοκλήρου μετώπου τάγματος...επιθέσεις ...υποστηρίζονται δι' αρμάτων...εις το αριστερόν του τάγματος ένθα ηρωϊκώς αμύνεται διλοχία της ΕΛΔΥΚ εχθρός κατορθώνει καταλάβη στρατόπεδον της ΕΛΔΥΚ την 1700 ώραν ...1800 ώ λαμβάνεται διαταγή καταπαύσεως του πυρός...την ιδίαν στιγμήν ...ο συγκρατηθείς καθ' όλην την ημέραν εχθρικός λόχος ...εκδηλώνει επίθεσιν ήτις χάρις εις τον ηρωϊσμόν των αμυνομένων και ιδία του εφ. Ανθυπολοχαγού Κουτσού Νικολάου και πάλιν αποκρούεται...17-8-74...διά προσωπικής επιθεωρήσεως διαπιστώνω υψηλότατον φρόνημα παρ' όλον ότι ...η σφοδρότης της εχθρικής επιθέσεως εδημιούργησεν και αριθμόν λιποτακτών (συνολικώς 88 εις ολόκληρον τον τομέα του τάγματος επί δυνάμεως 1250) ...0430ώ...εχθρός παραβαίνων κατάπαυσιν πυρός προσβάλλει διά σφοδρών πυρών...1/336 λόχον ...επιτιθέμενος κατορθώνει μικράν απώθησιν ημετέρων τμημάτων (100-150 μ.)...από 0700 το πυρ κατέπαυσεν...18-8-74 εφαρμόζεται πλήρως η κατάπαυσις του πυρός...*

ΣΥΝΟΛΙΚΑΙ ΑΠΩΛΕΙΑΙ:

Αξιωματικοί: Νεκροί -, Τραυματίαι 8 Ε/Κ, Αγνοούμενοι 1 Ε/Κ

Οπλίται: Νεκροί 15 Ε/Κ, Τραυματίαι 98 Ε/Κ, Λιποτάκται 88 Ε/Κ...

ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Πραξικόπημα 15 Ιουλίου 1974*...έχει ήδη καταδικασθεί...απετέλεσε την αφορμήν διά την από μακρού σχεδιαζομένην Τουρκικήν εισβολήν....σχεδιασθέν και εκτελεσθέν από μικράν ομάδα αξιωματικών (ούτε άλλοι αξιωματικοί του Στρατηγείου ΓΕΕΦ εγνώριζον προηγουμένως τι ...έφερεν αυτομάτως τους λοιπούς ανά την νήσον Έλληνας Αξιωματικούς αλλά και ...αντιπολιτευομένους Κυπρίους ...αμυνομένους και διατρέχοντας άμεσον κίνδυνον να εκτελεσθούν εν ψυχρώ....το ότι εις την Αμμόχωστον δεν εχύθη σταγών αίματος...οφείλεται ...προσπαθείας Διοικητού Ι ΑΤΑΔ Αντχου Ζαρκάδα, του Αστυνομικού Διευθυντού Αμμοχώστου Φεσσά ....*

Τουρκική εισβολή και επιχειρήσεις από 20 Ιουλίου έως 18 Αυγούστου*...ο Θεός μου επεφύλαξε την τιμήν να ευρίσκομαι ηγούμενος στρατιωτών επί του πεδίου της τιμής διά δευτέραν εντός δεκαετίας φοράν εν Κύπρω (...επιχειρήσεις Τυλληρίας ως Διοικητής Λόχου του 260 ΤΟ τον Αύγουστο 1964)...πιστεύομεν ακραδάντως ότι ο Ελληνισμός της Κύπρου ηδύνατο να καταστή πλήρως αξιόμαχος και ικανός μόνος του άνευ ουδεμιάς έξωθεν βοηθείας να αντιμετωπίση την Τουρκικήν εισβολήν....εάν η επιστράτευσις προηγείτο δύο τουλάχιστον ημέρας της εισβολής τα θετικά αποτελέσματα θα ήταν κατά 100% μεγαλύτερα...εάν την 1800ώ της 19-7-74 αντί της μερικής εκηρύσσετο γενική επιστράτευσις και γενικός συναγερμός πάλιν τα θετικά...το 1964 είχομεν μεταβή τουλάχιστον επτά φοράς εις τας θέσεις μας εις την ακτήν, δε θα εχάναμεν τίποτα εάν άλλην μία φοράν καταλαμβάναμεν τας θέσεις μας έστω αναιτίως...όπου ο ηγήτωρ ευρίσκετο εις την πρώτην γραμμήν και εμάχετο παρά το πλευρόν του ουδείς εγκατέλειψεν τας θέσεις του. Όπου υπήρξεν εγκατάλειψις θέσεως τούτο οφείλετο εις την αδράνειαν των ηγητόρων του...»*

*

ΕΓΓΡΑΦΟ No 11
ΠΑΡΑΠΕΜΠΤΙΚΗ ΔΙΑΤΑΓΗ ΑΠΑΕΣΑ ΓΙΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΝΑΥΤΙΚΟΥ ΜΑΙΟΥ 1973

(ΑΠΑΕΣΑ αριθμ. πρωτ. 293/73 Β.Υ. 116/73 από 24 Ιουλίου 1973, υπογράφει ο υποστράτηγος Ν.Ραφαηλάκης με αποδέκτη τον Επίτροπο του Έκτακτου Στρατοδικείου Αθηνών.)

Το έγγραφο ξεκινάει με την καταγραφή κατηγορουμένων και μαρτύρων ως εξής:
«*Λαβόντες υπ' όψιν την διά της από 18 Ιουλίου 1973 αναφοράς του Αναθεωρητού Γ΄ (Α.Μ. 32105) ΣΚΕΜΠΕΑ Γρηγορίου του Παναγιώτου υποβληθείσαν ημίν προανακριτικήν δικογραφίαν, σχηματισθείσαν εις εκτέλεσιν των υπ' αριθμ. πρωτ. ΕΠ72Β/24-5-1973, ΕΠ72Γ/1-6-1973, ΕΠ72Δ/2-6-73, ΕΠ72Ε/15-6-1973, ΕΠ72Ζ/21-6-19-1973, ΕΠ72Η/2-7-1973, ΕΠ72Θ/4-7-1973 και ΕΠ72Ι/7-7-73 προς αυτόν διαταγών μας, κατά των κάτωθι κατηγορουμένων:*
ΑΡΓΥΡΙΟΥ Σταύρου του Νικολάου, πλοιάρχου Π.Ν., διευθυντού Διοικήσεως Ναυστάθμου Σαλαμίνος,
ΤΡΟΥΠΑΚΗ Διονυσίου του Γερασίμου, πλοιάρχου Π.Ν., τελούντος εις διάθεσιν Ναυστάθμου Σαλαμίνος,
ΠΑΠΑΔΟΓΓΟΝΑ Αλεξάνδρου του Διονυσίου, αντιπλοιάρχου Π.Ν., κυβερνήτου Α/Τ «ΝΑΥΑΡΙΝΟΝ»,
ΚΟΥΣΟΥΡΗ Κωνσταντίνου του Λεωνίδου, αντιπλοιάρχου Π.Ν., κυβερνήτου Α/Τ «ΘΥΕΛΛΑ»,
ΜΑΛΛΙΑΡΗ Παναγιώτου – Σταύρου του Γεωργίου, αντιπλοιάρχου Π.Ν., κυβερνήτου Α/Τ «ΣΦΕΝΔΟΝΗ»,
ΓΚΙΟΚΕΖΑ Γεωργίου του Χρήστου, αντιπλοιάρχου Π.Ν., υπηρετούντος παρά τω Α.Ν./3^{ον} Ε.Γ.,
ΚΑΡΑΜΗΤΣΟΥ Γεωργίου του Χρήστου, αντιπλοιάρχου Π.Ν., κυβερνήτου Α/Τ «ΑΣΠΙΣ»,
ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΟΥ Αναστασίου – Ηλία του Χρήστου, αντιπλοιάρχου Π.Μ., υπηρετούντος παρά των Α.Ν./3^{ον} Ε.Γ.,
ΚΟΛΙΓΙΑΝΝΗΝ Αριστείδου του Χαραλάμπους, αντιπλοιάρχου Π.Ν., υποδιοικητού Ναυτ. Σχολής Πολέμου,
ΘΕΟΧΑΡΗ Αντωνίου του Θεοχάρους, αντιπλοιάρχου Π.Ν., υποδιοικητού Σχολής Ναυτ. Δοκίμων,
ΣΕΚΕΡΗ Αθανασίου του Ευαγγέλου, αντιπλοιάρχου Π.Ν., (Μ) αρχιμηχανικού Στολίσκου Υποβρυχίων,
ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΡΕΑ Πιέρρου του Αντωνίου, αντιπλοιάρχου Π.Ν. (Μ), προϊσταμένου Συνεργείου Τεχνικής Διευθύνσεως Ναυστάθμου Σαλαμίνος,
ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Μιλτιάδου του Αναστασίου, αντιπλοιάρχου Π.Ν. (Μ), βοηθού Τεχνικού Επιθεωρητού Αρχηγείου Ναυτικού,
ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ Ιωάννου του Παναγιώτου, πλωτάρχου Π.Ν., υπηρετούντος παρά τω Α.Ν./1^{ον} Ε.Γ.,
ΔΕΜΕΣΤΙΧΑ Γρηγορίου του Παναγιώτου, πλωτάρχου Π.Ν., υπηρετούντος παρά τω Α.Ν./3^{ον} Ε.Γ.,
ΓΚΙΝΗ Γεωργίου του Σταματίου, πλωτάρχου Π.Ν., υπηρετούντος παρά τω Α.Ν./3^{ον} Ε.Γ.,
ΣΤΑΓΚΑ Ιωάννου του Μάρκου, πλωτάρχου Π.Ν., υπηρετούντος παρά τω Α.Ν./3^{ον} Ε.Γ. και εν συνεχεία ως κυβερνήτου του Α/Γ «ΙΚΑΡΙΑ»,
ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ Σωτηρίου του Σταματίου, πλωτάρχου Π.Ν., υπηρετούντος παρά των Α.Ν./3^{ον} Ε.Γ.,
ΜΑΝΤΑΔΑΚΗ Νικολάου του Σταματίου, πλωτάρχου Π.Ν., υπηρετούντος ως επιστολέως στολίσκου ναρκοπολέμου και εν συνεχεία σπουδαστού Ναυτ. Σχολής Πολέμου,
ΚΑΤΑΓΑ Κωνσταντίνου του Γεωργίου, πλωτάρχου Π.Ν., υπηρετούντος παρά το Α.Ν./δ/νσις Επικοινωνιών και εν συνεχεία σπουδαστού Ναυτ. Σχολής Πολέμου,
ΣΤΑΥΡΙΑΝΑΚΗ Μιχαήλ του Βασιλείου, πλωτάρχου Π.Ν., σπουδαστού Ναυτ. Σχολής Πολέμου,
ΚΑΝΑΒΑΡΙΩΤΗ Ευαγγέλου του Στυλιανού, πλωτάρχου Π.Ν., σπουδαστού Ναυτ. Σχολής Πολέμου,
ΒΕΝΝΗ Αθανασίου του Εμμανουήλ, πλωτάρχου Π.Ν., διευθυντού Σχολής Πυρ/κού ΚΕ.ΠΑΛ.,
ΠΑΛΟΥΜΠΗ Ιωάννου του Σπυρίδωνος, πλωτάρχου Π.Ν., διοικητού μοίρας τορπιλλακάτων,
ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ Ευαγγέλου του Δημητρίου, πλωτάρχου Π.Ν., υπηρετούντος παρά τω Α.Ε. Δ/3^{η} Μ.Ε.Ο.,
ΛΥΜΠΕΡΗ Χρήστου του Παναγιώτου, πλωτάρχου Π.Ν., κυβερνήτου Α/Τ «ΠΑΝΘΗΡ»,
ΜΑΣΟΥΡΑ Τιμοθέου του Γεωργίου, πλωτάρχου Π.Ν., κυβερνήτου Υ/Β «ΠΡΩΤΕΥΣ»,
ΛΑΓΑΡΑ Ευαγγέλου του Σπυρίδωνος, πλωτάρχου Π.Ν., κυβερνήτου Υ/Β «ΓΛΑΥΚΟΣ»,
ΜΑΝΙΑΤΗ Ιωάννου του Αδαμαντίου, πλωτάρχου Π.Ν., κυβερνήτου Υ/Β «ΤΡΙΤΩΝ»,
ΣΙΔΕΡΗ Γεωργίου του Δημητρίου, πλωτάρχου Π.Ν., κυβερνήτου Υ/Β «ΝΗΡΕΥΣ»,
ΔΡΙΚΟΥ Ηρακλέους του Θεμιστοκλέους, πλωτάρχου Π.Ν., κυβερνήτου Υ/Β «ΤΡΙΑΙΝΑ»,
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Νικολάου του Δημητρίου, πλωτάρχου Π.Ν., κυβερνήτου Υ/Β «ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΗΣ»,
ΣΤΕΡΓΙΟΥ Βασιλείου του Γεωργίου, πλωτάρχου Π.Ν., υπάρχου Α/Τ «ΝΑΥΑΡΙΝΟΝ»,
ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΟΥ Αποστόλου του Σπυρίδωνος, πλωτάρχου Π.Ν., υπάρχου Α/Τ «ΘΥΕΛΛΑ»,
ΧΡΥΣΙΚΟΠΟΥΛΟΥ Αγγέλου του Σπυρίδωνος, πλωτάρχου Π.Ν., υπάρχου Α/Τ «ΣΦΕΝΔΟΝΗ»,
ΜΑΝΟΥΣΟΠΟΥΛΟΥ Μιχαήλ του Αθανασίου, πλωτάρχου Π.Ν., υπάρχου Α/Τ «ΑΣΠΙΣ»,
ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΥ Κωνσταντίνου του Ανδρέου, πλωτάρχου Π.Ν., υπάρχου Α/Τ «ΒΕΛΟΣ» και εν συνεχεία κυβερνήτου Π/Φ «ΑΡΕΘΟΥΣΑ»,
ΘΕΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ Ιωάννου του Παναγιώτου, πλωτάρχου Π.Ν., κυβερνήτου ΤΠΚ «ΝΑΥΣΙΘΟΗ»,
ΛΑΦΟΓΙΑΝΝΗ Ιωάννου του Παναγιώτου, πλωτάρχου Π.Ν., κυβερνήτου Ν/Θ «ΑΜΒΡΑΚΙΑ»,
ΔΕΣΥΛΛΑ Αναστασίου του Γεωργίου, πλωτάρχου Π.Ν. (Μ), διευθυντού μηχανών Α/Τ «ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ»,

ΤΟΜΑΡΑ Δημητρίου του Παντελή, πλωτάρχου Π.Ν., (Μ), διευθυντού μηχανών Α/Τ «ΝΑΥΑΡΙΝΟΝ»,
ΛΕΩΝΙΔΑ Εμμανουήλ του Διονυσίου, πλωτάρχου Π.Ν. (Μ), αρχιμηχανικού στολίσκου ταχέων σκαφών (Σ.ΤΑ.Σ.),
ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Ευστρατίου του Πέτρου, πλωτάρχου Π.Ν. (Μ), βοηθού τεχνικού Επιθεωρητού /Α.Ν.,
ΗΣΑΪΑ Εμμανουήλ του Ησαΐα, πλωτάρχου Π.Ν. (Μ), βοηθού διευθυντού Τεχνικού Σώματος /Α.Ν.,
ΠΑΛΙΟΥ Γεωργίου του Κωνσταντίνου, πλωτάρχου Π.Ν. (Μ), υπηρετούντος παρά τω Α.Ν./3ον Ε.Γ.,
ΤΣΙΟΒΑΡΙΔΗ Αθανασίου του Νικολάου, Δ ι κ α σ τ ι κ ο ύ Συμβούλου Γ΄ Τάξεως, υπηρετούντος παρά τω Α.Ν./ΔΙΚ. – ΝΟΜ.,
ΤΟΥΡΒΑ Χριστόδουλου του Θεμελή, υποπλοιάρχου Π.Ν., υπηρετούντος παρά τω Α/Τ «ΝΑΥΑΡΙΝΟΝ»,
ΜΠΟΥΖΑΚΗ Εμμανουήλ του Γεωργίου, υποπλοιάρχου Π.Ν., υπηρετούντος παρά τω Α/Τ «ΘΥΕΛΛΑ»,
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Παναγιώτου του Θεοδώρου, υποπλοιάρχου Π.Ν., υπηρετούντος παρά τω Α/Τ «ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ»,
ΒΟΥΡΑΖΕΡΗ Ιωάννου του Σταύρου, υποπλοιάρχου Π.Ν., κυβερνήτου Ν/Α «ΠΛΕΙΑΣ»,
ΖΩΓΡΑΦΟΥ Ιωάννου του Δημοσθένους, υποπλοιάρχου Π.Ν., κυβερνήτου Ν/Α «ΚΙΧΛΗ»,
ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ Νικολάου του Ανδρέου, υποπλοιάρχου Π.Ν., διοικητού 1ης ομάδος συντηρήσεως τορπιλλακάτων (Ο.Σ.Τ.Α./1),
ΓΙΑΝΝΑΚΑΚΟΥ Βασιλείου του Γεωργίου, υποπλοιάρχου Π.Ν., διοικητού 2ας ομάδος συντηρήσεως τορπιλλακάτων (Ο.Σ.Τ.Α./2),
ΘΕΜΕΛΙΔΗ Νικολάου του βασιλείου, υποπλοιάρχου Π.Ν., υπηρετούντος παρά τω Επιτελείω Στόλου /3ου Ε.Γ./2.,
ΖΑΡΟΚΩΣΤΑ Εμμανουήλ του Ανδρέου, υποπλοιάρχου Π.Ν., υπηρετούντος παρά τω Σ.Δ.Α.Μ.,
ΚΑΣΙΜΑΤΗ Διονυσίου του Λομβάρδου, ανθυποπλοιάρχου Π.Ν. (Π.Τ.), σιδηρουργού, υπηρετούντος παρά τη τεχνική Διευθύνσει ναυστάθμου Σαλαμίνος,
ΜΗΝΑΙΟΥ Ιωάννου του Γεωργίου, υποναυάρχου Π.Ν. εν αποστρατεία, κατοίκου Αθηνών,
ΚΟΝΟΦΑΟΥ Σπυρίδωνος του Κωνσταντίνου, πλοιάρχου Π.Ν. εν αποτάξει, κατοίκου Αθηνών,
ΦΕΤΣΗ Κωνσταντίνου του Παναγιώτου, υποστρατήγου εν αποστρατεία, κατοίκου Κοινότητος Παπάγου,
ΣΤΑΠΠΑ Νικολάου του Θεοδώρου, επισμηναγού, υπηρετούντος παρά τη ΙΙΙ Π.Μ./3ον Ε.Γ.,
ΧΡΗΣΤΑΚΟΥ Δημητρίου του Βασιλείου, αντισμηνάρχου, υποδιοικητού 114 Π.Μ.,
ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ Δημητρίου του Βασιλείου, αντισμηνάρχου διευθυντού στρατ. Εκπαιδεύσεως Σμηναρχίας Ικάρων,
ΚΟΚΚΙΝΙΔΗ Κωνσταντίνου του Ηλία, σμηνάρχου, διοικητού 116 Π.Μ.,
ΑΒΕΡΩΦ – ΤΟΣΙΤΣΑ Ευαγγέλου του Κωνσταντίνου, τέως υπουργού, κατοίκου Κηφισιάς,
ΚΟΤΣΑΡΙΔΑ Σπυρίδωνος του Γεωργίου, εμπόρου, κατοίκου Αθηνών,
ΣΤΡΑΤΟΥ Χριστοφόρου του Σταμούλη, βιομηχάνου, κατοίκου Γλυφάδας,
ΑΠΟΣΚΙΤΟΥ Κωνσταντίνου του Λεωνίδου, τέως βουλευτού, κατοίκου Αθηνών,
ΑΠΟΣΚΙΤΟΥ Χρήστου του Λεωνίδου, διευθυντού υποκαταστήματος Εθνικής Τραπέζης, κατοίκου Αθηνών,
ΓΚΑΖΗ Αντωνίου του Κωνσταντίνου, δικηγόρου, κατοίκου Χανίων,
ΕΓΚΟΛΦΟΠΟΥΛΟΥ Κωνσταντίνου του Φωκίωνος, αντιναυάρχου Π.Ν. εν αποστρατεία, κατοίκου Αθηνών,
ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Αγγέλου του Πέτρου, πλωτάρχου Π.Ν. (Μ), υπηρετούντος παρά τω Α.Ν./Γραφ. Εξοπλ.,
ΦΩΚΑ Ιωάννου του Ηλία, πλωτάρχου Π.Ν., υπάρχου Α/Τ «ΚΑΝΑΡΗΣ»,
ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ Αναστασίου του Κωνσταντίνου, πλωτάρχου Π.Ν., υπάρχου Α/Τ «ΛΟΓΧΗ»,
ΚΟΚΛΩΝΗ Μιχαήλ του Λεωνίδου, ανθυπασπιστού Π.Ν. (Η/Ν), υπηρετούντος παρά τω Α/Τ «ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ»,
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Γεωργίου του Κωνσταντίνου, σμηνάρχου, διοκητού 117 Π.Μ.,
ΠΑΠΠΑ Νικολάου του Βελισσαρίου, αντιπλοιάρχου Π.Ν., κυβερνήτου Α/Τ «ΒΕΛΟΣ»,
ΜΑΤΑΡΑΓΚΑ Κωνσταντίνου του Αίαντος, σημαιοφόρου Π.Ν., υπηρετούντος παρά τω Α/Τ «ΒΕΛΟΣ»,
ΓΚΟΡΤΖΗ Κωνσταντίνου του Αντωνίου, σημαιοφόρου Π.Ν., υπηρετούντος παρά τω Α/Τ «ΒΕΛΟΣ»,
ΣΤΡΑΤΟΥ Γεωργίου του Κωνσταντίνου, σημαιοφόρου Π.Ν., υπηρετούντος παρά τω Α/Τ «ΒΕΛΟΣ»,
ΖΗΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ Νικολάου του Φωτίου, σημαιοφόρου Π.Ν. (Μ), υπηρετούντος παρά τω Α/Τ «ΒΕΛΟΣ»,
ΠΡΟΚΟΠΑΚΗ Ηρακλέους του Προκοπίου, σημαιοφόρου Π.Ν. (Μ), υπηρετούντος παρά τω Α/Τ «ΒΕΛΟΣ»,
ΧΑΤΖΗΠΕΡΡΟΥ Παναγιώτου του Νικολάου, σημαιοφόρου Π.Ν. (Μ), υπηρετούντος παρά τω Α/Τ «ΒΕΛΟΣ»,
ΚΑΛΛΙΝΟΥ Παναγιώτου του Θεοδώρου, αρχικελευστού – μηχανικού Π.Ν., υπηρετούντος παρά τω Α/Τ «ΒΕΛΟΣ»,
ΣΕΚΕΡΗ Γεωργίου του Ευαγγέλου, συμβούλου Πρεσβείας Α΄ Τάξεως διαμένοντος εν Βρυξέλλαις, και
ΓΑΡΟΥΦΑΛΙΑ Πέτρου του Ευαγγέλου, τέως υπουργού, κατοίκου Αθηνών….»
«*...ενόρκως εξετασθέντων μαρτύρων Παναγιώτου Γ. Νικολοπούλου, Θρασυβούλου Γ. Καμαρινέα, αντιπλοιάρχων Π.Ν., Παναγιώτου Γρ. Κούβαρη, Πλωτάρχου Π.Ν., Ανδρέου Ι. Αβραμοπούλου, ανθυποπλοιάρχου Π.Ν., Μιλτιάδου Χ. Γκίζα, ταγματάρχου ΠΕΖΙΚΟΥ και Ζήση Γ. Φούφα, δικηγόρου...».*

ΕΓΓΡΑΦΟ ΝΟ 12
ΟΡΓΑΝΟΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΄΄ΚΙΝΗΜΑ ΤΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ΄΄

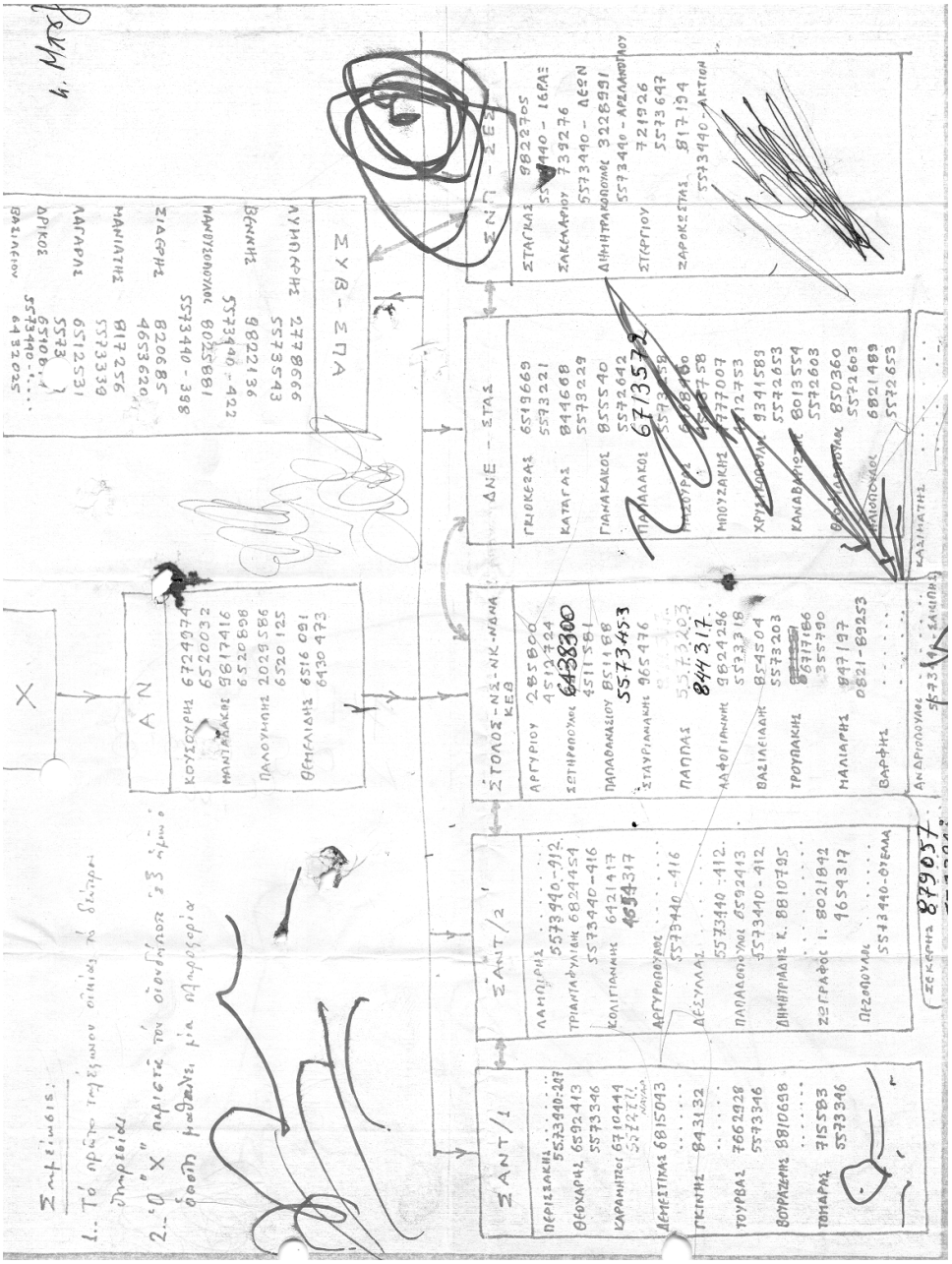

***

ΕΓΓΡΑΦΟ ΝΟ 13
ΠΟΡΙΣΜΑ ΠΡΟΑΝΑΚΡΙΣΗΣ ΄΄ΒΑΣΑΝΙΣΤΩΝ Κ/Δ ΕΛΛΗ΄΄

Το πόρισμα Κουμανάκου υποβάλλεται στο Α.Ν. με έγγραφο Δ.Ν.Ε Φ 454/29/74/9-11-74. Η περιγραφή των συμβάντων στο ΕΛΛΗ και η κατανομή των ευθυνών, έχει ως εξής:

«(...) κατά την ημετέραν γνώμην (...) τινές των κρατουμένων επί του ΕΛΛΗ (...) εκακοποιήθησαν υπό του (...) Κιοσσέ, συνεργούντων των Υπαξ/κών της ΜΥΚ Ντάκουλα Νικηφόρου κυρίως και Σωμαρίπα Εμμανουήλ δευτερευόντως (...) δεδομένου όμως ότι οι ανακρίσεις διεξήγοντο εις κλειστόν χώρον, δεν δυνάμεθα μετά βεβαιότητος να αποφανθώμεν εάν όντως (...) εγένοντο (...) διά «φάλαγγος» (...). Ο Πλοίαρχος Ευαγγελόπουλος (...) εις μίαν ή δύο περιπτώσεις εχειροδίκησεν (...) τουτ' αυτό θα ηδύνατο να λεχθή και διά τον Πλωτάρχην Καμαρινέαν, με επιφύλαξιν όμως, δεδομένου ότι το πλείστον των μαρτύρων αναφέρει ότι ούτος συμπεριεφέρθη καλώς (...). Ο γραμματεύς της ανακριτικής επιτροπής Υποπλοίαρχος τότε Δικ. Τσιοβαρίδης Αθανάσιος (...) ουδόλως συμμετείχεν εις κακοποιήσεις (...). Ο τότε Πλωτάρχης Τραγέας μετέβη άπαξ επί του ΕΛΛΗ (...) ουδεμίαν είχεν ανάμειξιν εις τας ανακρίσεις (...). Ο τότε Ταγματάρχης του ΕΑΤ/ΕΣΑ Θεοφιλογιαννάκος Θεόδ. και οι Αστυνόμοι Α΄ της Υποδ/νσεως Γεν. Ασφαλείας Αθηνών Μάλλιος Ευάγγελος και Μπάμπαλης Πέτρος, μετέβησαν τουλάχιστον άπαξ επί του ΕΛΛΗ (...) δι' υπηρεσιακούς λόγους (...) η καταγγελλομένη συμμετοχή αμφίβολος, ως ανήκοντες εις ετέραν υπηρεσίαν (...). Ο τότε Υποπλοίαρχος Κυριακόπουλος Μάριος, εδρεύων επί του ΕΛΛΗ ως τμηματάρχης της ΟΠΣ/1, πιθανότατα ελάμβανε γνώσιν των κακοποιήσεων όμως (...) δεν θα ήτο δυνατόν να ελέγξη ή και να αναμειχθή απλώς (...). Ο Πλωτάρχης Νικολόπουλος Παν. δεν αναμείχθη εις την όλην υπόθεσιν (...). Ο τότε Σημ/ρος (ΠΥ) Γεωργανάκης Ευάγγελος (...) Αξ/κός Φυλακής επί του ΕΛΛΗ δεν αρνείται τα εναντίον του κατατεθέντα, περί ψυχολογικής πιέσεως των κρατουμένων διά της ερωτήσεως «αν πήγε παππάς να τους μεταλάβη» αλλά δικαιολογείται ότι (...) εκ περιεργείας και ουχί προς εκφοβισμόν τους ηρώτησεν (...) αι καταγγελίαι περί δήθεν οργανώσεως (...) μέσων ταλαιπωρίας και εκνευρισμών (...) αποφαινόμεθα ότι είναι αναληθή ή καλοπίστως ή και κακοπίστως παραποιημένα και εξογκωμένα διότι: (...) διά του πληρώματος του ΕΛΛΗ (45 ατόμων) δεν ήτο δυνατόν να οργανωθεί βάρδια σκοπίμου εκνευρισμού διά θορύβων (...) τα της μη αναγνώσεως, τούτο πιθανόν να αποκλείεται και εκ του κανονισμού (...) τουτ' αυτό και διά την απαγόρευσιν του καπνίσματος (...) το φαγητόν (...) ήτο οίον και του λοιπού επί του σκάφους προσωπικού (...) ως προς το ύδωρ: ο μοναδικός σωλήν (...) ύδατος εκ της ξηράς δεν απέδιδεν (...) όμως η έλλειψις αύτη ήτο και διά το επί του Πλοίου προσωπικόν (...) ως προς την συνεχή αφή των φώτων (...) θα έπρεπε οι κρατούμενοι να αντιλαμβάνονται ότι, λόγοι στοιχειώδους ασφαλείας δεν θα επέτρεπαν εις τους αρμοδίους διά την φρούρησιν, αλλά και την ασφάλειάν των, την παραμονήν των κρατουμένων εντός σκοτεινών καμπινών (...) τα αυτά (...) και διά την Ψυττάλειαν (...) και ειδικότερον την διά σανίδων σφράγησιν των παραθύρων (...) ως προς τας αιτιάσεις περί σκαιάς συμπεριφοράς Ναυτών ή και Υπαξ/κών (...) σημειούμεν ότι (...) τούτο οφείλεται εις τον κακόν χαρακτήρα, διάθεσιν και αγωγήν του ούτω πως φερομένου [1](...) ως υβριστής κατονομάζεται κυρίως εις απολυθείς ήδη Κελευστής Αρμενιστής ονόματι Κων/νος Ευαγόρας (...) ναυτικός (...) το επάγγελμα, ταξιδεύει εις υπερποντίους πλόας (...)».

*

[1] Ο Κουμανάκος αιτιολογεί τη σκαιά συμπεριφορά προς τους κρατούμενους, λόγω του κακού χαρακτήρα ΄΄του ούτω πως φερομένου΄΄. Είναι ο Αραπάκης ακόμα Α/ΓΕΝ και αιτιολογείται η ειρωνική αυτή προσέγγιση και το απαράδεκτο πόρισμα γενικότερα.

ΕΓΓΡΑΦΟ ΝΟ 14
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΑΠΠΑ ΠΡΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟ

Το γράμμα του Παππά στον τέως βασιλιά Κωνσταντίνο φέρει ημερομηνία 3 Ιουνίου 1973 και έχει ως εξής:

«*Προς τον ΒΑΣΙΛΕΑ, μέσω ΠΑΠΑΓΟΥ.*
Έχετε αντιληφθή πλήρως την πειθαρχίαν και το σεβασμόν μου προς τον Μεγαλειότατον. Παρακαλώ να διαβιβάσετε ότι την στιγμήν αυτήν το πρώτον θέμα που με απασχολεί είναι το ότι 60 έως 100 συνάδελφοί μου λαμπροί Αξιωματικοί του Ναυτικού, το άνθος των Ενόπλων Δυνάμεων, βασανίζονται με τας γνωστάς μεθόδους της ΕΣΑ. Ο Μεγαλειότατος, ως νόμιμος Αρχηγός των Ε.Δ., έχει δικαίωμα αλλά και υποχρέωσι να καλέση επειγόντως όλους τους Δημοσιογράφους και Φωτορεπόρτερς και να απαιτήση από την Διεθνή Κοινή Γνώμη παγκόσμια εξέγερσι, και ιδιαιτέρως του ΝΑΤΟ, καθ' όσον οι ευρισκόμενοι εις την ΕΣΑ Αξιωματικοί είναι συνάδελφοι και φίλοι όλων των Αξιωματικών των 15 κρατών, οι οποίοι υπηρετούν εις τα συμμαχικά Στρατηγεία από του Στρατηγού WOODPASTER μέχρις και του τελευταίου Αξιωματικού.
Τέλος, τούτο αποτελεί ουχί παράκλησιν αλλά αξίωσιν των βασανισμένων, των οικογενειών των και εμού προσωπικώς. Είναι γνωστόν ότι υφίστανται τοιαύτα βασανιστήρια επί τω σκοπώ αποσπάσεως ομολογιών διά την άμεσον εμπλοκήν Βασιλέως – Καραμανλή εις την εξέγερσι του Ναυτικού.
Roma, 3η Ιουνίου 1973».

**

ΕΓΓΡΑΦΟ ΝΟ 15
ΑΝΑΦΟΡΑ ΠΑΡΑΙΤΗΣΗΣ ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΥ ΠΑΤΣΙΛΙΑ

ΕΠΕΙΓΟΥΣΑ- ΜΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΗ
Προς: Τον Κυβερνήτην του Ν/Α ΑΝΤΙΟΠΗ
Ο Ανθ/ρχος (Τ) Δ. Πατσίλιας του Ν/Α ΑΝΤΙΟΠΗ
Εν Ν.Σ. Τη 6η Φεβρουαρίου 1970

ΘΕΜΑ: Αίτησις απομακρύνσεως εκ των τάξεων του Πολεμικού Ναυτικού

Λαμβάνω την τιμήν να αναφέρω ότι μη έχων ακόμα συμπληρώσει τας προς το Πολεμικόν Ναυτικόν υποχρεώσεις μου, ευρίσκομαι εις την δυσάρεστον ανάγκην, όπως αιτήσω την απομάκρυνσίν μου εκ των τάξεων αυτού, δια λόγους οικονομικούς, τους οποίους αναλυτικότερον εκθέτω εις τας επομένας παραγράφους.
2. Η οικογενειακή μου κατάστασις, από πλευράς ατόμων, συνίσταται εξ εμού και της μητρός μου, του πατρός μου θανόντος προ ενδεκαετίας περίπου.
3. Από διετίας ζω μετά της μητρός μου εις διαμέρισμα δύο κυρίων δωματίων επ' ενοικίω, κείμενον επί της λεωφόρου Κηφισίας αριθμ.Η8 β.
4. Προς αντιμετώπισιν των εξόδων διαβιώσεως της οικογενείας μου υφίστανται οι κάτωθι οικονομικοί πόροι, οίτινες είναι δυνατόν ευκόλως να διαπιστωθώσι.
α.Ο ημέτερος βασικός μισθός μετά των επιδομάτων, συνιστάμενος εις δραχμάς πέντε χιλιάδας τριακοσίας πεντήκοντα οκτώ (5.358).
β.Το ημέτερον αντίτιμον τροφοδοσίας, συνιστάμενον εις δραχμάς τετρακοσίας ενενήκοντα εξ (496).
γ.Η σύνταξις της μητρός μου, του πατρός μου όντος ότε εν ζωή Αξιωματικού του Στρατού Ξηράς, συνισταμένη εις δραχμάς χιλίας πεντακοσίας (1500).
δ.Το μέρισμα της μητρός μου εκ Μ.Τ.Σ. συνιστάμενον εις δραχμάς χιλίας διακοσίας (1200).
Συνολικώς δηλαδή, οι οικονομικοί πόροι της οικογενείας συνίστανται εις δραχμάς οκτώ χιλιάδας πεντακοσίας πεντήκοντα τέσσαρας (8554) περίπου.
5.Οι ανωτέρω πόροι καταναλίσκονται κατά μεγίστην προσέγγιση ως κατωτέρω.
α.Ενοίκιον οικίας δραχμαί χίλιαι εννεακόσιαι (1900).
β.Έξοδα διατροφής δραχμαί δύο χιλιάδες εκατόν (2100) περίπου.
γ.Κοινόχρηστα οικίας, τηλέφωνο, ύδωρ πόσιμον, ηλεκτρικόν, δραχμαί εξακόσιαι (600) περίπου.
6. Τα ανωτέρω αποτελούντα χονδρικώς τα πάγια έξοδα εκάστου μηνός, αφαιρούμενα εκ των εσόδων, αφήνουν καθαρόν υπόλοιπον διακινήσεως δι' εμέ και την μητέρα μου, περί τας τέσσαρας χιλιάδας μηνιαίως.
7.Διαμοιράζων ταύτα εξίσου μεταξύ εμού και της μητρός μου, υπολείπονται εις εμέ δια μηνιαία έξοδα, περί τας δραχμάς δύο χιλιάδας (2000).
8. Εξ αυτών εξοδεύω ατομικώς και παγίως, διά καντίνα εις πλοίον και σιγαρέτα περί τας δραχμάς πεντακοσίας (500), δια μετακινήσεις περί τας δραχμάς τριακοσίας πεντήκοντα (350), δια μικροέξοδα ήτοι εφημερίδας, περιοδικά, βιβλία, δίσκους και άλλα τοιαύτα περί τας δραχμάς διακοσίας (200).
9. Κατόπιν των ανωτέρω υπολείπονται περί τας δραχμάς εννεακοσίας (900) δια τα λοιπά έξοδα του μηνός μου.
10. Τα ανωτέρω χρήματα δια τους κατωτέρω λόγους υπολοίπονται κατά πολύ των απαιτουμένων.
α.Λόγω της ηλικίας μου και της υπό του επαγγέλματός μου υπαγορευμένης κοινωνικής τάξεως, απαιτείται όπως ευρίσκομαι εις σχέσιν μετά δεσποινίδος ήτις πρέπει να είναι, αφενός τουλάχιστον εμφανίσιμος, αφετέρου αναλόγου ή καλλιτέρας κοινωνικής τάξεως.
β.Λόγω της υπό του επαγγέλματός μου υπαγορευομένης κοινωνικής τάξεως, απαιτείται όπως κοινωνικώς ευρίσκομαι εις κύκλον της ημετέρας ή καλυτέρας τάξεως. Αι απαιτήσεις ταύτης ώσιν γνωσταί εις υμάς, κατά συνέπειαν δε και αι εξ αυτών απορρέουσαι υποχρεώσεις μου.
γ.Λόγω της υπό του επαγγέλματός μου υπαγορευομένης κοινωνικής τάξεως, η εν γένει εμφάνισίς μου απαιτείται όπως ευρίσκεται εις επίπεδα λίαν υψηλά.
11. Η ύπαρξις της ανωτέρω καταστάσεως, ήτις κέκτηται υφής εξωτερικής προς εμέ, λαμβάνει επέκτασιν ψυχολογικήν, υπό την μορφήν ψυχολογικής πιέσεως του εαυτού μου. Ταύτη, συναθροιζομένη με την ενσυνείδητον πίεσιν την ασκουμένην υπ' εμού προς εμέ με σκοπόν να κατορθώνω να αντεπεξέρχομαι την ανωτέρω κατάστασιν άνευ επιπτώσεων εις την εργασίαν μου, την οικογένειάν μου και το περιβάλλον μου, φέρει ως αποτέλεσμα την αδυναμίαν αυτοελέγχου μου, με συνέπειαν αδυναμίαν όπως αντεπεξέρχομαι γενικώς εις τας υποχρεώσεις μου, ψυχικήν δε κάμψιν του εαυτού μου, ήτις δημιουργεί συνεχές άγχος επί του παρόντος, εγκυμονεί δε αγνώστους εις εμέ μελλοντικάς εξελίξεις.
12. Δια ταύτα, οδηγήθην εις την υποβολήν της παρούσης αιτήσεως απομακρύνσεώς μου εκ των τάξεων του Πολεμικού Ναυτικού, προσπαθών, αφενός να εκθέσω εις υμάς την άγνωστόν σας πλευράν της ζωής μου, ήτις

αναμφιβόλως πλέον επηρεάζει την εργασίαν μου, αφετέρου ίνα δυνηθώ απομακρυνόμενος να ακολουθήσω κοινωνικήν ζωήν υπαγορευομένην υπό των εκάστοτε οικονομικών δυνατοτήτων μου, και απαλείψω την υφισταμένην ψυχικήν ανωμαλίαν μου.
13. Θεωρών ότι μέχρι τούδε υπηρέτησα το Πολεμικόν Ναυτικόν μετά της μεγίστης δυνατής ευσυνειδησίας, υποβάλλω την παρούσαν αναφοράν, παρακαλών υμάς όπως μεριμνήσετε δια προώθησιν της εις Α.Ν. προς ανάληψιν ενεργειών λήψεως της σχετικής αποφάσεως.

Δ. ΠΑΤΣΙΛΙΑΣ

ΕΓΓΡΑΦΟ No 16
ΚΑΝΟΝΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΣΤΑ ΓΕΥΜΑΤΑ

Το ακόλουθο κείμενο περιλαμβάνεται με τον τίτλο ΄΄Και Διάφοροι Λεπτομέρειαι΄΄ στο Λεύκωμα ΣΣΑΣ *Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων, 70 Χρόνια*, ΣΣΑΣ, Θεσσαλονίκη 1996, σ.87

«(1) Γενικώς δεν επιτρέπεται να ροφεί ή φυσά ο τρώγων την σούπαν ή πίνων τέϊον ή έτερον ρόφημα. Εάν είναι θερμόν, αφήνει τούτο να γίνει χλιαρόν. Ουδέποτε ρίπτει ή τρίβει τεμάχια άρτου εις την σούπαν ή το τέιον και ουδέποτε τοποθετεί άρτον εις το περόνιον, διά να εμβαπτίσει τούτο εις το φαγητόν. Η σούπα λαμβάνεται διά του κοχλιαρίου, κρατουμένου διά της δεξιάς και φερομένου προς το στόμα κατ' έννοιαν παράλληλον προς αυτό.
(2) Ο άρτος και τα λοιπά εν γένει εδέσματα δέον να κόπτωνται εις μικρά τεμάχια, ώστε κατά την μάσησίν των να είναι δυνατή η τήρησις των χειλέων κλειστών. Κατά την μάσησιν ωσαύτως δέον να αποφεύγηται ο θόρυβος διά των χειλέων, των οδόντων και της γλώσσης... Οστούν ουδέποτε φέρεται εις το στόμα.
(3) Ο άρτος ουδέποτε κόπτεται διά μαχαιρίου επί της τραπέζης, αλλά τέμνεται διά των δακτύλων της δεξιάς χειρός.
(4) Ο τυρός και ο χαλβάς κόπτονται διά του μαχαιρίου εις μικρά τεμάχια, έκαστον των οποίων επιτίθεται διά του μαχαιρίου επί μ ικρού τεμαχίου άρτου, κρατουμένου διά των δακτύλων της αριστεράς χειρός, μαθ' ό φέρεται εις το στόμα. Το αυτό πράττομεν προκειμένου περί βουτύρου και μαρμελάδας.
(5) Ό,τι λαμβάνει τις εκ της τραπέζης το λαμβάνει μετά προσοχής και άνευ θορύβου. Εάν τις έχη ανάγκην να λάβη τι εκ της τραπέζης,ως άλας, φιάλην κ.λ.π. μακράν αυτού κείμενον, δεν εγείρεται της θέσεώς του ούτε εκτείνει υπέρ την τράπεζαν τον βραχίονα, αλλά καλεί τον υπηρέτην ή παρακαλεί ένα εκ των παρακαθημένων να τον διευκολύνη.
(6) Τρώγων τις δεν ομιλεί με το στόμα πλήρες, εν γένει δε αποφεύγει κατά την διάρκειαν του φαγητού τας μακράς ομιλίας, ουδέποτε δε ομιλεί υψηλοφώνως.
(7) Ουδέποτε κάμνει έναρξιν του φαγητού προ της οικοδεσποίνης ή των ανωτέρων του. Μη τρώγων δεν θίγει τα επιτραπέζια είδη.
(8) Έκαστος των συνδαιτυμώνων συντονίζει τον χρόνον του φαγητού προς τον των άλλων συνδαιτυμόνων. Πίνει μετρίως και εκ διαλειμμάτων."

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ- ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ- ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

Ακολουθούν οι συνεντεύξεις και οι απαντήσεις σε ερωτηματολόγια καθώς και διάφορες επιστολές που ελήφθησαν, χωρισμένες σε τρία υποπαραρτήματα. Αποσπάσματα των συνεντεύξεων χρησιμοποιήθηκαν στο κυρίως κείμενο της διατριβής με την ανάλογη επισήμανση.

Στις υποσημειώσεις περιλαμβάνονται απόψεις, κρίσεις και παρατηρήσεις του γράφοντος καθώς και κάποιες αναφορές σε άλλες συνεντεύξεις, αρχεία και βιβλιογραφία. Αυτές οι υποσημειώσεις δεν χρησιμοποιήθηκαν στο κυρίως κείμενο

Δεν αξιοποιήθηκε όλο το υλικό τα ων συνεντεύξεων ούτε των γραπτών απαντήσεων στα ερωτηματολόγια, όπως εύκολα προκύπτει από τη μελέτη των κειμένων. Αρκετά στοιχεία αποκαλύπτονται χωρίς να είναι δυνατή η χρήση τους και λόγω χρόνου αλλά και λόγω του ότι ξεφεύγουν από το σκοπό της έρευνας.

Από δύο συνεντεύξεις έχουν παραληφθεί ελάχιστα μόνον σημεία, (μετά σχετική επισήμανση του Λύτρα και στου Κουτσομυτόπουλου). Η μόνη που έχει διορθωθεί εκ των υστέρων είναι του ναυάρχου Λυμπέρη με λίγες μόνον επεμβάσεις που δεν αλλοίωσαν την αρχική ουσία. Δεν ζητήθηκε άλλο κείμενο συνέντευξης για διόρθωση.

Όπου συναντάμε λέξεις εντός των {…}, είναι προσθήκες του γράφοντος για καλύτερη απόδοση του κειμένου. Το φραστικό διατηρήθηκε, όπως αποδόθηκε στις μαγνητοφωνήσεις με αρκετές παραλήψεις λέξεων που δεν κατανοούσαν εκείνοι που εργάσθηκαν στις αποφωνήσεις. Αυτές οι παραλήψεις εμφανίζονται στο κείμενο με (…) ή με …. Που όμως χρησιμοποιείται και στις περιπτώσεις που οι συνομιλούντες διακόπτουν ο ένας τον άλλον.

*

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β-Ι

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΜΕ ΣΤΕΛΕΧΗ ΤΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ

ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ ΑΝΤΩΝΗΣ

Ο Αντωνιάδης, όταν δίνει τη συνέντευξη, είναι αρχηγός του ναυτικού, αντιναύαρχος μάχιμος τάξης 1967 εξόδου από τη ΣΝΔ. Από την θητεία του προκατόχου του ακόμα, του συμμαθητή του Θεοδωρουλάκη, έχει εξαντληθεί η πυραμίδα των προ δικτατορίας αξιωματικών. Εκείνων δηλαδή που ήταν ε.ε. στις 20 Απριλίου 1967, την παραμονή του πραξικοπήματος.

Είναι η μόνη συνέντευξη με στέλεχος των ΕΔ εν ενεργεία. Επιδιώχθηκε γιατί ο στρατιωτικός διέπεται από διαφορετική νοοτροπία, με την αποστρατεία του. Οι απόψεις του Αντωνιάδη είναι θέσεις αρχηγού όπλου και αφορούν θέματα, όπου η θέλησή του επηρεάζει την εξέλιξή τους. Στο βαθμό που έχει την ελευθερία αποφάσεων, αρκετά περιορισμένη ακόμα και για αρχηγούς. Δέσμιος εξάλλου και εθίμων, που η λογική και η ηθική δεν αποδέχεται πάντα. Αναφερόμενος σε παροχές βαθμών σε αξιωματικούς εν αποστρατεία σημειώνει: «*…Μόνο στα πλαίσια της συμμαθητικής αλληλεγγύης. Και ακριβώς γιατί…, παράγινε το κακό με τις αποκαταστάσεις και μέσα σε αυτά αποκατασταθήκανε άνθρωποι σαν τον …ο οποίος έγινε και εν ενεργεία ναύαρχος … εν πάση περιπτώσει η αποκατάσταση του είχε γίνει. Και επειδή μέσα το ναυτικό είναι μικρή οικογένεια και έχει αποκατασταθεί, στην κυριολεξία και η κουτσή Μαριώ …. Όλα αυτά λοιπόν δημιουργούνε ένα κλίμα στην εκάστοτε ηγεσία … και επειδή στο ναυτικό υπάρχει αυτό με τους συμμαθητές και η τάση να τους αποκαθιστά ανεξαρτήτως λόγων απομάκρυνσης και ηθικών αξιών …».*

Εντυπωσιάζει και η μαρτυρία του Αντωνιάδη όσον αφορά τον χρηματισμό και τη διαπλοκή των αξιωματικών. «*…Τώρα ότι είναι ευάλωτος σε χρηματισμούς και αυτά, είναι γεγονός ότι είναι. Είναι … ιδιαίτερα στους βαθμούς εκεί από πλωτάρχη μέχρι και πλοιάρχου που είναι και οι ηλικίες και οι βαθμοί όπου έχεις οικογένεια, ή φτιάχνεις οικογένειες, κάνεις παιδιά, έχεις υποχρεώσεις ….τους κάνει ευάλωτους. Το χαρακτηριστικό τώρα τελευταία … πλέον έχουνε εξαγριωθεί οι διάφοροι διαπλεκόμενοι και προμηθευτές, ενώ ίσως μέχρι κάποια φάση … επειδή ο αξιωματικός είχε και τη φήμη του ακέραιου και του έντιμου, ήτανε πολύ διστακτικοί στο να προσεγγίσουνε ένστολους. Τώρα διαπιστώνω ότι δεν έχουνε κανέναν ενδοιασμό πλέον να σε προσεγγίσουνε με όρους του ελευθέρου εμπορίου, δηλαδή σαν να συναλλάσσονται με έμπορους…»*

Η επιλογή του Αντωνιάδη για Α/ΓΕΝ μετά τον συμμαθητή του Θεοδωρουλάκη και η δημοσιότητα που δόθηκε στην περίπτωση, εντάσσεται στα θέματα ενδιαφέροντος της διατριβής. Η απαξίωση των στελεχών των ΕΔ μεταπολιτευτικά και οι σχέσεις πολιτικών με στρατιωτικούς, βρίσκουν έδαφος για εξέταση στην υπόθεση αυτή των αλληλοδιάδοχων αρχηγών του ναυτικού.

Παρατίθενται ορισμένα στοιχεία και παρατηρήσεις από τα γεγονότα που σημάδεψαν τη διαδοχή. Σημειώνεται πως τα δύο αυτά στελέχη είναι της ίδιας τάξης εξόδου 1967 από τη ΣΝΔ. Δεν περιλαμβάνονται επομένως στον πίνακα 5Α που παρουσιάζεται η οροφή των εν ενεργεία αξιωματικών του ΠΝ στις 20-4-1967. Η τάξη τους έβγαινε από τη ΣΝΔ εκείνη τη χρονιά, επομένως όταν υλοποιείται το πραξικόπημα, αυτά τα στελέχη δεν είναι αξιωματικοί. Βρίσκονται στο ενδιάμεσο της πυραμίδας που κλείνει με την βάση της η τάξη του 1966 και αρχίζει με την δική τους τάξη του 1967 που από το 2001 βρίσκεται στην ηγεσία του ναυτικού.

Ο Θεοδωρουλάκης Γεώργιος (ονομάσθηκε σημαιοφόρος το 1967), έγινε αρχηγός του ΓΕΝ στις 15 Φεβρουαρίου 2001 από αρχηγός του Στόλου που ήταν. Παρέλαβε καθήκοντα από τον Ιωαννίδη[1], μετά τριετή θητεία του τελευταίου στη θέση αυτή, με Υπουργό Εθνικής Άμυνας τον Τζοχατζόπουλο και Κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ. Η επιλογή του δεν ξάφνιασε, παρ' ότι δεν ήταν γνωστός ως προσκείμενος στο κόμμα που κυβερνούσε. Ήταν ικανός αξιωματικός, προελεύσεως υποβρυχίων που σημαίνει ΄΄κλειστό κύκλωμα, ιδιαίτερη νοοτροπία, αυστηρή εκπαίδευση, ΄΄. Η συγγένειά του με την οικογένεια Βαρδινογιάννη δεν έπαιξε ρόλο. Και να μην υπήρχε πάλι θα γινόταν Α/ΓΕΝ. Γι' αυτό ήταν άδικο και μειωτικό ότι μερικοί είπαν πως ο Βαρδινογιάννης έβαλε στο ΠΝ έναν δικό του αρχηγό. Δεν ήταν επομένως πρόκληση το γεγονός πως επί Κεντρώας κυβερνήσεως επιλέγεται ως αρχηγός ενός όπλου ένας αξιωματικός ΄΄φιλελεύθερης΄΄ ιδεολογικής τοποθέτησης και πρώτος ξάδερφος ισχυρού οικονομικού παράγοντα. Εξ άλλου ο ίδιος δεν ήταν, ούτε ήπια προσωπικότητα ως αξιωματικός, ούτε εύκολα συμβιβαζόμενος. Είχε εργαστεί καλά όλη του τη σταδιοδρομία και χωρίς δυσμενείς κρίσεις ή εξάρσεις οποιασδήποτε μορφής. Στη δικτατορία ήταν μικρός, για να έχει τη μία ή την άλλη ανάμειξη. Δεν υπήρχε περίπτωση να συμπράξει με όργανα του απριλιανού καθεστώτος.[2] Με τον Θεοδωρουλάκη αρχίζουν στην κορυφή της πυραμίδας οι πρώτοι αξιωματικοί τάξεως εισόδου 1964, ονομασίας τους δηλαδή σε αξιωματικούς τον πρώτο χρόνο της δικτατορίας. Η γενιά του πολέμου έχει τελειώσει προ πολλού και με τον Ιωαννίδη (τάξη ονομασίας σε σημαιοφόρο το 1965) έληξε και ο τελευταίος εν ενεργεία της μετεμφυλιακής περιόδου, που είχε απομείνει στη νέα χιλιετία από την επετηρίδα των υπηρετούντων στις 21-4-1967. Ο Θεοδωρουλάκης έμεινε ένα χρόνο μόνον ως Α/ΓΕΝ. Η κρίση που ξέσπασε

[1] Ο Ιωαννίδης είναι τάξης 1965 εξόδου της ΣΝΔ. Είναι ο τελευταίος Α/ΓΕΝ απ' όσους έδωσε η πυραμίδα των εν ενεργεία στις 20-4-1967. Θα είχε περάσει απαρατήρητος εάν δεν είχε υπηρετήσει ως υπασπιστής ΥΕΘΑ επί ΠΑΣΟΚ και εάν δεν τον επανέφερε μετά το 1993 στην ενεργό υπηρεσία η κυβερνητική αλλαγή (από τη ΝΔ στο ΠΑΣΟΚ) που τον βρήκε με αίτηση επανάκρισης της αποστρατείας του. Έτσι έφτασε και στην κορυφή της πυραμίδας. Δικαιώνοντας την πρακτική εκείνων που ο Εγκολφόπουλος θεωρούσε πως ανήκαν στην ΄΄σιωπηλή ομάδα΄΄ την περίοδο 1967-1974.

[2] Ο Μαγιάτης σε αναφορά του περιγράφει εμπλοκή δική του και συμμαθητών του μεταξύ των οποίων και ο Θεοδωρουλάκης στη σχολή ΓΕ της τάξης τους. Βλ.σ.σ.29-30 ΑΚ.

και τροφοδότησε τα ΜΜΕ εκείνες τις ημέρες είναι και ενδεικτική του ενδιαφέροντος, που εξακολουθεί να υπάρχει για τις ΕΔ στον κόσμο. Ο Θεοδωρουλάκης παραιτήθηκε. Με κεντρική αιτία ότι, ο ΥΕΘΑ Παπαντωνίου δεν θέλησε να δεχτεί τις εισηγήσεις του για τις κρίσεις των υπολοίπων ναυάρχων και επέβαλλε τις δικές του επιλογές. Η συζήτηση που ακολούθησε με άρθρα στις εφημερίδες και τα περιοδικά που ασχολούνται με τις ΕΔ έχει ενδιαφέρον. Η όλη κρίση κρατήθηκε σε αξιοπρεπή επίπεδα. Έπαιξε ρόλο σ' αυτό η ΄΄παράδοση΄΄ του ναυτικού και η ποιότητα του Θεοδωρουλάκη, που παρέδιδε και του Αντωνιάδη που παραλάμβανε ως νέος Α/ΓΕΝ. Σ' αυτήν την περίπτωση ο Βαρδινογιάννης φαίνεται πως, είχε κάποια ανάμειξη αφού την ίδια ημέρα τον εμφάνισαν οι τηλεοράσεις, να επισκέπτεται τον Πρωθυπουργό. Δεν μαθεύτηκε τι έγινε αλλά και η εξέλιξη ήταν τέτοια, που δεν προκλήθηκε το δημόσια αίσθημα. Προελεύσεως και αυτός (ο Βαρδινογιάννης) του Πολεμικού Ναυτικού, με άλλη ιδιότητα αυτήν του ισχυρού οικονομικού και κοινωνικού παράγοντα, αναμείχθηκε αλλά με τρόπο μάλλον ανώδυνο. Όμως παρενέβη.

Για την επιλογή του Αντωνιάδη δεν χρειαζόταν τέτοια ανάμειξη αφού, ήταν ήδη ώριμος ως αρχηγός Στόλου. Δεν είχε κανείς από τον κυβερνητικό χώρο αντιρρήσεις, εφ' όσον ο τελευταίος ανέκαθεν δεν έκρυβε τη συμπάθειά του στην κεντροαριστερά. Οι εμπλοκές του ως νέου αξιωματικού σε θέματα πολιτικής σημασίας, παρουσιάζονται σε κάποια σημεία σ' αυτήν την εργασία. Φαίνεται επίσης και από τη συνέντευξή του η άνεση με την οποία προσεγγίζει θέματα, που δύσκολα θα τα υιοθετούσαν πολλά στελέχη των ΕΔ. Πολυδιαβασμένος και αδιάφορος για την εικόνα του μη ασχολούμενου με τις λεπτομέρειες. Ουσιαστικά η κρίση που ενέσκυψε, ήταν μεταξύ των δύο πολιτικών τάσεων μέσα στο ναυτικό. Αυτής της προσκείμενης στο κυβερνών κόμμα με τον Αντωνιάδη από τη μία και των πιστών στη Νέα Δημοκρατία υπό τον Θεοδωρουλάκη από την άλλη πλευρά. Με υπερασπιστή της προσπάθειας τον υπαρχηγό του ΓΕΝ Μανουσογιαννάκη [1]. Διαφαίνεται πως η επιμονή του ΥΕΘΑ για την αποστρατεία του τελευταίου, έπαιξε και καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη. Περιγράφονται σε χοντρές γραμμές τα γεγονότα, επειδή σηματοδοτούν για μια ακόμα φορά τις συνέπειες από ανάμειξη εξωθεσμικών παραγόντων στις ΕΔ και από υπέρβαση των προβλεπόμενων αρμοδιοτήτων από το Νόμο. Και για τη στρατιωτική ηγεσία και για την πολιτική. Που απαξιώνοντας τους ένστολους, φέρεται πολύ συχνά με υπεροψία και προσβλητικά.[2] (Είχε προηγηθεί και η περιγραφόμενη σε άλλο σημείο κρίση πάλι με τις επιλογές του ΠΑΣΟΚ το 1993 στο ναυτικό). Αυτή η απαξίωση, που εμφανίζεται για πρώτη φορά σε τέτοια έκταση, έχει πιθανότατα δύο αιτίες. Την αίσθηση πως οι στρατιωτικοί είναι υπεύθυνοι για τη δικτατορία 1967-74 και ό,τι προέκυψε απ' αυτήν (μεταξύ των άλλων ο παραγκωνισμός των παραδοσιακών πολιτικών-εκτός του Αβέρωφ). Και κύρια το γεγονός πως έπαυσε η εποχή, που η στολή ήταν συνδεδεμένη με νικηφόρους πολέμους που μεγάλωσαν την Ελλάδα. Άλλοι είναι οι συνειρμοί σήμερα. Την ίδια στιγμή όμως με τη διαιώνιση αυτής της απαξίας, έχουμε τη νέα γενιά των στελεχών, που η συντριπτική πλειοψηφία της δεν ήταν γεννημένοι το 1967. Αυτοί δεν μπορούν να καταλάβουν γιατί αυτή η απαξιωτική στάση από τους πολιτικούς και μερίδα δημοσιογράφων και ΜΜΕ. Είναι επικίνδυνο το φαινόμενο αυτό. Τα νέα στελέχη των ΕΔ είναι πολύ πιο μορφωμένα επαγγελματικά, απ' ότι οι προηγούμενοι. Και ο λόγος είναι προφανής αφού, τα όπλα γίνονται όλο και πιο πολύπλοκα, οι χρήσεις των ΕΔ είναι πολύ πιο σύνθετες, τα καθήκοντα που τους βάζουν να ασκούν χρειάζονται επιστημονικές εξειδικεύσεις και πρακτική εξάσκηση σε ό,τι πιο προηγμένο παράγεται στη βιομηχανία όπλων. Η επιστήμη λειτουργεί κατά παραγγελία των πολεμικών βιομηχανιών και οι στρατιωτικοί βάζουν τους όρους και τις παραγγελίες ανάλογα με τις αποστολές, που τους φορτώνουν οι χρήστες των ΕΔ. Με τις συνθήκες και τις προϋποθέσεις αυτές το στέλεχος, που μορφώνεται σε επίπεδα μεταπτυχιακών σπουδών, δεν μπορεί να καταλάβει γιατί στη χώρα αυτή τον στραβοκοιτάνε. Το επικίνδυνο έγκειται στο ότι, η μόρφωσή του δεν προχωρά παράλληλα με ανέβασμα και της γενικότερης κουλτούρας, γιατί τότε δε θα μπορούσε να τύχει της αξιοποίησης, για όπου προορίζεται από το σύστημα αξιών που κυβερνά. Έτσι τον θέλει αυτό το σύστημα. Προσβεβλημένο, εξειδικευμένο και τυφλά υπάκουο. Αυτά δεν πάνε μαζί και εκεί έγκειται ο κίνδυνος.

---

[1] Βλέπε ρεπορτάζ με τίτλο *Οι εξόριστοι του Ιωαννίδη, οι Κρητικοί και το μπαλάκι του γκολφ, Το παρασκήνιο της παραίτησης Θεοδωρουλάκη και της κρίσης στο πολεμικό ναυτικό*, στην ΗΜΕΡΗΣΙΑ 9-10/3/02, σ.32. Ο συντάκτης εμφανίζει ιστορικό και παρασκήνιο αυτής της κρίσης. Περιοριζόμενος στην παράθεση ονομάτων που πλαισίωναν τις ομάδες των δύο τάσεων μέσα στο ναυτικό και χωρίς να επεκτείνεται ή να εμβαθύνει στην υπόθεση.

[2] Σπάνια σε κείμενα δημοσιογράφων συναντάμε σχόλια για την απαξίωση αυτή. Ο Ιορδανίδης σε άρθρο του για την κρίση Παπαντωνίου –Θεοδωρουλάκη γράφει στην ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ 3/3/02 «*…Είναι σαφές ότι οι Κυβερνήσεις της μεταπολιτεύσεως αντιμετώπισαν με άκρα δυσπιστία τις ένοπλες δυνάμεις….επί της πρωθυπουργίας του εκσυγχρονιστή κ. Σημίτη, οι σχέσεις της κυβερνώσης παρατάξεως με τις ένοπλες δυνάμεις, είναι τουλάχιστον αμήχανες…*». Και ο Μαλούχος Γ. στην ίδια εφημερίδα στις 5/3 στη στήλη ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ με τίτλο *Τι Αξιωματικούς Θέλουμε;* Σημειώνει: *«..οι δύο αυτοί κόσμοι τους οποίους εκπροσωπούν ο υπουργός και ο αρχηγός, δεν έχουν μάθει ακόμη πραγματικά να συνεργάζονται. Η καχυποψία του πολιτικού κόσμου προς τους στρατιωτικούς είναι μία από τις πλέον μακροχρόνιες συνέπειες του κινηματικού παρελθόντος στη χώρα…αποτέλεσμα αυτής της καχυποψίας υπήρξε μια ιδιότυπη απαξίωση των αξιωματικών…επί πολλά έτη απαράδεκτη μισθολογική τους υποβάθμιση…όπως πολλά άλλα αντίστοιχα φαινόμενα, έτσι και η απαξίωση των στρατιωτικών συναντάται σε χώρες με ασταθή δημοκρατία, ελεγχόμενες εξωτερικές σχέσεις, περιορισμένη ανάπτυξη…Παπαντωνίου …θα έπρεπε αν μη τι άλλο, να θυμάται ότι πριν από έξι μόλις χρόνια η Ελλάδα έζησε τα Ίμια…*». Ο Μαλούχος προφανώς εννοεί πως, στα Ίμια χρειάστηκαν οι στρατιωτικοί και αυτό θα πρέπει να το θυμάται ο Παπαντωνίου και οι χειριζόμενοι απαξιωτικά τους ένστολους.

Ο ημερήσιος τύπος ανάλογα με το κόμμα που υποστήριζε, σχολίασε και την κρίση στην κορυφή των ΕΔ μεταξύ ΥΕΘΑ και Α/ΓΕΝ και μεταξύ των δύο τάσεων που αναφέρθηκαν.[1] Το ίδιο και τα κόμματα στη βουλή όπου, τέθηκαν σχετικά ερωτήματα. Μάλιστα η ΝΔ δεν ξέχασε καθόλου τον Αντωνιάδη και όταν το Δεκέμβρη ο τελευταίος ενημέρωσε το ΑΝΣ πως στις επόμενες κρίσεις θα αποστρατευθούν τρεις αντιναύαρχοι (ασυνήθιστη κίνηση εν όψει κρίσεων), ο Σπηλιωτόπουλος (τομεάρχης της ΝΔ στα θέματα ΕΔ και στη συ νέχεια ΥΕΘΑ επί κυβερνήσεως ΝΔ) παρεμβαίνει στον Παπαντωνίου ζητώντας εξηγήσεις. [2] Δεν ωφελήθηκε κανείς από την κρίση. Εκτός από το ότι για μία ακόμη φορά μεταπολιτευτικά η πολιτική ηγεσία αισθάνθηκε να αυξάνει την εξουσία της επί των στρατιωτικών, ωσάν να υπάρχει ακήρυκτος πόλεμος. Δεν ωφελήθηκε ούτε και ο νέος Α/ΓΕΝ, που δεν την επεδίωξε. Ο Θεοδωρουλάκης παραιτήθηκε και κέρδισε την εκτίμηση από την ενέργεια αυτή. Δεν έχασε τη δική του ο νέος Α/ΓΕΝ, ενώ ο ΥΕΘΑ κατηγορήθηκε σχεδόν από όλους. Όσο για το Μανουσογιαννάκη, κανείς δεν θυμήθηκε πως ήταν ο τελευταίος εν ενεργεία αξιωματικός, που το όνομά του είχε αναμιχθεί ως ενημερωμένου στο ΄΄Κίνημα του Ναυτικού΄΄.[3]

Στις ίδιες κρίσεις αποστρατεύεται και ο Αντωνόπουλος από τη θέση του Δ.Ν.Ε και τον αποστρατευτικό βαθμό του αντιναυάρχου. Παραδίδει στον Γκουλούση, που ως σημαιοφόρος το 1973 είχε εμπλακεί στην προσπάθεια του Παππά να καταλάβει στο Saint Morits τα πλοία που μετέφεραν στο καλοκαιρινό ταξίδι τους Ναυτικούς Δοκίμους[4]. Ο Αντωνόπουλος γιος δημοκρατικού αξιωματικού του στρατού, που είχε αποστρατευθεί από τη χούντα το 1967 (ο πατέρας του), είχε παραλάβει ως Δ.Ν.Ε. από τον Αντωνιάδη, ο δε Γκουλούσης είναι σήμερα (Αύγουστο 2003) Υ/ΓΕΝ στη θέση που προ διετίας είχε υπηρετήσει ο Μανουσογιαννάκης. Όλοι οι αναφερόμενοι στο τμήμα αυτό της εργασίας υπήρξαν φίλοι και συνεργάτες. Το ναυτικό είναι μικρό. Ο Αντωνόπουλος στην ομιλία του παραδίδοντας[5], απευθύνει παραινέσεις στους *«…εκπαιδευόμενους και εκπαιδευτές …να έχετε πάντοτε σαν πυξίδα τις παρακάτω θεμελιώδεις αρχές ηθική ακεραιότητα, πίστη στο καθήκον, μη διάκριση, στρατιωτική αβρότητα, ναυτοσύνη και τέλος πίστη στη δημοκρατία και τους δημοκρατικούς θεσμούς…».* Δε γίνεται βέβαια αντιληπτή η ΄΄στρατιωτική αβρότητα΄΄, αλλά τα υπόλοιπα είναι χρήσιμο να ακούγονται ειδικά στις ΕΔ, γι' αυτό και παρατίθεται.

Ο Αντωνιάδης δέχθηκε να συζητήσει στα πλαίσια της εργασίας αυτής, παρ' ότι ως Α/ΓΕΝ θα μπορούσε να προβάλει κώλυμα. Ακόμα και παρά το γεγονός πως, κατ' επανάληψη έχει ασκηθεί κριτική στις επιλογές του, να εκφράζει τη νέα πολιτική της χρήσης των ΕΔ και εκτός συνόρων. Κλήθηκε να εισηγηθεί την επιστροφή της ελληνικής Φρεγάτας από τις επιχειρήσεις στον Περσικό Κόλπο, όπου υποστήριζε την εισβολή των Αμερικανών στο Ιράκ. Και εάν (όπερ και το πιθανότερο) δεν γινόταν δεκτή η εισήγηση, να παραιτείτο, όχι για να κάνει μια ηρωική έξοδο τερματίζοντας εντυπωσιακά τη σταδιοδρομία του, αλλά να υποχρεώσει την Κυβέρνηση να συζητήσει επί της ουσίας το θέμα εμπλοκής των ΕΔ σε τέτοιες επιχειρήσεις. Και κυρίως να

---

[1] Σταχυολογούμε τίτλους εφημερίδων/ περιοδικών στο θέμα αυτό όχι όμως και αποσπάσματα των ομιλιών παραλαμβάνοντος – παραδίδοντος Α/ΓΕΝ. Και τούτο γιατί όσο φορτισμένες και αν ήταν δεν έθιξαν το ευαίσθητο θέμα του καθήκοντος των ΕΔ να είναι στήριγμα της δημοκρατίας και των λαϊκών ελευθεριών. Οι τίτλοι των εφημερίδων δίνουν και το χρώμα των ημερών και τις προτιμήσεις των εφημερίδων :

-ΒΗΜΑ 2/3 «*..Ο αρχηγός ΓΕΝ υπέβαλε χθες την παραίτησή του μία ώρα μετά τις κρίσεις στο πολεμικό ναυτικό…*», 3/3 «*…Ο Νέος Αρχηγός ΓΕΝ και το αμερικανικό δώρο…».* Με το ΠΑΣΟΚ ο Λαμπράκης.

-ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ 5/3 «*…Αιχμές κατά Γιάννου από νέο Α/ΓΕΝ...» και 6/3 «..Σκληρή κόντρα κομμάτων για τον αρχηγό ΓΕΝ…*». Η Καθημερινή προσπαθεί να είναι ουδέτερη.

-ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ 5/3 «*..Οι ανώτατοι αξιωματικοί είπαν όχι στην πολιτική μιζέρια, Το μήνυμα του Π.Ν...αιχμές και από το νέο αρχηγό….».* Σαφώς με τον Θεοδωρουλάκη και τη ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ο τίτλος και η εφημερίδα όπως και οι δύο επόμενες.

-ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ 5/3 «*…Τορπίλη στο Γιάννο από τον απερχόμενο αρχηγό ΄΄με ανάγκασαν να αποστρατεύσω τον υπαρχηγό΄΄…»*

-ΑΔΕΣΜΕΥΤΟΣ ΤΥΠΟΣ 4/3 *«…Η ΝΔ καταγγέλλει τον ασύστολο κομματισμό στις Ένοπλες Δυνάμεις από το ΠΑΣΟΚ, Βράζει το Ναυτικό…»*

-ΤΑ ΝΕΑ 4/3 «*…Ναυμαχία για τον …ναύαρχο…*». Όπως και το ΒΗΜΑ

-ΠΟΝΤΙΚΙ 6/3/02 «*…Ο Γιάννος τα 'κανε θάλασσα και επιβεβαίωσε τον Σημίτη: Εκτροπή!…..βέβαιο θεωρείται στη Ρηγίλλης ό,τι ο Θεοδωρουλάκης θα είναι υποψήφιος με τη ΝΔ στις επόμενες εκλογές…».* Ουσιαστικά με το ΠΑΣΟΚ το σατιρικό περιοδικό. Ο Θεοδωρουλάκης όμως δεν ήταν υποψήφιος στις επόμενες, ούτε τις μεθεπόμενες εκλογές.

-ΧΩΡΑ 4/3 «*..Θύελλα στο Πεντάγωνο, Κάνουν Κλαδικές του ΠΑΣΟΚ τις Ένοπλες Δυνάμεις, Πογκρόμ διώξεων εκατοντάδων αξιωματικών και από τα τρία όπλα…*», 5/3 «*..Κρύφτηκε ο Γιάννος, Δεν πάει στην τελετή παράδοσης –παραλαβής …*», 6/3 *«..Σε κλίμα συγκίνησης και γεμάτο αιχμές, η τελετή παράδοσης- παραλαβής στο ΓΕΝ, Δάκρυα και τορπίλες…».* ΑντιΠΑΣΟΚική η ΧΩΡΑ.

-ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ 2/3 «*..Παραιτήθηκε ο αρχηγός του Ναυτικού…*» και 6/3 *«..Ένοπλες Δυνάμεις, πεδίο δικομματικού καυγά…*», 8/3,από ανακοίνωση της Κίνησης για την Εθνική Άμυνα (ΚΕΘΑ) «*…παραβίασε τα όρια αρμοδιοτήτων του ο ΥΕΘΑ…*» Ουδέτερος ο Ριζοσπάστης, ενάντιος της πολιτικής του ΠΑΣΟΚ στις ΕΔ η ΚΕΘΑ.

-ΕΘΝΟΣ 8/3 άρθρο Π. Σόμπολου με τίτλο « *Αξιοκρατία στις κρίσεις των αξιωματικών....να αλλάξει ο νόμος με βάση τα ισχύοντα στην Ευρώπη…*» Κριτικό το ΕΘΝΟΣ

-ΗΜΕΡΗΣΙΑ 9/3, «*…Γ.Παπαντωνίου: Αν δεν έχω εγώ την ευθύνη, τότε ποιος την έχει;…»*

-ΕΘΝΙΚΗ ΗΧΩ, τεύχος ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2002, άρθρο αντιστράτηγου Ι. Ασλανίδη «*…Η Λεβεντιά ενός Αρχηγού…».* Η ΕΘΝΙΚΗ ΗΧΩ είναι περιοδικό έντυπο της Ενώσεως Αποστράτων Αξιωματικών Στρατού Ξηράς με συντηρητικές θέσεις.

[2] Βλ. εφημερίδα ΕΞΠΡΕΣ 24/12/2002. Ο Σπηλιωτόπουλος δεν είναι άσχετος με τις ΕΔ αφού είναι και απόστρατος της Πολεμικής Αεροπορίας και από τις εκλογές του 2004 είναι ΥΕΘΑ, διατηρώντας τον Αντωνιάδη στη θέση του Α/ΓΕΝ όπως και την υπόλοιπη ηγεσία των ΕΔ, εν όψει μάλλον των Ολυμπιακών Αγώνων.

[3] Βλ. πίνακα Δ3θ και ΑΚ σ.σ..202,248

[4] Βλ. κεφάλαιο Δ7α του Δ΄Μέρους της εργασίας για εντοπισμό λεπτομερειών περί Γκουλούση.

[5] Έγγραφο Δ.Ν.Ε. 072.1/2/02/7-3-02.

προβληματίσει τα στελέχη των ΕΔ προς θετική κατεύθυνση, αντί να συνηγορεί στην εθελοδουλία των κυβερνώντων. Κερδίζει ο τόπος αυτός και ο λαός του, όταν βλέπει τους στρατιωτικούς σε πατριωτικό ρόλο. Δεν έκανε (ακόμα) την υπέρβαση ο Αντωνιάδης, παρ' ότι δεν ήταν η επαγγελματική του ζωή προβλέψιμη και συντηρητική.
Ακολουθεί η συζήτηση/συνέντευξη:

ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ (Α)
ΑΚ (Κ)
9-9-02

Κ. Με τον Αντώνη Αντωνιάδη, τον αρχηγό του ναυτικού στις 9 Σεπτεμβρίου 2002. … κουβεντιάζουμε και το πρώτο που θέλω να μου πεις είναι, εάν εσύ σαν αρχηγός βλέπεις ότι αναμειγνύονται οι οικονομικοί παράγοντες (αυτοί που ελέγχουν τα πράγματα στην Ελλάδα, όπως βλέπω εγώ ότι τα ελέγχουνε), αν ανακατεύονται στις ένοπλες δυνάμεις και με τι τρόπο;
Α. Οι οικονομικοί παράγοντες ανακατεύονται έμμεσα, όχι άμεσα έτσι; Ανακατεύονται έμμεσα εκβιάζοντας τους αποφασίζοντες ή τους εισηγούμενους, κυρίως στα εξοπλιστικά. Δηλαδή εκεί που ενδιαφέρει τον κάθε ένα. Ως οικονομικός παράγοντας έχει κάποια δραστηριότητα, όσων από αυτών οι δραστηριότητες μάλλον, αγγίζουν τον χώρο των ενόπλων δυνάμεων, εκεί προσπαθούνε να διεισδύσουνε, να επηρεάσουνε, να αποκτήσουνε φίλους, συμπαθούντες, για να προωθήσουνε τα καθαρά οικονομικά τους συμφέροντα όμως, όχι, δεν έχω διαπιστώσει επηρεασμό για πολιτικά συμφέροντα και τέτοια. Ότι διεισδύσεις έχουνε κάνει όλοι αυτοί που λέμε οι διαπλεκόμενοι, μεγαλο- παράγοντες, είναι για να εξυπηρετήσουνε τα οικονομικά τους, κατά βάση, συμφέροντα. Και δεν μου έχουν …, δεν έχω διαπιστώσει να έχουνε ιδεολογία Νεοδημοκράτες, ΠΑ.ΣΟ.Κ., αυτά τα έχουνε νομίζω …, τα έχουμε ξεπεράσει.
Κ. Αντώνη αν δεχτούμε ότι οι οικονομικοί παράγοντες, για τους οποίους μιλάμε, είναι κομμάτι ή είναι η ίδια η άρχουσα τάξη, να δεχτούμε αυτόν τον όρο για να μπορέσουμε να το συνεχίσουμε. Αν δεχτούμε λοιπόν ότι αυτοί είναι η άρχουσα τάξη, μόνο για οικονομικούς λόγους επεμβαίνουν και προσπαθούνε να επηρεάσουν τις ένοπλες δυνάμεις;
Α. Πιστεύω, κατά βάση, ότι έχει οικονομική πτυχή ο επηρεασμός αυτός. Δηλαδή δεν έχω διαπιστώσει, δεν έχω διαισθανθεί πολιτικό θέμα στη μέση. Ότι όλοι αυτοί θέλουνε την αρχή για να διατηρήσουν ένα κατεστημένο, νομίζω το θεωρούμε δεδομένο. Εγώ έχω διαιστανθεί κυρίως τα καθαρά οικονομικά τους συμφέροντα να εξυπηρετούν.
Κ. Αντώνη ήσουνα Α.ΓΕ.Π. Τι σήμαινε Α.ΓΕ.Π.;
Α. Πότε λες;
Κ. Όταν ήσουνα μικρός αξιωματικός στα πλοία.
Α. Είναι Αξιωματικός Ασφαλείας Πληροφοριών.
Κ. Α.ΓΕ.Π.. Μήπως είναι Αξιωματικός Γενικών Πληροφοριών;
Α. Τώρα που να θυμάμαι εγώ τι ήμουνα το 1977, ήμουνα Αξιωματικός Ασφαλείας και Πληροφοριών.
Κ. Τι σήμαινε αυτό το πράγμα; Ποια ήταν τα καθήκοντα σου;
Α. Τα καθήκοντα μου …, απ' ότι διαπίστωνα ήτανε να παρακολουθ…, όχι να παρακολουθούμε (γιατί εμείς δεν είχαμε δυνατότητες ασφαλείας και πληροφοριών, να παρακολουθούμε), εμείς ήταν απλώς να αναφέρουμε όσους το τότε Αρχηγείο Ναυτικού, το Γ.Ε.Ν., θεωρούσε εξωκοινοβουλευτικά, όπως το λέει και έξω συνταγματικά εκδηλούμενους. Όπως ξέρεις το ναυτικό ποτέ δεν είχε σοβαρή ασφάλεια και πληροφορίες και το Α2 του ναυτικού ήταν από τα χειρότερα. Λοιπόν … και τα πλοία τότε εγώ που θυμάμαι και οι Αξιωματικοί Ασφαλείας Πληροφοριών… και μόνο που είχαν εμένα Αξιωματικό Ασφάλειας Πληροφοριών, σήμαινε ότι δεν λειτουργούσαν σωστά. Και από καιρού εις καιρόν στέλνανε και μια αναφορά ξέρω 'γω. Όπως έγινε και ένα θέμα εδώ που θυμάμαι, να παρακολουθούμε ορισμένους οι οποίοι διάβαζαν εφημερίδες, 'ΑΥΓΗ' και τέτοια. Αλλά αυτούς δεν τους εντοπίζαμε εμείς. Τους είχαν εντοπίσει και εμείς απλά υποχρεούμεθα να τους αναφέρουμε κάθε μήνα, κάθε δεκαπενθήμερο, πότε ήταν αυτό.
Κ. Με τι μηχανισμό το Γ.Ε.Ν. εντόπιζε αυτούς τους οποίους σας έλεγε να παρακολουθείτε; Με τι μηχανισμό; Πως τους εντόπιζε; Που τους ήξερε;
Α. Τώρα μιλάμε για περίοδο χούντας, έτσι;
Κ. Μιλάμε για 1977 που ήσουνα εσύ Α.ΓΕ.Π., που σημαίνει ότι κληρονομήθηκε αυτό το καθεστώς από τη δικτατορία.
Α. Ναι. Κοίτα, στη διάρκεια της δικτατορίας, εκτιμώ ότι υπήρχε δίκτυο. Δηλαδή το Α2 του Γ.Ε.Ν. πραγματικά είχε δίκτυο, ήταν ο Νικολόπουλος νομίζω και θα είχανε και ΠΥ αρκετούς και ναύτες φαντάζομαι και στρατεύσιμους και οτιδήποτε. Όντως τα παρακολουθούσανε. Αλλά νομίζω ήτανε κυρίως …
Κ. Έχω την αίσθηση ότι κάνεις ένα λάθος. Μόνο ΠΥ, υπαξιωματικούς και ναύτες είχανε; Αποκλείεται να είχανε αξιωματικούς προελεύσεως ΣΝΔ;
Α. Όχι.
Κ. Πληροφοριοδότες.

Α. Όχι, όχι.
Κ. Οι σαββατιανοί γνωρίζεις τι ήτανε στην διάρκεια της δικτατορίας;
Α. Εκ των υστέρων από φήμες, από αυτά που κυκλοφορούσανε, είναι αυτοί που κάθε Σάββατο …, ήτανε αυτοί οι πληροφοριοδότες όπως λες, οι οποίοι κάθε Σάββατο λέει πηγαίνανε και έπαιρναν είτε οδηγίες, είτε μπόνους, είτε τους χρηματίζανε. Κάτι τέτοιο πρέπει να ήτανε.
Κ. Περιγράφεις εσωτερικό κύκλωμα στο ναυτικό. Το Γενικό Επιτελείο Ναυτικού είχε …
Α. … διότι εγώ δεν το είχα ζήσει, ούτε είχα πάρει πληροφορίες ούτε είχα επαφή με το κύκλωμα. Αλλά εκ των υστέρων ορισμένα ονόματα …, αυτά …, πληροφορούσανε τότε ποιοι ήτανε Α2 και εκτιμώ ότι για να μπορέσει να γίνει σοβαρή παρακολούθηση … και πάλι πιστεύω ότι αυτά προερχόντουσαν από το Γ.Ε.Ε.ΘΑ. τότε, των ένοπλων δυνάμεων, την τότε Κ.Υ.Π.. Δηλαδή δεν πιστεύω ότι το ναυτικό είχε …, αν εξαιρέσεις 5 – 6 ανθρώπους εκεί, δεν νομίζω ότι είχε δίκτυο.
Κ. Άρα δεν ξέρεις εάν το Γ.Ε.Ν. είχε άμεση επαφή, είχε διαδικασία τέτοια, ώστε να παίρνει πληροφορία από κατά τόπους αστυνομικές αρχές ή από την Κ.Υ.Π. που είπες, ή από τον Α.Ε.Δ.;
Α. Όχι. Τότε εγώ δεν ήξερα ούτε που πέφτει το Γ.Ε.Ν.. Σαν υποπλοίαρχος που ήμουνα, δεν είχα πατήσει στο Γ.Ε.Ν.. Τώρα να ξέρω αν όλα αυτά γινόντουσαν; Είναι πιθανόν να γινόντουσαν, δεν μου κάνει εντύπωση αν γινόντουσαν, αλλά δεν μπορώ να σου πω ότι ξέρω, παρ' όλο που ήμουνα Αξιωματικός Ασφάλειας Πληροφοριών στο …
Κ. Στα χαρτιά που διάβασα, που μου έδωσες, λοιδορείς αν μην τι άλλο, τις διαδικασίες αυτές. Το 1977. Τι ήταν εκείνο που σε έκανε εσένα μετά τη δικτατορία να είσαι Αξιωματικός Πληροφοριών και λοιπά και να λοιδορείς σε έγγραφα επίσημα μέσα, τις διαδικασίες που το ναυτικό είχε θεωρήσει ότι πρέπει να συντηρήσει;
Α. Ναι. Ήτανε πιο πολύ προσωπική μου τέτοια … Δεν θα έλεγα ότι ήτανε το γενικό κλίμα της εποχής εκείνης το 77 ή όποτε ήτανε …, ήτανε μια προσωπική μου …., επειδή και οικογενειακά ήμουνα από χώρο πιο προοδευτικό και όλα αυτά. Το να μας λένε να παρακολουθούμε ας πούμε ανθρώπους που διαβάζανε 'Αυγή' και να μας λένε, να παρακολουθούμε ας πούμε τον ΄΄Ελεύθερο Κόσμο΄΄, που θυμάμαι είχαμε γράψει εκεί πέρα … Και επειδή είχα και τις πλάτες του Λυμπέρη που ήτανε κυβερνήτης τότε, ενδεχόμενα αν είχα άλλο κυβερνήτη να μην είχα κάνει τέτοια θέμα. Αλλά πατώντας και στις πλάτες του Λυμπέρη, που και αυτός τα σιγοντάριζε αυτά, το κάναμε. Αλλά ήτανε πιο προσωπικό νομίζω και δεν …, δεν απηχεί το κλίμα της εποχής όμως.
Κ. Μια και ανέφερες τον Λυμπέρη, που είχε αυτή τη συμπεριφορά και σου έδωσε, όπως είπες, την άνεση ή εσύ αισθανόσουνα άνετος να κάνεις αυτά τα χαρτιά που έκανες τότε, πως εξηγείς το γεγονός ότι του αναφέρεις … και δυστροπείς σε χαρτί, σε αναφορά σου, για την αύξηση του ωραρίου και ο Λυμπέρης σου επιτίθεται εκ των υστέρων;
Α. Αυτά ήτανε όλα κόντρες οικειότητας, διότι όταν του τα έλεγα ήξερα και την αντίδραση του. Και ήξερα ότι του άρεσε που του έκανα αυτή την αντίδραση και μου απαντούσε στο ίδιο στιλ. Δηλαδή αυτά δεν τα έβρισκε ότι ήτανε κόντρες, ήτανε μεταξύ δύο ανθρώπων που αισθάνονται μεγάλη ιδεολογική συγγένεια σε ένα περιβάλλον διαφορετικό, να ανταλλάσσουν αυτού του είδους τις κόντρες. Αυτό- επιβεβαιωνόμαστε ότι εγώ ήμουνα προοδευτικός και αυτός με ανεχότανε επειδή ήμουνα προοδευτικός. Δηλαδή εγώ δεν …
Κ. Ανάφερες το ΠΑ.ΣΟ.Κ. σε σχέση με αυτά τα έγγραφα, τα οποία είναι ντοκουμέντα, για να στηρίξεις το πώς και γιατί κρατιόντουσαν αυτά τα χαρτιά. Εντούτοις γραφόντουσαν. Το ερώτημα λοιπόν είναι, μετά τη δικτατορία, στη δικτατορία και πριν από την δικτατορία, πως κατανέμεις εσύ σήμερα την ιδεολογική τοποθέτηση των αξιωματικών προελεύσεως σχολής δοκίμων; Και αν γνωρίζεις επεκτάσου και στους υπαξιωματικούς και στους αξιωματικούς εξ υπαξιωματικών. Ιδεολογική τοποθέτηση λοιπόν και ποσοστά.
Α. Κοίτα να δεις πριν την δικτατορία θα έλεγα ότι στο χώρο ας πούμε, των προοδευτικών, του ΠΑ.ΣΟ.Κ., θα έλεγα ότι ήτανε …
Κ. Πριν την δικτατορία χώρος ΠΑ.ΣΟ.Κ. δεν υπήρχε. Υπήρχε κεντροαριστερά.
Α. Κεντροαριστερά. Εκεί θα έλεγα ότι εγώ που ήμουνα σημαιοφόρος, τι εικόνα να έχω; Δεν έχει την γενικότερη εικόνα που έχω εγώ σήμερα. Τότε, από τη τάξη τη δική μου, μια τάξη πάνω, μια τάξη κάτω, ας πούμε ότι η συντριπτική πλειοψηφία των αξιωματικών του πολεμικού ναυτικού ήτανε από το συντηρητικό χώρο και δεξιότερα. Φίλο βασιλικοί, φίλο συντηρητικοί ήτανε η συντριπτική πλειοψηφία αξιωματικών και βέβαια και μεγάλη μερίδα υπαξιωματικών. Χωρίς να έχω μεγάλη επαφή με τους υπαξιωματικούς τότε. Αλλά τα πλοία υπηρετώντας, νομίζω ότι … Τώρα κατά την διάρκεια της δικτατορίας, πιστεύω ότι το ποσοστό αυτό δεν διαφοροποιήθηκε, έτσι έμεινε, απλώς το ναυτικό αντέδρασε πιο έντονα στη δικτατορία, πιο πολύ θα έλεγα για σοβινιστικούς λόγους ότι στρατοκρατείτο, η δικτατορία, ήταν ένα κίνημα …, το ναυτικό δεν το θεώρησε ότι ήταν των ενόπλων δυνάμεων, ήταν του στρατού ξηράς και επειδή το ναυτικό είναι και κολλημένο, είναι σοβινιστικό με τις παραδόσεις του και τα στελέχη του, πιο πολύ αντέδρασε διότι δεν το αγκάλιασε ίσως όσο θα έπρεπε. Και βέβαια ήταν και φίλο βασιλικό το πολεμικό ναυτικό και αυτό έπαιξε μεγάλο ρόλο.
Κ. Το καλύπτεις με ποσοστά αυτό;
Α. Όχι δεν …

Κ. Τι σημαίνει φίλο βασιλικό;
Α. Ότι … πώς να σου πω, κολακευότανε ο νεαρός τότε αξιωματικός, ανώτατος άρχων ήταν ο Κωνσταντίνος ή ο βασιλιάς Παύλος. Το ότι λεγόταν και βασιλικό ναυτικό τον κολάκευε και ακόμα πιο πολύ, ήταν ένα όπλο που ξεχώριζε, είχε μια καλή κοινωνική παρουσία και αναγνώριση το τότε βασιλικό ναυτικό, γενικά έδινε την εντύπωση ότι …, στα νεαρά τα στελέχη …, σου μιλάω για την εποχή εκείνη, ότι σου δίνει πιο πολλά (…) και εφόδια για την κοινωνική ζωή, αν θέλεις και την επαγγελματική σου …, στο χώρο των ένοπλων δυνάμεων. Και ένα ελιτισμό ακόμα αν θέλεις και το έχει ακόμα το ναυτικό αυτό, έχει διατηρήσει έναν ελιτισμό έναντι των άλλων όπλων.
Κ. Όταν λες στρατοκρατείτο η δικτατορία, το καθεστώς της 21ης Απριλίου, εννοείς ότι … Τι εννοείς;
Α. Ότι όλη η δικτατορία διοικείται από αξιωματικούς του στρατού ξηράς. Και ένα μέρος της αντίδρασης δεν ήταν τόσο η κατάσταση των δημοκρατικών θεσμών, όσο η κατάσταση που κάνανε οι αξιωματικοί του στρατού ξηράς, τους οποίους το ναυτικό θεωρούσε υποδεέστερους κοινωνικά, επαγγελματικά αν θες και …
Κ. Αντώνη γνωρίζεις τα κινήματα του μεσοπόλεμου. Πως εξηγείς ότι, το πολεμικό ναυτικό τότε συμμετείχε σε αυτά τα κινήματα και δεν συμμετέχει στην δικτατορία της 21ης Απριλίου.
Α. Νομίζω ότι η δικτατορία της 21ης Απριλίου, χωρίς να έχω ιδιαίτερες γνώσεις για την περίοδο, ότι δεν το καλέσανε να συμμετέχει.
Κ. Γιατί;
Α. Δεν ενέκρινε την …, είχε την καχυποψία που και σήμερα διατηρείται ακόμα. Και σήμερα ο μέσος αξιωματικός του στρατού ξηράς τον μέσο αξιωματικό, τον θεωρεί όχι τόσο ενταγμένο στην στρατιωτική δεοντολογία, στην αντίληψη περί πειθαρχίας που έχει ο στρατός ξηράς, τον θεωρεί ένα φιλελεύθερο όπλο ακόμα και σήμερα, του οποίου δεν μπορείς να του έχεις και μεγάλη εμπιστοσύνη, όταν τεθούν θέματα πειθαρχίας και υπακοής. Και το έχει δείξει το ναυτικό, ακόμα μας λένε … και τώρα τελευταία που έγινε με τον Θεοδωρουλάκη την παραίτηση και τα λοιπά, ότι είμαστε αναρχοαυτόνομο όπλο, ότι δεν υπακούμε εύκολα, ούτε στους πολιτικούς, ούτε στους προϊστάμενους μας, είχαμε μια ιδιόρρυθμη πειθαρχία.
Κ. Αν πράγματι είναι έτσι και εσύ πιστεύεις ότι είναι έτσι, πως το εξηγείς; Γιατί συμβαίνει αυτό το πράγμα;
Α. Γιατί εμπνέει. Γιατί νομίζω ότι σε ένα ποσοστό είναι έτσι. Πιστεύω ότι και από τη σχολή δοκίμων η εκπαίδευση του δοκίμου σε αντίθεση με τον εύελπι και τον ίκαρο, είναι διαφορετική. Είναι πιο φιλελεύθερη και πιστεύω ότι και η μετέπειτα σταδιοδρομία. Δηλαδή αυτή η τοποθέτηση σε πλοία, (που από μικρός αξιωματικός μπορείς να πας κυβερνήτης και σε ΤΑ, όταν αποφοιτήσεις ή μετά ανθυποπλοίαρχος και υποπλοίαρχος σε μικρά σκάφη) όπου τοποθετείσαι κυβερνήτης και διοικείς μια ομάδα ανθρώπων και είσαι άρχων και δυνάστης τους. Αυτό σε φιλελευθεροποιεί σε απεξαρτικοποιεί λιγάκι από την ιεραρχία και από το «*εγώ θα τα αναφέρω όλα στον προϊστάμενο μου και την αλυσίδα της διοικήσεως*» που είναι πολύ έντονο στο στρατό ξηράς. Εκεί αν δεν αποφασίσει η κεφαλή δεν παίρνει κανείς πρωτοβουλία και νομίζω ότι το ναυτικό σαν όπλο σε μαθαίνει από μικρό σε ένα είδος πρωτοβουλίας πιο πρωτόγονης, στην ανεξάρτητη σκέψη, πιο φιλελεύθερης … Μετά παλιά τα πλοία, θα το ξέρεις, στα καρέ μέσα ο αξιωματικός δεν αισθανότανε …, ευθύς μόλις κατέβαινε από τη γέφυρα στο καρέ, εκδηλωνότανε ελευθέρα, μίλαγε πιο ελευθέρα και γενικά το κλίμα στα πλοία και στόλο ήταν ένα κλίμα, το οποίο δεν το συναντά κανείς στις άλλες ένοπλες δυνάμεις. Διότι έχω πάει …, έχω επισκεφτεί και στρατιωτικές μονάδες και αεροδρόμια και …, το ναυτικό όντως έχει μια άλλη νοοτροπία.
Κ. Δεν κάλυψες την ιδεολογική τοποθέτηση των αξιωματικών μετά τη δικτατορία.
Α. Μετά την δικτατορία, νομίζω αποδεσμεύτηκε μια ενέργεια από τους …, μια καταπίεση των αξιωματικών του ναυτικού, γιατί όπως σου είπα πιστεύω ότι την δικτατορία δεν την πήγαινε ο καθένας για διαφορετικούς λόγους ίσως, αλλά ο μέσος όρος δεν την πήγαινε γιατί στρατοκρατείτο. Ήταν δεξιών τοποθετήσεων στην συντριπτική του πλειοψηφία και επειδή αμέσως μετά την δικτατορία ο επόμενος που κυβέρνησε την Ελλάδα ήταν ο πατέρας της δεξιάς, ο Καραμανλής, νομίζω ότι σε ποσοστό 99% το ναυτικό είχε ταχτεί με την Νέα Δημοκρατία. Δεν θυμάμαι και πως λεγόταν τότε το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας, ήτανε …, το κόμμα του Καραμανλή εν πάση περίπτωση όταν ήρθε.
Κ. Νέα Δημοκρατία.
Α. Ναι, Νέα Δημοκρατία ήτανε από τότε;
Κ. Από τότε. Και πιστεύεις εσύ ότι οι αξιωματικοί του ναυτικού μετά την δικτατορία σε τέτοιο ποσοστό που ανέφερες ήταν οπαδοί της Νέας Δημοκρατίας;
Α. Ναι, ναι.
Κ. Δεν υπήρχαν Ανδρεϊκοί αξιωματικοί στο ναυτικό; Δεν υπήρχαν κομμουνιστές; Δεν υπήρχαν της Ε.Δ.Α. αξιωματικοί;
Α. Ναι αλλά ήτανε τουλάχιστον με τα δικά μου τα συναισθήματα, γιατί και εγώ δεν σου κρύβω ένα διάστημα, το ’74 με την μεταπολίτευση και μη βλέποντας ορίζοντα άλλον, ήμουνα τόσο ενθουσιασμένος που έπεσε η χούντα και ήρθε ο Καραμανλής, που εάν δεν δημιουργείτο το ΠΑ.ΣΟ.Κ., ενδεχόμενα, δεν αποκλείεται και εγώ να είχα δει την αλλαγή αυτή πολύ ευνοϊκά. Παρ’ όλες μου τις ιδεολογικές οικογενειακές

καταβολές, ήμουνα εξαιρετικά ευνοϊκά …, άρα εκτιμώ πως ένας που ήτανε και δεξιά …, με δεξιές καταβολές νομίζω ότι εκεί πια … Και επειδή το σύνολο νομίζω είχε δεξιές καταβολές …
Κ. Τα κοινωνικά φρονήματα υπάρχουν στις ερισαγωγικές στη ΣΝΔ;
Α. Τα κοινωνικά φρονήματα ενδεχόμενα και να υπάρχουν. Και ενδεχόμενα το μέσο που θα έβαλε, γιατί δεν ξέρω και εγώ …, τότε δεν ήξερα τι κινήσεις έκανε ο πατέρας μου, εμένα μου είπε «*Αν θέλεις να μπεις στη σχολή δοκίμων, έχουμε τα μέσα.* » Και εκτιμώ ότι τα μέσα που θα έβαλε, θα ήταν να παραβλεφθεί το κομμάτι αυτό και να βοηθηθώ εγώ να μπω και εκτιμώ ότι αυτό έκανε. Δεν {ξέρω}τι έχουνε στα αρχεία για τον πατέρα μου ή σε ποια έκταση τον είχανε καθηλωμένο. Εάν τον είχανε θα χρησιμοποίησε τα μέσα του, τον Μιχαλάκη τον Στεφανίδη ενδεχόμενα, να παραβλεφθεί αυτό, ότι «*τώρα πια αυτός είναι δικός μας, είναι κεντρώος αξιωματικός, είναι δικός μας άνθρωπος ο γιος του»* και τα λοιπά. Εκτιμώ ότι κάπως έτσι θα λειτούργησε.

Κ. Ξέρεις εάν λειτουργούσανε επιτροπές εθνικοφροσύνης στη διάρκεια της δικτατορίας και πριν την δικτατορία, στις οποίες συμμετείχαν αξιωματικοί του ναυτικού; Το έχεις ακούσει ποτέ σου αυτό;
Α. Όχι.
Κ. Εάν γινότανε έτσι, (που γινότανε γιατί υπάρχουνε στη ιστορική υπηρεσία έγγραφα τα οποία αποδεικνύουν συμμετοχή αξιωματικών σε επιτροπές εθνικοφροσύνης, οι οποίες επιτροπές εξέταζαν καταρχήν τους εργολάβους που θα αναλάμβαναν έργα του ναυτικού) πώς θα το σχολίαζες;
Α. Επιτροπές εθνικοφροσύνης που θα ανελάμβαναν έργα …
Κ. Που εξέταζαν εκείνους, από τους ιδιώτες που ζητούσαν να αναλάβουν δημόσια έργα στις ένοπλες δυνάμεις. Έργα των ένοπλων δυνάμεων.
Α. Την περίοδο της …
Κ. Χούντας και πριν.
Α. Τι να σχολιάσω;
Κ. Πως θα το σχολίαζες;
Α. Ε τι να σχολιάσω; Μαλακίες θα σχολιάζουμε; Τι να σχολιάσω;
Κ. Πες μου Αντώνη γιατί γινόταν; Γιατί γινόταν; Δεν το ξέρει σήμερα ο νεαρός, που θα κάτσει ξέρω 'γω να διαβάσει ένα κείμενο. Γιατί αποκλείανε …; Ποιος ήταν ο σκοπός των επιτροπών εθνικοφροσύνης, που εξέταζε όλο αυτό τον κόσμο; Για πιο λόγο; Για πιο λόγο επί δικτατορίας ζητούσε ο Α.Ε.Δ., ο αρχηγός ένοπλων δυνάμεων, ζητούσε αξιωματικούς από το πολεμικό ναυτικό οι οποίοι θα τοποθετούντο ως επίτροποι σε διάφορες επιτροπές και σε πανεπιστήμια και σε Δ.Ε.Κ.Ο. και σε επιχειρήσεις του δημόσιου. Γιατί;
Α. Φαντάζομαι ότι και η χούντα τότε έβλεπε τα στελέχη των ένοπλων δυνάμεων σαν πυλώνες πάνω στους οποίους στήριζε την ιδεολογία της, την εθνικοφροσύνη της. Λοιπόν κάτι αντίστοιχο ακούγεται στη Τουρκία με το Κεμαλικό κράτος, όπου ο στρατός είναι ο θεματοφύλακας του Κεμαλισμού. Έτσι φαντάζομαι και οι ένοπλες δυνάμεις επί χούντας έπαιζαν το ρόλο του θεματοφύλακα του εθνικού κράτους. Και άρα όλα αυτά, είτε είσαι εργολάβος, είτε ήταν η γυναίκα που θα παντρευόσουνα εσύ, φωνάζανε και την έλεγχαν και κοιτάζανε τα κοινωνικά της φρονήματα, για να μην διεισδύσουνε μέσα στο χώρο των ένοπλων δυνάμεων η αριστερή ιδεολογία.
Κ. Τι θα πείραζε αν διείσδυε η αριστερή ιδεολογία στον χώρο των ένοπλων δυνάμεων;
Α. Νομίζω, κοίταξε τότε ήταν περίοδος ψυχρού πόλεμου, δεν μπορείς να κρίνεις με τα σημερινά κριτήρια. Τότε μην ξεχνάμε ότι ο κομμουνιστικός κίνδυνος θεωρείτο ότι …, αναμένουμε από ώρα σε ώρα να καταρρεύσουνε τα βόρεια σύνορα, να μπούνε οι Βούλγαροι, στην Θεσσαλονίκη, το σύμφωνο της Βαρσοβίας θα έφτανε μέχρι το Παρίσι. Δηλαδή ήταν άλλες εποχές τότε και μεγαλωμένες οι ένοπλες δυνάμεις με αυτόν τον κομμουνιστικό κίνδυνο. Βέβαια στην ουσία ποτέ δεν υπήρξε, αλλά αυτό ήτανε ένα από τα, νομίζω, ισχυρότερα επιχειρήματα που ανάγκασαν και αξιωματικούς στο να κάνουν τον χαφιέ. Διότι η αριστερή ιδεολογία και ο κομμουνισμός, σήμερα το λέμε αριστερή ιδεολογία τότε ήτανε κομμουνισμός, θεωρείται κάτι το οποίο θα ανατρέψει την τάξη των πραγμάτων στην Ελλάδα, θα μετατραπούμε σε Σοβιετική Ένωση. Ήταν ο θεματοφύλακας της εθνικοφροσύνης.
Κ. Ένα λεπτό. Γιατί ήταν ο … και πως έβγαινε αυτό; Γιατί ήτανε οι αξιωματικοί οι θεματοφύλακες της εθνικοφροσύνης και η προστασίας της χώρας;
Α. Αυτό δεν ήτανε το κήρυγμα της χούντας ας πούμε; Ότι ο στρατός ήρθε να σώσει την Ελλάδα από τη διαφθορά των πολιτικών, με της συναλλαγές, με τους χρηματισμούς, με την μειωμένη εθνική συνείδηση, όλα αυτά τα οποία κατηγορούσαν το πολιτικό σύστημα το οποίο και κατάργησαν; Αλλά σου λέει αφού ήρθαμε, αφού καταργείς αυτό το σύστημα πρέπει να φυλάξουμε το καινούργιο σύστημα ιδεών που οικοδομούμε.
Κ. Αυτό τι ανταπόκριση είχε μέσα στις παραγωγικές σχολές; Δηλαδή στη σχολή ευελπίδων, στη σχολή δοκίμων και την ικάρων και τις αντίστοιχες των υπαξιωματικών, γινόταν ανάλογη, αντίστοιχη προπαγάνδα;
Α. Από τη σχολή δοκίμων εγώ αποφοίτησα τότε και δεν είχα, δεν είχε γίνει προπαγάνδα, όχι. Εν συνεχεία πρέπει να έγινε. Και από την εποχή την δικιά μου όχι δεν είχε γίνει. Αλλά …
Κ. Η σχολή δοκίμων δεν είχε αντικομουνιστική προπαγάνδα, τα χρόνια που εσύ ήσουνα δόκιμος;

Α. Αντικομουνιστική προπαγάνδα όταν ήμουνα δόκιμος θα είχε, ίσως ναι. Πιο εκλεπτυσμένη, αλλά θα είχε ναι. Κοίταξε και τα μαθήματα που μας διδάσκανε και η ιστορία και όλα αυτά που κάναμε ήταν από τη σκοπιά την …, αλλά έτσι επίσημα ας πούμε, προπαγάνδα αντικομουνιστική δεν θυμάμαι.
Κ. Βιβλία επιτρεπόντουσαν να διαβάζουνε εκτός των βιβλίων των μαθημάτων μες την σχολή όταν ήσουν δόκιμος;
Α. Να σου πω δεν θυμάμαι.
Κ. Εσύ διάβαζες λογοτεχνία και άλλα βιβλία εκτός σχολής;
Α. Όχι, όχι.
Κ. Εφημερίδες διάβαζες στην σχολή δοκίμων;
Α. Νομίζω δεν επιτρεπόταν η εφημερίδα στη σχολή δοκίμων.
Κ. Γιατί δεν επιτρεπόταν Αντώνη;
Α. Ακριβώς αυτό, για να μην πολιτικοποιηθεί ο αξιωματικός. Διότι η εφημερίδα είναι ένα μέσο έκφρασης …, νομίζω ήτανε καθαρά να τον κρατάει εκτός του πολιτικού σκεπτικού για να τον …
Κ. Η μη πολιτικοποίηση τότε τι σήμαινε; Να μην επηρεασθεί από κάποια ιδεολογία συγκεκριμένη;
Α. Ναι.
Κ. Του κεντρώου χώρου ή του αριστερού;
Α. Του κεντρώου ή του αριστερού.
Κ. Άρα τι μένει; Τι έβγαινε δηλαδή ο αξιωματικός, ο νεαρός αξιωματικός …
Α. Ε δεξιός.
Κ. Έβγαινε απολιτικός καταρχήν. Τι σήμαινε τότε απολιτικός;
Α. Δεξιός.
Κ. Αντώνη κάνε μια σύγκριση στους αξιωματικούς που σήμερα διοικείς στις ένοπλες δυνάμεις και στους αξιωματικούς που εσύ, εμείς, είχαμε τότε πιο πάνω από εμάς τα χρόνια που ήμασταν μικροί.
Α. Α όχι, δεν υπάρχει σύγκριση για μένα. Δεν υπάρχει σύγκριση όχι τόσο στο πολιτικό επίπεδο, είναι στη νοοτροπία. Σήμερα ο αξιωματικός είναι επαγγελματίας, είναι δημόσιος υπάλληλος. Ο αξιωματικός σήμερα είναι καθαρά δημόσιος υπάλληλος. Τότε ο αξιωματικός ήτανε … αν ήμασταν στην τάξη μου 12, οι 10 ήτανε γόνοι αξιωματικών, γιοι αξιωματικών, από ναυτικές οικογένειες, έπεσα σε συγγενείς του Αυγέρη του εν ενεργεία ναύαρχου και ούτω καθεξής και όλο το ναυτικό ήτανε το μεράκι και το χόμπι. Σήμερα ο μέσος αξιωματικός είναι στυγνός επαγγελματίας.
Κ. Τι σημαίνει στυγνός επαγγελματίας;
Α. Ενδιαφέρεται καταρχήν για τις αποδοχές του και την προσωπική ή οικογενειακή του ζωή πάνω απ' όλα και μετά έρχεται …
Κ. Η αποστολή του πλοίου, δεν δένει υποχρεωτικά τα στελέχη και τους υπόλοιπους που υπηρετούν μέσα στο καράβι; Πως εξηγείς το …
Α. Σήμερα πια όχι τόσο. Σήμερα πια όχι τόσο. Και στα πλοία. Εάν πας σε ένα πλοίο δεν υπάρχει το πνεύμα που υπήρχε στα καράβια την περίοδο του '70 ή του … και του '80 ακόμα, εκείνες τις δεκαετίες. Σήμερα ο αξιωματικός κάνει την βάρδια του τυπικά, σωστά και είναι και μορφωμένος. Αλλά μετά θα κατέβει στο δωμάτιο του και θα πάρει το PC του και θα ασχοληθεί με τα δικά του, τα προσωπικά του. Δεν είδα εγώ τη συνάφεια και την συνοχή, που είχαν οι αξιωματικοί στο καρέ του Κουντουριώτη δεκαετία του '70 με τους σημερινούς … Καταρχάς σήμερα οι νεαροί αξιωματικοί δεν συχνάζουν στα καρέ. Τα καρέ των πλοίων είναι άδεια. Αν κατεβείς εν πλω στα καρέ το βράδυ μετά το φαΐ, είναι άδειο. Πιο πολύ στα δωμάτια τους και είτε βλέπουν βίντεο, είτε έχουνε το κομπιούτερ και παίζουνε, είτε κοιμούνται, είτε διαβάζουν, είναι άλλο πράγμα δηλαδή.
Κ. Αυτό μου το έχεις πει όταν ήσουνα αρχηγός στόλου. Την ίδια στιγμή όμως μου είπες κάποια πράγματα για τους υπαξιωματικούς των πλοίων. Τι; Το θυμάσαι;
Α. Οι υπαξιωματικοί ακόμα …, οι υπαξιωματικοί τώρα είναι όπως ήταν οι αξιωματικοί της δεκαετίας του '60 και του '70. Αυτοί έχουνε μια συνοχή στα καρέ τους, είναι πιο ζωντανοί, συζητάνε, προβληματίζονται και γενικά βρήκα πολύ πιο ενδιαφέρουσα τη παραμονή μου στο καρέ των υπαξιωματικών παρά στο καρέ των αξιωματικών. Το καρέ των αξιωματικών ήτανε λίγο άχαρο.
Κ. Πως το εξηγείς αυτό από τη στιγμή που η προέλευση σήμερα των αξιωματικών των νεαρών και των υπαξιωματικών είναι σχεδόν η ίδια λόγω των εξετάσεων εισαγωγής στις παραγωγικές;
Α. Ίσως επειδή ο υπαξιωματικός έχει ακόμα το σύνδρομο του κατώτερου, του επαγγελματικά και κοινωνικά αν θες κατώτερου. Και αυτό τον κάνει ξέρεις πιο …, τον δένει πιο πολύ με τους συνάδερφους του και έχει πιο πολλά προβλήματα απ' ότι έχει ο μέσος αξιωματικός. Γιατί αμείβεται και λιγότερο στις περισσότερες περιπτώσεις. Οι συνθήκες δουλειάς και διαβίωσης είναι χειρότερες. Άρα αυτό δημιουργεί μια τάξη, ξέρεις, κατώτερων οι οποίοι συναθροίζονται πιο εύκολα απ' ότι οι προνομιούχοι ας πούμε. Αυτό νομίζω είναι σε όλες τις κοινωνικές τάξεις, έτσι δεν είναι; Οι προνομιούχοι δεν έχουν ανάγκη να είναι ο ένας κοντά στον άλλον. Όσο πιο χαμηλά είσαι και όσο πιο κατατρεγμένος τόσο αισθάνεσαι την ανάγκη να είσαι …

Κ. Διαχώρισες αυτόματα με αυτό που είπες, τους αξιωματικούς σαν στρώμα ανθρώπων με ίδια συμφέροντα, οι οποίοι βρίσκονται πάνω από το στρώμα των υπαξιωματικών και λοιπά.
Α. Ωραία.
Κ. Ένας συνάδερφος απόστρατος αξιωματικός, εξ υπαξιωματικών, χρησιμοποίησε την έκφραση για εκείνα τα χρόνια που αυτός ήταν υπαξιωματικός σε ανάλογο ερώτημα, ότι «*οι υπαξιωματικοί ήταν δούλοι.* » δούλοι είπε. Και είπε και κάτι ακόμα, ότι «*οι τότε ηγεσίες του ναυτικού, ήθελαν τους υπαξιωματικούς αμόρφωτους.* » Και χρησιμοποίησε και τα ονόματα των αρχηγών του ναυτικού του πολέμου. Ήταν οι υπαξιωματικοί αμόρφωτοι; Έβγαιναν αμόρφωτοι από τις παραγωγικές σχολές των υπαξιωματικών του ναυτικού και γιατί αν είναι έτσι;
Α. Βγαίνανε, ότι βγαίνανε ναι βγαίνανε. Το επίπεδο…, το μορφωτικό επίπεδο των υπαξιωματικών τότε ήταν εξαιρετικά χαμηλό, ήταν δεν υπάρχει συζήτηση. Ε τώρα αν ήτανε δούλοι, εγώ δεν θα τους έλεγα δούλους, όχι.
Κ. Γιατί όμως ήτανε;
Α. Ήτανε μια διαστρωμάτωση πολύ κατώτερη …, διότι έτσι ήτανε πιο πιστοί, πιο ευάλωτοι στις διαταγές …, στις ορέξεις, λογικό είναι.
Κ. Είναι λογικό … γιατί ήταν έτσι. Ποιοι τους θέλανε έτσι;
Α. Ε ποιοι τους θέλανε; Το σύστημα τους ήθελε έτσι.
Κ. Όχι οι αξιωματικοί, γιατί συζητώντας σήμερα με αξιωματικούς που τότε έπαιζαν ρόλο στα πράγματα, όλοι εκθείαζαν και εκθειάζουν τον ρόλο του υπαξιωματικού σαν πολύ προχωρημένο και ρόλο κορμού στην αποστολή του ναυτικού. Είναι έτσι ή δεν είναι;
Α. Είναι ναι. Είναι όντως, είναι. Ότι αυτοί τραβάνε το μεγάλο χαμαλίκι ας πούμε, στη λειτουργία ενός πλοίου. Ή και μιας υπηρεσίας ξηράς αν θες.
Κ. Σίγουρα γνωρίζεις στις αριθμητικές συγκρίσεις ότι οι υπαξιωματικοί και οι αξιωματικοί εξ υπαξιωματικών, στο ναυτικό είναι περίπου 5 φορές περισσότεροι από τους αξιωματικούς προελεύσεως σχολής δοκίμων.
Α. Ναι.
Κ. Σε αντίθεση με τον στρατό ξηράς οι υπαξιωματικοί είναι πολύ λίγοι και το μορφωτικό επίπεδο των υπαξιωματικών του στρατού ξηράς σε σχέση με των υπαξιωματικών του ναυτικού, ήταν τουλάχιστον πολύ υψηλότερο. Πως το εξηγείς αυτό;
Α. Δεν έχω εξήγηση γιατί δεν το ήξερα ότι είναι έτσι. Ότι ήτανε καλύτερο το επίπεδο των υπαξιωματικών του στρατού από των υπαξιωματικών του ναυτικού.
Κ. Σου θυμίζω για την ιστορία ότι ορισμένοι από τους δικτάτορες και ηγέτες της Ελλάδας και κυβερνήσεων στο μεσοπόλεμο αλλά και λίγο μετά τον πόλεμο, ήταν αξιωματικοί εξ υπαξιωματικών του στρατού ξηράς. Αντώνη θυμάσαι ότι εκείνα τα χρόνια στη δικτατορία και λίγο μετά αλλά και πριν την δικτατορία …, όταν κάποιος από τους αξιωματικούς επεδίωκε να πάει σε πανεπιστήμιο συναντούσε δυσκολίες από την υπηρεσία. Μπορείς να το εξηγήσεις;
Α. Ναι. Κοίτα να δεις, ένα στοιχείο μπορεί να είναι και σύμπλεγμα, ξέρεις, του ανώτερου που δεν έχει βγάλει το πανεπιστήμιο. Δηλαδή όταν ένας κατώτερος ζητά από την ηγεσία να βγάλει ένα ανώτερο εκπαιδευτικό ίδρυμα που δεν το έχει βγάλει η ηγεσία, είναι ίσως αντανακλαστική αντίδραση να πει «*Όχι, δεν χρειάζεται. Εδώ είναι ναυτικό δεν είμαστε πανεπιστήμιο, δεν είμαστε φοιτητές …*» και τέτοια. Μετά μπορεί να είναι και στην περίοδο της χούντας, ο φόβος ανάμιξης με τον φοιτητόκοσμο που παραδοσιακά και ήτανε φιλελεύθεροι και …, σου λέει «*Τι δουλειά έχει ένας αξιωματικός μέσα στους φοιτητές που είναι επαναστάτες, που είναι …*»
Κ. Πριν την χούντα όμως πως το εξηγείς; Γιατί αυτά ήταν πριν την χούντα.
Α. Πριν την χούντα ναι, θεωρώ ότι το σύστημα θεωρούσε ότι ένας αξιωματικός δεν έχει να κερδίσει τίποτα, δηλαδή ίσως και να ξαφνιαζότανε με το αίτημα. «*Είσαι αξιωματικός του ναυτικού και το πανεπιστήμιο είναι για τους νομικούς, για τους γιατρούς, τι να πας να κάνεις*; » ας πούμε.
Κ. Ποια ήταν η αποστολή του στρατού ξηράς και των ένοπλων δυνάμεων γενικότερα, μετά από τον εμφύλιο πόλεμο;
Α. Η αποστολή;
Κ. Ναι. Έχεις ακούσει διαλέξεις εκείνης της εποχής. Ποια ήταν η αποστολή του στρατού ξηράς;
Α. Μετά τον εμφύλιο; Εγώ δεν είχα γεννηθεί μετά τον εμφύλιο, ξέρω ‘γω τι …
Κ. Στην διάρκεια της χούντας άκουγες διαλέξεις οι οποίες ήτανε αντιγραφή των διαλέξεων προ χούντας.
Α. Τώρα τις διαλέξεις που ακούγαμε στη χούντα ξέρεις που τις γράφαμε. Δεν τις ακούγαμε.
Κ. Σου θυμίζω Αντώνη ότι η αποστολή του στρατού ξηράς ήταν η μοναδική στα τρία όπλα που ανέφερε ότι ο στρατός ξηράς έχει σαν αποστολή την αντιμετώπιση εσωτερικού...
Α. Α ναι.
Κ. … και εξωτερικού κίνδυνου. Πως το σχολιάζεις;
Α. Ναι. Εσωτερικού είναι του κομμουνισμού, ναι. Του κομμουνισμού.

Κ. Έχεις ακούσει ποτέ την έκφραση και πιθανόν να μην την έχεις ακούσει γιατί ήσουνα μικρός αξιωματικός τότε, έχεις ακούσει ποτέ την έκφραση ότι η σχολή ευελπίδων ήτανε σχολή πρωθυπουργών;
Α. Ναι, ναι.
Κ. Πως την σχολιάζεις;
Α. Επικαλούνται τότε, ότι έχουνε βγάλει και ορισμένους πρωθυπουργούς.
Κ. Ότι έχουνε βγάλει ορισμένους πρωθυπουργούς, ή καλλιεργούσε η σχολή ευελπίδων την νοοτροπία επί 4 χρόνια στους αξιωματικούς, ότι η αποστολή τους είναι να σώζουν της Ελλάδα;
Α. Κοίτα τώρα, μου λες αναμνήσεις …, όταν ήμουν εγώ εκεί …
Κ. Πως το σχολιάζεις σου λέω. Τι το ξεχωριστό είχε ο αξιωματικός και είχε σαν αποστολή να σώζει την Ελλάδα και δεν την είχε σαν αποστολή ο τσαγκάρης;
Α. Κοίταξε ήτανε μια συγκροτημένη κοινωνική ομάδα, πειθαρχημένη καταρχάς, έτσι; Και για να σώσεις κάτι θέλεις και ορισμένα στοιχεία, πώς να σου πω, στρατιωτικά. Είχε δομές, είχε τις υποδομές, είχε την οργάνωση, είχε την πειθαρχία …, δηλαδή και να κάνεις τέτοια κοινωνικά σύνολα που να μπορείς να αναθέσεις τέτοιες αποστολές …, αναθέτεις αποστολές έτσι σκόρπια;.
Κ. Ποιος αναθέτει δηλαδή; Ποιος τις αναθέτει αυτές τις αποστολές;
Α. Η πολιτεία φαντάζομαι, το σύστημα, αυτή τη στιγμή το σύνταγμα. Όταν το σύνταγμα λέει ότι οφείλουμε να προασπίσουμε τη σημερινή δημοκρατία …
Κ. Κατά τη γνώμη σου ποιοι ήταν οι λόγοι που επιβλήθηκε η δικτατορία στην Ελλάδα το ’67
Α. Τώρα εκ των υστέρων κρίνοντας το, καταλαβαίνω ότι ήτανε αποτροπή μιας αριστερής τάσης στην ελληνική πολιτική σκηνή ας πούμε. Ενδεχόμενα να φοβηθήκανε την υπέρμετρη φιλελευθεροποίηση του ελληνικού πολιτικού κόσμου, την αμφισβήτηση της ατλαντικής συμμαχίας των δυτικών αξιών.
Κ. Γνωρίζεις για τον Ι.Δ.Ε.Α. τίποτα περισσότερο από αυτά που ανέφεραν οι εφημερίδες για τα βιβλία;
Α. Όχι.
Κ. Για την κόκκινη προβιά ξέρεις τίποτα παραπάνω από αυτά που ανέφεραν οι εφημερίδες και τα βιβλία;
Α. Ούτε.
Κ. Το ναυτικό είχε ανάμιξη σε σχεδίαση ή είχε σήμερα ανάμιξη σε σχεδίαση παρόμοια με την κόκκινη προβιά;
Α. Καμία.
Κ. Υπάρχουν σήμερα βασιλόφρονες στο ναυτικό; Και σε τι ποσοστό;
Α. Υπάρχουν. Υπάρχουν αλλά σε μικρό ποσοστό θα έλεγα. Μικρό ποσοστό.
Κ. Σήμερα ο αξιωματικός πως βλέπει την έννοια πατριώτης; Πως αντιμετωπίζει αυτή την έννοια; Και τι σχέσεις έχει ο αξιωματικός του ναυτικού σήμερα με τον πατριωτισμό;
Α. Πιο χαλαρή απ’ ότι την έβλεπε όταν ήτανε τη δεκαετία του ’60 και του ’50 ενδεχόμενα, ή και τη δεκαετία του ’70. Όπως εξάλλου και η ελληνική κοινωνία. Κοίταξε να δεις όπως και στην ελληνική κοινωνία έχει χαλαρώσει η έννοια του πατριωτισμού. Η διεθνοποίηση, η παγκοσμιοποίηση και όλα αυτά, χαλαρώνουν τις έννοιες του πατριωτισμού. Και ο πατριωτισμός όπως ξέρεις, αρχίζει και εντοπίζεται στην ακροδεξιά και τελευταία στην άκρο αριστερά.
Κ. Όταν λες άκρα αριστερά τι εννοείς;
Α. Στις άκρες του πολιτικού φάσματος ας πούμε, αρχίζει και μπαίνει ο πατριωτισμός. Μεγάλη η γκάμα. Η ενδιάμεση είναι πιο χαλαρή σε σχέση με τον πατριωτισμό. Και λογικό είναι δηλαδή. Και νομίζω ότι αυτό θα επεκταθεί και θα ενταθεί. Όταν αρχίζεις και χάνεις σιγά – σιγά από την δραχμή που έχασες και όλο αρχίζεις και αισθάνεσαι πως αποκτάς και περισσότερα κοινά συμφέροντα με τους ευρωπαίους, αυτά αμβλύνουνε την έννοια του πατριωτισμού. Όσο γίνεσαι πιο επαγγελματίας, αρχίζεις και κοιτάς την δουλειά σαν βιοποριστικό πια 100%, όπως είναι και το επάγγελμα του αξιωματικού που έχει αρχίσει και ΄΄δημόσιο- υπαλληλοποιείται΄΄ πια σε μεγάλο ποσοστό, όλα αυτά συντείνουνε σε μια πιο χαλαρή σχέση με τον πατριωτισμό.
Κ. Έχεις κάνει συνώνυμο της αποδέσμευσης από τον πατριωτισμό του αξιωματικού, την δημοσιοϋπαλληλική ιδιότητα.
Α. Ναι.
Κ. Και αποφεύγεις να χρησιμοποιήσεις όρο που τον χρησιμοποίησες νωρίτερα, παγκοσμιοποίηση, που είναι πιο κοντά στην πραγματικότητα. Εσύ Αντώνη βλέπεις σήμερα, σαν αρχηγός στο ναυτικό, ότι ο νέος αξιωματικός στην Ελλάδα, έχει ή θεωρεί σαν αποστολή του την υπεράσπιση ποιων συμφερόντων κάτω από αυτό που ανέφερες ως παγκοσμιοποίηση;
Α. Αυτή την στιγμή, αυτό που πιστεύει ότι υπηρετεί ο μέσος αξιωματικός είναι καταρχάς η εθνική ασφάλεια, δηλαδή την διασφάλιση των συνόρων της Ελλάδος, την εθνική κυριαρχία, τη μη κατάληψη εθνικού εδάφους, εθνικού εναέριου χώρου ή θαλάσσιου, αυτό θεωρεί ως καταρχήν αποστολή του, ότι αυτή είναι καταρχήν η αποστολή του. Και επειδή η μόνη ορατή απειλή είναι η Τουρκία, σχεδόν έχει μονομερώς εντοπίσει την αμυντική του δραστηριότητα στην διασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας της Ελλάδος από την τούρκικη απειλή. Αυτό επιγραμματικά θα σου έλεγα ότι πιστεύει ο μέσος τουλάχιστον αξιωματικός του ναυτικού, πιστεύω και της αεροπορίας και του στρατού κάπου εκεί είναι. Αλλά του ναυτικού πιστεύει ότι η διασφάλιση

των θαλάσσιων συνόρων και τη εδαφικής ακεραιότητας είναι η κυρίαρχη αποστολή την οποία έχει. Από εκεί και μετά τον απασχολεί πολύ έντονα η προσωπική του περίπτωση.
Κ. Εάν είχες την δυνατότητα του χρόνου, γιατί την δυνατότητα σαν Α/Γ.Ε.Ν. την έχεις, πως θα γαλουχούσες τους δόκιμους, τους αυριανούς αξιωματικούς δηλαδή.
Α. Τώρα δεν ξέρω πως γαλουχούνται αυτή τη στιγμή ακριβώς και αν γαλουχούνται με κάποια συγκεκριμένη ιδεολογία. Εκτιμώ ότι δεν γαλουχούνται με κάποια ιδιαίτερη ιδεολογία. Μάλλον στρέφονται πιο πολύ σε ακαδημαϊκή μόρφωση και γενική μόρφωση, δεν ξέρω εάν παίρνουνε ιδεολογία καν από τη σχολή. Αλλά είναι και πολύ δύσκολο τώρα να σου πω πώς θα τους γαλουχούσα διότι αυτό είναι συνάρτηση και της κοινωνίας στην οποία θα ζήσουν. Διότι αυτοί έχουν να ζήσουν και σαν Έλληνες πολίτες και σαν αξιωματικοί του ναυτικού. Πρέπει να τους γαλουχήσεις …
Κ. Αντώνη πως βλέπουν σήμερα οι αξιωματικοί τη σχέση τους με τα χρήματα; Γιατί ως γνωστόν οι εξοπλισμοί παίρνουνε πολλά χρήματα.
Α. Πάρα πολλά.
Κ. Ποια είναι λοιπόν η ηθική διάσταση του αξιωματικού σήμερα; Ποια ήταν χθές τότε που εσύ ήσουνα μικρός αξιωματικός;
Α. Όταν ήμουνα μικρός αξιωματικός, όπως σου είπα, η σχολή δοκίμων κατά βάση δεν ήτανε βιοποριστική επιλογή. Όπως θυμάσαι τότε, η κυρίαρχη νοοτροπία και τα κηρύγματα ήταν ότι «*Έχετε τιμή και δόξα, δεν έχετε χρήμα*. » Και αν θυμάσαι καλά μέχρι πριν από πόσα χρόνια ήτανε που επισήμως μας κατευθύνανε στην προικοθηρία. Να είναι ευκατάστατη η σύζυγος, ζητούσανε νομίζω και προικοσύμφωνο, της Γεωργίας νομίζω της είχανε ζητήσει και όταν είχε πάει στην ασφάλεια, την είχανε ρωτήσει για την οικονομική της κατάσταση. Ήτανε κατευθυντήριος γραμμή δηλαδή τότε, ότι ο αξιωματικός πρέπει να ζει καλά, δεν τον αμείβουμε καλά, αλλά έχει υποχρέωση να ζει καλά. Σήμερα αυτό δεν υπάρχει βέβαια, δεν υπάρχει τέτοια επίσημη γραμμή, ότι πρέπει να ζει καλά, ανεξάρτητα ότι πρέπει να ζει αξιοπρεπώς. Ο μέσος μισθός θα έλεγα ότι είναι στα όρια του ικανοποιητικού, δεν μπορώ να πω ότι είναι ιδιαίτερα χαμηλός ούτε ιδιαίτερα υψηλός. Είναι συγκρινόμενος και με άλλους δημόσιους υπάλληλους, θα έλεγα μάλλον αδικημένος αλλά ικανοποιητικός σε γενικές γραμμές. Τώρα ότι είναι ευάλωτος σε χρηματισμούς και αυτά είναι γεγονός ότι είναι. Είναι …, ιδιαίτερα στους βαθμούς εκεί από πλωτάρχη μέχρι και πλοιάρχου που είναι και οι ηλικίες και οι βαθμοί όπου έχεις οικογένεια, ή φτιάχνεις οικογένεια, κάνεις παιδιά, έχεις υποχρεώσεις. Και οι μισθοί είναι μάλλον χαμηλοί, αν δεν υπάρχει άλλη οικονομική βοήθεια απ' έξω, είτε από τη γυναίκα, είτε από γονείς, είτε από πεθερικά, είναι δύσκολα και αυτό είναι γεγονός ότι τους κάνει ευάλωτους. Το χαρακτηριστικό τώρα τελευταία … όσο ζω εγώ τουλάχιστον, όσο ζω εννοώ μέσα στο ναυτικό συμβούλιο και παρακολουθώ όλα αυτά τα εξοπλιστικά και τις προμήθειες, είναι ότι πλέον έχουνε εξαγριωθεί οι διάφοροι διαπλεκόμενοι και προμηθευτές, ενώ ίσως μέχρι κάποια φάση …, επειδή ο αξιωματικός είχε και τη φήμη του ακέραιου και του έντιμου, ήτανε πολύ διστακτικοί στο να προσεγγίσουνε ένστολους. Τώρα διαπιστώνω ότι δεν έχουνε κανέναν ενδοιασμό πλέον να σε προσεγγίσουνε με όρους του ελευθέρου εμπορίου, δηλαδή σαν να συναλλάσσονται με έμπορους.
Κ. Αναφέρεσαι προφανώς σε χρηματισμούς αξιωματικών, που είναι ένα μεσαίο στέλεχος στην διαδικασία των προμηθειών. Τι έχεις να πεις για τις προμήθειες και αν υπάρχουν τέτοιες και αν γνωρίζεις αν υπάρχουν, σε επίπεδα πιο μεγάλα, στα επίπεδα λήψεως αποφάσεων που είναι τα επίπεδα ακόμα και πάνω από τον αρχηγό του ναυτικού.
Α. Ναι βέβαια και υπάρχουνε. Κάθε μεγάλη εταιρία μέσα στον προϋπολογισμό των δαπανών της, βάζει ένα ποσοστό το οποίο διατίθεται για χρηματισμούς της αλυσίδας, είτε είναι από το επιτελικό επίπεδο μέχρι την λήψη της απόφασης, στην ηγεσία ή και πάνω από την ηγεσία. Στη στρατιωτική ηγεσία εννοώ και πάνω.
Κ. Αυτό είναι εκτίμηση σου Αντώνη ή ξέρεις από όσα έχεις ζήσει μέχρι σήμερα μέσα στο ΑΝΣ;
Α. Όχι ξέρω. Ξέρω, είναι εκτίμηση μου, ξέρω τι συμβαίνει.
Κ. Γιατί δεν παίρνετε μέτρα εναντίον τέτοιων μηχανισμών;
Α. Γιατί δεν παίρνονται μέτρα εναντίον τέτοιων μηχανισμών. Και αυτοί οι μηχανισμοί καταρχάς δεν αποδεικνύονται, δεν μπορείς να το αποδείξεις. Το ναυτικό δεν έχει τους μηχανισμούς ούτε να παρακολουθεί, ούτε να καταγράφει τέτοια πράγματα, επαφίεται πολύ στην φιλοπατρία των αξιωματικών, που θα κάνουν το καθήκον τους και δεν είναι εύκολο και δεν είναι και επιθυμητό αν θέλεις, να μπει σε μηχανισμούς παρακολουθήσεως και …, θέλω να πω είναι ουτοπία να πιστεύεις ότι μπορείς να …
Κ. Αντώνη εσύ, είναι γνωστό ότι έχεις μια οικονομική άνεση, που σημαίνει ότι, αποστασιοποιείσαι από τέτοιου είδους διαδικασίες. Το έχεις …, μου το έχεις πει εξάλλου, όταν ήσουνα αρχηγός του στόλου. Εάν οι αξιωματικοί, τα στελέχη των ένοπλων δυνάμεων, είχαν μια κουλτούρα πιο υψηλού επιπέδου και ήταν οπλισμένοι πιο καλά, ήταν πιο μορφωμένοι και η αποστολή τους ήταν διανθισμένη και ξέρω 'γω πιο καλά εξοπλισμένη και πατριώτες και πιο ιδεολογικά εύρωστοι. Θα ήταν εξίσου ευάλωτοι;
Α. Ευάλωτοι πάντα θα ήτανε. Ίσως όχι εξίσου αν είχαν όλα αυτά που λες, αλλά αυτά προϋπόθεταν, προϋποθέτουν μάλλον ότι τον αξιωματικό θα τον γαλουχήσεις, θα τον εκπαιδεύσεις ξεκομμένο από την κοινωνία. Θα τον κλείσεις στη σχολή δοκίμων, από εκεί θα τον ξεκόψεις από την κοινωνία, απ' το φυσικό

του περιβάλλον και τον χώρο του και θα τον γαλουχήσεις με τέτοια ιδεώδη, που θα βγει έξω και θα είναι ένα ξένο σώμα στην κοινωνία. Δεν το ξέρω αφενός αν μπορείς να το κάνεις, και δεύτερον αν πρέπει να το κάνεις αυτό. Διότι αυτό θα έχει και παρενέργειες. Το να γαλουχήσεις έναν άνθρωπο τόσο ακέραιο και να τον αποδόσεις σε μια κοινωνία τόσο διεφθαρμένη, ίσως να του δημιουργήσει και άλλα … Μην ξεχνάς ότι μπορεί να του διασπείρει και άλλους σπόρους όπως «*Αφού είμαι τόσο ακέραιος, τόσο ηθικός μέσα σε αυτήν την διεφθαρμένη κοινωνία, να την καταλύσω και αυτήν την διεφθαρμένη κοινωνία και να αναλάβω εγώ*. »

Κ. Αυτά είναι τα αναρχικά σου. Δε μου λες, ανέφερες ότι η Γεωργία, δηλαδή η γυναίκα σου, στη διαδικασία λήψεως άδειας για να έρθετε εις γάμου κοινωνίαν, το 19…;

Α. Τώρα μου κάνεις τις …, πότε ήτανε; ’75.

Κ. Το 1975 λοιπόν για να βγάλετε άδεια γάμου πήγε και στην ασφάλεια. Τι πήγε να κάνει στην ασφάλεια;

Α. Την καλέσανε. Την καλέσανε και την ρωτήσανε, προφανώς είχανε συλλέξει στοιχεία για την εθνικοφροσύνη των γονιών της και όλα αυτά, το αστείο είναι ότι στην ίδια πολυκατοικία που έμενε η Γεωργία, έμενε και η ανιψιά της Κυβέλης, της ηθοποιού της Κυβέλης, κολλητή τότε με τον Ανδρέα τον Παπανδρέου. Ήταν πολύ προσωπικός φίλος του Ανδρέα του Παπανδρέου τότε. Και τους είχε κινήσει την περιέργεια ότι στην ίδια πολυκατοικία που έμενε η Γεωργία έμενε και αυτή και προφανώς θέλανε να διευκρινίσουνε, μήπως είχανε και κοινωνικές, φιλικές σχέσεις με το περιβάλλον αυτό της Κυβέλης του συγκατοικούσανε.

Κ. Θα σήμαινε τι για τον μηχανισμό της ασφάλειας;

Α. Ότι ενδεχόμενα θα παντρευόμουνα μια αμφιλεγόμενων πολιτικών τοποθετήσεων.

Κ. Γνωρίζεις ότι πολλοί από τους αξιωματικούς και τους υπαξιωματικούς για να πάρουν άδεια, που εκτός από τα κοινωνικά φρονήματα προϋπόθετε και προίκα όπως ανέφερες, έδιναν οι ίδιοι χρήματα και έβαζαν χρήματα σε λογαριασμούς, για να εμφανιστούν …;

Α. Τα ξέρω, ναι. Ξέρω και περίπτωση, που ζήτησε να δανειστεί για να εμφανίσει ως εισόδημα, που θα πήγαινε στην κόρη του.

Κ. Η έκφραση ‘φούντα’, τι σου λέει; Σε σχέση με την μεταπολιτευτική περίοδο στο ναυτικό.

Α. Φούντα νομίζω είναι οι βασιλόφρονες του …, όχι …, δεν ξέρω τι είναι.

Κ. Όταν επανήλθαν οι αξιωματικοί που είχαν αποταχτεί ή αποστρατευτεί επί δικτατορίας και αποκαταστάθηκαν, τι κλίμα επικράτησε στο πολεμικό ναυτικό; Σε σχέση με αυτούς που επανήλθαν.

Α. Κοίτα, δεν ήταν ιδεολογικές …, ότι υπήρχανε αντιδράσεις υπήρχαν. Αλλά δεν ήταν ιδεολογικές, ήταν σταδιοδρομικές. Κάθε αξιωματικό, επειδή είναι καριερίστας, εκείνο που τον ενδιαφέρει είναι να φεύγουνε οι από πάνω του, είτε είναι καλοί είτε είναι συμπαθούντες ή είτε μη συμπαθούντες, να αποστρατεύονται και ότι να είναι. Λοιπόν, στα πλαίσια αυτά, όποιον επαναφέρεις φορτώνεις την επετηρίδα, κόβεις θέσεις εξέλιξης και προαγωγής και νομίζω ότι ο κύριος λόγος των αντιδράσεων ήτανε ότι, «*Δεν υπήρχε κανένας λόγος να επανέλθουν αξιωματικοί που είχαν ήδη φύγει και να μας πιάσουνε θέσεις και θέσεις διοικήσεως και θέσεις επετηρίδας*..», γενικά να εμποδίσουν την σταδιοδρομική εξέλιξη. Υπήρχαν και ορισμένες ιδεολογικές συμπάθειες ή αντιπάθειες, αλλά νομίζω ήτανε …

Κ. Αν γνωρίζεις τις διαδικασίες των διαδοχικών αποκαταστάσεων των αξιωματικών που επανήλθαν μετά την δικτατορία, πως το σχολιάζεις;

Α. Ότι κάπου το παραξήλωσαν. Δηλαδή μπήκανε μέσα πολλοί κερδοσκόποι σε όλη αυτήν την διαδικασία αποκατάστασης, μπήκανε και ρουσφέτια. Αποκατεστάθησαν πολλοί περισσότεροι από όσοι έπρεπε να αποκατασταθούνε, για να περάσει κάποιο μήνυμα ή για να αποδώσει μια δικαιοσύνη ή …

Κ. Από αυτούς Αντώνη που έπρεπε να αποκατασταθούν, γιατί οι άλλοι απλά είναι μια παρανομία. Από αυτούς που έπρεπε να αποκατασταθούν, τη διαδοχική αποκατάσταση, πως την βλέπεις εσύ; Πως βλέπεις δηλαδή, την αναντιστοιχία σε χρόνια πραγματικής υπηρεσίας μέσα στο ναυτικό, σε σχέση με τον καταληκτικό βαθμό που σήμερα έχουν ως απόστρατοι;

Α. Κοίτα είναι η απαξίωση των βαθμών, των καταληκτικών βαθμών. Αυτό είναι που και απαξιώνει, είναι αυτό που λέμε η δημοσιο-υπαλληλοποίηση του αξιωματικού.

Κ. Έχεις κουραστεί Αντώνη. Πρόσεξέ με, αυτό που ανέφερες τώρα σαν έκφραση, είναι μια κατάσταση που σήμερα υπάρχει ανεξάρτητα από τις αποκαταστάσεις των αξιωματικών ή όχι. Σήμερα οι αξιωματικοί απαξιώνονται στην ελληνική πολιτεία και κοινωνία. Πως το εξηγείς αυτό το πράγμα.

Α. Είναι …, είναι πολλοί λόγοι.

Κ. Ποιοι είναι αυτοί οι λόγοι;

Α. Είναι πάρα πολύ αυτοί οι λόγοι, δεν είναι ένας λόγος τώρα που απαξιώνεται ο αξιωματικός. Είναι πολλοί λόγοι. Τώρα δεν ξέρω αν μπορώ να σου πω επιγραμματικά ή μονολεκτικά …

Κ. Η δικτατορία έχει παίξει ρόλο σε αυτό;

Α. Έπαιξε ένα μικρό ρόλο. Όχι μεγάλο ρόλο. Δεν έπαιξε μεγάλο ρόλο γιατί είναι αντιμιλιταριστική η κουλτούρα και η παιδεία της νέας κοινωνίας. Έχει ένα στοιχείο αντιμιλιταριστικό, ότι ο στρατιωτικός και οι ένοπλες δυνάμεις, δεν είναι ανταποδοτικές. Ότι επενδύεις, βέβαια για την ασφάλεια σου, για την εθνική ασφάλεια και εφόσον πιστεύεις ότι διακυβεύεται η εθνική σου ασφάλεια και μπορείς να πεις ότι έχει μια

ανταποδοτικότητα … Αλλά πιστεύω ότι ο μέσος πολίτης πλέον, ο Έλληνας πολίτης και η νέα γενιά πια, επειδή δεν νομίζω ότι πιστεύει ότι είναι τόσο πατριώτες, ότι πιστεύουν τόσο πολύ ότι διακυβεύεται η εθνική επικράτεια, πιστεύω ότι αρχίζει σιγά – σιγά και θεωρεί τις ένοπλες δυνάμεις ότι … «*Πληρώνουμε πολλά και παίρνουμε λίγα*».. Για τη συντήρηση, τη διατήρηση τους, την ευμάρεια τους, για αυτό και οι ένοπλες δυνάμεις νομοτελειακά έχουν αρχίσει και όπως έχεις δει, στρέφονται στον κοινωνικό τους ρόλο και όλο εκεί δίνεται περισσότερη έμφαση. Ο κοινωνικός ρόλος του στρατού, του ναυτικού …, να μεταφέρει γιατρούς, να μεταφέρει άρρωστους, να συμβάλει στην εκπαίδευση στα νησιά, στα ακριτικά νησιά, να πάει φάρμακα, τρόφιμα, βοήθεια, όλο και περισσότερο το ρίχνει στον κοινωνικό του ρόλο για να κρατήσει και ένα έρεισμα. Έχει αρχίσει και χάνει και τα ερείσματα του στην κοινωνία σιγά – σιγά. Στην δυτική Ευρώπη τα έχει χάσει, στην Ελλάδα υπάρχουν ακόμα οι βάρβαροι βέβαια και το κρατάμε, αλλά και εκεί νομίζω ότι νομοτελειακά κάποτε αρχίζει και …

Κ. Μια και ανέφερες για κοινωνικό ρόλο του ναυτικού, βλέπεις ότι η πρόσθετη παροχή βαθμού ή βαθμών στον Αποστολάκη τον συμμαθητή σας, (τη γνωστή περίπτωση του αξιωματικού που είχε απομακρυνθεί για λόγους ηθικής τάξεως από το ναυτικό) από σένα, εννοώ η παροχή βαθμών από σένα ως αρχηγό ή από τον προηγούμενο που είναι και συμμαθητής σας, τον Θεοδωρουλάκη, πως μπορεί να ερμηνευτεί; Πως δώσατε βαθμό σε αυτόν τον άνθρωπο;

Α. Μόνο στα πλαίσια της συμμαθητικής αλληλεγγύης. Και ακριβώς γιατί έχει …, ακριβώς επειδή σου είπα πριν, παράγινε το κακό με τις αποκαταστάσεις και μέσα σε αυτά αποκατασταθήκανε άνθρωποι σαν τον Αλιγιζάκη ο οποίος έγινε και εν ενεργεία ναύαρχος …

Κ. Πέθανε, δεν πέθανε;

Α. Πέθανε ο μακαρίτης, αλλά θέλω να πω, εν πάση περιπτώσει η αποκατάσταση του είχε γίνει. Και επειδή μέσα το ναυτικό είναι μικρή οικογένεια και έχει αποκατασταθεί, στην κυριολεξία και η κουτσή Μαριώ, μέχρι και ο Ιωαννίδης, συμμαθητής σου ήτανε; Ο μηχανικός που είχε κάψει το …, που είχε φύγει σημαιοφόρος και αποκαταστάθηκε ως ναύαρχος;

Κ. Αυτός αποκαταστάθηκε με βάση νομοθεσία …

Α. Με βάση νομοθεσία ναι. Όλα αυτά λοιπόν δημιουργούνε ένα κλίμα στην εκάστοτε ηγεσία, ότι … και επειδή στο ναυτικό υπάρχει αυτό με τους συμμαθητές και η τάση να τους υποκαθιστά ανεξαρτήτως λόγους απομάκρυνσης και ηθικών αξιών.

**

ΒΑΣΙΛΙΚΟΠΟΥΛΟΣ Λ.-ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ/ΒΑΣΙΛΙΚΟΠΟΥΛΟΥ ΝΟΤΑ

Συνέντευξη αντιναυάρχου ε.α. Λεωνίδα Βασιλικόπουλου (Β) και Νότας Ηλιοπούλου -Βασιλικόπουλου (Ν)
ΑΚ(Κ)
20-02 ΚΑΙ 9-9-02

Ο Βασιλικόπουλος γεννήθηκε στην Αθήνα το 1932. στη Σχολή Ναυτικών Δοκίμων φοίτησε από το 1950-1954 και υπηρέτησε το ΠΝ μέχρι τον Ιούνιο 1989. Από 1985-86 είναι ο Αρχηγός του Στόλου και στη συνέχεια του Ναυτικού μέχρι το 1989 που παρητήθη από Α/ΓΕΝ και του απενεμήθη ο βαθμός του Ναυάρχου και ο τίτλος του Επιτίμου Αρχηγού ΓΕΝ. Από τον Οκτώβρη 1993 αναλαμβάνει Διοικητής ΕΥΠ απ' όπου παρητήθη την 1η Φεβρουαρίου 1996. Είναι ιδρυτικό μέλος του Συνδέσμου Φυλακισθέντων και Εξορισθέντων Αντιστασιακών περιόδου 1967-1974 του οποίου υπήρξε Πρόεδρος την περίοδο 1992-93.Υπέβαλλε τρεις παραιτήσεις από ισάριθμες θέσεις τα χρόνια αυτά. Το 1966 ως υποπλοίαρχος, το 1989 ως Αρχηγός του Ναυτικού και το 1993 από Διοικητής της ΕΥΠ. Και οι τρεις παραιτήσεις είχαν ως αιτίες ΄΄λόγους αρχής΄΄. Αυτές οι ΄΄αρχές΄΄ κάνουν τον Βασιλικόπουλο, στέλεχος προερχόμενο από τις μεταπολεμικές ΕΔ, να δραστηριοποιείται στη δικτατορία χωρίς ανάπαυλα.

Κ. Είναι 20 Φεβρουαρίου, ημέρα Τετάρτη, είμαστε με τον Λεωνίδα Βασιλικόπουλο, τον ναύαρχο εν αποστρατεία, τέως αρχηγό του ναυτικού και με την γυναίκα του την Νότα.
Ν. Εν πάση περιπτώσει..πήγαινα σε ΡΟΚ, χόρευα ΡΟΚ πήγαινα σε πάρτι και ήμουνα …, από το κολέγιο και ξέρω και εγώ τι, αυτά ήτανε η ταυτότητα …
Κ. Για ποιους δηλαδή; Οι αριστεροί φοιτητές…, οι φίλοι σου; …
Ν. Οι αριστεροί είπανε για μένα ότι τα είχα με έναν περίεργο και οι φίλοι του Λεωνίδα ίσως αυτό το βλέπανε περίεργα. Και κατά κάποιον τρόπο …
Κ. Γκόμενα αξιωματικού δεν υπήρχε τότε; Αριστερή;
Ν. Τι λες τώρα; Να ρώτα τον Λεωνίδα.
Κ. Οι Λαμπράκηδες …, οι Λαμπράκηδες πότε βγήκατε στην πιάτσα;
Ν. Το '63 και μετά. Μετά από εσάς δηλαδή. …Ήτανε μια εποχή και αυτό. Πάντως αυτό που λες, εάν τον επηρέασα, φυσικά ζούμε τόσα χρόνια μαζί. Τον επηρέασα και με επηρέασε. Μερικές ακρότητες …Όταν γνωριστήκαμε; Ο άνθρωπος ήθελε να αποκτήσει γκόμενα. …
Κ. Φυσιολογικό δεν ήταν το πράγμα; Τι ήταν; Κάθε νέος θέλει.
Β. Κατ' αρχήν πρέπει να πω το εξής. Το Κ.Κ.Ε. χωρίς να έχω, ας πούμε, καμία …, πώς να το εξηγήσω τώρα, καμία εχθρότητα απέναντί του, το έβλεπα με τρομερά μεγάλες επιφυλάξεις.
Κ. Γιατί όμως;
Β. Θα σου πω γιατί. Γιατί ήμουν μεν, όπως σου είπα …… ήμουνα πολιτικά εκεί που ήμουνα, αλλά δεν έπαυα να είμαι περιχαρακωμένος, όπως και παρέμεινα, δεν έφυγα ποτέ από εκεί εν πάση περιπτώσει. Να εξηγούμεθα. Στην αστική δημοκρατική παράταξη, δημοκρατική όμως. Να εξηγούμεθα.
Κ. Βενιζελογενή, φιλελεύθερη.
Β. Ε.Π.Ε.Κ.. Όλο μου το σόι Ε.Π.Ε.Κ., τον Πλαστήρα ψηφίζανε. Να πω ότι εδώ ήμουνα … Τα άλλα δεν υπήρχανε, όταν ήταν τα κινήματα τα άλλα και λοιπά. Αλλά αφ' ης στιγμής συνειδητοποίησα, ας πούμε, την πολιτική, είμαστε με την Ε.Π.Ε.Κ..
Ν. Η μητέρα σου ήταν πιο αριστερή. Η μητέρα σου ήταν από πιο αριστερή οικογένεια από τον πατέρα σου.
Β. Δεν θα το έλεγα εγώ ….
Κ. Αξιωματικός ο πατέρας σου εντούτοις.
Β. Ο πατέρας μου ήταν αξιωματικός.
Ν. Και ανώτατος αξιωματικός, και αξιωματικός που εν πάση περιπτώσει ήταν με τις δυνάμεις τις αντί …, πως το λένε …, τις δυνάμεις τις εθνικές. Δεν ήταν με τον δημοκρατικό στρατό. Δεν ήταν.
Β. Και ιδίως μετά το κίνημα του (…).
Ν. Ναι βεβαίως.
Β. Και ήταν υπασπιστής του Δαμασκηνού.. Και από τον Δαμασκηνό ήτανε …
Κ. '45 και μετά δηλαδή.
Β. … ήταν υπασπιστής επί των στρατιωτικών. Είχε (…) στρατό, ναυτικό, αεροπορία.
Κ. Αντιβασιλιάς λες τώρα;
Β. Ναι.
Ν. Ο πατέρας σου Λεωνίδα, είναι ένας από τους πιο …, ήτανε ένας από τους πιο έτσι … και μορφωμένος άνθρωπος που έχω γνωρίσει, λίγο δύσκολος. Πέθανε πολύ νέος και πολύ μορφωμένος. Είχε τελειώσει σχολή πανεπιστημίου, ούτε ξέρω δηλαδή …
Β. Ήταν στη σχολή πολέμου και τα λοιπά …. Ήτανε τοπογράφος δηλαδή …, όχι είχε μπλέξει στους χάρτες τους στρατιωτικούς.

Κ. Την σχεδίαση. Τοπογραφία και τέτοια, όπου έμπαινε ο στρατός ξηράς …
Β. Και όταν αποστρατεύτηκε πήρε και …, την άδεια τοπογράφου.
Ν. Πολύ μορφωμένος άνθρωπος.
Β. Είχε ο στρατός μία σχολή τοπογράφων διετούς φοιτήσεως τότε.
Ν. Όταν πέθανε άφησε ένα διαμέρισμα 100τ.μ., που υπάρχει ακόμα και τώρα, είναι το περιουσιακό μου στοιχείο αυτό και αυτό, από τον (…). Παρ' όλες τις λίρες των εγγλέζων …
Β. Στον ΑΟΟΑ δεν πήρε οικόπεδο ο πατέρας μου.
Ν. Πήρε το διαμέρισμα, δεν πήρε; Από τον ΑΟΟΑ δεν το πήρε;
Β. Όχι δεν πήρε από τον ΑΟΟΑ το διαμέρισμα. Με το εφάπαξ του το πήρε.
Ν. Θέλω να σου πω δηλαδή, ότι εάν (…)
Κ. Ποιες λίρες των εγγλέζων; Τι είπες;
Ν. Μωρέ λίρες των εγγλέζων, δεν ήταν οι λίρες των εγγλέζων, δεν τροφοδοτήθηκαν όλοι …
Κ. Ο ΕΔΕΣ.
Ν. Ο ΕΔΕΣ και όλοι. Και για τον Δαμασκηνό δεν λέγανε; Σε παρακαλώ τώρα.
Β. Ο πατέρας μου η σχέση του με τον Δαμασκηνό ξεκίνησε από την κατοχή. Γιατί ο πατέρας μου ήταν σε μια οργάνωση εδώ, αντιστασιακή, που ήταν μπλεγμένος και ο Υψηλάντης σε αυτήν.
Ν. Στον ΜΙΔΑ … Αυτά δεν τα ξέρω καλά τώρα. ….
Κ. Σε τι περιβάλλον εσύ διαμορφώθηκες σαν αξιωματικός; Πως διαμορφώθηκες; Επέδρασε αυτό το περιβάλλον επάνω σου ή όχι;
Β. Κοίταξε το περιβάλλον του …, όχι δεν επέδρασε. …Κοίταξε να δεις. …Άνετα μπορεί να χαρακτηριστεί ότι η πορεία του μέχρις ενός σημείου, είναι παράλληλη …, ήταν Παπαναστασιακός, άρα Βενιζελικός δηλαδή.
Κ. Δεν ήταν κομμουνιστής ο Ηλιόπουλος.
Β. Όχι. Να εξηγούμεθα. Στον ίδιο γενικό άξονα εκινείτο η οικογένεια της Νότας, από τον πατέρα της εννοώ, με την οικογένεια τη δική μου από τον πατέρα μου. Κατάλαβες;
Κ. Λεωνίδα τις αδιαμφισβήτητες ηθικές σου αρχές, τις αποκτάς από το σπίτι σου … Τις ιδεολογικές σου αρχές τις αποκτάς από το σπίτι σου και βρίσκεις ……όμως κοινό περιβάλλον.
Β. Για να διαβάσεις και το βιβλίο αυτό. Όταν, μετά τον εμφύλιο φύγανε οι προοδευτικές δυνάμεις και εμείς ας πούμε, θεωρούμαστε συνοδοιπόροι, έτσι; Όταν οι προοδευτικές δυνάμεις ασφυκτιούν κάτω από τον βρόγχο της δεξιάς, μαζεύονται και λένε «*Πώς θα εκπροσωπηθούμε στο ..., έγινε το λάθος με τον Δεκέμβρη και τα λοιπά, από εδώ και πέρα πως θα χρησιμοποιηθούμε κοινοβουλευτικά.*» Και μαζεύονται όλοι, εμείς και ο Ηλιόπουλος, ο οποίος ήταν του σοσιαλιστικού κόμματος …… του Πασσαλίδη …… και γίνεται η Ε.Δ.Α. …
Κ. δεν ξέρουμε αξιωματικούς των Ενόπλων Δυνάμεων να έχουν σχέσεις και να παντρεύονται στη συνέχεια, όπως εσύ με την Νότα.
Β. {εκείνος που} παντρεύτηκε την κόρη του Τσιριμώκου…
Κ. Εντάξει. Μία περίπτωση, η μοναδική περίπτωση. Εσείς είστε μια περίπτωση, ξεχωριστή.
Ν. Που πήρανε άδεια κανονικά …
Β. Εκεί τους δώσανε άδεια.
Κ. Ερχόμαστε στην χούντα.
Β. Πάμε τώρα λοιπόν στην χούντα. Πάμε στη χούντα.
Κ. Είσαι απόστρατος στη δικτατορία, είσαι παντρεμένος, η Νότα είναι έγκυος …… ο Σταύρος Ηλιόπουλος, ο πατέρας σου Νότα έχει συλληφθεί …
Ν. Πριν συλληφθεί να σου πω. Όλη τη διάρκεια … Από τα μέσα μέχρι το τέλος του '66 στις αρχές του '67, η Ε.Δ.Α. κυρίως δια του πατέρα μου και του Ηλιού, προειδοποιούσαν μέσα στη Βουλή, ότι η δικτατορία επέρχεται. Αυτά που λένε τώρα στο Κ.Κ.Ε. να τα αφήσουν στην μπάντα και αυτά που λένε οι Αυγήτες. Η ΑΥΓΗ ήθελαν να έρθει το Κ.Κ.Ε. γενικά, το σύνολο ας πούμε των δυνάμεων εκείνων θέλανε να ξορκίσουν το κακό προφανώς, διότι η ΑΥΓΗ βγήκε την προηγούμενη της δικτατορίας με ημερομηνία 20 Απριλίου. Για να μην σου πω ότι προλάβανε μερικά φύλλα 21 Απριλίου, με τίτλο *«Γιατί δεν θα γίνει δικτατορία. Το '67 δεν είναι '47.»* Αυτή ήταν η προβλεπτικότητα και η δυνατότητά τους να κρίνουν και να αναλύσουν τις καταστάσεις.
Κ. Εσύ τα αίτια Νότα, τα αίτια πες. Άστα αυτά. Το τι γράφανε οι εφημερίδες …
Ν. Όταν το κομματικό όργανο βγαίνει και τους καθησυχάζει, έτσι πιαστήκανε όλοι με τις πιτζάμες. Τι να σου πω άλλο δηλαδή. (…) πρόλαβε και έφυγε.
Κ. Τα αίτια όμως της δικτατορίας, αυτά πες.
Ν. Πολλά, γενικά και ειδικά. Αλλά αυτό είναι μια άλλη κουβέντα. Γενικά, που αφορούν τις βλέψεις των γνωστών ξένων δυνάμεων κατά της Ελλάδας, για την πορεία της δημοκρατίας …
Κ. Ποιων γνωστών δηλαδή;
Ν. Γενικά, δηλαδή της Αμερικής. Η Αμερική αναζητούσε, προφανώς, να ανακόψει…, πρώτον να ανακόψει δυναμικά, έτσι; Ειρηνικά, αλλά αν δεν την έπαιρνε και δυναμικά, την πορεία προς ένα ευρύτερο εκδημοκρατισμό. Γιατί αυτό ήταν προφανές. Γιατί εντός του Μαΐου του '67, κατέβαινε ένα ευρύτατο …

Κ. Την εξέλιξη του Ανδρέα εννοείς;
Β. … όχι με την έννοια του επικεφαλής της ηγεσίας, αλλά ο κόσμος είχε πάρει ένα δρόμο πια, έτσι; Δρομολογήθηκαν οι εξελίξεις. Εμείς είμαστε, εγώ και άλλοι γνωστοί μου, είμαστε τρεις μήνες στα πεζοδρόμια, τρεις μήνες το '65. Κάθε μέρα, έτσι; Κάθε μέρα. Λοιπόν αυτό το λαϊκό ρεύμα, το οποίο ήταν μη αναστρέψιμο, θα εκδηλωνότανε εκλογικά. Αν θέλεις να κάνουμε μία ανάλυση των αποτελεσμάτων των εκλογών του '64, θα δεις ότι…
Κ. Όχι, Νότα. Ας πάμε στους αξιωματικούς, στη σχέση σου με τον Λεωνίδα …
Ν. Λοιπόν, η σχέση μου με τον Λεωνίδα …
Κ. … και το τι έγινε μετά την απαγόρευση του γάμου σας που αποστρατεύτηκε ο Λεωνίδας και εσείς παντρευτήκατε.
Ν. Αποστρατεύτηκε και παντρευτήκαμε.
Κ. Και γίνεται το πραξικόπημα …
Ν. Πριν γίνει το πραξικόπημα λοιπόν, θα σου πω. Εγώ ήμουνα έγκυος και ήμουνα τέσσερις μήνες στο κρεβάτι και την παραμονή στις 20 Απριλίου βγήκα πρώτη φορά μετά το τετράμηνο. Ο Λεωνίδας εργαζότανε σε μια ιδιωτική εταιρεία …
Κ. Του Φραγκίστα.
Ν. … του Φραγκίστα, τέλος πάντων, με αχ και βαχ … και βγαίνουμε και εν συνεχεία γυρίζοντας, ακούμε μπουπ-μπουπ, στη Συγγρού μέναμε, το βράδυ που γυρίσαμε στις 2 η ώρα. Λέω «*Λεωνίδα τι είναι αυτό*;» Λέει, «*Τανκς είναι θα πηγαίνουνε για κάποια* …» Τι μου είχες πει;
Β. Για την Κύπρο έλεγα.
Ν. Ναι, θα πηγαίνανε να φορτωθούν. Ακούς; Θα πηγαίνανε να φορτωθούν.
Κ. Μονοκατοικία μένατε;
Β. Όχι.
Ν. Σε ένα διαμέρισμα, Συγγρού και …
Κ. Και τα τανκς τα είδες στην Συγγρού.
Ν. Βεβαίως.
Β. Όχι, ανεβαίνανε μάλλον.
Ν. Ανεβαίνανε; Ανεβαίνανε πάνω. Και σε μία ώρα χτυπάει το κουδούνι λοιπόν και εγώ είχα μόλις …
Κ. Και ήταν ο πατέρας σου ο Ηλιόπουλος. Και ζητούσε άσυλο.
Ν. Ήταν ο πατέρας μου με τη θεια μου … την αδελφή της μητέρας μου. Ήρθαν καθίσαμε λίγο μετά πήγαν και καθίσανε σε μία δημοσιογράφο ας πούμε. Τέλος πάντων ήταν η γυναίκα του νονού μου, μετά πήγαν σε ένα άλλο σπίτι, καμία απόπειρα να του συμπαρασταθούν κάποιοι, να τον διευκολύνουν, να του προσφέρουν …
Κ. Θέλεις να πεις ότι δεν υπήρχε …, δεν λειτουργούσε κανένας μηχανισμός προστασίας στην Ε.Δ.Α. μέσα.
Ν. Καμία. Κανένας μηχανισμός. Κανένας απολύτως. Ούτε φύλλο δεν κουνήθηκε.
Κ. Τελικά πιάστηκε τον Μάιο … Σε δύο μήνες … Σε ενάμιση μήνα
Ν. Τελικά πιάστηκε σε ενάμιση μήνα, πιάστηκε μαζί η αδερφή της μάνας μου, η θειά μου.
Κ. Ο Λεωνίδας εξυπηρετούσε την κατάσταση όλο αυτό το διάστημα …
Ν. Καβουράκι, ένα καβουράκι και έκανε τις μεταφορές. Πιαστήκανε και τους κρατήσανε ένα μήνα ακόμη σε απομόνωση. Τον καθένα, αυστηρότατη απομόνωση στη Μπουμπουλίνα.
Κ. Με τη θεία σου. Τη θεία σου, δηλαδή ονόματι;
Ν. Με τη θεια μου την αδελφή της μητέρας μου, Αλίκη Μαυρηδέρη.
Κ. Αυτή που παρουσίασε την Οβιδιακή μεταμόρφωση και έγινε φανατικότερη των αντιχουντικών.
Ν. Κοίταξε η θεια μου … Όχι, όχι. Άκουσε να σου πω. Καμία μεταμόρφωση. Η θεια μου στην Κατοχή, έμενε στο Θησείο, είχε κρύψει Ελασίτες, μετά τη μάχη του Θησείου έκρυψε και τα παιδιά που ο παπα-Αλέξανδρος της είχε τάξει και έφυγε, έκρυψε και τους ….. Το σπίτι της ήταν άσυλο οιουδήποτε διωκομένου, καταδιωκομένου ή κινδυνεύοντας να συλληφθεί για την εξορία.
Κ. Άρα Λεωνίδα, είχε ερείσματα η …
Ν. Ήταν άνθρωπος της προσφοράς και είχε μία ενδιάθετη …, έναν ενδιάθετο ηρωισμό, ο οποίος δεν πήγαζε από καμία προσήλωση σε μία άλφα ή βήτα ιδεολογία, αλλά ήταν δομικό στοιχείο, ας πούμε, του χαρακτήρα της. Ο Γιώργος ο Λαμπρινός, τον ξέρεις;
Κ. Όχι.
Ν. Ο Γιώργος ο Λαμπρινός ήταν ένας διανοούμενος της εποχής, ένας εξαιρετικός άνθρωπος, πατέρας του Τότη του Λαμπρινού του σκηνοθέτη του κινηματογράφου, ούτε αυτόν τον έχεις ακούσει;
Κ. Νότα δεν τους έχω ακουστά αυτούς. Πάμε στους αξιωματικούς …
Ν. Εν πάση περιπτώσει πήγανε, κρυφτήκανε και τους πιάσανε. Μείνανε ένα μήνα στη Μπουμπουλίνας υπό αθλίας συνθήκας.
Β. Δύο λεπτά. Για να προχωρήσουμε. Εσύ παίρνεις τον Ψηφία …
Ν. Εμένα με πέταξε από τις σκάλες ο Λάμπρου.

Κ. Όταν είχανε πιάσει τον πατέρα σου.
Ν. Τι γίνεται; Ο πατέρας μου, η θεία μου που είναι; Τους είχαμε χαμένους. Δεν ξέραμε που είναι. Κατάλαβες; Αυτά τον Ιούνιο του ‘67.
Κ. Και ο Λεωνίδας αρχίζει να ασχολείται με τη δικτατορία.
Ν. Είχε αρχίσει ήδη. Αμέσως.
Β. Είχα αρχίσει ήδη να ασχολούμαι.
Κ. Για λέγε Λεωνίδα. Για λέγε.
Β. Κοίταξε επειδή είχα κάνει μια παρουσίαση με θέμα "Η δικτατορία του 1967 και ο ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων", την οποία στη συνέχεια την είχε δημοσιεύσει και ο ΞΙΦΙΑΣ, σε συνέχεια γιατί είναι μεγαλούτσικη βέβαια …
Κ. Ναι, θα μου τη δώσεις αυτή έτσι;
Β. Ναι καλά, θα πάμε μετά. Την είχε δημοσιεύσει ο …
Κ. Όχι καλά, θα μου τα δώσεις αυτά.
Β. … ΞΙΦΙΑΣ. Έτσι; Αυτό το έγραψα με την συμπλήρωση των …, είναι επετειακό αυτό, αλλά είναι μεγάλο.
Κ. Εγώ Λεωνίδα δεν θέλω γενικά. Αυτά θα τα δω τα γενικά. Θέλω τον δικό σου το ρόλο, το ρόλο της Νότας.
Β. Επειδή ρώτησες ποιοι ήταν οι λόγοι που επεβλήθη η Χούντα.
Κ. Την άποψη σου. Για λέγε.
Β. Και εδώ το λέω αυτό, λέω εν πάση περιπτώσει. Λέει «*Οι παράγοντες που υπέθαλψαν τη στρατιωτική χούντα και της επέτρεψαν να καταλάβει και να διατηρήσει την εξουσία, έχουν κατ' επανάληψη επισημανθεί…Το πρώτο βήμα έγινε το ‘67 με την εκμηδένιση της στρατιωτικής θωράκισης που είχε εξασφαλίσει …*»
Κ. Κυπριακό δηλαδή.
Β. Ναι, ναι.
Κ. Λεωνίδα, το Ισραήλ έπαιξε ρόλο στην επιβολή της δικτατορίας ή όχι; Το γεγονός ότι τον Μάιο του ‘67 έχουμε τον πόλεμο των έξι ημερών;
Β. Ναι. Το θίγω …
Κ. Παπαδόπουλος και Ι.Δ.Ε.Α. έχουν σχέση;
Β. Βεβαίως …. Λοιπόν εδώ τα λέω αναλυτικά. «*Τα θεμέλια για την αμυντική εκτροπή άρχισαν να μπαίνουν πολύ νωρίς. Από την δεκαετία του '50. Μεθοδικά και υπομονετικά ένα στρατιωτικό παρακράτος άρχισε τότε να υφαίνει το δίχτυ της συνωμοσίας, εκμεταλλευόμενο κυρίως τους εξής παράγοντες.Πρώτον, τη στείρα αντικομουνιστική υστερία των πρώτων χρόνων της μετεμφυλιακής περιόδου που αποτέλεσε και την κυρίαρχη ιδεολογία και πολιτική της τότε πολιτικής ηγεσίας στην Ελλάδα. Δεύτερον, τη διαβρωτική εξάπλωση του Ι.Δ.Ε.Α. στο σώμα των Ελλήνων αξιωματικών. Κάτω από τη σκέπη της παραστρατιωτικής αυτής οργάνωσης εκκολάφθηκαν και αναπτύχθηκαν οι περισσότεροι των πρωταγωνιστών της χούντας του ’67. Τρίτον, την ενσυνείδητη υποκίνηση και υποστήριξη που αφειδώς τους προσφέρθηκε από κάποιους ανάξιους πολιτικούς που στόχευαν στη διαιώνισή τους στην εξουσία περιφρονώντας τη λαϊκή βούληση, που ήταν αντίθετη. Τέταρτον, την προώθηση στις ηγετικές θέσεις των Ενόπλων Δυνάμεων ανάξιων στρατιωτικών ηγητόρων, που ανέχθηκαν, επέτρεψαν και υπέθαλψαν παραστρατιωτικά κυκλώματα μέσα στους κόλπους αυτού του χώρου. Κυκλώματα που κατέλυσαν κάθε έννοια πειθαρχίας, αποδιάρθρωσαν τη συνοχή του και τον εξέτρεψαν από την αποστολή του. Πέμπτον, τη νοσηρή σχέση που είχε καθιδρυθεί ανάμεσα στο βασιλιά και σε μεγάλη μερίδα των αξιωματικών των Ενόπλων Δυνάμεων πάνω στην απαράδεκτη αρχή ‘’Μου ανήκετε, σας ανήκω’’ αντί της ορθής ‘’Ανήκετε στο έθνος. Έκτον, το πρόβλημα της επετηρίδας που υπέβοσκε στις Ένοπλες Δυνάμεις και καθιστούσε ευεπίφορους σε κάθε είδους συνωμοτική προσέγγιση τους αξιωματικούς και ιδιαίτερα τους κατωτέρους και τέλος, την ανάμιξη του ξένου παράγοντα που αποτελεί τη μόνιμη επωδό σε κάθε άτυχη έκβαση μιας εθνικής μας υπόθεσης, χωρίς όμως πάντοτε να έχει τις διαστάσεις που της αποδίδονται και που αρκετές φορές έχει χρησιμοποιηθεί για να προσφέρει άλλοθι και να καλύψει ντόπιες ενοχές.*»
Κ. Για πρώτη φορά … Είναι πολύ ωραίο. Για πρώτη φορά βλέπω γραμμένη την πάγια επωδό σε ξένα πραξικοπήματα, που είναι η επετηρίδα. Τα υπόλοιπα Λεωνίδα μου δεν θέλω να σου πω μπράβο, … είναι διαπιστώσεις …, είναι θεμελιωμένες θέσεις και απόψεις, τις οποίες δεν τις ακούει κανείς από αξιωματικούς συχνά αυτές και έτσι μαζεμένες.
Β. Μα εγώ εδώ …υποστηρίζω τις ένοπλες δυνάμεις. Η ομιλία είναι για να υποστηρίξω τις ένοπλες …
Κ. Άρα νομίζεις ότι η επετηρίδα έπαιξε ρόλο στην... Στην 21 Απριλίου
Β. Βεβαίως. Και ιδίως έπαιξε ρόλο στον στρατό της ξηράς.
Κ. Και αν όχι στους συνωμότες, οπωσδήποτε όμως έπαιξε ρόλο στους υποστηρικτές.
Β. Βεβαίως και έπαιξε. Βεβαίως.
Κ. Λεωνίδα εσύ είσαι απόστρατος στις 21 Απριλίου, στη συνέχεια παρουσιάζεις δραστηριότητες.
Β. Λοιπόν, στη συνέχεια τι γίνεται; Στη συνέχεια εγώ ψάχνω πλέον να δω… Εγώ ως στρατιωτικός δεν έχω, όπως λέει και η Νότα, επαφές με πολιτικά πρόσωπα τότε, για να ενταχθώ δηλαδή, όπως έγινε η Δημοκρατική Άμυνα…. Μετά έχω την καχυποψία των αριστερών, ως αξιωματικός, και έχω την καχυποψία...
Κ. Οι αριστεροί δηλαδή σε βλέπουν καχύποπτα γιατί ήσουν αξιωματικός...

Β. Και οι δεξιοί με βλέπουν καχύποπτα διότι αριστερίζω και επομένως είμαι πλέον ένα απομονωμένο άτομο. Έχω βέβαια …, εξού και έχει πλάκα εδώ. Την πρώτη μου λοιπόν συζήτηση, την κάνω με ένα φίλο μου δικηγόρο, ο οποίος ήταν πολιτευτής …, τον Άγγελο τον Καλκάκη, ο οποίος ήταν πολιτευτής της Ενώσεως Κέντρου, αλλά με ρίζες.
Ν. Τον αδερφό της Ρίτας.
Β. Το σύγαμπρο του Λέοντα του Αυδή.
Κ. Έτσι να πεις. Τον σύγαμπρο του Λέοντα του Αυδή.
Β. Δώσαμε ένα ραντεβού στο Θησείο σε ένα καφενείο, «*Τι γίνεται ρε Άγγελε;*», «*Τι γίνεται ρε Λεωνίδα, τι κάνουμε …*» και τα λοιπά. Και μου λέει τότε ο Άγγελος, ο οποίος είχε, λόγω του ότι ήταν βουλευτής για ένα πολύ μικρό χρονικό διάστημα με την Ένωση Κέντρου, μου λέει «*Ξέρεις έμαθα ότι γίνεται μία οργάνωση, Δ.Ε.Κ.Α. τη λένε.*» η πρώτη οργάνωση …
Ν. Που ήταν και ο Κακλαμάνης εκεί, δεν είναι;
Β. Εκεί πρέπει να ήταν και ο Κακλαμάνης.
Κ. Δ.Ε.Κ.Α., τα αρχικά τι σημαίνουν;
Β. Δημοκρατικό …, ξέρω 'γω, Κίνημα, δεν το ήξερα καν. Μόνο που … Ήταν και ο Βερυβάκης από ότι ξέρω και τα λοιπά.
Κ. Στην Δ.Ε.Κ.Α.[1] ο Λευτέρης;
Β. Ναι. Εγώ τότε όμως δεν τους ξέρω αυτούς, ούτε καν τον Κακλαμάνη ξέρω, ούτε τον Βερυβάκη, ούτε κανέναν. Και του λέω, «*Καλά ρε Άγγελε, εγώ …*» …
Κ. Ο Βερυβάκης Λεωνίδα τι ήταν; Νεολαίος και της Ε.Δ.Η.Ν. γραμματέας της Ε.Δ.Η.Ν..
Ν. Ναι αλλά συνομήλικοι ήταν.
Β. Και του λέω του Καλκάκη, του λέω «*Ρε Άγγελε με συγχωρείς, τι είναι αυτή η οργάνωση, ποιος είναι ο αρχηγός;*» Μου λέει «*Ξέρεις κάτι …*», μου λέει, άκου τώρα να δεις την πλάκα, «*… έμαθα ότι αρχηγός είναι ένας εισπράκτορας λεωφορείων.*» ήταν ο Αντώνης ο Λιβάνης …
Κ. Ο οποίος ήταν εισπράκτορας λεωφορείων.
Β. Δεν ήταν ο άνθρωπος εισπράκτορας, κάπου δούλευε στα Κ.Τ.Ε.Λ..
Β. Του λέω «*Στάσου ρε Άγγελε τώρα, χωρίς να ξέρουμε τον αρχηγό, άμα μου λες τώρα ότι αρχηγός είναι εισπράκτορας των λεωφορείων, εγώ δεν ανακατεύομαι σ' αυτά τα πράγματα.*»
Κ. Όχι, αν ήταν δηλαδή πολιτικοποιημένο πρόσωπο ας ήταν και εισπράκτορας.
Ν. Μα δεν τον ξέραμε.
Β. Μα δεν τον ξέραμε. Εγώ ήμουνα παρθένος ακόμη. Λοιπόν, τι κάνουμε; μαζευόμαστε πλέον πέντε φίλοι άσχετοι, όχι άσχετοι, ήμασταν συγγενείς. Ήταν δηλαδή άντρας της πρώτης εξαδέλφης της Νότας.
Κ. Όνομα;
Β. Ράλλης. Πέθανε νέος. Αυτός ήταν αναμεμειγμένος με τη νεολαία της Ε.Ρ.Ε.Ν., τότε της Ε.Ρ.Ε.Ν.. Αλλά δημοκρατικό παιδί. Του λέω «*Ρε Χρήστο τι γίνεται …*» και τα λοιπά, του λέω «*Κάτι πρέπει να κάνουμε.*», «*Ναι …*» μου λέει, *«… κάτι πρέπει να κάνουμε.*»
Ν. Ήτανε συμφοιτητής με τον Σάκη τον Κούκη. Ο Κούκης είναι αυτός που έχει τώρα το περιοδικό..., πως το λένε;
Β. Τον Σάκη τον Κούκη, τον Γεραρή το Θανάση, που είναι αδελφός του τωρινού προέδρου του Συμβουλίου Επικρατείας, μικρότερος ο Θανάσης, φοιτητές τότε αυτοί και με έναν Aught Couture τότε …
Ν. Ράφτη.
Β. … ράφτη, το Νίκο τον Καρατζά που πήγε στο ΠΑ.ΣΟ.Κ., και κάνουμε τον πυρήνα της ΄΄Φιλικής Εταιρείας΄΄.
Κ. Έλα στην Φιλική Εταιρεία που την …
Ν. Το Αθηνόραμα έχει ο Σάκης. Το Αθηνόραμα.
Β. Ο Σάκης έχει το Αθηνόραμα. Κάνουμε τον πυρήνα της Φιλικής Εταιρείας και αρχίζουμε με αυτοσχέδια μέσα, αλλά πια Μάιο Ιούνιο πλέον του '67. Πλησιάζω τον Καλκάκη, του λέω «*Άγγελε φτιάξαμε έναν πυρήνα, θα κάνουμε προκηρύξεις …*» τότε αυτό ήτανε. Προκηρύξεις, θα γράφουμε στους τοίχους και τέτοια πράγματα.
Κ. Αυτά ήταν Λεωνίδα. Δεν ήταν ένοπλος ο αγώνας. Και αξίζει να πει κανείς, γιατί δεν ήταν; Γιατί δεν έγινε;
Β. Θα σου πω, θα σου πω. Προκηρύξεις, το ένα το άλλο. Μου λέει «*Κοίτα να δεις, εγώ δεν θέλω να ανακατευτώ οργανωτικά, αλλά θέλω να βοηθάω ότι μπορώ.*» Ο Άγγελος είχε χόμπι να φτιάχνει πράγματα, εργαστήριο ας πούμε.
Κ. Να κατασκευάζει. Σαν τον Τάσο τον Μήνη. Ο Τάσος ο Μήνης φτιάχνει πράγματα από βόμβες μέχρι και …

[1] ΔΕΚΑ: Δημοκρατικόν Εθνικόν Κίνημα Αντιστάσεως.

Β. Είχε και φωτογραφικό …, εμφάνιζε φωτογραφίες, μεγέθυνε φωτογραφίες, είχε δηλαδή τέτοια πράγματα. Και ήταν και δικηγόρος. Λοιπόν, του λέω «*Εντάξει, τότε εσύ θα μας βοηθήσεις με τέτοια πράγματα*.» Λέει, «*Ευχαρίστως.»* Του λέω *«Θέλουμε έναν πολύγραφο*.» Ο πολύγραφος …
Κ. Συγγνώμη Λεωνίδα, αυτό το θέμα του πολυγράφου. Είναι δυνατόν αξιωματικός εκείνης της εποχής να έχει σκεφθεί ότι ο πολύγραφος είναι ένα όργανο, ένα εργαλείο απαραίτητο για να κάνει κανείς αντίσταση;
Β. Ε πως …
Κ. Αφού είχε έρθει από το περιβάλλον το δικό σου.
Ν. Ε και; Τι λες; Ο Λεωνίδας …, ο Λεωνίδας είναι μαμή. Δεν τον ξέρεις.
Β. Λοιπόν εγώ να φτιάξω δεν μπορούσα, να φτιάξω εγώ το πολύγραφο …
Κ. Να συσκευάσεις.
Β. Έτσι.
Ν. Οι ιδέες του Λεωνίδα σε τέτοια θέματα, είναι τρομερές.
Β. Λοιπόν, μου φτιάχνει τον πολύγραφο …
Ν. Ήταν Κ.Κ.Ε. ο Λεωνίδας, από τα γεννοφάσκια του …, θα λατρέψει …
Β. Μου φτιάχνει τον πολύγραφο, ο οποίος ήταν και χειροκίνητος. Δηλαδή έβαζες την μεμβράνη, άνοιγες ένα καπάκι, έβαζες την κόλλα το χαρτί, το πέρναγες με τη …, ένα πράγμα σαν πινέλο …
Κ. Τον κύλινδρο.
Β. Ναι τον κύλινδρο, τάκα τάκα και έβγαζες. Αλλά έβγαζες ας πούμε …, ξέρεις τώρα.
Κ. Κείμενα; Γράψατε κανένα κείμενο;
Β. Πολλά, ναι.
Κ. Σαν Φιλική Εταιρεία;
Β. Πρώτα πρώτα, βγάζουμε εφημερίδα. Το πρώτο τεύχος, δεν έχω κανένα τεύχος. (…) με συλλάβανε. Βγάζουμε με τον θάνατο του Γεώργιου Παπανδρέου, βγάζουμε το πρώτο …, δύο τρία φύλλα βγάλαμε γιατί μετά μας πιάσανε.
Κ. Βγαίνανε Λεωνίδα; Ποιος τα έβγαζε; Εσύ τα έγραφες;
Β. Εγώ.
Κ. Εσύ τα έγραφες, εσύ είχες τον πολύγραφο …
Ν. Εγώ δεν έκανα τίποτα. Εγώ ήμουνα μαμά. Είχα ένα μωρό, κοίταξε …, έπρεπε κάποιος να κοιτάξει και το παιδί.
Β. Συντάκτης …Πρέπει να γραφτώ στην Ε.Σ.Η.Ε.Α. εγώ.
Κ. Τα επεδίωξες αυτά; Δεν τα επεδίωξες.
Β. Θυμάμαι και το πώς άρχιζα για τον Παπανδρέου τον Γεώργιο. «*Νόμιζαν ότι ήταν νεκρός* ». Στην κηδεία. «*Τι λάθος*!» και τα λοιπά και μετά δεν ξέρω πως τα προχώραγα στη συνέχεια.
Κ. Δηλαδή τρεις προκηρύξεις Λεωνίδα; Τρεις; Δεν έχεις καμία από αυτές;
Β. Μόνον τρεις; Προκηρύξει πολλές.
Κ. Δεν έχεις προκηρύξεις της Φιλικής Εταιρείας;
Β. Δεν έχω, τα κάψαν όλα. Διότι τα είχα στης μάνας μου το σπίτι, η οποία μόλις με πιάσανε, η γυναίκα έπιασε και τα …
Κ. Εσένα σε πιάσανε πώς και γιατί;
Β. Θα σου πω περίμενε τώρα.
Ν. Τα σεντόνια που κοβόντουσαν όλη τη νύχτα στο σπίτι και …
Β. Τα σεντόνια ναι. Λοιπόν τώρα. Η πλάκα είναι η εξής. Την εφημερίδα μας την είχαμε βαφτίσει «Ο Ελεύθερος Έλλην» Πρόσεχε τώρα. Και μάλιστα από κάτω είχαμε το αυτό ότι «Ο Ελληνικός λαός δεν κάνει επιλογή τυράννων, αρνείται την τυραννία» του Παπανδρέου του Γεωργίου το ρητό, το λογότυπο, πώς το λένε, από κάτω. 'Ο Ελεύθερος Έλλην'. Μετά προσχωρούν στην οργάνωσή οι Ελεύθεροι Έλληνες.....
Κ. '67 με '69 λειτουργεί η Φιλική Εταιρεία και βγάζει ανακοινώσεις …
Ν. Πανό που ανοίγουνε στο …
Κ. Πανό με πανιά τα οποία γίνονταν στο σπίτι σου.
Β. Καλά υπήρχαν και κωμικοτραγικά. Δηλαδή, όταν έγινε το πρώτο δημοψήφισμα …, το πρώτο δημοψήφισμα του Παπαδόπουλου, πότε έγινε, το '68;
Ν. Το '68.
Β. Το '68, το καλοκαίρι του '68 έγινε το πρώτο δημοψήφισμα. Τότε εγώ με τον Γεραλή πήγαμε …
Κ. Είναι ακόμα η Φιλική Εταιρεία.
Β. Η Φιλική Εταιρεία, πήγαμε στο Λαιμό της Βουλιαγμένης, στην πλαζ, το βράδυ, που δεν λειτουργούσε ήταν κλειστή πλαζ. Καλοκαίρι όμως. Και πέσαμε κολυμπώντας από απέναντι και περάσαμε με σπρέι και μπογιές και βάψαμε όλες τις πλωτές εξέδρες, '' *Όχι στο Σύνταγμα της Χούντας'', ''Κάτω ο Παπαδόπουλος''* και ήταν Σάββατο βράδυ.
Κ. Τα έχεις πει ποτέ σου αυτά;

Β. Πρόσεχε, έχει πλάκα τώρα. Τσιλιαδόρο είχαμε αφήσει το Χρήστο το Ράλλη απέξω. Είχαμε υπολογίσει τη διαδρομή, να πάμε να βάψουμε τις εξέδρες, να βγούμε για να γυρίσουμε πίσω στην Αθήνα. Εάν ο μη γένοιτο μας συμβεί κάτι, εμείς στη Φιλική Εταιρεία, είχαμε πει το εξής. Ότι εάν συλληφθεί ένα μέλος, υποχρέωση του είναι να αντέξει, ανεξάρτητα τι θα υποστεί, 48 ώρες …
Κ. Για να προλάβουν οι άλλοι.
Β. Ούτως ώστε να προλάβουν οι άλλοι να φύγουν. Και από εκεί και πέρα όπου τον πάνε οι δυνάμεις του εν πάση περιπτώσει.
Κ. Η Φιλική Εταιρεία 5 άτομα.
Β. Ναι 5 άτομα.
Ν. Στο τέλος είχε προστεθεί και ο Χαμπίμπης ο Μπάμπης. Που ήταν στην ΄΄Άμυνα΄΄ και μετά σας έκανε …
Β. Ναι. Λοιπόν εν πάση περιπτώσει, πέφτουμε λοιπόν εγώ με τον Μπάμπη με μαγιό, καλοκαίρι ήτανε, είχαμε και μία μάσκα εν πάση περιπτώσει …
Κ. ’68 καλοκαίρι.
Β. ’68 καλοκαίρι, τις παραμονές του δημοψηφίσματος. Πέφτουμε στη θάλασσα, περνάμε από κάτω να πούμε και περνάμε και βγαίνουμε μέσα στο χώρο στην πλαζ με τις πέντε πλωτές εξέδρες, όπου την επομένη θα γεμίζανε διότι πήγαινε ο κόσμος για μπάνιο βεβαίως. Πάμε στη πλάτη, βγαίνουμε απάνω, φσσσ με το σπρέι και τα λοιπά …
Κ. Τι γράφατε Λεωνίδα;
Β. ‘*’Όχι στο Σύνταγμα της χούντας’’, ‘’Κάτω ο Παπαδόπουλος’’*. Αλλά τα είχαμε έτοιμα, δηλαδή μήτρα και αυτά. Δηλαδή ακουμπάγαμε τη μήτρα κάτω και με το σπρέι κάναμε φσσσ ρίχναμε. Η μήτρα ήταν από φορμάικα. Ήταν γραμμένα χαραγμένα. Πάμε στη δεύτερη, κάνουμε το ίδιο. Από την δεύτερη προς την τρίτη, όπως πηγαίναμε, βράδυ ήταν να πούμε, δεν είχε φεγγάρι …
Κ. Κολυμπώντας από εξέδρα σε εξέδρα αυτά;
Β. Κολυμπώντας από εξέδρα σε εξέδρα. Βλέπουμε να έρχεται κάθετα μία βάρκα. Δεν βλέπαμε καλά τι ήταν στη βάρκα μέσα. Ψυλλιαζόμαστε και σταματάμε αμέσως, του λέω «*Θανάση, μήπως είναι του Λιμενικού;*» Και τραβάμε ένα μακροβούτι και βγαίνουμε από κάτω από την εξέδρα, ξέρεις εκεί που είναι το κενό με τα βαρέλια.
Κ. Τα υλικά, το σπρέι;
Β. Τα πήραμε όλα μαζί μας, τα είχαμε στο χέρι. Βγαίνουμε από κάτω και περιμένουμε να δούμε τι θα γίνει. Σταματάει η βάρκα και ήταν ένα ζευγαράκι. Ανεβαίνει στην εξέδρα και αρχίζει δουλειά. Τώρα εμείς με νοήματα πάντα, αν φεύγαμε θα φωνάζανε αυτοί *΄΄δράκος΄΄* ξέρω ‘γω, *΄΄μπανιστηριτζήδες΄΄,* κάτι τέτοιο θα φωνάζανε και …
Κ. Και μείνατε …, μέχρι πότε θα μένατε;
Β. Περίμενε, δεν μπορούσαμε να μιλήσουμε κιόλας, με νοήματα. Λέμε να περιμένουμε λίγο, και την τρωμε την τσόντα στη μάπα ολόκληρη …… ακουστικά, από την αρχή μέχρι το τέλος. Τελειώνουνε σε μια στιγμή αυτοί και λέμε, τώρα εάν πάνε για επανάληψη; Τι γίνεται; Ευτυχώς, λοιπόν, δεν πάνε για επανάληψη. Ξαναμπαίνουνε στη βάρκα και φεύγουνε, αλλά ο τσιλιαδόρος, που ήταν έξω, είχε περάσει η ώρα που είχαμε δώσει, οπότε φεύγει και τηλεφωνάει στους υπολοίπους, εκ των οποίων ο ένας είχε διαβατήριο θεωρημένο για το εξωτερικό …
Κ. Έτοιμο.
Ν. Και σηκώθηκε και φεύγει.
Β. Όχι δεν έφυγε.
Ν. Ποιος ήτανε;
Β. Ο Σάκης ήτανε.
Κ. Ποιος Σάκης; Επώνυμο;
Β. Κούκης. Στο αεροδρόμιο τον σταματήσανε. (…).Τελικά, κάποια στιγμή, (…) να μένεις μέσα στο νερό ακίνητος, βράδυ, όσο και να είναι καλοκαίρι και τα λοιπά παγώνεις. Βγαίνουμε έξω, ερχόμαστε απάνω τσάτρα-πάτρα και τα λοιπά και πάμε την άλλη μέρα πλέον να δούμε τους κόπους μας ρε παιδί μου … ως κολυμβητές, ως πελάτες, στην πλαζ. Λοιπόν γινόταν το εξής, για να μπεις στο πνεύμα της αυτής.
Ν. Ναι, ναι. Ήταν πολύ ωραίο. Φοβερά αντιχουντικό.
Β. Είμαστε όλοι στην αμμουδιά. Πέφτανε οι κολυμβηταράδες μέσα, πηγαίνανε προς την εξέδρα.
Κ. Σε ποια περιοχή Λεωνίδα;
Β. Στον Λαιμό της Βουλιαγμένης..
Κ. 1968 καλοκαίρι.
Β. Ναι. Μόλις ανέβαιναν στην εξέδρα και βλέπανε αυτά, αυτομάτως φεύγανε. Διαδόθηκε και μετά από λίγο, ενώ οι εξέδρες αυτές ήτανε μάντζο, είχανε μείνει έρημες …
Κ. Δεν πλησίαζε κανείς.
Β. Ήρθε μία βενζινάκατος τις ρυμούλκησε και τις πήρε. Τις πήγανε έξω, ξεβάψανε και τις ξαναβάλανε την άλλη μέρα.

Κ. Κόσμος πάντως τα είδε;
Β. Ασφαλώς τα είδε. Η άλλη πλάκα ήταν η εξής με την Μπούμπα στον κινηματογράφο με τα αυτοκόλλητα.
Ν. Με το καζανάκι εννοείς.
Β. Με το καζανάκι είναι καλά.
Ν. (…) τι ήταν αυτό; Που είχε δει η Μπούμπα τέσσερις φορές το έργο.
Β. Του Χρήστου του Ράλλη γυναίκα ήτανε.
Κ. Ο Χρήστος ο Ράλλη είπαμε, μέλος της Φιλικής Εταιρείας.
Β. Τα αυτοκόλλητα ήταν αυτοκόλλητα, στα οποία γράφαμε συνθήματα από πάνω. Μπαίναμε στον κινηματογράφο όταν το έργο παιζόταν, που ήταν σκοτεινά. Τα κολλάγαμε, μετά αλλάζαμε σειρά, πηγαίναμε στην πίσω και τα λοιπά και στο διάλειμμα βρίσκανε το αυτοκόλλητο. Το τρίτο το ωραιότερο βέβαια, αλλά αυτό ήτανε …
Κ. Τι γράφαν τα αυτοκόλλητα;
Β. Συνθήματα κατά της δικτατορίας. Το τρίτο ήτανε με τα χαρτιά της τουαλέτας.
Κ. Νότα εσύ από κοντά, συμμετείχες;
Ν. Εγώ δεν συμμετείχα. Γιατί είχα το μωρό, γέννησα τον Σεπτέμβριο του 1967, έτσι; Γέννησα πολύ …, τέλος πάντων. Δηλαδή κοίταξε να δεις είμαστε, αυτά τα λέμε τώρα, έχουνε έτσι μια χροιά χαριτωμένη και λοιπά. Εγώ είχα κυριολεκτικώς ρημάξει, δηλαδή ψυχολογικά, με τον πατέρα μου και τη θεία μου. Γιατί τη θεία μου την δικάσανε, ήτανε η πρώτη γυναίκα που πέρασε στρατοδικείο, για υπόθαλψη καταζητούμενου. Όπως θα πάει τώρα η Βούλα η Δαμιανάκου. Και την δικάσανε σε δύο χρόνια φυλάκιση. Ο πατέρας μου κακήν κακώς μπαρκαρίστηκε …Δεν το ήξερα ποτέ ποιος αξιωματικός τον πήγε. Τέλος πάντων και πήγε στη Γυάρο και μετά στη Λέρο. Δεκάρα μισή.
Κ. Όταν λες ποιος αξιωματικός τον πήγαινε, εννοείς ποιο πολεμικό πλοίο τον μετέφερε;
Ν. Ποιο πολεμικό πλοίο. Το ’67.
Κ. Οχηματαγωγό τον πήγε.
Ν. Μόνος του πήγε, δεν πήγε άλλος. Δηλαδή δεν πήγε με τους άλλους.
Κ. Δεν πήγε με πολεμικό.
Β. Με το πλοίο της γραμμής θα πήγε.
Ν. Λοιπόν άκου τώρα, μισή δεκάρα δεν είχαμε. Τη μητέρα μου η οποία ήταν δικηγόρος αλλά είχε μία διοικητική θέση στον Ευαγγελισμό, την απολύουν αμέσως. Και εγώ με ένα μωρό ας πούμε …
Κ. Η Φιλική Εταιρεία από Απρίλιο, Μάιο του ’67, έως …;
Β. Έως αρκετά θα έλεγα μέχρι τέλους 68.
Κ. Οργανωμένοι, Βασιλικόπουλος, …;
Β. Ο Ράλλης, ο Κούκης, ο Καρατζάς ο Νίκος, ο Γεραρής ο αδερφός ο μικρός του νυν προέδρου Συμβουλίου Επικρατείας.
Κ. Άλλος;
Β. Τώρα κοίταξε να δεις εδώ αρχίζει το μπέρδεμα, διότι ο πατέρας του Γεραρή και αυτό φάνηκε όταν μας συνέλαβαν, … τελικά ο Γεραρής δεν δικάστηκε. Τίποτα. Τον άφησαν.
Κ. Μεσολάβησε ο πατέρας του, εντάξει.
Ν. Όχι δεν μεσολάβησε, του άσκησε μία ψυχολογική πίεση.
Κ. Για να κλείσουμε το θέμα της Φιλικής Εταιρείας, πότε σας πιάσανε;
Ν. 2 Αυγούστου του 1969. Ο Λεωνίδας εν τω μεταξύ είχε δικτυωθεί και με τους ΄΄Ελεύθερους Έλληνες΄΄.
Β. Πρόσεξε, εγώ λοιπόν τώρα …Όχι μόνο είχα δικτυωθεί, εξού και είχα λίγο ησυχάσει, ότι δεν απειλούμεθα τότε. Θα σου πω. Αν και βέβαια εκείνοι συνεχίσανε. Την άνοιξη του ‘69 πλησιάζομαι από τους Ελεύθερους Έλληνες …
Κ. Οι οποίοι ήτανε; Απόστρατοι μόνο;
Β. Πρόσεξε να δεις. Οι Ελεύθεροι Έλληνες είχανε και ένα πολιτικό κομμάτι …, ήτανε όλοι …, η μεγάλη πλειοψηφία ήταν στρατιωτικοί, του στρατού ξηράς.
Κ. Πότε μπλέκεσαι με τους Ελεύθερους Έλληνες;
Β. Λοιπόν, με πλησιάζουνε …
Κ. Ποιος δηλαδή;
Β. Ο Χαμπίμπης τελικά με πλησίασε. Από την μεριά, ας πούμε του Υψηλάντη και με τον οποίον είμαστε και φίλοι, δηλαδή φίλοι συμφοιτητές, τον ήξερα είχαμε αμοιβαία εμπιστοσύνη.
Κ. Και ο Υψηλάντης;
Ν. Ο Υψηλάντης ήταν αδελφός του Υψηλάντη που ήταν βουλευτής της Ενώσεως Κέντρου, αλλά από τους πολύ προοδευτικούς.
Β. Της εποχής του Βενιζέλου, μεγάλης ηλικίας.
Ν. Μεγάλης ηλικίας, που έμεινε στον Γεώργιο Παπανδρέου και ετοιμοθάνατος πήγε να δώσει ψήφο εμπιστοσύνης στον Παπανδρέου το 1965.

Β. Και βλέπω ότι υπάρχει μία μεγάλη οργάνωση πλέον και λέω το εξής.Τι να καθόμαστε τώρα με τη Φιλική Εταιρεία να γράφουμε χαρτάκια και να κολλάμε χαρτάκια …Βέβαια εδώ είχαμε και μία φάση εκρηκτικών, την οποία εγώ πλήρωσα πολύ στη συνέχεια, τέλος πάντων. Ο Γεραρής …
Ν. Είχε επαφή με τον Σταράκη.
Β. Όχι. Με τον Κουβελάκη. Που έκανε και υπουργός Δικαιοσύνης επί ΠΑ.ΣΟ.Κ.. Ο Κουβελάκης ήταν βασικό στέλεχος της Δημοκρατικής Άμυνας … και είχαν βόμβες τότε. Οι άλλοι, Καράγιωργας και τα λοιπά, εξού και τους πιάσανε με την έκρηξη της βόμβας. Λοιπόν μας λέει ο Γεραρής, «*Έχω κάποιον, αλλά δεν μπορώ να σας πω ούτε σε ποια οργάνωση είναι ούτε το όνομά του …*» και τα λοιπά, «*… εγώ τον ξέρω, αλλά δεν μπορώ να σας τον πω.», «Σεβαστό εντάξει.*» του είπαμε, «*Ο οποίος μπορεί να μας δώσει βόμβα να την βάλουμε.*»
Κ. Λέει στην Φιλική Εταιρεία.
Β. Λέει σε μας τους πέντε εκεί πέρα. Μαζευόμαστε κάθε τόσο και λέγαμε τι θα κάνουμε. Του λέμε «*Πάρτη.*» Την παίρνει λοιπόν τη φέρνει. Ήταν μια πρωτόγονη βόμβα, επικίνδυνη να πάθεις ό,τι έπαθε και ο Καράγιωργας, να σου σκάσει στα χέρια να πούμε. Εν πάση περιπτώσει. Την είχαμε τη βόμβα, εμείς βέβαια ξέραμε τώρα και τι ισχύος ήταν αυτή η βόμβα
Β. Τι ισχύος είναι και τα λοιπά και δεν θέλαμε σε καμιά περίπτωση να χτυπήσουμε άνθρωπο και ειδικά αθώο, αλλά ούτε και ένοχο, δεν είχαμε στα πλάνα μας τέτοια πράγματα. Προβληματιζόμαστε πού να την βάλουμε, τι να την κάνουμε, το ένα, το άλλο … Και τότε υπήρχε ένα γκαράζ υπαίθριο στην οδό Ομήρου, το οποίο τώρα έχει γίνει γκαράζ μεγάλο, τότε ήταν οικόπεδο, αλλά οικόπεδο με φύλακα στο κέντρο της Αθήνας. Λοιπόν λέγαμε να την βάλουμε εκεί για να γίνει ντόρος, σε μια ώρα που είναι κλειστό, αυτό το βράδυ έκλεινε, δηλαδή έκλεινε αλλά ο χώρος ήταν ανοιχτός, αλλά έκλεινε με μια σιδερένια πόρτα απέξω, καγκελόπορτα δηλαδή και … έφευγε ο φύλακας. Ήταν άδειο με αυτοκίνητα όμως μέσα τα οποία διανυκτέρευαν. Εκεί είχαμε σταμπάρει και ένα αμερικάνικο, με αμερικάνικες πινακίδες, δεν ξέρω από κάπου εκεί (…). Εντάξει να τη βάλουμε εκεί. Να την βάλουμε βράδυ, ούτως ώστε να μην πάθει κανείς τίποτα, αλλά θα γίνει μέσα στο κέντρο της Αθήνας, θα γίνει ένας ντόρος. Και λέμε να ρίξουμε κλήρο ποιος θα την βάλει, και ο κλήρος πέφτει σε εμένα.
Κ. Ομήρου τώρα, Στην Πανεπιστημίου δίπλα.
Β. Ναι βέβαια. Στην αρχή της Ομήρου. Γωνία Ομήρου και Πανεπιστημίου.
Ν. Δίπλα στις παλιές καλόγριες.
Β. Και ήταν μαλακία που έκανα, αυτό θυμάμαι. Απεδείχθη ότι ήταν και …
Κ. Παίρνεις τη βόμβα και πας στην Ομήρου.
Β. Στάσου δεν παίρνω τη βόμβα και πάω στην Ομήρου με τη βόμβα, ήθελε ρύθμιση προηγουμένως. Δεν μπορούσες δηλαδή να τη βάλεις …, έπρεπε δηλαδή να τη ρυθμίσεις, γιατί είχε ένα ρολόι από αυτά που ήταν από μπρελόκ κλειδιών, δεν ξέρω εάν τα θυμάσαι, έπρεπε λοιπόν να τη ρυθμίσεις, να την βάλεις και να τη ρυθμίσεις. Και επειδή αν την έβαζα στην Ομήρου …, ήταν και μεγαλούτσικη, ήτανε τόση, θα με βλέπανε προφανώς και ψυλλιαζόσουνα τότε, πάω και πίνω έναν καφέ, χωρίς να έχει ρυθμιστεί η βόμβα, στο Κολωνάκι.
Κ. Και τη βόμβα μαζί.
Β. Ναι. Ήταν και καλοκαίρι και δεν είχα ούτε καν σακάκι, είχα ένα πουλόβερ. Και εν συνεχεία …, άνοιξη ήτανε, εν συνεχεία μπαίνω στην τουαλέτα, την οπλίζω για μετά από μια ώρα, την τυλίγω με το …, δηλαδή ακουγότανε αυτή, έκανε τακ – τακ, τη τυλίγω με το πουλόβερ, την παίρνω υπό μάλης ο μαλάκας και κατεβαίνω για την οδό Ομήρου.
Ν. Λεωνίδα κάνεις λάθος, δεν είχα γεννήσει ακόμα. Και σου έλεγα «Περίμενε να γεννήσω.» αυτό ήταν το φθινόπωρο του ‘67.
Β. Δεν αποκλείεται. Δεν θυμάμαι τις ημερομηνίες, εν πάση περιπτώσει και αν δηλαδή έσκαγε εκείνη την ώρα που πήγαινα εγώ, διότι από Κολωνάκι μέχρι Ομήρου είναι μια διαδρομή, θα με είχε κάνει κομμάτια βέβαια. Εν πάση περιπτώσει, πάω εκεί, φθάνω, σαλτάρω την πόρτα να πούμε, τη βάζω στο κωλοαυτοκίνητο αυτό και φεύγω. Φεύγω …, είχα τσιλιαδόρους βέβαια τους άλλους δύο στις δύο γωνίες, που μου λέγανε αν είναι ελεύθερη η πρόσβαση και φεύγουμε όλοι και πάμε και παίρνουμε το αυτοκίνητο … για να αρχίσουμε πλέον να κυκλοφορούμε στην περιοχή … να ακούσουμε το μπαμ και να χαρούμε τους κόπους μας. Περνάει η μία ώρα που την είχα ρυθμίσει, δεν σκαει, περνάει η δεύτερη, δεν σκαει, περνάει η τρίτη, δεν σκαει. Λέμε τώρα τι κάνουμε; Αν την αφήσουμε και πάει ο φύλακας το πρωί και σκάσει με τον φύλακα μέσα … και τα λοιπά, … χέσε μέσα. Και τότε πάω σε έναν τηλεφωνικό θάλαμο, παίρνω το 100 και λέω «Βόμβα εκεί πηγαίνετε πάρτε τη.» Αυτοί μου λένε «Ποιος τηλεφωνεί;» Του λέω «Βρε άντε γαμήσου ρε μαλάκα.»
Κ. Αφελής ήταν ο άλλος.
Β. Και φεύγουμε. Τη βρήκανε τη βόμβα βέβαια και τη σκάσανε και τώρα να δεις τι πλάκα έγινε εκεί.
Κ. Τη σκάσανε εκεί επί τόπου ή την πήρανε;
Β. Α δεν ξέρω. Πάντως την βρήκανε.
Κ. Λεωνίδα κλείνει η Φιλική Εταιρεία το ‘69 μου είπες, δηλαδή κράτησε δυόμισι χρόνια.

Β. Ναι, και με προκηρύξεις …… και που γράφαμε στους τοίχους.
Κ. Γράφατε στους τοίχους, κολλάγατε στίκερς στους κινηματογράφους, είχατε σπρέι στις πλαζ και..ανοίγετε πανό …
Β. Σε γιαπιά έγινε, σε γιαπιά. Τότε που …
Κ. Άρα είχατε δραστηριότητες. Οι Ελεύθεροι Έλληνες πότε ξεκινάνε;
Β. Λοιπόν όταν τον Μάρτιο …, πάντως πρώτη Μαΐου και θα σου πω γιατί την πατήσαμε βεβαίως. Και έτσι νόμιζα ότι ξεκίνησε και το ξύλο κατά την γνώμη μου, τέλος πάντων. Μου λένε λοιπόν οι Ελεύθεροι Έλληνες … Κατ' αρχήν λέω «*Τι θα κάνω*;» Μου λέει *«Θα ειδοποιηθείς να παραλάβεις μία ποσότητα ...»* πάλι με εκρηκτικά βεβαίως και εκεί με είχανε ψιλοδεμένο, «*… μια ποσότητα εκρηκτικών από κάποιο χιλιόμετρο της λεωφόρου Αθηνών-Σουνίου και θα το κρύψεις κάπου μέχρι να στο ζητήσουμε*.» Πρώτη αποστολή αυτή. «*Εντάξει;», «Εντάξει*.» Λέω θα το πάω στης μάνας μου, όχι στο δικό μου το σπίτι. Ζούσε η μάνα μου τότε. Και μετά θα τα βάλω στο πατάρι απάνω και εντάξει. Η πρώτη. Η δεύτερη ήτανε τότε …
Κ. Δηλαδή πήγες και παρέλαβες …
Β. Δεν τα παρέλαβα. Περίμενα να με φωνάξουν. Μου είχαν πει το συνθηματικό που θα δείχνανε, που θα ανταλλάσσαμε με κάποιον, ο οποίος θα με πλησίαζε και με το αυτοκίνητο θα γινόταν η ανταλλαγή. Και το δεύτερο ήταν τότε …, υπήρχε προσέγγιση ΄΄Ελευθέρων Ελλήνων΄΄ και Ναυτικού, είναι η περίφημη υπόθεση "Κρήτη", μιλάμε για το ‘69. Περίπου ότι έγινε το ‘73, τότε όμως πρωταγωνιστούν αρκετοί, ήταν μέσα …
Κ. Στο ναυτικό;
Β. Ναι, βεβαίως.
Κ. Στους Ελεύθερους Έλληνες;
Β. Όχι, στο ναυτικό. Αλλά το ναυτικό είχε συνεννόηση με τους Ελεύθερους Έλληνες. Γιατί την ίδια στιγμή οι Ελεύθεροι Έλληνες είχαν αρχίσει να διεισδύουν στο χώρο του στρατού Ξηράς.
Κ. Το ’69.
Β. Το ’69. Τι είχαν πει λοιπόν. Ότι κάποια πλοία του Ναυτικού θα φεύγανε για την Κρήτη … Θα φεύγαμε για την Κρήτη και την οποία θα κατελάμβαναν, όχι τίποτα ενδιάμεσο. Κρήτη κατευθείαν. Και οι Ελεύθεροι Έλληνες θα κινητοποιούσαν μονάδες της Μακεδον…, Βόρειας Ελλάδας.
Ν. Τώρα μέσα ήταν ο Τζανετής, ήτανε ο … Ήτανε όλοι που είχανε διωχτεί τον Δεκέμβρη του ’67
Β. Ήτανε μέσα ο Περίδης και τα λοιπά. Μου είχαν πει τότε, λοιπόν, ότι σε μια τέτοια περίπτωση, ενδεχομένως να επιβούμε σε ένα πλοίο που έκανε …, ένα εμπορικό πλοίο …και τα λοιπά και μόλις βγαίναμε από τον Πειραιά να το καταλαμβάναμε …Το εμπορικό. Το επιβατικό.
Κ. Γκαλβάο δηλαδή. Ότι είχε γίνει …, γιατί ήταν πρόσφατη τότε η υπόθεση του Πορτογάλου.
Β. Ίσως για να χρησιμοποιηθεί για δευτερεύουσες ξέρεις, μεταφορές και τα λοιπά. Και εγώ να είμαι στο πλοίο αυτό που θα που θα καταλαμβάναμε … σαν κυβερνήτης, δεν υπήρχε του ναυτικού στην οργάνωση αυτή.
Ν. Πως δεν υπήρχε. Ο Τζανετάκης.
Β. Δεν ήταν ο Τζανετάκης. Το αποποιείται αυτό, δεν ξέρω γιατί. Λοιπόν εν πάση περιπτώσει. «*Εντάξει;», «Εντάξει*.» Όταν λοιπόν εγώ βλέπω ότι υπάρχουν τέτοιου είδους αποστολές, λέω «Στάσου τώρα, μη μας πιάσουνε για αυτοκόλλητα.» Από την άλλη μεριά όμως δεν ανακοινώνω στους άλλους ποιος ο λόγος, τους φωνάζω βεβαίως και λέω «*Για έναν πολύ σοβαρό λόγο θέλω …*»
Κ. Στους άλλους της Φιλικής Εταιρείας.
Β. Της Φιλικής Εταιρείας. «*Για ένα πολύ σοβαρό λόγο θέλω να απενεργοποιηθώ, για ένα μεγάλο διάστημα να μην κάνω τίποτα*.». Εντάξει συμφωνήσανε οι άνθρωποι, αλλά είχα την εντύπωση ότι θα σταματήσουν και αυτοί. Αυτοί συνεχίσανε.
Κ. ’69;
Β. Ναι. Τώρα από τους Ελεύθερους Έλληνες, στις 21 Μαΐου του ‘69 ήταν η τελευταία φορά που υπήρχε βασιλιάς ακόμη.
Ν. Όχι ρε παιδί μου.
Β. Όχι υπήρχε, δηλαδή εορτάζανε την γιορτή του βασιλέως. Στη Μητρόπολη τη γιορτάζανε Του Αγίου Κωνσταντίνου. Και οι μαλάκες λένε ότι «Να μαζευτούμε έξω από το χώρο της Μητροπόλεως τα μέλη των Ελευθέρων Ελλήνων …» εγώ με την ηγεσία δεν είχα επαφή τότε καμία, εμένα μου ερχότανε η γραμμή, «… για να χειροκροτήσουμε, να φωνάξουμε ζήτω ο βασιλιάς.» ας πούμε.
Κ. Σαν αντιστασιακή, αντιχουντική, ενέργεια.
Β. Μπράβο.
Κ. Όχι ότι όσοι ήταν στους Ελεύθερους Έλληνες ήταν βασιλόφρονες, έτσι;
Β. Όχι βέβαια. Ως ενσυνείδητο μέλος της οργανώσεως πηγαίνω λοιπόν στον περίβολο της εκκλησίας εκεί, της Μητροπόλεως και βλέπω, δεν θυμάμαι τώρα ποιους του Ναυτικού είδα και από εκεί κατάλαβα ότι θα ήταν και πολλοί του στρατού ξηράς, οι οποίοι μετράγανε και μας παίρνανε μέτρα. Τώρα …
Κ. Τι εννοείς δηλαδή; Ότι υπήρχε περιφρούρηση; Τι;
Β. Μας γράφανε. Μας γράφανε.

Κ. Καταχωρούσαν, καταγράφανε …
Ν. Καταδότες, πως το λένε.
Κ. Άρα ήταν άνθρωποι της χούντας …
Β. Της χούντας, αυτό λέω.
Κ. Αξιωματικοί εν ενεργεία, οι οποίοι καταγράφανε αυτούς οι οποίοι πηγαίνανε στη Μητρόπολη.
Β. Τώρα τι γίνεται; Η οργάνωση των Ελευθέρων Ελλήνων είχε και ένα παρακλάδι με φοιτητές. Οι οποίοι κάνανε την αντίστοιχη …, γράφανε προκηρύξεις και τέτοια. Και είχαν επικεφαλής κάποιον, δεν τον ήξερα εγώ τότε, το έχω το όνομα του, κάποιον αξιωματικό του στρατού της ξηράς. Και βεβαίως ένα βράδυ βουτάνε τρεις φοιτητές και από εκεί και πέρα … αρχίζει το ξήλωμα.
Κ. Επικεφαλής στους Ελεύθερους Έλληνες ποιοι ήταν; Έτσι για την ιστορία. Ο Τζανετής …
Β. Ο Τζανετής ο Σοφοκλής. Λοιπόν, με βουτάνε … κοίταξε … Γεμίζουν το πρώτο ξενοδοχείο της Βαρυμπόμπης και αυτές οι συλλήψεις αρχίσανε μετά τον Μάιο, μετά τη γιορτή του βασιλιά δηλαδή.
Κ. ’69.
Β. Γεμίζει το πρώτο ξενοδοχείο της Βαρυμπόμπης και εν συνεχεία νοικιάζουν ξενοδοχείο στη Δροσιά για τη δεύτερη φουρνιά.
Κ. Αυτά είναι γνωστά. Η πρώτη σου λοιπόν σύλληψη είναι το '69 … τον Αύγουστο εξαιτίας των Ελευθέρων Ελλήνων. Η Φιλική Εταιρεία δεν γίνεται γνωστή.
Β. Όχι, η Φιλική Εταιρεία γίνεται γνωστή.
Κ. Πότε;
Β. Γίνεται γνωστή διότι κοίταξε να δεις εκεί αρχίζει κάποιο μυστήριο. Στη συνέχεια τους πιάσανε τους άλλους.
Ν. Πιάσανε τον Θάνο. Πιάσανε τον σύνδεσμο, δηλαδή τον σύνδεσμο …
Β. Εμένα στη δίκη των βασανιστών σηκώθηκε ο Θεοφυλογιαννάκος και μου είπε «*Θέλεις να σου πω ποιοι σε καρφώσανε*;» και του λέω «*Δεν έχω καμία ανάγκη να μου πεις*.», στη δίκη, στο ακροατήριο δηλαδή, γιατί ήξερα ότι κάποιον θα εκθέσει προφανώς και του λέω «*Εξάλλου μη μου λες ότι ποιοι με καρφώσανε, διότι αν τους έβαλες στη μέγγενη και τους έστυβες τρεις μέρες, ενδεχομένως κάποιος …*» …
Ν. Ας πούμε μετά. Είναι ένας κοινός. Και υποτίθεται ότι αυτός (…) γιατί από κοινού ξηλώνουν και κάποιοι.
Β. Λοιπόν εν πάση περιπτώσει.
Κ. Νότα δεν με ενδιαφέρει τόσο το εάν κάποιος ήταν και με την χούντα και με τους …
Ν. Όχι με τη χούντα ρε παιδί μου.
Κ. Με τους Ελεύθερους Έλληνες και με την Φιλική Εταιρεία …Οπότε πιάσανε αυτόν και … μαρτύρησε και τη Φιλική Εταιρεία. Εντάξει
Ν. Μα τους πιάσανε όλους.
Β. Λοιπόν εν πάση περιπτώσει …
Κ. Πως πέφτανε βασανιστήρια, λίγοι, ελάχιστοι αντέχουν και οι πιο πολλοί μαρτυρούν αυτά που πρέπει να μαρτυρήσουν. Σε κρατάνε πόσο διάστημα και πότε σε βασανίζουν Λεωνίδα; Εσύ είσαι από αυτούς οι οποίοι βασανίστηκαν.
Β. Κοίταξε εγώ μένω …σαράντα μέρες στο Ε.Σ.Α. …
Κ. Ε.Α.Τ. Ε.Σ.Α., ανακριτικό τμήμα.
Β. … ο Θεοφυλογιαννάκος, Χατζηζήσης δηλαδή, Κούτρας διοικητής, αλλά δεν ανακατευότανε σε αυτά ο Κούτρας βεβαίως. Ήταν οι δύο ταγματάρχες τότε, ο Θεοφυλογιαννάκος και ο Χατζηζήσης.
Κ. Σε βασανίσανε και σε χτυπήσανε.
Β. Εντάξει …
Ν. Όταν τον είδα εγώ …, δεν ξέρω, δεν θυμάμαι μετά από πόσες μέρες, μια βδομάδα κάπου … Τον έψαχνα στην ασφάλεια, από την ασφάλεια στην Ε.Σ.Α. …
Β. Η μια εβδομάδα ήτανε για εκβιασμούς, για λόγους εκβιασμών. Την εκβιάζανε πρώτον …
Ν. Πρώτα απ’ όλα με πήγαν και εμένα στην Ε.Σ.Α., τέλος πάντων …Ήρθαν και μάλιστα …Έξι ώρα το πρωί, «*Ποιος είναι;», «Αστυνομία. Ανοίξτε*.» Ήρθαν πήραν τον Λεωνίδα, έφυγα και εγώ … 2 Αυγούστου ‘69. Ο πατέρας μου είχε απολυθεί από το νοσοκομείο φυλακών Αβέρωφ, εκεί που πηγαίναμε με την Βάλια …Εκεί γνώρισα τη σύζυγο σου, την αρχόντισσα της καρδιάς σου, τέλος πάντων. Στα πλατύσκαλο και κάναμε …. Ο πατέρας μου είχε μεταφερθεί με φορείο από τη Λέρο εκεί …. Τον πατέρα μου τον είχαν φέρει από τη Λέρο με φορείο το Οκτώβριο του 1968 και έμεινε στο νοσοκομείο των φυλακών Αβέρωφ, στον Άγιο Παύλο, δεν υπάρχει πια όλο το συγκρότημα … … μέχρι τον Ιούλιο του ‘69, όπου τον απολύσανε για λόγους υγείας. Βγήκε λοιπόν από εκεί ερείπιο και αυτά γίναν τον Ιούλιο του ’69, στις 2 Αυγούστου πιάσανε τον Λεωνίδα. Δηλαδή ούτε δέκα μέρες.
Κ. Είμαστε στους Ελεύθερους Έλληνες, σε πιάνουν, πόσο κάθισες μέσα; Γιατί πρέπει να δούμε και τη μετέπειτα δραστηριότητά σου.
Β. Λοιπόν κάθομαι μέχρι το τέταρτο ημερολόγιο, κάθομαι μέχρι τις 4 Σεπτεμβρίου στο Ε.Α.Τ. Ε.Σ.Α. με τη μεταχείριση τη γνωστή.

Κ. Σαράντα μέρες δηλαδή.
Β. Σαράντα μέρες μπράβο. Εν συνεχεία, από ότι μπορώ να θυμηθώ γιατί ήμουνα βέβαια υπό συνθήκες …, μην το συζητάς τι τραβάγαμε δηλαδή εκεί μέσα. Στο Ε.Α.Τ. Ε.Σ.Α.
Κ. Εκεί σε βασανίσανε και αυτό που είχε κυκλοφορήσει τότε και εγώ πρωτοάκουσα είναι ότι σε κουβαλούσανε σε πόρτα, μια πόρτα ξύλινη πάνω.
Β. Σε πόρτα, γιατί με είχαν κουβαλήσει σηκωτό κατά κάποιον τρόπο, γιατί η αιτία ήταν η εξής. Δεν υπήρχε ανάκριση με τα γνωστά θέματα, δηλαδή σε αφήνανε σε ένα δωμάτιο, σε ένα δωματιάκι δύο επί δύο, με δύο οπλίτες να σε φυλάνε, δεν υπήρχαν έπιπλα εκεί μέσα, ήσουνα όρθιος δηλαδή και σου είπαν τι θα κάνεις. «*Δεν θα κάτσεις κάτω στο πάτωμα καθόλου*.» και σου είχαν πει «*γράψε μας σε ένα χαρτί τι ξέρεις»,* δηλαδή το στυλ ήταν το εξής, «*Εμείς τα ξέρουμε όλα για σένα και θέλουμε να διασταυρώσουμε εάν είσαι ειλικρινής ή δεν είσαι. Γράψε*.» Δεν έγραφες βεβαίως και άρχιζε το …… κοπάνημα έτσι. Εγώ σε αυτό το διάστημα των σαράντα … Βέβαια ήταν και πόσο αντέχει ο καθένας, στο διάστημα των σαράντα ημερών πέρασα σαν δοκιμασία ας πούμε δύο επταήμερα. Και ήταν επταήμερα διότι στο τέλος της έβδομης ημέρας κατέρρεες. Δηλαδή δεν υπήρχε περίπτωση να αντέξεις τον βασανισμό διότι λιποθύμαγες. Οπότε μεταφερόσουνα σηκωτός στο κελί το άλλο, που υποτίθεται σου αναλογούσε, εκεί που ήμουνα εγώ ήταν ένας χώρος χωρισμένος στη μέση. Εκεί λοιπόν σε πετάγανε και σε αφήνανε, γιατί τα πόδια σου ήτανε …, δεν μπορούσες, ήσουνα ένα πράγμα, πράγμα. (…) σωματικά ηττημένος, όταν με πήρανε και δεν ήλεγχα…
Ν. Εγώ όταν τον είδα τον Λεωνίδα, δεν έβλεπα τίποτα. Αδύνατος. Άλλο λέω. Και κοιτάω έτσι, δεν ήξερα τι να …, τον έπιανα έτσι λίγο από εδώ και μετά ρίχνω μια ματιά τυχαία … Α όχι, μου λέει «*Φέρε παντόφλες. Παντόφλες. Παντόφλες μαλακές*.» Ήταν Αύγουστος, είχε παντόφλες, κάτι του είχα πάει και ρίχνω μια ματιά στα πόδια του και ήταν τόσο …
Κ. Πρησμένα από τη ορθοστασία.
Ν. Πως είναι το προζύμη που ξεχειλίζει όταν το βάζεις να ψηθεί …
Β. Ξέρεις δε ότι …
Ν. Φοβερό.
Β. Ξέρεις η ορθοστασία έχει το εξής … γι' αυτό η πλύση εγκεφάλου. Διότι δεν αιματώνεται ο εγκέφαλος, το σώμα πρέπει να ξαπλώνει και κάποια στιγμή …Δεν αιματώνεται ο εγκέφαλος και εκεί έχεις παραισθήσεις.. Και μπορεί να λες ό,τι μαλακίες θέλεις. Εν πάση περιπτώσει, όσοι είμαστε εκεί, τα κελιά θυμάμαι ήταν γεμάτα. Θυμάμαι ότι στο διπλανό μου κελί είχα δει από μια χαραμάδα να μεταφέρουνε και αυτόν σε κακή κατάσταση, το συνταγματάρχη Παπανικολάου, τον Νίκο Παπανικολάου και στις τέσσερις … … ήταν ως επί το πλείστον Ελεύθεροι Έλληνες εκεί πέρα. Και στις 4 Σεπτεμβρίου λοιπόν, από το πρωί άρχισε μία κίνηση περίεργη. Δηλαδή άκουγα πόρτες κελιών να ανοίγουνε και μετά είχε αρχίσει να επικρατεί μία ησυχία και όταν σουρούπωσε, είχα την αίσθηση ότι υπήρχε ένα κενό εκεί μέσα. Γιατί συνήθως ακουγόντουσαν, κραυγές, φωνές, το ένα το άλλο. Οπότε μου ανοίγουνε και μένα την πόρτα και μου λένε «*Ετοιμάσου, φεύγεις*.» Κοιτάω όλες οι πόρτες, τα κελιά ανοιχτά, τα κελιά αδειανά πλέον. Ήμουν ο τελευταίος δηλαδή της φουρνιάς εκείνης. Προφανώς ήθελαν να φέρουνε καινούργια δόση. Με βάζουνε σε ένα τζιπ μέσα και με πάνε στη Δροσιά. Εγώ δεν ήξερα, απλά εκείνο που θυμήθηκα ήταν το εξής. Α, η συνοδεία μου που ήταν τρεις Εσατζήδες, εκ των οποίων ο ένας, ο επικεφαλής της μεταφοράς, ένας Αρχιλοχίας, ένας κοντός …με το μουστακάκι …ο οποίος μου έκανε υποτίθεται τον καλό, και μάλιστα ερχότανε κάθε τόσο εκεί που με βασανίζανε και μου έλεγε «*Μα γιατί δεν τα λετε, πέστε τα για να τελειώνετε, γιατί δεν μπορώ να σας βλέπω…*» και τα λοιπά τα γνωστά εν πάση περιπτώσει …
Ν. Και ήταν και ένας, ο Μήνης …
Β. Καλά, ναι, ήταν και ο Μήνης, Νίκος Μήνις, ο δικηγόρος, ο μόνος που με βοήθησε πραγματικά και πρέπει να μνημονεύσουμε το όνομά του, γιατί το είχε κάνει και σε πολλούς άλλους. Ήταν Εσατζής, αλλά το παιδί ήταν Εσατζής παρά τη θέλησή του, δεν βασάνιζε, απλά ερχότανε καμιά φορά…
Ν. Χωριατόπαιδο ας πούμε, ο οποίος ξέρεις, ήταν και φοιτητής τότε, δεν ξέρω.
Β. … ήταν ασκούμενος δικηγόρος. «*Κάντε κουράγιο κύριε …*» …Φοιτητής ήτανε.
Ν. Φοιτητής.
Β. «*Κάντε κουράγιο κύριε Βασιλικόπουλε, κάντε κουράγιο*.» μου είχε πασάρει και ένα τσιγάρο μια φορά. Έκανε εκείνο που μπορούσε και όχι για να μου εκμαιεύσει. Γιατί και ο άλλος έκανε αυτό και έλεγε «*Πες τα*.» Αυτός δεν μου έλεγε «*Πες τα*.», «*Κάντε κουράγιο*.» μου έλεγε … *«Είσαστε ήρωας*.» μου έλεγε τέτοια πράγματα να πούμε. «*Είσαστε ήρωας*.» και δηλαδή …, σε εκείνη τη …Νίκος Μήνης. Είναι φίλος μου πλέον, δικηγόρος.
Ν. Είχε ένα εκπομπή μαζί με τον Λεωνίδα …, για την επέτειο.
Β. Και ήταν και μάρτυρας κατηγορίας των βασανιστών στη δίκη που τους κάνανε μετά. Λοιπόν, εν πάση περιπτώσει, με βάζουν στο τζιπ μέσα και βλέπω … και βγαίνουμε από εκεί και παίρνουμε τη λεωφόρο Κηφισίας προς τα πάνω, και να σου πω την αλήθεια ανησύχησα, διότι άκουσα ότι υπάρχει ένα άλλο κέντρο βασανιστηρίων …Στο Διόνυσο. Είδα λοιπόν ότι είχαμε πάρει κατεύθυνση προς τα εκεί. Δεν μίλαγα όμως, δεν μίλαγα. Ήταν και βράδυ, είχε βραδιάσει κιόλας, ήμουνα ο τελευταίος. Μου λέει ο αρχιλοχίας, «*Απόψε*

...» μου λέει *«... θα το ευχαριστηθείτε.»* Λέω «*Με δουλεύει αυτός, ποιος ξέρει που με πηγαίνουν.*» Να σου πω και την άλλη πλάκα, αλλά αυτά δεν θα τα γράφονται. Αυτά δεν θα γράφονται, έτσι;
Κ. Με δεν μου λες αυτό που δεν γράφω.
Β. Εν πάση περιπτώσει. Φώναξα και μου φέρανε και το … Από εκεί και πέρα λοιπόν, αρχίζει το εξής … Αρχίζει … Πραγματικά κάνω το μπάνιο μου, «*Για στάσου ...» λέω, «... εδώ είναι καλά.*» Σε σύγκριση με το προηγούμενο, έτσι; Κάνω το μπάνιο μου διαβάζω τον ΄΄Ελεύθερο Κόσμο΄΄, το Σάββα τον Κωνσταντόπουλο, ενημερώνομαι, εντάξει, σαν καλά είναι εδώ. Σε σύγκριση … Αλλά τώρα έβλεπες …, είμαι εδώ μέσα, κλειδωμένος, είναι ένα ξενοδοχείο, δεν ακούς τσιμουδιά, τίποτα, φωνή. Άκουγες τους πεζοναύτες που κάνουνε γυμναστική απ' έξω και λένε «*Πα-πα-δό-που-λος.*» τροχάδην. Τρέχανε ας πούμε και λέγανε «*Πα-πα-δό-που-λος.*» Δεν μπορούσα να καταλάβω τι γίνεται. Την πρώτη βδομάδα ήμουνα τελείως κλεισμένος, δεν είχε τίποτα δηλαδή που να …
Κ. Πόσο μείνατε Λεωνίδα εκεί;
Ν. 2 Αυγούστου το '69 με Πάσχα του '70.
Β. Από 4 Σεπτεμβρίου …
Ν. Ναι 4 Σεπτεμβρίου '69 με Πάσχα του '70.
Β. Ένα χρόνο σχεδόν. Έντεκα μήνες. Περίμενε … Εκείνο που έχει σημασία, είναι το εξής, ότι στη συνέχεια …
Κ. Σας είχανε όλους εκεί, τους Ελεύθερους Έλληνες.
Β. Στη συνέχεια, προοδευτικά αρχίζαμε πλέον με μέσα φυλακής να επικοινωνούμε. Και επί ένα χρόνο δηλαδή μιλάγαμε, χωρίς ποτέ να έχουμε ειδωθεί ο ένας με τον άλλο.
Κ. Επί ένα χρόνο δεν βγαίνατε σε κοινό χώρο;
Β. Θα σου πω. Επί ένα χρόνο λοιπόν γινόταν το εξής. Ο κάθε όροφος του ξενοδοχείου έχει ένα διάδρομο, που είναι τα δωμάτια. Μετά την πρώτη εβδομάδα, κάθε μέρα, έκανες μία δεκάλεπτη βόλτα στο διάδρομο, αλλά μόνος σου. Δηλαδή, τελείωνε η βόλτα η δική σου σε κλειδώνανε μέσα και έβγαινε ο άλλος.
Κ. Άρα δεν μιλάμε για ξενοδοχείο, μιλάμε για φυλακή αλλά με ευκολίες ξενοδοχείου.
Β. Περίμενε. Επίσης, το φαΐ το πλήρωνες. Φαΐ δεν υπήρχε. Παράγγελνες στο εστιατόριο ή μια μακαρονάδα ή ένα πεϊνιρλί, γιατί τέτοια έκανε αυτός εκεί πέρα και στο φέρνανε επάνω και στο δίνανε. Έτσι; Ή έναν καφέ. Λοιπόν τώρα αρχίζει η επικοινωνία μεταξύ μας. Και αυτό είχε πλάκα, η επικοινωνία. Κατ' αρχήν η επικοινωνία ξεκίνησε από τους φωταγωγούς. Δηλαδή οι τουαλέτες βλέπανε σε ένα φωταγωγό και εκεί είχες να επικοινωνήσεις με τους δύο από πάνω από σένα, με τον απέναντί σου και με τους δύο από κάτω από σένα. Και εγώ έκανα μια ευρεσιτεχνία στη συνέχεια, επειδή τα παράθυρα ήταν κλειστά, είχα μαζέψει χαρτόνια, μάζευα σιγά-σιγά χαρτόνια και τα κόλλαγα και είχα κάνει ας πούμε έναν πήχη, όσο απείχε το ένα μπαλκόνι από το άλλο και του έβαζα ένα σημείωμα στην άκρη, και το έβγαζα από το κενό που αφήνει το μπαλκόνι …Και πήγαινε ζυγισμένο στο διπλανό μου.
Κ. Λεωνίδα, ούτε στο μπαλκόνι βγαίνατε έξω;
Β. Όχι. Τίποτα. Και αυτή η ιστορία …
Ν. Ο Κορυδαλλός, σαν όαση. Όταν πήγε πια στον Κορυδαλλό …
Β. Καλά στον Κορυδαλλό ήταν καλά. Εκεί λοιπόν περνάμε ένα χρόνο, κάνα δυο την ψωνίσανε, τρελαθήκανε …
Ν. Ο Βάρσος …
Β. Όχι, ο Βάρσος από εκεί ξεκίνησε νομίζω η ιστορία …
Ν. Ο οποίος τελικά αυτοκτόνησε.
Β. … πήγε να δραπετεύσει και έπεσε και έσπασε το πόδι του να πούμε.
Κ. Ο Βάρσος που τυλίχτηκε με το καλώδιο.
Β. Μετά. Πολύ μετά. Πήγαμε εξορία μετά. Λοιπόν εν συνεχεία εκεί ήμαστε περίπου 50-55 αξιωματικοί, αλλά φέρανε παράλληλα και ορισμένους της ΄΄Δημοκρατικής Άμυνας΄΄. Δηλαδή φέρανε τον Γκονάρη, φέρανε τον Ιορδανίδη το στρατηγό, φέρανε κάποιους άλλους …, Επίσης και τον Βαρβιτσιώτη για ένα μικρό χρονικό διάστημα, τα έχω τα ονόματα όλα γραμμένα.
Κ. Δίκη δεν έγινε Λεωνίδα;
Β. Ποτέ. Κοίταξε να δεις, όπως δεν έγινε δίκη και για τους αξιωματικούς του Ναυτικού. Γιατί; Σκέφτεσαι τι θα γινότανε εάν το '69, διότι αν το '69 και όχι το '73 πηγαίναμε σε μία δίκη με 60 – 70 αποστράτους αξιωματικούς; Τιναζότανε η χούντα στον αέρα με την έννοια ότι αυτοί λέγανε ότι όλος ο στρατός είναι μαζί τους. Εν συνεχεία ξεχωρίζουν από τους κρατουμένους τριάντα. Μας χωρίζουν στα δύο, δεκαπέντε και δεκαπέντε, και πηγαίνουμε οι μεν στη Σαμοθράκη οι δε στα Κύθηρα …
Κ. Ναι. Εκεί πόσο κάθεσαι Λεωνίδα;
Β. Ένα χρόνο. Ένα χρόνο ακόμα. Μέχρι το Πάσχα του 71. Βρίσκω ένα παιδί …Το παιδί το είχα δει και στη Δροσιά, μου το φέρανε μια φορά. Και στον Κορυδαλλό
Ν. Όχι, το παιδί γύρισε όλο το επισκεπτήριο.
Κ. Εσείς Νότα από κοντά.

Ν. Βέβαια.
Β. Γυρίζω το ’71. Πρόσεξε τώρα να δεις τι γίνεται. Και κάθομαι …, πόσο κάθομαι;
Ν. Κάθεσαι μέχρι την κηδεία του Σεφέρη. Μέχρι την επομένη της κηδείας του Σεφέρη. Μέχρι τον Σεπτέμβριο του ’71. Την επομένη της κηδείας του Σεφέρη τον ξαναπιάσανε.
Β. Πρόσεξε να δεις. Πρόσεξε να δεις.
Β. 1971 γυρίζω πίσω από την εξορία της Σαμοθράκης και κάθομαι, όπως λέει η Νότα, μέχρι το ’71. Όμως η πρώτη … Α καλούμεθα …, καλούμαι, πρώτον καλούμαι από τον Γκιζίκη. Ο Γκιζίκης ήτανε διοικητή της Σ.Δ.Α. …Στρατιωτικός Διοικητής Αθηνών. Και ΑΠΑΕΣΑ. Καλούμαι λοιπόν ένα πρωί, πηγαίνω, ήταν ευγενέστατος, μου λέει «*Κοιτάξτε να δείτε είναι γνωστή η δραστηριότητά σας και η δράση σας ...»* και τα λοιπά, *«... τώρα είστε ελεύθερος. Ένα σας λέω, ότι εάν δεν κάνετε κάτι άλλο, δεν πρόκειται να σας ενοχλήσει κανείς. Εντάξει;», «Εντάξει.», «Χαίρεται.», «Χαίρεται.»* Το ίδιο μου είπαν και στην Ασφάλεια. Με φωνάξανε και στην Ασφάλεια …Δεν θυμάμαι τώρα ποιος.
Κ. Επαφή με το Ναυτικό είχες;
Β. Όχι, θα σου πω.
Ν. Ναι πώς δεν είχες; Τον Μιχαήλ τον καλέσανε σε απολογία …… τον Θάνο τον Τριανταφυλλίδη τον καλέσανε σε απολογία … Τον Πεζόπουλο τον καλέσανε σε απολογία.
Β. Εκεί σταμάτησε η επαφή μου με το ναυτικό. Θα σου πω πως σταμάτησε.
Ν. Και στη κηδεία της μητέρας του, που διατάχτηκε να μην πατήσει κανείς.
Β. Και στην κηδεία της μάνας μου να μην πάει κανείς.
Ν. Από τους καρδιακούς του, φίλους μιλάω, διετάχθησαν από το Νικολόπουλο.
Β. Δεν διετάχθησαν, όχι.
Ν. Διατάχτηκαν.
Β. Ρώτησαν τον Νικολόπουλο, γιατί τότε είχε βγει μια διαταγή, είχε βγει μια διαταγή …, πρόσεξε εσύ τώρα το θυμάσαι.
Κ. Ναι.
Β. Είχε βγει μια διαταγή να μην πηγαίνουνε σε μέρη που πάμε … … σε κοινωνικές εκδηλώσεις. Και όταν είπανε του Νικολόπουλου, ότι «*Εδώ είναι κηδεία, δεν είναι κοινωνική ...»* τους είπε *«Δεν ξέρω, κάντε ότι θέλετε. Πάντως εκδήλωση είναι*.» Άστα αυτά δεν είναι να γράφονται.
Κ. Αυτά είναι γνωστά Λεωνίδα. Γράφονται … Εγώ το έχω το χαρτί αυτό.
Β. Θα σου πω, θα σου πω όμως τι έγινε με τους τρεις συμμαθητές μου. Κατ' αρχήν με τον Τριανταφυλλίδη και μάλιστα εκεί παραλίγο … και με παρεξήγησε τζάμπα μετά ο Τριανταφυλλίδης, διότι ο Τριανταφυλλίδης με είχε καλέσει στο γάμο του …Όταν δεν είχα συλληφθεί.
Ν. Στο ενδιάμεσο ήτανε.
Β. Πριν, πριν συλληφθώ, Πριν συλληφθώ.
Ν. Καλά μα τι λες τώρα; Ο Ταπίνης δεν ήτανε από την εξορία του και τον Ταπίνη τον διώξανε …
Β. Ο Ταπίνης ήτανε λόγω της 13^{ης} Δεκεμβρίου. Εγώ δεν είχα με 13^{η} Δεκεμβρίου καμία …
Ν. Όχι, αλλά ήσουνα σεσημασμένος αλλιώτικα …
Β. Σεσημασμένος ήμουνα. Στο γάμο του Τάσου είχε καλέσει εμένα και είχε καλέσει και τον Σπύρο τον Ταπίνη. Ήταν ο Γιώργος ο Ροζάκης, ο Βλαστός ο Γιώργος …, όπως ο γάμος γινόταν και τα λοιπά, σε μια στιγμή επειδή βάσταγε πολύ ο γάμος, βγήκα να καπνίσω έξω από την εκκλησία και με πλησιάζει ο Ροζάκης και άρχισε να καταφέρεται κατά της δικτατορίας και του είπα «*Έχεις δίκιο ρε Γιώργο* …» και τα λοιπά, ξέρεις όμως χωρίς να ανοίγομαι ούτε και αυτός να πολυανοίγεται και εκείνη τη στιγμή βγαίνει έξω ο Πίτερ ο Νικολόπουλος, ο οποίος ως συμμαθητής ήταν και αυτός καλεσμένος. «*Γεια σου Παναγιώτη.»* του λέω, *«»Γεια σου Λεωνίδα*.» και τα λοιπά, και όπως κάνει να φύγει ο Νικολόπουλος, ο Γιώργος ο Ροζάκης, αλλά ο Νικολόπουλος δεν είχε φύγει, δηλαδή για να το ακούσει, λέει «*Αυτού μην του μιλάς είναι μαλάκας*.» μου λέει ο Ροζάκης.
Κ. Ο Ροζάκης κάτω από εσένα ή συμμαθητής σου;
Β. Όχι, νεότερος πολύ. Τέσσερα χρόνια, κάπου εκεί. Λοιπόν εντάξει. Εγώ δεν έδωσα σημασία. Μετά μαθαίνω …, μετά μαθαίνω ότι ο Τριανταφυλλίδης τιμωρήθηκε διότι κάλεσε εμένα και τον Ταπίνη στο γάμο του. Και στενοχωρήθηκα πολύ σε σημείο που όταν μετά συναντ…, για να τον προστατέψω, περισσότερο να προστατέψω τον Τριανταφυλλίδη, όταν μετά συναντηθήκαμε στον Ορφέα …
Ν. Μαζί ήμασταν.
Β. … του γύρισα την πλάτη, πήγε να μου μιλήσει και μου παρήγγειλε «*Γιατί τι έχει μαζί μου ο Λεωνίδας*;» Και μετά την χούντα του είπα τι είχα μαζί του. Δεν είχα τίποτα μαζί του. Αλλά λέω να μην τους μπερδεύω τους ανθρώπους. Πώς μπερδεύτηκαν τώρα οι άλλοι; Όταν γύρισα από την εξορία πήρα τον Κρίτωνα …και πήγαμε σε μία παιδική χαρά. Παιδάκι μικρό ήτανε, εκεί ήταν ο Μιχαήλ με το γιο του και ο Πεζόπουλος με την κόρη του. Ραντεβού τυχαίο, όχι ότι είχαμε δώσει ραντεβού. Παίζανε τα παιδιά, μιλάγαμε, λέγαμε άσχετα πράγματα εμείς, και μετά λέει ο Μιχαήλ «Δεν ερχόσαστε για καφέ στο σπίτι;» ήταν εκεί κοντά το σπίτι του. Λοιπόν, τώρα πως περιήλθε εις γνώση του Γενικού Επιτελείου; Δεν το ξέρουμε. Το θέμα είναι ότι την

επομένη καλούνται σε απολογία ο Πεζόπουλος και ο Μιχαήλ. Και μου τηλεφωνεί ο Πεζόπουλος σπίτι και αφήνει παραγγελία, «*Πέστε στο Λεωνίδα να βγει να με πάρει από έναν τηλεφωνικό θάλαμο*.» Μου έκανε εντύπωση. Βγαίνω, «*Τι είναι ρε Νίκο;*» του λέω, λέει «*Κοίτα να δεις …*» το και το μου λέει, *«... έχει υπόψη σου ότι εμείς θα πούμε …*» και μου λέει τι θα λέγανε.
Κ. Για την παιδική χαρά αυτά.
Β. Ναι. «*Να το έχεις υπόψη σου μην ερωτηθείς και εσύ. Εντάξει;», «Εντάξει.»* Μετά λοιπόν από αυτό, εγώ άρχισα να τους αποφεύγω μην τους πάρω στο λαιμό μου, όχι τίποτα άλλο δηλαδή. Γυρίζοντας τώρα από την αυτήν …, αυτό είναι παρένθεση. Γυρίζοντας από την εξορία και είναι λεπτό το γεγονός, εν συνεχεία γίνεται μία κίνηση και μάλιστα η κίνηση έγινε στην κηδεία της μητέρας του Ζαρκάδα …Είχε ξεκινήσει μια κίνηση, όχι μόνο από εμάς αλλά από όλους και απέξω, για να κάνουμε μία διαμαρτυρία όσοι γυρίσανε από την εξορία για να αφήσουνε ελεύθερους και όσους είχαν μείνει στην εξορία. Έτσι; Και κυκλοφορούσε ένα κείμενο και βάζαμε υπογραφές.
Ν. Το οποίο πρέπει να ομολογήσω ότι ξεκίνησε από τον Μπουλούκο. Οι Μπουλούκοι ξεκινάγανε όλα τα κείμενα. Πρέπει να το παραδεχθούμε.
Β. Ναι, είχε υπογράψει και ο Κονοφάος, μιλάμε για το ‘71.. Το έχω το κείμενο εδώ στα δικά μου τα χαρτιά και ποιοι είχαν υπογράψει. Και λέγαμε ότι «*Εμείς οι οποίοι πήγαμε στην εξορία και γυρίσαμε …*» και τα λοιπά και τα λοιπά και το δημοσιεύει το ‘’Βήμα’’ και ‘’Τα Νέα’’. Και με τα ονόματα βεβαίως. Μα είμαστε όλοι από εξορία. Δεν ήταν κανείς που δεν πήγε εξορία. Δεν μας λένε τίποτα γι' αυτό. Και μετά από λίγο πεθαίνει ο Σεφέρης. Και γίνεται η κηδεία του Σεφέρη που ήταν λίγο …, δεν ήταν σαν τη κηδεία του Γεώργιου του Παπανδρέου αλλά ήτανε...
Ν. Ήταν πολιτικό γεγονός. Ήταν ο πατέρας και οι γιοι πηγαίνανε μπροστά …
Β. Ο Γιάννης ο Χαραλαμπόπουλος …Και εγώ και τα λοιπά. Την επομένη λοιπόν, ίσως με αφορμή αυτές τις δύο εκδηλώσεις …
Ν. Χτυπάει το κουδούνι, «*Αστυνομία ανοίξ*τε.»
Β. Πάλι «*Αστυνομία. Ανοίξτε*.» Αυτήν την ώρα με πάνε κατευθείαν σε τακτικό ανακριτή στο στρατοδικείο και μου διαβάζει όλα όσα υπήρχαν στην πρώτη, τίποτα το καινούργιο. Δηλαδή σαν να αναζωπυρωνόταν η οργάνωση των ΄΄Ελευθέρων Ελλήνων΄΄. Μου λένε …
Ν. Νέα δίωξη, η οποία δεν είχε γίνει ποτέ και η οποία αν έγινε υποτίθεται ότι τέλος πάντων, νομικά …
Β. Έγινε παράνομα.
Ν. Νομικά, αλλά όλα παράνομα ήταν, αλλά και υπό την εκδοχή του παρανόμου, εξαντλείς μία δίωξη με την εκτόπιση και με την κράτηση. Αυτοί την ξαναρχίζουν από την αρχή.
Β. Ακριβώς. Αυτό του είπα και εγώ. Μου λέει λοιπόν «*Τι έχεις να απολογηθείς γι' αυτά;*», Του λέω «*Για στάσου ...»*, του λέω, ήταν ένας δικαστικός της στρατιωτικής δικαιοσύνης, του λέω «*Δεν πρόκειται να απολογηθώ για τίποτα. Αρνούμαι να απολογηθώ. Αρνούμαι.»* Λέει *«Τι εννοείς; Δεν μπορείς να αρνηθείς*.» Λέω «*Αρνούμαι ούτε καν υπογράφω κανένα χαρτί. Αρνούμαι.», «Τότε ...»,* μου λέει *«... θα πας φυλακή*.» Λέω «*Να πάω στη φυλακή. Εγώ αρνούμαι. Δεν απολογούμαι*.» Οπότε όπως ήμουνα με βάζουν σε τζιπ Κορυδαλλό. Άκου τώρα την άλλη πλάκα. Φθάνω στον Κορυδαλλό, από Κορυδαλλό δεν είχα ιδέα βεβαίως. Με πάνε στο μηχανάκι, μου παίρνουν τα δακτυλικά αποτυπώματα και τα λοιπά, με πάνε σε μια αποθήκη, μου δίνουν μια κουβέρτα, ένα στρώμα και λέει «*Πάμε*.» Πάμε λοιπόν, ήταν ένα κελί. Αλλά από ότι καταλαβαίνω … Αυτό τουλάχιστον ήταν ένα κελί δικό σου, δεν ήταν δικό μου μάλλον. Θα σου πω τώρα. Όχι την πρώτη φορά δικό μου ήταν, μετά πήγα σε διπλό κελί. Μπαίνω μέσα λοιπόν, αλλά το κελί αυτό δεν είχε τίποτα μέσα, γιατί έπρεπε να κάνουμε το κρεβάτι, το κάναμε εκεί το κρεβάτι και ένα τραπέζι και μια καρέκλα, ήταν λοιπόν άδειο με μια χέστρα μέσ' τη μέση. Μπαίνω λοιπόν εγώ μέσα, κλείνει η πόρτα από πίσω, ήμουνα σε μία χέστρα. Ακριβώς στο διπλανό κελί, ο οποίος με είχε δει από το ματάκι, είχαν τον Παντελή τον Καλαμάκη. Λοιπόν «*Λεώνιντας …*» Ο Καλαμάκης με φώναζε πάντα ΄΄Λεώνιντας΄΄, ακούω μια φωνή σε μια στιγμή «*Λώνιντας ...»* ο Καλαμάκης μου λέει «*Άνοιξε το παραθυράκι*.» Ανοίγω το παραθυράκι χώραγε ο λαιμός να βγει έξω, βγάζω το λαιμό μου και βλέπω στο διπλανό το λαιμό του Παντελή. «*Τι γίνεται …*» Λέω *«... κύριε συνταγματάρχα …*» μιλάγαμε με το βαθμό … Του λέω «*Κύριε συνταγματάρχα με έχουν κλείσει ..., θα τους γαμήσω την Παναγία …*» λέω, *«... με έχουν κλείσει σε ένα αποχωρητήριο*.»
Κ. Δεν είχες καταλάβει ότι αυτό είναι το κελί το κανονικό;
Ν. Όχι.
Β. «*Δεν είναι ...»* μου λέει *«... αποχωρητήριο, το κελί είναι.», «Ποιο κελί;»* λέω, *«Εδώ δεν έχει τίποτα.», «Θα τα φέρουνε τώρα σε λίγο.»* μου λέει.
Κ. Πόσο έμεινες Λεωνίδα στον Κορυδαλλό;
Ν. Εκεί έμεινες ένα χρόνο.
Β. Ναι, ένα χρόνο. Θα σου πω. Παραπάνω. Παραπάνω γιατί είχα το …, εγώ ήμουνα …, το κακούργημα.
Ν. Κάτσε. Όχι Λεωνίδα, τα έχεις μπλέξει. Έμεινες μέχρι το ‘73 … τον Ιανουάριο, δεν θυμάμαι καλά. Εν πάση περιπτώσει ένα χρόνο και.
Β. Εν πάση περιπτώσει, εκεί λοιπόν είχανε ένα κελί, μια πτέρυγα, είναι αυτή η περίφημη … η Α΄ πτέρυγα.

Ν. Το ’73 μετά δεν έπαθες την γαστρορραγία; (…) σε εξετάζανε εκεί πέρα, στις 21 Μαΐου το ’73.
Β. Είμαστε στον επάνω όροφο, ήμασταν Ελεύθεροι Έλληνες, τέσσερις Ελεύθεροι Έλληνες ήταν η ομάδα του Π.Α.Κ., οι μικροί, δηλαδή ο Σήφης ο Βαλλυράκης, ο Γιάννης ο Κυριαζής, ο Σπηλιόπουλος, ο Χαραλαμπόπουλος ο …
Κ. Ο Χρήστος.
Β. Όχι ο Χρήστος.
Ν. Ο Κώστας ο Χαραλαμπόπουλος.
Β. Τον Χρήστο τον βρήκα μετά σε άλλη πτέρυγα. Ο δεύτερος όροφος ήταν άδειος και στο ισόγειο ήταν το Π.Α.Κ. των μεγάλων, δηλαδή ο …… ο Αλευράς ο Γιάννης, Τουλούπας, ο Σαρτζετάκης, ο Βαγγέλης ο Γιαννόπουλος και κάτι τέτοιοι.
Ν. (…) έμεινε δύο τρεις μήνες και …
Β. Ο πρώτος που έφυγε από εκεί ήταν ο Βαγγέλης ο Γιαννόπουλος. Σιγά σιγά είχαμε ξεμείνει … Εμείς εκεί είμαστε προφυλακισμένοι. Δεν είχαμε δηλαδή …Άρχισε να αδειάζει. Τα αντίθετα (…). Άρχισαν λοιπόν σιγά-σιγά οι αποφυλακίσεις και από τον πρώτο όροφο και από το ισόγειο. Γίνεται η δίκη των παιδιών Βαλλυράκη, Σπηλιόπουλου και τα λοιπά, αρπάνε την καταδίκη τους, τους φέρνουνε κι αυτούς και τους πάνε πλέον στη... Στη Γ΄. Αδειάζαμε, αδειάζαμε, αδειάζαμε, ήταν και ο Τόμπρας εκεί μαζί. Και σε μία στιγμή είχαμε μείνει... Γίνεται η δίκη των μεγάλων … του Π.Α.Κ..
Ν. Πάλι απολύονται …
Β. Εκεί μένει μόνο ο Πελοποννήσιος, ο Φώντας ο Πελοποννήσιος. Ο Γιαννόπουλος και ο Γρηγόρης ο Κασιμάτης, όλοι οι άλλοι φύγανε. Ήτανε ο Διαγόρας Χρονόπουλος με τον Θεοδοσόπουλο, δηλαδή είμαστε πανσπερμία εκεί πέρα, αλλά αυτοί φεύγανε σιγά σιγά και σε μία στιγμή είχαμε μείνει εγώ, ο Χαμπίπης …
Ν. Ο Καλαμάκης, ο Τσούρσης …
Β. Όχι ο Καλαμάκης είχε φύγει. Τον Τσούρση τον φέρανε στο άλλο, στη Γ΄. Θα σου πω τώρα. Και έτσι λέει μας παίρνουνε και εμάς από εκεί, γιατί είμαστε σαν το Σπαντάου που ήταν ένας. Είμαστε μια πτέρυγα μόνοι μας, εγώ, ο Χαμπίπης και ο Αλέκος ο Ζαρκάδας. Μας παίρνουν και μας πάνε στη Γ΄ και εμάς με τους κατάδικους.
Κ. Τους κεντρώους.
Β. Εκεί ήταν, ο πρώτος όροφος είμαστε εμείς, δεύτερος, τρίτος ήταν οι ποινικοί. Εκεί πάλι εκ περιτροπής, δηλαδή έφυγε ο Καλαμάκης ήρθε ο Μπλούτσος, έφυγε ο Μπλούτσος, ήρθε ο Τρούρσης.
Ν. Ο Ζερβογιάννης.
Β. Ο Ζερβογιάννης όχι. Εκεί λοιπόν, εκεί γνωριστήκαμε πλέον όλοι, εκεί πέρασε και ο Χρήστος ο Χαραλαμπόπουλος, ο Αλέκος ο Αρχάκης, …. ο Παντελάκης και αυτά …
Κ. 50 με 60 πολιτικοί κρατούμενοι που ήταν προελεύσεις Κέντρου … Και κάποιοι …, ο Άγγελος ο Πνευματικός και τα λοιπά.
Β. Ναι, ναι. Ο Άγγελος, μπράβο. Λοιπόν …Εκεί μένω μέχρι τον …
Ν. Να σου πω εγώ. Τον Δεκέμβριο του ’72. Περίπου ένα χρόνο. Δηλαδή …. Μέχρι το τέλος …, το τέλος του ’72. Στις αρχές του ’73 βγήκες νομίζω, δεν θυμάμαι και τον Μάιο του ’73 σε ξαναπιάνουν.
Β. Μπράβο.
Κ. Ναι με το κίνημα, όπου σε μπλέκουν τώρα στην άλλη οργάνωση.
Ν. Ναι, αλλά πού τον πιάσανε, δεν ξέρεις.
Κ. Για πες το αυτό.
Β. Με πιάσανε ετοιμοθάνατο στην κλινική, τη Θεραπευτική εδώ …
Ν. Στην κλινική, στη Θεραπευτική, εδώ στην Συγγρού.
Κ. Με τη γαστρορραγία.
Β. Όχι, ποια γαστρορραγία;
Ν. Με διάτρηση. Περιτονίτιδα. Πρώτη μέρα μπήκε ο φρουρός.
Β. Εκεί λοιπόν τώρα και αυτό είναι …, ορισμένα πλέον από εκεί και πέρα (…), εκεί …Εκεί λοιπόν εντάξει, έχουμε τώρα γίνει κώλος και βρακί μεταξύ μας όλοι, ο ένας με τον άλλον και τα λοιπά …, γυρνάμε πλέον και είμαστε ένα διάστημα όλοι ελεύθεροι. Εγώ έχω κολλήσει πολύ από την εξορία με το Σπύρο το Μουστακλή, ο οποίος προς τιμήν του ερχόταν και στον Κορυδαλλό και με έβλεπε, μου έστελνε φαΐ στον Κορυδαλλό …
Ν. Και ο Αλέκος ο Ζαρκάδας έτσι πιάστηκε και μπήκε και αυτός στον Κορυδαλλό, πήγε και ζήτησε κανονική αίτηση … να κάνει επισκεπτήριο στον Λεωνίδα, μαζί με τον …, ο αδερφός του ήταν καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Καναδά, είχε έλθει κι αυτός, να πάει και ο καθηγητής ο αδερφός του. Και μετά τον ξαναπιάσανε και αυτόν. Ναι. «*Περάστε.*» λέει και …
Β. Λοιπόν, εν πάση περιπτώσει, τώρα σ' αυτό το μεσοδιάστημα που μεσολάβησε, μέχρι το ‘73 που έγινε η ιστορία με το κίνημα του Ναυτικού, εγώ βλεπόμουνα και κουβεντιάζαμε πολύ με το Σπύρο το Μουστακλή και είχαμε κατά κάποιο τρόπο εξαγριωθεί, διότι απλά οι μεγάλοι, οι Ελεύθεροι Έλληνες, είχε έρθει εντολή …
Ν. Έτσι κι αλλιώς ήτανε σημαδεμένοι πια …

Β. Είναι σημαδεμένη η τράπουλα και περιμέναμε να δούμε τι θα γίνει. Λοιπόν βλέπω το Σπύρο, ήπιαμε καφέ μια μέρα και τα λοιπά, μου λέει «*Γιατί ...*», του λέω «*Δεν πάει βρε Σπύρο, πολύ έχουμε αδρανοποιηθεί.*» και τα λοιπά, «*Κι εγώ το ίδιο ...*» μου λέει, «*… θέλω και πρέπει κάτι να κάνουμε.*» Μου λέει λοιπόν ο Σπύρος, «*Δεν πάμε να δούμε τον Παπανικολάου το συνταγματάρχη ...*», ο οποίος είχε επαφές με την ηγεσία …της οργάνωσης να πούμε, «*… να του πούμε ότι ...», «Πάμε.*» του λέω. Πραγματικά λοιπόν του τηλεφωνούμε, «*Θέλουμε να σας δούμε.*» Λέει *«Ελάτε.*» Πηγαίνουμε λοιπόν επάνω, μάλιστα επειδή αυτός έμενε κατά σύμπτωση, θυμάμαι τώρα πως τα μιλάγαμε με τον Σπύρο τον μακαρίτη, έμενε κοντά του ο αδελφός του Σπύρου. Ίδια γειτονιά με τον Παπανικολάου και είχαμε κανονίσει αν μας πούνε κάτι, «*Που πήγατε*;», να πει ο Σπύρος ότι «*Πηγαίναμε να δούμε τον αδελφό μου.*» και τα λοιπά. Δεν μας είπε κανείς τίποτα. Φθάνουμε λοιπόν επάνω, του λέμε «*Κύριε συνταγματάρχα κάτι πρέπει να κάνουμε και εμείς.*»
Ν. Μείνατε πολύ.
Β. Τι;
Ν. Μείνατε πολύ καιρό έξω …
Β. «*Κάτι πρέπει να κάνουμε ...*» και τα λοιπά.Λέει «*Παιδιά, κοιτάξτε να δείτε. Να κάνετε λίγο υπομονή. Πρέπει να κάνετε υπομονή, αυτή τη στιγμή δεν ωφελεί να κάνουμε οτιδήποτε διότι είμαστε σταμπαρισμένοι …*» και τα λοιπά. Πραγματικά μετά μάθαμε ότι στο σπίτι μου από κάτω σε ένα …
Ν. Μαχμουρίδης, Κρίσης, Παπάς.
Β. Μια έκθεση αυτοκινήτου …
Ν. Έχεις ακούσει για μία έκθεση αυτοκινήτου;
Β. Αυτά μου τα έχουν πει μετά την πτώση της δικτατορίας, ότι υπήρχε στημένος άνθρωπος στην ίδια πολυκατοικία που έμενα εγώ, ο οποίος παρακολουθούσε τις κινήσεις μου.
Ν. Και ο οποίος ήρθε μάρτυρας κατηγορίας στο στρατοδικείο. Ο Λουκόπουλος.
Β. Μπράβο.
Ν. Αστυνομικός εισόδου.
Β. Μπράβο, ναι. Λοιπόν, φύγαμε απογοητευμένοι.
Κ. Από τον Παπανικολάου.
Β. Και μου λέει ο Σπύρος «*Τι περιμένεις; Τους ξέρω εγώ τους ... Την Παναγία τους και τον Χριστό τους ....»*
Κ. Έβριζε ο Σπύρος.
Β. « *... χεσμένοι οι λόγοι τους ...*» και τα λοιπά. Εντάξει. «*Τι κάνουμε λοιπόν;*», «*Εντάξει θα τα ξαναπούμε.», «Θα τα ξαναπούμε.*» Μετά από κάποιο χρονικό διάστημα, όχι πολύ μεγάλο, μου τηλεφωνεί, «*Θέλω να σε δω επειγόντως.*» μου λέει. Δίνουμε ραντεβού στο πατάρι του Λουμίδη. Πηγαίνω λοιπόν, «*Τι γίνεται ρε Σπύρο.*», μου λέει «*Κοίταξε να δεις, κάτι πολύ σοβαρό.*» μου λέει. «*Τι σοβαρό;»* Με τον Ιπποκράτη τον Σαβούρα ήμασταν μαζί εξορία στην Σαμοθράκη. Έχουμε κάνει εξορία μαζί. Μου λέει «*Ο Ιπποκράτης ο Σαβούρας ...» μου λέει, «... έχει όπλα, πολλά, έχει πολλά όπλα, τα είδα.*» μου λέει. Του λέω «*Τι όπλα έχει ρε Σπύρο;» « Έχει ...»* μου λέει *«... καλάζνικοφ, έχει χειροβομβίδες έχει αυτά.», «Πού τα έχει;»* του λέω. Μου λέει *«Σε ένα σπίτι στο Παλιό Φάληρο.», «Ρε συ ...»* του λέω *«... αυτά δεν πρέπει να κυκλοφορούν, πρέπει κάπου να ασφαλιστούν μέχρι να δούμε τι μπορεί να γίνει, τι θα τα κάνουμε. Τι όπλα, τι θα τα κάνουμε; Θα κάνουμε αντάρτικο ...;»* και τα λοιπά. Ο μόνος για αντάρτικο ήταν ο Καρούσος βέβαια, ο οποίος είχε κάνει και αντάρτης αλλά να το έλεγε πολύ νωρίτερα, με τον Οπρόπουλο. Όταν ο Οπρόπουλος ήταν στα καλά του να πούμε, να βγει ο Καρούσος με μια ομάδα στο βουνό …, καλά δεν έγιναν αυτά ήταν στα σχέδια. Του λέω «Εντάξει… πρέπει κατ' αρχήν να ασφαλίσουμε αυτά τα όπλα κάπου, ούτως ώστε να μην μπορεί να τα βρει κανείς και εν συνεχεία να συνεννοηθούμε με τον Σαβούρα, να δούμε τι μπορεί να τα κάνει τα όπλα …» και τα λοιπά, «*… και πώς μπορούμε πλέον εμείς, γιατί όπως μου τα λες δεν είναι ένα πιστόλι …*» ένα πιστόλι καλό είναι αλλά εδώ μου μίλαγε τώρα για πολυβόλα, για χειροβομβίδες και τα λοιπά.
Κ. Για δυναμίτες, για εκρηκτικά.
Β. Τα είχαν φέρει στο στρατοδικείο …… και έλεγε ο πρόεδρος του στρατοδικείου «*Γυρίστε τα από εκεί. Γυρίστε τα από εκεί.*»
Ν. Κύριο εισαγγελέα, τον επίτροπο του …, που είναι τώρα …, που είναι τώρα εισαγγελέας εφετών …
Β. Και πάει για Αρεοπαγίτης.
Ν. Κύριος Φλωράτος και είναι στην περιοχή του Κορυδαλλού μέχρι πρότινος. Δεν ξέρω τώρα που είναι. Και πάει για εισαγ…, πες το …, πως το είπες; Και ο οποίος έκανε ότι μπορείς να φανταστείς.
Β. Ήταν στη συνέχεια και στου Μήνη τη δίκη. Πρόσεχε τώρα. Λοιπόν αυτή είναι η τελευταία φορά που εγώ βλέπω τον Σπύρο στα καλά του.
Ν. Όχι, όχι. Είχε έρθει και στην κλινική.
Β. Άλλο εκείνο. Δεν ήμουνα εγώ στα καλά μου τότε. Είναι η τελευταία φορά που είμαστε και οι δύο στα καλά μας και βλεπόμαστε. Διότι εγώ μετά από μικρό χρονικό διάστημα παθαίνω …19 Μαΐου παθαίνω τη διάτρηση στομάχου, περιτονίτιδα, δεν είχαμε ναυτικό νοσοκομείο δικαίωμα και τα λοιπά, με πετάνε σε μία κλινική εδώ στη λεωφόρο Συγγρού …
Ν. Σώθηκες Λεωνίδα.

Β. Με έσωσε ένας νεαρός γιατρός … Επέμενε να με ανοίξουν διότι …
Ν. Κάποιος που είχα φέρει εγώ, κιλιο…, πως το λένε; (…) και τα λοιπά, λέγανε ότι είναι κολικός νεφρού και περνούσανε οι ώρες και δεν μπορούσε να το γυρίσει … «*Εγώ φεύγω από το συμβούλιο, θα πεθάνει ο άνθρωπος. Να τον ανοίξουμε και* …» έτσι και έγινε.
Β. Λοιπόν και όπως είμαι εγώ εκεί τέζα, εγώ πλέον με σωλήνες, με …
Κ. Σε βρήκε η αστυνομία.
Β. Όχι. Όχι ακόμα. Θα σου πω τώρα. Ήτανε η δεύτερη, ήτανε 23 …
Ν. Ήτανε 22 Μαΐου.
Β. … ήταν 22 Μαΐου, είχα αρχίσει να επικοινωνώ με το περιβάλλον, αλλά ήμουνα ακίνητος στο κρεβάτι και τα λοιπά. Και της λέω της Νότας «*Φέρε μου μια εφημερίδα*.» Θυμάσαι;
Ν. Όχι δεν έγινε έτσι.
Β. Έτσι έγινε. Το θυμάμαι καλά. Θα σου πω γιατί.Και μου φέρνουν μια εφημερίδα και διαβάζω ότι το "ΒΕΛΟΣ" στο Φιουμιτσίνο και τα λοιπά και από κάτω αφού έλεγε …, είχε τον Κονοφάο είχε φωτογραφία και τον (…), οι αρχηγοί του κινήματος και τα λοιπά …. Και παραδίπλα βλέπω «Συνελήφθησαν ο Σαββούρας, ο Ζαρκάδας και ο Μουστακλής …» και ο Μουστακλής. Και της λέω της Νότας με παράπονο, το θυμάσαι αυτό;
Ν. Τι ακριβώς; Για πες μου.
Β. Της λέω …
Ν. «Ναι αλλά εμένα γιατί δεν με πιάσανε;» Α αυτό, αυτό.
Β. «Ρε τα κωλόπαιδα, τι κάνανε και εμένα δεν με πιάσανε;» εμείς ήμασταν η ίδια ομάδα. Ήμασταν μια ομάδα εμείς τώρα.
Κ. Πως σε άφησαν απ' έξω;.
Β. Έτσι, ναι. Και μου λέει η Νότα «*Σε έχουν πιάσει και εσένα*.»
Ν. Ήτανε στις 23 αυτό. 19 έγινε η εγχείρηση, ήτανε 4 – 5 μέρες μετά.
Κ. Συνειδητοποίησες ότι αυτός ήταν απ' έξω.
Β. Ήτανε απ' έξω ο σκοπός.
Ν. Πως ήταν απ' έξω, αφού μετά ήρθε μέσα.
Β. Και μετά μετακόμισε και ήρθε μέσα.
Ν. Λοιπόν έγινε το εξής. Λεωνίδα δεν τα ξέρεις αυτά. Να σου πω τι έγινε.
Β. Όχι, όχι. Στάσου. Στάσου. Γιατί κάτι πήγες …, είναι σημαντικό. Εγώ παθαίνω τη διάτρηση στις 19, 20 του μηνός έρχεται ο Μουστακλής να με δει …… πριν συλληφθεί. Ήτανε από τους πρώτους που ήρθε, και εγώ δεν επικοινωνούσα καλά με το περιβάλλον. Τον είδα λοιπόν, τον ένιωσα να σκύβει από πάνω μου και αφού μου χάιδεψε το μέτωπο ξέρω 'γω και τα λοιπά, τον άκουσα να μονολογεί, «*Τώρα βρήκες να το πάθεις*;» Το θυμάμαι καλά αυτό.
Ν. Εγώ λοιπόν δεν το θυμάμαι.
Β. Και μάλιστα εγώ μέσα στην παραζάλη μου, δεν καταλάβαινα και καλά, λέω «*Τι μου λέει αυτός ο μαλάκας τώρα;*» Μου λέει *«Τώρα βρήκες να το πάθεις;»* Και την επόμενη ή την μεθεπομένη είναι που διαβάζω στην εφημερίδα ότι συνελήφθησαν, και λέω, σου λέω «*Τι κάνανε τα κωλόπαιδα και εγώ δεν το ξέρω;»*
Ν. Λοιπόν έγινε το εξής.
Β. Και μου λέει «*Σε έχουν συλλάβει κι εσένα*.»
Ν. Την ημέρα που ήρθε ο (…), την ημέρα που ήρθε ο (…) λοιπόν. Ήτανε ο Γαλικόπουλος, ο Γαλικόπουλος ήτανε ο αστυνομικός ασφαλείας …
Β. Ο οποίος μου πήρε την πρώτη κατάθεση.
Ν. Ήταν 26 του μήνα, κάπου εκεί.
Κ. Και ήρθε ο Μιχάλης ο Βαρδάνης …
Β. Με ένα κουτί γλυκά.
Ν. Και του λέω «*Μιχάλη φύγε.»* …
Β. Αφήνει τα γλυκά ο Μιχάλης και την κοπανάει. Και φεύγει.
Ν. Λοιπόν ήρθαν να τον πιάσουν και (…).
Κ. Ένα λεπτό Νότα. Εσύ ήσουνα με αυτούς οργανωμένος με τον Σπύρο το Μουστακλή δηλαδή …
Β. Τον Παπανικολάου, τον Ζαρκάδα …Που συλλαμβάνονται.
Κ. … και τον Μιχάλη το Βαρδάνη;
Ν. Όχι ο Μιχάλης δεν ήταν μαζί.
Β. Ο Μιχάλης ακούμπαγε με τον Μουστακλή από άλλο κανάλι.
Ν. Δεν ξέρω εάν ακούμπαγε …
Β. Ακούμπαγε με τον Μουστακλή από άλλο κανάλι.
Ν. Ξέρω ότι ήταν φίλοι, τώρα εάν …, σε όλη τη δικτατορία εγώ δεν είδα τον Μιχάλη εν δράση πουθενά. Τέλος πάντων, λοιπόν …

Β. Και δεν είχε συλληφθεί ο Μιχάλης. Αυτό δεν το …, εάν είναι … Ο Μιχάλης συλλαμβάνεται μόνο με το Πολυτεχνείο. Δηλαδή την …
Κ. Όχι με το Πολυτεχνείο. Συλλαμβάνεται με τον Σπύρο τον Μουστακλή …
Β. Με το κίνημα του ναυτικού. Συγνώμη ναι. Συλλαμβάνεται με το κίνημα του ναυτικού, διότι όταν φαίνεται επέλεξαν τον Σπύρο για τη Σύρο, όταν επέλεξαν τον Σπύρο για τη Σύρο είχε πει ο Σπύρος «*Να πάρω μαζί μου …*» κάπως έτσι πρέπει να είχε γίνει. Δεν ξέρω. Δεν τα ξέρω καλά αυτά.
Ν. Δεν ξέρω. Με τον Μιχάλη αντιστασιακά δεν τον …
Β. Λοιπόν εν πάση περιπτώσει...
Ν. Έγινε το εξής. Ήρθαν..στις 22 του μηνός και…, ο Δασκαλόπουλος ήταν αστυνομικός διευθυντής Αθηνών …κατά καλή σύμπτωση και τύχη ο κλινικάρχης ο (…) του Γαρουφαλίδη, ήταν ο ιδιοκτήτης της κλινικής, ήταν σύγαμπρος του Δασκαλόπουλου, είχαν πάρει δύο αδελφές. Και του λέει, προς τιμήν του ο Βαλσαμίδης, ως γιατρός πια, ότι «*Εγώ δεν στον δίνω. Αν θέλεις πάρτον υπ' ευθύνη σου, εγώ δεν υπογράφω για να φύγει από εδώ*.» Και έτσι έμεινε άλλες δέκα μέρες …Έμεινε ο φρουρός απ' έξω και μετά του βγάλανε τα σωληνάκια και τα αυτά και τον πήρανε.
Κ. Λεωνίδα πως τη λέγανε αυτή την οργάνωση;
Β. Ποια οργάνωση;
Ν. Ε.Α.Ν.
Β. Ελληνική Αντιστασιακή Νεολαία. Πρόσεξε να δεις, …
Κ. Τι δραστηριότητα είχατε;
Β. Καμία εγώ ….. Πέραν του ότι ο Μουστακλής είχε δει τα όπλα αυτά και τα λοιπά, τα οποία μου τα είχε πει, έτσι; Ο Σαββούρας είχε κάνει μία οργάνωση, στην οποία είχε αυτοχρισθεί αρχηγός της οργανώσεως … Λοιπόν εν πάση περιπτώσει … και είχε κάποιος από το Ναυτικό είχε επαφές με το Σαββούρα.
Κ. Ο Μασουρίδης ήτανε; Ποιος ήτανε;
Β. Ο Ροζάκης ίσως.
Ν. Όχι, όχι. Ο Ροζάκης.
Β. Ναι είχε.
Ν. Ο πατέρας Ροζάκης;
Β. Ναι γιατί έμενε …, το γραφείο του Ροζάκη ήτανε στο …, στην ίδιο πολυκατοικία στο Κολωνάκι, που είχε το κτηνιατρείο από κάτω ο Ιπποκράτης.Γνωριζόντουσαν καλά δηλαδή. Λοιπόν και ο Γιώργος ο Πάλιος. Ο Γιώργος ο Πάλιος είχε επαφές με τον Ιπποκράτη …. Ναι, λοιπόν πρόσεξε τώρα να δεις. Γιατί μένουμε τώρα … Ο Ιπποκράτης (…) ο Σαββούρας είχε κάνει μία φανταστική οργάνωση στο μυαλό του, χωρίς όμως εμείς να έχουμε ειδοποιηθεί …… αλλά είχε ετοιμάσει να μας στείλει επιστολές από τον αρχηγό της οργανώσεως …Τον στρατηγό Πορφύρη … Στην πρώτη αυτή, ο οποίος θα μας έλεγε ότι είναι γνωστή η δράση μας και τα λοιπά, κατά της χούντας, γι' αυτό το λόγο εκτιμώντας την αντιχουντική μας θέση και τα λοιπά μας διορίζει. Και μας έδινε διορισμούς. Λοιπόν, εκεί όταν με πιάνει εμένα, με πηγαίνουνε στην ασφάλεια, δέκα ημέρες μετά που έμεινα στο …
Κ. Στην κλινική.
Β. … με τους σωλήνες, με πηγαίνουνε, είχα μείνει …, μη γελάσεις, 45 κιλά …. Καταλαβαίνεις πως ήμουνα …. Λοιπόν, ήμουνα λείψανο όπως το λες. Με πάνε λοιπόν εκεί… Έχουνε γίνει οι συλλήψεις των αξιωματικών του ναυτικού …. Εμένα βέβαια στην κατάθεση που μου κάνανε, μου λένε «*Τι γνωρίζεις για το κίνημα του Ναυτικού*;» Και εκεί τους απαντώ να πούμε ότι «*Μη με μπερδεύετε με προδότες. Διότι εγώ …Εγώ αξιωματικούς οι οποίοι υπηρέτησαν το καθεστώς να πούμε, τους θεωρώ επίορκους του όρκου τους …*» και τα λοιπά, « … *και δεν ξέρω τίποτα ούτε μπορούσα να ξέρω*.» και τα λοιπά. Πάει αυτό. Εκεί λοιπόν είμαστε στην ταράτσα της Μεσογείων …… της οδού Μεσογείων και στην αρχή πάλι δεν επικοινωνούμε, είναι δηλαδή ο Σαββούρας, ο Ζαρκάδας, εγώ, ο Παπανικολάου … Τον Μουστακλή λοιπόν τον έχουνε πάρει... Αυτοί είχαν κατά νου έναν – έναν, επειδή στην Ε.Σ.Α. ήταν γεμάτα τα κελιά και τα λοιπά, ένας-ένας να πηγαίνει από την ασφάλεια στην ΕΣΑ, να ξαναγυρίζει, να πηγαίνει δεύτερος. Και στην πραγματικότητα όμως εκεί μας έσωσε και θα σου πω γιατί. Απ' ότι κατάλαβα. Εγώ όταν πήγα μετά από δέκα μέρες εκεί και επικοινώνησα με τους υπολοίπους, μου είπαν ότι ανησυχούμε πολύ διότι ήταν και ο Μουστακλής μαζί μας και τον έχουν πάρει. Και μετά από λίγο σε ένα επισκεπτήριο που έρχεται η αδελφή του Ζαρκάδα, μας δίνει την είδηση ότι ο Μουστακλής είναι …, είτε έχει πεθάνει ή ότι είναι ετοιμοθάνατος. Και βέβαια αυτοί σταματήσανε …
Κ. Τα βασανιστήρια.
Β. Κανέναν από μας δεν πήρανε στο …
Κ. Πόσο μείνατε μέσα τότε Λεωνίδα;
Β. Α. μείναμε πολύ, μείναμε πολύ. Μείναμε περίπου δυο μήνες.
Κ. Εμείς δεν συναντηθήκαμε. Γιατί εγώ ήμουνα στον Κορυδαλλό και με πάνε στην Αίγινα. Ήταν να φέρουνε του κινήματος μέσα.

Β. Εγώ για σένα μαθαίνω όταν μας πήγαν στον Κορυδαλλό από τον Μήνη, «*Τι παιδί ήταν αυτό, τι εξαιρετικό παιδί, ένας αξιωματικός* …» γιατί εγώ τον Μήνη τον είχα συναντήσει την πρώτη φορά …, τον ήξερα πλέον τον Τάσο εγώ.

Κ. Λεωνίδα, γίνεται η …, δίνεται η αμνηστία και τελειώνει η ιστορία των συλλήψεων, βασανιστηρίων και λοιπά. Γίνεται η μεταπολίτευση, σε επαναφέρουν στο Ναυτικό με την γνωστή …… ως έφεδρος, το ξέρω αυτό. Το ξέρω, έχω και τα γραπτά.

Β. Θα σου πω πως επανήλθα στο ναυτικό. Όταν έγινε λοιπόν η μεταπολίτευση κατ' αρχήν κάνω μία …, εγώ δεν ζήτησα να επανέλθω στο Ναυτικό, ζήτησα να επανακριθώ από τα συμβούλια επανακρίσεων …… που έγιναν ένεκα της δικτατορίας και εισπράττω... Ήταν ακόμα ο Αραπάκης αρχηγός και εισπράττω την πρώτη απάντηση. Εισπράττω την πρώτη απάντηση ότι ΄΄δεν εμπίπτετε στο αυτό διότι φύγατε πριν τη δικτατορία΄΄, έτσι; Το εισπράττω αυτό. Εν συνεχεία μαζεύανε …

Κ. Αραπάκης αρχηγός απ' την περίοδο της δικτατορίας ακόμα.

Β. Μπράβο ναι. Εν συνεχεία … Αυτός απαντάει το τυπικό, Σταμούλης ΔΚΒ και Αραπάκης …, έτσι μου απαντάνε και μου δίνουνε αυτή την απάντηση. Αλλά εν συνεχεία λένε, ζητάνε εφέδρους για να πάνε στα νησιά ως διοικητές ναυτικών κλιμακίων, εφέδρους υποπλοιάρχους, έτσι; Και μεταξύ αυτών με ρωτάνε αν θέλω να πάω. Λέω «*Θέλω.*» Καλούν λοιπόν το Στάθη, τον Πύρρο τον Μαρκόπουλο και μένα. Για να πάμε Λήμνο, Χίο, Μυτιλήνη, διοικητές ναυτικών κλιμακίων. Ως έφεδροι υποπλοίαρχοι, έφεδροι εκ μονίμων, διότι εγώ είχα αποταχθεί σημειωτέον. Είχα περάσει από συμβούλιο και είχα αποταχθεί λόγω του ότι είχα πάει στον Κορυδαλλό και τα λοιπά, αλλά με την πρώτη αποκαταστατική αυτή που έγινε με αποκαθιστούν ως έφεδρο, επανακτώ τον βαθμό μου, δηλαδή. Εκεί επάνω λοιπόν, μαθαίνεται ότι πρόκειται να επανέλθει ο Εγκολφόπουλος με τον Κονοφάο και να αναλάβουν Αρχηγός και Α.Σ. Εγώ τώρα με τον Εγκολφόπουλο δεν είχα αγαθές σχέσεις, με τον Κονοφάο δεν είχα καμία σχέση. Έχοντας την απάντηση την πρώτη, ακόμα πολίτης και ο Κονοφάος, τον παίρνω τηλέφωνο. Του λέω «*Κύριε πλοίαρχε* …» γιατί πλοίαρχος ήταν τότε, «*… θέλω να σας δω. Είμαι ο υποπλοίαρχος Βασιλικόπουλος ...»* και τα λοιπά. Μου δίνει αμέσως, αυτοστιγμεί λοιπόν και μου λέει «*Ραντεβού για καφέ στο Κολωνάκι, στο Βυζάντιο* » τότε που ήτανε. Πηγαίνω λοιπόν, του λέω «*Κοιτάζτε να δείτε, έμαθα ότι θα επανέλθετε.*» λέω, «*Ξέρω ότι είστε ο αρχηγός του κινήματος του Ναυτικού* …» και το ένα και το άλλο, «*… έχω ένα πρόβλημα. Εξαναγκάστηκα σε παραίτηση, παρά τη θέλησή μου να παραιτηθώ από το Ναυτικό, για δύο μήνες δεν εμπίπτω στην ιστορία της αυτηνής* …» και τα λοιπά. «*Να σας δώσω ...»* του λέω, και του είχα ετοιμάσει ένα τακίμι με όλα τα δικά μου …

Κ. Τα έγγραφα.

Β. Πώς έφυγα και τα λοιπά. Κάνει έτσι το χέρι, εκεί έπαιξε ρόλο ο Ροζάκης θα σου πω, ίσως τον είχε ενημερώσει ο Αντώνης ο Ροζάκης ο πατέρας, κάνει έτσι το χέρι μου λέει «*Δεν θέλω τίποτα, ξέρω την περίπτωσή σου και σου λέω το εξής. Εάν επανέλθει ένας εν ενεργεία στο Ναυτικό, εάν επανέλθει μόνο ένας,αυτός θα είσαι εσύ.*» Λέω, *τι μου λέει τώρα;* Ούτε τον ήξερα ούτε με ήξερε, ούτε τίποτα.

Κ. Και γίνεται η επαναφορά κανονικά.

Β. Πρόσεξε, όχι. Μου λέει «*Μπορείς να επανέλθεις έφεδρος*;» Του λέω «Μάλιστα.» Μου λέει «*Για το ναυτικό κλιμάκιο;*» Του λέω *«Μάλιστα.*» Λέει «*Δεν θα πας σε ναυτικό κλιμάκιο, θα πας σε οχηματαγωγό, εκεί που ήσουνα, εκεί που ήσουνα πριν φύγεις δηλαδή. Για να αρχίσεις να γράφεις θαλάσσια υπηρεσία.»* Πάλι περίεργα μου φανήκανε. Του λέω …

Κ. Οι συμμαθητές σου Λεωνίδα, αντιπλοίαρχοι τότε.

Β. Οι συμμαθητές μου αντιπλοίαρχοι, εγώ δεν έχω φορέσει γαλόνια πλωτάρχης. Νέοι αντιπλοίαρχοι, έτσι; Λοιπόν πηγαίνω στο Γ.Ε.Ν. στα κλιμάκια και μου λένε «*Εσείς θα πάτε κυβερνήτης στον .....», «Εντάξει.*» Και σε συνέχεια κιόλας γιατί εσύ ήσουνα δίπλα στο ΣΥΡΑ, έτσι δεν είναι;

Κ. Ναι.

Β. «*Θα πάω.»* Λοιπόν πηγαίνω και αρχίζει τώρα ο αγώνας να γίνει μία τροποποίηση του νόμου για να μπορέσω να ενταχθώ. …

Κ. Θα φύγεις σε λίγο και εγώ θέλω να μου πεις τη γνώμη σου για τις αλλεπάλληλες αποκαταστάσεις που γίνονται έκτοτε. Στους ίδιους αξιωματικούς ατέλειωτους βαθμούς.

Β. Επειδή είμαι κάθετα αρνητικός … Θα σου πω το εξής. Μπορεί ένας κακοήθης να γυρίσει και να μου πει «*Μα μιλάς εσύ, ο οποίος και εσύ δεν ήσουν απόστρατος και επανήλθες*;» Η απάντησή μου εδώ είναι κομμένη.

Κ. Εγώ θα απαντήσω σε αυτό, δεν θα απαντήσεις εσύ.

Β. Εγώ καταρχήν, με συγχωρείς, δεν επανήλθα ναύαρχος.

Κ. Τα ξέρω αυτά.

Β. Εγώ επανήλθα στην αρχαιότητα μου, αντιπλοίαρχος, πέρασα όλον τον Ρουβίκωνα …πλοίαρχος, αρχιπλοίαρχος, υποναύαρχος, αντιναύαρχος, Αρχηγός Στόλου και αντιναύαρχος Α./Γ.Ε.Ν., κατά συνέπεια μπορεί μεν να επανήλθα από έφεδρος, αλλά δεν επανήλθα αρχηγός, ούτε επανήλθα ναύαρχος, ούτε επανήλθα τίποτα.

Κ. Κανείς δεν λέει τίποτα για σένα. Όλοι όμως λένε για τις αλλεπάλληλες αποκαταστάσεις των ίδιων ανθρώπων που έχοντας υπηρετήσει πέντε και δέκα χρόνια μόνο, φτάνουν και γίνονται ναύαρχοι. Για αυτό να μου πεις.
Β. Είναι ντροπή. Είναι ντροπή. Κατ' αρχήν διασύρει και ευτελίζει τον βαθμό των ανωτάτων αξιωματικών και να σου πω και κάτι άλλο, το οποίον ίσως φανεί ολίγον τι ωφελιμιστικό, αλλά δεν μπορεί να το αγνοήσει κανείς. Έχουν γεμίσει τους αποστράτους με βαθμό ναυάρχου, με αποτέλεσμα να μη μπορούν να κάνουν συνταξιοδοτικές αυξήσεις σε εκείνους που πραγματικά το δικαιούνται. Διότι όταν όλοι, όλες οι συντάξεις είναι συντάξεις ναυάρχου, τι αυξήσεις να δώσεις μετά από εκεί και κάτω; Δηλαδή τώρα σε λίγο, θα ψάχνεις να βρεις ξέρω 'γω, απόστρατο αρχιπλοίαρχο, δεν υπάρχει κανείς.
Κ. Υπάρχουν μερικοί, εγώ είμαι …
Β. Καλά δεν μιλάω… Όπως επίσης θυμάμαι και το χαρακτηριστικό …, σε σένα δεν το είχα πει, τότε που έγιναν οι πρώτες αποκαταστάσεις, που είχε αρνηθεί ο Μήνης ο Τάσος να αποκατασταθεί και είχε γίνει μια συζήτηση, ήσουνα και εσύ, με το Σέργη που τα κουβεντιάζαμε και …
Κ. Και ο Σταθόπουλος.
Β. … ο Σταθόπουλος και τότε εγώ βέβαια δεν πήγαινα μέσα στον Σταθόπουλο, που κάτι μου είπατε, και εγώ σας είπα «*Εγώ ξέρω ένα ΄΄μαλάκα΄΄ …*» έτσι σας είπα αυτολεξεί, «*… που δεν θα το δεχθεί*.» και μου λέτε «*Ποιος;»* και σας λέω ο Τάσος ο Μήνης. Μετά από δυο μέρες μπουκάρει στο γραφείο μου ο Τάσος έξαλλος και λέει «*Ποιος μαλάκας έκανε το Νανόπουλο …*» …
Κ. Αυτό είναι, τρεις οι ΄΄μαλάκες΄΄.
Β. Τι;
Κ. Αυτό είναι λέω, τρεις οι ΄΄μαλάκες΄΄.[1]
Β. Και του λέω «*Τι λες ρε Τάσο*;», «*Με ρωτήσανε …» λέει, «… εμένα αν θέλω να γίνω αντιπτέραρχος*;» Λέω «*Πήγαινε πες το στο Δροσογιάννη*.» Ο Δροσογιάννης ήτανε τότε. «*Πάω.»* Και πραγματικά πήγε μέσα και τον έκανε σκουπίδι το Δροσογιάννη, του είπε «Κοίταξε να δεις εγώ δεν το δέχομαι.» Δεν το δέχθηκε ο Τάσος ο Μήνης.
Κ. Τώρα ξέρεις ποιους κάνανε …, ποιους αποκαθιστούν Λεωνίδα; Αποκαθιστούν κλέφτες…… και έτσι εξευτελίζουν και όλους αυτούς που δεχθήκανε να γίνουν. Αποκαθιστούν τον ….έναν τον οποίο απέταξε, αποστράτευσε το ναυτικό, διότι τον έπιασαν να κλέβει σε ΡΧ[2] στην Αμερική και τον γυρίσαμε, εμείς τον είχαμε γυρίσει πίσω …
Β. Ναι, ναι.
Κ. Από τον Β΄ κλάδο. Ήσουνα τότε, ή Β΄ κλάδο ή αρχηγός, τι ήσουνα. Και τον αποκατέστησε ο Θεοδορουλάκης, τον έκανε αντιπλοίαρχο, του έδωσε βαθμό.
Β. Τον άλλον τον σημαιοφόρο τον μηχανικό, που τον κάνανε υποναύαρχο;
Κ. Τον Ιωαννίδη, ποιον άλλον. Αυτός ούτε το ζήτησε, ούτε τίποτα. Βγήκε κατ' ανάγκην από το νόμο που βγάλανε. Λεωνίδα θέλω να μου πεις δυο λόγια για τη συμβολή τη δική σου σαν αξιωματικού στο διάστημα που ήσουνα στην Ε.Υ.Π. Νομίζω ότι θα είναι από τις ελάχιστες υπηρεσίες αξιωματικού …
Β……Δεν μπορώ να πω ότι δεν παρήγετο έργο …… θετικό, αλλά βεβαίως αυτά όλα υπερκαλύφθησαν διότι ίσχυε αυτό που λέμε ότι η γυναίκα του Καίσαρος δεν φτάνει να είναι τίμια …. Λοιπόν, ο Παπανδρέου με επέλεξε, ασφαλώς μπορούσε να επιλέξει και κάποιον άλλον, αλλά ήμουνα από εκείνους οι οποίοι ήταν βέβαιος ότι θα πάρει η Ε.Υ.Π. μια νέα διάσταση, μια αξιοπιστία …
Κ. Έχουνε γραφτεί αυτά.
Β. Μπράβο. Όταν λοιπόν αναλαμβάνω εγώ ως διοικητής, το πρώτο πρόβλημα που αντελήφθην ήταν το εξής. Αυτό που λένε τώρα και το απαγγέλλουν ως εκσυγχρονισμό, εκμοντερνισμό και τα λοιπά, έλεγα το εξής, ότι. Δεν μπορώ να αρχίσω και να κάνω κυνήγι μαγισσών. Δηλαδή να γυρίσω στο παρελθόν. Πρέπει από εδώ και πέρα να εμπνεύσω ένα ενιαίο πνεύμα, στο προσωπικό της Ε.Υ.Π., στρατιωτικό, και υπαλληλικό προσωπικό, να προχωρήσουμε προς τα εμπρός για θέματα που αφορούν την εθνική ασφάλεια της χώρας. Πράγμα το οποίο ήθελε και ο πρωθυπουργός. Αυτό είναι.
Κ. Ναι.
Β. Δεν ήθελε το τι είπε ο μαλάκας, με ποια γκόμενα πηγαίνει ο ένας, πηγαίνει ο άλλος και τα λοιπά. Έλα όμως που υπήρχαν συνδικαλιστές. Όταν εγώ παρέλαβα, υπήρχαν ακόμη οι συνδικαλιστές της Νέας Δημοκρατίας. Οι συνδικαλιστές του ΠΑ.ΣΟ.Κ., άλλαξε η κατάσταση. Άρα πρέπει εμείς να επιβληθούμε, να κερδίσουμε τις εκλογές που ερχόντουσαν, έτσι; Αλλά παράλληλα να δείξουμε στους ανθρώπους της Ε.Υ.Π., ότι πλέον ήρθε το ΠΑ.ΣΟ.Κ., άρα κάνουμε κουμάντο οι ΠΑ.ΣΟ.Κ.. Αυτό λοιπόν αποπειράθησαν να το κάνουνε μέσο εμού. Με προσέγγισαν λοιπόν …, άρχισαν να μου λένε …… ποιος πήδαγε, ποιος έκλεβε,

[1] Δηλαδή έχουν αρνηθεί τρεις την εκμετάλλευση των αποκαταστάσεων για απόκτηση επιπλέον βαθμών και αυτοί είναι ο Μήνης, ο Σταθόπουλος και ο γράφων.
[2] ΡΧ είναι στρατιωτικά καταστήματα που έχουν οι Αμερικανικές ΕΔ σε κάθε βάση και πόλη εκτός ΗΠΑ όπου υπάρχουν Αμερικανοί στρατιωτικοί και οι οικογένειές τους. Τα είδη που πωλούν είναι φτηνά και αφορολόγητα, έχουν δε δικαίωμα να αγοράζουν από εκεί και οι στρατιωτικοί άλλων χωρών που υπηρετούν στην περιοχή ή σπουδάζουν στις αντίστοιχες πόλεις των ΗΠΑ.

ποιος έκανε, ποιος έδειχνε, για όποιον είναι άνθρωπος του …, φτάσανε να μου λένε ποιος είναι άνθρωπος της χούντας και τους λέω «*Ρε 'σεις μετά από δέκα χρόνια διακυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. της εξουσίας ... Γιατί δεν τα λέγατε τόσο καιρό αυτά; Τώρα θα τα πείτε*;» Εν πάση περιπτώσει είχα, από την πρώτη στιγμή, με την αμέριστη συμπαράσταση και του Λάκη του Κουτσοτόλη βεβαίως, στον κόρφο μου τον είχα. Και αρχίζει ένας πόλεμος. Εγώ βέβαια όλα αυτά τα είχα αναφέρει, δηλαδή πως πρέπει να κάνουμε ένα νέο ξεκίνημα στην υπηρεσία, στον πολιτικό μου προϊστάμενο που ήταν ο Σάκης ο Πεμονής, πολύ σοβαρός, ο οποίος είχε συμφωνήσει πλήρως και ξεκινήσαμε για να αναμορφώσουμε και κυρίως για να αποκτήσουμε την εμπιστοσύνη και την έξωθεν καλή μαρτυρία. Δηλαδή να την βλέπει ο Ελληνας πολίτης … Να έχει εμπιστοσύνη. Είχα πει μάλιστα δε, «*Ακόμα και εις βάρος των κάποιων επιχειρησιακών επιτυχιών. Ας κερδίσουμε ... Θα είναι μεγαλύτερη επιτυχία να κερδίσουμε την εμπιστοσύνη του ελληνικού λαού*.» Άρχισε λοιπόν ένας παρασκηνιακός πόλεμος, με διαρροές ψευδείς, ψευδέστατες … Για αυτό λέω κάποτε να τα γράψω αυτά τα πράγματα …. Προς τις εφημερίδες. Περιέργως… με συμπαράσταση τώρα του τύπου, άκου να δεις, του τύπου τώρα …. Το περίεργο ποιο ήτανε; Η μεν δεξιά φώναζε, οι εφημερίδες της δεξιάς, διότι βάραγε την Ε.Υ.Π. του ΠΑ.ΣΟ.Κ., έτσι; Το περίεργο είναι ότι οι εφημερίδες, όχι όλες, αλλά του Λαμπράκη το συγκρότημα. Του Λαμπράκη το συγκρότημα συμπαρατάχτηκε με τους συνδικαλιστές, του ΠΑ.ΣΟ.Κ..

Κ. Κάποια επαφή θα είχαν.

Β. Ναι, μπράβο. Είχα πολλές κόντρες με το συγκρότημα

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ : 9-9-02

Κ. Να πούμε Λεωνίδα μερικά που έμειναν από την προηγούμενη φορά σαν ερωτηματικά και στη συνέχεια μπαίνουμε στο κύριο θέμα που είναι ο αξιωματικός προ δικτατορικά και στη διάρκεια της δικτατορίας. Αναφέρθηκες σε προηγούμενη συζήτηση σε διαβρωτική εξάπλωση του Ι.Δ.Ε.Α. στις ένοπλες δυνάμεις. Το ναυτικό είχε υποστεί διάβρωση από τον Ι.Δ.Ε.Α.;

Β. Από όλα αυτά τα στοιχεία τα οποία υπάρχουν από (…) και τα οποία έχουν δει και το φως της δημοσιότητας, αλλά και από προσωπικές εμπειρίες θα έλεγα ότι ο Ι.Δ.Ε.Α. δεν ακουμπούσε οργανωτικά στο πολεμικό ναυτικό. Δεν είχε δηλαδή εντάξει στην οργάνωση του αξιωματικούς του πολεμικού ναυτικού. Πιστεύω όμως ότι είχε ξεχωρίσει κάποιους ακροδεξιών φρονημάτων εν πάση περίπτωση, με τους οποίους διατηρούσε κάποια έξω οργανωτική σχέση …, προφανώς με απώτερο σκοπό να τους χρησιμοποιήσει, να τους αξιοποιήσει εάν και όταν κοινοποιούσε το βασικό του σχέδιο, το οποίο δεν ήταν τίποτα άλλο παρά η επιβολή στρατιωτικού καθεστώτος. Αυτό σημειωτέον, ήταν πάγια θέση της οργάνωσης του Ι.Δ.Ε.Α., την οποία τηρούσε κάτω από το πρόσχημα όταν η πατρίς ΄΄απειλείται΄΄ υπό κίνδυνου. Χωρίς να προσδιορίζει επακριβώς ποιος ήταν ο κίνδυνος επί του οποίου θα βρίσκεται η πατρίς, προκείμενου να επέμβουν οι ένοπλες δυνάμεις. Το επίχρισμα αυτής της άποψης ήταν βέβαια ο κομμουνιστικός κίνδυνος, ο οποίος την εποχή εκείνη ήταν στο προσκήνιο λόγο των γεγονότων, τα οποία ξεκίνησαν από τη Μέση Ανατολή και τα οποία είναι γνωστά, ιστορικά καταγεγραμμένα …

Κ. Αναφέρεσαι στο '43 στη Μέση Ανατολή, στο κίνημα του ναυτικού;.

Β. Στο κίνημα …, στο κίνημα του ναυτικού και όχι μόνο και σε κινήματα τα οποία έγιναν στο χώρο των ένοπλων δυνάμεων, σε αυτή την αντιδικία η οποία προέκυψε διότι οι μεν …, υπήρχαν και πολλοί αξιωματικοί τότε, ήταν ο Πετρόπουλος, ήταν ο … Πετρόπουλος ήταν από το ναυτικό βεβαίως, ήταν ο Κλαδάκης από τον στρατό της ξηράς, υπήρχαν …, είναι ονόματα καταγεγραμμένα αυτά, τα οποία πίστευαν ότι η εκπροσώπηση της χώρας και στο εξωτερικό και στο εσωτερικό, θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει στους κόλπους της και τους εκπρόσωπους των αντιστασιακών οργανώσεων.

Κ. Και με αυτό σαν πρόσχημα ο Ι.Δ.Ε.Α. γεννιέται και κάνει ότι κάνει στην συνέχεια με εγχείρημα το αντικομουνιστικό σχέδιο.

Β. (…) στην Αθήνα, ο εμφύλιος στην συνέχεια '46 - ΄49. Σε όλα αυτά τα χρόνια λοιπόν, πίσω από το προσκήνιο, στο παρασκήνιο, δρούσε αλλά αποφασιστικά και υπό την σκέπη γνωστών, μεγάλων στρατιωτικών της δεξιάς. Δηλαδή ο Παπάγος ήταν ο μεγάλος προστάτης του Ι.Δ.Ε.Α.. αλλά και ο στρατηγός Γκίκας, αξιόλογοι αξιωματικοί αυτοί όλοι, ο Παπάγος, ο Γκίκας, αξιόλογοι …

Κ. Ο μετέπειτα Υπουργός Δημόσιας Τάξης.

Β. Όχι μόνο μετέπειτα, μετέπειτα στενός συνεργάτης του Κωνσταντίνου Καραμανλή. Βουλευτής της Ε.Ρ.Ε. και ανελλιπώς υπουργός, στις κυβερνήσεις του Κωνσταντίνου Καραμανλή, ακόμα και στη μεταπολιτευτική κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή, που τον επέλεξε και πάλι για υπουργό Δημόσιας Τάξης.

Κ. Καταγεγραμμένα αυτά. Λεωνίδα …πάμε λίγο στον αντικομουνισμό σαν κυρίαρχη ιδεολογία. Η έκφραση είναι δική σου, την χρησιμοποίησες στην προηγούμενη συζήτηση …

Β. Δεν ήταν ιδεολογία. Ήταν προσχηματική ιδεολογία. Δηλαδή …

Κ. Ο αντικομουνισμός σαν κυρίαρχη ….

Β. Μπράβο ναι. Λοιπόν αυτό είναι γεγονός. Λόγω της εμφυλιοπολεμικής αντιπαλότητας, η οποία …, είναι γνωστό τώρα βέβαια ότι αυτή επεβλήθη και πριμοδοτήθηκε από τους ξένους προστάτες της Ελλάδος,

καταρχήν μεν από την Μεγάλη Βρετανία και όταν εν συνεχεία παρέδωσε τη σκυτάλη στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής από τις Η Π Α. Ήταν το κυρίως πρόσχημα, ήταν η καραμέλα θα έλεγα.
Κ. Οι αξιωματικοί πως γαλουχούνταν σε σχέση με τον κομμουνιστικό κίνδυνο; Πως γαλουχούνταν μεσα στις παραγωγικές σχολές και στην συνέχεια βέβαια ως εν ενεργεία στρατιωτικοί;
Β. Καταρχήν έχω την εντύπωση, την πεποίθηση μάλλον θα έλεγα, ότι εδώ υπάρχει η διαπαιδαγώγηση των μαθητών των στρατιωτικών σχολών, έχει κλίμακες. Δηλαδή, στη σχολή ευελπίδων υπήρξε απόλυτη αντικομουνιστική υστερία από την αρχή μέχρι το τέλος. Και δεν εννοείται, δεν είναι νοητό να πούμε, να αποφοιτήσεις από τη σχολή ευελπίδων χωρίς να έχεις μεταβληθεί σε έναν σφοδρό αντικομουνιστή. Όχι απλά στην ιδεολογική τοποθέτηση σου, ότι ας πούμε δεν εγκρίνω το κομμουνισμό σαν ιδεολογία, σαν πολίτευμα, σαν οτιδήποτε, αλλά σαν ιδεολογική προδοσία. Δηλαδή ο …, όχι ο κομμουνιστής, διότι κομμουνιστής δεν μπορούσε να μπει στην …, στις στρατιωτικές σχολές …
Κ. Πως το εξασφαλίζανε αυτό;
Β. Αυτό το εξασφαλίζανε. Ήταν γνωστά τώρα τα πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων, ήτανε γνωστός ο ρόλος της τότε χωροφυλακής ο οποίος παρακολουθούσε τους πάντες και τα πάντα. Ιδίως στην επαρχία που τα πράγματα εκεί είναι πολύ εντοπισμένα, αυτό λοιπόν εξασφαλιζότανε. Πολλές φορές και αδίκως. Δηλαδή ακόμα και άνθρωποι οι οποίοι δεν ήταν κομμουνιστές οι ίδιοι, αλλά επειδή κάποιος προγονός τους ήταν κομμουνιστής, ή επειδή κάποιος γείτονας τους με τον οποίο είχαν άλλες αντιδικίες, τους είχε καρφώσει, έπαιρνε τον χαρακτηρισμό ο οποίος τον συνόδευε στην υπόλοιπη ζωή του την εποχή εκείνη. Και μην ξεχνάμε ότι πέραν των κομμουνιστών, εντός εισαγωγικών η λέξη, τα ΄΄μιάσματα΄΄ της εποχής, υπήρχανε και οι συνοδοιπόροι. Οι οποίοι ήτανε απλά δημοκρατικοί πολίτες, οι οποίοι δεν είχανε καμία οργανωτική ταύτιση με τα αριστερά κόμματα της εποχής εκείνης, με το Κ.Κ.Ε. δηλαδή το οποίο πρέπει να θυμηθούμε ότι ήταν και στη παρανομία βεβαίως, έτσι; Ήταν λοιπόν οι συνοδοιπόροι, οι οποίοι μάλιστα από πολλούς θεωρούνται ακόμα πιο επικίνδυνοι και από τους δηλωμένους κομμουνιστές.
Κ. Λεωνίδα, αξιωματικοί συνοδοιπόροι υπήρχανε εν ενεργεία;
Β. Θα έλεγα ότι στο στρατό της ξηράς υπήρχαν ελάχιστοι με την έννοια ότι ήταν αξιωματικοί δημοκράτες. Και θα έλεγα ότι αυτοί οι αξιωματικοί, κυρίως νέοι της εποχής εκείνης, ήτανε κάποιοι που είχανε μπει στις στρατιωτικές σχολές στην δεκαετία ’50, στις αρχές της δεκαετίας του ’50 όπου είναι γνωστό ότι τότε υπήρχαν κάποιες Βενιζελογενείς κυβερνήσεις, οι οποίες είχαν κάποια ας πούμε, χαλαρότερη αντιμετώπιση των κριτηρίων εισόδου στις στρατιωτικές σχολές.
Κ. Γύρω στο ’50 – ’52.
Β. Γύρω στο ’50 – ’52. Αυτό είναι γεγονός. Δεδομένου ότι, είναι γεγονός επίσης ότι την εποχή εκείνη πέραν της επίδοσης στα μαθήματα, οι επιτυγχάνοντες στις στρατιωτικές σχολές έπρεπε να έχουνε …, τότε αυτό ήτανε ένα επιπλέον προσόν το οποίο έπρεπε να έχουνε, θα έπρεπε να είχανε κάποιες συστάσεις, το λέγανε ΄΄μέσον΄΄, το λέγανε όπως θες, έτσι; Επομένως τότε πραγματικά μπήκανε και κάποια παιδιά στις στρατιωτικές σχολές, οι οποίοι είτε λόγω οικογενειακών καταβολών, είτε λόγω ότι οι ίδιοι είχανε συνειδητοποιήσει ορισμένα πράγματα, ήτανε …, όχι αριστεροί, ήτανε θα έλεγα δημοκράτες με την ευρεία έννοια. Και επίσης ήταν άνθρωποι οι οποίοι είχανε αρχίσει να συνειδητοποιούν ότι αυτός ο διαχωρισμός των Ελλήνων σε καλούς και κακούς, μόνο την πατρίδα θα έβλαπτε τελικά, όπως και πραγματικά έγινε.
Κ. Στο ναυτικό έχουμε τέτοιες περιπτώσεις Λεωνίδα;
Β. Νομίζω πως ναι. Στο ναυτικό ίσως θα έλεγα μάλιστα ότι είχαμε το μεγαλύτερο ποσοστό τέτοιων περιπτώσεων. Χωρίς βέβαια και αυτό να φτάνει σε ποσοστό που να προσεγγίζει έστω και το 50%.
Κ. Μιλάμε για αξιωματικούς που βγήκαν τη δεκαετία του ’50;
Β. Για αξιωματικούς που βγήκαν την δεκαετία του ’50.
Κ. Υπήρχαν Λεωνίδα κρατικές υπηρεσίες …
Β. Υπήρχαν όμως … Πρόσεξε να δεις, υπήρχαν και παλιοί αξιωματικοί εν ενεργεία του πόλεμου σε βαθμούς μεσαίους προς τα πάνω, μεσαίους προς τα πάνω, οι οποίοι και αυτοί λόγω της προ της κηρύξεως του πολέμου ιδεολογικής τους τοποθέτησης από την εποχή των κινημάτων του 1935, Τούμπας, Σπυρομήλιος, που είχαν αποταχτεί και είχαν επανέλθει στον πόλεμο και (…) και πολλοί άλλοι. Τώρα τυχαία αναφέρω δύο ονόματα δικά μας, του ναυτικού δηλαδή.
Κ. Δηλαδή η δικτατορία συνάντησε έναν ικανό αριθμό τέτοιων αξιωματικών, τι τους έκανε;
Β. Πρόσεξε, η δικτατορία, η δικτατορία τώρα, να έρθουμε στο θέμα της δικτατορίας, πέραν του ότι βρήκε (…) του πολεμικού ναυτικού κατά την διάρκεια της δικτατορίας δεν πρέπει να αποκλείσει και την συμπεριφορά και την στάση αξιωματικών που ανήκουν στην συντηρητική παράταξη. Ναι μεν οι πρώτοι που συνειδητοποίησαν τον κίνδυνο και την απειλή, ήταν αυτοί οι οποίοι εμφορούντο ούτως ή άλλως από δημοκρατικά φρονήματα, πλην όμως πολύ γρήγορα, ταχέως θα έλεγα και αξιωματικοί του πολεμικού ναυτικού, οι οποίοι άνηκαν στην συντηρητική παράταξη, δεν μου αρέσει ο όρος δεξιός, είναι και αυτό ας πούμε …, μου θυμίζει λίγο το αντίστοιχο του …, του μιάσματος, έτσι; Όχι, μιλάω για αξιωματικούς που ανήκαν στην συντηρητική παράταξη ανιδιοτελώς, διότι πίστευαν ότι αυτή η παράταξη είναι καλύτερα να κυβερνήσει τον τόπο μας, έτσι; Αυτοί οι οποίοι στην αρχή αιφνιδιάσθηκαν, γρήγορα συνήλθαν και άρχισαν

και αυτοί να αντιδρούν. Αυτό έγινε βέβαια και στο χώρο των αξιωματικών του στρατού της ξηράς και της πολεμικής αεροπορίας φυσικά. Αυτό είναι ένα θέμα άλλο, το οποίο χρήζει και αυτό κάποιας εξετάσεως. Αδίκως θα έλεγα διότι σε αυτούς τους αξιωματικούς χαρακτηρίσθηκαν και κάποια …, κάποιας μορφής ιδιοτέλεια. Δηλαδή είπαν ότι αυτοί αντιδράσανε προς το δικτατορικό καθεστώς, όχι διότι ήταν αντίθετοι προς τη γενική του κατεύθυνση, αλλά απλά για λόγους εσωτερικούς με αποκορύφωμα την αποτυχία του βασιλικού πραξικοπήματος και την φυγή του βασιλιά στην Ιταλία. Από εκεί και πέρα είπανε ότι ορισμένοι αξιωματικοί, οι περισσότεροι μάλλον, ανεξαρτήτως τι πίστευαν, ήταν φίλο Βασιλικών αισθημάτων και θεώρησαν από εκεί και πέρα χρέος τους να αντιδράσουν παραμένοντας πιστοί στον βασιλέα. Αυτό λοιπόν ήταν η άλλη παράμετρος η οποία, πρέπει να εξετασθεί κατά τη γνώμη μου. Και τέλος η τρίτη παράμετρος, η οποία έπαιξε σημαντικό ρόλο σε ότι αφορά το πολεμικό ναυτικό, είναι ότι, ανεξάρτητα από το τι πιστεύουν οι αξιωματικοί του, εμφορείται από μια φιλελεύθερη ιδεολογία. Οι αξιωματικοί εννοώ βεβαίως. Δεν ανέχονται να τους καπελώνουν και κυρίως, αν και αυτό έχει μια δόση σωβινισμού, δεν ανέχονται να τους καπελώνει ο στρατός ξηράς, αυτό είναι πατροπαράδοτο. Εμείς τουλάχιστον οι παλιοί έτσι το βρήκαμε. Αυτά τα τρία στοιχεία είναι εκείνα τα οποία κατά τη γνώμη μου, και τα ανακεφαλαιώνω, πρώτον ότι το ποσοστό των δημοκρατικών αξιωματικών στο πολεμικό ναυτικό ήταν οπωσδήποτε πολύ περισσότερο απ' ότι το ποσοστό της ξηράς. Δεύτερον, ότι …, ακόμα και εκείνοι οι οποίοι ανήκαν στην συντηρητική παράταξη ταχέως και κυρίως μετά την αποτυχία του βασιλικού πραξικοπήματος, αντελήφθησαν ποιες ήταν οι πραγματικές προθέσεις των στασιαστών της 21ης Απριλίου. Και τρίτον το εκ γενετής υφιστάμενο φιλελεύθερο πνεύμα το οποίο δεσπόζει, δέσποζε τουλάχιστον των αξιωματικών του πολεμικού ναυτικού.

Κ. Μάλιστα. Λεωνίδα, υπήρχαν κρατικές υπηρεσίες μέσα ή έξω από τις ένοπλες δυνάμεις, που σκοπός τους ήτανε η παρακολούθηση των αξιωματικών από πλευράς φρονημάτων και ιδεολογίας;

Β. Βεβαίως. Αυτό είναι αναμφισβήτητο. Δεν θυμάμαι …, υπενθυμίζω τα Α2 τα περίφημα του στρατού της ξηράς, αλλά και τους Α.ΓΕ.Π. οι οποίοι λειτουργούσαν στο πολεμικό ναυτικό. Και οι οποίοι όμως, επίσης θυμάμαι, ότι περισσότερο διακωμωδούσαν[1] παρά τηρούσαν αυτές τις διαταγές, οι οποίες τους έδιναν κατευθύνσεις για το πώς θα φακελώνουν τους Α' κατηγορίας, τους Β' κατηγορίας. Επειδή είχαμε χωριστεί δηλαδή αυτοί που υπηρετούσαν στις ένοπλες δυνάμεις σε κατηγορίες και ήταν επιφορτισμένα τα Δεύτερα γραφεία τα Α2 του Στράτου, το γραφείο επιτήρησης προσωπικού στο πολεμικό ναυτικό και τα αντίστοιχα της αεροπορίας βεβαίως …

Κ. Γραφεία επιτηρήσεως προσωπικού ή Α.ΓΕ.Π.; Α.ΓΕ.Π. τι σήμαινε;

Β. Α.ΓΕ.Π. (…)

Κ. Αξιωματικός Γενικών Πληροφοριών.

Β. Πράγματι ο Αξιωματικός Γενικών Πληροφοριών. Λοιπόν, εκεί βεβαίως επιλέγονται συνήθως κάποια …, αλλά επειδή αυτό το Α.ΓΕ.Π. ξεκίναγε από το επιτελείο και έφτανε στο επίπεδο του πλοίου, όσο κατέβαινε προς τα κάτω, μάλλον διακωμωδείται θα έλεγα. Δηλαδή, θυμάμαι την εποχή μου ότι …

Κ. Εννοείς προ της χούντας ή μετά την χούντα; Ή στην διάρκεια της χούντας;

Β. Προ της χούντας. Εννοώ προ της χούντας. Διότι στην διάρκεια της χούντας εγώ δεν ήμουν εν ενεργεία και δεν μπορώ να ξέρω δηλαδή, έτσι; Και καταρχήν η Α.ΓΕ.Π. ήταν γνωστή.

Κ. Αυτή είναι γνωστή υπηρεσία. Ήταν και η ίδια η Α.ΓΕ.Π. γνωστή υπηρεσία.

Β. Και η ίδια η Α.ΓΕ.Π. στη μονάδα ήτανε γνωστή. Δεν ξέρω εάν το ίδιο συνέβαινε και στο στρατό.

Κ. Ένα λεπτό όμως Λεωνίδα …ένα λεπτό. Να πάμε σε αυτά που γνωρίζουμε και σε αυτά τα οποία …

Β. Δεν μιλάμε για …

Κ. … συνέβαιναν. Στο ναυτικό ο Α.ΓΕ.Π. ξέρουμε ότι δεν ασχολείται μόνο με τις πληροφορίες περί φρονημάτων. Ασχολείται και με ναρκωτικά και με άλλες γενικές πληροφορίες. Αλλά ασχολείται και με τα φρονήματα αξιωματικών και υπαξιωματικών, δηλαδή και των μόνιμων στρατιωτικών;

Β. Θα έλεγα όχι στο ναυτικό. Θα έλεγα όχι στο ναυτικό. Πλην ίσως μιας δυο εξαιρέσεων οι οποίες δεν είναι τίποτα άλλο παρά επιβεβαίωση του κανόνα.

Κ. Για τη δικτατορία δεν γνωρίζεις;

Β. Θα έλεγα το όχι μετά πεποιθήσεως. Διότι η έννοια της συναδελφικότητας μεταξύ των αξιωματικών στο πολεμικό ναυτικό είναι, ήτανε τελείως διαφορετική από την αντίστοιχη του στρατού της ξηράς. Δηλαδή ενώ στο πολεμικό ναυτικό γνωρίζανε τις ιδεολογικές τοποθετήσεις του καθενός, ακόμα θα έλεγα και τις κομματικές προτιμήσεις. Δηλαδή τι ψήφιζες. Ένωση Κέντρου ή αν ψήφιζε κανείς Κ.Κ.Ε. …, πραγματικά τι ψήφιζε κανείς. Αλλά αν ψήφιζες Ένωση Κέντρο, άρα συνοδοιπόρος, ή Ε.Ρ.Ε. άρα υγιής Έλλην, διότι αυτά ήτανε γνωστά μεταξύ των αξιωματικών του ναυτικού. Όμως ποτέ, ποτέ δεν χρησιμοποιήθηκαν, επαναλαμβάνω μην πάρουμε ορισμένες οριακές περιπτώσεις, να πάρουμε τα γενικά, ποτέ δεν χρησιμοποιήθηκαν για βλαπτικούς σκοπούς σε προσωπικό επίπεδο.

Κ. Αν πάμε όμως Λεωνίδα στην δικτατορία, θα συναντήσουμε σήμερα αλληλογραφία του 2ου γραφείου του Γ.Ε.Ν. με υπηρεσίες, η οποία αλληλογραφία αναφέρεται στην χρησιμοποίηση ή μη χρησιμοποίηση μόνιμων

[1] Παράβαλλε με συνεντεύξεις Αντωνιάδη και Πατσίλια για το τρόπο με τον οποίο κάλυπταν τα καθήκοντα Α.Γ.Ε.Π.

αξιωματικών και υπαξιωματικών σε θέσεις ευαίσθητες. Με αιτιολογία, για τη μη χρησιμοποίηση, τα φρονήματα του. Στη διάρκεια της δικτατορίας. Αυτό ενημερωτικά.
Β. Πρόσεξε να δεις αυτό ίσως …, σταμάτα να σου πω κάτι..
Κ. Λεωνίδα μόλις μου διάβασες μερικά αποσπάσματα από άρθρα της δεκαετίας του ’50 …Ποιας δεκαετίας; Τα μέσα της δεκαετίας του ’50, που αναφερόντουσαν σε δραστηριότητα αξιωματικών εν ενεργεία, οι οποίοι στα πλαίσια του Ι.Δ.Ε.Α. και λοιπά, παρακολουθούσαν άλλους αξιωματικούς και τα φρονήματα τους …
Β. Μέχρι και υπουργούς.
Κ. Και υπουργούς, εν ενεργεία τότε συντηρητικών κυβερνήσεων και όλο αυτό ένα συνοθήλευμα, που σκοπό είχε τι;
Β. Να προσδίδονται οι επιδιώξεις της παραστρατιωτικής οργάνωσης του Ι.Δ.Ε.Α..
Κ. Και με κυρίαρχη βάση τον αντικομουνισμό βέβαια.
Β. Με κυρίαρχο, επαναλαμβάνω, πρόσχημα τον αντικομουνισμό, κυρίαρχο πρόσχημα τον αντικομουνισμό. Την εποχή εκείνη ο Ι.Δ.Ε.Α. είχε επικρατήσει από άκρο σε άκρο στο στράτευμα.
Κ. Μάλιστα. Να φύγουμε λίγο από τον Ι.Δ.Ε.Α. Λεωνίδα και από την Ε.Υ.Π. για την οποία είπες ότι με ιδιαίτερη ευαισθησία ασχολείσαι, κοιτάζοντας να προβάλεις σε κάποια φάση και το θετικό ρόλο και αποστολή της Κ.Υ.Π. …
Β. Βέβαια.
Κ. … ο οποίος ρόλος και αποστολή υπάρχει αναμφισβήτητα. Όπως υπήρχε ή μπορεί και να υπάρχει και ο αρνητικός, υπήρχε και υπάρχει και ο θετικός ρόλος. Και να πάμε με δύο λόγια στην αποστολή του στρατού ξηράς όπως την έβλεπαν τότε αλλά και την προβάλανε και τυπικά και στις διαλέξεις οι αξιωματικοί του στρατού ξηράς. Με λίγα λόγια λειτουργούσε η σχολή ευελπίδων ως σχολή πρωθυπουργών; Και ποια ήταν στη συνέχεια η αποστολή του στρατού ξηράς;
Β. Και για αυτό το λόγο εδώ, και πάλι η απάντηση είναι, αναζητήσατε τον Ι.Δ.Ε.Α.. Αναζητήσατε δηλαδή την ύπαρξη μιας οργάνωσης μέσα στο χώρο των ενόπλων δυνάμεων, η οποία ήταν στην ουσία επισήμως αναγνωρισμένη. Δηλαδή τα ανάκτορα γνωρίζανε καλά την ύπαρξη του Ι.Δ.Ε.Α.. Όχι μόνο την γνωρίζανε αλλά την προστατεύανε. Οι εκάστοτε πολιτικές κυβερνήσεις γνωρίζανε την ύπαρξη του Ι.Δ.Ε.Α.. Δηλαδή, με συγχωρείς, το 1956 ο πρωθυπουργός, ο Καραμανλής ο Κωνσταντίνος, την εποχή εκείνη παράβλεπε τέτοιες καταγγελίες από στρατιωτικούς εν ενεργεία, από πολιτικούς του αντίπαλους, αλλά άξιους όπως ο Γεώργιος Παπανδρέου, ο οποίος έβγαινε τότε και αναφέρεται ευθέως στην ύπαρξη και το σκοπό και τον τρόπο που ενεργεί ο Ι.Δ.Ε.Α.. Από την άλλη μεριά ένα απλό παράδειγμα. Ο πρώτος διοικητής της Κ.Υ.Π. που τοποθετήθηκε με την ίδρυση της υπηρεσίας το 1953, ήτανε βασικό στέλεχος του Ι.Δ.Ε.Α. και παρέμεινε στη θέση αυτή, του διοικητή της Κ.Υ.Π., επί μια ολόκληρη δεκαετία.
Β. Δηλαδή είδε και έπαθε ο Γεώργιος ο Παπανδρέου τη δεύτερη φορά που κέρδισε τις εκλογές, όχι την πρώτη, για να αλλάξει επιτέλους μετά από μια δεκαετία τον κύριο Νάτσινα, τον μακαρίτη τον Νάτσινα μάλλον, έτσι; Από τη θέση του διοικητή της Ε.Υ.Π. διότι προσέκρουε μονίμως στην άρνηση του παρασκηνίου, δηλαδή των ανακτόρων.
Κ. Πότε έγινε αποστρατικοποίηση της Κ.Υ.Π. και γιατί έγινε Λεωνίδα, μια και αναφερόμαστε πάντα σε στρατιωτικούς σε αυτές τις συζητήσεις.
Β. Αποστρατικοποίηση έγινε το 1986.
Κ. Και γιατί;
Β. Όχι αποστρατικοποίηση με συγχωρείς, δεν έγινε αποστρατικοποίηση.
Κ. Ο στρατός ξηράς κυρίως …ουσιαστικά ήλεγχε την Ε.Υ.Π. με έναν αριθμό θέσεων που τοποθετούνταν εν ενεργεία αξιωματικοί.
Β. Τώρα το είπες σωστά. Το 1986 άλλαξε ο καταστατικός νόμος της Ε.Υ.Π., η οποία τότε θεωρείται στρατιωτική υπηρεσία και μεταβλήθηκε σε πολιτική υπηρεσία. Άλλαξε και το όνομα της από Κρατική Υπηρεσία Πληροφοριών έγινε Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών και καθορίσθηκαν οι αποστολές της.
Κ. Το τμήμα διώξεως διεθνούς και εγχώριου κομμουνισμού, υπήρχε και σταμάτησε και πότε; Στις ένοπλες δυνάμεις πάντα αναφερόμαστε, πάντα, έτσι;
Β. Όχι μόνο στην Ε.Υ.Π. τώρα πια, πάμε στις ένοπλες δυνάμεις. Άλλο το ένα και άλλο το άλλο.
Κ. Και στην Ε.Υ.Π. και στις ένοπλες δυνάμεις, εάν υπήρχε τέτοιο τμήμα. Υπήρχε;
Β. Είναι γνωστό ότι μετά την, μεταπολίτευση το κομμουνιστικό κόμμα αναγνωρίστηκε επισήμως και μπήκε και εκπροσωπήθηκε στη Βουλή των Ελλήνων. Έκτοτε λοιπόν το θέμα του αντικομουνισμού, κατά κάποιον τρόπο, έπαυσε να αποτελεί, επισήμως τουλάχιστον, αντικείμενο διώξεως, έρευνας και διώξεως σε όλους τους χώρους του δημόσιου βίου. Τώρα αν θέλουμε να αποδώσουμε τά του Καίσαρος τω Καίσαρι, θα πρέπει λίγο να σταθούμε και στις ευθύνες του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος. Το οποίο με την εν γένει συμπεριφορά του έδινε και προσχήματα στους αντιπάλους του να αξιοποιούν αυτό το παραμύθι. Δηλαδή το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος αυτή τη στιγμή, είναι από το 1975 μέχρι σήμερα, έτσι, επίσημο κόμμα στην Βουλή. Η δυσπιστία του προς τις ένοπλες δυνάμεις και τα σώματα ασφαλείας, δεν έχει φύγει, παραμένει.
Κ. Σήμερα παραμένει;

Β. Βεβαίως παραμένει. Βεβαίως παραμένει. Εγώ ως διοικητής της Ε.Υ.Π., είχα κατά τακτά χρονικά διαστήματα ερωτήσεις και επερωτήσεις βουλευτών του Κ.Κ.Ε. στη Βουλή, για δήθεν λειτουργία της υπηρεσίας μου αντισυνταγματικά. Και ρωτώ τους …, το είχα πει στους κυρίους αυτούς, οι οποίοι κάναν τις ερωτήσεις και τις επερωτήσεις, με ποια στοιχεία το έλεγαν αυτό; Με κανένα στοιχείο. Με κάτι πληροφορίες που τις μετέδιδαν κάποιοι (…) υπάλληλοι της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών, γιατί; Γιατί ακριβώς εγώ μένω ως διοικητής για να δρομολογήσω την υπηρεσία προς τη νομιμότητα, αυτοί δεν ήθελαν απλά να υποκαταστήσουν στην παράνομη δραστηριότητα τους αντιπάλους, τους εσωτερικούς τους αντιπάλους της δεξιάς, της υπηρεσίας. Δηλαδή αυτοί ήθελαν να εναλλάσσονται στη διοίκηση της Εθνικής Υπηρεσία Πληροφοριών, διοικητές οι οποίοι θα ερχόντουσαν όχι ως εξομαλυντές της κατάστασης και της δρομολόγησης της υπηρεσίας στο σωστό νόμιμο δρόμο, αλλά ως εκκαθαριστές της προηγούμενης κατάστασης. Πράγμα το οποίο απλά διαιώνιζε την αντιπαλότητα και δεν επέτρεπε στην υπηρεσία πραγματικά να αφιερωθεί αποκλειστικά στο καθήκον που προσδιορίζεται από τον καταστατικό της νόμο. Εκείνοι λοιπόν οι βουλευτές του Κ.Κ.Ε. πρωτοστατούσαν. Τους αρκούσε δηλαδή να απειληθεί η Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών, επειδή ανεμιμνήσκοντο προφανώς τι είχαν υποστεί από την Κ.Υ.Π. του ’50, του ’60 και του ’70. Και αυτό ήταν μεγάλο λάθος τους.

Κ. Λεωνίδα με βάζεις στον πειρασμό να σε ρωτήσω αν γνωρίζεις εάν αξιωματικοί, (γιατί εμένα με ενδιαφέρουν οι αξιωματικοί, οι στρατιωτικοί), εάν αξιωματικοί εν ενεργεία ή και απόστρατοι, ήταν οργανωμένοι σε παρακρατικές οργανώσεις δεξιές προφανώς, φασιστικές και λοιπά. Και δεν αναφέρομαι στους συνωμότες της 21ης Απριλίου μόνο. Ή ακόμα και σε τρομοκρατικές οργανώσεις. Αξιωματικοί πάντα.

Β. Ναι. Σε ότι αφορά αξιωματικούς του ναυτικού το αποκλείω σε ποσοστό 100%. Τώρα για ποια περίοδο μιλάμε; Πρέπει να μου πεις.

Κ. Προ χούντας. Προχουντικά προφανώς, γιατί στην δικτατορία όλοι συνωμότες ήτανε.

Β. Προ χουντικά ήταν εκείνοι, ήταν πάγιοι χουντικοί οι οποίοι προετοίμαζαν το έδαφος κάνοντας πράξεις προβοκατόρικες. Παράδειγμα του Εύρου. Προετοιμάζοντας την τελική επέμβαση.

Κ. Πάμε στη σχολή δοκίμων Λεωνίδα. Και με συγχωρείς για το ερώτημα. Εσύ όταν μπήκες στη σχολή, μπήκες με χρήση πλάγιου μέσου ή όχι; Και γινόταν χρήση τέτοια τότε ή όχι;

Β. Μπήκα με χρήση πλάγιου μέσου. Και με χρήση πλάγιου μέσου. Όπως ήδη σου είπα, την εποχή εκείνη το πλάγιο μέσον ήτανε απαραίτητο υποβοηθητικό στοιχείο. Όταν δηλαδή οι θέσεις ήταν 1 προς 20, διότι αυτή περίπου ήταν η αναλογία όταν δίναμε εμείς εξετάσεις στην σχολή δοκίμων, 1 προς 20, θα έπρεπε να είσαι ας πούμε ο εκτός συναγωνισμού αριστούχος μαθητής. Που αυτές οι περιπτώσεις σε κάθε σειρά ήταν 1 ή 2 το πολύ και όλοι οι άλλοι ήτανε καλοί μαθητές, οι οποίοι όμως διαγωνίζονταν για μια θέση στις 20. Λοιπόν αν θέλουμε να είμαστε ειλικρινείς θα πρέπει να πούμε, θα πρέπει να πούμε ότι ο παράγων αυτός υπήρχε και ήταν γενικευμένος θα έλεγα. Εκτός, επαναλαμβάνω ορισμένες 2 – 3 περιπτώσεις όπου ήταν κάποιοι μαθητές οι οποίοι μάλιστα πολλοί από αυτούς τελικά δεν μείνανε στο χώρο του …, φύγανε και πριν αποφοιτήσουν, για άλλους λόγους και οι οποίοι ήταν εκτός συναγωνισμού. Σε απογοήτευσα μήπως;

Κ. Όχι δεν με απογοήτευσες.

Β. Είναι η αλήθεια.

Κ. Είναι η πραγματικότητα αντίθετα …, αντίθετα για τη δουλειά που κάνω τέτοιου είδους ρεαλιστικές προσεγγίσεις και από πρόσωπα σαν και σένα είναι χρήσιμες …, στηρίζουν την εργασία.

Β. Πρόσεξε να δεις κάτι. Γιατί τώρα ανοίγουμε ένα τελείως άλλο κεφάλαιο. Θα πρέπει να παρακολουθήσει κανείς για να δει εάν αυτό το μέσον το οποίο χρησιμοποιήθηκε τότε, άξιζε τον κόπο. Δηλαδή αυτοί οι άνθρωποι που μπήκανε με μέσον, και επαναλαμβάνω ήταν σχεδόν το σύνολο, δεν μιλάω για έναν ή δυο τώρα έτσι; Πως σταδιοδρόμησαν ως αξιωματικοί και κυρίως από πλευράς ήθους, συμπεριφοράς, προσήλωσης στο καθήκον. Διότι θα πρέπει να διαχωρίσουμε και κάτι άλλο εδώ. Ότι ένας άνθρωπος ο οποίος λόγω των υψηλών επιδόσεων του στα μαθήματα επιτυγχάνει, αυτό δεν σημαίνει ότι αυτός θα γίνει και καλός αξιωματικός.

Κ. Εάν κρίνουμε ποιοι απέμειναν … και έφτασαν στην ανωτάτη ηγεσία.

Β. Μπράβο. Επομένως θέλω να πω δηλαδή, ότι δεν είναι το κυρίαρχο[1] το θέμα του μέσου, έτσι;

Κ. Δεν χρειάζομαι εγώ περισσότερες (…).

Β. Και σημειωτέον θα πρέπει να σου πω και το άλλο. Ότι δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι την εποχή την οποία αναφερόμαστε δεν ήταν οι πολλαπλές επιλογές. Δηλαδή επέλεγες μια ανωτάτη σχολή για να δώσεις και εκεί ήτανε υποτίθεται η επιθυμία σου, να σταδιοδρομήσεις σε αυτόν τον τομέα. Θέλω να πω δηλαδή, είχε

[1] Είναι γεγονός πως πλάγιο μέσον θα χρησιμοποιήσει εκείνος που θέλει οπωσδήποτε να εισαχθεί αλλά και εκείνος που μπορεί και διαθέτει τέτοιες διασυνδέσεις. Και το σκεπτικό του Βασιλικόπουλου αναζητά ηθικό έρεισμα στο ότι έτσι ωφελείται το Πολεμικό Ναυτικό αφού οι χρησιμοποιούντες πλάγιο μέσον δεν πρόκειται να φύγουν σε λίγο. Εκείνο το οποίο παραβλέπεται στη χρήση πλαγίου μέσου με τη λογική του Βασιλικόπουλου, είναι το δίκαιο ή άδικο που παραβιάζεται, ανεξάρτητα εάν ο οικονομικά ανεξάρτητος είναι και καλύτερα προετοιμασμένος με φροντιστήρια κ.λ.π. για τις εισαγωγικές εξετάσεις. Επομένως πάλι κάποιες τάξεις και στρώματα εξυπηρετούνται εις βάρος άλλων. Είναι επίσης χρήσιμο να δει κανείς πως η μαζική χρήση πλαγίου μέσου γίνεται από συγκεκριμένους κοινωνικοπολιτικούς χώρους, αποκλειομένων των υπολοίπων, επομένως έχουμε αναπαραγωγή των στελεχών των ΕΔ από τις ίδιες ιδεολογικές περιοχές τελικά.

μια ιδεολογική κατά κάποιον τρόπο, παρόρμηση ο νέος της εποχής εκείνης και δεν μπορεί να συγκριθεί με τον σημερινό νέο ο οποίος επιλέγει 50 σχολές στις πανελλαδικές και αν του βγει η στρατιωτική σχολή, φοιτά στη στρατιωτική σχολή. Ήταν τελείως διαφορετικό το θέμα. Τότε δηλαδή το να γίνεις στρατιωτικός ήτανε μεράκι καταρχήν, ξεκίναγε δηλαδή με μια παρόρμηση ΄΄ή αξιωματικός ή τίποτα άλλο΄΄. Υπήρχε έντονη {επιθυμία} εκείνων οι οποίοι πετύχανε στις στρατιωτικές σχολές τότε. Μπορούσαν κάλλιστα να πετύχουν στο Πολυτεχνείο που τους εξασφάλιζε, με τα μέτρα πάλι εκείνης της εποχής, ένα πολύ πιο προσοδοφόρο επάγγελμα. Το επάγγελμα του στρατιωτικού δεν ήταν καθόλου προσοδοφόρο. Ήταν αυτό που 'λεγαν τότε οι προϊστάμενοι μας και οι ανώτεροι μας, έτσι; «Επάγγελμα σαμπάνια με αποδοχές μπίρας.» Ο δε τότε αρχηγός ήταν ο Λάπας, ο μακαρίτης, είχε πει το εξής, «*Οι αξιωματικοί του ναυτικού γιατί διαμαρτύρονται, γιατί δεν έχουν καλούς μισθούς; Κανονικά έπρεπε να πληρώνουνε γιατί είναι αξιωματικοί του ναυτικού*. »

Κ. Λεωνίδα γνωρίζεις την περίπτωση Κιοσσέ. Του Νίκου του Κιοσσέ, του γιου του ναύαρχου του Κιοσσέ.

Β. Ναι.

Κ. Γνωρίζεις την σταδιοδρομία του στο ναυτικό και τις δραστηριότητες του στην διάρκεια της δικτατορίας.

Β. Ναι.

Κ. Οι οποίες είναι αντιφατικές δραστηριότητες. Τι έχεις να μου πεις και πως το εξηγείς αυτό το φαινόμενο;

Β. Καταρχήν έχω να πω αρκετά πράγματα για τον Νίκο τον Κιοσσέ. Γιατί όταν αποφοίτησε ο Νίκος ο Κιοσσές από τη σχολή δοκίμων, ως νεαρός πρώτο τοποθετημένος δηλαδή σε πολεμική μονάδα που ήταν συγκεκριμένα το αντιτορπιλικό 'ΔΟΞΑ' …

Κ. Μούλος[1] σημαιοφόρος δηλαδή.

Β. Μούλος σημαιοφόρος αυτό που λέμε. Τον φέρανε μαζί με τρεις άλλους συμμαθητές του στο αντιτορπιλικό 'Δόξα' και τους κατένειμαν σε επιστασίες προκειμένου να αρχίσουν πλέον να εκπαιδεύονται. Ήταν εκπαιδευόμενοι σημαιοφόροι. Το Νίκο τον Κιοσσέ, -εγώ τότε ήμουν διευθυντής πυροβολικού, ανθυποπλοίαρχος διευθυντής πυροβολικού του 'Δόξα' και- τον τοποθέτησαν στην επιστασία πυροβολικού. Δηλαδή απ' ευευθείας σε μένα. Καταρχήν θα πρέπει να πω ότι είχα μια θετικότατη προκατάληψη, διότι ήταν γιος του ναύαρχου του Κιοσσέ. Δηλαδή ενός ανθρώπου ο οποίος ήτανε αγαπημένος από όλους τους αξιωματικούς του πολεμικού ναυτικού, για την πολεμική του δράση, ή για την απλότητα του, για τον τρόπο με τον οποίο προσέγγιζε τους υφιστάμενους του, για τις ικανότητες του. Γενικά δηλαδή ήταν ένας πολύ διακεκριμένος ναύαρχος, ο οποίος έγινε και ένας πολύ διακεκριμένος αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού. Ο γιος, ο Νίκος για τον οποίο συζητάμε, ήταν ένα παιδί αυθόρμητο, ένα παιδί, το οποίο είχε επίγνωση της βαριάς κληρονομιάς την οποία κουβάλαγε λόγω του πατέρα του. Ήταν τολμηρός, θαρραλέος. Η σχέση του με τους προϊστάμενους του, υφιστάμενους του, ήτανε σε πολύ καλό επίπεδο, με την έννοια ότι δεν ήτανε ούτε αυτός που έσκυβε το κεφάλι, αλλά και ούτε εκείνος ο οποίος θα αυθαδίαζε. Ήτανε δηλαδή για μένα, ένα μοντέλο αξιωματικού που μου άρεσε.

Κ. Ξέρεις γιατί και εάν είχε επικηρυχθεί από τους Τούρκους; Γιατί ο ίδιος αρνήθηκε να απαντήσει.

Β. Περίμενε θα πάω, θα πάω εκεί. Ξέρω ότι είχε μια (…) της ιδιότητας του, η οποία είναι γνωστή ποια είναι, ποια ήτανε μάλλον, ήτανε της Ομάδας Υποβρύχιων Καταστροφών, όλοι ξέρουμε ότι περνάς μια σκληρή εκπαίδευση και δοκιμασία για να πάρεις το πτυχίο έτσι; Μέχρι μια δόση χρειάζεται να είσαι πάνω από ορισμένα όρια τολμηρός, ανθεκτικός, υπομονετικός και όλα αυτά τα πράγματα. Εν συνεχεία εγώ βέβαια την ίδια προσωπική άποψη είχα, όσο ήταν υπό τις διαταγές μου στο 'Δόξα'. Στη συνέχεια όταν μπήκε στις ομάδες υποβρυχίων καταστροφών και αυτά τα λοιπά, δεν έχω πλέον προσωπική … Ξέρω όμως, άκουσα ότι είχε μια πολύ καλή δραστηριότητα υπό την ιδιότητα του καταδρομέα στην Κύπρο. Έχω ακούσει αυτό που λες αλλά δεν έχω στοιχεία να δω αν είναι αληθές ή αναληθές.

Κ. Λεωνίδα σίγουρα έχεις διαβάσει την υπόθεση των βασανιστηρίων του ΄΄ΕΛΛΗ΄΄ όπου ο Κιοσσές ανήκοντας στην ανακριτική ομάδα που είχε οριστεί με διαταγή του πεθερού του, του τότε Α/Γ.Ε.Ν. Περβαινά, συμμετέχει στα βασανιστήρια για τα οποία και καταδικάστηκε.

Β. Ναι.

Κ. Αυτά είναι αναμφισβήτητα. Πως ερμηνεύεις την συμπεριφορά του Κιοσσέ ξέροντας τον.

Β. Λοιπόν καταρχήν δεν έχω διαβάσει απλώς. με τους ανθρώπους οι οποίοι κρατήθηκαν στο ΄΄ΕΛΛΗ΄΄ και βασανίστηκαν, τους υπαξιωματικούς του ναυτικού δηλαδή και τους πολιτικούς, δηλαδή τον Γεράσιμο το Νοταρά, τον (…) τον Κώστα, μας συνδέει στενή φιλία και τους ξέρω καλά και έχουμε συζητήσει κατ' επανάληψη. Πως εξηγώ τα καταγγελλόμενα για τον Νίκο τον Κιοσσέ, τα οποία και τον οδήγησαν σε καταδίκη τελικά. Ήταν ένας νέος παρορμητικός, ήταν δηλαδή εξ εκείνων, οι οποίοι όταν πίστευαν κάτι, αυτό πιστεύω τώρα εγώ, όταν πίστευαν σε κάτι, θα μπορούσαν να συγχωρήσουν και στον εαυτό τους ακόμα και υπερβάσεις. Προκειμένου να αντιμετωπίσουν αυτό το οποίο πίστευαν ότι βλάπτει, κατά την γνώμη τους

[1] ΄΄Μούλος΄΄ αποκαλείται ο πρωτοετής δόκιμος στη ΣΝΔ, ΄΄Κούρδος΄΄ ο δευτεροετής, ΄΄Βαρόνος΄΄ ο τριτοετής και ΄΄Λόρδος΄΄ ο τεταρτοετής και έτσι αποδίδεται η σταδιακή αναβάθμιση από πλευράς καλοπέρασης και ΄΄ταξικής΄΄ διάρθρωσης των σπουδαστών. Που σημαίνει πως χωρίζει μεγάλη απόσταση τη μία τάξη από την άλλη όπως και τις προσωνυμίες. Κατ' αντιστοιχία αποκαλείται ΄΄μούλος΄΄ ο πρωτοετής σημαιοφόρος, χωρίς όμως να συνεχίζεται και στα επόμενα χρόνια ή τους βαθμούς των αξιωματικών η ανάλογες ονομασίες της ΣΝΔ.

πάντοτε βεβαίως, το ναυτικό, την πατρίδα τους και ούτω καθ' εξής. Με τα μέτρα της εποχής εκείνης η δραστηριοποίηση εν ενεργεία υπαξιωματικών που ήταν προς τιμή του βεβαίως, που ήταν προς τιμή τους, εναντίον του κρατούντος καθεστώτος, στο οποίοι λόγω και της ηλικίας ο Νικολάκης ο Κιοσσές δεν νομίζω ότι το είχε εμβριθώς μελετήσει και αναλύσει. Δηλαδή ήταν εν ενεργεία στρατιωτικός, πειθαρχικά παραπτώματα τέτοιας μορφής, τα οποία είναι ακραία, δεν μπορεί να επιτρέπονται σε ένα χώρο σαν το πολεμικό ναυτικό. Δεν έμεινε καθόλου δηλαδή να εξετάσει που αποσκοπούσαν αυτές οι παρεκτροπές, εναντίον ποιων εστρέφοντο και πιστεύω ότι, αυτή η παρορμητικότητα δηλαδή, τον οδήγησε σε κάποιες ακρότητες, όπως επίσης πιστεύω -επειδή κατά βάθος ο χαρακτήρας του ήταν καλός χαρακτήρας -, τελικά έχει μετανιώσει για αυτά τα πράγματα.

Κ. Λεωνίδα ο Κιοσσές παίρνει μέρος σε ανακριτική επιτροπή κατά μια άποψη διότι είχε εκπαιδευτεί στην Αμερική στην ανάκριση αιχμάλωτων, το δηλώνει και ο ίδιος. Της δε ανακριτικής επιτροπής αποστολή είναι, όχι απλά αυτό που ανέφερες, να διαπιστώσουν δηλαδή γιατί αυτή η ομάδα των υπαξιωματικών έχει στραφεί κατά του καθεστώτος τότε, αλλά να βρουν και που έχουν τοποθετηθεί βόμβες επί πλοίων. Αυτό για τον Κιοσσέ σήμαινε τότε …

Β. Αυτό για τον Κιοσσέ σήμαινε τότε, πολλά περισσότερα από μια αντιχουντική ενέργεια. Επαναλαμβάνω, όταν κρίνουμε τον Νίκο τον Κιοσσέ, κρίνουμε έναν νεαρό αξιωματικό του ναυτικού, ο οποίος έχει από πάνω του και δεκάδες προϊσταμένους. Και νομίζω ότι η ευθύνη δεν μπορεί να εντοπίζεται στον τελευταίο τροχό της αμάξης, αλλά θα πρέπει να πάει και προς τα πάνω.

Κ. Γνωρίζεις Λεωνίδα εάν ο Κιοσσές στη συνέχεια ανακατεύτηκε σε οργάνωση ή οργανώσεις ή στο ΄΄κίνημα του ναυτικού΄΄ ή εάν το γνώριζε το κίνημα του ναυτικού πριν γίνουν οι συλλήψεις, κατά της χούντας; Εάν είχε δηλαδή ο Κιοσσές ενταχθεί σε ομάδα, η οποία είχε σκοπούς που εναντιωνόντουσαν την δικτατορία τότε; Ξέρεις τίποτα πάνω σε αυτό;

Β. Μίλησα προηγουμένως, ευθέως δεν μπορώ να σου απαντήσω σε αυτό. Αλλά μίλησα προηγουμένως, είμαι σίγουρος και είναι πιστεύω μου αυτό, ότι για αυτές τις ενέργειες του έχει μεταμεληθεί ο Κιοσσές.

Κ. Τα βασανιστήρια εννοείς;

Β. Αυτές τις υπερβάσεις, έτσι; Των βασανιστηρίων. Επομένως αν κρίνω τώρα και από τον τρόπο με τον οποίο ήταν γενικά δομημένος σε σχέση με τη συναδελφική αλληλεγγύη με τους αξιωματικούς του πολεμικού ναυτικού, μπορώ να το πιθανολογήσω μέχρι και να το πιστέψω αυτό.

Κ. Δεν το ξέρεις.

Β. Εγώ προσωπικά δεν το ξέρω.

Κ. Ξέρεις την περίπτωση Πετρόπουλου των μάχιμων αξιωματικών του υποβρύχιου; Εάν τη γνωρίζεις.

Β. Γνωρίζω. Τον Στάθη τον Πετρόπουλο προφανώς εννοείς.

Κ. Το Στάθη ναι.

Β. Τον Στάθη τον Πετρόπουλο με τον οποίο μας χωρίζει μόνο μια τάξη, ήταν μια τάξη νεότερος μου. Είμαστε μαζί στη σχολή δοκίμων. Δόκιμοι, ήταν ένα παιδί, εάν μου έλεγες να ξεχωρίσω από την τάξη, την τάξη του τότε, δυο τρεις μέσα σε αυτούς τους δυο τρεις θα ήταν ο Στάθης ο Πετρόπουλος.

Κ. Πως εξηγείς το γεγονός ότι ενώ αρχικά ο Πετρόπουλος εμφανίζεται, όχι ως ένθερμος αλλά ως ανεκτικός στη δικτατορία, στη συνέχεια η δικτατορία τον αποπέμπει, τον αποτάσσει από το ναυτικό; Και αν ξέρεις ότι ο Πετρόπουλος ανήκει στην ομάδα τη λεγόμενη Σταματελόπουλου, όπου πιθανόν να ανήκε και ο Γκιόκεζας;

Β. Κοίταξε εγώ πιστεύω το εξής. Ότι κάποιοι αξιωματικοί του ναυτικού και ο Πετρόπουλος, αυτό το ξέρω και από συμμαθητές δικούς μου, στους οποίους δεν θέλω να αναφερθώ ονομαστικά αυτή τη στιγμή, ήταν ας το πούμε απολιτικοί. Απολιτικοί με την κακή σημασία του όρου. Δηλαδή δεν είχανε ποτέ προβληματιστεί σε πολιτικό επίπεδο. Όχι να είναι ενταγμένοι κάπου. Ήταν κάτι το οποίο ενδεχομένως δεν τους απασχολούσε. Το αν είναι κυβέρνηση του 'Α' κόμματος, του 'Β' κόμματος και τα λοιπά. Αυτό ως επί το πλείστον βεβαίως. Είχανε και μια, θα έλεγα τρομερή τοποθέτηση στην σταδιοδρομική τους εξέλιξη.

Κ. Πέτυχε δηλαδή η εξέλιξη τους ή δεν πέτυχε; Ήταν πετυχημένη ή όχι; Για να σου κάνω διαφορετικά το ερώτημα. Ο απολιτικός αξιωματικός θεωρείται ως καλύτερος για σταδιοδρομική ανάδειξη ή όχι; Ο μορφωμένος, ο κουλτουριάρης, ο ιδεολόγος δεν εξελίσσεται;

Β. Κατά τη γνώμη μου ο απολιτικός τελικά είναι εξίσου επικίνδυνος με τον ακραίο πολιτικοποιημένο.

Κ. Μάλιστα. Ο Πετρόπουλος τώρα και οι συμμαθητές σου που λες δεν θέλεις να …, γιατί δεν θέλεις να μου πεις ποιοι είναι οι συμμαθητές σου;

Β. Δεν είναι όλοι οι συμμαθητές μου και όπως αυτοί μου συγχωρούν ίσως ορισμένα λάθη μου και εγώ τους συγχωρώ ορισμένα λάθη τους. Είναι σαν να είναι καθαρά άκρως …

Κ. Καλά για μένα είναι πολύ απλό να βρω την επετηρίδα.

Β. Είναι άκρως οικογενειακό το θέμα[1].

Κ. Οικογενειακό, δεν είναι οικογενειακό. Πως είναι οικογενειακό;

[1] Η άποψη αυτή του Βασιλικόπουλου σηματοδοτεί και τον τρόπο που αντιμετωπίζει από υπεύθυνες θέσεις (Α/ΓΕΝ κ.λ.π.) τα ζητήματα που αφορούν το ναυτικό, τους συμμαθητές του, το σώμα των αξιωματικών, δηλαδή την ΄΄οικογένειά του΄΄ όπως λέει ο ίδιος. Το φαινόμενο συναντάμε στα στελέχη του ναυτικού αλλά και των ΕΔ γενικότερα, όχι όμως στην έκταση του Βασιλικόπουλου.

Β. Είναι οικογενειακό.
Κ. Εντάξει.
Β. Στους αξιωματικούς οι 20 …
Κ. Λεωνίδα εσύ με τους συμμαθητές σου έχεις μια ευαισθησία φοβερή, την οποία εγώ την σέβομαι και τη δέχομαι σαν τι; Όχι ότι εγώ δεν έχω. Αλλά ξέρω γιατί είναι η ευαισθησία σου. Εγώ όμως ψάχνω να βρω απαντήσεις και έμμεσα θα τις βρω από την επετηρίδα για αυτούς που δεν μου τους αναφέρεις.
Β. Λοιπόν …
Κ. Λοιπόν. Ο Πετρόπουλος τώρα.
Β. Ο Πετρόπουλος. Εγώ πιστεύω ότι ο Πετρόπουλος -καταρχήν αυτά χωρίς να σημαίνει ότι είναι σωστά, σωστή η σκέψη μου - ξέροντας όμως τον χαρακτήρα του παιδιού αυτού, ο οποίος ήταν ο άριστος, πιστεύω ότι όταν το πραξικόπημα πέτυχε (ως αξιωματικός ήταν καλός ο Πετρόπουλος, δηλαδή εννοώ επαγγελματίας αξιωματικός, άριστος, άριστος) όταν πέτυχε το πραξικόπημα ίσως ο Πετρόπουλος, ίσως, με επιφυλάξεις, είπε από μέσα του. «*Γιατί όχι; Τι είχαμε μέχρι τώρα; Είχαμε κάποιους πολιτικούς οι οποίοι αλληλομάχοντο, πολλές φορές υπερβαίνοντας τα εσκαμμένα …* » και τα λοιπά και τα λοιπά. Ήρθαν τώρα κάποιοι άνθρωποι του φυσικού του περιβάλλοντος, δηλαδή του χώρου των ένοπλων δυνάμεων, οι οποίοι λένε ορισμένα πράγματα. Λόγω του ότι ήταν απολιτικός και θα πρέπει να σου πω και κάτι άλλο, ήταν και πολύ θρήσκος.
Κ. Και είναι ακόμα.
Β. Ήταν πολύ θρήσκος. Και ίσως γοητεύτηκε και από το 'Ελλάς Ελλήνων χριστιανών'. αυτό δηλαδή που εσύ και εγώ το θεωρούσαμε ως το έσχατο της κωμωδίας, αυτός να το πίστεψε. Εάν μάλιστα ο Σταματελόπουλος, ο οποίος ως συνωμότης {που} ήτανε, ανέτρεψε, ήτανε επίορκος, κινήθηκε κατά του συντάγματος της χώρας και τα λοιπά. Αλλά είχε μια περισσότερο, ανιδιοτελή θα έλεγα, τοποθέτηση μέσα στο χώρο των στασιαστών, που ενδεχομένως να ήτανε στα χούγια …, γιατί ήτανε ανιδιοτελής ο Στάθης ο Πετρόπουλος. Και εκεί απάνω να έμπλεξε στη συνέχεια και αυτός. Νομίζω, ότι αντιλήφθηκε ότι εδώ τα πράγματα ήταν τελείως διαφορετικά. Και αντέδρασε με αποτέλεσμα να βρεθεί εκτός, όχι μόνο του συστήματος αλλά και εκτός πολεμικού ναυτικού.
Κ. Ο Πετρόπουλος βρέθηκε εκτός πολεμικού ναυτικού γιατί αντέδρασε βιαίως κατά την παραλαβή υποβρύχιων από τη Γερμανία.
Β. Μετρώντας επ' ωφελεία του πολεμικού ναυτικού. Αυτό λέω …
Κ. Και στην συνέχεια έτσι για την ιστορία, κάνει αναφορές με πολύ ισχυρό περιεχόμενο και με βάση την κατάσταση των υπό παραλαβή τότε υποβρύχιων από τη Γερμανία, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι υπήρχε συνομωσία πίσω από όλη αυτή την υπόθεση για την παραλαβή τους, τα οποία ουσιαστικά τα παρουσιάζει ως άχρηστα μέχρι πριν μερικά χρόνια, διότι δεν …, ποτέ δεν κατάφεραν αυτά τα υποβρύχια να εκτοξεύσουν κάποιου είδους τορπίλες και λοιπά … και αναρωτιέται κανείς βέβαια μετά απ' όλη αυτήν την ιστορία, αν πράγματι οι τότε κρατούντες γνώριζαν τι συνέβαινε με τα υποβρύχια και την παραλαβή τους. Δεν είναι όμως αυτό το θέμα μας.
Β. Ναι, όχι εντάξει. Κοίταξε είναι και …, δηλαδή οι περιπτώσεις Νίκο Κιοσσέ, Στάθη Πετρόπουλου, είναι νομίζω …
Κ. Αναγνωστόπουλος ήταν στην ίδια κατηγορία ή όχι;
Β. Κοίταξε με τον Αναγνωστόπουλο δεν έχω ας πούμε …
Κ. Αν δεν γνωρίζεις άστο.
Β. Δεν έχω προσωπικές απόψεις, δεν μου ήταν αντιπαθής ποτέ. Αλλά δεν έχω προσωπικές απόψεις. Επειδή τις άλλες τις έχω ζήσει πιο κοντά. Πιστεύω ότι τελικά μετά από αυτές τις μεταπτώσεις και τις διακυμάνσεις που είχαν στην σταδιοδρομία τους, στην μικρή σταδιοδρομία σε σχέση με τις δυνατότητες τους, πιστεύω ότι το πνεύμα του ναυτικού υπερίσχυσε όλων (των κατά πολλούς, μεταξύ αυτών και εγώ, άτοπων ενεργειών, κάτι παρά πάνω από το άτοπο). Διότι για μένα βεβαίως, το να υπηρετήσεις ευσυνείδητα την δικτατορία έστω και για μικρό χρονικό διάστημα, ήταν κάτι το οποίο το απορρίπτω.
Κ. Το απορρίπτεις και μπορεί να το χαρακτηρίσει, τουλάχιστον εγώ το χαρακτηρίζω σαν προδοσία. Η υπηρεσία, η ενσυνείδητη είπαμε υπηρεσία της δικτατορίας είναι προδοσία.
Β. Όμως δεν θεωρώ ότι ήτανε ενσυνείδητη για τους λόγους που σου είπα, ότι ήταν απολίτικα παιδιά αυτά. Πίστευαν εν πάση περιπτώσει το ότι θίγεται το ναυτικό, είχανε διάφορα … Τελικά όμως, υπερίσχυσε το πνεύμα του ναυτικού για το οποίο εγώ προσωπικά πιστεύω ότι … είμαι περήφανος που ανήκω σε αυτήν την οικογένεια εν ολίγοις.
Κ. Λεωνίδα η δική σου η αγάπη για το ναυτικό είναι γνωστή, εξάλλου χρησιμοποίησες στην προηγούμενη συζήτηση την έκφραση «Ανήκω στο όπλο για τους αξιωματικούς. » αντί να χρησιμοποιήσεις την άλλη έκφραση και στο θυμίζω με (…) «Ανήκουν στον λαό. » Οι ένοπλες δυνάμεις, οι αξιωματικοί, οι εν ενεργεία στρατιωτικοί που ανήκουν και ποιος είναι ο ρόλος τους; Με δύο λόγια όχι …, μην επεκταθούμε. Γιατί σε κάποια στιγμή στην προηγούμενη συζήτηση, αναφέρθηκες στο ότι ο αξιωματικός ανήκει στο όπλο. Μήπως ανήκει στο έθνος;
Β. (…)

Κ. Τι είπες Λεωνίδα; Τι απάντηση σε ποιο ερώτημα; Στο που ανήκει ο αξιωματικός; Είναι καταχωρημένη στο …;
Β. Που ανήκει ο αξιωματικός και ποιο είναι το πρώτιστο καθήκον του αξιωματικού;
Κ. Μην το διαβάσεις. Να μου το δώσεις. Θα το βρω εγώ μην ανησυχείς.
Β. Εδώ είναι η απολογία μου από εδώ και κάτω. Εδώ η παρακαταθήκη μου.
Κ. Το μανιφέστο.
Β. Το μανιφέστο μπράβο. Ναι ήμουνα … Το μανιφέστο.
Κ. Λεωνίδα πες μου γιατί, εάν αληθεύει μια κάποια εκτίμηση ότι, οι υπαξιωματικοί του ναυτικού μέχρι πρότινος ήτανε στρωματικά, ως στρώμα στρατιωτικών, σε χαμηλό επίπεδο μορφωτικό. Γιατί; Πως το εξηγείς; Εάν αληθεύει.
Β. Κοίταξε να δεις. Ανήκω στους αξιωματικούς εκείνους οι οποίοι έχουνε βαθιά κατανοήσει την προσφορά των υπαξιωματικών του ναυτικού, στο πολεμικό ναυτικό θα πω εγώ τώρα. Δηλαδή η απόδοση. Καταρχήν να ξεκινήσω από τα πλοία, έχω μεγάλη υπηρεσία θαλάσσης, έχω υπηρετήσει σε πολλά πλοία και επομένως ….. γιατί εκεί είναι τα κριτήρια Αντώνη. Και των αξιωματικών και των υπαξιωματικών. Αυτών η προσφορά του κάθε ενός φαίνεται στο καράβι, γιατί μιλάμε για πολεμικό ναυτικό, δεν μιλάμε για ιππικό ή για τεθωρακισμένα, έτσι δεν είναι; Λοιπόν η προσφορά τους ήτανε και παραμένει ανεκτίμητη. Τώρα είναι γεγονός ότι η προέλευση των υπαξιωματικών του ναυτικού πέρασε και αυτή από διάφορα στάδια. Και το χειρότερο ήταν το εξής. Ότι όταν πρωτοβγήκα εγώ αξιωματικός, οι υπαξιωματικοί που υπηρετούσαν τότε, η σταδιοδρομία τους, μέσος όρος, ήταν μέχρι τον βαθμό του κελευστή. Και για να γίνουν αρχικελευστές, θεωρείται επίτευγμα. Για να γίνουν δε σημαιοφόροι ΠΥ, ήτανε δηλαδή …, όπως το να γίνει ένας μάχιμος αξιωματικός Α/Γ.Ε.Ν. ή να γίνει ένας μηχανικός αξιωματικός, πως το λένε, ναύαρχος, έτσι;
Κ. Για την ιστορία απλά να σου θυμίσω ότι, στο μεσοπόλεμο οι υπαξιωματικοί ανωτέρων βαθμών καλούνται αρχικελευστές. Αυτός ήταν ο ανώτερος βαθμός.
Β. Μπράβο … τώρα λοιπόν έρχομαι να προσθέσω εδώ, το τραγικό της ιστορίας ήταν το εξής, ότι αυτοί οι υπαξιωματικοί, τους οποίους εμείς νεαροί αξιωματικοί τους βρήκαμε … Όταν εγώ βγήκα σημαιοφοράκι, δηλαδή στην ουσία το σημαιοφόρος στο καράβι είναι ένα τίποτα, ο καινούργιος σημαιοφόρος, έτσι; Είχα οπλονόμο υφιστάμενο μου έναν κελευστή πυροβολητή, ο οποίος είχε δέκα παράσημα πολεμικά. Τα οποία δεν τα είχανε ούτε οι αξιωματικοί της εποχής εκείνης και ήξερε αυτός ο άνθρωπος ότι θα τελειώσει την σταδιοδρομία του με τόση πολεμική δράση και τα λοιπά και τα λοιπά, στο βαθμό, το πολύ, του αρχικελευστή. Αυτή ήταν η κατάσταση η οποία επικρατούσε τότε. Αυτό βεβαίως για μένα και για τους αξιωματικούς γενικότερα, ήτανε ηθικώς απαράδεκτο. Θυμάμαι μάλιστα ένα χαριτωμένο περιστατικό, πάλι με τον Κιοσσέ, τον πατέρα τώρα, όταν ήταν ανώτερος διοικητής σε βαθμό (…), ο οποίος είχε έρθει να κάνει επιθεώρηση στο πλοίο στο οποίο υπηρετούσα. Στο πλοίο αυτό υπηρετούσε αρχικελευστής ένας πυροβολητής πάλι, ο οποίος πέραν των ελληνικών είχε παρασημοφορηθεί και με βρετανικό παράσημο υψηλής στάθμης.
Κ. Στον πόλεμο.
Β. Στον πόλεμο, βεβαίως στον πόλεμο. Του το είχαν δώσει οι Εγγλέζοι. Ο Κιοσσές ο διοικητής τότε, ο οποίος όπως σου είπα με τα πληρώματα και τα λοιπά ήταν σε άμεση επικοινωνία, όπως πάμε μπροστά και επιθεωρούσε τους υπαξιωματικούς σταμάτησε μπροστά και λέει του αρχικελευστή «*Ρε Μιχάλη, πολλά παράσημα έχεις*. » του λέει, «*Αυτό εκεί* …», ήξερε τώρα ο Κιοσσές τι ήταν και τι βαρύτητα είχε αυτό το παράσημο, αλλά του έκανε πλάκα, του λέει «*Αυτό εκεί τι παράσημο είναι που έχεις;* » Και γυρίζει απαθέστατος ο άλλος, που ο Κιοσσές ήταν πλοίαρχος, ανώτερος διοικητής και τα λοιπά, του λέει, «*Μα τώρα κύριε διοικητή* …» του λέει, «… *με δουλεύεις; Δεν ξέρεις από πού το έχω πάρει αυτό το παράσημο*; » Θέλω να πω δηλαδή, ο Κιοσσές ήταν πολύ (…). Στην απόβαση της Νορμανδίας είχε λάβει μέρος με ένα από τα δύο πολεμικά πλοία τα ελληνικά που πήρανε μέρος στην απόβαση. Αυτός ο άνθρωπος έφυγε αρχικελευστής και αυτός ο άνθρωπος ερχότανε σε μένα και μου ανέφερε το πρωί. Εγώ ήμουνα 20 – 21 ετών, με έναν σεβασμό τον οποίο βέβαια σήμερα δεν τον βρίσκεις και ντρεπόμουνα, μου έπεφταν τα μούτρα, τον έβλεπα αυτόν τον άνθρωπο σε μια ηλικία, με μια δράση τέτοια, να μου λέει «*Κύριε σημαιοφόρε διατάξτε* …» και κάντε και δείξτε. Άμα δεν το έχεις ζήσει δεν μπορείς να το συνειδητοποιήσεις. Βεβαίως με αυτούς τους ανθρώπους τελικά γινόμαστε αδέρφια. Αλλά εμείς λέγαμε θα γίνουμε ναύαρχοι και αυτός έλεγε «*εγώ θα (...)* »
Κ. Λεωνίδα είναι συγκινητικό αυτό που λες και τιμάς το σώμα των υπαξιωματικών και κυρίως των πολεμιστών υπαξιωματικών, που το ναυτικό έπρεπε να τους έχει δει διαφορετικά. Εντούτοις να πάμε λίγο, με δύο κουβέντες μόνο, στο γιατί οι υπαξιωματικοί κρατήθηκαν στις παραγωγικές τους σχολές, σε χαμηλό μορφωτικό επίπεδο; Γιατί;
Β. Κοίταξε, δεν θα ασπαστώ μια θεωρία …, δεν ξέρω αν με ρωτάς για αυτό, η οποία λέει ότι τους θέλανε οι αξιωματικοί να τους κρατήσουνε εκεί. Αυτή την θεωρία δεν την ασπάζομαι με την εξής έννοια, νομίζω ότι …, δηλαδή ο …,
Κ. Δεν τους ήθελαν οι αξιωματικοί Λεωνίδα; Τη νομοθεσία για τις εισαγωγικές σχολές, δεν την κάνανε οι αξιωματικοί; Ποιοι την κάνανε λοιπόν; Γιατί τους υπαξιωματικούς …
Β. Βέβαια …

Κ. … τους ήθελαν με χαμηλό μορφωτικό δείκτη; Γιατί;
Β. Κοίταξε, ήταν το πνεύμα της εποχής, ίσως αυτοί μην μου πεις ότι την υπέρ απλουστεύω την απάντηση. Και θα σου πω γιατί. Γιατί (…) όλο τον χρόνο είδαμε ότι η επιμόρφωση των υπαξιωματικών άρχισε σταδιακά να, πως το λένε, να γίνεται, να βρίσκουνε προοδευτικά τη θέση τους (…). Ότι οι αξιωματικοί οι προερχόμενοι από υπαξιωματικούς, για πρώτη φορά τότε που άρχισε να ισχύει πήραν ξίφη, δεν είχαν ξίφη. Δηλαδή γινόντουσαν αξιωματικοί και ήτανε σαν να ήτανε αξιωματικοί χαριστικώς. Και τότε (…) ο Παπάς πολύ ορθώς, ήμουνα διοικητής του 'Β' κλάδου τότε και είπε «*Ρε παιδιά γιατί*; » Και έγινε για πρώτη φορά η τελετή απονομής ξιφών στους αξιωματικούς προερχόμενους εξ υπαξιωματικών. Εν συνεχεία αναβαθμίσθηκε η σχολή μόνιμων υπαξιωματικών ναυτικού. Βέβαια εδώ ήταν προγραμματισμένο να γίνει γιατί και η τεχνολογία στα πλοία είχε πλέον ανέβει κατακόρυφα.
Κ. Αναγνωρίζεται η θαλάσσια υπηρεσία η πραγματική των υπαξιωματικών, εκδίδεται για πρώτη φορά και νομίζω εσύ το εξέδωσες, το βραβείο, ο έπαινος, η αναγνώριση σ' αυτούς που έχουν 25 χρόνια θαλάσσια υπηρεσία …
Β. Βεβαίως, βεβαίως. Όλα αυτά τα πράγματα λοιπόν, δείχνουν ότι άσχετα με το κακό παρελθόν, υπάρχει ένα παρόν το οποίο κατά κάποιον τρόπο δείχνει ότι υπήρξε τελικά η ενδεδειγμένη ευαισθησία και …
Κ. Η ευαισθησία Λεωνίδα, υπήρξε αλλά ήρθε αργά.
Β. Ήρθε αργά γιατί αδίκησε πολλές γενιές υπαξιωματικών με μεγάλη προσφορά.
Κ. Και να θυμηθούμε ότι ο στρατός ξηράς δεν τους κράτησε τους υπαξιωματικούς, όπως είχαν κρατηθεί στο ναυτικό, σε χαμηλό επίπεδο μόρφωσης.
Β. Ναι. Βέβαια έχε υπ' όψιν σου το εξής ότι, μην ξεχάσεις ότι και η ηλικία με την οποία εισερχόντουσαν στη σχολή υπαξιωματικών, μια μεγάλη χρονική περίοδο, ήταν 13 – 14 χρόνων παιδιά. Και επομένως εκ των πραγμάτων η μόρφωση τους ήταν υποβαθμισμένη από το ξεκίνημα δηλαδή. Από εκεί και πέρα τι μαθήματα να διδάξεις σε παιδιά που μπήκαν 13 ετών και πολλά από αυτά δεν είχαν καν πάει στις πρώτες τάξεις του γυμνάσιου.
Κ. Να πάμε λίγο στον ξένο παράγοντα. Όχι στους άγγλους γενικά και στους αμερικανούς. Συγκεκριμένα στις μυστικές τους υπηρεσίες. Η C.I.A. η D.I.A. προκαλούν, δημιουργούν, οργανώνουν απαρχής τις συνωμοτικές κινήσεις των στρατιωτικών στην Ελλάδα, εν οις και ο Ι.Δ.Ε.Α. με κατάληξη την 21^{η} Απριλίου; Ή αξιοποιούν τάσεις που υπάρχουν ήδη και συνωμοτικές κινήσεις οι οποίες γεννιόνταν στο στρατό ξηράς κυρίως; Τι από τα δύο :
Β. Θα έλεγα ότι καταρχήν ενθάρρυναν,- τώρα δεν μπορώ να το πω αυτό το πράγμα είναι πολύ τραβηγμένο, μιλάμε για τις ταραγμένες δεκαετίες που είχαν κατάληξη την επιβολή της δικτατορίας -, δηλαδή ενθάρρυναν τη δημιουργία παραστρατιωτικών οργανώσεων. Ενθάρρυναν την ίδρυση τους και επειδή τότε αυτές οι υπηρεσίες είχανε διεισδύσει και στην πολιτική σκηνή της χώρας, δηλαδή είχανε προσβάσεις και προς τις πολιτικές ηγεσίες, τις προστάτευαν …, τις … και από εκεί και πέρα άρχισαν να τις ποδηγετούν.
Κ. Να τις κατευθύνουν.
Β. Να τις κατευθύνουν. Βεβαίως. Να τις κατευθύνουν. Επομένως θέλω να πω, τους θεωρώ συν ιδρυτές.
Κ. Μπορείς να μου πεις πάλι την ονομασία της εφημεριδούλας που βγάλατε σε αρκετά τεύχη με την οργάνωση … και πως την λέγατε την οργάνωση;
Β. Φιλική Εταιρία.
Κ. Φιλική Εταιρία. Τα επώνυμα μου λες των μελών της Φιλικής Εταιρίας; Εκτός από εσένα, τον Βασιλικόπουλο, ποια άλλα ήταν μέλη της Φιλικής Εταιρίας;
Β. Ναι. Ήτανε Χρήστος Ράλλης, ο οποίος είναι πεθαμένος τώρα, ήτανε ο Νίκος ο Καραντζάς, ήτανε ο Σάκης ο Μπούκης, ήτανε ο Γεραλής, ο Γεραλής ήταν αδερφός ήτανε του σημερινού προέδρου του συμβουλίου επικρατείας. Ήταν και κάνα δυο άλλοι οι οποίοι δεν είχανε …, δηλαδή ήτανε σε βοηθητικούς ρόλους. Ήταν μικρή οργάνωση.
Κ. Από αυτούς εκτός από εσένα, ήταν κανείς άλλος αξιωματικός;
Β. Όχι.
Κ. Την εφημερίδα πως τη λέγατε;
Β. ΄΄Ο Ελεύθερος Έλλην΄΄. Και εκεί έγινε και ένα μπλέξιμο που σου είχα πει, γιατί αυτή η οργάνωση υπήρχε, ξεκίνησε πριν εγώ ενταχθώ στους ΄΄Ελεύθερους Έλληνες. Γιατί η δική μας οργάνωση έγινε το Μάη του '67, έγινε από τις πρώτες … και όταν μετά ιδρύθηκαν οι ΄΄Ελεύθεροι Έλληνες΄΄ και πριν εγώ ενταχθώ στους Ελεύθερους Έλληνες όποτε αποχώρησα από την Φιλική Εταιρία για να μην γίνει μπλέξιμο, πριν ενταχτώ στους Ελεύθερους Έλληνες, τότε οι Ελεύθεροι Έλληνες με τον Παντελή τον Καλαμάκη, τον μακαρίτη βγάλανε και αυτοί μια εφημερίδα την οποία την βάφτισαν ΄΄Ελεύθεροι Έλληνες΄΄. Δηλαδή υπήρξε μια, 'Ο Ελεύθερος Έλλην' που βγάλαμε εμείς και υπήρξε και μια εφημερίδα 'Οι Ελεύθεροι Έλληνες'.
Κ. Που ήταν και ο τίτλος της οργανώσεως σας.
Β. Που ήταν και ο τίτλος της οργανώσεως τους.
Κ. Της μεγάλης, των αξιωματικών. Ποια ήταν η Μπούμπα με την οποία αναφέρεις ότι πήγαινες σε κινηματογράφο …

Β. Ήταν κατόπιν η γυναίκα του Χρήστου του Ράλλη.
Κ. Δηλαδή το όνομα της;
Β. Τώρα Ράλλη. Ξαδέρφη της Νότας. Αγγελική.
Κ. Ήταν …, είχε πλήρη συνείδηση τι έκανε; Ήταν μέλος στην οργάνωση;
Β. Δεν την βάζαμε στα δύσκολα να πούμε και τα λοιπά. Τη βάζαμε, ήταν περιφερειακή.
Κ. Περιφερειακή, εντούτοις βοηθούσε …
Β. (…) Μα το σπίτι μου, το διαμέρισμα που έμενα με τη Νότα, ήταν συνεργείο έγγραφής προκηρύξεων, πανό και τα λοιπά.
Κ. Λεωνίδα, ποιοι ήταν από το ναυτικό το 1969 εν ενεργεία αξιωματικοί, στην υπόθεση, όπως την αποκάλεσες, 'Κρήτη', το νησί Κρήτη δηλαδή, όπου με τους Ελεύθερους Έλληνες υπήρχε μια σχεδίαση για να γίνει κάποιο κίνημα. Ποιοι ήταν οι αξιωματικοί από το ναυτικό; Οι εν ενεργεία τότε σε αυτήν την υπόθεση.
Β. Νομίζω ήτανε κυρίως τότε ο Κονοφάος, ήτανε ο Μασουρίδης, ήτανε ο Τζανετάκης, αυτοί όλοι …, ο Τζανετάκης[1] συνελήφθη μετά. Αλλά ήτανε και εν ενεργεία τότε. Και νομίζω, εκεί δεν είμαι σίγουρος, νομίζω ότι εις τους εν ενεργεία ήτανε κυρίως αξιωματικοί που υπηρετούσαν, στα ταχέα σκάφη, ο Νίκος ο Παππάς ήτανε κοινός παρανομαστής από τότε να πούμε, από εκεί και πέρα όμως δεν έχω …
Κ. Ένα λεπτό, ένα λεπτό. Ανέφερες τα ταχέα σκάφη. Είναι η υπόθεση με τον Σούλη; Αυτή είναι η υπόθεση; Είναι ίδια υπόθεση δηλαδή;
Β. Και αυτή, είναι και αυτή.
Κ. Όπου έχουν εμπλακεί Ελεύθεροι Έλληνες στην υπόθεση Σούλη; Έχουν εμπλακεί Ελεύθεροι Έλληνες;
Β. Έχουν εμπλακεί σε επίπεδο, πιο…., να εξηγούμεθα. Κοίταξε αυτά τα ξέρει ο Πανουργιάς. Τα ξέρει πολύ καλύτερα από εμένα. Εγώ στην …, στην υπόθεση αυτή, οι εντολές που είχα ήταν πολύ συγκεκριμένες, που δεν έγιναν τελικά …
Κ. Τότε ποιον ήξερες ως επικεφαλής στους Ελεύθερους Έλληνες και ποιον ξέρεις σήμερα;
Β. Τότε δεν ήξερα τον Τζανετή. Ο οποίος ήτανε και ο επικεφαλής.
Κ. Ο Τζανετής τι ήτανε τότε;
Β. Ο Τζανετής ήτανε …, ήτανε αντιστράτηγος εν αποστρατεία, είχε κάνει επιθεωρητής στρατού νομίζω, η τελευταία του θέση. Ήτανε γνωστός βέβαια για την …, ήτανε στην μεραρχία …, πως το λένε, ταξιαρχία του (…), ήτανε φιλοβασιλικός βέβαια …
Κ. Είχες μνημονεύσει ένα μυστήριο στην Φιλική Εταιρία. Όσο αφορά την εξέλιξη της. Λες ότι «*Υπάρχει και κάποιο μυστήριο. Και είχε συλληφθεί ο σύνδεσμος*. » Ποιος σύνδεσμος; Της Φιλικής Εταιρίας με τους Ελεύθερους Έλληνες;
Β. Όχι, καμία σχέση μεταξύ τους. Η Φιλική Εταιρία και οι Ελευθερές Έλληνες, δεν υπήρχε σύνδεσμος διότι ο χώρος που ήμουνα εγώ και μάλιστα όταν αποχώρησα … Κοίταξε να δεις, η Φιλική Εταιρία ήταν μια μικρή οργάνωση.
Κ. Μου το έχεις πει αυτό.
Β. Οι δυνατότητες ήταν πεπερασμένες. Όταν εγώ απέκτησα επαφή, μου είπαν αν θέλω να ενταχθώ στους Ελεύθερους Έλληνες και επειδή αντιλήφθηκα, χωρίς να έχω βέβαια και όλα τα στοιχεία, ότι εν πάση περιπτώσει είναι μια οργάνωση αξιωματικών η οποία σαφώς θα μπορούσε να επιφέρει μεγαλύτερο πλήγμα, το είπε και η Ντοϊτσε Βελε ότι υπάρχει οργάνωση αξιωματικών ΄΄Ελεύθεροι Έλληνες΄΄ μπλα μπλα μπλα. Είπα λοιπόν ας αφήσουμε τώρα, κάτι προκηρύξεις και κάτι πανό και τα λοιπά και ας μπούμε κάπου όπου δεν θα έχω πρωτεύοντα ρόλο μεν αλλά θα είναι κάποιο αποτέλεσμα πολύ μεγαλύτερο. Επειδή όμως δεν είμαι από την άλλη μεριά να πω στους υπολοίπους …, όχι ότι δεν τους εμπιστευόμουνα αλλά εν πάση περιπτώσει, τους είπα «*Ρε παιδιά επειδή εγώ έχω κάτι δουλειές και τα λοιπά σταματάω την δράση μου, να είμαι μαζί και τα λοιπά και ο καθένας κάνει ότι νομίζει*. » Έκτοτε λοιπόν (…) συνελήφθησαν αυτοί. Διότι αυτοί, και καλά κάνανε, συνέχισαν αυτές τις … κάτι γραψίματα στους τοίχους, κάτι προκηρύξεις και τα λοιπά.
Κ. Επειδή έχεις μια τάση να το υποβαθμίζεις αυτό στο οποίο συμμετείχες από την πρώτη στιγμή, να σου θυμίσω ότι η αντίσταση στην δικτατορία, εκτός των μαζικών οργανώσεων που έβγαζαν τις εφημερίδες και λοιπά, είχε ακριβώς αυτές τις εκδηλώσεις. Με συνθήματα στους τοίχους, με τρικ και με αυτά που ανέφερες πολύ γλαφυρά στην προηγούμενη συζήτηση ότι κάνατε και εσείς. Αυτή ήταν η αντίσταση.
Β. Ναι.
Κ. Πάμε λοιπόν παρακάτω. Ο Θεοφιλογιαννάκος, όταν δικαζόταν απευθύνθηκε σε σένα και σου λέει «*Θέλεις να σου πω ποιος σε κάρφωσε*; » Τι εννοούσε;
Β. Κοίταξε εννοούσε κάποιον ο οποίος προφανώς είχε συλληφθεί πριν από εμένα. Ξέρω ποιον ήταν να πει, είναι αγαπητός μου φίλος, ο οποίος υπέστη τα πάνδεινα ήταν στην Ε.Σ.Α. Απλά ξέρω το εξής, ότι όταν συνελήφθηκα και οδηγήθηκα στην Ε.Σ.Α. και αρνιόμουνα να πω οτιδήποτε, Κουφοντίνας δηλαδή περίπτωση, μετά από τρεις τέσσερις μέρες βασανιστηρίων και τα λοιπά, προφανώς για να μου δείξουνε ότι

[1] Ο Βασιλικόπουλος εδώ αναφέρει τους αποστράτους που ενεχόντουσαν στην σχεδίαση για την ενέργεια αυτή που εξετάζεται στην εργασία ως ΄΄κίνηση Σούλη΄΄ επειδή ήταν διοικητής στα ταχέα σκάφη όπου αναπτύχθηκε αυτή η υπόθεση.

«*Είσαι μαλάκας που δεν μιλάς, αφού υπάρχει άλλος μέσα πριν από σένα …*» με τον οποίο συνεργαζόμουνα βεβαίως, όχι από τη Φιλική Εταιρία, με τους Ελεύθερους Έλληνες. Μια μέρα με πήρανε και μου έκαναν, εκεί στο προαύλιο του Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α. που υπήρχαν τα δύο κελιά τα εξωτερικά τα οποία τώρα δεν υπάρχουνε, δεν υπάρχουνε τώρα αυτά τα δύο κελιά, με πέρασαν μπροστά από το κελί αυτό και εκεί είδα …τον φίλο μου, τον δικό μου.

Κ. Ο οποίος υποτίθεται ότι σε ΄΄κάρφωσε΄΄, ότι σε ΄΄κάρφωσε΄΄ σε εισαγωγικά, διότι ξέρουμε πως οδηγούνταν οι άνθρωποι …

Β. Ναι, ναι προφανώς αυτό ήθελε να πει ο Θεοφιλογιαννάκος και τον έχεσα στο δικαστήριο και του λέω «*Μην μου λες τέτοια, ούτε ανάγκη τα έχω ούτε τίποτα.* »

Κ. Ποιος ήτανε …, πιο ήτανε το όνομα του Μίνη του δικηγόρου, του νεαρού Εσατζή, ο οποίος είχε φερθεί πολύ καλά τότε …

Β. Νίκος Μίνης. Σήμερα είναι δικηγόρος και (…).

Κ. Και φέρθηκε πολύ καλά …

Β. Πολύ καλά. Όχι μόνο σε μένα και σε άλλους [1].

Κ. Ο Ροζάκης, ανέφερες σε κάποια φάση ότι ήτανε σε οργάνωση. Σε ποια οργάνωση ήτανε;

Β. Κοίταξε δεν ανέφερα ότι ήτανε σε οργάνωση. Ο Ροζάκης, ο πατέρας Ροζάκης όχι ο γιος. Ο πατέρας όταν μας πιάσανε τελευταία την φορά, δηλαδή Μουστακλή, Ζαρκάδα, εμένα, τον Νίκο τον Παπανικολάου, εμάς τους τέσσερις, με την οργάνωση του Σαβούρα την Ε.Α.Ν., όταν έγιναν οι συλλήψεις …

Κ. Τι σημαίνει Ε.Α.Ν.; Ελληνική ή Εθνική …;

Β. Ελληνική Αντιστασιακή Νεολαία. Όταν λοιπόν μας συνέλαβαν, στο παραπεμπτικό βούλευμα στο στρατοδικείο που μας στείλανε, μεταξύ των άλλων κατηγορούμενων, είχανε τον Ανδρέα τον Βαρδουλάκη τον στρατηγό, μεταξύ των συλληφθέντων μάλλον, είχανε τον Ανδρέα τον Βαρδουλάκη και τον Πανουργιά …, με την υπόθεση Ε.Α.Ν. Τους πρώτους που συνέλαβαν ήταν, από εμάς δηλαδή, μας συνέλαβαν όλους μαζί, αλλά εγώ επειδή ήμουνα στην κλινική πήγα μετά από 10 μέρες στην ασφάλεια, ήμουνα κρατούμενος στο δωμάτιο όπως ο Ξηρός τώρα ας πούμε, κατάλαβες;

Κ. Και εξέφρασες τότε και την απορία σου, γιατί συνέλαβαν αυτούς και δεν συνέλαβαν εσένα.

Β. Στην αρχή …

Κ. Και σου είπε η Νότα … «*Σε έχουν συλλάβει*.»

Β. Εντάξει. Τότε λοιπόν είχανε συλλάβει και τον Βαρδουλάκη τον Ανδρέα και τον Πανουργιά. Τους πήγανε στην ασφάλεια και στο παραπεμπτικό βούλευμα τους αναφέρει μεταξύ των συλληφθέντων, αλλά τελικά αφέθησαν ελεύθεροι διότι δεν προέκυψαν ικανοποιητικές αποδείξεις για αυτούς, έτσι; Δεν προέκυψαν ικανοποιητικές αποδείξεις ότι ήτανε στην Ε.Α.Ν. … ναι. Είχανε όμως προσπαθήσει να συνδέσουνε την Ε.Α.Ν. με το κίνημα του ναυτικού.

Κ. Πάμε σε ρεαλιστική ιστορική κατάσταση Λεωνίδα. Η Ε.Α.Ν. είχε καμία αντιστασιακή δραστηριότητα; Εσύ γνωρίζεις να είχε;

Β. Εγώ δεν είχα καμία, όπως οι άλλοι τρεις, δεν είχα καμία συμμετοχή σε αντιστασιακή δραστηριότητα της Ε.Α.Ν..

Κ. Μάλιστα. Γνωρίζεις εάν είχε; Αν είχε;

Β. Αυτά που λέει ο Σαβούρας ξέρω.

Κ. Εσύ ξέρεις αν είχε;

Β. Κοίταξε εκείνο που ξέρω και νομίζω στο έχω πει ήδη, είναι ότι λίγο πριν γίνουν οι συλλήψεις μου είχε δώσει ραντεβού ο Μουστακλής ο Σπύρος, στο έχω πει αυτό δεν στο έχω πει; [2]

Κ. Ναι το έχεις αναφέρει, με τα όπλα και λοιπά.

Β. Και μου είπε ότι «*Ο Σαβούρας έχει όπλα και πρέπει να δούμε ..., πρέπει να συνεργαστούμε μαζί του*. » μου είχε πει ο Σπύρος. Και του είπα λοιπόν τότε, είχαμε πάει προηγουμένως στον Χρήστο τον Παπανικολάου και του είχαμε πει «*Γιατί αδρανούμε;* ». Μας είχε πει ο Παπανικολάου από τους Ελεύθερους Έλληνες που ήταν ο σύνδεσμος με υποτίθεται, ότι «*Μην ανυπομονείτε. Καθίστε, κάτι θα γίνει. Αλλά προς το παρόν μην κάνετε τίποτα.* » Όταν μου λέει ο Μουστακλής ότι είχε ο Σαβούρας τα όπλα, του είπα ότι «*Τέτοια όπλα όπως μου τα λες …*» γιατί πραγματικά υπήρχαν αυτά τα όπλα, έτσι καλή ώρα όπως βλέπεις τώρα με την 17 Νοέμβρη, με τις ρουκέτες και τα λοιπά, του λέω «*Που είναι αυτά τα όπλα*; », λέει «*Τα έχει ο Σαβούρας στο σπίτι του …*» και τα λοιπά, λέω «*Μην μου λέτε μαλακίες. Ότι αυτά τα όπλα πρέπει να χρησιμοποιηθούν …*», δεν ήταν όπλα δηλαδή, ήτανε πολυβόλα[3], δεν ήτανε δηλαδή …, κατάλαβες;

---

[1] Ο αναφερόμενος Νίκος Μήνης καταθέτει στη δίκη των βασανιστών το 1975 και αποκαλύπτει πολλά για τον μηχανισμό των βασανιστηρίων. Βλέπε ημερήσιες εφημερίδες Αθηνών 23 και 24-8-1975 (ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, ΒΗΜΑ, ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ).

[2] Βλέπε πίνακα 2 στο παράρτημα πινάκων όπου καταχωρούνται από τις υπηρεσίες ασφαλείας τοποθετήσεις βομβών/ κροτίδων και άλλες αντικαθεστωτικές ενέργειες. Η ΕΑΝ χρεώνεται για το διάστημα που βρέθηκαν στοιχεία με τέτοιες ενέργειες.

[3] Ο Βασιλικόπουλος προφανώς εννοεί πως ο οπλισμός αυτός από πολυβόλα κ.λ.π. ήταν βαρύς οπλισμός για να χρησιμοποιηθεί σε αντιστασιακές ενέργειες. Σε καμία περίπτωση στην επταετία 1967-1974 δεν χρησιμοποιήθηκε κανενός είδους όπλο από την πλευρά των αντιστασιακών εκτός από βόμβες κρότου και μερικές μεγαλύτερης ισχύος πάλι όχι με στόχους ανθρώπινους.

Κ. Ναι, Λεωνίδα εγώ σε ρωτάω γιατί; Διότι θέλω να ξεκαθαρίσω το δικό σου ρόλο, εάν υπήρχε, στην υπόθεση Ε.Α.Ν.. Λοιπόν, το ότι είχες …
Β. Στην υπόθεση Ε.Α.Ν. κανείς από τους αξιωματικούς δεν …, καταρχήν σου επαναλαμβάνω βασική ευθύνη, βασικό αίτημα μας …
Κ. Το γράμμα με τους διορισμούς, εντάξει.
Β. Με τους διορισμούς, το οποίο όμως ούτε αυτό είχαμε πάρει. Αυτά βρεθήκανε στα αρχεία του Ιπποκράτη.
Κ. Ένταξη. Πες μου σε παρακαλώ για τον Μασουρίδη, τον Γιάννη τον Μασουρίδη. Αυτόν τον ωραίο άνθρωπο.
Β. Και πολύ ωραίο άνθρωπο.
Κ. Τι γνωρίζεις για …, συγκεκριμένες αντιστασιακές δραστηριότητες του.
Β. Γνωρίζω ότι … Δεν γνωρίζω πολλά πράγματα, διότι ο ίδιος …, ο ίδιος ο Μασουρίδης κράτησε πολύ χαμηλό προφίλ, γνωρίζω όμως ότι είχε συνεργασία με τον Τάσο τον Μίνη.
Κ. Στην 3Α;
Β. Στην 3Α. Αυτό με βεβαιότητα.
Κ. Πρέπει να το βρούμε όμως αυτό. Γιατί ο Τάσος ο Μίνης είναι άρρωστος σήμερα. Η υπόθεση αυτή δεν έφτασε στο δικαστήριο, ο Γιάννης ο Μασουρίδης, τον έχω πάρει τηλέφωνο, έχω πάρει και τον γιο του να κάνουμε μια τέτοια συζήτηση …… και πρέπει να γίνει όσο πιο γρήγορα γίνεται.
Β. Είναι μεγάλος και πρέπει να κάνεις οπωσδήποτε συζήτηση με τον Γιάννη τον Μασουρίδη, ο οποίος είναι δύσκολος, έχε υπ' όψιν σου. Δηλαδή μια φορά, όταν ήταν πολύ νεότερος, για να τον βγάλω …, είναι ο τελευταίος επιζών από εκείνους που ως νέος σημαιοφόρος '30… σημαιοφοράκι τότε, είχε λάβει μέρος στο κίνημα του '35 στο ναυτικό. Σκέψου τώρα που πάμε. Και επειδή γινόταν μια εκπομπή επετειακής φύσεως και με είχανε ρωτήσει, λέω «*Ρε παιδιά απ' ότι ξέρω απ' το ναυτικό ο Μασουρίδης ήταν πολύ μικρός αξιωματικός τότε αλλά ήταν μες στο κίνημα*. » Ήταν δημοκρατικός αξιωματικός. Και τον πήρα τηλέφωνο και του λεω «*Κύριε ναύαρχε να σας δω …*» και του λέω «*Υπάρχει μια εκπομπή*. » μου λέει «*Εγώ; Τι να πω για το κίνημα του '35; Εγώ δεν είχα να πω τίποτα*. », «*Θέλετε; »,* μου λέει *«Τι να πω ρε παιδί μου. Εγώ σημαιοφοράκι ήμουνα τότε. Βέβαια ακολούθησα τον κυβερνήτη …*» και τα λοιπά. Και τελικά τον έπεισα και είχε βγει στο κανάλι 29 τότε, μετά κόπου και μόχθου. Δεν είναι εύκολος στο να βγει και τέτοια πράγματα. Δεν ξέρω γιατί.
Κ. Για την οργάνωση Οπρόπουλου στην Ελλάδα, γνωρίζεις τίποτα;
Β. Γνωρίζω το εξής, από αφηγήσεις του Μουστακλή, απευθείας αφηγήσεις και του Γιώργου του Καρούσου εν μέρει. Ότι ο Οπρόπουλος είχε μια παρουσία, στο χώρο των δημοκρατικών αξιωματικών, πολύ αξιόλογη. Ήταν ηγήτωρ καλός, ήτανε αξιωματικός υψηλής μορφώσεως και αυτά όλα …, του είχανε δώσει μια έμμεση αναγνώριση μεταξύ των δημοκρατικών αξιωματικών του στρατού ξηράς. Ενίοτε ο Μουστακλής, ο Μπούρας ο μακαρίτης, ο Πανούσος ο Γιάννης, μακαρίτης και αυτός. Είναι πολλοί πεθαμένοι τώρα. Του είχανε δώσει τον τίτλο του φυσικού ηγέτη εν πάση περιπτώσει, έτσι;
Κ. Απόστρατος ήτανε ο Οπρόπουλος εν τω μεταξύ, έτσι;
Β. Ναι. Και εν ενεργεία ήτανε γνωστός από τα δημοκρατικά του φρονήματα. Ήταν ιερολοχίτης, είχε δηλαδή όλα εκείνα, ξέρεις, τα οποία προσέδιδαν την αίγλη σε έναν αξιωματικό της εποχής εκείνης. Εκείνο που ξέρω είναι το εξής, ότι με το κίνημα του βασιλιά - αυτή είναι αφήγηση του Μουστακλή τώρα, απευθείας αφήγηση- όταν το μάθανε η ομάδα Οπρόπουλου, μαζευτήκανε σε ένα σπίτι και ζήτησαν επαφή με τους βασιλικούς και τους είπανε «*Είμαστε έτοιμοι να εμπλακούμε*. » Πραγματικά είχανε βάλει τις στολές τους και είχανε βάλει καμπαρτίνες από πάνω και είχανε και από ένα πιστόλι ο καθένας …
Κ. Εννοείς την ίδια μέρα …
Β. Ναι, ναι.
Κ. … 13 Δεκέμβρη το '67.
Β. Αυτά μου τα λέει ο Μουστακλή τώρα. Ο Χρυσοστάλης ήτανε, είναι μακαρίτης όλοι. Ο Χρυσοστάλης, ο Μπούρας, δεν ήξερα αν ήτανε ο Δροσογιάννης, ο οποίος και αυτός δεν μιλάει καθόλου, δεν λέει τίποτα. Πρέπει να ήταν γιατί με τον Δροσογιάννη είναι συγγενείς και φίλοι ο μακαρίτης ο Οπρόπουλος. Μου έλεγε ο Μουστακλής ότι μαζεύτηκαν σε ένα σπίτι και περιμένανε κατόπιν συνεννοήσεως με κάποιους βασιλικούς αξιωματικούς, να ειδοποιηθούν προκειμένου να πάνε να εισβάλουν και να καταλάβουν το πρώτο σώμα …, το πρώτο όχι …, η Α.Σ.Δ.Ε.Ν. τότε ήτανε στην Πλάκα. Σε ένα κτίριο της Πλάκας. Και είχανε αποφασίσει εν συνεννοήσει με τους εν ενεργεία να μπούνε και να καταλάβουν το κτίριο αυτό. Περιμένουνε το πράσινο φως από τους …, το οποίο όμως δεν τους δόθηκε ποτέ. Και έτσι εν συνεχεία, διαλύθηκαν ησύχως που λέει ο λόγος.
Κ. Ναι και έφυγε ο Οπρόπουλος, όπου πήγε στο Παρίσι και …
Β. Όχι ο Οπρόπουλος δεν πήγε στο Παρίσι, πήγε στην εξορία μετά. Παθαίνει την βλάβη..
Κ. Και μετά φεύγει έξω.
Κ. Και μάλιστα μου είχανε πει τότε, πάλι ο Μουστακλής και ο Καρούσος, ο Καρούσος νομίζω, ότι σχεδιάζανε να πάνε να τον απαγάγουνε τον Οπρόπουλο από το νησί που ήταν εξορία, πριν πάθει βέβαια τη ζημιά, γιατί κάπου στις διάφορες σκέψεις που κάνανε ήτανε να έβγαιναν και αντάρτικο. Παρ' όλο που ήτανε

τραβηγμένο αυτήν την στιγμή, δεν ξέρω έτσι μου είχανε πει. Μουστακλής, ενδεχομένως ο Καρούσος κάτι να ξέρει. Κοίταξε ο Καρούσος εδώ που τα λέμε, τώρα, από πλευράς ψυχ…,
Κ. Ο υπαρχηγός του Γρίβα στην Ε.Ο.Κ.Α. Β΄.
Β. Ο νούμερο ένα. Απ' όλους εμάς, που μιλάμε τώρα Ελεύθερους Έλληνες και τα λοιπά, αν έλεγες του Καρούσου «*Πάρε τρεις και πήγαινε κάνε αυτή την δουλειά*. » αυτήν τη στιγμή σου έλεγε «*Ναι πάω*. » η δουλειά ήταν τελειωμένη.
Κ. Λεωνίδα ένα λεπτό. Για ποιον Καρούσο μιλάμε;
Β. Τον Γιώργο, του Γρίβα τον υπαρχηγό …
Κ. Τον υπαρχηγό του Γρίβα, ο οποίος στην Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ είναι στην Κύπρο.
Β. Μετά.
Κ. Ήτανε στους Ελεύθερους Έλληνες ο Καρούσος; Είχε συλληφθεί;
Β. Στην Δροσιά μαζί.
Κ. Και μετά κατεβαίνει στην Κύπρο και γίνεται υπαρχηγός του Γρίβα;
Β. Μετά, μετά πάμε στη Σαμοθράκη …. Στη Σαμοθράκη σε διάφορες συζητήσεις που είχα με τον Γιώργο τον Καρούσο εγώ, μου έλεγε «*Κοίτα να δεις, εάν μας πούνε ..., εάν μας αφήσουν από την εξορία, εγώ δεν ξανασυλλαμβάνομαι. Δεν θα κάτσω σαν μαλάκας να ξανασυλληφθώ*. » Του είχα πει «*Και τι θα κάνεις ρε Γιώργο*; » και τα λοιπά, λέει «*Θα εξετάσω το ενδεχόμενο να κατεβώ στην Κύπρο*. » Και μάλιστα του είχα πει το εξής «*Αν κατ...»*, μου άρεσε ο Γιώργος, τον πήγαινα σαν συνεργάτη και …, του λέω «*Αν κατεβείς Κύπρο, έρχομαι* …». Πρόσεχε να δεις. Κατέβηκε Κύπρο, κατέβηκε καταρχήν να πάει να δει πως είναι τα πράγματα εκεί πέρα. Όταν μετά γύρισε από την Κύπρο, (…), του λέω «*Ρε Γιώργη, δεν σου είχα πει να κατεβώ και εγώ στην Κύπρο*; » μου λέει «*Τι να κατεβείς; Το σκέφτηκα, αλλά μετά ... Αρκεί να σου πω ...» μου λέει, «... ότι και για χέσιμο όταν πήγαινα, είχα το πιστόλι στο χέρι. Με κυνηγάγανε και ο Κασίδης, με κυνηγάγανε και οι Μακαριακοί, με κυνηγάγανε οι πάντες. »*
Κ. Λεωνίδα για να αποκατασταθεί το θέμα του Καρούσου σε σχέση με την Ε.Ο.Κ.Α. Β΄. Η Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ είχε και δραστηριότητα, η οποία ήταν δραστηριότητα επιθετική εκείνη την περίοδο και αντι Μακαριακή.
Β. Πρόσεξε. Αυτά δεν θέλω να τα πω εγώ …
Κ. Θα μας τα πει ο ίδιος αυτά.
Β. Ναι αλλά …
Κ. Αλλά από πλευράς …, από αυτά που ξέρεις εσύ για τον Καρούσο σε σχέση με τους Ελεύθερους Έλληνες;
Β. Εγώ εκείνο που ξέρω είναι το εξής. Ότι ο Γρίβας είχε καταρχήν το αντί Μακαριακό (…), όπως και ο Μακάριος το (…). Και αυτό τελικά εις βάρος των εθνικών συμφερόντων. Ο Γρίβας λοιπόν είχε συμβούλους. Οι οποίοι δεν έβλεπαν με καλό μάτι τον Καρούσο. Σου λέει «*Ξένο σώμα, από την Ελλάδα. Το παίζει ηγέτης* …» και τα λοιπά. Έκαναν τελείως διαφορετικές εισηγήσεις στον Γρίβα. Όταν όμως ο Γρίβας πέθαινε, είπε «*Διάδοχος μου ο Καρούσος* » πριν πεθάνει.
Κ. Η χούντα πως ανέχτηκε τον Καρούσο στο ρόλο του υπαρχηγού;
Β. Θα σου πω τώρα. Θα σου πω. Δεν ανέχτηκε, εκεί έγινε το …, τον έκανε πίσω ο Ιωαννίδης. Τον ανάγκασε να έρθει πίσω. Λοιπόν όταν ο Καρούσος αναλαμβάνει, (διότι ανέλαβε επισήμως την ηγεσία της Ε.Ο.Κ.Α.), έκανε άνοιγμα προς Μακάριο. Και του είπε «*Διακόπτει η Ε.Ο.Κ.Α. τη δράση της και ελάτε να συνεννοηθούμε*.» Εκεί απάνω αυτό δεν άρεσε στον Ιωαννίδη, ο οποίος Ιωαννίδης παρήγγειλε στους άλλους στης Ε.Ο.Κ.Α. «*Ή διώχνετε τον Καρούσο ή σας κόβω τη βοήθεια*. » Και τότε αναγκάστηκε να φύγει ο Καρούσος. Αυτά μπορεί να στα πει ο ίδιος.
Κ. Γνωρίζεις την υπόθεση Μενενάκου; Έχεις ακούσει για αυτόν τον αξιωματικό του στρατού;
Β. Πολλοί τον είπανε τρελό, ξέρω 'γω …. Δεν γνωρίζω.
Κ. Λεωνίδα τον Μιχάλη τον Βαρδάνη δεν τον συνάντησες σε δραστηριότητες δικές σου, όπου είχες ανάμιξη στην διάρκεια της δικτατορίας. Κάτι τέτοιο μου είχες πει την προηγούμενη φορά.
Β. Ναι. Δεν είχαμε ας πούμε κοινή δραστηριότητα. Συναντηθήκαμε μετά ξέρω 'γω, συμπαθώντας ο ένας την ιστορία του άλλου εν πάση περίπτωση.
Κ. Όπως μου είπες για τον Καρούσο από τον Σπύρο τον Μουστακλή, ο Σπύρος ο Μουστακλής είχε συζητήσει μαζί σου για δραστηριότητες δικές του με τον Μιχάλη;
Β. Αν θυμάμαι καλά όχι. Όχι.
Κ. Για ξαναπές μου τις ώρες της μοναξιάς … Διακωμωδούσατε ποιοι; Οι κρατούμενοι;.
Β. Την κατάσταση γενικώς.Όχι εγώ {μόνον}, και άλλοι.
Κ. Επί χούντας. Αυτά τώρα θα μου τα δώσεις γραμμένα.
Β. Ναι. Πάρ' τα και βγάλε μια φωτοκόπια. Εδώ έχω την κράτηση μου στην Δροσιά, ή εδώ το Ημερολόγιο ενός Μοναχού. Έτσι; Που σχολιάζω ευθυμογραφικά ας πούμε, την Δροσιά. Αυτά είναι για να σπάσεις πλάκα εσύ. Και εδώ από τον Κορυδαλλό, φυλακές Κορυδαλλού από το κλουβί ενός Κορυδαλλού.

***

ΓΟΥΛΕΑΣ ΣΤΑΥΡΟΣ

Συνέντευξη με τον αντιναύαρχο ε.α. ΣΤΑΥΡΟ ΓΟΥΛΕΑ (Γ), μάχιμο τάξης εξόδου 1964 από τη ΣΝΔ ΑΚ (Κ)
2/6/02

Ο Γουλέας αποκαλύπτει χωρίς να διστάζει, στοιχεία για σύμπραξη ενάντια της δικτατορίας 1967-1974 με στελέχη του ναυτικού που τα πρώτα χρόνια ήταν τοποθετημένοι ως φίλοι του Απριλιανού καθεστώτος. Χρειάζεται κουράγιο να μιλήσει κανείς με τον τρόπο που αναφέρεται στον Ταβλαρίδη. Εναντίον του οποίου καταλογίζονται δράσεις στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου, που λίγοι είχαν από το ναυτικό. Για τον ίδιο, μη κρύβοντας πως τον συνδέει φιλική σχέση, σημειώνει πως γνώριζε και τα της οργάνωσης για κίνημα στο ναυτικό. Τονίζεται στο σημείο αυτό πως η εξάρθρωση της οργάνωσης για κίνημα το Μάιο 1973, έχει προηγηθεί του πραξικοπήματος κατά του Μακαρίου, όπου ο Ταβλαρίδης συμμετέχει εκτελώντας διαταγές ως κυβερνήτης τορπιλακάτου που βομβαρδίζει Μακαριακούς κ.λ.π. Αναφέρει στοιχεία για Κιοσσέ, Σταματελόπουλο και Πετρόπουλο, Γκιόκεζα και άλλους. Εκφράζει την έμμεση αποδοκιμασία του επειδή στελέχη μικρότερων βαθμών που είχαν κάποιας μορφής σύμπραξη στην προετοιμασία του κινήματος (όπως ο Ισμαηλάκος) δεν προβλήθηκαν. Θεωρεί πως οι βασιλόφρονες στο ναυτικό ήταν 5% περίπου. Ενάντιος στις διαδοχικές και πολλές ΄΄αποκαταστάσεις΄΄ όπως και οι περισσότεροι ερωτηθέντες.

Κ. Κύριε Γουλέα επειδή αναφέρατε τον Ταβλαρίδη μου θυμίσατε ότι στην αναφορά που κάνατε και μου είχατε δώσει, λέγοντάς μου ότι έχει εξαφανιστεί από τα αρχεία του ΓΕΝ, γράφατε ότι ……ή μάλλον είναι εμφανής η προσπάθειά σας να αποδυναμώσετε την κακή εντύπωση που είχε δημιουργηθεί τότε για τον Ταβλαρίδη. Πώς το εξηγείτε αυτό;

Γ. Είναι πολύ απλό το θέμα. Όταν ο Παπαγιάννης ήρθε και μάζεψε τους αξιωματικούς στη βάση της Σούσου, στο Μπουγάζι, για να τους ενημερώσει για τις μέλλουσες κινήσεις που ήταν οι εναντίον της κυβέρνησης του Μακαρίου, αντιμετώπισε την καθολική αντίδραση των αξιωματικών της βάσης. *Σε αυτή την συνάντηση έλειπε ο Ταβλαρίδης γιατί ήταν κυβερνήτης στο « Λεβέντης», στο «Π.Π. Λεβέντης» που έχει έδρα την Αμμόχωστο. Δεν τον είχε καλέσει να λάβει μέρος στην ενημέρωση. Εγώ πήγα περίπου……είχε τελειώσει η ενημέρωση γιατί είχα, όπως γράφω στην αναφορά μου, είχα επιδείξεις τους βατραχανθρώπους στο ΡΙΚ, Το Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου. Και πήγα εκεί μέσα περίπου μιάμιση ώρα μετά τη συγκέντρωση των αξιωματικών. Ο Ταβλαρίδης δεν ήταν. Όταν έφυγε ο Παπαγιάννης και πλέον όλοι οι αξιωματικοί είπαμε ότι δεν θα λάβουμε μέρος σε αυτό το πραξικόπημα και κατάλαβα ότι ανεξάρτητα δεν μπορούσε κανείς να αντιδράσει εκείνη τη στιγμή αλλά περίμενε να υπάρξει μια πιο κατάλληλη ατμόσφαιρα για να στηριχτεί ο ένας στον άλλον, δεν ξέρω αν αντιλαμβάνεσαι, αν πω εγώ όχι με μπαγλαρώνουν, εκείνη τη στιγμή σκέφτεσαι πολλά πράγματα. Δεν σηκώθηκαν σύσσωμοι οι αξιωματικοί παρά μόλις έφυγε ο Παπαγιάννης διερωτήθηκαν όλοι και είπαν όχι εν απουσία του Παπαγιάννη και τον ξανακαλέσαμε να έρθει την άλλη μέρα και του είπαμε όχι, πλέον είχαμε συμφωνήσει, πλην του Ντάνου και του Αρμενιάκου, μάλλον όχι, ο Αρμενιάκος δεν εξέφρασε γνώμη, ο Ντάνος είπε ότι «αν εγώ διαταχθώ να εκτελέσω κινήσεις θα εκτελέσω», το είπε πολύ ξερά.*

Κ. Ο Ταβλαρίδης τώρα……..

Γ. Ας έρθουμε τώρα στον Ταβλαρίδη. Ο Ταβλαρίδης ήταν απών από όλη αυτή την κατάσταση. Η εκτίμηση η δική μου είναι η εξής : ο Παπαγιάννης όταν είδε όλη αυτή την συντριπτική αντίδραση των αξιωματικών, φοβήθηκε να πει στον Ταβλαρίδη, ή να τον φωνάξει και να του πει τα ίδια πράγματα. Τι έκανε; Του έδωσε διαταγή μια μέρα πριν το πραξικόπημα, αφού εμάς μας είχε καθησυχάσει ότι δεν θα γινόταν πραξικόπημα. Στη δεύτερη δηλαδή συνάντηση ο Παπαγιάννης μας είπε «ξεχάστε το δεν πρόκειται να γίνει πραξικόπημα, και ετοιμασθείτε να φύγετε εντός δεκαπέντε είκοσι ημερών γιατί όλοι οι αξιωματικοί θα επαναπατρισθούν». Αν θυμάσαι υπήρχε αλληλογραφία Μακαρίου με Γκιζίκη και είχε ζητήσει ο Μακάριος την απομάκρυνση των Ελλήνων αξιωματικών γιατί υπήρχαν πληροφορίες για το πραξικόπημα, της κινήσεως καταργήσεως της νόμιμης τάξης. Ερχόμαστε λοιπόν στον Ταβλαρίδη. Τον παίρνει τηλέφωνο τον Ταβλαρίδη, μια μέρα πριν το πραξικόπημα και του λέει «φύγε χωρίς να δώσεις απόπλου΄΄ (στη ναυτική βάση της Σούδας, στην οποία υπαγόταν διοικητικώς), ΄΄και πήγαινε στην Πάφο». Ο Ταβλαρίδης έψαξε να με βρει γιατί είχαμε κατέβει από το ίδιο καράβι και είχαμε κοινωνικές σχέσεις, ήμασταν στην ίδια ποδοσφαιρική ομάδα στη Σχολή Δοκίμων….δε με βρήκε, γιατί εγώ με το Δούκα ήμαστε σε ένα φιλικό σπίτι. Αυτά μου τα διηγείται ο Ταβλαρίδης από θέση ισχύος μετά την επικράτηση του πραξικοπήματος, Δε μου τα διηγείται δηλαδή από θέση που προσπαθούσε να δικαιολογηθεί, τα διηγείται τότε που το πραξικόπημα είχε επικρατήσει και ήταν οι ήρωες της υπόθεσης……..πριν την εισβολή. Αυτά γίνονται δεκαπέντε δεκαέξι του μηνός, η εισβολή γίνεται στις είκοσι. Φεύγει λοιπόν ο Ταβλαρίδης με το καράβι και πάει στην Πάφο και περιμένει. Και γίνεται το πραξικόπημα τη Δευτέρα, αυτό έγινε την Κυριακή. Είδε δε… αυτό μου το διηγείται ο ίδιος, επαναλαμβάνω από κάποια θέση όταν θεωρείται ένας από τους ήρωες του πραξικοπήματος γιατί με το πλοίο του είχε αποκλείσει τη διαφυγή του Μακαρίου δια θαλάσσης από την Πάφο, ας το πούμε έτσι θεωρητικά, και είχε διαταχθεί να βάλει και εναντίον

της Πάφου, που δεν έβαλε εναντίον της Πάφου αλλά εναντίον του ναυτικού σταθμού της Πάφου που είχε καταληφθεί από το εφεδρικό σώμα. Πάει λοιπόν στην Πάφο, ευρισκόμενος στην Πάφο τη Δευτέρα το πρωί, και άκουει εμβατήρια ο Ταβλαρίδης στο ραδιόφωνο. Εν τω μεταξύ η Πάφος είχε ασυνήθη ησυχία από πλευράς κινήσεως, και παίρνει τηλέφωνο την πέμπτη νομίζω ανωτέρα ναυτική διοίκηση, το κομμάτι του στρατού της Πάφου, διοικητικά διαιρεμένη η Κύπρος, και βγαίνει ένας όπως μου λέει Ελληνοκύπριος λοχαγός και του λέει «ναι κύριε κυβερνήτα εδώ είναι ο διοικητής, ελάτε πάνω σας θέλει ο διοικητής αυτή τη στιγμή δε μπορεί να σας μιλήσει». Αντί να πάει ο Ταβλαρίδης, στέλνει ένα αξιωματικό. Δεν πρόλαβε ο αξιωματικός να ετοιμαστεί να φύγει και βλέπει εφεδρικούς, δηλαδή του εφεδρικού σώματος της αστυνομίας του Μακαρίου, να έρχονται με πολεμικές ας πούμε προθέσεις, επιθετικές, και να προσπαθούν να μπούνε και να καταλάβουν το ναυτικό σταθμό της Πάφου, που πλησίον ήταν αυτός παραβεβλημένος.

Κ. Εννοείτε αυτοκίνητα και κόσμο οπλισμένο ……..

Γ. Εφεδρικούς με αυτόματα και λοιπά. Και βλέπει τους αξιωματικούς της βάσεως, μάλιστα ένας είχε και τη γυναίκα του με το μωρό τους, να τρέχουν προς το καράβι για να αποφύγουν αυτή την επίθεση και παράλληλα του βάλουν, τον πυροβολούν.

Κ. Και εκεί απαντάει ο Ταβλαρίδης. Τα λετε και στην αναφορά σας. Αυτή ήταν μια καλή πράξη για τον Ταβλαρίδη, κάτω από αυτές τις συνθήκες προσπαθεί να διασώσει κάποιο κόσμο και τους φέρνει πίσω. Ο Ταβλαρίδης μη γελιόμαστε τώρα, για όλο το ναυτικό εξακολουθεί να είναι ένα κόκκινο πανί στην υπόθεση της Κύπρου. Και είστε ο μόνος με τον οποίο εγώ συζητάω γα δεύτερη φορά, και προς τιμήν σας, κάνετε μια προσπάθεια να αποδυναμώσετε τις δυσμενείς εντυπώσεις για τον Ταβλαρίδη σε αυτή τη φάση.

Γ. Σε αυτή τη φάση είμαι πεπεισμένος ότι έτσι ήταν τα πράγματα, γιατί δεν είχε κανένα λόγο να καλύψει τις κινήσεις του.

Κ. Η ρήση του για την αγορά και εξόφληση του αυτοκινήτου είναι γεγονός;

Γ. Θα τα πω όλα, και πως έγινε και πως εξελίχθηκε η συζήτηση. Αυτό ήταν αντίδραση στη δράση, δηλαδή ήταν αντίδραση σε αιχμές και ερωτήσεις άλλων συναδέλφων που του κάναν μετά την επικράτηση του πραξικοπήματος. Και αυτά όλα γινόντουσαν στη λέσχη των αξιωματικών μεταξύ δεκαπέντε και είκοσι Ιουλίου. Φεύγει και έρχεται το βράδυ στην Πάφο, καταπλέει. Και όπως λέω στην αναφορά μου χτύπησε και μια προπέλα. Διατάσσεται……ο Μακάριος βρισκόταν στην Πάφο, είχε διαφύγει, είχε βγάλει και το διάγγελμά του το ραδιοφωνικό, ο κόσμος ήξερε ότι ο Μακάριος βρίσκεται στην Πάφο. Διατάσσεται αμέσως να αποπλεύσει, να καταπλεύσει στην Πάφο και να αποκλείσει τη διαφυγή του Μακαρίου δια θαλάσσης. Διατάσσεται να πάει με τον Ταβλαρίδη ο Κανδαλέπας επειδή ο Ταβλαρίδης ήταν ξύπνιος. [1] *Πρόσεχε όμως να δεις : όταν ήρθε στην ακτή …… μετά την διαφυγή του από την Πάφο, μετά τη σώα διαφυγή του από τις επιθέσεις των εφεδρικών, ήταν σε έξαλλη κατάσταση, δηλαδή ήταν εξαγριωμένος εναντίον αυτής της κίνησης, είχε αρχίσει δηλαδή να γιγαντώνεται μέσα του η αντιμακαριακή πρόθεση*. Αυτά όμως δεν είναι τελείως ξεκομμένα από την προ του πραξικοπήματος περίοδο (όταν οι τεταμένες σχέσεις Μακαρίου – ελληνικής κυβέρνησης σε παρένθεση), της χούντας του Παπαδόπουλου, είχαν φέρει το εφεδρικό αστυνομικό τμήμα του Μακαρίου να κάνει εξονυχιστικούς ελέγχους στους Έλληνες αξιωματικούς όταν έφευγαν από τις βάσεις τους, πολλές φορές. Εμάς μας είχαν σταματήσει να ελέγξουν τα αυτοκίνητά μας και λοιπά, δηλαδή υπήρχε ……και καταλαβαίνεις ότι στο άτομο δημιουργείται μια αντίδραση που είναι απέξω, όταν δεν έχει καμιά σχέση άμεση, και στο κάτω κάτω της γραφής όπως απεδείχθη, οι περισσότεροι στο ναυτικό δεν είχαν καμία σχέση με τη χούντα.

Κ. Θέλω να σας ρωτήσω κάτι γιατί μπήκατε ακριβώς στο κλίμα που αφορά εκείνη την περίοδο εκεί. Και αναφερθήκατε ότι οι εφεδρικές δυνάμεις οι λεγόμενες, οι οπαδοί του Μακαρίου οι ένοπλοι, αντιστρατεύονται όλους τους αξιωματικούς τους Έλληνες που ήταν εκεί κάτω.

---

[1] Πάνω σ' αυτό γράφει ο Κανδαλέπας στην αναφορά του προς ΣΝΠ με ημερομηνία 28 Νοεμβρίου 1974 και θέμα, Πολεμικά Ημερολόγια : *«…16η έως 19η Ιουλίου 1974…περί ώραν 0400 της 16ης Ιουλίου ηγέρθην κατόπιν διαταγής …Παπαγιάννη…να επιβώ του Π/Π ΛΕΒΕΝΤΗΣ…διά να ξεκουράσω τον …Ταβλαρίδην…εις τας φυλακάς εν πλω…ήκουσα τούτον να εξιστορεί τα …επεισόδια εις ΠΑΦΟΝ…προσέτι δε ότι αμέσως θα απέπλεε διά ΠΑΦΟΝ ίνα βομβαρδίση τον καταληφθέντα Ναυτικόν Σταθμόν και άλλους στόχους…αναλογισθείς ότι…είχον αρνηθεί συμμετοχήν εις το πραξικόπημα, πολλώ δε μάλλον να λάβω μέρος εις βομβαρδισμόν αμάχων Κυπρίων εν Πάφω…ο Κυβερνήτης του Π/Π ΛΕΒΕΝΤΗΣ είναι κατά τρεις τάξεις νεώτερός μου και η επιβίβασίς μου υπό τας διαταγάς του αποτελεί πρωτάκουστον διά τα ναυτικά χρονικά καταπάτησιν της ιεραρχίας…»*. Ο Ταβλαρίδης βομβάρδιζε και συμμετείχε στο πραξικόπημα. Δεν ήταν και τόσο δείγμα εξυπνάδας αυτό. Από την άλλη πλευρά Κανδαλέπας σωστά δεν επιβιβάζεται στο ΛΕΒΕΝΤΗΣ για οποιονδήποτε λόγο και εάν το έκανε αυτό. Δεν μπορεί να κατηγορηθεί για δειλία όπως και κανείς από τους μη συμμετασχόντες στις επιχειρήσεις κατά του Μακαρίου. Δεν ήταν εύκολο να λες ΄΄όχι΄΄ στον Παπαγιάννη εκείνες τις ώρες που εκτόξευε τις απειλές πολύ εύκολα για εκτελέσεις και επαναπατρισμούς. Ακριβώς τέτοιες πολύ γρήγορα ο ίδιος χρησιμοποίησε ως πρόσχημα για να ξεφύγει από δήθεν διώκτες του στην Κύπρο. *«…ήτο καταβεβλημένος και αι χείρες του έτρεμον ελαφρώς….μου είπεν….΄΄υπάρχει μεγάλη πιθανότης να φύγω διότι κινδυνεύει η ζωή μου από τον εσωτερικόν εχθρόν και έχω αιτήσει τον επαναπατρισμόν μου…»*. Αυτά λέει ο Παπαγιάννης στον Παπαδάκη (δηλαδή ο διοικητής ΝΔΚ πραξικοπηματίας κατά του Μακαρίου στον υποδιοικητή του που δεν συνέπραξε, στις 7Αυγούστου στην Κύπρο αφού το πραξικόπημα έχει συντελεσθεί και η πρώτη εισβολή των Τούρκων επίσης. Τα αναφέρει ο Παπαδάκης στη σ.20 της δικής του αναφοράς προς ΑΝ/1ον ΕΓ από 3-9-1974. Να θυμίσουμε πως όλοι οι αξιωματικοί που κατείχαν υπεύθυνη θέση στα γεγονότα υπέβαλλαν αναφορές και για το πραξικόπημα και για την εισβολή των Τούρκων, ανεξάρτητα από τις όποιες καταθέσεις τους σε ΕΔΕ, Προανακρίσεις και στην Επιτροπή της Βουλής.

Γ. Γιατί προφανώς υπήρχαν οι πληροφορίες, υπήρχαν οι κινήσεις ότι κάτι δεν πάει καλά με τους Έλληνες αξιωματικούς, οργανώνονται βάσει άλλων διαταγών, και ποιοι ήταν οι εγκέφαλοι του πραξικοπήματος στην Κύπρο εναντίον του Μακαρίου……..

Κ. Γιατί όμως; Εγώ θα συνεχίσω το ερώτημα.

Γ. Γιατί να γίνει το πραξικόπημα εναντίον του Μακαρίου; Εδώ μπαίνουμε σε άλλα πεδία, δεν τελειώσαμε με τον Ταβλαρίδη……..

Κ. Το ξέρω ότι δεν τελειώσαμε αλλά μου λέτε πράγματα που τα λέτε και στην αναφορά σας και τα έχει και ο Μεταλληνός, είναι σαφές για μένα τώρα ότι ο Ταβλαρίδης εξελικτικά τοποθετείται υπέρ του πραξικοπήματος και συμμετέχει υλοποιώντας διαταγές χωρίς να έχει και πλήρη γνώση, μην ξεχνάμε τις ηλικίες, το βαθμό, τη θέση. Αυτά είναι καθαρά για μένα.

Γ. Συμφωνώ απόλυτα, δεν έχω καμιά αντίρρηση…….

Κ. Τώρα για το αυτοκίνητο……..

Γ. Καλά στο αυτοκίνητο θα έρθουμε. Τώρα γιατί το κλίμα έτσι……υπήρχε η δράση της ΕΟΚΑ Β κάτω, είναι γνωστό, η αντιμακαριακή δράση, το κλίμα ήταν άθλιο. Το εφεδρικό σώμα όταν το έφτιαξε ο Μακάριος, το έφτιαξε ο άνθρωπος για να υπερασπίσει τις νόμιμες καταστάσεις, όσο άσχημο και αν φαινόταν σε εμάς που τότε ούτε είχαμε εμβαθύνει στις καταστάσεις, είπες και το νεαρό της ηλικίας, και δεν είχαμε και καμία παιδεία, ας μην κρυβόμαστε πίσω από το δάχτυλό μας……

Κ. Αυτά θέλω κύριε Γουλέα…..

Γ. Μα αυτά είναι γνωστά Αντώνη…….

Κ. Δεν είναι γνωστά …….

Γ. Την εποχή εκείνη αν θα πάρεις τις τάξεις που είχαν μπει στις στρατιωτικές σχολές, ναι μεν υπήρχαν ορισμένες εξαιρέσεις για τον άλφα ή βήτα λόγο, οικογενειακή παράδοση, οικογενειακή ας το πούμε εμπειρίες και πείρες του περιβάλλοντος στο οποίο μεγάλωσαν τους ανέπτυξαν ή τους έδωσαν και άλλες γνώσεις ούτως ώστε να έχουν μια καλύτερη θέση από μένα, ή από τον κάθε άλλο δεκαοχτάχρονο που έμπαινε σε μια στρατιωτική σχολή, που δεν άκουγες τίποτα άλλο τότε μετεμφυλιακή κατάσταση : ποιοι ήταν οι σφάχτες και ποιοι ήταν οι νικητές, αυτό άκουγες. Έχεις στο ερωτηματολόγιό σου αν υπήρχε προπαγάνδα αντικομουνιστική ……και το πνεύμα που καλλιεργούσαν……δεν ερχόντουσαν και μας έκαναν διαλέξεις εναντίον του κομμουνισμού; Αυτά είναι γνωστά……

Κ. Δεν είναι γνωστά. Ακούστε, στην έρευνα το τι γράφουν οι εφημερίδες οι διάφορες και τι λένε τα κόμματα είναι άλλη ιστορία……..

Γ. Νομίζω ότι αν ρωτήσεις τη συντριπτική πλειοψηφία των αξιωματικών που μπήκαν στις σχολές τότε αυτό θα σου πουν, δεν θα σου πουν τίποτα άλλο.

Κ. Οι επιλογές για την Κύπρο πως γινόντουσαν τότε στους αξιωματικούς, έστω στους νεαρούς αξιωματικούς που πήγαιναν κάτω;

Γ. Βασικά οι θέσεις χρειαζόταν να πληρωθούν, έτσι δεν είναι; Υπήρχε μια προτεραιότητα στην επετηρίδα του ΓΕΝ, ποιος πήγε, ποιος δεν πήγε, ποιανού είναι η σειρά, ποιος θα μπορέσει να αντεπεξέλθει στο έργο. Και αν δεις και από τις αντιδράσεις δηλαδή δεν πάει στο μυαλό μου ότι οργανώθηκε στο επίπεδο το δικό μας, δηλαδή στο επίπεδο του ανθυποπλοιάρχου – υποπλοιάρχου, (αν και υποπλοίαρχος τότε ήταν μεγάλο βαθμός, ανθυποπλοίαρχοι ήμασταν η συντριπτική αριθμητική πλειοψηφία που ήμασταν εκεί), ότι οργανώθηκε με κάποιο σκεπτικό ειδικά για να φέρουν σε πέρας κάποιο άλλο έργο ειδικά στο ναυτικό. Δεν ξέρω τι έγινε στο στρατό, πόσο μάλλον στην αεροπορία, που η αεροπορία ήταν το τρίτο τέταρτο, δεν έπαιξε κανένα ρόλο ιδιαίτερο. Το βασικό ήταν οι ειδικές δυνάμεις που ήταν στην Κύπρο, οι καταδρομείς, τα υποτυπώδη τεθωρακισμένα που υπήρχαν τότε…… μια προετοιμασία μιας κίνησης εναντίον του Μακαρίου όπως εξελίχθηκε….

Κ. Μια και το λέτε, στην ΕΔΕ αναφέρεται ότι εσείς είχατε ενημερωθεί για το πραξικόπημα τρεις μήνες νωρίτερα ……

Γ. Εγώ Αντώνη κατέβηκα στην Κύπρο, ήθελα να φύγω το συντομότερο από την ατμόσφαιρα που επικρατούσε στην Ελλάδα μετά το κίνημα του ναυτικού….

Κ. Εξηγείστε το, δεν το καταλαβαίνω.

Γ. Γιατί εγώ ήμουν μπλεγμένος στο κίνημα του ναυτικού……

Κ. Μου λέτε πολλά σοβαρά πράγματα μαζί, ξεκαθαρίστε μου ένα ένα, γιατί υπήρχε…….

Γ. Αυτά είναι προσωπικά θέματα……

Κ. Δεν είναι προσωπικά θέματα, είναι ιστορικά και πρέπει να τα ξεκαθαρίζουμε ένα ένα. Γιατί θέλατε να φύγετε και τι ήταν το κλίμα που δημιουργήθηκε μετά από το κίνημα του ναυτικού;

Γ. Ήταν αφόρητο το κλίμα μέσα στο ναυτικό, κοιτούσε ο ένας τον άλλο. Εγώ υπηρετούσα στο «ΑΣΠΙΣ», ο κυβερνήτης ο Γκιόκεζας συνελήφθη, ο Μανουσόπουλος συνελήφθη. Όλοι οι άλλοι τη γλιτώσανε γιατί μέσα στο κίνημα του ναυτικού οι μπλεγμένοι ανεξάρτητα αν συνελήφθησαν ή όχι, και μάλιστα σε ένα άρθρο που έχω εδώ του «Βήματος» δεν αναφέρει το όνομα του Μιχάλη του Ισμαϊλάκου, ήταν και αυτός …….

Κ. Έχουμε μπλέξει πολλά πράγματα μαζί, ολοκληρώστε τα ο κλίμα που υπήρξε στο ναυτικό μετά από το κίνημα του ναυτικού εξαιτίας του οποίου θέλατε να πάτε στην Κύπρο.

Γ. Το κλίμα ήταν πολύ άσχημο. Πρώτον είχαν συλληφθεί 59 – 60 συνάδελφοι και είχαν αποταχθεί, αυτοί που δεν συνελήφθησαν…..

Κ. Ποιοι ήταν αυτοί που δεν συνελήφθησαν και δεν είναι γνωστοί, πείτε τα ονόματα αυτά.

Γ. Από το καράβι το δικό μου ήταν : ο Μηνόγιαννης πρώτος μηχανικός, ο Γαρδικιώτης ο Νίκος, δεύτερος μηχανικός, εγώ, ο Ταβλαρίδης, όσο παράξενο και αν σου φαίνεται, ο Μιχούδης ο Αριστείδης, όλοι ξέραμε, εγώ είχα ενημερωθεί και είχα μυηθεί στο κίνημα από τον ίδιο τον κυβερνήτη, τον Γκιόκεζα, προϋπήρξε άλλη ιστορία πως πήγα εγώ στο «ΑΣΠΙΣ». Στο «ΑΣΠΙΣ» πήγα μετά από ένα χρόνο υποδιοικητής στη ΜΥΚ. Δεν έχει αναφερθεί παρά μονάχα από τη «Βραδινή» έγραψα ένα άρθρο, ίσως είναι και καινούριο στοιχείο για σένα, είχαν υπάρξει συναντήσεις βατραχανθρώπων αξιωματικών με πρωτοστάτη το Νίκο τον Κιοσσέ, στο γραφείο το δικό μου που ήμουν τότε υποδιοικητής, για εξουδετέρωση του Παπαδόπουλου όταν θα ερχόταν στο «Παλάσκα» για το Πάσχα το 1971. Εγώ μετά τη ΓΕ τοποθετήθηκα υποδιοικητής στη ΜΥΚ το 1971, ήμουν υποδιοικητής, στην ουσία διοικητής (γιατί ο διοικητής ήταν ο πλοίαρχος Πουλίδης του ΚΕΚΑΝ, ερχόταν ο άνθρωπος, δεν είχε σχέση με το αντικείμενο των υποβρύχιων καταστροφών, έβλεπε την αλληλογραφία, μου έδινε οδηγίες, του ανέφερα βέβαια, τον επισκεπτόμουν καθημερινά στο ΚΕΚΑΝ, αλλά τη διοίκηση της μονάδας την εξασκούσα εγώ), και υπήρξε προσέγγιση του Κιοσσέ…..

Κ. Από ποιόν προσέγγιση;

Γ. Προσέγγιση σε εμένα από τον Κιοσσέ…..

Κ. Και ποιος τον είχε μυήσει στο κίνημα;

Γ. Το συμπέρασμα το δικό μου……..όχι στο κίνημα του ναυτικού, μιλάμε για άλλη κίνηση…….

Κ. Ξεχωριστή κίνηση.

Γ. Εάν θυμάσαι κάποτε είχε αρχίσει ο Σταματελλόπουλος να αρθρογραφεί στη «Βραδινή» εναντίον του Παπαδόπουλου, «Αποφασίζουμε και διατάζουμε» κάτι άρθρα και τα λοιπά. Φαίνεται λοιπόν ότι αυτός είχε οργανώσει κάποια κίνηση και στον στρατό ξηράς και από την πλευρά του ναυτικού ο βασικός ήταν ο Νίκος ο Κιοσσές να οργανώσει κίνηση αντιπαπαδοπουλική.

Κ. Ο Πετρόπουλος ήταν σε αυτή την κίνηση;

Γ. Βεβαίως ο Στάθης ο Πετρόπουλος……συναντήθηκα εγώ με τον Κιοσσέ και τον Στάθη τον Πετρόπουλο σε ταβέρνα[1]. Γιατί εμένα; Γιατί εγώ ήμουν υποδιοικητής στους βατραχανθρώπους και είχα τη δύναμη στα χέρια μου.

Κ. Ποια χρονιά έγινε αυτό;

Γ. Το 71.

Κ. Θυμάστε μήνα και λοιπά;

Γ. Ήταν χειμώνας του 71, πρέπει να ήταν Γενάρης, Φλεβάρης, Μάρτης κάπου εκεί.

Κ. Ο Πετρόπουλος ήταν απότακτος;

Γ. Είχε αποταχθεί ο Πετρόπουλος.

Κ. Ο Γκιόκεζας ήταν στην κίνηση;

Γ. Αυτό δεν το ξέρω, ούτε τον ρώτησα παρότι τον είχα κυβερνήτη…..

Κ. Ο Αναγνωστόπουλος ήταν στην κίνηση του Σταματελόπουλου;

Γ. Δεν μπορώ να βγάλω συμπέρασμα γιατί ο Αναγνωστόπουλος ήταν φίλος με το Νίκο τον Κιοσσέ, πρέπει να ήταν…..δεν ξέρω, τι να πω……...ο Στάθης ο Πετρόπουλος ήταν σαφέστατα. Συναντηθήκαμε τέσσερις φορές στο γραφείο μου οι εξής: ο Δούμουρας, εγώ, ο Κανελλόπουλος και ο Κιοσσές με σκοπό να οργανώσουμε την εξουδετέρωση του Παπαδόπουλου το Πάσχα που θα τους επισκεπτόταν ……

Κ. Τι σχεδιάζατε σε αυτή τη συνάντηση;

Γ. Ήταν στα αρχικά στάδια της συνάντησης η σκέψη να απομονώναμε την περιοχή με τους βατραχανθρώπους, καλώς να υπήρχε και κάποια συνδρομή με μυημένους του στρατού ξηράς για την ευρύτερη περιοχή του Σχιστού και τα λοιπά…

Κ. Από το στρατό τι κάλυψη είχατε εκτός του Σταματελόπουλου;

Γ. Δεν ξέρω, δεν είχα άμεση γνώση, δεν μου είχαν αναφερθεί εμένα στοιχεία, εξάλλου σου είπα ότι ήταν αρχικές ακόμα οι συζητήσεις και μάλιστα με πολλές αμφιβολίες. Τι συμπέρασμα είχα βγάλει εγώ τότε που ήμουν μικρός…..

Κ. Τι αμφιβολίες, ποιανού αμφιβολίες;

Γ. Εγώ, τις δικές μου. Οι αμφιβολίες ήταν ότι «πήγε να αλλάξει ο Μανωλιός και να βάλει το σώβρακο του αλλιώς», δηλαδή κάποιος άλλος από την παρέα της υποτίθεται 21ης Απριλίου να αναλάμβανε τα ηνία, αυτή την άποψη είχα σχηματίσει χωρίς να είμαι τελείως σίγουρος. Είχε αναφερθεί το όνομα του Καραμανλή,

[1] Ο Πετρόπουλος επιβεβαιώνει τις συναντήσεις/συζητήσεις/ συνεργασίες με Κιοσσέ και Γουλέα για αυτή τη σχεδίαση. Οι ΟΥΚ θα προέβαιναν στη σύλληψη των πρωτεργατών της χούντας που θα έρχονταν στο ΚΕΠΑΛ το Πάσχα και ο Πετρόπουλος είχε ως αποστολή να τους μεταφέρει στο Ναύσταθμο. Κανείς τους δεν δέχθηκε να επεκταθεί στην αφήγηση αφού όπως είπαν δεν έγινε τίποτε και όλα έμειναν στα σχέδια.

δηλαδή μια πολιτική κατάσταση……..αν υπήρξαν επαφές με τον Καραμανλή εγώ αμφιβάλω αλλά πιθανώς για δελεασμό ανθρώπων που θέλαν μια δημοκρατική εξέλιξη της κατάστασης να θέλαν να είναι και ο πιο……..

Κ. Από ποιον αναφέρθηκε το όνομα του Καραμανλή;

Γ. Δεν θυμάμαι, πρέπει να είναι ή από τον Κιοσσέ ή από τον Στάθη τον Πετρόπουλο.

Κ. Σήμερα έχετε την εντύπωση ότι αυτές οι συναντήσεις που είχατε εσείς τότε γινόντουσαν και κάτω από κάποια ομπρέλα του Σταματελόπουλου, είπατε ότι συναντήσατε το Σταματελόπουλο……..

Γ. Ναι, αυτό μπορώ να το συμπεράνω γιατί υπήρχε η αντίθεση πλέον σε δημόσιο χώρο, σε δημόσια έντυπα, του Σταματελόπουλου που αρθρογραφούσε εναντίον του Παπαδόπουλου.

Κ. Τον οποίο και συναντήσατε τρεις φορές, ε;

Γ. Το Σταματελόπουλου ποτέ, τον Στάθη τον Πετρόπουλο μια φορά. Τον Σταματελόπουλο ποτέ δεν τον συνάντησα εγώ. Απλώς αυτοί προσπαθούσαν να προσεταιριστούν τους βατραχανθρώπους επειδή επέκειτο το Πάσχα και είχε προγραμματιστεί ή ξέρω γω θα προγραμμάτιζαν την επίσκεψη του Παπαδόπουλου στο Παλάσκα.

Κ. Πως εξηγείτε το γεγονός ότι…

Γ. Δεν τέλειωσα όμως. Αυτή η κίνηση τα ανέφερε με χαρτί και καλαμάρι.

Κ. Τι εννοείτε;

Γ. Ότι λέγαμε οι τέσσερις μας στο γραφείο, δηλαδή ότι έλεγε ο Κιοσσές, ο Γουλέας, ο Δούμουρας και Κανελόπουλος ήταν γνωστό στην χούντα.

Κ. Ποιος το ανέφερε δηλαδή από τους τέσσερις;

Γ. Δεν έχω μάθει ποτέ το όνομά του.

Κ. Το ξέρετε το όνομα απλά δεν το λέτε τώρα.

Γ. Δεν το έχω ……..

Κ. Έτσι μένει η υποψία στους άλλους τρεις όμως, είναι άδικο αυτό το πράγμα. Εν πάση περιπτώσει.

Γ. Το όνομα πρέπει να το ξέρει ο Νίκος ο Κιοσσές.

Κ. Τον έχω πάρει τηλέφωνο και του έχω ζητήσει ένα ραντεβού. Παρότι μπορεί να με μισεί σε προσωπική βάση έχω ζητήσει ένα ραντεβού και θα τον ρωτήσω. Πως εξηγείτε το …..

Γ. Να τελειώσουμε με αυτήν την κίνηση;

Κ. Να τελειώσουμε.

Γ. Ως γνωστόν με κάλεσε εμένα ο Αραπάκης στο στόλο, ο τότε διοικητής μου ήταν ο υποναύαρχος Μανωλόπουλος και ΑΑΠ ήταν ο Αραπάκης, με κάλεσε στο στόλο να με δει. Εγώ αρνήθηκα να πάω γιατί δεν είχα έγγραφο, -ήμουν και νέος τότε και λίγο ζωηρός- με πήρε ο ίδιος τελικά, αφού τρεις φορές αρνήθηκα να πάω, έβαζε τον Ρίτσο και με έπαιρνε, εγώ κάτι υποψιάστηκα και τελικά με πήρε ο ίδιος, δεν μπορούσα να αρνηθώ στον τότε ΕΑΠ, εν απουσία του Μανωλόπουλου, έλειπε ο Μανωλόπουλος κάπου είχε πάει. Όταν πήγα στο γραφείο του μου είπε αυτά τα πράγματα, λέει «*συναντιέστε στο γραφείο υπό τύπον οργανώσεως*», κατά τη διάρκεια που περνούσα το δίαυλο, έφευγε ο Νίκος ο Κιοσσές με άλλη βάρκα, Μου έκανε ορισμένα νοήματα και κατάλαβα.

Κ. Τον είχε φωνάξει ο Αραπάκης τον Κιοσσέ για τον ίδιο λόγο. Ο Αραπάκης με τι αρμοδιότητα[1]; Ήταν αρχηγός του στόλου.

Γ. Ξέρω γω τι ήταν……

Κ. Κύριε Γουλέα να μην ξεφύγουμε από τον Αραπάκη. Το 1971 ήταν αρχηγός του στόλου. Δεν έχει ούτε ανακριτικές ιδιότητες ούτε προϊστάμενός σας είναι, εσείς υπάγεστε στο ΔΝΕ και επιχειρησιακά στο ΓΕΝ στο ΑΝ. Κανείς από αυτούς τους δύο δηλαδή ούτε το ΓΕΝ ούτε ο προϊστάμενός σας δεν σας κάλεσε, αλλά σας κάλεσε ο αρχηγός του στόλου, ο Αραπάκης. Και πού καταλήξατε τελικά;

---

[1] Καμία υπηρεσιακή σχέση δεν έχει ο Αραπάκης με τον Γουλέα, Κιοσσέ κ.λ.π. ώστε να τους καλέσει ως αρχηγός του στόλου σε άτυπη εξέταση/ανάκριση για τις συναντήσεις αυτές. Κινείται όμως ως παράγοντας της εξουσίας και του καθεστώτος. Ο Κιοσσές επιβεβαιώνει την ανάμιξη αυτή του Αραπάκη και αποδυναμώνει την σημασία των συναντήσεών τους με τους υπολοίπους αφού όπως λέει δεν έγινε τίποτα. *«…Με κάλεσε και μου είπε «τι γίνεται; τι κάνεις; πως τα βλέπεις τα πράγματα;», «δεν τα βλέπω καλά». Δεν είχε γίνει αυτό που λένε, ενέργεια, να σκεφθούμε, να κάνουμε….. Τίποτα, απλώς συζητήσαμε και είπαμε, εγώ δηλαδή, ότι το πράγμα δεν προχωράει…..Όχι βέβαια αλλά δεν κάναμε και συνωμοσία…. Μια συζήτηση. Δεν είπα σε κάποιον «εσύ θα έρθεις μαζί μου, εσύ θα πας εκεί, εσύ εκεί». Δεν έγινε αυτό το οποίο πολλοί θέλουν να το εμφανίσουν, ότι έγινε κάτι. Απλώς διέβλεπα την κατάσταση η οποία θα δημιουργηθεί και δημιουργήθηκε…..Δεν θεωρώ τιμητικό το να ξεκινήσω σε μια κατάσταση που είναι εκεί που είναι, να ξεκινήσω να λέω ότι έκανα κάτι. Δεν έκανα….».* Ο Κιοσσές υποθέτει πως η προβολή μιας τέτοιας υπόθεσης θα δώσει αφορμή να ανακινήσουν το θέμα του ΕΛΛΗ και τα βασανιστήρια επομένως προτιμά να σιωπά. Παρόμοια είναι η στάση του και για την οργάνωση του ΄΄κινήματος΄΄ του 1973. Ο Γουλέας όμως δεν έχει κανένα λόγο να αποκρύπτει τέτοιες υποθέσεις και δεν διστάζει να μνημονεύει ανάμειξη και στελεχών που είχαν έντονη ανάμειξη σε δραστηριότητες όπως το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου. ΄΄Ο Ταβλαρίδης γνώριζε για το κίνημα΄΄ λέει. Το στοιχείο αυτό είναι από τα πιο αποκαλυπτικά αφού κανείς από όλους όσους συνελήφθησαν τον Μάιο κ.λ.π. 1973 για το ΄΄κίνημα΄΄ δεν αναφέρει τον Ταβλαρίδη ως ενημερωμένο. Τον Κιοσσέ, τον Αναγνωστόπουλο κ.ά. τους μνημονεύουν όπως βλέπουμε στο αντίστοιχο κεφάλαιο. Ο Γουλέας προσθέτει πολλά στην έρευνα αυτή. Η αντίφαση με τις περιπτώσεις των Ταβλαρίδη και Κιοσσέ, δεν είναι απλή για να μην αποτελέσει αντικείμενο προβληματισμού με τις συμπεριφορές τους τα χρόνια εκείνα. Ο Γουλέας δεν διστάζει να τους αναφέρει και να τους στηρίζει παρουσιάζοντας μια πλευρά τους που δεν φαντάζεται κανείς όταν περιοριστεί στο ΕΛΛΗ για τον Κιοσσέ και στο πραξικόπημα για τον Ταβλαρίδη.

Γ. Τίποτα του είπα ότι μιλούσαμε για ποδοσφαιρικά θέματα, βατραχάνθρωποι είμαστε και συναντιόμαστε πατροπαράδοτα, έρχονται, πίνουμε καφέ…..Μου είπε ότι κάτι ακούστηκε για κάτι κινήσεις, για κάποιες μονάδες να κινηθούνε και εγώ βέβαια έκανα τον ανήξερο, δεν παραδέχθηκα τίποτα από όλα αυτά. Μου είπε μάλιστα ότι υπάρχει άνθρωπος από εκεί, που μπορεί να βεβαιώσει όλα εκείνα, *«ήταν»* μου λέει *«μέσα στις συζητήσεις σας»*…..

Κ. Στην τετράδα, και το είπε ο Αραπάκης……

Γ. Ναι, του λέω «*ας έρθει ο άνθρωπος αυτός να τον δούμε, ποιος είναι»*……..από κει και πέρα πήραν μετάθεση οι πάντες……..

Κ. Και εσείς……..

Γ. Βεβαίως εγώ πήγα στο «ΑΣΠΙΣ», μόλις είχα κλείσει χρόνο στη ΜΥΚ, ο Νίκος έφυγε στην Κρήτη, ο Δούμουρας πήγε κυβερνήτης σε ένα οχηματαγωγό και ο Κανελόπουλος πήγε στη Θεσσαλονίκη και μετά από τρεις μήνες γύρισε υποδιοικητής στη ΜΥΚ.

Κ. Ο Κανελόπουλος πήγε υποδιοικητής στη ΜΥΚ μετά από τρεις μήνες, ο Δούμουρας που πήγε;

Γ. Σε οχηματαγωγό.

Κ Αυτό φωτίζει αμέσως τον Κανελόπουλο σαν τον άλλο που……..

Γ. Αυτό σα συμπέρασμα πιθανώς μπορεί να βγει.

Γ. Άρα αυτή η κίνηση σταματάει εκεί και κλείνει……Ένα λεπτό για να ολοκληρώσουμε με τον Κιοσσέ τις σχέσεις. Τα επόμενα χρόνια μέχρι τη μεταπολίτευση ή τα προηγούμενα χρόνια, γιατί και ο Κιοσσές και οι δύο συνάδελφοι που αναφέρατε ήσαστε όλοι των ΟΥΚ, είχατε ειδική εκπαίδευση στην Αμερική και είχατε πάρει ειδικό πτυχίο, ήσαστε άνθρωποι με ειδικές γνώσεις και ειδικές ικανότητες…….

Γ. Στο ναυτικό.

Κ. Στο ναυτικό μέσα. Χρησιμοποιηθήκατε ποτέ εσείς προσωπικά ή οποιοσδήποτε από τους υπόλοιπους ή οι μονάδες των ΟΥΚ για σκοπούς εκτός της αποστολής των ΟΥΚ;

Γ. Ναι, προφανώς ήταν γνωστά ότι χρησιμοποιήθηκαν οι ΟΥΚ και βασικά οι μόνιμοι υπαξιωματικοί, οι οποίοι κατά τη γνώμη μου ήταν αφελείς στην εποχή τους, με το θέμα των ανακρίσεων των υπαξιωματικών στο «ΕΛΛΗ».

Κ. Αυτά είναι γνωστά δεν θέλω επ' αυτού…….

Γ. Πέραν τούτου εγώ δεν έχω άλλη για τους βατραχανθρώπους ειδικά……

Κ. Εσείς κληθήκατε ποτέ επικεφαλής ΟΥΚ ή μεμονωμένα να παίξετε κάποιο ρόλο ή να δράσετε υπέρ της δικτατορίας εκείνα τα χρόνια;

Γ. Όχι.

Κ. Πως εξηγείτε τώρα το γεγονός ότι δύο άνθρωποι, όπως ο Πετρόπουλος που αναφέρατε είναι για το ναυτικό, για τους παλιούς του ναυτικού μια περίπτωση ξεχωριστή, μια ιδιάζουσα περίπτωση και ένας άνθρωπος που τον θαύμασαν και τον αγάπησαν πολλοί αξιωματικοί και εξακολουθούν να τον αγαπούν, αυτός λοιπόν ο άνθρωπος και ο Κιοσσές πάλι, και ο Κιοσσές μια ιδιάζουσα περίπτωση, πως εξηγείται ότι συνέδεσαν τη σταδιοδρομία τους τα πρώτα χρόνια μετά το 67 με τη δικτατορία, με το καθεστώς, και από ένα σημείο και μετά έχουμε πλήρη και κάθετη διαφοροποίηση, όπως ήδη αναφέρατε για τον Κιοσσέ και για τον Πετρόπουλο;

Γ. Εγώ για την περίπτωση του Νίκου του Κιοσσέ, που είναι ένας άριστος οικογενειάρχης, θρησκευόμενος, αλλά δεν ήταν θα έλεγα οπορτουνιστής, από στρατιωτική οικογένεια, ο πατέρας του ήταν αρχηγός του ναυτικού, με ιστορία, έχει αφήσει και καλό όνομα στο ναυτικό, ο Δημήτρης ο Κιοσσές, και με όλες αυτές τις καταστάσεις τις παρελθούσες…….

Κ. Τι εννοείτε, δεν κατάλαβα.

Γ. Από επιπολαιότητα……

Κ. Τι εννοείτε επικράτησε στο παρελθόν;

Γ. Μετά τον εμφύλιο πόλεμο επικράτησε μια παράταξη η οποία στα πρώτα χρόνια καταπίεσε τους ηττημένους. Από κει και πέρα ο καθένας μπορεί να βγάλει τα συμπεράσματά του. Πού δεν συμβαίνει αυτό σε έναν εμφύλιο πόλεμο, η χειρότερη κατάσταση που μπορεί να συμβεί, έτσι δεν είναι; Και επικράτησε η δεξιά παράταξη, οι ούτω καλούμενοι «εθνικόφρονες». Ο Κιοσσές μεγάλωσε σε αυτό το περιβάλλον, και όχι μόνο ο Κιοσσές, χιλιάδες άνθρωποι και πολλοί οι οποίοι υπηρέτησαν τις ένοπλες δυνάμεις, και γαλουχήθηκαν. Αυτή ήταν η ιστορία της νεότερης Ελλάδος, της μετεμφυλιακής. Θέλω να πω λοιπόν, κατ' εμέ ο Κιοσσές από επιπολαιότητα, αφελή ενθουσιασμό, μπήκε τουλάχιστον στα αρχικά στάδια σε αυτό το δρόμο. Γιατί αργότερα, πιθανόν να έπαιξαν ρόλο και προσωπικοί λόγοι……..

Κ. Σας θυμίζω ότι ο πεθερός του Κιοσσέ ήταν αρχηγός του ναυτικού……ο Περβενάς ήταν αρχηγός του ναυτικού όταν διατάσσεται ο Κιοσσές να γίνει μέλος ανακριτικής επιτροπής υπό τον Ευαγγελόπουλο για τις ανακρίσεις του «ΕΛΛΗ» μαζί με Σωμαρίπα και κάποιον άλλο. Εκεί έγινε ότι έγινε…..

Γ. …στα πρόσωπα και ανθρώπους αφιερωμένους να φέρουν σε πέρας ότι έπρεπε να φέρουν…….

Κ. Ερχόμαστε στο 71 να ΄΄συνωμοτεί΄΄ σε εισαγωγικά ο Κιοσσές μαζί σας και με άλλους δύο για να συλλάβετε τον Παπαδόπουλο. Ξέρετε άλλες δραστηριότητες του Κιοσσέ;

Όχι ξέρω ότι ήταν μυημένος στο κίνημα του ναυτικού.
Κ. Από ποιόν ήταν μυημένος;
Γ. Από τον Γκιόκεζα.
Κ. Στην ίδια ομάδα λοιπόν του Σταματελόπουλου έχουμε μια αύξουσα δραστηριότητα αξιωματικών και μέσα στο κίνημα.
Γ. Αυτό είναι συμπέρασμα δικό μου. Ότι πρέπει να ήταν στο κίνημα.
Κ. Δεν είναι μόνο δικό σας κύριε Γουλέα, έχει κατατεθεί στις ανακρίσεις που έγιναν τότε στο ΕΑΤ – ΕΣΑ. Το όνομα του αναφέρεται εμμέσως και αμέσως ως μυημένου στο κίνημα. Τώρα να έρθουμε στην περίπτωση σας. Φεύγετε μετά το κίνημα του ναυτικού, όπου είπατε ότι σας έχει μυήσει ποιος;
Γ. Ο κυβερνήτης μου.
Κ. Πόσο καιρό πριν τις 23 Μαΐου;
Γ. Εγώ πήγα στο «ΑΣΠΙΣ» μετά από αυτά τα γεγονότα, την αποκάλυψη αυτής της κίνησης που μας διέσπειραν εμάς τους τρεις, πήγα στο «ΑΣΠΙΣ».
Κ. Το 71.
Γ. Το 72. Όπου μετά από ένα χρονικό διάστημα στο γραφείο του……
Κ. Τι σας είπε, μπορείτε να θυμηθείτε αυτό το διάλογο;
Γ. Το διάλογο δε μπορώ να τον θυμηθώ κατά λέξη Αντώνη, απλώς μπορώ να θυμηθώ ποιες ήταν οι προθέσεις μου σε περίπτωση που αναλάβω δράση εναντίον της επταετίας.
Κ. Αυτό ήταν το ερώτημα του κυβερνήτη σας, του Γκιόκεζα; Του απαντήσατε ότι θα είσαστε μαζί του.
Γ. Ναι.
Κ. Είπατε ότι και ο Ταβλαρίδης είχε μυηθεί ……
Γ. Θα σου πω γιατί…….ο Ταβλαρίδης ή το είχε πάρει χαμπάρι μέσα από το καράβι, (δεν ξέρω αν φώναξε ιδιαίτερα τον Ταβλαρίδη να του κάνει την ίδια συζήτηση, που ίσως το αμφιβάλω), αλλά από διάφορους υπαινιγμούς μεταξύ σοβαρού και αστείου, κατά τη διάρκεια πλόων και ασκήσεων. Αν θυμάσαι υπήρξε μια ημερομηνία που θα εκινείτο το ναυτικό κατά τη διάρκεια της άσκησης «Αστραπή», όπου ο Μαργαρίτης θα έμπαινε στο δικό μας το καράβι, το «ΑΣΠΙΣ». Εκεί υπήρξε μια προετοιμασία με το να δοθεί το τελικό ΟΚ για να συλλάβουμε τον Μαργαρίτη.
Κ. Αρχές του 73.
Γ. Ναι. Ήταν σε «Αστραπή». Πριν το Μάιο του 73.
Κ. Με τον Ταβλαρίδη, εκτίμησή σας ήταν ότι ή το είχε πάρει χαμπάρι ή κάποιος του είχε μιλήσει. Εν τούτοις δεν μίλησε αυτός ποτέ για το κίνημα πριν εκδηλωθεί, πριν τις 23 Μαΐου;
Γ. Όχι, ο Ταβλαρίδης βασιλικών συναισθημάτων, πιστεύω αυτό πρέπει να το ξέρεις……..
Κ. Όχι δεν το ξέρω. Μιας και φτάσαμε στο κίνημα να το καλύψουμε πριν πάμε στα της Κύπρου πάλι. Υπάρχει μια επισήμανση, πληροφορία, ότι ένα με ενάμιση μήνα πριν γίνουν οι συλλήψεις στις 23 Μαΐου του κινήματος……
Γ. Πριν γίνει το κίνημα…..
Κ. Πριν γίνει το κίνημα, έτσι και αλλιώς δεν έγινε το κίνημα, έγιναν συλλήψεις, κατεστάλη το κίνημα…..
Γ. Το κίνημα κατεστάλη την ημερομηνία που θα εκδηλωνόταν, το βράδυ που θα εκδηλωνόταν, όταν μας συλλάβανε εμάς, μας συνέλαβαν στο «ΠΑΛΑΣΚΑ», σχεδόν το μισό επιτελείο των αξιωματικών του «ΑΣΠΙΣ», γνωστό και μας φύτεψαν και τον Πατίλη μέσα για να ακούν τι λέμε……
Κ. Τι εννοείτε, αυτό είναι καινούριο…..
Γ. Μεταξύ των συλληφθέντων των αξιωματικών του «Ασπίς». Εμείς θα φεύγαμε την επόμενη μέρα για να κάνουμε δήθεν δοκιμή του πορειογράφου. Ο Νίκος ο Παπάς με το «ΒΕΛΟΣ» ήταν στη νατοϊκή άσκηση, ο «ΚΑΝΑΡΗΣ» με τον Κώστα το Ζωγράφο θα ήταν σε κάποια άλλη άσκηση, ο Παπαδόγγονας με το ΝΑΥΑΡΙΝΟ και το Μάλιαρη θα έφευγε και αυτός, όλοι θα φεύγαμε για κάποιο λόγο ασκήσεων, δοκιμών. Και γελούσαμε μέχρι το βράδυ γιατί θα φεύγαμε κάπου έξι ώρα το πρωί, ήταν ο απόπλους με βάρδια…το Μιχούδη τον Αριστείδη. Εγώ κατέβαινα με τον Μανουσόπουλο και τον Ισμαΐλάκο και μας σταματάνε στην πύλη του «Παλάσκα», είχαν ήδη σταματήσει και τον Μηνόγιαννη, και μας πάνε στη Λέσχη αξιωματικών και λένε «δεν μπορείτε να…..υπάρχει κάποιο θέμα, θεωρείτε τους εαυτούς σας φιλοξενούμενους του ΚΕΠΑΛ» μας λέει ο τότε διοικητής του Παλάσκα…..
Κ. Ποιος;
Γ. Τσιμπάμπας, δεν θυμάμαι το όνομά του. Και διανυκτερέψαμε στο «Παλάσκα». Μαζί ήταν όλοι οι αξιωματικοί του «Ασπίς» και ήταν και ο Πατίλης. Ο Πατίλης άσχετος με εμάς, και το καταλάβαμε αμέσως ότι τον είχαν στείλει να δουν τι συζητήσεις θα κάναμε μεταξύ μας. Οφθαλμοφανές.
Κ. Επανέρχομαι στο ερώτημα που άρχισα να σας κάνω. Ποια είναι η γνώμη σας, η εκτίμησή σας για το πώς προδόθηκε σε εισαγωγικά το κίνημα;
Γ. Αυτό δεν το ξέρω καθόλου.

Κ. Γνωρίζεται αν ένα - ενάμιση μήνα πριν τις 23 Μαΐου ενημερώθηκαν οι αρμόδιες υπηρεσίες τότε για το κίνημα;

Γ. Τι μπορώ να πω εγώ. Μπορώ να πω το εξής. Όταν κάναμε την μεθόρμιση το μεσημέρι της 22ας, πηγαίναμε στη Τσαμαδούρα με το «ΑΣΠΙΣ» εγώ στα ΝΚ σε όλες τις κινήσεις μεθορμίσεως ο κυβερνήτης μου είχε δώσει το καράβι να το πηγαίνω……..φεύγαμε από το «ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗ», εμείς ήμασταν ενδιάμεσο καράβι, ήταν το «ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ» απ' έξω και ανοίξαμε το «ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗ» για να φύγουμε. Απομακρυνόμασταν από την προβλήτα, απλώς ήρθε μια πέμπτη διαίσθηση, από τα βλέμματα των αξιωματικών του «ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗ» κατάλαβα ότι κάτι συμβαίνει. Μόνο όπως μας κοίταζαν.

Κ. Του «Θεμιστοκλή». Ποιών αξιωματικών του «Θεμιστοκλή»;

Γ. Δεν θυμάμαι τα ονόματά τους.

Κ. Θέλετε να πείτε ότι οι αξιωματικοί του «Θεμιστοκλή» ήξεραν ότι εσείς ξεκινάτε για κίνημα;

Γ. Εγώ θα στο πω αλλά θα σε παρακαλέσω να μην το χρησιμοποιήσεις το όνομα.

Κ. Δεν θα το χρησιμοποιήσω.

Γ. Κλείστο.

Κ. Άνθρωποι του κινήματος κύριε Γουλέα, ο Κολιγιάννης, είχε ενημερωθεί ενάμιση μήνα πριν την εκδήλωση του κινήματος τουλάχιστον με την κατάθεση κάποιου τότε συναδέλφου ότι «σας παρακολουθεί η χούντα». Δεν μιλάμε λοιπόν για προδοσία του κινήματος την παραμονή ή δύο μέρες πριν τις 23 Μαΐου. Μιλάμε ότι το κίνημα είχε προδοθεί, ήταν γνωστό στις υπηρεσίες της δικτατορίας πολύ πριν εκδηλωθεί και το άφησαν να φτάσει εκείνη την ημέρα.

Γ. Εγώ δεν ξέρω καθόλου για το θέμα της προδοσίας, δηλαδή ποιοι……..αυτές τις θεωρίες για κάποιους υπαξιωματικούς, κάποιος Οικονομίδης……..

Κ. Όχι Οικονομίδης……

Γ. Δεν ξέρω, δεν έχω καθόλου……..

Κ. Ερχόμαστε στην περίπτωση τη δική σας, ο οποίος κάτω από εκείνο το κλίμα όπως το περιγράψατε, θέλετε να φύγετε και φεύγετε και πάτε Κύπρο. Τι αισθήματα έχουν οι αξιωματικοί, οι Έλληνες που υπηρετούν στην Κύπρο απέναντι στο Μακάριο;

Γ. Απέναντι στο Μακάριο προσωπικά μπορεί να είχαν επί προσωπικής βάσης τις κρίσεις και τις απόψεις τους αλλά απέναντι στην κυβέρνηση του Μακαρίου ήταν νομοταγείς, δεν υπήρχε δηλαδή αμφιβολία ότι έπρεπε να υπηρετήσουν τον σκοπό για τον οποίο πήγαν εκεί πέρα. Τουλάχιστον από πλευράς της συντριπτικής πλειοψηφίας των αξιωματικών του ναυτικού.

Κ. Αναφέρεστε στο ναυτικό τώρα.

Γ. Σε ότι αφορά το στρατό, η προσωπική μου άποψη και η διαίσθηση που είχα αποκομίσει ήταν ότι ήταν αντιμακαριακοί σαφώς.

Κ. Πως εξηγείτε ότι στη διάρκεια του πραξικοπήματος έχουμε ληστείες και δηώσεις σπιτιών από πλευράς Ελλήνων αξιωματικών και υπαξιωματικών και στρατευσίμων του ναυτικού, δεν σας λέω εγώ του στρατού, του ναυτικό [σας λέω]. Τα λένε αυτά οι ΕΔΕ και οι καταθέσεις. Πως το εξηγείτε αυτό το πράγμα;

Γ. Προσωπική άποψη με άμεση αντίληψη δεν μπορώ να εκφράσω. Τα αποτελέσματα μπορώ να δω που ορισμένοι από αυτούς μετά την επικράτηση του……..γυρίσαν στη βάση με ορισμένα δώρα…….

Κ. Είναι γνωστά αυτά.

Γ. Τι να εξηγήσω τώρα…….

Κ. Έχει μείνει μια ασάφεια για το δικό σας ρόλο, την αφήνει στην ΕΔΕ του ο Μεταληνός ……

Γ. Δεν με ρώτησε ποτέ του…..

Κ. Δεν σας κάλεσε, δεν σας ρώτησε και το γράφει …….

Γ. Και ήταν αφορμή παρατήρησης του Εγκολφόπουλου προσωπικά προς τον Μεταληνό ενώπιον εμού.

Κ. Γιατί δεν σας κάλεσε;

Γ. Γιατί ήμουν μακριά.

Κ. Πού ήσασταν;

Γ. Στην Κύπρο. Ήμουν ο μόνος αξιωματικός που παρέμεινε στην Κύπρο μετά το πραξικόπημα. Μετά το πραξικόπημα και τον πόλεμο δεν υπήρξε μόνιμος αξιωματικός σε κανένα όπλο που να μείνει στην Κύπρο. Ο μόνος που παρέμεινε ήμουν εγώ. Μέχρι το 76.

Κ. Κάνει λοιπόν την ΕΔΕ ο Μεταληνός και δεν σας καλεί. Και εν τούτοις το πόρισμά του λέει ότι θα πρέπει να ληφθεί υπόψη μελλοντικά μία κατάθεση του Γουλέα ο οποίος θα φωτίσει……

Γ. Αναφορά…….

Κ. Αναφορά η οποία θα φωτίσει τι σκοτεινές πλευρές; Αφού τα πάντα φαινόντουσαν εκεί μέσα. Τι δε φαινόταν στην ΕΔΕ του Μεταληνού που έπρεπε εσείς να φωτίσετε;

Γ. Του Μεταληνού δεν ξέρω. Πώς να σου απαντήσω. Όταν γύρισα με άδεια μετά την μεταπολίτευση, και μάλιστα γύρισα για να κάνω συντήρηση σαν αλεξιπτωτιστής που ήμουν, ήμουνα στο ΓΕΝ. Και έτυχε να βρεθώ στο γραφείο του υπαρχηγού ο οποίος ήταν τότε ο υποναύαρχος Καψάλης. Απέξω από το γραφείο του.

Κ. Δεν έχει φύγει ο Καψάλης ακόμα.

Γ. Όχι. Τον είχα κυβερνήτη εγώ τον Καψάλη το 65 – 66 στον «Ιέρακα». Και με είδε απέξω και με φώναξε μέσα και τα λοιπά «τι κάνεις;», του εξιστόρησα δυο τρία πράγματα και με πήρε αμέσως και με πήγε στον Εγκολφόπουλο. Τον ενημέρωσε τον αρχηγό. Και του είπα του αρχηγού, του Εγκολφόπουλου, εν συντομία. Λέει: «τα κατέθεσες αυτά που λέει στην ΕΔΕ;», του λέω: «όχι», *«δεν σε φωνάξαν να καταθέσεις*;», λέω εγώ «όχι». Και φωνάζει το Μεταληνό και ο άνθρωπος είπε ότι ήμουν στην Κύπρο και δεν μπορούσα, είτε ο χρόνος είτε …….ίσως εφόσον όλα τα άλλα είχαν λεχθεί και πιθανώς να έλεγα εγώ τα ίδια πράγματα, δεν ξέρω, δεν έκρινε τότε σκόπιμο να καταθέσω.

Κ. Κύριε Γουλέα να ξεκαθαρίσουμε ένα πράγμα, ο Μεταληνός μπορεί στην ΕΔΕ του, στο πόρισμα, να αφήνει ένα ερωτηματικό για το τι θα καταθέσει ο Γουλέας και δεν το έχει καταθέσει και πρέπει μελλοντικά. Εντούτοις κάποιος που διαβάζει τις καταθέσεις και ακούει σήμερα εσάς να λέτε αυτά που λέτε, δεν βλέπει να υπάρχει κενό. Εγώ να σας κάνω δύο απλές ερωτήσεις: τις ώρες που γινόντουσαν οι συλλήψεις και δρούσαν οι χουντικοί ας το πούμε έτσι, και κάναν επιχειρήσεις μες στην Κύπρο, εσείς είχατε εντολή μαζί με το Δούκα να είστε στη βάση……

Γ. Όχι, ο Δούκας δεν ήταν στη βάση, ο Δούκας είχε αναλάβει την προστασία των θέρετρων των αξιωματικών στην Αμμόχωστο.

Κ. Εσείς που ήσασταν;

Γ. Ο μόνος που έμεινε στη βάση ήμουν εγώ.

Κ. Με εντολή.

Γ. Εμένα δεν τολμούσαν να βγάλουν έξω

Κ. Με εντολή. «Κάθισε εκεί και φύλαξε τη βάση». Πρώτον αυτό. Ξεκαθαρίσατε το ένα ερώτημα: τι κάνατε εσείς όταν οι άλλοι κάνανε συλλήψεις και λοιπά. Το δεύτερο: Έχετε την εντολή να υπονομεύσετε τη βάση τις πολύ δύσκολες εκείνες στιγμές που αναχωρεί το κλιμάκιο από τη βάση και όλος ο κόσμος. Μένετε τελευταίος με τον κόσμο σας, με τους ανθρώπους σας, τους ΟΥΚ. Το γράφετε στην αναφορά σας. Δίνετε εντολές, υπονομεύονται τα πλοία……..Γιατί δεν ανατινάχτηκαν;

Γ. Πώς να ανατιναχτούν; Ποιος το λέει αυτό; Τα πλοία; Όλα; Ποιος; το λέει αυτό;

Κ. Ποια πλοία είναι σήμερα σε κάποιες εκθέσεις τουρκικές;

Γ. Ποιο πλοίο, όχι ποια πλοία.

Κ. Άρα η βάση κύριε Γουλέα ανατινάχτηκε.

Γ. Τα πλοία της βάσης ανατινάχτηκαν, δεν υπάρχει αμφιβολία επ' αυτού. Και οι τρεις τορπιλάκατοι που ήταν μέσα, με βλάβη η μία, ανατινάχτηκαν. Η τορπιλάκατος που είναι σήμερα στα τουρκικά χέρια, είναι η τορπιλάκατος που είχε προσαράξει στην περιοχή του ξενοδοχείου «Salamis Bay»…

Κ. Με τον Παπαδάκη και τον…..;Ποιόν κυβερνήτη; Ο Τσατταλός ή ο Κανδαλέπας επάνω; Θα έρθουμε σε αυτά. Να ξεμπλέξουμε με τις δικές μου απορίες για αυτά που προκύπτουν από τα γραπτά της εποχής. Άλλο ένα ερωτηματικό…….

Γ. Ο σημαιοφόρος του Ριζοκάρπασου, του ραντάρ του Ριζοκαρπασίου, χαρά στο κουράγιο του, έφεδρος σημαιοφόρος, πήρε το ραντάρ και πέρασε από το Μπογάζι γύρω στις πεντέμισι το απόγευμα, έξι η ώρα. Και φλεγόταν το Μπογάζι από τη υπονόμευση των βατραχανθρώπων. Η δε εκκένωση της βάσεως έγινε γύρω στη μία παρά δέκα το μεσημέρι, φύγαν όλοι. Και έμεινα εγώ ο οποίος έφυγε στις τρεις. Και έφυγα στις τρεις κατόπιν εντολής του Τζεφεράκου που ήταν στη……νόμιζε ότι είχα φύγει και εγώ και η υπονόμευση…….γιατί η εγκατάλειψη της βάσεως ήταν σίγουρη, είχαν σπάσει τη γραμμή αμύνης από τις εννιά η ώρα το πρωί οι Τούρκοι και προέλαυναν στην Αμμόχωστο, είχα χωρίς καμία εντολή προετοιμάσει τα εκρηκτικά, με πρωτοβουλία, με όποια μυστικότητα μπορούσε να τηρηθεί στο περιβάλλον με τους αξιωματικούς που είχα.

Κ. Για να μην υπάρξει πανικός.

Γ. Για να μην υπάρξει πανικός προφανώς. Και όταν εδόθη εντολή επίσημη να εκκενώσουν τη βάση, έμεινα εγώ πίσω με εντολή να την υπονομεύσω και να αποχωρήσω κατόπιν εντολής…….πρόσεξε, κατόπιν ΝΔΚ, τότε ήταν ΝΔΚ ο Παπαγιάννης, δεν είχε φύγει ακόμη. Συγγνώμη, είχε φύγει. Ο Παπαδάκης ήταν. Είχε φύγει ο Παπαγιάννης μεταξύ πρώτης και δεύτερης εισβολής και παρέλαβε ο Παπαδάκης ΝΔ. Και με παίρνει τηλέφωνο ο Τζεφεράκος, ενώ μου είχαν πει θα φύγεις κατόπιν εντολής, και μου λέει «ακόμα;», εν εξάλλω καταστάση, «σήκω φύγε αμέσως».

Κ. Και μεταβιβάζει την εντολή του διοικητού σε εσάς να φύγετε…..

Γ. Φαντάζομαι. Ήταν προσωπική εντολή; Δεν ξέρω.

Κ. Εσείς με πόσους ΟΥΚ ήσασταν εκεί;

Γ. Θα ήταν η ομάδα καμία εικοσαριά άτομα.

Κ. Φεύγετε λοιπόν, υπονομεύετε…….

Γ. Με ένα Land Rover, με ένα επιτεταγμένο και με τα γιώτα - χι μας……

Κ. Αρχίζετε τις ανατινάξεις και φεύγετε……

Γ. Πήραμε τα κλείστρα όλα από τα πυροβόλα, αχρηστέψαμε τα πυροβόλα, ανατινάξαμε ραντάρ…..

Γ. Ο σημαιοφόρος που αναφέρατε τι είδε; Γιατί τον αναφέρατε;

Γ. Είδε τις φωτιές και τους καπνούς, που εφλέγετο το λιμάνι.

Κ. Επανερχόμαστε λοιπόν στο Μεταληνό. Και στις καταθέσεις υπάρχει ένα σημείο που λέει ότι ο Γουλέας, ο Παπαγιάννης και ένας ακόμα, ενημερώνονται για το επικείμενο πραξικόπημα τρεις μήνες πριν το πραξικόπημα ……

Γ. Όχι, αυτό είναι στην αναφορά του Κανδαλέπα ο οποίος ισχυρίζεται ότι εγώ, ο Παπαδάκης και ο Δούκας ……..(και την αναφορά του Κανδαλέπα μου την είχαν δώσει) ήμασταν εν γνώσει λέει του πραξικοπήματος τρεις μήνες πριν επέλθει. Ασύστολη ανακρίβεια. Το ότι τα συναισθήματα του Παπαγιάννη είχαν εκδηλωθεί αντιμακαριακά, ο άνθρωπος το φώναζε δεν το έκρυβε……..

Κ. Κύριε Γουλέα, έχουμε τη σχεδίαση ενός πραξικοπήματος κατά του Μακαρίου και της κυβέρνησης του, η οποία σχεδίαση είναι γνωστό ότι είναι μήνες πριν εκδηλωθεί. Και μάλιστα έχουν πάει όλα τα σημειώματα και οι διαταγές κάτω και έχουν πάει έως ναυτικού κλιμακίου του πολεμικού ναυτικού εκεί πέρα. Έχουν φτάσει δηλαδή κοντά αυτά τα σημειώματα και έχουν μπει μέσα στα φοριαμό ασφαλείας[1]. Ένα πραξικόπημα της δικτατορίας κατά του Μακαρίου, μιας κυβέρνησης εκεί, μήνες πριν γίνει το πραξικόπημα. Ποια ήταν εκείνη η σιγουριά του καθεστώτος τότε ότι ένας από τους δεκάδες, αν όχι εκατοντάδες αξιωματικούς, δεν θα άνοιγε ένα φάκελο και να δει και να ανακοινώσει το σχεδιαζόμενο πραξικόπημα; Που στηριζόντουσαν;

Γ. Στηριζόντουσαν σε αυτούς οι οποίοι χειρίζονταν αυτά τα χαρτιά, δηλαδή τα χαρτιά τα χειριζόταν ο διοικητής ο ίδιος, ο υποδιοικητής του πιθανώς, δηλαδή ο υποδιοικητής μου τότε ήταν μηχανικός αξιωματικός, ο Παπαργύρης, χειριζόταν τα χαρτιά. Δεν ξέρω αν είχαν και κανένα υπαξιωματικό γιατί μην ξεχνάς ότι οι υπαξιωματικοί ήταν dedicated στη χούντα……

Κ. Τι εννοείτε με αυτό;

Γ. Υπήρξαν αφιερωμένοι, πιστεύανε ……

Κ. Οι υπαξιωματικοί γενικά;

Γ. Όχι, ορισμένος αριθμός υπαξιωματικών, πολύ μικρός φαντάζομαι.

Κ. Γιατί;

Γ. Για τους δικούς τους λόγους……..τώρα τι θέλεις να σου πω……..για μένα ιδεολογικοί λόγοι, δυστυχώς ή ευτυχώς, δεν υπήρξαν, μόνο λόγοι συμφέροντος. Ήταν αυτοί οι οποίοι κοιτάζουν να πάρουν κάποια θέση, να περάσουν κάπως καλύτερα. Δεν υπήρξε η εμπιστοσύνη ας πούμε μιας οργάνωσης με την αναβάθμιση ας το πούμε εντός εισαγωγικών ως τις αποδοχές ως και σε άλλα θέματα των υπαξιωματικών εκ μέρους του Αραπάκη; Ήταν γνωστό αυτό το πράγμα.

Κ. Είχε έρθει ο Σταμούλης την περίοδο που ήσασταν κάτω στην Κύπρο και τι είχε κάνει;

Γ. Δεν ξέρω. Αυτός στη βάση είχε έρθει ως επισκέπτης.

Κ. Κύριε Γουλέα ξέρετε για δραστηριότητες του Κιοσσέ πριν το 1967 στην Κύπρο;

Γ. Αντώνη, ξέρω ότι ξέρεις και εσύ. Φαντάζομαι ότι πολλά είναι ολίγον τι ……

Κ. Ο μύθος ότι ο άνθρωπος αυτός είχε επικηρυχθεί από τους Τούρκους γιατί είχε δράσει με εντεταλμένες……

Γ. Δεν έχω προσωπική και άμεση γνώση των θεμάτων. Ξέρω ότι έχεις ακούσει.

Κ. Το οποίο για να ολοκληρώσω το ερώτημά μου…….

Γ. Τι μπορώ να σου πω……..την εποχή που υπηρέτησε ο Κιοσσές όπως υπηρέτησε και ο Μανώλης ο Παπαγρηγοράκης, ήταν η εποχή που κατέβαιναν όλα τα πολεμοφόδια και η μεραρχία που κατέβασε η κυβέρνηση του Παπανδρέου στην Κύπρο. Και τότε έπαιξαν κάποιο ρόλο και ο Κανελόπουλος……..από πλευράς βατραχανθρώπων τώρα μιλάω. Και μην ξεχνάμε τότε διοικητές εκεί ήταν και ο Νικολόπουλος στην οργάνωση και ο Νικολόπουλος και ο Αραπάκης.

Γ. Εγώ π.χ. όταν διατάχθηκε ο Ταβλαρίδης να πάει για δεύτερη φορά στην Πάφο, και παίρνω τον Κανδαλέτα και τον πάω στο «Λεβέντη» να τον συναντήσει, τον παίρνω, πήρε ο Κανδαλέτας τη βαλίτσα και πάμε στον «Λεβέντη». Και του εξιστόρησε ο Ταβλαρίδης ότι εκεί τα πράγματα είναι λίγο άγρια, μπορεί να χρειαστεί να πολεμήσουμε και τα λοιπά, λέει ο Κανδαλέτας «δεν πάω». Τον ξαναπαίρνω, τον βγάζω έξω.

Κ. Εννοείτε ότι φοβήθηκε;

Γ. Δεν ξέρω, είπε «δεν πάω».

Κ. Μήπως το είπε αυτό γιατί δεν ήθελε να είναι……..

Γ. Γιατί δεν ήταν καλό να εμπλακεί σε μια τέτοια κατάσταση……..

Κ. Να εμπλακεί σε κατάσταση που ενείχε κινδύνους ή να υπηρετήσει σε ένα πλοίο υπό νεώτερό του κυβερνήτη;

Γ. Αυτό είναι κατά βάση και η όλη γαλούχηση που έχουμε στο ναυτικό. Είναι δυνατό τώρα ο αρχαιότερος να βοηθήσει το νεότερο; Εκείνο το οποίο δεν κατάλαβα ήταν γιατί ήρθε μέχρι το καράβι που τον

[1] Τα σημειώματα προφανώς δεν περιείχαν τη σχεδίαση του πραξικοπήματος αλλά πίνακες με ονόματα και διευθύνσεις χωρίς να διευκρινίζουν τίποτε άλλο. Όταν ήρθε η στιγμή δόθηκε η διαταγή να ανοιχτούν οι φάκελοι με την κωδική ονομασία που γραφόταν απέξω και να συλληφθούν όσοι γράφονταν στον αντίστοιχο πίνακα. ΄΄Φοριαμό ασφαλείας΄΄ είναι μεταλλικά κιβώτια σε σχήμα χρηματοκιβωτίου όπου φυλάσσονται τα ΄΄ακρως απόρρητα΄΄ έγγραφα, σχέδια κ.λ.π.

πήγα……μετά διατάσσεται να πάει ο Τσατταλός ο Στάθης ο οποίος αρνήθηκε «δεν πάω». Μετά μου το λέγαν εμένα. Εγώ είχα τη μαούνα αυτή, δηλαδή το σκάφος των βατραχανθρώπων που επικοινωνούσε με το «Λεβέντη», που ήταν αγκυροβολημένος, επειδή ήταν παραβεβλημένος ο «Λεβέντης» όταν γύρισε από την Πάφο. Και του λέω του Ταβλαρίδη όταν πλέον πήγε κάποιος Ιωάννου, έφεδρος σημαιοφόρος, Κύπριος – Ελληνοκύπριος, του λέω «πρόσεξε αυτό που πας να κάνεις» επί λέξει, «πρόσεξε γιατί η ιστορία και η μέρα δεν τελειώνει σήμερα ή αύριο» και μετά μου τα 'λεγε από θέσεις ισχύος που μου είπες για το αυτοκίνητο…….

Κ. Ολοκληρώστε για το αυτοκίνητο ……

Γ. Δε μιλήσαμε ποτέ για το αυτοκίνητο, όχι μόνο το αυτοκίνητο, έπρεπε να κουβαλήσει και το φάκελο, γιατί όταν επικράτησε το πραξικόπημα, γύρισε ο Ταβλαρίδης, ανέλαβαν ορισμένα συνεργεία να επισκευάσουν το καράβι και είχε παραβάλει εξωτερικά την προβλήτα στο Μπογάζι……στις συζητήσεις, γιατί παρόλη την κατάσταση ξέραμε πλέον ποιοι είχαν αντισταθεί στο πραξικόπημα, όλοι είχαμε αντισταθεί στο πραξικόπημα πλην του Ντάνου, ο οποίος το είχε ……..και χρησιμοποιήθηκε ο Ντάνος στη Λευκωσία, μαζί με τον Αρμενάκιο, και αυτός, νεαρός αξιωματικός είναι, τον πήρε ο Ντάνος, είναι όπως λες εσύ, το «νεαρόν της ηλικίας», δικαιολογείται – δεν δικαιολογείται, βγάλε τα συμπεράσματα ανάλογα τι παιδεία έχεις. Στις συζητήσεις λοιπόν με τον Ταβλαρίδη…….ήρωας από θέση ισχύος, στις συζητήσεις και ο Τσατταλός και ο Αντρέας ο Κανδαλέπας που είχαν έντονες συζητήσεις για τη στάση του Ταβλαρίδη, σε κάποια φάση του είπαν «και πόσες λίρες πήρες;» Γιατί ορισμένοι είχαν γυρίσει με δώρα, φωτογραφικές μηχανές, όπλα και λοιπά. Στη συζήτηση δηλαδή, μεταξύ σοβαρού και αστείου προσπαθούσαν να του σηκώσουν την πίεση που λένε, λέγοντας του ότι «μπορεί να πήρες και λεφτά που βομβάρδισες», και στην αντίδρασή του αυτός λέει «ναι ρε, πήρα και λεφτά και αν έπαιρνα και παραπάνω μπορεί και να βομβάρδιζα και το Φάληρο». Αλλά αυτά όλα ο Ταβλαρίδης δεν τα λέει σοβαρά. Είναι σαν να λέμε εμείς σε μια συζήτηση που βρισκόμαστε, προσπαθούμε να υποστηρίξουμε την άποψή μας και δε βρίσκουμε άλλες διεξόδους, και το λες για να τον πειράξεις παραπάνω τον συνομιλητή σου, για να βγει από τα ρούχα του.

Κ. Γνωρίζετε αν από τις δραστηριότητες στο πραξικόπημα των συγκεκριμένων αξιωματικών και υπαξιωματικών που πήραν μέρος υπήρξαν ανθρώπινα θύματα;

Γ. Όχι δεν ξέρω.

Κ. Από τον βομβαρδισμό του σταθμού της Πάφου από τον Ταβλαρίδη και από τις δραστηριότητες του Ντάνου και Αρμενιάκου στη Λευκωσία……

Γ. Το δεύτερο δεν το ξέρω αλλά από το βομβαρδισμό της Πάφου ήταν σε ευήκοον ους οι διαταγές που έδινε η ΝΔΚ στο «Λεβέντη» να βομβαρδίσει το ραδιοφωνικό σταθμό, που βρισκόταν σε κατοικημένη περιοχή. Ο Ταβλαρίδης αρνιόταν κατηγορηματικά.

Κ. Εννοείτε το «βάρα βάρα» και ο Ταβλαρίδης αρνιόταν γιατί υπήρχε κόσμος σε σπίτια.

Γ. Τελικά όμως έριξε, όχι στο ραδιοφωνικό σταθμό, και αυτά μου τα λέει ο ίδιος πάλι από θέση ισχύος, δεν έχει λόγο να πει …….γιατί έχει πει άλλα πράγματα που τον έχουν εκθέσει. Στο σταθμό το ναυτικό της Πάφου, όπου είχε καταληφθεί υποτίθεται από μακαριακούς για το θεαθήναι, δηλαδή ο Ταβλαρίδης αυτό που λέει «βάρεσε» και λοιπά κατ' εμέ δεν είναι η σωστή άποψη και η αλήθεια. Είχε πολύ μεγάλους ενδοιασμούς και δεν ήθελε ο Ταβλαρίδης να βομβαρδίσει το ραδιοφωνικό σταθμό.

Κ. Άρα ο ρόλος του Ταβλαρίδη σαν κυβερνήτη της τορπιλακάτου διογκώθηκε τότε ……στο «Λεβέντη», διογκώθηκε χωρίς να ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα.

Γ. Διογκώθηκε, ναι. Όλα αυτά βέβαια ξέρεις πότε βγήκαν στη δημοσιότητα…….δημοσιεύτηκαν στα «ΝΕΑ» από τον Γιώργο τον Καράγιωργα, ο οποίος ήρθε στην Κύπρο αμέσως μετά τα γεγονότα, τον φιλοξένησα εγώ, ήμασταν φίλοι.

Κ. Δημοσιογράφος.

Γ. Ναι και γνώστης της κίνησης που σου είπα: Κιοσσέ – Παπαδόπουλου, Κιοσσέ – Κανελόπουλου…….

Κ. Υπό τον Σταματελόπουλο.

Γ. Γιατί τότε ο Γιώργος ο Καραγιωργας ερχόταν σχεδόν κάθε μέρα στην…….ήταν τότε στην «Ελληνική Θαλασσία Ένωση», και ήξερε και τις απόψεις μου από τότε.

Κ. Υπηρετούσε στην «ΕΘΕ» ή ήταν δημοσιογράφος;

Γ. Ήταν ο διευθυντής της «ΕΘΕ». Δημοσιεύτηκαν στα «ΝΕΑ» και τότε πλέον ο Ταβλαρίδης ……

Κ. Ας πάμε λίγο στη δική σας την προσωπική περίπτωση πριν μπείτε στη Σχολή Δοκίμων. Μπήκατε στη Σχολή Δοκίμων με μέσο ή όχι;

Γ. Ναι, με μέσον μπήκα. Κοίταξε Αντώνη, δεν υπήρχε κανείς που να μην μπει με μέσο, βέβαια εγώ τύχαινα να είμαι και πρωταθλητής Ελλάδος στις καταδύσεις, όπως ξέρεις, και μέσον ……..από 'τι μου έλεγε ο πατέρας μου, είχε μιλήσει σε κάποιο στρατηγό, αλλά αυτό δεν έπαιξε τόσο σημαντικό ρόλο να μπω στη Σχολή Δοκίμων……..

Κ. Το 1960.

Γ. Το 60. Το 59 είχα δώσει με την πρώτη και δεν είχα περάσει και πέρασα το 60.

Κ. Ο πατέρας σας ήταν;
Γ. Ο πατέρας μου ήταν αξιωματικός του στρατού.
Κ. Άρα κατάγεστε από μια στρατιωτική οικογένεια.
Γ. Από πλευράς πατέρα. Ο αδερφός όμως ήταν αντάρτης, φυλακισθείς και μέλος του ΚΚΕ. Ο δεύτερος αδερφός του εκτελέστηκε από τους Γερμανούς στην πλατεία του χωριού.
Κ. Αυτά τι επιπτώσεις είχαν πάνω στον χαρακτήρα σας έτσι όπως τα περιγράψατε με δυο κουβέντες;
Γ. Στο οικογενειακό μου περιβάλλον δεν είχα καμιά επιρροή ποτέ από τον πατέρα μου. Ο πατέρας μου ήταν απότακτος του 35 από το κίνημα του Βενιζέλου. Και επανήλθε στο στράτευμα με τον πόλεμο του 40. Απετάχθη με το κίνημα του Βενιζέλου, σαν βενιζελικός, και γύρισε το 40.
Κ. Κατεβαίνει στη Μέση Ανατολή;
Γ. Όχι.
Κ. Εδώ οργανώνεται σε κάποια……..
Γ. Από ότι ξέρω όχι. Ο πατέρας μου βοήθησε πολύ στον εξοπλισμό της ΕΟΚΑ διότι ο πρώτος του ξάδερφος ήταν μπατζανάκης του Γρίβα και την εποχή που οργανωνόταν η αντίσταση εναντίον των Άγγλων, της ΕΟΚΑ, και ήταν τότε διαχειριστής στις αποθήκες …… του στρατού ξηράς, εδώ στο Μπογιάτι, ό,τι όπλα μπορούσε να εξοικονομήσει από πλευράς……..με τα επίσημα κανάλια, επίσημα – ανεπίσημα κανάλια, τα προωθούσε στην Κύπρο.
Κ. Με πρωτοβουλία δική του;
Γ. Ναι.
Κ. Άρα έχουμε εσάς να μεγαλώνετε……γεννηθήκατε στις αρχές της δεκαετίας του 1940, μεγαλώνετε σε ένα στρατιωτικό περιβάλλον, στην οικογένειά σας έχουμε τον πατέρα σας βενιζελικής επιρροής, ο αδερφός του κομμουνιστής, οργανωμένος στο κομμουνιστικό κόμμα, κάποια μηνύματα έρχονται σίγουρα και σε εσάς, οι οικογένειες δεν είχαν στεγανά……
Γ. Πρώτος ξάδερφος πολιτικός πρόσφυγας στην Πολωνία με την αεροπορία, Γουλέας στο όνομα……..
Κ. Άρα δεν έχετε μόνο επίδραση από ένα χώρο συντηρητικό όπως είναι ο στρατιωτικός χώρος…….
Γ. Ούτε προσπάθησε ο πατέρας μου να με γαλουχήσει σε τέτοιου είδους θέματα.
Κ. Μόλις τώρα δα μου είπατε ότι μετά το κίνημα όπου αναφέρετε και λέτε, και καλά κάνετε, ότι τον Ισμαηλάκο δεν τον αναφέρω πουθενά εγώ προσωπικά και ούτε και κανείς άλλος, και θα μου πείτε γιατί επιμένετε για τον Ισμαηλάκο. Μου λέτε λοιπόν ότι εκτός από το ΄΄κίνημα του ναυτικού΄΄ γίνεται και κάποια άλλη κίνηση. Μπορείτε να μου τα ξεκαθαρίσετε αυτά; Ο Ισμαηλάκος πρώτα.
Γ. Ο Ισμαηλάκος ήταν βαθιά μυημένος στο κίνημα και μάλιστα είχε φροντίσει να πάρουμε και τα…….στο «Ασπίς» να αλλάξουμε τα τηλέτυπα των πρώτων αριθμών……..που είχαν τότε τα καράβια ούτως, ώστε να μπορούμε να παίρνουμε τα ειδησεογραφικά πρακτορεία με τη συχνότητα και τους αριθμούς που αυτοί μετέδιδαν. Και είχε με τον ΗΝ του ναυστάθμου, που ήταν νομίζω ο Μπακόπουλος, καταφέρει να πάρει ένα τηλέτυπο που είχε ο ναύσταθμος τότε και για εκπαιδευτικούς λόγους να τον πάρουμε στο καράβι.
Κ. Από ποιόν είχε μυηθεί;
Γ. Πρέπει να είχε μυηθεί από τον Γκιόκεζα, δεν ξέρω. Ήταν και κουμπάροι με τον Γκιόκεζα.
Κ. Η κίνηση τώρα που είπατε μετά το κίνημα του ναυτικού, τι πράγμα ήταν αυτό;
Γ. Αφού είχαν ήδη αρχίσει οι συλλήψεις……..όταν είχαν συλληφθεί όλοι οι αξιωματικοί, με συναντάει εμένα ο Βασίλης ο Γιαννακάκος, ο οποίος ήταν μυημένος μέσα στο κίνημα και [είχε]ευθύνη, και λόγω ειδικότητος αλλά και λόγω στενής φιλίας που είχαμε, να μου πει ότι ήθελε να με δει ο Παλούμπης γιατί ετοιμαζόταν μια άλλη κίνηση σε συνέχεια της προηγούμενης. Και συναντηθήκαμε στο σπίτι, εδώ στο σπίτι οι τρεις μας……..
Κ. Σε ποιο σπίτι;
Γ. Στο δικό μου. Εγώ, ο Παλούμπης, ο Γιανακάκος. Βρεθήκαμε στα Πατήσια, εκεί που έμενε πρώτα ο Γιανακάκος, πήραμε τον Παλούπη, κάναμε ολόκληρο κύκλο μπας και μας παρακολουθούσαν και καταλήξαμε στου Παπάγου. Και ήθελε να με ρωτήσει ο Παλούπης αν ήμουν διατεθειμένος να συμμετάσχω σε μια κίνηση σε συνέχεια της άλλης, με τους υπάρχους που είχαν μείνει στα καράβια, και λοιπά. Υπάρχουν από ότι μου είπε και κάποιες μονάδες του στρατού ξηράς, αξιωματικοί του στρατού ξηράς που ήταν και αυτοί μυημένοι για κάποια συνέχεια. Και βεβαίως είπα «ναι». Την επομένη συναντήθηκε ο Γιαννακάκος και ο Παλούμπης και ανέλαβε τη δική μου μύηση. Και μας καλεί ο Αραπάκης την επομένη – μεθεπομένη στο αμφιθέατρο της Σαλαμίνος και είπε ότι σταματάνε οι συλλήψεις και λοιπά……..
Κ. Ποια λοιπά; Τι σας είπε εκεί ο Αραπάκης;
Γ. Θυμάμαι την ομιλία του Αραπάκη. Απλώς μίλησε εκεί για το κίνημα του ναυτικού και ότι το ναυτικό πρέπει να……..
Κ. Αναφέρατε ότι ο Αραπάκης είπε εκεί ότι σταματούν οι συλλήψεις. Τι εννοείτε; Ότι ήξεραν πως υπήρχαν και άλλοι και δεν τους συλλαμβάνουν;

Γ. Είναι γνωστό ότι ήξεραν, γιατί άνθρωποι οι οποίοι συνελήφθησαν είχε δοθεί εντολή να αναφέρουν όσα ονόματα ήξεραν ότι είναι μυημένοι στο κίνημα του ναυτικού για να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση της αντιστασιακής δράσης των στελεχών του πολεμικού ναυτικού, της αντιδικτατορικής στάσης.

Κ. Τι ποσοστά κύριε Γουλέα δίνετε σε φιλοχουντικούς, αντιχουντικούς και ουδέτερους;

Γ. Φιλοχουντικούς στο ναυτικό; Ένα δέκα τα εκατό.

Κ. Και δραστηριοποιημένους υπέρ της δικτατορίας;

Γ. Δε μπορώ να πω ότι ξέρω ποσοστά αλλά τα συναισθήματα ήταν αντιδικτατορικά στο ναυτικό. Εγώ δεν ήμουν όταν έγινε το πραξικόπημα αλά όταν γύρισα, αυτό συνειδητοποίησα. Το ναυτικό δεν ήταν ποτέ φιλοδικτατορικό. Υπήρξαν στελέχη τα οποία για τους λόγους τους δικούς τους πίστευαν σε αυτήν την κατάσταση.

Κ. Βασιλόφρονες στο ναυτικό;

Γ. Αρκετά μεγάλο το ποσοστό.

Κ. Πιστεύαν στο θεσμό, ήταν οπαδοί ιδεολογικά της βασιλείας;

Γ. Ναι.

Κ Τι ποσοστό θα δίνατε

Γ. Τους μισούς.

Κ. Οι μισοί αξιωματικοί του ναυτικού λέτε ότι ήταν φιλοβασιλικοί.

Γ. Και αρκετοί αδιάφοροι. Με την έννοια ότι δεν θα τους πείραζε ούτε η ….. ούτε η βασιλευομένη δημοκρατία, δηλαδή δεν είχαν καμία ιδιαίτερη…

Κ. Οι αξιωματικοί του ναυτικού πως έβλεπαν τους υπαξιωματικούς εκείνα τα χρόνια; Τα χρόνια της δικτατορίας λίγο μετά που εσείς βγαίνετε από τη Σχολή Δοκίμων και είστε αξιωματικός. Βγήκατε το 64.

Γ. Κοίταξε να δεις εγώ έβλεπα τους υπαξιωματικούς με σεβασμό γιατί έβλεπα τη δουλειά που κάνανε στα καράβια. Τα καράβια δούλευαν επειδή δούλευαν οι υπαξιωματικοί. Ακόμη και τώρα αυτό πρέπει να ισχύει παρότι έχω φύγει πέντε χρόνια από το ναυτικό. Οι συνθήκες διαβίωσης βέβαια του πληρώματος υπαγορεύοντο και καθοδηγούντο από τη δομή των πολεμικών καραβιών. Τα καράβια ήταν δομημένα, αν θυμηθούμε τουλάχιστον αυτά που πρόλαβα και εγώ, τα Harpen, αγγλικού τύπου καράβια, το κατώτερο πλήρωμα ζούσε σε άθλιες συνθήκες, μπραντώνανε για να κοιμηθούνε.

Κ. Τι εννοείτε μπραντώνανε;

Γ. Στήνανε τις μπράντες, τις αιώρες για να κοιμηθούν και το πρωί τις μαζεύανε για να γίνει ο χώρος τραπεζαρία, για να φάνε ή να γίνει χώρος ψυχαγωγίας, αν μπορούμε να το πούμε, όταν δεν είχαν βάρδια. Και οι αξιωματικοί είχαν τα διαμερίσματά τους. Αλλά η δομή των πλοίων δεν είναι ελληνική επινόηση. Και έτσι συνεχίστηκε. Τα αμερικάνικα καράβια είναι λίγο πιο ανθρώπινα στη διαβίωση, αυτή είναι η ιστορική εξέλιξη της δομής των πολεμικών καραβιών και σήμερα είναι όπως λέμε fully air – conditioned, ακόμα και ο ναύτης έχει το air – condition του.

Κ. Υπήρχε ελιτίστικη νοοτροπία στους αξιωματικούς απέναντι στους υπαξιωματικούς του πολεμικού ναυτικού; Υπήρχε κοινωνική διάκριση; Κοινωνικές σχέσεις είχαν οι αξιωματικοί με τους υπαξιωματικούς; Πώς τους αντιμετώπιζαν;

Γ. Μα κοινωνικές σχέσεις δεν μπορούσες να έχεις από την ιεραρχία, και δεν ξέρω αν σήμερα που μιλάμε επιτρέπονται οι κοινωνικές σχέσεις όπως μου το λες, γιατί έρχονται σε αντίθεση με την ιεραρχία. Και σε κανένα χώρο ενόπλων δυνάμεων δεν υπάρχει η άμεση κοινωνική σχέση των υπαξιωματικών με τους υπαξιωματικούς, των αξιωματικών με τους ναύτες ή τους στρατεύσιμους.

Κ. Εκπαιδευτήκατε ένα χρόνο περίπου στην Αμερική σε αυτή τη σκληρή εκπαίδευση των ΟΥΚ. Υπήρξε προσπάθεια από πλευράς αμερικανικών υπηρεσιών να σας προσεταιρισθούν;

Γ. Όχι.

Κ. Γνωρίζετε αν η εκπαίδευση των Ελλήνων αξιωματικών στην Αμερική καταλήγει στο να στρατολογηθούν μερικοί από τους αξιωματικούς από αμερικανικές υπηρεσίες;

Γ. Αντώνη δεν έχω προσωπική άποψη ούτε έχω πληροφορίες. Συμπεράσματα μπορούν να βγουν ή θεωρίες ότι «ναι, πρέπει να υπάρχουν».

Κ. Έχουμε την 21η Απριλίου, είναι η ημερομηνία του πραξικοπήματος. Είναι γνωστό από ποιους έγινε. Επίσης είναι γνωστό, και το έχουν παραδεχτεί οι Αμερικανοί και είχαμε και τη συγγνώμη του προέδρου τους για την αντιμετώπιση της δικτατορίας από την Αμερική. Γιατί έγινε η δικτατορία; Εσείς τι νομίζετε; Γιατί επιβλήθηκε η δικτατορία εκείνα τα επτά χρόνια;

Γ. Για να {μην} κερδίσει ο Παπανδρέου τις εκλογές. Και κατά κάποιο τρόπο θα υπήρχε μια πιο ας το πούμε, αυτό το βάζω σε εισαγωγικά, ΄΄ανεξάρτητη πολιτική΄΄, όσο θα μπορούσε να είναι ανεξάρτητη έναντι των συμφερόντων και των επιδιώξεων της Αμερικής την εποχή εκείνη στην χώρα μας. Γιατί αν κατάλαβα την πλήρη εξάρτηση που ήταν μετά τον εμφύλιο, θα καταλήξει μετά από πόσα χρόνια από το 50, μετά από δεκαπέντε χρόνια να μπορέσει να εξασκεί και μια εξωτερική πολιτική, μια πολιτική γενικά που να μην είναι και της τελειωτικής υποτέλειας στα κελεύσματα τη υπερδύναμης.

Κ. Το κυπριακό δεν έπαιξε ρόλο νομίζετε; Η τάση ανεξαρτησίας του Μακαρίου και της κυβέρνησής του;

Γ. Πρέπει να έπαιξε ρόλο.

Κ. Ο πόλεμος των έξι ημερών που ακολούθησε;

Γ. Υπάρχουν θεωρίες ότι έπαιξε το κυπριακό ρόλο. Ο πόλεμος των έξι ημερών; Εγώ ήθελα να κάνω την εξής ερώτηση γενικά; Γιατί να απασχολεί τόσο πολύ τους Αμερικανούς η Κύπρος σαν Κύπρος όταν οι Αμερικανοί με τους Εγγλέζους, με την αρτιότατη βάση ή βάσεις που διαθέτουν να είχαν ανάγκη και της κυβέρνηση της Κύπρου σε τέτοιο βαθμό που……..εκεί οι Αμερικανοί και οι Εγγλέζοι είχαν και βάσεις και προωθημένες θέσεις, και το ραντάρ της Ρόδου είχε τις πληροφορίες που ήθελε. Το θέμα ήταν εδώ στην Ελλάδα, που πιθανώς να υπήρξε κάποια εμπλοκή στις απαιτήσεις με μια κυβέρνηση και να μη μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν την Κρήτη, όπως θα ήθελαν αυτοί να την χρησιμοποιήσουν.

Κ. Το γεγονός ότι ο Μακάριος ακολουθούσε μια καθαρά τριτοκοσμική πολιτική αλλά συγχρόνως……

Γ. Αυτό είναι στο ευρύτερο πλέον πλαίσιο των αμερικανικών ή γενικότερα δυτικών επιδιώξεων στη γενικότερη περιοχή της Μέσης Ανατολής.

Κ. Και είχε και καλές σχέσεις με τη Σοβιετική Ένωση……..

Γ. Βέβαια, και με τις τριτοκοσμικές χώρες του τρίτου κόσμου, Γιουγκοσλαβία…….

Κ. Εν τούτοις δεν είστε πεπεισμένος απόλυτα ότι το κυπριακό ήταν ο κυρίαρχος λόγος που επιβλήθηκε η δικτατορία εδώ, ώστε να γίνει το πραξικόπημα, και να γίνει η διπλή ένωση;

Γ. Δεν θα έλεγα. Όχι.

Κ. Ο Ιωαννίδης ανατρέπει τον Παπαδόπουλο. Ο Παπαδόπουλος έχει παρουσιάσει μια τάση φιλελευθεροποίησης του καθεστώτος, έχει αρνηθεί να χορηγήσει τον εναέριο χώρο.

Γ. Το απέρριψε. Αυτά έχουν βγει ότι δεν ικανοποίησε τις απαιτήσεις των Αμερικανών.

Κ. Έχουμε λοιπόν το Πολυτεχνείο και ανατροπή του Παπαδόπουλου και έχουμε προσέξτε το ερώτημα……..

Γ. Έχουμε το κίνημα του ναυτικού που έχει υποτιμηθεί από την πολιτεία ακόμα και σήμερα……..

Κ. Έχουμε λοιπόν έναν ταξίαρχο του ελληνικού στρατού ο οποίος ουσιαστικά μετά την πτώση του Παπαδόπουλου κυβερνάει την Ελλάδα. Πως ένας ταξίαρχος κυβερνάει την Ελλάδα από τα παρασκήνια, έχοντας από πάνω του εκατοντάδες ανωτέρους του στο στράτευμα;

Γ. Δύσκολη ερώτηση. Είναι εξευτελισμός για μένα…….

Κ. Εξεφτελισμός αλλά η διαδικασία ποια είναι;

Γ. Η διαδικασία είναι ότι έχει τους γαλουχημένους τους μικρούς αξιωματικούς οι οποίοι έχουν τις μονάδες που μπορούν να κινηθούν και οι οποίοι γαλουχήθηκαν κατά τη διάρκεια της επταετίας στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων. Αυτή ήταν η γαλούχησή τους, στα ιδεώδη ας πούμε της «Επαναστάσεως».

Κ. Γιατί όμως να τους ελέγχει ένας ταξίαρχος και όχι ο αρχηγός του Στρατού;

Γ. Γιατί ο αρχηγός του Στρατού μπορεί να μην είχε τις διαβεβαιώσεις που είχε ο ταξίαρχος και τις επαφές που είχε ο ταξίαρχος, εκεί που τις είχε.

Κ. Η ΕΣΑ δεν έπαιξε ρόλο σαν όπλο στα χέρια του Ιωαννίδη;

Γ. Έπαιξε, έτσι έχουν αποδειχθεί τα πράγματα. Ότι έπαιξε ρόλο στο θέμα του ελέγχου των προσώπων. Όλοι ξέρουμε ότι έπαιξε, δεν απονέμουμε δάφνες λέγοντας ότι έπαιξε ρόλο η στρατιωτική αστυνομία τότε. Με μορφωμένα παιδιά, έτσι; Πανεπιστημιακού επιπέδου.

Κ. Εσείς πως πιστεύετε ότι ο Ιωαννίδης γαλουχούσε τους μικρούς αξιωματικούς και τους έκανε πιστούς σε αυτόν και έτσι να ελέγχει το στράτευμα με αυτούς τους αξιωματικούς; Πως;

Γ. Δεν ξέρω τον τρόπο πως, αλλά η γαλούχηση και η μονομερής γαλούχηση και η παρουσίαση των γεγονότων με προπαγάνδα, ή αν ακούς μόνο μια άποψη και όλες οι άλλες οι απόψεις σου παρουσιάζονται, όπως θέλουν αυτοί που σε γαλουχούν να τις παρουσιάσουν, είναι πολύ εύκολο να ……δηλαδή σήμερα στην ελληνική κοινωνία βλέποντας ορισμένα κουτιά εδώ πέρα τι συμπεράσματα μπορούμε να βγάλουμε; Πού το πάμε; Ότι η γνώμη όπως διαμορφώνεται, ας το πάρουμε στη δημοκρατική Ελλάδα όπου ζούμε, οι δημοκρατικές απόψεις οι απόψεις του κόσμου, του λαού ας το πούμε έτσι, από πού διαμορφώνονται; Από μένα που δεν μιλάω; Διαμορφώνονται από αυτούς που μιλάνε και ο κόσμος τους ακούει. Ανάλογα με τις επιδιώξεις τους. Πως διαμορφώνεται δηλαδή η κυρούλα που δεν έχει βγει από το χωριό της ή από την κωμόπολή της και δεν ξέρει τι είναι ο κόσμος και πάει και ψηφίζει το άλφα ή το βήτα κόμμα;

Κ. Άρα ο Ιωαννίδης εφαρμόζοντας μια πολύ προσεκτική και αποτελεσματική προπαγάνδα……..

Γ. Είχε και το υπόβαθρο της προηγούμενης επταετίας, έτσι δεν είναι; Προφανώς. Κατόρθωσε να……τόσοι στρατηγοί και οι άλλοι……..

Κ. Πως υπάκουαν στον Ιωαννίδη οι στρατηγοί;

Γ. Ρώτα αυτούς, τι να σου πω εγώ. Ποιοι στρατηγοί Αντώνη, αυτούς που θέλαν να κάνουν στρατηγούς; Την 21^{η} Απριλίου πρώτα απ' όλα ξερίζωσε τους υγιείς σκεπτόμενους αξιωματικούς από το στράτευμα. Ποιος κλάδος της ελληνικής κοινωνίας υπέφερε τόσο πολύ από πλευράς ξεριζώματος, ας πάρουμε τους αριθμούς

που αποστρατεύθηκαν, τα πρόσωπα που αποστρατεύθηκαν με τις ικανότητες και τις ιδέες που είχαν και ποιοι επιβίωσαν.

Κ. Τελειώνει η δικτατορία και ερχόμαστε στη μεταπολίτευση. Η έκφραση «φούντα» τι σας λέει;

Γ. Υπάρχει ο πόλεμος στην Κύπρο για τον οποίο δεν μιλήσαμε καθόλου. Στην Κύπρο έγιναν πολεμικές επιχειρήσεις. Το ενδιαφέρον μπορεί να είναι οι πολιτικές αλλά υπήρξε και κάποια πολεμική δράση……

Κ. Με τους Τούρκους εννοείτε.

Γ. Με τους Τούρκους.

Κ. Καλύψτε το κύριε Γουλέα.

Γ. Τι θες να σου απαντήσω;

Κ. Πως πολέμησαν οι Έλληνες εκεί κάτω.

Γ. Εκεί πολέμησαν οι Έλληνες. Και το παραδέχθηκαν όλοι ότι πολέμησαν. Όταν είδαν ότι δεν υπήρχε βοήθεια από εδώ, τότε πετούσαν τα όπλα και έφευγαν, και Ελληνοκύπριοι, όχι Έλληνες, οι ελληνικές μονάδες ποτέ δεν πέταξαν τα όπλα. Απογοητεύτηκαν, έπεσε το ηθικό, θέλω να πω τις δύο πρώτες μέρες οι πολεμικές επιχειρήσεις ήταν σαφώς υπέρ της ελληνικής {πλευράς} παρ' όλο ότι οι Τούρκοι είχαν βάλει πόδι εκεί πέρα, δεν είχαν κατορθώσει να κατακτήσουν έδαφος. Ήταν περιορισμένοι στο θύλακα Λευκωσίας, που ήταν ενωμένος με την Κυρήνεια. Εκεί ήταν περιορισμένοι. Όλα τα άλλα τα χωριά τουρκοκυπριακά χωριά, μικρά χωριά, ήταν στα χέρια των ελληνοκυπριακών δυνάμεων.

Κ. Το ναυτικό πολέμησε στην Κύπρο; Όχι δεν κλείνω τίποτα. Τα ξέρω τα του Κανδαλέπα και του Τσατταλού. Θέλω να μου πείτε τι έγινε με το ναυτικό στην Κύπρο.

Γ. Με το ναυτικό στην Κύπρο πολέμησε ο Τσομάκης, ο οποίος πήγε ……..εξετέλεσε διαταγές, δεν πρόλαβε ……..και ήταν κατά τη γνώμη μου τελείως απροειδοποίητος για τον κίνδυνο που αντιμετώπιζε, γιατί η εντολή που πήρε ήταν να πάει να αναγνωρίσει τι καράβια ήταν αυτά, πέφτανε οι αλεξιπτωτιστές και οι άλλοι ήταν έτοιμοι να κάνουν αποβατική ενέργεια. Και η πρώτη και η δεύτερη τορπιλάκατος. Πολέμησε το ναυτικό.

Κ. Η πρώτη λοιπόν ήταν του Τσομάκη.

Γ. Βεβαίως, πεντέμισι η ώρα το πρωί.

Κ. Η δεύτερη;

Γ. Του σημαιοφόρου που ήταν στην Κυρήνεια……το όνομά του…….

Κ. Θα το βρούμε. Δεν το θυμάστε; Είναι γνωστό αυτό.

Γ. Βερύκιος.

Κ. Μετά τι έγινε;

Γ. Μετά αραιώθηκαν οι τορπιλάκατοι της ……θα σου πω κάτι το οποίο αξίζει να σημειώσω. Όσον αφορά τη ναυτική βάση που ήμουν εγώ. Η ναυτική βάση πήρε σήμα από τη ΝΔΚ τρεισήμισι η ώρα το πρωί «τα πυροβόλα είναι ελεύθερα», τρεισήμισι ώρα της 20ης Απριλίου. Εμείς δηλαδή με το πρώτο φως είχαμε δικαίωμα να ρίξουμε εναντίον στόχων που θα προσέβαλαν ή θα προσπαθούσαν να προσβάλουν τη ναυτική βάση και αυτό από ότι ελέχθη και εγνώσθη από συζητήσεις, ήταν πρωτοβουλία του Παπαγιάννη. Ενώ όπως απεδείχθη άλλες μονάδες του στρατού ξηράς δεν είχαν τέτοια εντολή.

Κ. Δεν είχαν απελευθερωθεί να χτυπήσουν τους Τούρκους.

Γ. Εμείς είχαμε πυροβόλα ελεύθερα, ήμασταν σε κατάσταση συναγερμού διότι οι προετοιμασίες των Τούρκων πρέπει να ήταν γνωστές. Παρακολούθηση όλης της αποβατικής δύναμης επί μιάμιση μέρα, τον απόπλου από την Μερσίνη ……..

Κ. Με αυτό που λέτε αφήνετε να εννοηθεί ότι ο Παπαγιάννης, ανεξάρτητα από το ρόλο που έπαιξε στο πραξικόπημα, όταν ήρθε η ώρα της εισβολής των Τούρκων εχείρισε σωστά ως διοικητής των ναυτικών δυνάμεων εκεί.

Γ. Βέβαια.

Κ. Ξέρω ότι είχατε επιτυχίες με πτώσεις αεροσκαφών εκεί. Είναι γραμμένο στην αναφορά σας.

Γ. Τρεις.

Κ. Αυτά έχουν διαπιστωθεί και επισήμως; Όταν λέω επισήμως εννοώ από τη μεριά των Τούρκων.

Γ. Ξέρω ότι οι Τούρκοι την πρώτη μέρα έχασαν είκοσι δύο αεροσκάφη, ελικόπτερα. Από τον υποτυπώδη αυτό οπλισμό. Η ναυτική βάση δεν ξαναενοχλήθη μετά την ……άλλωστε δεν ενοχλήθηκε γιατί δεν είχε φόβο προτεραιότητας, αλλού ήταν η κύρια προσπάθεια και ο στόχος προτεραιότητας ήταν πλέον η Κυρήνεια.

Γ. Κύριε Γουλέα έχει αμφισβητηθεί το πόρισμα της ΕΔΕ Παπά για τις περιπτώσεις Κανδαλέπα και του Τσαταλού. Και είναι γνωστό αυτό στο ναυτικό, έχουν δημοσιευτεί και άρθρα. Ανεξάρτητα από το πόρισμα, η γνώμη η δική σας ποια είναι;

Γ. Σε ότι αφορά τον Τσαταλό δεν ξέρω το πόρισμα και τι αμφισβήτηση είναι το θέμα του. Ο Αλέκος και ο Δούκας, σαν κυβερνήτες διατάχτηκαν να αποπλεύσουν, μάλλον όχι ο Δούκας, όχι, γιατί είχε βλάβη στη μια μηχανή. Αλλά απέπλευσαν οι άλλοι δύο και ο μεν Τσαταλός γύρισε πίσω σε μισή ώρα λόγω βλάβης, ο Κανδαλέπας επιβαίνοντος του Παπαδάκη, που ήταν και διοικητής, ευρέθη σε κάποιο μέρος που δεν

προβλέπετο στα σχέδια. Τα σχέδια έλεγαν να προωθηθούν σε θέσεις αποκρύψεως και να διαπράξουν ανάλογα πολεμική δράση.

Κ. Η ΕΔΕ γράφει όμως, ότι λόγω της πολύωρης λειτουργίας των μηχανών σε χαμηλές στροφές και λοιπά, και υπερθερμάνσεων, εξόκειλε η τορπιλάκατος και προσάραξε.

Γ. Αυτό λέει η ΕΔΕ;

Κ. Η γνώμη σας ποια είναι;

Γ. Ότι η τορπιλάκατος εξόκειλε λόγω ναυτιλιακού σφάλματος.

Κ. Επίτηδες για να αποφύγουν τον πόλεμο;

Γ. Μπορώ να το πω Αντώνη εγώ αυτό; Είναι δυνατόν; Δεν θέλω να εκφράσω τέτοια πράγματα. Δεν θέλω να πιστέψω τέτοια γνώμη για Έλληνες αξιωματικούς. Πήγα και τους πήρα εγώ στις τρεισήμισι ώρα το πρωί, από εκεί που είχαν προσαράξει.

Κ. Το πραξικόπημα και η εισβολή στη συνέχεια και η δεύτερη επιχείρηση, έδειξαν μια στάση από πλευράς των ελληνικών αρχών στην Ελλάδα, η οποία στάση έχει λίγο πολύ καταλήξει στο ότι υπήρξε προδοσία κάθετη στην υπόθεση της Κύπρου, όχι μόνο στον τομέα του πραξικοπήματος αλλά και στην εισβολή των Τούρκων. Η προσωπική σας γνώμη ποια είναι;

Γ. Δεν μπορώ να την αποκλείσω.

Κ. Και λέγοντας προδοσία κύριε Γουλέα, για να το ξεκαθαρίσω, εννοώ ότι ο Ιωαννίδης και κάποιοι άνθρωποι του περιβάλλοντός του, των ανθρώπων του μηχανισμού ισχύος της δικτατορίας, άφησαν να εξελιχθεί η επιχείρηση της εισβολής των Τούρκων με βάση προσχέδιο που υπήρχε από αμερικανικές υπηρεσίες, αυτά πρόσφατα δημοσιεύτηκαν σε βιβλίο δύο δημοσιογράφων, ότι άφησαν να εξελιχθεί η εισβολή για να γίνει η κατοχή του συγκεκριμένου τμήματος το οποίο κατέλαβαν οι Τούρκοι. Αυτό έχει αποκαλυφθεί σήμερα. Εσείς τι νομίζετε;

Γ. Δεν αποκλείεται να είναι έτσι τα πράγματα. Τώρα δεν ξέρω αν η έκταση του τμήματος είναι αυτή που κατέχουν σήμερα οι Τούρκοι ή ήταν λιγότερη.

Κ. Ο χάρτης είναι ακριβώς ο σημερινός χάρτης της καταλήψεως.

Γ. Σταμάτησαν στην Αμμόχωστο.

Κ. Έχετε να πείτε κάτι για το ρόλο των πολιτικών εκείνης της εποχής που ήλεγχαν τα πράγματα στην Ελλάδα μεταπολιτευτικά; Καραμανλής, Αβέρωφ……

Γ. Με τη δεύτερη εισβολή; Τι να κάνουν οι πολιτικοί; Με τι δυναμικό και με ποια οργάνωση ενόπλων δυνάμεων; Να αντιμετώπιζαν τι; Δηλαδή να κάνουν πόλεμο στην Τουρκία; Πολύ σοβαρό θέμα. Γιατί όπως απεδείχθησαν τα πράγματα η Ελλάδα θα είχε υποστεί μια οδυνηρή ήττα, αν επιχειρήτο κάτι τέτοιο. Γιατί και διεθνώς δεν έχει κανένα στήριγμα, ανεξάρτητα δηλαδή από την προπαρασκευή προς πόλεμο, που δεν ήταν προπαρασκευασμένη προ πολλού, έτσι απεδείχθησαν τα πράγματα, δεν είχε και κανένα έρεισμα υποστήριξης διεθνώς, το καθεστώς του ……και εμφανιστήκαμε ότι κάναμε εμείς την κίνηση για να ανατρέψουμε σαν Ελλάς πλέον και όχι σαν δικτατορία το νόμιμο καθεστώς του Μακαρίου, τη νόμιμη κυβέρνηση…..

Κ. Για την προσάραξη της τορπιλακάτου του Κανδαλέπα είχε διαταχθεί ΕΔΕ από τον Παπαργύρη. Την έχετε αυτή την ΕΔΕ;

Γ. Όχι δεν την έχω.

Κ. Που είχε καταλήξει αυτή η ΕΔΕ;

Γ. Δεν ξέρω. Δεν ξέρω τι συμπέρασμα είχε βγάλει ο Παπαργύρης. Απλώς το θέμα είναι ότι μας εξέπληξε όλους ότι η τορπιλάκατος προσήραξε. Πριν προσαράξει εγώ είχα συνεχή επικοινωνία με την τορπιλάκατο, εγώ προσωπικά, με εμένα μιλούσαν. Και με πήραν γιατί ήταν συσκότιση στα πάντα, δεν υπήρχε φανάρι στην Κύπρο, και μου λέει ο Ανδρέας ο Κανδαλέπας: «*ετοιμαζόμαστε να γυρίσουμε, βάλε στο λιμενοβραχίονα ένα……..για να μπορέσω να μπω μέσα*», μου λέει εμένα. Κατεβαίνω εγώ κάτω, ανάβω ένα φωτάκι, δεν περάσαν πέντε λεπτά, ξέρω γω δέκα λεπτά, δεν θυμάμαι τώρα, κανένα τέταρτο, πολύ σύντομα, μου λέει «*Σταύρο προσαράξαμε*».

Κ. Εδώ κύριε Γουλέα μιλάμε για ναυτικό ατύχημα, για κακή χρήση ναυτιλιακών δεδομένων. Δε μιλάμε για επί τούτου προσάραξη της τορπιλακάτου.

Γ. Δε μπορώ να το φανταστώ το δεύτερο, «επί τούτου προσάραξη τορπιλακάτου».

Κ. Και για ποιο λόγο να προσαράξει η τορπιλάκατος; Αφού είχαν σκοπό να επιστρέψουν στη βάση.

Γ. Σου λέω τι ελέχθη……μου λέει, είπε ο Παπαδάκης «*πρέπει να γυρίσουμε, γυρνάμε πίσω, άναψε ένα νυχτερινό φανάρι γιατί είναι πλήρης συσκότιση, να μπω στο λιμάνι*» και μετά το ένα τέταρτο περίπου, ούτε τέταρτο, λεει «*έχουμε πρόβλημα, έχουμε προσαράξει*». Βέβαια είχε προσαράξει από την ακτή, τριάντα μέτρα από την ακτή ήταν.

Κ. Κύριε Γουλέα οι χουντικοί και οι αντιχουντικοί στην Κύπρο, στον πόλεμο γενικά και στο στρατό ξηράς, (γιατί μείνατε κάτω. Μπορεί να μη ζήσατε τα γεγονότα από την μεριά του στρατού ξηράς αλλά μείνατε κάτω, ακούσατε, συζητήσατε, μάθατε) ποια ήταν η συμπεριφορά τους; Των χθεσινών πραξικοπηματιών απέναντι του εχθρού στην Κύπρο;

Γ. Ήταν συμπεριφορά «υπέρ πίστεως και πατρίδος» που λέμε.

Κ. Δηλαδή;
Γ. Να πολεμήσω τον εχθρό μου.
Κ. Πολέμησαν αυτοί οι αξιωματικοί;
Γ. Βέβαια. Αν πολέμησαν; Πολέμησαν όλοι. Και μάλιστα η εχθρότης, η αντιπαλότης μεταξύ του εφεδρικού τμήματος, και μάλιστα τότε ήταν επικεφαλής ο Πανταζής, τον οποίον καταζητούσαν, δεν θυμάμαι την περίπτωση, δεν τον είχαν συλλάβει, πραξικοπηματίας, και όταν έγινε η εισβολή πήγε επικεφαλής του εφεδρικού τάγματος να πολεμήσει στη Λευκωσία, ο Πανταζής, ο Κύπριος Πανταζής. Η αντίσταση εναντίον των Τούρκων στην εισβολή δεν υπήρξε (από τα συμπεράσματα και την εικόνα που έχω) μακαριακή και αντιμακαριακή. Υπήρξε σύσσωμος εναντίον των Τούρκων.
Κ. Και των Ελλήνων.
Γ. Βεβαίως και των Ελλήνων. Μα η ΕΛΔΥΚ διέπρεψε, η οποία και υπέστη την πρώτη απροκάλυπτη επίθεση στη Λευκωσία. Την βρήκαν μέσα στο στρατόπεδο την ΕΛΔΥΚ, και ήταν αυτή που διατήρησε και το αεροδρόμιο…….
Κ. Τα ονόματα Αλευρομάγειρος, Βαρδάνης και Μουστακλής, σας λένε τίποτα;
Γ. Ο Αλευρομάγειρος ήταν κάτω, δημοκρατικός αξιωματικός, έπαιξε κάποιο σημαντικό ρόλο στις δημοκρατικές διαδικασίες.
Κ. Τα άλλα δύο ονόματα σας λένε τίποτα;
Γ. Ο Μουστακλής γνωστή η ιστορία του ανθρώπου.
Κ. Κύριε Γουλέα οι ελληνικές ένοπλες δυνάμεις κατέβηκαν στην Κύπρο, θα μου πείτε εσείς σε ποια φάση. Ποια ήταν η εξέλιξη των σχέσεων του κυπριακού ελληνισμού, των Κυπρίων με τους Έλληνες, πριν, κατά και μετά τη δικτατορία;
Γ. Από την εικόνα που έχω αποκομίσει είναι μικτές οι εικόνες. Κατ' αρχάς όταν υπήρξε προσπάθεια ενδυνάμωσης του στρατιωτικού δυναμικού της Κύπρου και κατέβηκαν οι πρώτοι Έλληνες κάτω, σύσσωμος ο Ελληνοκυπριακός πληθυσμός τους αγκάλιασε τους Ελλαδίτες αξιωματικούς και υπαξιωματικούς. Ό,τι ερχόταν από την Ελλάδα, από τον κορμό, από τη μητέρα πατρίδα το βλέπαν περισσότερο από αδέρφια. Το έβαζαν στις οικογένειες, γνωρίστηκαν, φιλίες, επιδίωκαν να έχουν σχέσεις με Έλληνες αξιωματικούς…..
Κ. Σχέσεις, τι εννοείτε;
Γ. Σχέσεις, κοινωνικές.
Κ. Γάμοι υπήρξαν;
Γ. Νομίζω ναι, υπήρξαν και περιπτώσεις γάμων. Από το ναυτικό νομίζω είναι ή δύο ή τρεις περιπτώσεις που υπήρξαν.
Κ. Το εκμεταλλεύτηκαν αυτό οι Έλληνες που είχαν κατεβεί στην Κύπρο;
Γ. Θα έλεγα σε δεύτερο στάδιο ναι. Θα έλεγα ότι υπήρξαν κάποιες περιπτώσεις εκμετάλλευσης. Από την άλλη πλευρά εξελισσομένων των γεγονότων, μεταβαλλόμενων των πολιτικών καταστάσεων στην Ελλάδα, χούντα και τα λοιπά, δικτατορία, της πολιτικής του Μακαρίου, η διαφοροποίηση της στάσεως πλέον δημιουργεί και αντιδράσεις στην κοινωνία. Οι Κύπριοι είχαν χωριστεί σε μακαριακούς και αντιμακαριακούς. Ότι αφορούσε τους αντιμακαριακούς, οι Ελλαδίτες αξιωματικοί ήταν σταλμένοι από τη χούντα κατά τους Κυπρίους, που δεν είναι σε όλη την έκταση αληθές, νομίζαν ότι όλοι οι αξιωματικοί που κατέβαιναν στην Κύπρο είναι αντιμακαριακοί επειδή πρόσκεινται, ή επειδή θεωρούσαν ότι μπορεί να πρόσκεινται όλοι οι αξιωματικοί στη χούντα. Ενώ σε ότι αφορά τους μακαριακούς υπήρχαν τα αντίστοιχα συναισθήματα, ήταν μικτή εικόνα, ανάλογα τι υποστήριζες. Ο φανατισμός δηλαδή μεταξύ μακαριακών και αντιμακαριακών είναι μια εμφυλιοπολεμική ατμόσφαιρα, είναι ό,τι χειρότερο μπορεί να υπάρξει και είχε αντίκτυπο σε εμάς, τους αξιωματικούς.
Κ. Αυτό είναι κατανοητό. Το ερώτημα είναι: τι υπήρχε στη συμπεριφορά των Ελλήνων αξιωματικών που κατέβηκαν στην Κύπρο πριν το πραξικόπημα, όταν πρωτοκατέβηκαν, ώστε να αλλάξει η συμπεριφορά του κόσμου απέναντί τους; Ανεξάρτητα από τη δικτατορία, πριν τη δικτατορία.
Γ. Εγώ μπορώ να πω για μένα και για την εποχή που κατέβηκα. Τώρα τι κλίμα βρήκα ……εγώ κατέβηκα το 68 το Δεκέμβρη. Δε μιλάω για την ελίτ των Κυπρίων που είτε ήταν σε ΄΄ανώτερη κοινωνική τάξη΄΄, εντός εισαγωγικών, λόγω οικονομικού δυναμικού, ή είχαν σχέσεις με την κυβέρνηση, πολιτικές επιδιώξεις ή ήταν οργανωμένοι στα πολιτικά κόμματα και τα λοιπά, αλλά μιλάω για τον απλό Κύπριο, τον άνθρωπο, ήταν συμπαθής προς τους Έλληνες αξιωματικούς. Στον αριθμό του πληθυσμού που περιέγραφα προηγουμένως είχε αρχίσει να καλλιεργείται η κυπριακή συνείδηση, δηλαδή της πλήρους ανεξαρτησίας της Κύπρου και της μη πλέον επιθυμίας εκπληρώσεως του ονείρου για ένωση. Από εκεί και πέρα αυτός ο κύκλος, αυτός ο πληθυσμός έβλεπε και τους αξιωματικούς αδιάφορα. Ο απλός ο χωριάτης όμως, γιατί υπήρχαν και χωριάτες, έλεγαν *΄΄οι Ελλαδίτες αξιωματικοί ήρθαν εδώ να μας οργανώσουν να αποτρέψουμε την τουρκική κυριαρχία΄΄*……
Κ. Έχετε ακούσει για αθέτηση λόγων σε συνοικέσια και σε αρραβώνες, για χρεώσεις μαγαζιών……
Γ. Βεβαίως, είπα ότι υπήρξαν οι περιπτώσεις αυτές, αναμφίβολα. Οι οποίες περιπτώσεις κηλίδωσαν την υπόσταση και την εικόνα των Ελλήνων αξιωματικών.

Κ. Σε τέτοιο ποσοστό ώστε να υπάρξει ……..

Γ. Δεν θα έλεγα ότι το ποσοστό ήταν ιδιάζοντος μεγέθους, βεβαίως υπήρξαν…. αλλά η γενική εικόνα…. υπήρξαν περιπτώσεις και κατά τη γνώμη μου υπήρξαν σε αδικαιολόγητο αριθμό σε σχέση με αυτούς που υπηρετούσαν κάτω. Θα έλεγα ότι ήταν ίσως……..δυστυχώς.

Κ. Κύριε Γουλέα θα έλεγα ότι με τη Μεταπολίτευση έχουμε στην ηγεσία του πολεμικού ναυτικού, για μια μεγάλη σειρά χρόνων αξιωματικούς επανελθόντες του κινήματος. Θέλω να το σχολιάσετε αυτό. Και δεύτερον πως βλέπετε τις λεγόμενες αποκαταστάσεις των αξιωματικών, που είχαν εμπλοκή κατά της δικτατορίας, τις αλλεπάλληλες αποκαταστάσεις. Και η έκφραση «φούντα» τι σας λέει. Αυτά τα τρία.

Γ. Τι μου ζητάς τώρα; Κατ' αρχάς το βλέπω φυσιολογικό ότι μετά τη μεταπολίτευση οι άνθρωποι οι οποίοι έπρεπε να καταλάβουν ηγετικές θέσεις ήταν άνθρωποι οι οποίοι ήταν εγνωσμένων δημοκρατικών πεποιθήσεων. Δεν μπορούσε να υπάρξει άλλη οδός κατά τη γνώμη μου. Αυτό βέβαια έχει και το αδύνατο σημείο, ότι άνθρωποι οι οποίοι για τον άλφα ή βήτα λόγο δεν συμμετείχαν στην κίνηση του ναυτικού ή δεν συνελήφθησαν θα έλεγα περισσότερο, παρ' όλο ότι ήταν μυημένοι στο κίνημα, παρηγκωνίσθησαν. Αξιόλογα πρόσωπα και αξιόλογα άτομα.

Κ. Οι αλλεπάλληλες αποκαταστάσεις ……

Γ. Ήταν για μένα απαράδεκτες. Ιδίως οι αποκαταστάσεις με διοικητικές πράξεις, που φτάσαν μέχρι το βαθμό του σημαιοφόρου να γίνει ναύαρχος. Είναι για μένα ηθική καταρράκωση των ανθρώπων που δεν έμειναν στο στράτευμα μέχρι της αποστρατείας τους και ίσως πολλοί από αυτούς αποστρατεύθηκαν με το βαθμό του συνταγματάρχου, δηλαδή πλοιάρχου, αρχιπλοιάρχου. Ενώ άλλοι που είχαν φύγει έγιναν ναύαρχοι, αντιναύαρχοι και δεν υπηρέτησαν καθόλου.

Κ. Ξέρετε τέτοιες περιπτώσεις;

Γ. Είναι γνωστές. Από τα αρχεία αν πας στο ΓΕΝ Β3, στο οποίο ήσουν και τμηματάρχης, θα τις δεις όλες. [1] Για μένα είναι απαράδεκτο αυτό. Να γίνει μια διοικητική αποκατάσταση σε ανθρώπους που εγνωσμένα φύγανε από το στράτευμα για τις πεποιθήσεις τους και δεν πρόλαβαν να σταδιοδρομήσουν, το αντιλαμβάνομαι ότι υπήρχαν αυτές οι περιπτώσεις αλλά άτομα που φύγαν οικειοθελώς μετά τη μεταπολίτευση, υπήρχαν άτομα που σηκωθήκαν και φύγαν, βάλαν μέσο που λένε να φύγουν, υποπλοίαρχοι, πλωτάρχες και εμφανίστηκαν μετά από είκοσι χρόνια, δέκα χρόνια, και διεκδίκησαν βαθμούς ναυάρχων και αντιναυάρχων.

Κ. Το λάθος είναι δικό τους ή της πολιτείας που θέσπισε τους νόμους;

Γ. Της πολιτείας ακέραια. Δεν μπορείς από …….

Κ. Δεν είναι υπεύθυνη και αυτή η διαδικασία των αλλεπάλληλων αποκαταστάσεων με βάση νόμους στην απαξία των στρατιωτικών σήμερα;

Γ. Τώρα μπαίνουμε σε άλλο τομέα, στην ελληνική κοινωνία πως εξελίσσεται και ποια είναι η επιδίωξη της ελληνικής κοινωνίας ή μάλλον αυτοί που διαφεντεύουν την ελληνική κοινωνία έναντι του σώματος των Ελλήνων αξιωματικών, που για μένα είναι ντροπή.

Κ. Άρα και τις αποκαταστάσεις τις εντάσσετε εκεί, στην απαξίωση αυτών των ανθρώπων. Στο να τους καταρρακώσουν……..

Γ. «*Και τι είναι ένας ναύαρχος; Κάνε τον και αυτόν ναύαρχο να πάρει τριακόσιες χιλιάδες σύνταξη*».

Κ. Η έκφραση «φούντα» σας λέει τίποτα;

Γ. Η «φούντα» είναι μια περίοδος, όπως αυτή που είπα προηγουμένως, όπου όλες οι διοικητικές και ηγετικές θέσεις τις {καλύπτουν}……αξιωματικοί του κινήματος του ναυτικού που συνελήφθησαν. Με τις επιπτώσεις που είπα προηγουμένως ότι αποστρατεύθηκαν αξιωματικοί ικανοί όχι κατ' ανάγκην μη δημοκρατικών πεποιθήσεων για λόγους υποστήριξης των ατόμων που είχαν συλληφθεί με το κίνημα του ναυτικού. Αυτά είναι γνωστά τώρα, μη μου λες ότι δεν είναι γνωστά.

Κ. Η έκφραση «φούντα» επίσημα δεν έχει πουθενά διατυπωθεί……..

Γ. Επίσημα από ποιόν; Από κανέναν υπουργό;

Κ. Από εσάς.

Γ. Εγώ δεν είμαι κανένας επίσημος.

Κ. Πως δεν είστε. Υπήρξατε ναύαρχος, διοικητής ναυτικής εκπαίδευσης. Από εκεί αποστρατευτήκατε;

Γ. Από εκεί.

Κ. Η εκπαίδευση στο ναυτικό κύριε ναύαρχε, λέτε εσείς, μεταδικτατορικά, να μην αναφερθούμε προδικτατορικά γιατί το σχολιάσατε, λέτε εσείς ……..

Γ. Την προδικτατορική εκπαίδευση στο ναυτικό; Αυτήν που πήρα εσύ και εγώ;

Κ. Ναι, λίγο πολύ τη σχολιάσατε, είπατε για προπαγάνδα και λοιπά.

Γ. Σε αυτόν τον τομέα, σε ότι αφορά το θέμα του αντικομουνισμού.

Κ. Όχι στο επαγγελματικό δεν αναφέρομαι……δεν έχει νόημα……..

Γ. Έχει νόημα και στο επαγγελματικό. Γιατί δεν έχει……..

[1] Το θέμα των αποκαταστάσεων εξετάζεται στο κεφάλαιο Δ16 της διατριβής.

Κ. Σχολιάστε το……..

Γ. Νομίζω η προδικτατορική εκπαίδευση για την επαγγελματική κατάρτιση ήταν αυστηρότερη από ότι είναι σήμερα. Η μέθοδος, το σύστημα……

Κ. Το πιστεύετε αυτό; Η νέα δομή που σχεδιάζεται σήμερα;

Γ. Η νέα δομή δεν την έχω υπόψη μου ούτε έπεσε στην αντίληψή μου……η νέα δομή λένε…….είναι και οι ιδέες του Αγγελή έτσι;

Κ. Μα θα επηρεάσει;

Γ. Η νέα δομή είναι και οι ιδέες του Αγγελή, να μην το ξεχνάμε.

Κ. Ως ΑΕΔ.

Γ. Ως ΑΕΔ. Αυτή είναι μια εξήγηση που δίνουν οι μη……..

Κ. Κύριε Γουλέα, μην ξεχνάμε τι απειλές. Άλλες απειλές ήταν τότε ή θεωρούσαν ότι είναι οι τότε ηγεσίες και άλλες είναι οι σημερινές. Θέλετε να σχολιάσετε τις ασύμμετρες απειλές; Γιατί η νέα δομή γίνεται για να αντιμετωπίσει τις ασύμμετρες απειλές.

Γ. Δεν έχω εμβαθύνει, ούτε είμαι επί του θέματος {αρμόδιος}, δεν μπορώ να εκφράσω καμιά άποψη που να έχει βαρύτητα απλώς λέω ότι σχολιάζεται γενικά σε αυτούς που έχουν αντίρρηση για τη νέα δομή της διοίκησης, δηλαδή τη συγκεντρωτική εξουσία. Φοβάμαι δηλαδή ότι θα υποβαθμίσει τους ρόλους των όπλων, των αρχηγών των επιτελείων.

Κ. Αυτό φαίνεται ότι θα είναι άμεσης……το θέμα είναι αν το ηθικό……

Γ. Τότε δεν θα μπορέσεις ποτέ να βγάλεις συμπέρασμα αν δεν το δεις στην πράξη. Αν γίνει πόλεμος δηλαδή μετά θα ψάχνουμε να δούμε ποιός έκανε τη νέα δομή;

Κ. Μα γι' αυτό κάνεις τις εκτιμήσεις, τις κάνεις πριν δεν τις κάνει μετά.

Γ. Ας βάλουν ένα πρόγραμμα, ένα simulation, να βγουν με μια κατάσταση, με ένα σενάριο ……σήμερα τα μέσα είναι……..και να το παίξουν σωστά, να δούμε τι συμπεράσματα θα βγάλουν.

Κ. Συνάδελφός μας από το ναυτικό έγραψε κάπου ότι, δεν μπορεί να πολεμήσει στην πρώτη γραμμή τριάντα και τριανταπέντε χρόνων ένοπλος[1]…….

**

[1] Το σχόλιο αφορά στους επαγγελματίες οπλίτες που γενόμενοι μόνιμοι δε θα μπορούν να πολεμήσουν σε τέτοιες ηλικίες.

ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ο Γρηγοριάδης είναι ο μόνος[1] γνωστός μεταπολεμικά αξιωματικός προελεύσεως παραγωγικής σχολής στελεχών των ΕΔ (της ΣΑΣ Θεσσαλονίκης) που εντάχθηκε σε κομμουνιστική οργάνωση, συνελήφθη για την δραστηριότητά του στα πλαίσια αυτής της οργάνωσης στη διάρκεια της δικτατορίας, και δικάστηκε γι' αυτό. Στη μεταπολίτευση ασχολήθηκε με την πολιτική. Η ιδιότητα του γιατρού επεσκίασε αυτήν του στρατιωτικού.

Συνέντευξη με το γιατρό του ναυτικού υποναύαρχο ε.α. ΓΙΩΡΓΟ ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗ (Γ), τάξης εξόδου 1959 από τη ΣΑΣ Θεσσαλονίκης
ΑΚ (Κ)
12 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2003

Κ. Με τον γιατρό Γιώργο Γρηγοριάδη τον τέως δήμαρχο Ηρακλείου, τέως αξιωματικό του πολεμικού ναυτικού. Στις 12 Δεκεμβρίου 2003 στο σπίτι του στο Ηράκλειο. Ήδη μου είπες ότι έχεις μια ιδιότυπη ιστορία και αναφέρθηκες μόλις στην μητέρα σου. Πες μου λοιπόν με δύο λόγια αυτή την ιστορία της οικογένειας σου.

Γ. Θα σου πω για αυτό τι θα σου πω. Ο πατέρας μου γεννήθηκε στη Δράμα σε μια πολύ συντηρητική οικογένεια. Ο πατέρας μου είναι απότακτος του …, όχι απότακτος, κυνηγημένος το '35 Βενιζελικός. Κυνηγημένος το '35 γύρισε, από την Θεσσαλονίκη που ήταν με τα πόδια στη Δράμα όταν τον διώξανε από εκεί. Ένας άνθρωπος προοδευτικός που χάλασε, θα έλεγα, στον εμφύλιο πόλεμο. Δηλαδή στο μετά εμφυλιακό κράτος ο πατέρας μου βρέθηκε ακροδεξιός. Δεξιός έως βασιλικός. Είμαστε μια οικογένεια φεουδαρχική, ο πατέρας μου ήτανε ο φεουδάρχης της περιοχής στη Δράμα. Είχε κάπου 27.000 στρέμματα για να καταλάβεις, φεουδάρχης …

Κ. Άρα γιατρέ έχουμε μια οικογένεια δεξιά έως ακροδεξιά …

Γ. Βασιλική. Η μητέρα μου ήταν πρόεδρος της φανέλας του στρατιώτη στη Δράμα. Δηλαδή όλα μέσω θα έλεγα της Κ.Υ.Π. για να καταλάβεις. Ήτανε υποψήφια του Μαρκεζίνη στις εκλογές. Ο Μαρκεζίνης ήτανε τότε προοδευτικός, στις εκλογές το '55 ή το '56 δεν θυμάμαι. Ο πατέρας μου δεν ανακατευόταν με τα πολιτικά, όμως η μάνα μου ήτανε και δηλωμένο στέλεχος της ακροδεξιάς. Πήγε στη κηδεία της Φρειδερίκης, στο γάμο του Παύλου του εγγονού, της στέλνανε οι βασιλικές οργανώσεις όλο το υλικό που είχαν, γιατί ήτανε σταθερό στέλεχος των βασιλικών, όλοι οι απανταχού παρόντες. Και έχει πλάκα όταν την πάω για να ψηφίσει, ξέρουν τι ψηφίζω εγώ και ξέρουν η μάνα μου επίσης τι ψηφίζει παντού και έχει πλάκα που την πάω εγώ να ψηφίσει κάθε τόσο.

Κ. Έτσι γιατρέ μου δίνεις το δικαίωμα, να ρωτήσω, τι ψηφίζεις έκτοτε; Αφ' ότου συνειδητοποίησες και άρχιζες να βάζεις το χέρι στην κάλπη.

Γ. Επί δικτατορίας δεν είχαμε ψηφίσει τίποτα όπως θυμάσαι. Δηλαδή τι να ψηφίσουμε; Παρά μονάχα σταλμένοι από τον στρατό να ψηφίσουμε … Όταν ήμουνα μαθητής, ψήφισα τη μάνα μου γιατί ήταν υποψήφια. Και ψήφισα το '55 – '56 Μαρκεζίνη επειδή είχα τη μάνα μου υποψήφια του Μαρκεζίνη. Στα στρατό συνέβη το πρώτο και αξίζει τον κόπο να σου το πω γιατί πιθανώς θα φωτίσει τον τρόπο που {ασπάζομαι}… καταρχάς την Μαρξιστική ιδεολογία.

Κ. Σχολή ιατρικής προφανώς.

Γ. Στρατιωτική ιατρική σχολή Θεσσαλονίκης. Με παρέπεμψαν στα 20 μου χρόνια και δικάστηκα ως άθεος, στρατοδικείο αυτό …, πειθαρχικό συμβούλιο στη στρατιωτική ιατρική σχολή[2] … Ευτυχώς φύλαξα το παραπεμπτικό και είναι άξιο λόγου γιατί θα γελάσεις πάρα πολύ άμα διαβάσεις τι γράφει μέσα αυτός που με ανάκρινε για να με παραπέμψει. Πέρασα λοιπόν στα 20 μου χρόνια από το πειθαρχικό συμβούλιο της σχολής με το ερώτημα της απολύσεως, έλεγε εκεί. Γιατί ήμουνα άθεος. Έβαλα παύλα εκεί που λέει θρήσκευμα στο πανεπιστημιακό δελτίο που μας δίνουν να συμπληρώσουμε. Μας δίνανε ένα πανεπιστημιακό δελτίο σε μια εποχή δύσκολη, '55 – '56, ακόμη μετά εμφυλιακό κράτος. Εγώ έβαλα παύλα εκεί που λέει ΄΄θρήσκευμα΄΄ για να καταλάβεις. Είχα αντιληφθεί ότι δεν υπάρχουν Θεοί και επειδή δεν ήθελα να γράφω … και έβαλα παύλα εκεί που λέει θρήσκευμα. Έχω στη διάθεση σου το κείμενο της παραπομπής μου. Αξίζει το κόπο να το μελετήσεις και να δεις με ποιον τρόπο λειτουργούσε τότε το μετά εμφυλιακό κράτος.

Κ. Στην στρατιωτική ιατρική ποια ήταν τα μηνύματα που πήρες και τι σου έμεινε όταν βγήκες γιατρός πλέον αξιωματικός;

Γ. Τα μηνύματα που πήρα μου φαίνεται ότι ήταν ότι υπάρχει ένα κράτος που βολεύει εμάς τους προνομιούχους. Είμασταν εμείς οι προνομιούχοι, η δεξιά. Γιατί φυσικά με όποιον μίλησα σε εκείνο το μέρος, μου έλεγε ότι μόνο η δεξιά είναι η εθνική παράταξη. Ήμουνα εθνικόφρων με την έννοια του … Θα θυμάσαι

[1] Εκτός του Γρηγοριάδη, υπάρχει και η περίπτωση του Κ.Σειρηνίδη, αξιωματικού του ΣΞ για τον οποίο βλ. υποσημειώσεις κεφ. Β26.
[2] Προφανώς παραπέμφθηκε σε πειθαρχικό συμβούλιο και όχι σε στρατοδικείο.

την έννοια του εθνικόφρονα βέβαια όπως αυτή είχε δοθεί από τα πάντα πια, από την πραγματικότητα, από τα βιβλία, από τα δελτία της ασφάλειας και τα λοιπά. Ήμουνα ο σούπερ εθνικόφρων, υπέρ εθνικόφρων.
Κ. Πως συμβιβάζεται να είσαι άθεος εθνικόφρων;
Γ. Συμβιβάζεται. Γύρω στα 20 μου ανακάλυψα ότι δεν υπήρχε κανένας λόγος να έχουμε Θεούς και ότι ομοίως, δεν πήγαινε καλά με την εθνικοφροσύνη. Διάβαζα πάρα πολύ πρέπει να σου πω. Το μεγάλο μου ελάττωμα ήταν ότι διάβαζα και το βλέπεις.[1] Διάβαζα πάρα πολύ. Ότι έντυπο υπήρχε το διάβαζα και αυτό με ώθησε σιγά – σιγά να ανακαλύψω πως δεν υπάρχουν Θεοί. Το δήλωσα ευθαρσώς και αν δεν ήμουνα ο αδιαμφισβήτητος πρώτος φοιτητής του πανεπιστημίου θα με είχανε αποτάξει. Κέρδισα 3 με 2 το στρατοδικείο γιατί πάτησα στο 1ο άρθρο του Συντάγματος που λέει ότι οι Έλληνες έχουν ανεξιθρησκία, έχουν δικαίωμα να έχουν όποια θρησκεία θέλουν και χάρη σε αυτό είπα ότι μπορώ να έχω και να μην έχω και καμία θρησκεία. Αν τις αρνηθεί κανένας όλες μία - μία μπορεί να μην έχει και καμία στο τέλος. Και έτσι χάρη στο άρθρο 1ο του Συντάγματος δεν με απέταξαν επειδή ήμουνα ο πρώτος φοιτητής και με 3 – 2 κέρδισα, με μπροστά δύο μήνες φυλακή.
Κ. Βγαίνεις όμως το 1959 αξιωματικός και είσαι ένας αξιωματικός άθεος αλλά εθνικόφρων;
Γ. Εθνικόφρων ναι. Όπως το λες, έχεις δίκιο. Άθεος αλλά ακόμα εθνικόφρων.
Κ. Κατατάσσεσαι στο ναυτικό και σταδιοδρομείς κανονικά μέχρι; …
Γ. Κατατάχτηκα στο ναυτικό, στο βασιλικό ναυτικό τώρα ξέρεις, χαρά, το 1959 δια βασιλικού διατάγματος. Πως και έγινε στο ναυτικό; Πολύ απλό. Τελειώσαμε μονάχα οι πρώτοι μαθητές και είχαμε δηλώσει όλοι ναυτικό και αεροπορία. Όλη η σχολή δήλωνε ότι θέλει να πάει ναυτικό και αεροπορία. Οι πρώτοι είχανε επιλογές, εγώ ήμουνα πάντα …, είχα μηδέν προσόντα, μηδέν διαγωγή, ήμουνα όλο φυλακισμένος και είχα μηδέν διαγωγή, μηδέν προσόντα … Έπαιρνα πάντα μηδέν αλλά είχα άριστα πανεπιστημιακά και καθώς περάσαμε μόνον εφτά πήγαμε τέσσερις ναυτικό και τρεις αεροπορία. Δηλαδή το ναυτικό εκείνο τον χρόνο έπαιρνε τέσσερις και η αεροπορία τρεις, έτσι; Γυρεύτηκα να πάω στο ναυτικό που πιάνανε οι πρώτοι ενώ ήμουνα τελευταίος από μηδέν – μηδέν. Στη σχολή ήμουνα μέσα στους εφτά που πέρασαν την πρώτη περίοδο.
Κ. Έχεις τις ποινές που είχες πάρει στη στρατιωτική ιατρική;
Γ. Δεν τις έχω. Όμως περί αυτού μπορούν να μαρτυρήσουν δεκάδες συμμαθητών.
Κ. Έρχεται η δικτατορία και αποστρατεύεσαι στις 24 Αυγούστου το 1967. Γιατί;
Γ. Για το λόγο ότι είχα δηλώσει πολύ πιο μπροστά ότι είμαι αριστερός, ότι υποστηρίζω τις αρχές του Κ.Κ.Ε. και είμαι ένας των αξιωματικών κρατώντας την 'Αυγή'.
Κ. Μπορείς να επαναλάβεις; Δεν το κατάλαβα. Έχουμε μείνει στο ότι βγήκες από τη σχολή, είσαι εθνικόφρων από άθεος και τον Αύγουστο του '67 αποστρατεύεσαι διότι προηγουμένως έχεις δηλώσει ότι είσαι κομμουνιστής. Εξήγησε το σε παρακαλώ.
Γ. Στο μεσοδιάστημα και είναι μεγάλο μεσοδιάστημα γιατί οχτώ χρόνια υπηρέτησα τελικά στο ναυτικό, είχα την ευκαιρία να κάνω πολλά πράγματα. Πρώτα από όλα να πάω στην Αμερική. Εκεί τα πράγματα άλλαξαν πολύ. Είδα από κοντά μια κοινωνία δομημένη, το 1962 πήγα στην Αμερική. Με έστειλε το ναυτικό στην Αμερική για να παραλάβουμε …, ήμουν σούπερ εθνικόφρονας και δεν υπήρχε ο φόβος να με εμποδίσουν από το να πάω στην Αμερική για να παραλάβουμε πλοίο. Παραλάβαμε το 'Θύελλα'. Ήμουνα στο 'Βέλος' τότε. Υπηρετούσα στο 'Βέλος' και με έβαλαν να παραλάβουμε το 'Θύελλα'. Είχα την τύχη να συναντήσω έναν λαμπρό αξιωματικό εκεί τον Κονοφάο, ένας λαμπρός αξιωματικός Δημήτρης Κονοφάος και τον Παπά ύπαρχο. Παπά και Κονοφάο, τους δύο λαμπρούς ανθρώπους της ζωής μου με τους οποίους συνδέθηκα μετά και στη δικτατορία … Έτυχε λέω πως τα φέρνει η ζωή καμιά φορά. Έτυχε. Όμως εγώ στην Αμερική άρχισα να αλλάζω. Δηλαδή άρχισα …, διάβαζα πολύ πάντα και διάβαζα ότι μπορείς να φανταστείς. Στην Αμερική όμως είχε μια εφαρμοσμένη κοινωνία επιτυχίας. Κοινωνία αφθονίας, κοινωνία καταναλωτική, κοινωνία καπιταλιστική, τον έβλεπα τον καπιταλισμό και είδα ξαφνικά ότι αυτή η κοινωνία δεν είναι ευτυχισμένη. Έμαθα ξαφνικά, συνειδητοποίησα …, δεν ήμουνα από αυτούς, ότι αυτές οι κοινωνίες …, δεν είναι ο καπιταλισμός που πίστευα διαφορετικά επειδή έτσι γεννήθηκα, έτσι μεγάλωσα εννοώ, δεν οδηγούσε πουθενά. Δεν είχε καμιά προοπτική ευτυχίας για το ανθρώπινο είδος. Πρέπει να σου πω ότι ήμουνα πάντα με το ανθρώπινο είδος, με το ανθρώπινο γένος ήμουνα πάντα σαν ένα τμήμα …, δεν ενδιαφερόμουνα για μένα προσωπικά, όσο για το τι είχανε οι άνθρωποι γύρω μου. Στην Αμερική λοιπόν διάβασα για πρώτη φορά, μη σου φανεί παράξενο, ένα βιβλίο που καταπολεμούσε τον κομμουνισμό. The (…) έγινε και ταινία αργότερα με τον Γκάρυ Κούπερ, The (…), ο ιδιοφυής θα λέγαμε. Που εξηγούσε με πιο τρόπο οι ιδιοφυείς άνθρωποι καταπιέζονται στα κομμουνιστικά καθεστώτα περίπου. Αυτό ήτανε έναυσμα για να πω «*Για στάσου. Είναι δυνατόν να είναι τόσο στραβοί οι Αμερικάνοι με τους εαυτούς τους που να μην βλέπουν το ουσιώδες; Ότι αυτή η κοινωνία δεν είναι ευτυχισμένη;*»
Κ. Είπες σε μια στιγμή Γιώργο, ότι έμπαινες στα λεωφορεία των αξιωματικών …
Γ. Με την 'Αυγή'.
Κ. … με την 'Αυγή' και δηλώνοντας ότι είσαι κομμουνιστής. Πότε έγινε αυτό;

[1] Εννοεί το χώρο γύρω που γίνεται η συζήτηση και είναι γεμάτος βιβλία.

Γ. Δεν χρειάζεται να το δηλώσω. Στις κουβέντες που κάναμε με τον Βαρούχα, θυμάμαι τον Βαρούχα να μου λέει «*Καλά ρε είναι δυνατόν να θέλεις να υπηρετήσεις στο ναυτικό και να είσαι κομμουνιστής;», «Μα γιατί να μην είμαι; Δεν είναι νόμιμη η ιδιότητα η κομμουνιστική; Δεν είναι νόμιμο το κομμουνιστικό; ...»* Δηλαδή δεν ήταν ακόμα. Ήμουνα κομμουνιστής ιδεολογικά.
Κ. Πότε γινόντουσαν αυτά;
Γ. Το ’63 – ’64 που ήμουνα στο ναυτικό νοσοκομείο του Πειραιά. Θυμάμαι ότι ήτανε πολύ γνωστό, οι αξιωματικοί με ξέρανε πια όλοι, ξέρανε … Αλλά ήταν η εποχή δύσκολη όπου φαινότανε ότι κάτι αλλάζει στην πολιτική του τόπου μετά το ’63, θυμάσαι μετά τις διαστάσεις (…). Και φοβότανε πιστεύω ότι *΄΄για να τα λέει αυτός έτσι, για να μπορεί να λέει αυτός καθαρά...΄΄*, εγώ τα έλεγα αθώα καθαρά γιατί ήμουνα πάντα καθαρός από μικρό παιδί. Επειδή δεν θα ανεχόμουνα να βλέπω τον εαυτό μου στον καθρέφτη και να λέει άλλα από αυτά που λέει κάθε μέρα
Κ. Ποια ήτανε η αιτιολογία της αποστρατείας σου; Τον Αύγουστο του ’67.
Γ. Είναι αστείο. Ήτανε ο Κονοφάος τότε, με ήξερε ο Κονοφάος από την Αμερική. Ο Κονοφάος ήτανε στο γραφείο του αρμόδιου που πήγα να τον αποχαιρετήσω στο Γ.Ε.Ν. και μου λέει «*Καλά ρε γιατί σε αποστρατεύσανε; Γιατί σε αποστρατεύουνε εσένα, αξιωματικό τέτοιας ποιότητας; ...»* που πίστευε ο Κονοφάος. Το είπε και στο δικαστήριο ο Κονοφάος αυτό. «*Πως γίνεται να αποστρατεύουν έναν αξιωματικό τέτοιας ποιότητας;»* Του λέω «*Προφανώς επειδή είμαι κομμουνιστής, αριστερός. Και είναι δεδομένο ότι είμαι αριστερός.»* Λέει «*Καλά και ...»* τα έχασε ο Κονοφάος. *«Α έτσι ...»* Ο Κονοφάος βασιλικός βέβαια, *«Α έτσι. Δεν το φανταζόμουνα. Δεν το είχα φανταστεί ποτέ.»* Το λέω γιατί ο Κονοφάος που έτυχε να με ξέρει από μικρό, με είδε στο ναυτικό, με είδε στην Αμερική στο ναυτικό, έτυχε να ζήσουμε μαζί στο ναυτικό, ζήσαμε ώρες, μέρες για να παραλάβουμε ολόκληρο πλοίο, είχε δει από κοντά αυτή την μεταστροφή μου. Τους έκανα θεωρεία στο καρέ των αξιωματικών, τους εξηγούσα για ποιο λόγο, στοιχειώδη Μαρξιστική θεωρεία, για ποιο λόγο οι τάξεις έχουν να παίξουν ρόλο στην ιστορία, για ποιο λόγο η ιστορία δεν είναι μοναχά συνοθήλευμα κάποιων προσωπικών αποφάσεων αλλά είναι …
Κ. Ένα λεπτό. Ένα λεπτό Γιώργο. Τώρα δα είπες ότι στο καρέ ενός πολεμικού πλοίου, θα μου πεις ποιο χρόνο έκανες ανάλυση στοιχειώδους Μαρξιστικής θεωρίας;
Γ. Ναι.
Κ. Πριν την δικτατορία. Ποιο ήταν το πλοίο, πότε έγινε αυτό και πως δεν σε είχαν πιάσει από τότε;
Γ. Φαντάζομαι ότι δεν με είχαν πιάσει για το λόγο ότι ήτανε ευρύνους, πραγματικά ευρύνους ο Κονοφάος, άντρας, λεβέντης και ευρύνους ο Κονοφάος. Οπότε έχουμε τεράστια λειτουργική διαφορά οι δυο μας, αλλά ήταν άντρας ο άνθρωπος και θα εξηγήσω παρακάτω γιατί. Ο ευρύνους Κονοφάος και (…) και δεν τολμούσανε και ο Παπάς ύπαρχος, πρόσεξε συγκυρία. Άνθρωποι δηλαδή που από μέσα τους λειτουργούσανε δημοκρατικά ανεξάρτητα από το μετά εμφυλιακό κράτος το οποίο υπηρετούσανε. Λειτουργούσανε δημοκρατικά. Αυτοί λοιπόν οι άνθρωποι άκουγαν έναν αξιωματικό που δεν φαινόταν βλάκας, να έχει στοιχεία και να τεκμηριώνει απόψεις που αφορούσαν ότι μπορείς να φανταστείς, κοσμολογία,θεωρεία μαθηματικών, θεωρεία του κράτους, Λένιν με λεπτομέρειες, άκουγαν κάποιον να τεκμηριώνει στοιχεία κοινωνικά, το πώς δομείται μια κοινωνία και πως εξελίσσεται.
Κ. Δεν γνώριζες, δεν είχες υπ’ όψιν σου ότι λειτουργούσαν και προ δικτατορικά υπηρεσίες οι οποίες … και δίκτυα ασφαλείας τα οποία ήταν αρμόδια να ξέρουν τι είναι οι αξιωματικοί, τι είναι τα στελέχη των ενόπλων δυνάμεων;
Γ. Ήμουνα Α.Γ.Ε.Π. ο ίδιος, ήμουνα Αξιωματικός Γραφείου Ελέγχου Πληροφοριών, Α.Γ.Ε.Π. [1]. Δηλαδή με είχαν βάλει Α.Γ.Ε.Π. και έγραφα για να καταλάβεις για τον αδερφό του Λυμπέρη του Χρήστου που υπηρετούσε τότε, έγραφα ό,τι μου λέγανε οι δύο χαφιέδες που είχε το πλοίο. Το πλοίο ‘Θύελλα’ είχε δύο χαφιέδες, ερχόντουσαν λοιπόν οι δύο χαφιεδούλες και μου λέγανε «*Αυτός βγήκε έξω και διάβαζε ‘Νέα’.»* Έλεγα *«Και τι έχουν τα ‘Νέα’;»* ρωτούσα εγώ. Περίεργο ας πούμε. Λέω πως διάολο θα εξελιχτούν στην Ελλάδα τα πράγματα. Και τι έχουν τα ‘Νέα’;
Κ. Για ποιον σου τα έλεγαν αυτά;
Γ. Νεαρός ναύτης Λυμπέρης που υπηρετούσε στο πλοίο ‘Θύελλα’, αδερφός του Χρήστου του Λυμπέρη, του γνωστού αργότερα Χρήστου Λυμπέρη.
Κ. Δεν κατάλαβα γιατρέ. Είπες ότι ο αδερφός του Λυμπέρη ήταν χαφιές δικός σου στο πλοίο ως Α.Γ.Ε.Π. και ερχόταν και κάρφωνε άλλους αξιωματικούς; Τι είπες;
Γ. Αντιθέτως είπα ότι μου κάρφωσαν τον Λυμπέρη τον αδερφό του αργότερα Α/Γ.Ε.Ν. Χρήστου Λυμπέρη του λαμπρού αξιωματικού, υπηρετούσε κατά σύμπτωση ως ναύτης στο πλοίο ‘Θύελλα’ όπου εγώ ήμουνα Α.Γ.Ε.Π.. Και ερχότανε δύο χαφιεδάκια, δεν θυμάμαι το όνομα τους, ασήμαντοι άνθρωποι, ερχόταν και μου καρφώνανε τι γινόταν μέσα στο πλοίο. Χαζές αναφορές σε έναν χαζό μηχανισμό που λειτουργούσε. Και μου κάρφωναν τον Λυμπέρη για να καταλάβεις. Και έλεγα *«Τι έχει ο Λυμπέρης;» «Διάβαζε ‘Νέα’.»* μου έλεγαν. «*Αναγίγνωσκε ροζ τύπο.»* Άκου ροζ τύπος ! Το έγραψα και εγώ γιατί μου φάνηκε πολύ αστείο, το έγραψα

[1] ΑΓΕΠ είναι Αξιωματικός Γραφείου Ελέγχου Προσωπικού αλλά πολλοί αντί ΄΄Προσωπικού΄΄ λένε ΄΄Πληροφοριών΄΄

στην αναφορά μου τότε ως Α.Γ.Ε.Π. ότι «*Μου δηλώνουν οι τάδε ότι τον τσάκωσαν να αναγιγνώσκει ροζ τύπο, τα 'Νέα'.*[1]*»* Τα 'Νέα'!

Κ. Φτάνουμε στο 1967, γίνεται η δικτατορία …

Γ. Μη φτάσουμε γιατί είναι πολύ σημαντικό να σου πω ενδιαμέσως.

Κ. Να μου πεις. Ναι.

Γ. Γυρνάμε το '63 στην Ελλάδα με το 'Θύελλα'. Γιατρός εγώ. Εγώ πια πεπεισμένος ότι η κοινωνία πρέπει να αλλάξει, διαβάζω ότι μπορείς να φανταστείς, ότι υπάρχει στην αγορά Μαρξιστικό βιβλίο το παίρνω από την αρχή μέχρι το τέλος. Με την μανία που είχα με τα βιβλία και είμαι και γρήγορος αναγνώστης. Μου προσημειώθηκε πάρα πολύ γρήγορα μια άποψη για τον κόσμο και την κοινωνία όπως έχει φτιαχτεί. Ο λαμπρός Μαρξ βέβαια, η σπουδαία θεωρεία του, η αξεπέραστη θεωρεία του είναι ένα πράγμα που και τώρα στο λέω ύστερα από την πολύ μεγάλη αμφισβήτηση που έχουμε όλοι για τον Μαρξ …

Κ. Πες μου για τότε τι πίστευες γιατρέ. Για τότε.

Γ. Πίστευα σταθερά ότι εδώ είναι το κλειδί της επιτυχίας του ανθρώπου. Ότι εδώ πια είναι σίγουρα το κλειδί της επιτυχίας του ανθρώπου.

Κ. Γίνεσαι λοιπόν συνειδητός Μαρξιστής.

Γ. Ακριβώς. Ιδεολογικά λοιπόν. Δεν ήμουνα κομμουνιστής οργανωμένος πουθενά αλλά ήμουνα συνειδητός Μαρξιστής. Και το υπεράσπιζα φωναχτά. Στο ερώτημα σου τώρα, για να σου απαντήσω στο ερώτημα σου '*Καλά δεν ήξερες ότι υπάρχει Κ.Υ.Π.;*' Τι Κ.Υ.Π. υπήρχανε και ΣΙΠ και όλα αυτά; Όταν εγώ ήμουνα Α.Γ.Ε.Π., εγώ με την αμφισβήτησή μου δηλωμένη παντού, ακουγόταν σε όλο το ναυτικό. Που φοβόταν το ναυτικό αυτή την πορεία, την λέγανε «*Στα τρία είναι, μήπως και αυτός τα έχει καλά με τους Παπανδρέου και έρθουν στην εξουσία αύριο*;» Φοβόταν προφανώς όλες αυτές τις παρέξεις που έχουν οι αξιωματικοί, το περιορισμένο μυαλό τους, που πάρα πολλοί από αυτούς ήταν απόφοιτοι κάποιας σχολής άσχετης, έχουν βγάλει μια σχολή και δεν ήταν τίποτα ποτέ, όλοι αυτοί οι άνθρωποι πιστεύανε ότι *«Αυτός θα έχει κάποιες πλάτες για να τα λέει αυτά.»* ή δεν ξέρω τι άλλο πιστεύανε. Ούτε μπήκα ποτέ στον κόπο να σκεφτώ τι μπορεί να σκέφτεται το σκοτισμένο μυαλό τους, αλλά πάντως δεν ήταν οι άνθρωποι που θα μπορούσαν να με κρίνουν και το κυριότερο που θα μπορούσα να το υπολογίζω εγώ. Στο ερώτημα σου λοιπόν *'Δεν σκεφτόσουν ότι υπήρχε ο πίσω;*' Δεν σκεφτόμουν ούτε μπορώ να πω ότι υπήρχε τίποτα από πίσω. Τους είχα γραμμένους[2].

Κ. Θεωρείς τη μεγάλη πλειοψηφία των αξιωματικών της εποχής που αναφέρεσαι, δηλαδή μετά το '60, τη θεωρείς χαμηλού επιπέδου κουλτούρας. Και γιατί;

Γ. Ο αδερφός μου υπήρξε αξιωματικός όπως ξέρεις, και αξιωματικός που εξέτισε όλη την καριέρα του κανονικά, δημοκρατικών πεποιθήσεων ο άνθρωπος, από την δική μου καταγωγή για να καταλάβεις. Που δεν έκανε καμιά Μαρξιστική παρέκκλιση, παρέμεινε εκεί που ήμασταν εμείς. Εθνικόφρων και παρέμεινε εθνικόφρων και δεν μπορώ να τον αδικήσω, γιατί ουδέποτε συμμετείχε σε τίποτα. Ένας ήσυχος άνθρωπος. Αυτοί οι ήσυχοι άνθρωποι ήταν επικίνδυνοι ως αξιωματικοί, γιατί ήταν ήσυχοι άνθρωποι σε μία εποχή που δεν ήταν ήσυχη. Ήταν ήσυχοι άνθρωποι σε μία εποχή που έβραζε ήδη για μεγάλες αλλαγές στην χώρα μας και όχι μόνο. Ήταν ήσυχοι άνθρωποι σε έναν αιώνα που έπρεπε να γίνουν αλλαγές, δραματικές αλλαγές σε όλον τον κόσμο.

Κ. Γιώργο σε ρώτησα εάν θεωρούσες χαμηλού επιπέδου κουλτούρας …

Γ. Σου απάντησα αλλά δεν το κατάλαβες.

Κ. … τη δεκαετία του '60.

Γ. Σου απάντησα και δεν το κατάλαβες. Οι αξιωματικοί λοιπόν, ο αδερφός μου σου είπα για να καταλάβεις, χρησιμοποίησα τον αγαπημένο μου αδερφό για παράδειγμα για να καταλάβεις. Ο αδερφός μου και οι υπόλοιποι αξιωματικοί του πολεμικού ναυτικού που ήταν οπωσδήποτε σκάλες, κλίμακες πάνω από …

Κ. Μια παρένθεση Γιώργο. Εξακολουθείς να είσαι αριστερός και Μαρξιστής;

Γ. Βέβαια. Εξακολουθώ να είμαι αριστερός και Μαρξιστής, μαχόμενος μάλιστα σταθερά όταν είμαι δήμαρχος. Όταν δεν είμαι δήμαρχος, κάθε φορά που δεν είμαι δήμαρχος, είμαι υποψήφιος βουλευτής.

Κ. Πάμε στο '67. 1967.

Γ. Να τελειώσω την παρένθεση που σου άνοιξα για να καταλάβεις την μεταστροφή. Σε όλο αυτό το διάστημα το δύσκολο, το κρίσιμο μέχρι το '65, υπήρχε ο φόβος σε όλους τους άλλους φαντάζομαι … Και το είπα χαμηλού επιπέδου με την έννοια ότι δεν ήταν υποψιασμένοι για το τι συμβαίνει γύρω τους. Δεν είχαν διαβάσει επαρκώς. Και του ναυτικού ήταν καλό επίπεδο. Δηλαδή σε ότι συνάντησα στο στρατό ή

---

[1] Παρόμοια είναι η μαρτυρία του Αντωνιάδη και του Πατσίλια για τη σοβαρότητα και τις διαδικασίες που τηρούνταν από ορισμένους με τα καθήκοντα Α.Γ.Ε.Π. Το φαινόμενο όμως μπορεί να παρατηρείται σε περιπτώσεις όπως αυτών των τριών στελεχών. Αυτό δεν σημαίνει πως όλοι ακολουθούσαν παρόμοια τακτική. Και ανεξάρτητα από τις μετέπειτα επισημάνσεις και αναλύσεις, τις αναφορές και τις διαδικασίες του ΑΓΕΠ τις εφάρμοζαν, κοροϊδεύοντας ίσως το σύστημα το οποίο πάντως λειτουργούσε έστω και έτσι.

[2] Είναι εμφανής η έπαρση αλλά ο Γρηγοριάδης επιβιώνει για κάποια χρόνια λόγω της ειδικότητάς του ως γιατρού ή και του ότι πράγματι έχουν κάπως χαλαρώσει τα πράγματα τα προδικτατορικά χρόνια. Τη συμπεριφορά αυτή δεν υπήρχε περίπτωση να την ανεχτεί ο περίγυρος σε έναν μάχιμο ή μηχανικό αξιωματικό.

συναντούσα παντού αλλού, το ναυτικό ήταν υψηλότατου επιπέδου επειδή είχε να αντιμετωπίσει τον Ιατρίδη στη Μέση Ανατολή ή είχε αντιμετωπίσει τον Λάσκο το ’35, είχε αντιμετωπίσει δηλαδή ανθρώπους με αξία και σε κινήματα που άξιζαν τον κόπο και το ναυτικό είχε ανοίξει ορίζοντες, είχε αλλιώτικους ορίζοντες. Οι αξιωματικοί του ναυτικού καλύτερα από όλους τους άλλους ήταν κάτω από το μέτριο από άποψη κοινωνική αν τους συνδέσεις με την υπόλοιπη κοινωνία. Αν δεις το ερώτημα σφαιρικά …

Κ. Για να το ολοκληρώσουμε λοιπόν το ερώτημα. Συνάντησες εκείνα τα χρόνια άλλους σαν και σένα προβληματιζόμενους και Μαρξιστές;

Γ. Μαρξιστές όχι. Ήταν ένας προβληματιζόμενος που συνάντησα όμως εκείνα τα χρόνια πριν την δικτατορία, ήταν ο Στεφανουδάκης δημοκρατικός αξιωματικός από την Κρήτη, που ήταν υποψιασμένος. Ο Στεφανουδάκης διώχτηκε αργότερα, ο Γιώργης ακτινολόγος γιατρός. Αυτόν τον υποψιασμένο συνάντησα, άλλους υποψιασμένους …, όπου έλεγα … Γιατί εγώ μιλούσα κάθε μέρα στο στρατό, στο λεωφορείο, στο νοσοκομείο όπου έλεγα ότι έλεγα και υπήρχε ένας αντίλογος. «*Μα είναι δυνατόν να τα λες στα σοβαρά εσύ αυτά ένας τέτοιος άνθρωπος;»* Θα σου εξηγήσω εκείνον τον καιρό την ατμόσφαιρα για να καταλάβεις πως ένας Μαρξιστής επιβίωσε, όπως επιβίωσα ως άθεος όλα τα χρόνια. Είχα δηλώσει ότι «*Είμαι άντρας παιδαράς και κάντε ότι καταλαβαίνετε.»* Ίσως με το νταηλίκι του ανθρώπου που είχε μεγαλώσει στη δεξιά, που ήξερε ότι είναι απρόσβλητος λόγω της ιδιότητας του αυτής και που μετά απέταξε την ιδιότητα αυτή και είπε *«Δε πας στο διάολο, εγώ θα τα βγάλω πέρα μοναχός μου.»* Το λέει και η ιστορία. Πράξη, τιμή και υπόληψη που λέει και ο Καβάφης.

Κ. Το ότι ήσουνα και γιατρός δεν σου έδινε και ένα επιπλέον πλεονέκτημα σε σύγκριση με τους άλλους;

Γ. Φαντάζομαι ναι. Δηλαδή υποθέτω ότι είχα την αίσθηση πάντα ότι μπορώ να στηριχτώ στον εαυτό μου και όχι σε έναν μισθό του βασιλικού ναυτικού. Ναι έχεις δίκιο. Χωρίς αμφιβολία έπαιξε.

Κ. Αποστρατεύεσαι Αύγουστο του 1967 με αιτιολογία ότι είσαι αριστερός ή κάτι τέτοιο.

Γ. Όχι τίποτα από όλα αυτά. Με αιτιολογία ότι είχα πάρει, νταής όπως πάντα, δεν ήμουνα καθόλου πειθαρχικός και είχα προκαλέσει την μήνη κάποιων … Ήμουνα ασύγκριτος γραμματέας της A.N.Y.E., της Ανωτάτης Ναυτικής Υγειονομικής Επιτροπής. Δεν μπορούσαν να ξεκολλήσουν από εμένα, μόνο εγώ μπορούσα να τα κάνω αυτά όλα, δεν υπήρχε κανένας που να ξέρει δηλαδή. Και επειδή τα έβαζα με τον πρόεδρο πάντα, αυτός ο πρόεδρος ο Αναστασιάδης λοξός τότε, μου έκανε ένα φύλλο ποιότητας που λέει προάγεται κατά αρχαιότητα, ένα φύλλο (όλα τα υπόλοιπα ήταν κατ’ επιλογή), μου έκανε ένα κατά αρχαιότητα και πάτησαν σε αυτό για να πουν ότι έχω μειωμένα προσόντα. Επειδή είχα προαχθεί κατά αρχαιότητα στο τελευταίο φύλλο ποιότητας. Πιθανώς έχοντας ακούσει και τις συνομιλίες μου, με έκρινε κατά αρχαιότητα προαχτέο στις τελευταίες πριν το ’67 κρίσεις αξιωματικών. Και αυτό χρησιμοποιήθηκε ως αφορμή. Πήγα λοιπόν στον Κονοφάο και του είπα …, μου είπε *«Ρε γιατρέ για όνομα του Θεού. Για μια κατά αρχαιότητα φεύγεις;»* Του λέω «*Όχι δεν φεύγω για αυτό. Φεύγω γιατί ξέρεις πολύ καλά ότι είμαι αλλιώτικος.»*

Κ. Συλλαμβάνεσαι 20 Οκτωβρίου ’71.

Γ. Ακριβώς.

Κ. Από το 1967 μέχρι το 1971 τι συμβαίνει και σε συλλαμβάνουν με το Κ.Κ.Ε. εσωτερικού;

Γ. Με το Κ.Κ.Ε. εσωτερικού ναι. Να σου πω τι συμβαίνει. Οργανώνομαι αμέσως στο Πατριωτικό Μέτωπο. Δεν ήξερα τα ακόλουθα ακόμα, ούτε ήξερα ότι θα πλησιάσουμε κομμουνιστικό κόμμα, δεν ήξερα …, δεν είχα … Εγώ ήμουνα ο ιδεολόγος Μαρξιστής που ήθελε να αλλάξει την κοινωνία. Δεν ενδιαφερόμουνα εγώ από πουθενά, μόλις με απέταξαν όμως είπα ότι εδώ υπάρχει ένα περιθώριο, δηλαδή …

Κ. Σε αποστράτευσαν δεν σε απέταξαν.

Γ. Με αποστράτευσαν ναι. Έχεις δίκιο. Μετά αναγνωρίστηκε ως απόταξη αυτό, νομικά αναγνωρίστηκε ως απόταξη αυτό όταν με επανέφεραν.[1] Με αποστράτευσαν φυσικά λόγω της ιδεολογίας μου που ήταν δεδομένη και γνωστή.

Κ. Πότε οργανώνεσαι στο ΠΑΜ.; Ποιος σε οργάνωσε;

Γ. Στο Πατριωτικό Μέτωπο οργανώνομαι από ξαδέρφη μου, οργανώνομαι από την Καλλισθένη Σμπαρούνη ξαδέρφη μου, (είμαι ανιψιός του Σμπαρούνη του μεγάλου γιατρού), η γυναίκα του αδερφού του πατέρα μου και οργανώνομαι στο Πατριωτικό Μέτωπο από την Καλλισθένη Σμπαρούνη- Κύρκου, τη γυναίκα του Κύρκου του Λεωνίδα. Ο Κύρκος πολιτευτής της δεξιάς του Βενιζέλου, ο Μιχάλης ο Κύρκος και είχε γιο καταδικασμένο εις θάνατον ως αριστερό και αυτός πολύ αργότερα γνωστός πολιτευτής της αριστεράς, Λεωνίδα Κύρκο. Ήμουνα όλη την ημέρα στο σπίτι της θείας μου της Μαρίκας της Σμπαρούνη μαζί με την ξαδέρφη μου την Καλλισθένη την Σμπαρούνη. Την αγαπούσα πολύ και είχαμε τις ίδιες απόψεις. Μου είπε «*Γιώργο πρέπει να οργανωθείς πια.»*

Κ. Ποια ήταν η δραστηριότητα σου στα πλαίσια του ΠΑΜ., εσύ ένας απόστρατος γιατρός αξιωματικός του ναυτικού; Τι έκανες;

[1] Ο Γρηγοριάδης αποκαταστάθηκε κανονικά στη μεταπολίτευση καταλήγοντας στις διάφορες φάσεις της αποκατάστασης στο βαθμό του υποναυάρχου. Δεν υπάρχει αναγνώριση της αποστρατείας του ως απόταξης διότι δεν χρειαζόταν κάτι τέτοιο αλλά δεν υπάρχει και πρόβλεψη ή προηγούμενο τέτοιας αναγνώρισης. Ο ίδιος το αναφέρει ίσως πιστεύοντας πως αυτή η αναγνώριση βελτιώνει ακόμα περισσότερο την αποκατάσταση.

Γ. Ότι πληροφορίες συνέλεγε το ΠΑΜ., το τότε ΠΑΜ. δεν υπήρχε ακόμα …, δεν είχε γίνει η διάσπαση το ’68. Ότι πληροφορίες μάζευε το ΠΑΜ. τις διαβίβαζα στο εξωτερικό και αποτέλεσμα αυτής της δουλειάς μου ήτανε το κλείσιμο της πόρτας του Σημίτη στο ότι μας πέταξαν, την Ελλάδα από το Συμβούλιο της Ευρώπης, έστελνα όλα τα βασανιστήρια των παιδιών. Είχα έναν τρόπο, ένα μέσον, μια αεροσυνοδό που με έπαιρνε και συναντούσε τον Φίλιππο τον γιο του Ηλία του Ηλιού, στο Παρίσι. Εγώ είχα το ψευδώνυμο ‘Ιπποκράτης’ τότε, ήμουνα ο ‘Ιπποκράτης’ λόγο ιατρικής ιδιότητας και με το ψευδώνυμο ‘Ιπποκράτης’ έστελνα όλα τα στοιχεία και πληροφορίες που είχαμε. Στοιχεία, ντοκουμέντα, γραπτά κείμενα, βασανιστήρια, χιλιάδες άνθρωποι βασανίζονταν, τα γράφαμε σε μικρά κομματάκια σαν τσιγαρόχαρτο …, τα είχαμε κάνει μικρά κομματάκια σαν τσιγαρόχαρτο …

Κ. Ποιοι τα γράφατε;

Γ. Τα γράφανε κάποιοι μου τα φέρνανε έτοιμα και τα παρέδιδα. Τα παραλάμβανα από την Καλλισθένη Σμπαρούνη Κύρκου, τη γυναίκα του Κύρκου, φυλακισμένος ο Κύρκος τότε, τα παραλάμβανα από την ξαδέρφη μου τα έδινα σε μια αεροσυνοδό η οποία τα πήγαινε στο Παρίσι και τα παρέδιδε στον Φίλιππο Ηλιού, οργανωμένος στο Πατριωτικό Μέτωπο επίσης και Κ.Κ.Ε. εσωτερικού γιος του Ηλία Ηλιού.

Κ. Θυμάσαι την αεροσυνοδό αυτή πως την λένε;

Γ. Πως δεν θυμάμαι και μπορώ να την πω. Δεν ξέρω αν ασχολείται αυτή τη στιγμή η γυναίκα, λεγόταν Βασιλική, Βίκυ Σμυρλή.

Κ. Είσαι λοιπόν σε ένα δίκτυο του ΠΑΜ. …

Γ. Δεν είναι στο δίκτυο η Βίκυ. Η Βίκυ είναι αγαπημένη μου φίλη.

Κ. Εσύ είσαι σε ένα δίκτυο του ΠΑ.Μ., παρουσιάζεις μια δραστηριότητα συγκεκριμένη …

Γ. Ναι, ήμουνα ο μόνος …

Κ. Τροφοδοτείς το εξωτερικό, τους αντιστασιακούς του εξωτερικού με υλικό το οποίο χρησιμοποιείται …

Γ. Ως πολύγλωσσος, μιλάω τρεις γλώσσες, μπορούσα να μεταφράζω τα κείμενα αυτά από διάφορες πηγές για διάφορους προορισμούς. Τα μεταφράζω τα κείμενα αυτά, ότι προέκυπτε από τα βασανιστήρια, τις διηγήσεις τώρα των ταλαιπωρημένων, τα μεταφράζω και τα διαβιβάζω μέσω τις Βίκυς στο γραφείο στο Παρίσι που ήταν ο Πάγκαλος …

Κ. Να ολοκληρώσω το ερώτημα Γιώργο. Όλοι ξέρουν ότι είσαι ένας απόστρατος του ναυτικού.

Γ. Ναι.

Κ. Πώς σου εμπιστεύονται τέτοιου είδους αποστολές και όχι όσον αφορά τη δική σου θέση την ιδεολογική, αλλά όσον αφορά την τέως ιδιότητα σου;

Γ. Όλοι ξέρουν ότι έχω Μαρξιστική ιδεολογία και όλοι ξέρουν ότι είμαι αφοσιωμένος στην ιδέα της ανατροπής του καθεστώτος. Πραγματικά στην ανατροπή του καθεστώτος και ότι στοχεύω σε μια κοινωνία Μαρξιστική, σύμφωνα με τον Μαρξ. Που όμως το ’68 ήδη έχουμε δηλώσει εμείς τη διαφωνία μας και πιστεύουμε ότι αυτή θα είναι Σοβιετικού τύπου, ιδιαίτερα κομμουνισμός.

Κ. Γνωρίζεις ότι δεν έχουμε άλλη περίπτωση μετά εμφυλιακά αξιωματικού εν ενεργεία ή απόστρατου, γνωστή περίπτωση αξιωματικού …

Γ. Δεν έχουμε. Δεν υπήρξε.

Κ. … που να οργανώνεται σε οργάνωση κατευθυνόμενη, καθοδηγούμενη από κομμουνιστικό κόμμα;

Γ. Φαντάζομαι ότι έτσι θα είναι γιατί πρέπει να είσαι ειδικός άνθρωπος για να σε εμπιστεύονται όπως λες. Και εμένα με εμπιστεύονταν όχι μόνο επειδή ήμουνα κοσμογύριστος αλλά επειδή προφανώς είχανε διαγνώσει ότι δεν είμαι προδότης, ότι δεν είμαι βαλτός, δεν είμαι όλα αυτά που θα μπορούσα να ήμουν στην εποχή μας προφανώς.

Κ. Από το ΠΑΜ. περνάς στο Κ.Κ.Ε. εσωτερικού.

Γ. Αμέσως μετά τη διάσπαση του ’68. Παίρνω μέρος ενεργό εκεί, γιατί έστελνα τότε με μια σειρά μηχανισμών που είχα αναπτύξει εγώ, είχα αναπτύξει ένα δίκτυο δικό μου από ανθρώπους που ήταν της αριστεράς όμως, τους είχα να μου μεταβιβάζουν βιβλία που τα εξώφυλλα τους ήταν διπλά και μέσα είχε κείμενα τεράστια που τα έστελνα επίσης στο εξωτερικό, ή στο Παρθένι ή στο (…), ραδιοφωνάκι στο (…) για να ακούν οι κρατούμενοι, είχα οργανώσει στο μέρος όπου χρειαζόταν γνώσεις και …

Κ. Ποιους Γιώργο είχες οργανώσει και έστελνες αυτό το υλικό στις εξορίες;

Γ. Ήταν οι αδερφοί Διονύσης και …, δύο τυπογράφοι. Οι οποίοι πήγαν τυπογράφοι για να ξέρουν πολύ καλά τα δεσίματα των βιβλίων. Και μου δένανε στα βιβλία ότι είχα να στείλω, πλούσιο υλικό, πολύ πράγμα. Ήταν έγγραφα πολλά που έπρεπε να πάνε ασφαλισμένα και ήταν μέσα σε εξώφυλλα. Έχω ένα, θα το βρω. Έχω ένα βιβλίο που το εξώφυλλο δεν πρόφτασε να φύγει γιατί με πιάσανε. Δεν πρόφτασε να φύγει και ήτανε για το Παρίσι μου φαίνεται.

Κ. Θυμάσαι τα ονόματα αυτού του δικτύου;

Γ. Τα ονόματα του δικτύου … Δεν ήταν δίκτυο, εγώ το είχα οργανώσει από τους γνωστούς μου και φίλους, όποιοι με αγαπούσαν έμπαιναν στο δίκτυο. Η Βίκυ η αεροσυνοδός ήταν αγαπημένη φίλη και έμπαινε στο δίκτυο, δεν είχε καμία σχέση με την ιδεολογία ούτε έκανε τίποτα η γυναίκα …

Κ. Οι τυπογράφοι;

Γ. Οι δύο τυπογράφοι ήταν οι αδερφοί Διονύσιος και …, θα το θυμηθώ δεν είναι δύσκολο καθόλου. Έχει και τυπογραφείο ο ένας, ο άλλος έχει τυπογραφείο εκεί στα Εξάρχεια που ήταν το στέκι μας, στα Εξάρχεια έμενα και εγώ τότε στην δικτατορία. Στα Εξάρχεια ήταν και οι τυπογράφοι, τους γνώρισα εκεί. Αδερφοί Αναστόπουλοι. Αναστόπουλος Διονύσης και θα θυμηθώ και τον άλλον.
Κ. Σε συλλαμβάνουν 20 Οκτωβρίου το 1971 ως μέλος του Κ.Κ.Ε. εσωτερικού. Όχι του ΠΑΜ.
Γ. Ως μέλος του Κ.Κ.Ε. εσωτερικού, ως μέλος της Κεντρικής Επιτροπής. Συλλάβανε όλη την Κεντρική Επιτροπή. Δεν ήξερα αν με συλλάβανε ως Κεντρική Επιτροπή ή ως Γραφείο Πόλης. Δεν ήμουνα στο οργανωτικό Κ.Κ.Ε. εσωτερικού οργανωμένος σύμφωνα με τα κλασικά πρότυπα των κομμουνιστικών κομμάτων, με μεγάλες διαφορές στα δύο κομμουνιστικά κόμματα γιατί πια είχε γίνει η διάσπαση το ’68 μετά την Τσεχοσλοβακία. Ήταν κάπως διαφορετικά και εγώ ήμουνα στο μεταίχμιο. Ήμουνα δηλαδή εκεί όπου λειτουργούσε η Κεντρική Επιτροπή και η Επιτροπή Πόλης. Δηλαδή ανάμεσα στα δύο έμπαινα εγώ για να μεταβιβάζω αλληλογραφίες που τις πιο πολλές φορές …
Κ. Αυτό σημαίνει ότι ήσουνα ένα οργανωμένο κομματικό μέλος του Κ.Κ.Ε. εσωτερικού.
Γ. Ακριβώς.
Κ. Πως εξηγείς το γεγονός ότι η δίκη παίρνει μεγάλη δημοσιότητα;
Γ. Ήταν η εποχή όπου για πρώτη φορά φαινόταν ότι θα δικαζόταν ένα εν λόγω κομμουνιστικό κόμμα. Για πρώτη φορά κομμουνιστές ήρθαν … Και το ότι είπα αξίζει τον κόπο να ψάξεις να βρεις την εφημερίδα … Ρώτησε τον Κονοφάο, που ήταν μάρτυρας υπεράσπισης μου. Ο πρόεδρος: «*Ποιος είστε;», «Ο Κονοφάος.», «Τι απαγγέλλεστε;», «Απότακτος πλοίαρχος του βασιλικού ναυτικού.»* λέει ο Κονοφάος. Τον διορθώνει ο πρόεδρος «*Του πολεμικού ναυτικού.»* Ο Κονοφάος λέει *«Του βασιλικού ναυτικού.»* Ο πρόεδρος λέει «*Σας λέω ότι είναι του πολεμικού πια ναυτικού. Είναι το ίδιο*.» Του λέει «*Αν ήταν το ίδιο δεν θα ήμουν απότακτος ακόμα.»* του είπε ο Κονοφάος.
Κ. Εκτός του Κονοφάου, είχες άλλον αξιωματικό του ναυτικού …
Γ. Στεφανουδάκης Ιωάννης Στεφανουδάκης Γεώργιος πλωτάρχης τότε αντιπλοίαρχος, [1] τώρα θα γίνει ναύαρχος.
Κ. Γιώργο πως σε αντιμετώπισαν οι αρχές ασφαλείας του καθεστώτος που σε συλλαμβάνουνε εσένα απόστρατο αξιωματικό σε μια κομμουνιστική οργάνωση, σε ένα κομμουνιστικό κόμμα;
Γ. Με ρημάξανε στο ξύλο πιστεύοντας ότι θα μιλήσω. Τους είπα από την αρχή *«Εγώ δεν θα μιλήσω. Δεν πρόκειται να σας πω τίποτα.»* Με σκοτώσανε … Δηλαδή τα σημάδια φαίνονται ακόμα. Με ρημάξανε στο ξύλο, προσπάθησα να σκοτώσω κάποιον από αυτούς γιατί … Εγώ ανύποπτος όπως καθόμουνα και με ανακρίνανε μου χώσανε μια γροθιά και σηκώθηκα αμέσως και έχωσα μια γροθιά και σήκωσα την καρέκλα να σκοτώσω αυτόν που με χτύπησε. Οι οποίοι ήτανε ο Μάλιος και ο Μπάμπαλης. Ήτανε ο Μάλιος και ο Μπάμπαλης. Και ήθελα να τον σκοτώσω επιτόπου εκείνη τη στιγμή. Με χτύπησαν τους χτύπησα. Αυτό σήμαινε ότι μετά με άρχισαν και με χτυπάγανε εβδομάδες. Ξύπνησα στο νοσοκομείο πια, όπου η γυναίκα μου είχε κινητοποιήσει τον διεθνή Ερυθρό Σταυρό και με βρήκε.
Κ. Σε βασανίσανε γιατί δεν ήθελες να μιλήσεις ή γιατί ήσουνα αξιωματικός;
Γ. Γιατί τους είπα ότι «*Δεν θα σας πω τίποτα. Είναι δική μου υπόθεση και δεν θα σας πω τίποτα παραπάνω. Σας είπα αυτά, αυτά πρέπει να ξέρετε. Αυτά που ξέρετε σας λέω και δεν πρόκειται να σας δώσω κανένα όνομα, δεν πρόκειται να σας πω τίποτα που να χτυπιέστε. Είμαι αξιωματικός του πολεμικού ναυτικού …», «Μα είσαι (…).», «Είμαι ιδεολόγος αποφασισμένος να ανατρέψω αυτήν την κατάσταση την οποία εσείς υπηρετείτε»* Έτσι. Μου βγήκε πάλι το νταηλίκι μου. Από μικρό παιδί, από 20 χρονών είναι το νταηλίκι μου και δεν μπορώ να …, δεν ξέρω πως γίνεται. Φαντάζομαι είναι αυτόματο. Κάτσε να στο φέρω, πρέπει να διαβάσεις αυτή την αναφορά.
Κ. Πως σου φερόντουσαν οι σύντροφοι σου καταρχήν στην οργάνωση μέσα, πριν συλληφθείς, στη φυλακή, γιατί έμεινες 15 μήνες περιμένοντας να δικαστείς και μετά ο περίγυρος σου, ο φιλικός, ο οικογενειακός αλλά και οι παλιοί σου συνάδερφοι στο ναυτικό;
Γ. Από τους παλιούς μου συναδέρφους στο ναυτικό πρέπει να σου πω ότι είχα μια αναπάντεχη υποστήριξη. Δηλαδή με αγαπούσαν πολύ, ξέρανε καλά τις ιδιαιτερότητες μου ως προσωπικότητα, ως άνθρωπο και οι συμμαθητές μου ο Μαρτίνος, ο Μαρινόπουλος, δεν είπαν ποτέ κακή κουβέντα για μένα, με περιέργεια λίγο και με ενδιαφέρον ρωτούσαν. Δεν με κατηγόρησαν ποτέ και αυτό μαθεύεται εύκολα. Ήταν καλό έτσι άνθρωποι που μαζί τους υπηρέτησα … Ο Μηναίος ο αργότερα βουλευτής της Νέας Δημοκρατίας ουδέποτε είπε κάτι εις βάρος μου. Ο Μηναίος είπε «*Ήταν ένας λαμπρός αξιωματικός* » έλεγε ο Μηναίος θυμάμαι και ήταν σημαντικό να το λένε αυτό. Άσε ο Κονοφάος βέβαια τι έλεγε. Θέλω να πω ότι, δεν είχα μια αντιμετώπιση παράξενη. Το οικογενειακό μου περιβάλλον βέβαια, η κόρη μου ρώτησε «*Τι είναι κομμουνιστής;»* μόλις με συνέλαβαν, μόλις με πήρανε από το σπίτι. Η κόρη μου πήγαινε σχολείο, είχε δηλώσει ότι *΄΄δεν έχουμε Θεό στο σπίτι μας΄΄*, εφτά χρονών παιδί τότε, είπε στη δασκάλα της. Πήρε όλες τις

[1] Πρόκειται για τον Στεφανουδάκη Γεώργιο, πλωτάρχη γιατρό που αποστρατεύεται επίσης τον Αύγουστο του 1967, διαγραφόμενος αργότερα το 1970 το Νοέμβριο από τα στελέχη εφεδρείας για αντεθνικές ενέργειες και προπαγάνδα. Βλ. Πίνακα Γ7.

εφημερίδες και τις διάβασε στη τουαλέτα και βγήκε έξω και ρώτησε τη μάνα της «*Τι είναι κομμουνιστής;»* Έτσι πληροφορήθηκε η κόρη μου, τότε έξι χρονών, ότι ο πατέρας της ήταν αυτός που είχανε συλλάβει με αυτήν την κατηγορία. Πρέπει να σου πω λοιπόν ότι το περιβάλλον μου, ήταν ένα περιβάλλον που με λάτρευε. Στο Ηράκλειο έγινα ο ήρωας της πόλης. Αυτός ήταν ο λόγος που με εξέλεγαν συνέχεια μετά ότι ήθελα, όπου έβαζα υποψηφιότητα έβγαινα για τον λόγο ότι ήμουνα το ίνδαλμα τους, ο ιερός μύθος με κάποιο τρόπο. Ήμουνα ο πολύ καλός γιατρός, ο γιατρός που έβλεπε τους φτωχούς πάντα και αυτό το έκανα πολύ πιο μπροστά, χωρίς να χρειαστεί να συλληφθώ …

Κ. Ποιο υπερίσχυε στην εκτίμηση του κόσμου; Η ιδιότητα του γιατρού, του αντιστασιακού ή του αξιωματικού;

Γ. Του γιατρού.

Κ. Του αντιστασιακού δεν έπαιζε ρόλο;

Γ. Έπαιξε ρόλο μετά. Μετά την σύλληψη μου. Ο κόσμος δεν το ήξερε φυσικά, το κατάλαβε μετά την σύλληψη μου, μετά την απελευθέρωση μου από την φυλακή. Όταν βγήκα από την φυλακή έγινε σεισμός στο Ηράκλειο. Συλλάμβαναν 40 – 30 ανθρώπους … Δηλαδή μέχρι που ήρθαν να μου συμπαρασταθούν στο σπίτι μου, έγινε σάλος, έγινα εικόνα στο Ηράκλειο (…), στη πόλη ως εικόνισμα. Είναι απίστευτες στιγμές. Δηλαδή σκέφτομαι ότι αυτός ο λαός με έχει πληρώσει με το παραπάνω αυτά που του έχω δώσει εγώ για αυτόν. Πραγματικά μου το έχει πληρώσει με το παραπάνω.

Κ. Γιατρέ γιατί επεδίωξες να αποκατασταθείς μετά την μεταπολίτευση;

Γ. Δεν επεδίωξα εγώ να αποκατασταθώ. 31 Μαρτίου εξελέγην δήμαρχος Ηρακλείου Αττικής και ο Κονοφάος με έπαιρνε τηλέφωνο κάθε μέρα *«Θα εκλεγείς τώρα αύριο ή δεν θα εκλεγείς;», «Μάλλον θα εκλεγώ. Φαίνεται ότι θα εκλεγώ.», «Με την πρώτη εβδομάδα;»* Του λέω «*Ναι, γιατί ρωτάτε;», «Γιατί πρέπει να βγάλω το διάταγμα της επαναφοράς σου. Τι να κάνω αν δεν έχεις εκλεγεί;»* Του λέω *«Μάλλον θα εκλεγώ 1 Απριλίου*». 31 εκλέχτηκα και 1 Απριλίου βγήκε το διάταγμα που με επανέφερε εν όψη και τιμή στο πολεμικό ναυτικό.

Κ. Δεν εννοώ αυτή την αποκατάσταση. Εννοώ την αποκατάσταση σε βαθμό πλοιάρχου το 1984 και του ναυάρχου πρόσφατα. Γιατί; Είχες ανάγκη καμία Γιώργο, αυτές τις επιπλέον παροχές βαθμών;

Γ. Δεν τις είχα ανάγκη. Δεν τις είχα ανάγκη για κανέναν λόγο. Όμως με ενδιέφερε … Αυτό είναι ένα μέρος της ιστορίας του τόπου μας. Και ήθελα να καταλάβουν όλοι (…), στο ναυτικό έστω, κάποτε αργότερα θα διαβαστεί η ιστορία σου, ότι αυτά δεν μένουν χωρίς αντίκρισμα τελικά. Ότι, ότι κάνεις μένει. Και είπα ότι θα διεκδικήσω την αναγνώριση μου. Και την διεκδίκησα. Δεν πειράζει η αξία, για τέσσερα χρόνια έχασα την σύνταξη μου γιατί τέσσερα χρόνια δεν το αναγνώριζα, δεν πάτε στο διάολο και δεν πρόκειται να ανεχτώ … Και μπορώ να σου δώσω έγγραφα να δεις τι αστεία είναι όλη αυτή η ιστορία με την σύνταξη μου. Τελικά την πήρα τη σύνταξη, δεν μπορούσα να κάνω διαφορετικά. Αυτά έκανε έναν νόμο ο Παπανδρέου στον οποίο συμπεριλαμβάνομαι υποχρεωτικά, με τον Τζανετάκη ήμασταν μαζί όπως καταλαβαίνεις, με τον Βαρδινογιάννη τον Βαρδή μας απέταξαν μαζί, δηλαδή μας αποστράτευσαν μαζί. Με τον Τζανετάκη γνωριστήκαμε στην πολιτική πολύ ύστερα και μου έχει πολύ μεγάλη εκτίμηση παρόλο που ο άνθρωπος παραμένει δεξιός και βασιλικός, υποθέτω. Ο Παπαδόγκωνας περίπτωση βασιλικού, ο οποίος πάρα πολύ με αγαπάει. Ποιος; Κομμουνιστής …, πρόεδρος του ιατρικού συλλόγου της Αθήνας στο …, όταν ήταν υπουργός Εμπορικής Ναυτιλίας, για θέματα που αφορούσαν …

Κ. Γιατί προβάλλεις την αγάπη και την εκτίμηση των βασιλοφρόνων δεξιών αξιωματικών στο πρόσωπο σου, δεδομένου ότι είσαι ένας άνθρωπος όπως περιγράφεις και όπως βλέπω και εγώ, που δικαιούται να έχει τέτοια εκτίμηση. Γιατί το προβάλλεις για τους βασιλόφρονες;

Γ. Δεν σου κάνει εσένα εντύπωση πως αυτού του είδους οι άνθρωποι τελικά καταλαβαίνουν; Ισχυρίζομαι δηλαδή ότι η ιστορία δεν γράφεται τυχαία, ότι οι άνθρωποι καταλαβαίνουν αργά ή γρήγορα. Ισχυρίζομαι ότι η εκτίμηση του Παπαδόγκονα …, βασιλικός ήτανε και παραμένει υποθέτω. Ο Κονοφάος και ήρθε μάρτυρας υπεράσπισης στη δίκη μου, ο άνθρωπος και ένα σωρό άνθρωποι που με υπολογίζουν στην εκτίμηση τους γιατί οι υπόλοιποι με εκτιμούσαν έτσι και αλλιώς. Το παράδοξο είναι …, την παραδοξότητα επισημαίνω και εγώ, ότι είναι παράδοξο να σε εκτιμούν και αυτοί οι άνθρωποι που ιδεολογικά μας χώριζε ένα χάσμα.

Κ. Χρησιμοποιείς τον τίτλο του ναυάρχου στις κάρτες σου;

Γ. Όχι.

Κ. Γιατί;

Γ. Δεν τον χρειάζομαι δεδομένου ότι είμαι πολύ γνωστός γιατρός, έχω πολλές γνωστές ιδιότητες γενικά άλλες, δεν χρειάζεται …

Κ. Πρέπει να παραδεχτώ ότι έδωσες την πιο έξυπνη απάντηση στο ερώτημα 'Τι ανάγκη είχες μια επιπλέον αποκατάσταση στο βαθμό του ναυάρχου.' Τη στιγμή που ξέραμε ότι για να γίνει κανείς ναύαρχος πρέπει να έχει υπηρετήσει τουλάχιστον υποναύαρχος.

Γ. Ναι. Όχι είχα το πλεονέκτημα ότι έγινα (…), τους ξέρεις τους λόγους που έγινα και που έλεγαν ότι αφού έχει γίνει νεότερος μου υποχρεωτικά με κάνανε. Τι να με κάνανε για να με επαναφέρουν; Με επανέφεραν δύο φορές. Εγώ δεν έκανα καμιά απόπειρα (…), εγώ όμως κάθε φορά επιμένω ότι …

**

ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ ΚΩΣΤΑΣ

Ο Δημητριάδης υπηρετώντας στα ταχέα σκάφη τα πρώτα χρόνια της επταετίας, εντάσσεται σε οργάνωση ενάντια της δικτατορίας από πολύ νωρίς, στοχεύοντας μάλιστα κατ' ευθείαν στην κορυφή της. Γνωρίζει επομένως από κοντά όλες σχεδόν τις σχεδιάσεις για διάφορες επιχειρήσεις. Είναι στέλεχος με ιδεολογικοπολιτικές αντιλήψεις, που τον εντάσσουν πριν ακόμα την 21^{η} Απριλίου 1967 στον κεντρώο χώρο. Στις 20 4-1967 βρίσκεται σε σειρά 298^{ος} στην επετηρίδα (βλέπε πίνακα 5^{Α}). Με την εξάρθρωση της οργάνωσης για το κίνημα του ναυτικού συλλαμβάνεται και στη μεταπολίτευση σταδιοδρομεί εξαντλώντας την ιεραρχία μέχρι το βαθμό του αντιναυάρχου.

Συνέντευξη με επίτιμο αντιναύαρχο ε.α. ΚΩΣΤΗ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗ (Δ) μάχιμο τάξης 1958 εξόδου από τη ΣΝΔ
ΑΚ (Κ)
23-01-2002

Κ. Με τον Κωστή τον Δημητριάδη, αντιναύαρχο απόστρατο, μέλος του κινήματος του ναυτικού, Τετάρτη 23 Ιανουαρίου 2002. Μιλάμε για τους αξιωματικούς και πρώτο ερώτημα είναι για τους βασιλόφρονες. Μια και έγινε τελευταία πολύς λόγος στα … και όχι μόνο τους βασιλόφρονες. Γενικά για την ιδεολογική -πολιτική τοποθέτηση των στελεχών καταρχήν του πολεμικού ναυτικού και ευρύτερα του στρατεύματος, πριν την δικτατορία, κατά την δικτατορία και μετά τη δικτατορία. Πέστε μου τη γνώμη σας ή τι θυμάστε.

Δ. Η γνώμη μου είναι, ότι οι αξιωματικοί γενικώς του στρατεύματος γαλουχήθηκαν μετά τον εμφύλιο πόλεμο ή προσπαθούσαν να τους γαλουχήσουν με 'δεξιές', ας πούμε τάσεις. Η δε κατάσταση που επικρατούσε από το '50 και εντεύθεν, είχε και περιορισμούς εις την τοποθέτηση ή στην πρόσληψη των στελεχών του στρατεύματος στις στρατιωτικές σχολές. Διότι μην ξεχνάμε είχαμε ξεκινήσει με τα …, με τα πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων, ποιος είναι ο πατέρας σου και τα λοιπά, μέχρι που φτάναμε και στους ξαδέρφους και στα ανίψια. Επομένως θα έλεγα ότι όσοι αξιωματικοί, όσα στελέχη στις Ένοπλες Δυνάμεις βρεθήκανε με δημοκρατικές αρχές, αντιβασιλικοί, αντιδεξιοί και τα λοιπά, ή συμπαθούντες το αριστερό κίνημα, συνοδοιπόροι λεγόμενοι … Κεντρώοι βασικά, γιατί οι αριστεροί-αριστεροί είναι αποκλεισμένοι. Μπήκανε στο στρατιωτικό κύκλο είτε διαφεύγοντας της προσοχής των διοικούντων, είτε διότι βρέθηκαν διοικούντες, που βάλαν ένα ποσοστό ιδία τους ευθύνη.

Κ. Μάλιστα. Και οι οποίοι προφανώς θα ήταν και αυτοί συμπαθούντες το δημοκρατικό …

Δ. Βεβαίως. Και γι' αυτό οι τάξεις των στελεχών των παραγωγικών σχολών είχαν ένα ποσοστό δημοκρατικών στελεχών της τάξεως, θα έλεγα, του 20 με 25%.

Κ. Σοβαρά μιλάτε; Μεταπολεμικά; Μετά το 50 δηλαδή; Λέτε ότι υπήρχαν μέσα στις παραγωγικές σχολές και μετά αξιωματικοί, οι οποίοι ήταν 20% με 25%;

Δ. Ναι. Έτσι λέω εγώ, όσον αφορά στο Ναυτικό. Δεν μπορώ να σου πω τώρα για το Στρατό ακριβώς, αλλά στο Ναυτικό, αν κρίνω από την πρόοδο των τάξεων και όπως τους είδα εγώ μετά …

Κ. Κεντρώοι δηλαδή, Παπανδρεϊκοί, ας το πούμε έτσι.

Δ. Κεντρώοι, Παπανδρεϊκοί, Πλαστηρικοί, τέτοιο πράγμα. Όχι δεξιοί. Λοιπόν αν μπούμε σε μία τάξη των 30 ανθρώπων, θα μπορούσες να δεις τάξεις, ανάλογα και με τους διοικητές που υπήρχαν, μια τάξη που μπορεί να ήτανε …, όχι μόνο με τους διοικητές, αλλά και με τους ανωτάτους αξιωματικούς που υπήρχαν. Δηλαδή μία τάξη παραδείγματος χάριν, που μπήκε νομίζω το 52, ήταν πιο πολλοί οι δημοκρατικοί από τους άλλους, σε ποσοστό δηλαδή. Και γι αυτό βγάζω έναν μέσον όρο εγώ. Γιατί ήταν του Ζάρπα που ήταν δημοκρατικοί αξιωματικοί, του Ζάρπα ο ανιψιός, των Ζεμπαίων ορισμένοι, οι Βεργιόπουλοι. Αυτοί όλοι λοιπόν ήταν μία σειρά. Μπορεί να υπήρχαν σειρές που να ήταν αυξημένο το ποσοστό των δημοκρατικών αξιωματικών. Και γι' αυτό λέω ότι κατά μέσον όρο γενικώς μιλώντας, γύρω στο 20% εγώ βλέπω ότι ήσαν μέσα …Στο ναυτικό.

Κ. Οι βασιλόφρονες τώρα, αυτός ο μύθος…

Δ. Τώρα αυτό το θέμα με το Βασιλικό ναυτικό. Εγώ το έβλεπα σαν τίτλο. Δηλαδή γεννηθήκαμε να λέμε Βασιλικό ναυτικό. Το βρήκαμε. Ένας τίτλος, όπως λες εσύ Αρχιεπίσκοπος.

Κ. Το φρόνημα όμως …

Δ. Το φρόνημα δεν νομίζω ότι εάν δεν σου ποτίζανε και στη σχολή των Δοκίμων. Όσο πέρασα εγώ, δεν ποτίζανε με τον βασιλιά. Ανεξαρτήτως αν υπήρχαν και δεξιοί διοικητές, το θέμα του βασιλιά, εκτός από τα τυπικά που έλεγε το πρωτόκολλο και φωνάζαμε όλοι "*Ζήτω ο βασιλιάς*", ξέρω 'γω, στη ναυτική εβδομάδα, δεν υπήρχε καμία ειδική προσπάθεια… Θα έλεγα προσπάθεια μπορεί να υπήρξε, το ίδιο πράγμα και στους προσκόπους, δηλαδή ο εκάστοτε βασιλιάς ήταν και αρχηγός των προσκόπων. Ήταν όπως ο Αρχιεπίσκοπος. Βρέθηκε ένας Αρχιεπίσκοπος.

Κ. Υπήρχε όμως ένα δέος, εγώ θυμάμαι, για τη βασιλική οικογένεια, για το βασιλιά. Προπαγάνδα, όχι δεν γινότανε.

Δ. Δέος δεν θα το 'λεγα, εγώ δεν μπορώ να σου πω για δέος, διότι ίσως και ο πατέρας μου να με είχε γαλουχήσει αλλιώς. Διότι όταν έγινε παραδείγματος χάριν το δημοψήφισμα βασιλιάς ή όχι και τα ψηφοδέλτια του ΟΧΙ ήταν στο πάτωμα, ο πατέρας μου έσκυψε μπροστά στο χωροφύλακα και πήρε το ΟΧΙ και μου τόπε. Επομένως … «*Έσκυψα κάτω* …» μου λέει, «*Κωστή έσκυψα κάτω και το πήρα το ΟΧΙ. Κάτω ήτανε*. » Επομένως, εμένα δεν με … Βέβαια οι εμφανίσεις τους με τα άλογα, με τα λοφία και μ' αυτά επηρεάζανε τον κόσμο, με τα αυτοκίνητα αργότερα … Υπήρξε μία περίοδος που με τον Κωνσταντίνο ήλπιζε ο κόσμος και με τη βοήθεια του Γεωργίου Παπανδρέου, ότι αυτός ο νέος άνθρωπος έχει φρέσκα μυαλά, αλλά δεν είχε. Πριν την δικτατορία.
Κ. Άρα για να πάμε σε ποσοστά βασιλοφρόνων αξιωματικών και υπαξιωματικών του Ναυτικού εν προκειμένω, πριν τη δικτατορία.
Δ. Τώρα για τους υπαξιωματικούς δεν μπορώ να σου πω, αλλά νομίζω ότι θα μείνω σ' αυτά τα ποσοστά. Για το 20% όλων των στελεχών. Δεν ξέρω τι γινόταν στους υπαξιωματικούς.
Κ. 20% μιλάμε για τους βασιλόφρονες;
Δ. Όχι, 20% μιλάμε για τους δημοκρατικούς αξιωματικούς.
Κ. Πάνε αυτοί εντάξει. Για τους βασιλόφρονες;
Δ. Βασιλόφρονες ήταν … σα να τους παίρνει η μπάλα, δηλαδή ναι, ήταν δεξιές καταστάσεις, βασιλόφρονες να το πούμε έτσι…
Κ. Όλοι οι υπόλοιποι βασιλόφρονες;
Δ. Όχι. Μα κι εγώ πώς να σου πω… αδιάφοροι είμαστε. Δεν ξέρω. Δεν μπορώ να σου πω.
Κ. Δεμένοι όμως με τη βασιλική οικογένεια υπήρχαν μερικοί, κάποιοι που είχαν …
Δ. Παράδειγμα, θα σου πω εγώ παράδειγμα. Εμένα έτυχε ο Κωνσταντίνος να ακολουθήσει την τάξη μου, δηλαδή ορκίστηκε μαζί μας ως Σημαιοφόρος. Κι ερχόταν στα ταξίδια τα εκπαιδευτικά. Πόσοι τον κάναμε παρέα; Πόσοι προσπαθούσαν να του κάνουν παρέα; Δύο!
Κ. Και πόσοι ήταν η τάξη;
Δ. Είκοσι έξι. Οι άλλοι ήταν αδιάφοροι.
Κ. Αυτοί εξελίχθηκαν και ως συνειδητοί βασιλόφρονες;
Δ. Ο ένας, ναι. Δηλαδή δεν τρέχανε πίσω από τον βασιλιά, να του κάνουν παρέα και ξέρω εγώ. Μπορεί να του έκαναν καλαμπούρι, μπορεί έτσι σαν νέοι άνθρωποι και τα λοιπά. Αλλά να λέει ότι εγώ είμαι βασιλικός και σούπα μούπες και τα λοιπά. Από την τάξη μου ένας ήταν.
Κ. Πριν τη δικτατορία, αλλά και μετά τη δικτατορία, τα στελέχη του Πολεμικού Ναυτικού, πόσο πολιτικοποιημένα ήταν και πόσοι είχαν σχέσεις με κόμματα, κομματικοποιημένοι δηλαδή;
Δ. Κομματικοποιημένοι από τον καιρό που μπορούσα να καταλάβω εγώ μέσα στο Ναυτικό τι γίνεται και εμφανώς δείξανε τις προθέσεις τους, ήταν μετά τις εκλογές του 61, που ήταν οι εκλογές της βίας και της νοθείας. Γιατί εγώ βγήκα σημαιοφόρος το 58. Εντάξει σημαιοφόρος ήμουνα, είχα άλλες δουλειές να αντιμετωπίσω. Εκεί όμως που ο κόσμος άρχισε να μιλάει ανοιχτά μέσα στο ναυτικό, ανεξαρτήτως βαθμού, ήταν μετά τις εκλογές του 61, με τη βία και τη νοθεία. Εκεί λοιπόν υπήρχαν ελεύθερες συζητήσεις.
Κ. Εξέφραζαν κομματική θέση;
Δ. Εξέφραζαν κομματική θέση όχι κομματική, πολιτική θέση. Παραδείγματος χάριν, όταν μιλούσε ο Καραμανλής στο ραδιόφωνο ένα τέταρτο, χαιρόντουσαν οι Καραμανλικοί, παρουσία των Παπανδρεϊκών, να το πω έτσι. Και όταν μιλούσε ο Παπανδρέου, μετά τον Καραμανλή, γιατί υπήρχε εναλλάξ μία αυτή στο ραδιόφωνο, ενός τετάρτου, χαιρόντουσαν και γελάγανε παρουσία των Καραμανλικών, οι Παπανδρεϊκοί. Παράδειγμα, εγώ ήμουνα στο "ΑΣΠΙΣ", είχα κυβερνήτη τον Αραπάκη, και πρώτο μηχανικό τον Θεοτόκη. Καθόμασταν λοιπόν στο καρέ και ο καθένας έλεγε τα δικά του.
Κ. Δεν φοβόταν ο αξιωματικός να εκδηλωθεί;
Δ. Όχι. Όχι.
Κ. Δεν φοβόταν να εκδηλώσει την κομματική ή την ιδεολογική του τοποθέτηση;
Δ. Δεν γινόταν και …, σε επίπεδο ίδιων βαθμών γινόντουσαν οι συζητήσεις ανοιχτά. Σε επίπεδο ας πούμε ανωτέρων – κατωτέρων, δεν γινόντουσαν ανοιχτές συζητήσεις, αλλά όμως ήξερε ο καθένας τι είναι ο άλλος. Δηλαδή υπήρχε μία ελευθερία, με ένα σεβασμό προς τον ανώτερο λόγω στρατού. Δεν μπορούσες δηλαδή να τσακωθείς με τον κυβερνήτη σου για πολιτικό θέμα. Αλλά μπορούσες με τον παράλληλό σου, με τον μία τάξη πάνω, μία τάξη κάτω και τα λοιπά. Κατόπιν, όλοι οι αξιωματικοί διαβάζαν την εφημερίδα ελευθέρως μέσα στα πλοία, μέσα στα λεωφορεία[1] και ήταν σαφές ας πούμε μέσα σε ένα λεωφορείο, πόσοι διαβάζουν Βήμα ή Ελευθερία ή Απογευματινή ή ξέρω εγώ τον Εθνικό Κήρυκα, τότε.
Κ. Τι ποσοστά θα δίνατε σε Κεντρώους δημοκρατικούς αξιωματικούς και σε Δεξιούς; Είπατε ένα 20%.
Δ. Νομίζω το ίδιο πράγμα.

[1] Εννοεί τα υπηρεσιακά λεωφορεία με τα οποία μεταφέρονταν στις υπηρεσίες τους τα στελέχη του ναυτικού. Η διαδρομή π.χ. μέχρι το Πέραμα και από εκεί μέχρι το Ναύσταθμο στη Σαλαμίνα είναι μεγάλη και μέσα στα αυτοκίνητα και πλοιάρια μεταφοράς γίνονταν συζητήσεις κ.λ.π.

Κ. Το ίδιο πράγμα. Προηγουμένως είπατε ότι δεν φοβόντουσαν να συζητάνε οι αξιωματικοί μεταξύ τους.
Δ. Όχι.
Κ. Θέλετε να πείτε ότι εκφράζανε προδιδακτορικά ελεύθερα τη συνείδηση τους, το φρόνημά τους;
Δ. Βεβαίως, σαφέστατα.
Κ. Μεταδικτατορικά;
Δ. Μεταδικτατορικά. Λοιπόν όταν έλθουμε τώρα στο σύστημα το δικτατορικό, εγώ νομίζω ότι υπάρχουν τρεις μεγάλες κατηγορίες στελεχών. Δηλαδή, αφ' ης στιγμής η Χούντα επεκράτησε όπως επεκράτησε, οι αξιωματικοί είναι χωρισμένοι …, τα στελέχη είναι χωρισμένοι σε τρεις κατηγορίες, κατά την άποψή μου. Προτού φτάσω όμως στις τρεις κατηγορίες, θα πω το εξής. Το Ναυτικό από την 21η Απριλίου το πρωί, ανεξαρτήτως πολιτικών τοποθετήσεων, ήταν ενάντια σε αυτούς που έκαναν το πραξικόπημα, πλην δύο ή τριών που πιθανόν να ήξεραν.
Κ. Πώς το λέτε αυτό; Αυτό είναι σοβαρό που λέτε.
Δ. Διότι την 21η Απριλίου, όλος ο κόσμος που υπηρετούσε στο Ναύσταθμο, που είδα εγώ από το πλοίο, μαζεύτηκε έξω στον προβλήτα, εκεί που ήταν τα ναρκαλιευτικά, και λέγαν «*Ποιοι είναι αυτοί, που πάνε να μας βάλουν κάτω από τη μασχάλη τους* …» να μην πω την άλλη κουβέντα, και «*Ποιοι είναι αυτοί και να σηκωθούμε να φύγουμε*. »
Κ. Ένα λεπτό κύριε ναύαρχε. Ένα λεπτό …
Δ. Δηλαδή το πνεύμα που επικρατούσε και από δεξιούς τότε, ήταν να πάρουμε τα καράβια να φύγουμε. Και περιμένανε τι θα τους πει ο διοικητής του Ναυστάθμου. Που ήταν ένας βασιλικός άνδρας ο Ροζάκης ή ο Πανάς που ήταν αρχιεπιστολέας του στόλου και περίμεναν οδηγίες από τον βασιλιά. Αυτή ήταν η κατάσταση του στόλου, αλλά ήταν αντίθετοι.
Κ. Ένα λεπτό. Αυτό που λέτε εγώ δεν το έχω ξανακούσει. Δεν ήμουνα στην Αθήνα, δεν το ξέρω. Ξαναπέστε μου, θέλετε να μου πείτε ότι στις 21 Απριλίου το πρωί ή στις 22 …
Δ. Στις 2.. …
Κ. Μην μιλάμε μαζί. Βγήκαν αξιωματικοί από τα πλοία και υπήρξε συγκέντρωση ή ένα είδος συγκεντρώσεως, όπου εκφράστηκε απορία και αντίθεση στο τι είχε γίνει εκείνη την ημέρα;
Δ. Απολύτως. Συγκεκριμένα πράγματα. Ο κόσμος δηλαδή βγήκε έξω και έλεγε *΄΄ποιοι είναι αυτοί΄΄* και ο ένας ρωτούσε τον άλλον. Διότι ήταν και άγνωστοι οι, εντός εισαγωγικών, ΄΄εθνοσωτήρες΄΄.
Κ. Αφήσατε να εννοηθεί ότι πλην δύο ή τριών που ίσως … Ποιοι ήταν αυτοί; Και αυτό πρώτη φορά το ακούω. Που μπορεί να ξέρανε για το πραξικόπημα;
Δ. Αυτοί μπορεί, εκ των υστέρων το μάθαμε, νομίζω ότι ένας απ' αυτούς ήταν πλωτάρχης, αντιπλοίαρχος, πλωτάρχης μάλλον, ήταν ο Βόσσος… ήταν ο Σκιαδόπουλος και ήταν και ο Γκιώνης.
Κ. Ποιος Γκιώνης;
Δ. Ο ναύαρχος ο Γκιώνης.
Κ. Γιατί ο Βόσσος, ο Σκιαδόπουλος και ο Γκιώνης. Ο Σκιαδόπουλος ήταν ο μετέπειτα αρχηγός του Στόλου; Και ο Γκιώνης ο μετέπειτα …
Δ. Και ο Λαγονίκας. Ο Λαγονίκας της τάξεως του 38 μιλάμε …
Κ. Γιατί αυτοί να ξέρουν για το πραξικόπημα; Ήταν μυημένοι στο κίνημα, στο πραξικόπημα;
Δ. Υπήρχε κάποιος σύνδεσμος του Ναυτικού, μικρός σύνδεσμος με τον ΙΔΕΑ. Και φέρεται ως ΙΔΕΑτης του Ναυτικού ο Γκιώνης. Ο Γκιώνης λοιπόν είχε τρεις-τέσσερις ανθρώπους, μεταξύ των οποίων Σκιαδόπουλο, Λαγωνίκα και τα λοιπά και προφανώς τους είχε "ψυλλιάσει", να το πω έτσι, προϊδεάσει, ότι η κατάσταση θα αλλάξει ή δεν ξέρω εγώ. Εμείς εδώ είμαστε…
Κ. Λοιπόν, ένα λεπτό, γιατί εδώ παίρνει πιο σοβαρή τροπή το θέμα. Μου λέτε τώρα έμμεσα, ότι γνωρίζετε εσείς και προφανώς και κάποιοι άλλοι, ότι ο ΙΔΕΑ υπήρξε … Ξέρουμε γενικά ότι ο ΙΔΕΑ υπήρξε ο τροφοδότης της δικτατορίας και του πραξικοπήματος.
Δ. Βεβαίως.
Κ. Δεν έχει αποδειχθεί τίποτα. Πολύ περισσότερο δεν έχει ακουσθεί και δεν ξέρω κι αν έχει γραφτεί πουθενά ότι αξιωματικοί του Ναυτικού είχαν σχέση με τον ΙΔΕΑ. Εσείς ξέρετε;
Δ. Η περιρρέουσα ατμόσφαιρα και τα συμφραζόμενα από εκείνη την εποχή μέχρι και σήμερα, (και νομίζω έχουν δημοσιευθεί σε διάφορες εφημερίδες, τις οποίες δεν μπορώ να σου πω, γιατί δεν ξέρω, δεν τις έχω δηλαδή), ότι ένας απ' αυτούς ήταν και ο Γκιώνης, του ΙΔΕΑ. Αυτό θα έπρεπε να διασταυρωθεί. Αλλά αν ρωτήσεις και άλλους συναδέλφους και τα λοιπά, που να ήταν της εποχής εκείνης θα πρέπει να το παραδεχθούν.
Κ. Ωραία. Λοιπόν οι τρεις κατηγορίες στην δικτατορία των στελεχών του Ναυτικού, ποιες ήταν;
Δ. Εγώ νομίζω ότι οι τρεις κατηγορίες προκύπτουν μετά από το πραξικόπημα το δικτατορικό. Η μία κατηγορία είναι αυτοί που υιοθετούν, πιστεύουν ότι πρέπει να υπάρξει δικτατορία. Είναι καθαρή κατηγορία.
Κ. Ιδεολόγοι;
Δ. Ιδεολόγοι, συμφέροντα, εν πάση περιπτώσει είναι υπέρ.
Κ. Γιατί άλλο ιδεολόγοι, άλλο οι συμφεροντολόγοι.

Δ. Ναι, αλλά είναι μία κατηγορία, είναι από την αρχή υπέρ. Τώρα μπορείς να τους ξεχωρίσεις σε υπομονάδες αν θέλεις …
Κ. Και πρέπει να τους ξεχωρίζουμε.
Δ. Ναι και πρέπει να τους ξεχωρίσεις. Διότι υπήρξαν άνθρωποι οι οποίοι εκμεταλλευθήκανε και άλλοι ήτανε με μία ιδεολογία. Εγώ έχω και μια θεωρία του δέκα τοις εκατό. Δηλαδή σε όλες τις πολιτικές τοποθετήσεις το ένα δέκα τοις εκατό, όχι μόνο στις πολιτικές τοποθετήσεις, και στη δημόσια διοίκηση και στους νομικούς και στους γιατρούς, ένα δέκα τοις εκατό είναι "καθαρό". Υπό την έννοια κάνω τη δουλειά μου χωρίς να εκμεταλλεύομαι και τα λοιπά. Αυτοί κρατούν την κοινωνία. Εγώ νομίζω ότι ένα δέκα τοις εκατό γενικώς, σε όλο το φάσμα, είναι αυτοί που κρατούν την κοινωνία.
Κ. Εν προκειμένω τώρα δέκα τοις εκατό θέλετε να πείτε, των υποστηρικτών ήταν ιδεολόγοι ΄΄επαναστάτες΄΄, σε εισαγωγικά;
Δ. Ναι. Θα μπορούσα να το πω με τη δική μου τη θεώρηση, η οποία είναι μία θεώρηση τελείως προσωπική. Διότι υπήρχαν άνθρωποι που ήταν μεν και δεν πειράξανε ή δεν καρφώσανε ή δεν ανακατεύτηκαν. Είχαν μια ιδεολογία έτσι, όπως ήταν ξέρω εγώ και από την πλευρά των κομμουνιστών. Αν πάρω ως αντίθετο μέρος, υπήρχαν οι κομμουνιστές που ξέρω ‘γω, θέλαν να ρουφήξουν αίμα, και οι άλλοι που σου έλεγαν *΄΄σταθείτε ρε παιδιά, θέλουμε να φτιάξουμε την κοινωνία΄΄,* δεν είναι το ίδιο.
Κ. Το Ναυτικό είναι μικρό. Ποιους θα λέγατε απ' τους χουντικούς του Ναυτικού ότι ανήκουν στους ιδεολόγους υποστηρικτές της Χούντας; Ποιους συγκεκριμένα, ονόματα.
Οι αρχηγοί του Ναυτικού που διατέλεσαν Α/Γ.Ε.Ν. στη διάρκεια της δικτατορίας ήταν ιδεολογικά τοποθετημένοι υπέρ της δικτατορίας;
Δ. Όχι.
Κ. Δεν ήταν;
Δ. Όχι.
Κ. Τους έφερε το σύστημα στην ηγεσία;
Δ. Τους έφερε το σύστημα. Λοιπόν, είναι μία κατηγορία οι καθαροί. Η δεύτερη κατηγορία είναι αυτοί, οι οποίοι δεν ανέχονται από την πρώτη στιγμή τη δικτατορία και σηκώνονται και φεύγουν.
Κ. Αποφεύγετε τα ονόματα. Καλά κάνετε. Δεν πειράζει θα τα βρω εγώ αυτά.
Δ. Και σηκώνονται και φεύγουν. Αμέσως. «*Εγώ δεν υπηρετώ*. »
Κ. Ο Τζανετάκης.
Δ. Ναι, δεν θυμάμαι τώρα. Και υπάρχει και τρίτη κατηγορία, αυτοί οι οποίοι μένουν μέσα, και εδώ πάλι υπάρχουν υποκατηγορίες, οι οποίοι μένουν μέσα διότι πλέον αντιμετωπίζουν πρόβλημα κοινωνικό, οικονομικό, σκέπτονται διάφορα τέτοια πράγματα, χωρίς να είναι συμπαθούντες. Κάθονται μέσα, ελπίζοντας ότι σήμερα, αύριο, μεθαύριο θα αλλάξει η κατάσταση. Δεν ανακατεύονται με τίποτα περιμένοντας κάποια ευκαιρία. Το σύνολο λοιπόν, νομίζω εγώ, ένα μεγάλο ποσοστό του Ναυτικού, ήταν κάποια στιγμή που περίμενε την ευκαιρία. Και αποδεικνύεται αυτό, διότι μη βασιλικοί άνδρες, όπως ο Μουρίκης, παραδείγματος χάριν, που όταν ο βασιλιάς πήγε να κάνει το αντικίνημα, παρόλο που είναι αντιβασιλικός ο Μουρίκης, λέει «*Προκειμένου να φύγει η δικτατορία, εγώ τάσσομαι με τα πλοία*.» Λοιπόν, στις 13 Δεκεμβρίου φάνηκε σαφώς ότι, αυτοί που ήσαν μέσα, σκάγανε και περιμένανε την ευκαιρία. Δυστυχώς ο Κωνσταντίνος σηκώθηκε και έφυγε με τα σκυλάκια του και πήρε στο λαιμό του και τους φίλους του, τύπου Έσερμαν, Βιδάλη ή ξέρω εγώ και τα λοιπά.
Κ. Και καμιά δεκαριά δικούς μας.
Δ. Ο Ροζάκης ας πούμε, το ίδιο πράγμα. Αλλά το Ροζάκη τον ακολουθούσαν και άλλοι και δημοκρατικοί αξιωματικοί, προκειμένου να φύγει η χούντα. Και υπάρχει και η άλλη κατηγορία, που είναι λίγο αντίθετη με την νοοτροπία όπως είπες Τζαννετάκη. Δηλαδή την κατηγορία του σηκώνομαι και φεύγω αμέσως. Η οποία λέει ότι «*Εγώ κύριε, το να φύγω δεν προσφέρω τίποτα, αφήνω το πεδίο ελεύθερο, ενώ πρέπει να κάτσω μέσα και να προσπαθήσω από τα μέσα να ρίξω τη χούντα. Διότι αλλιώς δεν έχω δύναμη*. » Και αυτό επεκράτησε σε πολύ κόσμο. Και ήρθε δηλαδή παράπλευρα, με το δεν μπορείς να φύγεις για κοινωνικούς λόγους και τα λοιπά και περιμένεις πάντα την ευκαιρία. Επομένως υπάρχουν και συνειδητά οι άνθρωποι, οι οποίοι κάτσανε μέσα προκειμένου να ενεργοποιηθούν.
Κ. Οι πιο πολλοί του κινήματος θα ήταν, που εκδηλώθηκαν στο κίνημα.
Δ. Βέβαια.
Κ. Πέστε μου κύριε ναύαρχε, υπήρχαν κομμουνιστές ή οργανωμένοι σε ακροδεξιές οργανώσεις πριν και μετά τη δικτατορία;
Δ. Δεν το ξέρω.
Κ. Και μετά. Και μετά τη δικτατορία.
Δ. Προ της δικτατορίας …
Κ. Ναι, είπαμε αυτά είναι …
Δ. Δεν είναι επίσημα, δεν είναι και να έχω και υπογραφές.

Κ. Την αλήθεια τη χρωστάμε. Λοιπόν λέτε ότι δεν ξέρετε εάν υπήρχαν κομμουνιστές στη διάρκεια του πολέμου, που σίγουρα θα υπήρχαν, δεν μπορεί να μην υπήρχαν …
Δ. Δεν γνωρίζω. Στη διάρκεια του πολέμου, φαίνεται από τα βιβλία που έχω διαβάσει δηλαδή, ότι υπήρχαν αριστεροί αξιωματικοί και κατηγορηθήκανε κιόλας, περάσανε και ορισμένοι δίκες, αυτά που λένε και απόμειναν στα σύρματα. Τώρα δεν ξέρω κατά πόσο ήταν κομμουνιστές–κομμουνιστές. Γιατί ξέρεις κάποια περίοδο της ιστορίας μπορεί να είσαι λεγόμενος αριστερός, πιο φιλελεύθερος, πιο δημοκρατικός και να σε χαρακτηρίζει ο κομμουνισμός. Δεν ξέρω δηλαδή πόσο, ποιος είναι ο κομμουνιστής, ο Σταλινικός. Η απελευθέρωση του Λένιν να πούμε από το αυτό…
Κ. Πάντως πατενταρισμένοι αξιωματικοί κομμουνιστές;
Δ. Πατενταρισμένοι κομμουνιστές θα έλεγα όχι.
Κ. Ακροδεξιοί οπωσδήποτε υπήρχαν, αλλά οργανωμένοι;
Δ. Οργανωμένοι ακροδεξιοί.
Κ. Η δικτατορία έδωσε ευκαιρίες σε αρκετούς αν ήθελαν να μπουν μέσα στις δικές της τις χουντικές διακλαδώσεις.
Δ. Ούτε αυτό μπορώ να ξέρω. Ξέρω όμως το εξής περιστατικό, το οποίο μου έλεγε ένας κυβερνήτης μου συνάδελφος, μετά από χρόνια. Όταν έγινε η απελευθέρωση και κατέβηκε ο Παπανδρέου από τον "ΑΒΕΡΩΦ", τα αγήματα των στρατιωτικών σχολών, τα οποία ήρθαν και αυτά από την Αλεξάνδρεια, ήταν του Ναυτικού. Διότι το μόνο οργανωμένο όπλο ήταν το Ναυτικό. Όταν ήρθαν τον Οκτώβριο από τη Μέση Ανατολή. Λοιπόν, μετά από χρόνια, συζητώντας, συμμαθητές εκείνης της εποχής, του λέει «*Μα και τότε …*» λέει. *«…που είχαμε τα όπλα εμείς με τις σφαίρες μέσα.* » «*Ποιες σφαίρες;* » Του λέει ο άλλος. Και έγινε μια συζήτηση και το συμπέρασμα που έβγαλε αυτός που μου το διηγήθηκε ήτανε, ότι ορισμένοι …
Κ. Ποιος θείος σας, σας το είπε αυτό;
Δ. Όχι, δεν μου το είπε θείος μου. Μου το είπε συνάδελφος που τον είχα κυβερνήτη.
Κ. Ποιος;
Δ. Τι σχέση έχει το όνομα;
Κ. Έχει να κάνει … Η ιστορία ειδικά στο Ναυτικό είναι προσωποποιημένη
Δ. Ναι, δεν … είχανε πάντως ορισμένοι δόκιμοι ή ανθυπασπιστές σφαίρες που δεν είχαν άλλοι. Αλλά αυτό θα μπορούσα να το πω και διαφορετικά, γι' αυτό με βλέπεις δεν θέλω να πω ονόματα. Θα μπορούσα να πω ότι όλοι κάναμε στη Σχολή Δοκίμων. Και εμείς να είμαστε, θα δίναμε σε όλους τους συμμαθητές μας ή μη οπλισμό;
Κ. Πότε;
Δ. Σε καμία περίπτωση. Δεν θα τους δίναμε εγώ νομίζω, διότι είναι επιπόλαιοι ή δεν τους είχαμε εμπιστοσύνη, ως προς το χειρισμό. Επομένως δεν είναι απόλυτο, ότι ήταν χωρισμένοι αυτοί. Διότι και αυτός που μου το είπε ήταν της ιδίας πολιτικής τοποθέτησης με τον προηγούμενο που είχε σφαίρες. Κατάλαβες Αντώνη;
Κ. Στη δικτατορία είχαμε ή δεν είχαμε σαββατιανούς, …
Δ. Βεβαίως είχαμε. Η μέθοδος των δικτατοριών, που είναι γραμμένα και σε πάγιες διαταγές αμερικανικής προελεύσεως, κυρίως, είναι ότι πρέπει να έχει μία πληροφόρηση παντού και πάντα, ο διοικών. Επομένως, υπήρξαν ορισμένοι αφελείς, δεν θα έλεγα ότι θα είναι συνειδητά, οι οποίοι ήθελαν την προβολή τους, την επαγγελματική τους καταξίωση, που εκαλούντο να μεταδώσουν τι πνεύμα επικρατεί στις διάφορες μονάδες.
Κ. Από πού εκαλούντο;
Δ. Εκαλούντο από τους Α2, ποιο ήτανε, το γραφείο πληροφοριών …
Κ. Ο Νικολόπουλος, δηλαδή;
Δ. Και ο Νικολόπουλος, αν ήταν κι άλλος, κι άλλος σε θέσεις τέτοιες. Και θα μπορούσε… Και δεν ήταν μόνο αυτό. Εκαλούντο και άλλοι. Στις τορπιλακάτους παραδείγματος χάριν κατά καιρούς εκαλούντο διάφοροι μικροί αξιωματικοί να πουν τι συζητούνταν στο καρέ των τορπιλακάτων από τους τότε διοικητές τους, ή κάποιον από αυτούς. Μετά άρχισε και γινόταν μια επιλογή στα επιμέρους γραφεία, τα λεγόμενα Α2. Παραδείγματος χάριν εμένα μου έτυχε να τοποθετηθώ στην Κρήτη. Και στη θέση που πήγα, που ήταν του ειδικού επιτελούς, θα έπρεπε να έχω και το Α2. Πράγματι λοιπόν, την πρώτη εβδομάδα μου παραδόθηκε το Α2. Την δεύτερη εβδομάδα όμως μου το αφαιρέσανε και το δώσανε σε έναν άσχετο, που είχαν περισσότερη εμπιστοσύνη σ' αυτόν. Εμπιστοσύνη όχι περισσότερα..
Κ. Δεν θα μου πείτε πάλι σε ποιον το δώσανε;
Δ. Το δώσανε στον …… ένας μαυριδερός μηχανικός ήταν, δεν θυμάμαι το όνομα …
Κ. Κύριε ναύαρχε ένα λεπτό. Θέλετε να πείτε ότι το Ναυτικό, πριν τη δικτατορία, τα γραφεία Α2 δεν τα είχε εξοπλισμένα ή στελεχωμένα και με ανθρώπους δεξιούς ή ακροδεξιούς ή στη διάρκεια της χούντας, χουντικούς και με αποστολή εκτός των άλλων τον έλεγχο του προσωπικού; Ασχολιόταν το Α2 ή όχι, με τα φρονήματα του στρατιωτικού προσωπικού; Ναι ή όχι; Πριν τη χούντα.

Δ. Πριν της χούντας. Πριν της χούντας λοιπόν, τα γραφεία των μονάδων, όσες μονάδες πέρασα κι εγώ, μικρές, μεσαίες και τα λοιπά, έρχονταν κάτι φάκελοι από το Γενικό Επιτελείο Ναυτικού, το οποίο έλεγε ας πούμε ότι ο τάδε ναύτης είναι κατηγορίας Β.
Κ. Ποιος τα 'δινε στο ΓΕΝ αυτά;
Δ. Δεν το ξέρω.
Κ. Το ΓΕΝ τα παρήγαγε;
Δ. Αυτά φαίνεται ότι ερχόντουσαν από την κατάταξη. Δηλαδή επειδή είπαμε ότι προϋπήρχε μια ιστορία με τα κοινωνικά φρονήματα, υπήρχαν διάφοροι χωροφύλακες, περιπτεράδες ήταν δεν ξέρω εγώ τι. Και έλεγαν ας πούμε ότι *΄΄ξάδερφος του Αντώνη΄΄* παραδείγματος χάριν, *΄΄διαβάζει Τα Νέα΄΄,* τακ το βάζανε. Δηλαδή να μην τους έχεις πολύ εμπιστοσύνη. Και απαγορευότανε σε αυτούς τους ανθρώπους της κατηγορίας Β να τους αναθέτεις παραδείγματος χάριν, αποθήκευση πυρομαχικών. Και υπήρχε και η κατηγορία Α, που ήτανε εμπιστοσύνης κατά τη διοίκηση, για να μπορέσεις να τους δώσεις και τα κλειδιά των πυριτιδαποθηκών. Να τους κάνεις …, πώς να το πω; Βοηθούς σε πυρά[1].
Κ. Την χειρότερη κατηγορία την είχε το Ναυτικό από πλευράς φρονημάτων;
Δ. Τι εννοείς την χειρότερη κατηγορία;
Κ. Δεν είπατε …
Δ. Την Β;
Κ. Είπατε κατηγορία Β.
Δ. Ναι, βεβαίως, την είχε. Ήταν διάφορα παιδιά, των οποίων, ξέρω ‘γω, στην Κατοχή, γιατί είχα τέτοιον εγώ, ο πατέρας του ή ο θείος του ήταν στην ανατίναξη στον Πειραιά, που έγινε στη ΔΕΗ και τα λοιπά. Είχες όμως και την εξής ευχέρεια, αν ήσουνα άνθρωπος ο οποίος καταλάβαινες. Να τους αποχαρακτηρίσεις. Αφού πέρναγε έξι μήνες, εφτά μήνες, είχες το δικαίωμα κατά τον κανονισμό, να πεις ότι *΄΄ο τάδε δεν έχει παρουσιάσει τίποτα περίεργο και ζητείται ο αποχαρακτηρισμός του΄΄*. Και εγώ το έκανα πολλές φορές αυτό.
Κ. Κύριε ναύαρχε ελεγχόντουσαν και οι αξιωματικοί οι μόνιμοι, δινόντουσαν πληροφορίες και για τους μονίμους αξιωματικούς;
Δ. Όχι, όχι. Πιθανόν αυτά να ήταν κρατημένα στο ΓΕΝ.
Κ. Στη χούντα, οι σαββατιανοί που λέγαμε ανεβαίνανε στο ΓΕΝ και καρφώνανε συναδέλφους. Υπήρξε ποτέ περίπτωση να έχουμε αποτέλεσμα από αυτά τα καρφώματα;
Δ. Η εντύπωσή μου είναι ότι ανεβαίνανε ορισμένα ονόματα που λέγανε τότε, δεν νομίζω ότι είχε κανένα αποτέλεσμα.
Κ. Θυμάστε ονόματα;
Δ. Λέγανε. Δεν είχα δει εγώ γιατί δεν ήμουνα στο ΓΕΝ τότε, λέγανε αυτούς που ανακατευτήκανε μετά με τη χούντα, ο Μπεγέτης λέγανε, κάτι τέτοιοι τύποι. Αλλά δεν νομίζω ότι προσφέρανε ουσιαστικά τίποτα. Να προσφέρανε τι; Αλλιώς θα είχανε πιάσει το κίνημα.[2]
Κ. Κύριε ναύαρχε, έχουμε ειδικά στο ναυτικό και πέστε μου ποια είναι αυτή, μια ιδιάζουσα σχέση μεταξύ αξιωματικών και υπαξιωματικών. Πώς έβλεπαν πριν την δικτατορία, στη δικτατορία και μετά τη δικτατορία, οι μεν τους δε.
Δ. Υπάρχει μια προϊστορία, όπως την έχω ακούσει, όπως την έχω αντιληφθεί,(που είναι πολύ διαφορετική σήμερα), δηλαδή στις μέρες μας, από την εποχή του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και λίγο μετά. Τους υπαξιωματικούς που προήρχοντο από τη Σχολή του Πόρου ή από απευθείας κατατάξεως, (οι οποίοι ήταν σχετικά μικρής ηλικίας και οι οποίοι δούλευαν και τα λοιπά), διάφοροι εντός εισαγωγικών, ΄΄ξύπνιοι΄΄ αξιωματικοί τους αποκαλούσαν "μαύρους". Αυτός ο χαρακτηρισμός ακολούθησε αρκετά χρόνια τους υπαξιωματικούς, οι οποίοι βλέπανε με διαφορετικό μάτι τους αξιωματικούς. Και επομένως εξαρτάτο από τον κάθε αξιωματικό-χειριστή της ομάδος των υπαξιωματικών που είχε, η συμπεριφορά του, το πώς ο υπαξιωματικός αναπτύσσεται, διαπλάθεται, αποδίδει και τι πιστεύει. Όσοι συνέχισαν να βλέπουνε τους υπαξιωματικούς ως υποδεέστερα όντα και όχι ως ένα γρανάζι της υπηρεσίας, για μένα είναι τουλάχιστον ανόητοι.
Κ. Γιατί όμως λένε ότι ειδικά στο Ναυτικό οι αξιωματικοί αντιμετώπιζαν ΄΄αριστοκρατικά΄΄, σε εισαγωγικά, τους υπαξιωματικούς;
Δ. Δεν ξέρω αν τους αντιμετώπιζαν. Υπάρχει και διαφορετική άποψη. Ότι επειδή δεν τρώγανε μαζί, στο ίδιο καρέ, όπως στο Στρατό Ξηράς, δεν τους αντιμετώπιζαν έτσι. Αλλά ουσιαστικά, η σωστή συμπεριφορά ήτανε μια συνεργασία. Γιατί συνδέω το μαζί; Διότι είσαι στο ίδιο …, ότι συμβαίνει στους αξιωματικούς συμβαίνει και στους υπαξιωματικούς. Δηλαδή είσαι σε ένα φορέα μέσα, που τρως μαζί, πλένεσαι μαζί, ταλαιπωρείσαι

[1] ΄΄Πυρά΄΄ είναι η χρήση των πυροβόλων, οι βολές στις ασκήσεις και επιχειρήσεις με πυρομαχικά από αποθήκες του πλοίου. Τα κλειδιά των πυριτιδαποθηκών τα είχαν άνθρωποι εμπιστοσύνης και τέτοιοι θεωρούνταν μόνον οι χαρακτηρισμένοι ως ΄΄εθνικόφρονες΄΄. Εκεί υπάρχει και ο φορητός οπλισμός που χρειάζεται ιδιαίτερη φύλαξη.
[2] Εννοεί την οργάνωση για το κίνημα του ναυτικού. Και πως εάν ήταν σοβαροί οι ΄΄σαββατιανοί΄΄ θα είχαν ανακαλύψει την οργάνωση. Εν τούτοις ο Νικολόπουλος λέει στη δική του συνέντευξη, πως γνώριζε από τους ΄΄δικούς του΄΄ δηλαδή από τους πληροφοριοδότες του, για την οργάνωση.

μαζί και προσπαθείς μαζί. Διότι ένας αξιωματικός πυροβολικού, χωρίς τους υπαξιωματικούς δεν μπορεί να κάνει τίποτα. Επομένως … ένας μηχανικός αξιωματικός δεν μπορεί να κάνει τίποτα, άμα δεν έχει τους υπολόγους του. Επομένως νομίζω ότι ήταν ένα θέμα καθαρά συμπεριφοράς του καθενός από εμάς, όπως μπορεί να είναι σε κάθε υπηρεσία, το πώς συνεδέετο ένας αξιωματικός με έναν ας πούμε υπαξιωματικό.

Κ. Οι υπαξιωματικοί τους αξιωματικούς πώς τους βλέπανε;

Δ. Σου είπα, εξαρτάται πώς του συμπεριφερότανε ο άλλος, και πώς τον παραδεχότανε κιόλας. Γιατί δεν ήτανε μόνο το θέμα της κοινωνικής συμπεριφοράς, είναι και το θέμα της επαγγελματικής κατάρτισης. Αν ο αξιωματικός, ας πούμε, τον φρόντιζε και επαγγελματικά να τον προωθήσει τον υπαξιωματικό, και ο υπαξιωματικός ωφελείτο επαγγελματικά, αναγνώριζε και τον αξιωματικό του καλύτερα. Αν ο αξιωματικός του δεν ασχολείτο καθόλου, δεν ήξερε να τον καθοδηγήσει διότι είχε επαγγελματική ανεπάρκεια, ή διότι τον εξύβριζε, από εκεί και πέρα βέβαια και οι σχέσεις δεν μπορεί να ήτανε σωστές.

Κ. Η εκπαίδευση των υπαξιωματικών μπορεί να πείτε ότι ήταν μια από τις αιτίες που είχαν τους υπαξιωματικούς, ειδικά του Ναυτικού, σε σύγκριση με τους υπαξιωματικούς του Στρατού, σε χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο;

Δ. Όχι, δεν συμφωνώ εγώ. Εγώ θεωρώ ότι ο υπαξιωματικός του Ναυτικού, ανεξαρτήτως προελεύσεως και σταδιοδρομίας, είναι καλύτερος από τον υπαξιωματικό του Στρατού ξηράς. Τώρα με την τεχνολογία βέβαια μπορεί πολλά να έχουν αλλάξει, αλλά μην ξεχνάμε ότι το Ναυτικό είναι ένα τεχνολογικό όπλο, ένα καθαρώς τεχνολογικό όπλο, και ο υπαξιωματικός έχει πολύ περισσότερα πράγματα να αντιμετωπίσει, να μάθει στον επαγγελματικό τομέα, από έναν υπαξιωματικό π.χ. του πεζικού. Τι κάνει δηλαδή ο υπαξιωματικός του πεζικού; Δεν είναι θέμα ρατσιστικό αυτό που λέω, αλλά είναι θέμα Όπλου. Είναι θέμα Όπλου. Γι' αυτό στο στρατό ξηράς παραδείγματος χάριν, πιο καλοί αξιωματικοί, εθεωρούντο αυτοί που ασχολούντο με τις επικοινωνίες, δηλαδή ήταν το πιο τεχνολογικό μέρος του πράγματος.

Κ. Από τους υπαξιωματικούς ήταν αντιχουντικοί, στα ίδια περίπου ποσοστά όπως και οι αξιωματικοί στο Ναυτικό; Οι υπαξιωματικοί του ναυτικού ήταν αντί χουντικοί ή δεν ήταν;

Δ. Νομίζω ναι. Ήταν σε μεγαλύτερο ποσοστό …, ήταν σε μεγαλύτερο ποσοστό δημοκρατικοί

Κ. Οι υπαξιωματικοί;

Δ. Ναι.

Κ. Ως πιο συνδικαλισμένοι προδικτατορικά;

Δ. Ίσως επειδή υπήρχε αυτή η διαφοροποίηση, ίσως. Δεν είναι θέσφατα αυτά που λέω, λέω ίσως. Επειδή ο αξιωματικός εθεωρείτο, ας πούμε ελίτ, να το πω έτσι και ο άλλος υποδεέστερος και ακολουθώντας και αυτό που είπα προηγουμένως, ότι είναι οι "μαύροι" και τα λοιπά, είχαν πιο αριστερές θέσεις, γιατί ήταν και φτωχοί και τα λοιπά.

Κ. Γιατί δεν μυήθηκαν υπαξιωματικοί στο Κίνημα του Ναυτικού;

Δ. Γιατί δεν μυήθηκαν; Διότι κατ' αρχάς το κίνημα του Ναυτικού δεν μπορούσε να εκδηλωθεί, να συγκροτηθεί μάλλον, εάν η περιρρέουσα ατμόσφαιρα όλου του Ναυτικού δεν ήταν αυτή, που εκ παραδόσεως είναι. Δηλαδή σε ένα χώρο που το περιβάλλον είναι φιλικό, ευκολότερα δημιουργείς μια συνωμοσία. Επομένως, έχοντας υπόψη από την 21η Απριλίου ότι όλο το Ναυτικό ήταν αντίθετο και στη συνέχεια παρέμεινε αντίθετο… Και οι υπαξιωματικοί μέσα στα πλοία, μέσα στις υπηρεσίες, καταλάβαιναν πού το πάνε οι αξιωματικοί τους. Θεωρώ λοιπόν ότι, όπως συνέβη και με αξιωματικούς που δεν μυηθήκανε, αλλά δεν θα αντιδρούσαν και θα βοηθούσαν στο δεύτερο ή το τρίτο στάδιο, έτσι θεωρήθηκε και για τους υπαξιωματικούς. Δεν θεωρήθηκε δηλαδή ότι θα είναι αντίθετοι.

Κ. Εσείς τότε ήσασταν μεσαίος αξιωματικός, μεσαίου βαθμού αξιωματικός και σε μεσαίου τύπου πλοία. Νομίζω ότι ήσασταν σε …, όχι στα ταχέα σκάφη …

Δ. Κατά τη διάρκεια της χούντας ήμουνα σε τορπιλακάτους, στη συνέχεια ήμουνα σε ένα τμήμα που είχε δημιουργηθεί εδώ,[1] των σκαφών ναυτικής συνεργασίας ήμουνα ουσιαστικά ο πρώτος τμηματάρχης …

Κ. Και μετά πετρελαιοφόρο. Σας τοποθετήσανε εκεί επίτηδες.

Δ. Μετά με στείλανε στην Κρήτη, διότι διαφώνησα εδώ όταν ήμουνα να παραλάβω υποδιοικητής του καταστήματος του ΓΕΝ, διότι τους είπα …

Κ. Εννοείτε την εποχή που το ΓΕΝ, το αρχηγείο τότε ήταν στην πλατεία Κλαυθμώνος…

Δ. Μάλιστα. Είναι το '69 και εγώ είμαι πλωτάρχης, τμηματάρχης των σκαφών ναυτικής συνεργασίας και έπρεπε να παραλάβει κάποιος υποδιοικητής εδώ πέρα.

Κ. Γιατί διαφωνήσατε;

Δ. Διαφώνησα διότι όταν εκλήθην από τον τότε διοικητή του καταστήματος τον Πίτερ το Νικολόπουλο, μου λέει «*Ξέρουμε ποιος είσαι αλλά θέλω να παραλάβεις ...*» μου λέει. «*…και υποδιοικητής. Να ξέρουμε πού δίνουμε τα κλειδιά.* » Και του είπα εγώ «*Εγώ δεν καταλαβαίνω αυτά που μου λες, εγώ θα εφαρμόσω το Κεφάλαιο 15 των διατάξεων του Ναυτικού*. »

[1] Η συνέντευξη παίρνεται στο κτήριο του ΔΔΜΝ στην Πλατεία Κλαυθμώνος και γι' αυτό λέει ΄΄εδώ΄΄ εννοώντας τότε που υπηρετούσε στο ΓΕΝ που στεγαζόταν σε αυτό το κτήριο.

Κ. Το οποίο τι λέει;
Δ. Το οποίο λέει πολλά πράγματα τα οποία δεν είναι συνωμοτικά.
Κ. Άρα καλά σας κάνανε και σας στείλανε στη …
Δ. Και σε μία εβδομάδα έφυγα και πήγα στην Κρήτη.
Κ. Αναφέρατε ότι ήσασταν για αρκετά χρόνια στα ταχέα σκάφη. Τι έγινε με το κίνημα Σούλη; Το λέω κίνημα Σούλη, δεν ξέρω άλλη έκφραση να δώσω.
Δ. Έγινε το '69 αυτή η ιστορία. Ο Σούλης ήταν ένας ανήσυχος άνθρωπος, βασιλικός ανήρ αλλά καμία σχέση με τη δικτατορία. Και εκεί σιγά-σιγά επειδή ήταν και πολύ μικρή ομάδα νέων ανθρώπων, ο ένας με τον άλλον είπαν ότι «*Παιδιά κάτι πρέπει να γίνει.* »
Κ. Ο Σούλης τι ήτανε τότε;
Δ. Ήτανε τότε διοικητής τορπιλακάτων. Ήλθαν λοιπόν και σε μένα και μου είπανε «*Είσαι; », «Είμαι*. » λέω.
Κ. Ποιος ήρθε;
Δ. Νομίζω ο Γρηγόρης ο Δεμέστιχας.
Κ. Για να κάνετε τι δηλαδή;
Δ. Να είμαστε έτοιμοι να κάνουμε μία αντίδραση, να πάμε στην Κρήτη και τα λοιπά, δηλαδή το καράβι μου να επαναστατήσει.
Κ. Και τι κάνατε δηλαδή;
Δ. Είπα εγώ «*Ναι.* » Το τι κάνανε μετά; Κοιτάξτε … Μετά από ό,τι έμαθα έγινε το εξής. Άρχισαν να πλησιάζουν και άλλους ανθρώπους και το πράγμα κατέληξε να πάνε να ρωτήσουν τον Μόραλη, που ήταν αρχηγός του στόλου και βασιλικός άνδρας. Υποτίθεται ότι συνεδέετο ο Σούλης, διότι ήταν βασιλικοί άνδρες αυτοί.
Κ. Εννοείτε βασιλικοί άνδρες, είχαν κάνει και υπασπιστές
Δ. Ο Μόραλης ναι, ο Σούλης όχι.
Κ. Φορούσαν στην επωμίδα το Π ή το Κ, που σήμαινε Παύλος ή Κωνσταντίνος;
Δ. Ναι. Νομίζω τώρα ο Μόραλης ήταν.
Κ. Του Κωνσταντίνου υπασπιστής.
Δ. Ναι το Κ. Ο Μόραλης, δεν ξέρω τι έγινε, από ό,τι μου έλεγαν μετά. Πήγε να το πει στον αδελφό του Παπαδόπουλου, τον Χαράλαμπο.
Κ. Εννοείτε να το καρφώσει;
Δ. Όχι, να του πει κοίταξε να δεις, «*Μήπως θέλει αλλαγή ο αδελφός σου; …*» ξέρω ‘γω και κάτι τέτοια.
Κ. Τι αλλαγή εννοείτε;
Δ. Το '68 ο Παπαδόπουλος πήγε υποτίθεται να κάνει μια …, ήθελε …, ο Παπαδόπουλος ήθελε να κάνει μια αλλαγή με επίφαση δημοκρατίας. Αυτό που έκανε δηλαδή μετά με τον Μαρκεζίνη, πήγε να το κάνει με μία επίφαση δημοκρατίας, έλεγε εκλογές εντός του '68 και τα λοιπά. Λοιπόν, φαίνεται εκεί, νομίζω εγώ ότι …, αυτά θα σας τα πει ο Παππάς καλύτερα που τα ξέρει. Ο Νίκος ο Παππάς αυτά τα ξέρει καλύτερα από εμένα. Εν πάση περιπτώσει το θέμα κατέληξε στον Χαράλαμπο τον Παπαδόπουλο και εν μια νυχτί, διώχνουν τον αρχηγό του Στόλου, για να μην δώσουν έμφαση, τον Σούλη και κάτι άλλους.
Κ. Τον Μόραλη τον διώξανε; Τον αποστρατεύσανε;
Δ. Να, ναι. Αποστρατεύσανε τον Μόραλη και έληξε το πράγμα.
Κ. Δεν έγινε Ε.Δ.Ε.;
Δ. Δεν νομίζω ότι έγινε Ε.Δ.Ε..
Κ. Ο Σούλης …, δεν έχετε δει; Εσείς κάνατε Β3 και κάνατε ΔΚΒ μετά, τι κάνατε;[1]
Δ. Δεν έχω δει. Δεν έχω δει τέτοια πράγματα.
Κ. Ο Σούλης έχει και ποινή.
Δ. Δεν έχω τέτοια πράγματα. Μα τον αποστρατεύσανε, τους ρίξανε κάτι ποινές, εν πάση περιπτώσει τον αποστρατεύσανε. Εκεί ήταν το θέμα.
Κ. Δεν την έχετε δει αυτή την υπόθεση γραφειοκρατικά εσείς;
Δ. Όχι.
Κ. Οι βασιλόφρονες μέχρι τις 13 Δεκέμβρη ήταν υπέρ ή κατά της Δικτατορίας; Του ναυτικού.
Δ. Κατά ήταν. Κατά.Κατ' αρχάς υπήρχε και το άλλο θέμα. Ότι εδώ και από τα κείμενα φαίνεται ότι ο βασιλιάς ετοίμαζε για τον εαυτό του το κίνημα, επομένως οι βασιλικοί δεν μπορούσε να είναι με τους Παπαδόπουλους.[2]
Κ. Πότε αρχίσατε … Κατ' αρχήν πότε εσείς μυηθήκατε στο κίνημα;
Δ. Το ’69.

[1] Ο Δημητριάδης μετά τη μεταπολίτευση υπηρέτησε στην διεύθυνση προσωπικού ως ΓΕΝ/ Β3. Που σημαίνει πως είχε την δυνατότητα να βρει στα αρχεία εάν και τι έγινε ακριβώς με την αποστρατεία του Μόραλη και του Σούλη, γι’ αυτό και η ερώτηση. Όλες οι υποθέσεις που αφορούν πειθαρχική ή ποινική δίωξη και ξεκινούν με ΕΔΕ ή προανάκριση ή παραπομπές σε συμβούλια κ.λ.π. είναι αρμοδιότητας ΓΕΝ/Β3-Ι. Εκεί βρίσκεται ένα σημαντικό τμήμα της ιστορίας του ναυτικού μέσα από τις εμπλοκές του στελεχικού του δυναμικού.
[2] Στο θέμα αυτό διαφωνούν πολλοί (βλέπε συνεντεύξεις Κουτσομυτόπουλου, Σκουριώτη, Παπαχρήστου, Νικολόπουλου, κ.ά.).

Κ. Το 1969. Τέσσερα χρόνια πριν την εκδήλωσή του.
Δ. Ναι.
Κ. Επομένως επί τέσσερα χρόνια ήσασταν …
Δ. Εγώ … Περίμενε. Να σου πω ακριβώς.
Κ. Και ποιος σας μύησε;
Δ. Πιο μπροστά. Πιο μπροστά.
Κ. Ποιος σας μύησε;
Δ. Τώρα περίμενε. Για να θυμηθώ, δεν τα θυμάμαι. Εγώ … Πήγα το '69 για Α.Υ. στην Αμερική. Τυχαίως γιατί δεν ήθελε να πάει ένας συμμαθητής μου και πήγα εγώ γιατί ήθελα και υψηλή θέση. Το '67 στις τορπιλακάτους, το '68 μυήθηκα. Η πρώτη μύηση ήταν στις τορπιλακάτους.
Κ. Με την υπόθεση Σούλη.
Δ. Με τον Σούλη. Το '69 το Φεβρουάριο ή Μάρτιο, μυήθηκα στο νέο κίνημα, από τον Σέκερη.
Κ. Τον μηχανικό.
Δ. Από τον Σταθόπουλο. Βέβαια με είχε πιάσει πιο μπροστά ο συμμαθητής μου και μου είπε να πάω να τους συναντήσω.
Κ. Ποιος;
Δ. Ο Θεοφιλόπουλος με τον οποίο είμαστε … Δηλαδή κατά τη διάρκεια που ήμουνα εγώ για πτυχίο στην Αμερική, αυτοί είχαν αρχίσει ήδη και δουλεύανε.
Κ. Εσείς μυήσατε. Ποιους;
Δ. Δεν νομίζω ότι μύησα πολλούς εγώ.
Κ. Ποιους μυήσατε;
Δ. Πήγα μύησα τον Φωκά, συνεννοήθηκα με τον Χρυσικόπουλο, με τον Βένη, αυτούς, τώρα δεν θυμάμαι και άλλους.
Κ. Μυήσατε ή είπατε για το κίνημα ή για την προετοιμαζόμενη αντίδραση, εν πάση περιπτώσει σε αξιωματικό …
Δ. Στον Λαγάρα.
Κ. …Σε αξιωματικό ο οποίος δεν συνελήφθη ποτέ του;
Δ. Σε αξιωματικό που δεν συνελήφθη ποτέ; Υπό την έννοια "δεν συνελήφθη" έχω μιλήσει σε δύο, στον Προκοπάκη και στον μακαρίτη τον Ζησιμόπουλο το Νίκο. Στον Τσιγαρίδα …
Κ. Όχι τον μεγάλο, τον Κώστα τον μικρό;
Δ. Όχι τον μεγάλο, τον Δημήτρη, που είμαστε μαζί Α.Υ. στην Αμερική, που ήταν στον ΚΑΝΑΡΗ.
Κ. Ένας αριθμός από αυτούς που συνελήφθησαν από το κίνημα, το μόνο που είχαν κάνει ήταν ότι απλά ήξεραν ότι θα γίνει κίνημα. Γιατί αυτό που βγαίνει από τα γραπτά κείμενα είναι ότι, η προετοιμασία της ενέργειας της βασικής, της σοβαρής, το κίνημα δηλαδή, απασχολούσε σαν οργάνωση και προετοιμασία δύο-τρεις ομάδες αξιωματικών συγκεκριμένων. Δεν απασχολούσε το σύνολο όσων ήταν μυημένοι. Αρκετοί λοιπόν απλά ήταν μυημένοι, δεν συμμετείχαν σε συνωμοτική προετοιμασία, σε οργάνωση, γιατί η όλη υπόθεση του κινήματος ήταν η προετοιμασία του. Δεν υπήρξαν ανακοινώσεις, δεν υπήρξαν βομβιστικές ενέργειες, δεν υπήρξαν δυναμικές …
Δ. Υπήρχαν πράγματι ομάδες εργασίας, έτσι; Υπήρξαν ομάδες εργασίας σε δύο τομείς: η μία ομάδα εργασίας ήταν, ας πούμε, των μεγάλων, που έβλεπαν σφαιρικά το θέμα, είτε με επαφές είτε με μη επαφές, είτε για το πόσο θα προχωρήσει η διείσδυση. Σφαιρικά το θέμα, στρατηγικά να το πω έτσι. Και υπήρχε και ένα άλλο γκρουπ, συνεργασίας πρακτικής. Δηλαδή, ποιος θα κάτσει να προγραμματίσει το Στόλο, έτσι ώστε οι περισσότερες μονάδες να είναι έξω. Ποιες θα είναι οι συχνότητες παραδείγματος χάριν, το σχέδιο συνεννοήσεως.
Κ. Πρακτική εργασία δηλαδή.
Δ. Πρακτική εργασία.
Κ. Αυτά εντάξει και βγαίνουνε και από τις καταθέσεις σας και από τα άλλα κείμενα.
Δ. Οι υπόλοιποι …
Κ. Τι κάνανε;
Δ. Άμα τους έλεγαν παραδείγματος χάριν, εμένα ή εσένα ή του άλφα, του βήτα, «*Πιάσε τον Κακαρά. Είναι φίλος σου ο Κακαράς; », «Είναι. », «Μπορείς να του μιλήσεις;», «Μπορώ*.» Πήγαινα λοιπόν και έβρισκα τον Κακαρά. Που ήξερα ότι και αντίθετος να είναι ή κουμπωμένος να είναι δεν θα με καρφώσει. Δηλαδή, όταν πήγα εγώ στον Φωκά που είχα να του μιλήσω και χρόνια και μάλιστα στη Σχολή Δοκίμων είχαμε τσακωθεί και άγρια, ο αρχηγός της τάξεώς μου, και δεν είχαμε πολύ καλές σχέσεις, ήμουνα βέβαιος ότι ο Φωκάς δεν θα με καρφώσει. Όταν λοιπόν ήρθε ο ΚΑΝΑΡΗΣ μου λέει ο Παππάς, «*Ποιος ξέρει τον ύπαρχο του ΚΑΝΑΡΗ;»* λέω *«Εγώ.»*, λέει *«Μπορείς να του μιλήσεις;»* Λέω, *«Βεβαίως*.» Πήγα και του μίλησα. Μου λέει «*Θα το πω στον κυβερνήτη μου*.» Του λέω «*Και ο κυβερνήτης σου είναι μέσα στο κόλπο. Αλλά πες του το*.»
Κ. Ποιος ήτανε κυβερνήτης;
Δ. Ο Ζωγράφος ο Κώστας, ο οποίος δεν συνελήφθη.

Κ. Ο Ζωγράφος ήταν οργανωμένος και δεν συνελήφθη;
Δ. Ναι.
Κ. Ο Κώστας ο Ζωγράφος.
Δ. Ο Κώστας ο Ζωγράφος. Ήτανε οργανωμένος χωρίς να συλληφθεί.
Κ. Το όνομά του έχει αναφερθεί στις καταθέσεις; Είναι γνωστό σε βιβλίο ότι αυτός ο αξιωματικός ήταν οργανωμένος στο κίνημα;
Δ. Δεν το ξέρω αυτό. Ξέρω όμως ότι το παράπονο του Φωκά, που συνελήφθη, ήταν «*Πώς συνελήφθην εγώ και δεν συνελήφθη ο κυβερνήτης μου*;»[1] Αλλά από τον ΚΑΝΑΡΗ δεν συνελήφθη κανένας πλην του Φωκά.
Κ. Κύριε ναύαρχε, σε μία εργασία που έχει γίνει πάνω στο θέμα του κινήματος, έχουν καταχωρηθεί και αναφερθεί περίπου 20 ονόματα αξιωματικών που δεν ήταν από τους συλληφθέντες. Λέμε γι' αυτούς που ήταν μυημένοι και δεν συνελήφθησαν, ήδη προστίθεται ένα όνομα του Ζωγράφου.
Δ. Ναι.
Κ. Ξέρετε άλλους τέτοιους;
Δ. Συμπαθούντες, ο Μπακόπουλος
Κ. Ο Μπακόπουλος, ποιος Μπακόπουλος;
Δ. Ο Άγγελος.
Κ. Ήταν μυημένος;
Δ. Ναι.
Κ. Και δεν συνελήφθη. Ποιος τον μύησε;
Δ. Δεν ξέρω. Αυτά γίνονταν με συμμαθητές, με κολλητούς φίλους, κάπως έτσι ρολλάριζαν δηλαδή. Πήγαινε μπάλα με μπάλα.
Κ. Ξέρετε για τον Μιχαλακάκο, τον Σταματίου και τον Γαρδικιώτη; Και ρωτάω γιατί; Γιατί είναι γνωστό ότι αυτοί οι τρεις την παραμονή του κινήματος, με εντολές των κυβερνητών τους είχαν βάλει μπροστά τα πλοία, είχαν βάλει μπροστά τις μηχανές, είχανε δραστηριοποιηθεί εν πάση περιπτώσει στην οργάνωση του καραβιού, του πλοίου. Ξέρετε αν ήταν αυτοί οι τρεις μυημένοι; Ο Μιχαλακάκος, ο Σταματίου, ο Γαρδικιώτης.
Δ. Όχι δεν ξέρω, αλλά ισχύει αυτό που είπα προηγουμένως. Ότι ο κάθε κυβερνήτης, κάθε ύπαρχος, κάθε αυτός, ήξερε τους ανθρώπους που ήταν ενάντια, επομένως και πολλούς ανθρώπους δεν τους μύησαν για να μην εμπλακούν. Δηλαδή, αν δεν ήταν απαραίτητο σε μία θέση και τα λοιπά, δεν ήθελαν να τους βάλουν μέσα στον κατάλογο που είχε ο άλφα και ο βήτα ξέρω 'γω.
Κ. Ξέρετε εν ενεργεία σήμερα αξιωματικούς στο Ναυτικό, που ήταν μυημένοι στο κίνημα;
Δ. Εν ενεργεία;
Κ. Εν ενεργεία σήμερα. Από τάξη Θεοδωρουλάκη και κάτω δηλαδή.
Δ. Δεν νομίζω ότι ξέρω.
Κ. Για τον Μανουσογιαννάκη ξέρετε …… τον Υπαρχηγό, αν τον είχε μυήσει ο Δρίκος;
Δ. Όχι δεν το ξέρω. Όμως εάν πάρουμε με την προηγούμενη ερώτησή σου, οι υποβρύχιοι που τότε ήταν κυβερνήτες-πλωτάρχες θα είχαν μέσα ανθυποπλοίαρχους και μέσα σ' αυτούς θα ήταν και ο Μανουσογιαννάκης. Πώς θα βγει το Υποβρύχιο; Αν και με τα υποβρύχια έχω κάποιες επιφυλάξεις.
Κ. Εμφανίζεται στα γραπτά κείμενα ότι οι αξιωματικοί των Υποβρυχίων, οι κυβερνήτες που ήταν μυημένοι στο κίνημα, πήραν συλλογική απόφαση να αποσυρθούν από την οργάνωση του κινήματος σε κάποια συγκεκριμένη στιγμή. Το ξέρετε εσείς αυτό;
Δ. Ναι. Τα Υποβρύχια δημιουργούσαν θέματα. Τα υποβρύχια δημιουργούσανε θέματα, οι κυβερνήτες των υποβρυχίων. Αν όχι όλοι, ορισμένοι όμως ζητούσαν πολιτική κάλυψη, αρχηγό απέξω, πρόσωπο δηλαδή πέραν της επαναστατικής ομάδας των κυβερνητών των Αντιτορπιλικών, ζητούσαν και κάτι άλλο. Αυτά. Περί Υποβρυχίων όμως, επειδή επικεφαλής των μεγάλων και καθοδηγητών ήταν ο Θανάσης Σέκερης, θα τα ζητήσετε από τον κύριο Σέκερη, ο οποίος ξέρει πολύ καλά έναν-έναν τους υποβρυχίους και γιατί αντιδρούσαν και πότε αντιδρούσαν, γιατί και το πότε έχει σημασία.
Κ. Δεν ήτανε λογικές οι τοποθετήσεις των υποβρυχίων;
Δ. Όχι. Η δική μου άποψη είναι όχι. Όχι των υποβρυχίων, των κάθε ανθρώπων που ζητούσαν υπερκάλυψη πέραν της επαναστατικής επιτροπής. Δηλαδή κάθε αναβολή, για κάθε αναβολή εγώ είμαι αντίθετος.
Κ. Θέλετε να πείτε ότι αυτού του είδους οι αντιρρήσεις και οι καλύψεις που ζητούσαν κάποιοι αξιωματικοί και πιο συγκεκριμένα οι Κυβερνήτες των Υποβρυχίων ήταν οι αιτίες των αναβολών του κινήματος;
Δ. Μία από τις αιτίες ήταν και αυτό, βεβαίως. Και Σέκερης και Παππάς εκεί. Στο προηγούμενο.
Κ. Είχαν οργανωθεί αξιωματικοί στο κίνημα, οι οποίοι ήταν φίλα προσκείμενοι ή ελέγετο ή εμφανιζόταν ότι ήταν φίλα προσκείμενοι στη δικτατορία;
Δ. Ναι.

[1] Από το ανακριτικό υλικό δεν βγαίνει κάτι τέτοιο. Ο Ζωγράφος δεν μυείται για την οργάνωση του κινήματος αλλά γνωρίζει γι' αυτό και προειδοποιείται ΄΄*πρόσεξε μη σου πάρουν το καράβι*΄΄. Βλ.πίνακα Δ5.

Κ. Και ποιοι ήταν αυτοί;
Δ. Προσκείμενοι στη δικτατορία, έλεγαν έτσι, γιατί δεν έχω απτές αυτές {αποδείξεις} και δεν θέλω, ήταν και ο Παπαδόγγονας, λέγανε, αλλά κυρίως έλεγαν τον Πιέρρο τον Παναγιωταρέα.
Κ. Ότι ήταν προσκείμενος;
Δ. Ναι. Κυρίως. Τώρα για τον Παπαδόγγονα έχω μία …, ένα ερωτηματικό.
Κ. Τον Παπαδόγκονα τον μεγάλο;
Δ. Τον Αλέξανδρο.
Κ. Μα αυτός εμφανίζεται ότι ήταν ο πρώτος που ξεκίνησε το κίνημα.
Δ. Μπορεί να άλλαξε μετά. Έχω την εντύπωση όμως ότι μπορεί να κάνω λάθος για τον Παπαδόγγονα, αλλά για τον Παναγιωταρέα το έχω ακούσει.
Κ. Για τον Αναγνωστόπουλο και τον Κιοσσέ τι ξέρετε; Τον μικρό.
Δ. Κιοσσέ; Τον Νίκο. Για τον Νίκο Κιοσσέ ξέρω ότι ήταν βατραχάνθρωπος και περιφερόταν εκεί με τα πιστόλια και τα λοιπά, και μάλιστα εγώ τον καλαμπούριζα κιόλας, γιατί ήταν στα ΜΥΚ όταν εγώ ήμουνα στις τορπιλακάτους, και εμφανιζόταν σαν περίπολος ας πούμε, με χειροβομβίδες, με οπλισμούς και τα λοιπά και μάλιστα του είπα «*Νικολάκη αυτά που έχεις ...»* του λέω, *«... βάλτα κάπου αλλού*.» Νομίζω ότι ο Νικολάκης ήταν ένας αφελής. Βέβαια, φαίνεται ότι δεν συμπεριφέρθηκε καλά, κάνοντας το αντράκι, γιατί ήταν τέτοιος τύπος, στα θέματα των υπαξιωματικών του "ΒΕΛΟΥΣ" της δημοκρατικής άμυνας.
Κ. Για εκεί δικάστηκε. Αλλά εγώ για τον Κιοσσέ επιμένω λίγο. Γιατί; Γιατί ο Κιοσσές στη δίκη του, αλλά και από άλλους έχει κατατεθεί και έχει ακουστεί, ότι ήταν οργανωμένος, είχε μυηθεί στο κίνημα.
Δ. Αυτοί είχαν μία ομάδα που λεγόταν η ομάδα Κολιγιάννη. Μου είπες και για κάποιο άλλο όνομα …
Κ. Τον Αναγνωστόπουλο.
Δ. Λοιπόν, αυτοί εφέροντο …, αυτοί εφέροντο …
Κ. Μετά την αποφυλάκιση, στη διάρκεια της δικτατορίας, δραστηριοποιηθήκατε οι του κινήματος και πώς κατά της δικτατορίας;
Δ. Όχι, εγώ δεν δραστηριοποιήθηκα.
Κ. Γνωρίζετε άλλους να δραστηριοποιήθηκαν;
Δ. Δεν νομίζω, δεν ξέρω.
Κ. Μετά τη δικτατορία υπήρξαν κίνδυνοι για πραξικόπημα;
Δ. Ναι. Λέγανε.
Κ. Όχι λέγανε, εσείς αν ξέρετε.
Δ. Κίνδυνοι για πραξικόπημα μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας;
Κ. Μετά το ’74 είχαμε κινδύνους; Εκείνη την ‘Πιτζάμα’, την υπόθεση ‘Πιτζάμα’.
Δ. Εγώ ξέρω τότε που είμαστε στο ΓΕΝ ότι κατά καιρούς παίρναμε μια πληροφορία. Μας φώναζε ο αρχηγός και μας έλεγε να κάνουμε ειδικές βάρδιες διότι υπήρχαν πληροφορίες ότι ορισμένοι αξιωματικοί και αστυνομικοί μαζί, θα προσπαθήσουν να καταλάβουν ορισμένα βασικά σημεία, του Ο.Τ.Ε. πάλι. Και μάλιστα έλεγαν να μπουν και στο Πεντάγωνο και κάναμε κάτι (…) περίεργες εκεί πέρα. Υπήρχε ναι. Και ναι, υπήρχε αυξημένη επαγρύπνηση.
Κ. Κράτησε μέχρι πότε αυτή η διαδικασία;
Δ. Νομίζω ότι μέχρι και το '85.
Κ. Ο Καραμανλής όταν ήρθε με την μεταπολίτευση εδώ, προστατεύθηκε από το ναυτικό; Από ομάδα του Ναυτικού;
Δ. Ναι, από ομάδες του Ναυτικού.
Κ. Πως δηλαδή;
Δ. Ξέρω ότι ο Κουσουρής παραδείγματος χάριν τον συνόδευσε στη Θεσσαλονίκη, όταν είχε πάει μαζί με τον Γκράτσιο, ότι υπήρχε μία πυραυλάκατος έτοιμη να αυτό … και ότι κοιμόταν σε διάφορα τέτοια …, κότερα και ξέρω ‘γω, που φυλάσσονταν από τορπιλακάτους.
Κ. Μετά την αποστρατεία σας δραστηριοποιηθήκατε πολιτικά ή ευρύτερα κοινωνικά και πώς;
Δ. Όχι δεν δραστηριοποιήθηκα ούτε πολιτικά ούτε …
Κ. Πώς δεν δραστηριοποιηθήκατε, αφού υπήρξατε και μέλος σε THINK TANK. Εργαστήκατε επαγγελματικά;
Δ. Όχι δεν εργάστηκα επαγγελματικά, απλώς σε κάποια στιγμή, με εισήγηση του τότε ΓΕΝ, επειδή ο υπουργός επρόκειτο να συνάψει μία επιστημονική ομάδα για να επιλύονται διάφορα θέματα, προσεγγίστηκα εγώ και δέχτηκα να πω τη γνώμη μου, και μάλιστα είχα θέσει, λέω «*Μην μου πείτε αν είμαι υπέρ του άλφα βουλευτή ή του βήτα αρχηγού* …» και τα λοιπά, «*… εγώ θα πω αυτό που πιστεύω*.»
Κ. Σε τι θέμα πάνω δηλαδή;
Δ. Παραδείγματος χάριν πώς πρέπει να λειτουργήσει η αλυσίδα για τα θέματα κρίσεων, το οποίο δε με απασχολούσε και πάρα πολύ.
Κ. Για τα θέματα κρίσεων από πλευράς κυβέρνησης;
Δ. Κρίσεων … Ναι, κρίσεων …, πως το λένε …

Κ. Επιλογών ηγεσίας;
Δ. Όχι, όχι. Καμία σχέση με προσωπικό. Πώς να το πω …; Μία κρίση των Ιμίων.
Κ. Άρα για τα ζητήματα αντιμετωπίσεως κρίσεων σε εθνικό επίπεδο. Είχατε μία σοβαρή δραστηριοποίηση.
Δ. Ναι, αυτό κράτησε λίγο.
Κ. Επομένως η δραστηριότητά σας στην δικτατορία και η γενικότερη πολιτική σας τοποθέτηση δεν σταμάτησε με την αποστρατεία σας από το Ναυτικό. Εξακολουθούσε …
Δ. Ναι. Μου ζήτησαν να είμαι σε ένα γκρουπ με ένα πτέραρχο, ένα στρατηγό και κάτι καθηγητές του Παντείου πανεπιστημίου, διεθνολόγους, που έχουν εξειδίκευση …, ξέρω 'γω, ένας στη Μέση Ανατολή, άλλος στα Βαλκάνια και τα λοιπά. Οπότε μία ομάδα επτά, οκτώ ανθρώπων που είχε απορίες ή κάποιο προβληματισμό ο υπουργός, του λέγαμε τη γνώμη μας.
Κ. Προφανώς για το crisis management.
Δ. Ναι αυτό, ακριβώς, ναι. Αυτό, δεν θυμόμουνα την ορολογία τώρα. Χειρισμός κρίσεων..
Κ. Το κυπριακό …, να πάμε λίγο πίσω …
Δ. … το οποίο χωλαίνει, και δεν πρόκειται να φτιαχτεί ποτέ.
Κ. Το Κυπριακό υπήρξε αιτία για τη δικτατορία στην Ελλάδα ή όχι; Μία από τις αιτίες;
Δ. Ναι.Βεβαίως, για μένα. Είναι ένα θέμα το οποίο είχε ξεκινήσει από το 59 που έγιναν οι πρώτες επαφές και πιο μπροστά νομίζω, με το σχέδιο 'Άτλυ', το 'Άτλυ' νομίζω ήτανε. Που δεχτήκαμε τότε να μπει στο τραπέζι -μετά το '55, της Ε.Ο.Κ.Α. του απελευθερωτικού κινήματος των Κυπρίων- που δεχτήκαμε ως Ελληνισμός να μπουν στο τραπέζι των συζητήσεων οι Τούρκοι. Το σχέδιο νομίζω 'Άτλυ'.
Κ. Νομίζετε όμως ότι το Κυπριακό έπαιξε ρόλο στην επιβολή της δικτατορίας;
Δ. Βεβαίως.
Κ. Που σημαίνει ότι αυτοί που έκαναν το πραξικόπημα εδώ, δεν ενήργησαν μόνοι τους. Ποιοι νομίζετε εσείς ότι τους καθοδήγησαν;
Δ. Εγώ ξέρω ότι στη Μέση Ανατολή, η οποία ήταν κατά βάση αγγλοκρατούμενη, άφησαν όλα τα προβλήματα του λεγομένου Ανατολικού ζητήματος, στους Αμερικάνους μετά τον 2^{ο} Παγκόσμιο πόλεμο, οπότε απεσύρθησαν. Με βάση αυτό το σκεπτικό εφόσον … Και τους άφησαν και όλα τα προβλήματα. Θα έλεγα λίγο σαδιστικά εγώ, γιατί οι Εγγλέζοι ήξεραν να ελίσσονται. Ενώ το αμερικανικό στοιχείο δεν ήξερε να ελίσσεται. Επομένως θεωρό ότι και με μυστικοσυμβούλους πια τους Εγγλέζους, οι Αμερικάνοι παίρνουν τις αποφάσεις.
Κ. Άρα η ΣΙΑ, για να το πούμε ωμά, έπαιξε κάποιο ρόλο στην προετοιμασία ή την ανοχή ή την οργάνωση του πραξικοπήματος της 21 Απριλίου του 1967;
Δ. Νομίζω ναι. Νομίζω ναι. Εκεί ήταν λίγο μπερδεμένα τα πράγματα. Μπερδεμένα τα πράγματα ήτανε διότι είχε δημιουργηθεί μία ατμόσφαιρα. Ότι κάτι πρόκειται να γίνει, όλοι ξέραμε ότι κάτι πρόκειται να γίνει και περιμέναμε την ιστορία για να μη βγει ο Παπανδρέου στην εξουσία, ότι ο βασιλιάς θα έκανε πραξικόπημα. Ο βασιλιάς για να αποφασίσει μαζί με την καμαρίλα που είχε, είχαν επαφές με τους Αμερικάνους, είναι αναμφισβήτητο αυτό.
Κ. Για τη ΣΙΑ λίγο πολύ και τις αμερικανικές υπηρεσίες, τα έχει αποδεχθεί και κάποιος πρόεδρός τους. Για το ΝΑΤΟ, όμως; Το Ν.Α.Τ.Ο. έπαιξε κανένα ρόλο στην 21^{η} Απριλίου, στην οργάνωση και προετοιμασία του πραξικοπήματος;
Δ. Το ΝΑΤΟ αυτό καθεαυτό, ούτε αυτό δεν μπορώ να το ξέρω, αλλά η παρουσία διαφόρων βαθμοφόρων του ΝΑΤΟ κατά περιόδους εδώ πέρα…μετά, δείχνει ότι κάποια συγγένεια θα έπρεπε να έχει, σε κάποιο τομέα του το ΝΑΤΟ. Δεν το ξέρω όμως.
Κ. Οι αξιωματικοί του Ναυτικού τότε, μέχρι το '67; Πόσο ήταν Νατοϊκοί; Πώς βλέπατε εσείς τότε το Ν.Α.Τ.Ο., οι αξιωματικοί κάποιου μεσαίου βαθμού, οι ώριμοι σε ηλικία;
Δ. Το ΝΑΤΟ ήταν ένα καθεστώς που είχαμε βρει μπροστά μας. Δηλαδή ήταν ένα οικοδόμημα, το οποίο είχε χτιστεί και μέσα σ' αυτό ζούσαμε.
Κ. Άρα δεν ήταν αντινατοϊκοί οι αξιωματικοί;
Δ. Όχι, δεν θα έλεγα. Δεν θα το έλεγα. Μπορεί να ήταν αντιαμερικανοί ναι, αντινατοϊκοί όχι. Λιγότερο ή όχι.
Κ. Το Μακάριο τώρα πώς τον έβλεπαν τα στελέχη του Πολεμικού Ναυτικού; Πριν και κατά τη διάρκεια της χούντας.
Δ. Δεν μπορώ να απαντήσω αντικειμενικά σ' αυτό, διότι έχω υποκειμενική ευαισθησία.
Κ. Εσάς, ποια είναι η γνώμη σας;
Δ. Εγώ νομίζω ότι ο Μακάριος ήταν ένας πανέξυπνος χειριστής με διεθνή προβολή, ως πολιτικό πρόσωπο. Ο οποίος…, συνέπεια είναι και αυτό, να έχει και φιλοδοξίες, περιορισμένες όμως, όχι αυτά που έλεγαν ότι θα ερχόταν να κάνει τον πρόεδρο και εδώ πέρα. Ο οποίος ήθελε να βγάλει την Κύπρο από την βάσανο των Εγγλέζων. Συνεργάστηκε με τον Γρίβα στις αρχές και από εκεί και πέρα άρχισε το μπλέξιμο το πολιτικό. Νομίζω ότι το σφάλμα της Ελλάδος και του Μακαρίου ήταν οι συνθήκες του Λονδίνου και της Λοζάννης. Και από εκεί και πέρα, μπορεί να έκανε και άλλα σφάλματα, γιατί οι μεγάλοι άνδρες κάνουν και μεγάλα

σφάλματα. Διότι χειρίζονται δύσκολα. Εγώ πιστεύω ότι ο Μακάριος ήταν μία προσωπικότητα, η οποία εμφανίζεται κάθε εκατό χρόνια.
Κ. Οι αξιωματικοί οι Έλληνες γενικά και του ναυτικού ειδικότερα, πώς φέρθηκαν μέχρι το ‘67 στην Κύπρο και πώς φέρθηκαν μέχρι το πραξικόπημα που έγινε στην Κύπρο το ‘73.
Δ. Επειδή εγώ έτυχε να πάω εθελοντικά στην Κύπρο το '65, με άλλους συναδέλφους, αντιμετωπίσαμε το εξής. Πρώτον, αυτοί που είχαν τοποθετηθεί στην Κύπρο, οι περισσότεροι που είχαν τοποθετηθεί στην Κύπρο, παρόλο που τους είχε στείλει η κυβέρνηση του Παπανδρέου … ο οποίος δεν ξέρω πόσο ήλεγχε το στράτευμα τότε, με τον Γαρουφαλλιά, υπουργό. Ο μόνος ο οποίος έκανε κόντρες ήταν ο υφυπουργός …
Κ. Κόντρες σε ποιον;
Δ. Στους δεξιούς, ήτανε ο υφυπουργός …
Κ. Του Γαρουφαλλιά;
Δ. Του Γαρουφαλιά.
Κ. Του υπουργού Εθνικής Άμυνας δηλαδή;
Δ. Ναι. Αυτός που λένε ότι πήγε και μετά έγινε Νέα Δημοκρατία;
Κ. Παπακωνσταντίνου;
Δ. Ο Παπακωνσταντίνου, αυτός προσπαθούσε να ισορροπήσει τη δεξιά εν πάση περιπτώσει …
Κ. Την δεξιά πολιτική του Γαρουφαλλιά στο υπουργείο Εθνικής Άμυνας επί Παπανδρέου πρωθυπουργού;
Δ. Μπράβο. Ακριβώς.
Κ. Αυτό με το Κυπριακό πώς συνδέθηκε, με τα στελέχη;
Δ. Όταν, λοιπόν πήγαμε εμείς, αντιληφθήκαμε κάτω, (εμείς ήμασταν ανθυποπλοίαρχοι τότε, έτσι; Μικροί βαθμοί). Οι συνταγματάρχες και ταγματάρχες που είχαν τοποθετηθεί στην Κύπρο, κατά περίεργο τρόπο μετά γίνανε χουντικοί εδώ, δηλαδή ενεργώς χουντικοί…
Κ. Στελέχη δηλαδή;
Δ. … στελέχη.
Κ. Όχι απλά οπαδοί της χούντας;
Δ. Όχι, στελέχη. Τι γινόταν λοιπόν εκεί. Κατά 90% του στρατού ξηράς που ήταν και η μάζα, ήταν οπαδοί του Γρίβα. Ο οποίος ήταν ο αρχηγός του επιτελείου της εθνικής, της λεγόμενης, φρουράς στην Κύπρο και εναντίον του Μακαρίου. Τώρα πώς είχε περάσει αυτό ήταν άλλο θέμα. Δηλαδή δεν συνέπλεαν τα πράγματα. Και όχι μόνο αυτό. Ενώ εμείς εκεί είμαστε Εθνοφρουρά, δηλαδή με κυπριακές ιδιότητες, κάποια στιγμή ήθελε ο Γεωργάτζης, ως υπουργός της Άμυνας της Κύπρου, ένα παράδειγμα φέρνω, να επισκεφθεί τη ναυτική βάση, να πει ΄΄ρε παιδιά, τι γίνεται΄΄. Να έρθει να δει ο άνθρωπος, για δικούς του λόγους, Υπουργός Άμυνας ήταν, γιατί εμείς είμαστε Εθνοφρουρά δεν είμαστε Ε.Λ.Δ.Υ.Κ., και έγινε σάλος.
Κ. Πηγαίνατε με ψευδώνυμα τότε κάτω;
Δ. Ναι με ψευδώνυμα. Λοιπόν, και έγινε σάλος από πλευράς Γριβικών.
Κ. Δεν θέλανε;
Δ. Όχι. «*Τι δουλειά έχει αυτός.»* Ενώ και τυπικά, με το πρωτόκολλο να το πει κανένας, κανονικά, δεν έστεκε.
Κ. Ήσασταν υφιστάμενοι του.
Δ. Βέβαια.
Κ. Προφανώς γιατί θεωρούσαν τον Μακάριο, όπως τον λέγανε και είναι και γνωστό, τον θεωρούσαν φίλο της Μόσχας, κομμουνιστή και δεν ξέρω τι άλλο;
Δ. Ο "Κάστρο της Μεσογείου" και όλα αυτά. Όλες αυτές τις βλακείες ας πούμε. Τώρα, η συμπεριφορά δυστυχώς των αξιωματικών του στρατού ξηράς προς τους στρατευμένους Κυπρίους ήταν αχαρακτήριστη, επιεικώς.
Κ. Γιατί;
Δ. Γιατί τα παιδιά της Κύπρου, τα οποία 99% ήταν μορφωμένα, δηλαδή είχαν τελειώσει Λύκειο, πράγμα που δεν συνέβαινε στην Ελλάδα εκείνη την εποχή, ζώντας σε μία ατμόσφαιρα άλλη, πρώτα-πρώτα δεν έβριζαν, δεν βρίζανε, δεν μούντζωναν. Πήγαν λοιπόν αυτοί και με το παραμικρό στους στρατευσίμους άρχισαν και έβριζαν τον Χριστό και την Παναγία. Η Εκκλησία στην Κύπρο έχει υποστεί πολλές ζημιές για να κρατήσει τη σημαία του Έθνους. Εγώ δεν είμαι θρησκευόμενος, αλλά η ιστορία αυτό λέει. Ότι πάρα πολλοί μητροπολίτες καρατομήθηκαν και διώχθηκαν και από τους Εγγλέζους και τα λοιπά. Επομένως η θρησκεία, το θρησκευτικό αίσθημα ήταν ο μοναδικός κρίκος, όπως και το ’21 εδώ πέρα, μέχρι το ’21, ο μοναδικός κρίκος που κράταγε τον κόσμο. Όταν πας λοιπόν εσύ εθελοντής …
Κ. Αξιωματικός.
Δ. … απελευθερωτής …
Κ. Αξιωματικός.
Δ. … αδέλφια από τη Μάνα Ελλάδα, όταν αυτός ο μαθητής του στερούσαν να έχει μπλε τετράδιο ή μπλε στυλό οι Εγγλέζοι, για να μην υπάρχουν τα εθνικά χρώματα …
Κ. Του κύπριου.

Δ. Του κύπριου. Δεν μπορεί μετά ο αδελφός, εξ Ελλάδος προερχόμενος, που πάει να τον βοηθήσει για την άμυνά του, να του λέει «*Γαμώ το Χριστό σου και γαμώ την Παναγία σου*.» Υπήρξε λοιπόν μία διάσταση. Και υπήρχαν βέβαια και οι άνθρωποι της Κύπρου, οι οποίοι δεν έβλεπαν και με πολύ καλό μάτι την εγκατάσταση του στρατού εκεί, να τα λέμε κι αυτά. Διότι ήθελαν να μείνουν μόνοι τους. Δεν ήθελαν την ένωση παραδείγματος χάριν. Έτσι; Ο μακαρίτης ο Σπύρος ο Μουστακλής, ας πούμε, έφυγε δια μιας νυκτός, διότι κάποια στιγμή είπε κάτι για τη Φρειδερίκη και ο υποδιοικητής του πήγε αμέσως στον Γρίβα και τον κάρφωσε και τον έδιωξαν. Έτσι έφυγε ο Σπύρος από εκεί. Όχι μόνο αυτό, αλλά όλοι αυτοί που σου λέω, δημιούργησαν μετά και τον ΑΣΠΙΔΑ. Δηλαδή, γράφανε *΄΄ο τάδε αξιωματικός, με το τάδε αυτοκίνητο΄΄*, αν τα θυμάσαι στις δίκες που έγιναν, *΄΄πήγε και συνάντησε τον Δημητριάδη στο καφενείο τάδε΄΄*. Όλους αυτούς λοιπόν τους δημοκρατικούς αξιωματικούς, που ήταν λίγοι στην Κύπρο, άρχισαν και τους καταγράφανε σε λίστες, προετοιμάζοντας τον ΑΣΠΙΔΑ.
Κ. Εννοείτε ότι …
Δ. Εννοώ ο ΑΣΠΙΔΑ, θέλω να πω ήταν αποτέλεσμα όλων αυτών, ξεκίνησε από την Κύπρο.
Κ. Εννοείτε ότι δεν υπήρχε ΑΣΠΙΔΑ; Το δημιουργήσανε, στην φαντασία τους υπήρχε;
Δ. Ναι. Όχι. Υπήρχαν οι δημοκρατικοί αξιωματικοί, οι οποίοι μονίμως αισθάνονταν ότι ήταν στις φρουρές και ζούσαν μέσα στα αμπρί και στις λάσπες να πούμε και ήταν μία ομάδα των δεξιών λεγομένων αξιωματικών, οι οποίοι είχαν τις καλύτερες θέσεις. Εκεί ήταν η αντίδραση, και επειδή βέβαια η κυβέρνηση είχε αλλάξει, σου λέει εδώ είναι και με την ευκαιρία να αλλάξουμε τα πράγματα. Και αυτοί όλοι κατηγορήθηκαν με το ΑΣΠΙΔΑ.
Κ. Τα στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων πρέπει να είναι πολιτικοποιημένα;
Δ. Βέβαια. Κάθε πολίτης πρέπει να είναι πολιτικοποιημένος. Αλίμονο.
Κ. Πώς βλέπετε σήμερα το ρόλο του στελέχους σε σχέση με τις νέες δομές που μαθαίνουμε ότι γίνονται στις Ένοπλες Δυνάμεις, με τις νέες απειλές, τους στόχους, τις αποστολές, τα καινούργια πράγματα εν πάση περιπτώσει, που στην εποχή τη δική σας δεν υπήρχαν. Πώς τα βλέπετε όλα αυτά;
Δ. Πρώτα, εγώ Αντώνη βλέπω ότι, ενώ υπάρχουν απειλές στην περιοχή και κυρίως Τουρκική, αλλά όχι μόνο, σιγά-σιγά {συντελείται} η κατάργηση των περιοχών ευθύνης. Ενώ γίνεται προσπάθεια εξοπλισμών με τεράστιες δαπάνες, ενώ υποτίθεται ότι ο στρατός μία φορά στα πενήντα χρόνια ή στα εκατό θα χρειαστεί, γίνονται όλες αυτές οι προσπάθειες, δεν μπορώ να αντιληφθώ πώς οι άνθρωποι, οι οποίοι εκ του νόμου είναι επιφορτισμένοι να διεξάγουν τον πόλεμο, διοικούνται από παραεπιτελεία. Δηλαδή, εγώ το επιτελείο του Υπουργού της Άμυνας, το ΕΠΥΕΘΑ, το θεωρώ παραεπιτελείο. Παράδειγμα, ο προϋπολογισμός, για να μη μπω σε άλλα θέματα. Ο προϋπολογισμός του κάθε επιτελείου, ξεκινάει από τον λογιστή τον υπάλληλο παραδείγματος χάριν, της κάθε υπηρεσίας, τον οικονομικό αξιωματικό, πάει στα επιτελεία, τον βλέπουν οι τμηματάρχες, τον βλέπουν οι διευθυντές των οικονομικών υπηρεσιών, γίνονται συζητήσεις με τον Υπαρχηγό, μπαίνει στα ανώτατα συμβούλια, φεύγει από τα ανώτατα συμβούλια και πάει στο συμβούλιο Αρχηγών Γενικών Επιτελείων, και αυτό καταλήγει σε ΕΠΥΕΘΑ. Τώρα, κατά ποία νοοτροπία το ΕΠΥΕΘΑ και με ποιους πιο σοφούς από όλη αυτή τη σειρά των ανθρώπων που είπα, είναι ικανότερο να κρίνει πού θα πάνε και πόσα λεφτά; Αυτό εγώ δεν το καταλαβαίνω, σαν παράδειγμα το λέω. Και αυτό είναι σε όλους τους τομείς.
Κ. Η στρατιωτική, αλλά και η πολιτική ηγεσία, γιατί μου δώσατε το έναυσμα με το ΕΠΥΕΘΑ, βάζουν το χέρι στον κορβανά, στο μέλι, παίρνουν μίζες δηλαδή, είτε τα κυβερ-νώντα κόμματα είτε οι πολιτικοί που βρίσκονται στην ηγεσία των Ενόπλων Δυνάμεων και ακόμα χειρότερα οι στρατιωτικοί εν ενεργεία σήμερα ή παλιότερα; Τι ξέρετε γι' αυτό;
Δ. Καμία απόδειξη δεν υπάρχει γι' αυτά τα πράγματα. Η περιρρέουσα όμως ατμόσφαιρα και επειδή τα λεφτά είναι πάρα πολλά και επειδή πάρα πολλές εισηγήσεις των επιτελείων δεν γίνονται δεκτές και αλλάζουν. Εμείς παραδείγματος χάριν, όταν είμαστε επάνω, είχαμε ζητήσει να πάρουμε τορπιλακάτους. Πεταγότανε κάποιος, έλεγε «*Πάρτε νάρκες …*» ξέρω 'γω. Άκουσα για τα ελικόπτερα, έγραφε μια φορά η εφημερίδα, έλεγε το επιτελείο *΄΄να πάρουμε τέτοια ελικόπτερα΄΄,* κάποιος άλλος έλεγε *΄΄πάρτε άλλα ελικόπτερα΄΄*. Με τι κριτήρια; Εγώ πιστεύω στα κριτήρια των επιτελείων. Δεν μπορώ να πιστέψω δηλαδή, ότι τα στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων είναι τόσο διαβρωμένα, όσο τα στελέχη των διαφόρων επιχειρήσεων. Και δυσκολότερα ένα στέλεχος επιχειρήσεως, προσεγγίζει έναν αξιωματικό να τον φθείρει, ο οποίος έχει από κάτω του, από παραπάνω του κόσμο, διότι πρέπει να είναι όλοι μέσα στο κόλπο, πολύ δυσκολότερα τον πλησιάζει να τον διαβρώσει, παρά τον κόσμο του εμπορίου, που συνήθως έτσι είναι τα πράγματα. Δεν έχω τίποτα αποδείξεις βέβαια, ούτε υπάρχουν αποδείξεις, ούτε κανένας έχει αποδείξεις.
Κ. Πώς βλέπουν οι πολιτικοί τους στρατιωτικούς και πώς τους αντιμετωπίζουν σήμερα; Και τι έχετε να πείτε γι' αυτό;
Δ. Δεν είναι μόνον σήμερα. Πάντοτε εγώ νομίζω, πάντοτε με εξαιρέσεις των εξαιρέσεων, οι πολιτικοί δεν βλέπουνε … και όχι μόνον οι πολιτικοί αλλά και για πάρα πολύ κόσμο, αριθμητικώς μεγάλο ποσοστό του κόσμου, θεωρεί τους στρατιωτικούς ότι είναι μη παραγωγικές μονάδες. Ενώ το αντίθετο συμβαίνει. Τέλος πάντων. Οι πολιτικοί όλων των κομμάτων έχουν μία αντιπάθεια.

Κ. Γιατί;
Δ. Θέλετε διότι θεωρούν τους εαυτούς τους πιο μορφωμένους. Θέλετε από τα διάφορα κινήματα και τα λοιπά, θέλετε διότι η συμπεριφορά,(σε διάφορες περιοχές της Ελλάδος οι στρατιωτικοί δεν φέρονται καλά, το κοινωνικό μέρος εννοώ), θέλετε διότι τους θεωρούν αντιπαραγωγικούς. Και ορισμένοι και ιδεολογικά, εγώ πιστεύω και ιδεολογικά. Ορισμένες δε παρατάξεις πολιτικές που θεωρούνται ότι είναι πιο κοντά στο στρατό είναι οι πιο ψεύτικες.
Κ. Ποιες εννοείτε;
Δ. Η Δεξιά παραδείγματος χάριν. Διότι η δεξιά τελικά κατέστρεψε το στράτευμα και η δεξιά κατέστρεψε το στράτευμα και αριστοκρατικά. Υπό την έννοια δηλαδή της επιλογής στελεχών και ως συμβούλους του βασιλιά, ή άλλοτε στην παλαιότερη εποχή των διοικούντων. Και διότι λεφτά δεν τους έδωσε. Εδώ οι αξιωματικοί, είναι γεγονός ότι τα στελέχη συγκριτικά με έναν υπάλληλο της ΔΕΗ, παίρνουν πολύ λιγότερα, και η δεξιά αντί να τους δώσει λεφτά, κάποιος λέει «*Δώστε τους τσιγκάκι*.» τους γεμίσανε να πούμε "*τσιγκάκια*"[1]. Και το σοσιαλιστικό κόμμα δεν είναι εν τάξει, διότι και η ιδεολογία του ίσως δεν το βοηθάει. Εγώ πιστεύω ότι και οι ηγεσίες του στρατεύματος δεν μπόρεσαν να σταθούν στο ύψος των νέων καταστάσεων.
Κ. Οι ηγεσίες είναι επιλογές κομματικές ή είναι επιλογές με βάση κριτήρια για να καλύψουν την αποστολή τους;
Δ. Είναι μικτά. Δηλαδή μία πολιτική ηγεσία θέλει να έχει εμπιστοσύνη στους αρχηγούς. Μπορεί κάποια στιγμή να μην ελέγχει τέσσερα στα τέσσερα, αλλά τρία στα τέσσερα θέλει να τα ελέγχει. Τώρα πόσο τα ελέγχει δεν το ξέρω. Παρακάτω όμως οι ηγεσίες είναι ανάμικτες.
Κ. Δεν μου απαντήσατε πώς βλέπετε τις νέες αποστολές των Ενόπλων Δυνάμεων και εάν συμφωνείτε …
Δ. **Δ**εν συμφωνώ με τις συνεχείς προσπάθειες που διαφημίζονται ως οργανωτικές. Οργανωτικές σε επουσιώδη θέματα.
Κ. Άλλο οι αναδιοργανώσεις, αυτό είναι θέμα και τακτικής και πώς βλέπει κανείς τον τρόπο αναδιοργανώσεως, αλλά εγώ σας ρωτάω, οι αποστολές οι καινούργιες, δηλαδή η τρομοκρατία, να είναι αποστολή των Ενόπλων Δυνάμεων ή όχι; Οι αποστολές ενόπλων τμημάτων εκτός Ελλάδος; Η απόσυρση των ενόπλων από τα σύνορα και η κατάρτιση μεθοριακών μονάδων. Με αυτά αν συμφωνείτε.
Δ. Για τις αποστολές. Η Ελλάδα δεν μπορεί να είναι ξεκομμένη από τη διεθνή κονίστρα και πολλές φορές εξαναγκάζεται, νομίζω πολλές φορές χωρίς να θέλει, εξαναγκάζεται προκειμένου να πάνε άλλοι και η απουσία μας να εκμεταλλευθεί αμυντικά, υποχρεώνεται ορισμένες φορές να κάνει τα ελάχιστα που κάνουν οι άλλοι.
Κ. Εννοείτε τους Τούρκους;
Δ. Έτσι, έχουμε αυτό το κακό. Επομένως χωρίς να το πιστεύω, βλέπω μία σκοπιμότητα παρουσίας, να το πω έτσι. Λέει ο φίλος μου ο …. «*Μα δεν παρουσιάζεσαι εκεί πέρα* » και αφήνουμε τους άλλους, σε κάποια συμβούλια. Κατάλαβες τι θέλω να πω;
Κ. Ο αξιωματικός σήμερα όπως είναι δομημένος, αυτός ο μορφωμένος νέος, -και λέω μορφωμένος γιατί ξέρουμε ότι το μορφωτικό του επίπεδο, εκτός αν διαφωνείτε, είναι πιο ανεβασμένο από την αποχή την δικιά μας- είναι καλύτερος αξιωματικός, εκπληροί καλύτερα την αποστολή του από την εποχή της δική σας;
Δ. Τεχνολογικά είναι. Τεχνολογικά.Δεν είναι πολύ συνδεδεμένοι όμως, διότι έχει λείψει το ΄΄καρέ΄΄[2], όσο παράξενο και αν φαίνεται αυτό. Οι συζητήσεις. Δηλαδή, μου έλεγε άνθρωπος που έχει κάνει και διοικητής αντιτορπιλικών και κυβερνήτης, ότι το πρόβλημα του ήταν, πώς θα συγκεντρώσει τους αξιωματικούς …
Κ. Πόσο σοβαρό βλέπετε να μαζεύονται οι αξιωματικοί ή οι υπαξιωματικοί και να συζητάνε στα καρέ των πλοίων και γιατί αναφέρετε ειδικά ότι, ακούσατε πως δεν μαζεύονται σήμερα;
Δ. Διότι υπάρχει το εξής με την τεχνολογία. Είναι πολύ καλά καταρτισμένοι με τα μηχανήματά τους και τα λοιπά, τις ηλεκτρονικές συσκευές, όλο το επίπεδο έχει ανέβει της εκπαίδευσης. Αλλά όταν τελειώνει τη βάρδια του πάει στο κομπιούτερ του δωματίου του[3]. Δηλαδή η νέα τεχνολογία τον έχει απομονώσει από την κοινωνία. Και η κοινωνία του καραβιού είναι αυτή που δένει, που αυξάνει την αλληλεγγύη, που συζητάει το πρόβλημα, που έρχεται σε επαφή με τον υφιστάμενο. Δεν μπορεί ένας ηγήτορας να είναι ξεκομμένος από τους υφισταμένους του και αντιθέτως.
Κ. Το ίδιο συμβαίνει και στους υπαξιωματικούς του Ναυτικού;
Δ. Δεν ξέρω αν συμβαίνει, αλλά υπολογίζω ότι δεν μπορεί να συμβαίνει το ίδιο. Διότι δεν έχουν την ίδια άνεση των δωματίων και τα λοιπά, είναι πιο συγκεντρωμένοι, λόγω χώρου δηλαδή.
Κ. Πάμε λίγο πιο πίσω στο κίνημα. Κύριε ναύαρχε θυμάστε και μπορείτε να μου πείτε ποιοι βασανίστηκαν και από ποιους, όταν συλληφθήκατε στο κίνημα του Ναυτικού;

[1] Εννοεί παράσημα με την έκφραση ΄΄τσιγκάκια΄΄.
[2] ΄΄Καρέ΄΄ ή ΄΄μεσόδομος΄΄ είναι το διαμέρισμα του πλοίου όπου συγκεντρώνονται για φαγητό ή τις ώρες της ξεκούρασης τα στελέχη του πληρώματος του πλοίου.
[3] Την ίδια ακριβώς επισήμανση κάνει και ο αντιναύαρχος Αντωνιάδης στη συνέντευξή του.

Δ. Κοίταξε υπάρχουν διαχωρισμοί βασανισμών. Υπάρχει το απλό χαστούκι και η ορθοστασία, υπάρχει το ανηλεές ξυλοκόπημα, η στέρηση τροφής, ο ηθικός εκβιασμός με δήθεν φωτογραφίες για τα προσφιλή πρόσωπα των συλληφθέντων, διάφορα τέτοια πράγματα. Εάν περιοριστώ όμως στις σωματικές ταλαιπωρίες, χωρίς να ξέρω ποιοι {άλλοι} ….έχει ταλαιπωρηθεί πολύ ο Σέκερης, έχει ταλαιπωρηθεί ο Καραμήτσος, έχει ταλαιπωρηθεί ο Νίκος ο Ηλιόπουλος, ο οποίος ήταν ανιψιός του Περίδη και τα λοιπά, έχει ταλαιπωρηθεί ο Σταθόπουλος, θα έλεγα αυτοί κυρίως από το Ναυτικό.
Βέβαια και ο προεξάρχων με τις επιπτώσεις τις γνωστές ήταν ο Σπύρος ο Μουστακλής.
Κ. Πως βλέπετε τις διαδοχικές αποκαταστάσεις των αξιωματικών που είχαν στραφεί κατά της δικτατορίας. Εσείς είσαστε από τους λίγους που φθάσατε στο βαθμό του ναυάρχου και αποστρατευτήκατε κανονικά παίρνοντας το βαθμό που δικαιούστε. Την παροχή αυτή των βαθμών με αλλεπάλληλες νομοθετικές ρυθμίσεις πώς την βλέπετε; Ποια είναι η γνώμη σας;
Δ. Έχει γίνει …, έχει γίνει Αντώνη υπέρβαση του νόμου.
Κ. Και πως το εξηγείτε αυτό;
Δ. Είναι καθαρά ρουσφετολογικό. Δηλαδή δεν μπορεί από ανθυπολοχαγός να γίνεσαι στρατηγός παραδείγματος χάριν. Τα ένδικα μέσα τα προβλεπόμενα υπό του νόμου είναι δικαίωμα του καθενός να τα εφαρμόσει. Αλλά να γίνονται ειδικοί νόμοι προσωποπαγείς και τελικά να φωνάζεις στρατηγός ή ναύαρχος και να γυρίζουν όλοι, αυτό δεν μου αρέσει εμένα.

ΘΕΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

Αντιναύαρχος επίτιμος αρχηγός στόλου, μέλος της οργάνωσης για κίνημα στο ναυτικό, μάχιμος τάξης εξόδου 1958 από τη ΣΝΔ. Η συνέντευξη μαζί του έχει ως εξής.

ΘΕΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΣ (Θ)
ΑΚ:(Κ)

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ : 29/6/02

Κ. Με τον κύριο Θεοφιλόπουλο, επίτιμο αρχηγό στόλου, στο σπίτι του 29 Ιουνίου 2002. Μιλάμε για την διδακτορία. Θέλω να μου πείτε αν γνωρίζετε, εκτός απ' όσους συλληφθήκατε με το κίνημα του ναυτικού, ήταν και μυημένοι αξιωματικοί άλλοι εν ενεργεία ή απόστρατοι, οι οποίοι δεν συνελήφθησαν.
Θ. Ε ναι σαφώς υπάρχουν κι άλλοι, θυμάμαι χαρακτηριστικά τον Άγγελο τον Μπακόπουλο, τον Τζεβελέκη, και τώρα δεν μου έρχονται άλλοι στο νου.
Κ. Κύριε ναύαρχε να ξεκαθαρίσουμε κάτι. Όχι αυτούς οι οποίοι είναι γνωστοί. Αυτοί είναι γνωστοί, είναι δημοσιευμένα τα ονόματα τους. Σας ρωτάω συγκεκριμένα, γνωρίζετε εάν ο Πετρόπουλος ο απόστρατος μάχιμος απότακτος τότε το '71, ήταν οργανωμένος στο κίνημα του ναυτικού, εάν ο Αναγνωστόπουλος …
Θ. Δεν το γνωρίζω για τον Πετρόπουλο.
Κ. Δεν γνωρίζετε. Θυμάστε πως λεγότανε ο αξιωματικός του στρατού ξηράς, που ήταν μέλος της επαναστατικής λεγόμενης επιτροπής, διαχώρισε την θέση του και άρχισε να αρθρογραφεί κατά του Παπαδόπουλου επί δικτατορίας; Εμένα μου διαφεύγει τώρα το όνομα του. Γνωρίζετε εάν εν πάση περιπτώσει, μεταμεληθείς πρωτεργάτης …
Θ. Σταματελόπουλος λεγότανε;
Κ. Σταματελόπουλος. Εάν γνωρίζετε ότι ο Σταματελόπουλος είχε οργάνωση, είχε δικούς του αξιωματικούς στις ένοπλες δυνάμεις και μέσα στο πολεμικό ναυτικό; Γνωρίζετε;
Θ. Δεν γνωρίζω, έχω ακούσει αλλά δεν γνωρίζω τίποτα συγκεκριμένο.
Κ. Την υπόθεση Γκιόκεζα, λέγεται ότι ο Γκιόκεζας, ο Αναγνωστόπουλος, ο Πετρόπουλος και ορισμένοι ακόμα του περιβάλλοντος Σταματελόπουλου, ήταν οργανωμένοι στο κίνημα του ναυτικού. Για αυτό ξέρετε τίποτα;
Θ. Όχι, δεν νομίζω ότι ήταν οργανωμένοι, μπορεί να … δεν ξέρω αν ήταν οργανωμένοι μαζί με τον Σταματελόπουλο, δεν ξέρω εάν υπάρχει σύνδεσμος του Σταματελόπουλου με το κίνημα του ναυτικού.
Κ. Πως θα εξηγούσατε την περίπτωση που μια ομάδα αξιωματικών, η οποία επί σειρά χρόνων, υπηρέτησαν τη δικτατορία και όταν έφτασε ο καιρός, που ο Ιωαννίδης πήρε στα χέρια του σχεδόν ανοιχτά την εξουσία στις ένοπλες δυνάμεις, τότε ή ίσως και νωρίτερα, αυτοί ο αξιωματικοί ισχυρίζονται σήμερα, λένε ότι γνώριζαν για το κίνημα και όχι μόνο γνώριζαν αλλά ήταν και μυημένοι στο κίνημα. Πως θα σχολιάζατε την περίπτωση Κιοσσέ;
Θ. Την περίπτωση Κιοσσέ δεν μπορώ να την σχολιάσω, το μόνο που ξέρω για τον Κιοσσέ είναι ότι συνδέεται φιλικά με τον Αναγνωστόπουλο και επομένως τη συνδέω με την προηγούμενη ερώτηση σας, που είπατε ότι ο Αναγνωστόπουλος, αν ξέρω ότι ο Αναγνωστόπουλος ήτανε συνδεδεμένος με τον Σταματελόπουλο. Όχι δε…, σας απήντησα ότι δεν ξέρω, αλλά ξέρω ότι ο Κιοσσές συνδέετο φιλικά με τον Αναγνωστόπουλο.
Κ. Μη μου μιλάτε στον πληθυντικό, εγώ σας μιλάω στον πληθυντικό ήσαστε αρχηγός μου στο στόλο και λοιπά. Αυτά τα τηρούμε και θα τα τηρούμε. Λοιπόν …
Θ. Υπήρξαν όμως αξιωματικοί πάρα πολλοί που γνωρίζω, που ήτανε διάκειντο, φιλικά ας το πούμε έτσι, τουλάχιστον δεν αντιδρούσαν με την κατάσταση, την πολιτική κατάσταση που υπήρχε τότε. Οι οποίοι το 1971 άλλαξαν γνώμη και τότε πολλοί από αυτούς μυήθηκαν.
Κ. Αληθεύει ότι ορισμένοι από τους αξιωματικούς του κινήματος πήγαν αρχικά με τη χούντα, υπήρξαν πρωτεργάτες; Και δεν θα διστάσω να σας ρωτήσω για συγκεκριμένα ονόματα, όπως ο Παναγιωταρέας και άλλοι. Ήταν οπαδοί της δικτατορίας αρχικά, μέχρι το ΄΄κίνημα΄΄,- σε εισαγωγικά το κίνημα, δεν ξέρω εσείς πως θα το χαρακτηρίζατε -, του Κωνσταντίνου του βασιλιά τότε και στη συνέχεια άλλαξαν και στράφηκαν εναντίον της χούντας; Και στη συνέχεια οργανώθηκαν στο κίνημα του ναυτικού;
Θ. Μετά βεβαιότητας μπορώ να σας πω για το όνομα που είπατε, για τον Παναγιωταρέα. Δεν ξέρω αν διέκειτο ευμενώς προς την πολιτική κατάσταση της χούντας που διαμορφώθηκε με το πραξικόπημα που έκανε ο Παπαδόπουλος. Αλλά μετά βεβαιότητας μπορώ να σας πω ότι είναι φιλοβασιλικός και ήτανε αντίθετος με τη χούντα, τουλάχιστον μετά το κίνημα τις 13 Δεκεμβρίου 1967. Μάλιστα δεν θα ξεχάσω ότι κάποτε βρισκόμενος στο Κίελο, στο σπίτι του Σέκερη, είχε στείλει μια κασέτα με τη φωνή του, δηλαδή όταν την έβαζε ο Θανάσης ο Σέκερης και την άκουσα που μιλούσε εναντίον του πραξικοπήματος του Παπαδόπουλου και υπέρ του βασιλέως.
Κ. Ο Παναγιωταρέας το είχε κάνει αυτό;

Θ. Και μάλιστα …
Κ. Τον οποίο θυμάμαι ήταν στην ομάδα που παραλάμβανε τα υποβρύχια 1970 – 71;
Θ. Ναι. Εγώ είχα πάει μια νύχτα εκεί, υπηρετούσα τότε στη διεύθυνση εξοπλισμών (…) και είχε δημιουργηθεί μια μεγάλη φασαρία μεταξύ Δαμβέργη, ήτανε ο διοικητής του Πετρόπουλου που ήτανε κυβερνήτης του πρώτου υποβρύχιου του ΄΄ΓΛΑΥΚΟΣ΄΄ αν δεν κάνω λάθος, αν θυμάμαι καλά το όνομα του. Και με στείλανε νύχτα, είχα φτάσει δώδεκα- μια το πρωί στο Κίελο για να δώσω στον Δαμβέργη ορισμένα έγγραφα. Εκείνο το βράδυ με φιλοξένησε στο σπίτι του ο Σέκερης και εκεί άκουσα την κασέτα αυτή στην οποία μιλούσε ο Παναγιωταρέας και ο Κασιμάτης (…) μιλούσε το ’67 ήτανε σε σύγκρουση.
Κ. Κύριε ναύαρχε, σχετικά με τον Παναγιωταρέα αν θέλετε επαναλαμβάνετε αυτά που μου είπατε για το …
Θ. Δεν ξέρω τι πίστευε ο Παναγιωταρέας πριν από τις 13 Δεκεμβρίου το ’67. Αυτό το οποίο ξέρω όμως μετά βεβαιότητας, ότι μετά τις 13 Δεκεμβρίου το ’67 σαφώς, σαφώς ήτανε αντιχουντικός.
Κ. Η ηγετική ομάδα, ο ηγετικός πυρήνας του κινήματος, υπήρχε και από πότε, εσείς πότε πρωτοοργανωθήκατε στο κίνημα;
Θ. Εγώ, ξεκινάω από το τελευταίο ερώτημα, οργανώθηκα στο κίνημα από τις 22 Απριλίου το ’67. Ξεκινήσαμε, περίπου, 5 – 6 άνθρωποι, φιλικά, φίλοι μεταξύ μας και θυμάμαι χαρακτηριστικά ότι ήταν ο Τριανταφυλλίδης, ο Θεοχάρης, ο Δεμέστιχας, εγώ, ο Καραμήτσος, νομίζω τώρα θυμάμαι ότι ήτανε και οΤρουπάκης. Δεν θυμάμαι άλλους τη στιγμή αυτή, δεν ξέρω εάν υπήρχαν και άλλες ομάδες.
Κ. Πάντως στην δική σας την ομάδα δεν ήτανε ο Παπαδόγκωνας, ο Παππάς, ο Κολιγιάννης και ο Σταθόπουλος.
Θ. Όχι, όχι.
Κ. Μπορείτε να μου πείτε κύριε ναύαρχε, θυμάστε …
Θ. Ο Σταθόπουλος ήτανε. Ο Σταθόπουλος ήτανε. Ο Παπάς, ο Παπαδόγκωνας, ο Κολιγιάννης δεν ήτανε. Μετά βεβαιότητος.
Κ. Μπορείτε να μου πείτε, θυμάστε εάν οι υποβρύχιοι αξιωματικοί είχανε διαχωρίσει τη θέση τους και είχανε δηλώσει, όχι στις ανακρίσεις, πριν τις ανακρίσεις, ότι δεν θα συνεχίσουν την συμμετοχή τους στο κίνημα του ναυτικού;
Θ. Ναι. Κοιτάξτε οι υποβρύχιοι σε διάφορες συσκέψεις που είχανε γίνει και κυρίως σε μια τελευταία σύσκεψη πολύ μεγάλη, με ευρύτατη συμμετοχή, των συμμετεχόντων αξιωματικών στο κίνημα, που έγινε στην αρχή της λεωφόρου Μεσογείων σε ένα συγκρότημα πολυκατοικιών, σε κάποιο όροφο $4^{ο}$ ή $5^{ο}$ δεν θυμάμαι, που άνηκε σε μια κυρία, η οποία είχε αμερικανικό όνομα, εκεί πράγματι θυμάμαι ότι οι υποβρύχιοι θέτανε ερωτήματα πάρα πολύ σοβαρά και πολύ λεπτομερειακά για το τι θα γινότανε, με λεπτομέρειες, ζητούσαν δηλαδή απαντήσεις σε λεπτομέρειες. Αλλά νομίζω ότι αυτός είναι ο χαρακτήρας και έτσι είναι (…), αυτός είναι ο χαρακτήρας των αξιωματικών των υποβρυχίων, να ασχολούνται με λεπτομέρειες. Τώρα βέβαια αυτά που είπατε κάποια στιγμή, ότι κατέθεσαν στο Σκεμπέα, ότι είχαν διαχωρίσει τη θέση τους και αυτά, εγώ δεν τα πιστεύω. Εγώ πιστεύω ότι είναι, θεωρώ πολύ λογικό μετά τις κακοποιήσεις που υπέστησαν οι αξιωματικοί στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α., πολλοί από αυτούς, να είπανε και πράγματα τα οποία, νόμιζαν ότι θα τους απαλλάξουν από αυτό το μαρτύριο. Το μαρτύριο των βασανισμών.
Κ. Είχατε συναποφασίσει, πριν γίνουν οι συλλήψεις, σε καμία φάση των συσκέψεων ότι σε περίπτωση που συλληφθείτε θα αποκαλύψετε όλους όσοι είναι οργανωμένοι στο κίνημα ώστε, από τον όγκο των προς σύλληψη να σταματήσει η διαδικασία διώξεων;
Θ. Το είχαμε συζητήσει, δεν το είχαμε συναποφασίσει, το είχαμε συζητήσει. Είχαμε πει δηλαδή ότι ήμαστε τόσοι πολλοί που αν ακόμα μας πιάσουνε να το πούμε, όχι όμως για αυτό το λόγο που είπατε, για να σταματήσουν κάποτε οι συλλήψεις. Αλλά για να μην μπορέσουν να προχωρήσουν σε κάτι πολύ σοβαρό εναντίον μας.
Κ. Εννοείτε στη δίωξη*;*
Θ. Στη δίωξη βέβαια. Όχι για να μην συλληφθούν οι επόμενοι, εμείς είχαμε πει ότι *΄΄ρε παιδί μου, εμείς θα αρχίσουμε να τα λέμε όλα, όλα τα ονόματα, είναι δυνατόν να προχωρήσουν σε τέτοιες συλλήψεις, σε τέτοιο μεγάλο αριθμό, σε πλήρη διάλυση του ναυτικού; Και να δούνε και το μέγεθος των αξιωματικών του στρατού και της αεροπορίας που συμμετείχαν΄΄*.
Κ. Μια και αναφέρατε το στρατό, από το στρατό ξηράς είχαν συλληφθεί τρεις. Ο Βαρδάνης, ο Μουστακλής, ο Αλεξάκης και ο Φέτσης, αν θυμάμαι καλά. Από αυτούς βασανίσθηκαν και άσχημα ο Βαρδάνης και ο Μουστακλής, τη δε εξέλιξη του Μουστακλή την ξέρουμε. Εσείς ξέρατε τότε για τον ρόλο αυτών των αξιωματικών στο κίνημα;
Θ. Για τον Μουστακλη ήξερα γιατί ήταν φίλος μου, από τότε που υπηρετούσαμε στην Κρήτη, στην Κύπρο, στη Κύπρο. Και μάλιστα είχα την, αν μπορώ να πω ότι ήταν, έχω μια πάρα πολύ άσχημη ανάμνηση διότι αυτόν τον άνθρωπο, τον φίλο μου τον είδα κακοποιημένο στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α. Μου τον φέρανε, μπήκανε στο ίδιο δωμάτιο που εγώ ανακρινόμουνα και τον θυμάμαι να έχει στον κρόταφο ένα μεγάλο χτύπημα και πάνω εκεί να του έχουνε βάλει μια πατσαβούρα. Αυτό που σας λέω τώρα το (…) το έχω καταθέσει, το είχα πει και στη γυναίκα του τη Χριστίνα. Ήτανε, είναι για μένα κάτι το οποίο πραγματικά, όταν είδα αυτόν τον

άνθρωπο, τον φίλο μου σε αυτή την κατάσταση και μετά πήγα και τον είδα βέβαια, πήγα και τον είδα στην οδό Πειραιώς, στην …
Κ. Πολυκλινική.
Θ. Στη πολυκλινική. Στο κακό χάλι.
Κ. Για τον Βαρδάνη ξέρατε ότι είχε ανάμιξη;
Θ. Όχι, δεν ήξερα.
Κ. Για άλλο αξιωματικό του στρατού ξηράς;
Θ. Ήξερα για τον Δεμέστιχα, για τον Στράτο τον Δεμέστιχα.
Κ. Γνωρίζετε ότι ο Στράτος ο Δεμέστιχας ειδοποίησε εκείνο το πρωί να μην κινηθείτε, ή να κινηθείτε διαφορετικά γιατί θα συλληφθείτε;
Θ. Δεν έφτασε σε μένα αυτή η πληροφορία, δεν το θυμάμαι. Μπορεί να το είπε.
Κ. Ξέρετε εάν είχε ειδοποιηθεί αξιωματικός συνάδερφος σας στο κίνημα πολύ πριν τις συλλήψεις, για το ότι η Κ.Υ.Π. γνώριζε τις κινήσεις σας και τις συγκεντρώσεις σας και τη συγκέντρωση στης κύριας που προαναφέρατε;
Θ. Κοιτάξτε. Πριν από το κίνημα, λίγες μέρες πριν από το κίνημα, διάφοροι μεταξύ των συμμετεχόντων, ορισμένοι από τους συμμετέχοντες είπανε ότι είχανε ορισμένες πληροφορίες. Αν θυμάμαι καλά, μια πληροφορία έδωσε ο τότε διοικητής του Ναυστάθμου ο Αργυρίου, ότι κάτι ξέρουνε, ότι μας κατάλαβαν, αλλά όλα τα στοιχεία δεν έπειθαν. Δεν έπειθαν ότι αυτοί οι άνθρωποι γνωρίζανε την ύπαρξη του κινήματος στο ναυτικό.
Κ. Η επετηρίδα …
Θ. Εξάλλου αν το γνωρίζανε γιατί το άφησαν να ξεφύγει; Ήταν εις βάρος τους. Διότι αυτό ήταν ένα στρατιωτικό καθεστώς, ένα καθεστώς το οποίο είχε γίνει αποδεχτό από το ΝΑΤΟ. Είναι δυνατόν, το στρατιωτικό καθεστώς να επιτρέπει την προδοσία μέσα; Με την έννοια όχι να ανακαταλάβουν την αρχηγία αλλά να έχουν δημοκρατία; Να φύγεις εσύ και να μπω εγώ. Αλλά θα το αφήνανε να εξελιχτεί και σε τέτοια έκταση, με τη συμμετοχή αεροπορίας, με τη συμμετοχή στρατού;
Κ. Τα οφέλη της επετηρίδας, έπαιξαν ρόλο καθόλου σε ορισμένους, και σε ποιους και σε τι ποσοστό; Από αξιωματικούς που συμμετείχαν στο κίνημα του ναυτικού.
Θ. Τι εννοείτε οφέλη; Μετά το κίνημα εννοείτε;
Κ. Ναι. Τα οφέλη που θα προέκυπταν εάν επικρατούσε το κίνημα για έναν ή για ορισμένους ή δεν ξέρω για πόσους, από αυτούς που συμμετείχαν.
Θ. Δε νομίζω. Αυτό το οποίο νομίζω, ας πιστεύω ότι μετά βεβαιότητας έγινε, πάρα πολλοί, ας πούμε μερικοί αυτόνομοι όχι πάρα πολλοί, μερικοί εκ των συμμετεχόντων στο κίνημα του ναυτικού (και θα μπορούσα ξεκάθαρα να πω οι περισσότεροι από αυτούς δεν είχανε κυρία συμμετοχή, αλλά ήτανε βοηθητικοί, την τελευταία στιγμή δηλαδή ειδοποιηθήκανε), προσπάθησαν και το εκμεταλλεύτηκαν, μετά την μεταπολίτευση εκμεταλλεύτηκαν αυτήν την συμμετοχή τους τη μικρή. Αλλά νομίζω ότι όλοι οι άλλοι οι αξιωματικοί δεν εκμεταλλεύτηκαν τη συμμετοχή τους στο κίνημα του ναυτικού. Όχι μόνο δεν την εκμεταλλεύτηκαν αλλά έχω την εντύπωση ότι ταλαιπωρήθηκαν πάρα πολύ. Πήγανε συνεχώς και συνεχώς και υπηρετούσαν σε καράβια και θα μπορούσα να πω, ότι ήταν όλοι άριστοι αξιωματικοί. Γιατί αυτοί να μην είχαν μια καριέρα, μια σωστή, μια κανονική εξέλιξη στο ναυτικό; Ήταν άριστοι, ήταν οι πρώτοι.
Κ. Πως εξηγείτε ότι στη συνωμοτική ομάδα της 21ης Απριλίου, στη χούντα δηλαδή, δεν συμμετείχαν ή γνωρίζετε εσείς ότι συμμετείχαν αξιωματικοί του ναυτικού;
Θ. Στη συνωμοτική ομάδα της 21 Απριλίου;
Κ. Της χούντας.
Θ. Της χούντας. Δεν ξέρω αν συμμετείχαν αξιωματικοί του ναυτικού. Δεν ξέρω, νομίζω ότι αυτά τα δύο, τρία ονόματα δηλαδή αυτοί που εμείς βλέπαμε ότι ήταν ένθερμοι υποστηριχτές, Νικολόπουλος, Πολιτόπουλος και λοιπά. Έχω την εντύπωση ότι ήτανε πιόνια, πιόνια της δικτατορίας και νομίζω ότι η λογική τους τους οδήγησε να παίζουν αυτόν τον μη σημαντικό ρόλο. Να κάνουν δηλαδή τον Γκαουλάϊτερ στο ναυτικό.
Κ. Ούτε ο Λαγονίκας πιστεύετε ότι ήτανε;
Θ. Εγώ πιστεύω όχι. Δεν ξέρω αλλά πιστεύω όχι.
Κ. Ξέρετε αν ο Ι.Δ.Ε.Α. είχε πρόσβαση στο ναυτικό προδικτατορικά;
Θ. Στον Ι.Δ.Ε.Α. μπορεί να υπήρξανε αξιωματικοί, να συμμετείχανε αξιωματικοί του ναυτικού. Αλλά παλιοί αξιωματικοί.
Κ. Ποιοι δηλαδή;
Θ. Δεν έχω κάποιον. Μπορεί, μπορεί είπα. Δεν τους ξέρω όμως, γιατί θα πρέπει να ήτανε πολύ πριν, πολύ αρχαιότεροι από εμένα. Δε γνωρίζω κανέναν.
Κ. Γνωρίζετε εάν το ναυτικό είχε αξιωματικούς τέκτονες και πως θα κρίνατε την ύπαρξη τέτοιας ομάδας; Τέτοιας κατηγορίας αξιωματικών στις ένοπλες δυνάμεις.
Θ. Κοιτάξτε, καταρχήν δεν ξέρω αν υπάρχουν αξιωματικοί του ναυτικού τέκτονες. Γνωρίζω ένα δύο, οι οποίοι το λένε ότι είναι τέκτονες. Και απ' ότι ξέρω δεν είναι κάτι το οποίο πρέπει να είναι μεμπτό. Εδώ

υπάρχουνε αρχιεπίσκοποι, υπάρχουνε πρωθυπουργοί της Ελλάδος, υπάρχουνε υπουργοί, οι τέκτονες αυτοί δεν κάναν κακό στη χώρα. Ο τεκτονισμός εξαρτάται πως τον παίρνεις. Τον παίρνεις να πάει στο καφενείο ένας και να κάτσει και να λέει ότι λέει, να βγαίνει στους δρόμους ή να πηγαίνει εκεί πέρα να ακούει ότι ακούει.
Κ. Γνωρίζετε εάν υπήρχαν αξιωματικοί του ναυτικού οργανωμένοι στη χούντα, που κινήθηκε την 21 Απριλίου το ’67;
Θ. Δεν γνωρίζω, αλλά νομίζω ότι δεν θα υπήρχανε.
Κ. Ούτε ο Λαγωνίκας;
Θ. Νομίζω. Εκτιμώ όχι, δεν ξέρω αλλά εκτιμώ όχι.
Κ. Τι ήταν εκείνο που παρακίνησε τους, ορισμένους αξιωματικούς του ναυτικού να υπηρετήσουν εκείνο το καθεστώς; Πως θα προσδιορίζατε εκείνους τους αξιωματικούς;
Θ. Κοιτάξτε. Άνοες ήτανε, ήτανε άνοες. Δε νομίζω ότι οι άνθρωποι αυτοί, δε νομίζω ότι ήτανε ακραίων δεξιών πολιτικών πεποιθήσεων. Απλώς ήτανε άνοες και νομίζανε ότι τώρα που ήρθε η συντεχνία τους στα πράγματα, η συντεχνία τους ας το πούμε έτσι, να μπούνε και αυτοί μέσα μήπως έχουν ορισμένα οφέλη σταδιοδρομικά. Τους χαρακτηρίζω άνοες.
Κ. Υπήρχε μια κατηγορία αξιωματικών που τους αποκαλούσε, η κοινή γνώμη στο ναυτικό ΄΄Σαββατιανούς΄΄; Ήταν αυτοί που κάθε Σάββατο πηγαίνανε και έλεγαν τις πληροφορίες τους στους αρμόδιους του Γ.Ε.Ν; Γνωρίζετε εσείς αν υπήρχε τέτοια κατηγορία αξιωματικών; Ή όχι;
Θ. Άκουγα ότι υπήρχανε, άκουγα και τα ονόματα τους, τους ξέραμε τους περισσότερους. Ξέρετε νομίζω ότι η παρουσία του Σταθόπουλου στον ‘Β κλάδο του Γ.Ε.Ν., η συμμετοχή του σ’ αυτά που συνέβαιναν εκεί, η υπηρεσία του στο Γ.Ε.Ν. αλλά και η υπηρεσία στο Γ.Ε.Ν. μυημένων αξιωματικών στο κίνημα, έδινε πάρα πολλές πληροφορίες. Θα μπορούσα να πω ότι ήξερα όλους όσους πηγαίνανε το Σάββατο, όσους διέκειντο ευμενώς, πως να το πω, προς την χούντα, προς το στρατιωτικό καθεστώς. Θα μπορούσα να πω ότι τους ήξερα όλους. Εξάλλου υπηρετούσαμε στο Γ.Ε.Ν., τους βλέπαμε πως κινούντο, βλέπαμε τι λέγανε. Πολλοί από αυτούς βέβαια εξεφράζοντο δημόσια και ανοιχτά υπέρ της χούντας, για να επιτύχουν ορισμένα σταδιοδρομικά οφέλη και κυρίως για να πάνε στο εξωτερικό. Κυρίως.
Κ. Δηλαδή αποκλείετε να υπήρχαν ιδεολόγοι φασίστες ή εθνικοσοσιαλιστές;
Θ. Οπωσδήποτε θα υπήρξαν, δεν μπορώ να το αποκλείσω αλλά ήταν τόσο πολύ μικρό το ποσοστό, που και γι’ αυτό ακριβώς και δεν συμμετείχαν. Δεν νομίζω ότι υπήρχανε, στο κύριο στρατιωτικό πυρήνα της χούντας, δεν υπήρχαν αξιωματικοί του ναυτικού, είχαν πιο δευτερεύοντες ρόλους.
Κ. Κύριε Θεοφιλόπουλε πριν την 21 Απριλίου, πως θα κατανείματε εσείς, με βάση την ιδεολογική τοποθέτηση, τους αξιωματικούς του ναυτικού;
Θ. Θα έλεγα ότι τους διακρίνω με ένα φιλελεύθερο πνεύμα, ήτανε φιλελευθέρων τάσεων και νομίζω ότι ήταν κεντροδεξιοί στη μεγάλη πλειοψηφία.
Κ. Προπαγάνδα γινότανε στη σχολή δοκίμων, αντικομουνιστική;
Θ. Ποτέ. Σε μένα δεν έτυχε ποτέ, δεν άκουσα ποτέ τίποτε.
Κ. Οι εφημερίδες κύριε ναύαρχε, απαγορευόντουσαν στη σχολή δοκίμων;
Θ. Οι εφημερίδες στη σχολή δοκίμων, τουλάχιστον όταν υπηρέτησα εγώ, απαγορευότανε.
Κ. Και μετά τη δικτατορία.
Θ. Και μετά τη δικτατορία, βέβαια ναι.
Κ. Γιατί απαγορευόντουσαν;
Θ. Εγώ ήμουνα στη σχολή δοκίμων, υπηρέτησα μετά τη δικτατορία και δεν επιτρέπονταν, δεν υπήρχαν εφημερίδες μέσα.
Κ. Όταν ήσαστε δόκιμος γιατί δεν διαβάζατε εφημερίδες;
Θ. Για να είμαι λίγο ειλικρινής, για να είμαι λίγο ειλικρινής και να υπήρχανε εφημερίδες δεν θα διαβάζαμε. Είναι τέτοιο το πρόγραμμα, τόσο πολύ σκληρό το πρόγραμμα μέσα εκεί, η πρώτη τάξη, πρωτοετείς, από την νίλα, τα μαθήματα και το άγνωστο περιβάλλον που ζούσαμε, δεν θα είχανε χρόνο ούτε ένα λεπτό να διαβάσουμε. Οι δευτεροετείς, τριτοετείς και τεταρτοετείς ακολουθούν ένα τόσο σκληρό πρόγραμμα, περιορισμένο χρονικά, που νομίζω το μόνο πράγμα που εξετάζουνε είναι πως θα περάσουνε τις τάξεις, πως θα τελειώσει αυτή η περιπέτεια και πως θα βγουν έξω. Να πάνε να βγούνε έξω. Στην εποχή μου, εγώ έβγαινα κάθε ένα μήνα και αν έβγαινα, για μερικές ώρες. Τώρα τα πράγματα έχουν αλλάξει, απ’ ότι ξέρω. Αλλά δεν νομίζω ότι υπήρχε περιθώριο χρόνου για να διαβάζουμε εφημερίδες. Δεν υπήρχε η βιβλιοθήκη. Δεν υπήρχε καν βιβλιοθήκη.
Κ. Γιατί δεν υπήρχε;
Θ. Έπρεπε να υπάρχει και γι’ αυτό υπάρχει. Έπρεπε να υπάρχει και γι’ αυτό δημιουργήθηκε και λειτουργεί τώρα, απ’ ότι ξέρω γιατί έγινε επί της εποχής μου. Μια πάρα πολύ καλή βιβλιοθήκη, με όλων των ειδών τα βιβλία. Όλων των ειδών.
Κ. Πριν τη δικτατορία και μετεμφυλιακά, πόσο ήτανε επηρεασμένοι οι αξιωματικοί του ναυτικού από το κλίμα που επικρατούσε εκείνα τα χρόνια στη χώρα μας;

Θ. Κοιτάξτε, η εικόνα που έχω εγώ είναι ότι, όλοι πιστεύαμε πριν τη δικτατορία, ότι ο πυρήνας της πολιτικής ζωής του τόπου ήταν τα ανάκτορα. Το πιστεύαμε.
Κ. Εννοείτε το ναυτικό, το πολεμικό ναυτικό το πίστευε;
Θ. Όχι. Το πίστευαν όλοι, όλος ο κόσμος, όλος ο λαός. Πίστευε ότι ο πυρήνας της πολιτικής ζωής είναι τα ανάκτορα. Στο ναυτικό, υπήρχανε, ακουγόντουσαν και φωνές, ακόμα και τότε και αντιβασιλικές, ακουγόντουσαν και αντιβασιλικές φωνές. Υπήρχανε, ακουγόντουσαν και φωνές, συζητήσεις, στα λεωφορεία εγώ δεν θα ξεχάσω ποτέ, μικρός αξιωματικός, όρθιος μέσα στα λεωφορεία και στα φορτηγά, έβαλε (…) λίγο αρχαιότερος από εμένα, να διαβάσουνε εφημερίδες όλων των πολιτικών ας πούμε τάσεων.
Κ. Αυτό υπήρχε και στο στρατό ξηράς ή μόνο στο ναυτικό;
Θ. Απ' ότι ξέρω εκεί δεν υπήρχε καν, ήτανε μόνο οι δεξιές εφημερίδες.
Κ. Άρα θέλετε να πείτε ότι το ναυτικό …
Θ. Ήτανε φιλελεύθερο σε αυτά. Ανοιχτό ελεύθερο. Δεν νομίζω ότι υπήρξανε, στους βαθμούς τουλάχιστον τους μικρούς, δεν ξέρω στους ναυαρχικούς βαθμούς τους υψηλούς, δεν νομίζω ότι η σταδιοδρομία σου επηρεαζότανε από την πολιτική σου τοποθέτηση.
Κ. Άδειες γάμου, υπήρχανε …
Θ. Η άδεια με τους περιορισμούς που ξέρουμε, τη περίπτωση Βασιλικόπουλου που είναι χαρακτηριστική περίπτωση, που δεν μπορούσε ο άνθρωπος να παντρευτεί τη γυναίκα του τη Νότα γιατί ήτανε κόρη βουλευτού της Ε.Δ.Α., αυτά είναι γνωστά, απαράδεκτα. Και μάλιστα η μεταπολίτευση τον τίμησε, τον έκανε αρχηγό του ναυτικού και καλά τον έκανε και για τη δράση του και για τον χαρακτήρα του, ο οποίος είναι άριστος.
Κ. Που επέβλεπε η υποχρέωση των στελεχών του στρατεύματος, για να συνάψουν σχέσεις με τη μελλόνυμφη, να παίρνουν άδεια; Που απέβλεπε; Ποιος ήταν ο σκοπός;
Θ. Υπήρχαν τότε οι φάκελοι. Ήθελαν να δούνε, να μην μπει, να μην εισχωρήσει στις ένοπλες δυνάμεις το συγγενικό περιβάλλον. Παντρευόμενος τη γυναίκα του αυτομάτως συνδέεσαι και με το περιβάλλον της και δεν ήθελαν να μπει ο κομμουνιστικός παράγων, (λέγανε τότε κομμουνιστικός κίνδυνος), να μπει μέσα στο στρατό, στις ένοπλες δυνάμεις. Αυτός ήταν ο λόγος, κουφός λόγος, βλακώδης λόγος.
Κ. Υπήρχαν κομμουνιστές αξιωματικοί στο στρατό πριν τη δικτατορία;
Θ. Και αν θα υπήρχαν, θα υπήρχαν ένας- δυο ιδεολόγοι, οι οποίοι μέσα στον όγκο των, νομίζω των κεντροδεξιών, νομίζω ότι ο όγκος ήτανε οι κεντροδεξιοί και εγώ τους τοποθετώ πάνω από 90%. Και ένας μικρός πυρήνας θα μπορούσα να πω ήταν και βασιλικοί, αλλά πολύ μικρός.
Κ. Τι εννοείτε βασιλικοί; Βασιλόφρονες το ναυτικό δεν είχε; Τι ποσοστό δίνετε σους βασιλόφρονες;
Θ. Βεβαίως, όταν ήτανε, θα το χωρίσω αυτό σε δυο. Σε δυο περιόδους. Θα το χωρίσω πριν από τη χούντα, που λέγανε πολλοί ότι ήτανε, πολλοί δείχνανε ότι είναι και βασιλόφρονες, το μεγάλο ποσοστό, θυμάμαι ότι οι άλλοι δεν μιλούσανε καθόλου. Καταλάβαινες δηλαδή ότι ένας δεν είναι βασιλόφρων επειδή δεν μιλούσε καθόλου, δεν έλεγε τίποτε. Και μετά τη χούντα, που τότε απεδείχθη ότι οι βασιλόφρονες δεν ήτανε πολλοί, ήτανε πολύ μικρό το ποσοστό των βασιλοφρόνων. Εξάλλου το βλέπουμε και τώρα. Εγώ κάνω παρέα με όλους αυτούς του ναυτικού, μόνο δυο- τρεις ξέρω να είναι βασιλόφρονες και να το λένε. Όλοι οι άλλοι δεν είναι.
Κ. Κύριε ναύαρχε υπάρχει μια απαξία για τους αξιωματικούς μετά την δικτατορία. Πριν τη δικτατορία ο κόσμος πως έβλεπε τους αξιωματικούς;
Θ. Αντώνη θα σου πω κάτι. Δεν υπάρχει απαξίωση, υπάρχει ευτελισμός. Οι αξιωματικοί, τώρα που μιλάμε, έχουν ξευτελιστεί.
Κ. Γιατί;
Θ. Και υπάρχουνε, μερικοί λόγοι. Θα σου πω μερικούς από τους λόγους. Κατ' αρχήν έχω γράψει γράμματα για αυτό και θέλω να σου δώσω αντίγραφο αν θέλεις των επιστολών που έχω γράψει και έχουν δημοσιευτεί στην Καθημερινή. Νομίζω ότι το ένα το έχω τώρα εδώ και μισό λεπτό να σου το φέρω. Εδώ λοιπόν να σου πω, για το ερώτημα σου να σου πω τι ακριβώς γράφω, σε γράμμα που δημοσιεύτηκε πρόσφατα, δηλαδή στις 23 Μαρτίου του 2002 στη Καθημερινή.
Κ. Αν σας πω ότι το έχω και ότι θα το χρησιμοποιήσω;
Θ. *΄΄Λυπούμαι που είμαι υποχρεωμένος να διαπιστώσω μια διαρκή απαξίωση με ποικίλους τρόπους των στρατιωτικών από τους πολιτικούς. Ενδεικτικά σημειώνω τον αποκλεισμό των στρατιωτικών από κάθε συμμετοχή, σε διαδικασίες καθαρά στρατιωτικού χαρακτήρα. Τη συστηματική μισθολογική και συνταξιοδοτική υποβάθμιση τους. Τον ευτελισμό των στρατιωτικών βαθμών με την απονομή τους χωρίς αναστολές. Με απλές μόνο υπουργικές αποφάσεις. Προφανώς δεν αποτελεί συνείδηση στην ελληνική πολιτική ηγεσία, ότι σε όλες τις δημοκρατικές κοινωνίες οι στρατιωτικοί χαίρουν της κοινωνικής εκτίμησης και σε αυτό συμβάλουν πρώτοι οι πολιτικοί. …΄΄*
Κ. Μη συνεχίζετε …
Θ. Και αναφερόμενος στο κύριο θέμα που συζητάμε, δηλαδή για την δικτατορία, συνεχίζω και λέω, *΄΄ Επειδή συχνά η δικαιολόγηση πολιτικών ενεργειών γίνεται επίκληση σε ανάγκη προστασίας της δημοκρατίας, νομίζω*

ότι δεν πρέπει να λησμονούνται συγκεκριμένα γεγονότα. Μερικοί εκ των σημερινών πολιτικών υπήρξαν υποψήφιοι στη συμβουλευτική του Παπαδόπουλου. Ενώ οι σημερινοί ανώτατοι αξιωματικοί, κατά την περίοδο της δικτατορίας, είχαν μόλις αποφοιτήσει από τις στρατιωτικές σχολές και στο σύνολο τους υπηρετούσαν στα σύνορα. Έκαναν περιπολία στα θαλάσσια σύνορα μας ή φρουρούσαν τους αιθέρες ΄΄.

Κ. Μου δίνετε την ευκαιρία με το κείμενο που μου διαβάσατε, να σας ρωτήσω τη γνώμη σας για τις αποκαταστάσεις των διωχθέντων επί δικτατορίας. Τις αποκαταστάσεις δηλαδή μετά την δικτατορία. Πως τις ερμηνεύετε;

Θ. Κοιτάξτε. Μετά την δικτατορία γίνανε δύο ειδών αποκαταστάσεις. Αυτοί που πραγματικά έφυγαν με αποφάσεις του δικτατορικού καθεστώτος για λόγους πολιτικούς και αυτοί που εν συνεχεία με έναν νόμο της Νέας Δημοκρατίας αποκαθίστανται για λόγους συνταξιοδοτικούς, για λόγους ψηφοθηρικούς. Για να ικανοποιήσουμε δηλαδή δικούς μας ανθρώπους. Ο νόμος έγινε επί Νέας Δημοκρατίας, ο πρώτος νόμος για την πρώτη αποκατάσταση είμαι σύμφωνος, δεν μπορούσαν, δεν επιτρέπεται να φεύγουν αξιωματικοί και μάλιστα άριστοι και να μην αποκαθίστανται, να φεύγουνε επί δικτατορίας και να μην αποκαθίστανται επί δημοκρατίας.

Κ. Τη γνώμη έχετε για τις αλλεπάλληλες αποκαταστάσεις;

Θ. Οι αλλεπάλληλες αποκαταστάσεις όμως, είναι μια κοροϊδία και πρέπει να σταματήσει αυτός ο ευτελισμός των νόμων, πρέπει να σταματήσει αυτή η σκέψη, ο τρόπος που σκέφτονται οι πολιτικοί για τους στρατιωτικούς. Είναι ξεφτίλα. Πρέπει αυτοί οι άνθρωποι να καταλάβουν. Θέλουν (…) αξιωματικούς; Δώσε τους σύνταξη, όχι βαθμούς. Οι αξιωματικοί ελέγχονται, κάνουνε μια σταδιοδρομία, φτάνουν σε έναν βαθμό, αποστρατεύονται με αυτόν τον βαθμό και αν θέλουν να τους δώσουν σύνταξη να τους δώσουν σύνταξη οποιουδήποτε βαθμού, αλλά ο βαθμός της αποστρατείας τους πρέπει να είναι ο πραγματικός τους βαθμός. Σε μια ομιλία μου στο πολεμικό μουσείο, είπα ότι υπάρχουνε 9.500 αντιστράτηγοι εν αποστρατεία. Στην Αμερική οι εν αποστρατεία αντιστράτηγοι ήτανε 3.500.

Κ. Να γυρίσουμε λίγο στο κίνημα, επειδή έχω σαν ερώτηση και δεν την έκανα. Ποιος πιστεύετε εσείς ότι πρόδωσε το κίνημα εάν προδόθηκε;

Θ. Νομίζω ότι, υποψίες υπήρχανε, ότι κάτι σχεδιάζεται μέσα στο ναυτικό. Ή οπωσδήποτε το ναυτικό δεν είναι με το μέρος της χούντας. Εξάλλου αυτό θα πρέπει να το είχανε καταλάβει οι δυο, τρεις, πέντε αξιωματικοί του ναυτικού, αυτοί οι άνοες, που τους βοηθούσαν. Βοηθούσαν δηλαδή εκ του ασφαλούς το στρατιωτικό καθεστώς και οι ίδιοι καταλαβαίνανε ότι ήταν άνοες. Ήτανε άνοες. Οπωσδήποτε λοιπόν θα είχανε κάποια ανησυχία, θα υποπτεύονταν κάτι. Δεν ξέρω ακριβώς ποιος πρόδωσε το κίνημα του ναυτικού. Νομίζω όμως ότι στο τέλος, όταν πλέον είχαμε φτάσει στα πρόθυρα να γίνει το κίνημα και δεν μπορούσαμε να υλοποιήσουμε αποφάσεις μας, τις οποίες θεωρούσαμε σαν βασικές προϋποθέσεις για να εκδηλωθεί το κίνημα, όπως η ύπαρξη ραδιοφωνικού σταθμού και δεν μπορέσαμε αυτό να το κάνουμε, διότι δεν είχαμε χρήματα, οικονομικούς πόρους να το κάνουμε, νομίζω ότι εκεί πλέον ανοιχτήκαμε. Ανοιχτήκαμε σε πρόσωπα τα οποία δεν τα ελέγξαμε εάν παρείχαν τις εγγυήσεις ασφάλειας, τις εγγυήσεις εκείνες, που δεν θα επέτρεπαν να φανεί, να φανερωθεί το κίνημα. Βεβαίως έχει ακουστεί, έχουμε ακούσει για την περίπτωση του Σοφιανόπουλου, ότι πήγε ο μακαρίτης ο Βάρφης και του ζήτησε λεφτά διότι ήταν φίλοι. Και ότι αυτός το πρόδωσε ότι πήρε τον Μακαρέζο στο Πεκίνο. Όλα αυτά δεν μπορούν να αποδειχτούν, τουλάχιστον δεν τα ξέρω εγώ αποδεδειγμένα.

Κ. Ξεκαθαρίστε, επειδή αυτό γράφεται, πως συνδέετε τον Βάρφη, εγώ δεν γνωρίζω τον Σοφιανόπουλο, τι είναι ο Σοφιανόπουλος; Και η υπόθεση Βάρφης – Σοφιανόπουλος και Μακαρέζος, πως συνδέονται με το κίνημα;

Θ. Κοιτάξτε. Καταρχήν ο Βάρφης ήταν ένας από τους πρωτεργάτες του κινήματος και λυπάμαι πολύ, πού που δεν τον είπα. Στην πρώτη ομάδα που αρχίζαμε και συζητούσαμε ο Κωστής ο Βάρφης ήτανε από τους πρώτους. Τους πρώτους κεντρώων πολιτικών πεποιθήσεων και ένας συνάδελφος ο οποίος δυστυχώς χάθηκε γρήγορα. Ο Σοφιανόπουλος ήτανε ο ιδιοκτήτης της 'ΧΡΩΠΗ'. Η οικογένεια Σοφιανόπουλου είχε την 'ΧΡΩΠΗ'. Και ο Βάρφης συνδέετο φιλικά με τον Σοφιανόπουλο, με τους Σοφιανούς, είναι πολλά παιδιά από ότι θυμάμαι, νομίζω με έναν Σωτήρη, δε θυμάμαι με ποιον, δεν ξέρω ακριβώς με ποιον. Και πήγε και του ζήτησε χρήματα. Για να φτιάξουμε τον ραδιοφωνικό σταθμό και μάλιστα η πρώτη ιδέα ήτανε να φτιάχναμε τον ραδιοφωνικό σταθμό μέσα στη 'ΧΡΩΠΗ' στην οδό Πειραιώς δηλαδή, προς τον Πειραιά.

Κ. Αυτό ακούγεται πρώτη φορά.

Θ. Και εν συνεχεία πλησιάσαμε τον Βενιζέλο, θα μας έδινε ένα καράβι στο Σαρωνικό και θα βάζαμε εκεί πέρα τον ραδιοφωνικό σταθμό.

Κ. Ώστε να λειτουργήσει μετά την εκδήλωση του κινήματος;

Θ. Αμέσως με την εκδήλωση του κινήματος να λειτουργήσει ο ραδιοφωνικός σταθμός.

Κ. Δεν είχατε στα καράβια μέσα ασύρματους και συσκευές τέτοιες …που να …

Θ. Όχι, όχι. Θέλαμε ραδιοφωνικό σταθμό, πανελλαδικής εμβέλειας, να μπορούν να τον ακούνε. Θα κάναμε ένα διάγγελμα, θα λέγαμε ανοιχτά σε αυτήν την συχνότητα και θα ακούνε τα πάντα από εμάς.

Κ. Ο Σοφιανόπουλος τότε, με την αποκάλυψη του κινήματος, τι σχέση έχει;

Θ. Άκουσα μετά εκ των υστέρων, ότι και ένας ανθυπασπιστής, που δεν θυμάμαι το όνομα του, (τον οποίο τον είχε μυήσει νομίζω ο Καραμήτσος, αυτά πρέπει να τα δω γιατί έχουν περάσει πολλά χρόνια) ήτανε τηλεγραφητής αυτός και θα βοηθούσε στη λειτουργία του ραδιοφωνικού σταθμού. Τα έχω ήδη μπερδεμένα, έχει περάσει πολύς χρόνος, αλλά νομίζω ότι είναι καλό να το διευκρινίσετε αυτό. Να διευκρινίσετε ότι τότε ο Μακαρέζος ήτανε στο Πεκίνο. Και ότι ο Σοφιανόπουλος μετά την επικοινωνία που είχε με τον Βάρφη, πήρε τον Μακαρέζο και του του είπε, *΄΄κάτι σχεδιάζει το ναυτικό΄΄* και ότι ο Μακαρέζος από το Πεκίνο ειδοποίησε τον Αγγελή.
Κ. Προφανώς αυτό θα έγινε δυο τρεις μέρες πριν τη …
Θ. Νομίζω ότι έγινε δύο μέρες πριν. Αλλά αυτά, επειδή τα έχω ξεχάσει, δεν τα ξέρω καλά, να τα διευκρινίσετε.
Κ. Ποιες υπήρξαν οι σχέσεις των αξιωματικών του κινήματος μετά τη χούντα; Και παρακαλώ πολύ να μου πείτε γιατί παραιτήθηκε ο Θεοχάρης το 19.. …;
Θ. Ο Θεοχάρης πρέπει να παραιτήθηκε 1985. Το 1985 ή ’84. Πρέπει να παραιτήθηκε όταν ήμουνα εγώ διοικητής ταχέων σκαφών και αυτός ήτανε αρχιεπιστολέας στόλου. Και νομίζω ότι (και πρέπει να τον ρωτήσετε), ήτανε το αποτέλεσμα μιας αποφάσεως του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού, παραμονές εκλογών. Μάλιστα την ημέρα που θα μιλούσε, θα έβγαζε πολιτικό λόγο, τον κεντρικό πολιτικό λόγο, ο Παπανδρέου στην πλατεία Συντάγματος, δεν ξέρω που έβγαζε τότε, δεν θυμάμαι. Το Γ.Ε.Ν. διέταξε μια τορπιλάκατο να φύγει με επικεφαλής τον επιβιβασθέντα τότε αντιπλοίαρχο ή πλοίαρχο Λαφογιάννη, δεν θυμάμαι τι βαθμό είχε, χωρίς να ξέρει κανείς τίποτα από το στόλο. Απλώς εγώ ειδοποιήθηκα τότε, να ανέβω στο Γ.Ε.Ν. όπου μου επεδείχθη και διάβασα ένα χειρόγραφο σήμα το οποίο έλεγε την κίνηση αυτή.
Κ. Δεν είπατε τι θα έκανε η τορπιλάκατος, από το Φάληρο στην ομιλία του Παπανδρέου;
Θ. Πήγαινε να προσπαθούσε να μην… υπήρχανε λέει πληροφορίες, απ’ ότι έλεγαν ότι, θα υπήρχανε παρεμβολές στη μετάδοση της ομιλίας του πρωθυπουργού.
Κ. Άρα εννοείτε ότι μια τορπιλάκατος του πολεμικού ναυτικού θα είχε ανάμιξη στην προεκλογική εκστρατεία των πολιτικών κομμάτων;
Θ. Όχι. Μια τορπιλάκατος θα είχε ανάμιξη πώς; Θα προσπαθούσε να δει, να μην δημιουργηθούν παρεμβολές στην μετάδοση των κεντρικών ομιλιών των αρχηγών των κομμάτων. Τότε ήτανε ο Παπανδρέου.
Κ. Ποιες ήτανε οι σχέσεις των αξιωματικών του κινήματος μετά τη μεταπολίτευση; Μεταξύ σας, ποιες ήταν οι σχέσεις σας;
Θ. Κοιτάξτε, οι προσωπικές μου σχέσεις είναι εξαίρετες με όλους τους αξιωματικούς. Βεβαίως τώρα που έχουνε περάσει χρόνια δεν συνδέομαι με όλους, εξάλλου δεν κάνω καθημερινά παρέα με όλους. Αλλά συνεχίζω να κάνω παρέα με πολλούς από τους αξιωματικούς εκείνους που ξεκινήσαμε, που συμμετείχαμε σαν αρχικοί πυρήνες του κινήματος του ναυτικού.
Κ. Η κομματική τοποθέτηση των αξιωματικών επηρεάζει την εξέλιξη τους στις ένοπλες δυνάμεις; Σήμερα, μεταπολιτευτικά και πριν την δικτατορία; Μπορείτε να κάνετε μια σύγκριση;
Θ. Κοιτάξτε, θα μπορούσα πω ότι πριν απ’ την δικτατορία τους επηρέαζε σε σημαντικό βαθμό. Σε πολύ μεγάλο βαθμό τους επηρέαζε, τους ανωτάτους βαθμούς. Κατά την διάρκεια της δικτατορίας τους επηρέαζε σε απόλυτο βαθμό. Τώρα θα πω ότι τους επηρεάζει, ναι. Και τώρα τους επηρεάζει.. Εξάλλου ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ότι τους επηρεάζει είναι ότι, και θα αναφερθώ σε προσωπική μου {περίπτωση}, εγώ έγινα ναύαρχος επί ΠΑ.ΣΟ.Κ. και έγινα αντιναύαρχος επί της οικουμενικής κυβέρνησης, έγινα υπαρχηγός επί της οικουμενικής κυβέρνησης και έγινα αρχηγός στόλου επί Νέας Δημοκρατίας και αποστρατεύτηκα επί Νέας Δημοκρατίας.
Κ. Θα μου πείτε ποια είναι η ιδεολογική σας τοποθέτηση;
Θ. Δεν είμαι δεξιός, δεν είμαι ούτε κεντροδεξιός.
Κ. Άρα την πορεία σας, τουλάχιστον μέχρι το βαθμό του αντιναυάρχου δεν την επηρέασε η κομματική σας θέση, η ιδεολογική …
Θ. Όχι. Στο βαθμό του ναυάρχου θα την επηρέαζε, μάλιστα μπορώ να πω έτσι ξεκάθαρα ότι ο αρχηγός του ναυτικού, ο τότε αρχηγός του ναυτικού ο οποίος ήτανε και προσωπικός μου φίλος, ο Λεωνίδας ο Βασιλικόπουλος, νομίζω ότι θα πρέπει να έπαιξε σημαντικό ρόλο, στο να μην αποστρατευτώ, να γίνω ναύαρχος. Ώστε να γίνω.
Κ. (…) ότι χαμογελάτε, γιατί θυμάμαι ότι ο Βασιλικόπουλος, ο τόσο αγαπημένος και σε σας και σε μένα, σας είχε ιδιαίτερη αδυναμία. Και το λέω αυτό γιατί υπήρξα επιτελής του για μερικά χρόνια στο Γ.Ε.Ν. Άρα επιβεβαιώνω αυτό που λέτε. Ότι αν δεν υπήρχε ο Βασιλικόπουλος θα είχατε πάει σπίτι σας νωρίτερα μάλλον.
Θ. Νομίζω ότι ο Βασιλικόπουλος, το είπα καθαρά προηγουμένως. Εκτιμώ ότι η σύμπτωση να είναι αρχηγός του ναυτικού …
Κ. Άρα κύριε ναύαρχε επιβεβαιώνετε ότι η κομματική τοποθέτηση των αξιωματικών, στους ανωτάτους βαθμούς παίζει σημαντικό ρόλο. Πρέπει να παίζει ή δεν πρέπει; Και σε τι βαθμό;
Θ. Θα πρέπει να παίζει σε κάποιο βαθμό. Δεν μπορεί όμως να παίζει σε αυτόν τον απόλυτο βαθμό που παίζει. Είναι απόλυτος βαθμός. Έχω την εντύπωση σ’ αυτό, ότι επειδή έγινε πριν από 30 χρόνια η δικτατορία, οι

πολιτικοί μας αποφασίσανε ή σκέφτονται, ότι μόνον έτσι μπορούν να ελέγξουν το στράτευμα από πολιτικής τοποθέτησης. Δεν πρέπει όμως να ανησυχούν για το στράτευμα. Πρέπει να ανησυχούν μόνο οι πολιτικοί από αυτά που οι ίδιοι γράφουν, κάνουν… Το στράτευμα έχει νοήμονες ανθρώπους, μια κινούμενη μηχανή, η οποία καταγράφει τα πάντα. Και διαμορφώνει, βεβαίως μέσα εκεί διαμορφώνονται τάσεις, θα πρέπει οι πολιτικοί μας να προσέχουνε πως πολιτικά διοικούν και εν πάση περιπτώσει οι πολιτικοί, οι υπουργοί εθνικής άμυνας και οι υφυπουργοί θα πρέπει να ασχολούνται και να δίνουνε πολιτικές κατευθύνσεις και όχι να υποκαθιστούν ή να νομίζουν ότι μπορούν να υποκαθιστούν τους στρατιωτικούς σε καθήκοντα τους.
Κ. Το κύριο καθήκον των ενόπλων δυνάμεων ποιο είναι;
Θ. Η αποστολή των ενόπλων δυνάμεων, όχι το κύριο καθήκον, η αποστολή τους …
Κ. Μετεμφυλιακά ποιο ήτανε;
Θ. Μετεμφυλιακά τα πράγματα ήτανε μπερδεμένα, μην τα πάρουμε μετεμφυλιακά. Εννοείτε μετά το ’49, μετά το ’50; Μετά το ’50 υπήρχε ο εσωτερικός κίνδυνος και ο εξωτερικός κίνδυνος. Τώρα η αποστολή των ενόπλων δυνάμεων, είχε φύγει ο εσωτερικός κίνδυνος, δεν υπάρχει.[1] Νομίζω τώρα είναι ξεκάθαρα τα πράγματα.
Κ. Μια και το τοποθετείτε έτσι, σήμερα δηλαδή, με το νέο δόγμα και τις νέες αποστολές και τις ασήμαντες απειλές, οι ένοπλες δυνάμεις, τα στελέχη, οι αξιωματικοί, εκπαιδεύονται για προστασία των εθνικών συμφερόντων περισσότερο ή για προστασία κάποιων άλλων συμφερόντων και συγκεκριμένα του Ν.Α.Τ.Ο.;
Θ. Όχι. Εγώ νομίζω ότι είναι των εθνικών συμφερόντων, των εθνικών και μόνο συμφερόντων.
Κ. Ο Ιωαννίδης ήλεγχε αναμφισβήτητα τις ένοπλες δυνάμεις, το γνωρίζουμε αυτό πολύ καλά πλέον σήμερα. Είχε τον βαθμό του ταξίαρχου την περίοδο που ήλεγχε τις ένοπλες δυνάμεις. Πως εξηγείτε εσείς, με τι μηχανισμό ο άνθρωπος αυτός, ενώ ήταν πολύ χαμηλά στην επετηρίδα των αξιωματικών του στρατού ξηράς, με τι τρόπο ήλεγχε τις ένοπλες δυνάμεις την περίοδο της δικτατορίας;
Θ. Έχω την εντύπωση ότι μέσα στον στρατό υπάρχει πάντοτε ένα δίκτυο. Είτε το θέλουμε, είτε δεν το θέλουμε. Αυτοί οι άνθρωποι μένουνε ατελείωτες μέρες, ατελείωτα χρόνια μαζί σε επαρχίες, εκεί όπου η κοινωνική δραστηριότητα είναι εξαιρετικά περιορισμένη. Απλώς το δίκτυο αυτό, η γνωριμία, είναι ένας τρόπος σύνδεσης. Κατάφερε ο Ιωαννίδης να το κάνει ένα σύμπλεγμα απολύτου αφοσίωσης προς αυτόν και πέτυχε επί πολλά χρόνια να τους δίνει σταδιοδρομικά οφέλη. Κάτι το οποίο εκτιμώ, δεν υπάρχει σήμερα. Δεν υπάρχει σήμερα, και δεν πρέπει να υπάρχει, διότι πρώτον, νομίζω ότι είχε αναπτυχθεί πολύ η επαρχία, υπάρχει δηλαδή και στην επαρχία κοινωνική ζωή. Δεύτερον οι αξιωματικοί του στρατού δεν νοιώθουν απομονωμένοι όντας στην επαρχία γιατί τα μέσα μεταφοράς πλέον είναι αυξημένα, παρέχουν τις δυνατότητες μετακινήσεων. Τρίτον είναι ότι το δίδαγμα, μάλλον τα οφέλη τα οποία διαπίστωσαν οι αξιωματικοί ότι είχαν από τη δικτατορία, από τη συντεχνία τους δηλαδή, δεν ήταν αυτά που τους ικανοποίησαν …
Κ. Η εξουσία δεν ήταν ένα (…)
Θ. Όχι. Η εξουσία ήταν ελάχιστοι.
Κ. Ο Ιωαννίδης στηριζόταν μόνο στο δίκτυο που είχε, δεν στηριζόταν και στην τρομοκρατία, στο φόβο; Στην Ε.Σ.Α.;
Θ. Όχι, δεν νομίζω. Στηριζόταν στο γεγονός ότι αν εσύ δεν πήγαινες με το μέρος του σε αποστράτευε. Αυτή ήταν η δυνατότητα που είχε, σε τιμωρούσε, σε έστελνε σε (…) και σε αποστράτευε, (…).
Κ. Ήλεγχε 150 – 200 στρατηγούς κύριε ναύαρχε;
Θ. Δεν ήλεγχε όλους τους στρατηγούς, ήλεγχε τις θέσεις κλειδιά. Και οι θέσεις κλειδιά τις ξέρουμε ποιες είναι. Οι θέσεις κλειδιά είναι ξεκάθαρο, είναι το προσωπικό, είναι ξεκάθαρο. Τι τον ενδιέφερε αυτόν; Τον ενδιέφεραν πότε τον Ιωαννίδη οι επιχειρήσεις; Να έχει άνθρωπο κλειδί στις επιχειρήσεις; Τον ενδιέφερε να έχει στις μεταθέσεις, στις προαγωγές, ήταν όλοι δικοί του αυτοί. Με 15 ανθρώπους ήλεγχε την κατάσταση.
Κ. Ο αρχηγός του ναυτικού και ο αρχηγός της αεροπορίας, πως υπακούανε στον Ιωαννίδη, σε κοινές συσκέψεις που γινόντουσαν, μέχρι που έγιναν τα Ιουλιανά; Στην Κύπρο; Η εισβολή; Πως υπακούανε;
Θ. Ρωτείστε τον Αραπάκη, ο Αραπάκης είναι εν ζωή. Τώρα σ’ αυτό, τι υπακούανε. Δεν ξέρω υπάκουαν ή είχαν και άλλες επαφές; Δεν ξέρω τι κάνανε. Δεν ξέρω, δε νομίζω ότι υπακούανε έτσι όπως τα λέτε. Δε νομίζω.
Κ. Στις καταθέσεις στη βουλή, (παρ’ ότι είναι απόρρητες αυτές οι καταθέσεις), γράφτηκαν τότε στον τύπο λεπτομέρειες σαφείς και εν εκτάσει για τις συσκέψεις που είχε ο Ιωαννίδης, με το βαθμό του ταξίαρχου, με τον αρχηγό των ενόπλων δυνάμεων, τον πρωθυπουργό τον (…) και τον πρόεδρο τότε της δημοκρατίας, που τον λέγαν, δεν θυμάμαι πως τον λέγαν. (…).
Θ. Θα ήτανε (…) δικός του.

[1] Αποδέχεται ο Θεοφιλόπουλος την ύπαρξη ΄΄εσωτερικού κινδύνου΄΄ στην Ελλάδα που ήταν κύρια αποστολή των ΕΔ να αντιμετωπίσουν. Και αυτός ο ΄΄κίνδυνος΄΄ ήταν ο Κομμουνισμός και το ΚΚΕ. Με αυτή τη λογική λειτούργησε ο μηχανισμός προπαγάνδας, εκπαίδευσης, επιλογών προσωπικού, διώξεων κ.ο.κ. για δεκαετίες στη χώρα. Η δικτατορία, η εισβολή ξένης δύναμης και η κατοχή μέρους της Κύπρου ως αποτέλεσμα στην ουσία αυτής της λογικής, δεν έχουν ακόμα ανατρέψει τις πεποιθήσεις στελεχών όπως ο Θεοφιλόπουλος.

Κ. Στη συνέχεια και μετά από αυτές τις συσκέψεις, με την κορυφή δηλαδή της ηγεσίας της χώρας, τον πρόεδρο της δημοκρατίας, τον ψευτο- πρόεδρο της ψευτο- δημοκρατίας, τον ψεύτο πρωθυπουργό και τον αρχηγό των ενόπλων δυνάμεων, γινόντουσαν συσκέψεις με τους αρχηγούς των τριών οπλών …
Θ. Τι ήταν ο αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων; Εκεί ο πρόεδρος εμφανίζεται τυπικά, ο αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων, ο προϊστάμενος μου. Δεν νομίζω ότι τα πράγματα γινόντουσαν όπως τα απλοποιούμε. Εγώ πιστεύω ότι ο Ιωαννίδης είχε ένα δίκτυο, ένα δίκτυο. Το οποίο δεν ήταν και πάρα πολύ μεγάλο. Αλλά ήταν ένα δίκτυο, το οποίο είχε δικούς του ανθρώπους σε καίριες θέσεις. Τις ένοπλες δυνάμεις, τουλάχιστον την εποχή εκείνη, μπορούσε να τις ελέγξει. Γιατί; Γιατί στις ένοπλες δυνάμεις μπορείς να τον τιμωρήσεις, να τον (…) και να τον διώξεις. Να τον αποστρατέψει. Είχε σχέδιο.
Κ. Υπηρετήσατε προδικτατορικά στην Κύπρο.
Θ. Ναι για πολύ λίγο διάστημα. Για πολύ μικρό.
Κ. Η γνώμη σας για τον ΑΣΠΙΔΑ τον περίφημο, ποια είναι με δυο λόγια; Υπήρχε ή δεν υπήρχε;
Θ. Θα μπορέσω να πω ότι υπήρχε και από ένα και μόνο γεγονός. Γιατί δεν ξέρω τίποτε άλλο. Όταν πήγα στην Κύπρο, την ημέρα που έφτασα, με περίμενε ένας αξιωματικός του στρατού, ο οποίος ήτανε στο… ήμαστε στο ίδιο γυμνάσιο πιο μεγάλος σε ηλικία από εμένα, στο Μαρούσι. Με ήξερε δε οικογενειακά. Αυτός με υποδέχτηκε στο αεροδρόμιο της Λευκωσίας. Με υποδέχτηκε (…) και μου είπε μετά τις πρώτες συζητήσεις, να πάω στον πέμπτο όροφο αν δεν κάνω λάθος, όπου ήταν μια καφετέρια, πριν πάω να παρουσιαστώ στον μετέπειτα χουντικό παράγοντα της χούντας, τον Καρύδα, ένα συνταγματάρχη Καρύδα. Όπου εκεί απάνω ανοιχτά πλέον μου μίλησε και μου είπε. *΄΄Πρόσεξε, φίλοι ήμαστε και τα λοιπά, αλλά σου λέω ότι υπάρχουνε άνθρωποι οι οποίοι σκέφτονται το καλό της Ελλάδος και μέσα στις ένοπλες δυνάμεις. Υπάρχουνε. Ένας από αυτούς είμαι και εγώ, που με ξέρεις και έχουμε μια πολιτική προσωπικότητα, η οποία μας κατευθύνει΄΄* και, δεν μου είπε ονόματα. Δεν μου είπε τίποτα, αλλά μου είπε, *΄΄εγώ νομίζω ότι εδώ πέρα θα πρέπει να έχεις απόλυτη εμπιστοσύνη, εκτός από εμένα που με ξέρεις, και στον τάδε συνταγματάρχη΄΄*. Και δεν μου είπε ούτε τον Καρύδα, ούτε τους μετέπειτα χουντικούς δηλαδή. Κατάλαβα λοιπόν ότι …
Κ. Ποιος σας τα έλεγε αυτά κύριε ναύαρχε;
Θ. Λεγότανε Πανούτσος, Γιάννης Πανούτσος. Ήτανε λοχαγός, λοχαγός ήτανε. Ήμαστε από το Μαρούσι, Μαρουσιώτες δηλαδή. Και δεν μου είπε τίποτα συγκεκριμένο, δεν μου είπε την λέξη ΑΣΠΙΔΑ, δεν μου είπε κανένα όνομα πολιτικού, δεν μου είπε κανένα όνομα στρατιωτικού, αλλά μου είπε ότι *΄΄να έχεις εκτίμηση στους τάδε, τάδε, οι οποίοι πράγματι ήταν παρά πολύ καλοί αξιωματικοί, παρά πολύ καλοί αξιωματικοί΄΄*, από ότι θυμάμαι. Δεν μου είπε τίποτε, αλλά κατάλαβα, γιατί δεν ήμουνα και πολύ μικρός τότε, ήμουνα, πόσο ήμουνα, υποπλοίαρχος τότε …
Κ. Πια χρονιά αυτά;
Θ. Το 1964, δεν θυμάμαι τον μήνα, πρέπει να ήτανε Αύγουστος, Σεπτέμβριος. Αύγουστος ή Σεπτέμβρης το ’64.
Κ. Το ’64. Αυτοί ήταν (…) αξιωματικοί, έτσι;
Θ. Ναι. Απεδείχθη και μετά ότι πρέπει να ήταν, έτσι εκτιμώ. Διότι αμέσως τον κάνανε νομάρχη, δεν ξέρω περιφερειάρχη; Ο Γιάννης ο Πανούτσος.
Κ. Οι αξιωματικοί του ναυτικού, όταν πηγαίνουν για εκπαίδευση στην Αμερική, προσεγγίζονται από μυστικές αμερικάνικες υπηρεσίες, με σκοπό να τους προσεταιριστούν;
Θ. Δεν έχω πάει για εκπαίδευση στην Αμερική. Και επομένως δεν μπορώ να απαντήσω.
Κ. Η C.I.A. έπαιξε ρόλο στο πραξικόπημα της 21 Απριλίου και μετά επί χούντας; Και μετά στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου;
Θ. Κοιτάξτε, για την 21 Απριλίου δεν είμαι βέβαιος αν έπαιξε ρόλο. Εκείνο το οποίο νομίζω, οπωσδήποτε το ήξερε και δεν το απέτρεψε.
Κ. Στην Κύπρο;
Θ. Στην Κύπρο…, μιλάμε τώρα για το 1974, νομίζω ότι εκεί το ενεθάρρυνε.
Κ. Το ενεθάρρυνε, με ποια έννοια;
Θ. Δεν νομίζω ότι ο Ιωαννίδης ήτανε τόσο πολύ βλάκας. Ή κάποιος δεν του είπε ότι αυτό που σκέφτεσαι να κάνεις πες το στους Αμερικανούς. Δεν νομίζω. Δεν μπορώ να φανταστώ δηλαδή, ότι και όλος ο 6^{ος} στόλος ήτανε στην Ανατολική Μεσόγειο. Γιατί συνήθως ο 6^{ος} στόλος για λόγους ασφαλείας δεν είναι όλος μαζεμένος.
Κ. Τότε ήταν μαζεμένος κοντά στη Κύπρο;
Θ. Βεβαίως ήτανε στην Ανατολική Μεσόγειο, κοντά στη Κύπρο.
Κ. Οι Άγγλοι έπαιξαν ρόλο στην εξέλιξη των επιχειρήσεων και του πραξικοπήματος και της εισβολής των Τούρκων;
Θ. Κοιτάξτε να δείτε. Αφ’ ης στιγμής αρχίσουνε οι επιχειρήσεις δε νομίζω ότι πρέπει να πω, θα μπορούσαν να παίξουν κάποιο ρόλο. Πρέπει να έπαιξαν και αυτοί ρόλο. Αλλά αφ’ ης στιγμής άρχισαν οι επιχειρήσεις δε νομίζω πλέον ότι μπορούσανε … εξάλλου δεν κράτησαν πολλές μέρες.
Κ. Έχουμε εμπλοκή αξιωματικών του πολεμικού ναυτικού στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου.

Θ. Δυστυχώς.
Κ. Και έχουμε και γεγονότα τα οποία δεν περιορίσθηκαν σε συμπλοκές ή σε ενέργειες που έγιναν με βάση την σχεδίαση του πραξικοπήματος. Αλλά έχουμε ληστείες σπιτιών και πράγματα που άπτονται της ηθικής υποστάθμης και έχουνε γραφτεί σε πόρισμα. Πως το εξηγείτε αυτό εσείς; Για στελέχη του πολεμικού ναυτικού που επαιρόμεθα ότι είναι κάτι το ιδιαίτερο.
Θ. Εάν έγιναν αυτά όπως μου τα λες Αντώνη είναι ντροπή, ντροπή. Ντροπή που λέμε ότι ήμαστε αξιωματικοί. Αν έγιναν, δεν τα ξέρω. Δεν έχω διαβάσει την ανάκριση, δεν ξέρω εάν γίνανε βέβαια, δεν ξέρω τίποτα απ' όλα αυτά.
Κ. Γυρνάμε και πέστε μου τώρα για το Σούλη, για την υπόθεση των ταχέων σκαφών. Και τι έγινε εκείνα τα χρόνια ακριβώς και με ποιους μέσα στη διοίκηση ταχέων σκαφών, όπου υπηρετούσατε αν δεν κάνω λάθος;
Θ. Όχι, ήμουνα το κύριο πρόσωπο της κίνησης γιατί ήμουνα στις επιχειρήσεις του Γ.Ε.Ν.. Ήμουνα ο άνθρωπος ο μυημένος που ήμουνα στις επιχειρήσεις του Γ.Ε.Ν. και ήμουνα ο μοναδικός, δεν υπήρχε άλλος την εποχή εκείνη.
Κ. Ποια χρονιά;
Θ. Ήτανε το 1971; Δεν θυμάμαι τώρα ποια χρονιά, πρέπει να το δω, το '71; Πρέπει να ήτανε το '71, ήμουνα επιχειρήσεις του Γ.Ε.Ν. Και υπήρξε μια σκέψη, θα γινόταν μια άσκηση των ταχέων σκαφών στην οποία θα πήγαινε και ο Παπαδόπουλος.
Κ. Και ποιοι άλλοι;
Θ. Μαζί με τον Παπαδόπουλο; Νομίζω ότι όλη η ηγεσία, όλη η τότε ηγεσία της χούντας θα πήγαινε.
Κ. Η στρατιωτική ηγεσία θα πήγαινε;
Θ. Δεν θυμάμαι. Έχω σημειώσεις, επειδή πρώτη φορά μου το επαναφέρετε στη μνήμη, πρέπει να τα δω. Ήμουνα λοιπόν στις επιχειρήσεις του Γ.Ε.Ν. και είχανε αποφασίσει.., ήτανε μια ιδέα να μπει στην τορπιλάκατο 'ΑΣΤΡΑΠΗ', στην οποία νομίζω ότι ήτανε κυβερνήτης ο Γιάννης ο Λαφογιάννης και να συλλαμβάνετο ο Παπαδόπουλος.
Κ. Ποιανών ιδέα, γυρνάμε θέλω λεπτομέρειες, ποιανών ιδέα ήτανε και ποιοι το συζητήσατε και ποιοι το αποφασίσατε και τι κάνατε;
Θ. Κοιτάξτε, δεν θυμάμαι με ακρίβεια να σας πω, δεν θέλω να τροποποιηθούν τα πράγματα, εγώ σας λέω ότι ήμουνα στις επιχειρήσεις του Γ.Ε.Ν., ήμουνα απόλυτα ενήμερος, ήμουνα σε συνεχές τηλεφώνημα, σε μια τηλεφωνική επικοινωνία με όλους …
Κ. Με ποιους όλους;
Θ. Με τους συμμετέχοντες τότε, τον Σούλη (…), νομίζω ότι ήτανε διοικητής ο κύριος….. Δεν τα θυμάμαι πολύ καλά. Θυμάμαι ότι με τον Δεμέστιχα είχα επικοινωνία, νομίζω θα πήγαινε και ο 'ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΣ ΄ή ο ΠΥΡΠΟΛΙΤΗΣ' και δεν ξέρω τι συνέβη, πρέπει να το διαβάσω.
Κ. Αυτοί γιατί θα παρακολουθούσαν την άσκηση; Ποια άσκηση;
Θ. Μια άσκηση τύπου 'ΑΣΤΡΑΠΗ', έτσι τη λέμε την άσκηση. Ήτανε εκεί για πρώτη φορά που βλέπανε αυτοί τα γρήγορα πλοία, τα καινούργια πλοία του ναυτικού. Και ήτανε ένα σόου ας πούμε, θα γινότανε ένα σόου, μια επίδειξη στη στρατιωτική και πολιτική ηγεσία του τόπου τότε. Όπως γίνεται και τώρα καμία φορά, σπάνια βέβαια αλλά γίνεται.
Κ. Εσείς λοιπόν ήσασταν τμηματάρχης επιχειρήσεων …
Θ. Ήμουνα τμηματάρχης επιχειρήσεων του Γ.Ε.Ν..
Κ. Και ήσασταν σε επαφή με τον διοικητή ταχέων σκαφών τον …
Θ. Θυμάμαι πολλούς, πρέπει να δω τις σημειώσεις μου τώρα, έχουν περάσει χρόνια τώρα.
Κ. Και ποιος ήτανε ο σκοπός;
Θ. Σκοπός ήτανε να έμπαινε στην 'ΑΣΤΡΑΠΗ' να έφευγε και να συνελαμβάνετο ο Παπαδόπουλος.
Κ. Εννοείτε στην άσκηση 'ΑΣΤΡΑΠΗ' να επέβαινε ενός πολεμικού πλοίου …
Θ. Του συγκεκριμένου του Λαφογιάννη, ενός πλοίου που θα κυβερνούσε ο Λαφογιάννης, μιας τορπιλακάτου που λεγότανε 'ΑΣΤΡΑΠΗ'[1]. Και το οποίο ήταν και το πιο γρήγορο απ' όλα, το ταχύτερο, το οποίο αν δεν κάνω λάθος, πήγαινε 50 μίλια την ώρα. Και δεν έγιναν τα πράγματα έτσι. Ο Παπαδόπουλος μπήκε σε ένα άλλο πλοίο του ναυτικού, ή το 'Πολεμιστή' ή το 'Πυρπολητή', δεν θυμάμαι ποιο και αποβιβάστηκε στο Φάληρο.
Κ. Εκτός από τις τηλεφωνικές επαφές, είχατε συγκεντρωθεί πουθενά;
Θ. Οπωσδήποτε θα είχαμε. Εγώ θυμάμαι συγκεντρώσεις στα σπίτια, πήγαινα κάθε μέρα σε συγκεντρώσεις.
Κ. Για αυτό το θέμα λέμε, για την υπόθεση …
Θ. Οπωσδήποτε θα γίνανε και πολλές συγκεντρώσεις, δεν τις θυμάμαι τώρα μια – μια βεβαίως. Θα γίνανε πολλές. Αλλά δεν μπορώ να τις ξεχωρίσω στη μνήμη μου τώρα. Αλλά μπορώ να σας πω ποιες συγκεντρώσεις γινόντουσαν και που γινόντουσαν.

[1] Είναι απλή σύμπτωση που η ονομασία της άσκησης και της τορπιλακάτου είναι η ίδια.

Κ. Ο Σούλης ή οποιαδήποτε άλλος από τους αξιωματικούς αυτής της ιδιαίτερης κίνησης, είχε καμία επίπτωση στη συνέχεια;
Θ. Δεν θυμάμαι, δεν μπορώ να απαντήσω, όχι.
Κ. Κύριε ναύαρχε ο Σούλης πήρε μια ποινή και στη συνέχεια αποστρατεύτηκε.Εκείνα τα χρόνια.
Θ. Δεν θυμάμαι.
Κ. Είχε να κάνει αυτή η ποινή και η αποστρατεία του με την υπόθεση αυτή;[1]
Θ. Δεν θυμάμαι. Έχουν περάσει πολλά χρόνια για να απαντώ σε τέτοια ερωτήματα χωρίς προειδοποίηση, να έχω δει δηλαδή σημειώσεις μου, το αρχείο μου.
Κ. Είχατε εσείς ενημερώσει ή μυήσει τον Μαγιάτη σε και σε τι κίνηση;
Θ. Κοιτάξτε ο Μαγιάτης οπωσδήποτε διέκειτο ευμενώς {σε αντιδικτατορικές κινήσεις} και ήταν αντιχουντικός αξιωματικός. Εγώ στην αρχή τον Μαγιάτη τον γνώρισα όταν, για λόγους ενός ατυχήματος που είχε ο Ροζής στο (…), δηλαδή είχε πιει και χτύπησε κάτι πολίτες, τότε υπέδειξε ο Γερακίνης ο ναυτικός ακόλουθος τον άμεσο επαναπατρισμό του. Και τότε το Γενικό Επιτελείο Ναυτικού με έστειλε εσπευσμένα στη Γαλλία να παραλάβω την πυραυλάκατο. Όπου εκεί γνώρισα τον Μαγιάτη, ο οποίος ήτανε αξιωματικός στην πυραυλάκατο. Κατάλαβα ότι ήταν ένας χαρακτήρας λίγο ιδιόμορφος, αλλά είχε πολλά χαρίσματα …
Κ. Εννοείτε εκρηκτικός;
Θ. Εκρηκτικός ναι, εκρηκτικός. Αλλά είχε πάρα πολλά χαρίσματα και μεγάλες ικανότητες. Θα μπορούσα να πω ότι ήταν ένας άνθρωπος, που μου τον παρέδωσαν σαν όχι καλό αξιωματικό, εγώ διαπίστωσα ότι ήταν ένας εξαίρετος αξιωματικός, ένας πάρα πολύ καλός χαρακτήρας, αλλά όμως ήταν λίγο οξύθυμος, όπως είπατε εκρηκτικός. Αλλά εγώ τον εξετίμησα και οπωσδήποτε ναι, του ξανοίχτηκα. Του ανοίχτηκα και του μίλησα και δεν το μετάνιωσα ποτέ, γιατί και αυτός ποτέ δεν με πρόδωσε.
Κ. Είχατε μυήσει και άλλους αξιωματικούς τότε; Στο κίνημα ή σε κινήσεις αντιχουντικές;
Θ. Κοιτάξτε, στον Μαγιάτη είχα μιλήσει πολύ πριν το κίνημα, πριν εκδηλωθεί το κίνημα του ναυτικού. Στον Δημητριάδη μίλησα δυο μήνες πριν, περίπου δυο τρεις μήνες πριν. Νομίζω στον Παλούμπη είχα μιλήσει πάλι δυο τρεις μήνες πριν και, όχι δεν είχα αναλάβει άλλες μυήσεις εγώ. Είχα μιλήσει όμως σε πολλούς μικρούς αξιωματικούς όπως τον Βουλγαράκη[2]. Τους είχα αφήσει να καταλάβουνε, δηλαδή σε αυτούς που νόμιζα, που εκτιμούσα ότι δεν θα με προδώσουνε, ότι και αν καταλάβουνε κάτι από αυτά που τους έλεγα και νομίζω ότι ήτανε όπως ο Μαγιάτης και ο Βουλγαράκης, ήτανε πάρα πολύ έξυπνοι και είχανε καταλάβει και ποτέ δεν με πρόδωσαν.
Κ. Στη σχολή δοκίμων κύριε ναύαρχε μπήκατε με το σπαθί σας ή χρησιμοποιήσατε και μέσο. Και γενικά πέστε μου προδικτατορικά την κοινωνική σύνθεση και προέλευση και το οικονομικό στάτους των οικογενειών των αξιωματικών του ναυτικού.
Θ. Θα σας απαντήσω από το πρώτο σας ερώτημα, πως μπήκα στη σχολή δοκίμων καταρχήν. Νομίζω ότι ήμουνα ένας από τους καλύτερους μαθητές του νομού Αττικής. Και αυτό θα το πω …
Κ. Στην έκθεση τι παίρνατε κύριε ναύαρχε;
Θ. 20. Δεν πήρα ποτέ κάτω από 19 και 5 ενδέκατα. Νομίζω ότι ήμουνα ένας από τους καλύτερους μαθητές του νομού Αττικής. Και αυτό το λέω όχι για τίποτε άλλο, αλλά επειδή ήμουνα ένας από τους υποψήφιους, που τότε το υπουργείο παιδείας έδινε βραβεία.
Κ. Πότε μπήκατε κύριε Θεοφιλόπουλε;
Θ. Το 1954. Και δεν μπήκα με το πρώτο. Στο πρώτο δε μάθημα όταν έδινα στη σχολή δοκίμων, πήρα τη βάση. Διαβάζανε τότε τα μαθήματα.[3]
Κ. Η προέλευση της οικογένειας ποια είναι;
Θ. Μισό λεπτό, μισό λεπτό, παίζει ρόλο. Και σηκώθηκα παρουσία όλων, διαβάζανε, αποσφραγίζανε τις κόλες και μας λέγανε τον βαθμό. Το πρώτο μάθημα που ήτανε ο λογισμός μου ανήγγειλαν παρουσία όλων ότι πήρα 80, δηλαδή τη βάση. Και τότε σηκώθηκα απάνω και είπα στο τέλος, *΄΄ δεν μπορεί να έχω πάρει 80΄΄* και μου είπε ο διοικητής ο Νικητιάδης τότε, *΄΄δηλαδή τι περίμενες΄΄*; Του είπα, *΄΄160 άριστα΄΄*. Και θυμάμαι πόσο έξαλλος είχε γίνει ο καθηγητής, ο Βαρόπουλος ο οποίος ήτανε καθηγητής του πανεπιστήμιου που έκανε τις εξετάσεις, ο οποίος άρχισε και μου δείχνανε μπροστά σε όλους την κόλα μου. Μου λέει, *΄΄αυτή είναι η κόλα σας;΄΄* Του λέω, *΄΄ναι΄΄*. Και μου λένε, *΄΄πήρατε 80΄΄. ΄΄Μα΄΄*, λέω εγώ, *΄΄έχω και άλλη κόλα΄΄*. Ψάχνανε λοιπόν επί δυο -τρεις ώρες παρουσία όλων και βρήκανε την άλλη μου κόλα η οποία είχε βαθμολογηθεί σε έναν ονόματι Κουβάθρο, ο οποίος τώρα νομίζω ότι είναι αντιδήμαρχος στον Πειραιά. Και ο οποίος είχε πάρει, τελικά εγώ πήρα 155.

[1] Βλέπε κεφάλαιο Δ6 με την υπόθεση της οργάνωσης για το κίνημα του ναυτικού, καθώς και τα αφορούντα τον πλοίαρχο Σούλη στο κεφάλαιο Δ8. Ο τελευταίος τιμωρήθηκε πειθαρχικά και αποστρατεύθηκε για αυτήν τη σχεδίαση. Όπως και η αποστρατεία του τότε αρχηγού του στόλου υποναυάρχου Μόραλη καταγράφεται ότι οφειλόταν στην ίδια υπόθεση (Βλ. και συνέντευξη Δημητριάδη για το ίδιο θέμα).
[2] Ο Βουλγαράκης είναι εκείνος που στο εκπαιδευτικό καλοκαιρινό ταξίδι των δοκίμων το 1969 ως αρχηγός των δοκίμων αφαιρεί όλες τις αφίσες που είχαν βάλει οι ευέλπιδες που συμμετείχαν του ταξιδιού. Βλέπε κεφάλαιο περί ΣΝΔ στο ΜΕΡΟΣ Β.
[3] Μετά τις εξετάσεις σε κάθε μάθημα στις εισαγωγικές, οι βαθμοί αναγγέλλονταν παρουσία όλων των υποψηφίων, και γι' αυτό λέει ο Θεοφιλόπουλος πως ΄΄διαβάζονταν τότε τα μαθήματα΄΄.

Κ. Δεν περάσατε όμως την πρώτη χρονιά;
Θ. Όχι, λέω όταν πέρασα, όταν πέρασα. Τη πρώτη χρονιά κόπηκα στο τελευταίο μάθημα και εντάξει είναι λίγο ντροπή, γεωγραφία.
Κ. Άρα το μέσον έπαιζε ρόλο. Εσείς δεν μπήκατε με μέσον. Αλλά το μέσον έπαιζε ρόλο.
Θ. Έχω ένα ερώτημα και ίσως πρέπει να το βρει κάποιος Αντώνη, εάν τηρουμένων ορισμένων αναλογιών στις στρατιωτικές σχολές, μπαίνουν, πρέπει να μπαίνουν άνθρωποι, που θέλουν να γίνουν αξιωματικοί. Και όχι άνθρωποι οι οποίοι επειδή γράψανε καλά μαθηματικά, ενώ θέλανε να γίνουνε βιολόγοι ή γιατροί παραδείγματος χάριν, από την τύχη τους το σύστημα τους έριξε στην στρατιωτική σχολή.
Κ. Εννοείτε για το σύστημα το σημερινό εισαγωγής στις σχολές;
Θ. Νομίζω δηλαδή ότι, πρέπει να εξετασθεί λίγο διαφορετικά. Θα μπορούσε να βρεθεί ένας τρόπος να είναι αντικειμενικές οι εξετάσεις στις στρατιωτικές σχολές μόνον από αυτούς, που επιθυμούν να γίνουν στρατιωτικοί.
Κ. Γιατί βλέπετε ιδιαίτερο ρόλο στους στρατιωτικούς κύριε ναύαρχε, γιατί; Γιατί οι τσαγκάρηδες να μην έχουν, δεν αξίζουν σημαντικό ρόλο στην κοινωνία; Και να έχουνε οι αξιωματικοί;
Θ. Εγώ δεν είπα να μην έχουνε οι τσαγκάρηδες και να έχουνε οι αξιωματικοί, εγώ απλώς μιλάω για μια κοινωνική ομάδα, η οποία δεν είπα ότι είναι μικρή, η οποία έχει ένα ρόλο, παίζουν έναν ρόλο σε πράγματα της χώρας, έχουν την ασφάλεια της χώρας. Ο τσαγκάρης έχει ένα ρόλο, να περπατάνε να έχουνε σόλες, τακούνια, δεν είναι το ίδιο πράγμα. Όσον αφορά το ερώτημα, προδικτατορικά πιο ήταν το Status το κοινωνικό, το οικογενειακό Status των αξιωματικών που μπαίνανε, θα μπορούσα να σας πω ότι προδικτατορικά ένα πολύ μεγάλο ποσοστό των εισερχόμενων στη σχολή ναυτικών δοκίμων, ήτανε παιδιά αξιωματικών του ναυτικού. Ένα άλλο σημαντικό ποσοστό ήτανε παιδιά οικογενειών των μεγαλουπόλεων της Ελλάδος. Και ένα ποσοστό παιδιά που μπαίνανε, φτωχά παιδιά, που μπαίνανε με την αξία τους. Φτωχά, ασήμαντης οικογένειας, τα οποία μπαίνανε με την αξία τους.
Κ. Το δικό σας πιο ήτανε;
Θ. Το δικό μου ήτανε, ήμουνα από μια οικογένεια η οποία δεν είχε σχέση με τις ένοπλες δυνάμεις. Ο πατέρας μου ήτανε υπάλληλος του υπουργείου, τότε πρόνοιας, πως λεγότανε δεν ξέρω. Όχι, όχι μεγάλου βαθμού, δεν είχε μεγάλη θέση και η οικογενειακή μου κατάσταση, μπορώ να πω μια άγνωστη, ασήμαντη, μέτρια οικογένεια. Που ήτανε στο Μελιγαλά της Μεσσηνίας. Από το Μελιγαλά της Μεσσηνίας φύγαμε πολύ μικροί, εγώ έφυγα μηνών. Μετά σταθήκαμε στην Αθήνα και μετά λόγω ασθένειας της μητέρας μου, η οποία είχε φυματίωση, ανεβήκαμε και νοικιάσαμε σπίτι, ποτέ δεν είχαμε και δικό μας σπίτι, στο Μαρούσι, όπου και εκεί εγώ, μπορώ να πω ότι μεγάλωσα. Αυτή είναι η οικογενειακή μου κατάσταση.
Κ. Υπήρχαν διακρίσεις στους ναυτικούς δόκιμους και μετά στους αξιωματικούς; Προδικτατορικά ανάλογα με την οικονομική επιφάνεια και την γεωγραφική- κοινωνική προέλευση;
Θ. Κοιτάξτε όλα αυτά ξεκινούσαν…Υπήρχε στεναχώρια, και μένα όταν βγήκα σημαιοφόρος με στείλανε ναυτικό διοικητή στη Σαντορίνη. Αν είχα, δηλαδή αν γνώριζα κάποιον δεν θα πήγαινα εκεί πέρα οπωσδήποτε. Ένας άσχετος άνθρωπος {ήμουνα} που δεν ήξερε τι θα πει ναυτικό, τίποτα. Με το που βγήκα από τη σχολή δοκίμων, πήγα στη Σαντορίνη ναυτικός διοικητής και έμεινα τρεις- τέσσερις μήνες. Αυτό δεν λέει τίποτα όμως, γιατί ξέρετε στο ναυτικό τελικά σταδιοδρομούσανε οι σωστοί. Αυτοί που κατέβαλλαν προσπάθεια. Αλλά δεν απάντησα κατά την διάρκεια της δικτατορίας ποιοι μπαίνανε. Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας, τα πρώτα χρόνια δεν θα μπαίνουν πολλοί. Το μεγάλο, σημαντικό ποσοστό ήτανε παιδιά αξιωματικών της χούντας. Και βέβαια μην ξεχνάτε ότι το 1967 μπήκανε 12 αν δεν κάνω λάθος και οι 12 ήτανε παιδιά ανθρώπων που είχανε μεγάλες θέσεις στη χούντα.[1]
Κ. Εννοείτε αξιωματικών του στρατού ξηράς;
Θ. Αξιωματικών του στρατού ξηράς, ναι.
Κ. Ο στρατός ξηράς δε περιφρονούσε ή περιφρονούσε το ναυτικό πριν τη δικτατορία ή στην δικτατορία;
Θ. Δεν το περιφρονούσε, νομίζω ότι δεν το περιφρονούσε. Απλώς νομίζω ότι έβλεπαν ότι είναι, άνθρωποι - αξιωματικοί μιας διαφορετικής κοινωνικής τάξεως και μπορώ να πω ότι τους ζηλεύανε. Κατά κάποιο τρόπο λέγανε αυτά τα πράγματα, όχι. Υπήρχανε φιλίες, υπήρχανε δεσμοί και μην ξεχνάμε ότι τώρα στις ένοπλες δυνάμεις, τα τρία όπλα δεν είναι συνδεδεμένα μεταξύ τους θα το ξέρανε και οι στρατιωτικοί.
Κ. Οι αξιωματικοί του ναυτικού, την εποχή που ήσαστε μικρός αξιωματικός, πως αντιμετώπιζαν τους υπαξιωματικούς του ναυτικού;
Θ. Κατ' αρχήν οι αξιωματικοί του ναυτικού, όταν ήμουνα εγώ μικρός αξιωματικός, ήτανε πολλοί λίγοι (οι απόφοιτοι της σχολής ναυτικών δοκίμων). Πολύ λίγοι. Δηλαδή θα μπορούσα να πω ότι δεν φτάνανε, ούτε να επανδρώσουν τα πλοία. Τις υπηρεσίες ξηράς δεν μπορούσανε { να επανδρώσουν}. Επομένως στα πλοία μέσα υπηρετούσε ελάχιστος αριθμός αξιωματικών απόφοιτων της σχολής δοκίμων και ένας μεγάλος αριθμός

[1] Βλέπε ΠΙΝΑΚΑ 5 όπου καταγράφονται τα επαγγέλματα όλων των εισελθόντων στη ΣΝΔ που υπηρετούσαν στις 20-4-1967 και των χρόνων 1967-1974. Προκύπτει πως από την τάξη εισόδου το 1967 με αρχηγό τον Ηλία Λαδά, στην οποία αναφέρεται ο Θεοφιλόπουλος, ήταν λίγοι που ο πατέρας ρους ήταν αξιωματικός του στρατού. Έχει όμως μείνει η εντύπωση πως οι πρωτεργάτες της χούντας και άλλοι οπαδοί της φρόντισαν να βάλουν τα παιδιά τους στη ΣΝΔ. Τρεις είχαν τέτοια σχέση και αυτοί ήταν οι Λαδάς, Ντερτιλής και Πατίλης.

υπαξιωματικών απόφοιτων της σχολής Ναυτοπαίδων. Ληφθεί δε υπόψη ότι τότε η σχολή Ναυτοπαίδων έβγαζε παιδιά τα οποία είναι ζήτημα αν είχανε τελειώσει το δημοτικό. Υπήρχε λοιπόν μια διαφορά, όχι στον τρόπο συμπεριφοράς, ο τρόπος συμπεριφοράς δεν μπορούσε να ήτανε διαφορετικός, όταν με έναν αξιωματικό ελέγχεις ένα ολόκληρο πλοίο ή με έναν αξιωματικό στο Ναύσταθμο (…) με πέντε χιλιάδες υπαλλήλους. Και τεχνίτες. Αναγκαστικά λοιπόν έπρεπε να είσαι πολύ αυστηρός, ήτανε και η νοοτροπία να είσαι αυστηρός. Δεν νομίζω ότι υπήρξανε στο ναυτικό συμπεριφορές … Υπήρξανε βέβαια κακές συμπεριφορές αξιωματικών προς υπαξιωματικούς, αλλά νομίζω ότι και τώρα θα υπάρχουν.
Κ. Μεταδικτατορικά υπήρχε, μεταπολιτευτικά υπήρχε κίνδυνος ενός νέου πραξικοπήματος τα πρώτα χρόνια;
Θ. Εγώ νομίζω υπήρξε, τους πρώτους μήνες πρέπει να υπήρξε. Γι' αυτό ακριβώς το ναυτικό -τουλάχιστον εγώ προσωπικά- ασχολούμεθα παρά πολύ με τη φύλαξη του Καραμανλή. Με τον έλεγχο των δημόσιων οδών, εγώ δεν θυμάμαι στη ζωή μου ως μικρός αξιωματικός αλλά και ανώτερος στο κίνημα, στη δικτατορία, να έχω κάνει ποτέ διακοπές. Και θυμάμαι ότι και μετά την πτώση της δικτατορίας που ήμουνα αντιπλοίαρχος, όλο μου το καλοκαίρι, και το επόμενο καλοκαίρι, δηλαδή το 1975, εμείς ήμαστε, περιπολούσαμε δίπλα από τις εθνικές οδούς. Για να δούμε, να μην περάσουνε τανκς, να μην γίνει κάτι, να ελέγχονται οι δρόμοι.
Κ. Πως περιπολούσατε δηλαδή;
Θ. Ήμαστε στα σημεία εκείνα που, βλέπαμε τον εθνικό δρόμο, που μπορούσαμε με το μάτι να βλέπουμε τον εθνικό δρόμο από τη θάλασσα. Και στα πλοία είχαμε τα πυροβόλα έτοιμα να κόψουμε την διέλευση αυτή, να την κόψουμε.
Κ. Σε ποια σημεία δηλαδή, που γινότανε αυτό;
Θ. Έχουν γίνει. Που είχα πάει εγώ, που πήγαιναν άλλοι δεν ξέρω, εγώ που είχα πάει. Είχα πάει στο ύψος της Κινέττας και έχω κάνει μήνες εκεί πέρα, μήνες έχω κάνει, καθόμουνα στο ύψος της… στο εμπορικό στο…. σε πιο σημείο του εμπορικού να θυμηθώ τώρα. Κατέβαινε ο εθνικός δρόμος, φαίνεται εκεί κοντά στον Άγιο Κωνσταντίνο, στα Καμένα Βούρλα, αλλά νομίζω λίγο πιο κάτω από τον Άγιο Κωνσταντίνο.
Κ. Στο μεγάλο Πεύκο στον Κόλπο Μεγάρων πηγαίνατε;
Θ. Μήνες ατελείωτους.
Κ. Για να κάνετε τι;
Θ. Να ελέγχουμε την κατάσταση.
Κ. Ποια κατάσταση;
Θ. Μήπως τυχόν γίνει κάτι στο στρατό.
Κ. Τι υπήρχε στο μεγάλο Πεύκο και έπρεπε εσείς να πάτε με το αντιτορπιλικό;
Θ. Στο μεγάλο Πεύκο υπήρχε αυτό που υπάρχει και τώρα.
Κ. Δηλαδή;
Θ. Νομίζω ότι υπάρχουνε οι πεζοναύτες, οι πεζοναύτες δηλαδή οι καταδρομείς, ποιοι, οι καταδρομείς νομίζω ότι είναι εκεί. Και επίσης κοιτάγαμε πιο κάτω που είναι τα ελικόπτερα, τι υπάρχει. Αυτά ελέγχονταν. Ελέγχονταν από όλα τα σημεία των εθνικών οδών. Γύρω από την εθνική. Και εκεί που υπήρχανε μεγάλες στρατιωτικές μονάδες, υπήρχανε πλοία του πολεμικού ναυτικού για πολλούς μήνες.[1]
Κ. Κύριε ναύαρχε παλιά, δεν ξέρω και τώρα, στη σχολή των δοκίμων αποκαλούσαν ΄΄πολίτη΄΄ κάποιον για κάποιους λόγους. Σας θυμίζει τίποτα αυτή η έκφραση;
Θ. Έχω την εντύπωση ότι μιλούσαν για ΄΄πολίτες΄΄ όπως λέμε τώρα ιδιώτες. Αυτός δεν είναι στρατιωτικός, είναι ιδιώτης. Νομίζω ότι αυτή είναι καλή έννοια.
Κ. Γιατί λέγαν ΄΄πολίτη΄΄ τον δόκιμο που ήτανε χαλαρός γενικά;
Θ. Α όχι, δεν το θυμάμαι αυτό, όχι, δε θυμάμαι να λέγανε, τουλάχιστον δεν το έλεγα εγώ.Να σας πω για τον Λεωνίδα τώρα.
Κ. Για τον Βασιλικόπουλο τον Λεωνίδα.
Θ. 17 Νοέμβριου 1973 ο Λεωνίδας, εγώ …
Κ. Εννοείτε ο Βασιλικόπουλος;
Θ. Ναι. Κάναμε πολύ παρέα παλιά με τον Βασιλικόπουλο, τώρα έχουμε λίγο χαθεί, αλλά κάναμε πολύ παρέα. Νομίζω ότι με αγαπάει και εγώ τον εκτιμώ ιδιαίτερα. Και τον εκτιμώ ιδιαίτερα γιατί κάναμε παρέα από τότε που ήμασταν μαζί, στο πρώτο καράβι που τοποθετήθηκα το 'ΔΟΞΑ', ήτανε αξιωματικός, ο αντιπλοίαρχος ο Βασιλικόπουλος.
Κ. Το '59;
Θ. Το '59.
Κ. Τι έγινε 17 Νοέμβρη το '73;

[1] Ο Θεοφιλόπουλος περιγράφει τα προληπτικά μέτρα που παίρνονταν τον πρώτο καιρό μετά τη μεταπολίτευση για ενδεχόμενο νέο πραξικόπημα. Τα πλοία που μνημονεύει ήλεγχαν από την θάλασσα τμήματα της εθνικής οδού Θεσσαλονίκης-Αθηνών-Κορίνθου αλλά και τα στρατόπεδα στο Μεγάλο Πεύκο απ' όπου θα πλησίαζαν προς την Αθήνα θωρακισμένα ή δυνάμεις άλλες για την υλοποίηση ενός τέτοιου πραξικοπήματος. Το ναυτικό ελεγχόμενο από τους επανελθόντες του ΄΄κινήματος΄΄ εθεωρείτο το πλέον νομιμόφρον όπλο και ήταν και οι αποστολές αυτές με τα πλοία εύκολο να υλοποιούνται.

Θ. Τώρα μιλάμε για το ’73. Είχαμε λοιπόν διατηρήσει μια φιλία, τρώγαμε μαζί, παρέα και τα λοιπά και κάποια στιγμή ακούμε ότι κάτι έγινε. Και τότε ο Λεωνίδας λέει, σηκώνεται και λέει, *΄΄φεύγω Γιάννη΄΄*, μου λέει, *΄΄πάω στα βουνά΄΄* λέει *΄΄εγώ* φυλακή πάλι δεν αντέχω΄΄ και εξαφανίζεται. Εξαφανίζεται.
Κ. Τον είχανε πιάσει τρεις φορές.
Θ. Ναι. Εξαφανίσθηκε ο Λεωνίδας Τον είχανε σακατέψει στο ξύλο. Κλείστο..
Κ. Όχι, γιατί να το κλείσω. Αυτά πρέπει να γράφονται. Κύριε ναύαρχε όταν ήσασταν στο Γ.Ε.Ν. τμηματάρχης επιχειρήσεων και ήδη έχει αρχίσει και οργανώνεται το κίνημα, κάπου εκεί, γύρω στο ’70 με ’72. Πως χρησιμοποιούσατε αυτήν σας τη θέση για θέματα της οργάνωσης; Στο κίνημα.
Θ. Καταρχήν είχα τότε τα δίκτυα επικοινωνίας, μετά τα τηλέφωνα τα εύκολα, που ήταν δύσκολα την εποχή εκείνη. Ήτανε τα ραδιοτηλέφωνα, να μιλάω με ανθρώπους που είναι στα καράβια και ταξιδεύουνε. Και αυτά με τον πολύγραφο. Έβγαζα ανακοινώσεις, τον όρκο, τον όρκο τον έβγαλα με τον τότε αντιπλοίαρχο ….. Και χάρη στον πολύγραφο της Γενικής Γραμματείας του Γ.Ε.Ν. και τις μεμβράνες, το γράψαμε σε μεμβράνη …
Κ. Ποιος το δαχτυλογράφησε;
Θ. Δεν θυμάμαι ποιος, αλλά είχε συμμετοχή στην δαχτυλογράφηση και ο τότε πλωτάρχης ή υποπλοίαρχος οικονομικός που λεγότανε …ξεχνάω τώρα το όνομα του.
Κ. Είχε συλληφθεί μετά για το κίνημα;
Θ. Όχι. Δεν συνελήφθη.
Κ. Είναι γνωστό το όνομα του ότι είναι μυημένος στο κίνημα;
Θ. Ναι είναι γνωστό. Όχι δεν ξέρω αν ήτανε γνωστό, ήτανε οικονομικός, λεγότανε, ρώτησε τον Νίκο τον Παππά θα τον θυμάται γιατί τον είχαμε βάλει και κράταγε και τσίλιες, τον είχαμε βάλει και κράταγε τσίλιες απ’ έξω.
Κ. Ο Παππάς τι ήταν τότε, που ήτανε τοποθετημένος;
Θ. Δεν ξέρω που ήτανε τοποθετημένος αλλά ο Παππάς ήτανε με μένα, τα βγάλαμε στον πολύγραφο.
Κ. Στον πολύγραφο του Γ.Ε.Ν. κύριε ναύαρχε βγάζατε το υλικό του κινήματος;
Θ. Ναι, στη Γενική Γραμματεία βγάλαμε τον όρκο. Στη Γενική Γραμματεία του Γ.Ε.Ν.. Ρωτήστε τον Παππά που θα έχει και αντίγραφο, είναι υποχρεωμένος.
Κ. Και τι άλλα κάνατε;
Θ. Αυτά, δεν κάναμε λογικές πράξεις.
Κ. Για τον Παππά κάτι θέλατε να αναφέρετε; Για εκείνα τα χρόνια.
Θ. Ε τίποτα. Τον γνώρισα εγώ τον Παππά, τον γνώρισα σαν, ότι συμμετείχε στο κίνημα του ναυτικού, λίγο αργότερα, δηλαδή δεν τον γνώρισα το ’67, τον γνώρισα λίγο αργότερα το…, πιο έτος ήταν δεν ξέρω, δεν θυμάμαι τώρα πότε τον γνώρισα.

**

ΚΙΟΣΣΕΣ ΝΙΚΟΣ

Το στέλεχος αυτό του ναυτικού κατηγορήθηκε και διώχθηκε πειθαρχικά και ποινικά για ΄΄βιαιοπραγία κατωτέρων, απλή σωματική βλάβη και συνέργια σε κατάχρηση εξουσίας΄΄. Η υπόθεση σχολιάζεται σε διάφορα σημεία στη διατριβή, ενώ απόψεις και θέσεις του χρησιμοποιούνται επίσης. Ο Κιοσσές πολύ σύντομα εντάσσεται στο ΄΄κλίμα΄΄ της αποκαλούμενης ομάδας Σταματελόπουλου, και παράλληλα προκύπτουν σαφείς ενδείξεις σχεδιασμών για δράσεις κατά της δικτατορίας. Ήταν ενήμερος από πολύ ενωρίς για την οργάνωση για κίνημα κατά της χούντας το Μάιο του 1973. Παρ' ότι γνωρίζει για την περίοδο εκείνη πολλά, δεν προβαίνει σε αποκαλύψεις, κρατά χαμηλούς τόνους, αποφεύγει την αυτοπροβολή, δείχνει με σαφήνεια, πως δεν θεωρεί τις απλές σχεδιάσεις ως αντιστασιακές πράξεις και δεν μιλάει για τον εαυτό του σε σχέση με τέτοιες κινήσεις. Είναι βασιλόφρων και το δηλώνει, κριτικός απέναντι στο Απριλιανό καθεστώς, μιλάει υπέρ του Γρίβα, συνδέει τον πεθερό του τέως Α/ΓΕΝ Περβαινά με την κίνηση Σταματελόπουλου, προσπαθεί να δικαιολογήσει τον Μαργαρίτη, ενώ δεν προσάπτει ευθύνες στον Αραπάκη για το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου (*..΄΄δεν το γνώριζε ο Αραπάκης…΄΄* λέει ο Κιοσσές). Ενώ γνωρίζει ποιος κατέδωσε στον τότε αρχηγό του Στόλου Αραπάκη την κίνηση των αξιωματικών ΜΥΚ που σχεδίαζαν σύλληψη της ηγεσίας της χούντας, δεν τον αποκαλύπτει.. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψή του (και υποκρυπτόμενη γνώση για ιδιαίτερο ρόλο του Αβέρωφ) για την εξάρθρωση της οργάνωσης για κίνημα στο ναυτικό. «*…Οι ίδιοι είπαν ότι δεν θα γίνει και πιστεύω ότι αυτοί οι άνθρωποι ξεκίνησαν με σκοπό να ξεκαθαρίσουν την πολιτική κατάσταση. Δηλ. νομίζω ότι και ο Αβέρωφ ήταν μέσα στο παιχνίδι…Να ξεκαθαριστεί η κατάσταση, να πάνε σε εξελίξεις…*[1]*»* Δεν αποδέχεται ως βασανιστήρια ό,τι έγινε κατά των κρατουμένων στο Θ/Κ ΕΛΛΗ. *«…Ψάχναμε να βρούμε βόμβες που θα τίναζαν τα πλοία. Μας το είχαν πει σε όλο το ναυτικό με σήμα. Είχε δημιουργηθεί κλίμα, καμία σχέση ή σκέψη για το καθεστώς και αντιστασιακούς…»* λέει κατ' επανάληψιν εκτός συνέντευξης. Το σήμα αυτό υποσχέθηκε να βρει ως απόδειξη πως *«…με τέτοια που λέγανε τότε και γράφονταν, οποιοσδήποτε θα κακομεταχειριζόταν οποιονδήποτε για να βρει τις βόμβες..»*. Φέρει βαρέως αυτήν την υπόθεση. Έχει όμως μια καταδίκη εναντίον του για βιαιοπραγία κρατουμένων.

Συνέντευξη με τον πλωτάρχη μάχιμο εν αποστρατεία ΝΙΚΟ ΚΙΟΣΣΕ (ΚΙ), τάξης εξόδου 1959 από τη ΣΝΔ.
ΑΚ (Κ)
6/8/02

Κ. Επειδή αναφερθήκαμε στον Πετρόπουλο και στα υποβρύχια. Πέστε μου με δύο λόγια τι ξέρετε γι' αυτήν την ιστορία της Γερμανίας, των υποβρυχίων.

ΚΙ. Αποφασίζεται να παραλάβουμε τέσσερα υποβρύχια από τη Γερμανία. Προσυμφωνίες είχαν γίνει πριν από το Δεκέμβριο του 67 και το Δεκέμβριο του 67, δεν θυμάμαι πότε, υπεγράφη η συμφωνία. Ως πληρώματα για την πρώτη παραλαβή, που ήταν και η βάση για τις επόμενες παραλαβές, ήταν ο κυβερνήτης ο Στάθης ο Πετρόπουλος, και πρώτος μηχανικός ο Κώστας ο Χαϊδεμένος.

Κ. Γιατί ο Πετρόπουλος και ο Χαϊδεμένος. Τι το ιδιαίτερο είχαν;

ΚΙ. Ο Πετρόπουλος ήταν ο αρχαιότερος και ο Χαϊδεμένος ήταν και αυτός ο αρχαιότερος, δηλαδή ήταν οι πρώτοι κατά σειράν επιλογής για να πάνε σε υποβρύχια. Δεν έγινε ευνοϊκή μεταχείριση ούτε του Χαϊδεμένου ούτε του Πετρόπουλου. Αυτοί αποφάσισαν ότι έπρεπε να πάνε, πήγαν αυτοί.

Κ. Ένα λεπτό, αυτοί σαν αξιωματικοί τι πιθανότητες είχαν;

ΚΙ. Κατά την άποψή μου, είναι φίλοι μου και οι δύο, ο μεν Πετρόπουλος ήταν ίσως ο καλύτερος κυβερνήτης υποβρυχίου που έχει περάσει, και ο Χαϊδεμένος, γνωστός σε όλους πόσο καλός μηχανικός ήταν. Άριστοι και οι δύο.

Κ. Άρα η επιλογή ήταν σωστή.

ΚΙ. Κατά την άποψή μου ναι. Και κατά την άποψη της πλειοψηφίας των αξιωματικών, κανένας δεν διαμαρτυρήθηκε ή δεν συζήτησε γιατί πήγε ο Χαϊδεμένος και ο Πετρόπουλος. Στην αρχή όταν πήγαν, βαλαν τους όρους τους, ότι πρέπει να κατασκευαστούν τα υποβρύχια βάσει των συμφωνηθέντων κλπ κλπ. Όσο προχωρούσε η κατασκευή η άποψη του υπό παραλαβή κυβερνήτου κ. Πετρόπουλου και του Χαϊδεμένου ήταν ότι, δεν γινόταν η κατασκευή με βάσει τις προδιαγραφές που είχαν υπογραφεί. Αυτό είχε ως συνέπεια να υπάρχει μια αντιδικία μεταξύ του ελληνικού κλιμακίου της Γερμανίας και των κατασκευαστών.

Κ. Του κλιμακίου ποιος ήταν επικεφαλής;

ΚΙ. Επικεφαλής νομίζω ήταν ο κ. Δαμβέργης.…

Κ. Και μηχανικός;

[1] Ο Κιοσσές υπονοεί πως οι πρωτεργάτες της οργάνωσης ήθελαν να ξεκαθαρίσει το πολιτικό σκηνικό, ματαίωσαν την εκδήλωση του κινήματος και έδωσαν την ευκαιρία στον Παπαδόπουλο να δώσει λύση με την κατάργηση της Βασιλείας. Βλέπει ο Κιοσσές πως ο Αβέρωφ στην εξέλιξη αυτή έχει παίξει κάποιο ρόλο, δηλαδή έχει σχεδιάσει με τους συνομιλητές του του καθεστώτος τις εξελίξεις. Είναι πολύ σύνθετο για να γίνει πιστευτό.

ΚΙ. Δεν θυμάμαι ποιος ήταν…..Εκείνο το οποίο ξέρω και το έχω συζητήσει και με τον κ. Δαμιράλλη τον Άγγελο, είναι ότι ο ναυτικός ακόλουθος Βόννης, ο κ. Δαμιράλλης, ο οποίος γνώριζε την πραγματική κατάσταση, την έλεγε στους προϊσταμένους του στην Ελλάδα. Οι αξιωματικοί, ο κ. Πετρόπουλος και ο Χαϊδεμένος είχαν δίκιο. Ο επικεφαλής του κλιμακίου είτε διότι το ήθελε, είτε διότι του το επέβαλαν, είτε διότι δεν είχε τη δύναμη να αντιδράσει, πήρε τη θέση των κατασκευαστών. Οι κατασκευαστές απειλούσαν ότι δεν θα μας δώσουν τα υποβρύχια, οι Έλληνες, ο Χαϊδεμένος και ο Πετρόπουλος έλεγαν ότι «*εμείς δεν τα παραλαμβάνουμε έτσι*», τελικώς ανεκλήθησαν και ο Χαϊδεμένος και ο Πετρόπουλος διότι δεν εδέχθησαν να παραλάβουν. Πήγαν δύο άλλοι συνάδελφοι οι οποίοι και παρέλαβαν τα υποβρύχια.

Κ. Ποιοι ήταν, τους θυμάστε;

ΚΙ. Δεν θυμάμαι. Δεν είμαι βέβαιος αλλά είναι γνωστά αυτά, τα ξέρουν όλοι. Έγιναν οι παραλαβές, όλοι γνώριζαν στο ναυτικό ότι ο Πετρόπουλος και Χαϊδεμένος είχαν δίκιο αλλά δυστυχώς το σύστημα της ελληνικής δικαιοσύνης και δημοκρατίας και συστήματος γενικώς, διότι τότε μπορεί να λένε ότι δεν είχαμε δημοκρατία, αυτό είναι ότι ο καθένας ο οποίος είναι απάνω, έχει δικαίωμα να παίρνει το κεφάλι του από κάτω, ανεξαρτήτως αν ο άλλος έχει δίκιο.

Κ. Ένα λεπτό. Θέλετε να πείτε με αυτό ότι, ο Πετρόπουλος είχε δίκιο ακόμη και όταν γύρισε στην Ελλάδα; Γιατί επέμενε ο Πετρόπουλος και αποστρατεύθηκε;

ΚΙ. Ο Πετρόπουλος επέμεινε και αποστρατεύθηκε διότι θεώρησε ότι τα υποβρύχια δεν ήταν του εκάστοτε αρχηγού ή υπουργού ή κυβερνήτη της Ελλάδος, ήταν της Ελλάδος και σωστά επέμενε.

Κ. Ο Πετρόπουλος μιλάει σαφώς για προδοσία στο θέμα των υποβρυχίων. Εσείς τι γνώμη έχετε;

ΚΙ. Η λέξη προδοσία είναι πολύ βαριά κουβέντα. Θα πω μια πιο μαλακή έκφραση, οι μεν μεταξύ κυβερνήσεως και κυβερνήτου Πετρόπουλου και Χαϊδεμένου δεν είχαν το σθένος να αντιδράσουν, οι δε κυβερνήτες, οι τότε κυβερνήτες της Ελλάδος, μετρούσαν τις επιπτώσεις που θα έχει η ακύρωση μιας παραλαβής με το να παραλάβουν έστω και κάποιο χειρότερο υποβρύχιο. Αυτή είναι η διαφορά η οποία υπήρχε. Δεν νομίζω ότι κανείς ήθελε ηθελημένα να προδώσει. Δε νομίζω ότι κανείς … και λεπτά να πήραν ορισμένοι, δεν νομίζω ότι θα φτάνανε σε αυτό το σημείο να έπαιρναν κάτι σκάρτο για την άμυνα της χώρας, αρκεί να έπαιρναν τα λεπτά και να γινόταν η παραλαβή. Αυτό προσωπικώς πιστεύω εγώ.

Κ. Ας αφήσουμε το τεχνικό μέρος των υποβρυχίων, για το αν λειτουργούσαν οι νέες τορπίλες ή όχι, γιατί υπάρχει και η άποψη ότι οι τορπίλες αυτές πέρασαν πολλά χρόνια για να φύγουν από το υποβρύχιο, επομένως το υποβρύχιο δεν υπήρχε σαν σ΄θγχρονο όπλο, που αποστολή του είχε χρησιμοποιώντας τις τορπίλες να αντιμετωπίζει τον εχθρό,. Ας αφήσουμε αυτό το θέμα και πάμε στον Πετρόπουλο πάλι και στον Χαϊδεμένο και στο Σπύρο τον Περβαινά οι οποίοι επανήλθαν στην Ελλάδα. Τι τύχη είχαν από εκεί και μετά;

ΚΙ. Ο μεν Πετρόπουλος συνέχισε δι’ αναφορών, με αποτέλεσμα να περάσει από κάποιο πειθαρχικό συμβούλιο και να αποστρατευθεί, να αποταχθεί, ο δε Χαϊδεμένος μετετέθη δυσμενώς στην Κρήτη, αν λέγεται αυτό δυσμενής μετάθεση, εν πάση περιπτώσει, και προσπάθησε δια διαφόρων αξιοπρεπών τρόπων να φύγει από το ναυτικό. Δηλαδή δεν τον άφηναν να φύγει από το ναυτικό και τελικώς απεστρατεύθη το 197….δεν θυμάμαι ακριβώς πότε απεστρατεύθη. Αλλά και ο τρόπος που μεταχειρίστηκαν τους αξιωματικούς για τη θέση τους για μένα ήταν απαράδεκτος.

Κ. Ποιους εννοείτε κ. Κιοσσέ;

ΚΙ. Εννοώ τους εκάστοτε προϊσταμένους, οι οποίοι προκειμένου να γίνουν αρεστοί στην εκάστοτε πολιτική, ή στρατιωτική ηγεσία δίνουν τα πάντα.

Κ. Ποιος ήταν προϊστάμενος τότε και φέρθηκε κατ’ αυτόν τον τρόπο στον Πετρόπουλο και στους άλλους δύο αξιωματικούς;

ΚΙ. Ο τελικώς προϊστάμενος; Ο πάνω-πάνω;

Κ. Ναι. Ποιος αποφάσιζε γι’ αυτήν την υπόθεση;

ΚΙ. Δεν νομίζω ότι αποφάσιζε ένας, γιατί νομίζω ότι αν ο Παπαδόπουλος ήταν τότε υπουργός Αμύνης και Πρωθυπουργός, αν υπήρχε μια αντίδραση από κάτω μαζική ή μερική, δεν θα απεφάσιζε τελικώς αυτό το οποίο απεφασίσθη και του το έδωσαν ως εύκολη λύση ότι « *θα περάσουμε τον Πετρόπουλο από πειθαρχικό συμβούλιο και θα τον αποτάξουμε ή θα τον αποστρατεύσουμε και ησυχάζουν όλα*».

Κ. Ποιοι αποφάσισαν να περάσουν τον Πετρόπουλο από πειθαρχικό συμβούλιο;

ΚΙ. Η ηγεσία του ναυτικού.

Κ. Ποιος ήταν ηγεσία του ναυτικού;

ΚΙ. Νομίζω ήταν αρχηγός ο Μαργαρίτης.

Κ. Πως φέρθηκαν οι συνάδελφοι στον Πετρόπουλο και στον Χαϊδεμένο όταν περνούσε τις δύσκολες ώρες εκείνη την περίοδο;

ΚΙ. Όπως φέρονται συνήθως οι Έλληνες όταν κάποιος έχει αδυναμία, εδώ τον εαυτό μου θέλω να τον βάλω σε εξαίρεση, θα τα πούμε αργότερα.

Κ. Τι εννοείτε;

ΚΙ. Εννοώ ότι όλοι, οι περισσότεροι τους εγκατέλειψαν. Ήταν άνθρωποι που μείναν κοντά τους και διότι ήταν φίλοι τους και έπρεπε να μείνουν κοντά τους και διότι……

Κ. Ποιοι μείνανε κοντά τους; Ονόματα;

ΚΙ. Δεν θυμάμαι τώρα ονόματα και δεν θα ήθελα……

Κ. Ο Καταγάς έμεινε κοντά στον Πετρόπουλο; Ο Λυμπέρης;[1]

ΚΙ. Δεν θυμάμαι και δεν γνωρίζω. Δεν γνωρίζω το τι έγινε μεταξύ τους και πως έγινε. Σημασία έχει ότι μετά την μεταπολίτευση του δώσαν τη δυνατότητα, αυτό το γνωρίζω, να μπορεί να επανέλθει στο ναυτικό και προς τιμήν του είπε ότι «*αν δεν αρθεί η αδικία η οποία εγένετο, εγώ δεν επανέρχομαι*».

Κ. Ποια αδικία κ. Κιοσσέ;

ΚΙ. Τον αδίκησαν τον άνθρωπο. Τον πετάξαν έξω από το ναυτικό.

Κ. Εννοείτε ότι έθεσε θέμα ο Πετρόπουλος άρσεως της αδικίας; Μα η επαναφορά του στο ναυτικό που μου είπατε, δεν θα ήταν άρση της αδικίας;

ΚΙ. Όχι, θα ήταν μερική άρση της αδικίας. Γενική άρση της αδικίας θα ήταν να διερευνηθεί το όλο θέμα των υποβρυχίων, το οποίο όπως καταλαβαίνετε δεν ήταν δυνατό να γίνει.

Κ. Δηλαδή εσείς τι συμβουλέψατε τον Πετρόπουλο να κάνει τότε;

ΚΙ. Εγώ τον συμβούλεψα να γυρίσει στο ναυτικό.

Κ. Γιατί;

ΚΙ. Γιατί ήταν χρήσιμος για το ναυτικό.

Κ. Και τι σας απάντησε;

ΚΙ. Μου είπε ότι αν δεν αλλάξουν όλα, να διερευνηθεί πλήρως το θέμα δεν γυρίζει. Του είπα βέβαια ότι αυτό το πράγμα δεν πρόκειται να γίνει. «*Δεν γυρίζω*» μου είπε.

Κ. Μου λέτε τι βαθμό έχετε τώρα και τι σύνταξη έχετε ανάλογα;

ΚΙ. Έχω το βαθμό ……απεστρατεύθην ως πλωτάρχης και έχω την αντίστοιχη σύνταξη του πλωτάρχη.

Κ. Μπορείτε να μου πείτε, όταν δώσατε εξετάσεις στη Σχολή Δοκίμων, αν ήταν επιλογή δική σας ή αν ο πατέρας σας, αξιωματικός τότε του ναυτικού εν ενεργεία, έπαιξε ρόλο τότε σε αυτήν την επιλογή;

ΚΙ. Ο πατέρας μου από χαρακτήρα δεν έπαιξε ποτέ ρόλο σε εμένα, δηλαδή δεν ήθελε ποτέ να έχει την ευθύνη, τι εγώ θα αποφασίσω. Πάντα μου έλεγε την άποψή του, μου έλεγε τη γνώμη του αλλά ποτέ δεν επέβαλε την άποψή του. Ήταν ο χαρακτήρας του αυτός.

Κ. Το γενικεύετε, που σημαίνει ότι στη συνέχεια που υπήρξατε αξιωματικός, όσο διάστημα ήσασταν εν ενεργεία, ο πατέρας σας όσο διάστημα ήταν και αυτός εν ενεργεία, δεν έπαιξε ρόλο στη δική σας καριέρα;

ΚΙ. Όχι δεν έπαιξε ρόλο καθόλου, διότι εγώ υπηρέτησα σαν ένας κοινός αξιωματικός, χωρίς να έχω καμία μεταχείριση ευνοϊκή και δεν υπηρέτησα ποτέ σε επιτελική θέση, γι' αυτό και όταν έφυγα είχα δώδεκα χρόνια θαλάσσια υπηρεσία και αυτά τα τρία χρόνια στους βατραχανθρώπους.

Κ. Όταν μπήκατε στη Σχολή Δοκίμων ο πατέρας σας ή άλλος αξιωματικός ανώτερος του ναυτικού, χρησιμοποίησε πλάγιο μέσο για να σας βοηθήσει;

ΚΙ. Όχι διότι έχω δώσει δύο φορές εξετάσεις στη Σχολή Δοκίμων. Ήμουν καλός μαθητής. Την πρώτη χρονιά λοιπόν με καθηγητή τον μακαρίτη Βαρόπουλο ο πατέρας μου ήταν διευθυντής προσωπικού και στις εξετάσεις εγώ έβγαινα πρώτος….

Κ. Αποτύχατε όμως την πρώτη φορά. Γιατί;

ΚΙ. Την πρώτη φορά. Θα σου πω γιατί. Μέχρι το μάθημα της γεωμετρίας εγώ ήμουν πρώτος, έπαιρνα πολύ καλούς βαθμούς. Στο μάθημα της γεωμετρίας όταν εδόθησαν οι εξετάσεις, οι περισσότεροι απερρίφθησαν. Εγώ είχα περάσει τότε και το ήξερα από τα αποτελέσματα. Και ακυρώθηκε ο διαγωνισμός και πήγε κάποιο ανώνυμο γράμμα στον Βαρόπουλο ότι εγώ τυγχάνω ευνοϊκής μεταχείρισης. Διοικητής στη Σχολή Δοκίμων ήταν ο μακαρίτης ο Νικητιάδης. Και με αυτό το σκεπτικό για να μην νομισθεί ότι εγώ ετύγχανα ευνοϊκής μεταχείρισης, έτυχα κακής μεταχείρισης, δηλαδή με έκοψαν, παρ' όλο ότι και τη δεύτερη φορά είχα γράψει γεωμετρία.

Κ. Έχετε πικρία γι' αυτό το πράγμα ακόμα και σήμερα;

ΚΙ. Όχι δεν έχω πικρία, διότι κατάλαβα ότι στη ζωή τα πράγματα πρέπει να τα παίρνει κανείς με το πραγματικό τους πρίσμα.

Κ. Οι άλλοι υποψήφιοι στη Σχολή Δοκίμων εκείνα τα χρόνια χρησιμοποιούσαν ή όχι πλάγιο μέσο;

ΚΙ. Βεβαίως.

Κ. Σε τι ποσοστά;

ΚΙ. Κατά την άποψή μου πάντα υπήρχε κάποιος τρόπος επηρεασμού. Αν όχι άμεσος, έμμεσος. Οι καλοί βέβαια δεν ηδικούντο, απλώς ένας κακός μπορούσε να ευνοηθεί εις βάρος ενός μετρίου. Αυτό πιστεύω ότι γινόταν.

---

[1] Ο Λυμπέρης λέει για τον Κιοσσέ στις 20-5-02 στη συνέντευξή του. «*...Ο Κιοσσές ξέρω ότι ήταν να με συλλάβουν, είναι ο άνθρωπος που με προειδοποίησε. Δύο, τρεις ώρες ...Ο Νίκος ο Κιοσσές που τότε ως αξιωματικός των Ο.Υ.Κ.....Αυτόν εννοώ, Αυτός ο αξιωματικός λοιπόν στις 23 Μαΐου, με συνέλαβαν εμένα το πρωί 25 ξημερώματα 26, με έπαιρνε τηλέφωνο και μου λέει ΄΄Κύριε Λυμπέρη είστε περικυκλωμένος, λάβετε τα μέτρα σας΄΄. Με ειδοποίησε ότι είμαι περικυκλωμένος. Είχα δε συζήτηση μαζί του την προηγούμενη, προηγούμενη μέρα, προ προηγούμενη δεν θυμάμαι, όπου μιλούσε αρνητικά* {για τη χούντα} *και δεν πιστεύω ότι το έκανε για να με παγιδέψει εμένα, δεν το πιστεύω αυτό το πράγμα. Νομίζω ότι είχε φτάσει σε ένα σημείο αλλαγής πορείας ως προς την αυτήν....».*

Κ. Οι γιοι των αξιωματικών του ναυτικού, υποψήφιοι εκείνα τα χρόνια, τύχαιναν ευνοϊκής μεταχείρισης;

ΚΙ. Δεν μπορώ να πω ότι είχαν ευνοϊκή μεταχείριση, μπορώ να πω ότι είχαν τη μεταχείριση που είχαν και οι άλλοι, δηλαδή εάν ήταν κάποιος ο οποίος ήταν λίγο καλός, έμπαινε. Υπάρχουν και γιοι αξιωματικών που δεν μπήκαν…..

Κ. Σας έλεγα νωρίτερα ότι στις 20 Απριλίου 1967 από τους 600 αξιωματικούς μαχίμους και μηχανικούς εν ενεργεία του πολεμικού ναυτικού, μόνο ένας είχε δηλώσει επάγγελμα πατρός εργάτη, και άλλοι οκτώ αγρότες. Πώς το εξηγείτε αυτό;

ΚΙ. Το εξηγώ ότι ….στην Σχολή Δοκίμων σου δημιουργείτο η εντύπωση ότι είσαι κάτι, ενώ ουσιαστικά δεν είσαι τίποτα, είσαι ένας άνθρωπος. Αυτά τα βλέπω τώρα βέβαια. Και θεωρούσαν κακό να πούνε ότι ο πατέρας τους ήταν αγρότης, ενώ ήταν τιμή τους.

Κ. Σας θυμίζω ότι αυτό το στοιχείο που είπαμε, είναι παρμένο από τις καρτέλες της Σχολής, που συμπλήρωναν οι γονείς των υποψηφίων πριν μπουν στη Σχολή.

ΚΙ. Και ο γονιός θεωρούσε ότι εάν γράψει ότι είναι αγρότης θα ήταν δυσμενές για το παιδί του. Είναι μια νοοτροπία η οποία υπάρχει στην Ελλάδα.

Κ. Θέλετε λοιπόν να πείτε ΄ότι υπήρχαν αξιωματικοί οι οποίοι πέρασαν στη Σχολή Δοκίμων, γιοι αγροτών και εργατών με διαφορά ότι δεν το είχαν δηλώσει στις καρτέλες΄΄. Αυτό θέλετε να πείτε;

ΚΙ. Βεβαίως. Δεν το είχαν δηλώσει, ίσως γιατί θεωρούσαν ότι μπορεί να είναι επιβαρυντικό για τα παιδιά τους, ή διότι θεωρούσαν ότι έπρεπε να είναι κάτι παραπάνω και δεν είναι….

Κ. Σας έλεγα επίσης ότι η ίδια μάζα αξιωματικών των εν ενεργεία στις 20 Απριλίου του 67 δεν έχει δηλώσει καταγωγή από τη Σαλαμίνα, ούτε ένας. Αυτό πως το εξηγείτε;

ΚΙ. Να πάρουμε ένα παράδειγμα από τον Πόρο: ενώ ήταν μια περίοδος που είχε χρόνια να δει αξιωματικό του ναυτικού, όταν άρχισε λοιπόν και μπήκε ο πρώτος, σιγά -σιγά και ο δεύτερος, ο τρίτος, βλέποντας ο ένας τον άλλο να γίνεται αξιωματικός, ήθελε και αυτός να γίνει αξιωματικός. Αυτός είναι ο λόγος. Δηλαδή από μια περιοχή που ήταν ο μακαρίτης ο Ροζής ή ο συμμαθητής μου ο Κοντογιώργος, ο Κοντογιώργος δεν ήξερε ότι το παιδί του {Ροζή} ήταν στη Σχολή Δοκίμων, αλλά είδε τον Ροζή λέει «*τι έγινε;*» λέει ο Ροζής *«έδωσε εξετάσεις και μπήκε»*.[1] Νομίζω ότι είναι τοπικιστικό, δηλαδή βλέπεις κάποιον ότι γίνεται κάτι και θέλεις να γίνεις {και εσύ το ίδιο}.

Κ. Από τη Σαλαμίνα κατάγονταν και τότε όπως και σήμερα μεγάλος αριθμός αξιωματικών εξ υπαξιωματικών, ΠΥ και ΠΤ. Το 67 κανείς αξιωματικός μάχιμος ή μηχανικός δεν έχει πατέραεξ υπαξιωματικών. Πως το εξηγείτε λοιπόν;

ΚΙ. Μπορεί να έχει φύγει από τη Σαλαμίνα και να πήγε στον Πειραιά. Μου κάνει εντύπωση αυτό, γιατί η Σαλαμίνα πάντα και ο συνοικισμός που υπήρχε παλιά στο Ναύσταθμο ήταν η περιοχή που ζούσε παλιά το ναυτικό, οι οικογένειες από το ναυτικό. Μπορεί να είχαν φύγει και να είχαν πάει στον Πειραιά, αλλά αφού το λέτε εσείς το πιστεύω……

Κ. Πως αντιμετώπιζαν οι αξιωματικοί προελεύσεως Σχολής Δοκίμων τους υπαξιωματικούς μεταπολεμικά; Και τους αξιωματικούς εξ υπαξιωματικών, τους ΠΥ και τους ΠΤ;

ΚΙ. Υπάρχουν δύο Σχολές. Εγώ θα πω τη Σχολή τη δική μου. Εγώ πιστεύω ότι ο υπαξιωματικός είναι η σπονδυλική στήλη του ναυτικού, δηλαδή χωρίς τον υπαξιωματικό δεν γίνεται ναυτικό. Βέβαια στον τομέα ο οποίος του αναλογεί και στο ποσοστό δραστηριότητας που πρέπει να έχει. Όταν έρχεται ένας σημαιοφόρος από τη Σχολή Δοκίμων π.χ. και έχει προϊστάμενο έναν υποπλοίαρχο πυροβολητή ΠΥ αυτό θα δημιουργήσει κάποιο πρόβλημα.

Κ. Πως φέρονταν στους ΠΥ οι αξιωματικοί προελεύσεως, Σχολής Δοκίμων;

ΚΙ. Υπήρχαν άλλοι που τους φερόντουσαν καλά, όπως εγώ, ανεξαρτήτως αν μετά άλλαξαν τα θέματα και φτάσαμε σε άλλο σημείο, εγώ τους υπαξιωματικούς πάντα τους θεωρούσα ως τη σπονδυλική στήλη του ναυτικού και πάντα τους θεωρούσα ως χρήσιμα άτομα.

Κ. Εσείς. Οι υπόλοιποι αξιωματικοί;

ΚΙ. Νομίζω ότι η πλειοψηφία των αξιωματικών θεωρούσε αυτό που εγώ θεωρώ, γιατί κι εγώ αξιωματικός ήμουν. Ελάχιστοι ήταν εκείνοι οι οποίοι θεωρούσαν ότι αυτά τα άτομα είναι πιο κάτω από αυτόν. Και κυρίως θεωρούσαν ότι αυτά τα άτομα είναι πιο κάτω από αυτόν οι γιοι των αξιωματικών των ΠΥ. Δηλαδή αξιωματικοί οι οποίοι έχουν βγει από τη Σχολή Δοκίμων και ο πατέρας τους ήταν υπαξιωματικός ή ΠΟΥ, είτε διότι θελαν να δείξουν ότι έχουν ξεφύγει από εκεί, είτε διότι είχαν κάποιο πράγμα το οποίο δεν μπορώ να το δικαιολογήσω, εφέροντο πιο άσχημα προς τους υπαξιωματικούς παρά οι άνθρωποι οι οποίοι δεν είχαν καμία σχέση προς τον υπαξιωματικό. Δηλαδή ένας του οποίου ο πατέρας ήταν δάσκαλος ή καθηγητής

[1] Βλ.πίνακα 5Α παραρτήματος Α όπου Ροζής μάχιμος ΑΜ 1061 και Κοντογεώργος επίσης μάχιμος ΑΜ 1091

ή αγρότης και ερχόταν στο ναυτικό, τον έβλεπε με μεγαλύτερη συμπάθεια παρά αυτό το άτομο. Και αυτό είναι προς διερεύνηση, δεν το έχω καταλάβει.[1]

Κ. Η νοοτροπία των μαχίμων σε σύγκριση με τις άλλες κατηγορίες αξιωματικών, μαχίμους, οικονομικούς, γιατρούς, χημικούς και λοιπά, ποια ήταν εκείνα τα χρόνια; Ποιες ήταν οι σχέσεις τους; Πως αντιμετώπιζε το ένα στρώμα των αξιωματικών τους άλλους;

ΚΙ. Κατ' αρχήν να μην ξεχνάμε κάτι: οι μάχιμοι και οι μηχανικοί για μένα είναι στο ίδιο επίπεδο ανεξαρτήτως του εάν ορισμένες φορές εμφανίζονταν διάφορες διενέξεις μεταξύ τους για θέματα οργανώσεως πλοίου. Και έτσι τους έβλεπαν οι περισσότεροι μάχιμοι αξιωματικοί τους μηχανικούς, που ήταν συμμαθητές και φίλοι. Ελάχιστοι, οι άλλοι εθεωρούντο οι μεν οικονομικοί πιο κάτω, και γιατί πιο κάτω, όχι για τίποτα άλλο διότι δεν συμμετείχαν στην οργάνωση και στο σύστημα αυτού που λέγεται ναυτικό, δηλαδή στα πλοία ο οικονομικός και ο γιατρός υπηρετούν ελάχιστο χρόνο. Θεωρούνται λοιπόν ως ένα ξένο πράγμα το οποίο περνάει. Βέβαια ο γιατρός είναι γιατρός, κοιτάει τη δουλειά του, και ο οικονομικός είναι οικονομικός, κοιτάει τη δουλειά του. Χρήσιμες και οι δύο ειδικότητες και όλες οι ειδικότητες στο ναυτικό που πέρασαν ήταν χρήσιμες.

Κ. Θυμάστε τα χρόνια που ήσασταν στη Σχολή Δοκίμων, τα τέσσερα χρόνια ως δόκιμος, μπορείτε να δώσετε μια συνοπτική περιγραφή εκείνων των χρόνων;

ΚΙ. Τότε είχαμε δύο τάξεις: μία τάξη λιμενικών…..και μία τάξη οικονομικών. Ο δόκιμος, ο νεαρός σε ηλικία εννοώ, δεν καταλάβαινε ότι αυτοί οι άνθρωποι έπρεπε να περάσουν από τη Σχολή αυτή για ένα χρόνο, να εγκλιματιστούν όσο μπορούν να εγκλιματιστούν και εν συνεχεία να γίνουν οικονομικοί μερικοί. Τους έβλεπε ως ένα ξένο σώμα το οποίο περνάει για ένα χρόνο, οκτώ μήνες, και μετά φεύγει. Και το κυριότερο ότι ο πρωτοετής δόκιμος με τον δόκιμο οικονομικό, όταν πλέον θα έβγαινε ο μάχιμος θα ήταν ανθυποπλοίαρχος. Αυτό δεν το πολυκαταλάβαιναν.

Κ. Δηλαδή τι γινόταν;

ΚΙ. Τίποτα. Απλώς ήταν και το νεαρό της ηλικίας, μην ξεχνάμε ότι ήμασταν είκοσι χρονών παιδιά όταν ήμασταν διοικούσα. Γινόταν η σχετική πλάκα, η επονομαζόμενη «νίλα», χωρίς αυτό να σημαίνει ότι άφηνε κάποιο κατάλοιπο. Μπορεί στους λιμενικούς και στους οικονομικούς δοκίμους να άφηνε κάτι αλλά δεν νομίζω…..[2]

Κ. Αναφερθήκατε στη «νίλα» της διοικούσας των ναυτικών δοκίμων προς τους λιμενικούς και τους οικονομικούς. Αφήνουμε λοιπόν αυτούς και ερχόμαστε στους υπόλοιπους δοκίμους. Τι γινόταν μέσα στη Σχολή τα χρόνια που ήσασταν δόκιμος;

ΚΙ. Νομίζω ότι υπήρχε μια περίοδος όχι πολύ μεγάλη που υπήρχε κάποιος εγκλιματισμός με τη λεγόμενη νίλα, τα έζησα εγώ ως πρωτοετής που ήμουν και το 1955 μπήκα στη Σχολή και μέχρι τότε που βγήκα, το 1959, δεν έπεσα σε κάτι το εξαιρετικά βάναυσο που να γινόταν Εντάξει του έλεγε «τρέξε, χαιρέτα», κάτι καραγκιοζιλίκια, κάτι πράγματα τα οποία ……

Κ. Ουλαμό δεν κάνατε; Για περιγράψτε το.

ΚΙ. Ουλαμός ήταν μια ποινή η οποία προβλέπετο από τον κανονισμό της Σχολής. Δηλαδή υπήρχε η ποινή του 2 επί 1 και του 3 επί 1, τα λεγόμενα. Το 3 επί 1 σήμαινε ότι πρέπει να σηκωθείς το πρωί, λίγο νωρίτερα και να κάνεις ένοπλες ασκήσεις…..

Κ. Τι ώρα;

ΚΙ. Έξι ώρα το πρωί, πεντέμισι, δεν θυμάμαι. Και το άλλο μετά το φαγητό, αμέσως μετά να πας να κάνεις ένοπλες ασκήσεις. Αυτό ….γι' αυτό φταίει το σύστημα.

Κ. Αφήστε τον κανονισμό και το σύστημα, τι γινόταν με τη νίλα σε ατομικό επίπεδο;

ΚΙ. Σε ατομικό επίπεδο υπήρχαν άνθρωποι οι οποίοι είχαν συμπλέγματα και προς έναν ο οποίος δεν του άρεσε ή του άρεσε, υπερέβαλε. Δεν γινόταν τίποτα το εσκεμμένως κακό.

Κ. Καγκουρό μαζικό δεν γινόταν;

ΚΙ. Βεβαίως.

Κ. Λοιπόν, τι ήταν αυτό;

ΚΙ. Την εποχή εκείνη δεν ήταν τίποτα. Σήμερα είναι. Το θεωρούσαμε σαν φυσιολογικό πράγμα. Σήμερα αν πάρεις έναν και τον βάλεις καγκουρό, θα σε πάει στο δικαστήριο. Τότε πήγε κανείς στα δικαστήρια;

Κ. Αφήνετε να εννοηθεί ότι τα τέσσερα χρόνια που περάσατε στη σχολή για εσάς ήταν πολύ εύκολα.

ΚΙ. Όχι. Κανενός δεν είναι εύκολα και πάντα κάτι σου αφήνουν. Απλώς δεν θέλω να μεγιστοποιώ πράγματα τα οποία την εποχή εκείνη ήταν φυσιολογικά. Την εποχή εκείνη κατεβαίναμε ως σημαιοφόροι και

[1] Το θέμα αυτό δεν ερευνήθηκε, ούτε ρωτήθηκαν άλλοι ειδικά για την συμπεριφορά στελεχών με γονείς αξιωματικούς εξ υπαξιωματικών. Δεν αποκλείεται να είναι έτσι για μια μερίδα αξιωματικών, αλλά είναι και προχωρημένο θέμα προς εξέταση. Για να μην πούμε πως ξεφεύγει των ορίων της διατριβής. Θα ενδιέφερε ίσως μια πιο λεπτομερή κοινωνιολογική ανάλυση.

[2] Οι δόκιμοι λιμενικοί και οικονομικοί όταν έμπαιναν στη σχολή δοκίμων ήταν ήδη απόφοιτοι κάποιας ανωτάτης σχολής. Επομένως κατά τέσσερα τουλάχιστον χρόνια μεγαλύτεροι των πρωτοετών μαχίμων και μηχανικών, κατά συνθήκην δε μεγαλύτεροι και από τους τεταρτοετείς που ήταν η διοικούσα τάξη και προέβαινε αδιακρίτως στη νίλα. Η εξίσωση των εφήβων δεκαέξι με δεκαοκτώ χρόνων με τους ώριμους νέους άνω των εικοσιπέντε μέχρι και τριάντα ετών ενίοτε, δεν ήταν ότι το καλύτερο για τους τελευταίους. Αυτό στιγματίζει και σωστά ο Κιοσσές.

μπαίναμε στα φορτηγά, γιατί τότε έτσι πηγαίναμε. Γινόταν απεργία π.χ. και πήγαινε ο στρατός με τα φορτηγά και ανέβαινε ο κόσμος στα φορτηγά. Θέλω να πω ότι κάθε μια εποχή έχει και την εξέλιξή της.

Κ. Η ΄΄ένεση΄΄[1] γινόταν στην εποχή σας;

ΚΙ. Όχι, στην εποχή τη δική μου, όχι. Παλιά λένε ότι γινόταν.

Κ. Σε μπαούλο σας είχαν βάλει και σας είχαν …..

ΚΙ. Με είχαν βάλει, ναι.

Κ. Δηλαδή τι έγινε;

ΚΙ. Απερισκεψία, τίποτα. Με είχαν βάλει σε ένα μπαούλο και με κατρακύλησαν από τις σκάλες. Έβαλα το κεφάλι μου κάτω και δεν χτύπησα. Μπορούσα και να έχω χτυπήσει. Δεν το έκανε όμως αυτός με σκοπό να μου κάνει κακό. Το έκανε με σκοπό να κάνει τη λεγόμενη πλάκα.

Κ. Τι ποσοστό από τη διοικούσα έκανε αυτού του είδους την πλάκα που λέτε εσείς τώρα;

ΚΙ. Πολύ μικρό ποσοστό. Εγώ από όλες τις τάξεις που πέρασα, ήταν πολύ μικρό το ποσοστό των ανθρώπων οι οποίοι κάναν αυτήν την πλάκα. Είχαν τον δικό τους πρωτοετή, «μούλο» που τον λέγαν τότε, και τον είχαν σαν τρόπον τινά υπασπιστή. Να πω και κάτι, και εν πολλοίς τον προστάτευαν κιόλας. Πάντα είχε ένας τεταρτοετής έναν δικό του πρωτοετή.

Κ. Βιβλία διαβάζατε μες στη Σχολή;

ΚΙ. Όχι. Διάβαζα τα μαθήματα της Σχολής και κανένα περιοδικό, τη «Ναυτική Ελλάδα» και αυτά.

Κ. Στη βιβλιοθήκη είχατε πρόσβαση;

ΚΙ. Δεν είχα δηλώσει ποτέ να πάω.

Κ. Εφημερίδα διαβάζατε;

ΚΙ. Όχι.

Κ. Επιτρεπόντουσαν;

ΚΙ. Όχι βέβαια. Νομίζω δηλαδή ότι δεν επιτρεπόντουσαν. Αθλητική επιτρέπετο. Ήμασταν αδιάφοροι κιόλας τότε. Δεκαέξι χρονών παιδί. Πόσοι δεκαέξι χρονών σήμερα διαβάζουν εφημερίδα;

Κ. Ποια ήταν η βασική αποστολή της Σχολής Δοκίμων;

ΚΙ. Νομίζω ότι ο σκοπός της ήταν να φτιάξει τον αξιωματικό έτσι ώστε να τον χρησιμοποιήσει το ναυτικό. Και το κατάφερε αυτό. Βέβαια την εποχή εκείνη το κατάφερνε καλύτερα. Σήμερα είναι πιο δύσκολο να το καταφέρει, γιατί σήμερα δεν μπαίνει δεκαέξι ετών και δεκαεπτά στη Σχολή. Μπαίνει δεκαοκτώ με εικοσιδύο.

Κ. Νωρίτερα αναφερθήκατε στην υπερφίαλη- υπερβολική, δεν θυμάμαι την έκφραση, θεώρηση για το τι ήταν εκείνη την εποχή ο δόκιμος. Τι θέλατε να πείτε;

ΚΙ. Θέλω να πω ότι ο σκοπός μιας παραγωγικής στρατιωτικής σχολής ή γενικώς μιας σχολής η οποία παράγει στελέχη είναι να του ανεβάσουν το είναι του.

Κ. Γιατί;

ΚΙ. Γιατί είναι μέσα στο σύστημα αυτό. Όπως σε κάθε δουλειά νομίζω θέλει τον διευθυντή ο οποίος πάει να γίνει διευθυντικό στέλεχος, να τον έχει πιο πάνω από αυτόν ο οποίος πρόκειται να γίνει μεσαίο στέλεχος. Είναι το σύστημα τη ζωής αυτό νομίζω.

Κ. Αφήσατε να εννοηθεί ότι δεν είχατε μεγάλη εκτίμηση στο Εγκόλπιο. Αναφερθήκατε περιφρονητικά στο Εγκόλπιο, γιατί;

ΚΙ. Όχι δεν αναφέρθηκα περιφρονητικά, απλώς νομίζω ότι το Εγκόλπιο ήταν ένα βιβλίο το οποίο όταν γράφτηκε ήταν χρησιμότατο, στην εποχή μας ήταν χρήσιμο και τώρα αν έχει μείνει το ίδιο, δεν ξέρω, είναι άχρηστο. Πιστεύω ότι θα έχει αλλάξει…..

Κ. Γιατί γίνατε ΟΥΚ; Γιατί επιλέξατε αυτήν την ειδίκευση;

ΚΙ. Πάντα νομίζω οι νέοι…….υπάρχουν διαφόρων κατηγοριών άνθρωποι. Υπάρχουν άνθρωποι οι οποίοι τους αρέσει ο κίνδυνος, υπάρχουν άνθρωποι που δεν τους αρέσει, υπάρχουν άνθρωποι που τους αρέσει να υπηρετούν στα καράβια, υπάρχουν άνθρωποι που δεν τους αρέσει, κι έτσι νομίζω κι εγώ έγινα ΟΥΚ.

Κ. Πού εκπαιδευτήκατε και πως; Μπορείτε να κάνετε μια μικρή περιγραφή;

ΚΙ. Εκπαιδεύτηκα στην Αμερική. Έγινε μια επιλογή από δύο τάξεις ποιοι θέλαμε να πάμε, δώσαμε εξετάσεις, σωματικής-φυσικής αγωγής και αγγλικών…..

Κ. Πόσοι;

ΚΙ. Νομίζω δύο ή τρεις…..τότε πήγαινε ένας κάθε χρόνο ή κάθε δύο χρόνια. Πήγα στην Αμερική, πήγα στο …στη Virginia, εκπαιδεύτηκα στη βασική εκπαίδευση, μετά πήγα στις καταδύσεις και μετά πέρασα σε διάφορα άλλα σχολεία. Κάτι αλεξίπτωτα, κάτι αιχμαλώτων, κάτι πληροφοριών, κάτι εκρηκτικών, τα συναφή δηλαδή τα οποία περνάει ένας Αμερικανός τότε βατραχάνθρωπος, σήμερα seal, γιατί έχει αλλάξει η ορολογία.

[1] Η ΄΄ένεση΄΄ ήταν μια ομαδική ΄΄νίλα΄΄, που αφορούσε τους πρωτοετείς δοκίμους, και ετοιμαζόταν από όλους τους υπόλοιπους με τη δημιουργία κατάλληλου ψυχολογικού κλίματος φόβου για ύπαρξη σοβαρής αρρώστιας, που έπρεπε να αντιμετωπισθεί με ένεση και προετοιμαζόταν επί ημέρες ενωρίτερα.

Κ. Ποια ήταν τότε η βασική αποστολή του ΟΥΚ έτσι ώστε να αιτιολογεί αυτού του είδους την εκπαίδευση;
ΚΙ. ΟΥΚ σημαίνει Ομάδες Υποβρυχίων Καταστροφών, είναι ότι ακριβώς σήμαινε και το ίδιο «Under Water Demolition Team». Για όλες τις αποστολές στις οποίες πρόκειται να υπάρχει πρόσβαση από θάλασσα είτε για δολιοφθορές είτε για αναγνώριση είτε για έλεγχο ακτής για αποβάσεις είτε για ναρκαλιεία, αυτή ήταν αποστολή των ΟΥΚ.
Κ. Ήταν σκληρή αυτή η εκπαίδευση ή όχι;
ΚΙ. Νομίζω ήταν η σκληρότερη εκπαίδευση που υπήρχε στον κόσμο.
Κ. Σωματική και ψυχολογική βία ασκήθηκε επάνω σας;
ΚΙ. Βέβαια.
Κ. Σας προσέγγισαν Αμερικανοί εκεί για να πετύχουν κάτι διαφορετικό από το λόγο για τον οποίο είχατε πάει εκεί στην Αμερική;
ΚΙ. Ποτέ.
Κ. Υπήρξε προσπάθεια να γίνετε πράκτορας μυστικών αμερικανικών υπηρεσιών;
ΚΙ. Ποτέ. Νομίζω ότι αν κάποιος δεν θέλει, δεν τον πλησιάζουν. Αυτοί οι οποίοι γίνονται, θέλουν και επιδιώκουν να γίνονται. Αν κρατάς τις αποστάσεις δεν σε πλησιάζει καν. Εμένα ουδείς μου ….
Κ. Έτσι που απαντήσατε αφήσατε να εννοηθεί ότι υπήρχαν άνθρωποι οι οποίοι ήθελαν και προσεγγίστηκαν.
ΚΙ. Δεν το ξέρω αυτό. Εγώ πιστεύω ότι αν δεν θέλεις και δεν δώσεις το δικαίωμα δεν πρόκειται να σε προσεγγίσει κανείς.
Κ. Αν ακολουθήσουμε τη σταδιοδρομική σας εξέλιξη μετά τη Σχολή Δοκίμων πηγαίνετε στο «Νίκη», μετά ……
ΚΙ. Μετά στα Θηρία, στον «Αετό».
Κ. Πηγαίνετε για ΟΥΚ πότε;
ΚΙ. Το 61.
Κ. Στην Κύπρο πότε κατεβήκατε;
ΚΙ. Το 1964.
Κ. Προηγουμένως μου είπατε ότι δεν θέλατε να μιλήσετε για τα θέματα που άπτονται εθνικών συμφερόντων.
ΚΙ. Δεν θέλω να μιλήσω για πράγματα για τα οποία μπορεί να έχει κάποια επίπτωση στη σχέση Ελλάδος και Τουρκίας. Αλλά θέλω να δηλώσω ότι αυτά τα οποία έχουν λεχθεί κατά καιρούς περί ενεργειών των ΟΥΚ ή εμού ή διαφόρων Ελλήνων προς το τουρκικό στοιχείο, αυτά είναι ψευδή.
Κ. Ποια είναι αυτά; Τι εννοείτε;
ΚΙ. Λένε ότι μπήκαν οι Έλληνες και σκοτώσανε, αυτά είναι ψευδή. Κανένας Έλληνας δεν έχει μπει σε τουρκικό χωριό ποτέ. Είναι ψέματα και αυτοί οι άθλιοι οι οποίοι τα διοχέτεψαν για να επιβαρύνουν τη θέση μου κατά τη δίκη είναι άξιοι…….
Κ. Δεν ξέρω αυτό το στοιχείο που λέτε κ. Κιοσσέ, εμένα με ενδιαφέρει η παρουσία σας στην Κύπρο και η δραστηριότητά σας εκεί από την πλευρά του Έλληνα αξιωματικού. Ποια ήταν η δραστηριότητα;
ΚΙ. Εγώ ήμουν υφιστάμενος και εκτελούσα εντολές. Η αποστολή μου ήταν να κάνω καταδρομικές επιχειρήσεις, δηλαδή να κάνω δολιοφθορές, όπως έκανα σε κάτι μόλους και κάτι τέτοια και να κάνω και αναγνώριση ακτών για να διαπιστωθεί σε ποιες περιοχές μπορούσαν να κάνουν απόβαση οι Τούρκοι. Αυτά ήταν η αποστολή μου.
Κ. Αναγνώριση ακτών και περιοχών που ήταν υπό τον έλεγχο των Τουρκοκυπρίων ή των Ελληνοκυπρίων;
ΚΙ. Των Τουρκοκυπρίων και των Ελληνοκυπρίων. Πρέπει να ξέρει κάποιος ότι η μορφολογία ενός εδάφους, ό,τι είναι πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας είναι και κάτω. Εκείνο που δεν μπορεί να διαπιστώσει είναι το αν υπάρχουν εμπόδια. Αυτό διαπιστώναμε: αν υπήρχαν στις τουρκικές περιοχές εμπόδια, δηλαδή αν είχαν βάλει εμπόδια ή αν υπήρχαν εμπόδια φυσικά και τέτοια…
Κ. Αφήσατε να καταλάβω ότι οι δραστηριότητές σας εκεί ως αξιωματικού των ΟΥΚ του Ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού στην Κύπρο δεν είχαν ως αποτέλεσμα….. κατ' αρχήν ήταν όλες αποτέλεσμα διαταγών.
ΚΙ. Βέβαια.
Κ. Δεν είχαν όμως αυτές οι δραστηριότητες σας, παρότι ήταν δραστηριότητες σκληρές και δύσκολες, δεν είχαν ως αποτέλεσμα το θάνατο Τούρκων ή Τουρκοκυπρίων. Αυτό είπατε και ήταν καθαρό.
ΚΙ. Αυτό είπα και θέλω να τονίσω ιδιαιτέρως ότι, δεν έχω καμία σχέση, όχι εγώ και οι υπόλοιποι, με ενέργειες που είχαν ως αποτέλεσμα θύματα αμάχους. Αυτό είναι ψευδέστατο. Κανένας Έλληνας δεν κατεφέρθη εναντίον αμάχων. Όχι μόνο του ναυτικού αλλά και του στρατού.
Κ. Εναντίον ενόπλων;
ΚΙ. Εναντίον ενόπλων στις επιχειρήσεις που γίναν στην «Κοφίνου». Έγιναν ένοπλες συγκρούσεις μεταξύ στρατιωτών..

Κ. Εσείς πήρατε μέρος;
ΚΙ. Δεν πήρα μέρος. Καμία…..
Κ. Σε ένοπλη σύγκρουση έχετε πάρει μέρος;
ΚΙ. Σε άμεση ένοπλη σύγκρουση όχι.
Κ. Τι εννοείτε άμεση;
ΚΙ. Πρόσωπο με πρόσωπο. Το να μπορέσεις να ρίξεις μια τουφεκιά στον άλλο που σου ρίχνει, αυτό είναι μέσα στα……..
Κ. Αυτό που λέτε σε ποια σύγκρουση έγινε;
ΚΙ. Αυτό το περιστατικό συνέβη μια φορά όταν πηγαίναμε κάπου, περνούσαν από τις περιοχές που έλεγχαν οι Τουρκοκύπριοι, περνούσε ένα convoy, δηλαδή περνούσαν δεκάδες αυτοκίνητα και στη μέση ήταν αυτοί που θελαν να περάσουν. Γίνονταν ένα-δύο- τρία δρομολόγια. Σε μία από αυτές κάποιος Τούρκος έριξε. Αυτό έγινε.
Κ. Είχατε επικηρυχθεί από τους Τουρκοκύπριους ή τους Τούρκους;
ΚΙ. Εγώ προσωπικά δεν έχω λάβει, δεν είμαι γνώστης.
Κ. Μείνατε στην Κύπρο από…;
ΚΙ. Εγκαταστάθηκα αρχές του 64 έως και τον Αύγουστο του 64. Δηλαδή μόλις βγάλαμε τα άρματα έφυγα. Έξι μήνες.
Κ. Ξαναπήγατε ποτέ στην Κύπρο;
ΚΙ. Ποτέ.
Κ. Το διάστημα που ήσασταν στην Κύπρο ποια ήταν η συμπεριφορά των Ελλήνων στρατιωτικών, μονίμων στελεχών ναυτικού και στρατού στον κυπριακό πληθυσμό;
ΚΙ. Την εποχή που ήμουν εγώ, που ήταν αρχή, οι Κύπριοι μας κοίταγαν σαν θεούς και εμείς συμπεριφερόμασταν αναλόγως. Τώρα το τι έγινε αργότερα, αν μας θεώρησαν ότι πάμε να τους κάνουμε ή να τους δείξουμε ή να τους επιβάλουμε, αυτά δεν έγιναν επί των ημερών μου και δεν έχω ίδια γνώση. Έχω ακούσει από ορισμένους ότι θεωρούσαν ότι οι Έλληνες το παρατραβήξανε…….
Κ. Τι εννοείτε «το παρατραβήξανε»; Στο κοινωνικό επίπεδο αναφέρομαι εγώ.
ΚΙ. Το 1958, για να το καταλάβουμε, είναι πολύ καθαρό το πράγμα, κατέβηκε ο ΑΚΙΠ, ο μακαρίτης τότε Σαρρής, κατέβηκε στην Κρήτη. Μέσα σε μια μέρα κατέβηκαν 5.000 ναύτες κάτω.
Κ. Από την Κρήτη.
ΚΙ. Στην Κρήτη. Όταν κατέβηκαν 5.000 άτομα ήταν φυσικό να βγούνε 2.500 εξόδου. Στα Χανιά 2.000 άνθρωποι κλείσανε τα Χανιά. Κλείσανε όλα τα εστιατόρια, κλείσανε όλα τα καφενεία, κλείσανε όλα.
Κ. Εννοείτε γέμισε κόσμο.
ΚΙ. Γέμισε κόσμο. Αυτό όμως είχε ως αποτέλεσμα να θεωρήσουν οι Κρητικοί ότι πάμε να την {καταλάβουμε}……..και ποτέ δεν έφυγε από το ναυτικό αυτή η άποψη. Ενώ στο στρατό οι σχέσεις κρητικών και στρατιωτικών ή αεροπόρων είναι αρκετά καλές, μόνο τα τελευταία χρόνια στην Κρήτη έχουν γίνει καλές οι σχέσεις του ναυτικού με το στοιχείο το…..Γιατί θεώρησαν ότι πάμε να τους καταλάβουμε. Το ίδιο ακριβώς νομίζω ότι έγινε κάπως έτσι και με την Κύπρο. Μετά όταν κατέβηκαν οι μεραρχίες και τα στρατά και ο κόσμος όλος αυτός, δημιουργήθηκε η εντύπωση ότι εμείς θέλουμε να τους καταλάβουμε. Γι' αυτό νομίζω υπήρχε αυτή η αντίδραση.
Κ. Γνωρίζετε περιπτώσεις αξιωματικών ή υπαξιωματικών Ελλήνων στην Κύπρο που εκμεταλλεύτηκαν τις κόρες Κυπρίων; Που εκμεταλλεύτηκαν οικονομικά αυτήν τη θέρμη του κυπριακού πληθυσμού ….
ΚΙ. Όχι γιατί πολλοί συνάδελφοί μας έχουν παντρευτεί Κύπριες. Ελάχιστοι είναι εκείνοι οι οποίοι αθέτησαν τον αρραβώνα τους με Κύπρια. Ο λόγος είναι ότι ο κόσμος όταν βλέπει ότι έρχεται ένα νέο πράγμα θεωρεί ότι καταπιέζεται. Και στον Πόρο τώρα αν έρθουν 5.000 στρατιώτες και μένουν μονίμως, εδώ θα υπάρξει μία δυσαρέσκεια.
Κ. Γιατί άλλαξε το αρχικό κλίμα των Κυπρίων απέναντι στις ελληνικές ένοπλες δυνάμεις;
ΚΙ. Γιατί οι Κύπριοι θέλαν……στην αρχή οι περισσότεροι ήταν ενωτικοί, υπέρ της Ένωσης. Με την πάροδο του χρόνου είδαν τις στρατιωτικές θητείες, είδαν τις πιέσεις, το ένα το άλλο και είπαν «εμείς είμαστε καλύτερα έτσι όπως είμαστε».
Κ. «Θητείες» είπατε;
ΚΙ. Είδαν τις στρατιωτικές θητείες, που αυτοί υπηρετούσαν 12 μήνες ή καθόλου και εμείς υπηρετούσαμε 27, λόγω Κύπρου. Και σιγά-σιγά συνειδητοποίησαν ότι θα πέσουν σε κάποιο πρόβλημα, όπως και πέσανε. Γιατί δεν είναι από τις ευτυχέστερες στιγμές της Ελλάδος η υπόθεση της Κύπρου.
Κ. Ο Γρίβας και ο Μακάριος κατά την άποψή σας τι ρόλο έπαιξαν, όχι γενικά στο κυπριακό, αλλά στο να διαμορφωθεί αυτή η αντίληψη των Κυπρίων απέναντι στους Έλληνες;
ΚΙ. Το Γρίβα τον θεωρώ έναν γνήσιο αγωνιστή που δεν είχε ποτέ φιλοδοξίες και ποτέ δεν ενήργησε με υστεροβουλία με προσωπικό του όφελος.
Κ. Τον γνωρίσατε τον Γρίβα προσωπικά;

ΚΙ. Ναι τον γνώρισα. Από την εποχή των Χιτών μέχρι και τότε που πέθανε αγωνιζόταν γι' αυτό που λέγεται Ελλάς ή Κύπρος. Ήταν και Κύπριος στην καταγωγή. Πίστευε κάτι για το καλό, δεν πίστευε κάτι όπως πιστεύω ότι έκανε ο Μακάριος για το συμφέρον του, ο Γρίβας δεν είχε συμφέρον.

Κ. Ο Μακάριος τι έκανε για το συμφέρον του;

ΚΙ. Ο Μακάριος κατ' αρχήν ενώ μπορούσε να βρει τις λύσεις για να λυθεί αυτό το περίφημο πρόβλημα του κυπριακού πάντα έφερνε εμπόδια. Και στο θέμα του Δημοψηφίσματος, και στο θέμα του Άτσεσον, και στο θέμα του χάρτη. Πάντα έφερνε ένα πρόβλημα.

Κ. Γνωρίσατε το Μακάριο εσείς προσωπικά;

ΚΙ. Τον γνώρισα. Ήταν ένας έξυπνος άνθρωπος…

Κ. Απόπειρες δολοφονίας του Μακάριου έγιναν εκείνη την εποχή;

ΚΙ. Όχι δεν έγιναν. Και μάλιστα οι Έλληνες συνέδραμαν στην ασφάλεια του Μακαρίου.

Κ. Εννοείτε στη διάρκεια που εσείς ήσασταν ….

ΚΙ. Ναι εγώ.

Κ. Γιατί μετά γίναν απόπειρες κατά του Μακαρίου.

ΚΙ. Ναι γίναν. Και δεν ξέρω ποιος τις έκανε και γιατί τις έκανε. Και είναι ένα σκοτεινό σημείο το οποίο πρέπει κάποτε να διερευνηθεί. Να πούνε εάν γίναν, ποιος τις έκανε. Γιατί δεν βγάλανε ποτέ;

Κ. Εννοείτε ότι τώρα πρέπει να ανοίξει ο φάκελος της Κύπρου.

ΚΙ. Έπρεπε να έχει ανοίξει από το 1974. Η πρώτη δουλειά ήταν ο φάκελος της Κύπρου.

Κ. Γιατί δεν άνοιξε;

ΚΙ. Γιατί νομίζω ότι έχουν ευθύνη όλοι για την κατάσταση της Κύπρου.

Κ. Ποιοι όλοι; Ποιους εννοείτε;

ΚΙ. Και οι πολιτικοί και οι στρατιωτικοί.

Κ. Συγκεκριμένα …

ΚΙ. Οι πολιτικοί θέλαν να γυρίσουν στην Ελλάδα το 1974. Οι στρατιωτικοί θέλαν να μείνουν στην Ελλάδα το 1974. Μεταξύ αυτών των δύο πραγμάτων υπήρξε μια σύγκρουση. Για μένα βλακωδώς ο Ιωαννίδης έκανε ……συνήνεσε εις το να γίνει το πραξικόπημα της Κύπρου. Ήταν ένα έγκλημα, ένα πράγμα χωρίς λόγο. Το να μου πουν ότι είχαν αποφασίσει, ούτε και αυτό εγώ το δέχομαι, να σκοτώσουν το Μακάριο, αυτό είναι μια θέση. Αλλά το να ξεκινήσεις να φύγεις από εδώ να πας να κάνεις πραξικόπημα στην Κύπρο με σκοπούς……..εκτός και αν ήταν και αυτός στο παιχνίδι.

Κ. Στα γεγονότα, τι γνωρίζετε γι' αυτήν την ιστορία;

ΚΙ. Εγώ γνωρίζω ότι αυτή η υπόθεση ήταν γνωστή από πριν. Τα έμαθα μετά βέβαια. Αυτή η υπόθεση ήταν γνωστή από πριν και είχαν ξαναπροσπαθήσει να επιλύσουν το πρόβλημα της Ελλάδας δια μέσου της Κύπρου. Την υπόθεση της Κοφίνου.

Κ. Τι εννοείτε να επιλύσουν το πρόβλημα της Ελλάδος;

ΚΙ. Να επανέλθουν οι πολιτικοί στην Ελλάδα. Αυτό ήταν το πρόβλημά τους. Να επιλύσουν το πρόβλημά τους οι πολιτικοί.

Κ. Υπονοείτε ότι υπήρξε πολιτικός κόσμος τότε, που συνήνεσε στο πραξικόπημα στην Κύπρο ώστε, να αλλάξει εδώ το καθεστώς και να επανέλθει ο κοινοβουλευτισμός;

ΚΙ. Υπονοώ ότι ευχόντουσαν να δημιουργηθεί μια κατάσταση, όπως ευχόντουσαν να δημιουργηθεί μια κατάσταση στην Κοφίνου το 1967, για να πέσει το κύρος του Παπαδόπουλου τότε, του Ιωαννίδη μετά, του χ, του ψ, δεν έχει σημασία.

Κ. Εννοείτε με την επαναφορά της μεραρχίας το 67.

ΚΙ. Εννοώ το πώς δημιουργήθηκε η επαναφορά της μεραρχίας. Η επαναφορά της μεραρχίας δημιουργήθηκε το 1967 από την υπόθεση της «Κοφίνου». Που πήγαν κάποιοι χτυπήσαν κάποιους…..

Κ. Ποιοι πήγαν;

ΚΙ. Δεν τα έχουν διερευνήσει, δεν τα έχουν βρει……Εγώ λέω τι έχω ακούσει, ιδία γνώμη {δεν έχω} δεν ήμουν εκεί.

Κ. Τι έχετε ακούσει;

ΚΙ. Ότι έγινε ένα πρόβλημα στην «Κοφίνου». Ορισμένοι επετέθησαν στο φυλάκιο της Κοφίνου, έγινε μια αναμπουμπούλα, επενέβησαν όλοι για να την σταματήσουν, έγινε μια ψιλοκρίση, απείλησε ο Μακάριος ότι «*θα πάω στον ΟΗΕ και θα πω ότι έχουμε στρατό κατοχής*» και έγινε τελικώς συμφωνία να φύγουν οι δύο μεραρχίες.

Κ. Εννοώντας ποιόν στρατό κατοχής;

ΚΙ. Τον ελληνικό.

Κ. Την ΕΛ.ΔΥ.Κ. Τη μεραρχία που ήταν κάτω.

ΚΙ. Δύο ήταν οι μεραρχίες.

Κ. Αυτό λοιπόν εσείς λέτε ότι ήταν προσχεδιασμένο ώστε να πέσει εδώ……

ΚΙ. Βέβαια, δεν υπάρχει άλλος λόγος, γιατί να γίνει; Ήταν δεδομένο ότι ο Μακάριος ήθελε να είναι ο κύριος της Κύπρου. Πετύχανε δια της οδού της εκλογής του προέδρου να είναι ο Πρόεδρος της Κύπρου.

Κ. Πάμε τώρα στο πραξικόπημα το 73 κατά του Μακαρίου.
ΚΙ. Το 74.
Κ. Εκεί τι γνωρίζετε ότι έγινε;
ΚΙ. Από ότι έμαθα μετά. Πριν δεν ήξερα τίποτα. Γιατί εγώ τότε ήμουν και υπό δυσμένεια έτσι; Το 74 έγινε ένα πραξικόπημα. Συνεφώνησαν οι Έλληνες αξιωματικοί με τις ευλογίες φαίνεται της Αθήνας, δεν ξέρω αν υπήρχαν εντολές ή δεν υπήρχαν, να κινηθούν εναντίον του Μακαρίου, δηλαδή των ανθρώπων του Μακαρίου. Έγινε ένας βομβαρδισμός στο Μέγαρο και έφυγε ο Μακάριος και πήγε στην …..
Κ. Αυτά είναι γνωστά, Νωρίτερα είπατε ότι ο Ιωαννίδης άφησε να εξελιχθεί. Αυτό σημαίνει ότι δεν το οργάνωσε ο Ιωαννίδης το πραξικόπημα;
ΚΙ. Δεν ξέρω αν το οργάνωσε ή έδωσε την έγκρισή του. Δεν το ξέρω αυτό.
Κ. Δεν ξέρετε ότι οι φάκελοι του πραξικοπήματος για τις συλλήψεις υπήρχαν μήνες πριν γίνει το πραξικόπημα στην Κύπρο;
ΚΙ. Πάντα υπήρχε αυτό νομίζω, δεν υπήρχε τώρα, υπήρχε από την εποχή πολύ παλιά. Ότι υπήρχανε οι έκτακτες καταστάσεις. Αυτό που λένε ότι συγκεκριμένα υπήρχε ένας φάκελος που να λέει «*ο τάδε να πάει εκεί, ο δείνα να πάει εκεί*», αυτό ήταν υπό την έννοια του προϊσταμένου της υπηρεσίας. Δηλαδή όπως είναι π.χ. σε μία επιχείρηση που λένε «το αντιτορπιλικό ‘’Αετός’’ θα πάει εκεί». Το ποιος είναι στο αντιτορπιλικό ‘’Αετός’’ δεν το ξέρουμε.
Κ. Πώς είδατε εσείς τον τρόπο που λειτούργησαν οι Έλληνες αξιωματικοί του πολεμικού ναυτικού στη διάρκεια του πραξικοπήματος στην Κύπρο;
ΚΙ. Δεν γνωρίζω το τι ακριβώς έγινε Γιατί δεν ήμουν.
Κ. Στην εισβολή των Τούρκων;
ΚΙ. Στην εισβολή εκτός από αυτόν το θύμα, το φουκαρά που πήγε και έπεσε ΄΄σαν το σκυλί στο αμπέλι΄΄…πώς λεγόταν;…..
Κ. Τσομάκης…….
ΚΙ. Δεν έχω καταλάβει ακόμα το πώς έγινε και τι έγινε. Έναν περίπατο έκαναν οι Τούρκοι. Ένα πράγμα που δεν μπορούσα να το φανταστώ. Δεν μπορούσαν να είχαν προβλέψει να κάνουν κάτι; Και πριν τη μεταπολίτευση και μετά τη μεταπολίτευση «τα υποβρύχια πήγαν, τα υποβρύχια ήρθαν»……τι έγινε τότε;
Κ. Γιατί περιορίζετε τις ευθύνες στο Κυπριακό στους Έλληνες πολιτικούς και στρατιωτικούς; Δεν έπαιξαν ρόλο ξένες μυστικές υπηρεσίες;
ΚΙ. Ξένες μυστικές υπηρεσίες αν έπαιξαν εις βάρος της πατρίδος μου ρόλο, υπεύθυνος είμαι εγώ.
Κ. Έπαιξαν ή δεν έπαιξαν;
ΚΙ. Πιστεύω ότι έπαιξαν αλλά δεν τους ρίχνουμε ευθύνη γιατί η δουλειά τους είναι αυτή.
Κ. Εσείς στη διάρκεια της σταδιοδρομίας σας σαν αξιωματικός, όπου και να υπηρετήσατε, διαπιστώσατε εσείς προσωπικά ότι ξένες μυστικές υπηρεσίες έπαιξαν ποτέ τέτοιο ρόλο στην Ελλάδα;
ΚΙ. Όχι, εγώ από ότι ξέρω όχι. Δηλαδή δεν έχω ενδείξεις ότι το τμήμα αυτό το διεύθυνε φαινομενικώς Έλληνας και από κάτω Αμερικάνος ή Εγγλέζος ή Γάλλος. Εγώ δεν έχω, δεν μου έχει τύχει. Εγώ είμαι στο πιο κρίσιμο ……στους βατραχανθρώπους. Δεν είχα κανένα να μου πει «*κάνε αυτό, κάνε το άλλο*». Έπαιρνα εντολές από το ΓΕΝ «*θα πας εκεί*», πήγαινα.
Κ. Οι βατραχάνθρωποι που αναφέρατε και των οποίων ήσαστε βασικό στέλεχος, γνωρίζατε αν έπαιξαν κάποιο ρόλο που εστρέφετο κατά των συμφερόντων της χώρας;
ΚΙ. Από ότι γνωρίζω όχι. Δεν έχω στοιχείο που να μου λέει ότι η τάδε ενέργεια των βατραχανθρώπων έγινε με σκοπό να βλαβούν εθνικά συμφέροντα. Δεν το έχω αυτό το στοιχείο. Αν κάποιος το έχει ας το πει. Επειδή υπάρχει πολύ εικασία σε αυτό το θέμα το καλύτερο από όλα ήταν να έχει ανοίξει ο φάκελος της Κύπρου. Τον άνοιξαν και τον έκλεισαν.
Κ. Μόνο διότι θα εκτίθεντο Έλληνες στρατιωτικοί και πολιτικοί;
ΚΙ. Νομίζω ναι, για τους άλλους δεν τους ενδιαφέρει. Γιατί αν έβγαινε ο χ Αμερικανός ότι είχε πει στον Έλληνα «κάνε αυτό» τι θα γινόταν;
Κ. Έχω σημειώσει εδώ μια λέξη: «πολίτης». Θυμάστε στη Σχολή Δοκίμων αυτή η λέξη για ποιους χρησιμοποιείτο;
ΚΙ. Ο ιδιώτης ή ο πολίτης;
Κ. Ο πολίτης, που λέγαμε «*είσαι πολίτης*».
ΚΙ. Δεν θυμάμαι, δεν μου είχε κάνει ιδιαίτερη εντύπωση.
Κ. Όταν ήσασταν πρωτοετής δεν χρησιμοποιούσε η διοικούσα την έκφραση «*είσαι πολίτης*» υπονοώντας ότι έχει τη νοοτροπία πολίτη;
ΚΙ. Εμένα όχι, δεν τη θυμάμαι καθόλου την έννοια αυτή.
Κ. Ποια ήταν η αποστολή των ενόπλων δυνάμεων μεταπολεμικά; Μετά τον εμφύλιο πόλεμο; Εσείς πως τη βιώσατε;
ΚΙ. Εγώ νομίζω ότι, εάν μετράγαμε λάθη εμείς οι Έλληνες, οι ένοπλες δυνάμεις θα ήταν μια χαρά και η πατρίδα μας θα ήταν ακεραία, χωρίς απειλές. Τα λάθη οφείλονται σε εμάς.

Κ. Ποια ήταν αυτά τα λάθη;

ΚΙ. Κατ' αρχήν ότι δώσαμε το δικαίωμα στον Τούρκο να διεκδικεί το μισό Αιγαίο.

Κ. Τώρα το διεκδικεί. Τότε δεν το διεκδικούσε;

ΚΙ. Τότε δεν το διεκδικούσε γιατί ήμαστε μαζί με τους Αμερικάνους, μαζί με τους Εγγλέζους, εκεί που μας λέγαν καθόμασταν, μας βοήθησαν στο συμμοριτοπόλεμο, ή εμφύλιο όπως λέγαν, δεν με ενδιαφέρει ο όρος, έτσι κι αλλιώς αδόκιμος είναι και ο ένας και ο άλλος. Μας βοήθησαν στο να καθαρίσουμε αυτήν την υπόθεση, μας δώσανε τα Δωδεκάνησα, δεν μας δώσαν βέβαια τη Βόρεια Ήπειρο, όπως μας είχαν πει, την Κύπρο τη χάσαμε, γιατί δεν θέλαμε εμείς να την αποκτήσουμε την Κύπρο, όπως έπρεπε να την αποκτήσουμε. Δεν σεβαστήκαμε ένα ποσοστό 10-20% των Τουρκοκυπρίων, έπρεπε να το λάβουμε και αυτό υπόψη μας.

Κ. Ποιο ήταν το φρόνημα των αξιωματικών την εποχή που ήσασταν στη Σχολή και μετά που βγήκατε;

ΚΙ. Υπήρχε μια……ο αξιωματικός τότε πίστευε πιο πολύ εις την πατρίδα, υπό την έννοια πατρίδα, από ότι νομίζω ότι πιστεύει σήμερα. Δηλαδή σήμερα τα σκέφτεται πιο πολύ τα πράγματα, υποψιάζεται πιο πολύ, προσέχει πιο πολύ. Παλιά δεν πρόσεχε τόσο. Έτσι γαλουχηθήκαμε.

Κ. Εννοείτε ότι οι αξιωματικοί τότε ήταν πιο πατριώτες από ότι είναι σήμερα;

ΚΙ. Όχι, δεν το βάζω έτσι. Απλώς τότε είχαμε ένα όραμα…η πατρίδα λέγαμε ……. τώρα τι γίνεται σε αυτή τη λέξη «πατρίδα» δεν το είχαμε σκάψει να δούμε. Σήμερα νομίζω ότι οι νέοι αξιωματικοί το έχουν κοιτάξει λίγο πιο βαθιά. Ή το κοίταξαν, ή εξέλιξη ήταν. Νομίζω εξέλιξη των πραγμάτων ήταν.

Κ. Όταν ακούτε τη λέξη «εθνικόφρων» για εκείνη την εποχή, πώς την ερμηνεύετε;

ΚΙ. Κατ' αρχήν η λέξη «εθνικόφρων» και αυτός δεν είναι δόκιμος όρος. Τι θα πει εθνικόφρων; Φρονεί υπέρ του έθνους, αυτό σημαίνει. Δεν νομίζω ότι υπάρχουν άνθρωποι που να θέλουν να λέγονται Έλληνες και να φρονούν εναντίον του έθνους. Υπό την έννοια της αντικομουνιστικής υστερίας είχε χρησιμοποιηθεί αυτός ο όρος, αλλά δυστυχώς αυτοί οι οποίοι είχαν υπογράψει τις δηλώσεις, κάναν τους πιο πολύ εθνικόφρονες από τους άλλους.

Κ. Τι θέλετε να πείτε;

ΚΙ. Έχω ένα παράδειγμα από τον Πόρο. Υπάρχει κάποιος Μακρής, μακαρίτης τώρα, αυτός ήταν στη Β μοίρα καταδρομών. Πήγε και πολέμησε εναντίον των κομουνιστοσυμμοριτών.

Κ. Να λέτε τα πράγματα όπως εσείς τα πιστεύετε και όχι όπως θα αρέσουν σε εμένα. Πήγε και πολέμησε εναντίον ποιών;

ΚΙ. Των ανθρώπων οι οποίοι δεν ήθελαν τη Συμφωνία που υπεγράφη στη Βάρκιζα.

Κ. Των κομμουνιστών δηλαδή.

ΚΙ. Των κομμουνιστών. Εμένα δεν με ενδιαφέρει ο όρος «κομουνιστής» Γιατί οι κομμουνιστές, η Ρωσία, ήταν εναντίον αυτών που έκαναν αυτοί. Λέγαν ότι ήταν κομμουνιστές. Η Σοβιετική Ένωση δεν ήθελε να γίνει ανταρτοπόλεμος στην Ελλάδα ή συμμοριτοπόλεμος η εμφύλιος. Συμφώνησε στη Γιάλτα, βρέθηκε ο Τίτο βέβαια και τα υπέγραψε όλα αυτά. Γι' αυτό λέω οι όροι είναι αδόκιμοι.

Κ. Στο Μακρή λοιπόν.

ΚΙ. Αυτός ο άνθρωπος πολέμησε με τη Β μοίρα καταδρομών, αυτή που αποδεκατίστηκε. Και γύρισε πίσω. Είχε πολεμήσει αυτός και είχε τραυματιστεί. Επειδή λοιπόν μεγάλωσε με κάποιον αμφιταλαντευόμενο, ότι ήταν και με τους μεν και με τους δε τότε, δηλαδή μία έκανε το συμμορίτη μία τον κατά τα λεγόμενα εθνικόφρονα, επειδή είχε μεγαλώσει, του άνοιξαν φάκελο του ανθρώπου ο οποίος είχε πολεμήσει. Του άνοιξαν φάκελο ότι διακατέχεται υπό αριστερών…….Αυτή είναι η Ελλάδα.

Κ. Κινδύνευε εκείνη τη δεκαετία, από το 1950 μέχρι το 1967 που έχουμε το πραξικόπημα, κινδύνευε η χώρα από τους κομουνιστές ή όχι;

ΚΙ. Δεν υπήρχε ποτέ ξεκαθαρισμένη αποδοχή της ήττας των κομουνιστών. Πάντα υπήρχε αμφιβολία και πάντα υπήρχε «*να πάρουμε μια ρεβάνς*». Με τη βοήθεια πάντα βέβαια της Γιουγκοσλαβίας, του Τίτο. Από αλλού δεν υπήρχε περίπτωση, δεν υπήρχε περίπτωση η Ρωσία να φανεί ότι δρα εναντίον της Ελλάδος Γιατί ήταν η συμφωνία της Γιάλτας. Επομένως από διαφόρους παράγοντες μυστικούς, Γιουγκοσλαβία και τέτοια, προσδοκούσε να δημιουργηθεί μια αναστάτωση. Πιστεύω ότι η Γιουγκοσλαβία ήθελε να κατεβεί στη Θεσσαλονίκη.

Κ. Άρα κινδύνευε εννοείτε.

ΚΙ. Νομίζω ότι υπήρχε κάποια αστάθεια όχι πολύ σοβαρή.

Κ. Αυτό αφορά τον εκ βορρά κίνδυνο, από συνοριακές χώρες. Γιατί την ίδια Περίοδο δεν θεωρούμε ότι υπάρχει κίνδυνος από την Τουρκία;

ΚΙ. Δεν είχαμε άμεσο πρόβλημα με την Τουρκία, είχαμε το Αιγαίο δικό μας, πηγαίνανε τα πλοία τα δικά μας μέχρι τα χωρικά ύδατα τα δικά μας, δεν υπήρχε καμία αμφισβήτηση, ήμαστε και οι δύο στο ΝΑΤΟ, η Τουρκία ήταν μια χώρα που δεν είχε δυναμική παρουσία στη θάλασσα…

Κ. Τα χρόνια εκείνα πριν την 21^{η} Απριλίου του 67, εγώ θα το λέω δικτατορία εσείς να το λέτε όπως θέλετε……

ΚΙ. Εγώ το λέω στρατιωτική κατάσταση, ούτε το ένα ούτε το άλλο…

Κ. Υπήρχε αντικομουνιστική προπαγάνδα ή όχι;

ΚΙ. Υπήρχε αντικομουνιστική προπαγάνδα, όπως υπήρχε και αντιχουντική προπαγάνδα μετά. Αυτά είναι σύνδρομα των Ελλήνων. Είναι μια ιδιόμορφη φάρα, δεν είναι μια ράτσα που να μπορείς να τη βάλεις σε καλούπια. Υπήρχαν ένθερμοι υποστηρικτές του αγώνα υπέρ των ανταρτών και μετά, όταν άλλαξε η κατάσταση, πήγαν μαζί με τους άλλους. Δεν υπήρχαν χρηματοδότες των ανταρτών;

Κ. Στη Σχολή Δοκίμων είχαμε αντικομουνιστική προπαγάνδα εμείς όταν περάσαμε στη Σχολή; Δεχόμασταν τέτοια μηνύματα;

ΚΙ. Δε νομίζω.

Κ. Όχι είπατε. Πήρατε άδεια γάμου για να παντρευτείτε;

ΚΙ. Ναι.

Κ. Γιατί χρειαζόταν άδεια γάμου;

ΚΙ. Νομίζω ότι χρειαζόταν για να προστατευτεί το σύστημα από τυχόν ανθρώπους οι οποίοι πίεζαν μια κατάσταση. Να πω κι ένα ανέκδοτο. Κάποιος αξιωματικός, δεν θα πω το όνομά του, είχε σχέση με μια κοπέλα. Ο πατέρας μου ήταν διευθυντής προσωπικού. Πήγαινε λοιπόν αυτή η γυναίκα να πιέσει στο ΓΕΝ, να πιεστεί αυτός ο αξιωματικός για να αρραβωνιαστεί με την κοπέλα. Πήγε η γυναίκα, έλεγε το ένα το άλλο, γυρίζει και λέει πατέρας μου «*ξέρετε αυτός τι είναι; αυτός κάθε μέρα γυρίζει και με δύο-τρεις», «α, έτσι είναι; τότε να φύγουμε»*. Θέλω να πω πάντα υπήρχε μια πίεση.

Κ. Ποια ήταν η οικονομική επιφάνεια του αξιωματικού τότε;

ΚΙ. Και τότε και τώρα και πάντα ήταν νομίζω πολύ χαμηλά.

Κ. Τώρα είναι χαμηλά;

ΚΙ. Νομίζω ότι δεν παίρνει αυτά που πρέπει να πάρει.

Κ. Γιατί;

ΚΙ. Γιατί ένας μισθός της τάξεως των 300.000 που παίρνει ένας σημαιοφόρος…..

Κ. Τότε να μου πείτε, όχι τώρα.

ΚΙ. Τότε τι παίρναμε; Ήμασταν σημαιοφόροι, παίρναμε 1.450 δρχ.

Κ. Φτάναν αυτά για να ζήσουμε;

ΚΙ. Όχι βέβαια. Πού να φτάσουν;

Κ. Γιατί δεν έδιναν λεφτά στους αξιωματικούς;

ΚΙ. Όλα ξεκινούν από την πίεση, η οποία ασκείται από την εκάστοτε ηγεσία προς τα κάτω. Δηλαδή για να εμφανιστεί η ηγεσία ότι είναι καλή, δεν ζητάει ενώ έπρεπε να ζητάει.

Κ. Το στρατιωτικό καθεστώς, όταν ήρθε στα πράγματα στην Ελλάδα, αύξησε κάθετα τους μισθούς των αξιωματικών. Γιατί τους αύξησε;

ΚΙ. Όχι αμέσως, τους αύξησε διαδοχικά, τους έφερε σε κάποιο λογικό πλαίσιο. Γιατί ήξερε το πρόβλημα.

Κ. Κέρδισε με αυτόν τον τρόπο τους αξιωματικούς και υπαξιωματικούς;

ΚΙ. Δε νομίζω ότι κέρδισε. Κέρδισε ότι έδωσε τη δυνατότητα στον καθένα να νομίζει ότι κάτι είναι, αυτό κέρδισε. Δηλ. σήμερα αν πας και πεις «είμαι λοχαγός», θα σου πουν «καλά κύριε περιμένετε», αν πας και πεις ότι «είμαι μέλος της Νέας Δημοκρατίας» θα σου πουν «περάστε». Αυτό κέρδισε και αυτό υπήρχε και παλιά. Βέβαια δεν έγινε σωστή εκμετάλλευση και έγινε κατάχρηση αυτού του πράγματος, δεν σημαίνει ότι κάθε αίτημα το οποίο είχε ο κάθε λοχαγός και υποπλοίαρχος ήταν σωστό, αλλά ο υπάλληλος επειδή είναι Έλληνας……..

Κ. Πριν την 21^{η} Απριλίου ποια είναι τα ποσοστά, τι θυμάστε εσείς, των αξιωματικών όσον αφορά την ιδεολογική τοποθέτηση; Δεξιοί, κεντρώοι, αριστεροί…

ΚΙ. Είναι πολύ απλό. Στις εκλογές του 1963 η τότε Ε.Ρ.Ε πήρε 85%.

Κ. Στους αξιωματικούς;

ΚΙ. Σε όλους. Στις εκλογές του 1964, δηλαδή δύο μήνες μετά, πότε γίνανε, η Ένωση Κέντρου πήρε 62%…..

Κ. Στους αξιωματικούς τι έγινε;

ΚΙ. Το ίδιο πράγμα. Το τι ψηφίζει ο φαντάρος, το τι ψήφιζε ο φαντάρος, οφείλετο εν πολλοίς εις την θέση την οποία είχε στο σύστημα δηλ. εμμέσως γινόταν μια προπαγάνδα.

Κ. Θέλετε να πείτε ότι οι δεξιοί αξιωματικοί εκείνα τα χρόνια ψήφιζαν Κέντρο;

ΚΙ. Θέλω να πω ότι υπήρχαν άνθρωποι που λέγαν ότι είναι δεξιοί και ψήφιζαν Κέντρο.

Κ. Αριστεροί αξιωματικοί υπήρχαν τότε;

ΚΙ. Νομίζω ότι η λέξη αριστερός υπό την έννοια κομουνιστής;

Κ. Κομουνιστής έστω…..

ΚΙ. Δε νομίζω.

Κ. Της Ε.Δ.Α οπαδοί;

ΚΙ. Υπήρχαν αλλά η Ε.Δ.Α. δεν ήταν κομουνιστές…

Κ. Το ναυτικό είχε οπαδούς της Ε.Δ.Α.;

ΚΙ. Βεβαίως.

Κ. Πριν το 1967; Τι μου λέτε;
ΚΙ. Να πούμε ονόματα;
Κ. Να μου πείτε….. Όχι δεν το κλείνω……
ΚΙ. Που διάβαζαν «Αυγή».
Κ. Ο πλωτάρχης Τζανετάκης που ήταν το 67 στη Σχολή Πολέμου του ναυτικού, πήγε την ίδια μέρα και υπέβαλε την παραίτησή του στον Αρχηγό του ναυτικού τον Εγκολφόπουλο. Γιατί την υπέβαλε;
ΚΙ. Διότι έτσι έκρινε.
Κ. Μετά από δύο μέρες ξέρετε ότι την απέσυρε την παραίτηση;
ΚΙ. Το ξέρω.
Κ. Το ξέρετε αυτό το πράγμα; Είστε από τους λίγους που το ξέρουν. Διάβαζε «Αυγή» ο Τζανετάκης πριν τη δικτατορία;
ΚΙ. Στο υποβρύχιο είχε…..δεν είναι κακό αυτό. Εγώ δεν το θεωρώ αυτό. Είχαν βάλει μια ταμπέλα ότι ο αξιωματικός έπρεπε να είναι δεξιός.
Κ. Διάβαζαν τότε εφημερίδες στα πλοία, στις υπηρεσίες;
ΚΙ. Διάβαζαν, πιστεύω ότι διάβαζαν, και αυτά που λένε ότι δεν διάβαζαν, δεν είναι αλήθεια. Κάποιος του οποίου το όνομα δεν θα πω, έμπαινε το Σάββατο αστειευόμενος με δύο εφημερίδες, το «ΒΗΜΑ» και την «Καθημερινή». Και του λέγαν «*δύο εφημερίδες*;», «*ναι, αλλά μετά τη Δευτέρα, θα βγω με μία*».
Κ. Θέλετε να πείτε ότι υπήρχε ποσοστό εν ενεργεία αξιωματικών του ναυτικού το οποίο εκινείτο ανάλογα με το ποια κυβέρνηση είναι στην ……αυτό δεν είναι και τόσο τιμητικό για εμάς.
ΚΙ. Αφού είμαστε Έλληνες, τι τιμητικό; Κατ' αρχήν να ξεκαθαρίσουμε κάτι, ότι εγώ τον Γεώργιο Παπανδρέου τον θεωρώ τον πιο τίμιο Έλληνα πολιτικό, τον πιο εθνικώς τίμιο Έλληνα πολιτικό.
Κ. Θα μου πείτε τι ψηφίζατε πριν τη δικτατορία;
ΚΙ. Βεβαίως. Μια φορά είχα ψηφίσει ΕΡΕ και μια φορά είχα ψηφίσει Μαρκεζίνη.
Κ. Να πάμε στην 21η Απριλίου του 67. Γιατί εσείς προσωπικά νομίζετε ότι έγινε αυτό το πραξικόπημα; Γιατί; Για ποιο λόγο;
ΚΙ. Θα γινόταν οπωσδήποτε, είτε από το βασιλιά είτε από τον Κανελλόπουλο, τον είχαν παρασύρει τότε και υπέγραψε συμφωνητικό, είτε από τον Παπαδόπουλο που και το έκανε. Δεν υπήρχε διέξοδος πολιτική.
Κ. Γιατί στην ομάδα την «επαναστατική» δεν υπήρχαν αξιωματικοί του ναυτικού οργανωμένοι;
ΚΙ. Γιατί το σχέδιο προέβλεπε μόνο αξιωματικούς του στρατού. Οι δε αποφάσεις, αν ήταν να το κάνει ο Κανελλόπουλος με τη συμπαράσταση του Παπανδρέου ή ο βασιλιάς, πάλι το ανώτατο στρατιωτικό συμβούλιο θα τις έκανε. Το ναυτικό αμέτοχο ήταν πάντα.
Κ. Γιατί το ναυτικό έχει συμμετοχή σε όλα τα πραξικοπήματα του μεσοπολέμου και δεν έχει μετά τον πόλεμο;
ΚΙ. Γιατί το ναυτικό παλιά ήταν Πολεμικό Ναυτικό, όταν πήγαινε στους δημοκρατικούς το βγάλαν Βασιλικό Ναυτικό για να του αλλάξουν την……..
Κ. Όταν πήγαινε σε ποιους;
ΚΙ. Το ναυτικό ήταν ένα σώμα το οποίο εκινείτο πάντα εναντίον της βασιλείας, πάντα. Γι' αυτό το βγάλαν «Βασιλικό».
Κ. Εναντίον της βασιλείας;
ΚΙ. Εναντίον, σε όλα τα κινήματα που ήταν μέσα το ναυτικό, ήταν εναντίον της βασιλείας.
Κ. Και το είπαν «Βασιλικό» γιατί;
ΚΙ. Για να τους κόψουν το λεγόμενο βήχα.
Κ. Και μετά γιατί δεν συμμετείχαν στα κινήματα οι αξιωματικοί του ναυτικού;
ΚΙ. Δεν τους θεωρούσαν αναγκαίους. Το ναυτικό και η αεροπορία δεν είναι απαραίτητοι για να γίνει κάποια πράξη στην Ελλάδα.
Κ. Ο Λαγωνίκας ήταν οργανωμένος στην «Επαναστατική Επιτροπή»;
ΚΙ. Νομίζω όχι, δεν ξέρω. Δηλ. θα ειδοποιήθηκε την τελευταία στιγμή, αν ειδοποιήθηκε.
Κ. Επεβλήθη το καθεστώς το στρατιωτικό στις 21 Απριλίου του 67. Τα στελέχη του Πολεμικού Ναυτικού στη συνέχεια στα επτά χρόνια, ποια θέση είχαν απέναντι σε αυτό το καθεστώς; Σε ποσοστά μπορείτε να μου πείτε;
ΚΙ. Καμία.
Κ. Ποσοστά μπορείτε να μου πείτε; Οπαδούς δεν είχε η δικτατορία στο ναυτικό;
ΚΙ. Και είχε και δεν είχε. Όλα είναι σχετικά με το ποιος μετατίθετο, γιατί μετατίθετο και πού μετατίθετο. Όλοι περνάγαν από τα γραφεία για να πάνε να τοποθετηθούν, όλοι. Εγώ που δεν περνούσα από γραφείο, εμένα με έφεραν στου διαόλου το….
Κ. Θα πάμε μετά σε εσάς. Θέλετε να πείτε ότι ο Καμαρινέας, Λαγωνίκας, ο Πολιτόπουλος, ο Νικολόπουλος δεν ήταν εθνικοσοσιαλιστές ιδεολόγοι, οπαδοί της «Επαναστάσεως» σε εισαγωγικά;
ΚΙ. Όχι.
Κ. Τι ήταν αυτοί;

ΚΙ. Ήταν αξιωματικοί οι οποίοι είχαν μια άποψη για πολλά θέματα. Γιατί από αυτούς που συμμετείχαν στο κίνημα του ναυτικού, δεν υπήρχαν άνθρωποι οι οποίοι ήταν με την 21η Απριλίου;
Κ. Ποιοι ήταν αυτοί;
ΚΙ. Όλοι.
Κ. Ποιοι όλοι;
ΚΙ. Οι περισσότεροι. Μην ανοίγουμε τώρα ……
Κ. Εδώ μιλάμε για ιστορικά γεγονότα και θα μιλήσουμε με ονόματα.
ΚΙ. Δεν θα μιλήσουμε με ονόματα.
Κ. Θα σας μιλήσω εγώ με ονόματα: ο Παναγιωταρέας πριν το κίνημα, υπήρξε οπαδός της 21ης Απριλίου;
ΚΙ. Το αν ήταν οπαδός κάποιος της 21ης Απριλίου ή όχι, θα το βγάλεις απλά από τις τοποθετήσεις. Όταν λοιπόν τον αξιωματικό τον παίρνουν και τον βάζουν κυβερνήτη σε ένα αντιτορπιλικό, αυτό σημαίνει ότι είναι έμπιστος του καθεστώτος, όπως σημαίνει ότι είναι έμπιστος του παρόντος καθεστώτος ή του άλλου καθεστώτος.
Κ. Εννοείτε πριν το 1973;
ΚΙ. Εννοώ μέχρι και τότε που έγινε το κίνημα του ναυτικού. Δεν μπορεί να μου πει κανείς ότι ο Σταθόπουλος πήγε εκεί διότι δεν ήταν έμπιστος αυτών που τον βάλαν; Πώς πήγε εκεί;
Κ. Έχουμε βγάλει το ίδιο Σώμα, ξέρουμε λοιπόν ότι ο αριθμός των αξιωματικών είναι συγκεκριμένος, τα πλοία είναι συγκεκριμένα και οι μάχιμοι αξιωματικοί έρχεται η σειρά τους και υπηρετούν υποχρεωτικά κυβερνήτες πλοίων. Μη μου λέτε λοιπόν ότι, όσοι υπηρετούσαν τότε κυβερνήτες πλοίων πριν το 73, ήταν και χουντικοί.
ΚΙ. Δεν είπα ότι ήταν χουντικοί, είπα ότι δεν ενέπνεαν ανησυχία προς το καθεστώς. Άλλο το ένα άλλο το άλλο. Αυτοί που ήταν οι χουντικοί, οι καραμπινάτοι οι λεγόμενοι χουντικοί΄, αυτοί που ήταν οι «Ηρακλείς» του χώρου, ήταν στα πόστα. Οι άλλοι ήταν συνήθεις αξιωματικοί. Και δεν θα μου πει κανένας τώρα για το θέμα του κινήματος του ναυτικού. Κίνημα από το ναυτικό δεν έγινε.
Κ. Τι θέλετε να πείτε;
ΚΙ. Θέλω να πω ότι δεν έγινε ενέργεια.
Κ Δεν εκδηλώθηκε.
ΚΙ. Ναι, είχε ακυρωθεί.
Κ. Γιατί είχε ακυρωθεί;
ΚΙ. Γιατί δεν θέλαν να το κάνουν, δεν ξέρω γιατί, εγώ δεν ήμουν μέσα.
Κ. Ήσασταν μέσα στο κίνημα και το ξέρατε και από πολύ νωρίς και πριν εκδηλωθεί και πριν γίνουν οι συλλήψεις.
ΚΙ. Δεν ήμουν μες στο κίνημα, δεν ήξερα εγώ για το κίνημα.
Κ. Το γνωρίζατε όμως.
ΚΙ. Δεν ήξερα για το κίνημα, ειλικρινώς. Επειδή με παρακολουθούσαν, δεν θέλαν να έχουν σχέση μαζί μου.
Κ. Κατατέθηκε στη δίκη σας από μάρτυρα υπεράσπισης ότι, ήσασταν μυημένος στο κίνημα του ναυτικού.[1] Αυτό δεν μπορείτε να το αμφισβητήσετε. Πάμε στα του κινήματος. Εγώ δεν αντιδικώ μαζί σας.
ΚΙ. Απλώς λέω ότι εγώ, το ότι υπήρχε κάποια κίνηση εναντίον κλπ το ήξερα. Αλλά το πότε θα γίνει, ποιο ήταν το διευθυντήριο, ποιους βάλανε, γιατί τους φτιάξανε…….
Κ. Μόλις είπατε ότι, ήξεραν όλοι ότι υπάρχει κάτι και θα γίνει κάτι. Ποιοι όλοι;
ΚΙ. Το συζητούσαν στις καφετέριες, στα μπαρ. Το λέγαν, υπήρχε αντίδραση του κόσμου. Ο Παπαδόπουλος δεν μπορούσε να προχωρήσει, τελείωνε ο Παπαδόπουλος, δεν μπορούσε. Αυτά που έκανε ήταν τελείως….τον γνώρισα στη φυλακή, ήταν άνθρωπος ο οποίος είχε μυαλό. Άλλο τι ενέργειες έγιναν και πως έγιναν. Δεν είχε καταλάβει ότι δεν είχε ψωμί, τελείωσε. Δεν έγινε το κίνημα του ναυτικού ούτε το Πολυτεχνείο που έριξε τον Παπαδόπουλο. Ο Παπαδόπουλος έπεσε μόνος του.
Κ. Πάμε στα γεγονότα, σε αυτό το οποίο λένε «κίνημα». Όντως δεν εκδηλώθηκε αυτό που σχεδίαζαν. Τι σχεδίαζαν να κάνουν. Όπως και αρκετοί άλλοι που είπατε ότι το ήξεραν, το ξέρατε κι εσείς. Να μου απαντήσετε εάν είχατε πάει με τον Πετρόπουλο μαζί και ειδοποιήσατε τον Αριστείδη τον Κολιγιάννη…….Αυτήν την υπόθεση, την οργάνωση την πλατιά, μικρή, καλή, κακή που έγινε στο ναυτικό κατά τη διάρκεια της δικτατορίας. Να την λέμε ΄΄κίνημα΄΄, δεν ξέρω και τι άλλη λέξη να χρησιμοποιήσω, αυτό το πράγμα που δεν εκδηλώθηκε…
ΚΙ. Η τάση προς κίνημα…..
Κ. Τι γνωρίζατε γι' αυτό το θέμα;
ΚΙ. Εγώ ήμουν στην Κρήτη τότε, τοποθετημένος στην Κρήτη. Υπήρχε όντως μια ανησυχία γενική για το τι γίνεται, πού πάει η κατάσταση. Διότι η κατάσταση δεν πήγαινε πουθενά και φαίνεται ότι ορισμένοι

[1] Για τη σχέση του Κιοσσέ με την οργάνωση του κινήματος του ναυτικού βλ. συνεντεύξεις Γουλέα και Πετρόπουλου και καταθέσεις στον Σκεμπέα των Σταθόπουλου, Σίδερη, Λυμπέρη και Μανιάτη.

αξιωματικοί αποφάσισαν ότι πρέπει να ενεργήσουν. Τώρα με εντολή των πολιτικών; Με ανοχή των πολιτικών; Με συνδρομή των πολιτικών; Με συνεργασία με τους πολιτικούς; Δεν ξέρω με τι γιατί εγώ δεν ήμουν αμέσως μπλεγμένος. Όντως είχα πάει στον μακαρίτη τον Κολιγιάννη μαζί με τον……αλλά ο λόγος ήταν ότι ο Πετρόπουλος ήξερε μου φαίνεται πιο πολλά από μένα. Και δηλώνω ότι «*μην κάνετε κάτι χωρίς να υπάρχει πιθανότητα επιτυχίας*», αυτός ήταν ο λόγος. Δεν ήταν ο λόγος να τους αποτρέψουμε ή να τους πούμε να μην κάνουν, ή να κάνουν, τους είπαμε να μην αποτύχει διότι τελικώς απέτυχε, δεν έγινε τίποτα.

Κ. Να επανέλθω στο ερώτημα: πήγατε με τον Πετρόπουλο στον Αριστείδη τον Κολιγιάννη πότε;

ΚΙ. Πριν γίνει το κίνημα.

Κ. Πριν το κίνημα πόσο καιρό;

ΚΙ. Δεν θυμάμαι.

Κ. Και του είπατε τι;

ΚΙ. Του είχε πει ο Πετρόπουλος.

Κ. Αλλά ήσασταν παρών εσείς;

ΚΙ. Ήμουν παρών. Εγώ δεν ήξερα ότι υπήρχε, ήμουν στην Κρήτη. Δεν ήξερα ότι υπήρχε στην περιοχή της Αθήνας, το τι διεργασίες γινόντουσαν…δεν ήξερα…..

Κ. Τι του είπε λοιπόν ο Πετρόπουλος;

ΚΙ. Του είπε ότι « *να μην ενεργήσετε και αποτύχει*» και ο μακαρίτης ο Κολιγιάννης του τα μάσαγε, δεν ήθελε να μιλήσει, δεν ήταν ανοιχτός.

Κ. Ο Πετρόπουλος από πού το ήξερε;

ΚΙ. Δεν γνωρίζω, δεν μπορώ να ξέρω από πού το ήξερε. Αλλά ήταν φήμη αυτή, διάχυτη….δηλαδή μη μου πουν ότι δεν ήξεραν ότι, αυτό το πράγμα ήταν να γίνει. Δεν υπήρχε άνθρωπος στο ναυτικό που να μην ήξερε ότι το ναυτικό είναι εναντίον του Παπαδόπουλου και σκέπτεται να κάνει κάτι. Τι θα κάνει; Δεν το ήξερε κανένας, αλλά δεν μπορούν να μας κοροϊδεύουν τώρα ότι, δεν το ήξερε κανένας.

Κ. Εσείς από πού είχατε μάθει ότι οργανώνουν κάποια κίνηση με το στόλο;

ΚΙ. Δεν ήταν με το στόλο, εγώ δεν είχα μάθει με το στόλο. Είχα ανέβει απάνω για μια δουλειά και είχαμε πάει και μου έλεγε για…….δεν ήξερα τίποτα…..

Κ. Ο Στάθης ο Πετρόπουλος το ήξερε αυτό το πράγμα από σίγουρη πηγή, από συναδέλφους και φίλους του στρατού που υπηρετούσαν στην ΚΥΠ τότε και με τους οποίους είχε πολύ καλές σχέσεις από την εποχή που ήταν παιδιά. Αυτοί λοιπόν οι άνθρωποι του είπαν, ο Πετρόπουλος παίρνει εσάς, τον Κιοσσέ, δεν πήρε εμένα ή άλλους αξιωματικούς, και σας παίρνει μαζί του και προφανώς το συζήτησε μαζί σας και πήγατε στον Αριστείδη τον Κολιγιάννη να τον προειδοποιήσει ότι, κινδυνεύει και να προσέξουν πως κινούνται. Αυτό δεν κάνατε;

ΚΙ. Ο σκοπός της επίσκεψης μας εκεί από ότι εγώ κατάλαβα ήταν, να του πούμε να μην κάνει κάτι και αποτύχει…

Κ. Ο σκοπός ήταν να αποδειχθεί, εάν και εσείς το βεβαιώσετε, ότι πολύς κόσμος εκτός, από αυτούς που συνελήφθησαν, γνώριζε τα του κινήματος.

Κ. Μα όλοι το ξέραν.

Κ. Όλοι λέτε εσείς το ξέραν. Εγώ περιορίζομαι σε εσάς και στον Πετρόπουλο προς το παρόν.

ΚΙ. Το ξέραν όλοι. Στο ναυτικό, ο τρόπος, από ότι μου είπαν, μυήσεως ήταν ο εξής: πήγαινε ο τάδε και του έλεγε «κοίταξε να δεις δεν είναι κατάσταση αυτή, δεν πάμε καλά, πρέπει να γίνει κάτι. Είσαι;» έλεγε ο άλλος «είμαι». Τι να πει;

Κ. Τον Σταματελόπουλο τον γνωρίζατε εσείς, του στρατού;

ΚΙ. Εγώ προσωπικά δεν τον ξέρω.

Κ. Με τον Γκιόκεζα είχατε σχέσεις εκείνη την περίοδο;

ΚΙ. Βλεπόμασταν. Τι εννοείς; Τέτοιες σχέσεις; Όχι δεν είχα σχέσεις τότε.

Κ. Πότε είχατε σχέσεις διαφορετικές με τον Γκιόκεζα;

ΚΙ. Δεν είχαμε διαφορετικές σχέσεις, απλώς στην αρχή της 21^{ης} Απριλίου για το καλό πάντα του ναυτικού, ξεκινήσαμε και είπαμε να γίνει κάτι για το καλό του ναυτικού. Μη γίνουν αυτά που γίναν, αυτές οι αποστρατείες, αυτός ο χαλασμός Κυρίου.

Κ. Τι ακριβώς έγινε με τον Γκιόκεζα;

ΚΙ. Με τον Γκιόκεζα ξεκίνησε ως εξής: μιλάμε για Απρίλιο.

Κ. Ποιας χρονιάς;

ΚΙ. Το 67. Μαζευτήκαμε τρεις-τέσσερις- πέντε άνθρωποι και είπαμε «παιδιά δεν πρέπει να γίνει σφαγή στο ναυτικό».

Κ. Ποιοι ήσασταν αυτοί δηλαδή;

ΚΙ. Ο μακαρίτης ο Αναγνωστόπουλος…….δεν θυμάμαι τώρα…

Κ. Αναγνωστόπουλος είπατε, Πετρόπουλος…..

ΚΙ. Πετρόπουλος, ο Γκιόκεζας…….κόσμος δεν ήταν δηλαδή, ένα πράγμα χωρίς….Δεν ήταν δηλαδή ένα πράγμα χωρίς…..αλλά και ο Λογοθέτης ήταν αυτής της άποψης. Επειδή διεβλέπετο τι θα γίνει, ότι πρόκειται να γίνουν αποστρατείες, δεν έπρεπε να γίνουν αποστρατείες..

Κ. Τι κάνατε γι' αυτό;

ΚΙ. Κάναμε ένα υπόμνημα που το δώσαμε κάπου, αυτός ο κάπου το έδωσε κάπου αλλού…..

Κ. Το έχετε σήμερα αυτό το υπόμνημα;

ΚΙ. Όχι.

Κ. Ποιος το έχει;

ΚΙ. Δεν ξέρω ποιος το έχει…..Αντικειμενικός σκοπός ήταν αυτός: να μην γίνει σφαγή στο ναυτικό, να μην έρθει ο καθένας ……γιατί στην Ελλάδα πάντα έτσι γίνεται, μετά από κάθε μια αλλαγή γίνεται αυτό το πράγμα.

Κ. Γνωρίζετε άλλους αξιωματικούς οι οποίοι να ήταν οπαδοί της λεγόμενης τάσης Σταματελόπουλου, από τη στιγμή που ο Σταματελόπουλος ξεκίνησε και αρθρογραφούσε εναντίον του καθεστώτος τότε;

ΚΙ. Δεν ήταν …..του ναυτικού δεν υπήρχαν πολλοί.

Κ. Ποιοι ήταν αυτοί;

ΚΙ. Νομίζω ήταν ο Στάθης ο Πετρόπουλος…..αυτός ήταν…..δεν ήταν το ναυτικό, στο ναυτικό δεν απευθύνθη ποτέ ενεργά η κίνηση Σταματελόπουλου. Η κίνηση Σταματελόπουλου ήταν στο στρατό και αν εγίνετο στο στρατό θα είχε …..

Κ. Τη γνωρίζατε εσείς. Από πού τη γνωρίζατε;

ΚΙ. Ήταν ο πεθερός μου, ο Περβαινάς. Ο Περβαινάς είχε σχέση με τον Σταματελόπουλο.

Κ. Ο Περβαινάς και φτάσαμε στον πεθερό σας, συνεργαζόταν με τον Σταματελόπουλο μετά την αποστρατεία του;

ΚΙ. Βέβαια. Ήταν γνωστοί από πριν.

Κ. Η οποία έγινε ένα χρόνο από τότε που παρέλαβε αρχηγός του ναυτικού. Ο Περβαινάς παραλαμβάνει το 67, το Δεκέμβρη, με το κίνημα εκείνο …

ΚΙ. Σώζει το ναυτικό. Γιατί αν δεν ήταν ο Περβαινάς θα είχε γίνει χαλασμός Κυρίου, δηλαδή θα είχαν διώξει τους μισούς αξιωματικούς…..

Κ. Πού το ξέρετε εσείς αυτό

ΚΙ. Το ξέρω από τη στάση την οποία κρατούσαν. Όπως έγινε στο κίνημα του ναυτικού. Είχαν λόγο τώρα να διώξουν έναν …

Κ. Τον Περβαινά τον δικαιώνουν το 67. Πως γνωρίζετε εσείς ότι είχαν σκοπό να διώξουν και άλλους αξιωματικούς;

ΚΙ. Οι τάσεις οι οποίες υπήρχαν…….στη Μεταπολίτευση δεν έγινε….

Κ. Θα πάμε μετά στη Μεταπολίτευση. Στο Δεκέμβρη του 67.

ΚΙ. Τα ίδια. Η ιστορία της Ελλάδας είναι μια σελίδα, καρμπόν.

Κ. Ο Περβαινάς, ο πεθερός σας τότε, ένας ικανός αξιωματικός γίνεται Αρχηγός του ναυτικού στη θέση του Δέδε, τη 13η Δεκεμβρίου, αμέσως μετά που έχουμε το κίνημα του βασιλιά. Εσείς σήμερα μου λέτε ότι ο Περβαινάς έσωσε μεγάλο αριθμό αξιωματικών του ναυτικού, προφανώς εννοείτε αυτούς που …

ΚΙ. Και τους έβαλε σε θέσεις και κράτησε αξιοκρατία και δεν υπάρχει νομίζω κανένας αξιωματικός του ναυτικού, που να ζήτησε μετά την αποστρατεία του να γυρίσει και να μην γύρισε. Θα πω χαρακτηριστικά, δεν θα πω όνομα, υπήρχε κάποιος που ήταν να παντρευτεί και τον είχαν αποστρατέψει, οι κόλακες.

Κ. Ποιοι τον είχαν αποστρατέψει; Στις 13 Δεκέμβρη του 67;

ΚΙ. Τον Ιούνιο, αποστρατείες δε γίναν τον Ιούνιο;

Κ. Οι έκτακτες.

ΚΙ. Δεν τον άφηναν να παντρευτεί και πήγε στο μακαρίτη τον Περβαινά και του λέει «*θέλω να παντρευτώ*», «*με το καλό*» λέει., «*αλλά θέλω να παντρευτώ με στολή*», «*θα παντρευτείς με στολή*». Δηλαδή είναι πράγματα τα οποία δεν λέγονται εύκολα και πήγε ο άνθρωπος και παντρεύτηκε, γύρισε στο ναυτικό.

Κ. Στις 13 του Δεκέμβρη τι κάνατε εσείς προσωπικά;

ΚΙ. Τίποτα, εγώ ήμουν στους βατραχανθρώπους και πήγα στο ΓΕΝ όπου έμεινα για δύο μέρες και μετά ανέλαβε υπασπιστής ο Κανελλόπουλος.

Κ. Τι πήγατε να κάνετε στο ΓΕΝ;

ΚΙ. Παρέλαβα τη θέση του Δρίκου του Ηρακλή. Δύο μέρες κάθισα.

Κ. Δεν πήρατε προσωπικό των ΟΥΚ τότε και πήγατε και προστατέψατε ή πως χειρίσατε; Τι ακριβώς κάνατε εκείνη τη μέρα;

ΚΙ. Τίποτα. Πήγα απάνω, μας ειδοποίησαν να ανέβουμε απάνω, ανεβήκαμε απάνω, τρεις άνθρωποι ήμασταν, ο ένας που οδηγούσε, εγώ και άλλος ένας. Κατεβήκαμε, μπήκαμε μέσα, μαζί ήταν κάποιος, δεν θυμάμαι ποιος συμμαθητής ήταν, συνάδελφος, του λέω «*τι θέλετε;*», μου λέει «*τίποτα*» και γύρισα πίσω, άλλαξα και ανέβηκα απάνω. Είναι ζήτημα αν έκατσα στο ΓΕΝ μέχρι να γυρίσω να αλλάξω, ένα τέταρτο,

μισή ώρα. Αυτό ήταν. Ο Αγγελής είχε πει στον Περβαινά αν θέλει να τους δώσει στρατό να πάρουν. Και είπε «*δεν θέλω*».

Κ. Ο Περβαινάς τότε ήταν ΔΔΜΝ;

ΚΙ Όχι ήταν Υποναύαρχος.

Κ. Γιατί του λέει ο Αγγελής μήπως ήθελε να του δώσει στρατό;

ΚΙ. Μήπως ήθελε προστασία για να κατεβεί, του λέει όχι. Με θέλουν, με θέλουν, αν δεν με θέλουν να με πιάσουν. Δεν υπήρχε δηλαδή αντίδραση του κόσμου να πάει να κάνει κάτι. Αυτά γίνονται όταν ο Περβαινάς κατεβαίνει κάτω και λέει «*μόνο σε παρακαλώ να με πάρεις τηλέφωνο να μου πεις τι έγινε»*. Τον πήρα τηλέφωνο και του λέω «*όλα μια χαρά»*.

Κ. Ανήμερα στις 13;

ΚΙ. Ανήμερα. Και μετά δύο μέρες ήρθε ο Κανελλόπουλος και έφυγα εγώ, πήγα στη μονάδα μου.

Κ. Όντως οι αποστρατείες που γίνανε μετά το κίνημα το λεγόμενο του βασιλιά, ήταν πολύ λίγες, ήταν οκτώ-εννέα άνθρωποι.

ΚΙ. Ήταν αυτοί που θέλαν να φύγουν και αυτοί οι οποίοι ήταν πάνω από τον Περβαινά. Δεν άφησε ο υπασπιστής αυτός, πολύ καλός άνθρωπος, ο Ταπίνης να μείνει, ήτανε απώλεια για το …..ήταν κύριος.

Κ. Υπάρχει όμως και μια άποψη που λέει ότι, παρότι ο Περβαινάς προσπάθησε να μη φύγει κανείς από το ναυτικό, αξιωματικοί που είχαν πάρει μέρος στο κίνημα, στο πλευρό του Γκλύξμπουργκ έδωσαν απευθείας ονόματα σε αξιωματικούς του στρατού που ήταν στα πράγματα τότε και έτσι αποστρατεύθηκαν οι άλλοι.

ΚΙ. Δεν ξέρω αν έγινε αυτό, εν πάση περιπτώσει αυτό ήταν μια από τις τριβές που υπήρχαν μεταξύ του Περβαινά και του στρατού, ότι ήθελε να κάνει έλεγχο στο ναυτικό,[1] δηλαδή να μην υπάρχουν παρεισφρήσεις. Δεν ξέρω αν έγινε αυτό. Πάντως όσοι φύγαν, μηδέ και του μακαρίτη του Σταυρίδη εξαιρουμένου, έφυγαν με τη θέλησή τους. Ο Σταυρίδης έφυγε με τη θέλησή του, δηλαδή είπε «δεν μπορώ να κάτσω». Υπάρχουν και φήμες οι οποίες πρέπει και κάποτε να μπουν σε μια θέση.

ΚΙ. Τι θέλετε να πείτε με αυτό;

ΚΙ. Θέλω να πω ότι υπάρχουν άνθρωποι που λένε «μας κάναν, μας δείξαν…»

Κ. Ποιους εννοείτε;

ΚΙ. Αυτοί που τα λένε. Εφημερίδες ελληνικές δεν υπάρχουν; Τα έχουν πει «μου κάναν μου δείξαν».

Κ. Στο ναυτικό η δικτατορία τότε είχε αντιπάλους; Ενεργούς αντιπάλους;

ΚΙ. Πότε;

Κ. Από το 1967 μέχρι το 74.

ΚΙ. Κατ' ιδίαν να λένε ότι δεν θέλουν τη δικτατορία;

Κ. Όχι, που να έδρασαν.

ΚΙ. Δε νομίζω ότι υπήρχαν. Όλοι αυτοί οι οποίοι εμφανίστηκαν ότι έδρασαν στο ναυτικό, υπήρχε κάτι από προηγούμενα. Για το ναυτικό μιλάω. Κάτι υπήρχε από πριν, δεν έγινε κάτι πρωτογενώς, δηλαδή δεν γίνεται έτσι ένα πράγμα, από τη μια στιγμή στην άλλη δεν μπορείς να φτιάξεις μια ομάδα.

Κ. Την υπόθεση Σούλη την ξέρετε; Ξέρετε Γιατί είχε αποστρατευθεί ο Σούλης από τα ταχέα σκάφη;

ΚΙ. Πότε;

Κ. Δύο-τρία χρόνια μετά…..

ΚΙ. Δεν ξέρω γιατί, αλλά τι έγινε με τον Σούλη; Τι έκανε; Αποστρατεύθηκε…. και τον αποστράτεψαν. Δεν έχουν αποστρατευθεί διοικητές μονάδων; Μεγεθύνονται ορισμένα πράγματα χωρίς να υπάρχει λόγος. Μπορεί να έκρινε ο τότε Αρχηγός ότι έπρεπε να αποστρατευθεί. Αποστρατεύθηκε. Ο μακαρίτης ο Αναγνωστόπουλος αποστρατεύθηκε από το ναυτικό για τον εξής λόγο: ήταν ναυτικός ακόλουθος στο Κάιρο και είχε πάει η Ελένη Βλάχου, αυτή η ….ήταν γνωστό ότι ο μακαρίτης ο Αναγνωστόπουλος πίστευε στο θεσμό της βασιλείας, αυτό το ξέραν όλοι. Και το ήξερε και η Βλάχου και γυρίζει και του λέει: «*πάω στο Λονδίνο, θέλεις να πω κάτι;*»

Κ. Σε ποιόν το είπε;

ΚΙ. Στον Αναγνωστόπουλο. Άλλη βλακώδης ενέργεια αυτηνής, μπροστά σε κόσμο. Και ήταν μια εκπρόσωπος τύπου, στην πρεσβεία τι ήταν, τηλεφώνησε απάνω και τον διώξαν. Θέλω να πω ότι αυτά είναι φαινόμενα τα οποία υπάρχουν και αρχηγός μάλιστα ήταν ο Παπάς τότε, ο οποίος το 1974 είχε ……η ιστορία δεν γράφεται με προσωπικές απόψεις του καθενός, τι έκανε ο μακαρίτης;

Κ. Μια και αναφερθήκατε σε βασιλόφρονες, τι ποσοστά βασιλοφρόνων υπήρχαν τότε;

ΚΙ. Εγώ προσωπικώς πιστεύω στην αναγκαιότητα του θεσμού της βασιλείας στην Ελλάδα, εγώ. Αλλά πιστεύω στην αναγκαιότητα του θεσμού στα αγγλικά πρότυπα, όχι στα ελληνικά πρότυπα, τα πρότυπα του Σάχη…πιστεύω ότι πρέπει να υπάρχει ένας ανώτατος άρχων και να μην υπάρχει ένας Χ όπως είναι τώρα

[1] Βλέπε κεφάλαιο Δ2 και την εξέλιξη της ΕΔΕ Μπακόπουλου για το κίνημα της 13ης Δεκέμβρη. Πράγματι ο Περβαινάς δείχνει με τις καθυστερήσεις του πορίσματος της ΕΔΕ, παρά τις πιέσεις του γραφείου ΑΕΔ (συνταγματάρχης Λέκκας), να μην θέλει ανάμειξη του στρατού στα του ΠΝ.

γιατί τώρα έχουμε φτάσει ο Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας, Στεφανόπουλος, να είναι πιο ΠΑΣΟΚ από τον Σημίτη.

Κ. Θέλετε να πείτε ότι εσείς ήσασταν οπαδός και τότε αυτού του είδους της βασιλείας που λέτε;

ΚΙ. Πάντα πίστευα και πάντα θεωρώ ότι, οι ενέργειες του βασιλέως, και θεωρούσα και θεωρώ και τώρα, ότι ήταν εσφαλμένες. Είναι λάθος ότι έγινε το 1967 αυτό το κίνημα.

Κ. Στις 13 του Δεκέμβρη εννοείτε;

ΚΙ. Ναι, το θεωρώ έγκλημα γιατί με έβαλε εμένα να πάω εναντίον σου ή εναντίον του άλλου, που μπορεί να είχαμε ταυτότητα απόψεων ή να μην έχουμε. Γιατί να με βάλει να πάω να σκοτωθώ με τον συνάδελφό μου;

Κ. Πόσοι άλλοι σε ποσοστό από τους αξιωματικούς του ναυτικού ήταν βασιλόφρονες τότε;

ΚΙ. Βασιλόφρονες όπως λέω εγώ, ή όπως λεν οι άλλοι; Γιατί υπάρχουν δύο σχολές.

Κ. Εσείς να μου τις πείτε.

ΚΙ. Υπάρχει η σχολή αυτών οι οποίοι πιστεύουν πως, ότι κάνει η βασιλεία είναι σωστό και υπάρχουν και άνθρωποι οι οποίοι πιστεύουν ότι, ο θεσμός της βασιλείας δεν κάνει κακό στην Ελλάδα.

Κ. Πόσοι ήταν αυτοί τότε;

ΚΙ. Εγώ νομίζω ότι ήταν πολύ μεγάλο ποσοστό.

Κ. Δηλαδή; Τριάντα; Σαράντα;

ΚΙ. Αν κατ' ιδίαν ρωτήσει κάποιος «τι προτιμάς; Αυτό ή αυτό;» θα αρχίσουν οι πραγματικές διαδοχές, το ένα και το άλλο. Αλλά εάν υπάρχει μια συζήτηση σε λογική βάση νομίζω ότι όλοι οι άνθρωποι θα πουν ότι έχω αυτήν την άποψη ή την άλλη.

Κ. Εσείς προσωπικά, πριν γίνει η 21^{η} Απριλίου, ως βασιλόφρων τι κερδίσατε;

ΚΙ. Τίποτα. Εγώ δεν είμαι αυλικός, ούτε πιστεύω στη βασιλεία για να πάω να γίνω υπασπιστής. Εγώ πιστεύω στο θεσμό της βασιλείας για την Ελλάδα, δεν πιστεύω στο θεσμό της βασιλείας για την Ελλάδα το να ξεκινάει και να γυρίζει ο Κωνσταντίνος με το ελικόπτερο, όπως κάνουν οι υπουργοί, και να λέει τότε που έγινε το ναυάγιο και να λέει ότι ανέβηκε απάνω με τη ντακότα και έδωσε οδηγίες. Τι οδηγίες να δώσει ένα παιδί είκοσι ετών, το 1965 πότε έγινε;

Κ. Ο ναύαρχος ο Κιοσσές, ο πατέρας σας, ήταν βασιλόφρων ή όχι;

ΚΙ. Νομίζω ότι ήταν της αρχής της δικής μου. Πίστευε στην αναγκαιότητα του θεσμού, είχε μια ιδιαίτερη σχέση με τον Παύλο βέβαια……ο Παύλος δεν υπήρχε περίπτωση ποτέ να γίνει βασιλιάς, ο Παύλος ήταν τρίτος στη διαδοχή και ήρθαν έτσι τα πράγματα μετά το Γεώργιο…….

Κ. Ξέρετε ή γνωρίζετε από προσωπική πείρα ή από το περιβάλλον του πατέρα σας αν ο ΙΔΕΑ έπαιξε ρόλο στο πραξικόπημα της 21^{ης} Απριλίου;

ΚΙ. Δεν γνωρίζω προσωπικά.

Κ. Γνωρίζετε τέκτονες; Είστε τέκτονας εσείς; Γνωρίζετε αν ο τεκτονισμός είχε στο ναυτικό μέλη του;

ΚΙ. Υπήρχαν πολλοί. Εγώ όχι.

Κ. Αυτοί οι αξιωματικοί, οι πολλοί τέκτονες, αποτελούσαν μια ιδιαίτερη ομάδα μεσα στο ναυτικό;

ΚΙ. Όχι. Ήταν πανσπερμία, υπήρχαν άνθρωποι που ήταν βασιλικοί, άνθρωποι που δεν ήταν βασιλικοί, άνθρωποι της Ένωσης Κέντρου, υπήρχαν άνθρωποι της ΕΡΕ, υπήρχαν άνθρωποι και αριστεροί μπορώ να πω σε ιδεολογία. Δεν έχω ασχοληθεί με το θέμα.

Κ. Ξέρετε τι ποσοστό από τους αξιωματικούς ήταν Αρβανίτες στο ναυτικό; Εσείς είστε Αρβανίτης;

ΚΙ. Ναι, από την Ύδρα.

Κ. Τι ποσοστό είναι;

ΚΙ. Οι Αρβανίτες στην Ελλάδα έχουν κατέβει από τρεις μεριές. Είναι αυτοί που ήταν στην Επανάσταση του….που ήταν και στη Γένοβα, και από τη Γένοβα γίναν πειρατές και πιάσαν όλα τα άκρα, θα πούμε ποια, αυτοί που κατέβηκαν ως εθελοντές των Τούρκων που μείναν και πήγαν στην Πελοπόννησο, και οι άλλοι που πήγαν στα Μεσόγεια. Από μεν τα Μεσόγεια, δηλαδή Μεσόγεια: Σαλαμίνα, Ελευσίνα, κτλ, ήταν ένας αριθμός καλός…..

Κ. Έχουμε στο ναυτικό αξιωματικούς; Τότε;

ΚΙ. Τότε ήταν ο Σακελλαρίδης και ο Λάμπρου.

Κ. Άλλους, πολλούς, σε ποσοστό πως μπορείτε να βρείτε;

ΚΙ. Και ο Δρίκος είναι Αρβανίτης από εκείνη την περιοχή και ο Γκιόκεζας είναι από εκείνη την περιοχή και ο Κολιγιάννης από εκείνη την περιοχή…..

Κ. Υπήρχε διαφορετική συμπεριφορά απέναντι στους Αρβανίτες από τους άλλους αξιωματικούς;

ΚΙ. Όχι γιατί δεν το ξέραν. Χρονολογικώς τώρα έμαθα τι γίνεται.

Κ. Είπατε διότι δεν το ξέραν, αν το ήξεραν;

ΚΙ. Νομίζω ότι ο πατριώτης θα τον πρόσεχε, υπό την έννοια ο Θηβαίος τον Θηβαίο, ο Κρητικός τον Κρητικό, αλλά ειδικώς να υποστηριχθούν οι Αρβανίτες, όχι.

Κ. Όχι να υποστηριχθούν, να υπάρχει φυλετική-στρωματική διάκριση.

ΚΙ. Όχι, εμάς κατ' αρχήν πιο πολύ εγώ που είμαι Αρβανίτης από το 1600 εδώ, που είμαι Έλληνας, ελληνική η φαμίλια μου, είναι άλλοι που γίναν Έλληνες το 1913.
Κ. Οι «Σαββατιανοί» στη διάρκεια της Επταετίας τι ήταν;
ΚΙ. Δεν ξέρω, πρώτη φορά το ακούω.
Κ. Γνωρίζετε ότι υπήρχαν αξιωματικοί οι οποίοι ανέβαιναν το Σάββατο και έδιναν ραπόρτο, αναφορά στο ΓΕΝ;
ΚΙ. Όχι, δεν το ξέρω.
Κ. Να επανέλθουμε στο κίνημα. Τον Πετρόπουλο τον παραδεχόσασταν σαν αξιωματικό..
ΚΙ. Ήταν καλός αξιωματικός.
Κ. Αλλά είχατε και διαφορά τάξεως..
ΚΙ. Μεγάλη. Εγώ δεν είμαι άνθρωπος ο οποίος θαυμάζω, εγώ μετράω σαν άνθρωπο. Ήταν ένας καλός άνθρωπος, καλός κυβερνήτης, καλός στη δουλειά του…
Κ. Σας επηρέαζε;
ΚΙ. Όχι, κανείς δεν με επηρεάζει, κοιτάω τα πράγματα ορθολογιστικά, πως είναι. Αν πει ο άλλος «κάνε αυτό», αν θα συμφωνήσουμε μαζί θα το κάνω, αλλά να με επηρεάσει, να μου πει «εσύ τώρα είσαι ταγμένος να κάνεις αυτό», μόνο σε θέματα υπηρεσίας, αν θα μου έλεγε ο προϊστάμενός μου «πρέπει να γίνει αυτό».
Κ. Γιατί αποκρύψατε, ή δεν αποκρύψατε αλλά γενικά αποφεύγετε να αναφέρεστε σε δραστηριότητες, οι οποίες εστρέφοντο κατά της δικτατορίας;
ΚΙ. Δεν το θεωρώ τιμητικό, το να βγω και να πω ότι «εμένα με καταδικάσανε και ήμουν εναντίον της 21ης Απριλίου». Δεν είναι στο είναι μου, μου προξενεί αηδία. Μου είπαν πολλοί να πω, δεν μπορούσα να πω.
Κ. Πάμε στα γεγονότα. Συναντηθήκατε σε γραφείο των ΟΥΚ με άλλους αξιωματικούς των ΟΥΚ και σχεδιάσατε κινήσεις κατά του καθεστώτος τότε ή όχι;
ΚΙ. Δεν κάναμε κινήσεις, είπαμε ότι «το πράγμα που πάει;».
Κ. Ποιοι ήσασταν κατ' αρχήν;
ΚΙ. Δεν θυμάμαι ποιοι ήμασταν. Συζήτηση, δεν έγινε συνωμοτική ενέργεια. Άλλο που βρέθηκε κάποιος μετά νομίζω που το είπε ότι έγινε κάποια συζήτηση και μετά με μεταθέσαν.
Κ. Πότε έγινε αυτό;
ΚΙ. Δεν θυμάμαι…
Κ. Στην Κρήτη πότε μετατεθήκατε;
ΚΙ. Πέντε χρόνια….
Κ. Πότε μετατεθήκατε μετά από αυτό το γεγονός;
ΚΙ. Το 71; Πήγα στην Πάτρα και μετά από την Πάτρα πήγα στην Κρήτη. Κάθισα λίγο…
Κ. Ποιοι είχατε μαζευτεί στο γραφείο;
ΚΙ. Δεν θυμάμαι.
Κ. Ο Γουλέας ήταν μέσα;
ΚΙ. Δεν θυμάμαι.
Κ. Ο Πετρόπουλος ήταν;
ΚΙ. Δεν θυμάμαι.
Κ. Σας κάλεσε μετά ο Αραπάκης στο γραφείο του ως Αρχηγός του στόλου;
ΚΙ. Εμένα; Με κάλεσε και μου είπε «*τι γίνεται; τι κάνεις; πως τα βλέπεις τα πράγματα;», «δεν τα βλέπω καλά*». Δεν είχε γίνει αυτό που λένε, ενέργεια, να σκεφθούμε, να κάνουμε…..
Κ. Τι κάνατε τότε;
ΚΙ. Τίποτα απλώς συζητήσαμε και είπαμε, εγώ δηλαδή, ότι το πράγμα δεν προχωράει…..
Κ. Άρα δεν κουβεντιάσατε για γκόμενες.
ΚΙ. Όχι βέβαια αλλά δεν κάναμε και συνωμοσία.
Κ. Τι κάνατε δηλαδή, αυτό τι ήταν;
ΚΙ. Μια συζήτηση. Δεν είπα σε κάποιον «εσύ θα έρθεις μαζί μου, εσύ θα πας εκεί, εσύ εκεί». Δεν έγινε αυτό το οποίο πολλοί θέλουν να το εμφανίσουν ότι έγινε κάτι. Απλώς διέβλεπα την κατάσταση η οποία θα δημιουργηθεί και δημιουργήθηκε.
Κ. Στη διάρκεια της δικτατορίας ομάδες ανθρώπων, σαν αυτή που μαζευτήκατε εσείς και είπατε «δεν παν τα πράγματα καλά» κάναν το ίδιο πράγμα, όπως η 29η του Μάη, και καταδικάστηκαν γιατί αποκαλύφθηκε αυτό που μαζευόντουσαν και κάνανε. Δηλαδή τίποτα όπως είπατε και εσείς, περάσαν τα χρόνια και έγιναν ότι έγιναν. Γιατί εσείς αποδυναμώνετε αυτήν την συνάντηση που είχατε τότε;
ΚΙ. Δεν θεωρώ τιμητικό το να ξεκινήσω σε μια κατάσταση που είναι εκεί που είναι, να ξεκινήσω να λέω ότι έκανα κάτι. Δεν έκανα.
Κ. Στην Κρήτη γιατί είχατε μετατεθεί δυσμενώς;
ΚΙ. Γιατί δεν μου είχαν εμπιστοσύνη.
Κ. Γιατί δεν σας είχαν εμπιστοσύνη;
ΚΙ. Γιατί έλεγαν ότι …της καταστάσεως ανατροπής…

Κ. Πού ξέρανε αυτοί;
ΚΙ. Το ξέραν από τις συζητήσεις, δεν είμαι άνθρωπος που κρατάω τίποτα κρυφό, εγώ μιλάω.
Κ. Γιατί ήσασταν τότε εναντίον του καθεστώτος;
ΚΙ. Γιατί έβλεπα, ότι δεν προχωράει η κατάσταση, έβλεπα ότι ανεβαίνει στα ρετιρέ ο Παπαδόπουλος και κόβονται σωλήνες, κόβονται σκάλες……..και δεν κάθεται στην άκρη ο Παπαδόπουλος, αυτός έγινε Πρωθυπουργός. Οι φαντάροι της …μπήκαν φυλακή, όπως και τώρα στεναχωριέμαι για τη νεολαία που δεν έχει δουλειά.
Κ. Αυτή η θεώρηση των πραγμάτων στη διάρκεια της δικτατορίας αρχίζει από εσάς να γίνεται πότε;
ΚΙ. Νομίζω ότι άρχισε από το θέμα της υπαγωγής του νόμου περί ενόπλων δυνάμεων.
Κ. Επί Μαργαρίτη.
ΚΙ. Πριν από Μαργαρίτη. Επί Περβαινά.
Κ. Το 68. Από τότε εσείς αρχίζετε να έχετε αμφιβολίες για το αν το στρατιωτικό καθεστώς…..
ΚΙ. Όχι, εμένα πάντα με απασχολούσε το θέμα της διαδοχής, της εξελίξεως του συστήματος, τι θα γίνει. Δηλαδή πως θα γίνει αυτό; Θα κάνει εκλογές; Θα φύγει; Δεν θα φύγει; Είναι προβλήματα τα οποία πρέπει έναν άνθρωπο να τον απασχολούν. Δηλαδή το ότι εγώ βλέπω ότι υπάρχει μια δυσκαμψία….
Κ. Αυτό σημαίνει ότι στην αρχή που επιβλήθηκε το καθεστώς εσείς το είδατε με ευνοϊκό μάτι;
ΚΙ. Εγώ το είδα όπως το είδε και το 95% του ελληνικού λαού.
Κ. Πως το είδατε;
ΚΙ. Ότι έγινε κάτι και βγήκε η Ελλάδα προς το παρόν από ένα πρόβλημα. Υπήρχε ένα πρόβλημα. Ποιος διαδέχεται…..όταν βγαίνει μια εφημερίδα και λέει «να βρεθεί ο λοχίας», όταν ο Παπανδρέου πάει και υπογράφει μαζί με τον Κανελλόπουλο κοινό υποσχετικό, όταν έχουν πάρε δώσε ο ένας, ο βασιλιάς, ο Κανελλόπουλος πρωθυπουργός.
Κ. Τότε αρχίζετε να έχετε αμφιβολίες και στρέφεστε εναντίον και αρχίζετε να συζητάτε ανοιχτά, αυτό κάνετε τότε, το 68-69. Τι περιμένατε ότι θα γίνει; Τι θέλατε να γίνει; Να φύγει ο Παπαδόπουλος να έρθει ένας άλλος στη θέση του;
ΚΙ. Εγώ ήθελα το αργότερο μέχρι το 1970 να είχαν αρχίσει δημοκρατικές διαδικασίες, δηλαδή απλά πράγματα. Πολύ απλά. Κατ' αρχήν να γίνουν εκλογές στους δήμους, να βγουν εκλεγμένοι άνθρωποι, εν συνεχεία να γίνουν οι νομαρχίες, και να προχωρήσει, να γίνει μια εξέλιξη.
Κ. Ποιος σας έστειλε στην Κρήτη δυσμενώς;
ΚΙ. Η υπηρεσία.
Κ. Ποια δηλαδή;
ΚΙ. Δεν υπάρχει……έγιναν μεταθέσεις…..
Κ. Για να πείτε τότε ότι σας έστειλαν δυσμενώς, και αυτό είναι γνωστό, θα πει ότι συγκεκριμένος μηχανισμός σας έστειλε τότε. Ποιος;
ΚΙ. Δεν ήταν μηχανισμός, δεν ξέρω.
Κ. Ο Αραπάκης γιατί σας είχε καλέσει στο γραφείο του αφού δεν ανήκαν οι ΟΥΚ στο στόλο;
ΚΙ. Με κάλεσε και με ρώτησε τι γίνεται, πώς βλέπω τα πράγματα.
Κ. Εσείς υποπλοίαρχος σας κάλεσε ο Αρχηγός του Στόλου;
ΚΙ. Ήμασταν στην Κύπρο μαζί, δεν με κάλεσε για κακό ο άνθρωπος.
Κ. Στην Κρήτη καθίσατε ήσυχα ή συνεχίσατε να κάνετε αυτό που κάνατε και στην Αθήνα;
ΚΙ. Τη συζήτηση; Συζήτηση έκανα, δεν έκανα τίποτα.
Κ. Με το Μάντζαρη είχατε σχέσεις;
ΚΙ. Ποιόν;
Κ. Το Βελισάριο; Πώς τον λένε;
ΚΙ. Όχι, δεν είχα ιδιαίτερες σχέσεις.
Κ. Πώς είδατε την αρχηγία του Αραπάκη;
ΚΙ. Δεν μπορώ να καταλάβω τι συνέβη και παρέλαβε ο Αραπάκης. Εντάξει παρέλαβε γιατί έγινε το κίνημα του ναυτικού.
Κ. Μιλάμε για Αραπάκη.
ΚΙ. Δε μπορώ….έχω ένα πρόβλημα, δεν μπορώ να κατηγορήσω κάποιον εάν δεν έχω στοιχεία. Είναι μια θέση την οποία είχα πάντα. Δεν λέω εύκολα ότι ο Αραπάκης ήταν με τον έναν, ήταν με τον άλλον. Εκ των υστέρων η συμπεριφορά του έδειξε ότι τη δεδομένη στιγμή έφυγε από Αρχηγός του ναυτικού του Ιωαννίδη και πήγε μαζί με τον…Καραμανλή. Αυτό είναι, δεν είναι τίποτα άλλο.
Κ. Ο Αραπάκης έμεινε χρόνια Αρχηγός του ναυτικού. Αυτά τα χρόνια ήταν υπό τον Παπαδόπουλο και τον Ιωαννίδη και υπηρέτησε το καθεστώς. Και στη συνέχεια έγινε ότι έγινε με το Κυπριακό. Ποια είναι η γνώμη σας;
ΚΙ. Ο Αραπάκης έγινε Αρχηγός Ναυτικού το 1973, πριν ήταν αρχηγός στόλου. Το 1974 έγινε η Μεταπολίτευση. Νομίζω ότι υπήρχε μια διστακτικότητα ως προς τις αποφάσεις του και γι' αυτό βρεθήκαμε σε αυτήν την κατάσταση που βρεθήκαμε. Και γι' αυτό δεν έστειλαν και τα υποβρύχια την δεύτερη φορά και

γι' αυτό δεν στείλανε και την πρώτη. Υπήρχε μια αναποφασιστικότητα. Πρέπει να παραδεχθούμε ότι δεν ήμαστε άξιοι των περιστάσεων.

Κ. Δεν συνέπραξε στο πραξικόπημα της Κύπρου;

ΚΙ. Νομίζω ότι ο Αραπάκης ποτέ δεν θα εμπλέκετο στο πραξικόπημα. Ήταν τέτοια η φύση του ανθρώπου, επειδή τον ξέρω καλά από την Κύπρο, ποτέ δεν θα εμπλέκετο με θετικό ή αρνητικό τρόπο. Απλώς δημιουργήθηκε ένα γεγονός και τελείωσε. Ποιος είπε ότι είχε σχέση άμεση ο Αραπάκης με το πραξικόπημα; Κανένας δεν το λέει. Απλώς λέει τώρα, έχει βγάλει ένα βιβλίο, δεν το έχω διαβάσει, από ό,τι μου είπαν ότι λέει ότι χάριν αυτού εσώθη η Ελλάς.

Κ. Για το Μαργαρίτη τι άποψη έχετε;

ΚΙ. Ο Μαργαρίτης ήταν ένας τίμιος άνθρωπος, προσπαθούσε να συμβιβάσει τα ασυμβίβαστα, κράτησε ορισμένες ισορροπίες, τελικώς νομίζω ότι έφυγε μόνος του, δεν τον διώξαν, έφυγε. Ήταν καλός αξιωματικός, δεν είχε βέβαια τον φαινομενικό δυναμισμό του αρχηγού αλλά ήταν καλός αξιωματικός.

Κ. Είχατε σχέσεις με συναδέλφους του στρατού ξηράς οι οποίοι ήταν στο περιβάλλον των πρωτεργατών τότε;

ΚΙ. Από την Κύπρο είχα γνωρίσει ορισμένους ανθρώπους. Από αυτούς ορισμένοι ήταν στο περιβάλλον του Παπαδόπουλου. Ήταν πολλοί. Δηλαδή οι περισσότεροι της εποχής εκείνης ήταν από Κύπρο, πολλοί.

Κ. Μια και λέμε για την Κύπρο, για τον «ΑΣΠΙΔΑ» ξέρετε τίποτα; Αν ξέρετε προσωπικά.

ΚΙ. Όχι δεν ξέρω. Εκείνο το οποίο διαισθάνομαι είναι ότι, ήταν κάποιο παιχνίδι. Παίχτηκε ένα παιχνίδι κατά άλλους σωστά κατά άλλους άτσαλα, κατ' άλλους λάθος, κατ' άλλους σωστά.

Κ. Γνωρίζετε έναν αξιωματικό του στρατού ξηράς με το όνομα Βαρδάνης;

ΚΙ. Όχι. Α, γνωρίζω έναν Βαρδάνη ο οποίος ……ήμουν σημαιοφόρος εγώ και αυτός ήταν στο ΚΕΑΕ, στο Κέντρο Εκπαιδεύσεως Αμφιβίων Επιχειρήσεων. Άλλη σχέση δεν έχω.

Κ. Στην Κύπρο δεν γνωρίσατε αξιωματικό με αυτό το όνομα;

ΚΙ. Μπορεί να τον γνώρισα, δεν το θυμάμαι.

Κ. Οι σχέσεις σας με αυτούς τους αξιωματικούς που ήταν κοντά στους πρωτεργάτες της χούντας, έδιναν κάτι καλό σε σας;

ΚΙ. Δεν μπορώ να πω. Έχω ένα μειονέκτημα δεν προσδοκώ προσωπικά οφέλη γιατί δεν έχω ανάγκη από προσωπικά οφέλη. Δηλαδή μπορούσα, αφού ήταν και ο πατέρας μου αρχηγός και ο πεθερός μου αρχηγός, να είμαι κάπου καλά, σε μια καλή θέση: να πάω κανένα εξωτερικό…δεν πήγα πουθενά. Ήμουν ένας απλός αξιωματικός.

Κ. Στο Πολυτεχνείο εσείς παίξατε ρόλο προσωπικά;

ΚΙ. Όχι.

Κ. Πήγατε στο Πολυτεχνείο τις μέρες εκείνες;

ΚΙ. Τι εννοείς αν πήγα;

Κ. Αν περάσατε.

ΚΙ. Ναι, πέρασα.

Κ. Γιατί περάσατε;

ΚΙ. Πέρασα να δω τι γίνεται, δεν είχα λόγο να μην περάσω.

Κ. Ξέρετε αξιωματικούς του ναυτικού που να έπαιξαν ρόλο υπηρεσιακά στο Πολυτεχνείο;

ΚΙ. Όχι.

Κ. Ξέρετε αν το ναυτικό είχε βγάλει μονάδες με ναύτες εκείνες τις μέρες στην Αθήνα μέσα;

ΚΙ. Δε νομίζω.

Κ. Γιατί σας είχαν βάλει στην ….

ΚΙ. Ήμουν σε δυσμένεια.

Κ. Ο Νικολόπουλος σας έβαλε εκεί; Ο Πολιτόπουλος; Ποιος σας έβαλε;

ΚΙ. Δεν ξέρω, ήταν πολύ λίγοι για να με βάλουν εμένα. Ήταν μέσα σε ένα … μαγείρευαν και νόμιζαν ότι κάτι είχαν.

Κ. Ποιες ήταν οι σχέσεις σας με τον Νικολόπουλο.

ΚΙ Απλές…..ούτε κάτι το ιδιαίτερο ούτε κάτι το μη ιδιαίτερο, δεν είχα συνάφεια με το Νικολόπουλο εγώ.

Κ. Ο Αραπάκης πως έμαθε για αυτή την συνάντηση και τη συζήτηση που είχατε στους ΟΥΚ;

ΚΙ. Δεν ξέρω.

Κ. Εσείς μετατεθήκατε τότε στην Πάτρα;

ΚΙ. Όχι, εγώ μετατέθηκα στην Κρήτη.

Κ. Οι άλλοι πού μετατέθηκαν, που ήσασταν μαζί σε αυτή τη συζήτηση;

ΚΙ. Πουθενά.

Κ. Διοικητής ποιος ήταν στους ΟΥΚ τότε;

ΚΙ. Δεν ήμουν στους ΟΥΚ τότε, ήμουν στη ΝΔΝΑ.

Κ. Εντάξει ποιος ήταν διοικητής;

ΚΙ. Δε θυμάμαι. Ειλικρινά το λέω. Δηλαδή και να ήξερα ποιος το είχε πει, δεν θα το έλεγα αλλά δεν το ξέρω.
Κ. Πόσο καιρό μείνατε στη φυλακή;
ΚΙ. Δεκαοχτώ μήνες.
Κ. Στον Κορυδαλλό;
ΚΙ. Στον Κορυδαλλό.
Κ. Εκεί συναντήσατε…;
ΚΙ. Όλους.
Κ. Ποιες ήταν οι σχέσεις σας με αυτούς τους ανθρώπους;
ΚΙ. Μαζί, δεν είχαμε τίποτα…..επειδή ήμουν ο μόνος εγώ από το ναυτικό, με περιέβαλε μια πως το λένε…και ήταν γνωστό και τι στάση είχα κρατήσει, γιατί εγώ δεν είχα {παραστήσει}…τον αντιστασιακό. Και το ξέραν αυτοί βέβαια τι ήμουν εγώ. …λίγο πιο πάνω. Δεν είχα κακές σχέσεις, δεν είχα με κανέναν, συζητούσαμε.
Κ. Καταλάβατε αν οι πρωτεργάτες τουλάχιστον….κατ' αρχήν εκδηλωνόντουσαν οι πρωτεργάτες;
ΚΙ. Με εμένα συζητούσαν.
Κ. Τι βγάλατε από αυτές τις συζητήσεις;
ΚΙ. Έβγαλα ότι ήταν θύματα του συστήματος. Δηλαδή ο Παπαδόπουλος έχω την εντύπωση, αυτό συμβαίνει με όλους τους ηγέτες, περιβάλλονται από ένα κύκλωμα και σιγά- σιγά σφίγγει αυτό και απομονώνονται. Και τελικώς βλέπουν πέντε ή δύο και νομίζουν ότι βλέπουν όλη την Ελλάδα και βλέπουν αυτούς τους δύο.
Κ. Αυτός τι έλεγε στη φυλακή πάνω σε αυτά; Πάνω στα θέματα της περιόδου που κυβέρνησε;
ΚΙ. Νομίζω ότι ο Παπαδόπουλος έφερε βαρέως το ότι δεν πρόλαβε να προχωρήσει. Νομίζω ότι ο Παπαδόπουλος δεν ήθελε να είναι εκείνος ο οποίος θα ήταν εναντίον στο θεσμό της βασιλείας. Γιατί αν τα έβλεπε ρεαλιστικά τα πράγματα, το πρώτο πράγμα που έπρεπε να κάνει το 1967 ήταν να προχωρήσει και να ξεκαθαρίσει την κατάσταση.
Κ. Ναι αλλά δεν το έκανε.
ΚΙ. Αυτό λέω.
Κ. Τι έλεγε λοιπόν μέσα στη φυλακή;
ΚΙ. Αυτό, ότι δεν έκανε αυτό το πράγμα. Πιστεύω ότι αναγκάστηκε να το κάνει πολύ αργά. Αναγκάστηκε να κάνει εξελίξεις τον Αύγουστο του 73 που ήταν πολύ αργά.
Κ. Αυτά είναι τα συμπεράσματά σας. Ο ίδιος τι έλεγε.
ΚΙ. Δεν έλεγε επ' αυτού. Η σχέση μεταξύ δύο ανθρώπων που είναι φυλακή, είναι ιδιόμορφη. Δε ρωτάς τον άλλο, σέβεσαι την αδυναμία του, τι να σου πει; Άμα θέλει να σου μιλήσει, θα σου μιλήσει.
Κ. Ο Ιωαννίδης;
ΚΙ. Τα ίδια. Εγώ τους έβλεπα όλους. Αυτοί ήταν μεταξύ τους χωρισμένοι, εγώ τους έβλεπα όλους. Ο καθένας έχει τις απόψεις του.
Κ. Γνωρίζετε πως ο Ιωαννίδης ανέτρεψε τον Παπαδόπουλο;
ΚΙ. Εύκολο είναι δεν είναι τίποτα. Πώς ήξερε ότι θα ανατραπεί;
Κ. Πώς το ήξερε;
ΚΙ. Είχε πάει ο Παττακός δύο μέρες πριν και του το είχε πει.
Κ. Πού το ξέρετε εσείς αυτό;
ΚΙ. Μου το είχε πει ο Παττακός.
Κ. Ο Παττακός είπε σε όλους ότι δύο μέρες πριν…….
ΚΙ. Είχε πάει ο πρέσβης της Αγγλίας και του είπε «*ετοιμάζουμε την ανατροπή του Παπαδόπουλου*». Ο πρέσβης της Αγγλίας είπε στον Παττακό ότι ετοιμάζεται η ανατροπή του Παπαδόπουλου.
Κ. Με ποιόν τρόπο ένας ταξίαρχος εν ενεργεία ελέγχει μια ολόκληρη χώρα και τις ένοπλες δυνάμεις αυτής της χώρας, όταν από πάνω του υπάρχουν εκατόν πενήντα στρατηγοί ανώτεροί του;
ΚΙ. Μα ήταν ανώτεροι του οι στρατηγοί αυτοί ή δεν ήταν;
Κ. Εσείς θα μου πείτε.
ΚΙ. Νομίζω ότι δεν ήταν.
Κ. Τι ήταν;
ΚΙ. Δεν ξέρω. Ήταν άνθρωποι οι οποίοι είχαν δεχθεί να υπάρχουν με συμβιβασμούς όπως σήμερα ο Υπουργός, όχι τώρα, να πάρουμε παλιά, μπορούμε να το πάρουμε τώρα δεν πειράζει: όταν στην υπόθεση του Οτσαλάν τον πρώτο ρόλο στο βιολί τον έπαιζε ο κ. Κοσμίδης, και ο Υπουργός Εξωτερικών εκτελούσε εντολές του κ. Κοσμίδη, αυτό σημαίνει ότι ο κ. Κοσμίδης έχει ένα ρόλο παραπάνω από τον Πρόεδρο του…τον Γραμματέα του Υπουργικού Συμβουλίου. Θέλω να πω ότι σε κάθε σύστημα υπάρχει και ο αόρατος ο οποίος είναι και ο έμπιστος του συστήματος.
Κ. Με κάποιο τρόπο είναι ο έμπιστος. Ο Ιωαννίδης πώς ήταν; Πώς τα είχε καταφέρει;

ΚΙ. Ο Ιωαννίδης κατ' αρχήν είχε ξεκινήσει την 21η Απριλίου μαζί με τον Παπαδόπουλο. Είναι γνωστό ότι ήταν και στην 1η Μαΐου ο Ιωαννίδης. Ήταν ως τότε υπολοχαγός, ήταν που έγινε η κίνηση 1η Μαΐου για να γυρίσει, για να κερδίσει τις εκλογές τότε ο Παπάγος.
Κ. Το 51-52 στου «ΙΔΕΑ» το πρώτο…
ΚΙ. Δεν ήταν «ΙΔΕΑ» αυτό. Δεν πήραν και βαλαν τον άλλο και του είπαν να πάει να πιάσει τον Παπάγο και …
Κ. Πάμε στο 67.
ΚΙ. Έτσι έγινε.
Κ. Δηλαδή…
ΚΙ. Ήταν ένας από αυτούς. Εμφανίζετο σαν ανιδιοτελής, Δε ζήτησε υπουργικά καθήκοντα, λιτός στη ζωή του, δεν είχε δηλαδή τίποτα αυτός ο άνθρωπος, όλοι οι άλλοι είχαν τις γυναίκες τους, αυτός δεν είχε τίποτα.
Κ. Άρα με αυτό τι είχε πετύχει;
ΚΙ. Αυτός ήταν ο χαρακτήρας του.
Κ. Ναι, αλλά τι είχε πετύχει με αυτό;
ΚΙ. Έτσι ήταν ο χαρακτήρας του, είχε πετύχει να πιστέψουν όλοι ότι αυτός ήταν ο καλός …
Κ. Άρα είχε οπαδούς, ήταν η δύναμή του..
ΚΙ. Όχι οπαδούς, Δε μπορώ να πω οπαδούς. Απλώς ήμαστε αξιωματικοί και ξέρουμε πως βλέπουμε τον παραπάνω. Υπάρχουν παραπάνω οι οποίοι ζούσαν στη χλιδή και δεν είχαν φράγκο και υπήρχαν άνθρωποι οι οποίοι ζούσαν σεμνά και είχαν χρήματα.
Κ. Στη δικτατορία αυτό.
ΚΙ. Όχι, στη ζωή τη δική μας, στο ναυτικό.
Κ. Πάμε στη δικτατορία. Ο Ιωαννίδης είναι ταξίαρχος. Υπάρχει ένας πρωθυπουργός στη χώρα, υπάρχει αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων, υπάρχει Πρόεδρος της δημοκρατίας.
ΚΙ. Από το 73 και μετά;
Κ. Ναι, αφού ανατράπηκε ο Παπαδόπουλος.
ΚΙ. Αφού αυτός τους διόρισε.
Κ. Με τι μηχανισμό, με τι δύναμη;
ΚΙ. Με το μηχανισμό του κράτους που έριξε τον Παπαδόπουλο.
Κ. Άρα είχε ένα μηχανισμό δικό του…
ΚΙ. Ένα μηχανισμό δικό του, πήγαν οι δυνάμεις μαζί του, είχε μια δύναμη Α και την έκανε δέκα Α, έριξε τον Παπαδόπουλο.
Κ. Η ΕΣΑ τι δύναμη είχε μέσα στις ένοπλες δυνάμεις τότε;
ΚΙ. Νομίζω τίποτα. Παρ' ότι οι αξιωματικοί της ΕΣΑ ήταν οι καλύτεροι αξιωματικοί του στρατού. Δηλαδή αυτοί οι οποίοι πηγαίναν στην ΕΣΑ εθεωρούντο οι καλύτεροι αξιωματικοί του στρατού.
Κ. Πως πηγαίναν αυτοί στην ΕΣΑ;
ΚΙ. Δεν ξέρω.
Κ. Δε γνωρίζετε ότι ο Ιωαννίδης επέλεγε τους αξιωματικούς της ΕΣΑ έναν προς έναν; Ο ίδιος προσωπικά με πολύωρες συζητήσεις;
ΚΙ. Με πολύωρες συζητήσεις δεν ξέρω. Εγώ ξέρω ότι οι αξιωματικοί του στρατού, οι νέοι, οι οποίοι υπηρέτησαν στην ΕΣΑ επαγγελματικώς ήταν οι καλύτεροι. Δηλαδή δεν υπάρχει αξιωματικός του στρατού που να του πω για τον τάδε και να μην μου πει ότι αυτός ήταν άριστος.
Κ. Αυτοί ήταν οπαδοί του Ιωαννίδη; Φίλοι του; Τι ήταν;
ΚΙ. Δεν υπάρχουν οπαδοί……ήταν ένας άνθρωπος οποίος δούλευε κάπου, έβλεπε ότι αυτός που είχε από πάνω είναι εντάξει. Δεν έχουμε εμείς ανθρώπους που να λέμε ότι «αυτός είναι καλός;».
Κ. Δεν ανατράπηκε η ιεραρχία στις ένοπλες δυνάμεις τότε;
ΚΙ. Όσο ήταν και πριν και όσο είναι και τώρα. Δηλαδή τώρα υπάρχει ανατροπή της ιεραρχίας.
Κ. Για τότε μιλάμε.
ΚΙ. Και τότε υπήρχε και τώρα υπάρχει. Και πριν υπήρχε, παλιά ήταν ο Πλαστήρας, αυτός ο τίμιος άνθρωπος που έκανε την Επανάσταση του 22, έκανε το Τάγμα της Εθνικής Άμυνας, άλλαξε αυτά, μετά πήγε ο Κονδύλης……
Κ. Δεν υπήρχαν περιπτώσεις όπου αξιωματικοί νεαροί της ΕΣΑ χαστούκισαν στρατηγό;
ΚΙ. Όχι.
Κ. Θέλετε να μιλήσουμε καθόλου για την υπόθεση του «Έλλη»;
ΚΙ. Δεν έχω πρόβλημα.
Κ. Πέστε μου εσείς ότι θέλετε για αυτήν την ιστορία, εκτός από τα γνωστά, αυτά που έχουν δημοσιευτεί……
ΚΙ. Κατ' αρχήν η παρουσία μου στο «Έλλη» ήταν μόνο τέσσερις μέρες, δεν ήταν αυτές οι δέκα-είκοσι μέρες που λένε. Πρώτον. Δεύτερον: εμένα με κατηγορούν, εκτός από τη βιαιοπραγία, την αφήνω αυτήν, για

κατάχρηση εξουσίας. Κατάχρηση εξουσίας κάνει κάποιος όταν παίρνει καταθέσεις. Τις καταθέσεις δεν τις πήρα εγώ, τις πήρε ο Τζοβαρίδης και τις πήρε μόνος του, όταν είχαν φύγει οι άλλοι. Την κατάχρηση εξουσίας δεν την κάναμε εμείς, την έκανε ο Τζοβαρίδης. Δεν ξέρω για ποιόν λόγο δεν κατηγορήθηκε και όχι μόνο δεν κατηγορήθηκε, αλλά ήταν και μάρτυρας κατηγορίας εναντίον μου, τρόπον τινά. Έχει πεθάνει τώρα και δεν κάνει να πω αυτά που θα έλεγα αν ζούσε. Τι να πω ότι πήγαν άνθρωποι οι οποίοι ήταν στο ΕΑΤ-ΕΣΑ και επειδή ήταν κομματικοί φίλοι κάποιου, μη λεμε ονόματα γιατί και αυτός έχει πεθάνει, και ο ένας και ο άλλος, δεν πέρασαν από δίκη, και πέρασε …

Κ. Μα είναι ιστορία. Αυτό το βιολί θα κάνουμε;

ΚΙ. Υπήρχε άνθρωπος ο οποίος είχε βγει στο ΕΑΤ-ΕΣΑ, διοικητής του ΕΑΤ-ΕΣΑ ο οποίος επειδή ήταν γνωστός του Παπακωνσταντίνου, δεν πέρασε από δίκη και πέρασε φαντάρος. Είναι κατάσταση αυτή τώρα;

Κ. Δεν ήταν στις δίκες των βασανιστών; Ποιος ήταν αυτός;

ΚΙ. Δεν θυμάμαι το όνομά του, δεν θέλω να το κρύψω. Απλώς ήταν ένα παιχνίδι εντυπωσιασμού για να καλύψουν τα άλλα.

Κ. Ποια άλλα;

ΚΙ. Αυτά τα άλλα, όλα τα άλλα. Προείχε το Κυπριακό από το να γίνει η δίκη του Πολυτεχνείου. Δεν προείχε; Προείχε το Κυπριακό για να μην γίνει η δίκη των πρωταιτίων. Το Κυπριακό ήταν εθνικό θέμα, μετά ήταν η δίκη του Πολυτεχνείου.

Κ. Στην υπόθεση του «Έλλη» ο πεθερός σας είναι αρχηγός του Πολεμικού Ναυτικού. Εσείς μπαίνετε στην ανακριτική επιτροπή με διαταγή του Περβαινά.

ΚΙ. Κατ' αρχήν υπήρχε κάποιος κατάλογος, όπως γίνεται πάντα. Αυτός λοιπόν ο κατάλογος είπε ότι έχουν φέρει βόμβες και ο σκοπός είναι να ανατινάξουν τα πλοία και να ανατινάξουν τα διυλιστήρια στο Πέραμα. Το ξέρεις ότι είχαν γίνει δοκιμαστικές εκρήξεις στην Κρήτη; Τα ξέρει ο κόσμος αυτά;

Κ. Που είχαν γίνει δοκιμαστικές εκρήξεις;

ΚΙ. Στην Κρήτη.

Κ. Από ποιους;

ΚΙ. Από αυτούς και ελέχθησαν στη δίκη αυτά. Και να σου πω και κάτι άλλο; Και εγώ είχα και τον ανδρισμό και το θάρρος και τους είπα «*παιδιά με συγχωρείτε, ό,τι έγινε- έγινε, με συγχωρείτε για ό,τι έγινε, έγινε για το καλό του ναυτικού*». Και εγώ δεν είχα τίποτα με τους ανθρώπους, με κάποιους από αυτούς είχαμε υπηρετήσει και μαζί. Και δεν έγιναν αυτά τα ηλεκτροσόκ και τα παραμύθια, πότε να κάνω εγώ ηλεκτροσόκ; Με τι να κάνω εγώ ηλεκτροσόκ; Εμείς είχαμε πάει, είχα πάει εγώ στην επιτροπή για το θέμα των βομβών. Είχαν φέρει βόμβες από τη Σουηδία….τώρα το επειδή πέσαν και δεν θέλαν να τους βάλουν βαθιά μέσα, έγινε αυτό που έγινε. Και τελικώς και στο στρατοδικείο είπαν, ότι δεν υπέστησαν καμία πίεση, εγώ δεν είπα ότι δεν έδωσα……Εγώ δεν τα είπα αυτά τα πράγματα, είπαν ότι έλεγα πράγματα κατασκευασμένα. Είπα το λόγο για τον οποίο επεβλήθη η ποινή.

Κ. Η ποινή η δική σας; Γιατί επεβλήθη;

ΚΙ. Επεβλήθη έτσι. Γιατί ήταν απαίτηση ορισμένων.

Κ. Ποιών;

ΚΙ. Αυτών που γύριζαν στα γραφεία…εδώ βρέθηκε αρχηγός, ο Κονοφάος, ο οποίος κάλεσε ανθρώπους και τους είπε να {μην}…μπαίναν μάρτυρες υπεράσπισης.

Κ. Εσείς δεν κατηγορηθήκατε στην κοινή γνώμη γιατί προσπαθήσατε να προλάβετε εκρήξεις βομβών στα πλοία. Κατηγορηθήκατε γιατί εισαγωγικά, «βασανίσατε ανθρώπους».

ΚΙ. Όχι και εγώ λέω ότι δεν βασάνισα ανθρώπους, διότι αυτά που λένε δεν έχουν σχέση με την πραγματικότητα. Το να πέσουν δύο χαστούκια και ένα σπρώξιμο ή να καθίσει κάτω, μία ορθοστασία, ένα τέτοιο…..αυτά δεν είναι βασανιστήρια. Βασανιστήρια δεν τα έχουν ζήσει τι είναι, να πάνε να κοιτάξουν πως ζουν στο Γκουαντάναμο τώρα να δουν τι είναι βασανιστήρια.

Κ. Αναφερθήκατε σε χαστούκια, σε ορθοστασία και σε σπρωξίματα. Αυτά όλα μαζί πως τα χαρακτηρίζετε;

ΚΙ. Τίποτα, αυτή είναι μια συμπεριφορά η οποία μπορεί να….ότι δεν ήταν και η σωστή. Αλλά όχι αυτό το πράγμα, κάθισα τέσσερις μέρες και χρεώθηκα ότι εγώ από το πρωί μέχρι το βράδυ δεν έκανα άλλη δουλειά από το να βαράω.

Κ. Ο Σομαρίπας με τον….

ΚΙ. Τίποτα, κατ' αρχήν δεν ήταν μόνο δύο. Όλοι οι υπαξιωματικοί πέρασαν και οι ναύτες περάσαν από εκεί. Ο διοικητής ήταν ο Ευαγγελόπουλος, κάθε μέρα έπαιρνε δύο …..αυτοί ήταν οι σκοποί. Αυτά που λένε τώρα τα παραμύθια, αυτά είναι έξω από την πραγματικότητα. Αλλά πού να τα πεις σε ένα τέτοιο πράγμα. Εδώ βγάλαν ότι σκότωσα παιδιά, αυτό βγάλαν. Εφημερίδες αυτό βγάλαν.

Κ. Δεν έχουν πει…

ΚΙ. Πως δεν έχουν πει. Το έχει γράψει τα «ΝΕΑ», ότι σκότωσα στην Κύπρο παιδιά. Εδώ κάποιος……..όχι έχει σημασία γιατί δημιούργησε κλίμα....Έλεγα ότι εδόθη έκταση πάρα πάνω από τα πραγματικά γεγονότα, αυτό δεν έγινε, κατ' αρχή αυτό δεν κράτησε ένα μήνα και δύο μήνες που λέγαν. Αυτοί

κάθισαν δέκα μέρες, υπήρχε μια καταγγελία η οποία απεδείχθη, βρήκαμε τις βόμβες, βρήκαμε τους τηλεχειρισμούς, στο δικαστήριο δεν λέω ότι είπαν ότι «*εμείς δεν πάθαμε τίποτα και δεν τιμωρηθήκαμε*» και εκείνοι αν έβγαζαν, σήμερα δηλαδή αν έβγαζε κάποιος ότι έκανε τεχνητή έκρηξη με remote control τι θα έτρωγε;

Κ. Εννοείτε στη διάρκεια της δικτατορίας αν αποδεικνυόταν ότι…

ΚΙ. Τώρα, τώρα πιάνουν έναν ο οποίος πάει και κάνει έκρηξη με τηλεχειρισμό προκειμένου να χρησιμοποιηθεί για βόμβα, τι θα κάνουνε;

Κ. Θέλετε να πείτε ότι τότε αυτοί κάναν δοκιμές με τις βόμβες;

ΚΙ. Το έχουν παραδεχθεί οι άνθρωποι, δεν είναι τίποτα.

Κ. Πως εξηγείτε το ότι από όσους ανακατεύτηκαν στην υπόθεση αυτή του «Έλλη», ο μόνος που κάθισε στη φυλακή ήσασταν εσείς και η μοναδική ουσιαστική ποινή των οκτώ χρόνων ήταν η δική σας;

ΚΙ. Δεν ξέρω, δεν τους άρεσα. Εκνευρίστηκαν διότι εγώ μπορούσα να μην πάθω τίποτα. Να έλεγα «τι να κάνω; Πήγα εκεί πέρα…» αλλά μετά πως θα εμφανιστώ;

Κ. Τι εννοείτε «πως θα εμφανιστώ;»;

ΚΙ. Αυτοί επεδίωκαν, ήταν γνωστό ποιος ήμουν, οι θέσεις μου ήταν γνωστές, γι' αυτό ήρθαν και τόσοι μάρτυρες, εάν ήθελαν να φέρουν όλους τους αξιωματικούς για μάρτυρες, ερχόντουσαν όλοι οι αξιωματικοί του ναυτικού. Η πλειοψηφία. Γιατί ξέραν το πρόβλημα, ξέραν ότι εγώ και οι άλλοι δεν το κάναμε για να στηριχτούμε, τι να στηρίξουμε;

Κ. Γιατί βάζετε και τους άλλους μέσα;

ΚΙ. Γιατί και οι άλλοι ήταν μαζί με εμένα, για τους υπαξιωματικούς καλά, το θεωρούσα αχρείο αυτό που έγινε, τους πήραν, πήραν αυτόν τον Κοταρά και του είπαν «θα σε βάλουμε και σένα μέσα αν δεν πεις ότι ο τάδε μου έκανε…». Αυτά είναι ανεπίτρεπτα πράγματα, είναι τίμια πράγματα αυτά;

Κ. Εννοείτε υπαξιωματικό των ΟΥΚ;

ΚΙ. Ναι. Είναι τίμια πράγματα αυτά; Είναι ανδρικά πράγματα αυτά; Και είχαν {έρθει}…οι καθοδηγηταί απέξω {από το δικαστήριο} και τους λέγαν «θα πείτε αυτό, θα πείτε εκείνο». Η ανάκριση το 1975, πότε έγινε, στους υπαξιωματικούς, δεν ξέραν ποιος ήταν ο Σομαρίπας και ποιος ήταν ο Ντάκουλας. Δεν τους ξέραν. Μία φορά είχε έρθει ο ένας και μία ο άλλος, όλοι είχαμε περάσει από εκεί, όλοι είχαν περάσει

Κ. Άρα δεν ήταν μόνο ο Σομαρίπας..

ΚΙ. Βέβαια δεν ήταν[1]. Και πήραν τους ανθρώπους και τους καταστρέψαν για να εμφανιστούν ότι υπήρχαν, τι υπήρχαν; Μετά ένα άλλο πράγμα. Το ξέρεις ότι τα πλημμελήματα για τα οποία κατηγορούμην, είχαν παραγραφεί; Και κάναν ειδικό νόμο για να μην παραγραφούν; Μόνο η δική μου περίπτωση, δεν ήταν άλλη περίπτωση.

Κ. Πως το εξηγείτε;

ΚΙ. Δεν ξέρω. Θέλαν να δείξουν τι; Ότι υπήρχε αντίδραση εναντίον της δικτατορίας; Τι θέλαν να δείξουν; Τίποτα δεν υπήρχε και το Πολυτεχνείο προκατασκευασμένο ήταν.

Κ. Αφήστε το Πολυτεχνείο, μην ανακατεύεστε εκεί, παίξατε ρόλο;

ΚΙ. Όχι.

Κ. Μην ανακατεύεστε…..Τι γνωρίζετε για τη δραστηριότητα του Παπά, του κυβερνήτη του «Βέλους»; Όχι του μετέπειτα Αρχηγού του ναυτικού, τότε μιλάμε.

ΚΙ. Κατ' αρχήν αυτό που έκανε, για εμένα ως ενέργεια ήταν απαράδεκτο. Ότι πήγε και έφυγε και πήρε το καράβι στην Ιταλία, το παρέδωσε και βγήκε στα μικρόφωνα. Και φέρανε τον άλλον το φουκαρά, ποιο φουκαρά δηλαδή έχει μεγαλουργήσει. Τον Χαρλαύτη τον στείλαν να πάει να πάρει το καράβι. Να μην πήγαινε να πάρει το καράβι; Να μην πήγαινε να το πάρει το καράβι; Να το έφερνε ο Ξενάκης ως ύπαρχος;

Κ. Ο Χαρλαύτης πήγε ή ο Βώσος;

---

[1] Εδώ ο Κιοσσές αναφερόμενος στους ανθυπασπιστές και υπαξιωματικούς που χρησιμοποιήθηκαν από την ανακριτική επιτροπή στο ΕΛΛΗ, διατείνεται πως δεν ήταν μόνον οι τρεις που διώχθηκαν (Ντάκουλας, Σωμαρίπας και Τσιπουρίδης) αλλά πολύ περισσότεροι που σημαίνει πως και δεν ήταν βασανιστές και πως η ευθύνη τους μειώνεται κατά πολύ. Αλλά *«…εκ της η ΕΔΕ και προανακριτικής εξετάσεως (αντεπιτρόπου ΚΑΛΙΤΣΗ) επί της υποθέσεως βασανισμών επί του ΄΄ΕΛΛΗ΄΄ προέκυψεν ότι εκτός των άλλων υπευθύνων (…Ευαγγελόπουλου,..Καμαρινέα…Κιοσσέ και …Τσιοβαρίδη) ενέχονται οι υπαξιωματικοί ….Ντάκουλας…Σωμαρίπας….Τσιπουρίδης…»*. Αυτά αναφέρει το αρμόδιο τμήμα διοικητικών υποθέσεων του ΑΝ/ΚΛΑΔΟΣ Β΄ 1ον ΕΓ/1 σε ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟΝ-ΕΙΣΗΓΗΤΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ προς Αρχηγόν Ναυτικού στις 29 Μαρτίου 1975 προτείνοντας να παραπεμφθούν οι παραπάνω στο αρμόδιο Συμβούλιο με το ερώτημα της αποτάξεως εκτός της ποινικής δίωξης. Είναι δύσκολο να δεχτεί κανείς πως στην υπόθεση αυτή συντονίσθηκαν τόσα στελέχη διαφορετικών υπηρεσιών, βαθμών και ειδικοτήτων καθώς και οι διωκόμενοι για να περιορισθεί ο αριθμός των ΄΄πενήντα΄΄ αναμειχθέντων υπαξιωματικών ΟΥΚ στο ΕΛΛΗ στους τρεις που αναφέρονται. Απλά ο Κιοσσές κάνει μια προσπάθεια εδώ να μειώσει τις ευθύνες των τριών στελεχών που συνδέσανε τη μοίρα τους μαζί του, και να τους ΄΄αποκαταστήσει΄΄ έστω και εκ των υστέρων. Προφανώς αισθάνεται πως έχει ο ίδιος κάποια υπευθυνότητα γιατί έγινε ότι έγινε, εκτός των υπολοίπων μελών της επιτροπής, και κατά των ΄΄δικών του΄΄ των ΟΥΚ. Είναι αλληλεγγύη που εκφράζει και σύμφωνη με το χαρακτήρα του, αλλά τα πράγματα δεν έγιναν όπως τα λέει. Εξ άλλου στην επιτροπή αυτός ήταν και ο μικρότερος ηλικιακά και κατά βαθμό. Οι άλλοι λούφαξαν στο δικαστήριο και αρνήθηκαν βασανισμούς κ.λ.π.. Αυτό προκύπτει από τα πρακτικά. Εντύπωση προκαλεί και το φάσμα των μαρτύρων υπεράσπισης του Κιοσσέ. Βλέπε πρακτικά της δίκης όπως παρουσιάζονται και στο αντίστοιχο κεφάλαιο Δ3 και Δ3α για τη δίκη αυτή στο κυρίως κείμενο.

ΚΙ. Ο Χαρλαύτης και τον αποστράτεψαν. Είναι πράγματα αυτά; Μιλάμε για κράτος; Δεν είναι κράτος, είναι οπερέτα.
Κ. Εσείς ήσασταν βασιλόφρων, ο Παπάς ήταν βασιλόφρων;
ΚΙ. Βεβαίως ήταν.
Κ. Πού το ξέρετε;
ΚΙ. Το ξέρω. Πήγε και βρήκε τον …..δεν είναι βασιλόφρων υπό την έννοια του…..έχει διαφορά. Εγώ πιστεύω στο θεσμό της βασιλείας, αν με ρωτήσεις αν είμαι μαζί με τον Κωνσταντίνο…γιατί έκανε αυτά που έκανε. Ο Παπάς πήγε στον Κωνσταντίνο και του είπε να γυρίσουν μαζί πίσω. Τα λέω τα πράγματα, άπαξ και τα λέμε, τα λέμε όλα.
Κ. Είναι γνωστό ότι ο Παπάς έστειλε γράμμα στον Κωνσταντίνο, πήγε και τον βρήκε στη Ρώμη…..
ΚΙ. Όχι στη Ρώμη, στο Λονδίνο. Και του είπε «*μην ακούς αυτόν τον τέτοιο, τον Αντρέα*».
Κ. Εκτός από τις συζητήσεις που κάνατε εναντίον του τότε καθεστώτος, το 68-69, συγκεκριμένη δραστηριότητα {είχατε};.
ΚΙ. Δεν έχω τίποτα, αυτά είναι……Επειδή εγώ έχω κάνει επιχειρήσεις και ξέρω ότι από τη σχεδίαση μέχρι την υλοποίηση υπάρχουν τα τόσα προβλήματα στη μέση, που πρέπει να γίνουν για να πεις ότι έγιναν. Δηλαδή «Α, εντάξει, κάναμε εκείνο, κάναμε το άλλο». Τι κάνατε; Όχι τι είπαν, τι κάναν.
Κ. Εσείς πέστε μου αυτή τη φάση της προετοιμασίας.
ΚΙ. Τίποτα. Αν είχαμε φτάσει στο θέμα της προετοιμασίας θα είχε γίνει και ενέργεια.
Κ. Ποιοι δηλαδή;
ΚΙ. Όχι ποιοι, αν είχε φτάσει ένα πράγμα, αν είχαμε πει δηλ. ότι εγώ θα κάνω αυτό, θα το είχα κάνει. Τι θα με ανέκοπτε; Δεν μου αρέσει να χτυπάω ανθρώπους όταν έχουν την πλάτη στον τοίχο, δεν μπορώ να το κάνω.
Κ. Ποιοι θα ήταν αυτοί που θα χτυπούσατε;
ΚΙ. Αυτοί που είναι τώρα με την πλάτη στον τοίχο, όχι τότε.
Κ. Ποιοι είναι σήμερα με την πλάτη στον τοίχο;
ΚΙ. Δεν υπάρχουν άνθρωποι με την πλάτη στον τοίχο;
Κ. Ποιοι είναι; Τι υπονοείτε;
ΚΙ. Θέλω να πω ότι την εποχή που κινδύνευα, που πλήρωσα δηλ. ό,τι πλήρωσα και για όσα πλήρωσα, να πάω πίσω……δεν τα κάνω αυτά.
Κ. Είχατε μια δραστηριότητα την οποία δεν θέλετε, όχι να την προβάλετε, απλά να την πείτε.
ΚΙ. Δεν νομίζω ότι…..ήμουν εναντίον της ……αυτό ήταν. Όχι εναντίον, υπό την έννοια του εναντίον. Πίστευα ότι αυτό το πράγμα δεν μπορεί να βρει λύση. Αυτό που το βρήκαν οι άλλοι το 73 –74 και γυρίσαν και είπανε και πηγαίναν κυβερνήτες και πηγαίναν στο εξωτερικό και κάναν και δείχναν, πηγαίνοντας στο Νικολόπουλο, εγώ δεν το έκανα αυτό. Αυτή είναι η διαφορά μου, γι' αυτό και μπορώ και μιλάω έτσι γιατί εγώ δεν το έκανα αυτό. Μπορούσα να είχα περάσει καλύτερα από όλους, μπορούσα να μην είχα πάθει τίποτα. Δεν το έκανα. Δεν θέλω να το κάνω γιατί σκέφτομαι πως θα σε δω εσένα αύριο στα μάτια, θέλω να σε βλέπω στα μάτια. Αυτός είμαι, μπορούσα να το κάνω, πολλά μπορούσα να κάνω.
Κ. Δηλαδή μπορούσατε να συνεργαστείτε με τους ανθρώπους που ήταν ισχυροί τότε στη δικτατορία.
ΚΙ. Και ισχυροί μετά. Και με τους άλλους μπορούσα. Μπορούσα κάλλιστα να πάω να πιάσω έναν από αυτούς, τους υπαξιωματικούς.
Κ. Έχει αναφερθεί ότι ο Θεμελίδης επίσης… ο Θεμελίδης ήταν γαμπρός σας; Είχατε κάποια σχέση;
ΚΙ. Όχι.
Κ. Όχι ο Θεμελίδης. Ο Λογοθέτης, τι σχέση είχατε με τον Λογοθέτης; Συγγενική;
ΚΙ. Είναι μακαρίτης ο Λογοθέτης. Έχει πάρει την αδερφή της γυναίκας μου.
Κ. Έχετε πάρει δύο αδερφές. Μπατζανάκης σας είναι. Ο Λογοθέτης τι ιστορία είχε στη δικτατορία; Ποια ήταν η θέση του; Πως εκδηλωνόταν;
ΚΙ. Ήταν με την παρέα του Θεμελίδη, ό,τι είχε ο Θεμελίδης είχε και αυτός. Κατ' αρχήν δεν ήταν εδώ, ήταν στη Γαλλία.
Κ. Γνώριζε για τη σχεδιαζόμενη κίνηση, το κίνημα…;
ΚΙ. Τι να γνωρίζει; Αυτά ήταν κοινό μυστικό. Αυτά τα συζητάγαν. Μου είπε κάποιος άνθρωπος ότι κάποιος πήγε να δώσει το διάγγελμα του……το μαγνητοφωνημένο, ένα διάγγελμα. Αυτός ήταν…..πήγε και αυτός στον Ιωαννίδη μετά. Μιλάμε για πλάκες.
Κ. Πριν την εικοστή…;
ΚΙ. Όχι, τώρα με το κίνημα του ναυτικού.
Κ. Πριν συλληφθούν;
ΚΙ. Ναι, πριν. Ήταν βλακώδης ενέργεια αυτή, που κάναν για το κίνημα του ναυτικού.
Κ. Ένα λεπτό, πάμε στα γεγονότα. Σας είπα γεγονότα. Άμα θέλω τις κρίσεις θα σας τις ζητάω. Μου είπατε τώρα ότι πήγε να μαγνητοφωνηθεί διάγγελμα;

ΚΙ. Διάγγελμα και πήγαν να το δώσουν, το δώσαν σε κάποιον υπαξιωματικό και αυτός ο υπαξιωματικός το έδωσε στον Ιωαννίδη. Πριν ακόμα αποφασιστεί ότι δεν θα γίνει το κίνημα του ναυτικού.
Κ. Και έτσι προδόθηκε;
ΚΙ. Όχι.
Κ. Πως προδόθηκε;
ΚΙ. Δεν προδόθηκε. Δεν έγινε τίποτα.
Κ. Αλλά τι; Πήγαν εκείνο το βράδυ και τους πιάσαν όλους.
ΚΙ. Τους είπαν να πάνε στα καράβια. Πήγαν στα καράβια με πολιτικά και τους πιάσαν, αποφάσισαν ότι πρέπει να σταματήσει αυτή η κοροϊδία. Και νομίζω ότι ήθελαν να βρουν και πολιτική διέξοδο για να προχωρήσουν τις εξελίξεις. Αυτό ήταν.
Κ. Ποιοι δηλαδή;
ΚΙ. Είχαν πρόβλημα με το βασιλιά, δεν είχαν πρόβλημα με το βασιλιά; Ο Παπαδόπουλος νομίζω ότι ήθελε να προχωρήσει σε εξελίξεις γι' αυτό έκανε το δημοψήφισμα εναντίον του βασιλέως το 74, το 73, για να προχωρήσει.
Κ. Το κίνημα τότε τι ρόλο έπαιξε; Οι συλλήψεις του κινήματος;
ΚΙ. Τίποτα, για μένα ήταν σπασμωδικές ενέργειες. Δηλ. εμείς τώρα την εποχή εκείνη με το «Έλλη» που λέγαμε, εάν ξεκινάγαμε, ποιος ήξερε και ποιος έκανε και με ποιόν είχαν συζητήσει και το τι είχε γίνει, θα ήταν το μισό ναυτικό μέσα. Να σκεφτείς ότι μου είπαν για αξιωματικούς του ναυτικού οι οποίοι δεν είχαν καμία σχέση. Είπαν δηλ. ότι και αυτοί ξέραν, τι ξέραν; Δεν ξέραν τίποτα. Ήθελα να μιλήσω εγώ με εσένα και να πω «ξέρεις κάτι; Τα πράγματα δεν τα βλέπω καλά» και να με πιάσουν εμένα και να πω «ξέρεις; το ήξερε και ο τάδε».Έτσι έγινε.
Κ. Δεν κατάλαβα καλά το πώς αποφασίστηκε κείνο το βράδυ να γίνουν οι συλλήψεις του κινήματος.
ΚΙ. Εγώ πιστεύω ότι φτάσαν σε ένα σημείο, κατ' αρχήν είναι βέβαιο ότι είχαν αποφασίσει την αναστολή του κινήματος, δεν την είχαν αποφασίσει;
Κ. Οι ίδιοι του κινήματος;
ΚΙ. Οι ίδιοι είπαν ότι δεν θα γίνει και πιστεύω ότι αυτοί οι άνθρωποι ξεκίνησαν με σκοπό να ξεκαθαρίσουν την πολιτική κατάσταση. Δηλ. νομίζω ότι και ο Αβέρωφ ήταν μέσα στο παιχνίδι.
Κ. Στο παιχνίδι ποιο;
ΚΙ. Να ξεκαθαριστεί η κατάσταση, να πάνε σε εξελίξεις…
Κ. Με τις συλλήψεις των αξιωματικών;
ΚΙ. Με θύματα τους αξιωματικούς, να πούμε ότι έγινε κάτι..
Κ. Αυτό προϋποθέτει συνεργασία του Αβέρωφ με τον Παπαδόπουλο.
ΚΙ. Νομίζω ότι κάτι πρέπει να υπήρχε, δεν είμαι βέβαιος.
Κ. Θέλετε να πείτε ότι η άποψη ότι προδόθηκε το κίνημα δεν ευσταθεί;
ΚΙ. Το γνωρίζαν, τι να προδώσουν;
Κ. Εσείς που ήσασταν παρών, δεν ήσασταν παρών; Πήγατε με τον Πετρόπουλο στον Κολιγιάννη και ο Πετρόπουλος του λέει του Κολιγιάννη….
ΚΙ. Πριν γίναν αυτά.
Κ. Πόσο καιρό πριν;
ΚΙ. Πολύ. Ιανουάριο; Δεν έγινε τίποτα. Απλώς συζητούσαμε και μου λέει «*πάμε στον Κολιγιάννη*;».
Κ. Ο Κολιγιάννης γιατί δεν ενημέρωσε, ξέρετε αν ενημέρωσε τους υπόλοιπους ότι «ήρθε ο Πετρόπουλος με τον Κιοσσέ και μου είπαν αυτό;»
ΚΙ. Δεν ξέρω αν τους ενημέρωσε. Ήταν μια, ήταν ένα σύστημα μεταξύ συστήματος, δεν ήταν κάτι το…..
Κ. Τι γνώμη έχετε για τους ναυάρχους που επελέγησαν στο ναυτικό στη διάρκεια εκείνων των χρόνων;
ΚΙ. Ό, τι γνώμη έχω και για τώρα, δεν αλλάζει τίποτα, δεν έχει καμία διαφορά. Ποιος ήταν καλύτερος και έφυγε ή ποιος ήταν χειρότερος και έμεινε; Αυτά είναι ευκαιριακές στιγμές, σε μια περίοδο είναι ο τάδε, ξέρει ο τάδε τον τάδε και γίνεται.
Κ. Είναι στις υποχρεώσεις του αξιωματικού των ενόπλων δυνάμεων, όταν βλέπει εκτροπή, εκτός αν δεν θεωρείτε εκτροπή την 21η Απριλίου, όταν βλέπει μια τέτοια εκτροπή δεν είναι στις υποχρεώσεις του να αντιδράσει;
ΚΙ. Μπαίνουμε σε ένα πολύ σοβαρό κεφάλαιο τι σημαίνει εκτροπή. Όταν όλοι είχαν δει την κατάσταση αυτή και ο βασιλιάς και ο πρωθυπουργός και ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης και οι στρατηγοί και το στρατιωτικό συμβούλιο και όλοι συζητούσαν περί αυτού, τι περιμέναν από έναν υπολοχαγό να κάνει; Ζητάμε πράγματα εφικτά. Δηλ. αυτή τη στιγμή ο Σημίτης αποφασίζει κάτι, έγινε μια από τα ίδια. Υπήρξε αντίδραση; Δεν υπήρξε.
Κ. Αντίδραση εννοείτε από τους αξιωματικούς; Τι θα έπρεπε να κάνουν;
ΚΙ. Τίποτα. Επομένως παραιτείσαι. Τουλάχιστον οι αρχηγοί. Όχι ο λοχίας. Δεν κάνουν τίποτα.

Κ. Σήμερα με αυτές τις αλλαγές που γίνονται παγκόσμια πως βλέπετε το ρόλο των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων;

ΚΙ. Είτε υπάρχουν, είτε δεν υπάρχουν, το ίδιο πράγμα είναι. Σήμερα υπάρχει μια διεθνοποίηση, υπάρχει ένα αφεντικό το οποίο αποφασίζει τι θα κάνει.

Κ. Ποιο είναι αυτό;

ΚΙ. Η Αμερική.

Κ. Οι ελληνικές ένοπλες δυνάμεις τι έπρεπε να κάνουν; Να πηγαίνουν στο Αφγανιστάν, να πηγαίνουν στην Περσία;

ΚΙ. Άμα θέλουν ας μην πάνε. Αν υπάρχει υπουργός Εθνικής Άμυνας και Πρωθυπουργός και πει ότι *«εγώ δεν στέλνω στρατό»* ας το πει. Υπάρχει κανένας; Όχι.

Κ. Θα έπρεπε να υπάρχει;

ΚΙ. Σε μια ευνομούμενη κοινωνία θα έπρεπε να υπάρχει, θα έπρεπε να περάσει από τη Βουλή αυτό, είναι κρίσιμο εθνικό θέμα, δεν έχει περάσει από τη Βουλή. Στην αρχή είπαν ότι δεν θα στείλουν, μετά είπαν ότι θα στείλουν ένα πλοίο, μετά θα στείλουν στρατό, τελικώς έστειλαν στρατό κάτω από τους Τούρκους.

Κ. Σας αρέσει το γεγονός ότι τη χώρα μας την ελέγχει ουσιαστικά, (γιατί από αυτά που λέτε αυτό βγαίνει), μια ξένη δύναμη;

ΚΙ. Όχι αλλά δεν μπορώ να κάνω τίποτα. Θα ήθελα να μην την ελέγχει. Αλλά θα ήθελα και ο εκάστοτε πρωθυπουργός της Ελλάδας να μην δώσει διαπιστευτήρια στην Αμερική για να γίνει Πρωθυπουργός.

Κ. Για τη 17 Νοέμβρη τι νομίζετε;

ΚΙ. Από αυτά που έχουν βγάλει;

Κ. Από ότι ξέρετε.

ΚΙ. Αυτό που βλέπω. Νομίζω ότι αυτοί είναι φαντάροι.

Κ. Και οι αξιωματικοί που είναι;

ΚΙ. Δεν ξέρω.

Κ. Τι άλλο θα λέγατε για την ιστορία σας στο Πολεμικό Ναυτικό;

ΚΙ. Είναι πολύ κακό να είσαι όνομα.

Κ. Δηλαδή;

ΚΙ. Και να έχεις τη νοοτροπία τη δική μου, αν έχεις τη νοοτροπία άλλου είναι πολύ καλό.

Κ. Εσείς έχετε δύο ονόματα: το ένα είναι το όνομα που κληρονομήσατε από τον πατέρα σας που ήταν μια προσωπικότητα για το ναυτικό και το άλλο είναι το όνομα που ο ίδιος χτίσατε και δεν αναφέρομαι στο αρνητικό κομμάτι του «Έλλη», αναφέρομαι γενικά στην ιστορία σας.

ΚΙ. Είναι κακό να είσαι όνομα, δηλ. νομίζω ότι ο άνθρωπος πρέπει να περνάει απαρατήρητος.

Κ. Εσείς το λέτε αυτό; Να γελάσω. Γιατί πρέπει να περνάει απαρατήρητος;

ΚΙ. Γιατί αν δεν περνάει απαρατήρητος γίνεται αυτό που παθαίνω εγώ.

Κ. Και λοιπόν; Μείνατε 18μήνες φυλακή, ωραία εμπειρία ήταν. Ή δεν ήταν;

ΚΙ. Δεν είναι τόσο ωραίο πράγμα να σε βάζουν στο σκαμνί να κάτσεις για ένα πράγμα που το κάνανε όλοι……

Κ. Άλλο αυτό.

ΚΙ. Και να σου κάνουν μετά…να ποιούν τη νήσσα και να φωνάζει ο Αρχηγός και να λέει «*μην πάτε μάρτυρας*» και να εμφανίζονται κάτι όψιμοι αντιστασιακοί οι οποίοι είχαν βγάλει του κόσμου τις διαταγές και να μου λένε «εσύ να προσέχεις και να μην πηγαίνεις εκεί και αντί να πας ΔΔ να πας…»

Κ. Ποιοι ήταν αυτοί;

ΚΙ. Άστο. Ανθρωπάκια.

Κ. Άρα λοιπόν εσείς δεν θέλετε να είστε ανθρωπάκι. Γιατί λοιπόν λέτε ότι πρέπει να περνάει κανείς απαρατήρητος; Τα ανθρωπάκια περνούν απαρατήρητα.

ΚΙ. Περνούν καλά όμως.

Κ. Τι πάει να πει περνούν καλά; Εσείς έχετε μετανιώσει για τη ζωή σας;

ΚΙ. Όχι, δεν έχω μετανιώσει αλλά δεν υπάρχει λόγος να είσαι όνομα. Να είσαι απάνω και να είσαι όνομα, ναι. Αλλά να είσαι όνομα από ανθυποπλοίαρχος δεν είναι καλό. Εγώ έχω υπηρετήσει 6 μήνες στην Κύπρο και 5 μέρες στο «Έλλη». Αυτός είμαι εγώ.

Κ. Δεν είστε αυτός μονάχα.

ΚΙ. Εσύ με ξέρεις.

Κ. Ακούστε, εσείς προσφέρατε κρασί όταν χάσατε το δεύτερο παιδί σας και κάνατε μια κίνηση η οποία δείχνει χαρακτήρα, δείχνει έναν άνθρωπο. Αυτό μαζί με τις τέσσερις μέρες στο «Έλλη» και με τους έξι μήνες στην Κύπρο και με την όλη σας συμπεριφορά, αυτό είναι που φτιάχνει τους ανθρώπους. Και εκείνη τη μέρα που την αποδυναμώσατε τόσο, που μαζευτήκατε και πήγε ένας από αυτούς και δεν θέλετε να τον πείτε και κάρφωσε στον Αραπάκη…..

ΚΙ. Δεν θέλω να τον πω…..

Κ. Τι πάει να πει δεν θέλετε να τον πείτε…..

ΚΙ. Δεν θέλω να το πω.

Κ. Βλέπετε; Δεν καταλάβατε ότι το ξέρω;

ΚΙ. Δεν θέλω να…..πιστεύω ότι αυτά είναι η άμορφη ιστορία. Αλλού είναι το ζήτημα: είναι το πώς ανεβαίνει αυτός που κάνει κυβέρνηση στην Ελλάδα και πως κουμαντάρει αυτός που κυβερνάει την Ελλάδα. Τώρα τι έγινε το 63, γιατί έφυγε ο Καραμανλής……αυτή είναι η ιστορία.

Κ. Αυτά τα ψάχνουν άλλοι. Το πώς έγινε ο Ιωαννίδης δεν είναι ιστορία;

ΚΙ. Όχι, ήταν φυσιολογικό να γίνει, όταν φύγαν όλοι από το στρατό και πήγαν και γίναν γενικοί γραμματείς και υπουργοί, δεν θα έμενε ο Ιωαννίδης; Ποιος θα έμενε;

Κ. Το ξέρετε ότι ο Ιωαννίδης ήθελε και έμεινε μόνος του εν ενεργεία ακριβώς για να ελέγχει;

ΚΙ. Όχι, αν μένανε οι άλλοι, ο Ιωαννίδης θα ήταν στη θέση του.

Κ. Δεν έμειναν οι άλλοι, την ιστορία λέμε. Έμεινε ο Λέκκας και ήταν και οι δυο τους τελευταίοι. Ξέρετε πως έφυγε ο Λέκκας από εν ενεργεία;

ΚΙ. Ήθελε να φύγει.

Κ. Για πέστε το λοιπόν αφού το ξέρετε.

ΚΙ. Ήταν στο γραφείο του αρχηγού……

Κ. Ο Λέκκας με τον Ιωαννίδη συμφώνησαν να υποβάλουν τις παραιτήσεις τους. Την υποβάλει την παραίτηση ο Λέκκας και δεν την υποβάλει ο Ιωαννίδης. Και μόλις την υπέβαλε ο Λέκκας λέει ο Ιωαννίδης «έμεινα μόνος μου».

ΚΙ. Άρα το 1971, για να τα πούμε και όλα, όταν {μαζεύτηκαν}…όλοι και είπαν στον Παπαδόπουλο να πάει να λύσει το θέμα το πολιτικό που υπήρχε, εκλογών, ο Παπαδόπουλος πήγε στο Λαγονήσι και κάθισε και λέει «*εγώ δεν γυρίζω πίσω*». Τι πάει να πει δεν γυρίζεις πίσω; Θέλω να πω ότι υπάρχουν πολλά. Κανένα κακό δεν γίνεται από ένα πράγμα, ποτέ.

Κ. Εμείς εξετάζουμε σήμερα τα μικρά γεγονότα τα οποία οδηγούν στα μεγάλα.

ΚΙ. Εάν ο Παπαδόπουλος είχε προβεί σε εξελίξεις, όπως είχε κάνει ο Πλαστήρας, θα ήταν άξιο τέκνο της πατρίδας.

Κ. Δεν έχει στην ιστορία «εάν». Η ιστορία {είναι} όπως και η πολιτική. Η πολιτική είναι η τέχνη του εφικτού, είναι η πραγματικότητα, τα γεγονότα. Με το «εάν» δεν μπορεί κανείς να εξετάσει την ιστορία.

ΚΙ. Μα ήταν ανιστόρητοι οι άνθρωποι…..

Κ. Δεν σας φοβίζει το γεγονός ότι υπάρχει απόφαση του Ramsfeld, Υπουργός Εθνικής Άμυνας της Αμερικής, ο οποίος κυκλοφόρησε διαταγή και λέει ότι «*θα στέλνω ΟΥΚ, ένοπλες δυνάμεις αμερικανικές δηλ., όπου εγώ κρίνω σκόπιμο να σκοτώνουν και να απαγάγουν*»; Δεν σας φοβίζει και για τα παιδιά σας αυτό;

ΚΙ. Να απαγάγουν ναι, αλλά να σκοτώνουν δεν ξέρω. Εν πάση περιπτώσει και ο Κλίντον είχε δώσει διαταγή για να σκοτώσουν τον Μπιν Λάντεν.

Κ. Τον Μπιν Λάντεν τον έφτιαξε ο Κλίντον και μετά έδωσε εντολή να τον σκοτώσουν.

ΚΙ. Λέω ότι και αυτός έδωσε εντολή. Δεν είναι ένα πράγμα το οποίο δεν είναι……

Κ. Πως βλέπετε δηλ. αυτή τη διαμόρφωση του παγκόσμιου σκηνικού έτσι όπως εξελίσσεται;

ΚΙ. Εάν δεν υπάρχει ένα αντίπαλο δέος ή μια αντίδραση θα ……και θα εκφυλιστεί, όπως εκφυλίστηκε η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, όπως εκφυλίστηκε το Βυζάντιο, όπως γίναν όλα τα πράγματα. Όλες οι αυτοκρατορίες κάποτε καταρρέουν.

Κ. Πως σας φέρθηκαν οι συνάδελφοί σας τις μέρες τις δύσκολες για εσάς;

ΚΙ. Άψογα. Άνθρωποι οι οποίοι παλιά δεν είχαμε ιδιαίτερες σχέσεις, με αγκάλιασαν και με …..δεν ξέρω τι έγινε από ορισμένους που γυρίζουν δεξιά και αριστερά, ξέρω τι έγινε από την πλειοψηφία του κόσμου, των συναδέλφων μου. Και είναι τιμή μου που οι συνάδελφοί μου μου φέρθηκαν έτσι. Άψογα. Γι' αυτό υπήρχε και τόσος κόσμος που κατέθεσε. Οι στρατιωτικοί όταν είδαν τόσο κόσμο είπαν «*τι έγινε ρε παιδιά;»*

Κ. Εννοείτε του στρατού όταν είδαν τόσο κόσμο στη δίκη σας…..

ΚΙ. Όταν ήρθαν μάρτυρες υπερασπίσεως. Εκεί δεν πήγε κανένας.

Κ. Στο στρατό δεν πήγε κανείς…..

ΚΙ. Ναι.

Κ. Πως το εξηγείτε αυτό;

ΚΙ. Δεν ξέρω.

Κ. Πάμε λίγο σε αυτό το θέμα. Εννοείτε στις δίκες που είχαν οι…..

ΚΙ. Πρωταίτιους, αντιτέτοιους…..

Κ. Βασανιστές κλπ του στρατού ξηράς. Εννοείτε ότι ήταν οι ίδιες υποθέσεις; Η υπόθεση του «Έλλη» με την υπόθεση του ΕΑΤ-ΕΣΑ ήταν ίδια υπόθεση; Τι μου λέτε τώρα;

ΚΙ. Εγώ δεν ξέρω αν ήταν ίδια υπόθεση, ξέρω ότι πήγαν και στους αστυνομικούς. Να μιλήσουμε λίγο γι' αυτούς Γιατί έχουν [1] θρηνήσει δύο οικογένειες, Μάλιου και Μπάμπαλη. Ο μακαρίτης ο Μάλιος δεν είχε

[1] Δεν κρύβει ο Κιοσσές τα συναισθήματά του και καταθέτει φορτισμένος συναισθηματικά για το θάνατο των Μάλιου και Μπάμπαλη. Τους θεωρεί ΄΄υπάλληλους΄΄ άρα την έκφραση ΄΄απότακτοι΄΄ την απορρίπτει ως μη δόκιμη για υπαλλήλους (όπως οι αστυνομικοί) αλλά την θεωρεί ως κατηγορία εναντίον τους. Η σύζυγος του Κιοσσέ σε συζήτηση που ακολούθησε, αναφέρει πως ΄΄*τα παιδιά μου περίμεναν*

καταδικαστεί και γυρίζουν τα μέσα και τον λένε «απότακτο». Απότακτος από την Αστυνομία δεν υπάρχει γιατί είναι υπάλληλος.

Κ. Δεν βασάνισε ο Μάλιος και ο Μπάμπαλης;

ΚΙ. Δεν ξέρω τι έκανε….

Κ. Γιατί λέτε ότι πήγαν στον Μάλιο και στον Μπάμπαλη…..

ΚΙ. Πήγαν και δεν πήγε να τον κατηγορήσει και κανένας κιόλας.

Κ. Και δεν πήγε του στρατού εννοείτε. Δεν ξέρετε γιατί; Δεν έκανε ανέκαθεν αυτή τη δουλειά τότε η Αστυνομία; Τι έκανε; Κοπάναγε μια ζωή και το θεωρούσαν φυσιολογικό, «βαράτε». Βάραγαν, βασάνιζαν, το θεωρούσαν φυσιολογικό, γι' αυτό πήγαν οι αστυνομικοί συνάδελφοί τους. Στο στρατό όμως δεν γινόταν αυτό ανέκαθεν.

ΚΙ. Δεν υπήρχε το ΕΑΤ-ΕΣΑ;

Κ. Υπήρχε αλλά δεν έκανε τη δουλειά που έκανε επί δικτατορίας.

ΚΙ. Υπήρχε το ειδικό ανακριτικό τμήμα. Για ρώτησε κομμουνιστές παλιούς να σου πουν τι γινόταν.

Κ. Του στρατού;

ΚΙ. Ρώτησε κομμουνιστές παλιούς που έπιανε το ειδικό ανακριτικό τμήμα.

Κ. Στο στρατό;

ΚΙ. Τον πολίτη.

Κ. Ένα λεπτό, δεν αναφέρομαι στην Αστυνομία, η αστυνομία ξέρουμε τι έκανε. Ο στρατός πριν το 1967 βασάνιζε;

ΚΙ. Δεν υπήρχε ειδικό ανακριτικό τμήμα στο στρατό; Αυτό το ΕΑΤ-ΕΣΑ…….το ΕΑΤ είναι Ειδικό Ανακριτικό Τμήμα.

Κ. Τι δουλειά έκανε αυτό πριν το 67;

ΚΙ. Ανακρίσεις.

Κ. Ανακρίσεις για τροχαία.

ΚΙ. Όχι για τροχαία. Για θέματα που έχουν σχέση με τη δουλειά της στρατονομίας, για εθνική ασφάλεια. Η ΚΥΠ δεν έχει ανακριτικό τμήμα;

Κ. Η ΚΥΠ έχει, βασάνιζε και η ΚΥΠ πριν το 67;[1]

ΚΙ. Εμ τι έκανε; Δηλαδή τώρα η συμπεριφορά προς αυτόν εδώ τον Ξηρό τι είναι;

Κ. Εσείς τι νομίζετε ότι γίνεται με αυτόν;

ΚΙ. Εμένα μου έκανε εντύπωση πως μιλάνε έτσι. Ή τα έχουν συμφωνήσει ή κάτι γίνεται, πώς μιλάνε έτσι; Πώς γίνεται αυτό; Ή τους έχουν έτοιμους και τους λένε «κοιτάχτε να δείτε, έχουμε αυτά τα στοιχεία» και τους λένε «σκεφτείτε, δείτε τα και πέστε μας».

Κ. Ενώ παλιά τι γινόταν στις ανακρίσεις*;*

ΚΙ. Παλιά την βγάζαν την υπόθεση όλη[2]. Τα ίδια κάνουν και τώρα, δεν κάνουν άλλα πράγματα. Μπορεί να μην πέφτει το χαστούκι τώρα πλέον και να γίνεται κάτι άλλο.

Κ. Αυτό το οποίο δεν γνώριζα και με εντυπωσιάζει και θέλω να μου πείτε από πού το γνωρίζετε είναι, ότι ειδικό ανακριτικό τμήμα της ΕΣΑ, και πριν το 1967, έπαιζε τον ίδιο ρόλο που έπαιζε και επί δικτατορίας. Πού το ξέρετε αυτό;

ΚΙ. Τι που το ξέρω; Είναι το Ειδικό Ανακριτικό Τμήμα της ΕΣΑ. Αυτό ιδρύθηκε από την εποχή του συμμοριτοπόλεμου.

Κ. Η ΕΣΑ δεν είχε πριν τη δικτατορία αποστολή την εθνική ασφάλεια της χώρας.

ΚΙ. Η ΕΣΑ; Η ελληνική στρατιωτική αστυνομία; Τώρα δεν έχει.

Κ. Πριν το 67 τι αποστολή είχε;

ΚΙ. Αυτό που λέει ο κανονισμός. Λέει να πάει στις νηοπομπές, να πάει στα τέτοια τις συνοδείες….και αστυνόμευση.

Κ. Τι αστυνόμευση;

ΚΙ. Περιοχής που ελέγχει ο στρατός, αδικήματα που γίνονται στο στρατό και τέτοια.

Κ. Αυτά ναι αλλά όχι την εθνική ασφάλεια της χώρας από τους κομμουνιστές.

κρεμασμένα στα κάγκελα της βεράντας κάθε μέρα να γυρίσει ο πατέρας τους΄΄. Ήταν τα χρόνια μετά τις επιθέσεις και τους θανάτους Μάλιου, Μπάμπαλη και η τρομοκρατία έπλητε τις οικογένειες όσων τα ονόματα είχαν εμπλακεί σε παρόμοιες υποθέσεις επί δικτατορίας. Την επιλογή του άντρα της στην ανακριτική επιτροπή της υπόθεσης των υπαξιωματικών της ΄΄Δημοκρατικής Άμυνας΄΄ στο ναυτικό, για την οποία και καταδικάσθηκε ο Κιοσσές και του έμεινε και ο καθόλου τιμητικός τίτλος του ΄΄βασανιστή΄΄, την είχε κάνει ο αρχηγός του ναυτικού που ήταν και πατέρας της. Πολλαπλός ο πόνος γι' αυτήν επομένως.

[1] Ο Κιοσσές λέει πως και η ΚΥΠ και το ΕΑΤ/ΕΣΑ βασάνιζαν και προδικτατορικά αριστερούς, κομμουνιστές κ.λ.π. Το ζήτημα χρειάζεται διερεύνηση. Τουλάχιστον για τον συντάκτη της εργασίας, που αιφνιδιάστηκε από αυτήν την απάντηση του Κιοσσέ. Δεν τέθηκε τέτοιο ερώτημα στις συνεντεύξεις με τους στρατιωτικούς για το ΕΑΤ/ΕΣΑ, διαφορετικά θα είχαμε κάποια προσέγγιση.

[2] Με το ΄΄βγάζαν΄΄ υποννοεί προφανώς πως αποσπούσαν ομολογίες για ολόκληρη την υπόθεση με τη βία. Την έκφραση ΄΄βασανιστήρια΄΄ την αποφεύγει.

ΚΙ. Πως δεν έχει. Αν στην περιοχή που ήταν ο ……εάν π.χ. αυτή η περιοχή ήταν στρατιωτική περιοχή, απέναντι[1], άλλο αυτό, και πιάναν κάποιον ο οποίος έκλεβε μέσα στην στρατιωτική περιοχή, ελληνικός ποινικός κώδικας, δεν ήταν έξω.

Κ. Τότε δεν έπρεπε η ΕΣΑ να πιάσει τους συνωμότες που κάναν την 21η Απριλίου; Για πέστε μου, δεν μου είπατε ότι η εθνική ασφάλεια της χώρας ήταν η ΕΣΑ; Δεν ανατράπηκε το καθεστώς; Δουλειά της ΕΣΑ επομένως θα ήταν να τους είχε πιάσει.

ΚΙ. Δεν ξέρω, αν ανατράπηκε το καθεστώς είναι μια κουβέντα πολύ έτσι…..Γιατί ο βασιλιάς είχε το δικαίωμα να άρει ορισμένα άρθρα του Συντάγματος. Μπαίνουμε τώρα σε νομικά πράγματα.

Κ. Εσείς γνωρίζετε ότι το σχέδιο που εφαρμόστηκε την 21η Απριλίου το πήγαινε κεφάλαιο- κεφάλαιο ο αρχηγός του στρατού στον οξαποδώ, που τον λέτε ότι είναι απαραίτητος στη χώρα, του πήγαινε κεφάλαιο-κεφάλαιο τη σχεδίαση της ανατροπής και την ενέκρινε;

ΚΙ. Ο Πρωθυπουργός.

Κ. Το ξέρετε αυτό; Το σχέδιο δεν το πήγαινε ο Πρωθυπουργός, το πήγαινε ο αρχηγός του στρατού.

ΚΙ. Το είχε υπογράψει ο Πρωθυπουργός προηγουμένως..

Κ. Μπορεί να είχε υπογράψει γενικά το σχέδιο για την αντιμετώπιση εκτάκτων αναγκών, τις τροποποιήσεις που έκανε ο Παπαδόπουλος και ο Μακαρέζος, που τις έδινε στον ΑΓΕΕΘΑ και τις πήγαινε στο βασιλιά.

ΚΙ. Μα ήταν γνωστό ότι επρόκειτο να γίνει επέμβαση των στρατιωτικών, δεν ήταν γνωστό;

Κ. Ναι γι' αυτό λέμε.

ΚΙ. Δεν ήταν γνωστό ότι οι δύο Πρωθυπουργοί, ο Κανελλόπουλος και ο Παπανδρέου, είχαν υπογράψει μνημόνιο συνεργασίας; Γιατί είχαν υπογράψει μνημόνιο συνεργασίας;

Κ. Θα μου δώσετε ένα αντίγραφο από την άδεια γάμου σας;

ΚΙ. Αν έχω.

Κ. Αν έχετε τίποτα χαρτιά από εκείνη την εποχή σαν αξιωματικός…..

ΚΙ. Τι θέλεις να κοιτάξεις, πες μου.

Κ. Δεν έχει νόημα τώρα…το κλείνω…….

**

[1] Η συνέντευξη παίρνεται στον Πόρο γι' αυτό και χρησιμοποιεί το παράδειγμα ο Κιοσσές. ΄΄Απέναντι΄΄ είναι η στρατιωτική περιοχή της ΣΜΥΝ, τέως Σχολής Μονίμων Υπαξιωματικών του Ναυτικού στον Πόρο, όπου σήμερα βρίσκεται το κέντρο εκπαίδευσης των στρατευσίμων του ναυτικού.

ΚΟΥΤΣΟΜΥΤΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

Ο Κουτσομυτόπουλος έχει αυξημένη αίσθηση του χιούμορ, όπως και ο Σκουριώτης. Προκύπτει από τις συνεντεύξεις τους. Είναι συμμαθητές (μάχιμος ο ένας, μηχανικός ο άλλος τάξης εξόδου από τη ΣΝΔ το 1960), φίλοι και ίδιας ιδεολογικής- πολιτικής τοποθέτησης. Από το μικρό ποσοστό των κεντρώων-κεντροαριστερών της προδικτατορικής περιόδου. Έτσι εξηγούνται οι ίδιες περίπου θέσεις και απόψεις που έχουν για τα συζητούμενα. Ο Κουτσομυτόπουλος κάνει σκληρή εκτίμηση για τους πρωτεργάτες της οργάνωσης του κινήματος στο ναυτικό. Παρ' ότι γνώριζε γι' αυτό, δεν εμφανίζεται το όνομά του σε καταθέσεις, απολογίες κ.λ.π. με προφανή λόγο ότι ήταν τοποθετημένος σε θέση εκτός πλοίων και άχρηστη για τη σχεδίαση (υποδιοικητής στον Πόρο). Ο συμμαθητής του Γρηγόρης Δεμέστιχας, από τον οποίο και είχε ενημερωθεί για την οργάνωση, τον προστατεύει και δεν αναφέρει το όνομά του στην κατάθεσή του στον Σκεμπέα. Εν τούτοις επιβεβαιώνει τη μαρτυρία του Κουτσομυτόπουλου πως τα ήξερε απ' αυτόν.

Υποναύαρχος (ε.α.) ΚΟΥΤΣΟΜΥΤΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ (ΚΟ)
ΑΚ (Κ)
27/6/02

Κ. Μπορείτε να κάνετε μια εκτίμηση γιατί το σχεδιαζόμενο κίνημα του ναυτικού δεν πέτυχε, το ένα μέρος, και το δεύτερο, γνωρίζετε αν προδόθηκε ή εν πάσει περιπτώσει, πώς οδηγήθηκε στην αποτυχία;

ΚΟ. Η γνώμη μου είναι ότι το κίνημα έγινε από αυτούς που έγινε για να αποτύχει, δηλαδή ήταν οι πλέον ακατάλληλοι να κάνουν κίνημα και να είναι υπέρ της επιτυχίας. Έτσι ήταν οι συνθήκες τότε, δηλ. όλοι αυτοί το κάναν για να γίνει φασαρία, αλλά όχι για να πετύχει. Δεν το θέλαν. Γι' αυτό είμαι πεπεισμένος, με όλες τις συζητήσεις και με όλα ……Αυτοί δεν θέλαν να αλλάξει επουδενί το κατεστημένο. Θέλαν να επανέλθει ο άναξ μετά των κυβερνήσεων των προδικτατορικών. Εγώ έτσι το βλέπω. Αυτό βεβαίως το ξέραν μόνο οι πρωτεργάτες και όχι οι κατώτεροι αξιωματικοί και αυτοί οι οποίοι αναμίχθηκαν, αυτοί πηγαίναν αγνοί και νομίζαν ότι πραγματικά θα γίνει το κίνημα. Εγώ πιστεύω ότι αυτοί δεν θέλαν να πετύχει με τίποτα.

Κ. Μα για ποιο λόγο να γίνει η όλη {προσπάθεια};

ΚΟ. Για να φύγει η δικτατορία. Έτσι όπως έχεις τα ερωτήματα βάλει μέσα σε αυτό το χαρτί θα δεις ότι, πολλοί αξιωματικοί (λέει εδώ πέρα) που έδρεψαν δάφνες και ιδιαίτερα οι βασιλόφρονες, μέχρι το βασιλικό πραξικόπημα του Δεκεμβρίου 67 ήσαν στυλοβάτες της χούντας. Παναγιωταρέας, Κολιγιάννης…αρκετοί, όλοι αυτοί ήταν στυλοβάτες της 21ης Απριλίου.

Κ. Και ο Κολιγιάννης;

ΚΟ. Αμέ, ο Κολιγιάννης τσακώθηκε επειδή τον είχαν στείλει στην Αμερική και ζήτησε να έρθει με ένα κότερο και δεν του το επέτρεψαν και έγινε εχθρός της χούντας. Αυτοί όλοι ήταν χούντα του κερατά. Με όλη τη σημασία της λέξεως. Ο Χατζηκώστας μαζί με τον Παναγιωταρέα ήταν τοποτηρητές κάτω στην Κρήτη, του κινήματος, και περίμεναν να έρθει ο βασιλιάς και πίστευαν ότι ήταν και ο βασιλιάς μέσα, και εφόσον ήταν και ο βασιλιάς, όλα ήταν καλά, από τη στιγμή που αποσκίρτησε ο βασιλιάς, αποσκίρτησαν και αυτοί. Ο σκοπός ήταν να επανέλθει ο βασιλιάς. Δεν είχαν κανένα λόγο, αυτός ο Παπαδόγγονας, όλοι αυτοί τι θέλαν; Όταν λέγαν αποκατάσταση της δημοκρατίας, εννοούσαν αποκατάσταση της μοναρχίας και όλου του κατεστημένου του προηγούμενου.

Κ. Και αν δεχτεί κανείς έστω ότι κάποιοι από τους πρωτεργάτες αυτούς του μεγάλου βαθμού που ξεκίνησαν τις μυήσεις των υπολοίπων, και ξεκίνησαν και τη σχεδίαση, την οργάνωση του λεγόμενου κινήματος, αν δεχτεί πράγματι ότι αυτοί είχαν αυτόν τον σκοπό…..

ΚΟ. Μην ξεχνάς ότι το κίνημα, η οργάνωση κράτησε χρόνια, όχι η τελευταία φάση, η συζήτηση που είχε γίνει «τι κίνημα θα κάνουμε;» είχε κρατήσει στο ναυτικό χρόνια. Είχε καταντήσει να είναι πολύ γνωστό σε όλους, όλοι το ξέραμε ότι κάτι θα γίνει κάποτε, όλοι ετοιμαζόμαστε, το ναυτικό ήταν εναντίον ας το πούμε γιατί πράγματι το ναυτικό ήταν το μόνο σώμα, και η αεροπορία, όπου ήταν ελάχιστοι υπέρ της χούντας.

Κ. Εσείς προσωπικά είχατε εμπλοκή και γνωρίζατε για την σχεδίαση αυτή του κινήματος;

ΚΟ. Αυτό το γνώριζα από το Δεμέστιχα, το συμμαθητή μου. Αλλά εγώ τότε, όταν έγινε το κίνημα, ήμουν στον Πόρο υποδιοικητής, όπου λεγόταν ότι θα έρθει ο Παπάς και όλα αυτά, και κατά σύμπτωση το μήνα του κινήματος, δηλ. το Μάιο του 67, ήμουν σε άδεια γάμου. Και γύρισα πίσω μία ημέρα μετά την εκδήλωση του κινήματος, στις 23 νομίζω, 23 Μαΐου.

Κ. Γνωρίζετε και άλλους αξιωματικούς που τότε δεν ήταν μυημένοι αλλά γνώριζαν το κίνημα;

ΚΟ. Ο Δεμέστιχας, αυτός ήταν μάλλον μυημένος, οι συμμαθητές μου οι οποίοι βρέθηκαν μετά ότι ήταν ανακατεμένοι, όλοι αυτοί που ήταν στα καράβια, είχαν πάρει μυρωδιά ότι κάτι γίνεται, δεν ήταν στη σχεδίαση αλλά…

Κ. Είναι γνωστό ότι πολλοί αξιωματικοί που δεν ήταν στη σχεδίαση (έχουν καταγραφεί αυτοί), και υπηρετούσαν στα πλοία, και κυρίως στα πλοία με κυβερνήτες μέλη του κινήματος, ήταν ενημερωμένοι-μυημένοι από τους κυβερνήτες τους. Από αυτούς πολλοί συνελήφθησαν. Εγώ δεν εννοώ αυτής της

κατηγορίας αξιωματικούς, αν γνώριζαν το κίνημα, εννοώ άλλους αξιωματικούς, εκτός των 70 που συνελήφθησαν και των 100 που έχουν καταγραφεί ότι γνώριζαν το κίνημα……

ΚΟ. Εγώ το ήξερα γενικά και δεν ήξερα τίποτα συγκεκριμένο και μιλάμε τώρα ότι τουλάχιστον τρία χρόνια πριν, στις συζητήσεις συμμαθητών κατά της χούντας λέγαμε «*τι θα γίνει, θα οργανώσουμε, θα κάνουμε..»* τόσο πολύ που είχε φτάσει πλέον να είναι αστείο, «*πάλι για κίνημα θα μιλήσουμε;»*.

Κ. Γνωρίζετε για την ύπαρξη ομάδας αξιωματικών του ναυτικού που επηρεάζονταν ή ήταν με τον Σταματελόπουλο μαζί;

ΚΟ. Όχι.

Κ. Το όνομα Αναγνωστόπουλος σας λέει τίποτα;

ΚΟ. Ο Νάσος. Πως δεν τον θυμάμαι. Χούντα ήταν αυτός, στυλοβάτης της χούντας. Τώρα πως βρέθηκαν όλοι αυτοί σε ομάδες μέσα, αυτό είναι άλλο θέμα.

Κ. Γνωρίζετε ότι ήταν σε ομάδα;

ΚΟ. Ξέρω ότι ήταν χούντα. Γιατί όταν συγκεκριμένα το 70, το 69, έδωσα εξετάσεις για να πάω στην Αγγλία για πτυχίο ΝΚ, ήταν στη θέση που ήσουν εσύ στο Β΄ Κλάδο. Και θυμάμαι ότι δώσαμε εξετάσεις και αυτός δεν ήθελε να πάω εγώ. Και πέρασα πρώτος στις εξετάσεις. Δεν δίναμε τίποτα μαθήματα, και του είχα πει τότε, γιατί είχαμε μια τάξη διαφορά, του είχα πει «*τι θα γίνει, θα πάω;»*. Μου λέει «*δεν έχει καμία σημασία*».

Κ. Ο Αναγνωστόπουλος μαζί με μερικούς ακόμα αξιωματικούς του ναυτικού φέρονται, με επικεφαλής τον Γκιόκεζα, ως ενεχόμενοι στην ομάδα Σταματελόπουλου, επηρεαζόμενοι από τον Σταματελόπουλο, ενάντιοι της χούντας αφότου ο Σταματελόπουλος βγήκε με αρθρογραφία εναντίον των υπολοίπων της δικτατορίας. Φέρονται ενάντιοι της χούντας, γνωρίζοντες και μυημένοι στο κίνημα. Ο Γκιόκεζας σας θυμίζω ότι ήταν από τα στελέχη του κινήματος.

ΚΟ. Ήταν στη χούντα, ήταν από αυτούς του ναυτικού στους οποίους μπροστά δεν μίλαγε κανείς γιατί ξέραμε ότι ήταν[1] ……

Κ. Η εκτίμησή σας για τις συλλήψεις, για την αποκάλυψη του κινήματος, ποια είναι;

ΚΟ. Όπως το είπα και πριν, πιστεύω ότι το κίνημα το ξέρανε αυτοί, είναι σίγουρο ότι το είχαν καρφώσει από καιρό, κανένας δεν το πίστευε γιατί και αυτοί δεν ήταν οργανωμένοι, και η χούντα δεν δούλευε σωστά, δεν ήταν κανένα σοβαρό μαγαζί. Ξέραν ότι τελικώς…είχε τόσο πολύ ακουστεί ότι «*θα γίνει, θα γίνει..»* που και αυτοί δεν δίναν τόσο μεγάλη βαρύτητα. Δεν πιστεύαν ότι θα γίνει τόσο πολύ μεγάλη κίνηση. Νομίζαν ότι ήταν της κουβέντας, άντε να βρεθεί κανένας, ο Παπάς έλειπε, φίλος τους ο Παπάς, μην ξεχνάς ότι το ναυτικό είναι μια μικρή κοινωνία φίλων όπου περισσότερο μετράει η φιλία παρά τα πολιτικά παιχνίδια., παρά ιδεολογίες, όλα αυτά.

Κ. Μια και αναφέρατε για φρονήματα και ιδεολογίες, εσείς είστε γνωστός, από τους λίγους κεντρώους αξιωματικούς πριν τη δικτατορία, μετρημένοι στα δάχτυλα του χεριού. Μπορείτε να μου πείτε σε ποσοστά αν είναι δυνατόν, πως ήταν κατανεμημένοι οι αξιωματικοί πριν τη δικτατορία, ποια ήταν η κομματική τους τοποθέτηση και η κουλτούρα τους;

ΚΟ. Πιστεύω ότι ήταν ακροδεξιοί γύρω στο 10 με 20%. Βασιλόφρονες δεξιοί, (το οποίο ήταν ακριβώς το ίδιο, δεν διαφέρει, δηλ. το να λες δεξιό κάποιον και όχι βασιλόφρονα είναι αστείο, τότε ήταν μαζί αυτά), γύρω στο 60 με 70%. Και ένα 10 με 20% ήταν οι υπόλοιποι, αριστερά και άκρα αριστερά. Όπου φαντάζομαι ότι δεν ήταν κανένας καταγεγραμμένος γιατί δεν υπήρχε περίπτωση τότε να είναι γνωστό ότι είσαι, ότι ανήκεις στο ΚΚΕ και να είσαι αξιωματικός.

Κ. Εννοείτε ότι πριν το 67 υπήρχαν κομμουνιστές αξιωματικοί;

ΚΟ. Μπορεί να υπήρχαν κάποιοι. Αλλά θα ήταν τελείως σε φάση……

Κ. Οι συνθήκες εισαγωγής των δοκίμων στη Σχολή, και γενικά στις παραγωγικές σχολές, ήταν τέτοιες που επέτρεπαν σε παιδιά αριστερών οικογενειών να μπαίνουν σ' αυτές;

ΚΟ. Επειδή το λες αυτό, έτσι για να σου πω το ιστορικό, εγώ ήμουν παιδί αριστερής οικογένειας. Και μπήκα. Θα πρέπει να ξέρεις ότι όλες οι υπηρεσίες, αυτές οι περίεργες, οι ασφαλείας, πολύ εύκολα καλύπτουν τους φακέλους με μια δήλωση. Ένας «δηλωσίας» ας πούμε και το ρίχνουν ότι έληξε το παρελθόν, ότι το παιδί του…αν δεν έχει το ίδιο κάποια…., δεν ανήκει σε κάποια οργάνωση…..μην ξεχνάς ότι εγώ μπήκα στη Σχολή 15 χρονών.

Κ. Τι ήταν η οικογένειά σας;

ΚΟ. Ο πατέρας μου ήταν…είχε πάει και κάτω στην Αίγυπτο, στην Ελ Ντάμπα, ήταν χαρακτηρισμένος αλλά έτυχε και παντρεύτηκε, έκανε δεύτερο γάμο με οικογένεια του κατεστημένου και απεκαταστάθη πλήρως.

Κ. Κι έτσι μπήκατε στη Σχολή Δοκίμων.

ΚΟ. Το 56.

[1] Είναι προφανές πως ο Κουτσομυτόπουλος δεν αποδέχεται τη μεταστροφή γνώμης σε εκείνους που τον πρώτο καιρό της επταετίας τάχθηκαν με το μέρος του νέου καθεστώτος και στη συνέχεια εμφανίσθηκαν να επηρεάζονται ενάντια της δικτατορίας π.χ. από τις απόψεις Σταματελόπουλου. Δεν δέχεται πως μπορεί να είναι ενημερωμένοι ή και ενταγμένοι στην οργάνωση για κίνημα στο ναυτικό.

Κ. Οικονομική επιφάνεια της οικογένειάς σας;
ΚΟ. Μάλλον όχι υψηλή, αλλά πάντως μέση.
Κ. Ποια νομίζετε ότι ήταν τα πραγματικά αίτια της 21ης Απριλίου του 67;
ΚΟ. Ήταν καθαρώς επαγγελματικά, συνδικαλιστικά του στρατού. Υπήρχε μεγάλη καθυστέρηση στην επετηρίδα, δηλ. υπήρχαν ταγματάρχες ηλικίας 45-50 χρόνων οι οποίοι δεν είχαν καμία προοπτική. Φοβόντουσαν δε επειδή όλοι αυτοί ήταν μέσα σε…..ο «ΙΔΕΑ» δεν έπαψε ποτέ να υπάρχει μέσα στο στρατό. Εκμεταλλευόντουσαν αυτό το πράγμα και βλέπουμε πλέον ότι η κυβέρνηση εκφεύγει από τα χέρια τους.
Κ. Πώς χάνεται;
ΚΟ. Χάνεται. Το 67 αν θυμάστε καλά θα γινόντουσαν εκλογές τις οποίες ήταν σίγουρο πως θα κέρδιζε το Κέντρο πάλι.
Κ. Άρα έχουμε τον κίνδυνο του Κέντρου…
ΚΟ. Ναι αλλά το Κέντρο στις εκλογές αυτές ήταν σίγουρο ότι θα έβγαινε και ξέρανε ότι, μετά από αυτά που είχαν συμβεί το 65 με το βασιλικό πραξικόπημα ότι, αν ξανάβγαινε το κέντρο θα χάνανε πλέον την πίτα. Θα βγαίνανε εκτός.
Κ. Ποιοι αυτοί;
ΚΟ. Ο στρατός…..αυτά τα ποσοστά που σου είπα προηγουμένως, εννοούσα του ναυτικού. Ο στρατός δεν είχε καμία σχέση. Ήταν ένα 80% ακροδεξιοί, 10 με 20 % κεντρώοι.
Κ. Και βλέπετε σαν κύρια αίτια της δικτατορίας την επετηρίδα;
ΚΟ. Η επετηρίδα ήταν τα όργανα, αυτά θέλαν οι μικροί. Οι μεγάλοι των θέσεων, «μην χάσουμε τη διοίκηση της δεξιάς». Μην ξεχνάμε ότι ο πρώτος μη δεξιός-βασιλικός, ο ναύαρχος του «Έλλη», ήταν ο Ρίτσος, το 64.
Κ. Το κυπριακό έπαιξε ρόλο κατά τη γνώμη σας στην επιβολή δικτατορίας στην Ελλάδα;
ΚΟ. Όχι, Δε νομίζω. Δηλαδή δε μπορώ να φανταστώ ότι..από αυτά που βλέπω σήμερα δε μπορώ να πιστέψω ότι κάποια μυστική υπηρεσία είναι τόσο σοβαρή που να βλέπει τόσο σοβαρά, ώστε να οργανώσει τέτοια πράγματα. Μπορεί κάποιοι μέσα στις μυστικές υπηρεσίες, οι οποίοι είχαν προβλήματα όπως εξελίσσεται το κυπριακό, να βοήθησαν να γίνει δικτατορία, αλλά όχι ότι αυτοί το κάναν για το θέμα της Κύπρου. Καθόλου δεν το πιστεύω.
Κ. Η εκπαίδευση των αξιωματικών σε αμερικανικές στρατιωτικές σχολές αλλά και σε πανεπιστήμια αμερικανικά, επιδρά στους αξιωματικούς και πως;
ΚΟ. Γενικά, δε νομίζω πως…οι Αμερικάνοι, από όσο βλέπω και από την εμπειρία μου τώρα, δεν νομίζω ότι είναι τόσο πολύ ……την εκπαίδευση την κάνουν ελεύθερα. Δεν το πιστεύω καθόλου ότι η εκπαίδευση είναι κατευθυνόμενη για ορισμένα πράγματα. Μέσα στο διάστημα της εκπαίδευσης κάνουν ορισμένες επιλογές από κάποιους οι οποίοι φοιτούν. Αυτό δε νομίζω ότι είναι περίεργο.
Κ. Αυτές οι επιλογές προς τι γίνονται;
ΚΟ. Για να έχουν κάποιον έλεγχο, τουλάχιστον εκείνη την εποχή του ψυχρού πολέμου. Να έχουν έναν έλεγχο στο ναυτικό, στο στρατό, στις ένοπλες δυνάμεις. Αλλά όχι πως γινόταν αυτό για να έχουμε να κατευθύνουμε το κυπριακό ας πούμε. Αλλά θέλουμε να έχουμε στο στρατό μέσα τον έλεγχο, για να μπούμε με δικούς μας ανθρώπους να βλέπουμε τι γίνεται μέσα.
Κ. Αυτοί οι αξιωματικοί που επιλέγοντο κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσης τους από τους Αμερικανούς είχαν και την ιδιότητα του πράκτορα των μυστικών υπηρεσιών των αμερικανικών;
ΚΟ. Δεν το ξέρω, δεν μπορώ να σου πω τώρα τέτοια πράγματα. Όλα μπορεί να είναι δυνατά, από τη στιγμή που βλέπεις ότι γίνονται ορισμένα περίεργα πράγματα στις τοποθετήσεις του ΓΕΣ, μετά σε θέσεις επιτελικές, μπορείς να βγάλεις ένα αυτό και να πεις ότι αυτός ήταν έτσι, είχε μια οικονομική ευχέρεια που δεν μπορείς να τη δικαιολογήσεις. Αλλά υπάρχουν τόσα άλλα πράγματα που συμβαίνουν σε ένα στρατό, σε μια οργανωμένη ομάδα, που ποτέ δεν ξέρεις αν είναι θέμα πράκτορα ή αν είναι θέμα λοβιτούρας, αυτό δεν μπορείς να το ξεχωρίσεις.
Κ. Πρόσφατα δημοσιεύτηκαν, εκδόθηκαν βιβλία που αποδεικνύουν με βάση αρχεία, τα λεγόμενα του Κίσινγκερ, ότι η σχεδίαση για τη διαίρεση και κατοχή και εισβολή στην Κύπρο ήταν ετοιμασμένη από το State-Department των ΗΠΑ πριν το 1967. Ακριβώς ο χάρτης όπως έχει σήμερα ήταν σχεδιασμένος πριν την εισβολή των Τούρκων, τι λετε γι' αυτό;
ΚΟ. Εγώ δεν το πιστεύω, παρ' όλο που μου το λες, ότι ήταν να γίνει έτσι. Και πιστεύω ότι αν ήταν να γίνει έτσι, το σχέδιο Άτσεσον και όλα αυτά που υπήρχαν προδικτατορικώς, δεν είχαν λόγο να γίνουν. Μέσα στο χάος που υπάρχει στις στρατιωτικές μυστικές υπηρεσίες και στις πολιτικές μυστικές υπηρεσίες, CIA-DIA, υπάρχουν διάφοροι νεαροί που τους βάζουν και κάνουν διάφορες μελέτες για τη γεωστρατηγική των ΗΠΑ.. Με αυτούς γίνεται, μπορεί κάποιος να είχε πει ότι η λύση του κυπριακού είναι να την κόψουμε στα δύο. Αλλά η εξέλιξη των πραγμάτων δε δείχνει ότι κάτι τέτοιο πήγαιναν να κάνουν. Και σου φέρνω παράδειγμα ότι και στο κίνημα ακόμα και το καλοκαίρι του 74, όταν έγινε η εισβολή, αρχίσαμε ότι θα αντιμετωπίσουμε την εισβολή, πήγαν τα υποβρύχια, γυρίσαν πίσω, δηλ. δεν ήταν τόσο πολύ οργανωμένο το πράγμα ότι εμείς δεν θα..θα το δεχόμασταν εύκολα. Δηλ. αν το έβλεπα από την αρχή ότι όλο ήταν …..που

λένε ας πούμε *΄΄ο Αραπάκης, μεγάλο ερωτηματικό τι ρόλο έπαιζε*;» Υπάρχει ένα ερωτηματικό. *΄΄Ο Αραπάκης τα γύρισε πίσω τα υποβρύχια΄΄,* λέμε όλοι. Ποιος τα έστειλε; Κάποιος τα έστειλε, δεν φύγαν μόνα τους. Μπορούσε να μην τα έχει στείλει. Όλα αυτά είναι διάφορες απόψεις, όπου δεν ξέρει κανείς πως δουλεύαν, ποιοι δουλεύαν. Δεν μπορώ να πω ότι ήταν φορμαρισμένο για να γίνει έτσι.

Κ. Πως εξηγείτε τη συμπεριφορά των στελεχών του ναυτικού αλλά και του στρατού γενικότερα στην Κύπρο στη διάρκεια της υπηρεσίας τους εκεί πριν τη δικτατορία, στην αρχή δηλαδή, και στη συνέχεια και στο πραξικόπημα;

ΚΟ. Η υπηρεσία των αξιωματικών τουλάχιστον του ναυτικού ήταν καθαρώς μια οικονομική ενίσχυση. Όλοι πηγαίναν για να πάρουν ένα αυτοκίνητο πίσω. Και αυτοί που έτυχε να είναι όταν έγινε η φασαρία στην Κύπρο, πάλι μερικοί από αυτούς, πιστοί στο στόχο τους, προτίμησαν να φέρουν το αυτοκίνητο παρά να σώσουν την τορπιλάκατο που υπηρετούσαν. Γιατί έπρεπε ένα από τα δύο να σώσουν και προτίμησαν το αυτοκίνητο.

Κ. Υπονοείτε τον κυβερνήτη της τορπιλακάτου που εξόκειλε;

ΚΟ. Και αυτοί και κάποιοι άλλοι ήταν που δεν πήγαν. Δεν τα πιάσαν οι Τούρκοι; Πιάσαν δύο-τρία σκάφη.

Κ. Το πραξικόπημα στην Κύπρο κατά του Μακαρίου είναι γνωστό ότι ήταν σχεδιασμένο.

ΚΟ. Αυτό σίγουρα γιατί ο Μακάριος είχε πρώτον διαχωρίσει τη θέση του και με την χούντα. Τα είχε χαλάσει και με τη χούντα και με τους Αμερικάνους. Και ορισμένοι αξιωματικοί, δεν ξέρω για του ναυτικού αλλά φαντάζομαι του στρατού γιατί για μένα του στρατού είναι όλο…ο στρατός είναι, ήταν και συνεχίζει να είναι και σήμερα τελείως διαβρωμένος..

Κ. Διαβρωμένος από τι;

ΚΟ. Από ξένες υπηρεσίες. Υπάρχουν άνθρωποι οι οποίοι δουλεύουν για άλλους. Εγώ το πιστεύω στο στρατό, στο ναυτικό θα μου πεις δεν έχει; Μπορεί να έχει κάποιους αλλά είναι ελάχιστοι και λόγω μεγεθών. Αυτοί είναι σίγουρο ότι δούλεψαν τότε για αυτό το πράγμα, για να φύγει ο Μακάριος. Ο Μακάριος ο οποίος μην ξεχνάς ότι ήταν ο Κάστρο της Ανατολικής Μεσογείου. Ήταν εχθρός των Αμερικανών και εχθρός των Ελλήνων, των φιλοαμερικανών.

Κ. Οι Έλληνες αξιωματικοί του ναυτικού πώς έβλεπαν το Μακάριο τότε;

ΚΟ. Αυτοί που ήταν κάτω, οι περισσότεροι, αν θυμάμαι ένα μεγάλο ποσοστό πρέπει να ήταν και χουντικοί. Ήταν πρόκριμα για να πας κάτω. Να μην έχεις ας πούμε φιλοδημοκρατικές σχέσεις.

Κ. Κάποιοι όμως αντέδρασαν στην συμμετοχή τους στο πραξικόπημα.

ΚΟ. Μα δεν είπε κανείς ότι …βεβαίως δεν υπάρχει θέμα αλλά γενικώς ήταν πολύ χλιαρή η στάση των αξιωματικών. Υπάρχουν, δεν ξέρω αν τα θυμάσαι, και πράγματα που συνέβησαν τότε παλιά,…τράπεζες. Διάφορα τα οποία ήταν έτοιμο το ναυτικό για δίκες αλλά δεν έκανε δίκες, και πολύ καλά έκανε, εκ του αποτελέσματος μιλάμε, γιατί εφόσον ο στρατός {δεν τα ερεύνησε και }μπήκαν όλα στο αρχείο γιατί και το ναυτικό να φανεί ότι ήταν αυτό που κατέστρεψε την Κύπρο; Που σαφώς η ευθύνη σε ποσοστά είναι πολύ μεγάλη του στρατού.

Κ. Εννοείτε ότι ο φάκελος της Κύπρου και η απονομή δικαιοσύνης σωστά δεν ανοίχτηκε;

ΚΟ. Όχι, ότι είναι λάθος που δεν άνοιξε…..αλλά θα ήταν διπλό λάθος αν άνοιγε μόνο του ναυτικού. Το διαχωρίζω όχι συντεχνιακά αλλά θα ήταν αστείο να γραφόταν στην ιστορία ότι το ναυτικό ήταν αυτό που πρόδωσε την Κύπρο, γιατί έτσι θα γράφανε αν γινόντουσαν οι δίκες στο ναυτοδικείο, γιατί οι μόνοι που θα είχαν τότε τη ρετσινιά θα ήταν το ναυτικό.

Κ. Δίνετε μια εικόνα των στελεχών των ενόπλων δυνάμεων και κυρίως του ναυτικού που υπηρετούσατε τότε, η οποία δεν είναι ευχάριστη εικόνα. Δεν υπήρχαν αξιωματικοί πατριώτες και στην Κύπρο όταν έγιναν αυτά τα πράγματα αλλά και στην Ελλάδα;

ΚΟ. Πρώτον με τη λέξη πατριώτες τι εννοείς;

Κ. Εσείς πως το βλέπετε;

ΚΟ. Πατριώτης είναι αυτός ο οποίος ενδιαφέρεται για την πατρίδα του αλλά μέσα σε λογικά πλαίσια δηλ. είναι πιο πατριώτης αυτός ο οποίος βλέπει μια Μεγάλη Ελλάδα των πέντε θαλασσών από αυτόν που βλέπει μια Ελλάδα στα σύνορα που είναι σήμερα σεβαστή από όλους και με οικονομικές δυνατότητες να επιβιώσει;

Κ. Στη δικτατορία λοιπόν έχουμε αξιωματικούς της μιας ή της άλλης κατηγορίας όπως τις περιγράψατε;

ΚΟ. Υπήρχε πρώτον μια μεγάλη μερίδα ανθρώπων οι οποίοι ήταν οι επαγγελματίες και έκαναν τη δουλειά τους. Από τη στιγμή που είσαι αξιωματικός, η δουλειά σου είναι να δουλεύεις σε ένα καράβι για να δουλεύει το καράβι, για το καλό της Ελλάδος. Τώρα το ότι η Ελλάδα εκείνη τη στιγμή ήταν η χούντα, αυτομάτως δουλεύεις και για τη χούντα. Δε μπορείς να δουλεύεις για το ένα και να μην δουλεύεις και για το άλλο. Δηλ. όλοι μας τότε μέσα στις ένοπλες δυνάμεις στηρίζαμε τη χούντα κάνοντας τη δουλειά μας. Γι' αυτό κιόλας την έβλαψε τόσο πολύ το κίνημα του ναυτικού. Διότι αντελήφθησαν οι έξω ότι δεν υπάρχει αυτή η συμπαράσταση-συμπαράταξη με την χούντα όλων των ενόπλων δυνάμεων. Αυτή είναι μια

πραγματικότητα. Κάνοντας τη δουλειά σου εσύ, κάνεις και της χούντας. Δεν υπήρχαν πραγματικά διώξεις, διώξεις μεγάλες δεν γινόντουσαν και αυτό δεν ήταν μονάχα θέμα χούντας αλλά και θέμα Ελλάδας, ψυχολογίας του Έλληνα, ο οποίος ποτέ δεν φτάνει σε άκρα. Είναι πάντοτε συγκαταβατικός ίσα -ίσα να γίνει η δουλειά και «*άστα να μην κοιτάμε σε βάθος τα πράγματα*». Που δείχνει όλη την ιστορία της νεωτέρας Ελλάδος, τώρα πάμε μακριά, αλλά αν κοιτάξουμε την εποχή που σκοτώσανε τους «έξι», που και αυτό το έχει μετανιώσει η ελληνική ιστορία γιατί το έκανε, δεν έχουμε τίποτα άλλο. Πραγματικά ο πατριωτισμός των Ελλήνων χτύπησε τους Έλληνες προδότες, δεν έχουμε τέτοια ιστορία.

Κ. Η εκπαίδευση των δοκίμων στις παραγωγικές σχολές δεν ήταν τέτοια που να βγάζει αξιωματικούς οι οποίοι να έχουν οράματα να έχουν ιδέες για την πατρίδα τους και να μην κάνουν μόνο τη δουλειά τους με τη στενή έννοια, όπως την περιγράψατε; Η δουλειά του αξιωματικού είναι η στενή έννοια του αξιωματικού;

ΚΟ. Όταν λέμε οράματα, όταν είναι νέος οποιοσδήποτε θέλει οράματα, μέχρι να καταλάβει ποια είναι η πραγματικότητα στον κόσμο. Βέβαια θα σας πω τα οράματα είναι μόνο οράματα, δεν είναι τίποτα άλλο. Τα οποία οράματα αυτά σε νεαρούς αξιωματικούς στη Σχολή Δοκίμων προσπαθούσαν πράγματι να τα περάσουν. Αλλά είχα το μεγάλο προσόν, επειδή όπως είπες ήμουν από τους Κεντρώους, ήμουν πάντα αντιπολιτευόμενος στα καθεστώτα τότε μέχρι το 63, που βγήκε η Ένωση Κέντρου. Πιστεύω ότι οι αξιωματικοί είχαμε ένα μεγάλο προσόν, ότι είχαμε δημοκρατικές αρχές, τις οποίες μας τις έδωσαν στη Σχολή Δοκίμων. Μπορεί να ήταν στρατιωτική Σχολή αλλά κατά βάση υπήρχαν ορισμένες δημοκρατικές αρχές. Δηλ. π.χ. ήξερες ότι δεν σε αδικούν πολύ. Να σου φέρω το παράδειγμα, επειδή όπως είπαμε ήμουν κεντρώος-αντιπολίτευση, δεν αισθανόμουν μεγάλη αδικία σε πολλά πράγματα, που μπορούσα να είχα αισθανθεί. Μπορούσαν να μου επιφέρουν ας το πούμε ορισμένες ηθικές βλάβες, δηλ. έβλεπα ορισμένες αδικίες που γινόντουσαν, αλλά ήταν το σύστημα έτσι π.χ. επιλογές ποιοι θα πάνε στα καράβια, στην Αμερική, στις παραλαβές. Γινόταν μια επιλογή προσωπική.

Κ. Μια και μιλήσατε για σύστημα ποια νομίζετε ότι ήταν και είναι σήμερα η αποστολή των ενόπλων δυνάμεων και κυρίως του σώματος των αξιωματικών στη χώρα μας μέσα, μετεμφυλιακά.

ΚΟ. Σήμερα, δηλ. μετά τη χούντα, με όλο αυτό το στραπάτσο που έφαγε ο στρατός, οι ένοπλες δυνάμεις, νομίζω ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των αξιωματικών περιορίζεται στα καθήκοντά του, το όραμά του για μένα είναι να φυλάει τα σύνορα, την ακεραιότητα της χώρας. Αυτή είναι η δουλειά σου, τίποτα παραπάνω. Ούτε να τη σώσεις ως μονάδα, όλα είναι κουβέντες τις οποίες ούτε μας τις λέγαν στη Σχολή Δοκίμων τόσο πολύ. Στη Σχολή Ευελπίδων θυμάμαι τότε, επί χούντας και πιο πριν, όλοι πιστεύαν ότι μπορεί να είναι οι επόμενοι σωτήρες της χώρας. «*Διότι η χώρα μας κινδυνεύει και από τον εσωτερικό και από τον εξωτερικό εχθρό και εμείς είμαστε ταμένοι να τη σώσουμε*».

Κ. Αυτά λέτε ότι γινόντουσαν στη Σχολή Ευελπίδων, δηλ. ήταν σχολή ηγετών;

ΚΟ. Ε, βέβαια.

Κ. Σήμερα δεν είναι;

ΚΟ. Σήμερα πιστεύω ότι τους έχουν αλλάξει λιγάκι τα μαθήματα μετά από τόσα χρόνια.

Κ. Γινόταν αντικομουνιστική προπαγάνδα στη Σχολή Δοκίμων όταν περάσατε εσείς;

ΚΟ. Γινόταν αλλά ηπιότερης μορφής για εκείνα τα χρόνια, ας το πούμε έτσι. Που μπορούσες να έχεις ένα σύστημα το οποίον ήταν καθαρώς αντικομουνιστικό.

Κ. Οι αξιωματικοί ήταν ή δεν ήταν εθνικιστές πριν την 21ηΑπριλίου του 67;

ΚΟ. Και αυτή είναι λέξη σαν την προηγούμενη, ΄΄πατριώτες΄΄. Και αυτή είναι περίεργη λέξη.

Κ. Πως βλέπετε εσείς τον όρο;

ΚΟ. Ο εθνικιστής είναι εκείνα τα χρόνια μια κακιά μορφή, επειδή εθνικιστές λέγαμε τους ακροδεξιούς εκείνα τα χρόνια. Δηλαδή εγώ ακούω τη λέξη «εθνικιστής» άσχημα. «Εθνικιστής», «εθνικόφρων» ήταν το αντίθετο του «μιάσματος», του «φιλοκομουνιστή», του «συνοδοιπόρου».

Κ. Να αλλάξουμε ορολογία. Οι αξιωματικοί του ναυτικού και του στρατού και της αεροπορίας ήθελαν την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα και της Βορείου Ηπείρου με την Ελλάδα ή όχι;

ΚΟ. Κοίταξε οποιοσδήποτε με την αγωγή που είχε μέσα στις στρατιωτικές σχολές θα ήταν τρελός να μην το ήθελε. Άλλο τι θέλω και άλλο τι βλέπω ότι είναι εφικτό να γίνει. Μπορεί να θέλω εγώ να γίνει η Ελλάδα, όπως υπάρχουν πάρα πολλοί σήμερα, να γίνει ηγέτης- χώρα στην Ενωμένη Ευρώπη. Δεν σημαίνει αυτό ότι είναι κακό να το λες. Το θέμα είναι να μην κάνεις ενέργειες παράνομες για να πετύχεις έναν τέτοιο στόχο, ο οποίος ξέρεις ότι δε μπορεί να σταθεί.

Κ. Ο «ΙΔΕΑ» με τη δικτατορία είχε καμία σχέση;

ΚΟ. Παιδί της είναι …του «ΙΔΕΑ» ήταν η δικτατορία. Απλούστατα υπήρχε ένα θέμα στρατηγών και συνταγματαρχών. Οι οποίοι συνταγματάρχες είπαν «*γιατί να μην διώξουμε τους στρατηγούς;*», την τελευταία στιγμή τους κοροϊδέψανε. Και απόδειξη αυτού είναι ότι όλοι οι στρατηγοί βρεθήκαν με το κίνημα του βασιλιά της 13ης Δεκεμβρίου.

Κ. Πως ερμηνεύετε, πως εξηγείτε ότι ο Ιωαννίδης με το βαθμό του ταξιάρχου, που σημαίνει για εσάς που γνωρίζετε καλά τις επετηρίδες, την ιεραρχία, ότι ήταν διακοσιοστός ίσως στην ιεραρχία του στρατού

ξηράς, πως ο Ιωαννίδης ήλεγχε και εάν ήλεγχε τις ένοπλες δυνάμεις και τη χώρα ολόκληρη; Πως γινόταν αυτό το πράγμα;

ΚΟ. Τις ένοπλες δυνάμεις μπορεί να τις ήλεγχε, τη χώρα ολόκληρη δεν την έλεγχαν ποτέ, εγώ δεν το πιστεύω ότι είχαν τέτοια δυνατότητα.

Κ. Εννοώ το διοικητικό μηχανισμό.

ΚΟ. Δεν τον ελέγχαν. Απλούστατα υπάρχει ένας «ζαμανφουτισμός» γενικός στη φύση του Έλληνα και δεν ασχολείται, «*δεν με νοιάζει εμένα τι θέλει….να κάνω εγώ τη δουλίτσα μου*». Διότι αν..το πιο χαρακτηριστικό, επί χούντας είχαν μαζευτεί στο Κέντρο Ερευνών τότε, Βασιλικό Κέντρο Ερευνών, στην Πινακοθήκη, είχε μαζέψει ο Παπαδόπουλος όλη την αφρόκρεμα, όλη την ηγεσία την πνευματική της τότε Ελλάδος και τους είχε βγάλει ένα λόγο, όπου δεν κατάλαβε κανείς τι τους έλεγε. Ήταν τόσο αλαμπουρνέζικος με τη φρασεολογία που χρησιμοποιούσε και με όλα αυτά, όπου σχεδόν τους έβρισε. Δεν βρέθηκε ένας από αυτούς, οι οποίοι ήταν όλοι στην σημερινή ηλικία μας, δηλ. ήταν άνθρωποι που είχαν συμπληρώσει και τα συντάξιμά τους χρόνια, δεν είχαν κανένα φόβο να χάσουν τα κεκτημένα τους, ξέραν ότι έχουν δύο –τρία χρόνια ακόμα καθηγητές και θα πάνε σπίτι τους και δεν σηκώθηκε ούτε ένας να πει μια κουβέντα.

Κ. Στον Ιωαννίδη. Πως ήλεγχε τις ένοπλες δυνάμεις και μέσα από αυτές τη δικτατορία;

ΚΟ. Από την εποχή του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου μέσα στις ένοπλες δυνάμεις υπήρχαν γραφεία ασφάλειας, τα $2^{α}$ γραφεία. Τα $2^{α}$ γραφεία πάντοτε ελέγχανε, ήταν αποδεκτό αυτό το σύστημα στις ένοπλες δυνάμεις, εκτός από το ναυτικό. Στο ναυτικό δεν τα παίρναν και πολύ στα σοβαρά αυτά ……..

Κ. Ξανακάνω το ερώτημα. Τα $2^{α}$ γραφεία στο στρατό ξηράς υπήρχαν. Τα ήλεγχε όμως η ηγεσία. Στη διάρκεια της δικτατορίας έχουμε έναν ταξίαρχο να ελέγχει τις ένοπλες δυνάμεις. Πως;

ΚΟ. Δεν σου είπα εγώ ότι η ηγεσία τα ήλεγχε, αυτοί δουλεύαν μόνοι τους μέσα στο σύστημα.. Από την στιγμή που βρέθηκε ο Παπαδόπουλος, ο οποίος ήταν πολύ αυτών των οργανώσεων, αρχηγός, η ιεραρχία δεν υπήρχε γι' αυτούς. Αυτοί είχαν τον Παπαδόπουλο, τον Ιωαννίδη, αυτούς. Πως λέμε τα παιδιά του Ιωαννίδη, τα παιδιά του Παπαδόπουλου. Θα σου φέρω ένα παράδειγμα της νοοτροπίας της τότε. Το 1970 στο Παλάσκα, της σχολής ναυτιλίας, ο συμμαθητής μου ο Κανελλόπουλος ο Τάκης, βατραχάνθρωπος, ήταν διευθυντής τότε, προϊστάμενος στους βατραχανθρώπους και γίνεται μια φασαρία στην καντίνα, πήγαν δύο βατραχάνθρωποι την ώρα που ήταν κλειστή η καντίνα και ζητήσαν, χτύπησαν την πόρτα, ήταν μέσα ο ναύτης ο καντινιέρης, τους είπε ο καντινιέρης ότι δεν είναι ώρα λειτουργίας της καντίνας, αυτοί του είπαν «*τον κακό σου τον καιρό, άνοιξε»,* δεν άνοιξε, σπάσαν την καντίνα, δείραν τους καντινιέρηδες τους ναύτες και δημιουργήσαν ολόκληρο θέμα γιατί βεβαίως και αυτοί οι ναύτες, οι καντινιέρηδες, είχαν κάποιο μέσο τότε. Και αναγκαστήκαν να γίνουν ανακρίσεις και κατά σύμπτωση επειδή ήμουν στη σχολή ναυτιλίας με έβαλε ο Μανωλόπουλος να κάνω εγώ τις ανακρίσεις. Όλοι οι ναύτες αυτοί όταν τους φώναξα να μου πουν για το γεγονός μου είπαν ότι «*εμείς είμαστε παιδιά του Παπαδόπουλου και δεν δεχόμαστε κανένας να μας εξουσιάζει*». Ήρθε ο Τάκης ο Κανελλόπουλος, ως προϊστάμενος και μου είπε το ίδιο και βεβαίως εγώ πολύ ωραία όπως μου τα είπε, τα έγραψα μέσα, στο δια ταύτα είπα να δικαστούν, να περάσουν ναυτοδικείο διότι : πρώτον, αυτό που κάναν ήταν παράνομο, βιαιοπραγία, αλλά επίτηδες έγραψα ότι «*εκθέταν και την εθνική μας κυβέρνηση*».

Κ. Την έχετε αυτή την ΕΔΕ;

ΚΟ. Εγώ δεν έχω. Αυτή η ΕΔΕ έγινε, πήγε στο Δ.Ν.Ε, ο Κανελλόπουλος την πήρε και μου είπε «*γιατί τα έγραψες αυτά τα πράγματα;»,* του είπα «*αυτά ελέχθησαν, τι ήθελες να γράψω; αυτά μου είπαν, αυτά έγραψα. Απόδειξη είναι ότι εγώ θεωρώ ότι αυτά μειώνουν την εθνική μας κυβέρνηση»,* και μου λέει *«σωστά, τι θέλεις να σου πω;»*. Βεβαίως δεν πήγαν στο ναυτοδικείο τα παιδιά, τους έβαλε 10 μέρες φυλακή και δεν κάτσαν ούτε μία μέρα. Το ξέρω από τον Κανελλόπουλο που ήμασταν συμμαθητές και μου είπε «*βλακείες γράφεις, αφού ξέρεις ότι δεν θα γίνει τίποτα. Αυτά είναι δικά μου παιδιά, εγώ έτσι τους έχω μάθει, να είναι ορμητικοί, και να μην σταματούν σε τίποτα.»*.

Κ. Οι αξιωματικοί και οι υπαξιωματικοί ΟΥΚ του Πολεμικού Ναυτικού είχαν ιδιαίτερη σχέση με τη δικτατορία;

ΚΟ. Ήταν σώμα ασφαλείας κατά κάποιον τρόπο, τα ποσοστά ήταν μεγαλύτερα σε αυτό το χώρο, δεν εκπροσωπούσαν τα ποσοστά τα κανονικά στο ναυτικό.

Κ. Είχατε ακούσει για βασανιστήρια που είχαν γίνει στο ναυτικό;

ΚΟ. Από τον Κιοσέ και αυτά λέμε; Στην ΕΛΛΗ. Τα έχω ακούσει γιατί ήμουν στις πρώτες ανακρίσεις που είχαν γίνει, όπου ήταν πρόεδρος ο Νεοφώτιστος, που ήταν χούντα, δεύτερος ήταν …..ήμασταν τρεις στην επιτροπή, δεύτερος ο Φωστιέρης ο οποίος ήταν ολίγον χούντα, δεν ήταν φανατικός αλλά δεν ήταν και εναντίον, και τρίτος ήμουν εγώ. Τους είχαμε πει «*θα σας κάνουμε ανακρίσεις*», το διοικητικό μέρος ας πούμε των βασανιστηρίων της «Έλλης».

Κ. Πότε έγινε αυτό;

ΚΟ. Αμέσως μετά, γύρω στο 75. Το οποίο τελικώς δεν έγινε τίποτα, όλα αυτά, δεν έγινε τίποτα. Αν θυμάσαι είχε έρθει ένας Πολίτης, ο Νοταράς, όλοι αυτοί είχαν καταθέσει. Τους είχαμε βρίσει, ιδίως εγώ, ο πρόεδρος τους είχε βρίσει για να τους κόψει το[1] ….

Κ. Θέλετε να πείτε ότι μετά τη Μεταπολίτευση, τον πρώτο καιρό, ο μηχανισμός των φιλοχουντικών εξακολουθούσε να υπηρετεί στο ναυτικό;

ΚΟ. Βέβαια. Παράδειγμα άλλο για αυτό που λες: εγώ το 74, μετά το κίνημα του ναυτικού, στο κίνημα του ναυτικού ήμουν στον Πόρο, όταν έγινε το κίνημα. Παρότι ήμουν στον Πόρο ένα χρόνο, κανονικά έπρεπε να μετατεθώ στην Αθήνα, γιατί είχα κάνει ας το πούμε εκτός Αθηνών, και αντί να μετατεθώ στην Αθήνα, μετετέθην στην Κρήτη διοικητής στα αρματαγωγά. Είχαμε ένα πλήρωμα και είχαμε τρία αρματαγωγά. Και με βρίσκει εκεί το 74, το καλοκαίρι, όπου ανέλαβα κυβερνήτης σε ένα καράβι και στα άλλα δύο βάλαν δύο εφέδρους, στο ένα ήταν ο Κρέμος και στο άλλο ο μακαρίτης ο Κουντουριώτης. Και μόλις τελείωνε η φασαρία, δηλ. αρχές Αυγούστου, είχα κάνει κυβερνήτης, δεν ήταν η σειρά μου να κάνω κυβερνήτης, με βγάλαν από το…..και σαν έμπιστος του δημοκρατικού πλέον καθεστώτος με βάλαν στο Παλάσκα και στη Σχολή Ναυτιλίας. Εκεί ήταν ο Γκιόκεζας διοικητής, που φυλάγαν ας πούμε το λεκανοπέδιο Αττικής. Το κύριο έργο ήταν τότε να φυλάμε απέναντι το Μεγάλο Πεύκο, που ήταν Σχολή Αλεξιπτωτιστών. Και μάλιστα πήγαινε τότε και κάθε μέρα ένα αντιτορπιλικό[2]. Μας είπαν τότε, ήμασταν τρεις: εγώ, ο Βένης και ο Βασιλιάδης και μας είχαν πει ότι σαν άνθρωποι του δημοκρατικού καθεστώτος θα πρέπει να κάνουμε δύο - μία βάρδια να φυλάμε το Παλάσκα να μην κινδυνεύσει από τους χουντικούς. Με είχε φωνάξει ο Γκιόκεζας, μου είπε αυτό. Ομολογώ ότι στην αρχή αισθανόμουν ένας υπεύθυνος, ήμουν ευχαριστημένος γιατί προσφέρω υπηρεσίες στην πατρίδα, ειδικές υπηρεσίες στη δημοκρατία. Μέχρι που ήρθε η μέρα και μετετέθη ο Τόλης ο Βασιλιάδης και τον αντικατέστησε ο Γκίκας. Ο οποίος ήταν χούντα του κερατά. Και συνεχίσαμε να κάνουμε τρεις βάρδιες. Πήγα στον Γκιόκεζα και του λέω «*μα είναι δυνατόν;*» και μου λέει *«πάψε, έτσι θα κάνετε*». Καταλαβαίνεις πόσο όλο το θέμα ήταν παρωδία.

Κ. Γιατί το ναυτικό δεν είχε ή είχε αντιπροσώπους στη λεγόμενη τότε «επαναστατική επιτροπή» ή στη συνωμοσία πριν την 21η Απριλίου;

ΚΟ. Δε νομίζω ότι είχε. Ο στρατός δεν μας είχε και για τόσο σοβαρούς ώστε να φτάσουμε και σε τέτοια επίπεδα. Γιατί αν λάβεις υπόψη σου ότι ο Παπαδόπουλος είχε σχέση με τον Λαγωνίκα, τον μεγάλο, που έγινε τότε και στόλαρχος..

Κ. Τι σχέσεις είχε;

ΚΟ. Ήταν μαζί στη σχολή πολέμου, στη Σχολή Εθνικής Αμύνης. Γι' αυτό και τον έκανε Υπουργό Εμπορικής Ναυτιλίας.

Κ. Τον έκανε ποιος;

ΚΟ. Ο Παπαδόπουλος.

Κ. Αναφέρατε τον Ιωαννίδη ότι ήταν με τον Λαγωνίκα στη Σχολή Πολέμου.

ΚΟ. Όχι, τον Παπαδόπουλο. Ήταν φίλοι. Αλλά και αυτός ήταν τόσο λίγος που δεν νομίζω ότι θα βασιζόταν ένας σοβαρός δικτάτωρ να ελέγχει τις τύχες του ναυτικού ο μακαρίτης ο Λαγωνίκας.

Κ. Ο Κιοσσές ήταν συμμαθητής σας;

ΚΟ. Μια τάξη πιο πάνω.

Κ. Την περίπτωση Κιοσέ πως μπορείτε να την αξιολογήσετε;

ΚΟ. Ο Κιοσσές ήταν από μικρό παιδί ένα κακομαθημένο παιδί. Γιος ναυάρχου, με πεθερό ναύαρχο, ένα κακομαθημένο παιδί. Από τη Σχολή Δοκίμων όλο προβλήματα ήταν. Πειθαρχικά...όχι σοβαρά, πειθαρχικά: άρχισε να κάνει τον άντρα, να είναι αυτός και κανένας άλλος τόσο πολύ που όταν μπήκα εγώ μέσα πρωτοετής και αυτός ήταν δευτεροετής έτυχε να έχουμε κάποιο….. κάποιος συγγενής μου ήταν γνωστός του, ήρθε και με έπιασε και μου είπε *«άκου να δεις, ό,τι θέλεις εγώ θα καθαρίσω. Μέσα στη Σχολή Δοκίμων ό,τι θέλω κάνω*». Δευτεροετής.

Κ. Πως εξηγείτε τη συμμετοχή του στην ομάδα την ανακριτική στην υπόθεση της «Δημοκρατικής Άμυνας»; Των υπαξιωματικών του «Έλλη»;

ΚΟ. Ήταν στυλοβάτης, μα αυτά είναι τα περίεργα, ότι μετά αυτός βρέθηκε ότι ήταν αντιχουντικός. Μόλις έφυγε ο πεθερός του από αρχηγός του ναυτικού, άλλαξε αμέσως. Ο Κιοσσές στην αρχή ήταν…….δεν ασχολείτο πολύ με το θέμα της χούντας, 21ης Απριλίου, μέχρι τις 13 Δεκεμβρίου. 13 Δεκεμβρίου που έγινε ο πεθερός του αρχηγός, έγινε το δεξί του χέρι. Σκληρός, γιατί έκανε το αντράκι πάντοτε…έχει δείρει ναύτες, ήταν ξέρεις από αυτούς τους πολύ σκληρούς, δε σήκωνε…..ναύτης που φόραγε το καπέλο πίσω ας πούμε έτρωγε σφαλιάρα, δεν υπήρχε άλλη τακτική, η χειροδικία ήταν μέσα στο σύστημα γι' αυτόν. Και ότι ήταν γιος ναυάρχου, κανείς δεν του μίλαγε. Εκεί την πάτησε αυτός, γιατί τόσα χρόνια έκανε ό,τι ήθελε και κανείς δεν του μίλαγε. Ο μακαρίτης ο Κιοσσές ο πατέρας του ήταν ένας καλός άνθρωπος και όλοι τον συμπαθούσαν, είχε κάνει χρόνια αρχηγός και…..όλο το σόι του ήταν του ναυτικού. Μπερδεύτηκε τότε γιατί

[1] Η δίωξη των μελών της ανακριτικής επιτροπής για την υπόθεση της Δημοκρατικής Άμυνας στο ναυτικό (ή όπως αποκαλείται της ΄΄υπόθεσης ΕΛΛΗ΄΄) κατέληξε στο ναυτοδικείο. Βλέπε κεφάλαιο Δ3α.

[2] Για το ίδιο θέμα παράβαλε συνέντευξη Θεοφιλόπουλου.

ασχολήθηκε με τις ανακρίσεις, επειδή κινδύνευε το ναυτικό. Φυλάγαν οι βατραχάνθρωποι, σαν σώμα επιλεγμένο, δεν είχε πάρει όλους τους βατραχανθρώπους, είχε πάρει αυτούς που πίστευε ότι ήταν δικοί του. Έτσι ανακατεύτηκε ο Κιοσσές. Ο Κιοσσές μόλις έφυγε ο πεθερός του, σου λέω έχουμε μια τάξη διαφορά και αυτομάτως μόλις έφυγε ο πεθερός του, τον βάλαν κυβερνήτη σε ένα ναρκαλιευτικό, δυσμενής ας πούμε τοποθέτηση, από εκεί που ήταν γραφείο αρχηγού, κάτι τέτοιο ήταν. Θυμάμαι ότι είχε έρθει τότε, εγώ ήμουν στη ΔΝΑΡ στο επιτελείο. Είχε έρθει και είχε πει ότι «*τώρα είμαι και εγώ εναντίον της χούντας*». Και του λέω «*σιγά τώρα επειδή έφυγε ο πεθερός, αν έρθει άλλος συγγενής μας θα ξαναγίνουμε μαζί*».

Κ. Έχετε ακούσει για τον Κιοσέ με συνεργάτες του ότι σχεδίαζε και αυτός αντιχουντικές δραστηριότητες και ενέργειες;

ΚΟ. Όχι, δεν το έχω ακούσει αλλά ξέρω ότι ήταν της ομάδος Γκιόκεζα, ήταν κολλητοί αυτοί. Θυμάμαι είχε έρθει τότε ο Γκιόκεζας, γιατί εμένα με είχαν βάλει στο «Παλάσκα» τότε με τις ανακρίσεις που σου έλεγα, είχε πει ο Γκιόκεζας ότι «*μην τον…..προσπάθησε όσο μπορείς να το περάσεις πιο απαλά*» για τον Κιοσέ γιατί έχει …..μπορεί να έκανε ότι έκανε στην αρχή αλλά μετά είχε μετανοήσει *«μην το καταστρέψουμε το παιδί*».

Κ. Το όνομα Πετρόπουλος σας λέει τίποτα; Σχετικά με τη δικτατορία; Αξιωματικός των υποβρυχίων;

ΚΟ. ….Ήταν, ιδιόρρυθμος άνθρωπος.

Κ. Γνωρίζετε αν είχε σχέσεις με τον Γκιόκεζα και την ομάδα Σταματελόπουλου;

ΚΟ. Ξέρω ότι και αυτός ήταν χούντα.

Κ. Με τη μεταπολίτευση έχουμε τους αξιωματικούς του κινήματος να επανέρχονται, να αποκαθίστανται και οι υπόλοιποι που είχαν φύγει. Τι φαινόμενο παρουσιάζεται στο ναυτικό έκτοτε;

ΚΟ. Έκτοτε, εκείνα τα χρόνια το ναυτικό έγινε ας το πούμε «δύο ταχυτήτων» στην πρώτη φάση. Μετά σιγά- σιγά έγινε μιας ταχύτητας αλλά στην αρχή ήταν δύο ταχυτήτων. Γιατί εκείνοι που επανήλθαν πιστεύαν ότι ήλθαν σα σωτήρες στο ναυτικό και πολλοί από αυτούς που ήταν χούντες μέσα για να έχουν ευνοϊκή μεταχείριση από αυτούς, γίναν κολλητοί με αυτούς. Έχουμε το περίεργο φαινόμενο, να μη σου πω ένα συμμαθητή μου *«σήμερα στο σπίτι μου έρχονται να φάνε οι χουντικοί, αύριο έχω τους του κινήματος»*. Υπήρχε στην αρχή ένας τέτοιος διαχωρισμός, σιγά -σιγά αυτό ξεπεράστηκε.

Κ. Η έκφραση «φούντα» τι σας λέει;

ΚΟ. Για μένα η λέξη «φούντα» είναι όπως οτιδήποτε, όπως «πρασινοφρουρός», τέτοια πράγματα. Δηλ. άπαξ και είσαι ενταγμένος σε μια ιδεολογία, σε μια ομάδα ανθρώπων, που είναι φυσιολογικό να γίνεται, ευνοείς λιγάκι, δε σημαίνει ότι ρίχνεις τους άλλους, την ομάδα αυτή. Αυτοί λοιπόν όταν επανήλθαν χαρακτηρίσθηκαν ως «φούντα», το στήσιμο αυτής της κουβέντας έγινε από τους σκληρούς ακροδεξιούς οι οποίοι βρήκαν ότι αυτοί θα τους κυνηγήσουν τώρα. Αυτοί το φόρμαραν, σαν τον «πρασινοφρουρό». Στην αρχή μόλις βγήκε το ΠΑΣΟΚ δεν είχαν τους πρασινοφρουρούς; Γιατί τους είχαμε; Ήταν κάποιοι οι οποίοι κάναν κακό; Ήταν κάποιοι οι οποίοι υπερέβαιναν τις δικαιοδοσίες που είχαν, νομίζοντας για το καλό. Οι παλιάνθρωποι υπάρχουν σε όλες τις ομάδες. Γιατί και στη χούντα μέσα, σε αυτούς που επανήλθαν υπήρχαν και μερικοί οι οποίοι ήταν τυχάρπαστοι, δηλ. δεν είχαν καμία σχέση, κατά λάθος είχαν ανακατευτεί με το θέμα, ούτε ξέραν τι πάει να πει δημοκρατία, ούτε ξέραν τι θα πει.

Κ. Τι γνώμη έχετε για τις αποκαταστάσεις όσων εδιώχθησαν επί δικτατορίας;

ΚΟ. Εφόσον εδιώχθησαν και επανήλθαν, συνέχισαν και έκαναν καριέρα, δεν υπάρχει κανένα για μένα…πολύ σωστά έγιναν. Αυτά τα οποία είναι για μένα γελοία είναι αυτοί που γίναν μέσα σε κάποιες νύχτες, παίρναν βαθμούς. Αυτά είναι γελοία.

Κ. Πως το εξηγείτε αυτό;

ΚΟ. Το εξηγώ στο πολιτικό παιχνίδι μέσα. Γιατί μην ξεχνάς ότι οι πρώτες αποκαταστάσεις σε ναυάρχους, όπως ο Βαρδινογιάννης …. αν είχε κάποια σχέση με το κίνημα[1], έγιναν ναύαρχοι μέσα σε ένα βράδυ και γίναν από ψήφους όχι των κυβερνητικών βουλευτών αλλά των αντιπολιτευομένων. Ένα βράδυ μετά τις 12:00 και ξεφτίλισαν το σύστημα όλο.

Κ. Έχετε την αίσθηση ότι οι αξιωματικοί, το σώμα των αξιωματικών υφίσταται απαξίωση μετά τη δικτατορία ή όχι;

ΚΟ. Απαξίωση εννοείς από την κοινωνία ή έχουν απαξιωθεί….;

Κ. Εσείς θα μου πείτε.

ΚΟ. Εγώ νομίζω ότι μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας έχασε κάπως την αίγλη του το επάγγελμα, και περισσότερο μιλάμε για το στρατό ξηράς. Το ναυτικό νομίζω ότι ……δεν είχε καμία ανάμιξη. Το ναυτικό ούτε το αγάπησε ούτε το μίσησε ο μέσος Έλληνας με το θέμα της δικτατορίας. Δεν ψεγάδιασε καθόλου την εμφάνιση του. Δεν περίμενε κανένας ότι θα κάνει το ναυτικό τίποτα παραπάνω και αυτά που έκανε πολλά είναι.

Κ. Οι αξιωματικοί του ναυτικού πως φερόντουσαν στους υπαξιωματικούς;

[1] Ο Β. Βαρδινογιάννης ήταν ενήμερος για το προετοιμαζόμενο κίνημα. Όπως και τα αδέρφια του. Βλέπε κεφάλαιο Δ6 της εργασίας. Το ότι έγινε αντιναύαρχος με τις αποκαταστάσεις, προέρχεται από την εκτίμηση πως και η αποστρατεία του τον Αύγουστο του 1967 οφειλόταν στην αντίθεσή του στο στρατιωτικό καθεστώς. Εξ άλλου ακολούθησε και εκτόπιση.

ΚΟ. Υπήρχε πάντα…..αυτό είναι ταξικό θέμα, δεν είναι θέμα πολιτικής. Ο ένας ήταν ο εργάτης και ο άλλος ήταν εργοδηγός.
Κ. Δηλαδή;
ΚΟ. Πώς συμπεριφέρεται ο εργοδηγός στον εργάτη; Ο καλός εργοδηγός φέρεται πάντα ευγενικά και ο κακός εργοδηγός βρίζει τον εργάτη και ο εργάτης δουλεύει γιατί πρέπει να φαει το ψωμί του. Διότι οι αξιωματικοί του ναυτικού ερχόντουσαν για να φάνε ένα κομμάτι ψωμί, δεν ερχόντουσαν ούτε για ιδεολογίες ούτε για να σώσουν την Ελλάδα. Δεν υπήρχε καμία ιδεολογία σε αυτούς τους ανθρώπους τότε, γι' αυτό προσπαθούσαν οι στρατιωτικές σχολές, οι σχολές υπαξιωματικών να τους πουν ότι «προσφέρουμε και κάτι». Στην ουσία ήταν οι εργάτες.
Κ. Τι έχετε να πείτε γι' αυτό που λέγεται ότι το ναυτικό είχε προδικτατορικά τμήμα αριστοκρατικής προέλευσης;
ΚΟ. Είχε. Όταν λέμε αριστοκρατικό εννοούμε ότι πάντοτε οι μεγάλες αλλαγές προέρχονται από το….δεν ξεκινούν από κάτι χαμηλό ξεκινούν από το κατεστημένο.
Κ. Σήμερα πως βλέπετε αυτήν την αλλαγή που επιτελείται όχι τόσο στη δομή των ενόπλων δυνάμεων όσο στη προοπτική του επαγγελματία στρατιωτικού και του επαγγελματία στρατευσίμου, του επαγγελματία οπλίτη;
ΚΟ. Τα σημερινά δεδομένα, να συνεχίσει η ύπαρξη στρατιωτικής θητείας, για μένα είναι αρνητικό για την ελληνική κοινωνία. Δηλ. αυτό πρέπει να τελειώνει σα στρατιωτική θητεία. Ο στρατός πρέπει να είναι ένα μέσον που να ανήκει στο Υπουργείο Παιδείας για τους στρατευσίμους, όχι να ανήκει στο στρατό. Μια εκπαίδευση, το ιδανικό για μένα ήταν να γίνει ο στρατός η τετάρτη λυκείου δηλ. τα παιδιά που τελειώνουν την τρίτη λυκείου, το καλοκαίρι τέτοια εποχή να δίνουν τις εξετάσεις να μπούνε στα ανώτατα ιδρύματα, στη συνέχεια να πηγαίνουν στις ένοπλες δυνάμεις τα αγόρια, σε κοινωφελή ιδρύματα τα κορίτσια για να υπάρχει ισότητα πλήρης στην επαγγελματική τους εξέλιξη και σε αυτό το διάστημα να κάθονται μέχρι τον Ιούνιο τον επόμενο, να μαθαίνουν τις πολεμικές τέχνες με την ευρεία έννοια της λέξεως, να βοηθάνε για τη συντήρηση του στρατεύματος και τέρμα. Αυτό είναι ο στρατός για μένα, των κληρωτών. Οι άλλοι πρέπει να γίνουν μόνιμοι αλλά βέβαια αντιμετωπίζουν ένα μεγάλο πρόβλημα, πως θα πρέπει να διδάσκονται για να ασχολούνται με τις ένοπλες δυνάμεις και μόνο.
Κ. Ο γάμος ήταν μετά από άδεια ή όχι; Και ποια είναι η γνώμη σας;
ΚΟ. Ο γάμος ήταν μετά από άδεια και μάλιστα με μεγάλη πλάκα διότι όπως ήταν το κόκκινο βιβλιαράκι εκείνου του Αγγελή, του Αρχηγού των Ενόπλων Δυνάμεων τότε, έλεγε ότι ο προϊστάμενος είναι εκείνος ο οποίος ελέγχει τα χαρτιά για να έρθει (ο αιτών) σε συζητήσεις γάμου. Και έτυχε όταν παντρευόμουν να είμαι εγώ προϊστάμενος γιατί ήμουν κυβερνήτης σε καράβι, στο «Γρηγορόπουλο», και έφτιαξα τα χαρτιά μου, υπέγραψα εγώ ο ίδιος, τα έστειλα στην Αστυνομία, ήλεγξαν τη γυναίκα μου αν είναι εν τάξει, μου απάντησαν ότι είναι εντάξει και έδωσα εντολή στον εαυτό μου ότι μπορεί να έρθει σε συζητήσεις γάμου με τη γυναίκα μου. Έπρεπε μετά να δώσει το ΓΕΝ άδεια. Έτσι γινόντουσαν τότε αυτά τα πράγματα, γελοία πράγματα.
Κ. Γελοία αλλά τι σκοπό είχαν;
ΚΟ. Ο σκοπός όπως σου είπα πριν {ήταν} να μη συζητάμε ότι τα προηγούμενα χρόνια υπήρχαν κομμουνιστές στο στράτευμα, ήταν ανέκδοτο. Δεν υπήρχε περίπτωση να υπάρχει …..αν σου λέγαν ότι υπήρχε, σημαίνει ότι αυτός θα είχε εξαφανιστεί, δε μπορούσε να είναι μέσα και να το ξέρω εγώ, κάποιος. Ήταν έτσι οι συνθήκες που αν κάποιος το ήξερε, το έλεγε θα τον εξαφάνιζαν αμέσως. Ήταν τρελοκομείο, αν κάποιος το έλεγε δεν υπήρχε περίπτωση.
Κ. Οι «Σαββατιανοί» τι ήταν επί δικτατορίας;
ΚΟ. Αυτοί όλοι των 2^{ων} γραφείων πηγαίναν στο ΓΕΝ τα Σάββατα και τα λέγαν στο Νικολόπουλο. Κάτι βλάκες. Δεν ξέρω αν σου έχω πει την ιστορία με τον Ηλία. Ο Ηλίας ήταν «σαββατιανός» και τότε υπηρετούσε στην ΚΥΠ της Κρήτης το 70 κάτι. Και κάθε δεκαπέντε-είκοσι μέρες μας μάζευε, ήταν ο Γιαννόπουλος τότε ΑΚΙΠ κάτω στην Κρήτη και πηγαίναμε όλοι με στολές. Αυτός επειδή ήταν στην ΚΥΠ για να μην τον γνωρίσουμε ερχόταν με πολιτικά. Έχει μείνει έτσι σαν ανέκδοτο τότε, τον χαιρέτησε ο Γιαννόπουλος τότε και του είπε *«α, γειά σου παιδί μου, ευτυχώς που ήρθες με πολιτικά για να μην σε γνωρίσουμε»*. Ήταν μια παρωδία και η χούντα ήταν μια παρωδία, τουλάχιστον στο ναυτικό ήταν της πλάκας.
Κ. Γνωρίζετε αξιωματικούς οι οποίοι είχαν αντισταθεί στη δικτατορία; Είχαν συμμετάσχει σε οργανώσεις μέσα ή έξω από τις ένοπλες δυνάμεις και δεν είναι γνωστοί σήμερα;
ΚΟ. Όχι. Το μόνο που θυμάμαι ήταν τον Λίτινα που τον είχαν βάλει να κάνει διάλεξη στο Παλάσκα που ήμουν κι εγώ κι αυτός είπε ότι *«εγώ δεν την κάνω τη διάλεξη»*. Τελικώς τον διώξανε τότε. Αλλά σου φέρνω παράδειγμα ότι κι εγώ που υπηρετούσα στο Παλάσκα, δεν είχα κάνει ποτέ διάλεξη γιατί ήξερα τον ΠΣ, αυτός ήταν χούντα του κερατά, λοιπόν αυτός με συμπαθούσε και του είπα «*σας παρακαλώ πάρα πολύ, μη με βάζετε ποτέ να κάνω διαλέξεις»* και μου είπε *«μην ανησυχείς, δεν θα μπεις ποτέ να κάνεις διαλέξεις»*. Δεν ήταν θέμα αντιστάσεως, ήταν θέμα ότι το ρύθμισε και δεν είχα κανένα πρόβλημα. Ενώ ο Λίτινας δεν το ρύθμισε, του είπαν να κάνει διάλεξη, είπε «*δεν την κάνω*», έγινε ΕΔΕ, τον έδιωξαν.
Κ. Τα ονόματα Βαρδάνης και Μουστακλής σας λένε τίποτα;

ΚΟ. Και τα δύο τα ξέρω, σήμερα μου λένε αλλά τότε δεν μου λέγαν τίποτα, δεν τους ήξερα καθόλου.

Κ. Να θυμηθούμε τους κεντρώους της εποχής σας τότε.

ΚΟ. Ήταν ο Λίτινας, ο Ζάκας, οι δύο Ζακαίοι, ο Τόλης ο Βασιλειάδης. Μιλάγαμε τότε, μιλάγαμε ελεύθερα, δεν είχαμε πρόβλημα…..

Κ. Στη δικτατορία μέσα…..

ΚΟ. Στη δικτατορία, μεταξύ μας μιλάγαμε ελεύθερα. Οι οργανωμένοι χουντικοί ήταν ελάχιστοι, μπροστά σε αυτούς δεν μίλαγες αλλά στους άλλους μπροστά και να μίλαγες, αυτοί κάναν πως δεν άκουγαν, άμα δεν θέλαν να αναμιχθούν. Τώρα θυμήθηκα στο «Θύελλα» όταν ήμουν με κυβερνήτη το Φακίδη, το 70, ήταν ύπαρχος ο Μανώλης ο Παπαγρηγοράκης, ο οποίος ήταν κεντρώος, αντί. Και ο Φακίδης βεβαίως ήταν αδιάφορος, χουντικός δεν ήταν σίγουρα, και είχαμε μέσα τον Καραπατάκη, ο οποίος ήταν…..τσακωνόμασταν μέσα στο καρέ αξιωματικών και μονίμως μας έλεγε ότι θα μας καρφώσει, θα μας διώξει από το ναυτικό ή ότι είμαστε άχρηστοι, όλα αυτά τα ……αυτά που είχε πει ο Ιωαννίδης «*καλύτερος είναι ένας λοχίας στο καράβι παρά ένας αξιωματικός σαν κι εσάς*».

Κ. Σας έλεγε ο Νόντας {Καραπατάκης};

ΚΟ. Ο Νόντας.

Κ. Πήγαινε να τα πει όμως;

ΚΟ. Δε φαντάζομαι, γιατί αν πήγαινε να πει τίποτα, ακόμα χειρότερα τότε. Τέτοιου είδους συζητήσεις γινόντουσαν και γελάγαμε όλοι. Ήταν να πάμε μια φορά τον Παττακό να τον πάμε στις γιορτές που έφευγαν από την Κάλυμνο οι σφουγγαράδες με το «Θύελλα». Γυρνώντας από τα γυμνάσια, κατευθείαν φτάνουμε στο ναύσταθμο μας λένε «*μείνετε στη Τσαμαδούρα να πάρετε τον κύριο Αντιπρόεδρο της κυβέρνησης να τον πάτε κάτω*». Και χαλάει το καράβι, παθαίνει μια ζημιά, όλο το καράβι και ο κυβερνήτης ήμασταν κατενθουσιασμένοι που δεν θα πηγαίναμε ταξίδι και δεν θα ερχόταν και αυτός ο βλάκας μέσα. Τελικώς δεν τόλμησε όμως κανένας, ούτε ο κυβερνήτης να πει ότι έχει βλάβη, αφού ακόμα πάλευαν οι μηχανικοί. Α΄ μηχανικός ήταν ο Σπύρος ο Παπαδόπουλος, και πάλευαν δήθεν κάτω να το φτιάξουν, το ξέραμε όλοι, δε φτιαχνόταν το καράβι. Και τον έφεραν τον ταλαίπωρο τον Παττακό. Μπήκε στο καράβι, (είχε θάλασσα) για να φτάσει ένα πτώμα, κάθισε κάπου δύο ώρες μέσα στο καράβι και γύρναγε και έλεγε από δω και από κει «*θα το φτιάξουμε το καράβι; θα πάμε στην Κάλυμνο;»* και λέγαμε εμείς *«το καράβι αν φτιαχτεί, φτιάχτηκε αλλά δεν το νομίζω*». Του κάναμε πλάκα. Ήταν μαζί τότε και ο αρχηγός του ναυτικού ο Μαργαρίτης, ο Φωστιέρης, και αυτοί όλοι το είχαν πάρει στα σοβαρά «*θα γίνει ρεζίλι το ναυτικό που δεν θα πάει»*. Εμείς όλοι τους κάναμε πλάκα. Όλο το πλήρωμα ήταν πανευτυχείς που δεν θα πηγαίναμε ταξίδι.

Κ. Ποιόν είχατε κυβερνήτη;

ΚΟ. Τον Φακίδη.

Κ. Τι γνώμη έχετε για τον Αραπάκη και τον Μαργαρίτη;

ΚΟ. Ήταν και οι δύο στυγνοί επαγγελματίες, περισσότερο ο Μαργαρίτης και λιγότερο ο Αραπάκης. Ο Αραπάκης ήταν περισσότερο πολιτικάντης και προσπαθούσε να επιβιώσει κάνοντας δουλειά μέσα στο ναυτικό, δεν ήταν άχρηστος αλλά ήταν χούντα, μην φανταστούμε ότι δεν ήταν χούντα.

Κ. Πιστεύετε ότι γνώριζε το πραξικόπημα, τη σχεδίαση για την ανατροπή του Μακαρίου;

ΚΟ. Αν δεν το ήξερε, θα ήταν αστείο να το πω, θα ήταν ντροπή και γι' αυτόν και για το σώμα. Δηλαδή έγινε ολόκληρο πραξικόπημα χωρίς να το ξέρει ο Αρχηγός του ναυτικού; Μπορεί τότε, δηλ. το ναυτικό δεν το παίζανε οι ένοπλες δυνάμεις, ο στρατός ξηράς. Όταν έγινε με το Μακάριο το κίνημα ήμουν εγώ κάτω στην Κρήτη. Ήταν ο μηχανικός, δύο αδέρφια, ο……πέθανε από καρδιά, χούντα μεγάλη και αυτός. Τέσσερις τάξεις πάνω από μένα, τέλος πάντων δεν θυμάμαι πως τον λένε. Κάναμε μπάνιο κάτω στην Κρήτη, στα μπάνια των αξιωματικών, και μόλις έμαθε ότι {έγινε το πραξικόπημα} έλεγε αυτός ο λεχρίτης: *« τον σκότωσαν, έχει σκοτωθεί, έχω εγώ πληροφορίες ότι έχει σκοτωθεί, μην ακούτε τι σας λένε, έχει σκοτωθεί. Να φύγει αυτός ο κερατάς, μας έχει χαλάσει τη δουλειά*». Ήταν πολύ διαδεδομένο το κίνημα κατά του Μακαρίου, όλοι αυτοί οι χουντικοί το ξέραν, θέλαν κατά διαστήματα να μας περνάνε το μήνυμα ότι ήταν στα πράγματα. Άλλο αν ήταν, αν πραγματικά τους έπαιζαν οι άλλοι, αυτό δεν το ξέρω. Αλλά τους άρεσε να εμφανίζονται και να παίρνουν θέσεις και να σου λένε ότι ελέγχουν την κατάσταση.

Κ. Του ναυτικού…….;

ΚΟ. Του ναυτικού. Συγγνώμη, του στρατού δεν έχω μιλήσει καθόλου. Του στρατού είχα μόνο την ευτυχία να γνωρίσω αυτόν που μπήκε στο Πολυτεχνείο, τον Ταγματάρχη Περδίκη, Χατούπης, δεν θυμάμαι πως λεγόταν. Έναν των πεζοναυτών στην Αγία Παρασκευή. Το καλοκαίρι του 74, τον Ιούνιο του 74,πριν από το πραξικόπημα στην Κύπρο, είχα αντικαταστήσει το μακαρίτη τον Χανδρινό στο Αρματαγωγό, γιατί παντρευόταν, δεν ξέρω, και με βάλαν εμένα κυβερνήτη στο Αρματαγωγό. Και πήγα στα Λουτρά Ελένης εκεί στην Κόρινθο όπου έκαναν εκείνοι καλοκαιρινές διακοπές, το τάγμα, εκπαίδευση, και ήταν ένα Αρματαγωγό εκεί πέρα και μπαινόβγαιναν.[1] Και αυτός τότε ήταν στις δόξες του, επειδή είχε κάνει στο Πολυτεχνείο, και είχαν μια έπαρση τεράστια που «*δεν τους άφησαν να πάνε στην Κύπρο να καθαρίσουν, να τον φάνε, να*

[1] Εννοεί πως γινόταν εκπαίδευση των πεζοναυτών στο Αρματαγωγό που ήταν αγκυροβολημένο στην περιοχή των Λουτρών της Ωραίας Ελένης στην Αργολίδα.

διώξουν τον Μακάριο». Σαν κυβερνήτης πήγα και του έκανα κάνα δύο φορές επίσκεψη εθιμοτυπική, του διοικητή του τάγματος, έλεγε μπούρδες και ήταν μονίμως με δύο φαντάρους από πίσω, σαν bodyguards, τον φύλασσαν..

Κ. Από τι;

ΚΟ. Από τους εχθρούς γενικώς…… μου έλεγε μονίμως ότι «*με αυτούς τους δύο μπήκαμε στο Πολυτεχνείο*», το έλεγε μονίμως.

Κ. Σας έλεγε τίποτα ιδιαίτερο για το Πολυτεχνείο;

ΚΟ. Όχι, το μόνο που αξίζει ήταν ότι είχε μια έπαρση και έλεγε συνέχεια «*ο κ. Διευθυντής, ο κ. Διευθυντής…*»[1]. Γινόντουσαν οι συγκεντρώσεις αντρών-γυναικών χωριστά. Αλλού πηγαίναν οι γυναίκες, αλλού οι άντρες και τρώγανε, και το φαγητό γινόταν υμνώντας τη χούντα γενικά. Συνέχεια «*θα πάμε να τους φάμε τους Τούρκους, να τους σκίσουμε, τους παλιανθρώπους, κάθε τόσο ζητούν ένα μπερντάκι ξύλο για να τους συνεφέρεις».*

Κ. Δεν είναι έκφραση εθνικισμού;

ΚΟ. Άκου να δεις, αυτά γίναν μέσα Ιουνίου το 74. Σε λιγότερο από δύο μήνες, αρχές Αυγούστου, ήμασταν κυβερνήτες στα Αρματαγωγά, έχει αλλάξει το καθεστώς. Ήμασταν στα Μέγαρα, κυβερνήτες και παίρνω τότε εντολή να πάω στην Αμφιάλη, να φορτώσω …να μεταφέρω σε ειδική αποστολή. Και θυμάμαι λοιπόν ότι πήγα με το Αρματαγωγό, ήταν και άλλα δύο, και βλέπω απέξω όλο αυτοκίνητα, *«Χούλια έρχομαι*», υψηλό φρόνημα, πατριωτικό..

Κ. Χούλια τι ήταν;[2]

ΚΟ. «*Σου 'ρχομαι*», κάτι φτηνά. Και με το που δένω το Αρματαγωγό και βγαίνω έξω με πιάνανε οι φαντάροι οι επίστρατοι και μου λένε «*καπετάνιε, που θα μας πας; εμείς έχουμε οικογένεια, τι φωνάζουν αυτοί εδώ έξω; εμείς έχουμε γυναίκες και παιδιά*». Η διαφορά μετά από δύο μήνες..

Κ. Αυτά γιατί;

ΚΟ. Θα σου πω. Οπότε προχωράω εγώ και λέω *«που στο διάολο θα τους πάμε αυτούς;»* και μόλις πλησιάζω βλέπω έναν στρατηγό γαλανομάτη που έγινε μετά αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων, ο πρώτος μεταδικτατορικά εκλεγμένος που τον είχε βάλει ο Καραμανλής.

Κ. Όχι ο Ντάβος;

ΚΟ. Όχι ο Ντάβος, ένας ψηλός με γαλανά μάτια. Ήταν αυτός μαζί με τους κυβερνήτες, τους άλλους δύο (τους είχα δει πάνω από τη γέφυρα γιατί πήγα και εγώ νωρίς), και αξιωματικοί του στρατού μεταξύ των οποίων και ο Ντουζέκης, ταγματάρχης. Ντουζέκης λεγόταν αυτός. Τον είχα πριν δύο μήνες και μόλις πλησιάζω εκεί πέρα μπαίνει ένας ταγματάρχης που δεν τον ήξερα και λέει «*καπετάνιε, δεν πάμε στην Κύπρο, στην Κρήτη να μας πάτε».* Έρχεται ο Ντουζέκης με το τάγμα του, στο δικό μου το Αρματαγωγό, και με το που μπαίνει μέσα, σα να έβλεπες ένα σκυλί φοβισμένο, ήταν ένα πτώμα.[3] «*μας κορόιδεψαν οι Αμερικάνοι…»……*.Έχε υπόψη σου ότι και αυτές οι οργανώσεις, κατάλαβα ότι ήταν της πλάκας αυτά τα πράγματα. ….Έλεγε συνέχεια *«οι Αμερικάνοι μας κορόιδεψαν…»* και αυτά. Ένα ανθρωπάκι.

**

[1] Όταν λέει ΄΄Διευθυντής΄΄ εννοεί τον Ιωαννίδη ο οποίος κράτησε μέχρι τέλους τη θέση του Διευθυντή της ΕΣΑ στην αντίστοιχη διεύθυνση του ΓΕΣ, εξ ου και η ΄΄έπαρση΄΄ που του καταλογίζει ο Κουτσομυτόπουλος..

[2] ΄΄Χούλια΄΄ ήταν Τουρκάλα χορεύτρια ή ηθοποιός ευρύτερα γνωστή εκείνα τα χρόνια. Με την έκφραση ΄΄Χούλια σούρχομαι΄΄ εννοούσαν πως θα νικήσουν τους Τούρκους και θα βρουν την αισθησιακή Χούλια.

[3] Ο Κουτσομυτόπουλος δεν έχει λόγους να κρύψει την πραγματική εικόνα, που παρουσίαζαν και οι επιστρατευμένοι και τα στελέχη τα πιστά στην 21η Απριλίου με την εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο και το ενδεχόμενο πολέμου μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Διαφορετική είναι η εικόνα που παρουσιάζει ο Παπαποστόλου σε συνέντευξή του μεταδικτατορικά σε τηλεοπτικό σταθμό που δημοσιεύεται στου Γ. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Αυτός Κάλεσε τους Τούρκους στην Κύπρο,* Μιχαλόπουλος, Αθήνα (ά.χ.). Ο οποίος είχε επιλεγεί ως επικεφαλής μονάδος να μεταβεί στην Κύπρο να πολεμήσει και γύρισε πίσω με το παραπλανητικό σήμα, όπως λέει, για προστασία της Ρόδου από επικείμενη εισβολή των Τούρκων.

ΛΑΔΑΣ ΗΛΙΑΣ

Ο Λαδάς, γιος ενός εκ των πρωτεργατών του πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου 1967, επέτυχε να σταδιοδρομήσει στο ναυτικό από το 1967 μέχρι της αποστρατεία του, χωρίς ιδιαίτερες διακυμάνσεις λόγω του ονόματός του. Εν τούτοις για σειρά ετών δεν του εμπιστεύθηκε το ναυτικό κυβερνησία πλοίων, παρά το γεγονός πως το δικαιούτο και λόγω της αρχαιότητός του και των ικανοτήτων του, που ήταν κατά γενική ομολογία πάνω από καλές. Το επιχείρημα ήταν, πως θα υπήρχε πολιτικό κόστος από τα μέσα ενημέρωσης. Στην έρευνα συναντάμε έγγραφα, που σχετίζονται με το στέλεχος αυτό, παρ' ότι δεν ήταν στην επετηρίδα της 20ης Απριλίου 1967, που αποτελεί τον βασικό κορμό της διατριβής. Εάν εξαιρέσει κανείς την διάκριση αυτή με την ανάθεση των συγκεκριμένων καθηκόντων στο Λαδά, κατά τα άλλα το ναυτικό προστάτευσε το Λαδά, από την εποχή ακόμα του Εγκολφόπουλου αρχηγού ΓΕΝ, την πρώτη μεταπολιτευτική περίοδο. Η συνέντευξη με το Λαδά έχει ως εξής, αφού επισημανθεί πως δεν επανήλθε για συμπλήρωσή της (παρά τις υπενθυμίσεις που του έγιναν) καίτοι από την πρώτη φορά είχε συμφωνήσει. Η επισήμανση δεν έχει άλλη έννοια παρά να τονίσει, πως είναι η μόνη περίπτωση μαζί με μία ακόμα που οι συνεντεύξεις δεν ολοκληρώθηκαν καίτοι συμφώνησαν.

Συνέντευξη με υποναύαρχο ε.α. ΗΛΙΑ ΛΑΔΑ (Λ), μάχιμο τάξης εξόδου 1971 της ΣΝΔ
ΑΚ (Κ)
19-11-02

Κ. Με τον Ηλία Λαδά, 19 Νοεμβρίου 2002 στην Αθήνα.

Λ. Εγώ αυτό που θέλω να γίνει, δεν θέλω να γίνει καμία εκμετάλλευση, δεν θέλω να ακουστεί παραπάνω πουθενά. Ούτε για καλό, ούτε για κακό, ούτε για τίποτα. Χρησιμοποιείστε αυτά που θα σας πω κατά την δική σας κρίση και την δική σας ευθύνη, αλλά δεν θέλω να βγει παραπέρα, ούτε σε άρθρο, ούτε σε επώνυμους και λοιπά.

Κ. Σας είπα και νωρίτερα, ότι δεν πρόκειται να γίνει εκμετάλλευση αυτών των στοιχείων σε εφημερίδες, Μέσα Ενημέρωσης, ρεπορτάζ και τέτοια. Σας είπα όμως ότι γίνεται έρευνα, στα πλαίσια και με την βοήθεια, του Παντείου Πανεπιστήμιου που σημαίνει ότι είναι μια εργασία. Οπωσδήποτε τα στοιχεία που εσείς θα μνημονεύσετε σήμερα, θα αξιοποιηθούν σε αυτήν την εργασία. Απλά αυτό που εγώ σας βεβαιώνω, είναι ότι θα είναι σοβαρή η χρήση των στοιχείων.

Λ. Δεν ξέρω τι θα μου ζητήσετε, για αυτό …

Κ. Εσείς μπορείτε να μην απαντήσετε σε αυτά που εγώ θα σας ρωτάω. Μπορείτε ψυχρά να λέτε «*Δεν απαντάω. Δεν θέλω να απαντήσω*. » Κύριε Λαδά βγήκατε από τη σχολή δοκίμων το '67. Και μπήκατε πρώτος στη σχολή δοκίμων.

Λ. Τέταρτος.

Κ. Τέταρτος. Είχα την αίσθηση ότι μπήκατε πρώτος. Εντούτοις τα τέσσερα χρόνια, έχω την εντύπωση ότι εξελιχτήκατε …

Λ. Ήμουνα πρώτος.

Κ. Μπορείτε να καλύψετε αυτήν την …, την παραμονή σας στη σχολή των δοκίμων;

Λ. Για το πώς βγήκα πρώτος; Από ποια άποψη;

Κ. Και αυτό το στοιχείο. Και πως μπήκατε; Αν μπήκατε με μέσον; Ποια ήταν η εκπαιδευτική σας στάθμη όταν μπήκατε στη σχολή; Και πως εξελιχτήκατε ως αξιωματικός;

Λ. Εγώ τελείωσα το Βαρβάκειο, που είναι γνωστό και ανεξάρτητα της κατάστασης. Από μικρός ήθελα να γίνω αξιωματικός του ναυτικού. Δεν πίστευα όμως ότι μπορούσα να μπω μέσα στο πολεμικό ναυτικό, διότι ήξερα ότι πρέπει να είσαι γιος ναύαρχου, πρέπει να είσαι της υψηλής κοινωνίας … Δεν ξέρω εάν είναι σωστά όλα αυτά, αλλά αυτή η εντύπωση επικρατούσε. Και έτσι όταν έγινε η 21η Απριλίου, θεώρησα ότι πλέον, από όλους τους τομείς εκτός των μαθημάτων, ήτανε εφικτό να μπω. Στη σχολή, στα μαθήματα απ' ότι …, δεν νομίζω ότι με βοήθησε κανείς και έχω και στοιχεία για αυτό. Κάποιος αξιωματικός που ήτανε τότε στην τάξη αντιπλοίαρχου, δεν ξέρω τι, όταν έδωσα λογισμό πήρε τον πατέρα μου και του είπε «*Εντάξει, αυτό ...»*, διότι ο λογισμός ήταν ένα περίεργο μάθημα όπως θυμόσαστε, δεν ήταν καθαρό, από αυτά που κάναμε στο τότε γυμνάσιο. Ήτανε ένα μικ…, ένα μίγμα. Πήρε λοιπόν τον πατέρα μου και του λέει «*Σε αυτό που ..., που φοβάσαι δεν ..., δεν υπάρχει πρόβλημα. Πήγε πολύ καλά, πήρε 190. »* και πάω την άλλη μέρα να δω στους πίνακες και είχα πάρει 120. Αυτό …, έδωσα κάποια εξήγηση μετά, δεν έβγαλα στοιχεία βέβαια, δεν τον …, τον τότε Α./Γ.Ε.Ν. που ήτανε βασιλικός και εναντίον της 21ης Απριλίου όπως φάνηκε …, δεν μπορώ να το εξηγήσω. Πάντως …

Κ. Εννοείτε τον Δέδε, κύριε Λαδά;

Λ. Νομίζω ναι. Πάντως όπως αποδείχτηκε και στα μετά, μετέπειτα χρόνια της σχολής … Α είναι και ένα άλλο στοιχείο. Στο δεύτερο έτος μας έκανε μάθημα ο …, πως τον λέγανε τον καθηγητή της μεταλλουργίας; Τέλος πάντων, αν θυμηθώ θα σας πω. Εκεί λοιπόν, μας έκανε όρια στην γεωγραφία και λοιπά, του έδωσα κάποια απάντηση, κάτι είπαμε και μου λέει «*Εσύ ήσουνα που είχες γράψει αυτό το γραπτό ...»* λέει, *«... στη*

γεωμετρία στις εισαγωγικές ... Και λέγαμε ποιος είναι ...; Ποιος να είναι αυτός άραγε; Αλλά ...» λέει, *«... το Βαρβάκειο αυτό είναι, αυτό ..., έτσι εξηγείται …»* λέει, *«... πως έγραψες, σε πρόβλημα με όρια εσύ έγραψες και δεν είχε καμία σχέση με το γραπτό των άλλων.* »

Κ. Ένα λεπτό. Τι δεν είχε σχέση; Εννοούσε δηλαδή ότι ήταν πολύ καλό;

Λ. Ναι. Πολύ διαφορετικού επιπέδου. Εμείς τότε στο Βαρβάκειο κάναμε ολοκληρώματα, κάναμε σύνολα, κάναμε όρια, που ήταν πειραματικά για την ελληνική εκπαίδευση.

Κ. Εννοείτε με αυτά ότι δεν χρειάστηκε, όπως αποδείχτηκε εξάλλου και στη συνέχεια μέσα στη σχολή, να χρησιμοποιηθεί μέσον και πιο συγκεκριμένα, για να είμαστε σαφείς, να χρησιμοποιηθεί η ισχύς της ιδιότητας του πατέρα σας …

Λ. Ναι, ακριβώς.

Κ. … που από εκείνη τη χρονιά και μετά έπαιζε κάποιο ρόλο σημαντικό στα δημόσια πράγματα της χώρας.

Λ. Ναι. Όχι, νομίζω …, είμαι σίγουρος δηλαδή ότι …, όπως είναι και το μετέπειτα επίπεδο των μαθημάτων της σχολής, μπορώ να πω μέχρι και το τρίτο έτος φυσική και μαθηματικά διάβαζα από τα βιβλία μου που είχαμε στο Βαρβάκειο. Όχι στα τότε γυμνάσια, στο Βαρβάκειο. Επίσης και του Μάζη και όλα αυτά, τα είχαμε κάνει εμείς και τα επαναλαμβάναμε στη σχολή και έτσι …, τα έβλεπα έως παιδαριώδη αυτά τα πράγματα. Εκτός από τα μαθηματικά του Πάλλα βέβαια, που όπως θυμόσαστε, δεν τα καταλάβαινε κανείς.

Κ. Βγήκατε αρχηγός δοκίμων και βγήκατε από τη σχολή των δοκίμων πρώτος στην αρχαιότητα και κανείς δεν αμφισβήτησε αυτή σας την ικανότητα. Συντηρήσατε αυτή την αρχαιότητα για …

Λ. Και στη σχολή ανθυποπλοίαρχων μετά, και εκεί βγήκα πρώτος. Και με διαφορά από τον επόμενο συμμαθητή μου.

Κ. Στη σχολή πολέμου δεν είχατε …

Λ. Στη σχολή πολέμου έγινε μια …, ένα άλλο αστείο. Τα αποτελέσματα της σχολής πολέμου τότε, κάνανε να βγούνε δύο μήνες. Και θεωρήθηκε πρωτοφανές, απ' ότι μου είπανε, ενώ κανονικά βγαίνουν αμέσως. Και τελικά βγήκα με 94,44. Στα 95 παίρνεις Α΄ όπως ξέρετε. Α΄ πήρε ένας άλλος συμμαθητής μου, ικανός και αυτός, καμία σχέση με όλα αυτά ας πούμε, δεν …, δεν ένιωσα θιγμένος για να προωθήσουν αυτόν, αλλά κάποιος ναύτης που ήτανε μέσα στη γραμματεία και λοιπά, καθώς και ο τότε διευθυντής σπουδών, όπως έμαθα αργότερα όταν αποστρατεύτηκε, μου είπε ότι «*Έγιναν ισχυρές πιέσεις από τον κύριο Βασιλικόπουλο.* » μου φαίνεται, αν θυμάμαι καλά. Τώρα χρονολογίες και ταύτιση των προσώπων …

Κ. Πότε ήταν η …, πότε ήσασταν στη σχολή πολέμου;

Λ. Το 1986. Το '86.

Κ. Ήταν ο Βασιλικόπουλος αρχηγός του Γ.Ε.Ν..

Λ. Έκανε αφόρητες πιέσεις στον διοικητή της σχολής, να αλλάξει τις βαθμολογίες για να μην βγω τουλάχιστον Α΄. Και βέβαια το 94,44 είναι λίγο αστείο.

Κ. Διοικητής της σχολής πολέμου ποιος ήτανε τότε;

Λ. Ο κύριος Λισμάνης, ο οποίος ήτανε και εξ εφεδρείας. Δεν είχε καμία υπηρεσιακή ανάγκη. Και για αυτό έτσι … αισθάνθηκα κάποια πικρία γιατί είχα εργασθεί πάρα πολύ στη σχολή και όχι γιατί ήθελα να βγάλω Α΄, αλλά διότι είχα πάθος με το ναυτικό. Είχα πάθος με το ναυτικό …

Κ. Χρησιμοποιήσατε μια έκφραση τώρα, πικρία. Θα ήθελα να καλύψετε όλη την γκάμα της πικρίας σας από το 1974 και μέχρι σήμερα, σε σχέση με το πολεμικό ναυτικό, τη σταδιοδρομία σας και τον τρόπο που σας αντιμετώπισε το επίσημο ναυτικό, η ελληνική πολιτεία και οι συνάδερφοι σας.

Λ. Λοιπόν, δεν ξέρω εάν θα προλάβουμε αλλά είμαι …, ευχαρίστως να αρχίσω. Θα αρχίσω από το συνολικό συμπέρασμα. Μπορώ να πω με δύο λόγια, με μια φράση, ότι ενώ οι συνάδερφοι ατομικά και οι περί εμού στο βαθμό και οι ανώτεροι μου και οι ναύαρχοι μου, ατομικά με εκτιμούσαν πάρα πολύ και μου το δείξανε επανειλημμένα αυτό, το επίσημο ναυτικό, όταν ερχόμαστε στο Α.Ν.Σ., στο διαταύτα, *«Που θα πάει ο Λαδάς;* » εκεί γινόντουσαν τα πάνω κάτω. Η πρώτη ένδειξη ήτανε, καλά δε συζητώ για τις πρώτες μέρες της μεταπολίτευσης, που εκεί με προστάτεψε αποτελεσματικά ο τότε διοικητής αντιτορπιλικών, ο κύριος Βασιλειάδης, με προστάτεψε. Ενώ δεν άφησε να γίνει …, να με (…) χωρίς λόγο. Τότε όμως …

Κ. Θα σας διακόπτω υποχρεωτικά.

Λ. Ναι.

Κ. Από τι σας προστάτεψε και από ποιους συγκεκριμένα και με ονόματα.

Λ. Λοιπόν υπάρχει ένα συγκεκριμένο πράγμα. Μετά τα γεγονότα του Πολυτεχνείου, μετά τα γεγονότα του Πολυτεχνείου ο κύριος Ξενάκης, υποπλοίαρχος τότε, έκανε μια αναφορά στο Γ.Ε.Ν. και αν θυμάμαι καλά, είχε πει λίγο πολύ, ότι εγώ ήμουνα στο Πολυτεχνείο μαζί με άλλους, δεν θυμάμαι ποιους, ονόματα μπορώ να τα βρω, τα έχω σε…, κάπου σε κάποιο αρχείο. Ότι ήμουνα στο Πολυτεχνείο και σκότωνα φοιτητές και παρεκτρεπόμουνα και λοιπά. Με φωνάζει ο κυβερνήτης μου, μου λέει *«Το και το. Τι συνέβη; »* Του λέω «*Δεν θα σας πω. Να γίνει ανάκριση επίσημη.* »

Κ. Αυτά στη διάρκεια της εφταετίας ή μετά;

Λ. Μετά αυτά.

Κ. Είπατε μετά από τα γεγονότα του Πολυτεχνείου.

Λ. Ναι.
Κ. Το Πολυτεχνείο ήταν το ’73, δηλαδή ένας χρόνος μέχρι την μεταπολίτευση.
Λ. Έχετε δίκιο. Μετά την μεταπολίτευση λοιπόν, έγινε αυτή η αναφορά από τον κύριο Ξενάκη. Και με φωνάζει ο κυβερνήτης μου «*Τι έχει γίνει με αυτήν την υπόθεση; »* … και μάλιστα με φώναξε όχι για να με επιπλήξει, με φώναξε θορυβημένος, γιατί ήτανε όπως μου είπε μετά, πολύ ικανοποιημένος από την απόδοση μου στο πλοίο και του φάνηκε παράξενο. Δεν ταίριαζε, όπως με είχε αξιολογήσει αυτός σαν χαρακτήρα. Δεν ταίριαζε αυτό που του έδειχνα ένα χρόνο στο καράβι ξέρω ‘γω, με την αναφορά του κύριου Ξενάκη. Του είπα λοιπόν «*Να μου επιτρέψετε, με όλον τον σεβασμό, να μην σας πω τι έγινε τότε, αλλά να γίνει επίσημη ανάκριση.* » Με φώναξε και ο διοικητής αντιτορπιλικών, τα ίδια και εκεί και τελικά με φωνάζουνε στο Γ.Ε.Ν., ο κύριος …, θυμάμαι το πρόσωπο του και δεν θυμάμαι το όνομα του. Αντιπλοίαρχος. Γιατί ήμουνα τόσο επίμονος, γιατί την περίοδο εκείνη, του Πολυτεχνείου και ένα μήνα πριν, ένα μήνα πριν μέχρι και μετά το Πολυτεχνείο, 20…, πότε ήτανε; Μέχρι και 25 Νοεμβρίου, αν θυμάμαι καλά, ήμουνα αποσπασμένος στο ‘Θύελλα’. Το ‘Θύελλα’ στην άσκηση (…) στην Γαλλία και μάλιστα όχι μόνο είχα και τα φύλλα πορείας και μαρτυρίες όλου του κόσμου, αλλά ήταν μαζί μου και ένας αξιωματικός, αποσπασμένος και αυτός, φίλος μου και ακόμα τον έχω σε φιλία και εκτίμηση, που ήταν αντίθετος με το καθεστώς, ο κύριος Αντωνόπουλος ο μάχιμος. Και μάλιστα …
Κ. Ένα λεπτό. Ποιος Αντωνόπουλος; Ο Γιώργος Αντωνόπουλος; Ο μετέπειτα διοικητής Δ.Ν.Ε.;
Λ. Διοικητής Δ.Ν.Ε., ναι. Και μάλιστα ήθελε να κάνουμε και μαζί ….. εκεί πέρα, γιατί σκυλοπνιγόμαστε, είχε πολύ θάλασσα, για να λέμε και τα δικά μας τα Καλαματιανά να περνάει η ώρα. Αυτός στη γέφυρα, εγώ στο Κ.Π.Μ. του ‘Θύελλα’. Γιατί, όπως θα θυμόσαστε, είχα...αποκτήσει και φήμη με τα Κ.Π.Μ. και τους γειτονικούς πολέμους και τις αεράμυνες και τα λοιπά. Παίρνω λοιπόν το φύλλο πορείας, παίρνω και αντίγραφο από τις καταστάσεις, δεν θυμάμαι πως τις λένε τώρα, του προσωπικού τέλος πάντων και του πλοίου μου του ‘Κανάρη’, που είχα αποσπαστεί και του ‘Θύελλα’ που αποδείκνυε την επιβίβαση και ημερολόγια πλοίου απόπλου, σε (…) από Γαλλία … Καρακίτσος, ο κύριος Καρακίτσος λέγεται. Καλά δεν το λέω; Έτσι ένας με μικρό πρόσωπο, λίγο κόκκινος … Και μου λέει «*Έχω αυτή τη καταγγελία. Που ήσουνα;* » Του λέω «*Δεν θα σας πω που ήμουνα. Θέλω ...»* Μου λέει «*Δεν είναι επίσημο. Να δούμε απλώς ποιοι σε στείλανε.* » λέει. Του λέω «*Δεν καταλάβατε. Δεν σας απαντάω. {Να κάνετε}επίσημη ανάκριση για αυτό το θέμα. Ποιος είναι ο κύριος που με κατάγγειλε;* » Γιατί μου είχε ζητήσει ο κυβερνήτης μου να μην πω,-υποτίθεται δεν το ήξερα- να μην πω ποιος είχε κάνει την αναφορά. Του λέω «*Ποιος έχει κάνει την αναφορά; Ποιος με έχει καταγγείλει; Και πάμε στο ναυτοδικείο ...»* λέω, «… κατευθείαν » Τέλος πάντων, βεβαίως από έναν μικρό αξιωματικό και εμένα συγκεκριμένα, όλα αυτά ήτανε εντελώς ανίσχυρα αιτήματα και του έδειξα το φύλλο πορείας και του είπα ότι ήμουνα στο ‘Θύελλα’. Βεβαίως ο κύριος Ξενάκης ουδέποτε {ζήτησε}κάποια συγνώμη, έστω και προφορική.
Κ. Κύριε Λαδά, εδώ να κάνουμε μια παρένθεση. Πιστεύετε εσείς ότι, ανεξάρτητα από το άδικο της αναφοράς …
Λ. Του Ξενάκη.
Κ. Του Ξενάκη. Τι έπρεπε να γίνει με τέτοιου είδους αναφορές στη μεταπολίτευση;
Λ. Βεβαίως να διαλευκανθούν αμέσως, να διευκρινιστεί εάν όσοι πήγανε, όπου πήγανε, εάν πήγανε κατόπιν υπηρεσιακής διαταγής ενδεχομένως και αν … και αν συμπεριφέρθηκαν όπως προέβλεπαν οι διαταγές. Και όχι όπως ήθελε ο καθένας.
Κ. Εννοείτε για το Πολυτεχνείο;
Λ. Για οποιοδήποτε τόπο. Δεν ξέρω άλλους αξιωματικούς να πήγανε στο Πολυτεχνείο. Δεν ξέρω αξιωματικούς μάλλον, του ναυτικού που να πήγανε. Και τι άλλο να πω; Είναι υποθετικό το ερώτημα.
Κ. Ολοκληρώστε αυτό το ζήτημα με τη πικρία. Την αντιμετώπιση δηλαδή του ναυτικού και των συνάδερφων σας.
Λ. Ναι, αυτή …, αυτή όλη η υπόθεση με εξέθεσε σε ανθρώπους που πίστεψαν σε μένα επαγγελματικά και ως χαρακτήρα, του κυβερνήτη μου, του διοικητού μου, έτσι; Μετά νομίζω ότι …, όχι απλώς εργαζόμουνα όπως είπα και πριν, ήτανε πάθος μου το ναυτικό και η εργασία μου ήτανε ανάλογη. Θα αναφέρω ένα παράδειγμα. Μετά το κυπριακό, το ’74, ήρθε ο διοικητής επιτελικών επιχειρήσεων του (…), κάποιος σμήναρχος αν θυμάμαι καλά. Ήρθε στο στόλο να συζητήσει τα περί βελτίωσης της αεράμυνας για να μην πάθουμε και εμείς ότι πάθανε οι τούρκοι με το (…) και τα λοιπά. Και ο στόλος έστειλε εκπρόσωπο εμένα, τον ανθυποπλοίαρχο Λαδά, να συζητήσω με τους αεροπόρους, έτσι; Και μάλιστα τότε βγήκε και μια μόνιμη διαταγή για τα …., η οποία είχε αρκετές ιδέες δικές μου …, ζητώ συγνώμη για την φρασεολογία αλλά δεν μπορώ να το …, μήπως φαίνεται η υπηρεσία λίγο εγωιστική αλλά δεν μπορώ να το περιγράψω αλλιώς.
Κ. Το αντικείμενο της συζητήσεως είστε εσείς. Επομένως θα αναφέρεστε σε αυτά τα θέματα όπως αναφέρεστε.
Λ. Και μάλιστα για να …, αν θέλετε και την απόδειξη, ήταν ένα σχέδιο ‘Αφροδίτη’, χώριζε σε περιοχές την …, τον εναέριο χώρο και στην ‘Αφροδίτη’ ένα,δύο, τρία και τέσσερα, αν θυμάμαι, ήταν μια ιδέα για να μην

πήζουν τα δίκτυα στις αναφορές, σε όποιο δίκτυο της περιοχής είσαι, εκείνες τις αναφορές να παίρνεις. Ήταν και χειροκίνητα όλα.
Κ. Κύριε Λαδά εγώ σας ερωτώ επί συνεχούς βάσεως, να εκφρασθείτε όσον αφορά την πικρία. Εσείς συνεχώς επανέρχεστε στα επαγγελματικά. Αυτό σημαίνει, για κάποιον που σας ακούει, ότι όντως οι σχέσεις σας με την επαγγελματική σας ιδιότητα, ήταν πολύ πιο πάνω από τις σχέσεις σας με το τότε καθεστώς. Είναι έτσι αυτό;
Λ. Δεν μπορώ να τα συνδέσω τα δύο. Άλλο τι πολιτικά πιστεύει κανείς και άλλο η δουλειά του και η δουλειά του και τα πιστεύω του για την δουλειά του.
Κ. Ξέρετε καλά ότι αυτό δεν στέκει που λέτε. Η δουλειά μας σας αξιωματικού …
Λ. Τι εννοείτε; Τι καθεστώς;
Κ. Εννοώ την 21^{η} Απριλίου, ’67 – ’74.
Λ. Ναι.
Κ. Η δουλειά μας σαν αξιωματικών, είχε εκείνη την περίοδο, σημαντικό κομμάτι που εφαπτόταν της καταστάσεως και του καθεστώτος τότε.
Λ. Δηλαδή ’67 – ’74 όποιος ήταν αξιωματικός δεν έπρεπε να εργάζεται; Δεν έπρεπε να κάνει τα καθήκοντα του;
Κ. Εσείς θέλω να μου το πείτε αυτό.
Λ. Εγώ νομίζω ότι όφειλε να κάνει τα καθήκοντα του, τα υπηρεσιακά. Αυτά που σας αναφέρω, τα περί των επαγγελματικών καθηκόντων ήταν πριν το ’74.
Κ. Εγώ ξέρω τι θα μου …, αν τα πράγματα είναι έτσι. Για να ξεκαθαρίσουμε το θέμα σε προσωπική βάση. Το ξέρω πολύ καλά. Ξέρετε ότι ήμουνα για σειρά χρόνων στο ΓΕΝ/Β3-ΙΙ, μετά από το ’81, που σημαίνει ότι σε ώριμη ηλικία, σχετικά ώριμη και σε ώριμες πλέον συνθήκες και μακριά από το καθεστώς, ξέραμε ο καθένας για τους υπόλοιπους γιατί το ναυτικό είναι μικρό …
Λ. Μας σμίκρυνε το …
Κ. Ξέρουμε τι συνέβαινε. Αλλά θέλω να ακούσω από εσάς τις θέσεις, για αυτό και σας ρωτώ.
Λ. Τι θέσεις; Άρχισα να λέω τα επαγγελματικά για να εξηγήσω την πικρία που σας είπα.
Κ. Ολοκληρώστε λοιπόν για την πικρία.
Λ. Το ’74 πάλι, όταν πήγαμε στη σχολή Γ.Ε. και βγήκα πρώτος και στα μαθήματα … και εκεί έγραψα και δύο βιβλία, το ένα για τις *΄΄Επιχειρήσεις Κ.Π.Μ.΄΄*, των αντιτορπιλικών και το άλλο ‘*Έλεγχος Αεροσκαφών Ναυτικής Συνεργασίας και Ελικοπτέρων’*, τα οποία έγιναν επίσημα εγχειρίδια του ναυτικού. Θέλω να καταλήξω με όλα αυτά, ότι ενώ ήμουνα ένας αξιωματικός, αναγνωρισμένα πια, πέραν του μετρίου, έτσι; Οι τοποθετήσεις μου ακολούθως, οι θέσεις που με ‘στελνε το ναυτικό, δεν ήταν αυτές που περίμενα. Και το ειρωνικό της υπόθεσης είναι ότι και επί 21^{ης} Απριλίου δεν πήγα εκεί που έπρεπε να πάω. Που ήθελα να πάω; Και γιατί; Δεν το ξέρετε αυτό. Δεν το έχω πει σε κανέναν. Δεν μου άρεσε …, δεν μου άρεσε να μιλάω για τέτοια πράγματα. Διότι πίστευα ότι «Κύριε τι αποδεικνύεις τώρα ότι είσαι; » Λοιπόν για τον περίφημο Νικολόπουλο στο Α2, έτσι; Εγώ δεν πήγαινα ποτέ, δεν είχα πάει ποτέ. Ούτε στην όψη δεν τον ήξερα αυτόν τον άνθρωπο. Και πολύ περισσότερο δεν είχα πάει ποτέ να του πω για συνάδερφους ότι …, το θεώρησα τελείως ποταπό αυτό το πράγμα. Ό,τι και να ήταν ο άλλος συνάδερφος. Και όταν ήτανε να γίνουνε οι μεταθέσεις των τριτοετών σημαιοφόρων σε Πυραυλάκατο ο κύριος Νικολόπουλος, (πληροφορήθηκα από διάφορες πηγές, όχι από μία μόνο ότι) είπε ότι *«Αυτά τα κωλόπαιδα, τον Δερτιλή και τον Λαδά, που δεν έρχονται να μου πούνε, δεν θα πάνε πουθενά. »* Και έτσι λοιπόν εγώ την πλήρωνα με όλους. Βέβαια πήγα αποστολή στον ‘Κανάρη’, αλλά ήμουν ο αρχηγός της τάξης. Λογικά τελείωσε η προηγούμενη τάξη με τα άλλα αντιτορπιλικά και νομίζω ότι με τη σειρά μου και …
Κ. Ποια χρονιά;
Λ. Το ’70 …, ’72 αν θυμάμαι καλά. ’72.
Κ. Άρα όσον αφορά την εκμετάλλευση των επαγγελματικών σας ικανοτήτων που αναμφισβήτητα ήτανε υψηλού επιπέδου. Το γνωρίζουμε όλοι αυτό. Σας έχει ο Λυμπέρης χρωματίσει πολύ θετικά στις ετήσιες εκθέσεις του. Είναι γνωστό αυτό στο ναυτικό. Έχουνε εκφραστεί και αυτοί που μνημονεύσατε, αξιωματικοί οι οποίοι έχουν αφήσει τη σφραγίδα τους στο ΠΝ. Η πικρία σας λοιπόν έγκειται πιο πολύ στην εκμετάλλευση των επαγγελματικών σας ικανοτήτων και κυρίως στο ότι δεν τοποθετήστε μετά την μεταπολίτευση αλλά και πριν την μεταπολίτευση …
Λ. Και πριν.
Κ. … σε θέσεις που ήταν ανάλογες …
Λ. Και δούλεψα. Δηλαδή είχα την ηθική απαίτηση ας πούμε, από το ναυτικό να με τοποθετήσει σε θέσεις που θα ζήλευε ένας μάχιμος αξιωματικός.
Λ. Αυτές οι θέσεις, είναι οι θέσεις των κυβερνητών. Για πολλά χρόνια δεν τοποθετηθήκατε κυβερνήτης σε πολεμικά πλοία. Είναι έτσι ή όχι;
Λ. Ούτε σε πυραυλάκατο, που ήταν τότε το καμάρι ας πούμε, του ναυτικού. Ούτε σε Πυραυλάκατο.

Κ. Γνωρίζετε ότι ο λόγος που δεν τοποθετηθήκατε, ήταν ότι φέρατε το όνομα Λαδάς, που σημαίνει ότι ήταν ένα βαρύ όνομα για την εποχή, λόγω του πατέρα σας.
Λ. Ναι. Οπωσδήποτε.
Κ. Και …, συν το γεγονός ότι είσαστε τάξης ’67 και υπήρχε η αίσθηση, η εντύπωση ότι τουλάχιστον κάποιοι από την τάξη ’67, μεταξύ των οποίων και εσείς, είχατε μπει στη σχολή ακριβώς σαν αποτέλεσμα επιλογής των πατεράδων ή των συγγενών σας.
Λ. Αυτό το έχω ακούσει επανειλημμένως και είναι αρκετά προσβλητικό. Μπορεί …, μπορεί μερικοί να το κάνανε αυτό, αλλά απ’ ότι ξέρω και μπορώ να βεβαιώσω, για μένα τουλάχιστον, δεν υπήρχε … Εγώ το ναυτικό το ονειρευόμουνα από πιτσιρικάκι, από την Καλαμάτα, που είχα δει κάτι πολεμικά, πιτσιρικάκι 5 χρονών, έξι, έτσι; Και μετά κατάλαβα ότι ήταν Οχηματαγωγά αυτά. Λοιπόν, εγώ από τότε ονειρευόμουνα το πολεμικό ναυτικό.
Κ. Προέρχεστε από τάξη στρατιωτικών;
Λ. Ναι.
Κ. Γιατί είπατε στην αρχή ότι είχατε την αίσθηση ότι το ναυτικό είναι το όπλο των αριστοκρατών; Τι διαπιστώσατε όταν μπήκατε στο ναυτικό;
Λ. Διαπίστωσα όταν μπήκα στο ναυτικό, ότι αρκετοί συνάδερφοι είχανε διασυνδέσεις υψηλές, είτε πολιτικές είτε στρατιωτικές, όταν μπήκανε στη σχολή δοκίμων.
Κ. Δηλαδή; Ξεκάθαρα. Τι διασυνδέσεις πολιτικές;
Λ. Συγγενείς ή γνωστούς και χρησιμοποιούσαν αυτά τα μέσα.
Κ. Εννοείτε τους γιους των αξιωματικών; Των στρατιωτικών;
Λ. Στρατιωτικών, πολιτικά ευνοούμενοι.
Κ. Η αίσθηση δηλαδή που έχετε ότι χρησιμοποιούσαν οι αξιωματικοί, οι οικογένειες μάλλον, μέσα για να μπουν τα παιδιά τους στη σχολή δοκίμων, είναι μια πραγματικότητα;
Λ. Πριν από το ’67. Που σας είπα ότι ήθελα να …, φανταζόμουνα ότι, ότι και να έγραφα δεν θα έμπαινα, διότι ήμουνα, ας πούμε, μη αριστοκρατικής καταγωγής.
Κ. Ξέρετε ότι ένα ποσοστό 40% περίπου, των αξιωματικών είναι προελεύσεως οικογενειών στρατιωτικών και δημοσίων υπαλλήλων; Από αυτούς οι οποίοι υπηρετούσαν στις 20 Απριλίου το ’67. Το ξέρετε αυτό; Δεν το ξέρετε.
Λ. Όχι. Για αυτό σας είπα, όταν μπήκα μετά και μεγάλωσα μέσα στο ναυτικό, είδα ότι, δεν ήταν ακριβώς έτσι, όμως υπήρχε ένα ποσοστό αρκετά μεγάλο το οποίο είχε μπει από τα σαλον…, λόγω σαλονιών, όπως λέμε έτσι την έκφραση.
Κ. Η καταγωγή σας είναι από πού;
Λ. Από την Καλαμάτα.
Κ. Αυτό σημαίνει ότι η οικογένεια σας έχει μια συντηρητική δομή; Ιδεολογικά και από κουλτούρα και πολιτικά και κομματικά. Μπορείτε να το καλύψετε αυτό;
Λ. Κομματικά, ως οικογένεια, δεν έχω στο μυαλό μου κανέναν να ήτανε καλυμμένος σε κόμμα, με τη σημερινή έννοια, του να πηγαίνει σε συγκεντρώσεις, να είναι γραμμένος σε κομματική οργάνωση και λοιπά. Απλώς επειδή ήταν τα δύσκολα χρόνια και ο πατέρας μου πολέμησε και το ’46 – ’49, νομίζω ότι η θέση της οικογένειας ήτανε στη λεγόμενη συντηρητική παράταξη.
Κ. Ο πατέρας σας είχε πολεμήσει σε πρώτη γραμμή στον εμφύλιο;
Λ. Σε πρώτη γραμμή, είχε πολεμήσει από ανθυπολοχαγός στο μέτωπο του ’40, μετά πήγε Μέση Ανατολή πολέμησε και εκεί και γυρνώντας πολέμησε και στο …
Κ. Άρα ο πατέρας σας ανήκει στην κατηγορία των πολεμιστών της περιόδου του ’40 – ’50.
Λ. Ναι.
Κ. Δεν είναι από την κατηγορία εκείνη, οι οποίοι κατ΄ όνομα υπήρξαν πολεμιστές;
Λ. Όχι. Και έχει τρία αριστεία, χρυσά αριστεία ανδρείας από το πεδίο της μάχης.
Κ. Τιμήσατε τον πατέρα σας, όπως έπρεπε σαν γιος κατά το διάστημα που ήταν στην φυλακή.
Λ. Ναι.
Κ. Θέλω να το καλύψετε.
Λ. Λοιπόν αυτό είναι πολύ σωστό και μου αρέσει που το θέτετε. Και θα αρχίσω, αν μου το επιτρέψετε, με μια παρένθεση. Είχα … Είναι μια συζήτηση που είχα κάνει με τον κύριο Λυμπέρη, όταν ο ίδιος επεδίωξε να τοποθετηθώ και στο αρχηγείο, όταν αυτός ήταν αρχιεπιστολέας, για να δει τι είμαι τέλος πάντων. Να με διώξει από το ναυτικό ή να δει τι …, ποιος είμαι. …..Και σε μια δίωρη συζήτηση την ημέρα που παρουσιάστηκα, μεταξύ των άλλων του είπα και το εξής. «*Εσείς γιατ…, πως προεξοφλείτε που είμαι εγώ; …»* Μου έκανε την ερώτηση *«Άμα γίνει κίνημα, με ποιους θα πας*; » Του λέω «*Αρνούμαι να απαντήσω σε αυτήν την ερώτηση. Τη θεωρώ προσβλητική για έναν αξιωματικό. ‘Η πιστεύετε ότι είμαι πιστός στο σύνταγμα και με κρατάτε ή δεν το πιστεύετε, ότι και να σας πω εγώ και με διώχνετε. Δεν υπάρχει ‘αμφιβάλετε’. Αυτοί όλοι οι τσανακογλείφτες …»* του λέω, έτσι επί λέξη, *«… που είναι γύρω σας τώρα, τώρα και πριν ανεβοκατεβαίνανε στον Νικολόπουλο, ξέρετε που θα πάνε; Ή θέλετε να σας πω εγώ ότι θα πάω με σας; Θα το πιστέψετε; Ό,τι*

θέλω σας λέω τώρα. Σημασία έχουν οι πράξεις μου. Μέχρι τώρα, και οι πράξεις μου από τώρα και μετά. Τι έχετε διαπιστώσει για μένα; Και γιατί προεξοφλείτε ότι εγώ είμαι με τους από εκεί ή με τους από εδώ; Ξέρετε τι κάνετε ...» του λέω *«... αυτή τη στιγμή; Ότι έκανε η παράταξη σας ...» έτσι επί λέξη, «... επί 40 χρόνια, που φώναζε για την δεξιά ότι χαρακτηρίζει τα παιδιά και τα ανίψια και τα εγγόνια από το τι ήταν ο πατέρας τους, ο παππούς τους και τους χαρακτήριζε αριστερούς Α΄ κατηγορίας, Β΄ κατηγορίας και λοιπά. Εμένα που με ξέρετε και με τοποθετείτε κάπου; »* …

Κ. Ποια παράταξη εννοούσατε όταν αναφερόσαστε στον Λυμπέρη;

Λ. Την αριστερή παράταξη που μετά το '49, όπως θυμάστε, υπήρχαν τα πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων και απ' ότι ξέρω τουλάχιστον, αν ο πατέρας σου ήταν κομμουνιστής εσύ χαρακτηριζόσουνα με κάποιο βαθμό υποψίας για να είσαι και εσύ κομμουνιστής. Αν ήταν ο παππούς σου, αν ήταν ο θείος σου.., έτσι δεν είναι; Λοιπόν του λέω «*Εσείς τι κάνετε αυτή τη στιγμή; Ποιος ξέρει ... Ποιος με ρώτησε εμένα τι είμαι; Τι είμαι εγώ και τι ψηφίζω; Ποιος το προεξοφλεί; Και με πιο δικαίωμα; Ο γιος σας ...»* του λέω, *«... πρέπει να ντρέπεται επειδή ο πατέρας του είναι ναύαρχος; Ο δικός σας ο γιος τώρα. Είναι ένα εξαιρετικό παιδί, τουλάχιστον τον έναν που έχω γνωρίσει.* » Επομένως … Τι ήθελα να πω με αυτό;

Κ. Για τον πατέρα σας και τη φυλακή;

Λ. Θέλω να πω λοιπόν με αυτό, ότι εγώ ήμουν σε ένα δίλημμα. Και να ήθελα να αποκηρύξω την 21^{η} Απριλίου, που δεν ήθελα και να εξηγήσω την θέση μου, δεν μου φαινότανε ευπρεπές και έντιμο. Διότι είχα έναν πατέρα στη φυλακή, πολεμιστή. Ο οποίος την 21^{η} Απριλίου για ορισμένα ιδανικά την έκανε και … τσακώθηκε για αυτό με πολλούς. Ούτε για το παλάτι, ούτε για την Αμερική την έκανε. Επομένως έπρεπε να τον τιμήσω και εγώ, τον αγώνα του αυτόν, με την στάση του και να τιμήσω και τον εαυτό μου, ως ατόμου που πρέπει να σταθεί μόνο του με μία αξιοπρέπεια και όχι ψοφοδεής να τρέχει να κρυφτεί από εδώ και από εκεί. Είχα βάλει λοιπόν ένα στοίχημα με τον εαυτό μου. Ή θα σταθώ όρθιος στο ναυτικό χωρίς να πάω να κανένα κόμμα να προσκυνήσω, εννοώ να πάω να γραφτώ σε κομματική οργάνωση, πολύς κόσμος το έκανε, πολλοί συνάδερφοι. Ή θα ζήσω λοιπόν ως πολίτης μέσα στα πλαίσια του συντάγματος και του νόμου και θα αγωνιστώ για την δουλειά μου και θα σταθώ όρθιος ή θα με διώξουν.

Κ. Συνεχίστε κύριε Λαδά.

Λ. Και έτσι λοιπόν αποφάσισα ότι δεν έπρεπε ούτε να βγαίνω να λέω *«Όχι, όχι εγώ δεν είμαι ..., δεν υποστηρίζω τους χουντικούς.* » Προσέχετε; Ούτε από την άλλη μεριά να ζητωκραυγάζω ως συνήθως έκαναν μερικοί. Διότι δεν πίστευα. Πιστεύω ότι ήταν μια ιστορική περίοδος, η οποία είχε λήξει. Το δίκιο ή άδικο θα το κρίνει η ιστορία, τα προσωπικά του καθενός συναισθήματα είναι προσωπικά του καθενός και από εδώ και πέρα το πολίτευμα της χώρας ή το πιστεύεις και το υπηρετείς, ή δεν το πιστεύεις και σηκώνεσαι και φεύγεις.

Κ. Πότε φύγατε από το ναυτικό;

Λ. Το καλοκαίρι του 2000.

Κ. Αποστρατευτήκατε ή σας … Με παραίτηση ή σας αποστρατέψανε;

Λ. Όχι, με αποστράτευσε το Α.Ν.Σ..

Κ. Το Α.Ν.Σ. με τι βαθμό;

Λ. Με το βαθμό του υποναύαρχου, ήμουν ήδη δύο χρόνια αρχιπλοίαρχος.

Κ. Που σημαίνει ότι τυπικά μεν εξαντλήσατε την ιεραρχία, ουσιαστικά όμως σας …

Λ. Με αποστρατέψανε με δυσμενή κρίση.

Κ. … σας αποστρατέψανε με δυσμενή κρίση και δεν σας αξιοποίησε στους ανώτατους βαθμούς του υποναύαρχου και αντιναύαρχου.

Λ. Ναι.

Κ. Πως το σχολιάζετε αυτό;

Λ. Πριν πάω εκεί, θα ήθελα να προσθέσω και κάτι άλλο. Όταν ήρθε ο καιρός για να πάω και εγώ κυβερνήτης πλωτάρχης, ο κύριος Λυμπέρης με υποστήριξε. Μετά από εκείνη την …, την έντονη συζήτηση, για κάθε επαγγελματικό θέμα μέσα στο Α.Ν.Σ., με φώναζε να του πω την γνώμη μου, μετά το ωράριο της εργασίας. Μάλιστα εμένα με φώναζε πάντοτε με το επίθετο μου, ενώ όλους τους άλλους με το μικρό τους όνομα. Όμως είχε βγάλει έξω και ναύαρχους για να συζητήσει ότι γίνεται με μένα, ότι γίνεται με θέματα του Α.Ν.Σ.[1]

Κ. Τι θέλετε να πείτε με αυτό κύριε Λαδά;

Λ. Θα σας … Αφήστε να τελειώσω …

Κ. Όχι, να το ολοκληρώσετε αυτό. Θέλετε να πείτε ότι ο Λυμπέρης στηριζόταν στην άποψη σας;

Λ. Δεν στηριζότανε, λάμβανε υπ' όψιν του σοβαρά την άποψη μου, με εκτιμούσε επαγγελματικά τέλος πάντων. Και το να σου έχει κάποιος εμπιστοσύνη, σημαίνει ότι και πολιτικά είχε πειστεί ότι εγώ ήμουνα πιστός στο σύνταγμα της χώρας, στο κρατούν πολίτευμα. Άσχετα αν δεν είχαμε οικειότητες. Αυτό θέλω να πω. Παραπέρα. Και μου είπε ότι όταν ήρθε ο καιρός για κυβερνήτης, του λέει ο υπουργός «*Ξέχασε το, μην το ...»* του το είπε ο κύριος Χαραλαμπόπουλος …, δεν θυμάμαι αν μου το είπε ως πλωτάρχη ή ως αντιπλοίαρχο

[1] Ο Λαδάς δεν ήταν απαραίτητο να χρησιμοποιήσει αυτό το παράδειγμα, για να αποδείξει πως έχαιρε της εκτίμησης του Λυμπέρη για τις επαγγελματικές κ.λ.π. γνώσεις και ικανότητες. Είναι σαφές πως θέλει το αυτονόητο. Να αναγνωριστεί ότι ξεχώριζε.

για κυβερνήτης. Πάντως μου το είπε. Είπε «*Ο υπουργός …*» λέει, *«... είναι ανένδοτος, ο κύριος Χαραλαμπόπουλος και είπε 'Ούτε γάτα να μην υπερασπιστεί τον κύριο Λαδά'.* » Ο κύριος ήταν ο κύριος Χαραλαμπόπουλος τώρα, έτσι;

Κ. Ολοκληρώστε κύριε Λαδά.

Λ. Θα το κλείσετε και …

Κ. Όχι, δεν θα το κλείσω. Και μπορώ να το επαναλάβω εδώ. Δεν μπήκατε κυβερνήτης διότι φοβόταν το σύστημα το πολιτικό τότε, το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, τις εφημερίδες και τον αντίκτυπο που θα υπήρχε στις εφημερίδες αν (και είχε γραφτεί αυτό κατ' επανάληψη αν το θυμάστε), εάν εσείς και τα παιδιά των υπόλοιπων πρωτεργατών της 21ης Απριλίου, παραλαμβάνατε μονάδες μάχης.

Λ. Εγώ είχα την ηθική απαίτηση, ότι *«Κύριοι ...Τι θέλετε να πάνε στο ναυτικό; Να είναι πιστός και να δουλεύει για το ναυτικό. Εγώ είμαι πιστός στο σύνταγμα και δουλεύω για το ναυτικό. Άρα; Δώστε μου την ανταμοιβή μου. Ποια είναι η ανταμοιβή; Να πας κυβερνήτης. Ή φύγε κύριε. Έλα εδώ και φύγε. Δεν σου έχουμε εμπιστοσύνη. Ή μη ..., φοβόμαστε τις εφημερίδες.* » Να βγει ο υπουργός να με υποστηρίξει[1]. Να πει «*Κύριοι εγώ έχω διαπιστώσει ένα, δύο, τρία.* » Αυτό είναι η δημοκρατία. Σε αυτό περίμενα εγώ.

Κ. Εκφραστήκατε με απαρέσκεια για τον Βασιλικόπουλο, έναν από τους αξιωματικούς τους οποίους τιμά και εκτιμά, το σύνολο των συναδέρφων στο ναυτικό. Θέλω να επανέλθετε και να καλύψετε την υπόλοιπη γκάμα της εκτίμησης σας για αυτόν τον αξιωματικό.

Λ. Ένα άλλο επεισόδιο με τον κύριο Βασιλικόπουλο …, είναι το δεύτερο κακό. Μετά θα πω και τα άλλα. Όταν ήτανε διευθυντής Β΄ κλάδου στο Γ.Ε.Ν., είχα υποβάλει εγώ μια αναφορά. Είχα υποβάλει αναφορά και είχα ζητήσει άδεια να λάβω μέρος σε διεθνές συνέδριο μαθηματικής προσομοίωσης και να παρουσιάσω μια εργασία μου που είχα κάνει στο Moderay, μια εργασία simulation για την αξιολόγηση αεράμυνας και λοιπά. Και περίμενα την απάντηση δύο μήνες, είχα πληρώσει μόνος μου τα έξοδα συμμετοχής, ήτανε στο Ζάππειο, υπό την αιγίδα του Πανεπιστημίου Αθηνών …

Κ. Στην Ελλάδα προφανώς, όχι στο εξωτερικό …

Λ. Ναι, ναι στην Ελλάδα. Είχα υποβάλει την εργασία, είχε γίνει αποδεκτή και είχε το βιβλιαράκι με τις περιλήψεις, ξέρετε, που βγαίνει σε αυτές τις περιπτώσεις, Υποπλοίαρχος Ηλίας Λαδάς του ελληνικού ναυτικού … Το θεώρησα ότι ήταν καλό και για το ναυτικό να δεις ότι αξιωματικός του συμμετέχει σε επιστημονικό διεθνές συνέδριο. Την παραμονή της παρουσιάσεως, να μην τα πολυλογώ, έρχεται σήμα από το Γ.Ε.Ν., από τον κύριο Βασιλικόπουλο, ότι πέστε του ότι απαγορεύεται να συμμετάσχει. Και το ντεσού ήταν ότι «Σιγά μην τον αφήσουμε …», δεν ξέρω εάν αληθεύει, αλλά από κάποιους από τον Β΄ κλάδο εκεί μέσα …

Κ. Ποιος δηλαδή;

Λ. Δεν θυμάμαι. Δεν θυμάμαι.

Κ. Αυτό είναι το άσχημο για τον Βασιλικόπουλο. Τα καλά;

Λ. Τα καλά είναι ότι όποτε … Δεν έχω τίποτα ιδιαίτερο. Όποτε με έβλεπε με χαιρετούσε εγκάρδια και μάλιστα με χαιρετούσε και πρώτον από όλους και εν ενεργεία και ως απόστρατος, ο κύριος Βασιλικόπουλος, πολύ εγκάρδια. Εκτιμώ βέβαια ότι αυτές του οι ενέργειες, ήταν αποτέλεσμα πολιτικών οδηγιών από τον εκάστοτε υπουργό. Ως άτομο δηλαδή, τον βλέπω με πολύ συμπάθεια.

Κ. Να κλείσουμε κύριε Λαδά το θέμα Βασιλικόπουλου. Θα ξέρετε πιθανότατα ότι ο Βασιλικόπουλος στην διάρκεια της δικτατορίας, της εφταετίας, του καθεστώτος της 21ης Απριλίου, είχε συλληφθεί τρεις φορές, είχε κάνει εξορία δύο φορές, από έναν χρόνο περίπου την κάθε φορά. Είχε αντιμετωπισθεί από τις αρχές ασφάλειας και κυρίως από την Ε.Σ.Α., με τρόπο πολύ σκληρό. Σε μια δε από αυτές τις περιπτώσεις, κινδύνεψε και να πεθάνει. Με λίγα λόγια τον είχαν βασανίσει. Θέλω να σχολιάσετε, όχι ειδικά για τον Βασιλικόπουλο, γενικά πως βλέπατε τότε, εάν μαθαίνατε και εάν τα πιστεύατε αυτά τα πράγματα, γιατί δεν ήσασταν μεγάλος τότε. Αυτές τις μεθόδους που χρησιμοποιούσαν οι υπηρεσίες στήριξης του καθεστώτος, οι οποίες μέθοδοι δεν ήταν άγνωστες στις αρχές και τους μεγάλους της 21ης Απριλίου. Θέλω να το σχολιάσετε αυτό το θέμα.

Λ. Εγώ, όπως ξέρετε, τα τέσσερα πρώτα χρόνια ήμουνα στη σχολή, μετά στα καράβια. Το μόνο που ξέρω από συνομιλίες με τον πατέρα μου, είναι ότι όσο είχε …, όσο είχε παράλληλα και τα καθήκοντα του διευθυντή της Ε.Σ.Α. - τα κράτησε για μερικά χρόνια μετά την 21η Απριλίου - δεν δεχότανε να γίνουν ούτε συλλήψεις, ούτε κρατήσεις από την Ε.Σ.Α., διότι θεωρούσε την αστυνομία πιο επαγγελματία για αυτή την δουλειά και την ασφάλεια και λοιπά και δεν ήθελε να ανακατέψει την Ε.Σ.Α.. Και μάλιστα ήταν επιλογή οι οπλίτες της Ε.Σ.Α. να είναι απόφοιτοι νομικών σχολών και λοιπά, να έχουν κάποιες νομικές γνώσεις. Μετέπειτα ξέρω και εγώ ότι έχετε ακούσει και εσείς. Επειδή έχω ακούσει και περιπτώσεις διαφόρων που βγαίνουν έξω και λένε ότι βασανιστήκανε ή ότι δεν βασανιστήκανε, υπήρξαν όμως και άλλοι οι οποίοι υπέστησαν αυτά που περιγράφετε. Και επί Ιωαννίδη μετά, εξελίχτηκε σε κύριο όργανο για υποστήριξη με κάθε τρόπο του καθεστώτος. Ο στρατός δεν πολυανακατεύτηκε. Συμφωνώ με την στάση του πατέρα μου, εάν

[1] Υπάρχει περίπτωση υπεράσπισης εκ μέρους της ηγεσίας (Εγκολφόπουλος) του ναυτικού στη βουλή επί ερωτήσεως για θέμα Λαδά και παρουσιάζεται στην εργασία και στο κεφάλαιο Γ1α

πράγματι ήτανε … Μπορεί και να γινόντουσαν πράγματα που οπωσδήποτε δεν φτάνανε στους υψηλά υφιστάμενους. Ήταν δουλειές της αστυνομίας και από ότι ξέρω η αστυνομία πάντοτε λίγο περνάει τη γραμμή του νόμου.
Κ. Ναι αλλά εσείς λέτε τη γνώμη σας αυτή τη στιγμή και πρέπει να είστε ιδιαίτερα προσεχτικός. Η αστυνομία περνάει τη γραμμή του νόμου, εννοείτε ότι ξεπερνάει τα από το νόμο προβλεπόμενα και θεσπισμένα. Η προσωπική σας γνώμη ποια είναι για τη χρήση τέτοιων μεθόδων; Ακόμα και από την αστυνομία. Για τον στρατό την είπαμε.
Λ. Μάλιστα. Τώρα για την αστυνομία, υπάρχουνε νόμοι και πρέπει να ακολουθούνται.
Κ. Μου δίνετε το δικαίωμα να σας ρωτήσω και για τον πατέρα σας, διότι εσείς αναφερθήκατε δύο φορές για τον πατέρα σας. Εγώ σας ρώτησα όχι για τον πατέρα σας, αλλά για εσάς και την στάση την πολύ σωστή που τηρήσατε απέναντι στον πατέρα σας. Αναφερθήκατε την μία φορά, λέγοντας ότι ο πατέρας σας συμμετείχε στην ομάδα η οποία ανέτρεψε τον κοινοβουλευτισμό στις 21 Απριλίου το ’67, όχι για το παλάτι, ούτε για την Αμερική, ούτε για κανέναν άλλο λόγο. Αλλά για τα αρχές του και τον τόπο του. Το ένα ήταν αυτό που είπατε και το άλλο, μόλις …, που είπατε ότι όσο ήταν υπεύθυνος στην Ε.Σ.Α. δεν επέτρεπε να γίνονται βασανιστήρια και τέτοιου είδους μέτρα. Δεν ολοκληρώσατε νωρίτερα τις σχέσεις τις δικές σας με τον πατέρα σας -είναι καθαρά προσωπική ερώτηση-, στο διάστημα που ήταν στην φυλακή.
Λ. Τον επισκεπτόμουνα κάθε εβδομάδα, που επιτρεπόταν το επισκεπτήριο. Το ήξερε ο κυβερνήτης μου, ήταν εν γνώση δηλαδή του κυβερνήτη μου, των προϊστάμενων μου γενικά. Και αυτή ήταν η μόνη επαφή που μπορούσα να έχω.
Κ. Η οικογένεια σας ήταν βασιλόφρον ή όχι;
Λ. Η οικογένεια μου …, αυτό πήγαινε μαζί με την παράταξη. Γιατί το λέω έτσι; Γιατί ο πατέρας μου, όπως ήρθε η 21^{η} Απριλίου έδιωξε και τον βασιλιά, έτσι; Επομένως δεν ήτανε …, μπορούμε να πούμε ότι δεν ήτανε βασιλικοί, ήταν περισσότερο προς την παράταξη. Και μάλιστα κάποιον Οκτώβρη, τον Οκτώβρη του ’67 που είχε κληθεί ο βασιλιάς να πάει στην Αμερική, έμαθε ο πατέρας μου ότι φοβάται να πάει μην δεν τον αφήσει ο Λαδάς να γυρίσει πίσω. Και πήγε λοιπόν στο, αυτό είναι αληθές, είναι ακριβές…
Κ. Το επαναλαμβάνετε; Ήταν να πάει ο Γκλύξμπουργκ…
Λ. Είχε κληθεί να πάει στην Αμερική …
Κ. Ο τότε βασιλιάς.
Λ. … ναι (…) ως αρχηγός του κράτους. Και έμαθε ο πατέρας μου ότι, δεν πάει γιατί έλεγε στο περιβάλλον του, ότι φοβάται μήπως ο Λαδάς δεν τον αφήσει να γυρίσει πίσω.
Κ. Ο Λαδάς και μόνον;
Λ. Ναι.
Κ. Όχι το καθεστώς;
Λ. Ο Λαδάς συγκεκριμένα.
Κ. Γιατί αναφέρεται ειδικά στον Λαδά;
Λ. Δεν ξέρω. Γιατί … Δεν ξέρω. Εκτιμώ …, όχι …, πράγματι δεν ξέρω. Εκτιμώ ότι ο πατέρας μου είχε θέσει ως στόχο του τους σκοπούς της 21^{ης} Απριλίου, χωρίς πολιτικούς συμβιβασμούς και σκοπιμότητες. Και πήγε λοιπόν στο …, ζήτησε ακρόαση, πήγε στο παλάτι και του λέει …, αφού του τα μάσησε εκεί ο βασιλιάς ότι «*Ναι, υπάρχει κάποιος ενδοιασμός ...»* Του λέει ότι «*Κοιτάξτε να δείτε ...»* του λέει, *«... η μάνα μου στο χωριό, στα εικονίσματα είχε τον παππού σας επάνω, ανάμεσα στα εικονίσματα. Περιμένουμε να γίνετε και εσείς βασιλικός, κάποια μέρα.* » …
Κ. Είπε ο Λαδάς …
Λ. Στον βασιλιά.
Κ. … στον Κωνσταντίνο. Τι εννοούσε με αυτό;
Λ. Εννοούσε ότι …, επειδή είχαμε κάνει συζητήσεις περί βασιλικού, παλατιού και λοιπά, να ξεχωρίσει από το περιβάλλον τους καθημερινούς, οι οποίοι εννοούσαν στην πλάτη του νεαρού τότε βασιλιά και η Φρειδερίκη, να κυβερνάνε τον τόπο σαν τσιφλίκι τους και να σταθεί ως ανώτατος άρχων, σύμβολο της χώρας.
Κ. Μνημόνευσε όμως τον παππού, τον Κωνσταντίνο δηλαδή και υπονοούσε, πιθανότατα τις …
Λ. Τον Γεώργιο.
Κ. Ποιο Γεώργιο; Εννοούσε πιθανότατα τον ρόλο που είχε παίξει εκείνα τα χρόνια ο Γιώργος ή ο Κωνσταντίνος, δεν ξέρω ποιος, στην επέκταση της χώρας …
Λ. Της χώρας και λοιπά.
Κ. Στο μεγάλωμα δηλαδή της Ελλάδος.
Λ. Ναι.
Κ. Αυτό σημαίνει ότι η οικογένεια σας ήταν υπέρμαχη μεγάλης ιδέας; Με λίγα λόγια, η οικογένεια Λαδά από την οποία προέρχεστε εσείς ενδιαφέρει, τι ήταν οι επιπτώσεις της απάνω σας.
Λ. Ναι.

Κ. Ήταν μια οικογένεια εθνικόφρων, με την σωστή έννοια, χωρίς εισαγωγικά, εθνικιστικές ήταν οι γονείς σας; Τι ήταν;
Λ. Δεν ξέρω πως τον λέτε τον όρο εθνικιστής.
Κ. Χωρίς εισαγωγικά.
Λ. Εθνικόφρων, χωρίς εισαγωγικά, ναι και εθνικιστές, με τον ορισμό, έτσι όπως τον καταλαβαίνω εγώ δηλαδή …
Κ. Εσείς τι πήρατε από την πατρική σας οικογένεια; Πως εξελίχτηκε η δική σας ιδεολογική και πολιτική κουλτούρα;
Λ. Πρώτα απ' όλα οφείλουμε πίστη στην πατρίδα και στις άξιες που, πιστεύω, κράτησαν την Ελλάδα ζωντανή, παρά τις κατοχές, παρά τους πολέμους, παρά τις καταστροφές. Που είναι η πίστη, η ενσυνείδητη πίστη στην ιστορία, η ενσυνείδητη πίστη σε αυτό που λέγεται πατρίδα και η ενσυνείδητη πίστη στους Έλληνες οι οποίοι κράτησαν. Και η αντιπαλότητα, η εχθρότητα ας πούμε, προς όσους απεργάζονται ή για την καταστροφή ή όσους εκμεταλλεύονται την Ελλάδα για προσωπικό τους όφελος.
Κ. Είπατε ότι είχατε με τον πατέρα σας συζητήσεις, οι δυο σας, για τον βασιλιά, την βασιλεία και τον ρόλο τους.
Λ. Όχι ιδιαίτερα, άκουγα και ο ίδιος τις συζητήσεις του με άλλους. Δεν ήτανε βασιλικός, δηλαδή ήτανε …, επέκρινε πάντοτε την κλίκα που ήταν γύρω από το παλάτι και εννοούσε να κυβερνάει τη χώρα σαν (…).
Κ. Μπορείτε να πείτε ότι …
Λ. Τον θεσμό της βασιλείας τον (…).
Κ. Μπορείτε να πείτε ότι η οικογένεια σας, η πατρική οικογένεια, ανήκε στον δεξιό χώρο; Στη λεγόμενη εθνικόφρονα παράταξη;
Λ. Έτσι όπως εννοείτε και έτσι όπως τα έχουνε χωρίσει δυστυχώς, ναι εκεί. Χωρίς να θεωρεί την κεντρώα παράταξη ως εχθρούς, έτσι ως πολιτικούς αντίπαλους είναι ότι οι κυβερνήσεις πρέπει να διαθέτονται και να βγαίνουν μέσα από αυτές οι εκλογές και λοιπά και λοιπά. Είχε υποφέρει ο πατέρας μου. Τώρα θυμήθηκα να σας πω ένα …, διοικητής τάγματος το 1957 και πρέπει να ήτανε η κυβέρνηση Καραμανλή τότε, δεν θυμάμαι έτσι. Και είχε βριστεί με έναν βουλευτή της (…) για τα (…) του δεξιού τότε κόμματος και έτρεχε μάλιστα …, τον τρέχανε στο στρατοδικείο. Θυμάμαι που έφευγε για τη σχολή για να πάει να δικαστεί στο στρατοδικείο.
Κ. Γιατί;
Λ. Γιατί κάτι είχε πει ο Αθανασάκος, βουλευτής αυτός, για τα εθνικά πράγματα, για τα οικονομικά και λοιπά και του είχε πει : «*Εσύ δεν μπορείς να σταθείς. Είσαι εσύ εκπρόσωπος του λαού, εκπρόσωπος του έθνους; Που μας έχεις ρημάξει όλους. Φεύγεις από εδώ πέρα και αντί να νοιαστείς για τη συνοριακή περιοχή εδώ, για το τι θα φάει ο κόσμος και τι …, πως θα προκόψει …*» και λοιπά, κάτι τέτοιο του είπε δεν θυμάμαι.
Κ. Όταν μπήκατε στην σχολή δοκίμων, είχατε άποψη για τους κομμουνιστές και τον κομμουνισμό;
Λ. Ναι, βεβαίως.
Κ. Από πού την είχατε αποκομίσει την άποψη;
Λ. Και από την μερική εξιστόρηση γεγονότων της πρόσφατης ιστορίας, από τον πατέρα μου και από γνωστούς και από το περιβάλλον, αλλά και διάβαζα ο ίδιος, διάβαζα πολύ τότε. Και αριστερά βιβλία και το κόκκινο βιβλίο του Μάο και επαναστατικά βιβλία και τις από εδώ μεριάς, της εθνικιστικής ας πούμε, για να βγάλω άκρη μόνος μου. Και είχα καταλήξει ότι το κομμουνιστικό κόμμα είχε κοστίσει πολύ αίμα. Και δεν ήταν απλά μια πολιτική παράταξη, ήταν μια παράταξη που είχε κοστίσει αίμα και παραλίγο να κοστίσει και εδάφη. Αυτό ήταν το συμπέρασμα μου.
Κ. Όταν μπήκατε στη σχολή δοκίμων;
Λ. Ναι.
Κ. Είστε από τους ελάχιστους που ακούω ότι μπαίνοντας στη σχολή δοκίμων έχουνε διαβάσει …
Λ. Πολύ και τα έχω ακόμα. Και το '*Αντάρτικο πόλεων*' είχα διαβάσει, τώρα δεν θυμάμαι τους τίτλους. Δεν ήρθα προετοιμασμένος. Είχα διαβάσει ολόκληρη σειρά, από αριστερά μέχρι επαναστατική αριστερά.
Κ. Δεν ξέρω κανέναν όμως που να έχει διαβάσει αριστερά και κομμουνιστικά …
Λ. Και το βιβλίο του Μάο το έχω ακόμα.
Κ. … αριστερά και κομμουνιστικά βιβλία σε αυτήν την ηλικία και να μην γίνει κομμουνιστής. Εσείς πως γλιτώσατε;
Λ. Λοιπόν, είδα το εξής περίεργο. Ότι θεωρητικά οι στόχοι ήτανε λίγοι. Δηλαδή μια ανεξάρτητη πατρίδα, να μην κυβερνάνε πέντε οικογένειες πλούσιων διασυνδεδεμένες με την εξουσία, ατομικές ελευθερίες, πρόοδος και λοιπά. Όμως είδα και μέσα από αυτά τα βιβλία ότι, η κομμουνιστική παράταξη τα επεδίωξε αυτά πάντοτε με τα όπλα. Και πάντοτε …, είδα και μέσα από τα αριστερά βιβλία, ότι πάντοτε υπήρχε η υποστήριξη ενός μεγάλου αδερφού, είτε αυτός λεγότανε Ρωσία, Σοβιετικό Κράτος, είτε Κίνα. Και όπου επικρατήσανε δημοκρατικά, κοινοβουλευτικά, δεν ήταν πάνω από ένα 10 – 15%. Και να σας πω μάλιστα ότι αυτό με απέτρεψε από αυτήν την παράταξη. Μπορώ να πω ότι αγωνιστικά, αγωνιστικά και μόνο έτσι, είμαι πιο κοντά με αυτούς, είναι ενσυνείδητο, παρά με την πλαδαρότητα και την συναλλαγή. Δεν(…) οι πολιτικές απόψεις.

Αυτή η μελέτη όμως μου εμπέδωσε και την ιδεολογική αντίθεση με την αριστερά. Διότι έκανε …, όπως διαπίστωσα εγώ, έτσι; Τα συμπεράσματα τα δικά μου. Τέτοιες συζητήσεις δεν κάναμε με τον πατέρα μου. Άλλωστε μετά μπήκα και στη σχολή, δεν συναντιόμασταν και τόσο. Διαπίστωσα ότι τελικά οι κομμουνιστές χρησιμοποιούσανε ως μέσα αυτά τα οποία υποτίθεται …, εναντίον των οποίων υποτίθεται αγωνιζόντουσαν ….

Κ. Εντούτοις η 21η Απριλίου επέβαλε ένα ολοκληρωτικό καθεστώς με κύριο σύνθημα την αποφυγή επιβολής ενός ολοκληρωτικού καθεστώτος από την αριστερά.

Λ. Δεν ήταν καθεστώς καταρχάς, η ίδια η 21η Απριλίου έλεγε ότι είναι μια περίοδος προσωρινή για να σβήσουνε τα πολιτικά κόμματα που κολλάγανε από την εποχή του ’21, (…) στη μέση, όλα αυτά πήγανε πλέον…

Κ. Σας διακόπτω. Εσείς τι λέγατε, όχι η 21η Απριλίου; Εκείνο το ξέρω, έχω όλη τη σειρά αυτών των βιβλίων που τότε κυκλοφορούσανε. Εσείς προσωπικά τι λέτε; Ποια ήταν τα αίτια επιβολής της 21ης Απριλίου το ’67; Και ποια είναι η θεώρηση η δική σας για αυτήν;

Λ. Τα αίτια επιβολής ήτανε το ότι δεν υπήρχε ελληνικό κράτος. Ήταν έργο συμφερόντων των ξένων δυνάμεων και ντόπιων πολιτικών δυνάμεων, οικονομικών δυνάμεων και συμφερόντων. Και ο πολιτικός κόσμος είχε σταθεί ανίκανος να κόψει αυτούς τους δεσμούς, ίσα – ίσα τους εκμεταλλευότανε ο καθένας με τον τρόπο του, για να σταθεί πολιτικά. Και επειδή ξέρω αρκετούς αξιωματικούς που ήταν πρωτεργάτες και τους ξέρω και από πριν και τους ξέρω πως ζήσαν …, πως ζούσανε μετά, έτσι; Ασκητές, αγωνιστές ήτανε και πριν, ασκητές, αγωνιστές, χωρίς έργο βέβαια μετά, ζήσανε και μετά. Δηλαδή δεν ήρθε καμιά Αμερική να τους δώσει δουλειά[1] …

Κ. Για ποιους λέτε;

Λ. Πολλούς αξιωματικούς, πρωτεργάτες και περί αυτών.

Κ. Ξέρετε τα στατιστικά στοιχεία, τα οικονομικά, σοβαρά οικονομικά στοιχεία που αναφέρονται στην περίοδο της εφταετίας; Ξέρετε ποια ήταν η τάξη των ανθρώπων που αποκόμισε οφέλη από εκείνη την περίοδο; Γνωρίζετε ότι η ίδια τάξη η οποία εκμεταλλευόταν τον τόπο εν ονόματι της οποίας εκμετάλλευσης είπατε εσείς, ότι επενέβη η 21η Απριλίου, η ίδια τάξη αποκόμισε και τα οφέλη μέχρι το 1974;

Λ. Νομίζω ότι υπάρχουνε αντικειμενικά στοιχεία εξίσου, ότι…, έστω και αν αυτό είναι αληθές όσον αφορά αυτή την τάξη, νομίζω ότι είναι εξίσου αληθές ότι η ευημερία έπιασε όλον τον κόσμο, δάνεια, υπήρχαν ένα σωρό βιομηχανίες, ένα σωρό επιχειρήσεις (…) και ξαφνικά ενώ μέχρι το ’67 σερνόντουσαν όλοι και είχαν δέκα οικογένειες όλα τα χρήματα…

Κ. Εγώ δεν πρέπει να σας αντικρούσω, δεν θέλω να σας αντικρούσω σε αυτά, γιατί εκφράζετε τις απόψεις σας, ούτε είναι σκοπός της συζήτησης αυτός. Διαπιστώνω ότι άθελα σας χρησιμοποιείτε επιχειρήματα επιτυχίας εκείνης της περιόδου. Γνωρίζετε ότι η δεκαετία του ’60 – ’70, είναι μια δεκαετία οικονομικής άνθισης, κυρίαρχη για τη χώρα;

Λ. Όλες αυτές τις συνεντεύξεις και λοιπά τις φοβάμαι διότι στο παρελθόν έχω υποφέρει πολύ. Όπως ξέρετε ένας συγγραφέας έχει την δυνατότητα να μου πάρει μία συνέντευξη, να την εξηγήσει μετά, χωρίς να χαλάσει τα λεχθέντα, να τα εξηγήσει μετά όπως αυτός θέλει και να δώσει μια τελείως διαφορετική …, ένα τελείως διαφορετικό νόημα στον αναγνώστη, από την έννοια αυτών που είπε … και μάλιστα ένας απροετοίμαστος για τέτοια πράγματα. Δεν νομίζω ότι θα έκανα και τίποτα έναντι αυτών (…). Μου έχει συμβεί αυτό λοιπόν, με το περιοδικό ‘Ταχυδρόμος’ και με τον κύριο Μπαντουβά στην Βουλή, τότε τα πρώτα, εκείνα τα σκληρά … Μου έχει συμβεί και με δημοσιογράφο που πήγε στο σπίτι του πατέρα μου στο χωριό και βρήκε έναν γέρο παπά και μια γριά αδερφή του, μια ηλικιωμένη, που του είπανε δύο, τρία πράγματα μέσα από την καρδιά τους, μπήκε με όλο το χαμόγελο αυτός ο Βασιλικός, ο Βασίλης Βασιλικός και μετά διαβάζω ένα βιβλίο …, φρίκη, δηλαδή …, μια φρίκη. Δηλαδή απορώ πως πνευματικοί τέτοιοι άνθρωποι κάνουν τέτοιες διαστρεβλώσεις. Ο ‘Ταχυδρόμος’ είχε γράψει τότε που τους είχανε εξόριστους στην Τζιά, σώνει και καλά ότι εγώ μήνυσα δημοσιογράφο και τον πλάκωσα στο ξύλο.

Κ. Ο κίνδυνος αυτός υπάρχει κύριε Λαδά.

---

[1] Ο Λαδάς εντοπίζει το φαινόμενο των πρωτεργατών και άμεσων υποστηρικτών τους στελεχών των ΕΔ που δεν εκμεταλλεύτηκαν οικονομικά την επταετία. Και είναι γεγονός (παρ’ ότι λείπουν σχετικές μελέτες) πως δεν είναι γνωστές κραυγαλέες περιπτώσεις χρηματισμού ή ταχείας οικονομικής ανόδου αξιωματικών στην επταετία. Είναι όμως παράλληλα γεγονός πως οι περισσότεροι από τους υπουργοποιηθέντες πρωτεργάτες υιοθέτησαν εκείνες ακριβώς τις συνήθειες των ΄΄παλαιοπολιτικών΄΄ τις οποίες κατήγγειλαν και θέλησαν να εξοβελίσουν και στιγμάτισαν. Βλέπε συνέντευξη Νικολόπουλου για τους λόγους στήριξης της ανατροπής Παπαδόπουλου από τον Ιωαννίδη. Οι μικρού βαθμού αξιωματικοί και υπαξιωματικοί του στρατού οπαδοί της ΄΄επαναστάσεως΄΄ ήταν πιο αγνοί και καθαροί ΄΄επαναστάτες΄΄ από τους πρωτεργάτες. (Έτσι πρέπει να ήταν και ο τότε δόκιμος και μετά αξιωματικός του ναυτικού Ηλίας Λαδάς παρ’ ότι δεν παίρνει ανοιχτή θέση στο θέμα αυτό.) Τα νέα στελέχη του στρατού ξηράς ιδιαίτερα πίστευαν στις επαγγελίες της 21ης Απριλίου. Αλλά σκάνδαλα οικονομικής μορφής δεν εμφανίσθηκαν με πρωταγωνιστές στελέχη των ΕΔ επί δικτατορίας. Εκτός της περίπτωσης των εμπόρων κρεάτων και του Μπαλόπουλου την οποία και χρησιμοποίησε ως παράδειγμα κάθαρσης το καθεστώς Ιωαννίδη. Βλέπε και πίνακες Γ8 και Γ9 όπου καταχωρούνται οι κρατούμενοι ΕΣΑ-ΚΕΣΑ το 1973-1974 μεταξύ των οποίων είναι και οι συλληφθέντες αυτής της υπόθεσης.

Λ. Και επειδή είπα ότι μαζί με το ναυτικό τελείωσα και κάθε επαφή με τα πολιτικά, με τα κακώς εννοούμενα πολιτικά, με την κακή πλευρά μάλλον των πολιτικών, διότι άρχισα μια νέα ζωή τώρα, δεν θέλω να ξαναζήσω τέτοιους εφιάλτες. Και ήρθα σε εσάς, διακατεχόμενος και από ένα κόμπλεξ, το γράφει αυτό, να το γράψει.[1] Έχω ένα κόμπλεξ.
Κ. Παρ' ότι αυτά που μου λες τώρα δεν αφορούν την έρευνα. Δεν πρόκειται να με απασχολήσουν εμένα ή την έρευνα.
Λ. Η πληρωμή μου είναι να με αφήσετε και εμένα να πω.
Κ. Να πείτε ότι θέλετε.
Λ. Έτσι. Ότι όλοι με 'χουν χαρακτηρίσει, *«Το φασιστόμουτρο, ο χουντικός ... ο πίξε, ο δείξε ...»*, χωρίς κανείς ποτέ να μου πει «*Ρε παιδί μου, πάμε να πιούμε έναν καφέ. Τι πιστεύεις εσύ;* » Τίποτα. Δηλαδή αυτοί οι άνθρωποι που αγωνίζονται εναντίον του φασισμού, εναντίον της δικτατορίας …, διότι μου είχαν πει αυτοί «*Πληρώνω ανοιχτά ...»* και λοιπά, είναι αυτοί που εφαρμόζουνε εξαιρετικά φασιστική νοοτροπία στους ας πούμε, αντίπαλους του.
Κ. Ακουμπήσατε το δάχτυλο (…). Πριν δύο λεπτά είπατε ότι αγωνιστικά παραδέχεστε κάποιους ανθρώπους ή κάποια παράταξη την οποία …, για την οποία την ίδια στιγμή αποδίδετε ευθύνες σοβαρές αιματοκυλίσματος … Αυτό σημαίνει για μένα, ότι πιθανόν να ανήκετε σε αυτούς οι οποίοι έριξαν και ψήφο, αριστερή ψήφο. Δεν λέω ότι ψηφίσατε το κομμουνιστικό κόμμα. Δεν το αποκλείω. Αφού μου δίνετε λοιπόν το δικαίωμα με αυτό το παράπονο που εκφράσατε, σας ρωτάω. Τι ψηφίσατε από το 1974 μέχρι σήμερα;
Λ. Ψήφισα την Ε.Π.Ε.Ν., τότε που υπήρχε, για δύο λόγους. Ο ένας ήτανε γιατί ήθελα για λόγους … αλλιώς θα το γράψω.
Κ. Όχι, να μου πείτε. Πέστε μου ότι θέλετε να μου πείτε και ότι θέλετε να μην χρησιμοποιηθεί, θα πείτε «*Κύριε Κακαρά αυτό που θα σας πω τώρα, δεν θέλω να χρησιμοποιηθεί.* » Ολοκληρώστε τι ψηφίζατε μετά το '74.
Λ. Ψήφιζα Ε.Π.Ε.Ν. για δύο λόγους. Πρώτον για να αποφυλακιστεί ο πατέρας μου, το θεωρούσα εντελώς άδικο να είναι στην φυλακή, μπορούμε να το εξηγήσουμε άλλη ώρα. Και δεύτερον διότι τα υπόλοιπα κόμματα δεν με εκπροσωπούσαν. Η Ε.Ρ.Ε. , η (…) ήτανε μια επανάληψη της Ε.Ρ.Ε., με ότι αυτό σήμαινε, με οικονομικά συμφέροντα και με άλλες σχέσεις. Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. ήτανε μία δύναμη η οποία …

20-11-2002[2]
καλημέρα και...ηλεκτρονικά
Για να κρατηθεί η αυθεντικότητα της χτεσινής μας συζήτησης (δηλ. για να μην 'πει κανείς ερευνητής ότι συμβουλεύτηκα τρίτους) σας σημειώνω "θέματα που μου' ρθανε στο μυαλό σκεπτόμενος τα διαμειφθέντα:
1. Πόσο αφελής είναι η θέση "βάλανε τα παιδιά τους στις Σχολές για να διαιωνίσουν τη κατάσταση"
2. Οι "βασιλικές" μπουνιές του Νίκου Ιωαννίδη (διοικούσα μου) το βράδυ της 13 Δεκ.
3. Ο Νίκος Παπάς και ο Νίκος Ντερτιλής, το "χαμένο" πιστόλι, η ευαρέσκεια και η...Στασιμότητα και, γενικότερα, το κυνηγητό από τους "γενίτσαρους".
4. Ο Μανταδάκης και τα...κουμπιά!
5. Γιατί ψήφισα αυτό που ψήφισα (συνέχεια).
6. Πώς δεν θα δω το όνομά μου σε εφημερίδα ή Τ/Ο.

Αυτά, έτσι πρόχειρα, απροετοίμαστα, γιατί στριφογυρίζανε όλη την νύχτα στο μυαλό μου.
Θα σας φέρω δείγμα από την αριστερή...βιβλιογραφία μου (Κάρλος Μαριγκέλα κ.λ.π).

Ηλίας

[1] Εννοεί εάν καταγράφει το μαγνωτόφωνο.
[2] Μετά το σημείωμα αυτό ο Λαδάς δεν επανήλθε για συμπλήρωση της συνέντευξης καίτοι έγιναν υπενθυμίσεις.

ΛΙΤΙΝΑΣ ΝΙΚΟΣ

Η περίπτωση Λίτινα παρουσιάζει το ενδιαφέρον πως οι απόψεις του είναι θέσεις ενός πανεπιστημιακού με πολύχρονη θητεία, ενώ συγχρόνως διετέλεσε στέλεχος του ναυτικού επί δέκα τέσσερα χρόνια. Οι ερμηνείες και τα σχόλιά του επομένως έχουν και την αντίστοιχη βαρύτητα στηριζόμενη και στις εμπειρίες του ως ένστολου και στην επιστήμη που υπηρετεί έκτοτε. Σπουδάζοντας (μετά την απόταξή του) στο MIT και υπηρετώντας στη συνέχεια σε διακεκριμένες θέσεις της κυβερνητικής μηχανής πριν καταλήξει στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου ως Καθηγητής, συγκεντρώνει ιδιότητες και πλεονεκτήματα που βοηθούν την εργασία αυτή. Για την προδικτατορική αντιμετώπιση των ελάχιστων κεντρώας τοποθέτησης στελεχών, δίνει με διό λέξεις το κλίμα και την κρατούσα άποψη «*…θεωρούσαν ότι ήσουν το διαφορετικό από το γενικό μέσο όρο, το οποίο θα έπρεπε να διαχειριστείς με προσοχή…»*. Δίνει επίσης την χαρακτηριστική συμπεριφορά που τήρησαν οι ΄΄ουδέτεροι΄΄, οι μη συμμετέχοντες στα κοινά, εν ολίγοις για εκείνους εκ των στελεχών που οι αρχαίοι νομοθέτησαν το *« ος γαρ στασιαζούσης της πόλέως μηδέ μεθ' ετέρας των μερίδων τα όπλα στη, άτιμος έστω»*. Είναι η περίπτωση του πλοίου του Α/Τ. ΝΑΥΑΡΙΝΟ στις 13 Δεκεμβρίου 1967 με το κίνημα του βασιλιά, *«…ακολούθησε μέση πορεία το πλοίο μέχρις ότου να ξεκαθαρίσει…»*. Ήταν ο Μαργαρίτης εκείνος που αποφάσιζε στο ΝΑΥΑΡΙΝΟ, ο μετέπειτα Α/ΓΕΝ.[1]

Συνέντευξη με τον υποναύαρχο ε.α. ΛΙΤΙΝΑ ΝΙΚΟ (Λ)
ΑΚ (Κ)
15/12/2002

Κ. Με το Νίκο Λίτινα καθηγητή Πανεπιστημίου Αιγαίου και απόστρατο του ναυτικού. Πότε βγήκες από τη Σχολή, πότε αποστρατεύτηκες και τι είχε γίνει με το ΄΄ΒΗΜΑ΄΄ Νίκο, πες τα πάλι.

Λ. Στη Σχολή Δοκίμων μπήκα το 58, βγήκα το 62, αποτάχθηκα περίπου το 71, αν θυμάμαι καλά. Δηλαδή έκανα τέσσερα χρόνια στη Σχολή και οκτώ χρόνια αξιωματικός. Μέχρι υποπλοίαρχος, ήμουν ένα χρόνο υποπλοίαρχος, τέσσερα και τρία επτά και ένα οκτώ. Το περιστατικό με το Βήμα που διηγόμουν προηγουμένως ήταν μια αντανάκλαση ενός κλίματος που υπήρχε γενικά στη Σχολή Δοκίμων. Στη Σχολή Δοκίμων από ό,τι ξέρεις και εσύ απαγορευόταν την εποχή εκείνη η ανάγνωση εφημερίδων και περιοδικών, γενικά ο,τιδήποτε βιβλίο ήθελες να φέρεις μέσα, έπρεπε να το δηλώσεις και να πάρεις μια έγκριση. Γενικά την εποχή εκείνη απαγορεύονταν οι εφημερίδες μέσα στη Σχολή…….

Κ. Γιατί;

Λ. Ο λόγος που απαγορευόταν ήταν προφανώς γιατί θεωρούσαν ότι δεν υπήρχε κανένας λόγος να υπάρχει κάποια πολιτική ενημέρωση, κάποια γενικότερη έκθεση προς το εξωτερικό γίγνεσθαι. Η γενικότερη φιλοσοφία μέσα, φεύγω από το «ΒΗΜΑ» και μπαίνω σε γενικότερα θέματα, πιστεύω ότι ήταν να σπάσει την προσωπικότητά σου και να σε διαμορφώσει εσένα πειθαρχικό όργανο το οποίο ουσιαστικά να υπακούει εντολές και διαταγές. Αυτή ήταν και η λογική της νίλας και του καψωνιού στην οποίαν εγώ προσωπικά πιστεύω ότι οφείλονται και οι βασανιστές. Δηλαδή με λίγα λόγια πιστεύω ότι οι βασανιστές προκύπτανε κατά ένα ποσοστό από τα βάναυσα την εποχή εκείνη που γίνονταν καψώνια και νίλες, τα οποία ουσιαστικά καλλιεργούσαν μια έννοια ότι ο άλλος μπορούσε να χρησιμοποιήσει έναν άλλο άνθρωπο βασανιστικά. Δηλαδή δεν ξέρω αν στη δική σου εποχή……εμένα μου σβήναν τσιγάρο στο χέρι, για παράδειγμα.

Κ. Εννοείς Νίκο τους βασανιστές της δικτατορίας……..

Λ. Της δικτατορίας……

Κ. Πως εξηγείς όμως τους βασανιστές της Ασφάλειας, αν είναι έτσι τα πράγματα, που δεν είχαν νίλες στις σχολές τους;

Λ. Δεν είχανε; Δεν ξέρω αν δεν είχανε. Εγώ πιστεύω ότι ουσιαστικά κατά κάποιο τρόπο, όταν ο άλλος, εκτός από αυτό που σου είπα, και μπορείς να θυμηθείς άλλα πράγματα, όταν ο άλλος σου πετάει π.χ. τα βελάκια στο στήθος ή όταν βάζει τον άλλο κάτω από ξιφολόγχες για να κάνει έλξεις, και τις κλοτσάει βέβαια την τελευταία στιγμή, αλλά έχουν συμβεί και κάποια ατυχήματα σε αυτήν την ιστορία, το πράγμα δεν είναι από μόνο του βασανιστήριο; Αν ο άλλος συνηθίζει στον δικό του άνθρωπο… αυτό θέλει. Να σε δημιουργήσει δικό του άνθρωπο, δεν σε βλέπει σαν εχθρό του καθεστώτος, της πατρίδας, είσαι το «στέλεχος» τελοσπάντων, το πειθαρχημένο μεν στέλεχος, αλλά το δικό του. Αν λοιπόν σε εσένα συμπεριφέρεται με αυτό τον τρόπο είναι μεγάλη απόσταση στον άλλον, που τον θεωρεί ότι είναι και εχθρός της πατρίδας, πιθανόν του έχει καλλιεργηθεί μέσα από την όλη νοοτροπία, να περάσει στην κλίμακα των βασανιστηρίων;

Κ. Εννοείς για τον αντίπαλο της δικτατορίας;

Λ. Εννοώ για τον αντίπαλο της δικτατορίας. Εκεί είναι και αντίπαλος, αν σε εσένα κάνει ένα, σε κείνον θα κάνει χίλια πεντακόσια περισσότερα.

[1] Πρόκειται για την επιχείρηση μεταφοράς τμήματος της ΕΛΔΥΚ από την Κύπρο με το Υ/Κ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ) υπό διοικητή τον ΔΕΣ/1 πλοίαρχο Κ.Μαργαρίτη. Η επιχείρηση αυτή υλοποιείται εκτός του ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ από τα Α/Τ ΝΑΥΑΡΙΝΟ (κυβερνήτης αντιπλοίαρχος Δ.Αλεξάνδρου, όπου υπηρετεί και ο Λίτινας) και ΛΟΓΧΗ (κυβερνήτης αντιπλοίαρχος Γ.Τσιαδής) και το Α/Γ ΛΗΜΝΟΣ.

Κ. Με το «ΒΗΜΑ» τι έγινε;

Λ. Λοιπόν, σε αυτό το κλίμα που προσπαθεί να σου σπάσει την προσωπικότητα, δεν έχεις και εφημερίδες προφανώς, δεν υπάρχει λόγος να έχεις και ενημέρωση, αρκεί να παίρνεις αυτά τα οποία σου λένε. Όσο περισσότερο είσαι αποκομμένος, κατά τη δική μου εκτίμηση, από τον εξωτερικό κόσμο, τόσο η εσωτερική πληροφόρηση εμπεδώνεται πολύ περισσότερο μέσα σου. Απαγορεύονταν όλες οι εφημερίδες, στο τέταρτο έτος όμως, ειδικά όταν κανείς … έπαιρνε κάποιες εφημερίδες. Υπήρχε η Μαριγώ έξω από τη Σχολή Δοκίμων στην οποία πήγαινε κανείς και έπαιρνε εφημερίδες. Σε μια τέτοια περίπτωση, εγώ ήμουνα δόκιμος υπηρεσίας, πήγα από τη Μαριγώ, πήρα την εφημερίδα, φώναξα στις 6:45, που ήταν μελέτη το απόγευμα, και κάθισα στη αίθουσα διασκεδάσεως και άνοιξα την εφημερίδα να τη διαβάσω λίγο θεωρώντας ότι ο αξιωματικός ήταν κλεισμένος στο γραφείο του, εν πάσει περιπτώσει δεν θα καθόμουν πολύ ώρα, λίγο θα καθόμουν, ήθελα να δω τι περίπου περιλαμβάνει. Όταν εμφανίστηκε ο αξιωματικός φυλακής, με είδε που διάβαζα την εφημερίδα, γούρλωσε τα μάτια του και μου κάνει «Και 'ΒΗΜΑ' ε;» και με έγραψε στο ποινολόγιο γιατί διάβαζα «ΒΗΜΑ». Βέβαια έγραψε ότι διάβαζα εφημερίδα, που ήταν γενική απαγόρευση, αλλά ότι διάβαζα την εφημερίδα το «ΒΗΜΑ». Και το οποίο βεβαίως περιστατικό ήταν από εκείνα που αναφέρθηκαν στο ανακριτικό συμβούλιο, όταν πέρασα ανακριτικό για απόταξη, αναφέρθηκε ότι στη Σχολή Δοκίμων είχα ποινή, ότι διάβαζα εφη-μερίδα το «ΒΗΜΑ». Ένα χαρακτηριστικό γεγονός πως κρατιόντουσαν κάποια αρχεία και πως χρησιμοποιόντουσαν μετά στη μετέπειτα διαδικασία. Αυτό το περιστατικό είχα εγώ.

Κ. Πόσοι από τους συμμαθητές σου αγόραζαν εφημερίδα οποιασδήποτε πολιτικής χροιάς;

Λ. Λίγοι, δε μπορώ να σου πω αριθμό, νομίζω ήταν πολύ μικρό το ποσοστό. Νομίζω οι περισσότεροι πειθαρχούσαν σε αυτό το πράγμα. Υπήρχαν και δεξιοί, και όταν λέω «δεξιοί», πιθανόν και πολλοί δεξιοί, που είχαν μια πολιτική τάση και αγόραζαν κάποια εφημερίδα. Αλλά αυτοί ήταν δαχτυλοδειχτούμενοι. Ήταν πολύ μικρό ποσοστό.

Κ. Αναφερόμαστε πάντα στους δοκίμους, της τετάρτης τάξης.

Λ. Στους δοκίμους, αλλά ήταν πολύ μικρό ποσοστό. Όπως πολύ μικρό ήταν και το ποσοστό των δυνατοτήτων να αναλύσει κανείς γεγονότα. Τα γεγονότα τα οποία ερχόντουσαν, ερχόντουσαν σαφέστατα με βάση την κρατούσα τότε λογική. Θυμάμαι την εποχή εκείνη ανετράπη ο Μπατίστα στην Κούβα, το 59 πρέπει να ήταν. Βεβαίως βγάλαν έναν συμμαθητή μου με το ψευδώνυμο Μπατίστα, αλλά δεν πέρασε η είδηση της Επανάστασης ή τίποτα άλλο. Δεν πέρασε αυτό το πράγμα, ότι έγινε μια Επανάσταση, ούτε θεωρήθηκε αναγκαστικά από ό,τι μπορώ να θυμηθώ…..εντάξει, ήταν ένα γεγονός……ήταν ένας δικτάτορας ο οποίος ανετράπη και ήρθε πιθανόν κάποιος άλλος, κάποια τέτοια λογική. Πιστεύω ότι στον έξω κόσμο θα ήταν ένα κοσμοϊστορικό γεγονός την εποχή εκείνη, θα έγραφαν και οι εφημερίδες. Αυτό απειλούσε και την Αμερική κατευθείαν, δεν τα έχω δει εγώ απέξω αλλά μέσα πέρασε πολύ λίγο.

Κ. Θες να πεις ότι οι δόκιμοι κρατούντο ανημέρωτοι με σκοπό αυτόν που είπες νωρίτερα, να γίνουν πειθαρχικοί οι αυριανοί αξιωματικοί; Γιατί το λες αυτό;

Λ. Πιστεύω ότι ήταν επιλεκτική ενημέρωση … τώρα αυτή είναι μια δύσκολη συζήτηση και μια δύσκολη ενδοσκόπηση για να θυμηθεί κανείς, αλλά έχω την εντύπωση ότι ναι, δεν ήταν επιθυμητή, δεν πιστεύω ότι ο λόγος να μην επιτρέπονται αυτά τα πράγματα ήταν κυρίως για να διαβάζει κανείς τα μαθήματά του ή οτιδήποτε άλλο, νομίζω ότι ήταν στη γενικότερη φιλοσοφία του συστήματος. Το σύστημα είχε τη λογική να σου δώσει τις διατάξεις, τους κανονισμούς, την πειθαρχία, αυτά τα πράγματα χωρίς διαχύσεις προς τα έξω, οι οποίες ανοίγουν το μυαλό.

Κ. Με ποιο σκοπό;

Λ. Να είσαι ένας πειθαρχικός φαντάρος.

Κ. Για να εξυπηρετείς τι συμφέροντα;

Λ. Τα συμφέροντα του κατεστημένου, του όποιου κατεστημένου.

Κ. Ποιο κατεστημένο ήταν τότε;

Λ. Ήταν ουσιαστικά το σύστημα, κατ' αρχήν υπήρχε μια μεγάλη επίδραση από το παλάτι. Η έννοια του «Βασιλικού Ναυτικού» τότε ήταν σημαντική. Το να θεωρεί κανείς ότι δούλευε π.χ. ήταν ιστιοπλόος του Κωνσταντίνου, ήταν μια μεγάλη ιστορία. Το δεύτερο ήταν να είναι αντικομουνιστής…….

Κ. Στην ηλικία του δοκίμου;

Λ. Και στην ηλικία του δοκίμου, γιατί ουσιαστικά ισχύει αυτό που ανέφερα προηγουμέ-νως. Εγώ, προερχόμασταν από την Κρήτη, δεν ήμουν τόσο πολύ μέσα στο κλίμα της έννοιας του εμφυλίου ή του «συμμοριτοπόλεμου», όπως λεγόταν τότε. Μου κάνανε έκπληξη οι συζητήσεις από άλλες … μικρές, περιορισμένες, όταν γινότανε κάποια…..τα Δεκεμβριανά, ξέρω γω, που γινότανε κάποια ομιλία ή οτιδήποτε άλλο, εγώ δεν είχα……μου φαινόντουσαν και κάπως αστεία όλα αυτά τα πράγματα με τα ΄΄μάτια΄΄, όλες αυτές οι ιστορίες από τις «θηριωδίες» των κομμουνιστών, δε μπορούσαν εύκολα να περάσουν στη δική μου λογική τότε……

Κ. Γιατί δε μπορούσαν να περάσουν εύκολα στη δική σου λογική; Ποια ήταν η προέλευσή σου; Ποια η κουλτούρα των γονιών σου και ποια η οικονομική επιφάνειά τους;

Λ. Η προέλευσή μου από την Κρήτη. Είμαι προφανώς από μια δημοκρατική οικογένεια, μια βενιζελική, ας το πούμε, οικογένεια, με την έννοια της αντιπαράθεσης με το παλάτι. Δεν άκουγα ποτέ στο σπίτι μου μέσα ούτε για μάτια σε κουβάδες, ούτε για τους σφαγιασμούς των κομμουνιστών ή οτιδήποτε. Σε κάποιες γιορτές του σχολείου πιθανώς να είχα ακούσει τέτοια πράγματα αλλά δεν είχαν εμπεδωθεί αυτά μέσα μου. Η έννοια αυτή ήταν πολύ άτονη στο θέμα του τι είχε….οι «κακοί συμμορίτες», οι «κακοί κομμουνιστές».
Κ. Γιατί το λες αυτό; Που ακουγόντουσαν αυτά και να επανέλθεις για να ολοκληρώσεις το θέμα της οικογένειάς σου.
Λ. Όπως κουβεντιάζαμε πριν αρχίσεις να με μαγνητοφωνείς, όταν π.χ. γινότανε μια παρουσίαση το Δεκέμβρη, στη Σχολή Δοκίμων, κάποιος μικροσχολιασμός γινότανε μετά. Υπήρχαν άλλοι συμμαθητές μου οι οποίοι πιθανόν να έλεγα εγώ «βρε παιδί μου, σαν πολύ κινηματογραφικό μου φαίνεται αυτό», «τι λες τώρα, να πούμε, εδώ γίναν και χειρότερα». Το κρατούν κλίμα σε γενικές γραμμές, αισθανόσουν εκτός κλίματος.
Κ. Αισθανόσουν εσύ εκτός κλίματος.
Λ. Εγώ αισθανόμουν εκτός κλίματος ακόμα και σαν απορίες.
Κ. Το οποίο κλίμα τι ήτανε;
Λ. Δηλαδή αισθανόμουνα ότι έλεγα κάτι που δεν δικαιούμουν να έχω απορία.. Μικροπεριστατικά είναι αυτά, δεν είναι πολιτικές συζητήσεις προφανώς μέσα στη Σχολή Δοκίμων, αλλά το θυμάμαι αυτό το πράγμα μετά από τόσα χρόνια και νομίζω ότι ήτανε ένα γεγονός το οποίο το σημάδεψα, «τι λες ρε παιδί μου, εδώ όλος ο κόσμος πιστεύει, εγώ πώς δεν τα ξέρω αυτά τα πράγματα;»
Κ. Αυτό γινόταν σε όλη την Κρήτη μετεμφυλιακά ή μόνο στην οικογένειά σου; Και τι είπε εκείνη η συγγένισσά σου όταν έμαθε ότι θα πας στη Σχολή Δοκίμων;
Λ. Όταν μπήκα στη Σχολή Δοκίμων, όταν επρόκειτο να πάω στη Σχολή Δοκίμων, βέβαια τότε ήταν το «Βασιλικό Ναυτικό», ήταν μία φίλη οικογενειακή η οποία λέει «*δηλαδή θα πας στο 'Βασιλικό Ναυτικό';*» Α χα χα, όλοι… «*θα πάει στο Βασιλικό Ναυτικό*». Εγώ ρώτησα μετά, ήμουν μικρός, τη μάνα μου, «*ρε μάνα*» της λέω «*γιατί είπε έτσι η …..*», ξέρω ποια ήταν αλλά δε θυμάμαι το όνομά της. Αλλά δε μου έδωσε και αυτή απάντηση, «*ε*» μου λέει «*βλακείες*». Όταν όμως στη συνέχεια, αργότερα, το ξανασχολίασε, εξηγήσαμε ότι επειδή υπήρχε μια δημοκρατική παράδοση, θεωρούσε ότι εκεί πήγαιναν εν πάση περιπτώσει άνθρωποι που…ήταν «Βασιλικό Ναυτικό» τότε. Ήταν πολύ λίγοι από το Ρέθυμνο που πήγαν στο…..ουσιαστικά οι αξιωματικοί από το Ρέθυμνο, οι οποίοι είχανε μπει τότε, ήτανε νομίζω Περισάκης, Αλικαμπιώτης, οι οποίοι ήταν αρκετά πιο μπροστά από μένα, Βαρδινογιάννης, Αποστολάκης, εγώ. Δηλαδή από όλη την περιοχή του Ρεθύμνου, σε όλη την ιεραρχία του Πολεμικού Ναυτικού, υπήρχαν λιγότεροι από δέκα. Η αίσθησή μου είναι ότι είναι πάρα πολύ λίγοι και εθεωρείτο σε γενικές γραμμές ότι δεν θα είναι εύκολο να μπει κανείς ως δημοκρατικός στη Σχολή Δοκίμων.
Κ. Τι διαπίστωσες στην πραγματικότητα όταν, και στη Σχολή Δοκίμων αλλά και μετά, τα χρόνια αυτά τα οκτώ, τα οποία ουσιαστικά ήταν επικαλυμμένα σημαντικά με τη δικτατορία, τι διαπίστωσες όσον αφορά το «Βασιλικό ναυτικό»; Πόσο κοντά στην πραγματικότητα ήταν αυτό το πράγμα;
Λ. Πόσο κοντά στην πραγματικότητα ως προς τι;
Κ. Πόσο βασιλόφρονες ήταν οι αξιωματικοί του ναυτικού τότε;
Λ. Ήταν, όχι όλοι, αλλά ήταν. Ήταν περισσότερο με την έννοια των αναμενόμενων πλεο-νεκτημάτων από μια τέτοια σχέση. Δηλαδή θεωρείτο, όπως είπα και προηγουμένως, αυτός που είχε κάνει ιστιοπλοΐα με τον Κωνσταντίνο τότε, που ήταν διάδοχος και ασχολείτο με την ιστιοπλοΐα, εθεωρείτο πλεονέκτημα κατ' αρχήν. Εθεωρείτο πλεονέκτημα να είσαι «καραμανλικός», έτσι; Ήταν φανερό ότι το να είσαι κεντρώος ήταν … ήταν δύο-τρεις που ήταν κεντρώοι, εννοώ μάχιμοι μηχανικοί, από τους σαράντα που ήτανε, δε νομίζω να ήταν περισσότεροι από τρεις-τέσσερις. Μπορεί να τους ήξερες, μπορεί να ήταν και άλλοι…….
Κ. Αριστεροί……
Λ. Αστειεύεσαι;
Κ. Γιατί δεν υπήρχαν;
Λ. Αντώνη, κοίταξε να δεις κάτι, έχω την εντύπωση ότι και αν κάποιος προερχόταν από την αριστερά και κατάφερνε να μπει μέσα, νομίζω ότι θα τον είχανε καθοδηγήσει από προηγουμένως ότι «φουκαρά μου, μην πεις ποτέ κάτι για την αριστερά, θα σε πετάξουν έξω». Δε νομίζω ότι υπήρχε τέτοια περίπτωση. Εξάλλου να σου θυμίσω την άλλη ιστορία που την ξέρεις, την ιστορία με τον Καρλ Μαρξ και τη θεωρία του. Αξιωματικός στην προπαίδευση, σημαιοφόρος, δηλαδή το 63 πρέπει να ήταν. Είναι η εποχή που κυκλοφορεί ένα βιβλίο, εκεί στα καροτσάκια στην Αθήνα με τον τίτλο «Ο Καρλ Μάρξ και η θεωρία του», είναι ουσιαστικά τα αποτελέσματα ενός……μεταξύ άλλων έχει ορισμένα από τον Καρλ Μαρξ και τη θεωρία του, αλλά είχε τα αποτελέσματα ενός συνεδρίου που είχε κάνει τότε ο Χρουτσώφ, μάλιστα είχε θεωρηθεί και ρεβιζιονιστικό για την εποχή του. Εγώ εντάξει, διάβαζα σε γενικές γραμμές διάφορα βιβλία όταν μου δινόταν {η ευκαιρία} και είχα και περιέργεια στο να επεκταθώ. Εξάλλου την ίδια εποχή, που ήμουν στη Σχολή Δοκίμων, η αδερφή μου ήταν στη Νομική και υπήρχανε φίλοι της και γνωστοί της, οι οποίοι ήταν αριστερών πεποιθήσεων. Επομένως έξω από τα Σαββατοκύριακα, τα όποια Σαββατοκύριακα, είχα και μία μικρή έκθεση σε τέτοια …..σε μια τέτοια αριστερή…..ή εν πάση περιπτώσει αμφισβήτηση του συστήματος, φρασεολογία,

όχι ιδιαίτερα μεγάλη, και ειδικά τα Σαββατοκύριακα, και τιμωρημένος, πόσα να είναι; Κατεβαίναμε λοιπόν ένα βράδυ, με κατέβαζαν οι κοπέλες κάτω, και περνώντας από ένα καροτσάκι είδα το βιβλίο «*Ο Καρλ Μάρξ και η θεωρία του*». Άκουγα κάτι για μαρξισμό, δεν τα ήξερα αυτά τα πράγματα, έπρεπε να τα μάθω όμως, έτσι; Βρήκα το βιβλίο, το αγόρασα. Πήρα το βιβλίο, κατέβηκα στο Παλάσκα. Πήγα στην λέσχη, στο δωμάτιο υπέθεσα ότι θα έχω κάποιες στιγμές που θα μπορέσω να τα διαβάσω. Δεν το έβαλα στο κομοδίνο. Το έβαλα λοιπόν στην ντουλάπα μου μέσα, κάπου, με σκοπό, ξέρεις ήμασταν αρκετές μέρες μέσα, να το διαβάσω. Μετά όμως από τρεις μέρες, με φώναξε ο αξιωματικός φυλακής να πάω στον υποδιοικητή. Ο λόχος μου ήταν από τους καλούς λόχους, δηλαδή έβγαινε πρώτος μάλλον. Κι εγώ σκέφτηκα «θα μου πει για το λόχο». Έξω από τα γραφεία του υποδιοικητή λέει ένας «*Τι περιμένετε;*».

Κ. Ποιος ήταν;

Λ. Ο Φακίδης ήταν.

Κ. Ο μετέπειτα υπαρχηγός.

Λ. Ο μετέπειτα υπαρχηγός, ο άνθρωπος δεν ανακατεύτηκε στη διαδικασία ούτε τίποτα……απλώς του είχαν πει να με φωνάξει. Δεν μου είπε τίποτα εξάλλου. Μου λέει «*περιμένετε*». Περίμενα. Με παίρνει, πάμε μαζί και οι δύο στο διοικητή. Τώρα ο διοικητής, δεν είμαι σίγουρος, δε θυμάμαι. Αλλά και αυτός δεν είπε τίποτα, «*περιμένετε*». Άρχισα εγώ, «τι διάολο γίνεται εδώ πέρα». Σηκώνεται και αυτός, βγαίνει, μπαίνουμε και οι τρεις στο τζιπ και πάμε στον ΑΝΕ.

Κ. Ένα λεπτό Νίκο, πήγατε στο διοικητή ναυτικής εκπαίδευσης, το ναύαρχο, τον ανώτερο δηλαδή σε όλο το μηχανισμό αυτό του αρχηγείου, εσύ που ήσουν σημαιοφόρος το 1963, ο αξιωματικός φυλακής που ήταν ο Φακίδης….

Λ. Όχι, αυτός ήταν υποδιοικητής.

Κ. Ο υποδιοικητής που ήταν ο Φακίδης….

Λ. Και ο διοικητής του ΚΕΠΑΛ.

Κ. Και ο διοικητής του ΚΕΠΑΛ. Και πάτε στο ΔΝΕ.

Λ. Και πάμε στο ΔΝΕ, ΑΝΕ λεγόταν τότε, Αρχηγός Ναυτικής Εκπαίδευσης. Μπήκαμε μέσα στο γραφείο του…..αυτός άρχισε να με ρωτάει στη αρχή διάφορες χαζές ερωτήσεις κατά τη γνώμη μου, γιατί τις ήξερε. Από πού είμαι, τι δουλειά κάνει ο πατέρας μου…..Εν πάσει περιπτώσει, του τα είπα εγώ αυτά τα πράγματα, κάποια στιγμή μου λέει ότι «*έχετε ένα βιβλίο 'ο Καρλ Μαρξ και η θεωρία του';*». Λέω *«ναι, το έχω», «γιατί το έχετε;», «για να το διαβάσω», «τι να διαβάσετε από αυτό το βιβλίο;»*.

Κ. Ποιος ήταν ΔΝΕ;

Λ. Νομίζω ο Αθανασίου.

Κ. Και τι είπε αυτός;

Λ. Αυτό που σου είπα προηγουμένως, ότι ουσιαστικά. με ρώτησε από πού είμαι, τι δουλειά κάνει ο πατέρας μου, κάτι τέτοια χαζά, τα γνωστά, είδαν το φάκελό μου, δε νομίζω ότι χρειαζόταν να με ρωτήσουν. Με ρώτησε αν έχω ένα βιβλίο «*Ο Καρλ Μαρξ και η θεωρία του*», του λέω «*το έχω»,* μου λέει *«γιατί το έχεις;», «για να το διαβάσω», «τι να διαβάσεις; δε λέει τίποτα το βιβλίο αυτό», «θέλω να μάθω, είναι ένα βιβλίο που κυκλοφορεί έξω, με ενδιαφέρει να δω τι γράφει, είναι μια ……..»*,δε θυμάμαι ακριβώς πως τα είπα αλλά είπα ότι ήθελα να μάθω τι γράφει το βιβλίο. Έχω την εντύπωση ότι χωρίς να περιγράφω ακριβώς, ότι η αίσθηση την οποία….τα μηνύματα τα οποία πήρα ήταν……το ένα μήνυμα ήταν γιατί να χάνω το χρόνο μου σε κάτι τέτοιο, και το δεύτερο ότι, εν πάσει περιπτώσει δεν θα μπορούσα να έχω αυτό το βιβλίο μέσα στο κέντρο, γιατί το βλέπουν και οι άλλοι……..και να το βγάλω έξω.

Κ. Νίκο το σώμα των αξιωματικών, την περίοδο που εσύ βγαίνεις αξιωματικός, δηλ. αρχές δεκαετίας του 60, από πλευράς επαγγελματισμού πόσο κάλυπτε τις απαιτήσεις για την άμυνα της χώρας τότε;

Λ. Είναι μια δύσκολη ερώτηση. Κατ' αρχήν νομίζω ότι εδώ υπάρχουν δύο θέματα, το ένα είναι η δουλειά που καλείται να κάνει ένας σημαιοφόρος, ο οποίος κατά βάσει έχει μια δουλειά αρκετά πιστεύω τυπική, και κάποια……νατοϊκές ασκήσεις κάνανε οι οποίες ερχόντουσαν συνδυασμένες από πάνω, δε νομίζω ότι ουσιαστικά καλλιεργούσε την εποχή εκείνη. Η πρώτη πιστεύω έκθεση σε κάποια περισσότερη {επίδραση} …….. ήταν στο σχολείο ΓΕ, όπου κανείς πήγαινε και λίγο, έπαιρνε και μερικά μαθήματα στη Σχολή Πολέμου κατά κάποιο τρόπο……

Κ. Δεν αναφέρομαι στο σημαιοφόρο, αναφέρομαι γενικά στο σώμα των Ελλήνων αξιωματικών μετεμφυλιακά. Τι αποστολή εκαλείτο να καλύψει και πόσο την κάλυπτε;

Λ. Δύο διαστάσεις μπορώ να δω Αντώνη. Η μια διάσταση ήταν μια τυπική γραφειοκρατική λειτουργία. Λειτουργία ενός διατεταγμένου σώματος που έπρεπε να κάνει ορισμένα καθημερινά καθήκοντα. Μέσα στα καθήκοντα αυτά προφανώς ήταν και η εκπαίδευση των ναυτών και η λειτουργία του πλοίου, μια τυπική διαδικασία. Από αυτή τη διαδικασία είχε σκοπό να βγάλει κατ' αρχήν και τους κληρωτούς, με μια φιλοσοφία πειθαρχίας και προς το σύστημα.

Κ. Τι εννοείς «προς το σύστημα»;

Λ. Εννοώ να κάνουν αυτά σύμφωνα με τους νόμους τους κρατούντες, σύμφωνα με το ελληνοχριστιανικό ιδεώδες που μετέφερε η χούντα στην επικαιρότητα. Νομίζω ότι αυτό το οποίο καλλιεργείτο ήταν το ότι έπρεπε να είσαι ένας….. «αυτοί είναι οι
νόμοι, αυτά τα κρατούντα». Και φυσικά αντικομουνισμός, δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι υπήρχε αντικομουνισμός μέσα σε όλη αυτή τη διαδικασία. Όποιος είχε διαφορετικές ιδέες, βεβαίως υπήρχε μια δυνατότητα να τις πεις, εγώ τις έλεγα, και ορισμένες από αυτές είχαν καταγραφεί, τις βρήκα μετά και στο ανακριτικό όταν πέρασα μέσα, αλλά κατά βάση υπήρχε η πιθανότητα να δεις, θεωρούσαν ότι ήσουν το διαφορετικό από το γενικό μέσο όρο, το οποίο θα έπρεπε να διαχειριστείς με προσοχή. Θυμάμαι λίγο πριν από το 65, που ουσιαστικά υπήρχε….. «ΤΟ ΕΘΝΟΣ» τότε ήταν μια ριζοσπαστική εφημερίδα, που δεν ήταν το ευκολότερο πράγμα να έχεις αυτήν την εφημερίδα και να την κατεβάζεις π.χ. κάτω στο……γιατί τότε σαν αξιωματικός μπορούσες να κρατάς εφημερίδα και μπορούσες να την κατεβάσεις από τα λεωφορεία κάτω, αν ήθελες, ακόμα και «ΤΟ ΒΗΜΑ». Δεν ήταν το πιο σοφό το οποίο ήταν να κάνεις. Το έπαιρνες βέβαια «ΤΟ ΒΗΜΑ», δεν αισθανόσουν όμως και άνετα, με το «ΕΘΝΟΣ» ακόμα περισσότερο, γιατί το «ΕΘΝΟΣ» ήταν κεντροαριστερά τότε κατά κάποιον τρόπο. Και δεν ήταν εύκολο να πει κανείς ότι…..

Κ. Είπες ότι συνάντησες μπροστά σου στις διαδικασίες διώξεών σου επί δικτατορίας στοιχεία τα οποία σου τα ανέφεραν. Ποια ήταν αυτά τα στοιχεία και ποιος μηχανισμός αυτός που κρατούσε αυτά τα στοιχεία;

Λ. Ρουφιάνοι προφανώς.

Κ. Ρουφιάνοι δε λέει τίποτα. «*Ρουφιάνοι προφανώς*» εννοείς ότι κάποιοι καρφώνανε. Σε ποιόν καρφώνανε;

Λ. Σε κάποια υπηρεσία στο Α2. Από το Α2 ερχόντουσαν αυτά. Γιατί εμένα στο ανακριτικό μου είχε έρθει ο υπεύθυνος του Α2, ο οποίος ανέφερε μέχρι το ότι είχε βγει ο πατέρας μου βουλευτής του Κέντρου, με το Βενιζέλο. Ήταν ένα στοιχείο που ανακάλυψε το ανακριτικό. Και άρα έχω κεντρώα προέλευση. «ΤΟ ΒΗΜΑ» που διάβαζα στη Σχολή Δοκίμων…… Καλά, την εποχή της δικτατορίας έβλεπες κάποιες……..ειδικά αν ήσουν με συμμαθητές, αλλά και με όποιον ανέπτυσσες μια οικειότητα, θα πέταγες κάνα φάσκελο πιθανόν στην τηλεόραση ή θα έλεγες «α, το μαλάκα» σε ελεύθερη κουβέντα. Στο ανακριτικό εκφραζόμουν αρνητικά. Γενικά ήταν καταγεγραμμένο ότι έχω μια κεντρογενή προέλευση…

Κ. Προδικτατορικά…….

Λ. Προδικτατορικά, και ότι και στη διάρκεια του ναυτικού, διάβαζα εφημερίδα, όπως «ΤΟ ΒΗΜΑ» και τέτοια πράγματα, ότι δεν ήμουν δεξιός Αντώνη χοντρικά.

Κ. Μέχρι το 62 λοιπόν που μπαίνεις στη Σχολή, υπάρχουν στοιχεία καταγεγραμμένα στο φάκελο σου που αφορούν τους γονείς σου. Μετά το 62 υπάρχουν στοιχεία που αφορούν τη δική σου δραστηριότητα όχι μέσα στη Σχολή Δοκίμων, το 62 βγαίνεις από τη Σχολή..

Λ. Ορισμένα γεγονότα…τα περισσότερα από αυτά τα γεγονότα ήταν, εκτός από αυτό με το βιβλίο π.χ. ήταν καταγεγραμμένα και κάποια άλλα γεγονότα τα περισσότερα από τα οποία ήταν καταγεγραμμένα από το 67 μέχρι το 71, προφανώς υπήρχε ρεπορτάρισμα συστηματικό. Γιατί εγώ είχα περάσει και εκείνο το διάστημα ΓΕ. Και στο διάστημα αυτό ξέρεις συμμαθητές, υπάρχει μια αλληλεγγύη, μπορείς να εκφράζεσαι πολύ πιο άνετα, ακόμη και πόσο μέσα στο πλοίο. Και θυμάμαι ότι υπήρχαν και γεγονότα τα οποία είχα, όχι τίποτα το τρομερό τότε, σιγά την ιστορία, αλλά θυμάμαι ότι ελέχθησαν, ούτε ελέχθησαν συγκεκριμένα αλλά ότι ελέχθησαν… «ο άνθρωπός μας νομίζω ότι εκφράζεται κατά της Επανάστασης».

Κ. Άρα Νίκο έχουμε μετεμφυλιακά μια κατάσταση στη χώρα όπου στις ένοπλες δυνάμεις, από ότι είπες, οι μεν παραγωγικές σχολές προσπαθούν να βγάλουν αξιωματικούς πειθαρχημένους, με ενιαίο πνεύμα και υπακούοντες σε κάποιο σύστημα.

Λ. Σαφέστατα.

Κ. Η αποστολή τους ποια ήταν;

Λ. Να διατηρήσουν το σύστημα και να προστατέψουν από τον υποτιθέμενο κομουνιστικό κίνδυνο από τη μια μεριά αλλά και από τις αρχές και από τις αξίες της δύσης γενικότερα, η οποία ήταν τότε πάνω από το σύστημα το ελληνικό. Φυσικά η Ελλάδα ανήκε σε ένα ευρύτερο σύστημα, δεν υπάρχει αμφιβολία. Η όλη λογική ήταν κατά βάση να γίνει ο αξιωματικός ένας καλός υπηρέτης, ας πούμε, του συστήματος.

Κ. Το διευκρινίζεις λιγάκι, να προστατέψει τις αρχές του δυτικού συστήματος;

Λ. Να υπηρετήσει τις αρχές του δυτικού συστήματος και να προστατέψει από τον κομμουνισμό. Η έννοια του κομμουνισμού τότε ήταν από το βορρά κίνδυνος, δεν ήταν απλό. «Από το βορρά κίνδυνος» ο οποίος θα μας πάρει τη Μακεδονία, δεν θα μας πάρει μόνο τη Μακεδονία……τότε δεν ήταν τόσο έντονο, αργότερα ήρθε λίγο το κυπριακό. Όταν ήρθα στη Σχολή Δοκίμων και μετά, δεν ήταν τόσο έντονο το θέμα με την Τουρκία, περισσότερο ήταν οι Βούλγαροι……αλλά αν θυμάμαι καλά, ακόμα και σε εποχές κρίσης του κυπριακού, το θέμα ήταν «εντάξει, να κάνουμε κάτι με την Τουρκία αλλά θα μπουκάρουν οι Βούλγαροι από πάνω…..»

Κ. Στη δικτατορία εξακολουθούμε να έχουμε βασιλόφρονες αξιωματικούς; Ποιος ήταν ο ρόλος τους;

Λ. Βεβαίως και έχουμε βασιλόφρονες αξιωματικούς. Δε νομίζω ότι…εντάξει, στις 13 Δεκεμβρίου φύγανε αρκετοί από αυτούς και νομίζω ότι άλλαξε ιδιαίτερα το κλίμα, δε νομίζω ότι, κατά τη δική μου

εκτίμηση, έπαψαν να θεωρούν οι άνθρωποι ότι εντάξει, θα ξανάρθει ο βασιλιάς κάποια στιγμή και ότι ετούτο απλώς είναι μια παρένθεση, ότι εφθάρη τόσο πολύ αυτό το πράγμα. Πιο κυρίαρχο βέβαια ήταν η πίστη στη χούντα, στη δικτατορία, όλη η ιστορία για την «Επανάσταση». Νομίζω ότι αυτό ήταν που καλλιεργείτο περισσότερο. Μην ξεχνάμε τις διαλέξεις που μας δίναν τότε, τα ενημερωτικά, ήταν πολύ πιο κυρίαρχο τα ιδεώδη της 21ης Απριλίου.

Κ. Ήταν κυρίαρχο για ποιους; Ξεκαθάρισέ το. Μιλάμε για το Σώμα των Αξιωματικών του Πολεμικού Ναυτικού, πόσοι από αυτούς ήταν υπέρ της δικτατορίας;

Λ. Εκαλλιεργείτο από την ιδεολογία με διάφορους τρόπους. Εγώ δεν πιστεύω ότι ρίζωσε στο Πολεμικό Ναυτικό πραγματικά η δικτατορία. Νομίζω ότι οι άνθρωποι οι οποίοι ήταν πραγματικά χουντικοί, εσύ ξέρεις, έχεις περισσότερα στοιχεία, δε νομίζω ότι ήταν πολλοί. Υπήρχε μια μεγάλη κατηγορία δεξιών, πιθανόν να αισθανόντουσαν ότι «εντάξει, περίπου προς τα εδώ είμαστε και εμείς», και οι περισσότεροι ήταν άνθρωποι οι οποίοι είχαν μάθει να πειθαρχούν, ξέραν να πειθαρχούν και δε μπορούσαν να ορθώσουν το ανάστημα, εκτός κάτω από ορισμένες συνθήκες. Δε πιστεύω ότι κατά κάποιο τρόπο ακόμα και την εποχή που έγινε το ……στις 13 Δεκέμβρη, το βασιλικό πραξικόπημα τελοσπάντων, τότε εγώ ήμουν Γ.Ε.. Και μας στέλνανε σε πλοία επειδή είχε μια κρίση με το κυπριακό. Εμείς πήγαμε στο Ναυαρίνο και πήγαμε για να συνοδεύσουμε, παίρναμε τα αγήματα από την Κύπρο που γύριζαν πίσω. Και πήγα μέχρι την Κύπρο και γύρισα πίσω. Μας βρήκε το βασιλικό πραξικόπημα στο δρόμο επιστροφής και υπήρχε τότε το δίλημμα, γιατί στο ναυτικό βεβαίως ήταν άνθρωποι που….ήταν ο ……που ήταν φιλοβασιλικός, ήταν…..

Κ. ΑΚΙΠ.

Λ. ΑΚΙΠ. Αν θα πάμε Θεσσαλονίκη που εκεί θα ήταν οι βασιλικοί ή Σαλαμίνα. Εγώ άκουγα τότε, είχα ένα ραδιοφωνάκι με το οποίο άκουγα τη μισή Ελλάδα. Σε εκείνη τη συγκεκριμένη συγκυρία, δεν είχαμε και τον ασύρματο για να ακούμε, τι ήταν αυτό το οποίο έγινε. Αυτό το οποίο έγινε ήταν ουσιαστικά: ΄΄ακολούθησε μέση πορεία το πλοίο μέχρις ότου να ξεκαθαρίσει΄΄, δεν διάλεξε.

Κ. Πόσοι νομίζεις από τους αξιωματικούς του ναυτικού εκείνη την περίοδο πατούσανε και στις δύο βάρκες; Ήταν υπέρ της δικτατορίας και ήταν και εναντίον της ανάλογα με το πού πάει το κλίμα;

Λ. Έχω την εντύπωση ότι στις 13 Δεκεμβρίου τα περισσότερα πλοία θα μπορούσαν να πάνε προς Θεσσαλονίκη, θα μπορούσαν να πάνε με το βασιλικό κίνημα. Όχι επειδή ήταν βασιλικοί αξιωματικοί, δεν πέρασε πιστεύω, μέχρι εκείνη την εποχή. Δε νομίζω ότι είχε περάσει το μήνυμα της δικτατορίας στο Πολεμικό Ναυτικό. Νομίζω ότι ήταν αρκετά ξένο ακόμα με το Πολεμικό Ναυτικό, νομίζω ότι από τις 14 Δεκεμβρίου και μετά καλλιεργήθηκε περισσότερο. Έφυγε και ο ……θεωρήθηκε ότι η δεξιά είναι μια πλέον….

Κ. Είναι γνωστό ότι ήσουνα από τα αστέρια στη Σχολή. Πες μου εάν ….ήσουν συμμαθητής του Γλυξμπουργκ;

Λ. Όχι.

Κ. Ποια ήταν η συμμετοχή του Κωνσταντίνου τότε σε ταξίδια και στη δραστηριότητα της Σχολής Δοκίμων;

Λ. Αυτός είχε σχέση περισσότερο με τους ανθρώπους τους δικούς του. Εν πάση περιπτώσει νομίζω ότι ήταν και μια τάξη πάνω από τη διοικούσα μας….

Κ. Εσύ τον ξέρεις προσωπικά;

Λ. Δε θυμάμαι.

Κ. Άστο. Σε κάποια φάση έρχεσαι σε σύγκρουση με τους ανωτέρους σου, με τους προϊσταμένους σου. Γιατί;

Λ. Ήρθα σε σύγκρουση για το θέμα μιας διάλεξης.

Κ. Είναι γνωστά αυτά από την ΕΔΕ. Τι σε οδήγησε στην άρνηση να πειθαρχήσεις να παρουσιάσεις το θέμα της διαλέξεως που παρουσίαζαν ένα σωρό άλλοι;

Λ. Κατ' αρχήν ήταν ξεφτίλα για να πούμε την αλήθεια. Δηλαδή πέρα από το γεγονός της ιδεολογικής αντίθεσης, που επ' ουδενί λόγω……κατ' αρχήν εγώ δεν πίστευα στη δικτατορία και αυτό το πράγμα το έλεγα κιόλας και μου ήταν φύσει αδύνατο να καθίσω και να πω αυτά τα πράγματα τα οποία εντάξει, πέρα από το ότι είχες αντίθεση, ήταν και ξεφτίλα αυτό το πράγμα, δηλ. ουσιαστικά, προσπαθούσαν…….αυτός ήταν και ο λόγος. Ο λόγος ήταν να σου σπάσουν τη προσωπικότητα, να σε ξεφτιλίσουν έτσι ώστε να μην έχεις τη δυνατότητα…….

Κ. Πώς σε αντιμετώπισαν οι συνάδελφοί σου τότε;

Λ. Με το επεισόδιο αυτό; Καλά.

Κ. Δηλαδή είχες συμπαράσταση από τους αξιωματικούς;

Λ. Από πολλούς.

Κ. Ποιες ήταν οι σχέσεις των υπαξιωματικών με τους αξιωματικούς την εποχή που ήσουνα εν ενεργεία;

Λ. Καλές ήταν. Είχα καλές σχέσεις και πιστεύω και αρκετοί άλλοι.

Κ. Το ναυτικό πώς αντιμετώπιζε τους υπαξιωματικούς;

Λ. Ήταν δεύτερης μοίρας αλλά το θέμα ήταν, πάλι σου λέω ότι…Δε μπορώ να σου πω περισσότερα γι' αυτά γιατί οι δικές μου προσωπικές σχέσεις ήταν πάρα πολύ καλές. Γι' αυτό θα σου θυμίσω, ότι ήμαστε μαζί την εποχή που κηρύχθηκε η δικτατορία, ότι ουσιαστικά όλη η μηχανή[1]…. οι άνθρωποι, βέβαια δεν είχαμε την ωριμότητα να σηκωθούμε πάνω από το βαπόρι τότε να κάνουμε κάτι. Ρωτούσαμε τι να κάνουμε. Και πιστεύω πως ό,τι αποφασίζαμε, θα το κάναμε.

Κ. Ποιοι θα το κάνατε;

Λ. Οι υπαξιωματικοί που ήταν στη μηχανή.

Κ. Υπονοείς ότι οι υπαξιωματικοί, οι μόνιμοι δηλαδή του πολεμικού ναυτικού στο πλοίο, ήταν δημοκρατικοί;

Λ. Δεν ξέρω ακριβώς τις προελεύσεις, ή οτιδήποτε άλλο, αλλά εάν εκείνη τη μέρα ζητούσαν, και είναι από τα μείον αν θες ….ότι εμείς δεν ήμαστε, εγώ τουλάχιστον έπεσα ουρανοκατέβατος, ούτε που ήξερα τι θα γίνει. Έχω την εντύπωση ότι αν θέλω να κάνω μια ιστορική αναδρομή, το «ΝΙΚΗ» τότε, στο οποίο ήμαστε, ήταν και ο Γιάννης ο Βουραζέρης, νομίζω ότι αν θέλαμε, μπορούσαμε να το πάρουμε και να το βγάλουμε έξω. Οι υπαξιωμα-τικοί θα μας ακολουθούσαν όλοι. Αυτή είναι η δική μου εκτίμηση, δεν ξέρω αν την έχεις αναλύσει από κάπου αλλού, τουλάχιστον εμένα οι μηχανικοί, που τότε ήμουνα δεύτερος, με ρώτησαν αρκετοί «*τι να κάνουμε, πέστε μας τι πρέπει να κάνουμε*;». Βεβαίως αν άρχιζαν τα δύσκολά δεν ξέρω πόσοι θα έμεναν κολλημένοι. Η πρώτη φάση πάντως θα ήταν αυτή. Τώρα ότι οι υπαξιωματικοί ήταν Π.Σ. ενώ οι άλλοι ήταν Β.Ν., εντάξει, ήταν μια διάκριση ταξική μέσα στο πολεμικό ναυτικό, δεν υπάρχει αμφιβολία.

Κ. Και που οφείλεται αυτή η διάκριση;

Λ. Όπου οφείλονται οι ταξικές διακρίσεις. Ουσιαστικά στο σώμα μέσα ήθελες να έχεις μια πώς να το πούμε, μια έννοια. Κατ' αρχήν, νομίζω ότι η παιδεία την οποία έδινε η ίδια η Σχολή Δοκίμων και η πειθαρχία, ήταν πολύ περισσότερο για ένα στέλεχος του συστήματος, παρ' όλο ότι δεν ήταν και κανένα μεγάλης εμβέλειας στέλεχος, πειθαρχημένο στέλεχος. Ήταν και αυτό, δεν ήταν ένα στέλεχος πρωτότυπης σκέψης ή οτιδήποτε άλλο, συνειδητό ιδιαίτερα….

Κ. Ποιο;

Λ. Και του βασιλικού ναυτικού ακόμα οι αξιωματικοί δεν ήταν αυτής της κατηγορίας. Οι άλλοι όμως ήταν τελείως χαμηλότερης κατηγορίας…….

Κ. Οι υπαξιωματικοί εννοείς…

Λ. Οι υπαξιωματικοί, από πλευράς ευρύτερης……δηλαδή ουσιαστικά τι ήθελε το σύστημα; Ήθελε να έχει κάποιους οι οποίοι να ελέγχουν από πάνω το υπόλοιπο σύστημα χωρίς να είναι συνειδητό το…….

Κ. Ποιο υπόλοιπο σύστημα;

Λ. Τους υπαξιωματικούς και τους ναύτες.

Κ. Και αυτοί να ελέγχουν ποιους;

Λ. Και αυτοί να ελέγχουν όλη την κοινωνία τελικά ρε Αντώνη. Να είναι μια δύναμη η οποία θα μπορούσε…. να είναι η αστυνομική δύναμη του κράτους σε περίπτωση ανάγκης…..

Κ. Γνωρίζεις ποια ήταν τότε η αποστολή του στρατού ξηράς, η τυποποιημένη; Η θεσμοθετημένη;

Λ. Δεν τη θυμάμαι αλλά έχω στο μυαλό μου ότι ένα από τα κυριότερα σημεία των αποστολών ήταν ο «κομμουνιστικός κίνδυνος».

Κ. Ήταν η αντιμετώπιση του εσωτερικού και εξωτερικού κινδύνου;

Λ. Ναι, ναι, σαφέστατα.

Κ. Είσαι πλέον απότακτος μετά το 1971 αλλά εξακολουθείς να έχεις σχέσεις με εν ενεργεία συναδέλφους σου ή όχι;

Λ. Λίγο. Τώρα τελευταία λίγο, αρχικά είχα περισσότερο…

Κ. Επί δικτατορίας…

Λ. Επί δικτατορίας μετά την απόταξή μου, έμεινα δύο χρόνια περίπου. Μετά πήγα Αμερική. Τα δύο χρόνια αυτά είχα σχέσεις. Η αλήθεια είναι η εξής, γι΄ αυτό νομίζω έχει σημασία: ακόμα και την περίοδο που περνούσα ανακριτικό, υπήρχαν άνθρωποι οι οποίοι δεν ανήκαν αναγκαστικά στη δημοκρατική παράταξη ή τίποτα άλλο, ήταν πιθανόν με τη χούντα, αλλά όχι υπερβολικά, οι οποίοι σεβαστήκανε, με βοηθήσανε μπορώ να πω σε μικροπράγματα, κατά κάποιον τρόπο θεωρούσαν ότι ήμουν ένας αξιωματικός που δεν είχα κάνει καμία….και δεν εθεωρείτο από το σύνολο… εγώ δηλαδή δεν αισθάνθηκα εχθρότητα από το Πολεμικό Ναυτικό.

Κ. Ποια ήταν γενικότερα η ευρύτερη μόρφωση, η κουλτούρα δηλαδή, το μορφωτικό επίπεδο των αξιωματικών του πολεμικού ναυτικού, ανεξάρτητα από την επαγγελματική μόρφωση τη δεκαετία του 60;

Λ. Αυτό νομίζω ότι ανήκει σε μια μεγαλύτερη ερώτηση του ποιο είναι το μορφωτικό επίπεδο και της ευρύτερης κοινωνίας. Μην ξεχνάμε ότι την εποχή εκείνη (εκτός από εξαιρέσεις καλλιεργείται σαφέστατα από την εποχή εκείνη, μην ξεχνάμε ότι οι ελληνικοί χοροί επέστρεψαν πολύ αργότερα στην κουλτούρα)

[1] Ο Λίτινας στο πραξικόπημα της 21ης Απριλίου 1967 υπηρετούσε ως Βος Μηχανικός στο Α/Τ ΝΙΚΗ στην Κρήτη. Στο ίδιο πλοίο είχε τοποθετηθεί και ο γράφων ως νέος σημαιοφόρος από τον προηγούμενο χρόνο. Όταν λέει ΄΄μηχανή΄΄ ο Λίτινας εννοεί το πρωσωπικό των στελεχών και στρατευσίμων μηχανικών του πλοίου.

καλλιεργείται ο αμερικανικός τρόπος ζωής δηλ. τα κλαμπ, η αμερικάνικη μουσική. Είναι μια εποχή που δεν είναι έντονο σε πλατιά στρώματα τα πολιτιστικά γεγονότα ή πολιτιστικές …..θυμάμαι π.χ. γινόταν η κίνηση του Θεοδωράκη τότε που πηγαίναμε στην Κρήτη σε κάποιες από τις συναυλίες, πολιτιστικά γεγονότα σημαντικά. Δεν είχε καμία σχέση η εποχή εκείνη με την τωρινή από πλευράς ακόμα και βιβλιοπωλείων και βιβλιοθηκών και……..Δε νομίζω ότι υπήρχε έντονος προβληματισμός μέσα στους αξιωματικούς του Πολεμικού Ναυτικού αλλά παρ' όλα αυτά υπήρχε μια διαφαινόμενη τουλάχιστον μορφωτική …..η Σχολή Δοκίμων καλλιεργούσε καλούς τρόπους, καλή συμπεριφορά, καλλιεργούσε μια τουλάχιστον επιφάνεια…….

Κ. Να κάνω το ερώτημα διαφορετικό. Έχουμε πτυχιούχους των στρατιωτικών σχολών. Οι αξιωματικοί ήταν πτυχιούχοι ανωτάτων στρατιωτικών σχολών. Το μορφωτικό τους επίπεδο, η κουλτούρα τους γενικά σε σύγκριση με τη κουλτούρα των πτυχιούχων των πανεπιστημίων ποια ήταν;

Λ. Οι καλοί από αυτούς ήταν αντίστοιχοι……εκτός από την πολιτική ενημέρωση. Δηλαδή με λίγα λόγια ακόμα και στις πολιτικές συζητήσεις που έκανα με ανθρώπους από τα υπόλοιπα Πανεπιστήμια εγώ δεν είχα πρόβλημα.

Κ. Εσύ προσωπικά. Οι άλλοι;

Λ. Οι άλλοι δεν κινούνταν στο επίπεδο της πολιτικής συζήτησης. Κινούνταν σε άλλα επίπεδα. Δε νομίζω ότι υπήρχε πλήρης…..δεν ήταν τόσες πολλές οι πολιτικές συζητήσεις την εποχή εκείνη. Στο φοιτητικό κόσμο ήταν, όσοι κάνανε φοιτητές αντιμετώπιζαν τέτοιο πρόβλημα και υπήρχε αριστερό κίνημα, και εκεί υπήρχε θέμα να ξέρει κανείς, να έχει μια ιδέα για κάποια πράγματα.

Κ. Για θέατρο, για κινηματογράφο, για λογοτεχνία, για ποίηση; Σε αυτά οι αξιωματικοί πως αντιδρούσαν;

Λ. Δε νομίζω σπουδαία πράγματα, μπορεί όμως να είμαι άδικος. Θέατρο πιστεύω ότι πηγαίνανε, δεν ήταν βέβαια τόσο πολλά τα θέατρα. Κινηματογράφο πηγαίναμε σίγουρα. Τώρα από εκεί και πέρα τέτοια πράγματα, δε νομίζω ότι ήταν τόσο πολλά, εκτός από εκείνα τα οποία ήταν αριστερής προέλευσης, στα οποία πήγαιναν ορισμένοι, λίγοι..δεν πήγαινε οποιοσδήποτε. Τώρα, οι ομιλίες που γινόντουσαν μέσα στο πολεμικό ναυτικό, γιατί γινόντουσαν και εκεί πολιτιστικά γεγονότα και βεβαίως δεν ήταν ευρείας γκάμας, Δε νομίζω ότι θα μπορούσε να έρθει κανείς και να δώσει μια ομιλία, να έρθει ο Ελύτης ξέρω γω ή κάποιο στέλεχος αυτής της κατηγορίας…….ήταν περισσότερο εντοπισμένες. Μην ξεχνάμε και το γεγονός με το βιβλίο του Παπακωνσταντίνου.

Κ. Ποιο γεγονός;

Λ. Το γεγονός με το βιβλίο του Παπακωνσταντίνου, είναι ενδιαφέρον και αυτό.

Κ. Εννοείς του Θεοφύλακτου Παπακωνσταντίνου;

Λ. «Πολιτική Αγωγή». Είχε έρθει ένα χαρτί να αγοράσουμε την «Πολιτική Αγωγή».

Κ. Για δραχμές 10.

Λ. Όσο έκανε. Εγώ ήμουν τότε στο ναύσταθμο, στη Σαλαμίνα, στο γραφείο υλικών και ήρθε ο ναύτης για να υπογράψω, για να μου δώσει το βιβλίο και να το κρατήσουν από το μισθό μου. Κι του είπα ότι δεν το θέλω το βιβλίο. Βεβαίως ήταν κάπου 10 άτομα εκεί, πολιτικοί υπάλληλοι οι περισσότεροι, δύο αξιωματικοί, ένας υπαξιωματικός στο γραφείο υλικών. Του είπα ότι δεν το θέλω. Έφυγε ο ναύτης, πήγε απάνω, πήγε στο διευθυντή και ξαναγύρισε, και λέει «*ρωτάει ο διευθυντής γιατί δεν το θέλετε το βιβλίο*» και λέω εγώ εν πάση περιπτώσει…… «*δεν το θέλω αυτό……δεν μου χρειάζεται*». Ξανάφυγε ο ναύτης και μετά από λίγο γύρισε και λέει «*σας το χαρίζει ο κύριος διοικητής*». Εγώ βέβαια θύμωσα με αυτό το πράγμα και πήγα και το πέταξα στο καλάθι των αχρήστων το βιβλίο και μετά το βρήκα σε …σένα και μου τόδωσες πίσω. [1] Και ο λόγος που το έκανε ήταν ότι αυτός φοβόταν να στείλει πίσω αναφορά ότι δεν αγόρασε ένας, πιστεύω δηλαδή ότι αυτός θα φοβότανε, να στείλει ότι ένας αξιωματικός δεν αγόρασε βιβλίο.

Κ. Είχες αντιληφθεί τότε ή γνωρίζεις προσωπικά από τεκμηριωμένα στοιχεία αντιστασιακή οργάνωση μέσα στο ναυτικό;

Λ. Οργανωμένη δε νομίζω…..κάποιες συζητήσεις, κάποια πράγματα σπαργανώδη, ναι, αλλά οργανωμένη η οποία να έχει…όχι.

Κ. Την ύπαρξη οργάνωσης του ΄΄κινήματος του ναυτικού΄΄ τη γνώριζες;

Λ. Εγώ ήμουν στην Αμερική τότε. Ουσιαστικά δε νομίζω ότι αυτό ξεκίνησε πριν το……μπορεί να ξεκίνησε στα σπάργανα αλλά οργανωμένα δε νομίζω ότι όταν εγώ έφυγα από το ναυτικό ήταν……τι λένε τα στοιχεία τα ιστορικά; Πότε ξεκίνησε;

Κ. Οι ίδιοι λένε ότι ξεκίνησε στις 22 Απριλίου του 67.

Λ. Μπορεί.

Κ. Ξεκίνησαν συζητήσεις, να συζητάνε γενικά κάποιοι και με τα χρόνια κατέληξαν εκεί που κατέληξαν. Πόσοι ήσασταν οι κεντρώοι αξιωματικοί πριν τη δικτατορία;

Λ. Στην τάξη μου, στους μηχανικούς πρέπει να ήμασταν δύο.

[1] Το γραφείο υλικών, θεωρείτο και ήταν υποβαθμισμένη ως υπηρεσία γι' αυτό και τοποθέτησαν το Λίτινα εκεί. Η πρώτη υπηρεσία του γράφοντος με την αποκατάστασή του ήταν το ίδιο γραφείο όπου προφανώς βρίσκει το βιβλίο που είχαν μαζέψει οι υπάλληλοι και το δίνει στο Λίτινα. Η απόσταση που χωρίζει τα δύο γεγονότα είναι πάνω από τέσσερα χρόνια.

Κ. Δηλαδή;

Λ. Νομίζω ότι αυτοί που θα μπορούσαν να θεωρηθούν…..ο ένας ήταν ο Αντώνης ο Σουρής και ο άλλος ήμουν εγώ. Υπήρχαν άνθρωποι που δεν ήταν απόλυτα χαρακτηρισμένοι και υπήρχαν και άλλοι που ήταν δεξιοί.

Κ. Άσε τους δεξιούς. Να δούμε κατ' αρχήν πόσοι κεντρώοι αξιωματικοί υπήρχαν…….

Λ. Δεν ήταν, στους μηχανικούς ήταν δύο.

Κ. Στην τάξη σου. Γενικότερα στους αξιωματικούς;

Λ. Γενικότερα στους αξιωματικούς; 2-3-4, ξέρω γώ; Πόσοι να ήταν; Λίγοι.

Κ. Κεντροαριστεροί.

Λ. Ναι.

Κ. Που διαμορφώθηκαν στη συνέχεια με την έλευση του Αντρέα του Παπανδρέου στην πολιτική σκηνή.

Λ. Ναι, ναι.

Κ. 65-67 έχουμε μια κατηγορία μικρών αξιωματικών που ήσασταν εσείς. Τότε που διαμορφώνει και εξωτερικεύει μια προωθημένη για τις ένοπλες δυνάμεις θέση, που είναι η κεντροαριστερή θέση. Ποιοι ήσασταν αυτοί τότε, που προωθούσατε και εκδηλώνατε τέτοιες θέσεις, πριν το 67;

Λ. Από το κοντινό περιβάλλον, μπορώ να δω το Γιάννη το Βουραζέρη που ήμασταν στην ίδια …..μπορώ να δω το Μανώλη το Μπουζάκη, που κάναμε παρέα κάτω, εσένα, εμένα, τους Ζακέους..

Κ. Το Ζάκα εννοείς;

Λ. Το Ζάκα, ναι……τον μεγάλο βασικά…..γύρω μας υπήρχαν άνθρωποι οι οποίοι την εποχή εκείνη, ανεξάρτητα τι πορεία ακολουθήσανε, ήτανε μαζί μας, και αυτό είναι ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον φαινόμενο. Π.χ. νομίζω ότι ο Μάκης ο Τσουκαλάς,[1] παρότι δεν ήταν πολιτικοποιημένος, και παρόλο που μετά ακολούθησε μια άλλη πορεία μαζί με…….κλπ κλπ, νομίζω ότι την εποχή εκείνη ήταν μαζί μας.

Κ. Τι εννοείς όταν λες «μαζί μας»;

Λ. Ενάντια στη δικτατορία.

Κ. Πιο πολύ από ποιότητα χαρακτήρα και όχι από ιδεολογική θέση.

Λ. Πιστεύω ότι στην περίπτωση του Μάκη υπήρξε το εξής φαινόμενο: ο πατέρας του Μάκη ήταν εργάτης και η οικογένειά του ήταν σαφέστατα…….είχαν ένα διαμέρισμα στο Περιστέρι….όμως ….προφανώς είναι και η τάση της οικογένειας να περάσει στην επόμενη κλίμακα. Έχω την εντύπωση ότι πιθανόν σε κάποιο στάδιο αρκετά κοντά και ειδικά από την εποχή που παντρεύτηκε και έκανε ένα γάμο κλπ νομίζω ότι από εκεί και πέρα ενσωματώθηκε στο σύστημα.

Κ. Αναφέρεσαι λοιπόν σε μια κατηγορία αξιωματικών που προσπαθεί να ανελιχθεί αλλά δεν χάνει κάποια στοιχεία τα οποία είναι……

Λ. Όχι, όχι, π.χ. πιστεύω ότι αν την εποχή εκείνη κανείς εξακολουθούσε να …έχει μια ενεργό παρέα, μια ενεργό συμμετοχή, να κάνει κάποιες αυτές, νομίζω ότι υπήρχαν άνθρωποι…..ρε παιδί μου τώρα πολύ στενόμυαλο αυτό το πράγμα. Υπήρχαν άνθρωποι που είχαν κάποιο μυαλό, δεν υπάρχει αμφιβολία. Αν λοιπόν κανείς τους κινούσε…..[2]

Κ. Αναφέρθηκες στον Αραπάκη. Έχεις γνώμη για την πορεία του Αραπάκη;

Λ. Ο Αραπάκης νομίζω ότι είναι ένα δημιούργημα και μια πρόθεση της δικτατορίας, Δε νομίζω ότι είναι τίποτα παραπάνω από αυτό.

Κ. Παίζει ένα ρόλο σημαντικό στη Μεταπολίτευση. Πως το εξηγείς;

Λ. Διασυνδέσεις. Νομίζω ότι ο Αραπάκης ήταν το στυλ του αξιωματικού που μπορούσε να διατηρεί διασυνδέσεις. Αυτή είναι η δική μου η κρίση. Ήταν αρκετά ευέλικτος, αρκετά διπλωματικός, είχε και ικανότητες σαν αξιωματικός, δεν τον είχα ούτε κυβερνήτη ούτε τίποτα για να τον ξέρω προσωπικά, αλλά θεωρείται ότι είχε ικανότητες.

Κ. Γνώριζες τον Νικολόπουλο; Τον Πετρόπουλο των υποβρυχίων; Τον ήξερες; Ήξερες άλλους που ήταν πρώτα ονόματα φιλοχουντικοί;

Λ. Ο Νικολόπουλος δε νομίζω ότι ήταν…….. και νομίζω ότι….εμένα δε μου έκανε τίποτα αλλά του καταμαρτυρούν ένα σωρό πράγματα.

Κ. Εσύ ξέρεις προσωπικά τίποτα από αυτά;

Λ. Όχι, απλώς αν θυμάμαι καλά έπρεπε να τον προσέχει κανείς, το είχα καταγράψει ότι αυτόν έπρεπε να τον προσέχει κανείς.

Κ. Ο Πετρόπουλος σου λέει τίποτα σαν όνομα; Αξιωματικός τω υποβρυχίων μάχιμος;

Λ. Δεν τον θυμάμαι. Νομίζω όμως ότι είχε παίξει ρόλο την ίδια εποχή που έπαιξε ο Τραγέας, ο οποίος ήταν επιτελάρχης μου…….όχι;

---

[1] Βλ. πίνακα 5ΓΠρόκειται για τον Τσουκαλά Θωμά τάξης 1964 μηχανικών, με ΑΜ 324

[2] Το στοιχείο που θίγει ο Λίτινας είναι πραγματικό και κατά την εκτίμηση του γράφοντος. Πολλά από τα στελέχη των ΕΔ και κύρια του ΠΝ (όπου η εμπειρία είναι καθοριστική για τον Λίτινα και τον ΑΚ), συγκέντρωναν δομικά στοιχεία χαρακτήρα, που με ανάλογη παιδεία έστω και μέσα από συγχρωτισμό με παρέες μορφωμένων ευρύτερα ανθρώπων και δημοκρατικών, θα δέχονταν εύκολα την επίδραση.

**

ΛΥΜΠΕΡΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ

Ο ναύαρχος ε.α. Λυμπέρης Χρήστος είναι περίπτωση στελέχους του ναυτικού, που παρουσιάζει ξεχωριστό ενδιαφέρον, επειδή συγκεντρώνει στη μακρόχρονη θητεία του στις ΕΔ, δραστηριότητες κάτω από ιδιότητες, που δεν συναντά κανείς στο ίδιο πρόσωπο. Συνειδητοποιημένος από μικρός περί τα κοινωνικά και πολιτικά δρώμενα στην Ελλάδα (εμφύλιος και επιπτώσεις του), καταγόμενος από επαρχία, Αρβανίτης, χριστιανός με βαθιά πίστη, χωρίς εξάρτιση από ισχυρά πρόσωπα, δραστηριοποιείται στην οργάνωση για το κίνημα του ναυτικού, συλλαμβάνεται και ακολουθεί την πορεία όλων των συλληφθέντων της οργάνωσης. Αντιβασιλικός, πολιτικοποιημένος στον ευρύτερο κεντρώο χώρο, αναμειγνύεται ως στέλεχος του ΠΑΣΟΚ μετά την πρώτη αποστρατεία του. Επανέρχεται στην ενεργό υπηρεσία ως ΑΓΕΕΘΑ και παίζει σημαντικό ρόλο στα γεγονότα του 1996 με την ελληνοτουρκική κρίση, που αποτέλεσε και την αιτία για την παραίτησή του. Η εξέλιξη αυτή αποτελεί και καθαρή περίπτωση αποτυχημένης ΄΄διαδικασίας χειρισμού κρίσεων΄΄ από πλευράς της κυβέρνησης, που διαχειρίσθηκε την όλη υπόθεση. Οι αποδοθείσες στον Λυμπέρη και στους στρατιωτικούς γενικότερα ευθύνες διογκώθηκαν. Η όλη αντιμετώπιση της κρίσης και των συνεπειών της, έδειξε την τάση για εύκολη επίρριψη των όποιων ευθυνών στους στρατιωτικούς εκ μέρους της κυβέρνησης.
Σήμερα ο Λυμπέρης δεν αναμειγνύεται στην πολιτική ως κομματικό στέλεχος. Παρά τις πιέσεις αποφεύγει να εμφανίζεται και αναλύει τα δρώμενα στην Ελλάδα και διεθνώς, καίτοι είναι βαθύς γνώστης των πραγμάτων, τα παρακολουθεί και έχει την πείρα και ικανότητα ανάλυσης. Εκτιμάται πως, δεν παίζει ρόλο σ' αυτό το γεγονός πως οι δύο γιοι του σταδιοδρομούν ως στελέχη του ναυτικού. Δεν αποκλείεται όμως.
Η συνέντευξη που ακολουθεί, είναι κείμενο που διορθώθηκε από τον Λυμπέρη, επομένως αποτελεί και ολοκληρωμένη εκδοχή των απόψεών του στα θέματα που συζητήθηκαν. Στα σημεία όπου, οι διορθώσεις/ συμπληρώσεις παρέχουν στοιχεία ενδεικτικά της προσωπικότητάς του και χρήσιμα για την εργασία αυτή, θα σχολιάζονται και ανάλογα. Με την ταυτόχρονη επισήμανση των διορθώσεων, εφ' όσον αποτελούν αρχικά σχόλια του γράφοντος και όχι βέβαια διορθώσεις του ναυάρχου.

Συνέντευξη με ναύαρχο ε.α. ΧΡΗΣΤΟ ΛΥΜΠΕΡΗ (Λ), μέλος της οργάνωσης για κίνημα στο ναυτικό, τάξης 1956 εξόδου της ΣΝΔ
ΑΚ(Κ)

20-5-2002 και 15-12-2003

Κ. 20 Μαΐου 2002. Και λέμε για την δικτατορία και πριν τη δικτατορία. Και νωρίτερα σας έκανα ένα ερώτημα, εξέφρασα μια απορία. Δηλαδή σας λέω: πως γίνεται ο άνθρωπος που έρχεται από χωριό και δη περιοχής Θηβών, (υποβαθμισμένες περιοχές, από εκεί κοντά κατάγομαι και εγώ), ο γιος του ράφτη, οικογένεια πάμφτωχη, Αρβανίτης -πιθανόν να είμαι και εγώ και δεν το ξέρω και λυπάμαι που δεν το ξέρω- επομένως ανήκετε κύριε ναύαρχε σε ορισμένες κατηγορίες οι οποίες για το τότε ελιτίστικο ναυτικό, ήταν κόκκινο πανί. Πως επιβιώσατε και πως αυτά τα στοιχεία έπαιξαν ρόλο;
Λ. Το ερώτημα αυτό δεν είναι η πρώτη φορά που το ακούω. Το βάζω και εγώ στον εαυτό μου και το έχουν βάλει και τα παιδιά μου, που είναι αξιωματικοί του ναυτικού σήμερα και θα δώσω την απάντηση. Πρώτον εγώ επέλεξα τη σχολή δοκίμων σαν μια καταφυγή, ουδεμία σχέση είχα με τη θάλασσα.
Κ. Λύση ανάγκης.
Λ. Λύση ανάγκης. Πήγα στην δοκίμων γιατί μπορούσα να μπω, πριν τελειώσω το γυμνάσιο, το εξατάξιο γυμνάσιο της εποχής εκείνης. Παρ' ότι ταυτόχρονα είχα προσφορά υποτροφίας να σπουδάσω θεολογία ή φιλοσοφία. Και παρ' ότι την ίδια περίοδο είχα και πρόταση να δεσμευτώ για γάμο με κάποια κοπέλα και να με σπουδάσουνε ιατρική. Όμως, εδώ πιστεύω ότι ο χαρακτήρας μου, της ανεξαρτησίας, της μη δέσμευσης, είναι αυτός που λειτούργησε και απέρριψα όλα τα άλλα. Γιατί θα μπορούσα να λύσω το οικονομικό πρόβλημα που με βασάνιζε. Αλλά θα έπρεπε ή να γίνω θεολόγος και να πάω στο οικοτροφείο της ΄΄Ζωής΄΄, να έχω μια υποχρέωση, ή να πρέπει να παντρευτώ μια γυναίκα που λέει ο λόγος. Αυτά όλα τα απέρριψα. Στη σχολή δοκίμων εισήλθα με βαθμό στο απολυτήριο 19.4 ενδέκατα. Πίστευα στις δυνάμεις μου. Δεν προσήλθα με φόβο. Δεύτερον, εκείνο που με βοήθησε ήτανε ένα βαθύ θρησκευτικό συναίσθημα που με κατείχε. Πίστευα. Πριν πήγαινα να γράψω εξετάσεις προσευχόμουνα. Πίστευα. Όταν έδινα εξετάσεις είχα και το σήμα του κατηχητικού. Θυμάμαι το διοικητή που ήρθε και μου λέει «*Τι είναι αυτό που φοράς εδώ πέρα*;» και λοιπά.
Κ. Δεν υπήρχε δρόμος για εσάς να γυρίσετε πίσω. Δεν είχατε άλλη λύση, αυτή ήταν η λύση.
Λ. Δεν είχα άλλη λύση. Όμως πιστεύω ότι βοηθήθηκα από ανθρώπους που είχανε ευαισθησία σε θέματα ηθικής τάξης. Διότι όπως, εκ των υστέρων έμαθα, υπήρξε άνθρωπος ο οποίος αντιτάχτηκε στην επιτροπή

εισαγωγικών εξετάσεων στο να με κόψουν. Είπε «*Δεν υπογράφω να κοπεί αυτός ο άνθρωπος, δημιουργώ θέμα*. »
Κ. Γιατί θελαν να σας κόψουν;
Λ. Διότι δεν είχα κανένα μέσο. Διότι ήμουνα από την 7η τάξη και διότι θα τους έκοβα μια θέση από τα ρουσφέτια.
Κ. Να έρθουμε λίγο στα μέσα. Εννοείτε τα πλάγια μέσα που χρησιμοποιούσαν ή και χρησιμοποιούν ακόμα για να μπουν άνθρωποι που δεν είχαν τις δυνατότητες διαφορετικά. Χρησιμοποιούσαν τότε πλάγια μέσα για τη σχολή δοκίμων;
Λ. 100% χρησιμοποιούσαν. Ποτέ όμως δε λείπουν οι άνθρωποι της αντίστασης στο συμβιβασμό. Αυτός ο άνθρωπος λοιπόν αντιστάθηκε, η δική του συνείδηση είπε όχι. Ήταν ο εκ των υποβρυχίων Κυριακάκης. Αυτό το έμαθα πολύ αργά. Ουδέποτε αυτός ο άνθρωπος με έπιασε να μου πει σχετικά. Είχα δε και ομολογία του ναύαρχου, του Ρίτσου, ότι συμπάθησαν την περίπτωση μου. «*Είδαμε εκεί* …» λέει, «*… ότι δεν είχες δίπλα σου ένα όνομα*. »
Κ. Εννοείτε δεν είχε μεσολαβήσει κανείς.
Λ. Δεν είχε μεσολαβήσει κανείς. Και θα έλεγα, ας το πούμε, ότι αυτά τα στοιχεία, δηλαδή το γνωστικό επίπεδο, ο χαρακτήρας, η συμπεριφορά μέσα στη σχολή, η πειθαρχική συμπεριφορά λειτούργησαν θετικά. Θα έλεγα ότι υπήρχαν και τότε ηθικοί άνθρωποι, ηθικές μονάδες, οι οποίοι αντιτάχθηκαν σε ένα έγκλημα.
Κ. Τι ποσοστά λέτε ότι από τους δοκίμους που έμπαιναν στη σχολή, είχαν πλάγιο μέσο;
Λ. Το 95% για να μην πω κάνα νούμερο παρά πάνω. Αν είχαν; Η διαφορά δεν είναι αν είχαν μέσα, όλοι προσπάθησαν φαντάζομαι, όλοι προσπαθούσανε να προσεγγίσουν κάποιον, αλλά ο βαθμός προσέγγισης ή αξιοπιστίας του μέσου ήταν η διαφορά. Εγώ θυμάμαι Αντώνη την εποχή εκείνη φανερή παραβίαση κάθε έννοιας αντικειμενικών εξετάσεων.
Κ. Η προέλευση των υποψήφιων δοκίμων, των παιδιών των τότε στρατιωτικών, έπαιζε ρόλο στην εισαγωγή στη σχολή;
Λ. Κοίταξε να δεις. Ειδικά στην τάξη τη δική μου, που ήταν η πρώτη τάξη που μπήκε με κεντρώα κυβέρνηση - υπουργός αμύνης ήταν ο Μαύρος τότε, ήταν το κέντρο, το ’52 λέω- νομίζω ότι, αρκετοί συμμαθητές μου ήσαν από οικογένειες μεσαίας και κάτω τάξης. Να πω απλά ονόματα, Καταγάς ο πατέρας του μαραγκός ήταν, δεν είχε τίποτα … και αυτός μπήκε από την 7η, Σταυριανάκης, Λογιάκης. Αυτοί βέβαια ίσως να είχαν ως πολιτικό μέσον του Βενιζέλου, μπορεί. Αλλά γενικώς οι συμμαθητές μου δεν ήσαν τα πλουσιόπαιδα.
Κ. Μια και αναφέρετε ότι η τάξη σας μπήκε επί κυβερνήσεως κέντρου … αναφέρατε και ονόματα. Πως ερμηνεύετε το γεγονός ότι αργότερα διαπρέπει σημαντικό ποσοστό από την τάξη σας, στα σχολεία τα σταδιοδρομικά του ναυτικού σε σύγκριση με άλλες τάξεις;
Λ. Διότι άφησαν να μπούνε και άνθρωποι ικανοί. Αντώνη, το συμπέρασμα που βγάζω εκ των υστέρων είναι το εξής: « ότι αυτοί οι άνθρωποι της εξουσίας, παρά όλα τα πλάγια μέσα που λειτουργούσαν, είχαν ένα σχέδιο. Και είχαν κάνει μια κατανομή. Αφήσανε να μπαίνει και μια ποιότητα. Υπήρχε νομίζω η αντίληψη στην παλιά ναυτική ηγεσία, ότι πρέπει να υπάρχει και μια ποιότητα. Ακόμη θυμάμαι και στις αποστολές εξωτερικού. Όταν πήγα ως σημαιοφόρος το ’57 αποστολή στις Φιλιππίνες, πήγαμε ο πρώτος και ο δεύτερος, ο εικοστός πέμπτος και ο εικοστός εκτός.
Κ. Εννοείτε προ δικτατορικά, δηλαδή ότι υπήρχε μια τέτοια αντίληψη στο ναυτικό;
Λ. Υπήρχε μια τέτοια αντίληψη. Είχε δηλαδή το ναυτικό καταλάβει ότι χρειαζόταν μια ποιότητα για να κάνει τον δικό του αγώνα.
Κ. Μάλιστα. Μετά την είσοδο στη σχολή τι έγινε;
Λ. Μέσα στη σχολή δοκίμων δεν υπήρχε τρόπος ένας που άξιζε να τον κόψουνε. Δεν υπήρχε. Δηλαδή να πούνε ότι ο τάδε επειδή είναι γιος του τάδε τον κόβουμε. Εκεί η διαφοροποίηση ήτανε {πως} μπορεί να σε βγάλουνε 2ο, 3ο, 4ο. Γινόταν σε αυτόν τον τύπο. Όχι όμως σφαγή.
Κ. Αναφέρατε τη σχολή δοκίμων. Εντούτοις στο βιβλίο σας λέτε πως το γεγονός ότι δεν ήσασταν βασιλόφρων - κάτι που είχε φαίνεται φανεί τότε-, επέδρασε στο ότι δεν βγήκατε πρώτος, ή βγήκατε πρώτος;
Λ. Δεν βγήκα πρώτος συνολικά, μόνο στα θεωρητικά μαθήματα βγήκα πρώτος. Με τα πεζικά, με τα προσόντα και τα λοιπά, βγήκα δεύτερος.
Κ. Το ερώτημα λοιπόν είναι, προδικτατορικά είχαμε συνειδητούς βασιλόφρονες αξιωματικούς; Αξιωματικούς λέω, όχι δόκιμους. Είχαμε αριστερούς αξιωματικούς; Είχαμε κεντρώους, δεξιούς; Τι ποσοστά θα δίνατε εσείς σε αυτές τις ιδεολογικο – κομματικές τοποθετήσεις των αξιωματικών προ δικτατορικά;
Λ. Ναι. Υπήρχανε αξιωματικοί φανερά βασιλικοί, η συντριπτική πλειοψηφία, οι οποίοι συμπεριφέροντο, σαν να είχαν ένα άσυλο, άσυλο έναντι αυθαιρεσιών, αδικιών. Υπήρχανε όμως και Βενιζελικοί, φιλελεύθεροι αξιωματικοί. Ήταν ορατοί οι χαρακτηρισμοί. Σε μεγάλο βαθμό άκουγες ΄΄αυτός είναι κεντρώος, αυτός είναι φιλελεύθερος΄΄.Όλοι αυτοί οι αξιωματικοί είχαν οικογενειακές ρίζες αντίστοιχες.
Κ. Οι οικογένειες τους δηλαδή τους επηρέασαν;
Λ. Ναι οι οικογένειες τους. Οι πρώτοι αξιωματικοί που αποκεφαλίσθηκαν με τη δικτατορία ήταν κεντρώας, βενιζελικής προέλευσης. Αυτούς τους ήξερε κανείς, ήταν φανερό. Εγώ θέλω να προσθέσω το εξής. Μέσα

στη σχολή δοκίμων, την εποχή αυτή μπήκαμε άνθρωποι, οι οποίοι είχαμε μια δημοκρατική αντίληψη. Αρκετοί συμμαθητές μου. Θυμάμαι πλην εμού, Ντεγιάννης, Δεμέστιχας, Καταγάς, Σταυριανάκης, Καναβαριώτης και άλλοι. Δεν τους θυμάμαι όλους τώρα, για να μην αδικήσω. Θυμάμαι ότι στις βουλευτικές εκλογές του '55, πότε γίνανε, κάναμε ένα εσωτερικό ψηφοδέλτιο μέσα στην τάξη,[1] φιλελεύθεροι και δεξιοί. Και πάρα ταύτα αυτό δεν πέρασε στην διοίκηση, δεν πάθαμε τίποτα. Εδώ θαυμάζεις τη διαφορετική ψυχολογία του ναυτικού.

Κ. Δεν το έμαθε η διοίκηση;

Λ. Δεν το έμαθε η διοίκηση, αυτό θέλω να τονίσω. Πρυτάνευε η συναδελφικότητα.

Κ. Και τι ποσοστά βγάλατε; Θυμάστε;

Λ. Σαφώς υπέρ των δεξιών. Αλλά υπήρχε, ας το πούμε, μια τάση της εποχής εκείνης, να μην φοβάται κανείς ως δόκιμος να εκφρασθεί πολιτικά, κάτι πολύ περίεργο. Ταυτόχρονα ο εσωτερικός έλεγχος στο ναυτικό βρισκόταν στα χέρια δεξιών, βασιλικών. Θυμάμαι δόκιμο, μια τάξη παραπάνω, στον ίδιο θάλαμο, ο οποίος μου λέει «*Άκουσε να δεις, εμείς κυβερνάμε εδώ*. » Το 'εμείς' σήμαινε δεξιοί και βασιλικοί, σε συζήτηση που είχα. «*Και δεν πρόκειται να πας ούτε ανάκτορα*. » Και δεν πήγα στα ανάκτορα. (Τα έχω γράψει στο βιβλίο μου ΄΄*Πορεία σε ταραγμένη θάλασσα*΄΄). Δια λόγους κοινωνικής ένταξης θα έλεγα, κοινωνικής τάξης μάλλον. Όμως και τότε, όταν μάζεψα τους δοκίμους και έγραψα τα γράμματα ΄΄Π.Ν΄΄, στο γήπεδο με όλους τους δόκιμους κάτω, δεν έπαθα τίποτα. Δεν τόλμησε κανείς να το αποκαλύψει, δεν μαθεύτηκε στη διοίκηση; Δεν ξέρω τι να πω. Δεν τους φοβόμουνα, πιστεύω ήταν λάθος η διοίκηση. Εξομολογούμαι ότι πιστεύω στη θεία δικαιοσύνη.

Κ. Αυτό γιατί το κάνατε;

Λ. Ως αντίδραση γιατί δεν με βγάλανε αρχηγό στη σχολή δοκίμων. Επειδή δεν ικανοποιούσα το κριτήριο της κοινωνικής προέλευσης. Ουσιαστικά ήταν μια έκφραση αμφισβήτησης του κατεστημένου. Που χάραξε στη συνέχεια τη ζωή μου.[2]

Κ. Και τι κάνατε με το Π.Ν;

Λ. Μάζεψα τους δόκιμους, την ώρα των πεζικών,- θυμάσαι όταν κάναμε πεζικά το γήπεδο κάτω- και έγραψα το γράμμα ΄΄Π τελεία Ν΄΄ (Πολεμικό Ναυτικό). Ενώ ήταν Β.Ν (Βασιλικό Ναυτικό).

Κ. Αυτό θέλετε να πείτε.

Λ. Ήταν Β.Ν τότε. Και όμως, δεν το είδε κανείς, δεν το μαρτύρησε κανείς, δεν έπαθα τίποτα. Ή υπήρχαν κρυφές δυνάμεις οι οποίες το είδανε και είπανε «*Κάτσε να μην πάρουμε θέση. Άστο*. » Δεν ξέρω πάντως. Αυτό ομολογεί, πώς να το πει κανείς, απ' την μια μεριά υπήρχε η πίεση του κατεστημένου και το κατεστημένο εκείνη την εποχή ήταν δεξιό βασιλικό, από την άλλη όμως υπήρχε και μια, πώς να το πει κανείς συναδελφικότητα.

Κ. Αυτό προδικτατορικά.

Λ. Προδικτατορικά μιλάμε. Ήταν το έτος 1956.

Κ. Έχουμε λοιπόν, κεντρώας προελεύσεως αλλά και τοποθετήσεως αξιωματικούς. Έχουμε βασιλόφρονες συνειδητούς, πιστούς στην βασιλεία. Και έχουμε το κατεστημένο όπως το είπατε, συν τους βασιλόφρονες που ήταν τμήμα του, να κυβερνούν τον χώρο. Και το ναυτικό, όπως και τη χώρα ολόκληρη.

Λ. Μάλιστα.

Κ. Προ δικτατορικά και μετά πολεμικά. Δεν αναφερθήκατε καθόλου σε αριστερούς. Υπήρχανε αριστεροί κύριε ναύαρχε στο ναυτικό;

Λ. Κοίταξε να δεις, ο αριστερός την εποχή εκείνη, προδικτατορικά, ουσιαστικά ταυτιζόταν με το κομμουνιστής. Το κατεστημένο πάλι έβαζε τέτοια όρια και δογματικά, για να φοβάσαι κανείς. Δεν υπήρχε η διάκριση μεταξύ ΄΄κομμουνιστής- αριστερός΄΄. Στην συνείδηση τη δική μου, δεν ταύτιζα τον Ηλιού, τον Ηλιόπουλο, που ήτανε στην Ε.Δ.Α. το '58 και τα λοιπά στελέχη με τους κομμουνιστές, τους διαχώριζα. Έλεγα είναι κάτι διαφορετικό. Όμως νομίζω, συνειδητά όλοι εννοούσαν … αριστερός σημαίνει κομμουνιστής. Και είτε ότι αυτό το κομμουνιστικό κόμμα το είχε επιδιώξει, είτε η δεξιά κάνοντας αυτή τη γενίκευση εξυπηρετούσε τη δική της ψηφοθηρία. Αλλά έτσι να πούμε αξιωματικούς αριστερούς, όχι.

---

[1] Το ίδιο κάνει με τη δικτατορία και η τάξη του Γαρδικιώτη όταν περνούσαν τη σχολή Γενικής Εκπαίδευσης στο ΚΕΠΑΛ. Βλ. γράμμα Γαρδικιώτη από 30-12-03 όπου μιλάει για ΄΄δημοψήφισμα΄΄ στον πίνακα. Εκδηλώνονταν ανοιχτά τα στελέχη του ναυτικού, ιδιαίτερα όταν βρίσκονταν μεταξύ συμμαθητών τους.

[2] Η όλη συμπεριφορά και στάση του Λυμπέρη στην υπόθεση της οργάνωσης για το κίνημα του ναυτικού και όσων ακολούθησαν την εξάρθρωση της, τις συλλήψεις, ΄΄απολογίες΄΄ κ.λ.π. φέρει τη σφραγίδα του αντιβασιλικού στελέχους. Είναι στάση πεποίθησης και ιδεολογικής θέσης του Λυμπέρη και όχι αντίδραση στο ότι κάποτε πλήγωσαν το νεαρό δόκιμο με την άκομψη αιτιολογία πως δεν πληρούσε τα ταξικά κριτήρια. Εκείνοι που χρησιμοποίησαν την αιτιολογία αλλά και τον απέκλεισαν από την αρχηγία για αυτούς τους λόγους, το έκαναν με πλήρη συνείδηση πως επιτελούν έργο προστασίας του θεσμού της βασιλείας από τον κίνδυνο πρόσμειξης των τάξεων. Βλακώδης και από αδιάβαστους η τακτική αυτή διότι με κοινωνιολογικά κ.λ.π. κριτήρια να δει κανείς τη σύνθεση μετεμφυλιακά των σπουδαστών της ΣΝΔ, διαπιστώνει πως δεν ήταν και ΄΄καθαρόαιμη΄΄ εκ των ΄΄εκλεκτών΄΄ που το παλάτι και οι Ηρακλείς του θα προτιμούσαν. Όπως προκύπτει και από την ανάλυση (βλέπε σχετικό κεφάλαιο) δεν ήταν τα πράγματα στο ναυτικό και τη ΣΝΔ όπως πολλοί νομίζουν. Η ΄΄άρχουσα΄΄ τάξη, το μεγάλο κεφάλαιο, οι ΄΄αριστοκράτες΄΄ της αποκαλούμενης ΄΄υψηλής΄΄ κοινωνίας δεν αντιπροσωπεύονταν πλέον στη ΣΝΔ όπως ακόμα περισσότερο στη ΣΣΕ. Σε αντίθεση με τις αρχές του αιώνα.

Περισσότερο όμως χρησιμοποιείτο ο επιθετικός προσδιορισμός ΄΄δημοκρατικός΄΄ σε αντιδιαστολή με το ΄΄δεξιός΄΄.

Κ. Κύριε ναύαρχε εκεί γύρω από την αποστασία, στο ’65 και πριν την δικτατορία. Έχουμε την εμφάνιση των κεντροαριστερών, περί τον Αντρέα Παπανδρέου. Ας το τοποθετήσουμε και σε προσωπικό επίπεδο. Έχουμε στο ναυτικό αξιωματικούς κεντροαριστερούς, οπαδούς δηλαδή του Αντρέα του Παπανδρέου και της ανάλογης ιδεολογικής τοποθέτησης;

Λ. Έτσι όπως το θέτεις, ένα πολύ μικρό ποσοστό θα έλεγα. Βεβαίως, τον εαυτό μου τον βάζω μέσα σε αυτό το μικρό ποσοστό. Όταν μιλούσε ο Παπανδρέου εναντίον του κατεστημένου, η λέξη κατεστημένο, η λέξη χούντα, η λέξη ανάκτορα, άναβαν λαμπάκια σε ανθρώπους που είχαν ευαισθησία την εποχή εκείνη. Και έτσι τους κέρδιζε. Εγώ λοιπόν ήμουνα σε αυτούς, τους οποίους βέβαια τους παρακολουθούσε το σύστημα. Απόδειξη, όπως το λέω και στο βιβλίο, ότι όταν πέρασα στην Ε.Σ.Α. μου λέγανε ότι ΄΄*όταν έβγαινες στην βάρκα είπες περί του Ανδρέα του Παπανδρέου κολακευτικά λόγια ως πολιτικός ηγέτης και οικονομολόγος*΄΄ … και τα λοιπά.

Κ. Ένα λεπτό. Τι σας είπαν στην Ε.Σ.Α. όταν σας συνέλαβαν;

Λ. Ότι βγαίνοντας από την βάρκα την εποχή που ήμουνα σε καράβι. Δεν θυμάμαι τώρα πότε ήτανε, 1964, αργότερα ή πριν, πάντως προδικτατορικά είχα πει: «Ο *Ανδρέας Παπανδρέου θα σώσει την Ελλάδα ήταν* ο εγκέφαλος». Γενικά, επαινετικά λόγια για τον Παπανδρέου. Αυτό είχε φτάσει στο Α2 πάνω.

Κ. Στο Α2 ποιο; Του Γ.Ε.Ν.;

Λ. Εμένα μου το είπε το Ε.Α.Τ. /Ε.Σ.Α.. Μάλιστα μου έδειξαν και σχετικό έγγραφο του ναυτικού.

Κ. Σας το είπε το Ε.Α.Τ./ Ε.Σ.Α.. Με πληροφορίες από πού; Δεν μπορεί να είχε από το Γ.Ε.Ν.. Το Γ.Ε.Ν. είχε μηχανισμό προδικτατορικά που κρατούσε πληροφορίες για τους αξιωματικούς, πολιτικής και ιδεολογικής μορφής;

Λ. Αυτό που λέω είναι όπως το λέω και με πείθει πράγματι. Γιατί ήμουνα σε βάρκα. Αν δεν απατώμαι τη βάρκα τη μνημόνευε και το έγγραφο του ναυτικού. Βγαίνουμε από καράβι, από καράβι προς το Πέραμα και είμαι μέσα σε βάρκα και τα λέω αυτά.

Κ. Δεν το έχετε διαπιστώσει γραφειοκρατικά αλλού αυτό το πράγμα;

Λ. Όχι. Αυτό από αυτόν της Ε.Σ.Α. Δεν θυμάμαι το όνομα του αξιωματικού της ΕΣΑ τότε, που μου είπε αυτό το πράγμα.

Κ. Έχουμε λοιπόν στο ναυτικό, μια περίπτωση γνωστή μέχρι στιγμής από εσάς τουλάχιστον, πληροφορίες ιδεολογικού χαρακτήρα μέσα από το ναυτικό για αξιωματικούς, να περνούν από τον μηχανισμό πληροφοριών του Γ.Ε.Ν., που είναι το Α2. Και από εκεί επί δικτατορίας να φεύγουν και να πηγαίνουν, ή και νωρίτερα πριν τη δικτατορία να πηγαίνουν, στους μηχανισμούς ασφαλείας, στους φακέλους.

Λ. Σωστά το αντιλαμβάνεσαι. Κατ’ αρχήν για τους στρατεύσιμους δεν υπάρχει λόγος περαιτέρω συζήτησης γιατί υπήρχαν όλα αυτά. Το σοβαρό ήταν ότι η παρακολούθηση επεκτείνετο και για τους αξιωματικούς και για τους υπαξιωματικούς. Δεν ήταν πολύ μακριά, οι άνθρωποι αυτοί ήταν οι ίδιοι με τα Μεσανατολικά και τα εμφυλιακά. Είχανε έξη, είχαν ιδεολογία, είχανε ας το πούμε ενσωματωθεί, είχανε εξοικειωθεί με τέτοιες διαδικασίες. Και εμένα δεν μου δημιουργεί απορία ότι γινόντουσαν παρακολουθήσεις στελεχών, είτε ήταν υπαξιωματικοί, είτε αξιωματικοί. Δεν μου δημιουργεί απορία αυτό. Είναι σίγουρο ότι έτσι γινόντουσαν. Θυμάμαι στο Α/Τ ΑΣΠΙΣ το 1961 που ήμουνα στην Κρήτη. Αξιωματικός Α2 του ΑΣΠΙΣ Α.Γ.Ε.Π. ή Α2, πως τους λέγανε, ήτανε ο τότε ανθυποπλοίαρχος γιατρός ο Γρηγοριάδης ο Γιώργος. Στο καράβι αυτό υπηρετούσε ο αδερφός του κύριου Καταγά, του αξιωματικού, ο Πέτρος ο Καταγάς ναύτης μηχανικός. Φακελωμένος ως αριστερός.

Κ. Όταν λέτε υπηρετούσε του Καταγά, τι είναι ο Καταγάς, σύγαμπρος σας, συμμαθητής σας, τι είναι;

Λ. Είναι συμμαθητής μου και αδερφός της γυναίκας μου. Λοιπόν ο κουνιάδος μου ο Πέτρος ο Καταγάς υπηρετούσε ως ναύτης μηχανικός σε αυτό το καράβι. Το 1961 ήτανε καταχωρημένος ως αριστερός. Ε δεν θα ήτανε ο αδερφός του; [1] Από ότι γνώριζα, δεν είχε καμία αριστερή δράση ο ίδιος.

Κ. Όταν λέτε ο αδερφός του, εννοείτε ο μετέπειτα ναύαρχος Καταγάς;

Λ. Μάλιστα.

Κ. Ξέρετε ότι λειτουργούσαν συμβούλια νομιμοφροσύνης πριν το ’67 στο ναυτικό; Το ξέρετε;

Λ. Όχι δεν το ξέρω αυτό. Γιατί δεν έκανα ποτέ σε τέτοια θέση. Δεν το ξέρω, δεν το έχω ακούσει, αλλά και δεν αιφνιδιάζομαι.

Κ. Η έκφραση ‘Συμβούλιο Νομιμοφροσύνης’ τι σας λέει; Τι γνωρίζετε;

Λ. Δεν ξέρω. Αυτό που λες τώρα, δεν ήξερα ότι λειτουργούσε τέτοιο πράγμα.

[1] Ο Νικολόπουλος υπηρετεί μαζί με τον Λυμπέρη, αλλά ως επιτελής τότε του ΔΕΣ/2 που επιβαίνει στο Α/Τ ΑΣΠΙΣ. Επομένως με τη λογική του (αργότερα επί δικτατορίας είναι ο διευθυντής ΓΕΝ/Α2), εφ’ όσον είναι χαρακτηρισμένος ως αριστερός ο ένας αδελφός ο στρατεύσιμος, θα είναι και ο εν ενεργεία αξιωματικός. Το γεγονός χαρακτηρισμού του στρατευσίμου Καταγά, επιβεβαιώνει στη συνέντευξή του και ο Γρηγοριάδης που είναι ο μόνος γνωστός ως κομμουνιστής αξιωματικός μετεμφυλιακά. Οργανωμένος στο ενιαίο ΚΚΕ επί δικτατορίας, συλλαμβάνεται και δικάζεται στη συνέχεια με την οργάνωση του ΚΚΕ (εσωτερικού). Βλέπε συνέντευξη Γρηγοριάδη.

Κ. Συμβούλια νομιμοφροσύνης, κύριε ναύαρχε, ήτανε εκείνα τα συμβούλια που δεν ήταν πάντα ομοιογενή όσον αφορά τις ιδιότητες των μελών. Δηλαδή να είναι μόνο από αξιωματικούς. Μπορεί να ήταν και πολίτες μέσα, ιδιώτες δηλαδή, να υπάρχουν δημόσιοι υπάλληλοι, δικαστικοί, αλλά και αξιωματικοί. Το ναυτικό λοιπόν είχε εκπροσώπους αξιωματικούς σε συμβούλια νομιμοφροσύνη. Διαπιστωμένο τουλάχιστον όσον αφορά εκείνους οι οποίοι ζητούσαν συνεργασία με τις ένοπλες δυνάμεις. Εργολάβους και λοιπά. Τέτοια στοιχεία υπάρχουν. Αξιωματικοί λοιπόν συμμετείχαν σε τέτοιου είδους συμβούλια και γνωρίζετε βέβαια γιατί; Φαντάζεστε τι πράγματα θα κουβέντιαζαν και θα εξέταζαν;
Λ. Κοίταξε να δεις, ο θεσμός των ενόπλων δυνάμεων σε όλη αυτήν την περίοδο ήτανε ένα από τα εργαλεία του κατεστημένου για την εσωτερική του επιβολή. Αυτό που πρέπει να επισημάνει κανείς εδώ πέρα είναι ότι οι πολιτικές και στρατιωτικές ηγεσίες, τουλάχιστον προδικτατορικώς αλλά και δικτατορικά, λειτουργούσανε κατά τρόπο τέτοιον που χρησιμοποιούσαν τις ένοπλες δυνάμεις σαν ένα εργαλείο επιβίωσης του πολιτικού και του πολιτειακού καθεστώτος. Έτσι πρέπει να το δει κανείς. Υπάρχουν μαρτυρίες που αξιωματικοί επιχειρούσαν να επηρεάζουν το πολιτικό φρόνημα των υπηρετούντων. Μου έχει δείξει αξιωματικός του ΣΞ πολιτική ταυτότητα διπλοψηφίας το 1961.
Κ. Αυτό εννοείτε μεταπολεμικά, μετά τον 2^{ο} παγκόσμιο πόλεμο, μετά τη χούντα, μετά ή και πριν;
Λ. Τα άλλα μπορεί να τα έχω διαβάσει. Εγώ λέω από τι στιγμή που φόρεσα τη στολή του αξιωματικού, άρχισα να διακρίνω μερικά πράγματα. Υπήρχανε στιγμές που αισθανόμουνα απομονωμένος, παραγκωνισμένος. Σε είχαν χαρακτηρισμένο. Δεν μιλούσαν μπροστά σου.
Κ. Γιατί δεν μιλούσαν μπροστά σας; Ένα λεπτό.
Λ. Δεν μιλούσαν μπροστά σου γιατί; Διότι έμπαινες μέσα στη συζήτηση και θα τους έλεγες αυτά που ήθελες να πεις. Είτε επειδή δεν σε εμπιστευόντουσαν. Δεν ήσουνα, δεν μπορούσες να γίνεις ένα, μια μονάδα του συστήματος.
Κ. Για πολιτικούς λόγους;
Λ. Για πολιτικούς λόγους.
Κ. Γιατί ήσασταν ο κεντρώος, ο Βενιζελικός;
Λ. Γιατί ήσασταν ο αντιβασιλικός. Εγώ το λάθος μου ή το σωστό μου, ήταν ότι δεν απέκρυψα ποτέ ούτε τις πολιτικές ούτε τις πολιτειακές μου αντιλήψεις.
Κ. Οι άλλες ιδιότητες … Επανέρχομαι στο αρχικό μου ερώτημα που δεν ολοκληρώθηκε. Οι άλλες ιδιότητες, είστε Αρβανίτης …
Λ. Ναι.
Κ. … και είστε και, όπως και εγώ, από χωριό.
Λ. Ναι, ναι.
Κ. Σήμερα βέβαια πολλοί θέλουν να κατάγονται από χωριό. Τότε; Τι γινόταν; Αυτές οι δύο ιδιότητες;
Λ. Κοίταξε να δεις, το Αρβανίτης δεν νομίζω ότι είχε δημιουργήσει αντισώματα στο ναυτικό, γιατί το ναυτικό βασικώς ελέγχονταν από Αρβανίτες.
Κ. Δηλαδή; Τι θέλετε να πείτε; Για ολοκληρώστε το αυτό. Ποσοστά, πέστε μου αριθμούς.
Λ. Πόσοι ήταν Αρβανίτες στο ναυτικό;
Κ. Ναι.
Λ. Ένα μεγάλο ποσοστό. Κυρίως ηγετικά στελέχη, Κώνστας, Σακελαρίου, Κιοσσές, γενικώς το ναυτικό αλλά και νεώτεροι.
Κ. Όχι γενικώς, για ολοκληρώστε.
Λ. Έπαιρνε Πόρο, Αίγινα, Επίδαυρο ξέρω ‘γω, αυτά …
Κ. Σαλαμίνα.
Λ. Σαλαμίνα. Είναι Αρβανιτο- περιοχές αυτές.
Κ. Έχετε πίνακες εσείς από αξιωματικούς οι οποίοι…
Λ. Όχι.
Κ. … τουλάχιστον τότε πέρασαν από ηγετικές θέσεις και ήταν Αρβανίτες; Ο Κουντουριώτης ήτανε;
Λ. Ήτανε. Ο Κουντουριώτης ήτανε. Ο Κιοσσές ήτανε, ο Κώνστας ήτανε, ο Σακελαρίου ήτανε, δηλαδή αρκετοί.…
Κ. Στην εξέλιξη σας σαν αξιωματικός, συναντήσατε πουθενά, από μη Αρβανίτες, διαφορετική αντιμετώπιση; Εκτός του πολιτικού θέματος;
Λ. Όχι. Δηλαδή ως κριτήριο διαχωρισμού, η προέλευση από Αρβανιτοχώρι και τα λοιπά, δεν ήταν αισθητή σε μένα. Η μεταχείριση, το κριτήριο της τάξης της οικονομικής, της αστικής, τέτοιο ας πούμε, ήταν φανερό. Το ζούσε κανείς αυτό το πράγμα. Το έβλεπε αυτό το πράγμα. Δηλαδή αυτό αισθάνθηκα από τη σχολή δοκίμων.
Κ. Έχουμε λοιπόν κοινωνικές διακρίσεις, ταξικές διακρίσεις, λόγο κοινωνικής προελεύσεως και δεν έχουμε διακρίσεις λόγω άλλων ιδιοτήτων. Όπως μπορεί να είναι του Αρβανίτη, του Βλάχου, όχι του βλάχου …καλά είναι βρισιά, του Βλάχου του καθαρόαιμου …

Λ. Ναι. Όχι, όχι. Όχι. Καταλαβαίνω που ίσως θες να το πας τώρα. Το εάν ο τόπος κατά-γωγής και ο χώρος κοινωνικής σου ανάπτυξης έπαιζε ρόλο; Θα σου απαντήσω ναι. Εις την μετέπειτα λειτουργία. Δηλαδή πάντοτε είχα την προκατάληψη ή την αντίληψη, την αίσθηση τουλάχιστον, ότι μια ομάδα που γύριζε στα σαλόνια μέσα στην Αθήνα, είχε πλεονεκτήματα και σταδιοδρομικά, έναντι μιας άλλης ομάδας η οποία ήταν απλώς οι άνθρωποι που ήταν ενταγμένοι στο ναυτικό, δούλευαν στο ναυτικό αλλά δεν είχαν μια επιφάνεια δημόσιων σχέσεων. Αυτό ήταν έντονο και όχι μόνον τότε. Μέχρι και την τελευταία στιγμή που έφυγα από τις ένοπλες δυνάμεις πιστεύω ότι οι δημόσιες σχέσεις λειτουργούσανε κατά τρόπο αρνητικό πάντοτε. Άνιση μεταχείριση. Η επιφάνεια πλειοδοτούσε.
Κ. Άρα κύριε ναύαρχε χρειαζόταν για αυτούς τους αξιωματικούς, μεταξύ των οποίων και εσείς, οι οποίοι δεν είχαν την κοινωνική καταξίωση ή την ταξική τοποθέτηση, χρειαζόταν να καταβάλετε πρόσθετες προσπάθειες από εκείνες που κατέβαλαν αυτοί που είχαν αυτήν την …
Λ. Είπα προηγουμένως, ότι πέρα από την κοινωνική διαφοροποίηση λειτουργούσε και η πολιτική διαφοροποίηση στη μεταχείριση του αξιωματικού. Διαφοροποιούμουνα και στα δύο. Που στηρίχθηκα; Κατά κύριο λόγο στην επαγγελματική ας πούμε κατάρτιση. Στην αφοσίωση στο σώμα αυτό με θυσία, ψυχική και σωματική. Είναι αυτά τα οποία λειτουργούσαν σαν στηρικτικά στοιχεία. Να θυμίσω εδώ Αντώνη ότι, μετά το κίνημα του ναυτικού, μετά την μεταπολίτευση, υπηρετούσα ως πλοίαρχος εις το Γενικό Επιτελείο του Ναυτικού. Είμαι πλοίαρχος τώρα, έτσι; Έ λοιπόν. Άνθρωποι με τους οποίους φυλακίσθηκα μαζί, να μου λένε: «*Χρήστο άλλαξε αντιλήψεις αν θέλεις να προχωρήσεις*. »
Κ. Τι αντιλήψεις εννοούσαν να αλλάξετε;
Λ. Πολιτικές. Δηλαδή πάψε να είσαι άνθρωπος του ΠΑ.ΣΟ.Κ..
Κ. Σαν πλοίαρχος, ήτανε το ΠΑ.ΣΟ.Κ. στην κυβέρνηση;
Λ. Όχι. Αναφέρομαι πριν το ’81. Ήμουνα στο Γ.Ε.Ν., διεύθυνση επικοινωνιών το 1978 – 1981. Μέχρι τα μέσα του ’81. Λοιπόν, είχα τέτοιες ΄΄συμβουλές΄΄ ας το πούμε. Γενικώς το κομματικό κριτήριο συνέχιζε να λειτουργεί και την φρέσκια, την ζεστή, μετά την μεταπολίτευση περίοδο. Για μένα έγιναν δύο ιστορικά λάθη, ή ένα ιστορικό λάθος που έχει γίνει έναντι του θεσμού των ενόπλων δυνάμεων, δύο φορές το ’74 και το ’81. Το ένα το έκανε ο Καραμανλής και το άλλο το έκανε ο Ανδρέας ο Παπανδρέου. Διότι ήρθε μια στιγμή που θα μπορούσαν να δούνε διαφορετικά τις ένοπλες δυνάμεις. « *Με τους δικούς μας και τους δικούς τους»*. Ο Καραμανλής ξεκίνησε τα ίδια μετά τη μεταπολίτευση. Και ο Παπανδρέου επί ΠΑ.ΣΟ.Κ. συνέχισε ΄΄δικοί μας και δικοί τους΄΄. Είναι δύο ιστορικά λάθη, στα οποία έχουν ευθύνη αυτοί οι άνθρωποι και όχι μόνον. Στο αμαρτωλό αυτό παιγνίδι δυστυχώς έπαιξαν και αξιωματικοί. Δεν εξαιρώ τον εαυτό μου παρ’ ότι προσπάθησα να είμαι αντικειμενικός στις κρίσεις μου.
Κ. Στο βιβλίο σας λέτε ότι υπήρξατε αετόπουλο σαν νέος.
Λ. Ναι.
Κ. Σαν παιδί δηλαδή. Του δημοτικού σχολείου στο χωριό.
Λ. Ναι. Όταν έβλεπα τους αντάρτες και κατέβαιναν, ήθελα να ενσωματωθώ ας πούμε, σαν παιδάκι τώρα.
Κ. Είστε από τους ελάχιστους αξιωματικούς, οι οποίοι έχετε αντιμετωπίσει τους κομμουνιστές, τότε αντάρτες, αλλά και γενικότερα, αυτόν τον ιδεολογικό χώρο, αυτό το κόμμα, με αυτήν την τοποθέτηση.
Λ. Εγώ τους αντάρτες τους έβλεπα σαν αντίσταση Αντώνη, έτσι; Για μένα ο αντάρτης ήταν αυτός που πολεμούσε τον εχθρό τότε.
Κ. Γνωρίζετε ότι ο στρατός ξηράς είχε ικανό αριθμό Ελασιτών αξιωματικών, μετά το 1950 εν ενεργεία, μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του ’60; Δηλαδή μέχρι και το ’60 – ’62. Ο στρατός ξηράς είχε τέως αριστερούς αξιωματικούς μέσα, οι οποίοι δεν είχαν ενταχτεί στον Β’ πίνακα, αλλά ήταν Ελασίτες αξιωματικοί.
Λ. Δεν το ήξερα αυτό που λες.
Κ. Πως βλέπετε αυτήν την …
Λ. Εκεί που βρέθηκα ιδεολογικά, ποτέ δεν βρέθηκα διότι κάποιος άλλος με συμβούλεψε, ή κάποια σχέση είχα αναπτύξει με τέτοιους ανθρώπους. Κάθισα και τα είδα έτσι τα πράγματα. Μόνος μου. Δηλαδή δεν είχα μια τέτοια επαφή και δεν μπορούσα να την έχω, άλλως τε δεν έβγαινα έξω εδώ στην Αθήνα. Για μένα ο αριστερός την εποχή εκείνη ήτανε αυτός που έκανε εθνική αντίσταση. Και αυτό τον τιμούσε. Όταν εδώ γινόντουσαν παρελάσεις, πριν Παπανδρέου, πριν νομιμοποιηθεί η αντίσταση, αξιωματικός όντας πήγαινα στις παρελάσεις και διαμαρτυρόμουνα. Για ότι έπρατταν εναντίον των ανθρώπων της εθνικής αντίστασης στη διάρκεια της παρέλασης. Με ερέθιζαν αυτά τα πράγματα. Ήταν αδικία στην εθνική αντίσταση.
Κ. Πάμε λίγο στη δικτατορία. Με δύο λόγια μπορείτε να μου πείτε, εσείς πως βλέπετε, ποια βλέπετε σαν αίτια επιβολής της δικτατορίας;
Λ. Καταρχήν υπάρχουνε τα εξωτερικά αίτια, δηλαδή μέσα σε ένα γεωπολιτικό παιχνίδι, ελεγχόμενο από τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, για την ευρύτερη περιοχή μας, Ανατολική Μεσόγειο, έπρεπε η Ελλάς να είναι μια ελεγχόμενη δύναμη. Την εποχή εκείνη η Ελλάδα βρέθηκε σε μια πολιτική αναστροφή, σε μια αλλαγή πολιτικής. Είχαμε μια δεξιά που προχωρούσε και παρουσιάσθηκε ο γέρο Παπανδρέου, ακούσθηκαν οι φωνές του Ανδρέα Παπανδρέου, άρχισε ας πούμε, το κεντροαριστερό κίνημα να γιγαντώνεται. Αυτό αποτελούσε φόβο μέσα στην Ελλάδα, και για τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Ένα είναι αυτό. Το δεύτερο

είναι νομίζω, ότι η πολιτική ζωή στην Ελλάδα είχε βρεθεί σε μια φάση που επέτρεπε να καλλιεργούνται καταστάσεις αντιπαράθεσης. Ακουγόταν φανερά το, «*Πότε θα έρθει ο λοχίας;* » Υπάρχει λοιπόν και μια εσωτερική συνιστώσα,η οποία βοηθούσε. Δεν ήταν όμως η εσωτερική συνιστώσα η κύρια αιτία κατά την δική μου άποψη. Αλλά οπωσδήποτε επέτρεψε να διεισδύσει, κυκλοφορήσει άνετα ο εξωτερικός παράγοντας. Πρέπει να ξέρεις, ότι η ελίτ στην Ελλάδα υπό τις ΗΠΑ διαμορφωνότανε και πριν την δικτατορία. Αλλά νομίζω και μετά την δικτατορία κυρίως η Αμερική και άλλοι, δεν έπαψε να έχει τη βούληση διαμόρφωσης και προσανατολισμού της ελληνικής ελίτ. Αυτή δε εκφραζότανε, ως στρατιωτική ελίτ, οικονομική, πολιτική, πανεπιστημιακή ελίτ, ξέρω 'γω και σε άλλες κατηγορίες. Και σήμερα ακόμη πιστεύω ότι η Αμερική, όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και σε άλλες χώρες, θέλει να έχει, να είναι μέσα στη διαμόρφωση της ελίτ. Δεν μου μένει καμία αντίρρηση αυτή τη στιγμή, ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής επιχειρούν με τον Α' ή Β' τρόπο να μπούνε μέσα στην πολιτική ελίτ όλων των χωρών της περιοχής αυτής εδώ πέρα. Τα συμφέροντα τω ν ΗΠΑ εποπτεύουν τις εξελίξεις στην περιοχή μας.

Κ. Εντούτοις λέγεται ότι εμείς εδώ δεν έχουμε εθνική αστική τάξη, γιατί αυτό, όπως το περιγράψατε εσείς, είναι η αστική τάξη. Ίσως όχι μεγαλοαστική, αλλά εθνική αστική τάξη λέγεται ότι δεν έχουμε.

Λ. Εγώ δεν πιστεύω ότι η ελίτ καταρχήν είχε εθνική ευαισθησία στο βαθμό που απαιτούν τα συμφέροντα του ελληνικού έθνους. Σκληρό αυτό που λέω, αλλά νομίζω ότι η ελίτ συγκεκριμένα δεν είναι η ελίτ η οποία πρωταγωνίστησε σε πατριωτικούς αγώνες.

Κ. Το ίδιο λέτε. Σε αντίθεση με τους Τούρκους, των οποίων η αστική τάξη παίζει ρόλο εθνικό εκεί πέρα. Κοιτάζει τα συμφέροντα της αλλά παίζει και ρόλο εθνικό. Άρα σε αυτό συμφωνούμε.

Λ. Χωρίς βέβαια να λέω ότι η εργατική τάξη δεν παίζει τον σωστό ρόλο στην Ελλάδα, ε; Αλλά η ελίτ έχει παίξει έναν αρνητικό ρόλο.

Κ. Γίνεται η δικτατορία. Είπατε τα αίτια όσον αφορά τον ξένο παράγοντα. Δεν αναφέρατε καθόλου το κυπριακό και την Μέση Ανατολή.

Λ. Μα είπα στο γεωπολιτικό παιχνίδι, το πώς θα πάει το κυπριακό, το πώς θα κινηθεί η Μέση Ανατολή και ποια θα πρέπει να είναι, κατά την ανάλυση της Washington, η εθνική συμβολή. Είτε δίνω βάσεις, είτε κάνω συμφωνίες, είτε δεν κάνω ορισμένες συμφωνίες, παίζω πολιτικά, διπλωματικά, οικονομικά. Δηλαδή το παιχνίδι το διπλωματικό, το πολιτικό, το οικονομικό έπρεπε να ελέγχεται από εκεί πέρα.

Κ. Ανεξάρτητα τι πιστεύετε. Γνωρίζετε εάν οι μυστικές υπηρεσίες οι αμερικανικές έπαιξαν συγκεκριμένο ρόλο στο πραξικόπημα της 21ης Απριλίου και στη σχεδίαση του;

Λ. Όχι δεν ξέρω συγκεκριμένα, αυτά που έχω διαβάσει. Δεν έχω, χαρτιά τέτοια.

Κ. Ούτε και ως Α/ Γ.Ε.ΕΘΑ. που υπήρξατε, είχατε ποτέ προσπαθήσει να αποκτήσετε πρόσβαση στα αρχεία, το μυστικό φάκελο της Κύπρου και όλα αυτά τα πράγματα;

Λ. Όχι. Ο φάκελος αυτός υπήρχε στη Βουλή.

Κ. Δεν υπήρχε μόνο στη Βουλή. Ο φάκελος …

Λ. Υπήρχανε μερικά στοιχεία.

Κ. Στις ένοπλες δυνάμεις, ένα πολύ σημαντικό κομμάτι έχει σφραγιστεί και βρίσκεται μέσα στις ένοπλες δυνάμεις ακόμα και σήμερα.

Λ. Όχι, όχι δεν έχω ασχοληθεί δηλαδή με το κομμάτι αυτό. Έχω δει στοιχεία αλλά δεν έχω δει συνολικά τέτοια. Όμως αν με ρωτάς αν έχω αντίρρηση, δηλαδή τι εκτίμηση κάνω, δεν έχω καμία αντίρρηση ότι οι μυστικές υπηρεσίες των Ηνωμένων Πολιτειών και τότε προσπαθούσανε και τώρα προσπαθούν να είναι μέσα στην ελληνική κοινωνία, στο χώρο Εξωτερικών, Άμυνας, Δημόσιας Τάξης. Δεν έχω αμφιβολία καμία. Δεν έχουνε σύνδεσμο αξιωματικό, δεν έχουνε ομάδα στο υπουργείο Δημόσιας Τάξης;Τι κάνουν όλοι αυτοί τώρα;

Κ. Εννοείτε από την Αμερική;

Λ. Ναι.

Κ. Αυτά επίσημα είχαν δημοσιευτεί, έχουν γραφτεί, έχουνε αναγνωριστεί;

Λ. Ναι.

Κ. Αυτά που δεν έχουν ξεκαθαριστεί και δεν έχουνε βγει στην επιφάνεια, εκτός τη συγνώμη του Αμερικανού προέδρου στην Ελλάδα που την είχε επισκεφτεί πρόσφατα, είναι ο συγκεκριμένος ρόλος που έπαιξαν οι Αμερικανοί. Εν πάση περιπτώσει. Έχουμε …

Λ. Αντώνη πρόσεξε να μείνουμε εδώ πέρα, γιατί ήμαστε αξιωματικοί. Οι αξιωματικοί οι οποίοι σπούδασαν στην Αμερική, με αμερικανικά χρήματα, όταν διαβάσει κανείς την αμερικανική νομοθεσία και πάει στην παράγραφο που λέει «*Ο σκοπός της δωρεάν βοήθειας και εκπαίδευσης στελεχών άλλων χωρών είναι να δώσουμε την μόρφωση και προσανατολισμούς στην μελλοντική στρατιωτική ηγεσία των χωρών αυτών, παράλληλα με τη δική μας.* » Δηλαδή με απλά λόγια «*Θέλουμε οι άνθρωποι αυτοί, που εκπαιδεύουμε δωρεάν, κάποια στιγμή που φτάνουνε στην ηγεσία, στα διάφορα κλιμάκια, να λειτουργούν λαμβάνοντας υπ' όψιν την αμερικανική ανάλυση, την αμερικανική λογική, τα αμερικανικά συμφέροντα.* » Όταν ήσουνα στο Γ.Ε.Ν., στον Β΄ κλάδο νομίζω, και εγώ ήμουνα ναυτικός ακόλουθος στις ΗΠΑ, ποιος ήταν Α./Γ.Ε.Ν. τότε; Δεν έγινε μια συνέντευξη από έναν ελληνοαμερικανό καθηγητή προς τους σπουδαστές του Monterey του ναυτικού, γύρω από τα θέματα της χούντας, του Ν.Α.Τ.Ο., και ένα μεγάλο ποσοστό, η πλειοψηφία των αξιωματικών είπε ότι

τα συμφέροντα του Ν.Α.Τ.Ο. έχουν προτεραιότητα έναντι των ελληνικών συμφερόντων; Και ήταν έλληνες αξιωματικοί αυτοί.
Κ. Είπατε δυο πολύ σημαντικά θέματα αυτή τη στιγμή. Το ένα είναι ότι οι αμερικανοί εκπαιδεύουν τους έλληνες αξιωματικούς στην Αμερική …
Λ. Και των άλλων χωρών.
Κ. Και άλλων χωρών, προτάσσοντας όμως τα δικά τους συμφέροντα …
Λ. Ε βέβαια. Δεν δαπανούν χρήματα[1] οι Αμερικανοί για αγαθοεργίες.
Κ. … με σκοπό να διαμορφώσουν τις μελλοντικές ηγεσίες αυτών των χωρών που έστελναν τους εκεί για εκπαίδευση και …
Λ. Όχι να διαμορφώσουν. Με σκοπό οι πιο μορφωμένοι, οι πιο ικανοί από αυτούς που θα βρεθούν στην ηγεσία, να έχουν πάρει την αμερικανική κουλτούρα, πολιτικά, ιδεολογικά, κοινωνικά, ώστε να λειτουργούνε προς τα αμερικανικά συμφέροντα.
Κ. Αυτό δεν είναι εκτίμηση σας. Αυτό το γνωρίζετε διότι υπήρξατε μέλος της ομάδας διαπραγμάτευσης για τις Βάσεις. …
Λ. Το έχω δει γραφτά αυτό. Αυτά αν διαβάσεις και την αμερικανική νομοθεσία τα λέει.
Κ. Δεν φτάνει αυτό. Υπήρξατε μέλος στην επιτροπή η οποία συζητούσε τις ελληνοαμερικανικές συμφωνίες για τις βάσεις.
Λ. Μάλιστα.
Κ. Και έχετε λοιπόν προσωπική εμπειρία και είχατε πρόσβαση σε όλες αυτές τις συμφωνίες. Μεταξύ των οποίων και η μορφωτική συμφωνία.
Λ. Βεβαίως.
Κ. Μήπως τα έχετε κιόλας τα κείμενα αυτά;
Λ. Δεν έχω τίποτα. Υπάρχουν στα υπουργεία εξωτερικών και άμυνας.
Κ. Δεν έχετε τίποτα. Και το δεύτερο, αναφερθήκατε στους αξιωματικούς εκείνους, τους οποίους ακούσατε ή διαβάσατε σε συνέντευξη …
Λ. Διάβασα. Διάβασα σε αμερικανικό περιοδικό, όπως το χαρτί αυτό. Και το έστειλα στο Γ.Ε.Ν. και ζητούσα τον έλεγχο των αξιωματικών.
Κ. Να το κάνουμε πιο συγκεκριμένο. Διαβάσατε λοιπόν ότι Έλληνες αξιωματικοί δήλωσαν σε συνέντευξη ότι πρώτα είναι Νατοϊκοί αξιωματικοί και μετά Έλληνες αξιωματικοί.
Λ. Όχι. Προηγούνται τα συμφέροντα της συμμαχίας έναντι των εθνικών. Προηγούνται τα συμφέροντα της συμμαχίας έναντι των εθνικών.
Κ. Ποιο χρόνο αυτό κύριε ναύαρχε;
Λ. Εγώ ήμουνα ακόλουθος ’81 - ΄83. Πρέπει να είναι, όχι το ’81 γιατί ήταν το πρώτο καιρό. Αλλά πριν το 1981 υπάρχει αναφορά μου, εστάλη αναφορά μου προς το Γενικό Επιτελείο Ναυτικού …
Κ. Την οποία την έχετε;
Λ. Δεν την έχω, εγώ προσωπικά δεν την έχω. Δεν κράτησα Αντώνη, να με συγχωρείς αλλά ήμουνα από τους ανθρώπους που δεν κράτησα τέτοια αρχεία. Λοιπόν την έστειλα και ζήτησα να δουν ποιοι είναι οι αξιωματικοί, ποιοι συζητούσαν, δεν ήξερα τότε, αναφερόταν σε προηγούμενα χρόνια, δεν αναφερότανε σε μαθητές που ήταν την εποχή εκείνη, διότι θα πήγαινα μόνος μου να κάνω έρευνα.
Κ. Ανάκριση.
Λ. Εξέταση.
Κ. Αυτά το 1981. Πολλώ μάλλον θα συνέβαιναν αυτά, νωρίτερα στη διάρκεια της δικτατορίας και προδικτατορικά.
Λ. Βεβαίως. Μα πρέπει να έχεις υπ’ όψιν σου ότι στο Ανώτατο Ναυτικό Συμβούλιο μέχρι το 1959 – 1961, δεν θυμάμαι, πάντως πριν την δικτατορία και πριν έρθει η Ένωση Κέντρου, υπήρχε Αμερικανός μέσα στη σύνθεση Ανώτατου Συμβουλίου.
Κ. Με ψήφο;
Λ. Δεν ξέρω αν είχε ψήφο πάντως συμμετείχε. Τώρα ξέρεις όμως, όταν οι άλλοι λέγαν «*Το λέει ο Αμερικανός*.» κανείς δεν γινόταν αρχηγός χωρίς να το πουν οι Αμερικανοί …
Κ. Της JUSMAG[2] εννοείτε;
Λ. Της JUSMAG, ας το πούμε, υπήρχε πλήρης έλεγχος. Το ’65 εγώ θυμάμαι που ήμουνα στην Κρήτη και ’66 στον Α κλάδο του ΑΚΙΠ, κοινοποιούσαμε τις διαταγές ασκήσεως στην JUSMAG. Περί ποιου εθνικού

[1] Είναι σαφής η ερμηνεία του Λυμπέρη μόνο που με το σχήμα λόγου που χρησιμοποιεί δίνει την εντύπωση πως οι Αμερικανοί παρέχουν τις εκπαιδεύσεις αυτές δωρεάν εξ ου και το ΄΄αγαθοεργίες΄΄. Ως γνωστόν όμως αυτές οι εκπαιδεύσεις στηρίζονται σε ανταλλαγές προσωπικού μεταξύ των δύο χωρών (ελάχιστες περιπτώσεις) και με πληρωμή στα σχολεία που παρακολουθούν.
[2] JUSMAG είναι η αμερικανική στρατιωτική αποστολή στην Ελλάδα. Ο ρόλος της δεν εξετάζεται στην εργασία αυτή αλλά δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις όπως στην παρούσα συνέντευξη του Λυμπέρη που θίγεται η πολύπλευρη δραστηριότητα και ανάμειξη της ισχυρής αυτής υπηρεσίας στα θέματα των ελληνικών ΕΔ.

στόχου λέγαμε; Τις οποίες ασκήσεις ήμασταν υποχρεωμένοι με διαταγή του Γ.Ε.Ν., να κοινοποιούμε τις διαταγές ασκήσεων όλες στην JUSMAG.
Κ. Την αμερικανική αποστολή στην Ελλάδα δηλαδή.
Λ. Την αμερικανική αποστολή. Άρα είμεθα το 1966 ακόμη. Γιατί εγώ ήμουνα τότε και αρχές ’67{στον ΑΚΙΠ}. Δεν ξέρω στην περίοδο της δικτατορίας τι γινόταν δεν θυμάμαι. Δεν ήμουνα σε επιχειρησιακό επιτελείο. Τότε μπήκα σε καραντίνα, δεν έχω εικόνα. Αλλά μπορεί αυτό να συνεχίστηκε και στην περίοδο της δικτατορίας. Όπως με δημοκρατικές κυβερνήσεις, κοινοποιούσαμε τις διαταγές ασκήσεων, τουλάχιστον μέχρι το ’66, στην JUSMAG. Γνώριζαν τι κάναμε. Τους λέγαμε εμείς τι κάναμε.
Κ. Πάμε στην δικτατορία κύριε ναύαρχε. Εκτός από την συμμετοχή σας στο κίνημα του ναυτικού, 1973, τέλη 1972 αρχές 1973, είχατε οποιαδήποτε άλλη ανάμιξη σε αντιδικτατορική κίνηση;
Λ. Μόνο σε συζητήσεις μέσα στο ναυτικό. Θυμάμαι τα ονόματα Παπάς, Μάλλιαρης κ.ά. Στη μνήμη μου παραμένει μια συνάντηση με τον τότε πλοίαρχο Ι.Βασιλειάδη στη Νεάπολι ο οποίος ήλθε από τη Ρώμη (υπηρετούσε σε ΝΑΤΟϊκή θέση) ειδικά για να ανταλλάξουμε απόψεις με βάση αντιδικτατορική. Αυτές όμως οι συζητήσεις είχαν όλες μέσα, έτσι όπως θυμάμαι το βασιλικό στοιχείο. Αντιλαμβανόμουνα ότι αυτοί οι άνθρωποι κινούνται με κάποιους ερεθισμούς που είχαν βασιλικό χαρακτήρα. Πρέπει να ξέρεις ότι, για μένα ήταν γνωστό ποια ήταν η θέση μου και λίγο πολύ απέφευγαν τις επαφές, διότι πίστευαν ότι εγώ φωτιζόμουν από τη χούντα.
Κ. Τι εννοείτε;
Λ. Με παρακολουθούσαν. Εδώ ήμουνα πλωτάρχης και δεν με βάλανε ως Α.Γ.Ε.Π. στο Σ.Ε.Ν.Τ[1]. Δεν με έκριναν κατάλληλο ας πούμε.
Κ. Ποιον είπατε παραπάνω, Βασιλειάδη;
Λ. Τον Βασιλειάδη, τον Γιάννη τον Βασιλειάδη. Που είχαμε και Υπουργό Δημόσιας Τάξης το 1991. Αλλά μέσα στο μυαλό όλων αυτών υπήρχε μια σταθερά συνιστώσα, η Βασιλική. Η οποία βέβαια και στο κίνημα του ναυτικού ήτανε αρκετά ισχυρή. Αλλά να ενταχθώ σε μια ομάδα ή να αναλάβω συγκεκριμένα καθήκοντα, όχι. Εκπλήρωνα το έργο μου αυτό, το έργο μου δηλαδή, μέσα από την υπηρεσία. Δηλαδή, μιλούσα ελευθέρα,αν και ήμουνα υπό περιορισμό. Αυτή ήταν η θέση μου. Τοποθετήθηκα σε δεύτερες θέσεις εκτός της εποχής του Περβαινά, ο οποίος με έβαλε ύπαρχο σε Αντιτορπιλικό. Υπό επιτήρηση μεν αλλά Ύπαρχο.
Κ. Καλά σας έκαναν....
Λ. Είχε έρθει υπαξιωματικός και μου λέει «*Κύριε Λυμπέρη με έχει βάλει ο κύριος Καμαρινέας να σας παρακολουθώ. Επειδή υπάρχει και άλλος, πέστε μου τι λέτε για να λέω και εγώ τα ίδια με τον άλλον, για να μην τυχόν πάθω*. » Βέβαια αυτά τώρα είναι γνωστά δεν χρειάζεται να τα επαναλαμβάνουμε.
Κ. Όχι δεν είναι γνωστά. Το δημοσιεύετε βέβαια στο βιβλίο σας αυτό για τον υπαξιωματικό που σας πλησίασε.
Λ. Πέθανε, ήταν τηλεγραφητής και Βοιωτός.
Κ. Έμμεσα είπατε … Άμεσα μάλλον, είπατε ότι μια σοβαρή συνιστώσα στο κίνημα ήταν οι βασιλόφρονες;
Λ. Βασιλόφρονες ναι.
Κ. Ήταν κυριαρχούσα συνιστώσα. Με λίγα λόγια, το κίνημα του ναυτικού, κεντρικός άξονας, κεντρικός στόχος, ήτανε η επαναφορά του βασιλιά;
Λ. Όχι μόνον. Κύριο κίνητρο ήταν η πτώση της δικτατορίας με αυτονόητο την επαναφορά του βασιλιά. Δηλαδή όχι πάμε να κάνουμε κίνημα για να επαναφέρουμε τον βασιλιά, αλλά πάμε να κάνουμε κίνημα για αποκατάσταση της δημοκρατίας. Όμως αποκατάσταση της δημοκρατίας κατά την πλειοψηφία, την συντριπτική πλειοψηφία σήμαινε επαναφορά δεξιάς κυβέρνησης, επαναφορά βασιλέως και αποκλεισμός Παπανδρέου. Εγώ θυμάμαι, τον όρκο δεν τον υπέγραψα. Όταν υπογράφτηκε, μαζευτήκαμε στο σπίτι του Γρηγόρη του Δεμέστιχα, κάπου εκεί στο Παγκράτι. Νομίζω ότι εκεί έγινε η συζήτηση και αναφορά σε πολιτικούς ακραίους. Η δική μου θέση ήταν ξεκάθαρη. Τους είπα: «*Εμείς τι πάμε να κάνουμε εδώ πέρα; Θα επιλέξουμε εμείς αντί του λαού; Δεν υπογράφω τέτοια αντίληψη* ». Ο λόγος ήταν ο Ανδρέας Παπανδρέου. Για τους πιο αριστερούς δεν γινόταν λόγος. Ήταν για την πλειοψηφία των αξιωματικών του κινήματος αδιανόητο η επαναφορά στην πολιτική οτιδήποτε βρισκόταν αριστερότερα της Ένωσης Κέντρου.
Κ. Πόσο ρόλο έπαιξε η επετηρίδα σαν κινητήριος μοχλός στο να ενταχθούν οι κινηματίες στο κίνημα;
Λ. Η επετηρίδα με ποια έννοια το λες;
Κ. Με την έννοια της μελλοντικής αξιοποίησης της συμμετοχής τους στο κίνημα.
Λ. Στο ξεκίνημα ελάχιστα θα έλεγα. Δηλαδή δεν νομίζω ότι υπήρχε καν τέτοιο στοιχείο. Καταδικάζω όμως ότι μετά έγινε αγρία εκμετάλλευση της συμμετοχής. Δηλαδή απαιτήθηκε από πολλούς ανθρώπους η εξαργύρωση της δημοκρατικής συμμετοχής. Αυτό πραγματικά είναι κάτι που με λυπεί ιδιαίτερα. Εγώ δεν

[1] Ο Λυμπέρης στις διορθώσεις του στο κείμενο ερμηνεύει το αρκτικόλεξο ΑΓΕΠ ως ΄΄Αξιωματικός Γενικής Εποπτείας Προσωπικού΄΄ ενώ (βλέπε αντίστοιχο τμήμα στο κεφάλαιο περί ΑΓΕΠ) η ερμηνεία είναι ΄΄Αξιωματικός Γραφείου Ελέγχου Προσωπικού΄΄. Το ΣΕΝΤ είναι η Σχολή Εξασκήσεως Ναυτικής Τακτικής σημειώνει δε ο Λυμπέρης συμπληρωματικά στις διορθώσεις του πως στο ΣΕΝΤ «*υπηρετούσαν ελάχιστοι στρατεύσιμοι. Όλοι οι επιτελείς ήσαν υπό δυσμένεια της δικτατορίας*». Και τούτο γιατί η υπηρεσία αυτή δεν είχε ιδιαίτερη επιχειρησιακή αξία (ως σχολείο) επομένως η εκεί τοποθέτηση δεν ήταν από τις επιδιωκόμενες.

πιστεύω Αντώνη, ότι όλοι όσοι πήγαμε στο κίνημα, πιστεύαμε στον αυτό βαθμό, στην ουσία της δημοκρατίας, που είναι η λαϊκή κυριαρχία. Και στην ευπρέπεια, την ισοτιμία, τη δικαιοσύνη, την κοινωνική δικαιοσύνη που επιβάλει η δημοκρατία. Διότι πολλοί άνθρωποι από εμάς ξεχάσαμε στην συνέχεια την ουσία της δημοκρατίας. Δεν εξασφαλίσαμε την ισότιμη μεταχείριση, δεν εξασφαλίσαμε τις ίσες ευκαιρίες, δεν εξασφαλίσαμε την απο- ομαδοποίηση των πραγμάτων, σαν αρχή, σαν πράξη. Οι ίδιες αρρώστιες. Δυστυχώς. Και εδώ είναι λάθος το οποίο έγινε. Ένα λάθος.

Κ. Να γυρίσουμε στο κίνημα του ναυτικού κύριε ναύαρχε, στην περίοδο της δικτατορίας. Έχετε διαβάσει τις απολογίες. Τις επίσημες απολογίες εννοώ …

Λ. Ναι.

Κ. … και τις απαντήσεις που γράφτηκαν από αρκετούς σε ερωτηματολόγιο που σας είχε μοιραστεί τότε στην Ε.Σ.Α.; Και έχετε διαβάσει τις λεγόμενες απολογίες στα ανακριτικά συμβούλια των μελών του κινήματος;

Λ. Αυτές που ήμουνα παρών τις άκουσα, τις άλλες τις διάβασα. Που στον τύπο; Δεν θυμάμαι. Πάντως ήμουνα παρών, στων μάχιμων ήμουνα παρών, τις άκουσα τότε τον Οκτώβριο 1973.

Κ. Γνωρίζετε ότι σε ένα σημαντικό ποσοστό από τις απολογίες των συλληφθέντων του κινήματος, στον επίσημο ανακριτή, οι αντίστοιχοι απολογούμενοι μετανοούν για την συμμετοχή τους και δηλώνουν ότι δεν θα ξανασυμμετάσχουν και λοιπά; Τα γνωρίζετε αυτά τα πράγματα;

Λ. Δεν τα γνωρίζω σε λεπτομέρειες, αλλά πρόσεξε να δεις.

Κ. Και ποια είναι η γνώμη σας;

Λ. Κοίταξε να δεις δεν τα γνωρίζω. Αλλά δεν μπορώ να παραβλέψω τις ψυχολογικές και άλλες ειδικές συνθήκες που επικρατούσαν.

Κ. Κύριε ναύαρχε γιατί νωρίτερα δεν αντέδρασαν μαζικά οι αξιωματικοί του ναυτικού;

Λ. Κοίταξε, νομίζω ότι υπήρχε μια σύγχυση στους αξιωματικούς, ιδιαίτερα στους νεώτερους τόσο ως προς αυτό το περιεχόμενο της δημοκρατίας, όσο και στο τι σήμαινε δικτατορία. Δηλαδή δεν είχαν συλλάβει στον μικρόκοσμο που ζούσαν, τι σήμαινε δικτατορία. Τι σημαίνει ύστερα για αυτή τη χώρα, πολύ αργά άρχισαν να το συνειδητο-ποιούν, διότι πράγματι στο μυαλό δεν είχε καλλιεργηθεί ο προβληματισμός της αναγκαιό-τητας της δημοκρατικής συνέπειας των αξιωματικών. Ποτέ δεν είπαν στον αξιωματικό, αυτό που έλεγε το άρθρο του συντάγματος για τήρηση της δημοκρατικής νομιμότητας. Όλα αυτά τα είχανε συνδέσει, τα είχαν κομματικοποιήσει. Λοιπόν εδώ έχουμε ένα έλλειμμα πολιτικής βούλησης να εμπνεύσουν την δημοκρατικότητα, την δημοκρατική νομιμότητα, μέσα στο χώρο των ενόπλων δυνάμεων. Θυμάσαι εσύ ποτέ τέτοιες αναφορές; Εγώ δεν θυμάμαι. Θυμάσαι να σου μίλησαν για την δημοκρατία, για το χρέος που έχει ο αξιωματικός να τηρήσει το σύνταγμα; Και ότι εκτροπή είναι αυτό ή εκείνο;

Κ. Σαν δόκιμος εννοείτε;

Λ. Σαν αξιωματικός και σαν δόκιμος. Εγώ Αντώνη έμαθα για τη δίκη των αξιωματικών του ναυτικού μετά τον πόλεμο και πριν τη δίκη των αεροπόρων του 1952, στη δεκαετία του 1970.

Κ. Μια και το αναφέρατε, εγώ σας ρωτάω, σαν δόκιμος σας μίλησαν ποτέ για αντικομουνισμό;

Λ. Επανειλημμένως. Ερχότανε ένας καθηγητής, θα πω και το όνομα του τώρα. Κορές της φιλοσοφικής, της ομάδας Μαρκεζίνη ήταν αυτός, φίλος του Μαρκεζίνη απ' ότι ξέρω, ο οποίος μιλούσε, έκανε αντικομουνιστική θεωρία. Ερχότανε ένας δημοσιογράφος, μου διαφεύγει το όνομα του, που μας έκανε φτηνή αντικομουνιστική προπαγάνδα. Εγώ που, εν πάση περιπτώσει ήμουνα δημοκρατικά τοποθετημένος, ερεθιζόμουνα την εποχή εκείνη, δηλαδή σε θεωρούσαν φαντάρο, επιπέδου χαμηλού, για να σου λένε τέτοια πράγματα. Μας μοίραζαν και σχετικά βιβλία που τα έβαζα στο ράφι.

Κ. Είπατε φαντάρο, να το ξεκαθαρίσουμε λιγάκι, επειδή τότε το μορφωτικό επίπεδο των στρατευσίμων …

Λ. Ήταν χαμηλό.

Κ. … ήταν πολύ χαμηλό και ίσως και επιπέδου δημοτικού σχολείου.

Λ. Με αυτήν την έννοια το λέω. Συνεπώς η αγωγή του αξιωματικού, δεν είχε στοιχεία δημοκρατικότητας, δεν ανεδείκνυε το χρέος δημοκρατικής νομιμότητας. Δεν είχε αυτά τα στοιχεία. Διότι η δημοκρατία είχε περάσει την εποχή εκείνη σαν έλλειψη βασιλείας, άρα δεν θέλει το θεσμό αυτό, τον εναντιώνεται.…

Κ. Είπατε κάτι πολύ πιο σκληρό νωρίτερα και τα εξηγεί όλα. Ότι οι ένοπλες δυνάμεις ετοιμαζόντουσαν τότε και εκπαιδευόντουσαν για να προστατεύουν την αστική, την μεγαλοαστική τάξη της χώρας. Οπότε αυτό καλύπτει όλο το φάσμα.

Λ. Τον εσωτερικό ιό.

Κ. Να γυρίσουμε στο κίνημα.

Λ. Να γυρίσουμε.

Κ. Πως εξηγείτε το γεγονός ότι οι απολογίες, στον επίσημο ανακριτή είναι πολύ πιο ελαστικές από τις απολογίες μπροστά στα ανακριτικά συμβούλια, που σας απέταξαν τότε, που είναι οι περήφανες και υψηλού επιπέδου απολογίες.

Λ. Η μια ερμηνεία που μπορώ να δώσω είναι η κόπωση που μπορεί να υπήρχε από ό,τι στάδιο πέρασε ο καθένας. Η μη επαφή, η απομόνωση που δημιουργούσε μια αβεβαιότητα. Και εν πάση περιπτώσει ότι πλέον μερικοί, όλοι, δεν ξέρω πόσοι, πως και τι έγινε αυτό το πράγμα, εκτίμησαν ότι δεν είχαν να προσφέρουν κάτι

περισσότερο από την ενέργεια της συμμετοχής. Δηλαδή αφού τελείωσαν αυτή την πράξη της αντίστασης από εκεί και πέρα ήτανε η απόκρυψη γεγονότων, ίσως όχι πολύ σημαντικό. Δεν ήταν αλλοίωση πεποιθήσεων οι όποιες ελαστικές τοποθετήσεις. Έμαθα για μερικές και βέβαια εντάξει δεν είναι για περαιτέρω σχολίαση.
Κ. Δεν το σχολιάζετε.
Λ. Ναι. Εντάξει δεν το σχολιάζω.
Κ. Κύριε ναύαρχε είχατε πάρει απόφαση, όταν σας συνέλαβαν ή υπήρχε γραμμή να προχωρήσετε όλοι σας σε αποκαλύψεις όλων των μελών του κινήματος; Διότι παρουσιάζεται αυτό το καινοφανές για τις αντιστασιακές οργανώσεις της εποχής,δηλαδή τι; Όλοι να αναφέρουν όλους όσους είναι μυημένοι. Και ποτέ αυτό δεν στιγματίσθηκε, ενώ για αντιστασιακές οργανώσεις, εκτός του ναυτικού, εκτός των ενόπλων δυνάμεων, ένα τέτοια φαινόμενο θα στιγματιζόταν. Εντούτοις εδώ έχουμε ακριβώς το αντίθετο.
Λ. Δεν θυμάμαι να σου απαντήσω, όμως η ψυχολογία ήτανε ότι η αποκάλυψη θα λειτουρ-γούσε πάλι ανατρεπτικά. Δηλαδή, επειδή ξέραμε το πλήθος, είπαμε ότι «*Θα πούμε κύριοι την αλήθεια. Θα πούμε την αλήθεια. Η αλήθεια ήταν, ότι ήταν ο Αντώνης, ήταν ο Χρίστος, ήταν ο Θανάσης, ήταν*…». Η αποκάλυψη του πλήθους της συμμετοχής, ανεξάρτητα των συλλήψεων όλων, λειτούργησε από μόνη της ενάντια στη χούντα. Ίσως ήταν μεγάλο λάθος τακτικής της χούντας, ίσως και πανικός οι αθρόες συλλήψεις. Πιστεύω πως οι αθρόες συλλήψεις υπηρέτησαν τη δημοκρατία. Αντιλαμβάνεσαι με τι πνεύμα το λέω.
Κ. Είπατε ότι θα δώσατε την απάντηση. Είπατε ότι θα πείτε την αλήθεια. Δηλαδή αυτό κυριάρχησε, το να πείτε την αλήθεια,τα πραγματικά γεγονότα και όσους ήτανε στη …
Λ. Κυριάρχησε στη συνείδηση όλων.
Κ. … κυριάρχησε στη συνείδηση όλων. Και έτσι εξηγείται το φαινόμενο. Πως εξηγείτε το ότι εμφανίζονται στις απολογίες, αλλά και στην, και λογικά στην συνέχεια στον Α.Π.Α.Ε.Σ.Α., το παραπεμπτικό βούλευμα, ονόματα τα οποία δεν είχαν καμία σχέση με αντιδικτατορική τοποθέτηση; Όπως του Κιοσσέ, του Αναγνωστόπουλου, για τον Αγαπητό δεν θυμάμαι τον αναφέρατε εσείς, …
Λ. Ορθά τα λες. Δεν ανέφερα για Αγαπητό τίποτε..
Κ. … και άλλων αξιωματικών, οι οποίοι δεν συνελήφθησαν ποτέ και στον ερευνητή προκαλεί μεγάλη απορία το πώς αξιωματικοί οι οποίοι δεν ήταν αντιχουντικοί, είχανε ενημερωθεί για το κίνημα;
Λ. Προσωπικά θα πω ότι με αφορά. Ουδέποτε ενημέρωσα κανέναν από αυτούς. Δεν εξασφαλίσθηκε στεγανότητα της ομάδας των συμμετασχόντων. Το χαρακτηριστικό της οικογενείας των αξιωματικών του ναυτικού να μιλάνε ελεύθερα, να πιστεύουν στη συναδελφικότητα και η γνώση ενός ευρύτερου κλίματος αντιδικτατορικού μέσα στο σώμα, συνήργησαν στις ενημερώσεις μη μυημένων. Όμως γνωρίζω ότι ενημερώθηκαν άνθρωποι όπως ο Κιοσσές και άλλοι, οι οποίοι δεν είχανε συμμετοχή στο κίνημα αλλά είχανε σχέσεις με πρόσωπα του κινήματος. Οι σχέσεις όμως αυτές υπήρχανε στο παρελθόν. Θυμάμαι ότι ο Κολιγιάννης ο συχωρεμένος, είναι ένας από αυτούς που είχε μιλήσει σε εκτός κινήματος αξιωματικούς του ναυτικού, με τους οποίους είχε προηγουμένως σχέσεις. Υπήρχαν αξιωματικοί Αντώνη, εκ των υστέρων το έμαθα αυτό, οι οποίοι είχανε αρχίσει να έχουνε σχέσεις με τη χούντα και κατά την πορεία της άρχισαν να παίρνουνε αποστάσεις. Άρχισαν να παίρνουν αποστάσεις, βλέποντας την πραγματικότητα.
Κ. Θα τους αναφέρετε αυτούς;
Λ. Κοίταξε να δεις, ο Στάθης Πετρόπουλος ας πούμε, ήτανε ένας άνθρωπος ο οποίος πήρε αποστάσεις από τη χούντα με το θέμα των υποβρυχίων.
Κ. Ο Πετρόπουλος των υποβρύχιων, αξιωματικός … μηχανικός ή μάχιμος;
Λ. Μάχιμος. Διότι δεν είναι μικρό πράγμα να σε έχουν τοποθετήσει όλοι οι άλλοι, ότι διάκεισαι ευμενώς, έχεις σχέσεις με την χούντα και έρχεται το θέμα πατρίδα ή χούντα, δηλαδή παραλαβή υποβρυχίων σκάρτων όπως είναι ή παραιτούμαι. Είναι ο άνθρωπος ο οποίος πραγματικά μίλησε σκληρά προς την χούντα, έκανε αναφορές και φυλακίστηκε επί χούντας στην απομόνωση στο Βοτανικό. Λοιπόν πιστεύω ότι υπήρχαν αξιωματικοί, οι οποίοι στην πορεία πήρανε απόκλιση και αυτό είναι προς τιμή τους, γιατί; Διότι έβαλαν πιο πάνω τα συμφέροντα τα εθνικά. Μια περίπτωση είναι του Πετρόπουλου, ας πούμε, του Στάθη του Πετρόπουλου, που ξέρω. Ενδεχομένως να έχει αποστασιοποιηθεί και ο Κιοσσές. Ο Κιοσσές ξέρω ότι, {όταν } ήταν να με συλλάβουν, είναι ο άνθρωπος που με προειδοποίησε. Δύο, τρεις ώρες ενωρίτερα.
Κ. Ο Νίκος ο Κιοσσές; Που τότε ως αξιωματικός των Ο.Υ.Κ., είχε χρησιμοποιηθεί από τον πεθερό του που ήταν Α./Γ.Ε.Ν., στην ανακριτική επιτροπή των υπαξιωματικών της δημοκρατικής άμυνας. Αυτόν εννοείτε;
Λ. Αυτόν εννοώ. Αυτός ο αξιωματικός λοιπόν στις 23 Μαΐου, με συνέλαβαν εμένα το πρωί 25 ξημερώματα 26, με έπαιρνε τηλέφωνο και μου λέει «*Κύριε Λυμπέρη είστε περικυκλωμένος, λάβετε τα μέτρα σας.* » Με ειδοποίησε ότι είμαι περικυκλωμένος. Είχα δε συζήτηση μαζί του την προηγούμενη μέρα[1], προ προηγούμενη

[1] Ο Λυμπέρης επιστρέφει στην Κρήτη με το πλοίο του αφού έχουν αρχίσει οι συλλήψεις των μελών της οργάνωσης για το κίνημα του ναυτικού και τότε είναι που συζητά με τον Κιοσσέ. Ο τελευταίος αναφέρεται σ' αυτήν τη συζήτηση συμπληρώνοντας πως συλλαμβάνεται για είκοσι τέσσερις ώρες και αυτός μετά τη σύλληψη του Λυμπέρη στις 25 Μαΐου. Κρατείται από τον Κουμανάκο που είναι ο διοικητής στο ΝΚ και αφήνεται ελεύθερος την επομένη. Την σύλληψη αυτή ανακοινώνει το BBC. Ο ίδιος (Κιοσσές) εκτιμά πως απελευθερώνεται με νεώτερη εντολή από Αθήνα προελεύσεως στρατού ξηράς ώστε να αποφευχθούν συλλήψεις και αξιωματικών της ομάδας Σταματελόπουλου. Ο Κιοσσές αποφεύγει να αναφέρεται στις ενέργειες αυτές φοβούμενος πως θα του αποδώσουν πρόθεση προβολής του ως αντιχουντικού, σε αντιστάθμισμα της υπόθεσης ΕΛΛΗ.

δεν θυμάμαι, όπου μιλούσε αρνητικά και δεν πιστεύω ότι το έκανε για να με παγιδέψει, δεν το πιστεύω αυτό το πράγμα. Νομίζω ότι είχε φτάσει σε ένα σημείο αλλαγής πορείας ως προς την αυτήν.
Κ. Είχατε πάει μάρτυρας υπεράσπισης του, του Κιοσσέ στο δικαστήριο; Σας είχε δοθεί ερωτηματολόγιο στην Ε.Σ.Α., να απαντήσετε σε συγκεκριμένα ερωτήματα; Σας θυμίζει τίποτα αυτό;
Λ. Δεν είχα πάει μάρτυρας του Κιοσσέ. Για το ερωτηματολόγιο δεν το θυμάμαι αυτό Αντώνη. Μπορεί ναι, μπορεί όχι. Δεν το θυμάμαι. Δεν είμαι από τους ανθρώπους που έχουν ισχυρή μνήμη, να έχεις υπ' όψιν σου. Δεν το θυμάμαι.
Κ. Δεν έχει βρεθεί γραμμένο από εσάς τέτοια ερωτηματολόγιο, απαντήσεις δηλαδή σε τέτοιο ερωτηματολόγιο.
Λ. Εγώ στην Ε.Α.Τ./ Ε.Σ.Α. θυμάμαι ότι μου είπαν «*Πάρε ένα χαρτί και γράψε*. » Αλλά επειδή οι συνθήκες ήτανε τέτοιες, δηλαδή 99% δεν μου έχει δοθεί. Δεν το θυμάμαι.
Κ. Τι γνωρίζετε για συγκεκριμένη δραστηριότητα του Μουστακλή και του Βαρδάνη, τους οποίους κατά τα γραπτά και κατά τις καταθέσεις μερικών, τους προορίζατε να παίξουν κάποιον ρόλο από την στιγμή που θα εκδηλωθεί το κίνημα και μετά.
Λ. Απλώς γνωρίζω ότι αυτοί οι άνθρωποι ήσαν από τα στελέχη του στρατού στα οποία θα στηριζόμεθα για το χερσαίο κομμάτι, αλλά δεν γνώριζα ούτε τον Μιχάλη τον Βαρδάνη ούτε τον συχωρεμένο, τον Μουστακλή. Άλλωστε εγώ {επειδή ήμουνα} στις περιπολίες και με έδρα την Κρήτη, δεν ήμουνα τακτικά στην Αττική. Φαντάζομαι άλλοι αξιωματικοί να ήξεραν περισσότερα. Εγώ ήξερα τα ονόματα, ήξερα ότι αυτοί θα είναι οι άνθρωποι μας, αλλά πέραν τούτου ουδέν.
Κ. Υπάρχει ένα ερωτηματικό ειδικά για την μέρα που συναντηθήκατε κάτω από την Πελοπόννησο ή δεν έγινε έτσι; Με τον Παπά.
Λ. Όχι θα σου πω …
Κ. Πέστε μου ακριβώς τι έγινε.
Λ. Υπάρχει μια διαστροφή της αλήθειας και θέλω να την αποκαταστήσω. Πριν φύγουμε, πριν ας πούμε, πριν ξεκινήσουμε, 22 Μαΐου ξέρω 'γω πότε ήταν, πριν πάντως την ημερομηνία αυτή, ξέραμε ότι ο Παπάς με την δύναμη, την μικτή δύναμη του Ν.Α.Τ.Ο., θα έφευγε από το Ηράκλειο και θα πήγαινε προς την κεντρική Μεσόγειο. Και είχαμε συνεννοηθεί εάν γίνει το κίνημα να ανταλλάξουμε πληροφορίες. Υπόλογος μου στο καράβι ήταν ο Τσιλφίδης ο Π.Υ. που ήταν τηλεγραφητής τότε. Είχαμε ένα συνθηματικό και του έγραψα εγώ «*Δεν θέλω τσιγάρα*. » Που σημαίνει δεν εξεδηλώθει το κίνημα. Εντάξει μας πιάσανε τότε όλους. Αυτό ήτανε.
Κ. Να επανέλθουμε λιγάκι, ήμαστε στην ημέρα που ο Παπάς βρίσκεται εν πλω με τη μικτή δύναμη και στη συνέχεια φεύγει για την Ιταλία …
Λ. Και εγώ είμαι, με τα πλοία, με τον Πάνθηρα και δύο PGM[1], στην Νεάπολη Λακωνίας. Λοιπόν είμαι στην Νεάπολη και μαθαίνω, πληροφορούμαι από τη γυναίκα μου, ότι γίνονται συλλήψεις. Αυτό της το είπε ο αδερφός της (Καταγάς), ότι γίνονται συλλήψεις. Και παίρνω τηλέφωνο τη γυναίκα μου και τη ρωτάω, «*Τι σου λένε, πόσοι ήταν γιατί έχω μείνει από πληροφορίες*». Μου απάντησε δεν ξέρει, δεν μου είπε τίποτα διαφωτιστικό. Προσπάθησα να βρω τον Καταγά αλλά, δεν τον πέτυχα.
Κ. Τον Κώστα τον Καταγά;
Λ. Τον Κώστα τον Καταγά γιατί με αυτόν είχαμε συνεννοηθεί, τι θα κάνουμε μαζί. Λοιπόν είμαι στη Νεάπολη και προσπαθώ να πάρω πληροφορίες ανεπιτυχώς. Δεν είχα πληροφορίες. Αποφασίζω και διώχνω τον πρώτο μου μηχανικό, τον Μιχαλακάκο, ο οποίος ήταν κοντά μου, για να τον προστατέψω. Του λέω «*Πάρε άδεια και πήγαινε στην Μάνη*. »
Κ. Όταν λέτε Νεάπολη, ποια Νεάπολη εννοείτε;
Λ. Λακωνίας. Εκεί αγκυροβόλησα με τα πλοία της ασκήσεως. Φεύγοντας από Νεάπολη, εγώ δεν έχω εικόνα. Τι γίνεται; Ποιοι συνελήφθησαν; Ποιοι δεν συνελήφθησαν; Γιατί μιλάω για 23 του μηνός τώρα. Είναι δηλαδή το πρωινό που γίνονται οι συλλήψεις. Ζητούσα εναγωνίως Αντώνη, τον Κώστα τον Καταγά αλλά δεν τον έβρισκα στη Σχολή Πολέμου, γιατί η Σχολή Πολέμου απουσίαζε νομίζω στη Θεσσαλονίκη. Εν πάση περιπτώσει, μέσω γυναικός δεν μπορούσα να έρθω σε επαφή. Και δεν είχα και άλλο τρόπο. Αν είχαμε τότε τα κινητά τηλεφωνά, δεν θα ήμαστε τυφλοί. Αλλά δεν είχαμε τρόπο επικοινωνίας. Είχα ένα προβληματισμό. Και το έχω γράψει και θα το ξαναπώ. Η συνείδηση μου μου έλεγε, μέσα μου είχα ένα δίλημμα, να το σκάσω για έξω (όχι εν συνεννοήσει με τον Παπά) ή να ακολουθήσω την κοινή μοίρα με τους συλληφθέντες; Στον Παπά απάντησα ότι δεν εκδηλώθηκε το κίνημα. Σαν πληροφορία το πέρασα. Και θυμάμαι ότι ο κωδικός ήταν «*Δεν θέλω τσιγάρα* » κάτι τέτοιο. Και επικαλούμαι για αυτό τον Τσιλφίδη, τον υπόλογο που, έχει φύγει τώρα αυτός [2]. Αποφάσισα τελικά να πλεύσω προς Σούδα εν γνώσει των αναμενόμενων. Το Α/Τ ΠΑΝΘΗΡ στο οποίο επέβαινα ουδέποτε συναντήθηκε με το Α/Τ ΒΕΛΟΣ.

[1] PGM είναι Κανονιοφόρος, είδος μικρού πολεμικού πλοίου.
[2] Αυτό που λέει ο Λυμπέρης δεν χρειάζεται επιβεβαίωση του Τσιλφίδη αφού ο ίδιος ο Παπάς το καταχωρεί στη σ.24 του ένθετου της ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑΣ ό.π. στο ίδιο άρθρο όπου γράφει: *«...τις βραδινές ώρες της ίδιας μέρας επικοινώνησα με το Α/Τ ΠΑΝΘΗΡ που με δύο άλλα μικρότερα πλοία έπλεαν νότια της Πελοποννήσου και ο μυημένος κυβερνήτης του μου διαβίβασε τη συνθηματική λέξη ΄΄Σοφοκλής΄΄ δηλαδή αναβολή του κινήματος αντί της ΄΄Κανάρης΄΄ που ήταν η κωδική λέξη για εκδήλωση τους κινήματος....»*. Επομένως

Κ. Αυτό το μήνυμα δηλαδή το «*Δεν θέλω τσιγάρα*. », σήμαινε ότι …
Λ. Δεν εκδηλώθηκε το κίνημα.
Κ. … προδόθηκε, δεν εκδηλώθηκε …
Λ. Δεν εκδηλώθηκε το κίνημα. Θα πεις «*Γιατί το είχατε αυτό το πράγμα*; »
Κ. Που το στείλατε;
Λ. Στο ΒΕΛΟΣ. Μεταξύ τηλεγραφητών.
Κ. Στον Παπά το στείλατε.
Λ. Στον Παπά βεβαίως. Δεν είπε ο Παπάς ούτε ραδιοφωνικά, ούτε με ένα σήμα «*Χρήστο, έλα μαζί μου*. » Και εγώ να του είπα *« Οχι.* » … Εγώ ζούσα τότε με ένα δίλημμα. Με ένα δίλημμα στη Νεάπολη, να την κοπανήσω ή να μην την κοπανήσω με τον Πάνθηρα. Και τι λειτουργούσαν μέσα μου; Το ένα ήτανε ο φόβος. Όλοι είχαμε ένα μύθο ότι στην ΕΣΑ σκοτώνουν, σπάνε κόκαλα ξέρω 'γω και τα λοιπά και το άλλο ήτανε να φύγω εγώ και να προδώσω την υπόλοιπη ομάδα. Δεν ήξερα τι γινότανε με κατάλαβες. Δεν είχα εικόνα. Σκέφθηκα μήπως γίνω αιτία να αποκαλυφθούνε.
Κ. Εγώ τι καταλαβαίνω από αυτό; Από τον τρόπο που το λετε.
Λ. Ναι.
Κ. Καταλαβαίνω ότι ένα από τα διλήμματα που είχατε για να φύγετε, ήταν μήπως θεωρηθεί η φυγή σας ως προδοσία των συνάδελφων …[1]
Λ. Ναι, όπως το λες. Των συνάδελφων.
Κ. … και την ίδια στιγμή βγάζετε στην ακτή τον Μιχαλακάκο, τον οποίο τον είχατε μυήσει, τον πρώτο μηχανικό σας, για να τον προστατέψετε να μην συλληφθεί. Και αφήσατε τον εαυτό σας πάνω στο καράβι και γυρίζετε πίσω και συλλαμβάνεστε.
Λ. Πάω στην Κρήτη, δεν με συνέλαβαν αμέσως. Γυρίζω στην Κρήτη λοιπόν και παρέβαλα σε προβλήτα. Μόλις πέφτω στην προβλήτα, παραβάλλουν εξωτερικά του ΠΑΝΘΗΡ ένα άλλο καράβι για να μην μπορώ να φύγω.
Κ. Γνωστά από εδώ και μετά. Άρα δεν σας κάλεσε ο Παπάς μαζί του …
Λ. Όχι, όχι.
Κ. Το πιθανότερο, διότι εκείνη την στιγμή δεν ήξερε ότι είχε σκοπό να κάνει ότι έκανε στη συνέχεια.
Λ. Δεν το ξέρω. Πάντως μιλάμε ότι αυτά γινήκανε, φεύγοντας εγώ για την Κρήτη, ή όντας εγώ στην Νάπολη, δεν το θυμάμαι τώρα ακριβώς, αλλά πρέπει να είναι πριν καταπλεύσω στη Σούδα.
Κ. Στο Βέλος εκδηλώνεται {η φυγή στο Φιουμιτσίνο}, με τον Παπά και τους υπόλοιπους μετά από δύο μέρες νομίζω.
Λ. Πολύ αργότερα εκδηλώθηκε.
Κ. Μάλιστα, εντάξει. Το ξεκαθάρισα για μένα.
Λ. Εγώ σκεφτόμουνα να πήγαινα στην Μάλτα, δεν θα πήγαινα στη Ρώμη, επειδή είχα υπηρετήσει στο ΝΑΤΟ στη Μάλτα και είχα γνωστούς, αυτό ήτανε στο μυαλό μου ας το πούμε. Εκ των υστέρων βέβαια, πολλά μπορεί να πει κανείς.
Κ. Τα ύστερα είναι γνωστά. Βασανιστήκατε από τα όργανα της δικτατορίας;
Λ. Όχι ιδιαίτερα. Όχι ιδιαίτερα.
Κ. Τι εννοείτε 'Όχι ιδιαίτερα';
Λ. Ψυχολογικά ναι. Δηλαδή μου λέγανε «*Ρε συ πόσα φάρμακα θα πάρεις; Θα αυτοκτονήσεις*; *Πόσα πήρες, τι θέση σου έταξαν για να προδώσεις την πατρίδα;*» Εγώ είχα μαζί μου, έπαιρνα κάποιο χάπι EYRIPMAL που ήταν για την αρρυθμία. Το έπαιρνα από τότε που ήμουνα στην Ιταλία, μου το είχε δώσει ένας Ιταλός γιατρός. Και μου λέγανε επανειλημμένα για τα φάρμακα. Καλά η ορθοστασία, όλα αυτά είναι γνωστά.
Κ. Όχι όλα αυτά. Είχατε ορθοστασία; Αυτό το παθαίνεις …
Λ. Βεβαίως. Εγώ θυμάμαι που έπεσα κάτω απ' την ορθοστασία, δεν άντεχα άλλο και ήρθε ο γιατρός, δεν θυμάμαι το όνομα του, ο Κόφας; Ο γιατρός που ήτανε για διακεκριμένες επεμβάσεις.
Κ. Ο Κόφας;
Λ. Ο Κόφας και μου έφερε μια παγωμένη πορτοκαλάδα και όταν ήπια αυτήν την παγωμένη πορτοκαλάδα είπα «*Αανέστη, Χριστός ανέστη*. », δηλαδή μου φάνηκε, ανάσταση η κρύα πορτοκαλάδα σε αυτήν την κατάσταση. Την εποχή αυτή Ιούνιος 1973 επικρατούσε καύσωνας.

όταν ο Λυμπέρης μιλάει για ΄΄διαστροφή΄΄ της αλήθειας εννοεί πιθανώς εκείνους που τον κατηγόρησαν πως δεν έφυγε και αυτός όπως ο Παπάς στο εξωτερικό με το Α/ΤΠΑΝΘΗΡ που ήταν το δικό του πλοίο. Και είναι εξίσου γεγονός πως ο Παππάς όταν ανταλλάσσει με τον Λυμπέρη τα σήματα (μέσω τηλεγραφητών), δεν έχει ακόμα αποφασίσει τι πρόκειται να κάνει, αφού δεν είναι γνωστές οι συλλήψεις κ.λ.π. που άρχισαν ακριβώς την ώρα που συμβαίνουν αυτά.

[1] Είναι διαφορετικός ο τρόπος προσέγγισης και ερμηνείας της κατάστασης από τους Λυμπέρη και Παππά. Ο ένας εγκαταλείπει την άσκηση του ΝΑΤΟ και ζητάει άσυλο στο εξωτερικό με τους περισσότερους από τους νέους αξιωματικούς και υπαξιωματικούς του Α/ΤΒΕΛΟΣ. Ο Λυμπέρης θεωρώντας, πως η φυγή του εκτός Ελλάδας είναι εγκατάλειψη των συντρόφων του της οργάνωσης που συλλαμβάνονταν, γυρίζει πίσω με το πλοίο και συλλαμβάνεταιο και αυτός. Και οι δύο πράξεις ενέχουν το στοιχείο της θαρραλέας ενέργειας. Χρειάζονται κότσια για να τινάξεις στον αέρα τη σταδιοδρομία σου και άλλων τριάντα μαζί σου. Το ίδιο και για να προτιμήσεις τη φυλακή με το φόβο των βασανιστηρίων κ.α. της ΕΣΑ, από μια φυγή προς τα έξω.

Κ. Πως εξηγείτε το ότι σας βασάνισαν, γιατί αυτό είναι βασανιστήριο, ήσασταν βασανισμένος …
Λ. Σκοπός τους ήταν να σε μηδενίσουν, να αποβάλεις κάθε αίσθηση αυτοπεποίθησης. Δεν με άφησαν να κοιμηθώ, βάλανε ισχυρά φώτα που είχανε εκεί πέρα. Έμεινα όρθιος συνεχώς και θυμάμαι το ανυπόφορο της ορθοστασίας. Άλλο χειρότερο είναι ότι δεν σε αφήνανε να φας να γράψεις να διαβάσεις. Δεν μπορούσες να κάνεις τίποτα.
Κ. Στην τουαλέτα;.
Λ. Δεν μπορούσες να πηγαίνεις όποτε ήθελες, ούτε σου έδιναν χρόνο. Η μόνη φορά που με χτύπησαν, δηλαδή μου δώσανε γροθιές στο πλευρό, ήταν στην ανάκριση που ήταν δύο. Νομίζω ότι ο ένας λεγόταν Νικολόπουλος και κάποιος άλλος, που τους περιέπαιξα, δηλαδή τους προκάλεσα να με χτυπήσουν.
Κ. Ποιος Νικολόπουλος;
Λ. Όχι του ναυτικού. Νομίζω έτσι λεγότανε ίσως κάνω λάθος, ήταν του στρατού, δύο αξιωματικοί του στρατού ήταν εκεί πέρα …
Κ. Και σας χτύπησαν στο στήθος …
Λ. Εδώ, στα πλευρά στα πλευρά. Αυτό έγινε όταν μου είπανε «*Ρε Λυμπέρη, εσύ ένας γνωστός αξιωματικός, δημοκρατικός, εσύ που δεν είσαι άνθρωπος του Καραμανλή. Δεν ήσουν άνθρωπος του βασιλιά. Γιατί πήγες με αυτούς; »* Τότε τους απάντησα. *«Γιατί είμαι εναντίον της χούντας.* » Αυτό τους εξόργισε.
Κ. Κύριε ναύαρχε, γιατί σας βασάνισαν αφού δεχτήκατε ότι, όλοι οι αξιωματικοί του κινήματος λέγατε την αλήθεια; Σας βασάνισαν για να πείτε περισσότερα; Ή για να σας τιμωρήσουν διότι είσαστε στο κίνημα;
Λ. Καταρχήν, πιθανόν να μην πίστευαν ότι είχαμε πει αυτά που ξέραμε. Μια περίπτωση είναι αυτή. Έχοντας υπ' όψιν άλλες περιπτώσεις ότι είχανε περάσει διαδικασίες για να μάθουνε, να αποκαλύψουνε την αλήθεια, πιθανόν να μην το πίστευαν αυτό το πράγμα. Δεύτερον, πιθανόν να βγάζανε απωθημένα. Ένας λόγος να ήταν αυτός. Νομίζω όμως ότι δεν μας βασάνισαν. Δηλαδή δεν άσκησαν περαιτέρω βία, με τα όσα συνέβησαν στον Μουστακλή. Δηλαδή εκεί κόπηκαν αυτοί.
Κ. Πόσες ώρες σας άφησαν όρθιο;
Λ. Πολλές ώρες, δεν θυμάμαι. Εγώ θυμάμαι ότι κατέρρευσα από ορθοστασία δηλαδή δεν μπορούσα να σταθώ όρθιος.
Κ. Μια μέρα ή δύο μέρες;
Λ. Πρέπει να ήταν πάνω από μια μέρα. Πρέπει να ήταν πάνω από μια μέρα. Όπως υπήρξαν αξιωματικοί, (μου έχει πει εκ των υστέρων ο Πετρόπουλος) που είχαν σχέση με αυτούς, τους είχαν φοβερίσει, τους είχαν πει αυτό, *« δεν θα βασανίσεις αξιωματικούς γιατί θα γίνει της κακομοίρας.* » Δηλαδή οι τύπου Κιοσσές, ενδεχομένως ο Πετρόπουλος μήπως και ο ίδιος, …
Κ. Δεν κατάλαβα τι είπατε.
Λ. Μου είχε πει ο Στάθης ο Πετρόπουλος λέω ότι, όταν έγιναν οι συλλήψεις στο ναυτικό, πήγανε και πιάσανε αυτούς του συστήματος, δεν ξέρω εάν ήταν του Ε.Α.Τ. ή άλλοι …
Κ. Ποιοι τους πιάσανε;
Λ. Ο Πετρόπουλος σου λέω και ενδεχομένως και άλλοι, οι οποίοι τους εμπόδισαν ή τους απέτρεψαν να κακομεταχειρισθούν τους αξιωματικούς.
Κ. Δηλαδή αξιωματικοί του ναυτικού εν ενεργεία, φίλοι της δικτατορίας, όταν συνέλαβαν εσάς του κινήματος, πήγανε έπιασαν χουντικούς αξιωματικούς που ήταν υπεύθυνοι για εσάς …
Λ. Εγώ για έναν ξέρω. Τον Στάθη τον Πετρόπουλο κατά δική του ομολογία.
Κ. … και τους απείλησαν, τους προειδοποίησαν, τους είπαν να μην βασανίσουν αξιωματικούς του ναυτικού.
Λ. Ναι.
Κ. Πως το ερμηνεύετε εσείς αυτό;
Λ. Κοίταξε να δεις, το ερμηνεύω, στην υπεροχή του πνεύματος του ναυτικού. Δηλαδή στο ναυτικό υπάρχουν μερικές δυνάμεις που λειτουργούν και στις δύσκολες στιγμές, της υπερηφάνειας του όπλου, της συναδελφικότητας, το ότι γνώριζαν πολλούς ανθρώπους από εκεί μέσα. Ακόμη μπορεί να συνέβαλε το ότι η ηγεσία του ΓΕΝ μας παρέδωσε στην ΕΣΑ και αυτό έθιξε όλους στο ναυτικό. Έτσι το ερμηνεύω.
Κ. Να το διευρύνουμε λιγάκι. Πως σας φέρθηκαν γενικότερα οι αξιωματικοί και οι υπαξιωματικοί του ναυτικού, κατά τη διάρκεια της συλλήψεως σας; Οι άλλοι αξιωματικοί;
Λ. Ορισμένοι πολύ καλά. Θυμάμαι ότι κάποιος αξιωματικός νεώτερός μου από τους φίλους του Κιοσσέ, όταν με συνάντησε στο στρατόπεδο Παπάγου, όντας υπό σύλληψη, με χαιρέτησε στρατιωτικά με έκφραση συμπάθειας. Νομίζω ότι ήταν ο Κανελλόπουλος. Ο Πάνος Ευσταθίου αρνήθηκε να με συλλάβει στην Κρήτη στις 26 Μαΐου. Προέβαλλε τη φιλία που είχαμε. Θα έλεγα ότι από την ώρα της σύλληψης μέχρι και τον εγκλεισμό σε κρατητήριο, η συμπεριφορά ήταν ευγενική. Υπήρχαν όμως και οι άλλοι. Αισθανόμουνα ντροπή για τη στάση τους. Διότι εγώ ήμουνα στα υπόγεια από κάτω και τους άκουγα που γελούσανε, λέγανε αστεία, ακουγόντουσαν οι φωνές, ήταν ανοιχτά τα παράθυρα και μου δημιουργούσε την μεγαλύτερη ντροπή που αισθανόμουνα. Ομοίως το ότι δεν ήρθε ένας άνθρωπος, ή δεν τόλμησε να πάει σε κάποιο γραφείο να πει, «*Δεν είμαι κατά της χούντας. Αλλά οπωσδήποτε να πω καλημέρα.* » ή *«Να πάρω την οικογένεια πίσω*{τηλέφωνο}. » Πολλοί λίγοι πήραν την οικογένεια τηλέφωνο και ήρθανε εδώ πέρα, πολλοί λίγοι.

Κ. Ποιοι;
Λ. Εδώ στο σπίτι μου, ήρθαν οι Μιχαλακάκος, Ρίζος, Γεωργόπουλος, Δρόσος, Ντεγιάννης Γ., ο Μανθούλης ο Σταμάτης, δεν θυμάμαι άλλους. Το γεγονός ήταν ότι επρόκειτο για ελάχιστους, πολλοί λίγοι.
Κ. Με υποχρεώνετε να σας πω το εξής. Αυτά που μου λέτε μέχρι στιγμής για την συμπεριφορά των άλλων αξιωματικών, σημαίνουν ότι, οπαδοί της δικτατορίας φέρθηκαν σε σας πολύ καλά κατά το χρόνο της σύλληψης σας. Ενώ αντίθετα μάζα αξιωματικών και υπαξιωματικών, οι οποίοι δεν είχαν συλληφθεί, δεν έδειξαν αυτό που λέγαμε νωρίτερα, ΄΄πνεύμα σώματος΄΄. Πως το εξηγείτε αυτό;
Λ. Πως το εξηγώ; Ο φόβος. Ο φόβος, καταρχήν ο φόβος. Ένα στοιχείο είναι ο φόβος, όχι, δεν ήταν προσωπικές διαφορές που είχαν με τους συλληφθέντες. Νομίζω ένα στοιχείο ήταν ο φόβος, ο οποίος είχε απλώσει σε όλους αυτούς τους ανθρώπους. Ο φόβος και μετά ο χαρακτήρας.
Κ. Να το γενικεύσουμε λίγο. Πως φέρθηκαν οι αξιωματικοί του ναυτικού στη διάρκεια της δικτατορίας, απέναντι στη χούντα;
Λ. Πως φέρθηκαν οι;
Κ. Οι αξιωματικοί του ναυτικού στη χούντα, πως φέρθηκαν; Ποια ήταν η στάση τους;
Λ. Κοίταξε να δεις. Καταρχήν, από πλευράς ηγεσίας νομίζω ότι είναι παραδειγματική θετικά η στάση του τότε Α./Γ.Ε.Ν., του Εγκολφόπουλου που παρητήθη. Νομίζω ότι αυτός πέρασε το μήνυμα τι πρέπει να γίνει. Η ηγεσία τουλάχιστον έπρεπε να μην συνυπάρχει με την χούντα. Αυτό είναι ένα. Το δεύτερο στοιχείο το οποίο θέλω να επισημάνω. Ότι πολλά στελέχη σε διαφορετικούς βαθμούς και χαμηλόβαθμα, χειροκρότησαν την επιβολή της δικτατορίας. Πολλά στελέχη την χειροκρότησαν.
Κ. Ποσοστιαία πόσα θα λέγατε ότι είναι;
Λ. Ήμουνα στην Κρήτη την εποχή εκείνη, έτσι; Θα έλεγα η πλειοψηφία αν όχι η ολότητα των δεξιών αξιωματικών, που λέγαμε δεξιούς ή βασιλικούς, τη χειροκρότησε.
Κ. Τι ποσοστό δίνετε σε αυτούς οι οποίοι κράτησαν ουδέτερη στάση; Κύριε ναύαρχε μιλάμε για εφτά χρόνια τώρα, μη μου λέτε …
Λ. Ναι κοίταξε να δεις. Ο κόσμος στην αρχή αποδέχτηκε τη χούντα ίσως σε μεγαλύτερο ποσοστό (άνω του 50%), το οποίο ποσοστό μειωνότανε. Αυτό είναι. Εγώ δεν μπορώ να σου πω νούμερα ακριβώς, αλλά είναι σίγουρο ότι ξεκινάμε από μία ευρύτερη αποδοχή. Η οποία ευρύτερη αποδοχή γίνεται από τους αξιωματικούς δεξιούς κυρίως και βασιλικούς, όχι βενιζελικούς ή κεντρώους. Αυτούς τους έδιωξε η χούντα σιγά-σιγά. Όμως στην πορεία της είτε διότι από δική τους αυτογνωσία, είτε διότι τα ινδάλματα τους, Βασιλιάς, Καραμανλής ξέρω ‘γω, βλέπουν ότι ανθίστανται, συνέχεια αυτό το πράγμα σμικρύνει. Πάντως στο τέλος θα έλεγα ότι η πλειοψηφία ήταν εναντίον της δικτατορίας. Δηλαδή μετά από ορισμένα χρόνια, μετά το ’70 θα έλεγα, ’69 – ’70,ισχυρή πλειοψηφία είναι εναντίον της δικτατορίας. Ανεξάρτητα αν αυτή η πλειοψηφία θα έδειχνε σε μια μαχητική δράση ή θα ήτανε «*Κύριε δεν σε δέχομαι*. » Εγώ εκεί το εκτιμώ.
Κ. Πόσους βασάνισαν … Κύριε ναύαρχε έχω μια μεγάλη απορία.
Λ. Για πες μου.
Κ. Να πούμε ότι βασανιστήριο είναι και το ψυχολογικό βασανιστήριο. Η ορθοστασία είναι σωματικό βασανιστήριο. Γιατί αυτό θα έπρεπε να μην το θεωρείτε σαν βασανιστήριο; Είναι βασανιστήριο.
Λ. Όχι. Επειδή ο κόσμος βασανιστήριο θεωρεί το άγριο ξύλο και άλλες ειδικές δοκιμασίες.
Κ. Όχι δεν είναι έτσι. Πόσους επομένως βασάνισαν όπως εσάς στην διάρκεια της κρατήσεως σας; Από το κίνημα.
Λ. Απ’ ότι έχω ακούσει, σχεδόν όλους. Πιθανόν ορισμένους περισσότερο, αλλά δεν μπορώ να σου πω τώρα …
Κ. Πήγατε όλοι στο Ε.Α.Τ./ Ε.Σ.Α.;
Λ. Όχι.
Κ. Στο Ε.Α.Τ./ Ε.Σ.Α. δεν πήγατε; Δεν πάρθηκαν οι καταθέσεις σας στο Ε.Α.Τ. Ε.Σ.Α.;
Λ. Ναι, ναι. Εμένα τουλάχιστον εκεί μ ου πήραν τις καταθέσεις, δεν ξέρω για όλων των άλλων. Καταρχήν βγήκαν αξιωματικοί σε δύο δόσεις. Εγώ περιμένω {να λυθεί} μια απορία, έχω ένα ερώτημα. Γιατί μερικοί αξιωματικοί βγήκανε στον Ιούλιο και οι άλλοι εμείς βγήκαμε στο τέλος;
Κ. Ποια είναι η εκτίμηση σας; Γιατί βγήκατε έτσι;
Λ. Κοίταξε να δεις. Η εκτίμηση μου είναι ότι μπορεί να επέδρασαν νέες λογικές στη χούντα. Τυχόν προσωπικές γνωριμίες, κάποιος να έχει υπηρετήσει στο στρατό με τον Χ, μπορεί από την εικόνα που είχαν, από το προφίλ αυτών των ανθρώπων, να τους θεώρησαν ότι αυτοί ήσαν και αναγκασμένοι να πάνε, να ήταν ένας πρώην υπασπιστής του βασιλιά ή, δεξιάς κυβέρνησης. Νομίζω ότι μπήκαν κριτήρια τέτοιας μορφής …
Κ. Διακρίσεων;
Λ. Διακρίσεων. Διότι η χούντα με τι κριτήριο διαφοροποιεί; Με το πόσο μπορεί να την ζημιώσεις ή να μην τη ζημιώσεις. Νομίζω λοιπόν ότι η δεύτερη παρτίδα είτε δεν είχε τις προσβάσεις είτε χαρακτηρίσθηκε σαν πιο επικίνδυνη.
Κ. Σαν πιο επικίνδυνοι;.

Λ. Ναι δεν θέλω να μειώσω το έργο των συνάδερφων που κάνανε φυλακή, αλλά εν πάση περιπτώσει δεν νομίζω ότι βλέπαν το ίδιο έναν φιλοπαπανδρεϊκό αξιωματικό με έναν άλλον δεξιό αξιωματικό. Δεν αποκλείω Αντώνη, το λέω τώρα σαν υποψία όμως, ότι και μασονικές διασυνδέσεις μπορεί να λειτούργησαν ως κριτήριο αποφυλάκισης.[1]

Κ. Με πήγατε σε ένα ερώτημα που είχα σκοπό να κάνω μετά. Πόσους τέκτονες είχε το ναυτικό τότε και πόσους πριν την δικτατορία και μετά την δικτατορία και τι ρόλο έχει παίξει ο τεκτονισμός στις ένοπλες δυνάμεις και κυρίως στο ναυτικό;

Λ. Κοίταξε να δεις, πόσους δεν μπορώ να σου απαντήσω, δεν έχω κάνει καμία έρευνα. Οπωσδήποτε όμως, ποτέ το επίσημο ναυτικό δεν τάχτηκε κατά. Είτε μέσα από τις Διατάξεις είτε μέσα από τις διαταγές, τη νομοθεσία στο ασυμβίβαστο, της συμμετοχής σε τεκτονική στοά, ή αν υπάρχουν και άλλες στοές δεν ξέρω, του αξιωματικού και γενικά του δημόσιου υπάλληλου. Όπως στην Αγγλία παραδείγματος χάριν, απαγορεύεται ο δημόσιος υπάλληλος να ανήκει στο κομμουνιστικό κόμμα. Έχει βγει νόμος, εάν ανήκεις εγώ σε διώχνω. Λοιπόν εδώ, αυτό που είναι βασικό το επισημαίνω, ότι η πολιτεία δεν θεσμοθέτησε το ασυμβίβαστο.

Κ. Ποιους ξέρετε σαν τέκτονες στο ναυτικό, κύριε ναύαρχε; Αυτή είναι θεωρητική τοποθέτηση, είναι η εκτίμηση σας.

Λ. Είναι βασικό, δεν είναι εκτίμηση, είναι βασικό, έχουμε θεσμικό κενό για το ασυμβίβαστο, του στάτους αξιωματικού και συμμετοχής σε τεκτονική στοά. Αυτό δεν είναι κενό, είναι πολύ βασικό, είναι και σημερινή πρόκληση. Οι στοές Αντώνη μισούν τη διαφάνεια, τον ήλιο, λειτουργούν στο σκοτάδι και υπονομεύουν το δίκαιο των λαών.

Κ. Ο τεκτονισμός στο ναυτικό μέσα συγκεκριμένα τι ρόλο έπαιξε;

Λ. Ρόλο στην εσωτερική του λειτουργία. Ότι άνθρωποι που ήσαν σε αυτό, ενδεχομένως να είχανε εύνοιες. Δεν ξέρω ονόματα να σου πω, αλλά επειδή έχω ακούσει για πολλούς, χωρίς να έχω στοιχεία, δεν μπορώ αυτή τη στιγμή να σου πω ότι ο τάδε ήταν τέκτονας. Εκτός από αυτούς που έχουνε ομολογήσει. Πιστεύω ότι είναι αρνητικός ο ρόλος της Μασονίας και των στοών στη λειτουργία της πολιτικής και στρατιωτικής τάξης. Τίθεται καθαρά το θέμα της συμβατότητας Status αξιωματικών και μέλους στοάς. Πιστεύω ότι είναι ασυμβίβαστο. Δύσκολα θα διαφωνούσε κανείς με την αρχή ότι τον πολιτικό και στρατιωτικό ηγέτη έλκουν τα εθνικά συμφέροντα και μόνον και όχι τα παράκεντρα.[2]

Κ. Γιατί δεν αποκαλύψατε και δεν τιμήσατε σαν κίνημα τους αξιωματικούς οι οποίο δεν είχαν συλληφθεί αλλά ήταν μυημένοι στο κίνημα; Και πέστε μου …

Λ. Ποιον δεν αποκαλύψαμε;

Κ. Ένα σωρό αξιωματικούς.

Λ. Αυτό που λέγαμε εμείς ήταν, στις καταθέσεις μας, ότι δεν ήμαστε μόνο εμείς.

Κ. Δεν μιλάω για την διάρκεια της σύλληψης σας και των καταθέσεων. Λέω μετά την δικτατορία. Τιμηθήκατε και σωστά, από την πολιτεία και από τους συναδέλφους σας και από την κοινωνία, για την συμμετοχή σας στο κίνημα.

Λ. Έπρεπε να τιμηθούν, εδώ είναι ένα λάθος Αντώνη, δεν συμφωνώ μαζί σου. Τιμήθηκαν πρόσωπα. Αυτό που έπρεπε να τιμηθεί σωστά και θεσμικά, ήταν η δημοκρατική συνέπεια του αξιωματικού. Να αισθάνεται ο αξιωματικός μέσα από τις Διατάξεις ότι έχει το χρέος της δημοκρατικής νομιμότητας. Αυτό δεν τιμήθηκε. Τιμήθηκαν τα πρόσωπα. Τα πρόσωπα …

Κ. Γιατί δεν αποκαλύψατε, εσείς τον Μιχαλακάκο; Να τον τιμήσετε. Που τον είχατε ενημερώσει και έκανε … και το διευρύνω το ερώτημα, δεν ήταν μόνο ο Μιχαλακάκος.

Λ. Ναι.

Κ. Ήταν περί τους 20 αξιωματικούς. Ο Σταματίου ο Βασίλης …

Λ. Ναι. Κοίταξε να δεις ήμουν πάντα των χαμηλών τόνων και όχι των οπερέτων. Έκανες κάτι για την πατρίδα σύμφωνα με την συνείδησή σου; Αρκεί, δεν χρειάζονται γιορτές και παραμύθια[3]. …

---

[1] Ανεξάρτητα από τις επί μέρους επισημάνσεις του Λυμπέρη, η αποφυλάκιση ορισμένων της οργάνωσης πριν την αμνηστία, με την οποία αφέθηκαν και οι υπόλοιποι, οφείλεται και στην πρόταση του ΑΠΑΕΣΑ ο οποίος προτείνει τη διακοπή της δίωξης και της προφυλάκισής τους. Δεν φαίνεται έτσι να υπάρχει κανένα μυστήριο στις διαφορετικές ημερομηνίες απελευθέρωσης. Το γεγονός όμως πως ο Λυμπέρης δεν διορθώνει τις επιφυλάξεις του διαβάζοντας μάλιστα και την παρατήρηση του γράφοντος για την πρόταση του ΑΠΑΕΣΑ, σημαίνει πως επιμένει στις υποψίες του. Θέλει να πει ακριβώς αυτό που αφήνει στην απάντηση. Θεωρεί πως οι συλληφθέντες αντιμετωπίσθηκαν με διαφορετικό τρόπο και ανάλογα με τις ιδεολογικές τους προτιμήσεις και γνωριμίες. Ο γράφων δεν γνωρίζει περισσότερα για τους αποφυλακισθέντες ενωρίτερα, για να συμφωνήσει ή διαφωνήσει με την δεικτική παρατήρηση του Λυμπέρη. Πάντως όλοι οι συμμαθητές του (έξη συνολικά μάχιμοι και δύο μηχανικοί απολύθηκαν με τους τελευταίους στις 21 και 27 Αυγούστου).

[2] Ο Λυμπέρης προβάλλει την άποψή του για τον τεκτονισμό και το ρόλο των στοών τους στα αφορούντα την πολιτική και τους στρατιωτικούς. Και δεν εξικνείται η θέση του μόνον από το γεγονός πως είναι πιστός χριστιανός αλλά και από το ότι έχοντας διατελέσει ως στέλεχος των ΕΔ στις ανώτατες θέσεις του Αρχηγού του Στόλου και του Α/ΓΕΕΘΑ επισημαίνει και σωστά τι σημαίνει ειδικά για τον πολιτικό και στρατιωτικό ηγέτη να έχει οιασδήποτε μορφής δεσμεύσεις, όπως αυτές που μπορεί να έχουν οι τέκτονες.

[3] Εδώ ο ναύαρχος κάνει λάθος. Και τούτο γιατί ΄΄γιορτές και πανηγύρια΄΄ γίνονται για τέτοιου είδους κινήσεις και για την αντίσταση κατά της χούντας. Και πρέπει να γίνονται (σεμνά, σοβαρά, αξιόπιστα και σύμφωνα με την ιστορική πραγματικότητα) προς

Κ. Και άλλοι αξιωματικοί που δεν τιμήθηκαν. Γιατί δεν το κάνατε σαν κίνημα αυτό; Και σαν ηγεσία αργότερα …

Λ. Μπορώ να σου πω ότι είμαι αθώος του εγκλήματος. Δεν το έκανα από κάποια σκοπιμότητα. Πάντοτε αναφέρθηκα στους γύρω μου όπως ο Μιχαλακάκος.Ποτέ δεν το έκρυψα μετά την δικτατορία, ποτέ δεν έκρυψα την περίπτωση του Μιχαλακάκου. Αλλά αν αυτό το είχα συνολικά συνειδητοποιήσει θα είχα κάνει ότι χρειαζόταν, ολόκληρο αγώνα για αυτούς τους ανθρώπους. Εγώ ήμουνα καταρχήν της εξής αρχής. Ότι, δεν μπορεί η συμμετοχή στο κίνημα του ναυτικού να αποφέρει οφέλη υλιστικά. Μόνο ηθικά. Αντώνη το θέμα είναι η ΄΄δημοκρατική νομιμότητα΄΄.

Κ. Το αναφέρετε για δεύτερη φορά. Πάμε λοιπόν, η σταδιακή και η κατ' επαν…, όχι σταδιακή, η κατ' επανάληψη αποκατάσταση των ίδιων αξιωματικών μετά την μεταπολίτευση. Εξαιτίας και με βάση την αντιδικτατορική τους δραστηριότητα. Τι συναισθήματα σας προκαλεί και τι γνώμη έχετε για αυτήν την αντιμετώπιση;

Λ. Για μένα το ιδανικό είναι, η σεμνότης και η σιωπή, μετά την οποιαδήποτε συνεισφορά στην δημοκρατία. Αυτός ο τόπος έχει ανάγκη από σεμνούς και σιωπηλούς υπηρέτες της δημοκρατίας.

Κ. Αυτή είναι η θεωρητική τοποθέτηση.

Λ. Όχι αυτό πιστεύω.

Κ. Αυτό πιστεύετε. Να μου πείτε …

Λ. Εμένα με κάλεσε ο ναύαρχος Μηναίος ως Υπουργός Εμπορικής Ναυτιλίας να αναλάβω ΓΓ/ΥΕΝ. Το αρνήθηκα. Ουδέποτε πήγα σε εκδηλώσεις π.χ. συνεστιάσεις των κινηματιών. Δεν συμφωνώ για τέτοιες κινήσεις. Σκανδάλιζαν τους άλλους, διατρούσαν το ναυτικό ή και έκρυβαν προσωπικά συμφέροντα.

Κ. … γιατί το έκανε η πολιτεία αυτό το πράγμα; Γιατί έχουμε νομοθεσίες κύριε ναύαρχε. Ένα λεπτό να κάνω το ερώτημα. Το ερώτημα είναι το εξής. Τρεις φορές με νομοθετικά μέτρα και ακόμα μερικές φορές με προσφυγές στο Συμβούλιο Επικρατείας, οι ίδιοι αξιωματικοί που αντιτάχτηκαν στη δικτατορία, πήραν βαθμούς κατ' επανάληψη. Και αξιωματικοί οι οποίοι υπηρετήσαν από ένα χρόνο έως 10 χρόνια ενεργά το πολεμικό ναυτικό, έφτασαν και πήραν μέχρι το βαθμό του αντιναυάρχου.

Λ. Απαράδεκτη, απαράδεκτη εικόνα. Απαράδεκτο για την ποιότητα μιας δημοκρατικής χώρας και για τον θεσμό των ενόπλων δυνάμεων. Το καταδίκασα και το καταδικάζω πάντα. Μετά την αποκατάσταση, δηλαδή την επαναφορά των αξιωματικών, μετά την επαναφορά των αξιωματικών, από εκεί και πέρα έπρεπε να ενταχθούμε χωρίς διακρίσεις. Έστω {ένταξη στοιχείου} στο φάκελο, ως προσόν της δημοκρατικής νομιμότητας, το οποίο βεβαίως είναι ένα προσόν. Όχι λίστες και τεφτέρια.

Κ. Να αλλάξω το ερώτημα.

Λ. Όπως ένας που δεν μπορεί να κάνει τον κυβερνήτη, δεν μπορεί να μπαίνει κυβερνήτης, απλώς επειδή συμμετείχε στο κίνημα του ναυτικού.

Κ. Να αλλάξω το ερώτημα κύριε ναύαρχε και να σας ρωτήσω το εξής. Πως εξηγείτε το ότι η πολιτεία με τα θεσμικά της όργανα που είναι η Βουλή και με πολιτικά πρόσωπα του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, εθέσπισε νόμους και κατ' επανάληψη πρόσβαλε τον θεσμό του αξιωματικού του δημοκρατικού και αντιστασιακού, χορηγώντας του από τρεις έως έξι βαθμούς.

Λ. Βόλευε πρόσωπα και καταστάσεις. Πρόσωπα κινήθηκαν πίσω από όλες αυτές τις καταστάσεις. Εγώ τιμώ ανθρώπους σαν τον Γιώργο τον Ντεγιάννη τον συμμαθητή μου, που απετάχτη, αποστρατεύτηκε το '67 και δεν έκανε καμία προσφυγή και παραμένει αντιπλοίαρχος.[1]

Κ. Ποιον Ντεγιάννη;

Λ. Τον Γιώργο Ντεγιάννη, όχι τον Θόδωρο. Τον συμμαθητή μου τον Γιώργο Ντεγιάννη. Από εκεί και πέρα …

Κ. Τον Σταθόπουλο;

Λ. Κοίτα δεν ξέρω τι έχει κάνει ο Γιάννης ο Σταθόπουλος.

Κ. Δεν αποδέχτηκε τους βαθμούς που του έδωσε η πολιτεία.

Λ. Τότε εύγε. Εύγε. Τιμώ όλες αυτές τις περιπτώσεις. Του Γιάννη Σταθόπουλου, του Ντεγιάννη και οποιουδήποτε άλλον δεν γνωρίζω. Για να μην ονοματίσω. Όμως οι άνθρωποι οι οποίοι έγιναν και

γνώση των νεώτερων και για να τιμώνται αυτοί που τόλμησαν. Και η σεμνότητα εκείνων που κρατήθηκαν στη λήθη από εκείνους που όφειλαν να τους αποκαλύπτουν, δεν πρέπει να θεωρείται μονομερώς ως αναγκαία επειδή ό,τι έκαναν το έκαναν για την πατρίδα. Ο ίδιος δε φέρει ευθύνη επειδή και μέλος της οργάνωσης για κίνημα στο ναυτικό υπήρξε και τιμάται (και σωστά) γι' αυτό, αλλά κυρίως επειδή υπηρέτησε στην υψηλότερη θέση στρατιωτικού ηγέτη αυτήν του Α/ΓΕΕΘΑ. Απ' την οποία μπορούσε να προσφέρει στην προβολή και εκείνων που καλά κάνουν και δεν αυτο-προβάλλονται.

[1] Πρόκειται για τον Γ.Ντεγιάννη τάξης 1956, συμμαθητή του Λυμπέρη με ΑΜ 1024, που αποστρατεύεται ως υποπλοίαρχος στις 24-8-1967 με τις πρώτες έκτακτες κρίσεις, και στη μεταπολίτευση ζητά και αποκαθίσταται στον βαθμό του αντιπλοιάρχου. Ο Λυμπέρης προφανώς εννοεί πως δεν επανέρχεται με άλλες αιτήσεις/προσφυγές για πρόσθετους βαθμούς όπως έκαναν πολλοί από τα στελέχη της ίδιας κατηγορίας με τον Ντεγιάννη. Βλ. πίνακα Γ4 και τις υποσημειώσεις του για πρόσθετες λεπτομέριες. Ήταν και άλλοι που δεν προέβησαν σε επί πλέον προσπάθειες για πρόσθετους βαθμούς και μπορεί κανείς να τους εντοπίσει στον ίδιο πίνακα και την τελευταία στήλη που δίνει αυτά τα στοιχεία.

κοινοβουλευτικοί … Η Ελλάδα έχει ανάγκη από παραδείγματα. Όχι από ευεργεσίες. Το γαϊτανάκι των ευεργεσιών, έπρεπε να λείπει από τους αξιωματικούς του ναυτικού.
Κ. Απομακρυνόμαστε από το αντικείμενο που με ενδιαφέρει. Κύριε ναύαρχε, υπάρχει μια απαξία και καταγγέλλεται σήμερα, των αξιωματικών, του Σώματος των αξιωματικών. Δεν έπαιξε ρόλο σε αυτήν την απαξία, την απαξίωση αυτή της πολιτείας και ενός ποσοστού της κοινωνίας η κατ' επανάληψη, η κατ' επανάληψη αντιμετώπιση των αντιστασιακών αξιωματικών με τον τρόπο που προείπαμε;
Λ. Εφόσον το χαρακτηρίζω από την αρχή ως νοσηρό φαινόμενο, οπωσδήποτε έπαιξε ρόλο.
Κ. Εννοείτε ότι οι αξιωματικοί εν ενεργεία στην διάρκεια της δικτατορίας, πριν και μετά, ακολουθούσαν αυτού του είδους την τακτική; Για ξεκαθαρίστε το αυτό.
Λ. Εννοώ ότι οι ηθικές αξίες στο σώμα των αξιωματικών δεν είναι και σήμερα και δεν ήταν, στο βαθμό που έπρεπε και πιθανώς πιστεύει ο ελληνικός λαός.
Κ. Προδικτατορικά πως ήταν τα πράγματα;
Λ. Καλύτερα από σήμερα θα έλεγα, αν ληφθεί υπόψη το γενικότερο επίπεδο της κοινωνίας.
Κ. Το μέσον δεν έπιανε τόπο τότε για τον ενεργεία στρατιωτικό;
Λ. Σου είπα, έπιανε το μέσον τότε, έπιανε το μέσον. Αλλά για φαντάσου, όταν έχεις μια κοινωνία με τόσους διχασμούς, με τεράστια οικονομικά προβλήματα, με δύσκολες συνθήκες στην περιφέρεια κ.ά, με όλα αυτά και σήμερα έχεις μια πλήρη δημοκρατία, είσαι ενταγμένος στην Ευρώπη, δεν έχεις το φόβο, περιμένεις, έχεις μια άλλη παιδεία, μια ενισχυμένη παιδεία τουλάχιστον τεχνική, περιμένεις μια άλλη συμπεριφορά. Και σήμερα υπάρχουν τα μέσα, δυστυχώς να το πούμε. Δυστυχώς. Το κοινωνικό κεφάλαιο της Ελλάδας υποφέρει πολύ. Και περισσότερο το πολιτικό κεφάλαιο που κατευθύνει την κοινωνία.
Κ. Στο κυπριακό είχαμε ή δεν είχαμε προδοσία; Και τι ρόλο έπαιξε το ναυτικό; Με δύο λόγια.
Λ. Είχαμε καθαρή προδοσία από τη δικτατορία[1]. Από την πολιτική και στρατιωτική ηγεσία περιμένεις να προβλέψει τα επερχόμενα, να προετοιμασθεί ανάλογα και στο τέλος να χρησιμοποιήσει όλες τις δυνάμεις της χώρας για την προάσπιση των συμφερόντων της. Η δικτατορία δημιούργησε την εσωτερική ανωμαλία στην Κύπρο, διαίρεσε το λαό, παγι-δεύτηκε σε εσφαλμένες εκτιμήσεις, διευκόλυνε το έργο της τουρκικής αποβάσεως και … εσφαλμένα στο εσωτερικό του κυπριακού λαού και των εκεί στρατευμάτων. Η χούντα είχε δεχτεί κάποιας μορφής διαμελισμό της Κύπρου, είχε ταυτιστεί με τους Αμερικανούς και Άγγλους οδηγώντας έτσι στην καταστροφή. Ήταν σταθερός ο στόχος των ΗΠΑ από το 1961 για δημιουργία δύο ζωνών στην Κύπρο.
Κ. Πήρατε άδεια για να παντρευτείτε;
Λ. Πήρα. Ήμουν υποχρεωμένος από το νόμο.
Κ. Πως το εξηγείτε αυτό; Την άδεια γάμου, πως την εξηγείτε στην εξέλιξη του αξιωματικού και στην διαμόρφωση του χαρακτήρα του.
Λ. Αυτός ήταν ένας αναχρονιστικός θεσμός. Δηλαδή καλώς καταργήθηκε και κακώς υπήρχε.
Κ. Γιατί υπήρχε;
Λ. Είχε μία φιλοσοφία όμως τότε. Ποια ήταν η φιλοσοφία; Η φιλοσοφία ήταν ότι ο αξιωματικός έχει λίγα εισοδήματα και του απαιτούσαν την εποχή εκείνη να έχει μια κοινωνική παράσταση.Παράλληλα αποκλειόταν η παρουσία στην κοινωνία των γυναικών αξιωματικών με οικονομικούς περιορισμούς. Επρόκειτο για ανήθικο μέτρο αντικοινωνικό.
Κ. Γιατί;
Λ. Γιατί το κατεστημένο, δημιουργούσε μια διαφοροποίηση. Πάλι είναι ένα σχέδιο του κατεστημένου. Σου λέει «*Εγώ δεν μπορώ να του δώσω πολλά λεφτά, για να πάει στου Φλόκα …*» ξέρω 'γω ή να πάει … *«… αλλά να πάρει την προίκα. Να τον τροφοδοτήσω με χρήματα, να του ενισχύσω την αστική του θέση, την τάξη, μέσα από μια προίκα.* »
Κ. Γιατί τον ήθελε τον αξιωματικό στην αστική τάξη;
Λ. Γιατί του αξιωματικού, ήθελε να του περιορίσει μερικά προβλήματα ή προβληματισμούς και να τον εντάξει σε αυτήν την κοινωνία που έχει την συγκεκριμένη κουλτούρα. Με το να μην σε αφήνει να διαβάσεις ελεύθερα τις εφημερίδες, τις όποιες που μπορεί να είχαν μια άλλη φωνή, με το να σου ελέγχει τα Μ.Μ.Ε. (το 1976 ετέθη σε διοικητική κράτηση ναύτης του Α/Τ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ διότι εισήγαγε στο ΝΣ την εφημερίδα ΑΥΓΗ), με το να σου λέει «*ξέρεις δεν μπορείς να μείνεις μέσα στο Περιστέρι, είναι όλοι κομμουνιστές* » σου καλλιεργούσε ένα συγκεκριμένο μοντέλο. Γιατί να πάω να μείνω εκεί, να υπομείνω αυτούς τους χαρακτηρισμούς; Ουσιαστικά σου περιόριζε τις κινήσεις και βασικώς τις σκέψεις σου. Εάν ο αξιωματικός είχε μια άλλη παιδεία και μια άλλη οικονομική επιφάνεια, ίσως δεν είχε δεχθεί και τη δικτατορία. Δηλαδή η ανοχή της δικτατορίας από πλευράς αξιωματικού, μπορεί να συνδεθεί και με την οικονομική του επιφάνεια και την παιδεία του. Είναι λάθος να μην επιμένει ένας αναλυτής στο θέμα παιδεία και οικονομική επιφάνεια. Διότι ο κάθε αξιωματικός έχει μια γυναίκα, έχει δυο παιδιά. Λες, «*Γαμώτο, εντάξει*

[1] Τα στελέχη των ΕΔ διδάχθηκαν πως η θεώρηση της Κύπρου ως ξεχωριστό, αδέσμευτο κ.λ.π. κράτος δεν ήταν παρά τακτικό μέτρο που εξυπηρετούσε εθνικό σκοπό. Και πως η Κύπρος είναι τμήμα αδιαίρετο της ελληνικής επικράτειας, του ελληνικού έθνους. Εξ ου και η ερμηνεία ως ΄΄προδοσίας΄΄ των ενεργειών που οδήγησαν στο πραξικόπημα και την εισβολή των Τούρκων στο νησί.

δεν τους χειροκροτώ, αλλά κάθομαι στην πάντα. » Αυτό το κατεστημένο το έχει συνηθίσει. Δηλαδή τον αξιωματικό δεν τον έχει αποδεσμεύσει από τις οικονομικές απολαβές, να πει «*Άντε ρε είμαι πλοίαρχος, άντε ρε τενεκέδες, από εδώ πέρα σηκώνομαι και φεύγω, δεν πειράζει, σηκώνομαι και φεύγω. Μπορώ να ζήσω*. » Δεν τον άφηνε ποτέ να ζήσει, είτε πηγαίνοντας στο εξωτερικό για εκπαίδευση, είτε για μια αποστολή, είτε με τον βαθμό του, εάν δεν ήταν ενταγμένος σε ένα σύστημα.

Κ. Το Σώμα των αξιωματικών στην διάρκεια της δικτατορίας και πριν, ήταν ή δεν ήταν απομονωμένο από την υπόλοιπη κοινωνία;

Λ. Το σύστημα ήθελε να τον διαφοροποιήσει από την υπόλοιπη κοινωνία. Το σύστημα ήθελε να τον διαφοροποιήσει. Πάρε από τη σχολή δοκίμων από αυτά, που μας λέγαν, «*Δεν μπορείς να πάς σε αυτά τα κέντρα .... Δεν μπορείς να μπαίνεις σε αυτό το Μέσο Μεταφοράς. Δεν μπορείς να κινείσαι σε αυτήν την κοινωνία ...»* Εμένα Αντώνη με εμπόδισαν να μένω στο μόνο σπίτι που είχα πρόσβαση, της αδερφής του πατέρα μου, στη Δραπετσώνα. Διότι στην Δραπετσώνα ζούσανε κομμουνιστές. Κοίταξε να μείνεις στην ανάλυση σου σε μερικά τέτοια στοιχεία. Μπορεί να μην δώσεις απάντηση, αλλά βαλε τον προβληματισμό να απαντήσουν άλλοι ενδεχομένως. Αλλά εσύ πρέπει να τηρήσεις στην μελέτη σου μερικούς προβληματισμούς που ίσως δεν μπορέσεις να τους πιάσεις περισσότερο. Μπορεί να τους πιάσουν άλλοι περισσότερο, να σε βοηθήσουν, να σου δώσουν στοιχεία. Σου λέω η οικονομική επιφάνεια, η στάση της κοινωνίας στο στρατιωτικό επάγγελμα και η παιδεία του αξιωματικού, παίζουν πολύ βασικό ρόλο στη λειτουργία των ΕΔ.

Κ. Όσο η Ελλάδα μεγάλωνε από την επανάσταση του 1821 και μετά, ο αξιωματικός είχε μια προβεβλημένη θέση στην Ελληνική κοινωνία. Αφότου σταμάτησε η Ελλάδα να μεγαλώνει, δεκαετία του ’40 – ’50, ποιος είναι ο ρόλος του αξιωματικού, εκτός από αυτόν που είπατε; Τη στήριξη δηλαδή της αστικής τάξης εδώ στην Ελλάδα, του συστήματος. Σήμερα ποιος είναι ο ρόλος; Για τι πράγμα προορίζεται.

Λ. Η κύρια αποστολή των ενόπλων δυνάμεων παραμένει η ίδια. Η εξασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας και των ζωτικών εθνικών συμφερόντων. Η πολιτική ηγεσία όμως οφείλει να ορίζει σαφώς ποια είναι τα εθνικά ζωτικά συμφέροντα, π.χ. είναι η μη κατάληψη της Κύπρου, λέω ένα παράδειγμα. Όμως την εποχή εκείνη, την προπολεμική, ας το πούμε, η ΄΄υψηλή κοινωνία΄΄ έστελνε τα παιδιά της στις στρατιωτικές σχολές. Στο παρελθόν ακούς επίθετα όπως ΄΄ Μελάς΄΄, άνθρωποι που είχαν οικονομική και κοινωνική επιφάνεια. Η συνιστώσα του πατριωτισμού, η πατριωτική συνείδηση ήταν πιο ψηλά. Δηλαδή ο αξιωματικός και ο ίδιος περνούσε από μια παιδεία της δόξας, της απελευθέρωσης της χώρας, της απόκτησης νέων εδαφών και στην οποία είχε ενταχθεί όλη η κοινωνία. Και ο Ελευθέριος Βενιζέλος έστειλε το παιδί του στην σχολή ευελπίδων, τον Σοφοκλή Βενιζέλο. Το ίδιο έκανε και ο πλούσιος και ο γιατρός και ο δικηγόρος και τα λοιπά. Σήμερα ας καθίσει να κάνει ένα ιστόγραμμα, ένας ερευνητής όπως εσύ. Ποιοι πάνε στις στρατιωτικές σχολές; Ποιος πλούσιος Βαρδινογιάννης στέλνει; Ποιος Κόκαλης στέλνει; Ποιος μεγαλογιατρός στέλνει; Ποιος βιομήχανος; Ποιος; Και όχι μόνο αυτό αλλά και εμείς οι αξιωματικοί που στέλνουμε τα παιδιά μας να υπηρετήσουν, κοιτάμε να υπηρετήσουν σε ένα Μετοχικό Ταμείο. Που είναι το παράδειγμα; Για να δούμε, που υπηρέτησαν τα παιδιά των αξιωματικών; Η στάση της υψηλής κοινωνίας δεν δίνει παράδειγμα αφοσίωσης και θυσιών στην εθνική προσπάθεια. Δηλαδή η ίδια κοινωνία είχε πιο πολύ δεθεί με τον αξιωματικό, με τον σκοπό των ένοπλων δυνάμεων, ήταν κοινός αυτός ο σκοπός.[1] Πιστεύω, αυτή είναι η δική

[1] Ο Λυμπέρης σωστά αναφέρεται στο ότι παλαιότερα γνωστά ονόματα της ελληνικής κοινωνίας αλλά και οικονομικά εύρωστοι έστελναν τα παιδιά τους στις παραγωγικές σχολές. Αυτό όμως τον δέκατο ένατο και όχι τον εικοστό αιώνα (όχι προπολεμικά επομένως). Το θέμα αποδίδει ο Βερέμης στη σ.69 (ενώ στις σ. 189 και 271 δίνει πρόσθετα στοιχεία για τους προπολεμικούς και μεταπολεμικούς αξιωματικούς), *Ο Στρατός στην Ελληνική Πολιτική,* Κούριερ Εκδοτική, Αθήνα 2000 με την επισήμανση πως *«...η κοινωνική προέλευση των Ευέλπιδων είχε ήδη αλλάξει από το 1913. Ο μεγάλος αριθμός των εισαγομένων κατέστησε ευπρόσιτη τη σχολή και η παραδοσιακή προτίμηση στις επιφανείς οικογένειες παραχώρησε τη θέση της στην είσοδο σπουδαστών από όλες τις βαθμίδες της κοινωνίας...»*. Ο ίδιος συγγραφέας στη σ.123 του βιβλίου του, *Οι Επεμβάσεις του Στρατού στην Ελληνική Πολιτική 1916-1936,* Οδυσσέας, Αθήνα 1983 αναλύει και την οικονομική διάσταση στο ίδιο θέμα της κοινωνικής προέλευσης των στελεχών του στρατού μετά τους Βαλκανικούς πολέμους ξεκαθαρίζοντας πως τα πράγματα έχουν πλέον αλλάξει, όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Οι οικονομικά εύρωστοι δίνουν ανέκαθεν εκπαίδευση καλύτερης ποιότητας στα παιδιά τους, αυτό όμως δεν συνδέεται απαραίτητα με την αγάπη στην πατρίδα και τη θέληση για προσφορά και θυσία επ’ ωφελεία των εθνικών συμφερόντων, μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο και την μικρασιατική καταστροφή. Αντίθετα αυτό που ο γράφων πιστεύει αλλά και έζησε στην επιστράτευση του 1974 με την εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο είναι, η τάση φυγής των οικονομικά ισχυρών εκτός Ελλάδας πανικόβλητων. Όπως είναι γνωστά και τα φαινόμενα της αποφυγής των οικονομικά ισχυρών να υπηρετήσουν στο μέτωπο στον πόλεμο του 1940. Παράλληλα η παρατήρηση του Λυμπέρη για την μεταπολεμική χαλάρωση και νόθευση του αισθήματος για το εθνικό συμφέρον βρίσκει επίσης σύμφωνο τον γράφοντα. Αφορά όμως, όπως λέει, ολόκληρη την κοινωνία. Στηλιτεύει και σωστά τη χρήση πλαγίων μέσων για ελαφρά υπηρεσία των γιων των στρατιωτικών και των εχόντων πρόσβαση στις ΕΔ.

Ο Λυμπέρης προβαίνει στη διαπίστωση για την εξέλιξη του στρατιωτικού πριν και μετά τον Β΄Πόλεμο, κάνει στη συνέχεια την εκτίμηση περί πατριωτισμού και και αμέσως μετά μιλάει για μπέρδεμα των στελεχών των ΕΔ όσον αφορά την αποστολή των ΕΔ. Οι επισημάνσεις είναι ισχυρές ιδιαίτερα ΄/όταν γίνονται από άνθρωπο με σταδιοδρομία στις ΕΔ όπως του Λυμπέρη.

Άποψη του γράφοντος είναι πως πλέον η χρησιμοποίηση των ΕΔ στην Ελλάδα δεν έχει εθνικούς προσανατολισμούς όπως π.χ. προπολεμικά. Η άποψη είναι και από τα πράγματα και τα στοιχεία της εργασίας αυτής τεκμηριωμένη. Ανεξάρτητα πως βλέπουν στα επίσημα κείμενα την ΄΄αποστολή΄΄ των ΕΔ. Η χρήση τους μεταπολεμικά δεν είναι ΄΄Εθνική΄΄. Την βαφτίζει έτσι η εκάστοτε κυβέρνηση και προωθεί τις επί μέρους επιδιώξεις της ταυτίζοντάς τες με το εθνικό συμφέρον. Παράδειγμα η χρήση των ΕΔ στις εκλογές του 1961 τις αποκαλούμενες της ΄΄ βίας και νοθείας΄΄, οι διαπιστώσεις πως πολλοί αξιωματικοί που σπούδαζαν στις ΗΠΑ θεωρούν τα συμφέροντα

μου εκτίμηση, ότι ο δείκτης κοινωνικής εκτίμησης του στρατιωτικού επαγγέλματος (πρόσεξε δεν λέω των ΕΔ αλλά του στρατιωτικού επαγγέλματος) έχει ελαττωθεί. Από εκεί και πέρα, δηλαδή μεταπολεμικά, που η εξάρτιση ισχυροποιήθηκε προς ΗΠΑ- ΝΑΤΟ, πρωτοστάτησε η υψηλή κοινωνία, χαλάρωσε το αίσθημα του εθνικού συμφέροντος, νοθεύτηκε.
Κ. Σήμερα ποιος είναι ο σκοπός;
Λ. Σου είπα, όπως ορίζεται από την νομοθεσία, η εξασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας και η υποστήριξη των ζωτικών συμφερόντων της χώρας. Όταν όμως έχεις μια κυβέρνηση που σου λέει «*Δέχομαι ότι η Τουρκία έχει ζωτικό συμφέρον στο Αιγαίο...* », μπερδεύεται ο αξιωματικός από εκεί πέρα. Όταν δέχεσαι να συλλειτουργήσεις με τον Τούρκο στο Αιγαίο γιατί το θέλει το Ν.Α.Τ.Ο., τι να πει ο αξιωματικός; Περιέρχεται σε σύγχυση. Όταν εσύ σαν Κυβέρνηση έχεις δεχθεί σιωπηρά μια διαδικασία που οδηγεί στην διχοτόμηση της Κύπρου, φυσικά και γεννώνται ερωτηματικά. Σήμερα ο αξιωματικός έχει ένα ερώτημα. Όχι για ποια χώρα θα πολεμήσει. Αυτό είναι ξεκάθαρο. Κάτω από ποια αντίληψη πολιτικής ηγεσίας θα πολεμήσει. Πότε θα πάει σε πόλεμο.
Κ. Κύριε ναύαρχε έχετε ένα γιο στο ναυτικό ή δυο;
Λ. Δύο. Και χαίρομαι διότι έχουν συνέχεια θαλάσσια υπηρεσία και αγαπούν το ναυτικό.
Κ. Μέσα από τη λογική αυτών των παιδιών σας με την ιδιότητα του αξιωματικού, πως βλέπετε ότι διαμορφώνετε η συνείδηση, η εθνική συνείδηση, η πατριωτική συνείδηση, επιμένω στο πατριωτικός …
Λ. Έχω τους προβληματισμούς μου στο πως διαμορφώνεται η εθνική συνείδηση. Να ξεκαθαρίσουμε την έννοια του πατριωτισμού. Κατά την άποψή μου είναι μια διάθεση ψυχής, που παρακινεί τον πολίτη να προτιμά το συμφέρον της πατρίδας από το ατομικό και από τα συμφέροντα των άλλων κρατών. Για να είναι δε ο πατριωτισμός μια διαρκής και όχι αναλάμπουσα διάθεση, θα πρέπει να στηρίζεται σε ιδανικά, αξίες, αρχές και ενσωματώνει την ιστορική αίσθηση
Κ. Στους αξιωματικούς των ένοπλων δυνάμεων;
Λ. Εγώ νομίζω ότι καθολικά στον ελληνικό λαό, συμπεριλαμβανομένων και των ενόπλων δυνάμεων, έχει χαλαρώσει το πατριωτικό αίσθημα διότι οι πολιτικές ηγεσίες τους οδήγησαν εκεί. Εκλογικεύουν τις υποχωρήσεις. Διότι με το ότι τα σύνορα δεν έχουν σημασία, με το ότι δεν έχει σημασία ένα μικρό νησάκι, με την συνεχή μείωση της στρατιωτικής θητείας και αντικατάσταση με μισθοφόρους, με το ότι εντάξει δεν επέκτειναν τα χωρικά ύδατα και όλα αυτά, η όλη συμπεριφορά ας το πούμε της πολιτικής ηγεσίας γύρω, η όλη πολιτική άμυνα ας το πω έτσι με την ταμπέλα αυτή, δημιουργεί αυτό το αίσθημα στον αξιωματικό.
Κ. Στο ερώτημα, πόσο έτοιμο είναι σήμερα το στέλεχος των ένοπλων δυνάμεων με αυτήν την παιδεία όπως την περιγράφετε, να αντιμετωπίσει ανθελληνικές, αντιπατριωτικές απολυταρχικές λύσεις σε αυτόν τον τόπο;
Λ. Εσωτερικά;
Κ. Εσωτερικά και εξωτερικά.
Λ. Ο αξιωματικός θα βρεθεί πιο γρήγορα στο επιβαλλόμενο ψυχικό και ηθικό σθένος από οποιοδήποτε άλλον. Αλλά αυτό δεν αναιρεί το πραγματικό πρόβλημα το οποίο υπάρχει στην κοινωνία. Ο αξιωματικός σήμερα δεν βλέπει μια βούληση, όπως την περιγράφω, δεν βλέπει το παράδειγμα. Λείπουν από μπροστά του, από τον ορίζοντα του, η βούληση, η πολιτική βούληση και το παράδειγμα της. Αισθάνομαι ήρεμη τη συνείδησή μου διότι όταν βρέθηκα απέναντι στο χειρισμό εθνικών θεμάτων στη διάρκεια της σταδιοδρομίας μου μετά το 1974 (αμερικανικές βάσεις, Ν. Ακόλουθος στις ΗΠΑ, ΝΑΤΟ, Α/ΓΕΕΘΑ) πήρα θέσεις και αντίθετες με πολιτικές θέσεις. Η στρατιωτική ηγεσία έχει τις ευκαιρίες της διαφωνίας αν αποδεχτεί και τις συνέπειες. Για τον αξιωματικό ένα είναι το κριτήριο. Τι συμφέρει τη χώρα.
Κ. Κύριε ναύαρχε σήμερα οι αξιωματικοί καλούνται να τεθούν επικεφαλής ενόπλων αντρών και πλοίων και να φύγουν έξω από τα σύνορα και να πάνε σε διάφορες αποστολές. Πιστεύετε εσείς ότι αυτού του είδους η αντιμετώπιση αυτών των απειλών, των λεγόμενων ασύμμετρων απειλών, βοηθάει το εθνικό συμφέρον και για να βρεθούμε στους αξιωματικούς που μας ενδιαφέρει, πως βλέπετε εσείς ότι αντιμετωπίζουν οι αξιωματικοί αυτού του είδους την μεταχείριση τους;
Λ. Κοιτάξτε ο αξιωματικός καταρχήν πρέπει, και είναι εκτελεστικό όργανο. Στην προκειμένη περίπτωση, εφαρμόζει μια πολιτική που αποφασίζει η κυβέρνηση. Το θέμα είναι αν η κυβέρνηση έχει την άποψη της Βουλής για την αμυντική πολιτική της. Διότι πρόκειται για εθνική πολιτική εδώ πέρα. Το ερώτημα είναι κατά πόσο η Βουλή των Ελλήνων εγκρίνει τις αποστολές εκτός συνόρων. Εφόσον η Βουλή των Ελλήνων τις εγκρίνει, από εκεί και πέρα ο αξιωματικός ένα στόχο έχει. Να εκτελέσει το προδιαγραφέν έργο κατά το καλύτερο δυνατό. Αν διαφωνεί έχει το δικαίωμα της παραίτησης.
Κ. Απόφαση της Βουλής δεν υπάρχει για αποστολές εκτός συνόρων.
Λ. Ναι. Η έγκριση της πολιτικής, μπορεί να υπάρχει έστω στο επίπεδο της επιτροπής εξωτερικών- άμυνας. Δεν το ξέρω διότι οι εγκρίσεις δεν είναι πάντοτε από την ολομέλεια, είναι και από τις ειδικές επιτροπές. Ζήτημα είναι και το εξής: *΄΄Η όποια δική μας συμμετοχή εκτός συνόρων, αναιρεί ή όχι την Τούρκικη απειλή;΄΄*
Η πράξη λέει ότι δεν την αναιρεί. Και ότι οι σύμμαχοι δεν πρόκειται να επηρεασθούν από αυτήν την

του ΝΑΤΟ ως προεξάρχοντα των εθνικών, η επιβολή με την στήριξη τμήματός τους της δικτατορίας 1967-1974, η προσπάθεια να βαφτιστούν τελευταία οι αποστολές τμημάτων τους εκτός Ελλάδας ως εθνικά χρήσιμες κ.λ.π.

συμμετοχή. Εδώ έρχεται η διπλωματική σκοπιμότητα. Ως Α./Γ.Ε.ΕΘ.Α. έχω ζήσει αυτά τα πράγματα. Όταν δεν είσαι κάπου παρών και είσαι απών, είσαι χαμένος διπλωματικά. Δηλαδή το λάθος δεν είναι γιατί πήγε ένα πλοίο στην Ανατολική Μεσόγειο π.χ. Το λάθος είναι γιατί δεν διεκδίκησες την ίδια αρχή για την οποία εσύ καλείσαι από την διεθνή κοινότητα να πας εκεί. Να εφαρμοστεί στα Βαλκάνια, στην Κύπρο, οπουδήποτε, και στην ίδια τη συμπεριφορά της Τουρκίας. Για μένα ήταν απαράδεκτο το ότι σαν την ημερομηνία, 19 Μαΐου, πριν από δυο χρόνια προσγειώθηκαν στην Ελλάδα Τούρκικα αεροσκάφη την ημέρα της γενοκτονίας των Ποντίων. Βρέθηκαν τούρκικα στρατεύματα στην Ελλάδα να συν- ασκηθούν για την αντιμετώπιση μιας κοινής απειλής, όταν η απειλή εκ των προτέρων ήταν η Τουρκία; Αυτό είναι ασυμβίβαστο. Εγώ θα περίμενα το συμβούλιο Αρχηγών Γενικών Επιτελείων να τοποθετηθεί καθαρά και να πει στην πολιτική ηγεσία ότι «*Μια τέτοια πολιτική θίγει το ηθικό και την υπερηφάνεια των ενόπλων δυνάμεων*. » Γιατί δεν μπορεί να μην θίγεται ο αεροπόρος που αναχαιτίζει και από την άλλη μεριά να βγαίνει στον Αλμυρό και στον Βόλο μαζί με τον Τούρκο και να τρώνε στο μπαρ έξω. Διότι ο Έλληνας ο φορολογούμενος αρχίζει και λέει «*Τι έγινε μας δουλεύουνε*; »

Κ. Εγώ σας ρωτάω για τους αξιωματικούς … Αυτά που αναφέρετε είναι θέματα πολιτικής και …

Λ. Έχουν και μια συμμετοχή στρατιωτική, η ηγεσία τους.

Κ. Για αυτό σας ρωτάω. Ο αξιωματικός πως βλέπει αυτού του είδους την πολιτική;

Λ. Αρνητικά σε πολλά σημεία. Στα τεχνικά υπάρχουν και θετικά … Ας πούμε τώρα για την περίπτωση που πάνε στο Περσικό, ε; Θετικά από πλευράς, σε τεχνικό επίπεδο. Διότι πράγματι σε τεχνικό, επιχειρησιακό επίπεδο είναι μια ευκαιρία μορφωτική. Είναι μια ευκαιρία ναυτικής εμπειρίας και παρουσίας της ελληνικής σημαίας. Σε θέματα επικοινωνιών, σε θέματα σχεδιάσεως, σε θέματα συνεργασίας, βλέπεις πως δουλεύουν όλοι οι άλλοι … όλα αυτά τα πράγματα. Αλλά είναι σε τεχνικό επίπεδο αυτά τα οφέλη. Από εκεί και πέρα το θέμα είναι καθαρά πολιτικό.

Κ. Που θα χρησιμοποιηθούν αυτά τα οφέλη τα εκπαιδευτικά, που πολύ σωστά λέτε ότι αποκτάνε οι αξιωματικοί και υπαξιωματικοί σε αποστολές εκτός συνόρων;

Λ. Είναι στο εθνικό τους έργο.

Κ. Ποιο εθνικό έργο; Πως βλέπουν σήμερα οι μόνιμοι αξιωματικοί και υπαξιωματικοί την εξέλιξη των εθνικών θεμάτων στην Ελλάδα;

Λ. Νομίζω αρνητικά. Δεν πρέπει να είναι ικανοποιημένοι μη το συζητάς αυτό. Όμως μπορώ να σου πω, ότι άκουσα απόστρατο συνάδελφο, εγώ δεν ξέρω εν ενεργεία, ο οποίος θέλει την ειρήνη και με μικροπαραχωρήσεις. Έτσι βολεύονται από μια πολιτική της αποφυγής του πολέμου, η οποία σιγά – σιγά, έτσι κόβει φέτες από τα εθνικά συμφέροντα. Βρισκόμαστε σε πορεία εκλογίκευσης των παραχωρήσεων δυστυχώς.

Κ. Όταν λέτε υπάρχουν και απόστρατοι, να έρθουμε λίγο πίσω. Οι απόστρατοι αυτοί ήταν πριν από μερικά χρόνια εν ενεργεία.

Λ. Εν ενεργεία.

Κ. Τότε τι θέλετε να πείτε; Οι αξιωματικοί αυτοί και σε τι ποσοστό είχαν τέτοιου είδους αντιμετώπιση της αποστολής τους;

Λ. Εγώ βλέπω μια αλλαγή στην νοοτροπία, στην σκέψη των αξιωματικών μετά το 1996. Επειδή αυτό είναι προσωπικά συνδεδεμένο μετά τα Ίμια δεν θέλω να θεωρηθεί ότι είμαι επηρεασμένος από το συμβάν, αλλά οπωσδήποτε έχουμε μια σαφή στροφή της πολιτικής στα εθνικά μας θέματα, στην στρατιωτική παρουσία στο Αιγαίο. Συζητάμε υπό απειλή πολέμου. Είναι αυτό εθνική αξιοπρέπεια; Αυτό προβάλλεται και στο χώρο των ένοπλων δυνάμεων. Ας διερευνηθεί που γίνονται οι ασκήσεις; Ή πιο είναι το περιεχόμενο των ασκήσεων γενικά; Πόσο η πολιτική ηγεσία συμμετέχει στις εθνικές ασκήσεις τώρα; Μέσα στο Ν.Α.Τ.Ο., τι στάση τηρεί η πολιτική ηγεσία; Όλα αυτά έχουν αντανάκλαση στην ψυχολογία του αξιωματικού. Και εγώ πιστεύω ότι έχουν αρνητική.

Κ. Είχαμε επί δικτατορίας έναν αριθμό αξιωματικών του ναυτικού, οι οποίοι κάλυψαν τις θέσεις της ηγεσίας. Ο Αραπάκης, ο Μαργαρίτης και οι υπόλοιποι αρχηγοί αλλά και οι ναύαρχοι. Πόσο υπεύθυνοι ήταν αυτοί οι αξιωματικοί για τις πράξεις τους τότε;

Λ. Αλίμονο αν δεν ήσαν υπεύθυνοι. Αποτελούσαν την ηγεσία. Δεν ήταν νέοι αξιωματικοί να κάνουν λάθος εκτίμηση. Συνειδητά, ωφελιμιστικά προσχώρησαν στη χούντα. Ας ακολουθούσαν το παράδειγμα του Εγκολφόπουλου. Ο άνθρωπος είναι υπεύθυνος για ότι σκέφτεται, για ότι λέει και για ότι πράττει. Αλλά βεβαίως ανάλογα με την ηλικία του και την εμπειρία του, σε διαφορετικό βαθμό αισθάνεται την ευθύνη απέναντι στις λειτουργίες που έχει ο κάθε άνθρωπος. Είναι δυνατόν να μην φταίει η ηγεσία; Να μην έχει ευθύνη;

Κ. Το ναυτικό γνωρίζετε εσείς αν είχε ανάμιξη, εν είχαν ανάμιξη οι αξιωματικοί του ναυτικού στην προετοιμασία του πραξικοπήματος το ’67;

Λ. Όχι δεν γνωρίζω. Αν πάντως είχαν θα ήταν περιθωριακή, όχι κεντρική συμμετοχή.

Κ. Γνωρίζετε αν υπήρχαν αξιωματικοί του ναυτικού, μέλη του Ι.Δ.Ε.Α.;

Λ. Κάτι έχω διαβάσει, αλλά τώρα να μην είμαι συγκεκριμένος.

Κ. Αν γνωρίζετε;
Λ. Όχι δεν γνωρίζω..
Κ. Οι αξιωματικοί στο ναυτικό πως αντιμετώπιζαν τους υπαξιωματικούς, στη διάρκεια της δικτατορίας και πριν την δικτατορία ή και μετά αν θέλετε, πάρτε θέση και πέστε μου, με τι τρόπο; Υπήρχε ελιτιστική νοοτροπία, υπήρχε διάκριση, στρωματική - ταξική διάκριση, μεταξύ των αξιωματικών και των υπαξιωματικών στο πολεμικό ναυτικό;
Λ. Υπήρχε μερικά πριν την δικτατορία. Αυτή στηριζότανε στο στοιχείο το οικονομικό ένα, την προέλευση δύο και την παιδεία τρία. Νομίζω ότι αυτά τα στοιχεία με την πάροδο του χρόνου χαλάρωσαν. Δηλαδή και ο υπαξιωματικός δεν είναι τόσο φτωχός όσο ήτανε, έχει αλλάξει το μορφωτικό του επίπεδο, του έχουν δοθεί ευκαιρίες, παντρεύεται πλέον γυναίκες οι οποίες σήμερα εργάζονται, έχουν ένα 'Α' γνωστικό επίπεδο. Δεν είναι απομονωμένος σε γκέτο, ο υπαξιωματικός. Και νομίζω ότι νομοθετικά βέβαια του έχουν δοθεί ορισμένα πράγματα. Υπάρχει μια σύγκλιση, δηλαδή αυτό το χάσμα έχει σμικρύνει. Εδώ δεν πρέπει να γίνεται σύγχυση με τη διάκριση ρόλων και ιεραρχίας που προβλέπουν οι νόμοι και ναυτικές διατάξεις.
Κ. Πως έβλεπαν παλιά, πριν την δικτατορία και στη δικτατορία, οι αξιωματικοί του στρατού ξηράς τους αντίστοιχους του ναυτικού και της αεροπορίας;
Λ. Τους έβλεπαν ως τους πλούσιους, ως τους ανθρώπους της ελίτ, τους διαφοροποιούσανε με τέτοια στοιχεία δηλαδή. Νομίζω δεν είχαν κατανοήσει ποτέ το έργο των αξιωματικών του ναυτικού. Ήτανε επηρεασμένοι από τις εμπειρίες του εμφύλιου πόλεμου, όπου πραγματικά αυτοί είχαν πάρει τα βουνά και είχανε και τις απώλειες και τα λοιπά και έβλεπαν ένα ναυτικό το οποίο δεν είχε ως εκ της φύσης του εκτεταμένη συμμετοχή, αλλά περιορισμένη θα έλεγα. Νομίζω ότι ήταν τελείως λανθασμένη εικόνα. Όσοι αξιωματικοί του στρατού ήρθαν σε πραγματική επαφή με το ναυτικό, κατάλαβαν το έργο του ναυτικού. Ήταν λάθος, δεν αδικώ, ούτε δικαιώνω τους αξιωματικούς του στρατού. Από την άλλη μεριά υπήρχε από πλευράς των αξιωματικών του ναυτικού μία στάση σνομπαρίσματος, μια στάση έτσι ο κοσμοπολίτης προς τον αταξίδευτο ας πούμε, ή ο πιο ευνοούμενος, ο λιγότερο ταλαιπωρημένος προς τον περισσότερο ταλαιπωρημένο. Το γεγονός ότι πολλοί αξιωματικοί του ΣΞ έστειλαν τα παιδιά τους στη ΣΝΔ σημαίνει κατά βάθος εκτίμηση του ΠΝ.
Κ. Κύριε ναύαρχε μπορείτε να συγκρίνετε, με δύο λόγια, την δικτατορία στην Ελλάδα από 21 Απριλίου του '67, με τις δικτατορίες στην Ισπανία του Φράνκο, στην Πορτογαλία και στην Τουρκία. Τις δικτατορίες, όχι τη σημερινή κατάσταση της Τουρκίας.
Λ. Καταρχήν για την Τουρκία, να αρχίσω από την τελευταία, είναι μια μόνιμη κατάσταση. Αυτό είναι το σύστημα που έχει επιλέξει ο Κεμάλ και στην συνέχεια το στηρίζουν όλοι. Εκεί πλέον είναι μία συνεχής δικτατορία, ένας φασισμός, ένας ρατσισμός και όσο είναι οι στρατιωτικοί επάνω, σίγουρα ο τούρκικος λαός θα υποφέρει. Δικαιούται μια καλύτερη τύχη ο τούρκικος λαός και θα την επιτύχει μόνο με μια αλλαγή σε όλη αυτή την εσωτερική πολιτειακή δομή του. Τώρα όσο αφορά την Πορτογαλία και την Ισπανία νομίζω ότι αυτές ήταν πιο έξυπνες δικτατορίες, αν υπάρχει ένας τέτοιος όρος. Ή δεν ήταν ξενοκίνητες, όπως ήταν η δική μας. Εδώ στην Ελλάδα δεν έγινε μια κοινωνική ζύμωση σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό πρόβλημα και να προέλθει μια κοινωνική επανάσταση. Δεν είχαμε το 1909. Εδώ ήταν μια έξωθεν ενισχυμένη με εσωτερικούς παράγοντες που οδηγούσε σε αυτήν την εξέλιξη του περιορισμού των δημοκρατικών ελευθεριών. Η Ισπανία με τους δικτάτορες και η Πορτογαλία είχε μια πρόοδο ας το πούμε στο τεχνικό μέρος. Έχω την γνώμη ότι, αν αποτιμήσουμε το έργο ως προς την χώρα τους, αυτές είχαν περισσότερο έργο από ότι η δική μας εδώ πέρα.
Κ. Θα πείτε ότι ο χαρακτήρας της δικτατορίας στην Ελλάδα ήταν φασιστικός; Με την θεωρητική έννοια του όρου.
Λ. Όχι, όχι. Πιο φασιστικός ήταν εκεί. Δηλαδή οι ιδεολόγοι φασίστες ήταν ο Φράνκο και ο Σαλαζάρ. Εδώ η δικτατορία ήταν ξενοκίνητη. Αυτοί ήσαν άνθρωποι δεξιοί, συντηρητικοί μεν, οι οποίοι πέσαν στην παγίδα των ξένων μυστικών υπηρεσιών και έγιναν όργανα τους. Οι ξένοι βρήκαν ένα οικόπεδο, ένα πεδίο ανάπτυξης λόγω των συνθηκών που επικρατούσαν. Στην Ελλάδα δεν μπορεί να γίνεται λόγος για δικτατορία τώρα. Ακροδεξιό κόμμα μπορεί να γίνει, ακροδεξιοί μπορεί να εμφανιστούν και στην πολιτική σκηνή στον κοινοβουλευτικό βίο, αλλά δικτατορία δεν πρόκειται να γίνει. Το κακό στην Ελλάδα είναι ότι σήμερα τον ελληνικό λαό τον δυναστεύουνε συγκεκριμένες ελίτ. Εγώ και σήμερα πιστεύω ότι η Ελλάδα έχει έλλειμμα δημοκρατίας. Το κύριο πρόβλημα της Ελλάδας σήμερα είναι το έλλειμμα της δημοκρατίας. Δεν ξέρω αν διαφωνείς αλλά αυτή είναι η δική μου θέση.
Κ. Οι σαββατιανοί, στην δικτατορία υπήρχαν και τι ήταν;
Λ. Ήσαν ας πούμε ο κύκλος φίλων της δικτατορίας που συνήχερτο κάτω από κεντρική καθοδήγηση. Είχαμε και στο ναυτικό τέτοιους ανθρώπους που λέγαμε σαββατιανούς, δεν θυμάμαι ονόματα ή δεν θέλω να πω ονόματα, οι οποίοι συνεργαζόντουσαν χωρίς να μετέχουν σε βασικές αποφάσεις, ήσαν όργανα περιφερειακά θα έλεγα.
Κ. Οι σαββατιανοί κύριε ναύαρχε δεν ήταν εκείνοι οι οπαδοί της δικτατορίας, αξιωματικοί του ναυτικού που πήγαιναν κάθε Σάββατο και έδιναν πληροφορίες στο Γ.Ε.Ν.;

Λ. Αυτό σου λέω. Ότι ήσαν οι άνθρωποι που τροφοδοτούσαν το σύστημα. Δεν ήσαν οι άνθρωποι που σχεδίαζαν, αυτό θέλω να πω. Και είχαμε νομίζω ως έμμισθους και μερικοί από αυτούς. Δεν ήταν;
Κ. Δεν το ξέρω αυτό που λέτε.
Λ. Λέω για μερικούς που ήταν στην Κ.Υ.Π., στην Κ.Υ.Π. αποσπασμένοι. Αυτοί παίρνανε κάτι έξτρα υπό μορφή οδοιπορικών και κάτι τέτοια.
Κ. Ένα λεπτό. Υπήρχαν κύριε ναύαρχε, έμμισθοι αξιωματικοί εν ενεργεία ή υπαξιωματικοί μόνιμοι του πολεμικού ναυτικού που έδιναν πληροφορίες …
Λ. Που υπηρετούσαν και πληροφορούσαν προς τα άνω.
Κ. … και κάρφωναν συνάδερφους;
Λ. Ασφαλώς. Δυστυχώς το έργο της ΚΥΠ αντί να συνδεθεί με εθνικές πληροφορίες αναλίσκεται στα εσωτερικά.
Κ. Έμμισθοι;
Λ. Εφόσον ήταν στην Ε.Υ.Π., παίρνανε επιδόματα Αντώνη, το έμμισθο δεν είναι «*Φέρε μου την πληροφορία, πάρε αυτά τα λεφτά*; [1]»
Κ. Αυτός είναι ο έμμισθος για αυτήν την περίπτωση. Αν υπηρετούσε στην Κ.Υ.Π. και έπαιρνε ένα επίδομα ξεχωριστό, αυτό είναι άλλη περίπτωση.
Λ. Περί επιδόματος ξεχωριστού ξέρω.
Κ. Το ναυτικό βλέπετε ότι αντιμετώπισε και η πολιτεία γενικότερα, τους χουντικούς αξιωματικούς δίκαια;
Λ. Με επιείκεια. Με επιείκεια θα έλεγα.Αυτό είναι το γνώρισμα της δημοκρατίας. Θα πρέπει εδώ να εκτιμηθεί ότι η απειλή της Τουρκίας επέβαλλε να κλείσουν οι διαιρέσεις και όλοι να αφοσιωθούν στην αντιμετώπιση της απειλής. Το αποτέλεσμα του ελέγχου είναι ποιοτικό και όχι ποσοτικό. Ως αρχηγός στόλου είχα στο επιτελείο μου τα παιδιά των πρωτεργατών της δικτατορίας Λαδά, Δερτιλή, Πατίλη. Δεν απειλούσαν τη δημοκρατία.
Κ. Σε σύγκριση με την αντιμετώπιση των άλλων χουντικών αξιωματικών, των σωμάτων ασφαλείας και του στρατού ξηράς;
Λ. Ναι, ναι. Εγώ νομίζω ότι ήτανε πιο επιεικές το ναυτικό. Λειτούργησε η ναυτική κουλτούρα, ο μικρός πληθυσμός και οι συνδετικοί δεσμοί, προσωπικές σχέσεις, οι μισοαμαρτίες, η μη καθαρότητα της εκάστοτε ηγεσίας. Διότι πολλοί είπαν ότι είναι δημοκρατικοί, αλλά δεν ήσαν όλοι καθαροί. Ήσαν μερικοί που εμφανίσθηκαν δημοκράτες το ’73, άλλοι το ’72, αλλά επί χούντας (πολλοί από αυτούς ήταν και στο κίνημα του ναυτικού) χειροκρότησαν και τρώγανε μαζί Αντώνη. Μερικοί αν και ήσαν δημοκράτες, είχαν σύγχυση με την έννοια της λαϊκής κυριαρχίας. Εγώ θα σου πω για άνθρωπο του κινήματος, δεν τον κατονομάζω, το 1975, ’76 που, χρησιμοποιούσα τον όρο ΄΄λαϊκή κυριαρχία΄΄ και μου λέει «*Χρήστο εξακολουθείς να είσαι ακόμα με κομμουνιστικές αντιλήψεις*; » Από άνθρωπο που φυλακίσθηκε. [2]
Κ. Ήξερε τι σημαίνει λαϊκή κυριαρχία;
Λ. Ε βέβαια δεν ήξερε. Γι’ αυτό θέλω να σου πω τώρα, δηλαδή δεν ήταν συνειδητοποιημένο το περιεχόμενο της δημοκρατίας σε όλα τα στελέχη που μετείχαν στο κίνημα. Ναι μεν αντιχουντικοί και τα λοιπά αλλά δημοκρατία δεν σημαίνει να φέρουμε απλώς πίσω τον Καραμανλή και να αποκλείσουμε ξέρω ‘γω τον όποιον άλλον πολιτικό.
Κ. Πρέπει να είναι πολιτικοποιημένος και κομματικοποιημένος ο εν ενεργεία στρατιωτικός;
Λ. Δύο διαφορετικές έννοιες. Ο αξιωματικός οφείλει να είναι και πολιτικό ον. Δηλαδή να αντιλαμβάνεται την πολιτική συνιστώσα μέσα στη ζωή της χώρας του. Διότι σε μια κοινοβουλευτική δημοκρατία που ζούμε, προσδιορίζει το μέλλον, την τύχη μας και λοιπά, τους θεσμούς όλους. Όχι όμως κομματικοποιημένος. Εγώ προσωπικά έχω ένα μέρος προσωπικής αμαρτίας στο δεύτερο. Ξεκίνησα πολιτικοποιημένος, με δημοκρατικές αρχές. Η συμπεριφορά της δεξιάς, η καταπίεση που μου ασκήθηκε σε όλα τα στάδια, μου ενίσχυσαν τη δημοκρατική πεποίθηση. Να φανταστείς, ακόμη μετά το κίνημα δεν πήγα -παρότι αρχηγός

[1] Η πληροφορία αυτή δεν έπρεπε να ξενίσει. Η ΚΥΠ έτσι και αλλιώς είχε από τη γένεση της μετεμφυλιακά ως στόχο το εσωτερικό μέτωπο και τις πληροφορίες από το χώρο της αριστεράς και γενικότερα της αντιδεξιάς παράταξης. Επί δικτατορίας κάνει μια απλή στροφή και προς όφελος της συγκεκριμένης ομάδας ισχύος, αυξάνοντας το εύρος των πηγών και στόχων πληροφοριών, ώστε να καλύπτονται και οι αντίπαλοι του στρατιωτικού καθεστώτος. Όσον αφορά την έμμισθη υπηρεσία ακόμα και των στρατευσίμων πρακτόρων της πάλι δεν είναι καινοφανής η περίπτωση. Στην συνέντευξη Παπαγεωργόπουλου εμφανίζεται το στοιχείο των *΄΄τσουβαλιών των γεμάτων με δολάρια΄΄* Και μάλιστα είναι και ενδεικτική η προέλευση του παράνομου χρήματος με το οποίο λειτούργησε η υπηρεσία αυτή. Αλλά και η συνέντευξη του Δημητρακόπουλου δίνει ένα ακόμα στοιχείο παρόμοιας δραστηριότητας.

[2] Δεν κατονομάζει συγκεκριμένα ποιους εννοεί ο Λυμπέρης. Αλλά και άλλοι που αναφέρονται στις συνεντεύξεις τους σε τέως οπαδούς της ΄΄επανάστασης΄΄ που βρέθηκαν αργότερα να είναι εναντίον της δεν αναφέρονται σε συγκεκριμένα πρόσωπα πλην Παναγιωταρέα, ομάδα Γκιόκεζα, Παπαδόγκωνα. Η ρευστότητα στην τοποθέτηση από δεξιούς ή φιλοβασιλικούς αξιωματικούς που αρχικά ήταν οπαδοί της χούντας και στη συνέχεια πέρασαν σε αντιχουντικές θέσεις δεν είναι απορριπτέα ούτε δείχνει κατ’ ανάγκην καιροσκοπισμό. Πολύ πιο εύκολα πίστευε ο δεξιός ή ακροδεξιός και βασιλόφρονας τις επαγγελίες μιας στρατιωτικής χούντας όπως της 21ης Απριλίου 1967, απ’ ότι ένας δημοκρατικών θέσεων και ιδεολογίας. Πιο μεμπτός και ύποπτος όμως είναι ο τελευταίος στην περίπτωση που ταχθεί με το μέρος της χούντας στην αρχή και κάνει στη συνέχεια τη στροφή του ενάντιά της.

τάξεως και με πτυχίο Α΄- στη σχολή πολέμου των ΗΠΑ. Με απέκλεισε ο αρχηγός του ναυτικού.[1] Το αστείο επιχείρημα του Α/ΓΕΝ ήταν «Α*φού έχεις βγάλει το πανεπιστήμιο δεν χρειάζεσαι και Σχολή Πολέμου.* »
Κ. Ποια σχολή πόλεμου να βγάλετε; Θα επηρέαζε τη σταδιοδρομία;
Λ. Της Αμερικής. Εγώ πιστεύω ότι δεν θα έφτανα παρά πάνω από υποναύαρχος. Με επιείκεια υποναύαρχος αν έμενε η δεξιά.
Κ. Και βέβαια δεν θα φτάνατε. Δεν θα σας κάνανε.[2]
Λ. Ναι. Καλά και θα μου κάνανε. Αλλά θέλω να πω, παρ' ότι πιστεύω ότι λειτούργησα δικαιοκρατικά σε όλη μου τη σταδιοδρομία, δεν μπορώ να μην αισθάνομαι ανάγκη ότι, σε κάποιο ποσοστό έγινε έντονη η προβολή μου, έγινε αισθητή η προβολή μου η κομματική…, περισσότερο από τους άλλους και όχι από τη συμπεριφορά μου.
Κ. Να έρθουμε στο συγκεκριμένο ερώτημα. Όταν αποστρατευτήκατε …
Λ. Πότε; Ποια φορά; Έχω τρεις φορές …
Κ. Όχι στην απόταξη, στην αποστράτευση σας από αρχηγός του στόλου.
Λ. Το '89.
Κ. Που ήταν καθαρά μια κομματική, μια πολιτική επιλογή. Ενεργοποιηθήκατε ως κομματικό στέλεχος στο κεντροαριστερό κόμμα, στο ΠΑ.ΣΟ.Κ.. Στη συνέχεια επανέρχεστε ως Α/ΓΕΕΘΑ. Έχουμε λοιπόν μια από τις ελάχιστες περιπτώσεις …
Λ. Ναι.
Κ. … ενός ηγετικού στελέχους των ενόπλων δυνάμεων που έχει επιλεγεί και τοποθετηθεί σε πολιτικοστρατιωτική θέση. Η θέση του Α./ΓΕΕΘΑ στην Ελλάδα (και ευτυχώς δεν είναι μόνο στρατιωτική), έχει και ένα σημαντικό πολιτικό κομμάτι … και θα ήθελα και σε αυτό πάνω να αναφερθείτε. Πως βλέπετε εσείς αυτήν την επιλογή για την οποία και κατηγορήθηκε το ΠΑ.ΣΟ.Κ.;
Λ. Ναι. Κοίταξε, καταρχήν βέβαια από πλευράς νομιμότητας είναι εντάξει. Προηγήθηκε σχετικός Νόμος και το ΣτΕ απέρριψε προσφυγή κατά της νομιμότητας. Είχε το δικαίωμα η κυβέρνηση να κάνει έναν νόμο για να ανακαλέσει απόστρατους αξιωματικούς και να τους χρησιμοποιήσει. Το πέρασε στη Βουλή και τα λοιπά. Δεν τίθεται θέμα νομιμότητας της πράξης αυτής. Τίθεται θέμα ηθικής αποδοχής ή μη ηθικής αποδοχής της πράξης αυτής. Εγώ προβληματίσθηκα πολύ αν θα επανέλθω. Μάλιστα μου ζητήθηκε να επανέλθω ως Α./Γ.Ε.Ν. και είπα «*Όχι, διότι η θέση του Α./Γ.Ε.Ν. είναι καθαρά στρατιωτική θέση, ασκεί διοικητικό έλεγχο και δεν θα αισθανόμουνα άνετα. Στη μόνη θέση που δέχομαι να επανέλθω είναι του Α/ΓΕΕΘΑ* » Επειδή ακριβώς είναι πολιτικοστρατωτική θέση και είναι μια θέση στην οποία νόμιζα και πίστευα ότι μπορούσα και πράγματι να προσφέρω ένα έργο. Διότι ήμουνα έτοιμος για μια τέτοια θέση. Από τη στιγμή δε που ήρθα, νομίζω ότι η συμπεριφορά μου δεν είχε κομματικά χαρακτηριστικά, κάτι που μου αναγνωρίσθηκε από όσους υπηρέτησαν στο ΓΕΕΘΑ. Δεν είχε κομματικά. Εάν κάποιος άσκησε μέσα από το σύστημα της διακυβέρνησης μια, όχι αντιπολίτευση, αλλά υπεστήριξε ατόφια την αλήθεια, ήταν ο Α/ΓΕΕΘΑ. Κανείς άλλος δεν το έκανε αυτό το πράγμα. Έχω μιλήσει για τα χωρικά ύδατα, τι πρέπει να κάνει η κυβέρνηση, μου έχουν πει «*Κλείστο το στόμα σου δεν σου πέφτει δικαίωμα.* » Είμαι αυτός που έγραψα αναφορά και λέω ότι «*Η κυβέρνηση αμφισβητείται στο χώρο των ενόπλων δυνάμεων από την στάση την οποία τηρεί και πρέπει να αλλάξει* » και δεν ξέρω τι άλλα. Και μίλησα και ανοιχτά βεβαίως για μερικά θέματα, για την ανετοιμότητα των ενόπλων δυνάμεων. Αν κάποιος διαβάσει τις δηλώσεις μου θα δει ότι, μίλησα ανοιχτά για την ανετοιμότητα από πλευράς υλικού των ενόπλων δυνάμεων και παρουσία του προέδρου της δημοκρατίας στον ελληνικό λαό. Και δέχτηκα τις δριμείες παρατηρήσεις κυβερνήσεως. Χαρακτήρισε σαν φασιστική αντίληψη ένας Α/ΓΕΕΘΑ να λέει ότι «*Ο λαός πρέπει να σφίξει το ζωνάρι γιατί έχουμε θέματα ασφάλειας εδώ πέρα.* » Λοιπόν, είναι ένα ερώτημα το οποίο με βασανίζει. Εάν ήτανε 100% ή δεν ήταν σωστή η επαναφορά μου. Δηλαδή δεν δικαιολογώ τον εαυτό μου 100%. Όμως πιστεύω ότι ήταν μια απόφαση σωστή, την οποία έκανα έστω και αν είχα ενδοιασμούς. Κάτω από τις σημερινές συνθήκες δεν βλέπω θετικά ανάλογη περίπτωση.
Κ. Κύριε ναύαρχε εσείς να βασανίζεστε. Εγώ βλέπω έναν αξιωματικό, πολύ ιδιάζουσα περίπτωση για τις ένοπλες δυνάμεις, η ιστορία σας, η πορεία σας δηλαδή στις ένοπλες δυνάμεις είναι πολύ ενδιαφέρουσα και ιδιάζουσα. Μπορώ να πω μοναδική. Επανέρχεται στις ένοπλες δυνάμεις, τοποθετείται σε θέση, η οποία και θεσμικά έχει, λέγοντας θεσμικά εννοώ τον τρόπο επιλογής, την αποστολή του. Η αποστολή του Α/ΓΕΕΘΑ έχει κομάτια μέσα …
Λ. Πολιτικά.

[1] Εννοεί πως ενώ ήταν αρχηγός στην τάξη του και είχε βγάλει και τη Σχολή Πολέμου στην Ελλάδα με βαθμό Α΄, δηλαδή με άριστα και θα περίμενε κανείς να επιλεγεί για αποστολή και παρακολούθηση και της αμερικανικής αντίστοιχης σχολής πολέμου, δεν επιλέχθηκε. Προφανώς για λόγους που σχετίζονταν με την πολιτική του τοποθέτηση.
[2] Ο Λυμπέρης με τα κρατούντα στις επιλογές ηγεσίας στις ΕΔ δεν θα μπορούσε πράγματι με κυβέρνηση π.χ. ΝΔ να προωθηθεί. Είχε από νωρίς εκδηλωθεί ως τοποθετημένος στον κεντροαριστερό και αντιβασιλικό χώρο. Επί ΠΑΣΟΚ μεταπολιτευτικά δεν έκρυβε τις προτιμήσεις του στο κόμμα αυτό.

Κ. … τα οποία άπτονται και ΄΄πολιτικής΄΄. Σε εισαγωγικά το ‘της πολιτικής’ …. Είχατε λάβει μέρος σαν Α/ΓΕΕΘΑ σε συσκέψεις με τον αρχηγό του Ν.Α.Τ.Ο. και την πολιτική ηγεσία της χώρας και … τον υπουργό φαντάζομαι. Για ολοκληρώστε το αυτό.
Λ. Κοιτάχτε. Το σταθερό συναίσθημα που είχα απ’ όλες αυτές τις επαφές ήταν η διαρκής, η συνεχής πίεση που ασκείτο προς την Ελλάδα εκ μέρους του Ν.Α.Τ.Ο. παρένθεση (Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής), για υποχωρήσεις έναντι της Τουρκίας. Αυτή ήταν μια σταθερή κατάσταση, θα έλεγα ασφυκτική.
Κ. Αυτό έχει λεχθεί και από την εποχή του Κίσινγκερ το ’75. Δεν μου λέτε τίποτα καινούργιο.
Λ. Όχι απλώς το επιβεβαιώνω και 20 χρόνια μετά γινόταν το ίδιο.
Κ. Σαν Α/ΓΕΕΘΑ πως το ζήσατε αυτό;
Λ. Σαν Α/ΓΕΕΘΑ σου λέω τώρα. Θα σου αναφέρω μια περίπτωση που ήμαστε το ’95 στο σπίτι του πρωθυπουργού του Παπανδρέου στην Εκάλη. Είναι ο γενικός γραμματέας του Ν.Α.Τ.Ο., είναι ο υπουργός άμυνας, υπουργός εξωτερικών ο πρωθυπουργός και εγώ.
Κ. Υπουργός άμυνας τότε;
Λ. Ο Αρσένης και εξωτερικών ο Παπούλιας. Και έρχεται ο Γενικός Γραμματέας, μας λέει «*Κύριοι πρέπει να εκτονώσουμε την κατάσταση στο Αιγαίο …*» και τα λοιπά. Η όλη του δε φιλοσοφία είναι, φρέσκιες ιδέες από πλευράς Ελλάδος για να εκτονωθεί το κλίμα, δηλαδή υποχωρήσεις. Ποτέ δεν σου έλεγαν υποχωρήσεις, σου έλεγαν φρέσκιες ιδέες, new ideas. Νέα προσέγγιση.
Κ. Αυτός ήταν Αμερικανός;
Λ. Ήταν Βέλγος, αλλά ο γενικός γραμματέας του Ν.Α.Τ.Ο. είναι πλήρως ελεγχόμενος από τους Αμερικανούς. Δεν υπάρχει περίπτωση χωρίς την ευλογία των Αμερικάνων να γίνει κάποιος Γενικός Γραμματέας του Ν.Α.Τ.Ο. Όπως έγινε ο Σολάνα μετά.
Κ. Ποιος ήτανε;
Λ. Ήταν ένας Βέλγος πιθανώς ο κ. Claes, μου διαφεύγει το όνομα του τώρα. Όλη η συζήτηση ήτανε, στο πως θα τα βρουν Ελλάδα- Τουρκία. Ο ΓΓ του ΝΑΤΟ είπε: «*Πέστε μου τι βήματα πίσω ήσαστε διατεθειμένοι να κάνετε;* » Ζήτησα από τον Παπανδρέου να πάρω το λόγο και εκείνος μου είπε: «*Μάλιστα κύριε ναύαρχε, πες. » «Κύριε γραμματέα εάν ενδιαφέρεστε να εκτονωθεί η ένταση στο Αιγαίο είναι στα χέρια σας εν μέρει. Είστε Γενικός Γραμματέας. Ο σχεδιασμός του Ν.Α.Τ.Ο. είναι κάτω από εσάς …»* μου λέει «*Μάλιστα.* » Δεν ήξερε τι θα του έλεγα μετά. Του λέω «*Γιατί εσείς δεν αποφασίζετε, για δυο χρόνια, το Ν.Α.Τ.Ο. να μην έχει καμία δραστηριότητα στο Αιγαίο; Τι νόημα έχει μια νατοϊκή άσκηση τώρα; Ούτε Ρωσική απειλή έχουμε, ούτε Βουλγαρική έχουμε. Δεν δικαιολογείται για λόγους επιχειρησιακής ετοιμότητας του Ν.Α.Τ.Ο.*. » και μου απάντησε αφοπλιστικά «*Δεν είναι δικό μου το θέμα. Είναι των Αμερικανών. Οι αμερικανοί θέλουν να γίνονται* ασκήσεις στο Αιγαίο».
Κ. Τι σας είπε ακριβώς κύριε ναύαρχε;
Λ. «*Δεν είναι δικό μου το θέμα, είναι των Αμερικανών. Οι Αμερικανοί θέλουν να γίνονται στο ασκήσεις Ν.Α.Τ.Ο., στο Αιγαίο »* Δηλαδή οι Αμερικανοί είναι αυτοί που εμποδίζουν την αδρανοποίηση του Αιγαίου ως χώρου Νατοϊκών ασκήσεων. Αυτό τι λέει; Αυτό πρέπει να το ερμηνεύσει κανείς πολιτικά. Ότι έχοντας εκεί τις ασκήσεις και έχοντας τις φασαρίες, κρατάμε έναν ερεθισμό, μια θερμοκρασία που για να την κατεβάσουμε την θερμοκρασία, θα πιέσουμε την Ελλάδα για να ικανοποιήσουμε την Τουρκία. Αυτό είναι πολιτική κρίση. Εγώ λοιπόν επενέβην εκεί και ο ΓΓ/ΝΑΤΟ υποχώρησε. Τα λέω αυτά σαν μια περίπτωση ότι ο Α/ΓΕΕΘΑ μπορούσε να αποτρέψει μόνος του ή με τη βοήθεια του Σ.Α.Γ.Ε. ορισμένες εξελίξεις. π.χ.. την στρατιωτική παρουσία των Τούρκων. Τον Μάιο του ’95 συγκάλεσα με δική μου πρωτοβουλία το Σ.Α.Γ.Ε. με θέμα « *Πολιτική επί Τουρκικής στρατιωτικής παρουσίας στην Ελλάδα»*. Διότι είχαμε και τότε πίεση των Αμερικανών. Και ήθελα να πάρω έγκριση των αρχηγών για να συζητήσω το θέμα με την πολιτική ηγεσία. Δεν ήθελα να βάλω τις προσωπικές μόνο πολιτικές αντιλήψεις μου. Πιθανόν η πολιτική ηγεσία θα ηρνείτο μια τέτοια εμπλοκή του ΣΑΓΕ. Θα μου έλεγαν «*Το θέμα είναι πολιτικό*». Και όντως είναι πολιτικό. Όμως υπάρχει απόφαση του Σ.Α.Γ.Ε. του Μαΐου το ’95 που λέει ότι «*Δεν συμφέρει την Ελλάδα και δεν είναι σωστό η στρατιωτική παρουσία των Τούρκων στο χώρο της, είτε με αεροπλάνα, πλοία είτε σαν στρατιωτικές δυνάμεις.*» Όταν η εισήγηση ΣΑΓΕ πήγε στην πολιτική ηγεσία ενοχλήθηκαν. Εκλήθην σε ΄΄απολογία΄΄ σε εισαγωγικά, (…) «*Γιατί βάζεις τα χέρια σου …» ας πούμε «… εκεί που δεν σου ανήκει;* »
Κ. Γιατί η πολιτική ηγεσία δεν θέλει πολιτικοποίηση, έστω των ανωτάτων αξιωματικών;
Λ. Δεν θέλει σκεπτόμενους, στρατηγικά και πολιτικά, ανθρώπους και φωνές σθεναρές. Όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και αλλού αν διαβάσει κανείς και απομνημονεύματα ξένων ηγετών.
Κ. Εννοείτε ότι δεν θέλει σκεπτόμενους αξιωματικούς;
Λ. Αξιωματικούς ναι. Δεν θέλει σκεπτόμενους αξιωματικούς, διότι ο αξιωματικός είναι κατά θέσην τουλάχιστον, στα πατριωτικά θέματα πιο αυστηρός και ανελαστικός. Επιλέγει μόνον εθνικά και ανελαστικά κριτήρια.
Κ. Εντούτοις ο προδικτατορικός και ο κατά την διάρκεια της δικτατορίας αξιωματικός, έχει πολιτική θέση και είναι σκεπτόμενος πολιτικά. Άλλο αν είναι υπερσυντηρητική η πολιτική σκέψη.

Λ. Φιλοαμερικανική. Γιατί τον είχαν πείσει ότι αυτή είναι η μόνη λύση. Η συμφέρουσα λύση. Όμως δεν θέλει η πολιτική ηγεσία. Σου λέω υπάρχει εισήγηση, έγινε σύγκλιση του Σ.Α.Γ.Ε. για τα θέματα των χωρικών υδάτων και πάλι η πολιτική ηγεσία έδειξε την ενόχληση της.
Κ. Τι εισήγηση υπάρχει για τα χωρικά ύδατα;
Λ. Να τα επεκτείνουμε με ανάλυση των κινδύνων.
Κ. Σε όλο το φάσμα των ακτών;
Λ. Με μια ενδεχόμενη γεωγραφική ή χρονική ελαστικότητα για τα νησιά και μόνον που είναι ακριβώς απέναντι της Τουρκίας. Εκεί χρειάζεται να το σκεφτείς. Μπορεί να τα κάνεις όλα τώρα, με αυτές τις συνέπειες, μπορεί να μην τα κάνεις 12, ή μπορεί να μην τα κάνεις τώρα, να τα κάνεις αργότερα. Εκεί υπήρχε μια ελαστικότητα ας το πούμε, αυτή ήταν η στρατιωτική θέση του Σ.Α.Γ.Ε.. Το ΣΑΓΕ έχει δυνατότητα και χρέος παροχής στρατιωτικής συμβουλής στον Υπουργό Εθνικής Άμυνας. Θα αναφέρω μια περίπτωση. Συνεκλήθη το Σ.Α.Γ.Ε. τον Σεπτέμβριο του ’95, με θέμα *΄΄να εξετάσουμε το ενδεχόμενο ελληνοτουρκικού πολέμου, δυνατότητες και αδυναμίες των ενόπλων δυνάμεων΄΄*. Με σκοπό απώτερο (γιατί εγώ το συγκάλεσα το Σ.Α.Γ.Ε. που προεδρεύει ο υπουργός) με σκοπό να ενημερωθώ και πιέσω την κυβέρνηση για να δώσει λεφτά για τις ένοπλες δυνάμεις. Διότι δεν νομίζω ότι υπάρχει Έλληνας μετά τα τόσα δισεκατομμύρια που δόθηκαν εκ των υστέρων, να μην έχει αξιολογήσει ότι πριν αυτά τα δισεκατομμύρια υπήρχαν αδυναμίες υλικού ή αμυντικών δυνατοτήτων; Ο υπουργός δεν ήθελε στην αρχή να γίνει μία τέτοια συζήτηση σε αυτό το επίπεδο «*ενδεχόμενο τούρκικου πόλεμου, δυνατότητες, αδυναμίες*. » Όμως με την επιμονή μου την αρβανίτικη, έγινε η συζήτηση και υπάρχουν στα αρχεία τι είπαν οι ένοπλες δυνάμεις προς την κυβέρνηση την εποχή εκείνη. Αυτά είναι απόρρητα και δεν βγαίνουνε.
Κ. Οι αξιωματικοί των ενόπλων δυνάμεων χρηματιζόντουσαν πριν, κατά και μετά την δικτατορία;
Λ. Κοίταξε να δεις, θεωρώ ότι οι ευκαιρίες χρηματισμού πριν το ’74 ήτανε λιγότερες. Γιατί δεν κάναμε εξοπλισμούς. Αγοράζαμε κάτι ψευτο-υλικά, αμερικάνικη βοήθεια ήταν στη μέση, έπαιρνες το υλικό από τους Αμερικάνους. Δεν υπήρχαν οι πειρασμοί, ευκαιρίες, όταν αγόραζες αμερικάνικο υλικό, έστω και με χρήματα δικά σου. Όμως το πλήθος, το μέγεθος μάλλον των εξοπλισμών και η διαφοροποίηση των διαδικασιών, δηλαδή εφαρμόσθηκαν καθαρά εμπορικές μέθοδοι, λειτούργησαν αρνητικά. Δώσανε ευκαιρίες όπου ζυγίστηκε το ηθικό σθένος και η ηθική αντοχή των αξιωματικών. Και για μένα εδώ πέρα υπάρχει ένα αρνητικό σημείο. Δηλαδή υπήρξαν κατά γενική αίσθηση συνάδελφοι οι οποίοι δεν δείξανε αντοχή στο δέλεαρ του χρηματισμού. Είτε διότι έκλεισαν τα μάτια τους σε κάτι που βλέπαν, είτε διότι κατευθείαν χρηματίστηκαν.
Κ. Μετά το ’74;
Λ. Μετά το ’74. Όντας υποναύαρχος έχω συγκεκριμένη περίπτωση αξιωματικού, ο οποίος έρχεται και μου λέει «*Μπαίνετε στο Α.Ν.Σ. για το θέμα τάδε. Έχω την πληροφορία ότι έχει χρηματιστεί ο ‘Α’ και ο ‘Β’*». Μπαίνω στο Α.Ν.Σ. μέσα και λέω «*Δεν συμφωνώ με την πρόταση της επιτροπής*. » Λέει ο αρχηγός να γίνει ψηφοφορία. Ήμουνα μειοψηφία. Λέω «*Γιατί δεν καλέσατε και αυτήν και αυτήν και αυτήν την εταιρία και τα λοιπά να δώσει προσφορά;»* Εισέπραξα την απάντηση «*δεν το σκεφτήκαμε»*.
Κ. Σε επίπεδο Α.Ν.Σ. μιλάτε ο χρηματισμός;
Λ. Η συζήτηση είναι σε επίπεδο Α.Ν.Σ.. Η υποψία χρηματισμού είναι σε πρόσωπα. Εγώ έχω κληθεί από τον υπουργό Δημόσιας Τάξης και τον αρχηγό της Ε.Υ.Π., στο γραφείο του, επειδή είχα κάποια προσωπική σχέση με τον Δροσογιάννη βέβαια και μου λέει «*Έχουμε αυτήν την αναφορά. Τι να κάνουμε*; » Για συγκεκριμένο στέλεχος.
Κ. Των ενόπλων δυνάμεων;
Λ. Του ναυτικού.
Κ. Αυτό να το γενικεύσει κανείς, γιατί μονάδες κλεφτών μπορεί να συναντήσει και μια ιδιωτική επιχείρηση. Εάν το γενικεύσουμε;
Λ. Σήμερα χρηματίζονται περισσότεροι από το παρελθόν. Και το θέμα είναι θέμα ηθικής τάξης, είναι θέμα αντίληψης του χρέους του αξιωματικού.Η δωροληψία εκ μέρους των αξιωματικών είναι ηθικό, ατιμωτικό αδίκημα και πρέπει να συνεπάγεται την άμεση αποστρατεία.
Κ. Πως το ερμηνεύετε;
Λ. Πιστεύω πως ορισμένοι αξιωματικοί δεν έχουν τον ηθικό εξοπλισμό που χρειάζεται και υπάρχει πλήρης ατιμωρησία γύρω από αυτά τα φαινόμενα. Μεγάλη η ευθύνη της πολιτικής ηγεσίας, της οποίας αμφισβητείται ή καθαρότητα. Διότι εάν η πολιτική ηγεσία ήταν αναμάρτητη και ήθελε να εξαφανίσει τα φαινόμενα διαφθοράς μπορούσε με θεσμούς και λειτουργικές διαδικασίες, αυτά να τα σταματήσει, μπορούσε. Όταν όμως η πολιτική ηγεσία επιλέγει τις επιτροπές με κριτήρια που την βολεύουνε, τι να περιμένουμε;
Κ. Άρα κύριε ναύαρχε ο αξιωματικός μεταδικτατορικά και με την ανάπτυξη αυτών των εξοπλιστικών προγραμμάτων, είχε πολλές ΄΄ευκαιρίες΄΄ σε εισαγωγικά, άσχημες, να διαφθαρεί η συνείδηση του.
Λ. Και διεφθάρει.

Κ. Σε τι ποσοστό βλέπετε εσείς ότι αυτό είχε αποτέλεσμα πάνω στους αξιωματικούς; Του ναυτικού εν προκειμένω.
Λ. Δεν ξέρω ποσοστά. Το θέμα είναι ποιοτικό. Δηλαδή δεν θα πούμε ότι ήταν 10 αυτοί οι οποίοι τα πιάσανε. Για μένα υπάρχουν πολύ περισσότεροι, να το παίρνεις διαχρονικά, πόσοι πέρασαν από εκεί. Δεν μπορεί να είσαι αξιωματικός … και να στέλνεις το βιογραφικό σου σημείωμα στην εταιρία προς τα έξω, μέσα από το φαξ του ναυτικού … Θα μου πεις, γιατί δεν πιάστηκε; Εδώ η αδυναμία. Διότι και εμένα με ρωτάν τα παιδιά «*Πατέρα, εσύ συνέλαβες κανέναν; »* Για μένα βασικό είναι η πολιτική βούληση. Άμα θέλει η ηγεσία, θα βρει και τους θεσμούς, θα βρει και τη διαδικασία. Θα παρακολουθήσει ανθρώπους, θα κάνει υποκλοπές τηλεφώνων, θα κάνει το πόθεν έσχες, θα δει που ζούσαν και που ζούνε και όλα αυτά τα πράγματα. Η αναμάρτητη, έντιμη ηγεσία είναι αυστηρή λειτουργεί αποτρεπτικά.
Κ. Στην σχολή δοκίμων λέγαμε΄΄ πολίτη΄΄ εκείνον τον δόκιμο που δεν είχε τι;
Λ. Δεν θυμάμαι τον χαρακτηρισμό αυτό, αλλά νομίζω ότι το κριτήριο ήταν στην πειθαρχία, συνέπεια, την εντιμότητα απάνω. Φαντάζομαι ότι έτσι συνδυαζόταν ο χαρακτηρισμός.…
Κ. Γιατί ο πολίτης δεν ήταν έντιμος;
Λ. Όχι, αλλά διότι από τον αξιωματικό δεν δικαιολογείται ποτέ να κάνει μια πράξη διαφθοράς, που να μη σεβαστεί το δημόσιο χρήμα. Τον αξιωματικό τον ήθελε η κοινωνία αξιοκράτη, τον ήθελε έντιμο, τον ήθελε λιτό και πατριώτη. Η κοινωνία είναι απόλυτη έναντι των αξιωματικών.
Κ. Θυμάστε πολύ καλά πως ήθελε η κοινωνία, δηλαδή η κρατούσα κατάσταση, τον αξιωματικό. Εξ ου και το Εγκόλπιο, αυτά τα γράφει το Εγκόλπιο. Και εγώ θα σας πω το εξής. ΄΄Πολίτης΄΄ τότε δεν λεγόταν αυτός ο δόκιμος. Λεγόταν αυτός που δεν ήταν αρκετά στρατιώτης και αρκετά πατριώτης.
Λ. Για αυτό λες τώρα, ναι. Νομίζω το ΄΄πολίτης΄΄ το συνδύαζε με κάποια αποδοχή χαλάρωσης σε ορισμένα χαρακτηριστικά σε σχέση με τον στρατιωτικό.
Κ. Γι' αυτό λέω, αλλά πάμε στην απάντηση σας. Πως εξηγείτε το γεγονός ότι η κοινωνία όπως λέτε εσείς, τότε με τα όργανα και με τη νομοθεσία και με το εκπαιδευτικό σύστημα και με την ηγεσία του πολεμικού ναυτικού άρα και την ηγεσία της σχολής δοκίμων, απαιτούσε από τον δόκιμο να είναι κάτι ξεχωριστό από τον οποιονδήποτε άλλο νέο της εποχής του;
Λ. Προσδοκούσε από τον στρατιωτικό μια συγκεκριμένη ποιότητα, συγκεκριμένη δόμηση..
Κ. Δεν προσδοκούσε. Απαιτούσε. Ήταν στη νομοθεσία της εποχής.
Λ. Ε ωραία, απαιτούσε, έχεις δίκιο. Κοίταξε να δεις, έτσι τον νιώθει και η κοινωνία τον στρατιωτικό και μάλιστα σε μια εποχή που ακολούθησε σε εθνικούς αγώνες. Είχε προηγηθεί μια κατοχή, αγώνες εκτός Ελλάδας (Μέση Ανατολή). Είχες ένα περιβάλλον το οποίο απαιτούσε να έχει αυτές τις ιδιότητες. Πάντοτε πρέπει να έχει αυτές τις ιδιότητες. Αλλά υπήρχε τότε μεγαλύτερη ευαισθησία. Κοίταξε να σου πω, ο κόσμος μετά τον πόλεμο, ήτανε πιο φιλάνθρωπος, πιο χριστιανός, πιο γείτονας, πιο τίμιος. Είχαν σαρωθεί πολλά πράγματα. Όπως και τώρα, η επόμενη γενιά, που τώρα που σαρώνονται όλα, θα δεις θα αναβαθμιστεί. Θα αναζητήσει ποιότητα. Είδες τι λέει ο κόσμος για τον Πρόεδρο της δημοκρατίας; Τονίζει το έντιμος. Κανείς δεν λέει το 'Α' και το 'Β', «*Είναι έντιμος*. » Σήμερα το στοιχείο ποιότητα, η ιδιότητα της εντιμότητας είναι η κορυφαία. Και δυστυχώς δεν την πρόσεξε και ο αξιωματικός.
Κ. Πως πετύχατε να παντρευτείτε ενώ η σύζυγος σας δεν είχε τα προβλεπόμενα από το νόμο οικονομικά προσόντα;
Λ. Η γυναίκα μου ως αδερφή αξιωματικού, όφειλε να έχει κατά το νόμο της εποχής εκείνης, το 50% των προβλεπόμενων ως μηνιαίο εισόδημα …
Κ. Ποιων προβλεπόμενων;
Λ. Του μισθού μου.
Κ. Του μισθού υποπλοιάρχου;
Λ. Του στρατιωτικού. Παντρεύτηκα ως υποπλοίαρχος και έπρεπε να πάρω μια γυναίκα που το κεφάλαιό της να αποδίδει μηνιαίο μισθό, μηνιαίο εισόδημα όσο του αξιωματικού. Σαν αδερφή όμως αξιωματικού το ποσόν μειωνόταν στο50%. Για να αποχτήσω λοιπόν αυτό το χαρτί έκανα παρανομία.
Κ. Σαν αδερφή δηλαδή αξιωματικού;
Λ. Του ναυτικού.
Κ. Δικαιούται να παντρευτεί αξιωματικό …
Λ. Με τη μισή περιούσια.
Κ. Με τη μισή προβλεπόμενη από το νόμο περιουσία.
Λ. Ακριβώς. Λοιπόν, πήγανε η οικογένεια της γυναίκας μου, κατέθεσαν σε μια τράπεζα ορισμένα λεφτά από κάποιο φιλικό πρόσωπο, πήρανε ένα χαρτί από την τράπεζα ότι είναι επ' ονόματί της τόσα λεφτά, πήγα εγώ το βεβαιωτικό αυτό και την επόμενη βέβαια τα λεφτά τα απέσυρε το πρόσωπο που τα είχε καταθέσει. Και έτσι ουσιαστικά με ανειλικρινή στοιχεία πήρα την άδεια γάμου. Η γυναίκα μου δεν είχε αυτό το εισόδημα. Αλλά και αν δεν έβγαινε το πλασματικό χαρτί, πάλι θα την παντρευόμουν εν γνώσει των συνεπειών του νόμου.
Κ. Παρουσιάζοντας ψεύτικα χαρτιά.

Τιμήσατε μια ιδιότητα του Κιοσσέ, του γιου του ναύαρχου Κιοσσέ, ο οποίος υπήρξε και καταδικάστηκε ως βασανιστής των υπαξιωματικών του ΕΛΛΗ. Και προς δική σας τιμή, γιατί είναι διπλή η δική σας τιμή, η αναφορά σας σε αυτήν την περίοδο του υποπλοιάρχου τότε Κιοσσέ, μνημονεύει το γεγονός ότι ήταν ενημερωμένος στο κίνημα του ναυτικού και βέβαια δεν είπε τίποτα. Τον γιο του Λαδά, είστε από εκείνους τους αξιωματικούς που τον είχε υπό τις διαταγές του και τον αξιολογήσατε με πολύ καλή βαθμολογία, αλλά στην έκθεση του κάτι άλλα γράφατε. Μπορείτε να θυμηθείτε πάνω σε αυτό κάτι;

Λ. Τον γιο του Λαδά, τον γιο του Δερτιλή και το γιο του Πατίλη, των πρωτεργατών της 21ης Απριλίου, δεν τους ήθελε κανείς όταν τα ονόματά τους τέθηκαν στο τραπέζι του Ανωτάτου Ναυτικού Συμβουλίου. Και είπα θα τους πάρω εγώ στο Αρχηγείο Στόλου και τους πήρα.

Κ. Δεν τους ήθελε κανείς για τοποθέτηση υπό τις διαταγές του;

Λ. Όχι. «*Θα τους πάρω εγώ και δεν ανησυχώ ότι αυτοί μπορούν να ανατρέψουνε ή να δημιουργήσουνε προβλήματα δημοκρατίας*. » Και οι τρεις κάτω από τις διαταγές μου εργάστηκαν, απέδωσαν, ο δε Λαδάς οφείλω να ομολογήσω, όπως και τον έχω βαθμολογήσει, ότι ήταν άριστο μυαλό, πειθαρχικός μέσα στην δουλειά του, αποδοτικός, σεμνός, καλός οικογενειάρχης με τέσσερα παιδιά, βεβαίως έφερε το επίθετο Λαδάς. Και οι άλλοι δύο ήσαν ευφυείς και εργατικοί.

Κ. Εκτός από αυτό;

Λ. Αυτό ήταν το επιβαρυντικό του. Κατά τα υπόλοιπα σαν αξιωματικός εγώ του εμπιστευόμουνα οποιαδήποτε θέση. Και θυμάμαι ότι πήγα στο Δροσογιάννη και του λέω, τον υπουργό Άμυνας τότε, «*Σας προτείνω, τώρα που είμαι εγώ αρχηγός στόλου, να μπει κυβερνήτης. Δεν ανησυχώ*. » Και με πέταξε από το γραφείο του. Τρόπος του λέγειν. Αυτός ήταν ο Λαδάς. Τι του έγραψα; Του έγραψα ότι «*Η κοινωνία είναι ευαίσθητη στα γεγονότα της δικτατορίας και έχει συνδυάσει το όνομα Λαδάς με την δικτατορία. Πράγμα το οποίο αντανακλάται στην σταδιοδρομία του αξιωματικού*. »

Κ. Η πίστη στα δημοκρατικά ιδεώδη δεν είναι μια από τις ιδιότητες που πρέπει να έχει ο ναύαρχος;

Λ. Ο Λαδάς ενεργώντας σαν αξιωματικός δεν έδειξε εμπράκτως γενικά, είτε σε σκέψη, δεν αποτυπώθηκε αντιδημοκρατική τοποθέτηση ή αντίληψη. Ό,τι είχε χρεωθεί, ήταν από τον πατέρα του. Είναι ΄΄*οι αμαρτίες γονέων παιδεύουσι τέκνα*΄΄. Ο Λαδάς εκπλήρωσε τις αμαρτίες του γονέα του. Εγώ μάλιστα του είπα συγκεκριμένα, γιατί του ‘δειξα το φύλο ποιότητας, του λέω «*Λαδά όταν ήρθε η δικτατορία, εσύ τι ήσουν;* » Μου είπε δόκιμος 20 ετών. «*Εγώ θα περίμενα να πιάσεις τον πατέρα σου από τον γιακά και να του πεις. ‘Τι κάνεις πατέρα;’ Δεν το έκανες αυτό σε όλη τη διάρκεια της δικτατορίας. Και είναι το επιβαρυντικό το οποίο σου λέω. Ότι δεν αντέδρασες προς τον πατέρα σου στην επιβολή της δικτατορίας γιατί ήσουν σε μια ηλικία που μπορούσες να έχεις μια άποψη* ».[1]

Κ. Ξέρετε εάν στις ημέρες του Πολυτεχνείου ο Λαδάς και άλλοι αξιωματικοί ήταν επικεφαλής αγήματος του ναυτικού, ναυτών, είχαν λάβει μέρος …

Λ. Όχι, όχι.

Κ. … σε γεγονότα; Δεν το ξέρετε.

Λ. Έχω ακούσει μόνο ότι η σχολή δοκίμων έβγαλε άγημα στον Πειραιά. Αλλά με ποιους έβγαλε και ποιοι ήταν τότε, δεν ασχολήθηκα.

Κ. Είπατε ότι το ναυτικό έκανε επίτιμο Α./Γ.Ε.Ν. ποιον κύριε ναύαρχε;

Λ. Τον Αραπάκη, με δημοκρατική κυβέρνηση. Ο οποίος ήταν αρχηγός ναυτικού όταν εμείς ήμασταν φυλακή, όταν το ναυτικό αντιδρούσε, αυτός ήταν Α./Γ.Ε.Ν. από πάνω.

Κ. Ο Αραπάκης όμως κύριε ναύαρχε στο γνωστό βιβλίο που έχει κυκλοφορήσει, λέει ότι οι επιλογές του ήταν συνειδητές και ο σκοπός του ήταν, όσο ήταν αρχηγός του ναυτικού, να ενεργήσει έτσι ώστε να ρίξει την δικτατορία. Τι έχετε να πείτε για αυτό;

Λ. Εγώ αυτά τα θεωρώ αστεία. Όταν διαφωνείς με τη δικτατορία, η παραίτηση είναι το πρώτο σε επίπεδο αρχηγού. Δεν ήταν ένας πλωτάρχης που δεν είχε να ζήσει. Είχε τις ευθύνες ενός αρχηγού. Εδώ συνελήφθησαν αξιωματικοί του ναυτικού. Κακομεταχειρίσθηκαν αξιωματικούς του ναυτικού και αυτός ανέλαβε Α./Γ.Ε.Ν. δεχόμενος αυτήν την κατάσταση. Δεν συμφωνώ μαζί του. Σαν άνθρωπος τον συγχωρώ. Δεν έχω το δικαίωμα να μην τον συγχωρέσω όταν πιστεύω στο ευαγγέλιο. Αλλά εν πάση περιπτώσει δεν αναγνωρίζω, δεν παραδέχομαι ότι αυτό δεν ήταν λάθος του. Ήταν λάθος του και τα λάθη είναι ανθρώπινα. Δέχομαι ότι δεν είχε δομή φασίστα και ότι ήταν ανθρώπινος με καλή προαίρεση. Άλλο όμως αυτό από το να στηρίζεις τη χούντα.

Κ. Το ρόλο του όμως σαν Α./Γ.Ε.Ν. τότε στα γεγονότα της Κύπρου, πως τον χαρακτηρίζετε;

Λ. Έπαιξε.

Κ. Στο πραξικόπημα ή στην εισβολή;

Λ. Στο θέμα με το Σίσκο αναφέρομαι εγώ. Έπαιξε, αλλά ποιο ήταν το αποτέλεσμα; Δεν ήταν ανάλογο.

[1] Η απαίτηση του Λυμπέρη να έρθει ο Λαδάς γιος σε αντίθεση με τον πατέρα του στην ηλικία των 18 (και όχι 20 ετών που αναφέρει γιατί ήταν το 1967 η χρονιά εισόδου του στη ΣΝΔ) είναι υπερβολική και μάλλον σχήμα λόγου. Ούτε η παιδεία του Λαδά ήταν τέτοια, ώστε να εναντιωθεί στις ενέργειες του πατέρα του.

Κ. Αυτά είναι γνωστά με το Σίσκο. Ο ρόλος του στο πραξικόπημα, ποιος ήταν;
Λ. Δεν ήταν αρνητικός. Δεν φάνηκε…, δεν έχω στοιχεία να πω ότι ήταν αρνητικός. Δεν έχω στοιχεία. Το τι ΣΑΓΕ γίνανε, το τι συζητήθηκαν μέσα, το τι είπε, δεν υπάρχουν. Ούτε πρακτικά θα βρει κανείς. Για να τα …
Κ. Γνωρίζετε την ανάκριση που είχε γίνει; Την Ε.Δ.Ε. που είχε γίνει για την συμμετοχή του ναυτικού στο πραξικόπημα στην Κύπρο;
Λ. Όχι … Είχε διαταχτεί ανάκριση, αλλά το κείμενο της ανάκρισης όχι δεν το ξέρω.
Κ. Με τιμήσατε με τις ερωτήσεις. Ευχαριστώ πολύ για τις απαντήσεις στις απορίες μου. Και το εννοώ ότι με τιμήσατε.

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ 15 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2003

Κ. Κύριε ναύαρχε επανερχόμαστε στο θέμα. Οι καταθέσεις των συλληφθέντων για το κίνημα του ναυτικού στον Σκεμπέα στο Ε.Α.Τ. /Ε.Σ.Α., δείχνουν ότι μιλούν όλοι και λένε την αλήθεια για τα γεγονότα που αφορούν την οργάνωση του ναυτικού για την προετοιμασία κινήματος. Πώς εξηγείτε αυτό το φαινόμενο;
Λ. Καταρχήν είναι γεγονός αυτό το οποίο λέτε. Τώρα γιατί συνέβη έτσι, κατά την δική μου αντίληψη υπάρχουνε δύο ερείσματα κάτω από αυτό το γεγονός. Το ένα είναι ότι ο μεγάλος αριθμός των συλλήψεων, (θα έλεγε κανείς ότι όλοι ξέρανε ότι έγιναν μαζικές συλλήψεις), λειτούργησε προς αυτήν την κατεύθυνση. Απ' ότι ξέρω, δεν δημιουργήθηκε σε κανέναν εκ των αξιωματικών το αίσθημα της ενοχοποίησης για την αληθή καταγραφή όλων των γεγονότων. Μέσα στην συνείδηση των αξιωματικών δεν πήγαζε, δεν γεννιότανε ας το πούμε ο προβληματισμός {πως είναι} προδοτική ενέργεια {το} να πεις την αλήθεια. Οπότε η αλήθεια βέβαια απεκάλυπτε γεγονότα και πρόσωπα εκεί πέρα. Γιατί όλα τα πρόσωπα ήτανε ήδη υπό κράτηση, υπό τον έλεγχο της χούντας. Το δεύτερο νομίζω στοιχείο είναι ότι είχε δημιουργηθεί ένα κλίμα προαίρεσης στη διαφάνεια, εφόσον συλληφθούμε, με τη λογική πιθανώς ότι αυτό θα …, πως θα το πούμε, θα δημιουργούσε αυτή την εικόνα. Ο,τι συνελήφθησαν τόσοι άνθρωποι και όλο το ναυτικό είναι πίσω από αυτό, διότι όταν κανείς παρακολουθήσει τι ελέγθη, τι είπαν οι αξιωματικοί, καταλήγει ότι μπροστά έχω όλο το ναυτικό και όχι 45 ανθρώπους που ήσαν οι υπό την αυτήν την χούντας.
Κ. Εννοείτε ότι ήταν μια τακτική απόφαση να τα πείτε όλα, με προοπτική, με σκοπό να σταματήσουν οι συλλήψεις;
Λ. Εμένα αυτό που μου μένει ήταν μια ενθάρρυνση σε τέτοια περίπτωση της ειλικρινούς αποτύπωσης των γεγονότων.
Κ. Κύριε ναύαρχε η ενθάρρυνση προφανώς προήρχετο μέσα από τους ίδιους τους συλληφθέντες και όχι απ' έξω.
Λ. Εννοώ βέβαια μέσα από τους ανθρώπους οι οποίοι συμμετείχαν στο κίνημα του ναυτικού.
Κ. Δεν ξέρετε εάν είχε συζητηθεί πριν από τις συλλήψεις στο διάστημα της προετοιμασίας;
Λ. Δεν το ξέρω αυτό το πράγμα διότι εγώ απουσίαζα με τον ΄΄ΠΑΝΘΗΡΑ΄΄, ήμουνα και στην κρίση (…) και σε περιπολίες στο Ανατολικό Αιγαίο, αλλά είναι …, γνωρίζοντας πρόσωπα και πράγματα νομίζω ότι είναι ένα από τα ενδεχόμενα τα οποία πιθανώς να απασχόλησαν. Δεν μπορώ να το αποκλείσω δηλαδή ότι, εκ των υστέρων, μπορεί να έγινε αυτή η συζήτηση.
Κ. Προφανώς θέλετε να πείτε ότι αν έγινε η συζήτηση θα έγινε σε κάποιο κλιμάκιο υψηλού επιπέδου και όχι να γίνει γνωστό σε όλο το φάσμα της οργάνωσης, διότι σε αυτή την περίπτωση θα λειτουργούσε πεσιμιστικά, δεν θα λειτουργούσε;
Λ. Ναι, πάντως δεν υπήρξε … Αντίστροφα θα έλεγα ότι πεσιμιστικά, ποτέ δεν δημιουργήθηκε ένα πεσιμιστικό κλίμα. Πάντοτε υπήρχε βέβαια η υποψία ή υπόνοια ότι, είναι ισχυρό το δίκτυο παρακολούθησης των κινήσεων των αξιωματικών γενικότερα ας πούμε και όχι ειδικότερα. Εγώ πίστευα βέβαια μέσα από το κίνημα του ναυτικού ότι υπάρχουν συγκεκριμένα πρόσωπα μεταξύ των οποίων συμπεριλάμβανα και τον εαυτό μου, που παρακολουθούνται οπωσδήποτε.
Κ. Τώρα μου δίνετε την ευκαιρία να ρωτήσω και πως εξηγείτε το γεγονός ότι παρότι γνωρίζατε κάποιοι από εσάς ότι οπωσδήποτε σας παρακολουθούν, πως εξηγείτε ότι συμμετέχετε σε μία παράνομη οργάνωση με πιθανότητες μεγάλες να συλληφθείτε;
Λ. Το θέμα δεν είναι εάν είχαμε συνείδηση της συμμετοχής σε παράνομη οργάνωση. Το θέμα ήτανε, ας το πω έτσι λίγο με απλά λόγια, το πόσο μας ενέπνεε η αποκατάσταση της δημοκρατίας στην Ελλάδα. Όταν πας σε ένα κίνημα αναλαμβάνεις ορισμένους κινδύνους. Και όταν λέμε βέβαια ότι η χούντα είχε ένα δίκτυο δεν σημαίνει ότι τα ήξερε όλα και για όλους. Είχε μεγάλες δυνατότητες να γνωρίζει μέσα από ανθρώπινες πληροφορίες και ηλεκτρονικές, τι γινότανε.
Κ. Ξέρετε εσείς προσωπικά εάν ο Μόραλης ήτανε, πριν από την αποστρατεία του ενημερωμένος για την ύπαρξη οργάνωσης αντιχουντικής στο ναυτικό;
Λ. Όχι δεν ξέρω.
Κ. Πως εξηγείτε το γεγονός ότι στην οργάνωση για το κίνημα του Μαΐου του '73, έχουμε την συντριπτική πλειοψηφία των στελεχών που παίρνουν μέρος του ναυτικού, να είναι μιας συντηρητικής πολιτικής

τοποθέτησης; Και εντούτοις να συμμετέχουν σε μία παράνομη οργάνωση κατά της δικτατορίας; Πώς το εξηγείτε αυτό το φαινόμενο;
Λ. Καταρχήν θα ήθελα να πω ότι οι αξιωματικοί ανεξάρτητα από το πολιτικό προσανατολισμό που είχανε, ποτέ δεν είχανε σχέσεις, του ναυτικού οι αξιωματικοί, ποτέ δεν είχανε σχέσεις ας το πούμε τυραννικής συμπεριφοράς ή καταπιεστικής συμπεριφοράς προς τους πολίτες. Πάντοτε είχανε σχέσεις καλές, σχέσεις φιλίας …
Κ. Το λέτε να ακουστεί καθαρά; Προς ποιους δεν είχανε σχέσεις τέτοιες;
Λ. Προς τους πολίτες εννοώ. Προς τον Ελληνικό λαό, προς τους πολίτες. Ο Έλλην αξιωματικός του ναυτικού δεν χρησιμοποιήθηκε ποτέ στην ιστορία για να καταπιέσει πληθυσμιακές ομάδες και ήταν πάντοτε ευαίσθητος και στην δομή του δημοκρατικής συμπεριφοράς, ανεξάρτητα τον πολιτικό προσανατολισμό. Διότι η θητεία του μέσα στα καράβια του δίνει μία προοδευτική, μία δημοκρατική στάση στη ζωή του. Έχει μάθει να ζει συλλογικά, να ακούει όλους τους ανθρώπους, να συζητάει, να μοιράζεται κοινές τύχες είτε είναι το φαγητό του, είτε είναι ο γιατρός του, είτε είναι η θάλασσα, είτε είναι η σφαίρα … Μικρός ο χώρος και εν πάση περιπτώσει έχει μάθει ας το πούμε μέσα από μια συλλογική προσπάθεια να αντιμετωπίζει κάτι το δυνατότερο από αυτόν. Είναι ή οι φυσικές συνθήκες ή τα ψυχικά προβλήματα που αντιμετωπίζει ένας άνθρωπος ο οποίος στερείται οικογένεια, ξηρά, απόλαυση και τα λοιπά. Τώρα επιπλέον σε αυτό, (το πρώτο είναι η βάση, εκεί είναι η βάση της λογικής της δημοκρατικής στάσης του αξιωματικού του ναυτικού), το δεύτερο είναι ότι και οι συντηρητικοί αξιωματικοί αντιλαμβανόμενοι ότι ο κορυφαίος θεσμός τους, η βασιλεία, είχε χτυπηθεί από την δικτατορία, λειτούργησε και αυτό προσθετα. Όχι κύρια θα έλεγα αλλά προσθετικά. Δηλαδή ήδη η χούντα είχε βρεθεί σε αντι-παλότητα με κάποιο θεσμό ή με πρόσωπα τα οποία αυτοί οι αξιωματικοί τα έβλεπαν θετικά
Κ. Ένα λεπτό κύριε ναύαρχε. Υπονοείτε ότι η συντριπτική πλειοψηφία των μελών της οργάνωσης για το κίνημα του Μαΐου το ’73 στο ναυτικό ήτανε βασιλόφρονες;
Λ. Ήτανε και βασιλόφρονες και συντηρητικοί. Αυτό που είπατε προηγουμένως. Δηλαδή αν υποθέσουμε ότι γινόντουσαν εκλογές με κόμματα την εποχή εκείνη, η πλειοψηφία αυτών θα ψήφιζε συντηρητικά. Η συντριπτική πλειοψηφία και θα έλεγα ότι η συντριπτική πλειοψηφία ήτανε εραστές του βασιλικού θεσμού. Πολύ ελάχιστοι ήτανε μέσα σε αυτήν την ομάδα των κινηματιών οι οποίοι είχανε, μη συντηρητική πολιτική κατεύθυνση και έβλεπαν αρνητικά το βασιλικό θεσμό. Σαν ένα θεσμό που καταπίεζε τα συμφέροντα και προσωποποιούσε την εξάρτηση από τον ξένο παράγοντα.
Κ. Αυτό συνειρμικά οδηγεί αμέσως στο εάν αυτοί οι αξιωματικοί οι βασιλόφρονες και οι συντηρητικοί, πριν τις 13 του Δεκέμβρη του ’67 ήταν ενάντιοι ή υπέρ της ΄΄επαναστάσεως΄΄ σε εισαγωγικά.
Λ. Νομίζω ότι δεν έχουμε από την επομένη της 21ης Απριλίου αντιδράσεις από αυτούς τους αξιωματικούς. Εκτός του ηγέτη του πολεμικού ναυτικού του Εγγολφόπουλου, ο οποίος ήτανε δεδομένης συντηρητικής {τοποθέτησης} και δεν ήτανε κατά του βασιλικού θεσμού. Όμως ήταν ταυτόχρονα ένας άνθρωπος που πίστευε στη δημοκρατία και είδε ότι παραβιάζεται το Σύνταγμα. Είναι άλλη τοποθέτηση αυτή με τους …
Κ. Κύριε ναύαρχε πρέπει να ξεκαθαρίσετε εάν η πλειοψηφία των στελεχών του ναυτικού που πήραν μέρος στην οργάνωση για το κίνημα του ’73, πριν από τις 13 του Δεκέμβρη του ’67, ήταν υπέρ ή κατά της δικτατορίας.
Λ. Στο βαθμό που έχω εγώ εικόνα βεβαίως, δεν θυμάμαι κανέναν συνομιλητή ή ελάχιστους συνομιλητές από τους κινηματίες μετά την 21η Απριλίου... Επειδή έτυχε να μείνω στάσιμος, να με βγάλουν από κυβερνήτη πολεμικού πλοίου και γενικώς να με μεταχειριστούν κατά τρόπο δυσμενή, (δηλαδή με βάλανε από θέση κυβερνήτη σε θέση απλού σημαιοφόρου στον …), ήμουνα ένα πρόσωπο το οποίο θα προσήλκυα ομοιοπαθούντες. Μέχρι τις 13 Δεκεμβρίου δεν είδα τέτοιους ανθρώπους από το κίνημα. Δηλαδή ελάχιστους θυμάμαι αυτήν την στιγμή. Μένω με την εικόνα ότι η πλειοψηφία των αξιωματικών δεν είδαν στις 22 του μηνός Απριλίου του ’67 αρνητικά το στρατιωτικό πραξικόπημα της 21ης Απριλίου. Άλλωστε, εδώ για να βρει κανείς την αντικειμενική αλήθεια θα πρέπει να καταφύγει στις κρίσεις των αξιωματικών που έγιναν τον Ιούνιο, τις έκτατες κρίσεις τον Ιούνιο του 1967 ποιοι έμειναν στάσιμοι, ποιοι πήραν δυσμενή γενικά κρίση. Δεν έχω τα ονόματα αλλά νομίζω ότι μπορεί να τα βρει κανείς στην ναυτική επιθεώρηση[1] της εποχής εκείνης. Με αυτήν μπορεί να βγάλει συμπεράσματα χωρίς καμία αμφισβήτηση.
Κ. Με αυτό εννοείτε ότι οι δυσμενείς κρίσεις του θέρους του 1967 που έγιναν υπό το καθεστώς της δικτατορίας δείχνουν, φωτίζουν εκείνους τους οποίους η δικτατορία, το καθεστώς θεωρούσε …
Λ. Εν δυνάμει αντίπαλους της ενέργειας της.
Κ. Ενώ τους υπόλοιπους που αργότερα μπήκαν και στην οργάνωση του κινήματος δεν τους θεωρούσε αντιπάλους …

[1] Υπονοεί ο Λυμπέρης πως εκείνοι που αντιμετωπίσθηκαν δυσμενώς στις πρώτες έκτακτες κρίσεις μετά το πραξικόπημα, ήταν και οι θεωρούμενοι από το καθεστώς εν δυνάμει αντίπαλοί του. Δεν δημοσιεύονται όμως οι δυσμενείς κρίσεις και δεν είναι καθόλου εύκολο να βρεθούν αφού περιλαμβάνονται στους ατομικούς φακέλους και θεωρούνται στοιχεία ΄΄προσωπικών δεδομένων΄΄ και δεν δίνονται ούτε στους ερευνητές.

Λ. Κοιτάτε να δείτε μπορεί κακώς να μην τους θεωρούσε, αλλά δεν τους θεωρούσε αντιπάλους. Πάρτε την περίπτωση του Σταθόπουλου που ενώ ήτανε οργανωτής μέσα στο κίνημα του ναυτικού το ’73, τον διατηρούσε σε μία πολύ κρίσιμη θέση κλειδί των τοποθετήσεων.
Κ. Να σας θυμίσω ότι ο Σταθόπουλος με τον Νικολόπουλο κατάγονται από το ίδιο χωριό.
Λ. Εντάξει είχε την εμπιστοσύνη ο Σταθόπουλος αλλά την εμπιστοσύνη αυτή την αξιοποιούσε την εποχή του ’72 που γινόντουσαν αυτά τα πράγματα η προετοιμασία του κινήματος, υπέρ του κινήματος.
Κ. Εσείς βλέπετε ότι τα στελέχη, όχι μόνο οι αξιωματικοί και οι υπαξιωματικοί, των ενόπλων δυνάμεων τον Απρίλιο του ’67 έχουν μειωμένη θέληση αντίστασης σε μία εκτροπή όπως αυτή του πραξικοπήματος και για ποιο λόγο;
Λ. Εγώ θα μιλήσω για το ναυτικό που έχω ζήσει βέβαια,έτσι; Αναφέρομαι στα στελέχη του πολεμικού ναυτικού. Το κλίμα και η παιδεία μέσα στην οποία ανδρώθηκε το στέλεχος του πολεμικού ναυτικού και ειδικότερα ο αξιωματικός, ήτανε ποιο; Το κλίμα ότι όλα τα προβλήματα τα λύνει, καταρχήν του ναυτικού, είτε λέγεται εφοδιασμός σε πολεμικά πλοία, είτε λέγεται εκσυγχρονισμός, είτε λέγεται παροχή στρατιωτικής παιδείας, ο Αμερικανός, το ΝΑΤΟ και βασικά ο Αμερικανός. Δεύτερον ότι ο θεσμός της βασιλείας ήταν ένας θεσμός ο οποίος είχε μεγάλη ισχύ στο χώρο των ενόπλων δυνάμεων και ασκώντας αυτή την ισχύ έκανε δικές του επιλογές έξω από τις πραγματικές επιχειρησιακές απαιτήσεις δόμησης και λειτουργίας των ενόπλων δυνάμεων. Και ο αξιωματικός βρισκότανε όχι σε ένα πεδίο ανάπτυξης της ελεύθερης σκέψης, της πειθαρχημένης, ήταν πάντοτε και με το στρατιωτικό νόημα αυτής της λέξεως ‘πειθαρχία’. Δεν ήτανε λοιπόν ένα υποκείμενο ενός πεδίου ελεύθερης σκέψης. Να μπορεί να διακρίνει, να συγκρίνει και εν πάση περιπτώσει να κάνει τις δικές του εκτιμήσεις. Ζούσε κάτω από φοβίες. Είτε λεγόταν η φοβία η αμερικανική, είτε λεγότανε η φοβία βασιλική ή της πολιτικής παράταξης. Ένας αξιωματικός ο οποίος από μέσα του πίστευε στο κόμμα της αντιπολίτευσης της εποχής εκείνης ή ψήφιζε το κόμμα της αντιπολίτευσης χαρακτηριζότανε, όχι βέβαια στα χαρτιά[1] αλλά χαρακτηριζότανε μέσα στον κύκλο του πολεμικού ναυτικού. Εγώ θα έλεγα μία προσωπική μου {εμπειρία}, ότι μιλώντας για θέματα τα οποία είναι βασικές αρχές ελευθερίας εισέπραξα το χαρακτηρισμό ότι είμαι κομμουνιστής. Όταν λοιπόν υπήρχαν τέτοια ταμπού, εμπόδιζαν τον αξιωματικό να λειτουργήσει συγκριτικά, διακριτικά και να δει το βάθος των πραγμάτων. Έτσι λοιπόν ήρθε η χούντα που προετοιμάστηκε σε ένα κλίμα, ήρθε να ΄΄διορθώσει΄΄ μια αρρωστημένη κατάσταση. Χωρίς ποτέ πολλοί εξ ημών των αξιωματικών να συνυπολογίσουμε ότι, το όποιο πολιτικό αμάρτημα και η διόρθωση του, ερχόταν μέσα από την στέρηση των πολιτικών ελευθεριών.
Κ. Τι εννοείτε να διορθώσει; Αυτό σημαίνει ότι …
Λ. Σε εισαγωγικά. Τη βάζω τη λέξη σε εισαγωγικά, φαντάζομαι ότι είναι σαφές αυτό. Εγώ θα αναγνωρίσω ότι,, στη διάρκεια της δημοκρατίας μέσα στις ένοπλες δυνάμεις, πάντοτε υπήρχανε και αδικίες και ανισότητες και τέτοια. Αλλά αυτό σε καμιά περίπτωση δεν αιτιολογούσε την ανατροπή του πολιτικού συστήματος. Ο αξιωματικός είχε φτάσει σε μία σύγχυση. Να προηγείται η βασιλική απόφαση της κοινοβουλευτικής απόφασης. Μη λησμονείτε δε ότι το 1965, την εποχή εκείνη, είχε γίνει μία σύγκρουση του πολιτικού μας συστήματος ή μέρους του πολιτικού μας συστήματος με το βασιλικό σύστημα. Και μέσα σε όλο αυτό το κλίμα είχαν γίνει επεξεργασίες κατά κάποιον τρόπο παγίδευσης της σκέψης του λαού. Αλλά εγώ μιλάω και για τον χώρο των ενόπλων δυνάμεων.
Κ. Όταν λέτε φοβόντουσαν τον θεσμό της βασιλείας και τον ρόλο των αμερικανών, προφανώς αναφέρεστε σε εκείνα τα στελέχη τα οποία είχαν ξεκαθαρίσει ποιος είναι ο πραγματικός ρόλος των Αμερικανών και τις βασιλικής οικογένειας στην Ελλάδα. Το οποίο ποσοστό των στελεχών ήδη έχετε πει ότι ήταν πολύ μικρό σε σύγκριση με τους άλλους.
Λ. Είναι πολύ μικρό. Αυτό είναι γεγονός ότι ήτανε πολύ μικρό.
Κ. Ενώ οι άλλοι κύριε ναύαρχε, το υπόλοιπο ποσοστό των στελεχών, δεν φοβόταν τίποτα από αυτά που είπατε; Θεωρούσε τη βασιλεία και τους Αμερικανούς ως θεσμούς; Και έτσι τους αντιμετώπιζε;
Λ. Όταν λοιπόν ήρθε η δικτατορία και αυτοί οι δύο, (οι Αμερικανοί όχι σαν θεσμός), αλλά ήρθαν οι Αμερικανοί και ήρθε και ο βασιλιάς στις 22 να δεχτούνε και να μην προβούν σε καμία αντίδραση, καταλαβαίνετε πως αυτό λειτούργησε διαβρωτικά. Η ανάνηψη άρχισε πολύ αργότερα μέσα στις ένοπλες δυνάμεις. Αντελήφθησαν πολλοί αξιωματικοί και γενικώς πολλά στελέχη τι σημαίνει δικτατορία, ποια είναι η στέρηση και ποιοι είναι αυτοί που φτιάξανε τη δικτατορία και γιατί την φτιάξανε.
Κ. Επομένως το στέλεχος των ενόπλων δυνάμεων προετοιμάζεται από τις παραγωγικές σχολές ακόμα να αντιμετωπίζει και τη βασιλεία αλλά και τον ρόλο των αμερικανών σαν φυσιολογική …
Λ. Οφείλει να τα υπηρετήσει χωρίς τη διακριτικότητα, χωρίς ας πούμε την κριτική του σκέψη.
Κ. Η συζήτηση αυτή έγινε με τον ναύαρχο Λυμπέρη Χρήστο, στο σπίτι του στις 15 Δεκεμβρίου 2003.

**

[1] Προκύπτει με σαφήνεια από την πεποίθηση αυτή του ναυάρχου πως δεν γνωρίζει πως διατηρούνταν και για τα μόνιμα στελέχη στοιχεία γραπτά, δηλαδή ΄΄φάκελοι΄΄ με χαρακτηρισμούς ιδεολογικής τοποθέτησης, συμπεριφορών κ.λ.π.

ΜΑΣΟΥΡΙΔΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Συνέντευξη με τον αντιναύαρχο ε.α. Ι. Μασουρίδη (Μ)
ΑΚ (Κ)

5 ΜΑΪΟΥ 2004

Κ. Κύριε ναύαρχε, είμαστε στο σπίτι σας στο Μαρούσι και είναι 5 Μαΐου του 2004 Είστε ο αρχαιότερος έλληνας αξιωματικός του πολεμικού ναυτικού που ζει σήμερα. Και συζητάμε για εκείνα τα χρόνια. Μου λέτε λοιπόν για το 1965, τι έγινε;
Μ. Του λέει ο Κωστόπουλος, ο οποίος κατά σύμπτωση …, ο πατέρας μου ήτανε φιλελεύθερος από την Καλαμάτα, πατριώτης και ήτανε αντιπρόσωπος όχι των αποστατών … δεν είχε αντιδράσει βέβαια, αλλά ούτε επιδεικνύεται στη εργασία του και τα λοιπά. «*Σε παρακαλώ …*» λέει στον Ρίτσο, «*… πες του όταν βλέπει τον βασιλιά να πηγαίνει να του υποβάλει τα σέβη του και τα λοιπά ή να κουβεντιάζει μαζί του* »
Κ. Ο Ρίτσος τι ήτανε είπατε;
Μ. Αρχηγός του κλάδου του προσωπικού.
Κ. Και εσείς ήσαστε;
Μ. Των επιχειρήσεων. Διευθυντής του κλάδου των επιχειρήσεων. Αυτός ήτανε υποναύαρχος και εγώ ήμουνα αρχιπλοίαρχος.
Κ. Και ο Κωστόπουλος ήτανε υπουργός Εθνικής Άμυνας.
Μ. Ναι, υπουργός Εθνικής Άμυνας. Λέει ο Ρίτσος «*Όχι δεν μπορώ να πάω να του τα πω, γιατί φωνάζουν να μην πιαστούμε με τον Μασουρίδη.*» «*Καλά.*» του λέει ο Ρίτσος «*Όταν θα έρθει στο γραφείο, πες του αυτά τα πράγματα.*» Και ήρθε ο Ρίτσος στο γραφείο και μου τα είπε αυτά. Οπότε σε κάποιο χαρτί που υπέβαλα κάθε μέρα στον υπουργό, γιατί ήμουνα στον κλάδο επιχειρήσεων και ήταν ο σπουδαιότερος κλάδος, μου λέει «*Ρε Γιάννη, σε κάτι εκδηλώσεις που κάνει ο βασιλιάς, εκεί που κάνουν στην λέσχη του, δεν πας να τον χαιρετήσεις ή να του υποβάλεις τα σέβη σου …*» Του λέω *«Εσείς τι είπατε;»* Μου λέει «*Μου είπανε ότι είσαι τόσο τεμπέλης που ούτε στον βασιλιά δεν αξιώνεσαι να πας.*» «Εσείς τι του απαντήσατε;» Μου λέει «*Του απάντησα ότι ξέρω ότι ο Μασουρίδης δεν είναι τεμπέλης. Γιατί κάθε απόγευμα που πάω στο υπουργείο των ναυτικών …*» Κάθε πρωί πήγαινε στο πεντάγωνο και το απόγευμα έκανε και τις δουλειές του τις πολιτικές «*… είναι ο Μασουρίδης εκεί πέρα. Ο μόνος που είναι στο υπουργείο και εργάζεται όλο το απόγευμα.*» Μάλιστα σε μια περίπτωση που είχαν έρθει οι αξιωματικοί από την Κύπρο τότε, τους είχε μεταθέσει απάνω και είχε πάει άλλος και αυτοί διαμαρτύρονταν, ότι δεν θέλανε να φύγουνε από την Κύπρο γιατί παίρνανε χρήματα. Και επειδή στο πεντάγωνο δεν τους αφήνανε, ήρθανε στο υπουργείο και πήγανε στον Κωστόπουλο. Και θέλανε να δουν τον Κωστόπουλο γιατί τους απομάκρυναν και αυτοί θέλανε να είναι στην Κύπρο. Και κάνανε ιστορία από έξω. Τότε έρχεται ο σκοπός εκεί από τις πύλες του υπουργείου και μου λέει εμένα «*Από έξω είναι καμιά δεκαριά αξιωματικοί του στρατού, οι οποίοι φωνάζουν και θέλουνε να δούνε τον υπουργό. Να τους επιτρέψω να πάνε;*» Του λέω «*Όχι. Θα πάω κάτω.*» Αλλά ο Κωστόπουλος άκουγε τις φωνές απάνω και έστειλε τον υπασπιστή του, δεν θυμάμαι πως τον λέγανε. Καλό παιδί. Και ήρθε. Τους λέω εγώ «*Ακούτε εδώ πέρα. Εδώ είναι το υπουργείο των ναυτικών.*» Λένε «*Θα μπούμε μέσα, θέλετε δε θέλετε, να δούμε τον υπουργό.*» «*Δεν ξέρετε με ποιον μιλάτε; Μιλάτε με τον Μασουρίδη, ο οποίος ήταν στα υποβρύχια στον πόλεμο στη Μέση Ανατολή και έκανα αυτό και αυτό. Εάν τολμήσει κανένας ...*» λέω, «*… αυτοί είναι οπλισμένοι και θα φέρω και άλλους οπλισμένους και θα σας εκτελέσουνε. Επομένως να φύγετε από εδώ. Κλείσε την πόρτα και ετοιμαστείτε, όποιος παραβιάσει την πόρτα να εκτελεστεί.*» Οπότε το σκάσανε. Ο Κωστόπουλος κατέβηκε με τον υπασπιστή του και πήγαμε απάνω να του εξηγήσω το ζήτημα. Μου λέει «*Ας φεύγω από το γραφείο …*» το υπηρεσιακό γραφείο που είχα με τους χάρτες, το γραφείο επιχειρήσεων είχε μία πόρτα εκεί, που πήγαινε κατευθείαν προς την πλατεία. Και πήρε το αυτοκίνητο του και έφυγε.
Κ. Για να μην τον δούνε οι αξιωματικοί που είχαν έρθει από την Κύπρο διαμαρτυρόμενοι.
Μ. Του λέω «*Τι τους απαντήσατε;» «Αυτό και αυτό και ξέρω ότι δεν είναι τεμπέλης.*» Του λέω «*Αυτό τους απαντήσατε; Δεν τους απαντήσατε ότι ο Μασουρίδης έχει φιλότιμο και ότι δεν είναι κόλακας;*»
Κ. Εσείς κύριε ναύαρχε δεν χαιρετάγατε τους βασιλείς στις δεξιώσεις;
Μ. Όχι. Καθόλου.
Κ. Είσαστε δημοκρατικός αξιωματικός …
Μ. Εκ γενετής ας πούμε.
Κ. Ναι αλλά είχατε και συγγενείς δημοκρατικούς.
Μ. Είχα τον πεθερό μου.
Κ. Ποιος ήτανε;
Μ. Ο Κοιμήσης ο στρατηγός που τον είχανε εκτελέσει στο κίνημα του Ελευθέριου Βενιζέλου.
Κ. Και ποιον άλλον;
Μ. Τον πλοίαρχο Γεωργούλη, ήτανε στο κίνημα του ’35.

Κ. Τι σχέση είχατε με τον Γεωργούλη;
Μ. Την αδερφή μου είχε παντρευτεί.
Κ. Επομένως η οικογένεια σας ήταν μια οικογένεια με δημοκρατικές παραδόσεις.
Μ. Ακριβώς. Τόσο ο πατέρας μου στην αρχή είχε στο Κίνημα του Βενιζέλου που κάνανε τότε στην Καλαμάτα, διαμαρτυρήθηκε και είχε φέρει από την … ανθρώπους να τον προστατέψουνε, τον κυνηγούσανε μετά. Που έκανε ο Βενιζέλος την κυβέρνηση απάνω στην Θεσσαλονίκη με τους αξιωματικούς …
Κ. Για τον διχασμό λέτε το 1915 –'16. Και ερχόμαστε λοιπόν το 1965 με 1967 και γίνεστε ναύαρχος.
Μ. Όχι. Με δημιουργήσανε. Λέει «*Αυτόν πρέπει, ο Μασουρίδης είναι φιλότιμος*.» Ένας σύμβουλος του βασιλιά, πως τον λένε … Που είναι υπουργός τώρα η κόρη του.. Που είχε πάρει τον Ελευθερουδάκη …
Κ. Δεν πειράζει.
Μ. Ήτανε φίλος μου από όταν ήμουνα εγώ αξιωματικός σε ένα καράβι, ο κυβερνήτης μου ήτανε φίλος του. Είχαμε πάει στο Βόλο και ερχότανε στο καράβι τρώγαμε, είχαμε γνωριστεί. Μας έκανε το τραπέζι, απάνω στο Πήλιο. Ερχότανε η κόρη του, αυτή που είναι υπουργός και την παίρναμε με την βενζινάκατο και πηγαίναμε και κολυμπούσαμε. Μου λέει «*Ρε Γιάννη, έλα εδώ να πάμε στο βασιλιά …*»
Κ. Στον Κωνσταντίνο.
Μ. Στον Παύλο.
Κ. Ζούσε ο Παύλος ακόμη.
Μ. Ναι. «*Να τον χαιρετήσεις, να υποβάλλεις τα σέβη σου*.» Του λέω «*Δεν έχω καμιά όρεξη.» «Σε παρακαλώ πάμε.*» Σηκωνόμαστε να πάμε και ήτανε ο βασιλιάς ο Παύλος και όλοι οι βασιλικοί και γελούσανε. Έλεγε μια σαχλαμάρα και γελούσανε. Του λέω «*Αυτούς δεν μπορώ*.» και σηκώνομαι και φεύγω.
Κ. Εννοείτε δηλαδή ότι δεν μπορούσατε να παριστάνετε τον γελωτοποιό του βασιλιά, όπως παρίσταναν όλοι οι γύρω του.
Μ. Ακριβώς. Έλεγε μια σαχλαμάρα ο βασιλιάς με το ένα, με το άλλο, το τι έκανε με τις βάρκες του και ξεραινόντουσαν στα γέλια. Αντί να συζητάει σοβαρά πράγματα. Του λέω «*Αυτό ούτε μπορώ να… Να πω άλλη σαχλαμάρα για να γελάει αυτός;*» και σηκώνομαι και έφυγα.
Κ. Αυτό σημαίνει ότι δεν ήσασταν και βασιλόφρον.
Μ. Καθόλου βασιλόφρον. Και σου λέω γιατί. Σκοτώσανε τον πεθερό μου τον Κοιμήση, τον Γεωργούλη τον είχαν αποστρατεύσει με το κίνημα του '35. Τελικά μου λέει ο υπουργός ο Κωστόπουλος. «*Σε παρακαλώ όταν γίνει καμιά άλλη δεξίωση να πας.*» Του λέω «*Όσο πρέπει να κάνω αυτά τα πράγματα δεν πάω*.»
Κ. Σας βοήθησε όμως ο Κωστόπουλος να γίνετε ναύαρχος.
Μ. Δημιούργησαν τον βαθμό του αρχιπλοιάρχου και με κάνουν αρχιπλοίαρχο. Τελείωσε αυτή η συζήτηση, περάσανε τα χρόνια, με τα Κυπριακά και με τους Τούρκους. Και με κάνουν διοικητή στο …
Κ. Σας βάλανε υπαρχηγό.
Μ. Εκεί ναι. Μετά από αυτό. Ήτανε να μπω και με βάλανε διοικητή του στόλου Νότιου Αιγαίου, τότε με τα Κυπριακά που γίνονταν …
Κ. Του Α.Κ.Ι.Π..
Μ. Όχι Α.Κ.Ι.Π.. Διοικητή, ανεξάρτητα από τον Α.Κ.Ι.Π.. Διοικητή του στόλου του Νότιου Αιγαίου, των αντιτορπιλικών. Παρ' όλα αυτά που είχανε εναντίον μου, που ήμουνα αντιβασιλικός, αντί αυτό … Και με βάλανε διοικητή στο …
Κ. Των αντιτορπιλικών.
Μ. Ναι, για να αντιμετωπίσουμε …, εάν οι Τούρκοι κάνανε έφοδο στην Κύπρο και τα λοιπά. Πέρασε η περίοδος αυτή, ήτανε κρίσιμη η κατάσταση στην Κύπρο …
Κ. Ήταν το 1966 αυτά;
Μ. Όχι, νωρίτερα. Παρ' όλα αυτά λέω ότι στην κρίσιμη κατάσταση βρήκανε να με στείλουνε διοικητή του Νοτίου Αιγαίου. Δηλαδή αντιμετώπιση της Τουρκίας. Λοιπόν εκεί έμεινα μέχρι που έγινα και ναύαρχος. Με κάνανε αντιναύαρχο. Και πήγα στο ΓΕΕΘΑ ως δεύτερος υπαρχηγός μετά από τον Αγγελή. Ο Αγγελής ήτανε πρώτος υπαρχηγός. Και πήγα εγώ ως διοικητής μερίμνης στο Γ.Ε.Ε.Θ.Α..
Κ. Με ποιον Α.Γ.Ε.Ε.Θ.Α.;
Μ. Τσολάκα. Λοιπόν εγώ ήμουνα ο νεότερος, ήτανε συνήθεια ο νεώτερος ναύαρχος πήγαινε στο ΓΕΕΘΑ, ο δεύτερος πήγαινε στο Α.Ν.Ε., κάτω στο Σκαραμαγκά ως διοικητής ναυτικής εκπαιδεύσεως. Και όπως μας είπε ο Αυγέρης, ήτανε αρχηγός, μας είπε στις σκάλες στους ναυάρχους έτσι όπως ήτανε, μας είπε και τις μεταθέσεις τους. Λέει «*Λεβαντίνος θα πάει στο Α.Ν.Ε.. Μασουρίδης θα πάει στο Γ.Ε.Ε.Θ.Α.*.» και τους άλλους. Λέω εγώ του Αυγέρη «*Έχω μια απορία. Συνήθως ο νεότερος πάει στο Γ.Ε.Ε.Θ.Α. και μετά άλλος πάει στο … Γιατί το κάνατε αυτό; Παραβιάσατε τη συνήθεια αυτή*.» Μου λέει «*Να σου πω. Επειδή το Γ.Ε.Ε.Θ.Α. έχει διάφορα πράγματα και τα λοιπά, εσύ θα τα καταφέρεις καλύτερα από τον Λεβαντίνο* » παρουσία του Λεβαντίνου *« μη μας εκθέσει ο Λεβαντίνος εκεί πέρα και τον έβαλα κάτω*» και του είπα «*Σας παρακαλώ να μου εξηγήσετε. Το κάνατε επειδή είμαι δημοκρατικός αξιωματικός και δεν θέλετε να είμαι στο Α.Ν.Ε. κάτω που έχει τα πληρώματα και όλα αυτά ή για αυτό το λόγο που λέτε;*» Μου λέει «*Όχι, δεν το έκανα για αυτό.» «Γιατί*

αν το κάνατε για αυτό, να σηκωθώ να πάω να κάνω την παραίτηση μου.» Μου λέει *«Όχι, μου το ζήτησε και ο Τσολάκας.*»

Κ. Σας ήθελε ο Τσολάκας;

Μ. Λέω «*Τέλος πάντων αφού είναι έτσι και μου λέτε ότι δεν το κάνατε για αυτό το σκοπό, αλλά επειδή θέλατε να ... και με ζήτησε ο Τσολάκας να πάω. Αλλά δεν το κάνατε επειδή ήμουνα δημοκρατικός αξιωματικός και δεν θέλατε να με βάλετε κάτω στο Α.Ν.Ε. που έχει τα προγράμματα και τα λοιπά ...*»

Κ. Κύριε ναύαρχε ο Αυγέρης ήτανε άνθρωπος του Παύλου; Ήτανε βασιλόφρον έτσι;

Μ. Ναι, βέβαια. Λοιπόν πήγα στο Γ.Ε.Ε.Θ.Α. και να παρουσιαστώ στο … Οπότε όταν μπήκα μέσα με κοιτάζει ο Τσολάκας και μου λέει «*Ποιος είσαι εσύ;*» Λέω «*Μασουρίδης.*» Μου λέει «*Κάποιο λάθος έγινε ...*» Γιατί είχα εγώ κάποιο ξάδερφο Μασουρίδη στο ναυτικό, ο οποίος ήτανε συμμαθητής του Τσολάκα. «*Και τον είχα εκτιμήσει πολύ ...»* και τα λοιπά. Συμμαθητής, στη σχολή ευελπίδων ο ένας, ο άλλος … Μου λέει «*Και γι' αυτό και ... Εσένα ούτε που σε ξέρω.*»

Κ. Θέλετε να πείτε ότι ο Τσολάκας είχε ζητήσει τον Μασουρίδη τον άλλον και όχι εσάς.

Μ. Τον Κώστα, όχι εμένα. Έναν ξάδερφο μου και στον οποίο είχε εκτίμηση και τα λοιπά. Μου λέει «*Εντάξει τώρα, αφού ήρθαν έτσι.*» Συνεργαστήκαμε άριστα με τον Τσολάκα, πολύ ωραία. Ο Αγγελής είχε κάποιο ελάττωμα φαίνεται. Δεν ξέρω τι ήτανε. Τόσες φορές γινόντουσαν συμβούλια ας πούμε στρατηγών στο Γ.Ε.Ε.Θ.Α., οι στρατηγοί αντί να πηγαίνουν στου Αγγελή το γραφείο ερχόντουσαν σε μένα, το γραφείο το δικό μου.

Κ. Τι ελάττωμα εννοείτε είχε ο Αγγελής;

Μ. Δεν ξέρω. Μήπως ήτανε …

Κ. Εννοείτε ομοφυλόφιλος; Μα ήτανε; Ο άνθρωπος αυτός λεγόταν ότι ήτανε ομοφυλόφιλος και αυτοκτόνησε στη φυλακή κύριε ναύαρχε. Και πιθανόν έπαιξε ρόλο και αυτό το θέμα. Και εν πάση περιπτώσει ήτανε προσωπική του υπόθεση.

Μ. Ναι. Τον απέφευγαν οι στρατηγοί και ερχόντουσαν περισσότερο στο γραφείο το δικό μου. Ήμουνα διοικητής της μέριμνας του … Και τα κουβεντιάζαμε εκεί πέρα, συζητάγαμε στα αρχηγεία τι λέγανε, μήπως είναι ανάγκη να γίνει καμιά στρατιωτική επέμβαση, πτώση του Παπανδρέου και τα λοιπά και τα ρέστα …

Κ. Έτσι ανοικτά τα συζήταγαν;

Μ. Συζητούσαν.

Κ. Κύριε ναύαρχε ένα λεπτό. Γνωρίζετε εσείς ότι οι ίδιοι οι στρατηγοί στο ανώτατο στρατιωτικό συμβούλιο τα συζητούσανε επίσημα αυτά;

Μ. Έτσι τα λέγαμε, συζητώντας ας πούμε. Μήπως ήταν ανάγκη να αλλάξει, να αναλάβει ο στρατός κάποια …, μια δικτατορία να γίνει. Τα λέγαμε όπως συζητάμε τώρα ας πούμε. Και τους λέω «*Ρε παιδιά τι συζητάτε; Εδώ είμαστε στο Ν.Α.Τ.Ο.. Μπορούμε να συζητάμε να κάνουμε δικτατορία μέσα στο Ν.Α.Τ.Ο.*;» Με ξέρανε δηλαδή ότι είμαι τελείως αντίθετος. «*Ούτε να το συζητάτε αυτό το πράγμα.*» Τελείωσε αυτό το πράγμα. Πάω μια ημέρα στο γραφείο, είχαμε σύσκεψη μια μέρα για τον ανεφοδιασμό των ενόπλων δυνάμεων. Ήμουνα υπεύθυνος εγώ να κάνω τον …, ήτανε ο στρατός και η αεροπορία και μετράγανε τις ανάγκες και γινότανε το πρόγραμμα του ανεφοδιασμού των δυνάμεων. Εκεί όπως συζητούσαμε, υπαρχηγός του στρατού ήτανε ο Σπαντιδάκης, με τον οποίον είχαμε μάλλον φιλικές σχέσεις, όχι φιλικές … Όταν ήταν ο πεθερός μου διοικητής της σχολής ευελπίδων, αυτός ήτανε μαθητής εύελπις και εγώ ήμουνα παρακάτω, επειδή μου άρεσε η ιππασία πήγαινα γι' αυτόν τον λόγο στη σχολή. Και λέει ο Σπαντιδάκης όταν άρχισα να διαβάζω, λέει «*Σηκώνομαι και φεύγω. Δεν μπορώ άλλο.» «Γιατί;*» Είπα το εξής, «*Εδώ παίρνουμε από τον στρατηγό του Έβρου, παίρνουμε σήματα, μας ειδοποιεί ότι είναι πανέτοιμος και οι δυνάμεις του να κάνουνε το ένα, το άλλο και να μπούνε μέχρι την Πόλη. Η κατάσταση αυτή που είναι, εγώ δεν συμφωνώ με τον στρατηγό.*» Και γι' αυτό έκανα τον προϋπολογισμό. Στο ναυτικό δεν έδωσα καμιά δύναμη, στην αεροπορία όμως η οποία είναι ανίσχυρη, ήτανε πολύ ανίσχυρη η αεροπορία, πήρα τις δυνάμεις από το στρατό, αρκετά χρήματα από τον στρατό και έκοψα και τα έβαλα στην αεροπορία.

Κ. Οπότε αντέδρασε ο Σπαντιδάκης.

Μ. Ο Σπαντιδάκης σηκώνεται και φεύγει. Λέω «*Πού πας;*» Λέει «*Δεν μπορώ να ακούω τον Μασουρίδη να λέει εναντίον του στρατού και τα λοιπά και ούτε συμφωνώ. Και σηκώνομαι και φεύγω να μην ακούσω παρακάτω.*» Του λέει ο Τσολάκας «*Ρε Γρηγόρη παιδάκι μου, κάθισε να ακούσεις.» «Όχι.*» λέει και σηκώνεται και φεύγει. Τότε λέω εγώ του Τσολάκα «*Πως τον άφησες και έφυγε;*» Μου λέει «*Δεν έχω δικαίωμα να κάνω τους αρχηγούς να ...*» Του λέω «*Τότε θα πάω στον υφυπουργό.*» Πάω στο γραφείο του, με έναν βοηθό που είχα συνταγματάρχη και έναν πλοίαρχο, αλλά ο υπουργός ήτανε απασχολημένος με τον Γαζή και με τον …

Κ. Δεν πειράζει κύριε ναύαρχε.

Μ. Μα είναι συγγενής μου αυτός ο άλλος.

Κ. Δεν πειράζει.

Μ. Θα το θυμηθώ. Είχε παντρευτεί την πρώτη μου ξαδέρφη, και υπογράφει στα χαρτονομίσματα, όταν εργαζότανε στην τράπεζα αυτός έβαζε την υπογραφή του.

Κ. Και αναφέρατε την περίπτωση.

Μ. Οπότε βγαίνοντας αυτοί απ' έξω, τον μεν Γαζή τον είχα όταν ήμουνα εγώ αξιωματικός στα Ψαρά, ο αδερφός του ήτανε κυβερνήτης και αυτός ήτανε σύμβουλος στην τράπεζα την Εθνική, ο Γαζής. Και κάναμε φιλίες εκεί, γιατί ερχότανε όταν κάναμε δεξιώσεις στο καράβι και τα λοιπά. Ο άλλος ήτανε ξάδερφος … Και όταν βγήκανε αγκαλιαστήκαμε και γυρνάει και μου λέει αυτός «*Έχουμε καιρό να ειδωθούμε.*» Του λέω «*Έλειπα στη Κρήτη ...*» και τα λοιπά. Ο Γαζής «*Χαίρομαι που σε βλέπω μετά από τόσα χρόνια ...*» και τα λοιπά. Αυτός αμέσως με συμπάθησε, είχε και πλοίαρχους, ανθρώπους τους οποίους τους εκτιμούσε φαίνεται. Και μου λέει «*Έλα πέρασε.Τι έχουμε εδώ πέρα. Τι έχετε με τον Σπαντιδάκη;*» Του λέω «*Ακούστε κύριε, εδώ …*»

Κ. Και του εξηγήσατε.

Μ. Και του εξήγησα τα πράγματα. Είναι σαν να έρθουνε οι Τούρκοι να κάνουνε μια απόβαση, μια επιχείρηση στρατιωτική στον Πόρο. Με τι θα έρθουνε; Θα έρθουνε με πλοία, θα έρθουνε με ξέρω 'γω τι. Θα φτάσουνε μέχρι εκεί; Δεν θα προλάβει η αεροπορία μας να τους χτυπήσει, να τους …

Κ. Του εξηγήσατε.

Μ. «*Τα ίδια είναι αυτά που λέει ο στρατηγός με αυτά που λέω εγώ;*» λέω, «*Χωρίς αεροπορία δεν μπορεί να κάνει τίποτα αυτός.*»

Κ. Και εγκρίνει τον προϋπολογισμό.

Μ. Μου λέει «*Εάν συμφωνήσω με τον Σπαντιδάκη, στις αποφάσεις που έχει κάνει ο Σπαντιδάκης στο στρατό, τι θα κάνετε;*» Του λέω «*Τότε επειδή ξέρω την οικονομική κατάσταση του κράτους, δεν μπορώ να βοηθήσω από άλλα μέσα την αεροπορία ... Δεν ζητάω και για το ναυτικό, αν θέλετε να περικόψετε και από το ναυτικό. Τότε θα παραιτηθώ.*» Λέει «*Τι θα κάνεις;*» Λέω «*Θα παραιτηθώ.*» Σηκώνεται με αγκαλιάζει και μου λέει «*Εντάξει.*»

Κ. Πάμε λίγο στη δικτατορία, κύριε ναύαρχε.

Μ. Λοιπόν, στη δικτατορία.

Κ. Είσαστε υπαρχηγός, 21 Απριλίου το '67.

Μ. Ναι. Εκεί πέρα γίνεται ένα συμβούλιο για την δικτατορία …

Κ. Ανήμερα του πραξικοπήματος;

Μ. Όχι, νωρίτερα ακόμη. Γίνεται ένα συμβούλιο του Ν.Α.Τ.Ο. στη Ρώμη. Στο οποίο οι Τούρκοι ζητάγανε καράβια, εμπορικά καράβια και αυτοκίνητα για να μεταφέρουν τον στρατό, από κάτω να τον μεταφέρει απάνω. Από την Σμύρνη και κάτω, τον στρατό που είχανε, να τον μεταφέρουν απάνω που θα γινότανε η ενίσχυση.

Κ. Εννοείτε θα ενίσχυε το βόρειο μέτωπο για τους Ρώσους.

Μ. Ναι, για τους Ρώσους. Αυτό ήτανε το συμβούλιο. Τι καράβια θα τους δώσουνε και τι αυτοκίνητα, για να κάνουνε τις μεταφορές, φορτηγά. Αυτό ζητάγανε οι Τούρκοι. Εγώ δεν είχα καμία σχέση. Και αντί να είναι πρόεδρος ο υπουργός της Ναυτιλίας ή ο αρχηγός του λιμενικού που ήτανε τα εμπορικά καράβια που ζητάγανε για μεταφορά, ή ο αρχηγός του υπουργείου Μεταφορών για τα φορτηγά, με βάλανε εμένα να πάω πρόεδρος. Από υπαρχηγός του Γ.Ε.Ν., στην επιτροπή στην οποία ήτανε ο διευθυντής του υπουργείου μεταφορών και ο διευθυντής του λιμεναρχείου. Και πήγαμε στη Ρώμη, τι να κάνω αφού με βάλανε πρόεδρο να πάω. Είχα κάνει εγώ στο Ν.Α.Τ.Ο., στη γενική …

Κ. 21η. Το πραξικόπημα.

Μ. Εγώ έλειπα δηλαδή από την Ελλάδα. Με είχανε στείλει επίτηδες για να είμαι υπεύθυνος για αυτή τη δουλειά, αντί να πάει πρόεδρος από το υπουργείο μεταφορών ή το υπουργείο Ναυτιλίας, με είχανε στείλει εμένα.

Κ. Το έκαναν επίτηδες για να σας απομακρύνουν.

Μ. Γίνεται το συμβούλιο. Δεν είχανε πειράξει στο ναυτικό τίποτα. Για ένα βράδυ μόνο ο στρατηγός πήρε τον Δενεζάκο, που είχε έρθει στο υπουργείο και με αναπλήρωνε … Α, ο Εγκολφόπουλος είχε αντιδράσει στο κίνημα. Είχε αντιδράσει, και είπε στον βασιλιά ότι δεν πρέπει να υπογράψει όταν φέρανε του βασιλιά εκεί πέρα…

Κ. Που το ξέρετε αυτό;

Μ. Το ξέρω γιατί τον πιάσανε και τον κλείσανε σε ένα δωμάτιο και ο Εγκολφόπουλος έπαθε κρίση και φώναζε «*Ανοίξτε μου αλλιώς θα πέσω να αυτοκτονήσω.*»

Κ. Εσάς ποιος σας το είπε;

Μ. Το έμαθα αυτό. Το ήξερα. Όταν ήρθα κάτω, έρχεται η κόρη μου στο αεροδρόμιο… Στη Ρώμη όταν έμαθα ότι έγινε το κίνημα, είχαν σταματήσει {οι επικοινωνίες με την Ελλάδα}. Πήγα να πάρω το αεροπλάνο και μου λέει ο φίλος μου, ο οποίος ήτανε διευθυντής της πολιτικής αεροπορίας, μου λέει «*Γιάννη μου δεν υπάρχει μέσο να μετακινηθείς.*» Κατέβηκα στο Μπάρι να βρω κανένα καΐκι, κανένα τέτοια πράγμα, κατέβηκα στο Μπρίντεζι, τίποτα. Πήγα στην πρεσβεία της Ελλάδος, δεν κάνανε τίποτα. Δεν μπορούσανε να με βοηθήσουνε σε τίποτα. Όταν τελείωσε πλέον και είχανε επικρατήσει τελείως, επιτρέψανε το αεροπλάνο. Μπήκα στο αεροπλάνο και πήγα στην Ελλάδα. Έρχεται η κόρη μου στο αεροδρόμιο κάτω και μου λέει «*Πατέρα αυτό και αυτό συμβαίνει. Τον Εγκολφόπουλο τον φυλακίσανε, τον αυτόσαν και έχει πάθει κάποια κρίση και είναι στο*

σπίτι του. Δεν πάει στο υπουργείο. Στο υπουργείο δεν έχουνε ακόμη λυθεί τα πράγματα. Πάω στο υπουργείο και βλέπω ότι δεν πατάει κανείς.» Μου λέει «*Στα λέω για να ξέρεις τι γίνεται.*» Βλέπω τον Λεβαντίνο και μου λέει «*Είδες ρε Γιάννη τι κάνανε οι παλιάνθρωποι οι στρατιωτικοί; Για να πάρουν την δόξα μας αγνόησαν εμάς.*»
Κ. Αυτό είπε ο Λεβαντίνος; Δηλαδή, τον ενόχλησε το ότι δεν τον είχανε βάλει στη συνομωσία;
Μ. Ναι. Το ότι δεν είχανε ανακατέψει το ναυτικό. Και πράγματι δεν το είχανε ανακατέψει το ναυτικό. Εκτός από 4 – 5 που ήτανε οι χουντικοί ας πούμε.
Κ. Μετά γίνανε, δεν τους είχανε πριν.
Μ. Όχι, ήτανε. Ήτανε και αυτοί γιατί είχε προετοιμαστεί.
Κ. Ένα λεπτό κύριε ναύαρχε. Είπατε τώρα ότι πριν τις 21 Απριλίου υπήρχαν αξιωματικοί του ναυτικού μυημένοι;
Μ. Υπήρχανε.
Κ. Ποιοι ήτανε;
Μ. Ήτανε ο Νάκος, ήτανε ο Καρανίκας, 3 – 4 αξιωματικοί. Τώρα δεν τους θυμάμαι γιατί τους είχα σιχαθεί. Οι οποίοι ήτανε πράκτορες ας πούμε και είχαν τα του ναυτικού.
Κ. Αυτοί ήταν αξιωματικοί του ναυτικού οργανωμένοι στην συνωμοσία της 21ης;
Μ. Ναι. Είχαν ετοιμαστεί στο ναυτικό …
Κ. Που τους είχανε γνωρίσει αυτούς ο Παπαδόπουλος και οι άλλοι;
Μ. Παπαδόγκονας και τα λοιπά. Ο Αλέκος Παπαδόγκονας ήτανε … Είχανε τις επικοινωνίες, ξέρανε. Δεν είχανε καμιά σχέση ας πούμε, αλλά είχανε … Θα τους θυμηθώ, δεν ήτανε πολλοί. Δύο – τρεις ήτανε.
Κ. Είπατε τρεις. Τον Νάκο, τον Καρανίκα και τον Παπαδόγκονα τον Αλέκο.[1]
Μ. Όχι ο Παπαδόγκονας δεν ήτανε στο Γ.Ε.Ν.. Ήτανε όμως γνωστός βασιλικός.
Κ. Ήτανε γνωστός βασιλικός. Άλλο αυτό και άλλο να είναι οργανωμένος.
Μ. Όχι, δεν ήτανε. Δεν ξέρω εάν ήτανε οργανωμένος. Και ένας γιατρός ήτανε. Πάω εγώ, παίρνω τον Εγκολφόπουλο, ο οποίος δεν ερχότανε στο υπουργείο. Εγώ ήμουνα υπαρχηγός και πήγα εκεί πέρα. Και ο Δενεζάκος έφυγε και πήγε …
Κ. Μα δεν είχε παραλάβει ο Δέδες αρχηγός;
Μ. Όχι ακόμα.
Κ. Άρα την άλλη ημέρα, 22 Απριλίου πήγατε.
Μ. Τώρα αυτό θα σας πω. Όχι 22 Απριλίου. Πήγα όταν τελείωσε η επικοινωνία, είχε αποκατασταθεί ας πούμε …
Κ. Οι συγκοινωνίες.
Μ. Το πραξικόπημα είχε επιβληθεί και ο βασιλιάς είχε συμφωνήσει με αυτούς. Πήγα λοιπόν και παίρνω τον Εγκολφόπουλο στο τηλέφωνο και του λέω «*Ντίνο έλα.*» Ο Εγκολφόπουλος ήτανε συμμαθητής μου. Του λέω «*Έλα στο υπουργείο. Έχω καλέσει όλους τους ναυάρχους σε σύσκεψη αύριο, να αποφασίσουμε.*» Μου λέει «*Γιάννη μου ξέρεις ...*» Δεν είχε τη διάθεση. Του λέω «*Πρέπει να έρθεις.*» Μου λέει «*Καλά, τότε θα έρθω.*» Ήρθε ο Εγκολφόπουλος και κάθισε στο γραφείο του σε ένα μέρος και καθίσαμε οι άλλοι πέντε ναύαρχοι, πόσοι ήτανε, καθίσαμε σε ένα τραπέζι. Και λέω «*Ακούτε ρε παιδιά. Έγινε ένα κίνημα τώρα. Στο ναυτικό ακόμη δεν μας πείραξε τίποτα. Αλλά φαντάζομαι ότι θα απομακρύνουν τον Εγκολφόπουλο λόγω της αντιδράσεως την οποίας είχε με αυτό το πράγμα. Λοιπόν, σας υπόσχομαι ότι εγώ εάν μου προτείνουνε να αναλάβω αρχηγός, δεν θα δεχτώ και θα κάνω παραίτηση.*» Λέω «*Τώρα αποφασίστε εσείς τι θα κάνετε ο καθένας.*» Και ρωτάω τον Πανά, του λέω «*Τι θα κάνεις εάν απομακρυνθεί ο Εγκολφόπουλος και δεν υπάρχει άλλος για αρχηγός εκτός από εσένα ας πούμε; Τι θα κάνεις; Θα αναλάβεις;*» Λέει «*Εάν μου το πει ο βασιλιάς, θα το αναλάβω.*» Του λέω «*Καλά.*» έτσι με θυμό. Ρωτάω τον Λεβαντίνο «*Τι θα κάνεις;*» Μου λέει «*Αν μου πει ο βασιλιάς θα αναλάβω αρχηγός.*» Ρωτάω τον Δενεζάκο, λέει ο Δενεζάκος «*Αν μου πει ο βασιλιάς ...*» Οπότε σηκώνομαι και λέω «*Φύγετε, άντε στο διάολο και πέστε στον βασιλιά σας ότι αν θέλει να είναι βασιλιάς των Ελλήνων ας αντιμετωπίσει εδώ πέρα και ας πάμε με τον στόλο στην Κρήτη να κάνουμε κυβέρνηση.*»
Κ. Και διαλύσατε τη σύσκεψη.
Μ. Και διέλυσα την σύσκεψη.
Κ. Ο Δέδες δεν ήτανε εκεί;
Μ. Όχι, δεν ήρθε ο Δέδες. Παρ' όλο που τον είχα καλέσει να έρθει, δεν ήρθε. Αυτό ήθελα να σου πω. Ο Δέδες δεν παρευρέθη. Τότε γίνεται η αποστρατεία του Εγκολφόπουλου. Αποστρατεύουνε τον Δενεζάκο, τον μετέπειτα δηλαδή … και βάζουνε αρχηγό τον Δέδε. Εγώ ήμουνα τέταρτος στην ιεραρχία και έμεινα υπαρχηγός με τον Δέδε. Με τον Δέδε, υπαρχηγός. Πάω εγώ στο γραφείο και ετοιμαζόμουνα να κάνω την αποστρατεία μου. Έχουνε φύγει ο Εγκολφόπουλος, με αρχηγό τον Δέδε και τα λοιπά. Οπότε έρχεται ο υπασπιστής μου και μου λέει «*Είναι κάτι αξιωματικοί από έξω.*» Και είχανε έρθει δημοκρατικοί αξιωματικοί αλλά και άλλοι λαϊκοί ακόμα. Και μου λέει ο υπασπιστής μου «*Κύριε ναύαρχε …*»

[1] Δεν συναντάμε πουθενά αλλού πως αξιωματικοί του ναυτικού ήταν μυημένοι στην συνωμοτική ομάδα πριν την 21η Απριλίου 1967. Καρανίκας δεν υπηρετούσε στις 20-4-1967 όπως προκύπτει και από τον Πίνακα 5Α του παραρτήματος Α.

Κ. Είχανε έρθει του ναυτικού αξιωματικοί δημοκρατικοί;
Μ. Δημοκρατικοί αξιωματικοί και ακόμη και λαϊκοί [1]. Μου λένε «*Σας παρακαλούμε να μην υποβάλετε την παραίτηση σας. Και περιμένετε μέχρι να επέμβει το ναυτικό ή το πρώτο συμβούλιο που θα αποφασίσουνε πλέον τι θα κάνουνε για το ναυτικό. Θα φέρετε τις αντιρρήσεις σας εσείς ...*» και τα λοιπά. Με πείσανε ας πούμε να παραμείνω. Είχα φτάσει στη μέση της αιτήσεως της παραιτήσεως μου.
Κ. Ναι.
Μ. Μου είπανε «*Μην παραιτηθείτε τώρα ...*»
Κ. Γιατί θέλανε κάποιο δημοκράτη ναύαρχο να είναι στην ηγεσία.
Μ. «*Οταν θα γίνει το πρώτο συμβούλιο για τους αξιωματικούς, τι θα γίνει με τις προαγωγές στο ναυτικό, να ξέρουμε ότι θα αντιδράσετε.*» Ας πούμε θα τους υπερασπιστώ. Και με πείσανε να μην παραιτηθώ και δεν παραιτήθηκα. Αλλά μετά λίγες μέρες έρχεται η αποστρατεία μου. Είχανε μάθει στο υπουργείο τι είχα πει.
Κ. Ο Δέδες ήτανε βασιλικός αξιωματικός;
Μ. Ναι. Και ο πατέρας του και τα λοιπά.
Κ. Αποστρατεύεστε λοιπόν 13 Μαΐου;
Μ. 5 Μαίου. Με παίρνει ο Αυγέρης στο τηλέφωνο και μου λέει «*Γιάννη λυπάμαι πολύ αλλά θα σου πω ότι έχω ένα κακό νέο. Σε αποστράτευσαν.*» Του λέω «*Χαίρομαι πολύ που το ακούω. Και να έρθεις να σου κάνω και το τραπέζι.*» Και έγινε η αποστρατεία μου και σηκώνομαι και φεύγω.
Κ. Ναι αλλά σας διαγράφουν μετά και από έφεδρο.
Μ. Μετά. Έγινε άλλο μετά.
Κ. Τι συνέβη τότε και σας διαγράψανε;
Μ. Και σηκώθηκα και έφυγα. Λέω «*Φεύγω και δεν θέλω να παραδώσω σε κανέναν.*» Και παίρνω κάτι …, είχανε τότε απαγορεύσει και τα περίστροφα στους αξιωματικούς επειδή ήτανε η χούντα και μου είχανε φέρει δημοκρατικοί αξιωματικοί 4 – 5 περίστροφα. Λέω «*Αυτά θα τα δώσω στους αξιωματικούς. Είναι δικά τους, δεν είναι δικά μου. Και δεν θα έρθω ούτε να παραδώσω, ούτε τίποτα.*» Και δεν παρέδωσα το υπουργείο. Και παρέλαβε ο Σούτσος.
Κ. Ο Σούτσος ήτανε βασιλόφρων αξιωματικός.
Μ. Βέβαια.
Κ. Δεν ήτανε φασίστας όμως.
Μ. Όχι. Ήτανε τεμπέλης, ήτανε καλό παιδί …
Κ. Από τη γνωστή οικογένεια των Σούτσων.
Μ. Ναι. Αλλά (…) οικογένεια. Ολόκληρη ήτανε, είχε 4 – 5 αδερφές, αλλά υστερούσε ας πούμε…..
Κ. Οικονομικά και τεμπέλης.
Μ. Και τεμπέλης. Όχι οικονομικά. Είχε παντρευτεί μια Κωνσταντινίδου, η οποία είχε ερωτευτεί όταν συνδεότανε με τον Σούτσο, αυτή ερωτεύτηκε τον Κερκυραίο τον μουσικό...
Κ. Δεν πειράζει.
Μ. Έναν μουσικό από την Κέρκυρα.
Κ. Ερωτεύτηκε άλλον.
Μ. Ναι. Και παντρευτήκανε. Κάθισε μαζί του κανένα μήνα αλλά θυμήθηκε ότι είχε ερωτευτεί τον Σούτσο.
Κ. Και γύρισε πίσω.
Μ. Και αφήνει τον άλλον και παίρνει τον Σούτσο.
Κ. Τον είχα διοικητή τον Σούτσο μαζί με τον Μίλτο[2]. Ήταν διοικητής μας στη σχολή δοκίμων το ’63 και ’64.
Μ. Λοιπόν αυτά ήτανε.
Κ. Είστε λοιπόν απόστρατος. Έχουμε δικτατορία και τι συμβαίνει με εσάς;
Μ. Δικτατορία. Λέω «*Τώρα πρέπει να κάνω κάποια αντίδραση.*» Και αρχίζω και μαζεύω στο σπίτι διάφορους. Συγκεντρώσεις στο σπίτι μου από διάφορους δημοκρατικούς αξιωματικούς. Τους έφερα στην Κεφαλληνίας. Η Κεφαλληνίας … έμενα στην Αθήνα.
Κ. Μαζεύατε τι αξιωματικούς;
Μ. Απόστρατους, γιατί είχανε εν τω μεταξύ και άλλοι αποστρατευτεί. Πολλούς, εκεί στο σπίτι για να δω που μπορούσα να συνεργαστώ για να αντιδράσω, να δω το πνεύμα τους. Αν έχουνε οικογενειακές υποχρεώσεις, να μην τους υποχρεώσω τους ανθρώπους να αυτόσουνε το ένα, το άλλο.
Κ. Αυτά μέσα στο 1967;
Μ. Ναι. Στο σπίτι το δικό μου, Κεφαλληνίας. Οπότε ένα πρωινό έρχεται ένας από την Γενική Ασφάλεια και μου φέρνει ένα χαρτί. Μου λέει «*Ο κύριος Μάλλιος σας περιμένει ...*» Ο Μάλλιος ήτανε διοικητής, « … *σας περιμένει στη Μπουμπουλίνας, πίσω από τη Γενική Ασφάλεια, ώρα δέκα.*»
Κ. Πίσω από το Πολυτεχνείο.

[1] Με το ΄΄λαϊκοί΄΄ εννοεί πολιτικοί υπάλληλοι.
[2] Μίλτος είναι ο γιος του Ι.Μασουρίδη, αξιωματικός τάξης 1966, αντιναύαρχος ε.α. σήμερα.

Μ. Πίσω από το Πολυτεχνείο ώρα δέκα το πρωί. Λέω «*Καλά.*» Μου δίνει το χαρτί. Σηκώνομαι και πάω στη Γενική Ασφάλεια στου Μάλλιου το γραφείο. Μου λέει ο υπασπιστής «*Καθίστε, έχει κάποιο συμβούλιο και θα έρθει.*» Περίμενα 20 λεπτά, οπότε σηκώνομαι και του λέω αυτουνού «*Πες του αρχηγού σου του Μάλλιου, ότι ήρθα, περίμενα αλλά δεν μπορώ να τον περιμένω παραπάνω.*» Και σηκώνομαι να φύγω. Οπότε φτάνοντας στο ασανσέρ βλέπω τον Μάλλιο να έρχεται τρέχοντας πίσω μου. Έρχεται τρεχάτος πίσω μου και μου λέει «*Έλα ναύαρχε, έλα να τα συζητήσουμε. Με συγχωρείς, υπήρχε κάποιο συμβούλιο.*» Το έκανε επίτηδες αυτός για να με ταπεινώσει, κατάλαβες; Που μου είπε «*Θα περιμένεις.*» Του λέω «*Εμένα μου είπατε στις δέκα η ώρα και επειδή είμαι ακριβής, περίμενα είκοσι λεπτά και μετά έφυγα. Δεν έχω καμιά αντίρρηση να σε συναντήσω.*» Μου λέει «*Καλώς, με συγχωρείς.*» Του λέω «*Τι θα γίνει;*» Μου λέει «*Έλαβα αναφορές ότι στο σπίτι σας συγκεντρώνεστε κάθε Παρασκευή, διάφοροι αξιωματικοί. Και του στρατού ακόμα.*» Ο Οπρόπουλος ας πούμε που ήτανε, ο Πανάγος ο Γιώργος αυτός του ναυτικού. Έψαχνα να βρω από διάφορα για να κάνουμε καμιά …

Κ. Κανένας της αεροπορίας;

Μ. Της αεροπορίας όχι. Λοιπόν του λέω «*Και τι θέλετε; Έρχονται αξιωματικοί.*» Μου λέει «*Να μας πεις τα ονόματα τους.*» Χαμογέλασα εγώ. «*Αφού ξέρετε ότι γίνονται συγκεντρώσεις, θέλετε να σας πω εγώ τα ονόματα; Είναι συνάδερφοι παλιοί οι οποίοι είναι φίλοι μου και συγκεντρωνόμαστε κάθε Παρασκευή και παίζουμε κανένα χαρτάκι, παίζουμε, γελάμε, χορεύουμε.*» Μου λέει «*Τα ονόματα τους.*» Του λέω «*Αυτά να τα πάρετε εσείς. Αφού ξέρετε ότι στο σπίτι μου κάθε Παρασκευή στις εφτά η ώρα το απόγευμα μαζεύονται. Μπορείτε να ρωτήσετε. Μην περιμένετε να σας πω κανέναν ποιος ήρθε. Θέλετε τίποτα άλλο;*» του λέω. Μου λέει «*Οχι.*» Σηκώνομαι και φεύγω. Μετά τρεις ημέρες … Είχα και ένα, όταν αποστρατεύτηκα πήρα ένα …, με την αποστρατεία μου πήρα ένα δυάρι κάτω στην Γλυφάδα και πήγαινα και έκανα τα μπάνια μου. Καλά η Γλυφάδα τότε ήτανε …, δεν ήτανε όπως είναι σήμερα. Πάω λοιπόν στη Γλυφάδα και ένα απόγευμα … Έχω ένα γιο. Νάτος.

Κ. Τον Μίλτο, ναι. Ο συμμαθητής μου ο Μίλτος.

Μ. Ενώ καθόμουνα εκεί στο σπίτι, η γυναίκα μου με την κόρη μου … Η κόρη μου σπούδαζε στην Ελβετία, η γυναίκα μου είχε πάει να δει πως είναι και τα λοιπά. Παίρνω τον γιο μου τηλέφωνο και λέει «*Έλα πατέρα στο σπίτι έχουνε κάνει διάρρηξη.*»

Κ. Λέει ο Μίλτος;

Μ. Ναι. «*Γύρισα από το καράβι …*» ήτανε σημαιοφόρος, μου λέει «*Γύρισα από το καράβι και είδα την πόρτα ανοιχτή. Μπήκα μέσα και είδα ότι έχει γίνει διάρρηξη.*» Σηκώνομαι εγώ και πήγα και είχαν κάνει πράγματι μια διάρρηξη. Σε αυτό το γραφείο είχανε σπάσει την κλειδαριά με το σπαθάκι του Μίλτου, που είχε αφήσει στο σπίτι. Το πήραν το σπαθάκι και το στραβώσανε έτσι, για να βρούνε. Και εκεί η γυναίκα μου άφηνε και τα κοσμήματα της. Οπότε μπαίνοντας στο δωμάτιο, το οποίο ήτανε και υπνοδωμάτιο, βλέπω πεταμένα πάνω στο κρεβάτι, που ήταν δίπλα, μια κασετίνα που είχε τα κοσμήματα της ας πούμε. Και ένα δαχτυλίδι που της είχε δώσει η γυναίκα … Όταν την φιλοξενούσε μετά το θάνατο του πατέρα της, τον τουφεκισμό του πατέρα της, μετά το κίνημα του ’35, είχαν κατασχέσει και την περιουσία του. Και το σπίτι και τα δωμάτια και τα λοιπά. Και την κόρη μου την φιλοξενούσε η Κουντουριώτισα στην Ύδρα και μετά ήρθε στον παππού της. Ο οποίος ήταν συνταγματάρχης απόστρατος και έμενε κάτω στην Ερησό με την μητέρα της και τα λοιπά. Και μετά την πήρε η γυναίκα του Βενιζέλου. Η γυναίκα του Κυριάκου του Βενιζέλου στο Παρίσι πήρε την κόρη μου και της είχε δώσει ένα δαχτυλίδι. Το οποίο πετάξανε αυτοί το κουτί για να δούνε το συρτάρι να ανοίξουνε, το πετάξανε και το δαχτυλίδι ήταν αξίας. Το μόνο που είχε αξία.

Κ. Και αυτό δεν το είχανε πάρει.

Μ. Δεν το είχανε πάρει.

Κ. Ναι αλλά ποιοι είχανε κάνει την διάρρηξη; Δεν ήτανε για να κλέψουνε, ήτανε για να βρούνε χαρτιά δικά σας.

Μ. Ακριβώς. Είχανε ψάξει τα πάντα. Ακόμη και τις τουαλέτες. Απάνω από την τουαλέτα είχαμε αποθήκη, την είχανε ανοίξει και είχανε ψάξει και τα λοιπά.

Κ. Σε κάποια φάση σας διαγράφουν και από έφεδρο.

Μ. Ναι. Τώρα θα σου πω ποιος με διέγραψε. Τελείωσε η αυτή, πήρα την αστυνομία και λέω ότι θα κάνω μήνυση ότι έγινε κλοπή στο σπίτι μου και τα λοιπά. Μου στείλανε και λέω «*Κάνω μήνυση εναντίον του Λαδά.*» Ο οποίος ήτανε υπουργός Εσωτερικών. «*Εάν δεν τον βρείτε, ποιος έκανε την ...*» Ο Λαδάς είναι από την Καλαμάτα, όχι αυτός η γυναίκα του είναι από την Καλαμάτα, κόρη αρχιερέα της Μητροπόλεως. Η γυναίκα του ήταν ανιψιά του Δεσπότη. Το σπίτι μου εμένα στην Καλαμάτα είναι ακριβώς απέναντι από την είσοδο της Μητρόπολης.

Κ. Τον ξέρατε επομένως.

Μ. Τον ήξερα. Αυτός είχε μια κόρη. Ο Δεσπότης μετά από αυτό ερχότανε στο σπίτι για καφέ και τα λοιπά, μαζευόμασταν και βέβαια και ο Κέσαρης ο πρώτος ιερέας. Αυτός ο Κέσαρης μετά πήρε από το (…) ξέρω ‘γω που ήταν ο Λαδάς, πήρε ένα παιδί άσχετο και το πήρε στο σπίτι του γιατί δεν είχε αγόρι. Και μπήκε στη σχολή ευελπίδων, οπότε παντρεύτηκε και την κόρη του Λαδά. Ο μικρός μου ο αδερφός είχε κάνει τον σύνδεσμο.

Κ. Και είπατε ότι θα κάνετε μήνυση στον Λαδά;
Μ. Ναι, θα κάνω μήνυση. Ε δεν έγινε ούτε μήνυση, ούτε είχα σκοπό να … Μετά με τους αξιωματικούς τους άλλους, ήτανε καμιά δεκαριά αξιωματικοί που είχαμε …
Κ. Θυμάστε κανέναν του ναυτικού;
Μ. Πως. Τον Ντεγιάννη, τον Παπασηφάκη, τον Βερόπουλο, ήτανε και άλλοι πέντε – έξι αξιωματικοί.
Κ. Αυτούς όλους τους οποίους σας διαγράψανε;
Μ. Ναι. Μαζί με τους καθηγητές του πανεπιστημίου είχαμε κάνει ένα χαρτί. Και ζητάγαμε από τον Παπαδόπουλο με επιστολή, να δημιουργήσει εκλογές. Να γίνει κυβέρνηση και να δημιουργήσει εκλογές γιατί όπως πάμε είναι εις βάρος της Ελλάδος. Λοιπόν η απάντηση σε όλα αυτά, δημοσίευσαν στη Γερμανία την επιστολή και την πήρε η χούντα και μας κάλεσαν σε συμβούλιο. Εγώ τους απάντησα ότι δεν παρουσιάζομαι στο συμβούλιο, γιατί η παρουσία μου είναι γνωστή. Τόσο η δράση μου εν καιρώ ειρήνης, όσο και εν καιρώ πολέμου και έτσι δεν παρουσιάζομαι. Και δεν πήγα. Όπότε βγήκε η απόφαση και με διαγράψανε από της τάξεις του ναυτικού
Κ. Ανακριτικό συμβούλιο.
Μ. Ναι, με πρόεδρο τον Γκιόνη και στους πέντε αξιωματικούς. Και στους άλλους βάλανε διάφορες τιμωρίες. Και έτσι διαγράφτηκα από το ναυτικό και τα λοιπά.
Κ. Σας διαγράψανε από το αυτό των εφέδρων.
Μ. Και μου απαγορεύσανε, να γίνομαι δεκτός και στις δημόσιες υπηρεσίες και στις (…). Δύο – τρεις μέρες μετά πήρα ένα τηλέφωνο από το διευθυντή του νοσοκομείου και μου λέει «*Κύριε ναύαρχε λυπάμαι αλλά έχω μια διαταγή να στείλω στην είσοδο να μην σας επιτρέπουνε να 'ρθείτε. Αλλά εγώ δεν την στέλνω τη διαταγή, σας το λέω να το ξέρετε. Λυπάμαι πάρα πολύ αλλά δεν μπορώ να υπογράψω τη διαταγή απαγόρευσης εισόδου στο ναυτικό νοσοκομείο.»* Οι εφημερίδες τα γράψανε αυτά. Και η γυναίκα μου πήγαινε σε ένα κουρείο που πήγαινε η αριστοκρατία. Κολωνάκι, βασιλικοί και τα λοιπά, Μητσοτάκη και τα λοιπά. Και αυτός ήταν άκρως βασιλικός και πάει να τον πληρώσει και λέει αυτός «*Κυρία Μασουρίδη δεν δέχομαι χρήματα από εσάς*.» Νομίζανε ότι είναι χωρίς σύνταξη.
Κ. Πήγε να πληρώσει η σύζυγος σας και ο κομμωτής δεν δέχτηκε λεφτά.
Μ. Βασιλικός ήτανε, δεν ήτανε …
Κ. Για να την βοηθήσει.
Μ. Ναι, γιατί νόμιζε ότι της είχανε στερήσει και τη σύνταξη.
Κ. Έρχεστε σε κάποια στιγμή σε επαφή με τον Τάσο τον Μήνη.
Μ. Ναι, τώρα αυτό θα σου έλεγα. Τον Τάσο τον Μήνη είμαστε πατριώτες από την Καλαμάτα και η καταγωγή μας από τη Αλαγονία. Ο προπάππους μου ήτανε προεστός της Αλαγονίας.
Κ. Αλαγονία που είναι;
Μ. Στον Ταΰγετο. Και από εκεί ήτανε η Σίτσοβα, η Σερνίτσα, η Αναστάσοβα, ήτανε του Λαδά το χωρίο. Όχι του Λαδά, Λαδά λέγεται ένα χωριό εκεί πέρα. Λοιπόν με τον Τάσο τον Μήνη είχαμε γνωριστεί από τότε, ο πατέρας του ήτανε συνταγματάρχης, γερόλυκος είχε πέντε – έξι τραύματα και τον θαύμαζα και επειδή ήτανε και πατριώτης του πατέρα μου συνδεόμασταν και οικογενειακά. Ήτανε αξιωματικός της αεροπορίας ο Μήνης και είχε μια πολύ καλή δράση κατά τον πόλεμο και ήτανε και τιμητική η αποστρατεία. Τον είδα, κουβεντιάσαμε εκεί πέρα, κατάλαβε και αποφασίσαμε ότι πρέπει να κάνουμε κάποια δράση
Κ. Συναντηθήκατε πότε;
Μ. Μετά που με είχανε διαγράψει εμένα από το ναυτικό και τα λοιπά. Είχε επικρατήσει η χούντα τελείως. Να κάνουμε κάποια δυναμική πράξη. Και κάναμε έναν οργανισμό, τον λέγαμε τα 3Α, Αντίσταση, Απελευθέρωση, Αγών[1], όχι …
Κ. Τα ξέρω τα αρχικά. Θα τα βρούμε. Και οργανώσατε μαζί με τον Μήνη την 3Α. Και ποιοι άλλοι μαζί;
Μ. Εγώ και ο Μήνης τα συζητάγαμε αυτά. Και αποφασίσαμε να κάνουμε πλέον την κίνηση δυναμική.
Κ. Δυναμική αντίσταση.
Μ. Δυναμική αντίσταση. Μου λέει ο Μήνης «*Επειδή σε αυτές τις δουλειές δεν πρέπει να ξέρει ο ένας τι κάνει ο άλλος, να είναι ξεχωριστά*.» Του λέω του Μήνη «*Τι θα κάνουμε δηλαδή;*» Μου λέει «*Βόμβες. Θα κάνουμε μικρές βόμβες όχι για να καταστρέψουμε κόσμο. Να δείξουμε την διαμαρτυρία μας.» «Ποιος θα τις κάνει;*» Μου λέει «*Θα τις κάνω εγώ τις βόμβες.»* Πράγματι αποφασίζουμε να κάνουμε και περάσαμε τις βόμβες. Γίνανε πολλές. Η πρώτη έγινε στο Χίλτον.
Κ. Ποιος τις έβαζε αυτές;
Μ. Ο Μήνης και από την ομάδα αυτή, τη 3Α, είχανε μπει και άλλοι μέσα. Ο Παντελάκης, ο Σπύρος ο Μουστακλής. Ο Σπύρος είχε και δράση κιόλας μαζί μας.
Κ. Ο Αλευράς;
Μ. Δεν τον θυμάμαι. Θυμάμαι τον Μουστακλή καλά και τον Μήνη. Γιατί δεν έπρεπε να γνωριζόμαστε μεταξύ μας.

[1] Η 3Α σήμαινε ΄΄Αντίσταση Απελευθέρωση Ανεξαρτησία΄΄ και ήταν αντιγραφή οργάνωσης αντίστασης στην κατοχή.

Κ. Το όνομα Βαρδάνης, σας λέει τίποτα;
Μ. Κάτι μου λέει, αλλά δεν μου θυμίζει τίποτα. Γιατί σου λέω δεν είχαμε … Μου φαίνεται ήταν στην ομάδα αυτή. Αλλά δεν έπρεπε να ξέρει τι κάνω εγώ ο Παντελάκης ας πούμε, ή τι κάνει ο Μήνης. Και κάνα άλλα δύο κάναμε.
Κ. Εσείς με ποιον δρούσατε;
Μ. Με τον Μήνη.
Κ. Πέστε μου ποιες περιπτώσεις κάνατε οι δυο σας.
Μ. Η πρώτη περίπτωση, η πρώτη βόμβα ήτανε στο ξενοδοχείο το Χίλτον που μου είχε πει ο Μήνης να κάνουμε. Μου λέει «*Δεν χρειάζεται. Θα κάνεις ένα τηλεφώνημα, ώρα τάδε να εκκενωθεί ο όροφος ο τάδε μόνο. Θα βάλω εγώ μια βόμβα σε μια τουαλέτα.*» Αυτός πήγε με την γυναίκα του απάνω και έβαλε την βόμβα. Εγώ έκανα το τηλεφώνημα την ώρα που έπρεπε να εκκενώσουνε γιατί είχε μπει βόμβα στο πέμπτο όροφο …
Κ. Πήρατε τηλέφωνο που;
Μ. Στο ξενοδοχείο να εκκενωθεί. Τελείωσε. Μετά είχα παρέα εγώ τον Μαγκάκη, εγώ τον έχω στεφανώσει. Δηλαδή γνώριζα την οικογένεια από τον πεθερό μου ας πούμε, μέσα από την …
Κ. Τον Μαγκάκη τον δικηγόρο ή τον …
Μ. Τον Γιώργο και οι δύο δικηγόροι ήτανε.
Κ. Τον καθηγητή.
Μ. Τον καθηγητή. Τον Γιώργο του Αλεξάνδρου όχι του Βασίλη. Και ο άλλος καθηγητής ήτανε, Βασίλης λεγότανε αυτός και ήτανε με τον Κανελλόπουλο. Τον πήρα τον Μαγκάκη, τον έφερα να δω τι είναι γιατί ήξερα ότι είχε παραιτηθεί αμέσως μετά την χούντα από το πανεπιστήμιο που ήτανε καθηγητής. Και έβγαλε έναν ωραιότατο λόγο και είχανε πάει όχι μόνο φοιτητές της νομικής αλλά φοιτητές απ' όλο το πανεπιστήμιο. Και ήξερα ότι είχε και κάποια επιρροή στα διάφορα πανεπιστήμια και τον έφερνα και αυτόν. Και εκτός που έγραφε σε εφημερίδες ας πούμε, φαινότανε ότι δεν συμφωνούσε με το πραξικόπημα, με την χούντα. Συμφώνησα να κάνει και αυτός δράση, να μπει να ενεργήσει …
Κ. Στην οργάνωση 3Α.
Μ. Όχι, ανεξάρτητα από την οργάνωση. Ήτανε αυτός μια δική μου, να συμφωνήσει στη δυναμική αντιμετώπιση της χούντας πλέον. Και με τον Πεπονή τον Τάσο πηγαίναμε στο σπίτι, τους είπα η κατάσταση που βρίσκεται και τα λοιπά. Και χωρίσαμε πλέον. Μετά από λίγες ημέρες με ζήτησε ο Μαγκάκης να του πάω βόμβες. Δεν του είπα εγώ τίποτα. «*Πως θα τροφοδοτηθούμε, γιατί έχω την δυνατότητα να βάλουμε, μέσω του πανεπιστημίου με διάφορους φοιτητές να δώσω να κάνουμε βομβιστικές ενέργειες.*» Του λέω «*Εντάξει. Πόσες θέλεις;*» Μου λέει «*Πέντε.*» Λέω «*Καλά θα σου φέρω στο γραφείο μετά από δύο μέρες.*» Τον πήρα τον Μήνη και του λέω ότι θέλω πέντε βόμβες για το πανεπιστήμιο και τον Μαγκάκη. Του είπα του Μήνη για τον Μαγκάκη αλλά δεν τον έφερα σε επαφή. Και πράγματι μου έφερε ο Μήνης τις βόμβες και πήγα στου Μαγκάκη το γραφείο. Το οποίο ήτανε πίσω από την καθολική εκκλησία αλλά ήταν και πολύς κόσμος και φοβήθηκα με την τσάντα με τις βόμβες. Ξέρω 'γω μήπως είναι κανένας χουντικός, κανένας … Και του είπα «*Να αλλάξουμε, δεν μου αρέσει να έρθω στο γραφείο σου.*» Αποφασίσαμε πλέον να πάμε στο δικαστήριο, στο Αρσάκειο. «*Θα σου φέρνω εκεί τις βόμβες. Θα έρθεις εσύ με ένα φάκελο γεμάτο εφημερίδες, χαρτοφύλακα και εγώ με έναν άλλον χαρτοφύλακα με τις βόμβες. Και εκεί θα σου δώσω τις βόμβες.*» Αυτό έγινε και στην περίπτωση του Καράγιωργα.
Κ. Πόσες φορές πήγατε βόμβες στον Μαγκάκη;
Μ. Τρεις φορές και η τέταρτη ήτανε του Καράγιωργα. Ήτανε δώδεκα βόμβες ή δεκατρείς, δεν θυμάμαι. Είχαμε ετοιμάσει, ήτανε παραμονές γιορτών και είχαμε ετοιμάσει τόσο στην Αθήνα όσο και στις επαρχίες ένα – δύο που είχαμε σύνδεσμο και είχαμε ετοιμάσει δώδεκα ακριβώς. Έρχεται ο Μαγκάκης και μου ζητάει δεκατρείς βόμβες για το πανεπιστήμιο το δικό του και του Μπάμπη. Εγώ πήγαινα και έπαιρνα τους μηχανισμούς, ο Μήνης είχε τον δυναμίτη. Γιατί έχτιζε ένα σπίτι και είχε τα διάφορα μέσα και είχε τη δυνατότητα να βρει κάτι.
Κ. Εσείς παίρνετε τους μηχανισμούς από πού;
Μ. Από τα παρκόμετρα που πουλάγανε τα διάφορα, ωρολογιακό μηχανισμό τίποτα άλλο. Τον ωρολογιακό μηχανισμό τον οποίο είχανε βάλει στις 120 δραχμές. Πήρα τις τέσσερις βόμβες με τους μηχανισμούς, όσους είχε το γραφείο που ήταν κάτω από το Μετοχικό Ταμείο Ναυτικού. Πήγα αλλού και δεν έβρισκα και τέλος μου λέει ο Μήνης «*Θα πας στην Αγίου Κωνσταντίνου, ζητάνε από εκεί να τους κλείσουνε παρκόμετρα. Και θα σου δώσουν, να μην υποψιαστούν από τις βόμβες.*» Και πράγματι πήγα και τις πήρα, τις έδωσα του Μαγκάκη. Του εξήγησα τα πράγματα από την πρώτη Κυριακή, ότι «*Όταν θα βάλεις το ρολόι, μην το συνδέσεις πριν βάλεις την ώρα που πρέπει να γίνει η έκρηξη, μετά 30 λεπτά.*» Ο Καράγιωργας έκανε το λάθος και το έβαλε χωρίς να βάλει το ρολόι, το έβαλε από την αρχή που σύνδεσε το καλώδιο.
Κ. Πριν βάλει το ρολόι δηλαδή.
Μ. Πριν βάλει το ρολόι, ούτε μια ώρα μετά να γίνει η έκρηξη, αλλά το έβαλε στο μηδέν όπως ήταν το …
Κ. Και με το που έβαλε …
Μ. Όταν έκανε την σύνδεση έγινε η έκρηξη και έπαθε αυτό το πρόβλημα.

Κ. Του έκοψε τα δάχτυλα και στο πρόσωπο.
Μ. Τα δάχτυλα και κάτω. Δεν ήτανε σφάλμα δηλαδή της βόμβας, ήτανε σφάλμα …
Κ. Δικό του.
Μ. Ενώ το είχα εξηγήσει και στον Μαγκάκη και αυτός εξήγησε πως δουλεύουν, αλλά φαίνεται έβαλε …
Κ. Αυτό το έχετε πει σε κανέναν κύριε ναύαρχε;
Μ. Το ξέρουν άνθρωποι. Λοιπόν όταν ήτανε στη φυλακή, όχι στις στρατιωτικές φυλακές, ο Μήνης και ο Καράγιωργας, ο Μήνης τον ρώτησε «*Τι έκανες μωρέ; Δεν είναι σφάλμα δικό μου, η βόμβα….*»[1] Και του εξήγησε ο Καράγιωργας, του είπε ότι το έβαλε αλλά δεν είχε βάλει το ρολόι να γίνει έκρηξη και … Δηλαδή δεν ήτανε σφάλμα του …
Κ. Που αλλού είχατε ανάμιξη κύριε ναύαρχε;
Μ. Με βόμβες λες;
Κ. Ναι.
Μ. Εγώ δεν έβαζα τις βόμβες αλλά έκανα τον παρατηρητή. Δηλαδή όταν πήγε ο Πατακός στη Λιβύη και τον δέχτηκε και γύρισε, αποφασίσαμε ότι χρειάζεται στην πρεσβεία της Λιβύης να γίνει κάποια διαμαρτυρία. Αποφασίσαμε να βάλουμε μια βόμβα στη Λιβύης. Ο Μήνης είχε μείνει στο κάτω μέρος, εγώ ήμουνα στο απάνω μέρος του δρόμου για να εμποδίσουμε τον κόσμο την ώρα της εκρήξεως να μην περάσει από εκεί και πάθει καμιά ζημιά. Οι βόμβες δεν ήτανε μεγάλες, ήτανε σε πακέτο και ήτανε να κάνουνε μόνο διαμαρτυρία …
Κ. Να κάνουνε μόνο θόρυβο.
Μ. Να κάνουνε θόρυβο, να γκρεμίσουν κανένα παράθυρο, να ρίξουν καμιά πόρτα, να σπάσουν κανένα αυτό … Αλλά όχι να κάνουν ζημιά, να γκρεμίσουν τοίχους και τα λοιπά. Αλλά αν περνούσε κανένας περαστικός θα μπορούσαν να τον πειράξουν, να πέσει καμιά πόρτα απάνω. Και έγινε. Καθόμασταν στο πάνω μέρος, εκεί στη γωνία και σε τρία – τέσσερα λεπτά που ήταν να γίνει η έκρηξη, περνάει μια γυναίκα με ένα παιδάκι με ένα καρότσι. Λέω «*Αχ τι χαριτωμένο παιδάκι*.» Να την καθυστερήσουμε. Μου λέει «*Ναι και φτύσ' το να μην το ματιάσεις.»* Να φτύσω το παιδάκι. Αλλά αυτή πήγε να … και της λέω «*Σε παρακαλώ μου λες τι ώρα είναι;*» και τα λοιπά. Ήταν ξένη, δεν ήταν Ελληνίδα και νόμιζε ότι της κάνω κόρτε ξέρω 'γω και μου λέει «*Άσε με κάτω χριστιανέ μου*.» και πήγε να περάσει. Της πιάνω το καρότσι και το τραβάω και το βάζω μέσα και εκείνη την ώρα γίνεται η έκρηξη.
Κ. Και κατάλαβε.
Μ. Έρχεται η φουκαριάρα και με πιάνει και μου φιλάει τα χέρια.
Κ. Κατάλαβε ότι εσείς είχατε βάλει τη βόμβα;
Μ. Κατάλαβε ότι όλη αυτή η ιστορία ήτανε για …
Κ. Να την προστατέψετε.
Μ. Τώρα ο Πεπονής με τον Μαγκάκη μου λέγανε να βάλουμε βόμβες. Που είχανε δράσει μαζί. Ο ένας ήτανε ένας φίλος του αδερφού του Παπαδόπουλου, καθηγητής ήτανε αυτός, στην Πατησίων καθότανε. Ήτανε φίλος πολύ και εργαζότανε με τον αδερφό του. Του λέω «*Μήνη να του βάλουμε μια βόμβα.*» Και πήγαμε με το αυτοκίνητο …
Κ. Να του βάλετε βόμβα αυτουνού γιατί;
Μ. Γιατί ήτανε φίλος του (…) και εργαζότανε πολύ με τη χούντα.
Κ. Ήτανε συνεργάτης της δικτατορίας.
Μ. Βέβαια. Της χούντας, της δικτατορίας. Φίλος του αδερφού του Παπαδόπουλου Πάμε, αυτός ήτανε κοντά στα Πατήσια, κοντά στο σπίτι του αλλουνού αλλά ποιο μακριά, μέσα σε κήπο. Μπαίνει ο Μαγκάκης βάζει το ρολόι, περνάει το φράχτη, μπαίνει μέσα και βάζει στην πόρτα το αυτό. Ξαναγυρίζει, αργά το βράδυ, ξαναγυρνά στο αυτοκίνητο που τον περίμενα πιο ψηλά εγώ να φύγουμε. Περιμέναμε να γίνει η έκρηξη, τίποτα. Ο Μήνης πρέπει να ήτανε παρών …
Κ. Με τον Μήνη έγινε αυτό, όχι με τον Μαγκάκη. Ο Μήνης την έβαλε.
Μ. Ναι. Ο Μαγκάκης δεν έκανε βόμβες. Ο Μαγκάκης έδινε τις βόμβες στους φοιτητές. Μου λέει «*Πρέπει να την πάρω την βόμβα γιατί θα την βρούνε οι αστυνομικοί και θα βρούνε πως γίνεται η …*» Και σηκώνεται και πάει, πηδάει πάλι την μάντρα και την παίρνει τη βόμβα και τη φέρνει την βόμβα στο αυτοκίνητο. Είχαν περάσει δέκα – δεκαπέντε λεπτά από την ώρα της εκρήξεως και η βόμβα μύριζε. Άρα φαίνεται είχε πάθει το φυτίλι κάτι. Την απομόνωσε ο Μήνης τελείως και δεν μπορούσε να γίνει η έκρηξη δηλαδή και σωθήκαμε.
Κ. Με την βόμβα μέσα στο αυτοκίνητο να είναι σε ώρα ενεργοποιήσεως.

[1] Ο Μήνης, ο Παντελάκης και ο Καράγιωργας είχαν συνυπάρξει στις φυλακές Κορυδαλλού το 1973. Αποτελούσαν μαζί με το Γιάννη Χορν τον εκδότη του ATHENES NEWS την ίδια ΄΄κολεκτίβα΄΄ δηλαδή την ομάδα που έτρωγαν μαζί το μεσημέρι και το βράδυ σε ένα από τα κελιά τους εναλλάξ.

Μ. Ναι. Είχε περάσει η ώρα της εκρήξεως και δεν είχε γίνει η έκρηξη. Να μην την βρούνε και πούνε πως έγινε η βόμβα και ξέρανε ποιος είναι …[1]
Κ. Είχατε και άλλα τέτοια επεισόδια;
Μ. Κι άλλα ναι. Βόμβες δηλαδή. Ήτανε τη χρονιά του Ιερώνυμου …
Κ. Του αρχιεπίσκοπου.
Μ. Στο σπίτι του Ιερώνυμου, στο γραφείο του Ιερώνυμου στη Μητρόπολη, που είναι κοντά στη Μητρόπολη από μέσα, είχα πάει … Ενός συμμαθητή του Ψαλίδα, ο οποίος ήτανε μάλλον βασιλικός αλλά όταν ήτανε στη Ρώμη, είχανε με την γυναίκα του, τη γυναίκα του συνταγματάρχη, ήτανε εκεί πέρα στρατιωτικός ακόλουθος και δεν τον χώνευε ο ένας τον άλλον και αυτός ήτανε από τους δεύτερους … Ο στρατηγός ήτανε ο δεύτερος της χούντας ας πούμε, μετά τον Παττακό και τα λοιπά και τον αποστράτευσε και τον έστειλε στην εξορία. Και επειδή δεν πηγαίνανε στο σπίτι του, πήγα να δω τη γυναίκα του και την είδα. Η οποία η φουκαριάρα ήτανε καταστεναχωρημένη και τα λοιπά. Και φεύγοντας λέω στο Μήνη «*Φέρε μια βόμβα να πάμε να κάνουμε μια έκρηξη*.» Και πήγαμε στον Ιερώνυμο, βάλαμε και τη βόμβα για να δείξουμε ότι αυτός, ο Ψαλίδας, δεν είχε καμιά σχέση με την τρομοκρατία και με … Και κάτι άλλες, δύο – τρεις άλλες βόμβες.
Κ. Άρα συνολικά είχατε βάλει πέντε – έξι;
Μ. Βέβαια. Παραπάνω.
Κ. Εσείς τότε ξέρατε αν και τα υπόλοιπα μέλη της οργάνωσης βάζανε βόμβες με τον Μήνη;
Μ. Δεν ξέρω.
Κ. Σήμερα ξέρετε;
Μ. Όχι με τον Μήνη, δεν ξέρω. Με τον Παντελάκη ξέρω. Με τον Σπύρο τον Μουστακλή, έβαζε και με αυτούς.
Κ. Άρα ο Τάσος ο Μήνης είχε βάλει πολλές.
Μ. Μα ήταν πολύ … Εκτός αυτού ήτανε και τρομερά παλικαράς ας πούμε.
Κ. Άφοβος.
Μ. Άφοβος. Θυμάμαι όταν πιάσανε τον Μαγκάκη, ήταν στην Καλαμάτα και ήρθε στην Αθήνα αυτός. Είχε πάει εξοχή στην Καλαμάτα ξέρω 'γω και ήρθε στην Αθήνα και με είδε στο σπίτι. Είχαμε ειδοποιήσει τον Μαγκάκη, είχα στείλει εγώ έναν άνθρωπο στη Μύκονο που παραθέριζε, να σηκωθεί να φύγει να πάει στην Τουρκία. Μήπως ο Καράγιωργας είχε γνωστοποιήσει ποιος του έδωσε τις βόμβες.
Κ. Ο Σάκης ο Καράγιωργας είχε πει ποιος του είχε δώσει τις βόμβες;
Μ. Λέω, υποψιαζόμουνα.
Κ. Υποψιαζόσαστε γιατί τον πιάσανε μετά την έκρηξη.
Μ. Βέβαια. Μετά την έκρηξη. Θα του πούνε «*Που τις βρήκες τις βόμβες;*» Θα πει «*Ο Μαγκάκης μου έδωσε τις βόμβες*.» Καθηγητής αυτός και τα λοιπά, θα τον πιάσουνε. Έστειλα μάλιστα έναν κουμπάρο μου, που είχα βαφτίσει το παιδί του, τον έστειλα στην Μύκονο να βρει τον Μαγκάκη. Από την Μύκονο ήταν και ο άλλος. Ο Μαγκάκης όμως σηκώθηκε και ήρθε στην Αθήνα. Και έρχεται ο Μήνης από κάτω από την Καλαμάτα, στο σπίτι. Μου λέει «*Τι θα κάνουμε; Ο Καράγιωργας θα μιλήσει;*» Παίρνω στο σπίτι του Μήνη και βγαίνει η υπηρέτρια. Της λέω «*Μου δίνεις τον Γιώργο, τον κύριο Μαγκάκη*.»
Κ. Πήρατε το σπίτι του Μαγκάκη όχι του Μήνη.
Μ. Του Μαγκάκη όχι του Μήνη. Εγώ με τον Μήνη ήμουνα στο σπίτι. Παίρνω στο σπίτι του Μαγκάκη και μου λέει η υπηρέτρια «*Δεν μπορώ να σας τον δώσω γιατί είναι αστυνομικοί και ψάχνουνε το σπίτι τώρα*.» Το κλείνω εγώ το τηλέφωνο. Του λέω αυτό και αυτό οι αστυνομικοί. Μου λέει «*Γιάννη πάμε στο σπίτι μου…*» στην Κεφαλληνίας ήμαστε τότε «*… να πάρουμε τις βόμβες*.» Ο Μήνης είχε κάνει, όταν αποστρατεύθηκε είχε κάνει μια εφεύρεση …
Κ. Ξέρω. Με τα …
Μ. Με τα νομίσματα. [2] Και είχε από κάτω στο υπόγειο του σπιτιού του, όταν έμενε στο Χαλάνδρι, είχε το εργαστήριο του και εκεί έκανε και τις βόμβες. Σε δέκα λεπτά ας πούμε μπορούσε να σου κάνει βόμβα. «*Λοιπόν να πάμε να πάρουμε το υλικό …*» μου λέει «*… ο Μαγκάκης επειδή είναι καλομαθημένο παιδί, εάν τον δει ο Καράγιωργας, μπορεί να μαρτυρήσει ολόκληρη την ιστορία.*»[3] Και πάμε στο σπίτι του Μήνη και παίρνει το υλικό που είχε και το ένα και το άλλο …
Κ. Δυναμίτη δηλαδή και τα υπόλοιπα.

[1] Το γεγονός που περιγράφει ο Μασουρίδης δεν συνέβη με τον ίδιο αλλά με τη Σοφία Μήνη τη γυναίκα του Μήνη. Προφανώς ο Μασουρίδης συγχέει το γεγονός. Όταν δίνει τη συνέντευξη είναι ενενήντα δύο ετών. Σε ελάχιστα μόνο σημεία παρουσίασε δυσκολία μνήμης σε ονόματα και στην περίπτωση αυτή της βόμβας στην περιοχή Πατησίων. Βλ. παράρτημα Β-IV συνέντευξη Σοφίας Μήνη.
[2] Ο Μήνης είχε ιδιαίτερη ικανότητα σε μικροκατασκευές και ήταν και ευρηματικός. Η εφεύρεση που λεει με τα νομίσματα ο Μασουρίδης είναι οι κερματοδέκτες που χρησιμοποιούσαν οι εισπράκτορες στα λεωφορεία κ.ο.κ. Αυτό ήταν ευρεσιτεχνία του Μήνη.
[3] Δεν υπήρξαν όμως άλλες συλλήψεις από την πλευρά του Μασουρίδη, Μήνη κ.κλ.π. με την έκκρηξη στα χέρια του Καράγιωργα που σημαίνει πως δεν τους ανέφερε κανείς.

Μ. Και τα υπόλοιπα τα … Και σηκωνόμαστε πάμε στην Γλυφάδα που είχα το σπίτι και έμεινα μόνος μου εκεί πέρα με τον Μήνη. Μείναμε το βράδυ, ο Μήνης είχε και ένα passport ως έμπορος, όχι ως αξιωματικός. Και την επόμενη μου λέει «*Φεύγω για την Ιταλία και θα πάω έξω γιατί θα γίνει το κακό.*»
Κ. Θα έπρεπε όμως και εσείς να φοβάστε γιατί με τον Μαγκάκη είχατε επαφή.
Μ. Ακριβώς, αλλά τι να κάνουμε. Χρήματα, εκείνη την στιγμή δεν είχα δεκάρα γιατί έστελνα στη γυναίκα μου στην Ελβετία που ήτανε. Πηγαίνοντας προς τα κάτω, να δεις όταν πέταγε τα υλικά, το πέταγε στο δρόμο με το αυτοκίνητο, σαν να πέταγε το παιδί του ήτανε. Ήταν η συγκίνηση του που πέταγε το υλικό, σαν να πέταγε το παιδί του.
Κ. Το υλικό για τις βόμβες.
Μ. Ναι. Πηγαίνοντας προς την Γλυφάδα, εκεί Ηλιούπολη που πέταγε τα διάφορα …, σαν να έβλεπες έναν άνθρωπο που πετάει το παιδί του. Και το πρωί σηκωθήκαμε να φύγουμε, να πάει αυτός να πάρει εισιτήριο να φύγει για την Ιταλία. Στο δρόμο όπως ανεβαίναμε ερχότανε πίσω μας ένας, ο οποίος έκανε συνέχεια νταβ, νταβ, νταβ.
Κ. Χτυπούσε την κόρνα.
Μ. Ναι. Και με εκνεύρισε το γεγονός και του λέω «*Ρε Τάσο κάνε λιγάκι για να περάσει.*» Μου λέει «*Αστονε μωρέ τον κερατά.*» Λοιπόν έρχεται αυτός δίπλα και λέει «*Ρε κερατάδες ...*» και τα λοιπά. Κάνει ο Μήνης έτσι και μπαίνει μπροστά του και τον σταματάει, κατεβαίνει. Λέει «*Δεν ακούς που σου κάνω ... Αν σε πιάσω να σου δώσω μία ...»* Του λέει ο Μήνης «*Για δοκίμασε.»* Πάει αυτός να κάνει έτσι, ο Μήνης τον πιάνει από το σακάκι και του το κατεβάζει και του δίνει μια γροθιά στα μούτρα. Αυτός μπαίνει στο αυτοκίνητο και φεύγει. Του λέω «*Ρε Τάσο κάθισες τώρα και έκανες τέτοια ιστορία.»* Μου λέει «*Ήθελα να δοκιμάσω και τη δύναμη μου.»*
Κ. Ήτανε άφοβος ο Μήνης. Τον πιάσανε όμως, τον συλλάβανε.
Μ. Φαίνεται τον πιάσανε σε μια επιχείρηση, την οποία έκανε με τον Παντελάκη. Και επειδή φαίνεται ότι εκεί που γινότανε η επιχείρηση, ήτανε πιο αυτό, παρακολουθούσανε και τους ανθρώπους του Μαγκάκη. Τώρα από φυσιογνωμία, δεν ξέρω γιατί τον πιάσανε.
Κ. Άρα δεν ήτανε η πληροφορία από τον Μαγκάκη ή τον Καράγιωργα.
Μ. Όχι. Για αυτό χρωστάω απέραντη ευγνωμοσύνη τόσο στον Μήνη, αλλά τον Μήνη τον ήξερα. Ήτανε σκληρό παιδί.
Κ. Τον Μήνη τον βασανίσανε εκατόν τόσες μέρες.
Μ. 111 μέρες.
Κ. Και δεν μίλησε.
Μ. Δεν μίλησε, τίποτα. Ήξερα ότι είναι από στρατιωτική οικογένεια, σκληρός … Αλλά από τον Μαγκάκη περίμενα να ομολογήσει. Καθηγητής ο πατέρας του, από οικογένεια …
Κ. Δεν μίλησε όμως και ο Μαγκάκης.
Μ. Καθόλου. Απέραντη ευγνωμοσύνη. Και στον Πεπονή βέβαια.
Κ. Σας προστάτεψαν κύριε ναύαρχε.
Μ. Πολύ, πολύ.
Κ. Δεν σας συνέλαβε η δικτατορία εσάς.
Μ. Όχι. Εγώ ξέρεις όταν ήμουνα στην Ιταλία στο Ν.Α.Τ.Ο. είχα πάρει και έναν χαρτοφύλακα. Αυτός με βοήθησε πολύ. Γιατί σε αυτόν τον χαρτοφύλακα έβαζα τις βόμβες. Ήτανε εξαιρετικής κατασκευής. Και όταν έγινε η έκρηξη, τις έβαζα τις βόμβες από το σπίτι που μου τις έφερνε ο Τάσος, τις έβαζα στον χαρτοφύλακα αυτόν και πήγαινα ας πούμε … Δεν έπαιρνα ταξί γιατί ήξερα ότι τα παρακολουθούν.
Κ. Είχατε καμιά περίπτωση θύματος με τις βόμβες;
Μ. Όχι. Καμία.
Κ. Μετά από την σύλληψη του Μήνη και του Παντελάκη, εσείς τι κάνατε;
Μ. Κάναμε μια ομάδα με τον Γιώργο τον Μαγκάκη, βγήκε από την φυλακή ο Μαγκάκης, με τον Σάκη τον Πεπονή, Πεσματζόγλου, ο Τσάτσος, (…) και κάναμε μια πολιτική κίνηση. Νέο κόμμα το λέγαμε. Μια ομάδα από το 17 ήμαστε.
Κ. Λέτε για την Κίνηση Νέων ….;
Μ. Ναι. Όχι Ευρωπαϊκή κίνηση.
Κ. Την Ελληνοευρωπαϊκή κίνηση, πως την είχατε ονομάσει;
Μ. Νέα Πολιτική των 17.
Κ. Μάλιστα. Και κάνατε διαλέξεις και συγκεντρώσεις ανοιχτές.
Μ. Ανοιχτές πλέον. Είχανε γίνει αμνηστίες και τα λοιπά, οπότε μπορούσαμε να μαζευόμαστε. Αναγνωρίστηκε και ως κόμμα, το οποίο συνεργάστηκε και με τον Μαύρο.
Κ. Με την Δημοκρατική Άμυνα είχατε καμιά σχέση;
Μ. Ναι με τον διοικητή είχαμε κάτι βοηθήματα, γιατί ήτανε γνωστός μου ας πούμε. Ο Κουμανάκος, ο Ιορδανίδης …
Κ. Με τον Γεράσιμο τον Νοταρά είχατε επαφές;

Μ. Στο διάστημα … είχαμε κάποιες επαφές στο σπίτι του Μπουρίδη, γνώριζε τον Μπουρίδη η γυναίκα μου. Όχι πολλές.
Κ. Με τους Ελεύθερους Έλληνες είχατε επαφή κύριε ναύαρχε;
Μ. Ήτανε με όλους αυτούς …
Κ. Είχατε σχέσεις, αλλά σε οργανωτική βάση αν είχατε;
Μ. Όχι. Ήτανε ανεξάρτητοι. Ο Κουμανάκος, ο Πανουργιάς …
Κ. Με τον Οπρόπουλο είχατε άλλου είδους σχέση εκτός από αυτές τις συγκεντρώσεις;
Μ. Όχι. Σε φιλικές συγκεντρώσεις. Ερχότανε ο Κουμανάκος …
Κ. Μπορείτε να μου πείτε προ δικτατορικά, ποσοστά βασιλοφρόνων και δημοκρατικών στο ναυτικό;
Μ. Περισσότεροι οι δημοκρατικοί.
Κ. Δηλαδή;
Μ. Περίπου 70%.
Κ. 70% δημοκρατικοί και 30% βασιλόφρονες;
Μ. Ναι. Αλλά στο τέλος, στη τελευταία περίοδο ήταν πλέον βασιλόφρονες οι περισσότεροι. Είχανε μπει στο πνεύμα του να γίνει κάτι το στρατιωτικό ας πούμε, το βλέπανε έτσι αυτοί.
Κ. Αναφέρατε σε μια στιγμή τον Παπαδόγκονα αλλά το διορθώσατε ότι δεν ήταν στους φίλο δικτατορικούς πριν την δικτατορία.
Μ. Δεν τον ήξερα γιατί δεν υπηρετούσε στο Γ.Ε.Ν..
Κ. Έχει όμως λεχθεί και πέστε μου εσείς αν γνωρίζετε, ότι μέχρι να γίνει το κίνημα του Κωνσταντίνου στις 13 του Δεκέμβρη, κάποιοι από τους αξιωματικούς που συμμετείχαν στις 13 του Δεκέμβρη εναντίον της χούντας, ήτανε υπέρ της χούντας πριν τον Δεκέμβρη του ’67.
Μ. Ήταν μερικοί. Θα τους βρεις στο βιβλίο. Τους έχεις γραμμένους εδώ πέρα …… Λοιπόν έπρεπε να γίνουνε διάφοροι σύλλογοι και ο Ιορδανίδης … Εγώ πλέον ήμουνα στην ομάδα των 17, Πεσματζόγλου, Μαγκάκης και τα λοιπά, είχαμε ενωθεί με τον Μαύρο. Λοιπόν ο Ιορδανίδης, ο οποίος ήτανε πρόεδρος της Δημοκρατικής Άμυνας, με πρότεινε να αναλάβω την ηγεσία του αντιβασιλικού αγώνα.
Κ. Στη μεταπολίτευση λέτε τώρα, όταν ήταν να γίνει το δημοψήφισμα.
Μ. Ναι, έτσι το λέω για να … Και πήγε στον Μαύρο και πρότεινε να με βάλουνε εμένα, να με προτείνουνε ως αρχηγό του συλλόγου ας πούμε για την δημοκρατία. Του αγώνος για την δημοκρατία.
Κ. Ναι, είχε γίνει τότε μια οργάνωση.
Μ. Ο Μαύρος μου είπε «*Έχεις καμιά αντίρρηση;*» Λέω «*Ουδεμία. Αφού είναι εναντίον του βασιλέως και εναντίον της ... Δεν υπάρχει.*» Ο Ιορδανίδης είχε προτείνει και δύο άλλους στρατηγούς αλλά τον έναν τον είχανε βάλει στο (…) και ο άλλος δεν θέλησε και έμεινα ο μόνος. Και πήγαμε στην Αγία Παρασκευή σε ένα σπίτι, δεν θυμάμαι ποιανού ήταν το σπίτι και άρχισε ο Μαύρος και είπε αυτό θα γίνεται και «*Ορίζουμε τον Μασουρίδη ως πρόεδρο αγώνος για την δημοκρατία, τον Ιάκωβο τον Καμπανέλλη, τον Μάριο Πλωρίτη και τον Αντώνη τον Σαμαράκη. Και πρόεδρος να είναι ο ναύαρχος και οι άλλοι να απασχολούνται και τα λοιπά.*» Λέει ο Μαύρος «*Δέχεστε;*» Λέω «*Δέχομαι και έχω ακούσει πολλά για τους συνεργάτες μου που μου λέτε, αλλά θέλω να προσθέσω και κάτι. Θέλω να δω και μια γυναίκα και ως γυναίκα προτείνω την κυρία Ζάνα.*» Την κόρη της Δέλτα.
Κ. Ναι, της Πηνελόπης Δέλτα.
Μ. Μου λέει «*Συμφωνώ απόλυτα.*» Ήταν και αυτή παρούσα στη συζήτηση και έτσι συμπληρώθηκε και το όνομα της Ζάνα στο πενταμελές συμβούλιο που είχαμε. Λέει ο Μαύρος «*Τώρα θα συγκεντρωθούμε την επόμενη εβδομάδα και να αποφασίσουμε το διάγγελμα που θα κάνουμε.*» Σηκώνομαι και εγώ και του λέω «*Κύριε Μαύρο εάν αποφασίσουμε την ερχόμενη εβδομάδα, εγώ παραιτούμαι από πρόεδρος. Τώρα είναι άμεσης δράσης. Βλέπω εξαιρετικούς δικηγόρους, όπως είναι τον (...), τον Κουμάντο, τον Μαγκάκη ...*» ήτανε δύο – τρεις εκεί πέρα, *«... μπορείτε να τους πείτε να καθίσουν να κάνουνε τι διάγγελμα θα κάνουμε εμείς και η απάντηση που θα κάνει διάγγελμα ο βασιλιάς ή η βασιλική οργάνωση ... Αλλιώς παραιτούμαι.»* Λέει «*Εντάξει ας καθίσουμε.*»
Κ. Αργούσε ο Μαύρος.
Μ. Ναι. Αργούσε. Την άλλη εβδομάδα θα είναι αργά.
Κ. Η Ζάνα δεν ζει σήμερα, έτσι;
Μ. Όχι.
Κ. Έχει γιο τον Παύλο που δουλεύει στο μουσείο Μπενάκη; Νομίζω ναι.
Μ. Ναι. Ο Μπενάκης ήτανε …
Κ. Πέστε μου απ’ όλη αυτή τη δραστηριότητα στη δικτατορία, ο γιος σας ο Μίλτος που ήταν αξιωματικός του ναυτικού, τι γνώριζε;
Μ. Τα πάντα.
Κ. Τα ήξερε όλα αυτά;
Μ. Ναι.
Κ. Καλά δεν ήτανε επικίνδυνα για τον Μίλτο αυτά;

Μ. Γνώριζε, δεν του είχα πει τίποτα, αλλά ήξερε ότι κάποια οργάνωση, κάποια κίνηση, το ένα το άλλο. Και η κόρη μου ήξερε.
Κ. Η Έφη; Πως τη λένε;
Μ. Ίνγκα.
Κ. Κάτι θέλετε να μου πείτε κύριε ναύαρχε. Πέστε μου.
Μ. Στο Μαγκάκη χρωστάω απέραντη ευγνωμοσύνη που δεν ομολόγησε.
Κ. Που δεν ανέφερε το όνομα σας.
Μ. Καθόλου.
Κ. Το ίδιο και στον Μήνη.
Μ. Καλά ο Μήνης το ήξερα. Ναι, το ήξερα ότι είναι σκληρός και δεν θα μαρτυρήσει. Αλλά 111 ημέρες … Κάθε μέρα είχαμε πολύ …. Μετά του προστάτεψα την οικογένεια του όταν ήτανε στη φυλακή. Είχε δύο παιδιά ανήλικα. Και μου παράγγελνε με την γυναίκα του, όταν πήγαινε στις στρατιωτικές φυλακές, τι είναι, τι έκανε …
Κ. Τον συνάντησα τον Μήνη στον Κορυδαλλό, στη φυλακή. Και εγώ πολύ τον αγάπησα αυτόν τον άνθρωπο.
Μ. Εδώ ήταν και ένας άλλος ακόμη που συνεργαζόμαστε, ο Παπαστρατίου Δημήτριος. Αυτός ήτανε πρόεδρος της American Express Bank.
Κ. Και είχατε συνεργασία στην 3Α;
Μ. Είχαμε συνεργασία όχι στην 3Α, δεν την ήξερε, αλλά πληροφορίες. Τόσο για τους Αμερικάνους όσο και από … Τι κάνανε οι Αμερικάνοι εδώ, πως βλέπουμε τους Αμερικάνους και τα λοιπά, είχαμε σύνδεσμο.
Κ. Παπαστρατής ήτανε ιδιώτης, δεν ήτανε αξιωματικός.
Μ. Όχι. Ήτανε πρόεδρος της American Bank. Και το μάθανε, τον συλλάβανε και τον είχανε στη φυλακή. Τον πιάσανε η χούντα και τον είχανε στη φυλακή.
Κ. Και δεν είπε ούτε αυτός τίποτα;
Μ. Όχι, δεν αποκάλυψε τίποτα … Παπαστρατίου Δημήτριος.
Κ. Γιατί αναφέρετε την τύχη σε σχέση με τον πόλεμο; Τι ήταν το τυχερό δηλαδή για σας εκεί;
Μ. Εγώ βγήκα το ’33 από τη σχολή και υπηρέτησα μέχρι το ’38 στα αντιτορπιλικά. Και ήμουνα και υπασπιστής του Σακελαρίου όταν ήταν αρχηγός των αντιτορπιλικών. Πήγα μετά με τον Εγκολφόπουλο, ο οποίος ήτανε και φίλος μου και συμμαθητής μου. Του είπα «*Δεν πάμε στα υποβρύχια ρε Ντίνο*;» Στα Ψαρά υπηρετούσε ο Εγκολφόπουλος. Το σκέφτηκε αυτός να πάμε στα υποβρύχια. Τότε ήτανε εθελοντικά τα υποβρύχια, δεν ήτανε υποχρεωτικά όπως είναι τώρα. Και κάνουμε μια αίτηση να πάμε στα υποβρύχια, το ’38. Πήγαμε περάσαμε τη σχολή και υγειονομική επιτροπή, η οποία ήτανε πολύ αυστηρή γιατί ήτανε καινούργια τα υποβρύχια τότε στην Ελλάδα, δεν είχαμε υποβρύχια.Περάσαμε τη σχολή υποβρυχίων και μας τοποθετούν εμένα στον Τρίτωνα και τον Εγκολφόπουλο στο (…). Αλλά από το κίνημα του ’35 είχανε πάει στα υποβρύχια και άλλοι τέσσερις συμμαθητές μου, οι οποίοι ήτανε νεότεροι από εμένα και τον Εγκολφόπουλο. Μετά την πάροδο ενός χρόνου εμείς θα γινόμασταν ύπαρχοι ενώ αυτοί που είχανε πενταετία, από το ’35, θα είχανε … Και δημιουργήθηκε κάποιο πρόβλημα. Ήτανε ο Τουρνάς, ο Δανιόλος, ο Ρουσέν και ένας τέταρτος ακόμα.
Κ. Γι’ αυτό λέτε πρέπει να είναι κανείς τυχερός.
Μ. Λοιπόν πάω και έρχεται ο Σπανίδης και λέει «*Ρε παιδιά δεν χρειάζεται να πειράξετε τους συμμαθητές σας, αυτοί έχουνε πτυχίο γιατί έχουνε τέσσερα χρόνια εδώ πέρα και εσείς ήρθατε εχτές. Του χρόνου θα είσαστε εσείς ύπαρχοι ενώ αυτοί θα είναι ακόμη τρίτοι αξιωματικοί.*» Το ίδιο και ο Ιατρίδης, το ίδιο και ο Ζέπος, όλοι οι κυβερνήτες της εποχής. Οπότε πλέον και ο αρχηγός συμφώνησε μαζί μας και φύγαμε και γυρίσαμε στα αντιτορπιλικά πάλι. Αλλά του χρόνου δεν είχε κάνει κανένας αίτηση για τα υποβρύχια. Μας παίρνει …, διαταγή του υπουργείου να πάμε για την αίτηση που είχαμε κάνει πέρσι.
Κ. Με τις περσινές δηλώσεις.
Μ. Να πάμε στα υποβρύχια. Και πήγαμε, εμένα με βάλανε στον Τρίτωνα και ο Εγκολφόπουλος στο (…). Ο Τρίτωνας ήτανε υπό γενική επισκευή και μετά από τέσσερις – πέντε μήνες θα έβγαινε, λέγανε τρεις – τέσσερις μήνες. Γίνεται όμως (…), οπότε εγώ ντρεπόμουνα και «*Που υπηρετείς;*» «*Στον Τρίτωνα.*» και «*Ο Τρίτωνας τι κάνει;*» «*Κάθεται.*» Και πήγα στον αρχηγό και του είπα «*Κύριε αρχηγέ θέλω να φύγω.*» «*Γιατί; Μια χαρά είσαι ...*» Του λέω «Κύριε αρχηγέ ντρέπομαι τη μάνα μου, ντρέπομαι τον πατέρα μου. Σε παραμονές πολέμου να βρίσκεσαι σε υποβρύχιο το οποίο είναι υπό επισκευή.» Μου λέει «*Όχι,δεν σε αφήνω να φύγεις. Θα βρούμε μια λύση.*» Του λέω «*Ακούω.*» Μου λέει «*Θα πας στον Πρωτέα. Απόσπαση στον Πρωτέα, όχι μετάθεση. Απόσπαση. Και θα είσαι στον Πρωτέα.*» Στον Πρωτέα ήτανε ο Τουρνάς ο οποίος ήτανε ο καλύτερος μου φίλος από τη σχολή, ο Μαριδάκης επίσης φίλος μου και ο Μιχάλης ο Κωνσταντής εξαιρετικός φίλος μου
Κ. Και οι τρεις σκοτώθηκαν σον πόλεμο.
Μ. Όλο το υποβρύχιο πήγε. Του λέω «*Αφού είναι έτσι.*» Μου λέει «*Το υποβρύχιο σε κάνα δύο μέρες θα είναι το καλύτερο και από την επισκευή του (...).*» Και πήγα στον Πρωτέα. Μετά από τέσσερις – πέντε ημέρες φύγαμε για την Ναύπακτο, να είμαστε μακριά από εδώ μήπως …

Κ. Σε αραίωση.
Μ. Σε αραίωση μήπως κάνουνε καμιά απόβαση οι Ιταλοί, είχανε μπει στην Αλβανία. Μήπως κάνανε καμιά απόβαση Αιτωλοακαρνανία, Πρέβεζα και να είμαστε έτοιμοι να τους αποκρούσουμε. Καθίσαμε εκεί ένα μήνα περίπου και γυρίσαμε πίσω. Έγινε πόλεμος, γυρίσαμε πίσω. Πήγα μια περιπολία ακόμη με τον Πρωτέα, όχι στην Αδριατική. Στην Αδριατική πηγαίνανε τα αγγλικά υποβρύχια.
Κ. Πηγαίνανε τα αγγλικά ναι. Μόνο μια ναυμαχία έδωσε το ναυτικό και αυτή …
Μ. Και κάναμε μια περιπολία έτσι Κεφαλονιά, Ζάκυνθο και τα λοιπά και γυρίσαμε πίσω. Οπότε το δικό μου ήτανε έτοιμο. Ο Τρίτωνας ήτανε έτοιμος και γύρισα στο υποβρύχιο. Μετά από δέκα ημέρες φεύγει για περιπολία ο Πρωτέας και πηγαίνω.
Κ. Γι' αυτό είπατε αν έχεις τύχη διάβαινε και ριζικό περπάτα. Έναν Τσίγκρο τον είχατε γνωρίσει;
Μ. Τσίγκρος ναι. Τσίγκρος των υποβρυχίων.
Κ. Ήτανε υπαξιωματικός.
Μ. Ναι, θυμάμαι τα ονόματα γιατί είχα κάνει και διοικητής στη σχολή υποβρυχίων και τα λοιπά.
Κ. Μάλιστα. Τα έχετε γράψει αυτά;
Μ. Έχω γράψει.
Κ. Δώστε μου. Αφού σας λέω, δώστε μου υλικό.
Μ. Για να κοιτάξω να το βρω.
Κ. Τι έγινε κύριε ναύαρχε στη Μάλτα;
Μ. Ήμουνα αρχηγός του Ελληνικού κλιμακίου στη Μάλτα. Μόνιμος, Ν.Α.Τ.Ο. δηλαδή. Ήταν τότε που η Φρειδερίκη είχε διώξει τον Παπανδρέου, τον ανάγκασε να παραιτηθεί και θυμάσαι όλη εκείνη την ιστορία. Και δεν έβρισκε πρωθυπουργό μέχρι που κατάντησε να προσπαθεί τον Ηλία (Τσιριμώκο) να τον βάλει πρωθυπουργό. Τον Ηλία τον οποίο ο Τούμπας δεν είχε πάει να παραλάβει το υπουργείο Εσωτερικών, ήτανε κομμουνιστής. Και η Φρειδερίκη με τους άλλους είχανε φτάσει μέχρι τις δύο να βάλουνε υπουργό, τον Ηλία. Και έρχεται ένα σήμα στη Μάλτα και λέει ο στόλος της Αγγλίας με αρχηγό τον αρχηγό του Ν.Α.Τ.Ο., ο οποίος ήτανε και αρχηγός στόλου τότε, να πάει στην Ελλάδα και να κάνουνε κωπηλατικούς αγώνες, διάφορα σχέδια για να υποστηρίξουνε την κυβέρνηση της Φρειδερίκης.
Κ. Να κάνουνε εκδηλώσεις …
Μ. Υπέρ της Φρειδερίκης.
Κ. Και έτσι θα φαινότανε ότι …
Μ. Η Αγγλία υποστηρίζει την … Λοιπόν τότε έμενα στη Μάλτα μόνος μου γιατί η γυναίκα μου είχε για τον Μίλτο να κάνει φροντιστήρια για τη σχολή των δοκίμων. Αρχιεπιστολέας του ναυάρχου ήτανε ένας του οποίου η γυναίκα είχε την μεγαλύτερη βιομηχανία υφασμάτων στην Αγγλία και έμενε εκεί πέρα. Επομένως κάναμε τα βράδια παρέα σε ένα ξενοδοχείο της Μάλτας. Τρώγαμε δηλαδή και επειδή ήτανε και γυναικάρα κιόλας (…). Όταν είδα εγώ το σήμα φωνάζω τον Μαρτέλ. Ο αρχιεπιστολέας. Ο αρχηγός είχε ένα από τα μεγάλα ονόματα της Αγγλίας τα ναυτικά, τώρα θα το θυμηθώ. Λέω «*Είδα αυτό το σήμα και δεν μου αρέσει καθόλου. Να πάει ο αρχηγός στην Ελλάδα να κάνει διάφορες επιδείξεις κωπηλασίας, αγώνες ιστιοπλοΐας και τα λοιπά. Τα διάφορα που κάνουνε. Θέλω να δω τον αρχηγό να του πω τη διαφορά.*»
Κ. Ότι διαφωνείτε.
Μ. Ναι. Μου λέει «*Περίμενε να του το πω εγώ πρώτα.*» Οπότε μετά από δύο μέρες έρχεται ο αρχηγός στο γραφείο μου και μου λέει «*John κάτι θέλεις να μου πεις.*» Του λέω «*Ναι κύριε αρχηγέ κάτι θέλω να σας πω.*» Μου λέει «*Τότε θα έρθεις στο γραφείο μου, του αρχηγού του στόλου όχι του αρχηγού στο Ν.Α.Τ.Ο.*.» Λοιπόν πήγα. Μου λέει «*Τι θέλεις να μου πεις;*» Του λέω «*Είδα ένα σήμα ότι πρέπει να πάτε στην Ελλάδα να κάνετε διάφορες εκδηλώσεις και τα λοιπά.*» Μου λέει «*Ναι.*» Του λέω «*Να ξέρετε ότι τους Άγγλους ο ελληνικός λαός τους έχει ως (...), την καταστροφή του αποικιακού στόλου που κάνατε.*» και τα λοιπά και την προστασία και μετά την απελευθέρωση, «*… και σας αγαπάμε και σας εκτιμάμε και τα λοιπά. Τώρα εσείς πάτε να κάνετε διάφορες επιδείξεις, η οποία* {επιχείρηση} *είναι αντίθετη με την πλειοψηφία του λαού. Ο οποίος κατά το 84% έχει υποστηρίξει τον Παπανδρέου ως πρωθυπουργό και τον έβγαλε η Φρειδερίκη με την παρέα της.*» Μου λέει «*Εσύ φίλος του Παπανδρέου;*» Του λέω «*Παπανδρεϊκός είμαι.*» Μου λέει «*Γι' αυτό τα λες;*» Του λέω «*Όχι, δεν τα λέω γι' αυτό.*» Μου λέει «*Και τι θες να κάνω;*» «*Να πείτε αυτό και αυτό.*» Μου λέει «*Δεν γίνεται γιατί θα γίνει του Μπάκιγχαμ. Και δεν μπορώ να πέσω και τα λοιπά.*» Του λέω « *Πάτε και ως αρχηγός του Ν.Α.Τ.Ο., της Μεσογείου και έχετε κάποια ευθύνη απέναντι στον ελληνικό λαό.*» Μου λέει «*Και τι σκέφτεσαι;*» Του λέω «*Αυτά που σας λέω, να κάνετε ένα γράμμα στον πρεσβευτή της Αθήνας του Ν.Α.Τ.Ο. ...*» Κομοντόρο με λέγανε, πλοίαρχος, «*Να του πείτε ο κομοντόρος Μασουρίδης ήρθε και μου είπε αυτά και αυτά τα πράγματα και διαφωνεί τελείως. Και αν είναι σωστά αυτά που σας λέω, θα τα πάει παρακάτω και ...*»
Κ. Και θα ακυρωθεί η διαταγή μέσω της πρεσβείας.
Μ. Όχι την πρεσβεία. Να πάει η πρεσβεία πλέον να πει αυτά τα …
Κ. Να τα πει στο αγγλικό υπουργείο Εξωτερικών και αυτό να ακυρώσει …
Μ. Περνάνε καμιά δεκαριά ημέρες, οπότε έρχεται ο ναύαρχος και μου λέει «*Μασουρίδη είχες δίκιο. Είχες δίκιο, ακυρώθηκε η μετάβαση στόλου. Δεν είναι ο Τσιριμώκος (...). Δεν είναι αυτός που ήτανε υπουργός*

Εσωτερικών και αντικαταστάθηκε από τον Τούμπα, ο Τούμπας δεν πήγε να αναλάβει το υπουργείο Εσωτερικών γιατί …»
Κ. Ήτανε αριστερός.
Μ. Μου λέει «*Είχες δίκιο.*»

**

ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

Ο Νικολόπουλος είναι της τάξης εισόδου το 1950 στη ΣΝΔ και εξόδου το 1954.[1] Εν ενεργεία στις 20-4-1967 με το βαθμό του πλωτάρχη, πολύ γρήγορα ασπάζεται τις αρχές του στρατιωτικού καθεστώτος και τις υπηρετεί με πίστη και αφοσίωση μέχρι τέλους. Η σταδιοδρομία του για πολλά χρόνια στην καθοριστική για τις πληροφορίες και τον έλεγχο ολόκληρου του ναυτικού θέση του 2ου ΕΓ του ΓΕΝ, τον τοποθετεί στον εσωτερικό κύκλο όχι μόνο των οπαδών αλλά των άμεσα συνεργαζομένων με τους αντίστοιχους των άλλων κλάδων των ΕΔ και των σωμάτων ασφαλείας. Το πλεονέκτημα που αποκτά η υπηρεσία του να αλληλογραφεί απ' ευθείας με τις υπηρεσίες του ναυτικού προσδίδει πρόσθετη δύναμη στον κατέχοντα τη θέση αυτή. Ο ίδιος επισημαίνει στη συνέντευξή του πως, όταν διαπίστωσε πως ο Παπαδόπουλος απομακρύνεται από τις αρχές της ΄΄επανάστασης΄΄ συμπράττει με την ομάδα Ιωαννίδη για την ανατροπή του. Ένα μεγάλο τμήμα από τα παρουσιαζόμενα στην εργασία αυτή έγγραφα, φέρει την υπογραφή του ίσως και πιο συχνά απ' ότι του Μαργαρίτη και Αραπάκη που διετέλεσαν Α/ΓΕΝ τα χρόνια της δικτατορίας. Και τούτο παρ' ότι το αρχείο του ΑΝ/2ον ΕΓ πρέπει να έχει καταστραφεί ή αφαιρεθεί σε μεγάλο ποσοστό.[2] Στο διάστημα που δίνει τη συνέντευξη ο Νικολόπουλος ασχολείται επαγγελματικά εκτός Ελλάδας σε εταιρία ελληνικών συμφερόντων. Παρότι συμφωνήθηκε να ολοκληρωθεί η συνέντευξη, δεν στάθηκε δυνατό, και εκτιμάται πως ενώ αρχικά δεν είχε αντίρρηση στη συνέχεια άλλαξε γνώμη.

Συνέντευξη αντιπλοιάρχου ε.α. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ (Ν),μαχίμου τάξης 1954 εξόδου της ΣΝΔ
ΑΚ (Κ)
24/9/02

Κ. Με τον απόστρατο αξιωματικό του ναυτικού, Π. Νικολόπουλο, στη Χάνσεν 8, στις 24 Σεπτεμβρίου 2002. Ο αριθμός του μητρώου ήταν 941 και η τάξη του το 1954, ορκίστηκαν δηλ. το 1954 με τον Βασιλικόπουλο μαζί. Μόλις μου είπατε ότι δεν θέλετε να εκθέσετε συναδέλφους αξιωματικούς και το Πολεμικό Ναυτικό, επομένως δεν δεσμεύεστε ότι θα απαντήσετε σε ερωτήσεις που πιθανόν να σας φέρουν σε δύσκολη θέση. Γιατί δεν θέλετε να εκθέσετε συναδέλφους αξιωματικούς και το Πολεμικό Ναυτικό;

Ν. Γιατί πιστεύω στο αρχαίον "*τα εν οίκω μη εν δήμω*". Και το ναυτικό για μένα είναι μια οικογένεια, οτιδήποτε μπορεί να τα βρίσκει μεταξύ του. Δεν χρειάζεται να επεμβαίνουν τρίτοι.

Κ. Η αποστολή όμως του ναυτικού είναι η προάσπιση εθνικών συμφερόντων.

Ν. Ναι, εγώ δεν δίνω σημασία ….αλλά στα προσωπικά, τα κουτσομπολίστικα ή τα διάφορα τέτοια, εγώ είμαι εκτός της νοοτροπίας.

Κ. Τι βαθμό έχετε τώρα κ. Νικολόπουλε;

Ν. Αντιπλοίαρχος εν αποστρατεία.

Ν. Εσείς δεν επιδιώξατε να πάρετε μεγαλύτερο βαθμό μετά το 75 που αποστρατευτήκατε;

Ν. Εγώ ούτε καν προσέφυγα στο Συμβούλιο Επικρατείας διότι επίστευσα ότι με το να πάω στο ΣτΕ θα δημιουργούσα μια κατάσταση, η οποία θα ήταν μάλλον εις βάρος του ναυτικού, επομένως το προσωπικό δεν με ενδιέφερε ούτε να ζητήσω…..ούτε τίποτα, εδέχθην ότι απεφάσισε το ναυτικό.

Κ. Αισθάνεστε ότι το ναυτικό όπως σας αντιμετώπισε, (αλλά και οι συνάδελφοί σας), ήταν δίκαιο και σωστό απέναντί σας;

Ν. Αυτό δεν το εξετάζω αν ήταν δίκαιη ή σωστή, επίστευσα…..δίκαιο ή σωστό θα το δεχόμουν αν έκανα λάθη, οπότε πιστεύω ότι δεν έκανα, απλώς έκανα το καθήκον μου και εφόσον απεφάσισε η διοίκηση αυτό, το εδέχθην. Διότι είχα συνηθίσει ως αξιωματικός να δέχομαι τις διαταγές ή εντολές των ανωτέρων μου.

Κ. Εν τούτοις μετά το 74 έχουμε αποκαταστάσεις αξιωματικών, θα τις ονομάσουμε έτσι, οι οποίοι είχαν διωχθεί στη διάρκεια της δικτατορίας, αλλεπάλληλες αποκαταστάσεις, αλλά έχουμε και παροχή βαθμών σε συναδέλφους αξιωματικούς που είχαν διωχθεί ως συμπράξαντες με την 21η Απριλίου. Πώς το εξηγείτε εσείς αυτό; Πως το σχολιάζετε και για τις δύο κατηγορίες;

Ν. Βασικώς έχω συνηθίσει και έχω τη νοοτροπία στρατιώτου, που ο στρατιώτης δέχεται τις αποφάσεις των ανωτέρων του, π.χ. μπορεί εγώ να μην είμαι με ένα πολιτικό κόμμα που είναι σήμερα στην κυβέρνηση

[1] Η τάξη αυτή έδωσε εκτός του Νικολόπουλου και τον Πολιτόπουλο. Ο δεύτερος υπήρξε στέλεχος πιστό στις ιδεολογικές θέσεις της 21ης Απριλίου που βοήθησε στην υλοποίηση των εξαγγελιών της αλλά όχι για πολύ αφού διαχώρισε τις θέσεις του και αποχώρησε. Στην ίδια τάξη ανήκουν και οι Τριανταφυλλίδης Αναστάσιος, Κολλιγιάννης Αριστείδης (και οι δύο στην οργάνωση για το κίνημα του ναυτικού) και Βασιλικόπουλος Λεωνίδας με έντονη αντιδικτατορική δραστηριότητα. Η διαφορετική στάση και εξέλιξη των στελεχών αυτών στην επταετία και αργότερα, δεν τους εμποδίζει μεταπολιτευτικά να έχουν σχέσεις που στηρίζονται και εξηγούνται ακριβώς με το ότι υπήρξαν επί τέσσερα χρόνια συμμαθητές στη ΣΝΔ. Γεγονός που σημαδεύει τη ζωή όλων των συμμαθητών των σχολών αυτών, ειδικά εάν είναι ολιγομελείς οι τάξεις τους όπως του ναυτικού.

[2] Η εκτίμηση αυτή στηρίζεται στο ότι δεν βρέθηκαν στην Υπηρεσία Ιστορίας Ναυτικού ανάλογα με τις δραστηριότητες της υπηρεσίας αυτής έγγραφα ειδικά για τα δύο τελευταία χρόνια της δικτατορίας. Ό,τι εντοπίσθηκε και παρουσιάζεται στη διατριβή, προέρχεται από έγγραφα του ΑΝ/2ον ΕΓ που είχαν παραληφθεί από άλλες υπηρεσίες και παραδόθηκαν αργότερα στην ΥΙΝ

και να είμαι της αντιθέτου παρατάξεως, αλλά δεν δέχομαι κανένας για τον πρωθυπουργό ή τον πρόεδρο της χώρας να καταφέρεται εναντίον, ανεξαρτήτως εάν εγώ δεν ανήκω σε αυτήν την παράταξη. Αυτή είναι η νοοτροπία μου, οι αρχές δεν δέχομαι ότι μπορεί να βάλλονται από οποιαδήποτε σκοπιά ή για οποιοδήποτε σκοπό.

Κ. Αυτός είναι και ο λόγος που ως αξιωματικός εν ενεργεία από το 67 έως το 74 δεν δεχόσασταν να βάλλεται το τότε καθεστώς;

Ν. Όχι. Στο τότε καθεστώς στο οποίο δεν συμμετείχα ως πρωτεργάτης διότι όταν έγινε η "Επανάσταση", επταετία ή χούντα, όπως λέγεται, εγώ βρισκόμουν ως αξιωματικός επιχειρήσεων στη Ναυτική Διοίκηση Κύπρου.

Κ. Και δεν είχατε συμμετάσχει στην 21η Απριλίου, την ημέρα της 21ης Απριλίου;

Ν. Ναι, ούτε την ήξερα καν ότι υπήρχε.

Κ. Εν τούτοις αποδεχθήκατε τα μηνύματα της 21ης Απριλίου, την ιδεολογία της, τις θέσεις της και υπηρετήσατε αυτές τις θέσεις.

Ν. Όχι, δεν απεδέχθην ούτε καμία θέση ούτε τίποτα και απλώς έκανα το καθήκον μου και π.χ. αν έτυχε σε περιπτώσεις που η 21η Απριλίου ή ο Παπαδόπουλος ήταν εκτός των πεποιθήσεων μου, πήγα αντιθέτως. Διότι έχω συνηθίσει να κάνω το καθήκον μου και ό,τι κατά τη γνώμη μου θεωρώ ότι είναι σωστό.

Κ. Την 21η Απριλίου έχουμε μια ομάδα του στρατού ξηράς που ανατρέπει το κοινοβουλευτικό καθεστώς. Απ' ότι γνωρίζω κανείς από το Πολεμικό Ναυτικό δεν συμμετείχε σε αυτήν την ομάδα, ούτε και από την αεροπορία. Γνωρίζετε εσείς αν αξιωματικός του ναυτικού ή της αεροπορίας, ήταν μέλος της συνωμοτικής ομάδας που ανέτρεψε το κοινοβουλευτικό καθεστώς τότε;

Ν. Από ότι ξέρω όχι.

Κ. Την περίπτωση Σκαρμαλιωράκη της αεροπορίας τη γνωρίζετε;

Ν. Ούτε καν ξέρω τον Σκαρμαλιωράκη.

Κ. Πως εξηγείτε ότι του στρατού ξηράς οι αξιωματικοί δεν έβαλαν σε αυτήν την ομάδα μέσα αξιωματικούς του ναυτικού;

Ν. Δεν το έχω πρώτον εξετάσει ή ίσως άμα το πάρουμε από δόκιμοι, ευέλπιδες και ίκαροι, όπως ξέρεις, ουδέποτε είχαμε στενές σχέσεις.

Κ. Εν τούτοις έχουμε το Μεσοπόλεμο, όπου σε κινήματα, αξιωματικοί του ναυτικού, μεγάλου βαθμού, πρωτοστατούν. Στο Μεσοπόλεμο, μεταξύ των δύο Παγκόσμιων Πολέμων, το ναυτικό έχει πρωτεργάτες στα κινήματα τότε. Η γνώμη σας ποια είναι; Γιατί του στρατού ξηράς "περιφρόνησαν" αξιωματικούς του ναυτικού, που θα μπορούσαν να συμπράξουν στην 21η Απριλίου; Πως το βλέπετε εσείς αυτό;

Ν. Ίσως ότι η ομάδα που την έκανε να μην ήθελαν να βάλουν και άλλα σώματα.

Κ. Μήπως δεν είχαν εμπιστοσύνη;

Ν. Εμπιστοσύνη δε μπορεί να το πεις, γιατί θα είχαν ορισμένους φίλους, επομένως μήπως δεν είχανε σχέση, δεν είναι θέμα μόνο εμπιστοσύνης, μπορεί να μην είχανε στενές σχέσεις με κάποιους.

Κ. Το Πολεμικό Ναυτικό διέθεσε ορισμένους αξιωματικούς στη διάρκεια της επταετίας οι οποίο τοποθετήθηκαν σε θέσεις κλειδιά, σε δημόσιους οργανισμούς, σε νομικά πρόσωπα κλπ. Αυτοί ήταν ο θεσμός των Επιτρόπων αν θυμάμαι καλά.

Ν. Ναι.

Κ. Νομίζω ότι και το ναυτικό είχε δύο-τρεις. Αυτός ο θεσμός γενικά, όχι μόνο του ναυτικού, αυτός ο θεσμός γενικά πέτυχε; Και ποια ήταν τα καθήκοντά τους;

Ν. Λόγω του ότι δεν ασχολήθηκα, για μένα αν θέλεις, μπορώ να πω ότι απέτυχε, χωρίς να έχω στοιχεία ή χωρίς να έχω εξετάσει το θέμα. Και για ποιο λόγο πήγαν ορισμένοι σε ορισμένες θέσεις, πιθανώς γιατί θέλαν να τους …….οι ίδιοι επίστευσαν ότι θα προσφέρουν, αλλά δεν ξέρω κατά πόσον προσέφεραν ή όχι. Δεν έχω ασχοληθεί καθόλου με το θέμα αυτό.

Κ. Είναι γνωστό πως ένα από τα καθήκοντα των Επιτρόπων ήταν η εκκαθάριση του μηχανισμού στις αντίστοιχες θέσεις, είτε αυτά ήταν Υπουργεία, είτε οργανισμοί, είτε Πανεπιστήμια κλπ. Αυτό είναι γνωστό. Παρέμεινε αυτός ο θεσμός, έμειναν αυτοί οι επίτροποι, ασκώντας εκ μέρους της 21ης Απριλίου κάποια καθήκοντα. Σήμερα λέτε ότι μάλλον απέτυχε αυτός ο θεσμός τότε, δεν εκπλήρωσαν δηλαδή το βασικό σκοπό τους;

Ν. Όχι δεν εκπλήρωσαν, κατ' αρχάς δεν έχω ασχοληθεί με το θέμα και δεν ξέρω ούτε για ποιο σκοπό πήγαν ούτε για τους λόγους για τους οποίους πήγαν.

Κ. Η καταγωγή σας από πού είναι;

Ν. Έχω γεννηθεί στην Αθήνα, η καταγωγή μου είναι από τη Λακωνία.

Κ. Η οικογένειά σας από πλευράς κοινωνικοοικονομικής τι θέση είχε; Ο πατέρας;

Ν. Ο πατέρας μου ήταν γιατρός.

Κ. Επομένως η οικογένειά σας ανήκε στη μεσαία τάξη. Η πολιτική τοποθέτηση, η ιδεολογική τοποθέτηση της οικογένειά σας γενικά, ποια ήταν;

Ν. Η πολιτική τοποθέτηση της οικογενείας μου, λόγω Λακωνίας, ήταν ας πούμε, όπως είναι οι περισσότεροι στη Λακωνία, βασιλικοί και ας πούμε στο Λαϊκό Κόμμα, παρόλο που είχα και θείο που ήταν Υπουργός του Βενιζέλου.
Κ. Επομένως μιλάμε με τη σημερινή ορολογία, μια δεξιά τοποθέτηση.
Ν. Μα είχα και θείο ο οποίος ήταν από τα στελέχη του Ελευθερίου Βενιζέλου, βουλευτής, και ήταν και Υπουργός επί Γ. Παπανδρέου.
Κ. Καθ' όλη τη διάρκεια της δικτατορίας εσείς εμφανίζεστε ως ένθερμος υποστηρικτής της 21ης Απριλίου. Ποτέ δεν ακούστηκε το όνομά σας, έκτοτε και μέχρι σήμερα, ότι εκμεταλλευτήκατε τις θέσεις που είχατε, ειδικά στο 2ο Γραφείο, για να έχετε προσωπικά οφέλη. Για να πάμε στο ιδεολογικό μέρος της δικής σας δομής. Εσείς προέρχεστε από συντηρητικών πολιτικών θέσεων οικογένεια, και η κουλτούρα σας πώς εξελίσσεται; Η μόρφωσή σας πως εξελίσσεται;
Ν. Εκτός άλλων τελειώνοντας, έχω πάρει και doctorate, στο management, στην Αγγλία, στο Sussex.
Κ. Πότε;
Ν. Μετά που αποστρατεύτηκα.
Κ. Μετά το 74. Υπήρξατε βασιλόφρων; Ήσαστε οπαδός του θεσμού της βασιλείας;
Ν. Δε μπορώ να πω ότι είμαι βασιλόφρων ούτε εναντίον της βασιλείας, απλώς όταν ήταν η βασιλεία τη θεωρούσα μια αρχή, έπρεπε να τη σεβαστώ. Τώρα είναι ο Πρόεδρος, για μένα είναι το ίδιο σεβαστός ως αρχή. Έπειτα βασικώς εγώ, προσωπικώς, μπορώ να πω ότι είμαι απολίτικος, δηλ. κάτι το οποίο λέει το κομμουνιστικό κόμμα, το οποίο είναι σωστό, το αποδέχομαι. Δεν θα πω λόγω του ότι το λέει το κομμουνιστικό κόμμα, πρέπει αν το απορρίψω.
Κ. Εσείς λόγω ακριβώς των καθηκόντων που είχατε εκείνα τα χρόνια πρέπει να γνωρίζετε γενικά τις πεποιθήσεις των αξιωματικών. Μπορείτε να μου πείτε από τους αξιωματικούς του ναυτικού που ήταν σε ενέργεια στις 20 Απριλίου του 1967, και αργότερα στα επτά χρόνια, ποιες ήταν σε ποσοστά οι τοποθετήσεις πολιτικά των αξιωματικών του ναυτικού;
Ν. Νομίζω ότι στο σύνολό τους, πέραν του 80% ήταν βασιλικοί και δεξιοί, ας πούμε.
Κ. Πάνω από 80%;
Ν. Ναι, πιστεύω όπως ξέρω από τους συμμαθητάς μου, από τις άλλες τάξεις, από τους προηγούμενους…..όταν λεμε…όχι των νεωτέρων τάξεων, προ τις 20ης Απριλίου.
Κ. Η οροφή της 21ης Απριλίου, αυτοί που υπηρετούσανε εκείνη την εποχή;
Ν. Ήταν βασιλόφρονες και δεξιοί.
Κ. Το 80%. Οι υπόλοιποι;
Ν. Μπορεί να ήταν πάλι σε αστικό κόμμα, στο κέντρο.
Κ. Κεντρώοι, κεντροδεξιοί;
Ν. Κεντρώοι. Αυτό που λένε "κεντρώοι", "κεντροδεξιοί", στο κέντρο που λέει ο Καραμανλής, αυτά είναι νομίζω για να κοροϊδεύει τον κόσμο.
Κ. Οπαδοί της αριστεράς, της ΕΔΑ, ή του Κομμουνιστικού Κόμματος, υπήρξαν στο Πολεμικό Ναυτικό;
Ν. Όχι, ήταν γνωστό, νομίζω δεν υπήρχε κανείς.
Κ. Γιατί δεν υπήρχε κ. Νικολόπουλε; Πως το εξηγείτε;
Ν. Διότι μετά τον πόλεμο ας πούμε του 40, εφόσον αυτοί που ήρθαν σε ρήξη με το Κομμουνιστικό Κόμμα, οι δημοκρατικές δυνάμεις, επομένως οι αριστεροί, του κομμουνιστικού κόμματος, βγήκαν εκτός. Το ίδιο πρέπει να υπήρχε και στο στρατό και στην αεροπορία. Τώρα αν μεμονωμένως υπήρχαν ορισμένοι άνθρωποι που εσωτερικώς είχαν φιλοκομμουνιστικές ιδέες, πιθανώς. Αλλά αυτοί δεν ήταν γνωστοί, ούτε είχαν εκδηλωθεί ποτέ.
Κ. Πως εξασφαλιζόταν ότι στη Σχολή Δοκίμων, και γενικότερα στις παραγωγικές σχολές, δεν έμπαιναν παιδιά αριστερών οικογενειών;
Ν. Υπήρχαν όπως ξέρεις αυτά τα …των κοινωνικών φρονημάτων, τα οποία εγώ ως διοικητής του 2ου Γραφείου, πολλές φορές, λόγω του ότι εξέταζα, βρήκα ότι ήταν λάθη, λόγω κακότητος κάποιου χωροφύλακα.
Κ. Και κάνατε αποχαρακτηρισμούς.
Ν. Ναι. Βεβαίως όσο μπορούσα, γιατί δεν μπορούσα να ψάξω και του παρελθόντος που υπήρχαν χιλιάδες. Βρήκα όμως περιπτώσεις τέτοιες που χαρακτηρίζαν έναν ως αριστερό, χωρίς να είναι. Έτυχε να εξετάσω, να κάνω έρευνα, βρήκα ότι με κακή πληροφόρηση ή διότι δυστυχώς στην Ελλάδα έχουμε ένα {συνήθειο}να κατηγορεί ο ένας τον άλλον. Αυτό είναι το ελληνικό δαιμόνιο, όταν είμαστε στην Ελλάδα ο ένας να προσπαθεί να βγάλει το μάτι του άλλου. Οι Έλληνες συνήθως διαπρέπουν στο εξωτερικό, γιατί είναι μόνοι και δεν υπάρχουν διάφοροι άλλοι Έλληνες να τους διαβάλουν. Δεν το λέω σαν σκληρό, είναι τελείως η νοοτροπία μου και νομίζω ότι είναι σωστό. Όπως π.χ. τι γίνεται σε ορισμένες περιπτώσεις, ξέρω ‘γω, αν είχαμε πολιτικοποιήσει το νέφος. Για μένα απαράδεκτο, διότι αν δεν έχουμε καλή εξωτερική πολιτική είναι ο λόγος ότι δεν υπάρχει συνέχιση. Αν το πάρουμε και στο ναυτικό ακόμα, ένας κυβερνήτης με την πρώτη όταν έβγαζε μια διαταγή έλεγε "όλες οι διαταγές του προκατόχου μου διατηρούνται - ισχύουσαι" και από την άλλη

μέρα άρχισε να αλλάζει ορισμένες λέξεις στις ίδιες διαταγές, για να βγάλει άλλες με το όνομά του. Αυτή η νοοτροπία δηλ. δεν υπήρχε αυτό που χρησιμοποιούνε στο εξωτερικό, το standardization, με το οποίο κερδίζεις και χρόνο και κόπο αν εφαρμοστεί.

Κ. Ποιος ήταν ο εσωτερικός κίνδυνος κατά τη γνώμη τη δική σας, την προσωπική σας γνώμη, και ήταν τόσο μεγάλος ώστε να χρειαστεί να ανατραπεί το Σύνταγμα την 21η Απριλίου, και δεύτερον ποια ήταν τα αίτια, εκτός από τον εσωτερικό κίνδυνο, της 21ης Απριλίου;

Ν. Βασικώς, όπως είπα και πριν, ως νοοτροπία είμαι απολίτικος, απλώς υπηρετώ την εκάστοτε κυβέρνηση, προσφέροντας από τη θέση την οποία είχα, το ό,τι μπορούσα να προσφέρω. Το προ της 21ης Απριλίου διάστημα, πρώτον ήμουν νεαρός αξιωματικός, το 63-64, ήμουν στη Αμερική εκπαιδευόμενος. Γυρίζοντας από εκεί ζήτησα εθελοντικώς και πήγα στην Κύπρο λόγω του ότι στην Κύπρο πηγαίναν τότε οι αξιωματικοί του ναυτικού για ένα εξάμηνο, εμένα, λόγω των γνώσεων που είχα ο ίδιος, με κράτησε η διοίκηση και όλης της Εθνοφρουράς της Κύπρου μια τριετία. Επομένως πρώτον δεν ησχολούμην πολιτικώς με κανένα κόμμα και δεύτερον δεν ξέρω πως ήταν η κατάσταση που αν χρειάζετο ή δεν χρειάζετο να γίνει η 21η Απριλίου.

Κ. Κινδύνευε η χώρα από τους κομμουνιστές; Ναι ή όχι; Το πρώτο και δεύτερον το κυπριακό και ο πόλεμος του Ισραήλ έπαιξε ρόλο στην 21η Απριλίου; Ο πόλεμος των έξι ημερών που έγινε ένα μήνα μετά.

Ν. Υπό ποία έννοια δηλαδή;

Κ. Θέλω να πω αυτά τα βλέπετε σαν αιτίες που επέβαλαν στη συνωμοτική ομάδα να δράσει εκείνη τη στιγμή και να ανατρέψει το καθεστώς; Ο κομμουνισμός ως εσωτερικός κίνδυνος, το κυπριακό γιατί ο Μακάριος είχε τάσεις, ποιες τάσεις είχε εκείνη την εποχή, και ο επικείμενος πόλεμος των έξι ημερών. Είναι αίτια αυτά για την 21η Απριλίου ή όχι;

Ν. Λόγω ότι δεν είμαι πολιτικός αναλυτής και δεν έχω εξετάσει το θέμα αυτό, δεν είμαι σε θέση να απαντήσω διότι και δεν έχω γνώσεις επί της προηγούμενης καταστάσεως και δεν έχω ασχοληθεί με το θέμα.[1]

Κ. Γνωρίσατε τον Αλέκο τον Παναγούλη όταν…..για πέστε μου πως τον γνωρίσατε;

Ν. Τον εγνώρισα κατά τη μεταφορά του από τον Πειραιά με μια τορπιλάκατο στην Αίγινα.

Κ. Όταν τον πηγαίναν υποτίθεται για εκτέλεση.

Ν. Ναι.

Κ. Όχι "υποτίθεται", τον πηγαίναν για εκτέλεση. Και τι σας είπε τότε;

Ν. Τίποτα, συζητάγαμε εκτός από……ιδέες, ιδεολογικώς ας πούμε, φιλοσοφικώς……

Κ. Και τι σας είπε; Κάτι σας είπε.

Ν. Off the record.

Κ. Όχι off the record. Αν μου πείτε να μην το χρησιμοποιήσω, δεν θα το χρησιμοποιήσω.

Ν. …σε μια κοινή φίλη μου μετά, που την είδα μετά τη μεταπολίτευση, που είχε σχέσεις και με τον Παναγούλη και ήταν και δική μου γνωστή, μου είπε ότι της είπε ο Αλέκος ότι απόρησε πώς εγώ ήμουν με τους ταγματάρχας *«ενώ ήμουν πιο ιδεολόγος από αυτόν»*.

Κ. Μάλιστα. Όταν λεμε "πατριώτης αξιωματικός" τι εννοούμε κατά τη γνώμη σας;

Ν. Αυτός ο οποίος πρέπει να προσφέρει και τον εαυτό του για την ακεραιότητα της πατρίδος μας.

Κ. Πάμε στο Κυπριακό. Για ποιο λόγο το κυπριακό οδηγήθηκε εκεί που οδηγήθηκε; Τι γνωρίζετε για αυτό το θέμα;

Ν. Κατ' αρχάς έχω γράψει ορισμένα άρθρα σε κυπριακές εφημερίδες, να στα δώσω…….εγώ πήγα εθελοντικώς στην Κύπρο στο τέλος του 65, και όπως πήγαιναν τότε όλοι οι αξιωματικοί του ναυτικού, ένα εξάμηνο, maximum ένα χρόνο, εγώ παρέμεινα επί μια τριετία διότι ο Αρχηγός της Εθνοφρουράς, ο Γρίβας και αυτοί, λόγω ότι ήμουν αμφίβιος και είχα φτιάξει σχεδόν όλα τα σχέδια αμύνης της Κύπρου, με κράτησαν για μια τριετία,. Ενώ είχα πάει να πάω διοικητής των τορπιλακάτων με κράτησαν στο Αρχηγείο, στη Λευκωσία, στη ναυτική διοίκηση Κύπρου, ως αξιωματικό επιχειρήσεων αλλά με βασική μου εργασία να γίνει αναθεώρηση των σχεδίων αμύνης της Κύπρου έναντι αποβατικής απειλής. Και επιπλέον έκανα διαλέξεις στους διαφόρους αυτούς αξιωματικούς της Εθνοφρουράς, ακόμα και στην αστυνομία της Κύπρου, πώς θα μπορέσουμε να αντιδράσουμε όταν οι Τούρκοι κάνουν μια αποβατική ενέργεια.

Κ. Πριν το 1967 στην Κύπρο το Μακάριο πως τον έβλεπαν οι αξιωματικοί που ήσασταν κάτω;

Ν. Το Μακάριο τον έβλεπαν ως ανθενωτικό.

Κ. Εσείς προσωπικά πως τον βλέπατε;

Ν. Εγώ τον έβλεπα με τις ενέργειες του εμφανίζετο ως ανθενωτικός αλλά για μένα δε νομίζω ότι υπήρχε άλλος, ο οποίος μπορούσε να τον αντικαταστήσει.

Κ. Ο ρόλος του Γρίβα ποιος ήταν κατά τη γνώμη σας εκείνα τα χρόνια, πριν το 67;

Ν. Ο Γρίβας ήταν…..ανεξαρτήτως έχουν πει ότι ήταν πράκτωρ κλπ, αυτά ήταν τα παράθυρα των τηλεοράσεων και ασχέτων, για μένα ήταν ο πιο φανατικός Έλληνας πατριώτης, το μόνο του σφάλμα ήταν ότι

[1] Ο Νικολόπουλος δεν θέλει να απαντάει σε τέτοιες ερωτήσεις και προβάλλει το ΄΄απολίτικος΄΄ ή την άποψη πως ΄΄είμαι στρατιώτης καιεκτελώ διαταγές΄΄.

ήταν φανατικός. Και ο φανατισμός σε οποιαδήποτε παράταξη….ο φανατικός, οπαδός ποδοσφαίρου ή οτιδήποτε, κάνει κακό.

Κ. Ο ρόλος της ΕΟΚΑ Β΄ μετά το 1967 ποιος ήταν;

Ν. Λόγω ότι είχα φύγει από την Κύπρο στις αρχές του 68 δεν έχω ασχοληθεί να γνωρίζω στοιχεία για την ΕΟΚΑ Β΄. Εκείνο όμως που ξέρω είναι ότι όταν ο Γρίβας τον μετέθεσαν μετά τα επεισόδια της Κοφίνου, τότε που μετεφέρθη και η ελληνική μεραρχία, ή μάλλον ποσοστό της μεραρχίας γατί ο οπλισμός έμεινε στην Κύπρο, ρίξανε στον Γρίβα ότι αυτός έκανε αυτήν την ενέργεια …….

Κ. Ποια χρονιά ακριβώς μιλάτε;

Ν. Το Νοέμβριο, περίπου νομίζω ήταν το 67,Οκτώβριο- Νοέμβριο.

Κ. Έχουμε την ΕΟΚΑ Β΄ στη συνέχεια και τις προσπάθειες δολοφονίας του Μακαρίου. Τα συνδέετε αυτά τα δύο και τι ρόλο έπαιξε η ΕΟΚΑ Β΄;

Ν. Ο Γρίβας όταν τον γύρεψαν εδώ, έφυγε από εδώ κρυφά, εν αγνοία της τότε εξουσίας, και λόγω ότι ήξερε ότι ο Μακάριος, τον θεωρούσε ο ίδιος ή με τις ενέργειές του ήταν ανθενωτικός, πήγε και δημιούργησε εν συνεχεία την ΕΟΚΑ Β΄ βασικώς εναντίον του Μακαρίου. Γιατί ο σκοπός του Γρίβα ήταν πάντα πως θα ενώσει την Κύπρο με την Ελλάδα. Πιστεύω δε ακόμα ότι όταν έγινε η απόβαση το 74, η απόβαση που έγινε και κατελήφθη η Κύπρος, ότι αν ζούσε ο Γρίβας, οι Τούρκοι δεν θα έκαναν προγεφύρωμα.

Κ. Ο Γρίβας αφήνει στο πόστο του τον Καρούσο. Επί εποχής Καρούσου τι δραστηριότητα έχουμε στην ΕΟΚΑ Β΄;

Ν. Κατ' αρχάς να πω ότι επί εποχής Καρούσου, τον οποίο δεν τον ήξερα τον Καρούσο, τελευταία τον είδα σε ένα παράθυρο ως αντιστράτηγο Καρούσο, βασικώς εκεί ήταν ένας εμφύλιος σπαραγμός μεταξύ Κυπρίων. Κατά τη δική μου γνώμη φταίγανε και η ΕΟΚΑ Β΄ και οι Μακαριακοί. Διότι η κατάσταση αυτή κατά κάποιον τρόπο ήταν εις βάρος αυτής της νήσου.

Κ. Αυτό ήταν το αποτέλεσμα, σε αυτό όμως δεν έπαιζε ρόλο το καθεστώς εδώ της 21ης Απριλίου; Δεν υπέθαλπτε αυτή τη σύγκρουση, δεν ήταν εναντίον του Μακαρίου το καθεστώς που ήλεγχε την Ελλάδα;

Ν. Το καθεστώς εναντίον του Μακαρίου. Αν διαβάσουμε την ιστορία και ο Γεώργιος Παπανδρέου και όλες οι ελληνικές κυβερνήσεις ήταν εναντίον του Μακαρίου διότι ο Μακάριος πολλές φορές εξέθετε την Ελλάδα στη διεθνή κοινότητα λαμβάνοντας μονομερώς αποφάσεις.

Κ. Από ό,τι καταλαβαίνω επί μέρους γεγονότα από το κυπριακό στην περίοδο αυτή γνωρίζετε, αλλά πιθανώς να μη μου πείτε. Η δολοφονική απόπειρα κατά του Γεωργάντζη και κατά του Μακαρίου, με ονόματα τα οποία τότε και στη συνέχεια είχαν αναφερθεί, σας λένε τίποτα εσάς, γνωρίζετε για αυτά τα θέματα τίποτα;

Ν. Όταν έγινε η απόπειρα δολοφονίας κατά του μακαρίου εγώ δεν ήμουν στην Κύπρο.

Κ. Ήσασταν εδώ αλλά ήσασταν διευθυντής του 2ου Γραφείου.

Ν. Ναι αλλά πλέον δεν ασχολούμην με τα εσωτερικά θέματα της Κύπρου αλλά με θέματα αμύνης, δηλ. με πληροφορίες μάχης, πως ήταν οι Τούρκοι, πόσοι ήταν στη Μερσίνεια, Αλεξανδρέττα και αυτά ή πως ήταν η άμυνα της νήσου. Δηλ. τελείως…..πάντως η γνώμη μου είναι ότι θεωρώ απαράδεκτες τις ενέργειες και των ΕΟΚΑ Β΄ και των Μακαριακών διότι έγινε ένας εμφύλιος σπαραγμός ο οποίος έβλαπτε γενικώς την άμυνα της νήσου.

Κ. Πάμε λίγο στο πραξικόπημα. Έχουμε το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου. Αυτό είναι γνωστό πλέον ότι είχε σχεδιαστεί μήνες ενωρίτερα και είναι γνωστό ότι είχαν ετοιμαστεί και οι φάκελοι με τις οδηγίες και τις εντολές γιατί ήταν εφαρμογή ενός σχεδίου. Στο ναυτικό τώρα, που γνωρίζουμε ακριβώς πως έγιναν τα γεγονότα από τις αναφορές των αξιωματικών που υπηρετούσαν εκεί. Τι ρόλο παίζει το Γενικό Επιτελείο Ναυτικού στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου;

Ν. Το Γενικό Επιτελείο Ναυτικού εν Ελλάδι δεν είχε καμία σχέση, καμία ιδέα για το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου. Αυτό.

Κ. Ξέρουμε ότι στο φοριαμό ασφαλείας στη ναυτική διοίκηση υπήρχε ο φάκελος του σχεδίου. Αυτό το φάκελο άνοιξε στις συσκέψεις ο τότε διοικητής του κλιμακίου και μοίραζε τις αποφάσεις…

Ν. Κατ' αρχάς η ναυτική διοίκηση Κύπρου δεν υπήγετο επιχειρησιακώς εις το ναυτικό αλλά υπήγετο κατευθείαν στην Εθνοφρουρά η οποία Εθνοφρουρά υπήγετο στο Υπουργείο Εθνικής Αμύνης. Το ναυτικό δεν είχε καμία ιδέα. Εγώ το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου το έμαθα το πρωί της ημέρας που έγινε το πραξικόπημα πηγαίνοντας στη δεξίωση της γαλλικής πρεσβείας, ήταν 14 Ιουλίου. Βρήκα τον Ιωαννίδη και τον ταγματάρχη τον….και μου είπαν ότι κάνανε πραξικόπημα εναντίον του Μακαρίου το οποίο για μένα ήταν απαράδεκτη ενέργεια.

Κ. Πριν φτάσουμε στα αποτελέσματα του πραξικοπήματος, πώς χαρακτηρίζετε τη συμπεριφορά και τη στάση των αξιωματικών των δικών μας του πολεμικού ναυτικού στη διάρκεια του πραξικοπήματος; Τους ξέρετε έναν προς έναν.

Ν. Ναι. Οι αξιωματικοί του ναυτικού υπήκουσαν στις διαταγές που πήραν από τη διοίκηση εθνικής φρουράς. Όπως συμμετείχαν, για να μην κοροϊδευόμαστε, άπαντες οι αξιωματικοί της Εθνοφρουράς ανεξαρτήτως αν επίστευαν ότι είναι σωστό ή λάθος.

Κ. Συμμετείχαν όλοι στις επιχειρήσεις κατά του Μακαρίου;

Ν. Συμμετείχαν όλοι στις επιχειρήσεις κατά του Μακαρίου, δεν συμμετείχε ας πούμε … το ναυτικό συμμετείχε μετά, με ορισμένες ενέργειες, συλλήψεις κλπ. Κατά τη διάρκεια στην επίθεση εναντίον του προεδρικού, στον Μακάριο, το ναυτικό δεν έλαβε μέρος.

Κ. Έλαβε μέρος σε ορισμένες επιχειρήσεις, δεν με ενδιαφέρουν αυτά, αυτά είναι ιστορικά αποδεδειγμένα. Αυτό που με ενδιαφέρει είναι εσείς, που ήδη χαρακτηρίσατε απαράδεκτη ενέργεια το πραξικόπημα κατά της κυβερνήσεως τότε, ανεξάρτητα ποιος ήταν πάνω, ήταν μια νόμιμη εξουσία και ήδη…

Ν. Όχι, εγώ πίστευα ότι ο Μακάριος, ανεξαρτήτως του τι έκανε, ήταν αναντικατάστατος, και θεώρησα απαράδεκτο το αν το πραξικόπημα το έκανε η ΕΟΚΑ Β΄ ήταν κάτι εσωτερικό των Κυπρίων. Το να το κάνει η Εθνοφρουρά για μένα αυτό ήταν απαράδεκτη ενέργεια, γιατί η Εθνοφρουρά θα έπρεπε, αν ερχόντουσαν σε ρήξη μακαριακοί με ….η Εθνοφρουρά έπρεπε να μπει ως αδελφοποιός στη μέση.

Κ. Είναι γνωστό πλέον, αποδεδειγμένο με έγγραφα, στοιχεία, και από αυτά που αποκαλύφθηκαν πρόσφατα στην Αμερική, και από βιβλία που κυκλοφόρησαν αξιόπιστα ότι, η CIA και το Υπουργείο Εξωτερικών της Αμερικής είχαν παίξει ρόλο στην εξέλιξη του κυπριακού, και στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου, και στη συνέχεια στην εισβολή των Τούρκων. Διαφαίνεται από όλα αυτά τα πράγματα, και δεν έχει διαψευστεί καθόλου ότι ο Ιωαννίδης είχε διαβεβαίωση από Αμερικανούς, είτε ιθύνοντες είτε πράκτορες, ότι θα γίνει η ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα και ότι δεν θα πάνε οι Τούρκοι τόσο βαθιά μες στην Κύπρο. Εσείς τι γνωρίζετε;

Ν. Ωραία λοιπόν, να πω εγώ τι ξέρω: ότι όταν έγιναν οι επιστολές του Μακαρίου στον πρόεδρο της τότε ελληνική δημοκρατίας, στον Γκιζίκη, που έλεγε να αποχωρήσουν όλοι οι αξιωματικοί, ο Ιωαννίδης μιλώντας σε ορισμένους αξιωματικούς, όπου ήμουν παρών, είπε ότι "*εφόσον ο Μακάριος επιθυμεί να φύγουν οι αξιωματικοί, θα τους πάρουμε και θα πληροφορήσουμε το έθνος ότι ο Μακάριος αναλαμβάνει τις ευθύνες για την Κύπρο*". Αυτό ήξερα εγώ. Και εσυμφωνούσα. Αυτό ελέχθη.

Κ. Πριν το πραξικόπημα.

Ν. Πριν το πραξικόπημα, τις μέρες αυτές. Τώρα ό,τι έμαθα από διάφορες πηγές και από ό,τι ελέχθησαν τελευταία, είπαμε ότι το ναυτικό δεν μας ενημέρωσαν για το πραξικόπημα, γιατί φοβούντο ότι στο ναυτικό είχαμε σχέσεις με Αμερικάνους και αυτά μήπως διαρρεύσει η πληροφορία ότι θα γίνει το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου. Αυτό ελέχθη μάλιστα τελευταία σε κάποιο παράθυρο. Το βέβαιον είναι ότι το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου εγώ και όλη η ηγεσία του ναυτικού το έμαθε την ημέρα την οποία εξεδηλώθη.

Κ. Αυτά όσον αφορά το ναυτικό, ο Ιωαννίδης όμως οργάνωσε αυτό το πραξικόπημα…

Ν. Ναι, από ότι έμαθα το οργάνωσε μαζί με τον Μπονάνο και τον Γκιζίκη.

Κ. Έχοντας τι διαβεβαίωση;

Ν. Έχοντας τη διαβεβαίωση ότι θα εφαρμοστεί κατά κάποιο τρόπο αυτό το σχέδιο Atcheson, ότι θα πάρουν ένα κομμάτι, μια βάση οι Τούρκοι, και η υπόλοιπη Κύπρος θα ενωθεί με την Ελλάδα. Και μπορώ να σου πω ότι όταν πήγα στην πρεσβεία, εκείνη τη μέρα στις 14 Ιούλη, και έγινε κατά του Μακαρίου, οι περισσότεροι ακόλουθοι και διπλωμάτες που ήταν, οι περισσότεροι ήταν ουδέτεροι, ουδέ εξαιρουμένου και του Τούρκου, εκτός ενός Ρώσου συνταγματάρχου, ο οποίος μου μίλησε εκνευρισμένος και του Γερμανού πρέσβεως, οι δε Αμερικάνοι, δεν είχαν έρθει στη δεξίωση, εμφανίστηκαν προς το τέλος της δεξιώσεως, όλοι χαρούμενοι.

Κ. Είναι γνωστό ότι οι Αμερικάνοι δεν ήθελαν τον Μακάριο για τους γνωστούς λόγους, οπότε ένα πραξικόπημα κατά του Μακαρίου τους διευκόλυνε. Το θέμα είναι ότι το καθεστώς εδώ της 21ης Απριλίου, είχε πιστέψει τις διαβεβαιώσεις Αμερικανών, που είπατε τώρα μόλις ότι ξέρετε ότι είχαν δοθεί. Από ποιόν είχαν δοθεί; Στον Ιωαννίδη, από ποιόν; Όνομα.

Ν. Αυτό δεν το γνωρίζω και όπως σας είπα ήμουν εναντίον αυτού του πραξικοπήματος διότι δεν επίστευα ποτέ, δεν πιστεύω σε αλληλοεξοντώσεις μεταξύ μας, που είναι ένα από τα κακά στοιχεία της Ελλάδος που ο ένας βάζει εναντίον του άλλου, είτε με λόγια είτε με όπλα. Είναι εκτός των πεποιθήσεών μου οι εμφύλιοι σπαραγμοί.

Κ. Τι πιστεύατε εσείς, τότε τουλάχιστον, ότι θα έφερνε καλό η 21η Απριλίου στην Ελλάδα; Γιατί το πιστεύατε αυτό το πράγμα;

Ν. Κατ' αρχάς επίστευα ότι, όπως ήταν οι αρχικές εξαγγελίες, ότι θα σταματούσε η γραφειοκρατία και θα έμπαινε η χώρα σε κάποιο σύστημα, για καθορισμένο χρόνο, και ότι η 21η Απριλίου δεν θα γινόταν καθεστώς. Και ένας λόγος που συμμετείχα στην ανατροπή της 21ης Απριλίου ήταν και αυτός, διότι είδα ότι προσπαθούσε η 21η Απριλίου να γίνει καθεστώς, που εγώ δεν έκανα τη δουλειά μου, δεν πρόσφερα για να δημιουργήσω ένα καθεστώς. Και μπορώ να σας πω, είναι γνωστό, ότι πολλές φορές ήρθα εις ρήξιν με τον Παπαδόπουλο, τον Παττακό και οποιονδήποτε άλλον.

Κ. Πότε έγινε αυτό;

Ν. Π.χ. κάποτε ο Παπαδόπουλος διέταξε, που ήταν τότε και Υπουργός Αμύνης και Πρωθυπουργός, διέταξε να δοθεί αποδημία για κάποιον αξιωματικό του ναυτικού και εγώ λόγω του ότι ήξερα ότι ο αξιωματικός του ναυτικού κορόιδευε…

Κ. Μόλις είπατε κάτι σοβαρό, ότι συμπράξατε στην πτώση της 21ης Απριλίου. Πότε έγινε αυτό;
Ν. Το Νοέμβριο του ……υποτίθεται η παράταξη του Ιωαννίδη.
Κ. Εννοείτε το 73, μετά το Πολυτεχνείο. Μπορείτε να περιγράψετε αυτήν την υπόθεση;
Ν. Ναι, μπορώ να περιγράψω ότι το Πολυτεχνείο δεν είχε καμία σχέση διότι είχαμε αποφασίσει να ανατρέψουμε τον Παπαδόπουλο από το καλοκαίρι.
Κ. Καλοκαίρι του 73.
Ν. Ναι.
Κ. Ποιοι είχατε αποφασίσει;
Ν. Ορισμένοι νεαροί αξιωματικοί…
Κ. Ποιοι κ. Νικολόπουλε; Ιστορία είναι αυτή.
Ν. Ορισμένοι νεαροί αξιωματικοί με τον Ιωαννίδη.
Κ. Ποιοι αξιωματικοί;
Ν. Οι αξιωματικοί……τέσσερις- πέντε του στρατού, είναι γνωστοί, ο Πηλιχός, οι αδελφοί Παλαίνη, ήταν δέκα-είκοσι αξιωματικοί…
Κ. Μπορείτε να αναφέρετε άλλα ονόματα; Σας επαναλαμβάνω, αυτά είναι ιστορία δεν μπορείτε να μην τα πείτε.
Ν. Είναι μια ομάδα που ήταν οι αδερφοί Παλαϊνη, ο Πηλιχός, Πανόπουλος, εγώ..
Κ. Εσείς, Νικολόπουλος, από το ναυτικό. Άλλος από το ναυτικό;
Ν. Από το ναυτικό εν γνώσει ήταν ο Κούβαρης, ο Γκίκας.
Κ. Ο μεγάλος ο Γκίκας.
Ν. Ναι, και ορισμένοι άλλοι αξιωματικοί μικρότερων βαθμών.
Κ. Ποιοι δηλαδή; Ο Πολιτόπουλος;
Ν. Όχι, ο Πολιτόπουλος δεν είχε……..
Κ. Ο Καμαρινέας;
Ν. Ούτε διότι βρισκόντουσαν στο εξωτερικό…..
Κ. Ο Κιοσσές;
Ν. Όχι.
Κ. Ποιοι ήταν;
Ν. Από το ναυτικό είπαμε ήταν ο Κούβαρης, ο Γκίκας, ο Ζαφειρόπουλος, ο Παπαδόγγονας όχι ο Νίκος, ο Παναγιώτης..
Κ. Που σκοτώθηκε μετά;
Ν. Όχι, δεν σκοτώθηκε……
Κ. Γιατί είχατε αποφασίσει να ρίξετε τον Παπαδόπουλο, να τον ανατρέψετε;
Ν. Γιατί άρχισε να γίνεται καθεστώς…..άρχισαν ας πούμε αυτά τα οποία έβαλε….λέγανε η 21η Απριλίου ότι όλοι θα μείνουν με τα τζιν τους, με τις στολές τους και μετά άρχισαν να γίνονται ένα καθεστώς.
Κ. Θέλετε να πείτε ότι άφησαν τη στρατιωτική ιδιότητα, πέρασαν στην ιδιότητα του ιδιώτη, του πολιτικού, μπήκαν στην κυβέρνηση και γλυκάθηκαν από την εξουσία. Αυτό θέλετε να πείτε;
Ν. Ναι και έφυγαν από τις αρχές, όταν λεμε ότι έγινε καθεστώς ότι ο Παπαδόπουλος έγινε Πρόεδρος, έγινε Υπουργός Αμύνης, τα παρέλαβε όλα. Οι νέοι αξιωματικοί οι οποίοι, εγώ τότε ήμουν περί τα 35, οι νέοι συνήθως είναι πιο ιδεολόγοι. Ενώ οι αξιωματικοί αυτοί καθόντουσαν, οι άλλοι εγύριζαν με τις κούρσες, ως Υπουργοί, και τέτοια τα οποία δεν ανεχόμαστε γι' αυτό επίσθημεν ότι έπρεπε να αλλάξει.
Κ. Στην ουσία συνωμοτήσατε κ. Νικολόπουλε κατά του καθεστώτος.
Ν. Ναι, κατά μια άποψη, ναι.
Κ. Η εκδήλωση της κίνησης κατά του Παπαδόπουλου, που έγινε επτά μέρες μετά το Πολυτεχνείο, είπατε ότι δεν είχε καμία σχέση με το Πολυτεχνείο;
Ν. Όχι, δεν είχε καμία σχέση με το Πολυτεχνείο, γιατί είχαμε προγραμματίσει την ανατροπή ένα μήνα-δύο μήνες προ του Πολυτεχνείου. Ήταν μια συγκεκριμένη φορά που επρόκειτο να γίνει αλλά μετά ανεβλήθη, καμία σχέση με το Πολυτεχνείο.
Κ. Λέγεται ότι το Πολυτεχνείο το υπέθαλψε ο Ιωαννίδης και οι δικοί του, επομένως και εσείς, έτσι ώστε να το πάρει σαν ευκαιρία και να επέμβει για ανατροπή του Παπαδόπουλου.
Ν. Δε μπορώ να πω ότι το υπέθαλψε, απλώς αδιαφόρησε, Δε φρόντισε να καταστείλει την κίνηση του Πολυτεχνείου. Άλλο είναι να υποθάλπτεις και άλλο να μην προσπαθείς, να μην…..διότι δεν επενέβη, διότι άφησε την αστυνομία και ορισμένους, χωρίς να έχουν καμία σχέση ας πούμε οι ομάδες του Ιωαννίδη με το Πολυτεχνείο.
Κ. Κύριε Νικολόπουλε, εσείς, ως δεύτερο γραφείο τότε είχατε φροντίσει να στείλετε στο Πολυτεχνείο άντρες του ναυτικού ένστολους ή μη ένστολους;
Ν. Όχι, δεν είχαμε στείλει κανέναν, εγώ πέρασα μόνο, να δω μόνος μου, με πολιτικά, να δω τι γίνεται.
Κ. Στα γεγονότα του Πολυτεχνείου, όχι μέσα. Γύρω από το Πολυτεχνείο, που έγιναν διάφορες συγκεντρώσεις..

Ν. Οι υπηρεσίες ασφαλείας δεν έλαβαν καμία ούτε θετικώς ούτε αρνητικώς θέση εναντίον του Πολυτεχνείου.

Κ. Ο Ιωαννίδης είχε έρθει και είχε μιλήσει στη Σχολή Δοκίμων μετά το λεγόμενο κίνημα του 73, το Κίνημα του Ναυτικού. Εκεί παρίσταντο όλοι οι αξιωματικοί του ναυτικού του λεκανοπεδίου, μεταξύ των οποίων και ναύαρχοι. Ο Ιωαννίδης είχε το βαθμό του ταξιάρχου και όπως ξέρετε πολύ καλά μίλησε πολύ αυστηρά στους αξιωματικούς του ναυτικού. Πώς εσείς ως αξιωματικός του ναυτικού εξηγείτε ότι ναύαρχοι στέκονταν προσοχή στον Ιωαννίδη, έναν ταξίαρχο; Πώς το εξηγείτε;

Ν. Το εξηγώ ότι δυστυχώς, ανεξαρτήτως μετά αν έκαναν όλοι τον αντιστασιακό και έντεκα εκατομμύρια Έλληνες εμφανίστηκαν ως αντιστασιακοί, στην πραγματικότητα δεν ήταν κανένας,όχι μόνο δεν ήταν αντιστασιακοί, αλλά ήταν οσφυοκάμπτες. Όχι οι ναύαρχοι, και οι δικασταί και οι τέτοιοι……μετά βέβαια στο τέλος ενεφανίστηκαν ως αντιστασιακοί, γιατί έτσι τους συνέφερε.

Κ. Τη συμπεριφορά των ναυάρχων πως την εξηγείτε απέναντι σε έναν ταξίαρχο;

Ν. Την εξηγώ όπως σήμερα δείχνουν την ίδια συμπεριφορά στον πρώτο τυχόντα βουλευτή, όχι της κυβέρνησης, αλλά σε έναν απλό βουλευτή.

Κ. Κύριε Νικολόπουλε, δεν θέλετε να μου απαντήσετε. Θα αλλάξω το ερώτημα: έχουμε έναν ταξίαρχο του στρατού ξηράς, η σειρά αρχαιότητας τους στο στρατό ξηράς είναι πάνω από διακόσια στην επετηρίδα, 200 στρατηγοί όλοι υπακούουν στον Ιωαννίδη, έναν ταξίαρχο.

Ν. ……όφειλε στους νεαρούς αξιωματικούς από το βαθμό του ταγματάρχη και κάτω.

Κ. Που σημαίνει τι;

Ν. Ότι οι άλλοι όλοι ήταν ανδρείκελα. Για μένα να σου πω κάτι, ένα πράγμα……σβήστο……..

Κ. Δεν το σβήνω, και το ξέρω. Όλοι το ίδιο λένε αλλά θέλω να το ακούσω.

Ν. Λοιπόν για μένα το μόνο....ένα από τα κακά που έκανε η επταετία στις Ενόπλους Δυνάμεις είναι ότι γκρεμίσαν τα είδωλα.

Κ. Εννοείτε την ιεραρχία…..

Ν. Ναι. Γκρεμίσαν τα είδωλα διότι παρουσιάσαν ανθρώπους που τους έβλεπα εγώ ως νέος αξιωματικός και ήθελα να τους μοιάσω, και τους είχα ως είδωλα, είδα μετά στην πραγματικότητα ότι δεν ήταν έτσι. Σε πληροφορώ όταν έγινε η 25^{η} Νοεμβρίου, παρήλασαν από το γραφείο μου, που δεν ήμουν εγώ εκεί, από ναύαρχοι, στρατηγοί, και διάφοροι άλλοι. Έλεγαν μάλιστα της γραμματέως "*γράψε το ότι ήρθαμε να τον δούμε*".

Κ. Έλεγαν οι ναύαρχοι και οι στρατηγοί στο διευθυντή του 2^{ου} Γραφείου του ΓΕΝ που είχε βαθμό αντιπλοιάρχου ότι "*γράψε το όνομά μου και πες το στον κ. Νικολόπουλο ότι πέρασα να του πω 'γεια σου'*". Τι σήμαινε αυτό για εσάς;

Ν. Σήμαινε κάτι το οποίο δεν μου άρεσε.

Κ. Δηλαδή.

Ν. Σήμαινε σα να έλεγαν "να μας θυμηθεί μήπως γίνουν αλλαγές και τέτοια, ότι εμείς είμαστε μαζί του".

Κ. Τα ανδρείκελα. Και ποιος βάζει τα ανδρείκελα σε αυτές τις θέσεις;

Ν. Ήταν τα ίδια ανδρείκελα τα οποία είχαν προχωρήσει στην ιεραρχία, όπως προχωρούν και τώρα. Γιατί και τώρα γίνονται ορισμένα πράγματα, που ξεφτιλίζουν τις ένοπλες δυνάμεις και πρέπει να λέγονται.

Κ. Θα πάμε σε αυτό μετά. Επομένως ο Ιωαννίδης όφειλε τη δύναμή του στο γεγονός ότι είχε δικούς του, μικρούς αξιωματικούς, από βαθμό ταγματάρχου και κάτω.

Ν. Ναι γιατί σε πληροφορώ ότι όταν έγινε η ανατροπή π.χ. του Παπαδόπουλου, ακόμα και οι υπασπιστές του ήρθαν μαζί μας..

Κ. Του Παπαδόπουλου;

Ν. Ναι.

Κ. Τι γνωρίζετε για την ομάδα Σταματελόπουλου; Είχε στο ναυτικό ανθρώπους ο Σταματελόπουλος;

Ν. Λοιπόν, να σου πω το εξής, ότι εγώ παρέμεινα σε αυτή τη θέση, καθ' όλη τη διάρκεια της Επταετίας, η οποία ήταν εις βάρος της εξελίξεώς μου, και οικονομικώς. Διότι όλοι επήγαιναν στο ΝΑΤΟ, εμένα μου ήρθε μια φορά μετάθεση να πάω στο ΝΑΤΟ, όπως πηγαίναν όλοι της σειράς μου και η ηγεσία του ναυτικού δε με άφησε. Για ποιο λόγο; Γιατί φοβόντουσαν ότι στη θέση μου θα έρθει κάποιος άλλος μη μετριοπαθής.

Κ. Ποιος δηλ. δεν σας άφησε; Ο Αραπάκης; ή ο Μαργαρίτης;

Ν. Και ο Μαργαρίτης και ο Περβαινάς και ο Αραπάκης, όλοι. Διότι επίστευαν ότι αν φύγω εγώ, θα έρθει στη θέση μου κάποιος άλλος, ο οποίος θα ήταν από τους φανατικούς, από τους έξαλλους. Λόγω ότι εγώ ήμουν εναντίον των ομάδων……..

Κ. Εννοείτε ότι ήσαστε μετριοπαθής και δεν σας άφηναν οι αρχηγοί του ναυτικού να φύγετε, φοβούμενοι μήπως έρθει κάποιος έξαλλος στη θέση σας. Περβαινάς αναφέρατε, Αραπάκης και Μαργαρίτης. Αυτοί οι αξιωματικοί, ως ναύαρχοι στη διάρκεια της Επταετίας, ήταν οσφυοκάμπτες;

Ν. Κατ' αρχάς ήταν οσφυοκάμπτες το 95%, για να μην πω όλων των Ελλήνων. Για να μην κοροϊδευόμαστε.

Κ. Τι θέλετε να πείτε, ότι το υπόλοιπο 5% τι ήταν; Οι οπαδοί της 21ης Απριλίου;

Ν. Όχι, το 95% των Ελλήνων ήταν, όχι οσφυοκάμπτες, ήταν…..ακολουθούσαν την πεπατημένη, δηλ. "μη μου τους κύκλους τάραται", στη θέση τους, στην εξέλιξή τους, ανεξαρτήτως αν αυτό το 95% μετά ευρέθησαν αντιστασιακοί.

Κ. Εν τούτοις έχουμε μια αντίσταση κ. Νικολόπουλε.

Ν. Ναι, το 5%, αυτό ήταν, για να μην πω και λιγότερο.

Κ. Ένα 5% αντίστασης σε ένα καθεστώς ολοκληρωτικό δεν είναι λίγο. Δε σημαίνει ότι το άλλο 95%…ή σημαίνει για εσάς ότι το 95% που δεν στρέφεται κατά του καθεστώτος είναι υπέρ του;

Ν. Ξέρω αντιστασιακούς που παρίσταναν μετά τον αντιστασιακό οι οποίοι ήταν πράκτορες, δηλ. πράκτορες των διαφόρων γραφείων, βάλλοντας εναντίον άλλων.

Κ. Να μου τους πείτε, ποιοι ήταν.

Ν. Κωλύομαι.

Κ. Κύριε Νικολόπουλε, μη μου λετε "κωλύεστε", να μου πείτε ποιοι ήταν αυτοί οι αξιωματικοί. Έπαιξαν ρόλο αρνητικό στην εξέλιξη της χώρας μας και στα συμφέροντά της.

Ν. Εγώ λέω και πολίτες και δημοσιογράφοι και βουλευταί και νυν υπουργοί και τέτοιοι οι οποίοι ……

Κ. Αυτά είναι γνωστά, γι' αυτούς που αναφέρετε είναι γνωστά. Για τους αξιωματικούς δεν είναι γνωστά. Ποιοι ήταν αυτοί που έπαιξαν τέτοιο διπλό ρόλο;

Ν. Όταν είπα αυτό, εννοούσα πολιτικά πρόσωπα που έβαλλαν το ένα εναντίον του άλλου…….για μένα π.χ. ερχόντουσαν διάφοροι να καταγγείλουν διάφορα. Είχα πει όποιος ήθελε να καταγγείλει κάποιον, δε δεχόμουνα ρουφιάνους, γι' αυτό είχα πει να το γράψει και να το υπογράψει.

Κ. Με βάζετε σε πειρασμό να σας ρωτήσω για τους περίφημους "Σαββατιανούς". Αληθεύει ότι ανεβαίνατε το Σάββατο στο ΓΕΝ και ερχόντουσαν αξιωματικοί και υπαξιωματικοί και ανέφεραν διάφορα θέματα εγγράφως ή μη εγγράφως, διάφορα θέματα σχετικά με τη δουλειά που είχατε στο 2ο Γραφείο;

Ν. Δεν είναι ακριβώς έτσι.

Κ. Πως είναι;

Ν. Ότι πολλοί ερχόντουσαν και πέρναγαν από εκεί, χωρίς να καταφέρονται εναντίον άλλων, αλλά απλώς κατά κάποιο τρόπο να υποβάλλουν τα σέβη τους. Και όχι νεώτεροι μου κατά βαθμό, το οποίο μπορείς να το δικαιολογήσεις, αλλά αρχαιότεροι.

Κ. Αυτοί είναι οι οσφυοκάμπτες. Φύγαμε από τους οσφυοκάμπτες. Ευσχήμως δεν μου απαντήσατε για Αραπάκη, Μαργαρίτη και Περβαινά. Δεν χαρακτηρίσατε, δεν είπατε την γνώμη σας γι' αυτούς. Ποια είναι η γνώμη σας γι' αυτούς;

Ν. Είπα ότι Μαργαρίτης, Αραπάκης και Περβαινάς απλώς ακολουθούσαν και αυτοί…κατά τη δική τους άποψη επίστευαν, ότι είναι στην ηγεσία του ναυτικού, ότι εάν τα έχουν καλά με την καθεστηκυία τάξη τότε, θα μπορούσαν να κερδίσουν κάτι εις όφελος του ναυτικού. Να σας πω το εξής θέμα: επί επταετίας έγινε η Αγία Μαρίνα η οποία έγινε και από ενέργειές μου και από το Μαργαρίτη. Και φτιάξαμε. Αυτό που θέλω να σου πω είναι ότι αν πήγαινες τελείως κόντρα εναντίον του στρατού στην αρχή, δεν θα γινότανε. Το ότι π.χ. επείραξε τους αξιωματικούς του ναυτικού με τις στολές, τα χακί……τα χακί εμείς που βγαίναμε λόγω των …..πάντα τα θέλαμε…..μετά υπήρξε μια αντίδραση ότι μας τα επέβαλε ο στρατός για να μοιάζουμε. Στην πραγματικότητα δεν μας τα επέβαλε ο στρατός. Αλλά επίστεψαν τότε, όπως λεμε το standardization, ότι προσφέρει στην οικονομία η τυποποίηση. Το οποίο βέβαια το χρειάζεται αυτό το standardization σε πολλά θέματα η Ελλάς ολόκληρη.

Κ. Ο Χαρατσής στο βιβλίο του το γνωστό λέει ότι, ο Πολιτόπουλος παίρνει από το χέρι τον Περβαινά, υποναύαρχο του ΓΕΕΘΑ, και τον κάνει Αρχηγό του Ναυτικού. Περιγράφει με λεπτομέρειες, θα τα δείτε. Έγιναν έτσι;

Ν. Δεν ξέρω αν έγιναν έτσι, διότι τότε ήμουν ακόμη στην Κύπρο. Π.χ. γράφει σε ένα σημείο ο Χαρατσής στο βιβλίο του ότι εγώ, ότι το είδε ο ναύαρχος ο Μανωλόπουλος, ότι έβαλα εναντίον του Καλογερόπουλου, το οποίο είναι ψέμα. Ο Καλογερόπουλος είναι και συγγενής μου, και φίλος μου, και ουδέποτε είπα εγώ περί Καλογερόπουλου, διότι μάλιστα ο Καλογερόπουλος ήταν ο άνθρωπος οποίος θα διαδέχετο τον Αραπάκη. Εγώ δεν είπα ποτέ αυτό που είπε ο Μανωλόπουλος, μπορεί να το είπε κάποιος άλλος. Αλλά όχι εγώ.

Κ. Πράγματι ο Χαρατσής όσον αφορά τη δική σας γενικά στάση κατά τη διάρκεια της δικτατορίας είναι αρνητικός σε αυτό το σημείο και σας φέρει ως μη αποδεχόμενο τους πολεμιστές……

Ν. Αυτό είναι τα σφάλμα: ότι εγώ ουδέποτε το είπα αυτό για τον Καλογερόπουλο ή για οποιονδήποτε άλλον, διότι εγώ π.χ. με τους παραπάνω ετηρούσα στάση, όπως ένας ανώτερος με τον κατώτερο.

Κ. Επομένως έχουμε οσφυοκάμπτες στο ναυτικό, έχουμε οσφυοκάμπτες στις ένοπλες δυνάμεις, οι ηγεσίες, οι ανώτατοι βαθμοί καλυπτόντουσαν από αξιωματικούς οι οποίοι ήταν οσφυοκάμπτες κ. Νικολόπουλε, αλλιώς δεν θα δεχόντουσαν τον ταξίαρχο να τους λέει "δεν σας χρειάζομαι" και να κάθονται οι ναύαρχοι προσοχή στον ταξίαρχο, και να ανέχονται τέτοιες κουβέντες. Τι γνώμη έχετε σε αυτό;

Ν. Δυστυχώς έτσι είμαστε όλοι οι νεώτεροι Έλληνες και εγώ να σου πω το εξής το οποίο το ξέρω. Όταν ήμασταν στην Κύπρο πιάσαμε την αναφορά που έφερνε με υποκλοπή ο σταθμάρχης της CIA στην Κύπρο και του είχανε πει να χρησιμοποιήσει πράκτορες, και ζητούσανε από το Lagley, πόσο budget θέλει, και αυτός είπε "*δεν χρειάζομαι καθόλου"*, και του λένε "*γιατί;*", "*γιατί οι Έλληνες είναι όλοι φθηνοί προδότες, αρκεί να τους τάξεις ότι θα τους δώσεις κάποια θέση*".

Κ. Έχει υπάρξει επίσημα αυτός ο πράκτορας;

Ν. Ο πράκτορας αυτής της….τον οποίον τον πιάσαν με υποκλοπή, είπε ότι δεν χρειάζονται λεφτά οι Έλληνες για να γίνουν πράκτορες, δηλ. προδότες του κράτους, θα τους τάξεις ότι θα τους δώσεις κάποια θέση. Και δυστυχώς το λέω, το σύνολο των Ελλήνων είναι έτσι γι' αυτό αν βγεις στο Σύνταγμα και φωνάξεις "Πρόεδρε", θα γυρίσουν το κεφάλι τους πενήντα. Οι Έλληνες οι νεώτεροι δεν μοιάζουν καθόλου ούτε με αυτούς που ήταν στο Ζάλλογγο, ούτε στο Μεσολόγγι. Έχουν αλλάξει τη νοοτροπία τους.

Κ. Πού οφείλεται αυτό κατά τη γνώμη σας;

Ν. Οφείλεται στο ότι πλέον έχουμε βάλει ως είδωλο, όχι την πατρίδα ή την οικογένεια, τα υλικά αγαθά.

Κ. Η "επανάσταση" με εισαγωγικά για μένα, χωρίς εισαγωγικά για εσάς, έμεινε επτά χρόνια. Κατάφερε να αλλάξει αυτό το status που περιγράφετε εσείς τώρα;

Ν. Δυστυχώς όχι, γι' αυτό λέω εγώ που πίστεψα ιδεολογικώς ότι θα άλλαζε κάτι, δεν μπόρεσε να αλλάξει τίποτα.

Κ. Εν τούτοις συνωμοτείτε με μικρούς άλλους αξιωματικούς και ανατρέπετε τον Παπαδόπουλο. Η προσωπική σας ανάμιξη, τι δράση είχε εκείνη την ημέρα, εσείς τι κάνατε συγκεκριμένα;

Ν. Δεν χρειάστηκε να κάνω τίποτα, εγώ ήμουν απλώς στο επιτελείο και πήγαν……..αφού δεν αντέδρασε κανείς υπέρ του Παπαδόπουλου, ούτε καν οι υπασπιστές του. Δεν υπήρχε καμία αντίδραση.

Κ. Ο αρχηγός του ναυτικού αρνείται να συμπράξει εκείνη την ημέρα.

Ν. Τι αρνείται; Πώς αρνείται; Απλώς δεν το ήξερε[1] και έστειλα τον Κούβαρη και τον έφερε στο επιτελείο…..ήταν ο Αραπάκης αρχηγός, και παρόλο που είχαμε αντιδράσεις του στρατού, ήσαν στρατηγοί ορισμένοι, ο αρχηγός του ναυτικού παρέμεινε.

Κ. Γνωρίζετε την περίπτωση του Μενενάκου, ο οποίος ήταν στο Γενικό Επιτελείο Στρατού, στον κλάδο με τις ειδικές δυνάμεις, και συνωμότησε να συλλάβει και τον Ιωαννίδη και όλη την υπόλοιπη ηγεσία εκείνη την ημέρα που έγινε η ανατροπή του Παπαδόπουλου; Το γνωρίζετε εσείς αυτό;

Ν. Ούτε καν το έχω ακούσει.

Κ. Το όνομα Μενενάκος το ξέρετε;

Ν. Ούτε καν το έχω ακούσει, θα είναι οπωσδήποτε πνευματικής φαντασίας ή το σκέφτηκε μόνος του, διότι δεν υπήρχε περίπτωση κανένας να μπορεί να συλλάβει…..κανένας διότι ήδη οι νέοι αξιωματικοί που ανέτρεψαν, ήταν όλοι σύσσωμοι ότι έπρεπε να αλλάξει το καθεστώς Παπαδόπουλου γιατί είχε γίνει πλέον καθεστώς.

Κ. Και τι θα έκανε στη συνέχεια το νέο καθεστώς;

Ν. Εξού και μετά από λίγο διεφώνησα και το έστειλα και εγγράφως, οι επιστολές μου από το μήνα Δεκέμβριο…

Κ. Πού το στείλατε;

Ν. Και στον Αραπάκη και στον Ιωαννίδη, ότι δεν θα συμμετέχω πλέον στο πολιτικό σκέλος της νέας κατάστασης αλλά θα ασχολούμαι ψυχρά με τα στρατιωτικά μου καθήκοντα, δηλαδή πώς θα φτιάξουμε πιο δυνατό ναυτικό και ένοπλες δυνάμεις, γιατί είδα τα ίδια που δεν μου άρεσαν, που γινόντουσαν επί Παπαδόπουλου να αρχίσουν να γίνονται και εν συνεχεία. Δηλαδή ορισμένοι αξιωματικοί να παίρνουνε τον Υπουργό, χωρίς να έχουνε τις ανάλογες γνώσεις, και να του δίνουνε κατευθύνσεις. Οι υπουργοί ήταν και οι ίδιοι ανδρείκελα. Και όλες οι ηγεσίες, γι' αυτό είπα στον Ιωαννίδη ότι θα αναγκαστώ να είμαι και πάλι εναντίον αυτού του κατεστημένου και η Ελλάς δεν είναι Βραζιλία που να γίνονται όλο ανατροπές, γι' αυτό θα περιοριστώ να ασχολούμαι μόνο με το στρατιωτικό σκέλος και όχι με την πολιτική, διότι διαφορετικά θα πρέπει, και μάλιστα με κατηγορήσαν τότε στο Μπονάνο, ότι κυνηγάω τους μικρούς επαναστάτες αξιωματικούς..

Κ. Του στρατού....

Ν. Του στρατού και του ναυτικού…..

Κ. Μα ποιοι ήταν του ναυτικού οι μικροί επαναστάτες;

Ν. Εδώ π.χ. ετιμώρησα ανθρώπους που υποτίθεται ότι ήταν άνθρωποι της επαναστάσεως, π.χ. τον Παντελή τον Λαγωνίκα κατόπιν δικής μου τέτοιας, πήρε ένα μήνα φυλάκιση, διότι δεν έκανε καλά τη δουλειά του σαν αξιωματικός.

Κ. Τον Πετρόπουλο πώς τον διαλύσατε έτσι;

[1] Ο Μπονάνος στο βιβλίο του γράφει πως ο Αραπάκης πρέπει να ήταν ενήμερος του σχεδίου του Ιωαννίδη από το Νικολόπουλο, ο οποίος ήταν και άνθρωπος του Ιωαννίδη και τον επηρέαζε. Ο Νικολόπουλος αντίθετα στηρίζει τον Αραπάκη και με επιστολή του, που ο τελευταίος περιλαμβάνει στο δικό του βιβλίο.

Ν. Τον Πετρόπουλο δεν τον διαλύσαμε εμείς. Και ο Πετρόπουλος ήταν και φίλος μου. Τον Πετρόπουλο τον διέλυσε το κατεστημένο διότι τα έβαλε εναντίον του…..ποιος ήταν στα υποβρύχια; Ο Δαμβέργης, διότι παρακολούθησε ότι έγιναν διάφορες ατασθαλίες αλλά δεν μπόρεσε να τις αποδείξει και αναγκάστηκε ο Μαργαρίτης να τον αποτάξει.

Κ. Πολύ εύκολα το λέτε. Ο Πετρόπουλος έχει χιλιάδες σελίδες εγγράφων αναφορών και μηνύσεις στη συνέχεια για το κυπριακό. Και μιλάει για προδοσία με την παραλαβή των υποβρυχίων, δεν είναι έτσι απλό με το Δαμβέργη. Και γύρισε στην Ελλάδα για να εξηγήσει στην ηγεσία του ναυτικού, να είμαστε δίκαιοι με αυτόν τον αξιωματικό.

Ν. Σε πληροφορώ ότι ήταν από τους ομαδοποιημένους υπέρ της επταετίας με αυτούς που ήταν της ομάδος, που ήταν υπό τον Περβαινά, με τον Κιοσσέ, τον Αναγνωστόπουλο και ορισμένους άλλους του στρατού, ήταν μια τέτοια ομάδα.

Κ. Στην αρχή, το 67.

Ν. Ναι, και θέλω να πω ήταν ομαδοποιημένος, και μετά όπως και εγώ ήρθα εις ρήξιν, π.χ. είχε πει σε κάποιον εφοπλιστή να πάρει ένα δάνειο. Είχε πει ο Παττακός και εγώ το έκοψα το δάνειο…

Κ. Τι εννοείτε είχε πει να πάρει κάποιο δάνειο;

Ν. Τότε παίρνανε διάφορα δάνεια εφοπλισταί για ξενοδοχεία……κλπ.

Κ. Και εσείς τι σχέση είχατε με αυτήν την…….;

Ν. Ως 2ο γραφείο εφόσον μου ήρθε αναφορά, το προχώρησα και δεν πήρε δάνειο. Διότι εγώ ιδεολόγος, δεν δεχόμουνα ότι εάν ένας αξιωματικός π.χ. έκανε τον επαναστάτη, για μένα έπρεπε να είναι υπόδειγμα, δεν θα μπορούσε να κάνει τον επαναστάτη για να έχει προσωπικά οφέλη.

Κ. Επειδή αναφέρεστε και έμεινε κενό…..

Ν. Και εξ' ου εγώ τότε π.χ. για να παρκάρω, επειδή ήταν μονά- ζυγά, ενώ μπορούσα να το βάλω το αμάξι όπου ήθελα, έπρεπε να κάνω και δέκα βόλτες. Διότι έπρεπε δια του παραδείγματος εγώ πιστεύω να διοικείς, διότι δεν μπορούσε να είναι επαναστάτης και να κάνει τον τραμπούκο. Γι' αυτό είπαν μετά ότι κυνήγησα μικρούς αξιωματικούς της επανάστασης, διότι δεν δεχόμουνα να κάνουν ορισμένους τραμπουκισμούς ή ατασθαλίες κάνοντας τον επαναστάτη. Εάν ένας κοινός αξιωματικός έκανε το άλφα και έπαιρνε ποινή βήτα, εάν αυτός παρίστανε τον επαναστάτη, θα έπαιρνε δέκα βήτα.

Κ. Για να μην αφήνουμε κενά, να ολοκληρώσουμε το θέμα Πετρόπουλου. Ο Πετρόπουλος ήταν με την ομάδα του Περβαινά. Σε κάποια φάση στρέφεται κατά της ηγεσίας του ναυτικού, κατά της ΄΄επανάστασης΄΄ και τους λέει "*παραλαμβάνουμε υποβρύχια που είναι άχρηστα*".

Ν. Κατ' αρχάς δεν εστράφη εναντίον ούτε της επαναστάσεως ούτε της ηγεσίας του ναυτικού. Αρχηγός τότε ήταν ο Μαργαρίτης. Ο Πετρόπουλος εστράφη εναντίον των ηγετών που ησχολούντο εκεί με την παραλαβή τον υποβρυχίων και βασικώς εκείνος με τον οποίον ήλθε εις απόλυτον ρήξιν ήταν ο Δαμβέργης.

Κ. Παραδέχεστε ότι γνωρίζετε ότι ο Πετρόπουλος ήταν ένας μάχιμος αξιωματικός, δυνατός, με μέλλον…

Ν. Ναι, ναι.

Κ. Γιατί το ναυτικό τον απέβαλε;

Ν. Τον απέβαλε διότι ούτε εγώ έκανα ανακρίσεις για να σου πω, ούτε ησχολήθην ως 2^{ο} γραφείο με τον Πετρόπουλο. Η ηγεσία του ναυτικού, δηλ. ο Μαργαρίτης επίστευσε, καλώς ή κακώς, ότι δε μπορούσε, λόγω του ότι δεν είχε στοιχεία, διότι παρουσιάστηκε ο Πετρόπουλος στο Μαργαρίτη, δεν ικανοποιήθηκε ο Μαργαρίτης με τα στοιχεία που του έδωσε τότε ο Πετρόπουλος, παρόλο που όπως ξέρουμε όλοι, ο Μαργαρίτης ήταν ένας ικανότατος και πολύ επαγγελματίας αρχηγός. Γιατί κατά βάση ήταν λίγο…….ίσως να έκανε ως επιτελάρχης αλλά όχι ως αρχηγός.

Κ. Αναφέρατε κάποιον εφοπλιστή……

Ν. Όχι έναν εφοπλιστή αλλά διάφορα όπως μου ερχόντουσαν διάφορα θέματα ως δεύτερο γραφείο. Ερχόταν π.χ. ένας και έλεγε για το λάδι, για διάφορες υποθέσεις.

Κ. Τι δουλειά είχατε εσείς; Το ναυτικό μάλλον τι δουλειά είχε με αυτά;

Ν. Σε εμένα ερχόντουσαν ως έχοντας, κατά κάποιο τρόπο, μπορούσα να προωθήσω ορισμένα θέματα της δημοσίας διοίκησης και εγώ εφρόντιζα, όταν θα γινόταν κάποια αδικία, να βάλω με κάθε μέσον ώστε να μη γίνει.

Κ. Γιατί δεν μου λέτε ανοιχτά ότι ήσασταν ο πανίσχυρος άνθρωπος της ΄΄επανάστασης΄΄ στο Πολεμικό Ναυτικό και όλοι τρέχαν σε εσάς, αυτοί που σχετιζόντουσαν με το ναυτικό, είτε του πολεμικού είτε του εμπορικού είτε του λιμενικού.

Ν. Ερχόντουσαν και του στρατού σε πληροφορώ.

Κ. Και του στρατού. Ήσασταν στην "επαναστατική επιτροπή" τη λεγόμενη;

Ν. Δεν υπήρχε καμία επαναστατική επιτροπή, που να λεμε ότι αυτοί είναι της επαναστατικής επιτροπής.

Κ. Ο Βόσος σε εμένα προσωπικά είχε πει το 73 ότι είναι μέλος της "επαναστατικής επιτροπής" και ότι έσωσε το ναυτικό από βομβαρδισμό της αεροπορίας στις 13/12/1967. Μέσα στην επαναστατική επιτροπή,

όταν υπήρξε πρόταση να βομβαρδιστεί ο Ροζάκης ανεβαίνοντας από την Κρήτη. Πώς δεν υπήρχε επαναστατική επιτροπή;

Ν. Λοιπόν ο Βόσος σωστά σου είπε αλλά όχι ως επαναστατική επιτροπή. Λόγω του ότι ο Βόσος, λόγω του αδερφού του, είχε σχέσεις με το στρατό, χωρίς να ανήκει σε καμία επαναστατική επιτροπή, και ο Βόσος αν θυμάσαι, δεν ξέρω αν είχες βγει τότε από τη σχολή, ήταν ο διευθυντής του γραφείου του Περβαινά.

Κ. Το θυμάμαι, το ξέρω, δεν το θυμάμαι.

Ν. Όχι όμως ότι υπήρχε επαναστατική επιτροπή.

Κ. Δεν υπήρχε με την έννοια θεσμικά οργανωμένη. Αλλιώς ότι ήσασταν οι ισχυροί του ναυτικού, πόσοι ήσασταν; Νούμερο ένα εσείς. Ήταν ο Λαγωνίκας για μια περίοδο, ήταν ο Πολιτόπουλος, ο Βόσος, ο Κούβαρης, αυτοί που αναφέρατε, δεν υπήρχαν άλλοι.

Ν. Όχι, ο Κούβαρης, λόγω του ότι ήταν υπασπιστής δεν μπορείς να πεις, ούτε σε καμία επαναστατική επιτροπή ήταν, ούτε τίποτα, απλώς ήταν υπασπιστής και μπορώ να πω, ότι λόγω του ότι ήταν και πατριώτης μου, και τον ήξερα και τον είχα στην Κύπρο, και όπως όλους που τους είχα στην Κύπρο, είχαν αναλάβει κάποια θέση, αλλά δεν ήταν σε καμία……

Κ. Εντάξει, δεν υπήρχε επαναστατική επιτροπή. Ποιοι ήταν οι ιδεολόγοι οπαδοί, αξιωματικοί του πολεμικού ναυτικού κατά την δική σας γνώση, όχι γνώμη. Εσείς ήσασταν το νούμερο ένα. Ποιους γνωρίζετε σήμερα, και τότε ποιους θεωρούσατε ιδεολόγους, οπαδούς της 21ης Απριλίου που είχαν συμπράξει, όχι τη μάζα αλλά τα πρώτα ονόματα.

Ν. Κατ' αρχάς δεν θεωρώ τον εαυτό μου ότι ήμουνα ιδεολόγος ή της 21ης Απριλίου η του μετά. Δεν υπήρχε καμία πολιτική ιδεολογία.

Κ. Μην το λετε αυτό το πράγμα.

Ν. Απλώς υπήρχε ότι θα έπρεπε σε ορισμένο χρόνο να γίνουν ορισμένα πράγματα για το έθνος και μετά να επανέλθει η δημοκρατία, αφού προηγουμένως θα είχε εκκαθαριστεί αυτή η γραφειοκρατία στη δημόσια διοίκηση. Γι' αυτό εγώ είχα λάβει μέρος και όχι πιστεύοντας σε καμία ιδεολογία, που θα έλεγε ότι θα πρέπει ο λαός να διοικείται με μια χούντα.

Κ. Εν τούτοις χούντα δεν ήταν; Δεν μου λετε τα ονόματα. Ποιοι ήταν; Γνωστοί…

Ν. Εντάξει τους είπες Αλλά δεν ήταν σε καμία επαναστατική επιτροπή. Αυτοί ήταν οι πλέον……που εμφανίζοντο αλλά υπήρχαν και όλοι οι άλλοι, μηδέ μερικών που έκαναν τον επαναστάτη μετά…

Κ. Ποιοι ήταν;

Ν. Δεν πρόκειται να πω εναντίον…..

Κ. Ο Μαρώτης ήταν;

Ν. Τον Μαρώτη ούτε καν τον ξέρω.

Κ. Ο Παναγιωταρέας;

Ν. Ο Παναγιωταρέας όπως ξέρεις, με την πρώτη όταν έγινε (δεν ήμουν εγώ, ήμουν στην Κύπρο), με το Λαγωνίκα οι Μανιάτες έκαναν κακώς, ορισμένες εκκαθαρίσεις στο ναυτικό, δηλ. διώξανε ορισμένους κεντρώους. Και πολλούς τους διώξανε δια λόγους προσωπικούς και σε πληροφορώ εγώ ορισμένους από αυτούς με κάποιο τρόπο συνέβαλα ώστε, να γυρίσουν πίσω, όπως ο Γκιόκεζας, ο Περισσάκης, ο……

Κ. Τρεις.

Ν. Ο Γκιόκεζας, ο Περισσάκης, ο Μαραγκουδάκης, ο Λαμπίρης, ήταν ορισμένοι τους οποίους επανέφερα εγώ πίσω.

Κ. Εννοείτε τις αποστρατείες του Αυγούστου, τις έκτακτες, του 1967. Αυτές τις έκαναν ο Λαγωνίκας, ο Παναγιωταρέας και ποιος ακόμα;

Ν. Ο Καμαρινέας……δεν ξέρω, αυτοί που ήταν ας πούμε υπέρ του Λαγωνίκα, και αυτοί που επανήλθαν……ο Παπαδόγκωνας ο Αλέκος, οι βασιλικοί.

Κ. Θέλετε να πείτε ότι βασιλόφρονες του ναυτικού, τα πρώτα ονόματα, όχι όλοι, γιατί βασιλόφρονες ήταν πολλοί, στην αρχή της 21ης Απριλίου ενστερνίζονται την 21η Απριλίου, συμπράττουν και ενεργούν.

Ν. Και διώχνουν με το Δέδε και όλους αυτούς..

Κ. Μέσα σε αυτούς είναι Παπαδόγκωνας, είναι ο…

Ν. Είναι όλοι περί το Λαγωνίκα, δεν ξέρω ακριβώς ποιοι, γιατί ήμουν τότε στην Κύπρο. Υπασπιστής δε τότε, που πολλοί νόμιζαν ότι έκανε ο Γερακίνης, ο Γερακίνης απλώς ήταν υπασπιστής, του πήγαν τον κατάλογο και τον……γιατί πολλοί σκέφτηκαν ότι ο Γερακίνης, ο Γερακίνης ούτε καν έβαλε κάποιον στον κατάλογο, απλώς πήγε τον κατάλογο και τον έδωσε στον τότε……γιατί ο Γερακίνης ήταν υπασπιστής του τότε υπουργού της πολιτικής κυβερνήσεως και παρέμεινε και ως υπασπιστής εν συνεχεία στην αρχή του Ζωιτάκη, ποιος ήταν.

Κ. Για να μην βάλουμε όλους τους βασιλόφρονες στον ίδιο ντορβά. Άλλο οι βασιλόφρονες που μείνατε πιστοί στο καθεστώς και άλλο οι βασιλόφρονες που αλλάξανε στις 13 του Δεκέμβρη. Πριν τις 13 του Δεκέμβρη ο Παππάς είναι γνωστό ότι έχοντας κάνει και υπασπιστής στον Παύλο, πως τον λένε, είχε και φιλικές σχέσεις με αυτήν την οικογένεια.

Ν. Υπάρχουν βασιλόφρονες και ανακτορικοί.

Κ. Ποια είναι η διαφορά;

Ν. Να σου πω: εγώ ας πούμε με συμμαθητή μου βασιλόφρονα ως δόκιμοι είχα έρθει εις ρήξιν διότι εμφανίζετο αυτός ως δημοκράτης, μετά βέβαια που έγινε ανακτορικός…..

Κ. Ποιος;

Ν. Δεν έχει σημασία ποιος. Ότι έγινε ανακτορικός, ενεφανίσθη και μου είπε.. μάλιστα, για να ξέρεις ότι, όταν έγινε αυτό το δημοψήφισμα, με ρώτησε αυτός, "*θα τον διώξετε το βασιλιά*;" και *΄΄αν τον διώξουνε το βασιλιά εσύ θα πρέπει να ευχαριστηθείς γιατί ήσουνα δημοκράτης, εγώ θα δυσαρεστηθώ*".

Κ. Και μετά έγινε βασιλόφρων;

Ν. Έγινε βασιλόφρων γιατί είχε χρηματίσει υπασπιστής..

Κ. Εννοείτε τον Τάσο τον Τριανταφυλλίδη;

Ν. Εννοώ τον Τάσο τον Τριανταφυλλίδη.

Κ. Με την …….μετάλλαξή του, όπως λέει και ο φίλος σας ο Λεωνίδας;[1]

Ν. Τον ξέρει και ο Λεωνίδας, ναι. Σε πληροφορώ και ένας άλλος του στρατού που ήμαστε μαζί στην Αμερική, ο οποίος παρ' ολίγο να γίνουμε μαλλιά-κουβάρια, (είναι κουμπάρος μου στην Αμερική) διότι έβρισε την Φρειδερίκη πουτάνα και τέτοια, μετά βρέθηκε λόγω του ότι ήταν συμμαθητής του Παπαδόπουλου και ο Παπαδόπουλος δεν του έδωσε θέση, πήγε με το βασιλιά. Παρουσιάζεται βασιλόφρων και έχει και του Κωνσταντίνου το άγαλμα στο γραφείο του…..

Κ. Ποιος είναι αυτός;

Ν. Δεν έχει σημασία.

Κ. Πέστε τα αυτά, είναι δημόσια πρόσωπα πια, δεν είναι στον κύκλο μας.

Ν. Κατ' αρχάς αν πούνε ότι οι αξιωματικοί που λάβανε μέρος στο κίνημα εναντίον της επταετίας δεν το κάνανε λόγω του ότι πίστευαν ή στη δημοκρατία ή σε οτιδήποτε άλλο, το έκαναν ….εάν μου πουν ότι το έκαναν γιατί δεν δεχόντουσαν να μας καπελώσει ο στρατός, να τους πω μπράβο, αλλά όχι ότι ήταν δημοκράτες.

Κ. Ο Πετρόπουλος το λέει συχνά αυτό.

Ν. Όπως π.χ. ο Μπονάνος, Αραπάκης, αυτοί οι αρχηγοί, οι οποίοι είναι και αρχηγοί και επίτιμοι και τέτοια, είπανε ότι "εμείς φέραμε τη δημοκρατία στην Ελλάδα".

Κ. Μια και το αναφέρατε πέστε μου τη γνώμη σας για το ρόλο του Αραπάκη.

Ν. Ο Αραπάκης απλώς λόγω ότι ήξερε αγγλικά, ευρέθηκε με τους Αμερικάνους και τέτοια και αυτά αλλά για μένα ότι λόγω της Κύπρου, διότι η Κύπρος, που εγώ έχω φτιάξει όλα τα σχέδια, δεν υπήρχε περίπτωση να την καταλάβουν οι Τούρκοι αν δεν τους αφήναμε…

Κ. Τους αφήσαμε. Ο Αραπάκης τους άφησε;

Ν. Τι τους άφησε; Ο στρατός τους άφησε, ο Μπονάνος.

Κ. "Τα του Καίσαρος τω Καίσαρι". Ο Αραπάκης τα υποβρύχια γιατί τα γύρισε πίσω;

Ν. Τα γύρισε πίσω γιατί όπως λέτε τον διέταξε ο Μπονάνος και όπως έχει γραφτεί τα έστειλα εγώ και τα ξαναγυρίσαν δύο-τρεις φορές……

Κ. Τι πάει να πει "τον διέταξε ο Μπονάνος;" Ο Μπονάνος τον είχε διατάξει να μην συμπράξει για την πτώση της επταετίας και αυτός συνέπραξε…..

Ν. Ο Μπονάνος μαζί με τον Αραπάκη εσυνέπραξαν…

Κ. Εκεί λοιπόν πώς συμπράττει για να πέσει το καθεστώς που, κατά τον Αραπάκη μέχρι τότε ήταν νόμιμο, και δεν συνέπραξε να υπερασπιστεί εθνικό έδαφος στην Κύπρο; Θέλω τη γνώμη σας για το ρόλο του Αραπάκη και αφήστε τα ότι ο Μπονάνος τον διέταξε, τι πάει να πει "τον διέταξε"; Αρχηγός του ναυτικού ήταν, δεν είχε αρχίδια; Τι είχε;

Ν. Εντάξει. Οι αξιωματικοί όλοι των ενόπλων δυνάμεων τελευταία με τα εγκαίνια του αεροδρομίου, που τους ρίξανε, που καθόντουσαν πίσω από δημοσιογράφους και από τέτοιους, και δεν σηκωθήκαν να φύγουν, δεν είχαν αρχίδια;

Κ. Αφήστε τους αυτούς, θα τους δούμε μετά, στο τέλος. Για το ρόλο του Αραπάκη να μου πείτε στο κυπριακό. Και εσείς μου είπατε προηγουμένως ότι στείλατε τα υποβρύχια κάτω, εσείς προσωπικά, δηλ. τι κάνατε;

Ν. Όπως εγώ έστειλα, και αρχίζω να αισθάνομαι τύψεις διότι έστειλα τον Χανδρινό με την ΕΛ.ΔΥ.Κ. να τους βγάλει έξω, ενώ π.χ. και ο Γεωργίτσης από εκεί, ο οποίος ήταν διοικητής μου, μου είπε ότι δεν τους χρειάζεται, και όταν πήγα κάτω και διέκοψα που γινόταν αυτό το στρατιωτικό συμβούλιο, τότε μαζί με τους υπουργούς..

Κ. Πού κάτω;

Ν. Κάτω στο γραφείο των ενόπλων δυνάμεων, γινόταν ένα συμβούλιο τι θα κάνουμε με την Τουρκία….

Κ. Το βράδυ της εισβολής των Τούρκων;

[1] Λεωνίδας Βασιλικόπουλος.

Ν. Το πρωί, την ίδια μέρα της εισβολής, στις 9:00. Και πήγα και είπα ότι το αρματαγωγό, με την ΕΛ.ΔΥ.Κ., την οποία είχε αλλάξει……..να το στείλω πίσω και μάλιστα για να τους εκβιάσω, τους είπα ψέματα ότι είναι δίπλα στην Πάφο ενώ κόντευε να φτάσει στη Ρόδο, γιατί ήξερα ότι αυτοί θα έπρεπε να βγουν να πολεμήσουν. Ο Μπονάνος λοιπόν μου είπε *΄΄άστο, να τελειώσει το συμβούλιο και να δούμε τι θα γίνει*" και εκείνη την ώρα τους είπα ότι αναλαμβάνουν τις ευθύνες τους διότι τούρκικα αεροπλάνα θα το βουλιάξουν και θα πνιγούν και οι άνθρωποι και το πλοίο και εκεί επενέβη ο Ιωαννίδης με τον Γκιζίκη ο οποίος μου είπε *΄΄στείλτο΄΄*. Και ανέβηκα πάνω στο αρχηγείο και είπα να γυρίσει πίσω και πήγε ο Χανδρινός, βγήκε έξω, βομβάρδισε, έπεσε η Πάφος και τέτοια. Ίσως σήμερα να αισθάνομαι τύψεις΄, γιατί πολλά παιδιά από αυτά σκοτώθηκαν, ενώ ήταν φτιαχτό να την πουλήσουμε την Κύπρο.

Κ. Είπατε μια πολύ σοβαρή κουβέντα τώρα. "*Ήταν φτιαχτό να πουλήσουμε την Κύπρο"*…

Ν. Δηλαδή να πουλήσουμε την Κύπρο υπό ποία έννοια, ότι είχανε αυτοί για μένα, επίστευα αυτό που έλεγε ο Γρίβας ότι "*δεν θα δώσουμε στους Τούρκους ούτε σπιθαμή ελληνικής γης επί της Κύπρου*"..

Κ. Γιατί;

Ν. Γιατί έστω και μία βάση να έδινες στην Κύπρο, η Τουρκία είναι τόσο δίπλα, ώστε μπορεί να διοχετεύσει δυνάμεις και να την καταλάβει όλη. Γι' αυτό και το δόγμα που είχα με το Γρίβα, θα στο δώσω, που έχω φτιάξει τα σχέδια, ήταν "ο εχθρός στη θάλασσα". Ανεξαρτήτως αν πηγαίναν υποβρύχια, πηγαίναν αεροπλάνα ή οτιδήποτε, οι δυνάμεις που είχαμε τοπικώς στην Κύπρο, αν πολεμούσαν ήταν αδύνατο οι Τούρκοι να βγουν έξω.

Κ. Είναι γνωστό ακόμα και για μένα που ήμουνα μηχανικός ότι μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η μοναδική αποβατική επιχείρηση που επέτυχε, ήταν αυτή των Τούρκων, και ότι αν υπήρχε ένας λόχος εκεί και τους πυροβολούσε, δεν θα έβγαιναν. Αυτά είναι γνωστά.

Ν. Είναι γνωστά αλλά η νέα δημοκρατία τώρα της Ελλάδος εδικαίωσε τους αρχηγούς αυτούς..

Κ. Ποιους;

Ν. Αυτούς που έχουν γίνει επίτιμοι αρχηγοί: ο Αραπάκης, ο Μπονάνος και όλοι αυτοί…...

Κ. Τι θέλετε να μου πείτε; Ότι συμφωνείτε εσείς ότι ο Αραπάκης και ο Μπονάνος πρέπει να είναι επίτιμοι;

Ν. Εγώ δε συμφωνώ. Εγώ συμφωνώ ότι για μένα όπως είπα τότε γι' αυτό με διώξαν …στην Κύπρο. Γιατί είπα στον Μπονάνο και σε αυτούς, ότι θα έπρεπε να κάνουμε χαρακίρι. Και μαζί τους και εγώ που δεν φταίω, θα πάρω ένα αυτόματο και θα καθαρίζω. Και έχε υπόψιν σου ότι είμαι ο πρώτος που έφυγε από το αρχηγείο και με στείλαν Ν.Δ.Ι. πριν καν έρθει ο Καραμανλής στην Ελλάδα.

Κ. Θα έρθουμε σε αυτά. Συμφωνείτε ότι συνέπραξαν στην προδοσία, δεν με ενδιαφέρει ο Μπονάνος, με ενδιαφέρει η έρευνά μου για λίγους ανθρώπους, για αυτούς που υπηρετούσαμε στις 20 Απριλίου του 67, ο Αραπάκης συνέπραξε ναι ή όχι στην προδοσία της Κύπρου; Λέω ότι με ενδιαφέρει η οροφή των εν ενεργεία αξιωματικών του 1967. Το 1974 ο Αραπάκης κυβερνάει το ναυτικό. Συνέπραξε στην προδοσία, ναι ή όχι;

Ν. Ναι. Ναι, όλοι οι αρχηγοί. Για μένα ναι. Αλλά όχι ως προδοσία, διότι αυτοί επίστευαν αυτό που τους είπαν οι Αμερικάνοι. Γιατί έμαθα μετά, κάνοντας μια έρευνα, ότι τους είχανε πει οι Αμερικάνοι ότι τη Δευτέρα θα πάνε στη Γενεύη που πήγανε, και θα πάρουνε οι Τούρκοι μια βάση και το άλλο θα γίνει ένωση με την Ελλάδα.

Κ. Και έτσι δεν επιτέθηκαν;

Ν. Να γιατί. Εγώ το πρωί της μέρας εκείνης που έγινε η απόβαση στην Κύπρο, πριν αρχίσει η απόβαση ήμουνα στο επιτελείο. Ήρθε ο Μπονάνος, (ο Αραπάκης δεν ήταν), μου λέει ο Μπονάνος με τον οποίο είχαμε συνυπηρετήσει στην Κύπρο, εκείνος ως επιτελάρχης και εγώ ως διοικητής της Δ.Κ., το 67-68, ήταν εκεί ο Μπονάνος ως ταξίαρχος και εγώ ήμουνα διοικητής της Ν.Δ.Κ.. Και επομένως κατά κάποιο τρόπο και ο Μπονάνος και κάποιοι άλλοι είχαν χρηματίσει ως μαθηταί μου στις διαλέξεις που τους έκανα για τις αποβάσεις. Και πήγα στου Μπονάνου το γραφείο και μάλιστα του είπα να δώσουμε συναγερμό να φύγουν όλα τα πλοία από το ναύσταθμο, διότι αν οι Τούρκοι, (εκείνη την ώρα άρχιζε η απόβαση), αν οι Τούρκοι έκαναν ότι έκανε το Ισραήλ και έστελναν μερικά αεροπλάνα, θα μας βούλιαζαν, και λέει ο Μπονάνος "*άστο"*……

Κ. Ποιο ναύσταθμο;

Ν. Από το ναύσταθμο να φύγουν όλα τα πλοία..

Κ. Τον ελληνικό ή τον κυπριακό;

Ν. Τον ελληνικό, να φύγουνε της διασποράς, να είναι έτοιμα διότι μας επετέθη η Τουρκία. Μου λέει ο Μπονάνος "*άστο να δούμε τι θα γίνει στο συμβούλιο, στις 9:00*", του λέω "*εδώ επετέθη η Τουρκία εναντίον της Κύπρου, εναντίον της Ελλάδος*", μου λέει "*έναντίον της Κύπρου*", και του λέω "*ποιο έναντίον της Κύπρου*", είχαν βουλιάξει δύο τορπιλάκατοι που είχαν ελληνικές σημαίες, είχαν χτυπήσει την ΕΛ.ΔΥ.Κ. και του λέω "*χτυπήσανε*....." και μου λέει "*κατά λάθος*", και μου είπε "*θα μπούνε οι Τούρκοι εκεί και εκεί, θα φτιάξουν αυτή τη βάση"* και τέτοια. Έφυγα από εκεί και πήγα στο αρχηγείο ναυτικού, εκείνη την ώρα ερχόταν ο Αραπάκης και του λέω "*ο Μπονάνος μου μιλάει σαν Τούρκος στρατηγός"*.

Κ. Τι του είπατε του Αραπάκη;

Ν. Ότι ο Μπονάνος μου μιλάει σαν Τούρκος στρατηγός, όταν μου είπε ότι σαν να ήξερε ότι δεν θα κάνουν …΄΄*κατά λάθος χτυπήσανε την ΕΛ.ΔΥ.Κ.*΄΄ και αυτά… Και μου λέει ο Αραπάκης "*έλα ρε, πήγαινε"*, γιατί εκεί ετοιμαζόταν, ήταν με πολιτικά, "*μου τα λες*" και έφυγε και πήγε στο συμβούλιο. Δηλαδή φαίνεται από ότι έμαθα εκ των υστέρων, τους είχανε πείσει οι Αμερικάνοι ότι, θα μπούνε οι Τούρκοι και θα φτιάξουν αυτή τη βάση και θα ενωθεί το άλλο κομμάτι με την Ελλάδα. Δηλ. εάν δεν τους πεις προδότες, τους λες βλάκες.

Κ. Πού στράβωσε το πράγμα στις συμφωνίες;

Ν. Στράβωσε το πράγμα στο ότι οι Τούρκοι και οποιοσδήποτε Τούρκος λέει "μακάριοι οι κατέχοντες".

Κ. Αυτό ή ότι έπεσε το καθεστώς στην Ελλάδα, και ήρθε ο Καραμανλής, και άλλαξε το status, και άρχισαν οι συνομιλίες. Ποιος ήταν ο ρόλος των πολιτικών στη συνέχεια;

Ν. Άρχισαν οι συνομιλίες και μετά κατέλαβαν και το υπόλοιπο της Κύπρου επί κυβερνήσεως Καραμανλή.

Κ. Είστε και εσείς της γνώμης, που είναι πολλοί οπαδοί της "επαναστάσεως" ότι την Κύπρο την επρόδωσε ο Καραμανλής και ο Αβέρωφ, η πρώτη κυβέρνηση δηλ. της Μεταπολίτευσης;

Ν. Όχι.

Κ. Δεν είστε.

Ν. Όχι γιατί λέω το εξής: το πρώτο, άφησαν να γίνει το προγεφύρωμα……κατ' αρχάς, αν δεν κάνανε οι Τούρκοι προγεφύρωμα, δεν μπορούσαν να μπουν. Άπαξ και κάνανε οι Τούρκοι προγεφύρωμα, οποιαδήποτε κυβέρνηση να ερχόταν εδώ, οι Αμερικάνοι να ερχότανε, ο Johnson, διότι αυτοί βγάζανε πλέον, αποβίβαζαν όσες δυνάμεις θέλανε, γιατί είναι δίπλα. Εγώ πιστεύω ότι και οι Αμερικάνοι..οι Τούρκοι ξεγέλασαν και τους Αμερικάνους πιο μετά, διότι αν και οι Αμερικάνοι είχαν συμφωνήσει εδώ και εκεί, ότι θα κάνουν αυτή τη βάση, μετά οι Τούρκοι ξεγέλασαν και τους άλλους και κατέλαβαν και την Αμμόχωστο και όλα τα άλλα. Και μπορούσαν, αν θέλαν, να την καταλάβουν και όλη, για να μην κοροϊδευόμαστε.

Κ. Οι Αμερικάνοι, όπως και οι Άγγλοι, έπαιξαν συγκεκριμένο ρόλο…

Ν. Εις βάρος μας.

Κ. Με τον 6^{ο} Στόλο που περιπολούσε εκεί κοντά, με τα αεροπλάνα που σήκωναν και έπαιζαν ανάμεσα στην Κύπρο και την Κρήτη, όπως και οι Εγγλέζοι με τα δικά τους πλοία, τα ραντάρ κλπ. Πώς βλέπετε εσείς το ρόλο του ΄΄συμμαχικού" παράγοντα τότε στην υπόθεση της Κύπρου;

Ν. Ο συμμαχικός παράγων τότε λόγω του ότι υπήρχε το δέος του άλλου, των Ρώσων, αυτοί……..και λόγω του ότι ο Μακάριος έκανε σφάλμα και το έπαιξε ως ουδέτερος ή πήγε να ζητήσει την υποστήριξη της Ρωσίας, επομένως το ΝΑΤΟ, όλοι οι σύμμαχοι, δεν τους ενδιέφερε αν την πάρουν οι Τούρκοι, τους ενδιέφερε να μη γίνει ρωσικό προτεκτοράτο. Και να σου πω, που λεμε το καθεστώς αυτό, σε πληροφορώ δεν έπεσε λόγω Πολυτεχνείου ή λόγω της εδώ αντίστασης, έπεσε διότι το έφτιαξαν οι Αμερικάνοι, ότι έπρεπε να πέσει. Εγώ έχω πληροφορίες και τις ξέρουμε ότι έγιναν τα εξής εθνικιστικά σφάλματα……

Κ. "Εθνικιστικά" λετε.

Ν. Ναι. Πατριωτικά, να μην το πούμε εθνικιστικά. Αν θυμάσαι ότι όλα τα πλοία τα πολεμικά, οποιουδήποτε κράτους, όταν συναντώνται κατεβάζουν σημαίες. Εμείς με τους Ρώσους δεν το κάναμε αυτό.

Κ. Εννοείτε δεν χαιρετάγαμε;

Ν. Ναι, δεν χαιρετάγαμε διότι λόγω των ….ήμαστε σε μια κατάσταση εμπολέμου. Έβγαλα εγώ, με τον Αραπάκη βγάλαμε διαταγή να χαιρετιόμαστε.

Κ. Τα ελληνικά πολεμικά να χαιρετάνε..

Ν. Τα ρώσικα, να ανταλλάσσουνε χαιρετισμό.

Κ. Πότε τη βγάλατε αυτή τη διαταγή;

Ν. Μετά την 25^{η} Νοεμβρίου.

Κ. Το έχετε στο αρχείο σας αυτό;

Ν. Αυτό είναι γραμμένο, το ξέραμε. Αυτό ήρθε ο Αμερικάνος ο ακόλουθος, ο Schmitt, και μου λέει "*πως είναι δυνατόν εσείς να χαιρετάτε τους Ρώσους*" και τέτοια, και του λέω "*εσείς τους χαιρετάτε γιατί να μην τους χαιρετάμε εμείς;*". Ένα.

Κ. Δεν σας απάντησε τότε;

Ν. Όχι, δεν μου απάντησε. Δεύτερον, θέλανε οι Αμερικάνοι να υπογράψουμε, να κάνουμε ανανέωση των βάσεων, που θέλανε Ελευσίνα και τέτοια. Και εγώ κατόπιν, λόγω του ότι μίλαγα και με τους Αμερικάνους, με συνεννόηση με τον Ιωαννίδη, τους είπα "*είμαστε σύμμαχοι ισότιμοι, αφήστε τα πράγματα όπως είναι"*.

Κ. Ποια χρονιά;

Ν. Τότε, το 73, μετά……το 73, δηλ. έξι-επτά μήνες πριν γίνει αυτή η απόβαση στην Κύπρο. Τους είπα "*άστο όπως είναι, εμείς είμαστε σύμμαχοι ισότιμοι αλλά μη ζητάτε να κάνουμε ανανέωση γιατί θα σας ζητάμε και εμείς λεφτά, όπως ζητάνε οι Τούρκοι".*[1]

[1] Κάποιο λάθος κάνει ο Νικολόπουλος, διότι και οι διευκολύνσεις δόθηκαν στις ΗΠΑ και οι Βάσεις παραχωρήθηκαν και αναβαθμίσθηκαν χωρίς ανταλλάγματα. Βλ. στο κεφάλαιο Α13 την αναφορά Μαργαρίτρη του 1972 για τις συζητήσεις του με τον Αμερικανό ομόλογό του ναύαρχο Ζούμγουολντ στα θέματα αυτά.

Κ. Του Schmit.
Ν. Ναι, ο Schmitt ήταν πλοίαρχος, ναυτικός ακόλουθος Αμερικής.
Κ. Και εσείς εκ μέρους των ενόπλων δυνάμεων των ελληνικών…
Ν. Όχι εκ μέρους των ελληνικών, μιλούσα…….σε μένα ήρθε, ήξερε τη θέση μου, ερχόταν και σε μένα να μου πει, να πάρει μία άποψη.
Κ. Κ. Νικολόπουλε ερχόταν στον άνθρωπο ισχύος του καθεστώτος…..
Ν. Ακριβώς.
Κ. Οι βάσεις είναι οι πιο πολλές ναυτικές άρα θα έρθει στον αξιωματικό του ναυτικού, του 2ου Γραφείου.
Ν. Του είπα όπως είχαμε συνεννοηθεί με τον Ιωαννίδη, "*άστα όπως είναι, εμείς είμαστε σύμμαχοι αλλά μη ζητάτε γιατί θα σας ζητάμε και εμείς όπως ζητάνε οι Τούρκοι λεφτά"*.
Κ. Και γιατί να μη ζητάμε λεφτά;
Ν. Αυτό. Και του είπα "*άστο*".
Κ. Τι "αυτό"; Γιατί να μη ζητάμε λεφτά τότε;
Ν. Καλώς, αλλά σου λέω τι είπαμε προς το παρών "*άστο*" γιατί είχαμε κάνει άλλα. Φωνάξαμε τους Αμερικάνους, της OCEANIC, αυτούς που κάνανε για τα πετρέλαια…. τότε ο Ιωαννίδης μέσω υπουργού και τους είπε ότι "*αν δεν τα βγάλετε εν ευθέτω χρόνο, θα σας διώξουμε και θα φέρουμε Ρουμάνους*".
Κ. Εννοείτε τα πετρέλαια;
Ν. Ναι, και τους είπαμε ότι θα φέρουμε Ρουμάνους.
Κ. Τα είπε αυτά στην εταιρία πετρελαίων, που έκανε την έρευνα στη Θάσο.
Ν. Λοιπόν, άλλο: επιτρέψαμε στους Ρώσους να αγκυροβολούν στα Κύθηρα από κάτω. Και πήγε και ο Αλεξόπουλος τότε και είπε ότι "*Δε συζητάμε τίποτα περί Αιγαίου με τους Τούρκους που μας επίεζαν οι Αμερικάνοι, διότι αν ένας έρθει και σου πει 'διεκδικεί το σακάκι σου',αν αρχίσεις να το συζητάς, θα σου πάρει ένα μανίκι, αν μη τι άλλο*". Είπαμε λοιπόν, δεν το συζητάμε. Λοιπόν τι έγινε: πήρα εγώ πληροφορίες από την Αμερική, και από τη Γερουσία και από την Βουλή της Αμερικής, που υπάρχουν ελληνοαμερικάνοι..
Κ. Από ποιους δηλαδή;
Ν. Από διαφόρους πράκτορες που είχαμε που δίνανε πληροφορίες, οι οποίες πληροφορίες λέγανε το εξής: ότι πρέπει να αλλάξει το καθεστώς στην Ελλάδα διότι οι περί τον Ιωαννίδη νεαροί αξιωματικοί είναι εθνικισταί……
Κ. Αυτά λοιπόν εσείς τα αποκαλείται "εθνικιστικά λάθη"..
Ν. Όχι, δεν τα αποκαλώ…λέω τι είπανε οι Αμερικάνοι.
Κ. Έτσι τα είπατε. Τώρα που περιγράφετε τα εθνικιστικά λάθη, δηλ. τα λάθη που γίνανε τότε υπέρ των ελληνικών εθνικών συμφερόντων, ενάντια στα αμερικανικά συμφέροντα…..αυτά μου περιγράφετε
Ν. Ναι και γι' αυτό το λόγο οι Αμερικάνοι είπανε τότε "βρέστε τρόπο ώστε να πέσει το καθεστώς".
Κ. Και ποιος ήταν ο τρόπος;
Ν. Και βάλανε τους Τούρκους. Στην αρχή τους βάλανε στο Αιγαίο να κάνουνε…..σε πληροφορώ όταν στο Αιγαίο βγάζαν το "ΧΩΡΑ" και τα διάφορα τέτοια, ήρθε ο Ρώσος, ο Μπρέζνιεφ, ο συνταγματάρχης…….
Κ. Πώς τον είπατε;
Ν. Μπρέζνιεφ, ο οποίος ήταν ακόλουθος τότε και μου είπε "*τι θέλετε υποβρύχια; πυραύλους; να σας δώσουμε*". Φώναξα τον Αμερικάνο, γιατί είχαν πει ότι δεν μας δίνουν αυτοί και του είπα "*εάν δεν μας δίνετε, θα πάρουμε από τους Ρώσους*", και μου λέει "*εσείς του ΝΑΤΟ θα πάρετε από τους Ρώσους;!"*, και του λέω "*για την ακεραιότητα του κράτους μας θα πάρουμε και από το διάβολο, και ο Μεταξάς πήρε από τους Γερμανούς, και με τα γερμανικά όπλα πολέμησε εναντίον των Γερμανών"*.
Κ. Γιατί δεν το κάνατε όμως;
Ν. Γιατί όλα αυτά..σε τρεις- τέσσερις μήνες έγινε αυτομάτως η απόβαση…..και μάλιστα δεν ήταν ο Ιωαννίδης, ήταν "οι περί των Ιωαννίδη νεαροί αξιωματικοί εθνικιστές" και έχε υπόψη σου οι μεγάλες δυνάμεις το μόνο που δεν δέχονται, όπως και σήμερα η παγκοσμιοποίηση, δεν δέχεται εθνικιστικά κινήματα.
Κ. Θα έρθουμε στα σημερινά. Πάμε πίσω, τότε. Τι άλλο εθνικιστικό λάθος κάνατε τότε οι περί τον Ιωαννίδη έτσι, ώστε να οδηγήσετε…
Ν. Αυτά που σου είπα. Είπαν οι Αμερικάνοι ότι στην Ελλάδα, αυτοί που είναι, οι νέοι, δεν μπορούμε να τους ελέγχουμε διότι είναι εθνικισταί. Έκανε δε και το σφάλμα ο Ιωαννίδης και έβγαλε και ένα λόγο ότι θα φτιάξουμε μέχρι και ατομική βόμβα, όταν βγάλουμε τα πετρέλαια, γιατί λέγανε ότι έχουμε πακτωλό πετρελαίων, και μάλιστα είπε για τους συμμάχους μας ότι αν έχουμε πολλά λεφτά από το πετρέλαιο, θα αγοράσουμε και από τους Βούλγαρους ροδέλαιο, και ας μην το χρειαζόμαστε για να ενισχύσουμε και αυτούς, αλλά θα το δίνουμε εμείς, ως Ελλάς, όπου θέλουμε, χωρίς να μας εξαναγκάζει κανείς.
Κ. Θέλετε να μου πείτε ότι ο Ιωαννίδης ήταν ένας αγνός πατριώτης αλλά βλαξ εθνικιστής.
Ν. Συμφωνώ.
Κ. Αυτό λέτε.

Ν. Ναι, όπως ήταν και ο Γρίβας. Είπα ότι οι εθνικισταί, οι φανατικοί, παντού βλάπτουν. Οι φανατικοί βλάπτουν. Εγώ είμαι Παναθηναϊκός αλλά όταν πάω στο γήπεδο και παίζει ο Ολυμπιακός, χειροκροτάω, αν είναι κάτι καλό. Ενώ υπάρχουν κάποιοι φανατικοί, σήμερα θα δεις, που παίζει ο Ολυμπιακός με την τέτοια, οι οποίοι Ολυμπιακοί και Αεκτζήδες υποστηρίζουν και τους Εβραίους.

Κ. Να φύγουμε από το ποδόσφαιρο και να γυρίσουμε στην……..

Ν. Όλα δείχνουν την ελληνική νοοτροπία…

Κ. Πάμε στο ΝΑΤΟ. Εσείς, ένας εθνικιστής-πατριώτης όπως θεωρείτε.

Ν. Όχι εθνικιστής, διότι σήμερα αν πεις εθνικιστής σε θεωρούνε φασίστα…

Κ. Εσείς τι θεωρείτε.

Ν. Εγώ θεωρώ ότι πιστεύω στο Ζάλογγο, πιστεύω ότι δε μπορείς να υποκύπτεις σε έναν αφέντη.

Κ. Πάμε λοιπόν στο ΝΑΤΟ, που από το 52 είμαστε μέλη του ενεργά. Τι έχουμε κερδίσει μέχρι σήμερα ως μέλος του ΝΑΤΟ;

Ν. Το μόνο που έχουμε κερδίσει, που δεν το έχουμε κερδίσει από το ΝΑΤΟ, αλλά από τη συμφωνία της Γιάλτας, που τότε ο Τσόρτσιλ εκβίασε τον Στάλιν ώστε η Ελλάδα να τεθεί εκτός παραπετάσματος, για να μην κοροϊδευόμαστε και ο Στάλιν ήτανε μάλιστα εναντίον των κομμουνιστών, γιατί τήρησε τη συμφωνία με τον Τσόρτσιλ..

Κ. Εννοείτε εναντίον του ΚΚΕ.

Ν. Ναι, το οποίο εάν τότε ο Τσόρτσιλ είχε συμφωνήσει ότι η Ελλάδα θα ακολουθούσε τη Βουλγαρία και τους άλλους, θα μας είχαν καταλάβει και θα γινόταν κομμουνιστικό κόμμα. Τότε λόγω του ότι κάνανε αυτή τη συμφωνία της Γιάλτας, ο Τσόρτσιλ επέμεινε ότι η Ελλάδα θα μείνει εκτός, αλλιώς θα ήμασταν εντός. Και σήμερα θα ήμασταν όπως είναι οι Ρώσοι, οι Βούλγαροι κλπ. Τώρα.

Κ. Αυτό ήταν το κέρδος.

Ν. Ναι. Τώρα, δε μπορούμε να πούμε ότι το σχέδιο Marshall, ή οτιδήποτε άλλο, δεν μας βοήθησαν. Έτσι δεν είναι; Θα ήμασταν αγνώμονες. Από την άλλη οι Αμερικάνοι, στους οποίους έχω εκπαιδευτεί εκεί και ξέρω τη νοοτροπία τους και μάλιστα όταν ήμουν Σχολή πολέμου των πεζοναυτών, έκανα αναφορά εναντίον Αμερικανού διότι μου είπε, ούτε λίγο ούτε πολύ, ότι οι Αμερικάνοι είναι, γιατί έλεγα τότε για το θέμα της Κύπρου, για τα εθνικά συμφέροντα τα ελληνικά, και μου είπε ο Αμερικανός ότι "*έλα μωρέ, εμείς είμαστε της νοοτροπίας: 'δώσε παιχνίδια στα παιδιά και στους σκύλους κόκαλα' "*. Και έκανα αναφορά στη διοίκηση εναντίον αυτού που ήταν μάλιστα και Ελληνοαμερικάνος.

Κ. Ποια χρονιά;

Ν. Το 64. Γιατί το θεώρησα απαράδεκτον. Όπως να σου πω και ένα άλλο. Όταν έγιναν όλα αυτά τα κυπριακά τότε, τον Δεκέμβριο του 63 με το Μακάριο, οι Τούρκοι της Αμερικής και με πολλούς Αμερικάνους κάνανε συλλαλητήριο στη Νέα Υόρκη εναντίον των Κυπρίων, που σκότωναν αθώους Κύπριους και Τουρκάλες. Και τέτοια και βγήκε και ο Τούρκος ο πρέσβης στα ΜΜΕ της Αμερικής και ανέφερε ορισμένα γεγονότα και έδειξαν φωτογραφίες σε μπάνια, ξέρω γω, σκοτωμένα παιδιά, καμένα τούρκικα χωριά και τέτοια.

Κ. Το 60…;

Ν. Το Δεκέμβριο του 63 που έκανε ο Μακάριος μονομερή τέτοια του Συντάγματος. Αυτοί οι Τούρκοι κάνανε ολόκληρη καμπάνια με τα Μ.Μ.Ε. τα Αμερικάνικά, με πορείες με όλα αυτά. Η ελληνική κυβέρνηση να σου πω τι έκανε; Μας εφώναξε η πρεσβεία εμάς, οι οποίοι ήμαστε μαθηταί, μας έδωσε μια σελίδα δακτυλογραφημένη και έλεγε ποιες είναι οι θέσεις της Ελλάδος και της Κύπρου. Και μας είπε να τα διαβάσουμε, να το κάψουμε και αυτά να τα λέμε στους φίλους και συμμαθητάς μας ως δικές μας απόψεις. Επομένως η αμερικάνικη κοινή γνώμη, μηδέ ακόμα των Ελληνοαμερικάνων εξαιρουμένων, είχαν πάρει τη θέση ότι στην Κύπρο ο Μακάριος και οι άλλοι σφάζουν αθώους Τούρκους, καίνε, λεηλατούν και διάφορα τέτοια. Δηλαδή η τότε κυβέρνηση, διότι η Ελλάς πάντα…….εγώ είμαι της εξής απόψεως: λένε οι Τούρκοι, διεκδικούν το Αιγαίο, διεκδικούν εκεί, εμείς λέμε "*δεν διεκδικούμε τίποτα*". Για μένα κακώς. Έπρεπε όχι να τα ζητάμε ότι θα τα πάρουμε, να διεκδικούμε και εμείς. Διότι δε μπορεί ο ένας να διεκδικεί και εσείς να λετε "*Δε διεκδικώ τίποτα"*. Δηλ. εσύ κάνεις τον ειρηνοποιό, θα διεκδικούσαμε και εμείς τη Μικρά Ασία, διάφορα, τα οποία δεν διεκδικούμε, λέμε "*δε διεκδικούμε τίποτα*". Κατά τη δική μου άποψη, κακώς. Όχι να τα διεκδικούμε για να κάνουμε πόλεμο να τα πάρουμε, αλλά εφόσον σου λέει ο άλλος παραλογισμούς ότι "*διεκδικώ τα Ίμια, διεκδικώ αυτά*" πρέπει και εσύ να διεκδικήσεις.

Κ. Είναι σαφές ότι είστε εθνικιστής…..

Ν. Όχι εθνικιστής - φασίστας, γιατί σήμερα αν λένε έναν εθνικιστή, τον λένε σα να είναι ο Χίτλερ ……

Κ. Όχι κ. Νικολόπουλε. Δεν είστε λοιπόν οπαδός του φασισμού;

Ν. Όχι, ίσα ίσα, δημοκράτης είμαι και ξέρουν όλοι ότι στο γραφείο μου, ως 2^{ο} γραφείο, ήταν ανοιχτή η πόρτα για οποιονδήποτε να έρθει, και μου άρεσε να κάνω και διαλογική συζήτηση. Και ή με έπειθε ή τον έπειθα.

Κ. Να καταλήξουμε στους Αμερικανούς; Αναφέρατε πολλά σημεία τα οποία αποδεικνύουν ότι τα εθνικά ελληνικά συμφέροντα συγκρούονται με τα αμερικανικά, Δε συζητάμε για τα τούρκικα, συγκρούονται έτσι και αλλιώς.

Ν. Ναι. Συγκρούονται υπό ποία έννοια, να σου πω. Λόγω ότι οι Αμερικάνοι τους Τούρκους τους βλέπουν στα σύνορα με τη Ρωσία, από τότε, από τον ψυχρό πόλεμο, και όταν βλέπουν ότι αυτοί είναι 50 εκατομμύρια και εμείς 10, συγκρούονται υπό ποία έννοια, ότι δίνουν μεγαλύτερη σημασία στους Τούρκους παρά σε εμάς.

Κ. Δε δίνουνε;

Ν. Ναι, δίνουν. Δηλ. προτιμούν να τα χαλάσουν με εμάς παρά με τους Τούρκους.

Κ. Εσείς είστε αντιαμερικανός;

Ν. Όχι, δεν είμαι αντιαμερικανός, εναντίον του λαού, αλλά δέχομαι ότι είναι σύμμαχοι ισότιμοι.

Κ. Να σας ρωτήσω κάτι. Όταν ήσαστε διευθυντής του 2ου γραφείου στο ΓΕΝ, στην επταετία, είχε έρθει στα χέρια σας μια αναφορά αξιωματικού, που έλεγε ότι σε κάποια εκδρομή στο εξωτερικό, σε ασκήσεις του ΝΑΤΟ, αξιωματικοί Αμερικανοί είχαν κατεβάσει τα παντελόνια τους, τα βρακιά τους, και δείχνανε τον κώλο τους στο λεωφορείο που επέβαιναν αξιωματικοί της Ελλάδος;[1] Είχε έρθει τέτοια αναφορά στα χέρια σας;

Ν. Όχι, δεν είχε έρθει τέτοια, αλλά εγώ σου είπα ότι είχα κάνει και αναφορά εναντίον του Ελληνοαμερικάνου εκεί που ήμουν, στη διοίκηση της σχολής, και τον βάλανε να μου ζητήσει συγγνώμη. Δεν δέχθηκα να μας βάζει σα να είμαστε εμείς τα παιδιά, οι σκύλοι, που θα μας δώσουνε κόκαλα και θα πάψουμε να μιλάμε. Έχω βρεθεί δε σε δεξίωση υψηλά ισταμένων Αμερικανών, όπου μετά τα ποτά που είχαν πιει, όπως πίνουμε εμείς, ενεφανίσθη ένας και λέει "*τι καθόμαστε εδώ πέρα και τα κωλοκράτη σηκώνουν κεφάλι, έπρεπε να ρίξουμε πέντε βόμβες, να στήσουμε μερικά.....να μην τολμάει να μιλήσει κανείς*".

Κ. Εννοώντας την Ελλάδα;

Ν. Όχι, εννοώντας αυτούς που βομβαρδίζουν σήμερα.

Κ. Στη Σχολή Δοκίμων μπήκατε με μέσον ή χωρίς μέσον;

Ν. Όχι, μπήκα χωρίς μέσον γιατί είχα πάρει Άλγεβρα, Γεωμετρία και όλα τα Μαθηματικά άριστα. Παρόλο ότι ήμουν της τετάρτης τάξεως και παρόλο ότι οικογενειακώς είχα σχέση με το Βενιζέλο, τον Κλι-Κλι, και ήταν αντιπρόεδρος κυβέρνησης.

Κ. Το μέσον έπαιζε τότε ρόλο για τις εισαγωγικές εξετάσεις τη Σχολή Δοκίμων;

Ν. Ναι, έπαιζε ρόλο, όχι τόσο στην τάξη μου αλλά στην μετέπειτα που μπήκαν αυτοί οι…...μπήκαν κάποιοι αγράμματοι.

Κ. Μπήκατε το 50, βγήκατε το 54.

Ν. Όταν έδωσα εγώ έδινε ο ανιψιός ο πρώτος του Κώνστα, με το επίθετο Κώνστας, και πήρε μηδενικά και δεν μπήκε. Δηλ. έπαιζε το μέσον, ποιοι; Ότι τότε δώσαμε περί τους 1000-1500 και μπήκαμε μάχιμοι-μηχανικοί 23 στην τάξη μου, οπότε όλοι πέρασαν. Δηλαδή αν δεν είχες μέσον… τότε ήταν να τον κόψουνε κάποιον πριν αρχίσει, αλλά μετά σου είπα, ο Κώνστας ο οποίος πέρασε. Δεν ισχύει, στην τάξη μου τουλάχιστον, αλλά όπως ξέρεις, επί της εποχής μου μπήκανε ο Πετσής και διάφοροι άλλοι, που ήταν τελείως αγράμματοι και πολλοί φύγανε μετά, μείνανε πρώτο χρόνο, δεύτερο χρόνο……

Κ. Είπατε "τελείως αγράμματοι". Στη Σχολή Δοκίμων επιτρεπόταν να διαβάζετε εξωσχολικά βιβλία και εφημερίδες;

Ν. Δεν……ήμαστε τόσο νεαρής ηλικίας που δε νομίζω ότι κανένας ασχολιόταν με πολιτικά, ή να διαβάζει εφημερίδα ή με πολιτικά κόμματα και τέτοια.

Κ. Προπαγάνδα γινόταν στη Σχολή Δοκίμων;

Ν. Όχι, σε εμάς τουλάχιστον όχι, δε γινόταν καμία προπαγάνδα.

Κ. Τους υπαξιωματικούς γιατί το ναυτικό, - ή δεν είναι έτσι -, τους κρατούσε σε χαμηλό επίπεδο μορφωτικό;

Ν. Κακώς, και σε πληροφορώ είμαι εγώ εκείνος που οι υπαξιωματικοί σήμερα, που γίνονται αξιωματικοί, φοράνε και σμόκιν και σπαθιά, είναι κατόπιν δικών μου ενεργειών και όχι του Αραπάκη.

Κ. Δηλαδή;

Ν. Διότι άπαξ ήταν αξιωματικός, για μένα έπρεπε να έχει τα ίδια δικαιώματα με τον άλλον αξιωματικό που έβγαινε από τη Σχολή Δοκίμων.

Κ. Ενώ μέχρι που το καθιερώσατε εσείς, τι γινόταν;

Ν. Τους είχαν σαν δευτέρας μοίρας, τους λέγαν "καραβανάδες" και "ΠΣ' και τέτοια.

Κ. Γιατί κ. Νικολόπουλε τους λέγαν "καραβανάδες" και "ΠΣ'; Γιατί;

Ν. Γιατί υπήρχε η νοοτροπία του παλαιού ναυτικού, του προπολεμικού, οι οποίοι αξιωματικοί τότε, που τους έχω υποστεί εγώ ως σημαιοφόρος, ήταν φεουδάρχαι ή σαν σατράπες, ακόμα και δημοκρατικών φρονημάτων, όπως ήταν π.χ. ο Σπυρομήλιος, ο οποίος αντιπλοίαρχος κυβερνήτης, ο σημαιοφόρος έπρεπε να

[1] Το έγγραφο αυτό παρουσιάζεται στην εργασία στο κεφάλαιο Α13.

κάνει στην κλίμακα εν πλήρη στολή, όταν ο Σπυρομήλιος ερχόταν κατά τις τρεις - τέσσερις το πρωί με τη Μελίνα ή με διάφορες άλλες..
Κ. Ποια Μελίνα;
Ν. Τη Μερκούρη…..
Κ. Την είχε γκόμενα;
Ν. Βεβαίως.
Κ. Και ερχόταν στο υποβρύχιο..
Ν. Όχι στο υποβρύχιο, στο αντιτορπιλικό που ήταν κυβερνήτης. Και αυτός ήταν γνωστό, όλοι οι αξιωματικοί τότε ήταν σατράπες. Την εποχή μου όταν ήμουν ανθυποπλοίαρχος.
Κ. Ποια περίοδο δηλαδή;
Ν. Την περίοδο 58-60, 59-62 έτσι ήταν το ναυτικό. Εμείς όταν βγήκαμε σημαιοφόροι μας ρίξανε στην "ΕΛΛΗ" και είμαστε χειρότερα από ναύτες.
Κ. Δηλαδή…σημαιοφόροι στο "ΕΛΛΗ", τι πάει να πει "χειρότερα από ναύτες";
Ν. Πρώτον βγαίναμε μία φορά στις δεκαπέντε μέρες, τρώγαμε καμπάνες χωρίς λόγο, αυτή ήταν η νοοτροπία. Αν πήγαινες σε αντιτορπιλικό καινούριος σημαιοφόρος ήσουνα, πώς να σου πω, όπως ήταν οι πρωτοετείς με τεταρτοετείς στη Σχολή Δοκίμων, το ίδιο ήταν και ο σημαιοφόρος τότε, διότι είχαν τη νοοτροπία την προπολεμική και τη συνέχιζαν.
Κ. Ένα λεπτό, ποια ήταν η νοοτροπία μεταξύ πρωτοετούς και τεταρτοετούς; Τι εννοείτε;
Ν. Υπήρχαν οι νίλες, υπήρχαν……αυτά γνωστά…..
Κ. Όχι, δεν είναι γνωστά.
Ν. Εγώ ως…..π.χ. με ανθρώπους που μου είχανε κάνει νίλα…….
Κ. Τι "νίλα", δηλαδή;
Ν. "νίλα"… το να φάω ποτήρι γεμάτο αλάτι, να φάω ολόκληρο σκουλήκι…δεν αισθανό-μουν καμία…...γιατί ήξερα ότι δεν μου το κάνανε από κακία, και μετά ήμασταν και φίλοι.
Κ. Σωματική κόπωση δεν είχατε σαν "νίλα"; Μόνο αλάτι και σκουλήκια σας δίνανε;
Ν. Όχι, είχαμε και σωματική κόπωση και εγώ όταν έκανα "νίλα", εάν έλεγα "προτείνατε", κράταγα και εγώ το όπλο "προτείνατε".
Κ. Εννοείτε "προτείνατε" τι;
Ν. Το "όπλο προτείνατε" και να κάτσεις και μισή ώρα έτσι.
Κ. Πού αποσκοπούσε η "νίλα" στη Σχολή Δοκίμων;
Ν. Αποσκοπούσε ώστε, λόγω ότι μπαίνανε αξιωματικοί διαφόρων κοινωνικών στρωμάτων, άλλοι ήταν γιοι ναυάρχων, άλλοι υπουργών, άλλοι τσαγκάρηδων, να τους κάνει όπως όταν ο λύκος πρόκειται να επιτεθεί στα πρόβατα, όλοι ενώνονται και γίνονται σαν αδέρφια. Και εξ' ου και οι δικές μας σειρές ή τάξεις, όταν βρισκόμαστε, και τώρα που είμαστε και πολίτες, και κρατάμε και την ιεραρχία, αν δω εγώ κάποιον που είναι μια τάξη παραπάνω, θα του μιλάω στον πληθυντικό, θα μου μιλάει στον ενικό, ανεξαρτήτως αν κάνουμε και παρέα και είμαστε και φίλοι, διότι υπάρχει αυτή η νοοτροπία. Όπως ξέρεις πολύ καλά ότι υπήρχε στο ναυτικό ότι ο κυβερνήτης να σε φωνάζει "Κακαρά", με το επίθετό σου, ή ο υποπλοίαρχος ή ο παραπάνω και εσύ τον έλεγες "κύριε τάδε". Αν καμιά φορά σε έλεγε "κύριε Κακαρά", σήμαινε ότι ήταν δυσαρεστημένος μαζί σου.
Κ. Το 1967, 21 Απριλίου, υπηρετούν στο Πολεμικό Ναυτικό περίπου 700 αξιωματικοί, μάχιμοι και μηχανικοί. Κανείς από αυτούς δεν είναι γιος τσαγκάρη, κανείς δεν είναι γιος αγρότη ούτε γιος εργάτη.
Ν. Όχι, να σου πω…..
Κ. Κανείς δεν είναι γιος κατώτερης κοινωνικής τάξης. Το 1974 υπηρετούν οι ίδιοι αξιωματικοί σε αριθμό, περίπου 700 δηλαδή, και έχουμε έναν σημαντικό αριθμό που είναι γιοι αγροτών. Ενώ έχουμε 7 κτηματίες το 67, έχουμε μεγάλο αριθμό αγροτών, και μερικοί γονείς εργάτες το ’74. Στην περίοδο της δικτατορίας μπαίνουνε στη Σχολή ή παρουσιάζουν επαγγέλματα ΄΄κατώτερα΄΄ σε εισαγωγικά, όπως είναι των εργατών και των αγροτών. Πώς το εξηγείτε;
Ν. Διότι κατά την επταετία, δηλ. τη νοοτροπία του Παπαδόπουλου και των άλλων, είπαν ότι "δεν υπάρχουν τάξεις, η Ελλάς είναι ισότιμη για όλους και όλοι οι Έλληνες είναι ισότιμοι".
Κ. Που σήμαινε τι; Ότι πρέπει οι γιοι των εργατών..
Ν. Να μπουν οποιοδήποτε.
Κ. Έμπαινε οποιοσδήποτε;
Ν. Μου λες ότι μπήκανε αυτοί.
Κ. Εσείς να μου πείτε πως μπήκανε, εσείς τους βάλατε.
Ν. Δεν τους έβαλε κανείς, εγώ τουλάχιστον ουδέποτε είπα στη Σχολή "βάλτε αυτόν ή εκείνον ή τον άλλον". Δεν πίστευα στο μέσον. Μπορούσα να πάω καμιά φορά και να πω "*θα δώσει αυτός, να μην αδικηθεί* " αλλά δεν θα δεχόμουν να πω "βάλτε αυτόν επειδή το λέω εγώ".
Κ. Το 1967, τον Απρίλιο, δεν υπηρετεί κανείς αξιωματικός που να κατάγεται από τη Σαλαμίνα. Το 74 υπηρετούν 32 αξιωματικοί που κατάγονται από τη Σαλαμίνα. Πώς το ερμηνεύετε;

Ν. Θα δώσανε εξετάσεις, γιατί τότε μια περίοδο υπήρχε ένα αντιστρατιωτικό πνεύμα, όπου άνθρωποι οι οποίοι είχαν λεφτά, και με τα Πανεπιστήμια και τέτοια, δεν θέλαν να πάνε σε στρατιωτικές σχολές, πράγμα το οποίο πάνε τώρα.
Κ. Τι μου λέτε κ. Νικολόπουλε; Σας λέω Σαλαμίνιος αξιωματικός δεν υπήρχε το 67. Το 74 ήταν 32. Πώς γίνεται;
Ν. Ποιος τους έβαλε;
Κ. Ποιος τους έβαλε; Εσείς θα μου πείτε. Τους έβαλε το καθεστώς, γιατί;
Ν. Να κερδίσει τι;
Κ. Να κερδίσει τι; Εσείς θα μου πείτε.
Ν. Εννοείς δηλ. ότι μπήκαν με μέσο;
Κ. Όχι, εννοώ ότι έδωσαν τα παιδιά των υπαξιωματικών και τα παιδιά τους ….
Ν. Ο Ραμπατζίκος και διάφοροι τέτοιοι…..πράγμα που παλαιά δεν γινόταν γιατί επίστευαν επί Λάπα και σήμερα, ότι το ναυτικό είναι η ανώτερη τάξη και..
Κ. Άντε λοιπόν, πέστε το…
Ν. Ε, το ξέρεις αυτό.
Κ. Δεν το ξέρω εγώ, εσείς θα μου το πείτε.
Ν. Παλιά τους κόβανε.
Κ. Κόβανε ποιους;
Ν. Αυτούς που θεωρούσαν, ότι δεν ήταν στην αστική τάξη.
Κ. Ποια ήταν η αστική τάξη;
Ν. Του υπαλλήλου, του αξιωματικού, τους θεωρούσανε…..λόγου χάριν εγώ είχα κυβερνήτη τον Φιλιόπουλο, ο οποίος ήταν πολύ καλός αξιωματικός, και προήρχετο….υπήρχε κάποτε, ο πρώτος που τελείωνε τη Σχολή Ναυτοπαίδων έμπαινε στη Σχολή Δοκίμων άνευ εξετάσεων. Οι άλλοι όμως, που ήταν αντιπλοίαρχοι, ήμουν εγώ σημαιοφόρος, τον είχαν τον Φιλιόπουλο σαν εκτός.
Κ. Επειδή προερχόταν από τη Σχολή Ναυτοπαίδων.
Ν. Επειδή προερχόταν από τη Σχολή Ναυτοπαίδων, ενώ σου λέω ήταν άριστος αξιωματικός.
Κ. Δηλαδή υπήρχαν κοινωνικές διακρίσεις. Και λέτε ότι αυτή τη θεωρούσε ο κόσμος τότε "αστική τάξη";
Ν. Αστική τάξη στο στρατό όμως δε γινόταν, γιατί ήταν αλλιώς……το ναυτικό θεωρείτο υποτίθεται η αριστοκρατία των ενόπλων δυνάμεων.
Κ. Ξέρετε γιους εφοπλιστών, που να υπήρξαν αξιωματικοί στην εποχή σας;
Ν. Όχι, κανένας. Ένας που υπήρχε πριν από μένα, ο ανιψιός του Νιάρχου, μόλις τέλειωσε, ούτε έκατσε να ορκιστεί, έφυγε.
Κ. Ξέρετε γιους μεγαλοβιομηχάνων, πολύ πλουσίων, ξέρετε κανέναν;
Ν. Μα δεν πηγαίναν αυτοί οι πλούσιοι, γιατί τα στέλναν τα παιδιά τους…..
Κ. Γιατί δεν πηγαίναν;
Ν. Εθεωρείτο ο στρατός μισθολογικώς σε μια χαμηλή και κατώτερη τάξη.
Κ. Μα δεν είχε πρόβλημα μισθολογικό ο γιος του εφοπλιστή.
Ν. Δεν είχε λόγους να πάει, γιατί στο ναυτικό θα είχε και περιορισμούς και τέτοια. Πιο παλιά πηγαίναν και τέτοιοι.
Κ. Πώς θεωρούσαν αυτοί οι πολύ πλούσιοι τις ένοπλες δυνάμεις; Τους αξιωματικούς πώς τους έβλεπαν τότε;
Ν. Όπως τους βλέπουν και τώρα.
Κ. Δηλαδή;
Ν. Σαν κατώτερους υπαλλήλους του κράτους.
Κ. Που σκοπό έχουν; Αποστολή έχουν;
Ν. Η αποστολή τους είναι η υπεράσπιση της χώρας και η υπεράσπιση των συμφερόντων αυτών των εφοπλιστών, αλλά δεν το βλέπουν έτσι.
Κ. Πώς το είπατε αυτό το τελευταίο;
Ν. Η προάσπιση του κράτους και των συμφερόντων αυτών που έχουν τα σπίτια τους, τα τέτοια τους από τον εξωτερικό εχθρό.
Κ. Εσείς βλέπετε να ταυτίζονται τα συμφέροντα του κράτους, που κακώς είπατε κράτος, νωρίτερα είπατε της πατρίδας, να ταυτίζονται αυτά τα συμφέροντα με τα συμφέροντα των εφοπλιστών και του κάθε πλούσιου;
Ν. Όχι, αυτό δεν το βλέπω σίγουρα.
Κ. Αυτοί όμως το βλέπαν έτσι.
Ν. Αυτοί το βλέπαν έτσι, όπως και ο κόσμος έχει τους αστυφύλακες ως φασίστες και όμως τέτοιους, και οι αστυφύλακες τι είναι; Φτωχά παιδιά που πάνε από χωριά και τέτοια, αλλά τους έχουν όλοι οι κουλτουριάρηδες ως φασίστες.

Κ. Αφήστε τους αστυφύλακες, πάμε ένοπλες δυνάμεις, στους αξιωματικούς. Αξιωματικοί την εποχή μας. Είπατε κάτι πολύ τολμηρό και προωθημένο, ότι οι εφοπλιστές, οι μεγαλοβιομήχανοι, οι πολύ πλούσιοι, δεν βάζαν τα παιδιά τους στη Σχολή Δοκίμων ούτε στη Σχολή Ευελπίδων, γιατί έβλεπαν και θεωρούσαν ότι οι αξιωματικοί αποστολή τους ήταν να τους φυλάνε, να φυλάνε τα συμφέροντά τους. Αυτό επτά χρόνια δεν το βλέπατε, το 67 με το 74;

Ν. Ναι, γι' αυτό το λόγο κατά κάποιον τρόπο πήγα και εναντίον του Παπαδόπουλου, διότι είδα μετά ότι, ενώ ήταν άλλες οι αρχές, είδα μετά τον Παπαδόπουλο ή τον Παττακό να στέλνει τις κόρες του να σπουδάσουν στην Ελβετία ή τον Παπαδόπουλο να τρώει και να κάνει παρέα με τον Αδρεάδη, που υποτίθεται αυτοί…και αυτό δεν μου άρεσε εμένα ως ιδεολόγο. Χωρίς έχε υπόψη σου να είμαι από αυτούς, που δεν είχαν περιουσιακά στοιχεία και περίμενα ότι θα πάρω κάποιο άλλο, όπως λέγαν οι κομμουνισταί τότε στο Περιστέρι "*θα πάμε να πάρουμε τα σπίτια των άλλων στο Κολωνάκι*".

Κ. Τι λέγανε οι κομμουνιστές;

Ν. Οι κομμουνιστές στα Δεκεμβριανά λέγανε, πείθανε το λαό για να πάει μαζί τους ότι "*πάμε να καταλάβουμε, να πάρουμε τα σπίτια των πλουσίων από το Κολωνάκι*".

Κ. Αυτά είναι γνωστά. Πέστε μου…..

Ν. Όχι, σταμάτα μια στιγμή να συζητήσουμε…….

Κ. Με τον Αντρέα Παπανδρέου πρωθυπουργό τι κάνατε;

Ν. Τον συνεχάρην για τις εθνικιστικές θέσεις, αλλά είπα να προσέξει να μην τον υποσκάψουν όπως σε άλλες…..γιατί οι Αμερικάνοι δεν δέχονται εθνικιστάς, αν είναι πραγματικοί εθινικισταί. Και επιπλέον του είπα ότι δέχομαι εγώ, με δικά μου λεφτά, και ήξερε ότι δεν είμαι του κόμματός του, να φτιάξω ένα εκθεσιακό κέντρο…….

Κ. Στα Εμιράτα;

Ν. Ναι, και να έρθουν όλοι οι Έλληνες, οι διάφοροι που έχουμε, για να προωθήσουμε τις εξαγωγές.

Κ. Στη Μέση Ανατολή….

Ν. Ναι. Διότι έβλεπα ότι ακόμα και ελληνικά προϊόντα πηγαίναν μέσω Κύπρου, διότι τότε τα Εμιράτα δεχόντουσαν, όταν πήγα ήταν σα χωριά, είχαν πολύ χρήμα αλλά όλα γινόντουσαν εισαγωγές, και τους είπα θα φτιάχναμε εκθεσιακό κέντρο, θα έρθουν διάφοροι βιομήχανοι, με προϊόντα, ό,τι είχαμε. Και ο Αντρέας τότε, προς τιμήν του, μου απήντησε, με την Κοκόλα, που ήταν τότε γραμματέας, τα έχω τα χαρτιά, μου είπε ότι εντάξει, με ευχαριστεί, και έδωσε εντολή στον Υπουργό Εμπορίου και Εξωτερικών, που ήταν τότε νομίζω ο Παπούλιας, έδωσε εντολή να έρθουν σε επαφή μαζί μου, αυτοί δεν ήρθαν ποτέ και μετά και εγώ αδιαφόρησα.

Ν. Στα Εμιράτα πότε είχατε πάει και γιατί;

Ν. Είχα πάει διότι αισθανόμουνα σαν τον Αλ Καπόνε.

Κ. Δηλαδή…

Ν. Με παρακολουθούσανε η ΚΥΠ και οι άλλοι….

Κ. Ποιοι άλλοι;

Ν. Η ΚΥΠ, η Ασφάλεια, όλοι, λες και ήμουν ο Αλ Καπόνε. Και παρόλο που αυτοί που με παρακολουθούσαν, μου το είχανε πει γιατί ήταν πρώην άνθρωποι εκεί που υπηρετούσαν στην ΚΥΠ που τους ήξερα. Και μάλιστα εκεί που πήγαινα με το αυτοκίνητο, με παίρναν από πίσω, σταμάταγα στα φανάρια, γιατί εμένα το αυτοκίνητο έτρεχε, εκείνοι είχαν κάτι σακαράκες που δεν έτρεχαν και περίμενα να με ακολουθήσουν και τους έλεγα και που είμαι γιατί φοβόντουσαν. Και μάλιστα θυμάμαι ο Μιχελής, που ήταν διευθυντής Πειραιώς, έστελνε που υπηρετούσα σε μια ναυτιλιακή εταιρία, έστελνε κάθε τόσο κάποιον να δει αν ήμουν μέσα, γιατί δήθεν με χάνανε, δήθεν μη μας κλέψανε. Ερχόντουσαν σπίτι μου, χτυπάγανε το κουδούνι, λέει "*ζητήσατε το εκατό;"*. Μετά από αυτά, σηκώθηκα έφυγα, είπα να πάω στο εξωτερικό.

Κ. Φοβόσασταν τότε;

Ν. Όχι, δεν φοβόμουνα γιατί τους είχα πει "*ευτυχώς που μου το είπατε γιατί διαφορετικά θα σας καθάριζα"*. Έχω συνηθίσει, είμαι σε θέση μάχης, δε φοβόμουνα.

Κ. Εννοείτε αυτούς που σας παρακολουθούσαν.

Ν. Ναι, και τους είπα "*καλώς που μου το είπατε"* γιατί υπήρχε η πιθανότις εκεί που πηγαίναμε να τους έριχνα με το αυτοκίνητο εγώ στο ποτάμι.

Κ. Εν τούτοις δεν έχετε καθαρίσει κανένα ούτε την επταετία ούτε μετά.

Ν. Όχι αλλά δεν φοβάμαι κιόλας. Ενώ μπορεί, ούτε καν Τούρκο δεν έχω καθαρίσει, παρόλο ότι έλαβα {μέρος} σε μάχες στην Κοφίνου εκεί, αλλά συνήθως οι επικεφαλής οι διοικηταί δεν είναι με το όπλο.

Κ. Στην Κοφίνου εννοείτε στο βομβαρδισμό;

Ν. Ναι εκεί που καταλάβαμε κάτι χωριά με το Γρίβα.

Κ. Καταλάβατε χωριά αλλά ήρθαν τα αεροπλάνα τα τούρκικα μετά και βομβαρδίσαν. Εκεί τι έγινε;

Ν. Βομβαρδίσαν.

Κ. Πως σας φέρθηκαν οι Έλληνες αξιωματικοί που ήταν κάτω;

Ν. Οι Έλληνες αξιωματικοί που ήταν κάτω…..

Κ. Το 63-64, πότε μιλάμε;
Ν. Κατ' αρχάς τότε οι Τούρκοι, λόγω ότι ζούσε ο Γρίβας, δεν τολμούσαν, γιατί λέγαν ότι θα κάναν τότε απόβαση, και αναγκάστηκε ο Παπαδόπουλος και πήρε τη μεραρχία, αν κάνανε τότε απόβαση, δεν θα είχε μείνει Τούρκος.
Κ. Ο Κιοσσές τότε υπηρετούσε στην Κύπρο;
Ν. Όχι.
Κ. Είχε πάρει μέρος σε επιχειρήσεις κατά των Τούρκων οποτεδήποτε;
Ν. Ναι, είχε πάρει πριν πάω εγώ στην Κύπρο.
Κ. Πότε δηλαδή;
Ν. Το 63 με 64.
Κ. Τι είχε κάνει;
Ν. Δεν ξέρω, πάντως από ότι φαίνεται είχε λάβει μέρος σε πολλές επιχειρήσεις εναντίον των Τούρκων.
Κ. Δηλαδή;
Ν. Επιχειρήσεις με τους βατραχανθρώπους.
Κ. Τι επιχειρήσεις;
Ν. Επιχειρήσεις κομάντος, διότι οι Τούρκοι στα διάφορα χωριά ήταν εξοπλισμένοι και λόγω ότι υπήρχαν αψιμαχίες από εδώ και εναντίον των Ελληνοκυπρίων και εναντίον των Τουρκοκυπρίων, γιατί όταν ήταν τότε ο Κιοσσές, ήταν μια φούχτα όλοι όλοι οι Έλληνες αξιωματικοί.
Κ. Άρα ο Κιοσσές τι έκανε με τους κομάντος;
Ν. Με τους κομάντος είχε καταλάβει χωριά μαζί με άλλους του στρατού και Κυπρίους και άλλες διάφορες τέτοιες …
Κ. Είχε σκοτώσει Τούρκους;
Ν. Δεν ξέρω.
Κ. Τον είχαν επικηρύξει οι Τούρκοι;
Ν. Είχαν επικηρύξει όλους οι Τούρκοι…
Κ. Τον Κιοσσέ τον είχαν επικηρύξει;
Ν. Δεν το ξέρω.
Κ. Ο Κιοσσές με τον Περβαινά πεθερό τι κάνει στις 13 του Δεκέμβρη του 67;
Ν. Δεν ήμουν εδώ. Εγώ γύρισα το 68.
Κ. Ο Κιοσσές ως μέλος της ανακριτικής επιτροπής…
Ν. Ούτε αυτό το ξέρω, που ήταν Ευαγγελόπουλος, Κιοσσές, Καμαρινέας, ούτε ποιους ανακρίνανε ούτε γιατί τους ανακρίνανε..
Κ. Μάθατε όμως….τι μάθατε;
Ν. Έμαθα ότι ήταν κάποιοι να βάλουνε βόμβες και έπιασαν μια ομάδα υπαξιωματικών.
Κ. Ο Κιοσσές από κάποια στιγμή και μετά στρέφεται κατά του καθεστώτος, ή όχι; Τι γνωρίζετε γι' αυτό;
Ν. Όχι, δεν εστράφη εναντίον του καθεστώτος, απλώς μπορεί να ήταν δυσαρεστημένος, όταν έφυγε πλέον ο Περβαινάς. Και όταν επί της εποχής μου όλοι αυτοί οι νεαροί οι οποίοι κάνανε τον επαναστάτη ή και……..είπα "θα κοπεί αυτό" και γι' αυτό επί της εποχής μου ετιμώρησα τον Λαγωνίκα, τον Παντελή. Και έκοψα από τις εξετάσεις του εμπορικού ναυτικού τον αδερφό του Λαγωνίκα, το Γιάννη, χωρίς να είμαι εναντίον του Λαγωνίκα, απλώς ήμουν στις εξετάσεις, αντέγραφε και του έβαλα μηδέν. Δε με ενδιέφερε λόγω του ότι ήταν……έπρεπε, επειδή έκανε τον επαναστάτη, δια του παραδείγματος, να είναι καλύτερος από τους άλλους.
Κ. Ο Κιοσσές υπήρξε επαναστάτης; Όχι ο μεγάλος, ο γέρος……ο μικρός υπήρξε οπαδός της δικτατορίας;
Ν. Ναι, ναι, υπήρξε. Αυτό είναι βέβαιο διότι μαζί με τον Περβαινά και τέτοια ήταν μαζί στο γραφείο, αυτός, ο Αναγνωστόπουλος, όταν γύρισα εγώ από την Κύπρο…….
Κ. Σε ποιο γραφείο ήταν;
Ν. Δεν ξέρω σε ποιο γραφείο….περί του αρχηγού το γραφείο. Ήταν ο Ρηγόπουλος, ο Βόσος, ο Γκιόκεζας, αυτοί ήταν.
Κ. Ο Γκιόκεζας δεν ήταν συμμαθητής του Κιοσσέ ούτε της ίδιας ηλικίας.
Ν. Όχι, παραπάνω. Και μάλιστα είχα….τον Γκιόκεζα και τον επανέφερα.
Κ. Ο Γκιόκεζας θέλετε να πείτε ότι ήταν οπαδός της 21ης Απριλίου επί Περβαινά;
Ν. Ήταν στα μέσα και στα έξω με τον Περβαινά μαζί.
Κ. Και μετά γιατί άλλαξαν;
Ν. Και ο Κολιγιάννης. Γιατί άλλαξαν; Γιατί μετά, όταν έφυγε ο Περβαινάς, αυτοί περιορίστηκαν πλέον στα ψυχρά στρατιωτικά τους καθήκοντα.
Κ. Να κλείσουμε το θέμα του Κιοσσέ. Ο Κιοσσές γίνεται γνώστης του κινήματος του ναυτικού σε κάποια φάση, πριν γίνουν οι συλλήψεις.

Ν. Το ήξερα εγώ από μήνες πριν, το κίνημα του ναυτικού, και ποιοι ήταν και ποιοι δεν ήταν, και κάθε τόσο φρόντιζα να τους ειδοποιώ, να πάψουν να κάνουν βλακείες.
Κ. Με ποιους τους ειδοποιούσατε; Πώς;
Ν. Και το Νίκο τον Παπά, το λέει και ο ίδιος, τον πήρα τηλέφωνο..
Κ. Στο Ηράκλειο όταν έφευγε.
Ν. Ναι.
Κ. Πριν κ. Νικολόπουλε, είπατε πριν από μήνες το ξέρατε. Πώς το ξέρατε;
Ν. ……και στο Σταθόπουλο του είχα πει να πει στον Καναβαριώτη και σε κάτι άλλους που συγκεντρώνονταν και κάναν αυτά, βάλαμε στου Παναγιωταρέα προκηρύξεις ότι έχουν εντοπιστεί και τέτοια…εμείς στο ναυτικό δεν θέλαμε ……και το ξέραμε ότι το κίνημα το είχαν αναβάλει αλλά ένας υπαξιωματικός δικός τους πήγε το ανέφερε στο διευθυντή του Παπαδόπουλου.
Κ. Ποιος; Αυτός ο Ψαριάδης;
Ν. Δεν ξέρω. Εγώ ούτε τον ξέρω. Του το ανέφερε και μας φώναξε αυτός και λέει "*το ναυτικό απόψε θα κάνει κίνημα*" και τέτοια…..
Κ. Ποιος σας φώναξε;
Ν. Με φώναξε εμένα ο διευθυντής του γραφείου του Παπαδόπουλου.
Κ. Αυτά στις 23 Μαΐου. Πριν φτάσουμε εκεί. Εσείς είπατε ότι μήνες πριν ξέρατε……
Ν. ……ότι κινούντο, τι λένε, όχι μόνο αυτό, και γκόμενες, γυναίκες, σύζυγοι, που τις πηδάγανε άλλοι τα λέγανε, δηλ. το ναυτικό όπως ξέρεις είναι της αρβύλας..
Κ. Κ. Νικολόπουλε μην το εφτελίσουμε το κίνημα του ναυτικού. Μήνες πριν είπατε ότι ξέρατε για το κίνημα. Αφήστε τις γκόμενες, άντρες ήταν, γαμούσαν.
Ν. Όχι, το λέγανε…..
Κ. Ποιοι το λέγανε; Οι γκόμενές τους. Μα ποιες γκόμενές τους;
Ν. Σου λέω, το ναυτικό είμαστε μια κλειστή τέτοια και ότι τέτοια γίνονται, είναι γνωστά. Μετά, μερικοί που ενήργησαν, άλλοι ήταν κύριοι και δεν ανέφεραν τίποτα, είπαν ότι δεν δέχονταν, δεν ανέφεραν, άλλοι τα ανέφεραν.
Κ. Τα ανέφεραν πού;
Ν. Τα ανέφεραν στους κυβερνήτες τους, στις υπηρεσίες τους……το τέτοιο ήταν γνωστό. Αλλά το ναυτικό δεν θέλαμε να γίνει τίποτα διότι θα ήταν εις βάρος μας, όλου του ναυτικού, κι όπως και βγήκε και σε πληροφορώ ότι εάν όταν τελικώς έγινε αυτό και μάθαμε και παρασταθήκαμε να κάνουμε τις ανακρίσεις, εγώ με τον Αραπάκη, θα διώχναν δύο-τρία άτομα και θα σταμάταγε εκεί, αλλά εδώ ήταν το σφάλμα του Μαργαρίτη, ο οποίος, ενώ αρχίσαμε να κάνουμε τις ανακρίσεις, είπε, γιατί είχε έρθει και ο Αγγελής εκεί, ότι "*το ναυτικό δεν είναι σε θέση να κάνει τις ανακρίσεις, ας παραλάβει ο στρατός*".
Κ. Ο Μαργαρίτης Αρχηγός Στόλου τότε.
Ν. Αρχηγός του Ναυτικού τότε.
Κ. Δεν τον συνέφερε, γιατί;
Ν. Δεν τον συνέφερε, φοβήθηκε, τέτοια, και είπε "*δεν είμαστε εις θέσιν να τις κάνουμε εμείς τις ανακρίσεις, ας παραλάβει ο στρατός*". Διότι αν περιορίζοντο οι ανακρίσεις μεταξύ….όπως και μετά ξέραμε, ήταν και άλλοι πολλοί, τους οποίους ξέραμε, ούτε τους ενόχλησε, ούτε τους είπε κανείς, και έπειτα μου λένε πολλοί…εγώ π.χ. στο συμμαθητή μου τον Τάσο του λέω "*Τάσο είσαι και λόγω ότι αυτά…..πήγαινε σπίτι, ετοίμασε τη βαλίτσα, έλα κάτω να μπεις σε ένα κελί*".
Κ. Τριανταφυλλίδης.
Ν. Ναι, και σε πολλούς άλλους. Μετά βέβαια για λόγους…..να μπούνε βουλευταί, να κερδίσουν τέτοια, έφτασε ο Σταθόπουλος να πει ότι τον χαστούκισα, που δεν έγινε ποτέ. Αλλά για λόγους ότι ήθελε να βγει βουλευτής και τέτοια, ο καθένας έλεγε ό,τι ήθελε. Και μάλιστα, που είπε "*βασανίζουν*..." και αυτά, ο Μάλιαρης μια φορά σε ένα πάρτι τους είπε "*μη λετε και τρίχες και τα φουσκώνουμε*". Λοιπόν αυτά ήταν θέματα τα οποία αυτό που έγινε, όχι ότι μπορούσε να κάνει τίποτα το ναυτικό, απλώς δημιούργησε και μια κατάσταση που στο τέλος, για ένα ορισμένο διάστημα βγήκε και εναντίον του ναυτικού. Εγώ π.χ. τα είχα βάλει και με το στρατό επανειλημμένως, διότι εάν λέγαμε συνεργασία….ισότιμη, όχι όμως υπάλληλος κάποιου ταγματάρχου ή αντισυνταγματάρχου.
Κ. Μα δεν ήμασταν υπάλληλοι τότε του στρατού κ. Νικολόπουλε;
Ν. Τουλάχιστον εγώ δεν ήμουν.
Κ. Κύριε Νικολόπουλε, το "κίνημα του ναυτικού", πέστε μου τα αίτια.
Ν. Το αίτιο που οι αξιωματικοί έκαναν αυτήν την κίνηση, δεν ήταν ότι εβάλλοντο τα δημοκρατικά τους ιδεώδη. Το έκαναν για λόγους ρατσιστικούς: ότι δεν θα δεχόντουσαν, όπως και εγώ δεν ανεχόμουνα να ήμουνα satellite του στρατού.
Κ. Τι εννοείτε δηλαδή;
Ν. Όχι ότι το κάνανε διότι δεν τους επέτρεπαν τα δημοκρατικά τους ιδεώδη να υπηρετούν στη χούντα. Γιατί σου λέω όταν αυτοί, οι περισσότεροι, η ηγεσία του κινήματος του ναυτικού, όταν έγινε η Επανάσταση,

λόγω ότι ήταν στην ηγεσία που έδιωχνε και έκαναν αυτές τις θέσεις, ήταν όλα ωραία. Όταν ήταν με τον Λαγωνίκα και μετά στο τέλος, λόγω του ότι έχασαν αυτές τις διευθύνουσες θέσεις εθεώρησαν ότι "μας καπελώνει ο στρατός". Βασικώς το έκαναν όχι γιατί εθίγοντο τα δημοκρατικά τους ιδεώδη, διότι αν ήταν δημοκρατικά, δεν θα έδιωχναν τον Ντεγιάννη, τον Τζανετάκη και μερικούς άλλους…..

Κ. Μα ποιοι τους διώξαν; Του κινήματος;

Ν. Η ηγεσία του κινήματος και πολλοί από αυτούς ήταν οι άνθρωποι που ήταν με το Λαγωνίκα και τους πρώτους βασιλικούς, με το Δέδε και τέτοια….

Κ. Ο Λαγωνίκας πώς αποχώρησε διαχώρισε τη θέση του από τη δικτατορία; Πώς;

Ν. Δεν διαχώρισε ποτέ τη θέση του.

Κ. Μα ο Λαγωνίκας σε κάποια φάση σταματάει να ασχολείται…

Ν. Τον βγάλανε από Γενικό Γραμματέα. Δεν διαφώνησε, απλώς βγήκε από Γενικός Γραμματέας……

Κ. Είπατε ότι μήνες πριν γίνουν οι συλλήψεις στις 23 Μαΐου του 73 ξέρατε εσείς, αντιπλοίαρχος ή πλοίαρχος, διευθυντής του Α2 του ΓΕΝ ότι, ετοιμάζεται το κίνημα και τους προειδοποιούσατε. Πώς το ξέρατε;

Ν. Πως το ήξερα…….οι κινήσεις της υπηρεσίας πληροφοριών έχουνε πληροφορίες για κινήσεις, πράκτορες και αυτά……

Κ. Συγκεκριμένα…..

Ν. Συγκεκριμένα, πώς δουλεύουν οι υπηρεσίες πληροφοριών;

Κ. Πώς δουλεύουν;

Ν. Με συλλογή πληροφοριών.

Κ. Δηλαδή πώς;

Ν. Τι πώς; Όπως δουλεύουν όλες οι υπηρεσίες πληροφοριών ή πολεμικών ή οτιδήποτε, οτιδήποτε πληροφορία έρχεται, διερευνάται, διασταυρώνεται……

Κ. Το κίνημα του ναυτικού, μήνες πριν γίνουν οι συλλήψεις, εσείς το ξέρατε, το ξέρατε από τις υπηρεσίες πληροφοριών. Δηλαδή άνθρωποι του ναυτικού, που ήταν μέσα στο κίνημα, σας δίνανε πληροφορίες;

Ν. Όχι, μπορεί να ήταν υπαξιωματικοί αυτοί, μπορεί να ήταν, όχι του κινήματος αλλά φίλοι που οι άλλοι ήτανε, γιατί οι αξιωματικοί μιλάνε.

Κ. Μιλούσανε οι αξιωματικοί του κινήματος για το κίνημα;

Ν. Ε, βέβαια μιλούσανε.

Κ. Σε ποιους μιλούσανε;

Ν. Σε άλλους συναδέλφους προσπαθώντας να τους μυήσουνε, οι οποίοι δεχόντουσαν ή δεν δεχόντουσαν……

Κ. Αν σας ρωτήσω για ονόματα δεν θα μου πείτε.

Ν. Αποκλείεται.

Κ. Θα μου πείτε όμως για τις γκόμενες. Εννοείτε μήπως του Αριστείδη του Κολιγιάννη, την Αμερικανίδα στο σπίτι της οποίας γινόντουσαν οι συγκεντρώσεις;

Ν. Σου είπα, δεν θα ασχοληθώ με το κίνημα του ναυτικού. Απλώς σου είπα ότι ήταν γνωστό και προσπαθούσα επανειλημμένως πλαγίως όχι, ευθέως δεν μπορούσα, ότι είναι γνωστά, να μην κάνουν βλακείες, και σου είπα αυτοί όλοι, που λες και ο Κολιγιάννης, ήταν και αυτός από τους πρωτεργάτες του Περβαινά, ήταν και ο Κολιγιάννης με την ομάδα του Περβαινά.

Κ. Υπερασπιστής της 21^{ης} Απριλίου;

Ν. Ναι, στην αρχή όλοι ήταν, και ο Παναγιωταρέας ήταν και ο Αλέκος ο Παπαδόγγονας ήταν και όλοι αυτοί ήταν.

Κ. Οι βασιλόφρονες;

Ν. Ναι, για τους βασιλόφρονες, τότε ήταν σχεδόν όλο το ναυτικό βασιλόφρονες.

Κ. Μετά όμως αλλάζουν και στρέφονται κατά της "Επαναστάσεως" επειδή διώξανε το βασιλιά, επειδή τον διώξατε δηλαδή.

Ν. Τον διώξαμε ή έφυγε. Γιατί ακόμα και το κίνημα όταν έγινε του βασιλιά, εγώ ήμουν ακόμα στην Κύπρο.

Κ. Κύριε Νικολόπουλε ξέρετε ότι οι υπηρεσίες της ΚΥΠ εγνώριζαν για το κίνημα επίσης μήνες πριν, που το γνωρίζατε και εσείς;

Ν. Μα με την ΚΥΠ συνεργαζόμαστε, και από εκεί παίρναμε πληροφορίες.

Κ. Παίρνατε πληροφορίες από την ΚΥΠ από αξιωματικούς του στρατού προφανώς.

Ν. Όχι γιατί πολλές φορές στην ΚΥΠ υπήρχαν αξιωματικοί του ναυτικού που έδιναν εκεί πληροφορίες.

Κ. Ανεξάρτητοι δηλαδή, όχι υπηρετούντες στην ΚΥΠ, γιατί στην ΚΥΠ είναι δύο θέσεις.

Ν. Όχι υπηρετούντες, άλλοι. Η ΚΥΠ είχε δημιουργήσει και αυτή δίκτυα…..

Κ. Δικά της στα οποία υπήρχαν και εν ενεργεία του ναυτικού;

Ν. Ναι τους οποίους πιθανώς τους φανταζόμουνα χωρίς να ξέρω ποιοι ήτανε, αλλά ξέρω ότι υπήρχανε, αλλά η κάθε ΚΥΠ, όπως και τώρα ακόμα, έχει διαφόρους πράκτορες και μέσα στις ένοπλες δυνάμεις από διαφόρους, οι οποίοι θέλουν να δίνουν πληροφορίες ή πιστεύουν ή δεν πιστεύουν ή οτιδήποτε και σε πολιτικές υπηρεσίες και παντού υπάρχουν..

Κ. Θέλετε να με πείσετε ότι εσείς Α2 του ΓΕΝ δεν ξέρετε ποιοι αξιωματικοί του ναυτικού δίνανε πληροφορίες στην ΚΥΠ; Δεν θέλετε να τους πείτε.

Ν. Ναι, σου λέω…….

Κ. Η ΚΥΠ γνώριζε για το κίνημα του ναυτικού. Αξιωματικοί του στρατού ξηράς που υπηρετούσαν στην ΚΥΠ έδιναν πληροφορίες σε αξιωματικούς του κινήματος, όχι μόνο σε εσάς, ότι ξέρει η ΚΥΠ για το κίνημα. Εσείς τι έχετε να πείτε για όλη αυτή την κατάσταση; Ο Σταματελόπουλος και η ομάδα του τι ρόλο έπαιζε σε όλη αυτή την υπόθεση;

Ν. Ο Σταματελόπουλος και η ομάδα του που ήταν μετά....Αναγνωστόπουλος, Κιοσσές και τέτοια, μάλλον με αυτήν την ομάδα……

Κ. Ποιοι δηλαδή;

Ν. Δεν τους ξέρω ακριβώς…

Κ. Ο Γκιόκεζας ήταν;

Ν. Ήταν, όλοι αυτοί που ήταν με τον Περβαινά κατά κάποιο τρόπο είχαν επαφές με το Λέκκα και το Σταματελόπουλο.

Κ. Τον Λέκκα όμως τον άδειασε ο Ιωαννίδης. Ήταν ο προτελευταίος που έφυγε από εν ενεργεία.

Ν. Ναι.

Κ. Τον έπεισε να υποβάλουν παραίτηση μαζί και ο Ιωαννίδης δεν υπέβαλε, αλλά ο Λέκας……

Ν. Όχι, δεν τον έπεισε ότι θα υποβάλουν μαζί, του είπε "*υπέβαλε*" γιατί ο Λέκας είχε νευριάσει …….και αντί ο Ιωαννίδης να τον σταματήσει, τον έπεισε να παραιτηθεί. Κατ' αρχάς σε πληροφορώ εγώ, λόγω ότι ήμουν εναντίον και δεν ανήκα σε καμία ομάδα, διαφόρων ομάδων, του Λέκκα, του Σταματελόπουλου, ερχόντουσαν, του στρατού…….

Κ. Και σας τα λέγανε;

Ν. Και προσπαθούσα να τους τα φτιάξω.

Κ. Για το καλό του τόπου προφανώς.

Ν. Ναι και για αυτό το λόγο σου είπα όταν εγώ έπρεπε να πάω στο ΝΑΤΟ, μου είπε ο Μαργαρίτης "*δεν θα πας γιατί τη θέση σου θα την καταλάβει κάποιος*……"

Κ. Ποιος δηλαδή;

Ν. Δεν λεμε ποιος τώρα, ονόματα, αλλά κάποιος από αυτούς που ήταν οι διάφοροι φανατικοί.

Κ. Ο Πολιτόπουλος;

Ν. Δεν ξέρω.

Κ. Που ήθελε να ξυρίσει όλο το ναυτικό στις 13 του Δεκέμβρη; Ποιος κ. Νικολόπουλε;

Ν. Δεν λέω ποιος και μάλιστα όταν τελευταία είχα απηυδήσει και ήθελα να φύγω, πριν καταρρεύσει η χούντα, είχα βάλει και είχα πει ότι αντικαταστάτης μου θα ήταν ο Σοφράς, ο οποίος Σοφράς ήταν …..σε αυτόν παρέδωσα, ο οποίος ήταν ουδέτερος, δηλ. παρότι ήταν συμπαθών, ούτε έξαλλος ήταν ούτε είχε καμία σχέση με επαναστατικά κόκκινα όπως π.χ. όταν έγινε το δημοψήφισμα εναντίον του βασιλιά, εγώ ψήφισα κατά συνείδηση, δεν ψήφισα ότι αποφάσισε η χούντα, και μάλιστα το είχα πει.

Κ. Ψηφίσατε "ναι" στο βασιλιά;

Ν. Ναι, διότι επίστευα υπό ποία έννοια. Όχι στον Κωνσταντίνο, ο οποίος έκανε σφάλματα, επίστευα ότι εάν έχουμε έναν ανώτατο άρχοντα, όπως η Σουηδία, η Δανία, η Αγγλία, θα ήταν καλύτερα από το να έχουμε κάποιον Πρόεδρο. Εάν ήταν όμως αυτής της μορφής η βασιλεία, όπως είναι στα Σκανδιναβικά κράτη….

Κ. Ο Κιοσσές στράφηκε ή δεν στράφηκε εναντίον της δικτατορίας, αφότου τον πήγατε στην Κρήτη με μετάθεση;

Ν. Να στραφεί ευθέως και τέτοια, όχι, όπως λέγανε όλοι ήτανε ναι…..αλλά όχι ότι στράφηκε με κινήσεις που θα ανέτρεπε το καθεστώς.

Κ. Ο Γκλύξμπουργκ, ο βασιλιάς κατ' εσάς ο Κωνσταντίνος, 13 του Δεκέμβρη του 67, αφού έχει συνεργαστεί, έχει ορκίσει και έχει στηρίξει την "Επανάσταση", γιατί το έκανε αυτό; Γιατί έκανε το αντικίνημα στις 13 του Δεκέμβρη;

Ν. Το έκανε γιατί ο Κωνσταντίνος δεν τον είχες προλάβει στη Σχολή που τον ξέρω εγώ, ο Κωνσταντίνος ήταν ένα αγαθό παιδί. Ασχολείτο με τις γκόμενες, με τέτοια…..οι περί αυτόν Αρναούτης και τέτοια, λόγω ότι κατά κάποιο τρόπο είχανε διωχθεί από την επανάσταση και μερικούς στρατηγούς, οι οποίοι το έφεραν βαρέως γιατί αυτοί ήταν εκτός, τον έπεισαν και έκανε αυτό, ενώ θα έπρεπε να ξέρει ότι καμία κίνηση δε μπορεί να πετύχει κανείς, αν δεν έχει τους λοχαγούς και τους ταγματάρχας μαζί του. Δηλαδή το να βγουν οι στρατηγοί να πούνε, δεν τους ακολουθεί κανείς. Αυτοί που έχουν τις μονάδες είναι οι λοχαγοί και οι ταγματάρχες.

Κ. Υποχρεωτικά με φέρνετε στο σχέδιο που εφαρμόστηκε στην 21η Απριλίου. Είναι το σχέδιο αυτό που ετοίμαζε ο αρχηγός τότε του στρατού Σπαντιδάκης υπό την έγκριση του τότε βασιλιά Κωνσταντίνου, διότι όλα τα κομμάτια του σχεδίου του τα παρουσίαζε και τα ενέκρινε. Στη συνέχεια ο Παπαδόπουλος και οι σύντροφοί του το εφάρμοσαν και παραμέρισαν τους παραπάνω. Είναι έτσι ή όχι;

Ν. Έτσι όπως έχει αποδειχθεί και τώρα που ξέρεις πολύ καλά, και το είπανε και βγάλανε και του State Department τα τέτοια, ότι ετοίμαζε και είχε ζητήσει ο Κανελλόπουλος ακόμα, ο δημοκράτης. Ετοίμαζε και είχε ζητήσει να θέσει το Σύνταγμα εκτός και να μην κάνει εκλογές. Τελευταία το διάβασα στα διάφορα του State Department και οι στρατηγοί ετοίμαζαν, και οι πολιτικοί ετοίμαζαν για να μην βγει ο Αντρέας ο Παπανδρέου. Ετοίμαζαν και συζητούσαν μεταξύ Αμερικάνων, Εγγλέζων και τέτοια, να κάνουν και αυτοί, σαν τον Κανελλόπουλο, ανατροπή των άρθρων του Συντάγματος.

Κ. Θέλετε να πείτε ότι οι ηγέτες τότε των αστικών κομμάτων, των συντηρητικών, των κεντρώων, των δεξιών κομμάτων, βλέποντας τον κίνδυνο να ανέβει ο Αντρέας ο Παπανδρέου ή η αριστερά στην Ελλάδα, σχεδίαζαν παρεκτροπή του Συντάγματος.

Ν. Έχει αποδειχθεί αυτό, όπως έχει αποδειχθεί και με το βιβλίο, αν διάβασες του φίλου μου του Αριστόδημου……για τον "Ασπίδα", ότι υπήρχε όντως αυτή η οργάνωση..

Κ. Ξέρετε το όνομα Βαρδάνης;

Ν. Όχι.

Κ. Όταν υπηρετούσατε στην Κύπρο το 63, 66, 67, 68;

Ν. Αν μου πεις ποιοι ήταν οι στρατηγοί επιτελάρχαι, ανεξαρτήτως του ότι εγώ ήμουν αντιπλοίαρχος και είχα μικρό βαθμό ιεραρχικώς, με αυτούς που συγχρωτιζόμουν ήταν οι στρατηγοί και οι ταξίαρχοι, λόγω θέσεως.

Κ. Λογικό.

Ν. Επομένως αυτοί όλοι εμένα με ξέρουν, γιατί τους έκανα σε όλους διαλέξεις, ενώ εγώ δεν μπορώ να τους θυμάμαι όλους.

Κ. 22Μαϊου του 73 έχετε πληροφορίες ότι θα εκδηλωθεί το κίνημα, τις έχετε από το Δεμέστιχα, τον αξιωματικό του στρατού ξηράς……

Ν. Μα κατ' αρχάς είχαμε και πληροφορίες ότι το ανέβαλαν…..

Κ. Από ποιόν; Τον Ψαριάδη;

Ν. Όχι, ο Ψαριάδης δεν είχε ειδοποιηθεί ότι ανεβλήθη, νόμιζε ότι θα γίνει, γι' αυτό πήγε και το ανέφερε στον τότε διευθυντή…….αυτός υπηρετούσε τότε, αν θυμάσαι, εμείς είχαμε κανονίσει να μην έχει μόνο ο στρατός τον άγνωστο στρατιώτη, και πηγαίναμε όλες οι ένοπλες δυνάμεις και πηγαίναμε και το ναυτικό… Και αυτός πήγε, το ανέφερε ότι θα γίνει, ενώ εμείς ξέραμε ότι δεν θα γίνει, ότι είχε αναβληθεί και λόγω ότι ήρθε εκεί αυτό……..αναγκαστήκαμε….αυτά που λένε ότι είχανε πάει λόχοι ΕΣΑ ……αυτά είναι μπούρδες. Πέντε άτομα πήγανε και απλώς δεν αφήναμε στην πύλη του ναυστάθμου…

Κ. Αυτά είναι γνωστά……..

Ν. Απλώς είχανε πει ότι πήγανε λοκατζήδες……αυτά είναι μπούρδες. Αλλά τι γράφουν στα βιβλία θέλω να σου πω…..

Κ. Ναι, πρέπει να τα αποκαταστήσουμε αυτά. Το βράδυ εκείνο, 22 Μαΐου, συμμετέχετε στο γραφείο του Κούβαρη, του υπασπιστή του Παπαδόπουλου, σε σύσκεψη που έγινε, τα γράφει ο Χαρατσής, όπου συμμετέχει και ο Αραπάκης, ποιος ήταν εκεί;

Ν. Φώναξαν τον Αραπάκη, τον Καμαρινέα, συν τον Κουσουρή ο οποίος ξέραμε ότι συμμετέχει…..

Κ. Πως τον φωνάξατε, αφού ξέρατε ότι συμμετέχει;

Ν. Για προβοκάτσια…..

Κ. Δηλαδή;

Ν. Και τον στείλαμε μάλιστα και ταξίδι μετά με το πλοίο, για να μάθουμε μήπως ο Παπάς γυρίσει και δεν πάει στην Ιταλία.

Κ. Πως ξέρατε ότι και ο Κουσουρής δεν θα συμμετάσχει και αυτός όπως ο Παπάς;

Ν. Γιατί όταν πήγε ταξίδι, ήταν άνθρωποι που, αν συμμετείχε, δεν θα τον ακολουθούσανε και θα τον δένανε. Ήταν εύκολο αυτό να γίνει.

Κ. Ξεκαθαρίζετε σήμερα κ. Νικολόπουλε τη θέση του Κουσουρή, ναι ή όχι;

Ν. Τι εννοείς;

Κ. Την καθαρίζετε τη θέση του Κουσουρή ότι ήταν ένθερμος υποστηρικτής του κινήματος, ναι ή όχι;

Ν. Ο Κουσουρής συμμετείχε στο κίνημα.

Κ. Ναι. Πως συμμετείχε στη σύσκεψη αυτή, στο γραφείο του υπασπιστή του Παπαδόπουλου; Γιατί τον φωνάξατε; Ήταν μαζί σας ή εναντίον σας;

Ν. Όχι, τον φωνάξαμε διότι λόγω ότι υπηρετούσε στο Α2 του ΑΕΔ, υπό αυτό το καπέλο τον φωνάξαμε……

Κ. Του ΑΕΔ; Μα δεν ήταν κυβερνήτης σε καράβι;

Ν. Πριν πάει κυβερνήτης ήταν στο ΑΕΔ, στο 2ο γραφείο.

Κ. Και τι έκανε εκεί δηλαδή; Ζει ο Κουσουρής; Τον είχα κυβερνήτη.
Ν. Ζει και βασιλεύει και ήταν και υποψήφιος βουλευτής του ΠΑΣΟΚ……
Κ. Και στη ΕΥΔΑΠ ήταν…….
Ν. Έχει γκαράζ, φτιάχνει σουβλάκια, τέτοια, πρακτορεία, είναι επιχειρηματίας.
Κ. Ένα λεπτό: από πού τα απέκτησε; Να το ξεκαθαρίσουμε.
Ν. Τα απέκτησε διότι η γυναίκα του είχε ακίνητη περιουσία.
Κ. Ο Κουσουρής συμμετέχει διότι εσείς πονηρά σκεπτόμενοι, σωστά για την εποχή, λέτε "να τον φωνάξουμε, αφού ξέρουμε ότι είναι στο κίνημα, διότι θα πάει να ειδοποιήσει τους άλλους και θα σταματήσουν την ενέργεια", σωστά;
Ν. Ξέραμε ότι είχε σταματήσει…
Κ. Ότι είχε αναβληθεί.
Ν/ Ναι, αλλά λόγω ότι μας επίεζε ο διευθυντής του γραφείου……
Κ. Ποιος διευθυντής;
Ν. Ο γραφέας του Παπαδόπουλου, γιατί του είχε πει αυτός ο αξιωματικός ότι το κίνημα θα γίνει.
Κ. Ο Κούβαρης σας πίεζε;
Ν. Όχι, ο διευθυντής του γραφείου. Ο Κούβαρης τι δουλειά είχε; Ήταν υπασπιστής.
Κ. Και τι σας έλεγε αυτός;
Ν. Είπε ότι είχε πληροφορίες ότι απόψε θα γίνει το κίνημα και όντως μερικοί κατεβήκανε, γιατί το ανέβαλαν η ηγεσία και δεν είχαν ειδοποιήσει τους κατώτερους ότι …… και επανέρχοντο οι άνθρωποι, πολλοί που δεν ξέρανε, επανέρχοντο στα πλοία τους. Σημαιοφόροι, ανθυποπλοίαρχοι.
Κ. Με τον Κουσουρή, τελειώνετε με τον Κουσουρή……
Ν. Ναι ο Κουσουρής και μάλιστα μετά πήγε και ταξίδι, τον αφήσαμε και πήγε ταξίδι, μήπως δει ο Παπάς ότι δεν ξέρουμε ότι είναι και αυτός και μήπως δεν βγει στην Ιταλία να μας εκθέσει και γυρίσει πίσω.
Κ. Πριν εκδηλώσει ο Παπάς τις προθέσεις του…..
Ν. Πριν εκδηλώσει τις προθέσεις του.
Κ. Εσείς τον παίρνετε τον Παπά στο τηλέφωνο και του λέτε άλλα λόγια να αγαπιόμαστε……"*Νικολάκη τι έχεις να κάνεις"* και κάτι τέτοιο.
Ν. Δεν του είπα……του είπα "*Νίκο λόγω του ότι ακούω κάτι βλακείες εκεί με τον Κωνσταντίνο*" και λόγω του ότι ήταν και υπασπιστής, του λέω "*μη γίνει καμία βλακεία*". Και μάλιστα ο Παπάς, λόγω ότι, ξέρεις στο ναυτικό, ανεξαρτήτως τι πιστεύεις ή τι κάνεις, με ρώτησε "*απέξω τι θέλεις να σου φέρω;*". Όπως συνήθως, λόγω ότι καπνίζαμε, του λέω "*Νικολάκη καμιά κούτα τσιγάρα*". Και σε πληροφορώ όταν βγήκε ο Παπάς έξω που έβγαινε, έλεγε στον ύπαρχό του, που ήταν ο Πατεράκης, δεν ξέρω ποιος ήταν…
Κ. Ο Ξενάκης.
Ν. Ο Ξενάκης, του έδωσε δύο κούτες τσιγάρα και του είπε "*μην ξεχάσεις να δώσεις τα τσιγάρα στον κ. Νικολόπουλο*". Κατάλαβες διότι…
Κ. Ξέρετε τι μου θυμίζετε; Παρότι ξέρω τη λογική και τη νοοτροπία, μου θυμίζετε τη 17 Νοέμβρη: οικογενειακή υπόθεση, οι χουντικοί και οι αντιχουντικοί τα λετε μεταξύ σας, εσείς τον παίρνετε τον Παπά στο Ηράκλειο τηλέφωνο, ξέρετε ότι είναι στο κίνημα, φοβάστε ότι θα τα τινάξει στον αέρα, όπως τα τίναξε, και τι ήταν ο Παπάς……μα ήταν τρελός, δεν ήταν; Δεν τον ξέρατε; Α2 ήσασταν. Υπεύθυνος ήσασταν απέναντι στην "Επανάσταση" που ο Παπάς έφυγε από το ναύσταθμο.
Ν. Ο Παπάς γιατί έφυγε; Διότι αν ήμουν εγώ θα γύριζα πίσω, δεν θα εξέθετα το κράτος μου στο εξωτερικό……..
Κ. Γιατί το εξέθεσε ο Παπάς; Μην μου πείτε! Άγαλμα του έκαναν.
Ν. Άγαλμα του έκαναν αλλά στην πραγματικότητα το εξέθεσε. Για σένα δεν το εξέθεσε; Μεταξύ μας έλα εδώ να με σκοτώσεις, αλλά δεν δέχομαι να πας έξω, όπως του είπα μια φορά του Νίκου του Παπά, γιατί τώρα βλεπόμαστε, του είπα αυτό που λέω "*τα εν οίκω μη εν δήμω*", του λέω…….
Κ. Μετά τη δικτατορία βρισκόσαστε με τον Παπά και τι του λετε; Σας την έφερε με το καράβι, όχι εσάς προσωπικά αλλά στο καθεστώς.
Ν. Δεν του είπα τίποτα.
Κ. Μα τι δεν του είπατε τίποτα, τον συναντάτε τώρα, τι του λετε;
Ν. Τώρα πολλές φορές του λέω "*τι μαλακίες κάνεις;"* και για άλλα πράγματα, γιατί τώρα π.χ. έκανε ένα για τις συντάξεις, γιατί ότι κάνει μου το δίνει, μου το έδωσε το γράμμα. Του λέω "*αυτά έπρεπε να τα κάνεις*" για τα νοσοκομεία που λέγανε τελευταία….
Κ. Δεν λέω για την περίοδο της αρχηγίας του, λέω για τότε, για το καθεστώς.
Ν. Όχι, απλώς δεν του είπα τίποτα, γιατί σου είπα, ο καθένας είναι συνάδελφος ανεξαρτήτως…..ακόμα πιστεύω και ένας ο οποίος έχει στραφεί εναντίον μου, εγώ τον συχωρώ, γιατί θεωρώ ότι για προσωπικό του συμφέρον, ανθρωπάκι είναι, άστο να κάνει …….Να σου πω και κάτι άλλο για το πώς λέμε ότι γράφεται η ιστορία; Ένας δημοσιογράφος ο οποίος έχει χρηματίσει και πρόεδρος ή γενικός γραμματέας της ΕΣΗΕΑ και τέτοια, ο οποίος κατά κάποιο τρόπο ήταν και πράκτοράς μου, και πληροφοριοδότης, έγραψε ένα βιβλίο "*Από*

τον ΙΔΕΑ στη Χούντα", το οποίο το πήρα και μου το αφιέρωσε. Μεταπολιτευτικώς. Και έβαλα με μαρκαδόρο ποια ήταν σωστά και ποια ήταν λάθος, και του λέω "*ρε συ τι είναι αυτά που γράφεις; Και τα γράφεις μάλιστα ως ντοκουμέντα για την ιστορία; Και η ιστορία λόγω του ότι είσαι της ΕΣΗΕΑ και τέτοια και σοβαρός δημοσιογράφος θα τα κρατήσει ως σωστά…"*. Και ξέρεις τι μου είπε; "*Το ψωμάκι μας να βγάλουμε"*. Η ιστορία γράφεται με το να βγάλουμε το ψωμάκι μας;

Κ. Αυτό σας το είπε ο δημοσιογράφος που έγραψε το βιβλίο "Από τον ΙΔΕΑ στη χούντα"; Πόσοι είναι αυτοί; Ένας είναι.

Ν. Όχι, είναι δύο-τρεις.

Κ. Ένας είναι.

Ν. Και σε πληροφορώ υπάρχουν και άλλοι δημοσιογράφοι, οι οποίοι ήταν πράκτορες που μάλιστα θέλανε να γράψουν υπέρ μου όταν έγινε η Μεταπολίτευση και τους είπα "*αγνοείστε με, ξέρετε εγώ είμαι άντρας, βγάλτε το ψωμάκι σας, κάντε ότι θέλετε, εγώ δεν πρόκειται να πω ποιοι είσαστε"*.

Κ. Με τον Παπά και με το κίνημα. Πως εξηγείτε ότι πέντε αξιωματικοί κατεβήκατε στο ναύσταθμο, πιάσατε το Πέραμα, πιάσατε το ΚΕΠΑΛ, τα Παλούκια, και δεν υπήρξε βία στις συλλήψεις. Πως το εξηγείτε;

Ν. Κατ' αρχάς εκεί δεν έγινε καμία σύλληψη. Απηγορεύθησαν να περάσουν μέσα. Απλώς γίναν ανακρίσεις, αρχίσαν μέσα μετά τις ανακρίσεις με γραμματέα εμένα και τον Αραπάκη αρχηγό του στόλου και είχαμε αρχίσει εναντίον του Παπαδόγκωνα και διαφόρων άλλων, σύλληψη δεν είχε γίνει καμία.

Κ. Πότε αρχίσαν οι συλλήψεις;

Ν. Όταν πλέον ο Μαργαρίτης είπε στον Αγγελή ότι δεν μπορούμε να τις κάνουμε εμείς τις ανακρίσεις…….

Κ. Ποιος είπε στον Αγγελή, ότι δεν μπορεί το ναυτικό να κάνει τις ανακρίσεις για το κίνημα;

Ν. Ναι ότι δεν έχει ανακριτικές ικανότητες και δυνατότητες το ναυτικό, να τις αναλάβει ο στρατός.

Κ. Γιατί το είπε αυτό;

Ν. Γιατί πίστευε ότι δεν ήμαστε εις θέσιν, δεν έχουμε ανακριτικές μονάδες και τέτοια να κάνουμε τις ανακρίσεις.

Κ. Δηλ. τι ήθελε αυτός; Ήθελε ανακριτικές μεθόδους της ΕΣΑ; Βασανιστήρια; Ή δε γινόντουσαν αυτά; Γιατί δεν ήθελε μες στο ναυτικό να λυθεί το θέμα ενδοοικογενειακά; Που λετε ακόμα και σήμερα ότι αυτά λύνονται ενδοοικογενειακά.

Ν. Εγώ συμφωνώ ότι έπρεπε να γίνει στο ναυτικό και είχαμε αρχίσει με τον Αραπάκη. Η πρόθεσή μας ήταν γνωστή, πέντε- έξι ονόματα, θα λέγαμε ότι ήταν αυτοί και οι άλλοι όλοι θα τελείωνε.

Κ. Και έτσι θα κάνατε ότι έγινε στις 13 του Δεκέμβρη με τον Περβαινά ….

Ν. Πως ήταν η άμυνα της Κύπρου, ακριβώς πως ήταν οργανωμένη η άμυνα και μετά, δεύτερο άρθρο, τι δεν έγινε και βγήκαν οι Τούρκοι.

Κ. Ποιοι ήταν……..

Ν. Θεωρώ, η προδοσία της Κύπρου με έκανε να ντρέπομαι να λέω ότι είμαι αξιωματικός.

Κ. Τι λέγαμε κ. Νικολόπουλε;

Ν. Από τον ΙΔΕΑ η χούντα είπατε;

Κ. Μου είπατε ότι υπήρχαν πληροφοριοδότες σας, ιδιώτες, που τότε μπορεί να υπηρετούσαν στις ένοπλες δυνάμεις, οι οποίοι στη συνέχεια έγιναν συγγραφείς βιβλίων και δημοσιογράφοι.

Ν. Δε σημαίνει ότι υπηρετούσαν. Τα γραφεία πληροφοριών όλου του κόσμου για συλλογή πληροφοριών καλούνε από οποιουσδήποτε…..οι πληροφορίες μαζεύονται, διασταυρώνονται και χρησιμοποιούνται είτε στρατιωτικές, για στρατιωτικά θέματα είναι με εχθρικές είτε εμφύλιες, τα γραφεία πληροφοριών ασχολούνται με συλλογή πληροφοριών.

Κ. Υπηρετήσατε τις πληροφορίες και τις διαμορφώσατε στη διάρκεια της επταετίας για πολλά χρόνια. Πόσο ποσοστό του χρόνου εκεί που υπηρετήσατε αφιερώσατε για τα εθνικά θέματα και τη χώρα και πόσο για την "επανάσταση";

Ν. Περισσότερο ησχολούμην με τα εθνικά θέματα και με την οργάνωση των ενόπλων δυνάμεων, γιατί εγώ έχω πάρει ευαρέσκεια από τον αρχηγό της αεροπορίας. Γιατί σε μια σύσκεψη για τα εξοπλιστικά τέτοια είπα, ότι προέχει να πάρουμε αεροπλάνα διότι τα πλοία χωρίς αεροπορική προστασία δε μπορούν, άρα προέχει να πάρουμε αεροπλάνα και μετά πλοία. Και ο αρχηγός της αεροπορίας σε εμένα τον αντιπλοίαρχο μου έστειλε ευχαριστήριο επιστολή.

Κ. Μια φορά το μήνα τότε γινόντουσαν οι περίφημες συσκέψεις που τις αποκαλούσατε "συσκέψεις πληροφοριών" ή "εθνικής ασφαλείας". Το περιεχόμενο των πρακτικών αυτών των συσκέψεων αναφέρεται μόνιμα και μόνο σε θέματα, που αφορούν την ασφάλεια του καθεστώτος. Πως το εξηγείτε αυτό;

Ν. Υπήρχαν κατ' αρχάς συσκέψεις στη ΓΔΕΑ- Γενική Διεύθυνση Εθνικής Ασφαλείας. Γινόντουσαν και συσκέψεις πληροφοριών και υπήρχαν και άλλες συσκέψεις για πληροφορίες για εθνικά θέματα, έχοντας σχέση με πληροφορίες αμύνης και μάχης.

Κ. Πέστε μου για το δεύτερο για τα εθνικά θέματα που μας αφορά ακόμα και σήμερα.

Ν. Γινόντουσαν οι συσκέψεις με την ΚΥΠ, έχω πάει και στο Βέλγιο για τέτοιες συσκέψεις, έχω πάει και στην Αμερική για τέτοιες συσκέψεις, ήταν άλλες του ΝΑΤΟ και άλλες εθνικές. Μας ενδιέφερε και μαζεύαμε πληροφορίες και οι Αμερικάνοι τι λέγανε για τους Τούρκους και μαζεύαμε πληροφορίες τόσο του Ανατολικού Μπλοκ αλλά περισσότερο της Τουρκίας. Υπήρχαν καπετάνιοι που δίνανε πληροφορίες τι γίνεται στη Μερσίνα- Αλεξανδρέττα, υπήρχαν πληροφορίες πόσοι ήταν οι Τούρκοι, τι πλοία παίρνανε οι Τούρκοι. Δεν ήταν μόνο για θέματα καθεστωτικά αλλά υπήρχαν και πληροφορίες μάχης.

Κ. Λειτουργούσαν και στη διάρκεια της επταετίας οι περίφημες επιτροπές νομιμοφροσύνης. Έχουν βρεθεί στην ιστορική υπηρεσία ναυτικού έγγραφα που σχετίζονται με αυτές τις επιτροπές. Για μένα ήταν αποκάλυψη το γεγονός ότι αξιωματικοί εν ενεργεία του ναυτικού συμμετείχαν σε επιτροπές νομιμοφροσύνης μετά το 67. Είχα την αίσθηση ότι λειτουργούσαν μόνο τη δεκαετία του 50, 1950 με 1960.

Ν. Δεν είχαν σταματήσει ποτέ, μέχρι και που αποστρατεύτηκα, και μετά μέχρι που τα κάψαμε τα αρχεία, υπήρχε το ναυτικό, όπως ο στρατός, που είχε το ΑΓΕΠ, το οποίο ΑΓΕΠ είχε χαρτιά για όλους τους……..καθένας που ερχόταν να καταταγεί στο ναυτικό εάν ήταν χαρακτηρισμένος, είχε το ναυτικό τη δυνατότητα να τον στείλει στο στρατό.

Κ. Αυτό στους στρατευσίμους. Στους μονίμους τι γινόταν;

Ν. Για τους αξιωματικούς δεν υπήρχε τίποτα.

Κ. Μην το λετε, υπάρχουν χαρτιά με την υπογραφή σας που αναφέρονται σε αξιωματικούς εξ υπαξιωματικών και σε αξιωματικούς μονίμους και λένε "*σταματήστε να τον παρακολουθείτε, διότι είναι εντάξει σήμερα και είναι νομιμόφρων*". Πως το εξηγείτε;

Ν. Αυτά που λες αν υπήρχαν, ερχόντουσαν, για μένα ήταν αρχή μου, ερχόντουσαν πληροφορίες στο 2^{ο} γραφείο από την ΚΥΠ, από την Ασφάλεια, για ορισμένες κινήσεις ορισμένων αξιωματικών ή υπαξιωματικών οι οποίοι π.χ. λέγαν ότι ο τάδε αξιωματικός κυκλοφορεί σε κακόφημα στέκια της Ομονοίας και για να τον καλύψει ο συνάδελφος έλεγαν "*είναι δικός μου και έχει εντολή να είναι εκεί*" Και τον έπαιρνα τον ίδιο και του έλεγα "*ξέρεις κόφτο από εκεί, γιατί μου έρχονται χαρτιά από την ασφάλεια και μου λένε*…".

Κ. Εννοείτε δηλ. ότι παρακολουθούνταν οι μόνιμοι αξιωματικοί;

Ν. Δεν παρακολουθούνταν. Όταν βλέπανε έναν πλωτάρχη με στολή, υποπλοίαρχο, να γυρίζει σε χαμαιτυπεία κυνηγώντας τέτοιες, η Ασφάλεια έπρεπε να αναφέρει ότι ο αξιωματικός τάδε, μαθαίνανε και ποιος είναι, κυκλοφορεί στον υπόκοσμο.

Κ. Πως οι υπηρεσίες ασφαλείας των ενόπλων δυνάμεων είχαν τόση εμπιστοσύνη στις υπηρεσίες ασφαλείας των σωμάτων ασφαλείας; Δηλ. οι χωροφύλακες και οι αστυφύλακες και οι αξιωματικοί της χωροφυλακής ήταν πιο εθνικόφρονες από τους αξιωματικούς των ενόπλων δυνάμεων;

Ν. Οι υπηρεσίες αυτές που ερχόντουσαν, αυτές τους στέλνανε προς γνώσιν, διότι ένας παρακολουθούσε π.χ. πρεζόνια και έβλεπε σε αυτό το μπαρ να συχνάζει…..εν τω μεταξύ λόγω του ότι εγώ ήξερα ότι αυτός πάει για γκόμενες εκεί και του έλεγα "ξέρεις…" για να κλείσει το θέμα τους έστελνα ότι αυτός π.χ. είναι πράκτορας δικός μου και καλώς βρισκόταν…..

Κ. Αυτό συμβαίνει σε ορισμένες περιπτώσεις. Υπάρχουν όμως πολλές περιπτώσεις αξιωματικών όπου, με την υπογραφή σας, μπορεί να μην τα θυμάστε όλα, μπορώ να σας τα δείξω, λετε να σταματήσει η παρακολούθηση γιατί τώρα είναι εθνικόφρων. Αυτά σας τα δίναν αστυνομικοί και χωροφύλακες. Γιατί είχατε περισσότερη εμπιστοσύνη στους χωροφύλακες και στους αστυνομικούς παρά στους υπαξιωματικούς σας;

Ν. Γιατί τα ΑΓΕΠ αυτά, τις πληροφορίες όλες υπήρχαν από τις αρχές ασφαλείας. Εγώ λοιπόν, όπως λες έτσι, τους έλεγα "*αυτός είναι εντάξει*" διότι δεν τα δεχόμουν γιατί ήξερα ότι πολλά είναι διαβολές.

Κ. Γιατί αγαπάτε πολύ το ναυτικό και υπερασπιζόσασταν το ναυτικό.

Ν. Ακριβώς.

Κ. Εν τούτοις κ. Νικολόπουλε το καθεστώς που είπαμε νωρίτερα, το αστικό καθεστώς, αυτή η τάξη των πολύ πλουσίων που δε βάζει τα παιδιά της στο ναυτικό και στο στρατό, που θέλει το ναυτικό και το στρατό να υπηρετεί τα συμφέροντά τους, αυτοί δεν ήθελαν αριστερούς και δεν ξέρω τι αξιωματικούς και υπαξιωματικούς ήθελαν στις ένοπλες δυνάμεις και είχαν ανθρώπους σαν και εσάς που πιστεύατε στην πατρίδα…..σας στέλνανε σε τέτοιες υπηρεσίες και συμμετείχατε σε αυτά τα κυκλώματα. Πως το κάνατε αυτό;

Ν. Κατ' αρχάς έχε υπόψη σου ότι δε συμμετείχα σε κυκλώματα. Σε πληροφορώ ότι όταν ο Λάτσης ερχόταν στον αρχηγό του ναυτικού, στον Αγγελή, πήγαινε αμέσως μέσα, ενώ το ξέρουν όλοι, ενώ περίμενε απέξω από το γραφείο μου, γιατί έπρεπε στο 2^{ο} γραφείο να υπογράψει για τα διυλιστήρια και αυτά……..

Κ. Την ακτή;...

Ν. Όχι, περίμενε απέξω, ενώ στους αρχηγούς έμπαινε μέσα έτσι. Ενώ τους είχα πει στους αρχηγούς, και στον Παπαδόπουλο είχα πει «*εγώ θα υπογράφω΄΄όχι΄΄*». Γιατί εγώ είπα "*πιστεύω και δεν πιστεύω στο Θεό πόσο μάλλον να πιστεύω σε θεόπνευστους. Επομένως εσείς αφού είστε παραπάνω βάλτε 'ναι' αλλά εγώ θα γράψω 'όχι'*".[1]

[1] Η συζήτηση γίνεται για το Λάτση και το διυλιστήριό του. Το ΓΕΝ/Α2 φαίνεται πως λόγω της αρμοδιότητας για τον αιγιαλό και την παραλία, είχε εμπλοκή και στο θέμα αυτό. Επομένως ο Νικολόπουλος αφήνει το Λάτση να περιμένει έξω από το γραφείο του για την

Κ. Ήταν ο Διαμιανάκος Γεώργιος ο πληροφοριοδότης σας;
Ν. Όχι, όχι.
Κ. Ήταν ο Παραλίκας Δημήτριος;[1]
Ν. Ονόματα είπα ότι δεν θα σου πω.
Κ. Δεν μου λέτε;…..
Ν. Όπως και ο Λεωνίδας την άλλη φορά που τον φωνάξανε τα κανάλια είπε ότι δεν μπορεί να δώσει πληροφορίες.
Κ. Εντάξει…..καλά……
Ν. Απλώς αυτούς οι οποίοι μετά έκαναν τον αντεπαναστάτη και ήξερα τι είναι, απλώς κάγχαζα και έλεγα "*κοίτα ένα ανθρωπάριο για να τη σκαπουλάρει ή για προσωπικά του τέτοια δεν είναι άντρας*".
Κ. Θα μου δώσετε τα αρχεία, δίνοντας το λόγο μου, και δεν το αμφισβητώ αυτό, ό,τι μου δώσετε αυτό και θα πάρετε πίσω. Θα μου δώσετε τα αρχεία και τα χαρτιά που έχετε από εν ενεργεία αξιωματικός; Ναι ή όχι;
Ν. Κοίτα, χαρτιά και αρχεία και τέτοια και αυτά τα οποία σου λέω δεν έχω, εκείνα που μπορώ να σου πω, είναι για μένα αυτό που η ιστορία πρέπει να γράψει το οποίο με έκανε να ντρέπομαι, γιατί ήμουν αξιωματικός ενόπλων δυνάμεων, είναι η Κύπρος. Αυτά να σου δώσω όλα τα σχέδια όπως ήταν, να σου δώσω τι σφάλματα γίνανε και πιστεύω ακραδάντως, ότι με ένα λόχο {να τους πολεμάει}οι Τούρκοι δεν βγαίνανε.
Κ. Τι ανακρίβεια υπάρχει σε μια εργασία που έχει εκδοθεί με το όνομα "ΑΚ";
Ν. Δεν το έχω διαβάσει.
Κ. Είπατε ότι υπάρχουν ορισμένες ανακρίβειες.
Ν. Π.χ. κάποιος μου έλεγε ότι έχεις στο βιβλίο ότι για ορισμένους που περνάνε τη σχολή πληροφοριών, για φωτογραφίες και τέτοια. Η σχολή πληροφοριών αυτοί που πέρασαν, ή που εδιδάσκοντο, εδιδάσκοντο για θέματα πληροφοριών μάχης, για συλλογή πληροφοριών για θέματα μάχης……..
Κ. Στη Χαλκίδα…..
Ν. Ναι, και αυτοί που είχαν πάει π.χ. στην Αμερική, διάφοροι…..
Κ. Κόπτεστε για τον Μασούρα[2] τον Τιμόθεο ή όχι;
Ν. Όχι, όχι. Δεν πήγε ότι ήταν του καθεστώτος ή οτιδήποτε, εκεί που πήγανε στην Αμερική ήταν θέματα πληροφοριών μάχης, όχι πληροφοριών ασφαλείας. Να είσαι σίγουρος…..
Κ. Γιατί συντηρήσατε την "ΕΛΛΗ", το καταδρομικό το ιστορικό σαν φυλακή; Όχι μόνο εσείς, και πριν από την δικτατορία ήταν. Η "ΕΛΛΗ" ήταν φυλακές.
Ν. Κατ' αρχάς επί της εποχής μου η "ΕΛΛΗ" δεν ήταν φυλακή καθόλου από τότε που παρέλαβα εγώ στο 2ο γραφείο. Δεν υπήρχε πλέον καμία φυλακή, εκτός του κινήματος του ναυτικού, όπου χρησιμοποιήθηκαν τα κτίρια, τα δωμάτια που δεν είχαν ενεργοποιηθεί αυτά. Και σε πληροφορώ εκεί ειδοποιήθησαν να πάνε με τις βαλίτσες τους και γυρίζαν με τις πιτζάμες τους, όσοι ήταν συλληφθέντες που ήταν περιορισθέντες στα δωμάτια του ναυτικού. Σε πληροφορώ πήγαινα και με τον Κουσουρή π.χ. και παίζαμε και σκάκι κάτω και τάβλι, τους έστελνα με δικά μου λεφτά, που είχαν άλλοι τα στομάχια τους και έπαιρναν γάλα, αυτόν που είχε πει δε ότι είχε ζάχαρο, αυτόν που τον εκτιμούσα ιδιαιτέρως, ο τότε αρχηγός του ναυτικού, ο Εγκολφόπουλος…….
Κ. Πως αφήσατε ένα τσουτσέκι εκεί να χαστουκίσει τον Εγκολφόπουλο;
Ν. Δεν τον χαστούκισε, αυτό είναι ψέμα, ψέμα, και απλώς το είχε πει ο ίδιος ότι του δίναν και σοκολάτα, επειδή είχε ζάχαρο, του έδινα εγώ με δικά μου λεφτά…..
Κ. Οφείλατε να το κάνετε.
Ν. Όφειλα γιατί ήταν συνάδελφος. Τιμώρησα μάλιστα και αξιωματικό που άργησε ……δώσανε γράμματα για τον Κονοφάο ή κάποιον άλλο και άργησε να δώσει γράμματα από τη γυναίκα του και ετιμωρήθη από μένανε ο Κορμός γιατί δεν τα έδωσε εγκαίρως. Ο Τρουπάκης ο οποίος είχε το στομάχι του, του αγόραζα εγώ κάθε μέρα γάλα και φρυγανιές γιατί δεν μπορούσε να φάει ……
Κ. Κύριε Νικολόπουλε οφείλατε…..

υπογραφή του, ενώ οι αρχηγοί ΠΝ και ΑΕΔ τον δέχονταν αμέσως. Έτσι θα γινόταν δείχνοντας τη δύναμή του αλλά και τη θέση του απέναντι στους οικονομικά ισχυρούς. Η θέση αυτή δεν τον απέτρεψε να εργάζεται σε επιχειρήσεις τέτοιων ακριβώς οικονομικών παραγόντων στην αποστρατεία του, ούτε θα είχε κανείς τέτοια απαίτηση.

[1] Η ερώτηση γίνεται διότι ο Νικολόπουλος ανέφερε πως ήταν δικός του άνθρωπος εκείνος που έγραψε στη μεταπολίτευση το βιβλίο *΄΄Από τον ΙΔΕΑ στη Χούντα΄΄* και οι δύο αναφερόμενοι είναι από τους συγγραφείς βιβλίων με τίτλο όπου περιλαμβάνονται οι επίμαχες λέξεις. ΔΑΜΙΑΝΑΚΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Ο ΙΔΕΑ Έδωσε τη Χούντα,* Επικαιρότητα, Αθήνα 1995 και ΠΑΡΑΛΙΚΑΣ ΔΗΜ., *Συνωμοσίες ΙΔΕΑ και ΑΣΠΙΔΑ 1944-1974,* Γιάννης Β. Βασδέκης, Αθήνα 1982. Δεν ερωτήθηκε για τον Γ. Καράγιωργα και το βιβλίο του *΄΄Απ' τον ΙΔΕΑ στη Χούντα΄΄*, Παπαζήσης 1975 που πιθανότατα ενοούσε, χωρίς να σημαίνει πως γίνεται δεκτή και η άποψη που εξέφρασε.
Ο Νικολόπουλος γενικεύει τις θέσεις του για αρνητικές ιδιότητες που συλλήβδην τις αποδίδει σε όλους. Χαρακτηρίζει το 95% των Ελλήνων ως ΄΄αναφέροντες΄΄ οι μεν τους δε, δημοσιογράφους ως πράκτορές του χωρίς να τους κατονομάζει, αξιωματικούς κάθε βαθμού να περνούν απ' το γραφείο του για να τους προσέξει κ.ο.κ.

[2] Τον Μασούρα αλλά και άλλους αξιωματικούς, που αποδείχθηκε πως δεν ήταν πιστοί στο καθεστώς, έστειλαν και παρακολούθησαν τις σχολές αυτές ΄΄πληροφοριών΄΄ στη Χαλκίδα αλλά και του ναυτικού που λειτούργησε για λίγο στο ΔΝΕ. Βλέπε πίνακα Γ3.

Ν. Εγώ το πιστεύω, το έκανα. Γι' αυτό δεν μπορεί να πει κανείς ότι στο ναυτικό εβασανίσθη. Δε λέω στην ΕΣΑ, στο ναυτικό.

Κ. Όχι, το ναυτικό το ξέρω. Να μου πείτε για την ΕΣΑ, αφήσατε συναδέλφους ……

Ν. Δεν ήθελα να πάω εγώ καθόλου. Αυτό ήτανε του Μαργαρίτη, που διαφωνούσα και εγώ και ο Αραπάκης, διότι είπε ότι δε μπορούσε το ναυτικό να τις κάνει τις ανακρίσεις, ας τις κάνει ο στρατός. Και αυτό βασικώς ούτε ο Ιωαννίδης ήθελε να τις κάνει ο στρατός. Και π.χ. με έναν της ΕΣΑ που για μένα ήτανε κάθαρμα, ο Χατζηζήσης, έγινα θηρίο, μέχρι που δεν τον έδειρα που είπε τους αξιωματικούς του ναυτικού "μοδίστρες" διότι ήταν θέμα πλέον ότι έλεγε και εμένα. Και ήρθα εις ρήξιν με αυτόν, τελείωσε.

Κ. Πως εξηγείτε ότι οι αξιωματικοί του κινήματος στις καταθέσεις, όχι τις επίσημες, τις άλλες, καταθέτουν όλους τους συναδέλφους τους που ήταν μυημένοι στο Κίνημα;

Ν. Α, γιατί τους λέγανε;

Κ. Ναι.

Ν. Το ίδιο αναρωτιέμαι και εγώ γιατί το λένε και οι ίδιοι της 17 του Νοέμβρη.

Κ. Εσείς ξέρατε ότι εκτός από τους 69 που συνελήφθησαν ήταν και άλλοι πολλοί.

Ν. Ναι.

Κ. Ποιοι ήταν οι άλλοι;

Ν. Πάρα πολλοί.

Κ. Ποιοι;

Ν. Πάρα πολλοί: ήταν ο Παϊζης, ήταν ο Καπέτος, άλλοι είχαν πει να λάβουν μέρος άλλοι είχαν πει να μη λάβουν μέρος, άλλοι θέλαν, άλλοι δεν θέλαν, τους ήξερα και ούτε τους ενόχλησε κανένας παρόλο που μεταξύ μας το συζητάγαμε…..

Κ. Μεταξύ σας με ποιόν;

Ν. Με τον αυτόν που ήταν στον κατάλογο αλλά δεν θα ενοχλείτο τίποτα, διότι αυτό περιορίζετο μόνο στο ναυτικό, αναγκαζόμαστε βέβαια πέντε- έξι να βγούνε αλλά οι άλλοι δεν θα τους ενοχλούσε κανείς……

Κ. Το κίνημα έκανε ζημιά στη δικτατορία ή όχι;

Ν. Έκανε ζημιά εξωτερικώς, εσωτερικώς δεν έκανε καμία ζημιά. Το μόνο που έκανε ζημιά εν συνεχεία,[1] το οποίο δεν έγινε στο στρατό έτσι. Ότι εγώ όταν έφυγα από το ναυτικό, και μπορεί να το πει ο Αραπάκης, του το είπα, ήταν να διώξει εμένα και πέντε- έξι άλλους και να αφήσει τους άλλους του ναυτικού…….

Κ. Του Αραπάκη; Στη Μεταπολίτευση; Του είπατε εσείς τέτοιο πράγμα;

Ν. Ναι, και το έχω και εδώ εγγράφως. Να διώξει εμένα και πέντε- έξι άλλους και να μην επαναφέρει. Διότι αυτούς που επανέφερε, όπως έγινε, για πολλά χρόνια το ναυτικό βρισκόταν σε μια αναταραχή. Εμφανιζόντουσαν ορισμένοι τέτοιοι του Αβέρωφ, οι οποίοι τα έβαζαν με άλλους ανθρώπους και π.χ. αποστράτευαν άλλους για να προωθηθούν αυτοί και επί μία δεκαετία το ναυτικό είχε αυτά τα θέματα……

Κ. Μετά αυτά, μετά…….θα τα πούμε μετά. Τη "φούντα" λέτε. Προς το παρόν είμαστε στη χούντα. Εσείς σήμερα κ. Νικολόπουλε τριάντα χρόνια μετά τη δικτατορία τι βλέπετε ότι έγινε και κατέρρευσε το καθεστώς, εκτός του κυπριακού, αφήστε το, αυτό ήταν η αφορμή.

Ν. Είπατε ότι το καθεστώς κατέρρευσε λόγω ότι ήθελαν να καταρρεύσει οι Αμερικάνοι, διότι αν τότε κερδίζαμε στην Κύπρο, που μπορούσαμε να κερδίσουμε …….

Κ. Εννοείτε το πραξικόπημα αν κέρδιζε…..

Ν. Όχι, το μετά, με την απόβαση. Μπορούσαμε να τους είχαμε συντρίψει τους Τούρκους και να τους κάνουμε να μη μιλάνε για τα επόμενα εκατό χρόνια……

Κ. Η ιστορία δεν εξετάζεται κ. Νικολόπουλε με το εάν. Εξετάζεται με τα γεγονότα.

Ν. Ωραία. Τα γεγονότα που έγιναν, για μένα αυτοί που δεν επολέμησαν, γι' αυτό είπα ότι εγώ ντρέπομαι να λέω ότι ήμουν αξιωματικός των ενόπλων δυνάμεων……

Κ. Ποιοι δεν πολέμησαν;

Ν. Η τότε ηγεσία.

Κ. Εννοείτε στην Ελλάδα;

Ν. Για την Ελλάδα σας λέω.

Κ. Τότε όμως ήταν κάποιος Αλευρομάγειρος του στρατού {που πολέμησε}.

Ν. Στην Κύπρο ήταν της Ελλάδος……

Κ. Ήταν Έλληνες αξιωματικοί και φαντάροι και ναύτες που πολεμήσαν. Ήταν ένας ΠΥ αρχικελευστής στο φρούριο που πολέμησε και σκότωσε και σκοτώθηκαν και άντρες του …

Ν. Το ξέρω. Και το γράφω αυτό, ότι εκείνοι που δεν πολέμησαν ήταν η ηγεσία της Εθνοφρουράς εκεί, δεν εφήρμοσε τα σχέδια που είχα γράψει εγώ, διότι τα σχέδια αν εφηρμόζοντο οι Τούρκοι δεν έβγαιναν στην Κύπρο οτιδήποτε αν γινότανε.

[1] Εννοεί πως το κίνημα έκανε ζημιά στο ναυτικό μετά τη μεταπολίτευση.

Κ. Η ώρα πήγε τρεις, θέλετε να φύγετε; Εγώ έχω μαζί σας ακόμα δύο ώρες συζήτησης, θέλω το χρόνο σας γιατί δεν έχουμε συζητήσει τίποτα για ορισμένα πράγματα που αφορούν το καθεστώς, κάποιους ανθρώπους που πρέπει να αποκαταστήσουμε την αλήθεια και για ότι έγινε μετά τη Μεταπολίτευση. Δεν τα έχουμε κουβεντιάσει.

Ν. Για ότι έγινε μετά τη Μεταπολίτευση…..

Κ. Πέστε μου για το Μαστοράκη που ήτανε …..τον είχατε επιτελικό γραφείο…..

Ν. Γι' αυτόν θα ρωτήσεις τον Πολιτόπουλο να σου πει……

Κ. Αυτός τον είχε χρησιμοποιήσει αυτόν;

Ν. Ο οποίος όμως δεν χρησιμοποιήθη για τίποτα άλλο, παρά σε λόγους διασκεδαστικούς και τέτοια…..

Κ. Και προπαγανδιστικούς και τέτοια με την εκπομπή στην τηλεόραση…..

Ν. Ναι, αλλά θέλω να σου πω ότι δεν ευθύνετο από το……απλώς ναύτης υπηρετούσε στο 7ο επιτελικό γραφείο.

Κ. Δεν σας έχει πειράξει κ. Νικολόπουλε, ότι έχουν αποκατασταθεί συνάδελφοί σας που υπηρέτησαν το καθεστώς, που βρισκόσασταν μαζί τότε και τα λέγατε, πώς θα συμπράξετε για να προωθηθούν οι ιδέες της "Επαναστάσεως";

Ν. Κατ' αρχάς σου είπα, δεν υπήρχαν ιδέες της Επαναστάσεως, ιδέες δεν υπήρχαν. Και σου είπα εμένα γι' αυτό το λόγο μου είπαν να κάνω και στο Συμβούλιο Επικρατείας και τέτοια,. Δεν έκανα σε κανένα διότι επίστευα και πιστεύω ότι πήγα σε μια παράταξη καλώς ή κακώς. Μάλιστα όταν κάποιος άλλος, από αυτούς τους δικούς μας υποτίθεται, μου λέει "*μα δεν πήγες...*" ή παραπονιέται, ξέρεις τι του λέω; Παρότι εγώ δεν τους έδιωξα, λέω τότε εσείς διώξατε…….

Κ. Το Ισραήλ έπαιξε παιχνίδι στην πλάτη μας εκείνα τα χρόνια;

Ν. Έπαιξε παιχνίδι στην πλάτη μας το εξής, ότι ίσως το Ισραήλ να έφαγε τον Παπαδόπουλο.

Κ. Δηλαδή.

Ν. Γιατί ο Παπαδόπουλος δεν επέτρεψε στους Αμερικάνους αυτήν την αερογέφυρα.

Κ. Για τον πόλεμο κάτω.

Ν. Ναι και πιθανώς αυτοί, πιο μετά αυτοί έπεισαν τον Ιωαννίδη, επείσθημεν και εμείς ως ιδεολόγοι, έχε υπόψη σου έπεσε η Επταετία, δεν την λέω εγώ ούτε Επανάσταση…

Κ. Να την πείτε όπως την πιστεύετε κ. Νικολόπουλε, εγώ δεν έχω την απαίτηση να την πείτε "δικτατορία"…

Ν. Επταετία τη λέω. Έπεσε διότι θέλαν να πέσει οι Αμερικάνοι.

Κ. Εντάξει τελείωσε αυτό. Πάμε παρακάτω. Το Μαστοράκη, τον χρησιμοποίησε ο Πολιτόπουλος και εξέθεσε και την "Επανάσταση" και την τέχνη που υποτίθεται ότι υπηρετούσε και υπηρετεί…….

Ν. Κατ' αρχάς για μένα ο Μαστοράκης είναι ένα γελοίον και χυδαίον πρόσωπο, προσωπικώς. Ούτε τον χρησιμοποίησα ποτέ, ούτε καν του έχω μιλήσει. Λεμε για τον Μαστοράκη. Ούτε τον ξέρω ούτε με ξέρει και τον θεωρώ ως άτομο και χυδαίο και ούτε μου αρέσει η παρουσία του στην τηλεόραση…..

Κ. Εντάξει. Θυμάστε ότι είχαμε λιποταξίες αξιωματικών στο εξωτερικό επί εποχής σας; Α2 ήσασταν.

Ν. Ο Βάρφης…….

Κ. Ο Βάρφης, άλλος;

Ν. Δεν θυμάμαι, ένας δύο……..

Κ. Ο Τριανταφυλλίδης, ο Καλούλης ο Δημήτρης, ο Βάρφης, το είπατε, ο Κωστής, ο Κάντας που υπέβαλε παραίτηση…..

Ν. Αυτός ο Κάντας, δεν λιποτάκτησε, ήταν εδώ.

Κ. Εδώ ναι, υπέβαλε παραίτηση.

Ν. Ο αδελφός του Κάντα ξέρεις τι ήτανε; Ήτανε στη συμβουλευτική του Παπαδόπουλου.

Κ. Τι σημασία έχει;

Ν. Θα σου πω. Ότι ο Κάντας υπέβαλε μια επιστολή ότι δεν του επιτρέπεται να υπηρετεί με την Επταετία, ότι δεν του επιτρέπουν τα δημοκρατικά του ιδεώδη. Σε πληροφορώ ότι ο Κάντας ήθελε να φύγει, διότι είχε βιοποριστικούς λόγους και ήθελε να πάει στο εμπορικό και η μόνη περίπτωση να έφευγε ήταν αυτή. Σε πληροφορώ ότι ο Παπαδόπουλος μέσω του αδελφού του, διότι έπρεπε να υπογράψω την αποδημία και μάλιστα του είπα του Κάντα "*λόγω ότι κοροϊδεύεις και ο αδελφός σου ξέρω ποιος είναι και ότι φεύγεις για βιοποριστικούς λόγους και όχι να λες ψέματα για δημοκρατία*" γι' αυτό του είπα ότι εγώ στην αποδημία θα γράψω ΄΄όχι΄΄. Με πήρε ο Παπαδόπουλος και είπε να υπογραφεί του Κάντα και είπα ότι "*εγώ δεν υπογράφω*", αυτός είναι πρόεδρος τέτοιας, ας υπογράψει αυτός. Γιατί κορόιδεψε ενώ μπορούσε να πει ευθέως ότι "δεν έχω λεφτά και θέλω να φύγω στο εμπορικό ναυτικό". Ήταν ψευδείς οι λόγοι ότι ήταν τα δημοκρατικά του ιδεώδη……..

Κ. Εν τούτοις scripta manent, έχει υποβάλει γραπτή αναφορά παραιτήσεως και λέει ότι "*δεν ανέχομαι το καθεστώς της δικτατορίας*".

Ν. Εντάξει. Γιατί όμως; Δεν είναι ότι δεν ανεχόταν αυτό. Γιατί αν δεν ανεχόταν αυτό με τον αδερφό του που ήταν κολλητός, πως ο αδελφός του ήταν στη συμβουλευτική του Παπαδόπουλου;

Κ. Δεν είναι το ίδιο, άλλο πρόσωπο είναι.
Ν. Άμα το πάρουμε έτσι, άλλο πρόσωπο ήταν.
Κ. Αξιωματικοί του ναυτικού μπήκαν στο σπίτι του Αζίνα στην Κύπρο, και αφήρεσαν πράγματα και κλέψανε. Πως το εξηγείτε αυτό;
Ν. Το εξηγώ ότι είναι απαράδεκτο και …..
Κ. Δεν κάνατε τίποτα τότε……
Ν. Αφού τότε κατέρρευσε το καθεστώς, δεν προλάβαμε, έγινε κατευθείαν το πραξικόπημα. Εσύ πως το δέχεσαι που είπε ο Παπαδάκης ο Ανέστης ότι "*άσε τις τορπιλακάτους να τις πιάσουν οι Τούρκοι* " γιατί τα δημοκρατικά του δικαιώματα δεν του επέτρεπαν να πολεμήσει για τη χούντα;
Κ. Δεν το δέχομαι.
Ν. Για μένα έπρεπε να εκτελεστεί. Και ηρωοποιήθηκε και έγινε και αντιναύαρχος.
Κ. Τι έγινε;
Ν. Δεν αποστρατεύθηκε, προχώρησε κανονικά και έγινε αντιναύαρχος…
Κ. Ο Παπαδάκης;
Ν Ο Ανέστης ο Παπαδάκης ο οποίος άφησε τις τορπιλάκατες τότε με την επίθεση στην Κύπρο λόγω φόβου…..
Κ. Δεν ανατινάξανε τη βάση ο Γουλέας και ΟΥΚ;
Ν. …….τις τορπιλακάτους τις έπιασαν οι Τούρκοι και τις έκαναν μουσείο.
Κ. Ανατινάχθηκε η βάση…….
Ν. Ανατινάξαν ορισμένα αλλά το σκάσαν όλοι και φύγαν, δεν πολεμήσαν και του στρατού δεν πολεμήσαν. Και αυτοί που ήταν στο τάγμα, της Κερύνειας ο συνταγματάρχης και αυτός έψαχνε για την οικογένειά του και άφησε και πολεμήσαν ορισμένοι ανθυπολοχαγοί, ορισμένοι φαντάροι, νεαροί. Πολλοί αξιωματικοί έδειξαν, ας το πούμε, δειλία. Γι' αυτό πιστεύω αν ζούσε ο Γρίβας, θα τον ακολουθούσαν άλλα τριακόσια ψυχωμένα άτομα και θα τους έριχναν τους Τούρκους……..
Κ. Αν ζούσε ο Γρίβας πραξικόπημα κατά του Μακαρίου δεν θα γινόταν;
Ν. Αυτό λέω και εγώ.
Κ. Το πραξικόπημα συνέτριψε και το φρόνημα. Η εισβολή των Τούρκων βρήκε αδύναμη άμυνα, ναι ή όχι;
Ν. Βρήκε μια ανίκανη ηγεσία.
Κ. Πως εξηγείτε ότι ο Αλευρομάγειρος πολέμησε και κράτησε το μέτωπο στη Λευκωσία;
Ν. Δεν είναι ο μόνος που πολέμησε……
Κ. Με εφέδρους……
Ν. Επολέμησαν ορισμένοι νεαροί αλλά δεν υπήρχε ο ηγέτης και αν έχεις διαβάσει το βιβλίο του Μπονάνου, ο οποίος Μπονάνος λέει ότι ο αρχηγός εθνοφρουράς, ο Γεωργίτσης, ενεργεί σαν ο λοχαγός ή ο διμοιρίτης που περιμένει να πάρει οδηγίες από τον ταγματάρχη του, και του λέω εγώ του Μπονάνου "*εσύ ο αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων που… γιατί δεν τον άλλαξες αμέσως;", "αν ενεργούσα έτσι"* λέει ο Μπονάνος *"έπρεπε να εφαρμόσω τα σχέδια"*.
Κ. Γιατί το καθεστώς έπρεπε να βασανίζει στο ΕΑΤ-ΕΣΑ και στην Ασφάλεια για να φοβίζει τον κόσμο; Γιατί;
Ν. Για μένα είναι απαράδεκτο γιατί εγώ δεν πιστεύω στη σωματική βάσανο. Πιστεύω ότι δια λογικής συζήτησης μπορείς με τον άλλον να μιλήσεις και ή να τον πείσεις ή να σε πείσει ότι έχει δίκιο.
Κ. Σαν διευθυντής του Α2 κάνατε χαρτιά προς όλες τις υπηρεσίες του ναυτικού με κοινοποίηση το στόλο και εκπέμπατε οδηγίες. Αυτή τη δύναμη από πού την αντλούσατε εσείς τότε; Και σας μιλάει και σας ρωτάει αξιωματικός. Που ξέρει ως αξιωματικός του ναυτικού, τι σημαίνει γραφειοκρατία στο ναυτικό.
Ν. Διότι υπήρχε διαταγή, την οποία την είχε υπογράψει ο αρχηγός του ναυτικού, που έδινε το δικαίωμα στο 2^{ο} γραφείο, όπως και το τρίτο έστελνε για μάχες, σε θέματα που θα στέλνει απευθείας ως επιτελικό γραφείο στις διάφορες υπηρεσίες του ναυτικού. Και αυτά τα έστελνε υποτίθεται υπό την έγκριση του ΑΓΕΝ. Τα επιτελικά γραφεία που στέλνουνε…….διότι το σχέδιο το έβλεπε αρχηγός. Τα σχέδια τα έβλεπε αρχηγός όλα. Και υπήρχε ο διευθυντής του 2^{ου} γραφείου, του 3^{ου} γραφείου, του 4^{ου} γραφείου που οι διευθυνταί έστελναν στις διάφορες υπηρεσίες …….ο διευθυντής θέλει να τις υπογράφει όλες ο αρχηγός……
Κ. Πως σας φέρθηκαν οι συνάδελφοί σας στη Μεταπολίτευση;
Ν. Δεν έχω παράπονο από κανέναν διότι ενώ εγώ μπορούσα ως τύπος να περνάω, τρέχαν από το άλλο πεζοδρόμιο να έρθουν να με χαιρετίσουν, και αυτοί που λέγαν ότι είχαν βασανιστεί.
Κ. Μετά το 74.
Ν. ……ναι, γιατί ξέρανε ότι τουλάχιστον από μένα, τους είχανε πει "εντάξει" και δεν είχανε βασανιστεί, οπότε μπροστά μου να μου φέρει έναν, face to face, που θα μου πει ότι τον βασάνισα.
Κ. Έχουμε πολλά να πούμε ακόμα.
Ν. Γι' αυτό σε πληροφορώ οποιοσδήποτε. Όταν με είδε π.χ. μετά το 74 ο Παπάς σαν αρχηγός του ναυτικού, ειδωθήκαμε στο Brazilia, και ήταν μαζί με τον Αποστολάκη, τον μετέπειτα …

Κ. Υφυπουργό.
Ν. Ήρθε εκεί, με είδε, με αγκάλιασε και λέει "*έλα Αποστολάκη να σου συστήσω τον καλύτερό μου φίλο"*, γιατί ήμασταν φίλοι.
Κ. Το είπε ο Παπάς στον Αποστολάκη;
Ν. Και το λέει και τώρα και εγώ το λέω ότι ανεξαρτήτως τι έκανε, είμαστε φίλοι. Όπως και εγώ, έχε υπόψη σου, έχω το εξής: εάν έναν τον κάνω φίλο και να με προδώσει αυτός, για μένα παραμένει φίλος γιατί λέω "είναι ανθρωπάκι, όχι δυνατός, και για να κερδίσει προσωπικά, τέτοια φέρνει σε μένα, δεν του κρατάω κακία". Συνεχίζει να είναι φίλος μου διότι άπαξ τον εδέχθηκα ως φίλο, είναι φίλος. Αν αυτός δεν είναι τόσο δυνατός, ώστε να μπορέσει να αντιδράσει και με πουλάει, για μένα δεν του κρατάω κακία. Γι' αυτό πολλοί του ναυτικού, της Επταετίας οπαδοί, λέγανε "πως εδέχθην εγώ ακόμα να μιλάω και να είμαι φίλος με τον Αραπάκη" αφού ο Αραπάκης με πούλησε; Έτσι δεν είναι; Δε λέω ότι με πούλησε γιατί εγώ του είχα ζητήσει. Το μόνο που μπορώ να πω ότι με πούλησαν, ήταν το εξής. Ότι όταν είχα πάει και υπηρετούσα στη ΝΔΙ…….
Κ. Μετά τη Μεταπολίτευση…….
Ν. Πριν έρθει ο Καραμανλής και πατήσει το πόδι του στην Αθήνα, εγώ έφυγα και πήγα στην ΝΔΙ…..
Κ. Και ο Αραπάκης αλλάζει το 75, Μάρτιο; Απρίλιο;
Ν. Ήταν ο Αραπάκης, ο Μπονάνος, όλοι. Γιατί του Μπονάνου και σ' αυτούς τους είπα ότι θα πάρουν αυτό, και τους καθαρίζω αφού δεν κάνουν χαρακίρι λόγω της Κύπρου. Και με στείλανε εκεί.
Κ. Το είπατε αυτό σε ποιους;
Ν. Ευθέως στον Ιωαννίδη, το Μπονάνο….στο αρχηγείο.
Κ. Πού; Σε ποια σκηνή; Σε ποιο γραφείο;
Ν. Σε ένα γραφείο γιατί εκεί γινότανε χάος. Εδώ ήρθε αξιωματικός και είπε ότι τον έφερε ταξιτζής στο επιτελείο και του λέει "*που να σε πάω;", "στο επιτελείο"* λέει αυτός και λέει "*στο επιτελείο; Ας σε πετάξω στη θάλασσα"* γιατί βλέπανε όλοι ότι ο Έλληνας δε δέχεται να χάνει, ο καθένας Έλληνας.
Κ. Εννοείτε ότι ο ταξιτζής δεν ήθελε να μεταφέρει αξιωματικό στο επιτελείο. Γιατί;
Ν. Γιατί έβλεπε ότι εμείς, μας κάνανε επίθεση οι Τούρκοι, και δεν πολεμούσαμε. Ο μέσος Έλληνας δεν το δεχόταν αυτό, ανεξαρτήτως τι λέγανε.
Κ. Σήμερα το δέχεστε;
Ν. Ούτε σήμερα το δέχομαι…..
Κ. Τα παράσημα που σταμάτησαν να παίρνουν τότε οι αξιωματικοί και τα παίρνουνε τώρα το δέχεστε;
Ν. Αυτό που πήγαν στην Κύπρο και δίναν παράσημα; Είπαν να πάω να πάρω και εγώ. Είπα ότι δεν δέχομαι. Παρόλο ότι εγώ είμαι από αυτούς, ο οποίος προσέφερα στον κυπριακό αγώνα.
Κ. Τι είπατε λοιπόν σε αυτούς, τους συγκεντρωμένους, Μπονάνο, Αραπάκη και λοιπούς …
Ν. Την ημέρα που έβλεπα ότι οι Τούρκοι κάνουν προγεφύρωμα και εμείς, μάλιστα ζήτησα, σε πληροφορώ, στον Αραπάκη να φύγω, να πάω στην Κύπρο. Γιατί ήξερα όλα τα σχέδια και μου είπε ο Αραπάκης "όχι", ότι με χρειάζεται εδώ. Εν συνεχεία λοιπόν, όταν θέλαν να με στείλουν στην Πάτρα, μου είπε να πάω στην Κύπρο, τότε, που είχαν μπει οι Τούρκοι, και του είπα "*κύριε Αρχηγέ, τώρα να πάτε εσείς. Εγώ είπα να πάω να πολεμήσω, όχι να μαζεύω πτώματα*".
Κ. Στην Πάτρα ΝΔΙ.
Ν. Και με στείλαν ΝΔΙ στην Πάτρα και μετά, πριν γίνει ο 2^{ος} Αττίλας, με έθεσαν σε διαθεσιμότητα…..
Κ. Θα το πούμε αυτό, είναι άλλη υπόθεση.
Ν. Το είχα ζητήσει εγώ από τον Αραπάκη επισήμως, να διώξει εμένα και πέντε - έξι άλλους…..
Κ. Να διώξει ο Αραπάκης……με τι ηθικό σθένος ο Αραπάκης θα έδιωχνε τους χθεσινούς του συντρόφους;
Ν. Αυτός ήταν αρχηγός, αυτός υποτίθεται συνέχιζε να είναι ηγεσία με το νέο καθεστώς. Του είπα, «*πρόσεχε, διότι εμένα με ενδιέφερε το ναυτικό και όχι το άτομό μου*», του είπα να διώξει εμένα και πέντε-έξι άλλους που μας θεωρούν χουντικούς, και να αφήσει το ναυτικό να προχωρήσει ενωμένο, ως ναυτικό. Ήξερα ότι μερικοί που ήρθαν, αυτοί η "φούντα" που λες, εδημιούργησαν μια κατάσταση τέτοια που ανθρώπους άσχετους, π.χ. ο συμμαθητής μου ο Ζορμπάς ο οποίος δεν είχε τίποτα, τον αποστράτευσαν ενώ μπορούσε να γίνει και αρχηγός. Και ο Καλαματιανός. Δεν είχαν καμία σχέση. Είδες, διότι έπρεπε να φοβηθούν άλλοι …
Κ. Ποιοι δηλαδή;
Ν. Άλλοι συμμαθητές τους οι οποίοι ήταν με τον Αβέρωφ κολλητοί εκείνη την τέτοια, κανονίζανε ποιους θα φάνε για να προωθηθούν.
Κ. Ο Αβέρωφ δεν έδινε πληροφορίες στη δικτατορία για το κίνημα;
Ν. Έδινε, ναι.
Κ. Έδινε; Το ξέρετε ή όχι;
Ν. Έδινε. Εδώ πέρα γινόντουσαν…ο ένας έδινε στον άλλο και κάποιος που ήταν αρχηγός της ΚΥΠ μια εποχή, αμέσως μετά ήταν και πληροφοριοδότης της ΕΣΑ. Λοιπόν, τι κοροϊδευόμαστε; Και πολλοί μετά που βγήκαν υπουργοί, γλύφανε εμένα και παρακαλούσανε πολλοί να γίνουν υπουργοί μετά την 25^{η}.
Κ. 25^{Η} Νοεμβρίου του 73;

Ν. Ναι, ναι.
Κ. Όχι του 74;
Ν. Όχι, τότε που έπεσε ο Παπαδόπουλος.
Κ. Αρχηγός της ΚΥΠ που υπαινίσσεστε ποιος ήταν;
Ν. Αρχηγός της ΚΥΠ τότε που υπαινίσσομαι, μετά την 25^{η,} μπήκε ο …….
Κ. Ποιος; Επί Ιωαννίδη δηλαδή;
Ν. Μπήκε ο στρατηγός ο …..έχει πεθάνει. Ήμαστε μαζί και στην Κύπρο, ήταν στο 2^{ο} γραφείο της Κύπρου.
Κ. Όχι ο Ντενίσης, γιατί ο Ντενίσης ήταν επί Καραμανλή.
Ν. Όχι ο Ντενίσης.
Κ. Ποιόν λέτε ότι ήταν συνεργάτης της χούντας και έδινε πληροφορίες και μπήκε μετά το 74 αρχηγός της ΚΥΠ; Ιστορικά στοιχεία είναι αυτά, Δε μπορείτε να μου τα κρύβετε. Αυτά είναι συγκεκριμένα ονόματα, τρία ονόματα, ποιόν λέτε;
Ν. Σου είπα δεν ξέρω αλλά αν ψάξεις, θα βρεις ποιος ήταν και θα μάθεις, και αν ξέρεις τους "Ελεύθερους Έλληνες" και τέτοια, να δεις ποιος τους κάρφωνε.
Κ. Δε λέτε τον Φέτση;
Ν. Όχι.
Κ. Δε λέτε τον Βαρδουλάκη;
Ν. Ο Βαρδουλάκης δεν ήταν αρχηγός της ΚΥΠ.
Κ. Ποιόν λετε;
Ν. Μα είναι…..
Κ. Δύο-τρία είναι, πέστε το.
Ν. Τον Καλαμάκη.[1]
Κ. Τον Καλαμάκη. Ο Καλαμάκης, άνθρωπος του Καραμανλή.
Ν. Ε, ναι.
Κ. Γιατί ναι; Τι πάει να πει…ένα λεπτό, μην εκνευρίζεστε. Ο Καλαμάκης, άνθρωπος του Καραμανλή, δεξιός, δεξιότατος. Τι πάει να πει "*κάρφωνε στην Επταετία*"; Συνέπραττε;
Ν. Εκτός αυτού είχε συλληφθεί ως "Ελεύθερος Έλληνας". Όπως οι Ξηροί βαδίζουν….
Κ. Μα οι "Ελεύθεροι Έλληνες" τι ήταν; Οι πιο πολλοί ήταν δεξιοί, βασιλόφρονες, εναντίον της ΄΄επαναστάσεως΄΄, τους πιάσατε, τους μπαγλαρώσατε, τους πήγατε στο……
Ν. Ναι, αλλά ποιος τους μαρτύρησε;
Κ. Ποιος τους μαρτύρησε;
Ν. Μέσα σε αυτούς που μαρτύρησαν ήταν και ο Καλαμάκης και ο Αβέρωφ…
Κ. Ένα λεπτό, είστε ιστορικό πρόσωπο. Ο Αβέρωφ τους "Ελεύθερους Έλληνες"; Προσέξτε.
Ν. Όχι τους "Ελεύθερους Έλληνες". Ο Καλαμάκης.
Κ. Ο Αβέρωφ για το κίνημα του ναυτικού, όχι τους "Ελεύθερους Έλληνες".
Ν. Και του κουμπάρου μου, του Παπανικολάου, του στρατηγού που ήταν με τους "Ελεύθερους Έλληνες", του έχω πει.
Κ. Του αεροπόρου;
Ν. Όχι, του αντιστρατήγου.
Κ. Τι του έχετε πει;
Ν. Του είχα πει γιατί τον είχαν συλλάβει και αυτόν ως "Ελεύθερο Έλληνα", λέω «*τι μου κάνετε; Ποιος σας κάρφωνε*;».
Κ. Να πούμε τον…..πως τον λένε της Νέας Δημοκρατίας τον υποψήφιο, τον στρατηγό, τον……που γράφει τώρα για τους "Ελεύθερους Έλληνες", θα πάτε να του δώσετε συνέντευξη;
Ν. Ποιόν;
Κ. Δε θυμάμαι πως τον λένε, έναν στρατηγό που γράφει συνέχεια για τους "Ελεύθερους Έλληνες", είναι υπέργηρος τώρα.[2]
Ν. Οι περισσότεροι τώρα υπέργηροι είναι.
Κ. Να πάτε να τους πείτε ότι ο Καλαμάκης έδινε πληροφορίες…….
Ν. Τα ξέρουνε, δεν τα ξέρουνε; Ο Καρούσος; Ο Καρούσος λέω απόρησα που υποτίθεται ότι τον είχανε βάλει ……υποτίθεται τον είχανε βάλει……στο Γρίβα. Ναι και πως τον είχανε βάλει εκεί και από την άλλη έγινε και αντιστράτηγος; Δεν το ήξερα και ακούω μια μέρα εκεί σε ένα… "Καρούσος"…
Κ. Παραιτήθη από την ΕΟΚΑ Β΄. Όταν άρχισε να κάνει αντεθνικά πράγματα.
Ν. Τον βγάλανε.
Κ. Τον βγάλανε ποιοι;
Ν. Ήρθε εδώ και του δώσαν και κάποια θέση…η Επταετία.

[1] Σε κάθε περίπτωση ο Καλαμάκης παρέλαβε την ΚΥΠ μετά τη μεταπολίτευση και όχι επί Ιωαννίδη.
[2] Πρόκειται για τον Πανουργιά Πανουργιά.

Κ. Θα τον δω αύριο τον Καρούσο…..
Ν. Εγώ σου λέω δεν τον ξέρω τον άνθρωπο.
Κ. Εγώ δε λέω από τον έναν στον άλλο……..
Ν. Όπως ξέρω π.χ. ταγματάρχης της ΕΣΑ, ο οποίος ήταν στην ΕΣΑ συνέχεια και αυτά και μετά απεκατεστάθη και έγινε υποστράτηγος…
Κ. Τον Αβέρωφ……Με τη "πυτζάμα", τι έγινε με την "πυτζάμα";
Ν. Αυτό σου λέω….γι' αυτό είχα πει εγώ τότε στον Αραπάκη να διώξει μερικούς από εμάς και να αφήσει το ναυτικό τότε στην ησυχία του..
Κ. Καθίστε, καθίστε…..δηλ. ο Αραπάκης θα ήταν ο cleaner man του ναυτικού;
Ν. Όχι ήταν τότε αρχηγός του ναυτικού.
Κ. Και λοιπόν;
Ν. Ο Αραπάκης είχε σχέσεις και προσωπικώς και με τον Καραμανλή γιατί όταν διώξανε τον Μπονάνο, ο Αραπάκης είχε μείνει ακόμα.
Κ. Όπως σωστά είπατε ο Αραπάκης εγνώριζε καλά αγγλικά.
Ν. Ναι.
Κ. Σε αυτό ταυτίζονται οι απόψεις μας εκατό τοις εκατό. Παρότι είμαι πολλά χρόνια μικρότερος από σας σε κάποιο…..σε κάποια εργασία έγραψα ότι, ο Αραπάκης υπήρξε ο μοιραίος άνθρωπος για την δικτατορία και για τη μεταπολίτευση γιατί εγνώριζε αγγλικά. Αυτό έγραψα και το είπατε σήμερα εσείς.
Ν. Σήμερα που συζητάμε έχει έρθει στα λόγια μου, ότι αν εδίνετο εντολή θα ριχνόντουσαν εις τη θάλασσα.
Κ. Αν έδινε αυτός εντολή; Αφήστε τους άλλους, εμείς συζητάμε για το ναυτικό.
Ν. Ναι, κατ' αρχάς αν πήγαιναν αυτά τα δύο υποβρύχια, οι Τούρκοι, έχε υπόψη σου, γι' αυτό θα σου τα δώσω, είχανε δύο αρματαγωγά, δύο φορτηγά, και τα άλλα ήταν παντόφλες. Εάν τους βούλιαζαν..
Κ. 180 Παντόφλες σε όλη την ακτή……Α2 ήσασταν.
Ν. Ναι παιδί μου, ήξερα όλες τις δυνάμεις, είχα φτιάξει χρόνια πριν….ήξερα όλες τις δυνάμεις των Τούρκων και ότι οι Τούρκοι μπορούσαν να πάνε ένα σύνταγμα …μια ύλη αρμάτων, μια πυροβολαρχία, αυτά τα οποία πήγαν. Έχε υπόψη σου, συζητώ τώρα υπηρεσιακώς, αν θες να κάνεις σε ένα λόχο επίθεση, γιατί έχω τελειώσει πεζοναύτες και ξέρω το στρατό καλύτερα από αυτούς. Είναι η σχολή πολέμου των πεζοναυτών της Αμερικής.
Κ. Ένα χρόνο;
Ν. Ενάμιση.
Κ. Πως γλιτώσατε και δεν σας κάνανε πράκτορα οι Αμερικάνοι;
Ν. Γιατί ξέρανε από τότε σου είπα, έκανα και αναφορά εναντίον των Αμερικανών…
Κ. Σας ρωτάω ευθέως: υπήρξατε πράκτορας της CIA ναι ή όχι;
Ν. Ναι, ναι, υπήρξα πράκτορας της CIA.
Κ. Προσέξτε τι απαντάτε. Το γράφει. Υπήρξατε πράκτορας της CIA ναι ή όχι;
Ν. Όχι, και δεν είμαι πράκτορας κανενός, ούτε καν του Θεού. Πιστεύω ότι μου λέει η λογική και πιστεύω βασικώς στη μαθηματική αλήθεια.
Κ. Ενάμιση χρόνο στην Αμερική, πριν το 67, σας πλησίασαν οι Αμερικανοί να σας κάνουν πράκτορα;
Ν. Όχι. Ουδέποτε.
Κ. Η εκπαίδευσή σας στη σχολή αυτή που είπατε, ενείχε μέσα στοιχεία τέτοια που να σας οδηγήσει να προβάλετε τα συμφέροντα της Αμερικής και του ΝΑΤΟ παρά τα ελληνικά συμφέροντα;
Ν. Όχι, όχι, δεν υπήρχε κανένα τέτοιο. Ήταν ψυχρά, επιχειρησιακά για οποιονδήποτε στρατό του κόσμου. Ήταν πως γίνεται ένας πόλεμος, μια αποβατική ενέργεια και πως την αποτρέπεις. Καμία σχέση αν ήτανε Ρώσοι, Αμερικάνοι, οτιδήποτε. Και δεν είχε κανένα μάθημα η σχολή προπαγανδιστικό, ούτε περί ΝΑΤΟ ούτε τίποτα. Ότι κάνανε οι Αμερικάνοι όλοι, κάναμε και εμείς. Είχα μάλιστα και συμμαθητάς και αεροπόρους και δύο εκ των συμμαθητών μου γίνανε και αστροναύτες. Δεν υπήρχε κανένα τέτοιο θέμα, ούτε καν φίλος μου Αμερικάνος με πλησίασε να μου πει περί της Αμερικής, ούτε καν με πλησίασε να μου πει …και μάλιστα στην περίπτωση που σου λέω, ο άλλος μου είπε χαριτολογώντας, που φώναζα υπέρ των εθνικών θεμάτων, ότι η Αμερική πάει πιο πολύ με την Τουρκία και όχι με εμάς, μου είπε «*έλα μωρέ, εμείς έχουμε την πολιτική ΄΄δώστε στα παιδιά παιχνίδια και στους σκύλους κόκαλα΄΄*…».
Κ. Εννοώντας παιδιά ποια;
Ν. Τα μικρά κράτη. Όχι, ούτε εμάς ούτε τους Τούρκους. Γενικώς η πολιτική της Αμερικής είναι για να μη φωνάζουνε, αν είναι παιδιά τους δίνεις παιχνίδια και αν είναι σκύλοι, τους δίνεις κόκαλα.
Κ. Αν είναι πεινασμένοι δηλαδή, τους ενισχύεις.
Ν. Πολλά μικρά κράτη που υποστήριζε η Αμερική, θέλανε να τους έχουνε ή ως παιδιά ή ως σκύλους, δηλαδή υποτεταγμένους.

**

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ ΝΙΚΟΣ

Ο Παπαχρήστου είναι ο υπ' αριθ 357του Πίνακα 5^{Α} Παραρτήματος Α των υπηρετούντων στις 20-4-1967. Μάχιμος αξιωματικός τάξης 1961, καταγόμενος από την περιοχή Θηβών, ανήκει, με βάση και τα δικά του λεγόμενα, στην κατηγορία των αρχικά φίλα προσκείμενων στο στρατιωτικό καθεστώς. Επηρεασμένος από τον Σιωνισμό, στον οποίο αποδίδει όλα τα δεινά της ανθρωπότητας, ενάντιος και του τεκτονισμού, συγκεντρώνει τα κοινά αυτά χαρακτηριστικά που παρατηρούνται σε μερίδα ανθρώπων με πίστη στην αρχαιοελληνική ταυτότητα, στη μελέτη των πρωτοκόλλων της Σιών κ.λ.π. Δεν σταδιοδρόμησε πέραν του βαθμού του πλοιάρχου στο πολεμικό ναυτικό. Στην αποστρατεία του δίνει ο ίδιος ως αιτία, τη σύγκρουσή του με συμμαθητή του από τη ΣΝΔ, που είχε επανέλθει ως διωχθείς με την εξάρθρωση της οργάνωσης για το κίνημα του ναυτικού. Καυστικός για τους αντιχουντικούς συναδέλφους του και ιδιαίτερα επιθετικός για όσους έτυχαν αποκατάστασης ως αποστρατευθέντες επί δικτατορίας, χωρίς να το αξίζουν, αφού κάποιοι απ' αυτούς είχαν διωχθεί ακόμα και για ποινικά αδικήματα. Δεν αναφέρεται στην δική του αποκατάσταση στο βαθμό του υποναυάρχου από του πλοιάρχου που αποστρατεύθηκε, προφανώς διότι δεν ήταν η αποκατάσταση αυτή σε καμία σχέση με την εφταετία, αλλά με προσφυγές στα διοικητικά δικαστήρια και μετά πολύχρονη προσπάθεια. Γνώστης και αυτός, όπως επισημαίνει, του προετοιμαζόμενου κινήματος, προσθέτει μία ακόμα μαρτυρία, για επιβεβαίωση του ότι οι συνωμότες του ναυτικού δεν τηρούσαν κανέναν κανόνα για αυτοπροστασία και μη αποκάλυψη των σχεδίων τους. Αποκλείει εν τούτοις την περίπτωση να είναι καταδότης ο συνάδελφός του με τον οποίο βρισκόταν, όταν ανοιχτά ο Παπάς του μίλησε για αυτό που προετοίμαζαν. Το ίδιο ισχύει και για τον ίδιο.

Συνέντευξη με τον υποναύαρχο (ε.α.) ΝΙΚΟ ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ (Π),μάχιμο τάξης εξόδου 1961 της ΣΝΔ.
ΑΚ (Κ)
27/5/2002

Κ. Μόλις μου έλεγες την αιτιολογία που σε αποστράτευσαν. Μπορείς να την επαναλάβεις;

Π. Ήρθε μια κατά παραγγελίαν ΕΔΕ από το ΓΕΝ για επανάκριση των αξιωματικών του κινήματος που είχαν δυσμενείς κρίσεις πριν το 1967. Αφορούσε το Βουραζέρη και έπρεπε εγώ να κάνω μια κατά παραγγελίαν {κατάθεση} του τότε διοικητή Σταυριανάκη, αρχιπλοιάρχου, με τα ερωτήματα τα τεθέντα από το ΓΕΝ. Ο Βουραζέρης δεν ανταπεκρίνετο στις συνεχείς προσκλήσεις μου για τη λήψη της κατά παραγγελίαν μαρτυρικής καταθέσεως, με αποτέλεσμα να συμβεί ένα επεισόδιο σε ένα επίσημο γεύμα. Όπου ειρωνευόμενος μου δημιούργησε αίσθημα αγανακτήσεως και επιθετικότητας και του είπα, «*γαμώ την Παναγία σου, κωλοπαιτούδια του Αβέρωφ, κωλοαντιστασιακοί του κερατά, μας έχετε γαμήσει ρε πούστηδες, κάνετε ότι θέλετε, έχετε εξαχρειωθεί*»[1] και εκεί απάνω ο Βουραζέρης μου είπε «*θα μου το πληρώσεις*». Σε είκοσι μέρες αποστρατεύθηκα. Αυτό ήταν.

Κ. Γιατί αυτή η οργή η δική σου; Που ξέρω ότι δεν ήταν μόνο δική σου. Σου θυμίζει τίποτα η έκφραση «φούντα»;» Ένα είναι αυτό, τι σου θυμίζει; Και το δεύτερο, αφορούσαν αυτές οι επανακρίσεις μόνο αυτούς οι οποίοι είχαν διωχθεί επί δικτατορίας και επανέλθει ή αφορούσαν όλο τον κόσμο;

Π. Η εντύπωση η δική μου, δεν είχα διαβάσει τη διαταγή, ήταν ότι αφορούσε τους διωχθέντες και ιδίως τους αντιστασιακούς, τους λεγομένους αντιστασιακούς του κινήματος οπερέτα του Πολεμικού Ναυτικού, όπου αυτοί οι επανελθόντες είχαν όλες τις προσβάσεις μπροστά τους, εξωτερικό, officia, όλοι οι δρόμοι ανοιχτοί.

Κ. Μια και αναφέρθηκες σε αυτό, και αφού δεν μου απάντησες στο «φούντα», πες μου, απάντησέ μου πρώτα για το «φούντα» και μετά πες μου, οι αλλεπάλληλες αποκαταστάσεις αντιστασιακών σε εισαγωγικά και χωρίς εισαγωγικά τι εντύπωση σου έχουν δημιουργήσει;

Π. Ανάμικτη εντύπωση ηθικής αποκαταστάσεως και φαυλότητας. Το να επιστρέψουν άνθρωποι οι οποίοι είχαν κλέψει, είχαν δείξει επαγγελματική ανικανότητα, είχαν υποπέσει σε παραπτώματα πειθαρχικά εκτός αντιστασιακής δράσεως για μένα ήταν απαράδεκτο. Και όλοι αυτοί ήρθαν με περγαμηνές και ετέθησαν έμπροσθεν όλων των άλλων αξιωματικών.

Κ. Το «φούντα» δεν μου απάντησες.

Π. Το «φούντα», από ότι θυμάμαι, εννοούσαμε αυτούς τους γιαλατζί αντιστασιακούς και ιδίως κατά την άποψη τη δική μου του κινήματος. Το οποίο ήταν ένα κίνημα κατευθυνόμενο από τον Αβέρωφ και Σία,

[1] Ο Παπαχρήστου εκφράζει έντονα τη διάσταση που υπήρχε για σημαντικό διάστημα μεταξύ των επανελθόντων στην ενεργό υπηρεσία από τους διωχθέντες επί δικτατορίας και τους υπολοίπους και ιδιαίτερα εκείνους που έστω και διακριτικά είχαν εκφράσει τη συμπάθειά τους στο στρατιωτικό καθεστώς και είχαν πιστέψει τις επαγγελίες του. Αυτή η δυσφορία και διάσταση δεν είχε εκδηλωθεί ανοιχτά. Συνήθως περιοριζόταν στις συζητήσεις, στην ονομασία ''φούντα'' σε αντιπαράθεση με το ''χούντα'' υπονοώντας πως έφυγαν οι μεν και ήρθαν οι δε κ.λ.π. Δεν μπορεί να παραβλεφθεί πως η επανένταξη των διωχθέντων στις θέσεις αρχαιότητας που θα είχαν εάν δεν διώκονταν έφερε πίσω στις προαγωγές τους υπολοίπους, ανεξάρτητα από την περί δικαίου άποψη.

για να αποκτήσουν και αυτοί αντιστασιακές περγαμηνές. Αυτή την εντύπωση έχω. Ήταν γνωστό το κίνημα, το διέδιδαν όλοι, μέχρι που οι γκόμενες λέγανε «*εμένα ο γρι γρις μου το Σάββατο δεν θα μπορεί να έρθει στο κέντρο γιατί θα κάνουν κίνημα*».

Κ. Με άφησες να καταλάβω ότι θεωρείς την πλειοψηφία αυτών που επανήλθαν μετά το 74 ως ευεργετηθέντες με τη νομοθεσία περί αποκαταστάσεων, την πλειοψηφία τη θεωρείς ότι, δεν είχε καμία σχέση με αντιδικτατορική δραστηριότητα. Γιατί αναφέρθηκες σε κλοπές και τέτοια; Ποιους εννοείς;

Π. Να πούμε την περίπτωση Ναξάκη ο οποίος απεστρατεύθη αφού έριξε μια κουτουλιά στο Λιμενικό ο οποίος πήγε για επτά μήνες, για ένα μακρύ διάστημα στο νοσοκομείο με διάσειση εγκεφάλου. Δεν έχει καμία {σχέση}……η ευτελής ενέργειά του, η πεζοδρομιακή, με αντιστασιακή δράση εναντίον της χούντας.[1]

Κ. Στο κίνημα όμως; Γιατί είσαι τόσο οξύς για το κίνημα; Υπήρχε μια προετοιμασία αντιδικτατορικής ενέργειας, δεν έγινε κίνημα αλλά υπήρχε μια ολόκληρη προετοιμασία, υπήρχε μια ‘’συνωμοτική’’ σε εισαγωγικά οργάνωση που είχε ένα σωρό κόσμο. Αυτό το πράγμα τι ήταν κατά την άποψή σου;

Π. Μπορεί να είχε ένα σωρό κόσμο, αλλά κοίταζαν να κάνουν παν το δυνατόν για να μαθευτεί και να τους συλλάβουν, να γίνει ντόρος χωρίς να κάνουν τίποτα.

Κ. Κατά τη γνώμη σου επομένως αυτό το κίνημα δεν προδόθηκε, αλλά διέρρευσε……..

Π. Μέχρι και οι καθαρίστριες τον ήξεραν τον Παπά.

Κ. Δεν είχε το κίνημα, ή οι συνέπειες των συλλήψεων, δεν είχε δυσμενή επίπτωση, αντίκτυπο δυσμενή για το τότε κρατούν καθεστώς; Εγώ θα το αποκαλώ δικτατορία και εσύ να το αποκαλείς όπως θέλεις. Δεν είχε επίπτωση δυσμενή;

Π. Σαφώς είχε δυσμενή επίπτωση αλλά το ότι είχε δυσμενή επίπτωση δεν έπεται ότι το καθαγιάζουμε {όπως} και τους πρώην πιστολέρους της επταετίας, οι οποίοι άλλαξαν στρατόπεδο και βρέθηκαν από χουντικοί – αντιστασιακοί.

Κ. Ποιους εννοείς;. Αν με δεσμεύσεις δεν θα χρησιμοποιήσω αυτά που θα πεις.

Π. Ήταν γνωστό ότι ……..ο Παπαδόγγονας, ο Κολιγιάννης ο οποίος ήρθε με κότερο από την Αμερική παρά τη ρητή εντολή του Μαργαρίτη να έρθει αεροπορικώς, ο Γκιόκεζας, ο Τρουπάκης, ο οποίος έχει διατελέσει και υπασπιστής του Αγγελή, και άλλοι, δεν μου έρχονται τώρα στο μυαλό, είχαν ευνοηθεί πολύ επί χούντας και εθεωρούντο από τους φίλα προσκείμενους προς αυτήν.

Κ. Στο ναυτικό τότε έχουμε μια κατηγορία ανθρώπων οι οποίοι πιστεύουν στην «επανάσταση» σε εισαγωγικά κατ’ εμέ, πιστεύουν ότι εκείνο το καθεστώς έκανε ότι έκανε για το καλό της πατρίδας. Τι ποσοστά επί του συνόλου των αξιωματικών στο ναυτικό δίνεις ότι ήταν οπαδοί της δικτατορίας;

Π. Ως οπαδούς ξέρουμε, εγώ τουλάχιστον, μια μικρή ομάδα αξιωματικών ελαττωμένης επαγγελματικής ακτινοβολίας, που ήταν οι σαββατιανοί που μαζεύονταν στα σπίτια των κεφαλών, όπως του Νικολόπουλου όπως έχει διαρρεύσει, και μιλούσαν για την επταετία και το πώς θα ελέγχουν την κατάσταση στο ναυτικό. Δεν είχε την αποδοχή την ευρύτερη με οπαδούς. Ότι υπήρχαν φίλα προσκείμενοι, και εγώ ήμουν φίλα προσκείμενος σε ένα διάστημα. Αλλά μετά άρχισαν να πέφτουν οι στασιμότητες και οι ποινές η μία μετά την άλλη, γιατί δεν ήμουν οπαδός, ήμουν φίλα προσκείμενος με την κατάσταση, που υπήρχε πρώτα.

Κ. Έχουμε λοιπόν ένα μικρό ποσοστό, πόσο το προσδιορίζεις, των οπαδών, των ανθρώπων οι οποίοι δουλεύουν για τη δικτατορία ενεργά;

Π. Μικρό ποσοστό. Να πούμε για πενήντα άτομα, εκατό άτομα μέσα σε ένα ολόκληρο ναυτικό. Εγώ σε πλοία ήμουν, ταξίδευα, δεν μπορούσα να σκέφτομαι τις ίντριγκες κατά του καθενός. Εμένα με ενδιέφερε η αποστολή μου, δεν θα χτυπήσω, δεν θα βαρέσω, θα έχω το προσωπικό……..ήταν περιορισμένο το τμήμα αυτών που είχαν δεθεί εντός εισαγωγικών ‘’επαγγελματικά’’ με την επταετία.

Κ. Εναντίον τώρα της δικτατορίας τι ποσοστό εσύ λες ότι ήταν από τους αξιωματικούς και από τους υπαξιωματικούς, τι ποσοστό ήταν εναντίον του καθεστώτος;

Π. Μικρό ποσοστό, πολύ μικρό ποσοστό, όσο μπορώ να εκτιμήσω, και λιγότερο από αυτούς που την υποστήριζαν. Τώρα με το κίνημα του ναυτικού το πώς βρέθηκαν να είναι τέτοιοι, βρέθηκαν γιατί πίσω ήταν κεφαλές του πολιτικού συστήματος και τους είχαν υποσχεθεί τιμές και δόξες, όπως έγινε το 74 και τους κάναν τους προσεταίρους να ενταχθούν ή να αλλάξουν στρατόπεδα. Ήταν πολλοί, όχι απλώς φίλα προσκείμενοι αλλά άνθρωποι δοσμένοι στη χούντα.

Κ. Άρα έχουμε τη μάζα των στελεχών να παρακολουθεί τα δρώμενα από μακριά. Και η θέση ποια ήταν της μάζας απέναντι στο καθεστώς, ποια ήταν η τοποθέτησή της;

Π. Από εκείνο που μπόρεσα να δω, γιατί συζητήσεις δεν έκανα μέχρι το 72, από το 72 και μετά άρχισε να μειώνεται το ποσοστό των φίλα διακειμένων, είτε γιατί κουράστηκαν, είτε γιατί έβλεπαν τις συγκρούσεις μεταξύ των πρωταιτίων της χούντας, άρχισε να μειώνεται το ποσοστό της ανοχής.

Κ. Νίκο ξέρεις αν το ναυτικό είχε αξιωματικούς στη λεγόμενη «επαναστατική επιτροπή»;

Π. Δε γνωρίζω την «επαναστατική επιτροπή».

[1] Ο Ναξάκης, ανεξάρτητα την αφορμή της αποστρατελίας του, είχε στραφεί καθαρά κατά της δικτατορίας στο κίνημα του βασιλιά στις 13 Δεκέμβρη 1967.

Κ. Η «επαναστατική επιτροπή», κατά τα λεγόμενα των ίδιων, ήταν ο κεντρικός πυρήνας της ‘’επαναστάσεως’’, όπου ανήκαν οι κεφαλές της δικτατορίας.

Π. Ήταν ο …..που ήταν και Υπουργός Ναυτιλίας, Γενικός Γραμματεύς, δεν μου έρχεται το όνομά του, τρεις τέσσερις πρέπει να ήταν εκ των οποίων ο Λαγωνίκας …… ήταν …… αυτός εμφανίστηκε από το ναυτικό ως θιασώτης των απριλιανών.

Κ. Ο Βόσσος;

Π. Ο Βόσσος ακολούθησε, ήταν χαμηλών τόνων, κοιτάζοντας να μπει κάπου μέσα, δεν ήταν άνθρωπος των δυνατοτήτων, ούτε τίποτα άλλο, ΄΄άντε να χωθούμε και εμείς΄΄.

Κ. Σε ρώτησα ειδικά για το Βόσσο γιατί δεν θα το ξέρεις ότι ο ίδιος είχε πει ότι ήταν μέλος της «επαναστατικής επιτροπής».

Π. Δεν το είχα ακούσει Κι αν εγώ ήμουν στην «επαναστατική επιτροπή» και ήταν αυτή σοβαρή, δεν θα έπαιρνα άνθρωπο σαν το Βόσσο.

Κ. Εσύ ήσουν μικρός αξιωματικός τότε.

Π. Ο οποίος ήταν τίμιος, ήταν τότε στα υποβρύχια, και ευπρεπής άνθρωπος. Αλλά η δομή του ως επαναστάτου δεν συμπίπτει με την εικόνα που έχω εγώ.

Κ. Έχουμε τη 13η Δεκέμβρη του 67, το λεγόμενο «κίνημα του βασιλιά». Ποια είναι η γνώμη σου, οι εντυπώσεις που έχεις από εκείνη την κίνηση, ποιες είναι;

Π. Τότε ήμουν νεαρός αξιωματικός, νομίζω αρχαίος ανθυποπλοίαρχος, νέος υποπλοίαρχος. Ήταν ένα κακώς προετοιμασμένο κίνημα, το οποίο βασίζετο στην αίγλη του βασιλέως, ότι μόλις θα εφαίνετο ότι διαφωνούσε ο βασιλεύς, θα κατέρρεαν οι απριλιανοί. Το οποίο δεν συνέβη γιατί ήταν οπερετικό, κακής προετοιμασίας με τα βαρίδια του Αρναούτη, του βασιλικού περιβάλλοντος.

Κ. Εν τούτοις το ναυτικό συμμετέχει σχεδόν με την πλειοψηφία του στόλου σε αυτή την κίνηση.

Π. Το ναυτικό ήταν ανέκαθεν ένα σώμα στο οποίο λειτουργούσε η ιεραρχία και ό,τι έλεγε ο ναύαρχος πρέπει να εκτελείται.

Κ. Αυτό είναι μόνο ή είναι και το γεγονός ότι μια μερίδα από τους μεγάλου βαθμού τουλάχιστον αξιωματικούς ήταν οπαδοί της βασιλείας;

Π. Ήταν και αυτό ……και λειτούργησε και αυτό, γιατί ήταν ας πούμε φίλα προσκείμενοι προς το βασιλικό κατεστημένο και πιθανώς να έβλεπαν ότι προς τα εκεί θα είχαν περισσότερες πιθανότητες επιτυχίας.

Κ. Άρα πόσους βασιλόφρονες λες, ότι είχε τότε το ναυτικό ή και το κίνημα ακόμα το 73;

Π. Οι καθεαυτού βασιλόφρονες ήταν μετρημένοι, με την έννοια του ΄΄τα δίνουμε όλα για το βασιλιά διακινδυνεύουμε την οικογένειά μας΄΄ και αυτά.

Κ. Ο στρατός το ναυτικό πως το έβλεπε;

Π. Δεν έχω υπόψη μου για το στρατό. Εκείνο που έχω να πω από την εμπειρία μου είναι ότι, οι στρατιωτικοί ναι μεν είχαν στενότερο διανοητικό ορίζοντα, αλλά ήταν περισσότερο επαγγελματίες από ότι ήταν του ναυτικού και ακόμα πολύ περισσότερο επαγγελματίες, από ότι της αεροπορίας. Αυτή την εντύπωση μου έχει δημιουργήσει η συνυπηρεσία μου με αξιωματικούς του στρατού.

Κ. Οι αξιωματικοί του ναυτικού πως βλέπαν τους υπαξιωματικούς εκείνα τα χρόνια τα παλιά;

Π. Παλιά όταν πρωτοβγήκα, με μια αυξημένη υπεροψία. Όταν εξελίσσονται αυτά τα γεγονότα, εγώ προσωπικά τους έβλεπα σαν συνεργάτες σαν κολλητούς μου συνεργάτες, διότι υπηρετώντας σε μονοθεσιακά πλοία μικρά, ναρκαλιευτικά, οχηματαγωγά, ήταν η ψυχή του πλοίου.

Κ. Οι αξιωματικοί και οι υπαξιωματικοί μεταπολεμικά και προδικτατορικά στο ναυτικό, ποια ήταν η πολιτική τους τοποθέτηση;

Π. Πολιτική τοποθέτηση τότε δεν διέγνωσα, γιατί και οι συνθήκες δεν επέτρεπαν και δεν υπήρχε λόγος μέσα στα υπηρεσιακά πλαίσια, να ρωτάω και να με ενδιαφέρει τι είναι ο ένας και τι είναι ο άλλος. Εκείνο που συζητούσα και εμένα προσωπικά μου έκανε εντύπωση ήταν ότι, πολλοί υπαξιωματικοί, οι υπόλογοι όπως λέμε, μπορούσαν να σταθούν εάν πήγαιναν στη Σχολή Δοκίμων πολύ καλύτερα από αξιωματικούς. Δηλαδή οι άνθρωποι είχαν τις δυνατότητες, αλλά λόγω οικογενειακής κατάστασης, προέλευσης κτλ πήγαν την οδό την άγουσα προς το Πόρο ή προς το ΚΕΚΑΝ.

Κ. Είναι γνωστό όμως ότι, έχουμε τα κοινωνικά φρονήματα τα οποία τα εξετάζανε για τους υποψήφιους στις παραγωγικές σχολές.

Π. Ναι αυτό είναι γνωστό. Και για τη γυναίκα, και για το δημόσιο και παντού.

Κ. Επομένως ήταν δυνατόν να μπαίνουν παιδιά αριστερών οικογενειών ή κεντρώας προελεύσεως στη Σχολή Δοκίμων τότε;

Π. Οπωσδήποτε ήταν άνετη η πρόσβαση, αλλά κομμουνιστών και αριστερών που είχαν χαρακτηρισθεί, όχι. Αυτό είναι γνωστό να μην επεκτεινόμαστε. Τα κοινωνικά φρονήματα λειτουργούσαν στο έπακρο.

Κ. Στη διάρκεια τώρα της δικτατορίας συνεχίζεται αυτή η διαλογή στις παραγωγικές σχολές;

Π. 67 – 74 εκείνο που πρέπει να συνεχιζόταν, σαφώς συνεχιζόταν, γιατί είχαμε ένα καθεστώς που έκανε το ολέθριο σφάλμα να στείλει τους αριστερούς, οι οποίοι και δεν το πείραξαν, ούτε θα το πείραζαν, να

τους στείλει στα νησιά και να δημιουργήσει σωρεία ‘’αντιστασιακών’’ εντός εισαγωγικών, αντιτιθέμενων κατά της χούντας και ταλαιπωρηθέντων. Αυτό όπως λειτουργούσαν αυξημένα τα κριτήρια των κοινωνικών φρονημάτων. Αλλά εκείνη την περίοδο έχω να παρατηρήσω ότι, λόγω της ελπίδας που υπήρχε στον κόσμο, της οικονομικής καταστάσεως, είχαν αρχίσει και οι διαφημίσεις των στρατιωτικών σχολών. Διότι ο νέος προτιμούσε να βρει μια θέση στον ιδιωτικό τομέα και να ζει τη ζωή του μακριά από περιορισμούς σχολής, ταξίδια, μονάδα και τέτοια, παρά να εγκλειστεί σε μια στρατιωτική σχολή και να ακολουθήσει το επάγγελμα του στρατιωτικού.

Κ. Τα καψώνια τα ανέφερες. Στη Σχολή μέσα, τι σκοπό είχαν τα καψώνια, η Σχολή τι αξιωματικό έβγαζε με λίγα λόγια, τα καψώνια τι σκοπό είχαν, αυτή η σκληρή εκπαίδευση;

Π. Η σκληρή εκπαίδευση κατά τη γνώμη μου και τώρα πρέπει να υπάρχει, όχι με εξευτελιστικά και με παιδαριώδη καψώνια, όπως τα έχουμε γνωρίσει, αλλά με σκληρή εκπαίδευση για να ανδρώνεται ο άλλος, να ζυμώνεται και να έχει τις σωματικές δυνάμεις ώστε, να ανταποκρίνεται στη δουλειά του. Να μη βγάζει βουτυρόπαιδα και κολεγιόπαιδα, όπως βγάζει σήμερα κατά τη γνώμη μου.

Κ. Άφησες να εννοηθεί ότι, μέχρις ένα σημείο εσύ πίστευες και είχες αποδεχθεί το γεγονός ότι, το καθεστώς είχε καλές και αγνές προθέσεις. Από ένα σημείο και μετά λες ότι, άρχισες να αντιμετωπίζεσαι από την ηγεσία του ναυτικού με δυσμενείς επιλογές, κρίσεις κλπ.. Για εξήγησε μου το αυτό.

Π. Έδωσα και εγώ τις αφορμές, δεν ήταν μονόδρομος. Τότε στο Κίελο με την υπόθεση……από εκεί αρχίζει η ταλαιπωρία μου. Ενεπλάκην στην υπόθεση της παραλαβής του πρώτου υποβρυχίου και στην συνέχεια του δευτέρου, του «Γλαύκος» και του «Νηρέως», μια σειρά αναφορών ως επί των πλείστων προσωπικών, είχαν ως αποτέλεσμα την ταλαιπωρία μου, δυσμενείς εκθέσεις, αποστέρησης αυτών των παρασήμων της υπομονής και των μεταλλίων, τα οποία είχαν πάρει άνθρωποι οι οποίοι ήταν στην Ψυτάλλεια, όπως ο συμμαθητής μου ο Αθανασιάδης, για κατάχρηση. Αυτός το είχε πάρει, εγώ που είχα κάνει δύο αναφορές τότε στο Κίελο……..τέλος πάντων αυτά είναι ……

Κ. Τι αναφορές είχες κάνει;

Π. Είχα κάνει μια αναφορά για το Μέτζελο που είπε τη σημαία ΄΄μουνόπανο΄΄. Ο μεν Μέτζελος κοντολογίς μόνο ευαρέσκεια δεν πήρε, εγώ πήρα καμιά σαρανταριά μέρες περιορισμό. Είχα κάνει μια αναφορά γιατί ο κυβερνήτης μας είπε σε μια κλήση ότι, ήρθε ο αρχηγός ο μακαρίτης ο Μαργαρίτης, και είπε ότι, «*τους αντάρτες θα τους γυρίσω πίσω και αλήτες στο Κίελο δεν θέλω».*[1]

Κ. Τι εννοούσε ο Μαργαρίτης μ’ αυτό;

Π. Ότι ήμαστε αλήτες και αντάρτες …….

Κ. Γιατί;

Π. Διότι είχαν συμβεί επεισόδια με το πρώτο υποβρύχιο όσον αφορά τη σύντονο [2] εκπαίδευση, αναφορές επί της καταστάσεως του υποβρυχίου, κρίση επί των διαταγών του ΓΕΝ, είχαν συμβεί θέματα.

Κ. Η παραλαβή των υποβρυχίων τότε είχε δημιουργήσει σοβαρό επεισόδιο μέσα στο ναυτικό. Αυτό το επεισόδιο δεν είχε να κάνει με τη δικτατορία, είχε να κάνει με την ποιότητα του παραλαμβανόμενου υλικού και εσείς εκεί ήσασταν κλιμάκιο παραλαβής του υποβρυχίου;

Π. Ήμασταν πληρώματα.

Κ. Πλήρωμα παραλαβής……

Π. Δεν ήμασταν στην παραλαβή. Την παραλαβή την έκανε το κλιμάκιο, εμείς ήμασταν στην επάνδρωση. Την παραλαβή την έκανε το κλιμάκιο βάσεως του υποβρυχίου.

Κ. Γιατί αντιδρούσατε για την παραλαβή του υποβρυχίου;

Π. Αντέδρασε το πρώτο υποβρύχιο με τον Στάθη Πετρόπουλο, πρώτο μηχανικό τον Χαϊδεμένο, ύπαρχο τον Παναγιωτόπουλο. Κατά τη γνώμη μου ο κυβερνήτης με το νεανικό της ηλικίας του, τον ενθουσιασμό του να παραλάβει ένα αξιόμαχο υποβρύχιο και τέλειο, ενώ ήταν το πρώτο που έφτιαχνε η Γερμανία μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, αντέδρασε στο ΓΕΝ ως προς τη σύντονο εκπαίδευση, ως προς το υλικό του υποβρυχίου, ενώ δεν είχαμε ούτε τα δεδομένα. Δεν τα είχαμε όλα τα δεδομένα, ούτε τις διπλωματικές πιέσεις, ούτε ότι η Γερμανία επιέζετο να μη μας δώσει το υποβρύχιο γιατί ήταν σαν να πριμοδοτούσε τη χούντα. Και χωρίς να ξέρουμε εμείς ότι, αν δεν μεσολαβούσε η προδοσία του ……Ιωαννίδη, και από αδερφή γαμβρού του Μαζαράκη, ο οποίος λεγόταν και της Mossad, του Κυανού Σταυρού, και χρησιμοποιούντο κατά την αποβίβαση, όχι απόβαση, των Τούρκων στην Κυρήνεια, δεν θα έμενε τίποτα από τον τουρκικό στόλο.

Κ. Άρα θες να πεις ότι τα υποβρύχια ήταν καλές κατασκευές αλλά ……..

Π. Είχαν προβλήματα τα οποία επελύθησαν με την πάροδο του χρόνου και αν απεφάσιζε η Ελλάδα να τα χρησιμοποιήσει το 74 δεν θα γινόταν αυτή η προδοσία, θα μπορούσε να είχε αποφευχθεί η διχοτόμηση της Κύπρου, η κατάληψη, και οι Τούρκοι δεν θα μιλούσαν τώρα για Αιγαίο και για τα Ιόνια νησιά, όπου απαγορεύεται και εκεί η γεώτρηση για πετρέλαιο.

---

[1] Βλέπε κεφάλαια Γ4α, Γ4β και Γ13α

[2] ΄΄Σύντονος εκπαίδευσις΄΄ είναι η σε μικρό χρόνο πολύ έντονη εκπαίδευση σε όλες τις καταστάσεις λειτουργίας, γυμνάσια κ.λ.π. στο πλοίο μετά από μακρόχρονη ακινησία, επισκευή, νέες παραλαβές για εθισμό του προσωπικού και επαναφορά σε κατάσταση ετοιμότητας.

Κ. Θα πάμε και εκεί. Να κλείσουμε πρώτα το θέμα της Γερμανίας. Η γνώμη σου λοιπόν είναι ότι, ήταν υπερβολικές οι αντιδράσεις των αξιωματικών παραλαβής των υποβρυχίων;

Π. Σαφώς αυτή είναι η γνώμη μου τώρα που τα βλέπω τα πράγματα με την ωριμότητα, το πέρασμα του χρόνου, και με ότι έχει δείξει η εμπειρία……όχι η εμπειρία, το διαρρεύσαν χρονικό διάστημα, ότι ήταν υπερβολικές οι αντιδράσεις, έπρεπε να υπακούσουμε και να τα παραλάβουμε και το υλικό θα φτιαχνόταν στην Ελλάδα. Θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν κάλλιστα το 74, ας μην ξεχνάμε αν δεν δούλευε ένας τύπος τορπίλης.……θα μπορούσαν να δουλέψουν οι άλλοι τύποι τορπίλης. Το Belcanto, το αντιτορπιλικό το αργεντινέζικο το βύθισε το βρετανικό υποβρύχιο με συμβατική τορπίλη, τορπίλη ατμού, του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου.

Κ. Πριν πάμε στο κυπριακό ολοκλήρωσε τις δικές σου περιπέτειες στη διάρκεια τότε της δικτατορίας με δυσμενείς κρίσεις, εκτός εάν είναι καλυμμένη η ερώτηση από αυτό που ήδη είπες ……

Π. Έχω δύο αναφορές που έκανα, μία εναντίον του αρχηγού του ναυτικού και μια εναντίον ενός αξιωματικού που εξεφράσθη χυδαία εναντίον της σημαίας, και αυτό όχι σε πλήρη επίγνωση, πήρα την κατιούσα, ερχόταν η μια ποινή μετά την άλλη

Κ. Εναντίον του αρχηγού του ναυτικού, τι αναφορά είναι αυτή;

Π. Που μας είπε ο κυβερνήτης πως είπε ο αρχηγός του ναυτικού ότι «*αλήτες στο Κίελο ……τους αντάρτες θα τους γυρίσω πίσω και αλήτες στο Κίελο δεν θέλω*» και επειδή δεν δεχόμουν να με πει κανείς αλήτη και αντάρτη υπέβαλα αναφορά στην οποία πήρα είκοσι μέρες…….τριάντα μέρες περιορισμό, γιατί δεν την υπέβαλα εγκαίρως, οι άλλοι όμως ακόμα να την υποβάλλουν.

Κ. Τι έλεγες στην αναφορά, δεν την ξέρω αυτή την αναφορά, την έχεις να μου τη δώσεις;

Π. Θα στη δώσω. Ότι ο αρχηγός του ναυτικού μας είπε έτσι, εξεφράσθη εναντίον του πληρώματος με αυτά τα λόγια και δεν δέχομαι αυτούς τους χαρακτηρισμούς, έκανα την αναφορά. Εγώ ταλαιπωρήθηκα, οι άλλοι που το κάναν γαργάρα ήταν μια χαρά.

Κ. Πες μου κατά τη γνώμη σου με δυο λόγια τα αίτια του πραξικοπήματος της 21^{η}ς Απριλίου. Ποια είναι;

Π. Αυτά τα οποία είναι εμφανή. Τα αφανή πρέπει να κοιτάξουμε πίσω από το παραβάν, που δεν έχω τα στοιχεία ……..Ήταν η γενική κατάπτωση, γενική εξαθλίωση, κόμματα δεν υπήρχαν, η μια κυβέρνησης ανέβαινε, η άλλη κατέβαινε, αποστασίες, έριχναν τη μια εφημερίδα κάτω, τις έκαιγαν όπως είχε γίνει με τα ΝΕΑ και το ΒΗΜΑ, καθημερινώς οχλαγωγία και διαδηλώσεις στην Αθήνα, ο πολιτικός κόσμος ήταν σε αθλία κατάσταση, όπως ακριβώς είναι και σήμερα…….ίσως καλύτερα τότε, ίσως καλύτερα γιατί υπήρχαν άνθρωποι πιο ηθικοί και υπήρχαν και «Νέστορες» της πολιτικής ζωής με όλα τα ελαττώματα τους όπως ο Παναγιωτάκης ο Κανελλόπουλος, ο Ηλίας Ηλιού, υπήρχαν άνθρωποι.

Κ. Πάμε στο κυπριακό. Πώς δικαιολογείς, πως αιτιολογείς την αντικατάσταση του Παπαδόπουλου από αυτούς οι οποίοι τον διαδέχθηκαν και πες μου τη γνώμη σου, ο Ιωαννίδης κυβέρνησε ή όχι από το παρασκήνιο και πως κυβέρνησε;

Π. Σαφώς κυβέρνησε από το παρασκήνιο, έχαιρε της άκρας εμπιστοσύνης των αμερικανικών μυστικών υπηρεσιών και σημειωτέον και του σιωνισμού τον οποίον δεν τον βάζουμε καθόλου μέσα, είναι επικίνδυνο για μένα να τον αναφέρω, επικίνδυνο για σένα να το γράψεις, αλλά πρέπει να λέει κανείς τα πράγματα με το όνομά τους.

Κ. Γιατί, επειδή ήταν γαμπρός του Μαζαράκη;

Π. Του Μαζαράκη.

Κ. Και τι σημαίνει αυτό το πράγμα;

Π. Σημαίνει ότι δεν έλαβε κανένα μέτρο για την προστασία της Κύπρου, ότι δεν έστειλε τα υποβρύχια, ότι δεν κήρυξε συναγερμό, ότι όταν ρίπτονταν αλεξιπτωτιστές Τούρκοι και όταν τα πλοία ήταν πλησίον της Κυρήνειας, αυτός έλεγε πως δεν είναι τίποτα και να μείνουν τα στρατεύματα ΕΛΔΥΚ και τα άλλα, για να τα βρουν οι Τούρκοι και να τα βομβαρδίσουν. Σημαίνει ότι έστειλε τις τεθωρακισμένες μονάδες από την Πάφο να πάνε στην Κυρήνεια μέρα μεσημέρι με πλήρη κυριαρχία εναέρια της Τουρκίας, σημαίνει ότι έκανε παν το δυνατόν, για να μην υπάρχει η παραμικρή αντίσταση στην Κύπρο και να αποβιβαστούν οι Τούρκοι.

Κ. Ήδη έχουν δημοσιευτεί βιβλία και έχουν γραφτεί και τα σχέδια, που υπήρχαν τότε και πριν από την εισβολή των Τούρκων από την πλευρά των αμερικανικών υπηρεσιών και του Κίσινγκερ, για τη διχοτόμηση έτσι όπως έγινε. Αυτά δημοσιεύτηκαν και μάλιστα προ καιρού στις εφημερίδες.

Π. Ναι αλλά για να υπάρχει η δυνατότητα υλοποίησης πρέπει να βρουν και τους προδότες εδώ πέρα στο χώρο. Όπως βρίσκουν και τώρα για τη Θράκη, για την Κύπρο, για τους S-300, για τον Οτσαλάν, για τις συμφωνίες της Μαδρίτης, όλα.

Κ. Μόνο η υποστήριξη των αμερικανικών υπηρεσιών ήταν εκείνη που κρατούσε τον Ιωαννίδη να κυβερνάει μια ολόκληρη χώρα; Ο Ιωαννίδης ήταν ταξίαρχος από πάνω του είχε εκατό στρατηγούς…….

Π. Μαριονέτες στρατηγοί, ήταν τύπου Γαλατσάνου, Μπονάνου, Αραπάκη….

Κ. Πως τους ήλεγχε;

Π. Τις μαριονέτες εύκολα τις ελέγχει κανείς.

Κ. Όχι δεν μου απάντησες. Πως τους ήλεγχε αυτούς τους στρατηγούς, πως ήλεγχε το στρατό ξηράς ολόκληρο;

Π. Γιατί είχε ανθρώπους κάτω από τους στρατηγούς και οι στρατηγοί έκαναν αυτό που έλεγε ο Ιωαννίδης, φοβόντουσαν.

Κ. Η ΕΣΑ ήταν αυτή που του έδινε την ισχύ, ποιοι, τι ήταν αυτό που του έδινε την ισχύ;

Π. Ότι κρατούσε τα κλειδιά του συστήματος.

Κ. Ξέρεις εσύ ότι ο Ιωαννίδης επέλεγε τους αξιωματικούς της ΕΣΑ και τους καλούσε σε συνεντεύξεις;

Π. Πώς να τους επέλεγε; Δεν ήταν ασφαλής.

Κ. Γνωρίζεις για τις επαφές που είχε ο Ιωαννίδης σε σπίτια, γινόντουσαν συγκεντρώσεις σε σπίτια;

Π. Έχω ακούσει ότι γινόντουσαν συγκεντρώσεις σε σπίτια, πήγε και μια φορά στη Σχολή Δοκίμων, δεν ήμουν εγώ εκεί, και είπε ότι αν αντιδρούσαν οι αξιωματικοί του ναυτικού «*εγώ θα τους καταργήσω και θα βάλω βαρκάρηδες*», με τέτοια μυαλά αυτά ήταν τα αποτελέσματα.

Κ. Οι αξιωματικοί και υπαξιωματικοί του κλιμακίου του πολεμικού ναυτικού στην Κύπρο, τι στάση τήρησαν στο πραξικόπημα και στην εισβολή, ξέρεις;

Π. Εγώ ξέρω ότι ήρθαν όλοι με τα αυτοκίνητά τους, με τις Alfa Romeo, με αυτά…….ότι μια τορπιλάκατος κοσμεί το πολεμικό μουσείο της Κων/πόλεως η οποία καίγεται με ένα ……..

Κ. Δεν είχες πάει ποτέ σε συγκέντρωση του Ιωαννίδη;

Π. Σε καμία συγκέντρωση κανενός, ούτε αντιστασιακού ούτε χουντικού. Μόνο στο Κίελο υπό τον Πετρόπουλο. Εκεί για να τους συμβουλέψουμε, για να μιλήσουμε…….

Κ. Εκφράζεις μια έντονη πικρία και προς τις δύο κατευθύνσεις…..

Π. Σε όλες τις κατευθύνσεις, οι οποίες δεν είναι με το μέρος της Ελλάδος.

Κ. Έκανες κάποιες αναφορές οι οποίες εστρέφοντο ουσιαστικά κατά της τότε ηγεσίας. Για πες μου για αυτές τις αναφορές, τη μια μου την ανέφερες……κατά του ΑΓΕΝ γιατί σε είχε πει αντάρτη ……..

Π. Για το πλήρωμα, και άλλη μία για έναν αξιωματικό ο οποίος ήταν ευνοούμενος της τότε καταστάσεως και διευκόλυνε την ηγεσία του ναυτικού στην παραλαβή του πρώτου υποβρυχίου, όταν οδηγήθηκε ο Χαϊδεμένος στη φυλακή, του Μετζέλου ο οποίος είπε για τη σημαία…….απεκάλεσε τη σημαία «μουνόπανο».

Κ. Είναι η δεύτερη αναφορά που ακούω για τέτοια περίπτωση. Είχαμε μια τέτοια περίπτωση προ δικτατορικά ενός νεαρού δόκιμου που αποκάλεσε το στέμμα «μαλακία» και την πλήρωσε κατά τη διάρκεια της δικτατορίας με απόταξη και με φυλάκιση. Η μοναδική περίπτωση που στη διάρκεια της δικτατορίας έχουμε έναν αξιωματικό που αποκαλεί τη σημαία «μουνόπανο» και που δε νομίζω ότι σχετίζεται με τη δικτατορία είναι αυτή. Τι περίπτωση είναι αυτή δηλαδή, γιατί αυτός είπε τη σημαία «μουνόπανο»; Δεν το καταλαβαίνω.

Π. Είπε «*ας περιμένουμε να σηκώσει το μουνόπανο*», εννοούσε την ελληνική σημαία στο πλοίο, στο υποβρύχιο και μετά θα μπορούσε να παραλάβει, να γίνει κυβερνήτης ο Πετρόπουλος, να σηκώσει το μουνόπανο, να γίνει ελληνικό το υποβρύχιο και μετά θα μπορούσε να διεκδικήσει οτιδήποτε άλλο για την αρτιοτέρα παραλαβή του υποβρυχίου και αποτελεσματικότητά του.

Κ. Άρα εννοείς ότι ο Μετζέλος ο συγκεκριμένος και μόνο ως αξιωματικός δεν είχε κάποιο φρόνημα τέτοιο που να τον οδηγήσει στο να σέβεται την ελληνική σημαία;

Π. Όχι δεν είχε, και τα σύμβολα, όχι.

Κ. Αυτό δεν έχει να κάνει όμως με το συγκεκριμένο καθεστώς;

Π. Αλλά τότε διευκόλυνε η παρουσία του και γι' αυτό δεν τον πείραξαν, διότι κάλυψε τη θέση του πρώτου μηχανικού στο υποβρύχιο το πρώτο, που ο πρώτος μηχανικός, που ήταν ο Χαϊδεμένος, οδηγήθηκε σε φυλάκιση στο Βοτανικό.

Κ. Γιατί οδηγήθηκε ο Χαϊδεμένος σε φυλάκιση;

Π. Όπως ο Πετρόπουλος και ο Παναγιωτόπουλος, διότι ήταν αντίθετοι, παρασυρόμενοι προφανώς ο Πετρόπουλος από το Χαϊδεμένο και ο Παναγιωτόπουλος γιατί ήταν ύπαρχος, κάναν αναφορά ότι το υποβρύχιο πρέπει να καθίσει 63 μέρες ενώ το ΓΕΝ είχε πει στις 36 μέρες.

Κ. Μάλιστα. Να γυρίσουμε λίγο στο κυπριακό. Πιστεύεις εσύ Νίκο ότι το κυπριακό ήταν σχεδιασμένο από τις αμερικανικές μυστικές υπηρεσίες, χρησιμοποιήθηκαν σαν όργανα Έλληνες αξιωματικοί με επικεφαλής των Ιωαννίδη και το καθεστώς τότε για να χωρίσουν στη μέση την Κύπρο;

Π. Σαφώς.

Κ. Για ποιο λόγο;

Π. Η προδοσία δεν έχει λόγο. Το χρήμα και τα συνεπακόλουθα αυτού. Κανείς από αυτούς δεν έπαθε τίποτα. Ούτε ο Αραπάκης, ούτε ο Μπονάνος ούτε ο Γαλατσάνος ούτε ο Παπανικολάου. Έβγαλε ο καθένας από αυτούς ένα βιβλίο, όπως έβγαλε ο Κουρής και ο Λυμπέρης και καθάρισε η ιστορία. Και απολαμβάνουν όσοι ζουν από αυτούς τα χρήματά τους και τις τιμές.

Κ. Γιατί αυτοί συνειδητά να συμπράξουν στη διαίρεση της Κύπρου, γιατί;

Π. Είναι θέμα προδοσίας, γιατί αν είχαν κάτι το ελληνικό μέσα τους δεν θα έλεγαν στη φρουρά «*παραμείνετε στη θέση σας, μην παίρνετε ……..*»

Κ. Ο Μακάριος ήταν κόκκινο πανί ή όχι για τους Αμερικανούς και τη δικτατορία στην Ελλάδα; Την Κύπρο υπήρχε περίπτωση ο Μακάριος να τη βάλει στο ΝΑΤΟ και αυτό τι ρόλο έπαιξε στο πραξικόπημα εναντίον του και στην εισβολή των Τούρκων στη συνέχεια;

Π. Είναι πολύ μεγάλο το κεφάλαιο αυτό για τις δυνατότητές μου. Εγώ μπορώ να πω βάσει αρχών ότι ο Μακάριος ήταν άνθρωπος των Βρετανών, της Intelligence Service.

Κ. Δεν ήθελαν οι Αμερικάνοι να βάλουν την Κύπρο στο ΝΑΤΟ; Δεν θέλανε τη διπλή ένωση έτσι, ώστε μέσω της διπλής ένωσης η Κύπρος να ξεπεράσει το Μακάριο και έτσι να μπει στο ΝΑΤΟ το νησί;

Π. Αυτό ξεφεύγει από τις δυνατότητές μου. Εγώ θα μιλήσω βάσει αρχών όπως προανέφερα, το Μακάριο, όπως λέγεται και όπως αποδεικνύει η ροή των γεγονότων, τον φώναζαν άνθρωπο της Intelligence Service, τον οποίον έστειλε και στις Σεϋχέλλες για τρέλες, ο Μακάριος ήταν αρχιμασόνος, εξού και το μνημείο του που είναι στην Κύπρο έχει μασονικά στοιχεία.

Κ. Το γεγονός ότι το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου γίνεται λίγες μέρες πριν τον πόλεμο των «έξι ημερών» στη Μέση Ανατολή, έχει να κάνει με τον πόλεμο που ακολούθησε και τις ευκολίες που παρείχε το τότε καθεστώς στο Ισραήλ και στους Αμερικανούς;

Π. Αυτό δεν μπορώ να το πω γιατί ο πόλεμος έγινε νομίζω στις 6 Ιουνίου μετά από ενάμιση μήνα αλλά οπωσδήποτε ο Σιωνισμός δεν αφήνει τίποτα στην τύχη του. Κοιτάζει να είναι δεμένος από όλες τις πλευρές. Όταν ο Παπαδόπουλος με προτροπή του Μαρκεζίνη είπε όχι στους Αμερικανούς, για τη χρησιμοποίηση των βάσεων της Ελλάδος προς υποστήριξη του Ισραήλ στον πόλεμο, σε είκοσι μέρες εκπαραθυρώθηκε. Και έβαλαν στην εξουσία έναν άνθρωπο ελεγχόμενο πλήρως από τις μυστικές υπηρεσίες, τον Ιωαννίδη, ο οποίος ήταν πρόθυμος να προδώσει την Κύπρο.

Κ. Σου θυμίζει τίποτα η υπόθεση των υπαξιωματικών, που είχαν εγκλειστεί στο τέλος του 1968 στο «Έλλη» και είχαν ακουστεί τότε για βασανιστήρια;

Π. Είχα κάτι ακούσει, μετά έμαθα ότι είχε εμπλακεί ο Κιοσσές και ο Καμαρινέας στις ανακρίσεις, δεν είμαι εν γνώσει της κατάστασης. Τότε ταξίδευα τριακόσιες μέρες το χρόνο.

Κ. Ο Κιοσσές συμμαθητής σου ήταν;

Π. Δύο τάξεις πιο πάνω. Για τον οποίον ακούστηκαν και πολλές βρωμιές, μέχρι που άνθρωποι για να τον καταδικάσουν είπαν ότι……χρησιμοποίησαν ως επιχείρημα, ως ενισχυτικό των απόψεών τους ότι έχει επικηρυχθεί από τους Τούρκους, ότι έκανε σφαγές σα βατραχάνθρωπος στην Κύπρο, στους τουρκοκρατούμενους τομείς, τότε που είχε προηγηθεί η σφαγή των Ελλήνων, οι αγνοούμενοι, ο βομβαρδισμός της Κύπρου, βρέθηκαν Έλληνες να πουν στη δίκη αυτά τα πράγματα. Αυτά για μένα ήταν αισχρότητες.

Κ. Μου λες ότι, ειδικά τον Κιοσσέ οι πιο πολλοί αξιωματικοί δεν τον χαρακτηρίζουν γενικά αρνητικά, ανεξάρτητα βέβαια από το θέμα των βασανιστηρίων όπου εκεί λίγο πολύ όλοι τον καταδικάζουμε.

Π. Δεν ξέρουμε αν συνέβη, διότι πολλοί είπαν ότι έγιναν βασανιστήρια, μέχρι και ο Αβέρωφ είπε ότι τον βασάνιζαν γιατί έπινε άλλη μάρκα ουίσκι, εγώ δεν τα πιστεύω αυτά.

Κ. Το γεγονός όμως ότι πολλοί από αυτούς, οι οποίοι εδιώχθησαν κατά τη δικτατορία, αποκαταστάθηκαν στη συνέχεια, πως το εξηγείς;

Π. Ήταν το πνεύμα να αποκατασταθούν όλοι όσοι εδιώχθησαν από την Επταετία, για έναν δεν άκουσα να αποκατασταθεί και νομίζω είναι ο μοναδικός στο ναυτικό, ήταν ο αποταχθείς πλωτάρχης Πετρόπουλος ή αρχιπλοίαρχος, επειδή έκανε μήνυση με την προδοσία της Κύπρου. Ο μόνος που δεν απεκαταστάθη, όλοι οι άλλοι απεκαταστάθησαν. [1]

Κ. Ποιος έκανε μήνυση για την προδοσία της Κύπρου;

Π. Ο τότε πλωτάρχης Πετρόπουλος.

Κ. Μιλάμε για τον ίδιο Πετρόπουλο που ήσασταν μαζί στην παραλαβή του υποβρυχίου;

Π. Για τον ίδιο Πετρόπουλο ο οποίος έκανε μήνυση και από εκεί θα μπορείς να αντλήσεις πολύ ενδιαφέροντα στοιχεία γιατί εκείνος έκανε αναφορές και μηνύσεις επί εθνικών θεμάτων. Εγώ έκανα επί προσωπικών που δεν έχουν και καμία σημασία.

Κ. Πότε και τι, ποια χρονιά έγιναν αυτές οι μηνύσεις του Πετρόπουλου;

Π. Οι μηνύσεις του Πετρόπουλου έγιναν με το πέσιμο του Ιωαννίδη.

Κ. Εννοείς με τη μεταπολίτευση και μετά;

Π. Ναι.

Κ. Ο Πετρόπουλος ήταν εν ενεργεία αξιωματικός τότε;

Π. Όχι, είχε αποταχθεί.

Κ. Είχε αποταχθεί πριν ή μετά τη δικτατορία;

Π. Το 71.

[1] Ο Πετρόπουλος πήρε τελικά τους βαθμούς μέχρι και του υποναυάρχου με σύμπραξη του Λυμπέρη όταν ήταν αρχηγός του Στόλου.

Κ. Είχε αποταχθεί για ποιους λόγους;
Π. Ήταν κυβερνήτης του πρώτου υποβρυχίου και είχε φέρει αντίρρηση ως προς την παραλαβή του υποβρυχίου με αυτές τις συνθήκες που καθόριζε το ΓΕΝ.
Κ. Οι αξιωματικοί για την περίπτωση του Πετρόπουλου τι έλεγαν τότε;
Π. Οι αξιωματικοί που ήταν απάνω στο Κίελο έλεγαν ότι ο Πετρόπουλος, όπως και πράγματι είναι, ήταν ορμητικός, ήταν ηθικό στοιχείο και πατριώτης.
Κ. Ήταν οπαδός του καθεστώτος, της δικτατορίας ή όχι;
Π. Ήταν φίλα προσκείμενος χωρίς να έχει καμία ανάμιξη σε διωγμούς, ίντριγκες και τα λοιπά και γι' αυτό δεν δίστασε να συγκρουστεί μαζί της το 71, όταν νόμισε ότι απεμπολούνται ελληνικά συμφέροντα.
Κ. Έχουμε λοιπόν έναν αξιωματικό, τον Πετρόπουλο ο οποίος συγκρούεται με την τότε ηγεσία του ναυτικού με τη δικτατορία, όχι για λόγους σχετικούς με τη δικτατορία, συγκρούεται τότε, φυλακίζεται και αποτάσσεται, προφανώς η φυλάκισή του ήταν πειθαρχική φυλάκιση, δεν ήταν από ναυτοδικείο, και μετά τη δικτατορία, μετά τη μεταπολίτευση, κάνει μήνυση εναντίον ποιανών για την προδοσία της Κύπρου; Όχι για την προδοσία, δεν ξέρω γιατί έκανε μήνυση. Γιατί έκανε μήνυση;
Π. Μήνυση για την προδοσία της Κύπρου. Εναντίον Ιωαννίδη, Γαλατσάνου, Μπονάνου,Παπανικολάου, περιλάμβανε και τους Καραμανλήδες τότε, διότι ο Αττίλας ΙΙ έγινε επί Καραμανλή, ο οποίος τότε διαπίστωσε ότι η Κύπρος ήταν μακριά, ενώ όταν υπέγραφε τις συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου η Κύπρος ήταν δίπλα μας και μπορούσαμε να την υποστηρίξουμε.
Κ. Προφανώς εννοείς ότι, επειδή κατελήφθη το συντριπτικό ποσοστό του σήμερα κατεχόμενου μέρους της Κύπρου από τους Τούρκους μετά τις 23 Ιουλίου, εννοείς ότι αυτό έγινε και την ευθύνη έχει ο Καραμανλής και η μεταπολίτευση και όχι η δικτατορία;
Π. Και η δικτατορία. Η δικτατορία για τον πρώτο Αττίλα και στη συνέχεια οι άλλοι.
Κ. Ο Πετρόπουλος λοιπόν κάνει μήνυση εναντίον όλων. Ποιο είναι το τέλος αυτής της μήνυσης; Το ξέρεις;
Π. Ετέθη στο αρχείο όπως ετέθησαν όλα για το κυπριακό. Όπως είπε ο Παπανδρέου ότι «*εγώ θα ανοίξω το φάκελο της Κύπρου*» και τον άνοιξε για να τον θάψει. Είναι θαμμένος στη Βουλή μέσα, που είναι αν υπάρχει.
Κ. Εσύ έχεις στοιχεία από αυτήν την υπόθεση ή από οποιαδήποτε άλλη υπόθεση που σχετιζόταν τότε με εθνικά θέματα, με τη δικτατορία, με το κυπριακό, με το ΝΑΤΟ, με οτιδήποτε;
Π. Όχι, τα στοιχεία μου, και αν είχα, ήταν από την αρθρογραφία των εφημερίδων τα οποία επειδή μαζεύτηκαν πολλά τα έσκισα. Έχω πρόβλημα αποθήκευσης. Στοιχεία έχει ο Πετρόπουλος.
Κ. Λες λοιπόν σήμερα ότι, αποστρατεύεσαι το 1985 διότι ουσιαστικά ήρθες σε σύγκρουση με ένα μηχανισμό των επανελθόντων μετά τη δικτατορία ……
Π. Με έναν εκπρόσωπο αυτού του μηχανισμού, το συμμαθητή μου το Βουραζέρη, ο οποίος δεν φημίζεται και για τις διανοητικές του ικανότητες, πλην όμως θα έπρεπε να ήταν κομματικός και γερά κομματικώς δεμένος και μπορώ να πω ''αίσχος''. Και εις επίρρωσιν αυτών που είπα, όσο ήταν ο Βουραζέρης στο ΓΕΝ απάνω, δεν μου τηλεφωνούσε κανείς συμμαθητής μου. Μετά την αποστρατεία του Βουραζέρη άρχισαν να με παίρνουν συμμαθητές και αξιωματικοί τηλέφωνο, στους οποίους μιλούσα «*τώρα με θυμηθήκατε; Αϊ στο διάολο πούστηδες*» με αυτόν τον τρόπο.
Κ. Εννοείς δηλαδή ότι επειδή ήταν ο Βουραζέρης ισχυρός στο ΓΕΝ……
Π. Ισχυρός, τον εφοβούντο, για να μην έχεις καμία αμφιβολία, γιατί οι αξιωματικοί επί επταετίας δεν κάναν τίποτα αν διαφωνούσαν και τα λοιπά. Τους είχα ενημερώσει τους συμμαθητές μου και δεν μου τηλεφωνούσε κανείς, ούτε μου μιλούσε,γιατί φοβούνταν να μην το μάθει ο Βουραζέρης.
Κ. Τον Καλότυχο τον ήξερες;
Π. Συμμαθητής μου.
Κ. Αυτός ο άνθρωπος τι πράγμα ήταν; Πως μπορείς να τον χαρακτηρίσεις;
Π. Δεν έκανα παρέα. Είναι μια αμφιλεγόμενη προσωπικότητα από ότι ακούω. Ξέρω ότι ήταν ένας καλός αξιωματικός, πολύ αυστηρός και θέλω να πιστεύω ότι ήταν δίκαιος.
Κ. Ξέρεις αν είχε, παρότι έχει πεθάνει αλλά δεν μπορούμε να μη ρωτήσουμε γι' αυτό, αν είχε στα γεγονότα του Πολυτεχνείου οποιαδήποτε ανάμιξη;
Π. Δεν ξέρω γι' αυτό.
Κ. Ξέρεις αν είχε δραστηριοποιηθεί παρασκηνιακά και οργάνωνε τους μηχανικούς αξιωματικούς;
Π. Δεν το ξέρω.
Κ. Ποιους θα έλεγες σήμερα ότι ήταν αγνοί οπαδοί τότε της δικτατορίας;
Π. Θα έλεγα τον Καμαρινέα, ο οποίος ήταν ικανότατος αξιωματικός και είχε πάει με το μέρος της δικτατορίας, μόνο από οικογενειακές καταβολές διότι ο πατέρας του ήταν αποσπασματάρχης στην Πελοπόννησο, εναντίον των κομμουνιστών. Αυτόν θα έλεγα διότι είχε και ικανότητες.

Κ. Την ηγεσία; Τον Αραπάκη, το Μαργαρίτη, τους αρχηγούς του ναυτικού, τους υπαρχηγούς, τους ναυάρχους; Επί επτά χρόνια είχαμε τέσσερις αρχηγούς και ένα σωρό ναυάρχους. Αυτοί δεν ήταν οπαδοί της δικτατορίας;

Π. Μπορώ να μιλήσω για το μακαρίτη τον Περβαινά. Για τα ναύαρχο τον Περβαινά, ο οποίος ανέλαβε μετά τις 13 Δεκεμβρίου, διαφώνησε. Λόγω σχέσεων με την οικογένεια και, λόγω του ότι είμαι συμμαθητής, με το γιο του {τα γνωρίζω}. Διαφώνησε για θέματα οργανώσεως και άκουσε την αποστρατεία του από το ραδιόφωνο.

Κ. Μήπως μπορείς να θυμηθείς εάν την περίοδο που λέγεται ότι ετοιμαζόταν το κίνημα του ναυτικού, αρχές του 73 δηλαδή, εσύ έμαθες ποτέ για αυτήν την προετοιμασία;

Π. Από αρχές του 73 είχαν αρχίσει να κυκλοφορούν φήμες γι' αυτό το πράγμα. Ήταν γνωστό ότι κάποιοι κάτι ετοιμάζουν. Συγκεκριμένα τώρα ένα περιστατικό: ήμουν με έναν αξιωματικό, το όνομα είναι στη διάθεση του ερευνητού, και ήμασταν στο κρηπίδωμα των υποβρυχίων, πηγαίνοντας στο υποβρύχιο. Εκεί συναντήσαμε τον Παπά και τον κύριο Σέκερη οι οποίοι συνομιλούσαν. Λέει ο Παπάς *«συγγνώμη Θανάση»* και έρχεται προς τα εμάς και λεει στον συνάδελφό μου και συμμαθητή μου «*ετοιμάζουμε κάτι εναντίον αυτής της καταστάσεως. Είσαι να έρθεις μαζί μας;*» και απάντησε ο άλλος «*να δω τι είστε, τι ετοιμάζετε και θα σας απαντήσω» ……. «καλά»* λεει *« θα τα πούμε άλλη ώρα»*.Αφού απομακρυνθήκαμε, το σχόλιο του συμμαθητή μου ήταν «*τι πάνε να κάνουν; το λεει σε εμένα, εσένα δεν σε ξέρει, είσαι δίπλα, και εσένα δεν σου λεει τίποτα, χωρίς να ξέρει τι φρονείς, ποιος είσαι, τόσο επιπόλαιοι είναι*».

Κ. Εσύ εκείνη την περίοδο ήξερες και αν άλλοι αξιωματικοί που υπηρετούσαν τότε στο ναυτικό και είχαν θέσεις σοβαρές, γνώριζαν για αυτό το κίνημα;

Π. Το ήξεραν, όλος ο κόσμος πρέπει να το ήξερε και αυτοί που ήταν στις πληροφορίες. Εγώ γιατί να το ξέρω που δεν ανακατευόμουν παρά μόνο με τα του πλοίου μου; Οι άλλοι που ήταν σκοπός τους να παρακολουθούν και να συλλέγουν πληροφορίες είναι βέβαιο ότι το ήξεραν. Επομένως το θέμα είναι, πως αντιμετωπίστηκε όταν αποφασίστηκε να τους πιάσουν. Έπρεπε να τους χτυπούσαν λίγο πιο κάτω από τη μέση, δυο τρεις φορές, και να τους λέγαν «*άντε παιδάκι μου από αυτήν την υπηρεσία πας στην άλλη*» και χωρίς να το κάνουν θέμα. Και να τους ειδοποιήσουν. Γιατί ειδοποίησαν ανθρώπους που δεν σεβάστηκαν ούτε την ιστορία του «'Αβέρωφ» και κάναν συνάντηση σε αυτό το ιστορικό πλοίο σαν ένα αισχρό σύνολο μιας ποταπής κινήσεως κατά την άποψή μου.

Κ. Δε μου λες Νίκο, εκείνος ο συνάδελφος και συμμαθητής σου[1] υπήρχε περίπτωση τότε να πήγε και να το είπε στις υπηρεσίες της χούντας, τότε;

Π. Αποκλείεται διότι και αυτός δεν συμπαθούσε {τη χούντα} εκείνη την περίοδο, εμείς βαριόμαστε και γρήγορα την εκάστοτε ηγεσία. Δεν τους συμπαθούσε και δεν ήταν ο τύπος του να καταδώσει, να μιλήσει, να πει. Απλώς έκανε ένα σχόλιο δυσμενέστατο για την ενέργεια του τότε αντιπλοιάρχου Παπά, χωρίς να ξέρει ποιος ήμουν εγώ και τι ήμουν εγώ, που βρισκόμουν δίπλα του.

**

[1] Ο φίλος και ο συμμαθητής που αναφέρεται ο Παπαχρήστου στο τέλος της συνέντευξης, ήταν ο υποπλοίαρχος τότε Σπύρος Περβαινάς, γιος του ναυάρχου Περβαινά αρχηγού ΓΕΝ μετά τον Δέδε από 13-12-1967. Εν τούτοις ο Περβαινάς φέρεται ενημερωμένος για το προετοιμαζόμενο κίνημα από τέσσερις συναδέλφους του, ήτοι τους Θεμελίδη, Σίδερη, Μανιάτη, Σταθόπουλο. Ο Παπαχρήστου όταν σχολιάζει τη συζήτηση που άκουσε μεταξύ Παππά και Περβαινά δεν γνωρίζει αυτή τη ΄΄λεπτομέρεια΄΄ ενώ ο Περβαινάς σωστά δεν αποκάλυψε τότε στο συμμαθητή του πως γνώριζε για την οργάνωση. Εκτός εάν τον ενημέρωσαν μετά το περιγραφόμενο γεγονός. Βλ.πίνακα Δ5.

ΠΑΤΣΙΛΙΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

Η περίπτωση του Πατσίλια περιγράφεται στο κεφάλαιο Δ8. Στον πίνακα 5Γ παραρτήματος Α είναι με αριθ. 980 και ΑΓΜ 332, αρχηγός της τάξεως εξόδου από τη ΣΝΔ το 1965. Στις 20-4-1967 επομένως υπηρετούσε με το βαθμό του σημαιοφόρου. Το ενδιαφέρον για τον Πατσίλια είναι πως, παρουσιάζει μια πλήρη αντιστροφή στην μέχρι την έξοδό του από τη σχολή δοκίμων εικόνα του. Ήταν το στέλεχος με προοπτικές άριστες να σταδιοδρομήσει και διαπρέψει ως αξιωματικός. ΄΄Επαναστατεί΄΄ κατά του ΄΄κατεστημένου΄΄ κάθε είδους, που μέχρι τότε είχε υιοθετήσει κάτω από την εκπαιδευτική διαδικασία της παραγωγικής στρατιωτικής σχολής. Ο ίδιος δεν ξέρει να απαντήσει στο ερώτημα, εάν θα αντιδρούσε κατά τον ίδιο τρόπο στην περίπτωση που δεν μεσολαβούσε η 21η Απριλίου. Μάλλον δεν θα επεδίωκε να φύγει από το ναυτικό. Η επιλογή του να στραφεί κατά των πάντων ΄΄*με την μέθοδο του ελέφαντα*΄΄, δηλαδή να μη δώσει ανοιχτά χροιά αντιχουντική στις πράξεις του, δεν τον γλίτωσε από τις συνέπειες. Το απριλιανό καθεστώς δεν ξεχώριζε τους στρεφόμενους κατά του ΄΄κατεστημένου΄΄ από τους αντιπάλους του. Ιδιαίτερα εάν επρόκειτο για μόνιμο στέλεχος των ΕΔ όπως ο Πατσίλιας. Στη μεταπολίτευση η περίπτωσή του δεν ευαισθητοποίησε τους αρμόδιους για τις αποκαταστάσεις και στέρησε τον Πατσίλια από την αναγνώριση των πράξεών του, ως ενάντιες του δικτατορικού καθεστώτος. Και τούτο γιατί ερμήνευσαν πως, τέτοιου είδους πρακτικές δεν μπορεί να αμείβονται ως ΄΄καλώς γενόμενες΄΄. Ο Πατσίλιας (εάν δικαιωνόταν) θα μπορούσε να γίνει πρότυπο παρόμοιων αντιδράσεων κάθε διαφωνούντος με το μοντέλο του στρατιωτικού, όπως το θέλει διαχρονικά (με μικρές μεταβολές) ο συντηρητικός διαχειριστής του συστήματος. Το κλίμα δεν σήκωνε τον απείθαρχο πλέον, επαναστατημένο, ΄΄αναρχικό΄΄, ανθυποπλοίαρχο, που ανακάλυψε πως δεν είχε ζήσει σαν νέος, δεν μπορούσε να ΄΄αναπνεύσει΄΄ και επιπρόσθετα του έλεγαν να ενστερνιστεί και ιδέες της 21ης Απριλίου. Πήγαινε πολύ και εξερράγη.

Συνέντευξη με τον ανθυποπλοίαρχο (ε.α.) ΔΗΜΗΤΡΗ ΠΑΤΣΙΛΙΑ (Π), μηχανικό τάξης εξόδου 1965 της ΣΝΔ.
ΑΚ (Κ)
26/5/02

Κ. Πως εξηγείται ότι ενώ ήσουν ένα καλό παιδί με τα κριτήρια της εποχής εκείνης, πρώτος μαθητής και αρχηγός τάξεως στη Σχολή των Ναυτικών Δοκίμων, βγαίνοντας μετά από δύο τρία χρόνια παρουσίασες τη μεταβολή που παρουσίασες; Μπορείς να μας πεις γιατί;

Π. Είναι πολλαπλές οι αιτίες, δηλαδή για να βγάλεις το συμπέρασμα τι με έκανε να αλλάξω, πρέπει να πάρεις όλο το υπόβαθρο, εγώ τι ήμουνα. Ο παππούς μου ήτανε αξιωματικός, ο πατέρας μου ήταν αξιωματικός, ο θείος μου ήταν στους «Βύρωνες», δεν ξέρω πως την έλεγαν αυτή την αντιστασιακή ομάδα τότε, και έφυγε στην Αίγυπτο και μετά ήταν φαντάρος στην Αίγυπτο και γύρισε πίσω. Δηλαδή ήταν ένα περιβάλλον αξιωματικών. Προσπάθησα να μπω σε μια ανώτερη Σχολή και είχα τα προβλήματα, λόγω του ότι είχε πεθάνει και ο πατέρας μου το 59, και μετά πήγα το 61 για να μπω στη Σχολή. Ήμασταν φτωχή οικογένεια, ζούσαμε σε ένα δωμάτιο με τη μάνα μου, τότε μου ήρθε να πάω στη στρατιωτική σχολή. Επειδή εγώ είχα και αγάπη στα μηχανικά θέματα σκέφθηκα να γίνω μηχανικός, κι έτσι πήγα μηχανικός. Είναι ένας συνδυασμός: και το αξιωματιλίκι και το τεχνικό θέμα. Επίσης είχαμε εκτίμηση για τους αξιωματικούς, δηλαδή ότι είναι άνθρωποι του ήθους, άνθρωποι της πατρίδος. Ο παππούς μου είχε δώσει για τον αξιωματικό την ιδέα ότι, όταν ο παππούς μου πολεμούσε και χτυπήσανε το τούρκικο τάδε και έφυγε ο Τούρκος και άφησε το σεντούκι με τα φλουριά πίσω, ο παππούς μου κάθισε και το φύλαγε για να το παραδώσει, να μη γίνει πλιάτσικο και το μοιραστούνε. Δηλαδή μου είχανε δώσει μια έννοια ήθους για τον αξιωματικό και τα είχα αυτά. Μην ξεχνάς ότι όσο ήμασταν στη σχολή Δοκίμων τα τέσσερα χρόνια, εκτός του ότι ήμουν ο καλός μαθητής, είχα και στρατιωτικά προσόντα.

Κ. Τι σήμαινε αυτό;

Π. Σημαίνει ότι είχα μια καθορισμένη άποψη για τον αξιωματικό...

Κ. Δημήτρη εσύ είχες αυτή την άποψη ή η κοινωνία ή η Σχολή Δοκίμων;

Π. Καταρχήν εγώ οπωσδήποτε την είχα την άποψη, η οποία εξελίσσετο μέσα στο πλαίσιο της κοινωνίας και της Σχολής Δοκίμων. Να σου πω ένα παράδειγμα, το οποίο ίσως να μην είναι επί της ερωτήσεως αλλά μπορεί να σου δώσει μια ιδέα. Τώρα δε θυμάμαι πότε έγινε αυτό, ίσως έγινε το 65....66(;), τότε έπαιζε στο Ιντεάλ, μου έχει μείνει ζωντανό μες στη μνήμη μου, όταν στο λέω έχω ακριβώς.....σα να γίνεται.....Ήμουν δόκιμος τότε, γιατί ήμουν με στολή, έπαιζε το «Θωρηκτό Ποτέμκιν», στο Ιντεάλ, κι εγώ πήγα να το δω με τη στολή, ένστολος, γιατί θεώρησα ότι ήταν μια ναυτική πράξη, αξιωματικός κι εγώ, έτσι κάπως το θεώρησα. Μέσα σε λίγη ώρα ένιωσα ότι, ο κόσμος πήγε να με φάει μέσα εκεί και μετά αναρωτιόμουν: μα γιατί; Μα και εγώ έτσι θα ήμουν, ο αξιωματικός αμύνεται της πατρίδας και της κοινωνίας,

των δημοκρατικών αρχών, δεν καταλάβαινα δηλαδή ότι, κάποιοι καταπατούσανε δεν ξέρω τι, θεωρούσα ότι ο αξιωματικός είναι κάτι πάρα πολύ καλό ακόμα και για τους ανθρώπους γύρω του.

Κ. Ένα λεπτό Δημήτρη, ο κόσμος που παρακολουθούσε το «Θωρηκτό Ποτέμκιν», και κατά συνθήκη θα πρέπει να ήταν ένας κόσμος αριστερός για να το παρακολουθεί, πήγε να σε φάει γιατί είδε σε εσένα τη στολή, που σημαίνει ότι είδε σε εσένα τον αντιδραστικό αξιωματικό του «Θωρηκτού Ποτέμκιν», δε σκέφτηκε ότι εσύ σκεφτόσουν διαφορετικά, για εξήγησέ το αυτό....

Π. Να εξηγήσω τι;

Κ. Το πώς εσύ σκεφτόσουν διαφορετικά; Τι ήσουν δηλαδή σα δόκιμος; Πώς έβλεπες τα πράγματα;

Π. Εγώ έβλεπα την έννοια αξιωματικός σαν άνθρωπο της προσφοράς προς το κράτος.....κράτος να μην το πω, προς την Ελλάδα, και η σχέση των αξιωματικών με το ήθος. Δηλαδή δε μπορούσα να δεχθώ ότι ένας αξιωματικός θα ξεπουλούσε την πατρίδα του ή θα καταπατούσε το λαό.....

Κ. Δημήτρη ξέρουμε γιατί μπήκες στη Σχολή Δοκίμων, το έδωσες πολύ καθαρά. Τώρα είσαι μέσα στο ζήτημα, στην ερώτηση, στο θέμα: ποια ήταν η εκπαίδευση που έπαιρνε τότε ο δόκιμος;

Π. Α, τώρα εντάξει μου θέτεις.....

Κ. Δε σου θέτω τίποτα, εσύ το περιγράφεις..... Μιλάς για ήθος και λοιπά, ποια ήταν η εκπαίδευση του δόκιμου στη Σχολή Δοκίμων; Τι μαθαίναμε τότε εκεί μέσα;

Π. Νομίζω ότι αυτά τα οποία μίλαγε....αυτά τα οποία έλεγε και το εγχειρίδιο τότε.....[1]να είμαστε έντιμοι άνθρωποι, να σκεφτόμαστε για το καλό της πατρίδας, να την υπερασπιζόμαστε, να είμαστε κάτι ξεχωριστό μέσα στην κοινωνία, αλλά θετικά ξεχωριστό, δηλαδή χοντρικά μια έννοια προσφοράς θετικής και αλτρουιστικής, και εδώ συνδέεται με το μετέπειτα ότι από τη στιγμή που μπήκε η δικτατορία, δηλαδή μέχρι τη δικτατορία εγώ μπορούσα και αναπτυσσόμουνα στο πλαίσιο μέσα, το πράγμα ήταν έτσι, ήμουν έντιμος και επειδή είχα γαλουχηθεί έτσι από την οικογένεια αλλά και επειδή μου είχε δώσει κατεύθυνση και η εκπαίδευση στη Σχολή Δοκίμων.

Κ. Εγώ όμως σε θυμάμαι και πολύ αυστηρό στη Σχολή Δοκίμων, σαν αρχηγό τάξεως.

Π. Ναι, η αυστηρότητα παίζει....πρέπει να επεξεργαστείς ας πούμε σε τι θέματα ήμουν αυστηρός: πειθαρχία, θέματα πειθαρχίας. Δηλαδή ναι, εντάξει υπήρχαν οι κανόνες, οι κανονισμοί τους οποίους η αυστηρότητα κατευθυνόταν προς το να υπακούμε στους κανόνες αυτούς.

Κ. Βλέπεις Δημήτρη, είναι απλό το θέμα, η αυστηρότητα διαμορφώνει ένα χαρακτήρα πειθαρχικό, υπάκουο, τον μαθαίνει να συντηρείται σα χαρακτήρας, να μεγαλώνει μέσα σε ένα σύνολο κανόνων. Για ποιο λόγο θέλει η κρατούσα άποψη τότε, -ίσως να είναι και σήμερα δεν ξέρω- στις στρατιωτικές σχολές πολύ πειθαρχικό και υπάκουο το αυριανό στέλεχος, που θα είναι ο αξιωματικός, γιατί τον ήθελε τόσο αυστηρό και υπάκουο;

Π. Κοίταξε να δεις, αν θυμάσαι όταν μπαίναμε οι νέοι μέσα, αυτό που έλεγαν ήταν ότι *΄΄θα σας διαλύσουμε τον εγωισμό΄΄,* μας καταπατάγανε μέχρι διάλυσης και με τη νίλα που μας έκαναν είχαν αυτό σα στόχο: να πάψει να υπάρχει ο εαυτός σου και να υπάρχει η διαταγή του ανωτέρου από πάνω.

Κ. Με ποιο σκοπό;

Π. Αυτό που θέλει ο ανώτερος, δηλαδή αν αυτό το αναπτύξεις μέσα στην ιεραρχία, ο ναύτης θα κάνει αυτό που θέλει ο σημαιοφόρος, ο σημαιοφόρος θα κάνει αυτό που θέλει ο υποπλοίαρχος, ο υποπλοίαρχος αυτό που θέλει ο από πάνω και ούτω καθεξής. Πάμε ότι αυτός που βρίσκεται από πάνω θα μπορεί να διατάζει και να χειραγωγεί όλους τους από κάτω.

Κ. Να κάνει επομένως αυτό, που θέλει ο ανώτερος ή ένα σύνολο αξιών ή κάποιοι, χωρίς να σκέπτεται;

Π. Αυτό πιστεύω ότι θα ήταν το ιδανικό για ένα στρατό, να μη σκέπτεται κανένας από κάτω. Εγώ έτσι πιστεύω.....και εκεί βγαίνει και ο παραλογισμός της ύπαρξης του στρατού νομίζω. Γιατί στο τέλειό του ο στρατός στην πειθαρχία, κάποτε φτάνουν σε περίπτωση πολέμου, όταν κάποιος δεν υπακούει σε διαταγή όσο τρελή κι αν είναι, τον καθαρίζουν.

Κ. Είπες σε μια στιγμή ότι πολύ γρήγορα, (γιατί η δικτατορία ήρθε το 67, εσύ το 67 ήσουν δευτεροετής αξιωματικός, σημαιοφόρος), κάτι αλλάζει. Τι ήταν αυτό το σημαντικό που άλλαξε για σένα;

Π. Λοιπόν πρόσεξε να δεις, εδώ τώρα θα πάω λίγο πιο πριν, μην ξεχνάς ότι είμαστε νεαροί, έχουμε μεγαλώσει με τον άλφα ή βήτα τρόπο, έχουμε τελειώσει το γυμνάσιο, πιστεύω ότι δεν έχουμε μπει μες στην κοινωνία, δεν έχουμε τριφτεί μες στην κοινωνία, είμαστε... Στη σημερινή κοινωνία καταλαβαίνω ότι το παιδί είναι εύπλαστο, θα πάρει την άποψη από την κοινωνία, θα τη λειτουργήσει μέσα του, θα τη ζυμώσει και μετά θα φτιαχτεί ο χαρακτήρας του ο κοινωνικός και τα λοιπά. Και εμείς εκείνη τη στιγμή που ο συμμαθητής μου από το γυμνάσιο έμπαινε στο πανεπιστήμιο για να σπουδάσει να γίνει δικηγόρος, εγώ έμπαινα σε μια στρατιωτική σχολή όπου....ποια η διαφορά μας; Ότι εγώ για να επιτευχθούν οι στόχοι της εκπαίδευσης του αξιωματικού απομονωνόμουνα από το εξωτερικό περιβάλλον, κλεινόμουνα μέσα σε ένα κουτί και εκεί γινόταν ο χειρισμός του εαυτού μου από το στρατιωτικό σύστημα ούτως, ώστε να γίνω ο αξιωματικός τον οποίον αυτοί επιθυμούσαν να γίνω. Όταν λέω αυτοί εννοώ αυτοί που έχουν στα χέρια τους την ύπαρξη του

[1] Με τη λέξη ΄΄εγχειρίδιο΄΄ εννοεί το ΄΄Εγκόλπιο του Ναυτικού Δοκίμου΄΄ για το οποίο βλ. κεφάλαιο Β16γΙ.

στρατού και θα χειριστούν το στρατό. Αυτοί που θα χειρίζονται το στρατό, αυτοί δεν τα φτιάχνουν τα προγράμματα της εκπαίδευσης των αξιωματικών; Λοιπόν αυτοί έχουν μια άποψη για το πως θέλουν να είναι ο στρατός. Για να περάσουν λοιπόν αυτή την άποψή τους έχουν φτιάξει ένα κουτί που βάζουν αυτούς που θέλουν να τους κάνουν αξιωματικούς και τους κάνουν, όπως λέει και στο «θαυμαστό υπέροχο κόσμο», τους περνάνε από διάφορα περιβάλλοντα μέσα και τους φτιάχνουν όπως ακριβώς θέλουν.

Κ. Μπήκες με μέσο στη σχολή;

Π. Εμείς τότε είχαμε ακούσει ότι, για να μπεις στη Σχολή Δοκίμων χρειάζεται μέσο και ξαπλωθήκαμε, γιατί ξέραμε ανθρώπους. Ξέραμε κάποιον πρώην στρατηγό, (ο νονός μου ήταν στρατηγός εν ενεργεία, ο πατέρας μου είχε πεθάνει), και κατά τη διάρκεια της δικτατορίας έφυγε τα πρώτα χρόνια. Ακέραιος χαρακτήρας, εξαιρετικός, Αριστείδης Βλάχος με το όνομα, δεν υπάρχει αμφιβολία.....κάποιον ήξερε και αυτό ειπώθηκε και λένε «*να το βοηθήσουμε το παιδί*» και μπήκα σε εξετάσεις από τις πρώτες στιγμές. Όμως επειδή ήμουν πολύ καλός μαθητής είχα άριστα...πήγαινα πάρα πολύ καλά, οπότε κάποτε ειπώθηκε αυτό «*μα τι μας έστειλες να βοηθήσουμε αυτό το παιδί; Αυτός μπαίνει έτσι μέσα*».

Κ. Για να γυρίσουμε λιγάκι στη δικτατορία τι γίνεται εκεί πάνω;

Π. Έχω αρχίσει να επεξεργάζομαι αυτή την ερώτηση που μου έκανες και σου λέω ότι, είμαστε παιδιά τα οποία είμαστε εύπλαστα, μπαίνουμε σε ένα περιβάλλον στο οποίο πλαθόμαστε. Λόγω του ότι βγαίναμε σαββατοκύριακα, και τότε κάθε δεκαπέντε μέρες για να πάμε στο ποδόσφαιρο, στα κορίτσια, στα κλαμπ, να δούμε τη μάνα μας και αυτά, δεν είχαμε επαφή ουσιαστική με την κοινωνία. Δηλαδή τα πράγματα προχώραγαν έξω και εγώ δεν ήξερα τι γινόταν.

Κ. Εφημερίδες δεν διάβαζες;

Π. Όχι, που να διαβάσω εφημερίδες, τι λες τώρα;

Κ. Βιβλία Δε διάβαζες;

Π. Τίποτα, τίποτα. Άρχισα να διαβάζω εξωσχολικά βιβλία ουσιαστικά, όταν βρήκα την άνεσή μου μετά από τη σχολή, δηλαδή είναι σημαντικό γι' αυτό το σημείο. Ήμουνα στο «ΒΛΑΧΑΒΑ» τότε με τον Ροζάκη, πρώτος μηχανικός και τότε άρχισα να διαβάζω.

Κ. Γιατί δε διάβαζες στη Σχολή Δοκίμων εφημερίδες και βιβλία;

Π. Γιατί δεν είχα χρόνο να ασχοληθώ με αυτά τα πράγματα... Δεν ξέρω αν μπορούσα, αυτό που ξέρω σίγουρα είναι ότι, ήμουν αφοσιωμένος στα μαθήματα και επειδή είχα κάποιο πρόβλημα μάθησης, έπρεπε να διαβάσω πολύ.

Κ. Δημήτρη επιτρεπόντουσαν οι εφημερίδες στη Σχολή Δοκίμων;

Π. Όχι. Δεν μπορώ να το πω, ότι δεν διάβαζα γιατί δεν επιτρεπόντουσαν.

Κ. Τα βιβλία τα εξωσχολικά επιτρεπόντουσαν στη Σχολή Δοκίμων;

Π. Όχι.

Κ. Επιτρεπόντουσαν. Σου το θυμίζω απλά, αλλά αυτός που έφερνε βιβλίο από τα εκτός σχολής, έπρεπε να το πάει στον αξιωματικό φυλακής για να βάλει τη σφραγίδα.

Π. Ναι το θυμάμαι αυτό.

Κ. Στη βιβλιοθήκη μπαίναμε στη Σχολή Δοκίμων;

Π. Δε θυμάμαι.

Κ. Δεν είχες μπει ποτέ σου;

Π. Εγώ όταν έμπαινα στις βιβλιοθήκες, έμπαινα για να βρω ειδικά βιβλία για μηχανές δήθεν και τέτοια πράγματα, ποτέ δεν έμπαινα για κάτι άλλο.

Κ. Πάμε στη δικτατορία.

Π. Όχι, για να πάμε στη δικτατορία θέλω να πω αυτό ακριβώς, ότι υπάρχει μια σύμπτωση, μια συγκυρία κατ' αρχάς. Μπαίνω στη δικτατορία σιγά -σιγά. Βγήκαμε από τη Σχολή Δοκίμων, βγήκα έξω. Βγαίνω έξω, τα πρώτα χρόνια τα ένα- δύο βγαίνοντας, εξακολουθώ να θεωρώ ότι έχω ανάγκη να προχωρήσω για να κατέχω το αντικείμενό μου, να είμαι μηχανικός καλός. Και αν θυμάσαι τότε και με τον Γιώργο τον Κούμη που ήμαστε στα καράβια μαζί, τότε ήμουν ο σημαιοφόρος ο οποίος ήμουν συνεχώς με ένα χαρτί στο χέρι και έφτιαχνα δίκτυα.....Αυτό μου απορρόφησε ένα δύο χρόνια. Μετά έφυγα από τα Αντιτορπιλικά και πήγα στο «ΒΛΑΧΑΒΑ» σαν πρώτος μηχανικός. Τότε πια απελευθερώθηκα και άρχισα να διαβάζω και να έχω επαφή και να διαβάζω βιβλία κάθε είδους. Γιατί εγώ έχω και ιστορία με το διάβασμα, η μάνα μου είναι ένας άνθρωπος που διαβάζει συνεχώς από τα δεκαεπτά της χρόνια μέχρι σήμερα, που είναι 85.

Κ. Όταν λες να έρχεσαι σε επαφή, με ποιόν να έρχεσαι σε επαφή;

Π. Με το κοινωνικό περιβάλλον, με αυτό ερχόμουν σε επαφή, που πριν ήταν στα τέσσερα χρόνια της σχολής.....και ξέρεις πως συνηθίζεται να υπάρχει το συναδελφικό αυτό, οι πρώτοι φίλοι ήταν οι αξιωματικοί, οι γύρω μας, με τους συμμαθητές μας τους άλλους είχαμε αποκοπεί. Εγώ έχω σήμερα παρέα με φίλους μου από το δημοτικό, την οποία την ξανάφτιαξα την παρέα μετά το 72 - 73, δηλαδή είχα αποκοπεί. Κύριοι και κολλητοί μου φίλοι ήταν οι αξιωματικοί από τη σχολή.

Κ. Θέλεις να πεις ήταν κλειστή κοινωνία των αξιωματικών;

Π. Ήταν. Για μένα προσωπικά ήταν εκ των πραγμάτων κλειστή, όχι γιατί μου απαγόρευε κανείς, αλλά δεν είχα τον χρόνο και δεν μπορούσα να πάω να βρω ένα φίλο μου να συζητήσω, είχα τα τρέχοντα θέματα της υπηρεσίας. Εγώ τότε εις βάρος του ύπνου μου ερχόμουν σε επαφή με την κοινωνία, είχα ένα ξάδερφο που έπαιζε πιάνο στην Πλάκα και πήγαινα εκεί το βράδυ επειδή άρχιζαν μετά τις 11:00 - 12:00 και καθόμουν εκεί μέχρι τις 3:00. Και μετά κοιμόμουν 4:00, ξύπναγα στις 6:00 για να πάρω το λεωφορείο να πάω Σαλαμίνα και κοιμόμουν κρεμασμένος από το πιαστήρι του λεωφορείου. Αυτή ήταν η κατάσταση.

Κ. Δημήτρη το 68 είσαι στο «ΒΛΑΧΑΒΑ» με το Ροζάκη; Τι γίνεται εκεί; Εκεί κάποια αλλαγή γίνεται.

Π. Τι εννοείς αλλαγή, μέσα μου; Έχω αρχίσει και πλαταίνω πια. Αρχίσανε και μπαίνουνε εισερχόμενα σε μένα έξω από τα στρατιωτικά και τα ναυτικά. Δηλαδή και από βιβλία και από ειδήσεις και τέτοια και από φιλοσοφική προσέγγιση, έχουν αρχίσει και μπαίνουν...διαβάζω οτιδήποτε. Δηλαδή όχι κυρίως λογοτεχνία αλλά και φιλοσοφικά θέματα, θυμάμαι διάβαζα τότε Σαρτρ, Καμύ και τέτοια πράγματα. Και είχαμε και συζητήσεις μέσα στο αυτό, γιατί ο Ροζάκης ήταν ιδιαίτερη περίπτωση ανθρώπου, ήταν αρκετά πλατύς άνθρωπος, είναι και ζωγράφος, τώρα κάνει έκθεση, με κάλεσε και στην έκθεση. Και μας είχε παρασύρει σε αυτό ο Ροζάκης, στο να μιλάμε και για κάτι έξω από το στρατό, κατάλαβες;

Κ. Τα δρώμενα τα παρακολουθούσες της εποχής;

Π. Τα πολιτικά όχι. Δεν παρακολουθούσα πολιτικά. Τη δικτατορία την ένιωσα επάνω μου σα μια βροχή, Σα να περπάταγα έξω και ξαφνικά άρχισε μια βροχή πάνω στο σώμα μου και στην αρχή ένιωθα ότι εγώ, η ύπαρξή μου, ενώ προχώραγε με ένα τρόπο στο ναυτικό και στην κοινωνία, σαν άνθρωπος με ένα τρόπο, άρχισα να αισθάνομαι ότι οι άλλοι, κάποιοι, το καθεστώς το νέο που είχε δημιουργηθεί στο ναυτικό, λέγανε ότι εγώ δεν είμαι έτσι, ότι εγώ είμαι κάτι άλλο. Και λέω ότι, ΄΄εγώ δεν είμαι κάτι άλλο΄΄, δηλαδή εκεί έγινε ένας αγώνας μέσα μου, ο οποίος ήταν μια αντίδραση προς αυτό το οποίο θέλανε να μου φορέσουν, ότι εγώ είμαι έτσι.

Κ. Δηλαδή τι θέλανε να σου φορέσουν, τι εννοείς; Πως σε θέλανε εσένα σαν αξιωματικό και εσύ αντιδρούσες;

Π. Καταρχήν με βάζαν στην πολιτική με ένα τρόπο τον οποίο εγώ δεν τον θεωρούσα φυσικό, αποφασίζαν ότι οι πολιτικοί ήταν ξεφτίλες και τα λοιπά και τα λοιπά και εκαλούμην εγώ να το πιστέψω αυτό, χωρίς να έχω προσωπική άποψη, χωρίς να έχω ψάξει το πράγμα να δω που είναι οι πολιτικοί, τι κάνουν; Αυτοί λέγαν ΄΄όχι, είναι έτσι οι πολιτικοί΄΄ και με καλούσαν να το πιστέψω. Αυτά διογκώθηκαν και η πίεση έγινε τρομερή όταν επιχειρείται η μεγάλη πλύση εγκεφάλου στα σχολεία γενικής εκπαιδεύσεως μέσα.

Κ. Τι γινόταν εκεί;

Π. Όταν π.χ. ερχόντουσαν οι καθηγητές και είχαμε το μάθημα και την πολιτική αγωγή, έτσι νομίζω το λέγαν, όπου διαβάζαν το κεφάλαιο και απαιτούσαν εγώ να είμαι αυτός που έλεγε το κεφάλαιο μέσα, το κεφάλαιο εννοώ το κεφάλαιο του βιβλίου του τάδε, δεν ξέρω αν θα μπορέσω να το.....γιατί δεν θυμάμαι ακριβώς.....

Κ. Περί αξιωματικού;

Π. Για μένα ήταν τόσο έντονο που, δεν ξέρω αν το θυμούνται και οι συμμαθητές μου, ότι έφευγα από την τάξη, δεν ανεχόμουνα ούτε να το ακούω, δεν πήγαινα μέσα, πήγαινα στην καντίνα την ώρα που ήταν να....

Κ. Τη Γενική Εκπαίδευση {ΓΕ} την περνάτε το 1969;

Π. Όχι, μην ξεχνάς ότι 73 το Γενάρη είμαι ΓΕ δεύτερης χρονιάς.

Κ. Εκεί έχεις φθάσει στην έκρηξη. Πάμε λίγο πίσω, πάμε από το Δεκέμβρη του 67 που είσαι στο «ΒΛΑΧΑΒΑ» και τι συμβαίνει εκεί με το λεγόμενο «Κίνημα του Βασιλιά»; Κάτι συνέβη τότε, και τι συνέβη; Και πως επέδρασε πάνω σου και τι έκανες εσύ; Και τι συνέπειες είχε αυτό για σένα;

Π. Αντώνη το ψυχολογικό μέρος δεν είμαι σε θέση να το ανακαλέσω αυτή τη στιγμή. Ό,τι μπορώ να ανακαλέσω είναι το εξής: ότι όταν εκδηλώθηκε, αλλά όχι πριν, το κίνημα του βασιλιά , όπως λες εσύ το λεγόμενο - εν πάση περιπτώσει ήταν ένα κίνημα - εκείνη τη στιγμή το κλίμα που επικρατούσε μες στο «ΒΛΑΧΑΒΑ», που και ο Ροζάκης ήταν και ο μπαμπάς του σε αυτή την υπόθεση, ήταν ότι.....

Κ. Ο μπαμπάς του τι; Ήταν αρχηγός ΑΚΙΠ. Και ο θείος του...

Π. ΑΓΕΝ ήταν ΑΑΠ δεν θυμάμαι. Εν πάση περιπτώσει το κλίμα που επικρατούσε ήταν ότι αυτοί οι συνταγματάρχες έχουν επιβάλλει δικτατορία στην Ελλάδα και δεν έχουν σκοπό να φύγουν ποτέ από πάνω και ο Βασιλιάς αποφάσισε να ηγηθεί ενός κινήματος και να τους τελειώνουμε. Ένα σημαντικό είναι ότι, αυτό είναι το κλίμα το οποίο επικρατούσε, αλλά ένα που έπαιξε μεγάλο ρόλο στη δημιουργία του ιδιαίτερου κλίματος αυτής της κατάστασης είναι ότι, είχαν αρχίσει να εκδηλώνονται πια οι φίλοι προς το καθεστώς αξιωματικοί. Και θυμάμαι τον Καμαρινέα και τον Χρήστο τον Κουτσούκο, αυτοί οι δύο συγκεκριμένοι, και επικρατούσε η άποψη ότι ΄΄κοίταξε αυτοί είναι τα καρφιά της χούντας, μη σε πιάσουν να πεις τίποτα για τη χούντα, θα σε χώσουν μέσα, θα σε αποτάξουν, θα σε κάνουν θα σε δείξουν΄΄. Υπήρχαν κάποιοι οι οποίοι ήταν δακτυλοδεικτούμενοι, ξέραμε ότι είναι και κάποιοι άλλοι οι οποίοι ήταν πιο κρυφοί, μάτια και αυτιά και χέρια.....εμείς οι αξιωματικοί της δικής μας υφής τους θεωρούσαμε χονδρικά, δεν ξέρω ούτε είμαι σε θέση να εκφραστώ ακριβώς, τους θεωρούσαμε τους κακούς, οι οποίοι υπηρετούσανε στάνταρ το καθεστώς και

είχανε και τη δύναμη και τη διάθεση, οποιονδήποτε ήταν κατά του καθεστώτος να τον εξαφανίσουνε. Δεν ήξερα ακόμα αν θα μπορούσαν να τον πάρουν και να τον καθαρίσουν π.χ. αλλά τον σβήναν από το Ναυτικό, ή θα τον τιμωρούσανε ή θα τον έκαναν τέτοιο.

Κ. Τι γίνεται λοιπόν τη βραδιά του κινήματος 13 του Δεκέμβρη του 67;

Π. Τότε ξέραμε και συμφωνούσαμε ότι, οι κακοί είναι αυτοί. Τους οποίους ο βασιλιάς και όσοι ξεκίνησαν μαζί, θέλαμε να ρίξουμε αυτούς τους κακούς, να μην υπάρχει αυτή η κατάσταση. Όταν ο Ροζάκης λοιπόν είπε «*κουφάλες θα τους χτυπήσουμε*» αμέσως και οι δύο, γιατί μας μάζεψε τον ύπαρχο και μένα, που ήμουν ο πρώτος μηχανικός, είπε *΄΄αυτό συμβαίνει, υπάρχει ένα κίνημα του βασιλιά και ούτε συζήτηση΄΄,* μας έπιασε και το πολεμικό μένος, ζωστήκαμε και τα περίστροφα, εξοπλίσαμε και το καράβι και μπήκαμε στο κίνημα μέσα.

Κ. Κάτι έγινε, γίνανε και κάποια γεγονότα, τι έγινε με το «ΒΛΑΧΑΒΑ»;

Π. Α, τι έγινε με το «ΒΛΑΧΑΒΑ» ακριβώς; Λοιπόν χονδρικά μου έρχονται οι μνήμες. Κάποια στιγμή αυτά τα γεγονότα τα οποία αναφέρονται στα βιβλία, πράγματι υπήρξαν. Δηλαδή θυμάμαι που ήταν ο ΒΛΑΧΑΒΑΣ στην προβλήτα, δίπλα στα αντιτορπιλικά, θυμάμαι το Ναξάκη που έλεγε «*Ζήτω ο βασιλιάς*» και κάτι τέτοια....

Κ. Σε ποιόν το έλεγε;

Π. Δε θυμάμαι, πάντως άκουσα το Ναξάκη να τα λέει αυτά τα πράγματα. Θυμάμαι ότι είχε γίνει μια ανακατωσούρα, φεύγουμε δε φεύγουμε, ήμαστε και μικρό καραβάκι εμείς, είχε και καιρό έξω. Φύγαμε πάντως για να πάμε για Θεσσαλονίκη....δεν ξέρω για που ξεκινήσαμε, φύγαμε πάντως, βγήκαμε έξω, μετά γυρίσαμε μέσα πάλι, γιατί θεωρηθήκαμε ότι ήμασταν πολύ μικρό καραβάκι και δε μπορούσαμε να ανοιχτούμε στα πέλαγα. Ενώ τα άλλα είχαν ξεκινήσει, είχαν φύγει, μαθαίναμε από τον ασύρματο τι είχε γίνει, είχαμε κάποια έννοια, αλλά δε θυμάμαι ακριβώς.....ήρθαμε σε επαφή με τα αντιτορπιλικά, με αυτούς που βγήκανε και φύγανε, αλλά εμένα περισσότερο μου έρχεται στο μυαλό το τι συνέβη λίγο πιο μετά. Αυτά ακριβώς τα γεγονότα τότε, δεν τα θυμάμαι και πάρα πολύ καλά. Αλλά λίγο πιο μετά όταν γυρίσαμε μέσα, απλώθηκε μια φήμη ότι το κίνημα κατεστάλη, δεν ξέρω κάτι τέτοια, ότι βρίσκεται σε μια κατάσταση αυτή, ότι δεν θέλαν να χυθεί αίμα. Εμείς επειδή δεν είχε ξεκαθαριστεί ακόμα η υπόθεση κάναμε κύκλους με το «ΒΛΑΧΑΒΑ» μέσα στο λιμάνι, στο Ναύσταθμο. Εν τω μεταξύ μέσα από το σηματωρείο μας έκαναν σήμα «*πέστε στην προβλήτα*», και επειδή δεν είχαν ξεκαθαρίσει τα πράγματα, έλεγε ο Σάκης «*που να πάμε στην προβλήτα, θα μας φάνε*», με βάζει εμένα, μου λέει «*πρώτε, κάνε κάτι*» και λέω «*κόλλησε το πηδάλιο*» και πήγαμε πίσω στο πηδάλιο να δημιουργήσουμε.....έπρεπε όλο αυτό το «*κόλλησε το πηδάλιο*» την επόμενη μέρα να το δικαιολογήσω. Πώς κόλλησε το πηδάλιο; Και πήγα και μελετούσα το πηδάλιο για να ξέρω, τι θα απαντήσω εγώ όταν θα με ρωτήσουν «*πώς κόλλησε το πηδάλιο*;» και κάνω αυτό, και γυρίσαμε. Θυμάμαι τότε και ο Μπανταβάνης καθώς έλεγε «*πέστε του αυτό»,* είχαμε γυρίσει τα πυροβόλα του πλοίου με στόχο το σηματωρείο και έλεγε «*εάν συνεχίσουμε...»*

Κ. Τα πυροβόλα του πλοίου με στόχο το σηματωρείο του Ναυστάθμου;

Π. Ναι, και υπήρχε μια αυτή, θα ρίξουμε - δε θα ρίξουμε, υπήρχε μια ερώτηση, και ο Ροζάκης.....έβλεπα....τότε θεωρούσα ότι ο Ροζάκης ήταν πολύ συγκρατημένος, έλεγα «*κοίτα, καπετάνιος είναι αυτός πρέπει να έχει μια πιο συγκρατημένη αυτή, μπορεί να σκοτωθούνε άνθρωποι*», πράγματα που εγώ και ο Μπανταβάνης ήμασταν πιο ενθουσιώδεις, νέοι σημαιοφόροι και λέγαμε «*εδώ άμα έχει κίνημα, θα ρίξουμε*».

Κ. Ο Μπανταβάνης ύπαρχος και συμμαθητής σου;

Π. Ύπαρχος και συμμαθητής μου, ναι. Μετά γυρίσαμε μέσα, στείλανε αυτοί ένα άγημα για να πάρουν το Ροζάκη και αυτό που λέγαμε τότε ήταν ότι, δεν έχει ξεκαθαριστεί τι γίνεται, ο Ροζάκης είναι ΑΚΙΠ, και ο ΑΚΙΠ έχει βγει έξω και τον θέλουν για όμηρο το Ροζάκη[1] και στείλανε ένα άγημα για να τον πάρουν. Διοικητής του αγήματος είναι ο Λιόλιος ο Παπαγεωργίου, ο οποίος μόλις πέφτει ο ΒΛΑΧΑΒΑΣ στην προβλήτα και δένει, έρχεται και μπαίνει στο πλοίο χαμογελώντας: «Τ*ι γίνεται ρε παιδιά; Πώς πάτε; ».* Εγώ έχω βγάλει το περίστροφο και τον καλύπτω, γιατί ήμαστε επιφυλακτικοί, γιατί ξέρουμε ότι ο Παπαγεωργίου είναι σταλμένος από τη.....Λέει «*μπορώ να μιλήσω στον κυβερνήτη*;», λέω «*βεβαίως, έλα πάνω*» και τον πήγαμε με το περίστροφο καλυμμένο στο Ροζάκη και συζητήσανε. Εκείνη τη στιγμή Αντώνη είδαμε μια κίνηση ότι το άγημα ετοιμαζόταν να έρθει και το βλέπει ο Ροζάκης και λέει «*κόψτε τους κάβους*» και πάει ο Αντωνάκης ο σημαιοφόρος και κόβει τους κάβους. Τώρα δε θυμάμαι αν ο Παπαγεωργίου πρόλαβε να πηδήξει έξω, και φεύγουμε, κόβει τους κάβους και φεύγουμε για να μη μπει το άγημα μέσα. Και φύγαμε. Και μετά ξανάγιναν κάποια γυρίσματα και ξαναγυρίσαμε. Εκεί τελειώνει το πράγμα. Την άλλη μέρα ζητάνε το Ροζάκη στο.....γιατί γινόταν πάνω σε ένα Αρματαγωγό, κάποιος ήταν εκεί, θα γινόταν μια σύσκεψη και θέλαν το Ροζάκη. Επειδή πάλι δεν είχαν ξεκαθαρίσει, τον συνόδεψα εγώ το Ροζάκη και πήγαμε εκεί. Μου λέει τότε «*δεν υπάρχει πρόβλημα τώρα*», αυτός ήξερε τι έχει συμβεί και που είναι τα πράγματα «*μη φοβάσαι*

[1] Εννοεί πως, εκτίμησαν τότε ότι οι οπαδοί του στρατιωτικού καθεστώτος ήθελαν τον υποπλοίαρχο Ροζάκη τον Κυβερνήτη του ΒΛΑΧΑΒΑ ως όμηρο, επειδή ο πατέρας του υποναύαρχος Ροζάκης, που ήταν και ΑΚΙΠ, είχε εκδηλωθεί με τα πλοία του υπέρ του βασιλιά. Βλέπε τα περί κινήματος του βασιλιά στο Κεφάλαιο Δ2.

λέει, δεν είναι τίποτα», αλλά εν πάση περιπτώσει τον συνόδεψα, γυρίσαμε μετά. Τώρα πάνω κάτω αυτά τα θυμάμαι γιατί ήταν έντονα.

Κ. Αυτά έγιναν 13 του Δεκέμβρη του 67. Το κίνημα αυτό απέτυχε, τελείωσε, κάποια συμπεράσματα βγήκανε για σένα και συνεχίζεις μετά εν μέσω δικτατορίας και έχεις την ύπαρξή σου και κάποιες αλλαγές που αρχίζουν και διαμορφώνονται και φτάνουν το 72 και εκρήγνυσαι. Τι συμβαίνει δηλαδή;

Π. Δε θυμάμαι ακριβώς την ψυχολογική κατάσταση όλης εκείνης της περιόδου. Χονδρικά όμως μπορώ να σου πω το εξής. Ότι καταρχήν, εφόσον είχαμε λάβει μέρος στο κίνημα αυτό, ήμαστε σεσημασμένοι πια, και με τον τρόπο που λάβαμε μέρος. Ένα αυτό. Δεύτερον, άρχισαν να συμβαίνουν πράγματα μέσα στο ναυτικό, άρχισε να ισχυροποιείται η χούντα, δηλαδή οι άνθρωποι όταν βλέπαν ότι η χούντα συνέχιζε να υπάρχει εκεί έξω, κάποιοι αξιωματικοί εκτέθηκαν, δε θυμάμαι να σου πω ακριβώς πόσοι, αλλά σου λέω χονδρικά αυτή είναι η ιδέα. Εκτέθηκαν και αυτοί οι κακοί που λέγαμε, έχοντας και την ιδέα ότι «*έγινε ένα κίνημα να το καταστείλουμε*», πήρανε δύναμη αυτοί πια και άρχισαν να έχουν μεγαλύτερο έλεγχο πια.

Κ. Διαλέξεις έκανες;

Π. Τώρα ερχόμαστε στις διαλέξεις. Θα σου εκμυστηρευτώ αυτό το οποίο αισθανόμουν, όπως θέλεις κατάλαβέ το. Φυσικά μας έβαζαν να βγάζουμε {λόγους, ομιλίες, αναλύσεις}.....θυμάμαι συγκεκριμένα περίπτωση, που με έβαλαν να μιλήσω κατά του κομμουνισμού σε ένα πλοίο μέσα, στους ναύτες. Αυτό το οποίο έτρεξε μέσα μου εκείνη τη στιγμή ήταν το εξής: ότι «*τι μαλακίες είναι αυτές; Τι να μιλήσω κατά του κομμουνισμού; Γιατί;*». Δεν ξέρω τι ακριβώς αισθανόμουν, αλλά αισθανόμουν ότι δεν υπήρχε τίποτα το κακό για το οποίο έπρεπε εγώ να μιλήσω. Αλλά από την άλλη μεριά έπρεπε εγώ να μιλήσω, δηλαδή τυπικά έπρεπε να την κάνω την κίνηση, γιατί αν δεν την κάνω, δεν θυμάμαι πως μου είχε....., ότι διώκομαι σαν αξιωματικός, και μου ήρθε η ιδέα ότι έπρεπε να διακωμωδήσω την ομιλία. Τι είπα λοιπόν; Έλεγα ότι «*σήμερα θα σας μιλήσω για τους κακούς κομμουνιστές, λέω αυτούς που έχουν δόντια μυτερά, μυτερά αυτιά με νύχια και πιάνουν τους ανθρώπους και τους πνίγουν και γυρνάνε με ένα κονσερβοκούτι*», δηλαδή θεωρούσα ότι υπερβάλλοντας με τις μαλακίες που έλεγαν, διακωμωδούσα το πράγμα, «*αυτοί*» λέω «*θα σας φάνε*». Δηλαδή όλη η ομιλία ήταν κάπως σε αυτό το στυλ επάνω, μια διακωμώδηση. Οπότε ήμουν και εγώ....ότι μίλησα, ότι δεν....αλλά και συγχρόνως δεν τα είπα όπως τα θέλαν να έχουν ειπωθεί.

Κ. Αυτά γίνονταν και από άλλους;

Π. Αυτή ήταν δική μου μέθοδος, αυτός ο τρόπος δε νομίζω.....

Κ. Δεν πήγαινες σε διαλέξεις άλλων; Δε γινόταν προπαγάνδα υπέρ της ΄΄επαναστάσεως΄΄ συνολικά;

Π. Βεβαίως γινόταν. Ήταν δεδομένοι αυτοί όμως, αυτοί οι οποίοι μιλάγανε υπέρ της ΄΄επανάστασης΄΄...

Κ. Τι ποσοστό στο σύνολο των αξιωματικών ήταν υπέρ της χούντας, θυμάσαι; Πάνω κάτω. Εκδηλωμένοι.

Π. Θα έλεγα πολύ μικρό. Δηλαδή δεν ξέρω, δε μπορώ να σου πω. Θες να μου πεις πόσο εκτιμώ ότι θα ήταν; Μπορεί να ήταν και 2% και 5%, δεν ξέρω.

Κ. Κατά της χούντας; Εκδηλωμένοι.

Π. Το ίδιο ποσοστό, Δε νομίζω ότι υπήρχαν.....

Κ. Η μάζα τι έλεγε;

Π. Η μάζα δεν ξέρω τι έλεγε, δε μίλαγε. Δεν ξέρω τι πίστευε γιατί δε μίλαγε, δεν εκτίθετο.

Κ. Ανέκδοτα;

Π. Τα ανέκδοτα, ως ανέκδοτα όμως όχι σαν κίνηση της χούντας. Ήταν ένα με τον Παττακό, αυτά τα ανέκδοτα λεγόντουσαν σε όλη την Ελλάδα και τα μαθαίναμε, έχοντας μεγαλώσει με το ανέκδοτο από τη Σχολή Δοκίμων, λέγαμε και ανέκδοτα μεταξύ μας. Λέγαμε ας πούμε μεταξύ μας στο καλαμπούρι ότι ο Παττακός...θυμάσαι τα ανέκδοτα με τους παπαγάλους, τους Παττακούς.....κυρίως ο Παττακός ήταν τα ανέκδοτα. Ο οποίος ήταν ανέκδοτο στην ουσία αυτός ο τύπος, και τροφοδοτούσε και το ανέκδοτο.

Κ. Είχαν ιδιαίτερη μεταχείριση πιο ευνοϊκή, αυτοί οι οποίοι εκδηλωνόντουσαν υπέρ της δικτατορίας;

Π. Μα φυσικά. Αυτοί παίρνανε τις....όπως και σε όλα τα κόμματα και μετά και πάντοτε αυτοί οι οποίοι είναι με την κρατούσα αυτή και με το κόμμα.....

Κ. Στη δικτατορία τι γινόταν πάνω σε αυτό το θέμα;

Π. Αυτοί παίρνανε τα τρίτα γραφεία, τα γραφεία πληροφοριών, αυτοί έπαιρναν τις μεταθέσεις, αυτοί γινόντουσαν κατά κανόνα στις καίριες θέσεις....

Π. Σε κάνουν όμως Δημήτρη ΑΓΕΠ σε ένα μικρό πλοίο το 1971 και αν

δε θυμάσαι τι ήταν αυτό, ΑΓΕΠ ήταν ο αξιωματικός που ήταν υπεύθυνος να τηρεί το αρχείο και να παρακολουθεί, να σημειώνει περιοδικές, προκαθορισμένες αναφορές το προσωπικό που ήταν αναρχικοί, κομμουνιστές, επαναστάτες και τέτοια.

Π. Δεν το καταλαβαίνω ούτε ποτέ κανείς μου είπε να κάνω αυτό το πράγμα. Εγώ είχα το Μανουσόπουλο κυβερνήτη κατά το μεγαλύτερο μέρος που ήμουν στο ΝΗΟΒΗ π.χ. Είχα το Μανουσόπουλο, ο οποίος ποτέ δε μου είχε πει να παρακολουθώ κανένα και να κάνω....

Κ. Πώς εξηγείς ότι παρέλαβες εσύ ΑΓΕΠ;

Π. Εγώ ήμουν ο μόνος αξιωματικός, μετά τον κυβερνήτη, καριέρας. Οι άλλοι ακόμα και ο ύπαρχος, ήταν επίκουροι σημαιοφόροι. Επομένως, υποθέτω ότι έπρεπε να το δώσουν σε ένα μόνιμο.

Κ. Δημήτρη είσαι έξι χρονών αξιωματικός.

Π. Δηλαδή 65 - 71. Έχουν προηγηθεί και άλλα όμως.

Κ. Να σε ρωτήσω. Έξι χρονών αξιωματικός το 1971 με μία κουλτούρα στενά επαγγελματική. Και μόνος σου είπες ότι σου άρεσε η δουλειά του μηχανικού, κοίταζες να γίνεις ένας καλός αξιωματικός μηχανικός. Φτάνεις στο 1971 και έχεις αρχίσει να προβληματίζεσαι και έντονα, όχι μόνο για τη δικτατορία αλλά για τον τύπο του αξιωματικού, που το καθεστώς ήθελε να είσαι εσύ, και αντιδρούσες σε αυτό το πράγμα. Ο αξιωματικός λοιπόν των πέντε - έξι χρόνων τότε,είχε διαμορφωμένη προσωπικότητα και πλήρη συνείδηση του τι γινόταν στην κοινωνία;

Π. Δε νομίζω ότι είχε. Δηλαδή το κενό, το χάσμα το οποίο δημιουργήθηκε μέσα μου κατά τα τέσσερα χρόνια που έλειπα από την κοινωνία, τα τέσσερα χρόνια της Σχολής Δοκίμων, εάν θέλεις να σου πω, ούτε μέχρι σήμερα δεν έχει καλυφθεί. Πόσο μάλλον τότε. Δηλαδή εγώ πολλές φορές εκπλήσσομαι, πως τότε άνθρωποι σαν και εσένα είχαν.....το βλέπω σαν ότι πέσατε σε συγκυρίες ιδιαίτερες και εσείς μπορέσατε και πέσατε στα κοινωνικά θέματα και ενημερωθήκατε, και τα βιώσατε πιο πολύ. Δηλαδή εγώ δεν είχα ποτέ γνώση της πολιτικής κατάστασης, ακόμα τώρα μιλάμε για πολιτική του 65, για ανένδοτους {αγώνες}...ακόμα τώρα δεν τα ξέρω αυτά τα πράγματα.

Κ. Εσύ εκρήγνυσαι σε κάποια φάση, ήταν έκρηξη η δική σου η αντίδραση κάποια χρονιά που θα μας πεις πότε έγινε, πώς έγινε. Εξηγείται αυτή η έκρηξη με το γεγονός ότι συνειδητοποιείς, έστω σταδιακά, ότι θέλουν κάπως να σε χρησιμοποιήσουν, να σε κάνουν κάτι άλλο, από αυτό που πίστευες ότι πρέπει να γίνεις;

Π. Αυτό έχει ξεκαθαριστεί από τον πρώτο καιρό της δικτατορίας, ότι θέλουν να με κάνουν κάτι άλλο, από αυτό που εγώ είμαι. Εγώ παίρνω θέση από τότε, ότι δεν πρόκειται να γίνω έτσι και είναι κόντρα. Θέλω να σου πω δυο γεγονότα Ήμουν πρώτος μηχανικός σε κάποιο Αντιτορπιλικό, πήγαινα στο ναύσταθμο της Κρήτης στην Αγία Γαλήνη και αγκαλιαζόμαστε με τα παιδιά στην Αγία Γαλήνη και τραγουδάγαμε και πηγαίναμε στην πλατεία...

Κ. Τι παιδιά ήταν αυτά;

Π. Ήταν οι κάτοικοι της Αγίας Γαλήνης, όπου ο ένας είχε το ένα μαγαζί ο άλλος το άλλο μαγαζί.....το πνεύμα το οποίο υπήρχε στο χωριό ήταν αντιδικτατορικό, ο χωροφύλακας ήταν το καρφί της χούντας....

Κ. Η Αγία Γαλήνη Δημήτρη μήπως για εκείνη την εποχή ήταν η περιοχή, όπου πήγαιναν οι ειρηνιστές της εποχής, τα παιδιά των λουλουδιών, οι χίπιδες;

Π. Αυτά ήταν τα Μάταλα. Αλλά η Αγία Γαλήνη εκεί κοντά είχε κάποια οντότητα τέτοια, αλλά εμείς ήμασταν τα παιδιά, δεν υπήρχε το παγκόσμιο κίνημα των λουλουδιών, εμείς ήμασταν...

Κ. Εσύ γιατί πήγαινες στην Αγία Γαλήνη;

Π. Την Αγία Γαλήνη εγώ την ήξερα από το 67. Είχαμε κάτι γυμνάσια του ΝΑΤΟ στο Λυβικό πέλαγος και είχα πάει εγώ με το «ΒΛΑΧΑΒΑ» 15 μέρες πριν για να ειδοποιήσουμε τους ψαράδες της περιοχής, να μη μπούνε στα γυμνάσια, να μην εκτεθούν γιατί θα γινόταν γυμνάσια του στόλου εκεί. Και τους γνώρισα και πιάσαμε φιλία και έκτοτε η φιλία παρέμεινε μέχρι σήμερα και πήγαινα.... Με αυτούς λοιπόν τους ανθρώπους και επειδή υπήρχε το πνεύμα που λέω, αντιδικτατορικό πνεύμα, ο χωροφύλακας της περιοχής ήταν το χέρι της δικτατορίας, και πηγαίναμε και τραγουδάγαμε....εγώ πάλι είχα την ιδέα της διακωμώδησης, δηλαδή λέω «*έπρεπε να φέρουμε τους χωροφύλακες να τους πιάσουμε να τραγουδάμε»,* έλεγα μάλιστα *«χωροφύλακες κατεβείτε να τραγουδήσουμε μαζί*».....

Κ. Άρα έχεις πάψει να είσαι ο σοβαρός, αυστηρός αξιωματικός των δύο τριών χρόνων μετά τη Σχολή.

Π. Σίγουρα. Αυτό έγινε μετά τη Σχολή, σιγά- σιγά όσο άρχισα να φεύγω από τα στενά πλαίσια της εκπαίδευσης στη Σχολή Δοκίμων και του αξιωματικού. Το στρίμωγμα το δικό μου στο αξιωματιλίκι ήταν η Σχολή Δοκίμων και ένα - δύο χρόνια μετά. Μετά από κει και πέρα όταν άρχισα να ενημερώνομαι, διαβάζοντας βιβλία και φιλοσοφώντας και τέτοια, άρχισα πλέον αν απομακρύνομαι. Δεν έχω καμία σχέση, δηλαδή πιθανώς αν δεν έφτανε η χούντα, να συνέχιζα ως αξιωματικός αλλά ο ερχομός της χούντας έγινε....υπερέβαλλα την αντοχή μου κι έτσι με έκανε να αντιδράσω.

Κ. Πώς αντέδρασες λοιπόν;

Π. Ο τρόπος που αντέδρασα ήταν καταρχήν έμμεσος.....δεν.....ίσως να μην το έχω ξεκαθαρίσει τόσο καλά μέσα μου....δεύτερον πάντα είχα μέσα μου το φόβο της ποινής, ότι αν με πιάσουν, θα με χώσουν μέσα, το οποίο δεν ήθελα να συμβεί αυτό το πράγμα. Και ένας από τους λόγους.....είναι το πρωθύστερο αλλά θέλω να το χρησιμοποιήσω και αυτό: όταν εσένα σου ρίξανε τα δύο χρόνια εγώ λέω : «*δεν τα έφαγα τα δύο χρόνια, θα βρω ένα τρόπο....ο Αντώνης πήγε καθαρά κόντρα και έφαγε δύο χρόνια.....*» θεωρούσα ότι δεν έχω κανένα λόγο να φάω δύο χρόνια. Με ενδιέφερε να φύγει το καθεστώς και να είμαι πιο ενεργός. Γιατί εγώ πίστευα τότε ότι καθήμενος δύο χρόνια, δεν έπαιρνα τη διάσταση, ότι η πράξη αυτή μπορούσε να επιδράσει στο ψυχολογικό θέμα του λαού, αλλά θεωρούσα ότι έμπαινα στην αποθήκη για δύο χρόνια. Εγώ ήθελα να είμαι ενεργός. Κι έτσι έπρεπε να φύγω από το ναυτικό, χωρίς να φάω τα δύο χρόνια. Επειδή ήξερα ότι για να

φύγεις, δεν υπήρχε άλλος τρόπος {πλην} μέσω φυλακής, τελικά καταλήξαμε ότι έπρεπε να φύγω.....η απόφασή μου ότι έπρεπε να φύγω με τη λιγότερο δυνατή φυλακή.

Κ. Άρα τι κάνεις;

Π. Ακόμα δεν έχω φτάσει στην απόφασή μου αυτή, μιλάω και πρωθύστερα....Αναπτύσσεται μέσα μου μια αντίδραση, όχι οργανωμένη, Δε μιλάω για οργάνωση εξωτερική, μέσα μου οργανωμένη αντίδραση, είναι μια φυσική αντίδραση στα πράγματα. Δηλαδή όταν ο άλλος μου λέει ότι πρέπει να δείχνουμε ωραίοι οι αξιωματικοί, εγώ λέω *«άντε φεύγα από κει, εγώ θα δείχνω ανάποδα»*.

Κ. Τι έκανες;

Π. Π.χ άφηνα μουστάκια, είχα τιμωρηθεί και μου έλεγαν «*αφήνεις μουστάκι αλά Μάο*» και τους έλεγα «*ο Μάο δεν έχει μουστάκι*». Δηλαδή άφηνα μαλλιά, ήμουνα τιμωρημένος γιατί άφηνα μακριά μαλλιά. Παραβίαζα τη στολή, τη φορούσα υποχρεωτικά όταν έπρεπε μέσα στο καράβι ας πούμε, και πολλές φορές κυκλοφορούσα και μες στο καράβι με πολιτικά, δηλαδή ξεχώριζα - διαχώριζα τον εαυτό μου από τους....πλέον σιγά -σιγά, και κάποια στιγμή γεννήθηκε...τώρα δε μπορώ να το εντοπίσω ακριβώς πότε, γύρω στο 71 - 72, ότι έπρεπε πια να φύγω από το ναυτικό. Αλλά θέλω να σου πω και ένα άλλο περιστατικό. Στα πλαίσια αυτής της αντίδρασης, πήρα τη μοτοσικλέτα και έφυγα, είχα άδεια δεκαπέντε μέρες, με κυβερνήτη, στον «ΠΑΝΘΗΡΑ» ήταν, ο Λισμάνης, ο κυβερνήτης, και φεύγω με τη μοτοσικλέτα για διακοπές στην Κρήτη, όπου είμαι ελεύθερος. Λέει «*να αφήσεις και κανένα τηλέφωνο»,* κάναμε ΜΑΚ τότε στην Κρήτη, *«καλά λέω, χαίρεται*». Μετά από τρεις μέρες, ο Λισμάνης ο οποίος ήταν κυβερνήτης, στοιχισμένος πίσω από κανονισμό και τον ακολουθούσε τυφλά και με φόβο, ήθελε τον πρώτο {μηχανικό} και παίρνει τηλέφωνο στην Αγία Γαλήνη και μου το λένε τα παιδιά κάτω, λέω «*δεν είμαι εδώ*» και παίρνω τη μοτοσικλέτα και πάω στα Μάταλα, λέω «*πέστε ότι έχει φύγει για τα Μάταλα*». Και παίρνουν τηλέφωνο στα Μάταλα, μου λένε από κει «*τον κ. Πατσίλια*», λέω *«δεν ξέρω»*.....φεύγω πάω Άγιο Νικόλα. Έφευγα, δεν ήθελα να γυρίσω πίσω για τη ΜΑΚ. Κι εδώ υπάρχει και ένα περιστατικό, που δεν αναφέρεται πουθενά, είχα ζητήσει από το Λισμάνη να το επιβεβαιώσει, δεν το επιβεβαίωσε. Έγινε μια υπόθεση με κάτι κοπέλες που είχαμε πιει τσίπουρα, ρακί ένα βράδυ, κι αυτές επειδή καβαλήσανε το ρακί με μπύρα, πέσανε σχεδόν σε αφασία, και έρχεται ένας τύπος, βγαίνουμε με τις δύο κοπέλες να σταθούν έξω....αυτές Δε μπορούσαν να σταθούν έξω.....κι έψαχνα να τις πάω στο ξενοδοχείο, οπότε έρχεται ένας κύριος και λέει «*για το ξενοδοχείο είστε; θα σας βοηθήσω εγώ να τις πάτε»*..... *«να με βοηθήσεις άνθρωπε μου*», και μας βάζει σε ένα αυτοκίνητο και φεύγει και σταματάει μπροστά στην αστυνομία, ήταν ο αστυνόμος.

Κ. Ποιας περιοχής;

Π. Του Αγίου Νικολάου.

Κ. Από τον Άγιο Νικόλαο στην άδειά σου δηλαδή;

Π. Στην άδειά μου.

Κ. Αυτό τι σημαίνει για σένα; Ότι σε παρακολουθούσαν;

Π. Όχι, τυχαίο το περιστατικό. Άκου πως εξελίσσεται το πράγμα. «*Τις ποτίσανε ναρκωτικά τις κοπέλες»* λέει. Λέω εγώ*: «ναρκωτικά; Τι ναρκωτικά;»*. Αναγκάζομαι τότε να πω ότι «*εγώ είμαι αξιωματικός»*..... *«τι αξιωματικός είσαι εσύ;»*. Εν τω μεταξύ να είμαι και μοτοσυκλετάριος, με τα μακριά μου τα μαλλιά, αξύριστος και τα λοιπά.....γι΄ αυτό μου έλεγε *«αξιωματικός είσαι εσύ;»*.... *«αξιωματικός είμαι, μπορώ να το επιβεβαιώσω ανά πάσα στιγμή*».....και πως πιάνουμε τη συζήτηση και αρχίζω και είμαι εγώ εναντίον της δικτατορίας. Δε συνέλαβα εγώ τίποτα ότι συζητάω με το....δηλαδή έγινε ένα συναισθηματικό μπλέξιμο εκεί, κι έβγαλα τον καημό μου προς αυτόν εκεί, και του λέω «*εγώ δεν τους γουστάρω, θέλω να φύγω*» και τέτοια....

Κ. Αυτά τα έλεγες Δημήτρη στον αστυνόμο, χωρίς να ξέρεις ότι είναι αστυνόμος;

Π. Όχι, το ήξερα ότι είναι αστυνόμος, αλλά όμως αποκτήσαμε εκεί μια φιλική.....σου είπα ήμουν υπό την επήρεια ποτού, δεν ήξερα ακριβώς το τι έλεγα, σε ποιόν το έλεγα και τα λοιπά. Έπειτα έληξε το θέμα, δέχθηκε αυτός ότι είμαι αξιωματικός, έφυγα μετά από μια μέρα γιατί θεωρήθηκα ότι εντοπίστηκα πια, και θα με καλούσαν πάλι να πάω στο καράβι και εγώ ήθελα να φύγω. Όταν τελειώνει η άδειά μου και γυρνάω πίσω κάποια στιγμή μου λέει ο Λισμάνης «*σε θέλουν στον ΑΚΙΠ, θα σου πω πρώτα τι έγινε, κάποιος αστυνόμος έκανε μια αναφορά ότι έχεις ταχθεί εναντίον της δικτατορίας».* Εγώ λέω *«εγώ έκανα αυτό το πράγμα; Ψέματα λέει». «Όχι»* λέει *«έκανε αναφορά»*. Δε θυμάμαι τώρα αν πήγα στον ΑΚΙΠ, αλλά το θέμα είναι ότι ο Λισμάνης είπε ότι «*επειδή είσαι καλός και σε ξέρω, δεν θα πούμε ότι είπε τέτοια πράγματα και να το σβήσουμε..να προσέχεις με ποιους μιλάς και τι λες*».

Κ. Άρα, ο αστυνόμος είχε κάνει μια αναφορά.....

Π. Αυτό όταν πήγα στο Λισμάνη δεν το θυμόταν. Πήγα στοιχεία για την αποκατάσταση, του ζήτησα μήπως θυμόταν το γεγονός, δεν το θυμόταν, τελείωσε η υπόθεση. Αλλά όπως βλέπεις τώρα, εγώ έχω αρχίσει να πιέζομαι σε βαθμό που αντιδρώ και κάνω και.....

Κ. Υποβάλεις παραίτηση σε κάποια φάση...

Π. Την παραίτηση την έχω κάνει πριν, όταν ήμουν στο «ΑΝΤΙΟΠΗ», όχι στον «ΠΑΝΘΗΡΑ». Τώρα είναι λίγο πιο πριν.

Κ. Δεν πειράζει, πες το.

Π. Θέλω να κάνω μια αντίδραση στην υπάρχουσα κατάσταση και διαλέγω, γνωρίζοντας ότι απαγορεύεται να υποβάλλουμε παραίτηση, τον τρόπο της υποβολής παραίτησης. Φυσικά θέλω να το τεκμηριώσω έτσι, ώστε να δικαιολογείται ο τρόπος, η υποβολή παραίτησης, και προσπαθώ να το στηρίξω σε οικονομικά θέματα και κάνω την υποβολή παραίτησης.

Κ. Και λες δηλαδή ότι δεν σου φτάνει ο μισθός και αναλύεις τους λόγους, ζητάς να παραιτηθείς διότι δε σου φτάνει ο μισθός.[1]

Π. Ναι.

Κ. Ενώ στην πραγματικότητα βρίσκεις αυτόν τον τρόπο για να αντιδράσεις....

Π. Κατά κάποιο τρόπο ναι. Είναι ο τρόπος που διαλέγω να αντιδράσω.

Κ. Είχες κάποιες συγκρούσεις με συγκεκριμένους αξιωματικούς τότε, στη δικτατορία, είχες ποινές; Πες μου τις ποινές σου.

Π. Ήταν πολλών ειδών, κυρίως εμφάνισης. Ήταν ποινές εμφάνισης. Είχαν επιχειρήσει και κάποτε για ποινές τεχνικές, επί τεχνικών θεμάτων, αλλά είχαν καταρρεύσει γιατί τα καλύψαμε όλα με τον Κούμη. Τεχνικά μπορούσαμε να καλύψουμε οποιοδήποτε θέμα και δε μπορούσαν, να μας στριμώξουν για θέματα τέτοια τεχνικά.

Κ. Γιατί δε μπορούσαν τεχνικά να σας χτυπήσουν;

Π. Γιατί κατείχαμε τα τεχνικά θέματα σε βαθμό, που δε μπορούσαν να μας χτυπήσουν.

Κ. Οι ποινές για την εμφάνιση τι ποινές ήταν; Για τα μαλλιά τι ποινή έφαγες;

Π. Δε θυμάμαι. Περιορισμός. Τριήμερη - πενθήμερη...διάφορους περιορισμούς.

Κ. Για το μουστάκι, για τα γένια.....

Π. Τέτοιου είδους ποινές. Ας πούμε έφαγα τέτοιου είδους ποινή, γιατί ήμουν στραβοκουμπωμένος. Από το Μανωλόπουλο, στη Σχολή Δοκίμων...

Κ. Τι ήταν ο Μανωλόπουλος;

Π. Με το Μανωλόπουλο είχαμε έρθει σε πρώτη επαφή, όταν ήταν διοικητής Τορπιλακάτων και εγώ είχα τοποθετηθεί πρώτος μηχανικός σε ένα Αρματαγωγό, που ήταν μάνα Τορπιλακάτων τότε. Είχε ξεκινήσει με μια επαφή που είχα εγώ με το Μανωλόπουλο, ήμουν σημαιοφόρος τριτοετής και είχα έναν κυβερνήτη ΠΣ, υποπλοίαρχο, με τον οποίο ήρθα σε μια κόντρα.. Αυτός ο κυβερνήτης ήταν κολλητός με το Μανωλόπουλο και ήρθε ο Μανωλόπουλος, φαίνεται τον φώναξε αυτός να τον υπερασπιστεί, για κάτι που συνέβη με τον κυβερνήτη....και η επαφή με το Μανωλόπουλο...Αυτός ήταν ο δικτάτορας που έκανε ότι γούσταρε, θεωρούσε το ναυτικό τσιφλίκι του και έκανε τα πιο απίθανα πράγματα.

Κ. Γιατί; Από που εκπορευόταν η δύναμή του;

Π. Δεν ξέρω αν είχε πισινές, γιατί ήταν ένας χαρακτήρας ιδιαίτερος, που έπαιζε με το ναυτικό.....δεν ξέρω τι θες να πεις....

Κ. Ήταν φίλος με το καθεστώς ή εχθρός;

Π. Εγώ πιστεύω ότι ήταν φίλος.

Κ. Τι συγκρούσεις είχατε συγκεκριμένα, σε ποινολόγησε αυτός;

Π. Όταν ήρθε να υπερασπιστεί τον υποπλοίαρχο του....τα λόγια του ήταν ότι «*α ρε σημαιοφόρα*», αυτός ήταν πλοίαρχος «*τι νομίζεις ότι σε φέρανε εδώ, για να κάνεις ότι γουστάρεις;»* Αυτά τα λόγια του ήταν μηνυτήρια αναφορά.....

Κ. Έκανες μηνυτήρια αναφορά;

Π. Γιατί με αποκάλεσε «*σημαιοφόρα*». Τι πάει να πει «*σημαιοφόρα*»;

Εγώ λέω είμαι σημαιοφόρος παλαιός και μάλιστα όταν έκανα τις αναφορές ήμουν και ανθυποπλοίαρχος. «*Σε ποιόν απευθύνεται έτσι; Ποιος είναι αυτός που μιλάει σε μένα έτσι;»* και ζητάω μηνυτήρια αναφορά που πάει στον Αραπάκη και με φωνάζει ο Αραπάκης πάνω, που ήταν ΑΑΠ, και μου λέει. «*Ελα πρώτε τι είναι αυτά; μηνυτήρια αναφορά;», «όχι»* λέω *«θα προχωρήσει η μηνυτήρια αναφορά και θέλω να αποκατασταθώ*». Και ένα απόγευμα με φωνάζει και ο ΑΓΕΝ επάνω, ο Μαργαρίτης, μου λέει *«Πατσίλια, θα την τραβήξεις....» «όχι δεν την τραβάω»*.....με κάλεσε απόγευμα στην πλατεία Κλαυθμώνος να παρουσιαστώ και μου λέει «*θα την τραβήξεις». «Κοίταξε να δεις Πατσίλια, εδώ έχουμε μια καριέρα μπροστά*», ήμουν σημαιοφόρος, *«και να τσακωθείς, εντάξει τον ξέρουμε το Μανωλόπουλο, αλλά...».* Με έπεισε εν πάση περιπτώσει και την τράβηξα και τελείωσε. Έκτοτε ήμουν το κόκκινο πανί για το Μανωλόπουλο. Και αμέσως τότε νομίζω ήταν, που με βγάλανε από το Μανωλόπουλο που ήμουν υπό τις διαταγές του και τότε πήγα στο «ΑΝΤΙΟΠΗ» ή στο «ΒΛΑΧΑΒΑ», α ναι, στο «ΒΛΑΧΑΒΑ». Είχα νευριάσει πολύ, βγήκα από τον Αραπάκη μέσα χτυπώντας την πόρτα μπαμ. Και ο Αραπάκης δε μίλησε καθόλου. Εγώ ανθυποπλοίαρχος και ο Αραπάκης πλοίαρχος. Με πιάσανε τα κλάματα τότε, γιατί θεώρησα ότι αδικούμην με την αναφορά.....

Κ. Ποια αναφορά;

Π. Την αναφορά την άλλη, της παραιτήσεως με τα λεφτά.....

[1] Η παραίτηση αυτή του Πατσίλια είναι μοναδικό στο είδος του κείμενο, με το οποίο ο νέος τότε αξιωματικός εκθέτει τον τρόπο που βλέπει τη θέση του ως αξιωματικός και τις δυνατότητες, που δεν του παρέχει ο μισθός για να προβάλλει το πρότυπο του αξιωματικού που του ζητούσαν. Βλέπε Κεφάλαιο Δ8 *΄΄Λοιπές περιπτώσεις αντίστασης στη δικτατορία΄΄.*

Κ. Που θεωρούσες ότι δεν σου έφταναν; Σε φώναξε ο Αραπάκης.....

Π. Με φώναξε ο Αραπάκης και....για να με κατσαδιάσει, κι εγώ κοντράρισα τότε...δεν ξέρω ακριβώς τι θυμήθηκα, αλλά θυμάμαι πολύ καθαρά, ότι βγήκα χτυπώντας με δύναμη την πόρτα πίσω μου.

Κ. Ο Αραπάκης τι ήταν τότε;

Π. ΑΑΠ, Αρχηγός Αιγαίου Πελάγους.....

Κ. Το 1970. Ενώ η σύγκρουση με το Μανωλόπουλο ήταν το 1968 - 1969.

Π. Ναι, εκεί. Δηλαδή το ένα ήρθε μετά το άλλο.

Κ. Έχεις λοιπόν τη σύγκρουση με το Μανωλόπουλο, που η πρώτη είχε την εξέλιξη που είπαμε: απέσυρες την αναφορά σου με την πίεση του Αρχηγού του στόλου και του ΑΓΕΝ. Μετά έχεις τη 2η αναφορά το 1970, όπου πάλι καταπιέζεσαι από τον αρχηγό του ναυτικού. Εκρήγνυσαι και εκεί χτυπώντας την πόρτα στον ΑΑΠ. Με το Μανωλόπουλο έχεις συνέχεια;

Π. Έκτοτε όποτε με έβλεπε ο Μανωλόπουλος «*πουλάκι μου εδώ είσαι;»,* αυτή ήταν η κουβέντα. «*Γιατί είναι ξεκούμπωτος ο Πατσίλιας;»*.... *«αντιμιλάς στον ανώτερο;»* και βάραγε ποινές συνέχεια τέτοιες. Θέλω να σου υπενθυμίσω τότε και μετά που έτυχε να είναι και προϊστάμενος, τότε που ήμουν στη ΓΕ, εκπαιδεύσεως, ΔΝΕ, κι ερχόταν για επιθεώρηση και γέλαγε όποτε με έβλεπε. Κι αυτός ήταν και η αιτία που ήταν και κατήγορός μου στο αντικείμενο του βρισίματος.....

Κ. Ποιο αντικείμενο;

Π. Που τον έβρισα, τότε που έγινε το περιστατικό που αποτάχθηκα.

Κ. Για πες μου αυτό το περιστατικό.

Π. Αυτό είναι ολόκληρη ιστορία που θα στην πω όταν έρθει η ώρα της. Τώρα που είμαστε;

Κ. Στις ποινές λόγω εμφάνισης.

Π. Μέχρι να φτάσουμε στο σημείο του περιστατικού που με απέταξαν, έχουμε και την περίοδο της ΓΕ, έχουν συμβεί διάφορα και εκεί. Πως εγώ έφτασα να περάσω ΓΕ δεύτερη φορά....και ας έχω μείνει στην ίδια τάξη;

Κ. Πες αυτά που σχετίζονται με τις πιέσεις που δεχόσουν, συνέπειες των οποίων ήταν αυτό που είπες.

Π. Η όλη κατάσταση πια για μένα ήταν μια πίεση γενική. Δηλαδή μπορεί και να υπήρχαν και συγκεκριμένες πιέσεις, αλλά το γεγονός ότι μόνο αρνητικές εξελίξεις μπορούσαν να υπάρχουν από το ναυτικό προς εμένα. Γιατί εγώ έχω ήδη μπει στην κόντρα. Επομένως δεν υπάρχει περίπτωση να βελτιωθεί η σχέση μου με το ναυτικό, μόνο να επιδεινωθεί μπορεί. Και κάθε φορά που γινόταν πίεση και κοντράριζα εγώ, στη ζυγαριά δηλαδή έμπαινε πάντοτε στο αρνητικό η συμπεριφορά μου, δε μπορούσε να μπει στο θετικό. Και κάποια στιγμή μπήκα χοντρά στο θέμα. Τότε είχαμε το σκεπτικό ότι δύο τρόποι υπάρχουν να φύγεις από το ναυτικό: ο δρόμος των λευκών σεντονιών και ο δρόμος του ελέφαντα. Και επιχείρησα το δρόμο των λευκών σεντονιών, που είναι το νοσοκομείο, μέσω νοσοκομείου. Και όταν απέτυχε ο δρόμος των λευκών σεντονιών...

Κ. Πως δηλαδή μέσω νοσοκομείου;

Π. Κάνοντας τον τρελό.

Κ. Δηλαδή.....

Π. Τώρα μπαίνουμε στην περίοδο της ΓΕ. Όπου συνέβη και με τον Καλούλη[1] που έφυγε στο εξωτερικό κτλ, συνέβησαν και τα άλλα, από κάποιους λέγεται ότι....για μένα είναι ένα σημαντικό που πρέπει να ξεκαθαριστεί. Που λένε ότι κάποιος *«μα ήθελε να σε εισάγει στο πνεύμα το αντιδικτατορικό»*. Ο Θεοχάρης, που για μένα ο Θεοχάρης τότε, με το πνεύμα το τοτινό, που δεν ήξερα αν ήταν υπέρ ή κατά της δικτατορίας, τότε στη Σχολή Δοκίμων ήταν χουντικός, δηλαδή μπορεί να ήταν ο άνθρωπος ταγμένος κατά της χούντας, αλλά ήταν ο άνθρωπος ο οποίος ήταν τυπικός. Και επομένως δε μπορούσα να τον φανταστώ εγώ ως μη χουντικό, και θεώρησα ότι επιβεβαιώθηκα μετά, όταν πήγε να με ψαρέψει ο Θεοχάρης και όχι να με εισάγει στο αντιδικτατορικό αυτό. Και το αναθεώρησα όταν βλέπω το Θεοχάρη στο ναυτοδικείο να καταδικάζει, ναυτοδίκη το Θεοχάρη, και λέω τώρα φάνηκε, καλώς δεν εξετέθην όταν μου έλεγε «*μα γιατί θες να φύγεις από το ναυτικό; υπάρχουν και άλλοι τρόποι να αντιδράσεις σε αυτά τα πράγματα*» κι εγώ λέω «*αυτός τώρα με ψωνίζει, τι λέει τώρα αυτός ο τύπος*» και του λέω «*μα εγώ θέλω να φύγω για να πάω να βόσκω πρόβατα», «πάει να με στριμώξει αυτός*» Και όσο προσπαθούσε αυτός να βγάλει, παίρνω τη θέση του ότι αυτός ήθελε να βρει μια αντιδικτατορική μέσα μου αιχμή για να με εισάγει στο αντιδικτατορικό, τη θετική του θέση.....

Κ. Να σε στρατολογήσει.....

Π. Να με στρατολογήσει. Εγώ όμως εκείνη τη στιγμή τον έβλεπα, ότι ήθελε να με καρφώσει.....

Κ. Αυτά το 1972 που είσαι στη Σχολή Δοκίμων και ο Θεοχάρης είναι επιτηρητής υποπλοίαρχος στη Σχολή Δοκίμων.

Π. Κι εγώ κάνω βάρδια ανθυποπλοιάρχου, γιατί είχαμε βάρδια στη Σχολή Δοκίμων κάθε μέρα ένας ανθυποπλοίαρχος, και βρίσκομαι έξω από το παλιό κτίριο,

[1] Βλέπε ΜΕΡΟΣ Δ5 της διατριβής για την περίπτωση λιποταξίας του Καλούλη στο εξωτερικό.

κάνουμε εφοδία με το Θεοχάρη, γυρνάμε και ενώ περιμένουμε να κατακλυστούν οι δόκιμοι, μιλάμε και μου λέει αυτά τα λόγια.

Κ. Αργότερα, για να κλείσουμε το θέμα Θεοχάρη τον έχεις στο ναυτοδικείο ναυτοδίκη, όταν καταδικάστηκες;

Π. Ακριβώς. Όταν μετά μου είπαν ότι ο Θεοχάρης..... «*μα ο Θεοχάρης;»*. Εγώ αυτή την εντύπωση είχα τότε. Δεν μου εξετέθηκε θετικά ο Θεοχάρης, ίσως δεν έπιασα την αιχμή του ότι υπάρχουν και άλλοι τρόποι.

Κ. Δύο φορές τουλάχιστον το 1972 πηγαίνεις στο ναυτικό νοσοκομείο με καταθλίψεις και τέτοιες διαγνώσεις. Αυτό τι ήταν η μέθοδος των «*λευκών σεντονιών»;*

Π. Των «*λευκών σεντονιών»* και υπάρχει η ειλλημένη απόφαση ότι τα παίζω όλα για όλα και φεύγω από το ναυτικό.

Κ. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι, οι γιατροί έκαναν ότι τους ζητούσες; Να σου γράφουν διαγνώσεις ότι έχεις κάτι;

Π. Τι να τους ζητήσω, εγώ έπαιξα το θέμα, μπήκα στο ρόλο μου σαν ηθοποιός του θεάτρου, με αυτά έγινε ο ρόλος μου, δηλαδή πιστεύοντας ότι με αυτά μπορώ να ανακάμψω, αφέθηκα να τρελαθώ. Αφέθηκα να κολυμπήσω μες στο ψυχολογικό πρόβλημα. Κι όταν εγώ συζήταγα με τον τρελογιατρό, πως τον λένε δε θυμάμαι, και του έλεγα ότι «*κοίταξε εγώ θέλω να φύγω από το ναυτικό, θα φύγω*» μου έλεγε ότι «*εγώ δεν μπορώ να σου γράψω ότι είσαι τρελός, είσαι ο πιο λογικός από όλους για να θέλεις να φύγεις»,* του έλεγα *«εσύ γράψε ότι νομίζεις, εγώ θα σου πω αυτά τα οποία αισθάνομαι*».

Κ. Η άλλη μέθοδος του ελέφαντα που είπες ποια ήταν;

Π. Η μέθοδος του ελέφαντα είναι ότι βάζω το κεφάλι κάτω και τα παίρνω όλα σβάρνα και φεύγω.

Κ. Την εφάρμοσες αυτή;

Π. Βέβαια με αυτή τη μέθοδο έφυγα.

Κ. Δηλαδή, τι έγινε;

Π. Ερχόμαστε στο περιστατικό εκείνο. Είχα αποφασίσει ολική άρνηση στα πάντα κατά τη διάρκεια της ΓΕ. Δηλαδή έφευγα από τις παραδόσεις. Ιδίως από τα θέματα πολιτικής αγωγής ή χειραγώγησης των αξιωματικών. Γινόντουσαν διαλέξεις στην αίθουσα διασκεδάσεως, που μίλαγαν διάφοροι επιστήμονες, συνταγματολόγοι, στη ΓΕ για να μας πουν για το καθεστώς και για τέτοια πράγματα και για το κακό των άλλων καθεστώτων. Γινόντουσαν τέτοιου είδους μελέτες, εγώ δεν ήμουν σε αυτά, είχα κηρύξει γενική αυτή, έφευγα, ήμουν στην καντίνα.

Κ. Ποιοι τις έκαναν;

Π. Καθηγητές του Πανεπιστημίου και διάφοροι τέτοιοι τύποι, νομίζω είχε έρθει και ο Γεωργαλάς.

Κ. Ο Ιωαννίδης είχε έρθει;

Π. Δεν θυμάμαι.

Κ. Τι έγινε λοιπόν με την μέθοδο ΄΄δι' ελεφάντου...;΄΄

Π. Αποφάσισα να τα παίξω όλα για όλα, να φύγω από το ναυτικό.....ήταν ειλλημένη απόφαση η οποία αργά με οδήγησε μέσω της φυλακής να φύγω. Εκεί βέβαια ήταν μια ολική μετωπική αντιπαράθεση μεταξύ εμού και του ναυτικού, αυτού του ναυτικού όπως είχε εξελιχθεί. Γιατί είμαι σίγουρος 100% ότι δεν θα έπαιρνα αυτή τη συμπεριφορά αν δεν υπήρχε αυτό το ναυτικό το οποίο υπήρχε τότε. Το ναυτικό δηλαδή του Μαργαρίτη, που μιλάει στους 750 αξιωματικούς, τους οποίους εγώ απεκάλεσα ότι έπρεπε να φοράνε φουστάνια.

Κ. Τι έγινε τότε; Τι ήταν ο Μαργαρίτης τότε;

Π. ΑΓΕΝ. Σε λίγο θα φτάσουμε εκεί. Αυτή ήταν η κατάσταση. Εγώ είχα αποφασίσει ότι φεύγω από εκεί. Και ναι μεν πέρασε η πρώτη η ΓΕ, εμένα μου λέγαν {στις εξετάσεις}«*το όνομά σου να γράψεις*». Ήξερα ότι και το όνομά μου να έγραφα μόνο στην κόλλα στις εξετάσεις, θα με πέρναγαν στην τάξη και δεν έγραφα ούτε το όνομά μου, με ποια πρόφαση: έλεγα *«το χέρι μου δε σηκώνεται*» μα μου έλεγαν «*θα τιμωρηθείς»* έλεγα *« δεν καταλαβαίνω τι λέτε, το χέρι μου δεν σηκώνεται να γράψει, μπορεί να έχω πάθει ψυχοπαθολογικό αλλά δεν σηκώνεται να γράψει».* Αυτό ήταν για μένα παίξιμο όλα για όλα. Αναγκάστηκαν να με αφήσουν στην ίδια τάξη και να με βάλουν να ξαναπάω. Και ερχόμαστε τώρα στη ΓΕ όπου ήταν η δικιά σου τάξη, εγώ επίτιμος αρχηγός γιατί έχω μείνει από την προηγούμενη τάξη[1], με έχουν στη θέση του αρχηγού μέσα στην τάξη με τον Πετρόγγονα θυμάμαι, το Δημητράκη δίπλα. Όπου μέσα στη Σχολή Δοκίμων τα παίζω όλα για όλα, ήταν ο φίλος μας ο Φακίδης.....α νομίζω πότε έχει συμβεί το περιστατικό με τον Καλούλη, είχε λιποτακτήσει ο Καλούλης..... ερχόμαστε λοιπόν συγκεκριμένα με τη ΓΕ της τάξης 72-73. Μπαίνουμε δηλαδή Οκτώβριο του 72 δε θυμάμαι.....έχω λοιπόν μια μοτοσικλέτα και γίνεται το σώσε. Τη βάζω στους κοιτώνες, τη γυαλίζω, την πλένω, αξιωματικός εγώ. Έχω αποφασίσει να διαλύσω το σύστημα. Κάνω βάρδια αξιωματικού φυλακής στους δοκίμους και γυρνάω αγκαλιά με τους δοκίμους, τους πιάνω από τον ώμο.

[1] Επειδή ο Πατσίλιας ανήκε στην προηγούμενη τάξη ήταν αρχαιότερος από την τάξη με την οποία έπρεπε εκ νέου να παρακολουθήσει τη σχολή ΓΕ. Έτσι ως αρχαιότερος είναι και ο αρχηγός και παρουσιάζεται το οξύμωρο σχήμα, να είναι επικεφαλής ένας αξιωματικός με όλα τα στοιχεία ενάντια στα καθιερωμένα του μοντέλου αξιωματικού, όπως το ήθελε η ισχύουσα νοοτροπία.

Κ. Ενώ τι έπρεπε να κάνεις;

Π. Ένας αξιωματικός πρέπει να είναι σε απόσταση, ακέραιος, ντυμένος, να μάθει την πειθαρχία στους δοκίμους, που η θέση του αξιωματικού εκπαιδευτή και επιτηρητή είναι....ίσως θα πρέπει να κάνει πιο ακραία πράγματα, από ότι θα μάθει ένα φαντάρο. Πειθαρχία, προσπαθεί να μάθει πειθαρχία αξιωματικούς, επομένως εκεί πρέπει να είναι πιο άψογος από οτιδήποτε. Ακριβώς εκεί βρίσκω το σημείο της αντίδρασης, εκεί που πονάει το σύστημα, εκεί θα πέσει, υπονομεύοντας τους αξιωματικούς και το σύστημα, εκεί. Και γυρνάω αγκαλιά, δανείζομαι το πουλόβερ του δόκιμου όταν κρυώνω και γίνεται μια ανακατωσούρα, ο Φακίδης τα έχει αντιληφθεί και με τιμωρεί συνέχεια, με φωνάζει πάνω και μου λέει «*Πατσίλια τι έγινε πάλι με εκείνο τον αξιωματικό; Θα σου ρίξω πέντε μέρες για αυτό το περιστατικό».* Του λέω «*και πέντε από μένα, δέκα κύριε διοικητά, εγώ έτσι και αλλιώς θα βγω έξω*». Έβγαινα λοιπόν έξω, έπαιρνα τη μοτοσικλέτα και έβγαινα. Την άλλη μέρα ο Φακίδης «*μα βγήκες έξω;», «μα σας είπα ότι έχω ανάγκες και θα βγαίνω έξω, έχω φίλες έξω, έχω φίλους πρέπει να βγαίνω*». Και φώναζε τους ναύτες από την πύλη «*μα γιατί τον αφήνετε να βγαίνει έξω;» «μα γιατί κύριε διοικητά; Κάθεται σε απόσταση δέκα μέτρων από τη μπάρα, μαρσάρει τη μοτοσικλέτα και φεύγει επάνω μας. Αν δεν βγάλουμε τη μπάρα θα πέσει να σκοτωθεί. Να τη βαστήξουμε τη μπάρα την άλλη φορά;».* Βρισκόταν σε δίλημμα και εγώ τα έδινα, είχα και την καβασάκι που σε τεσσεράμισι δευτερόλεπτα ανέπτυσσε εκατό ταχύτητα και βάραγα. Δεν έπεφτα τρελά. Ήξερα πότε θα την ανοίξουν την πύλη και έφευγα και ερχόμουν την άλλη μέρα το πρωί με τη μοτοσικλέτα. Και φτάνω τώρα στο σημείο.....γιατί το περιστατικό με το Μαργαρίτη έγινε 16 Ιανουαρίου του 1973.....φτάνω στις 16 Ιανουαρίου του 73 να έχω τόσες ποινές συσσωρευμένες, που να περιμένω να βγω έξω με τη χάρη του Πάσχα. Δηλαδή έχω συσσωρεύσει κάποιους μήνες περιορισμών και τους οποίους υποτίθεται ότι κάνω μέσα. Δηλαδή τώρα για να μη θεωρηθώ τόσο αυτό, εντάξει δεν το έκανα και καθημερινά, όποτε ήθελα έβγαινα, δεν με κρατούσε τίποτα, κανένας περιορισμός και τέτοια. Και ερχόμαστε τώρα στις 16. Το πρωί στις 16 Ιανουαρίου του 73, έχει έρθει {σήμα} ότι καλεί ο ΑΓΕΝ όλους τους αξιωματικούς του λεκανοπεδίου, του ναυτικού στο Κέντρο Εκπαίδευσης Παλάσκα για να κάνει ομιλία για τα εθνικά θέματα, για τη δικτατορία, για τη στάση ων αξιωματικών. Δε θυμάμαι ακριβώς αλλά ξέρω ότι κάτι τέτοιο ήταν. Μέσα στα πλαίσια της γενικής επίθεσης προς το σύστημα και με στόχο το ότι φεύγω από το ναυτικό, θεώρησα την περίσταση σαν ευκαιρία να χτυπήσω μια φορά, και μάλιστα το οργάνωσα, στον εαυτό μου εσωτερικά. Πριν φύγουμε ήταν να πάμε με αυτοκίνητο.....α εγώ ήμουν τιμωρημένος.....με αυτοκίνητο υπηρεσιακό, και λέω «*υπηρεσιακό, τι δουλειά έχω εγώ με το υπηρεσιακό, εγώ θα πάω με αυτοκίνητο άλλο»* λένε *« μα είσαι τιμωρημένος και πρέπει να πας με υπηρεσιακό», «δεν πάω πουθενά, θα πάω όπως θέλω».* Είχαμε μαζευτεί συμμαθητές της ΓΕ στη Μαργαρώ[1] και φάγαμε λίγο, η ομιλία ήταν στις 2:00. Εγώ εκείνη τη στιγμή ήπια και λίγο κρασί και μου έρχεται η ιδέα, ότι εδώ θα γίνουν όλα. Συνειδητά ήπια και λίγο κρασί παραπάνω και ήμουν σε μια κατάσταση ευθυμίας και παράλληλα ασυδοσίας, δεν με κρατούσε τίποτα στη συμπεριφορά μου και λέω «*όλα για όλα». Π*άω θυμάμαι στο περίπτερο που ήταν δίπλα στο κολυμβητήριο και αγοράζω μια «Βραδυνή», δεδομένου ότι η «Βραδυνή» ήταν απαγορευμένη, είχε γράψει κάτι και ήταν από τις απαγορευμένες εφημερίδες. Όχι απλά απαγορευμένη από το ναυτικό αλλά ήταν η εφημερίδα της αντίδρασης κατά της δικτατορίας και εγώ τη θεώρησα μια πρόκληση. Την πήρα λοιπόν, τύλιξα με την εφημερίδα ένα μπουκάλι κρασί ώστε να φαίνεται το «Βραδινή» και λέω «*πάμε στη διάλεξη».* Με πήρε κάποιος συμμαθητής δεν θυμάμαι ποιος ακριβώς ήταν, τα έχει γράψει, και φεύγουμε και πάμε στο Παλάσκα. Φτάνουμε μέχρι το Παλάσκα και εγώ αρχίζω τη γενική επίθεση. Απέξω είναι ένα άγημα με το Βάλλα αγηματάρχη.....

Κ. Τον νυν πρόεδρο των αποστράτων;

Π. Ναι, τον Κων/νο Βάλλα τον οποίο εγώ τον γνωρίζω, γιατί τον είχα ύπαρχο στο ΔΟΞΑ, και κατεβαίνω κάτω. Ήδη έχω ξεκουμπωθεί, έχω ξεκουμπώσει τη στολή, κρέμεται πάνω στο σακάκι, το καπέλο στραβά και μπαίνω μέσα.....έχω αρχίσει τη γενική, τη χωρίς αναστολή επίθεση, τα δίνω όλα, λέω «*τι θέλει αυτό το άγημα; Για τον ΑΓΕΝ; Και σε μένα, εγώ είμαι ανθυποπλοίαρχος, θα παρουσιάσετε όπλα αλλιώς θα γίνει σαματάς εδώ*». Δεν ξέρω τι έγινε, εν πάση περιπτώσει μπήκα μέσα στην αίθουσα, στην οποία ήδη είχαν αρχίσει και στεκόντουσαν σε γραμμές, όσοι αξιωματικοί ερχόντουσαν και κάποια στιγμή αντιλαμβάνομαι ότι στη σειρά καθώς μπαίναμε αριστερά ήταν οι ανώτεροι, πλωτάρχες, αντιπλοίαρχοι αυτά. Και τους λέω *«πλωταρχάκια.....»* επειδή είχα συνδέσει ότι η ομιλία ήταν για νουθεσία των αξιωματικών τους είπα ότι *« μα κάνετε ότι σας λένε αυτοί; Έπρεπε να φοράτε φουστάνια και όχι στολές*». Εν τω μεταξύ καθώς λεγόντουσαν αυτά, αρχίσανε να λένε «*ρε ο Πατσίλιας*» με πιάσανε μερικοί, με σταματήσανε, μου μίλαγαν. Εκείνη τη στιγμή μπαίνει ο Μανωλόπουλος από την κύρια είσοδο, ο οποίος ήταν ΔΝΕ και λέει «*τι γίνεται εδώ;», «ο Πατσίλιας λέει κάνει φασαρία», «ο Πατσίλιας; Πιάστε τον και φέρτε τον εδώ*» ακούω το πιάστε τον και αρχίζω το τρέξιμο, εξαφανίζομαι και στέλνει τρεις ναύτες από πίσω και με κυνηγάνε.....

Κ. Δεν είπες στο «*…Μαργαρίτη πες αλεύρι ο Καλούλης σε γυρεύει;΄΄*

Π. Ναι προηγήθηκε αυτό..... μέσα στα πλαίσια, εκεί μέσα στην αίθουσα ειπώθηκε και αυτό «*Μαργαρίτη πες αλεύρι, ο Καλούλης σε γυρεύει*» και αρχίζω και τρέχω και λέω εδώ τα παίζω όλα για όλα.....είχα μέσα

[1] ‘’Μαργαρώ’’ είναι η ταβέρνα δίπλα ακριβώς στην είσοδο της ΣΝΔ

στο μυαλό μου να διαλύσω το σύστημα, ένας αξιωματικός δεν πρέπει να είναι έτσι, εγώ θα είμαι αυτό που δεν πρέπει να είναι ένας αξιωματικός. Με κυνηγάγανε οι Ν.Α. να με πιάσουν και μόλις έφταναν κοντά τους έκανα «*άλλος*» και σηκωνόμουνα και έφευγα. Τέλος κάπου με στριμώξαν σε ένα θάλαμο και ήρθαν δυο τρεις ΝΑ και λέω «*εντάξει με πιάσατε*». Η διαταγή ήταν «*πιάστε τον και πηγαίνετε τον στη Λέσχη Αξιωματικών και θα τα πούμε μετά*». Στο δρόμο εκεί πηγαίνοντας λέω «*ο πούστης ο Μανωλόπουλος μου έχει κάνει τη ζωή πατίνι, κάποια στιγμή θα την πληρώσει και αυτός και ο γιος του που ήταν στη Σχολή Δοκίμων*». Βέβαια εκείνη τη στιγμή αισθάνθηκα άσχημα, που έβαλα *«και ο γιος του*» αλλά εν πάση περιπτώσει το είπα. Μετά με κλείσαν μέσα σε ένα δωμάτιο. Είχαν την ατυχία να με κλείσουν μέσα σε ένα δωμάτιο πρώτου ορόφου στη Λέσχη, όπου από κάτω ήταν προπαιδευόμενοι ναύτες και έκαναν προπαίδευση και εγώ πήγαινα στο παράθυρο και φώναζα «*ε παιδιά σταματήστε τι κάνετε εκεί πέρα;*» έχοντας την ιδέα στην ψυχολογική μου κατάσταση, ότι οτιδήποτε λειτουργεί στρατιωτικά στο ναυτικό εξυπηρετεί τη δικτατορία σε τελευταία ανάλυση, ότι δεν είναι όπως κάποτε που είχαμε πει *« ο στρατός να υποστηρίζει την Ελλάδα και τους πολίτες της*» αλλά ότι εξυπηρετεί τη δικτατορία. Κρεμιέμαι λοιπόν από το παράθυρο, κλειδωμένη η πόρτα, οι ναύτες απέξω, πάω έξω και κατεβαίνω στο γήπεδο. Με βλέπουν εκεί, ανθυποπλοίαρχος ήμουν, προσοχή κλπ, τους δίνω ανάπαυση, τους λέω «*ελάτε εδώ, καθίστε να τα πούμε».* Οι εκπαιδευτές εκεί τα είχαν παίξει *«τι είναι αυτός ο τύπος*» και αρχίζω να τους λέω *«μα για ποιον ασκείστε και για ποιον βαστάτε τα όπλα; Για αυτούς εκεί πάνω οι οποίοι τα κάνουν έτσι τα πράγματα και για άλλον, όχι για την πατρίδα».* Τελικά ήρθαν, με ξαναβάλαν μέσα.....α όχι δεν με ξαναέβαλαν μέσα.....τέλος πάντων κάπως έφυγα από εκεί και βγαίνω έξω και κείνη τη στιγμή πέρναγε ένας υποπλοίαρχος και κατέβαινε να πάει στη διάλεξη. Ντύνομαι λοιπόν και του λέω «*που πας στη διάλεξη; Και εγώ μαζί σου*» και ξανακατεβαίνω στη διάλεξη όπου ορμάω μέσα πάλι, γίνεται αναμπουμπούλα, με βουτάνε και με ξαναπάνε μέσα στο..... και τελείωσε το παιχνίδι. Μετά υπήρξε μια περίοδος μικρή που με κρατήσαν στο νοσοκομείο στη Σαλαμίνα, όπου άρχισαν και παίζεται κάτι ότι «*ο Πατσίλιας δεν είναι τρελός και τα έκανε.....»* ακόμα και στο ναυτοδικείο υποστήριξαν ότι ήμουν μεν μεθυσμένος για να τιμωρηθώ για μέθη, αλλά δεν ήμουν τόσο μεθυσμένος ώστε, να μην έχω επίγνωση για αυτά που έκανα.....

Κ. Που ήταν και η πραγματικότητα. Δεν ήταν η πραγματικότητα αυτή;

Π. Ναι αλλά νομικά στο δικαστήριο έπρεπε να λάβουν τη μια θέση ή την άλλη και υποστήριξαν ότι ήμουν νηφάλιος γιατί λέει «*πήδηξε από το παράθυρο και δεν χτύπησε*». Εγώ εκ των υστέρων έλεγα, ο μεθυσμένος είναι που δεν χτυπάει γιατί είναι χαλαρός..... και φτιάχνουν εκεί στη Σαλαμίνα μια επιτροπή γιατρών οι οποίοι εκτιμούν ότι..... με περνάνε μια ΑΝΥΕ στο νοσοκομείο στον Πειραιά.....τη θυμάμαι τη σκηνή που μπαίνω μέσα και μου λένε «*Πατσίλια εσύ δεν έχεις τίποτα»* και τους λέω *«αυτή τη στιγμή είναι όπως σουτάρουν τη μπάλα, τη σηκώνουν λίγο από το έδαφος και τη χτυπάνε ντεμί βολέ, την πιάνουν λίγο για να πάρει φόρα να τη χτυπήσουν. Τώρα με σηκώσατε λίγο για να με χτυπήσετε*». Και με ρίξανε πράγματι στην Ψυτάλλεια, αμέσως με μετέφεραν εκεί μετά την ΑΝΥΕ.

Κ. Η ΑΝΥΕ έβγαλε απόφαση ότι δεν είσαι καλά;

Π. Ότι είμαι πολύ καλά έβγαλε η ΑΝΥΕ.

Κ. Άρα οι ιατρικές γνωματεύσεις οι παλιότερες της ΑΝΥΕ, ότι έχεις ψυχοπαθολογικά και τέτοιες ιστορίες;

Π. Αυτή τη στιγμή άρχισε πια το θέμα να είναι υπό τον έλεγχο άλλων δυνάμεων. Αυτή τη στιγμή εγώ άρχισα πια να είμαι μια περίπτωση αξιωματικού ο οποίος πρέπει να σβήσει η υπόθεση. Φυσικά μέσα στο πρέπει να σβήσει, βρίσκεται και το ότι «*δεν έχει τίποτα*». Αρχίζει και μένα μετά η θέση μου ότι, όπως σου είχα πει και εγώ προηγουμένως, {πρέπει} να φύγω με τη μικρότερη δυνατή ποινή. Οπότε εξακολουθώ να μην παίρνω καμία θέση κατά της δικτατορίας σκόπιμα, και μάλιστα λέω καμιά φορά ότι δεν με αποκατέστησαν γιατί δεν βρήκαν ίχνη, ήμουν τόσο καλός στην απόκρυψη, ώστε δεν βρήκαν πράγματι ίχνη. Μόνο από κουβέντες φίλων, σε φίλους μπορούσα να ανοιχτώ, αλλά το επίσημο ναυτικό δεν είχε ίχνη δικά μου κατά της δικτατορίας, και για μένα αυτό ήταν επιτυχία. Το ότι δεν είχε, γιατί με οδήγησε και ακόμα αυτή η έκπτωση της ποινής από τα δύο χρόνια σε ένα που έγινε στο δευτεροβάθμιο, στο εφετείο. Ήταν η δική μου μέθοδος που έλεγε ο φίλος μου, συμμαθητής της μάνας μου που ήταν μάρτυρας στην αυτή, «*θα τους πω ότι ο Πατσίλιας είναι κατά της.....ότι είναι εναντίον σας κουφάλες», «μην κάνεις καμιά μαλακία και με χώσουν κάνα δυο τρία χρόνια μέσα, δεν θα πεις τίποτα εσύ. Κάτσε και πες ότι είμαι εξαιρετικός άνθρωπος*» αυτά τα οποία λέγαμε μετά «*να κάτσεις στην μπάντα δεν θα πεις τίποτα*». Γιατί κι εγώ έξω πια στους δικούς μου ανθρώπους ήμουν ανοιγμένος, γιατί οι δικοί μου άνθρωποι ήταν άνθρωποι οι οποίοι ήταν..... να ο θείος μου ας πούμε ήταν εξόριστος κατά κάποιο τρόπο, αυτοεξόριστος, και με αυτούς τους ανθρώπους είχα επαφή όταν έβγαινα έξω στις εξόδους μου.

Κ. Αυτοί ήξεραν τους πραγματικούς λόγους.

Π. Βέβαια.

Κ. Και εκτιμάς σήμερα αλλά και τότε ότι, αν έλεγες ότι εγώ θέλω να φύγω επειδή η δικτατορία έχει δημιουργήσει αυτήν την κατάσταση στο ναυτικό, εκτιμάς ότι θα είχες πολύ μεγαλύτερες ποινές.

Π. Βέβαια, το οποίο για μένα ήταν ξεκάθαρο ότι, δεν ήμουν διατεθειμένος να δώσω ούτε μια μέρα παραπάνω. Ήξερα ότι για να φύγεις πρέπει να φας τουλάχιστον έξι μήνες και έλεγα ότι για μένα το ιδανικό είναι να πετύχω έξι μήνες και μια μέρα. Και μάλιστα όταν έγινε η απόταξή μου, φοβόμουν μήπως δεν πάρω τους έξι μήνες και μια μέρα και παρέμενα. Τα μεθόδευσα έτσι ώστε να θεωρηθώ έτσι. Θυμάμαι μάλιστα ότι μου έκανε ερωτήσεις ο Γκιτάκος τότε στην επιτροπή απόταξης και πάντα μέσα μου κυριαρχούσε η ιδέα ότι, πρέπει να την φάω την ποινή αλλά πάνω από έξι μήνες. Σκεφτόμουν ότι δεν πρέπει να πω κάτι, στην αφέλειά μου σκεφτόμουν, ότι μπορούσαν να με συγχωρέσουν, να μη μου ρίξουν, να μη με αποτάξουν. Θεωρούσα ότι μπορεί αυτό το συμβούλιο που έκανε την ανάκριση, να μη με αποτάξει και να με κρατήσει και εγώ έλεγα «*κάτσε, εδώ παίζονται, να με κρατήσει; μαλάκας είσαι; φεύγουμε σίγουρα*». Έτσι εν ολίγοις είναι αυτά. Να πούμε και κάτι άλλα. Δηλαδή εκτός από αυτά τα οποία συνέβησαν μέσα στη φυλακή πια, στην Ψυτάλλεια, μετά που έφυγα και στη συνέχεια το τι επακολούθησε, τα οποία τα έχεις γράψει εσύ κάπου, αλλά πράγματα τα οποία εγώ τα έζησα. Ας πούμε το τι έγινε στο Υπουργείο Ναυτικών που πήγα να πάρω τα διπλώματά μου και δεν τα πήρα γιατί ήμουν στη λίστα.

Κ. Ποια λίστα;

Π. Στη λίστα, (όπως φάνηκε εκ των υστέρων, εγώ δεν τα ήξερα αυτά τα πράγματα), πολιτών που θεωρούσαντε ότι κινήθηκαν ενάντια στη δικτατορία και έπρεπε να μην παρθούν, εμένα μου είχαν πει ότι «*δεν θα τα πάρεις ποτέ τα διπλώματα*».

Κ. Κι εσύ γιατί τα ήθελες τα διπλώματα;

Π. Γιατί εγώ ήμουν χωρίς επάγγελμα, ήμουν φτωχός μετά.

Κ. Άρα θες να πεις ότι, η δικτατορία είχε ένα πίνακα μες στον οποίο ήσουν και εσύ για τους οποίους απαγορευόταν η αποδημία εκτός Ελλάδος. Εσύ ήθελες να ταξιδέψεις;.

Π. Δεν ξέρω αν ήμουν σε τέτοιο.....δεν μου απαγόρεψαν ποτέ να φύγω εκτός Ελλάδος, αλλά αυτό το οποίο μου έκαναν ήταν το θέμα με τα διπλώματα πράγματι. Μου λέγανε, δε θυμάμαι, ότι χρωστάω στο ναυτικό, γιατί δεν είχα συμπληρώσει τα χρόνια και τους έλεγα ότι «*αφού χρωστάω, πρέπει να εργαστώ για να σας τα δώσω και δεν με αφήνετε να εργαστώ, γιατί δε μου δίνετε τα διπλώματα*». Γιατί μπαρκάρισα. Τα διπλώματα τα πήρα.....είχε γίνει η μεταπολίτευση δε θυμάμαι τώρα.....

Κ. Δημήτρη δεν σε αποκατέστησε η μεταπολίτευση, όπως δεν αποκατέστησε και άλλους, είναι γραμμένα όλα αυτά.

Π. Δεν ξέρω αν είναι γραμμένα, αλλά αυτό που θα σου πω εγώ δεν είναι γραμμένο. Όταν έγινε η μεταπολίτευση και άρχισαν να γίνονται κινήσεις για αποκατάσταση, εγώ θεώρησα ότι δεν έκανα τίποτα σπουδαίο, ότι έφτασα σε ένα αδιέξοδο το οποίο μπορούσε να είναι και προσωπική μου υπόθεση και σηκώθηκα και έφυγα και δεν είχα στο μυαλό μου μέσα την ιδέα περί αποκατάστασης. Είχα διακόψει πια δεσμούς με ναυτικό, Δε μπορούσα πια να επανέλθω στην κατάσταση του 65, που βγήκα από τη Σχολή Δοκίμων και ήμουν ο αξιωματικός. Δηλαδή αν εγώ γύρναγα στο ναυτικό τα Αντιτορπιλικά θα τα κάναμε κήπους που λέγαμε στη Σχολή Δοκίμων, θα ήταν η θέση μου αυτή, είχα πια ξεπεταχτεί. Δεν ήθελα αποκατάσταση, δεν επιδίωξα αποκατάσταση. Μετά σιγά -σιγά όσο πέρναγαν τα χρόνια και έβλεπα τι γινόταν με τις αποκαταστάσεις.....

Κ. Τι γινόταν;

Π. Δηλαδή ότι επανερχόσαντε άνθρωποι, οι οποίοι όχι δεν είχαν σχέση με αντιδικτατορικούς αγώνες, αλλά είχαν φύγει για ποινικά πράγματα. Όπως επίσης και ένα άλλο ήταν, ότι συμμαθητές και άλλοι άνθρωποι που έφυγαν επί Ιωαννίδη, αποκατασταθήκανε, πήραν συντάξεις. Δηλαδή όχι αποκατασταθήκανε, πήραν συντάξεις, Ταβλαρίδης και τα λοιπά, κάποιοι αξιωματικοί που φύγανε μετά ενώ διώχθηκαν ως χουντικοί, αποκατασταθήκανε κάποιοι, δηλαδή όταν λέω αποκατασταθήκαν {εννοώ} οικονομικά. Δεν θυμάμαι, νομίζω κάτι τέτοιο έγινε και είπα «*γιατί όχι και εγώ*». Έτσι τότε ξεκίνησα και είχα και πολύ σπρώξιμο από συμμαθητές, από φίλους από τη μάνα μου, μου έλεγε «*εδώ αποκαθίσταται κόσμος και εσύ*;». Με μισή καρδιά έκανα τις αιτήσεις και κάποια στιγμή τότε που με πιέσανε όλοι που, έλα τώρα που ήσουν και εσύ τώρα πάνω στο ναυτικό, μου είπες *΄΄άντε να κάνουμε μια αίτηση αποκατάστασης καλή΄΄*. Μάζεψα τα στοιχεία τότε που έγιναν οι καταθέσεις, προσπάθησα να αποκατασταθώ. Εγώ έχω την εντύπωση ότι επειδή δεν έστερξα σε κομματικές κλήσεις ότι για μένα αυτός ήταν ο κύριος λόγος, ότι αν ήθελα να το πάρω κομματικά θα είχα αποκατασταθεί είτε αμέσως μετά με τη Νέα Δημοκρατία είτε μετά με το ΠΑΣΟΚ. Πιστεύω ότι αυτό το οποίο δεν ξέρω πως έχει φτάσει στο αυτί μου ότι ο Δροσογιάννης είπε ότι «*αυτός είναι δικός μας; όχι άρα φεύγει»* και το άλλο *«τι; αυτό το μεθύστακα θα επαναφέρουμε;»* που είπε ο Βαρβιτσιώτης επί Νέας Δημοκρατίας. Τα είπε στο Χατζιδάκη, μου τα είπε ο Χατζιδάκης και «*του είπα εγώ κύριε Πατσίλια, ότι ο Πατσίλιας δεν ήταν μεθύστακας, ότι τα έφτιαξε αυτά*» είπε ο Χατζιδάκης. Τώρα ο Βαρβιτσιώτης είπε εμένα μεθύστακα, εν πάση περιπτώσει. Προσπάθησα εγώ και επί ΠΑΣΟΚ και επί Νέας Δημοκρατίας αλλά χωρίς να θέσω τον εαυτό μου στη διάθεση του κόμματος και αυτό το χωρίς είχε σαν τελικό αποτέλεσμα, παρ' όλες τις πιέσεις να μην υπάρξει αποκατάσταση.

Κ. Δημήτρη εσύ και ο Κούμης είστε δύο κλασικές περιπτώσεις, για να μην πω μοναδικές, οι οποίοι διωχθήκατε επί δικτατορίας και δεν αποκατασταθήκατε μεταπολιτευτικά. Ποια είναι η γνώμη σου για τις

αλλεπάλληλες αποκαταστάσεις των ίδιων αξιωματικών, αρκετοί από τους οποίους είχαν κυνηγηθεί από τη δικτατορία. Αλλεπάλληλες αποκαταστάσεις των ίδιων ανθρώπων έως του ανωτάτου βαθμού, που θα αποκτούσαν εάν έμεναν στο ναυτικό και δεν είχαν μείνει, είχαν περίπου τα ίδια χρόνια υπηρεσίας με εσένα. Ποια είναι η γνώμη σου;

Π. Πιστεύω ότι αυτά είναι θέματα ήθους. Δηλαδή όταν κάποιος συμμαθητής έφυγε για άλλο λόγο και ήρθε μετά και λέει «*αποκαταστάθηκα»* και γελάγανε όλοι, τι εννοεί ότι αποκαταστάθηκε; Γελάγανε όλοι, ήταν ο εαυτός του αυτός.

Κ. Αυτή είναι η θέση του συμμαθητή σου που λες ή αυτού που αποκαθίσταται, η θέση όμως της πολιτείας ποια είναι η οποία δημιουργεί τις προϋποθέσεις και κάνει και τους νόμους;

Π. Ποιάς πολιτείας;

Κ. Ποια η γνώμη σου γι' αυτό;

Π. Κόμμα. Εγώ πιστεύω ότι είναι το κόμμα, ποια πολιτεία; Τελείωσε, δεν υπάρχει για μένα ενδιάμεσος. Τη μια όλους τους πασόκους τους αποκαθιστά το ΠΑΣΟΚ και όλους τους νεοδημοκράτες τους αποκαθιστά η Νέα Δημοκρατία, δεν υπάρχει για μένα. Ποιο κράτος; Τι είναι το κράτος; Το κράτος είναι στα χέρια των κομμάτων. Δεν έχω να πω τίποτα άλλο. Για ποιο κράτος μιλάμε; Ποιο ναυτικό; Το ναυτικό και κατ' επέκταση ο στρατός και η αεροπορία συνίσταται από τους ανθρώπους του κόμματος, οι οποίοι σήμερα είναι.....εγώ δεν πιστεύω σήμερα.....δηλαδή με τον άλφα ή βήτα τρόπο οι οποίοι γίνονται αρχηγοί, είτε συνειδητά είτε ασυνείδητα είναι το κόμμα.

Κ. Εννοείς ότι στην ηγεσία των ενόπλων δυνάμεων επιλέγονται αξιωματικοί οι οποίοι είναι πιστοί στο κόμμα που κυβερνά την ίδια περίοδο;

Π. Κατά κανόνα ναι. Και ότι αυτοί κατά κάποιο τρόπο συμβιβάζονται προς τις απαιτήσεις του κόμματος. Όσο συμβιβάζονται παραμένουν, όσο δεν συμβιβάζονται φεύγουν.

Κ. Ξέρεις αν αυτό γινόταν προδικτατορικά;

Π. Υποθέτω ναι. Δεν ξέρω τι γινόταν, δε θυμάμαι. Προδικτατορικά; Πότε, όταν ήμουν στο γυμνάσιο εγώ δεν ξέρω τι γινόταν. Όταν ήμουν στη Σχολή Δοκίμων;

Κ. Στην αρχή είπες ότι μεγάλωσες σε ένα περιβάλλον στρατιωτικό. Ο πατέρας σου, ο παππούς σου, ο θείος σου ήταν στρατιωτικοί, και μάλιστα περιέγραψες κάποιους αξιωματικούς οι οποίοι ήταν άνθρωποι έντιμοι, είχαν της κοινωνίας την αποδοχή, προδικτατορικά.

Π. Αν θέλεις η αίσθησή μου είναι, ειλικρινά και ευθέως, ότι τα πράγματα χάλασαν από την περίοδο της δικτατορίας και μετά. Η δικτατορία έκανε τους ανθρώπους φιλοδικτατορικούς ή μη και αυτά ήταν τα κύρια κριτήρια σταδιοδρομίας. Στη συνέχεια εξελίχθηκε το πράγμα σε κομματικούς ή μη. Αυτά ήταν τα κριτήρια σταδιοδρομίας τα οποία δεν περάσαν καθόλου από το μυαλό μου, και τώρα που μου το λες προσπαθώ να ανακαλέσω αν είχα εγώ τέτοιου είδους σκέψεις, ότι υπήρχαν προ δικτατορίας τέτοιου είδους πράγματα. Όταν πήγα στη Σχολή Δοκίμων και όταν βγήκα δεν είχα στο μυαλό μου ότι, κάποτε θα πρέπει να γίνω κομματικός για να σταδιοδρομήσω.

Κ. Από το περιβάλλον το οικογενειακό που ήταν και στρατιωτικό, σου θυμίζει το αν υπήρχαν τότε και αξιωματικοί, που εκδήλωναν την πολιτική τους την κομματική τους ιδιότητα; Εάν είχαν κομματική πίστη, αν ήταν ιδεολογικά τοποθετημένοι αριστερά, στο κέντρο ή στη δεξιά;

Π. Η ιδέα που έχω αυτή τη στιγμή, πάλι εκ βαθέων βγαίνει, είναι ότι ο αξιωματικός είναι έξω από τα κόμματα. Δε μπορώ να συλλάβω ότι ο αξιωματικός θα μπορούσε να είναι μέσα στα κόμματα, δηλαδή πώς να σου πω, το ότι οι αξιωματικοί ψηφίζαν χωριστά και τέτοια, εγώ τα θεωρούσα ότι έτσι έπρεπε, ότι δεν έχουν σχέση με τα κόμματα οι αξιωματικοί. Και οπωσδήποτε εγώ πιστεύω ότι ο κάθε πολίτης δεν πρέπει να εκδηλώνει, πόσο περισσότερο ο αξιωματικός και ούτε βέβαια να βασίζει σταδιοδρομία πάνω σε αυτό, δεν πρέπει να κομματίζεται και ιδίως και έτσι όπως είναι τα κόμματα.

Κ. Για τον ΙΔΕΑ έχεις διαβάσει τίποτα;

Π. Όχι για μένα ακόμα είναι σκοτεινά, ούτε ΙΔΕΑ ούτε ΑΣΠΙΔΑ. Τελευταία κάπου ενδιαφέρθηκα λίγο αλλά λόγω του..... τώρα τελευταία πήγα να διαβάσω κάτι αλλά δεν τα κατάλαβα και πολύ καλά. Ιστορικά είμαι μη ενημερωμένος. Εδώ η ιστορία όλη είναι φαύλη.

Κ. Πες μου δυο λόγια με τον Καλούλη[1] και τη λιποταξία του τι ρόλο έπαιξες εσύ;

Π. Με τον Καλούλη κάποια νύχτα που γυρνάγαμε με τη μηχανή, τη μοτοσικλέτα, οδηγούσα εγώ, από πίσω ήταν ο Δημήτρης ο Καλούλης, πέσαμε και χτυπήσαμε. Εμένα μου έκαναν μια ψιλοεγχείριση στο πόδι, ο Καλούλης έπαθε χτύπημα στο γόνατο, ήμαστε τότε στη ΓΕ και ο Καλούλης είχε και μια φιλενάδα στην Αγγλία και μου λέει «*Μήτσο ευκαιρία να φύγω από την Ελλάδα, να τη η ευκαιρία*». Εδώ του έλεγαν να κάνει αποκατάσταση με εγχείριση. Τα μεθόδευσε έτσι ο Δημήτρης ώστε, είπε ότι στην Αγγλία υπάρχει ένας

[1] Οι περιπτώσεις Καλούλη (ο οποίος αποκαθίσταται μεταπολιτευτικά αλλά δεν σταδιοδρομεί εν ενεργεία), όπως και Πατσίλια και Κούμη οι οποίοι δεν αποκαταστάθηκαν με τη μεταπολίτευση, παρ' όλες τις προσπάθειές τους, περιγράφονται στα κεφάλαια Δ5 και Δ8. Η πολιτεία εξάντλησε την αυστηρότητά της στις δύο αυτές περιπτώσεις, παραβλέποντας εκτός από το δίκαιο και το γεγονός πως την ίδια στιγμή με την ίδια νομοθεσία αποκαθιστά και παρέχει βαθμούς σε περιπτώσεις αμφίβολης συνοχής με τις προϋποθέσεις του νομοθέτη.

γιατρός, που μπορεί να τον κάνει καλά χωρίς εγχείριση και έτσι έφυγε και πήγε για την άδεια θεραπείας του ποδιού του και δεν ξαναγύρισε, αυτό το ιστορικό που εξωτερικά φαινόταν.

Κ. Και ζήτησε πολιτικό άσυλο;

Π. Ζήτησε πολιτικό άσυλο και έμεινε στην Αγγλία.

Κ. Το παρασκήνιο ποιο είναι;

Π. Το παρασκήνιο είναι ότι αυτό ήταν προετοιμασμένο από τον Καλούλη έτσι να συμβεί. Δεν πήγε εκεί πράγματι για αποκατάσταση του ποδιού του και εκεί το προσπάθησε να μείνει. Ήταν προετοιμασμένο και μες στην προετοιμασία η οποία έγινε, ήταν να φτιάξουμε τα αποδεικτικά σπουδών που είχε αυτός για να μπορέσει να πάει εκεί και να συνεχίσει τις σπουδές, να πάει εκεί και να μπορέσει να σταθεί κάπου. Μια ωραία μέρα που είχαμε βάρδια και οι δύο στη Σχολή Δοκίμων, πάμε στη Γραμματεία μέσα, παίρνουμε τα κλειδιά του Διευθυντού Σπουδών, μπαίνουμε μέσα στου διευθυντή σπουδών, ψάχνουμε τους φακέλους, βρίσκουμε τα χαρτιά αυτά, τα αποδεικτικά σπουδών, τα κάνουμε φωτοτυπία, και έπρεπε να υπογραφούν, τα σφραγίσαμε και τα υπογράψαμε. Και καθίσαμε ένα απόγευμα στον πίνακα, μέσα στις τάξεις των δοκίμων και μαθαίναμε την υπογραφή. Εκείνος μάθαινε του διοικητού και εγώ του διευθυντού σπουδών. Πολλές επαναλήψεις και στο τέλος τη μάθαμε την υπογραφή, τη βάλαμε και στη συνέχεια τα χαρτιά αυτά φεύγουν με τη μάνα του Καλούλη, πάνε στο Υπουργείο Εξωτερικών και μεταφράζονται και επομένως γίνονται επίσημα έγγραφα.

Κ. Όταν ο Καλούλης είναι πια έξω και έχει ζητήσει πολιτικό άσυλο;

Π. Όχι και όταν λείπει. Οπότε τα χαρτιά πάνε στον Καλούλη, δε μπορώ να σου πω ακριβώς πότε πήγαν. Το χαρτί τώρα το πλαστογραφημένο γίνεται επίσημο, γιατί φεύγει πια χαρτί του Υπουργείου Εσωτερικών και δε μπορεί να το αμφισβητήσει κανείς.

Κ. Τα χρησιμοποίησε ο Καλούλης αυτά;

Π. Δε θυμάμαι.

**

ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΣΤΑΘΗΣ

Ο Πετρόπουλος υπήρξε εν ενεργεία ικανό στέλεχος και ειδικά στον τομέα των Υποβρυχίων. Αυτό αποδεικνύει όχι μόνον η φήμη του μεταξύ των συναδέλφων του αλλά και η επιλογή του για να ηγηθεί της παραλαβής του πρώτου νεότευκτου υποβρυχίου από τους Γερμανούς. Στην αρχή της δικτατορίας πίστεψε στις επαγγελίες τους για ΄΄επανάσταση κ.λ.π.΄΄ Αργότερα στις διαδικασίες που προσπαθούν να του επιβάλλουν για παραλαβή του υποβρυχίου, σε κατάσταση που ο ίδιος αποκλείει, αντιδρά έντονα και έκτοτε η υπόθεση αυτή είναι για όλη του τη ζωή το κυρίαρχο στοιχείο. Θεωρεί προδοσία, εκτός του πραξικοπήματος κατά του Μακαρίου και την όλη στάση της τότε ηγεσίας στρατιωτικής και ΄΄πολιτικής΄΄, στην προδοσία αυτή μάλιστα εντάσσει και την παραλαβή των υποβρυ-χίων, στην κατάσταση εκείνη που περιγράφει. Συντηρεί σχέσεις με παλιούς γνώριμους από τη ΣΣΕ και συνδέεται μαζί τους στην κίνηση Σταματελόπουλου. Αυτοί είναι οι *΄΄ιδεολόγοι επαναστάτες που από την Κυπριακή τραγωδία και μετά κλαίνε για την εθνική ταπείνωση και απώλεια της Κύπρου, γιατί εξαπατήθηκαν τόσο πολύ, δεν θέλουν να μιλήσουν, κ.λ.π…».* Υποβάλλει μήνυση κατά όλων των υπευθύνων και καταθέτει στην επιτροπή για το φάκελο της Κύπρου. Έντονη προσωπικότητα ο ίδιος, δεν διασώθηκε εν ενεργεία ώστε, να αποδώσει όσα μπορούσε εάν δεν τον απέτασσαν. Έχει παράπονο διότι οι εν ενεργεία φίλοι του δεν τον μύησαν κανονικά στην οργάνωση για κίνημα του ναυτικού. Αλλά ο ίδιος είναι ενήμερος από πολύ ενωρίς και συμπράττει με τον Σταματελόπουλο, αποτελώντας ουσιασ-τικά τον συνδετικό κρίκο της κίνησης αυτής με το ναυτικό. Συμμετέχει και σε σχεδιάσεις του τελευταίου για ανατροπή του Παπαδόπουλου. Διαθέτει ΄΄δικούς του΄΄ ανθρώπους μέσα στο ναυτικό με τους οποίους κρατάει επαφή. Το καταθέτει και στα κείμενα που υποβάλλει στην επιτροπή της Βουλής για το Κυπριακό. Δεν προβαίνει σε περισσότερες αποκαλύψεις, αφού και αυτές οι κινήσεις έμειναν στο στάδιο των σχεδίων. Ο Πετρόπουλος ανήκει στους "άτυχους" της επαγγελματικής ζωής από τα στελέχη του ναυτικού. Είναι η χαρακτηριστικότερη περίπτωση (γι' αυτό και προτιμήθηκε για συνεργασία στην εργασία αυτή) από την κατηγορία εκείνων που πίστεψαν στην ΄΄επανάσταση΄΄, γρήγορα ανακάλυψαν πως εξαπατήθηκαν και αντέδρασαν βίαια με επώδυνες συνέπειες για τους ίδιους. Η υποβολή μήνυσης για το Κυπριακό, είναι πρόσθετος λόγος αξιόλογης περίπτωσης στελέχους του ναυτικού για προσφορά στην έρευνα.[1]

Συνέντευξη με υποναύαρχο ε.α. Πετρόπουλο Στάθη (Π), μάχιμο τάξης 1955 εξόδου της ΣΝΔ.
ΑΚ(Κ)
13/6/02

Κ. Έχουμε τη δικτατορία και έχετε βάρδια στο ναύσταθμο.

Π. Δεν υπάρχει τώρα ούτε αρχηγός στόλου ούτε διοικητής του ναυστάθμου. Εξαφανισμένοι. Έρχεται μεσημέρι, κανένας από δαύτους. Νομίζω ότι διοικητής του ναυστάθμου ήταν ο …… μαθαίνουμε από τα ραδιόφωνα που έλεγε «*ο στρατός και τα λοιπά……..κομμουνιστικός κίνδυνος*» αυτά που έλεγαν εκεί πέρα, τις μπαρούφες. Λέω και εγώ αξιωματικοί είναι, του στρατού. Έλεγα μέσα μου «*τώρα εντάξει του στρατού είναι, δε μπορεί να είναι…… κανένας του ναυτικού, κανένας της αεροπορίας*;».Πως σκέπτεται ο αξιωματικός δηλαδή ……..Εν τω μεταξύ ο ναύσταθμος δεν είχε μπλοκαριστεί από πουθενά, ο ναύσταθμος και στο Πέραμα και δώθε……..

Κ. Γιατί δεν είχε μπλοκαριστεί; Δεν μας υπολόγιζαν; Μήπως γι' αυτό;

Π. Θα έρθουμε εκεί.

Κ. 21 Απριλίου αυτά έτσι; Πραξικόπημα.

Π. Από τις τρεις – τέσσερις η ώρα που μας κόβουν τα τηλέφωνα προχωράμε τώρα εκεί. Και ήρθε το μεσημέρι. Ε τω μεταξύ παίρνω και εγώ την εφημερίδα να δω τι έγινε, μας μπλοκάρανε; Ρωτάμε τους άλλους συναδέλφους «*που είναι ο διοικητής*;», ούτε διοικητής υπάρχει, «*ο αρχηγός του στόλου;»,* ούτε αυτός. Ακέφαλο.

Κ. Από τη Σαλαμίνα λοιπόν λείπει ο αρχηγός του στόλου, ο διοικητής της Σαλαμίνας…..

Π. Ο διοικητής του ναυστάθμου, ο διοικητής των υποβρυχίων…….

Κ. Και είστε εσείς αξιωματικός φυλακής στα υποβρύχια……που σημαίνει κύριε Πετρόπουλε ότι ελέγχετε ουσιαστικά το μισό ναύσταθμο, αν όχι ολόκληρο.

Π. Ναι. Όχι, αν ήθελα. Εκείνη τη στιγμή εγώ υποτίθεται ότι ελέγχω τη βάση υποβρυχίων που έπιανε μέχρι και το φυλάκιο.

Κ. Ναι αλλά αυτό σημαίνει και το αρχηγείο του στόλου μέσα.

Π. Ναι εκείνη τη στιγμή……ουσιαστικά αν το πεις το έλεγχα εγώ.

Κ. Μαθαίνετε λοιπόν ποια είναι η κατάσταση……

[1] Η μήνυση που υποβάλλει για τον Φάκελλο της Κύπρου εξετάζεται στο κεφάλαιο Γ13α και η περίπτωση των εμπλοκών με την παραλαβή του νέου υποβρυχίου από τους Γερμανούς στο κεφάλαιο Γ4α

Π. Από τα ραδιόφωνα ότι ο στρατός έκανε αυτό…..γι' αυτό….γι' αυτό, για τον κίνδυνο τον κομμουνιστικό, τα γνωστά. Αυτά τα γνωστά. Λέω κάτσε να δούμε, να κατεβεί κάποιος. Τώρα το λέω αυτό το πράγμα γιατί σου είπα ότι, μάζεψα δέκα……μπορεί να ήταν είκοσι…. επειδή είχα χρόνια στα υποβρύχια, οι υπαξιωματικοί είτε καλώς είτε κακώς μου είχαν απόλυτη εμπιστοσύνη.

Κ. Εξ' ου και κάνατε ομάδα μετά το 71.

Π. Καλά. Θέλω να σου πω, δεν υπήρχε κανείς να μου πει τίποτα. Υπήρχε πολύ εμπιστοσύνη. Ήταν και παλικάρια δηλαδή, εγώ τους εκτιμώ όλους αυτούς.

Κ. Ειδικά των υποβρυχίων που το σύνολό του είναι μόνιμο προσωπικό.

Π. Μιλάω για τα υποβρύχια. Γιατί τα πληρώματα των υποβρυχίων είναι όλοι μόνιμοι και εθελοντές. Το πλήρωμα είναι υπαξιωματικοί μόνιμοι, τι έχει το υποβρύχιο; Αν έχει κανένα καμαρότο μέσα και κανένα μάγειρα.

Κ. Ερχόμαστε λοιπόν, γίνεται η δικτατορία, επιβάλλεται…..

Π. Στάσου…..εντάξει, είπαμε ότι ο στρατός και τα λοιπά, αλλά μέσα σου το σαράκι…….. Έλεγα μέσα μου «καλά μαλάκες είμαστε εμείς όλοι;». Όχι τώρα αυτοί αν είναι καλοί ή δεν είναι καλοί, το έπαιρνα στο μπεσαλίδικο. Εμάς δηλαδή μας γράψανε στα αρχίδια τους; Τι ζητάμε εμείς εδώ; Οπότε δεν θυμάμαι αν ήταν την ίδια μέρα ή την επομένη, έρχεται ο Γκιόκεζας, διοικητής μιας μονάδας στα ναρκαλιευτικά. Ήμαστε φίλοι από παιδιά με τον Γκιόκεζα. Ε και τότε μόλις είδε να μη μιλάμε, δεν έχει και καμιά σημασία,….. «*έλα λίγο να σε δούμε*», μαζεύονται όλοι στο καρέ του..

Κ. Είπατε ότι ανεξάρτητα σήμερα αν δεν μιλάτε με τον Γκιόκεζα, με τον Γκιόκεζα όμως ήσασταν στην ίδια ομάδα με τον Σταματελόπουλο μετά από κάποιο χρόνο. Πέστε μου όμως μετά από κάποια χρόνια……..

Π. Θα ρθούμε και εκεί…, εκείνο το πρωί, δεν θυμάμαι τι ήταν, αν δεν ήταν η ίδια μέρα ήταν η επομένη, δεν εμφανιζόταν ούτε αρχηγός στόλου ούτε διοικητής ναυστάθμου και λέω και εγώ «τι κάνω τώρα ……αυτοί όλοι έχουν εξαφανισθεί, τι καθόμαστε σα μαλάκες εδώ μέσα; Να πάρουμε τα καράβια, … και να πάμε στο ναύσταθμο, να πάμε για προετοιμασία. Και αντί εμείς να πάμε να ζητήσουμε «τι είσαστε ρε παιδιά και τι δεν είσαστε;» όταν θα δουν αυτοί οι μάγκες, εντάξει τι ξέραμε τότε; Τι Παπαδόπουλος, Σταματελόπουλος, ο Μακαρέζος και ο άλλος, ο Παττακός…..

Κ. Αυτό που είπατε τώρα, να πάρετε τα πλοία να πάτε, το κουβεντιάσατε με ποιους;

Π. Λοιπόν: Γκιόκεζας. Αν θυμάμαι καλά ήταν ο Γκιόκεζας, από τους υποβρύχιους δεν θυμάμαι καλά, δεν μπορώ να σου πω, ήταν ο Βώσος, αν ήταν …..ήταν πάντως τέσσερις πέντε, θα τα θυμηθώ. Και λέω «*ρε παιδιά* ...». Το υποβρύχιο τότε ήταν ακόμα σε ημιθανή κατάσταση……

Κ. Να δείξει λοιπόν παρουσία και το ναυτικό σε αυτήν την κατάσταση….

Π. Δηλαδή «πάρε Γκιόκεζα, δεν ξέρω πόσα έχεις, τρία τέσσερα ναρκαλιευτικά», δεν έχει σημασία πόσα, σε άλλους δεν είχα και εγώ εμπιστοσύνη να πω σε άλλους, να πάω να βρω δηλαδή του άλφα αντιτορπιλικού, στον Γκιόκεζα είχα εμπιστοσύνη, μιλάμε για συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Να μη στα πολυλογώ δεν ήθελε κανείς να κάνουμε τίποτα. Εγώ εξήγησα και τους είπα: «*όπως θέλουν ας το πάρουν. Εμείς θα πάμε να αγκυροβολήσουμε στο……και θα πούμε, φουλάρουμε τους ασυρμάτους και θα τους ζητήσουμε πλήρη αυτό, επαφή – ποιοι είστε εσείς*;»

Κ. Αυτά 22 ή 23 Απριλίου το 67……

Π. 21 τα ξημερώματα σου λέω, ή την ίδια μέρα ή την επομένη. Και βλέπω άρνηση, μου, σου, του…

Κ. Περνάν οι μέρες ξεκαθαρίζει όμως η κατάσταση…

Π. Περνάν οι μέρες και βγαίνει το πράγμα ότι είναι αυτοί και τα λοιπά.

Κ. Τους πιστεύετε…..

Π. Τίποτα ακόμα. Τι να πιστέψω, δεν ξέρω τίποτα. Απλώς ξέρω ότι είναι αξιωματικοί του στρατού.

Κ. Άρα δεν είναι κομμουνιστές, επομένως δεν έχουμε φόβο;

Π. Ναι, δηλαδή κομμουνιστές δεν είναι. Διότι αυτοί, αν θυμάσαι τότε πετάγαν «κομ-μουνιστικός κίνδυνος» και τα γνωστά, ότι θα πάθουμε τι θα πάθουμε. Εγώ σιγουρεύομαι ότι είναι Έλληνες αξιωματικοί. Του στρατού μεν, άγνωστοι δε, αλλά είναι άνθρωποι … Επομένως αποκλείεις το κομμουνιστικό. Ας το πούμε ότι είναι έτσι, γιατί εκεί πέρα βασιζό-ταν το θέμα, ότι έγινε όλη αυτή η κατάσταση, εκτός του ότι είχε γίνει να το πω μπορντέλο εδώ μέσα, από κοινοβουλευτισμό και τα λοιπά, αυτοί μέσα εκεί σε αυτό το μπορντέλο, ποιο έπιανε πιο πολύ; Ότι είναι οι κομμουνιστές, οι κομμουνιστές ετοιμάζουν κάτι. Και αυτό πιπιλούσαν στα τηλέφωνα. Λένε τώρα κομμουνιστές δεν είναι.. Μετά όταν είπαν, θυμάσαι τώρα τα πρώτα βράδια και τα δεύτερα συλλάβανε όλους αυτούς εδώ τον Ανδρέα και τους άλλους, το Γιώργη τον Παπανδρέου, το Μαύρο, όλους αυτούς και τα λοιπά, εντάξει τους συλλάβαν. Τι στο διάολο τους συλλάβαν; Τους είχαν στείλει στο Πικέρμι. Τι στο διάολο, δεν έβγαινε και τίποτα νόημα, τους συλλάβαν ως τι; Ότι ήταν μπλεγμένοι σε καμία ανατροπή; Πού; Σου λέω πολύ γρήγορα, λογικά τα πράγματα, ούτε συναισθηματικά, μάθαμε ξέρω γω είχα κάτι φίλους στην αεροπορία και αυτά τα παιδιά μου είπαν «*από την αεροπορία δεν έχουμε κανέναν*». Μετά βγήκε ένας αντίστοιχος τύπος, ο Σκαρμαλιωράκης, σαν τον Λαγωνίκα μου τον περιγράφουν. Αλλά αυτοί μετά, όχι κατά το κίνημα.

Κ. Κύριε Πετρόπουλε να ξεκαθαρίσουμε κάτι. Εντοπίσατε δύο ονόματα, το ένα από την αεροπορία και το άλλο από το ναυτικό. Πράγματι φαίνεται ότι ο μεν Σκαρμαλιωράκης από την αεροπορία, μπορεί να μη φάνηκε από τις πρώτες μέρες αλλά πρέπει να ήταν αναμεμιγμένος, να ήταν μυημένος στο πραξικόπημα, και ο Λαγωνίκας από τους δικούς μας, από το ναυτικό;

Π. Δεν το πιστεύω. Κοίταξε με τον Λαγωνίκα εν συνεχεία μίλησα. Με τον Σκαρμαλιωράκη δεν μίλησα. Με το Λαγωνίκα όμως, λέω τον μεγάλο….

Κ. Το μεγάλο ναι, που πήγε γενικός γραμματέας στο Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας.

Π. Πόσο καιρό μετά που πήγε ως γραμματέας; Δε μίλησα τότε, μίλησα μετά από χρόνια και του λέω «*τώρα θέλω να μου πεις εάν ήσουν μυημένος* ….»

Κ. Στο πραξικόπημα. Σας είπε όχι. Το 68 σας κάνει την πρόταση μέσω του αδερφού του …

Π. Μετά όταν σου λέω ότι….μετά από χρόνια, αφού μου είχε κάνει την πρόταση, την πρόταση μου την έκανε μετά το 68…..

Κ. Σας κάνει μια πρόταση για την ΚΥΠ.

Π. Για την ΚΥΠ. Αλλά δεν είχα καμία επαφή, αυτός πήγε εκεί. Η επαφή για να μιλήσω γι' αυτά γίνεται μετά τη δικτατορία.

Κ. Το κατάλαβα, απλά εγώ σας ρωτάω για το θέμα της πρότασης του Λαγωνίκα γιατί δεν το γράψαμε νωρίτερα. Σας έκανε μία πρόταση ο Λαγωνίκας μέσω του αδερφού του το 1968, όταν τα πράγματα έχουν ξεκαθαρίσει, εσείς είστε ένας γνωστός αξιωματικός που ότι λέει αυτό εννοεί, και θέλει ο Λαγωνίκας έναν άνθρωπο, που να ξέρει πως έχουν τα πράγματα από το ναυτικό, στην ΚΥΠ.

Π. Μετά….γι' αυτό σου λέω οι άνθρωποι είναι….εντάξει έστειλε τον αδερφό του, του είχε εμπιστοσύνη. Δεν μου έστειλε να πούμε τον Μήτσο και τον Κώστα και μου λέει «*αυτό δεν το ξέρει κανείς*». Και λέω και εγώ «*όχι ευχαριστώ*» και τα λοιπά.

Κ. Αρνηθήκατε, γιατί δεν θέλατε να αφήσετε τα υποβρύχια και κρίνατε ότι δεν σας άρεσε αυτή η υπηρεσία εν καιρώ ειρήνης.

Π. Εγώ από πιτσιρίκι είμαι στα υποβρύχια, να πάω να κάνω τι;

Κ. Να τα λέμε τα πράγματα με το όνομά τους κύριε Πετρόπουλε. Στη δικτατορία η ΚΥΠ είχε και τέτοιο ρόλο. Τελείωσε.

Π. Σε εμένα τα λες τώρα αυτά; Γιατί η ΚΥΠ ήταν ρουφιάνοι μόνο στη δικτατορία; Ήταν ……εδώ ο Σημίτης προχθές βγήκε με τα χαρτιά πριν τη δικτατορία, δεν είδες αυτό που έγινε στη Βουλή; Παρακολουθούσα τις ομιλίες που έκανε στην Κεφαλονιά, πήγε με τα χαρτιά εκεί πέρα και τα δώρισε στον Καραμανλή.

Κ. Αυτά τα πρώτα χρόνια 67 – 68 - 69 – 70 εσείς με τα όργανα της δικτατορίας στο ναυτικό ή με τα ίδια του στρατού ξηράς, είχατε επαφές;

Π. Στο ναυτικό καμία δηλαδή Νικολόπουλοι, Καμαρινέοι, με όλους αυτούς όχι μόνο δεν είχα επαφή, ήμαστε και στα μαχαίρια.

Κ. Γιατί;

Π. Γιατί είχα μάθει ότι ρουφιανεύουν στο στρατό. Το είχα μάθει από το στρατό.

Κ. Ρουφιάνευαν στο στρατό, τι πράγμα;

Π. Σε ορισμένα όργανα του στρατού λέγαν τι συνέβαινε στο ναυτικό και ποιος είναι ο Αντώνης και ποιος είναι ο Στάθης, πράγματα που για μένα αποτελούν ανανδρία και σιχαμάρα. Έτσι και αλλιώς με αυτούς ήταν κομμένοι, κάτι Κουτσούκηδες μη σου πω για τον Μάντζαρη που κουνιόταν ξέρω γω. Απλώς … «ρε μαλακισμένα» με αυτήν την έκφραση……

Κ. 13 του Δεκέμβρη του 67 πού είστε εσείς;

Π. Εκεί θα έρθουμε και θα σου πω μετά πως γίνονται τα πράγματα. Συνεχίζεται αυτή η κατάσταση και …..όπως σου είπα αξιωματικοί από τη Σχολή Δοκίμων ήμαστε φίλοι, πριν από τη δικτατορία.

Κ. Με ποιους;

Π. Με αυτούς του στρατού. Να σου πω οι περισσότεροι ήταν ποδοσφαιριστές, είχαμε μια φιλία.

Κ. Θέλετε να πείτε ότι από τη Σχολή Δοκίμων ακόμα είχατε γνωριμίες με αρκετούς συναδέλφους σας του στρατού ξηράς.

Π. Οι περισσότεροι …τότε ήταν τα ποδόσφαιρα. Στο ποδόσφαιρο λοιπόν παίζαμε η Σχολή Δοκίμων με τη Σχολή Ευελπίδων. Όταν μπήκε η τάξη μου είχε έξι ανθρώπους από την πρώτη μέχρι την τετάρτη τάξη και κερδίζαμε για πρώτη φορά πάντα τους ευέλπιδες. Η Ευελπίδων, με τρία χρόνια είχε ενιακόσιους είκοσι, Σχολή Δοκίμων, με τέσσερα χρόνια είχε εκατόν είκοσι, και τους είχαμε αλλάξει τα φώτα. Αυτό τους είχε κάνει εντύπωση. Δεν την λογάριαζαν τη Σχολή Δοκίμων τους λέγαν «λελέδες» και «φλώρους». Εκεί φοβόντουσαν να παίξουν …

Κ. Με αυτούς τους ανθρώπους λοιπόν κάνατε σχέσεις…

Π. Παίζαμε τη μπάλα, πλακωνόμαστε μέσα εκεί….

Κ. Και τους είδατε αυτούς τους αξιωματικούς…….

Π. Ποιόν να πω τώρα….είχα μάθει ότι από αυτούς ήταν μερικοί, αλλά αυτό όπως λέγαν μερικοί…..και ο Θεοφιλογιαννάκος δεν είναι γνωστός σήμερα; Ε αυτοί δεν ήταν Θεοφιλογιαννάκοι μωρέ, δεν ήταν από αυτούς τους κερατάδες. Αυτοί ήταν απλοί αξιωματικοί …

Κ. Γνωστοί σας…

Π. Γνωστοί από παιδιά. Και σε αυτούς είχα εμπιστοσύνη τι γίνεται. Και μάλιστα, το δικό μου το παράπονο: «*ρε πούστηδες, εμάς τι μας θεωρείτε; σε εμάς γιατί δεν είπατε τίποτα*;».

Κ. Πριν την 21η Απριλίου….

Π. Ναι. Ας το πούμε η διχογνωμία ήταν «*είσαστε μάγκες και κάνετε ότι θέλετε για να μας δοκιμάσετε*».

Κ. Εννοείτε ότι κάποιοι από αυτούς που τους ξέρατε από τη Σχολή Ευελπίδων ήταν μέσα στους συνωμότες, ….

Π. Στους συνωμότες αλλά όχι υψηλά κλιμάκια, ήταν λοχαγοί και ταγματάρχες. Οι περισσότεροι ήταν λοχαγοί, δηλαδή μπορεί να ήμουν εγώ πλωτάρχης τότε, αλλά ξέρεις ο στρατός έμενε πίσω. Συγγνώμη και λίγο μεγαλύτεροι από μένα και τα λοιπά……

Κ. Πάτε και πού τους βρίσκετε αυτούς…

Π. Τι βρίσκουμε; «*Έλα εδώ ρε πούστηδες, τι συμβαίνει εδώ πέρα*;». Και πρόσεξε, δεν μου είπε κανείς εμένα ότι δεν ακουγόντουσαν αυτά τα ονόματα, δηλαδή να πεις ότι ήταν ονόματα που ήταν σε καμία ΕΣΑ. «*Αϊ στο διάολο*» είπαμε εκεί «*οι μαλάκες οι στρατηγοί*».

Κ. Εννοείτε ότι αυτοί οι αξιωματικοί του στρατού ξηράς τους οποίους εσείς πήγατε και βρήκατε και ήταν φίλοι σας από τα χρόνια της Σχολής ήταν μεν με τη δικτατορία, ήταν με το καθεστώς, αλλά δεν ήταν με τα ονόματα.

Π. Όχι με την έννοια,-γιατί αυτά συζητήθηκαν, ότι ήρθαν εδώ να καβαλήσουν το λαό...

Κ. Αλλά πιστεύαν πραγματικά…..

Π. Ότι αυτό που έγινε ήταν καλό για την πατρίδα στο μπορντέλο που υπήρχε. Δηλαδή η έννοια δεν ήταν αυτή που λέμε τώρα «να πάμε να πάρουμε την εξουσία», καμία τέτοια έννοια.

Κ. Με αυτήν την έννοια λοιπόν εσείς συντηρείτε δεσμούς και σχέσεις με αυτούς τους ανθρώπους και όχι με τους αντίστοιχους του ναυτικού, που δεν υπήρχαν.

Π. Κοίταξε δεν διατηρώ σχέσεις, απλώς συζητήσαμε αυτά τα πράγματα, που σου λέω. Από εκεί και πέρα καμία σχέση. Θα σου πω πότε μπαίνει η σχέση. Τι σχέση να έχω; Να κάνω τι; Ως προς το καθεστώς;

Κ. Θα σας πω κύριε Πετρόπουλε τι. Γιατί εσείς δεν ήσασταν τυχαίος αξιωματικός. Ήσασταν ένας επαγγελματίας καριέρας και αρκετά πιο δυναμικός από άλλους ομοιόβαθμούς σας. Και γίνεται εδώ ένα πραξικόπημα και ακούγονται τα συνθήματα τα ωραία υπέρ της πατρίδος και λοιπά. Και εσείς συζητάτε με κάποιους ανθρώπους του στρατού ξηράς και τους λετε αυτά που τους είπατε και αυτοί πιστεύουν στην επανάσταση και εσείς τον πρώτο καιρό κάποια ελπίδα έχετε σε αυτό το καθεστώς.

Π. Όχι, ξεκάθαρες κουβέντες. Εγώ τι ξέρω τώρα: θα το θυμάσαι αυτό που είχε κάνει ο Παπαδόπουλος (τότε που μιλάμε δεν είχε αποκαλυφθεί ότι το είχε κάνει). Αναφέρει ότι αυτό ήταν σαμποτάζ, και το είχαν δεχθεί όλοι. Και μεταξύ αυτών και ο Γιώργης ο Παπανδρέου, ο πατέρας. Άλλωστε όταν ήταν αυτός, αρματώθηκαν και πήραν τις θέσεις ΚΥΠ και κολοκύθια. Στη βαβούρα τότε, οργανώθηκε η στελέχωση των συνταγματαρχών σε θέσεις κλειδιά.

Κ. Πάμε τώρα στις 13 του Δεκέμβρη του 67.

Π. Περνάει αυτός ο καιρός και έρχεται το κυπριακό σε οξύτητα και παραλίγο να πλακωθούμε. Τότε είχαμε δύο υποβρύχια, εγώ ήμουν ύπαρχος στον «Ποσειδώνα» Κυβερνήτης. Γίνεται το κυπριακό «ετοιμαστείτε παιδιά για πόλεμο με την Κύπρο» και πάει το «Τρίαινα» στην Κρήτη για να είναι κοντά υποτίθεται, να πάει προς την Κύπρο. Περνάει ένα άλφα διάστημα και πάμε εμείς τώρα 12 του μηνός Δεκεμβρίου να σκαντζάρουμε το υποβρύχιο, ώστε να καθήσει το άλλο. Είχε δεν θυμάμαι καλά, είκοσι μέρες ένα μήνα….

Κ. Στη Ρόδο απέξω….

Π. Όχι, στο ναύσταθμο Κρήτης. Και πάμε με τον «Ποσειδώνα» να σκαντζάρουμε την «Τρίαινα» να έρθει η «Τρίαινα» απάνω και να είμαστε εμείς απίκο για την Κύπρο. Πλήρης φόρτος τορπιλών, πατούσες τα κουμπιά και έτοιμη η κατάσταση…..

Κ. Έτοιμοι για πόλεμο 12 Δεκεμβρίου του 1967…

Π. Φεύγουμε από το ναύσταθμο και φτάσαμε, δεν θυμάμαι τι ώρα, πάντως ήταν ξημερώματα δύο η ώρα, κάτω. Μόλις πήγαμε να πλευρίσουμε, ο ύπαρχος όπως ξέρεις και στα υποβρύχια και στα αντιτορπιλικά κατεβαίνει στο κατάστρωμα. Βλέπαμε απέξω το Ροζάκη και το Σουλιώτη. Ροζάκης ΑΚΙΠ και Σουλιώτης ΝΚ. Κοιτάζω, τους είδα στα τριάντα μέτρα «τι υποδοχή είναι αυτή;». Πότε δηλαδή πήγαινε υποβρύχιο …ο αρχηγός του στόλου υποδέχεται το υποβρύχιο;…

Κ. Σας φάνηκε περίεργο….

Π. Δεν είχα αντιμετωπίσει άλλη φορά τέτοιο…να μας περιμένουν τέτοια υψηλά κλιμάκια. Τέλος πάντων παραβάλαμε, το άλλο υποβρύχιο είχε φύγει. Ο Ροζάκης ούτε μπήκε μέσα «*τι κάνουν τα παιδιά….καλωσήλθατε*» και τα λοιπά. Εγώ με το Ροζάκη και το Σουλιώτη, με το Ροζάκη όμως είχα όχι

σχέσεις, τι σχέσεις, όταν ήμουν το 64 αξιωματικός επιχειρήσεων τότε στην Κλαυθμώνος, αυτός ήταν αρχηγός του Γ΄ Κλάδου. Και υπήρχε απλώς υπηρεσιακή σχέση ….κυπριακά και αυτά…κατέβαιναν στο θάλαμο κάτω να ενημερωθούν, αυτές οι σχέσεις. Ο Σουλιώτης είχε κάνει διοικητής υποβρυχίων, και αυτή η σχέση μακρινή …σχέση δηλαδή ως διοικητής υποβρυχίων, και μάλιστα ψυχρές σχέσεις με αυτόν από τότε.

Κ. Εκδηλώνεται το κίνημα…..

Π. Εκδηλώνεται το κίνημα, έρχεται το μεσημέρι, δεν θυμάμαι τι ώρα ήταν, δύο τρεις…

Κ. 13 του Δεκέμβρη…

Π. Δεν θυμάμαι τι κάναμε στο καρέ….ανοίξαμε το ραδιόφωνο…ακούμε τα νταραβέρια «*η εθνική κυβέρνηση έτσι...ο βασιλιάς έτσι*…», μιλάμε για τον Κοκό τώρα ε; «ρε παιδιά τι γίνεται εδώ;». Ο κυβερνήτης ήταν έξω, ο Τσουτσάνης. Έρχεται ο σκοπός απέξω «*είναι ο αρχηγός του στόλου*» λέει, έρχεται ο αρχηγός του στόλου μαζί με το Σουλιώτη. Εγώ ούτε τους πρόλαβα. Άρχισαν κατέβαιναν από την κάθοδο του υποβρυχίου. Έρχεται και ο διοικητής ύστερα από λίγο, μου φαίνεται ο Τσουτσάνης ήταν έξω, λέει «*μάζεψε τους αξιωματικούς*». Κάθεται από εκεί από τη μεριά του κυβερνήτη ο Ροζάκης, δίπλα του νομίζω ο Σουλιώτης, ήρθε και ο Τσουτσάνης. Λέει «*παιδιά θέλω να σας πω ορισμένα πράγματα...έχουμε δώσει όρκο στην πατρίδα και στο βασιλιά*», κάτι τέτοια «*η επικοινωνία με την Αθήνα έχει κοπεί, εγώ είμαι σε επαφή με την Αθήνα*»…

Κ. Λέει ο Ροζάκης, ναύαρχος ΑΚΙΠ, στους αξιωματικούς του υποβρυχίου….

Π. Κανείς δε μιλούσε και μια στιγμή που είπε…εγώ ξέρεις δε μπορώ όταν ακούω κάτι τέτοια….Τσουτσάνης, γνωστή πουτάνα, πάντα να ελίσσεται και να κάνει, τσιμουδιά…ε οι άλλοι οι μικρότεροι τι να πούνε; «*Εμείς ήρθαμε εδώ έτοιμοι για να πάμε στην Κύπρο. Εσείς μας λέτε ……Τι γίνεται; Δε μπορείτε να μας πείτε τίποτα*;»

Κ. Κάνετε μια καθαρή ερώτηση λοιπόν στον ΑΚΙΠ το ναύαρχο. Και τι σας απάντησε;

Π. Ο Τσουτσάνης όπως συνήθως: «*Εντάξει ρε Πετρόπουλε συμβαίνουν ορισμένα πράγματα, εγώ είμαι ενήμερος προσωπικώς, θα δούμε πως θα εξελιχθεί η κατάσταση*.» Και από αυτή τη στιγμή …..το υποβρύχιο ελέγχεται, έχει ειδικό επιχειρησιακό έλεγχο. Εγώ μπορεί να ήμουν στην Κρήτη, δεν ήταν έλεγχος {προβλεπόμενος}, δε μπορεί να με ελέγξει {ο ΑΚΙΠ}, πηγαίναμε εκεί για το ναύσταθμο. Ο έλεγχος όμως {κανονικά} είναι της διοικήσεως υποβρυχίων, για να μην πούμε του αρχηγείου ναυτικού. Τότε αυτό ήταν και πιστεύω και σήμερα, δεν ξέρω τι έχει γίνει. Δε μου έδωσε απάντηση και του είπα και εγώ {του Ρπζάκη}: «*πού βρισκόμαστε*;» και λέει «*από αυτή τη στιγμή από εμένα θα παίρνετε διαταγές και μόνο*».

Κ. Σας ρωτάω το εξής, παρ' ότι ξέρω την απάντηση: το υποβρύχιο που είχε κατεβεί στην Κρήτη δεν ανήκε επιχειρησιακά στο ναύαρχο ΑΚΙΠ, τον Ροζάκη. Ανήκε ή στον διοικητή των υποβρυχίων ή στο αρχηγείο ναυτικού ή στο ΓΕΕΘΑ που πιθανόν τότε να ήλεγχε τις επιχειρήσεις…..

Π. Ο επιχειρησιακός έλεγχος ουσιαστικά γίνεται από τη διοίκηση υποβρυχίων. Από εκεί και πέρα μπορεί να κρατάει ένα ιεραρχικό δίκτυο ως προς τον αρχηγό του στόλου, αλλά σε τέτοια θέματα πρέπει το ΑΝ να μπει μέσα, το ΑΝ, το αρχηγείο ναυτικού, μέσω της διοίκησης πάλι.

Κ. Ο Ροζάκης λοιπόν σας λέει ότι ….

Π. «*Από αυτή τη στιγμή τώρα εσείς θα παίρνετε διαταγές από εμένα*». Εγώ αφού έκανα αυτά και δε μου δίνει απάντηση…..α εν τω μεταξύ να σου πω: ώσπου να έρθει ο Ροζάκης, με το ραδιόφωνο που ακούσαμε έλεγαν … «τι στο διάολο τρέχει εδώ;» και η πρώτη κίνηση που έκανα εγώ: «*βάλτε μπροστά φόρτιση τις μπαταρίες, τρεις σκοπούς πλώρη, μέσο, πίσω στο υποβρύχιο με αυτόματα*». Και όταν ήρθε ο Ροζάκης επάνω, αυτοί ήταν εκεί.

Κ. Θέλετε να πείτε κύριε Πετρόπουλε ότι, ετοιμάσατε το υποβρύχιο για απόπλου αφενός και αφετέρου το ελέγχατε με ανθρώπους του πλοίου.

Π. Ναι. Όταν μας είπε αυτά, «*θα φύγω*» λέει ο Ροζάκης και «*θα σας στείλω ειδικό σχέδιο συνεννοήσεως με εμένα*». Ακούγαμε διάφορα, μαλακίες, τι ξέραμε;

Κ. Από την SSB όμως μιλούσε και ο Μάντζαρης και ο Γλύξμπουργκ, ο Κοκός….

Π. Ακόμη εμείς δεν ξέραμε…θα σου πω πότε έγινε με τον Κοκό. Εμείς ακόμη δεν … τον Κοκό. Εμείς ακόμη εκεί πέρα ακούμε, ψάχναμε μέχρι BBC που έλεγε κάτι μπερδεμένα.

Κ. Σύγχυση…..

Π. «Δεν πάτε να λέτε ότι θέλετε; Εμείς εδώ τι κάνουμε;». Η πρώτη δόση σε τέτοια αναμπουμπούλα, το σπίτι σου κοίταξε να το βαστάς μη σου έρθει και αυτό από κάτω.

Κ. Το πλοίο εννοείτε, το υποβρύχιο….

Π. Και αμέσως οτιδήποτε να συμβεί, να είναι πλήρως φορτισμένες οι μπαταρίες να είμαστε έτοιμοι για οτιδήποτε.

Κ. Τι κάνατε με το υποβρύχιο στη συνέχεια;

Π. Περνάει η ώρα ….έξω στην τσαμαδούρα ήταν … …αυτός πήρε τα δύο αντιτορπιλικά από την τσαμαδούρα και έφυγε για να πάει στο βασιλιά. Πίσω είχε μείνει ο Αγαπητός δε θυμάμαι με τον….ο Αγαπητός που είχε κάποια ανωμαλία. Ώσπου να επισκευαστεί η ανωμαλία για να πάει και αυτός με το Ροζάκη. Είχε πάρει τα δύο μεγάλα ο Ροζάκης που ήταν της τσαμαδούρας και έφυγε. Και στέλνει λοιπόν μετά: «*αποπλεύστε εσείς και εσείς, οδηγίες ακολουθούν*».

Κ. Σας έστειλε εντολή απόπλου.
Π. Ναι. Και ο Αγαπητός που είχε μείνει…
Κ. ΔΕΣ 2 ήταν ο Αγαπητός…
Π. Δεν ξέρω.
Κ. ΔΕΣ 1.
Π. Δεν ξέρω, ήταν ΔΕΣ 1; Δε νομίζω. Είχε πάντως εκεί ένα… τότε λέγαμε τα τύπου «Ασπίς» τα καινούρια, τα μεγάλα. Μου φαίνεται ήταν ένα από αυτά. Ανοιγόμαστε λοιπόν, χειμώνας, τέσσερις η ώρα, βγήκαμε έξω, είχε και θάλασσα. Ανοίγουμε ότι κανάλι υπήρχε να δούμε τι συμβαίνει. Μας είχε πει ότι «*θα επικοινωνήσω εγώ μαζί σας και θα σας πω για το θέμα συνένωσης των καραβιών*». …δε θυμάμαι τώρα, θα ήταν επτά – οχτώ το απόγευμα…κάπου εκεί πιάνουμε το διάγγελμα του βασιλέως. Οι μεν λέγαν ότι τον κυνηγάνε, αυτός έλεγε ότι πάει στο Βόλο. Ο στόλος, ο Ροζάκης, ότι πάει προς συνάντηση του και λοιπά, μετά είπαν θα πάει στη Θεσσαλονίκη, μετά εκείνο και το άλλο, τα γνωστά.
Κ. Ο κυβερνήτης τι έκανε;
Π. Ποιος;
Κ. Ο Τσουτσάνης;
Π. Ως γνωστόν τίποτα. Ποτέ.
Κ. Το καράβι ποιος το ήλεγχε;
Π. Στην ουσία; Εγώ.
Κ. Ακολουθούσατε μια πορεία προς βορά.
Π. Προς βορά, ότι μας είχαν πει.
Κ. Και έχετε τις αμφιβολίες σας γι’ αυτό που γίνεται;
Π. Να ξεκαθαρίσουμε τι συμβαίνει, τι έχει γίνει εδώ, ποιος είναι αυτός, ποιος είναι ο άλλος. Είπα και εγώ, λέω στον Τσουτσάνη «*Χρήστο*» του λέω, γιατί ήμαστε μαζί στην Αμερική, « *πάμε στο δωμάτιο, κάτσε να δούμε τι γίνεται».*
Κ. Πήρατε τον κυβερνήτη να κουβεντιάσετε τι κάνετε…
Π. Δεν είναι μια κατάσταση νορμάλ να πω ότι …εδώ βλέπεις ότι αυτή τη στιγμή ο Ροζάκης…. Και λέω «*δεν είμαστε τώρα εσύ κυβερνήτης και εγώ ύπαρχος, έχουμε αξιωματικούς από κάτω, έχουμε πλήρωμα. Εδώ βλέπεις ότι κάτι διαλύεται. Αυτοί οι άνθρωποι…θα αποφασίσουμε οι δυό μας, και αυτοί θα κάθονται;*». Του λέω «*να μαζευτούμε πάνω στη γέφυρα και να ακούσουμε τα πράγματα, να συζητήσουμε τι συμβαίνει. Εμείς υποτίθεται ότι έχουμε διαταγές, πήραμε το φάκελο, για την Κύπρο αν συνέβαινε οτιδήποτε……. τι στο διάολο θα πλακωθούμε μεταξύ μας;*» Στο μυαλό μου …και αν γίνει τίποτα στην Κύπρο; Τι θα γίνει; Τι θα κάνουμε; Θα τρέχουμε να πλακωνόμαστε μεταξύ μας και εκεί θα βγαίνουν οι Τούρκοι; Δεν ήθελε να έρθει…
Κ. Δεν ήθελε να έρθει στη συγκέντρωση με τους αξιωματικούς του υποβρυχίου που προτείνατε;
Π. Δεν ήθελε αυτός. Του λέω «*Άκουσε εδώ, δεν είμαι εγώ και εσύ. Εδώ είναι μια κατάσταση μπερδεμένη. Οι αξιωματικοί τι ρόλο παίζουν εδώ; Ποια είναι η θέση τους;*». Σα να του είχα πει…..Αφού είχε όλο αυτό το πράγμα διαδοθεί, μαζευόμαστε οχτώ άνθρωποι. Ήταν και ο Σωτήρης στο περβάζι, ήταν και ο Απόστολος, λέει «*εγώ είμαι αποφασισμένος να πάω με το βασιλιά, εκτός αν με πετάξεις στη θάλασσα*», χωρίς να πει κανείς τίποτα….
Κ. Είπε ο Τσουτσάνης….
Π. Ο Τσουτσάνης. Εμένα μου την άναψε. Αφού λέμε να συζητήσουμε με τους αξιωματικούς, να πεις ρε…Δε μίλησα εγώ…να πεις : «*ρε παιδιά συμβαίνει μια κατάσταση, τι λέτε;. Εμείς υποτίθεται ότι εδώ είμαστε για Κύπρο, ποια είναι η γνώμη σας*»; Τι είναι οι αξιωματικοί; Σκατά είναι οι αξιωματικοί; Δεν είναι να πεις ότι κάνω μπαμ και σε διατάζω. Σκατά. Τι κάνεις; Τσαντίστηκα. Λέω «*Σταμάτα, εντάξει. Με κανέναν δεν πάμε».* Στα ίσια. *«Θα δούμε και τι θα γίνει, εμείς και αν συμβεί τίποτα και μάθουμε για την Κύπρο, θα τραβήξουμε για την Κύπρο*». Οι αξιωματικοί είπαν «*Οτι είπε ο δικός μας*».
Κ. Συμφωνήσαν;
Π. Όλοι.
Κ. Ο κυβερνήτης ο Τσουτσάνης στη συγκέντρωση των αξιωματικών του υποβρυχίου, στον «Ποσειδώνα», λέει ότι «*εγώ πάω με το βασιλιά εκτός αν με πετάξετε στη θάλασσα*», ο ύπαρχος, εσείς δηλαδή, λέει «*δεν θα πάμε με κανέναν, θα δούμε πως θα εξελιχθεί η κατάσταση και αν γίνει κάτι στην Κύπρο, θα πάμε στην Κύπρο να πολεμήσουμε*». Και οι αξιωματικοί ακολουθούν τον ύπαρχο. Πως το εξηγείτε αυτό; Γιατί ακολούθησαν τον ύπαρχο οι αξιωματικοί και όχι τον κυβερνήτη;
Π. Τι να εξηγήσω; Οι αξιωματικοί μάτια δεν έχουν; Δεν βλέπουν;
Κ. Εντάξει θα το εξηγήσω εγώ. Πέστε μου κάτι: το υποβρύχιο ακολουθεί πορεία βορά. Τελικά τι έγινε;
Π. Όταν κατεβαίνουμε πια κάτω, έγινε αυτό. Αυτός δε μίλησε, κάποια στιγμή εκεί μέσα που είχε στείλει ο βασιλιάς το διάγγελμα, δεν θυμάμαι ποια ώρα ήταν, πάντως έξι – επτά, και δεν το είχαμε πιάσει όλο το σήμα εμείς, όλα αυτά που έλεγε, δεν ξέρω από ποιο σταθμό τα έδινε, οπότε αυτός που έλεγε, ο βασιλιάς, για το στόλο ….κάτι τέτοια και ότι θα πάει Θεσσαλονίκη, ενώ ήταν ακόμη στη βάση της Ανδραβίδας, νομίζω εκεί ήταν ακόμη….Οπότε αυτός, δεν ξέρω πως του ήρθε και μέσα στο κεντρικό διαμέρισμα είχαμε το

μαρκούτσι των μεγαφώνων, ο ασυρματιστής εκεί, ο υπαξιωματικός, ο αρχηγός της επιστασίας μας έδειξε το σήμα, όσο έβγαινε όσο δεν έβγαινε, το διάγγελμα. Το είδα. Σκατά. Εκεί μέσα έβγαζες μερικά που έλεγε «ακολουθήστε με» και ξέρω γω τι μαλακίες. Οπότε αυτός πάει και παίρνει το μαρκούτσι, το μικρόφωνο του κεντρικού διαμερίσματος για να πει στο πλήρωμα το διάγγελμα του βασιλέως. Οπότε του αρπάζω το μικρόφωνο ….

Κ. Του κυβερνήτη….

Π. Και του λέω «*Άστα τώρα αυτά. Πάμε στο δωμάτιο*». Πάμε στο δωμάτιο «*με ποιο βασιλιά να πάμε; που είναι ο βασιλιάς; δεν είπαμε να δούμε τι θα γίνει να ξεκαθαρίσουμε*;».

Κ. Υποχώρησε ο Τσουτσάνης στην πίεση που του ασκήσατε μην μιλήσει;

Π. «*Άστο το τηλέφωνο κάτω, δεν έχουμε να πούμε τίποτα*». Μπροστά στον κόσμο, στο κεντρικό διαμέρισμα, επτά - οκτώ άτομα, ούτε μισόλογα, στα ίσια.

Κ. Καταλαβαίνω ότι ουσιαστικός κυβερνήτης στο υποβρύχιο ήσασταν εσείς και όχι ο Τσουτσάνης.

Π. Ότι καταλαβαίνεις, όπως τα ακούς. Υπάρχει κάποια στιγμή που του λέω…

Κ. Που του λέτε τι;

Π. Περίμενε να ακούσεις. Εν τω μεταξύ ξεκίνησε και ο Αγαπητός και μας στέλνει ένα σήμα που λέει «*συνενωθείτε μαζί μου να πάμε για το Ροζάκη*». Δεν θυμάμαι, μου φαίνεται τον Δριτσάκο είχα βάλει εκεί πέρα, του λέω «*μην απαντάς*». Είχε νυχτώσει και αυτός σιγά σιγά πλησίασε. «*Τσουτσάνη*» του είπα «*από εδώ και πέρα δεν ξέρουμε ποιος διοικεί. Δεν ξέρουμε ποιος διοικεί και ποιος είναι, ο ένας λέει αυτό και ο άλλος το άλλο, ο ένας λέει το κοντό του και ο άλλος το μακρύ του. Εμείς θα κοιτάξουμε εδώ τι κάνουμε για οτιδήποτε συμβεί*». Τώρα με ήξερε και αυτός, ήμασταν σου λέω στην Αμερική μαζί, ήταν διοικούσα δικιά μου στη Σχολή Δοκίμων, και αφού επιμένει ο Αγαπητός να ακολουθήσουμε, «*απαντήστε – απαντήστε*», νομίζω, αν θυμάμαι καλά λέω «*μην απαντάς τίποτα*», οπότε αυτός, είχε και θάρρος και λοιπά…δηλαδή πώς να σου πω, σχεδόν είχαμε έρθει εγκάρσια και αυτός άντε να ήταν δύο χιλιάδες γυάρδες, κοντά δηλαδή, είχε πλησιάσει και αφού δεν απαντήσαμε …….

Κ. Προσπαθούσε να μιλήσει με τον οπτικό …εσείς δεν απαντούσατε…ούτε με το ραδιοτηλέφωνο;

Π. Αυτός έλεγε «*ακολουθήστε με...έχω διαταγές να συνενωθώ με το Ροζάκη*». Αυτά έλεγε, αυτά που ακούγαμε και εμείς.

Κ. Ο Αγαπητός αρχαιότερος από τον Τσουτσάνη, επομένως υποτίθεται ότι με το πλοίο του Αγαπητού θα ανεβαίνατε εκτελώντας διαταγές του Ροζάκη για να ενωθείτε με τα πλοία του Ροζάκη.

Π. Εκείνος έπλεε πλέον προς Θεσσαλονίκη.

Κ. Εσείς δεν υπακούτε;

Π. Όχι. Ο Τσουτσάνης μουρμούριζε, χαμένος σε πελάγη… Οπότε εκεί που.. βλέπω τον Αγαπητό να έρχεται … δηλαδή πως πηγαίναμε έτσι, να κάνει στροφή για να μας κλείσει …

Κ. Παρακινδυνευμένο δεν ήταν;

Π. Για σύγκρουση…..πήγε να πλησιάσει, δύο χιλιάδες γυάρδες. Του λέω «*κύριε κυβερνήτα, μην κάνετε χειρισμούς επικίνδυνους*». Αυτός δεν απάντησε.

Κ. Έκανε χειρισμό για να βγει μπροστά.

Π. Λέω τώρα «*αν ο κερατάς μου ρίξει με το κανόνι, θα είναι η ώρα του*».

Κ. Για τον Αγαπητό λέτε;

Π. Αν μου έριχνε, θα του έριχνα και εγώ, δεν ξέρω τι θα γινόταν.

Κ. Κύριε Πετρόπουλε αυτό είναι πολύ σοβαρό. Δώσατε εντολή ως ύπαρχος του πλοίου, στον «Ποσειδώνα», στο πλήρωμα να ετοιμαστεί ……

Π. Σε θέσεις μάχης…

Κ. Εναντίον του Αγαπητού ο οποίος …..

Π. Εναντίον κανενός. Αφού βλέπω ότι χειρίζεις …τι κάνεις εσύ μαλάκας είσαι; έρχεσαι να μου κάνεις αυτά;

Κ. Ήσασταν παράλληλα και ανεβαίνατε και έκανε χειρισμό….

Π. Κάνει χειρισμό να μπει μπροστά. Εγώ έκοψα ταχύτητα, ο Τσουτσάνης κάτω τώρα αυτός, είχε γίνει φυτίλια.

Κ. Ο Τσουτσάνης πλέον δεν ελέγχει το καράβι …

Π. Έκοψα εγώ ταχύτητα, δεν θυμάμαι τι είπαμε εκεί, «*μας εμποδίζετε*» και τα λοιπά με το VHF, αυτός έκανε… μόλις είδε είχαμε κόψει και περίμενα εγώ να δω τι θα κάνει. Πέρασαν μερικά λεπτά χωρίς να πει τίποτα, επανέλαβε στο τέλος τη διαταγή, ότι «*έχω διαταγές από το Ροζάκη*» και όπως πήγαινε, είδα ότι διέκοψε….

Κ. Έκανε χειρισμό και έφυγε;

Π. Κάνει χειρισμό και φεύγει. Έφυγε αυτός, {εμείς}την ίδια θέση. Είχε ξεκαθαρίσει η κατάσταση, εν τω μεταξύ είχε παραλάβει αρχηγός ο Περβαινάς. Συγχρόνως ερχόταν από την Κύπρο ο Μαργαρίτης που έφερνε στρατό πίσω με τον Κολιγιάννη, κάπου βρίσκονταν αυτοί. Οπότε μπήκε αυτός, μίλησε καθαρά…..

Κ. Με το επιβατικό πλοίο, που συνόδευε και είχε το στρατό, την ΕΛΔΥΚ επάνω;

Π. Ναι, είχε μια ομάδα από την ΕΛΔΥΚ που είχε αλλάξει, είχε μου φαίνεται και ένα θηρίο….
Κ. Ήταν ένα θηρίο, ο «ΠΑΝΘΗΡ».
Π. Ήταν ο Κολιγιάννης μαζί του. Λέει πως μίλησε αντρίκεια ο Περβαινάς ότι «*προς Θεού μην αλληλοσκοτωθούμε, προσέξτε*…», δηλαδή το πρώτο που είπε….
Κ. Με επίσημο σήμα;
Π. Έδωσε σήμα ναι, «*προσέξτε και θα διορθωθούν τα πράγματα, ανέλαβα αρχηγός του ναυτικού, προσέξτε να μη δημιουργηθεί μεταξύ σας…*»
Κ. Εξάλλου έχει φύγει ο Γλύξμπουργκ…
Π. Δεν ξέραμε όμως…δεν τα παίρναμε όλα, καταλαβαίνεις…δεν ξέραμε τι συνέβαινε, και να ήξερε δηλαδή εδώ πέρα στην Αθήνα ότι αυτός είχε φύγει, δεν μας είχε πει κανείς τίποτα. Δεν ξέραμε αυτός έφυγε; Γιατί το τελευταίο που ξέραμε ήταν ότι αυτός θα πήγαινε Θεσσαλονίκη και θα πήγαινε και εκεί ο Ροζάκης το στόλο. Έγινε αυτό, αναμονή. …..μέχρις ότου να δούμε τι θα συμβεί. Ξημέρωσε, μάθαμε ότι αυτός είχε φύγει, όταν είχαμε φτάσει εκεί στις στήλες παρακάτω, ερχόταν ο Γκιόκεζας, ήταν στα νησιά, και συναντηθήκαμε με τον Γκιόκεζα με τον «Πάνθηρα».
Κ. Όχι τον «Πάνθηρα».
Π. Σε ένα θηρίο….
Κ. Στο ένα θηρίο ήταν ο Παπάς, στο άλλο ήταν ο……
Π. Σε θηρίο ήταν και ο Γκιόκεζας.
Κ. Σε θηρίο αλλά όχι στον «Πάνθηρα».
Π. Στον «Πάνθηρα» ή σε κάποιο άλλο από τα θηρία, πάντως εκεί συναντηθήκαμε. Λίγο νοτιότερα από το Σούνιο…
Κ. Και μπήκατε στο ναύσταθμο.
Π. Έκανε πλάκες ο Γκιόκεζας, είχε πλησιάσει τόσο κοντά, παραλίγο….το υποβρύχιο θα το έκοβε στα δύο.
Κ. Πέστε μου τη γνώμη σας για το……
Π. Να τελειώσω. Τέλος πάντων μάθαμε ότι ο Ροζάκης ….μάθαμε δηλαδή τι, από αυτά που έλεγε το αρχηγείο, πήγαμε μέσα «*πηγαίνετε στο ναύσταθμο..*» και τώρα διοικητής υποβρυχίων ο Μπακόπουλος, δεν ξέρω αν τον είχες προφτάσει, εσύ είσαι μικρός … άσχετος περί τα υποβρύχια και αυτός. Τέλος πάντων. Αυτός είχε εκδηλωθεί υπέρ της … ανοικτά …
Κ. Υπέρ;
Π. Υπέρ της επαναστάσεως. Αυτός είχε και έναν αρχηγό του στρατού δεν ξέρω….
Κ. Και έγινε και αρχηγός του στόλου αργότερα.
Π. Ναι, το ξέρω. Γιατί εγώ είχα κάνει μαζί του γύρω στους έξι - επτά μήνες στον «Πάνθηρα» πριν φύγω για Αμερική για τα υποβρύχια και μάλιστα ήταν κυβερνήτης και δεν ήθελε… «*που θα πας σε εκείνες τις πορείες, δεν κάνεις εσύ για εκεί*», «*κύριε κυβερνήτα*» άφησε την τελευταία μέρα και για μένα… «*κάνε το σήμα ότι θέλω να πάω στα υποβρύχια*». Το φτάνω εγώ το υποβρύχιο….κατεβαίνω κάτω, καταλάβανε..μπρρρ τα δάκρυα….
Κ. Έκλαιγε γιατί είχε φύγει ο βασιλιάς.
Π. Και γιατί είχε χάσει ο βασιλιάς…όχι για το βασιλιά, τον κώλο του. Ούτε βασιλιά θέλει αυτός, θέλει τον κώλο του.
Κ. Δεν έφυγε ο Τσουτσάνης, δεν αποστρατεύτηκε…
Π. Στάσου ντε… του λέω «*σταμάτα και ανέβα πάνω να πας να βάλεις το υποβρύχιο*». Κοιτάζουμε με τα κιάλια ο Μπακόπουλος ήταν στο μόλο να μας υποδεχθεί. Και «*τι θα γίνει εκεί;*» είχε σπάσει τελείως, «*τι θα γίνει Στάθη;», «δεν θα γίνει τίποτα. Όπως είμαστε θα είμαστε*». Με κοιτάει. «*Οτι έγινε εδώ μέσα, ξέχασέ το*». Είχα πει στους αξιωματικούς……λεβέντες όλοι….
Κ. Ποιοι ήταν οι αξιωματικοί σας;
Π. Δριτσάκος……
Κ. Τον καλύψατε τον Τσουτσάνη;
Π. Είχα πει «*ότι έγινε άστε το*». Δε μίλησε κανείς. Και φτάνουμε στην προβλήτα, ο Μπακόπουλος στα χέρια έτσι να πούμε, κατεβαίνει ο Τσουτσάνης κάτω, τον παίρνει στην αγκαλιά, «*μπράβο ρε παλικάρια γυρίσατε, Ζήτω η Επανάσταση*».
Κ. Είπε του Τσουτσάνη.
Π. Κανείς δε μίλησε….
Κ. Και έτσι τελείωσε η 13η Δεκεμβρίου για εσάς. Μπορείτε να μου πείτε, πότε αλλάζετε απόψεις για το καθεστώς; Πότε διαπιστώνετε ότι αυτοί οι άνθρωποι καμία σχέση δεν έχουν με αυτά που λέγαν ότι θα κάνουν στον τόπο;
Π. Ούτε άλλαξα απόψεις, ούτε είχα διαφορετικές. Απλώς έτσι είναι ο χαρακτήρας μου. Κοίταγα όσα μπορώ να κοιτάξω, όσα μάθαινα, το τι συνέβαινε και το τι δεν συνέβαινε. Χωρίς όμως να πω ότι….
Κ. Απογοητευτήκατε όμως σε κάποια φάση.

Π. Όχι, όχι, στάσου.

Κ. Τώρα θέλετε να μου πείτε κάποιο επεισόδιο…

Π. Γιατί είχε μείνει μέσα μου ότι ο Περβαινάς είναι άντρας. Δηλαδή ανεξάρτητα από το τι πιστεύει, είναι άντρας και αξιωματικός. Το αξιωματικός το παίρνω μετά… Και βλέπω μια βάρκα εκεί πέρα, μια βάρκα άδεια…..και πήδησα στη βάρκα, οπότε βγαίνει μια κυρία που δεν ήξερα τίνος ήταν και μου λέει «*έξω*», της λέω «*κυρία μου από πού έρχεσαι*;», «*ξέρεις ποια είμαι εγώ;», «όχι», «είμαι κυρία διοικητού*». Ήταν διοικητής ο…..

Κ. Των ναρκαλιευτικών ο διοικητής.

Π. Ναι, «*έξω*» μου λέει και τέτοια πράγματα με ένα ύφος. Την κοίταξα, δεν της είπα τίποτα «*φύγε, θα σου δείξω εγώ, φύγε σου λέω και πήγαινε έξω*». Την κοίταξα εγώ «*άντε, είσαι εσύ γυναίκα αξιωματικού*;». Βγήκαμε έξω Τέλος πάντων….

Κ. Μέσα η κυρία στη βάρκα….

Π. Η κυρία…γυρνάω το πρωί, μόλις έρχεται ο διοικητής, μετά από λίγο «*ο κύριος διοικητής σε ζητάει*». Και πάω εγώ. Ύφος σοβαρό στην αρχή…

Κ. Ο διοικητής ο δικός σας, ο Περβαινάς, σας φώναξε την άλλη μέρα το πρωί.

Π. Την άλλη μέρα το πρωί. Μου λέει «*τι συμβαίνει*» με ύφος αυστηρό. Εν τω μεταξύ στα υποβρύχια είναι κλειστός ο κύκλος……μου λέει «*τι συμβαίνει ρε Πετρόπουλε;», «για ποιο πράγμα;»*. Είδα εγώ αυτά, μου είπε ότι αυτή η σκύλα που είπα εγώ «*θα σου δείξω και είμαι αυτή και αυτή και αυτή», «άντε τώρα η μαλακισμένη»…*

Κ. Έτσι του είπατε του Περβαινά;

Π. Όχι. Θα σου πω τι είπα. Τώρα ξέρεις τι σκεφτόμουν; Ότι αυτή θα ρωτήσει τον μπάρμπα της, διοικητής τώρα, και θα πάρει τον διοικητή για το μεγάλο επεισόδιο. Τρέλα. Μου λενε «*τι συνέβη με την κυρία*;». Αυτό και αυτό, όπως τα λέω. Και εκεί που είχε σοβαρό ύφος, πατάει κάτι γέλια, τρανταζόταν. «*Δεν θα βάλεις μυαλό. Και άλλη φορά να προσέχεις*». «*Δεν μίλησα εγώ τίποτα, αυτή μου είπε ότι θα μου δείξει και θα με κάνει*». Είχε σκάσει στα γέλια.

Κ. Ο Περβαινάς όμως ως αρχηγός του ναυτικού, και εδώ θέλω να μου πείτε τη γνώμη σας, ορίζει ανακριτική επιτροπή στην υπόθεση των υπαξιωματικών της «Δημοκρατικής Άμυνας», ως όφειλε. Και βάζει όμως μέσα το γαμπρό του, τον Κιοσσέ, μικρό αξιωματικό, υποπλοίαρχο, και ξέρουμε τι έγινε. Μη συζητήσουμε τι έγινε. Δεν του έκανε κακό με αυτόν τον τρόπο;

Π. Κοίταξε. Σωστά. Αλλά κοίταξε να σου πω, αυτά που λες τώρα εσύ εγώ τα ξέρω αλλά εκ των υστέρων. Θα σου πω και γι' αυτό το θέμα. Αν μιλάς δηλαδή για το θέμα της «Δημοκρατικής Αμύνης»;

Κ. Ναι. Το Νοταρά, τον Πολίτη και τους υπαξιωματικούς του «Έλλη». Που τους είχαν εκεί μέσα και τους κοπανάγανε.

Π. Θα σου πω. Το τι έκανε ο Περβαινάς και ο Κιοσσές τα έμαθα όχι από τον Κιοσσέ. Από τον Κιοσσέ μετά θα σου πω. Πριν από αυτό δεν ήξερα ότι αυτός έκανε βασανιστήρια…

Κ. Δεν θέλω να μου πείτε πράγματα που τα ακούσατε από τρίτους. Όχι δεν θέλω τέτοια πράγματα. Να μου πείτε τη γνώμη σας, γιατί ο ΑΓΕΝ έβαλε το γαμπρό του ανακριτική επιτροπή.

Π. Πολύ κακώς αν θέλεις τη γνώμη μου, γιατί τι δουλειά έχει να τον μπλέξει. Τον έβαλε, άσε το προσωπικό καλό, τι στο διάολο του είπε; Βάρα; Αυτό δεν το ξέρω. Δηλαδή ύστερα ο Κιοσσές, τον ξέρω καλά, είναι ας το πούμε έτσι ορμητικός και τα λοιπά. Τώρα να σου πω αν έκανε δεν ξέρω …

Κ. Δεν σας ρωτάω γι' αυτά τα πράγματα. Αυτά έχουν δικαστεί, έχουν καταδικαστεί. Με τον Κιοσσέ συνυπηρέτησα στο «Νίκη» 66-67 και θα φτάσουμε στα δικά σας θέματα με τον Κιοσσέ αμέσως μετά. Γιατί ο Κιοσσές έχει μια δραστηριότητα μαζί σας την οποία δεν την ξέρει ο κόσμος. Αυτήν θέλω να μου πείτε τώρα. Σχέσεις με τον Κιοσσέ λοιπόν.

Π. ….Ο Περβαινάς όμως, πιστεύω να το ξέρεις, δεν ήταν στο κίνημα του βασιλιά. Πόσοι του ναυτικού; Ο Περβαινάς είπε «*δεν θα πειράξετε κανένα*». Άσχετα τώρα αν κάτι Μπόσηδες και κάτι Τόσηδες… ο Περβαινάς όταν τέλειωσε το κίνημα του βασιλιά … αξιωματικοί που είχαν ακολουθήσει το βασιλιά. Ούτε και τον Κονοφάο, τους φώναξε και τους είπε «*ότι έγινε έγινε, να συνεχίσουμε τη δουλειά μας*». Αλλά στο στρατό ξέρεις τι είπε; «*Δεν θα πειράξετε κανέναν*». Ποιόν πείραξαν από τους βασιλικούς λοιπόν; Ποιος έφυγε ως βασιλικός; Και αυτοί που έφυγαν, ξέρεις ποιοι έκαναν τους καταλόγους και τους έδωσαν στο στρατό; Εγώ ξέρω από τον Περβαινά. Μου λέει «*εγώ το ξεκαθάρισα*».[1]

Κ. Ποιοι τους έδωσαν;

Π. Αυτός ήταν ο μηχανικός, ο δικός μας, ο πλοίαρχος, Παναγιωταρέας, βασιλικός. Είχαν μαζευτεί οι βασιλικοί και δώσαν κατάλογο.

[1] Ο Πετρόπουλος παραδέχεται και υποστηρίζει τον Περβαινά. Εξ άλλου στις συζητήσεις εκτός της συνέντευξης κατ' επανάληψιν ανέφερε πως ο ίδιος είχε μιλήσει με τον Περβαινά, όπως και με τον Μηναίο για το Κίνημα του ναυτικού του Μαίου 1973. Στις ίδιες συζητήσεις ανέφερε επίσης πως και με τον Γουλέα είχε συναντηθεί μαζί με τον Κιοσσέ και συζητούσαν για το σχέδιο των αξιωματικών των ΟΥΚ να προβούν σε σύλληψη των πρωτεργατών το Πάσχα του 1971 που θα έρχονταν στο ΚΕΠΑΛ. Βλέπε παράρτημα Β-Ι τις συνεντεύξεις ΚΙΟΣΣΕ 6-8-02 και ΓΟΥΛΕΑ 2- 6-02.

Κ. Ένα λεπτό. Μαζεύτηκαν οι βασιλόφρονες του ναυτικού και υπό τον Παναγιωταρέα…
Π. Δώσαν κατάλογο…
Κ. Ένα λεπτό κύριε Πετρόπουλε …..και δώσαν κατάλογο στους αξιωματικούς του στρατού ξηράς για το ποιοι αξιωματικοί του ναυτικού είχαν πάει με τον βασιλιά στις 13 του Δεκέμβρη;
Π. Απίστευτα πράγματα. Ποιος, εκτός πια, γιατί δεν πιστεύω, το βράδυ ήταν τσουτσέκι, αϊ στο διάολο, εκείνο που ξέρω στο στρατό τι είπε, και το έμαθα και από το στρατό. Ότι ο Περβαινάς είπε «*δεν θα πειράξετε κανένα αξιωματικό του ναυτικού, άσχετα αν πήγε με το βασιλιά*». Η θέση του Περβαινά. Τώρα ερχόμαστε στα νούμερα. Στα νούμερα λοιπόν, εκεί χάνεται το πρόβλημα. Ήταν γνωστοί αυτοί οι βασιλικοί, ποιος έδωσε στο στρατό τους καταλόγους.
Κ. Ποιος τους έδωσε;
Π. Εδώ ακούστηκαν : ότι οι ίδιοι αυτοί με άλλους του ναυτικού που πήγαν μετά, κατηγορούσαν ότι αυτοί ήταν ξέρω γω οι ρουφιάνοι, δώσαν με ανταλλάγματα τους καταλόγους στο στρατό.
Κ. Είπατε ένα όνομα, είπατε τον Παναγιωταρέα. Αυτό το όνομα έχει ακουστεί και από αλλού παλιότερα, ότι, πριν γίνει με το κίνημα του ναυτικού ότι έγινε, ο Πιέρος έκανε τι; Εσείς να μου πείτε.
Π. Τι έκανε;
Κ. Έδωσε πίνακα αξιωματικών;
Π. Όχι πίνακα……αυτοί όπως είναι σήμερα οι βασιλικοί. Ξέρεις ποιοι είναι στο ναυτικό οι βασιλικοί, και συμμαθητές μου …δηλαδή οι βασιλικοί, ο Παναγιωταρέας ας πούμε ήταν βασιλικός, ο συμμαθητής μου ο Γιώργης ο Καραμήτσος βασιλικός, ο Τριανταφυλλίδης βασιλικός, ο Νίκος ο Παπάς πήγαινε και αυτός από δω και από κει… Αυτή ήταν μια μάζωξη κάτω από τον Σταυρίδη, είναι πολλά ονόματα, οι οποίοι και … αλλά θέλω να πω τούτο δω: ποιοι τώρα δώσαν όμως τον κατάλογο;
Κ. Ποιοι το δώσαν;
Π. Εκεί ακούστηκαν ότι χουντικοί. Δηλαδή ποιοι ήταν οι χουντικοί; Ο Καμαρινέας, ο Τραγέας από πάνω; Ποιοι ήταν εκείνοι που νταραβερίστηκαν και φτιάξαν αυτούς και τους πάσαραν; Εγώ δε βρήκα, εκείνο που ακούω ήταν εκείνη η σύγχυση που σου λέω, ότι εκεί μέσα κάτι δεν πήγε καλά.
Κ. Ποιοι δηλαδή;
Π. Αυτό που σου λέω, δεν ξέρω ποιοι.
Κ. Ο Παναγιωταρέας;
Π. Έτσι ακούστηκε. Τώρα μετά τι έγινε….
Κ. Μήπως ακούστηκε και ο Μαρώτης;
Π. Όχι για μένα, εγώ δεν έχω ακούσει για το Μαρώτη.
Κ. Εν τούτοις παρ' όλα αυτά έφυγαν έξι άνθρωποι.
Π. Ο Κονοφάος έφυγε που ήθελε να φύγει, ο πλοίαρχος ο Ταπίνης νομίζω, όχι ο Ταπίνης δεν έφυγε. Έφυγε ο Κονοφάος οικειοθελώς, έφυγε ο …
Κ. Ο Ροζάκης..
Π. Ο Ροζάκης καλά. Ο Σταυρίδης…..κάτσε ο Σταυρίδης ήταν τότε διοικητής ναυστάθμου, στην 21^{η} Απριλίου.
Κ. Σαλαμίνα…
Π,. Ναι…αυτά έχουν αποδειχθεί βλέπεις τώρα, η συνομοταξία…εδώ έρχεται ο Κοκός βλέπεις τώρα και τον υποδέχονται…
Κ. Για να κλείσουμε το θέμα του Περβαινά, του ΑΓΕΝ της 13^{ης} Δεκεμβρίου. Ο Περβαινάς σε κάποια φάση φεύγει από αρχηγός του ναυτικού, τι κάνει μετά;
Π. Ο Περβαινάς έφυγε…τον Περβαινά, τον έδιωξε ο Παπαδόπουλος και ο Αγγελής. Αυτός έμαθε ότι αποστρατεύεται την ώρα που ξυριζόταν. …..για ένα και μόνο λόγο.
Κ. Γιατί;
Π. Γιατί φοβόταν ότι ο Περβαινάς είχε παραδοχή στο ναυτικό, γιατί φοβόταν….εκείνη την ώρα και μένα να μου έλεγε ο Περβαινάς να χτυπήσω το στρατό, θα το έκανα. Φοβήθηκαν αυτό το πράγμα, δηλαδή δεν θελαν ανθρώπους,έστω να εμπνέουν σε κάτι, ώστε σε μια δύσκολη στιγμή να μην το βρουν μπροστά τους.
Κ. Και τον έδιωξαν τον Περβαινά. Ο Περβαινάς μετά ως απόστρατος οργανώνεται πουθενά κατά της δικτατορίας;
Π. Αν εννοείς οργάνωση με την έννοια που την εννοούμε, όχι.
Κ. Φεύγουμε από τον Περβαινά. Ερχόμαστε στον Νίκο τον Κιοσσέ. Κύριε Πετρόπουλε, την άλλη φορά που μιλάγαμε μου είπατε ότι με τον Κιοσσέ κάνατε δύο πράγματα σοβαρά. Το ένα είναι ότι προειδοποιήσατε τον Αριστείδη……πέστε το εσείς…..
Π. Τι να πω εγώ….καλά, ερχόμαστε πολύ πίσω γιατί όταν γίνονται αυτά που σου λέω εγώ με τον Αριστείδη…..
Κ. Τον Κολιγιάννη εννοείτε…

Π. Τον Κολιγιάννη ….από τον Κολιγιάννη, τώρα κάνω μια παρένθεση, εγώ νταραβερίστηκα με το Χρήστο το Λυμπέρη γιατί αυτοί ήταν και οι δυό τους, δηλαδή ο Αριστείδης ήταν από τη Θήβα, ο πατέρας του ήταν συμβολαιογράφος, ήταν τριτοετής, εγώ δευτεροετής, όταν μπήκε ο Χρήστος ο Λυμπέρης πρωτοετής. Ήταν ο άνθρωπος ο οποίος είχε πει τα καλύτερα λόγια για τον…τώρα μιλάμε όταν μπήκε στη Σχολή ο Χρήστος…..

Κ. Παιδιά ήσασταν…..

Π. Τα καλύτερα λόγια, ήταν φτωχόπαιδο και τα λοιπά και τα λοιπά…..

Κ. Για το Χρήστο το Λυμπέρη……

Π. Ναι, τα καλύτερα λόγια. Και από εκεί συνδεθήκαμε με το Χρήστο το Λυμπέρη, όπως και με τον Κολιγιάννη…από τότε βαστάν αυτά. Λοιπόν θέλω να σου πω ότι αυτοί οι άνθρωποι είχαν μια…δεν έμπαινε πουστιά μεταξύ μας με αυτά τα παιδιά, ήταν ίσια τα πράγματα. Για τον Κιοσσέ τώρα. Ο Κιοσσές όσο ήμασταν στο ναυτικό…

Κ. Μέχρι το 71…..

Π. Όχι, εγώ έφυγα το 70 και έλειπα ένα χρόνο στη Γερμανία και γύρισα το 71. Και είχαμε ας το πούμε σχέσεις….Οι σχέσεις που είχαν δημιουργηθεί, να καταλάβεις, και σε άλλα άτομα και για τους αξιωματικούς των υποβρυχίων που λένε διάφορα για «αλήτες χουντικούς» ούτε χουντικοί ήταν ούτε μαλακίες. Ήταν ότι δεν γουστάρουν αυτό που κάνει ο στρατός και «εμείς είμαστε αποπαίδια;». Μετά άνοιξαν διάφορα θέματα, ως προς τα βασανιστήρια και τα λοιπά…. Εμείς εκείνο που είδαμε ήταν, ότι το ναυτικό είχε πέσει και η ηγεσία του ναυτικού έγλυφε την επανάσταση, οποιαδήποτε ηγεσία του ναυτικού. Και αυτό ήταν που δεν το κατάλαβα εγώ αυτό το πράγμα.

Κ. Εννοείτε Μαργαρίτη, Αραπάκη, Δέδε….

Π. Ο Μαργαρίτης όταν έφυγε ο Περβαινάς, κάθισε πέντε χρόνια, όλη τη δικτατορία. Δηλαδή πάρε τον ένα, τον πετάς και τον άλλο τον έχεις εκεί …και όλη αυτή η μαφία των ναυάρχων, όλοι αυτοί οι ναύαρχοι από πού έβγαιναν; Από πού έβγαιναν; Από το ναυτικό; Από το γλείψιμο του ενός και του άλλου. Που γλύφανε και το λοχαγό του στρατού.

Κ. Εσάς σας πρόσβαλε λοιπόν αυτό.

Π. Και ποιόν δεν θα πρόσβαλε;

Κ. Η σχέση σας με τον Κιοσσέ….

Π. Ο Κιοσσές στον χαρακτήρα … μαζί ήμαστε….. «*τι ήμαστε εμείς; τι παριστάνουμε εμείς*;» Αυτή η αντίδραση ήταν. Μετά ξεχειλώσανε τα πράγματα. Τουλάχιστον, δεν ξέρω εάν ο Κιοσσές προσωπικά….Όταν είδα τον Παπαδόπουλο να παντρεύεται εν μια νυκτί και να παίρνει τη γυναίκα του άλλου ….σιχάθηκαν τα μάτια μου…αυτοί ήταν που ήρθαν να σώσουν την Ελλάδα;

Κ. Άρα απαντήσατε και στο προηγούμενο ερώτημα.

Π. Καταλαβαίνεις τώρα. Σιχάθηκα. Οι αξιωματικοί που… ήταν ….αϊ στο διάολο ρε πούστηδες….τι είναι εδώ τώρα; Και πόσο θα συνεχιστεί; Οι ναύαρχοι να γλείφουν τον ταγματάρχη; Πιάνανε τα τσιράκια του Παπαδόπουλου, τα τσιράκια του Μακαρέζου, τα τσιράκια του Ιωαννίδη, οι ναύαρχοι του ναυτικού; Ε αϊ στο διάολο.

Κ. Εννοείτε ότι οι ναύαρχοι του ναυτικού πιάναν τους μικρούς αξιωματικούς;

Π. Αγόρι μου, όλοι…..

Κ. Τους μικρούς αξιωματικούς του στρατού…..

Π. Για να στο πω έτσι: το περιβάλλον του Παπαδόπουλου, το περιβάλλον του Αγγελή, του Μακαρέζου, να τα έχουν με αυτούς καλά ώστε, όταν θα έρθει η ώρα να δικτυωθούν τα παιδιά…..

Κ. Αυτό λοιπόν σας πρόσβαλε…

Π. Ε βέβαια. Όχι μόνο αυτό.

Κ. Σας πρόσβαλε σαν αξιωματικό του ναυτικού.

Π. Και σαν αξιωματικό του ναυτικού γιατί αυτή η κατάσταση ήταν απαράδεκτη.

Κ. Να πάμε λιγάκι εκεί γιατί τα ρίξαμε όλα στο ναυτικό και στο στρατό. Να μην ξεχνάμε ότι έχουμε μια δικτατορία στην Ελλάδα, ένα ολοκληρωτικό καθεστώς, αυτό δεν σας ενοχλούσε;

Π. Κοίταξε να σου πω, αυτό δεν χρειάζεται να το….αυτό που συνέβαινε …όταν το ναυτικό ως προς το στρατό, ο οποίος είχε να πούμε κυρίαρχο…., παρουσιάζει αυτή την κατάσταση, ήταν ηλίου φαεινότερον τι συνέβαινε παρακάτω. Τι να σου πω από εκεί και πέρα; Ότι όλη αυτή η κατάσταση δεν μου προκάλεσε αηδία; Αηδία μου προκάλεσε. Και όταν βλέπεις και τον άλλο, «*είπες ρε μαλάκα να έρθεις εδώ, ότι είσαι φαντάρος, ότι είσαι αξιωματικός, ξεχνάς ότι είσαι μάγκας, αρχίζεις μετά κάτι βασιλίκια εκεί πέρα, Ζωιτάκηδες, πουτάνες, πούστηδες, νταραβέρια*…».

Κ. Πότε εσείς μαθαίνετε για το κίνημα του ναυτικού; Πότε αρχίζετε και έχετε επαφές, γιατί το 71 σας απόταξαν από το ναυτικό έτσι; Πότε αρχίζετε να έχετε επαφές με αξιωματικούς του κινήματος του ναυτικού και ποιος ήταν ο ρόλος σας;

Π. Εγώ γύρισα το 71 από τη Γερμανία, κάθισα ένα μήνα φυλακή…

Κ. Αυτά είναι γραμμένα στα χαρτιά, θα τα βρω εύκολα…

Π. Φεύγω να πούμε, έρχομαι, ότι έγινε, έγινε. Είναι πλέον για μένα καθαρό ότι εδώ παίζεται μια μεγάλη προδοσία…..

Κ. Απόστρατος ων εσείς πλέον….

Π. Αυτό είχε αρχίσει να μου διαμορφώνεται πριν αποστρατευθώ αλλά είμαι άνθρωπος που δεν θέλω να πω «*ο Αντώνης είναι μαλάκας*», άλλο να του πω *«γεια σου ρε Αντώνη μαλάκα»,* με πλήρη συναίσθηση το λέω, να πω εγώ για έναν άνθρωπο…πρέπει να ψάξω όχι μια φορά αλλά δέκα φορές. Δεν είμαι από τους ανθρώπους που θα ακούσω τον άλφα, τον βήτα, τον γάμα που θα μου πει για ένα άτομο. Θα κοιτάξω τους ανθρώπους σιγανά, εξονυχιστικά, να το διασταυρώσω με πράξεις…

Κ. Ναι αλλά γιατί μου το λέτε αυτό;

Π. Θα καταλάβεις γιατί σου το λέω. Δεν είναι ότι έρχομαι εγώ και βλέπω αυτό το πράγμα με το υποβρύχιο. Πριν γίνει αυτό το πράγμα με το υποβρύχιο, μιλάμε τώρα για το 69 που ήμουν καπετάνιος και τα λοιπά, κάτι μέσα μου μου λέει ότι αυτοί οι άνθρωποι…

Κ. Ποιοι αυτοί δηλαδή;

Π. Το καθεστώς …..στο σημείο λοιπόν αυτό, βλέπω αυτήν την κατάσταση, βλέπω ένα ναυτικό που ενώ λέει και λέει και λέει, όλοι στο τέλος στην πράξη γλείφτες των λοχαγών, του κάθε κερατά, του κάθε πολίτη που έχει σχέση με το καθεστώς. Και αυτόν εδώ, αυτόν που κάνει σήμερα το δημοκράτη, τον πρόεδρο της Βουλής, γύριζε δώθε κείθε, άκουγα εγώ που γύριζε να τον βάλει κάπου το καθεστώς, τι να τον κάνει; Όλα αυτά που λες με ανακάτευαν. …..μέσα στην εκκλησία είπα του Ιωαννίδη ότι «*είσαι προδότης*», μπροστά, σε βαφτίσια ενός φίλου μου, αντισυνταγματάρχη του Ιωαννίδη…..

Κ. Ενώ υπήρχε η δικτατορία;

Π. Το 71, ο Ιωαννίδης πριν γίνει ακόμα ο δικτάτορας. Επί Παπαδόπουλου, ήταν η αρσακειάδα αυτός.

Κ. Του είπατε ότι «*είσαι προδότης*».

Π. Όλοι μπροστά, για το υποβρύχιο……

Κ. Ποια χρονιά; 71; Ήσασταν εν ενεργεία ή απόστρατος;

Π. Απόστρατος. Ήταν 72 σε βαφτίσια, με είχε καλέσει ένας Ιωαννίδης λεγόταν, πολύ καλό παιδί …… βαφτίσια, … τσογλαναρέοι, κάτι λοχαγάκια, πως τους έλεγαν αυτούς … τον παρέλαβα, τα ήξερα αυτά … τη μεγάλη αναφορά, ενενήντα σελίδες, πήγα και την πέταξα μέσα στην ΚΥΠ, όταν γύρισα, «*πάρτε τη ρε, να δούμε τι θα κάνετε εσείς*». Πρόσεξε τώρα που μου λες για αυτούς. Οι περισσότεροι από αυτούς, όταν άρχισα να εναντιώνομαι, δηλαδή τι να εναντιώνομαι; Εδώ υπάρχει προδοσία από πάνω μέχρι κάτω και το ναυτικό να μη λέει τίποτα, γλύφει όλη αυτή την κατάσταση, είναι συνυπεύθυνοι σε όλη αυτήν την κατάσταση. Γιατί εδώ μιλάμε για ένα υποβρύχιο. Γυρίζει ανάσκελα, τους γύρισε ανάσκελα. Γιατί γύρισα εγώ; Αν δεν ήθελα δεν καθόμουν στη Γερμανία δηλαδή; Γύρισα πίσω για να μην πει κανείς ότι «*ρε πούστη, τι έκανες το παλικάρι*;», όχι, ήρθα εδώ, στα ίδια. Ζήτησα, θα τα δεις και αυτά, να βγω αναφορά και στον Αγγελή και στον Παπαδόπουλο που ήταν Αντιβασιλεύς, Υπουργός Εθνικής Αμύνης. Γιατί; Να μην έχω αμφιβολία ότι ήταν προδο-σία, να μη μου μείνει αμφιβολία. Γιατί εδώ ήταν η προδοσία. Τώρα είναι κουβέντες; Βάζουμε στον τενεκέ μια φούσκα να κάνει μπαμ, αυτή είναι η αντίσταση; Μα αν υπήρχε πραγματική αντίσταση στην Ελλάδα, όχι επτά χρόνια, επτά μέρες να λες…..πού τα λένε αυτά τα πράγματα;

Κ. Άρα την προετοιμασία του κινήματος πως την είδατε;

Π. Όπως σου είπα είχα … και με τον Παπά και με τον Πιέρο, από πριν δικτατορίας και όλα αυτά τα πράγματα. Όταν ήρθα εδώ, δεν μου μιλούσαν, φοβούνταν να μου πουν καλημέρα, το καταλαβαίνεις αυτό;

Κ. Μετά την αυστηρή φυλάκιση;

Π. Μετά που βγήκα έξω. Ήμουν στο Βοτανικό ένα μήνα με τον Χαϊδεμένο και τον Παναγιωτόπουλο, ένα μήνα φυλακή. Οι συμμαθητές μου περνούσαν τη Σχολή Πολέμου. Η πόρτα από το δωμάτιο που ήμαστε εμείς, μέχρι εκεί που περνούσαν οι συμμαθητές μου είναι από εδώ μέχρι εκεί. Ένα μήνα δεν ήρθε ένας να μου πει «*γεια σου ρε Στάθη*». Εγώ καθόμουν μέσα…συμμαθητές, που ήταν παλιά φίλοι και τα λοιπά και τα λοιπά ….ο μόνος ο οποίος ήρθε ήταν ο Καταγάς, γι' αυτό και τον τιμώ.

Κ. Δεν σας μίλαγε κανείς συμμαθητής σας εκτός από τον Καταγά και τον Λυμπέρη που ήταν στο εξωτερικό;

Π. Ήμουν ένα μήνα σου λέω συγκεκριμένα στο Βοτανικό και οι συμμαθητές μου περνούσαν κάθε μέρα για να πάνε στη Σχολή Πολέμου. Κι δεν ήρθε από εδώ μέχρι εκεί ένας να μου πει «*γεια σου ρε Στάθη*», δε μπορούσε; Με αυτούς φιλία παιδική ε; Τους είχαν φοβίσει και τρέχανε όταν μετά είδαν…..

Κ. Τους είχαν απειλήσει; Τους είχαν προειδοποιήσει; Ποιος;

Π. Ναι, ο Μανωλόπουλος, ότι εγώ ήμουν το θηρίο, Μανωλόπουλοι, όλοι στη Σχολή Πολέμου «*να μην πάτε*». Και ο μόνος ο οποίος ήρθε ήταν ο Καταγάς.

Κ. Πάμε στο κίνημα του ναυτικού.

Π. Για το κίνημα του ναυτικού. Για μένα δεν ήταν κίνημα, ήταν μια όπως την είπα «φούσκα». Επαφή, άσε τι λένε……..με τον Κολιγιάννη τα λέγαμε όλα.

Κ. Από πότε;

Π. Από τότε που αυτοί κάνανε το κίνημα.

Κ. Δηλαδή από πότε;
Π. Κοίταξε τώρα να δεις…
Κ. Τους πιάσανε το Μάιο του 73…
Π. Τα ξέρω, τα ξέρω. Από το 72 οι συζητήσεις που γίνονταν, πώς να σου πω, το … συζητήσεων, αυτά ήταν γνωστά.
Κ. Τι εννοείτε ήταν γνωστά;
Π. Ότι κάποιοι συζητούν για να κάνουν αντίσταση, αυτά. Μέσα σε αυτό λοιπόν εγώ ήξερα ότι σε κάποιο διάστημα και ο Χρήστος ο Λυμπέρης και ο Καταγάς …
Κ. Εννοείτε ότι είχαν μυηθεί…
Π. Ό,τι τα λένε….. μύηση….
Κ. Πως θα το πείτε αν όχι μύηση;
Π. Δεν παραδέχομαι, γιατί αν ήταν όπως τη λένε την έννοια «μύηση», δεν θα γινόταν αυτό το χάος. Θα στο εξηγήσω αυτό, πως το εννοώ εγώ. Πρώτα απ' όλα ήξεραν ότι είχα… τους ευχαριστώ όλους που δεν είπαν τίποτα, αν και ο στρατός τα ήξερε…όταν τους πιάσανε και τους ανάκριναν, για μένα δεν είπαν τίποτα. Ότι ξέρω γω νταραβεριζόμαστε με τον Πετρόπουλο …
Κ. Από τους συλληφθέντες δεν ανέφερε κανείς το όνομά σας;
Π. Ούτε ο Κολιγιάννης ούτε ο Γκιόκεζας ούτε ο …καλά ο Παπάς είχε φύγει…εκείνοι που ήξεραν…
Κ. Για εσάς, ποιοι ήταν;
Π. Ήταν ο Γκιόκεζας και ο Κολιγιάννης που ήξεραν. Και οι άλλοι ξέρανε αλλά αυτοί ήξεραν το σύνδεσμο, δηλαδή τι επαφή είχα με το Σταματελόπουλο και ποια ήταν η δική μου η ομάδα. Αυτοί ήξεραν ότι είναι πολλοί. Δηλαδή των υποβρυχίων η ομάδα ήταν πολλοί και δυνατοί. Αλλά εγώ δεν έλεγα ποτέ και σε αυτούς, εκτός από ελάχιστα ονόματα αν χρειαζόταν. Δεν έλεγα ποτέ. Γι' αυτό διαλύθηκαν και ξανααπλωθήκαν στο τέλος όλοι.
Κ. Πέστε μου για το κίνημα του ναυτικού. Με αφήσατε να καταλάβω ότι δεν το θεωρούσατε σοβαρό πράγμα. Είχατε επαφές εν τούτοις και κουβεντιάζατε με τον Κολιγιάννη, τον Παπά και με τον Γκιόκεζα.
Π. Συζητούσαμε τακτικά. Εγώ τους έλεγα τι συμβαίνει από πλευράς στρατού, στον Γκιόκεζα και στον Αριστείδη, γιατί σε αυτούς είχα εμπιστοσύνη.
Κ. Είπατε κάτι σοβαρό. Εσείς είχατε επαφές με το στρατό ξηράς, με τους αξιωματικούς εκεί…
Π. Τώρα μιλάμε ότι, όταν αρχίζει και μορφοποιείται αυτή η δουλειά, εγώ έχω επαφή με το Σταματελόπουλο. Μέχρι τότε που συζητάγαμε, αυτά ήταν γελοία πράγματα, δηλαδή κουνήματα. Πως πλέον αυτοί είπαν στο Σταματελόπουλο ότι …καλά ο Σταματελόπουλος είχε τις δικές του πληροφορίες και από την ΚΥΠ. Είχε μάθει ότι είχα πάει εκεί και πέταξα την αναφορά (αυτή που θα σου δείξω των υποβρυχίων) και είπα «*πάρτε την ρε πούστηδες και τώρα να δούμε τι θα κάνετε*», στην ΚΥΠ μέσα, ο ένας κοίταγε τον άλλο.
Κ. Πως δεν σας πιάνανε; Γιατί δεν σας πιάσανε; Ο Σταματελόπουλος τα έμαθε αυτά και έρχεται σε επαφή μαζί σας;
Π. Αυτά τα είχε μάθει ο Σταματελόπουλος, γιατί και αυτός δεν ήταν ο μαλάκας που παρουσιάζεται. Είχε μέσα στην ΚΥΠ τους δικούς του αξιωματικούς, άσχετα αν έβριζε. Και αυτοί τον εκτιμούσαν…Είχε την ομάδα του και αυτοί τον εκτιμούσαν και του λέγαν τι συμβαίνει εκεί μέσα. Το σπίτι μπλοκαρισμένο …Να πας στου Πετρόπουλου το σπίτι, το είχαν μπλοκάρει από όλες τις μεριές. Τι μου λες τώρα; Το Σταματελόπουλο φοβούνταν οι, ας το πούμε, Παπαδόπουλοι και οι …ποιόν φοβούνταν Κανά άλλο; Αυτά που λένε;…. Λέω τώρα με ποιους είχα …… δηλαδή ανοιγόμουν. Ο Παπάς και ο Παπαδόγγονας, και αυτά δεν τα λένε, κάποια στιγμή ο Γκιόκεζας μου είπε ότι η ηγεσία του κινήματος που ήταν ξέρω γω ο Παπαδόγγονας, μεταξύ αυτών ήταν και ο Γκιόκεζας, οι αρχαιότεροι δηλαδή, ότι ζητούσαν επαφή πριν το αυτό, ζήτησαν επαφή με το Σταματελόπουλο.
Κ. Το 72 αυτά.
Π. Το 72.
Κ. Αυτό σας το είπε ο Κολιγιάννης.
Π. Και ο Κολιγιάννης και ο Γκιόκεζας. Ότι ζητούν η ηγεσία τους, πρέπει να το είχαν συζητήσει, καλά ο Παπάς …..εντάξει για τον Παπαδόγκωνα ανάφεραν ότι αυτοί ήθελαν να πάνε μια ομάδα που θα αντιπροσώπευε το κίνημα, την ηγεσία του κινήματος να συζητήσει με το Σταματελόπουλο. Και εγώ λέω γιατί όχι; ….πηγαίναμε ολόκληρο το λεκανοπέδιο για να ξεφύγουμε…….
Κ. Παράνομα.
Π. Τι παράνομα; Μας ακολουθούσαν από πίσω. Αυτά που λεν οι πούστηδες ότι τους παρακολουθούσαν; Και …… «*να φυλάξουμε. Πού θα έρθει αυτή η ομάδα;*». Αυτοί αν έρθουν δεν θα τους κυνηγήσουν;
Κ. Άρα ο Σταματελόπουλος τέλη του 72 ξέρει για το κίνημα.
Π. Βέβαια ξέρει για το κίνημα.
Κ. Εσείς ξέρετε για το κίνημα γιατί συζητάτε …….

Π. Αφού όλα αυτά τα ξέρει ο Σταματελόπουλος και μου λέει «*κοίταξε να δεις, εσύ τώρα αφού…από πλευράς ασφαλείας. …Θα σου γαμήσω τα φώτα*» λέει. «*πέστους ό,τι θέλουν να το πουν σε εσένα*». Του είχα πει ότι ενημερώνομαι, γιατί αυτός ήξερε καλά ότι με πουτανίστικο τρόπο μου λέγαν από μέσα εκεί «*..οι πούστηδες οι ναυτικοί*». Ήξερε πως δούλευε ο πούστης ο Ιωαννίδης με τα κοπέλια του. Μη νομίζεις ότι είχε πολλά κοπέλια ο Ιωαννίδης, ….αν αφαιρέσεις πέντε έξι σκατόπαιδα, όλοι οι άλλοι δεν ήταν τίποτα. Και μου λέει «πες *τους αυτό το πράγμα πως θα γίνει; Πρέπει να συνεννοηθείς εσύ*»…..ήταν και η αεροπορία στη μέση. Αυτός και πολύ σωστά το πήγαινε, ώστε να οργανωθεί καλά και να τελειώνουμε…

Κ. Ένα λεπτό. Ήταν και οι αξιωματικοί της αεροπορίας στην ομάδα Σταματελόπουλου, αυτό μου είπατε τώρα. Μου είχατε αναφέρει έναν …

Π. Σου είχα πει ότι από την πλευρά της αεροπορίας ήταν ο αντιπτέραρχος Νταλάρας.

Κ. Και από το ναυτικό ήσασταν εσείς;

Π. Δεν μιλούσα από το ναυτικό, εγώ μιλούσα συγκεκριμένα. Του είχα πει «*έχω μια ομάδα*» και θα δεις πόσο έμπιστος ήμουν, του είχα πει ορισμένα πράγματα, μαλάκας δεν ήταν, άκουγε δώθε κείθε, είχε πληροφορίες. Αυτή την ομάδα……

Κ. Εννοούσατε την ομάδα των υποβρυχίων εσείς, αλλά το ναυτικό στην ομάδα Σταματελόπουλου, εκτός από εσάς που ήσασταν τότε απόστρατος, υπήρχε ο…..πέστε τους, ποιοι ήταν…

Π. Δεν υπήρχε κανείς…

Κ. Ο Γκιόκεζας δεν ήταν;

Π. Ο Γκιόκεζας δεν είχε επαφή, ήταν κάτω από….πώς να σου πω, αντιπροσώπευα εγώ και τον Γκιόκεζα και τον Κολιγιάννη και τον άλφα και τον βήτα. Όχι ότι διοικούσα. Εγώ του είχα πει εκείνα που έχω στα χέρια μου. Ούτε για Γκιόκεζα μιλούσα, ούτε για…του είχα πει ότι «*εγώ αντιπροσωπεύω μια ομάδα δέκα, είκοσι αποφασισμένων*».

Κ. Άρα ο Γκιόκεζας δεν είχε άμεση επαφή με τον Σταματελόπουλο;

Π. Ούτε κανείς.

Κ. Ούτε ο Κιοσσές ακόμα περισσότερο. Που είναι ο Κιοσσές … τι διαφορά τάξεως έχετε με τον Κιοσσέ;

Π. Κανείς, αυτοί και ο Κιοσσές και τα λοιπά, ότι ήταν από εμένα…ας το πούμε, δεν θέλω να πω την έννοια…

Κ. Γνωστά ονόματα τώρα, από αυτά όσον αφορά τους αξιωματικούς είναι ο Κιοσσές, ο Γκιόκεζας, εσείς βέβαια, ο Κολιγιάννης…

Π. Ο Αναγνωστόπουλος και αυτός σε αυτήν την κατηγορία…….

Κ. Του έχω στείλει ένα γράμμα του Αναγνωστόπουλου με ερωτηματολόγιο, να δούμε θα απαντήσει;

Π. Δεν είχε σου λέω καμία …..

Κ. Τι γίνεται τώρα με τον Κιοσσέ;

Π. Δεν θέλεις να σου πω για τον Αναγνωστόπουλο; Εγώ δεν μιλάω μαζί σου για τον Αναγνωστόπουλο για συγκεκριμένα πράγματα. Καλά γιατί μαζί με τον Κιοσσέ ήταν και ο μακαρίτης ο γαμπρός του……

Κ. Ο Περβαινάς……..

Π. Όχι μόνο ο Περβαινάς και ο……πως τον λένε που πέθανε το παιδί του, το λεβεντόπαιδο;

Κ. Ο Λογοθέτης.

Π. Ναι.

Κ. Ήταν οργανωμένος ο Λογοθέτης;

Π. Άκουσε με στη συνομωσία δεν ήταν …ήταν άνθρωποι που ήμουν περισσότερο σίγουρος από τον εαυτό μου, γι' αυτό και το απέφευγα σαν ο διάολος το λιβάνι να πω ονό-ματα, γιατί; Ήξερα ότι δεν πρέπει να έχεις εμπιστοσύνη στον κώλο σου με τις διαρροές…

Κ. Κύριε Πετρόπουλε τέλη του 72 ένα σωρό κόσμος, εκτός από αυτούς που τελικά συνελήφθησαν, είχε επαφές με το κίνημα. Και μάλιστα από το στρατό ξηράς ο Σταματελόπουλος, που ήταν επί κεφαλής μιας ομάδας ολόκληρης από εν ενεργεία αξιωματικούς, γνωρίζει για το κίνημα. Από το 72;

Π. Από το 72 γνωρίζει για το κίνημα. Ο μόνος λόγος που ζήτησαν αυτοί ήταν….δεν θυμάμαι τώρα ακριβώς να σου πω πότε ήταν, αλλά πρέπει μετά που ζήτησαν αυτοί να δουν τον Σταματελόπουλο….. Όχι δεν ήθελε να τους δει από πλευράς ασφαλείας… επειδή αυτός ήταν μπλοκαρισμένος, είχε τους δικούς του δρόμους, υπήρχαν αξιωματικοί οι οποίοι φύλαγαν, είχε και δικούς του ανθρώπους. Ήταν άνθρωποι που πήγαιναν μόνοι τους, εθελοντικά, μη συμβεί τίποτα……

Κ. Και τον φύλαγαν…

Π. Ας το πούμε……

Κ. Τι να το πούμε, να το πούμε καθαρά, τον προστάτευαν;

Π. Με αυτήν την έννοια, πως λέμε «στο φίλο μου να μη συμβεί τίποτα». Δεν υπήρχε αυτή η έννοια του αναγκάζω, ήταν καθαρό ότι κάτι στραβό συμβαίνει. Και το στραβό που σου λέω δεν ήταν παίξε- γέλασε…. ότι θα ξεράσει αυτό που ξέρασε, την Κύπρο. Θέλω να σου πω, ότι κάτι κακό μεγάλο θα γινόταν.

Κ. Έχουμε ένα μεγάλο αριθμό αξιωματικών του ναυτικού εν ενεργεία οι οποίοι κάθονται και κουβεντιάζουν πως θα ρίξουν τη χούντα. Το ονομάζουμε αυτό «κίνημα του ναυτικού»;
Π. Για μένα αυτό δεν είναι κίνημα.
Κ. Πώς να το πούμε; Όπως θέλετε.
Π. Κοίταξε να δεις, από τη στιγμή που οι γκόμενες και οι γυναίκες ξέρουν τι συμβαίνει για μένα ξεκινάει το πρόβλημα.
Κ. Πως το ήξεραν αυτό οι γκόμενες και οι γυναίκες;
Π. Μιλάω για άνθρωπο που έχει πεθάνει γιατί αν ήταν ο Αριστείδης, αυτή τη στιγμή θα ήταν εδώ ……
Κ. Τον Κολιγιάννη λέτε;
Π. Ναι. Πάω εγώ με τον Κιοσσέ, ήταν δεν θυμάμαι, η πρώτη – η δεύτερη, γιατί είχα πάει επανειλημμένως ……
Κ. Στο σπίτι του Κολιγιάννη;
Π. Που να πας; Δεν θέλαμε, και το λέω αυτό το πράγμα, επειδή ξέρανε ότι εγώ με τον Κολιγιάννη πήγαινα, με τον Καταγά ή με τον Λυμπέρη. Ήξεραν ότι δεν είχαμε σχέσεις χθεσινές. Από σκατόπαιδα δεκαοχτώ χρονών ήμαστε φίλοι, τι θα πεις εσύ; Γιατί έρχομαι στο σπίτι του φίλου μου; Αυτός ήταν και ο λόγος που σε μερικά προκαλούσαμε με την έννοια αυτή. Ποιος θα μου πει εμένα «γιατί πήγες στου Κολιγιάννη;». «Γιατί ρε πούστη να μην πάω; Μιλάω για γκομενοδουλιές.»
Κ. Μιλάτε για αυτούς που σας παρακολουθούσαν;
Π. Ναι, τι εννοείς, ότι αυτοί δεν ήξεραν τι σχέση έχω εγώ με…ή δεν ξέρει το ναυτικό, για παράδειγμα τι σχέση έχω με τον Καταγά και το Λυμπέρη. Δεν ξέρουν όλοι από το ναυτικό ότι από σκατόπαιδα, από τη Σχολή Δοκίμων….όλοι το ξέρουν.
Κ. Πότε πάτε με τον Κιοσσέ στον Κολιγιάννη;
Π. Στον Κιοσσέ του λέω «*μαζί*», γιατί είχα πάει και νωρίτερα, και μετέπειτα. Μία φορά είχαμε τσακωθεί με τον Κολιγιάννη για να καταλάβεις. Είχαμε τσακωθεί ακριβώς γι' αυτό το θέμα: ότι «*Αριστείδη, σας έχουν από πίσω»* αφού για να με πιστέψει, γιατί ο Κολιγιάννης ήταν παλικάρι, δεν ήταν…αν ήταν ένας που είχε αρχίδια, ήταν ο Κολιγιάννης
Κ. Πάτε στον Κολιγιάννη που είναι φίλος σας και τον εκτιμάτε και τον παραδέχεστε…
Π. Με τον Κιοσσέ …..σχεδόν με τράβηξε για να πάμε…….αυτή είναι η αλήθεια. Γιατί; Γιατί εγώ είχα τσακωθεί. Γιατί είχαμε τσακωθεί; Ε, πάω μια φορά….το κανονίζουμε σε μια ταβερνούλα …αυτά και αυτά.
Κ. Τι του είπατε δηλαδή ότι το ξέρει όλος ο κόσμος;
Π. «*Εσείς»* του λέω *«το έχετε κρυφό καμάρι»,* ξέρεις την παροιμία *«ο κόσμος το έχει τούμπανο».* Εκείνος μου λέει «*άσε, έκαναν λάθος, θα τους γαμήσουμε στους μόλους, αν τολμήσει ο στρατός να βγάλει τίποτα, θα τους γαμήσουμε στο μόλο*». Είχε έρθει και από τη Σχολή Πολέμου και κουνούσε και το {δίπλωμα}….της Σχολής Πολέμου της Αμερικής.
Κ. Πάτε λοιπόν με τον Κιοσσέ και τι του λέτε;
Π. Αυτά, «*σας έχουν στο κατόπι, σας παρακολουθούν συνέχεια*».
Κ. Κύριε Πετρόπουλε που ξέρετε εσείς ότι τους παρακολουθούσαν;
Π. Ε, σου τα είπα. Δεν σου είπα ότι ο Σταματελόπουλος είχε μέσα στην ΚΥΠ άντρο; Από εκεί αυτοί παρακολουθούσαν αυτές τις κινήσεις, μέχρι …είχε μια γκόμενα αμερικανίδα, ελληνοαμερικάνα, και αυτή πίσω εκεί από τον Πύργο είχε ένα διαμέρισμα, και εκεί μαζεύονταν, γινόταν χαμός ……και έρχεται…εμένα μου το είπε ο Σταματελόπουλος, και του λέω «*συνταγματάρχα, τι θα πω; μαλακίες θα πάω να πω;*».
Κ. Έβαλε τον αξιωματικό τον δικό του που είχε στην ΚΥΠ να του πει ….
Π. ….ακριβώς τις συναντήσεις και τα λοιπά…
Κ. Στο σπίτι της φίλης του Αριστείδη του Κολιγιάννη;
Π. Ναι.
Κ. Να σας πω κάτι προσωπικό; Όταν πρωτοδιάβασα του Σκεμπέα του ΑΠΑΕΣΑ το πόρισμα, ανέφερε μέσα την αμερικανίδα, όπου γινόντουσαν οι συναντήσεις στο σπίτι της. Και αυτό που σκέφτηκα ήταν «*μα είναι δυνατόν ελληνοαμερικάνα να μην έχουν εγκλωβίσει, να μην παρακολουθούν το σπίτι αυτηνής*;». Μου είπατε εσείς κύριε Πετρόπουλε ότι αξιωματικός του Σταματελόπουλου στην ΚΥΠ ανέφερε στον Σταματελόπουλο όλες τις κινήσεις των αξιωματικών του κινήματος. Σας τα είπε εσάς και πάτε εσείς με τον Κιοσσέ και τα λετε του Κολιγιάννη ενάμιση μήνα πριν συλληφθεί;
Π. Με τον Κιοσσέ …είπαμε ξανά, πριν και μετά τον Κιοσσέ ότι, είχα πάει για να του πω αυτά τα πράγματα. Τώρα όταν είχα πάει, δεν θυμάμαι, ο Κιοσσές ήξερε και αυτός αυτά τα πράγματα, μάλλον είχε προηγηθεί αυτό που…..και εγώ τσακώθηκα με τον Αριστείδη. Με ποια έννοια τσακώθηκα: «*μη μου κάνεις εμένα τον άντρα, ότι θα πολεμήσουμε. Θα σας γαμήσουν…αν εσύ αντέχεις, οι άλλοι είναι φλωριά και θα διαλυθούν*».
Κ. Τέλη του 72.
Π. Τέλη περίπου.

Κ. Ο Κολιγιάννης δεν το λέει;

Π. Στάσου τώρα, γίνεται εκεί το πράγμα και μου λέει «*θα τους διαλύσουμε». «Μόνος σου ρε; Οι άλλοι θα…και θα μείνεις μόνος σου ρε πούστη….άντε γαμήσου, δεν σου ξαναμιλάω*». Αυτός ήταν ο λόγος που ο Κιοσσές ήρθε πλέον και αυτός, από άλλη πλευρά και μου λέει «*τι θα γίνει, θα τους πιάσουνε», «τι εννοείς;»*

Κ. Από πού τα είχε μάθει ο Κιοσσές;

Π. Ο Κιοσσές είχε κάνει…είχε γνωριμίες και αυτός. Δεν ξέρω……και κοίταξε να δεις, η προσωπική εκτίμηση λέει ένα πράγμα, η αληθινή, η γνήσια. Ένα πράγμα που δεν παίζει ούτε με χώματα ούτε με σκατά ούτε με τίποτα….με τράβαγε για να πάμε στο σπίτι, στον Κολιγιάννη, και πήγαμε το βράδυ….

Κ. Πήγατε στον Κολιγιάννη και τι σας είπε η γυναίκα του;

Π. Φαίνεται αυτή άκουγε, πετάχτηκε έξω και είπε, να φύγουμε από εκεί γιατί ξέρω γω ότι κινδυνεύουμε, κινδυνεύει ο άντρας της και «*τα κινήματά σας*» και λοιπά.

Κ. Άρα τα ήξερε;

Π. Βέβαια τα ήξερε. Μπορεί να μην ήξερε;

Κ. Ο Κολιγιάννης δεν το είπε στον Παπά; Γιατί τον Παπά τον συναντήσατε μετά.

Π. Το λέμε αυτό πριν ένα μήνα και μετά πάλι εγώ τον είδα τον Αριστείδη… ξαναπήγα, αλλά μιλάω τώρα, όταν ξαναπήγα ήταν αρχές 73, πολύ πιο κοντά…

Κ. Δεν κρατάγατε ημερολόγιο; Πού να κρατάτε, …τον όρκο τον είχατε υπογράψει;

Π. Ημερολόγιο να κρατήσω; Να το κάνω τι; Να με πιάσουν και να…;

Κ. Μου είχατε πει την άλλη φορά ότι σας παρακολουθούσαν. Ποιοι σας παρακολουθούσαν; Γιατί σας παρακολουθούσαν;

Π. Άμα πας και πετάξεις την αναφορά που θα δεις στην ΚΥΠ και τους πεις ότι «*είσαστε προδότες». «δώστε τη στον Παπαδόπουλο, σε όποιον κερατά θέλετε*» και σηκώνομαι και φεύγω… Τι θα έκαναν από εκεί και πέρα;

Κ. Τι κάνανε;

Π. Αυτό που σου είπα. Με παρακολουθούσαν, όχι μόνο γι' αυτό που έκανα…γιατί σε αυτούς που λες «*ρε πούστηδες»,* τους φιλαράκους που έλεγα του στρατού*, «όσο κάθεστε εκεί με αυτή τη συμμορία, κάποια μέρα θα ντρέπεστε που περπατάτε».*

Κ. Εννοείτε του Παπαδόπουλου, ή είχε αναλάβει ο Ιωαννίδης;

Π. Πριν αναλάβει ο Ιωαννίδης: «*θα ντρέπεστε γιατί ρε πούστηδες θα έρθει η ώρα…*»…. ήξερα άνθρωπο, τους είπανε να πιάσουνε τον Πετρόπουλο, όχι μια φορά…

Κ. Οι φίλοι σας του στρατού ξηράς……..

Π. Ήξεραν πια την ιστορία των υποβρυχίων…

Κ. Ένα επεισόδιο έγινε με αυτούς που σας παρακολουθούσαν ένα βράδυ έξω από το σπίτι σας. Τι έγινε;

Π. Τους πήρα τα πιστόλια……κάτω από την πόρτα του σπιτιού….δεν πήγαινα εγώ σπίτι, πήγα τρεις η ώρα ή τέσσερις, η γριά η μάνα μου, δεν κοιμόμουν σπίτι….η μάνα μου ήταν μια γυναίκα που είχε δει τον πατέρα της να τον σκοτώνουν οι Βούλγαροι, μπροστά της, και είχε πάθει.

Κ. Από πού είστε κύριε Πετρόπουλε, ποια είναι η καταγωγή σας;

Π. Η καταγωγή μου; Ο πατέρας μου ήταν από το Σιδερόκαστρο της Μεσσηνίας. Εκεί σκότωσαν τον παππού μου οι Γερμανοί. Η μάνα ήταν από την Κιμαλιά, τη σημερινή Ηράκλεια. Το όνομά της ήταν Καπετάνιου.

Κ. Πού είναι η Ηράκλεια;

Π. Από τας Σέρας είκοσι χιλιόμετρα, στα σύνορα. Και αυτοί ήταν πλούσιοι άνθρωποι… … τώρα πάμε από το ένα θέμα στο άλλο …

Κ. Στο ίδιο θέμα είμαστε, θέλω να μου πείτε πως εξελιχθήκατε …

Π. Μαλακίες τώρα, πως εξελίχθηκα….Αυτή ήταν στα αντάρτικα, … Μακεδονικά ας πούμε. Ο παππούς μου ήταν ο Γιώργης ο Καπετάνιος. Ήταν στο Μακεδονικό Αγώνα και με το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Κ. Πολεμούσε τους κομιτατζήδες θέλετε να πείτε. Ήταν στην αρχή του προηγούμενου αιώνα και πολεμούσε στο βάλτο και λοιπά…

Π....Μακεδονικό και είχε και λεφτά και όπλα και λοιπά. Και όταν έγινε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος …τους κομιτατζήδες τους ξέρεις, δεν χρειάζεται να σου πω….

Κ. Σκότωσαν τον παππού σας αυτοί;

Π. Τότε είχαν κεραμίδια, και για να κρύβουν τα όπλα βγάζανε τα κεραμίδια και βάζανε πρώτα τα όπλα. Και όταν έγινε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, τώρα μιλώ για το '14. Κείνα τα μέρη ακόμη ήταν υπό κατοχή. Πήγαν εκεί σύντροφοι και φίλοι «*θα σας καθαρίσουνε*», και πήρε τη γυναίκα του με έξι παιδιά. Είχε γίνει, δε θυμάμαι τώρα, ένα επεισόδιο… και προτίμησε να γίνει όμηρος για να γλιτώσει. Τότε τα τρένα αυτά που τους κουβαλούσαν δεν είχαν σκεπάσματα, ήταν τα βαγόνια μισά, και πήρε ότι ρούχα είχε για να γλιτώσει. Ο μικρός αδερφός, (ήταν τέσσερα κορίτσια και δύο αγόρια), ο Απόστολος, αυτός που τραυματίστηκε στο Ρούπελ, τον έσωσε ο Θεός, αυτός ήταν μικρό παιδάκι. Εκεί στο βαγόνι σε ένα σταθμό ζήτησε νερό ελληνικά.

Και αυτό το ακούει ένας, γιατί αυτοί τότε δεν ήταν να ακούσουν ελληνικά, και πάνε και…τον βουτάνε. Ποιόν νομίζεις ότι βουτάνε…υπήρχαν πληροφορίες, αυτός ήταν καμουφλαρισμένος, ήταν ο Γιώργης ο Καπετάνιος…και με το νερό και με αυτά, πλακώνει μια ομάδα …

Κ. Για να γλιτώσει η οικογένεια, πάει ο παππούς…

Π. Έχεις δει βούρδουλα βουλγάρικο; Ένα παλούκι τόσο, δέρμα από βόδι και στην άκρη έχει αιχμηρά σίδερα δεμένα…μπροστά στα παιδιά και στη γιαγιά τους, γι' αυτό αγαπώ τους Σέρβους. Και τον γδάρανε από πάνω μέχρι κάτω. Τους πήραν σε ένα χωριό έξω από τη Σερβία, μια μάνα με έξι παιδιά, και εκεί στο σταθμό ήρθε ο συνταγματάρχης Σέρβος. Αυτά κάνουν οι πούστηδες - γι' αυτό χτυπούν τη Σερβία - και τους πήρε στο σπίτι του. Αυτός είχε έξι παιδιά, και τους έζησε τέσσερα χρόνια.

Κ. Δώδεκα παιδιά στο σπίτι;

Π. Γι' αυτό όταν τέλειωσε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος το 18, της έλεγε της γιαγιάς μου «*μην πάτε, τα έχουν ρημάξει όλα, δεν θα βρείτε τίποτα», «όχι θα πάω στην πατρίδα μου».* Και ο πατέρας μου, ο παππούς μου λάθος, είναι θαμμένος σε ένα χωριό έξω από το Ζαν… η μάνα μου πέθανε το 83, τι είχε πάθει; Μια γριά. Τέλος πάντων, την τσάκισα εγώ περισσότερο, όχι τίποτα άλλο «*θα σε σκοτώσουν, θα σε κάνουν…».* Είκοσι μέρες πριν πεθάνει, μου είχε πει παλιά «*θα με πας στον πατέρα του… ξέρω εγώ, ξέρω το σταθμό, ξέρω που είναι θαμμένος*», μέχρι την τελευταία στιγμή … και να έρχομαι εδώ και να μου λέει, λες και ήταν μικρό, «*θα με πας στον πατέρα μου;»*

Κ. Στο Ζάγκρεμπ;

Π. Σε δεκαπέντε μέρες την πήγα στο νοσοκομείο.

Κ. Πού μεγαλώσατε;

Π. Γεννήθηκα στας Σέρρας, ο πατέρας μου ήταν στη Νιγρίτα, ήταν τότε οικονομικός υπάλληλος, ο πατέρας μου ήταν του ένα γεννηθείς, ο μεγάλος εθνάρχης ήταν ο Στάλιν…

Κ. Και φύγατε από εκεί για τη Σχολή Δοκίμων….

Π. Όχι, εκεί κάθισα….και μετά τον μεταθέσανε στην Αρνέα της Χαλκιδικής και από εκεί γυρίσαμε μόλις τέλειωσε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος.

Κ. Πόσα αδέρφια;

Π. Δύο. Και μια αδερφή.

Κ. Είπατε την άλλη φορά ότι είχατε στο σόι σας ανθρώπους από όλες τις παρατάξεις, δηλαδή;

Π. Από κομμουνιστές ξέρεις;

Κ. Ξέρω.

Π. Το έχεις ακούσει το όνομα του Θανάση του Γκέλιου;

Κ. Όχι.

Π. Διοικητής της 11ης Μεραρχίας, έφυγε από το σπίτι μας στην Αρνέα για να πάει να καταλάβει τη Θεσσαλονίκη … ο Λιόλιος μετά, έσωσε και τον πατέρα μου τότε. Ξάδερφος της μάνας μου, και αυτός από εκεί.

Κ. Στον εμφύλιο ή στην αντίσταση κατά των Γερμανών;

Π. Και στην αντίσταση και στον εμφύλιο. Στην αντίσταση από τα Κερδίλια, ήταν το πρώτο χωριό που το κάψανε οι Γερμανοί και έφερε αντίσταση. Ήταν δάσκαλος εκεί ο ξάδερφος της μάνας μου. Πιάσανε όλους τους άντρες, τους κάψανε οι Γερμανοί, αυτός κατόρθωσε να φύγει…

Κ. Πρώτος ξάδερφος της μάνας σας, κομμουνιστής αντάρτης…

Π. Σου είπα γνωστός, αν ρωτήσεις εκεί, ένας τύπος τύπου Βελουχιώτη. Δηλαδή τι εννοώ …

Κ. Στην ψυχή, ωραίος….

Π. Άντρας…. αυτός έπιασε άχτι με τον πατέρα μου, δηλαδή τον είχαν σκοτώσει κομμουνιστές, για ποιο λόγο; … Είχε ελευθερωθεί εκεί η περιοχή, μόλις τέλειωσε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος ……

Κ. Άρα κύριε Πετρόπουλε μεγαλώνετε σε ένα σπίτι όπου κυκλοφορούν κομμουνιστές, κυκλοφορούν αντάρτες, όλων των ειδών και πολιτικών αποχρώσεων άνθρωποι. Και ο πατέρας σας ένας δημόσιος υπάλληλος προσπαθεί να επιβιώσει με την οικογένειά του. Εσείς μπαίνετε στη Σχολή Δοκίμων σε πέντε χρόνια από τότε, το 51, και βγαίνετε το 55. Έχω μερικές ερωτήσεις να σας κάνω. Ο Σταματελόπουλος ήθελε και όλοι οι άνθρωποι και οι αξιωματικοί που συμφωνούσαν μαζί του, μεταξύ των οποίων και εσείς, θέλανε να ρίξουν εκείνο το καθεστώς για να φέρουν τι;

Π. Να πέσει το καθεστώς εκείνο, να δημιουργηθεί μια κατάσταση μεταβατική, ξέρω γω πόσο υπολογίζεται τότε με τις συζητήσεις – έξι μήνες – ένα χρόνο – και να διαλέξουν, να διαλεχτούν τι είναι ας το πούμε ο Αντώνης; Είναι λεβέντης; Εσύ, εσύ, εσύ.

Κ. Τι να διαλέξουν δηλαδή; Να διαλέξουν τους πολιτικούς;

Π. Κάποιους πολιτικούς, κάποιους μη πολιτικούς ανθρώπους οι οποίοι έχουν παραδοχή …

Κ. Παραδοχή από ποιους; Από τον κόσμο ή από αυτούς που μαζί με το Σταματελόπουλο θα παίρνανε την εξουσία; Γιατί ουσιαστικά ο Σταματελόπουλος θα έπαιρνε την εξουσία, θα κρατούσε την εξουσία, μα το ίδιο δεν έλεγε και ο Ιωαννίδης; Πέστε μου για τον Ιωαννίδη πως ήλεγχε τις ένοπλες δυνάμεις ο Ιωαννίδης;

Π. Όχι, είναι τελείως διαφορετικό. Πες ότι έκανε ο Σταματελόπουλος μια κίνηση και πετύχαινε. Ας κάνουμε την υπόθεση αυτή για να σου αποδείξω τι θέλω να πω. Έκανε μια κίνηση και πετύχαινε, τι θα έκανε; Θα έλεγε «αύριο να κάνουμε τι, σε ένα κράτος μπορντέλο». Ήξερε και από τους πολιτικούς. Εδώ έρχεται και λέει ο καθένας ότι «εγώ έκανα αντίσταση»…… Το ναυτικό … όταν πήγα για πρώτη φορά ήθελα, δηλαδή περισσότερο επηρεασμένος από αυτά που έγραφε στις εφημερίδες…

Κ. Ο Σταματελόπουλος ε;

Π. Και επειδή του είπαν και αυτοί ορισμένα πράγματα..

Κ. Πήγατε να τον συναντήσετε..

Π. Συναντηθήκαμε και σου είπα ότι…..γιατί ακόμη τότε ήταν ο Παπαδόπουλος, δεν ήταν ο Ιωαννίδης…αυτό ακριβώς που είπες εσύ και μετά τον ρώτησα ό,τι μου είπες εσύ. Και μου λέει *«κοίταξε…υποτίθεται ότι ξεκινήσαμε»,* αυτός ήταν μέσα*, «ξεκινήσαμε και τότε για αυτήν την υπόθεση, να τελειώνουμε ένα δύο χρόνια, να ξεκαθαρίσει το πράγμα να έρθουν οι καλοί. Και τα κάναμε σκατά»..*

Κ. 21η Απριλίου;

Π. Ναι. «*Ξεκινήσαμε, αλλά τότε ξεκινήσαμε με το πού το πάμε, θέλουμε αυτό*» και αυτός ήταν ας το πούμε, όπως και εγώ δηλαδή, γιατί ο Σταματελόπουλος δεν είναι από καμιά οικογένεια…. η οικογένεια του Σταματελόπουλου είναι της επανάστασης. Και είχε θυμάμαι μια … βλέπω τη φωτογραφία του Σταματελόπουλου, τον πρόγονό του, και άμα τον κοιτάω στα μάτια, σκύβω έτσι ……

Κ. Αυτά έλεγε όταν συναντηθήκατε, επί Παπαδόπουλου.

Π. Και μετά. Είχε μια φωτογραφία, όχι φωτογραφία, αυτά τα…ζωγραφιές με τα χαντζάρια εκεί … «*όταν τον βλέπω εκεί..»* μου λέει…

Κ. Ζει τώρα ο Σταματελόπουλος;

Π. Μου είπαν ότι πέθανε.

Κ. Άμα ζει πάμε μαζί να τον δούμε;

Π. Οπωσδήποτε.

Κ. Συναντηθήκατε λοιπόν και πειστήκατε ότι αυτός ο άνθρωπος…..

Π. Κοίταξε, μη με βλέπεις έτσι, εγώ είμαι άπιστος Θωμάς. Μη νομίζεις ότι θα μου πεις εσύ κάτι και θα το…

Κ. Ρωτήσατε για μένα κανένα; Πήρατε κανένα τηλέφωνο;

Π. Α, ρε….

Κ. Γιατί δεν πήρατε;

Π. Έτσι.

Κ. Έπρεπε να πάρετε, δεν κάνατε καλά.

Π. Γιατί, θα σε φοβηθώ;… Έναν πήρα….

Κ. Τον Χρήστο; Τον Κιοσσέ;

Π. Όχι, τον Καταγά.

Κ. Δε ρωτάω τι είπε.

Π. Και επειδή είσαι Πασοκτζής και εκείνος ΝΔ, δεν τον πήρα για να…..και θα στο πω: στη γιορτή του τον πήρα να του πω χρόνια πολλά και μου λέει «*έλα Στάθη*», ευχές ταυτόχρονα και από τους δύο, «*εγώ σε αγαπάω*»..

Κ. Και αυτός σας αγαπάει, και ο Λυμπέρης, με τον Καταγά δε μίλησα. Ο Λυμπέρης μου είπε για εσάς. Μου λέει *«μην του πεις τίποτα»* του λέω «*τι να μην του πω; Να κρυφτώ πίσω από το δάχτυλό μου;»*.

Π. Α, μου λέει *«είναι καλό παιδί, καλό παιδί, αν και ήταν Πασοκτζής», «και λοιπόν»* του λέω*, «και εσύ είσαι ΝΔ, και λοιπόν τι έγινε;». «Αλλά»* λέει *«δεν έχω ακούσει ποτέ κακό»*.

Κ. Την άλλη φορά μου είχατε πει ότι μικροί αξιωματικοί του στρατού ξηράς κλαίγανε όταν βλέπανε και μαθαίνανε για τα βασανιστήρια που έκανε η ΕΑΤ - ΕΣΑ;

Π. Κλαίγανε όχι μόνο γι' αυτό. Το πολύ το κλάψιμο ήταν, (στο λέω με την έκφραση για να καταλάβεις, τους διέλυε, δεν είπα ότι ήταν Τσουτσάνηδες αλλά είναι σα να τους έμπηγες μαχαίρι) ….όταν έγινε το 74…

Κ. Το κυπριακό εννοείτε… Πέστε μου κύριε Πετρόπουλε εσείς, σαν αξιωματικός καριέρας που ήσασταν, πως εξηγείτε ότι ο Ιωαννίδης ήλεγχε τις ένοπλες δυνάμεις; Πως τις ήλεγχε;

Π. Πολύ απλό. Η ηγεσία των ενόπλων δυνάμεων, στρατού – αεροπορίας και ναυτικού, τσελεμεντέδες όλοι. Το τομάρι τους και μόνο, τίποτα άλλο.

Κ. Και υπάκουαν σε έναν ταξίαρχο;

Π. Ταξίαρχο; Σε λοχία υπάκουαν.

Κ. Πως το εξηγείτε αυτό;

Π. Διεφθαρμένοι άνθρωποι που τους βάζανε και ο Παπαδόπουλος και ο Ιωαννίδης να ελέγχουν ο ένας τον άλλο. Αν δεν ήταν διεφθαρμένοι, πως θα τους έλεγχαν; Διεφθαρμένοι άνθρωποι, καριερίστες……μη νομίζεις, ο άλλος καταλαβαίνει. Δε βάζει σε μια θέση άνθρωπο σωστό, γιατί ο άνθρωπος ο σωστός αντιδρά. Η διαφθορά είναι που σε ελέγχει.

Κ. Εν τούτοις βάλανε τον Περβαινά αρχηγό του ναυτικού.

Π. Δεν είχαν επιλογή. Βρέθηκε αυτός, τότε ήταν κάπου εκεί στο ΓΕΕΘΑ, και όταν έγινε η κατάσταση, αυτόν βρήκαν μπροστά τους, και του είπαν «*να σου δώσουμε τανκς*» και ο Περβαινάς είπε «*εγώ να πάω με τανκς στο Αρχηγείο; Ας με φάνε. Άμα πάω…θα τους σκοτώσω*». Εκεί και τον φοβήθηκαν στη μετέπειτα εξέλιξη.

Κ. Ο Μαργαρίτης κάθισε τέσσερα με πέντε χρόνια αρχηγός του ναυτικού. Ποιος ήταν ο ρόλος του;

Π. Ο Μαργαρίτης… θα μου επιτρέψεις μια παρενθεσούλα, όταν λες έρευνα τι εννοείς;

Κ. Ψάχνω να βρω απαντήσεις σε ερωτήματα. Γιατί έχουμε μια διαφορά οι δυό μας, βγήκαμε από το ίδιο σχολείο…έχουμε μια διαφορά …

Π. Δέκα ετών; Δώδεκα;

Κ. Μπήκα το 62.

Π. Εγώ μπήκα το …άρα λοιπόν δώδεκα.

Κ. Έντεκα χρόνια…έντεκα χρόνια στη δικτατορία είναι μεγάλη υπόθεση…είναι πολλά.

Π. Όταν μπήκες εσύ δεν υπήρχε δικτατορία.

Κ. Δεν υπήρχε αλλά όταν βγήκα, σε ένα χρόνο έγινε. Δεν πήρα χαμπάρι πολλά.

Π. Ε, ήσουν νιάνιαρο.

Κ. Και ψάχνω να βρω τι έγινε.

Π. Πως εννοείς την έρευνα;

Κ. Θέλω να γράψω μια εργασία.

Π. Τι θέλεις να βρεις;

Κ. Την αλήθεια, την πραγματικότητα.

Π. Είναι η προσέγγιση της αλήθειας. Όσο μπορεί ο άνθρωπος. Το τηλέφωνό μου δεν θα το βρεις στον κατάλογο. Σε ρώτησα που το βρήκες;

Κ. Το είπα μόνος μου. Ξέροντας ότι σας αγαπάει, ήξερα ότι αυτό θα βαραίνει. Ο Λυμπέρης δεν θα έδινε το τηλέφωνο στον οποιονδήποτε, σας αγαπάει.

Π. Ο Λυμπέρης στην κατάθεση της μήνυσης είναι ένας από τους ελαχίστους που είπε την αλήθεια. Ελαχίστους, ούτε μετρημένοι. Όταν θα δεις τη μήνυση είναι εκατόν πενήντα άτομα μέσα. Και ο …Φέτσης έχει πεθάνει, μαρτύρησε. Μαρτύρησα και εγώ από πάνω, αλλά εσείς δεν καταλάβατε……. Δε θα το πω ρε, θα περιμένω εσύ να μου το πεις. Μιλήσαμε μέχρι τώρα, ποιος πρόδωσε το κίνημα;

Κ. Ποιος να το προδώσει; Οι ίδιοι που το κάναν το προδώσανε;

Π. Είδες εσύ έναν να βγει μέχρι σήμερα, από το 73 και να πει *«από εκεί έφυγε το θέμα»*; Όλοι μασάν τα λόγια τους, πόσοι από δω και πόσοι από εκεί… *«ρε μάγκες είσαστε του κινήματος του ναυτικού; Αν είσαστε μάγκες….»*. Δε λέω όλοι, ήταν και καλά παλικάρια, μπήκαν μέσα στο αλισβερίσι και χάθηκαν «*πούστηδες δε μπορέσατε να βρείτε ποιος;»*

Κ. Τι ποιος; Αφού το ήξεραν χίλιοι. Αν προσέξατε σε αυτήν την εργασία εκεί που μιλάει για την προδοσία, λέει «*πιάσανε εξήντα εννιά αλλά το ήξεραν εκατόν τριάντα*». Εκατόν τριάντα βρήκα εγώ. Με αυτήν την έρευνα έχω βρει άλλους τριάντα που μου είπατε εσείς. Το ήξεραν όλοι. Δεν υπήρχε προδοσία, το ήξεραν.

Π. Υπήρχε καθαρή προδοσία.

Κ. Υπήρξε άνθρωπος που πήγε και είπε «*αύριο…»;* Αφού ήξεραν.

Π. Θα τα γυρίσουν. Ποιος ήταν ο κύριος; Είπαν όλοι ήξεραν - δεν ήξεραν…όλοι έτσι λένε. Εσύ δεν ήσουν στο κίνημα του ναυτικού;

Κ. Όχι δεν ήμουν..

Π. Ήσουν όπως κι εγώ εντάξει. Άμα θες να κάνουμε αυτή τη δουλειά, κι εγώ μαζί. Όχι μαλακίες και διαταγές επιχειρήσεων. «Ρε, τι διαταγές επιχειρήσεων; Ρε υπάρχει συνωμοσία με διαταγές επιχειρήσεων;». Θέλω να σου πω τώρα, τρικολόρε.

Κ. Ποιος το πρόδωσε το κίνημα;

Π. Ποιος ήταν ο καπελαδόρος; Ποιος ήταν ο πολιτικός;

Κ. Ο Αβέρωφ;

Π. Ναι. σοφία θέλει ρε; Ο Σταματελόπουλος μου λέει εμένα *«πρόσεξε»*. Ο Σταματελόπουλος πότε; Το 72. Πώς ήξερε ότι ήταν καταδομένο από τον Αβέρωφ;

Κ. Το 72 ακόμα το ήξερε ο Αβέρωφ;

Π. Ο Σταματελόπουλος το ήξερε ότι είναι καπελωμένο.

Κ. Ναι αλλά τον είχαν προσεγγίσει τον Αβέρωφ τότε; Τον είχαν προσεγγίσει, ε; Τον είχαν πιάσει;

Π. Ποιόν; Ρε εμείς θα μιλάμε χρόνια μου φαίνεται στο τέλος. Μέχρι να πεθάνω εγώ που είμαι πιο μεγάλος, εμείς θα μιλάμε χρόνια γι' αυτά. Ο Αβέρωφ ήταν αυτός.

Κ. Πως το ξέρετε αυτό;

Π. Δε μου λες, δεν σε ρώτησα: χθες στο τηλέφωνο μου είπες «*γαμώ την Παναγία μου, να γράψω ήρθα*». Μη βρίζεις, εσύ πιστεύεις στο Χριστό;

Κ. Δεν προλαβαίνω.

Π. Μαλακίες. Κάθετα. Πιστεύεις στην ορθοδοξία, ναι ή όχι;

Κ. Με προβληματίζει πολύ στα δευτερόλεπτα που μου μένουν κενά να σκεφτώ τέτοιο πράγμα. Γιατί δεν έχω προλάβει να το σκεφτώ ακόμα.
Π. Θα το προλάβουμε μαζί να το σκεφτείς καλά.
Κ. Γιατί με ρωτάτε όμως για πέστε μου;
Π. Τι να σου πω ρε Αντώνη, τι σου φταιει η Παναγία εδώ χάμω;
Κ. Σιγά τα κάστανα, εκατό φορές την έχετε βρίσει.
Π. ΩΩΩ, Ποιος εγώ; Όχι. Καταλαβαίνω με ποιο τρόπο το λες.
Κ. Τι διαφέρει ο δικός μου με το δικό σας;
Π. Θα το δεις. Τότε, μιλάμε γι' αυτήν την περίοδο που με ρώτησες πριν, που ήρθε κουμπάρος κι αυτός, Κεφαλλονίτης, που κι αυτός είναι αξιωματικός του ναυτικού σαν κι εσένα, δηλαδή συμμαθητής του Λυμπέρη.
Κ. Ποιος;
Π. Ο Κεφαλλονίτης ο Αλέξανδρος. Μου φαίνεται έγινε εφοπλιστής. Αυτός μου είπε…εγώ δεν είχα….Είχα άλλο πρόγραμμα. Αλλά αυτός ήταν φίλος, τον είχα παντρέψει, ήμαστε μαζί στην Αμερική, ήταν με το πρώτο υποβρύχιο… γνωριζόμαστε από δώδεκα χρονών παιδιά, πριν μπούμε στη Σχολή Δοκίμων, οικογενειακά, αλλά όταν είχε έρθει αυτός εκεί ήταν δεύτερος μηχανικός…και μετά όταν ήρθαν οι ώρες για παντρολογήματα «*θα μας παντρέψεις*;», άμα στο ζητάει φίλος σου τι θα πεις, όχι; Και όταν έφυγα εγώ το 71, δε μιλάμε…
Κ. Καλά με ποιόν μιλάτε;
Π. Με κανέναν.
Κ. Με τον Γκιόκεζα δε μιλάτε, με τον Αναγνωστόπουλο δε μιλάτε…γιατί αυτοί με ενδιαφέρουν.
Π. Μη βάζεις τον Γκιόκεζα ….
Κ. Δεν ξέρω τι να πω γιατί αυτοί είναι μεγάλοι, όλοι εσείς είστε μεγάλοι για μένα.
Π. Για μένα ο Αναγνωστόπουλος είναι μικρός, τέσσερις τάξεις κάτω από μένα.
Κ. Ο Γκιόκεζας πιο πάνω από εσάς;
Π. Διοικούσα δικιά μου, δηλαδή τέσσερα χρόνια: Παπάς, Γκιόκεζας….
Κ. Ο Γκιόκεζας δεν είναι κοντούλης;
Π. Ναι, δυναμικό παιδί.
Κ. Υπαρχηγός του Παπά; Επί αρχηγίας Παπά ήταν υπαρχηγός στο ΓΕΝ;
Π. Αρχηγός του στόλου ήταν και ήταν αυτός που είχε το αντιτορπιλικό το βράδυ που έγινε το πατατράκ, που συναντηθήκαμε το βράδυ δέκα η ώρα εδώ και το πρωί το αντιτορπιλικό ήταν στη Τσαμαδούρα.
Κ. Για να φύγει;
Π. Όχι για να φύγει, ήταν το αντιτορπιλικό στην Τσαμαδούρα και συναντηθήκαμε δέκα η ώρα το βράδυ, πριν γίνουν οι συλλήψεις…
Κ. Γιατί συναντηθήκατε;
Π. Είχαμε συναντηθεί πιο πάνω εδώ και του είπα «*Θανάση, εγώ δεν κοιμάμαι στο σπίτι. Προσέξτε γιατί συμβαίνει κάτι*».
Κ. Εσείς ξέρατε ότι θα αρχίσουν συλλήψεις;
Π. Όχι.
Κ. Γενικά φοβόσασταν;
Π. Τι δηλαδή πρέπει να έχεις στάμπα επάνω; Μυαλό δεν έχεις; Με αυτούς που ήθελα να συνδεθώ είχαμε συνθηματικές μαλακίες..
Κ. Με ποιους εννοείτε;
Π. Με όλους αυτούς, δεν είχα εγώ τόσα παλικάρια εδώ στη βάση που πηγαίνω;
Κ. Αξιωματικούς και υπαξιωματικούς της βάσης;
Π. Και μερικοί υπαξιωματικοί θηρία, τους δένανε όλους.
Κ. Από τους αξιωματικούς ποιους είχατε στη βάση;
Π. Στη βάση όλοι.
Κ. Ποιοι δηλαδή;
Π. Είτε τον Περβαινά είτε τον Δριτσάκο είτε τον άλφα ή το βήτα, ένα σωρό.
Κ. Όχι «*είτε*». Με ποιους είχατε μιλήσει; Σας αγάπαγαν όλοι, άλλο αυτό και άλλο να έχετε προσυνεννοηθεί.
Π. Μια στιγμή. Δεν έχετε έννοιες συνωμοσίας, όχι ότι εγώ είμαι συνωμότης, όχι. Αλλά η έννοια ας το πούμε «συνωμοσία», όσο λιγότερο μιλάς, όσα λιγότερα ονόματα αναφέρεις τόσο καλύπτεις μια κατάσταση. Δεν μπορούσα εγώ να πω….όταν ξέρω εγώ ότι αν μιλήσω στον Κώτσο στον Μήτσο και στο Γιάννη και του πω ότι αυτή τη στιγμή ….ξέρω ότι το τομάρι μου το έπαιζα….
Κ. Εννοείτε γιατί οπλοφορούσατε τότε και δεν σας πιάνανε;

Π. Όχι…αφού ήμαστε συνωμότες. Σου είπα προηγουμένως για τον ….., που τον τιμώ, μοναδικός….τα ξημερώματα της ημέρας των συλλήψεων, πριν κατεβώ στο ναύσταθμο, μιλάμε για το 73, κάτω εκεί από το παλιό μου σπίτι, 3η Σεπτεμβρίου, έξι ώρα…

Κ. Πριν κατεβείτε το 73 στο ναύσταθμο, το Μάιο, εσείς… γιατί να κατεβείτε στο ναύσταθμο.

Π. Θα σου απαντήσω. Για να τους πιάσω, ποιοι ήταν αυτοί; Να τους πιάσω και να τους δέσω.

Κ. Ποιους να δέσετε;

Π. Ποιους να δέσω; Αυτούς που ήρθανε όταν κατέβηκα και είχε μπλοκάρει για πρώτη φορά και από την πλευρά του Περάματος και ….οι διμοιρίες του στρατού. Να τους πω «*ελάτε μέσα άμα θέλετε».* Το βράδυ λοιπόν εκείνο δέκα η ώρα με το Γκιόκεζα, να ήμαστε απίκο και τα λοιπά… «*αυτοί είναι της οικογένειας; Θα μας δέσουν όλους και δεν θα προλάβουμε να πούμε τίποτα».*

Κ. Του είπατε εσείς του Γκιόκεζα.

Π. «*Γιατί κάθεστε εδώ και δεν το σκάτε;»*

Κ. Στο αντιτορπιλικό που ήταν άροδο. Την παραμονή των συλλήψεων;

Π. Την παραμονή, δέκα η ώρα το βράδυ.

Κ. 22 Μαΐου του 73.

Π. Δεν κοιμόμουν στο σπίτι, όχι για τίποτα άλλο, πέστο εγωισμό, ότι είμαι εγωιστής. Να με χτυπήσει τώρα λοκατζής; Τι σκατά άλλο θέλεις; Να μου τη στήσει αστυνόμος και να με πιάσει στο κρεβάτι; … «*Αφού ξέρεις την κατάσταση, θα σου την πέσουν στο σπίτι σε ένα λεπτό σε δυό λεπτά*» …

Κ. Του Γκιόκεζα, και δεν άκουσε ο Γκιόκεζας. Δεν κατέβηκε. Σε ξενοδοχείο κοιμόσασταν;

Π. Και του έλεγα «*πάρε τη μάνα μου και πες της…».* Κανείς δεν με πήρε, τέσσερις η ώρα με πήρε ένας άσχετος και μου λέει «*από το ναύσταθμο είμαι*»

Κ. Κανείς δεν σας πήρε να σας ενημερώσει ότι γίνονται συλλήψεις;

Π. Ποιος να με ενημερώσει; Τους ψέλνανε σα βλίτα. Καμία αντίδραση.

Κ. Πώς το εξηγείτε αυτό;

Π. Εξηγώ αυτό που σου είπα, αν ήταν κίνημα ή αν ήταν «φούντα». Η χούντα έβγαζε πιστόλι, η «φούντα» τι έκανε; Να βγάλει ένα μαχαίρι…

Κ. Κύριε Πετρόπουλε ένα λεπτό, να μην είμαστε άδικοι. Το ίδιο πράγμα μπορείτε να πείτε για τις 21 Απριλίου. Όταν βγήκαν τα τανκς δεν ξεσηκώθηκε ο λαός να πολεμήσει τα τανκς. Λοιπόν ας το αφήσουμε αυτό.

Π. Το λαό μην τον αγγίζεις, μη λες πράγματα που δεν έχεις καταλάβει. Ο λαός, τι να καταλάβει; Να σηκωθεί ο λαός; Με ποιόν; Όπως βουρκώνουν σήμερα; Τι γίνεται! Ο λαός … έβλεπα εκείνους τους μαλάκες της Σχολής Δοκίμων, κάποιοι είναι μαλάκες. Ο άλλος τώρα πάει να βγάλει το μεροκάματο και ιδρώνει από το πρωί μέχρι το βράδυ, και στέκεται στο ΙΚΑ, στέκεται στις εφορίες…αυτός ο άνθρωπος πότε θα ισορροπήσει; Όταν το μεροκάματο … το παιδί του πεινάει, πότε θα σκεφτεί αυτός ο άνθρωπος; Γι' αυτό το λαό μιλάμε; Αυτός ο λαός το έχει αποδείξει χίλιες φορές όταν πολεμάει αλλά…

Κ. Με το Γκιόκεζα γιατί δεν μιλάτε;

Π. Όταν πήγα εγώ στον Κεφαλλονίτη, ως φίλος πήγα, μη νομίζεις ότι πήγα για να πάρω λεπτά. Ένα καράβι είχε, τέσσερα πέντε φτιάξαμε. Άσχετα που δεν μιλάω, ένα καράβι που πήρα εγώ στο Αμβούργο κράτησε την εταιρία. Και μου είπε «*Στάθη μισό μισό*» και του είπα «*άκουσε ρε μαλάκα, σε έχω παντρέψει, είσαι κουμπάρος μου, αφού το ξέρεις ότι δεν θέλω εγώ λεφτά».* Το είπε όμως. Πενήντα – πενήντα. Γιατί δεν μιλάμε; Έγιναν πέντε καράβια …

Κ. Ο Γκιόκεζας τι σχέση έχει;

Π. Κάτσε να δεις. Γιατί δεν μιλάμε; Είχαμε τάνκερ, ένα ήταν παλιό, εικοσάρι και οι μπουλμέδες είχαν ραγίσει….παίρνω το αεροπλάνο και πάω εκεί….το ίδιο καράβι. Του λέω «*Αλέκο εγώ θα φύγω, το καράβι δεν αντέχει»…*

Κ. Του Κεφαλλονίτη..

Π. Ναι, «*δεν αντέχει και πρέπει να το φέρουμε να του κάνουμε δεν ξέρω και γω τι», «εντάξει τώρα φύγε*». Φεύγω εγώ να πάω, αφού είχαμε συμφωνήσει, του λέω «*να το γυρίσουμε πίσω το καράβι ή να το πουλήσουμε, δεν ξέρω τι θα το κάνουμε*». Ενώ μιλούσαμε, φέρνει το καράβι, το φορτώνει και το στέλνει στην Αμερική. Και τι συμβαίνει; Εγώ τώρα ο μαλάκας, … είχαμε συμφωνήσει, το καράβι δεν ήταν για φόρτωμα. «*Τι;»* του λέω, *«τι είπες ρε μαλάκα; ρε πούστη, τι δολάρια θα πάρουμε από την ψυχή αυτών των ανθρώπων;».* Στρίβει το καράβι και πάει στην Αμερική, όταν γύρισε του είπα «*άντε γαμήσου ρε πούστη. Να με βρει εμένα η εταιρία. Γιατί δεν μου το έλεγες; Να μπω εγώ μέσα.».* Είχα γυρίσει από την άλλη συμφορά από πάνω. Βουλιάζουν στην περιοχή που ήταν το καράβι, τρία καινούρια καράβια. Αρχίζει και παίρνει τηλέφωνο τη μάνα μου, *«να έρθει ο Στάθης*». Η μάνα μου «*βρε Στάθη τι έχεις πάθει;».* Παίρνει τη μάνα μου και της λέει «*αν δεν έρθει ο Στάθης θα αυτοκτονήσω». «Μη μου τον δίνεις*» της λέω. Και ο πούστης τι έκανε; Βάζει τον καπετάνιο, με άδεια του κώλου…..σκέφτηκα να μην πνιγούν τα παλικάρια γιατί παρακολουθούσα εδώ……στο καράβι είχαν σπάσει τα πάντα, είχε μείνει μόνο το καλώδιο του πηδαλίου. Από εδώ συνδέομαι με τον καπετάνιο που βρισκόταν το καράβι Αργεντινή και του λέω «*μάγκα μου, όπου βρεις ακτή κεντράρισε το και ρίξε το έξω το*

καράβι». Μόλις ακούει ο καπετάνιος «*που είσαστε Καπετάν Στάθη; Μόνο που σε άκουσα εγώ θα γυρίσω*». Γυρίζει πίσω στη Νέα Υόρκη, η θάλασσα μέχρι το κατάστρωμα, και γυρίζει κλαμένος.

Κ. Γκιόκεζας {γιατί δεν του μιλάτε;}.

Π. Τον Γκιόκεζα όταν έφυγε από το ναυτικό τον πήρα εγώ στην εταιρία του Κεφαλλονίτη. Και τον Κιοσσέ και τους μηχανικούς. Ο Βαρδινογιάννης είχε πάρει δώδεκα και εμείς οχτώ.

Κ. Για το Δρίκο κατ' αρχήν, ο οποίος είχε συλληφθεί και αυτός με το κίνημα.

Π. Σου είπα προχτές ότι το απόγευμα της 20 Ιουλίου ήταν απέξω και περίμενε σα λιποθυμισμένος και από πίσω ήταν ο Δρίκος. Και εγώ τσακωνόμουνα και τον πήρα μαζί μου, αν δεν ήμουν εγώ…και ήταν και ο συμμαθητής μου ο μηχανικός ο Νίκος ο Σταθάρας που μου είχε κολλήσει εκεί και τον πήρα επάνω.

Κ. 20 Ιουλίου για ποια περίπτωση μιλάτε;

Π. Για την εισβολή.

Κ. Για την εισβολή των Τούρκων, που θα κατεβαίνατε στο ναύσταθμο.

Π. Σκατά αφού δεν είχε αποπλεύσει το υποβρύχιο.

Κ. Το όνομα Μανουσογιαννάκης σας λέει τίποτα;

Π. Αυτός που ήταν με τον Θεοδωρολουλάκη.

Κ. Αν σας λέει κάτι, όχι από την πρόσφατη ιστορία.

Π. Ξέρω το Γιώργη το Θεοδωρουλάκη. Αυτό το παιδί ήταν σημαιοφόρος όταν έφυγα εγώ στα υποβρύχια. «*έλα μαζί μου ρε*» του λέω.

Κ. Του Καταγά{γιατί δεν του μιλάτε;}.

Π. Και μου λέει «*θα πάω στη Θεσσαλονίκη*», πήγε εκεί, είπε μόνος του ότι «*και εγώ είμαι με αυτούς*»..

Κ. Και τον πιάσανε.

Π. Στοιχειώδης ας το πούμε συνωμοτική δεοντολογία. Δηλαδή σε ένα κίνημα αν πιάσουν δέκα θα πάνε οι άλλοι να παραδοθούν;

Κ. Τελικά η προσφορά αυτών ήταν με τις συλλήψεις τους.

Π. Ότι είπα και στο Νικολόπουλο μια φορά «*φύγε ρε μαλάκα μη σε καθαρίσω*».

Κ. Γιατί δε βγήκατε ποτέ να τα πείτε αυτά στις εφημερίδες; Όλοι αυτοί του κινήματος, αυτοί που είχαν συλληφθεί το 69 είναι ήρωες σήμερα κύριε Πετρόπουλε.

Π. Κοίταξε να δεις στη σημερινή κοινωνία η τιμωρία γίνεται … τιμωρία. Αλίμονο αν παρασυρθείς ή αν πεις εντάξει…αυτά είναι για τα παράθυρα. … Δεν έχω αυτήν την έννοια του αντρισμού εγώ. Ότι ήταν να πω το είπα γραπτώς. Να βγαίνω στους βεντέτες και στις βεντέτες, στα γυαλιά, και να μη σκέπτομαι την ώρα που το λέω ότι η μισή Κύπρος είναι χαμένη …

Κ. Αυτές τις νέες απειλές, τους τρομοκράτες, τα ναρκωτικά, που βάζουν να τα αντιμετωπίζουν ένοπλες δυνάμεις, τι λέτε γι' αυτά;

Π. Τίποτα δε βλέπω. Θα κάνει αύριο μπαμ και θα σου πω εγώ το catering τι θα κάνει. Δεν θα γίνει τίποτα, τι να γίνει; Βλέπεις όμως ότι και άνθρωποι που έχουν μια τσίπα ότι αυτό το σύστημα, αυτή τη χαοτική ανορθογραφία…..και τον Λυμπέρη, δεν έχω τίποτα προσωπικό, στο λέω έτσι, τον έχω χέσει πατόκορφα. Και γιατί τον τελευταίο καιρό; Έγινε χτένι του κάθε Λαλιώτη τόσα χρόνια. Και μετά κατηγορούμε τους Τούρκους…όταν γίνεται κάθε μέρα το Συμβούλιο Ασφαλείας της Τουρκίας και από εδώ η στρατιωτική ηγεσία και από εκεί η πολιτική…εδώ τον βουλώσανε το Λυμπέρη εκείνο το βράδυ στα Ίμια και τον χέσανε και μετά όλοι βρεθήκανε «*ο Λυμπέρης είναι προδότης, ο Λυμπέρης είναι αυτό, ο Λυμπέρης είναι το άλλο*…». Εσύ προσωπικά τι έκανες δυό χρόνια; Πως θα έχεις τον έλεγχο; Από το Σημίτη; Ο Σημίτης είναι παραμύθια, όταν βαράει το πιστόλι τι γίνεται; Σου τη δίνει.

Κ. Βλέπετε κανένα τώρα από αυτούς τους παλιούς, που παίξανε ρόλο μαζί σας σε αυτά τα πράγματα; Ο Χαϊδεμένος για παράδειγμα.

Π. Έχω μάθει ότι είναι στην Αγγλία.

Κ. Είχε κάποιο θέμα υγείας;

Π. Όχι. Εγώ δεν ήμουν παντρεμένος. Ο Παναγιωτόπουλος και ο Χαϊδεμένος εγκαταλείψαν σε μια νύχτα το Κίελο, είχαν οικογένειες, γυναίκες, παιδιά. Κατάλαβες Αντώνη; Εγκαταλείψαν τις οικογένειες, γυναίκες, παιδιά σε μια νύχτα μέσα και αυτοί οι πούστηδες έφτασαν να μην τους προσέχουν…….

Κ. Και ο Σέκερης;

Π. Και ο Σέκερης.

**

ΡΑΓΚΑΒΑΣ ΝΙΚΟΣ

Ο Ραγκαβάς είναι αξιωματικός προερχόμενος από την παραγωγική σχολή υπαξιωματικών του ναυτικού. Επιλέχθηκε για συνέντευξη, γιατί με την πολύχρονη υπηρεσία του σε θέσεις διαχείρισης ανθρώπινου δυναμικού (Β΄ Κλάδος) απέκτησε πείρα σε ζητήματα εξέλιξης στελεχών, επιλογών, τοποθετήσεων κ.λ.π. Επίσης έχει μία αξιόλογη σταδιοδρομία ως μηχανικός στα πλοία με καλές επαγγελματικές ικανότητες. Προσεγγίζει τα θέματα διακρίσεων, αδικιών και γενικά σχέσεων και μεταχείρισης υπαξιωματικών χωρίς ένταση και όχι μονόπλευρα. Η πρόσφατη αποστρατεία (2003) μετά σαράντα πέντε χρόνια υπηρεσίας του δίνει πρόσθετο πλεονέκτημα, καθ' όσον έζησε όλη τη μετεμφυλιακή και μέχρι σήμερα περίοδο μέσα στο ναυτικό.

Συνέντευξη αντιπλοιάρχου ε.α. ΡΑΓΚΑΒΑ ΝΙΚΟΥ (Ρ), αξιωματικού του ΠΝ τάξης 1958 εισόδου στη ΣΜΥΝ.
ΑΚ (Κ)
16-10-02

Κ. Ήσουν υπαξιωματικός, εξελίχθηκες σε αξιωματικό και αποστρατεύθηκες φέτος. Πότε ξεκίνησες τη Σχολή του Πόρου και πες μου δύο λόγια για την εξέλιξή σου.

Ρ. Το 58 ξεκίνησα, το 1958 πήγα στη Σχολή. Έχασα ένα χρόνο στη Σχολή, γιατί εκεί είδα όλο το μεγαλείο της αυταρχικότητας, της αυθαιρεσίας και όλο το μεγαλείο που επρόκειτο να ζήσω στο ναυτικό.

Κ. Δηλαδή;

Ρ. Επειδή πήραμε μια κουβέρτα ενός τριτοετή και τη βάλαμε μαζί με έναν άλλο συμμαθητή στο νερό, στο ντους, εκείνος δηλαδή έκανε όλη τη δουλειά, εγώ απλώς και μόνο ήμουν μαζί του, μας έπιασε τότε ένας ανθυπασπιστής που έκανε το δάσκαλο, και ήταν από το ίδιο χωριό με αυτόν τον άνθρωπο που του βάλαμε την κουβέρτα στο….αυτός ο τύπος θεωρούσε καλό να βαράει έναν ολόκληρο θάλαμο, να τον χτυπάει…

Κ. Άμα λες να τον χτυπάει, τι εννοείς;

Ρ. Να τον χτυπάει, όποιος έμπαινε μες στο θάλαμο, τον έπαιρνε στον προθάλαμο, τον κοπανούσε *"ξέρεις τίποτα για τις κουβέρτες;", "όχι"*, τον κοπάναγε.

Κ. Με τα χέρια του…

Ρ. Ναι. Έτυχε να είμαι και εγώ εκεί εκείνη την ώρα και βλέπω καμιά δεκαριά που τους είχε στριμώξει εκεί στον προθάλαμο. "*Ξέρεις τίποτα για την κουβέρτα;", "ποια κουβέρτα;"* του λέω, στην αρχή δεν πήρα χαμπάρι, του λέω "*όχι"*. Με πιάνει στα χαστούκια. Έβλεπα το σκοπό ο οποίος μας είχε δει ο φουκαράς, ήταν πρωτοετής, και συνειδητοποίησα ευτυχώς τι είχε συμβεί, μπήκα γρήγορα στο παιχνίδι, του λέω "*συγγνώμη, ναι, εγώ μαζί με τον τάδε τη βάλαμε την κουβέρτα στο…..", "θα σε κάνω"* μου λέει *"να κλάψεις με μαύρο δάκρυ"*. Και ακούστε το λούστρο …, ένας μαθητής εγώ, δεν ήμουν ούτε άριστος ούτε …αυτός μας έκανε μαθηματικά, αντέγραφε ο κουμπάρος μου από μένα, το παιδί δεν ήταν καλό στα μαθηματικά και ήταν από πίσω και προσπαθούσε να αντιγράψει από μένα, ότι μπορεί να γράψει. Ο κουμπάρος μου δεν έχει κανένα πρόβλημα, εμένα με ρίχνει στα μαθηματικά.

Κ. Περιγράφεις με λίγα λόγια καψώνια στη Σχολή το 1958, σε τι ηλικία;

Ρ. Ήμουν 15-16 χρονών.

Κ. 15-16 χρονών, την ίδια ηλικία είχαν όλα τα παιδιά και συγχρόνως…..

Ρ. Πως άρχισα να αντιλαμβάνομαι το σύστημα.

Κ. Μένεις στην ίδια τάξη;

Ρ. Χάνω λοιπόν μια χρονιά.

Κ. Ποιο ήταν το εκπαιδευτικό επίπεδο της Σχολής;

Ρ. Γενικά ήταν μέτριο, λίγο πάνω από το δημοτικό, ορισμένα μαθήματα ήταν του γυμνασίου, και εγώ είχα κάνει και τρεις τάξεις από το γυμνάσιο εν τω μεταξύ.

Κ. Πως μπορείς να το χαρακτηρίσεις σε σχέση με το επίπεδο σήμερα της ίδιας σχολής;

Ρ. Σήμερα το επίπεδο της Σχολής, από ό,τι γνωρίζω εγώ είναι από το λύκειο και πάνω. Εξειδικεύονται σε ορισμένες ειδικότητες που παίρνει ο καθένας από την κατηγορία που πρόκειται να ακολουθήσει., π.χ. μηχανικός. Να εξειδικευτείς σαν μηχανικός, εμάς μας κάνανε εκείνη την εποχή να μάθουμε και κάτι παραπάνω, κατά την άποψη της διοικήσεως.

Κ. Ποιας διοικήσεως;

Ρ. Η διοίκηση του ναυτικού. Να μάθουμε και κάτι παραπάνω για να μπορέσουμε μετά να κάνουμε της ειδικότητας τα μαθήματα. Δεν κάναμε μαθήματα ειδικότητας στη Σχολή, την ειδικότητα την παίρναμε όταν φεύγαμε από τη Σχολή.

Κ. Μπορείς να συγκρίνεις το επίπεδο το μορφωτικό το δικό σας σε αυτήν την ηλικία, σε αυτήν τη σχολή με το αντίστοιχο επίπεδο των μέσων σχολών, των ιδιωτικών σχολών, των σχολών του δημοσίου που λειτουργούσαν εκείνη την εποχή;

Ρ. Ήταν κάτι τέτοιο, ήταν κάτι με των μέσων σχολών εκείνης της εποχής. Δηλαδή τελειώναν το δημοτικό και πήγαιναν σε μια σχολή, π.χ. "Πυθαγόρα", όχι τόσο εξειδικευμένο όσο ήταν…..γιατί εκεί ο καθένας έψαχνε να πάρει μια ειδικότητα. Εμάς η σχολή ήταν, από ότι θυμάμαι εγώ, στα μαθηματικά ήταν πάρα πολύ προχωρημένη, στη φυσική πολύ προχωρημένη, από αυτές τις σχολές που λεμε, αυτά τα μαθήματα που…..

Κ. Σε σύγκριση με τη Σχολή Δοκίμων ποιο ήταν το επίπεδο το μορφωτικό των παιδιών;

Ρ. Δεν ξέρω της Σχολής Δοκίμων αλλά σίγουρα ήταν πολύ κατώτερο. Υπήρχε σχεδιασμός, έχω την εντύπωση ότι αν ήθελαν να είχαν εκείνη την εποχή πιο μορφωμένα παιδιά ή αν δεν υπήρχε το ρουσφέτι, που υπήρχε, φάκελος κοινωνικών φρονημάτων……..αυτά ήταν τα στοιχεία που ψάχναν να βρουν τότε. Έχω στα χαρτιά μου χαρτί που λέει ότι ναι, έχει υποβάλει αίτηση για χαρτί κοινωνικών φρονημάτων ο πατέρας μου τότε για να πάω εγώ στη Σχολή. Είχε υποβάλει αίτηση……"*το παιδί σου είναι για τον Πόρο, καλώς, κάνε μια αίτηση*", η αίτηση αν πήγαινε και δεν ήσουν με τα στοιχεία που θέλαν εκείνοι να είσαι…

Κ. Τι θέλαν δηλαδή εκείνοι να είσαι;

Ρ. Να είσαι καθαρόαιμος, να μην έχεις παίξει σε καμία περιπέτεια, ούτε εσύ, εγώ ήμουν παιδάκι, ούτε οι γονείς σου, ούτε κανείς από όλο σου το σόι με το αριστερό κόμμα.

Κ. Με την αριστερή ιδεολογία……

Ρ. Γενικά. Εκείνη την εποχή ήταν τα πράγματα πολύ πιο δύσκολα.

Κ. Γιατί πιστεύεις εσύ ότι δεν ήθελαν αριστερούς στη Σχολή του Πόρου;

Ρ. Γιατί πιστεύαν ότι οι αριστεροί δεν είναι Έλληνες πολίτες, ανήκουν κάπου αλλού. Αυτή ήταν η νοοτροπία που πίστευα εγώ τότε, και βέβαια μέχρι πρότινος, ότι έπρεπε να είναι κάπου αλλού.

Κ. Επομένως ήθελαν τις Ένοπλες Δυνάμεις, το ναυτικό, με υπαξιωματικούς, με αξιωματικούς, με μόνιμα στελέχη που δεν προέρχονται από αριστερές οικογένειες; Γι' αυτό ζητούσαν χαρτιά κοινωνικών φρονημάτων;

Ρ. Βέβαια. Κύριε Κακαρά εγώ όταν το 83 είπε ο Ανδρέας ότι θα μπαίνουν στη Σχολή χωρίς να υπάρχει καν έλεγχος, μετά, γιατί και αυτός δεν ξέρω αν το είχε κάνει το 81-82, νομίζω πως κάπου εκεί αποφάσισε, το 83, ότι θα πρέπει να δίνουμε εξετάσεις και όποιος πετυχαίνει, να μπαίνει στη Σχολή. Εμένα με τις ιδέες τις γνωστές, μου φάνηκε παράξενο, σκεφτόμουνα "κοίτα ρε, έτσι θα μπορεί να μπει οποιοσδήποτε, άρα λοιπόν θα μπει και ο κομμουνιστής", το σκεπτικό το δικό μου.

Κ. Το 1983. Είπες με τις "ιδέες σου τις γνωστές", ποιες ήταν οι γνωστές σου ιδέες;

Ρ. Ήμουν δημοκρατικό παιδί, με αρχές που έχει ένας δημοκρατικός πολίτης, πίστευα στη δημοκρατία.

Κ. Αυτά το 1983.

Ρ. Όχι βέβαια μόνο τότε, πίστευα και πιο μπροστά αλλά το 1983 που άρχισε να γίνεται ο θεσμός και να μπαίνουν στις σχολές χωρίς κοινωνικά φρονήματα, απλώς και μόνο……..μου φάνηκε τότε εμένα πολύ παράξενο, έλεγα "πως είναι δυνατόν! Κάτι δεν πάει καλά.".

Κ. Η οικογένειά σου τι ιδεολογική τοποθέτηση ή κομματική είχε και ποια ήταν η οικονομική της επιφάνεια; Η δουλειά του πατέρα σου;

Ρ. Ο πατέρας μου ήταν εργάτης και δούλευε σε έναν ξυλουργικό συνεταιρισμό. Αυτό που φοβόταν, η έννοια του ήταν να μην μπλέξουμε, κατά τη δική του άποψη, κάπου με την πολιτική. Να μην έχουμε καμία σχέση με την πολιτική.

Κ. Γιατί είχε αυτήν την έννοια;

Ρ. Γιατί φοβόταν ότι θα έχουμε συνέπειες σαν οικογένεια, δηλ. πίστευε ότι εγώ εφόσον μπερδευτώ σε κάποιο χώρο κλπ η οικογένεια θα έχει πρόβλημα, και ο αδερφός μου και η αδερφή μου.

Κ. Γιατί Νίκο;

Ρ. Γιατί τον είχαν καλέσει κάποια στιγμή, όταν ήταν νέος, (κάνανε απεργία όλοι οι μηχανοξυλουργοί, και αυτός ήταν καλός στη δουλειά του, αυτός ήταν εργοδηγός στο συνεταιρισμό των μηχανοξυλουργών, που είπα προηγουμένως), τον είχαν καλέσει, του λένε "*πέρασε από το τμήμα"*, γιατί όλοι απεργούσαν, και την ώρα που πήγαινε για το τμήμα, ήταν κάτω ένας…..του λέει "*που πας;",* λέει *"έτσι και έτσι, με ειδοποίησαν να έρθω*", του λέει *"ξέρεις γιατί σε θέλουν; τι δουλειά κάνεις*;", λέει *"μηχανοξυλουργός είμαι*", λέει *"κοίταξε, πήγαινε στη δουλειά σου και άσε την απεργία, γιατί θα βρεθείς μπερδεμένος"*.

Κ. Θέλεις να πεις Νίκο ότι (μετεμφυλιακά προφανώς έγινε αυτό) τη δεκαετία του 50, οι απεργοί ήταν ένα στοιχείο το οποίο χτυπούσε και κυνηγούσε η αστυνομία. Ο πατέρας σου τι ιδεολογική τοποθέτηση είχε;

Ρ. Έχω την εντύπωση ότι περισσότερο ήταν με τον Καραμανλή, με τον Παπάγο. Εκείνη την εποχή, με τον Πλαστήρα ήταν. Αργότερα με τον Καραμανλή.

Κ. Εσύ πως γαλουχήθηκες από μια οικογένεια συντηρητική εκείνη την εποχή, πώς γαλουχήθηκες σε ιδέες δημοκρατικές;

Ρ. Έβλεπα ότι υπήρχε μια καταπίεση, που την αισθάνθηκα όπως είπαμε από την αρχή που μπήκα στη Σχολή, την έζησα στο πετσί μου για τα καλά, και μου άφησε ορισμένα κατάλοιπα αυτή η κατάσταση, πόσο μπορεί ο άλλος να αυθαιρετήσει, γιατί απ' ότι ήμουν μικρό παιδί, το μυαλό μου ίσως δούλευε κάπως διαφορετικά. Θα μπορούσα να το έχω περάσει για παιχνίδι, όταν βλέπω το συνάδελφο, και μου λέει *"Νίκο..",*

(ενώ ήξερε ο συνάδελφος αυτός που ήταν στο γραφείο εκπαιδεύσεως ότι έγινε κάποια αλλαγή, γιατί δεν με έχει δει σε αυτούς που μένουν στην ίδια τάξη, μετά το γεγονός αυτό, γιατί ήταν περίεργος, είχαμε τελειώσει τις εξετάσεις και πηγαίναμε ταξίδι) και μου λέει "*Νίκο, εσύ μένεις στην ίδια τάξη"*.

Κ. Εγώ κατάλαβα από αυτά που μου είπες ότι ήσουν ένας έξυπνος και μελετηρός νέος και σε αφήσαν στην ίδια τάξη διότι κάποιος τα έβαλε μαζί σου. Και επανερχόμαστε στην οικογένειά σου. Ποια ήταν η οικονομική επιφάνεια της οικογένειάς σου;

Ρ. Η οικογένεια μου είχε ένα καταπατημένο σπίτι στο Πέραμα (ο πατέρας μου, αποφάσισε να παντρευτεί) το οποίο ήταν και η μόνη του περιουσία.

Κ. Ήταν μια εύπορη οικογένεια ή φτωχή;

Ρ. Μια φτωχή οικογένεια.

Κ. Με ποιο τρόπο μπήκες στη Σχολή του Πόρου; Είχες μέσον ή όχι;

Ρ. Ναι, κάποιος συνάδελφος του πατέρα μου ήξερε τον τότε υπουργό και πέρασα.

Κ. Πόσο ποσοστό από τα παιδιά που μπαίνατε τότε στις σχολές αυτές τις παραγωγικές του ναυτικού χρησιμοποιούσατε πλάγιο μέσο;

Ρ. Φαντάζομαι οι περισσότεροι και όσοι δεν χρησιμοποίησαν πλάγιο μέσο είχαν ήδη τα μέσα από μόνα τους γιατί ήταν από τις λεγόμενες παιδουπόλεις των διαφόρων, στα Ιωάννινα που ήτανε ή σε ακριτικές περιοχές και από μόνοι τους έπρεπε να μπούνε.

Κ. Δεν καταλαβαίνω τι μου λες. Ποιες ήταν οι λεγόμενες "παιδουπόλεις" και τι ήταν αυτές;

Ρ. Ήταν ένας τύπος ορφανοτροφείου τότε, από ότι μου είχαν πει οι συμμαθητές, που ήσαν τα παιδιά εκεί είτε γιατί είχαν σκοτωθεί οι γονείς τους είτε γιατί δεν είχαν γονείς που να μπορούν να τα θρέψουν όπως πίστευαν ότι έπρεπε να τα θρέψουν, και πιστεύαν, ότι εκεί θα μορφωθούνε σε αυτό το χώρο. Και από εκεί ήταν η πρώτη πηγή στελεχών για τη ΣΜΥΝ, τότε.

Κ. Μήπως εννοείς Νίκο τα λεγόμενα "Ιδρύματα της Φρειδερίκης", μετά τον εμφύλιο, κατά τη διάρκεια του εμφυλίου και μετά τον εμφύλιο;

Ρ. Ακριβώς.

Κ. Από αυτές λοιπόν τις παιδουπόλεις ερχόταν ένα σημαντικό ποσοστό νέων και έμπαινε στη σχολή. Μέσα στη σχολή υπήρχε προπαγάνδα; Θυμάσαι αν υπήρχε προπαγάνδα αντικομουνιστική ή φιλοκομμουνιστική ή οποιουδήποτε είδος προσπάθεια για ιδεολογικό επηρεασμό;

Ρ. Χοντρή προπαγάνδα δεν υπήρχε γιατί ήταν σίγουροι ότι όλοι όσοι ήμασταν τότε στη σχολή είχαμε ταυτότητα - κατά κάποιο τρόπο - κομματική. Πλην όμως αν πάρουμε τα τραγούδια που λέγαμε κάνοντας ασκήσεις, είχαν κάτι το ιδιαίτερα πατριωτικό, με κάτι παραπάνω. Αυτό ήταν το μοναδικό στοιχείο προπαγάνδας που είδα εγώ τότε στον Πόρο.

Κ. Πρόσβαση σε εφημερίδες είχατε στη σχολή; Βιβλία διαβάζατε λογοτεχνικά, πολιτικά, εξωσχολικά;

Ρ. Τίποτα εκτός από τα βιβλία που μας δίνανε. Τίποτα. Θυμάμαι μια φορά ένας είχε πιάσει ένα συνάδελφο συμμαθητή, γιατί διάβαζε ένα βιβλίο εξωσχολικό, απλό βιβλίο από αυτά τα τσέπης, και τον έκανε ρεζίλι σε όλο το στρατόπεδο.

Κ. Δηλαδή;

Ρ. Ανέβηκε επάνω, ήμαστε σε γενική κλήση, και λέει "*αυτός διάβαζε "Έγκλημα και Τιμωρία*"'.

Κ. Ντοστογιέφσκι εννοείς.

Ρ. Ακριβώς.

Κ. Και αυτό θεωρήθηκε από τον άνθρωπο αυτόν, υπαξιωματικός- αξιωματικός, οτιδήποτε και να ήταν, ήταν στο επιτελείο της σχολής, θεωρήθηκε σαν αστείο πράγμα; Σαν παράβαση τόσο σοβαρή ώστε να ξεφτιλίσει αυτό το παιδί παρουσία όλων;

Ρ. Ναι, το θεώρησε ότι ήταν αντικανονικό, ήταν παράνομο γιατί ήταν βιβλίο εκτός αυτών που μας δίνανε, και του έκανε εντύπωση και ο τίτλος, χωρίς να καταλαβαίνει τι …..να ξέρει περί τίνος πρόκειται, αλλά μόνο που άκουσε "Έγκλημα και Τιμωρία" του φάνηκε τόσο …έτσι τουλάχιστον αισθανθήκαμε τότε εμείς.

Κ. Πως μπορείς να ερμηνεύσεις σήμερα Νίκο το γεγονός ότι δεν επιτρεπόταν η ευρύτερη μόρφωση στα παιδιά, που θα γινόντουσαν αύριο υπαξιωματικοί, στελέχη στο Πολεμικό Ναυτικό; Πώς το εξηγείς;

Ρ. Έχω την εντύπωση ότι θέλανε μόνο περιορισμένα,…..να μην ασχολείται ο άλλος, να μην έχει ιδέα για οτιδήποτε άλλο παρά μόνο με τη δουλειά του και με τα καθήκοντά του.

Κ. Γιατί;

Ρ. Είχανε την αίσθηση ότι γενικώς η μόρφωση επηρεάζει το χαρακτήρα και από εκεί και πέρα διαβάζοντας διάφορα βιβλία κάνει μια κριτική στο μυαλό το δικό του, αντί να σκέπτεται για να μπορεί να δει τα πράγματα με οποιοδήποτε καλό μάτι, σωστό μάτι. Φοβόντουσαν ότι με τη μόρφωση θα είχαν πρόβλημα.

Κ. Τι πρόβλημα δηλαδή;

Ρ. Δεν θα μπορούσε βέβαια να επιτρέπεται ποτέ να διαβάζει κάποιος ένα πολιτικό βιβλίο.

Κ. Θυμάσαι εσύ στη σχολή όπου έμεινες τρία χρόνια…..

Ρ. Τέσσερα έμεινα εγώ…

Κ. Θυμάσαι αυτά τα τέσσερα χρόνια σε συναδέλφους σου, παιδιά, να είχαν την τάση να διαβάσουν βιβλία, να ανεβάσουν το μορφωτικό τους επίπεδο; Και μετά υπαξιωματικούς, στελέχη στο Πολεμικό Ναυτικό, συναδέλφους σου, να θέλουν να μορφωθούν περισσότερο;

Ρ. Σίγουρα με κεφαλαία υπογραμμισμένο. Γιατί οι περισσότεροι μετά που βγήκαμε από τη Σχολή, και είχαμε λίγο χρόνο τότε, πηγαίνοντας στις επιμέρους σχολές, μηχανικών, διαχειριστών κλπ, ένα μεγάλο κομμάτι, και ειδικά από αυτές τις ειδικότητες που μπορούσαν να είναι και λίγο ξηρά, να....

Κ. Εννοείς να υπηρετούν σε υπηρεσίες ξηράς;

Ρ. Ναι, όπως εμείς ήμαστε εκεί, είχαμε τα μαθήματα της σχολής, τα οποία ήταν ζόρικα, πήγαμε μετά στο ναύσταθμο να κάνουμε πρακτική εκπαίδευση. Εκεί λοιπόν στο ναύσταθμο, στην πρακτική εκπαίδευση που είχαμε ένα εξάμηνο, εγώ ήθελα να προχωρήσω στα αγγλικά. Πήγα και βρήκα ένα ινστιτούτο έξω στο οποίο θα έδινα το μισό μισθό τότε για να κάνω υπερεντατικά. Και αναγκάστηκα να γίνομαι παράνομος, να γίνομαι προβληματικός γιατί είχα βγει αναφορά και είπα ότι καθόμαστε από το μεσημέρι και μετά δεν κάναμε τίποτα, και ήμαστε εκεί στο χώρο. Και είχα πει τότε να βγαίνω Τετάρτη, το Σάββατο βγαίναμε, και ήθελα Δευτέρα και Τετάρτη το απόγευμα να πηγαίνω και στις βάρδιες μου αλλά και να βγαίνω έξω να κάνω φροντιστήριο με τα άλλα τα παιδιά. Δεν το εγκρίνανε…

Κ. Ποιος δεν το ενέκρινε και γιατί κατά τη γνώμη σου;

Ρ. Ένας ο οποίος έκανε τον υποδιοικητή εκεί θεώρησε, δεν ξέρω γιατί, νόμιζαν ότι θα την κοπανήσω, ότι θα την κάνω κοπάνα. Πήρε χαρτιά από το φροντιστήριο ότι είμαι γραμμένος, ότι θα παρακολουθήσω υπερεντατικά …..η νοοτροπία ήταν ότι δεν θα έκανα ό,τι θα έκαναν και οι άλλοι.

Κ. Η νοοτροπία ήταν του συγκεκριμένου αξιωματικού ή γενικά το πνεύμα στο ναυτικό ήταν αυτό;

Ρ. Γενικά το πνεύμα στο ναυτικό ήταν αυτό. Ακολουθούσε το πνεύμα του ναυτικού.

Κ. Να μην αφήνουν δηλαδή, να μην διευκολύνουν να μορφώνεται περισσότερο ο υπαξιωματικός από ότι μορφωνόταν στην παραγωγική σχολή της οποίας το επίπεδο ήταν χαμηλό;

Ρ. Ακριβώς. Αλλά χρειαζόμασταν οι περισσότεροι ή να την κοπανάμε κάποια στιγμή, να μας καλύπτει κάποιος άλλος συνάδελφος με κίνδυνο τη σταδιοδρομία, με ποινή κλπ τότε, για να μπορούμε να πάμε να κάνουμε κάποια μαθήματα, ή να διευκολύνουμε κάποιον συνάδελφο άλλο, ο οποίος ήθελε να πάει να τελειώσει το γυμνάσιο. Δεν κάναμε κάτι το ιδιαίτερο στις σχολές αυτές, υπήρχαν και κάποια νυχτερινά γυμνάσια στα οποία μόνο που γραφόσουνα και πήγαινες και έκανες κάποιες εξετάσεις κάπου κάπου για να πάρεις το απολυτήριο. Και πηγαίναν ορισμένοι για να κάνουν κάποια παρουσία και προσπαθούσαμε να τους καλύψουμε. Εμένα με καλύψανε ένα μικρό χρονικό διάστημα για να μπορέσω να προχωρήσω στα αγγλικά.

Κ. Εσύ Νίκο ήθελες τα αγγλικά σε εκείνη την ηλικία των 18-20 χρόνων, κάποια άλλα παιδιά ήθελαν να βγάλουν το γυμνάσιο. Άρα έχουμε ένα ποσοστό νέων υπαξιωματικών οι οποίοι θέλουν, διψάνε να μορφωθούν περισσότερο. Αυτό μόνο για σταδιοδρομικούς λόγους ή γενικότερα είχατε την ανησυχία και τη θέληση να μορφωθείτε παραπάνω;

Ρ. Εγώ θα πω με τον εαυτό μου και νομίζω ότι εκφράζω τον κόσμο που ήμασταν στη σχολή. Είναι θέμα τακτικής πιστεύω, ότι όλοι είχαμε μια τακτική, το πώς θα φύγουμε το γρηγορότερο από το ναυτικό. Το πρώτο στοιχείο ήταν να πάμε όλοι μηχανικοί, που θα βρίσκαμε δουλειά αμέσως έξω, θέλαμε να γίνουμε όλοι μηχανικοί που βγαίνοντας έξω στα δώδεκα χρόνια που ήταν η υποχρέωση τότε, θα μπορούσαμε μετά τα δώδεκα χρόνια να ταξιδέψουμε στο εμπορικό ναυτικό όπου τότε υπήρχε μεγάλη αύξηση άρα υπήρχαν πολλά εφτά. Άρα λοιπόν το πρώτο ήταν που κυνηγάγαμε όλοι να γίνουμε μηχανικοί. Όσοι το πετυχαίνανε οι υπόλοιποι τους θεωρούσανε από τους προνομιούχους, που κατορθώσαν και πήρανε αυτήν την ειδικότητα. Άρα λοιπόν σκεπτόμενος ένας, ο οποίος είχε πάει μηχανικός, ή ένας ο οποίος είχε πάρει άλλη ειδικότητα, πήγαινε να μορφωθεί κάπως για να μπορέσει να αντεπεξέλθει όχι μόνο στο ναυτικό σαν υπαξιωματικός αλλά και έξω φεύγοντας από το ναυτικό, ήξερα εγώ ότι θα μου ζητήσουν τα αγγλικά και προσπαθούσα να μάθω αγγλικά.

Κ. Γιατί θέλατε να φύγετε από το ναυτικό, όσοι θέλατε να φύγετε, και τι ποσοστό ήταν εκείνων, που ήθελαν να φύγουν τότε από το ναυτικό;

Ρ. Το ποσοστό ήταν πάρα πολύ μεγάλο. Εγώ μετά τη σταδιοδρομία που έκανα στο ναυτικό ανατριχιάζω με το να σκέπτομαι ότι εκείνη την περίοδο, αν υποθέσουμε ότι ήμαστε 1500 υπαξιωματικοί, η σειρά μου και δύο- τρεις πάνω και κάτω μπορώ να πω ότι πάνω από το 80% ήθελε οπωσδήποτε να φύγει από το ναυτικό.

Κ. Γιατί;

Ρ. Γιατί υπήρχε η καταπίεση αυτή που νιώθαμε στο πετσί μας καθαρά. Και τη νιώσαμε περισσότερο από τη διοίκηση ή από αυτούς που βγαίνανε από τη Σχολή Δοκίμων και ερχόταν ο άλλος στο καράβι να κάνει τον …ή να κάνει τον αξιωματικό ή να κάνει τον πρώτο ή να κάνει το δεύτερο....

Κ. Ένα λεπτό, δεν αναφέρεσαι πλέον στην καταπίεση που είχατε στη σχολή την παραγωγική, (όπου λίγο πολύ όλες οι παραγωγικές σχολές και των αξιωματικών και των υπαξιωματικών, ήταν σκληρές, ακόμα και σήμερα είναι), εν τούτοις ένα αίτιο ήταν και αυτό. Αναφέρεσαι σε μια άλλη καταπίεση, ποια είναι η άλλη καταπίεση; Γίνατε υπαξιωματικοί, τι συνέβη από εκεί και μετά;

Ρ. Από την ημέρα που γίναμε υπαξιωματικοί και ήμαστε μέσα στο καράβι, οι υποχρεώσεις ήταν τεράστιες. Θα έπρεπε ο κάθε ένας μέσα στο καράβι που είναι, να ανταποκρίνεται στην ειδικότητά του, δηλ. να μπορεί να κάνει τη δουλειά του.

Κ. Αυτό είναι φυσιολογικό Νίκο.

Ρ. Φυσιολογικότατο αλλά θα σας πω το εξής. Δεν είναι δυνατόν να έχω στο καράβι εγώ, ήμαστε ένα καράβι το "'ΔΟΞΑ" που ενάμιση χρόνο έκανε επισκευή. Πήγα στο "ΤΡΙΑΙΝΑ". Σε δυόμισι χρόνια (έπρεπε) να είμαι ο υπόλογος του κέντρου……..στο "ΤΡΙΑΙΝΑ" τότε και να έχω όλη την ευθύνη επάνω μου με το προσωπικό κάτω από μένα. Όλο το πλάνο του πλοίου, έτσι αισθανόμουν τουλάχιστον εγώ, χωρίς να χω βοηθό, μόνο οι βοηθοί, ένα - δύο παιδιά από κάτω, αυτοί ήταν νεώτεροι. Έπρεπε εγώ να το γνωρίζω το αντικείμενο της εργασίας μου άριστα.

Κ. Μου περιγράφεις Νίκο μια ειδική περίπτωση. Ξέρουμε και οι δύο καλά ότι ήσουν από τους άριστους επαγγελματίες και υπολόγους και στη συνέχεια από τους άριστους αξιωματικούς. Το ίδιο συνέβαινε με όλους τους υπαξιωματικούς; Εγώ σε ρώτησα γιατί ήθελε να φύγει το 80% των υπαξιωματικών από το ναυτικό, ήταν μόνο οι συνθήκες εργασίας και οι ευθύνες ή ήταν και άλλα πράγματα; Και ποια ήταν και τα άλλα πράγματα;

Ρ. Όχι δεν ήταν μόνο οι ευθύνες, η απάντηση μου ήταν λανθασμένη ως προς την ερώτηση, γιατί οι συνθήκες ήταν βέβαια διαφορετικές, οι συνθήκες ήταν αυτές που σε ανάγκαζαν να φύγεις. Και δεν ήταν ούτε η ταλαιπωρία που είχες μες στο καράβι, που μπορούσες να ταξιδεύεις και να μην έχεις ούτε νερό να πιεις, από τη δεύτερη μέρα βραστήρα.

Κ. Όλοι όμως…..

Ρ. Όλοι. Δεν είχαμε …….το φαγητό ήταν απαίσιο, αυτά δεν ήταν. Το πιο σοβαρό που αντιμετωπίζαμε ήταν η αυταρχικότητα που είπα προηγουμένως και γενικώς η συμπεριφορά. Δηλαδή, κάναμε έξι ώρες βάρδια και έξι ώρες έπρεπε να κοιμάσαι. Από αυτές τις ώρες έπρεπε να φας, να πλυθείς κλπ, να χτυπήσει συναγερμός. Εάν δεν πήγαινες στο συναγερμό, σε κάποιον από όλους που χτυπήσανε, (γιατί δε μπορούσες να μην πας και συνέχεια, σε κάποιον από όλους, πες ότι σε πόναγε το στομάχι σου, ότι είχες κάποιο πρόβλημα) θα είχαμε τέτοια ποινή που ξέραμε ότι στην καριέρα σου συνεχώς θα σε κυνήγαγε, ότι δεν πήγες στο συναγερμό κατά την άσκηση τάδε.

Κ. Το ίδιο ίσχυε για όλα τα στελέχη που υπηρετούσαν στο πλοίο. Εσύ μίλησες για αυταρχικότητα. Αυταρχικός είναι ο στρατός, αυταρχικές είναι οι ένοπλες δυνάμεις. Μήπως θες να πεις ότι σας φερόντουσαν με περιφρόνηση, σας θεωρούσαν υποδεέστερους, σας ταπείνωναν; Μήπως θες να πεις κάτι τέτοιο; Απάντησέ μου σε αυτό.

Ρ. Και αυτά μέσα. Αυτό βγαίνει από μόνο του, και θα έβγαινε από μόνο του στη συνέχεια της ερωτήσεως. Αφού από τη στιγμή που ο άλλος θα σε έπιανε και θα σου έριχνε δεκαπέντε μέρες γιατί δεν πήγες στο συναγερμό και γύρισες πίσω, εγώ λέω για νορμάλ πράγματα, όχι για ιδιαίτερες πιέσεις, θα πούμε και για ιδιαίτερες πιέσεις, σου έριχνε λοιπόν 15 μέρες κι ερχόταν το καράβι εδώ, ο άλλος ήταν παντρεμένος και είχε και παιδί, και θα καθόταν 15 μέρες μέσα από την ώρα που το καράβι θα έδενε. Ένα σύστημα αυταρχισμού παράλληλα με την διαβίωση στο ναυτικό, εφόσον ήθελες να σταδιοδρομήσεις, δεν θα μπορούσες … Εγώ μια φορά κοιμήθηκα στο συναγερμό, γιατί ήμουν ερείπιο, είχα τρία εικοσιτετράωρα να κλείσω μάτι, και βαράγαν όλα τα κανόνια μαζί, έκανε το καράβι ομοβροντία, και δεν πήρα χαμπάρι, και σηκώθηκα ωραίος και άρχισα να φοβάμαι μήπως έπεσα από πουθενά και θα έχω συνέπειες;

Κ. Ποια ήταν η συμπεριφορά των αξιωματικών; Αυτών που εσύ αποκαλείς διοίκηση; Ποια ήταν η συμπεριφορά απέναντι στους υπαξιωματικούς;

Ρ. Ήταν απαράδεκτη από όλες τις πλευρές. Δεν υπήρχε καν σύμπνοια. Εγώ πιστεύω ότι … θα πω μια βαριά κουβέντα, αλλά το είπα και σε κάποιον στο υπηρεσιακό κάποια στιγμή που καθόταν πίσω και τον άκουγα να μιλάει.

Κ. Ποιο υπηρεσιακό εννοείς;

Ρ. Το υπηρεσιακό λεωφορείο που μας έφερνε από το Σκαραμαγκά κάτω στην Αθήνα. Ήταν λοιπόν ένας ύπαρχος μιας ΤΠΚ, ήταν στο πρώτο πρώτο κάθισμα και εγώ ήμουν στο πλαϊνό πίσω από τον οδηγό, και τον άκουγα να μιλάει, να λέει ότι "*πως καταντήσαμε..*", 85-86 ήταν, εκείνη την περίοδο, έλεγε στο διπλανό του ότι "*πως καταντήσαμε που έτσι……που ακούνε τώρα τον ύπαρχο και δεν δίνουν σημασία και κάποτε ακούγαν τον ύπαρχο και κρύβονταν κάτω από τα πανιόλα του μηχανοστασίου*"……

Κ. Ποιοι;

Ρ. Οι υπαξιωματικοί και τώρα λέει "*έρχεται ο άλλος και ενοχλεί τον ύπαρχο γιατί δεν βγαίνει έξω ή για το παραμικρό*". Τον άφησα, μίλαγε, μίλαγε πολύ ώρα, του λέω "*ξέρεις κάτι;*", ήμασταν και οι δύο με τα πολιτικά, του λέω "*ξέρεις κάτι; εκείνη την εποχή εάν ο άλλος ήταν λίγο τρελαμένος και γινόταν πόλεμος, αντί να πάει να πολεμήσει τους Τούρκους, εκεί είναι το πρόβλημά μας, θα κοίταγε να κόψει το κεφάλι του υπάρχου, που ήταν ο πρώτος καταπιεστής μέσα στο πλοίο και μετά να πολεμήσει τους Τούρκους*".

Κ. Είπες κάτι σοβαρό τώρα. Εννοείς ότι εκεί εκείνη την εποχή, τη δεκαετία 50-60 ήταν τέτοια η καταπίεση και η συμπεριφορά η άσχημη των αξιωματικών, της διοικήσεως, ώστε η μαχητική ικανότητα και το φρόνημα των υπαξιωματικών ήταν μειωμένο;

Ρ. Εγώ το 60-70…ναι, ήταν πολύ μειωμένο, την καταπίεση ο άλλος την είχε αισθανθεί στο πετσί του, συνεχώς, και εδώ θα ήθελα να πω το εξής: όταν ήρθε η χούντα το 67 και έκανε ορισμένες έξυπνες κινήσεις για να διευκολύνει τους υπαξιωματικούς, π.χ. τα μέσα μεταφοράς, πηγαίναμε οι υπαξιωματικοί με την "Κίσσα" ή έκοβες το λαιμό σου.

Κ. Τι ήταν η "Κίσσα"' Νίκο;

Ρ. Ήταν ένα μικρό καραβάκι, ξύλινο, του 1800, είχε μια μηχανή μέσα, έβαζε μέσα μερικό κόσμο που μπορούσε να μην βρέχεται εάν ήταν μέσα, αυτοί ήταν πάρα πολύ λίγοι, χώραγε πολύ λίγο κόσμο. Ο πολύς ο κόσμος, οι υπαξιωματικοί, οι ναύτες, πήγαινε με την… με μια παντόφλα, με ένα ferry-boat το οποίο ήταν ξεσκέπαστο, βρεχόντουσαν όλοι μέχρι που να πάει στο Ναύσταθμο, ένα τέταρτο- είκοσι λεπτά, και εάν έβρεχε γινόντουσαν μούσκεμα. Ή θα έπρεπε να τρέχει με τα καραβάκια, τότε που ήταν σε άνθηση Παλούκια - Πέραμα, και να κάνει όλο τον κύκλο του ναυστάθμου και να φτάσει στο καράβι, με τα πόδια, με το πολιτικό μέσο, που πλήρωνε κιόλας. Θέλω να προσθέσω και κάτι άλλο, εγώ ήμουνα στο Νέο Ψυχικό, έβγαινα έξω για να πάρω το αυτοκίνητο, πέρναγε το υπηρεσιακό, είχε μέσα τρεις αξιωματικούς, ούτε καν σταμάταγε να σε…δεν σταμάταγε, έφευγε, και περίμενες αυτό που αν θα πέρναγε, αυτό που μπορεί να έπαιρνε ο ύπαρχος του πλοίου. Σε αυτό το υπηρεσιακό που ήταν αυτοκίνητο για να χωρέσει τριάντα άτομα, ήταν τέσσερις, πέντε, έξι, άντε δέκα. Και έφευγε λοιπόν. Δε σταμάταγε καν να σε πάρει, δεν σε υπολόγιζε ότι ήσουν άνθρωπος του ναυτικού. Έπρεπε να μπεις στο φορτηγό που ερχόταν πίσω, στο ξεσκέπαστο ή με τέντες, να μπεις, να πάρεις αυτό. Πήγαινε λοιπόν ο ύπαρχος του πλοίου με αυτό το μέσον και τον περίμενε η βάρκα, αυτό που λέμε η "Κίσσα" τότε, για να τον πάει απέναντι, εμείς έπρεπε να πάμε με το ferry-boat. Αν δεν το προλαβαίναμε - ένα ferry-boat μια συγκεκριμένη ώρα το υπηρεσιακό- θα έπρεπε να πάμε από το Πέραμα. Έκανε κλήση λοιπόν ο ύπαρχος το πρωί, "*ποιοι είναι οι απόντες;*", ερχόντουσαν μετά από 10-15 λεπτά από την κλήση, γραφόμασταν στο ποινολόγιο.Έτρωγα πέντε μέρες και δεν πήγαινα στο σπίτι μου, γιατί αυτουνού η υπηρεσία του έδινε το μέσον για να πάει σωστά στη δουλειά του, εμένα δεν μου έδινε τίποτα και θα έπρεπε να τρέχω με τον τρόπο αυτό να φτάσω στη δουλειά μου.

Κ. Θα πάμε στη χούντα. Γιατί το έκανε αυτό η υπηρεσία, γιατί φερόταν με αυτόν τον τρόπο στους υπαξιωματικούς η υπηρεσία όπως την αναφέρεις; Που σημαίνει ότι ήταν προγραμματισμένο, και πως εξηγείς τη συμπεριφορά αυτή των αξιωματικών που κανείς δεν τους υποχρέωνε να φέρονται έτσι, στους υπαξιωματικούς;

Ρ. Έχω την εντύπωση ότι ήταν μια νοοτροπία που είχε προηγούμενο ή ίδια η νοοτροπία και οι τότε αξιωματικοί θέλαν τη συνέχειά της γιατί τους βόλευε……

Κ. Τι δηλαδή;

Ρ. Τους βόλευε διοικητικά, έκαναν πιο εύκολα τη δουλειά τους. Ακούσατε προηγουμένως που είπα για τον ύπαρχο, που έλεγε πόσο ταλαιπωρείτο, που τον ενοχλούσε να του μιλάει υπαξιωματικός για ένα πρόβλημά του, φανταστείτε να μην τον ενοχλούσε κανένας, να μην του έλεγε κανένας το παραμικρό. Άρα λοιπόν ήταν υποχρεωμένοι όλοι να τρέχουν, να κάνουν αυτά που έλεγε χωρίς αντίρρηση και ήταν άνετος, ήταν ωραίος, είχε τη διοίκηση.

Κ. Αυτό ήταν ή θεωρούσε τον υπαξιωματικό ότι ήταν κατώτερος κοινωνικά από αυτόν;

Ρ. Εάν έβλεπε κάποιον ο οποίος κοινωνικά ήταν ανώτερος π.χ. είχε σπουδάσει ή είχε οικονομική άνεση, επί τούτου του φερόταν επιδεικτικά επιθετικά, δεν ξέρω για ποιο λόγο. Έχω διό παραδείγματα, έχω για παράδειγμα έναν συνάδελφο ο οποίος κατόρθωσε και τελείωσε τη Νομική, αυτός είχε ειδικότητα που μπορούσε να πηγαίνει στο Πανεπιστήμιο, ήταν σε υπηρεσία ξηράς, τον οποίον τον ρημάξανε, τον διαλύσανε διοικητικά οι αξιωματικοί.

Κ. Ένας ή πολλοί ή όλοι;

Ρ. Πολλοί, εγώ στο καράβι που ήμουνα τον είδα να του συμπεριφέρονται πάρα πολύ άσχημα, αναγκάστηκε το παιδί να δώσει παραίτηση, να φύγει από το ναυτικό από τη συμπεριφορά τους.

Κ. Πότε Νίκο αυτό;

Ρ. Αυτό έγινε το 62-63. Ήταν από την….είχε τελειώσει το γυμνάσιο, είχε έρθει…

Κ. Πόσοι υπαξιωματικοί συνάδελφοί σου εκείνη την εποχή και αργότερα, όσο ήσουν υπαξιωματικός, κατάφεραν και πέρασαν ανώτατες σχολές;

Ρ. Ήταν λίγοι, πολύ λίγοι.

Κ. Ένας στους εκατό;

Ρ. Ίσως λιγότερο, δηλ. ένας στους διακόσιους. Με ποια λογική δηλαδή, δεν υπήρχε ο χρόνος για να το κάνει κάποιος αυτό; Πιστεύω ότι οι άνθρωποι των πλοίων που ανοίγανε, (στην ειδικότητα τη δικιά μου αλλά και στις άλλες ειδικότητες το ίδιο γινόταν) τα εγχειρίδια των πλοίων να κάτσουν να τα μελετήσουν, που ήταν στα αγγλικά ή για ορισμένα μηχανήματα, για να μπορέσουν να αντεπεξέλθουν στη δουλειά τους, δεν είχαν το χρόνο για να… έφευγε το καράβι ταξίδι, τη μια σκοπούν την άλλη έτσι ή αλλιώς, έπρεπε να φροντίσουν να είναι……Εγώ το είχα σαν αρχή, για να μπορέσω να σταθώ στα πόδια μου, να διατηρήσω την αξιοπρέπειά μου σε αυτά τα χρόνια τα δύσκολα, το μόνο που μπορούσα να κάνω ήταν να ξέρω καλά τη δουλειά μου.

Κ. Πως φερόντουσαν οι υπαξιωματικοί μεγάλου βαθμού στους υπαξιωματικούς μικρού βαθμού; Πώς φερόντουσαν οι αξιωματικοί εξ υπαξιωματικών στους υπαξιωματικούς

Ρ. Υπήρχε μια μερίδα από αυτούς τους υπαξιωματικούς μεγάλου βαθμού……οι οποίοι είχαν μεγάλη συμπάθεια για τους μικρότερους, πολύ μεγάλη συμπάθεια, να τον πάρει, να του μιλήσει, να του δείξει, να τον προστατέψει, να τον …υπήρχε μια άλλη μερίδα η οποία κοίταγε να βγάλει τα απωθημένα που είχε εισπράξει από όλο αυτό το κακό που είχε δεχθεί.

Κ. Οι αξιωματικοί εξ υπαξιωματικών φερόντουσαν το ίδιο περιφρονητικά στους υπαξιωματικούς όπως και οι αξιωματικοί της Σχολής Δοκίμων;

Ρ. Σπάνια, οι περισσότεροι κοιτάγανε να κάνουν τη δουλειά τους, γιατί εγώ βρέθηκα με τέτοιους ανθρώπους, είχα κυβερνήτη σε ένα καράβι, είχα πρώτο σε ένα άλλο καράβι, ίσως επειδή δεν ήμαστε και πολλοί, ήμασταν τρεις μόνιμοι μέσα στο πλοίο, η συμπεριφορά τους δεν μπορώ να πω ότι ήταν άσχημη, ούτε ότι ήταν περιφρονητική, ίσα ίσα, και εμείς προσπαθούσαμε από την πλευρά μας να μην εκτεθούν με τίποτα.

Κ. Εσείς Νίκο οι υπαξιωματικοί οι τόσο καταπιεσμένοι εκείνα τα χρόνια, πως βλέπατε τους αξιωματικούς προελεύσεως Σχολής Δοκίμων;

Ρ. Σε πάρα πολύ λίγα άτομα από αυτούς με τους οποίους συνεργάστηκα εγώ, μετρημένα άτομα, η συμπεριφορά τους ήταν σωστή. Καταρχήν υπάρχουν και εξαιρέσεις. Είπαμε ότι δεν ήταν όλοι το ίδιο. Η διοίκηση γενικώς ήταν έτσι και πολλές φορές και ορισμένα άτομα που θα θέλανε να φερθούν διαφορετικά, να μην εκτεθούνε από τον κυβερνήτη ή από κάποιον ανώτερό τους μέσα στο πλοίο, αναγκαζόντουσαν να συμπεριφερθούν με το χειρότερο τρόπο. Υπήρξαν όμως άνθρωποι οι οποίοι δείξαν, κατά τη διάρκεια της δικής μου….., με το βαθμό του ανθυπασπιστή, δείξαν ότι έχουν χαρακτήρα…

Κ. Ποσοστό περίπου;

Ρ. Τι να πω, 1%.

Κ. Αξιωματικοί προελεύσεως Σχολής Δοκίμων περίπου 1% φερόταν ανθρώπινα στους υπαξιωματικούς;

Ρ. Έτσι. Με μια λογική τέτοια που θα μπορούσε να συνεργάζεται μαζί του.

Κ. Εσύ θεώρησες ποτέ την έκφραση ΠΥ αξιωματικός, αξιωματικός ΠΤ, αξιωματικός ΠΣ, που σημαίνει αξιωματικός Πληρωμάτων- Υπηρεσιών, Πληρωμάτων - Τεχνών, και Πληρωμάτων Στόλου; Το θεώρησες ότι ενέχει περιφρονητική- καταφρονητική σημασία, και πως το έβλεπε το σύνολο των υπαξιωματικών και αξιωματικών εξ υπαξιωματικών;

Ρ. Σίγουρα και το είχα και πρόσφατα το ίδιο γεγονός. Όταν θα μπορούσαμε να πούμε ότι κάναμε λάθος, ότι δεν ήταν περιφρονητικό, ήταν ένας τίτλος που μας απαγόρευε να είμαστε του Πολεμικού Ναυτικού, γιατί δεν το έγραφε πουθενά. Ήσουν αξιωματικός και έλεγες ότι είσαι ΠΥ, δεν έλεγε πουθενά ότι είσαι του πολεμικού ναυτικού. Θα μπορούσε ο άλλος να πει "τι είναι αυτό ρε παιδιά;". Αντιπλοίαρχος, λέει, πλωτάρχης ΠΥ. ΠΥ, τι; Του ναυτικού, του στρατού, της αεροπορίας; Εγώ ξέρω ότι ΣΞ λένε τους του Στρατού Ξηράς, ΠΑ είναι οι Αεροπόροι, εμείς λοιπόν; Λεγόμαστε ΠΥ, ΠΤ κάτι άσχετο με το Πολεμικό Ναυτικό. Όταν πρόσφατα τέθηκε το θέμα στον Αρχηγό, τον τότε αρχηγό που ήταν…

Κ. Ποιόν δηλαδή;

Ρ. Τον Ιωαννίδη, είπε "*φέρτε μου να δω πού γράφει ότι πρέπει να αναφέρονται αξιωματικοί ΠΝ, αξιωματικοί ΠΥ, πού; πού το γράφει;"*. Δεν είχε τίποτα. Που σημαίνει ότι όλο αυτό τον καιρό το ΠΝ, δεν ήταν το όνομα…..εγώ δέχομαι ότι είμαι μηχανικός, ότι είμαι κατηγορία Πληρωμάτων - Υπηρεσιών, ναι το δέχομαι αλλά δεν είμαι του ΠΝ; Είπε δηλαδή ο αρχηγός ότι "*δεν μπορώ να βγάλω μια διαταγή που να λέει ότι 'από δω και πέρα να βάζετε το ΠΝ δίπλα από το όνομά σας. Αυτό είναι……όποιος σας ενοχλήσει, το συζητάμε"*. Και από πού και ως που βγαίνει ότι δεν μπορούμε να γράφουμε……ας μας φέρει αυτός το νόμο, την όλη διαδικασία, να μας δείξει γιατί λέει αυτό που λέει.

Κ. Με λίγα λόγια Νίκο ο Ιωανίδης σας είπε να γράφετε δίπλα στο όνομά σας ΠΝ και "*αν κανείς σας ενοχλήσει ελάτε να το λύσουμε σαν πρόβλημα";*

Ρ. "*Κάντε αναφορά να το λύσουμε και αυτός που θα έρθει να δούμε τι θα πει*".

Κ. Και οι άλλοι υπαξιωματικοί και αξιωματικοί εξ υπαξιωματικών γιατί πιστεύετε ότι οι αξιωματικοί της Σχολής Δοκίμων δεν σας επέτρεπαν να γράφετε το ΠΝ δίπλα στο όνομά σας;

Ρ. Γιατί ήταν θέμα περισσότερο των μαχίμων, κάνανε διαχωρισμούς μεταξύ τους: τους μηχανικούς τους βάζανε να γράψουνε (Μ), τους οικονομικούς (Ο), και μετά το ΠΝ. Αυτοί δεν γράφουν τίποτα, είναι αξιωματικός, είναι αντιπλοίαρχος, Ν. Ραγκαβάς, Π.Ν., που σημαίνει ότι είναι μάχιμος. Όταν τους έβαζα εγώ σε διάφορα έγγραφα (μάχιμος), εντός παρενθέσεως, και μετά το όνομά τους κλπ, είχα την αντιμετώπιση τη γνωστή.

Κ. Εννοείς πότε πρόσφατα;

Ρ. Πρόσφατα, πριν από ένα χρόνο.

Κ. Αληθεύει ότι στους αξιωματικούς εξ υπαξιωματικών τα καθήκοντα που τους ανατίθονταν παλιά ήταν υποδεέστερα των άλλων αξιωματικών;

Ρ. Σαφέστατα και μέχρι σήμερα είναι σχεδόν.

Κ. Πώς το εξηγείς αυτό;

Ρ. Δε μπορώ να δώσω εξήγηση γιατί είναι η νοοτροπία που έχουν στο μυαλό τους, και θα πρέπει αν το δείχνουν κάθε φορά, ότι είναι μιας άλλης κατηγορίας αξιωματικοί. Αυτός είναι ο λόγος που έχουν. Δεν θέλω να μιλήσω γιατί αν μιλήσω προσωπικά τώρα θα θεωρηθεί ότι ……βλέπω συναδέλφους, σημαιοφόρους ανθυποπλοιάρχους, οι οποίοι είναι άριστοι στη δουλειά τους και δεν τους φωνάζει ο διευθυντής να κάνουνε κουβέντα μαζί, φωνάζει τον τμηματάρχη.

Κ. Τι εννοείς "δεν τους φωνάζει;"

Ρ. Εδώ στο ΓΕΝ υπάρχει κάποιος ο οποίος είναι βοηθός και κάνει τη δουλειά του. Αυτός γνωρίζει το θέμα άριστα, ένα θέμα. Ποτέ δεν μιλάει μαζί του.

Κ. Δε μιλάει δηλαδή με αξιωματικό εξ υπαξιωματικών;

Ρ. Ακριβώς.

Κ. Τι είναι ο τμηματάρχης τον οποίον φωνάζει ο διευθυντής;

Ρ. Ο τμηματάρχης είναι ο προϊστάμενος τμήματος του συγκεκριμένου αξιωματικού εξ υπαξιωματικών.

Κ. Ναι, τι ειδικότητας;

Ρ. Μάχιμος της Σχολής Δοκίμων. Οπότε τι κάνει; Φωνάζει τον τμηματάρχη, ο τμηματάρχης πάει και ρωτάει τον αξιωματικό εξ υπαξιωματικών πώς θα λύσει το πρόβλημα, του το λέει και πάει και το λέει αυτός στο διευθυντή. Αυτή την νοοτροπία δεν την κατάλαβα ποτέ. Το μόνο που μπορώ να υποθέσω είναι ότι δε μιλάμε, εφόσον είμαι και διευθυντής ήδη, ότι δε μιλάμε ……ένας αξιωματικός λοιπόν ο οποίος σήμερα είναι και διευθυντής σε μια διεύθυνση του ΓΕΝ, κάποια στιγμή που συνέβαιναν αυτά και είχαμε ένα διευθυντή άλφα…

Κ. Τι διευθυντή άλφα;

Ρ. Διευθυντή όπως είπαμε, από την κατηγορία των ΣΝΔ, από την κατηγορία των ΠΝ μαχίμων κλπ. Οπότε ήρθε και μου λέει "*μόλις σε φέραμε εδώ φοβήθηκα"*. Του λέω *"γιατί φοβήθηκες;", "γιατί θα μπορούσες κάλλιστα να με υποβαθμίσεις, να με υπερφαλαγγίσεις και να με καταστρέψεις"*. Του λέω *"πώς να σε καταστρέψω; Δεν κατάλαβα, γιατί να σε υποβαθμίσω;", "Γιατί ξέρεις πολλά και εγώ δεν ήξερα τίποτα"*. Φιλικά πλέον, ομοιόβαθμοι με τον κύριο, εξαιρετικό παιδί, από τις εξαιρέσεις, το 1%, "*θα μπορούσες να με εκτοπίσεις", "γιατί να σε εκτοπίσω;*".

Κ. Υπήρχε περίπτωση να γίνεις εσύ τμηματάρχης στη θέση τμηματάρχη του ΓΕΝ ή διευθυντής στο ΓΕΝ τώρα ή παλιά;

Ρ. Όχι, έπρεπε οπωσδήποτε να είναι από τη Σχολή Δοκίμων, από τη ΣΝΔ. Δεν υπάρχει περίπτωση και αν σε βλέπουν ότι έχεις τη δυνατότητα, έχεις πόλεμο. Εγώ λοιπόν ήμουν έφεδρος στη συγκεκριμένη περίπτωση, δεν είχα κάτι να χάσω, θα μπορούσα να είμαι σπίτι μου, είχε τελειώσει η σταδιοδρομία μου, μέχρι εκεί έφτασα, κανένα πρόβλημα δεν είχα.

Κ. Πες μου σε αριθμούς πόσοι ήταν τη δεκαετία του 60 πόσοι ήταν οι υπαξιωματικοί, οι αξιωματικοί εξ υπαξιωματικών και οι αξιωματικοί προελεύσεως Σχολής Δοκίμων, και πόσοι είναι σήμερα. Αν θυμάσαι, πάνω κάτω.

Ρ. Δεν θυμάμαι. Εκείνη την περίοδο το μόνο που θυμάμαι είναι ότι είχαμε γύρω στους 2.500 υπαξιωματικούς; Κάπου εκεί ήμαστε.

Κ. Και οι αξιωματικοί;

Ρ. Οι αξιωματικοί πρώτον προερχόμενοι από τη Σ.Μ.Υ.Ν. εξ υπαξιωματικών ήταν καμιά τριακοσαριά; Και πολλούς λέω. Ίσως να ήταν και παραπάνω. Της Σχολής Δοκίμων θα πρέπει αν ήταν 500; Κάπου εκεί. Γύρω στους 800. Σήμερα; Σήμερα τα νούμερα αυτά είναι τελείως διαφορετικά. Έχουμε περίπου μόνιμους υπαξιωματικούς, μαζί με τις γυναίκες, μαζί με όλο τον κόσμο γύρω στο 5.500, μήπως και παραπάνω, και έχουμε αξιωματικούς ΠΥ 1.300, και ΣΝΔ έχουμε 1.700, κάπου εκεί είναι.

Κ. Άρα έχουμε μια σαφή διάκριση από το ναυτικό απέναντι στους υπαξιωματικούς, στους αξιωματικούς εξ υπαξιωματικών. Σε σύγκριση με τους αξιωματικούς της Σχολής Δοκίμων και συγχρόνως οι αξιωματικοί της Σχολής Δοκίμων φέρονται με τον τρόπο που περιέγραψες στους υπαξιωματικούς. Το γιατί μπορείς να μου το πεις με δύο λόγια;

Ρ. Όχι, Δε μπορώ αν το συλλάβω, δε μπορώ να μπω στη νοοτροπία τους, στο σκεπτικό τους, και αν μπω θα είναι λάθος.

Κ. Είπες ότι θεωρούσε εκείνος ο ύπαρχος και όλοι οι ύπαρχοι, εξαιρέσει ελαχίστων, ότι θα έκανε καλύτερη τη δουλειά του αν ήταν χαμηλό το επίπεδο το μορφωτικό και αν ήταν καταπιεσμένος ο υπαξιωματικός. Το ίδιο συνέβαινε σε ολόκληρο του ναυτικού;

Ρ. Ακριβώς, το ίδιο.

Κ. Πάμε στη δικτατορία Νίκο. Ανέφερες ότι πήρε κάποια έξυπνα μέτρα. Τι μέτρα και γιατί;

Ρ. Το πρώτο έξυπνο μέτρο που πήρε ήταν … κατάλαβε ότι οι υπαξιωματικοί ήταν καταπιεσμένοι, ίσως το γνώριζε, γνώριζε ότι οι αξιωματικοί είχαν μια αυθαίρετη άποψη, κίνηση για τους υπαξιωματικούς, και προσπάθησε να πάρει το μέρος των υπαξιωματικών με διάφορες έξυπνες κινήσεις. Η μία ήταν η ταλαιπωρία που λέγαμε. Που ξεκίναγε από το Ψυχικό ή το Σκαραμαγκά για να πάει στο ναύσταθμο. Έγινε ενιαία.

Κ. Δηλαδή.
Ρ. Δηλαδή έπαιρνε αξιωματικούς και υπαξιωματικούς μαζί. Η άλλη κίνηση ήταν τα μέσα μεταφοράς από … τα πλωτά μέσα μεταφοράς από το Πέραμα στο ναύσταθμο τα έκανε σχεδόν κοινά.
Κ. Θες να πεις ότι μεταφερόταν με τον ίδιο τρόπο από το σπίτι του στην υπηρεσία ο αξιωματικός με τον υπαξιωματικό.
Ρ. Ναι.
Κ. Άλλα μέτρα;
Ρ. Αυτό που λέγαμε για την ΄΄Παντόφλα΄΄. Είναι σοβαρότατα μέτρα αυτά, αν και φαίνονται τόσο απλοϊκά, για την εποχή τους ήταν πάρα πολύ σοβαρά. Μπορούμε να πούμε σήμερα "εντάξει, τι έγινε; επειδή έφτιαξε το μεταφορικό μέσο;" Μα το ένα ήταν το μεταφορικό μέσο, το άλλο το οικονομικό κομμάτι και το άλλο το αν μπορούσε να φτιάξει λίγο την ποινή. Ο αρχηγός τότε και ειδικά όταν…….παρότι ήταν ο Αραπάκης αρχηγός, έγινε αγαπητός από τους υπαξιωματικούς γιατί πραγματικά έδειξε μια διαφορετική συμπεριφορά απέναντι στους υπαξιωματικούς. Πήγαινε στο καρέ ανθυπασπιστών και υπαξιωματικών και συζητούσε μαζί τους, να του πούνε τα προβλήματα, κάτι που δεν είχε γίνει ποτέ από όλους τους αρχηγούς που είχαν περάσει τότε από το ναυτικό. Οπουδήποτε αλλού θα μπορούσε να πάει, μόνο δηλαδή στο καρέ αξιωματικών, από εκεί και πέρα το να πάει να μιλήσει κάποιος με τους υπαξιωματικούς, το θεωρούσε υποτιμητικό.
Κ. Εκτός από το καλό μέτρο που πήρε η δικτατορία για τους υπαξιωματικούς και αξιωματικούς εξ υπαξιωματικών του ναυτικού, μειώνοντας το χρόνο μετάβασης από το σπίτι του στην υπηρεσία αλλά και γενικά τα μέσα μεταφοράς, τι άλλο καλό έκανε και τι εντυπώσεις εκείνα τα χρόνια σου άφησε, ευμενείς ή δυσμενείς σχετικά με τη δικτατορία;
Ρ. Η αλήθεια είναι ότι υπήρχε μια χαλάρωση από άποψη διοικήσεως στο ναυτικό, που αυτό εν μέρει βόλευε λιγάκι. Δηλαδή από εκεί που θα σε κυνηγάει ο άλλος για να τρέχεις δεξιά και αριστερά, οι εργασίες ξεκινάγανε στις 9.00 το πρωί και κόψανε την ώρα τη μεσημβρινή, μια ώρα που σταματάγαμε κατά τις 12.00 με 1.00, 12.00 με 1.30.
Κ. Πως το εξηγείς αυτό;
Ρ. Ότι προσπαθήσανε να εκμεταλλευτούν ορισμένα κακώς κείμενα, γιατί το να ξεκινάς τη δουλειά σου 8.00, να σταματάς στις 12.00, να ξεκινάς στις 2.00, δε θυμάμαι ακριβώς το ωράριο, να ξεκινάς στις 2.00 και να τελειώνεις στις 5.00, να ξεκινάς από τη Σαλαμίνα στις 5.00 η ώρα για να φτάσεις σπίτι σου στις 8.00 το βράδυ……..
Κ. Νίκο θες να μου πεις ότι ήταν ένα από τα ευμενή μέτρα για το προσωπικό;
Ρ. Ακριβώς. Εκτός από τα μέσα μεταφοράς, είχε και αυτό, άλλαξε ωράριο. Το οικονομικό δεν ήταν και τόσο πολύ, δεν ήταν πολύ μεγάλες οι διαφορές, Πάντως το χτυπήσανε και το οικονομικό, ασχοληθήκανε με το οικονομικό και ιδιαίτερα ασχολήθηκε ο Ιωαννίδης όταν ήρθε για ένα μικρό χρονικό διάστημα, έκανε κάτι καλό. Βέβαια εντάξει δεν τους έπαιρνε πλέον, αυτά ήταν καθαρά κομμάτι για να ευνοηθούνε..
Κ. Γιατί πήρε αυτά τα μέτρα η δικτατορία για τους αξιωματικούς;
Ρ. Γιατί κατάλαβε ότι ήταν καταπιεσμένοι, το εκμεταλλεύτηκε στο έπακρον και αν τα πράγματα ήταν διαχρονικά, θα τους είχε πάρει όλους τους υπαξιωματικούς μαζί τους. Τι εννοώ; Αν φερόταν ακόμα πιο έξυπνα, θα είχε πάρει όλους τους υπαξιωματικούς μαζί, κι όπως γνωρίζουμε οι πάντες, και εσύ μέχρι σήμερα πιστεύω ότι το ίδιο ισχύει, ότι τότε οι υπαξιωματικοί θα μπορούσαν να πάρουν το καράβι μόνοι τους και να το πάνε οπουδήποτε, μόνοι τους. Γιατί ήταν και περισσότεροι μέσα στο πλοίο, και ικανότητες είχαν για να το κινήσουν το καράβι και εκεί επάνω η συμπεριφορά, έχω την εντύπωση ότι αν κοιτάγανε……..γιατί ήταν πάρα πολύ καταπιεσμένοι. Αν φρόντιζαν να τους ελευθερώσουν λίγο…αλλά όλα μαζί δεν πάνε, δεν μπορούσαν να τα κάνουν όλα μαζί.
Κ. Το έκανε αυτό για να κερδίσει τους υπαξιωματικούς ή είδε την αδικία;
Ρ. Το έκανε για να κερδίσει τους υπαξιωματικούς, καθαρά, γιατί από αδικίες αυτοί, τους είδαμε και ξέρουμε τι κάνανε.
Κ. Τα χρόνια εκείνα της δικτατορίας ή και γενικότερα με ποιο τρόπο ήλεγχε το προσωπικό από πλευράς ασφάλειας, φρονημάτων το τότε καθεστώς.
Ρ. Εγώ από μια προσωπική εμπειρία που είχα, κατάλαβα το πώς λειτουργεί το σύστημα. Δηλαδή όταν ζήτησα άδεια για να παντρευτώ, γιατί για να παντρευτείς έπρεπε να πάρεις άδεια, έπρεπε να υποβάλω που μέναν τα πεθερικά μου, πού έμενε όλο μου το σόι και το σόι της γυναίκας μου. Λοιπόν βρέθηκε ότι υπήρχε κάποιο πρόβλημα από το σόι της συζύγου σε ένα κύριο λόγο.Ο πατέρας βασικά ήταν μπερδεμένος με το ΕΑΜ την περίοδο του εμφυλίου. Ευτυχώς που εκείνη την περίοδο στο καράβι όταν πήγανε χαρτιά υπήρχε κάποιος άνθρωπος που ήταν από το 1% που λέγαμε προηγουμένως και με φώναξε και με ενημέρωσε……
Κ. Ποιος;
Ρ. Ο Μανουσογιαννάκης τότε ήταν σημαιοφόρος του γραφείου του κυβερνήτου.
Κ. Ο μετέπειτα υπαρχηγός του ΓΕΝ;

Ρ. Ο μετέπειτα υπαρχηγός του ΓΕΝ ο οποίος με φώναξε και μου είπε το περιστατικό, τι έγινε, και ήμουν προετοιμασμένος για να πάω στον κυβερνήτη να το αντιμετωπίσω …… λόγω των στοιχείων που είχε στα χέρια του.
Κ. Γιατί χρειαζόταν άδεια και εσύ και όλοι οι μόνιμοι τότε, αλλά δεν ήταν μόνο της δικτατορίας αυτό, ήταν και πριν και μετά τη δικτατορία, γατί νομίζεις ότι χρειαζόταν άδεια γάμου Νίκο;
Ρ. Ήταν και πριν από τη δικτατορία αλλά δεν είχε άμεση εφαρμογή. Στη δικτατορία είχε απόλυτη εφαρμογή και έτσι όπως το θέλανε φτιάξανε μια μόνιμη διαταγή, που για να παντρευτεί κάποιος έπρεπε να προσκομίσει ορισμένα στοιχεία πριν παντρευτεί.
Κ. Πότε σταμάτησε αυτό; Το ξέρεις;
Ρ. Αυτό σταμάτησε μετά το 74..
Κ. Αυτός ήταν ένας τρόπος που ήλεγχαν τα φρονήματα προελεύσεως της συζύγου και την οικονομική της κατάσταση. Ο σκοπός ποιος ήταν;
Ρ. Ο σκοπός ήταν να μην υπάρξει δέσιμο μεταξύ του προσωπικού του ναυτικού, του στρατού γενικώς (γιατί για όλους ήταν αυτό) με άτομα που κατά την άποψή τους……με κομμουνιστές.
Κ. Αυτό ήταν το μόνο μέτρο ελέγχου του προσωπικού που έπαιρνε το καθεστώς ή υπήρχαν και άλλα;
Ρ. Εγώ λέω ότι την περίοδο εκείνη που πήρα τα χαρτιά, την επόμενη μέρα, την επόμενη ώρα, είχα έναν άνθρωπο δίπλα μου, έναν μόνιμο αξιωματικό, που λέγαμε μια καλημέρα μια καλησπέρα απλά, να με ρωτάει συνεχώς τι έχω, γιατί είμαι προβληματισμένος και να μην με αφήνει από τα μάτια του, εκτός πια αν κατέβαινα στο μηχανοστάσιο. Με το που ανέβαινα από το μηχανοστάσιο, με έπαιρνε μαζί του και με άφηνε όταν πήγαινα στο κρεβάτι να ξαπλώσω. Αυτό πιστεύω ήταν μια παρακολούθηση μες στο πλοίο. Αλλά εκτός από τις παρακολουθήσεις μέσα στο πλοίο, έχω την εντύπωση ότι με παρακολουθούσαν και έξω. Το οποίο το είδα μετά σε άλλη φάση.
Κ. Πότε το είδες, τι είδες δηλαδή;
Ρ. Το είδα μετά όταν ήμουνα στη ΔΝΕ. Τελείωσα το πτυχίο ΄΄ Άλφα΄΄, που βγάζαμε ένα σχολείο, και επειδή έφευγε από εκεί ο άνθρωπος που ήταν, ψάχνανε να βρούνε κάποιον να τον αντικαταστήσει. Και βρήκαν εμένα που είχα τελειώσει πρώτος, λέει "*πάρτε αυτόν που τελείωσε πρώτος και φέρτε τον εδώ*". Πήγα εκεί και δεν πίστευα ότι θα αντιμετωπίσω ιδιαίτερα προβλήματα, από πλευράς προοπτικών.
Κ. Σε βάλανε σε μια θέση από όπου θα επέλεγες προσωπικό υπαξιωματικούς κατηγορίας;
Ρ. Εξ υπαξιωματικών…
Κ. Κατηγορίας μηχανικών, ειδικότητας μηχανικών, για αποστολές και τοποθετήσεις. Ήταν σοβαρή η θέση. Τι διαπίστωσες εκεί;
Ρ. Αποστολές, τοποθετήσεις και σταδιοδρομικά στοιχεία. Για μένα ήταν κάτι το απλό, παρότι δεν υπήρχαν πλήρη στοιχεία, δηλαδή να μπορώ να συγκρίνω πόσο έχει κάνει στην Κρήτη ο ένας και πόσο έχει κάνει ο άλλος, για να μπορέσω να δω ποιος θα πάει τελικά στην Κρήτη. Τέλος πάντων, αυτό που με ενόχλησε ιδιαίτερα ήταν ότι αφού έβαλα το πρώτο πλήρωμα για την Αμερική, με ρωτάει ο διευθυντής "*τους πήγες αυτούς στο…περάσαν από ΤΕΚΠ αυτοί*;", λέω *"δεν ξέρω, τι είναι αυτό;",* μου λέει *"εδώ στα γραφεία της ασφαλείας που είναι στην είσοδο του Φ1, δεν έχεις υπόψη σου;",* λέω *"όχι, δεν ξέρω",* τότε λέει *"ρώτα τους υπολοίπους να σου πούνε, αυτές τις καταστάσεις πρέπει να τις πας από εκεί, να δούμε ποιοι είναι κατάλληλοι να πάνε Αμερική"*. Βγήκα εγώ, ρωτάω τους υπόλοιπους "*δεν τους πήγες εκεί; αφού αν δεν τους πας εκεί…", "καλά"* λέω *"τι είναι εκεί;"* και μετά είδα όταν πήγα εκεί, ήταν κάποιοι με πολιτικά ναύτες, και αξιωματικοί και υπαξιωματικοί, δουλεύαν όλοι …
Κ. Σχολή Δοκίμων; Αξιωματικοί εξ υπαξιωματικών; Τι ήταν;
Ρ. Οι πιο πολλοί ήταν εξ υπαξιωματικών και υπήρχαν και από τη Σχολή Δοκίμων. Αυτό διοικείτο κατά κάποιο τρόπο απ' ότι μπόρεσα εγώ να δω από το ΓΕΝ Τ.Ε.Κ.Π.[1]
Κ. Τι σημαίνουν τα αρχικά;
Ρ. Δεν έμαθα ποτέ μου. Πήγα λοιπόν την κατάσταση, ήταν και μερικοί φίλοι της σειράς μου, πιο πάνω από τη σειρά μου, πιο κάτω από τη σειρά μου, βάζω τους μισούς, μου κόψαν τους μισούς. Ο διευθυντής που τους πήγα μου λέει "*να την φέρεις την επόμενη μέρα*", του λέω "*δεν είναι έτοιμη γιατί τους μισούς …*", "*τι λες*" μου λέει "*για φέρε να τους δω"*. Πάει και βλέπει τους μισούς κομμένους, "*αυτοί είναι κομμουνιστές;"* Έτσι άρχισα εγώ να υποπτεύομαι ότι εκείνο το γραφείο ήταν καθαρά για έλεγχο φρονημάτων του προσωπικού.
Κ. Τι κατάλαβες Νίκο, υπήρχε πριν τη δικτατορία και μετά τη δικτατορία, πότε έγινε, πότε σταμάτησε;
Ρ. Δεν ξέρω αν ήταν πριν ή μετά. Εγώ αυτό που κοίταξα από εκεί και πέρα ήταν το πώς θα φύγω από εκεί που είχα μπλέξει και είχα προσωπικό πρόβλημα. Γιατί είχα προσωπικό πρόβλημα; Γιατί αυτά τα χαρτιά που είχα ζητήσει όταν ήμουνα….και τους είπα μετά ότι "*εντάξει, τελείωσα, δεν έχω καμιά σχέση με την αρραβωνιαστικιά που είχα, διακόψαμε*", εγώ είχα παντρευτεί ήδη..

[1] Τα αρχικά ΤΕΚΠ πρέπει να σημαίνουν Τμήμα Ελέγχου Κατωτέρου Προσωπικού.

Κ. Θέλεις να πεις ότι όταν σου έδειξε ο Μανουσογιαννάκης τα χαρτιά, εσύ είπες "*ευχαριστώ πολύ, δεν θέλω άδεια, διέκοψα τη σχέση μας;"* Παντρεύτηκες αυτή τη γυναίκα η οποία καταγόταν από αριστερή οικογένεια και η Ασφάλεια το είχε αναφέρει στο ναυτικό, με αυτά τα έγγραφα;
Ρ. Ακριβώς. Αυτή την εικόνα. Στη συνέχεια, εγώ πήγα εκεί, αμέσως μετά. Παντρεύτηκα Φεβρουάριο, το σχολείο τελείωνε Μάρτιο- Απρίλιο, αμέσως μετά πήγα εκεί, στη ΔΝΕ, να κάνω δουλειά. Κυβερνήτης, ο ίδιος.
Κ. Ποιος ίδιος;
Ρ. Ο ίδιος που ήταν κυβερνήτης στο καράβι όταν πήγαν τα χαρτιά και με φώναξε να μου μιλήσει, να μου πει τι έγινε…….καταλαβαίνετε τι θα γινόταν αν μάθαινε ότι εγώ ήμουν αυτός που τον είχα κοροϊδέψει; Τελείωσα. Και να μάθαινε ότι ήμουνα παντρεμένος……
Κ. Ποιος ήταν;
Ρ. Ο Φακίρης…..
Κ. Ο Φακίρης ο μετέπειτα υπαρχηγός του …
Ρ. Αυτός λοιπόν……εγώ έλεγα ότι ήμουν ελεύθερος, ότι δεν είχα παντρευτεί, έβγαζα τη βέρα μου, δε φορούσα βέρα. Μου λέγανε "*πού μένεις;"* και έπρεπε να δηλώσω ορισμένα στοιχεία, "*φέρε τα στοιχεία που μένεις*" και έλεγα θα πάνε στο Πέραμα, εκεί που έμενα στο πατρικό μου και θα γίνω και ρεζίλι. Κάτι έπρεπε να κάνω. Τα ήθελαν τα στοιχεία αυτά για να με ελέγξουν, όσοι ήταν εκεί, ήταν ελεγμένοι, ήμουν εξαίρεση στον κανόνα. Με αυτά που είδα με τα ΤΕΚΠ, με αυτά τα στοιχεία που μου ζητάγανε, κατάλαβα ότι έπρεπε να φύγω το συντομότερο.
Κ. Και έφυγες.
Ρ. Πήγα στο νοσοκομείο αλλά δεν έφυγα γρήγορα, έφυγα λίγο αργά γιατί δεν με αφήνανε να φύγω και από εκεί. Τέλος πάντων τα κατάφερα μετά από 11 μήνες και έφυγα.
Κ. Πόσοι από τους υπαξιωματικούς τους μόνιμους του ΠΝ της γενιάς σου, εκείνη την εποχή επί δικτατορίας, ήταν εναντίον της χούντας σε ποσοστό και πόσοι υπέρ της χούντας, λόγω των μέτρων που είχε πάρει.
Ρ. Παρόλα τα μέτρα που υπήρχαν και ήταν θετικά ως προς την κατεύθυνση, όπως είπαμε στην καλυτέρευση της ζωής τους, οι περισσότεροι ήταν δυσαρεστημένοι, γιατί καταλαβαίνανε. Οι περισσότεροι ήταν παιδιά που ασχοληθήκανε να μορφωθούνε, να μελετήσουν βιβλία, να ζήσουν κάτι το οποίο δεν είχαν ζήσει ούτε σαν έφηβοι - να μην πω σαν παιδιά - καθόλου αυτά τα χρόνια. Άρα προσπάθησαν να περάσουν το χρονικό διάστημα αυτό μορφώνοντας τον εαυτό τους με θέατρα, όπερες στο Εθνικό, με διάφορους τρόπους, να προσπαθεί ο καθένας με αυτό που του άρεσε. Με αυτό που του έλειπε. Με αυτό που έβλεπε ότι του το είχανε πάρει, του το είχανε κλέψει. Γι΄ αυτό και μετά με τη χούντα, παρά τα μέτρα που έλαβε για την καλυτέρευση της ζωής του γενικά, δεν είχε ευμενή εικόνα για τη χούντα, δεν του άρεσε. Καταλάβαινε και στον έξω κόσμο τη συμπεριφορά, δεχόταν την αποστροφή περισσότερο παρά την καλή διάθεση απέναντι του από τον κόσμο, απέναντι στη στολή. Κι αυτό τον έκανε να αισθάνεται άσχημα, να καταλαβαίνει ότι κάτι δεν πάει καλά.
Κ. Όταν συνελήφθησαν οι υπαξιωματικοί της πρώτης αντιστασιακής- αντιχουντικής οργάνωσης στο ναυτικό, στα τέλη του 67, και γνωρίζεις προφανώς ότι αυτούς τους υπαξιωματικούς τους βασάνισαν κιόλας σε καράβι του Πολεμικού Ναυτικού, πως αντιμετώπισαν οι άλλοι υπαξιωματικοί αυτό το γεγονός;
Ρ. Η αλήθεια είναι ότι αισθάνθηκαν πάρα πολύ άσχημα οι περισσότεροι, εμένα ήταν αρκετοί συμμαθητές μου. Αισθάνθηκα πάρα πολύ άσχημα γιατί στο καράβι που τους είχαν ήταν στην περιφέρεια που άραζε και το δικό μου το καράβι τότε, μόλις είχα φύγει από τη ΔΝΕ, που είχα πάει…….δεν ήταν το 68 η πρώτη φορά, ήταν το 67…..
Κ. Η ομάδα του "ΕΛΛΗ", της "Δημοκρατικής Άμυνας".
Ρ. Μάλιστα. Μου είπε ο Μαυροβουνιώτης, ο συμμαθητής μου, ότι "*με βαράγανε*" λέει, το είπε στον αδερφό μου αυτό για το ποιους άλλους θέλαν να μυήσουν και "*το όνομα του αδερφού σου μου ερχόταν στο στόμα και δε μου έβγαινε"*.
Κ. Θες να πεις ότι ο Μαυροβουνιώτης δεν ανέφερε …….
Ρ. Εμένα, είπε στον αδερφό μου ότι "*δεν ανέφερα τον αδερφό σου…..*", τον γνώρισε, κάπως βρεθήκανε, του λέει "*Ραγκαβάς; εσύ έχεις καμία σχέση με το ναυτικό;*", λέει "*ναι, ο αδερφός μου είναι", " αδερφός σου ο Νίκος;*".
Κ. Γιατί ο Μαυροβουνιώτης ήθελε να πει το όνομά σου και δεν το έλεγε; Γιατί;
Ρ. Γιατί προσπαθούσαν να μαζέψουν συναδέλφους για να κινηθούν κατά της χούντας. Και ένας από αυτούς ήμουν και εγώ κατά την άποψη του Θανάση, ο οποίος είπε στον αδελφό μου ότι έτρωγα και ξύλο και ότι "*μέσα σε αυτούς, αν έλεγα κάποιους, θα ήταν και ο αδελφός σου"*.
Κ. Γιατί, σε είχαν προσεγγίσει εσένα;
Ρ. Δε με είχαν προσεγγίσει, ίσως να το είχαν υπόψιν τους. Και εγώ λυπόμουνα, μέσα μου αισθανόμουνα μεγάλη λύπη που αυτοί οι άνθρωποι ήταν εκεί, εγώ δεν έκανα τίποτα για να αντιδράσω…….τι να κάνω; Και έτσι σκεπτόμουν, δικαιολογούσα και τον εαυτό μου και επειδή τότε σκεπτόμουνα τι θα

τραβήξει και η οικογένεια……κοίταξα ό,τι με βόλευε και αυτή η κατάσταση που δεν ήμουνα μέσα στο παιχνίδι, μέχρι εδώ δηλαδή ήμουνα, μετά από εκεί και πέρα συνεχώς, μέχρι και το τέλος του 74, που έχω ένα χαρτί στα χέρια μου……..[1]

Κ. Δε μου λες Νίκο, είπες ότι αισθανόντουσαν άσχημα οι υπαξιωματικοί. Οι άλλοι υπαξιωματικοί αντιμετώπισαν θετικά αυτή την αντιχουντική δραστηριότητα αυτών των παιδιών που κλειστήκαν στο 'ΕΛΛΗ";

Ρ. Οι περισσότεροι θετικά παρότι βγάλανε το μανιφέστο, διαδώσανε ότι θα ΄΄βάζανε βόμβες στα καράβια΄΄, κάτι το οποίο ήταν αστείο και θα ΄΄υπήρχε περίπτωση να τους σκοτώσουνε όλους΄΄. Δεν πίστεψε κανένας αυτή τη χοντράδα. Περισσότερο λυπηθήκαμε για την κατάσταση και το ξύλο που τρώγανε αυτοί οι άνθρωποι.

Κ. Υπήρχαν χουντικοί υπαξιωματικοί συνεργάτες τότε των πρώτων ονομάτων των συνεργατών αξιωματικών της δικτατορίας στο ναυτικό;

Ρ. Εγώ τουλάχιστον δεν γνώρισα κανένα τέτοιο, μπορεί να κυκλοφόρησαν ορισμένα ονόματα, μετρημένα ονόματα, εγώ δεν πιστεύω ότι υπήρχε κανένας να είναι μπερδεμένος με τη χούντα, με τη χούντα εννοώ τα πρωτοκλασάτα ονόματα.

Κ. Υπήρχαν όμως αξιωματικοί οι οποίοι ήταν στο ΤΕΚΠ, παρακολουθούσαν…

Ρ. Ναι αλλά με τα πρωτοκλασάτα ονόματα είπαμε. Δεν ήταν κανένας.

Κ. Αξιωματικοί;

Ρ. Το μόνο που είχα ακούσει σαν αξιωματικό καθαρόαιμο χουντικό, ήταν αυτός που ήταν κυβερνήτης στο …….εξ υπαξιωματικών;

Κ. Και της Σχολής Δοκίμων.

Ρ. Όχι, αυτός που ήταν εκεί μέσα στο "ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗ", ο Καμαρινέας. Τον μόνο που είχα ακούσει ότι ήταν καθαρόαιμος χουντικός.

Κ. Για τον Κιοσσέ δεν είχες ακούσει;

Ρ. Και για τον Κιοσσέ, ναι.

Κ. Για το Νικολόπουλο;

Ρ. Και για το Νικολόπουλο που ήταν στο…..και με παρακολουθούσε.

Κ. Για το Βόσο;

Ρ. Όχι, δεν τον ήξερα.

Κ. Παρακολουθούσαν μόνον εσένα ή παρακολουθούσαν και άλλους;

Ρ. Σίγουρα παρακολουθούσαν και άλλους. Εμένα για απλά πράγματα, για τους υπολοίπους είναι δυνατόν να μην τους παρακολουθούσαν;

Κ. Οι υπαξιωματικοί αναπτύσσανε εκείνα τα χρόνια αλλά και αργότερα συνδικαλιστικές τάσεις;

Ρ. Όλα ξεκινήσανε από την καταπίεση που είπαμε στην αρχή. Και όταν λέω όλα, τα πάντα. Δηλαδή, όταν δεν μας αφήνανε να μπούμε στην "Ευκαιρία" και λέγανε "μπήκανε 150 άτομα, οι υπόλοιποι πηγαίνετε με τη συγκοινωνία". Και ήξερες ότι σε περιμένει ο ύπαρχος στο καράβι και θα σου ρίξει είκοσι μέρες γιατί καθυστέρησες, 10 μέρες, 5 μέρες, και θα περίμενε η οικογένειά σου, το παιδί σου να σε δουν, θα κάνανε να σε δουν 10 μέρες. Αφού πήγες στην "Ευκαιρία" να μπεις μέσα και δεν σε αφήνανε να μπεις, παραπάνω από τον κόσμο που μπήκε……

Κ. Αυτό το είπαμε, λεμε αναπτύχθηκαν συνδικαλιστικές τάσεις;

Ρ. Από εκεί λοιπόν και πέρα μια ομάδα, δεν ξέρω μια φορά…….. δεν πήγε πουθενά. Δηλαδή σταμάτησε για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, για μια ώρα, περίμενε, παρέμεινε στη προβλήτα και δεν πήγε πουθενά.

Κ. Εννοείς ότι συγκεντρώθηκαν…..

Ρ. Τους βγάλανε από το καράβι αλλά δεν πήγαν πουθενά, δεν πήγανε να πάρουν τα μέσα, όπως έκαναν κάθε μέρα και να πάνε στο ναύσταθμο, στο καράβι.

Κ. Αυτό για τους στρατιωτικούς είναι ένα είδος διαμαρτυρίας, το ότι κάθεσαι σε ένα μέρος συγκεντρωμένος, δε φωνάζεις, δεν κάνεις, δεν πας στην υπηρεσία σου, πως το ερμηνεύεις εσύ αυτό;

Ρ. Αυτοί το ερμήνευσαν σα στάση, παρότι ……

Κ. Ποια χρονιά έγινε αυτό;

Ρ. Δε θυμάμαι πότε, πριν τη χούντα βέβαια……το 64-65;

Κ. Μαζευόσασταν στα καρέ υπαξιωματικών και κουβεντιάζατε για τα προβλήματα που είχατε ως υπαξιωματικοί;

Ρ. Για τα προβλήματα που αντιμετωπίζαμε; Συνεχώς μιλάγαμε για τα προβλήματα που αντιμετωπίζαμε.

Κ. Μαζευόσασταν εκτός των πλοίων και εκτός της υπηρεσίας;

[1] Βλ.κεφάλαιο Β8β όπου παρουσιάζεται έγγραφο με χαρακτηρισμό του Ραγκαβά από το ΑΝ 2ον ΕΓ το 1974.

Ρ. Σπάνια, φιλικά αν βγαίναμε με μερικούς αλλά μέσα στην υπηρεσία συνεχώς όποτε βρισκόμαστε……αφού το νιώθαμε συνεχώς το πρόβλημα, δεν μας αφήνανε να το ξεχάσουμε. Σε καθημερινή βάση θα έπρεπε ή κάποιο ποινολόγιο να υπάρχει ή κάποιος να έχει κάποιο ιδιαίτερο πρόβλημα, οπότε συζητάγαμε για την κατάσταση.
Κ. Με ποιο τρόπο οι παλιοί υπαξιωματικοί αλλά και οι αξιωματικοί στα χρόνια της δικτατορίας εκδήλωναν την αντίθεσή τους στο τότε καθεστώς;
Ρ. Οι αξιωματικοί από την ΝΔ;
Κ. Όλων των ειδών, τα στελέχη του Πολεμικού Ναυτικού πως εκδήλωναν την αντίθεσή τους; Εκτός από τις συζητήσεις, γινόντουσαν συζητήσεις όπου μιλούσαν οι αξιωματικοί ανοιχτά μεταξύ τους;
Ρ. Για τη χούντα; Όχι.
Κ. Δε γινόντουσαν.
Ρ. Μόνο για τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν, για τη χούντα όχι, φοβόντανε. Ο κόσμος φοβότανε. Ακόμα όταν γυρίσανε μετά το 74, για να δώσω μια εικόνα, τα άτομα που γύρισαν του "ΕΛΛΗ΄΄ είχαν και εκεί συμμαθητές. Ξέραν ότι εγώ ήμουν στον "ΠΥΡΠΟΛΙΤΗ", ήταν μια "Ευκαιρία" που πήγαινε και άραζε στο..κοντά στο …που παίρνανε το μεσημέρι το ΄΄κότερο΄΄ να τους βγάλει έξω, και ερχόντουσαν οι συμμαθητές μου σε εμένα, να πιούμε καφέ και να πούμε πέντε κουβέντες. Μαζί με τους μικρούς, τους Σπυριδάκη και Σια, να μιλήσουμε.
Κ. Του "ΕΛΛΗ" εννοείς;
Ρ. Όχι του "ΕΛΛΗ", του "ΒΕΛΟΥΣ", παιδιά του "ΒΕΛΟΥΣ".
Κ. Μάλιστα, το ίδιο είναι.
Ρ. Και του "ΕΛΛΗ", αλλά κυρίως του "ΒΕΛΟΥΣ". Και ερχόντουσαν εκεί να πιούνε ένα ποτό, δεν τους δεχόντουσαν…..δεν μπορούσαν να πάνε σε…..γιατί ξέρανε ότι εκεί θα βρούνε αξιωματικούς από τη ΝΔ των οποίων η συμπεριφορά θα ήταν απαράδεκτη, και όντως ήτανε. Έχω ακούσει πράγματα τα οποία τότε με σοκάρανε. Μιλάμε για το 74-75.
Κ. Αξιωματικοί της Σχολής Δοκίμων φερόντουσαν άσχημα ακόμα και σε αυτούς οι οποίοι είχανε επανέλθει ως αντιχουντικοί.
Ρ. Ακριβώς. Και όχι μόνο αυτό, άκουσα αξιωματικό εξ υπαξιωματικών, και εγώ αξιωματικός τότε, το 87, να μιλάει ότι…..να κατηγορεί αυτούς του "ΒΕΛΟΥΣ" τότε ότι τους δώσανε πολλά.
Κ. Ας πάμε σε αυτό. Έχουμε τους αντιστασιακούς αξιωματικούς και υπαξιωματικούς σε εισαγωγικά ή χωρίς εισαγωγικά. Πως εσύ και ο υπόλοιπος κόσμος των στελεχών, των υπαξιωματικών αλλά και των αξιωματικών είδατε εκείνα τα χρόνια αυτά τα στελέχη που επανήλθαν και αποκαταστάθηκαν στο ναυτικό;
Ρ. Μια μερίδα τους έβλεπε με μισό μάτι, ακόμα και δικοί μας άνθρωποι, παρότι υπαξιωματικοί εννοώ τότε, δεν τους μιλάγανε.
Κ. Δε μιλούσαν δηλαδή;
Ρ. Περισσότερο…….λοιπόν, μια μερίδα, ένα 30% με μισό μάτι, ένα 50% φοβότανε να τους μιλήσει, ακόμα.
Κ. Γιατί φοβότανε;
Ρ. Φοβότανε μην ξανάρθει η χούντα, τους πιάσει όλους μαζί και τους βάλει μέσα. Απλά. Και ένα 20% τους συμπεριφερόταν σωστά, όπως εγώ τουλάχιστον, και σαν και εμένα ήταν το 20%, αισθανόμουνα και άσχημα που αυτοί οι άνθρωποι ταλαιπωρήθηκαν και εγώ δεν ταλαιπωρήθηκα καθόλου.
Κ. Αυτά εκεί γύρω στο 74 και λίγα χρόνια μετά. Περνάνε όμως τα χρόνια, εγκαθιδρύεται η μεταπολίτευση και έχουμε τις λεγόμενες αποκαταστάσεις, δηλ. αυτοί οι αξιωματικοί και υπαξιωματικοί που είχαν αντισταθεί στη χούντα και είχαν αποταχθεί επί χούντας, επανήλθαν και φέρουν κάποιους βαθμούς. Αυτό το θέμα των αποκαταστάσεων πως το βλέπεις εσύ προσωπικά σήμερα;
Ρ. Εγώ το βλέπω ότι υπήρξε και εκεί μια μεγάλη διάσταση μεταξύ του υπαξιωματικού και του αξιωματικού. Έφυγε ο κύριος Παπαδόγγονας, ήταν πλωτάρχης, και τον κάνανε ναύαρχο γιατί η σειρά του είχαν γίνει ναύαρχοι. Έφυγε ο δικός μας ο φουκαράς ο τότε κελευστής, επικελευστής τι ήταν, δεν του δώσαν το βαθμό που είχα εγώ, οι συμμαθητές του. Αλλά εκείνον των κάνανε ναύαρχο, δεν κατάλαβα που ήταν η ισότητα μεταξύ των δύο αυτών; Έπρεπε να πει "τι βαθμό έχει ο πρώτος της σειράς σου;" Με τη σειρά σου δεν πας; Τι βαθμό έχει; Που είσαι;
Κ. Εννοείς ότι ενώ πήρανε πολλούς βαθμούς οι αξιωματικοί από τη Σχολή Δοκίμων οι υπαξιωματικοί αντιχουντικοί δεν πήραν ανάλογους βαθμούς;
Ρ. Χωρίς να πατήσουν στο ναυτικό οι πρώτοι, δεν βάλανε στολή.
Κ. Εννοείς ότι δεν επανήλθαν καθόλου.
Ρ. Είναι μια μερίδα που δεν επανήλθε καθόλου. Υπήρχαν κι άλλοι άνθρωποι που επανήλθαν κανονικά, εγώ μιλάω γι' αυτούς που δεν επανήλθαν καθόλου, τους κάνανε μέχρι ναυάρχους.
Κ. Εσύ το θεωρείς σωστό αυτό το πράγμα Νίκο;
Ρ. Καθόλου.

Κ. Κάποιοι οι οποίοι δεν υπηρέτησαν όλα αυτά τα χρόνια, όχι μόνο από το θέμα της αδικίας των υπαξιωματικών που δεν επανήλθαν στο ναυτικό, των αντιχουντικών, και δεν πήραν τους βαθμούς που πήραν οι άλλοι, θεωρείς δίκαιη και σωστή την παροχή τόσων βαθμών, ακόμα και αν τους δίναν στους υπαξιωματικούς;

Ρ. Ναι, το θεωρώ δίκαιο για τον εξής λόγο: κάνανε κάτι που δεν κάναμε εμείς οι υπόλοιποι, έχουν όλα τα προσόντα να πάρουν, να έρθουν στο βαθμό που τουλάχιστον….και ας μην πατήσουν στο ναυτικό, να πάρουν το βαθμό που έχουν οι συνάδελφοί τους. Φύγαν από το ναυτικό για πολλούς και διαφόρους λόγους, δηλ. ταλαιπωρηθήκανε αυτήν την περίοδο και δεν ξέρανε πόσο θα κρατήσει, δεν είχε οριακό τέλος η χούντα, ήταν ένα διαρκές όνομα, μπορεί κάποτε να έπεφτε.

Κ. Μιλάμε για μια κατηγορία αξιωματικών οι οποίοι υπηρέτησαν μέχρι το βαθμό του πλωτάρχη, οι πιο πολλοί υπηρέτησαν 8 έως 12-14 χρόνια, και οι οποίοι έφυγαν με το βαθμό του ανθυποπλοιάρχου-υποπλοιάρχου και απέκτησαν βαθμό και σύνταξη ναυάρχου. Γι' αυτούς λέω, το βλέπεις δίκαιο αυτό το πράγμα;

Ρ. Το βλέπω δίκαιο, και πιο δίκαιο έπρεπε να είναι για τους υπαξιωματικούς οι οποίοι ήταν πιο φτωχοί, πιο ταλαιπωρημένοι και είχαν και οικογένεια οι περισσότεροι. Δεν θα πάω να συγκρίνω τον εαυτό μου που δεν έκανα τίποτα, που ήμουν με την οικογένειά μου όλα αυτά τα χρόνια, χωρίς πρόβλημα…..δίκαιο είναι, να πάρει το βαθμό και ας μην κάθισε καθόλου στο ναυτικό, ας ασχολήθηκε με την πολιτική, όπως ο κ. Παπαδόγγονας, ο κ. Τζανετάκης και οι υπόλοιποι. Αλλά με νοιάζει, γιατί δεν έγινε από τη δική μας κατηγορία, δεν τηρήθηκε το ίδιο μέτρο.

Κ. Γνωρίζεις αν υπήρξαν περιπτώσεις που ονομάστηκαν αντιστασιακοί και αντιχουντικοί, που πήραν βαθμούς και αποκαταστάσεις ενώ δεν ήταν;

Ρ. Όχι, δεν ξέρω καμία περίπτωση, μπορεί να υπάρχουν, εγώ δεν ξέρω καμία.

Κ. Δε γνωρίζεις αν υπήρχαν περιπτώσεις που είχαν αποστρατευτεί - αποταχθεί επί δικτατορίας και άξιζε να αποστρατευθούν και να αποταχθούν, αλλά εκμεταλλεύτηκαν τη νομοθεσία μετά και αποκαταστάθηκαν ως αντιστασιακοί;

Ρ. Ναι, υπήρξαν και τέτοια. Έφυγε για άλλους λόγους και επέστρεψε σαν αντιχουντικός. Και βέβαια τώρα αν πάμε να αναλύσουμε την περίπτωση του καθενός, θα βρούμε πολλά. Χονδρικά είναι αυτά που είπα.

**

ΣΚΟΥΡΙΩΤΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

Συνέντευξη με τον υποναύαρχο μηχανικό Ι. Σκουριώτη (Σ), τάξης 1960 εξόδου της ΣΝΔ.
ΑΚ(Κ)
18/09/02

Κ. Με τον κύριο Σκουριώτη,18 Σεπτεμβρίου 2002. Κύριε Σκουριώτη μόλις λέγαμε για κάποιους συναδέλφους οι οποίοι προ δικτατορικά στο ναυτικό ήσασταν μάλλον κόντρα στο ρεύμα το πολιτικό που ήταν οι υπόλοιποι αξιωματικοί. Μου λέτε τι ποσοστό κεντρώων, κεντροαριστερών, αριστερών αξιωματικών είχε το ναυτικό πριν τη δικτατορία; Και μνημονεύστε και αυτά τα ονόματα που λέγαμε τώρα….

Σ. Εγώ πιστεύω ότι αριστερά- αριστερά δεν ήταν ούτε 1 τα εκατό.

Κ. Τι αριστερά αριστερά, δηλαδή κομμουνιστές; Είχε 1 τα εκατό κομμουνιστές;

Σ. Εγώ έτσι πιστεύω. Είχε γύρω στο 15 τις εκατό κεντρώους και όλοι οι άλλοι ήτανε…από δεξιά μέχρι ακροδεξιά, βασιλικοί, χουντικοί…

Κ. Ακροδεξιοί δηλαδή που γίνανε χουντικοί μετά;

Σ. Ναι, ναι. Όχι όλοι βέβαια, γιατί άλλο να είσαι ακροδεξιός και άλλο να είσαι χουντικός. Ονόματα τι θέλεις, ακροδεξιών ή….

Κ. Όχι ακροδεξιών από αυτούς…οι ακροδεξιοί είναι πάρα πολλοί. Τους πιο δημοκράτες πέστε μου, μερικά ονόματα

Σ. Όχι από δεξιούς, αφού σου λέω σχεδόν όλοι, τους πιο δημοκράτες; Πριν, Βουραζέρης, Κουτσομητόπουλος, Παπαγεωργίου Γήσης, Λίτινας…

Κ. Σουρής;

Σ. Αμφιλεγόμενος. Αμφιλεγόμενος. Αλλά το έπαιζε κεντρώος. Το έπαιζε Ένωση Κέντρου.

Κ. Αυτοί που αναφέρονται οι πιο πολλοί ήτανε προς τον Ανδρέα Παπανδρέου;

Σ. Βεβαίως το ενενήντα τις εκατό.

Κ. Αυτοί οι αξιωματικοί στη συνέχεια σε σχέση με τη δικτατορία, ποια ήτανε η στάση τους γενικά.

Σ. Ποια ήτανε η στάση τους; Δηλαδή όλοι ήταν εναντίον ε; Άλλοι το έδειχναν, το έλεγαν και άλλοι φοβόντουσαν και δεν το έλεγαν. Πάντως ήτανε εναντίον, (το έλεγαν} σε μένα που ξέρανε ότι είμαι οπωσδήποτε εναντίον ή σε σένα.

Κ. Υπηρέτησαν τη δικτατορία οι δημοκρατικοί αξιωματικοί;

Σ. Όχι πιστεύω. Όσο περνούσε από το χέρι τους. Άμα τους έλεγε ο καπετάνιος βγάλτε διαταγή και γράφτε για την 21η Απριλίου, πολλοί το κάνανε.

Κ. Μπορείτε να το καλύψετε αυτό ευρύτερα; Ποιοι υπηρέτησαν τη δικτατορία συνειδητά και…

Σ. Συνειδητά από τους κεντρώους ή από τους άλλους;

Κ. Γενικά από τους αξιωματικούς του Ναυτικού.

Σ. Για μένα πάνω από δεκαπέντε είκοσι τοις εκατό υπηρέτησαν τη δικτατορία. Μπορεί να μην ήταν χουνταίοι αλλά πάνω από δεκαπέντε με είκοσι τα εκατό υπηρέτησαν.

Κ. Για ποιο λόγο την υπηρέτησαν;

Σ. Γιατί είχαν συμφέρον, όχι οικονομικό. Προαγωγής, εξελίξεως, τέτοια.

Κ. Για θέματα επετηρίδας δηλαδή;

Σ. Ναι ναι.

Κ. Υπήρξαν περιπτώσεις οικονομικού εκμαυλισμού αξιωματικών;

Σ. Εγώ δεν ξέρω και δεν θέλω να το πιστέψω. Που να το εκμεταλλευτούν οικονομικά ναι. Καμαρινέας με τα λαθρεμπόριά του.

Κ. Τι εννοείς τα λαθρεμπόρια;

Σ. Τσιγάρα απ'έξω, ουίσκι απ'έξω και λοιπά.

Κ. Το λαθρεμπόριο τέτοιου είδους στο ναυτικό να σας θυμίσω ήταν κάτι πολύ συνηθισμένο.[1]

Σ. Εντάξει, δεκτόν. Αλλά εκεί είχε τις πλάτες της χούντας και ήξερε ότι δεν θα τον πιάσουνε.

Κ. Όταν λέω λαθρεμπόριο πολύ συνηθισμένο στο ναυτικό, εννοώ μέχρι του ύψους που κάλυπτε τις ανάγκες του σπιτιού του καθενός. Το θυμάστε πολύ καλά.

Σ. Δεν έχω καμία αντίρρηση, αν και δεν το έκανα ποτέ, δεν έχω καμιά αντίρρηση. Ξέρω ανθρώπους οι οποίοι πουλάγανε ουίσκι στην Πλάκα.

Κ. Επομένως αναφέρεστε και σε περιπτώσεις που γινόταν αυτό για εμπόριο.

---

[1] Τα πολεμικά πλοία που μετέβαιναν για ασκήσεις ή αποστολές στο εξωτερικό (ασκήσεις ΝΑΤΟ, αποστολές στην Κύπρο) γυρίζοντας έφερναν και κάποιες ποσότητες από τσιγάρα και ποτά (ουίσκυ συνήθως) που θεωρούνταν λαθραία. Οι επιτρεπόμενες ποσότητες ήταν σχετικά μικρές και τα αγοραζόμενα κάπως περισσότερα. Λίγοι ήταν εκείνοι που έφερναν και μηχανήματα ηλεκτρονικά για τα σπίτια τους (τηλεοράσεις, βίντεο, ραδιόφωνα κ.ο.κ.). Ελάχιστοι έφερναν μεγαλύτερες ποσότητες για εμπορία και υπήρξαν κάποιοι που πλήρωσαν με αποστρατεία το ΄΄λαθρεμπόριο΄΄ αυτό.

Σ. Για να πω εμπόριο ψιλοεμπόριο, δηλαδή ήτανε πέντε κασούλες ουίσκι και πέντε κάσες, πέντε κούτες τσιγάρα.
Κ. Επειδή αναφέρατε τον Καμαρινέα για να αποκαταστήσουμε και την πραγματικότητα, ποια ήτανε η δραστηριότητα η οικονομική του Καμαρινέα με το λαθρεμπόριο;
Σ. Όχι όχι, δεν είπα ότι ο Καμαρινέας έκανε λαθρεμπόριο για τον εαυτό του, αλλά όταν πήγε έξω ξέρω πολύ καλά γιατί ήτανε ο μακαρίτης ο Πατεράκης ύπαρχος αν θυμάμαι καλά, που είχανε γεμίσει τον ναύσταθμο τσιγάρα και τέτοια, έκανε εκδούλεψη των χουνταίων.[1] Δεν είχε ο ίδιος συμφέρον.
Κ. Αυτό αλλάζει. Από αυτούς τώρα που υπηρέτησαν τη δικτατορία, πόσοι ήταν, τι ποσοστό και ποια ονόματα μπορείτε εσείς να αναφέρετε από τους πιο ακραιφνείς, ιδεολογικά τοποθετημένους υπέρ της χούντας.
Σ. Νικολόπουλος, Καμαρινέας, Γκίκας, Βόσσος, ιδεολογικά λέμε.
Κ. Πολιτόπουλος;
Σ. Πολιτόπουλος, εγώ πιστεύω ότι αυτός ήταν ο πιο ακραιφνής ιδεολόγος. Από μαλακία του βέβαια.
Κ. Κανένα πρόβλημα.
Σ. Από μαλακία του, διότι …πίστευε, το πίστευε αυτό. Κούβαρης, Δαβάκης, και πολλοί άλλοι.
Κ. Ποιοι από αυτούς φέρθηκαν αντι-συναδελφικά σε αξιωματικούς;
Σ. Νικολόπουλος, Καμαρινέας, Δαβάκης, Κούβαρης, έχω και άλλους χουνταίους βέβαια, ο Καζάκος τίμιος. Και πολλοί άλλοι, τώρα άμα μου πεις και εσύ ονόματα, δεν θυμάμαι άλλους έτσι γερούς. Ο Περιμένης τίμιος. Ο Παπαδόγκωνας τίμιος, και ο άλλος Παπαδόγκωνας ο μεγάλος. Αλλά δεν ήτανε άτιμοι να καρφώσουν, να κάνουν να δείξουν…
Κ. Πως εκδηλωνότανε η δραστηριότητα των αξιωματικών…
Σ. Ο μηχανικός το κάθαρμα, ο πλοίαρχος. Κάπως έτσι. Χατζηκώστας. Ο αυτός, ξέρεις ποιος άλλος ήτανε τίμιος παρόλο που ήτανε χούντα; Ο Λαζαράκος.
Κ. Κύριε Σκουριώτη πως εκδηλωνότανε η δραστηριότητα των πρωτεργατών της χούντας στο ναυτικό, σε σχέση με τα όργανα της δικτατορίας τα εκτός ναυτικού. Τι σχέσεις είχανε αυτοί δηλαδή με το στρατό με την ΕΣΑ;
Σ. Δεν ξέρω…ξέρω βέβαια ότι συνεργαζόταν το Α2 ας πούμε ο Νικολόπουλος με την ΕΣΑ.
Κ. Τι συνεργασία είχανε;
Σ. Εάν πάρω από το Κίνημα του Ναυτικού, τρομερή. Ξέρω ότι όλα τα ονόματα τα επιπλέον, εκτός από αυτά που ήξερε η ΕΣΑ και ο Ιωαννίδης, τα έδωσε ο Νικολόπουλος. Αφού είχε ολόκληρη επετηρίδα και έγραφε. ΄΄Δικός μας, κομμουνιστής, κεντρώος, δεξιός, δεξιός μη χουνταίος, δεξιός χουνταίος…΄΄, και λοιπά.Αυτήν την επετηρίδα την έχω δει.
Κ. Αυτό που περιγράφετε τώρα το έκανε στα πλαίσια της αποστολής του σαν Α2, που είχε διευρυνθεί ιδιαίτερα στη δικτατορία, καλύπτοντας και τέτοιους χαρακτηρισμούς προσωπικού. Αυτό με το κίνημα, τι σχέση έχει;
Σ. Μα από κει πέρα έβγαλε ποιοι ήταν ας πούμε ο Σκουριώτης ή ο τέτοιος, δεν υπήρχε περίπτωση να μην είναι στο κίνημα, εάν ήταν σοβαροί άνθρωποι. Αν ήταν τίποτα μαλάκες ε βέβαια τους…Από κει έβγαλε και άκουγε Σκουριώτης; Τον είχανε για αριστερό; Άρα υποπτευότανε ότι δεν ήτανε στο κίνημα, έτσι πιστεύω ότι μίλαγε το πράγμα. Και είχε και όλους τα καρφιά τους ΄΄ΠΣ΄΄, Αβραμόπουλος και…
Κ. Καρφιά ήτανε μόνο οι ΠΣ κύριε Σκουριώτη;
Σ. Αν εξαιρέσω δύο τρία περιστατικά, πολλά λέω ένα δυο τα εκατό από τους μονίμους τους εκ της σχολής δοκίμων, νομίζω ότι οι περισσότεροι ήτανε Φοσές και σία. Φοσές, Ο ΠΣ. Του οποίου του έπεσε η ταυτότητα, του Φοσέ το θυμάμαι σαν και τώρα στη σχολή μηχανικών που υπηρετούσα εγώ, του έπεσε η ταυτότητα της ΚΥΠ, από πάνω του.
Κ. Όταν λέτε ταυτότητα της ΚΥΠ, τι εννοείτε;
Σ. Είχε μια ταυτότητα ΚΥΠατζίδικη.
Κ. Έγραφε ΚΥΠ επάνω;
Σ. Ναι ναι ναι. Όχι Α2[2], Φοσές ΠΣ ο οποίος μάλιστα μετά πήγε και σε ένα νοσοκομείο, κάτι ήτανε υποδιευθυντής δεν ξέρω. Μηχανικός ήτανε αυτός.
Κ. Κύριε Σκουριώτη να γυρίσουμε λίγο στο κίνημα, ποια είναι η προσωπική σας γνώμη, τι γνωρίζετε για το πώς προδόθηκε ή πως έγινε γνωστό το κίνημα στη δικτατορία πριν εκδηλωθεί.
Σ. Εγώ πιστεύω ότι καρφώσανε, αλλά δεν νομίζω ότι κάρφωσε ο ανθυπασπιστής που λένε, που τον κρύβουνε στην Αμερική, που την κοπάνησε. Καρφώθηκε μέσα από το ναυτικό γιατί πολλοί από τους κινηματίες είχανε…φοβόντουσαν.
Κ. Κύριε Σκουριώτη αυτό που λέτε είναι σοβαρό. Κατ'αρχήν ποιο ήταν το όνομα του ανθυπασπιστή που αναφέρατε;

[1] Εννοεί πως έφερνε και κάποιες ποσότητες από τσιγάρα και ποτά που ήταν παραγγελίες συναδέλφων του οπαδών της χούντας. Αυτό όμως το έκαναν όλοι σχεδόν όσοι μπορούσαν λόγω καθηκόντων μέσα στα πλοία που μετέβαιμναν στο εξωτερικό.
[2] Πρόκειται για τον Φωσσέ Π. του Μ. α/α 69 του πίνακα Γ2

Σ. Ψαριάδης. Και ήτανε του ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ μου φαίνεται.
Κ. Και είπατε μόλις ότι ορισμένοι που ήτανε μυημένοι στο κίνημα, μέλη του κινήματος του ναυτικού, το πρόδωσαν, το φανέρωσαν, το είπαν στα όργανα της δικτατορίας, γιατί φοβόντουσαν την εκδήλωσή του. Που το στηρίζετε αυτό;
Σ. Ξέρω πολύ καλά ότι πήρα εγώ τηλέφωνο ανθρώπους, οι οποίοι μου λέγανε α.. είχανε κάνει ήδη πίσω. Και για να σας πω και ακριβώς, κυβερνήτης υποβρυχίων.
Κ. Είναι γνωστό ότι οι κυβερνήτες των υποβρυχίων όλοι, σχεδόν όλοι, πριν γίνουν οι συλλήψεις, είχανε πάρει θέση ενάντια στην εκδήλωση του κινήματος.
Σ. Μάλιστα αυτό που λέω εγώ.
Κ. Αυτό στην εκδήλωση. Αυτό δεν σημαίνει ότι το καρφώσανε κιόλας. Δεν είναι….
Σ. Όχι δε σημαίνει ότι το καρφώσανε, αλλά μπορεί και να το καρφώσανε. Έναν που δεν θα σας πω το όνομα του πιστεύω ότι μπορεί και να το κάρφωσε.
Κ. Ποιόν εννοείτε;
Σ. Βεβαίως δε μπορώ να σας πω, τώρα…Άσε που μπλέξανε και γυναίκες μέσα ε, ξέχασα να το πω.
Κ. Τι εννοείτε;
Σ. Ε…όταν πιάνανε στο κίνημα του ναυτικού όταν αρχίσανε οι συλλήψεις, εγώ βρέθηκα στο σπίτι του Μπακόπουλου. Και χτυπάει το τηλέφωνο και μια γυναίκα κινηματία που ήτανε και φίλη μου, παίρνει, μου λέει ο Μπακόπουλος: *΄΄ξέρεις με έχουνε τρελάνει στα τηλέφωνα και με βρίζουνε διότι δεν με έχουνε πιάσει ακόμα, και μία γυναίκα κινηματία...»* χτυπάει το τηλέφωνο…μου λέει *«αυτή θα είναι, άκου΄΄*. Και άκουσα και ξέρω ποια είναι. Γιατί έχει φωνή στεντορία, και μας έχεσε, τον έχεσε, *΄΄...και εσύ του λέει και οι άλλοι από τα προάστια...΄΄* εννοώντας εμένα. Ότι μας…
Κ. Ένα λεπτό τι εννοείτε; Ότι η σύζυγος ενός αξιωματικού του ναυτικού που είχε συλληφθεί με τις πρώτες συλλήψεις, 23 του… Μαΐου, μετά από τις 23 όταν είδε ότι κάποιοι άλλοι δεν είχαν συλληφθεί τους οποίους γνώριζε…Έπαιρνε τηλέφωνο τον Μπακόπουλο;
Σ. Τον Μπακόπουλο, δεν ξέρω αν έπαιρνε άλλον.
Κ. Και;
Σ. Και του έλεγε *΄΄...που είσαι…που δεν έχεις θάρρος, που είσαι γυναίκα, εσύ και οι άλλοι κάτι άλλοι από τα προάστια.. δεν πηγαίνουν...΄΄,* γιατί προάστιος ήμουνα εγώ τότε, Φαληριώτης, και με ήξερε αυτή ότι δεν είχα παραδοθεί και για πιο λόγο να παραδοθώ; Δεν μπορώ να καταλάβω, ε…έβριζε εν πάση περιπτώσει. Είχε στεναχωρηθεί τόσο πολύ φαίνεται που ο άντρας της πιάστηκε και οι άλλοι δεν πιαστήκανε που….
Κ. Αυτό εσείς το ερμηνεύετε ότι σήμαινε πως γυναίκες συναδέλφων σας… γνώριζαν και αυτές, ενώ δεν έπρεπε να γνωρίζουν.
Σ. Εκατό τις εκατό. Εκατό τις εκατό το ξέρω ότι γνώριζαν. Βεβαίως και είχε διαρρεύσει.
Κ. Δηλαδή σαν τη περίπτωση του Πετρόπουλου του αξιωματικού των υποβρυχίων, του μαχίμου;
Σ. Τι ακριβώς;
Κ. Αν γνωρίζετε την υπόθεση «των υποβρυχίων» όπως λέγεται. Στη Γερμανία, όπου πήγαν να τα παραλάβουν;
Σ. Δεν τη γνωρίζω.
Κ. Γνωρίζετε ότι ο Πετρόπουλος αποτάχτηκε στη συνέχεια;
Σ. Το γνωρίζω.
Κ. Γνωρίζετε για μια ομάδα ονόματι «Ομάδα Σταματελόπουλου»;
Σ. Ναι.
Κ. Τι γνωρίζετε για αυτή την περίπτωση;
Σ. Ο μακαρίτης ο Νάσος ο Αναγνωστόπουλος και λοιπά. Ότι είχανε μπει στα κόλπα….
Κ. Ποια δηλαδή;
Σ. Ο Αναγνωστόπουλος είχε πάει Β3, τι ήταν αυτό; Προσωπικό, Β1 τι είναι; Β1 μου φαίνεται, δεν θυμάμαι, εσύ ήσουνα.[1] Και έκανε τα πάντα να επικρατήσει το Σταματελοπουλικό κίνημα εγώ πιστεύω.
Κ. Δηλαδή τι ήτανε αυτό το κίνημα;
Σ. Ήτανε δέκα αξιωματικοί οι οποίοι ήτανε εναντίον πιστεύω του Ιωαννίδη, ή του Παπαδόπουλου.
Κ. Από το ναυτικό ποιοι ήταν σε αυτή την υπόθεση;
Σ. Εγώ ξέρω μόνον ένα, τον Αναγνωστόπουλο.
Κ. Για τον Γκιόκεζα δεν ξέρετε;
Σ. Και πιθανόν ο Γκιόκεζας ήθελα να το πω, και πιθανόν ο Γιώργος ο Καρτάλης, πιθανόν. Ο μάχιμος, μια τάξη πάνω από μένα. Και ο Γκιόκεζας.
Κ. Για τον Πετρόπουλο δεν ξέρετε αν ήταν.
Σ. Όχι δεν ξέρω.

[1] Οι υπηρεσίες Β1 και Β3 ανήκουν στον δεύτερο κλάδο του ΓΕΝ και ασχολούνται με το προσωπικό του ΠΝ. Ο Σκουριώτης εννοεί πως ο γράφων ξέρει, επειδή υπηρέτησε μεταπολιτευτικά στο ΓΕΝ/Β3-ΙΙ.

Κ. Ξέρετε ότι αυτή η ομάδα γνώριζε, βέβαια εάν ήταν ομάδα όπως τη λέτε, γνώριζε για το κίνημα του ναυτικού, και ο Γκιόκεζας;
Σ. Και βέβαια γνώριζε. Ο Γκιόκεζας ήτανε καπετάνιος.
Κ. Ήτανε μέλος του κινήματος, αλλά και ο Αναγνωστόπουλος ήτανε μυημένος από τον Γκιόκεζα;
Σ. Ναι αλλά δεν ήτανε στο κίνημα του ναυτικού, εγώ δεν το πιστεύω.
Κ. Εσείς το λέτε, ο Γκιόκεζας έχει πει ότι ήτανε.
Σ. Εγώ δεν το πιστεύω. Αλίμονο αν φτάσαμε στο σημείο να είναι μυημένος και ο Αναγνωστόπουλος. Αλίμονο. Τότε γιατί να το καρφώσει πως τον είπαμε ο Ψαριάδης; Και εγώ και ο Αναγνωστόπουλος.
Κ. Μα θέλετε να πείτε ότι δεν υπήρχαν οπαδοί της χούντας που να ξέρουν για το κίνημα;
Σ. Όχι. Να ήτανε μυημένοι.
Κ. Τι πάει να πει μυημένοι;
Σ. Ρε παιδί μου εμένα με είχανε μυήσει, μου είχανε πει «*θέλεις να είσαι στο κίνημα του ναυτικού;»* Και είχα πει «*θέλω.»* Τέτοιοι δεν το πιστεύω ότι υπήρχανε. Τα ξέρανε από βρώμες, αλλά όχι ότι ήτανε μυημένοι. Μπορεί να μην σου αρέσουν αυτά, να τα σκέφτεσαι αλλιώς εσύ, αλλά έτσι πιστεύω εγώ, τι πιστεύω εγώ λέω τώρα. Δεν πιστεύω με τίποτα, θα είναι ΄΄ξεφτίλες΄΄ τελείως, αλλά τόσο πολύ όχι.
Κ. Γιατί λέτε ότι είναι ΄΄ξεφτίλες΄΄; Σε εισαγωγικά.
Σ. Με τη μετέπειτα στάση τους. Την τωρινή στάση τους.
Κ. Εννοείτε μετα-δικτατορικά.
Σ. Ε βέβαια. Και Παπαδογκωναίοι και Παναγιωταραίοιδες που ήτανε μυημένοι, δεν ήτανε χουνταίοι; Ήτανε χουνταίοι τότε επί βασιλέως.
Κ. Δηλαδή;
Σ. Μόλις έπεσε ο βασιλιάς, γίνανε χειρότεροι από τους κεντρώους εναντίον της χούντας. Για τον Παναγιωταρέα, είμαι εκατό τις εκατό σίγουρος, γιατί τον έχω ζήσει, και αυτός ήτανε που ήξερε, που θα με έπαιρνε τηλέφωνο να μου πει *΄΄μην έρθεις΄΄* ή *΄΄μην κατέβεις στο ναύσταθμο΄΄* ή *΄΄κατέβα΄΄*. Φοβερός. Και μάλιστα ο Παναγιωταρέας, τότε που έγινε το δημοψήφισμα, έφερε τον (?) στην υπηρεσία, τον είδα. Θα μου πεις μπορεί να το είχε κάνει κομπίνα, αλλά όχι, τον πιστεύω. Αλλά πριν τον βασιλιά στο κίνημα, τι ήτανε;
Κ. Κύριε Σκουριώτη, εννοείτε ότι οι βασιλόφρονες αξιωματικοί του ναυτικού μέχρι τις 13 του Δεκέμβρη του 1967 ήταν οπαδοί της δικτατορίας;
Σ. Ναι, οπαδοί μέχρι να φύγει ο Κωνσταντίνος.
Κ. Πόσοι βασιλόφρονες αξιωματικοί ήτανε αυτοί κύριε Σκουριώτη;
Σ. Πενήντα τα εκατό.
Κ. Πως το ερμηνεύετε αυτό;
Σ. Ε….τους ήξερα. Θες να τους αραδιάσω;
Κ. Όχι. Πως το εξηγείτε αυτό, πως το ερμηνεύετε γιατί ήτανε βασιλικοί, γιατί ήτανε βασιλόφρονες;
Σ. Μα…όπως ήτανε, γιατί ήτανε; Γιατί είχανε ανατραφεί με τέτοια αυτή που …το ναυτικό είχε τους περισσότερους, εγώ πιστεύω και από τον στρατό είχε τους περισσότερους βασιλόφρονες…Γιατί υποτίθεται ότι το ναυτικό είναι η ελίτ του στρατού, και όλη η ελίτ τότε ήτανε βασιλικοί. Για αυτό.
Κ. Τι σημαίνει για σας ελίτ των ενόπλων δυνάμεων;
Σ. Ότι σημαίνει για τους πολίτες. Η ελίτ, ήτανε οι καλύτεροι, οι πιο άξιοι, οι πιο αριστοκράτες, οι πιο…όλοι, όλοι, ξέρω γω τι να πω;
Κ. Ιδεολογικά το τοποθετείτε, οικονομικά, πως;
Σ. Κοινωνικά.
Κ. Κοινωνικά. Γνωρίζετε ότι στις 21 Απριλίου του ‘67 η επετηρίδα που είχε εξακόσιους περίπου αξιωματικούς, είχε το πενήντα τοις εκατό των αξιωματικών του ναυτικού με προέλευση οικογενειών με επαγγέλματα μεσαία και κάτω;
Σ. Δεν το πιστεύω. Όχι. Εγώ πιστεύω ότι μεσαία και κάτω ήτανε το ένα τριάντα τα εκατό και το εβδομήντα ήτανε Αθηναίοι από οικογένειες όχι εργατικές ή αστικές. Εγώ θυμάμαι διάβαζα «Ελευθερία» τώρα μιλάμε, διάβαζα «Ελευθερία» το ‘62-‘63 δεν είναι το κέντρο; Το ‘62 Κόκας, Μητσοτάκης τότε στο κέντρο και λοιπά, και βγαίνανε και με λέγανε κομμουνιστή, επειδή διάβαζα «Ελευθερία». Τι μου λες τώρα, δεν τα’χεις ζήσει εσύ αυτά;
Κ. Τους συνοδοιπόρους εννοείτε λοιπόν, που τους αποκαλούσαν στις ένοπλες δυνάμεις κομμουνιστές;
Σ. Ναι βέβαια. Γιατί σου λέω, εγώ δεν κάνω και μεγάλο διαχωρισμό μεταξύ βασιλικών και δεξιών. Τότε ήτανε όλοι δεξιοί, εγώ δεν θυμάμαι…εκτός από πέντε έξι ανθρώπους που έκανα και παρέα, και μέσα σε αυτούς ήτανε και δεξιοί γιατί δεν μπορούσες να κάνεις παρέα μόνο με…πέντε έξι ανθρώπους. Τον Κωστή τον Δημητριάδη που ήτανε κεντρώος, τον Πότη[1], τον Θεμελίδη, τότε γιατί μετά έμαθα ότι άλλαξε, τον Βουραζέρη…

[1] Εννοεί τον Κουτσομητόπουλο Παναγιώτη που τον αποκαλεί Πότη.

Κ. Αυτοί οι αξιωματικοί κύριε Σκουριώτη, πως μπήκατε στη σχολή δοκίμων αφού ήσασταν κεντρώοι και κεντροαριστεροί;

Σ. Γιατί είχαμε μέσον, εγώ τουλάχιστον είχα μέσον, και μάλιστα μέσα από το ναυτικό.

Κ. Πως εξασφαλιζότανε ότι αυτοί που θα μπουν στο ναυτικό θα είναι δεξιοί;

Σ. Πρώτα από όλα πήγαινες {χαρτί} κοινωνικών φρονημάτων τότε αν θυμάσαι υπήρχαν τα χαρτιά αυτά, επομένως, από εκεί ήτανε η αρχή. Μετά πηγαίνανε και ρωτάγανε, εγώ ξέρω ρωτήσανε και στη γειτονιά μου και μάλιστα ένας είπε ότι *΄΄ποιοι οι Σκουριώτηδες; Είναι κομμουνιστές΄΄*. Επειδή εγώ είχα τον θειο μου το Γιαννάκη κομμουνιστή.

Κ. Ο πατέρας σας τι ήτανε;

Σ. Ο πατέρας μου…ο μακαρίτης ο πατέρας μου ήτανε ιδεολόγος αριστερός, αλλά ψήφιζε κέντρο. Ψήφιζε Βενιζέλο, βενιζελικός, αλλά με ιδεολογία αριστερή.

Κ. Ήτανε ΕΑΜίτης;

Σ. Όχι δεν έχει ανακατευτεί.

Κ. Ο θείος σας ήτανε κομμουνιστής ενεργός;

Σ. Βέβαια πήγε και εξορία, δεν πήγε; Επί χούντας όλα τα χρόνια στην εξορία τα ’φαγε.

Κ. Τι ποσοστό νομίζετε εσείς ότι χρησιμοποιούσε τότε μέσο, για να μπει στο ναυτικό;

Σ. Ενενήντα τα εκατό. Χωρίς μέσο δεν έμπαινες, το δέκα τα εκατό οι άψογοι μπαίνανε, και το ενενήντα το εκατό ήτανε με μέσο.

Κ. Στους άψογους μέσα υπήρχε περίπτωση να είναι από κομμουνιστικές οικογένειες από αριστερές οικογένειες;

Σ. Όχι, όχι.

Κ. Γιατί κύριε Σκουριώτη δεν έπρεπε στο Πολεμικό Ναυτικό, και ευρύτερα στις ένοπλες δυνάμεις, να υπάρχουνε αριστεροί αξιωματικοί;

Σ. Εγώ είπα ότι δεν έπρεπε; Εγώ δεν είπα ότι δεν έπρεπε. Εγώ λέω ότι έπρεπε.

Κ. Γιατί λοιπόν υπήρχαν αυτές οι διαδικασίες;

Σ. Μα μόνο στο στρατό υπήρχαν αυτές οι διαδικασίες; Περισσότερο στους πολίτες υπήρχανε. Άμα δεν ήσουν δεξιός, διοριζόσουνα; Ακόμα χειρότερα, υποτίθεται ότι οι ένοπλες δυνάμεις ήταν αντικομμουνιστές και λοιπά. Γιατί έτσι ήτανε το καθεστώς τότε. Βασιλόφρονες, ο συνταγματάρχης ο πως λεγότανε, οι Αρναούτηδες και τέτοιοι δουλεύανε, Νόβας και τέτοιοι δουλεύανε τότε.

Κ. Γιατί έπρεπε οι ένοπλες δυνάμεις τότε να μην έχουν αριστερούς αξιωματικούς;

Σ. Εμένα ρωτάς; Μα εγώ δεν είπα ότι δεν έπρεπε είπα ότι έπρεπε, να έχουν και αριστερούς…Και όταν λέμε αριστερούς όχι πολύ…

Κ. Για κάποιο λόγο ένας μηχανισμός λειτουργούσε να μην μπαίνουν αριστεροί, γιατί λειτουργούσε;

Σ. Επειδή είχαν κερδίσει οι δεξιοί, και Χίτες και όλα τα…..

Κ. Άρα επειδή είχαμε τον εμφύλιο και στον εμφύλιο κέρδισε η μια παράταξη, με βάση…

Σ. Αν κέρδιζε η άλλη θα ήταν πιστεύω το αντίθετο.

Κ. Αυτή η παράταξη που ήτανε η δεξιά παράταξη ήθελε δικές της ένοπλες δυνάμεις;

Σ. Σαφώς.

Κ. Να τις κάνει τι;

Σ. Να τις κάνει τι; Να τις χρησιμοποιήσει εγώ πιστεύω. Ενδόμυχα, αυτό πιστεύω.

Κ. Ενδόμυχα το λέγατε…Βέβαια δεν έχετε ακούσει ποτέ την αποστολή του στρατού; Ποια ήταν η αποστολή του στρατού;

Σ. Εναντίον των αριστερών, εναντίων των αριστερών, καμία άλλη αποστολή δεν είχε τότε ο στρατός. Η ιδέα, σκατά και όλα αυτά. Καμία άλλη, εναντίον, πως θα φιμώσουνε τους αριστερούς. Γιατί γελάς μπορείς να μου πεις; [1] Σου είπα για να φιμώσουνε το αριστερό κίνημα, το σοσιαλιστικό τον κόσμο, να τον φιμώσουνε. Ώστε να μην επικρατήσει το κέντρο ή η αριστερά. Να μένουνε στο επίπεδο μορφώσεως και λοιπά και λοιπά χαμηλά ώστε να κάνουν αυτοί ότι γουστάρουν εφ’όλης της ύλης.

Κ. Για να νέμονται δηλαδή την εξουσία;

Σ. Όχι μόνο για να νέμονται την εξουσία, αυτό ήτανε βέβαιο ότι θα νέμονται, για να τους πηδήξουνε, για να τους έχουνε χαμηλά, το μορφωτικό τους επίπεδο χαμηλό, δεν είναι μόνο η εξουσία. Ο άλλος ηδονίζονταν όταν έβλεπε έναν κομμουνιστή να τον έχουνε μέσα φυλακή η εξορία. Εγώ δεν το πιστεύω ότι ήτανε μόνο αυτό, εξουσία εντάξει την είχανε. Αλλά για θυμήσου το κίνημα του ναυτικού το ‘43 στην Αίγυπτο, και μάλιστα σκοτώσανε τον φίλο μου τον Κουντουπλή, για θυμήσου τους αεροπόρους, τι κάνανε. Τώρα με έχεις βάλει να εκνευριστώ κι άλλο, και θα πω κι άλλα, και δεν θέλω να πω.

Κ. Άρα εκτός από τους λόγους που ήτανε κοινωνικοί και οικονομικοί, η νομή της εξουσίας δηλαδή, μέσα από τις ένοπλες δυνάμεις, τα σώματα ασφαλείας και λοιπά, με τις οποίες ήλεγχαν το κράτος, ήλεγχαν τον τόπο, υπήρχε και αυτό που είπατε χαρακτηριστικά ότι ήτανε λόγοι προσωπικοί, εκδίκησης δηλαδή;

[1] Ήταν η πιο ΄΄απολαυστική΄΄ συνέντευξη μαζί με του Παπαχρήστου και του Κουτσομυτόπουλου.

Σ. Σαφώς.
Κ. Πάμε στο μορφωτικό επίπεδο που είπατε των αριστερών. Ποιο ήτανε το μορφωτικό επίπεδο των αξιωματικών πριν τη δικτατορία; ….Εφημερίδα διαβάζατε; Είπατε….
Σ. Εγώ διάβαζα.
Κ. Πόσοι διαβάζανε εφημερίδες;
Σ. Ελάχιστοι μέσα. Έξω δεν ξέρω. Πολιτικά πιστεύω ότι ήτανε ανώριμοι οι αξιωματικοί του ναυτικού. Είχανε μάθει από τον μπαμπάκα τους και τη μαμάκα τους να είναι δεξιοί, και ήτανε δεξιοί χωρίς να διαβάζουν και δεν ξέρανε τι τους γίνεται. Μετά τη δικτατορία, και το μόνο καλό που έκανε η δικτατορία ήταν ότι μορφώθηκαν πολιτικά οι αξιωματικοί, και οι περισσότεροι πολίτες εδώ που τα λέμε. Είδανε τις κτηνωδίες που κάνανε οι δεξιοί και οι χουνταίοι και αρχίσανε και ξυπνάγανε.
Κ. Εννοείτε ότι ο προβληματισμός και η καταπίεση τους υποχρέωσε να σκεφτούν;
Σ. Βεβαίως, βεβαίως.
Κ. Αυτό το λέτε ιδεολογική…
Σ. Όταν εγώ ακούω Θεοφιλόπουλο ότι ήτανε στο κίνημα του ναυτικού, ο οποίος ήτανε υπερδεξιά, θα πει ότι κάτι δεν του άρεσε, κάτι συνέβαινε.
Κ. Μήπως σε κάποιους δεν άρεσε ότι ο στρατός δεν είχε εντάξει στην συνωμοτική ομάδα και αξιωματικούς του ναυτικού; Της 21ης Απριλίου εννοώ.
Σ. Α, μπα δεν το ξέρω.
Κ. Γιατί δεν είχανε βάλει και το ναυτικό στη συνωμοσία;
Σ. Γιατί δεν του είχανε εμπιστοσύνη. Γιατί σου λέω, ήτανε πιο μορφωμένοι από ότι ήτανε οι καραβανάδες.
Κ. Ποιοι ήτανε πιο μορφωμένοι κύριε Σκουριώτη, οι υπαξιωματικοί του στρατού ή του ναυτικού;
Σ. Εγώ πιστεύω του ναυτικού ότι ήτανε πιο μορφωμένοι. Παρ'όλο που και αυτοί ήτανε πιο αμόρφωτοι, αλλά οι πιο μεγάλοι ήτανε σκέτοι καραβανάδες.
Κ. Ξέρετε την αναλογία αξιωματικών προελεύσεως σχολής δοκίμων με τους προελεύσεως σχολής υπαξιωματικών την περίοδο που μιλάμε;
Σ. Νομίζω ότι ήτανε ένα προς πέντε.
Κ. Σωστά. Επομένως για τι μόρφωση μιλάμε στο πολεμικό ναυτικό;
Σ. Μα δεν είναι…κοίταξε, τους υπαξιωματικούς στο ναυτικό μπορεί να λένε ότι είναι η σπονδυλική στήλη {αλλά}, πιστεύω ότι κάνανε ότι γουστάρανε οι αξιωματικοί…Ήτανε πιόνια οι υπαξιωματικοί.
Κ. Το εξηγείτε αυτό;
Σ. Το εξηγώ. Ζούσανε με εξακόσιες δραχμές τότε. Το '63 παίρναμε 600 δρχ μισθό, και αν παίρνανε.
Κ. Εσείς τι παίρνατε τότε το '63;
Σ. 1.800.
Κ. Σας έφταναν αυτά τα χρήματα να ζήσετε τότε;
Σ. Τότε ναι, γιατί ήμουνα μόνος, αν είχα οικογένεια δεν μου φτάνανε.
Κ. Πιστεύετε ότι κρατιόταν ο υπαξιωματικός συνειδητά σε χαμηλό μορφωτικό επίπεδο;
Σ. Ναι. Ναι. Και τώρα συμβαίνει αυτό, παρ'όλα τα τριάντα χρόνια. Γιατί οι αξιωματικοί πιστεύω είναι πιο μορφωμένοι από ότι ήτανε τότε.
Κ. Γιατί συμβαίνει αυτό, γιατί συνέβαινε τότε;
Σ. Διότι έτσι πρέπει να είναι στο στρατό.
Κ. Γιατί;
Σ. Ότι πρέπει πάλι η ιεραρχία.
Κ. Η ιεραρχία στο βαθμό σημαίνει και ιεραρχία στη μόρφωση; Τι είναι αυτό που λέτε τώρα;
Σ. Εγώ τι λέω; Έτσι πιστεύουνε λέω, όχι ότι τα πιστεύω εγώ. Τι πιστεύει ο Μάκης[1] και οι αξιωματικοί λέω. Και ακόμα που συζητώ, έτσι είναι. *΄΄ Ότι πρέπει να είναι πιο μορφωμένοι οι αξιωματικοί από τους υπαξιωματικούς διότι θα σηκώσουν κεφάλι΄΄.*
Κ. Θα σηκώσουν κεφάλι είπατε; Άρα πήγαμε στο ζουμί.
Σ. Ναι. Εγώ πιστεύω το αντίθετο, ότι καλόν είναι να έχεις τον καλύτερο υπαξιωματι-κό, έστω και πιο μορφωμένο από εσένα. Τη διοίκηση θα τη κάνω εγώ με τα γαλόνια μου, με την αυτή μου με τη…με τη προσωπικότητά μου, δεν θα την κάνω με τη μόρφωσή μου.
Κ. Άρα θέλετε να πείτε ότι οι αξιωματικοί ήταν αυτοί οι οποίοι κρατούσαν και κρατάνε τους υπαξιωματικούς σε χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο;
Σ. Βεβαίως.
Κ. Δεν ήτανε η ηγεσία;
Σ. Και το κράτος, και το κράτος. Διότι όταν σου λέει το κράτος ότι θέλω, -αυτή τη στιγμή δε θυμάμαι- έπαιρναν του δημοτικού, θυμάσαι; Πόσα ηλεκτρονικά μπορεί να μάθει ένας του δημοτικού; Δε μπορούσε να

[1] Εννοεί μάλλον τον ΥΕΘΑ Αρσένη.

μάθει. Ενώ τώρα το κάνανε λύκειο, μου φαίνεται γυμνάσιο, μετά το έχουν κάνει και απόφοιτους λυκείου. Σιγά-σιγά λοιπόν φτιάχνει το πράγμα.

Κ. Τώρα μπαίνουν με τις πανελλήνιες εξετάσεις. Το ίδιο υλικό που μπαίνει στη σχολή δοκίμων, μπαίνει στις σχολές των υπαξιωματικών;

Σ. Ναι. Έτσι μου φαίνεται ότι είναι.

Κ. Άρα το μορφωτικό επίπεδο των υπαξιωματικών, των αξιωματικών εξ υπαξιωματικών, σε σύγκριση με το αντίστοιχο επίπεδο των αξιωματικών της σχολής δοκίμων ήταν πολύ κάτω;

Σ. Βεβαίως. Και το κοινωνικό ε;

Κ. Η προέλευση εννοείτε;

Σ. Η προέλευση. Και φτωχολογιά και παιδιά χωρισμένων, όλων των….

Κ. Τα παιδιά της Φρειδερίκης τι ήταν κύριε Σκουριώτη;

Σ. Τα παιδιά της Φρειδερίκης; Ξέρετε τι ήτανε. Το πλέον α…πώς να το πούμε. Τα παιδιά της Φρειδερίκης ήτανε σχεδόν ορφανά. Του εμφυλίου πολέμου, αφού τα θέλετε έτσι. Αλλά δεν τα λέμε αυτά γιατί [1] …

Κ. Γιατί δεν τα λέμε; Είναι γραμμένα σε βιβλία. Πέστε τα και εσείς. Δεν είναι ντροπή.

Σ. Τα ορφανά του πολέμου. Του εμφυλίου πολέμου. Των δεξιών και των αριστερών όμως. Εκεί έχω μία αλλαγή… Το ιστορικό παιδομάζωμα, ναι. Το οποίον ήτανε… ανεξαρτήτως όμως πιστεύω εμφύλιου δεξιών και αριστερών, ήτανε όλα εκεί μέσα. Και εκτός αυτού πιστεύω ότι, δεν είχαν τη δυνατότητα να πάνε σε φροντιστήρια ξέρω γω αυτοί που… σαν και μας που πήγαμε στη σχολή δοκίμων. Εγώ δεν πήγα και πολύ φροντιστήριο, γιατί ήτανε και μπατίρης ο πατέρας μου, αλλά θέλω να σου πω ότι ούτε καν σκέπτονταν ότι θα μπορούσαν να μπουν στη σχολή ναυτικών δοκίμων αυτά τα παιδιά. Αυτά τα παιδιά το όνειρό τους ήταν, να γίνουν υπαξιωματικοί.

Κ. Δεν ήτανε το όνειρό τους, τους το βάλανε το όνειρο.

Σ. Σαφώς. Αυτό λέω.

Κ. Αυτά τα παιδιά λοιπόν τα βάλανε στις παραγωγικές σχολές του ναυτικού μόνο;

Σ. Βεβαίως μόνο. Δεν ξέρω αν πήγανε και στου στρατού και μάλλον θα πήγανε. Αλλά σε εμάς μόνο εκεί.

Κ. Κύριε Σκουριώτη εσάς πως σας αντιμετωπίζανε στο υπηρεσιακό περιβάλλον σαν κεντρώο αξιωματικό με αυτές τις ιδέες;

Σ. Νομίζω ότι καλά. Βέβαια μπορεί να παίρνανε τη μετάθεση τη καλή οι δεξιοί, αλλά κι εγώ δεν έπαιρνα κακή, διότι δεν υπήρχαν και κακές μεταθέσεις. Δεν μπορώ να πω ότι έχω παράπονο μεγάλο.

Κ. Στο κίνημα του ναυτικού ο Σκεμπέας σας προτείνει για άσκηση ποινικής διώξεως η οποία δεν υλοποιήθηκε. Επίσης δεν είχατε συλληφθεί, δεν φθάσανε σε εσάς στη σύλληψη.

Σ. Δε φτάσανε. Είχε μείνει Μπακόπουλος μου φαίνεται, Σκουριώτης, Κώτσης, και άλλος ένας δε θυμάμαι ποιος.

Κ. Εκτός από την ιστορία του κινήματος και την εξέλιξή της, ξέρετε εσείς να υπήρχαν άλλες κινήσεις σε σχέση με τη δικτατορία;

Σ. Νομίζω ναι, ότι υπήρξε μια αυτή του Βασιλειάδη τότε που ήταν ΣΤΟΛΟ μου φαίνεται ο Παπαδόπουλος. Αλλά βέβαια τρίχες, ερασιτεχνική τελείως.

Κ. Του Βασιλειάδη, ποιου Βασιλειάδη;

Σ. Αυτουνού που έγινε υπουργός, υφυπουργός, υπουργός Εθνικής Αμύνης, της Νέας Δημοκρατίας.

Κ. Άλλη κίνηση ξέρετε;

Σ. Όχι.

Κ. Τι έχετε να πείτε για τον Κιοσσέ, ήτανε συμμαθητής σας;

Σ. Ήτανε μια τάξη πάνω από εμένα.

Κ. Τι ξέρετε για την περίπτωσή του γενικά;

Σ. Ξέρω ότι ήτανε στην Κύπρο. Ξέρω ότι βασάνισε στο Έλλη, και ξέρω ότι δεν είναι κακός άνθρωπος.

Κ. Γνωρίζετε εάν αληθεύει ότι μετά την υπόθεση στο Έλλη, ο ίδιος κινήθηκε με συναδέλφους του αντιχουντικά;

Σ. Ναι.

Κ. Τι ξέρετε για αυτό;

Σ. Ξέρω πολύ καλά ότι είχε συναντήσεις, αλλά πιστεύω ότι κινήθηκε αντιδικτατορικά από ενοχές λόγω του «Έλλη», έτσι πιστεύω.

---

[1] Όταν ο Σκουριώτης λέει «*δεν τα λέμε αυτά*» εκφράζει την κρατούσα αντίληψη στο ναυτικό για μη αναφορά στην προέλευση επί χρόνια πολλών υπαξιωματικών και αξιωματικών εξ υπαξιωματικών μετεμφυλιακά από τις ΄΄παιδουπόλεις της Φρειδερίκης΄΄. Βλέπε και συνέντευξη Ραγκαβά και Τζοβλά για το ίδιο θέμα. Ο γράφων έμαθε για το θέμα αυτό στα πλαίσια αυτής της έρευνας. Ποτέ εν ενεργεία δεν άκουσε για τη σχέση παραγωγικών σχολών υπαξιωματικών ΠΝ και των Ιδρυμάτων της Φρειδερίκης. Το ανοούσε όπως και η πλειοψηφία των μεταγενέστερων στελεχών εκ της ΝΔ προερχομένων. Εκτιμάται πως λόγοι ΄΄ευαισθησίας΄΄ απέναντι στους προερχόμενους από τα σπίτια αυτά, επέβαλλε να μην συζητείται το θέμα. Ήταν ΄΄ορφανά΄΄, ΄΄ανταρτόπληκτοι΄΄, άρα είχαν υποφέρει, τα ΄΄σπίτια της φρίκης΄΄ όπως τα αποκαλούσε ο λαός, δεν ήταν ότι το καλύτερο για παιδιά.

Κ. Όταν λέτε ότι είχε συναντήσεις, τι εννοείτε με ποιούς είχε συναντήσεις;
Σ. Με συμμαθητάς του και της τάξεως μου ορισμένους.
Κ. Ποιούς συμμαθητές;
Σ. Δεν θυμάμαι, δεν θυμάμαι.
Κ. Της τάξεως σας ποιούς;
Σ. Δεν τους θυμάμαι, ξέρω όμως ότι είχε. Με μένα όχι.
Κ. Για να κάνουνε τι;
Σ. Να κάνουνε όχι ομάδα ένοπλη εναντίον της χούντας, αλλά να δημιουργήσουνε κλίμα εναντίον της χούντας.
Κ. Δηλαδή....
Σ. Βέβαια το ’74, όχι το ‘74, την ημέρα του κινήματος του βασιλιά[1], που ήρθε ο Περβαινάς, ήμουνα στο ΓΕΝ εγώ τότε που παραιτηθήκαμε, και μας κυνηγάγανε, βάλανε τους αυτούς και μας κυνηγάγανε να μας φέρουνε πίσω. Ο Κιοσσές ήτανε τότε γενικός δερβέναγας που φύλαγε το ΓΕΝ στη Κλαυθμώνος.
Κ. Περβαινάς ήτανε ο τελευταίος υποναύαρχος, υπηρετούσε τότε στο ΓΕΕΘΑ;
Σ. Και τον πήρανε και τον κάνανε αρχηγό. Και ήρθε στο ΓΕΝ και έκανε τη μαλακία και λέει, επειδή είδε ότι υπήρχε αναμπουμπούλα, και λέει *΄΄όποιος δεν συμφωνεί με αυτά που λέμε, δηλαδή εναντίον του βασιλέως, να σηκωθεί να φύγει΄΄*. Αλλά βέβαια την πάτησε εκεί πέρα, διότι βρήκανε ευκαιρία όπως εγώ και σηκώθηκα και έφυγα, όχι γιατί ήμουνα υπέρ του βασιλιά, αλλά εναντίον της χούντας. Και φύγανε σχεδόν άλλοι και έβαλε τους βατραχανθρώπους με τον Κιοσσέ, τον θυμάμαι σαν και τώρα, στην πόρτα και μας γύριζε πίσω.
Κ. Ένα λεπτό κύριε Σκουριώτη, αυτό ποιος το είπε ο Περβαινάς ή ο Κιοσσές;
Σ. Ποιό;
Κ. Αυτό που είπατε ότι ΄΄όποιος δεν είναι υπέρ της...όποιος δεν είναι εναντίον του βασιλέως να φύγει΄΄.
Σ. Ο Περβαινάς. Ναι! *΄΄ Όποιος δεν συμφωνεί με την κατάσταση να σηκωθεί να φύγει΄΄,* μπροστά μου. Μας είχε καλέσει στον θάλαμο επιχειρήσεων πάνω στο δώμα της Κλαυθμώνος.
Κ. Γενικά για την στάση του Περβαινά τι έχετε να πείτε αφού ανέλαβε ΓΕΝ;
Σ. Πιστεύω ότι ήτανε ένα άβουλο πλάσμα που έκανε ότι του λέγανε.
Κ. Πως εξηγείτε ότι φύγανε μόνο εφτά -οχτώ αξιωματικοί με το κίνημα του βασιλιά, κι όχι παραπάνω;
Σ. Δεν σου είπα. Κοιτάξανε την πάρτη τους που λέμε, το τομάρι τους να σώσουνε.
Κ. Όταν λέω να φύγουνε, εννοώ να αποστρατευτούν, να αποταχθούν.
Σ. Ναι βέβαια. Ε σιγά-σιγά όμως τους βγάζανε ε, σιγά-σιγά κι αυτούς.
Κ. Εννοείτε τους διώχνανε από το ναυτικό.
Σ. Ναι, με τις κρίσεις και αυτά, αλλά τότε φύγανε δεν ξέρω αν ήτανε και πέντε έξι, μπορεί να ήτανε και λιγότεροι. Απ’ότι θυμάμαι ήτανε ο Κοντογιάννης, ο υπαρχηγός ποιός ήτανε ο Σούτσος, ξέρω γω και κάτι τέτοιοι.
Κ. Γνωρίζετε για τον Γουλέα και την Κύπρο. Τι ξέρετε, αν ξέρετε, όχι τι ακούσατε.
Σ. Αλλά δεν είχα ακούσει ότι είχε κάνει, αλλά για τον Ντάνο που μου είπες είχα ακούσει διάφορα, τον Ντάνο, τον Γιώργη τον μηχανικό μωρέ, που δίναμε μαζί πως λεγότανε, ποιός μηχανικός πλωτάρχης ήτανε, ξέρεις; Παπαργύρης. Ο Ντάνος, ο Παπαδάκης, ο Συρανό ντε Μπερζεράκ, ο πως λεγότανε, ο μάχιμος που ήτανε διοικητής τότε, δεν τους θυμάμαι κιόλας όλους.
Κ. Πως εξηγείτε εσείς τη συμπεριφορά αυτών των αξιωματικών οι οποίοι ανεξάρτητα από την ιδεολογική τοποθέτηση...
Σ. Γιατί θα μου πεις ότι δεν ήτανε χουνταίος ο Ντάνος;
Κ. Ανεξάρτητα από αυτή την τοποθέτηση, η συμπεριφορά τους ακούμπησε και περιοχές, οι οποίες είναι ανήθικες περιοχές. Η κλοπή πραγμάτων, η αφαίρεση ξένων πραγμάτων.
Σ. Εγώ πιστεύω ότι ήταν καθάρματα εκ φύσεως. Πας χουνταίος για μένα είναι κάθαρμα Αντώνη μου.
Κ. Ένα λεπτό γιατί αναφερθήκατε νωρίτερα σε χουντικούς ιδεολόγους οι οποίοι δεν βγάλανε λεφτά.
Σ. Ναι. Σαφώς και το λέω, όπως ο Πολιτόπουλος. Αυτός ήταν ιδεολόγος γιατί πίστευε ότι η χούντα θα κάνει καλό στην Ελλάδα. Οι άλλοι ήταν χουνταίοι διότι εκμεταλλεύτηκαν τα της χούντας και έκλεβαν που λες. Που μπήκαν σε χώρους διαφόρους. Λαθρεμπόριο και λοιπά που λέμε. Αλλά δε μπορεί ένας χουνταίος να μην είναι κάθαρμα, διότι ο Πολιτόπουλος, που λες ήτανε κάθαρμα, αλλά δεν ήτανε κάθαρμα στις κλοπές, ήτανε κάθαρμα στις συμπεριφορές ως προς τους Κακαρά, Σκουριώτη, ως προς τους … δηλαδή τους έκαψαν.
Κ. Υπήρχε ανατροπή της ιεραρχίας κύριε Σκουριώτη στη διάρκεια της δικτατορίας στο ναυτικό;
Σ. Βεβαίως, αν εννοείς αυτό. Αλλά δεν είναι στο κίνημα του ναυτικού. Στο κίνημα του Κωνσταντίνου δεν είχαν αυτοί τους ναύαρχους, οι λοχαγοί, οι υποπλοίαρχοι, οι πλωτάρχες, όπως έγινε στο στρατό. Αλλά ότι γουστάρανε κάνανε οι μικροί, οι χουνταίοι, η κάστα.
Κ. Ξέρετε…είστε Αρβανίτης;

[1] Θέλει να πει στις 13 του Δεκέμβρη του 1967

Σ. Όχι.
Κ. Ξέρετε τι ποσοστά από Αρβανίτες έχουμε στις ένοπλες δυνάμεις ή σας απασχόλησε ποτέ αυτό σαν θέμα;
Σ. Όχι, δεν νομίζω ότι…Αρβανίτες Έλληνες εννοείς, Αρβανίτες;
Κ. Ναι.
Σ. Καμία. Όλοι βέβαια ήτανε δεξιάρες, αλλά δεν έχει καμία σημασία. Σημασία έχει ότι είναι Έλληνες.
Κ. Ο Λυμπέρης δεν είναι δεξιός.
Σ. Καλά αυτός είναι άλλου παπά ευαγγέλιο. Ας τον αυτόν, άστονα.
Κ. Ξέρετε ότι μέχρι τις 21 Απριλίου, από όσους αξιωματικούς υπηρετούσαν, κανείς δεν προερχόταν από τη Σαλαμίνα; Κανείς από τους προελεύσεως σχολής δοκίμων. Ούτε ένας. Επίσης κανείς δεν είχε πατέρα εργάτη.
Σ. Αυτό το ξέρω και είμαι βέβαιος. Όχι εργάτη, χαμηλής οικογενείας δεν ήτανε πολλοί. Μου φαίνεται ότι ο συμμαθητής μου ο Θηνιάτης[1] είχε καφενείο κοντά.
Κ. Τέτοιοι ήτανε πολλοί. Με τα χρόνια τα παρουσιάζουν κάπως διαφορετικά.
Σ. Ναι σαν επιχειρηματίες.
Κ. Ναι, πως το ερμηνεύετε, γιατί το παρουσίαζαν διαφορετικά; Ντροπή ήτανε ο πατέρας του να είναι αγρότης, ή να είναι εργάτης, ή να είναι ψαράς;
Σ. Καμία ντροπή. Ξέρω ότι του Κωστή ο μπαμπάς ήτανε ψαράς μου φαίνεται.
Κ. Γιατί να το παρουσίαζαν;…
Σ. Διότι ήθελαν να κρατήσουν το ναυτικό στην ελίτ, όπως λέμε, των Ελλήνων, η οποία ελίτ ήτανε οι βασιλόφρονες, οι πλούσιοι, οι…όλοι αυτοί…..
Κ. Κύριε Σκουριώτη πόσο πατριώτες ήτανε οι αξιωματικοί την εποχή που βγήκατε εσείς από τη σχολή δοκίμων; Τι θεωρούσαν τότε οι αξιωματικοί σαν αποστολή τους; Ποια ήτανε η αποστολή τους, τι πίστευαν; Εσείς τι πιστεύατε, ότι ήσαστε αξιωματικός για ποιο λόγο εκτός του να ζήσετε; Πως θεωρούσαν την πατρίδα τους;
Σ. Πολύ δύσκολη ερώτηση Εγώ πιστεύω πολλοί, πολλοί…ίσως και το ογδόντα τα εκατό πιστεύω την αγαπούσαν την πατρίδα τους, αλλά πιστεύω ότι θεωρούσαν τον εαυτό τους αρχή του τόπου. Δηλαδή βγάζανε τη δεξιά για να κυβερνάει. Αλλά μέσω της δεξιάς, να κυβερνάω και εγώ, χωρίς όμως αυτό να αποκλείει ότι ήτανε πατριώτες. Πιστεύω πολύ περισσότερο από ότι είναι τώρα. Τώρα είναι επαγγελματίες, να βγάλουνε λεφτά, εμείς μπορεί να πήγαμε για να αποκατασταθούμε πιτσιρικάδες, για να βγάλουμε λεφτά, έτσι άρχισε και πήγαμε. Δεν πήγαμε για να πάμε να σκοτώσουμε τους Τούρκους. Ενώ οι σημερινοί πιστεύω ότι ένα πάλι ογδόντα τα εκατό, πιστεύω ότι πάνε για να αποκατασταθούν και μόνο.
Κ. Που αποδίδετε αυτή την διαφορά ανάμεσα στην πίστη προς την πατρίδα και την αγάπη προς την πατρίδα τότε και τώρα;
Σ. Θα σου πω κάτι που θα σε ξαφνιάσω, πιθανόν και στην πλύση εγκεφάλου που μας κάνανε.
Κ. Γινότανε πλύση εγκεφάλου στις παραγωγικές σχολές;
Σ. Όχι, όπως στο στρατό αλλά γινότανε. Σαφώς γινότανε. Βέβαια δεν είχαμε ειδικό μάθημα ψυχοτέστ, ψυχοαυτά, αλλά περνούσε η γραμμή. Η οποία μας επηρέαζε και πιτσιρικάδες που ήμαστε. Βέβαια εμένα δε με επηρέασε ποτέ εδώ που τα λέμε.
Κ. Δηλαδή κύριε Σκουριώτη γινόταν αντικομουνιστική προπαγάνδα;
Σ. Εκατό τις εκατό.
Κ. Η προπαγάνδα εκτός από τον αντικομουνισμό κάλυπτε και το πεδίο ΄΄αγάπη προς την πατρίδα και αποστολή του αξιωματικού γενικά΄΄;
Σ. Όχι, όχι. Αλλά το ύφος, οι συγκυρίες δεν γινότανε επί τούτου από άλλον άνθρωπο, από τον Κακαρά ή τον Σκουριώτη αλλά όλο το σύννεφο αυτό…Το κλίμα ήταν αυτό, δεν γινόταν ειδικά όπως στο στρατό. Γιατί στο στρατό από ότι ξέρω γινόταν ειδικό μάθημα. Πιστεύω ότι το ναυτικό ήταν πιο δημοκρατικό σώμα, κλάδος, από αυτούς.
Κ. Από το στρατό;
Σ. Κι από την αεροπορία. Μην κοιτάς που η αεροπορία το γύρισε μετά. Ήμαστε το πιο δημοκρατικό, βασιλικό, βασιλικός κλάδος. Θυμάμαι τον μακαρίτη τον Μηναίο, τον βουλευτή της Νέας Δημοκρατίας ξέρω γω που τον είχα κυβερνήτη, και πλακωνόμαστε στο ξύλο, εγώ, ο Μπέλιας. Τον θυμάσαι τον Μπέλια τον μηχανικό; Οι οποίοι ήμασταν…κι ο Δελής, οι οποίοι ήμασταν τρεις κεντρώοι μέσα σε τριάντα, πόσοι ήτανε τότε οι αξιωματικοί του ΑΣΠΙΣ; Εικοσιπέντε; Και γινόταν της πουτάνας. Φασαρία, κοιμότανε ο Μηναίος, και έβγαινε το ανθρωπάκι, ο οποίος ήτανε και δεξιός, και έλεγε *΄΄τι τσακώνεστε βρε παιδιά;. Έχετε να λύσετε πρόβλημα; Πατριώτες δεν είστε; Ότι θέλετε μπορείτε να είστε εκτός από κουκουέδες΄΄.* Το 1961. Φοβερά τσακωνόμαστε, λόγια που δε λέγονται ας πούμε…
Κ. Αυτό γινόταν σε ευρεία έκταση στο ναυτικό κύριε Σκουριώτη τότε;

[1] Εν τούτοις ο πατέρας του Θηνιάτη δηλώνει στις εισαγωγικές του γιου του ως επάγγελμα ΄΄καφεπώλης΄΄ και είναι σίγουρο πως δεν το θεωρούσε καθόλου υποτιμητικό. Βλέπε Πίνακα 5 στο Παράρτημα Πινάκων και στα στοιχεία της δήλωσης Θηνιάτη με ΑΜ Τ-254.

Σ. Ναι, τσακωνόμαστε. Για αυτό μας είχανε και στη μπούκα του κανονιού. Διότι εκεί πέρα ρε παιδί μου, όπως φοβότανε ο Έλληνας πολίτης να πει ότι είναι κεντρώος ή κομμουνιστής, εδώ φοβούνται ακόμα να πούνε ότι είναι κομμουνισταί, έτσι και εκεί μέσα αισθανόμαστε εμείς που ήμαστε σου είπα ελάχιστοι μπροστά στους δεξιούς, αισθανόμασταν ότι δεν μπορούσαμε να μιλήσουμε ρε παιδί μου…

Κ. Εν τούτοις μιλάγατε;

Σ. Μιλάγαμε όχι όλοι, αλλά μιλάγαμε. Ήτανε αυτοί που σου είπα που μιλάγανε, που ήτανε στη μπούκα και άλλοι που φοβόντουσαν, αλλά ξέραμε ότι ήτανε κεντρώοι.

Κ. Δεν είχατε όμως συνέπειες όσοι μιλάγατε;

Σ. Εγώ πιστεύω όχι. Εγώ δεν είχα συνέπειες, και δεν πιστεύω ότι είχαν και άλλοι συνέπειες. Βέβαια συνέπειες μπορεί να είχαμε….όπως εγώ έφυγα στους δώδεκα, έντεκα μήνες λόγω. Βαρβιτσιώτη. Διότι ήξερε ότι ήμουνα κεντρώος το '91. Αργότερα όταν γινόμαστε πλοίαρχοι ξανανέβηκα. Γιατί εσύ ρε φίλε πως έφυγες;

Κ. Στη διάρκεια της δικτατορίας, γινόντουσαν στα καρέ των αξιωματικών και των υπαξιωματικών πολιτικές συζητήσεις;

Σ. Δεν το πιστεύω. Όχι, αλλά δεν ενημερωνόντουσαν καλά. Στο τέλος γινόντουσαν αλλά μέχρι το '71-70 δεν γινόταν τίποτα. Φοβόταν ο κόσμος, φοβόταν.

Κ. Κύριε Σκουριώτη γιατί πιστεύετε ότι έγινε το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου;

Σ. Εγώ δυστυχώς είμαι μαλάκας και ιδεολόγος. Πιστεύω ότι έγινε για να πέσει η δικτατορία, αλλά πολύ αμφιβάλω τελικώς.

Κ. Εννοείτε το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου στην Κύπρο;

Σ. Το '74. Το πραξικόπημα…α, το πραξικόπημα. Νόμιζα ότι είπες το κίνημα του ναυτικού. Το πραξικόπημα στην Κύπρο ήτανε, διότι πουλήθηκαν επί τούτου τα καθίκια οι Παπαδόπουλοι και οι Ιωαννίδηδες κι οι τέτοιοι στους Αμερικάνους, για να πέσει ο Μακάριος, είναι βέβαιο αυτό.

Κ. Άρα κύριο λόγο για το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου '67 εσείς βλέπετε το Κυπριακό;

Σ. Όχι, εγώ δεν είπα τέτοιο πράγμα. Εγώ βλέπω επικράτηση γραμμής ΙΔΕΑ στο στρατό ξηράς, και η αλαζονεία και οι πολιτικοί εξτρεμιστές της δεξιάς, κάνανε το πραξικόπημα, για να κυβερνήσουν και να έχουν ιδία οφέλη.

Κ. Για να μην βγει κεντροαριστερά κυβέρνηση;

Σ. Η οποία ήτανε βέβαιο ότι θα βγει και με μεγάλη πλειοψηφία;

Κ. Άρα δεν βλέπετε ανάμειξη ξένου παράγοντα, CIA;

Σ. CIA, σαφώς CIA. Εγώ δεν είπα ότι δεν βλέπω. Τότε ότι ήθελε έκανε η CIA.

Κ. Το κυπριακό δεν το βλέπετε σαν αιτία της δικτατορίας;

Σ. Όχι.

Κ. Τον πόλεμο των έξη ημερών;

Σ. Όχι, ούτε αυτό. Αυτά τα βλέπω ότι αυτοί μπορεί να είπανε έτσι. Αλλά ότι ήτανε σαφώς CIA με Παπαδόπουλους, ΙΔΕΑ και λοιπά μέσα στο στρατό, Αρναούτηδες, και βασιλιάς, για αυτό γίνανε όλα αυτά. Γιατί φοβόντουσαν ότι θα βγει ο γέρος ο Παπαντρέας στην εξουσία. Με πλειοψηφία πιστεύω, τρομερή. Δηλαδή το 52% δεν θα ήτανε τίποτα. Για μένα 60%.

Κ. Ακροδεξιές οργανώσεις εκτός του ΙΔΕΑ υπήρχανε στις ένοπλες δυνάμεις;

Σ. Εγώ δεν ξέρω. Στο ναυτικό δεν ξέρω.

Κ. ΙΔΕΑτες αξιωματικοί υπήρχαν στο ναυτικό;

Σ. Δεν νομίζω κι αν ήταν, ήταν ελάχιστοι.

Κ. Τέκτονες; Είστε τέκτονας;

Σ. Όχι ούτε είμαι. Υπήρχανε τέκτονες.

Κ. Οι τέκτονες έπαιξαν κάποιο ιδιαίτερο ρόλο στο ναυτικό, ξέρετε;

Σ. Λέγεται ότι μόνο στις μεταθέσεις και ποιους διαλέγανε, αλλά δεν νομίζω ότι παίξανε ιδιαίτερο ρόλο. Ξέρεις και εσύ τέκτονες, κι εγώ τέκτονες.

Κ. Εκτός του κινήματος του ναυτικού κύριε Σκουριώτη, υπήρξαν και ορισμένες ακόμα αντιδικτατορικές ενέργειες. Μνημονεύσατε ήδη των υπαξιωματικών, που μάλιστα και χρονολογικά ήταν και η πρώτη στο ναυτικό. Πως εξηγείτε το γεγονός ότι πρώτοι οι υπαξιωματικοί εμφανίζονται στο ναυτικό να παρουσιάζουν αντιστασιακή δραστηριότητα και όχι οι αξιωματικοί;

Σ. Διότι αυτοί ήταν πραγματικοί δημοκράτες, ήταν οι άνθρωποι καταπιεσμένοι, οι άνθρωποι που δεν υπολόγιζαν…μπορεί να υπήρχε και λόγος, επειδή υπήρχε διαφορά μεταξύ αξιωματικών υπαξιωματικών. Αλλά πιστεύω ότι ήτανε οι πλέον δημοκράτες, και ήτανε όχι κατωτάτη κοινωνική τάξη, δεν το λέω από αυτή την άποψη, ότι ήτανε, υποφέρανε περισσότερο από τους άλλους. Χωρίς να κατηγορώ τους υπαξιωματικούς, καταλαβαίνεις πως το λέω. Επειδή ήταν κοινωνικά κάτω, φτωχολογιά, και τους κυνηγάγανε.

Κ. Συνδικαλισμός αναπτύχθηκε ποτέ στο ναυτικό;

Σ. Όχι για μένα. Στους υπαξιωματικούς δεν ξέρω, στους αξιωματικούς όχι.

Κ. Πως μπορείτε να εξηγήσετε την υπόθεση των Μηχανικών; Δεν ήταν συνδικαλιστική; Πως την ερμηνεύετε;
Σ. Πρώτον από όλα πιστεύω ότι ορισμένοι ήταν αρχηγοί αυτής της κινήσεως και δεύτερον πιστεύω πράγματι ότι οι μηχανικοί ήτανε ελεγμένοι στο ναυτικό.
Κ. Τι σημαίνει αυτό δηλαδή;
Σ. Ότι ιεραρχικά δεν έφταναν εκεί που έπρεπε να φτάσουν.
Κ. Γιατί δεν φτάνανε;
Σ. Διότι δεν υπήρχαν θέσεις.
Κ. Δεν υπήρχαν θέσεις ή δεν προβλεπόντουσαν θέσεις;
Σ. Δεν υπήρχαν και δεν προβλεπόντουσαν. Και τα δύο.
Κ. Υπήρχε αντιπαλότητα μεταξύ μαχίμων και μηχανικών; Για τους ίδιους λόγους που αναφέρατε;
Σ. Ναι. Υπήρχε. Γιατί οι μάχιμοι ήταν οι επιχειρησιακοί και οι διοικητικοί, και οι μηχανικοί πλήρωναν τη δουλειά που διάλεξαν.
Κ. Κύριε Σκουριώτη θυμάστε την προσπάθεια της χούντας να δημιουργήσει ενιαίο τύπο στολών; Πως είχε αντιδράσει το ναυτικό τότε;
Σ. Φοβερά άσχημα. Δηλαδή πολύ καλά θέλω να πω. Δεν ήθελε να γίνει ενιαία στολή. Μεγάλη, και δεν τα φορούσαν κιόλας. Από εκεί πιστεύω φάνηκε πόσο δημοκρατικό ήτανε το ναυτικό. Δεν ήθελαν τους στρατιούς να κάνουνε κουμάντο στο ναυτικό, πιστεύανε ότι και τα περισσότερα ήτανε στρατιΐκα τα ρούχα από ότι θυμάσαι. Και τα μπουφάν και τα χακί ήτανε….στρατιΐκα.
Κ. Εσείς πως εξηγείτε την προσπάθεια της δικτατορίας να δημιουργήσει ενιαίο τύπο στολών;
Σ. Κόμπλεξ, κόμπλεξ του Αγγελή πιστεύω.
Κ. Κόμπλεξ ήτανε ή προσπάθεια υπαγωγής των ενόπλων δυνάμεων σε μία αρχή;
Σ. Το κόμπλεξ του Αγγελή αυτό ήτανε. Ότι ήθελε να είναι παντοδύναμος.
Κ. Ναι αλλά αυτό γίνεται σήμερα.
Σ. Τι ημερομηνία μιλάμε, δεν το ξέρουμε ακόμα, δεν έχει γίνει.
Κ. Έχει γίνει ήδη.
Σ. Όχι ενιαία στολή.
Κ. Η στολή όχι αλλά η δομή, η οργάνωση;
Σ. Ο στόχος, ναι έχει γίνει. Εντάξει, δεν είναι πάντως με αυτό τον τρόπο του Αγγελή.
Κ. Εν τούτοις ερμηνεύετε την αντίδραση των υπαξιωματικών και αξιωματικών και ως εκδήλωση αντιχουντική;
Σ. Ναι, ναι. Εγώ πιστεύω. Εσύ δεν πιστεύεις ότι ήτανε αντιχουντικοί στο ναυτικό οι περισσότεροι; Τι πιστεύεις; Όλο εγώ λέω, εσύ δεν είπες τίποτα.
Κ. Εγώ σας ρωτάω κύριε Σκουριώτη.
Σ. Λέω εγώ τι πιστεύεις; Για να το κλείσουμε. Εν πάση περιπτώσει εγώ πιστεύω ότι ήτανε χουντικοί (όταν έφυγε ο βασιλιάς επαναλαμβάνω) οι περισσότεροι.
Κ. Κύριε Σκουριώτη πως εξηγείτε ότι ο Ιωαννίδης, ταξίαρχος ων, δηλαδή αρχιπλοίαρχος κυβερνούσε μέσω των ενόπλων δυνάμεων τη χώρα;
Σ. Πιστεύω ότι ήταν κάθαρμα. Αυτό που λέω, αντιπροσωπευτικός τύπος καθάρματος. Είχε πάρει με τους ΕΣΑτζήδες τη δύναμη στα χέρια, ήξερε τις κομπίνες των άλλων και τους είχε στο χέρι. Έτσι πιστεύω. Τόσο κάθαρμα ήτανε. Πήγε στη Σχολή Δοκίμων.
Κ. Τι άλλο ήτανε εκτός από κάθαρμα; Πως επιβίωσε σαν κάθαρμα;
Σ. Αφού είχε όλους τους άλλους στο χέρι. Μανωλόπουλος και σία.
Κ. Αναφέρετε τον Ιωαννίδη σε σχέση με τη σχολή δοκίμων. Τι εννοείτε;
Σ. Δεν ήρθε και μας είπε *΄΄θα σας διώξω όλους΄΄* και οι μαλάκες κανένας δεν μίλησε και σηκώθηκα εγώ και βγήκα από την αίθουσα και παραλίγο να με χώσουνε μέσα; Που μας είπε ψαράδες!
Κ. Πότε έγινε αυτό;
Σ. Έγινε μετά το κίνημα του ναυτικού. Μετά το κίνημα του ναυτικού μας είχε καλέσει όλους στη σχολή δοκίμων. Όλους τους αξιωματικούς του ναυτικού. Υποχρεωτικά. Τώρα πόσοι ήταν δεν ξέρω.
Κ. Ο Ιωαννίδης ταξίαρχος;
Σ. Ταξίαρχος. Ναι ταξίαρχος, δεν πιστεύω να ήταν υποστράτηγος, έγινε; Δεν θυμάμαι, ταξίαρχος πάντως. Όταν μετά το κίνημα του ναυτικού ταξίαρχος ήτανε. Και μας είπε *΄΄εάν ξανακούσω τίποτα ότι θα βγει στον αέρα΄΄* δηλαδή εναντίον της χούντας τελικά, *΄΄ή αν τολμήσετε και κάνετε τίποτα κινήσεις λόγω των συναδέλφων και λοιπά, θα σας απολύσω όλους και θα πάρω ψαράδες, δεν αξίζετε τίποτα΄΄.*
Κ. Μίλησε σε πρώτο πρόσωπο; Αυτός δηλαδή θα τα έκανε αυτά;
Σ. Ναι, αυτός, σε πρώτο πρόσωπο βέβαια. Ναι, ναι με ναυάρχους, με όλους τους μαλάκες μέσα. Και όλους τους χουνταίους του ναυτικού να κοιτάνε.
Κ. Υπήρχανε εκεί ναύαρχοι του ναυτικού;
Σ. Ναι, ναι και τους έχεζε ο ταξίαρχος.

Κ. Ποιοι ήτανε;
Σ. Δεν θυμάμαι ρε γαμώτο, δεν θυμάμαι.
Κ. Ξέρετε αν γινόντουσαν γεύματα σε σπίτια; Με τον Ιωαννίδη και αξιωματικούς του ναυτικού;
Σ. Δεν το ξέρω.
Κ. Υπήρξαν ορισμένοι οι οποίοι παραιτήθηκαν στη δικτατορία εξαιτίας της δικτατορίας. Τους γνωρίζετε;
Σ. Ναι. Λίγοι όμως.
Κ. Τι γνώμη έχετε για αυτούς, τους θυμάστε ποιοι ήτανε;
Σ. Ξέρω έναν τον Λίτινα, τον οποίο μάλλον και τον διώξανε και παραιτήθηκε. Ξέρω εσένα.
Κ. Αφήστε εμένα.
Σ. Εσένα. Ξέρω, ξέρω όλους τους παραιτηθέντες της 13ης Δεκεμβρίου και μετά.
Κ. Αφήστε τους αυτούς. Έχουμε τις εξής περιπτώσεις, του Τριανταφυλλίδη του Κώστα των υποβρυχίων.
Σ. Μπράβο αυτόν στη Σουηδία.
Κ. Του Νίκου του Μπάρδη, του νεαρού σημαιοφόρου…
Σ. Ναι σημαιοφόρος ήτανε;
Κ. Που υπήρξαν και λιποτάκτες. Και του…
Σ. Μην μου πεις τον Μαρώτη.
Κ. Όχι. Του Καλούλη του Δημητράκη. Κι ενός ακόμη, μεγαλύτερου βαθμού, στον βαθμό του αντιπλοιάρχου. Τι γνώμη έχετε για αυτές τις κινήσεις; Κι ο Κωστής ο Βάρφης, πολύ γνωστή περίπτωση.
Σ. Δεν συμφωνώ με τον Καλούλη, παρ'ότι είναι και φίλος μου, έχω κάτι χρόνια να τον δω, ο Καλούλης είχε μία, είχε μία…είχε δώσει μία εντύπωση στο ναυτικό ότι τα έγραφε όλα στα παλιά του τα παπούτσια. Και πιστεύω ότι ήτανε διέξοδος. Ενώ συμφωνώ απολύτως με τον Τριανταφυλλίδη…
Κ. Συμφωνείτε, τι εννοείτε, ότι έκανε την κίνηση για λόγους αντιχουντικούς;
Σ. Ναι, και για ποιόν άλλο είπαμε; Τον Τριανταφυλλίδη…
Κ. Τον Μπάρδη που δεν ξέρετε;
Σ. Τον Μπάρδη τον Νίκο πως δεν τον ξέρω. Τον Νίκο τον είχα και στο ΒΕΛΟΣ όταν ήμουνα δεύτερος. Καταπληκτικός άνθρωπος. Αυτός σηκώθηκε κι έφυγε, πολύ καλά έκανε και σηκώθηκε κι έφυγε, ήτανε έτοιμη η δουλειά του με την … πως λέγεται, αλλά άντρας. Δεν ήτανε μόνο αυτοί ήτανε κι άλλοι. Το '67 φύγανε πολλοί.
Κ. Λέμε για ενσυνείδητες παραιτήσεις και…
Σ. Όχι του Καλούλη. Καλούλη και Μαρώτη δεν συμφωνώ καθόλου.
Κ. Και τον Μαρώτη γιατί τον αναφέρετε;
Σ. Δεν έκανε τον αντιδικτατορικό και την κοπάνησε με τη γυναίκα που ήτανε φίλη της βασίλισσας της Αλεξίας, κάτι δεν τα θυμάμαι και καλά, και μετά έκανε τον αντιδικτατορικό και έβριζε την χούντα; Αλλά που τη είχε κοπανήσει. Αλλά τώρα μιλάμε ο Μαρώτης είναι ο Νικολόπουλος της χούντας. Όλο άχρηστος, όπως ήτανε ο Νικολόπουλος, περισσότερο χρηστος ήτανε αυτός εγώ πιστεύω.
Κ. Εννοείτε χουντικός ή ανεπάγγελτος;
Σ. Ανεπάγγελτος.
Κ. Ο Νικολόπουλος δεν ήτανε ανεπάγγελτος.
Σ. Γιατί δεν ήτανε. Τι ήτανε;
Κ. Ήτανε;
Σ. Για μένα; Ήτανε … και βλαξ. Αφού λένε στην τάξη από ότι έχω ακούσει ότι, αν το καταλαβαίνει ο Νικολόπουλος πως τα λένε αυτά, τότε εντάξει. Τόσο βλάκας. Γιατί ο Κούβαρης δεν ήτανε βλάκας; Ο Δαβάκης δεν ήτανε βλάκας; Ο Καζάκος δεν ήτανε βλάκας; Ο Βασίλης ο Γαβριήλ ο συμμαθητής μου που σου είπα ότι τα έκανε ενσυνείδητα, παρ' όλα αυτά ήτανε βλάκας.
Κ. Δηλαδή η δικτατορία δεν είχε ξύπνιους οπαδούς;
Σ. Κανέναν. Τον Καμαρινέα μόνο, αλλά αυτός ήτανε …. δεν ήτανε βλάκας.
Κ. Και τον Πολιτόπουλο είχε.
Σ. Και ποιος σου είπε ότι ήτανε ξύπνιος ο Πολιτόπουλος…. ήτανε ο Πολιτόπουλος. Επειδή ήτανε φίλος του Βασιλικόπουλου; ….Ήτανε, βλαξ. Ο μόνος που άξιζε για μένα από τη δικτατορία ήτανε ο Καμαρινέας.
Κ. Εννοείτε που ήτανε εύστροφος;
Σ. Ναι, ναι, ναι. Και ήτανε και μορφωμένος κάπως. Αλλά ….
Κ. Θέλετε να πείτε δηλαδή ότι οι αξιωματικοί χαμηλής επαγγελματικής ικανότητας…
Σ. Ότι όλοι ήτανε χουνταίοι. Όχι όλοι. Με συγχωρείς.
Κ. … Χαμηλής επαγγελματικής ικανότητας, βρήκανε ευκαιρία με τη δικτατορία να αποκτήσουν νομή στην εξουσία;
Σ. Απολύτως. Νομή στην εξουσία και να εξυψώσουν τον εαυτό τους.

Κ. Τι θα θέλατε να πείτε κύριε Σκουριώτη εκτός από όλα αυτά;

Σ. Τι θέλω να πω; Να σου πω τι θέλω να πω. Αυτό που είχα πει κάποτε στο σπίτι του Κουτσομητόπουλου και παραλίγο να με πλακώσουνε στο ξύλο. Ότι όσοι είναι καθάρματα, εγώ το είπα αλλιώς, θα σου πω πως το είπα. Όσοι είναι καθάρματα ψηφίζουν δεξιά, δεν υπάρχει κάθαρμα που να ψηφίζει κέντρο και αριστερότερα, όλοι είναι δεξιοί. Βέβαια εγώ είχα πει ότι όσοι ψηφίζουν δεξιά είναι καθάρματα. Κακώς.

Κ. Δεν είναι έτσι.

Σ. Δεν είναι έτσι. Αλλά όσοι είναι καθάρματα, και απατεώνες και έμποροι ναρκωτικών, όλοι δεξιοί είναι. Πες μου έναν κεντρώο. Κανέναν δεν ξέρω. Όλα τα καθάρματα είναι δεξιοί. Αυτό είναι.

Κ. Εν τούτοις σπανίζει το δείγμα των δημοκρατικών αξιωματικών κύριε Σκουριώτη;

Σ. Δεν ξέρω τώρα, διότι…

Κ. Για τότε λέμε.

Σ. Βεβαίως, γιατί τώρα έχουνε μπει πολλοί δημοκράτες αξιωματικοί ανεξαρτήτως αν είναι η Νέα Δημοκρατία ή το ΠΑ.ΣΟ.Κ. ή αριστερά. Διότι άλλαξε το κλίμα, πριν δεν υπήρχε κίνημα, είχαμε πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων, τώρα δεν υπάρχει. Δεν θυμάσαι τον εύελπι τον κακόμοιρο τον αριστερό που είχε πει και τον εγαμήσανε; Δεν θυμάσαι ένα που είχε γίνει και τον διώξανε;

Κ. Όχι, όχι. Δηλαδή;

Σ. Αμέσως μετά την μεταπολίτευση. Ήτανε αριστερός και πέρασε και δεν το ξέρανε και τον γαμήσανε και τον διώξανε.

Κ. Όταν λέτε ότι τον γαμήσανε, τι εννοείτε ότι τον βάλανε κάτω και τον γαμήσανε;

Σ. Όχι…Του ρίχνανε πεντακόσιες μέρες ξέρω εγώ, έφυγε ο άνθρωπος.

Κ. Αυτό έγινε μετά την μεταπολίτευση;

Σ. Μετά, μετά. Και έγινε σκάνδαλο, δεν θυμάσαι με τον στρατηγό πως λεγότανε τότε εκείνος…

Κ. Ήτανε ο ίδιος αριστερός;

Σ. Μάλλον…

Κ. Ή η οικογένειά του;

Σ. Η οικογένειά του σίγουρα. Αλλά λέγανε, είπανε ότι ήτανε και αυτός. Τον γαμήσανε…Ήτανε ….όχι ότι πιστεύω και στην άκρα αριστερά ε;

Κ. Όταν λέτε άκρα αριστερά τι εννοείτε;

Σ. ΚΚΕ.

Κ. ΚΚΕ είναι άκρα αριστερά;

Σ. Για την Ελλάδα ναι. Δεν είπαμε εξωκοινοβουλευτική αριστερά. Είπαμε άκρα αριστερά. Ναι, το ΚΚΕ είναι άκρα αριστερά…

Κ. Συνήθως λέμε άκρα αριστερά την εξωκοινοβουλευτική αριστερά.

Σ. Όχι την αριστερά τότε. Αλλά αριστερά έχουμε μπλέξει τα μπούτια μας τώρα, είναι Συνασπισμός, είναι το κομμουνιστικό κόμμα, είναι ολίγον ο Σημίτης.

Κ. Εσείς θα βλέπατε ότι η ύπαρξη κομμουνιστών αξιωματικών στις ένοπλες δυνάμεις, θα ήτανε πρόβλημα για τι πράγμα;

Σ. Για τους εαυτούς τους.

Κ. Για τους εαυτούς τους; Για το σύστημα, για το καθεστώς, για τη δομή των ενόπλων δυνάμεων, για την αποστολή των ενόπλων δυνάμεων θα ήτανε πρόβλημα η ύπαρξη κομμουνιστών αξιωματικών;

Σ. Ιδεολογικά μιλάμε βέβαια, ε; Βεβαίως και δεν θα ήτανε πρόβλημα για μένα. Αλλά έχε υπόψη σου τρεις τέσσερις άνθρωποι αν το λένε ακόμα.

Κ. Σκεφτήκατε ποτέ ότι επιχείρημα της συνωμοτικής ομάδας της 21^{ης} Απριλίου, για αντιμετώπιση του εσωτερικού κινδύνου, δηλαδή των κομμουνιστών, οδήγησε ακριβώς στην επιβολή ενός καθεστώτος, το οποίο αυτοί επεδίωξαν να αποτρέψουν;

Σ. Παρακαλώ επανάληψη της ερωτήσεως.

Κ. Δηλαδή οι χουντικοί είπαν *΄΄εμείς θα κάνουμε επανάσταση για να μην έρθουν οι κομμουνιστές΄΄* και κάνουν δικτατορία, και κάνανε μια δικτατορία. Άρα ποιος ήταν ο εσωτερικός εχθρός εκείνη την περίοδο;

Σ. Οι ίδιοι.

Κ. Οι ακροδεξιοί;

Σ. Οι χουντικοί. Μα τι γελοία ερώτηση είναι αυτή που μου κάνεις;

**

ΤΖΟΒΛΑΣ ΝΙΚΟΣ

Συνέντευξη με τον ανθυποπλοίαρχο ε.α. Νίκο Τζοβλά (Τ), τάξης εξόδου 1976 της ΣΜΥΝ
ΑΚ (Κ)
21\2\03

Κ. Με τον Νίκο τον Τζοβλά … Τι βαθμό έχεις τώρα Νίκο; Απόστρατος.
Τ. Ανθυποπλοίαρχος.
Κ. Ανθυποπλοίαρχος, εξ υπαξιωματικών της σχολής του Πόρου …. Μου έλεγες για τότε που μπήκες στη σχολή. Λέγε τι έγινε.
Τ. …Λοιπόν το καθεστώς μόρφωσης και επιμόρφωσης της σχολής, είχε σαν βάση την ίδια αυτή που ίσχυε πριν 100 χρόνια με τους (…). Ακόμα, ακόμα από την επάνδρωση του στόλου της Ύδρας, έτσι; Και των Ψαρών. Αυτό ήταν το καθεστώς. Δεν έχει αλλάξει καθόλου. Ούτε επί χούντας, ούτε πρωτύτερα, ούτε υστερότερα. Απλά για κάποια περίοδο η σχολή ήτανε τέσσερα χρόνια, όταν στην δεκαετία του ’60 έγινε τέσσερα χρόνια. Οι ηλικίες που παίρνανε ήτανε από την έκτη δημοτικού και μετά. Τελειόφοιτοι της έκτης δημοτικού. Από 12 χρονών. Αυτό ίσχυε μέχρι το 1982. Όταν μπήκα εγώ το 1973 …
Κ. Νίκο ξανά πες το αυτό.
Τ. Ποιο;
Κ. Πότε μπήκες στη σχολή;
Τ. Το 1973. Η σχολή ήτανε τριετούς φοίτησης και μπορούσαν να μπουν από απόφοιτοι δημοτικού και μετά, πρώτης δευτέρας γυμνασίου. Μέχρι και 16 χρονών, η μεγαλύτερη ηλικία. Δηλαδή από 12 ½ μέχρι και 16 ετών.
Κ. Τι εκτιμάς, ότι ήταν οι λόγοι που παίρναν αυτές τις μικρές και όχι μεγαλύτερες ηλικίες, στη σχολή του Πόρου, την Σ.Μ.Υ.Ν. δηλαδή, από όπου βγαίνατε υπαξιωματικοί;
Τ. Αυτό είναι δύσκολο τώρα, μην μου …, αφήνουμε απ’ έξω και τη Σ.Δ.Υ.Τ.Ε.Ν., το ίδιο καθεστώς υπήρχε και στη Σ. Δ.Υ.Τ.Ε.Ν.. Ίδιο ήταν το καθεστώς και στη Σ.Μ.Υ.Ν. και στη Σ. Δ.Υ.Τ.Ε.Ν.. Και οι τεχνίτες και οι μάχιμοι, όπως λέγαμε της σχολής του Πόρου, είχανε ίδιο καθεστώς. Οι λόγοι ήτανε προφανείς. Θέλανε να διαμορφώσουνε συνειδήσεις και χαρακτήρες, σύμφωνα με τα αναχρονιστικά πρότυπα που υπήρχανε στο πολεμικό ναυτικό, ιδιαίτερα. Γιατί δεν ίσχυε το ίδιο ούτε για την αεροπορία της σχολής υπαξιωματικών, ούτε για τον στρατό.
Κ. Εκεί τι …
Τ. Τις ίδιες εποχές ίσχυε διαφορετικό καθεστώς. Έπαιρνε η Σ.Τ.Υ.Α. αποφοίτους γυμνασίου, εξαταξίου και η σχολή {υπαξιωματικών} του στρατού έπαιρνε τουλάχιστον της τρίτης γυμνασίου και μετά. Άρα λοιπόν, εμείς πρωτοτυπούσαμε ως προς τον αναχρονισμό …, να μην πω τίποτα χειρότερο. Αυτή είναι η ουσία.
Κ. Θες να πεις δηλαδή ότι ο στρατός και η αεροπορία ήτανε πιο εκσυγχρονισμένοι; Οι ένοπλες δυνάμεις, τον ίδιο σκοπό δεν επιτελούσαν;
Τ. Ναι.
Κ. Γιατί το ναυτικό είχε αυτή την ιδιαίτερη μεταχείριση όσον αφορά τους υπαξιωματικούς;
Τ. Το ναυτικό είχε… Είπα πρωτύτερα ότι το ίδιο καθεστώς υπήρχε και πριν εκατό χρόνια. Για να διαμορφώσεις πληρώματα κυρίως, που η αποστολή τους ήταν δυσκολότερη και αυτής του στρατού και αυτής της αεροπορίας, για να διαμορφώσεις ανθρώπους πειθήνιους και να είναι εύκολο το έργο. Κατά τη γνώμη τη δική μου βασιστήκανε σε έναν γενιτσαρισμό και τίποτα παραπάνω. Να διαμορφώσουνε δηλαδή τέτοια πληρώματα, τέτοιους απόφοιτους … και δεν ήτανε μόνο αυτό. Βασιζότανε και σε ένα πλαίσιο εκπαίδευσης αναχρονιστικό, υπήρχε και το καψόνι που ήτανε με βάση βασανιστήρια, δεν ήτανε καψόνι δηλαδή, ένα ατομικό ή ένα ομαδικό καψόνι. Αυτά έχουνε μείνει στην ιστορία. Τώρα εγώ θεωρώ μια από τις κύριες αιτίες, (πέρα από το ότι η ηγεσία, η εκάστοτε ηγεσία του πολεμικού ναυτικού, γιατί είχε να κάνει περισσότερο με τις στρατιωτικές ηγεσίες) και δεύτερη πηγή του κακού ήτανε και οι δάσκαλοι, οι αξιωματικοί με την ειδικότητα του διδασκάλου. Οι οποίοι πάντα διαμόρφωναν τα εκπαιδευτικά πράγματα και τα πλαίσια τα εκπαιδευτικά, για την Σ.Μ.Υ.Ν και την Σ.Δ.Υ.Τ.Ε.Ν.. Και αυτό κράτησε μέχρι, είπαμε, το 1982. Και δεν φτάνει μόνο αυτό. Γίνανε προσπάθειες να αναβαθμιστεί η σχολή, από κάποιους ρομαντικούς μάχιμους, συνήθως. Θα επικαλεστώ τον Παπαδογιάννη τον πλοίαρχο που ήτανε ο διοικητής της σχολής. Ο οποίος έκανε προσπάθειες και να αναβαθμίσει τον κανονισμό και απορρίφθηκε, αντέδρασε η εκπαίδευση της Δ.Ν.Ε. τότε, από τον …, να μην τον χαρακτηρίσω, τον πλοίαρχο Κοντάκη, ο οποίος απέρριψε τότε ένα σχέδιο εκσυγχρονισμού. Και μάλιστα έγινε μια προσπάθεια, παράλληλα με τη σχολή δινότανε η δυνατότητα στους μαθητές της Σ.Μ.Υ.Ν. να πάνε και στο γυμνάσιο έξω του Πόρου για να συνεχίσουνε την μόρφωση τους. Δόθηκε διευκόλυνση από το υπουργείο Παιδείας. Παράλληλα οι μαθητές θα πηγαίνουνε, θα διαβάζουνε και να μην παρακολουθούν το γυμνάσιο, αλλά να δίνουνε τις δύο φορές που ήταν τότε οι εξετάσεις. Φεβρουάριο και Ιούνιο. Τι ίσχυε τότε στα γυμνάσια; Κάθε Φεβρουάριο και Ιούνιο δίνανε διαγωνισμούς για την ύλη που κάνανε. Δόθηκε άδεια από

το υπουργείο Παιδείας, οι μαθητές της Σ.Μ.Υ.Ν. να έχουνε την δυνατότητα, όσοι θέλουνε, προαιρετικά να διαβάζουνε, αλλά και με φροντιστήρια μέσα στη σχολή από εφέδρους καθηγητές που υπηρετούσαν, φοιτητές, να γίνονται φροντιστήρια το απόγευμα και να πηγαίνουν να δίνουν στον Πόρο.

Κ. Τους δασκάλους κάποιους τους επέλεγε. Το σύστημα το εκπαιδευτικό στις σχολές τις παραγωγικές των υπαξιωματικών, ήταν γνωστό στην ηγεσία. Γιατί η ηγεσία ήθελε χαμηλή εκπαιδευτική στάθμη στους υπαξιωματικούς; Δεν πείθει το θέμα των δασκάλων. Πάνω από τους δασκάλους είναι κάποιοι άλλοι. Υπήρχε η ηγεσία και πάνω από την ηγεσία του ναυτικού υπήρχε ένα σύστημα, υπήρχε μια κυβέρνηση, υπήρχαν όλα αυτά τα πράγματα. Δεν ήταν άγνωστα αυτά τότε.

Τ. Υπήρχε …

Κ. Γιατί θέλαν τους υπαξιωματικούς αμόρφωτους;

Τ. Θέλαν τους υπαξιωματικούς αμόρφωτους στον στρατό και στην αεροπορία; Όχι. Γιατί ήταν η αποστολή διαφορετική και τους θέλανε πιο μορφωμένους. Υπήρχανε δάσκαλοι στον στρατό και στην αεροπορία; Όχι δεν υπήρχαν. Μόνο στο ναυτικό υπήρχαν.

Κ. Γιατί θέλαν στο ναυτικό αμόρφωτους τους υπαξιωματικούς;

Τ. Θέλανε να διαμορφώσουνε τέτοια πιόνια που να γίνεται εύκολη η αποστολή τους στα πολεμικά πλοία. Και αυτό δεν είναι τυχαίο.

Κ. Την επιτελούσαν την αποστολή τους αμόρφωτοι υπαξιωματικοί;

Τ. Βεβαιότατα. Είχαμε μονίμως αμόρφωτους υπαξιωματικούς, μονίμως αμόρφωτους υπαξιωματικούς, εκμεταλλεύσιμους, χωρίς κρίση και χωρίς κανένα στοιχείο που να μπορούσε τουλάχιστον, να προωθήσει την αποστολή τους. Αντίθετα ήτανε πειθήνια όργανα, διαμορφωμένα ρομποτάκια, κατά τα πρότυπα όπως τα ήθελε η πολιτική, σίγουρα, ηγεσία.

Κ. Εάν ο υπαξιωματικός είναι μορφωμένος και έχει εκπαιδευτικό επίπεδο ανεβασμένο, αναβαθμισμένο, δεν θα επιτελέσει την αποστολή του; Δεν θα κάνει πάλι την δουλειά του και ίσως και καλύτερα;

Τ. Δεν βόλευε το σύστημα να την κάνει καλύτερα. Δεν βόλευε να την κάνει καλύτερα. Και αυτό μπορούμε να …, να ανατρέξουμε στις (…) από την υπηρεσία μας στο ναυτικό και ιδιαίτερα στα πλοία. Επιμένω, γιατί δεν είχαμε ούτε μορφωμένους αξιωματικούς, τουλάχιστον εξειδικευμένα και θα πρέπει να σταθούμε εδώ. Ούτε αξιωματικούς είχαμε. Άρα για να γίνει ευκολότερο το έργο των αξιωματικών, των αμόρφωτων αξιωματικών, ήθελε ακόμα πιο αμόρφωτους, ζώα θα έλεγα, υπαξιωματικούς. Έτσι βόλευε και υπήρχε αυτός ο αναχρονισμός. Και για αυτό ποτέ δεν προωθήσανε την έννοια της …, πώς να το πούμε, του εκσυγχρονισμού των υπαξιωματικ…, των σχολών, των παραγωγικών σχολών και των αξιωματικών και των υπαξιωματικών. Αλλά ιδιαίτερα επειδή μιλάμε για τους υπαξιωματικούς.

Κ. Το ’73 μπήκες με μέσον στη Σ.Μ.Υ.Ν.;

Τ. Δεν χρειαζόταν να μπεις με μέσον το 73 και το 72. Παρά τη φτώχια στην επαρχία και παντού, υπήρχε μεγάλη απέχθεια για τις Ένοπλες Δυνάμεις, λόγω της χούντας. Ήτανε πολύ εύκολο λοιπόν να μπεις. Και να θυμίσω ότι αυτήν την εποχή κάνανε και επαναληπτικές εισαγωγικές εξετάσεις για τις παραγωγικές σχολές, του πολεμικού ναυτικού ιδιαίτερα. Για να συμπληρώσουν τον αριθμό που έπρεπε να συμπληρώσουν.

Κ. Προπαγάνδα υπήρχε μέσα στη σχολή; Υπέρ της δικτατορίας, υπέρ του βασιλιά ή δεν ξέρω τι. Τι προπαγάνδα;

Τ. Ήτανε από τα βασικότερα μαθήματα. Να θυμίσω την περίφημη Αγωγή του Πολίτη που κάναμε τότε, του Κωνσταντόπουλου, μέχρι τα ειδικά μαθήματα που παίρναμε τέσσερις και πέντε ώρες ημερησίως, ειδικά για το καθεστώς.

Κ. Κάνατε στη σχολή του Πόρου την Αγωγή του Πολίτη;

Τ. Βεβαίως, του Κωνσταντόπουλου [1]

Κ. Και είχατε και μάθημα ιδιαίτερο;

Τ. Ιδιαίτερα μαθήματα.

Κ. … στο ωράριο των μαθημάτων;

Τ. Βεβαίως.

Κ. Ε.Η.Δ.;[2]

Τ. Βεβαίως. Με δύο μορφές. Και στο μάθημα της ιστορίας πάντα ανατρέχαμε στην χούντα και στους στρατηγούς, αλλά και ιδιαίτερα μαθήματα.

Κ. Πως εξηγείς ότι αντίστοιχα μαθήματα στη σχολή των δοκίμων δεν υπήρχανε, εκτός κάποιων διαλέξεων; Τέτοιου είδους μαθήματα δεν υπήρχαν στις παραγωγικές σχολές των αξιωματικών του ναυτικού. Η σχολή ευελπίδων είχε, η ικάρων δεν ξέρω. Πως το εξηγείς αυτό; Γιατί είχανε μόνο στων υπαξιωματικών τη σχολή μαθήματα, όχι μόνο διαλέξεις, μαθήματα, στο ωρολόγιο πρόγραμμα των μαθημάτων;

Τ. Καταρχήν εξυπηρετούσε το επίπεδο της ηλικίας των μαθητών. Μην ξεχνάμε ότι ήταν από 12 – 13 χρονών μέχρι 15 – 16. Αυτά τα τρυφερά βλαστάρια θα έπρεπε λοιπόν να τους διαμορφώσουν μια τέτοια άποψη για

[1] Προφανώς εννοεί του Παπακωνσταντίνου.

[2] ΕΗΔ είναι η Εθνική Ηθική Διαπαιδαγώγηση.

τον ρόλο των ενόπλων δυνάμεων τους …, του στρατιωτικού γενικότερα, ακόμα και της διακυβέρνησης της χώρας μέσα από χούντες, τις στρατιωτικές κυβερνήσεις. Και πάντα τα πρότυπα ήταν ο Μεταξάς, ήτανε ο Κονδύλης και άλλοι.

Κ. Εκτός τα της δικτατορίας, για τον βασιλιά, βασιλεία, κομμουνισμό είχατε προπαγάνδα;

Τ. Είχαμε προπαγάνδα στην Αγωγή του Πολίτη ιδιαίτερα. Γιατί εκεί αναφερόντουσαν τα πολιτικά συστήματα των χωρών και ιδιαίτερα τα δήθεν δημοκρατικά, τα δημοκρατικά ή τα κομμουνιστικά καθεστώτα. Εκεί υπήρχε ιδιαίτερη βαρύτητα για τον κομμουνισμό. Για την βασιλεία όχι, γιατί εκείνη την περίοδο ο βασιλιάς δεν υπήρχε στην Ελλάδα και έτσι λοιπόν δεν αναφερόντουσαν καθόλου στον βασιλιά. Ιδιαίτερα όμως τα χρόνια ’72 και ’74, οι αλλαγές που γίνανε και από τη χούντα του Παπαδόπουλου και του Ιωαννίδη αργότερα και αυτό κράτησε μέχρι και τέλη ’74. Από εκεί και πέρα υπήρχε μια ουδετερότητα όσο αφορά τα πολιτικά πράγματα ή την όποια προπαγάνδα. Δεν υπήρχε προπαγάνδα ιδιαίτερα μετά από το ’75, γιατί εγώ αποφοίτησα το ’76 ……

Κ. Δεν υπήρχε προπαγάνδα στη Σ.Μ.Υ.Ν;

Τ. Στη Σ.Μ.Υ.Ν..

Κ. Σαν υπαξιωματικός υπηρέτησες πόσα χρόνια;

Τ. Σαν υπαξιωματικός υπηρέτησα 17 χρόνια. 4 ως δόκιμος και τα υπόλοιπα σαν υπαξιωματικός.

Κ. Πες μου τη σχέση σου, με τους αξιωματικούς προελεύσεως της σχολής δοκίμων και τους αξιωματικούς προελεύσεως εξ υπαξιωματικών. Πως τους έβλεπες;

Τ. Είχαμε δύο επίπεδα. Είχαμε αυτούς που ξεχωρίζανε ρατσιστικά τους από τη σχολή δοκίμων με ένα διαφορετικό τουπέ, με μια διαφορετική …, με ένα διαφορετικό επίπεδο, πάντα με ένα εποπτεύοντα ρόλο ως προς την δουλειά και την αποστολή τους. Ποτέ δεν μπαίναν στην ουσία και δεν ήτανε για μένα ιδιαίτερα μορφωμένοι όσο αφορά τις εξειδικεύσεις και τα πόστα που πάντα διηύθυναν. Γιατί και εκεί υπάρχει ένα τεράστιο ζήτημα. Και για αυτό λέγανε ότι η ραχοκοκαλιά ήταν πάντα οι υπαξιωματικοί και ήταν ευνόητο. Οι υπαξιωματικοί στα πόστα τους, ήτανε εξειδικευμένοι για κάθε ειδικότητα και αυτοί κρατούσαν τις επιστασίες ή τον ρόλο τέλος πάντων του κάθε πόστου. Αντίθετα οι αξιωματικοί εναλλάσσονταν ως διευθυντές και ήτανε μονίμως αμόρφωτοι, πέρα από την ναυτιλία που κατείχαν ως βάση της εκπαίδευσης τους, από εκεί και πέρα ήταν αμόρφωτοι εξειδικευμένα, ως προς τις συνεννοήσεις,[1] των πυροβολικών και τα λοιπά και τα λοιπά. Είχανε λοιπόν ένα εποπτεύοντα ρόλο, αλλά εξ αποστάσεως και με τουπέ. Οι αξιωματικοί εξ υπαξιωματικών ήτανε αυτό που είπαμε και προηγούμενα. Ήτανε εντελώς αμόρφωτοι. Ντρεπόμασταν για αυτούς, στην κυριολεξία. Κάποιοι από εμάς ντρεπόμασταν για αυτούς. Και δεν τους είχαμε πρότυπα και δεν θέλαμε να γίνουμε σαν και αυτούς.

Κ. Όταν λες αμόρφωτοι εννοείς και επαγγελματικά;

Τ. Και επαγγελματικά και κοινωνικά.

Κ. Πως εξηγείται όμως, ότι ο υπαξιωματικός ανέκαθεν είναι ραχοκοκαλιά στο ναυτικό και κυρίως στο καράβι; Αυτός δεν γίνεται μετά αξιωματικός; Αυτοί δηλαδή οι αξιωματικοί, οι εξ υπαξιωματικών που τους χαρακτηρίζεις αμόρφωτους, δεν είχαν περάσει από υπαξιωματικοί και μάλιστα με επαγγελματική απόδοση καλή;

Τ. Στα πλοία μέσα και στις εποχές τους ανάλογα, απέδωσαν συγκεκριμένα στην ειδικότητα τους και στην αποστολή τους. Ως αξιωματικοί αναλαμβάνοντας γενικότερες ευθύνες, ως κυβερνήτες ή ως διευθυντές επιστασιών και κυρίως στις υπηρεσίες ξηράς, δεν μπόρεσαν …, δεν μπορούσαν να ανταποκριθούν τόσο στη διοίκηση, σε μια γενικότερη διοίκηση ή στην αποτελεσματικότητα της γραφειοκρατίας, των αιτημάτων, του πλαισίου των αναγκών που έβαζε η κάθε μορφή θέσεων τους, ας το πούμε έτσι.

Κ. Ο υπαξιωματικός στην δεκαετία του ΄70, που είσαι εσύ και που γνωρίζεις και τους συναδέλφους, ήθελε να μορφωθεί επαγγελματικά περισσότερο και ήθελε να μορφωθεί και γενικότερα, ήθελε να ανεβάσει την κουλτούρα του; Και με τι τρόπο;

Τ. Ήθελε καταρχήν να μάθει γλώσσες. Ξένες γλώσσες. Γιατί τον ενδιέφεραν, να παρακολουθήσει μαθήματα στο εξωτερικό μέσα από την ειδικότητα του, μέσα από την αποστολή του ναυτικού, αυτά τα διακρατικά σχολεία που υπήρχαν και ιδιαίτερα από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Άρα ήθελαν να μάθουνε γλώσσες και αυτό προέκυπτε ως ανάγκη για τη δουλειά τους. Και να προωθηθούνε δηλαδή και να μορφωθούνε μέσα στη δουλειά τους. Υπήρχανε και ανησυχούντες υπαξιωματικοί πάρα πολλοί, πάρα πολλοί που θέλανε να μορφωθούνε και γενικότερα. Δεν δινότανε τέτοια ευκαιρία όμως, μέσα από την αποστολή τους. Γιατί όσοι τουλάχιστον υπηρετούσανε εξω (…) δεν μπορούσανε να παρακολουθή-σουνε άλλη σχολή, άλλα μαθήματα. Και έτσι παρέμεναν στο ίδιο επίπεδο. Και για αυτό πάντα το επίπεδο ήτανε χαμηλό σε σχέση με τη μόρφωση. Μην ξεχνάμε παράλληλα ότι δεν υπήρχανε οι δυνατότητες στις υπηρεσίες και στα πλοία ακόμα…, ακόμα και να διαβάσεις και ένα βιβλίο. Δεν υπήρχανε, υπήρχε έλλειψη βιβλιοθηκών και υπήρχε και έλλειψη χρόνου βέβαια.

[1] Όταν λέει ΄΄συνεννοήσεις΄΄ εννοεί την επιστασία, δηλαδή το τμήμα εκείνο του πλοίου ή της υπηρεσίας που έχει ως αρμοδιότητα τις επικοινωνίες κάθε μορφής. Αυτά καλούνται ΄΄Συνεννόηση΄΄ ή Σν.

Κ. Τι έγινε με τους υπαξιωματικούς, έστω τους λίγους, που πήγανε σε σχολεία στο εξωτερικό και κυρίως στις Ηνωμένες Πολιτείες ή σε Νατοϊκά στην Ευρώπη;
Τ. Μάλιστα.
Κ. Πως γύρισαν;
Τ. Έχουμε δύο διαφορετικά επίπεδα και θα πρέπει να το τονίσουμε. Άλλοι οι υπαξιωματικοί αυτοί που πήγανε για εκπαίδευση και άλλοι αυτοί που πήγανε για υπηρεσία στο εξωτερικό. Και έχει διαφορά. Έπρεπε να ανταποκρίνεται καταρχήν πολύ καλά στη γλώσσα, στο επίπεδο της γλώσσας. Οι απαιτήσεις της γλώσσας ήτανε τεράστιες, για να μπορέσουμε να παρακολουθήσουμε. Μην ξεχνάμε όμως ότι αρκετοί επέστρεψαν, διέκοψαν και επέστρεψαν από τις Ηνωμένες Πολιτείες ειδικά, γιατί τα περισσότερα σχολεία ήταν στις Ηνωμένες Πολιτείες. Επειδή και τα πλοία και οι συσκευές των πλοίων και ο εξοπλισμός όλος του πολεμικού ναυτικού ήτανε …, προερχότανε από τις Ηνωμένες Πολιτείες και τα σχολεία αντίστοιχα γινόντουσαν εκεί. Αρκετοί διέκοψαν την εκπαίδευση τους και γυρίσανε πίσω. Βέβαια άλλοι διεκπεραίωσαν την εκπαίδευση τους εκεί. Και τα σχολεία που υπήρχαν στην Αμερική για τους υπαξιωματικούς, δεν ήταν και υψηλής στάθμης. Θα πρέπει να το τονίσουμε. Οι απαιτήσεις ήτανε σχετικές εκεί πέρα, εκτός από τους ηλεκτρονικούς που έχει σημασία. Οι ηλεκτρονικοί, τα σχολεία τους στην Αμερική είχανε κάποιες απαιτήσεις. Αυτοί όμως δεν ήτανε από τις σχολές υπαξιωματικών του Πόρου ή της Σ.Δ.Υ.Τ.Ε.Ν.. Ήτανε οι περίφημοι δίοποι ηλεκτρονικοί, που για να μπούνε στο ναυτικό έπρεπε να είχανε τελειώσει τουλάχιστον το γυμνάσιο. Άλλο επίπεδο.
Κ. Και ήτανε απευθείας κατατάξεως;
Τ. Ήτανε απευθείας κατατάξεως. Εκεί υπήρχε άλλο επίπεδο. Αυτοί λοιπόν μπορούσανε να ανταποκριθούνε. Οι υπόλοιποι όχι. Όσο αφορά τώρα για την υπηρεσία και όχι για την εκπαίδευση στο εξωτερικό, όσοι πηγαίνανε, πηγαίνανε οι περισσότεροι…, ασχέτως επιπέδου γλώσσας και εκπαίδευσης, μόρφωσης γενικότερα. Εκεί δεν γινόντουσαν εξετάσεις, δεν περνάγανε κάποιες εξετάσεις για να επιλεχτούν να πάνε. Πηγαίνανε με καθαρά πολιτικά ή μικροκομματικά κριτήρια.
Κ. Με πολιτικά ή μικροκομματικά ή με γνωριμίες που είχανε στο μηχανισμό;
Τ. Και με γνωριμίες στο μηχανισμό.
Κ. Αυτοί οι υπαξιωματικοί που πηγαίνανε στο εξωτερικό, γυρίζανε επηρεασμένοι από την χώρα στην οποία αντίστοιχα πηγαίνανε;
Τ. Ήτανε σφουγγάρια. Και βέβαια αυτό δικαιολογεί το ότι δεν είχανε μόρφωση, δεν είχανε κρίση όπως είπαμε και προηγούμενα, έτσι λοιπόν όταν πηγαίνανε έξω γυρίζανε υμνητές αυτού που ζήσανε και είδανε. Από την εμφάνιση τους, από τα ρούχα τους μέχρι τον τρόπο και τις καθημερινές τους εκδηλώσεις. Η αλήθεια είναι ότι επηρεαζόντουσαν πάρα πολύ από αυτή τους την παραμονή στις χώρες του εξωτερικού και ιδιαίτερα στην Αμερική.
Κ. Θυμάσαι εάν μετά την μεταπολίτευση οι υπαξιωματικοί ή γενικότερα οι αξιωματικοί, ανεξάρτητα προελεύσεως, υμνούσανε την δικτατορία και την νοσταλγούσαν και αν ναι για ποιο λόγο;
Τ. Είχαμε και αξιωματικούς και υπαξιωματικούς πάρα πολλούς, οι οποίοι υμνούσανε την δικτατορία. Και την υμνούσανε γιατί κατά την γνώμη τους η δομή μιας δικτατορίας εξυπηρετούσε και τη δουλειά τους και την κοινωνική συμπεριφορά τους. Δεν μπαίναν στη διαδικασία της δημοκρατίας, του διαλόγου και τις ισότητας. Αντίθετα βασιζόντουσαν στον ρατσισμό και ρατσισμό δεν εννοώ μεταξύ εθνών ή μεταξύ ανθρώπων. Εννοώ ρατσισμό μεταξύ βαθμών ακόμα, ακόμα και ρατσισμό μεταξύ αρχαιοτήτων, ρατσισμό μεταξύ σχολών προέλευσης. Σε ένα τέτοιο λοιπόν καθεστώς βασιζόντουσαν και βέβαια δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι και έτσι είχαμε μορφωθεί και από τις παραγωγικές σχολές. Και αυτό τους βόλευε και αυτό τους εξυπηρετούσε. Με αναγωγή λοιπόν στα στρατιωτικά καθεστώτα και ειδικότερα στη χούντα, πραγματικά υπήρχε μεγάλος αριθμός, που αυτοί οι άνθρωποι υμνούσανε το στρατιωτικό καθεστώς. Με κάποιες επιφυλάξεις, κατά καιρούς και ανάλογα τη διοίκηση της κάθε υπηρεσίας. Αν ξέραμε ότι η διοίκηση …, ξέραν αυτοί, ήτανε με την τωρινή κυβέρνηση και δεν ήτανε φιλοχουντική, προσπαθούσανε να μην εκδηλώνονται. Αλλά αυτό συμβαίνει, συνέβαινε και πριν 5 και 10 χρόνια. Υπήρχανε ακόμα νοσταλγοί.
Κ. Μήπως η δικτατορία είχε προσέξει ιδιαίτερα τους στρατιωτικούς και ακόμα πιο πολύ τους υπαξιωματικούς, που πριν το 67 ήτανε ακόμα περισσότερο περιφρονημένοι;
Τ. Εδώ υπάρχει ένα οξύμωρο σχήμα. Πάντα οι υπαξιωματικοί και γενικότερα οι στρατιωτικοί, αλλά οι υπαξιωματικοί ιδιαίτερα, ήτανε πραγματικά οι τελευταίοι μέσα στη δομή του στρατεύματος και ήτανε περιφρονημένοι. Αυτό όμως που αξίζει να πούμε είναι το εξής. Ότι κάποια περίοδο κάποιος αρχηγός, ο Αραπάκης, πέρασε ένα προφίλ φίλου του υπαξιωματικού. Αυτό μεγεθύνθηκε ανάλογα, με αποτέλεσμα να αναγνωριστεί ο ρόλος του υπαξιωματικού κατά κάποιον τρόπο. Βέβαια μέσα από τις αντιδράσεις των αξιωματικών, αυτό το πράγμα δεν επεκτάθηκε περισσότερο, με αποτέλεσμα βέβαια μια ζωή να υπάρχει και μια ρήξη μεταξύ αξιωματικών και υπαξιωματικών για τον ρόλο του καθενός μέσα στο ναυτικό. Ιδιαίτερα στο ναυτικό αυτό. Στο στρατό ξηράς ήτανε λιγάκι διαφορετικά τα πράγματα και στην αεροπορία. Ήτανε πιο πολιτισμένη η δομή, άρα και η συμπεριφορά και η συνεργασία μεταξύ αξιωματικών και υπαξιωματικών. Στο

ναυτικό υπήρχε χάσμα. Ποτέ δεν μπόρεσε να γεφυρωθεί αυτό το χάσμα μεταξύ αξιωματικών και υπαξιωματικών.
Κ. Ο υπαξιωματικός της δεκαετίας του ’70 που ήσουνα εσύ, θεωρούσε και έβλεπε σαν ευρύτερη αποστολή του εκτός από το ναυτικό και το ισχύον καθεστώς στη χώρα, το κοινωνικό καθεστώς ξέρω ‘γω, το πολιτικό καθεστώς ή όχι;
Τ. Συνέβαινε. Συνέβαινε. Πραγματικά συνέβαινε. Αν και διαμορφωμένοι μέσα από μια κλειστή κοινωνία, μεγαλωμένοι οι υπαξιωματικοί ιδιαίτερα, μέσα από αυτή τη δομή των στρατιωτικών σχολών, του εγκλεισμού στις στρατιωτικές σχολές, με τη μέθοδο που τους εκπαίδευσαν, αλλά και αργότερα πάλι έγκλειστοι, λόγω του ρόλου των πλοίων μέσα σε μικρές στρατιωτικές κοινωνίες, διαμόρφωσαν έναν χαρακτήρα εντελώς διαφορετικό, με μεγάλο αρνητισμό στις δημοκρατικές διαδικασίες της χώρας και ιδιαίτερα μετά την μεταπολίτευση. Ήτανε η μερίδα των στρατιωτικών αυτών, που άργησαν πάρα πολύ να αντιληφθούν τι σημαίνει δημοκρατία και πως μπορούμε να την υπηρετήσουμε την δημοκρατία και το σύνταγμα. Και θα πρέπει εδώ να δώσουμε και μια προέκταση. Άνθρωποι και ιδιαίτερα υπαξιωματικοί, με αυτή τη στενότητα στην αντίληψη τους, εύκολα πέρασαν στον φανατισμό του ΠΑ.ΣΟ.Κ.. Είναι η ίδια αυτή βάση των ανθρώπων που υποστήριζαν ένα καθεστώς, στρατιωτικό καθεστώς αυτό της χούντας και έτσι όπως το ένιωσαν στο μυαλό τους … Δηλαδή της εξουσίας, το δέσιμο της εξουσίας και του στρατιωτικού, το παρεξήγησαν και αρκετοί από αυτούς πέρασαν σε ένα άγαρμπο φανατισμό υπέρ του ΠΑ.ΣΟ.Κ., όταν το ΠΑ.ΣΟ.Κ. ήρθε μετά το 1981 στην εξουσία.
Κ. Αληθεύει, ότι ο υπαξιωματικός του ναυτικού έχει πιο αυξημένη αντίληψη του συνδικαλισμού απ’ ότι ο αξιωματικός προελεύσεως σχολής δοκίμων; Και το εφαρμόζει και στην πράξη; Συνδικαλίζεται ο υπαξιωματικός του ναυτικού για τα αιτήματα του, είναι έτσι ή όχι;
Τ. Δόθηκε από κάποιους πραγματικά δημοκρατικούς υπαξιωματικούς, γιατί πάντα υπήρχαν και κάποιοι άνθρωποι με ανησυχίες και με … και με δημοκρατική βάση στην αντίληψη τους και στη ζωή τους. Υπήρξε μια προσπάθεια, δύσκολη βέβαια, να μπορέσουν …, να υπάρχει …, να γίνει δυνατή μια επικοινωνία μεταξύ των υπαξιωματικών. Ένα δέσιμο και ένας, όχι κρυφός συνδικαλισμός, αλλά να μπορούσαμε να έχουμε μια επικοινωνία. Αυτή ήταν η ουσία. Αυτό ξεκίνησε γύρω στο 1980 από κάποιους υπαξιωματικούς. Αυτοί οι υπαξιωματικοί … Ιδιαίτερα στην Κρήτη. Έτσι ξεκίνησε. Ένας πυρήνας ήτανε στην Κρήτη. Οι οποίοι και εκδιώχθηκαν τότε, αυτού του πυρήνα και τους μετέθεσαν σε πλοία και τα λοιπά και τα λοιπά. Συνεχίστηκε αυτή η προσπάθεια με μια άλλη μορφή, ήτανε η μορφή του ΕΜ/ΣΑΣΥ τότε, που και με την έκδοση της εφημερίδας ‘ΞΙΦΙΑΣ’. Δόθηκε δηλαδή μια διαφορετική εικόνα, προχώρησε μια συνεννόηση, προχώρησε με επικοινωνίες, υπήρχανε συνάδερφοι υπαξιωματικοί τότε, που ερχόντουσαν σε επαφές, γινόντουσαν ιδιαίτερα απογευματινές ώρες και από καρέ σε καρέ που λέμε, από πλοίο σε πλοίο και από καρέ σε καρέ. Και υπήρξε καταρχήν μια επικοινωνία με βάση κάποια αιτήματα. Τα οποία βέβαια ποτέ δεν προωθήθηκαν, αντίθετα η συντήρηση …, η συντηρητική πλευρά αξιωματικών, ηγεσιών, προσπάθησε όσο μπορούσε να τα διαλύσει. Υπήρχε λοιπόν η επιθυμία για συνδικαλισμό, όμως δεν μπόρεσε ποτέ να προχωρήσει στην ουσία, γιατί πάντα υπήρχε ένας διωγμός, έμμεσος ή άμεσος.
Κ. Εσύ Νίκο έφυγες πότε και γιατί;
Ν. Εγώ μπήκα στο ναυτικό το 1973. Από τις πρώτες μέρες κιόλας ήθελα να φύγω. Και μέχρι που έφυγα, μετά από 25 ½ χρόνια, μονίμως μέτραγα τις μέρες να φύγω. Αυτό γιατί με έκανε; Γιατί το καθεστώς και η δομή και ο αντιδημοκρατισμός μέσα στο ναυτικό, αλλά και γενικότερα στις ένοπλες δυνάμεις, δεν έδενε με τον χαρακτήρα μου και με το πνεύμα το δικό μου. Δεν μπορούσα να μείνω ημέρα παρά πάνω αφού θα εκπλήρωνα τις, ας το πούμε, τις συμβατικές μου υποχρεώσεις προς το ναυτικό. Ήθελα να φύγω επί 25 χρόνια και έφυγα 25 χρόνια και κάτι μήνες μόλις εκπλήρωσα τις συμβατικές μου υποχρεώσεις. Δύσκολη επικοινωνία σε ένα τέτοιο καθεστώς στρατιωτικό, αλλά με αυτή τη δομή και ιδιαίτερα τον αντιδημοκρατισμό και ρατσισμό που υπήρχε ιδιαίτερα στο ναυτικό και πρέπει να το τονίσουμε αυτό. Δεν μπορούσα να αντέξω άλλο να μείνω και για αυτό έφυγα.
Κ. Δηλαδή μιλάς Νικόλα τώρα, για 25 χρόνια έτσι!
Τ. Δεν είναι χαμένα 25 χρόνια. Δεν είναι χαμένα …. … μην το εξυμνήσω τώρα με τον Παπαδογιάννη, δεν έχω διάθεση για τέτοια …
Κ. Όχι θα πεις την προσπάθεια που έκανε ο Παπαδογιάννης όταν στον Πόρο, συνεχίσατε το γυμνάσιο {και } διακόπηκε η προσπάθεια. Νίκο πες το.
Τ. Συνεχίσαμε κρυφά πέντε και το τελειώσαμε μετά την αποφοίτηση μας και μετά από μερικά χρόνια, γιατί εκεί μπορέσαμε και περάσαμε κάποιες τάξεις του γυμνασίου και τις υπόλοιπες τις κάναμε στην Αθήνα σε κάποια νυχτερινά. Για να μπορέσουμε να μορφωθούμε. Με ιδιαίτερο κόπο, με πολλές απουσίες αδικαιολόγητες, λόγω του γεγονότος ότι ήμασταν σε πολεμικά πλοία και λείπαμε μονίμως και με την ανοχή κάποιων ανθρώπων εκπαιδευτικών πια, που μας βοηθούσανε έξω από τα νυχτερινά γυμνάσια και μας δικαιολογούσανε απουσίες. Όταν μετά προσπαθήσαμε να πάμε στο υπουργείο Παιδείας και να ζητήσουμε «Ποια είναι η αντίστοιχη αναγνώριση της σχολής μας, με τα ιδρύματα, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα των πολιτών;» Δεν υπήρχε καμία αναγνώριση και ποτέ.

Κ. Της σχολής του Πόρου.
Τ. Της σχολής του Πόρου τώρα. Δεν υπήρχε καμία αναγνώριση και δεν υπήρχε ούτε καν προσπάθεια ποτέ από κανέναν για να αναγνωριστεί ισότιμα με κάποιες άλλες σχολές έστω. Και αυτό έχει σημασία όχι μόνο για μας, αλλά και για τις τεχνικές ειδικότητες. Που θέλανε να εξισορροπήσουνε την τεχνική τους εκπαίδευση που λάβανε μέσα από τις στρατιωτικές σχολές και μετά τις εξειδίκευσαν στα διάφορα σχολεία. Όταν προσπαθήσανε αυτά να τα αναγνωρίσουνε έξω, για να μπορέσουν να αναγνωρίσουν και ένα δίπλωμα έξω, εργοδηγών ή άλλων μηχανολογικών σχολών, ηλεκτρολόγων και τα λοιπά και τα λοιπά, υποδεέστερης αν θέλεις υποδομής σε σχέση με αυτών του πολεμικού ναυτικού, δεν υπήρχε καμία αναγνώριση.
Κ. Γιατί δεν υπήρχε;
Τ. Δεν υπήρχε γιατί ποτέ δεν είχε γίνει προσπάθεια από την ηγεσία τη στρατιωτική και ιδιαίτερα του ναυτικού, αλλά και του στρατού γιατί και οι αντίστοιχες στρατιωτικές σχολές του στρατού ξηράς και της αεροπορίας, δεν αναγνωριζόντουσαν έξω. Προσφύγαμε τότε στην διεύθυνση εκπαιδεύσεως της Δ.Ν.Ε. και η απάντηση που λάβαμε ήτανε ότι «*Είσαστε και αχάριστοι, που τρώτε ένα κομμάτι ψωμί από το ναυτικό, αλλά θέλετε να έχετε και αναγνωρίσεις ισοτιμίας με κάποιες άλλες σχολές έξω*.»
Κ. Τι φοβόντουσαν Νίκο αυτοί; Μήπως σηκωθείτε να φύγετε; Τι φοβόντουσαν;
Τ. Κυρίως φοβόντουσαν αυτό. Να μην σηκωθούμε να φύγουμε. Γιατί δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι υπήρχε μια προϊστορία, κάποιοι άνθρωποι που περάσανε στη δεκαετία του ’50 από τις ίδιες σχολές υπαξιωματικών, επειδή δεν μπορούσανε να αντέξουνε τόσο το καθεστώς το στρατιωτικό όσο να μείνουν στις ένοπλες δυνάμεις, αλλά ιδιαίτερα το βάρος του καθεστώτος των εκπαιδευτικών, των σχολών μας, των στρατιωτικών σχολών, αφού αποφοίτησαν σηκώθηκαν και έφυγαν. Αυτοί λοιπόν που έφυγαν είχανε συγκεκριμένες ειδικότητες, τηλεγραφητών, ηλεκτρολόγων και μηχανικών, οι οποίοι έφυγαν και πήγαν στα εμπορικά πλοία. Γιατί μην ξεχνάμε ότι, τότε και το σύστημα των προαγωγών ήτανε με βάση τις κενές θέσεις και έτσι αυτές οι ειδικότητες δεν προχωράγανε βαθμολογικά, άρα και μισθολογικά. Και επειδή υπήρχε δυνατότητα να απορροφηθούν από το εμπορικό ναυτικό, φύγαν όλοι στην ξενιτιά και στο εμπορικό ναυτικό. Αυτή είναι η ψίχα.
Κ. Έχεις πικρία Νίκο για εκείνα τα χρόνια;
Τ. Έχω συναισθηματικό δέσιμο μεγάλο γιατί μεγάλωσα, ανδρώθηκα μέσα στο πολεμικό ναυτικό, αγαπάω το πολεμικό ναυτικό σαν πολεμικό ναυτικό. Έχω πικρία μεγάλη όμως από τις ηγεσίες και τα όργανα τους, τα κατά εποχήν όργανα τους. Τα οποία ήταν πάντα επιλεγμένα και πάντα προσπαθούσανε όχι να εκσυγχρονίσουνε το σώμα, αλλά προσπαθούσανε πάντα και ιδιαίτερα τους υπαξιωματικούς να τους έχουνε υποζύγια και υποχείρια, ανάλογα με την αποστολή όπως αυτοί την εννοούσανε.
Κ. Αισθάνεσαι συγχρόνως ότι σε εκμεταλλεύτηκαν και σε χρησιμοποίησαν για άλλους σκοπούς εκτός από την άμυνα;
Τ. Είναι δύσκολο το ερώτημα. Δεν τους δόθηκε η ευκαιρία προσωπικά σε μένα, να το κάνουν αυτό. Αν και υπηρέτησα και στο Ν.Α.Τ.Ο.. Προώθησα πάντοτε αυτό που εγώ πίστευα ως άτομο, ως βαθμοφόρος και ως Έλληνας, όταν κλήθηκα και στο εξωτερικό να υπηρετήσω. Υπερασπίστηκα τις αρχές μου, τις αρχές ενός Έλληνα υπαξιωματικού ή αξιωματικού, ανάλογα το βαθμό που κατείχα τότε. Όμως υπήρξανε περιπτώσεις που εκμεταλλεύτηκαν συναδέρφους μου, πέρα από το ρόλο που είχαν ως στρατιωτικοί.
Κ. Πως πετύχανε οι υπαξιωματικοί και οι εξ υπαξιωματικών αξιωματικοί του ναυτικού, ορισμένες κατακτήσεις, προαγωγές σε βαθμούς, που όπως είπες, δεν ισχύουν σε άλλα κράτη;
Τ. Λοιπόν, έχουμε δύο μορφών διεκδικήσεις και κατακτήσεις. Οι μισθολογικές, οι περίφημες διαβαθμίσεις, που γίνανε με προσφυγές μέσω δικηγόρων στα τέλη της δεκαετίας του ’70, 1978 – 1979. Δηλαδή οικονομικές προαγωγές που παίρναμε ασχέτως κατεχόμενου βαθμού. Και οι πραγματικές κατακτήσεις που αφορούσαν το βαθμολογικό, καθαρά σαν βαθμολογικό. Του οποίου, αν θυμόμαστε καλά, το νομικό πλαίσιο στηριζότανε σε νόμους της Μεταξικής περιόδου, αλλά και της χουντικής περιόδου. Και από τότε δεν έχει εκσυγχρονιστεί καθόλου το βαθμολογικό. Τις όποιες βαθμολογικές κατακτήσεις πέτυχαν οι υπαξιωματικοί, έχουνε προέλθει από αγώνες των συναδέρφων της πολεμικής αεροπορίας ιδιαίτερα και του στρατού, οι οποίοι δεν χάσανε χρόνο. Και εξηγούμαι. Οι προαγωγές τους γινόντουσαν σε αυτά που όριζε ο νόμος, δηλαδή ανά τριετία και προαγωγή, εκτός από τέσσερα χρόνια του ανθυπασπιστή και από εκεί και πέρα κανονικά τι προέβλεπε ο νόμος. Εμείς, στο πολεμικό ναυτικό οι υπαξιωματικοί, γινόμασταν πάντα αφού εξαντλούσαμε όλο το όριο και γινόμασταν με τη μορφή ανεξαρτήτως κενών θέσεων. Δηλαδή ο συνάδερφος της αεροπορίας και του στρατού, αρχιλοχίας αρχισμηνίας, έπαιρνε προαγωγή στα τρία χρόνια παραμονής στο βαθμό αρχικελευστού του αρχιλοχία ή του αρχισμηνία, εμείς στα έξι. Ο συνάδερφος ανθυπασπιστής του στρατού και της αεροπορίας, γινότανε ανθυποσμηναγός ή ανθυπολοχαγός στα τρία χρόνια παραμονής ανθυπασπιστή, εμείς στα τέσσερα.
Κ. Θες να πεις ότι όλες οι κατακτήσεις που είχανε οι υπαξιωματικοί του ναυτικού και οι αξιωματικοί εξ υπαξιωματικών, δεν ήτανε με δικές τους προσπάθειες αλλά ήτανε με προσπάθειες των συναδέρφων της αεροπορίας;

Τ. Ή του στρατού ξηράς. Βεβαίως. Βεβαίως. Εμείς πάντα εξαντλούσαμε όλα τα περιθώρια που προέβλεπε ο νόμος για να μας κάνουνε αναγκαστικά στο επόμενο βαθμό. Αυτό είναι σίγουρο και βέβαιο. Και διαδραματίστηκαν αυτά τα γεγονότα από το 1978 – ’79 μέχρι και το 1985.
Κ. Για νωρίτερα δεν ξέρεις;
Τ. Για νωρίτερα δεν ξέρω. Εμείς συμμετείχαμε και ιδιαίτερα οι αξιωματικοί εξ υπαξιωματικών, στο μόνο αγώνα, αυτόν τον νομικό αγώνα που αφορούσε τις οικονομικές προαγωγές. Τις περίφημες διαβαθμίσεις και σε τίποτα άλλο.
Κ. Με την εκκλησία ποιες ήταν οι σχέσεις σας;
Τ. Κατά την διάρκεια της επταετίας στις στρατιωτικές σχολές και ιδιαίτερα στην ΣΜΥΝ η προσπάθεια για την.....ανάταση του θρησκευτικού συναισθήματος ήταν τεράστια, δεδομένου ότι απευθύνονταν σε ηλικίες από 12 έως 16 ετών παιδιά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η υποχρέωση σε εκκλησιασμό κάθε Κυριακή με καταλόγους τάξεων. Επίσης και η εξομολόγηση ήταν υποχρεωτική με βάση τους καταλόγους τάξεων. Η συνηθέστερη ερώτηση που απευθυνόταν στους Δοκίμους ήταν κλασική του τύπου «*πόσες φορές αυνανίζεσαι;»*και ανάλογα με την απάντηση έπεφτε η ποινή του "πνευματικού" 100 η 200 μετάνοιες.
Βέβαια κανέναν δεν ενδιέφερε η συνήθης σεξουαλική παρενόχληση, που γινότανε από τριτοετείς προς τους νεώτερους ή από δυνατούς σε αδυνάτους. Η διήμερη άδεια κάθε μήνα (δηλαδή η παραμονή στην σχολή επί 28 ημέρες), εφόσον δεν ήσουν τιμωρημένος, τα βάναυσα καψώνια (βασανιστήρια) και η εξουσία του αρχαιοτέρου ήταν το πρόσφορο έδαφος να συμβαίνουν και αυτά.
Θα μπορούσε κανείς να μιλάει ώρες για την δυστυχή αυτή περίοδο και για τους ατυχείς και άμοιρους.....τροφίμους....Δοκίμους…..

****

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β-ΙΙ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΜΕ ΣΤΕΛΕΧΗ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΚΑΙ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ

ΑΛΕΞΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Ο Αλεξάκης κατάγεται από το Ηράκλειο Κρήτης, όπου γεννήθηκε το 1938. Αποφοίτησε της ΣΣΕ το 1959. Τα στοιχεία προέρχονται από το ΦΥΛΛΟΝ ΜΗΤΡΩΟΥ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΥ απ' όπου, εκτός των άλλων μαθαίνουμε πως *΄΄Ξέναι γλώσσαι Αγγλικά (Λ.Καλώς)- Σερβοκροατικά (Άριστα)΄΄*. Οι σημαντικοί σταθμοί στη δημόσια ζωή του, για τους οποίους και έγινε γνωστός, είναι η σύλληψή του ως ενεχόμενου στην οργάνωση για το ΄΄Κίνημα του Ναυτικού΄΄ και η υπηρεσία του στην ΚΥΠ.
Στις 21-7-1973 τιμωρείται από τον Διοικητή ΑΣΔΕΝ με 20 ημέρες φυλάκιση διότι *«...ως εγνώρισεν ημίν η ΑΣΔΕΝ ...ως προκύπτει εκ του ανακοινωθέντος εις τον τύπον πορίσματος επί του κινήματος του ναυτικού, ούτος τουλάχιστον ετέλει εν γνώσει, και δεν ανέφερεν ως όφειλεν, εις τας προϊσταμένας του αρχάς...»* [1].
Στις 23 Σεπτεμβρίου 1973 ο αρχηγός στρατού τιμωρεί με τετράμηνη αργία διά προσκαίρου παύσεως τον Αλεξάκη. Σύμφωνα με την απόφαση είπε κάτι που έδωσε λαβή στο Ζαγοριανάκο να καταλάβει περισσότερα. «*...φέρεται ειπών εις απότακτον αξιωματικόν ΄΄κάνετε τίποτα εσείς στην Αθήνα και εγώ εντός μιας ώρας τους δένω εδώ΄΄ εννοών τους εν Σύρω συναδέλφους του, ...»* κ.λ.π. Καλά κατάλαβε ο Ζαγοριανάκος πως ο Αλεξάκης είχε συγκεκριμένη αποστολή να ΄΄καθαρίσει΄΄ το τοπίο στη Σύρο, όπου θα κατέφθανε ο στόλος με το ΄΄κίνημα του ναυτικού΄΄.
Αργότερα υπηρετεί με τη μεταπολίτευση στην ΚΥΠ. Ειδικά για το διάστημα αυτό τα ΜΜΕ ασχολήθηκαν μαζί του πολύ και ήταν από πλευράς του σωστή επιλογή, το ότι απέφυγε να προβληθεί ο ίδιος μέσα απ' αυτά. Δημοσίευμα στο ΒΗΜΑ δίνει τη διάσταση της εμπλοκής του Αλεξάκη σε διένεξη με τον Αβέρωφ. [2] Εξ ου και δυσμενής μετάθεσή του από την ΚΥΠ επισύρει την οργή του Παναγούλη που προβαίνει σε δηλώσεις. [3]
Για την εμπλοκή του με τους ΄΄Ελεύθερους Έλληνες΄΄ και το ΄΄Κίνημα του Ναυτικού΄΄ η αρμόδια επιτροπή Νομαρχίας Αθηνών αναγνώρισε στον Αλεξάκη την ιδιότητα του Αγωνιστή κατά του δικτατορικού καθεστώτος και εξέδωσε σχετική βεβαίωση με την οποία γνωστοποιείται η απόφαση υπ' αριθ. 30100/7-11-1988 του Νομάρχη Αθηνών που κύρωσε το πρακτικό υπ' αριθμ 48/18-8-1988 της επιτροπής. Στον αξιωματικό αυτό αναφέρεται το υλικό της δικογραφίας για το ΄΄Κίνημα΄΄ όπως και ο Σοφοκλής Τζανετής σε έκθεσή του που δημοσιεύθηκε στο περιοδικό Πολιτικά Θέματα αριθ.1133/30-1-1998 με τίτλο *ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ*. Ο Αλεξάκης στη συνέντευξη που ακολουθεί, απέφυγε να εκθέσει ποιοι είναι οι διευκολυνθέντες από τον Αβέρωφ στην υπόθεση ΄΄Πυτζάμα΄΄ στην οποία και ήταν κύριος μάρτυρας. Ως μάρτυρας είχε καταθέσει και στην υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ, όπου όμως από κατηγορίας που τον προόριζε ο Παπαπούλος, μετατρέπεται σε *΄΄δέκα μάρτυρες υπερασπίσεως΄΄* όπως γράφει το ρεπορτάζ.[4].
Είναι γεγονός πως οργανωμένοι από τους εν ενεργεία του στρατού ξηράς δεν φαίνεται να ήταν άλλοι. Γνώριζαν όμως γι' αυτό εν ενεργεία αξιωματικοί του ΣΞ όπως προκύπτει από άλλες συνεντεύξεις και καταθέσεις των συλληφθέντων στην ανάκριση Σκεμπέα.

Συνέντευξη με τον αντιστράτηγο ε.α. Αλεξάκη Ιωάννη (Α)
ΑΚ (Κ)
19/6/02

Κ. Αυτή τη στιγμή μου είπες τους συλληφθέντες από το στρατό ξηράς, για το κίνημα του ναυτικού. Κατ' αρχήν θέλω να μου πεις πόσοι ήταν εν ενεργεία, αν υπήρχαν άλλοι εν ενεργεία συλληφθέντες για το κίνημα του ναυτικού και ποιες ήταν οι συνέπειες για σένα.
Α. Για τους απόστρατους να μη μιλήσω; Γιατί από αυτούς ήταν ο στρατηγός ο Φέτσης, ο Μουστακλής, ο Βαρδάνης και από τους εν ενεργεία μόνος εγώ, ο μοναδικός ήμουν εγώ. Συνελήφθη βέβαια για την περίπτωση του ναυτικού και ο Ευστράτιος Δεμέστιχας, ο ταγματάρχης τότε Ευστράτιος Δεμέστιχας, όχι γιατί

---

[1] Τα έγγραφα που μνημονεύονται και αφορούν τον Αλεξάκη είναι τα εξής:
-Φύλλον Μητρώου Αξιωματικού εκδόσεως Αρχηγείον ΚΥΠ από 12-2-1982
-με το οποίο του επιβάλλεται η ποινή των 20 ημερών φυλάκισης.
-ΑΕΔ/ΑΣ/1ον ΕΓ/5β φ.453.11.708/595624/23-9-1973 απόφαση του Ζαγοριανάκου με την οποία τον Αλεξάκη *«..τίθεμεν εις την κατάστασιν της αργίας διά προσκαίρου παύσεως επί τέσσερας (4) μήνας..διά παράπτωμα δι' ο κρίνονται ανεπαρκείς και ουχί τελεσφόροι αι συνήθεις πειθαρχικαί ποιναί..»*. Παρατηρούμε πως το αιτιολογικό που χρησιμοποιεί ο ΣΞ είναι πιο πλούσιο απ' ότι τα συνήθη του ναυτικού που συναντάμε και στην εργασία. Αυτό το *΄΄ανεπαρκείς και ουχί τελεσφόροι΄΄* είναι ακριβώς εκείνο που χρειαζόταν στην περίπτωση του Αλεξάκη. Μόλις όμως εκδίδεται η ποινή της αργίας, αίρεται η άλλη της 20ήμερης φυλάκισης επειδή ο στρατός είναι προσεκτικός και για το ίδιο αδίκημα δεν τιμωρεί δύο φορές τον ΄΄παραβάτη΄΄. Η άρση της 20ήμερης φυλάκισης γίνεται με ΑΕΔ/ΑΣ/1ον ΕΓ/5β φ. 453.11/794/596605/29-9-73.
-ΑΕΔ/1ον ΕΓ/5β φ.453.11/313/592039/19-4-75 με την οποία κοινοποιείται απόφαση του ΥΕΘΑ Αβέρωφ ΑΕΔ/1η ΜΕΟ/ΔΓ/1 Φ.610/114140/2-4-1975 για άρση της ποινής της αργίας διά προσκαίρου παύσεως του Αλεξάκη.
[2] Βλέπε ΓΙΑΝΝΗ ΦΑΤΣΗ, *Ταγματάρχη της ΚΥΠ Αφορούσε η Διένεξη Παναγούλη- Αβέρωφ,* στο ΒΗΜΑ 4-5-1976.
[3] Βλέπε ρεπορτάζ για τη δίκη ΑΣΠΙΔΑ του Γ. Πανούση εφημερίδας ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ 10-1-1967 στη σελ.7.
[4] Λεπτομέρειες και ονόματα για το ποιοι γνώριζαν για την οργάνωση πριν τις συλλήψεις, παρουσιάζονται στο Κεφάλαιο Δ6γ.

συμμετείχε στο ναυτικό αλλά γιατί γνώριζε για το ναυτικό και δεν το αποκάλυψε. Και δεν το ανέφερε. Συνελήφθη και αυτός και μάλιστα ήμασταν μαζί.

Κ. Της οικογένειας Δεμέστιχα.

Α. Ο Αντιστράτηγος Δεμέστιχας, πρώην διοικητής της …….πέθανε έτσι;

Κ. Τι άλλες συνέπειες είχες στρατηγέ εκτός από την κράτηση για την οποία είναι γνωστά τα πράγματα;

Α. Υπηρετούσα στη Σύρο από το 1970. Η γυναίκα μου έμενε εδώ, στην Αθήνα. Σε κάποια φάση το 1972 η γυναίκα μου έκανε κάποια εγχείριση στο μαιευτήριο «Λητώ» του Νέου Ψυχικού, γυναικολογικής φύσεως, και ήμουν στην Αθήνα. Όταν έβγαινε από το χειρουργείο, κατά το μεσημέρι, κατά τις δύο η ώρα, ήρθε ο Μουστακλής με τη γυναίκα του. Εκεί προτού καν μπει στο δωμάτιο μου λέει ο Μουστακλής «*άσε τη γυναίκα μου να περιποιηθεί τη δικιά σου, κι έλα να τα πούμε*». Για το Μουστακλή πως γνωρίστηκα και λοιπά και τι εμπιστοσύνη υπήρχε μεταξύ μας, θα σας τα πω εν συνεχεία. Εκεί λοιπόν μπήκαμε στο αποχωρητήριο και συζητήσαμε για την κατάσταση.

Κ. Ποια κατάσταση στρατηγέ;

Α. Συζητήσαμε για την κατάσταση. Μου είπε ότι αν συμβεί κάτι εκεί, ποιες είναι οι δυνατότητες. Του είπα «*άκουσέ με Σπύρο, έχω λόχο διακοσίων και πλέον ατόμων. Δεύτερον έχω πολλούς φίλους εκεί ομοϊδεάτες μας τους οποίους επηρεάζω και υπακούνε. Πάρα πολλούς μέσα στο στρατόπεδο τους οποίους κάνω ότι θέλω*».

Κ. Στη Σύρο;

Α. Στη Σύρο, για τη Σύρο μιλάμε. «*Και αν συμβεί οτιδήποτε μέσα σε μισή ώρα τους συλλαμβάνω όλους στη σειρά. Τα έχω ρυθμίσει*». Ο Μουστακλής με ακούει. «*Σε μισή ώρα Σπύρο τους έχω όλους δεμένους*».

Κ. Εννοούσατε προφανώς τις αρχές στο στρατόπεδο.

Α. Το διοικητή μου, το στρατιωτικό διοικητή στη Σύρο.

Κ. Ποιος ήταν τότε;

Α. Αν θυμάμαι καλά, γιατί είχαν περάσει πολλοί, ένας Αντώνιος Λέτσας. Μου λέει «*πως θα γίνει το βράδυ να πάμε στον Περίδη*;». Του λέω «*Σπύρο μου να πάμε στον Περίδη γιατί έχω απαυδήσει και τα παίζω όλα για όλα*». Πήγα λοιπόν το βράδυ, τα μεσάνυχτα στο σπίτι του στρατηγού Περίδη, στου Παπάγου, στην οδό αν θυμάμαι καλά 25^{ης} Μαρτίου. Ο Περίδης, σεμνός και με πολύ μυαλό άνθρωπος και σοβαρός μου λέει, ήμουν λοχαγός τότε, «*κύριε Αλεξάκη, ότι πούμε εδώ θα το ξέρω εγώ, εσύ και ο Μουστακλής. Ο Μουστακλής, τον ξέρεις και εμένα με έχεις ακούσει. Οι τρεις μας. Δεν πρόκειται να πάει το όνομά σου παραπέρα*».

Κ. Λοχαγός λοιπόν, τάξεως 59, με το Μουστακλή στο σπίτι του Περίδη.

Α. Μου λέει λοιπόν «*κατόπιν τούτου, ό,τι και να συμβεί, δεν ξέρεις τίποτα. Ό,τι και να συμβεί.»* Ότι πρόκειται να γίνει κάποια ενέργεια από το πολιτικό ναυτικό, χοντρά μου τα είπε, και «*…εκεί στη Σύρο είναι η βάση που θα καταληφθεί από το ναυτικό για…τις διαπραγματεύσεις με τη χούντα. Στάσιμος στόλος. Θα έρθει ένα κλιμάκιο εκεί με το Σπύρο μαζί και κάνα δυο άλλα άτομα, που θα έρθουν πιο μπροστά, και με την οργάνωση που έχεις κάνει θα καταλάβετε το στρατόπεδο και τις ...που θα σου πούνε. Και γι' αυτό είναι σωστό να μείνεις σε ένα ξενοδοχείο, για να μπορέσουν αυτοί που θα έρθουν με το πλοίο της γραμμής, και δεν χρειάζεται να σε ξέρουν οι άλλοι, αφού σε ξέρει ο Μουστακλής, δεν χρειάζεται κανείς άλλος να σε ξέρει, θα πρέπει να σε δουν μέσα στο ξενοδοχείο, διότι που να κυκλοφορήσουν έξω και που να κυκλοφορήσεις εσύ»*.

Κ. Ένα λεπτό, τι ήθελε να πει με αυτό ο Περίδης;

Α. Προκαταβολικώς θα ερχόταν το κλιμάκιο Μουστακλής, Φέτσης, Κονοφάος, οι απόστρατοι που δεν ήταν στο ναυτικό, θα με βρίσκανε μέσα εμένα, θα τους έλεγα πως θα καταλάβαιναν πως έχω οργανώσει και λοιπά και θα κινούμαστε με το λόχο, με αυτά.

Κ. Αυτά το καλοκαίρι του 72.

Α. Όχι το καλοκαίρι του 72. Τώρα Δε θυμάμαι ακριβώς ποια χρονολογία ήταν.

Κ. Όταν γεννούσε η σύζυγός σας.

Α. Εγώ έφυγα, πήγα στη Σύρο, είχα ένα σπίτι γιατί έμενα μόνος, η γυναίκα μου έμενε εδώ, το εγκατέλειψα και πήγα και εγκαταστάθηκα στο ξενοδοχείο της πόλης. Και έμενα στο ξενοδοχείο και ανέμενα να έρθει, όποτε θα γινόταν το κίνημα, το Σπύρο Μουστακλή με την ομάδα της διοίκησης θα έλεγα. Εκεί πέρα που θα το έκανε στρατιωτική διοίκηση, έτσι μου είχε πει ο Περίδης. Πέρασε ένας χρόνος, εγώ βέβαια είχα οργανωθεί, είχα πολλούς αξιωματικούς που δεν τους είχα πει ποτέ περί τίνος πρόκειται, αλλά ήξερα πού θα χτυπήσω και ήσαν πολλοί δημοκρατικοί αξιωματικοί οι οποίοι το έλεγε η καρδούλα τους για να ενεργήσουν αν χρειαζόταν.

Κ. Στρατηγέ ένα λεπτό. Κατάλαβα λοιπόν αυτήν την προετοιμασία της Σύρου για να υποδεχθεί το κλιμάκιο διοικήσεως το οποίο θα ερχόταν με Φέτση, Μουστακλή, Κονοφάο…

Α. Δεν ήξερα ποιοι θα ερχόντουσαν. Εμένα μου είπαν θα είναι ο Σπύρος με τέσσερα - τρία άτομα τα οποία θα έρθουν με το πλοίο της γραμμής, θα εγκατασταθούν σε ένα ξενοδοχείο και από εκεί και πέρα σε εκείνο το ξενοδοχείο θα ειδωθούμε.

Κ. Άρα η εκτίμησή σου είναι ότι εκείνοι θα ήταν τα άτομα;

Α. Μετά τα έμαθα.

Κ. Να ξεκαθαρίσουμε νωρίτερα κάτι. Ανέφερες ότι είχες ήδη προσεταιριστεί αξιωματικούς …

Α. Όχι τους είχα μυήσει, γιατί και εγώ δεν ήμουν …{ήταν}.δημοκρατικοί αντιχουντικοί. Με αυτήν την έννοια, φανατικοί αντιχουντικοί με τους οποίους παλεύαμε και ανταλλάσσαμε απόψεις.
Κ. Όχι ότι είχατε κάνει οργάνωση, δεν είχατε κάνει οργάνωση. Αλλά ήσασταν μια παρέα δημοκρατικών αντιχουντικών αξιωματικών….
Α. Οι οποίοι είχαν προσωπικό στη διάθεσή τους, δεν ήταν σε γραφεία μόνο, αλλά
είχαν λόχους, όπως είχα εγώ διακόσια – διακόσια πενήντα άτομα και με υπάκουαν με τον τρόπο μου, έτσι είχαν και ορισμένοι από αυτούς.
Κ. Ερχόμαστε στην εκδήλωση του κινήματος. Μέχρι τότε ….
Α. Θα φτάσω εκεί. Εγώ εκμεταλλευόμουν και το άλλο. Είχα καταφέρει να μπαίνω στο στρατόπεδο όποτε ήθελα, νύχτα μέρα, μόνος…χωρίς οικογένεια. Τη νύχτα που ήσαν οι εφοδεύοντες αξιωματικοί: ένας υπολοχαγός, ένας λοχαγός, ένας ταγματάρχης έλεγα: «*να πούμε στο διοικητή να σας αντικαταστήσω εγώ»*. Και πήγαινα κάθε βράδυ και έκανα εφόδους για τον τάδε για τον τάδε, με έγκριση της μονάδας, με έγκριση του στρατοπέδου. Κι έτσι είχα το ελεύθερο να μπαίνω οποιαδήποτε ώρα θέλω στο στρατόπεδο, σκόπιμα βέβαια. Δεν ήμουν κορόιδο να πηγαίνω κάθε μέρα να κάνω εφόδους. Όταν λοιπόν εξερράγη το κίνημα, εγώ δεν το ήξερα. Είδα από τις τηλεοράσεις και λοιπά και λοιπά, ειδοποιώ τη γυναίκα μου η οποία δεν ήξερε και λέω «*κοίταξε να δεις, θα με πιάσουν»*. Και γιατί θα με πιάσουν; Αφού πιάσανε το Μουστακλή, αφού ο Μουστακλής θα ερχόταν στη Σύρο, και τίποτα να μην είχα, λογικό ήταν να πήγαιναν στον Αλεξάκη. Ήμαστε στενοί φίλοι, θα σας πω για το Μουστακλή, στενοί φίλοι οικογενειακοί. Λέω «*θα με πιάσουν και έχε το υπόψη σου*». Πέρασαν είκοσι μέρες και δε με πιάσανε. Και λέω «τη γλίτωσα», γιατί ήλπιζα ότι θα τη γλιτώσω. Γιατί είδα ότι τον Μουστακλή τον πιάσανε και έπαθε το ατύχημα, επομένως δεν υπήρχε περίπτωση ο Μουστακλής να μιλήσει και να ξαναγεννηθεί και να πει «θα μιλήσω». Δεν μιλούσε ο Μουστακλής, ο μόνος που τον ήξερα χρόνια ήμουν εγώ, να πει για τον Αλεξάκη; Αδύνατον. Μπορεί να έλεγε για όλους, για τον Αλεξάκη ποτέ. Τόσο πολύ με αγαπούσε ο Μουστακλής. Κατόπιν αυτού…..
Κ. Από τη μύηση που έγινε στο σπίτι του Περίδη μέχρι την εκδήλωση, μέχρι τις συλλήψεις, υπήρξε ξανά δραστηριότητα δική σου με τους υπολοίπους του κινήματος;
Α. Μα δεν ήξερα κανέναν από το κίνημα. Δεν τέλειωσα ακόμα. Εκτός από το Μουστακλή δεν γνώριζα κανένα. Ήξερα ότι θα γίνει το κίνημα του ναυτικού και μου είπε ο Περίδης τότε «*δεν θα πω το όνομά σου», «μάλιστα θα πω»* μου είπε ο Μουστακλής, «*γιατί με τρώνε ποιόν έχουμε στη Σύρο και τι θέλετε και δεν θέλετε, τι άλλο θέλετε μέχρι να φτάσω να τους πω αλλά το όνομά σου δεν πρόκειται να πω πουθενά»*. Είπα λοιπόν ότι αφού είδα ότι πέρασαν είκοσι μέρες και δεν συνελήφθηκα και πίστευα ότι δεν θα συλληφθώ, διότι ο Περίδης….ο Μουστακλής δεν μιλάει, νομίζοντας ότι κανείς άλλος δεν το γνώριζε το όνομά μου….στις είκοσι λοιπόν του μηνός ζητάω μια άδεια τετραήμερη να πάω να δω την οικογένειά μου, στις 21 του μηνός. Μου λένε λοιπόν «*να πας, αλλά θα έρθει μαζί σου και ο υποδιοικητής Γιαννόπουλος Νικήτας διότι την άλλη μέρα πρέπει να πάτε και στην ΑΣΔΕΝ μαζί για κάποιο υπηρεσιακό θέμα»*. Ταξιδεύαμε με το βαπόρι, εγώ βέβαια επειδή υπέθετα ότι κάτι μπορεί να μου συμβεί, είχα στη βαλίτσα μου τη στολή μου, τα τσιγάρα μου, ήμουν οργανωμένος, τα ξυριστικά μου….αφού φτάσαμε στην Αθήνα, μου λέει ο υποδιοικητής «*θα τα πούμε αύριο στην ΑΣΔΕΝ»*. Εγώ έφυγα τελευταίος, κοίταζα από το βαπόρι μόλις κατέβηκε ο κόσμος, κοίταζα να δω τι συμβαίνει, να δω κάποια ύποπτη κίνηση, οπότε είχα πει και στη γυναίκα μου «*μην κατεβείς στον Πειραιά να με πάρεις γιατί είναι νύχτα, το βαπόρι μας φτάνει 11:30»*. Αφού έφυγε ο κόσμος και δεν έβλεπα κανέναν, ψάχνω να βρω ταξί, οπότε μια στιγμή πέρασε ένα αυτοκίνητο, έρχονται με βάζουν στη μέση, και κατεβαίνει ο Μάριος ο Μπουρδάκος, ο διοικητής της ΕΣΑ Πειραιώς, του λόχου ΕΣΑ Πειραιώς, συμμαθητής μου στη Σχολή…..μου λέει «*Γιάννη ήρθα εγώ να σε συλλάβω και δεν άφησα άλλους που δεν σε ξέρουν, για μη σε ταλαιπωρήσουν κιόλας. Και θα σε πάω στο ΕΑΤ – ΕΣΑ, όχι στον Πειραιά. Λοιπόν πες μου, πρόκειται να αντιδράσεις; Διότι αν μου δώσεις το λόγο σου ότι δεν πρόκειται να ...να διώξω τα άλλα αυτοκίνητα.»*. Πήγα στο ΕΑΤ – ΕΣΑ τη νύχτα, μετά τις 12:30, με παράδωσε σε έναν που ήταν αξιωματικός υπηρεσίας, Βασίλειος Πολύζος, υπολοχαγός τότε, αν θυμάμαι καλά, υπολοχαγός ή λοχαγός. Νόμιζα ότι θα πήγαινε το θέμα καλά και θα έλεγα «*ειδοποιήστε τη γυναίκα μου ότι είμαι εδώ γατί με περιμένει»*. Πα Πα Πα, εκείνη τη στιγμή μόλις το είπα, ο Μπουρδάκος εξαφανίζεται, οι άλλοι λένε «*ποια γυναίκα σου; Εδώ προσπάθησες να χύσεις αδελφών αίμα, ποια γυναίκα σου; Πάρε τη βαλίτσα σου και ...»*. Με πέταγαν από τη μια μεριά στο διάδρομο στην άλλη, να με χτυπάνε, μετά με βάλανε σε ένα κελί στην απομόνωση, στο ΕΑΤ – ΕΣΑ. Μου πήραν και τα πράγματα, και τα τσιγάρα…ούτε κρεβάτι. Ξημερώνει η νύχτα, με είχαν χωρίς κρεβάτι, μόνο ένα τραπεζάκι, μου φέρανε χαρτί και μολύβι και μου λένε «*κάτσε και γράφτα»*. Λέω «*τι να γράψω; Σας λέω τι μου είχε πει ο Περίδης». «Θα ανοίξεις το στόμα σου»*. Με ταλαιπωρούσαν, με χτυπούσαν, δεν με ενδιέφερε εμένα αυτό. Λέω «*τι να γράψω; Δεν έχω ιδέα». «Δεν έχεις ιδέα; Που ήθελες....όλα μας τα είπε ο Μουστακλής»*. Εγώ,σας λέω τόσο βέβαιος, ποτέ δεν μου πέρασε από το μυαλό ότι ο Μουστακλής…έξι μέρες με είχαν έτσι, χωρίς κρεβάτι, χωρίς αυτό, με χαρτιά….εγώ δεν έγραψα τίποτα, έκανα μια αναφορά μόνο, αναφορές έκανα και έγραφα ότι «*η γυναίκα μου με περιμένει, θα με αναζητεί, θα σας κάνει ρεζίλι διότι θα ψάχνει, ειδοποιήστε την τουλάχιστον πού είμαι»*. Τις σκίσανε και μου είπαν «*γράψε*», μα τι είναι αυτά; Ξέρετε όλοι οι ναυτικοί τις γράφανε τις απολογίες τους χειρόγραφα, εγώ δεν το έγραψα. Μετά το εξαήμερο με πήγαν στο Χατζηζήση….

Κ. Για να ξεκαθαρίσουμε κάτι, επειδή ανέφερες ότι όλοι οι ναυτικοί τα γράψανε. Δεν γράψανε όλοι, γράψανε οι πιο πολλοί. Βασανίστηκαν μερικοί από αυτούς, τους ταλαιπώρησαν δηλαδή, αρκετούς από αυτούς.

Α. Και εμένα όταν με είχαν σε απομόνωση επί έξι μέρες δεν μου έδιναν τίποτα, ούτε φαΐ, μόνο με τσάι, μου φέρνανε το πρωί ένα τσάι, το απόγευμα άλλο, δύο μήνες που κάθισα δεν με βγάλανε στη βεράντα ούτε μια φορά, να πάρω λίγο ήλιο. Τρίτον ότι με προπηλάκιζαν, μου δώσανε τη βαλίτσα παραδείγματος χάριν όταν πήγαιναν να με βάλουν στο κελί και με πετούσαν μέσα, φαντάροι έτσι; Όχι αξιωματικοί, φαντάροι, με πετούσαν από τη μια μεριά του τοίχου στην άλλη. Αυτά. Δεν έφαγα όμως ξύλο. Ότι δεν κοιμήθηκα έξι μέρες χωρίς κρεβάτι…

Κ. Είδες εκεί να βασανίζουν άλλους;

Α. Όχι. Είχαν κλειστά δεν είδα κανένα. Τους άκουγα μόνο. Θα σας πω και άλλα, μη με διακόπτετε γιατί έχω και μια εξασθένιση της μνήμης στα πρόσφατα. Τελικά η γυναίκα μου δεν το ήξερε. Γύριζε τα στρατόπεδα και ρωτούσε και αντί άλλου πήραν το λάστιχο, καλοκαίρι ήταν, οι σκοποί τη βρέχανε με το λάστιχο, για να σηκωθεί να φύγει.

Κ. Δεν το κατάλαβα αυτό, ρίχνανε με το λάστιχο νερό στη σύζυγό σας;

Α. Για να σηκωθεί να φύγει. Τελικά το έμαθε από τη Ντόϊτσε Βέλλε ότι είμαι στο ΕΑΤ – ΕΣΑ. Και πήρε τηλέφωνο, λέει «*το είπε η Ντόϊτσε Βέλλε γιατί με κοροϊδεύετε;*». Της είπαν «*αύριο ελάτε να τον δείτε*». Και ύστερα από ένα μήνα, δεν ξέρω πόσο, μου είπαν «*ζυρίσου, έλα κάνε – ράνε*» στα καλά καθούμενα και μετά μου λένε «*τώρα πας να δεις τη γυναίκα σου, δε μιλάς τίποτα, δεν θα αναφέρεις τίποτα, θα τη δεις τρία λεπτά και θα φύγεις*». Αυτό ήταν όλο που την είδα. Βγήκα από τη φυλακή, διοικητής ήταν τότε ο Σπανός που βγήκα, μου λέει «*Αλεξάκη, για σένα επειδή είσαι του στρατού ξηράς, δόθηκε αμνηστία*», με κρατάν από το πρωί αλλά μου λένε «*για σένα δεν έχει αποφασιστεί. Θα το δούμε γιατί είσαι κρατούμενος στρατιωτικός*». Κατά τις επτά – οχτώ η ώρα μου λένε «*εντάξει, θα φύγεις*», με βάζουν σε ένα αυτοκίνητο, με παρατάνε στο ΝΙΜΙΤΣ σε μια πιάτσα ταξί και από εκεί πήρα ταξί και πήγα σπίτι μου. Μου λένε «*δεν επιτρέπεται να βγαίνεις. Είσαι σε κατ' οίκον περιορισμό. Όπου θα θες να πας, θα παίρνεις τηλέφωνο εμένα και θα σου εγκρίνω εγώ*» μου λέει ο Σπανός. Πράγματι μετά λίγες μέρες επειδή εγώ είχα λόχο, μεγάλο λόχο, είχαμε κέντρο νεοσύλλεκτων και οι λόχοι μας ήταν πάνω από διακόσια άτομα, και είχα υλικά είχα αυτά τα οποία δεν τα παρέδωσα, και ζήτησα, πήρα τηλέφωνο και λέω «*θέλω να παραδώσω το λόχο μου*». Και μετά από λίγες μέρες με παίρνουν και μου λένε «*μπορείς να φύγεις απόψε, να παραδώσεις το λόχο σου αύριο και να ξαναγυρίσεις την ίδια μέρα*». Έτσι πράγματι πήγα. Την άλλη μέρα παρουσιάστηκα στο στρατόπεδο. Οι λόχοι εκεί, τα κτίρια ήσαν ενιαία, δύο άλφα των λόχων. Δηλαδή ήταν περίπου πέντε – έξι, το διοικητήριο, μετά ο πρώτος λόχος, ο δεύτερος λόχος, ο τρίτος λόχος, συνεχόμενα χωρίς διακοπή το ένα από το άλλο. Και οι θάλαμοι ήσαν στο πάνω μέρος. Ο λόχος μου που έπρεπε να παραδώσω ήταν ο τελευταίος. Δηλαδή έπρεπε να περάσω κάπου εξήντα μέτρα για να πάω στο λόχο. Πηγαίνοντας λοιπόν στο λόχο το πρωί, είχανε βγάλει τους εφέδρους αξιωματικούς και τους φαντάρους όλους και με γιουχάιζαν και με βρίζανε σαν τον Ιουδαίο.

Κ. Τους στρατευσίμους τους είχαν υποχρεώσει να σας προπηλακίζουν από τα παράθυρα;

Α. Από τα παράθυρα, οοοο, να με φωνάζουν. Πήγα λοιπόν και παρέδωσα το λόχο μου και μετά πήγα στο διοικητή, του λέω «*τι είναι αυτή εδώ η κατάσταση;*», έκανε πως δεν ήξερε. Με ρεζιλέψανε. Το στρατόπεδο από την πόλη πολύ μακριά, ούτε αυτοκίνητο δεν μου βάλανε να πάω και έψαχνα με οτοστόπ να περάσει, ούτε τηλέφωνο δεν με αφήσανε να κάνω, να ζητήσω ένα ταξί για να φύγω και έκανα οτοστόπ και πέρασε ο αντιδήμαρχος ο χουντικός και με πήρε και μου λέει «*τι είναι αυτά; Ούτε ένα αυτοκίνητο δεν σου έβαλαν;*». Μετά λίγο καιρό στο σπίτι μου με ειδοποιούν, μου λένε «*από αύριο θα έρχεσαι στη διεύθυνση πεζικού, κανονικό ωράριο, διότι είσαι εκτός οργανικής δύναμης, αντί να είσαι στο σπίτι σου να έρχεσαι να δουλέψεις εδώ*». Πήγα λοιπόν την πρώτη μέρα και εκεί βρίσκω τον Ευστράτιο το Δεμέστιχα, μαζί πηγαίναμε χαμένοι και οι δύο, και μας είχαν σε ένα δωμάτιο μαζί, μας δίνανε από τους φακέλους των αξιωματικών και φτιάχναμε περιληπτικά σημειώματα, από το πρωί μέχρι το βράδυ και μετά φεύγαμε. Από εκεί ξέρω για το Δεμέστιχα ότι είχε συλληφθεί μαζί μου, αργότερα από μένα, ότι το πρωί του κινήματος του ναυτικού, τότε που συλλάβανε, πήγε και είπε στο Σταθόπουλο ότι «*ξέρεις σήμερα άκουσα κάτι ότι θα σας συλλάβουν*» και εξ αυτού το πράγματος τον πιάσανε και αυτόν. Ο χουντικός αυτός, απ' ότι ήξερα στην ομάδα του Σταματελόπουλου. Και αφού έμεινα εκεί κάνα δυο τρεις μήνες στη διεύθυνση πεζικού με το Δεμέστιχα σε ένα δωμάτιο μαζί, μας ήρθε ένα χαρτί με τετράμηνο αργία χωρίς απολογία, χωρίς τίποτα…

Κ. Δεν σε καλέσανε σε ανακριτικό;

Α. Όχι με τίποτα. Σε τετράμηνο αργία και πήγα σπίτι μου. Και ήρθε η μεταπολίτευση και εκείνη τη στιγμή εγώ επανερχόμουν στο στρατό. Έχετε καμία απορία μέχρι εδώ;

Κ. Έμαθες ποτέ στρατηγέ ποιος {είπε το όνομά σου};

Α. Αργότερα. Θα σου τα πω όλα. Όταν καταλάγιασε πήγα στον Περίδη και του λέω «*στρατηγέ, τι συνέβη;*». Μου λέει «*άκουσε να δεις Αλεξάκη, ερχόταν οι ναυτικοί κάθε βδομάδα εδώ, ο ένας μετά τον άλλο και μου λέγανε 'ποιόν έχουμε στη Σύρο;' και τους έλεγα 'μη σας νοιάζει, είναι τακτοποιημένος, θα σας περιμένει στην προβλήτα, τι άλλο θέλετε; Δεν χρειάζεται το όνομα, θα σας τα πω την ώρα που θα ξεκινάτε'.*

'Είναι εντάξει, είναι εν ενεργεία;', 'Είναι λοχαγός', 'Μα πες μας το όνομα'». Αυτό λέει συνεχίστηκε έξι μήνες μέχρι που τους το είπα. Στα συμβούλια που τους κάνανε το είπαν όλοι και το μάθανε όλοι. Και στις καταθέσεις τους στο ΕΑΤ- ΕΣΑ το είπαν όλοι.

Κ. Δεν το είπαν όλοι, ένας το είπε.

Α. Όλοι το είπαν, ο Γκιόκεζας το είπε, τρεις τέσσερις το είπαν. Έχω μαρτυρικές καταθέσεις. Και μάλιστα ήξεραν και το δέντρο μου ότι είμαι ανιψιός του στρατηγού εν αποστρατεία Αλεξάκη, ότι είμαι από την Κρήτη……

Κ. Στρατηγέ το ρόλο του Μιχάλη του Βαρδάνη τον θυμάσαι; Τον ξέρεις;

Α. Ξέρω, έμαθα μετά από τον Περίδη ότι στο κλιμάκιο με τον Μουστακλή που θα ερχόταν στη Σύρο θα ήταν ο Κονοφάος, ο Φέτσης, ο Μουστακλής και ο Βαρδάνης. Αυτό θα ήταν το κλιμάκιο που θα αναλάμβανε τη στρατιωτική διοίκηση της Σύρου.

Κ. Πάμε στο Σταματελόπουλο, στην ομάδα Σταματελόπουλου.

Α. Δεν ξέρω τίποτα

Κ. Δεν ξέρεις τίποτα για την ομάδα Σταματελόπουλου. Ξέρεις όμως ότι τότε ο Σταματελόπουλος είχε διαχωρίσει τη θέση του από τη λεγόμενη «επαναστατική επιτροπή» των χουντικών.

Α. Ήταν και αυτός αντιχουντικός τότε.

Κ. Από ένα σημείο και μετά έγινε αντιχουντικός. Έμαθες ποτέ σου ότι ο Σταματελόπουλος είχε κάνει ομάδα και είχε οργανωμένους αξιωματικούς από το στρατό ξηράς; Τι ξέρεις γι' αυτό;

Α. Λεπτομέρειες δεν ξέρω, όλα αυτά τα είχα ακούσει, τα άκουγα από το Στράτο το Δεμέστιχα, αυτόν που πέθανε που ήταν στην ομάδα….

Κ. Ποια ομάδα;

Α. Του Σταματελόπουλου, γι' αυτήν δεν μιλάμε;

Κ. Άρα ο Δεμέστιχας σου είχε πει ότι ήταν στην ομάδα Σταματελόπουλου εναντίον της χούντας. Και τι θα έκαναν αυτοί;

Α. Δεν μου είπε λεπτομέρειες, δεν μου είπε ποτέ για την οργάνωση Σταματελόπουλου και λοιπά και λοιπά.

Κ. Τι άλλο σου είχε πει στρατηγέ;

Α. Τίποτα. Αυτός που ήταν στην ομάδα αυτή ήταν ο Ηλίας ο Μενενάκος. Άρα μπορείτε να τον βρείτε. Ήταν στη Γυάρο και αυτός.

Κ. Του στρατού ξηράς;

Α. Του στρατού ξηράς.

Κ. Μενενάκος Ηλίας.

Α. Δεν τον ξέρετε;

Κ. Όχι, δεν τον ξέρω. Τάξεως;

Α. 55. Ήταν φίλοι και κουμπάροι με το Δεμέστιχα, από εκεί, γιατί ρώτησα και προχθές το Σταθόπουλο στο «Αβέρωφ», γιατί είπε κάτι για το Δεμέστιχα, «*γιατί ο Δεμέστιχας που τα ξέρει;», «από το Μενενάκο. Και ο Μεννενάκος και αυτοί το ήξεραν για το ναυτικό»* επομένως και ο Σταματελόπουλος πρέπει να είχε κάποια γνώση.

Κ. Τώρα δα μου είπες κάτι, ότι ο Γιάννης ο Σταθόπουλος του κινήματος του ναυτικού σου είπε προχθές ότι ήξερε ο Σταθόπουλος ότι ο Σταματελόπουλος του στρατού ξηράς…

Α. Όχι, μου είπε ότι ήρθε ο Στράτος ο Δεμέστιχας και του είπε το πρωί στο γραφείο ότι κάτι άκουσε ότι «*θα σας συλλάβουν*».

Κ. Του το είπε την ημέρα που τους συλλάβανε.

Α. Αυτό μου είπε. Εγώ αυτά που ξέρω τα ξέρω από το Μενενάκο και από το Δεμέστιχα.

Κ. Ξέρεις ή άκουσες ποτέ το Δεμέστιχα και το Μενενάκο να σου λένε ότι ο Σταματελόπουλος είχε και αξιωματικούς του ναυτικού στην ομάδα του; Και της αεροπορίας;

Α. Όχι, και αν μου είπε δεν το πρόσεξα. Δεν θυμάμαι κιόλας.

Κ. Αμφιβάλεις ότι η χούντα γνώριζε για την ύπαρξη του κινήματος πολύ πριν σας συλλάβει όλους;

Α. Ναι.

Κ. Αμφιβάλεις;

Α. Ναι. Σίγουρα δεν το ήξεραν. Εκατό τοις εκατό. Δεν γνώριζαν απολύτως τίποτα. Το έμαθαν εκείνες τις μέρες.

Κ. Αν σου πω στρατηγέ ότι υπάρχει μια μαρτυρία αξιωματικού του ναυτικού που ανήκε στην ομάδα Σταματελόπουλου και ο οποίος αξιωματικός του ναυτικού, ο Στάθης ο Πετρόπουλος, ενάμιση μήνα πριν συλληφθείτε, πήγε μαζί με άλλον αξιωματικό του ναυτικού και ενημέρωσε κάποιον επί κεφαλής του κινήματος από το ναυτικό ότι η χούντα γνωρίζει τα πάντα για το κίνημα του ναυτικού;

Α. Δεν το ξέρω. Εγώ τον καιρό εκείνο ήμουν στη Σύρο, απομονωμένος. Η επαφή μου ήταν μόνο με το Μουστακλή, γιατί αυτή ήταν και η εντολή από τον Περίδη. Ήταν αξιόλογος άνθρωπος και τον θαύμαζα πάντα.

Κ. Για τον Οπρόπουλο και την ομάδα Οπρόπουλου τι γνωρίζεις;

Α. Δεν γνωρίζω τίποτα, τους έμαθα μετά τη δικτατορία. Τον Οπρόπουλο και όλους αυτούς σαν φίλοι μετά τη δικτατορία. Εγώ επί χούντας από την πρώτη στιγμή ήμουν διωγμένος αξιωματικός, από την 21η Απριλίου, δεν υπήρχα αμφιλεγόμενος όσον αφορά την κατάσταση ούτε ένα λεπτό. Η οικογένειά μου ήσαν δημοκρατική, ο θείος αντιστράτηγος εν αποστρατεία, στενός φίλος του Πλαστήρα, του Σοφοκλή και του Ελευθερίου Βενιζέλου, δημοκρατική και βενιζελική θα έλεγα γαλουχημένη η οικογένειά μου. Το δεύτερον εμένα με είχαν εμπλέξει στον «Ασπίδα» μαζί με το Μουστακλή. Εγώ είχα πει λοιπόν, είχα κατεβεί στην Κύπρο το 64 με τους παρανόμους όπου ήταν και ο Μουστακλής. Λοιπόν, και αρραβωνιάστηκα.

Κ. Επειδή ανέφερες την έκφραση παρανόμους πρέπει να ξεκαθαρίσεις γιατί την ανέφερες.

Α. «Παρανόμους» σε εισαγωγικά γιατί πήγαμε με ψεύτικες ταυτότητες, το 64, εγώ λεγόμουν Ηλιάδης Γεώργιος, με πολιτικά, όχι με στρατιωτικά, με κάλυμμα αν το θέλετε. Σαν ιδιώτες πήγαμε. Εκεί λοιπόν αρραβωνιάστηκα με τη γυναίκα μου. Και ενώ ήμουν στην Αμμόχωστο και έγινε η δημοσίευση της υπόθεσης του «Ασπίδα» και ήρθε ο Λαγάνης κάτω και έκανε ανακρίσεις και εγώ δεν είχα ιδέα για τον «Ασπίδα», από τις εφημερίδες τα έμαθα. Μας παίρνουν τηλέφωνο το βράδυ στην Αμμόχωστο που ήμαστε εμείς, μου λένε «*Αύριο στο Λαγάνη*», εγώ γέλασα δεν ήξερα, με παίρνει και ο διοικητής μου, Περιμένης, «*Αύριο στο Λαγάνη, και συ και γω*», μου λέει «*πως θα κατεβείς;*», του λέω «*θα πάρω της αρραβωνιαστικιάς μου το αυτοκίνητο και θα κατεβώ», «θα με πάρεις και εμένα;*». Πάμε λοιπόν και με τον Περιμένη στο Στρατηγείο, με φωνάζει εμένα πρώτος ο Λαγάνης, τα είχε έτοιμα όλα. Μου λέει «*Αλεξάκη, κοίταξε να δεις*», υπολοχαγός ήμουν, «*στο 'Ασπίδα' και λοιπά εσένα σου έδιναν τον όρκο να τον υπογράψεις και δεν τον υπέγραφες, είσαι εντάξει, ξέραμε ποιοι στον έδιναν, ξέραμε ότι στο στρατόπεδο σου στην Αμμόχωστο γινόντουσαν συσκέψεις και ερχόταν ο Μπουλούκος, ο Κεπενός και αυτοί. Αυτά έχουμε γράψει να τα πεις, να τα υπογράψεις». «Εγώ; Ούτε Κεπενό ξέρω ούτε Μπουλούκο ξέρω, κανένα διάολο δεν ξέρω». «Είναι όμως αλήθεια»* μου λένε. «*Δεν ξέρω αν είναι αλήθεια, αν μου βάλετε εδώ πέρα πέντε, μου φέρει ο Μπουλούκος εδώ που λέτε πέντε και μου πει 'ποιος είναι ο Μπουλούκος;' δεν ξέρω τι να πω. Για την αξιοπρέπειά μου δεν υπογράφω»*. Ούτε μου έδωσε κανείς τον όρκο. «*Τι λες*» μου λέει και έπιασε έτσι το φλιτζάνι που έπινε καφέ και μου το πέταξε έτσι. «*Άντε και ένας υπολοχαγός να έχει αυτή τη συμπεριφορά και να μην πιστεύει για το συμφέρον της πατρίδας»* μου λέει. «*Καλέστε όλους αυτούς να τους συλλάβω απέξω και εσύ δεν αυτό; Πέστε και στον Περιμένη να μην ...Φύγε»* και φύγαμε. Την άλλη μέρα μου ήρθε σήμα να επαναπατρισθώ. Και επανέρχομαι στην Ελλάδα, ενώ δεν είχα συμπληρώσει τον προβλεπόμενο χρόνο, με σήμα να επαναπατρισθώ, ενώ δεν είχα συμπληρώσει τον προβλεπόμενο χρόνο. Και με τοποθετούνε στη Σχολή Εφέδρων Αξιωματικών, υπολοχαγός ων.

Κ. Επειδή είχες αρνηθεί να υπογράψεις ψέματα.

Α. Ψέματα, όλα ψέματα.

Κ. Στην Κύπρο ήσουν υπολοχαγός. Ανέφερες ότι αρραβωνιάστηκες στην Κύπρο.

Α. Τη γυναίκα μου, ναι.

Κ. Η ερμηνεία για μένα από αυτό που είπες τώρα είναι ότι, ήσουν από εκείνους τους συναδέλφους αξιωματικούς που στην Κύπρο δημιούργησαν μια σχέση, τίμησαν τη σχέση, βρήκαν τη σύντροφο της ζωής τους και κάναν και παιδιά. Υπήρξαν περιπτώσεις αξιωματικών στην Κύπρο που δεν φέρθηκαν καλά; Και ποιες ήταν οι επιπτώσεις;

Α. Βεβαίως. Δεν θυμάμαι λεπτομέρειες και περιστατικά……

Κ. Δεν θέλω να μου πεις λεπτομέρειες και ονόματα, γενικά η συμπεριφορά των αξιωματικών στην Κύπρο ήταν σωστή ή όχι;

Α. Σε ορισμένες περιπτώσεις όχι, αλλά δεν θα έλεγα συλλήβδην, δεν είναι έτσι διότι και άλλοι συνάδελφοί μου παντρεύτηκαν.

Κ. Άλλαξε ή δεν άλλαξε η γενική εικόνα που είχε ο κυπριακός πληθυσμός απέναντι στους Έλληνες στρατιωτικούς με το πέρασμα του χρόνου;

Α. Ναι, άλλαξε. Από αυτά εδώ που λέτε. Και άλλαξε βασικότερα το 74.

Κ. Θα πάμε στο 74 μετά.

Α. Λοιπόν συνεχίζω εδώ γιατί θέλω να το τελειώσω. Εδώ λοιπόν με επαναπατρίζουν και με πάνε στη... από εκεί και πέρα με καλούσε κάθε μέρα ο Λαγάνης στην Αθήνα για ανακρίσεις. Προφορικά να με πείσουν να πω… «*στήστε με στον τοίχο αλλά να πάω να πω ψέματα δεν λέω»*. Ο Λαγάνης μου το είπε ότι «*ξέρεις, δεν πήρες χαμπάρι και δεν θυμάσαι και δεν είχες καταλάβει το χαρτί που δώσανε;», «ποιο χαρτί, δεν μου έδωσαν κανένα χαρτί»*. Βγαίνει λοιπόν το πόρισμα του «ΑΣΠΙΔΑ», έχουν τους 28 κατηγορουμένους του «ΑΣΠΙΔΑ» και από κάτω «*ύποπτοι συλλήψεως: 1ος Περιμένης, 2ος Ι. Αλεξάκης*» και έγραφε και πέντε λόγια, ότι του δίνανε τον όρκο να τον υπογράψει, αυτός τον αρνιόταν αλλά δεν το καταθέτει και σε περιπτώσεις …και ότι στην ανάκριση τον θυμάται. Μια φορά από το πολύ ζόρισμα τους είπα «*δεν θυμάμαι τέτοιο πράγμα αλλά έτσι… αυτό το έγραψα, πάρτο». «9ος Βαρδάνης»* και αυτός ύποπτος συλλήψεως και έγραφε από κάτω ….

Κ. Και ο Βαρδάνης είχε καμιά ανάμιξη;

Α. Δεν ξέρω, από εκεί και πέρα αν κατά τη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας υπάρξουν αποχρώσες ενδείξεις, οι εννέα αυτοί θα συλληφθούν. Έτσι είπαν. Με κάλεσαν στη δίκη, εγώ τα ίδια είπα.

«*Τίποτα απολύτως δεν γνωρίζω. Ούτε 'ΑΣΠΙΔΑ' ούτε στρατόπεδα ούτε όρκους, τίποτα»*. Τα αρνήθηκα όλα και καταλαβαίνετε ήμουν το πρώτο όνομα στις σελίδες των δημοκρατικών εφημερίδων γιατί γράφανε οι εφημερίδες «*ένας υπολοχαγίσκος που έφερε τα γαλόνια του επαξίως στους ώμους»*. Έτσι γράφανε. Και τότε πέσανε πάνω μου, ήθελαν να με βάλουν στη φυλακή, οι Παπαπούλος και ο Καραμπέρης και λοιπά, με ανακρίνανε δύο μερόνυχτα, και εκεί γνώρισα Κουτσόγιωργα, Στεργάκη, Βασιλάκη, Γιαννόπουλο, εκεί τους γνώρισα όλους. Κόντευα να μπω στη φυλακή και με υποστήριζαν δικηγόροι εμένα.
Πήγα λοιπόν μετά που κατέθεσα στη μονάδα μου, στο Ηράκλειο, στη Σχολή Εφέδρων Αξιωματικών, και γίνεται η 21η Απριλίου. Έρχεται σήμα να φύγω να πάω στη Μακεδονία, την 21η Απριλίου. Αντώνη, σήμα με υπογραφή 21/4/67, δηλαδή την 21/4/67 ασχολήθηκαν με εμένα. Κακήν κακώς λοιπόν, ήμουν αρραβωνιασμένος να παντρευτώ, παρακαλούσα και το διοικητή μου, πήγα και στη διεύθυνση πεζικού να παρουσιαστώ, «*δεν θέλω να με στείλετε στην Αθήνα, στο Ηράκλειο, στείλτε με όπου θέλετε αλλά να έχει ένα χωριό να πάρω τη γυναίκα μου γιατί είναι από την Κύπρο και δεν ξέρει καθόλου, δεν έχει ιδέα περί τίνος πρόκειται. Αν με πάτε σε φυλάκιο εδώ, πού να την πάω; πού;»*. Πήγα στη διεύθυνση πεζικού, ήταν εκεί ένας Γερακής, με πετάει έξω. Λέω «*θα πάω στον Αρχηγό». «Αν πας στον Αρχηγό θα γυρίσεις με είκοσι μέρες φυλακή»*. Να μη στα πολυλογώ πάω την άγουσα στο 568 Τάγμα Πεζικού στο Σιδηρόκαστρο, σε φυλάκιο, στη Δουσίτα, χωρίς χωριό, χωρίς τίποτα. Και ανέβαλα βέβαια και το γάμο και έτσι δημιουργούνταν και τα σχόλια στην Κύπρο ότι «*πάει να την κοπανήσει και ενώ ήταν να παντρευτεί, δεν πάει»*. Εκεί έκατσα 67 ενώ στο Ηράκλειο μήπως είχα κάτσει πολλά χρόνια; Ένα χρόνο. 66 πήγα με τον «ΑΣΠΙΔΑ», 67 έφυγα. Και έμεινα εκεί μέχρι το 70 που πήγα στη Σύρα.

Κ. Τρία χρόνια.

Α. Και στη Σύρα άλλα τρία χρόνια.

Κ. Το γράμμα που έχεις στείλει στον Ανδρέα το Φραγκιά είναι για…..

Α. Δεν έστειλα καθόλου.

Κ. Δεν έχεις δώσει; Για τη γνωριμία σου, τη σχέση σου με τον Σπύρο το Μουστακλή;

Α. Η Χριστίνα το έδωσε.

Κ. Η Χριστίνα. Είναι ένα πολύ ωραίο γράμμα. Η σχέση σου με το Σπύρο το Μουστακλή εκεί φαίνεται ανάγλυφα και είναι και συγκινητική. Γι' αυτό μην αναφερθείς στο Σπύρο το Μουστακλή.

Α. Η Χριστίνα μου το ζήτησε.

Κ. Είναι από τις πιο ωραίες αναφορές στο Σπύρο το Μουστακλή.

Α. Να σας πω κάτι Αντώνη, με το Μουστακλή από την ώρα που γνωρίστηκα το 1961 μέχρι την ώρα που πέθανε, δεν χωρίσαμε ποτέ, είτε υπηρετούσαμε μαζί είτε δεν υπηρετούσαμε. Μου έχει βαφτίσει το παιδί και μετά τη δικτατορία εγώ και ο Σταθόπουλος που δεν είχα τοποθετηθεί ακόμη, εγώ και ο Σταθόπουλος ο βουλευτής, κάναμε βάρδιες από το ΚΑΤ να τον πάμε στο σπίτι κάθε δύο μέρες, κάθε τρεις μέρες και λοιπά. Τότε έμαθα και τον Σταθόπουλο. Αυτά όσον αφορά το κίνημα του ναυτικού, τον «ΑΣΠΙΔΑ»…

Κ. Για τους «Ελεύθερους Έλληνες» ξέρεις τίποτα; Είχες εμπλοκή εσύ μαζί τους;

Α. Σας είπα ότι με το Μουστακλή δεν χάσαμε επαφή ποτέ. Και όταν ήταν στη Βαρυμπόμπη και στη Δροσιά και εγώ υπηρετούσα τη μια στο Σιδηρόκαστρο την άλλη στη Σύρο, εδώ εκεί, με τη γυναίκα του είχα καθημερινή επαφή, και οι γυναίκες μας. Εγώ δεν ήρθα ποτέ στην Αθήνα και να βγάλω τη γυναίκα μου μόνη, πάντα με τη Χριστίνα μαζί. Και όχι μόνο τούτο, και από εκεί ήξερα τα πάντα. Αλλά εμπλοκή δεν είχα διότι δεν υπηρετούσα εκεί. Ο Μουστακλής όσες φορές ήταν έξω μου έλεγε «*αλλά είσαι στο Σιδηρόκαστρο, τι να σε κάνουμε;»*.

Κ. Θα μου πεις αν ξέρεις για την άμεση σχέση «ΙΔΕΑ» και της ομάδας που έκανε το πραξικόπημα στην 21η Απριλίου; Αν ξέρεις προσωπικά ή από στοιχεία που μπορεί κατά τη διάρκεια της υπηρεσίας σου να υπέπεσαν στην αντίληψη σου.

Α. Όχι, όχι. Μόνο από αυτά που έχω διαβάσει και διαβάζουμε. Ένα λεπτό να σου πω κάτι. Μια παρένθεση. Εκεί προχθές στο «Αβέρωφ» ήρθε ο Φέτσης, ήρθε ο Παπαδόγγονας και… «*χαιρετάς το Φέτση;»*, εγώ έκανα…ο Παπαδόγγονας από την άλλη μεριά. Λέω «*ο Μπουρδάκος που με συνέλαβε και υπηρετούσε στην ΕΣΑ τα πρώτα χρόνια, που τον έχουν τα βιβλία του Κακαουνάκη πραξικοπηματία, ήταν στην ομάδα του Αγγελή, και τα γράφουν τα βιβλία όχι εγώ, αυτόν»* λέω «*από τη μεταπολίτευση και μετά ο Παπαδόγγονας τον έχει διευθυντή του γραφείου του, του πολιτικού του και της εθνικής αμύνης και τον έκανε και στρατηγό. Από εκεί και πέρα, τι να του μιλήσω;»*.

Κ. Να το θυμηθούμε πάλι και να το επαναλάβουμε. Πες μου πάλι για το Μπουρδάκο. Ήταν αυτός ο διοικητής της ΕΣΑ που ανέφερες στον Πειραιά και σε συνέλαβε; Και τι ήταν μετά τη μεταπολίτευση;

Α. Μετά τη μεταπολίτευση αποστρατεύτηκε αλλά προσλήφθηκε από τον Παπαδόγκωνα στο γραφείο του και τον αποκατέστησαν σε στρατηγό.

Κ. Ο Αλέκο; ο Παπαδόγκωνας;

Α. Ο Υπουργό;. Και τον έχει ακόμα.

Κ. Μια και ανέφερες για αποκαταστάσεις, ήταν ο μόνος χουντικός που πήρε το βαθμό του μετά τη μεταπολίτευση;

Α. Πρέπει να είναι και άλλοι. Μην το ψάχνεις.
Κ. Θέλω με τη γνώση σου και την πείρα σου να μου πεις..του Αγγελή. Ο Μπουρδάκος ήταν στην ομάδα του Αγγελή.
Α. Και ο Τσουτσές ήταν ο γαμπρός του.
Κ. Ο διευθυντής του πολιτικού γραφείου του Παπαδόγκωνα, του κινήματος.
Α. Και του πολιτικού και του στρατιωτικού είπαμε, στο Υπουργείο Εθνικής Αμύνης όταν ήταν αναπληρωτής Υπουργός Εθνικής Αμύνης.
Κ. Και τον αναφέρει ο Κακαουνάκης στο βιβλίο του. Θα μου πεις το εξής πολύ σημαντικό για μένα και για όλους φαντάζομαι: Ο Ιωαννίδης τι σειρά αρχαιότητος είχε όταν ήλεγχε τη χώρα;
Α. Ήταν ταξίαρχος.
Κ. Επομένως ήταν διακόσια στη σειρά;
Α. Παραπάνω.
Κ. Πες μου στρατηγέ εσύ που προέρχεσαι, που είσαι αξιωματικός του στρατού ξηράς και γνωρίζεις, πες μου πως ο Ιωαννίδης με σειρά αρχαιότητος πάνω από διακόσια στην ιεραρχία, πως ήλεγχε τις ένοπλες δυνάμεις; Στη δικτατορία; Πώς;
Α. Αφού αυτός είχε την οργάνωση, σε αυτόν έδιναν αναφορά όλοι οι αξιωματικοί που ήταν μυημένοι σε αυτό, αυτός έκανε τους αρχηγούς, αυτός έκανε τους υπαρχηγούς, αυτός τους στρατηγούς και λοιπά. Αυτοί ήταν όλοι ανδρείκελα οι άλλοι, αυτός τους έφτιαχνε.
Κ. Ποια ήταν η δύναμή του;
Α. Η οργάνωση που είχε μαζί του, «λαό και Κολωνάκι». Όλοι οι αξιωματικοί ήταν μυημένοι στον Ιωαννίδη. Αφού πήγαν οι άλλοι πραξικοπηματίες και ανάλαβαν πολιτικές θέσεις και λοιπά, όλοι αυτοί οι αξιωματικοί που ήταν στις ομάδες τους κατ' ανάγκην πήγαν στην ομάδα του Ιωαννίδη, ο οποίος έμεινε μόνος του στο στρατό, διότι θέλανε τις εξυπηρετήσεις τους, τις προαγωγές τους, τις μεταθέσεις τους και λοιπά. Ούτε ο Παπαδόπουλος ούτε ο Λαδάς από εκεί μπορούσαν να τους εξυπηρετήσουν. Και είχαν μείνει στο στρατό ο Λέκας και ο Ιωαννίδης. Ο Ιωαννίδης ήθελε να εξοντώσει και το Λέκα. Σε κάποια φάση ο Λέκας και ο Ιωαννίδης, δεν ξέρω αν το ξέρετε, είπαν ότι «*η κατάσταση δεν πάει καλά στην κυβέρνηση, να μπούμε και εμείς να σπρώξουμε λιγάκι και να υποβάλουμε τις παραιτήσεις μας*». Συνεννοούνται λοιπόν ο Ιωαννίδης και ο Λέκας να υποβάλλουν τις παραιτήσεις τους και να πάνε στην κυβέρνηση …
Κ. Ραδιουργία του Ιωαννίδη δηλαδή;
Α. Πράγματι λοιπόν είπαν «*τώρα πάμε να τις υποβάλουμε*». Έφυγε ο ένας από το γραφείο που ήταν μαζί, πήγε λοιπόν ο Λέκας, την υπέβαλε. Ότι έφτασε στο γραφείο του Αγγελή, και έκαμε έτσι τα χέρια του «*του την έφερα*» λέει, «*εγώ δεν υποβάλω*». Και όταν ο Λέκας είδε ότι ο Ιωαννίδης δεν υπέβαλε, πήγε να την πάρει πίσω. Ο Αγγελής όμως στρατιώτης και λοιπά …και αποστρατεύεται και γίνεται υπουργός ο Λέκας και γίνεται κυρίαρχος ο Ιωαννίδης στις ένοπλες δυνάμεις.
Κ. Δε φτάνει αυτό στρατηγέ. Ο Ιωαννίδης ήταν ταξίαρχος στις ένοπλες δυνάμεις, από πάνω του είχε εκατόν πενήντα στρατηγούς. Και οι εκατόν πενήντα, πώς υπάκουαν στον Ιωαννίδη;
Α. Όλοι ανδρείκελα ήταν, πήγαιναν και τον γλύφανε, τον κολάκευαν για να γίνουν στρατηγοί. Χωρίς την έγκριση και την εντολή του Ιωαννίδη δεν …ούτε μετάθεση παίρνανε ούτε προαγωγή ούτε τοποθέτηση…τίποτα.
Κ. Κάποιες πλάτες πρέπει να είχε ο Ιωαννίδης, ποιες ήταν αυτές οι πλάτες;
Α. Εγώ νομίζω ότι οι πλάτες του Ιωαννίδη ήταν ότι είχε επικρατήσει στο στρατό. Ήταν η πλάτη του μέσα στο στρατό. Τώρα αν είχε τις πλάτες του εννοείτε απέξω;
Κ. Όχι δεν εννοώ μυστικές υπηρεσίες. Όχι.
Α. Αλλά μέσα στο στρατό ήταν όλοι οι στρατιωτικοί δικοί του, γιατί θέλανε τις εξυπηρετήσεις τους, θέλανε τις προαγωγές τους, τις μεταθέσεις τους, την καλοπέρασή τους, θέλανε την επαγγελματική τους άνοδο. Ένας ένας ζητούσαν «γη και ύδωρ» από τον Ιωαννίδη. Να σου πω εγώ περιστατικά. Είχα στη Σχολή Ευελπίδων που υπηρέτησα σαν υπολοχαγός έναν φίλο, Κουνουμάκης, δημοκρατικότατος, ο οποίος παντρεύτηκε και αυτός στην Κύπρο, από την Αμμόχωστο. Όταν πήγα στην Κύπρο εγώ για να δείτε πόσο δημοκρατικός αξιωματικός, μου λέει «*ξέρεις ποιος με πήγε; Ο Χαραλαμπόπουλος*». Ήταν από τη Μεσσηνία αυτός. Μου λέει «*η οικογένειά μου του Χαραλαμπόπουλου*». Αλλά και αυτός δημοκρατικός.
Κ. Ποιος τον έφερε στο στρατό εννοείς;
Α. Όχι στο στρατό, στην Κύπρο το 64. Που ήταν τότε βουλευτής ο Χαραλαμπόπουλος. Αντίθετος στη χούντα. Σε κάποια φάση τον βλέπω στο ΕΑΤ – ΕΣΑ, να υπηρετεί εκεί. Τι συνέβη; Αυτός είχε ένα πάθος, να μπει στη Σχολή Πολέμου.
Κ. Ο Κουνουμάκης στρατηγέ ήθελε να μπει στη Σχολή Πολέμου;
Α. Ναι. Είχε πάθος, δεν είχε καταλάβει το παιδί με λίγο μυαλό ότι για να μπει στη Σχολή Πολέμου υπάρχουν …ή πρέπει να είσαι χουντικός ή πρέπει να σε βάλει η χούντα. Εγώ παραδείγματος χάριν δεν έδωσα ποτέ επί χούντας στη Σχολή Πολέμου, αφού ήξερα ότι είμαι προδιαγεγραμμένος από χέρι. Και όπως και άλλοι ποτέ δεν δώσανε εξετάσεις. Αυτός λοιπόν έδινε, τον κόβανε, ξανάδινε, τον κόβανε. Πήγε λοιπόν στο

συμμαθητή μας τον Μπουρδάκο και στον Λουτσέο το γαμπρό του και του λέει: «*Σχολή Πολέμου θέλω, τίποτα άλλο»* και του λένε «*να σε πάμε στον Ιωαννίδη»*. Τον πάνε στον Ιωαννίδη…….Όχι μόνο πήγε στη Σχολή Πολέμου αλλά του είπαν «*εμείς θα σε βάλουμε στη Σχολή Πολέμου αλλά πρέπει να μας πεις», «ό,τι θέλετε»*. Τον πάνε στο ΕΑΤ – ΕΣΑ. Και τον είχαν….αυτός πήγε και έκλεισε τη «Βραδινή», όταν κλείσανε τη «Βραδινή» ποιόν βάλανε επικεφαλής; Αυτόν. Τον βάλανε λοιπόν στο ΕΑΤ – ΕΣΑ να φύγει για βασανιστής, ενώ δεν ήταν βασανιστής, τον πήρε η μπόρα.

Κ. Στρατηγέ τα βασανιστήρια παίξανε ρόλο στον έλεγχο του στρατού από τον Ιωαννίδη; Η φήμη των βασανιστηρίων, ο φόβος τους;

Α. Για τον έξω κόσμο, όχι για το στρατό. Εγώ δεν ήξερα τότε ότι ο Ιωαννίδης βασανίζει. Ήξερα ότι το ΕΑΤ – ΕΣΑ είναι…..άκουγα και Ντόϊτσε – βέλλε, ήμουν ενημερωμένος, ήταν και η γυναίκα μου στην πρεσβεία και άκουγε τα πάντα, μου έφερνε έντυπα, ήμουν ενημερωμένος. Δεν ξέρω αν οι άλλοι ήταν ενημερωμένοι.

Κ. Είχες ακούσει ποτέ για χαστούκισμα στρατηγών από μικρούς λοχαγούς και υπολοχαγούς;

Α. Κάπου το είχα ακούσει, δεν είμαι όμως σε θέση να θυμηθώ. Θα σας πω όμως κάτι άλλο που θέλω. Ο Κουνουμάκης φίλος μου όταν ήμουν στο ΕΑΤ-ΕΣΑ και άλλος ένας συμ-μαθητής μου και φίλος μου, Γκίζας, ο οποίος στο πραξικόπημα είχε συλλάβει τον Κύρκο. Πλην όμως σε κάποια φάση τον ρίξανε και όποτε με έβρισκε μου έβριζε τη χούντα. Αλλά εγώ δεν τους μιλούσα ούτε στον έναν ούτε στον άλλο. Όταν λοιπόν πήγα στο ΕΑΤ-ΕΣΑ λέω «έχω δύο φίλους» και γι' αυτό σας είπα ότι ήμουν και λίγο ήσυχος, συμμαθητές μου δηλαδή όχι φίλους που θα τους έλεγα «ρε σεις πέστε στη γυναίκα μου…», τόσο αγνός ήμουν. Τα βράδια λοιπόν άνοιγε, όποιος ήταν αξιωματικός υπηρεσίας, όλα τα κελιά και φώναζε και τους έβριζε. Εμένα, εκεί άκουγα όταν ήταν ο Κουνουμάκης ή ο Γκίζας, έλεγα «τώρα θα ανοίξει το κελί μου και θα τους πω ΄΄ρε συ πέστε ρε γαμώτο με τρόπο΄». Λοιπόν όταν ήσαν υπηρεσία αυτοί, το κελί μου το πηδούσαν και δεν το άνοιγαν. Δε ντρεπόντουσαν!

Κ. Ντρεπόντουσαν να το ανοίξουν;

Α. Ντρέπονταν να με δούνε.

Κ. Θέλω να μου πεις, στη Σχολή Ευελπίδων που πέρασες,υπήρχε προπαγάνδα τέτοιας μορφής ώστε, να προετοιμάζει τους νεαρούς αξιωματικούς και να είναι «εύκολοι» στις εκτροπές; Όπως έγινε το 67 αργότερα;

Α. Κοιτάξτε να δείτε, μέσα στο στρατό ξηράς η διαφώτιση ήταν εναντίον του κομμουνισμού και υπέρ της δεξιάς και υπέρ της βασιλείας, εναντίον του Κέντρου, εναντίον όλων. Εγώ θυμάμαι που έζησα τη βία και νοθεία το 61, που έχω πρώτο χέρι. Και μάλιστα ήμουν εγώ ο οποίος δεν ήξερα ΄΄πού την κεφαλήν κλείναι΄΄, τι να κάνω από την αγανάκτηση, τη βία και νοθεία την έζησα όχι από τις εφημερίδες, την έζησα. Μάζευα τα φέϊγ βολάν που δίνανε στο στρατό και τις προκηρύξεις και αυτά που ο στρατός, που με βάζανε εμένα να πάω να κάνω, και τι να κάνω; Τα έβαζα σε ένα φάκελο από τη Θεσσαλονίκη, από το Σιδηρόκαστρο, και τα έστελνα στο Καστρί, στον Παπανδρέου, δεν ξέρω αν τα πήρε βέβαια. Γιατί ο στρατός. Τη βία και νοθεία την έκανε ο στρατός και κανείς άλλος, εγώ τουλάχιστον έτσι την έζησα. Και την έζησα εις βάθος, εις πλάτος, εις ύψος, βία και νοθεία, όχι αστεία δηλαδή, που δεν έχει περιγραφεί.

Κ. Άρα μπορείς να πεις ότι το σώμα των αξιωματικών ήταν …….

Α. Ήταν γαλουχημένο με αυτά τα πράγματα, με τη δεξιά, με αυτά, κατά των αριστερών, των κομμουνιστών, των κεντρώων.

Κ. Υπήρχε όμως ένας Αλεξάκης…..

Α. Α, ελάχιστοι…

Κ. Μα πόσοι ήταν αυτοί οι ελάχιστοι; Οι δημοκρατικοί αξιωματικοί στο στρατό ξηράς πόσοι ήταν;

Α. Ελάχιστοι. Δηλαδή εγώ αν σας πω στη μονάδα που ήμουν υπολοχαγός, όχι στη μονάδα, στο στρατόπεδο, στη φρουρά, να ήμαστε μέσα στους διακόσιους, δέκα……

Κ. Πέντε τοις εκατό;

Α. Αυτό.

Κ. Οι κεντρώοι ή οι αριστεροί;

Α. Κεντρώοι, αριστερό δεν είδα κανένα.

Κ. Δεν είχες γνωρίσει κανένα. Οι ΕΛΑΣίτες που είχαν περισσέψει από την εκκαθάριση και υπηρετούσαν;

Α. Δεν έτυχε να δω. Βγήκα υπολοχαγός το 60. Το 50 βγήκα από τη Σχολή, το 60 βγήκα, δεν είδα. Αλλά κεντρώους, βενιζελικούς και λοιπά……

Κ. Γιατί δεν ήταν ή ήταν αξιωματικοί του Πολεμικού Ναυτικού και της Αεροπορίας οργανωμένοι στο πραξικόπημα της 21^{η} Απριλίου; Αν δεν ήταν, γιατί δεν ήταν;

Α. Διότι οι αξιωματικοί που μυήθηκαν στη χούντα, εγώ το πιστεύω έτσι πρακτικά, αφήνω την ιδεολογία γιατί πουθενά δεν πιστεύουν και τίποτα δεν πιστέψανε, νομίζω ο σκοπός που τους έκανε ήταν η αλληλοεξυπηρέτηση, η προκοπή η επαγγελματική και η καλοπέραση στο στρατό και γι' αυτό είχαν οργανωθεί εις βάρος ημών, όλων των άλλων. Όποιος ήταν οργανωμένος και καλή θέση έπαιρνε και καλή τοποθέτηση είχε, ενώ ήταν ντενεκές. Στην αεροπορία λοιπόν και στο ναυτικό δε βρέθηκε ένας

Παπαδόπουλος, ένας Ιωαννίδης, ένας Λαδάς…..μπορεί να είχε συμβεί και εκεί το ίδιο, γνώμη μου, άποψή μου. Και στο στρατό τις θέσεις αυτές που παίρνανε οι χουντικοί από τον Ιωαννίδη, από τον Παπαδόπουλο που ήταν σε θέσεις, από τον Λαδά, ήσαν προνομιούχες. Λίγοι ξέφευγαν γιατί ήμαστε καλοί. Εγώ π.χ. σαν υπολοχαγός από το Σιδηρόκαστρο πήγα εκπαιδευτής στη Σχολή Ευελπίδων. Ήμουν η μύγα μες στο γάλα. Όλοι χουνταίοι, ακροδεξιοί, φασίστες.

Κ. Πριν το 67.

Α. Ναι, το 63 – 64. Πολλοί από αυτούς ήσαν μετά σε θέσεις επί χούντας. Αλλά ήμουν καλύτερος που λένε. Καλύτερος για το στρατηγό, το διοικητή μου, τον υποδιοικητή μου, ο καλύτερος ήμουνα και επέπλεα και τσακωνόμουν όλη μέρα μαζί τους και ήταν όλοι αντιβενιζελικοί, ήταν όλοι αντικεντρώοι, ήταν φασίστες όλοι. Τσακωνόμουνα, δεν άντεχα, τους τα έλεγα έξω από τα δόντια. Αλλά και δίκιο είχα και δεν ήμουν και ντενεκές, και δεν είχα και ντενεκέ.

Κ. Μου είπες ένα λόγο ……

Α. Συγγνώμη που αυτοεπαινούμαι αλλά σας λέω την κατάσταση. Έβλεπα λοιπόν αυτήν την ιδεολογία των αξιωματικών που προσπαθούσαν να προσεταιρισθούν κάποιον, τον Ιωαννίδη, τον Κολοκυθόπουλο ξέρω γω, για να εξυπηρετηθούν και να είναι σε καλές θέσεις. Ενώ εγώ με τον ιδρώτα μου αν μπήκα σε μια καλή θέση.

Κ. Μου λες κάτι σοβαρό όμως τώρα: ότι προδικτατορικά στο στρατό ξηράς ο επαγγελματισμός και η καλή υπηρεσιακή κατάρτιση ερχόντουσαν δεύτερα στα προσόντα εξέλιξης των αξιωματικών.

Α. Παντού οι ομάδες, αυτές που λέει μέσα τούτος ο Κακαουνάκης, αυτές λειτουργούσαν. Οι ομάδες και αλληλοεξυπηρετούνταν. Πως πήγαν οι αξιωματικοί, οι υπολοχαγοί και επάνδρωσαν τη Σχολή των Ευελπίδων ούτως ώστε ο Ιωαννίδης να τους βγάλει έξω την 21η Απριλίου; Να αλληλοεξυπηρετήσει τους δικούς του πήγαινε. Ήταν μυημένοι. Πως βάλανε να συλλάβουν τον Παπανδρέου, τον Γκίκα και λοιπά; Οι δικοί τους πήγαιναν. Και αυτούς τους είχαν σε θέση, μια ζωή λοιπόν τους εξυπηρετούσαν πιο μπροστά. Και αυτό νομίζω ήταν το δέλεαρ, για να είναι μυημένοι.

Κ. Και ερχόμαστε στα αίτια. Ποιες ήταν οι αιτίες του πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου και κατ' επέκταση της δικτατορίας; Ένα μου το είπες, η επετηρίδα και η αλληλοεξυπηρέτηση. Άλλα αίτια δεν υπήρχαν;

Α. Κοιτάξτε αυτοί που κάναν…..οι ομαδάρχες, Παπαδόπουλος και λοιπά, αυτοί είχαν τη φιλοδοξία, τίποτα άλλο, είχαν τη φιλοδοξία να κυβερνήσουν την Ελλάδα. Νομίζω πρώτο ήταν η φιλοδοξία και τίποτα άλλο. Όλα τα άλλα ήταν δεύτερα γι' αυτό πούλησαν και την πατρίδα.

Κ. Ένα λεπτό, το κυπριακό δεν έπαιξε ρόλο στην 21η Απριλίου;

Α. Βεβαίως παίξανε ρόλο αλλά δε νομίζω…εγώ δηλαδή τι πιστεύω, άποψή μου ότι, δε νομίζω πως έκαμαν το 67 το πραξικόπημα για να πουλήσουν το κυπριακό, αυτό ήρθε καθ' οδόν προκειμένου να περισώσουν τους εαυτούς τους και να διατηρήσουν σε υψηλά επίπεδα τη φιλοδοξία τους. Τα πούλησαν όλα. Βασιλόφρονες δεν ήταν; Πούλησαν τους βασιλιάδες. Δεξιοί δεν ήταν; Πούλησαν τους δεξιούς.

Κ. Ένα λεπτό. Είπες στρατηγέ ότι το κυπριακό δεν ήταν αιτία επιβολής της 21ης Απριλίου αλλά ήταν φιλοδοξία. Φιλοδοξία να γίνουν πρωθυπουργοί, να κυβερνήσουν την Ελλάδα.

Α. Εγώ έτσι νομίζω. Φιλοδοξία. Να ανέβουν, να αυτό….ο Παπαδόπουλος π.χ..

Κ. Η εκτίμησή σου ποια είναι, οι ξένες μυστικές υπηρεσίες, και συγκεκριμένα η CIA γνώριζε γι' αυτή τη συνωμοτική ομάδα ότι προετοιμάζει πραξικόπημα;

Α. Αλίμονο. Δεν ήξερε τις ομάδες αυτές, δεν ήξερε τον «ΙΔΕΑ» και τα υποκατάστατά του, δεν ήξερε τις ομάδες του Ιωαννίδη; Όλα τα ήξεραν.

Κ. Δεν είχε τη δυνατότητα να τους σταματήσει;

Α. Πως δεν είχε.

Κ. Άρα τους άφησε για να εξυπηρετηθεί και η ίδια.

Α. Βεβαίως γιατί έπρεπε να κυβερνάει. Αλλά και ο Παπανδρέου και όλοι αυτοί μπορούσαν επί κυβερνήσεώς τους να τους εξολοθρεύσουν. Δεν μπορούσαν; Δεν μπορούμε να κατηγορήσουμε τον Παπανδρέου ότι τους ευλόγησε, δεν τους ευλόγησε, δεν μπορούσε να κάνει αλλιώς. Το κατεστημένο, το σύστημα ήταν τέτοιο. Αυτοί βασίστηκαν στο κατεστημένο, στο κλίμα της εποχής αν το θέλετε.

Κ. Η προοπτική ενόψει των εκλογών να βγει το Κέντρο στην κυβέρνηση με μεγάλη πλειοψηφία, επομένως και ο Αντρέας ο Παπανδρέου με την κεντροαριστερή τάση του, έπαιξε ρόλο στο πραξικόπημα ή όχι;

Α. Βεβαίως, δεν έπρεπε να βγει. Και γι' αυτό ίσως οι Αμερικανοί βοήθησαν την κατάσταση. Έτσι είναι. Εγώ δεν έχω εμβαθύνει την κατάσταση από πλευράς πολιτικής, αλλά οι αξιωματικοί που ήταν μυημένοι, που ήταν πραξικοπηματίες, που ήταν χουντικοί δεν πήγαν για άλλο λόγο, για τον εαυτό τους πήγαν.

Κ. Ο Ιωαννίδης εξαπατήθηκε στην Κύπρο με την εισβολή των Τούρκων από τους Αμερικανούς όπως λέγετε ότι έγινε; Ή όχι;

Α. Ναι, νομίζω ναι.

Κ. Άρα είχε διαβεβαίωση από τους Αμερικανούς για κάποια πράγματα;

Α. Έτσι πιστεύω, ναι. Και εγώ στην ΚΥΠ που ήμουν και κουβέντιαζα και με χουντικούς που τους είχαμε πληροφοριοδότες…….

Κ. Εννοείτε αργότερα;

Α. Αργότερα.

Κ. Στην ΚΥΠ κάνατε το 80….

Α. Στην ΚΥΠ έκανα αμέσως μετά τη μεταπολίτευση, το 74 – 75 και τσακώθηκα με τον Αβέρωφ, έφυγα κακήν κακώς, και εν συνεχεία το 81 – 87. Και στη μια και στην άλλη περίπτωση προσπαθήσαμε να έχουμε πληροφοριοδότες, γιατί έτσι δουλεύει η δουλειά μας. Και από αυτούς είχα μάθει πολλά πράγματα, π.χ. αυτό το περιστατικό με τον Λέκα και τον Ιωαννίδη από αυτούς το έμαθα, από άνθρωπο του Ιωαννίδη. Επίσης το ότι προτού πέσει ο Ιωαννίδης, συγκάλεσε στο ΕΑΤ – ΕΣΑ μια συγκέντρωση των χουντικών του και τους είπε: «*δεν γίνεται αλλιώς, θα πέσουμε. Να είστε μονιασμένοι και λοιπά, διότι με πρώτη ευκαιρία θα ξαναέρθουμε*».

Κ. Αυτό τους το είπε μετά τις 23 Ιουλίου, μετά τη μεταπολίτευση, ή πριν τη μεταπολίτευση;

Α. Τότε που έπεφτε, τότε προτού πέσει είπε «*πέφτουμε, δεν μπορούμε να κάνουμε αλλιώς, δεν έχουμε τη δυνατότητα αυτή λόγω του κλίματος της εποχής, να έχετε υπόψη σας όμως ότι θα επανέλθουμε και θα κρατάμε …*».

Κ. Άρα κύριε Αλεξάκη έγινε μια συγκέντρωση στο ΕΑΤ-ΕΣΑ πριν τις 23 Ιουλίου, κατά τη διάρκεια πιθανότατα του 2ου Αττίλα….

Α. Βεβαίως προτού…ναι ναι μετά. Προτού παραδώσει την εξουσία ο Ιωαννίδης. Και μάλιστα στην ΚΥΠ τότε που ήμουν, δεν θυμάμαι ονόματα και ποιοι ακριβώς είχαν παρευρεθεί. Το «κίνημα της πυτζάμας»……

Κ. 1975, Φεβρουάριος;

Α. Αν δείτε εφημερίδες ο κύριος μάρτυς κατηγορίας στη δίκη είμαι εγώ, σαν εκπρόσωπος της ΚΥΠ.

Κ. Πες μου γι' αυτό το κίνημα στρατηγέ.

Α. Κάτι όμως να σας πω για τους πληροφοριοδότες που σας έλεγα για τον Ιωαννίδη και μετά θα ρωτήσετε για το «κίνημα της πυτζάμας». Μου λέγανε ορισμένοι από τον κύκλο του Ιωαννίδη ότι, και αυτοί στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου και εν συνεχεία, τα χάσανε όσον αφορά τη συμπεριφορά του Ιωαννίδη, την αδιαφορία του. Όσον αφορά που του έλεγαν «*μα αποβιβάζονται, μα εκείνο……μα το άλλο, μα έρχονται τα πλοία*» και αυτός να αδιαφορεί και να γελάει και γι' αυτό πίστευαν ότι, τα είχε συμφωνήσει..

Κ. Με το Sisco…..

Α. Με το Sisco και δεν ξέρω με ποιους άλλους. Διότι η αδιαφορία του Ιωαννίδη ήταν τόση μεγάλη, που ήταν αγνώριστη. Γι' αυτό ήταν κάτι το ασύλληπτο, γι' αυτό πίστεψαν ότι κάτι θα έχει συμφωνήσει ο άνθρωπος αυτός. Το περιβάλλον του Ιωαννίδη πίστευε ή μάλλον είχε και εθνικά θα έλεγα……

Κ. Εθνικιστικά ιδεώδη. Αυτά είχε. Υπερεθνικιστικά.

Α. Δεν πήγαν δηλαδή όλοι αυτοί σε συνεννόηση να πουλήσουν το κυπριακό. Και γι' αυτό και στον Ιωαννίδη, που μετά τον βλέπανε, και προσπαθούσαν κάτι να του αρπάξουν, ο Ιωαννίδης δεν μιλούσε ποτέ, και στους στενούς του φίλους.

Κ. Γιατί δεν μιλούσε;

Α. Δεν το ξέρω γιατί.Αλλά πάντως τη στάση του δεν μπορούσαν να την εξηγήσουν ποτέ.

Κ. Δε μιλούσε γιατί θα τον θεωρούσε βλάκα όλος ο κόσμος, ότι είχε πιστέψει μια τέτοια διαβεβαίωση από τους Αμερικανούς. Και έτσι προτίμησε να αφήσει την αυτή ότι έκανε λάθος.

Α. Έτσι που το λέτε. Και εγώ το πιστεύω αυτό το πράγμα, λαμβανομένου υπόψη ότι ο Ιωαννίδης, όπως έχω βγάλει τα συμπεράσματά μου από αυτές τις συζητήσεις που έκανα, ο άνθρωπος ραδιούργος, ο άνθρωπος ο μηχανορράφος, ο συνωμότης, όχι ο άνθρωπος που είχε το κοινό μυαλό. Ήταν στη ραδιουργία και τη συνωμοσία ο πρώτος.

Κ. Σαν αξιωματικός τι φήμη είχε;

Α. Τίποτα, τίποτα. Απλώς έκανε πολιτική στο στρατό, για να έχει τους δικούς του. Και τους μυούσε από τότε, οι συμμαθητές μου είχαν μυηθεί από τότε. Όπου υπηρετούσαν όλοι, τους μυούσε και τον πίστευαν. Που σημαίνει ότι είχε κάποια ικανότητα. Θα σας πω ένα περιστατικό παραδείγματος χάριν, που δείχνει πως σκεφτόταν ο Ιωαννίδης για να καταλάβετε και θα γράψετε. Όταν έδιωξε τον Παπαδόπουλο, και αυτός ταξίαρχος, Πρωθυπουργός ο Ανδρουτσόπουλος, αρχηγός της «Επαναστάσεως» σε εισαγωγικά ο Ιωαννίδης, ταξίαρχος. Του λέγανε λοιπόν οι φίλοι του, τα στελέχη του τα στενά, του λέγανε: «*Ταξίαρχε, να παραιτηθείς και να αναλάβεις μπρος, αρχηγός της επανάστασης, να τα παρατήσεις*». Και τους έλεγε: «*Τι λες ρε, όταν είσαι πρώτος σα να είσαι στην άκρη του γκρεμού και να σε σπρώχνουν όλοι και εσύ να μην έχεις να σπρώξεις κανένα*». Έτσι σκεφτόταν ο Ιωαννίδης.

Κ. Σήμερα είναι στη φυλακή ο Ιωαννίδης. Έχεις ακούσει, αυτοί οι άνθρωποι που ορκιζόντουσαν στο όνομά του, σήμερα πως του φέρονται; Πως τον αντιμετωπίζουν;

Α. Όχι καθόλου. Δεν ασχολούνται. Τα πρώτα του νούμερα τον έχουν ότι, πρόδωσε την πατρίδα.

Κ. Το Μακάριο γιατί οι αξιωματικοί τον έβλεπαν με αυτό τον τρόπο που εσείς θα μου πείτε. Πέστε μου, με ποιο τρόπο οι αξιωματικοί του στρατού ξηράς τον έβλεπαν;

Α. Είναι η διαφώτιση που είχε γίνει από τη χούντα και είχε καλλιεργήσει ότι είναι ανθενωτικός, ότι είναι ο τραγόπαπας, όλα αυτά πέρασαν λοιπόν στους αξιωματικούς, γιατί οι αξιωματικοί δεν είχαν πολιτικό μυαλό. Λίγοι ήμαστε αυτοί, μήπως εγώ πίστευα στο Μακάριο; Αλλά άκουγα και τον ένα, άκουγα και τον άλλο. Αυτό το κλίμα, κατηχητικό τους κάναν. Αυτό μας κάναν. Κατηχητικό. Και επειδή όλοι ανθρωπάρια ήμασταν στο στρατό, μεροκαματιάρηδες, και τον είχαμε ανάγκη το στρατό, γιατί έτσι πιστεύαμε και δεν πήγαινε το μυαλό μας πουθενά αλλού.

Κ. Είπες κάτι σοβαρό τώρα. Οι στρατιωτικοί είναι γεγονός ότι δεν ληρωνόντουσαν καλά. Ιδεολογικά όμως δεν είχαν μια σταθερότητα;

Α. Όχι αφού εκεί το μεροκάματο περίμεναν και από εκεί περίμεναν να ζήσουν, και είχαν ανάγκη, και γι' αυτό γινόντουσαν και χουντικοί, γιατί νομίζεις; Δεν είχαν πολιτική κρίση οι αξιωματικοί.

Κ. Σε τι ποσοστά δεν είχαν πολιτική κρίση οι αξιωματικοί;

Α. Σας είπα, αυτό το ποσοστό που είπα εγώ, στα στρατόπεδα, στις φρουρές που υπηρέτησα έβλεπα ένα 5% που ήταν κεντρώοι και το μιλούσαμε διστακτικά. Φαίνεται και άλλο ένα 2-3% που δεν είχα πάρει χαμπάρι, ήτανε πολλοί που είχαν την αυτή να μη μιλάνε. Εγώ σας λέω το 60 που βγήκαμε μετά από τις σχολές και πήγαμε στο Σιδηρόκαστρο, ήταν μια μεγάλη, ένα ολόκληρο σύνταγμα με τρία τάγματα, με πυροβολικό. Δύο, τρεις, τέσσερις, πέντε συμμαθητές είχαμε που μιλούσαμε και άλλους και ο Μουστακλής και μετά έτσι. Άλλα δύο τρία τοις εκατό που δεν μπορούσα να τα αντιληφθώ, δεν τα αντιλαμβανό-μουνα. Μυριζόμουνα και έτρεχα στον άλλο να πω μια κουβέντα βρε παιδάκι μου.

Κ. Στρατηγέ πες μου για το «κίνημα πυτζάμας». Ήταν όντως «κίνημα πυτζάμας» ή ήταν σοβαρό;

Α. Όχι δεν ήταν «κίνημα πυτζάμας», έτσι το αποκάλεσαν. Ήταν σοβαρό και ήταν αναμεμιγμένος πολύς κόσμος. Δεν ήταν έτοιμο να εκδηλωθεί. Το κίνημα αυτό δεν ήταν έτοιμο να εκδηλωθεί, όταν έγιναν οι συλλήψεις. Εμείς το κρατούσαμε Αντώνη, η ΚΥΠ. Κανείς άλλος. Ήταν ενημερωμένος ο Καραμανλής, ήταν ενημερωμένος ο ίδιος ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης, πήγαινε ο ίδιος ο Φέτσης να τον ενημερώσει, προς τιμήν του, είναι αξιόλογος ο Φέτσης.

Κ. Ο Φέτσης ήταν τότε αρχηγός της ΚΥΠ;

Α. Αρχηγός της ΚΥΠ. Κι εγώ ήμουν …….Αναμεμιγμένος πολύς κόσμος στη Θεσσαλονίκη, στη Λάρισα και στην Αθήνα. Τους παρακολουθούσαμε όλους και δεν υπήρχε λόγος να ανησυχήσει κανείς. Όταν τους κρατάς και τους έχεις και τους παρακολουθείς, δεν ανησυχείς. Όταν δεν τους ξέρεις, ανησυχείς πότε θα σου την φέρουν. Όταν τον έχεις τον άλλον από πίσω……

Κ. Μα πού απέβλεπαν αυτοί τότε;

Α. Πού απέβλεπαν; Να διώξουν την κατάσταση, να ξαναέρθουν οι ίδιοι, η χούντα. Θέλανε να επανέλθουν στην εξουσία, δεν είχαν άλλο λόγο. Χουντικοί ήσαν όλοι. Και μάλιστα βεβαρημένοι χουντικοί. Σε κάποια φάση το έμαθε ο Ντάβος. Δηλαδή ένας αξιωματικός που ήταν μυημένος, πήγε να προδώσει. Και πήγε και βρήκε τον αρχηγό της ΥΠΕΑ, τον αρχηγό της ΑΣΔΕΝ, κάποιον. Και αυτός πήγε και το είπε στον Ντάβο. Το έμαθε λοιπόν ο Ντάβος και έκαμε τις συλλήψεις.

Κ. Ο Ντάβος ήταν τότε Αρχηγός Ενόπλων Δυνάμεων.

Α. Και πήγε και το είπε στον Αβέρωφ, λέει «*σήμερα θα κάνω συλλήψεις*». Χωρίς να μας ρωτήσει εμάς. Και κάμανε τις συλλήψεις και μάλιστα επειδή δεν τα ήξεραν όλα, τα βάλανε στην τύχη: βάλανε δηλαδή αυτά που τους είπαν και βάλανε και άλλα στην Αθήνα, στη Θεσσαλονίκη. Αυτός ήταν από τη Λάρισα. Και το μάθαμε εμείς και τρέξαμε να περισώσουμε την κατάσταση.

Κ. Δηλαδή;

Α. Πρώτον να πούμε και ορισμένοι ονόματα που ήταν αληθινά συνωμότες και δεύτερον να βγάλουμε τον κόσμο που είχαν βάλει, στην τύχη παίρνανε ονόματα.

Κ. Ο Τσαγκαράκης είχε παίξει κάποιο ρόλο;

Α. Ο Τσαγκαράκης ήταν μυημένος……

Κ. Ο μετέπειτα διοικητής της ΣΕΘΑ;

Α. Δεν θυμάμαι αν έκανε στη ΣΕΘΑ.

Κ. Άρα ήταν και αυτός από τους χουντικούς δηλαδή;

Α. Στο πραξικόπημα ήταν μυημένος, τώρα αυτός δεν ξέρω αν θα λέει……και μάλιστα στη δίκη ήρθε μάρτυρας……

Κ. Δε μπορούσε τι;

Α. Δεν ήθελε να πάει στη δίκη γιατί οι χουντικοί τους βαρούσαν. Ξέρετε έγινε μια δίκη όπου οι χουντικοί μας ρεζίλεψαν.

Κ. Γιατί;

Α. Εμείς δεν είχαμε υποστήριξη, δεν είχαμε και μάρτυρες, μόνο από τις παρακολουθήσεις ό,τι είχαμε, και αυτοί που ήταν αυτόπτες μάρτυρες ήταν ο Τσαγκαράκης και ο Αρβανίτης, ένας άλλος.

Κ. Ο Αρβανίτης ο μετέπειτα αντιστράτηγος…..

Α. Αυτοί οι δύο ήταν. Μόνο οι αποστασιοποιηθέντες από τη συνωμοσία…..

Κ. Που σημαίνει ότι και ο Αρβανίτης και ο Τσαγκαράκης ήταν μέλη της συνωμοσίας αλλά κάρφωσαν τους υπόλοιπους;

Α. Ήταν μέλη της συνωμοσίας. Και καταλαβαίνετε δεν μπορούσαν να πάνε. Και εγώ προσπάθησα να τους τονώσω το ηθικό, ήμουν όλοι μέρα εκεί πέρα με τον Αβέρωφ, μέχρι που τσακώθηκα με τον Αβέρωφ. Εγώ πήγα και κράτησα τη δίκη στα χέρια μου που είχα πέντε - έξι μηνύσεις από τους χουντικούς. Δεν με κάλυπταν, θέλανε να αποκαλύψουν τις πηγές των πληροφοριών, εγώ δεν μπορούσα να τις πω, να τη μια μήνυση….

Κ. Με τον Αβέρωφ γιατί τσακώθηκες στρατηγέ;

Α. Με τον Αβέρωφ τσακώθηκα για δύο λόγους. Ο Αβέρωφ τα έπαιζε με όλα τα ταμπλό, με χουντικούς, με ακροδεξιούς, με φασίστες, με τα πάντα. Παντού είχε τους φίλους του και παντού έδινε αντικειμενικούς σκοπούς, να γίνει αρχηγός στη Νέα Δημοκρατία. Και παραλίγο να γίνει. Αντί του Ράλλη θα ήταν αυτός πρωθυπουργός. Είπα σε κάποια φάση ……κατέθετα στη δίκη, ενώ πήγα στο σπίτι, έμενα τότε στην πλατεία Βικτορίας, μου λέει η γυναίκα μου «*σε θέλει ο Φέτσης, τράβα πάρε τον τηλέφωνο*». Μου λέει «*ντύσου και περνάω να σε πάρω, σε θέλει ο Αβέρωφ*». Πάμε λοιπόν στο γραφείο του Αβέρωφ στο Υπουργείο Εθνικής Αμύνης, αγκαλιές ο Αβέρωφ, φιλιά ο Αβέρωφ, «*Αλεξάκη κρατάς μια δίκη στην πλάτη σου ολόκληρη, κρατάς τη δημοκρατία. Παρακολουθώ την κατάθεσή σου όλη μέρα, λέξη προς λέξη, έχω άνθρωπο και με ενημερώνει. Σε φώναξα να σε συγχαρώ και να σου δώσω κουράγιο να συνεχίσεις*». Έτσι ακριβώς, κάτσαμε, ήπιαμε τα ουίσκι μας…..

Κ. Έλεγες στρατηγέ γιατί τσακώθηκες με τον Αβέρωφ, ο οποίος σε κάλεσε και σου έδωσε συγχαρητήρια για τη δίκη.

Α. Και σηκωθήκαμε με το Φέτση να φύγουμε, «*κάτσετε, που πάτε;*» λέει. «*Ξέρεις*» μου λέει «*Αλεξάκη, αύριο που θα συνεχίσεις, τον τάδε και τον τάδε θα τον αθωώσεις»*. Του λέω εγώ έτσι γελαστά «*δεν γίνεται αυτό», «γιατί;»* μου λέει, «*έως σήμερα κατέθετα εις βάρος των αθώων, τρόπος του λέγειν, κατέθετα για τα κουνούπια, αύριο θα καταθέσω για τα λιοντάρια. Και αυτούς που μου λέτε είναι λιοντάρια*».

Κ. Ποιους σου έλεγε;

Α. «*Δε μπορώ»* του λέω. *«Αν πάω να το κάμω αυτό, θα πάω στο σπίτι μετά και θα με φτύσει και η γυναίκα μου, δεν θα μπορέσω ούτε να τη δω. Δεν το κάνω». «Τους ξέρεις;»* μου λέει, «*όχι*» του λέω. «*Πληροφορίες καταθέτω της υπηρεσίας, δεν τους ξέρω». «Είναι»* μου λέει «*διαμάντια. Δε γίνεται; Αξιωματικός είσαι και παίρνεις εντολές». «Τι λέτε;»* του λέω «*ακούτε εδώ κύριε υπουργέ, να σας διευκολύνω όσο θέλετε, ό,τι θέλετε, αλλά να πω ψέματα δεν πάω. Και για να σας διευκολύνω αν θέλετε να μην πάω αύριο. Με πάτε στο νοσοκομείο, αύριο δεν πάω να καταθέσω. Θέλετε να πάω στο σπίτι μου και να φωνάξω την άμπουλα να με πάνε να αρρωστήσω; Αλλά να πάω να πω ψέματα, δεν το κάνω»*. Μη σας τα πολυλογώ, τσακωμός άνευ προηγουμένου.

Κ. Γιατί ζήτησε αθώωση ο Αβέρωφ;

Α. Φίλοι του.

Κ. Φίλοι και ακροδεξιοί αξιωματικοί.

Α. Χουντικοί, όχι χουντικοί, πρώτα νούμερα του Ιωαννίδη.

Κ. Στρατηγέ ο Αβέρωφ κατά ορισμένους φέρεται ότι ήταν εκείνος ο οποίος κάρφωσε το κίνημα στη χούντα.

Α. Δεν το ξέρω, το ακούω αλλά δεν ξέρω αν είναι αληθινό. Πάει αυτό, φύγαμε. Πήγα και έκαμα τη δουλειά μου, είπα την αλήθεια, αθωωθήκανε αυτοί. Ανεξάρτητα, εγώ είπα την αλήθεια.

Κ. Που σημαίνει ότι ο Αβέρωφ πίεσε το στρατοδικείο;

Α. Ε, βέβαια. Σε καμιά εικοσαριά μέρες λοιπόν……..φοβερές ικανότητες ο Φέτσης, Αντώνη, πολύ νιονιό και παλικάρι στο μυαλό και σε όλα. Μου λέει λοιπόν μια μέρα: «*βρε συ, το ξέρεις ότι ό,τι στέλνω στον Αβέρωφ…*» ή μάλλον θα στο πω αλλιώς. Ένας δικός μας ο οποίος ήταν παλιά χουντικός, αν θυμάμαι καλά ο Μενενάκος ήταν, δεν ξέρω αν το θυμάται το περιστατικό, μου λέει «*βρήκα αυτό*» και μου έδωσε αυτήν την κατάσταση και μου είπε να σου πω: «*άλλη φορά να προσέχεις»*.

Κ. Τι κατάσταση;

Α. Ονόματα χουντικών. Όταν ήμουν στην ΚΥΠ σας λέω με το Φέτση.

Κ. 74-76.

Α. Ναι. Την πάω στο Φέτση και του λέω «*μου την έδωσε ο τάδε». «Ρε συ»* μου λέει «*εγώ την έχω δώσει στον Αβέρωφ αυτή. Από εκεί είναι. Έχω και άλλα και από εδώ και πέρα δεν τα ξαναστέλνω στον Αβέρωφ. Τίποτα στον Αβέρωφ.»*.

Κ. Δηλαδή ο Αβέρωφ είχε δώσει την κατάσταση σε χουντικό……

Α. Να του την τσεκάρουνε, να δει αν λέγαμε αλήθεια. Το καταλάβατε; Λοιπόν που λέτε μου λέει ο Φέτσης «*δεν ξαναστέλνουμε»* και πράγματι δεν στέλναμε χαρτιά στον Αβέρωφ. Με αποτέλεσμα στις συσκέψεις για την ασφάλεια που καναν με τον…..μαζί, ο Αβέρωφ ανενημέρωτος. Όλα κενό γιατί στον Ντάβο δεν στέλναμε τίποτα, στο ΓΕΣ στα δεύτερα γραφεία…….

Κ. Στο Ντάβο γιατί δεν στέλνατε;

Α. Δεν είχαμε εμπιστοσύνη στους χουντικούς. Στο Καζακέα που ήταν δεύτερο γραφείο τότε, χουντικοί, δεν τους είχαν αντικαταστήσει, δεν στέλναμε τίποτα….Με λίγα λόγια εμείς δεν στέλναμε ούτε στον Αβέρωφ, μόνο στον Αβέρωφ στέλναμε μέχρι εκείνη την εποχή. Αλλά αφού ο Φέτσης διαπίστωσε ότι διαρρέουν από τον Αβέρωφ…..

Κ. Και από ποιόν παίρνατε οδηγίες;

Α. Από τον Καραμανλή και το Ράλλη. Λοιπόν κόψαμε τον Αβέρωφ με αποτέλεσμα στις συσκέψεις, ανενημέρωτος, να συζητούν θέματα ασφαλείας που τα ήξερε ο Ράλλης και λοιπά, αυτός τίποτα. Μου στέλνει λοιπόν μια ωραία πρωία δύο άτομα. Ο ένας ήταν ο διευθυντής του Τοσίτσειου Ιδρύματος, πρωτοπαλίκαρα. Τον ένα τον ήξερα. Και μου λέει «*ερχόμαστε από τον Αβέρωφ*» βγάζει και την κάρτα του «*ξέρεις, σε όλες τις συσκέψεις του Καραμανλή είναι ανενημέρωτος ο Αβέρωφ, γιατί ο Φέτσης δεν τον ενημερώνει*». Τα θέματα ασφαλείας της Ελλάδος τα είχα εγώ. Δεν ενημερώνεται λοιπόν με αποτέλεσμα εκτός του ότι ξεφτιλίζεται, οι μετοχές του Ράλλη να ανεβαίνουν και εδώ παίζεται το παιχνίδι της διαδοχής. Και μου λέει *«αυτό που θέλει ο Αβέρωφ από εσένα, μην ξαναδώσεις τις πληροφορίες σου στο Φέτση, αλλά κατευθείαν εδώ»*. Λέω «*τι είναι αυτό το πράγμα;». «Ναι»* μου λέει «*γιατί έτσι κι έτσι. Και ό,τι θέλεις, το βράδυ πάρε τον τηλέφωνο και θα σου το πει. Αλλά πρέπει να γίνει πρωθυπουργός*». Τους λέω «*εσείς δεν καταλάβατε ότι έχω φαντάρους. Ταγματάρχης είμαι ρε και κάθομαι κλαρίνο. Έχω ιεραρχία, έχω αρχηγό, έχω υπαρχηγό. Αν δεν έχετε εμπιστοσύνη στο Φέτση, γιατί δεν τον βγάζετε;»*. «*Δεν είναι θέμα του αυτού»* και λοιπά. Τους λέω «*φύγετε από εδώ να μην σας πετάξω. Φύγετε από εδώ*». Τους πέταξα πυξ- λαξ λοιπόν και κατευθείαν πάω στο Φέτση, απάνω, στο γραφείο του. Του λέω «*κύριε Αρχηγέ έτσι κι έτσι. Πάρτε και το μπιλιετάκι με τα τηλέφωνα, πάρτε τα όλα». «Τι λες»* μου λέει «*ρε Γιάννη. Έπρεπε να τους δουλέψεις. Τι τους είπες;»,* τους είπα «*φύγετε και πάω στο Φέτση'». «Δεν έπρεπε»* μου λέει.

Κ. Γιατί τον Φέτση τον είχε βάλει ο Καραμανλής εκεί, του είχε απόλυτη εμπιστοσύνη. Και ο Καραμανλής τέτοια παιχνίδια δεν έκανε, ήταν πρώτο βιολί.

Α. Όχι. Λοιπόν σε τρεις μέρες ήρθε η μετάθεση. Κι ας είχαμε επερωτήσεις από την Ένωση Κέντρου, από το ΠΑΣΟΚ, χαλασμός κυρίου. Διότι με διώξανε χωρίς να το θέλει ο Φέτσης. Τότε, τώρα δεν ξέρω, και επί Παπανδρέου για να πάει ένας αξιωματικός έπρεπε να του γίνει πρόταση, το ίδιο και για να φύγει. Έπρεπε δηλαδή ο Αρχηγός να προτείνει ότι «ο Αλεξάκης αποδεσμεύεται και τοποθετείστε τον όπου θέλετε». Χωρίς την έγκριση του αρχηγού της ΚΥΠ αλλά εκ των άνω, ποτέ δεν είχε γίνει, μόνο στην περίπτωσή μου. Που με έδιωξε ο Αβέρωφ. Τότε παραιτήθηκε ο Φέτσης……

Κ. Έφυγε ο Φέτσης από εκεί; Με τη δική σου μετάθεση; Όσο ήσουν εκεί τον πρώτο καιρό μετά τη δικτατορία η εκτίμησή σου ποια είναι, κινδύνευε όντως η δημοκρατία στην Ελλάδα πάλι;

Α. Απόλυτα. Λέω πάντα ότι τη δημοκρατία στην Ελλάδα μετά την κράτησαν δύο, ο Φέτσης και ο Παναγούλης. Πρώτος ο Παναγούλης και μετά ο Φέτσης με την ΚΥΠ.

Κ. Γιατί το λες αυτό;

Α. Γιατί η ΚΥΠ της Ελλάδος ήταν ο Παναγούλης.

Κ. Γιατί το λες αυτό;

Α. Γιατί η Ελλάδα τότε δεν είχε εμπιστοσύνη σε κανένα. Όλοι ήμασταν διφορούμενοι, ερμαφρόδιτοι, τα είχαμε παίξει με τη χούντα, και με τους δημοκρατικούς και με όλα. Όλοι. Τότε τι κλίμα επικρατούσε: δεν είχαμε εμπιστοσύνη ο καθένας μας σε κανένα.

Κ. Και ο Αλέκος τι ρόλο έπαιζε;

Α. Ήταν αναμφισβήτητα αντιστασιακό και δημοκρατικό πρόσωπο και όλη η Ελλάδα που είχε πληροφορίες εναντίον της χούντας, σε ποιόν θα τις δώσει με σιγουριά; Στον Παναγούλη. Και ο Παναγούλης στον Αλεξάκη και τον Φέτση. Και έτσι σώσαμε την κατάσταση. Που δεν έχουν γραφτεί αυτά. Έτσι. Ο Φέτσης και ο Παναγούλης μου είχε απόλυτη εμπιστοσύνη, ήταν φίλος μου. Στενός φίλος, καρδιακός. Εγώ τον Στάθη δεν τον ήξερα, πήγαινα στο γραφείο του μας έφερνε τον καφέ ο Στάθης.

Κ. Πού τον είχες γνωρίσει τον Αλέκο;

Α. Όταν πήγε να σκοτώσει τον Παπαδόπουλο, τα εκρηκτικά τα πήρε από την κυπριακή πρεσβεία.

Κ. Γνωστό.

Α. Στην κυπριακή πρεσβεία εργαζόταν η γυναίκα μου, μέχρι πρότινος. Στη γυναίκα μου λοιπόν, κάνα δυο φορές είχαμε πει με μια μου εξαδέλφη, η οποία ήταν στενή φιλενάδα με την καλή έννοια του Παναγούλη, με παρακάλεσε να ανοίξω, ήξερε τα πιστεύω μου και της γυναίκας μου τα πιστεύω, το διπλωματικό σάκο και θα έρθει κάποιος Φιλίππου ξέρω γω να πάρει το δέμα.

Κ. Ένα λεπτό, δεν το κατάλαβα. Λες για το 1968. Σε παρακάλεσε μια εξαδέλφη της γυναίκας σου…..

Α. Σιγά- σιγά, δική μου εξαδέλφη. Ότι έτσι και έτσι ότι «*θα είναι κάτι δέματα αντιστασιακά»*, δεν μου είπε για βόμβες, «*κάτι δέματα*», δύο φορές, *«και αν είναι δυνατόν ποιος θα ανοίξει το διπλωματικό σάκο, κάποιος έμπιστος να τα δώσει*». Ρώτησα εγώ πως ανοίγει ο διπλωματικός σάκος, όποτε ερχόταν κάποια υπάλληλος τον άνοιγε, δηλαδή χωρίς αρμοδιότητα κάποιου που θα έχει δουλειά. Είπα λοιπόν στη γυναίκα μου «*έτσι κι έτσι»* χωρίς να ξέρω τι είχε ο σάκος μέσα, ότι «*θα έρθει κάποιος…. Κοίταξε εκεί το δέμα, μη σε*

δουν και πολλοί, να το δώσεις αμέσως να μη γίνει σούσουρο». Και πράγματι δυο φορές ήρθαν και πήραν το δέμα και το άφησε η γυναίκα μου.

Κ. Και η εξαδέλφη σου πού τα ήξερε αυτά;

Α. Αφού ήταν στου Παναγούλη την ομάδα; Φυλακή έκανε και αυτή.

Κ. Ποια είναι;

Α. Η Δέσποινα Ανδρουλάκη. Φυλακή έκατσε και αυτή ενάμιση χρόνο.

Κ. Αυτό δεν το έχεις πει ποτέ.

Α. Μετά τη δικτατορία λοιπόν…….

Κ. Δηλαδή τα εκρηκτικά που έστειλε ο Γεωργάντζης από κάτω στον Αλέκο….

Α. Δεν ήξερα εγώ πως ήταν εκρηκτικά, έτσι;

Κ. Δεν το ήξερες ούτε εσύ ούτε η γυναίκα σου. Ανοίγει το σάκο η γυναίκα σου, με την προτροπή μέσω εσού, της εξαδέλφης σου της Ανδρουλάκη, Ανδρουλάκη είπες;

Α. Ναι, τώρα θα σας γελάσω, μην το γράψετε ότι είναι Ανδρουλάκη γιατί δεν ξέρω αν μου το είπε η Ανδρουλάκη ή αν μου το είπε κάποιος από την ΚΥΠ. Δεν είμαι βέβαιος, δεν θέλω να πω λάθος.

Κ. Και πάει και τα παραλαμβάνει ο Αλέκος.

Α. Ο Αλέκος, με ψευδώνυμο.

Κ. Ένας δικός του εδώ. Και εξαιτίας αυτού του θέματος στη συνέχεια γνωρίζεις τον Αλέκο.

Α. Όταν έγιναν οι ανακρίσεις για τον Παναγούλη, γράψανε ποιος του τα έδωσε. Διακριτικά τον πιάσανε αυτόν, δεν ξέρω ποιος είναι. Και λέει κάποιον και μια ξανθιά «έτσι κι έτσι». Και μάλιστα λέει αυτός στην ανάκριση «*μάλιστα όταν μου το έδινε το δέμα είπε ότι είναι βαρύ 'πρόσεξέ το γιατί έχει βόμβες'*», το είπε στην τύχη έτσι. Για καλαμπούρι δηλαδή. Ούτε αυτός ήξερε ούτε εγώ ήξερα. Μεσάνυχτα. Όταν βγήκε ο Παναγούλης, έγινε η μεταπολίτευση, να πάει να γνωρίσει τη γυναίκα μου. Και ήρθε στο σπίτι και μας γνώρισε. Και από τότε, το 74, δύο χρόνια μέχρι που πέθανε, αδέρφια με τον Αλέκο. Αδέρφια στις δημοκρατικές του δραστηριότητες και στην προσπάθειά του να κρατήσει το καθεστώς της δημοκρατίας. Και επειδή δεν είχε όργανα, δεν είχε αστυνομίες και λοιπά, είχε μόνο εμπιστοσύνη στον Αλεξάκη και στον Φέτση. Ό,τι πληροφορία είχε μας φώναζε. Και την πληροφορία «της πυτζάμας», την πρώτη την πήραμε από τον Παναγούλη.

Κ. Στον οποίο ποιοι πήγαιναν και του λέγανε;

Α. Όλος ο ελληνικός λαός που είχε πληροφορίες. Θυμάμαι μια φορά με φώναξε, ήταν μια κάρτα, ένα καρτ-ποστάλ, και ήταν τα γραμματόσημα και μου λέει «*με πήραν τηλέφωνο να ξεκολλήσω τα γραμματόσημα προσεκτικά και μου έχουν πληροφορία από κάτω*» και ξεκολλήσαμε τα γραμματόσημα και ήταν η πληροφορία από κάτω.

Κ. Πήγε τσάμπα όμως.

Α. Τελείως. Θέλω να πω ότι η δημοκρατία που έχουμε, το λέω και το τονίζω, την οφείλουμε στον Παναγούλη. Κανείς μας δεν είχε τέτοια πληροφόρηση μετά τη δικτατορία, όλοι ήμαστε φαύλος κύκλος, φύρδην μίγδην. Κανείς δεν είχε εμπιστοσύνη. Σε ποιόν;

Κ. Πιστεύεις στρατηγέ, μια και αναφερόμαστε στον Αλέκο, ότι τον σκότωσαν ή ήταν ατύχημα;

Α. Κοιτάξτε να δείτε. Είχα πάει και σε ανακρίσεις τότε στον Βερυβάκη, είχα τότε υποψίες, χωρίς …..το 'ξερε βέβαια τότε και ο Παναγούλης και η μάνα του και λοιπά, διότι είχε μεγαλεπήβολα σχέδια ο Παναγούλης. Μεγαλεπήβολα σχέδια, δηλαδή παράδειγμα, μου έλεγε στα εθνικά θέματα ήθελε να ξεσηκώσει τους Κούρδους. Μου λέει πως θα ξεσηκώσουμε τους Κούρδους εναντίον της Τουρκίας για να κερδίσουμε το κυπριακό; Για να εξασθενίσουμε τη δύναμή της, να ξεσηκώσουμε τους Κούρδους. Και μάλιστα θυμάμαι τότε που μου έλεγε για κάποιο παπόρι που θα έστελνε στον Εύξεινο Πόντο με όπλα στους Κούρδους, στη Μαύρη Θάλασσα κάπου. Τέτοιες ενέργειες, γι' αυτό όταν σκοτώθηκε πήγε το μυαλό μου σε αυτές του τις διεργασίες. Σε αυτές του τις διεργασίες.

Κ. Τότε ήταν…. του Σήφη του Βαλυράκη με τη βαλίτσα με τα όπλα;

Α. Όχι. Ο Βαλυράκης ήταν επί χούντας, τώρα μιλάμε για μετά τη χούντα.

Κ. Όχι, μετά τη χούντα λέω. Δεν είχαν πιάσει το Σήφη το Βαλυράκη με μια βαλίτσα με όπλα;

Α. Από τη Ρόδο. Α δεν το ξέρω. Α ναι, δεν τα θυμάμαι.

Κ. Δεν είχε να κάνει αυτό με τον Αλέκο.

Α. Όχι, δεν ήξερα τίποτα. Εγώ ήξερα ότι ο Παναγούλης προκειμένου να …..τα εθνικά θέματα, γι' αυτό σου λέω μεγάλο το μυαλό του, και πάντα έλεγα, «πάντα μεγαλεπήβολα τα σχέδια και βλέπεις και πολύ μακριά», και είχε και παλικαριά και θα σας πω για την παλικαριά του δυο λέξεις. Περίμενε το αρχείο του πραξικοπήματος από την Κύπρο.

Κ. Ποιο αρχείο πραξικοπήματος;

Α. Πληροφορίες, έγγραφα που αφορούσαν το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου. Δεν ξέρουμε που πήγαν, ήρθαν-δεν ήρθαν, κανείς δεν ξέρει από πού θα τα έπαιρνε αλλά μου λέει «*τα περιμένουμε»*. Και μάλιστα μου 'λεγε «*Γιάννη*» μου 'λεγε *«μόλις έρθουνε θα σε φωνάξω να τα ανοίξουμε μαζί».* Τέτοια λοιπόν

πράγματα, τέτοια στοιχεία δικαιολογούν μια δολοφονία. Γι' αυτό πήγε το μυαλό μου…Έτσι πήγαινα εγώ, αλλά δεν είχα στοιχεία, δεν είχα τίποτα.

Κ. Και για το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου δεν είναι τίποτα κρυφό πια;

Α. Μα τότε μιλάμε το 75-76, μου 'λεγε «*Γιάννη περιμένω δυο μπαούλα»* ή ξέρω γω μου 'λεγε για ένα πλοίο «*πρέπει να ξεσηκώσουμε τους Κούρδους εναντίον της Τουρκίας»*.

Κ. Για το αρχείο της ΕΣΑ που τόσα είχαν γραφεί;

Α. Θα σας πω και γι' αυτό. Ο Παναγούλης, μεγάλη η παλικαριά του. Όταν με έδιωχνε ο Αβέρωφ, τον πήρε τον Αβέρωφ και η μετάθεση….. «*ξέρετε δεν πάει πουθενά*».

Κ. Η μετάθεση ποια;

Α. Η δικιά μου, το 76. Τον πήρε ο Παναγούλης τον Αβέρωφ και του λέει «*ο Αλεξάκης δεν πάει πουθενά. Ποιόν έχετε εδώ να κρατάει τα μπόσικα; Ποιόν έχετε να ασχολείται; Σε ποιόν έχετε εμπιστοσύνη; Έναν έχετε και τον διώχνετε»*. Του λέει του Αβέρωφ «*θα σε εξοντώσω. Θα ξυπνήσεις μια μέρα και τα αρχεία που μου απαγόρεψες θα τα δεις αυτοκόλλητα στους δρόμους»*. Εν πάση περιπτώσει……

Κ. Όχι εν πάση περιπτώσει γιατί είχε γραφτεί τότε ότι τα αρχεία του Παναγούλη εκθέτουν τον Αβέρωφ.

Α. Λέω θα σου πω πρώτα την παλικαριά και μετά θα σου πω για τον Αβέρωφ. Λέει λοιπόν «*Αλεξάκη δεν θα πας στη μετάθεσή σου»* που ήταν για τη Φλώρινα.

Κ. Σου είπε ο Αλέκος.

Α. Λέω *«άμα δεν πάω θα μπω στη φυλακή». «Θα μπεις»* μου λέει *«στη φυλακή θα μπεις»*. Του λέω «*κοίταξε να δεις, εγώ μπήκα μια φορά στην φυλακή, να μπω δεύτερη δεν το μπορώ. Εγώ δεν είμαι Παναγούλης, μην μας παίρνεις όλους σαν τον Παναγούλη». «Δεν θα μπεις και εγώ είμαι εδώ»* μου λέει. Μετά πέθανε. Μετά το σκοτωμό του, έφυγα και εγώ. Αλλά μέχρι τότε δεν έφευγα.

Κ. Πόσο άργησες, πόσο καθυστέρησες;

Α. Με αυτά, καμιά βδομάδα, δέκα μέρες. Αλλά πάει ο Παναγούλης. Και μάλιστα τόσο με αγαπούσε που ήθελε να ανταλλάξει τα αρχεία για να μη φύγω.

Κ. Ποια αρχεία;

Α. Της ΕΣΑ που μου λέτε τώρα.

Κ. Που εκθέτουν τον Αβέρωφ;

Α. Δηλαδή θα του τα έδινε και του λέω «*μην το κάνεις, θα πάω στη Φλώρινα, θα πάω στη Σιβηρία αλλά δεν θα τα δώσεις». «Θα τα δώσω»* μου λέει *«διότι η δημοκρατία θέλει πέντε ανθρώπους σαν κι εσένα να κρατάει τα μπόσικα, εμπιστοσύνης»*.

Κ. Αρχεία τα οποία εκθέτανε τον Αβέρωφ. Το ρόλο του πού; Στο κυπριακό προφανώς και με τη χούντα.

Α. Τα αρχεία της ΕΣΑ. Αυτά με έχουν κατηγορήσει ότι εγώ τα έδωσα στον Παναγούλη. Δεν είναι έτσι. Τα αρχεία τα βρήκε ο Παναγούλης μόνος του.

Κ. Τα έκλεψε από το Σπανό, από πού τα έκλεψε;

Α. Ναι. Αλλά εμένα κατηγόρησε ο Αβέρωφ ότι, αντί να τα δώσω στην ΚΥΠ, για να δικαιολογήσει μετά τη μετάθεσή μου, αν το θέλετε και μου έκανε ανακρίσεις.

Κ. Σε ανέκρινε για να…..

Α. Όχι εμένα αλλά έκανε ανακρίσεις στην ΚΥΠ. Εμένα δεν είχε την τόλμη να με φωνάξει για ανάκριση, αλλά έκανε ανακρίσεις, βγάλανε πορίσματα.

Κ. Γι' αυτά τα αρχεία.

Α. Γι' αυτά τα αρχεία γιατί σας λέω με κατηγόρησε ότι αντί να τα δώσω στην ΚΥΠ, εγώ τα βρήκα, τα έδωσα στον Παναγούλη.

Κ. Τα είχες βρει εσύ όμως;

Α. Όχι, ο Παναγούλης τα βρήκε.

Κ. Πού τα είχε βρει;

Α. Από το σπίτι του Χατζηζήση.

Κ. Που σημαίνει ότι είχε κάνει επιχείρηση και τα είχε κλέψει από το σπίτι του;

Α. Ναι.

Κ. Αυτό που είχε γραφεί λοιπόν στις εφημερίδες αληθεύει έτσι;

Α. Ναι.

Κ. Και τι αρχεία ήταν αυτά;

Α. Εγώ τα είχα δει, μου τα είχε δείξει. Και γι' αυτό γνωρίζω ότι οι ναυτικοί στο κίνημα του ναυτικού που είχαν συλληφθεί στο ΕΑΤ-ΕΣΑ, όλοι γράφανε τα άντερά τους. Τα πάντα, ό,τι ήξεραν και δεν ήξεραν, τα γράφανε.

Κ. Γνωστό είναι αυτό.

Α. Και γι' αυτό ο Παναγούλης με το πολύ νιονιό μου λέει «*Αλεξάκη, όλα θα τα δώσω εκτός από τους ναυταίους, για να μην τους εκθέσω»*.

Κ. Μα δεν ήταν άγνωστο ότι οι αξιωματικοί του κινήματος τα κατάθεταν όλα. Αφού ήταν και γραμμή μεταξύ τους. Κάτι μου κρύβεις Γιάννη.
Α. Όχι, δεν το ξέρω, αυτό πρώτη φορά το ακούω ότι είπαν να τα πούνε όλα. Να καταδώσουν και εμένα και τον άλφα και το βήτα…δεν το ξέρω αυτό. Πρώτη φορά το ακούω. Εγώ λέω ότι ο ένας κατέδιδε τον άλλο, όχι σε μαρτυρικές καταθέσεις, διότι τα αρχεία του ΕΣΑ δεν ήταν μαρτυρικές καταθέσεις……
Κ. Ήταν αυτά που οι ίδιοι γράφανε…..
Α. Χειρόγραφα μόνος του κι έτσι ήταν και οι καταθέσεις του όταν…για τον Αβέρωφ, χειρόγραφα. Εντάξει, χειρόγραφα, δηλαδή ο Κολοκυθόπουλος, ο Σταθόπουλος ξέρω γω, έγραφε μόνος του, μόνος του χωρίς να τον πιέσουν. Όπως μου δίνανε και εμένα, σας είπα πως μου δώσανε μόλις πήγα, ένα πάκο χαρτιά, μολύβι και μου είπαν «*γράψε τα πάντα που ξέρεις*»; Αυτοί νόμιζαν ότι ……..
Κ. Στρατηγέ εγώ θα κάνω το δικηγόρο του διαβόλου για το κίνημα του ναυτικού. Θα σου πω το εξής; οι αξιωματικοί του κινήματος του ναυτικού που είχαν συλληφθεί κατέθεταν στον Σκεμπέα αλλά και πριν το Σκεμπέα καταθέτανε και γράφανε τα πάντα για όλους, όσους ήταν μυημένοι στο κίνημα διότι, κάτι τέτοιο είχε κυκλοφορήσει. «*Πέστε τα όλα*» λέγανε «*ώστε να είναι τόσοι πολλοί οι μυημένοι και οι κινηματίες για να σταματήσουν τις συλλήψεις*».
Α. Δεν το ξέρω. Αυτό πρώτη φορά το ακούω. Δεν μιλάω λοιπόν για το Σκεμπέα εγώ, αλλά μιλάμε για χειρόγραφα. Του Σκεμπέα υπάρχει γραφέας, γραμματέας και τα γράφει. Αυτά που είχε ο Παναγούλης ήταν χειρόγραφα σημειώματα και έγραφαν «*σημείωμα*» από πάνω, κι έγραφε «*μυήθηκα στο κίνημα του ναυτικού γι΄αυτό, είμαι αυτός, αρχηγός ήταν εκείνος*..» αυτά. Αυτά ήταν τα αρχεία. Λοιπόν εγώ ξέρω στις συνωμοσίες δεν μαρτυρούμε. Αυτοί λοιπόν τα μαρτύρησαν όλα. Τουλάχιστον από αυτά που είδα.
Κ. Πως το εξηγείς αυτό;
Α. Α, δεν ξέρω αν ήταν γραμμή, αποκαλύπτομαι και χίλια συγγνώμη.
Κ. Αν ήταν γραμμή, προς τι τα βασανιστήρια αρκετών από αυτούς;
Α. Γιατί, δεν ξέρω γιατί.
Κ. Στρατηγέ κίνημα δεν έγινε, έγινε το «ΒΕΛΟΣ» όμως. Ποια η γνώμη σου για το κίνημα και την οργάνωσή του;
Α. Για το ναυτικό; Για το ναυτικό ήταν μια αξιόλογος και αξιέπαινος πράξις, μια πολύ καλή συνωμοσία, πλην όμως δεν ήταν συνωμοσία. Τα λέγανε στα σπίτια, τα λέγανε στον κόσμο, τα λέγανε στις γυναίκες τους, τα λέγανε στα παιδιά τους και τα ήξεραν. Δεν ήταν συνωμοσία.
Κ. Πως το εξηγείτε;
Α. Έτσι ήταν η νοοτροπία. Δεν είχαν …γιατί η συνωμοσία ήταν ταλέντο. Όπως είπα για τον Ιωαννίδη ότι ήταν ραδιούργος, μηχανορράφος, συνωμότης. Αυτά είναι ταλέντα. Δεν μπορεί να είμαι εγώ συνωμότης και ο Ιωαννίδης το ίδιο. Αυτός ήταν ταλαντούχος στη συνωμοσία, στα άλλα ήταν σκράπας. Κάθε ένας είναι με τα στοιχεία του τα καλά. Λοιπόν οι ναυτικοί δεν είχαν το τάλαντο αυτό της συνωμοσίας και προς τιμήν τους γιατί ήταν καλοί επαγγελματίες, καλοί αξιωματικοί, καλοί πατριώτες, τη συνωμοσία δεν την χρειαζόντουσαν.
Κ. Σου είχαν φέρει όρκο να υπογράψεις για το κίνημα;
Α. Όχι. Εγώ σας επαναλαμβάνω τα του κινήματος του ναυτικού, Περίδης – Μουστακλής ή μάλλον Μουστακλής – Περίδης. Μέχρι τότε. Η συνωμοσία που λέτε είναι θέμα ταλέντου.
Κ. Να γυρίσουμε λίγο στον Αλέκο τον Παναγούλη γιατί του το χρωστάμε. Είπες ότι είχε βρει τα αρχεία της ΕΣΑ. Από πού τα είχε βρει;
Α. Είπαμε ότι από την οικογένεια, από το σπίτι του Χατζηζήση.
Κ. Αυτά τα αρχεία τι περιλάμβαναν;
Α. Διάφορα.
Κ. Σου τα είχε δείξει.
Α. Ναι, δεν τα θυμάμαι όλα. Θυμάμαι ότι είχε επιστολές του Τσάτσου, του ….πολλές επιστολές προς τον Χατζηζήση, προς το ΕΑΤ-ΕΣΑ, θυμάμαι ότι είχε τα σημειώματα του Αβέρωφ.
Κ. Ποια σημειώματα του Αβέρωφ;
Α. Όταν τον πιάσανε για το κίνημα του ναυτικού, τον βάλανε και αυτόν και έγραψε. Τα χειρόγραφά του, τα χειρόγραφα μιλάω εγώ, δεν μιλάω γι' αυτά που έγραφε ο άλλος.
Κ. Όπου; Τι έγραφε ο Αβέρωφ;
Α. Ε, δεν τα….πολλά, πολυσέλιδα. Να κάτσω να τα διαβάσω; Εγώ τότε έφευγα και δεν είχα χρόνο….
Κ. Τι άλλα είχε εκτός του κινήματος;
Α. Πολλών που είχαν κρατηθεί στο ΕΑΤ-ΕΣΑ. Εκτός από τους ναυτικούς έχουν κρατηθεί και άλλοι. Όλων αυτών τα είχε.
Κ. Άρα δηλαδή ο Χατζηζήσης είχε κρατήσει όλα, όχι τις καταθέσεις, τα χειρόγραφα των κρατουμένων στην ΕΣΑ, τα οποία γράφανε με βασανιστήρια ή χωρίς βασανιστήρια εκείνα τα χρόνια της δικτατορίας…..
Α. Έτσι ναι. Αν είχαν βασανιστεί πιο μπροστά και μετά τα γράψανε, αυτό δεν το ξέρω. Αλλά αυτά τα γράφανε καλογραμμένα, καλλιγραφία, ωραία, φαινόταν ότι τα γράφανε με την ησυχία τους.

Κ. Αυτό τι λέει σε σένα στρατηγέ;

Α. Πολλοί βασανίστηκαν που λέτε, και μετά σου λέει «*προκειμένου να μας κάνουν τα ίδια, κάτσε να τα γράψουμε*», ή ήταν γραμμή αυτό που λέτε εσείς…..δεν το ξέρω. Αν ήταν γραμμή αυτό, προς τιμήν τους. Ότι τήρησαν τη γραμμή αυτή, ναι.

Κ. Αυτό που σου είπα νωρίτερα στρατηγέ ότι ο Σταματελόπουλος……

Α. Δεν ξέρω για το Σταματελόπουλο τίποτα, ότι είναι θα σας πω εικασίες, αλλά αν θέλετε να σας δώσω το τηλέφωνο του Μενενάκου; Να μάθετε τι εστί Ηλίας Μενενάκος.

Κ. Τι εστί Ηλίας Μενενάκος;

Α. Πραξικοπηματίας. Είναι μες στο βιβλίο.

Κ. Του Κακαουνάκη εννοείς. Πραξικοπηματίας από την οργάνωση των συνωμοτών της 21^{η}ς Απριλίου;

Α. Δεν θυμάμαι σε ποια ομάδα ήταν, νομίζω στου Σταματελόπουλου την ομάδα. Του Σταματελόπουλου την ομάδα.

Κ. Που μετά έγινε αντιχουντικός.

Α. Σε κάποια φάση, όταν ο Ιωαννίδης έκανε το πραξικόπημα κατά του Παπαδόπουλου, ήταν επόπτης στις καταδρομές ο Μενενάκος. Προσπάθησε λοιπόν τότε, αφού πήρε χαμπάρι - δεν το 'ξερε - ότι ο Ιωαννίδης κάνει πραξικόπημα κατά του Παπαδόπουλου, προσπάθησε σαν επόπτης ασφαλείας των καταδρομών που ήταν, να κατευθύνει τις μονάδες κατά του Ιωαννίδη και υπέρ του Σταματελόπουλου.

Κ. Την Κυριακή δηλαδή που έγινε……..

Α. Τη νύχτα που έκανε το πραξικόπημα. Μάλιστα τους είχε μπερδέψει.

Κ. Κατά του Ιωαννίδη και υπέρ του…;

Α. Σταματελόπουλου. Κόντευαν να συλλάβουν και τον Ιωαννίδη. Και αναγκάστηκε να έρθει ο Περδίκης από το Λονδίνο. Ο Ιωαννιδικός. Με τις καταδρομές και τους πεζοναύτες που επηρέαζε σαν επόπτης ασφαλείας, προσπάθησε να τους κατευθύνει, όχι μόνο κατά του Παπαδόπουλου αλλά και του Ιωαννίδη……

Κ. Που υπηρετούσε δηλαδή;

Α. Στη διοίκηση καταδρομών, ειδικών δυνάμεων του ΓΕΣ. Και από εκεί κατηύθυνε τα πράγματα μέχρι που τον μπουζουριάσαν, τον πήρανε χαμπάρι.

Κ. Τον πήγαν που;

Α. Πρώτα στο ΕΑΤ-ΕΣΑ νομίζω και μετά στη Γυάρο.

Κ. Το Μενενάκο;

Α. Το Μενενάκο. Και εκεί γνώρισε το Χαραλαμπόπουλο, έγιναν φίλοι με τον Χαραλαμπόπουλο, με το Μαύρο ήταν φίλοι, τον έβαλε σε θέσεις, τον Παράβα. Με όλους αυτούς είναι φίλοι.

Κ. Ο Σταματελόπουλος ζει;

Α. Δεν το ξέρω. Ο Μενενάκος μας βοήθησε και μετά τη δικτατορία, μετά τη μεταπολίτευση διότι ήξερε από αυτά τα πράγματα. Πρώτον ήξερε πρόσωπα και πράγματα, δεύτερον είχε διασυνδέσεις στις καταδρομές και στο στρατό και μας διευκόλυνε τα μέγιστα. Ήταν από τους ανθρώπους, όπως ήταν ο Στράτος ο Δεμέστιχας ο μακαρίτης, όπως ο Μενενάκος, και λοιπά που ήταν οι αφανείς άνθρωποι στην υπηρεσία μας, που τους είχαμε εμπιστοσύνη. Έτσι επειδή και οι υπηρεσίες τότε δεν ήσαν εξυγιασμένες, κάναμε ανορθόδοξα πράγματα. Ο Μενενάκος λοιπόν προς τιμήν του προσέφερε.

Κ. Ο Γκιόκεζας σου λέει τίποτα;

Α. Ο Γκιόκεζας ήταν του ναυτικού.

Κ. Σου λέει σε σχέση με το Σταματελόπουλο και το Μενενάκο;

Α. Όχι, δεν ξέρω. Ξέρω ότι ο Γκιόκεζας έχει γράψει και για μένα στην κατάθεσή του.

Α. Το όνομα Πετρόπουλος;

Α. Όχι δεν τους ξέρω.

Κ. Το όνομα Κιοσσές;

Α. Από τις εφημερίδες αυτά όλα.

Κ. Τι σου θυμίζει;

Α. Τίποτα, αυτά που λένε, με τη χούντα δεν ήταν;

Κ. Ξέρεις ότι ο Κιοσσές ήταν ενημερωμένος στο κίνημα του ναυτικού;

Α. Όχι. Εγώ τους ναυταίους, μετά που βγήκαμε από τη φυλακή, ο Σταθόπουλος και ορισμένοι άλλοι με πήραν τηλέφωνο και συνδεθήκαμε. Αυτοί με ήξεραν, εγώ δεν τους ήξερα. Αυτοί ήξεραν που θα έρχονταν στη Σύρο με τα βαπόρια.

Κ. Με το Βαρδάνη γνωρίζεσαι;

Α. Από παλιά. Από τη Σχολή Ευελπίδων. Είναι μια τάξη μεγαλύτερος από εμένα.

Κ. Είχατε κάνει μαζί στην Κύπρο;

Α. Ναι, αλλά όχι δεν υπηρετήσαμε μαζί. Ήταν και αυτός εκεί πέρα, όχι μαζί-κοντά μου

Κ. Τον Βαρδάνη γιατί τον απέταξαν;

Α. Δεν το ξέρω. Νομίζω πως…..ως προς τη δικτατορία, ή για το «ΑΣΠΙΔΑ»;

Κ. Για το «ΑΣΠΙΔΑ». Ήσασταν στην ίδια κατηγορία;

Α. Ναι, ναι, στην ίδια κατηγορία. Γιατί εγώ δεν απετάχθην; Με απασχόλησε και εμένα.

Κ. Πες μου γιατί.

Α. Εγώ όταν έφυγα από το Ηράκλειο και πήγα την 21η Απριλίου στη Μακεδονία, περίμενα να αποταχθώ. Και γι' αυτό και δεν μου δίνανε και δουλειά, δηλαδή εκτός του ότι δεν μου ανάθεσαν τίποτα, όταν έφευγες, όταν έφευγε π.χ. ο Αντώνης με άδεια, μου λέγανε «για δέκα μέρες αντικατέστησέ τον και μετά πήγαινε στον άλλον», έτσι. Σε κάποια φάση λοιπόν έρχεται ο Συνταγματάρχης και μου λέει «*Αλεξάκη είσαι τυχερός διότι ο Παπαδόπουλος απεφάσισε να αποστρατευθούν οι εμπλεκόμενοι στον «ΑΣΠΙΔΑ» από λοχαγούς και πάνω*». Εγώ ήμουν ο πρώτος υπολοχαγός. Και μου λέει «*τη γλίτωσες Αλεξάκη*».

Κ. Με την συντακτική πράξη, κάποια συντακτική πράξη.

Α. Αποστρατεύσανε από λοχαγό και πάνω. Εγώ ήμουν ο πρώτος υπολοχαγός του Ελληνικού Στρατού.

Κ. Γιάννη, τι έγιναν τα αρχεία της ΕΣΑ που λέγαμε νωρίτερα;

Α. Πρέπει να τα έχει ο Στάθης, ό,τι πρόλαβε και δεν εκλάπη ξέρω γω. Γιατί ο Παναγούλης είχε και ταινίες που δεν υπάρχουν. Ο Παναγούλης είχε ένα σωρό ταινίες, τα φέρνανε, της ΚΥΠ. Είχε που λέτε και πολλές μαγνητοταινίες, δηλαδή εκεί που παρακολουθούσε τα τηλέφωνα, δεν τα παρακολουθούσε σε κασετάκια τέτοια.

Κ. Και τι τα έχει κάνει τώρα ο Στάθης αυτά;

Α. Δεν ξέρω αν αυτά τα βρήκε ο Στάθης …. αυτά τα τελευταία, δε νομίζω ότι ο Αλέκος ο Παναγούλης τα έλεγε παντού……

Κ. Τα είχε στο γραφείο…..θα του τα κλέψανε.

Α. Ναι, ναι, του κλέψανε πολλά.

Κ. Πάμε πίσω λιγάκι στον Αλέκο τον Παναγούλη…….

Α. Λίγο για το Στάθη που λέγαμε. Εγώ νομίζω ότι μετά τον Αλέκο τον Παναγούλη, ο δεύτερος αντιστασιακός ήταν ο Στάθης, παρά την ηλικία του, η καρδιά του το 'λέγε.

Κ. Ο Στάθης έχει κρατήσει μια καθαρότητα η οποία είναι και σπάνια. Κλώτσησε και τις δόξες και τις τιμές και τα αξιώματα, όλα αυτά.

Α. Όλα αληθινά.

Κ. Τον αδελφό τους, τον Γιώργο, τον αξιωματικό, τον είχες γνωρίσει; Έμαθες ποτέ σου ποιος τον σκότωσε; Πώς σκοτώθηκε;

Α. Κοιτάξτε να δείτε, σε κάποια φάση ο Κουτσόγιωργας είχε δώσει εντολή στην ΚΥΠ να ασχοληθώ. Και πράγματι ασχολήθηκα και ενημέρωσα το Στάθη. Από την προπέλα, έπεσε από το φινιστρίνι, έπεσε στη θάλασσα από το φινιστρίνι και έπεσε κοντά στην προπέλα και τον έφαγε η προπέλα.

Κ. Τον βρήκαν;

Α. Όχι.

Κ. Ε τότε πως;

Α. Δεν τον πήραν χαμπάρι όταν έπεσε, τον πήραν χαμπάρι όταν φτάσανε στην …

Κ. Ένα λεπτό, αυτό είναι εκτίμηση, δεν είναι γνώση, δεν είναι πληροφορία.

Α. Μα δεν τον είδε κανείς. Πληροφορία είναι όταν είναι ιδίοις όμασι ή ιδίοις….αυτόν δεν τον είδανε. Τον είχαν μέσα κλειδωμένο, στο φινιστρίνι είδαν ότι είχε σκίσει την κουβέρτα και την είχε δέσει για να πέσει, έτσι; Αυτά είδαν. Και επειδή στο σημείο αυτό ήταν η προπέλα υποθέτουν όλοι, κι εγώ φώναξα και καπετάνιους του καραβιού, η εκτίμησή του αυτή. Η εκτίμηση λέω. Κανείς δεν είδε, κανείς δεν άκουσε. Διότι το πήραν χαμπάρι όχι εκείνη τη στιγμή, αλλά πολύ αργότερα. Όσο τον είχαν κλειδωμένο, όπως και εμείς όταν ήμαστε κρατούμενοι, δεν έρχονταν κάθε τρεις και λίγο.

Κ. Ποιος τον παρέδωσε στο καράβι για να τον φέρουν στην Ελλάδα;

Α. Οι Ισραηλίτες.

Κ. Η κυβέρνηση του Ισραήλ.

Α. Βέβαια.

Κ. Τον είχαν συλλάβει και τον έστειλαν στη χούντα.

Α. Και εγώ σας λέω φώναξα, είναι ενημερωμένος ο Στάθης και το πιστεύει αυτό γιατί μου λέει «*ο μόνος που μου έδωσε αυτήν την πληροφορία για την προπέλα, ήσουν εσύ*». Αλλά εγώ το έψαξα και είχα φωνάξει σας λέω καπετάνιους, ορισμένους ναυτικούς του καραβιού. Ήταν καράβι της γραμμής.

Κ. Και το φινιστρίνι ήταν πρύμα και κοντά στην προπέλα, ε;

Α. Ναι. Ενώ ήταν δεινός κολυμβητής, δεν υπολόγισε την προπέλα. Νόμιζε ότι θα την σκαπούλαρε, θα απομακρυνόταν και λόγω φαίνεται ταραχής, λόγω καιρού….

Κ. Άρα εκτιμάς;

Α. Εγώ δεν εκτιμώ, σας λέω τι μου λέγανε αυτοί, εγώ δεν είμαι ειδικός.

Κ. Άρα εκτιμάς ότι δεν τον σκότωσαν;

Α. Ναι.

Κ. Ενώ αντίθετα τον Μανδηλαρά πρέπει να τον σκότωσαν.

Α. Εκεί δεν ξέρω τίποτα.
Κ. Αυτό που κάνω είναι μια διατριβή/ έρευνα επίσημη, υπό την Πάντειο και σε συνέχεια εκείνου του βιβλίου, στο έχω στείλει, το έχεις;
Α. Όχι.
Κ. Δεν το έχεις; Αφού μου έστειλες γράμμα και μου έλεγες…..
Α. Α, ναι, ναι. Στο Ηράκλειο το έχω. Ό,τι άλλο σκεφτείτε και ό,τι άλλο θέλετε να σας διευκρινίσω ή να σας προσθέσω…..Το Μενενάκο να φωνάξετε, γιατί σας λέω προσέφερε στη δημοκρατία ο Μενενάκος. Μπορεί να ξεκίνησε χουντικός αλλά προσέφερε στη δημοκρατία. Τη δημοκρατία δεν την κράτησε ούτε ο Καραμανλής. Η ΚΥΠ την κράτησε με τον Παναγούλη, κανείς άλλος.
Κ. Οι πληροφορίες δηλαδή του Αλέκου…..
Α. Τις αξιοποιούσαμε εμείς, πέντε άτομα, όλη η ΚΥΠ ήταν χουντικιά. Όλοι χουντικοί. Προσωπικό ιδιωτικό, αστυνομικό και λοιπά. Προσπαθούσαμε να τους διώξουμε σιγά σιγά, αυτά δεν γινόντουσαν από τη μια μέρα στην άλλη. Πέντε άτομα το δουλεύαμε. Στη Θεσσαλονίκη είχαμε φτιάξει ένα κλιμάκιο καλό, δημοκρατικό……
Κ. Ο Αραπάκης σου λέει τίποτα σαν όνομα;
Α. Αυτά που ξέρουν και οι άλλοι.
Κ. Η CIA τότε μετά την μεταπολίτευση συνεργαζόταν μαζί σας, βοηθούσε σε τίποτα; Οι Αμερικανοί, και δεν σου ζητάω να μου πεις πράγματα …εδώ μιλάμε για τη δημοκρατία του τόπου μας.
Α. Εγώ προσωπικά ποτέ δεν συνεργαζόμουν με Αμερικανούς. Εγώ ασχολιόμουν με τη χούντα. Ο Φέτσης…..στη χούντα, την ασφάλεια της πατρίδος της οποίας ο κίνδυνος ήταν μόνο από την χούντα τότε, από πουθενά αλλού. Και εκεί ήταν όλο το βάρος μας και μάλιστα αυτή η αποστολή ήταν εκτός αρμοδιοτήτων της ΚΥΠ, δεν ασχολιόταν ……ασχολιόμασταν παρανόμως αν το θέλετε.
Κ. Γιάννη, θα σου πω κάτι: το 81 με 86-87 έχουμε ΠΑΣΟΚ. Εσύ είσαι στην ΕΥΠ, θυμάσαι ότι κατ' επανάληψη χτυπούσε συναγερμός από το Δροσογιάννη που ήταν Υπουργός Εθνικής Άμυνας, ΑΝΥΕΘΑ ήταν, και το ότι έχουμε κρίσεις και λοιπά;
Α. Αφήστε τα διότι είναι υπερβολές. Εγώ τα κρατούσα και εγώ τα ζούσα.
Κ. Ξέρεις γιατί στο λέω; Γιατί την ίδια περίοδο υπηρετούσα και εγώ στο Β΄ Κλάδο του ΓΕΝ. Λοιπόν, τι γινόταν τότε; Πες μου τη γνώμη σου.
Α. Υπήρχαν κάποιες χουντικές κινήσεις και σας είπα προηγουμένως από την πείρα μου όταν τις κινήσεις αυτές τις ελέγχεις, δεν ανησυχείς.
Κ. Κι έχεις εξουσία, έχεις δύναμη. Αυτό όμως τι σημαίνει; Ότι ο Δροσογιάννης τα έκανε επίτηδες αυτά;
Α. Θα σας πω. Δεν θέλω να κατηγορήσω κανένα γιατί με γράφετε εδώ πέρα και δεν το θέλω. Όπως και ο Χαραλαμπόπουλος στο βιβλίο που γράφει ότι ο πληροφοριοδότης ασχολείτο, έπαιρνε…τον Αρναούτη και ήταν ανακατεμένος στη συνωμοσία και ο Αρναούτης, ο Χαραλαμπόπουλος τα γράφει…..εγώ του τα λεγα. Τον άνθρωπο αυτόν, τον πληροφοριοδότη, εγώ τον έβαζα, εγώ τον παγίδευα, οι κασέτες δικές μου ήταν. Αλλά ο άνθρωπος ήθελε να πάρει λεφτά και έπαιρνε τον Αρναούτη, κι εσείς μπορούσατε να τον πάρετε τον Αρναούτη, κι εγώ.
Κ. Κι έδινε στον Αρναούτη πληροφορίες;
Α. Προσπαθούσε να του εκμαιεύσει ένα ναι, ένα όχι. Τίποτα δεν έλεγε ο Αρναούτης. Τις κασέτες τις είχα εγώ. Και λέει ο Χαραλαμπόπουλος μέσα….τον δούλευαν και τον Χαραλαμπόπουλο. Του μεγέθυναν τα πράγματα…..
Κ. Σαν Υπουργό Εθνικής Άμυνας…
Α. Ε, βέβαια. Και λέει «*ο άνθρωπος τις άκουσε τις κασέτες»*. Μα και εγώ τις άκουγα. Λοιπόν επειδή μιλούσε με τον Αρναούτη ήταν συνωμότης ο Αρναούτης;
Κ. Για ποια περίοδο λες τώρα;
Α. ΠΑΣΟΚ δεν μου είπατε;
Κ. Ότι μιλούσε κάποιος ……
Α. Πληροφοριοδότης.
Κ. Με τον Αρναούτη…..
Α. Διαβάστε το βιβλίο να δείτε. Είναι ανακατεμένος στη συνωμοσία των χουντικών κατά της δημοκρατίας και ο Αρναούτης και ο Βασιλιάς και όλα αυτά τα πράγματα. Διαβάστε το βιβλίο να δείτε. Έλεγε ο πληροφοριοδότης: «*ο Βασιλιάς το ξέρει;», «Ναι, ναι*» έλεγε αυτός. Μπούρδες. Κάτι τέτοια, με ένα «ναι» και με ένα «όχι» γιατί τον πίεζε ο άλλος. Ο άλλος…κοιτάξτε και ο βασιλιάς τώρα….όποιος πάει να του ζητήσει συνάντηση, θα τον δει. Κανένα δεν διώχνει. Το ίδιο και τούτος λοιπόν, και πήγε στον Αρναούτη. Και επικοινωνούσε «*ξέρετε εμείς είμαστε καλά εδώ πέρα και οργανωνόμαστε εδώ»*.Και εμένα να μου τα πουν, τα γράφω στα παλιά μου τα παπούτσια. Του έλεγε ο πληροφοριοδότης, προσπαθούσε να εκμαιεύσει. Εγώ να πάω να πληροφορώ τον Παπανδρέου; Του έλεγα του Παπανδρέου «*μη φοβάσαι*». Ορισμένες φορές λοιπόν τους έλεγα. Π.χ. όλες αυτές οι κινήσεις που γίνανε και πήγαν και καναν επιφυλακή - τα έκανε ο

Δροσογιάννης- οι πληροφορίες ήταν δικές μου. Μου έλεγε ο πληροφοριοδότης μου *«σήμερα μας κάλεσαν σε διάφορα σπίτια, για να κάνουμε την εξόρμηση»*. Εγώ ειδοποιούσα…

Κ. Τι εξόρμηση;

Α. Μαζεύονταν σε διάφορα σπίτια για να κάνουν, να πάνε να καταλάβουν το ΓΕΣ. Και είχα το σχέδιο, το είχα το σχέδιο. Όταν ο πληροφοριοδότης μου, μέσα στις βδομάδες αυτές, δυο πληροφοριοδότες μου….

Κ. Μετά το 81 αυτά.

Α. Ναι, δεν είχα λοιπόν πρόβλημα λοιπόν και τους ρώταγα τι τους λέγανε, μου λέγανε «*μας είπαν να πάμε με πολιτικά, να κρατάμε εκείνα, εγώ στο τάδε σπίτι*». Τα παρακολουθούσα εγώ όλα τα σπίτια. Έλεγα λοιπόν στον Παπανδρέου, θυμάμαι στο σπίτι του Ζιάγκα ήταν μια μέρα και τον ειδοποίησα. Τα άκουσε ο Δροσογιάννης και έλεγα «*δεν θα κάνετε τίποτα γιατί θέλω να δούμε μέχρι που θα φτάσουν»*.

Κ. Στου Ζιάγκα, του γραμματέα;

Α. Ναι. «*Δεν θα κάνετε τίποτα»*. Ο Δροσογιάννης πήγαινε και φώναζε τον αρχηγό του ΓΕΣ κι έκανε συναγερμό και μου έλεγε εμένα ο πληροφοριοδότης μου «*πάμε αλλά μόλις είδαμε το φως και λοιπά, σου λέει 'προδόθηκε το κίνημα' και δεν πήγαμε*».

Κ. Άρα …….

Α. Έκαναν βλακείες οι του Δροσογιάννη για να κρατάει τη θέση του ο Δροσογιάννης, με συγχωρείτε που το λέω, η γνώμη μου είναι αυτή. Να κρατάνε τη θέση τους. Ο Χαραλαμπόπουλος με έβαλε να του το πω. Και αφού τον έπαιρνα από την Κύπρο, διότι τους πληροφοριοδότες τους είχα….δεν θέλανε να ειδωθούν οι πληροφοριοδότες αυτοί όταν έφυγα και πήγα στην Κύπρο, δεν θέλανε να πάνε σε άλλον, ήταν οι χουντικοί έτσι; Που τα λέγανε εμένα και τα έλεγα. Και έλεγα και στον Χαραλαμπόπουλο «*καμία κίνηση»* και αυτός έλεγε «*τι καναν;*». Δεν συμφωνούσα, προσωπική μου άποψη. Όλες αυτές ήταν κινήσεις, ήταν μυήσεις και εν ενεργεία αξιωματικών, αλλά δεν υπήρξε κίνδυνος.

Κ. Ήταν δηλαδή εν ενεργεία αξιωματικοί μετά το 80;

Α. Και εν ενεργεία. Αλλά κίνδυνος υπάρχει όταν έχουν τη δυνατότητα να πάνε να καταλάβουν το ΓΕΣ, όταν έχεις στην κάθε ομάδα από έναν και στα λένε, διότι τους έχεις εμπιστοσύνη, γιατί τους είχα εμπιστοσύνη, δεν ήταν πληροφοριοδότες απλοί, ήταν και φίλοι αν το θέλετε.

Κ. Του στρατού ξηράς;

Α. Του στρατού ξηράς. Δηλαδή π.χ. είχα δύο που είχαμε υπηρετήσει μαζί. Οι οποίοι ήταν δεξιοί αλλά δεν ήσαν χουντικοί. Μυήθηκαν. Μου είπαν «*μου ζητάν να μυηθώ. Να μυηθώ;*» και τους έλεγα «*Βέβαια να μυηθείς»*. Δεν ήταν χουντικοί «*βεβαίως να μυηθείς και μάλιστα να υπερακοντίζεις για να σου έχουν εμπιστοσύνη»*. Έτσι τους έκαμα πληροφοριοδότες.

Κ. Κύριε Αλεξάκη αυτοί οι άνθρωποι, οι πληροφοριοδότες τους οποίους παρότρυνες να μυηθούν σε χουντικές κινήσεις μετά το 81, στη συνέχεια σταδιοδρόμησαν στο στρατό;

Α. Όχι, διότι τους πέταξαν όλους, τους πέταξαν όλους. Καταλαβαίνετε, πήγαν και τους κάρφωσαν και λοιπά. Δυστυχώς. Δώσανε το ήθος τους, τη δημοκρατική τους θα έλεγα υπόσταση, και τίποτα. Γιατί σας λέω τα καναν θάλασσα οι Δροσογιάννηδες και ο Χαραλαμπόπουλος. Τον τιμώ και τον εκτιμώ και τον αγαπώ, αλλά εδώ έκανε λάθος.

Κ. Και εσύ αισθάνεσαι σήμερα μειωμένος απέναντί τους ……

Α. Βεβαίως μειωμένος. Αφού μου έλεγε «*θα επικοινωνήσω με τον Αρναούτη»*.Και μάλιστα μου έλεγε «*παγίδευσε για να έχεις την κασέτα»*. Και παγίδευα εν γνώσει του αυτού του ανθρώπου. Και ήταν φτιαχτή, προσπαθούσε να του εκμαιεύσει. Και τα πήγαιναν τα δεύτερα γραφεία, εγώ τους τα έδινα, και πήγαιναν στον Χαραλαμπόπουλο και λέγανε «*μα, με τον Αρναούτη;…»*.

Κ. Ποιοι ήταν αυτοί; Θα πεις τα ονόματά τους;

Α. Οι πληροφοριοδότες; Ε, να μην τους κάψουμε κιόλας. Ντροπή είναι.

Κ. Εν τούτοις αυτοί δούλεψαν για τη δημοκρατία όπως είπες, δεν τιμήθηκαν…

Α. Αποστρατεύθηκαν κιόλας. Ο ένας ήταν απόστρατος τότε, αυτός που επικοινωνούσε με τον Αρναούτη, και λέει ο Χαραλαμπόπουλος μέσα στο βιβλίο του, το διάβαζα προχθές, «*άκουγα κι εγώ τη συνδιάλεξη και λοιπά»*, και ήταν απόστρατος. Και αληθινά ότι είχε κάτι προβλήματα οικογενειακά και παιδιά και ήθελε λεφτά και προσπαθούσε έτσι.

Κ. Τους προστατεύεις σήμερα μη λέγοντας ονόματά τους; Δεν τους προστατεύεις.

Α. Τους προστατεύω.

Κ. Το αντίθετο κάνεις.

Α. Θα τους πω αν νομίζετε ότι….θα το σκεφτώ.

Κ. Σκέψου το. Εγώ σου λέω δεν τους προστατεύεις.

Κ. Γιατί με τους τρόπους κι αυτοί δούλεψαν για την προστασία…….

Α. Μα κι άλλοι οι ομοϊδεάτες τους θα τους φτύσουν. Αυτό σκέφτομαι.

Κ. Δροσογιάννης, Χαραλαμπόπουλος υπερέβαλαν εαυτούς σαν Υπουργοί Εθνικής Άμυνας με τις κινητοποιήσεις και τους συναγερμούς, ότι κινδύνευε δήθεν η δημοκρατία. Ο Ανδρέας Παπανδρέου τι έκανε;

Α. Κοιτάξτε να δείτε, ο Παπανδρέου εγκλωβιζόταν. Δηλαδή όταν του έλεγε…. φοβόταν και ο Παπανδρέου και τον πήγαινε πάνω για επιφυλακή για να τον σώσει και έλεγε «*να σας δώσω και ένα αυτόματο;*». Μα σας λέω γελοιότητες.

Κ. Ο Μπαρμπαντώνης του έδινε το αυτόματο του Ανδρέα;

Α. Ναι. Και θυμάμαι ήταν ένας σε εκείνο το σπίτι μια φορά «*να σου δώσω και σένα*» και λέει «*θα στο βάλω στον κώλο σου*». Του Μπαρμπαντώνη, του Δροσογιάννη. Και τι ήξερε; Αφού λέει ο Αλεξάκης «*δεν θα κινηθεί άνθρωπος, δεν θα ανάψει φως, δεν θα πάει κανείς*» δεν είναι ο Αλεξάκης κανείς μαλάκας, ολόκληρη ΚΥΠ, να θέλει το αυτόματο!

Κ. Αν ήταν σοβαρή η συνωμοσία;

Α. Ε βέβαια, αν ήταν να είμαι και εγώ μέσα, δεν θα τους το έλεγα. Κάνουνε συναγερμούς μεταξύ τους, κινητοποιήσεις δήθεν για να κρατάνε τα στελέχη τους, τους μυημένους τους εν εγρηγόρσει.

Κ. Τα θυμάμαι. Όπως θυμάμαι και τους πλαστικοποιημένους καταλόγους με τα τηλέφωνα εκείνων που πρέπει να ειδοποιηθούν.

Α. Δεν γίνονται έτσι τα πραξικοπήματα.

Κ. Πες μου σήμερα πως αισθάνεσαι μετά από είκοσι χρόνια που ήσουν στην ΚΥΠ. Μετά από είκοσι χρόνια, δεκαπέντε χρόνια. Το όνομά σου αναφέρθηκε πολύ στις εφημερίδες και στον τύπο.

Α. Για την τρομοκρατία. Για τούτα ναι. Ετούτα ξεχαστήκανε, οι προσπάθειές μου, οι αγώνες μου για την δημοκρατία, για την εδραίωση της δημοκρατίας, αυτά όλα ξεχάστηκαν και μείνανε για το …….

Κ. Ποιο;

Α. Ο Κρυστάλλης.

Κ. Ο Κρυστάλλης;

Α. Τρομοκρατία έμεινε.

Κ. Αυτός ο πράκτορας της 17 Νοέμβρη. Είναι σοβαρή αυτή η υπόθεση;

Α. Βέβαια σοβαρή είναι. Την έχουν γελοιοποιήσει γιατί δεν τους συμφέρει.

Κ. Έχουν γελοιοποιήσει τον Κρυστάλλη ή την όλη ιστορία;

Α. Και την όλη ιστορία και τον Κρυστάλλη. Και φταίει και αυτός γιατί βγαίνει στην τηλεόραση γιατί φαίνεται δεν έχει λεφτά και θέλει να πάρει κάνα φράγκο. Έτσι νομίζω δεν ξέρω, έχω να τον δω…….ένα όνομα οι άλλοι…..αυτός που πήγε στη "Liberation" δια μέσω του Σαρτρ. Έπεισε τον Σαρτρ…..πήγα λοιπόν στον Παπανδρέου και του λέω «*έτσι κι έτσι». «Να πας στη Γαλλία*» μου λέει. Και πήγα στη Γαλλία τρεις φορές, ποτέ δεν μου το έδωσαν οι Γάλλοι το όνομα.

Κ. Δεν δώσανε οι Γάλλοι δημοσιογράφοι;

Α. Όχι οι Γάλλοι, οι μυστικές υπηρεσίες της Γαλλίας.

Κ. Γιατί δεν πήγες στη ''Liberation" να ρωτήσεις;

Α. Εγώ; Οι Γάλλοι έπρεπε να πάνε. Εγώ αυτούς παρακάλεσα να ερευνήσουν το θέμα και να μου πούνε το όνομα. Οι Γάλλοι…. στην πατρίδα τους δεν μπορώ εγώ να χορεύω.

Κ. Γιάννη πες μου το εξής: Το 1974 έχουμε αποκαταστάσεις των αξιωματικών οι οποίοι είχαν διωχθεί από τη δικτατορία. Αλλά δεν έγινε μια φορά η αποκατάσταση, έγινε κατ' επανάληψη. Τι γνώμη έχεις για τις αλλεπάλληλες αυτές αποκαταστάσεις των αξιωματικών; Εσύ υπηρέτησες κανονικά και ….

Α. Εγώ ήμουν σε αργία και γι' αυτό επανήλθα. Εγώ, δεν με απόταξαν αλλά μου έριξαν τέσσερις μήνες αργία τελικά.

Κ. Δεν λέω για σένα αλλά για τους άλλους.

Α. Για τους άλλους; Εγώ νομίζω ότι ήταν αυτά τα τερτίπια του Αβέρωφ και δεν έγινε η αποκατάσταση όπως και η αποχουντοποίηση αμέσως. Πιστεύω ότι και η αποχουντοποίηση, με χίλια βάσανα κάναμε την αποχουντοποίηση αν το θέλεις, καταστάσεις των καταστάσεων και στοιχεία των στοιχείων και δεν περνούσαν…..

Κ. Γιατί;

Α. Ο Αβέρωφ.

Κ. Δεν άφηνε να αποστρατευθούν οι χουντικοί;

Α. Δεν ξέρω. Πολλοί είναι …..ξέρω γω, εγώ ήμουν μικρός αξιωματικός…. Λέγανε ….εγώ με τον Φέτση αγωνιζόμασταν. Και φέρναμε στοιχεία και στοιχεία, γιατί τότε τόσοι πραξικοπηματίες δεν φύγανε ενώ έπρεπε να φύγουν. Ο Μπουρδάκος π.χ., έφυγε; δεν έφυγε, ενώ ήταν πραξικοπηματίας. Ο Γκίζας π.χ. που συνέλαβε τον Λεωνίδα τον Κύρκο δεν έφυγε το 74, έφυγε αργότερα. Έγινε μίνι ταξίαρχος για να φύγει.

Κ. Το Μπουρδάκο γιατί τον προστάτευε ο…….

Α. Δεν ξέρω. Αλλά είναι κι άλλοι δεν είναι μόνο αυτός. Να φύγει ο Γκίζας παράδειγμα ο οποίος την 21η Απριλίου συνέλαβε τον Κύρκο. Δεν έφυγε. Ο Ζωγράφος που ήταν μυημένος και βγήκε με τη Σχολή των Ευελπίδων, με τη διμοιρία και κατέλαβε έξω, να φύγει, αφού ήταν μυημένος. Δεν φεύγανε. Παρά τα στοιχεία που στέλναμε, ο Φέτσης, που καθόμουν και έγραφα……Έπρεπε να φύγουν.

Κ. Η χούντα είχε σκοτώσει αντιπάλους της εν κρυπτώ;

Α. Αν δεν το ξέρετε εσείς το ξέρω εγώ; Αυτά που γράφει- ακούμε και αυτά και λοιπά, εγώ δεν έχω αποδείξεις. Για τον Παναγούλη που σας έλεγα, για τις επιστολές που λέτε, εδώ για τον Τσάτσο τον Ευρωβουλευτή, είχε δημοσιεύσει ο Παναγούλης πολλές επιστολές και θα έγραφε και άλλες. Και για τον Αβέρωφ θα έγραφε αλλά δεν έγραψε τελικά γιατί του απαγορέψανε τα..

Κ. Μα τότε δεν ήταν, που δημοσιεύονται από τις επιστολές του Τσάτσου προς την χούντα και διαλύθηκε και ένα κόμμα που είχε κάνει ο Τσάτσος με το Μήνη;

Α. Δεν το θυμάμαι. Λοιπόν τώρα μην το ψάχνετε. Βλέπετε τώρα ο άλλος που γυρνούσε την χούντα και έστελνε οδηγίες στο Χατζηζήση, Ευρωβουλευτής και ο άλλος που λέτε και εσείς…..

Κ. Ποιος έδινε οδηγίες στο Χατζηζήση;

Α. Ο Τσάτσος με τις επιστολές του.

Κ. Σήμερα πως αισθάνεσαι μετά από τόσα χρόνια;

Α. Όπως είδατε με αυτά που σας είπα, τα πιστεύω μου και τη γνώμη μου αυτήν την τηρώ και μου αρέσει να είμαι αυτοδύναμος και αυτοκυρίαρχος και αν δεν….και κανένα, αυτό το λέω και αυτό το κάνω.

Κ. Νωρίτερα, προηγουμένως ανέφερες ότι ο Βαρδάνης είχε προταθεί από σένα και …..και δεν…

Α. Δεν θυμάμαι τώρα αλλά προτάθηκε από την ΚΥΠ και θυμάμαι ότι δεν υπογραφόταν η διαταγή, δεν μας τον έδιναν……

Κ. Ποιος δεν τον έδινε;

Α. Το ΓΕΣ.

Κ. Γιατί;

Α. Δεν το ξέρω, δεν τον έδιναν, δεν τον αποδεσμεύανε να μας τον δώσουν.

Κ. Το 74;

Α. Όχι το 74. Το 74 πολιτεύθηκε ο Βαρδάνης με το ΠΑΣΟΚ. Το 82. Και με πολλές προσπάθειες και με πολλές υπομνήσεις μας τον δώσανε το Βαρδάνη…. Ανέλαβε τμήμα στην αντικατασκοπία. Στη διεύθυνση αντικατασκοπίας. Από εκεί και πέρα τα ξέρετε αφού είναι φίλος σας ο Βαρδάνης. …το Βαρδάνη δεν τον έζησα στην Κύπρο. Εγώ υπηρετούσα στην Αμμόχωστο, αυτός δεν υπηρετούσε στην Αμμόχωστο αλλά από κοινούς ήξερα για τις δημοκρατικές του αρχές. Επειδή κι εγώ ήμουν δημοκρατικός και άλλοι φίλοι ήσαν δημοκρατικοί, το Βαρδάνη μου τον επαινούσαν σαν τον πρώτο δημοκρατικό….. Ήταν δημοκρατικός, αντιχουντικός, αντιστασιακός, φυλακισμένος…

Κ. Στρατηγέ μου φτάνει εμένα αυτό.

**

<u>ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΦΛΩΡΙΟΣ</u>

Ο Αναστασίου αντιπροσωπεύει την κατηγορία εκείνη των αξιωματικών του στρατιού ξηράς που θα αποκαλούσε ο Α/ΓΕΝ Εγκολφόπουλος *΄΄σιωπηλή ομάδα΄΄* (όπως αντίστοιχα ονόμασε την πλειοψηφία των στελεχών του ναυτικού, που δεν είχε ανάμειξη στα γεγονότα επί επταετίας). Αυτό δεν σημαίνει πως δεν είχε και τις εμπλοκές του, όπως φαίνεται από ση συνέντευξη που ακολουθεί.

Συνέντευξη με τον υποστράτηγο ε.α. Φλώριος Αναστασίου (Α)
ΑΚ(Κ)
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: 14/5/02

Κ. Με το Φλώριο Αναστασίου, Αναστασίου είναι το επώνυμο, 14 Μαΐου 2002. Ο Φλώριος Αναστασίου είσαι σήμερα τι Φλώριο; Λέγε.

Α. Υποστράτηγος εν αποστρατεία. Είμαι αξιωματικός του στρατού ξηράς, στο όπλο πεζικό. Τάξη 1966. Βγήκα τον Ιούλιο του 1966.

Κ. Τι έγινε από τότε και μετά να πούμε και ποιες ήταν οι εμπλοκές σου με τη Δικτατορία. Πως διαπλάστηκες μες τη Σχολή Ευελπίδων, τι γινόταν μες το στρατό τότε πριν τη Δικτατορία, τι έγινε κατά τη διάρκεια της Δικτατορίας, και πως έβλεπες ότι διαμορφώνονται τα πράγματα;

Α. Από τα χρόνια της σχολής, υπήρχε μια καθοδήγηση και ένας προσανατολισμός -κατεύθυνση δεξιάς πολιτικής. Μάλιστα θυμάμαι ότι την εποχή που ήμασταν στη σχολή ήταν και η κίνηση, γινόταν η κίνηση ειρήνης και γινότανε συνεχώς διδασκαλίες, που βγαίναμε έξω απ' τη σχολή τις Κυριακές, να μην έχουμε συμμετοχές ή να μην έχουμε επαφή ή να μην γνωρίζουμε πρόσωπα…κορίτσια που ανήκουν τότε στην Οργάνωση Λαμπράκη. Ήταν στενή η παρακολούθηση που γινότανε και μάλιστα το δεύτερο γραφείο έβαζε, εάν είχε ας το πούμε αντιληφθεί ότι κάποιος εύελπις έχει κοπέλα που μπορεί να είναι δημοκρατικών αποχρώσεων, να παρακολουθείται να δει τι συμβαίνει και εάν…

Κ. Πώς Φλώριο με τι τρόπο;

Α. Ναι, με τι τρόπο; Έβαζε άλλο εύελπι για να δει, να ελέγξει την κοπέλα αυτή, να έρθει σε επαφή για να δει τις αντιλήψεις της κοπέλας, δηλαδή σε μία επαφή γνωριμίας, παρέας.
Κ. Αυτά '62 με '66; Μες τη Σχολή Ευελπίδων;
Α. '62 με '66 βεβαίως μες τη Σχολή Ευελπίδων. Μάλιστα δε, πρέπει να ήταν το 1964, γράφτηκε πάνω σε αναλόγια της σχολής σε τάξεις κάποιο δημοκρατικό σύνθημα και θεωρήσανε ότι μπήκανε Ευέλπιδες Λαμπράκηδες, ότι είναι Ευέλπιδες Λαμπράκηδες στη σχολή μέσα. Ότι φοιτούν Λαμπράκηδες στη σχολή κι είχε γίνει τότε μια εξέταση και ψάχνανε να βρούνε, αν αληθεύει αυτό. Βέβαια κάπου σταμάτησε, δεν ξέρω τη συνέχεια που πήρε, αλλά δεν βρέθηκε εύελπις που να είναι φανερά ενταγμένος την εποχή εκείνη. Συγκεκριμένα ο έλεγχος γινόταν από την τάξη του που μπήκε στη σχολή το '64, δηλαδή αυτοί που βγήκαν το '68, η τάξη του '68.
Κ. Δηλαδή ψάχνανε την τάξη του '64 εισαγωγής στη Σχολή Ευελπίδων μήπως τυχόν υπάρχει κανένας Λαμπράκης εκεί μέσα, αλλά δεν βρήκαν τίποτα;
Α. Ναι, επειδή μπήκε, επειδή η τάξη αυτή μπήκε στη σχολή την περίοδο που ήτανε η Ένωση Κέντρου στην εξουσία. Θεωρήθηκε ότι μπήκανε ας πούμε άνθρωποι της Ενώσεως Κέντρου, περισσότερο δημοκρατικοί ευέλπιδες. Και γινότανε μια παρακολούθηση από τον ταξίαρχο...
Κ. Αυτό το ψάχνανε προφανώς την άλλη χρονιά; Το '65. Με κυβέρνηση αποστατών, έτσι; Κάτι τέτοιο ήταν τότε πάλι. Άρα το κλίμα Φλώριο…
Α. Και μάλιστα θυμάμαι, θυμάμαι διοικητής του τάγματος ήταν ο αντισυνταγματάρχης Βαρούτσος. Ο Βαρούτσος που έβγαινε στην αναφορά του τάγματος της σχολής και έλεγε ότι αυτή την τάξη αν μπορούσα θα την έδιωχνα από τη σχολή, την τάξη του '68 δηλαδή αυτή που μπήκε στη σχολή, στη Σχολή Ευελπίδων το '64.
Κ. Αυτά έλεγε το 1965 αυτός. Εσύ λοιπόν βγαίνεις το 1966 από τη Σχολή Ευελπίδων;
Α. Το 1966 βγήκα ανθυπολοχαγός πεζικού, και πήγαμε στη Χαλκίδα. Πέρασα από διάφορα σχολεία και η δικτατορία μας βρήκε στη σχολή πεζικού, να φοιτούμε στο τμήμα Διοικητών Υπομονάδων. Διμοιριτών. Στη Χαλκίδα. Μέναμε μέσα στη σχολή, υπήρχαν δωμάτια, και μέναμε μέσα και ένα πρωινό ακούμε τα ραδιόφωνα και τα μεγάφωνα της σχολής, και χαλούσε ο κόσμος με εμβατήρια με αυτά. Ξυπνήσαμε, βγήκαμε να δούμε τι συμβαίνει και ακούμε από κάτω τους άλλους αξιωματικούς που ήτανε, έγινε λέει επανάσταση. Εμβατήρια και τα λοιπά. Ε βέβαια τις πρώτες μέρες μέσα στη σχολή που ήμασταν δε βγαίναμε έξω, ήμασταν κλεισμένοι μέσα και μάλιστα θυμάμαι η σχολή είχε τμήμα ταγματαρχών, τμήμα λοχαγών και τμήμα ανθυπολοχαγών. Ε εμείς οι ανθυπολοχαγοί μας βάλανε και φυλάγαμε σκοποί. Οι λοχαγοί κάνανε τους δεκανείς αλλαγής ας το πούμε, είχανε αναλάβει τέτοια καθήκοντα, και οι ταγματάρχες ήτανε επόπτες και ελέγχανε.
Κ. Το κλίμα ποιο ήτανε Φλώριε;
Α. Το κλίμα ήτανε, το κλίμα στη σχολή ε; Εμείς σαν μαθητές δεν είχαμε τόσο στενή επαφή με τους ανθρώπους της δικτατορίας, απλώς ήμαστε κλεισμένοι μέσα και αυτό που έβλεπα είναι ότι, μέσα στη σχολή τα απογεύματα και τα πρωινά φέρνανε, συλλαμβάνανε ανθρώπους έξω, αριστερών αποχρώσεων βέβαια και τους φέρνανε στη σχολή σε πρώτη φάση και τους κρατούσανε κρατουμένους για ένα βράδυ, δυο βράδια και μετά τους παίρνανε και φεύγανε.
Κ. Τους συλλαμβάνανε ποιοι Φλώριο; Ποιοι;
Α. Η σύλληψη απ 'ότι θυμάμαι προερχόταν από αστυνομία. Από τη Χωροφυλακή. Δηλαδή τους συνοδεύανε, τους φέρνανε μέσα, τους κρατάγανε μέσα στη σχολή σε ένα χώρο και από εκεί πλέον τους παίρνανε και πηγαίνανε κάπου, βέβαια δεν ξέρω που τους πήγαιναν … Το πνεύμα στη σχολή,διότι εμείς καθίσαμε λίγο μέσα στη σχολή πεζικού γιατί είναι 6μηνη η εκπαίδευση τελείωσε και φύγαμε. Πήγαμε σε διάφορα άλλα σχολεία ας πούμε, πήγαμε στο ΚΕΒΟΠ για να εκπαιδευτούμε στα βαριά όπλα πεζικού. Μετά το πέρας των σχολείων τοποθετήθηκα στη Σύρο στο 288 τάγμα πεζικού στο κέντρο νεοσύλλεκτων.
Κ. Φλώριο πες μου σε παρακαλώ γινόταν προσπάθεια για προπαγάνδα υπέρ της δικτατορίας;
Α. Μέσα στη σχολή που ήμασταν γινόταν ασφαλώς, συνεχώς. Συνεχώς μας καθοδηγούσανε και μέσα στα τμήματα πριν την έναρξη του μαθήματος ο εκπαιδευτής ήρθε να μας πει τα καλά της δικτατορίας. Ότι ο τόπος θα πάει καλά, ότι προοδεύει αυτό, ότι διώξαμε αυτούς οι οποίοι πηγαίνανε προς αριστερές ας το πούμε καταστάσεις στην Ελλάδα. Και οι δικτάτορες, πρώτα -πρώτα δεν είχα ακούσει, δεν ήξερα εγώ τον Ιωαννίδη. Το 1973 που πέρασα τη σχολή πεζικού ήρθε και μίλησε στη σχολή πεζικού λέω *΄΄ποιος είναι αυτός;΄΄* Το '73 αυτό δεν είχα ακούσει το όνομα του.
Κ. Αυτός κυβερνούσε τη χώρα. Πώς κυβερνούσε ο Ιωαννίδης την Ελλάδα, ποια ήταν η δύναμή του εφόσον είχε 150 στρατηγούς πάνω από το κεφάλι του; Διοικητής της ΕΣΑ ήτανε, δεν ήταν τίποτα.
Α. Ασφαλώς και δεν ήτανε.
Κ. Ποια ήτανε η δύναμή του; Που τη στήριζε;
Α. Ναι, τη δύναμη του τη στήριζε διότι είχε κάνει μια οργάνωση μέσα στο στρατό από κατώτερους αξιωματικούς του βαθμού λοχαγού και υπολοχαγού. Τους οποίους είχαν τοποθετήσει σε θέσεις κλειδιά και παρακολουθούσαν, είχαν λέει τον έλεγχο του στρατού. Αυτή ήταν η δύναμη του, μικρότεροι αξιωματικοί στο

βαθμό του λοχαγού και υπολοχαγού οι οποίοι είχαν τοποθετηθεί σε διάφορες θέσεις και ήλεγχε, ήλεγχε τις ένοπλες…το στρατό. Τώρα εκμεταλλευότανε τον ενθουσιασμό και την αγνότητα των μικρών αξιωματικών διότι τον μικρό αξιωματικό ήτανε εύκολο να τον παρασύρει ο Ιωαννίδης. Όταν βέβαια δεν είχε και ο αξιωματικός και πολλές γνώσεις επάνω στη δικτατορία. Προσέγγιζε ανθρώπους περισσότερο αγνούς για να μπορεί να τους παρασύρει.

Κ. Αυτό Φλώριε το έχω ακούσει, ότι δηλαδή ο Ιωαννίδης πολύ σωστά για τους σκοπούς του και πολύ έξυπνα και με ενθουσιασμό έπειθε μικρούς αξιωματικούς, τους έκανε δικούς του, πολλούς από αυτούς τους έβαζε στην ΕΣΑ, και τους άλλους φρόντιζε και τοποθετούντο σε θέσεις κλειδιά.

Α. Σε δεύτερα γραφεία, σε θέσεις νευραλγικές, σε νευραλγικές μονάδες για να έχει τον έλεγχο, να μπορεί να έχει τον έλεγχο του στρατού.

Κ. Οι μεγάλοι τον φοβόντουσαν τον Ιωαννίδη;

Α. Ασφαλώς και τον φοβούνταν. Ασφαλώς και τον φοβούνταν. Δηλαδή εγώ θυμάμαι το1973 στη σχολή πεζικού, που φοιτούσα τότε σαν λοχαγός στο τμήμα διοικητών υπομονάδων, που ήρθε και μίλησε στη σχολή, και έτσι όπως παρουσιάστηκε και όπως μίλησε νόμιζε κανείς ότι αυτός διοικεί το στρατό. Και μάλιστα επειδή δεν τον γνώριζα εγώ, δεν ήξερα ποιος είναι, (επειδή βέβαια δεν φαινότανε ο Ιωαννίδης, ήταν πίσω, μυστικά ενεργούσε μέσα στο στρατό δεν φαινότανε στην εποχή εκείνη δε φαινότανε σαν Ιωαννίδη)ς, με ρώτησε ένας συνάδελφος, «*καλά τον Ιωαννίδη δεν ξέρεις*;» Δεν τον είχα…ήμουνα σε μονάδες εγώ, ήμουνα στον Έβρο τότε υπηρετούσα, δεν τον είχα ακούσει τον Ιωαννίδη. Διότι την εποχή εκείνη δεν φαινότανε, δηλαδή ο Ιωαννίδης δρούσε μυστικά μέσα στο στρατό.

Κ. Δρούσε μυστικά αλλά η ηγεσία του στρατού ήξερε…

Α. Η ηγεσία του στρατού το γνώριζε, η ηγεσία το γνώριζε, οι μικρότεροι δεν το γνώριζαν.

Κ. Η ηγεσία λοιπόν φοβόταν τον Ιωαννίδη, διότι ο Ιωαννίδης ήλεγχε το στρατό και γενικότερα πιθανόν τις ένοπλες δυνάμεις χρησιμοποιώντας ένα μηχανισμό πληροφοριών και από θέσεις κλειδιά. Αυτό μου έχει πει ξέρεις και ο Δήμου ε; Ο Δήμου μου έχει πει το εξής, ότι τον φοβόντουσαν τον Ιωαννίδη…

Α. Τον Δημήτριο Δήμου, που ήταν κάτω εκεί στην Κύπρο…

Κ. Ναι στην Κύπρο

Α. Έχουμε μαζί περάσει κάποια σχολεία με τον Δήμου.

Κ. Τον ρώτησα τον Δήμου το ίδιο πράγμα πως ο Ιωαννίδης αφού ήταν ταξίαρχος και είχε πάνω του στρατηγούς, μου λέει άκουσε: «*έφτιαξε μια φοβερή ΕΣΑ*». Στην ΕΣΑ μέσα ήταν άνθρωποι 100% δικοί του που πιστεύανε στην ΄΄επανάσταση΄΄ και στη προοπτική της χώρας.

Α. Και για το όνομα του σκοτώνονταν. Τόσο πολύ τον πίστευαν.

Κ. Ο Δήμου όμως είπε και κάτι ακόμα. Είπε τι; Υπήρξαν τρεις ή τέσσερις περιπτώσεις όπου νεαροί αξιωματικοί χτύπησαν ανωτάτους αξιωματικούς και είπε μια δυο περιπτώσεις που χαστούκισαν στρατηγό σε ένα αεροδρόμιο, σήκωσε το χέρι του ο λοχαγός και χαστούκισε ένα στρατηγό. Αυτό ακούστηκε τότε με αποτέλεσμα….

Α. Βέβαια μα τότε μπροστά σε ένα λοχαγό της στρατονομίας ή ένα λοχαγό σε μια άλλη θέση που ήτανε του Ιωαννίδη, ο στρατηγός καθότανε προσοχή. Φοβότανε ο στρατηγός τον λοχαγό. Δηλαδή είχανε γίνει τα πάνω κάτω, οι στρατηγοί φοβούνταν τους κατώτερους, αυτούς οι οποίοι βέβαια ήτανε μέσα στο κύκλωμα του Ιωαννίδη.

Κ. Αυτά όμως γινόντουσαν και επί Παπαδόπουλου;

Α. Και επί Παπαδόπουλου, αλλά αυτά γίνονταν,δεν φαινότανε επί Παπαδόπουλου, δεν φαινότανε στη φάση που ήτανε ο Παπαδόπουλος στην παντοδυναμία του. Οι λοχαγοί αυτοί τους οποίους είχε ο Ιωαννίδης σε θέσεις κλειδιά, δεν εκδηλωνότανε σαν Ιωνναδικοί, δηλαδή δεν στρεφότανε εναντίον του Παπαδόπουλου, ή ότι ανήκανε στην κλίκα του Ιωαννίδη. Αλλά φαινότανε απλώς σαν δια… όχι να είναι κολλητοί στον Ιωαννίδη. Αυτοί μετά την κίνηση του Ιωαννίδη εκδηλωθήκανε περισσότερο. Δηλαδή χωρίσανε οι αξιωματικοί σε Ιωανναδικούς, πως τους λέγαμε εμείς τότε, και σε Παπαδοπουλικούς.

Κ. Πώς είδανε οι αξιωματικοί Φλώριο, την πτώση του Παπαδόπουλου από τον Ιωαννίδη;

Α. Πώς την είδανε; Εδώ υπήρχε ένας διχασμός, διότι του Ιωαννίδη οι αξιωματικοί, συλλάβανε αξιωματικούς οι οποίοι ήτανε του Παπαδόπουλου. Υπήρχε μια ψυχρότητα ανάμεσα στις δύο αυτές κατηγορίες των αξιωματικών. Αυτοί οι οποίοι ήτανε οι φανατικοί του Παπαδόπουλου, στη φρουρά του Παπαδόπουλου είχανε συλληφθεί από τους ανθρώπους του Ιωαννίδη.

Κ. Δηλαδή όταν λες φανατικοί του Παπαδόπουλου, έχουμε να κάνουμε με;…

Α. Δηλαδή που πιστεύανε…Μεγάλους βαθμούς. Βέβαια.

Κ. Είχανε συλληφθεί από αξιωματικούς του Ιωαννίδη, προφανώς εννοείς το Σαββατοκύριακο μετά το Πολυτεχνείο που γίνεται η ανατροπή του Παπαδόπουλου;

Α. Ναι……Η ανατροπή του Παπαδόπουλου. Συνελήφθησαν αξιωματικοί μεγάλων βαθμών. Από μικρούς αξιωματικούς.

Κ. Για βασανιστήρια είχες ακούσει Φλώριο τότε τίποτα;

Α. Για βασανιστήρια για να είμαι ειλικρινής άκουγα. Άκουγα αλλά δεν είχα κάτι το συγκεκριμένο. Διότι εγώ τα χρόνια εκείνα υπηρετούσα σε μονάδες που δεν είχα και επαφή, ήτανε μονάδες σε χωριά, που δεν είχες κι επαφή με άλλους αξιωματικούς…

Κ. Ποια ήτανε δηλαδή η ενημέρωση που είχε ο μεσαίος αξιωματικός, ο μέσος αξιωματικός του στρατού ξηράς τότε, η ενημέρωση για τα γεγονότα τα διεθνή, για τα γεγονότα τα ελληνικά;

Α. Πιστεύω ότι οι Έλληνες αξιωματικοί, σε μικρό βαθμό κυρίως, δεν ξέρω για τους μεγάλους βαθμούς, δεν είχαν την κατάλληλη ενημέρωση. Για ποιο λόγο ή ποιο ήτανε ή τι κακό έφερνε στο τόπο η δικτατορία.Δηλαδή πιστεύανε οι μικρότεροι αξιωματικοί ότι η δικτατορία έγινε και για το καλό της Ελλάδος. Νομίζω ότι η άγνοια ήτανε εκείνη, η οποία έκανε τον αξιωματικό να μην αντιστέκεται, διότι μπορούσε να αντισταθεί ο αξιωματικός, να κάνει αντίσταση. Κρατούσε λοιπόν ένα μεγάλο μέρος των αξιωματικών μια παθητική στάση, διότι ναι μεν δεν ταυτιζότανε με τη δικτατορία αλλά δεν είχε και τη δύναμη να αντισταθεί.

Κ. Φλώριο, τι ποσοστά δίνεις οπαδών αξιωματικών της δικτατορίας τότε, τι ποσοστό δίνεις από τους αξιωματικούς τους εν ενεργεία βέβαια, που ήταν ουδέτεροι και πόσοι ήταν εναντίον, για το στρατό ξηράς;

Α. Τα χρόνια της δικτατορίας ή εν ενεργεία σήμερα;

Κ. Για τα χρόνια της δικτατορίας.

Α. Εγώ πιστεύω ότι αυτοί που πίστευαν πράγματι στη δικτατορία, το ποσοστό ήτανε λίγο, ήτανε μικρό το ποσοστό. Αυτοί οι οποίοι είχανε μια παθητική στάση, δηλαδή ναι μεν δεν πίστευαν σε πολλά πράγματα, αλλά δεν αντιστεκότανε για διάφορους λόγους, δηλαδή είτε φοβότανε μήπως κυνηγηθούν ή δεν ξέρω για ποιους άλλους λόγους δεν … δεν κάνανε αντίσταση, δηλαδή κρατούσανε μια παθητική στάση. Και αυτοί οι οποίοι βέβαια είχαν τη δύναμη να αντισταθούν, ήτανε λίγοι, αυτοί που είχαν τη δύναμη να αντισταθούν και να κοντραριστούν άμεσα με τη δικτατορία, ήτανε λίγοι. Και πιστεύω ότι θα ήτανε περισσότε-ροι, αν γνώριζαν οι αξιωματικοί, ποια ήταν η κατεύθυνση της δικτατορίας. Δηλαδή τι επε-δίωκε η δικτατορία στον τόπο; Γιατί έγινε η δικτατορία; Διότι ο νέος αξιωματικός άλλα του λέγανε και από την αθωότητά του πίστευε αυτά που του λέγανε και κρατούσε μια σταση παθητική. Ναι μεν δεν έκανε αντίσταση, αλλά δεν ήτανε και ο ένθερμος οπαδός της δικτατορίας.

Κ. Αν κατάλαβα καλά οι οπαδοί του Ιωαννίδη ήταν και αξιόλογοι αξιωματικοί, ήτανε επαγγελματίες καλοί, αυτό το έχω ακούσει και από αλλού. Ήταν δηλαδή νεαροί αξιωματι-κοί οι οποίοι πιστεύανε ότι η «επανάσταση» σε εισαγωγικά έχει γίνει για το καλό της πατ-ρίδας. Και έτσι πίνανε νερό στο όνομα του Ιωαννίδη, τον οποίο θεωρούσαν βέβαια ότι είναι και φυσιογνωμία που θα φέρει και την Κύπρο στην αγκαλιά της Ελλάδος. Ή δεν ήταν έτσι;

Α. Ασφαλώς…και έτσι είναι. Κι εγώ από ορισμένους αξιωματικούς που έχω μάλιστα και είχα συνυπηρετήσει και με έναν Τσάλα (στην ΕΣΑ πήγε μετά), ήτανε καλός αξιωμα-τικός, ήτανε ενθουσιώδης αξιωματικός. Και πιστεύω ότι με την καθοδήγηση που τους είχε γίνει… πιστεύω ότι ο Ιωαννίδης ήθελε βέβαια να βάλει μέσα στις τάξεις καλούς αξιωματι-κούς, δεν ήθελε να βάλει και να μην είναι καλοί οι αξιωματικοί. Αλλά αυτό που επεδίωκε ο Ιωαννίδης να κάνει είναι, να μπορεί τον ενθουσιασμό των αξιωματικών, των νέων αξιω-ματικών να τον εκμεταλλευτεί για δικούς του λόγους. Είχε μια πειθώ ο Ιωαννίδης, διότι βέβαια για να κατορθώσει τόσους νέους αξιωματικούς και καλούς αξιωματικούς, να τους πείσει να γίνουν όργανά του, θα πει ότι πάνω σε αυτόν τον τομέα είχε τις ικανότητες. Μπορεί ο Ιωαννίδης να μην ήταν αξιωματικός με ικανότητες άλλες επαγγελματικές και δεν ξέρω τι άλλες, αλλά σε αυτόν τον τομέα είχε την ικανότητα. Διότι για να οργανώσει μέσα στο στρατό μια οργάνωση, μια παραοργάνωση και να έχουν τέτοια πίστη οι αξιωματικοί στον Ιωαννίδη, θα πει ότι είχε την ικανότητα να το κάνει.

Κ. Φλώριο, τότε στη διάρκεια της δικτατορίας ή και πριν από τη δικτατορία αν ξέρεις, ποια ήτανε ποσοστιαία η ιδεολογική τοποθέτηση των αξιωματικών του στρατού ξηράς και συγχρόνως υπήρχαν ή δεν υπήρχαν βασιλόφρονες αξιωματικοί;

Α. Πιστεύω ότι αυτοί οι οποίοι ήτανε οι ένθερμοι υποστηρικτές της δικτατορίας ήτανε και βασιλόφρονες. Άσχετα τώρα ότι, όταν έγινε η κίνηση του βασιλιά στραφήκανε εναντίον. Επειδή η δικτατορία στράφηκε εναντίον του βασιλιά, στράφηκαν και αυτοί, όχι ότι παύσανε να είναι βασιλόφρονες. Εγώ πιστεύω ότι, οι αξιωματικοί όλοι οι οποίοι ήταν με τη δικτατορία, ήταν και βασιλόφρονες.

Κ. Αυτά όσον αφορά τους βασιλόφρονες. Πιστεύεις δηλαδή αυτό που λέγεται μετ' επιτάσεως από τότε μέχρι και σήμερα, ότι ετοιμάζανε οι στρατηγοί δικό τους πραξικόπημα με την έγκριση και την καθοδήγηση του Κωνσταντίνου τότε του βασιλιά; Αυτό οδηγεί σε αυτό που είπες ότι οι βασιλόφρονες αξιωματικοί ήτανε οπαδοί της δικτατορίας;

Α. Όχι, όχι. Η κίνηση αυτή που προετοιμαζόταν με το βασιλιά ήτανε αξιωματικών μεγάλων βαθμών. Ήτανε μεγάλων βαθμών, ήτανε ταξίαρχοι, υποστράτηγοι, αντιστράτηγοι. Ο Ιωαννίδης, είχε προετοιμάσει την οργάνωση αυτή μέσα στο στρατό, δηλαδή δεν έγινε η οργάνωση τυχαία από τη μια στιγμή στην άλλη.

Κ. Ένα λεπτό Φλώριο, ένα λεπτό, ο Ιωαννίδης κάνει την οργάνωση τη δική του στη συνέχεια. Ο Ιωαννίδης ήτανε οργανωμένος μαζί με τους άλλους της επαναστατικής επιτροπής και εγώ νομίζω αλλά τη δική σου γνώμη θέλω, ότι δεν υπήρχε διαφορετική οργάνωση των στρατηγών και διαφορετική παρακάτω, μία ήταν η οργάνωση…

Α. Όχι μα…
Κ. Απλά, και πες μου αν είναι έτσι, το πραξικόπημα που έκαναν οι συνταγματάρχες άρχισε από το βαθμό του ταξιάρχου το πολύ, ο αρχαιότερος από όλους ήταν ο Παττακός και κάτω και αφήσανε τους στρατηγούς απ'έξω. Μία ήτανε η συνωμοσία, δεν ήτανε δύο. Είναι έτσι ή όχι;
Α. Έτσι είναι. Ασφαλώς και έτσι είναι. Η κίνηση που προετοιμαζότανε για το βασιλιά λένε, όπως έχουμε ακούσει ότι, ο Παπαδόπουλος έκανε την δικτατορία για να προλάβει την κίνηση που θα έκαναν οι στρατηγοί με τον βασιλιά.
Κ. Και που θα ήτανε η ίδια, απλά θα ήτανε καμιά εικοσαριά άνθρωποι παραπάνω.
Α. Απλώς θα είχε μερικούς αξιωματικούς παραπάνω.
Κ. Τους στρατηγούς δηλαδή.
Α. Τους στρατηγούς.
Κ. Πάμε τώρα στους βασιλόφρονες.
Α. Ενώ η δικτατορία με τον Παπαδόπουλο ήτανε ο μεγαλύτερος βαθμός που ήτανε ο Παττακός, ο οποίος ήτανε ταξίαρχος. Ενώ από εκεί και κάτω ήτανε όλοι κατώτεροι και ανώτεροι αξιωματικοί.
Κ. Οι οποίοι ήτανε έτσι και αλλιώς στη σχεδίαση για τη συνωμοσία των στρατηγών.
Α. Βέβαια ήτανε μέσα.
Κ. Μία ήτανε η συνωμοσία.
Α. Ναι μία ήτανε αλλά προηγήθηκαν, πρόφτασαν οι συνταγματάρχες τους στρατηγούς και κάνανε τη δικτατορία.
Κ. Ωραία. Πάμε τώρα στην ιδεολογική τοποθέτηση. Είπαμε ότι βασιλόφρονες υπήρχανε. Τι ποσοστό υπήρχε από τους αξιωματικούς, (μην το συσχετίσουμε άμεσα με τη δικτατορία), στο στρατός ξηράς, πριν τη δικτατορία, και στη διάρκεια της δικτατορίας, έστω μέχρι τις 13 του Δεκέμβρη που έγινε το κίνημα το αποτυχημένο του Κωνσταντίνου. Είχε βασιλόφρονες ή δεν είχε και σε τι ποσοστό;
Α. Βασιλόφρονες…δεν είχα εξετάσει βέβαια πόσοι αξιωματικοί ήτανε βασιλόφρονες, αλλά πιστεύω ότι ο αξιωματικός μέχρι τη δικτατορία, δεν ήτανε αντίθετος του βασιλιά. Δηλαδή δεν εκδηλωνότανε ο αξιωματικός εναντίον του βασιλιά, έβλεπε ότι ήτανε η βασι-λεία, όχι ότι ήτανε ένθερμος υποστηρικτής της βασιλείας, αλλά όχι ότι ήτανε και αντίθετος με τη βασιλεία. Εγώ πιστεύω ότι όλοι οι αξιωματικοί, το σύνολο των αξιωματικών εθεω-ρείτο ότι δεν ήτανε ένθερμοι υποστηρικτές του βασιλιά, αλλά δεν ήτανε και εναντίον του βασιλιά, {κρατούσαν } μια παθητική στάση πάνω σε αυτό.
Κ. Πάμε τώρα στην ιδεολογική τοποθέτηση, στην πολιτική, ιδεολογική, στην κομμα-τική ιδεολογική τοποθέτηση. Τι ποσοστά δίνεις; Κατ' αρχήν ήτανε ενημερωμένοι οι αξιω-ματικοί του στρατού ξηράς όσον αφορά τα πολιτικά δρώμενα στην Ελλάδα; Ιδεολογική τοποθέτηση είχαν; Υπήρχαν αριστεροί, υπήρχαν κομμουνιστές, υπήρχαν οπαδοί της ΕΔΑ, του Κέντρου, της δεξιάς, του Ανδρέα Παπανδρέου, υπήρχαν και σε τι ποσοστά;
Α. Για πού λέτε τώρα, λέτε για μέσα στο στρατό; Στους αξιωματικούς αν υπήρχανε τέτοιοι;
Κ. Ναι.
Α. Νομίζω ότι υπήρχε ένα ποσοστό, αλλά αυτό το ποσοστό δεν εκδηλωνότανε, δηλαδή υπήρχανε δημοκρατικοί αξιωματικοί, αλλά δεν εκδηλώνονταν στις συζητήσεις. Δεν φαινότανε. Υπήρχανε όμως δημοκρατικοί αξιωματικοί. Βέβαια ένα ποσοστό όχι τόσο μεγάλο, έτσι όπως φαινότανε, αυτό που φαινότανε από έξω. Διότι επαναλαμβάνω, απαγορευότανε βέβαια εκεί οι συζητήσεις, ο ένας με τον άλλο αξιωματικό δεν εκδηλωνότανε, υπήρχε ένας φόβος.
Κ. Εφημερίδα διαβάζατε;
Α. Εφημερίδες, πώς διαβαζότανε οι εφημερίδες. Οι εφημερίδες διαβαζότανε κρυφά. Ένα μεγάλο μέρος των αξιωματικών παίρνανε εφημερίδα δημοκρατικών αποχρώσεων, αλλά δεν την έδειχνε, δεν φαινότανε, δηλαδή την έπαιρνε, την έκρυβε και την διάβαζε κρυφά. Ένα μέρος μικρό των αξιωματικών που λέω ότι πλέον δεν τους ενδιέφερε, αυτοί που ήτανε περισσότερο ενημερωμένοι και είχανε και περισσότερο θάρρος, διάβαζαν την εφημερίδα. Δηλαδή επάνω σε μία φρουρά μπορούσες να δεις ότι ένας δύο αξιωματικοί, τρεις αξιωματικοί τέσσερις πέντε δέκα αξιωματικοί δεν τους ενδιέφερε να κρατάνε την δημοκρατική εφημερίδα στα χέρια, ενώ ένα μεγαλύτερο μέρος την κράταγε την εφημερίδα. Έπαιρνε την εφημερίδα αλλά δεν την έδειχνε, δεν ήθελε να φανεί ότι διαβάζει παραδείγματος χάρη «ΤΑ ΝΕΑ».
Κ. Πότε Φλώριο; Πότε αυτά; Πριν τη δικτατορία, κατά τη δικτατορία, ή και μετά;
Α. Πριν τη δικτατορία. Κατά το χρόνο της δικτατορίας κατ'αρχήν θα έπρεπε να είχανε απαγορευτεί το σύνολο των εφημερίδων, αλλά ορισμένες εφημερίδες, που ήτανε δημοκρατικών αποχρώσεων, όχι δημοκρατικών αλλά που δεν ταυτιζότανε τόσο πολύ με τη δικτατορία…
Κ. Ποιες εννοείς;
Α. Θυμάμαι την «Βραδυνή» αυτή που έγραφε έτσι για αυτό. Ποια άλλη εφημερίδα ήτανε;…Και συγκεκριμένα θυμάμαι εγώ, όταν υπηρετούσα στη μονάδα, έπαιρνα εφημε-ρίδα, ήθελα να πάρω τη «Βραδυνή» αλλά μαζί με τη «Βραδυνή» έπαιρνα και μια άλλη εφημερίδα. Δηλαδή έπαιρνα και τον «Ελεύθερο Κόσμο» ίσα-ίσα για να φανεί, για να μην δείξω ότι…γιατί φοβόμουνα. Για να μην δείξω ότι

διαβάζω την «Βραδυνή». Μάλιστα δε, θυμάμαι που υπηρετούσα στο χωριό στη Νέα Σάντα που έπαιρνα δυο εφημερίδες ή τρεις εφημερίδες ίσα-ίσα για να καμουφλάρω…

Κ. Αυτή που ήθελες;

Α. Διότι ο περιπτεράς ήτανε πράκτορας του δεύτερου γραφείου του συντάγματος του 21, που ήμουνα εγώ στη Νέα Σάντα. Λοιπόν, και με κάλεσε ο συνταγματάρχης τότε ένας Οικονόμου Θεοφάνης, ο οποίος ήταν από τα πρωτοπαλίκαρα του Ιωαννίδη, και μου λέει *΄΄τι εφημερίδες διαβάζεις;΄΄*. Λέω *΄΄όλες΄΄*. Λέει *΄΄μα παίρνεις και «αυτή»΄΄ ΄΄εσείς δεν τις παίρνετε;΄΄ ΄΄μα εγώ είμαι δεύτερο γραφείο΄΄*. Και λέω, *΄΄μα κι εγώ θέλω να ενημερώνομαι για αυτό τις παίρνω όλες΄΄*. Δηλαδή έπαιρνα τη μια, έπαιρνα και τις άλλες ίσα-ίσα για να καμουφλάρω τη…

Κ. Το «Βήμα», «Τα Νέα» και το «Έθνος» κυκλοφορούσαν μέσα στο στρατό Φλώριο;

Α. Μέσα στο στρατό δεν κυκλοφορούσανε. Μέσα στη μονάδα;

Κ. Ναι.

Α. Μέσα στη μονάδα όχι και συνέβαινε το εξής. Οι στρατιώτες, μάλιστα δε το δεύτερο γραφείο, για αυτό ήθελα να πούμε στην πορεία στη Νέα Σάντα, που πήγα μετά τη δικτατορία, τι συνέβαινε. Ε…οι στρατιώτες δεν έφερναν εφημερίδες μέσα στη μονάδα αλλά τι έκαναν; Διάβαζαν την εφημερίδα απ'έξω και αυτά που τους ενδιέφεραν έκοβαν την εφημερίδα αποκόμματα και τα κρατάγανε μέσα στη μονάδα. Θυμάμαι δε μάλιστα σε μια φάση το δεύτερο γραφείο του συντάγματος μας είχε δώσει, (ήμουνα λοχαγός) μας είχε δώσει εντολή να κάνουμε έλεγχο στα σακίδια και τα αυτά των στρατιωτών για εφημερίδες. Θυμάμαι ότι σε πολλούς στρατιώτες είχα βρει αποκόμματα τέτοια μέσα. Δεν το ανέφερα στο δεύτερο γραφείο, απλώς τους είχα πει ότι *΄΄επειδή μπορεί να έρθει να κάνει έλεγχο και από το σύνταγμα, από το δεύτερο γραφείο του συντάγματος, μην τα έχετε μέσα στους σάκους σας γιατί μπορεί να τα βρουν΄΄*.

Κ. Εσείς οι αξιωματικοί κάνατε συζητήσεις μεταξύ σας στη διάρκεια της δικτατορίας σχετικές με τη δικτατορία;

Α. Σχετικές με τη δικτατορία γινότανε συζητήσεις, αλλά λέω συγκεκριμένα σε μία {περίπτωση}, όταν ήμουνα στο 618 τάγμα πεζικού στη Νέα Σάντα μεταξύ Κιλκίς και Θεσσαλονίκης. Εκεί ήτανε, το σύνταγμα εκείνο ήτανε το σύνταγμα κλειδί της δικτατορίας. Μαζευότανε εκεί πολλοί, ήταν πάρα πολλοί χουντικοί αξιωματικοί.

Κ. Γιατί;

Α. Διότι ήτανε κόμβος εκεί του τρίτου…

Κ. Φλώριο ένα λεπτό. Φλώριο είσαι στη Νέα Σάντα και λες ότι αυτή η μονάδα ήταν κεντρικό κλειδί και για το Γ' Σώμα στρατού επομένως ήτανε μια μονάδα όπου οι οπαδοί της΄΄επανάστασης΄΄, της χούντας, έχουνε τι συμπεριφορά;

Α. Είχανε μια συμπεριφορά σκληρή, καθοδηγούσαν το προσωπικό, παρακολουθούσαν το προσωπικό να μην ξεφεύγει, και …

Κ. Όταν λες προσωπικό, τι εννοείς;

Α. Προσωπικό…τους αξιωματικούς. Δηλαδή γινότανε καθοδήγηση και παρακολού-θηση των αξιωματικών το χρόνο εκείνο, 1972 με '74, αυτά τα δύο χρόνια. Που έγινε και η κίνηση τότε του Ιωαννίδη. Ένα τάγμα που έβλεπες το «πουλί» παντού, δηλαδή δεν έβλεπες τίποτα άλλο, μόνο πουλιά έβλεπες παντού. Όταν λοιπόν παρέλαβα το λόχο, απεφάσισα να βάψω το λόχο, να βάψω τους τοίχους και τις πόρτες διότι δεν έβλεπες τίποτα άλλο, και βέβαια δεν ήθελα να δείξω ότι κάνω αντίσταση, διότι και εγώ, για να είμαι ειλικρινής, είχα το φόβο. Απλώς λοιπόν έσβησα τα πουλιά και άφησα σε ένα σημείο ένα πουλί. Και με καλεί το δεύτερο γραφείο του συντάγματος και μου λέει, γιατί έβγαλα τα πουλιά από τους τοίχους. Αυτός λεγότανε Οικονόμου Θεοφάνης, ο οποίος ήτανε στο ΕΑΤ-ΕΣΑ και ήτανε ένθερμος υποστηρικτής του Ιωαννίδη- Λέω *΄΄κύριε ταγματάρχα άφησα ένα πουλί, ήτανε παντού τα πουλιά. Κρέμασα και κανένα ήρωα της επανάστασης του '21΄΄*. Μάλιστα δε στα γραφεία μας ήτανε διαταγή να κρέμεται το πουλί και ο Παπαδόπουλος, φωτογραφία του Παπαδόπουλου. Εγώ όταν πήγα και παρέλαβα το λόχο, έβγαλα τις φωτογραφίες αυτές και έβαλα την εικόνα του Χριστού. Και με κάλεσε τότε ξανά ο Οικονόμου και μου λέει: *΄΄γιατί έβγαλες από το γραφείο σου τον Παπαδόπουλο και το πουλί, για ποιο λόγο;΄΄*. Και λέω *΄΄με συγχωρείτε πάρα πολύ αλλά εμένα ο αρχηγός μου είναι ο Χριστός΄΄*. Και του έδειξα το Χριστό. *΄΄Αν θέλετε να κατεβάσω τον Χριστό και να βάλω τον Παπαδόπουλο να το κάνω, αλλά εμένα αυτός είναι ο αρχηγός μου΄΄,* και δεν μίλησε.

Κ. Εκεί παντρεύτηκες Φλώριο;

Α. Εκεί γινότανε πάρα πολλά. Θυμάμαι ακόμα κάτι το συγκεκριμένο. Προσπαθούσαν να με δοκιμάσουν, με βάλανε να φτιάξω με το λόχο πάνω στο Ντεβέ Καρά, -είναι το ύψωμα τεράστιο το οποίο φαίνεται από το Δερβένι μόλις βγαίνεις από τη Θεσσαλονίκη-, ένα πουλί στο βράχο, με πέτρες και να το ασπρίσουμε να φαίνεται το πουλί της επανάστα-σης από τη Θεσσαλονίκη. Θυμάμαι λοιπόν πέτρες δεν είχε, είχα πάρει το λόχο των νέων, είχα κάνει, είχα πει βέβαια ότι αφήσαμε την εκπαίδευση και ασχολούμεθα με το πουλί, πήγαινε ένας ταγματάρχης από το Δερβένι παρακολούθαγε και έλεγε πιο δεξιά πιο αριστερά, εν πάση περιπτώσει καθυστερούσε. Με έβγαλαν και βάλανε έναν υπολοχαγό να φτιάξει το πουλί. Μας στέλνανε σε χωριά να πάμε να μιλήσουμε. Θυμάμαι λοιπόν συγκεκριμένα, μια Κυριακή πρωί…

Κ. Να μιλήσετε σε ποιους;

Α. Να μιλήσουμε στους κατοίκους του χωριού. Είχα πάει στο Καμπάνι, βρίσκω συγκεντρωμένο όλο το χωριό. Άφησα λοιπόν το τζιπ πιο έξω από το χωριό, είδα τον κόσμο πολύ, δεν ήξερα για ποιο λόγο είναι μαζεμένος ο κόσμος, γιατί συνήθως μας στέλνανε και πηγαίναμε σε καφενεία και καθόμασταν, για να πιάσουμε τη συζήτηση μέσα στο καφενείο. Βρίσκω λοιπόν το χωριό μαζεμένο, έρχεται ο πρόεδρος του χωριού με βλέπει και μου λέει *΄΄σας περιμένουμε να μιλήσετε΄΄*. Λέω *΄΄τι να μιλήσω, στον κόσμο να μιλήσω;΄΄* Ε λέει *΄΄μα έτσι μας είπε το δεύτερο γραφείο΄΄ ΄΄Τι να μιλήσω, εμένα δε μου είπε κανείς τέτοιο πράγμα, με συγχωρείς πάρα πολύ, κατ'αρχήν τι να πω στον κόσμο;. Άσε τον κόσμο να φύγει΄΄* λέω,*΄΄ και θα καθίσουμε να πιούμε έναν καφέ στο καφενείο΄΄*, και πράγματι λοιπόν το έκανα. Την άλλη μέρα πρωί-πρωί με καλεί στο γραφείο του ο ταγματάρχης Οικονόμου. *΄΄λοχαγέ γιατί δεν μίλησες; ΄΄* Λέω *΄΄με συγχωρείτε πάρα πολύ γιατί να μιλήσω; Κατ'αρχήν δεν ξέρω τι να πω΄΄ ΄΄ μα δεν ξέρεις τι να πεις;΄΄ ΄΄ Όχι δεν ξέρω τι να πω. Τι να πω λέω στους κατοίκους; Πήγα, κάθισα ήπια ένα καφέ με τον πρόεδρο και έναν δάσκαλο που ήτανε εκεί και έφυγα΄΄.* Αυτό γινότανε συνεχώς όλο το χρονικό διάστημα που ήμουνα εκεί.

Κ. Ο κόσμος, πως αντιδρούσε στα χωριά σ' αυτές τις ομιλίες; Στο βαθμό που γινόντουσαν.

Α. Κατ' αρχήν δεν έτυχα σε ομιλία, που να είναι πολύς ο κόσμος. Εγώ μες το καφενείο ήθελα να πάω να πω, να πιάσουμε τη συζήτηση. Επειδή δεν πίστευα σε αυτά που μου λέγανε να πάω να πω, δεν έλεγα. Δηλαδή πήγαινα στο καφενείο και έλεγα άλλα, συζητάγαμε για άλλα πράγματα, για το κυνήγι, τη ζωή στο χωριό, και τα λοιπά, δεν είχα τη διάθεση να μιλήσω, δεν είχα τη…δεν πίστευα. Κατ' αρχήν για να μιλήσεις πρέπει να πιστεύεις ορισμένα πράγματα, για να τα πεις. Αν δεν πιστεύεις δεν τα λες.

Κ. Με το γάμο σου Φλώριε;

Α. Με το γάμο τα χαρτιά τα είχα κάνει. Υπηρετούσα στη αεροπορία στρατού, στο Βόλο το '70 '71.

Κ. Τι χαρτιά είχες κάνει και τι χρειαζότανε να κάνεις;

Α. Για να παντρευτείς υπήρχε μια διαταγή που έπρεπε βέβαια να βάλεις συγγενικά πρόσωπα μέχρι πρώτου ή μέχρι και δευτέρου βαθμού, δεν θυμάμαι, που ήτανε συγγενικά πρόσωπα για να κάνουνε έλεγχο αν αυτά τα πρόσωπα ανήκουν σε αριστερό χώρο.

Κ. Ποιοι να κάνουν έλεγχο;

Α. Να κάνει έλεγχο ο στρατός, η αστυνομία, από την αστυνομία βέβαια ξεκινούσε. Δηλαδή να ελέγξουν τους φακέλους των συγγενικών σου προσώπων, διότι βέβαια υπήρχαν φάκελοι.

Κ. Ποιών προσώπων, των δικών σου ή της νύφης;

Α. Της νύφης. Τα συγγενικά πρόσωπα της νύφης. Είχα υποβάλλει το χαρτί για την άδεια γάμου, για να εγκρίνει η υπηρεσία την άδεια γάμου, και ήρθε ένα χαρτί από την αστυνομία, το οποίον έγραφε ότι ο πεθερός μου ο οποίος ονομαζότανε Δημήτριος Μαργαρίτης, είχε υπογράψει με άλλους πατριώτες του για την αποφυλάκιση του Εμμανουήλ Γλέζου. Ο Μανόλης ο Γλέζος ήτανε από το χωριό μου, η μητέρα του είναι δασκάλα, ήταν αγαπητός από όλους τους κατοίκους του χωριού άσχετα με τις ιδεολογικές του πεποιθήσεις, δηλαδή και αυτοί που ήταν δεξιοί αγαπούσαν τον Μανόλη τον Γλέζο, και μάλιστα είναι και συγγενής μου, έχω κι εγώ κάποια συγγένεια με τον Μανόλη. Με το χαρτί αυτό που ήρθε από την αστυνομία, ήταν αδύνατο να μου δώσει έγκριση η υπηρεσία για να παντρευτώ. Κι άρχισε λοιπόν μια διαδικασία να στέλνω τα χαρτιά στην ασφάλεια της αστυνομίας, και να μου λένε *΄΄να ρωτήσεις ποια ήταν η διαγωγή του πριν τη δικτατορία, ποια η διαγωγή του κατά τη φάση της δικτατορίας…΄΄*

Κ. Του μελλοντικού πεθερού σου;

Α. Του μελλοντικού πεθερού μου…*΄΄ποια μετά τη δικτατορία΄΄* ερχότανε τα χαρτιά, πηγαίνανε τα χαρτιά, είχε συγκεντρωθεί ένας ογκώδης φάκελος με αλληλογραφία. Μετά από ενάμιση χρόνο, δηλαδή αυτό ξεκίνησε αρχές '72, τέλη '73 ήρθε πράγματι ένα χαρτί…

Κ. Την προίκα τη ψάχνανε Φλώριε;

Α. Προίκα ασφαλώς έπρεπε να πάρεις. Ένα στοιχείο ήτανε η προίκα, ένα άλλο στοιχείο ήταν η ποιότητα, η ιδεολογική ποιότητα των συγγενών της νύφης, του συγγενικού περιβάλλοντος της νύφης.

Κ. Την προίκα, γιατί την ψάχνανε;

Α. Την προίκα την ψάχνανε, διότι ο αξιωματικός, έτσι το λέγανε, έπρεπε να πάρει μια προίκα και το ποσό που έπρεπε να πάρει, έπρεπε να είναι το ήμισυ του βασικού μισθού, να έχει εισόδημα η νύφη το ήμισυ του βασικού μισθού του βαθμού που είχες τότε. Για να έχει λέει ο αξιωματικός ας το πούμε την ανακούφιση των βαρών του γάμου.

Κ. Ξέρεις καμιά περίπτωση αξιωματικού, που να παντρεύτηκε χωρίς άδεια γάμου και τι έπαθε;

Α. Αξιωματικός και να παντρευτεί χωρίς άδεια γάμου; Δεν ξέρω. Ξέρω όμως μια περίπτωση που αυτό με έχει συγκινήσει πάρα πολύ, μια εικόνα, που ένας συνάδελφος είχε κάνει τα χαρτιά για να παντρευτεί. Ο πατέρας της αρραβωνιαστικιάς του είχε λάβει μέρος στον εμφύλιο πόλεμο, δεν του δίνανε άδεια να παντρευτεί, πηγαίνανε τα χαρτιά, δεν του εγκρίνανε να παντρευτεί, και αναγκάστηκε η κοπέλα να στείλει επιστολή, να μπει μέσα στα χαρτιά ότι απαρνιόταν τον πατέρα της, ότι δεν ήθελε να τον αναγνωρίσει σαν πατέρα. Δεν θυμάμαι το όνομα της κοπέλας, τον αξιωματικό όμως θυμάμαι ότι, ήτανε ένας υπολοχαγός που λεγότανε Κάραλης Λουκάς. Και με αυτό που έκαμε η κοπέλα, δεν ξέρω βέβαια αν ήτανε το συγκεκριμένο

αυτό, αλλά μετά έδωσαν άδεια να παντρευτεί. Της την έδωσαν την άδεια. Αλλά με συγκίνησε πολύ, γιατί λέω κοίταξε που καταντάει ένας άνθρωπος να απαρνείται, να πρέπει να απαρνηθεί τον πατέρα του για τις ιδεολογίες του, για να παντρευτεί.

Κ. Φλώριο, οι αξιωματικοί του στρατού ξηράς, εκείνα τα χρόνια της δικτατορίας, πως αντιμετώπιζαν τα άλλα όπλα, το ναυτικό και την αεροπορία, πως τους βλέπανε;

Α. Ο αξιωματικός του στρατού και κυρίως οι αξιωματικοί αυτοί, οι οποίοι επαναλαμβάνω ήτανε οι ένθερμοι υποστηρικτές της δικτατορίας, αυτοί δηλαδή που κάνανε πίστη τους τη δικτατορία, βλέπανε τους αξιωματικούς του ναυτικού και της αεροπορίας, ότι δεν είναι τίποτα. Βλέπανε ότι δεν προσφέρουνε στη δικτατορία ότι δεν προσφέρουνε καλό στον τόπο.

Κ. Πως τους αποκαλούσαν;

Α. Έτσι τους βλέπανε αυτοί. Βέβαια όχι όλοι, λέω η κατηγορία αυτή των αξιωματικών έβλεπε τους αξιωματικούς των άλλων κλάδων έτσι. Οι αξιωματικοί όμως που, δεν στηρίζανε την δικτατορία, δηλαδή που κρατούσαν μια παθητική στάση, δεν είχαν αυτή την εικόνα. Δεν είχαν αυτή την εντύπωση για τους αξιωματικούς των άλλων κλάδων. Τώρα πως τους λέγανε, πως τους ονομάζανε, για να είμαι ειλικρινής δεν έχω κάτι το συγκεκριμένο.

Κ. Οι υπαξιωματικοί του στρατού ξηράς και οι αξιωματικοί που προερχόντουσαν από τους υπαξιωματικούς, είχανε διαφορά μεγάλη με τους αξιωματικούς της Σχολής Ευελπίδων;

Α. Διαφορά σε τι;

Κ. Διαφορά στην κοινωνική κατάσταση, στην οικονομική, στην μορφωτική, και στην αντιμετώπιση. Πως αντιμετώπιζαν οι μεν τους δε, υπήρχε πρόβλημα διάστασης ανάμεσα στους αξιωματικούς προελεύσεως Σχολής Ευελπίδων και τους αξιωματικούς προελεύσεως υπαξιωματικών;

Α. Προσωπικά εγώ δεν ξεχώριζα τους αξιωματικούς που προερχόταν από τη σχολή μονίμων υπαξιωματικών ή από το στράτευμα. Αλλά οι αξιωματικοί προερχόμενοι από τη Σχολή, έβλεπαν λίγο παρακατιανούς τους αξιωματικούς που προέρχονταν από το στράτευμα. Βέβαια το μορφωτικό επίπεδο ήταν διαφορετικό, δεν ήταν το ίδιο. Αλλά και αισθανότανε οι αξιωματικοί προερχόμενοι από το στράτευμα λίγο πιο μειονεκτικά, από τους αξιωματικούς που προερχότανε από την Σχολή Ευελπίδων. Αυτό που μου έχει μείνει στα χρόνια της δικτατορίας, όταν υπηρετούσα στο 288 τάγμα πεζικού κέντρο εκπαιδεύσεως στη Σύρο με το βαθμό του ανθυπολοχαγού, όταν στη μονάδα υπηρετούσε και ένας, δε θυμάμαι το επίθετο του, υπαξιωματικός όπου ήταν ένα εξαίρετο παιδί. Μάλιστα στις βολές που κάναμε τον παίρναμε μαζί διότι ήτανε οπλουργός για να κάνει έλεγχο στα όπλα. Έξω όταν βγαίναμε, έκανα παρέα μαζί του διότι ήτανε ένα εξαίρετο παιδί, θυμάμαι λοιπόν με είχε καλέσει το δεύτερο γραφείο και μου λέει ότι απαγορεύεται να κάνω παρέα με υπαξιωματικό…έξω.

Κ. Αυτό ίσχυε και πριν τη δικτατορία;

Α. Δεν ξέρω αν ίσχυε, πριν τη δικτατορία εγώ ήμουνα μαθητής στη σχολή. Δεν είχα γνώση ή εμπειρία πάνω σε αυτό. Εμένα μου έτυχε στα χρόνια της δικτατορίας στο μικρό βαθμό του ανθυπολοχαγού, μάλιστα δε θυμάμαι ότι είπα στο δεύτερο γραφείο πως *΄΄όλη μέρα κάνω παρέα μαζί του και όλη μέρα τον έχω βοηθό και όταν βγω έξω από το στρατόπεδο απαγορεύεται να τον κάνω παρέα; Και αυτός με ποιόν θα κάνει παρέα; Είναι δύο υπαξιωματικοί, με ποιους θα κάνει παρέα, πού τον στέλνω εγώ να κάνει παρέα;΄΄*. Και μάλιστα είπα στο δεύτερο γραφείο ότι *΄΄εγώ θα συνεχίσω να κάνουμε παρέα, και αν θέλετε τιμωρήστε με, δεν με ενδιαφέρει΄΄*.

Κ. Αυτό Φλώριο, ήταν γενική γραμμή, ήτανε διαταγή ή ήτανε απλά από το δεύτερο γραφείο προφορική εντολή;

Α. Δεν εξήτασα αν υπάρχει διαταγή τέτοια να μην κάνουμε παρέα, απλώς αυτό μου το είπε το δεύτερο γραφείο, ότι *΄΄δεν το γνωρίζεις;΄΄*. Τώρα εάν ήτανε γραπτή ή προφορική διαταγή δεν το γνωρίζω.

Κ. Πως βλέπατε τότε όλοι οι αξιωματικοί τις αντιστασιακές οργανώσεις, τους αντιχουντικούς, αυτούς τους οποίους αντιστεκόντουσαν στη δικτατορία και γραφόντουσαν και στις εφημερίδες ότι δικάστηκαν, καταδικάστηκαν, μπήκαν σε φυλακές και λοιπά;

Α. Εάν στη μονάδα που βρισκόσουνα, στη φρουρά που βρισκόσουνα, γνώριζες κάποιον άλλο δημοκρατικό αξιωματικό, συζητούσατε. Διαφορετικά όταν βρισκόμασταν με άλλους αξιωματικούς, οι οποίοι βλέπατε ότι είναι όργανα της δικτατορίας, (δηλαδή οι αξιωματικοί οι οποίοι λέω τώρα, όταν καθόμασταν στη λέσχη, διότι εκεί συνήθως είναι ή στη μονάδα μέσα, επειδή δεν είναι πάρα πολλοί οι αξιωματικοί όταν είσαι σε φρουρά μικρή, δεν έχεις και την ευχέρεια να έχεις και επαφή με πάρα πολλούς αξιωματικούς), αυτοί οι οποίοι ήτανε οι ένθερμοι υποστηρικτές της δικτατορίας, είχαν την κατακραυγή. Θεωρούσαν τους αξιωματικούς αυτούς ότι δημιουργούν καταστάσεις στον τόπο, ότι κάνουν κακό στον τόπο, ότι κάνουν κακό στην Ελλάδα, …τους βλέπανε {ως} μιάσματα. Βέβαια ένα μέρος των αξιωματικών οι οποίοι δεν μίλαγαν, δεν ήθελαν να πουν κάτι καλό ή κακό, και οι αξιωματικοί οι οποίοι ήτανε δημοκρατικοί, που ήτανε μεμονωμένοι, αυτοί μεταξύ τους λέγανε *΄΄μπράβο, και μακάρι να μπορούσαν να κάνουν όλοι αυτό που κάνουν αυτοί΄΄*. Δηλαδή ήτανε υπέρ της αντίστασης που οι ίδιοι μπορούσαν να μην είχαν τη δύναμη να αντισταθούν, διότι πρέπει να έχεις και κάποια δύναμη για να μπορείς να αντισταθείς.

Κ. Το κίνημα του ναυτικού, πως το είδε ο στρατός ξηράς, το ‘73;

Α. Το κίνημα του…ο στρατός, να λέμε τώρα ποιος στρατός βέβαια, όλος ο στρατός; Πάλι λέω ότι την κίνηση αυτή του ναυτικού, εάν κάποιος επαναλαμβάνω είχε δημοκρατικές αντιλήψεις και δεν πίστευε στη δικτατορία, το είδε με καλό μάτι. Αυτοί οι οποίοι ήταν οι θιασώτες και οι ένθερμοι υποστηρικτές της δικτατορίας δεν το είδαν με καλό μάτι. Φυσιολογικό ήταν δηλαδή να σκέφτονται έτσι.

Κ. Το Κυπριακό έπαιξε ρόλο στην επιβολή της δικτατορίας εδώ, τι νομίζεις; Και, το Μακάριο πως τον έβλεπαν οι αξιωματικοί του στρατού, και το πραξικόπημα στην Κύπρο, πες μου τη γνώμη σου, τι θυμάσαι από αυτά τα πράγματα;

Α. Τον Μακάριο οι αξιωματικοί δεν τον έβλεπαν με καλό μάτι. Επειδή ήθελαν την ένωση με την Ελλάδα, και πίστευαν ότι ο Μακάριος στέκεται εμπόδιο στην ένωση αυτή, διότι ήταν αρχομανής και ήθελε να κρατάει την εξουσία στην Κύπρο, βλέπανε ότι στέκεται εμπόδιο στην ένωση με την Ελλάδα. Με αποτέλεσμα να θεωρούν ότι αυτός είναι η αιτία που δεν είναι ενωμένη η Κύπρος με την Ελλάδα.

Κ. Θεωρούν ακόμα και σήμερα;

Α. Οι αξιωματικοί οι παλιοί, δεν ξέρω βέβαια για τους νέους οι οποίοι μπήκανε στη σχολή και βγήκανε μετά, αλλά οι παλιοί αξιωματικοί στους μεγάλους βαθμούς που είναι σήμερα, το πιστεύουν αυτό.

Κ. Για τον Γρίβα τι γνώμη είχαν τότε οι αξιωματικοί;

Α. Είχαν καλή εντύπωση για τον Γρίβα και τον εκτιμούσανε πάρα πολύ. Μόνο και μόνο επειδή θεωρούσανε το αντίθετο, ότι ο Γρίβας ήθελε την ένωση με την Ελλάδα. Δηλαδή το στοιχείο της ένωσης ήτανε εκείνο το οποίο τους έκανε να είναι υπέρ στον ένα, κατά στον άλλο.

Κ. Στο πραξικόπημα στην Κύπρο, νομίζεις ότι ήταν ανακατεμένη η CIA, -παρότι αυτά έχουν λίγο πολύ μαθευτεί-, και πως το είδαν τότε οι αξιωματικοί του στρατού;

Α. Το πραξικόπημα που έγινε στην Κύπρο, δηλαδή το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου;

Κ. Κατά του Μακαρίου στην αρχή και στη συνέχεια την εισβολή.

Α. Τότε υπηρετούσα στην σαράντα…το ’74. Πάλι λέω ότι η δύναμη στη φρουρά που ήμουνα ήταν μικρή, ήταν δύο τάγματα δεν είχε πολύ κόσμο. Αλλά πίστευαν ότι, με αυτό που έγινε θα ερχόταν και η ένωση με την Ελλάδα, δηλαδή η πτώση του Μακαρίου θα έφερνε την ένωση. Πάλι λέω ότι η άγνοια, ήταν εκείνη η οποία έκανε τους αξιωματικούς να πουν ότι η ενέργεια αυτή η οποία έγινε κατά του Μακαρίου ήτανε ότι και καλά θα φέρει την ένωση με την Ελλάδα…

Κ. Η εισβολή στη συνέχεια δεν ανατρέπει αυτό το στοιχείο;

Α. Ναι, ανατρέπει αυτό το στοιχείο, πλην όμως πάλι η άγνοια, εγώ πιστεύω ότι όλα τα κάνει η άγνοια, όταν δεν γνωρίζεις, …πίστευαν ότι εάν μας άφηναν να χτυπήσουμε στον Έβρο, ότι θα ήταν διαφορετικά τα πράγματα και στην Κύπρο. Δηλαδή θεωρήσανε προδοσία, θεωρούσανε οι αξιωματικοί προδοσία ότι σταμάτησε ο πόλεμος, σταμάτησαν οι εχθροπραξίες με τους Τούρκους μόνο και μόνο διότι δεν θέλαμε να κάνουμε πόλεμο, επειδή ίσως βλέπανε ότι και καλά θα νικούσαμε εμείς. Αυτό ήταν το στοιχείο που τους έκανε να είναι αντίθετοι, έγινε το πραξικόπημα του Μακάριου στην Κύπρο, εάν όμως εμείς σαν Ελλάδα χτυπούσαμε τους Τούρκους, τα αποτελέσματα θα ήταν διαφορετικά. Δηλαδή δεν ήταν τα αποτελέσματα {καλά} γιατί δεν αφήσανε τον στρατό να ενεργήσει.

Κ. Εάν ενεργούσε, αν τον αφήνανε τον στρατό Φλώριο να ενεργήσει;

Α. Επειδή ήμουνα στην πρώτη γραμμή, η εικόνα την οποία παρουσίασαν οι μονάδες, διότι το τάγμα το δικό μας σε περίπτωση επιχειρήσεων πήγαινε εκεί που πήγαινε.

Κ. Πού δηλαδή;

Α. Μαυροκκλήσι, Πρωτοκκλήσι, στην πρώτη γραμμή. Είχαμε μάλιστα, το βράδυ που σταμάτησε, και είπανε ότι σταματάμε, είχαμε πάρει διαταγή ότι θα κάνουμε βιαία διάβαση του ποταμού.

Κ. Του Έβρου;

Α. Του Έβρου. Στην περιοχή του Λαβάρου. Έβλεπα ότι ούτε ο διοικητής, ούτε ο υποδιοικητής, ούτε και το σύνολο των αξιωματικών είχαν κάνει ποτέ μια αναγνώριση στην περιοχή.

Κ. Διάθεση είχαν να πολεμήσουν;

Α. Ο μοναδικός ο οποίος γνώριζε την περιοχή εκεί ήμουν εγώ, επειδή είχα υπηρετήσει σαν ανθυπολοχαγός στην περιοχή του Έβρου.

Κ. Δηλαδή οι αξιωματικοί θέλανε να πολεμήσουν τότε με τους Τούρκους, πιστεύανε ότι θα νικούσαν; Υπήρχε φρόνημα;

Α. Για να είμαι ειλικρινής φρόνημα υπήρχε, για να είμαι ειλικρινής. Εγώ βέβαια δεν πίστευα ότι…είχα τη διάθεση του πολέμου, είχα τη διάθεση να αντισταθώ, πλην όμως δεν έβλεπα το αποτέλεσμα, δεν έβλεπα λοιπόν την σκοπιμότητα της ενέργειας. Διότι έβλεπα ότι εάν έρθουν οι εχθροπραξίες, θα πολεμήσουμε δέκα είκοσι μέρες, μπορεί να μας βάλουν και μέσα, να πιάσουν οι Τούρκοι ένα κομμάτι, και να σταματήσουμε. Δηλαδή δεν έβλεπα ότι έχει αποτέλεσμα η ενέργεια.

Κ. Οι άλλοι αξιωματικοί;

Α. Και οι αξιωματικοί οι άλλοι έβλεπαν ότι, δεν υπήρχε σκοπιμότητα πάνω σε αυτό τον τομέα. Πλην όμως η ελληνική ψυχή, ο Έλληνας αντιστέκεται. Δηλαδή…δεν είχε τον ενθουσιασμό για τον πόλεμο, δεν

είχε τον ενθουσιασμό. Αλλά όταν ξεκίνησε η φάση που μας είπαν φορτώστε τα πυρομαχικά, δώστε της πρώτης γραμμής τα αυτά, υπήρχε μία διστακτικότητα. Δηλαδή ήταν σφιγμένος ο κόσμος, μπορώ να πω ότι οι στρατιώτες κυρίως οι επίστρατοι, κυρίως οι επίστρατοι, ήτανε διαφορετικοί από τους κληρωτούς.

Κ. Δηλαδή;

Α. Δηλαδή ήτανε λίγο πιο σφιγμένοι, δεν θέλανε τον πόλεμο αυτό, μόνο και μόνο διότι δεν βλέπανε ότι, ήταν στην ηλικία βέβαια…

Κ. Φλώριο υπήρχε ή δεν υπήρχε το μπάχαλο που ακούστηκε και γράφτηκε στη συνέχεια, ότι έγινε με την επιστράτευση;

Α. Μα το μπάχαλο υπήρχε. Εγώ στο τάγμα το δικό μας, κατ'αρχάς προβλέπεται όπως ξέρουμε, για να συμπληρωθεί η πολεμική δύναμη της μονάδας, να έρθουν, έπρεπε να φτάσουμε πεντακόσιοι. Μας ήρθαν χίλιοι, με αποτέλεσμα δεν είχαμε να δώσουμε ούτε κουβέρτες, ούτε υλικά, τίποτα. Δηλαδή κοιμόνταν χωρίς σκηνή οι στρατιώτες, οι πολλοί στρατιώτες. Η δε επιστράτευση ήτανε ένα μπάχαλο. Δηλαδή όταν λέμε μπάχαλο εννοούμε ότι δεν υπήρχε ούτε αρχή ούτε τέλος. Έγινε μια γενική επιστράτευση, μαζέψανε όλο τον κόσμο, υλικά δεν υπήρχαν. Πηγαίναμε, εάν κάναμε την επιχείρηση, με στρατιώτες που ούτε άρβυλα δεν είχαν να φορέσουν.

Κ. Πως έβλεπαν οι αξιωματικοί στρατού τους Αμερικανούς στη διάρκεια της δικτατορίας,;

Α. Τους Αμερικανούς τους έβλεπαν... πάντα ήταν καλή η εντύπωση για τους αξιωματικούς. Το ΝΑΤΟ πάντα οι αξιωματικοί το'βλεπαν ότι προσφέρει στην Ελλάδα, ότι βοηθάει την Ελλάδα, ήτανε βέβαια το ανατολικό σύμφωνο επάνω, και έβλεπαν ότι στηρίζει την Ελλάδα από την ….από βορρά κάθοδο των κομμουνιστών.

Κ. Υπήρχαν αντιαμερικανοί αξιωματικοί, αντινατοϊκοί αξιωματικοί στο στρατό ξηράς;

Α. Λίγοι, λίγοι.

Κ. Αυτοί ήταν συγχρόνως και αντιχουντικοί;

Α. Ας πούμε οι αντι-χουντικοί ήτανε αυτοί οι οποίοι ήτανε εναντίον του ΝΑΤΟ. Αυτοί. Πλην όμως το σύνολο των αξιωματικών στη φάση που έγινε η εισβολή στην Κύπρο, φώναζαν τότε, *΄΄το ΝΑΤΟ που είναι να αντισταθεί, που είναι το ΝΑΤΟ να βοηθήσει;΄΄ Δ*ηλαδή στη φάση εκείνη είδανε πλέον οι αξιωματικοί, το σύνολο των αξιωματικών ότι, το ΝΑΤΟ δεν παίζει κανένα ρόλο, δεν προσφέρει τίποτα στον τόπο, ήταν ένα αποδεικτικό στοιχείο. Διότι όταν είσαι στο ΝΑΤΟ, οι Τούρκοι μπαίνουν μέσα στην Κύπρο και το ΝΑΤΟ δεν έχει συμμετοχή, είδαν ότι το ΝΑΤΟ, ο ρόλος του ΝΑΤΟ είναι διακοσμητικός. Απλώς είμαστε στο ΝΑΤΟ. Στη φάση εκείνη, οι αξιωματικοί θυμάμαι της μονάδας ήτανε εναντίον, είχανε στραφεί εναντίον. Επειδή είδαν ότι δεν επενέβη

Κ. Πάμε λίγο ακόμα πιο πίσω για τον ΙΔΕΑ, τι εντύπωση είχανε γενικά οι αξιωματικοί εκείνα τα χρόνια, ήτανε γνωστός ο ΙΔΕΑ;

Α. Στο σύνολο των αξιωματικών, το σύνολο των αξιωματικών δεν ήταν. Δηλαδή λένε ότι δεν υπήρχε ο ΙΔΕΑ.

Κ. Εσύ τι ξέρεις, για τότε και για σήμερα;

Α. Ήμουνα μικρός αξιωματικός τα χρόνια εκείνα, δεν ήξερα και πολλά πράγματα. Απλώς γνώριζα ότι υπάρχει μια οργάνωση στο στρατό που λεγότανε ΙΔΕΑ και είχε και μικρούς και μεγάλους αξιωματικούς μέσα. Παραπάνω βέβαια στους αξιωματικούς δεν γινότανε καμία συζήτηση τέτοια. Απλώς ακουστά το είχα και εγώ. Όταν αποκαλύφθηκε ο ΑΣΠΙΔΑ, που ήταν η δίκη και γράφανε και οι εφημερίδες, τότε γινότανε και κάποιες συζητήσεις και για τον ΙΔΕΑ, ότι υπάρχει ΙΔΕΑ στον στρατό, οργάνωση και τα λοιπά. Είχε γίνει περισσότερη γνωστή.

Κ. Για τον ΑΣΠΙΔΑ μιας και τον ανέφερες, πόσο πραγματικό ήταν αυτό το πράγμα, τι πιστεύανε οι αξιωματικοί, ότι υπήρχε ο ΑΣΠΙΔΑ, ότι υπήρχε συνωμοτική οργάνωση, τι θυμάσαι από αυτό το πράγμα;

Α. Με αυτά που γράφανε οι εφημερίδες τότε, και ανάλογα με την εφημερίδα που έπαιρνε ο καθένας και διάβαζε, θεωρούσανε ότι υπήρχε μια οργάνωση δημοκρατικών αξιωματικών, οι οποίοι (κάποιοι πιστεύανε ότι) πάνε να ανατρέψουνε με τον Ανδρέα Παπανδρέου, την κατάσταση και να αναλάβει ο Ανδρέας. Άλλοι πίστευαν ότι είναι μια μικρή οργάνωση, που μερικοί αξιωματικοί μαζευτήκανε και έχουν κάνει μια δική τους οργάνωση χωρίς να αποβλέπει κάπου. Αλλά οι περισσότεροι θεωρούσανε ότι η οργάνωση αυτή ήθελε να φέρει, ήτανε ανατρεπτική ήθελε κάποια ανατροπή στον τόπο.

Κ. Φλώριο, από τον πόλεμο του '40 -45, αρκετοί αξιωματικοί της Σχολής Ευελπίδων και ακόμα περισσότεροι προελεύσεως στρατεύματος, είχανε ενταχθεί στο ΕΑΜ, και μάλιστα αρκετοί ήταν και στο Κομμουνιστικό Κόμμα, ακόμα πιο μέσα δηλαδή. Στον ΕΛΑΣ πολέμησαν πολλοί δημοκρατικοί αξιωματικοί, και αρκετοί από αυτούς παρέμειναν στο στρατό μετά και σταδιοδρόμησαν. Είναι έτσι; Διεσώθησαν δηλαδή μέσα στο στρατό, μετά τον πόλεμο, τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο αξιωματικοί του ΕΛΑΣ. Το ξέρεις αυτό;

Α. Για να είμαι ειλικρινής δεν το γνωρίζω.

Κ. Άστο τότε.

Α. Δεν το γνωρίζω. Δεν έχω συγκεκριμένα έτσι…

Κ. Επομένως δεν γνωρίζεις κι αν υπήρχαν κομμουνιστές αξιωματικοί στο στρατό ξηράς μετά τον εμφύλιο πόλεμο;
Α. Μετά τον εμφύλιο πόλεμο; Για να είμαι ειλικρινής, όχι.
Κ. Διανοείται ο τότε αλλά και ο σημερινός αξιωματικός του στρατού ξηράς ότι, ήταν δυνατόν να υπήρχαν αξιωματικοί κομμουνιστές εν ενεργεία μετά το 1950 ας πούμε;
Α. Μα…εγώ λέω μετά το 1950 θα τον άφηναν μέσα στο στρατό; Εδώ διάβαζες την δημοκρατική εφημερίδα τα χρόνια εκείνα, και σε περνούσαν από δίκη.
Κ. Για πράκτορες της CIA, πράκτορες αξιωματικούς στρατολογημένους από την CIA, ή και από άλλες μυστικές ξένες υπηρεσίες άλλων χωρών, ξέρεις τίποτα;
Α. Εγώ πιστεύω ότι αυτοί υπήρχαν, βέβαια δεν γνωρίζω πρόσωπα, αλλά πιστεύω ότι υπήρχαν πράκτορες στη CIA και πιστεύω ότι και σήμερα υπάρχουν.
Κ. Σήμερα με ποια λογική, δηλαδή πώς;
Α. Δηλαδή υπάρχουν αξιωματικοί οι οποίοι έχουν άμεσα διασυνδέσεις με ανθρώπους της CIA. Ότι δεν έχει σταματήσει αυτή η επαφή, δεν έχει σταματήσει σε χρόνο και ότι αυτή είναι συνεχόμενη. Δηλαδή μπορεί να είναι μικρότερο το ποσοστό, αλλά πιστεύω ότι πρέπει να υπάρχει αυτή η επαφή.
Κ. Όχι πρέπει με την έννοια ότι είναι προς το εθνικό συμφέρον;
Α. Όχι.
Κ. Ότι υπάρχει;
Α. Ότι υπάρχει. Ασφαλώς ναι.
Κ. Στην αποχουντοποίηση που έγινε, όλοι εκείνοι οι αξιωματικοί οι πολύ θερμοί οπαδοί της δικτατορίας,, αποστρατεύτηκαν, έφυγαν από το στρατό ξηράς;
Α. Εγώ πιστεύω ότι δεν έφυγαν, δεν έγινε αποχουντικοποίηση του στρατού, και μείνανε όχι τα σταγονίδια που έλεγε ο συχωρεμένος ο Αβέρωφ, μείνανε πάρα πολλά σταγονίδια. Και μπορώ να πω ότι ήταν όχι και σταγονίδια, αλλά ήτανε αξιωματικοί οι οποίοι είχανε και συμμετοχή. Βέβαια σήμερα όλοι αυτοί έχουν αποστρατευθεί, διότι οι τάξεις έχουνε φύγει, αλλά από το ‘74 και μετά πιστεύω ότι ένα μεγάλο ποσοστό των αξιωματικών είχε παραμείνει στο στρατό και ρυθμίζανε, και τις καταστάσεις μέσα στο στρατό. Μπορώ να πω δε, ότι και το ’81 και μετά, αυτοί οι αξιωματικοί οι χουντικοί είχανε παραμείνει στο στρατό και είχανε και θέσεις, είχανε κατορθώσει να έχουν και θέσεις κλειδιά, επί εποχής του ΠΑΣΟΚ.
Κ. Αυτό πως το είχανε κατορθώσει; Θα πρέπει να είχανε επαφή με αυτούς οι οποίοι είχανε θέσεις κλειδιά πάνω στο ΓΕΣ;
Α. Ναι, ναι. Διότι ο μηχανισμός ναι μεν έδιωξε έναν ορισμένο αριθμό αξιωματικών, αλλά δεν χτυπήσανε το μηχανισμό. Η πληγή παρέμεινε, απλώς είχε φύγει ένα μέρος οι οποίοι είχανε φανεί, είχανε εκδηλωθεί, και διώξανε ορισμένους. Ο πυρήνας όμως έμενε, και ήτανε γνωστοί μεταξύ τους, δηλαδή θα μπορούσα να σας πω ότι το 1981, το 1983 υπήρχε στις μεταθέσεις των αξιωματικών του πεζικού στο τμήμα ανωτέρων αξιωματικών, κάποιος Λυμπέρης Άγγελος, ο οποίος ήτανε αρχιχουντικός. Τότε έκανα την ερώτηση εγώ, διότι μου είχαν δώσει μια μετάθεση, από τις Σέρρες με έστειλε στη Χελιδώνα, σε έξι μήνες που ήμουνα στις Σέρρες. Και έλεγα τότε, πως βρέθηκε αυτός ο άνθρωπος μέσα στις μεταθέσεις, αυτός ο χουντικός αξιωματικός; Πως βρέθηκε εκεί; Για να είναι εκεί λοιπόν, θα πει ότι είχανε το κύκλωμά τους, δηλαδή ο πυρήνας έμπαινε.
Κ. Το 83 δεν ήταν ο Μιχάλης ο Βαρδάνης στον Α’ Κλάδο στη…
Α. Όχι δεν είχε πάει ακόμα. Δεν είχε πάει ακόμα, πριν πάει. Διότι ο Μιχάλης πήγε το ογδόντα… Εγώ πήγα στις Σέρρες το ‘82, το ‘82 πρέπει να ήτανε, δεν ξέρω αν πήγε ο Μιχάλης το ‘83, το 1982 πήγα από το ΚΕΒΟΠ στις Σέρρες. Στους έξι μήνες που ήμουνα εκεί, πήρα μετάθεση για τη Χελιδώνα στο 617 τάγμα πεζικού, και ήτανε αυτός ο Λυμπέρης στις μεταθέσεις. Και γνωρίζω εγώ ότι ο Λυμπέρης…
Κ. Πότε αποστρατεύτηκες εσύ Φλώριο;
Α. Εγώ αποστρατεύτηκα το 1992 στις κρίσεις του ’92. Μέχρι το ’92, ήμουνα διοικητής του τμήματος εκπαιδεύσεως γυναικών εδώ στο Γουδί, βγήκε η Νέα Δημοκρατία, έφυγα και πήγα μετάθεση στην Κοζάνη, κάθισα ένα χρόνο στην ταξιαρχία, γίνομαι συνταγματάρχης, με κάνανε κατά αρχαιότητα συνταγματάρχη, με στέλνουν στην 60 με μια μονάδα επιστρατεύσεως στην Καρδίτσα, και στον ένα χρόνο που ήμουνα συνταγματάρχης με αποστρατεύσανε
Κ. Αυτή είναι δυσμενής μεταχείριση. Πως την ερμηνεύεις;
Α. Κατ’ αρχήν ήμουν, είχα φάκελο. Είχα μάθει ότι με είχαν βάλει στα χαρτιά τους μέσα εκεί ότι είμαι καταπράσινος.
Κ. Δηλαδή ότι είσαι δημοκρατικός αξιωματικός, επειδή ήσουνα οπαδός του ΠΑΣΟΚ;
Α. Οπαδός του ΠΑΣΟΚ.
Κ. Πόσοι ήτανε οπαδοί του ΠΑΣΟΚ τότε στο στρατό ξηράς, στις αρχές της δεκαετίας του 80;
Α. Στις αρχές της δεκαετίας του 80 το ποσοστό ήτανε πολύ λίγο.
Κ. Πριν το ‘81;

Α. Για πριν το ‘81 λέμε, για πριν το ‘81. Τώρα μετά το ‘81 το ποσοστό, όχι…δεν πιστεύω μακάρι να είχε αυξηθεί σε πιστεύω αξιωματικών. Από τη μια στιγμή {στην άλλη} δεν αλλάζεις, βγήκε το ΠΑΣΟΚ και την άλλη μέρα έγινες δημοκρατικός αξιωματικός. Διότι πολλοί αξιωματικοί επειδή είναι φιλόδοξοι και την μια μέρα είναι από το ένα μέρος και την άλλη από το άλλο, παρίσταναν το δημοκράτη, μόνο και μόνο για να έχουν οφέλη. Όχι όμως ότι τα πίστευαν. Προηγουμένως σας είχα πει για την περίοδο που υπηρετούσα στη Ρόδο, στα χρόνια της Νέας Δημοκρατίας, να αναφερθούμε και σε αυτό λίγο, το τι συνέβαινε και μετά τη δικτατορία. Και μετά τη δικτατορία είχαν συνεχίσει οι αξιωματικοί αυτοί την ίδια πορεία. Δηλαδή μέχρι το ‘81 δεν είχαν αλλάξει και πολλά μέσα στο στρατό. Και οι ενέργειες των αξιωματικών, των χουντικών αξιωματικών, οι χουντικοί αξιωματικοί εκδηλωνότανε και δεν φοβούνταν τίποτα, δεν τους ενδιέφερε τίποτα. Θα αναφερθώ σε διαδικασίες το 1976-77 στη Ρόδο σε ένα τάγμα, θυμάμαι είχαμε ένα διοικητή Γαλατά, πως τον λέγανε το μικρό του όνομα, Δημήτριος. Που στις εκλογές του ‘77, στις εθνικές εκλογές είχε φέρει τα ψηφοδέλτια μέσα στο τάγμα, σε φάση που ενημέρωνε τους στρατιώτες και τους αξιωματικούς πως θα ψηφίσουν. Και κράταγε από το ένα το χέρι μέχρι και Ένωση Κέντρου, τα ψηφοδέλτια μέχρι και Ένωση Κέντρου τότε. Και το Αριστερό και το ΠΑΣΟΚ στο άλλο αριστερό του χέρι και έλεγε ότι, μέχρι εδώ μπορείτε να ψηφίσετε, καθαρά μπροστά στον κόσμο όλο, έτος 1977. Ήτανε φασίστας, ένας χουντικός αξιωματικός, καταπίεζε τον κόσμο. Θυμάμαι δε το εξής, ότι σε κάποια φάση καλοκαιρινή επιθεώρηση του διοικητού της ΑΣΔΕΝ, είχε από το πρωί μέχρι το βράδυ τους αξιωματικούς και τους στρατιώτες και εργάζονταν. Ήταν λοιπόν μεσημέρι, θερμοκρασία 40 βαθμούς, οι αξιωματικοί, οι μικροί αξιωματικοί, μέσα στη λέσχη αξιωματικών, με σκυμμένα τα κεφάλια κουρασμένοι, ταλαιπωρημένοι μπήκα λοιπόν μέσα για να τους δώσω κουράγιο και άρχισα να τραγουδάω για να τους ανεβάσω το ηθικό, και τραγούδαγα συγκεκριμένα το *΄΄Μαργαρίτα Μαργαρώ΄΄*

Κ. Του Θεοδωράκη.

Α. Και το έλεγα δυνατά. Αυτός ήτανε στο γραφείο του, η λέσχη ήτανε κοντά στο γραφείο του. Για να είμαι ειλικρινής εκείνη την ώρα που τραγούδαγα, -όχι ότι δεν τραγούδαγα Θεοδωράκη-, αλλά αν με ρώταγε ποιανού είναι αυτό το τραγούδι, εκείνη την ώρα έψαχνα να δω τίνος είναι το τραγούδι. Εν πάση περιπτώσει μες το μεσημέρι μες τον ήλιο, βγαίνει από το γραφείο και φωνάζει έτσι με έντονο ύφος και δυνατά: *΄΄Ποιος τραγουδάει Θεοδωράκη;΄΄* Βγήκα λοιπόν έξω λέω *΄΄εγώ τραγουδάω αλλά του Θεοδωράκη είναι; Δεν ξέρω ποιανού είναι΄΄. ΄΄Μου κάνεις ότι δεν ξέρεις;΄΄* Λέω *΄΄τραγούδαγα. Μα τα ράδια, τα ράδια το λένε. Εδώ απαγορεύεται;΄΄* Λέει: *΄΄Στην μονάδα μου δεν θέλω! Το ξέρεις ότι αν το μάθει η ΚΥΠ τι έχει να γίνει;΄΄* Λέω *΄΄επειδή τραγουδάω; Καλά καταργούνε και το τραγούδι;΄΄.*

Κ. Ανέφερε την ΚΥΠ όμως Φλώριο. Δηλαδή η ΚΥΠ το 1977 ασχολιόταν με το αν κάποιοι στις μονάδες τραγουδάνε Θεοδωράκη;

Α. Ναι. Και υπήρχαν στο τάγμα, τώρα λέω ‘77-’78, υπηρετούσε στη μονάδα ένας Μπακαλάκος, ο τραγουδιστής ο Μπακαλάκος, ένας Ραφαηλίδης, τρία χρόνια φυλάκιση, ένας Μίχος Λάμπρος ο οποίος είναι και τώρα δήμαρχος στην Αγία Βαρβάρα, ο Λάμπρος ο Μίχος δικηγόρος. Όλους τους χαρακτηρισμένους στρατιώτες, που είχαν φάκελο, τους βάζανε σε σκοπιές δύσκολες, σε δύσκολες εργασίες. Ήμουνα λοιπόν κοντά σε αυτούς τους στρατιώτες, επειδή ήτανε πολλοί πτυχιούχοι και τότε φοιτούσα στη Νομική. Ένας άλλος Μπισμπιρίκος Κώστας, ο οποίος είναι πρόεδρος τώρα στο Συμβούλιο Επικρατείας. Όλους τους είχαν υπό παρακολούθηση, όλους τους χαρακτηρισμένους. Ήμουνα λοιπόν στη μονάδα, τους είχα όλους αυτούς κοντά, να τους πλησιάσω, να τους δώσω ηθικό, να τους δώσω εκείνο, το άλλο…μετά…

Κ. Πως τον είπες τον διοικητή;

Α. Γαλατάς Δημήτρης.

Κ. Ο οποίος Γαλατάς δεν παρακολουθούσε ο ίδιος προσωπικά, είχε ένα μηχανισμό;

Α. Όχι, είχε τον μηχανισμό του που παρακολουθούσε, και παρακολουθούσε και εμένα διότι μέναμε στην ίδια πολυκατοικία. Θυμάμαι τώρα, μου έρχονται στην μνήμη πολλά πράγματα, ήταν οι εκλογές... ήτανε για να έρθει ο διοικητής της ΑΣΔΕΝ στην Κύπρο για επιθεώρηση, ο υπασπιστής του ήταν γνωστός μου, τον γνώριζα, είχα επικοινωνία με την ΣΔΑ, με την ΑΣΔΕΝ για διαδικασία που θα ερχόταν ο στρατηγός. Μου λέει ο λοχαγός, *΄΄τι πάνε να σου κάνουνε εκεί που είσαι; Τι πάνε να μου κάνουνε; Δεν μπορώ να σου πω, πάρε με στο σπίτι τηλέφωνο, πάρε στο σπίτι μου να σου πω΄΄.* Τον παίρνω το βράδυ τηλέφωνο, και μου λέει *΄΄σου έχουν ανοίξει ένα φάκελο, μέσω ΚΥΠ ότι είσαι ο υποστηρικτής όλων των χαρακτηρισμένων του τάγματος΄΄. ΄΄Και που βρίσκεται;΄΄΄΄ Δεν ξέρω που βρίσκεται, βρίσκεται σε εξέλιξη΄΄* λέει.

Κ. Όταν λες χαρακτηρισμένοι τι εννοείς;

Α. Οι χαρακτηρισμένοι στρατιώτες ήταν όλοι οι μη δεξιοί, όλοι οι μη δεξιοί. Δηλαδή θυμάμαι υπήρχε φάκελος στρατιώτου…

Κ. Όχι οι κλέφτες.

Α. Όχι οι κλέφτες. Οι μη δεξιοί. Οι αριστεροί, κεντρώοι και αυτοί που ήταν με το ΠΑΣΟΚ, δηλαδή έγραφε θυμάμαι μέσα σε φάκελο στρατιώτου που ήτανε χαρακτηρισμένος, και έστειλα χαρτί για να αποχαρακτηριστεί στην ανωτέρα διοίκηση, ότι πέταγε αετό σε μια ηλικία δώδεκα ετών, πέταγε αετό και έγραφε ΠΑΣΟΚ επάνω. Να φανταστείτε ότι αυτός που ήτανε του ΠΑΣΟΚ ήτανε χαρακτηρισμένος και οι

κατηγορίες ήτανε Α1, ήτανε Α2, ήτανε πολλοί αριστεροί αυτοί που οι γονείς τους είχαν συμμετοχή στον εμφύλιο πόλεμο, και πήγαινε ανάλογα η κατηγορία. Και μου είχανε κάνει φάκελο, βέβαια μετά από ότι έμαθα τον βάλανε αρχείο, θυμάμαι λοιπόν όταν πήγε ο Μιχάλης στη…

Κ. Ποιος είναι ο Μιχάλης;

Α. Ο Βαρδάνης ο Μιχάλης, του είπα να κοιτάξει να βρει το φάκελο, αλλά μου λέει δεν μπορώ να τον βρω. Και λέω *΄΄κοίταξε να δεις το φάκελο μου από που ξεκινήσανε, να δω πως έχει ξεκινήσει΄΄.*

Κ. Άρα η αντιμετώπισή σου λίγο πριν την αποστρατεία και στην αποστρατεία είναι βασισμένη στην ιδεολογική σου τοποθέτηση;

Α. Ναι διότι εγώ έπαιρνα την εφημερίδα από το περίπτερο και δεν την έκρυβα. Για αυτό λέω ότι το 1977 είχε συνεχιστεί η ίδια κατάσταση, η τρομοκρατική κατάσταση των αξιωματικών και μετά τη δικτατορία. Πολλές φορές δεν την έπαιρνα από το περίπτερο της γειτονιάς, πήγαινα σε ένα άλλο περίπτερο, και έλεγε ο διοικητής *΄΄πολλοί παίρνουν την εφημερίδα από άλλο περίπτερο λες και δεν ξέρουμε τι διαβάζουν΄΄.* Είχα δε συλλάβει τον γιο του, επειδή μέναμε στην ίδια πολυκατοικία, να ρίχνω τα σκουπίδια στο κάδο απορριμμάτων έξω,(έλεγα στη γυναίκα μου *΄΄παρακολούθησε να δεις από το μπαλκόνι΄΄),* που πήγαινε και έσκιζε τη σακούλα για να δει την εφημερίδα. Στις εκλογές του ‘77…

Κ. Ήταν προσωπικοί οι λόγοι εναντίον σου από αυτόν τον αξιωματικό;

Α. Όχι, γνώριζε τις απόψεις μου. Βέβαια δεν τον υπελόγιζα και πολύ. Πάνω από το δικό μου ήταν το μπαλκόνι το δικό του, και έβαζα το κασετόφωνο και άκουγα τραγούδια του Θεοδωράκη. Μάλιστα δε τα φώναζα και δυνατά. Θυμάμαι χαρακτηριστικά το *΄΄και συ λαέ βασανισμένε…΄΄* και το άκουγε επάνω. Λοιπόν του είχα κάνει πόλεμο, δεν υπελόγιζα πλέον πολλά πράγματα…

Κ. Αυτός πως κατέληξε;

Α. Αλλά, να σας πω. Στις εκλογές του ‘77 η πόρτα της εισόδου του σπιτιού ήτανε στη σκάλα και εγώ άκουγα όλες τις ομιλίες των πολιτικών αρχηγών. Θυμάμαι λοιπόν πως άκουγα τον Ηλιού, μίλαγε ο Ηλιού, το δεκάλεπτο κάτι δεκαπεντάλεπτα που ήτανε, ακούω στην πόρτα βήματα απ’έξω, λέω στη γυναίκα μου, *΄΄θα το πιστέψεις ότι έχει στείλει τον γιο του;΄΄.* Ο γιος του ήτανε τότε 13 και οι δύο του οι γιοι έχουνε γίνει στρατιωτικοί γιατροί, τους έβαλε στην στρατιωτική ιατρική. Ο γιος του ο μικρός ήτανε στη δευτέρα τρίτη γυμνασίου, *΄΄παρακολουθεί να δει, έχει στήσει αυτί να δει αν ακούω την ομιλία΄΄.* Μου λέει *΄΄αποκλείεται΄΄,* πάω σιγά-σιγά στην πόρτα, ανοίγω απότομα την πόρτα και καθότανε στο σκαλί και άκουγε, παρακολούθαγε αν ακούω την ομιλία του Ηλιού. Το μικρό παιδί.

Κ. Σήμερα οι αξιωματικοί του στρατού ξηράς έχουν κάποιο ποσοστό νοσταλγών της δικτατορίας;

Α. Πιστεύω ότι οι μικροί αξιωματικοί {νοσταλγοί της δικτατορίας} είναι πολύ λίγοι. Δεν είναι πολλοί. Και είναι αυτοί που έχουν μείνει ακόμα, τάξης της σχολής που μπήκανε στη Σχολή Ευελπίδων επί δικτατορίας. Γιατί έχουν ανανεωθεί, είναι πολλοί νέοι αξιωματικοί. Εγώ πιστεύω ότι δεν έχει πολλούς τέτοιους αξιωματικούς.

Κ. Πως έβλεπαν οι αξιωματικοί μετά τη δικτατορία, τις διαδοχικές αποκαταστάσεις εκείνων των αξιωματικών οι οποίοι είχαν διωχθεί επί δικτατορίας;

Α. Είπαμε ότι οι δημοκρατικοί αξιωματικοί τις βλέπανε δίκαιες…

Κ. Όλες τις αποκαταστάσεις; Γιατί μιλάμε για διαδοχικές αποκαταστάσεις των ίδιων ανθρώπων.

Α. Διαδοχικές αποκαταστάσεις αυτών που αντισταθήκανε στη δικτατορία;

Κ. Ναι.

Α. Λέω ότι οι δημοκρατικοί αξιωματικοί, οι δημοκρατικοί αξιωματικοί, αυτοί που διαπνέονταν πλέον από δημοκρατικά αισθήματα, τις βλέπανε φυσιολογικές και ότι τις βλέπανε και δίκαιες, ότι καλώς έγιναν.

Κ. Όλες;

Α. Όλες…δηλαδή τι…διαφορά υπήρχε μεταξύ αυτών που αντισταθήκανε… υπήρχαν δύο κατηγορίες που αντισταθήκανε στη δικτατορία; Δεν ξέρω.

Κ. Εσύ πες μου. Ποια είναι η εντύπωση, ποια είναι η εντύπωσή σου; Δεν ξέρεις; Είχατε πολλούς αντιστασιακούς στο στρατό ξηράς, οι οποίοι εμφανίζονταν μετά;

Α. Δεν πρέπει να ήταν πολλοί, δεν είχαμε πολλούς.

Κ. Δεν είχατε πολλούς. Γι’αυτό δεν υπάρχει τέτοιο θέμα.

Α. Ήτανε λίγοι αυτοί, όπως ο Μιχάλης ο Βαρδάνης που επανήλθε. Λίγους αξιωματικούς είχαμε.

Κ. Φλώριο δεν αναφέρομαι στους αξιωματικούς οι οποίοι αποκαταστάθηκαν. Δεν αναφέρομαι στους αντιστασιακούς που επανήλθαν και σταδιοδρόμησαν κανονικά και κάποτε ήρθε και η σειρά τους και αποστρατεύθηκαν, όπως ο Βαρδάνης. Αναφέρομαι σε εκείνους οι οποίοι ενώ είχαν πράγματι διωχθεί επί δικτατορίας δεν επανήλθαν μετά και έχουμε διαδοχικές αποκαταστάσεις. Αν το ξέρεις το θέμα.

Α. Ναι για τις διαδοχικές αποκαταστάσεις, εγώ πιστεύω ότι αυτοί οι αξιωματικοί που αποκατασταθήκανε και επανήλθανε στο στράτευμα μετά τη δικτατορία και είχανε μια εξέλιξη στο στρατό και έφυγαν, ότι η αποκατάστασή τους που έγινε και επανήλθαν ήταν καλή, ήταν σωστή. Ένα μέρος όμως από αξιωματικούς που είχανε μια αντίσταση επί δικτατορίας, επανήλθαν και σηκώθηκαν και έφυγαν μόνοι τους, δηλαδή αποστρατευθήκανε μόνοι τους. Και μετά τους δώσανε ένα βαθμό, τους δώσανε δυο βαθμούς,

και ξαναβγήκε άλλη μια διαταγή και πήρανε άλλους δυο βαθμούς, και ξαναβγήκε άλλη διαταγή με αποτέλεσμα ενώ είχαν φύγει λοχαγοί πήραν τον βαθμό του αρχηγού ΓΕΣ, θέλανε να πάρουν και τον βαθμό της ανωτάτης ιεραρχίας. Νομίζω ότι αυτό δεν είναι σωστό ούτε λογικό.

Κ. Οι άλλοι αξιωματικοί τι λένε για αυτό;

Α. Οι άλλοι αξιωματικοί αυτό το κατηγορούν. Αυτό το κατηγορούν οι αξιωματικοί, δηλαδή υπάρχει μια αντίληψη ότι *΄΄καλά έφυγε λοχαγός τον κάνανε αντιστράτηγο; Για ποιο λόγο; Αφού ήθελε να αποκατασταθεί, ας έμενε στον στρατό να είχε και αυτός την εξέλιξη να τραβήξει από εδώ, να ταλαιπωρηθεί στο στρατό και να έχει την εξέλιξή του*» Τώρα... υπήρχανε και οι αξιωματικοί αυτοί που είχανε συναντηθεί στο κίνημα του Ναυτικού. Δεν ξέρω αν όλοι αυτοί εμφανιστήκανε, είχανε επανέλθει στο στράτευμα όλοι, είχανε αποκατασταθεί πλέον; Δεν ξέρω.

Κ. Το 90% είχε επανέλθει στο στράτευμα.

Α. Είχε επανέλθει στο στράτευμα. Τώρα η περίπτωση η δική μου είναι κάπως περίεργη. Δηλαδή τι περίεργη είναι; Εγώ επαναλαμβάνω ότι από την εποχή εκείνη, δεν θέλω να περιαυτολογήσω, αλλά από τη Σχολή Ευελπίδων που μπήκα, ήμουνα παιδί με δημοκρατικές αρχές, …είμαι από…τη…Μάλιστα θυμάμαι από τα χρόνια τα μαθητικά, είχα ένα πολύ φίλο, είχε μπει στο Φυσικό του πανεπιστημίου, ο οποίος διάβαζε «ΤΑ ΝΕΑ». Και μάλιστα είχε την τόλμη εκείνη την εποχή σε ένα χωριό που ήτανε να τη διαβάζει φανερά. Και του λέγαμε *΄΄μα δε φοβάσαι;΄΄* Εμείς μικρά παιδιά που ήμασταν. Είχα πάρει πολλά πράγματα από αυτόν. …Μπήκαμε στη Σχολή. Όπως γνωρίζουμε όλοι, η καθοδήγηση στη Σχολή Ευελπίδων και τα αντικομουνιστικά συνθήματα ήτανε σε καθημερινή βάση. Βγήκα ανθυπολοχαγός, είπα ορισμένα πράγματα σε μονάδες που είμαστε. Όταν πήγα στη Νέα Σάντα, που προανέφερα που ήτανε σκληρά μέτρα δικτατορίας εκεί, άρχισα και αντιστεκόμουνα, κρατούσα όπως είπα παθητική στάση και μία αδιαφορία, δεν έδειχνα οπαδός και θιασώτης της δικτατορίας, είχα παντρευτεί τη γυναίκα μου αυτά που είπα προηγουμένως, που προανέφερα, με τα χαρτιά της, με το Μανόλη το Γλέζο με διάφορα. Με παρακολουθούσαν, με βάζανε να παρακολουθώ τους στρατιώτες, δεν τους παρακολούθαγα, λέει *΄΄ψάξε να βρεις ο τάδε, έχεις χαρακτηρισμένο΄΄,* εγώ αδιαφορούσα. Κρατούσα λοιπόν μια στάση… όταν έγινε η κίνηση του Ιωαννίδη, το σύνταγμα το δικό μας έπαιξε έναν σοβαρό ρόλο στη φάση εκείνη. Και τι συνέβη; Συνέβη το εξής παράξενο, και δεν γνώριζα και γιατί μου το κάνανε, ποιος ήτανε ο λόγος. Με τη γυναίκα μου στο σπίτι, ακούω πρωί-πρωί το κουδούνι και χτυπάει. Βγαίνω στην πόρτα, ρωτάω τι συμβαίνει, μου λένε «*σας θέλουν στη μονάδα*». Ο διοικητής, ο υποδιοικητής και εγώ ήμουνα ο αρχαιότερος λοχαγός. Λέω *…΄΄γρήγορα πολύ γρήγορα΄΄*, δεν είχα ούτε πλυθεί, δεν ήξερα τι συνέβαινε. Πάω στην είσοδο του στρατοπέδου στη πύλη, τριπλοσκοπιές, πάω να μπω μέσα μου λένε *΄΄περιμένετε΄΄*. Παίρνουν τηλέφωνο, φτάνω στο διοικητήριο, τα γραφεία του συντάγματος από πάνω, τα γραφεία του τάγματος από κάτω. Έρχεται ο υποδιοικητής μου και μου λέει: *΄΄Πιστεύεις εις τον στρατόν κύριε Αναστασίου;΄΄. ΄΄Βεβαίως. Στον στρατό δεν πιστεύω κύριε υποδιοικητά; Σε αυτόν πιστεύω΄΄.*

Κ. Ποιος ήτανε υποδιοικητής;

Α. Ένας Χαλκιαδάκης Ματθαίος ο οποίος έγινε και αντιστράτηγος μετά το ΠΑΣΟΚ. Και τα'λεγα στο Μιχάλη. *΄΄Πως, στον στρατό δεν πιστεύω κύριε λοχαγέ;΄΄* Με είδε που ήμουνα μαχμουρλής, και λέει *΄΄εάν πιστεύεις εις τον στρατό πήγαινε στο 617, το τάγμα το από πάνω΄΄.* Λέω *΄΄να πάρω το πιστόλι μου να πάρω χάρτες, να πάρω...΄΄* δεν ήξερα τι συμβαίνει, *΄΄όχι μου λέει έτσι πήγαινε΄΄.* Και εγώ έτσι σαν παλαβός, φεύγω και πάω, φτάνω στην πύλη. Ήτανε ένας ανθυπολοχαγός πρωτοετής μου στην πύλη, ένας Βλάχος Νίκος, (τον οποίο τον έκανε ο Αλευρομάγειρος, και του το 'λεγαν ότι δεν έκανε για υποστράτηγος, του Αλευρομάγειρου), και μου λέει *΄΄τι θέλεις εδώ΄΄,* λέω *΄΄εδώ με στείλανε, ξέρω'γω τι θέλετε να σας δώσω βοήθεια΄΄,* δεν πήγε το μυαλό μου…

Κ. Αυτό ποια μέρα Φλώριο; Είχε γίνει το πραξικόπημα του Ιωαννίδη κατά του…

Α. Είχε γίνει. Την επομένη μέρα, το πρωί της επόμενης ημέρας.

Κ. Δευτέρα πρωί πρέπει να ήταν.

Α. Δευτέρα πρωί. Γι'αυτό λέω ότι απορώ, γιατί όταν το ακούς…

Κ. Δηλαδή Φλώριε ένα λεπτό…

Α. Είπα την πορεία μου, μισό λεπτό, είπα την πορεία μου από τον Αύγουστο του '72, όλο το '72 και έκανα τα χαρτιά μου για να παντρευτώ. Ποια ήτανε η πορεία μου μέσα στη μονάδα εμένα; Η πορεία ήτανε που με παρακολουθούσανε πλέον, με παρακολουθούσανε για τις ιδέες μου, για αυτό που ήμουνα για την οικογένειά μου, για την γυναίκα μου, για όλο αυτό το σκηνικό. Και ήθελες να με ρωτήσεις…

Κ. Ναι ήθελα να πω το εξής, ανατρέπει ο Ιωαννίδης τον Παπαδόπουλο με τον μηχανισμό του, επικρατεί στις ένοπλες δυνάμεις… είμαστε στη βόρεια Ελλάδα, στη μονάδα τη δική σου δεν σε δέχονται και σε στέλνουνε σε μια άλλη μονάδα;

Α. Όχι με στέλνουνε σαν να με στέλνανε να πάω να βοηθήσω τη μονάδα εκείνη, σαν να… Μα ναι, μισό λεπτό, εγώ δεν ήξερα ακόμη τι είχε γίνει. Πρωί ξημερώματα της επο-μένης μέρας, ήτανε η Κυριακή πρωί και του Ιωαννίδη έχει γίνει το βράδυ, βράδυ δεν έγινε;

Κ. Έγινε βράδυ ναι, επτά μέρες μετά από το Πολυτεχνείο.

Α. Βράδυ έγινε ναι, αλλά εγώ στη Νέα Σάντα που ήμουνα στο σπίτι δεν είχα ακούσει τίποτα.

Κ. Δεν ήσουνα ενημερωμένος γι'αυτό δεν είχες ακούσει;

Α. Μα στο σπίτι μου ήμουνα. Εγώ το μόνο πράγμα που ακούω ήταν το πρωί όταν μου χτυπάνε το κουδούνι, βγαίνω να δω τι θέλει και μου λέει *΄΄έλα στη μονάδα σε θέλει ο…σε θέλει΄΄.*

Κ. Πως σε αντιμετωπίσανε μετά;

Α. Τι έγινε από εκεί και πέρα; Έφυγα και πήγα δίπλα στο στρατόπεδο στη πύλη. Φτάνω, μου λέει *΄΄τι θέλεις κύριε υπολοχαγέ;΄΄,* λοχαγός είχα γίνει, είχα γίνει λοχαγός, λέει *΄΄μισό λεπτό περίμενε΄΄*. Δεν το ρώτησα και εκείνη την ώρα τι συνέβη, τι έχει συμβεί, λέω για να με θέλουν, θέλουν κάποια βοήθεια. Μπήκα λοιπόν μέσα, μου λέει *΄΄έλα μαζί μου΄΄* ο υπολοχαγός ήτανε. Λέει *΄΄πάμε στο καψιμί*[1] *να πιούμε ένα καφέ΄΄*, το καψιμί της μονάδας ένα *΄΄τόλ΄΄*[2]. Μπήκαμε λοιπόν μέσα, μου λέει *΄΄περίμενε΄΄*. Και έψαχνα να βρω τον καφετζή εκεί για να πιω καφέ, δεν τον έβρισκα. Δεν ήταν κανείς μπροστά και για κάποια στιγμή που είχε φύγει αυτός, βλέπω και σύρεται η πόρτα του τολ και κλείνει. *΄΄Βρε –βρε΄΄* φώναζα εγώ για να προφτάσω, μήπως νομίζουν ότι δε είναι κανείς μέσα, κλείνει η πόρτα, κοίταζα από κάτι παραθυράκια που είχε από πάνω να δω τι συνέβη, τι γίνεται…

Κ. Ουσιαστικά σε φυλακίσανε δηλαδή;

Α. Με φυλακίσανε, *΄΄τι γίνεται, ρε τι γίνεται, βρε τι γίνεται;΄΄*Ήμουνα μέχρι τις δώδεκα η ώρα το βράδυ μέσα εκεί. Και δεν ήξερα τι γίνεται. Και λέω *΄΄*τι γίνεται ρε παιδί μου με κλείσανε μέσα;*΄΄* Εγώ είχα την εντύπωση λάθος έκανε λέω ο αυτός, και έκλεισαν το τολ, δεν είχε κόσμο, και λέω με έκλεισαν μέσα.

Κ. Τελικά τι σου εξηγήσανε, σου είπανε;

Α. Μα για αυτό λέω ότι το περίεργο σε μένα ποιο είναι; Έρχεται στις δώδεκα η ώρα το βράδυ και ανοίγει το τολ, και βγαίνω λοιπόν και λέω *΄΄μάλλον δεν με πήρανε μυρωδιά και με κλείσανε μέσα΄΄,* είχανε ξεραθεί τα χείλια μου, ούτε νερό ούτε τίποτε, βγήκα έξω, και λέω *΄΄βρε παιδί μου τι είναι αυτά΄΄* λέω…Σε ένα δόκιμο που ήρθε να ανοίξει, λέω *΄΄με κλείσατε μέσα στο τολ, μα τι κατάσταση είναι, τι συμβαίνει λέω ρε παιδιά;΄΄* Λέει *΄΄πάμε στον διοικητή του τάγματος΄΄,* ένας Ευαγγελόπουλος.

Κ. Τον δικό σου διοικητή;

Α. Όχι τον άλλο διοικητή τον Ευαγγελόπουλο, λέω *΄΄κύριε συνταγματάρχα μα είναι κατάσταση αυτή, μα είναι πράγματα τούτα εδώ; Με κλείσατε μέσα στη μονάδα, γιατί με κλείσατε; Λάθος έγινε, τι έγινε;΄΄* Λέει *΄΄κύριε Αναστασίου να πας να σου δώσουνε εξηγήσεις στη μονάδα σου΄΄.* Ήρθε ο... με τον υπολοχαγό τον δικό μου, έναν Παπαδόπουλο Βύρωνα, λέω *΄΄ρε Βυρωνάκια*, (μικρός ήτανε της 70 τάξης)*, τι συμβαίνει εδώ πέρα΄΄,* μου λέει *΄΄τι να σου πω, σου ζητώ συγγνώμη΄΄* και αυτός, καλό παιδί στις ασκήσεις μαζί ήμασταν, λέω *΄΄μα τι έγινε;΄΄. ΄΄Να πάμε μέσα να σας πούνε΄΄*. Μπαίνοντας στο τζιπ, του λέω και εγώ *΄΄μπες μέσα΄΄,΄΄ μπέστε εσείς μέσα, πηγαίνετε εσείς για να μην...΄΄, ΄΄τι να μπω λέω στο τζιπ; ΄΄* Λέει *΄΄ναι΄΄*, μπαίνω στο τζιπ και όπως είναι τα δυο καθίσματα έτσι στο τζιπ, καθότανε ένας στρατιώτης από εδώ και ένας στρατιώτης από εκεί, με τα όπλα με κράνος και τα λοιπά, αυτός ζωσμένος και με βάζουνε πίσω, και κάθεται αυτός μπροστά…λένε *΄΄πάμε στο τάγμα΄΄.*

Κ. Άρα σε συλλάβανε.

Α. Με συλλάβανε, μα ναι με συλλάβανε, αλλά το περίεργο είναι εδώ…

Κ. Ότι δε σου μιλάει κανείς.

Α. Όχι, εδώ όχι. Εδώ είναι το περίεργο γιατί αυτό τους είπα εγώ, *΄΄γιατί με συλλάβατε εμένα; Διότι εάν ήτανε να ήμουνα εγώ χουντικός αξιωματικός, γιατί με συλλάβατε, ποιο είναι το αυτό που με συλλάβατε εμένα; Εμένα γιατί; Για να μην αντισταθώ;΄΄* Έκανα και αναφορά μετά και μου τη γύρισε πίσω και μου λέει *΄΄το κεφάλι σου πας να φας΄΄* μου λέει. Κατεβαίνω και έρχεται αυτός ο Οικονόμου, ο οποίος με παρακολούθαγε, ο κύριος αυτός, και του λένε… κατεβαίνω λοιπόν κάτω.

Κ. Ο Οικονόμου του δευτέρου…

Α. Του δεύτερου γραφείου. Λέω *΄΄ναι κύριε ταγματάρχα΄΄,* ήταν από κάτω και περιμένανε όλοι, λέω *΄΄γιατί κύριε ταγματάρχα, μου συμπεριφερθήκατε έτσι;΄΄ ΄΄Τι θα σου δώσω και εξηγήσεις γιατί;΄΄.* Λέω *΄΄όχι να μου πείτε τις εξηγήσεις. Ποιες είναι λέω οι εξηγήσεις να μου πείτε. Σε τι με ταυτίζετε; Γιατί μου το…΄΄*

Κ. Είχες μάθει εν τω μεταξύ ότι έχει ανατραπεί ο Παπαδόπουλος;

Α. Μου το είπανε μετά. Και με είχανε μία βδομάδα μέσα και δεν με αφήνανε να πάρω τη γυναίκα μου τηλέφωνο. Και πέρναγε ο Παπαδόπουλος, αυτός που με πιάσανε και έλεγε *΄΄μη φοβάστε καλά είναι ο σύζυγός σας΄΄,* ούτε να τηλεφωνήσω, ούτε να τηλεφωνήσω. Και η εξήγηση που μου δίνεται είναι ότι και καλά επειδή εγώ δεν ταυτιζόμουνα με κανέναν βέβαια αλλά μήπως αντισταθώ, μήπως δημιουργήσω κατάσταση μέσα. Αποτέλεσμα, μου παίρνουν τον λόχο, είχα τον τρίτο λόχο εκπαιδεύσεως, δηλαδή διοικητικό λόχο και μου δίνουνε τον λόχο διοικήσεως, και πως το'μαθα τώρα εγώ; Το λόχο διοικήσεως, και φύγαμε και πήγαμε στον Έβρο. Μου έρχεται η μετάθεσή για τον Έβρο το '74 και όταν έπαιρνα μετάθεση και κατέβηκα στον Βαζέο,

[1] Είναι το Κ.Ψ.Μ. δηλαδή το ΄΄Κέντρο Ψυχαγωγίας Μονάδας΄΄, χώρος στεγασμένος όπου, το στρατεύσιμο κατά συνθήκη προσωπικό περνάει τις ελεύθερες ώρες του.

[2] ΄΄Τολ΄΄ είναι πρόχειρες, γερές μεταλλικές κατασκευές που χρησιμοποιούν οι ΕΔ ως αποθήκες, καταλύματα προσωπικού, στέγαστρα, συνεργεία, καντίνες κ.λ.π.

μου λέει ο διοικητής ο Σίμου. Είχε έρθει καινούριος διοικητής, μου λέει *΄΄κύριε Αναστασίου το σύνταγμα με έβαλε να σου πάρω το λόχο΄΄,* δηλαδή ήτανε διαταγή, διότι όταν ήρθε η κρίση για να πολεμήσουμε, παρότι είχα το λόχο διοικήσεως εγώ θα ανελάμβανα τον τρίτο λόχο για να κάνω διάβαση. Και λέω *΄΄γιατί δε μου δίνετε τον τρίτο λόχο; Εγώ λέω τον είχα και μου τον πήρατε και τώρα στον πόλεμο θα μου δώσετε αυτό; Αυτό θα μου δώσετε; Όχι εγώ έχω τον λόχο διοικήσεως, εγώ δεν τον παίρνω τον λόχο.΄΄* Παραμονές τώρα αυτής της ενέργειας που είχε γίνει. *΄΄Γιατί κύριε διοικητά δεν τον παίρνω; Γιατί μου τον πήρατε τον λόχο και τώρα στον πόλεμο θα πάω εγώ να πολεμήσω; Όχι να πάει αυτός που βάλατε ΄΄.* Και όταν έφευγα μου λέει ότι ήταν διαταγή του συντάγματος, να μην μου δώσουν να έχω ενεργό λόχο στα χέρια μου {ούτε}ένα τουφεκιοφόρο.

Κ. Διότι φοβόντουσαν να μην αντιδράσεις;

Α. Να μην αντιδράσω, αυτή ήτανε η ….

Κ. Η υπόθεση στην ανατροπή του Παπαδόπουλου. Η αντιμετώπισή σου. Επειδή δεν ήσουνα οπαδός της ΄΄επανάστασης΄΄, γι' αυτό σου φέρθηκαν με αυτό τον τρόπο; Αυτή δεν είναι η εκτίμησή σου;

Α. Ναι.

Κ. Ποια χρονιά Φλώριο, ζητάς τον ατομικό φάκελο και στον δίνουν;

Α. Όταν πήγα στο ΚΕΒΟΠ…Το 1979, τότε ήμουνα ακόμα από τη Χίο στη Νομική, και διοικητής ήτανε ένας Βορίας Γεώργιος, Βορίας.

Κ. Ο γιος του Βοριά του στρατηγού;

Α. Όχι του στρατηγού, δεν έχουνε καμία συγγένεια, ο ένας ήτανε Βορίας και ο άλλος Βοριάς. Πάω λοιπόν στο ΚΕΒΟΠ το '79, δεν δίσταζα και την εφημερίδα μου να παίρνω δημοσίως και να εκφράζω και στους άλλους αξιωματικούς. Μάλιστα δε σε πολλές περιπτώσεις έκανα όχι κατήχηση αλλά προσπαθούσα να συζητάω με αξιωματικούς μέσα στη μονάδα και να αναπτύσσω δημοκρατικές ιδέες. Στο πεδίο βολής που είμαστε, στις ασκήσεις που είμαστε, μίλαγα ανοιχτά δημόσια. Βορίας ήτανε ένας από ότι είχα μάθει χουντικός αξιωματικός, ταξίαρχος, διοικητής. Φαίνεται λοιπόν ότι το δεύτερο γραφείο του τον είχε ενημερώσει για τις δραστηριότητές μου μέσα στο χώρο. Δηλαδή δεν εκδηλωνόμουνα υπέρ κάποιου κόμματος, απλώς συζητούσαμε και έλεγα πως πρέπει να είναι ο αξιωματικός, ότι πρέπει να είναι δημοκράτης, ότι πρέπει να είναι εκείνο... Στον πρώτο μήνα ήτανε μέσα, στο δεύτερο μήνα έρχεται στο πεδίο βολής που έκανα ασκήσεις και φόραγα ένα φουλάρι. Στον πρώτο μήνα που ήτανε διοικητής είχα κάνει βολή, ήτανε στο πεδίο βολής, φόραγα ένα φουλάρι καταδρομών, πάντα το φόραγα το καλοκαίρι για τη ζέστη και το φόραγα τώρα από τότε που ήμουνα ανθυπολοχαγός το φουλάρι. Και γυρίζει και μου λέει *΄΄γιατί φοράς φουλάρι;΄΄,* λέω εγώ έτσι με την αυτή μου, *΄΄από ανθυπολοχαγός το φοράω κύριε ταξίαρχε΄΄,* μου λέει *΄΄καλά κάνεις, τετραήμερο κράτηση γιατί φορά παράνομα φουλάρι με τη πράσινη στολή΄΄* και τα λοιπά. Έρχεται μετά από δύο μήνες, βέβαια εγώ δεν κουρευόμουνα όπως κουρευόταν οι άλλοι, άφηνα και το μαλλάκι μου, το θεωρούσα ότι είναι έτσι μου, έτσι του είχα πει, έτσι μου πηγαίνει, δεν κούρευα με τη μηχανή όπως θέλανε να είσαι κουρεμένος εδώ να είναι φαγωμένο, εγώ ήθελα και λίγο, μου ρίχνει άλλη ποινή. Με καλεί εκεί στο γραφείο του μια μέρα, δεν ξέρω τώρα πως το είχε πληροφορηθεί, είχα έναν αναπτήρα. Ήταν ένας Λεωνίδας τότε ο οποίος ήτανε χρηματοδότης του ΠΑΣΟΚ, ένας Λεωνίδας που είχε ψυγεία και τέτοια, είχε λοιπόν αναπτηράκια, μου είχε δώσει ένα αναπτηράκι, καλό αναπτηράκι, …και είχε τον ήλιο επάνω, το αναπτηράκι, δεν έγραφε ΠΑΣΟΚ, είχε τον ήλιο. Είχε κυκλοφορήσει φαίνεται μέσα στο ΚΕΒΟΠ, με καλεί μια φορά στο γραφείο του, πήρε ένα τσιγάρο να ανάψει, έψαχνε να βρει δεν άναβε ο αναπτήρας του μου λέει *΄΄φωτιά΄΄,* και του ανάβω εγώ, έκανε έτσι μου λέει *΄΄δώσε μου το΄΄,* του το δίνω το ανάβει λέει *΄΄τι είναι αυτό;΄΄, ΄΄τι είναι, τίποτα δεν είναι, ένας αναπτήρας είναι΄΄,* και λέει *΄΄αυτό που είναι απάνω;΄΄* Λέω *΄΄ένας ήλιος είναι, τι είναι ένα μισό αυτό είναι…΄΄*

Κ. Το σήμα του ΠΑΣΟΚ, δηλαδή.

Α. Το σήμα ήτανε αλλά δεν έγραφε από κάτω ΠΑΣΟΚ, μου λέει *΄΄τι συμβολίζει αυτό΄΄* μου λέει, *΄΄με συγχωρείτε πάρα πολύ δηλαδή γιατί τι συμβολίζει, ο ήλιος είναι ένας τώρα. Αν ο καθένας παίρνει τον ήλιο και τον κάνει δικό του όπως είναι, εμένα δε με απασχολεί΄΄. ΄΄Με δουλεύεις;΄΄* Λέω*΄΄ με συγχωρείτε πάρα πολύ κανένα δεν δουλεύω΄΄* λέω. Κάθεται και λέει στον άλλο τον αντισυνταγματάρχη, διάβαζα τότε και ζήταγα κάτι άδειες, και δε μου δίνει άδειες για να πάρω δύο μαθήματα στη Νομική, λέει *΄΄θα τον κάνει το ΠΑΣΟΚ βουλευτή΄΄.* Φεύγει από το ΚΕΒΟΠ, προάγεται και πάει διευθυντής πεζικού. Κάνω τα χαρτιά μου το ογδόντα…εδώ τώρα το '81 που είχε βγει το ΠΑΣΟΚ, -γι' αυτό λέω ότι η δικτατορία συνεχιζότανε-, κάνω τα χαρτιά μου να δώσω στη σχολή πολέμου. Διάβαζα ένα χρόνο, άφησα μαθήματα της Νομικής, διάβαζα ένα χρόνο, περίμενα να έρθει το χαρτί να δώσω εξετάσεις, που είναι το χαρτί, κάνω αναφορά στη…που τότε έκανα εγώ το σφάλμα, και έπρεπε να πάω στα δικαστήρια, και μου λένε *΄΄είναι στην κρίση του συμβουλίου για τους αξιωματικούς για να πάνε να δώσουνε΄΄.* Λέω *΄΄μα προκηρύσσει διαγωνισμό το ΓΕΣ για να διαγωνιστώ και μελετώ και μου στερείτε το δικαίωμα να διαγωνιστώ΄΄,* με εξετάσεις τώρα, όχι που καταργήθηκαν. Και ξανακάνω αναφορά, να πουν τους λόγους, λέει *΄΄είναι στην κρίση του συμβουλίου να αποφασίσει΄΄* και τα λοιπά.

Κ. Φλώριο ήτανε σοβαρό το να περάσεις τη σχολή πολέμου, αλλιώς δεν εξελισσόσουνα σε ανώτατο αξιωματικό;.

Α. Βέβαια, ασφαλώς ναι. Ναι αλλά ξανακαταργούν τις εξετάσεις τον επόμενο χρόνο, μετά δύο, ένα χρόνο δύο καταργούν τις εξετάσεις, ξανά δηλώνω να πάω στη σχολή πολέμου άνευ εξετάσεων, αρνητικό. Και βρίσκω, ήτανε διευθυντής πεζικού ήτανε ο Βορίας, αυτός που λέμε τώρα. Αλλάζει ο διευθυντής πεζικού, πάει ο Λημνιάτης, τώρα πάω το '94, το '84. Και προσπαθούσα να πάω Κύπρο, άντε να πάω Κύπρο, δεν είχε πάει ακόμα ο Μιχάλης. Το '84, δεν είχε πάει ακόμα ο Μιχάλης στο πρώτο γραφείο του, ήτανε στην ΚΥΠ τότε. Και άντε να μπω, να μην μπω, μέχρι και ο Κεδίκογλου ο Βασίλης, ο Άγγελος ο Κεδίκογλου επειδή είναι γνωστοί με έναν πατριώτη και λοιπά, αυτός με βοήθησε να πάω. Δύο φορές με κόβανε, και τι του λέω, του Λημνιάτη *΄΄θέλω τη σχολή πολέμου΄΄*. Διότι είναι συνταγματικό δικαίωμα προκηρύσσει διαγωνισμό ο άλλος, μου λες εσύ *΄΄δεν πας στο διαγωνισμό΄΄*.

Κ. Οι αξιωματικοί μπορούσαν να προσφύγουν στα δικαστήρια Φλώριε;

Α. Πως δεν μπορούσαν, γιατί δεν μπορούσαν; Μπορούσαν να προσφύγουν στα διοικητικά δικαστήρια. Προκηρύσσει το ΓΕΣ, θέλει να μορφώνονται οι αξιωματικοί και να σου λέει ΄΄όχι να μην πας΄΄. Γιατί να μην πάω;

Κ. Προσφεύγανε;

Α. Δεν ξέρω, αλλά ούτε και εγώ. Στο τέλος είπα *΄΄άντε παρατάτε με΄΄,* δηλαδή έφτασα στο σημείο αυτό. Δεν είχα και κάποιον να με βοηθήσει. Και μου ανοίγει το φάκελο μου και μου λέει ότι, *΄΄ξέρω διότι αυτό και γράφει μέσα στους φακέλους΄΄* ότι διάβαζα για τη Νομική και ότι άφηνα την υπηρεσία…

Κ. Ποιος άνοιξε το φάκελο σου;

Α. Ο Λημνιάτης ο στρατηγός. Ότι άφηνα την υπηρεσία…

Κ. Και αυτός από τους χουντικούς;

Α. Όχι αυτός είχε επανέλθει, ήτανε επανελθών, ήτανε χουντικός και ήταν επανελθών, κάποια αντίσταση είχε κάνει…

Κ. Αντιχουντικός;

Α. Αντιχουντικός ήτανε. Ξέρω γιατί μου λέει, *΄΄και του χρόνου μπορείς; Του χρόνου. Άφησε και του χρόνου..΄΄* αλλά πήγαινα Κύπρο. Και είπα ΄΄τώρα να μην πάω στην Κύπρο και να κάτσω;΄΄ Μετά με έπιασε το όριο ηλικίας.

Κ. Συμπέρασμα; Ότι η δικτατορία ακόμα όπως είπες, εξακολουθούσε να υπάρχει μέσα στις ένοπλες δυνάμεις;

Α. Εξακολουθούσε να υπάρχει. Το '81.

Κ. Μηχανισμοί δηλαδή από χουντικούς αξιωματικούς;

Α. Από χουντικούς αξιωματικούς.

Κ. Η υπόθεση «πιτζάμας» σου θυμίζει τίποτα; '75-'76.

Α. Η υπόθεση «πιτζάμας» μου θυμίζει γιατί ήτανε κάποιοι συμμαθηταί μου, στις καταδρομές κυρίως. Ήτανε ένας Σκοπελίτης λοχαγός που είχε ακούσει ότι κινηθήκανε κάποιοι, αξιωματικοί του Ιωαννίδη ήτανε αυτοί. Αυτή της «πιτζάμας» ήταν η κίνηση αξιωματικών του Ιωαννίδη, οι οποίοι ήτανε γνωστοί μεταξύ τους και φάνηκε ότι κάτι πάνε να κάνουνε.

Κ. Ήτανε σοβαρή κίνηση;

Α. Αλλά…δεν μπορώ να πω ότι ήτανε τόσο σοβαρή, απ' ότι δηλαδή, από τις γνώσεις πληροφορίες που έχω έτσι; Βέβαια μπορεί να ήτανε και σοβαρή, αυτή την εντύπωση έχω εγώ. Αλλά και στον Έβρο, το 1974 όταν ακούστηκε πάλι, ότι κάτι πάει να γίνει, όταν ήμαστε οι μονάδες πάλι είχε ξεκινήσει, αυτό το θυμάμαι διότι, στο τάγμα μας, θυμάμαι στέλνουν στρατονόμους, και αντιληφθήκαμε ότι πάει κάτι να γίνει, και θυμάμαι ότι επί μία βδομάδα δεν κοιμόμουνα στη σκηνή μου, αλλά πήγαινα και έβγαζα τον ένα φαντάρο από το σκηνάκι του και κοιμόμουνα στο σκηνάκι του.

Κ. Γιατί τι φοβόσουνα;

Α. Φοβόμουνα, ότι πάλι κάποια κίνηση θα γίνει, διότι είχε ακουστεί ότι εκεί στον Έβρο γίνεται κάποια κίνηση.

Κ. Μεταπολίτευση εν τω μεταξύ.

Α. Μετά τη δικτατορία, αλλά όταν είχαμε πάει και ήμασταν δυο μήνες στον Έβρο, στις σκηνές, έγινε κάποια κίνηση στον Έβρο, για ανατροπή ακουγότανε. Και βλέπουμε στην μονάδα μας και στείλανε γύρω στους πέντε στρατονόμους, και λέμε *΄΄γιατί τους στείλανε τους στρατονόμους εδώ;΄΄* Και κάθονταν, καθότανε όλη μέρα. Εγώ επειδή λοιπόν είχα το παλιό λέω *΄΄τώρα δε θα με πιάσουνε΄΄,* και κοιμόμουνα κάθε βράδυ σε άλλο σκοινάκι.

**

ΒΑΡΔΑΝΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ

Ο Βαρδάνης παρουσιάζει για την έρευνα το πλεονέκτημα πως, εκτός από στέλεχος των ΕΔ (που υπηρέτησε για πολλά χρόνια και μετά τη μεταπολίτευση), είναι πολιτικοποιημένος από την προδικτατορική περίοδο. Αναμειγνύεται στην πολιτική στις πρώτες μεταπολιτευτικές εκλογές (πριν την επαναφορά του στην ενεργό υπηρεσία) ενώ επί δικτατορίας συλλαμβάνεται και διώκεται υφιστάμενος και βασανισμούς στην ΕΣΑ. Μιλάει για συναδέλφους του στρατού και δίνει στοιχεία για την στάση τους κατά τη δικτατορία. Επισημαίνει ότι η εκδήλωση του κινήματος του βασιλιά ήταν προγραμματισμένη για την 26η Οκτωβρίου στη Θεσσαλονίκη. Αναφέρεται σε αντιχουντικές οργανώσεις στελεχών των ΕΔ και στο ρόλο του Γρίβα (συναντάται με ανθρώπους του Γρίβα φερμένους από την Κύπρο) επιβεβαιώνοντας πως ο τελευταίος κάτι ετοίμαζε στην Ελλάδα, στο οποίο και δεν συνέπραξε.
Ο Βαρδάνης μετά την αποστρατεία του εκλέγεται πρόεδρος του ΣΦΕΑ (Συνδέσμου Φυλακισθέντων και Εξορισθέντων Αντιστασιακών) περιόδου 1967-1974 ιδιότητα που ασκεί με επιτυχία για σειρά ετών μέχρι σήμερα (Αύγουστο 2004).

Συνέντευξη με τον επίτιμο αντιστράτηγο Μιχάλη Βαρδάνη (Β)
ΑΚ(Α)
7-7 ΚΑΙ 29-11-02

Κ. Μου λες για το 1909 αυτά που μούλεγες χθες για την προσπάθεια που έκανε η κυβέρνηση να τους δώσει βαθμούς; Πως αντιδράσανε οι αξιωματικοί του Συνδέσμου; Με τα σχόλια που έκανες μετά τη μεταπολίτευση για το 67-74.
Β. Το 1909 διαφέρει και σαν εποχή με την κοινωνία της και βεβαίως οι πρωταγωνιστές αξιωματικοί διέφεραν κατά πολύ από τους μετεμφυλιακούς. Ιδιαίτερα είχαν προέλευση… βασικά {ήταν} γόνοι της εθνικής αστικής τάξης, γόνοι των αγωνιστών του 21…Του 909, που εμφορούνταν από ένα αίσθημα πατριωτισμού, γνήσιο πατριωτικό αίσθημα, με περίσσια ανιδιοτέλεια, στην απελευθέρωση των ελληνικών ακόμα σκλαβωμένων χωρών και κύρια ….άλλωστε είχε προηγηθεί η συμφορά του πολέμου του 1897 και με όλη την κατάρα του έθνους και επομένως και των αξιωματικών πάνω στους Έλληνες …….που την προσωποποιούσαν στη βασιλική οικογένεια, στους πρίγκιπες, και στον Κωνσταντίνο.
Κ. Άρα το 97 θες να πεις ότι ήταν μία από τις αιτίες για το Σύνδεσμο και την Επανάσταση του 1909. Η Επετηρίδα;
Β. Βεβαίως είχε. Εν συνεχεία όμως……δεν ήταν μόνο το 97, ήταν και ο Μακεδονικός Αγώνας των αρχών του αιώνα, με όλες τις συνέπειες κακών πολιτικών χειρισμών με τελικά εγκατάλειψη του Αγώνα…… Του Μακεδονικού….
Κ. Τη σύγκριση Μιχάλη κάνε μου με το 67.
Β. Είναι εντελώς διαφορετικά πράγματα. Το ένα είναι εθνικό πατριωτικό μεγάλωμα της Ελλάδας, εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα, κίνημα για αγώνες απελευθέρωσης των ελληνικών χωρών που είναι σκλαβωμένες, κύρια της Μακεδονίας…….
Κ. Επετηρίδα όμως; Μου είπες επετηρίδα.
Β. Ναι, υπάρχει και μια επετηρίδα γερόντων. Δηλαδή είχαμε υπολοχαγούς και λοχαγούς τριάντα πέντε – σαράντα χρονών υπολοχαγούς. Ο Παύλος Μελάς ήταν τριάντα τριών χρονών και ήταν ανθυπολοχαγός πυροβολικού, φαντάσου δηλαδή, δώδεκα χρόνια είχε τον ίδιο βαθμό. Ήταν και θέμα επετηρίδας.
Κ. Άρα κάποιοι μπήκαν στο σύνδεσμο διότι είχαν και πρόβλημα επετηρίδας. Το 67 τώρα, μπήκαν αξιωματικοί μέσα στη χούντα λόγω της επετηρίδας;
Β. Το 67 είναι ένα τελείως διαφορετικό πράγμα. Είναι η εμφυλιοπολεμική ιδεολογία του αντικομουνισμού και η κουλτούρα των αξιωματικών που είναι μέσα σε αυτήν τη γραμμή. Αντικομουνισμός και υπάρχουν οι φόβοι από την κυβέρνηση της Ένωσης Κέντρου και με τις νέες δυνάμεις που βγαίνουν, Ανδρέας Παπανδρέου και λοιπά, φοβούνται ξανά μια….φοβούνται όχι αυτοί καθαυτοί οι…..τον φόβο των αξιωματικών εκμεταλλεύονται οι εξωτερικές δυνάμεις και τον υλοποιούν σε μια βοήθεια για κίνημα αποκατάστασης των αξιών που είχαν αυτοί οι αξιωματικοί. Και ποιες ήταν αυτές οι αξίες; Όσο δεξιότερα τόσο καλύτερα, ήταν ο λόγος, η ρήση του προηγούμενου αρχηγού ΓΕΣ, που ήταν αυτός αμέσως και της 21ης Απριλίου.
Κ. Άρα το μόνο κοινό που βρίσκεις εσύ στο κίνημα του 1909 και στο πραξικόπημα της 21ης Απριλίου είναι η επετηρίδα, τίποτα άλλο.
Β. Η επετηρίδα.
Κ. Να γυρίσουμε όμως λιγάκι στο 1909 και πες μου δυο κουβέντες για την προσπάθεια, που έκαναν τότε κάποιοι, να δώσουν βαθμό στους κινηματίες.

Β. Η επετηρίδα όμως για τους αξιωματικούς του 909 δεν είναι «να πάρουμε βαθμούς» διότι είναι ανιδιοτελείς και αυτό το δείξανε όταν η κυβέρνηση Δραγούμη προσπάθησε να τους δώσει βαθμούς. Και μάλιστα όταν τους έδωσε βαθμούς, καταλάβανε το Εθνικό Τυπογραφείο και ακυρώσανε τις μήτρες των προαγωγών.

Κ. Να δούμε τώρα στις αποκαταστάσεις, στους βαθμούς δηλαδή τους σωρηδόν βαθμούς μετά τη δικτατορία, μετά το 74, πως αντιδράσανε μια μερίδα από τους αντιστασιακούς αξιωματικούς που πήραν μεγάλο βαθμό; Μεγάλο αριθμό από βαθμούς. Αντιδράσανε ή επιδιώξανε τους βαθμούς αυτούς;

Β. Επιδίωξαν βαθμούς γενικώς, η μεγάλη μάζα των αξιωματικών των διωχθέντων με τον άλφα ή βήτα ή γάμα τρόπο, επιδιώξανε βαθμούς.

Κ. Δε λέω τους αποκατασταθέντες που σταδιοδρόμησαν μετά στις Ένοπλες Δυνάμεις, όπως εσύ. Λέω γι' αυτούς οι οποίοι δεν επανήλθαν στις ένοπλες δυνάμεις, αντιστάθηκαν στη χούντα με τον άλφα ή βήτα τρόπο, και πήραν στη συνέχεια πολλούς βαθμούς.

Β. Επιδιώξανε να πάρουν βαθμούς. Όχι απλά αποδεχθήκανε τους βαθμούς, τους επιδιώξανε να τους πάρουν.

Κ. Πως το ερμηνεύεις εσύ αυτό το πράγμα;

Β. Το ερμηνεύω από φιλοδοξία της εποχής, από έλλειψη μιας ιδεολογικής στάσης η οποία δεν στέκεται στις παροχές, αλλά επιδιώκει και κοινωνική αποκατάσταση και κοινωνικό βάρος. Γιατί οι βαθμοί, όπως και να το κάνουμε, άλλο είναι ο ναύαρχος, ο στρατηγός, ο πτέραρχος και άλλο είναι ο συνταγματάρχης, άλλο άκουσμα στην κοινωνία, αλλά και από πλευράς απολαβών, από πλευράς παροχών.

Κ. Είπες στην αρχή Μιχάλη κάτι για το 1909, ότι έχουμε πατριώτες αξιωματικούς που είχαν κατά νου το μεγάλωμα της Ελλάδος και ερχόμαστε με βάση αυτό, στο 67-74. Πες μου το σχόλιό σου εσύ, οι αξιωματικοί οι οποίοι αντιστέκονται κατά κάποιο τρόπο στη δικτατορία, ήταν ή δεν ήταν πατριώτες; Πως ερμηνεύεις αυτούς που αντιστάθηκαν και στη συνέχεια δεν σταδιοδρόμησαν στις ένοπλες δυνάμεις, επιδίωξαν όμως τους βαθμούς. Τι είναι ο πατριωτισμός εδώ;

Β. Ο πατριωτισμός τους αρχίζει και σταματά κυρίως στην πτώση της χούντας, και την αποκατάσταση των δημοκρατικών θεσμών. Από εκεί και πέρα θέλουν να γευθούν την όποια συμμετοχή τους στην αποκατάσταση της δημοκρατίας.

Κ. Πάμε λίγο στην 21η Απριλίου. Είπες δύο-τρία αίτια. Το ολοκληρώνεις γιατί μένει κενό;

Β. Τα αίτια της δικτατορίας της 21ης Απριλίου είναι: ιδεολογικά και ξεκινώ και τελειώνω, αντικομουνισμός. Ο φόβος αριστερών προοδευτικών δρόμων στην ελληνική διακυβέρνηση. Είναι θέματα εξάρτησης, υποτέλειας στο συμμαχικό παράγοντα. Ο συμμαχικός παράγοντας θέλει τον ευρύτερο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου και Μέσης Ανατολής, τον θέλει ελεγχόμενο απόλυτα. Ο συμμαχικός παράγοντας φοβάται τις μεταβολές και αλλαγές στον τόπο μας. Γιατί η Ελλάδα είναι ένα γιοφύρι που συνδέει το λεγόμενο δυτικό κόσμο με τη Μέση Ανατολή, ανατολική Μεσόγειο.

Κ. Ποιόν λες συμμαχικό παράγοντα; Ξεκαθάρισέ το.

Β. Μιλάω για τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ. Αλλά κύρια τις ΗΠΑ.

Κ. Αυτή η επιθυμία των ΗΠΑ πως ερμηνεύεται στην πράξη την 21η Απριλίου;

Β. Ερμηνεύεται διότι οι βασικοί αξιωματικοί οι οποίοι ενήργησαν την 21η Απριλίου, είχαν θητεύσει, είχαν βγάλει σχολειά στην Αμερική και είχαν διασυνδέσεις με τους σταθμάρχες της CIA εδώ. Στην Ελλάδα. Ένα είναι αυτό.

Κ. Πράκτορες δηλαδή.

Β. Το δεύτερο είναι ότι μετά την 21η Απριλίου γίνονται οι μάχες των έξι ημερών Ισραήλ-Αιγύπτου. Αμέσως μετά αποχωρεί η μεραρχία της Κύπρου από την Κύπρο και η Κύπρος πλέον είναι ανοχύρωτη στα σχέδια των Αμερικάνων και του ΝΑΤΟ, όπου θέλουν μια Κύπρο απόλυτα ελεγχόμενη. Αυτές είναι οι αιτίες της 21ης Απριλίου. Σπεύδουν ένα μέρος των αξιωματικών, διότι οι αξιωματικοί οι δεξιοί, οι κουλτούρας ακροδεξιάς και δεξιάς, συντηρητικοί που κατά βάση ήταν οι αξιωματικοί, περίμεναν ένα κίνημα το οποίο θα προερχόταν από το βασιλιά και την ηγεσία των ενόπλων δυνάμεων. Η μάζα των αξιωματικών αιφνιδιάστηκε από το μεσαίο μέγεθος ηγεσίας του κινήματος της 21ης Απριλίου, συνταγματάρχες και ένας ταξίαρχος. Σπεύδουν στην πορεία μετά τον αιφνιδιασμό, σπεύδουν εκ των πραγμάτων να αγκαλιάσουν την 21η Απριλίου, ένα σημαντικό μέρος, δεν ξέρω αν ήταν πλειοψηφικό τελικά, νομίζω ότι δεν ήταν πλειοψηφικό, όμως σπεύδουν να εκμεταλλευτούν και από ιδεολογία αλλά και από ιδιοτέλεια, να εκμεταλλευτούν την 21η Απριλίου. Διότι υπάρχουν φοβερά προβλήματα στο στρατό, επετηρίδας, προοπτικές δεν υπάρχουν, δεν βλέπουν προοπτικές, είναι φρακαρισμένη η επετηρίδα, οι λοχαγοί είναι στα σαράντα τους χρόνια και δεν βλέπουν φως ανοίγματος, προώθησης, είναι οι μισθοί πολύ χαμηλοί, δεν μπορούν να επιβιώσουν. Οι αξιωματικοί γνωρίζουμε ότι έχουν περισσότερα του ενός σπίτια, το παιδί τους φοιτά σε ένα πανεπιστήμιο, αυτοί υπηρετούν σε μια φρουρά της Μακεδονίας, το σπίτι τους είναι ενδεχομένως στην Αθήνα ή σε μια …Θεσσαλονίκη, στη Λάρισα. Υπάρχουν φοβερά προβλήματα οικονομικά. Πιστεύουν λοιπόν ότι θα λυθούν αυτά σε ένα βαθμό και σπεύδουν να αποδεχθούν την 21η Απριλίου ή τουλάχιστο {δείχνουν} μια ανοχή.

Κ. Αυτά από τους οπαδούς στη συνέχεια ενώ στον αρχικό πυρήνα δεν έχουμε θέμα επετηρίδας;

Β. Όχι, δεν υπάρχει θέμα επετηρίδας, είναι επαναστατική ομάδα και λοιπά η οποία θα είναι της τάξεως των εκατό αξιωματικών όλων των βαθμών.
Κ. Τους οποίους έδεναν Μιχάλη, αυτούς τους εκατό, αυτά τα στοιχεία που είπες; Δηλαδή αντικομουνισμός, συμμαχικός παράγοντας……
Β. Αντικομουνισμός κατ' αρχήν. Από εκεί και ύστερα διαστρωματώσεις υπάρχουν, οι οποίες τουλάχιστον φάνηκαν στην πορεία, δεν ξέρω αν υπήρχαν στην αρχή. Φάνηκαν δηλαδή εθνικιστές μέσα, «Κανταφικοί» δηλαδή, περίπου τηρουμένων των αναλογιών του 1909. Δηλαδή «εθνική ανεξαρτησία», περνάει δεν περνάει κανένας μέσα από το «περιβόλι» μας, από τον χώρο μας.
Κ. Οι «Κανταφικοί»;
Β. Ναι, δηλαδή των εθνικιστών με την καλή έννοια του όρου, όχι των έξαλλων «πάμε να καταλάβουμε…..».
Κ. Πες μου έναν από αυτούς.
Β. Νομίζω ότι ήταν ο Στειακάκης, νομίζω ότι ήταν ο Μανουσακάκης. Αυτοί ταγματάρχες. Υπήρχε μια ομάδα.
Κ. Τη χούντα, τους εκατό που ανέφερες, την αρχική, την «επαναστατική επιτροπή», αυτούς που καπέλωσαν τους στρατηγούς και έκαναν το πραξικόπημα πρώτοι, τους συνδέεις με τον «ΙΔΕΑ» και πως;
Β. Ο «ΙΔΕΑ» είναι μια οργάνωση που δημιουργήθηκε στη Μέση Ανατολή, με την ίδια ιδεολογία, τον αντικομουνισμό και την ενότητα των αξιωματικών που ήσαν «ΙΔΕΑτες».[1] Να περιφρουρήσουν τις δεξιές, αντικομουνιστικές κυβερνήσεις στην Ελλάδα….
Κ. Την εξουσία δηλαδή;
Β. Την εξουσία, όπως αυτοί τη έβλεπαν……..
Κ. Και τον προσανατολισμό;
Β. Και τον προσανατολισμό. Με την έννοια αυτή υπάρχει μια σχέση του «ΙΔΕΑ» με την 21η Απριλίου. Υπάρχουν αξιωματικοί πρωταγωνιστές οι οποίοι ήταν του «ΙΔΕΑ». Δεν έπεται όμως ότι ο «ΙΔΕΑ» έδωσε τη γραμμή. Άλλωστε ο Γκίκας ο οποίος φερόταν σαν αρχηγός του «ΙΔΕΑ» δεν συμμετείχε, ήταν απών. Και τον έκανε ο Καραμανλής Υπουργό στην κυβέρνηση, τη μεταπολιτευτική. Εδώ λοιπόν υπάρχει μια πρωτοβουλία αξιωματικών του «ΙΔΕΑ» και πρακτόρων ξένων μυστικών υπηρεσιών που και λίγο μπερδεύουν τον όλο προσανατολισμό……..φιλοδοξίες δικές τους. Ο Παπαδόπουλος φερόταν ως ο Νάσερ σε ένα κύκλο αξιωματικών. Για να παρέμβει ο στρατός στην πολιτική τον έβλεπαν ως Νάσερ.
Κ. Άρα έχουμε μια ομάδα αξιωματικών, όπως μου τα λες, του στρατού ξηράς, η οποία είναι αυτόβουλη, δεν ελέγχεται από τον «ΙΔΕΑ» έχει υπόγειες διαδρομές, διασυνδέσεις με ξένες μυστικές υπηρεσίες και συγκεκριμένα τις αμερικανικές, δεν ξέρουμε μέχρι ποιο βαθμό. Μου έλεγες χθες για τον «ΑΣΠΙΔΑ», μου είπες δυο τρία πολύ ενδιαφέροντα πράγματα για τον «ΑΣΠΙΔΑ». Τι συνέβαινε, πως συνδέεις τον «ΑΣΠΙΔΑ» με την εξέλιξη στη δικτατορία;
Β. Ο πυρήνας ο βασικός του «ΑΣΠΙΔΑ» ξεκίνησε με εθνικιστικούς προσανατολισμούς την εποχή της ΕΟΚΑ, του Γρίβα. Ο οποίος έρχεται στην Ελλάδα διαφοροποιημένος από τις Συνθήκες της Ζυρίχης, το 1960. Ο πυρήνας αυτός είναι υπολοχαγών-λοχαγών ένας σημαντικός αριθμός και είναι κύρια μιας τάξης, της τάξης του 53. Κι αυτό έχει μια σημασία γιατί είναι ο Μπουλούκος, είναι της τάξης του 53. Περισσότεροι είναι τάξη 53, που βγήκαν δηλαδή από τη Σχολή το 53. Και έχει μια σημασία ακόμα η τάξη του 53 γιατί είναι η τάξη που μπήκε στη Σχολή Ευελπίδων επί κυβερνήσεως Πλαστήρα-Κέντρου που είχε αρχίσει … δεν υπήρχαν τα πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων για να μπεις, το 50.
Κ. Δεν υπήρχαν το 50 πιστοποιητικά φρονήματος;
Β. Ο Πλαστήρας τα είχε περιορίσει με τα μέτρα ειρήνευσης, στα μέτρα ειρήνευσης είχε διαμορφώσει μια κατάσταση τέτοια. Μπήκαν δηλαδή παιδιά των οποίων γονείς και αδέλφια ήταν στο ΕΑΜ, ήταν στην Εθνική Αντίσταση, και πέρασαν.
Κ. Και έχουμε δηλαδή μετεμφυλιακά στο στρατό ξηράς αξιωματικούς προελεύσεως «ΕΑΜογενών» οικογενειών;
Β. Ναι.
Κ. Πολύ ενδιαφέρον. Για ολοκλήρωσε με τον «ΑΣΠΙΔΑ».
Β. Αυτή λοιπόν η ομάδα κυνηγήθηκε από την κυβέρνηση του Καραμανλή, κόντρα στις συμφωνίες που αυτός διαμόρφωσε. Στις Συμφωνίες της Ζυρίχης. Και τους διώχνει σχεδόν στο σύνολό τους, όσοι είχαν καταγγελθεί ότι ανήκουν εκεί και είχαν εκδηλωθεί, τους σέρνει σε επιστρατεύουσες αρχές.
Κ. Το ΓΕΣ δηλαδή;
Β. Ναι ή τα όπλα τους. Τους μεταθέτουν στα τέσσερα σημεία του ορίζοντα, έξω από διοικήσεις και λοιπά. Αυτοί τώρα και με τον ανένδοτο αγώνα της Ένωσης Κέντρου και με την προοπτική ότι η Ένωση Κέντρου θα γίνει κυβέρνηση κάποια στιγμή, προσκολλώνται στην Ένωση Κέντρου, Κεντρώοι. Και

[1] Βλ. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *1940-1952 Το Δραμα της Ελλάδος, Έπη και Αθλιότητες*, Ι.Δ.Ε.Α. (α.χ.) σ.137 για την ίδρυση της ΕΝΑ (Ενωσις Νέων Αξιωματικών) τον Αύγουστο του 1943 στη Μέση Ανατολή και σ. 204 για την ίδρυση του ΙΔΕΑ τον επόμενο χρόνο στην Ελλάδα και την ενσωμάτωση των μελών της ΕΝΑ. Ο Καραγιάννης παρουσιάζεται ως ιδρυτικό μέλος της ΕΝΑ.

προσβλέπουν στην πορεία πια στον Αντρέα Παπανδρέου, ο πιο νέος πολιτικός με τις νέες ιδέες, τους ταιριάζει κατά κάποιο τρόπο και προσκολλώνται εκεί. Και διαμορφώνουν αν θες μια άτυπη συνδικαλιστική κίνηση.

Κ. Δηλαδή για πόσους Μιχάλη;

Β. Δεν ξέρω τον αριθμό, εκτιμώ ότι πρέπει να ήταν είκοσι-τριάντα αξιωματικοί, δεν πρέπει να ήταν παραπάνω.

Κ. Λοχαγός –ταγματάρχης, εκεί;

Β. Λοχαγός βασικά, ή ταγματάρχης. Λοχαγός-ταγματάρχης. Αυτό ανησυχεί το κατεστημένο το στρατιωτικό και τις ανησυχίες του στρατιωτικού κατεστημένου τις μεταφέρουν στο βασιλιά, στον Κωνσταντίνο. Ο οποίος αρχίζει και αυτός να {λέει} «…τι γίνεται; μήπως κάποια στιγμή δεν μπορούμε να ελέγχουμε το στρατό». Βάζει προφανώς και ανθρώπους του μέσα και είναι πληροφορημένοι και προσπαθούν να ελέγξουν. Προσπαθούν να το ελέγξουν και με το Γρίβα, που ο Γρίβας χρησιμοποιείται από την Ένωση Κέντρου. Η κυβέρνηση Παπανδρέου τον στέλνει τον Γρίβα στην Κύπρο αρχηγό της φρουράς.

Κ. Το δεξιό Γρίβα στέλνει η κυβέρνηση Παπανδρέου αρχηγό της Εθνοφρουράς, τον «Χίτη».

Β. Ναι, αυτόν.

Κ. Επειδή ήταν Κύπριος.

Β. Και επειδή υπήρχε μια επαφή με την Ένωση Κέντρου μετά. Ήταν ας πούμε και ο αντίπαλος της δεξιάς στα θέματα «Συμφωνίες Ζυρίχης» και λοιπά. Ορισμένοι λοιπόν από τους αξιωματικούς αυτούς εξακολουθούν να έχουν επαφή και με το Γρίβα. Σου λέει «αφού τον χρησιμοποιεί η κυβέρνηση της Ένωσης Κέντρου, ακολουθεί την Ένωση Κέντρου». Εκεί φαίνεται ότι ο Γρίβας, «ο λύκος κι αν εγέρασε, κι έχασε και λοιπά……», τα μυαλά παραμένουν. Μπορεί να αλλάξανε αλλά ο λύκος είναι λύκος. Εξακολουθούσε ο Γρίβας προφανώς να έχει σχέση με τα ανάκτορα, ……και γι' αυτό είναι και ουσιώδης μάρτυρας κατηγορίας στη δίκη. Το στρατιωτικό κατεστημένο μέσα στον «ΑΣΠΙΔΑ», στον όποιον «ΑΣΠΙΔΑ», (της όποιας έκτασης, εγώ νομίζω περιορισμένης και χωρίς καμία επιθετική δραστηριότητα ή στόχευση), περνάνε και όλους τους αξιωματικούς τους δημοκρατικούς που φάνηκαν στη διάρκεια του ανένδοτου αγώνα και της Ένωσης Κέντρου. Και πως φάνηκαν; Με τα φύλλα της εφημερίδας που διάβαζαν και με την αποστασιοποίηση από τις δεξιές – ακροδεξιές διαδρομές του όλου συστήματος του στρατού.

Κ. Εσύ ήσουν τέτοια περίπτωση;

Β. Ήμουν τέτοια περίπτωση εγώ. Και υπέστην αυτά τα πράγματα ως ενεχόμενος στον «ΑΣΠΙΔΑ».

Κ. Έχουμε 21 Απριλίου του 67 και η ιστορία του «ΑΣΠΙΔΑ» δεν έχει τελειώσει.

Β. Έρχεται η 21^{η} Απριλίου και μια από τις πρώτες της πράξεις, με συντακτική πράξη αποστρατεύει εβδομήντα αξιωματικούς όλων των βαθμών, από συνταγματάρχη μέχρι εμένα, τον τελευταίο, τον ίλαρχο, ως ενεχόμενων στην αντεθνική οργάνωση «ΑΣΠΙΔΑ».

Κ. Γιατί διώκει τον «ΑΣΠΙΔΑ» ο οποίος εκτός από τους δημοκρατικούς κεντρώους έχει και εθνικιστές αξιωματικούς, όπως μου είπες. Γιατί τους διώχνει όλους;

Β. Τους διώχνει διότι δεν μπορούν να ελεγχθούν. Δεν είναι ελεγχόμενοι, είναι εμφανώς κάθετα αντίθετοι με τη χούντα, της οποίας γνωρίζουν ποια είναι η προέλευση και ποιοι είναι οι προσανατολισμοί της.

Κ. Με τον ίδιο τρόπο θα μου απαντήσεις και στο ερώτημα γιατί την «4^{η} Αυγούστου» την έχει βάλει αργότερα στο στόχαστρο; Την οργάνωση του Πλεύρη γιατί την είχε βάλει στο στόχαστρο; Και τον έχωσε μέσα και αυτόν, τον πήγε στο ΕΑΤ-ΕΣΑ.

Β. Είναι κάποιες δυνάμεις οι οποίες μπορεί να έχουν ταίριασμα ιδεολογικό αλλά δεν είναι ελεγχόμενες. Δε μπορεί να τις ελέγξει και μπορεί να του κάνουν ζημιά. Ή θέλει να αλλάξει κατεύθυνση. Γιατί το έδειξε εκεί με την Κυβέρνηση Μαρκεζίνη, θέλει να αλλάξει κατεύθυνση. Δηλαδή να ομαλοποιήσει σταδιακά σε κοινοβουλευτικό σύστημα, ελεγχόμενο στρατιωτικά, και εκεί διαφοροποιήθηκαν και μέσα από την «Επαναστατική Επιτροπή». Διαφοροποιήθηκαν άνθρωποι. Είχαμε αποστρατείες. Μέχρι εκείνη την εποχή άνθρωποι της 21^{ης} Απριλίου.

Κ. Γιατί το ναυτικό δεν είχε αξιωματικούς στη χούντα μέσα, στον πυρήνα λέμε, στη συνωμοτική ομάδα που έκανε το πραξικόπημα. Το ναυτικό και η αεροπορία δεν είχαν, γιατί; Ή είχαν; Τι ξέρεις εσύ;

Β. Η αεροπορία είχε τον Σκαρμαλιωράκη…..

Κ. Πριν την 21^{η};

Β. Ήταν πριν την 21^{η}, ήταν από τη «δίκη των αεροπόρων» ο Σκαρμαλιωράκης. Βασικός κατήγορος της «δίκης των αεροπόρων» και βασικός σκευωρός της «δίκης των αεροπόρων». Βγήκαν την επόμενη μέρα αγκαλιά με τον Παπαδόπουλο. Έτσι το έδειξαν οι εφημερίδες. Επομένως υπήρχε από πλευράς αεροπορίας. Από πλευράς ναυτικού το ναυτικό νομίζω, ότι ορθώς σκέφτηκαν. Το ναυτικό είχε πάντα μια κουλτούρα, η οποία διέφερε από την κουλτούρα του στρατού.

Κ. Για εξήγησέ το αυτό.

Β. Δηλαδή: υπήρχε μια φιλελευθεροποίηση, εντός ή εκτός εισαγωγικών, των αξιωματικών. Υπήρχαν δηλαδή κανόνες τιμής του χαφιεδισμού, ότι δηλαδή μπορεί ο αξιωματικός αυτός να διαβάζει ΝΕΑ και να μην

πάμε να το πούμε στο Επιτελείο ότι αυτός διαβάζει…..Έχω αυτήν την εντύπωση, ότι υπήρχαν κανόνες του ναυτικού. Απόδειξη και οι αντιδράσεις τους στην αλλαγή της στολής, είναι καθαρά όπλο παραδόσεων το ναυτικό, δεν έχει αλλοιωθεί από τις πολλές μεταβολές των κινημάτων του στρατού. Στην εμφυλιοπολεμική περίοδο το ναυτικό δεν είναι μέσα πολύ, έχει αποστασιοποιηθεί σε όλη αυτή τη διαδρομή των εμφυλιοπολεμικών καταστάσεων.

Κ. Αυτό είναι γενική θεώρηση του ναυτικού. Όμως δεν εξηγεί…..δεν υπήρχαν ακροδεξιοί και φασίστες και εθνικοσοσιαλιστές αξιωματικοί του ναυτικού; Εγώ σε ρώτησα γιατί δεν υπήρχαν από το ναυτικό, δεν σου λέω μάζα, δυο – τρεις – ένας…

Β. Είναι και η φύση του όπλου.

Κ. Μήπως δεν τους χρειαζόντουσαν;

Β. Είναι η φύση του όπλου, αυτό λέω. Είναι και ότι ενδεχομένως δεν υπήρχαν και πράκτορες της CIA και λοιπά ισχυροί, ή που να μπορούν να έχουν λόγο. Είναι ένα σωρό πράγματα. Εν πάσει περιπτώσει δεν είχαν εμπιστοσύνη.

Κ. Επειδή ανέφερες για πράκτορες της CIA. Είπες νωρίτερα ότι οι αξιωματικοί οι οποίοι πήγαιναν για εκπαίδευση στις αμερικανικές σχολές, γύριζαν σαφώς επηρεασμένοι. Αν σου πω ότι η συντριπτική πλειοψηφία αξιωματικών του ναυτικού πήγαινε και πηγαίνει σε σχολές της Αμερικής;….Άρα για κάποιον άλλο λόγο η συνωμοτική ομάδα, η χούντα δηλαδή, δεν ήθελε τους αξιωματικούς του ναυτικού μέσα και ο λόγος είναι απλός, και σε ρωτάω: πες μου πως η μάζα των αξιωματικών του στρατού ξηράς αντιμετώπιζε προδικτατορικά, στη διάρκεια της δικτατορίας και μετά τους συναδέλφους του πολεμικού ναυτικού. Πώς τους έβλεπε; Όχι εσύ, οι άλλοι πως αντιμετώπιζαν τους αξιωματικούς του ναυτικού;

Β. Καταρχήν τους ζήλευαν. Υπήρχε ένας φθόνος. Αυτόν τον έβλεπα προδικτατορικά γιατί στη δικτατορία δεν υπήρξα {εν ενεργεία}. Υπήρχε ένας φθόνος σε τι;

Κ. Κάτσε να ξεκαθαρίσουμε κάτι, επειδή μου είπες ότι επί δικτατορίας δεν υπήρξες εν ενεργεία. Πρέπει να μου πεις τι συνέβη, αποτάχθηκες αμέσως;

Β. Αποτάχθηκα αμέσως με την 21η Απριλίου σε τέσσερις μήνες αποτάχθηκα και …ως ενεχόμενος στην αντεθνική οργάνωση «Ασπίδα». Εκεί βέβαια υπάρχει μια επίσπευση και μια….είμαι ο τελευταίος που μπαίνω και μπαίνω ….έχει μια μεγάλη σημασία εδώ να κάνω μια αναφορά, αναγκαστικά είναι και το προσωπικό στοιχείο. Υπηρετούσα στο Πολύκαστρο, το 1967 με βρίσκει η 21η Απριλίου στη φρουρά Πολυκάστρου, ίλαρχο, λοχαγό δηλαδή του τεθωρακισμένου…..Φρουρά δύο μονάδων τεθωρακισμένων. Δε μου δίνουν διοίκηση ίλης, με έχουν σε ένα πεδίο βολής αρμάτων στο όρος Πάϊκο με μια ομάδα στρατιωτών, όπου φυλάμε το πεδίο βολής.

Κ. Πότε βγήκες από τη σχολή;

Β. Το 58. Ίλαρχος, δηλαδή λοχαγός των τεθωρακισμένων. Δεν υπήρχε διοίκηση, δεν μου δίνανε διοίκηση ίλης αρμάτων, ήτανε του βαθμού μου αντιστοιχία. Η 21η Απριλίου με βρίσκει επάνω με την ομάδα στρατιωτών. Την επόμενη μέρα βλέπω να ανηφορίζει ένας ουλαμός αρμάτων, να έρχεται στο πεδίο βολής με επικεφαλής έναν ίλαρχο και μου λέει «*κύριε ίλαρχε να κατεβούμε κάτω στο στρατόπεδο της μονάδας*».

Κ. Εκείνος ήταν ταγματάρχης.

Β. Αντισυνταγματάρχης. Κατεβαίνω στο στρατόπεδο και είμαι ουσιαστικά υπό φρούρηση μέσα στο κτίριο μιας ίλης. Χαλαρώνουν τη φρούρηση μετά από λίγες μέρες και είμαι γενικών καθηκόντων, χωρίς καμία αρμοδιότητα. Αποφεύγουν δηλαδή να μου αναθέσουν ακόμα και να πάω να δω τα μαγειρεία. Και αλλάζει διοίκηση η μονάδα και έρχεται ένας βασιλόφρων αξιωματικός, συγγενής του Σπαντιδάκη, ο Κακαβέλας, ο επίλαρχος και αμέσως μετά ο Κακαβέλας έγινε αντισυνταγματάρχης. Με καλεί στο γραφείο του ο Κακαβέλας μετά από κάποιες μέρες και μου λέει «*ξέρω ποιος είσαι. Είσαι τελειωμένος από πλευράς καριέρας. Όμως εγώ θα σου δώσω διοίκηση και θέλω να με βγάλεις ασπροπρόσωπο*». Εγώ …. «*τι είναι αυτό το πράγμα κύριε διοικητά. Ίλαρχος είμαι, μπορώ να διοικήσω ίλη και ελπίζω ότι θα σας βγάλω ασπροπρόσωπο*» και το τόνισα αυτό, έτσι με νόημα. Μετά από κάποιο διάστημα αρχίζει ο Κακαβέλας να μου εκδηλώνεται, αντιχουντικός, και ότι υπάρχει προοπτική κίνησης, «*είσαι έτοιμος να κατέβεις στη Θεσσαλονίκη;», «βρε όπου θέλεις πάω»*.

Κ. Μάιος του 67 αυτά.

Β. Ιούνης. Προχωρεί το πράγμα, έχω και επαφή με την οικογένειά του, με καλεί και στο σπίτι. Εν τω μεταξύ οι διάφοροι εκεί βλέπουν ότι …

Κ. Οι διάφοροι της χούντας θες να πεις…….

Β. Δεν είναι ακριβώς της χούντας αλλά είναι φιλοχουντικοί, δεν έχουν ακόμα ενεργοποιηθεί, δεν ήταν μυημένοι, τα πρώτα βιολιά, αλλά θέλουν να μπουν μέσα, παρατηρούν και βλέπουν και…….Όταν πλησίασε η 28η Οκτωβρίου μου λέει ο Κακαβέλας ότι «*την 28η Οκτωβρίου κάτι θα γίνει στη Θεσσαλονίκη. Είμαστε προετοιμασμένοι και λοιπά, την ίλη, έφεδροι» «εντάξει»*. 28η Οκτωβρίου, 26 Οκτωβρίου ήταν το σχέδιο της 13ης Δεκεμβρίου που……

Κ. Γιατί;

Β. Διότι βγήκε στην επιφάνεια ότι θα γινόταν 26 Οκτωβρίου και το ανέβαλαν. Βγήκε και ο Πατακός και το είπε ότι «*26 Οκτωβρίου θα μας σκοτώνανε στη Θεσσαλονίκη*».

Κ. Το είχαν μάθει. Και εν τω μεταξύ προκύπτει το ΙΣΤ μετά;

Β. Την ίδια μέρα. Περίμενε θα σου πω. Παραμονές αλλάζουν τα σχέδια διότι έγινε γνωστό το πράγμα. Αλλάζουν τα σχέδια και δεν γίνεται στη Θεσσαλονίκη παρέλαση αλλά θα κάνει στο Κιλκίς η μονάδα. Πρόσεξε εδώ: ταυτόχρονα έρχεται το δεύτερο γραφείο της μεραρχίας που υπαγόταν η μονάδα, η έκτη μεραρχία του Κιλκίς, και λέει στον Κακαβέλα «*πως έδωσες διοίκηση στο Βαρδάνη; Γιατί; Δεν τον ξέρεις;*» και τον μεταθέτει τον Κακαβέλα την ίδια μέρα για Κοζάνη.

Κ. Ποιος;

Β. Το ΓΕΣ. Έρχεται σήμα του ΓΕΣ. Ο Στειακάκης είναι δεύτερο γραφείο και είναι «Επαναστατική Επιτροπή» της μεραρχίας και έρχεται το σήμα να φύγει ο Κακαβέλας. Ο Κακαβέλας μου λέει «*κοίταξε ότι έχουμε πει*» του λέω «*πήγαινε και μη σε νοιάζει*». Κάνουν έλεγχο στα άρματά μου και βρίσκουν πυρομαχικά μέσα, ενώ απαγορεύονταν και την επομένη έχω μπει στη συντακτική πράξη και αποστρατεύομαι. Πριν γίνει τίποτα.

Κ. Άρα υπήρχε η…τους έδωσες την αφορμή και αυτοί αναζήτησαν μια αιτία. Σαν αιτία βρήκαν το ψήφισμα για τον ΑΣΠΙΔΑ που το είχαν έτοιμο προφανώς, και σε χώσανε εκεί μέσα…….

Β. Ακριβώς…….και ο Σπαντιδάκης επειδή ήταν και συγγενής του ο Κακαβέλας, ήταν ακόμα υπουργός Άμυνας τους είπε να μη στήσουν δίκη, γιατί ακόμα είναι πολύ νωρίς για να στηθούν δίκες στους αξιωματικούς.

Κ. Έμμεσα μου είπες τώρα ότι ουσιαστική σύνδεση και σχέση με τον «Ασπίδα» δεν είχες και σε χώσανε τελευταίο στον «Ασπίδα» για να σε ξεπετάξουν…..

Β. Ακριβώς.

Κ. Είπες ότι ο Σπαντιδάκης, Υπουργός Άμυνας τότε παρεμβαίνει;

Β. Παρεμβαίνει και λέει να μη γίνουν δίκες, γιατί θα δημιουργήσει αντίκτυπο στο σώμα των αξιωματικών, ότι υπάρχουν αντίθετοι στην 21η Απριλίου. Οκτώβρης του 67.

Κ. Να γυρίσουμε λιγάκι στην 21η Απριλίου, στην ομάδα. Είπαμε ότι η κυρίαρχη ιδεολογία ήταν ο αντικομουνισμός. Πάμε μετεμφυλιακά στο στρατό ξηράς, στη Σχολή Ευελπίδων. Μια κυρίαρχη ιδεολογία δεν διαμορφώνεται σε ένα σώμα αξιωματικών… Πώς διαμορφώνεται στο στρατό ξηράς αυτή η ιδεολογία;

Β. Από τη Σχολή Ευελπίδων. Πρώτα απ' όλα είναι επιλεγμένοι οι εισαχθέντες στη Σχολή Ευελπίδων. Είναι από οικογένειες κυρίως αγροτικές, συντηρητικές, και ελεγμένες από τους χώρους, ότι δεν έχουν σχέση με Εθνική Αντίσταση, δεν έχουν σχέση με …..αυτό είναι το πρώτο ξεσκαρτάρισμα. Μπαίνουν μέσα και αρχίζουν από το πρώτο έτος με αντικομουνισμό, με καθηγητή αντικομουνισμού. Εμείς είχαμε ένα συνταγματάρχη χωροφυλακής, ο οποίος ερχόταν και μας έκανε αντικομουνισμό κανονικά.

Κ. Υπήρχε ωράριο, ώρα…….

Β. Αντικομουνισμού.

Κ. Πώς τη λέγατε; Ε.Η.Δ.; Εθνική Ηθική Διαπαιδαγώγηση;

Β. Κάπως έτσι. Δεν θυμάμαι να σου πω. Θυμάμαι όμως το συνταγματάρχη της χωροφυλακής, ο οποίος προφανώς ήταν στην Ασφάλεια Αθηνών, προϊστάμενος και δεύτερος τη τάξη, (ο πρώτος συνταγματάρχης ήταν μεγάλος βαθμός), και μας έκανε αντικομουνισμό.

Κ. Στη Σχολή Ευελπίδων πώς γινόταν η επιλογή των ευέλπιδων; Πως; Ποιος μηχανισμός δηλαδή λειτουργούσε;

Β. Πάνω από το 80% των υποψηφίων ευελπίδων είναι από επαρχία. Μικρός αριθμός είναι από Αθήνα.

Κ. Ο λόγος;

Β. Οι λόγοι είναι ότι η επαρχία είναι φτωχή, η παιδεία τότε είχε έξοδα και η βασική αιτία του δρόμου προς τη Σχολή Ευελπίδων ήταν η εξασφάλιση σιγουριάς, μισθωτής δουλειάς, τρέλα δημοσίου, και η παιδεία δωρεάν.

Κ. Πως τους διάλεγαν;

Β. Η διαλογή, το μετεμφυλιοπολεμικό σύστημα οργανώνεται κυρίως στις κυβερνήσεις Καραμανλή, δηλαδή το 55 κυρίως, 53 μετά την πτώση του Κέντρου και πέρα. Είναι ένα σύστημα, όπου υπάρχει ο χαφιεδισμός στο όποιο χωριό, χωριουδάκι, όπου είναι δακτυλοδεικτούμενοι οι αντιφρονούντες με τη δεξιά και υπάρχει το φακέλωμα. Στις επιλογές λοιπόν των υποψηφίων τους ακολουθεί και ο φάκελός τους, ο φάκελος της οικογένειάς τους.

Κ. Πού ήταν αυτός ο φάκελος;

Β. Ήταν στις κατά τόπους «αστυνομικάς αρχάς».

Κ. Άρα Μιχάλη έχουμε τη χωροφυλακή καθαρόαιμη, επιλεγμένη, δεξιά και βάση του συστήματος, αλλιώς δεν μπορούμε να έχουμε …

Β. Βεβαίως, αυτός είναι και ο ρόλος της βασικά.

Κ. Από εκεί λοιπόν ξεκινούν οι πληροφορίες. Πώς φτάνουν Σχολή Ευελπίδων;

Β. Σχολή Ευελπίδων κοίταξε να δεις. Εκτιμώ ότι θα πρέπει να συγκεντρώνονται στη Διεύθυνση Ασφαλείας Χωροφυλακής Αθηνών, η οποία τα προσάγει στη Σχολή Ευελπίδων, στο ΓΕΣ, στο αρμόδιο δεύτερο επιτελικό γραφείο του ΓΕΣ.

Κ. Και γίνεται το ξεσκαρτάρισμα;

Β. Επιτρέπουν τις εξετάσεις έτσι; Διότι δεν μπορείς να αρνηθείς, δεν μπορείς να δώσεις εξετάσεις, δεν είναι στο χέρι σου. Εισάγεσαι ή δεν εισάγεσαι. Είναι λοιπόν το ξεσκαρτάρισμα.

Κ. Και μετά έχουμε τη διαπαιδαγώγηση μέσα στη Σχολή.

Β. Μετά η διαπαιδαγώγηση μέσα στη Σχολή. Η στρατιωτική σχολή ας πούμε των ευελπίδων είναι βασικά η εμφυλιοπολεμική σχολή. Η Ε.Η.Δ., η «Εθνική Ηθική Διαπαιδαγώγηση» είναι αντικομουνισμός. Η περιρρέουσα ιδεολογία είναι, μπορώ να πω, ακροδεξιά δεν έχει κανένα στοιχείο δημοκρατικό, από το καψόνι μέχρι την κλεισούρα, το κλείσιμο μέσα, λίγες ώρες την Κυριακή έξοδο, έχει όλη αυτή….όλη η διαβίωση, η παιδεία, η άσκηση και λοιπά, έχει το στοιχείο του αυταρχισμού, της ακραίας διαπαιδαγώγησης…

Κ. Αληθεύει ότι στη Σχολή Ευελπίδων λειτουργούσε, ή ίσως και να λειτουργεί ακόμα, μηχανισμός που αποτελείται από ευέλπιδες επιλεγμένους κατά τάξη και που έχουν επαφή με τη διοίκηση της Σχολής, ή με κάποιους στο επιτελείο της Σχολής και έχουν συγκεκριμένη αποστολή, τη διατήρηση της Σχολής Ευελπίδων «καθαρής»;

Β. Βεβαίως και επί των ημερών μου. Φαινόντανε οι ευέλπιδες που είχαν σχέση με το 2^{ο} γραφείο της Σχολής και υπήρχε αυτή η ενημέρωση για πράγματα, που ενδεχομένως μπορούσαν να τους ξεφύγουν. Αυτά είχαν σχέση με ιδεολογία, δεν είναι τίποτα άλλο.

Κ. Αυτά όσον αφορά την κυρίαρχη ιδεολογία. Η Σχολή Ευελπίδων είναι όμως μια στρατιωτική σχολή η οποία, να βάλουμε σε εισαγωγικά την έκφραση, ΄΄παράγει τους αυριανούς ηγέτες της χώρας΄΄, όχι μόνο τους στρατιωτικούς ηγέτες. Αυτό το άκουσα από συνάδελφο αξιωματικό του στρατού ο οποίος έλεγε ότι *΄΄η Σχολή Ευελπίδων παρήγαγε τους αυριανούς πρωθυπουργούς και προέδρους της χώρας΄΄* ή επεδίωκε ή καλλιεργούσε αυτή τη νοοτροπία. Τι έχεις να πεις πάνω σε αυτό;

Β. Αυτό το καλλιεργούσε με πολλούς τρόπους. Πρώτα πρώτα διαμόρφωνε μια διαπαιδαγώγηση ανωτερότητας έναντι του φοιτητή, έναντι του πολίτη, του όποιου πολίτη. Πώς; Δεν μπορεί ο εύελπις να καθίσει σε ζαχαροπλαστείο, αφού δεν είναι χώρος της υψηλής αστικής τάξης. Ο Ζαγορίτης…ήταν τρία τέσσερα ζαχαροπλαστεία της εποχής και μόνο εκεί μπορούσαμε οι ευέλπιδες…..με ποινές. Αν συλλαμβάνονταν να κάθονται σε παρακατιανό, μικρομεσαίο κέντρο, επέσυρε ποινή.

Κ. Ένα λεπτό, ο εύελπις πώς το ήξερε αυτό;

Β. Πειθαρχική ποινή. Υπάρχουν η διοικούσα τάξη η οποία ήλεγχε την κατάσταση.

Κ. Πως το ήξερε ο εύελπις πού έπρεπε και πού δεν έπρεπε να πάει;

Β. Καθοριζόταν. Με κανόνες, με εντολή.

Κ. Με γραπτούς πίνακες;

Β. Με γραπτούς πίνακες.

Κ. Άρα δεν ήταν μια γενική προφορική κατεύθυνση.

Β. Όχι. Και από πλευράς κουλτούρας ήταν η Εθνική Λυρική Σκηνή, το Εθνικό Θέατρο, υπήρχε μια προσπάθεια αστικοποίησης καθαρά του εύελπι, να φύγει, να ξεχάσει τη γειτονιά του χωριού του. Να ξεχάσει την προέλευσή του: «εδώ είσαι ταγμένος για το έθνος και πρέπει να είσαι στην υψηλή αστική τάξη, διότι αυτήν υπηρετείς κιόλας».

Κ. Η γενικότερη κουλτούρα όμως, η γενικότερη μόρφωση, η γενικότερη εγκυκλοπαιδική μόρφωση πως καλλιεργούταν; Βιβλία επιτρεπόντουσαν; Εφημερίδες επιτρεπόντουσαν;

Β. Ούτε βιβλία ούτε εφημερίδες επιτρεπόντουσαν. Ήταν κατευθυνόμενη…. παιδεία σε καθαρά στρατιωτική εκπαίδευση. Τίποτα άλλο.

Κ. Πως θα τον περιγράψεις τον εύελπι εκείνης της εποχής; Κοινωνικά, οικονομικά, μορφωτικά, πολιτιστικά;

Β. Έναν νέο που συνεχώς τον ντοπάρουν ότι, δεν ανήκει εκεί που ανήκε πριν μπει στη Σχολή Ευελπίδων κι ότι, αν ακολουθεί αυτό το δρόμο θα ανεβεί πολύ ψηλά, πρωθυπουργός της χώρας….

Κ. Με τι εφόδια;

Β. Με τα εφόδια που του δίνει η Σχολή.

Κ. Τα οποία είναι;

Β. Στρατιωτική, καθαρά στρατιωτική και αντικομουνιστική παιδεία. Η μόνη παιδεία η οποία ….υπήρχαν και διοικήσεις σε εποχές που υπήρχαν κάποιες αλλοιώσεις, διαφορετικές έτσι…όχι μεγάλες διαφορές…

Κ. Διαλείμματα εννοείς ….

Β. Ναι διαλείμματα, αναλαμπές. Και αυτές ήταν κατευθυνόμενες. Θυμάμαι μας είχαν φέρει τον Μυριβήλη και μας μίλησε δυο τρεις φορές, και το Βενέζη. Αλλά και οι δυο τους ενώ είχαν ξεκινήσει αριστερά, ανακάλεσαν και τα ίδια τους τα βιβλία. Ο Μυριβήλης είχε ανακαλέσει τη «Ζωή εν τάφω» η οποία

είναι καθαρά αριστερής κατεύθυνσης των μηνυμάτων που δίνει, αντιπολεμικά και λοιπά. Τον είχαν στείλει στην Μακρόνησο και μίλησε.

Κ. Είπες ότι η κοινωνική προέλευση κατά βάση των ευέλπιδων ήταν η επαρχία και μεσαία και κάτω στρώματα οικονομικά;

Β. Βασικά αγρότες, φτωχοαγρότες.

Κ. Υπήρχαν παιδιά της αστικής και μεγαλοαστικής τάξης στη Σχολή Ευελπίδων;

Β. Όχι.

Κ. Γιατί δεν υπήρχαν;

Β. Φαίνεται ότι η μεγαλοαστική τάξη ήταν σίγουρη για τον εαυτό της και δεν ήθελε το σπλάχνο της να βγαίνει στρατιωτικός, αφού οι στρατιωτικοί ασφάλιζαν την ύπαρξή της, την υπόστασή της…

Κ. Η αποστολή του στρατού ξηράς μετεμφυλιακά ποια ήταν;

Β. Η αποστολή του στρατού ξηράς μετεμφυλιακά είναι …..ο στρατός παραμένει με ιδεολογία αντικομουνιστική. Όλοι ….στους συμμάχους γιατί ξέρουν, κάτω από την ομπρέλα του ΝΑΤΟ είμαστε ασφαλείς. Βόρεια Ήπειρος …….Δε μιλάμε για τα Σκόπια……..η Κύπρος …θα είναι ελεγχόμενη κατάσταση της διάθεσης των αξιωματικών, ένωση….

Κ. Μιχάλη ο βασιλιάς ήλεγχε τον στρατό ξηράς;

Β. Ο βασιλιάς ήλεγχε απόλυτα το ανώτατο στρατιωτικό συμβούλιο……

Κ. Πάμε λίγο στα ποσοστά ιδεολογικής τοποθέτησης των αξιωματικών του στρατού ξηράς προδικτατορικά. Ποια ήταν κατά τη γνώμη σου; Και ξεκίνα από τους βασιλόφρονες και μετά πάμε στα κομματικά.

Β. Το ερώτημά σου έχει πολύ ενδιαφέρον. Θα προσπαθήσω περιγραφικά ….μιλήσαμε για την παιδεία και την κουλτούρα του αξιωματικού του μετεμφυλιοπολεμικού. Η ζωή όμως στο στρατό δεν είναι Σχολή Ευελπίδων, είναι κάτι άλλο. Βιώνεις πράγματα, βιώνεις κακούς και καλούς…….βιώνεις τις διακρίσεις, κύρια αυτό. Βλέπεις τις επιλογές, ποιοι αξιωματικοί στη μονάδα επιλέγονται να έχουν το 2^{ο} γραφείο, το 1^{ο} γραφείο, ποια είναι τα αποτελέσματα της κόπωσης και της ατελείωτης δουλειάς.

Κ. Και τι διαπιστώνεις; Τα βλέπεις αυτά και τι διαπιστώνεις; Ποιες ήταν οι επιλογές;

Β. Το συλλογισμό μου. Διαμορφώνονται μέσα στον αξιωματικό απόψεις. Λες «γιατί αυτός; Είναι καλύτερος από μένα;» υπάρχει δηλαδή πάντα το ατομικό συγκριτικό στοιχείο στον κάθε αξιωματικό. Εκεί διαμορφώνονται και συλλογισμοί αν έχεις κάποια διαφορετική αντίληψη, αν κατάφερες σε όλη την πορεία σου να κρατήσεις τον εαυτό σου, να μην σε επηρεάζουν απόλυτα αυτά που άκουγες και μάθαινες. Βρίσκεις κουμπιά, ότι αυτοί είναι εκεί γιατί ή είναι χαφιέδες των άλλων, ή είναι ακροδεξιοί. Έβλεπες ορισμένους μονίμως υπασπιστές… ή στο μαγγανοπήγαδο με τη φόρμα, συνεχώς ασκήσεις, επιλογές να πάνε στο εξωτερικό, εξάμηνες εκπαιδεύσεις οι οποίες για την εποχή με τους πολύ χαμηλούς, εξαιρε-τικά δηλαδή χαμηλωμένους μισθούς των αξιωματικών, ήταν κάποιες οικονομικές ανάσες, με τις οποίες στις πείνες έπαιρνε και το αυτοκινητάκι. Δηλαδή διαφοροποιούνταν κοινωνι-κά …… με αυτά διαμορφώσανε αντιθέσεις, οι οποίες σε ένα βαθμό κατάληξαν και σε … Ο βασιλιάς αναγνωρίζεται αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων. Από την άποψη αυτή πολύ μεγά-λος αριθμός, σχεδόν 80-85%, είναι με την έννοια αυτή βασιλόφρονες. Υπάρχουν αξιωματι-κοί οι οποίοι έχουν προέλευση φιλελεύθερη, βενιζελική προέλευση και λοιπά, οι οποίοι από παράδοση δεν το δείχνουν. Βασικά είναι δεξιοί ή δείχνουν να είναι δεξιοί. Παίρνουν την «Ακρόπολη», τις εφημερίδες της εποχής της δεξιάς, της άκρας συντηρητικής δεξιάς και δεν βλέπεις άλλη εφημερίδα, κεντρώα εφημερίδα. Ποιος θα μείνει επιφυλακή το βράδυ και θα διαβάσει την εφημερίδα του; Άνετα μπαίνουν οι δεξιές οι εφημερίδες, δεν μπαίνει η δημοκρατική, με την έννοια αυτή, κεντρώα εφημερίδα. Ενώ προπολεμικά εκτιμώ ότι ….

Κ. Προπολεμικά ήταν σαφώς διαφορετικά..

Β. Βλέπεις λοιπόν ότι τα ποσοστά είναι 80% γεμάτα, είναι ή δείχνουν ότι είναι δεξιά.

Κ. Που σημαίνει συγχρόνως και αντικομουνιστές;

Β. Ένα 10% δείχνουν απολιτικοί, αδιάφοροι, σκόπιμα ή όχι, και ένα 10% βγάζει τη μούρη του και δείχνει αντίθεση.

Κ. Αριστεροί;

Β. Δεν είδα τέτοιο είδος στην πορεία μου.

Κ. Έχουμε τους Ελασίτες οι οποίοι ξέφυγαν από το Β΄ Πίνακα.

Β. Αυτοί είναι χειρότεροι από τους δεξιούς. Είναι οι «προσκυνημένοι». Μην ξεχνάς του Χατζηζήση ο πατέρας, του αρχιβασανιστή, είναι εκτελεσμένος από τους Γερμανούς. Είχε μπει και αυτός την εποχή του Πλαστήρα στη Σχολή Ευελπίδων. Και πού έφτασε! Έφτασε δίνοντας συνεχώς εξετάσεις νομιμοφροσύνης, για να γίνει αποδεκτός.

Κ. Πες μου δυο λόγια για τους υπαξιωματικούς Μιχάλη.

Β. Οι υπαξιωματικοί είναι ολίγον «λούμπεν».

Κ. Δηλαδή…

Β. Είναι στο περιθώριο προδικτατορικά. Είναι οι άνθρωποι, οι οποίοι δεν κατάφερναν να τελειώσουν γυμνάσιο, φτώχια και δυστυχία. Η χούντα τους υπαξιωματικούς τους ανεβάζει.
Κ. Θυμάσαι αριθμούς; Πόσους αξιωματικούς είχε ο στρατός ξηράς πάνω κάτω;
Β. Νομίζω γύρω στις 7.000.
Κ. Αξιωματικούς προελεύσεως Σχολής Ευελπίδων;
Β. Όχι, και του στρατεύματος.
Κ. Και πόσους υπαξιωματικούς;
Β. Δεν ξέρω αλλά πρέπει να είχε περί τους 2.500-3.000.
Κ. Να σου πω τώρα μια αντίφαση με το ναυτικό; Το ναυτικό έχει αξιωματικούς προελεύσεως Σχολής Δοκίμων τότε κάτω από 1.000 και υπαξιωματικούς πολύ περισσότερους. Είσαι σε θέση να κάνεις μια σύγκριση ανάμεσα στα δύο όπλα, στρατό και ναυτικό; Και δεν μιλάω για την αεροπορία γιατί δεν ξέρω και εκτιμώ ότι ίσως και εσύ να μην ξέρεις. Πώς έβλεπαν οι αξιωματικοί του στρατού ξηράς τους δικούς σας υπαξιωματικούς του στρατού ξηράς και πως έβλεπαν οι αξιωματικοί του ναυτικού τους δικούς τους; Του ναυτικού δηλαδή τους υπαξιωματικούς. Ξέρεις;
Β. Κοίταξε να δεις οι υπαξιωματικοί του στρατού….η ζωή της μονάδας τους έχει ανάγκη. Από την άποψη αυτή τους βλέπανε σαν βοηθούς τους, όμως διάφοροι τους χρησιμοποιούσαν και για… αυτό κατέβασε την σχέση αξιωματικών και υπαξιωματικών… στον προσηλυτισμό να κάνουν βρώμικη δουλειά. Από την άποψη αυτή ήταν αντιπαθείς στους αξιωματικούς. Μια μεγάλη μερίδα.
Κ. …Το 2^{ο} γραφείο, το Α2 του στρατού ξηράς πόση δύναμη είχε; Και το βάζω το ερώτημα συγκριτικά με του ναυτικού, διότι πιθανόν να ξέρεις ότι το Α2, το 2^{ο} γραφείο του ναυτικού, δεν πολυασχολιόταν με ζητήματα προσωπικού. Στην έκταση τουλάχιστον που εγώ πιστεύω ότι ασχολιόταν του στρατού ξηράς. Πες μου εσύ για το στρατό ξηράς τι γνωρίζεις;
Β. Πρώτα απ' όλα υπάρχει 2^{ο} γραφείο μονάδας, υπάρχει 2^{ο} επιτελικό γραφείο μεγάλης μονάδας, υπάρχει 2^{ο} επιτελικό γραφείο του ΓΕΣ. Δεν είναι ενιαίο το 2^{ο} επιτελικό γραφείο. Κάθε μονάδα έχει το 2^{ο} επιτελικό γραφείο. Αποστολή του είναι η ασφάλεια προσωπικού και υλικού, η ασφάλεια της μονάδας.
Κ. Έναντι;
Β. Δεν έχει έναντι. Η ασφάλεια αορίστως της μονάδας. Εκεί τώρα την ΄΄ασφάλεια΄΄ προσδιόριζαν καταρχήν από κομμουνιστές, δολιοφθορείς κομουνιστές. Αυτοί ήταν το βασικό….
Κ. Πάμε λίγο στη χούντα. Αλλάζει η αποστολή των 2^{ων} γραφείων;
Β. Δεν ξέρω. Το 2^{ο} γραφείο της χούντας είναι προφανώς έλεγχος των αξιωματικών, των αντιφρονούντων αξιωματικών, αν υπάρχουν, και στρατιωτών. Αυτό είναι.
Κ. Πάμε τότε κατευθείαν στο εξής ερώτημα για τον Ιωαννίδη. Έχουμε έναν ταξίαρχο που στη σειρά της ιεραρχίας στο στρατό ξηράς ο συγκεκριμένος αξιωματικός είναι 200ός, 150ός; Τι σειρά αρχαιότητας μπορούσε να έχει; Πόσους στρατηγούς και ταξιάρχους είχε από πάνω του;
Β. Τι θέλεις;
Κ. Το ερώτημα είναι ΄΄πως ο Ιωαννίδης ήλεγχε το στρατό ξηράς και κατ' επέκταση τις ένοπλες δυνάμεις και κατ' επέκταση τη χώρα ολόκληρη, όντας ταξίαρχος; Πώς; Με τι τρόπο;΄΄
Β. Κατ' αρχήν ήταν η ΕΣΑ. Ήταν διοικητής της ΕΣΑ, όλης της ΕΣΑ, της κάθε στρατονομίας παντού….κάθε φρουρά είχε και στρατονομία, ΕΣΑ. Αυτά τα ήλεγχε απολύτως με δικούς του αξιωματικούς.
Κ. Και λοιπόν;
Β. Τι και λοιπόν; Αυτό σημαίνει έλεγχος των φρουρών.
Κ. Η ΕΣΑ μπορεί να ελέγχει και τη διοίκηση ενός στρατοπέδου;
Β. Και τη διοίκηση ενός στρατοπέδου την ήλεγχε η ΕΣΑ της χούντας.
Κ. Με τι τρόπο;
Β. Με αυτόν τον τρόπο, με τον τρόπο του «εμείς είμαστε». Δεν ξέρεις ότι στην χούντα διαμορφώνονται εξουσίες έτσι αυτόνομες και πρωτόβουλες, "άναρχες" εντός εισαγωγικών;
Κ. Όχι δεν το ξέρω γι' αυτό σε ρωτάω. Πώς διαμορφώθηκε η ΕΣΑ να έχει τόση εξουσία;
Β. Με αυτόν τον τρόπο. Ότι είχε τον Ιωαννίδη ο οποίος…….
Κ. Θα ολοκληρώσεις για την εξουσία του Ιωαννίδη;
Β. Ναι, έχω κάτι χειροπιαστό προσωπικό. Ήμουν έγκλειστος στο ΚΕΣΑ τότε με το «κίνημα του ναυτικού» και με έβγαζε ένας Εσατζής, θυμάμαι ο Σερίφης ήταν, με έβγαζε για ένα τέταρτο έξω στον ήλιο να πάρω αέρα, στο στρατόπεδο του ΚΕΣΑ. Εκεί πιο κάτω είχα δει έναν, νομίζω ότι ήταν συνταγματάρχης ο οποίος κάτι κοίταζε λίγο μακριά από εμάς και τον ρωτάω «*δεν συγκινείσαι από την εμφάνιση έστω και σε αυτήν την απόσταση του συνταγματάρχη;*».
Κ. Ρωτάς ποιόν;
Β. Το Σερίφη, τον Εσατζή. Και αντί απαντήσεως μου έξυσε τα αχαμνά του. Καταλαβαίνεις λοιπόν ότι σε αυτό το στοκ των πραιτωριανών της χούντας, της ΕΣΑ, υπό τον Ιωαννίδη διαμορφωνόταν μια αντίληψη ως της μόνης εξουσίας, αντίληψη μόνης εξουσίας. Όπου καταργούνταν με την αντίληψη αυτή οι θεσμοί της επετηρίδας, οι θεσμοί των παραδόσεων, της αξιοπρέπειας και της τιμής των αξιωματικών. Αυτό το πράγμα.

Δεν χρειαζόταν δηλαδή να δει κανείς και πολύ, για να καταλάβει ότι οι στρατηγοί την εποχή της χούντας, (αν εξαιρέσεις τον Αγγελή ο οποίος είχε αυτόνομη εξουσία και σαν ΙΔΕάτης αλλά και σαν σκληρός πυρήνας της ΄΄Επαναστατικής΄΄ Επιτροπής, εντός εισαγωγικών επαναστατικής), όλοι οι άλλοι στρατηγοί ήταν ανδρείκελα, χωρίς ντροπή. Υπάκουαν στον λοχαγό, στον ταγματάρχη τον ΕΣΑτζή. Αυτή ήταν η κατάντια στις ένοπλες δυνάμεις.

Κ. Αυτές οι ένοπλες δυνάμεις Μιχάλη …..

Β. Μιλάω για το στρατό ξηράς, δεν ξέρω για τα άλλα δύο όπλα…

Κ. Αυτός ο στρατός μπορούσε να βγάλει πέρα έναν πόλεμο, μια σύγκρουση π.χ. με την Τουρκία που είχαμε τότε προβλήματα;

Β. Θεωρώ 100% όχι. Νομίζω ότι ο πόλεμος δεν είναι έτσι…γίνεται και μια επιστράτευση. ……ο λαός ήταν ενάντια στη χούντα, και το απέδειξε στην επιστράτευση, απέδειξε ότι ήταν ένα φιάσκο. Και πέσανε μέσα στο φιάσκο.

Κ. Ο Ιωαννίδης χάνει όλη του την εξουσία με το κυπριακό και τη χάνει μέσα σε ώρες;

Β. Εκεί τώρα νομίζω ότι τον αδειάζει ο συμμαχικός παράγοντας, δηλαδή δεν θέλω να πιστέψω ότι ο Ιωαννίδης συνειδητά έχει προδώσει. Θεωρώ ότι ήταν ένας στυγνός εθνικιστής, ο οποίος υποδαυλίστηκε ότι θα γίνει η διπλή ένωση και μέσα σε αυτό το πλάνο λειτούργησε. Όμως του έφυγε από τα χέρια αυτό το πράγμα, τον άδειασαν και έγινε αυτό που έγινε. Δηλαδή θεωρώ ότι ο Ιωαννίδης είχε συμφωνήσει το 80% της Κύπρου να ενωθεί με την Ελλάδα και το 20% με την Τουρκία. Νομίζω ότι εκεί πέρα πρέπει να ήταν η όλη του ας πούμε έτσι ενεργός συμπεριφορά και συμμετοχή με το κυπριακό.

Κ. Τι ποσοστά οπαδών της ΄΄Επανάστασης΄΄ σε εισαγωγικά θα έδινες από τους αξιωματικούς του στρατού ξηράς; Συνειδητούς δηλαδή οπαδούς της δικτατορίας και τι ποσοστά σε αυτούς που φερόντουσαν ως οπαδοί, απλά για να εκμεταλλεύονται την κατάσταση;

Β. Εγώ θεωρώ ότι δεν ήταν πάνω από το 20% συνειδητοί οπαδοί της δικτατορίας. Θεωρώ ότι ήταν αδιάφοροι, εντελώς έτσι αποστασιοποιημένοι από τα δρώμενα, γύρω στο 30% και το 50% έκανε ότι ήταν φιλοδικτατορικό.

Κ. Έχουμε όμως και ένα μικρό ποσοστό που ήταν συνειδητά εναντίον.

Β. Ναι από το 30% των αδιάφορων, που έδειχναν αδιάφοροι, ήταν οι μισοί, το 15% που ήταν σαφώς αντίθετοι.

Κ. Πάμε τώρα σε αυτούς που αντιστάθηκαν στη δικτατορία, σε αυτούς που την πολέμησαν συνειδητά και ανοιχτά είτε με κρούσεις ανοιχτές, όπως η 13^{η} του Δεκέμβρη, είτε με συνωμοτικές οργανώσεις, όπως στο στρατό ξηράς. Να ξεκινήσουμε από εκεί. Πώς αντιστάθηκαν οι αξιωματικοί του στρατού ξηράς;

Β. Οι αξιωματικοί του στρατού ξηράς αντιστάθηκαν παθητικά και ενεργητικά, συλλογικά και μεμονωμένα. Παθητικά διότι έδειξαν με τον τρόπο τους και με τη στάση τους ότι, δεν ανέχονται τη δικτατορία. Και αυτοί ήταν οι δημοκρατικοί αξιωματικοί οι οποίοι έφυγαν με τις πρώτες αποστρατείες – αποτάξεις των απριλιανών. Δηλαδή αυτό είναι μέχρι τον Οκτώβρη του 67. Οι σεσημασμένοι δημοκράτες και λοιπά, δημιουργούνται συμβούλια και φεύγουν. Αυτοί από την αρχή δείχνουν την αντίθεσή τους, αντίθεση παθητική. Δεν λογαριάζουν, ξέρουν ότι θα τους διώξουν. Αυτή είναι μια ας πούμε μορφή. Η δεύτερη και η μεγάλη και πολύ σημαντική είναι της 13^{ης} Δεκεμβρίου. Βασικά είναι οι βασιλικοί αξιωματικοί, δεν είναι όμως μόνο οι βασιλικοί. Υπάρχουν και αξιωματικοί κυρίως νομιμόφρονες δεξιοί, νομιμόφρονες, που θέλουν τον κοινοβουλευτισμό αλλά προτιμούν να κυβερνά τη χώρα η δεξιά. Αντικομουνιστές. Αυτό είναι το είδος των αξιωματικών της 13^{ης} Δεκεμβρίου. Υπάρχουν και κάτι υπόλοιπα δημοκρατικών που ξέφυγαν και μπήκαν μέσα και αυτοί. Ονόματα είναι ο ταξίαρχος ο Έσερμαν, ο οποίος είναι ένας νομιμόφρων αξιωματικός, βαθύτατα δημοκρατικός στη συμπεριφορά του και τη νοοτροπία του, είναι ο Μιχάλης, ο Ορέστης Μιχάλης, είναι ο Περίδης ο στρατηγός, διοικητής του Γ΄ σώματος στρατού, είναι ο Παντελής ο Καλαμάκης συνταγματάρχης, είναι ο συνταγματάρχης ο Βάρσος, είναι ένα σωρό αξιωματικοί, επώνυμοι εν πολλοίς οι οποίοι είχαν …αυτό που σου προσδιόρισα προηγούμενα. Πιστεύουν στον κοινοβουλευτισμό, προτιμούν δεξιά διακυβέρνηση και με το βασιλιά. Βαθύτατα όμως αντίθετοι σε αυτό το καθεστώς που δημιουργείται, εχθρικοί προς το καθεστώς των συνταγματαρχών.

Κ. Αυτοί κινούνται 13 του Δεκέμβρη και στη συνέχεια αποτάσσονται.

Β. Αποτάσσονται ναι, αποτάσσεται μεγάλο ποσοστό των αξιωματικών, με συντακτική πράξη. Πολλοί από αυτούς ακολουθούν αντίσταση με τους «Ελεύθερους Έλληνες» και έχουμε τις επιπτώσεις των εκτοπίσεων και των φυλακίσεων.

Κ. Πάμε στους «Ελεύθερους Έλληνες». Υπήρχαν εν ενεργεία αξιωματικοί μέσα στους «Ελεύθερους Έλληνες»;

Β. Τα ακούσματά μου ήταν ότι υπήρχαν. Δεν ξέρω όμως ονόματα.

Κ. Τα δουλεύει ο Ιορδανίδης αυτά. Άρα έχουμε μια αντίσταση ενεργή στις 13 του Δεκέμβρη. Εκεί έχουμε αρκετούς αξιωματικούς που αντιστέκονται στη δικτατορία.

Β. Έχουμε όμως και μεμονωμένες αντιστάσεις ενεργών αξιωματικών, εν ενεργεία αξιωματικών.

Κ. Πες τις, ποιες είναι;

Β. Είναι του Αϊφαντή, του επιλάρχου, του αντισυνταγματάρχη Αϊφαντή στο Πολύκαστρο ο οποίος πάει να κινήσει την επιλαρχία και συλλαμβάνεται. Το 1971. Συνελήφθη και φυλακίσθηκε. Κίνησε το Πολύκαστρο.

Κ. Δικάστηκε και καταδικάστηκε;

Β. Ναι, ναι, πέρασε από δίκη. Αϊφαντής Γεώργιος, αντισυνταγματάρχης τεθωρακισμένων. Είναι η ομάδα Ζερβόπουλου- Χαραλαμπόπουλου. Οι οποίοι έδρασαν στη διάρκεια της δικτατορίας συνωμοτικά, με επαφές, με κινήσεις και λοιπά στις ένοπλες δυνάμεις.

Κ. Του Χρήστου του Χαραλαμπόπουλου;

Β. Ναι. Και του Γιάννη του Ζερβόπουλου. Τέτοιες δηλαδή περιπτώσεις είχαμε.

Κ. Ο Αρχάκης ο Αλέκος;

Β. Ο Αρχάκης ο Αλέκος ήταν από τους πρώτους αξιωματικούς που έφυγε τον Αύγουστο του 67 με διαδικασίες γρήγορες και λοιπά. Ο Αλέκος ο Αρχάκης είναι ένας αξιωματικός με πολλή παλικαριά μέσα του, ο οποίος από την πρώτη στιγμή αντιστάθηκε κατά της χούντας με φοβερές συνέπειες. Συνελήφθη για όπλα, για κατοχή όπλων στην Ξάνθη όπου και πέρασε από δίκη, φυλακίστηκε ένα χρόνο, βγήκε, εν συνεχεία έφτιαξε ομάδα αντίστασης με βόμβες και λοιπά, συνελήφθη και καταδικάστηκε με πολυετή φυλάκιση. Ήμασταν μαζί στην ομάδα Οπρόπουλου η οποία σχηματίστηκε με την απομάκρυνσή μας από τη χούντα. Τον Νοέμβρη του 67 όπου διαμορφώνεται μια ομάδα περί τον συνταγματάρχη Οπρόπουλο..

Κ. Εν ενεργεία ο Οπρόπουλος τότε;

Β. Όχι έχει φύγει μαζί με εμένα με συντακτική πράξη. Δεν είναι εν ενεργεία αλλά … συνεργάζεται με εν ενεργεία ακόμα αξιωματικούς, οι οποίοι φεύγουν στις 13 του Δεκέμβρη. Ο Οπρόπουλος είναι υπέρ της συνεργασίας με την «13^{η} Δεκεμβρίου». Με την οργάνωση η οποία προετοιμάζεται να κάνει κίνηση. Και μάλιστα μας έχει μεταφέρει ότι θα πάρουμε φύλλα πορείας για τις μονάδες της Αττικής τη στιγμή της έκρηξης του κινήματος του βασιλιά. Πράγματι την ημέρα του κινήματος περιμένουμε στο σπίτι Αρχάκη, αριθμός αξιωματικών, απόστρατοι, με τις στολές μας μέσα σε σάκο για να τις φορέσουμε περιμένοντας τα φύλλα πορείας. Τα φύλλα πορείας δεν ήρθαν ποτέ.

Κ. Αυτή η ομάδα, εκτός από τα τρία άτομα που ανέφερες, ποιους άλλους είχε;

Β. Ήταν ο Σπύρος ο Μουστακλής, ο Αλέκος ο Ζαρκάδας, ο Βλάχος ο ταγματάρχης του πυροβολικού, ο Νίκος ο Λύτρας ταγματάρχης απότακτος, αυτοί.

Κ. Ήσασταν δημοκρατικοί αξιωματικοί….

Β. Δημοκρατικοί αξιωματικοί, απότακτοι όλοι και λοιπά.

Κ. Πάμε λίγο στον Οπρόπουλο. Ο Οπρόπουλος τραυματίζεται όντας στην εξορία, όντας εκτοπισμένος. Ποια χρονιά;

Β. Νομίζω το 69.

Κ. Για να δούμε λίγο την πορεία του. Μετά την εκτόπιση ο Οπρόπουλος πηγαίνει Παρίσι;

Β. Φεύγει πια για το Παρίσι-Λονδίνο.

Κ. Από εκεί και πέρα ακολουθεί μια πορεία …ργανώνεται, συνεργάζεται με ….

Β. Ναι, ναι. Προσπαθεί να ενώσει την αντίσταση και λοιπά…..

Κ. Στο διάστημα που ήταν εδώ και μέχρι να εκτοπιστεί, εσείς εκτός από αυτή τη δραστηριότητα τη συνωμοτική που είχατε περιμένοντας ……

Β. Τη συνεχίσαμε και μετά τη 13^{η} Δεκεμβρίου και μέχρι τη σύλληψή του και μάλιστα είχε επαφές με καθηγητές πανεπιστημίου αντιστασιακούς, το Ζερβό παραδείγματος χάριν, τον καθηγητή της Μαθηματικής, και μάλιστα είχαμε αποστολές για τα Πανεπιστήμια, για το φοιτητικό κίνημα, να διαμορφώσουμε φοιτητικό κίνημα. Και εξακολουθούσε ο Οπρόπουλος να θεωρεί ότι η αντίσταση δεν μπορεί να είναι τεμαχισμένη, αλλά θα πρέπει να υπάρχει συνεργασία γιατί είναι κοινός ο στόχος, είναι κοινός ο εχθρός. Γιατί υπήρχε από εμάς λόγω της εγκατάλειψης, (δεν μας δόθηκαν φύλλα πορείας), θεωρήσαμε ότι δεν μας είχαν εμπιστοσύνη σα δημοκρατικούς αξιωματικούς. Ο Οπρόπουλος ήταν αντίθετος και είπε ότι *«εγώ θα συνεχίσω να συνεργάζομαι ανεξάρτητα από τις όποιες εντυπώσεις έχουμε, γιατί η πορεία είναι κοινή»* και τον ακολουθήσαμε τελικά.

Κ. Η ομάδα Οπρόπουλου δεν αποκαλύφθηκε ποτέ σαν αντιστασιακή ομάδα, δεν συλληφθήκατε ποτέ για αυτή τη ….

Β. Όχι.

Κ. Πάμε λίγο στην υπόθεση Μήνη.

Β. Ο Μήνης είναι ένας αξιωματικός της αεροπορίας ο οποίος έχει σημαντική πολεμική, δημοκρατική, αντιστασιακή δράση.

Κ. Γνωστά αυτά. Στη δικτατορία τι γίνεται;

Β. Ο Μήνης στη δικτατορία έχει πολλές επαφές. Έχει δυνατότητα να βγαίνει έξω γιατί είναι ανάπηρος πολέμου, πολεμικής διαθεσιμότητας, και έχει επαφές με τον Παπανδρέου, με όλους αυτούς τους επώνυμους αντιστασιακούς στη διασπορά. Ο Μήνης έχει ικανότητες και δυνατότητες πολυτεχνίτη, να φτιάχνει

εκρηκτικά, βόμβες. Έχει μια ομάδα δική του αλλά συνεργάζεται ο ίδιος και με άλλες αντιστασιακές οργανώσεις όπως είναι η «Δημοκρατική Άμυνα», στην οποία έδινε εκρηκτικό υλικό.

Κ. Είναι γνωστό αυτό;

Β. Από τον ίδιο έχει ειπωθεί ότι ένιωθε ενοχές για τον τραυματισμό του Σάκη του Καράγιωργα.

Κ. Που σημαίνει τι;

Β. Που σημαίνει ότι η βόμβα που έσκασε στα χέρια του Σάκη του Καράγιωργα ήταν δική του.

Κ. Έχουν διατυπωθεί και υποψίες για τη βόμβα που έσκασε στα χέρια του Σάκη του Καράγιωργα. Επομένως δεν το παίρνουμε σα σίγουρο ότι αυτή η βόμβα προερχόταν από το Μήνη.[1]

Β. Το θέμα είναι ότι εγώ το ξέρω από τη δήλωση του Μήνη πια. Διότι εγώ συνεργάστηκα με το Μήνη μόνος μου, γνωρίζοντας ότι και ο Μουστακλής,(διότι ο Μουστακλής με γνώρισε στο Μήνη), γνωρίζοντας ότι και ο Μουστακλής είναι. Αλλά δεν ήξερα τίποτα άλλο ούτε με τις ενέργειες που έκανε με το Μουστακλή γιατί δεν συνεργάστηκα εγώ, εγώ συνεργάστηκα μόνο με το Μήνη. Οι δυό μας. Ήξερα όμως ότι είναι και ο Μουστακλής. Στο στρατοδικείο δηλώνει ο Μήνης ότι συνεργάτες μου ήταν ο Αλευράς, ο Γιάννης ο Αλευράς Πρόεδρος της Βουλής, ο ναύαρχος Μασουρίδης, ο γιατρός ο Παντελάκης, ο Σπύρος ο Μουστακλής και ο λοχαγός ο Βαρδάνης.Στο στρατοδικείο, στη δίκη των βασανιστών. Λέει «*τώρα σας λέω την ομάδα μου*». «Α Α Α» το οποίο έχει πάρει γιατί αυτός στην κατοχή συνεργαζόταν αντιστασιακά με το στρατηγό Οθωναίο ο οποίος είχε την ομάδα αυτή. «Αντίσταση Απελευθέρωση Ανεξαρτησία».

Κ. Ποιοι ήταν στην ομάδα αυτή Μιχάλη, εκτός από αυτούς που είπε ο Μήνης στο στρατοδικείο μετά τη δικτατορία και τους ανέφερες, υπήρχαν άλλοι;

Β. Δεν ξέρω.

Β. Τι έκανε αυτή η ομάδα;

Β. Ο Μήνης ήταν σφίγγα, δεν έβγαινε από το στόμα του τίποτε άλλο.

Κ. Γνωστό αυτό. Τι έκανε αυτή η ομάδα;

Β. Αυτή η ομάδα έβαζε βόμβες σε στόχους όχι τυχαίους, σε στόχους συγκεκριμένους, όπου ήταν κραυγές αντίστασης στη διάρκεια της δικτατορίας.

Κ. Εσύ με αυτήν την ομάδα είχες τη δραστηριότητα που δεν αναφέρεις αλλά δεν συλλαμβάνεσαι γι' αυτήν την υπόθεση.

Β. Όχι.

Κ. Και το όνομά σου δεν ακούγεται πουθενά, όπως και των αλλονών.

Β. Όχι. Μάλιστα ο Μήνης ανησυχεί όταν με βλέπει στη φυλακή, στον Κορυδαλλό, όταν συναντιόμαστε στον Κορυδαλλό ανησυχεί και μου λέει «*είσαι για την υπόθεση;...*» του λέω «*όχι, όχι»* και ησύχασε. Φοβήθηκε μήπως του είχε ξεφύγει γιατί μόλις είχε επανέλθει στη φυλακή από τη μακριά του πορεία ανακρίσεων, τα γνωστά των ανακρίσεων στο ΕΑΤ-ΕΣΑ και ανησύχησε βλέποντάς με.

Κ. Εσύ ήσουν τότε μέσα για το κίνημα του ναυτικού;

Β. Όχι, ήμουν προφυλακισμένος για την ομάδα Οπρόπουλου. Ήταν η εποχή που ανακοινώθηκε ότι ενώνονται οι οργανώσεις, συνεργάζονται όλες οι οργανώσεις υπό τον Οπρόπουλο και λοιπά και με συλλάβανε.

Κ. Ξέροντας ότι εσύ έχεις με τον Οπρόπουλο ……

Β. … κάποια σχέση, ναι. Και γενικότερα των «Ελεύθερων Ελλήνων». Προφυλακίσεις, ενός μεγάλου αριθμού των αξιωματικών αυτών, που κατά καιρούς πιάναν και προφυλακί-ζανε για να μην περάσουν από δίκη, γιατί ήταν πολύ μεγάλος ο αριθμός και δεν τους συνέφερε. Να παρουσιάζουν μεγάλο αριθμό αξιωματικών σε δίκες.

Κ. Στη φυλακή πως αντιμετώπιζαν τους αντιστασιακούς αξιωματικούς οι άλλοι αντιστασιακοί, οι ιδιώτες αντιστασιακοί;

Β. Μεγάλος σεβασμός, αν θες και ένα αίσθημα ασφάλειας ένοιωθαν. Δεν ξέρω γιατί αυτός ο μεγάλος σεβασμός και η αίσθηση αυτή φιλίας, πολύ περισσότερης και από τα μεταξύ τους αισθήματα. Τιμούσαν δηλαδή πάρα πολύ την ιδιότητα του αντιστασιακού αξιωματικού.

Κ. Έχουμε μια υπόθεση, την υπόθεση με τον κτηνίατρο, πως τον λενε;

Β. Με τον Ιπποκράτη Σαββούρα.

Κ. Η οποία έχει μια πλευρά σοβαρή που θα μου την πεις και εσύ τώρα, έχει και μια πλευρά που ξεκινά από τον χαρακτήρα του και από τον τρόπο που προβάλλεται. Κάλυψε την περίπτωση αν μπορείς. Δεν σου κρύβω ότι όσο και να έχω προσπαθήσει από τα κείμενα που έχω συναντήσει για την υπόθεση του Ιπποκράτη

[1] Σωστά λέει για τη βόμβα πως ήταν του Μήνη. Το βεβαίωσε ο Μασουρίδης στη συνέντευξή του καθώς και η Σοφία Μήνη. Τις βόμβες αυτές τις είχε μεταφέρει ο Μασουρίδης και τις παρέδωσε στον Μαγκάκη για να χρησιμοποιηθούν από τη ΔΑ. Μία από αυτές έσκασε στα χέρια του Καράγιωργα από δική του αβλεψία.

του Σαββούρα, ο τρόπος με τον οποίον έχει παρουσιαστεί μετά τη δικτατορία, αποδυναμώνει την υπόθεση. Τι ήταν αυτός ο άνθρωπος; Τι έκανε;[1]

Β. Δεν ξέρω την υπόθεση Σαββούρα. Σε αυτήν θα ξέρει περισσότερα πράγματα ο Λεωνίδας ο Βασιλικόπουλος και ήξερε και ο Σπύρος ο Μουστακλής. Τα ακούσματα είναι ότι ήταν μια ομάδα η οποία είχε προσφορά στην αντίσταση με εκρηκτικά και με προκηρύξεις. Εν πάσει περιπτώσει διαμορφώθηκε και ένα κλίμα μύθου με τον συνταγματάρχη Πορφύρη. Λειτούργησε δηλαδή στη διάρκεια της δικτατορίας, στα τελευταία της μάλιστα χρόνια, λειτούργησε ότι ο συνταγματάρχης Πορφύρης είναι κάτι σημαντικό. Τίποτα άλλο δεν μπορώ να σου πω γι' αυτήν την ομάδα.

Κ. Εσύ είχες ανάμιξη με αυτήν την ομάδα;

Β. Όχι.

Κ. Ποια άλλη ομάδα είχε, ποια άλλη αντιστασιακή οργάνωση, (και μετά θα πάμε στο κίνημα του ναυτικού), είχε αξιωματικούς του στρατού ξηράς; Θυμάσαι καμία; Εγώ δεν μπορώ να θυμηθώ.

Β. Ήταν η «Δημοκρατική Άμυνα» που είχε τον στρατηγό Ιορδανίδη. Αυτή ήταν γνωστή υπόθεση. Από εκεί και ύστερα στο ΠΑΚ προφυλακίστηκαν κάποιοι αξιωματικοί του στρατού ξηράς. Ο Τάκης ο Παπαγεωργόπουλος, του «Ασπίδα», ο Γιάννης ο Πανούτσος, ο Τόμπρας, και κάποιοι άλλοι ήταν, δεν θυμάμαι.

Κ. Πάμε στο Σταματελόπουλο, το μέλος του αρχικού πυρήνα της χούντας ο οποίος διαχωρίζει τη θέση του από ένα σημείο και μετά. Συνταγματάρχης αυτός αν δεν απατώμαι, κάλυψέ το το θέμα. Αυτό το φαινόμενο, ας το πούμε έτσι Σταματελόπουλου. Τι ήταν αυτό;

Β. Όλοι οι πρωτεργάτες της 21ης Απριλίου δεν κινούνταν στην ίδια κατεύθυνση και δεν έχουν τις ίδιες αντιλήψεις και διακυβέρνησης και στόχων, αυτήν την εντύπωση έχω εγώ. Ο Σταματελόπουλος ήταν ένας συνταγματάρχης καριέρας, νομίζω είναι και γόνος ….του 21, και ίσως έχει και αυτές τις καταβολές. Διαφοροποιήθηκε πολύ σύντομα από την 21η Απριλίου. Αυτός είχε ομάδα αξιωματικών, δεν ξέρω ονόματα, δεν ξέρω αριθμό, επηρέασε όμως έναν κόσμο. Και θυμάμαι ότι αρθρογραφούσε με κριτική διάθεση για τη δικτατορία στην εφημερίδα «Βραδινή». Αυτά ξέρω από πλευράς Σταματελόπουλου.

Κ. Ξέρεις αν στην ομάδα του, που προφανώς ήταν κατά πλειοψηφία αξιωματικοί του στρατού ξηράς, συμμετείχαν αξιωματικοί του ναυτικού ή της αεροπορίας;

Β. Όχι.

Κ. Ξέρεις αν η ομάδα Σταματελόπουλου ή ο ίδιος είχε σχέσεις με το κίνημα του ναυτικού;

Β. Όχι.

Κ. Πάμε λίγο στο κίνημα. Η δικιά σου η εμπλοκή με το κίνημα, όπως και του Σπύρου του Μουστακλή, δεν ήταν στον αρχικό οργανωτικό πυρήνα. Εσείς οι δύο ήσασταν δημοκρατικοί αξιωματικοί, ένας μηχανισμός κάνει focus επάνω σας και λέει «αυτούς θα τους χρησιμοποιήσουμε». Ποιους άλλους από το στρατό ξηράς;

Β. Νομίζω ότι ήταν ο Γιάννης ο Αλεξάκης, ήταν ο Στράτος ο Δεμέστιχας…..εν ενεργεία αυτοί οι αξιωματικοί. Αυτούς ξέρω.

Κ. Ο Φέτσης;

Β. Ο Φέτσης είναι στους «Ελεύθερους Έλληνες», αυτοί έχουν μια επαφή με το κίνημα του ναυτικού.

Κ. Ως ομάδα ή σαν άτομα;

Β. Σαν άτομα.

Κ. Εκτός από τον Φέτση, ποιόν άλλο ξέρεις από τους «Ελεύθερους Έλληνες» να είχε επαφή με το κίνημα;

Β. Νομίζω πρέπει να είναι και ο Λεωνίδας ο Βασιλικόπουλος.

Κ. Με το κίνημα; Να αφήσουμε ερωτηματικό εδώ, θα μας πει ο ίδιος.

Β. Και ο Αλέκος ο Ζαρκάδας, χωρίς να είμαι σίγουρος.

Κ. Πότε πρωτομαθαίνετε εσείς ότι το ναυτικό κάτι ετοιμάζει;

Β. Εμένα ο Σπύρος ο Μουστακλής κάνα δίμηνο πριν μου έχει γνωρίσει έναν νεαρό αξιωματικό του ναυτικού με συστάσεις ότι είναι δημοκρατικός. Τον Ζησιμόπουλο το Νίκο. Εκεί συζητάμε για το ναυτικό ότι το ναυτικό έχει κόσμο που είναι ενάντια στη χούντα. Τελείωσε αυτό. Πέρασε αυτό. Μετά περί τον Απρίλη μου λέει ο Σπύρος ότι «*Μιχάλη τη Σύρα εσύ την ξέρεις; Την ξέρω κι εγώ. Αν γίνει τίποτα και λοιπά είσαι διαθέσιμος;» «βέβαια Σπύρο, εντάξει».* Αυτό ήταν.

Κ. Πως βλέπεις σήμερα Μιχάλη την υπόθεση αυτή του κινήματος;

Β. Κοίταξε να δεις Αντώνη. Τι εγώ βλέπω και θέλω. Το κίνημα του ναυτικού να παραμείνει έτσι λίγο μύθος. Γιατί χρειάζεται ο μύθος. Δεν θεωρώ ότι απέτυχε. Θεωρώ ότι έδωσε πολύ δυνατό χτύπημα στη δικτατορία έστω και με αυτόν τον τρόπο. Με τη σύλληψη ενός τόσο μεγάλου αριθμού αξιωματικών και βεβαίως επικουρούμενο με την ενεργή πλέον συμπεριφορά του «Βέλους». Με το Νίκο Παπά. Τώρα εάν

[1] Οι δραστηριότητες του Σαββούρα με την οργάνωση ΕΑΝ (Ελληνική Αντιδικτατορική Νεολαία) απασχολούν τις υπηρεσίες ασφαλείας του καθεστώτος. Βόμβες, τρυκ, μαζικές επιστολές, προκηρύξεις. Ο Σαββούρας έχει πολλές πράξεις κατά της χούντας να επιδείξει. Βλ.πίνακες 2 και 3 παραρτήματος Α και συνέντευξη Βασιλικόπουλου για τις δράσεις αυτές και τις εμπλοκές στρατιωτικών στην ΕΑΝ.

ψάχνουμε να βρούμε πως, τι και γιατί είναι εύκολο να το βρει κανείς. Τότε είναι η εποχή που παίζονται χοντρά παιχνίδια. Ο Αβέρωφ είναι ο άνθρωπος, τον ονομάζουν «γεφυροποιό», ο οποίος συνδιαλέγεται και με τη χούντα, και με τον Καραμανλή και δεν ξέρω και με ποιους άλλους, και με το βασιλιά ενδεχομένως, και με συμμάχους, και με συμμαχικούς παράγοντες. Τώρα μην ψάχνουμε ποιος, γιατί και λοιπά. Νομίζω ότι εύκολα μπορεί κανείς αναλύοντας πολιτικά, να βρει γιατί το κίνημα έφθασε μόνον εκεί και δεν προχώρησε. Το θέλανε οι πολιτικοί προϊστάμενοι να είναι ελεγχόμενο. Και δεν μπορούσε να είναι ελεγχόμενο γιατί δεν ήταν μονοδιάστατη και μονοσήμαντη η ιδεολογία των ναυτικών που αποτελούσαν το κίνημα του ναυτικού. Αυτές είναι βέβαια οι όλες μου αναλύσεις πάνω στο κίνημα.

Κ. Γιατί θέλεις να μείνει ο μύθος; Την προσφορά του κανείς δεν μπορεί να την θίξει, είναι ένα γεγονός αναμφισβήτητο. Το ΄΄κίνημα του ναυτικού΄΄ είναι γεγονότα.

Β. Γιατί κατατριβόμενοι πως, τι και λοιπά, ποιοι είπαν, ποιοι δεν είπαν, τι κάνανε και λοιπά, φθείρεται αυτό το πράγμα. Θα μου πεις «να μην πεις την αλήθεια;», όχι, δεν κρίνεις την αλήθεια, απλά δεν αναφέρεσαι στις λεπτομέρειες.

Κ. Κοίταξε να δεις. Είπαμε ότι η προσφορά του κινήματος του ναυτικού είναι αναμφισβήτητη, δεν αμφισβητείται διότι έχουμε γεγονότα. Μετά το κίνημα και το «Βέλος», την κορυφαία εκείνη αντιστασιακή πράξη και κυρίως με τις συλλήψεις, με τα βασανιστήρια, με την έκρηξη που γίνεται στον τύπο, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, έχουμε μια φοβερή προσφορά. Συγχρόνως έχουμε τις κινητοποιήσεις των φοιτητών, το Πολυτεχνείο, το κυπριακό και τελείωσε η υπόθεση.

Β. Όλα είναι αλληλένδετα.

Κ. Αυτές οι τρεις ιστορίες: φοιτητές, κίνημα ναυτικού, Πολυτεχνείο συν Κυπριακό γκρεμίζουν τη δικτατορία στην Ελλάδα. Όσον αφορά τις λεπτομέρειες τώρα. Υπάρχουν μερικά σημεία τα οποία πρέπει να φωτιστούν. Όχι σε λεπτομέρειες. Δεν σου μιλάω εγώ σε λεπτομέρειες. Φέρ' ειπείν: ανέφερες ότι είναι πολυσήμαντη η ιδεολογική τοποθέτηση των αξιωματικών του κινήματος, των στελεχών του. Επομένως δεν ελεγχόταν από τους πολιτικούς προϊσταμένους, δηλαδή από τον Αβέρωφ. Δεν μπορούσε να τους κάνει ότι ήθελε. Και σε κάποια φάση συλλαμβάνονται όλοι αυτοί. Έχουμε μια κυρίαρχη τάση μέσα στο κίνημα: είναι σίγουρο ότι έχουμε συντηρητικής νοοτροπίας αξιωματικούς και βασιλόφρονες, όπως έχουμε και δημοκράτες, εσένα, το Λυμπέρη και άλλους…

Β. Το Μουστακλή…..

Κ. Αξιωματικοί οι οποίοι δεν έχουν καμία διάθεση να έχουν σχέσεις με προοπτική επαναφοράς του βασιλιά στην Ελλάδα. Πρέπει να φωτιστεί λοιπόν ένα θέμα, αυτό: πόσο επηρέασαν οι αξιωματικοί οι βασιλόφρονες την όλη εξέλιξη, πρώτο αυτό. Δεύτερον: για πρακτικούς λόγους δεν εκδηλώθηκε το κίνημα; Όχι μόνο δεν εκδηλώθηκε, κατέρρευσε. Συλληφθήκατε όλοι σε ένα βράδυ μέσα. Πρέπει να δει κανείς το γιατί, ο ερευνητής πρέπει να το ψάξει αυτό. Και κάτι ακόμα: υπήρχε παντελής έλλειψη συνωμοτικότητας σε ένα μεγάλο αριθμό στελεχών, γιατί; Αυτά πρέπει να τα δει κανείς.

Β. Να ξεκινήσουμε από το τελευταίο. Ο αξιωματικός δεν {λέει ψέμματα}…και ιδιαιτέρως {του ναυτικού}…..

Κ. Γιατί, είναι σοβαρό αυτό που λες.

Β. Τρόπος ζωής: λέει κοφτές κουβέντες και είναι ειλικρινής βασικά. Έχει μάθει από τα παραγωγικά του σχολεία «δεν θα λέω ψέματα». Αυτό είναι ένα βασικό, του μένει αυτό, παιδεύεται γι' αυτό. Έχει μια στάση, λιτή στάση. Τη συνωμοσία τη θεωρεί ότι δεν είναι ιδιαίτερα ηθική.

Κ. Μιχάλη συνωμοτεί ο αξιωματικός κι έχουμε εκατοντάδες παραδείγματα.

Β. Οι συνωμότες αξιωματικοί είναι πολύ περιορισμένοι, πολύ περιορισμένος ο αριθμός και είναι καθαρά ιδεολογικός. Είτε από τη μια πλευρά είτε από την άλλη. Είτε κομμουνιστής είναι, ακολουθεί τους κανόνες του κόμματος, είτε ακροδεξιός, πάει να καταλάβει την εξουσία. Και χρειάζονται συνωμοτικοί κανόνες. Αυτοί όμως είναι πολύ λίγοι. Η μεγάλη πλειοψηφία των αξιωματικών στην αρχή είναι καριέρας. Σκέπτονται την καριέρα τους και είναι και αυτό που σου λέω, ότι έχουν μάθει να λενε την αλήθεια.

Κ. Εκεί αιτιολογείς εσύ το γεγονός ότι, ενώ ορισμένοι σακατευτήκατε στα βασανιστήρια και δεν μιλήσατε, η πλειοψηφία των αξιωματικών του κινήματος από την πρώτη στιγμή ……

Β. Κοίταξε είναι και θέμα ιδεολογίας αυτό το πράγμα. Δηλαδή δεν είναι μόνο, ξέρεις πρέπει να έχεις και ένα ιδεολογικό έρμα, το οποίο να είναι ισχυρό και να σε κρατάει. Δε νομίζω ότι η τοποθέτηση στο βασιλικό σκέπαστρο είναι ιδεολογικό έρμα, που μπορεί να κρατάει τον άλλο να βασανίζεται. Έτσι δεν είναι; Παίζει πολύ σημαντικό ρόλο αυτό.

Κ. Ο Μήνης δεν ήταν αριστερός.

Β. Ήταν δημοκράτης όμως. Ήταν κεντρώος. Για τις εποχές εκείνες το Κέντρο ήταν ιδεολογία, ήταν μια διαφορετική αντίληψη, ήταν ……γιατί υπήρχε περιορισμένη ελευθερία, περιορισμένα ατομικά δικαιώματα και υπήρχε ένας αγώνας από το κέντρο για περισσότερα δικαιώματα. Επομένως ήταν μια ιδεολογία η οποία είχε διαστάσεις, μην το παίρνουμε έτσι «Κέντρο ευρωπαϊκής μορφής», ξέρεις μετριοπαθείς.

Κ. Έμαθες εσύ ποτέ εάν υπήρξε συναπόφαση του πυρήνα των αξιωματικών του κινήματος για να μιλήσουν στην περίπτωση που προδοθεί το κίνημα, να τα πουν όλοι, τα πάντα για όλους;

Β. Όχι βέβαια.
Κ. Εσύ τι ξέρεις. Η δικτατορία, οι μηχανισμοί της χούντας ήξεραν αρκετά για το κίνημα πριν γίνουν οι συλλήψεις η όχι;
Β. Αρκετά πριν, όχι. Τις τελευταίες μέρες ναι.
Κ. Ανέφερες σε μια στιγμή ότι οι ιδεολόγοι αξιωματικοί, είτε της μιας πλευράς, δηλαδή ακροδεξιοί ιδεολόγοι, ας πούμε φασίστες ή εθνικοσοσιαλιστές, και της άλλης πλευράς, ας πούμε κομμουνιστές, καθοδηγούνται κυρίως από την ιδεολογία τους στη συμπεριφορά τους. Εσύ γνωρίζεις αν υπήρχαν προδικτατορικά ή στη διάρκεια της δικτατορίας κομμουνιστές αξιωματικοί;
Β. Όχι. Φιλοαριστεροί ναι, κομμουνιστές όχι.
Κ. Τέκτονες είχε ο στρατός ξηράς;
Β. Ελέγετο ότι είχε πολλούς τέκτονες. Τέκτονας ήταν και ο Πατακός.
Κ. Δεν ξέρεις περισσότερα πάνω σε αυτό;
Β. Όχι, πάντως το κουτσομπολιό έλεγε ότι οι τέκτονες προωθούσαν…..
Κ. Μου λες δυο λόγια για το Μενενάκο και τον Μακρή; Τι υπόθεση ήταν αυτή;
Β. Και Ράπτης. Αυτοί οι αξιωματικοί ήταν αξιωματικοί …..καταδρομείς, ήταν του Παπαδόπουλου, δηλαδή της κεντρικής εξουσίας της δικτατορίας. Του Παπαδόπουλου, δεν ήταν ούτε του Ιωαννίδη ούτε κανενός άλλου. [1] Για το Μενενάκο ξέρω ότι είχε μια πολύ καλή συμπεριφορά, ανθρώπινη συμπεριφορά κατά τη διάρκεια των εκδηλώσεων του Πολυτεχνείου και μάλιστα την κρίσιμη μέρα προ της εισόδου του άρματος και κατά τη διάρκεια της εισόδου του άρματος. Ξέρω ότι η συμπεριφορά του ήταν άψογα ανθρώπινη και ότι προστάτευε με τους μικρούς αξιωματικούς που είχε τους……Αυτό είναι το ένα.
Κ. Την ώρα δηλαδή της εισβολής;
Β. Το δεύτερο είναι ότι αντιστάθηκε στις 25 Νοεμβρίου στη μεταβολή του Ιωαννίδη. Και με το Ράπτη. Οι οποίοι και εκτοπίστηκαν με απόφαση του Ιωαννίδη στη Γυάρο, μαζί με τους κρατούμενους στη Γυάρο.
Κ. Όταν λες αντιστάθηκαν τι εννοείς;
Β. Αντέδρασαν και τους συνέλαβαν. Τους έστειλαν στη Γυάρο. Όταν ξανάνοιξε μετά το Πολυτεχνείο, επί Ιωαννίδη. Μαζί με το Στάθη τον Παναγούλη …….. Με αυτούς όλους, με τον Κιάο, τον Παπαγιάννη, με αυτούς όλους…….Το Μαύρο, με το Γιάννη το Χαραλαμπόπουλο….
Κ. Ο Κώστας ο Χαραλαμπόπουλος είχε καμία ανάμιξη εναντίον της δικτατορίας εκείνα τα χρόνια;
Β. Και αυτός είχε συλληφθεί με το ΠΑΚ, προφυλακίστηκε με το ΠΑΚ.
Κ. Ο Γιάννης ο μεγάλος;
Β. Είχε εκτοπιστεί στη διάρκεια της δικτατορίας και εν συνεχεία συνελήφθη στα γεγονότα του Πολυτεχνείου και εκτοπίστηκε στη Γυάρο.
Κ. Εσύ πιστεύεις ότι στις συγκρουσιακές συνθήκες που είχαμε με την κατάληψη της χούντας και την εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο ο στρατός μπορούσε να βγάλει σε πέρας μια σύγκρουση τότε με την Τουρκία;
Β. Είναι μεγάλη κουβέντα αυτή, εγώ νομίζω όχι γιατί: αλλά είναι εντελώς θεωρητικό. Νομίζω ότι ένας πόλεμος έρχεται εις πέρας όχι μόνο με τις ένοπλες δυνάμεις οπλισμένες καλά, αλλά με το γενικότερο κλίμα που υπάρχει στη χώρα, με το ηθικό του λαού, όλα αυτά τα πράγματα. Το ηθικό του λαού ήταν πολύ πεσμένο, ήταν εντελώς αντίθετο με την εξουσία, την υπάρχουσα εξουσία. Κατ' αρχήν δεν γινόταν σύγκρουση, ο πόλεμος με την Τουρκία δεν εκδήλωσε, η Τουρκία εκδήλωσε εισβολή στην Κύπρο, στον ελληνισμό, δεν εκδήλωσε εισβολή στην Ελλάδα, όπως επί Μεταξά το 40. Έστειλε γράμμα και ο Ζαχαριάδης ξέρω γω να πολεμήσουν και οι κομμουνιστές. Δεν είναι το ίδιο πράγμα, δε γίνεται εισβολή στην Ελλάδα. Σε ένα μέρος του ελληνισμού {γίνεται εισβολή}, είναι διαφορετικά πράγματα.
Κ. Επανέρχεσαι μετά τη δικτατορία στο στρατό ξηράς, ποιο ήταν το ηθικό του σώματος των αξιωματικών του στρατού ξηράς;
Β. Το ηθικό. Μάλιστα επανέρχομαι στα τεθωρακισμένα που είναι ο κύριος μοχλός, το κύριο εργαλείο καταστολών της 21ης Απριλίου. Αυτά και οι ομάδες καταδρομών, αυτά είναι βασικά τα όπλα ισχύος που επιβάλουν…….Βρήκα ένα στρεσάρισμα σε όλο το σώμα: η πίεση από τη μια μεριά σε εργασιοθεραπεία για να φύγει ο φασισμός, το δικτατορικό πλέγμα. Έτσι γινόταν, αυτή ήταν η εντύπωσή μου.
Κ. Πίεση από πού;
Β. Από την πολιτική εξουσία των ενόπλων δυνάμεων και το ανώτατο…..αρχηγός ενόπλων δυνάμεων, αρχηγός ΓΕΣ και οι σωματάρχης. Αυτή ήταν η πίεση η οποία μεταφερόταν διαστρωματικά μέχρι το στρατιώτη. Διατηρούταν το πλέγμα αυθαιρεσίας σε ένα σημαντικό βαθμό κληρονομημένο από τη χούντα, γίνονταν και οι πιέσεις των πολιτικών, των δημοκρατικών κομμάτων για το στρατό που έχει σταγονίδια, για το στρατό το σκληρό…..και αυτό το πράγμα διαμόρφωνε ένα στρες και πάρα πολύ ανήσυχο για την πορεία των ενόπλων δυνάμεων. Βέβαια αυτό κλιμακωτά και κύρια μετά το 81 πλέον παίρνει μορφές πιο μαλακές και σβήνει αυτή η ιστορία που κληρονομήθηκε από την επτάχρονη δικτατορία.

[1] Βλέπε συνέντευξη Μενενάκου. Ήταν στην ομάδα Σταματελόπουλου ο ίδιος.

Κ. Ο όγκος των στελεχών του στρατού ξηράς, η μάζα, πως αντιμετώπισε μετά το 74 τους αξιωματικούς που είχαν υπηρετήσει ένθερμα τη δικτατορία, πως τους αντιμετώπιζε μέσα στη μονάδα, στα στρατόπεδα;

Β. Κατ' αρχήν αυτοί που υπήρχαν στα στρατόπεδα και είχαν υπηρετήσει ένθερμα τη δικτατορία, είχαν δώσει γην και ύδωρ στους προϊσταμένους. Επομένως από την άποψη αυτή εθεωρούντο…ταυτόχρονα όμως δείχνανε και το πρόσωπο που πράγματι είχαν και είχαν και μια αν θες συνωμοτική διασύνδεση όπου, ο ένας κάλυπτε τον άλλον, υπήρχε δηλαδή μια αυτοπροστασία, και κάποιοι επιβιώσανε ως το βαθμό που επιβιώσανε.

Κ. Η «υπόθεση πυτζάμα» πόσο σοβαρή ήταν;

Β. Στην «υπόθεση πυτζάμα» δεν είχα επανέλθει στο στρατό ακόμα. Θεωρώ ότι δεν ήταν ιδιαίτερα σοβαρή και δεν μπορούσε να είναι και σοβαρή. Διότι πλέον είχε ξεθυμάνει ο κίνδυνος κινήσεων και λοιπά και νομίζω ότι, οι αξιωματικοί αυτοί νόμιζαν ότι δεν είναι δυνατόν να κάνουν τίποτα απονενοημένα διαβήματα, τα οποία ήταν εις βάρος τους. Έχω την εντύπωση ότι σταματούσαν σε μια κουβέντα «τι κάνουμε από δω και πέρα;». Έχω αυτή την αίσθηση.

Κ. Δυό πράγματα τελευταία. Το ένα είναι πώς και αν συγκρίνεται το σώμα των αξιωματικών της εποχής εκείνης δεκαετία 50-60 με τους σημερινούς αξιωματικούς;

Β. Δεν υπάρχει σύγκριση. Σήμερα ο αξιωματικός είναι 100% …….

Κ. Πατριώτης είναι;

Β. Το 1950-60 ήταν επαγγελματίας. Νομίζω όμως το 50-60 ήταν περισσότερο πατριώτης από τον σημερινό. Ενώ είναι απόλυτα επαγγελματίας, ξέρει πάρα πολύ καλά τη δουλειά του…..

Κ. Η αποστολή σήμερα;

Β. Η αποστολή σήμερα είναι μπερδεμένη. Η εθνική άμυνα, εθνική κυριαρχία ψαλιδίζεται, περιορίζεται από το «διεθνισμό» εντός εισαγωγικών των στρατών, όχι μόνο της Ελλάδος, όλου του κόσμου. Όταν σώμα στρατού ολόκληρο έχει αποστολή τις αποστολές εκτός Ελλάδας του ΝΑΤΟ και αύριο του Ευρωστρατού, αυτόματα η έννοια Εθνική Άμυνα, όπως την είχαμε κατά νου, δηλαδή φύλαξη των δικών μας συνόρων, ο στρατός αμύνεται στα σύνορα και πέραν ου. Αυτό το πράγμα περιορίζει και το λεγόμενο πατριωτισμό, εντός ή εκτός εισαγωγικών. Σου λέει, εδώ είναι τώρα ένας διεθνής αξιωματικός, που πάει στη Βοσνία, στο Αφγανιστάν, αύριο στην Παλαιστίνη ενδεχομένως στο Ιράκ. Δεν περισσεύει πολύ πράγμα, για να είσαι πατριώτης.

Κ. Το τελευταίο Μιχάλη: οι σχέσεις του στρατού με το λαό, ποιες ήταν τότε, ποιες είναι σήμερα;

Β. Οι σχέσεις λαού στρατού σήμερα είναι καλύτερες από ότι ήταν, γιατί είναι και πιο δημοκρατική η κοινωνία.

Κ. Η απαξίωση των αξιωματικών όμως, που λέγεται ότι υπάρχει;

Β. Εγώ δεν τη βλέπω. Νομίζω ότι ο αξιωματικός είναι τουλάχιστον από ανοχή και πάνω, προς την αποδοχή από την κοινωνία.

Κ. Έχει ξεπεραστεί το σύνδρομο της δικτατορίας;

Β. Ναι, ναι. Και από το λαό και σχεδόν και από το στρατό.

Κ. Τότε δεκαετία του 50 – αρχές δεκαετίας του 60 πως έβλεπε ο λαός το στρατό; Το Σώμα των αξιωματικών πως το έβλεπε;

Β. Με περιφρόνηση. Μπορώ να πω με περιφρόνηση και με φόβο.

Κ. Γιατί;

Β. Γιατί το σύνολο του λαού ήταν δημοκρατικό σε ευρεία έννοια. Οι εμφυλιοπολεμικές καταστάσεις και οι συμμαχικές παρεμβάσεις θεωρούσαν το στρατό ότι ήταν πραιτωριανοί και η αντιβασιλική αν θες τάση του λαού θεωρούσαν το στρατό ότι ήταν βασιλικός, ότι ήταν αμερικάνικος, ότι ήταν αντικομουνιστής, εξουσιαστής δηλαδή.

Κ. Για την οργάνωση που φέρεται ότι οργάνωσε ή προσπάθησε να οργανώσει ο Γρίβας Διγενής στην Ελλάδα, στη διάρκεια της δικτατορίας. Ξέρεις γι΄ αυτό το πράγμα;

Β. Είναι η περίοδος αμέσως μετά τη σύλληψη Οπρόπουλου. Αρχές του 68, νομίζω Φλεβάρη του 68, ναι Φλεβάρης του 68 είναι. Εκείνη την περίοδο έχουμε αρχηγό τον Οπρόπουλο, τον οποίον είχαμε ουσιαστικά ορίσει μια ομάδα αξιωματικών: ήταν ο Σπύρος ο Μουστακλής, ήταν ο Νίκος ο Λύτρας, ήταν ο Γιώργος ο Καρούσος, είχε κόσμο, ήμουν εγώ, ήταν ο Αλέκος ο Αρχάκης. Βασικά αυτοί και κάποιοι άλλοι…..δεύτερος γύρος, δεύτερη περιφέρεια. Η βασική περιφέρεια ήταν αυτή που προανέφερα. Σε κάποια λοιπόν επαφή με το Γιώργο τον Καρούσο, δε θυμάμαι πότε, πάντως εκείνη την περίοδο, μου είπε "*θέλω να δεις κάποιους από την Κύπρο και κοίταξε, κάτι θέλουν εδώ να φτιάξουν, να διαμορφωθεί"* και λοιπά. Και με έφερε σε επαφή και έφυγε ο Καρούσος. Εγώ συναντήθηκα μαζί τους.

Κ. Ονόματα.

Β. Δε θυμάμαι. Ούτε μου είπαν τα ονόματά τους ούτε τίποτα. Απλά εγώ εμπιστεύθηκα τον Καρούσο, ο οποίος ήταν συναγωνιστής στην αντίσταση και στην ομάδα Οπρόπουλου, και πήγα σε άγνωστους δηλαδή, άγνωστους, μου τους δείχνει ο Καρούσος συνωμοτικά στη Σταδίου. Ήταν εκεί και πήγαμε σε ένα γραφείο.

Κ. Ήταν της ΕΟΚΑ παλιοί αγωνιστές;

Β. Δεν το ξέρω. Δεν ξέρω τίποτα. Ούτε ονόματα ξέρω, ούτε τίποτα. Και τους είδα μια φορά. Εγώ δε συμφώνησα σε αυτά που ειπώθηκαν εκεί. Μιλούσαν για όπλα, μιλούσαν για αντίσταση πολεμική, εγώ δε συμφώνησα, δεν είπα τίποτα κ.λ.π, τελείωσε αυτό το πράγμα, έφυγα και δεν ξανα……

Κ. Κατάλαβες Μιχάλη αν αυτοί οι άνθρωποι είχαν έρθει εδώ με παρέμβαση του Καρούσου ή του Γρίβα; Να εκπαιδεύσουν…..;

Β. Εκτιμώ ότι ήταν αποστολή από το Γρίβα, πρέπει όμως να ήταν ενήμερος ο Καρούσος γι' αυτό, και νομίζω ότι ήθελαν να εκπαιδεύσουν σε εκρηκτικά κλπ αξιωματικούς απόστρατους, που τους έδιωξε η χούντα. Αυτή την αίσθηση μου έδωσαν.

Κ. Έμαθες ποτέ σου αν εκπαίδευσαν αξιωματικούς ή άλλους;

Β. Όχι, εμένα δεν μου αρέσανε και δεν ασχολήθηκα καθόλου.

Κ. Δεν σου άρεσαν αυτοί ή δεν σου άρεσε η μεθοδολογία και αυτό που σχεδίαζαν για ένοπλο αγώνα;

Β. Αυτό ακριβώς, και αυτοί και η μεθοδολογία, αυτό όλο το πράγμα δεν μου άρεσε, δεν μου πήγαινε, δε μου έβγαινε, δεν υπήρχε η χημεία.

Κ. Πες μου δύο πράγματα, αν είχες επαφή με το Γρίβα εκείνη την περίοδο και τι έγινε, και τι έκανε αυτή η ομάδα την οποία ο Γρίβας οργάνωσε για αντιχουντικούς λόγους;

Β. Καμία επαφή δεν είχα με το Γρίβα, καμία επαφή. Σου είπα, μια με το Καρούσο συναντηθήκαμε και μου είπε αυτό το πράγμα και μου λέει "*Μιχάλη, θέλω να δεις αυτούς τους ανθρώπους και κάνε ότι καταλαβαίνεις*".

Κ. Με το Λύτρα, εκτός της ομάδας Οπρόπουλου, στην προσπάθεια για οργάνωση ομάδας Γρίβα, είχες καμία ανάμειξη;

Β. Όχι.

Κ. Επομένως δεν ξέρεις αν ο Λύτρας ……..

Β. Ακριβώς, δεν ξέρω και αν ο Λύτρας ήταν μέσα σε αυτήν την προσπάθεια.

Κ. Θυμάσαι γιατί ο Αλέκος ο Αρχάκης είχε συλληφθεί;

Β. Ο Αλέκος ο Αρχάκης είχε συλληφθεί γιατί βρέθηκαν όπλα στο σπίτι των πεθερικών του στην Ξάνθη. Στην πρώτη του σύλληψη, γιατί έχει δύο συλλήψεις ο Αρχάκης. Η πρώτη σύλληψη, που είναι αρχές…..είναι μέσα του 68, καλοκαίρι του 68, και εν συνεχεία οι βομβιστικές ενέργειες που έχει κάνει με την ομάδα του, μια μικρή ομάδα και συλλαμβάνεται το 69.

Κ. Ένα λεπτό Μιχάλη ξεκαθάρισε τι ήταν η πρώτη σύλληψη, και εκείνα τα όπλα τι ήταν και ποια ήταν η ομάδα με την οποία έκανε βομβιστικές ενέργειες ο Αλέκος ο Αρχάκης, στη δεύτερη σύλληψη;

Β. Στην πρώτη σύλληψη είπαμε υπήρχε οπλισμός, πιστόλια, νομίζω βρεθήκανε δύο πιστόλια στο σπίτι των πεθερικών του στην Ξάνθη.

Κ. Ήταν δικά του;

Β. Δεν ξέρω.

Κ. Ο Αλέκος θυμάμαι ότι δεν μιλούσε ποτέ του γι' αυτά τα πράγματα, ούτε σε εσένα μιλούσε;

Β. Όχι, λίγα πράγματα, πολύ λίγα.

Κ. Η δραστηριότητα που είπες η δεύτερη, με βόμβες, μετά από την πρώτη απελευθέρωσή του, γιατί είχε κλειστεί…

Β. Ήταν με το Λέκα, βασικά με το Λέκα είχε τις βόμβες αυτές.

Κ. Είναι υπόθεση η οποία έχει ξεκαθαρίσει.

Β. Έχει ξεκαθαρίσει.

Κ. Ξέρεις αν ο Αλέκος ο Αρχάκης είχε με το Γρίβα, ή οποιοσδήποτε από τους άλλους της ομάδας Οπρόπουλου, εκτός του Λύτρα, είχε με το Γρίβα…..

Β. Όχι, όχι, δεν ξέρω. Δε συζητήθηκε ποτέ.

Κ. Άρα η μοναδική δική σου ανάμιξη σε αυτήν την υπόθεση με το Γρίβα ήταν αυτό το ραντεβού στη Σταδίου με κάποιους Κύπριους……

Β. Ναι, που μου τους δείχνει ο Γιώργος ο Καρούσος και φεύγει.

Κ. Συνάντηση από την οποία εσύ αποκόμισες αρνητικά…….

Β. Αρνητικά συμπεράσματα ή εν πάση περιπτώσει δεν μου πήγαιναν εμένα, για να μην πω "αρνητικό", δεν μου πήγαιναν, τα έβρισκα πολύ παράξενα τολμηρά, παράδοξα τολμηρά.

Κ. Μιχάλη εν τούτοις έχουμε μια προσπάθεια του Γρίβα να κάνει μια οργάνωση στην Ελλάδα, έστω παραβιάζοντας τη γενική αρχή που υπήρχε εκείνη την περίοδο για όχι ένοπλο αγώνα. Ο Γρίβας λοιπόν προσπαθεί να κάνει με αξιωματικούς μια οργάνωση … στην Ελλάδα. Πως το ερμηνεύεις αυτό και πως εσύ σήμερα ερμηνεύεις τη μετέπειτα δραστηριότητα του Γρίβα, την αντιμακαριακή στην Κύπρο με την ΕΟΚΑ Β΄;

Β. Κοίταξε να δεις. Νομίζω ότι ο Γρίβας αντιλαμβάνεται ότι η χούντα τον πετάει, τον παροπλίζει, παίρνοντας και τη μεραρχία από κάτω, τον παροπλίζει, τον φέρνει σε αποστρατεία. Ο Γρίβας έχει συνηθίσει να είναι μέσα στα πράγματα, να είναι μέσα στις συνωμοσίες, να είναι μέσα στις παραστρατιωτικές οργανώσεις, μέσα στις στρατιωτικές, φανερών και κρυφών. Εκτιμώ λοιπόν ότι θέλει να δράσει και θέλει να

δράσει προφανώς κατά της χούντας, διότι τον έχει αποβάλει από την ενεργό δράση. Βλέπει ότι τον φυλλορροεί η χούντα, τον θέτει εκτός.

Κ. Κατεβαίνει στην Κύπρο όμως…

Β. Κατεβαίνει στην Κύπρο, αργότερα.

Κ. Εκτιμάς ότι ο αρχικός σκοπός του μπορεί να ήταν να οργανώσει στην Κύπρο, συμφωνούντος του Μακαρίου, μηχανισμό, οργάνωση πιέσεως της χούντας των Αθηνών;[1]

Β. Ο Γρίβας, κατά την ταπεινή μου γνώμη, είναι αντιμακαριακός, από προσωπικές του φιλοδοξίες και από ένα πλέγμα ότι "εγώ έκανα την ΕΟΚΑ και πολέμησα και εσύ πήγες και έκανες τις Συμφωνίες της Ζυρίχης χωρίς να με λογαριάσεις". Επομένως υπάρχει το πλέγμα αυτό, μίσους προς το Μακάριο και οι φιλοδοξίες του ότι "εγώ είμαι, γιατί να μην είμαι εγώ ο κύπριος εθνάρχης; Ο κύπριος αρχηγός;". Ένα είναι αυτό. Το δεύτερο είναι νομίζω ότι ο Γρίβας είναι βασιλικός και είναι και πεταμένος από πλευράς κύρους και παρουσίας από τη χούντα. Και σαφέστατα διαμορφώνει ένα αντιχουντισμό, με αυτά τα δεδομένα, όχι από πλευράς ιδεολογίας αλλά από προσωπικές πικρίες, από προσωπικές περιθωριοποιήσεις κλπ γίνεται αντιχουντικός. Ο οποίος όμως έχει πάντα στόχο, σκοπό, να παίζει πράγματα στην Κύπρο και οι πάντες το ξέρουν αυτό και όπως τον εκμεταλλευτήκανε στην πρώτη φάση, τον εκμεταλλεύονται και τώρα. Τον εκμεταλλεύεται η χούντα.

Κ. Εννοείς ότι την ΕΟΚΑ Β΄ ο Γρίβας την κάνει εν γνώσει της δικτατορίας;

Β. Έτσι νομίζω.

Κ. Ή στην εξέλιξή της, βλέποντας ο Ιωαννίδης και οι λοιποί της δικτατορίας ότι εκεί αναπτύσσεται μια αντιμακαριακή δυναμική εκμεταλλεύονται την ΕΟΚΑ Β΄ και παρεισφρύουν;

Β. Και την εκμεταλλεύονται και έχουν και ανθρώπους τους μέσα. Και τους ενημερώνουν από την πρώτη στιγμή.

Κ. Πάμε λίγο στον Καρούσο Μιχάλη, που είναι πολύ λεπτό το σημείο. Έχουμε πολεμιστή του Ζέρβα, ο οποίος αποδεδειγμένα πολεμάει τους Γερμανούς. Συμμετέχει και στον εμφύλιο πόλεμο, είναι πολεμιστής…

Β. Βέβαια, σπουδαίος.

Κ. Έχουμε μια σοβαρή, μετεμφυλιακή σταδιοδρομία του Καρούσου, έχουμε τη στάση του στη δικτατορία που είναι αντιδικτατορική και κάποια μέρα κατεβαίνει στην Κύπρο. Υπακούοντας στο κάλεσμα του Γρίβα, ο οποίος προφανώς τον κάλεσε στην Κύπρο, στη ΕΟΚΑ Β΄. Και εμπλέκεται λοιπόν ο Καρούσος στην ΕΟΚΑ Β΄ εν αγνοία του γεγονότος ότι μετεξελίσσεται ή θα μετεξελιχθεί η ΕΟΚΑ Β΄ σε αντιμακαριακή και φιλοχουντική οργάνωση;

Β. Εν αγνοία του, διότι ο Καρούσος είναι βαθύτατα δημοκρατικός, δεν ξέρω τις πολιτικές του πεποιθήσεις, εκτιμώ ότι είναι ένας κεντροδεξιός άνθρωπος, κεντρώος άνθρωπος, μετριοπαθών…πολιτικών τοποθετήσεων, και όμως πιστεύει πολύ στον Γρίβα και είναι προσωπικός φίλος του και ο Καρούσος έχει μια τιμή φιλίας, αν θες. Έχει τιμή, έχει αυτό που λέμε "στρατιωτική τιμή", τιμά το Γρίβα, τον θεωρεί ότι είναι ακέραιος, ότι είναι απλά ένας εθνικιστής, εθνικός στρατιωτικός ηγέτης, τον οποίον τον στηρίζει. Εκτιμά πιστεύω ότι θα φέρει χτύπημα στη χούντα με αυτή του τη συμβολή και τη συμμετοχή.

Κ. Έχουμε εξάλλου το θάνατο γρήγορα ….

Β. Βεβαίως εκτιμώ ότι δεν είχε την πολιτική σκέψη να κάνει ανάλυση πού μπορεί να οδηγήσει αυτό το πράγμα, κι αν υπήρχαν δυνατότητες. Αλλά την εποχή εκείνη προσπαθούσες να ρίξεις χτύπημα στη χούντα, αν ήσουν αντιχουντικός, χωρίς να μετράς το αύριο. Νομίζω λοιπόν ότι λειτούργησε καθαρά αντιχουντικά αλλά και σαν στρατιώτης, όχι με την πολιτική σκέψη του αγωνιστή, ο αγωνιστής έχει και πολιτική σκέψη του αγώνα του, πού πάει, πόσο πάει κλπ. Εκτιμώ αυτό το πράγμα στον Γιώργο τον Καρούσο, το θεωρώ δηλ. ότι έντιμα μπήκε στην ΕΟΚΑ Β΄, χωρίς σκέψεις για το τι μέλλει γενέσθαι κλπ.

Κ. Εξάλλου έχουμε μετά το θάνατο του Γρίβα, τον Καρούσο να αναλαμβάνει τη διοίκηση της ΕΟΚΑ Β΄ και αμέσως να εκπέμπει διαταγή με την οποία προσπαθεί να πολιτικοποιήσει την ΕΟΚΑ Β΄, σηκώνεται και φεύγει και συλλαμβάνεται..

Β. Ακριβώς.»

**

[1] Αυτή είναι η γνώμη του Καρούσου για τις προσπάθειες Γρίβα να οργανώσει αντιχουντική δραστηριότητα στην Ελλάδα αλλά και στην Κύπρο. Βλ.συνέντευξη Καρούσου στο παράρτημα Β-ΙΙ.

ΒΕΝΕΤΣΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΒΑΣΙΛΗΣ- ΒΕΝΕΤΣΑΝΟΠΟΥΛΟΥ/ΠΑΠΑΔΗΜΑ ΜΑΡΙΑ

Ο Ταξίαρχος ε.α. Βενετσανόπουλος είναι απόφοιτος τάξης 1931 της ΣΣΕ και από το 1943 μέλος του ΚΚΕ. Σύζυγός του η Μαρία Παπαδήμα με την οποία συνήψε γάμο τέσσερις φορές στη διάρκεια της περιπλάνησής τους εκτός Ελλάδας τα χρόνια μετά τον εμφύλιο, στις διάφορες χώρες όπου οι υποχρεώσεις τους επέβαλλαν να βρεθούν. Είναι ένας από τους δύο αξιωματικούς ε.α. που έδρασαν από τις γραμμές του ΚΚΕ και ζουν σήμερα. Εκπαιδεύτηκε στην ΄΄Ανώτατη Κομματική Σχολή του ΚΚΣΕ΄΄ στη Μόσχα επί τριετία και για δύο χρόνια στη Στρατιωτική Ακαδημία Μόσχας ΄΄Βοροσίλοφ΄΄ (όπου επίσης έχουν φοιτήσει ο Χαρίλαος Φλωράκης και ο ταξίαρχος ε.α. Στέφανος Παπαγιάννης). Η Μαρία Παπαδήμα έχει φοιτήσει στη σχολή αξιωματικών του Δημοκρατικού Στρατού και κατέκτησε τον βαθμό του ανθυπολοχαγού, συμμετέχοντας σε μάχες στη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου. Επισημαίνει πως « *Είχαμε 10-15 αξιωματικούς και δεν αξιοποίησαν κανένα στο ποσοστό που του άξιζε….. Είχα τη γνώμη πως τους υποτιμούσε ο Δημοκρατικός Στρατός, η ηγεσία… εκτιμούσα τις γνώσεις αυτών των ανθρώπων και έπρεπε να είναι σε εκείνες τις θέσεις»*. Ο Βενετσανόπουλος εκτιμά πως από τη ΣΣΕ εντάχθηκαν στον ΕΛΑΣ και συγχρόνως στο ΚΚΕ περίπου είκοσι πέντε (25). Τελευταία εκδόθηκε το βιβλίο του για τα χρόνια της δικτατορίας Μεταξά και κύρια τη δεκαετία του 1940 με αναμνήσεις και παρουσίαση-αναλυση ντοκουμέντων και στοιχείων. [1] Ο Γεροζήσης στην εργασία του για τους αξιωματικούς παρουσιάζει εντυπωσιακούς αριθμούς ενταγμένων στον ΕΛΑΣ με προέλευση τη ΣΣΕ[2]. Ενώ πολύ περισσότεροι ήταν οι προερχόμενοι εξ υπαξιωματικών, έφεδροι του μεσοπολέμου που εξελίχθηκαν στο στρατό ξηράς κ.λ.π. Δεν θυμάται να συνάντησε αξιωματικό ή άλλο στέλεχος προερχόμενο από την πολεμική αεροπορία, ενώ από το ναυτικό έχει γνωρίσει τον Σόλωνα Γρηγοριάδη και τον Μεταξά.

Συνέντευξη με τους Βασίλη Βενετσανόπουλο (Β) ταξίαρχο ε.α. και τη σύζυγό του Μαρία Βενετσανόπουλου-Παπαδήμα (Μ)
ΑΚ (Κ)
13/1/02

Β. Σήμερα θα πούμε μια ιστορία. Στο στρατό αναδείχτηκε από τη βάση ένας Μπούκουρας, τον οποίον εκτελέσανε οι φασίστες. Ήταν στην Νάξο μαζί μου εξορία, δραπετεύσαμε μαζί, τον πιάσανε στην πορεία, τον εκτελέσανε αμέσως…

Κ. Στη Λαμία….

Β. Την ξέρετε την ιστορία…..

Κ. Την ξέρω, την έχει γράψει ο σύντροφός σου ο Στέφανος.

Β. Λοιπόν την ιστορία αυτή την έχω γράψει εγώ και θα κοιτάξω από εκεί να σου την πω καλά..

Κ. Βασίλη αν το έχεις γράψει αυτό θα δημοσιευτεί. Ξέρεις εγώ τι θέλω να μου πεις εσύ; Πως είδες και πως βλέπεις σήμερα τον αγώνα που κάνατε οι αξιωματικοί της Σχολής Ευελπίδων, είτε μέσα στο στρατό, στρατό εννοώ τον κυβερνητικό στρατό, όσο ήσασταν εκεί πριν τον πόλεμο, είτε μετά, στη διάρκεια του πολέμου και δη στην κατοχή. Πώς δηλαδή ο Έλληνας αξιωματικός και μάλιστα ο προοδευτικός, έδρασε εκείνα τα χρόνια; Ποια ήταν η λογική του; Ξεχώριζε αυτός ο αξιωματικός τότε ή δεν ξεχώριζε από τους άλλους συναδέλφους του; Τι ήταν δηλαδή εκείνο που έκανε τον προοδευτικό αξιωματικό να πάρει τα όπλα και να βγει στο βουνό με τον ΕΛΑΣ; Και να μου πεις ό,τι θυμάσαι και ότι γνώμη έχεις για αυτήν την κατηγορία των ανθρώπων και για εσένα βέβαια γιατί εσύ είσαι από τους λίγους που ζήτε σήμερα, τους αξιωματικούς της Σχολής Ευελπίδων……

Β. Ένας Κοκκινάκης ζει…

Κ. Άλλος;

Β. Δεν υπάρχει άλλος, οι άλλοι συμμαθητές μου έχουν πεθάνει, ο Κοκκινάκης ζει και βλεπόμαστε κιόλας..

Κ. Με τον Κοκκινάκη. Ο Κοκκινάκης ήταν της Σχολής Ευελπίδων;

Β. Ναι.

Κ. Ποιάς τάξης;

Β. Της τάξης του 33, της δικής μου τάξης. Μαζί τελειώσαμε.

Κ. Ο Παπαγιάννης ήταν μεγαλύτερος από εσάς;

Β. Ο Παπαγιάννης ήταν του 30.

---

[1] Πρόκειται για το βιβλίο του ΒΑΣΙΛΗ ΒΕΝΕΤΣΑΝΟΠΟΥΛΟΥ, *«ΠΑΡΩΝ» Μια Ζωή Στην Πρώτη Γραμμή*, Συγχρονη Εποχή, Αθήνα 2004,

[2] Βλ.ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΓΕΡΟΖΗΣΗ, *Το Σώμα των Αξιωματικών*, Δωδώνη, Αθήνα – Γιάννινα 1996 (τρίτομο) τόμος τρίτος, σ.σ. 759 και 803 όπου παρουσιάζοντας τη σύνθεση του ΕΛΑΣ και ΕΑΜ αναφέρει μεταξύ των άλλων πως συμμετείχαν «…16 στρατηγοί, 34 συνταγματάρχες, περίπου 1500 άλλοι μόνιμοι αξιωματικοί διαφόρων κατηγοριών, 1500 περίπου έφεδροι αξιωματικοί ονομασμένοι πριν τον Απρίλη του 1941…».

Κ. Α, ήταν δυο χρόνια-τρία μεγαλύτερος από εσάς.
Β. Ο Κοκκινάκης από το 33 μαζί μπήκαμε, άλλοι από τους συμμαθητές μας δεν υπάρχουν.
Κ. Δεν ζουν σήμερα.
Β. Κάποτε αυτοί πήραν την πρωτοβουλία, όσοι ζούσαμε, να βρεθούμε, στου Παπάγου τη συνοικία, και με κάλεσαν και εμένα. «*Πολλές φορές*» λέω «*κάνατε τέτοιες….γιατί δεν με καλούσατε από την πρώτη φορά;»*. Μου λέει «*να τώρα η αντίσταση αναγνωρίστηκε, ας καλέσουμε και όσους ήταν στον ΕΛΑΣ»*.
Κ. Ποια χρονιά έγινε αυτό;
Β. Έγινε πριν τέσσερα χρόνια.
Κ. Το 97-98.
Β. Πήγα λοιπόν εγώ και ανταμώσαμε και από τους 100 –95 που βγήκαν από τη Σχολή, ήταν παρόντες εκεί 43.
Κ. Πώς σου φερθήκαν;
Β. Πολύ καλά. Ένας, ο αρχηγός της Σχολής, ο Μανέτας, ήμασταν φίλοι τότε, με δέχθηκε πολύ καλά, λέει «*ήμασταν τα καλά παιδιά, όπως μας λέγαν τότε και ανταμώνουμε τώρα πάλι»*.
Κ. Δηλαδή η τάξη της Σχολής Ευελπίδων του 1933 είχε εκατό;
Β. Κάπου 95 τελείωσαν.
Κ. Ενενήντα πέντε τελειώσαν ευέλπιδες. Περάσαν τα χρόνια και το 1997 μαζεύεστε γύρω στους 45 από αυτούς από τους οποίους ένας, εσύ δηλαδή ο Βασίλης ο Βενετσανόπουλος, ήσουν στον ΕΛΑΣ και στο ΕΑΜ, και οι υπόλοιποι σαράντα τόσοι ήταν του κυβερνητικού στρατού;
Β. Ήταν και μερικοί ελασίτες μαζί με εμένα εκεί, ένας Νικολακάκης, ένας Σταματόπουλος, ζούσαν τότε, είχαν πάει … Αλλά από τότε μέχρι τώρα έχουν πεθάνει αρκετοί. Δεν υπάρχει παρά μόνο ο Κοκκινάκης, που βλεπόμαστε μέχρι τώρα και δεν ξέρω αν ζει κανένας άλλος, δεν υπάρχει. Άλλος ένας ζει αλλά δεν τα έχει καλά τα λογικά του, απλώς ζει.
Κ. Από τους 95 της τάξης του 33, στη δικτατορία του Μεταξά πόσοι ήσασταν στην οργάνωση εκείνη, πώς τη λέγατε, «Οι φίλοι του Λαού», πόσοι ήσασταν;
Β. Εγώ θυμάμαι ότι ήμασταν περίπου 40 και ισάριθμοι ήταν οι συμπαθούντες.
Κ. Οι συμπαθούντες την κίνηση αυτή. Δεν ήσασταν όμως όλοι συμμαθητές, και οι 40;
Β. Συμμαθητές ήμασταν.
Κ. Σαράντα συμμαθητές;
Β. Ναι ήταν πολλοί.
Κ. Και το σύνολο αυτοί που ήταν οργανωμένοι σε αυτήν την οργάνωση πόσοι ήταν;
Β. Στο σύνολο εννοώ τώρα, στο σύνολο σαράντα και ισάριθμοι συμπαθούντες.
Κ. Άρα από την τάξη του 33 δεν θα ήταν και οι 40, θα ήταν πολλοί λιγότεροι. Αυτοί τώρα οι «Φίλοι του Λαού» στη συνέχεια, περάσαν όλοι στο ΕΑΜ;
Β. Περάσαν όλοι, εκτός από μερικούς που φύγαν, που τους ξέρουμε ποιοι φύγαν, κουράστηκαν και έφυγαν. Ας πούμε έναν που έφυγε, ήταν ο Δημητριάδης Κώστας, λοχαγός του πυροβολικού. Όταν ήρθε η περίπτωση το Δεκέμβρη να δράσουμε υπέρ του ΕΑΜ, ο Δημητριάδης δεν δέχτηκε και έμεινε στον κυβερνητικό στρατό.
Κ. Ενώ όλοι οι υπόλοιποι είχατε οργανωθεί στο ΕΑΜ και στον ΕΛΑΣ…
Β. Είχαμε οργανωθεί και στον ΕΛΑΣ και πήραμε μέρος εναντίον των Εγγλέζων…
Κ. Στις επιχειρήσεις το Δεκέμβρη του 44;
Β. Συνέβη το εξής, εμένα με στείλανε να καταλάβω την Εφορία Υλικού Πολέμου, ήταν ένα συγκρότημα που ήταν απέναντι στον Ευαγγελισμό, που είναι τώρα το Μουσείο Μπενάκη, και είχε μέσα πυροβόλα και συνεργεία που επισκεύαζαν τα κανόνια. Εγώ πήγα εκεί με το τμήμα μου, ήμουν διοικητής συντάγματος το Δεκέμβρη, πήγα και το κατέλαβα και μάλιστα ήμουν έτοιμος να στείλω περιπολίες στο Κολωνάκι, να βάλουμε μερικά σπίτια. Εκεί παίρνω διαταγή να αποσυρθώ και να εγκαταλείψω την αποστολή μου. Τι να κάνω εγώ, αποσύρθηκα και γύρισα πίσω. *«Γιατί με αποσύρατε;», «είχανε»* λέει *«στην Εφορία Υλικού Πολέμου ορισμένα λάστιχα αυτοκινήτων οι Εγγλέζοι, για να μην έχουμε ιστορίες μετά…», «μα οι Εγγλέζοι μας επιτίθενταν …»*. Έδειχναν την αδιάφορη στάση που είχε το ΕΑΜ τότε, είχε ερμαφρόδιτη …δηλαδή μας κάναν επίθεση οι Εγγλέζοι, εμείς αντεπιτιθέμεθα, αλλά πάλι είχαμε αμφιβολίες μήπως μας κάνουν ιστορίες οι Εγγλέζοι.
Κ. Εννοείς ερμαφρόδιτη στάση, δεν ήταν αποφασιστική η στάση του ΕΑΜ απέναντι στους Εγγλέζους.
Β. Ναι. Μετά λοιπόν ανταμώνω στο δρόμο το Δημητριάδη αυτόν και μου λέει «*τι πάθατε και φύγατε από εκεί, από την Εφορία Υλικού Πολέμου που την είχατε καταλάβει;», «που το ξέρεις;»,* μου λέει *«εγώ ήμουν εκεί και υπεράσπιζα. Όταν την είχατε καταλάβει αναγκάστηκα και αποκλείστηκα εκεί σε ένα υπόγειο μαζί με τους…..και όταν…λέω 'μη φοβάστε, είναι ένας θείος μου καλός, Βενετσανόπουλος, και δεν έχουμε να πάθουμε τίποτα'»,* και μου λέει «*γιατί φύγατε;»*, τι να του πω; Δεν είχα να του πω τίποτα. Έτσι το θυμόμαστε το επεισόδιο με το Δημητριάδη…
Κ. Το συμμαθητή σου;

Β. Ναι, είχαμε διαχωριστεί και ήμαστε αντίπαλοι πια εκεί. Αυτός ήταν καταλυμένος από τη θέση τη δικιά μας και απόρησε, που με είδε και εμένα διοικητή και έφευγα.
Κ. Εκτός από την ένταξη στο ΕΑΜ και τον ΕΛΑΣ, αυτοί οι αξιωματικοί που ήσασταν στους «Φίλους του λαού», με το Κομμουνιστικό Κόμμα, που κυριαρχούσε τότε και τα οργάνωνε όλα αυτά, τι σχέση είχατε;
Β. Εμείς κοίταξε λεγόμασταν ΄΄κομμουνιστική κίνηση΄΄, εγώ την ονόμαζα «κομμουνιστική», ο Παπαγιάννης τη γράφει στο βιβλίο του, την ονομάζει «αντιφασιστική κίνηση», «αντιφασιστική ομάδα αξιωματικών». Εγώ πάλι με δική μου πρωτοβουλία την ονομάζω «αντιφασιστική κομμουνιστική κίνηση».
Κ. Ήταν κομμουνιστική;
Β. Ήταν.
Κ. Αντιφασιστική ήταν σίγουρα.
Β. Και κομμουνιστική γιατί όλοι ήμασταν φίλοι με το κόμμα και στο τέλος αυτή προσχώρησε και στο κόμμα.
Κ. Σαν κίνηση; Ή μερικοί από εσάς προσχώρησαν και στο κόμμα;
Β. Σαν κίνηση. Μερικοί από αυτούς βέβαια τώρα φύγανε. Θυμάμαι έναν που μαζευτή-καμε σε ένα σπίτι στην Αγία Παρασκευή, Μιχάλης Στεφάνου λεγόταν. Πήγαμε εκεί, μα-ζευτήκαμε και αποφασίσαμε να πάρουμε επαφή με το Κομμουνιστικό Κόμμα σαν κίνηση.
Κ. Πότε έγινε αυτό Βασίλη;
Β. Έγινε το 1943.
Κ. Άρα κάπου εκεί στο 1943 εντάσσεστε και στο κομμουνιστικό κόμμα ενεργά ως μέλη.
Β. Πήραμε επαφή με το Κόμμα, μας σύνδεσε ο Γιάννης ο Παλάσκας, ο οποίος είχε πάει στην Αλβανία, ήταν από τα ιδρυτικά μέλη της κίνησης. Ήταν στην Αλβανία και μετά την Αλβανία πήγε στην …….μόνιμα, επειδή προπολεμικά είχε υπηρετήσει εκεί.
Κ. Στην Αλβανία ο Παλάσκας γιατί πήγε; Πότε πήγε;
Β. Όταν έγινε ο πόλεμος υπήρχε η κίνηση αυτή…
Κ. Υπήρχε βέβαια, από Μεταξά υπήρχε.
Β. Πήγε ……στο στρατό υπηρετούσε.
Κ. Εννοείς στον πόλεμο κατά των Ιταλών;
Β. Ναι. Εγώ δεν πήγα γιατί ήμουν στη βασιλική φρουρά και με έγκριση της οργάνωσης το είχα πει και μου είπαν «μείνε εκεί, καλό είναι και για εμάς». Ο Στέφανος πήγε, ήταν στα οχυρά.
Κ. Αυτά που μου λες τώρα τα έχεις και μες στο βιβλίο σου;
Β. Τα έχω.
Κ. Ξέρεις εγώ τι θέλω να μου πεις; Αυτά που έχεις στο βιβλίο σου, θα βγει γρήγορα;
Β. Θα βγει του χρόνου.
Κ. Και το περιμένω το βιβλίο σου. Σήμερα έχουμε 2002 και είναι 13 του Γενάρη, και είσαι Βασίλη 90 χρονών;
Β. 91. Θα το παραδώσω το βιβλίο τώρα εδώ, ξέρουν αυτοί, να το απαλλάξουν από κάθε περιττό και να το διαμορφώσουν και να το στείλουν στη Σύγχρονη Εποχή και να το εκδώσουν.[1]
Κ. Θέλω να μου πεις για τους αξιωματικούς της Σχολής ευελπίδων και αν θυμάσαι για τους αξιωματικούς του Πολεμικού Ναυτικού, της σχολής Δοκίμων και της Αεροπορίας, των Ικάρων δηλαδή, πόσοι νομίζεις εσύ από αυτούς τους αξιωματικούς, τα στελέχη δηλαδή, αλλά και τους υπαξιωματικούς τους μονίμους, ότι ήταν στο ΕΑΜ και στον ΕΛΑΣ; Πόσοι νομίζεις ότι εντάχθηκαν στην κατοχή και βγήκαν …
Β. Από τους της Σχολής Ευελπίδων; Από αυτούς μπορώ να σου πω, από τους άλλους έχω λίγα στοιχεία, τους Ικάρους κλπ. Τους Ικάρους ξέρω, ο Πάγκαλος, ο πατέρας αυτού του…
Κ. Του Θόδωρου.
Β. Ναι, ο οποίος ήταν τότε της ίδιας της χρονιάς με εμάς, κάναν τότε κοινές ασκήσεις οι ίκαροι οι δόκιμοι και οι ευέλπιδες…εκεί λοιπόν με τον Πάγκαλο γνωριστήκαμε και ξέρω μετά που έφυγε…
Κ. Της αεροπορίας ήταν ο Πάγκαλος;
Β. Ναι, στη Λοζάννη έμενε και εκεί πήγε και ο γιος του και σπούδασε στη Γαλλία, ο κατόπιν υπουργός του ΠΑΣΟΚ. Ο Πάγκαλος αυτός ήταν καλό στοιχείο, ο πατέρας του δηλαδή, τον θεωρούσαμε τότε, και εκ των υστέρων καλός ήταν.
Κ. Της Σχολής Ικάρων λοιπόν αυτός. Άλλους δεν ξέρεις από την Ικάρων;
Β. Όχι δεν ξέρω.
Κ. Από το ναυτικό;
Β. Από το ναυτικό πάλι ξέρω έναν. Ο Σόλων Γρηγοριάδης ήταν και αυτός στην κίνηση τη δική μας. Αυτός με πήρε μια μέρα και πήγαμε στο στόλο. Εκεί πρώτα φορά πήγα εγώ, ανέβηκα πάνω, μας χαιρετούσαν, μου λέει αυτός *«έλα, πάμε στη σημαία»*, τότε κάτι μου… και εκεί μου γνώρισε έναν αξιωματικό ο οποίος είπε ότι ήταν ύπαρχος. Ύπαρχος λεγόταν;

[1] Είναι το βιβλίο για το οποίο βλ. παραπάνω.

Κ. Ύπαρχος, σωστά.
Β. Καθώς δε …δε θυμάμαι καλά, λεγόταν Μετζελόπουλος…
Κ. Μελετόπουλος μήπως;
Β. Μελετόπουλος. Αυτός ήταν συμπαθών με το κίνημα, από ότι μου έλεγε ο Σόλωνας.
Κ. Βασίλη αυτά επί Μεταξά, θυμάσαι ποια χρονιά; Ο Σόλων ο Γρηγοριάδης ήταν και αυτός της Σχολής Δοκίμων;
Β. Ναι, μάλιστα ήταν και ο πρώτος της Σχολής Δοκίμων, είχε βγει …αλλά τον διώξαν μετά, δεν ξέρω για ποιους λόγους. Ήταν ο Χατζηκυριάκος τότε υπουργός ναυτικών και πήγε ο πατέρας του τότε και ρώτησε «*γιατί τον διώξαν το γιο μου;*» και του είπαν τους λόγους και ρώτησαν «*εσύ τι θα έκανες;», «θα τον έδιωχνα και εγώ»* λέει. Αυτά μου τα είχε πει ο Σόλωνας αλλά δεν μου είχε πει γιατί τον διώξαν, δεν θυμάμαι. Μάλλον είχε δημοσιεύσει κάτι για τον Αβράμ, που ήταν υπουργός ναυτικών, ότι ήταν κάτι, «πούστης», στην εφημερίδα και μετά τον διώξαν.
Κ. Από αυτούς στον ΕΛΑΝ, στον αντίστοιχο ΕΛΑΣ ναυτικού, δεν θυμάσαι ποιοι ήταν;
Β. Όχι. Εγώ είχα κάτι στοιχεία από κάποιον που ήταν στο Βόλο, δεν ξέρω αν θα τα θυμηθώ.
Κ. Πρέπει να τα θυμηθείς και πρέπει να τα γράψεις. Πρέπει να τα βρούμε αυτά τα πράγματα.
Β. Ναι, για το Βόλο δεν τα έχω γράψει.
Κ. Από τη Σχολή Ευελπίδων πόσοι νομίζεις εσύ ότι ήταν οργανωμένοι στο ΕΑΜ και πόσοι στον ΕΛΑΣ;
Β. Από τη Σχολή Ευελπίδων πρέπει να ήταν, συνολικά δηλαδή, περί τους τριάντα και από τους συμπαθούντες ισάριθμοι.
Κ. Στους «Φίλους του Λαού» εννοείς.
Β. Όχι, δεν τους λέγαμε «Φίλους του Λαού», υπήρχε ένα διάστημα που ειπωθήκαν «Φίλοι του Λαού» αλλά μετά σκόρπισε η ονομασία…..
Κ. Να μην τη λέμε έτσι;
Β. Ναι. Την είχε κάποιος, ο Μάθεσης, ο οποίος δεν σύνδεε τους «Φίλους του Λαού» με το Κόμμα.
Κ. Ο Μάθεσης της Κεντρικής Επιτροπής που υπάρχει και ερωτηματικό γι' αυτόν;
Β. Ναι, ναι. Και εμείς, εγώ και ο Στέφανος βασικά τον ρωτούσαμε «*γιατί δεν μας συνδέεις;», «σας έχω συνδέσει»*. Ψέματα. Και του δίναμε λεφτά, συνδρομές, ενίσχυση, τις έδινε αυτός και δημοσίευε στο Ριζοσπάστη που έβγαζε η Κεντρική Επιτροπή παλιά, με τα στοιχεία που δίναμε εμείς. Και εμείς νομίζαμε ότι είμαστε συνδεδεμένοι. Αλλά όταν μετά καταλάβαμε, γιατί μας είπε ο Πολύδωρας ότι «*δεν είστε συνδεδεμένοι»*, του είπαμε του Μάθεση «*γιατί δεν μας συνδέεις*;» και είπε *«εγώ έχω ευθύνη απέναντι στη Διεθνή»* και φύγαμε από τότε εμείς.
Κ. Δηλαδή ο Μάθεσης, μέλος τότε της παλιάς Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ, κρατούσε την ομάδα αυτή των αντιφασιστών αντιδικτατορικών κομμουνιστών αξιωματικών για δικούς του λόγους και δεν σας συνέδεε με το Κόμμα;
Β. Ναι.
Κ. Αυτά μέχρι το 1940…
Β. Και το 1943…
Κ. Που πήρατε απόφαση μόνοι σας να πάτε να συνδεθείτε;
Β. Ναι.
Κ. Στο ΕΑΜ, και στον ΕΛΑΣ, πόσοι αξιωματικοί ήταν οργανωμένοι;
Β. Περί τους τριάντα.
Κ. Μόνο; Δεν μπορεί, παραπάνω πρέπει να ήταν.
Β. Και συμπαθούντες είχαμε παραπάνω.
Κ. Σε όλο το ΕΑΜ, όχι στην ομάδα σας μόνο. Μετά όταν αναπτύχθηκε, όταν γιγαντώθηκε το ΕΑΜ και έκανε και το στρατό, τον ΕΛΑΣ, πόσοι αξιωματικοί μόνιμοι ήταν μέσα στο στρατό; Τον ΕΛΑΣ;
Β. Εγώ αυτό σου λέω, δεν μπορεί να ήταν παραπάνω από 35 με 40.
Κ. Μόνο;
Β. Ναι.
Κ. Έχω μείνει με την εντύπωση ότι ήσασταν τουλάχιστον 600.
Β. Όχι.
Κ. Και παρακάλαγα το Στέφανο όταν έγραφε το δικό του το βιβλίο και του έλεγα «*Στέφανε, γράψτε τα με ονόματα, ποιοι ήσασταν στον ΕΛΑΣ»*.
Β. Εγώ προσπάθησα με ονόματα και τα βρήκα αυτά που σου είπα περί τους 35 με 40.
Κ. Τα έχεις αυτά στο βιβλίο σου; Με ονόματα;
Β. Τα έχω, όχι με ονόματα.
Κ. Μα πρέπει αυτά να μπούνε.
Β. Θα δούμε.

Κ. Πρέπει όμως να μπουν. Η οργάνωσή σας των αντιστασιακών αξιωματικών, πώς τη λένε; πρέπει να τα έχει αυτά τα στοιχεία.
Β. Να τα έχει είναι…..ήταν ο Στέφανος, εγώ, ο Παλάσκας, δεν κρατάγαμε αρχεία, με το μυαλό μας. Ότι έχει γράψει ο Στέφανος και ότι έχω γράψει εγώ. Και ο Παλάσκας, πέθανε κιόλας και αυτός ήταν ο μοχλός, η διάνοια της αντίστασης.
Κ. Ο Γιάννης.
Β. Ο Γιάννης.
Κ. Κρατούσε αρχείο ο Γιάννης; Μήπως έχει;
Β. Δεν έχει. Εγώ κρατάω με τη γυναίκα του επαφή, δεν έχει.
Κ. Κρίμα. Άρα λες ότι γύρω στους 30 με 35 αξιωματικούς της Σχολής Ευελπίδων ήταν μετά που στελεχώσατε τον ΕΛΑΣ;
Β. Ναι.
Κ. Και από αυτούς τους αξιωματικούς μια ακόμα μικρότερη μερίδα, μείνατε μέσα στο κομμουνιστικό κόμμα, ταλαιπωρηθήκατε, διωχθήκατε;
Β. Ναι.
Κ. Ποιες ήταν οι σχέσεις μας με τους αξιωματικούς του κυβερνητικού στρατού, μετά τον πόλεμο; Μετά τις διώξεις; Μου είπες μια περίπτωση, αυτή που μαζευτήκατε το 97 η τάξη σας.
Β. Ναι. Κοίταξε, προηγούμενα εγώ πήγαινα στη Στρατιωτική Λέσχη κάθε φορά. Εκεί έβρισκα αξιωματικούς που είχαν πάει στη Μέση Ανατολή, του ελληνικού στρατού, μεταξύ αυτών και έναν Κουμανάκο, θα έχεις ακούσει.
Κ. Τον στρατηγό τον Κουμανάκο, ναι.
Β. Με αυτόν βλεπόμασταν πριν πάει στη Μέση Ανατολή, του έλεγα «*έλα στο ΕΑΜ*». Αυτός μου έλεγε «*έλα στην οργάνωση*» που είχε ο Παπάγος τότε. Διαφωνήσαμε, αυτός έφυγε στη μέση Ανατολή, εγώ έφυγα στο ΕΑΜ. Τώρα που γύρισε αυτός μου είπε «*τι γίνεται*» κ.λ.π. μου είπε ότι είχε με τον Παύλο στη Μέση Ανατολή, επαφές, τον διάδοχο κλπ, ότι είχε πάει μετά και στην Κορέα, και μου τα διηγιόταν αυτά όλα. Κρατούσαμε κάποια επαφή. Εγώ του έλεγα «*έλα εδώ και τώρα στο κίνημα ειρήνης*», ήρθε μια περίοδο στο κίνημα της ειρήνης και τον βάλαμε και επικεφαλής.
Κ. Έγραφε και κάποια άρθρα νομίζω.
Β. Ναι, αλλά τελικά έμεινε σε αυτούς, είχε κάποια συμπάθεια με το κίνημα ειρήνης, αλλά το παρέδωσε σε άλλον μετά και …
Κ. Σε κουράζω Βασίλη.
Β. Όχι δεν με κουράζεις.
Κ. Δε μου λες κάτι, πάμε λίγο στη δικτατορία. Τον ΙΔΕΑ εσύ τον γνωρίζεις, την οργάνωση που γεννήθηκε από τη Μέση Ανατολή, νομίζω κάτι βιβλία κυκλοφορούν για τον ΙΔΕΑ. Γνώριζες αξιωματικούς που ήταν και στον ΙΔΕΑ οργανωμένοι;
Β. Νομίζω αυτός ο Κουμανάκος ήταν και στον ΙΔΕΑ οργανωμένος.
Κ. Ο Καζακόπουλος;
Β. Δεν ξέρω, δεν τον γνωρίζω καθόλου.
Κ. Αυτοί οι χουντικοί, οι Παπαδόπουλος, Μακαρέζος, Παττακός;
Β. Ναι.
Κ. Αυτοί πρέπει να γεννήθηκαν από τον ΙΔΕΑ.
Β. Αυτή ήταν μάλλον δική τους οργάνωση, αυτοί την είχαν κάνει. Κάποτε ήταν στο Διδυμότειχο, κάτι έγινε αν θυμάσαι. Ήταν αυτοί, όταν ο Παπαδόπουλος…..ήταν φαίνεται οργανωμένοι. Δεν ήταν από τον ΙΔΕΑ πιστεύω, δεν ξέρω.
Κ. Για τη δικτατορία πως τα είδες τα πράγματα Βασίλη; Πώς είδες τη δικτατορία σε σχέση με τους Αμερικανούς;
Β. Εγώ στη δικτατορία ήμουν έξω και ήμουν κάτω από την εμπειρία του ΚΚΕ, και είχα τις απόψεις του ΚΚΕ. Τη δικτατορία την οργάνωσαν οι Αμερικάνοι και εκείνοι εγκατέστησαν το ΝΑΤΟ, αυτή την ιδέα είχα.
Κ. Και μάλλον έτσι ήταν. Και την ιστορία της Κύπρου δηλαδή, το πραξικόπημα και την εισβολή στη συνέχεια, και αυτά οργανωμένα ήταν;
Β. Ναι, ναι. Όταν έγινε στην Κύπρο, ο Ιωαννίδης….δεν θυμάμαι……
Κ. Ο Ιωαννίδης είχε εδώ την εξουσία
Β. Είχε την εξουσία και είχε εγκαταστήσει στην Κύπρο έναν… δεν θυμάμαι πώς τον λένε …
Κ. Τους δικούς του. Είναι γνωστά αυτά, έχουν δημοσιευτεί. Πάμε λίγο πίσω τώρα. Τους αξιωματικούς της Σχολής Ευελπίδων πώς σας έβλεπαν οι άλλοι στον ΕΛΑΣ, οι Ελασίτες, οι αντάρτες; Πώς σας αντιμετώπιζαν;
Β. Μας έβλεπαν πολύ θετικά, μάλλον με σεβασμό. Μας έλεγαν ότι το ΚΚΕ οργάνωσε και μας σεβόταν πιο πολύ εμάς.

Κ. Τη συμβολή, την προσφορά του αξιωματικού της Σχολής Ευελπίδων, πως τη βλέπεις; Εάν δεν υπήρχαν δηλαδή οι αξιωματικοί της Σχολής Ευελπίδων στον ΕΛΑΣ τα πράγματα για το επιχειρησιακό μέρος θα ήταν καλύτερα ή χειρότερα;

Β. Κοίταξε, Δε νομίζω ότι θα ήταν χειρότερα, αλλά θα ήταν τα ίδια, γιατί είχε πολλούς αξιωματικούς που δεν ήταν από την Σχολή Ευελπίδων, που είχαν μπει από νωρίτερα στο Κόμμα και…

Κ. Εννοείς υπαξιωματικούς;

Β. Και αξιωματικούς. Ο Μπούκουρας ας πούμε ήταν στη Μικρασία σε έναν ουλαμό. Όταν τελείωσε η Μικρασία τον μονιμοποίησαν, τον έκαναν ανθυπολοχαγό και όταν έστειλαν στην Ουκρανία στρατεύματα, στείλαν τον Μπούκουρα, εδέχθη και πήγε. Λοιπόν πήγε στην Ουκρανία, εκεί έτυχε όταν γίναν τα γεγονότα στην Ουκρανία, είχε πάει και ο γαλλικός στόλος, οι ναύτες του γαλλικού στόλου επαναστάτησαν και τάχθηκαν με το μέρος της Οκτωβριανής Επανάστασης.

Κ. Το 1918, στην επέμβαση των δυνάμεων….

Β. Ναι, ναι. Ο Μπούκουρας επηρεάστηκε από αυτή τη δουλειά και τάχθηκε με τους ναύτες, βρήκε επαφή. Μια φορά τους πήραν στο τηλέφωνο, λένε στο Μπούκουρα «*Έλληνες κοιτάξτε, ξέρω ότι είστε με το μέρος της Επανάστασης ψυχικά, εμείς αύριο επιτιθέμεθα και θα σας ανατρέψουμε, μπορεί να πιαστείτε και αιχμάλωτοι γι΄ αυτό πάρτε τα μέτρα σας*».

Κ. Στον ασύρματο τους πήραν;

Β. Ναι τους πήραν στα τηλέφωνα. Με τα τηλέφωνα τους είχαν συνδέσει οι Μπολσεβίκοι.

Κ. Τους πήραν λοιπόν οι Μπολσεβίκοι και τους λένε «*αύριο θα σας επιτεθούμε*».

Β. Τους λένε λοιπόν οι δικοί μας[1], ήταν ένας Μαθιός επιτελής, τους λένε «*είσαστε απόγονοι της Σαλαμίνας αλλά εδώ είναι Κριμαία. Τώρα είμαστε εμείς, πάει η Σαλαμίνα για εσάς*».

Κ. Ξέρεις ότι είχαν πάει και καράβια ελληνικά εκεί; Στην Κριμαία;

Β. Λοιπόν την άλλη μέρα πράγματι έγινε επίθεση και τους ανατρέψανε και ο Μπούκουρας βρέθηκε μαζί με τους ηττημένους πια Έλληνες και πήραν το δρόμο για τη Ρουμανία με καράβια, φτάσαν στη Βραΐλα.

Κ. Διαλυμένοι.

Β. Διαλυμένοι και φτάσαν και στην Ουκρανία…. …….

Κ. Για την ΚΕΘΑ λες, την Κίνηση για την Εθνική Άμυνα, αυτήν που έχουμε κάνει κάποιοι απόστρατοι και από τα τρία όπλα;

Β. Θετική τη βλέπω, δηλαδή βλέπω ότι αυτός ο ρόλος πρέπει να είναι του αξιωματικού και πρέπει αυτό να προπαγανδίσουμε στους αξιωματικούς.

Κ. Ξέρεις όμως ότι τα κείμενα μας δεν τα δημοσιεύουν οι άλλες εφημερίδες, τα γράφει βέβαια ο Ριζοσπάστης, ο Ριζοσπάστης είναι μια πολύ σοβαρή εφημερίδα, απευθύνεται όμως …

Β. Δεν τα παίρνουν αυτοί που θέλετε. Η πώληση του Ριζοσπάστη είναι πολύ χαμηλή.

Κ. Δεν έχει μεγάλη κυκλοφορία, όχι. Εν τούτοις τα βάζει τα κείμενα μας ο Ριζοσπάστης. Νομίζεις δηλαδή ότι ο αξιωματικός σήμερα πρέπει να έχει το ρόλο στην κοινωνία λίγο πολύ όπως τον βλέπουμε εμείς στην κίνηση;

Β. Ο Στέφανος Παπαγιάννης γράφει στο βιβλίο του «Από Εύελπις Αντάρτης» ότι «ποτέ δε μετάνιωσα που ήμουν αξιωματικός, για το ρόλο μου».

Κ. Εσύ την αγαπούσες τη δουλειά σου στο στρατό Βασίλη;

Β. Κοίταξε, εγώ στο στρατό μπήκα χωρίς να έχω μεγάλη αγάπη. Πήγα Σχολή Ευελπίδων….εγώ όταν τελείωσα το γυμνάσιο η τάση μου ήταν να γίνω μαθηματικός. Είχα πολύ ……για τα μαθηματικά, την αστρονομία, για τις φυσικές επιστήμες. Είχα μεγάλη τάση και εφόδια, ας το πούμε, από το σπίτι μου, είχα αστρονομικά εργαλεία που παρακολουθούσα το…..και μπήκα επειδή βγήκε κάποιος από τη Σχολή και μου είπε ότι δεν πληρώνουμε λεφτά. Και μπήκα αλλά σε λίγους μήνες βγήκε κάποιος νόμος και πληρώναμε και εκεί λεφτά.

Β. Κάποτε το Κόμμα με έστειλε σε κάτι αποστολές που καλούσαν το Φλωράκη και όταν δε μπορούσε να πάει, έστελνε εμένα. Επήγα κάποτε στην ….πρεσβεία, εκεί εβρήκα, αναγνώρισα κάποιον Παναγόπουλο, ήταν επιτελάρχης εδώ…….

Κ. Εννοείς μετά το 75.

Β. Ναι, μετά το 75. Επλησίασα κοντά και του λέω «*είσαι ο Παναγόπουλος;» «ναι»* μου λέει και του λέω «*πως γίνεται, εγώ είμαι με το Κομμουνιστικό Κόμμα, ήμουν πρώην αξιωματικός, πως εξηγείται από τη μια μεριά να λέτε αυτά τα πράγματα και από την άλλη να μην τα τηρείτε; Να ακολουθείτε αυτούς που μας…*»

Κ. Ο Παναγόπουλος ήταν αρχηγός του στρατού τότε;

Β. Ναι, ήταν εκ μέρους του στρατού. Μου λέει «*τι να κάνουμε, είναι η πολιτική μας αυτή, είμαστε με τους Αμερικάνους, τι να κάνουμε;*». «*Τι να κάνετε;»* λέω «*να κάνετε ανεξαρτησία*».

Κ. Πες μου τη γνώμη σου σήμερα για το πώς πάνε τα πράγματα με το ΝΑΤΟ, με τον Ευρωστρατό, τι γνώμη έχεις;

[1] Ο Βενετσανόπουλος με το ΄΄δικοί μας΄΄ εννοεί τους Έλληνες που είχαν εκστρατεύσει εναντίον των Μπολσεβίκων στην Κριμαία

Β. Έχω τη γνώμη ότι ο Σημίτης τα έχει πουλήσει όλα. Έχουν αυτοί συμφωνήσει πια, η Κυβέρνηση και ο Σημίτης, αλλά φαίνεται ακολουθούν και όλοι κοντά, υπάρχουν και φωνές φαίνεται μέσα που είναι αντίθετες, και από τη Νέα Δημοκρατία, που δεν είναι σύμφωνοι αλλά όμως η πολιτική έτσι πάει. Δηλαδή πάνε και συμφωνάνε με τον Ευρωστρατό….

Κ. Είναι ή δεν είναι πατριώτες; Πες μου τη γνώμη σου έτσι ωμά γι΄ αυτούς που σήμερα κυβερνάνε την Ελλάδα, τι σχέση έχουν αυτοί και οι πράξεις τους με τον πατριωτισμό;

Β. Κοίταξε, εγώ το σκέφτομαι αυτό το πράγμα και λέω «να είναι τελείως απάτριδες;» κλπ. Μερικές φορές άλλο να λέω ότι είναι πατριώτες, από μερικές πράξεις ας πούμε, έχω και εκδηλώσεις, αλλά γενικά βλέπω ότι η συμφωνία τους με αυτά τα πράγματα είναι η … και τους βλέπω ότι δεν είναι πατριώτες, έχουν συμφωνήσει διεθνώς με αυτή τη λύση.

Κ. Είναι εθνικισμός δηλ. σήμερα να πει κανένας ότι, δεν πρέπει τα σύνορα να αλλάζουν και ότι πρέπει η Ελλάδα να μείνει και να της ανήκει το Αιγαίο, ότι πρέπει η Κύπρος να είναι ανεξάρτητο κράτος και να μην χωριστεί στα δύο για να μπει στο ΝΑΤΟ, ότι πρέπει να έχουμε ανεξάρτητη εθνική θέση σε σχέση με το ΝΑΤΟ και την Ευρωπαϊκή Ένωση; Αυτό λέγεται εθνικισμός ή πατριωτισμός; Πώς το βλέπεις εσύ αυτό;

Β. Εγώ βλέπω από καιρό, από τότε που η Κύπρος, το ΑΚΕΛ, η κυβέρνηση αποφάσισαν την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, θεώρησα ότι είναι προδοτική θέση, γιατί δεν στάθηκαν στου Μακαρίου τη θέση, που ανήκαν στον Τρίτο Κόσμο, που ήταν ανεξάρτητη και με θέσεις κατά του ΝΑΤΟ, κατά της συμμετοχής στον πόλεμο κλπ; Αλλά είδα μετά ότι δεν υπήρχαν φωνές, συμφωνήσαν όλοι με την ένταξη στην Ελλάδα. Θεωρούσα ότι ήταν άσχημη θέση, η ένταξη της Κύπρου, και ακόμα το θεωρώ έτσι. Αλλά βλέπεις και τώρα το εκμεταλλεύονται οι Κύπριοι και λέει «αν θα ενταχθείτε, θα συμφωνήσουμε και εμείς και θα φτιάξουμε τελείως ανεξάρτητη την Κύπρο»

Κ. «Το δικό μας κομμάτι θα το ενώσουμε με την Τουρκία».

Β. Γενικά βλέπω ότι υπάρχουν και φωνές και στο Σημίτη και στη Νέα Δημοκρατία που είναι κατά της θέσης αυτής.

Κ. Διάβασες ότι ο στρατός ξηράς αλλάζει αποστολές; Και ότι η αποστολή του σήμερα είναι οι λεγόμενες «ασύμμετρες απειλές» δηλ. η μαζική διακίνηση των ναρκωτικών, η μαζική είσοδος μεταναστών, η διεθνής τρομοκρατία, και ότι αλλάζουν τη δομή των ενόπλων δυνάμεων και τους παίρνουν από τα σύνορα, καταργούνται μονάδες που φυλάν τα σύνορα και γίνονται άλλες που αποστολή τους έχουν να τρέχουν στο εξωτερικό, τα διάβασες αυτά; Τι γνώμη έχεις;

Β. Την ίδια γνώμη έχω, δηλ. δεν είναι σωστή…

Κ. Πάνε να τα διαλύσουν Βασίλη; Εσύ τι γνώμη έχεις, παλιός αξιωματικός από τη Σχολή Ευελπίδων;

Β. Δεν το βλέπω σωστό και δεν βλέπω πως υπάρχουν αξιωματικοί που συμφωνάνε και παίρνουνε και αποστολές κιόλας. Και χρειάζεται η κίνηση η δική σας να είναι τέτοια, η κίνηση η δική σας…αλλά δεν έχουμε ακόμα επίδραση.

Κ. Μακάρι την Κ.ΕΘ.Α να την ακούγανε αλλά δεν την ακούνε. Είμαστε μικροί και λίγοι. Και εμείς φοβόμαστε για τα πράγματα έτσι όπως πάνε. Το Αιγαίο σιγά σιγά το έχουν ξεπουλήσει όλο. Τελείως το έχουν ξεπουλήσει.

Β. Τώρα ο ναυτιλιακός χάρτης των ΗΠΑ τι είναι αυτός;

Κ. Κοίταξε να δεις, δεν είναι απλά ένας ναυτιλιακός χάρτης, είναι η λογική που διέπει το πώς βλέπουν οι Αμερικανοί και συμφωνήσαν φυσικά και οι Τούρκοι και συμφωνήσαν και οι δικοί μας, και ας λέει ο Σημίτης ότι δεν έχει σημασία. Κατάργηση των συνόρων από το χάρτη, τι σημαίνει; Σύνορο τι πάει να πει; Εσύ το ξέρεις πολύ καλά, εσύ έχεις υπερασπιστεί τα σύνορα και η Μαρία το ίδιο και όλη σου η γενιά που ήσασταν στο ΕΑΜ και στον ΕΛΑΣ. Σύνορο σημαίνει ότι από αυτό και εδώ είναι Ελλάδα, είναι δικός μας χώρος και από το σύνορο και πέρα είναι Τουρκία, είναι άλλων χώρος. Όταν λοιπόν καταργεί τα σύνορα στο Αιγαίο, τι αποδέχεται; Αποδέχεται ότι από τα σύνορα τα πρώην και εδώ δεν είναι ελληνικός χώρος. Και αυτό εμάς μας φοβίζει πολύ. Δεν είναι μόνο οι γκρίζες ζώνες, ούτε είναι το ότι τα σύνορα εντάξει, τι λέγανε εκεί; «κάποιες γραμμές πάνω στο χάρτη». Σύνορα πάει να πει ότι «Κύριε από κει και εδώ για να μπεις πρέπει να δώσεις λογαριασμό και να πάρεις άδεια». Όταν λοιπόν το καταργείς αυτό, το Αιγαίο ανήκει σε ποιόν; Είναι μεγάλη κατάκτηση των Τούρκων αυτή. Και ο Σημίτης πολύ εύκολα το υποβάθμισε το θέμα, λέει ότι το διεθνές δίκαιο καθορίζει τα σύνορα. Ποιο διεθνές δίκαιο; Το διεθνές δίκαιο το σηκώνει κανείς σαν σημαία του, όταν μπορεί να το υπερασπιστεί. Οι Αμερικανοί το έχουν καταπατήσει το διεθνές δίκαιο, οι Τούρκοι το ίδιο. Πού είναι λοιπόν τα σύνορα με βάση το διεθνές δίκαιο; Αυτό είναι προδοσία και θα φανεί, όχι τώρα δα, σε λίγο θα φανεί. Μαρία, εσύ τι γνώμη έχεις; Άνετα, αυτό εγώ θα το βάλω μετά για να θυμηθώ και να πω το εξής: ότι αυτός ο αξιωματικός, μετά τόσα χρόνια αγώνες, έχει σήμερα αυτή τη γνώμη. Και αυτή η γυναίκα που πολέμησε και πήρε όπλα, σήμερα, μετά τόσους αγώνες, έχει αυτή τη γνώμη. Ποια είναι η γνώμη σου λοιπόν σήμερα για το πώς πάνε να κάνουνε τις ένοπλες δυνάμεις;

Μ. Αυτό το ΄΄Ευρωστρατός΄΄ όταν το ακούω σηκώνεται η τρίχα μου. Είμαστε εμείς μια φούχτα, θα κάνουμε Ευρωστρατό. Τι δουλειά έχουμε εμείς στο Αφγανιστάν, τι δουλειά έχουμε εμείς στη Γιουγκοσλαβία; Εμείς θα κοιτάξουμε τα δικά μας τα σύνορα και τη δική μας την περιοχή. Εγώ νομίζω πως

είναι μεγάλο λάθος, αλλά κοίτα να δεις Αντώνη τι γίνεται. Ο Σημίτης δεν είναι μόνος του, ο Σημίτης κάνει ότι του λενε. Αυτός είναι ο άνθρωπος που τα επικροτεί και τα υπογράφει. Έτσι θα γίνει, έτσι τους συμφέρει τους μεγάλους να γίνει. Δεν έχουμε εμείς φωνή που να ακουστεί η φωνή μας και να πούμε «αυτό θα γίνει έτσι και αυτό θα γίνει αλλιώς». Δεν υπάρχει.

Κ. Ο λαός έχει φωνή όμως.

Μ. Ο λαός έχει φωνή αλλά ποιος τον ακούει; Ξέρεις πως είμαι εναντίον. Στο Ριζοσπάστη π.χ., παίρνω καμιά φορά από τις άλλες εφημερίδες να δω τι γράφουν μέσα. Πίστεψε με, δε βρίσκω τίποτα να διαβάσω που να με ικανοποιεί. Βρίσκω κουτσομπολιά, τούτος σκότωσε, ο άλλος διέσυρε, τέτοια πράγματα.

Κ. Στις άλλες εφημερίδες….

Μ. Στις άλλες. Ενώ ο Ριζοσπάστης που έχει τα εργατικά, που έχει του λαού τη θέληση, τη βούληση, και είναι τόσο περιεκτικός, δε διαβάζεται {από πολλούς} Αντώνη.

Κ. Μαρία δε διαβάζεται, δεν έχει κυκλοφορία, το είπε και ο Βασίλης.

Μ. Παλεύουμε και λέμε να βγούμε να βγάλουμε Ριζοσπάστη. Ο κόσμος είναι….Δε μπορώ να καταλάβω. Ο λαός είναι αυτός που ξεσηκώνεται και κάνει αυτά που έκανε παλιότερα και πάλι θα τα κάνει αν χρειαστεί.

Κ. Μαρία για πες μου κάτι, πάμε λίγο πίσω. Ήσουν οργανωμένη στο ΕΑΜ, στον ΕΛΑΣ;

Μ. Εγώ οργανώθηκα στο ΕΑΜ, γιατί δεν υπήρχε ΕΠΟΝ.

Κ. Πόσων χρόνων ήσουν Μαρία;

Μ. Ήμουν τότε, το 43, ήμουν 19.

Κ. Δεν είχατε παντρευτεί με το Βασίλη το Βενετσανόπουλο;

Μ. Όχι, πολύ αργότερα. Και μετά έγινε η ΕΠΟΝ, στις 24 Φλεβάρη του 43, και μπήκα στην ΕΠΟΝ. Ήμουν επικεφαλής σε μια…στην τομεακή που λένε.

Κ. Που ζούσες τότε;

Μ. Στην Ήπειρο, σε ένα χωριουδάκι της Ηπείρου.

Κ. Ηπειρώτισσα είσαι; Βλάχα;

Μ. Όχι βλάχα. Ηπειρώτισσα. Να σας πω την αλήθεια, γεννήθηκα όταν μπήκα στο Κόμμα. Γιατί το Κόμμα είναι εκείνο που μου άνοιξε τα μάτια και είδα πως πρέπει να είναι ο άνθρωπος. Είναι γεγονός πως ήμουν ένα κοριτσάκι 18 χρονών, που έβγαλε έξι τάξεις του δημοτικού σχολείου στο χωριό μου που ήταν μέσα 120 παιδιά, και είχαμε ένα δάσκαλο, τα 120 παιδιά!

Κ. Στην ίδια αίθουσα έξι τάξεις, 120 παιδιά;

Μ. Στην ίδια αίθουσα, τα δύο πρώτα θρανία ήταν η 1η τάξη, τα δύο δεύτερα 3η, 4η, 5η, 6η. Και ο καημένος ο Δημόπουλος, αυτός είναι ήρωας. Εγώ ήθελα να γράψω γι' αυτόν. Έρχονταν και ήταν μια σειρά θρανία από δω, έξι-οκτώ παιδιά στο κάθε θρανίο, άλλη σειρά από κει. Πήγαινε μια φορά από δω μια από κει και κοίταγε, «*εσείς τώρα θα διαβάσετε, εσείς θα γράψετε και η μεγάλη τάξη θα κάνει τούτο*».

Κ. Έξι τάξεις στην ίδια αίθουσα. Εμείς ήμασταν μόνο τρεις τάξεις στην ίδια αίθουσα. Έξι τάξεις Δε μπορώ να το φανταστώ.

Μ. Δε μπορείς βέβαια.

Κ. Το Βασίλη πότε τον γνώρισες;

Μ. Το Βασίλη τον γνώρισα το 1948. Ούτε τον ήξερα, ούτε το όνομά του, ούτε προσωπικά, τίποτα. Όταν ήμουν στη Σχολή Αξιωματικών στο …….

Κ. Του Δημοκρατικού Στρατού εννοείς…..

Μ. Ναι…

Κ. Άρα ήσουν αντάρτισσα.

Μ. Ήμουν δεύτερη φορά αντάρτισσα, γιατί η πρώτη ήταν στον ΕΛΑΣ, το 1943.

Κ. Με τον Πετρίτη, με ποιόν;

Μ. Όχι, με τον ….ήμουν στην υποδειγματική διμοιρία της ΕΠΟΝ.

Κ. Στην Ήπειρο.

Μ. Στην Ήπειρο, στην 8η Μεραρχία. Το Βασίλη τον γνώρισα το 48. Εγώ ήμουν στη Σχολή Αξιωματικών του Δημοκρατικού Στρατού, ήμασταν 800 μαθητές. 800 μαθητές που φοιτούσαν, Δε θυμάμαι Βασίλη έξι ή οκτώ μήνες;

Κ. Πόσα κορίτσια μεταξύ σας;

Μ. 200 κορίτσια.

Κ. Από τους 800 μαθητές, τα 200 ήταν κορίτσια;

Μ. Τα 200 ήταν κορίτσια.

Κ. Τα θυμάσαι Βασίλη. Ο Χαρίλαος προχθές στην παρουσίαση του βιβλίου του Θεοχαράτου, μίλησε για τις γυναίκες, για τις αντάρτισσες. Επαίνεσε τις γυναίκες, τις αντάρτισσες.

Β. Μίλησε και η Τρικαλινού εκεί. «*Ο Φλωράκης είχε εδώ το αυτόματο το οποίο λειτουργούσε, το έλεγχε πάντοτε και ήταν ……και τον θυμάμαι εγώ τον Φλωράκη όταν μας παρέλαβε για διάφορες δουλειές, γύριζε με αυτό και όταν πλησιάζαμε άνοιγε το όπλο, εκεί για να το έχει, κατεβήκαμε*» λέει «*κοντά στα σύνορα της*

Αλβανίας που θέλαμε να βγούμε έξω, όταν τελείωσε ο Δημοκρατικός Στρατός και υποχωρήσαμε, αυτοί βρισκόντανε στη Βόρεια Ελλάδα, και ο Φλωράκης τους μάζεψε σιγά σιγά να τους πάει και αυτούς έξω.[1] *Εκεί που φτάσαμε κατεβήκαμε κάτω στο χαμηλότερο μέρος του υψώματος, να πάρουμε νερό και να βράσουμε κάτι για μαγείρεμα. Εκεί οι αντίπαλοι μας υποδεχθήκαν με πυρά, και τον Φλωράκη*» λέει «*με το αυτόματο να πιάνει και αμέσως, και τότε τον θυμήθηκα εγώ πως είναι ο Φλωράκης, και να χτυπήσει ο Φλωράκης το λόχο και να μην τους αφήσει αυτούς να βάλουνε ωσότου υποχωρήσουμε εμείς και να φτάσουμε απάνω. Και όταν φτάσαμε απάνω*» λέει «*τελειώσαμε*». Δίνει αυτή τη σκηνή με το Φλωράκη.

Κ. Η Άννα η Τρικαλινού.

Β. Ναι.

Κ. Ωραία σκηνή. Ο κυρ Γιώργης νωρίς μας άφησε ο Τρικαλινός. Τελοσπάντων, μέχρι το 48 δηλαδή ήσουν στο Δημοκρατικό Στρατό, πολέμαγες…

Μ. Ξαναβγήκα τον Αύγουστο του 47 …στο Δημοκρατικό Στρατό. Μετά από περάσματα γυρίσαμε στο σπίτι, φάγαμε ξύλο, κούλουμα, τα τέσσερα δόντια εδώ μπροστά φύγαν, ούτε κατάλαβα με τι ήταν, με γροθιά ήταν, με κλοτσιά ήταν, φύγαν και τα τέσσερα.

Κ. Ποιο ήταν το επώνυμό σου;

Μ. Παπαδήμα.

Κ. Εσύ ήσουν που ανεβαίνοντας είδες τη μάχη με τον Άρη;

Μ. Ναι, ναι.

Κ. Για πες μου δυο λόγια γι΄΄ αυτό.

Μ. Θα σου πω και για τον Άρη, βέβαια. Και μετά από αυτόν τον ξυλοδαρμό, όταν μάθαμε πως ο Άρης γύρισε προς τα κάτω, εγώ και μια ξαδέρφη μου και ο Μήτσος ο Ρ(Λ)άκας, αν τον έχεις ακούσει, λέμε, «*ελάτε να σηκωθούμε να πάμε στον ΑΡΗ*» και σηκωθήκαμε το βράδυ να πάμε στη Μισούντα.

Κ. Το 45…..

Μ. Όχι, το 46 Βασίλη; Πότε γύρισε ο Άρης; Αυτό ήταν μόλις δώσαμε τα όπλα.

Β. Το 45 τον Ιούνιο.

Μ. Τον Ιούνιο, το 45.

Κ. Κατέβαινε ο Άρης προς τα κάτω, οπότε εσείς με τις διώξεις που είχατε..

Μ. Με τις διώξεις που είχαμε λέμε «να φύγουμε» και ξεκινάμε τώρα νύχτα από το ένα χωριό στο άλλο, είναι πολύ κατσάβραχα και δεν πηγαίναμε από το δρόμο αλλά πηγαίναμε από μέσα από το δάσος γιατί στο δρόμο φοβόμασταν μήπως…

Κ. Σε ποια χωριά λες τώρα;

Μ. Αφήσαμε το ….περάσαμε το Τυλίχη, που λέγετε ένας μαχαλάς, το Τετράκομο και μετά πήγαμε στη Μεσούντα. Πήγαμε στη Μεσούντα και μπήκαμε νύχτα σε ένα σπίτι που ήταν και αυτός αριστερός, τον ξέραμε από παλιά, μόλις μας είδε που μπήκαμε μέσα, έπιασε το κεφάλι του, «*πού πάτε βρε παιδιά*» λέει «*Δε βλέπετε τι γίνεται; τον άλλον τον γυμνώσαν, δεν πιστεύουμε να τον πάρει το πρωί*». Τώρα η Μεσούντα είναι έτσι επικλινής, από εδώ κάτω περνάει ο Άραχθος και απέναντι είναι το…

Β. Όχι ο Άραχθος, περνάει ο Αλιάκμονας.

Μ. Και απέναντι είναι το Μερόπιο. Ο Άρης ήταν προς το Μερόπιο…

Κ. Απόσταση δηλ. πόση;

Μ. Απόσταση αν τη μετρούσες σε ευθεία, ήταν δύο χιλιόμετρα ή δεν ήταν. Αλλά ήταν έτσι …

Κ. Ήταν ρεματιά. Δύο χιλιόμετρα είναι πολλά Μαρία. Πιο λίγο, γιατί άμα μου λες ήσασταν από την εδώ μεριά σε μια πλαγιά και βλέπατε τι γινόταν απέναντι, δεν είναι δύο χιλιόμετρα, είναι πολύ λιγότερο.

Μ. Ε, βέβαια. Πολύ λιγότερο είναι. Έγινε τι έγινε εκεί πέρα, έτσι να τα δούμε προσωπικά δε μπορέσαμε αλλά βλέπαμε το κακό που γινόταν.

Κ. Τη μάχη εννοείς;

Μ. Τη μάχη. Εάν σκοτώθηκε ο Άρης ή πώς σκοτώθηκαν δεν το ξέρω. Λοιπόν μας λένε αυτοί από το σπίτι «*φύγετε από εδώ, θα βρούμε και εμείς το μπελά μας και εσάς θα σας πιάσουν*». Φεύγουμε και εμείς από εκεί, όπως κατεβαίναμε στο Τετράκομο να πάμε σε ένα σπίτι για να πάρουμε ψωμί, βλέπουμε τον Γουνέζο, έναν Γουνέζο Βαγγέλη, ο οποίος ήταν με τον Άρη, ο Γουνέζος ήταν με τον Άρη και γλύτωσε από εκεί πέρα, κατέβηκε και αυτός στο σπίτι εκείνο να πάρει κανένα ρούχο…

Κ. Γλύτωσε από τη μάχη;

Μ. Από τη μάχη, κατέβηκε και αυτός στο σπίτι για να πάρει κανένα ρούχο. Δεν τον βρήκαμε εμείς εκεί αλλά μας είπαν «*τώρα μόλις πέρασε ο Γουνέζος από εδώ*».

---

[1] Την επιχείρηση αυτή υπό τον Φλωράκη, Μπελογιάννη και Παπαγεωργίου περιγράφει ο Τριαντάφυλλος Γεροζήσης στο πρόσφατα εκδομένο βιβλίο του, *Επίλεκτο Απόσπασμα 1ης Μεραρχίας ΔΣΕ Φλωράκη- Μπελογιάννη- Παπαγεωργίου, Γράμμος- Άγραφα- Μουργκάνα Αύγουστος- Σεπτέμβρης 1949*,Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2004.Το βιβλίο προλογίζει αλλά και την επιχείρση κρίνει από στρατιωτικής σκοπιάς ο αντιστράτηγος ε.α. επίτιμος διοικητής στρατιάς και αρχηγός ΓΕΕΦ, Δημήτριος Δήμου. Έχουν αρχίσει σιγά- σιγά αξιωματικοί παραγωγικών σχολών μεταπολεμικοί να ασχολούνται ανοιχτά, να παρουσιάζουν, προλογίζουν κ.λ.π. βιβλία και εργασίες που εμφανίζουν και την πλευρά του ΚΚΕ, του ΔΣΕ, του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ.

Κ. Εσύ Βασίλη την ίδια περίοδο;
Β. Εκεί ήμουν και εγώ, περίπου.
Κ. 46-45.
Β. Ναι.
Κ. Είχες βγει στο βουνό τότε; Είχες φύγει από την Αθήνα μετά τα Δεκεμβριανά;
Β. Ναι, είχα βγει. Θα το θυμηθώ αμέσως…….
Κ. Άστο Βασίλη. Τα γράφεις πάντως αυτά στο βιβλίο σου ε;
Β. Ναι.
Κ. Μαρία σε απασχολώ τώρα, αλλά αυτά είναι σοβαρά. Πώς τα θυμάσαι Βασίλη τώρα αυτά τα πράγματα; Συγκινείσαι όταν τα θυμάσαι;
Β. Κοίταξε, όταν τα θυμάμαι, νομίζω ότι βρίσκομαι εκεί.
Κ. Γι' αυτό και θυμάσαι και ονόματα, θυμάσαι λεπτομέρειες πολλές, και η Μαρία θυμάται.
Β. Εγώ με το Στέφανο {Παπαγιάννη} ήμαστε μαζί μετά το Δεκέμβρη. Παραδώσαμε τα όπλα και με το Στέφανο βρεθήκαμε στο Πλατύστομο κοντά στη Λαμία. Αφού παραδώσαμε τα όπλα είχαμε εντολή να γυρίσουμε στην Αθήνα. Ξεκινάμε με τον Παπαγιάννη, φτάνουμε στο Καρπενήσι και από κει κατεβαίνουμε για το Αγρίνιο να πάμε για Αθήνα. Εγώ, όταν κατεβήκαμε στο Αγρίνιο, είπα στο Στέφανο "*θα πάω από τη Λιβαδειά να δω τον αδελφό μου*" που ήταν γραμματέας του ΕΑΜ των δημοσίων υπαλλήλων. Μου λέει ο Στέφανος "*όχι, θα πας κατευθείαν στην Αθήνα*". Και χωρίσαμε. Ο Στέφανος πήγε από την Πάτρα και εγώ από τη Λιβαδειά. Εκεί κοντά αντάμωσα το Διαμαντή, τον Αλεξάνδρου, το Διαμαντή ο οποίος είχε παραδώσει και αυτός τα όπλα, και μου λέει ο Διαμαντής "*θυμάσαι κάπου όταν ήμαστε στην Αράχοβα παραδίνανε σε εμάς οι Ιταλοί τα όπλα, τώρα τα παραδίνουμε εμείς…τα πήραμε τότε….".*
Κ. Τώρα να ρωτήσω πως αισθανόσασταν τότε; Τα όπλα που πολεμήσατε…….μου την έχεις πει αυτή την ιστορία και για κάποιο πιστόλι που δεν το παρέδωσες εκεί στη Λιβαδειά…..
Β. Ναι, ναι. Εκεί στη Λιβαδειά έτυχε το εξής: μου λέει ο Διαμαντής "*μην πας στη Λιβαδειά εσύ, εκεί η κατάσταση είναι δύσκολη, έχουν εθνοφυλακή, αυτή είναι η σύνθεση, είναι αντιδραστική", "εγώ θα πάω"* του λέω και δεν τον άκουσα και πήγα. Στην είσοδο της Λιβαδειάς με πιάσαν οι εθνοφύλακες. Κρατούσα όπλο γιατί οι αξιωματικοί του ΕΛΑΣ είχαμε δικαίωμα μετά τη συμφωνία να κρατάμε τα όπλα μας. Μου πήραν το όπλο, μου ξήλωσαν τα γαλόνια κλπ και με βαλαν υπό κράτηση εκεί στο φυλάκιο. Τη στιγμή εκείνη πέρναγε μπροστά από το φυλάκιο ένας που ήταν διοικητής του τάγματος αυτού της Εθνοφυλακής. Εγώ δεν ήξερα ότι ήταν διοικητής του τάγματος αυτού, τον ήξερα γιατί τον είχα εκπαιδευτή στη Σχολή Ευελπίδων.
Κ. Το 33.
Β. Ναι. Όταν τον είδα λοιπόν τον αναγνώρισα αμέσως……..
Κ. Τι τον είχες τον Παρασκευόπουλο στη Σχολή Ευελπίδων;
Β. Τον είχα εκπαιδευτή στη Σχολή, στο πυροβολικό όταν ήμουν μαθητής ακόμα. Αυτός με θυμήθηκε αμέσως, μου λέει "*Βενετσανόπουλε εσύ είσαι, τι θέλεις εδώ;*", του είπα *΄΄εγώ ήμουν στον ΕΛΑΣ΄΄* και είπε *"το ξέρω ότι ήσουν στον ΕΛΑΣ", "και ήρθα να δω τον αδερφό μου"* και μου λέει "*εγώ που διοικώ εδώ, οι περισσότεροι από αυτούς που διοικώ είναι ταγματασφαλίτες, πρώην συνεργάτες*" και μου λέει "*έχει δικούς μας ανθρώπους αλλά εγώ δεν τους διοικώ. Κινδυνεύει η ζωή σου αλλά εγώ θα σε αναλάβω, δεν θα σε αφήσω. Τράβα στον αδερφό σου να τον δεις και αύριο πρωί πρωί θα έρθεις εδώ, θα σε περιμένω"*. Επήγα, τον βρήκα την άλλη μέρα το πρωί τον Παρασκευόπουλο, μου λέει "*τώρα θα σε στείλω στην Αθήνα με ένα εγγλέζικο αυτοκίνητο, και να προσέχεις. Να μην βγεις στην Ομόνοια γιατί στην Ομόνοια πιάνουν τους Εαμίτες, τους φυλακίζουν και τους προπηλακίζουν."*
Κ. Ναι αλλά κάτι σου είπε για τους Εθνοφύλακες, τι σου είπε για τους Εθνοφύλακες;
Β. Ότι "*οι περισσότεροι από τους…η σύνθεση του τάγματός μου είναι ταγματασφαλίτες πρώην συνεργάτες, έχει και μερικούς δικούς μας ανθρώπους αλλά οι περισσότεροι είναι…".*
Κ. Όταν έλεγε για "δικούς μας" τι εννοούσε;
Β. Εννοούσε Ελασίτες.
Κ. Ελασίτες, πρώην Ελασίτες.
Β. Πρώην Εαμίτες.
Κ. Ήταν συμπαθών αυτός;
Β. Οπωσδήποτε ήταν συμπαθών αυτός.
Κ. Και έτσι σώθηκες στη Λιβαδειά Βασίλη.
Β. Έτσι με πήρε ο Παρασκευόπουλος, μου έλεγε "*στην Αθήνα μη βγεις στο κέντρο γιατί θα σε πιάσουν εκεί*" και εγώ άκουσα αυτό και χάρις στον Παρασκευόπουλο εσώθην. Εκείνοι που με πιάσαν, ένας ήταν από τον Πύργο της Ηλείας, πατριώτης μου, "*Βενετσανόπουλε*" μου λέει *"εσύ σκότωσες τον Κοκκώνη*" εκεί ήταν ένα τάγμα εθνοφυλακής, που το πιάσανε οι δικοί μας και το λιανίσανε και σκοτώθηκε και ο διοικητής του τάγματος. Και μου λέει αυτός *"ήσουν και εσύ εκεί πέρα;"* και του λέω "*δεν ξέρω τι μου λες"* κλπ.
Κ. Αυτά στη Λιβαδειά;
Β. Στο φυλάκιο ήταν τέτοιοι που σου είπα……

Κ. Μαρία τι άλλο;
Μ. Λοιπόν με τον Άρη. Μας λέει αυτός, είδε λέει πως διαλύθηκαν, τον Άρη δεν είδε αν τον σκότωσαν, δεν ξέρει. Μέσα στην αναμπουμπούλα…
Κ. Ο αντάρτης πως λεγόταν που είχε περάσει πριν από εσάς;
Μ. Αυτός λεγόταν Βαγγέλης Γουνέζος.Έχει βγάλει βιβλιαράκι που λέει, δεν πολυσυμφωνώ μαζί του, αλλά τα λέει ωραία όλα. Λοιπόν έτσι φύγαμε από εκεί και ξαναγυρίσαμε στο χωριό και άρχισε καθημερινά το ξύλο και οι βρισιές, μας έβαλαν μέσα, μας έβγαλαν έξω, εκεί μου έσπασαν και τα δόντια αυτά, μας είχαν κρατούμενους. Κοίτα να δεις μια χαρακτηριστική φωτογραφία Αντώνη. Πραγματικά όταν τη βγάλαμε θα έλεγε κανείς ότι τρία κορίτσια βγάζουν μια φωτογραφία. Αλλά έχει πολύ συμβολικό χαρακτήρα. Δεν πήγαμε να βγάλουμε τη φωτογραφία ούτε στα λουλούδια, ούτε στα δέντρα….πήγαμε και τη βγάλαμε σε μια κλειστή πόρτα με τις γρίλιες, είναι σάμπως να μας κόβονταν ο δρόμος αυτός που αρχίσαμε.
Κ. Και φοράτε παντελόνια, άρβυλα, στολές είναι αυτές Μαρία;
Μ. Μόλις αφήσαμε, παραδώσαμε τα όπλα. Μαζί με τις φίλες μου λέμε "*πάμε να βγάλουμε μια φωτογραφία"*.
Κ. Πως τις λένε αυτές;
Μ. Τις λενε Ζαχαρί και η άλλη είναι…..πως τη λενε μωρέ; Πώς τη λενε αυτήν που είχε το βιβλιοπωλείο στην Άρτα;
Β. Δεν θυμάμαι.
Κ. Την έχεις ξαναβγάλει αυτή τη φωτογραφία; Την έχεις αναπαράγει;
Μ. Ναι, ναι, την έχω μεγάλη.
Κ. Θα μου κάνεις μια χάρη και συ. Πήρα από την Τηκώ του Αντώνη του Καλαμπόγια τρεις φωτογραφίες, τις ανατύπωσα και τις γύρισα. Θέλω να μου δώσεις και εσύ αυτήν την φωτογραφία Μαρία.
Μ. Αυτή δεν θα σου τη δώσω Αντώνη, ξέρεις γιατί; Έχω χάσει τις φωτογραφίες μου όλες κατ' αυτόν τον τρόπο.
Κ. Πες μου το όνομα που είχες τότε.
Μ. Παπαδήμα.
Κ. Και οι άλλες οι κοπέλες;
Μ. Δέσποινα και Βιργινία. Αλίκη Ζαχαρί και Αλεξάνδρα…δεν το θυμάμαι. Η μια Βιργινία η άλλη Ζαχαρί.
Κ. Η Αλίκη;
Μ. Η Αλίκη δεν ήταν εδώ.
Κ. Ζαχαρί λοιπόν και Αλεξάνδρα.
Μ. Λοιπόν εδώ ήταν ο Αυγερόπουλος όταν παραδίναμε τα όπλα. Στο …της Δημαρχίας μίλαγε και έκλαιγε Αντώνη, δεν θα το ξεχάσω αυτό ποτέ, έκλαιγε ο Αυγερόπουλος. Και μετά από αυτό πια δεν είχαμε όπλα και είπαμε όπως ήμασταν οι τρεις "*πάμε βρε κορίτσια να βγάλουμε μια φωτογραφία*" και κοίτα να δεις τι σύμπτωση.
Κ. Άρα είναι το 45 στην αρχή, μετά τα Δεκεμβριανά.
Μ. Ποιο 45;
Β. Το 45 τον Ιούνη.
Μ. Είναι το Φεβρουάριο Βασίλη αυτές, τότε παραδώσαμε τα όπλα.
Κ. Το Φεβρουάριο του 45 σε ποιο μέρος;
Μ. Στην Άρτα. Φεβρουάριο- Μάρτιο τότε ήταν. Αλλά τι σύμπτωση όμως, με τις γρίλιες, μου κάνει εντύπωση.
Β. Τι σου κάνει εντύπωση, δεν κατάλαβα;
Μ. Μου κάνει εντύπωση το ότι πήγαμε σε μια πόρτα κλειστή με τη γρίλια και σταθήκαμε και βγάλαμε φωτογραφία.
Κ. Αντί να πάτε σε πρασινάδες, σε λουλούδια, κοπέλες νέες.
Μ. Νέα κορίτσια, πήγαμε και καθίσαμε, σα να μας έλεγε αυτή η πόρτα, μας έκλεισε το δρόμο πια.
Κ. Μαρία μέχρι που συνάντησες το Βασίλη έλαβες μέρος σε μάχες, στο Δημοκρατικό Στρατό;
Μ. Πάρα πολλές.
Κ. Τραυματίστηκες ποτέ σου;
Μ. Μία φορά πολύ ελάχιστα. Απορώ βρε Αντώνη πως δεν με έπαιρναν αυτές οι σφαίρες.
Κ. Γιατί δεν τις φοβόσουνα, γι΄ αυτό.
Μ. Σε μια μάχη που δώσαμε το 48, τον Απρίλη, στη Ζίτσα, ήταν μια μάχη με τον Αχιλλέα τον Πετρίδη, ήμουν στο λόχο των Βασιλάδων, ήμουν ομαδάρχισσα εκεί…….όχι η Καλλιόπη ήταν ομαδάρχισσα και εγώ ήμουν σκοπευτής οπλοπολυβόλου. Τώρα κοιτάω δεξιά αριστερά, έφυγαν όλοι, δεν υπήρχε κανένας, μας πήραν φαλάγγι δηλαδή. Πηγαίναμε να πάρουμε τον Καελιά της Ζίτσας και τα κατάφεραν η χωροφυλακή, ταμπουρωμένοι μέσα, και μας οπισθοχώρησαν. Μας πήρε το πρωί εκεί, από τα Γιάννενα έβαζε το πυροβολικό, στον κάμπο της Ζίτσας έρχονταν τα τανκς, τα αεροπλάνα είχε μαυρίσει από πάνω και οι όλμοι

έπεφταν μέσα βροχή. Κοιτάω εγώ, έβαλα όσες ταινίες είχα, και πάω δεξιά-αριστερά, θυμήθηκα το μάθημα που κάναμε στο στρατό που μας έλεγαν τι πρέπει να ξέρει ο μαχητής, όταν είναι στη μάχη. Έξι πράγματα ήταν : μαζί με τα άλλα ήταν να έχεις επαφή με τους διπλανούς σου. Κοίταξα αριστερά-δεξιά, κανένας. "Βρε" λέω "τι γίνεται εδώ;". Λέω στη γεμίστρια, αυτή που γέμιζε τις ταινίες, "*πήγαινε να δεις"*, αυτή πήγε στην άκρη, ήμασταν σε ένα αμπέλι μέσα, είδε τους άλλους που φεύγανε. Λέει πως με φώναξε, αλλά στο κακό που γινόταν μπορεί να με φώναξε αλλά εγώ δεν άκουσα.

Κ. Και έφυγε κι' αυτή;

Μ. Έφυγε και αυτή και μένω μόνη μου. Σηκώνομαι και εγώ με το οπλοπολυβόλο όπως ήμουν κάτω πρηνηδόν πεσμένη, πάω στην άκρη, κοιτάω, τι να δω, φεύγουν όλοι. Μια δεύτερη στιγμή σκέφτηκα να πηδήξω και να φύγω αλλά μετά λέω "το οπλοπολυβόλο; πως θα πάω το βράδυ;". Γι' αυτό θέλω να σου πω Αντώνη, είχαμε μεγάλη συνείδηση. "Πως θα πάω το βράδυ, αν γλιτώσω, να πω πως άφησα το οπλοπολυβόλο και έφυγα;". Και γυρίζω πάλι όρθια τρέχοντας, αρπάζω το οπλοπολυβόλο, έτρεξα και εγώ τον κατήφορο σαν αετός. Είχα κάτι πόδια, πω πω πω, ηπειρώτικα, από τα βουνά. Φτάνω πολύ μακριά. Και έρχεται ο Βασιλάρας και μου λέει "*τον σταυρό σου, την Παναγία σου, στο γάμο πας;*". Εγώ τι έκανα; Το οπλοπολυβόλο το έβαλα στην πλάτη και όρθια έτρεχα, ό,τι με βρει. Έβλεπα φωτιές, με τύλιξαν, αυτοί ήταν όλμοι. Έπεφταν πολύ κοντά. Και μετά τους ρώτησα "*ρε παιδιά, αυτές οι φωτιές τι ήταν;" "Όλμοι"!* Πως δεν με πήρε τίποτα εκεί πέρα; Γι' αυτό μου λέει ο Βασιλάρας, *΄΄το οπλοπολυβόλο΄΄*, τα χέρια μου ήταν πολύ αδύναμα, δεν μπορούσαν να κρατήσουν, και το είχα 12 οκάδες, το είχα στην πλάτη εδώ. Και έρχεται μετά ο επίτροπος ο Σταυράκης, έστειλαν τα παιδιά να μου το πάρουν. Είχα στενοχωρηθεί, είχα πολύ πολύ νευριάσει. Ξέρεις Αντώνη; Ήμουν και μέλος του κόμματος και είχα και κάποια οντότητα και στους αντάρτες και στους αξιωματικούς, δεν τους λογάριαζα. "*Όχι Σταυράκη"* λέω *"δεν σου το δίνω"*. Αυτός ήταν καπετάνιος του λόχου. Έρχεται και μου το αρπάζει τελοσπάντων, μου το πήρε το οπλοπολυβόλο.

Κ. Γιατί σου το πήρε το οπλοπολυβόλο;

Μ. Για να με ξεφορτώσει. Για να με ελαφρύνει, αλλά εγώ είχα στενοχωρεθεί. Με αφήσαν Αντώνη, με αφήσαν. Σου λέει "κάποιος θα θυσιαστεί για να φύγουν οι άλλοι".

Κ. Αυτό έκαναν ή το σκάσαν τρέχοντας;

Μ. Τρέχοντας, δεν πρόλαβαν. Αυτό έγινε. Δεν με αφήσαν συνειδητά αλλά στην ουσία με αφήσαν, με αφήσαν εκεί απάνω. Λοιπόν όταν κατεβήκαμε το βράδυ ήρθε ο Αχιλλέας ο Πετρίδης, από τότε ο Αχιλλέας, από {αυτή}τη μάχη ακόμα, πήρε την κάτω βόλτα σαν αξιωματικός. Για μένα είχε τα προσόντα να είναι αυτός στην 8^{η} μεραρχία μέραρχος, αλλά αυτή η μάχη τον έφερε πολύ πίσω.

Κ. Του κόστισε πολύ του Πετρίδη;

Μ. Του κόστισε πολύ. Μας λέει τώρα ο Βασιλάρας, πάει κι αυτός ο καημένος, σκοτώθηκε ύστερα από λίγο καιρό, μας λέει "*ελάτε βρε παιδιά, χτενιστείτε λιγάκι", "όχι"* λέω "*δεν χτενιζόμαστε. Έτσι όπως είμαστε: άπλυτοι, αχτένιστοι, έτσι θα πάμε το βράδυ όλοι μαζί"*. Ε, μαζευτήκαμε το βράδυ, καταλαβαίνεις τώρα πόσοι γλιτώσαμε.

Κ. Πόσοι είχανε σκοτωθεί εκεί;

Μ. Εκεί δεν ξέρω Αντώνη, πάρα πολλοί.

Κ. Γι' αυτό το ύψωμα έτσι;

Μ. Γι' αυτό το ύψωμα, που δεν ξέρω τι σκοπό είχε να το πάρουμε αυτό το ύψωμα, του Προφήτη Ηλία.

Κ. Συναντάς μετά το Βασίλη το 48;

Μ. Το 48 είμαστε στη Σχολή Αξιωματικών και κοιτάω… ήμασταν σε μια πλαγιά, δεν είχαμε ούτε αίθουσα ούτε τίποτα. Σε μια πλαγιά ωραία καθόμασταν 800 άτομα και κάτω κάτω ήταν ο δάσκαλος που ήταν από τα ίδια τα παιδιά και μας δίδασκε. Κοιτάω, παρουσιά-ζεται ο Βασίλης… ο Βασίλης τόσο πολύ μου άρεσε Αντώνη! Βρε παιδί μου, άκου να δεις τώρα. "*Πω πω"* λέω *"τι ωραίος άντρας!*", εγώ που δεν είχα σκεφτεί ποτέ στον καιρό του πολέμου να κοιτάξω αρσενικό. "*Τι ωραίος άντρας"* λέω *"αυτός αν με έπαιρνε, θα τον έπαιρνα"*. Άκου Αντώνη.

Κ. Εσύ Βασίλη τη θυμάσαι τη Μαρία εκείνη τη μέρα;

Β. Τη θυμάμαι βέβαια. Δεν θυμάμαι όταν ……

Μ. Ένα κοριτσάκι στα 800 άτομα……εγώ ήμουν ένα κοριτσάκι μέσα στα 800 παιδιά. Εγώ όμως από εκεί τον είδα. Αυτό ήταν Αντώνη, δεν ήξερα πως λέγεται, από πού είναι, αν είναι παντρεμένος, αν είναι ανύπαντρος, τίποτα. Πάει, έφυγα μετά το 49, όπου το 49 τον Απρίλη είχαμε ανεβεί στον πύργο της Θράκαινας με τον Πετρίτη πάλι. Κοιτάω εγώ όπως ήμασταν μες στα ορύγματα, ο Βασίλης ήρθε για να επιθεωρήσει τις θέσεις, που είχαμε οι αντάρτες. Ήταν μαζί με δυο-τρεις άλλους, δεν ξέρω ποιοι ήταν οι άλλοι. Και πάλευε το μυαλό μου όταν τον είδα, λέω "αυτός είναι που είδα όταν ήμουν στη Σχολή". Αυτό ήταν. Και μετά στην Τασκένδη παντρευτήκαμε.

Κ. Στην Τασκένδη βρεθήκατε μετά ένα χρόνο;

Μ. Μετά από ένα χρόνο, το 50. Μετά παντρευτήκαμε.

Β. Δηλαδή, πως παντρευτήκαμε. Εγώ είπα "*μεγάλος είμαι, θα πάρω καμιά μεγαλούτσικη κοπέλα από αυτές που είδαμε. "* Και λέω "*αυτή η Παπαδήμα είναι περίπου μεγαλύτερη από τις άλλες"*.

Κ. Τι μεγάλη; 19 χρονών ήταν.
Μ. Τότε ήταν 28.
Κ. Α, βέβαια, 19 ήσουν στον ΕΛΑΣ στις αρχές, το 41-43.
Β. Πάω και τη ρωτάω "*θέλεις να παντρευτούμε;*", μου είπε "*θέλω*" και παντρευτήκαμε.
Μ. Τι τηλεπάθεια ήταν αυτή;
Κ. Έτσι και από τότε Μαρία, μαζί, ο ένας δίπλα στον άλλο.
Μ. Και αυτή η φωτογραφία εδώ, έτσι ήταν ο Βασίλης. Τότε που τον γνώρισα εγώ ήταν ακριβώς έτσι. Φορούσε μια μακριά χλαίνη μέχρι κάτω..
Κ. Εγώ νόμιζα ότι είναι ξανθός ο Βασίλης….
Μ. Όχι, μελαχρινός ήταν.
Κ. Ωραίος;
Μ. Πολύ ωραίος.
Κ. Τον πρώτο πήρες Μαρία.
Μ. Μα χαζή ήμουν;
Κ. Αλλά και εσύ,ε;
Μ. Όχι και εγώ. Ξέρεις τι τον είπαν εχθές; Πήγαμε να κόψουμε την πίτα στο χωριό μου και του λέει ένας χωριανός μου, χωρίς να τον ξέρω εγώ, χωρίς να με ξέρει εκείνος, "*αχ"* λέει "*Πελοπονήσιοι, μας πήρες το καλύτερο κορίτσι του χωριού μας"*.
Κ. Τι γνώμη είχες τότε Μαρία για τους αξιωματικούς τους μόνιμους της Σχολής Ευελπίδων;
Μ. Θα σου πω Αντώνη. Θα στο πω ευθέως και το θεωρώ παράπονο. Είχαμε 10-15 αξιωματικούς και δεν αξιοποίησαν κανένα στο ποσοστό που του άξιζε. Δεν ξέρω το Βασίλη που τον είχαν αλλά είχαν στη Σχολή Αξιωματικών που μας δίδασκαν, παιδάκια που μάθαιναν τότε, ενώ αξιωματικούς δεν μας φέρναν εκεί πέρα. Είχα τη γνώμη πως τους υποτιμούσε ο Δημοκρατικός Στρατός, η ηγεσία.
Κ. Τους υποτιμούσε ή φοβόταν;
Μ. Φοβόταν γιατί ο Γούσιας δεν είχε ιδέα από τίποτα. Τον Παπαγιάννη τον φοβόνταν, τον Βασίλη, τον άλλον, τον άλλον.
Κ. Άρα εκείνη η ηγεσία, όχι ο στρατός. Γιατί ο στρατός ήσουν εσύ.
Μ. Ο στρατός ήμουν εγώ και έλεγα μέσα μου "τι διάολο, δεν έχουμε κανένα μόνιμο αξιωματικό εδώ μέσα και μας φέρνουν τη Μαρίκα τη Σκαφίδα να μας κάνει μάθημα; Εγώ τέλειωσα το σχολείο την 5η σειρά, αυτή την τέλειωσε στην 3η σειρά."
Κ. Παρότι είχαν γραφτεί στο κόμμα Μαρία και ήταν κομμουνιστές οι ίδιοι;
Μ. Βέβαια. Βέβαια ήταν κομμουνιστές.
Κ. Άρα δεν υπήρξε αξιοποίηση πλήρης των αξιωματικών στο Δημοκρατικό στρατό;
Β. Μερική.
Μ. Τίποτα, τίποτα Αντώνη. Ελάχιστα ένα 1%.
Κ. Είδες η Μαρία συμφωνεί με αυτό που είπε η Σαράφαινα.
Β. Τον χρησιμοποιήσανε ο Δημοκρατικός Στρατός, ένα συμμαθητή μου…….τον είχαν διοικητή μεραρχίας, εμένα με είχαν επιτελάρχη αρχηγείου, το Στέφανο τον είχανε με δική τους πρωτοβουλία διοικητή πυροβολικού του Γράμμου, δηλ. τον χρησιμοποίησαν αλλά άλλους δεν τους χρησιμοποίησαν, είχαν δευτερεύουσες θέσεις.
Κ. Και εκτιμάς ότι δεν τους αξιοποίησαν γιατί δεν είχαν πλήρη εμπιστοσύνη, επειδή ήταν προελεύσεως Σχολής Ευελπίδων;
Β. Δεν μπορώ να ξέρω και γω γιατί τους υποτιμούσαν: από συνήθεια ή γιατί είχαν αναδείξει άλλους αξιωματικούς, είχαν αναδείξει αυτούς και τους άλλους εξακολουθούσαν να τους έχουν αναξιοποίητους.
Κ. Από τη Νάξο όμως, πήγε εντολή το 47 να φύγουν αυτή η ομάδα του Παπαγιάννη και των υπολοίπων, πήγε εντολή. Με σκοπό και αποστολή ποια: να φύγουν αυτοί οι αξιωματικοί που ήταν εξόριστοι εκεί για να έρθουν και να στελεχώσουν το Δημοκρατικό Στρατό;
Β. Έτσι αλλά έμειναν όμως εκεί, ανεκμετάλλευτοι, οι υπόλοιποι που μείναν στη Νάξο, έμειναν εκεί.
Κ. Δεν τους πήραν;
Β. Δεν τους πήραν. Εμείς μπορούσαμε να πάρουμε και άλλους αλλά η εντολή ήταν για δώδεκα.
Μ. Έτσι που λες Αντώνη. Για τους αξιωματικούς εγώ προσωπικά, όχι επειδή είναι ο άντρας μου αξιωματικός, αλλά γιατί εκτιμούσα τις γνώσεις αυτών των ανθρώπων και έπρεπε να είναι σε εκείνες τις θέσεις.
Κ. Και τις ικανότητές τους.
Μ. Και τις ικανότητές τους.
Κ. Πως βλέπεις Μαρία τώρα το στρατό εδώ; Πως βλέπεις το ρόλο των αξιωματικών; Με το ΝΑΤΟ, είπες για τον Ευρωστρατό. Πως βλέπεις τους αξιωματικούς που έχεις γνωρίσει τώρα τα τελευταία χρόνια;

Μ. Να ήμουν τώρα αξιωματικός, δεν θα δεχόμουν ποτέ να πάω σε άλλο κράτος εκτός από το δικό μου το κράτος, να γίνω στρατός, να πάρω τα παιδιά και να πάω να πολεμήσω στο εξωτερικό. Όσο για την Ελλάδα και τη ζωή μου θα την έδινα και το απέδειξα αυτό.
Κ. Αυτό όσον αφορά το ρόλο του αξιωματικού εκτός Ελλάδας. Το ρόλο του αξιωματικού μες στην Ελλάδα πώς τον βλέπεις;
Μ. Τι να κάνει μες στην Ελλάδα; Σου είπα και προηγουμένως πως μες στην Ελλάδα "ότι τους χτυπάν τα νταούλια, έτσι χορεύουν". Δεν έχει κανένας γνώμη δικιά του. Και πολλοί έτσι δεν έχουν και μεγάλες γνώσεις, πως γίνεται στο στρατό; Να σου πω την αλήθεια τους χαίρομαι, πήγα μια φορά στο 401 το Νοσοκομείο, μια δουλειά είχα εκεί πέρα, κι όταν είδα απέξω τους στρατιώτες και τις κοπέλες ντυμένες, πόσο ενθουσιάστηκα, παρ' ολίγο να πάω να σταθώ και εγώ εκεί.
Κ. Κοίταξε, αυτή η γενιά τώρα, πιο όμορφη γενιά, και κάθε γενιά, πιο όμορφα παιδιά, πιο καλοντυμένα, πιο ψηλά.
Μ. Ωραία παιδιά.
Κ. Καλοταϊσμένα, δεν είναι σαν κι εμάς.
Μ. Θέλω να σου πω τα χάρηκα τα παιδιά. Τι φταίει ο στρατός; Οι διευθύνσεις είναι, πώς τον κατευθύνεις το στρατό. Αυτό είναι το μεγαλύτερό μου παράπονο, που σου λενε "θα στείλουμε τώρα για ειρηνική… στο Αφγανιστάν". Τι δουλειά έχουμε εμείς να πάμε εκεί;
Κ. Θα μου δώσεις μια φωτογραφία;
Μ. Αυτή η φωτογραφία, έτυχε και βρέθηκε εδώ πάνω, είναι η πέμπτη φορά που παντρευτήκαμε.
Κ. Πέντε φορές έχετε παντρευτεί!
Μ. Πέντε. Μία φορά παντρευτήκαμε στην Τασκένδη. Λέει ο Βασίλης "*πάμε να υπογράψουμε κανένα χαρτί"* του λέω "*δεν πάω εγώ, υπόγραψε εσύ και για μένα"*. Οπότε πάει και υπογράφει ο Βασίλης. Μετά όταν ήρθαμε στη Ρουμανία μας λενε "*πρέπει να κάνετε εδώ πέρα πολιτικό γάμο*". Πήγαμε και εμείς κάναμε ένα πολιτικό γάμο. Όταν πήγαμε στην Τσεχοσλοβακία και έπρεπε να έρθουμε στην Ελλάδα, ο πολιτικός γάμος δεν μέτραγε και έτσι κάναμε θρησκευτικό. Και κάναμε και ένα θρησκευτικό εκεί, μας έβαλε να φάμε εκεί… σαν, τι ήταν εκείνα;
Κ. Στην Τσεχοσλοβακία;
Μ. Στην Τσεχοσλοβακία. Και με έπιασαν κάτι γέλια. Ο Βασίλης είχε κάτι νεύρα γιατί ήταν ο παπάς εκεί και εγώ δεν τον λογάριαζα.
Κ. Γέλαγες με αυτά τα στεφάνια;
Μ. Ναι, δεν ήταν στεφάνια ήταν…….
Β. Σαν περικεφαλαίες…..
Μ. Σαν κορώνες.
Β. Υπήρχε ορθόδοξη εκκλησία στην Τσεχοσλοβακία σε ένα μέρος…."*εκεί είναι"* λέει "*ένας παπάς ορθόδοξος, να πάτε"*. Του λεμε "*θέλουμε να παντρευτούμε, θα το αναλάβεις;", "ναι, θα το αναλάβω",* ήταν αριστερός ο παπάς, καλός.
Μ. Και μας έβαλε και παλιά ημερομηνία.
Β. Του λέω του παπά "*κοίταξε, εμείς έχουμε παντρευτεί και στην Τασκένδη΄΄…..*
Μ. *΄΄Και στη Ρουμανία……΄΄*
Β. «*Αν μας βάλεις καμιά ημερομηνία τέτοια»...,* μου λέει "*έχω περιθώριο*".
Κ. Στάσου Βασίλη, Δε μου λες, την τρίτη φορά που παντρευτήκατε, στην Τσεχοσλοβακία έγινε αυτό; Που γράψατε παλιά ημερομηνία;
Μ. Ναι, ναι.
Κ. Την τέταρτη φορά πού ήτανε;
Μ. Είχαμε ψευδώνυμο στην Ουγγαρία, στη Ρουμανία.
Κ. Και στο γάμο ψευδώνυμο;
Μ. Παντού. Και μετά για να αλλάξουμε τα ψευδώνυμα κάναμε δικαστήρια, κάναμε ολόκληρες ιστορίες. Τέσσερις φορές παντρευτήκαμε.
Κ. Οπότε ξαναπαντρευτήκατε;
Β. Λοιπόν που λες ο παπάς, εκεί είχανε σκοτώσει τον Γκαουλάϊντερ, τον Γερμανό. Οι…..πατριώτες……επήγαν και κρυφτήκαν στην εκκλησία του Κυρίλλου και Μεθοδίου. Ένας όμως από αυτούς τους πρόδωσε και πήγε στους Γερμανούς και είπε "*εγώ ήμουν σε αυτούς που εκτελέσανε, και οι υπόλοιποι είναι κάτω στην εκκλησία"* και πήγαν οι Γερμανοί να τους πιάσουν και αυτοί αντιστάθηκαν και έγινε μάχη ολόκληρη, σαν την εκκλησία με τους Γερμανούς τότε, με τους Τσέχους…
Κ. Γερμανική κατοχή.
Β. Ναι, οι Γερμανοί για να τους σκοτώσουν αυτούς, έριξαν νερό και έπνιξαν τους ανθρώπους μέσα στα υπόγεια.
Κ. Σε αυτήν την εκκλησία που παντρευτήκατε μετά. Τέσσερις γάμοι λοιπόν. Στην Ελλάδα δεν παντρευτήκατε καμιά φορά;

Μ. Όχι, όχι.
Β. Επήγαμε τα ντοκουμέντα αυτά και τα αναγνωρίσαμε στη Μονή Πετράκη. Στην Αρχιεπισκοπή της Αθήνας μας δώσανε ληξιαρχική πράξη του γάμου……
Κ. Σήμερα τι βαθμό έχεις Βασίλη;
Β. Ταξίαρχος.
Κ. Αναγνωρισμένο από το κράτος;
Β. Ναι, αναγνωρισμένο κανονικά.
Κ. Τη σύνταξή σου την παίρνεις;
Β. Ναι, ταξιάρχου.
Κ. Σαν το Στέφανο, μετά τη δικτατορία;
Β. Ναι, ναι.
Κ. Εσύ Μαρία τι βαθμό είχες στο Στρατό το Δημοκρατικό;
Μ. Εγώ ανθυπολοχαγός είχα ονομαστεί πρώτα, πριν πάω στη Σχολή, αλλά μετά πήρα και από τη Σχολή το βαθμό.
Κ. Επίσημα.
Μ. Λίγο η ιστορία πως μπήκα στη Σχολή. Τότε είχαμε τον Κολλιγιάννη και εγώ ήμουν υπεύθυνη στις γυναίκες.
Κ. Στις γυναίκες όλου του Δημοκρατικού Στρατού;
Μ. Όχι, της 8ης Μεραρχίας. Όταν ήταν να πάω στη Σχολή, μου λέει ο υπεύθυνος εκεί "*ξέρεις Μαρία, έχεις κάνει στον ΕΛΑΣ τόσες μάχες κλπ, τι θα πάρεις περισσότερο από τη Σχολή; σκεφτήκαμε να μην πας*". Εγώ ήθελα να πάω από τη Σχολή και ξέρεις γιατί ήθελα να πάω Αντώνη; Γιατί μου είπαν τα προηγούμενα παιδιά που ήρθαν από τη Σχολή "*εκεί πέρα έρχεται ο Ζαχαριάδης και μας κάνει μάθημα, ο Βλαντάς, ο Γούσιας και μια σειρά άλλων*" και εγώ ήθελα να πάω να δω τους αρχηγούς περισσότερο από τη Σχολή. Κατάλαβες;
Κ. Κατάλαβα, το καταλαβαίνω.
Μ. Λοιπόν και μου λένε "*δεν θα πας*". Σκέφτηκα και γω μόνη μου, δεν είχες και κανένα να ρωτήσεις. Πάω και γω στη σκηνή που ήταν ο Κολιγιάννης. Τώρα ούτε να χτυπήσεις ήταν, του λέω "*συναγωνιστή Παύλο, θέλω να σου μιλήσω", "έλα Μαρία",* αλλά η σκηνή ήταν τόσο μικρούλα, βγήκε αυτός έξω. "*Κοίτα συναγωνιστή Παύλο, ήταν να με στείλουν στη Σχολή και δε με στέλνουν. Εγώ θέλω να πάω"., "μείνε ήσυχη Μαρία"* λέει "*θα πας οπωσδήποτε*". Και έτσι πήγα στη Σχολή. Αλλά πήγα πιο πολύ για να δω τους αρχηγούς και έτσι να γνωρίσω και τον Βασίλη.
Κ. Είδες για καλό ήταν. Τώρα δεν σας ρωτάω τη γνώμη για την ηγεσία εκείνης της εποχής, δεν είναι του παρόντος.
Μ. Δεν χρειάζεται Αντώνη. ….

**

ΔΗΜΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Συνέντευξη με τον επίτιμο αρχηγό ΓΕΕΦ και διοικητή στρατιάς αντιστράτηγο ε.α. Δημήτριο Δήμου (Δ)
ΑΚ (Κ)
27 - 10 - 04

Κ. Με το στρατηγό Δημήτρη Δήμου, στο σπίτι μου, Χάνσεν 8, Τετάρτη 27 Οκτωβρίου 2004. Κύριε Δήμου τι τάξη της Σχολής Ευελπίδων είστε;

Δ. 1968.

Κ. Πότε βγήκατε δηλαδή; Τι τίτλο έχετε σήμερα; Ποιος είναι ο τίτλος σας σήμερα ως αποστράτου αξιωματικού; Και ποια είναι η ηλικία σας.

Δ. Είμαι της τάξης του 1962, εξήλθα δηλαδή της Σχολής Ευελπίδων το 1962 ως ανθυπολοχαγός, έχω περίπου υπηρετήσει στο στρατό 41 χρόνια και ο τίτλος μου είναι «επίτιμος διοικητής της ελληνικής στρατιάς και τέως αρχηγός του γενικού επιτελείου της εθνικής φρουράς της Κύπρου»

Κ. Όταν λέτε της «ελληνικής στρατιάς» εννοείτε της πρώτης στρατιάς η οποία νομίζω ότι βρίσκεται υπό κατάργηση τώρα.

Δ. Ναι, ήμουν διοικητής της πρώτης εθνικής στρατιάς, με έδρα τη Λάρισα η οποία εν καιρώ πολέμου είχε την κύρια ευθύνη των επιχειρήσεων προς ανατολάς και προς βορρά.

Κ. Σε μια συζήτησή μας μου είχατε αναφέρει ένα γεγονός όπου ο διοικητής της Σχολής Ευελπίδων σε προεκλογική περίοδο κάτι είπε στους ευέλπιδες. Το επαναλαμβάνετε;

Δ. Το 1961 ο κύριος Βέλλιος τότε για να στείλει τη Σχολή Ευελπίδων ομαδικά, να ψηφίσουν οι ευέλπιδες βάσει καταστάσεων τις οποίες είχαν συντάξει, μας είπε ότι υπάρχει πλήρης ελευθερία σε ό,τι αφορά την επιλογή του τι θα ψηφίσει ο καθένας μας και ως προς το κόμμα και ως προς τη δημοκρατική του διάθεση και είχε πει, αν θυμάμαι καλά, τα ονόματα των κυρίων Ράλλη, Ροδόπουλου, Τσάτσου, που έχουμε δικαίωμα επιλογής για να ψηφίσουμε. Τώρα κάποιο από τα ονόματα αυτά μπορεί να μην είναι το ακριβές αλλά αυτοί ήταν η φιλοσοφία της εντολής του στρατηγού – διοικητού Βέλλιου.

Κ. Εννοείτε δηλαδή ότι σας ανέφερε τέσσερα – πέντε ονόματα για να .....

Δ. Τρία ονόματα ανέφερε, όλα ήτανε εκ της ΕΡΕ.

Κ. Του Καλατζή δεν σας το ανέφερε που ήτανε από τη Φθιώτιδα που καταγόντουσαν και οι δύο;

Δ. Όχι, ανέφερε ονόματα μόνο για την περιφέρεια της Αθήνας που θα ψηφίζαμε.

Κ. Αυτό εκφράζεται, ερμηνεύεται ότι σας πέρασε το μήνυμα ότι θα ψηφίζατε μόνο την ΕΡΕ;

Δ. Εξυπακούεται αυτό, ναι.

Κ. Ένα έγγραφο με τίτλο «*Έκθεσις επί των Διεξαχθεισών εν Κύπρω Πολεμικών Επιχειρήσεων από 20 Ιουλίου έως 18 Αυγούστου 1974 (Διαπιστώσεις, Σχόλια, Συμπεράσματα)*» τι είναι; Το οποίο μου δώσατε εσείς.

Δ. Νομίζω ότι είναι η πιο έγκυρη στρατιωτική έκθεση η οποία συνετάγη για την εισβολή της Κύπρου, συγκεκριμένα κατά τη διεξαγωγή των επιχειρήσεων κατά των Αττίλα Ι και Αττίλα ΙΙ.

Κ. Θα μου πείτε πως βρέθηκε στα χέρια σας;

Δ. Περιστασιακά βρέθηκε στα χέρια μου, δεν θυμάμαι πως ακριβώς, αλλά κάποιος συνάδελφος μου την προσεκόμισε που μου ζήτησε να διατηρήσω την ανωνυμία του.

Κ. Που σημαίνει ότι είστε σίγουρος ότι είναι πρωτότυπη αυτή η έκθεση και αυθεντική.

Δ. Περί της αυθεντικότητάς της δεν έχω καμία επιφύλαξη, θα έλεγα μάλιστα με βάσει τη στρατιωτική διαβάθμιση και αξιολόγηση των εγγράφων ότι θα τη χαρακτήριζα «Α1».

Κ. Δηλαδή αξιοπιστία «Α» και η πηγή.....

Δ. Αξιοπιστία «Α» και ακρίβεια «1».

Κ. Συμφωνείτε με τα συμπεράσματα που γράφει αυτή η έκθεση και την οποία δεν έχω προλάβει να διαβάσω;

Δ. Ναι. Θα έλεγα με το τεράστιο ποσοστό των συμπερασμάτων, όπως θα δείτε έχει και επιμέρους συμπεράσματα, δεν έχει μόνο τα γενικά συμπεράσματα, συμφωνώ.

Κ. Κύριε Δήμου σχημάτισα την εντύπωση από αλλεπάλληλες συζητήσεις που είχαμε ότι στη διάρκεια της δικτατορίας 67 – 74 λόγω της στάσης σας απέναντι στο δικτατορικό καθεστώς είχατε υποστεί διάφορες διώξεις. Μπορείτε να το αιτιολογήσετε; Πώς μπορεί να αποδειχθεί αυτή η σχέση σας με τη δικτατορία;

Δ. Εννοείτε να αποδειχθεί με έγγραφα και με μαρτυρίες;

Κ. Έχετε κατ' αρχήν έγγραφα στη διάθεσή σας;

Δ. Έχω μια ανάκριση η οποία διεξήχθη τότε από τον στρατηγό Ραψομανίκη ο οποίος με κάλεσε και μου είπε ότι ως εχθρό της Επαναστάσεως θα με διώξει από το στρατό και βεβαίως αυτή η ανάκριση υπάρχει ακόμα ένα κομμάτι στο αρχείο με ό,τι μπορούσα να κρατήσω εγώ τότε από πλευράς αναφορών δικών μου και από πλευράς διαταγών, που μου ερχόντουσαν για να λάβω γνώση. Το κύριο μέρος της δικογραφίας

βεβαίως ετηρείτο απόρρητο από εμένα και απρόσιτο και ποτέ δε μπόρεσα να λάβω γνώση ολοκλήρου της δικογραφίας. Μόνο όταν στο τελικό στάδιο επενέβη ο στρατηγός Ζαγοριαννάκος, τότε μόνο αυτός μου διάβασε ένα μέρος μιας ογκώδους δικογραφίας που είχε σχηματιστεί εις βάρος μου από την οποία μάλιστα που διάβασε μόνο ένα κομμάτι του πορίσματος.

Κ. Από αυτό το τμήμα της προανάκρισης που λείπει από τα έγγραφα που εσείς διαθέτετε και μου τα έχετε δώσει.....

Δ. Ναι

Κ. Από αυτό το τμήμα συνάγεται.....από αυτό που λείπει, γιατί από αυτό που μου δώσατε μπορεί να βγαίνει κάποιο τέτοιο συμπέρασμα, ότι υφίστασθε μια δίωξη λόγω της στάσης σας στη δικτατορία, αλλά δεν αναφέρεται σαφώς μέσα ότι τα φρονήματά σας είναι εναντίον του καθεστώτος, επομένως υπονοείτε ότι από τα έγγραφα που λείπουν και δεν διαθέτετε εσείς από το φάκελο το δικό σας, τον ατομικό σας φάκελο, θα υπάρχουν μέσα έγγραφα που θα αναλύουν τη στάση σας απέναντι στη χούντα;

Δ. Νομίζω ότι η δικογραφία θα έχει στοιχεία, παρότι εγώ λόγω χαρακτήρος ποτέ δεν βγήκα να πω ότι ήμουν εναντίον της δικτατορίας, πράγμα που το γνώριζαν βέβαια όλοι οι συνάδελφοι τότε, αλλά δεν ήθελα λόγω χαρακτήρος να αποκομίσω δάφνες προς κάθε κατεύθυνση. Νομίζω πως κάνουμε το χρέος προς την πατρίδα εκάστοτε και δεν διεκδικούμε τίποτα.

Κ. Είχατε μετατεθεί στην Τρίπολη το 1974;

Δ. Όχι, είχα μετατεθεί στην Τρίπολη το έτος 1972.

Κ. Εκεί είχατε κάποια συμβάντα.....ήσαστε μάρτυρας και γνωρίσατε τον Σειρηνίδη.

Δ. Ναι, πράγματι στην Τρίπολη, όπου ήταν ένας τόπος ας πούμε εξορίας για τους αντιφρονούντες του καθεστώτος της Επταετίας, πήγαιναν αξιωματικοί οι οποίοι δεν συμβιβαζόντουσαν με τη δικτατορία αλλά και οι στρατιώτες τότε που είχαν λάβει μέρος στο φοιτητικό κίνημα, και αυτοί ερχόντουσαν εκεί πέρα. Πράγματι εκεί συνάντησα τον κύριο Σειρηνίδη Κωνσταντίνο με τον οποίο γνωριζόμασταν από τη Σχολή Ευελπίδων διότι ήταν διοικούσα τάξη.

Κ. Με είχατε αφήσει να καταλάβω ότι ο μεν Σειρηνίδης ήταν τοποθετημένος ήδη όταν τον συναντήσατε εκεί στην Τρίπολη αριστερά, και συγκεκριμένα στο Κομμουνιστικό Κόμμα, και όχι μόνο αυτό αλλά είχε και οργανική ίσως σχέση με αυτό το Κόμμα.

Δ. Ναι, ο κύριος Σειρηνίδης όταν πήγα και γνώριζε την τοποθέτηση μου με προσήγγισε και μου εκμυστηρεύθη ορισμένα πράγματα, κατάλαβα ότι ήταν εναντίον της δικτατορίας, έκανε αγώνα εναντίον της δικτατορίας και αυτός και η σύζυγός του, ήταν θα έλεγα πραγματικά αγωνιστές, και κατάλαβα ότι έχει μια σύνδεση με τη νεολαία του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος. Πάντως αυτός πάντα τηρούσε το απόρρητο και προσπαθούσε να μη λέει πολλά λόγια, αλλά βεβαίως την τοποθέτησή του εναντίον της χούντας δεν την έκρυβε ποτέ.

Κ. Μείνατε στην Τρίπολη από το 1972 μέχρι πότε;

Δ. Στην Τρίπολη έμεινα από το 1972 μέχρι το 1974 περίπου οπότε με την πτώση της χούντας εγώ τοποθετήθηκα στο λόχο ΕΣΑ Κιλκίς μαζί με όλους τους.....μαζί με ένα μεγάλο μέρος των στρατονόμων που ήταν στο ΕΑΤ – ΕΣΑ με αποστολή βεβαίως να μπορέσω να τους επαναφέρω στην τάξη και να μην αποτελούν απομονωμένοι στο Κιλκίς κίνδυνο για τη δημοκρατία.

Κ. Όταν λέτε στρατονόμους εννοείτε τα στελέχη του στρατού ή τους στρατευσίμους.....

Δ. Στρατονόμοι είναι μόνο οι στρατεύσιμοι.

Κ. Να γυρίσουμε λίγο στην Τρίπολη. Ζήσατε επομένως κάποια γεγονότα που συνέβησαν στην ανατροπή του Παπαδόπουλου από τον Ιωαννίδη το 1973 και στην πτώση της χούντας μετά από το πραξικόπημα που έκαναν κατά του Μακαρίου και την εισβολή των Τούρκων. Κάποια γεγονότα συνέβησαν στην Τρίπολη. Τι είχε συμβεί τότε;

Δ. Στην Τρίπολη συνέβησαν αρκετά γεγονότα όπως π.χ. στην πτώση της μιας φατρίας Παπαδόπουλου και την ανατροπή της από την άλλη φατρία του Ιωαννίδη ενθυμούμαι ότι τότε αλλάξαν και τα σύμβολα, έγινε μια ημιεπίσημη τελετή από το 2^{ο} Γραφείο των επικεφαλής όπου καθήρεσε τις εικόνες του Παπαδόπουλου και μας ενημέρωσε ότι Αρχηγός μας θα είναι πλέον ο Ιωαννίδης. Και βεβαίως τότε μετά την πτώση της φατρίας Παπαδόπουλου τοποθετήθηκε, αν θυμάμαι πολύ καλά, ένας ικανός αξιωματικός ως προς το επάγγελμα, αλλά πρωταγωνιστής της χούντας τότε, ο κύριος Κουρκουλάκος Μιχαήλ. Και θυμούμαι ότι αυτήν την οξύμωρη συνάντηση αντιχουντικών και αντιΙωαννιδικών μέσα στο ίδιο κέντρο.

Κ. Ποιο ήταν το κλίμα κάτω από αυτές τις συνθήκες μεταξύ αντιχουντικών και χουντικών αξιωματικών του στρατού;

Δ. Δεν ήταν καλό κλίμα, βεβαίως πάντα η πειθαρχία που πρωτεύει στο στρατό ξηράς και η εμφάνιση ηγετών – προ των στρατιωτών δε επέτρεπε αντεγκλήσεις. Όμως το μίσος που υπήρχε ήταν φανερό. Και εξεδηλώθηκε αργότερα με την κατάταξη των εφέδρων και την κίνηση του κυρίου Σειρηνίδη τότε να ζητήσει τη παραίτηση της χουντικής κυβερνήσεως από τον ασύρματο του τάγματος εφέδρων, στο οποίο είχε τεθεί επικεφαλής, διοικητής δηλαδή ο κύρος Σειρηνίδης.

Κ. Εννοείτε ότι πριν τις 23 Ιουλίου, πριν την ανατροπή δηλαδή, πριν παραλάβει ο Καραμανλής Πρωθυπουργός ο Σειρηνίδης εξέπεμψε από τον ασύρματο σήμα προς την χουντική κυβέρνηση;

Δ. Το σήμα το έχω κάπου στο αρχείο μου αλλά δε μπορώ να θυμηθώ ακριβώς αν ήτανε την ώρα που ανεκοινώθη η επάνοδος του Καραμανλή ή με την επάνοδο του Καραμανλή. Εν πάσει περιπτώσει εκείνη τη μέρα περίπου την 23η ο Σειρηνίδης εξέπεμψε ένα σήμα. Το οποίο βεβαίως είχε και μια ατυχή κατάληξη διότι ενώ η χουντική διοίκηση του συντάγματος φοβήθηκε πάρα πολύ και ο διοικητής της μεραρχίας Τριπόλεως φοβήθηκαν πάρα πολύ από το σήμα του Σειρηνίδη, εν τούτοις κατάφεραν με ένα τέχνασμα ενός χουντικού να τον συλλάβουν και να τον αποσπάσουν από τα χέρια των εφέδρων, που ήταν διοικητής τους και τον εκτιμούσαν αφάνταστα και να τον εγκλείσουν στο πειθαρχείο.

Κ. Κάποιοι.....κάτι που λέγεται ότι συνελήφθη ο διοικητής της .....ο στρατιωτικός διοικητής εκεί της μονάδας και όχι ο Σειρηνίδης, αληθεύει;

Δ. Δεν το ξέρω αυτό, εγώ ξέρω τα πραγματικά γεγονότα μόνο ότι .... θα θυμηθώ το όνομα αυτού του αξιωματικού κάποια στιγμή, ο οποίος ήρθε, πήγε μάλλον στο χώρο καταυλισμού του τάγματος του κυρίου Σειρηνίδη για κάποια άλλη δουλειά δήθεν και όταν τον πήγε στο κέντρο, τον συλλάβανε. Για άλλη σύλληψη δεν γνωρίζω.

Κ. Αυτά πρέπει να γίνανε ή αυθημερόν στις 23 Ιουλίου ή την παραμονή.

Δ. Την παραμονή. Εκεί 23 του μηνός, εκεί μέσα.

Κ. Θα μου πείτε για τη σύλληψη του Σειρηνίδη στρατηγέ; Κατ' αρχήν θυμάστε αν ήταν από την ώρα που είχε παραλάβει ο Καραμανλής την Κυβέρνηση ή έχουμε ακόμα χούντα όταν συλλαμβάνεται ο Σειρηνίδης στην Τρίπολη;

Δ. Όχι. Ο Σειρηνίδης όταν συνελήφθη, είχε επανέλθει ο Καραμανλής. Δηλαδή πρέπει να ήταν 24 – 25 εκεί πέρα. Και ίσως και πιο πίσω ακόμα. Και η στιγμή της σύλληψης είναι ότι προσέρχεται αυτός ο αντισυνταγματάρχης με το αυτοκίνητο του συντάγματος και συζητώντας με το Σειρηνίδη του είπε δήθεν αφενός «*έμπα μέσα για να πάμε να τα πούμε*» και τον άκουσε ο Σειρηνίδης και μπήκε μέσα στο αυτοκίνητο και τον πήρε. Δηλαδή σχεδόν τον απήγαγε. Και με το που φτάσανε στο κέντρο εκπαιδεύσεως, τότε έδειξε όλη του τη σκληρότητα αυτός ο αξιωματικός και τον συνέλαβαν και τον βάλαν συνοδεία να εγκλειστεί τότε ένας ταγματάρχης υπό τα όμματα των στρατιωτών στο πειθαρχείο.

Κ. Ο Σειρηνίδης ήταν ταγματάρχης εν ενεργεία και είχε το τάγμα επιστράτων. Από τη γενική επιστράτευση δηλαδή που είχε κηρυχθεί για το θέμα.....

Δ. Είχε κηρυχθεί γενική επιστράτευση και ο κύριος Σειρηνίδης, όπως και τότε όλοι οι αξιωματικοί των κέντρων, γιατί τότε διελύοντο τα κέντρα, ετίθεντο επικεφαλής μονάδων. Μία από τις μονάδες αυτές, ένα τάγμα πεζικού, συνεστήθη εις την Τρίπολην, συγκροτήθηκε, με εφέδρους οι οποίοι προσήλθαν από πολλά σημεία της Πελοποννήσου και διοικητής του τάγματος ήταν ο κύριος Σειρηνίδης, ο οποίος βεβαίως κατάφερε αμέσως να μπει μέσα στην ψυχή των στρατιωτών, των εφέδρων, που ήταν μεγάλοι στρατιώτες αυτοί, και ήταν αποδεκτός με υπερηφάνεια από όλους τους στρατιώτες του.

Κ. Η σκηνή που μου είχατε περιγράψει σε ένα εστιατόριο.....μπορείτε να θυμηθείτε λεπτομέρειες πάνω σε αυτή τη σκηνή;

Δ. Αυτό που μπορώ να θυμηθώ είναι ότι είχαμε πάει τότε με τον κύριο Σειρηνίδη να φάμε και τον καλέσανε επειγόντως στο κέντρο εκπαιδεύσεως Τριπόλεως να επανέλθει. Διότι, αν θυμάμαι καλά τότε εκτελούσε και χρέη διοικητή τάγματος εκπαιδεύσεως, στο οποίο τάγμα εκπαιδεύσεως υπηρετούσα κι εγώ, και ο κύριος Σειρηνίδης πίστευε ότι επρόκειτο περί ενέργειας της χούντας να τον απομονώσει από την παρέα, να τον πάει στο κέντρο και να τον συλλάβει. Όμως δεν ήταν τέτοιο πράγμα, ήταν εντελώς το αντίθετο. Θέλανε τότε να τον ενημερώσουν για τη κίνηση Ιωαννίδη, διότι είχε έρθει διαταγή ότι ο Ιωαννίδης ανέτρεψε τον Παπαδόπουλο και θα έπρεπε οι δυνάμεις οι ένοπλες να είναι πιστές πλέον στον Ιωαννίδη.

Κ. Μπορείτε να θυμηθείτε κάποια χαρακτηριστικά του Βέλλιου όσον αφορά τις συνήθειές του;

Δ. Ο Βέλλιος όταν ήρθε διοικητής της Σχολής Ευελπίδων, τουλάχιστον στα μάτια των ευέλπιδων, ήταν ένας στρατηγός ο οποίος είχε πρόσβαση στην Κυβέρνηση, και μπορούσε να κάνει οποιαδήποτε αλλαγή ή οποιαδήποτε τροποποίηση σε θέματα ή σε κανονισμούς της σχολής Ευελπίδων, διότι είχε όπως λέγανε όλοι τότε την προσωπική φιλία του Πρωθυπουργού της Ελλάδος. Τότε έκανε και τη Σχολή Ευελπίδων τετραετούς φοιτήσεως από τριετούς φοιτήσεως και την έκανε και Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα. Ο ίδιος όμως, όπως βλέπαμε στη σκοπιά που μπαίνανε στην κεντρική πύλη, ήταν ένας άνθρωπος που του άρεσε η κοσμική ζωή, το χαρτάκι, το ποτό, όλα αυτά τα οποία συνέθεταν την προσωπικότητα του. Σε εμάς όμως τους ευέλπιδες ήταν πάρα πολύ αυστηρός και μπορώ να σας πω και ιδιαίτερα σκληρός.

Κ. Κύριε Δήμου το λέτε πολύ ευγενικά: Ο Βέλλιος ήταν χαρτοπαίκτης; Του άρεσε το χαρτί πολύ;

Δ. Του άρεσε το χαρτί, το είπα.

Κ. Τι είπατε; ΄΄Χαρτάκι΄΄; Ο Βέλλιος τουλάχιστον επειδή κατάγομαι από τη Γραβιά, από όπου κατάγεται και αυτός, η φήμη που έχει στην περιοχή αυτή ήταν ότι ήταν χαρτοπαίκτης.

Δ. Του άρεσε το χαρτί.

Κ. Στρατηγέ πέστε μου, ποια η γνώμη σας για την τοποθέτηση τω στελεχών του στρατού ξηράς απέναντι στο καθεστώς από το 1967 μέχρι το 1974; Πως μπορείτε να κατανείμετε τους αξιωματικούς του στρατού ξηράς;

Δ. Εγώ προσωπικά επειδή βίωσα αυτή την εποχή, και τη βίωσα και πολύ σκληρά, θα έλεγα ότι οι αξιωματικοί που είχαν προσήλωση στη δικτατορία ήταν πρώτα μια κατηγορία μικρή αυτών που συμμετείχαν στο πραξικόπημα και σε όλη τη μυστική κίνηση του πραξικοπήματος, ανεξαρτήτως αν ήταν σε αυτούς που έλαβαν μέρος στην εκτέλεση του σχεδίου ή στους εκπονητές του σχεδίου ή στους μυημένους στο σχέδιο. Όλοι αυτοί ήταν μια κατηγορία και θα έλεγα ότι ήταν ας πούμε οι «αυτόφωτοι» της χούντας. Αυτοί είχαν και μια δική τους πολύ σοβαρή αλληλεγγύη έναντι όλων των άλλων και γνώριζαν πάρα πολύ καλά μέχρι που φτάνουν τα όρια αυτής της διακριτικής γραμμής «αυτόφωτων» της χούντας. Ήταν μια μεγάλη δεύτερη κατηγορία, πολύ μεγάλη κατηγορία, οι οποίοι ήθελαν να φανούνε, με λόγους και έργα, ως υπηρετούντες τις λεγόμενες τότε ΄΄αρχές της Επαναστάσεως΄΄. Είναι αυτοί οι οποίοι απεδέχθησαν μετά χαράς θα έλεγα την κίνηση αυτή του Παπαδόπουλου και οι άνθρωποι αυτοί ήσαν ικανοί για όλα. Δηλαδή και να κατασκοπεύσουν συνάδελφο, και να προβούν σε πράξεις υπέρ της δικτατορίας και να πάνε σε χωριά και πόλεις, όπως εχρησιμοποιούντο τότε οι αξιωματικοί, να μιλήσουν για το πραξικόπημα. Και υπήρχε και μια Τρίτη κατηγορία αξιωματικών, οι οποίοι ήταν και αυτοί αρκετοί και δεν ήθελαν και δεν ενέκριναν τη χούντα, όμως φοβούνταν να μιλήσουν και στις περισσότερες των περιπτώσεων εκτελούσαν όλα τα διατασσόμενα από τους πρωτεργάτες της Επαναστάσεως χωρίς αντίρρηση. Όμως στο βάθος τους ήταν εναντίον της Επταετίας. Και τέλος υπήρχε μια ελαχίστη κατηγορία μικρών αξιωματικών οι οποίοι δεν υπολόγιζαν αυτά τα πράγματα και όποτε τους εδίδετο ευκαιρία, αραιά και που, εξεδηλούντο εναντίον της Επαναστάσεως της 21ης Απριλίου, όπως ελέγετο τότε. Ήταν δηλαδή άνθρωποι αντιχουντικοί εκ πεποιθήσεως.

Κ. Δεν υπήρχε μεταξύ των χουντικών των οπαδών της Επταετίας, δεν υπήρχε κάποιος αριθμός αξιωματικών του στρατού ξηράς, ο οποίος είχε αγνές προθέσεις και πίστευε πραγματικά σε αυτό που αποκαλείται ΄΄η ιδεολογία της επαναστάσεως΄΄;

Δ. Η δεύτερη κατηγορία των αξιωματικών στην οποία αναφέρθηκα προ ολίγου ήταν αυτή η κατηγορία. Και αν όχι όλοι, τουλάχιστον το 90% αυτής της κατηγορίας δηλαδή αυτών που με χαρά υπεδέχθησαν τα νάματα και τις ..... του πραξικοπήματος, είναι αυτοί οι αγνοί πατριώτες πράγματι οι οποίοι.....οι περισσότεροι λοιπόν από αυτούς που εκτελούσαν τις διαταγές της χούντας, ήταν αγνοί πατριώτες οι οποίοι έβλεπαν τον κίνδυνο, όπως τους λέγαν του έθνους από τα κομμουνιστικά στοιχεία και είχαν πειστεί ότι πράγματι το κίνημα του Παπαδόπουλου θα έφερνε στην πατρίδα μας πράγματι καλύτερες μέρες και ένα καθολικό, θα έλεγα, πατριωτισμό και έναν ελληνισμό όπως τον ονειρεύονταν αυτοί και όπως τον είχαν διδαχθεί στα στρατιωτικά σχολεία.

Κ. Τι ποσοστά δίνετε σε αυτές τις κατηγορίες των αξιωματικών του στρατού ξηράς, όπως τις περιγράψατε; Και ένα δεύτερο ερώτημα στρατηγέ, πως εξηγείτε ότι κανείς δε βρέθηκε από αυτούς τους αγνούς οπαδούς της ΄΄Επαναστάσεως΄΄, σε εισαγωγικά, κανείς δε βρέθηκε να αυτοκτονήσει μετά την απώλεια εθνικού εδάφους στην Κύπρο;

Δ. Η ερώτησή σας είναι πολύ καλή. Θα έλεγα ότι το ποσοστό αυτό δεν υπερέβαινε το 7%. Ενώ η δεύτερη κατηγορία ήταν ένας τεράστιος, όγκος ανθρώπων, δε μπορώ να τον προσδιορίσω ακριβώς, θα πρέπει να υπερέβαιναν το 70%. Εδώ υιοθετώ λοιπόν τις δύο μεγάλες κατηγορίες των ανθρώπων. Από την άλλη με ρωτάτε πως δεν αυτοκτόνησαν. Οι αξιωματικοί του στρατού ξηράς θα έλεγα ότι περάσανε μια τεράστια κρίση συνειδήσεως ως προς το τι συνέβη στην Κύπρο. Νομίζω ότι η βαλβίδα ανακουφίσεως ως προς τις εκρήξεις τις συνειδησιακές υπήρξε το γεγονός ότι κι η πολιτεία και η ηγεσία προσπάθησαν να παρουσιάσουν στους αξιωματικούς ότι στην Κύπρο δεν έλαβε χώρα ο ελληνοτουρκικός πόλεμος. Η μια βαλβίδα λοιπόν ήταν αυτή. Δηλαδή «*δεν ντροπιάσατε τη σημαία σας αφού δεν έγινε πόλεμος».* Και αυτή η αρχή κρατούσε για πολύ χρόνο και από τις κυβερνήσεις και εναντίον μάλιστα και των ανθρώπων των στρατιωτικών που πολέμησαν στην Κύπρο. Το δεύτερο είναι ότι οι αξιωματικοί τότε θεώρησαν ότι στην Κύπρο τότε συνέβη μια προδοσία με πρωτεργάτες τους Αμερικάνους. Γι' αυτό θα δείτε ότι και πάρα πολλά στελέχη του ελληνικού στρατού που..... ήταν αμερικανοτραφή.....εν τούτοις θα δείτε ότι από το 1974 και εντεύθεν μέσα στο στρατό ξηράς φοβούνται το κύμα των αντιαμερικανών αξιωματικών. Για μένα που έζησα τη Σχολή Ευελπίδων τη μετεμφυλιακή αμέσως μετά, δηλαδή εγώ μπήκα στη Σχολή Ευελπίδων το 59, ήταν δεδομένο ότι εφόσον είσαι αξιωματικός, είσαι και θιασώτης των Αμερικανών. Και δεν θυμάμαι τότε στην καριέρα μου ποτέ ως νεαρός αξιωματικός μέχρι τα γεγονότα του 74 να υπήρχε νεαρός αξιωματικός ο οποίος να καταφέρεται κατά της Αμερικής στις συζητήσεις που γινόντουσαν, και γινόντουσαν τότε πολλές συζητήσεις, του ποιος είναι ο ισχυρότερος και πώς θα γίνει ο πόλεμος μεταξύ αμερικανών και σοβιετικών. Όμως, μετά το 74, και αυτό πάλι λειτούργησε ανακουφιστικά ως προς τα συναισθήματα των αξιωματικών, οι αξιωματικοί αρχίζουν και γίνονται αντιαμερικανοί, ιδίως μετά τις γνωστοποιηθείσες ενέργειες όλων αυτών οι οποίοι έλαβαν μέρος στη συνομωσία κατά της Κύπρου, και εννοώ, όπως καταλαβαίνετε κυρίως τον Κίσινγκερ.

Κ. Οι Αξιωματικοί του στρατού ξηράς στρέφονται και κατά της πολιτικής ηγεσίας μετά το 74; Στρέφονται δηλαδή και κατά του Καραμανλή συγκεκριμένα;

Δ. Η πρώτη κατηγορία των αξιωματικών και περίπου ένα πολύ μεγάλο ποσοστό της δεύτερης κατηγορίας, ειδικά όμως η πρώτη κατηγορία αξιωματικών των καθαρώς χουντικών πάντα θεωρούν και το διατυμπανίζουν αυτό ότι η Κύπρος δεν έπεσε λόγω στρατιωτικών ή λόγω πολέμου. Η Κύπρος έπεσε λόγω των ενεργειών των πολιτικών οι οποίοι, λέγουν αυτοί, αντήλλαξαν την Κύπρο ως θυσία για την επάνοδό τους στην εξουσία. Και ως πρωτεργάτη όλης αυτής της προδοσίας θεωρούν τον Καραμανλή. Σε αυτήν την κατηγορία είναι όλοι της πρώτης κατηγορίας που ανέφερα και ένα μεγάλο μέρος της δεύτερης κατηγορίας. Θα ήταν όλοι της δεύτερης κατηγορίας, αν δεν υπήρχε αυτός ο πολιτικός προσανατολισμός των ενόπλων δυνάμεων προς τους ΝΔ και ΠΑΣΟΚ. Η οποία απορρόφησε ως ΝΔ ένα μεγάλο ποσοστό της δεύτερης κατηγορίας από αυτούς που σας ανέφερα. Επαναλαμβάνω όμως ότι οι καθαρώς χουντικοί αξιωματικοί θεωρούν ως μεγάλο εχθρό τους τον Καραμανλή και αυτό το διατυμπανίζουν.

Κ. Αυτό το στηρίζουν μήπως στο γεγονός ότι ο Αττίλας ΙΙ δεν έχει συγκρούσεις μεταξύ Τούρκων εισβολέων και Ελλήνων και Ελληνοκυπρίων στρατιωτικών στην Κύπρο;

Δ. Δεν έχει συγκρούσεις; Όχι, αυτό το στηρίζουν σε όλη την πολιτική του Καραμανλή, στο ότι δεν ενίσχυσε την Κύπρο, στο γεγονός ότι είχε, όπως λένε αυτοί, συμφωνήσει να δοθεί η Κύπρος ως αντάλλαγμα για να μπορέσουν να έρθουν αυτοί πίσω. Διότι οι Αμερικανοί δεν θέλανε οπωσδήποτε τον Μακάριο, ο οποίος έκανε τότε τις προσεγγίσεις με τη Σοβιετική Ένωση, όλα αυτά θεωρούν οι χουντικοί αξιωματικοί ότι είναι η κίνηση Καραμανλή η οποία έφερε το κυπριακό σε αυτήν την κατάσταση.

Κ. Αυτό θα προϋπόθετε συνεργασία Ιωαννίδη στο παρασκήνιο, με Αμερικανούς, Τούρκους και πολιτικούς.....

Δ. Όχι, Όχι, αυτοί λένε το αντίθετο ακριβώς. Ότι ο μεν Ιωαννίδης δρούσε και συνεννοείτο με ένα κλιμάκιο της CIA το οποίο δεν είχε καμιά εξουσία και το κλιμάκιο αυτό δεν έκανε τίποτε άλλο παρά, αυτό που λέμε στις στρατιωτικές επιχειρήσεις, μια «απασχόληση» του Ιωαννίδη, του δικτάτορα της εποχής εκείνης, μια «απασχόληση», ούτως ώστε, όπως λένε αυτοί, να δράσουν οι πολιτικοί και αν συμφωνήσουν τα πάντα με τους Αμερικανούς και τον Κίσινγκερ ως προς την επάνοδό τους. Με, το ξαναλέω, θυσία της Κύπρου. Ο Ιωαννίδης ποτέ δεν θα λάβαινε μέρος σε μια συζήτηση μεταξύ Αμερικανών και παλαιών πολιτικών. Αυτό είναι δεδομένο. Εκείνο που όλοι αυτοί ισχυρίζονται είναι ότι ο Καραμανλής είχε απευθείας συνεννόηση και με τους Αμερικανούς και με τους Τούρκους. Άλλωστε αν θα δείτε και στις συνεντεύξεις του, ο Παττακός, ο οποίος δεν είναι μια και δύο, είναι και στα βιβλία του, τα οποία είναι δηλωτικά ως προς αυτά που σας λέγω, ισχυρίζεται αυτά τα πράγματα. Ισχυρίζεται δηλ. ότι όλη η κίνηση ήταν κίνηση των πολιτικών και μάλιστα το βάζει πλειστάκις και το επιχείρημα «*ας ανοίξουν το φάκελο της Κύπρου, αν τολμάνε, για να δουν ποια είναι η αλήθεια και να πούνε και την αλήθεια στον ελληνικό λαό*». Αυτά ισχυρίζονται αυτοί επαναλαμβάνω, χωρίς να θέλω να πω ότι όλη η Β΄ κατηγορία των αξιωματικών πρεσβεύει αυτό. Ένα μεγάλο κομμάτι της β΄ κατηγορίας έχει στραφεί προς τον πολιτικό – κομματικό αγώνα των αξιωματικών για κάτι καλύτερο στη ζωή τους.

Κ. Εκτός του Σειρηνίδη που αναφέρατε εσείς, πιστεύατε τότε ότι υπήρχαν και άλλοι κομμουνιστές εν ενεργεία;

Δ. Εγώ δεν συνάντησα κανένα. Και τον Σειρηνίδη άργησα να καταλάβω αν ο Σειρηνίδης ήταν κομμουνιστής ή δεν ήτανε. Εγώ στην αρχή τον Σειρηνίδη, και τώρα ακόμα, τον έβλεπα ως έναν άνθρωπο πολύ -πολύ συμπαθή προς εμένα και ως έναν άνθρωπο, ο οποίος κατά κάποιον τρόπο ήταν άξιος θαυμασμού διότι εκινείτο εναντίον τότε της χούντας και μάλιστα σε περίοδο δύσκολη. Αλλά κομμουνιστή αξιωματικό μπορώ να σου πω δεν θυμάμαι να συνάντησα του στρατού ξηράς.

****

ΔΡΟΣΟΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝΤΩΝΗΣ

Κατάγεται από την Αθήνα, όπου γεννήθηκε το 1922. Στη ΣΣΕ εισάγεται στις 29 Οκτωβρίου 1939 και εντάσσεται με την κήρυξη του πολέμου «*..προσωρινώς στο Στρατό με το βαθμό του Ανθυπασπιστού εις το Πεζικό δυνάμει του ΑΝ 2817/1941...».* Τα ενδιαφέροντα από το μητρώο του τον φέρουν κατ' αρχήν να εκτελεί *«..μίαν πολεμικήν πτώσιν την 30-10-1943 εις ΣΑΜΟΝ δι' αλεξιπτώτου εντός εχθρικής περιοχής εν καιρώ πολέμου…του επετράπη όπως συνέλθη εις α΄ γάμον μετά της εις α΄ τοιούτον συνερχομένης….ετέθη εις αυτεπάγγελτον αποστρατείαν ...ΒΔ 4-10-67, ΦΕΚ 375/6-10-67…κατετάγη την 20-7-74…λόγω της κηρυχθείσης γενικής επιστρατεύσεως…απελύθη την 29-7-74…».* Ανακαλείται το ΒΔ αποστρατείας του, καθ' όσον κρίθηκε ότι η έξοδός του εκ της υπηρεσίας έγινε λόγω αντίθεσής του προς την 21η-4-1967. Προήχθη σε συνταγματάρχη από 3-2-68…σε ταξίαρχο από 22-6-72…σε υποστράτηγο από 27-6-1973…τίθεται σε αυτεπάγγελτη αποστρατεία από 19-8-1974…ανακαλείται το από 26-3-1975 ΠΔ ΦΕΚ 111/27-3-1975 μόνο σε ότι αφορά στην αποστρατεία του και… προάγεται στο βαθμό του αντιστράτηγου από 19-8-74…και αποστρατεύεται από την επομένη 20-8-1974. Του απονέμεται ο τίτλος του επιτίμου αντιστράτηγου. Στο Δροσογιάννη δεν χρειαζόταν ούτε ο βαθμός του αντιστράτηγου ούτε ο τίτλος του επιτίμου. Είχε αποστρατευτεί το 1967 και έκτοτε δεν υπηρέτησε στο στρατό. Η πρώτη αποκατάσταση της 19-8-1974 ήταν αρκετή. Ήταν μέλος των ΄΄Ελεύθερων Ελλήνων΄΄. Συνελήφθη και εξορίστηκε. Στη συνέντευξή του το μόνο μελανό σημείο είναι ό,τι λέει για τον Καρούσο, όπως αντίστοιχα και του Καρούσου στη δική του συνέντευξη για το Δροσογιάννη. Εκτιμάται πως είναι από τους ΄΄συνήθεις΄΄ καυγάδες των στρατηγών, πλην όμως εδώ οι αλληλοκατηγορίες είναι κάπως σοβαρές. Αλλά και η ηλικία τους είναι σχετικά προχωρημένη, όταν εκτοξεύονται. Ο Δροσογιάννης με το ΠΑΣΟΚ στην εξουσία αναλαμβάνει υπό τον Παπανδρέου ΥΕΘΑ τα καθήκοντα του αναπληρωτή ΥΕΘΑ και ασκεί ουσιαστικά καθήκοντα υπουργού. Γνώστης του χώρου των ΕΔ, παρ' ότι δεν υπηρέτησε με ανώτατο βαθμό σε επιτελεία, κυριαρχεί από την πρώτη στιγμή επί των στρατιωτικών, όπως και ο Χαραλαμπόπουλος, ο Κουρής, ο Βασιλειάδης και ο Αποστολάκης αργότερα. Μνημονεύονται όλοι τους επειδή προέρχονται από το χώρο των ΕΔ, στη δικτατορία διώχθηκαν και μεταπολιτευτικά χρησιμοποιήθηκαν σε θέσεις υφυπουργών εθνικής άμυνας, πάντα όμως με υπουργό πολιτικό(εκτός του Χαραλαμπόπουλου που ήταν από τους πρώτους υπουργούς του ΠΑΣΟΚ και είχε προδικτατορικά διατελέσει μέλος του κοινοβουλίου με την Ένωση Κέντρου). Τα στοιχεία για τον Αντώνη Δροσογιάννη προέρχονται, από αντίγραφο φύλλο μητρώου του[1].

Συνέντευξη με τον Αντιστράτηγο ε.α. Αντώνη Δροσογιάννη (Δ)
ΑΚ (Κ)
12/9/02

Κ. Στρατηγέ κουβεντιάζουμε για το πότε μπήκατε στη σχολή ευελπίδων, πότε βγήκατε σαν αξιωματικός και με δυο λόγια την σταδιοδρομία σας

Δ. Περιληπτικά. Λοιπόν εγώ μπήκα στη σχολή ευελπίδων το 1939 και βγήκα την ημέρα του πολέμου δευτεροετής εύελπις. Βάση του οργανισμού έπρεπε να πάω έμπεδα, τότε δεν λέγανε κέντρα εκπαιδεύσεως, λέγανε έμπεδα. Πήγα λοιπόν στα έμπεδα ως εκπαιδευτής. 28 Οκτωβρίου έγινε ο πόλεμος όπως θυμάσαι. Τον Νοέμβριο είχαμε παρουσία των Δωδεκανήσων εθελοντών και θελήσανε τότε να συγκροτήσουνε ένα σύνταγμα, το οποίο και συγκρότησαν. Επήγα λοιπόν εγώ ως εκπαιδευτής τους μαζί με άλλους έντεκα, δώδεκα ευέλπιδες δευτέρας, πήγαμε στο σύνταγμα Δωδεκανήσων ως εκπαιδευτές. Όταν λοιπόν το σύνταγμα εξεπεδεύθη ένα - δυο μήνες, θεωρήθη ικανοποιητική εκπαίδευση και επρόκειτο να λάβει μέρος στις επιχειρήσεις. Παρουσιάστηκα λοιπόν εγώ, που δεν ήμουνα αρχαιότερος από τους άλλους ευέλπιδες, στον διοικητή του συντάγματος και τον παρακάλεσα να ακολουθήσουμε εμείς με το σύνταγμα, πράγμα το οποίο ο συνταγματάρχης μου είπε, ο αντισυνταγματάρχης Νικολάου ήτανε διοικητής, μάλιστα πρέπει να ήτανε απόστρατος του '35 και επανελθών τότε, μου είπε λοιπόν ότι, «*Δεν μπορείτε βάση του νόμου*». Και τον παρακάλεσα «*Κάντε μας ...*», του λεω, *«... ξέρω 'γω κάτι να γίνουμε να 'ρθουμε, δεν μπορεί να εκπαιδεύσουμε τους φαντάρους και να μην έρθουμε στον πόλεμο, ενώ το σύνταγμα θα πάει στον πόλεμο. Είναι σαν να φοβόμαστε να έρθουμε*». Και πραγματικά ονομαστήκαμε ανθυπασπιστές και πήγαμε με το σύνταγμα Δωδεκανήσων. Με το οποίο έλαβα και μέρος στον πόλεμο τον ελληνογερμανικό στα σύνορα. Εκεί πάθαμε μεγάλη πανωλεθρία διότι ήμαστε στο (…), εκεί πέρα στη στρατιά του λήσταρχου (…), {στο}μέσον μοναστηριού και Φλωρίνης το (…) είναι σε αυτόν τον άξονα, το σύνταγμα υπέστη πανωλεθρία, πανωλεθρία. Και ήρθα στην Αθήνα τελικά από την Τιθορέα. Πήρα το τρένο από τη Τιθορέα, με τα πόδια ερχόμαστε από τα Γιάννενα, γιατί καταλήξαμε στα Γιάννενα. Από τα Γιάννενα κατέβηκα μέχρι την Τιθορέα με τα πόδια και πήρα ένα τρένο και επί της οροφής καθήμενος έφτασα στην Αθήνα. Έμεινα γύρω στους πέντε - έξι μήνες με την κατοχή και με μια ομάδα αξιωματικών διέφυγα στη Μέση Ανατολή και πήγα στη 2η ταξιαρχία. Τότε ήτανε στη (…) η 2η ελληνική ταξιαρχία της Μέσης Ανατολής. Από την 1η Σεπτεμβρίου συνεκροτήθει ο Ιερός

[1] Αντίγραφο Φύλλου Μητρώου από 16-9-2002

Λόχος Αξιωματικών με διοικητή έναν Στεφανά αντισυνταγματάρχη ιππικού. Είμαι λοιπόν εκ των πρώτων Ιερολοχιτών, πήγα τότε στον Ιερό Λόχο, κατετάγην στον Ιερό Λόχο. Σήμερα, μετά από 60 χρόνια, έχω μια πρόσκληση να παρευρεθώ το απόγευμα, σήμερα το απόγευμα στη 5 η ώρα, για να μου απονείμουν και μένα και άλλων επιζώντων του Ιερού Λόχου μετάλλιο και δίπλωμα αναμνηστικό των παλαιών ημερών. Με τον Ιερό Λόχο έλαβα μέρος στις επιχειρήσεις της Τύνηδος και της Σαχάρας, έπεσα στη Σάμο το '43, μας διώξανε οι Γερμανοί πάλι, ξανά ήρθαμε πάλι το '44, πήγα στη Σάμο, πήγα στη Λήμνο και από τη Λήμνο έκανα μια αναφορά να πάω για την ανασυγκρότηση του ελληνικού στρατού και πήγα στη Θεσσαλονίκη. Πήγα στη Θεσσαλονίκη το '45, (…) ενός Στράτου στην 33η ταξιαρχία και έμεινα μέχρι το 1966.[1] Από το 1966 συγκροτούνται οι λόχοι καταδρομών. Ζήτησα και πήγα από τη Θεσσαλονίκη στη σχολή ευελπίδων ως εκπαιδευτής. '65-'66 μέχρι '67. Όχι, '65 με '66. '65 με '66 πήγα στη σχολή ευελπίδων ως εκπαιδευτής. Το '66 πήγα στη συγκρότηση των Ιέρων, των πρώτων καταδρομών, Λόχων καταδρομών. Ήτανε ανεξάρτητοι Λόχοι καταδρομών. Με τον Καλίτση. Πήγα λοιπόν εθελοντικά και κατετάγην στους Λόχους καταδρομών και πήρα τη διοίκηση του 62ου Λόχου. Ήτανε ανεξάρτητοι Λόχοι καταδρομών και τον 62 Λόχο ορεινών καταδρομών τον είχα αναλάβει εγώ, ως υπολοχαγός. Παρέμεινα στις καταδρομές μέχρι την λήξη του εμφύλιου πόλεμου, του ανταρτοπόλεμου. Έλαβα μέρος σε όλες σχεδόν τις επιχειρήσεις της μοίρας μου, ήμουνα στη Γ΄ μοίρα, διότι μετά τους Λόχους τους κάνανε μοίρες καταδρομών, εγώ πήγα στη Γ΄ μοίρα καταδρομών, πήγα στη Πελοπόννησο, Θεσσαλία, έλαβα μέρος στις επιχειρήσεις. Έγινα μετά εκπαιδευτής στο Κ.Ε.Μ. για να συγκροτηθεί η 5η μοίρα καταδρομών, της οποίας υπήρξα υποδιοικητής, όχι υποδιοικητής, διοικητής τακτικού επιτελείου. Και μετά μετετέθη στη Γ΄ μοίρα καταδρομών ως διοικητής. Πήγα στους σεισμούς της Κεφαλονιάς το '53, από τις 7 στρατιωτικές διοικήσεις, η μια διοικείτο από μένα. Έμεινα μέχρι το '54, το '53, όχι το '50…, το '53 έγιναν οι σεισμοί. Το '54 έφυγα, πήγα στη διοίκηση καταδρομών, παρέδωσα τη μοίρα. Το '55, όχι το '56 πήγα διοικητής του κέντρου εκπαιδεύσεως μονάδων καταδρομών, το '56. Έμεινα μέχρι το '58 διοικητής εκεί, στο κέντρο εκπαιδεύσεων καταδρομών. Μετετέθην δυσμενώς στα Θερμά Νιγρίτας. Διότι μου ζήτησε ο διοικητής του γραφείου του Καραμανλή να δώσω άδεια σε έναν νεοσύλλεκτο στρατιώτη του Κ.Ε.Μ., δεν την έδωσα. Του είπα, «*Να μου στείλεις δια-ταγή*» Αυτός θύμωσε, δεν ξέρω τι έκανε-στα λεω για να τα γράψεις-και με στείλανε υπο-διοικητή, υποδιοικητή του τάγματος 566, το οποίο έμενε στα Θερμά Νιγρίτας, κοντά στον Κουφοντίνα[2] δηλαδή, έτυχε, είχε γεννηθεί μάλλον τότε, τότε πρέπει να γεννήθηκε το '58. Στα Θερμά Νιγρίτας υποδιοικητής τάγματος, το τάγμα αυτό ήτανε το τάγμα που συγκεντ-ρώνανε τους κομμουνιστές Γ΄ κατηγορίας. Υπήρχανε 197 κομμουνιστές Γ΄ κατηγορίας.

Κ. Γιατί τους συγκεντρώνανε εκεί στρατηγέ;

Δ. Έτσι, υπήρχε αυτή η τάση τότε, για να ελέγχονται καλύτερα οι κομμουνιστές, να πηγαίνουν σε μια μονάδα.

Κ. Κομμουνιστές στρατεύσιμοι προφανώς;

Δ. Ναι, βεβαίως. Λίγοι ήτανε, οι πιο πολλοί από αυτούς ήτανε με διδακτορικά, όλοι ήτανε σχεδόν πτυχιούχοι πανεπιστήμιων, πολλοί με μάστερ και ντοκτορά, πάρα πολλοί. Και γραφείς του τάγματος ήτανε τετάρτης δημοτικού!

Κ. Στρατηγέ ένα λεπτό. Εάν λάβουμε υπόψιν μας το μορφωτικό επίπεδο της τότε νεολαίας, της δεκαετίας του '50, αυτό που μου λέτε τώρα είναι ότι οι πιο πολλοί από τους μορφωμένους ήτανε κομμουνιστές.

Δ. Οι οποίοι δεν είχανε δει ποτέ μουλάρι ούτε απ' έξω. Τα δε μουλάρια από τις κλοτσιές τους πετάγανε σπίθες γιατί είχανε γρανίτη οι στάβλοι, τούβλο από γρανίτη κάτω. Δεν τολμάγανε να κάνουνε ιπποκομία, που να κάνουν; Αυτοί είναι (…), δεν πηγαίνουν στα έργα το καλοκαίρι.

Κ. Υποκομία είπατε;

Δ. Ιπποκομία. Ε, βέβαια, θέλει το μουλάρι να το καθαρίσεις, να κάνεις, να δείξεις.

Κ. Αυτό σημαίνει ότι οι ειδικότητες που παίρνανε οι χαρακτηρισμένοι τότε στρατεύσιμοι ήτανε χαμηλού επιπέδου.

Δ. Όχι χαμηλού … Τους χρησιμοποιούσαν εκεί για να μην μαθαίνουν τα απόρρητα. Υποτίθεται ότι η μονάδα είχε απόρρητα.

Κ. Ποιους αξιωματικούς βάζανε σε αυτές τις μονάδες;

Δ. Δεν ξέρω αν υπήρχε, δεν νομίζω να κάναν μένα, ήταν επιλεκτική η τοποθέτηση.[3] Πάντως εγώ πήγα με δυσμενή τοποθέτηση. Υποδιοικητής του τάγματος. Πραγματικά ασχολήθηκα πολύ έντονα με τη διοίκηση του, με την εκπαίδευση του τάγματος. Και το τάγμα ήταν πρώτο στη μεραρχία, αυτό το τάγμα ανήκε στη 10η μεραρχία. Συμπτωματικά δε ο διοικητής των καταδρομών, ήρθε διοικητής της 10ης μεραρχίας, επί των ημερών του οποίου αποχαιρέτησα και έφυγα εγώ. Μάλιστα ο φουκαράς ήταν ο Δημόπουλος τον οποίο λέγανε ΄΄κίτρινο πυρετό΄΄. Τον ήξερα από τον Αιολό, γιατί ήμασταν μαζί στον Αιολό. Και όταν αναγκάστηκε

[1] Προφανώς ήθελε να πει το 1946

[2] Ο Κουφοντίνας είναι μέλος της οργάνωσης ΄΄17 Νοέμβρη΄΄ και τις ημέρες που παίρνεται η συνέντευξη είναι καθημερινά στα ΜΜΕ.

[3] Θα ήταν παράλογο να τοποθετήσουν τον Δροσογιάννη ως χαρακτηρισμένο στην μονάδα αυτή, όπου πήγαιναν τους κομμουνιστές στρατευσίμους. Ο Δροσογιάννης είχε πάρει μέρος στον εμφύλιο με το μέρος του κυβερνητικού στρατού και ποτέ του δεν τον άγγιξε η κομμουνιστική ιδεολογία, όπως προκύπτει και από τη συνέντευξη. Η μετάθεση, όπως ο ίδιος λέει, ήταν επιλεκτική και δυσμενής.

να με διώξει από τις καταδρομές, δάκρυσε και του είπα, *«Δεν πειράζει στρατηγέ…»* του λεω *«… εμείς ήμαστε στρατιώτες, όπου μας πούνε πάμε.»* Ήμουνα αρραβωνιασμένος εκείνη την χρονιά.
Κ. 1958;
Δ. ’50… ναι το ’58 ήμουνα. Το ’59 έφυγα όχι το ‘58, το ’59. ’59 θυμάμαι ακριβώς γιατί παντρεύτηκα κιόλας. Τον Δεκέμβρη του ’59 παντρεύτηκα, όταν υπηρέτησα στη Νιγρίτα.
Κ. Και φύγατε για πού;
Δ. Για την Νιγρίτα, τότε πήγα στη Νιγρίτα στο τάγμα αυτό. Πήγα εκεί, παντρεύτηκα, το ’59 τον Δεκέμβρη παντρεύτηκα. Διάβασα τότε για τη σχολή πολέμου και έδωσα εξετάσεις και μπήκα στη σχολή πολέμου. Στην οποία φοίτησα για δυο χρόνια και εξερχόμενος από τη σχολή πολέμου, επειδή στους σεισμούς είχα γνωρίσει τον Καρδαμάκη, μου είχε υποσχεθεί – αυτά τα λεω όχι για να τα γράψεις, απλά να τα ξέρεις. Όταν ήρθε να δώσει τα πτυχία της σχολής πόλεμου, μου λέει, «*Τι θέλεις Δροσογιάννη;* », γιατί αυτός όταν ήμουνα στη Κεφαλονιά ήταν επιτελάρχης στη διοίκηση των Ιονίων Νήσων, του μηχανικού ήταν ο Καδραμάκης, τότε ήταν αρχηγός, όταν τελείωσα τη σχολή πολέμου ήταν αρχηγός. Ήρθε λοιπόν, του λεω, *«Δεν θέλω τίποτα,θέλω να μείνω στη Θεσσαλονίκη, διότι η γυναίκα μου είναι αρχαιολόγος, είναι τοποθετημένη εδώ, να μείνω.* » Και πρόκειται να μείνω εκεί. «*Αυτά …»,* μου λέει, *«…δεν είναι τίποτα. Εγώ νόμιζα θέλεις κανά Ν.Α.Τ.Ο. »* και λοιπά. *«Δεν θέλω…»,* του λεω, *«Τι να το κάνω το Ν.Α.Τ.Ο.. Εδώ να μείνω, που είμαι νιόπαντρος, να κάνω και καμιά οικογένεια.* » Όταν ήρθα εδώ για να περάσω στη σχολή πληροφοριών - μετά τη λήξη των μαθημάτων της σχολής περνάγαμε ένα σχολείο πληροφοριών -στον Άγιο Αντρέα συνάντησα τον... τον μετέπειτα αρχηγό και λοιπά, ο οποίος μου λέει, «*Αντώνη για να μην παρεξηγηθούμε…»* μου λέει, *«…δεν θα πας στη Θεσσαλονίκη, θα πάω εγώ. »* Τότε αυτός ήταν διοικητής της 5ης μοίρας καταδρομών που ήταν στη Δράμα, η δε γυναίκα αυτουνού ήταν από τη Δράμα, εκεί την είχε γνωρίσει και είχαν παντρευτεί. Και ήξερα ότι έχει συμφέρων να μείνει στη Δράμα. Του λεω, «*Ρε Μένιο αφού παντρεύτηκες τη Δραμινή.* » Είχα πάει εγώ στους αρραβώνες, ήμαστε φίλοι, *«Γιατί να πας εσύ στη Θεσσαλονίκη και εγώ να πάω, δεν ξέρω που πάω, μου είπες ότι δεν πάω.* » Μου λέει, «*Έτσι γίνεται*. » Πραγματικά είχα πωρωθεί πολύ και την Δευτέρα το πρωί, ήταν Κυριακή αυτή η ημέρα που μου το είπε, πήγα στον Καρδαμάκη, και παρουσιάστηκα με μια παραίτηση. Έκανα παραίτηση να φύγω από τον στρατό. Μου λέει, «*Τι ‘λε ρε συ,είσαι τρελός; Εγώ σε έχω βάλει…*», μου λέει, *«…εκπαιδευτή στη σχολή πόλεμου για να είσαι κοντά στη γυναίκα σου στη Θεσσαλονίκη. Τι θέλεις; Τι παράπονο έχεις;* » του λεω «*Το ότι με διώχνετε από τις καταδρομές και με πάτε στη σχολή πόλεμου, εμένα δεν μου πάει το να είμαι ο καθηγητής γιατί είμαι νευρικός…»,* του λεω, *«…και μπορεί να τσακωθώ με τους μαθητές. Συνεπώς γιατί με διώχνετε από τις καταδρομές;* » Γιατί με διώχνανε είναι φανερό. Θύμωσε λοιπόν επειδή εγώ επέμενα, του λέω «*Δεν θέλω, θέλω να υπηρετήσω (...) του στρατού. »* Και αφού θύμωσε μου λέει, «*Όχι δεν θα πας πουθενά …»,* μου λέει, *«… ούτε θα φύγεις.* » Φώναξε τον υπασπιστή του έμεινε η διαταγή και με έβαλε εκεί επιτελάρχη των καταδρομών της Θεσσαλονίκης και υπάρχει διαταγή με σβησμένο με μπλάνκο, από πάνω γραμμένη νέα τοποθέτηση και έμεινα. Μου είπε λοιπόν ότι «*Πρόκειται να κάνουν, θέλουν να κάνουν όπλο τις καταδρομές και εσύ και ο Οπρόπουλος δεν θέλουν να είστε στις καταδρομές, τα ανάκτορα.* »
Κ. Δεν θέλαν τα ανάκτορα να είστε εσείς και ο Οπρόπουλος;
Δ. Εγώ και ο Οπρόπουλος.
Κ. Που σημαίνει ότι τα …
Δ. Δεν θέλουν γιατί, σκοπεύουν τις καταδρομές να τις κάνουν όπλο.
Κ. Αυτό σημαίνει στρατηγέ ότι τα ανάκτορα έπαιζαν ρόλο μέχρι επιπέδου …
Δ. Τι κάναν;
Κ. … μονάδας;
Δ. Ότι θελαν κάναν.
Κ. Μα …
Δ. Ήμαστε στελέχη μεγάλα, ήμουνα αντισυνταγματάρχης εγώ τότε και ο Οπρόπουλος ήτανε συνταγματάρχης. Δεν ήτανε τυχαία η παρέμβαση. Δηλαδή το να μείνουμε εμείς στις καταδρομές, δεν ήτανε και τυχαίο πράγμα.
Κ. Στρατηγέ, ποιος μηχανισμός λειτουργούσε έτσι ώστε τα ανάκτορα να περνάνε τη θέληση τους στις ένοπλες δυνάμεις;
Δ. Επιθυμία του Βασιλέα είναι αυτή τελείωσε.
Κ. Πρέπει να υπήρχε παλίνδρομη σχέση. Μέσα από τις ένοπλες δυνάμεις να υπήρχε πληροφόρηση του Αρναούτη και του περιβάλλοντος του, των ανακτόρων;
Δ. Ε βέβαια, θα ήξεραν. Τι δεν μας παρακολουθούσανε; Δηλαδή ο Αρναούτης που ήρθε από τις καταδρομές, δεν ήξερε τι είμαι εγώ, τι είναι ο Οπρόπουλος;
Κ. Μόνο με τις καταδρομές ασχολιόντουσαν τα ανάκτορα;
Δ. Δεν ξέρω. Αυτό που είπε ο Καρδαμάκης σου λέω τώρα. Τι μου είπε. Αυτό που είπε γιατί ήμασταν φίλοι με τον Καρδαμάκη, ήτανε σου λεω, ερχότανε στη μοίρα καταδρομών, στη λέσχη και έτρωγε, γιατί στην

Κεφαλονιά δεν υπήρχε ούτε ταβέρνα, ούτε τίποτα, ούτε σπίτι κανένα, είχανε {γκρεμιστεί}. Αυτό δεν θέλω να το γράψω, δεν θέλω γιατί μου, με, με εξόρκισε να μην το πω σε κανέναν. Κατάλαβες;
Κ. Να μην χρησιμοποιήσω τη παρέμβαση των ανακτόρων για τη δική σας επιλογή και του Οπρόπουλου στα αυτά, στα, στις καταδρομές;
Δ. Να μην υπηρετήσουμε στις καταδρομές. Ναι μου το είπε, ο Καρδαμάκης μου το είπε, αλλά …
Κ. Ο Καδραμάκης είναι ιστορία σήμερα και εσείς είστε ιστορία. Ποιος θα πει να μην χρησιμοποιούνται αυτά τα πράγματα;
Δ. Αφού μου το είπε ρε παιδάκι μου προτού, έχει πεθάνει σήμερα …
Κ. Λοιπόν μου το είπατε και εσείς. Πάμε τώρα παρά κάτω. 1959 είστε υποδιοικητής…
Δ. Αυτά που λέμε τώρα είναι ’62, ήρθα στις καταδρομές λοιπόν, ήρθα στις καταδρομές μέχρι το ’67. Αλλά υπό αυτές τις συνθήκες που ήρθα δεν μου δώσανε μάχιμη μονάδα εμένα στις καταδρομές. Ήμουνα σε νέα ΄΄διοίκηση ειδικών επιχειρήσεων΄΄, επιτελική θέση. Όταν έγινε λοιπόν το κίνημα, βρέθηκα σε αυτή τη θέση.
Κ. Ποιο κίνημα;
Δ. Το,το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου.
Κ. Πάμε λίγο πίσω στρατηγέ. Πάμε λίγο πίσω στον εμφύλιο. Στον ανταρτοπόλεμο.
Δ. Ναι.
Κ. Απέναντι σας είναι συνάδερφοι σας του στρατού ξηράς. Θυμάστε ονόματα; Τους συναντήσατε μετά; Ποιες ήταν οι σχέσεις σας με τους αντάρτες αξιωματικούς προελεύσεως της σχολής ευελπίδων;
Δ. Δεν είχα, δεν είχα συναντηθεί με κανέναν. Μετά, πολύ μετά, πολύ μετά, τώρα που πολιτεύομαι δηλαδή, συνάντησα τον Ρώσιο, ο οποίος ήτανε ο καπετάν Υψηλάντης, τον Φλωράκη βέβαια και έναν Αθανασίου που ήταν συμμαθητής μου στη σχολή ευελπίδων.
Κ. Το όνομα Βενετσανόπουλος σας λέει τίποτα;
Δ. Δεν τον θυμάμαι, όχι.
Κ. Παπαγιάννης;
Δ. Όχι, όχι.
Κ. Παλάσκας;
Δ. Δεν τους θυμάμαι αυτούς.
Κ. Αυτοί ήταν αρχαιότεροι από εσάς. Εσείς είστε τάξης ’39 αυτοί ήταν τάξεις περί το ’30.
Δ. ’42 ήμουνα. Εγώ ήμουνα ’42.
Κ. ’42 ανθυπολοχαγός;
Δ. Ναι το ’42 έγινα στη Μέση Ανατολή ανθυπολοχαγός. Αυτούς δεν τους θυμάμαι, τους τρεις που μου ανέφερες, όχι. Δεν τους θυμάμαι.
Κ. Προηγουμένως αναφέρατε κατά λάθος, ότι από το ’45 μέχρι το ’66, προφανώς εννοούσατε το 1946, μείνατε στη Θεσσαλονίκη. Αυτό για διόρθωση του στοιχείου.
Δ. Ναι, ναι. Αυτά δεν τα θυμάμαι καλά.
Κ. 1962 με ’67 είστε σε επιτελικές θέσεις στην Αθήνα;
Δ. Πήγα ως επιτελής των δύο μοιρών που ήτανε στη Θεσσαλονίκη, στη Διοίκηση Καταδρομών Βορά, έτσι την έλεγαν τότε και γύρισα το ’63, το ’63 γύρισα στην Αθήνα. Έγινα επιτελάρχης καταδρομών, έπεσε ο Παπανδρέου το ’65, έρχεται ο Ασλανίδης στις καταδρομές, στο γραφείο επιχειρήσεων, εγώ φεύγω από επιτελάρχης των καταδρομών, με πάνε σε αυτή τη Διοίκηση Ειδικών Επιχειρήσεων που είναι νεκρή θέση[1] και γίνεται το πραξικόπημα το ’67, τον Απρίλη του ’67. Το πρωινό του κινήματος εγώ, όταν ο Ασλανίδης είπε ότι *«Αναλαμβάνω τη διοίκηση καταδρομών* », είπα στον Μπαγιατάκη, που ήταν υποδιοικητής των καταδρομών, (διότι ο Ελευθερόπουλος που ήτανε διοικητής είχε συλληφθεί), του είπα, *«πάμε να φύγουμε γιατί, αφού αναλαμβάνει ο Ασλανίδης που είναι ο νεώτερος, εννοεί εμένα και σένα. »*. Και έφυγα. Εγώ νόμιζα ότι θα φύγει και ο Μπαγιατάκης από το στρατό …
Κ. Φύγατε, από πού φύγατε;
Δ. Πήραμε το τζιπ και φύγαμε από το επιτελείο. Το πρωινό εκείνης της ημέρας, 13:00 ή ώρα 14:00 δεν θυμάμαι τι ώρα ήταν, φύγαμε και, δεν είχα τζιπ εγώ, αυτός είχε τζιπ, πήρε το τζιπ το δικό του ως υποδιοικητής καταδρομών και φύγαμε. Με άφησε εμένα στο σπίτι μου, έμενα Λευκάδας και Κερκύρας τότε και αυτός συνέχισε, δεν ξέρω που έμενε. Μετά δύο ημέρες με καλεί ο Μπαγιατάκης, ως διοικητής καταδρομών πλέον.
Κ. Πάνω από τον Ασλανίδη;
Δ. Βέβαια πάνω. Διοικητής καταδρομών, παρέμεινε στη καταδρομών. Ήρθε κάποιος αξιωματικός και μου είπε, την ημέρα που έφυγα, ότι «*Εσύ είσαι ο μόνος που διαφωνείς με την χούντα. Να ’ρθεις να τα βρείτε με*

[1] Ο Δροσογιάννης την θεωρεί ως θέση νεκρή αλλά ο ίδιος παρακάτω επισημαίνει πως αυτή είναι η υπηρεσία που συντηρούσε το σχέδια και τα δίκτυα που έγιναν γνωστά ευρύτερα ως GLADIO, Κόκκινη Προβιά, Επιθετικής Επιστροφής κ.λ.π. Αλλά από πλευράς δραστηριότητας φαίνεται πως πράγματι θεωρούνταν ΄΄νεκρές΄΄ αφού ουσία θα αποκτούσαν με εφαρμογή των σχεδίων ήτοι σε πραγματικές επιχειρήσεις.

τους χουντέους». Του λεω, «*Εγώ δεν έρχομαι, έστω και αν είμαι μόνος μου.* » Δεν πήγα. Ήρθα λοιπόν, μου λέει ο Μπαγιατάκης τώρα, όταν πήγα, μου λέει, «*Σε παρακαλώ να παραδώσεις…*», μου λέει, *«…και να μην αντιδράσεις*». Του λεω, «*Τι είναι αυτά που λες ρε…»* Δεν ξέρω αν ζει τώρα ο κύριος Μπαγιατάκης. «*Τι να μην αντιδράσω …»,* του λεω*, «Να μην αντιδράσω στο να παραδώσω; Αφού εγώ έφυγα …*» του λεω, *«… από προχτές. Μαζί δεν φύγαμε; »* Και έφυγα, έφυγα έναν μήνα χωρίς να παρουσιάζομαι πουθενά και τον Μάη, 21 Μαίου ήρθε ένας, με κάλεσαν στο επιτελείο. Νόμιζα ότι με καλούνε για να αποστρατευτώ. Αντί αυτού με στείλανε διοικητή ενός τάγματος στη Κύπρο. Στην Κύπρο, πήγα στη Κύπρο. Πήγα στην Κύπρο και έμαθα τότε από κάποιους φίλους μου που ήτανε μισό χουντικοί, ότι θα με αποστρατεύσουνε, αλλά δεν υπογράφει τα διατάγματα ο Κωνσταντίνος, έτσι λέγανε τότε, ο Βασιλεύς. Εν πάση περιπτώσει, εγώ επειδή το πίστευα αυτό, θα γίνει αυτό, δεν μπορεί να μείνω, έφυγα και πήγα και έμεινα ένα μήνα σε ένα ξενοδοχείο στη Κύπρο. Αλλά δεν είχα άλλα λεφτά και πήγα στο διοικητή τον Παπαλουκά από τη Λαμία. Ήτανε μέραρχος τότε και του είπα να μου δώσει άδεια να φύγω, γιατί δεν έχω λεφτά να πληρώσω. «*Μα …*» μου λέει, *«… όχι αφού σου έχουνε κάνει προαγωγή (...). »*, ήμουνα αντισυνταγματάρχης και πρότεινε να προαχθούμε το φθινόπωρο σε συνταγματάρχες. Του λεω, «*Εσύ έχεις κάνει πρόταση …»* του λεω, *«… αλλά ο Ασλανίδης έχει κάνει άλλο πράγμα.* » και μου έφερε (…) να φύγω και «*δεν σε ακούει εσένα.* » του λεω*, «Ούτε ο … »*

Κ. Ένα λεπτό. Εννοούσε ο, ο αξιωματικός αυτός εννοούσε ότι θα σας έχει κάνει πρόταση στα φύλλα ποιότητας να προαχθείτε κατ' εκλογή;

Δ. Πρόταση. Προαγωγή κατ' εκλογή (…). «*Ποιος σε ακούει εσένα;* » Του το είπα. «*Δεν ακούει {κανείς}…»* του λέω, «*… οι προτάσεις γίνονται από τον Ασλανίδη τώρα.* »

Κ. Πάμε λίγο πίσω. Ποια ήτανε η κουλτούρα σας, η μόρφωση σας, έτσι ώστε να φτάσετε εσείς και να πείτε στις 21 Απριλίου το πρωί, ότι δεν συμφωνώ με την ΄΄επανάσταση΄΄, σε εισαγωγικά. Ποια ήτανε η ιδεολογική σας τοποθέτηση;

Δ. Ιδεολογικά εγώ ήμουνα κεντρώος ας πούμε, τότε χαρακτηριστικά ανήκα στο κέντρο. Ήμουνα στο κέντρο, πώς να το κάνουμε δηλαδή. Ψήφιζα κέντρο και λοιπά. Ιδεολογικά ανήκα εκεί, σε αυτό το χώρο. Δεν είχα όμως επαφή με τον Αβέρωφ, Παπανδρέου, τους Παπανδρεϊκούς, δεν είχα καμία δυνατότητα επικοινωνίας. Το '61 που ήμουνα στη σχολή πολέμου, που έγιναν οι εκλογές της βίας και νοθείας, είχα έρθει σε επαφή με τον μακαρίτη τον Κόκα της Ελευθερίας. Αυτός βέβαια ήτανε ο άνθρωπος που έφερε την αποστασία το '65. Διαφώνησα εγώ και με αυτούς και έτσι δεν είχα καμία επαφή με το χώρο το δικό μου. Δεν είχα επαφή.

Κ. Αυτό εντάξει, αλλά γιατί να πείτε εσείς όχι σε μια ΄΄επανάσταση΄΄;

Δ. Αυτοί δεν ξέρανε ότι εγώ δεν ήξερα ότι έγινε κίνημα. Και πήγα με ένα, είχα ένα τζιπ στην υπηρεσία που ήμουνα, ήρθε να με πάρει ο Γρηγόρης, μου λέει, «*Ξέρεις τι τράβηξα; Απ' τα βουνά ήρθα. Έχουνε γίνει ανάστα ο Θεός.* », μου λέει το πρωί. «*Τι να έρθω μωρέ. »* του λεω. «*Έμπα μέσα στο αυτοκίνητο.* » Φεύγουμε λοιπόν, έμενα Λευκάδας και Κερκύρας, αυτό είναι κοντά στη σχολή ευελπίδων. Περνάω μπροστά από τη σχολή ευελπίδων στην πόρτα της σχολής ευελπίδων με στολή εκστρατείας ήταν ο Ιωαννίδης, που είναι φυλακή, ο οποίος και με χαιρέτισε στρατιωτικά. Και αυτός νόμιζε ότι είμαι στο κίνημα φαίνεται τότε, όπως πήγαινα εγώ με τζιπ. Φτάνοντας στο πεντάγωνο βρήκαμε λεωφορεία, ουρά τα λεωφορεία. Φτάνω στη πόρτα του επιτελείου. Στην πόρτα του επιτελείου ήτανε ο Σερσελογιανάκος, μόλις πάω να μπω, *«Κύριε συνταγματάρχα περάστε»*, μου λέει, και αυτός νόμιζε ότι εγώ είμαι στο κίνημα. Τα γραφεία της υπηρεσίας που σου λεω, δεν ήτανε στο κεντρικό κτίριο του πεντάγωνου, ήτανε σε ένα άλλο κτίριο που ήτανε λόχος διοικήσεως. Πήγα λοιπόν να πάω στα γραφεία και βρίσκω έναν λοχαγό διαβιβάσεων και μου λέει, «*Κύριε διοικητά …»* μου λέει, *«… έχουνε κλείσει …*» μου λέει*, «… ήρθε ο κύριος Ασλανίδης και τα έχουνε κλειστά τα γραφεία.* » Βέβαια το κατάλαβα εγώ όταν είδα ότι στην πόρτα {ήταν} ο Σερσελογιάνακος που τον ήξερα τι καπνό φουμάρει, κατάλαβα τι θα γινόταν και όλοι ξέρανε για τον Ι.Δ.Ε.Α. ότι θα έκαναν κάποια κίνηση επαναστατική.

Κ. Ένα λεπτό, είπατε ότι όλοι ξέρατε;

Δ. Όλοι ναι.

Κ. Ότι ο Ι.Δ.Ε.Α. ετοιμάζει να κάνει …

Δ. Βεβαίως.

Κ. … επαναστατική κίνηση.

Δ. Τον Απρίλη στις 15 ξέρω 'γω, εγώ ήμουνα στο (…) του επιτελείου και πέρναγε ο Λαδάς, αυτοί είχανε γίνει τότε, ο Λαδάς είχε γίνει συνταγματάρχης, του λεω λοιπόν, *«Έλα δω ρε…»* του λεω, *«…κάτσε ρε…»*, μιλάγαμε εμείς γιατί είχαμε συνεστίαση οι συμμαθητές, του λεω *«… να χαιρετήσω τον καινούργιο συνταγματάρχη, τον Μπέρια*.», τον λέγαμε Μπέρια τον Λαδά.

Κ. Μπέρια;

Δ. Μπέρια ναι, Μπέρια. Ο Μπέρια ήταν στις μυστικές υπηρεσίες της Ρωσίας. ΄΄Να μην μας πιάσει ο Μπέρια΄΄, ήταν στην Ε.Σ.Α. τότε, υπηρετούσε στην Ε.Σ.Α.. Λοιπόν, τον χαιρέτισα, τον συνεχάρην τον Λαδά και μου λέει, «*Για αυτό που είπες …*» μου λέει, *«… κυρ Αντώνη, σιμά κοντά ήμαστε. »*

Κ. Κυριακή καλή γιορτή δηλαδή;

Δ. Ναι, ναι.

Κ. Που σημαίνει ότι το σενάριο, το οποίο έχει βγει τώρα στο βιβλίο του Ιγνάτιου και λοιπά, με αυτόν τον Παπαχελά, καθώς επίσης και σε άλλα βιβλία, ότι οι στρατηγοί με την καθοδήγηση και την έγκριση των ανακτόρων, του Κωνσταντίνου, ετοίμαζαν αυτό που έγινε, αλλά απλά οι επιτελείς τους …
Δ. Τους πρόλαβαν.
Κ. Δεν τους πρόλαβαν. Υλοποίησαν το σχέδιο και συλλάβανε την ηγεσία τους. Την φυσική ηγεσία.
Δ. Ναι.
Κ. Η φυσική ηγεσία ετοίμαζε το πραξικόπημα στρατηγέ, έτσι δεν είναι;
Δ. Συλλάβανε την φυσική ηγεσία. Βέβαια αυτοί ετοίμαζαν.
Κ. Τώρα, δεν μου απαντήσατε ακόμα γιατί εσείς δεν ήσασταν στη συνωμοτική ομάδα;
Δ. Δεν μπορούσα να ήμουν. Δεν με μύησε κανένας.
Κ. Αν σας μυούσε, θα ήσασταν;
Δ. Δεν θα ήμουνα γιατί δεν πίστευα σε αυτά τα πράγματα. Με καμία δύναμη δεν θα ήμουνα.
Κ. Δεν σας μύησαν και είναι πολύ απλό γιατί δεν σας μύησαν. Παρ' ότι ήσασταν καταδρομέας, παρ' ότι στον εμφύλιο πόλεμο ήσασταν με τον εθνικό στρατό, παρ' ότι είχατε καλή σχέση με τον Καρδαμάκη; Παρ' όλα αυτά δεν σας μύησαν. Οι σχέσεις με τον Ντερτιλή ποια ήτανε;
Δ. Δεν είχα καθόλου, ούτε τον ξέρω στην όψη.
Κ. Με ποιον από αυτούς ήσασταν συμπολεμιστές στον εμφύλιο;
Δ. Στον εμφύλιο, ξέρω τους καταδρομείς κυρίως, γιατί εγώ πολέμησα στον εμφύλιο μόνο με τους καταδρομείς. Όλους τους καταδρομείς τους ήξερα, απ' αυτούς που είναι μέσα στη φυλακή, εκτός του Ασλανίδη που πέθανε τώρα, ήξερα τον Παπαποστόλου, ζει τώρα ο Παπαποστόλου που είναι από τη Λαμία.
Κ. Αναφέρατε σε μια στιγμή ότι κάνατε για έναν χρόνο επιτελής ειδικών επιχειρήσεων στο ΓΕΣ.
Δ. Ναι.
Κ. Την ΄΄κόκκινη προβιά΄΄, όπως την λένε, ή την ΄΄επιθετική επιστροφή΄΄ όπως πιθανόν {τη λένε}κάποιοι, ίσως και εσείς του στρατού ξηράς να την αποκαλείτε έτσι, τη γνωρίζετε προφανώς. Επίσης ίσως να έχετε διαβάσει το βιβλίο του Κουρή, *΄΄Ελλάς – Τουρκία πεντηκονταετής πόλεμος΄΄*.
Δ. Ποιανού Κουρή;
Κ. Του Κουρή, του δικού σας, του δικού μας, του Κουρή, του …
Δ. Του αρχηγού;
Κ. Ναι του ΓΕ.Ε.ΘΑ. …
Δ. Έχει γράψει βιβλίο;
Κ. Έχει γράψει βιβλίο ο Κουρής.
Δ. Δεν το έχω διαβάσει.
Κ. Πρέπει να το πάρετε. Και λέει για την ΄΄κόκκινη προβιά΄΄ μέσα.
Δ. Τι λέει;
Κ. Λέει, διάφορα. Εσείς να μου πείτε όμως τι ξέρετε για την κόκκινη προβιά;
Δ. Αφού ήμουνα διοικητής, δεν ξέρω ή να μην ξέρω;
Κ. Τι ήταν λοιπόν η κόκκινη προβιά; Έτσι ώστε να αποκατασταθεί ή να καταλάβω εγώ εάν αυτά που αναφέρουν σήμερα οι εφημερίδες ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.
Δ. Κοίταξε να σου πω. Υπεγράφη κάποια συμφωνία μεταξύ της C.I.A. και της Ελληνικής κυβερνήσεως. Πρέπει να την έχει υπογράψει ο Κανελλόπουλος νομίζω, δεν είμαι σίγουρος.
Κ. Ο (…) την είχε υπογράψει.
Δ. Ο (…); Δεν θυμάμαι ποιος την είχε υπογράψει. Και βάση αυτής της συμφωνίας που κάνανε, οι καταδρομείς ανέλαβαν να φτιάξουνε πυρήνες, δηλαδή αρχηγό και ασυρματιστή, ώστε σε περίπτωση εισβολής των Σοβιετικών στην Ελλάδα, αυτοί οι πυρήνες να αναπτύξουνε αντιστασιακή δράση. Αυτή η υπηρεσία τότε είχε ονομαστεί ΄΄Διοίκηση Ειδικών Επιχειρήσεων΄΄ και ήτανε στις καταδρομές. Εγώ είχα ξανά υπηρετήσει σε αυτήν την υπηρεσία, αλλά είχα πάει και διοικητής, όπως σου είπα το 1966. Το '66 πήγα διοικητής, ή τέλη του '65, δεν θυμάμαι καλά, μετά το πραξικόπημα, μετά την αποστασία δηλαδή του '65. Μετά την αποστασία του '65 με τοποθέτησαν εκεί. Σε αυτήν την υπηρεσία είχε τοποθετηθεί και ο Παπαποστόλου σε ένα γραφείο χωρίς να ανήκει. Προφανώς για να με επιτηρεί, προφανώς. Αυτή η υπηρεσία, πέραν αυτής της αποστολής που είχε για την περίπτωση πολέμου, δεν ξέρω αν είχε καμία άλλη αποστολή. Ούτε και έλαβε μέρος στο πραξικόπημα της 21ης Απριλίου. Εάν είχε λάβει μέρος, εγώ θα ήμουν μέσα, αφού ήμουνα διοικητής.
Κ. Άλλες επιχειρήσεις έκανε;
Δ. Καμία επιχείρηση δεν έκανε.
Κ. Ασκήσεις;
Δ. Όχι, όχι. Δημιουργούσε κρύπτες σε περιοχές που θα δρούσανε οι πυρήνες, τους οποίους θα λειτουργούσε.
Κ. Στρατηγέ αναφέρατε ότι η βασική αποστολή ήταν η δημιουργία, να το πούμε, αντάρτικου σε περίπτωση εισβολής και κατοχής της χώρας;

Δ. Αντίσταση, γενικώς. Σε περίπτωση εχθρικής εισβολής να αναπτυχθεί αντίσταση και να μην περιμένουμε, όπως έγινε στον τελευταίο πόλεμο, που αυτοί αναπτύχθηκαν χωρίς σχέδιο, από ιδιωτικές πρωτοβουλίες. Τώρα οι Αμερικανοί επρόκειτο να βοηθήσουν τους Έλληνες, να μπορέσουν να αναπτύξουν ένα δίκτυο πανελλαδικά, ώστε να αναπτυχθεί αυτή η αντίσταση μεθοδευμένη και προετοιμασμένη.
Κ. Αυτό μόνο για εξωτερικούς εχθρούς ή και για το τότε …
Δ. Μόνο για εξωτερικούς.
Κ. … και για το τότε …
Δ. Μόνο για εξωτερικούς. Μόνο. Μόνο.
Κ. Ένα λεπτό να ολοκληρώσω το ερώτημα. Για το τότε αποκαλούμενο εσωτερικό κίνδυνο και εχθρό; …
Δ. Όχι, όχι. Δεν υπήρχε τέτοιο, ποτέ. Ποτέ και σε κανένα χαρτί δεν έγραφε τέτοιο πράγμα. Ποτέ.
Κ. Πριν επανέλθουμε στην εξέλιξη τη δική σας στη διάρκεια της δικτατορίας, πέστε μου. Μετά τον εμφύλιο και πριν τη δικτατορία, ο ρόλος του στρατού και των αξιωματικών του στρατού ξηράς, ή οι ίδιοι οι αξιωματικοί, πως βλέπατε την αποστολή σας;
Δ. Κοίταξε οι αξιωματ…, το σύνολο των αξιωματικών, οι πιο πολλοί αξιωματικοί ήτανε δεξιοί. Δεξιοί πολύ δεξιοί, όχι δεξιά, απλώς δεξιοί. Ήτανε δεξιοί και εμείς ξέραμε τότε για τον Ι.Δ.Ε.Α. ότι από την Μέση Ανατολή είχε αρχίσει μια οργάνωση. Η οποία το ’51 έκανε, ένα πρώτο κίνημα στο οποίο ήτανε ο Ιωαννίδης. Ο οποίος είχε συλλάβει τον Τσακαλότο και τον Γρηγορόπουλο. Αποστρατεύτηκαν με μια προανάκριση που έγινε από τον Ζωρζονάκη τον στρατηγό, για το κίνημα του ’51. Όταν έφυγε ο Παπάγος από την ηγεσία των ένοπλων δυνάμεων και κινήθηκαν αυτοί, συνέλαβε το Γρηγορόπουλο ο Ιωαννίδης, κατέβηκε από το... ο Παπάγος το κατέστειλε το κίνημα. Επανήλθε ο Πλαστήρας με τις εκλογές του ’51, επανήλθε …
Κ. Ναι γνωστά αυτά.
Δ. Εξελέγη δηλαδή. Και, έγινε προανάκριση τότε από τον Ζωρζονάκη, {αποφασίσθηκε} να διαλυθεί ο Ι.Δ.Ε.Α. και ο Παπαδόπουλος τότε που ήτανε γραμματέας της οργανώσεως αυτηνής, κράτησε τα αρχεία και έγινε αρχηγός.
Κ. Ένα λεπτό. Διελύθη ο Ι.Δ.Ε.Α. ποια χρονιά;
Δ. Μετά από το αποτυχών κίνημα του ’51. Δεν ξέρω ακριβή ημερομηνία πότε έγινε αυτό, αλλά θυμάμαι ότι είχανε εξακοντιστεί όλοι αυτοί οι μεγάλοι που υπήρχαν τότε στην διοικούσα δέσμη του Ι.Δ.Ε.Α., Τσαραγκάκης, Καραπίπης …
Κ. Στρατηγέ είστε σίγουρος ότι διαλύθηκε ο Ι.Δ.Ε.Α. ή δεν γνωρίζετε εάν συνέχισε τη δραστηριότητα του, αλλά τη συνέχισε παράνομα;
Δ. Και παλιοί του Ι.Δ.Ε.Α. διαλύθηκε, διαλύθηκε γιατί αυτοί φοβήθηκαν μήπως αποστρατευτούνε, μήπως κάνουν, μήπως δείξουν. Και ο Παπαδόπουλος ως γραμματέας κράτησε την οργάνωση όλη, πλην της ηγεσίας.
Κ. Που σημαίνει ότι από εκεί και μετά κατά κάποιον τρόπο ελέγχει ο Παπαδόπουλος και οι δικοί του τον Ι.Δ.Ε.Α. και τον μηχανισμό του.
Δ. Αυτός ελέγχει πλέον την οργάνωση όλη.
Κ. Το όνομα Καζακόπουλος σας λέει τίποτα; Πέτρος.
Δ. Όχι ο Πέτρος δεν είναι, είχε πεθάνει. Νομίζω είχε πεθάνει.
Κ. Όχι δεν είχε πεθάνει. Ο Πέτρος πέθανε μετά το ’60.
Δ. Μετά το ’60; Δεν ήταν νωρίτερα; Νωρίτερα νομίζω ότι πρέπει να ήτανε. Και ο Πέτρος και ο Δημόπουλος, όλοι ήτανε. Πρέπει να ήτανε στη διοικούσα δέσμη του Ι.Δ.Ε.Α..
Κ. Διοικητής τρίτου σώματος στρατού …
Δ. Τον ξέρω από όταν ήτανε Λοχίτης. Μπορεί να ήτανε, δεν ξέρω. Δεν ξέρω, για αυτούς δεν ξέρω.
Κ. Πάμε στη δικτατορία στρατηγέ. Απρίλιο - Ιούνιο του ’67 είστε στην Κύπρο.
Δ. Ιούλιο;
Κ. Το 1967 είστε στην Κύπρο. Τι κάνατε εκεί πέρα; Πότε φεύγετε από εκεί;
Δ. Δεν σου είπα έφυγα μόνος μου με άδεια και δεν ξαναπήγα ποτέ; Παρέδωσα εδώ σε έναν ταγματάρχη, δεν θυμάμαι το όνομα του. Έφυγα εγώ τον Αύγουστο.
Κ. Και μετά τι έγινε;
Δ. Πήγα, τα τέλη Μαΐου πήγα στην Κύπρο, έμεινα δυο μήνες Ιούνιο και Ιούλιο και περί τα τέλη Αυγούστου, δεν έγινε Ιούλιο του ’67. Το κίνημα[1] είχε γίνει τον Απρίλη…
Κ. Ναι, εσείς λεω τι κάνατε τότε;
Δ. Τι έκανα, αφού ήμουνα διοικητής τάγματος τι έκανα; Ήμουνα διοικητής τάγματος, τι θα έκανα;
Κ. Μετά από εκεί;
Δ. Έφυγα από εκεί, έφυγα οικειοθελώς. Κατέβηκα στη μεραρχία, είπα του μεράρχου ότι, «*Μένω αυτό το σαββατοκύριακο, δεν έχω όμως λεφτά άλλα για να πληρώνω ...»* Γιατί δεν έτρωγα στο τάγμα, είχα φύγει από

[1] Ο Δροσογιάννης αποκαλεί ΄΄κίνημα΄΄ το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου. Όχι διότι τάσσεται με την άποψη πως πρόκειται για κίνημα, αλλά έτσι έμαθε να το λέει.

τη μονάδα μου και μου έδωσε ένα μήνα άδεια και έφυγα και ήρθα στην Αθήνα. Έγινε η αποστρατεία μου τότε …

Κ. Καλά πήρατε το καπέλο σας και φύγατε από το στρατό;

Δ. Βεβαίως.

Κ. Δεν το κατάλαβα αυτό.

Δ. Ναι, ναι έτσι είναι. Ναι, ναι. Ακριβώς έτσι έκανα. Έφυγα από το στρατό. Έφυγα, παρέδωσα το τάγμα και έφυγα [1]. Δεν μου μίλαγε κανένας. Ούτε ο μέραρχος. Μου είπε «*Γιατί φεύγεις, θα σε στείλω στρατοδικείο.* » Τίποτα. Του είπα ότι «*Εγώ φεύγω από το στρατό, θα με διώξουν. Θα με διώξουν από το στρατό, τι να κάτσω να κάνω εδώ πέρα; »*

Κ. Μετά τι έγινε;

Δ. Ήρθα στην Αθήνα, εδώ έμαθα ότι θα με αποστρατεύσουνε, με πήρε ένας διευθυντής, πρώην συμμαθητής μου, από το πρώτο επιτελικό γραφείο, μου λέει να πάω στην Κύπρο να παραδώσω. Του λεω «*Είσαι τρελός; Τι να παραδώσω; Θα πληρώσεις και τα οδοιπορικά, διότι εγώ έχω παραδώσει, τι να πάω και να ξανάρθω, ποιος θα πληρώσει τα λεφτά;* » Και δεν πήγα.

Κ. 1967 λοιπόν, πριν το κίνημα της 13ης του Δεκέμβρη είστε απόστρατος;

Δ. Απόστρατος.

Κ. Συνταγματάρχης απόστρατος;

Δ. Αντί.

Κ. Πότε μπλέκεστε με τους Ελεύθερους Έλληνες, ή δεν μπλέκεστε;

Δ. Ποτέ. Ποτέ.

Κ. Με ποιους μπλεχτήκατε;

Δ. Θα σου πω πως έγινε με τους Ελεύθερους Έλληνες, θα στο πω τώρα. Με έπιασε ένας Δημόπουλος στρατηγός, ο Δημόπουλος ο Πάνος αντιστράτηγος, τον οποίο είχα βρει και την ημέρα του... δυο τρεις μέρες τέσσερις μετά το κίνημα του Παπαδόπουλου. Και κουβεντιάζαμε και μάλιστα αυτός μου είπε ότι ήταν αντίθετος του κινήματος του Παπαδόπουλου και μια φορά τον βρήκα, το 1969. Μέχρι το ’69 εγώ έκανα μερικές αντιστασιακές κινήσεις δικές μου, για μένα, για καμιά οργάνωση.

Κ. Τι κάνατε;

Δ. Για καμιά οργάνωση. Έφτιαχνα κάποια οργάνωση.

Κ. Τι κάνατε; Συγκεκριμένα;

Δ. Δική μου, προσπαθούσα να συγκροτήσω ομάδες αξιωματικών[2].

Κ. Με ποιους;

Δ. Με αρκετούς αξιωματικούς, κυρίως καταδρομείς.

Κ. Ποιους δηλαδή;

Δ. Ήτανε πάρα πολλοί.

Κ. Στρατηγέ εγώ θα σας ρωτάω ποιους; Ονόματα;

Δ. Ονόματα, ήτανε πολλοί. Παπαγιανόπουλος, Ζαρκάδας, Καρούσος, πάρα πολλοί, δεν θυμάμαι τώρα. Όλους δεν μπορώ να τους θυμηθώ τώρα αυτή τη στιγμή.

---

[1] Ο Δροσογιάννης ΄΄φεύγει΄΄ από την υπηρεσία του, χωρίς να αντιδρά άμεσα τουλάχιστον το σύστημα. Το ίδιο κάνει και ο Μενενάκος στις 25 Νοεμβρίου 1973 με την ανατροπή του Παπαδόπουλου. Το ίδιο και ο Καρούσος στις 21 Απριλίου 1967. Οι αρμόδιες υπηρεσίες του στρατού δεν αντιδρούν άμεσα. Αυτό θα ήταν αδιανόητο για τα δεδομένα και τις συνήθειες του πολεμικού ναυτικού. Δεν σηκώνεται να φύγει το στέλεχος του ναυτικού. Υποβάλλει αναφορά παραίτησης, παρουσιάζεται και διαμαρτύρεται, δεν φεύγει από την υπηρεσία του και πολύ περισσότερο δεν υπήρχε περίπτωση να τον αφήσουν ήσυχο να περιμένει σε ένα ξενοδοχείο όπως τον Δροσογιάννη στην Κύπρο. Το στέλεχος του στρατού διαρρηγνύει τη σχέση με το όπλο πιο εύκολα απ’ ότι του ναυτικού. Ο πλωτάρχης Καταγάς παρουσιάζεται και λέει πως είναι και αυτός στην οργάνωση του κινήματος του ναυτικού και περιμένει να τον συλλάβουν. Το ίδιο και όλοι όσοι δεν συνελήφθησαν με την πρώτη φουρνιά Τούτο δεν επισημαίνεται ως θετικό ή αρνητικό σε σύγκριση με το στρατό. Εξ άλλου και οι τρεις περιπτώσεις που αναφέρονται εδώ, είναι τέτοιες αντίδρασης στο καθεστώς που επικρατούσε στις ΕΔ. Αλλά για να τονίσει τις διαφορές νοοτροπίας των στελεχών των δύο όπλων. Για την αεροπορία δεν διατίθενται στοιχεία. Γενικά μπορεί να παρατηρήσει κανείς πως οι στρατιωτικοί που φεύγουν για να αποφύγουν τη σύλληψη είναι ελάχιστοι στην επταετία 1967-1974. Μία ερμηνεία μπορεί να είναι πως δεν θέλουν να αποκοπούν των ΕΔ, που τις θεωρούν δικές τους και ή περιμένουν κάποιου είδους προστασία από τους συναδέλφους τους, ή προκλητικά δεν τις ΄΄χαρίζουν΄΄ σε κανέναν. Άλλος λόγος μπορεί να είναι ο φόβος, μήπως η φυγή και απόκρυψή τους θεωρηθεί ως δειλία. Το σίγουρο είναι πως τα δεσμά του στελέχους με το όπλο του είναι πολύ ισχυρά και ποτέ δεν απομακρύνεται τελείως απ’ αυτό. Στις συνεντεύξεις παλαιών στρατιωτικών όπως του Δροσογιάννη, ακόμα και του Βενετσανόπουλου, αυτό διακρίνεται εύκολα. Μιλούν για την τάξη τους, τους συμμαθητές τους, το διοικητή τους κ.λ.π. έστω και εάν τους χώρισε ένας εμφύλιος πόλεμος και κάποιες δεκαετίες τελείως διαφορετικής ζωής και ιδεολογίας. Βλέπε συνέντευξη Βενετσανόπουλου αλλά και Κουρή. Που παρ’ ότι διετέλεσε υφυπουργός για πολλά χρόνια, η όλη δομή των απαντήσεών του κυριαρχείται από νοοτροπία στρατιωτική και δεν προδίδει πολιτικό.

[2] Η τάση να φτιάχνουν οργανώσεις αντίστασης παρατηρείται στους αξιωματικούς. Σημειώνονται και εδώ όσοι μέχρι στιγμής έχουν εντοπισθεί ή δηλώσει στις συνεντεύξεις και επιστολές τους παρόμοιες προσπάθειες (επιτυχημένες ή όχι, με ή χωρίς δραστηριότητα). Οπρόπουλος, Λύτρας (υπό τον Γρίβα), Μήνης, Βασιλικόπουλος, Παπαγεωργόπουλος, Πετρόπουλος, Ομάδα αξιωματικών ΜΥΚ, Ξενάκης και ο Δροσογιάννης. Αλλά και όλες οι μεγάλες σε έκταση ομαδοποιήσεις, εντάσσονται στην ίδια λογική της συγκρότησης παράνομων οργανώσεων από στελέχη των ΕΔ με πολλά σχέδια αλλά λίγη δράση. Με διάφορες σχεδιάσεις των αξιωματικών του στρατού στους ΄΄Ελεύθερους Έλληνες΄΄ και του ναυτικού που καταλήγουν στην τελική μεγάλη οργάνωση που εξαρθρώθηκε το Μάιο του 1973. Ξεχωρίζουν οι οργανώσεις του Μήνη και του Βασιλικόπουλου ως οι μόνες που προχώρησαν σε ανάπτυξη των σχεδίων τους με συγκεκριμένες ενέργειες. Και η πλέον εκρηκτική αυτή του Α/Τ ΒΕΛΟΣ.

Κ. Αυτοί ήταν απόστρατοι ή εν ενεργεία;
Δ. Απόστρατοι. Ήταν φευγάτοι από την χούντα. Απόστρατοι, όχι εν ενεργεία. Με σκοπό να αναπτύξουμε ένα δικό μας κίνημα αντιστάσεως. Διότι είχα και μια εμπειρία από την υπόθεση της Δ.Ε.Ε..
Κ. Ποια Δ.Ε.Ε.;
Δ. Αυτή που λες εσύ κόκκινη προβιά, εγώ δεν το ήξερα ως κόκκινη προβιά.
Κ. Πως την ξέρατε εσείς;
Δ. Πως την ήξερα;
Κ. Δ.Ε.Ε. είπατε. Τα αρχικά τι σημαίνουν;
Δ. Διοίκηση Ειδικών Επιχειρήσεων.
Κ. Μάλιστα, από εκεί έχετε την εμπειρία και από το ’67 το φθινόπωρο μέχρι το ’69 αναπτύσσετε δραστηριότητα για να κάνετε; …
Δ. Να κάνω μια αντιστασιακή οργάνωση.
Κ. Αναφέρατε δυο, τρία ονόματα, Καρούσος, Ζαρκάδας, …
Δ. Παπαγιανόπουλος, ποιοι άλλοι ήτανε; Ήτανε πολλοί δεν θυμάμαι …
Κ. Όλοι του στρατού ξηράς;
Δ. Όλοι του Στρατού ξηράς. Όλοι, όλοι του στρατού ξηράς.
Κ. Κανένας του ναυτικού;
Δ. Όχι, όχι.
Κ. Γιατί δεν βάλατε του ναυτικού κανέναν;
Δ. Δεν είχα επαφή. Δεν ήξερα αξιωματικούς του ναυτικού.
Κ. Γιατί οι αξιωματικοί του στρατού ξηράς εκείνη την περίοδο και πριν την δικτατορία και οι χουντικοί και οι αντΙχουντικοί, δεν εντάσσετε στις αντίστοιχες οργανώσεις, παράνομες και μη, τους αξιωματικούς του ναυτικού; Γιατί;
Δ. Δεν είχαμε δεσμούς, δεν είχαμε, δεν είχαμε γνωριμία τέτοια, που να μπορείς να τους μυήσεις και να κουβεντιάσεις μαζί τους. Δεν ήξερα, δεν ήξερα αξιωματικούς του ναυτικού.
Κ. Ποια είναι η εκτίμηση σας, οι συνωμότες της 21ης Απριλίου γιατί δεν είχαν του ναυτικού μέσα {στην οργάνωση τους} αξιωματικούς;
Δ. Δεν ξέρω, δεν νομίζω ότι είχανε, αλλά δεν ξέρω πόσους είχανε. και στην αεροπορία πρέπει να είχανε.
Κ. Είχαν έναν της αεροπορίας;
Δ. Δεν ξέρω.
Κ. Τον ξέρετε. Ποιον;
Δ. Δεν ξέρω.
Κ. Τον Σκαρμαλιοράκη δεν τον ξέρατε;
Δ. Αυτόν τον ξέρω βέβαια. Τον αυτόν τον ξέρω πολύ καλά. Αν είχανε από το ναυτικό δεν ξέρω ποιος ήτανε. Δεν, δεν, δεν ήτανε τόσο απαραίτητη η αυτή για να μπορέσουν να επιβληθούν αυτοί, διότι ούτε καν το σύνολο των αξιωματικών.
Κ. Πέστε τα στρατηγέ. Με το τσιγκέλι θα τα βγάλουμε;
Δ. Τι να το βγάλουμε με το τσιγκέλι, δεν θέλω εγώ με το τσιγκέλι. Ήταν τόσο ανεπτυγμένη η οργάνωση αυτή στο στρατό ξηράς, ώστε δεν είχανε ανάγκη από κανέναν.
Κ. Γιατί όμως στα κινήματα του μεσοπολέμου, μεταξύ του πρώτου παγκοσμίου πολέμου και του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου έχουμε συμμετοχή αξιωματικών του ναυτικού σε όλα τα κινήματα, πραξικοπήματα, δικτατορίες, σε όλα είναι μέσα το ναυτικό. Γιατί το περιφρονούσατε μετά τον εμφύλιο το ναυτικό οι του στρατού ξηράς;
Δ. Εγώ δεν το περιφρονούσα, διότι εγώ δεν είχα οργανωθεί ποτέ, αλλά για την αντίσταση, για την αντίσταση σου είπα ότι δεν είχα τέτοιες γνωριμίες που να μπορέσω να, να πλησιάσω αξιωματικούς για να μπορέσουμε να κάνουμε κάποια δράση.
Κ. Πως αναπτύξατε δραστηριότητα, λοιπόν εσείς με την ομάδα …
Δ. Να σου πω με τους Ελεύθερους Έλληνες τι έγινε.
Κ. Όχι να τελειώσετε πρώτα με τους δικούς σας.
Δ. Με τους δικούς μου δεν πρόκειται να σου πω τίποτα, διότι δεν έχει, δεν κατέληξε πουθενά. Δεν καταλήξαμε πουθενά. Πρέπει να σου πω όμως για τους Ελεύθερους Έλληνες διότι με έχουνε ρωτήσει πολλοί άνθρωποι αν μετείχα στους Ελεύθερους Έλληνες. Ο Δημόπουλος λοιπόν μου είπε μια μέρα, δεν είχα, δεν έμενα σε αυτό το σπίτι, έμενα στη Λευκάδας και Κερκύρας. Μου είπε λοιπόν αν, αν μένω στο σπίτι μόνος μου. Και του είπα «*ναι μένω μόνος μου*», *«Το έχω μάθει.*» μου λέει, «*Που είναι το σπίτι σου;*», του είπα που είναι, μου λέει *«Μπορούμε να μαζευτούμε μια ομάδα αξιωματικών για να συζητήσουμε, γιατί δεν έχουμε ένα σπίτι να είναι ασφαλές;* » Του λεω, *«Πολύ ευχαρίστως, ότι ώρα θέλετε, κάθε μέρα μπορείτε να ερχόσαστε*». Και ήρθανε ο Αργούλης, ο Δημόπουλος, ο Τζανετής, ο Περίδης, ο Μπάλκος, …
Κ. Πανουργιάς;

Δ. Όχι δεν ήτανε ο Πανουργιάς. Αυτοί ήτανε, δεν ήτανε άλλοι. Αυτοί, αυτοί ήτανε. Αυτοί ήρθανε στο σπίτι μου ένα βράδυ. Αφού κουβεντιάσανε τι κουβεντιάσανε …
Κ. Εσείς δεν ήσασταν παρών;
Δ. Ήμουνα βέβαια. Αφού κουβεντιάσανε τι κουβεντιάσανε, στο τέλος ανέλαβα να πάω το στρατηγό τον Δημόπουλο και τον Περίδη στο σπίτι του, με το αυτοκίνητο μου. Μου λέει «*Μην έρθεις.» «Θα έρθω.*», του λέω. Τους πήρα λοιπόν, τους πήγα. Όταν έφτασα στο Δημόπουλο, του λεω «*Στρατηγέ εγώ σε αυτήν την οργάνωση δεν μετέχω, διότι είναι ο κύριος Περίδης. Θα τα πω τώρα εδώ για να τα ξεμπλέξουμε τα πράγματα*». Μου λέει «*Γιατί, τι ιδιαίτερα ο Περίδης; »* του λεω, «*Ακούστε να δείτε. Ο Περίδης με τον Βασιλιά προ του κινήματος, 13 Δεκεμβρίου ...»* πότε ήταν, 13 Δεκεμβρίου, «*… βρήκε το Βασιλιά Κωνσταντίνο σε ένα σπίτι και ο Κωνσταντίνος του είπε να λάβουνε μέρος και οι αξιωματικοί, όπως εγώ, ο Οπρόπουλος και λοιπά*». Απόταχτοι, αυτοί που είχανε διωχθεί από την χούντα, τους χουντικούς. Και ο Περίδης αρνήθηκε, διότι του είπε ότι «*Εάν λάβουνε μέρος, σημαίνει ότι εγώ πρέπει να τους επαναφέρω, εγώ δεν θέλω να τους επαναφέρω.*» Ο Περίδης! Αυτός που μου το είπε ήταν αυτήκοος της συζήτησης, γινόταν σε ένα σπίτι του γιου του Παπά και μου το είπε εμένα εμπιστευτικά. Ο Δημόπουλος εξεπλάγην. Μου λέει, «*Είναι δυνατόν; Αλλά όλα είναι δυνατά*», μου λέει, «*Γιατί αυτοί το είχαν στην τσέπη το πραξικόπημα της 13 Δεκεμβρίου. Πεστο ...»*, μου λέει *«... του Τζανετή. Ο Τζανετής έχει δούνε και λαβείν με τον Περίδη.*», του λεω *«Εγώ δεν τον ξέρω και πολύ τον Τζανετή στρατηγέ.* » Γιατί ο Δημόπουλος έχει κάνει και στον Ιερό Λόχο και στις καταδρομές διοικητής. Και μου έκλεισε ένα ραντεβού στη Βασιλίσσης Σοφίας που είναι, σε ένα που είναι και στη Κοραή, πως το λένε, του Φλόκα. Του Φλόκα στη Κηφισίας και πήγα, πήγα στον Τζανετή, του είπα για τον Περίδη. Ότι και αυτό και αυτό και αυτό και ότι δεν θέλω να μετέχω στην οργάνωση αυτή. Μου λέει, «*Δεν ξέρω, έχω καιρό να τον δω τον...»* ότι δεν έχουν κουβεντιάσει ποτέ με τον Περίδη. Αδύνατον, δεν μπορεί να μην είχε κουβεντιάσει.
Κ. Ποιος από τους δυο ήταν αρχαιότερος;
Δ. Ο Τζανετής είναι παλιός στρατηγός. Ο Τζανετής ήταν αυτός που ήτανε, που αντιπροσώπευε τον Βασιλιά εδώ στην Αθήνα στο δημοψήφισμα.
Κ. Ο Τζανετής εφέρετο τότε και ως αρχηγός των Ελεύθερων Ελλήνων. Επειδή ήταν ο αρχαιότερος;
Δ. Ήταν αρχηγός αφού ήταν αρχαιότερος από όλους. Λοιπόν αυτόν τον Τζανετή βρήκα, σε αυτόν είπα, δεν μου έδωσε εξήγηση καμία και ούτε ποτέ ο Περίδης μου είπε «*Γιατί τα λες αυτά ρε παλιόπαιδο, για μένα;* » Ποτέ δεν με βρήκε.
Κ. Που σημαίνει ότι πράγματι έχει πειστεί.
Δ. Που σημαίνει ότι εγώ έχω πειστεί ότι έγινε αυτή η συζήτηση και ήταν μπροστά του. Και για αυτόν τον λόγο δεν μπήκα ποτέ στον Ελεύθερους Έλληνες.
Κ. Καλά αυτοί ήταν τόσο πεισμένοι ότι θα επιτύχει η αντιστασιακή …
Δ. Που να ξέρω.
Κ. … δράση, ώστε …
Δ. Έτσι μου είπε ο Δημόπουλος. *« Το είχανε στην τσέπη ...* » μου λεει, *«... γι' αυτό δεν σας θέλανε εσάς.»*
Κ. … ώστε να σχεδιάσουν και ποιους θα επαναφέρουν μετά;
Δ. Ναι αλλά …
Κ. Ποια η γνώμη σας για τη δραστηριότητα των Ελευθερών Ελλήνων στρατηγέ;
Δ. Κοιτάξτε εγώ δεν, δεν πήγα σε καμία συγκέντρωση, αυτή είναι η μοναδική φορά που είδα κάποιους από την οργάνωση των Ελευθέρων Ελλήνων. Και άλλη μια φορά είδα τον Γρίβα, τον Γρίβα σε …
Κ. Ποιον Γρίβα;
Δ. Τον Γρίβα τον Κύπριο.
Κ. Της Ε.Ο.Κ.Α.;
Δ. Της Ε.Ο.Κ.Α. ναι.
Κ. Ο Γρίβας με τους Ελεύθερους Έλληνες τι σχέση είχε;
Δ. Δεν ξέρω αν είχε σχέση. Με φώναξε εμένα μια φορά να κουβεντιάσουμε σε ένα σπίτι, στο οποίο πήγα μεσημέρι στο, στη λεωφόρο Αλεξάνδρας και θυμάμαι ότι κόλλησε το κουδούνι. Χτύπησα το κουδούνι που μου είχε δώσει και κόλλησε και χτύπαγε, αναστατώθηκε όλη η πολυκατοικία. Και μου έλεγε ότι εγώ βάζω τις βόμβες στην Αθήνα. Και του είπα ότι «*Εγώ δεν βάζω καμία βόμβα. »* Ήθελε να με μυήσει σε μια οργάνωση δική του. Δεν ξέρω τι οργάνωση έκανε …
Κ. Ο Γρίβας;
Δ. Ο Γρίβας.
Κ. Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας;
Δ. Ναι, ναι.
Κ. Είπε σε σας ….
Δ. Μου έκλεισε ραντεβού σε ένα σπίτι, όχι το δικό του, σε ένα σπίτι ενός γιατρού, δεν ξέρω τι σκατά ήτανε …
Κ. Ένα λεπτό να το ξεκαθαρίσουμε αυτό. Ο Γρίβας εκτός της Ε.Ο.Κ.Α., είναι και ο αρχηγός της Χ. στην κατοχή.

Δ. Το ξέρω.
Κ. Λοιπόν ερχόμαστε στη δικτατορία …
Δ. Ναι.
Κ. … ο Γρίβας …
Δ. Έχει φύγει από την Κύπρο, δεν έμεινε στην Κύπρο, δεν έχει κάνει την ΕΟΚΑ. Β΄ και…
Κ. Και σας καλεί εσάς να κάνετε …
Δ. Μου είπε ότι εδώ κάνει αντίσταση.
Κ. Κατά της χούντας :
Δ. Κατά της χούντας. Εγώ πήγα να τον δω, λεω μήπως έχει κανά αξιόλογο πράγμα να μου πει, δεν μου είπε τίποτα …
Κ. Τι σας είπε;
Δ. Δεν μου είπε τίποτα ουσιαστικό, δηλαδή να μου κάνει μια πρόταση για μύηση ή για τέτοιο πράγμα.
Κ. Ποια χρονιά ήτανε αυτό;
Δ. Τώρα που να θυμηθώ ακριβώς. Πρέπει να ήτανε το ’68.
Κ. Η Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ δεν είχε γίνει ακόμα;
Δ. Όχι δεν πρέπει να έχει γίνει. Αφού ήταν εδώ ο Γρίβας.
Κ. Θα το βρούμε [1]. Ο Καρούσος είναι στους Ελεύθερους Έλληνες, ο Καρούσος ο δικός σας του στρατού ξηράς.
Δ. Ναι μπορεί να ήτανε στους …
Κ. Όχι μπορεί, ήτανε.
Δ. Ήτανε;
Κ. Ήτανε. Στους Ελεύθερους Έλληνες δεν ήτανε;
Δ. Δεν ξέρω.
Κ. Επομένως είναι ενάντιος της δικτατορίας ο Καρούσος;
Δ. Σαφώς.
Κ. Ο Καρούσος κατεβαίνει στην Κύπρο και αναλαμβάνει υπαρχηγός του Γρίβα …
Δ. Κατέβηκε με τον Γρίβα.
Κ. Με την έγκριση της δικτατορίας;
Δ. Βεβαίως.
Κ. Πως συμβιβάζονται αυτά;
Δ. Δεν ξέρω. Δεν το ξέρω, πώς να το ξέρω.
Κ. Θέλω να μου πείτε για τον χαρακτήρα του Καρούσου.
Δ. Δεν θα ήθελα να ασχοληθώ με τον άνθρωπο, διότι εγώ, έχω λόγους γιατί δεν θέλω.
Κ. Προσωπικό λόγο;
Δ. Προσωπικό ναι. Προσωπικό λόγο, διότι δεν έχει δείξει καλή διαγωγή απέναντι μου.
Κ. Εάν μου πείτε να μην το χρησιμοποιήσω αυτό, δεν θα το χρησιμοποιήσω.....{διακοπή}... Πάμε να ολοκληρώσουμε τη δική σας δραστηριότητα στη διάρκεια της δικτατορίας. Πάμε σε αυτό το σημείο.
Δ. Μέχρι το ’69 που με πιάσανε, αυτό ήταν. Η υπόλοιπη, η προσπάθεια μου να οργανώσω μια ομάδα, μια ομάδα αξιωματικών για να αναλάβουμε αντιστασιακή δράση.
Κ. Και γιατί σας έπιασε η δικτατορία;
Δ. Δεν ξέρω, ούτε μου το είπαν ποτέ. Έμενα με την μάνα μου σε ένα σπίτι ενός ξαδέρφου μου στην Ανάβυσσο. Λοιπόν ήρθε ένας υπαστυνόμος να με συλλάβει και ήθελε να κάνει έρευνα στο δωμάτιο που έμενα και εκεί έμενε η μητέρα μου, της είπα λοιπόν *« Έβγα ...»* της λεω, *«... έξω γιατί θέλω να κουβεντιάσω κάτι με τον φίλο μου εδώ πέρα.* » Δεν της είπα ότι με πιάνει και μου λέει αυτή μπροστά στον αστυνομικό, *« Πάλι τα ίδια άρχισες; »* Νόμιζε ότι ήτανε …
Κ. Τι σας είπε η μάνα σας; Στρατηγέ πέστε το καθαρά. Τι σας είπε;
Δ. *« Τα ίδια κάνεις ...»* μου λέει, *« ... τώρα και θέλεις να κουβεντιάσεις συνωμοτικά ...»* και λοιπά.
Κ. Και αυτό σας το λέει μπροστά στον αστυνομικό που ήρθε να σας συλλάβει;
Δ. Ο αστυνόμος γέλαγε βέβαια. Με ψάξανε εκεί, τι να βρούνε; Δεν είχα τίποτα, κανένα χαρτί εγώ. *«Πάμε να φύγουμε* » μου λέει, μπήκαμε στο αυτοκίνητο, φύγαμε. Και πήγαμε στο Χατζηζήση για να με ανακρίνει, ο Χατζηζήσης. Όταν με ανέκρινε με ρώταγε ποιοι είναι και τα λοιπά, «*Εγώ δεν ξέρω τίποτα, εσείς πέστε μου τι έχω κάνει. » « Εσύ να μας πεις. » « Βρε δεν έχω να σας πω τίποτα …*» του λεω, *«... τι να σας πω; »*
Κ. Τι διαφορά τάξεως είχατε με τη, με το Χατζηζήση;
Δ. Δεν ξέρω ποιανής τάξεως.
Κ. Πιο πάνω από εσάς;
Δ. Όχι πιο κάτω, πολύ πιο κάτω. Δεν τον χώνευα ποτέ. Δεν τον χώνευα.
Κ. Πως σας φέρθηκε εκεί στην Ε.Σ.Α.;

[1] Είναι προφανώς η ίδια υπόθεση για την οποία αναφέρονται και οι Λύτρας, Βαρδάνης και Καρούσος. στις συνεντεύξεις τους.

Δ. Δεν με βασάνισε, απλώς με ρώταγε. Επιμόνως *« Τι δράση;* » και του λεω « *Δεν έχω καμιά δράση. Τι δράση να έχω; Είναι βέβαιο ότι δεν σας θέλω. Πέραν αυτού …»* του λεω, *« … δεν έχω τίποτα. Ότι έχετε εσείς πέστε μου να σας απαντήσω. » « Όχι εσύ να μας πεις.»* Δεν έλεγα, *« Δεν μιλάει* » λέει στον αστυνόμο ο Χατζηζήσης, «*Δεν μιλάει διότι ξέρει ότι είναι αξιωματικός και δεν μπορούμε να τον βασανίσουμε, πάρτε τον να τον βασανίσετε εσείς*» Αυτό είπε ο Χατζηζήσης στον υπαστυνόμο που με είχε συλλάβει. Στο δρόμο που με πήγαινε ο υπαστυνόμος, ο οποίος με πήγε στην Νέα Ιωνία, μου λέει «*Εμείς δεν βασανίζουμε κύριε συνταγματάρχα …»* μου λέει, *«… και μην ακούτε τι λέει ο Χατζηζήσης, ούτε πρόκειται να σας ακουμπήσουμε*» Με πήγε λοιπόν και με άφησε σε ένα εστιατόριο που είχε εκεί η ασφάλεια και μου πήρανε φαγητό μια ομελέτα και δεν ερχόταν κανείς να μου μιλήσει. Και προς στιγμήν σκέφτηκα να φύγω, λεω «Τι να κάνω, μήπως το κάνουν επίτηδες όμως και με αφήνουν έτσι αφρούρητο;» Πλήρωσα την ομελέτα και μετά με πήγανε στο Χαϊδάρι. Στο Χαϊδάρι στο κέντρο διαβιβάσεων εκεί με πήγανε και από εκεί με πήγανε στη Δροσιά. Κρατούμενο. Δεν με ξαναανάκριναν ποτέ. Ποτέ, η ανάκριση όλη που πέρασα ήταν αυτή. Από την Δροσιά ήρθε το χαρτί και φύγαμε για εξορία.

Κ. Το αιτιολογικό της εξορίας, το έχετε, τι γράφει;

Δ. Που να το θυμάμαι, *΄΄για τη δράση του εναντίον της επαναστάσεως΄΄*, ξέρω ‘γω κάτι τέτοιο. Δεν θυμάμαι ακριβώς πως το αιτιολογεί. Πήγα στα Κύθηρα, στα Κύθηρα υπήρχε μια μονάδα και σε ένα πανηγύρι, αυτός ο διοικητής των (…) κάτι πήγε να πει σε έναν συνεξόριστο της νεολαίας της Νέας Δημοκρατίας και εγώ επενέβη, *΄΄γιατί το κάνει αυτό και τον έσπρωξε΄΄* εκεί πέρα, έκανε αναφορά ο διοικητής της χωροφυλακής και με πήραν απ’ τα Κύθηρα, δεν έμεινα πολύ καμία 20αρια μέρες και με έστειλαν στο Πεντάλοφο, το πειθαρχείο των εξόριστων.

Κ. Που σας στείλανε;

Δ. Στο Πεντάλοφο. Στο χωριό Πεντάλοφος. Στο Πεντάλοφο ήρθε ο Καλαμάκης και ο Σκουλαρίκης. Και ένας φοιτητής (…) από την Κρήτη. Διελύθη τον Νοέμβριο το στρατόπε-δο αυτό, το ’70 και πήγα στο (…), ο Σκουλαρίκης πήγε στην Πελαγία, οι άλλοι δεν θυμά-μαι που πήγανε. Ο Καλαμάκης δεν θυμάμαι που πήγε, τον Καλαμάκη δεν τον θυμάμαι καθόλου, αλλά νομίζω ότι τον στείλανε στη Σαμοθράκη νομίζω. Με την αμνηστία του Παπαδόπουλου το ’71 βγήκα. Βγήκαμε από την εξορία, έκτοτε δεν με ξανά συνέλαβαν.

Κ. Οι σχέσεις σας με τον Ανδρέα τον Παπανδρέου πότε αρχίσανε;

Δ. Εγώ τον Ανδρέα τον Παπανδρέου τον γνώρισα με τον Κατσιφάρα. Ο Κατσιφάρας ήτανε μαζί με τον Οπρόπουλο στο, πες το, στο Πλωμάρι της Μυτιλήνης. Όταν χτύπησε ο Οπρόπουλος που έμεινε παράλυτος, επειδή έχει πάρει μια πρώτη μου ξαδέρφη, τηλεφωνήθηκα με τον Κατσιφάρα, τον οποίο δεν ήξερα μέχρι τότε καθόλου. Αλλά όταν πήγα εξόριστος στο (…) βρεθήκαμε πλέον τετ α τετ, είχαμε μιλήσει όμως τότε με την ευκαιρία του... και εκεί είπαμε τα συνωμοτικά μας και τα αντιστασιακά μας. Ο Κατσιφάρας όταν βγήκαμε από την εξορία έφυγε, πήγε στον Παπανδρέου, του είπε για μένα …

Κ. Στο εξωτερικό;

Δ. Στο εξωτερικό. Εγώ έστειλα μερικές επιστολές στον Παπανδρέου, του περιέγραφα την εδώ κατάσταση και όταν ήρθε εδώ πλέον, ήμουνα από τους 149 που υπογράψαμε την διακήρυξη της 3^{ης} του Σεπτέμβρη.

Κ. Από εκεί αρχίζει η πολιτική, η κομματική σας δραστηριότητα;

Δ. Από εκεί.

Κ. Ακούστηκε το όνομα σας τα πρώτα χρόνια, ότι είχατε αναλάβει την ασφάλεια του Ανδρέα του Παπανδρέου. Είναι έτσι;

Δ. Ναι. Είναι γεγονός. Εγώ την είχα αναλάβει.

Κ. Τι ασφάλεια δηλαδή είχατε αναλάβει;

Δ. Κοίταξε, κινδύνευε η ζωή του. Λοιπόν μου ανέθεσε να προσέχω για να μην κινδυνεύσει η ζωή του. Από οποιονδήποτε. Και το ανέλαβα με την προϋπόθεση ότι δεν θα δει ποτέ αξιωματικό, κανέναν αξιωματικό εάν δεν είμαι παρών. Κατάλαβες;

Κ. Στρατηγέ πάμε λίγο πίσω. Τον Μενενάκο τον ξέρετε;

Δ. Ναι.

Κ. Του στρατού ξηράς.

Δ. Τον ξέρω.

Κ. Τι έκανε αυτός στο Πολυτεχνείο και στις 13 Δεκέμβρη το ’67 …

Δ. Δεν ξέρω τίποτα απολύτως. Κάτι είχε αυτός αντιστασιακό, μισό αντιστασιακό. Αλλά δεν θυμάμαι.

Κ. Με τον Μήνη τον Τάσο τι σχέση είχατε στη διάρκεια της δικτατορίας;

Δ. Ήμαστε φίλοι πώς να το κάνουμε.

Κ. Εκτός από φίλοι, κάνατε τίποτα, σχεδιάσατε τίποτα;

Δ. Σχεδιάσαμε αλλά δεν τα βρήκαμε, στο είπα δεν τα βρήκαμε. Μην με ρωτάς λεπτομέρειες.

Κ. Μου τις είπατε αλλά δεν είναι γραμμένο. Τι δεν βρήκατε, γιατί δεν τα βρήκατε;

Δ. Δεν τα βρήκαμε, τι θα πει δεν τα δεν βρήκαμε; Δεν τα βρήκαμε. Απλώς δεν τα βρήκαμε

Κ. Ναι, δεν το βρήκατε ιδεολογικά ή όσον αφορά …

Δ. Όχι, ιδεολογικά είναι με τον Παπανδρέου είναι (…).

Κ. Τρόπο δράσης δεν συμφωνήσατε;
Δ. Δεν τα βρήκαμε.
Κ. Ο Τάσος ο Μήνης δεν είναι καλά αυτή την περίοδο. Εγώ ρωτάω με επιμονή για τον Τάσο τον Μήνη γιατί …
Δ. Δεν είναι καλά;
Κ. Δεν είναι καλά, όχι. Ξέρετε …
Δ. Τι έχει;
Κ. Θα σας πω. Ξέρετε γιατί ρωτάω με τόση επιμονή; Γιατί την ιστορία του Τάσου του Μήνη κανένας δεν την έχει γράψει, ούτε πρόκειται να την γράψει. Και δεν είναι γνωστή. Εκτός από το βιβλιαράκι που είχε βγάλει από τη φυλακή, 110 μέρες …
Δ. Τον εκτιμούσα εγώ για την δράση του στην ελληνική αεροπορία. Ήταν από τα πιο δραστήρια στελέχη και πήγαινα σπίτι του, ερχότανε αυτός, ήξερα την οικογένεια του, τα παιδιά του, τη γυναίκα του, Ήταν από τα πιο αξιόλογα στελέχη που είχε …
Κ. Στη δικτατορία τι έκανε;
Δ. Ανέπτυξε δράση, δεν ξέρω τι, γιατί εγώ έμπλεξα μετά με τις φυλακές και μ' αυτά. Και δεν τον παρακολουθούσα.
Κ. Τον Μουστακλη τον Σπύρο τον ξέρατε;
Δ. Τον ήξερα και ήτανε μαζί μου.
Κ. Σε τι πράγμα ήταν μαζί σας;
Δ. Σε αυτές τις ομάδες που προσπαθούσα να συγκροτήσω τότε. Ήταν και ο Μουστακλής.
Κ. Ο Μουστακλής ο Σπύρος εκτός από αυτή τη δραστηριότητα μαζί σας, που και τι κάνατε;
Δ. Όλοι αυτοί πήγαιναν σε πολλούς. Εκ των υστέρων … Πήγαιναν και στους ΄΄Ελεύθερους Έλληνες΄΄, πήγαιναν και από εδώ, πήγαιναν και από εκεί. Δεν πήγαιναν σε μια, δεν είχαν προσκολληθεί σε ένα οργανωμένο σύνολο, αλλά πήγαιναν και στο ένα και στο άλλο και στο άλλο.
Κ. Ο Οπρόπουλος, είχε κάνει δική του ομάδα στην Ελλάδα στην διάρκεια της δικτατορίας;
Δ. Δεν μπορούσε να κάνει, γιατί αυτόν τον διώξανε αμέσως. (…) αμέσως. Εξορία στη Φολέγανδρο πρώτα και μετά στη Μυτιλήνη. Δεν πρόλαβε να κάνει. Εγώ επρόκειτο να τον ρωτήσω εάν ήθελε να πάω, αν { ήθελε} να τον απελευθερώσω.
Κ. Σχεδιάζατε στρατηγέ την απελευθέρωση του Οπρόπουλου με ποιους;
Δ. Με μια ομάδα που θα συγκροτούσα εγώ για να δράσουμε καταρχήν στην Κρήτη. Σχεδίαζα να δράσουμε στην Κρήτη. Και θα προσπαθούσα να βγάλω και τον Οπρόπουλο από την εξορία.
Κ. Αυτό το είχατε κουβεντιάσει με ποιους;
Δ. Με κανέναν. Τις προθέσεις μου δεν τις είχα πει σε κανέναν.
Κ. Στην Κρήτη, την Κρήτη γιατί την αναφέρατε; Το ναυτικό είχε παίξει σε αυτή την σχεδίαση;
Δ. Όχι. Κανένας δεν είχε παίξει. Κανείς δεν είχε ρωτήσει.
Κ. Γνωρίζετε …
Δ. Στην Κρήτη, γιατί νόμιζα ότι στην Κρήτη θα μπορούσα να αναπτυχθώ καλύτερα, να αναπτύξω ευκολότερα την δράση σε ένα χώρο που η εδαφική μορφολογία και το φρόνημα του λαού είναι τέτοιο που να μπορεί να ξεσηκωθεί. Αυτή την εντύπωση είχα.
Κ. Γνωρίζετε για την κίνηση Σούλη, όπως λεγότανε, γύρω στο 1969; Του ναυτικού που ήτανε ο Σούλης διοικητής των ταχέων σκαφών;
{Επίσης} που σχεδιαζότανε από τους Ελεύθερους Έλληνες σε συνεργασία με αξιωματικούς του ναυτικού αποστράτους, αποτάκτους, αλλά και εν ενεργεία, επιχείρηση παρόμοια με την σχεδίαση του κινήματος του 1973, που είχε σαν επίκεντρο την Κρήτη. Το έχετε ακούσει ποτέ εσείς αυτό;
Δ. Όχι δεν το έχω ακούσει.
Κ. Το όνομα του Οπρόπουλου αναφέρεται επίσης σε αυτήν τη σχεδίαση. Και αναφέρεται και η σχεδίαση της απελευθέρωσης του. Που σημαίνει ότι κάνατε την ίδια σκέψη, δυο διαφορετικοί φορείς.
Δ. Από ποιον θα γινόταν;
Κ. Από τους Ελεύθερους Έλληνες.
Δ. Αυτό δεν το ξέρω. Η μοναδική επαφή που είχα με τους Ελεύθερους Έλληνες ήταν αυτή που σου είπα, καμία άλλη.
Κ. Με τον Βασιλικόπουλο τι σχέση είχατε τότε;
Δ. Καμία.
Κ. Είχατε βρεθεί πουθενά με τον Βασιλικόπουλο εκείνα τα χρόνια;
Δ. Είχα βρεθεί μετά.
Κ. Με τον Βαρδάνη; Την περίπτωση Βαρδάνη τη γνωρίζετε;
Δ. Όχι, τον Βαρδάνη δεν τον ξέρω, πώς να πω, σαν μελλοντικό στέλεχος δικό μου. Δεν τον ξέρω.
Κ. Στη δικτατορία …
Δ. Τον ξέρω, τον ξέρω γιατί ήτανε και στο ΠΑ.ΣΟ.Κ..

Κ. Στρατηγέ μπορείτε να μου πείτε, να πάμε λίγο στη σχολή ευελπίδων;
Δ. Ναι.
Κ. Όχι όταν εσείς περάσατε από τη σχολή ευελπίδων σαν εύελπις, αλλά μεταπολεμικά, μετά τον εμφύλιο η σχολή ευελπίδων, η εκπαίδευση που γινότανε στους ευέλπιδες, είχε στοιχεία προπαγανδιστικά;
Δ. Όχι. Θα σου εξηγήσω. Όταν έγινε το δημοψήφισμα για να επανέλθει ο βασιλιάς, στη σχολή ευελπίδων υπηρετούσε και ο Οπρόπουλος.
Κ. Για ποια χρόνια λέτε;
Δ. Πότε έγινε το δημοψήφισμα; Όταν έγινε το δημοψήφισμα ο Παπαδάτος, ο οποίος είχε λόχο, εις τον λόγο του οποίου {υπηρετούσε} ο Οπρόπουλος, ενδιαφερότανε για τον βασιλιά και προπαγάνδιζε ανοιχτά. Ανοιχτά όμως, κατά τέτοιον τρόπο ώστε να ευνοεί την επάνοδο του βασιλιά.
Κ. Το ’45 λέτε;
Δ. Το ’45 έγινε το δημοψήφισμα;
Κ. Ε κάπου εκεί.
Δ. Το ’46. Εγώ κουβέντιαζα με τον Οπρόπουλο και ο Οπρόπουλος είχε {δει } ότι αυτοί ανοιχτά προπαγάνδιζαν για τον βασιλιά και φόρα πλέον μίλαγε, εγώ του είπα «*Πρόσεχε ρε Τζίμη γιατί θα μας καθαρίσουνε. Δεν τους βλέπεις ότι είναι όλοι …*» μου λέει, « *Γιατί να είναι αυτοί και να μην ήμαστε και μεις;*. » Επειδή λοιπόν ήτανε φόρα ο άνθρωπος, μόλις τελείωσε το δημοψήφισμα τον διώξανε και τον στείλανε στη Μακεδονία, στα σύνορα. Έφυγε από τη σχολή ευελπίδων. Αυτή είναι η μοναδική δραστηριότητα που ξέρω, η εξωυπηρεσιακή στη σχολή ευελπίδων.
Κ. Στρατηγέ η σχολή ευελπίδων ελέγετο μετεμφυλιακά, ότι είναι η σχολή πρωθυπουργών και από εκεί μέσα βγήκατε εσείς, το ’42. Μετά λοιπόν τον εμφύλιο γινότανε ή δεν γινότανε προπαγάνδα μέσα στη σχολή ευελπίδων; Και τι προπαγάνδα γινόταν;
Δ. Δεν γινόταν προπαγάνδα,σου είπα τι γινόταν. Η μοναδική προπαγάνδα, το λίγο χρόνο που έμεινα εγώ μετεμφυλιακά στη σχολή ευελπίδων, γιατί έμεινα πολύ λίγους μήνες, ήτανε τότε με το δημοψήφισμα.
Κ. Το ’46.
Δ. Ανοιχτά αυτοί μιλάγανε με τη (…) του βασιλιά.
Κ. Από το ’50 μέχρι το ’60;
Δ. Εγώ, ο (…) και ο Οπρόπουλος ήμαστε, τρεις αξιωματικοί που δεν, δεν συμφωνούσαμε με αυτά, με αυτή τη γραμμή.
Κ. Μετά το 1950 όμως;
Δ. Μετά το 1950 δεν υπηρέτησα ποτέ στη σχολή ευελπίδων. Ποτέ.
Κ. Υπήρχαν κομμουνιστές αξιωματικοί μετά το 1950 στο στρατό ξηράς;
Δ. Δεν ξέρω, δεν ήξερα εγώ.
Κ. Τι ποσοστά λέτε εσείς ότι ήτανε βασιλόφρονες, κεντρώοι, δεξιοί και αριστεροί, στο στρατό ξηράς;
Δ. Δεξιοί ήταν, οι κεντρώοι ήτανε ελάχιστοι, δεξιοί ήτανε όλοι.
Κ. Αριστεροί;
Δ. Αριστερό δεν ήξερα κανέναν. Δεν ήξερα εγώ κανέναν.
Κ. Η αποστολή του στρατού ξηράς ποια ήταν μετά τον εμφύλιο πόλεμο;
Δ. Κοίτα να σου πω, η βασική αποστολή του στρατού δεν άλλαζε ποτέ, αλλά …
Κ. Ποια ήτανε;
Δ. … αλλά. Τι ποια ήτανε; Προστασία της πατρίδος, αλλά, αλλά η ανάμιξη του στρατού στα κομματικά στην Ελλάδα ήτανε καταφανής, καταφανέστατη.
Κ. Υπέρ ποιου;
Δ. Υπέρ της δεξιάς φυσικά.
Κ. Εγώ θυμάμαι, μετά το 1962, παρουσιάσεις {διαλέξεις} αξιωματικών μεγάλων βαθμών του στρατού ξηράς, που πρόβαλαν στις διαφάνειες ως αποστολή ότι είναι η αντιμετώπιση του εξωτερικού και εσωτερικού εχθρού. Ε ποιοι είναι αυτοί, πέστε μου. Ποιοι είναι αυτοί οι εχθροί;
Δ. Είναι ο κομμουνισμός, θεωρείτο εχθρός. Αφού είχαμε τόσα χρόνια πόλεμο με τους κομμουνιστές, αλίμονο αφού πολεμήσαμε.
Κ. Βασιλόφρονες είχατε στον στρατό ξηράς;
Δ. Όλοι. Όλοι. Εκτός έναν (…) όλοι οι άλλοι ήτανε βασιλόφρονες.
Κ. Ήτανε βασιλόφρονες επειδή υπήρχε βασιλεία ή ήταν βασιλόφρονες γιατί πιστεύανε στο θεσμό της βασιλείας;
Δ. Γιατί τους συνέφερε, γιατί ήταν οργανωμένοι. Το κακό στο στρατό ήταν ότι, εάν ήσουνα οργανωμένος στον Ι.Δ.Ε.Α. τότε η προσοχή τους για σένα ήταν πολύ χαρακτηριστική. Πάρα πολύ χαρακτηριστική.
Κ. Εννοείτε ότι βοηθιόντουσαν αυτοί που ήταν στον Ι.Δ.Ε.Α.;
Δ. Βεβαίως. Θες να σου πω κάτι; Ο (…) παντρεύτηκε μια πρώτη μου ξαδέρφη, την ημέρα των γάμων του, εγώ δεν πήγα στο γάμο του γιατί είχα μια άσκηση στο καταδρομών. Υπηρετούσα στις καταδρομές και φοβόμουνα ότι αν πάω και γλεντήσω και λοιπά δεν θα μπορέσω να τους προετοιμάσω και θα υποστώ έλεγχο.

Πραγματικά ήρθε ο ταξίαρχος διοικητής των καταδρομών, να με επιθεωρήσει την επόμενη μέρα του γάμου του (…). Δεν μπόρεσε να βρει τίποτα, γιατί είχα προετοιμαστεί πάρα πολύ καλά και είχε γίνει Τούρκος, διότι δεν μπόρεσε να με πιάσει. Εάν όμως την είχα πατήσει, είχα πάει και δεν είχα προετοιμαστεί, δεν ξέρω εάν (…).

Κ. Εσείς ήσασταν βασιλόφρον;

Δ. Όχι, δεν ήμουνα.

Κ. Ακόμα δεν μου έχετε απαντήσει γιατί δεν ήσασταν δεξιός αξιωματικός, δεν το έχω καταλάβει.

Δ. Εγώ ούτε στην Μέση Ανατολή, ούτε εδώ στην Ελλάδα... ίσως- ίσως σε αυτό να επέδρασε και η τοποθέτηση μου στο σύνταγμα των Δωδεκανήσων που ήμουνα μικρός, διότι πήγα στη σχολή ευελπίδων 17 χρόνων. Το σύνταγμα Δωδεκανήσων είχε αποτάχτους αξιωματικούς, αποτάχτους του ’35. Και ήταν καλοί αξιωματικοί, πολεμισταράδες και άθελα η επαφή μαζί τους να με κατεύθυνε προς τα εκεί.

Κ. Οι γονείς σας τι ήτανε;

Δ. Ο πατέρας μου ήτανε βασιλόφρων.

Κ. Η μάνα σας; Καλά εντάξει.

Δ. Η μάνα μου ήτανε Βενιζελικιά.

Κ. Είχε κουλτούρα Βενιζελική η μητέρα σας;

Δ. Ο παππούς μου ήτανε και κομματάρχης του Βενιζέλου.

Κ. Η μητέρα σας ήτανε μορφωμένη;

Δ. Η μητέρα μου όχι, δεν ήταν, δεν είχε μόρφωση.

Κ. Αλλά από την προέλευση της, από τον πατέρα της που ήτανε …

Δ. Εγώ όμως έμενα με τον παππού μου στης μητέρας μου.

Κ. Έτσι εξηγείται στρατηγέ. Τι μου λέτε τόση ώρα; Ο παππούς Βενιζελικός, η μάνα σας κόρη του παππού σας, Βενιζελικιά και αυτή …

Δ. Και έμενα μαζί τους.

Κ. Ε λοιπόν;

Δ. Πήγαινα και στο δημοτικό στο χωριό. Ναι αλλά δεν είναι αυτό, γιατί όταν μπεις στο στρατό, αυτά λίγο επηρεάζουν. Εμένα, η επαφή αυτή που πιστεύω ότι με βοήθησε να τοποθετηθώ σε ένα χώρο σωστό, είναι η υπηρεσία μου στο σύνταγμα Δωδεκανήσων. Έπαιξε θαυμαστικό ρόλο.

Κ. Στη Μέση Ανατολή πότε είχατε πάει;

Δ. Στις αρχές του ΄41.

Κ. Στο κίνημα της Μέσης Ανατολής πήρατε μέρος;

Δ. Εγώ ήμουνα στη Τύνιδα. Στην Τύνιδα ήμουνα. Ήμουνα στις επιχειρήσεις. Γυρίσαμε τότε, λόγω του κινήματος γυρίσαμε και φύγαμε από εκεί που δούλευα στη Τύνιδα.

Κ. Μέχρι στιγμής κατάλαβα ότι έχετε πολεμήσει, έχετε βρεθεί σε πεδίο μάχης.

Δ. Δεν άφησα κανένα.

Κ. Έχετε κρατήσει όπλο, που σημαίνει ότι έχετε πυροβολήσει και έχετε σκοτώσει ανθρώπους.

Δ. Δεν έχω, δεν, δεν έχω σκοτώσει ούτε έναν. Ποτέ.

Κ. Δεν το ξέρετε.

Δ. Το λεω εγώ.

Κ. Πως αισθάνεστε, μετά τους πολέμους, όταν συναντάτε αντιπάλους σας; Δεν εννοώ τους Γερμανούς, εννοώ τους κομμουνιστές.

Δ. Δεν τους ήξερα. Θέλεις να σου πω κάτι; Δεν είχα πάρε δώσε με κάποιον. Δεν είχα. Δεν είχα απέναντι μου κάποιον, τον οποίο να ξέρω.

Κ. Ναι αλλά πέρασαν τα χρόνια και συναντήσατε. Τον Υψηλάντη, το είπατε. Συναντήσατε άλλους;

Δ. Τον Ρώσιο τον Υψηλάντη, τον Ρώσιο. Ρώσιος λεγότανε, ήτανε και στην κεντρική επιτροπή του ΠΑ.ΣΟ.Κ. Κουβεντιάζαμε πολλές φορές, συζητούσαμε μάχες στις οποίες έλαβα μέρος εγώ απέναντι του. Και του είπα ότι « *Ζεις παράνομα.* » Διότι έγινε (…).

Κ. Ο ΑΣΠΙΔΑ, πόση σοβαρότητα είχε σαν οργάνωση, αν υπήρχε;

Δ. Είναι γελοίο πράμα, είναι γελοίο πράμα και πιστεύω απόλυτα ότι ήταν εφεύρεση των δεξιοφρόνων για να κατηγορήσουν τον Ανδρέα Παπανδρέου. Γι’ αυτό και εγώ όταν ανέλαβα ψυχή τε και σώματι να φροντίσω το κίνημα του Παπανδρέου, τον εξόρκισα να μην δει ποτέ κανέναν αξιωματικό, αν δεν είμαι μπροστά. Διότι τους ήξερα τι ήταν.[1]

[1] Ο Δροσογιάννης επιμένει στο σημείο αυτό. Και όταν βάζει όρο στον Ανδρέα Παπανδρέου να μην δέχεται αξιωματικούς, εάν δεν είναι παρών ο ίδιος, σημαίνει πως το απαιτεί είτε για να προστατεύσει τον Ανδρέα από πιθανές προτάσεις των αξιωματικών, που κρίνει πως οπωσδήποτε θα του γίνουν (δεν εξηγείται διαφορετικά η έκφραση *΄΄τους ξέρω εγώ΄΄)* είτε διότι φοβόταν πως ο Παπανδρέου είναι επιρρεπής σε εμπλοκές με στρατιωτικούς. Σε κάθε περίπτωση ο Δροσογιάννης δεν έχει σε μεγάλη εκτίμηση τους αξιωματικούς, τουλάχιστον όσον αφορά την πίστη τους στο βασιλιά. Το γεγονός πως θεωρεί όλους ως βασιλόφρονες (πλην ενός) δεν αυξάνει την αξιοπιστία και μόνον ως υπερβολή εξηγείται. Με την οποία θέλει να τονίσει τις πελατειακές σχέσεις πολλών με το παλάτι.

Κ. Ο Παπανδρέου ο Ανδρέας είναι γνωστό ότι τους πήγαινε τους αξιωματικούς. Τους πήγαινε, δεν γνώριζε τίποτα για αυτή, έστω την υποτυπώδη …
Δ. Δεν ξέρω …
Κ. … ομάδα, να ολοκληρώσω, των αξιωματικών που στη Κύπρο ήταν δημοκρατικοί;
Δ. Κύπρο;
Κ. Ναι, του ΑΣΠΙΔΑ.
Δ. Κοίταξε να σου πω, δεν ξέρω για αυτή την περίοδο του ΑΣΠΙΔΑ τίποτα, γιατί δεν είχα καμία επαφή με τον Ανδρέα τον Παπανδρέου, δεν είχα τότε καμία επαφή. Και δεν ξέρω τι ήξερε.[1] Πάντως εγώ όταν κουβέντιασα μαζί του, του είπα ότι «*Πιστεύω ότι ήτανε φαιδρή κίνηση, φαιδρή κίνηση, δεν είχε κανένα μέλλον. Διότι το σύνολο των αξιωματικών, το σύνολο, εκτός των εξαιρέσεων, ήτανε, ανήκε στον Ι.Δ.Ε.Α. και ήταν οργανωμένοι στη δεξιά. Συνεπώς δεν πρόκειται ποτέ μια οργάνωση τέτοια, τέτοιας μορφής, να μην είναι προβοκατό-ρικη*». Δεν το πίστευα. Πρέπει να είναι προβοκατόρικη 100%. Εν αγνοία τους βέβαια, τα παιδιά αυτά πρέπει να ήτανε εξαιρετικά παιδιά, αλλά πιστεύω ότι η εντύπωση που δόθηκε ήτανε ότι ήταν μεγάλο κίνημα αντίστοιχο του Ι.Δ.Ε.Α., που αυτό είναι αστεία υπόθεση.
Κ. Στρατηγέ αναφέρατε, πάμε πάλι λίγο πίσω, σε κάποια στιγμή το γιο του Παπάγου.
Δ. Ναι, δεν τον ήξερα εγώ, μου είπε κάποιος, ο οποίος δεν ζει σήμερα γι' αυτό και δεν λεω το όνομα του, διότι με εξόρκισε τότε και αυτός να μην πω ποτέ σε κανέναν τίποτα, αυτός ήτανε παρών στη συζήτηση που έκανε ο Περίδης, ο βασιλιάς και ο γιος του Παπάγου, πριν όταν προετοιμαζόταν το κίνημα της 13ης Δεκεμβρίου. Αυτό είναι το μόνο που ξέρω. Δεν είχα καμία σχέση με το γιο του Παπάγου ή να ξέρω κάποιον άλλο.
Κ. Γνωρίζετε εάν τα παιδιά του Παπάγου ή κάποιο από τα παιδιά του Παπάγου, είχε σχέσεις με το κομμουνιστικό κόμμα;
Δ. Δεν ξέρω τίποτε. Δεν έχω ιδέα.
Κ. Γνωρίζετε τον Βαρδινογιάννη Βαρδή, όχι τον εφοπλιστή, τον αριστερό;
Δ. Όχι.
Κ. Γνωρίζετε εάν πριν το 1967 υπήρχε οργάνωση κομμουνιστών αξιωματικών στο στρατό ξηράς;
Δ. Όχι, δεν το ξέρω.
Κ. Έχω μια μεγάλη απορία και τον κάθε έναν που συναντάω από τους ανθρώπους που παίξατε ρόλο στη διάρκεια της δικτατορίας, ρωτάω το ίδιο πράγμα. Ο Ιωαννίδης ταξίαρχος του στρατού ξηράς, {που ήταν}στην επετηρίδα νούμερο 200 και πάνω, πως ήλεγχε τις ένοπλες δυνάμεις;
Δ. Θα σου εξηγήσω. Ο Ιωαννίδης όπως σου είπα στο κίνημα του '51, έπαιξε αποφασιστικό ρόλο διότι συνέλαβε και τον Γρηγορόπουλο και τον Τσακαλώτο. Ο ένας ήταν αρχηγός ΓΕ.Ε.ΘΑ., ο άλλος αρχηγός του Γ.Ε.Σ.. Όταν έγιναν οι ανακρίσεις του Ζωρζονάκη, βάση των ανακρίσεων αυτών ο Ιωαννίδης απεστρατεύθη. Μαζί απεστρατεύθη ο Νάτσινας και δεν θυμάμαι ποιοι άλλοι αξιωματικοί.
Κ. Ο Νάτσινας μετέπειτα της Κ.Υ.Π.;
Δ. Της Κ.Υ.Π. ναι. Γι' αυτό και όταν επανήλθε μετά την επιτυχία του Παπάγου, στις εκλογές του '52, ήταν τόσο πίσω στην επετηρίδα. Αυτός είναι ο λόγος, διότι αποστρατεύτηκε. Μετά ξανά επανήλθε οπότε δεν πήρε την κανονική σειρά που είχε. Δεν ξέρω ποια είναι η σειρά του στη σχολή ευελπίδων, δεν το εξέτασα ποτέ. Εγώ τον βρήκα 2ο γραφείο στην Κύπρο. Όταν ήμουνα επιτελάρχης των καταδρομών επήγα στην Κύπρο. Και επειδή επρόκειτο να στείλω κάποια μονάδα αλεξιπτωτιστών σε ενίσχυση της Κύπρου, του ζήτησα να μου πει ποιες είναι οι περιοχές που υπερτερούν οι Τουρκοκύπριοι. Ώστε να αποφύγω να τους βάλω εκεί, να στείλω εκεί αλεξιπτωτιστές και μου είπε, δεν ξέρει. Εγώ έμεινα άναυδος γιατί αυτός είχε πολύ καιρό, πολλά χρόνια ως γραφείο πληροφοριών της Κύπρου και του είπα «*Μα είναι δυνατόν εσύ να μην ξέρεις;* », είναι μια τάξη παρακάτω από εμένα αυτός στη σχολή ευελπίδων, «*Είναι δυνατόν να είσαι εδώ; Τι κάνεις; Τα ψυγεία κοιτάτε και τις τηλεοράσεις; Δεν κοιτάτε να δείτε που είναι …, αυτό είναι πολύ στοιχειώδες που σε ρωτάω. Προτού φύγω …*» του λεω, *« … αύριο, θέλω να μου φέρεις έναν χάρτη στον οποίο θα μου έχεις δείξει, έναν χάρτη που θα καταδεικνύει περιοχές που το τούρκικο στοιχείο υπερτερεί.* » Και πράγματι μου τον έφερε τον χάρτη αυτό, την επομένη μέρα, προτού να φύγω. Είναι η μοναδική επαφή που είχα με τον Ιωαννίδη.
Κ. Αυτό σημαίνει στρατηγέ ότι ο Ιωαννίδησ στο επαγγελματικό κομμάτι έλεγε λίγα πράγματα;
Δ. Δεν το ξέρω. Το μόνο που ξέρω είναι αυτό που σου ανέφερα, δεν έχω γνώμη να σου πω, διότι θα έπρεπε να τον ξέρω τον άνθρωπο, δεν έτυχε να συναντηθώ ποτέ.
Κ. Εντάξει. Μια τάξη κάτω από εσάς σημαίνει τάξη '41, σημαίνει …
Δ. Το '43 ήταν.
Κ. Τάξη '43 συγνώμη. Σημαίνει ότι η ομάδα Παπαδόπουλου που ήταν τάξης '39, '40, ήταν τρεις τάξεις πάνω από αυτόν και πάλι λοιπόν σας κάνω το ερώτημα. Πως ο Ιωαννίδης ταξίαρχος, πολύ κάτω από ένα σωρό

[1]Εκτός όλων των άλλων εκδόσεων βιβλίων, πρακτικών δίκης, άρθρων κ.λ.π. ο Παπαγεωργόπουλος στη συνέντευξή του αυτής εδώ της εργασίας, καλύπτει και αυτό το σημείο της γνώσης των Παπανδρέου για τον ΑΣΠΙΔΑ.

στρατηγούς, ήλεγχε όλες τις ένοπλες δυνάμεις; Πως; Στη διάρκεια της δικτατορίας με ποιον τρόπο; Πως τον υπάκουαν όλοι οι στρατηγοί;
Δ. Δεν μπορώ να ξέρω τι αρμοδιότητες είχε. Εγώ πιστεύω ότι ο Ιωαννίδης απέκτησε την εμπιστοσύνη του Παπαδόπουλου, όταν του είπε για κάποιο κίνημα που προετοίμαζε ο Λαδάς.
Κ. Εναντίον του;
Δ. Εναντίον του Παπαδόπουλου.
Κ. Ο Λαδάς;
Δ. Ναι. Και γι' αυτό όταν του ανέφεραν αυτοί τι πρόκειται να γίνει, να τον ξηλώσουν από πρωθυπουργό, τους είπε ότι ο Ιωαννίδης είναι αρσακειάδα. Δεν το πίστεψε. Δεν το πίστεψε. Δεν ξέρω με τι τρόπο τώρα, γιατί πρέπει να παραδεχτούμε ότι, ως συνωμότης πρέπει να είναι άριστος συνωμότης …
Κ. Ένας τρόπος λοιπόν αυτός.
Δ. Άκου λίγο αυτό. Όταν εκμαιεύσεις την απόλυτο εμπιστοσύνη του πρωθυπουργού και του αρχηγού της ΄΄επαναστάσεως΄΄, δεν είναι λίγο, είναι ίσως το βασικότερο, διότι έχεις μια κάλυψη. Από ότι έχω μάθει ο Ιωαννίδης υπηρέτησε στη σχολή ευελπίδων και κάθε τάξη εξερχόμενη από την σχολή ευελπίδων, την έπαιρνε και τους έκανε τραπέζια στη Χαλκίδα. Τους μίλαγε και τους μυούσε στο κίνημα του, αυτό νομίζω ότι είναι απ' τα πολύ χαρακτηριστικά για την δράση του Ιωαννίδη. Από την μια μεριά λοιπόν η κάλυψη που είχε από τον αρχηγό της επαναστάσεως και από την άλλη οι ενέργειες που έκανε μέσα στην ΄΄επανάσταση΄΄, τη λεγομένη ΄΄επανάσταση΄΄ σε εισαγωγικά, νομίζω ότι αυτά τα δυο στοιχεία μπόρεσαν να του εξασφαλίσουν μια καλή πρόσβαση στα στελέχη του στρατού. Αρκετά καλή. Και τρίτον πιστεύω ότι δεν ασχολήθηκε ποτέ με λοβιτούρα, που και αυτό είναι πολύ βασικό.
Κ. Οι σχέσεις του με τις ξένες μυστικές υπηρεσίες ποιες είναι;
Δ. Δεν ξέρω τίποτα. Ξέρω ότι έχει κάποιο γαμπρό, δεν ξέρω τι έχει, εβραίο. Αυτό λέγεται, δεν το ξέρω.
Κ. Προφανώς εννοείτε την κλινική, τον Ερυθρό Σταυρό που συναντιόταν με τον Αμερικανό πρέσβη;
Δ. Ναι, ναι. Στη Βασιλίσσης Σοφίας.
Κ. Όπου συναντιόταν με τον αμερικανό πρέσβη : Τι ξέρετε για αυτό;
Δ. Δεν ξέρω τίποτα. Δεν ξέρω ούτε αυτό που λεω τώρα με τους εβραίους, δεν το ξέρω. Σου είπα η μοναδική επαφή που είχα με τον Ιωαννίδη είναι αυτή με την Κύπρο. Ποτέ άλλοτε δεν τον είδα.
Κ. Την προδοσία της Κύπρου; Ο Ιωαννίδης και την επέμβαση στην Κύπρο και την εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο, την είχε σχεδιάσει με πλήρη …
Δ. Έχει αποδειχθεί αυτό.
Κ. … με πλήρη συνεργασία με την C.I.A. ή όχι;
Δ. Δεν ξέρω. Δεν μπορώ να ξέρω τι του είχαν υποσχεθεί οι Αμερικανοί ή αν τον γέλασαν οι Αμερικανοί. Εγώ πιστεύω ότι τον γέλασαν οι Αμερικανοί για να μπορέσουνε να απαλλαγούν από τη χούντα.[1] Ριζικά. Δηλαδή η επιδίωξη τους ήτανε να εξασφαλίσουνε στην Ελλάδα ένα καθεστώς {υπό τον έλεγχο} αυτονών. Και βρήκανε ως … και επειδή φοβότανε ότι ο Ιωαννίδης ενδέχεται να ηγηθεί μιας εξτρεμιστικής οργανώσεως μέσα στην χούντα, τους ΄΄Γκανταφικούς΄΄ τότε όπως τους λέγανε, γι' αυτό πιστεύω ότι, φρόντισαν ως μοναδικό τρόπο για να απαλλαγούν συνολικά, να κάνουν αυτό το πραξικόπημα της Κύπρου, το οποίο τους εξασφάλιζε και την μελλοντική δράση τους στην Ανατολική Μεσόγειο. Διότι θα αδυνάτιζε τον Μακάριο, τον οποίο υπολόγιζαν ως αντίπαλο. Έτσι πιστεύω εγώ, δεν ξέρω αν είναι αυτά τώρα αλήθεια. Διότι πρέπει να ξέρει κανείς τι διακηρύσσει από αυτά ο Ιωαννίδης. Εγώ δεν πίστευα. Και στα γεγονότα της Κύπρου είχα επιστρατευτεί....και βγήκανε διοικητές ταγμάτων δύο του Ιωαννίδη...
Κ. Το '73;
Δ. Το '74.
Κ. Το '74 στην εισβολή;
Δ. Ναι, ναι. Πήγα διοικητής συντάγματος και πήγα τυχαίως στο επιτελείο διότι πίστευα ότι, διότι τα είχα πετάξει και τα φύλλα πορείας, που μου είχανε δώσει αυτοί με την αποστρατεία και μετά από τόσα χρόνια εξορία και φυλακή και λοιπά, δεν θα μου δώσουνε μονάδα εμένα τώρα. Αλλά όταν καλοσκέφτηκα λεω, ήμουνα στην Αίγινα στο σπίτι του Οπρόπουλου, λεω «*Δεν πάω να παρουσιαστώ στο επιτελείο, μήπως τυχόν και με έχουνε και με τουφεκίσουνε μετά ως προδότη;.* » Και πήρα ένα ταξί. Άφησα το αυτοκίνητο μου, πήρα το καράβι, ήρθα στην Αθήνα, πήρα ένα ταξί, πήγα στο επιτελείο και εκεί βρήκα έναν αντισυνταγματάρχη τον διαβιβάσεων, ο οποίος μου έκανε κατάπληξη. Είχα μπει στο ταξί στην τύχη και μου λέει «*Εγώ ήμουνα εχθές το βράδυ στο γραφείο επιχειρήσεων.* » του λεω « *Εσύ είσαι διαβιβαστής, τι δουλειά έχεις;» « Έχω τελειώσει …»* μου λέει*, « … τη σχολή πόλεμου. » « Και επειδή; …*» του λεω, *« … τι έγινε; »* Γιατί εγώ πήγα στην επιστράτευση, διεύθυνση επιστρατεύσεως και αυτός υπηρετούσε εκεί, *«Αφού είσαι στην επιστράτευση. » «Συνταγματάρχα …»* μου λέει*, « …διώξε το ταξί να φύγει, θα σε πάω εγώ σπίτι σου και θα στα πω όλα.* » Και

[1]Την ίδια όμως άποψη προβάλλουν και οι οπαδοί της επταετίας. Ότι θυσιάστηκε η Κύπρος για να ανατραπεί το καθεστώς των Αθηνών. Με σύμπραξη και γνώση και των πολιτικών της εποχής όμως.

μου είπε ότι εκεί γίνεται κουλουβάχατα. Και πραγματικά μου είπανε ότι πρέπει να πάω στο 54 σύνταγμα, κοίταξαν τα χαρτιά και δεν είχα διαγραφεί.
Κ. Αυτό για να το εντοπίσουμε ακριβώς ημερολογιακά, γίνεται μετά το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου …
Δ. Δύο μέρες.
Κ. Και αφού έχει αρχίσει η εισβολή των Τούρκων;
Δ. Την δεύτερη μέρα.
Κ. Της εισβολής;
Δ. Την δεύτερη μέρα, τη δεύτερη μέρα της εισβολής. Ή την πρώτη; Η πρώτη όχι, η πρώτη πρέπει να έφυγα με άδεια και πήγα την άλλη μέρα το πρωί, την άλλη μέρα το πρωί. Την άλλη μέρα το πρωί, την δεύτερη μέρα της εισβολής. Πήγα στο επιτελείο, μου είπαν ότι πρέπει να πάω εκεί και πήγα με το αυτοκίνητο μου στο 54 το οποίο ήταν στα Γιαννιτσά. Και το παρέλαβα το σύνταγμα, τους έδωσα όπλα. Αυτοί και οι δύο {επιτελείς του τάγματος}φεύγανε. Μου είπανε να μην δώσω σφαίρες στους στρατιώτες. Εγώ διέταξα να πάρουν όλα τα πυρομαχικά, αυτοί φοβότανε διότι ήτανε ένοχοι διότι ήτανε στον Ιωαννίδη, πηγαίνανε και κοιμότανε μακριά από την έδρα του τάγματος. Τους κάλεσα και τους είπα να είναι {σε ετοιμότητα} δίπλα στα τηλέφωνα και αν ζητήσω το τηλέφωνο και δεν τους δω, θα τους παραδώσω {δεμένους} στο στρατοδικείο. Ο Ιωαννίδης είχε πολύ {φοβηθεί}, απεστρατεύθη δε ολόκληρο τα σύνταγμα, για να σου δώσω να καταλάβεις, με την ισχύ του Ιωαννίδη. Σωματάρχης τότε, στο Β΄ σώμα στρατού που ηπήγετο το σύνταγμα, ήταν ένας συμμαθητής μου, με πήρε λοιπόν τηλέφωνο, μου λέει « *Αντώνη τι κάνεις;...* » και τα λοιπά. Του λεω *« Ψάχνω να βρω έναν καλό διοικητή να πάω υποκόμος.* »
Κ. Να πάω …;
Δ. Υποκόμος, υποκόμος.
Κ. Βοηθός του δηλαδή.
Δ. Υποκόμος, υπηρέτης.
Κ. Μάλιστα.
Δ. Γέλασε αυτός, μου λεει «*Μα μη με κοροϊδεύεις ...»* μου λέει, « *... δεν, καιρός φέρνει τα πράγματα έτσι* » Μου λέει « *Αμέσως να φύγεις από το σύνταγμα και να φύγουν και οι φαντάροι. » «Τι είπες;* » του λεω. *«Ναι ...»* μου λέει, *« ...σου λεω να τους απολύσεις, να τους αποστρατεύσεις. Να πάνε σπίτια τους. » «Τι λες ...»* του λεω *«... είσαι καλά;* »
Κ. Ποια ημέρα σας το ‘πε αυτό;
Δ. Δεν θυμάμαι ακριβώς την μέρα, 4 – 5 μέρες από τότε που πήγα στο σύνταγμα και το παρέλαβα.
Κ. Άρα δεν έχει γίνει η μεταπολίτευση;
Δ. Όχι δεν έχει γίνει καμία μεταπολίτευση. Δεν έχει έρθει ο Καραμανλής.
Κ. Και παίρνετε εσείς διαταγή να διαλύσετε …
Δ. Προφορική. Του λέω «*Αυτά γίνονται με προφορική διαταγή; Για να μου πεις μετά ότι, να ‘ρθουνε οι άλλοι και να μου πούνε γιατί τους αποστράτευσες; Στο στρατοδικείο; Διαταγή.*» Και μου φέρανε διαταγή με το ελικόπτερο και αποστράτευσα… ήταν 3.000 οι επίστρατοι. Όλοι.
Κ. Γιατί αποστρατεύθηκαν; Γιατί διαλύθηκε η μονάδα;
Δ. Γιατί ήμουνα εγώ διοικητής. Διότι ο Ιωαννίδης τους ήξερε τους δυο διοικητές τάγματος και όταν έμαθε ότι εγώ μοίρασα πυρομαχικά, φοβήθηκε και ο ίδιος. Διότι ανατρέπεται η ισορροπία. Ανατρέπεται η ισορροπία.
Κ. Ένα λεπτό να το εντοπίσουμε αυτό με τους παράγοντες της εποχής. Έχουμε εισβολή των Τούρκων στη Κύπρο. Έχει ανατραπεί όλη η σχεδίαση Ιωαννίδη για τον Μακάριο και επίκειται …
Δ. Επίκειται ο Καραμανλής.
Κ. … το γκρέμισμα της, …
Δ. Της χούντας.
Κ. …του Ιωαννίδη και της χούντας. Και ο Ιωαννίδης δίνει εντολή να διαλυθεί;…
Δ. Εμένα μου το είπε ο σωματάρχης. Μου είπε από το τηλέφωνο να αποστρατευτεί, του είπα «*Όχι θα μου στείλεις διαταγή. »* Μου ήρθε η διαταγή έγγραφη, η οποία διατάσει να αποστρατευτούν.
Κ. Έχουμε την ανατροπή της ιεραρχίας στη διάρκεια της δικτατορίας και την πλήρη διάλυση αυτού που λέμε εμείς στρατιωτικό …
Δ. Εγώ τα αναφέρω ως γεγονότα, διότι μου έκανε κατάπληξη.
Κ. Έχουμε λοιπόν την ανατροπή της ιεραρχίας στη διάρκεια της δικτατορίας, της χούντας και την πλήρη διάλυση αυτού που λέμε στρατιωτικό πνεύμα, στο σώμα των αξιωματικών;
Δ. Ναι.
Κ. Τι γνώμη έχετε για όλους αυτούς τους στρατηγούς και τους ναύαρχους που υπηρετούσαν υπό την δικτατορία, διοικώντας τις ένοπλες δυνάμεις και παίρνοντας εντολές από κατώτερους;
Δ. Εσύ είσαι αξιωματικός και καταλαβαίνεις τώρα τι κύρος μπορεί να έχει ένας που παριστάνει τον στρατηγό, όταν μπορεί και γίνεται ουσιαστικά πρωθυπουργός ελέω Θεού. Τι κύρος μπορεί;…
Κ. Ελέω Ε.Σ.Α. δηλαδή;
Δ. Ελέω Ε.Σ.Α., ελέω Θεού. Ελέω Θεού.

Κ. Εν τούτοις όταν γίνεστε υπουργός Εθνικής Άμυνας, ο τρόπος που φέρεστε στους στρατηγούς έχει μείνει παροιμιώδεις;
Δ. Δηλαδή;
Κ. Γιατί τους φερόσαστε με αυτόν τον τρόπο;
Δ. Δηλαδή;
Κ. Τους φερόσαστε σκαιότατα.
Δ. Σκαιότατα;
Κ. Πως; Γιατί τους φερόσαστε έτσι;
Δ. Όχι σκληρός. Δεν νομίζω ότι … Εάν εννοείς τον αρχηγό του ναυτικού τον Καπέτο, στον οποίο πράγματι φέρθηκα σκαιώς, θα πρέπει να σου πω ότι τον φώναξα στο γραφείο μου. Παρόντος (που δεν κάνει...που ήταν αρχηγός ΓΕ.Ε.ΘΑ.), για να βάλει τον Βασιλικόπουλο στις μεταθέσεις των αξιωματικών. Διότι του είπα ότι «*Εγώ επειδή είμαι στρατιωτικός μου ζητάνε ρουσφέτια οι βουλευτές του κόμματος και δεν θέλω να πηγαίνω σε έναν αξιωματικό άγνωστο και να του ζητάω ρουσφέτια. Βαλε τον Βασιλικόπουλο, ο οποίος είναι, τον οποίο ξέρω από τη… και μπορώ να πάρω θάρρος να του ζητήσω κάτι.» «Τι λες;*» μου λέει «*ο Λεωνίδας, είναι και φίλος μου…»* και λοιπά και το δέχτηκε αμέσως. Έρχεται την επόμενη και μου ζητάει να φύγει, με την παραίτηση …
Κ. Να φύγει ποιος;
Δ. Να φύγει ο Καπέτος από αρχηγός ναυτικού. Εγώ είχα τότε την καρδιά μου, είχα πάθει ένα έμφραγμα πολύ σοβαρό, αλλά παρόλα ταύτα έγινα έξαλλος, γιατί δεν μπορώ να φανταστώ έναν άνθρωπο να λέει άλλα την προηγούμενη μέρα και άλλα την άλλη. Ήξερα βέβαια ότι αυτός έπαιρνε γραμμή από τον Βασιλειάδη. Αυτό το ήξερα. Και φαντάστηκα, κινηματογραφικά μέσα μου, ότι θα πήγε ο άλλος και του ‘πε «*Τι έκανες ρε, άξιζε αυτός να βάλεις τώρα τον Βασιλικόπουλο και να σου κανονίζει τι θα κάνει στο ναυτικό;* » Πραγματικά χτύπησα το τζάμι το ‘σπασα μάλιστα, τον απέπεμψα …
Κ. Δεν τον αποπέμψατε απλά, τον είπατε γυναίκα, του είπατε ότι έχει βυζιά, του είπατε γαμώ το Χριστό σου, γαμώ την Παναγία σου και άλλα διάφορα τέτοια.
Δ. Όχι, όχι, δεν, δεν …Με συγχωρείς πάρα πολύ, του είπα ότι δεν πρέπει να φοράει παντελόνια, « *Φοράς παντελόνια και δεν έπρεπε να τα λες αυτά τα πράγματα που λες τώρα. Φύγε και δεν θέλω να σε ξαναδώ στα μάτια μου. »* Αυτό του είπα. Τα άλλα όλα που λένε είναι … Μη γελάς έτσι.
Κ. Εν τούτοις, εκτός από αυτό με τον Καπέτο, και τους στρατηγούς τους είχατε με το ένα πόδι όρθιους. Αυτά τα έχω ζήσει.
Δ. Ναι, είναι έτσι που λες, διότι πραγματικά είχανε αρχίσει να νομίζουνε ότι μπορούν, επειδή ο Παπανδρέου ήτανε, ουσιαστικά υπουργός ήτανε ο Παπανδρέου, για τον τύπο βέβαια, στην ουσία {ήμουνα εγώ} διότι όλες τις αρμοδιότητες τις είχα εγώ, η μόνη αρμοδιότητα που είχε ο πρόεδρος ήτανε οι ποινές των ανωτάτων αξιωματικών, τίποτα άλλο. Όλα τα άλλα περνάγανε από τα χέρια μου. Όταν αρρώστησα και έπαθα το έμφραγμα, ο Ζωγραφάκης του ναυτικού, επειδή είσαι και ναυτικός, του Αγίου Νικολάου το ’81, ήταν ακόμα αρχηγός ο παλιός αρχηγός, πως τον λέγανε …Ο Κονοφάος. Πήγαμε λοιπόν κάτω στην εκκλ…, στη σχολή δοκίμων και μάλιστα ο Παπανδρέου είχε πάει πριν από εμένα, πήγε νωρίτερα. Και εκεί μας είχε του πουλιού το γάλα για φαγητό, φάγαμε. Μετά έμαθα, μου είπε ένας φίλος ότι έτρωγε στου Αντωνόπουλου την ταβέρνα κάτω στη Βούλα, στη Βουλιαγμένης, που στο διάολο είναι. Στη ταβέρνα ο Ζωγραφάκης ταξίαρχος του ναυτικού- ο Καραμανλής και ένας δικός μας, που ήτανε στη γιορτή του ναυτικού και μου λέει. «*Εσύ πού ήσουνα και δεν ήσουνα εκεί; » «Τι να φάω ρε …*» του λεω, *«… αφού έφαγα τον άμπακο. »* Εν πάση περιπτώσει το είπα στον Παπανδρέου. Και όταν έπαθα το έμφραγμα, μαθαίνω ότι ο Ζωγραφάκης προήχθη. Οπότε άλλαζε η σύνθεση του ναυτικού. Στη Βουλή. Ενώ ήμουνα με άδεια στο σπίτι μου, έγινα έξαλλος και πήγα στον Παπανδρέου και του είπα «*το και το έγινε*», *«Πως έγινε …»* μου λέει, «*Αυτό; Με νόμο …»* του λεω, *«… δεν μπορούσε να γίνει. Έπρεπε να γίνει διόρθωση του νόμου και έγινε με πρόταση που υπεβλήθη από τον Αβέρωφ στη Βουλή των Ελλήνων τη νύχτα, τα μεσάνυχτα. Και με τροπολογία άλλαξε ο νόμος και ο Ζωγραφάκης έγινε αντιναύαρχος, υποναύαρχος. »* Κολλητός του Καραμανλή, σου είπα ότι τον είχε καλέσει στο τραπέζι και έτρωγαν. Και του είπα ότι θα μου δώσει πάλι τις αρμοδιότητες, διότι τις είχε ο ίδιος ο Παπανδρέου. Μου είπε ότι εγώ δεν πρέπει να ανεβαίνω τα σκαλιά. «*Άμα έγινε τέτοιο πράγμα*», «*Πως δεν έγινε;*.». Πήρα τις αρμοδιότητες και διέκοψα την αναρρωτική άδεια και ξαναγύρισα στο υπουργείο. Έκτοτε βέβαια ο Ζωγραφάκης ουδέποτε είπε «*Μονάδα είναι αυτή που …»* στο λεω αυτό για να σου πω ότι πίσω από την πλάτη μου νομίζανε ότι μπορούν να παίζουνε παιχνίδια. Θες να σου πω και το άλλο; Εγώ ήμουνα υπέρ της εθνικής ομοψυχίας. Έκανα λοιπόν, αντί να γιορτάζουμε το Βίτσι – Γράμμο, γιατί όλες οι χώρες είχαν έναν εμφύλιο πόλεμο. Είπα λοιπόν κάποτε να σταματήσει αυτό το πράγμα και με εθνική ομοψυχία να κοιτάξουμε τους νέους στόχους της πατρίδας μας. Και έκανα τον Γοργοπόταμο. Ήρθε λοιπόν ένας αντιστράτηγος στο γραφείο μου, να μου υποβάλλει πάλι παραίτηση α λα Καπέτο. Και μου έλεγε τα παράσημα του, *«Τι είπες ρε …»* του λεω, *«… τι παράσημο έχεις; Πιο πολλά έχεις εσύ από μένα και μου λες τα παράσημα σου και που πολέμησες; Που πολέμησες; Εγώ τι έκανα, δεν πολέμησα;* » Τα ‘χασε αυτός και μου λέει ΄΄να με πάρετε μαζί σας΄΄ και ήταν αντιστράτηγος, δεν ήταν … Και δεν του επέτρεψα να παραιτηθεί και

πραγματικά τον πήρα μαζί μου. Μη νομίζεις ότι ήτανε στρωμένο με {ροδοπέταλα} το υπουργείο αυτό, ήτανε αντάρτικο. Το σοβαρότερο υπουργείο στην αλλαγή του Παπανδρέου και στην διακυβέρνηση του Παπανδρέου ήταν το υπουργείο άμυνας.

Κ. Πάμε λίγο λοιπόν σε αυτό, στρατηγέ.

Δ. Δεν μπορούσα λοιπόν εγώ να είμαι γαντοφορεμένος και να είμαι με το σας και το σεις.

Κ. Πάμε λίγο στις δυσκολίες που συναντήσατε σας υπουργός εθνικής άμυνας με τους αξιωματικούς γενικά. Θυμάστε πολύ καλά ότι είχαμε συναγερμούς, συχνούς συναγερμούς. Όπως είχαμε, όπως είχατε οργανώσει και κάποιο δίκτυο για προστασία, για αντιμετώπιση συνωμοτικών κινήσεων των χουντικών. Πόση σοβαρότητα υπήρχε στις πληροφορίες που είχατε ότι, μπορεί να γίνει κάποιο καινούργιο πραξικόπημα από συνωμότες;

Δ. Πληροφορίες βεβαίως είχα και μάλιστα ακριβέστατες πληροφορίες από την Κ.Υ.Π. Δεν είχα δικό μου δίκτυο πληροφοριών αλλά η Κ.Υ.Π. είχε συγκεντρώσει ορισμένες πληροφορίες, παρακολουθούσε ορισμένους, ορισμένες κινήσεις των αξιωματικών. Ήμασταν εν γνώση των κινήσεων αυτών και βεβαίως ήτανε φυσικό να έχουμε λάβει μια στοιχειώδη άμυνα έναντι αυτών και με κατάλληλους σχεδιασμούς και με κατάλληλη επάνδρωση τμημάτων. Αυτό δεν σημαίνει ποτέ ότι εμείς κάναμε κάτι το ανώμαλο, αυτό ήτανε μέσα στα καθήκοντα μας. Αλίμονο αν καθόμαστε μοιρολατρικά και να στηριζόμαστε στο τι θα ευελπιστούν αυτοί οι κύριοι. Αλίμονο. Κάναμε εμείς συναγερμούς, κάναμε απ' όλα. Πράγματι ήτανε δύσκολο διότι, πρέπει να σου πω ότι όταν πρωτοπαραλάβαμε το υπουργείο, για να σου δώσω να καταλάβεις ποιο ήταν το κλίμα, πήγαμε σε μια ενημέρωση. Ήταν ο (…) ακόμα αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων και πήγαμε σε μια ενημέρωση με τον Παπανδρέου. Και οι αξιωματικοί ήτανε πολύ ψυχροί και παγωμένοι. Εγώ το είδα βέβαια και ήξερα γιατί έγινε, όχι από ειδικές πληροφορίες αλλά από αυτά που είχανε γίνει είχε διαρρεύσει μια πληροφορία. Ότι, (έγινε Οκτώβρη αυτό, 28 Οκτωβρίου δεν θυμάμαι πότε ήτανε, 24, δύο τρεις μέρες μετά που παραλάβαμε), θα παρελάσει ο Ε.Λ.Α.Σ. και οι αξιωματικοί ήταν τελείως παγωμένοι. Το είδε ο Παπανδρέου, το κατάλαβε, μου λέει όταν γυρίσαμε στο γραφείο. «*Γιατί ήταν έτσι;* » του λεω το και το, «*Και τι σκέφτεσαι να κάνεις;* » Του λεω, «*Κοίταξε, πρέπει να πάω σε όλες τις μονάδες, να μιλήσω στους αξιωματικούς για να καταλάβω, να καταλάβουν και αυτοί, ποιες είναι οι προθέσεις μας, δεν έχουμε πρόθεση εμείς να φέρουμε τον Ε.Λ.Α.Σ., δεν ήρθαμε για αυτό εδώ.*» Και πραγματικά πήγα σε όλες τις μονάδες, δεν πήγα στις 28 Οκτωβρίου στην παρέλαση που γίνεται στη Θεσσαλονίκη. Πήγε ο Πέτσος, εγώ ήμουνα στην Αλεξανδρούπολη τότε στις 28 και το πρωί παρακολουθούσα από την τηλεόραση την παρέλαση. Είδα λοιπόν να πηγαίνουνε οι στρατηγοί, να κάθονται στην εξέδρα, είχανε μια εξέδρα. Και την ώρα που πήγαινε ο Πέτσος, που αντιπροσώπευε σαν υφυπουργός στην παρέλαση, όχι μόνο δεν σηκωθήκανε, αλλά κάθονταν με το ένα πόδι στο άλλο και δεν χαιρέτησαν, ούτε καν τον υπουργό. Τους έκανα λοιπόν ένα σήμα και τους είπα την επομένη, όχι την επομένη την μεθεπομένη, να είναι στο γραφείο μου στην Αθήνα. Χωρίς να τους λεω γιατί. Και ήρθανε και τους είπα αυτό και αυτό έγινε …

Κ. Εννοείτε την ηγεσία του στρατού ξηράς από βαθμό υποστρατήγου και πάνω;

Δ. Και ναυτικοί ήτανε … Εγώ κάλεσα τους ανωτάτους.

Κ. 1981 Οκτώβριος.

Δ. Οκτώβριος, 28 Οκτωβρίου το ΄81. Ήρθανε στο γραφείο μου, τους είπα ότι «*Κύριοι είδα αυτό. Αυτό όχι μόνο δεν σας τιμά, αλλά κατεβάζει την Ελλάδα στο χαμηλότερο επίπεδο έναντι των ξένων …*» Διότι ήταν και ξένοι πρόξενοι και λοιπά επί της εξέδρας, *«… καταλαβαίνετε …»* τους λεω, *«… ότι αυτό είναι σοβαρότατο παράπτωμα, δεν θέλω καμία δικαιολογία ούτε να μου πείτε τίποτα, το είδα στην τηλεόραση, βάλτε ένα βίντεο να το δείτε αν μπορείτε, αν νομίζετε ότι δεν είναι ακριβώς όπως το λεω και αν επαναληφθεί αυτό, να ξέρετε ότι θα είστε στα σπίτια σας την ίδια ώρα.* » Δεν είπανε κιχ. Γιατί ήταν γεγονός αναντίρρητο. Αλλά κατάλαβαν ότι κάποιος παρακολουθεί, ανεξάρτητα αν ήμουνα εκεί ή δεν ήμουνα. Τώρα δεν ξέρω τι τους είπε ο Πέτσος ή αν το κατάλαβε, μπορεί να μην το κατάλαβε ο άνθρωπος και καθόλου. Αλλά, όταν λοιπόν τις πρώτες μέρες έχεις αυτές τις αντιδράσεις, τι μπορείς να κάνεις μετά; Σε ρωτώ εσένα, τι θα έκανες εσύ αν ήσουνα;

Κ. Την ανωτάτη ηγεσία ο υπουργός της εθνικής άμυνας μπορεί να την στριμώξει, όπως την στριμώξατε. Το ζήτημα είναι τις ένοπλες δυνάμεις πως διαμορφώνεις στην συνέχεια;

Δ. Αυτοί διαμορφώνουν την κατάσταση. Αυτό το ξέρεις. Το ψάρι, λένε στο χωριό μου, βρωμάει απ' το κεφάλι. Άμα αυτοί, αυτοί είναι πια, αυτό τους επέβαλα, αυτοί θα εμπεδώσουνε πειθαρχία στο στρατό. Αυτοί θα καταργήσουν το χουντικό, ότι εσύ είσαι με την ΄΄επανάσταση΄΄ και είσαι πάνω από τον στρατηγό. Αλίμονο αν θα το άφηνα αυτό το πράγμα να περάσει.

Κ. Θέλω να μου πείτε δυο λόγια για τον Αλεξάκη.

Δ. Για τον;

Κ. Για τον Αλεξάκη. Τον στρατηγό Αλεξάκη. Και ο λόγος είναι απλός. Επειδή αυτές τις ημέρες πολλοί χρησιμοποιούν, χρησιμοποιείται το όνομα του και χρησιμοποιείται αρνητικά και επειδή ο Αλεξάκης έχει μπει και στην φυλακή, έχει συλληφθεί επί δικτατορίας, έχει χρησιμοποιηθεί έστω από τον Αβέρωφ, από την δεξιά δηλαδή αλλά μετά την μεταπολίτευση, σε θέσεις εθνικής ασφαλείας και για προστασία του πολιτεύματος στην μεταπολίτευση στην Κ.Υ.Π.. Όπως χρησιμοποιήθηκε και μετά απ' το '80 νομίζω.

Δ. Δεν ξέρω καθόλου, δεν ξέρω καθόλου τη δράση του και την πολιτεία του στην Κ.Υ.Π., δεν την ξέρω καθόλου. Εκείνο που ξέρω όμως είναι ένα πράμα. Για να στο πω να το ξέρεις, γιατί ζει ο Μητσοτάκης. Με σταματάει πάνω στη Βουλή μέσα ο Μητσοτάκης και μου λέει «*Έλα 'δω.* » Πήγα λοιπόν. «*Βρε συ …*» μου λέει, *«… πρόκειται να διώξετε από την Κ.Υ.Π., τον Αλεξάκη;* » του λεω «*Δεν ξέρω εγώ, δεν είναι θέμα δικό μου η Κ.Υ.Π. ούτε ασχολούμαι με την Κ.Υ.Π.. » «Πρόσεξε …»* μου λέει, *«… μη κάνετε τέτοιο πράγμα διότι ο Αλεξάκης είναι πολύ πολύτιμος στην Κ.Υ.Π.…»* και λοιπά και λοιπά. Του λεω «*Μη μου τα λέτε εμένα κύριε πρόεδρε αυτά τα πράγματα, διότι δεν είναι αρμοδιότης μου…»* του λεω, *«… ούτε ασχολούμαι καθόλου»* Και έφυγα, θεώρησα όμως καλό να το πω του Παπανδρέου και το είπα. Έμεινε άναυδος. Και είναι η μοναδική περίπτωση που ασχολήθηκα με τον Αλεξάκη, τίποτα άλλο δεν ξέρω, ούτε για την δράση του, ούτε για Κ.Υ.Π. για οτιδήποτε.

Κ. Για να γυρίσουμε στους συναγερμούς που χτυπούσατε τότε στον μηχανισμό αυτό που η αποστολή του ήτανε να έχει το νου του.

Δ. Ήθελα να δω τα μέτρα ασφάλειας που ίσχυαν κυρίως την νύχτα. Εκείνο που φοβόμουνα ήτανε τη νύχτα μήπως γίνει κάτι και εξευτελιστούμε σαν κράτος και σαν ένοπλες δυνάμεις. Δεν πίστευα ότι θα μας ανατρέψουνε, ούτε το πιστεύω ποτέ αυτό το πράγμα. Και όταν έγινε ένας συναγερμός, ο περίφημος αυτός του Παπανδρέου, πρέπει να σου πω ότι υπήρχε ένα χαρτί από κάποια υπηρεσία πληροφοριών, non paper χωρίς υπογραφές και λοιπά, το οποίο το έθεσα υπόψη του Παπανδρέου. Του είπα ότι, «*Δεν το πιστεύω και για να το αποδείξεις αυτό, να έρθεις να κοιμηθείς στο πεντάγωνο*. » Και ήρθε ο Παπανδρέου στο πεντάγωνο και κοιμήθηκε αν θυμάσαι. Έμεινε εκεί το βράδυ, στο πεντάγωνο. «*Δεν κουνιέται φύλλο*. » του είπα, *«Μην φοβάσαι τίποτα. »* Αλλά βέβαια έγιναν φασαρίες, το κόμμα δεν ξέρω πως και τι, γιατί εγώ δεν ήμουνα τότε μέσα στο κόμμα, δεν είχα θέση στη κεντρική επιτροπή, έλαβε κάποια μέτρα τα οποία δεν ξέρω τι ακριβώς ήταν. Πάντως δεν ήμουνα εγώ που έδωσα πληροφορία από μόνος μου, μου την δώσανε την πληροφορία και αλίμονο αν δεν την έδινα στον πρόεδρο, τον πρωθυπουργό και τον πρόεδρο της δημοκρατίας. Αλίμονο.

Κ. Στρατηγέ αληθεύει ότι το Π.Α.Κ. από το οποίο προήρθε το ΠΑ.ΣΟ.Κ. και το πρώτο χρόνο το 1974 δηλαδή, μετά την ίδρυση του ΠΑ.ΣΟ.Κ., εξακολουθούσε να εχει, εξακολουθεί να έχει ένοπλο τμήμα;

Δ. Εγώ δεν ξέρω δεν ήμουνα στο Π.Α.Κ.. Και δεν ξέρω εάν υπήρχε ένοπλο τμήμα στο Π.Α.Κ. δεν το ξέρω.

Κ. Ή τμήμα προστασίας του ΠΑ.ΣΟ.Κ., ασφάλειας του ΠΑ.ΣΟ.Κ.;

Δ. Όχι, όχι δεν υπήρχε, δεν υπήρχε τέτοιο πράγμα. Δεν υπήρχε τέτοιο πράγμα διότι για την ασφάλεια του ΠΑ.ΣΟ.Κ. και του Παπανδρέου ήμουνα εγώ υπεύθυνος.

Κ. Για την ασφάλεια του ΠΑ.ΣΟ.Κ. ή του Παπανδρέου;

Δ. Και τα δύο. Και του ΠΑ.ΣΟ.Κ., του ΠΑ.ΣΟ.Κ. και του...

Κ. Ξέρετε εάν υπήρξαν οργανώσεις αξιωματικών μετά την μεταπολίτευση, παράνομες, ακροδεξιές και αριστερές εν πάση περιπτώσει για να καλύψουμε όλο το φάσμα, συνωμοτικές οργανώσεις αξιωματικών στις ένοπλες δυνάμεις μετά την μεταπολίτευση;

Δ. Όχι δεν ξέρω. Δεν ξέρω.

Κ. Για να έρθουμε λίγο στην δικτατορία, τον Σταματελόπουλο τον ξέρατε;

Δ. Όχι.

Κ. Ξέρετε ότι ο Σταματελόπουλος είχε κάνει στην διάρκεια της δικτατορίας, αφού διαχώρισε τη θέση του από τη συνωμοτική ομάδα της 21ης Απριλίου, είχε κάνει οργάνωση αξιωματικών μέσα στο στρατό ξηράς;

Δ. Δεν το ξέρω.

Κ. Που είχε και του ναυτικού;

Δ. Δεν το ξέρω.

Κ. Για το κίνημα του ναυτικού τι γνώμη έχετε;

Δ. Δεν ήταν τίποτα, τίποτα, τίποτα. Δεν πιστεύω ότι, καταρχήν πιστεύω ότι δεν ήταν συνωμοτικό. Δηλαδή η συνομωσία του ναυτικού δεν ήταν σε βαθμό τέτοιον ώστε, να μην πέσει στην αντίληψη των χουντέων. Δεν εξασφάλιζε δηλαδή συνωμοτικότητα σε τέτοιο βαθμό ώστε να προστατευτεί από τους χουντικούς. Οι περιπτώσεις επιτυχίας του εγχειρήματος του ναυτικού, δεν έχουν πείσει ποτέ ότι μπορούσε να ήτανε αποτελεσματική σε βαθμό τέτοιο, ώστε να πέσει η χούντα. Δεν το πιστεύω. Εάν, εάν ήξερε ότι υπήρχε μια σοβαρή μερίδα στο στρατό ξηράς ή στην αεροπορία, η οποία να μπορεί να επέμβει σε βαθμό τέτοιο, που να ενισχύσει την προσπάθεια του ναυτικού, τότε αναντίρρητα θα ήταν εύκολο να πέσει η χούντα. Αλλά μόνο του το ναυτικό για να ρίξει την χούντα, νομίζω ότι δεν μπορούσε. Αυτή είναι η εντύπωση μου. Θα πρέπει να έχει μια πολύ δυνατή συμμετοχή αεροπορίας και του στρατού ξηράς. Κυρίως της αεροπορίας όμως.

Κ. Η συνεργασία σας με τον Παπά, σαν αρχηγό του ναυτικού που ήταν ο κυβερνήτης του Βέλους, ήτανε καλή;

Δ. Ο Παπάς όπως ξέρεις εγώ τον βρήκα πλοίαρχο, όταν ήρθα στο υπουργείο. Και μέσα σε οχτώ μήνες έγινε αρχηγός του επιτελείου. Έγινε δε αρχηγός επιτελείου από μένα, προσωπικά από μένα. Από την επιμονή μου. Μετά το επεισόδιο του Καπέτου και μετά την γιορτή που έγινε στο Κιλελέρ για τους αγρότες, εγώ πήγα στο Καστρί και περίμενα να έρθει ο Παπανδρέου για να του μιλήσω. Ήρθε λοιπόν ο Παπανδρέου, αυτό έγινε Μάρτη, οι προαγωγές είχανε γίνει τον Γενάρη του '82, αυτό είναι Μάρτη. Εγώ είδη είχα αποπέμψει τον

Καπέτο και δεν επρόκειτο να γίνει ο Καπέτος αρχηγός ποτέ. Όταν ήρθε λοιπόν ο Παπανδρέου στο Καστρί μου λέει *«Τι ζητάς εδώ; »* Του είπα λοιπόν τα γεγονότα όπως ακριβώς έγιναν, είχα φωνάξει κάποιον αξιωματικό του ναυτικού εδώ σπίτι μου για να γίνει, αυτός μου έθεσε ορισμένους όρους για να γίνει. Του είπα ότι «*Η όλη η συμπεριφορά του ναυτικού μου δείχνει ότι κάτι δεν πάει καλά στο ναυτικό και πρέπει το μαχαίρι να πάει κόκαλο. »* Μου λέει, «*Ρε Αντώνη, τι γίνεται …»* μου λέει*, «… προχτές τους κάναμε, να τους διώξουμε;* » Του λεω «*Εκτός αν θέλετε να φύγουμε εμείς; Θέλετε να φύγουμε εμείς; Φεύγουμε εμείς και μένουνε εκείνοι» «Και τι προτείνεις;»* μου λέει*, «Τι να κάνουμε;»* «*Να κάνουμε ένα ΚΥΣΕΑ …»* του λεω, *«… και να βάλουμε αρχηγό τον…»* Πραγματικά δέχτηκε να κάνει το ΚΥΣΕΑ, «*Ποιον θα βάλουμε;* » Του πρότεινα λοιπόν τον Παπά. Αυτά που σου λεω είναι 100%, όπως τα λεω, δεν παραλείπω 'και'. *«Μα…»* μου λέει, *«… αυτός τι είναι τώρα;* » Του είπα ότι είναι, υπαρχηγός του Γ.Ε.Ν. νομίζω ήτανε, υπαρχηγός του Γ.Ε.Σ., ούτε καν …

Κ. Του Γ.Ε.Ν..

Δ. Του Γ.Ε.Ν. ναι, υπαρχηγός του Γ.Ε.Ν. Και μου λέει «*Θα γίνει αρχηγός;» «Θα γίνει…»* του λεω *«… αρχηγός τι; Δεν πειράζει. Ο Ντεγιάννης …»* του λεω «*… ήταν αρχηγός στόλου και έγινε αρχηγός ΓΕ.Ε.ΘΑ., γιατί να μην γίνει; »* Πραγματικά πήγα με το αυτοκίνητο και πήρα και τον Ντεγιάννη. Για να, για να συνέλθει το ΚΥΣΕΑ. Ο Ντεγιάννης ζει εδώ είναι, μου είπε στο δρόμο «*Κάντε τι; Ποιον πρόκειται να κάνετε;* » Του είπα. Δεν μπορούσα εγώ να του πω τώρα ότι «*Ξέρεις εγώ έχω προτείνει τον Παπά. »* Άντ' αυτού «*Δεν ξέρω ποιον θα κάνουμε γιατί είναι απόφαση του ΚΥΣΕΑ».* όμως ο ίδιος μου είπε «*Κάνετε όποιον θέλετε, τον Παπά να μην κάνετε.*» Εγώ έκανα τον Παπά. Από εμένα έγινε αρχηγός, παρά και τις αντιρρήσεις του Καραμανλή, ο οποίος μου είπε «*Θα τον πληρώσετε τον Παπά.* » Επί λέξη. Του είπα «*Τον κάνουμε για την αντιστασιακή του δράση…»* και το ένα και το άλλο. Δεν είχα, αγαθές σχέσεις με τον Παπά.

Κ. Πιστός ήταν ο Παπάς.

Δ. Πως;

Κ. Πιστός σας ήταν. Σας ήταν πιστός.

Δ. Δεν ξέρω τι ήταν. Όχι αργότερα. Δεν συμπεριφέρθηκε καλά, καθόλου καλά. Διότι νόμιζε ότι εγώ τον αποστράτευσα.

Κ. Πέρασαν πέντε χρόνια, πόσα είχαν περάσει; 4;

Δ. Είχα πει εγώ στον Παπανδρέου, η αλήθεια αυτή είναι, ότι παρά πάνω από τρία χρόνια δεν πρέπει να μένουν. Αλλά ο Παπανδρέου δεν ήθελε να τον διώξει τον Παπά. Και δεν έφυγε ο Παπάς, εγώ έφυγα όμως και πήγα στο υπουργείο Δημόσιας Τάξης. Μετά έμαθα ότι αποστρατεύτηκε ο Παπάς, βγήκε μετά και έλεγε ότι είμαι αντισυνταγματάρχης με τσαρούχια[1], ξέρω 'γω τι διάολο έλεγε, είπε διάφορα πράγματα για μένα, εις βάρος μου. Δεν του έχω μιλήσει ποτέ από τότε, ούτε τον έχω δει καν. Πιστεύω ότι δεν ήταν η συμπερι-φορά του αυτή που έπρεπε να είναι, διότι, δεν είπα ότι, θα μου χρωστά ευγνωμοσύνη, αλίμονο. Δεν τον έκανα διότι του έκανα ρουσφέτι. Εγώ πίστευα ότι αυτές οι ενέργειες που κάνουμε στις ένοπλες δυνάμεις εξυπηρετούν τον ελληνικό λαό και όχι τα πρόσωπα, τα οποία έπαιρναν αξιώματα. Εκείνος όμως νόμιζε ότι έπρεπε να εκδικηθεί εμένα. Τέλος πάντων. Δεν έχω τίποτα με τον άνθρωπο, δεν έχω τίποτα. Αυτός φέρεται (…) εναντίον μου, τι να κάνουμε.

Κ. Ο Ανδρέας ο Παπανδρέου πως έβλεπε τους αξιωματικούς γενικά;

Δ. Δεν ασχολείται καθόλου, μου είχε απεριόριστη εμπιστοσύνη.

Κ. Όχι λεω τους αξιωματικούς σαν στρώμα, σαν κατηγορία κρατικών υπαλλήλων.

Δ. Ναι, με συμπάθια τους έβλεπε, με πολύ μεγάλη συμπάθια. Αλλά πρέπει να σου πω ότι φρόντιζε η ευμενής μεταχείριση των αξιωματικών να μην αντιστρατεύεται και τους άλλους υπαλλήλους, ώστε να τους φέρει σε αντιπαράθεση. Δεν ήθελε. Δεν ήθελε να υπάρχει αυτή η αντιπαράθεση. Γιατί θυμάμαι τότε που δώσαμε το επίδομα των αξιωματικών, το στεγαστικό επίδομα, ότι και ο Παπανδρέου και εγώ υπέστη στη Βουλή μέσα τρομερή επίθεση από τις άλλες κατηγορίες των... Θυμάμαι τότε τον Κακλαμάνη, σημερινό πρόεδρο, που μας είπε, ήταν παιδείας νομίζω τότε, υπουργός, «*Ότι και ο δάσκαλος που πάει στη Ρόδο θέλει μετάθεση και γιατί αυτός να μην παίρνει στεγαστικό επίδομα και να παίρνει ο αξιωματικός;.* » Δεν ήθελε να παίρνουμε τέτοια μέτρα ώστε να γίνεται αυτό το πράγμα. Εγώ επέμενα πολύ για τους υπαξιωματικούς, τους οποίους θεωρούσα απαραίτητους για να ισχυροποιηθεί ο κορμός. Η σπονδυλική στήλη του στρατού πίστευα ότι είναι οι υπαξιωματικοί και για να μπορέσω να τους δώσω κάποια επιδόματα, τσακωθήκανε ο Παπανδρέου με τον υπουργό οικονομικών τότε που δεν έδινε τίποτα. Δεν ήτανε εύκολη η... οι αξιωματικοί είχανε εναντίον τους το πλείστο μέρος των ελλήνων πολιτών, λόγω της …

Κ. Της χούντας.

Δ. Της χούντας.

[1] Ο Δροσογιάννης κατάγεται από τη Φθιώτιδα και όταν έφυγε από το στρατό είχε το βαθμό του αντισυνταγματάρχη. Ο Παπάς καταφέρεται εναντίον του, εάν αληθεύουν αυτά που λέει ο Δροσογιάννης, διότι η μεν καταγωγή του ως εκ της Ρούμελης συνδέεται με τα τσαρούχια, όσο δε για τον βαθμό προφανώς υπονοεί τις αποκαταστάσεις μέχρι του αντιστράτηγου. Αλλά και η καταγωγή του Παπά είναι από την Κύμη της Εύβοιας. Ο ίδιος δε φημίζεται και είναι και στα πλεονεκτήματά του ο λαϊκός τρόπος συμπεριφοράς. Εξ ου και η αγάπη που έτρεφαν τα πληρώματα των πλοίων που κυβέρνησε. Επομένως είναι άδικος όταν μιλάει έτσι για το Δροσογιάννη.

Κ. Εντούτοις μια και το αναφέρατε, εγώ σας ρωτάω, πως εξηγείται η σημερινή απαξίωση των αξιωματικών, των εν ενεργεία αξιωματικών, όχι από το λαό αλλά από τη συντεταγμένη πολιτεία, από τους πολιτικούς; Αλλά και από τους δημοσιογράφους; Πως εσείς, χθεσινός αξιωματικός και χθεσινός πολιτικός, ερμηνεύετε σήμερα αυτή την απαξίωση των αξιωματικών;

Δ. Σου είπα ότι αυτό, αυτό απορρέει από την εφτάχρονη δικτατορία, που δύσκολα θα μπορέσει ποτέ το στίγμα αυτό να φύγει από τις πλάτες των αξιωματικών. Δεν είναι λίγο να είσαι εφτά χρόνια δικτάτορας, είναι πολύ μεγάλη υπόθεση. Δεν φεύγει τόσο εύκολα. Αλλά εγώ πιστεύω ότι λίγο – λίγο θα απαλειφθεί αυτό και πιστεύω ότι οι νέες γενεές που θα έρθουνε θα λησμονήσουν τελείως το προπατορικό αμάρτημα των ενόπλων δυνάμεων, ώστε να μπορέσουν κάπως να τύχουνε ευνοϊκής μεταχειρίσεως, όχι απλώς να τύχουν καλής, να τύχουν ευνοϊκής μεταχειρίσεως τα στελέχη του στρατού. Το πιστεύω αυτό. Αλλά δεν μπορεί να γίνει απότομα, δεν μπορεί να γίνει απότομα.

Κ. Πιστεύετε ότι είναι δυνατόν αξιωματικοί, όπως λένε μερικοί, να είναι μπλεγμένοι σε αυτήν την ιστορία της τρομοκρατίας στην Ελλάδα;

Δ. Δεν το πιστεύω καθόλου. Δεν το πιστεύω καθόλου αυτό το πράγμα, ούτε το πίστευα ποτέ. Καθόλου. Αλλά ήταν αρκετό αυτό που σου είπα. Η εφτάχρονη δικτατορία άφησε ανεξίτηλα ίχνη στον ελληνικό λαό. Πώς να το κάνουμε δεν γίνεται αλλιώς. Απόδειξη δε αυτού είναι ότι ενώ κυβέρνησαν εφτά χρόνια την Ελλάδα, δεν μπόρεσαν να πάρουνε ένα αξιόλογο ποσοστό στις εκλογές. Λίγο είναι αυτό; Δεν δείχνει ότι είναι της καθολικής αποδοκιμασίας του ελληνικού λαού; Είναι λίγο να είσαι εφτά χρόνια κυβερνήτης και να μην μπορείς να κάνεις τίποτα; Να παίρνει ο Αβραμόπουλος, να παίρνει ο Τσοβόλας, να παίρνουνε όλοι οι άλλοι και να μην μπορεί αυτοί οι οποίοι κυβέρνησαν την Ελλάδα εφτά χρόνια να πάρουνε ένα όχι σημαντικό, ένα άξιο λόγου ποσοστό;

Κ. Εννοείτε την ακροδεξιά;

Δ. Ναι. Βεβαίως. Μα η ακροδεξιά ήταν η δικτατορία.

Κ. Με τον Λυμπέρη, τον ναύαρχο, είχατε συνεργαστεί όταν είσαστε αρχικά στο ΠΑ.ΣΟ.Κ. μετά την μεταπολίτευση …

Δ. Ναι.

Κ. … και μετά ως υπουργός εθνικής άμυνας;

Δ. Είχα, όχι μετά την, μετά όχι δεν ήθελα να έχω. Δεν ήθελα να έχω μετά και ο Λυμπέρης πήγαινε κατευθείαν στον Παπανδρέου. Και του είχα πει του Παπανδρέου μια φορά, ότι θα τον διώξω τον Λυμπέρη εάν εξακολουθεί να έρχεται σε εκείνον. Του το είχα πει και μου είπε «*Γιατί το λες αυτό; Κακό είναι; »* Του είπα «*Είναι κάκιστο, διότι υπερβαίνει την ιεραρχία και αν θα έρθει σε μένα, μετά να έρθει σε σας αλλά όχι πριν.* » Η δε πολιτεία του επικεφαλής των ενόπλων δυνάμεων, δεν είναι κάτι που εγώ το υιοθετώ, ήτανε {κακό}παράδειγμα, το λιγότερο που μπορώ να πω.

Κ. Γιατί;

Δ. Γιατί πήγε στην κεντρική επιτροπή του ΠΑ.ΣΟ.Κ. και δεν έχει κανένα, κανένα λόγο μετά να θέλει να επανέλθει ως αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων. Κανένα λόγο.

Κ. Πως είδατε τα Ίμια στρατηγέ;

Δ. Έχω μιλήσει και στην Βουλή για αυτό. Τα είδα με τρόπο απαξιωτικό και για τους τρεις. Και για τον Αρσένη και για τον Λυμπέρη και για τον Κουρή. Οι τρεις αυτοί για μένα είναι υπεύθυνοι διότι έχασαν την στρατηγική. Όχι γιατί δεν κάναν πόλεμο, ούτε πιστεύω ότι έπρεπε να γίνει πόλεμος για τα Ίμια με την Τουρκία. Αλλά η όλη διαχείριση της κρίσεως τότε και η έλλειψη προετοιμασίας που οδηγούσε αναπόφευκτα στη κρίση. Διότι δεν είναι τυχαίο το πώς έγινε η κρίση στα Ίμια, πιστεύω ότι η ευθύνη αυτή βαρύνει τους τρεις αυτούς. Αρσένη, Λυμπέρη, Κουρή.

Κ. Την αντιμετώπιση στη συνέχεια από τον πρωθυπουργό τον Σημίτη, πως τη βλέπετε;

Δ. Την βλέπω ανεπαρκή, διότι εγώ πρότεινα τότε στον Σημίτη να τους διώξει και τους τρεις την ίδια ώρα. Το είπα στον Ρέπα. Την ίδια ώρα να φύγουν και οι τρεις.

Κ. Δεν σας ρωτάω για την αντιμετώπιση της ηγεσίας του στρατεύματος. Για την αντιμετώπιση του Ελληνο-Αμερικανο- Τουρκικού θέματος.

Δ. Είπα ότι για μένα υπεύθυνοι είναι για το σύνολο της διαχειρίσεως, οι τρεις αυτοί που ήτανε από παλιά στα πόστα τους. Ο Σημίτης δεν είχε πάρει έγκριση του κοινοβουλίου, δεν είχε πάρει ψήφο εμπιστοσύνης, συνεπώς δεν έχει ευθύνες. Δεν έχει καμία ευθύνη για μένα, ευθύνη έχει για τη συμπεριφορά του έναντι των άλλων που ήταν υπεύθυνοι. Διότι δεν είχε υπεύθυνους. Και απόδειξη αυτού δε είναι, ότι μέχρι τώρα κολάν στο Σημίτη, για μένα παράλογα. Εάν ο Σημίτης τους είχε πάρει τα κεφάλια και στους τρεις δεν θα είχε κανείς λόγο να του πει σήμερα *«Τι έκανες;* », γιατί δεν μπορούσε να κάνει και τίποτα.

Κ. Αιτιάστε τον εαυτό σας, διότι σαν πολιτικό πρόσωπο υπεύθυνος του υπουργείου εθνικής άμυνας, εισηγηθήκατε και πετύχατε νομοθεσία τέτοια η οποία έδινε βαθμούς σε αξιωματικούς που είχανε επί δικτατορίας διωχθεί. Σας ρωτάω λοιπόν σήμερα, ποια είναι η γνώμη σας για τις διαδοχικές αποκαταστάσεις; Όχι για μια αποκατάσταση. Για δύο, τρεις και τέσσερις αποκαταστάσεις. Εσείς απ' ότι είδα είστε υποστράτηγος, τι είστε;

Δ. Αντιστράτηγος.
Κ. Αντιστράτηγος. Εντούτοις πόσες φορές αποκατασταθήκατε; Μία ή δύο;
Δ. Δύο. Θα σου πω και γιατί.
Κ. Υπάρχουν περιπτώσεις που έχουν αποκατασταθεί τρεις και τέσσερις φορές. Για αυτές θέλω να μου πείτε.
Δ. Δεν είναι θέμα το πόσες, εγώ έκανα το νόμο τότε για να αποκατασταθούνε και τον εξήγησα και στη Βουλή. Διότι πιστεύω ότι έπρεπε να αποτελεί παράδειγμα προς μίμηση για τις επερχόμενες γενεές των στελεχών, ώστε να μην φοβόνται να αντιδράσουνε σε μια άλλη επερχόμενη περίπτωση πραξικοπήματος. Δεν με ενδιέφερε να γίνουν στρατηγοί, ας γίνουνε και 50 και 100 και 150, δεν είναι παραπάνω, αρκεί να αποτελεί αυτή η πράξη κίνητρο για τη μη επανάληψη ενός τέτοιου πραξικοπήματος.
Κ. Ένα λεπτό, δεν καταλάβατε. Πόσα χρόνια είσαστε εν ενεργεία αξιωματικός, εσείς;
Δ. Εγώ; Εγώ μπήκα το 39 και όταν έφυγα, έφυγα το ’67. Από το ’39 μέχρι το ’67, βαλε πόσα χρόνια είναι, ήμουνα και αλεξιπτωτιστής, έχω κάνει και πολεμική πτώση. (…) έχω πολεμικά χρόνια πάρα πολλά …
Κ. Άρα έχετε 29 πραγματικά χρόνια υπηρεσίας;
Δ. 29 πραγματικά ναι, αν βάλεις και τα πολεμικά περνάω τα 35 γιατί έχω και πολεμικές πτώσεις.
Κ. Έχετε 29 πραγματικά χρόνια υπηρεσίας.
Δ. Ναι.
Κ. Γνωρίζετε ότι, όχι εξαιτίας του νόμου που περάσατε εσείς, έχετε κολλήσει σε αυτόν τον νόμο, ξέρετε ότι υπήρξαν και άλλοι νόμοι στη Βουλή; Οι οποίοι δώσανε πρόσθετες αποκαταστάσεις; Ξέρετε ότι έχουνε σήμερα που μιλάμε, υπάρχουν αξιωματικοί οι οποίοι με ένα χρόνο, ένα χρόνο υπηρεσίας πραγματικής στις ένοπλες δυνάμεις και ως 15 χρόνια, ονομάζονται ναύαρχοι και στρατηγοί;
Δ. Δεν τα υιοθετώ αυτά τα πράγματα. Κοίτα να σου πω, εγώ έκανα αυτό το νόμο γενικό και καθολικό, χωρίς εξαίρεση καμία. Επειδή είδα κάτι που είπε ο (…) τότε στη Βουλή, ότι κάνω το νόμο για να γίνω εγώ, του είπα ότι αυτό που λες δεν είναι αλήθεια. Τον πέρασα αυτόν τον νόμο το ’82 για 15 – 16 χρόνια, δεν ξέρω πόσα είναι, δεν έγινε και έγινε τώρα τελευταία πριν από 2 – 3 χρόνια, κατόπιν προτάσεως του κύριου Αποστολάκη, έγινε ο Χαραλαμπόπουλος και βαλαν, τι βαλαν μέσα.
Κ. Μα δεν μιλάω, ούτε για τον νόμο που περάσατε εσείς, ούτε για την δικιά σας την περίπτωση. Εσείς είσαστε 30 χρόνια και έχετε πολεμήσει. Και πολεμήσατε και τη χούντα και κάνατε και εξορίες, δεν μιλάω για αυτές τις περιπτώσεις. Εγώ μιλάω …
Δ. Δεν τις υιοθετώ και δεν, δεν τις πιστεύω.
Κ. Πέστε το μου λοιπόν.
Δ. Έτσι.
Κ. Έχουμε διαδοχικές, από εκεί υπάρχει απαξίωση των αξιωματικών σήμερα. Υπάρχει απαξίωση.
Δ. Δεν ξέρω αν ήταν αυτό, εγώ πιστεύω ότι ήταν, άλλο το αμάρτημα. Δεν πιστεύω ότι είναι αυτό, ο λόγος είναι, γιατί αυτά προτού να γίνουνε, υπήρχε, λοιπόν δεν πιστεύω ότι είναι αυτό. Εκεί η πεποίθηση μου, η στερεά πεποίθηση μου είναι ότι, η τυραννία της εφταετίας μας βαρύνει σαν στελέχη των ενόπλων δυνάμεων, ακόμη πολύ. Ίσως αυτό να απαλειφθεί στις μετέπειτα δεκαετίες. Δηλαδή πιστεύω ότι, πρέπει να περάσει και το 2010 για να μπορέσει να ξεχαστεί αυτό το πράγμα.
Κ. Πως βλέπετε τις επερχόμενες σημαντικές αλλαγές σήμερα στις ένοπλες δυνάμεις και στην αλλαγή των απειλών της χώρας; Πως βλέπετε την τροποποίηση, την αλλαγή του θεσμού του στρατεύσιμου οπλίτη σε μόνιμο …;
Δ. Θα σου απαντήσω αμέσως. Πιστεύω ότι η Ελλάδα λόγω της γεωγραφικής της θέσης, πρέπει να έχει υψηλό βαθμό ετοιμότητας ένοπλων δυνάμεων, τέτοιων ώστε να μπορεί να προστατέψει την ακεραιότητα της. Επειδή όμως υπάρχει και το φαινόμενο της υπογεννητικότητας στην Ελλάδα, ο ασφαλής τρόπος για να μπορέσουμε να εξασφαλίσουμε την ακεραιότητα της πατρίδας μας, είναι ένας και μοναδικός. Πρώτον, αύξηση του πληθυσμού της Ελλάδας με κίνητρα τέτοια που να μπορούν τα νέα ζευγάρια να δημιουργούν οικογένειες. Μέχρι τώρα δεν έχει γίνει τίποτα. Ένα το κρατούμενο. Και δεύτερο, για να μην πέσουμε σε μισθοφορικούς στρατούς, στους οποίους δεν πιστεύω, δεν πιστεύω και στην πενταετία, παρ’ ότι την έκανα εγώ. Την πενταετία την πήγα στα σύνορα, βρήκα τα άρματα να μην είναι επανδρωμένα και ήρθα εδώ, προήδρευσα του ΣΑΓΕ και υποχρέωσα το ναυτικό και την αεροπορία να μου δώσει 1.000 και 1.000 {άτομα}, για να μπορέσω να στελεχώσω τα αντιαεροπορικά και τα άρματα. Αυτό το νομοσχέδιο, με κάλεσε ο Καραμανλής και μου είπε ότι φτιάχνω πραιτοριανούς, του είπα ότι δεν φτιάχνω, του εξήγησα για πιο λόγο έγινε, δεν το είπα στους δημοσιογράφους, μου είπε «*Γιατί δεν το λες στους δημοσιογράφους; Διότι η πολιτική είναι δημόσια.*» Του είπα ότι δεν μπορώ να πω ότι πήγα και στα σύνορα τα τούρκικα, βρήκα τα άρματα να μην έχουνε πλήρωμα. Πιστεύω ότι πρέπει να είναι 100% επανδρωμένα, ήταν και ο αρχηγός του στρατού μαζί μου, μου είχε πει ότι έχει 75% και δεν υπήρχε ούτε ο οδηγός του άρματος. Διότι όταν του είπα πήγαινε τους όλους, δεν μπορούσανε να φύγουνε τα άρματα. Και θυμάμαι τότε που με βρίζανε όλοι γιατί φύγανε από τα..., περνάγανε από τον Αχλαδόκαμπο οι της Τριπόλεως, όλοι με μέσον είχανε πάει στην αεροπορία και πήγανε στον Αυλώνα και οι ναυτικοί από το ναυτικό είχανε πάει στην αυτή τους. Παρά την αντίδραση των δύο αρχηγών τότε, εγώ τους είπα ότι δεν γίνεται αλλιώς. Θα πάνε εκεί. Και για να μπορέσουν να τους αποδώσουν

τους στρατιώτες αυτουνούς, πέρασα αυτόν τον νόμο της πενταετίας. Ο Καραμανλής με την άλλη του γραμμή δεν ήθελε ουδενί λόγω. Εγώ τον έκανα αυτόν τον νόμο, τον καταστρατηγήσανε μετά διότι είχα πει πως θα αποκαθίστανται. Τώρα πήγα μια μέρα στις καταδρομές και παρακολούθησα την ορκωμοσία των νέων έμμισθων και είπα στον Γιάννο τον Παπαντωνίου, ότι σε πέντε χρόνια αυτοί θα είναι χειρότεροι από τους χωροφύλακες. Δεν πιστεύω καθόλου στο μισθοφορικό στρατό και πιστεύω ότι, ως δεύτερο μετά το άλλο που σου είπα για την υπογεννητικότητα, πρέπει να στρατεύονται και οι γυναίκες. Το τονίζω. Να επιστρατεύονται και οι γυναίκες. Δεν μπορεί μια γυναίκα να είναι πιλότος της πολεμικής αεροπορίας σήμερα και να λέμε ότι δεν μπορεί να είναι δαχτυλογράφος στη μεραρχία ή στο σύνταγμα. Είναι αστεία αυτή η υπόθεση.
Κ. Δύο από τους υπασπιστές σας έγιναν αρχηγοί στο ναυτικό, το ξέρετε;
Δ. Για ποιους, για τον Αντωνιάδη;
Κ. Και για τον Ιωαννίδη που ήταν του Αντρέα υπασπιστής. Το ίδιο κάνει. Δικοί σας ήταν και οι δύο.
Δ. Δικοί μας ήταν και οι δύο.
Κ. Πως το βλέπετε, πως το σχολιάζετε αυτό;
Δ. Εγώ δεν έχω καμία ανάμιξη, ούτε ξέρω γιατί τους κάνανε.
Κ. Ανάμιξη δεν έχετε …
Δ. Πρέπει να πεις σε αυτούς που έγιναν.
Κ. Δεν ρωτάω αυτούς, ρωτάω εσάς. Τον είχατε τον Αντώνη τον Αντωνιάδη υπασπιστή χρόνια εκεί. Πέστε μου τη γνώμη σας.
Δ. Όχι χρόνια, λίγο καιρό έμεινε ο …
Κ. Όσο έμεινε.
Δ. Δεν έμεινε πολλά χρόνια.
Κ. Όσο έμεινε.
Δ. Θες να σου πω κάτι; Διότι ήτανε υπό τις διαταγές μου, εμένα με κολακεύει αυτό το πράγμα. Για τις ικανότητες όμως που έχει και για το αν έγινε επαξίως ή όχι, πρέπει να ξέρω για να μπορώ να τον συγκρίνω και με άλλους. Αλλά τέτοια ενδιαφέροντα δεν έχω, γι' αυτό δεν ξέρω.
Κ. Τι γνώμη έχετε για τον τρόπο που έγινε η αλλαγή Θεοδωρουλάκη με Αντωνιάδη και πέστε μου τη γνώμη σας για την επέμβαση οικονομικών παραγόντων της χώρας, εκτός κυβέρνησης και ένοπλων δυνάμεων …
Δ. Νομικών;
Κ. … Την επέμβαση … Οικονομικών. Στις επιλογές ηγεσίας. Είχατε τέτοιες επεμβάσεις εσείς;
Δ. Και να είχα, εμένα δεν τολμάγανε να μου πούνε τέτοια πράγματα.
Κ. Είχατε ή δεν είχατε;
Δ. Δεν τα σήκωνα ποτέ. Το 'ξεραν. Το ξέρανε. Κανείς δεν με ενόχλησε ποτέ. Ποτέ κανείς για τίποτα.
Κ. Πέστε μου λοιπόν, αλλαγή Θεοδωρουλάκη με Αντωνιάδη.
Δ. Δεν το ξέρω. Σου είπα …
Κ. Διαβάσατε τις εφημερίδες.
Δ. Μα σου είπα από την πρώτη στιγμή ότι δεν έχω, δεν μπορώ να ξέρω, διότι αν δεν ξέρω ότι εσύ, ο τάδε, ο τάδε, ο τάδε, διεκδικείτε μια θέση και εσύ είσαι χειρότερος από τον άλλον τον Χ δεν μπορώ να πω ότι κακώς έγινες εσύ. Πρέπει να ξέρω.
Κ. Πως βλέπετε σήμερα το ΠΑ.ΣΟ.Κ. στρατηγέ;
Δ. Θα είχε πάει πάρα πολύ καλά, διότι πιστεύω ότι είναι πραγματικά εργασ…, όχι δεν θα έλεγα εργατικοί δεν μπορώ να πω ότι είναι, εργάζεται αρκετά, δεν έχουν όμως πυγμή στη διοίκηση. Δεν υπάρχει πυγμή στη διοίκηση, δεν υπάρχει ζωντάνια, δεν υπάρχει νεύρο και για αυτό το έργο τους και δεν φαίνεται και δεν ολοκληρώνεται. Αυτό το έχει αντιληφθεί ο Ελληνικός λαός, πράγματι ο Χρυσοχοΐδης κατάφερε στο υπουργείο Δημόσιας Τάξης, να έχει ένα αποτέλεσμα θεαματικό. Το οποίο θα μπορούσε να βοηθήσει και το κόμμα, αλλά δυστυχώς ήρθανε άλλες ανωμαλίες των ημερών και λοιπά, για να μην το αφήσουν να αναδειχθεί όσο θα έπρεπε να αναδειχθεί. Πιστεύω ότι το έργο του Χρυσοχοΐδη πραγματικά βοήθησε την αναβάθμιση της Ελλάδας. Βελτίωσε το κύρος της και διευκολύνει την ομαλή διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων. Άλλες κατευθύνσεις της κυβερνητικής δραστηριότητας δεν θέλω να ασχοληθώ, δεν είναι τέτοιες όμως που να δείχνουν ένα νεύρο, μια πυγμή και μια ολοκλήρωση. Δεν ξέρω γιατί. Δεν ξέρω γιατί. Θα μου πεις «*Αυτό μπορεί να επηρεάσει τους ψηφοφόρους; »* Αναντίρρητα ναι μπορεί να επηρεάσει τους ψηφοφόρους, μπορεί να επηρεάσει τους δημαγωγούς και μπορεί να καταδικάσει το ΠΑ.ΣΟ.Κ., διότι στην Ελλάδα το έχουμε ξαναδεί αυτό, δεν ψηφίζουν οι Έλληνες. Απλώς καταψηφίζουν. Αυτό είναι.
Κ. Τι νοσταλγείτε τώρα απ' όλα τα χρόνια …
Δ. Τα πάντα. Νοσταλγώ να ξαναήμουνα, όπως πάω το απόγευμα για τα 60 χρόνια του Ιερού Λόχου που είχα πάει πριν από 60 χρόνια και κατετάγην εθελοντικά, να ήμουνα πάλι, πάλι θα ξαναπήγαινα. Και θες να σου πω και κάτι; Όταν ο γιος μου αποφάσισε να κάνει κάποια καριέρα, του είπα ότι «*Εγώ και τώρα να μου πεις, θα πάω πάλι στον στρατό. Και σου προτείνω να πας, διότι εγώ δεν είχα ούτε λεφτά και πέρασα καλή ζωή, παρά την τυραννία, παρά το ότι έβγαλα δέκα χρόνια πόλεμο σε μικρούς βαθμούς, σε πολύ μικρούς βαθμούς και έπαιξα τη ζωή μου κορόνα – γράμματα. Θα ξαναπήγαινα διότι πραγματικά είναι ένα επάγγελμα, το οποίο*

εξασφαλίζει δόξα, για την οποία πιστεύω ότι δεν είναι δυνατόν να ισοφαρίσει με το χρήμα.» Με κοίταξε λοιπόν και μου είπε, «*Ρε πατέρα να πας, εγώ δεν πάω*»

Κ. 21 Απριλίου του 1967 υπηρετούν στο πολεμικό ναυτικό 576 αξιωματικοί. Ούτε ένας από αυτός δεν έχει δηλώσει πατέρα εργάτη. Πέντε από αυτούς έχουν δηλώσει πατέρα κτηματία.

Δ. Εσύ ήσουνα μεταξύ;

Κ. Όχι.

Δ. Τι ήταν ο πατέρας σου;

Κ. Συμβολαιογράφος ήτανε.

Δ. Πολύ απλό.

Κ. Στο στρατό ξηράς τι γινόταν την ίδια μέρα;

Δ. Άκου να σου πω ένα πράγμα. Επειδή αυτό με πείραζε εμένα πολύ, εγώ έβαλα τα στρατιωτικά σχολεία όπως ξέρεις, στις πανελλήνιες εξετάσεις. Εγώ το έβαλα με αντίδραση τρομερή. Όλων.

Κ. Ποιανών όλων;

Δ. Των δεξιών κυρίως και του Καραμανλή.

Κ. Γιατί αντίδραση;

Δ. Διότι φοβότανε ότι θα μπουν όλοι οι κομμουνιστές.

Κ. Και λοιπόν;

Δ. Τους είπα λοιπόν ότι *«Αν οι κομμουνιστές είναι τόσο ικανοί ώστε να έχουνε 5% στο εκλογικό σώμα και στη σχολή ευελπίδων να έχουν 100, 55, 95 ήμαστε τότε άξιοι της τύχης μας και να γίνει κομμουνισμός. Πώς να το κάνουμε δηλαδή. Σημαίνει ότι αυτοί είναι αξιότεροι και είναι καταλληλότεροι να διοικήσουν.* » Και πέρασε. Θέλω να σου πω με αυτό ότι, τώρα με τις πανελλήνιες εξετάσεις δεν μπορεί να ξαναγίνει ποτέ αυτό. Ποτέ. Και πάλι σου λεω ότι η καριέρα του αξιωματικού, ήταν αυτή που, (είτε αεροπορίας είτε ξηράς), θεωρώ ότι είναι από τις πιο ένδοξες και τις πιο ολοκληρωμένες καριέρες. Και ένας, άντρας ή γυναίκα, θα είναι πάρα πολύ σοφός εάν την επιλέξει για να την ακολουθήσει.

Κ. Πως; Υπηρετώντας στο Αφγανιστάν;

Δ. Δεν είναι κακό το να υπηρετήσεις στο Αφγανιστάν. Κακό είναι αυτό που είπες, η απαξίωση. Εγώ πιστεύω ότι από εμάς εξαρτάται, όλους και τους απόστρατους και τους εν ενεργεία, να μπορέσουμε να υποχρεώσουμε τον Ελληνικό λαό να μας προσέξει κατά διαφορετικό τρόπο απ' ότι μέχρι σήμερα. Να αντιληφθεί ότι εμείς ήμαστε, πέρα από οτιδήποτε άλλο, πατριώτες. Πέρα απ' οτιδήποτε άλλο άνθρωποι οι οποίοι κοιτάμε την πατρίδα μας και τίποτα άλλο.

Κ. Μπορείτε να μου εξηγήσετε πως τα κοιτάζουμε σήμερα αυτά; Όταν το Αιγαίο το έχουμε παραδώσει και τον επιχειρησιακό του έλεγχο και τον εναέριο χώρο και τις γκρίζες ζώνες και 151 νησιά και νησίδες και το κακό συναπάντημα και μου λέτε τώρα για πατρίδα και ιστορίες; Πούν' το αυτό; Που είναι του Παπανδρέου του Ανδρέα οι τοποθετήσεις πάνω στο θέμα του Αιγαίου; Εγώ δεν {πρέπει να } κάνω τοποθέτηση τώρα και κακώς το κάνω το ερώτημα έτσι. Πέστε μου όμως, αυτός που θα μπει σήμερα στη σχολή ευελπίδων και στη σχολή δοκίμων, τι παιδεία θα πάρει;

Δ. Από αυτόν εξαρτάται. Θες να σου πω κάτι; Από αυτόν εξαρτάται να αλλάξει τη μοίρα του έθνους. Διότι θα έχει την δύναμη και οι ένοπλες δυνάμεις έχουν τρομερή δύναμη την οποία δεν ξέρουν. Αρκεί να έχουν καλούς στόχους. Πρέπει να ξέρουνε που θα στοχεύσουν. Και πιστεύω ότι δεν είναι θέμα που θα γίνει αύριο, αλλά μέσα σ' αυτήν την δεκαετία, σ' αυτήν την δεκαετία. Μέχρι το 2010 πολλά πράγματα θα αλλάξουν. Είμαι βέβαιος για αυτό.

***

ΚΑΡΟΥΣΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ο Καρούσος έχει λάβει μέρος σε όλες τις πολεμικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα και την Κύπρο (εκτός των συγκρούσεων με την εισβολή των τούρκων το 1974) από το 1940 και μετά. Δικαιολογημένα ο Βασιλικόπουλος λέει για τον Καρούσο στη συνέντευξή του, πως ήταν ικανός και δε θα δίσταζε, να οργανώσει αντάρτικο στη δικτατορία. Η Βιβλιογραφία για την Κυπριακή υπόθεση δεν ξεκαθαρίζει τελείως το ρόλο του στην οργάνωση ΕΟΚΑ Β΄ (Βλέπε και επισημάνσεις στην εργασία στο κεφάλαιο Γ13) αλλά ο ίδιος τοποθετείται στο θέμα αυτό εν εκτάσει.

Συνέντευξη με τον αντιστράτηγο ε.α. Γιώργο Καρούσο (Γ)
ΑΚ (Κ)
26-09-02

Κ. Με τον Γεώργιο Καρούσο, αντιστράτηγο εν αποστρατεία, υπαρχηγό του Γρίβα στην Ε.Ο.Κ.Α. Β΄, σε συζήτηση στις 26 Σεπτεμβρίου 2002 στη Διπλάρειο σχολή στην Αθήνα. Κύριε Καρούσο είστε ένα πρόσωπο που έχει παίξει ρόλο στη σύγχρονη ιστορία της χώρας μας. Μπορείτε να μου πείτε δύο λόγια για την ζωή σας, αφ' ότου φορέσατε στολή.

Γ. Βεβαιότατα. Καταρχήν κάνω διόρθωση…. ιστορικό όχι, αλλά συμμέτοχο στην πορεία των πραγμάτων μέσα στα στενά όρια ενός ανθρώπου και ενός στρατιωτικού. Εγώ κατάγομαι από την Αιτωλοακαρνανία, από την περιοχή του Ξυρομέρου. Μια περιοχή η οποία έχει τις δικές της συνθήκες ζωής, που ήτανε εξαιρετικά αιχμηρές κατά την προπολεμική περίοδο, έτσι ώστε να φανταζόμαστε μια εκτεταμένη φτώχια, εξ ου και Ξυρόμερο άλλωστε. Και μια κατά τα άλλα, εκμετάλλευση των μεγάλο(…) από τη πλευρά της οικονομίας, πρόσωπα τα οποία ήτανε περιορισμένα σε αριθμό και ασχολούνται κυρίως με τα καπνικά, με τα βελανίδια και με την κτηνοτροφία. Υπήρχε λοιπόν μια, δεδομένη, αρνητική προκατάληψη της ευρυτέρας κοινωνίας στον περιορισμένο εκείνο χώρο, έτσι ώστε να προκαλεί το αίσθημα της αδικίας, κυρίως στις νεότερες γενιές οι οποίες αναπτύσσονται και στην οποία ήμουνα ενταγμένος και εγώ, λόγω της ηλικίας μου. Άρχισα να καταλαβαίνω καλά τον εαυτό μου από μαθητάκος του γυμνασίου, ήτανε η περίοδος κατά την οποία είχε κηρυχθεί ο Ελληνοτουρκικός πόλεμος στο μέτωπο του οποίου είχα δύο αδέρφια και έναν άρρωστο πατέρα, ο οποίος είχε ένα υψηλό βαθμό πατριωτισμού, όπως και πάρα πολλοί άλλοι κατά την περίοδο εκείνη. Ήτανε εξαιρετικά υπερήφανος διότι τα δύο του αγόρια ήτανε στο μέτωπο και ο οποίος πέθανε προ της καταρρεύσεως.

Κ. Σκοτώθηκε στον πόλεμο δηλαδή ο πατέρας σας;

Γ. Ο πατέρας μου όχι, πέθανε από αρρώστια προ της καταρρεύσεως. Τα παιδιά γυρίσανε και βρήκανε τη μητέρα, εμένα, την αδερφή μου και ριχτήκανε στην προσπάθεια της επιβιώσεως. Αυτά τα ανάφερα διότι ήταν σφραγιστικά στοιχεία της συγκεκριμένης εκείνης παιδικής ηλικίας μου.

Κ. Δηλαδή η οικογένεια σας ήταν μια πτωχή οικογένεια.

Γ. Μια πτωχή οικογένεια. Το χωριό μου δεν είχε γυμνάσιο. Αναγκαζόμουνα λοιπόν, για να παρακολουθήσω το σχολείο μου να πηγαίνω στις διπλανές πολιτείες, όπως το Αγρίνιο ή το Μεσολόγγι ή την Πάτρα ή την Πρέβεζα, για να παρακολουθήσω τις τάξεις, να συνεχίσω την παιδεία μου. Εκεί άρχισε να αναπτύσσεται μέσα μου η διάθεση της συμμετοχής στην προσπάθεια αντιστάσεως, όπου είχε είδη εκδηλωθεί δια του Ε.Α.Μ. και του Ζέρβα, οι πιο γνωστές οργανώσεις στην περιοχή εκείνη. Η περιοχή περισσότερο ελέγχετο από το Ε.Α.Μ., Ε.Λ.Α.Σ. και ολιγότερο από τον Ζέρβα, επαναλαμβάνω ήταν η περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας. Και ερχόμουνα σε επαφή με διαφόρους συμμαθητές, οι οποίοι εξεδήλωναν τα ίδια αισθήματα με εμένα, είχαν τις ίδιες πατριωτικές αντιλήψεις. Και σημειώνω, κανείς, μα απολύτως κανείς εξ αυτών δεν είχε καμία, μα απολύτως καμία αντίληψη των επιμέρους τοποθετήσεων των δύο αυτών βασικών αντιστασιακών οργανώσεων και κυρίως των επιδιώξεων του τι θα εγένετο μετά το πέρας του πολέμου. Και ποιο ρόλο θα έπαιζε η κάθε εξ αυτών οργάνωση. Άλλωστε οι ηλικίες μας δεν επέτρεπαν και τις ενδιατρίψεις σε αναλύσεις οι οποίες θα οδηγούσαν σε ευρύτερα συμπεράσματα. Εκείνο όμως που μου έμεινε ήταν η προσπάθεια προσηλυτισμού ενός μεγάλου αριθμού ανθρώπων, για να πείσουν τους μικρότερους ότι θα έπρεπε να προσφέρουν στην πατρίδα και κυρίως εντασσόμενοι σε αυτές τις οργανώσεις. Την περίπτωση δεν την κρίνω, τη θεωρούσα και εξακολουθώ να την θεωρώ, σαν μια θετική προσπάθεια. Η αρνητικότητα της οποίας έγκειται, στο γεγονός ότι ο κάθε εξ αυτών, τοποθετούσε τα πράγματα σε μια ειδική θέση που δεν επέτρεπε στις δικές μας ηλικίες να καταλάβουμε ποιες είναι οι πιο πέρα επιδιώξεις. Εν πάση περιπτώσει, εγώ τελειώνοντας στο 14^{ο} έτος της ηλικίας μου την 4^{η} τάξη του γυμνάσιου, έφυγα για αντάρτης και κατέφυγα στην οργάνωση του Ε.Α.Μ., ενός κοντινού στο Αγρίνιο χωριό. Στο γυμνάσιο Αγρινίου ήμουνα.

Κ. Στρατηγέ με τον Ζέρβα δεν βγήκατε; Νόμιζα ότι βγήκατε με τον Ζέρβα.

Γ. Περιμένετε.

Κ. Βιάστηκα.

Γ. Εκεί έμεινα ένα 48ωρο. Και βεβαίως, άθελα, παρακολουθούσα τις συζητήσεις οι οποίες εγένοντο γύρω από τα καθ' ημέρα τεκταινόμενα αφενός, αφετέρου δε από τις επιδιώξεις. Οι οποίες άφηναν να διαφαίνεται,

στη δική μου παιδική αντίληψη, το που οδηγούντο. Τι λοιπόν συνέβαινε μέσα μου; Εμένα, αποκλειστικά εμένα. Εγώ δεν είχα καμία συμπάθεια ή αντιπάθεια, ως μη γνώστης των πραγμάτων, προς τον κομμουνισμό. Δεν είχα άλλωστε καμία συμπάθεια ή αντιπάθεια προς την δημοκρατία. Είχα όμως μια ευμενή προκατάληψη προς τα γεγονότα της τελευταίας εκείνης περιόδου, τα οποία ήταν σφραγισμένα από τη δικτατορία του Μεταξά και την παρουσία της βασιλείας στην Ελλάδα.
Κ. Στρατηγέ μισό λεπτό. Είπατε ευμενή προκατάληψη …
Γ. Ευμενή προκατάληψη …
Κ. … απέναντι στη δικτατορία του Μεταξά;
Γ. Ευμενή από τα τελευταία γεγονότα τα οποία συνέθεταν την ιστορία της περιόδου εκείνης. Και πως; Πρώτον διότι μαθητάκος επί μια ολόκληρη τετραετία βομβαρδιζόμουνα στο σχολείο από τις έρπουσες σχέσεις με την δικτατορία, προϋποθέσεις οι οποίες εκφράζοντο δια των καθηγητών ή του σχολείου. Δεύτερον διότι δεν διέκρινα εγώ καμία αντίδραση προς το καθεστώς εκείνο, όπως αυτή περιγράφηκε αργότερα, όταν ωρίμασα και τη διάβασα στα βιβλία ή την άκουσα στις διηγήσεις ανθρώπων, οι οποίοι έπαθαν ή την σχημάτισαν αργότερα την αρνητική εντύπωση. Και το ότι εδιέκρινα μέσα σε μια περιοχή πτωχή έχει τη σημασία του. Τρίτον διότι υπήρχε διάχυτη η αντίληψη ότι το καθεστώς μερίμνησε να προετοιμάσει το στρατό για το έπος το οποίο επακολούθησε. Η αρχική αντίληψη. Άλλο τι ελέχθη αργότερα ή τι εξακριβώθη εκ των ιστορικών (…). Και τέταρτον διότι υπήρξε ένα αποτέλεσμα νίκης παρά την τελευταία ανατροπή των συσχετισμών δια της επιθέσεως της Γερμανίας εναντίον της Ελλάδος και μία υπερηφάνεια μέσα στη ψυχή ενός μικρού λαού, του οποίου κομματάκι ήμουνα και εγώ.
Κ. Εννοείτε τον Έλληνοϊταλικό πόλεμο.
Γ. Τον Έλληνοϊταλικό πόλεμο. Αυτό με είχε τοποθετήσει με μια ευμένεια. Δεν είχα όμως ιδέα για τα κομμουνιστικά, τα αντικομουνιστικά, τα ΕΛΑΣιτικά … Επίσης λοιπόν, αυτό το 48ωρο που έμεινα υπό την …
Κ. Στρατηγέ, 48 ώρες στο Ε.Α.Μ., 48 ώρες …
Γ. Διαπίστωσα ότι αυτά που είχα εγώ κατά νου συσσωρευμένα και τα οποία μου πότιζαν μια αγάπη για τα πατριωτικά μου αισθήματα και έναν πόθο να δώσω τον εαυτό μου για την απελευθέρωση του τόπου, δεν συνέπιπταν με εκείνα που άκουγα. Και μου έκανε εντύπωση. Δεν έκανα όμως ερωτήματα, διότι είχα επίγνωση του γεγονότος ότι η ηλικία μου ήταν μικρή και ότι δεν θα μπορούσα να εδραιώσω τα ερωτήματα μου έτσι ώστε να πείθω αυτούς τους μεγαλύτερους μου, ότι είμαι άξιος συζητητής τους. Τι ήταν αυτά που άκουγα; Ότι θα πρέπει να καταστήσουμε τον Ε.Λ.Α.Σ. μια δύναμη η οποία θα εγκαθιδρύσει εξουσία από την περίοδο εκείνη στην ελεύθερη επαρχία της χώρας. Το ότι η εξουσία αυτή θα απαγορέψει την επάνοδο του βασιλέα, την επανεγκαθίδρυση της ευρισκόμενης τότε στο Κάιρο, ελληνικής κυβερνήσεως, μετά πήγε στο (…), θα αναγορέψει και ότι θα εγκαταστήσει την δικτατορία του προλεταριάτου. Για την δικτατορία του προλεταριάτου είχα ακούσει μερικά πράγματα και επειδή η λέξη δικτατορία, δεν ηχούσε και τόσο καλά στα αυτιά μας, διότι άφησε μετά την πτώση της, μετά την κατοχή, να γίνεται μια ευρύτερη προπαγάνδα, η οποία μας έπειθε ότι δεν είναι καλό πράγμα η δικτατορία, μου έκανε λοιπόν εντύπωση. Τον ρώτησα «*Εγώ που θα πάω να πολεμήσω;* » Και μου είπε «*Εσύ είσαι μικρός. Δεν πρέπει να πας σε μάχιμα τμήματα, αλλά να μείνεις εδώ να βοηθάς σε διάφορες εργασίες* ...» και λοιπά. Οπότε το δεύτερο 24ωρο μου είπανε να πάω να λιχνίζω κάτι εκεί στα αλώνια που μαζεύανε τις δεκάτες για τον Ε.Λ.Α.Σ. και λοιπά και είπα στον εαυτό μου «Εγώ δεν καταδικάζω τον εαυτό μου σε αυτού του είδους το έργο και ας πάω από την άλλη πλευρά να δω τι γίνεται. »
Κ. Στου Ζέρβα.
Γ. Και αμολάω, νηστικός και ταλαιπωρημένος, παιδάκι, περπατώντας τη νύχτα και πήγα σε ένα τμήμα του Ζέρβα, στον Καραμπέτσο που ήταν και αυτός στο Ξυρόμερο.
Κ. Ο Ζέρβας σας δικαίωσε στρατηγέ; Πολεμήσατε τους Γερμανούς;
Γ. Να το εντάξουμε στη συνέχεια της αφηγήσεως;
Κ. Ναι.
Γ. Θα φροντίσω να μην είναι μακρά. Επήγα λοιπόν στον Καραμπέτσο και δήλωσα ότι «*Μόνο για να πολεμήσω ήρθα. Αν δεν με θέλετε να φύγω. Αλλά μόνο για να πολεμήσω».* Και είπα ότι πέρασα από εκεί, ότι δεν με ενθουσίασαν αυτά που έπεσαν στην αντίληψη μου, «*… διότι εγώ δεν έχω ιδέα περί τα πολιτικά και τα καθεστώτα. Εσείς το ίδιο είστε;*» Μου λέει λοιπόν, ο σοφός εκείνος άνθρωπος, ταγματάρχης του ανεφοδιασμού τότε, των εφοδίων
Κ. Εννοείτε ότι προέρχεται από τις ένοπλες δυνάμεις, από το στρατό ξηράς;
Γ. Ότι, «*Κοίταξε ρε ανήσυχε νεανία, καταρχήν είσαι τόσο μικρός ώστε να σου πω ευθέως ότι δεν μας κάνεις. Ή θα πολεμήσουμε ή θα ασχοληθούμε με τα μπιμπερό. »* μου λένε, «*Σε βλέπω όμως αποφασιστικό και δεν μπορώ να σε περιφρονήσω. Μου είναι όμως μεγάλο το πρόβλημα, το να σε εντάξω στο μάχιμο τμήμα. Δεν κάθεσαι εδώ κοντά μου και επειδή θέλεις και όπλο, να σου δώσω και ένα οπλάκι να το έχεις και όλοι μαζί στο μάχιμο τμήμα είμαστε. Θα δεις και με την ειλικρίνεια που μου μίλησες, θα μου ξαναμιλήσεις και είτε θα μείνεις είτε θα σηκωθείς να φύγεις.* » Όπερ και εγένετο. Έκατσα λοιπόν κοντά του και πριν περάσει λίγος καιρός, μήνας περίπου, πηγαίνοντας σε ένα χωριό με το υπόλοιπο τμήμα, δεχτήκαμε κάποιες ριπές. Διαπιστώσαμε ότι

είμαστε εγκλωβισμένοι, μερικοί διατύπωσαν την απορία τους πως βρέθηκαν οι Γερμανοί εκεί. Για να διαπιστώσουμε πολύ νωρίς, από τους διαφεύγοντες χωριάτες που δεν θέλανε να βρεθούν μεταξύ δύο πυρών, ότι ήταν ένα τμήμα του Ε.Λ.Α.Σ. το οποίο μας χτυπούσε.
Κ. Του Ε.Λ.Α.Σ. είπατε;
Γ. Το οποίο μας χτυπούσε. Και ήταν πολύ λογικό να αισθανθώ μέσα μου μια βαθιά θλίψη. Ένιωθα ένα βαθύ χάσμα, σαν να μου έσπασε το γυαλί της ελληνικότητας που είχα στη ψυχή μου.
Κ. Χίλια ενιακόσια σαράντα…;
Γ. 1943. Καλοκαίρι. Δεν μπορούσα να αντιληφθώ πως είναι δυνατόν άνθρωποι οι οποίοι βγήκαν στο βουνό να πολεμήσουν υπέρ πατρίδος, να συγκρούονται μεταξύ τους, δεν το έπιανα. Δεν το καταλάβαινα. Μέχρι την ώρα που μια από αυτές τις ριπές ήρθε στα πόδια μου και μου πέταξε όλο εκείνο το σωρό των χωμάτων και των χαλικιών πάνω στην μούρη μου και στρώθηκα κάτω με μια μικρή (…) που είχα και τουφέκισα απέναντι. Ήταν το πρώτο μου αμαρτωλό βάφτισμα, στο οποίο με οδήγησε μια εσφαλμένη πολιτική αρχηγών ή αρχηγίσκων, οι οποίοι υπό την κάλυψη, (όσο εγώ το συνέλαβα και δεν το μετέβαλα έκτοτε) ενός πατριωτικού σκοπού, επεδίωκαν την επικράτηση τους. Διότι αλλιώς δεν θα μας τουφέκιζαν. Διότι αλλιώς δεν θα έβλεπα την απορία στα μάτια όλων των συμμαχητών. Διότι αλλιώς δεν θα ένιωθα το βάρος των ερωτημάτων των ανταρτών που ήμουνα μαζί τους, οι οποίοι διατύπωναν την ίδια απορία με μένα, «Γιατί μας χτυπάνε; » Έληξε η μάχη, απεχώρησαν αυτοί, εμείς δεν περάσαμε μέσα στο χωριό και έμεινε στην καρδιά μας η πικρία της πρώτης συγκρούσεως Ελλήνων εξελθόντων στο βουνό, για την απελευθέρωση της πατρίδος. Με κατέλαβε μια θλίψη, δεν μπορούσα να νιώσω τον εαυτό μου επανερχόμενο στο σπίτι μου ή στο γυμνάσιο μου. Γιατί αισθανόμουνα καθεαυτού γελοίος. Τι να τους έλεγα; Ένα σπίτι που δεν γνώριζε που είχα πάει, που έψαχνε να με βρει. Ένα σπίτι που δεν ήθελα να βαρύνεται με το ψωμί της ημέρας μου και αυτός ένας λόγος, γιατί για να το βρει να το φάω εγώ, έκανε μεγάλη, τεραστία προσπάθεια. Και εγώ, ένας άνθρωπος που είχα χτίσει μέσα μου κάποιες καθαρές για την πατρίδα ιδέες, που τις είχα ντύσει με μια υπερηφάνεια η οποία και διαλύθηκε με την ριπή που έφαγα την πρώτη σε πεδίο μάχης από αδερφικό χέρι. Σε βεβαιώ συνάδερφε, ότι έκτοτε δεν διατύπωσα ερωτήματα στον εαυτό μου, παρά αντιμετώπισα έκτοτε την κατάσταση με μια αντικειμενικότητα στην οποία βρήκα διέξοδο σπουδάζοντας τους παράγοντες που συνέθεταν τα συνεχή προβλήματα που αντιμετώπιζα από μικρό παιδί, μέχρι και τώρα που είμαι γέροντας. Η συνέχεια ήταν ότι …, λόγω της στάσεως μου, της ανδροπρεπούς τοποθετήσεως μου στα υπηρεσιακά μου θέματα και της σοβαρότητας με την οποία αντιμετώπιζα την κατάσταση, με έστειλε ο Καραμπέτσος στην σχολή αξιωματικών που είχε συστήσει ο Ζέρβας στην περιοχή του Βάλτου. Σακαρέτσι λέγεται τώρα, Δροσοπηγή νομίζω λεγόταν τότε. Και το θεώρησα μάλιστα μεγάλη μου τιμή …
Κ. 1943 …
Γ. ’43 καλοκαίρι.
Κ. Αμέσως μετά από αυτό το γεγονός.
Γ. Σχεδόν αμέσως μετά από αυτό το γεγονός.
Κ. Πάτε στη σχολή αξιωματικών …
Γ. Αξιωματικών του Ζέρβα. Είχα πλέον περάσει το μισό του 14^{ου} έτους της ηλικίας μου.
Κ. 15 χρονών στρατηγέ, πάτε σε μία σχολή αξιωματικών;
Γ. Δεκατεσσερεσίμισυ.
Κ. Εν μέσω πολέμου.
Γ. Εν μέσω πολέμου. Ένιωσα μεγάλη τιμή και μάλιστα πορευόμενος κατά πόδας για να περάσω πλέον στην περιοχή του Βάλτου, έπεσα πάνω σε ένα γερμανικό τμήμα, περνώντας στο δημόσιο δρόμο Αγρινίου-Αμφιλοχίας. Είχα στο ταγάρι μου λίγο ψωμάκι, μέσα στο ψωμί είχα την αλληλογραφία του συγκροτήματος Ξυρομέρου για το συγκρότημα Βάλτου και του Ζέρβα επάνω και τις ελπίδες μου για κάτι καλύτερο. Με έπιασαν οι Γερμανοί, με έψαξαν, δεν άνοιξαν το ψωμί διότι εγώ πεινώντας στο δρόμο, ψωμί από αυτό το καλαμποκίσιο δηλαδή, το τσάκιζα και έτρωγα και δεν έδωσαν σημασία γιατί δεν είχε την αρμονία της αυτής …, του αρχικού πλασίματος το ψωμί. Και σου λέει «Αυτός μασουλάει…», δεν πονηρεύτηκαν. Εγώ την γλίτωσα με μια κλωτσιά στον ποπό μου και έφυγα προς τα βουνά τον ανήφορο.
Κ. Μήπως και εννοείτε την μπομπότα στρατηγέ;
Γ. Την μπομπότα ναι. Ψωμομπομπότα. Ψωμομπομπότα. Και με λάχανα μέσα. Δεν τα έβρισκες αυτά. Λοιπόν, επήγα στη σχολή και μου άρεσε το γεγονός ότι δεν είχε διαπεδαγωγική εκπαίδευση ως προς την τοποθέτηση για τα κατοπινά γεγονότα. Ήταν καθαρώς στρατιωτική. Και μου άρεσε. Δεν είχε προπαγανδιστική …
Κ. Αντικομουνισμός δεν υπήρχε στρατηγέ στη σχολή;
Γ. Όχι. Μου άρεσε αυτό. Δεν πέρασε όμως πολύς καιρός για να μπούμε στα γεγονότα της μεταβολής της Ιταλίας, κατά τον Σεπτέμβριο του 1943 και να ασχολούμαστε με τις εξελίξεις, οι οποίες έδιναν ένα φως και μια ελπίδα, ότι αυτή η διαδικασία του πολέμου και της κατοχής θα τελείωνε γρηγορότερα απ’ ότι φανταζόμασταν. Εμείς, όχι η σχολή βεβαίως, γενικότερα ο Ζέρβας, κατόρθωσε δια των προσπαθειών του, να αποσπάσει ένα μεγάλο τμήμα της μεραρχίας της Αιτωλοακαρνανίας των τρελών οι οποίοι ήρθανε πάνω στα βουνά και τον οπλισμό τους, όπως και ο Ε.Λ.Α.Σ. από την άλλη πλευρά. Αλλά τελειώνοντας η διαδικασία

αυτή, μαζί με τα νέα τα οποία έρχονταν στα αυτιά μας, της επιβολής των Γερμανών με τα μεγάλα εγκλήματα σε βάρος των Ιταλών, τα οποία εγένοντο κυρίως στην περιοχή της Κεφαλονιάς. Το έχετε υπ' όψιν σας και τις εκτεταμένες εκτελέσεις οι οποίες εγένοντο με έναν τρόπο ιδιαιτέρως απάνθρωπο όπως το γέμισμα συρμών και το γκρέμισμα μέσα στον ισθμό της Κορίνθου με ανθρώπους ζωντανούς οι οποίοι πέθαναν, πέθαιναν μέσα στο κανάλι. Είχε δημιουργηθεί ένα βαθύ μίσος κατά των Γερμανών, εναντίον των οποίων κλήθηκα να πολεμήσω σε μια άνοδο της μεραρχίας της γερμανικής Εντελβάϊς, οι οποίες έκαναν εκκαθαρίσθηκες επιχειρήσεις στην περιοχή της Ηπείρου. Και εκεί είχα την ευκαιρία και την μεγάλη ικανοποίηση να πολεμήσω σκληρά. Υπό εξαιρετικά δυσμενείς συνθήκες οι οποίες συνίστανται στην ανισομέρεια του πυρός μεταξύ των επιτιθεμένων και των αμυνομένων. Εμείς αμυνόμενοι, με την προσβολή των θέσεων μας από αεροπορία με τα τότε στούκας, τα οποία με τον θόρυβο που έκαναν ήταν ανατριχιαστικά, τουλάχιστον για μένα που έμπαινα για πρώτη φορά σε τέτοια μάχη και με την πυκνότητα του πυρός πυροβολικού που μακέλευε τα πάντα στις θέσεις τις οποίες κατείχαμε. Θυμάμαι μάλιστα εκεί, τον συχωρεμένο τον Μουστακλή με τον οποίο είμαστε μαζί στη σχολή, να έρπει προς τα χαμηλώματα, να πηγαίνει σίρριζα σε μία μάντρα, από την εκεί πλευρά της οποίας είχαν στήσει τα μυδράλια τους οι Γερμανοί και μας χτυπούσαν. Και τον παρακολουθούσαμε, προσέχαμε να μην τον χτυπήσουμε και ο Μουστακλής τιναζόμενος ξαφνικά κάτω από την φωλιά του μυδραλίου, του γερμανικού μυδραλίου, χωρίς ο σκοπευτής να τον δει διότι τον έκρυβε η μάντρα από την άλλη πλευρά της οποίας σερνόταν, άρπαξε το μυδράλιο και με τις σφαίρες που είχε το μυδράλιο απάνω, η δέσμη, άρχισε να τους χτυπάει. Μια εικόνα που δεν θα μου φύγει καθόλου. Ήταν λοιπόν μια μάχη, η οποία διήρκεσε επί μία ολόκληρη ημέρα και υπό την πίεση της οποίας αναγκαστήκαμε να υποχωρήσουμε. Υποχωρήσαμε προς την περιοχή του (…) και από εκεί προς την περιοχή του Σταυρού και στα προχώρια. Εκεί δώσαμε την δεύτερη, σκληρότερη, μάχη με τους Γερμανούς. Και εκεί έζησα ότι είχα ζήσει στο πρώτο στάδιο της εξόδου μου ως αντάρτης. Ακριβώς μαχόμενος κατά των Γερμανών, δεχτήκαμε την επίθεση από τους Ελασίτες πίσω. Ύστερα από μια ναυάγηση συνεννοήσεως με το αίτημα του Ζέρβα να ενωθούμε και να πολεμήσουμε τον κοινό εχθρό. Και την άρνηση, κατά τα εδραιωμένα στις αφηγήσεις από εδώ πλευρά και τις καταγραφές στα απομνημονεύματα του Ζέρβα, με την απάντηση του Κόζακα, ως εκπροσώπου του Άρη τότε, ότι «*Εχθρός για μας είστε εσείς.* » Δεν ασχολούμαι με την εξακρίβωση του αληθούς ή του αναληθούς της σοβαρής αυτής περιπτώσεως. Σα μια ανταλλαγή θέσεων κατά το διάστημα της σοβαρής εκείνης μάχης. Το γεγονός όμως ότι αναγκαστήκαμε να αυτοδιαλυθούμε δεχόμενοι και από μπροστά και από πίσω πυρά και το γεγονός ότι μετά την αυτοδιάλυση δεν υπήρξε σύγκρουση μεταξύ του Ε.Λ.Α.Σ. και των Γερμανών αλλά υποχώρησε ο Ε.Λ.Α.Σ., με έβαλε σε δεύτερες θλιβερές σκέψεις. Σκέψεις τις οποίες κατ' ουδέν τρόπο καταλόγιζα στους απλούς μαχητές αντάρτες, είτε της μίας πλευράς είτε της άλλης πλευράς. Εκείθεν βρέθηκα ψυχολογικά πεπλεγμένος από αυτά τα ίδια τα γεγονότα, σε μια κατάσταση η οποία με εδραίωσε σαφώς στο μέρος που ήμουνα, δηλαδή στον Ζέρβα. Λέγοντας ότι «Δεν υπάρχει σωσμός. Εγώ βγήκα να πολεμήσω τους Γερμανούς. Αυτοί εδώ μας χτυπάνε, μάλλον φαίνεται ότι δεν θα περισσέψουμε.» Και είναι λυπηρό γιατί αυτές οι διαπιστώσεις γκρεμίζουν, ότι ωραίο και ιερό έχω αναπτύξει μέσα μου. Εντωμεταξύ στην οικογένεια μου, αφού μαθεύτηκε ότι εγώ είμαι στον Ζέρβα, εγένετο μια πίεση από τον Ε.Λ.Α.Σ. στα αδέρφια μου, η οποία ήτανε εξουθενωτική και ανάγκασε και τα δύο αδέρφια μου, αυτά που πολέμησαν στην Αλβανία, να βγούνε έξω και μη έχοντας που να ακουμπήσουνε καταταγήκανε και αυτοί σε κάποια τμήματα του Ζέρβα στην περιοχή της Ηπείρου.

Κ. Άρα στρατηγέ είστε τρία αδέρφια και υπηρετείτε υπό τις διαταγές του Ζέρβα;

Γ. Ναι.

Κ. Εσείς πόσο διάστημα μείνατε στη σχολή των αξιωματικών του Ζέρβα και πόσοι ήταν οι σπουδαστές εκεί;

Γ. Οι σπουδαστές εκεί ήταν περίπου τριακόσιοι. Μείναμε περί τους τρεις μήνες. Τα γεγονότα μας ανάγκασαν να λάβουμε μέρος στις μάχες εναντίον των Γερμανών και των Ελασιτών. Η σχολή δεν επαναλειτούργησε διότι υπήρξε διαρροή έως και διάλυση πολλών τμημάτων του Ζέρβα, λόγω της επεμβάσεως της μεραρχίας με τις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις και τις παρενοχλήσεως των Ελασιτών.

Κ. Είχατε όμως καλύτερο σχολείο, το βουνό το ίδιο.

Γ. Αλλά είχαμε καλύτερο σχολείο, το ίδιο το βουνό. Κατανεμηθήκαμε σε διάφορα τμήματα και αργότερα, πολύ αργότερα, κατά το '44 μας ονόμασαν με μια διαταγή ανθυπολοχαγούς. Να σκεφτείτε ότι είχα πατήσει πλέον το 16^{ο} της ηλικίας μου και διοικούσα κόμβο σχεδόν διπλάσιο στην δική μου ηλικία. Είχα όμως δημιουργήσει στα πεδία των μαχών μια εικόνα που προκαλούσε τον σεβασμό σε αυτούς οι οποίοι με είχαν διοικητή τους. Δηλαδή διμοιρίτη.

Κ. Ένα λεπτό στρατηγέ. Είσαστε 16 χρονών ανθυπολοχαγός και έχετε διμοιρία. Πόσους άντρες και τι ηλικίες;

Γ. Μιλάμε για διμοιρία των 15 αντρών και μιλάμε για ηλικία μέχρι και 45 χρονών.

Κ. Πως σας άκουγαν οι 45αρηδες; Πως σας υπάκουαν;

Γ. Πολλές φορές με κατανόηση, άλλες φορές με οικτιρισμούς και τις περισσότερες φορές με παραδοχή, λόγο της στάσεως μου, της σοβαρότητας μου και της ορθής αντιμετωπίσεως των καταστάσεων οι οποίες εκρίνοντο αυστηρά από μέρος τους.

Κ. Στρατηγέ …
Γ. Το προσωπικό δεν ήταν σταθερό, ήταν ασώματο.
Κ. Στρατηγέ, στο λίγο διάστημα που είμαστε σήμερα μαζί, αποκόμισα την εντύπωση ότι είστε ένας άνθρωπος αυστηρός και ότι δύσκολα αφήνετε αυτόν που είναι απέναντι σας να διεισδύσει στη σκέψη σας. Εντούτοις γνωρίζω ότι, η διοίκηση σας μετά όταν μεγαλώσατε και στη Σάμο τα τελευταία χρόνια και ως υπεύθυνος των μονάδων των ειδικών δυνάμεων, ήσαστε πολύ αγαπητός στους άντρες σας. Πως συμβιβάζονται αυτά τα δύο;
Γ. Μα νομίζω ότι αυτό το είχα εξασφαλίσει και ως αντάρτης και ως αξιωματικός …
Κ. Πως το εξασφαλίσατε αυτό;
Γ. Με το ορθό παράδειγμα, την εμπέδωση της αντιλήψεως προς τους κατωτέρους μου, της κατά πρώτον δικής μου αυτοθυσίας και της μη εγκαταλείψεως των υφισταμένων στις αντιξοότητες, οι οποίες δημιουργούνται από τα προσωπικά τους και από τα γενικότερα προβλήματα.
Κ. Θα κάνω άλλη μια παρένθεση.
Γ. Δηλαδή …, μεγάλος, επειδή αμέσως μετά την πτώση της δικτατορίας (…) στέλνω τους συμμετάσχοντες ενεργά στο δικτατορικό καθεστώς, σε μονάδες που διοικούντο από παθόντες από το δικτατορικό καθεστώς, είχα υπό τις διαταγές μου αξιωματικούς οι οποίοι συνήθισαν στην μεταχείριση του καθεστώτος εκείνου …
Κ. Εννοείτε το ’74;
Γ. Το ’74, το ’75. Το ’75 επανήλθα εγώ. Και υπήρχε μέσα στις μονάδες αυτές και συγκεκριμένα στη δική μου …
Κ. Στη Σάμο;
Γ. Και πριν από τη Σάμο στο 37 σύνταγμα πεζικού στη Θράκη το οποίο διοίκησα. Μια κατάσταση η οποία δημιουργούσε εξαιρετική δυσκολία στην άσκηση διοικήσεως για αυτούς που τοποθετούντο σε μονάδες, όπως εγώ, που εδέχοντο τους ενεργούς στη συμμετοχή της δικτατορίας αξιωματικούς. Το πέτυχα με τον εξής τρόπο. Δεν αντιπαρατέ-θηκα, τους άφησα να αντιληφθούν ότι εγώ προσωπικώς κατανοώ τους λόγους για τους οποίους συμμετείχαν στα προηγούμενα γεγονότα, συνεργαζόμενοι με τη χούντα. Και όταν… και το δικό μου τμήμα, η υπηρεσία εκινήτο εναντίον τους παρενέβηκα και άφηνα να επεκτείνεται το διάστημα της κρίσεως τους ώστε να αμβλυνθεί η δική τους φοβία, η οποία θα μπορούσε να δημιουργήσει αρνητικές καταστάσεις μέσα στις μονάδες. Επί παραδείγματι, σε μια μονάδα, μεγάλη μονάδα στην οποία υπηρέτησα, ο διευθυντής επιχειρήσεων ενεργό μέλος της δικτατορίας, έμαθα ότι αποστρατεύτηκε. Έφυγα για 24 ώρες, κατέβηκα στο επιτελείο, τους είπα ότι «*Μου τον έχετε διευθυντή επιχειρήσεων άρα στηρίζω την ραχοκοκαλιά της αμύνης στην επάρκεια του και όχι ως δικτατορικό πρόσωπο. Οφείλετε να είστε ειλικρινείς. Και την ειλικρίνεια αυτή δεν την δείξατε σε μένα, απλώς μου κουτσουρέψατε την μονάδα με όλους αυτούς τους ανθρώπους, μεταφέροντας την ευθύνη πάνω στην πλάτη μου πριν ακόμη συνέλθω από τις εξορίες και τις φυλακίσεις. Αν είναι αυτό συνέπεια, κατόπιν τούτου κύριε αρχηγέ ή αίρεται η αποστρατεία του συγκεκριμένου προσώ-που ή εγώ υποβάλω την παραίτηση μου και λεω στον ελληνικό λαό για ποιο λόγο φεύγω.*»
Κ. Ένα λεπτό. Με υποχρεώνετε να σας ρωτήσω ευθέως το εξής. Δεν έπρεπε να γίνει εκδημοκρατισμός των ενόπλων δυνάμεων με αποστρατεία των πρωτεργατών των κυρίων συνεργατών της δικτατορίας; Ανεξάρτητα αν έγινε λάθος και έβαλαν υπό τις διαταγές σας όλους τους χουντικούς.
Γ. Οπωσδήποτε ναι.
Κ. Πως εσείς εκβιάσατε την ηγεσία με αυτόν τον τρόπο τότε;
Γ. Αλλά ο υπεύθυνος ηγέτης και οι ασκούντες στην εξουσία ως εφαρμοστές του ευρύτερου πνεύματος, που είναι αυτό που είπατε και που αυτό έπρεπε να γίνει και μέχρις ενός βαθμό έγινε, δεν ασχολείται με τη βάση, δεν ασχολείται με τον ανθυπολοχαγό, δεν ασχολείται με τον λοχαγό, ακόμη και τον ταγματάρχη ή τον αντισυνταγματάρχη. Πιάνει από ψηλά και οι μεν υπεύθυνοι έτυχαν μιας μεταχειρίσεως, η ποιότητα της οποίας αποκάλυψε έναν φόβο αυτών που χειρίζονται το θέμα του δικτατορικού αποσχηματισμού. Όλο δε το μένος κατευθύνθη προς τους νεαρούς αξιωματικούς, στους οποίους δημιούργησε φοβερά προβλήματα επιβιώσεως και μια ψυχολογία η οποία απεκάλυψε τις προθέσεις τους να κινηθούν πάλι δια την επανεγκαθίδρυσην της δικτατορίας και τα θυμάστε αυτά τα πράγματα. Ήταν λάθος της ηγεσίας τότε, πολιτικής και στρατιωτικής. Διότι δεν καταδικάζεις τον φαντάρο γιατί σήκωσε το όπλο και σε χτύπησε, αλλά αυτόν που διέταξε τον φαντάρο να σηκώσει το όπλο να σε χτυπήσει. Και βεβαίως όταν αυτός δεν είναι ο άνθρωπος ο οποίος εννοεί να εκτελέσει τις διαταγές με βάση τα υφιστάμενα θέσμια και τον κανονισμό, αλλά εκείνος ο οποίος συλλαμβάνει την ιδέα της επικρατήσεως. Και αυτούς τους χαϊδέψαμε.
Κ. Εννοείτε τους πρωταίτιους και τους συνεργάτες;
Γ. Τους πρωταίτιους και τους συνεργάτες και όχι μόνο. Κύριε ναύαρχε, το πολιτικό πεδίο το άφησαν ανέγγιχτο και παρέμεινε ανέγγιχτο για όλο το κατοπινό διάστημα μέχρι και σήμερα. Ουδέποτε δε μας εξήγησαν γιατί δεν εθίγησαν, σύμφωνα με τη δική μου υποκειμενική άποψη, καλός πολιτικός, Μαρκεζίνης. Γιατί ο Αδαμάντιος, πως τον λέγανε…
Κ. Ο Ανδρουτσόπουλος.

Γ. Ανδρουτσόπουλος, πρωθυπουργός της περιόδου εκείνης. Γιατί ο υπουργός Εθνικής Άμυνας της περιόδου εκείνης, επέτρεψε αυτού του είδους την ατιμωτική κατάρρευση του μετώπου της Κύπρου και την αδράνεια του ελληνικού στρατού εδώ πέρα και ασχολήθηκαν με τον δικό μου αντισυνταγματάρχη; Πράγμα που εγώ από τη θέση του ταξίαρχου που είχα, που ήμουνα τότε, δεν θα το διέπραττα. Γιατί δεν θα εισερχόμην σε αυτού του είδους την ανήθικη αντιμετώπιση του προβλήματος. Και επαναλαμβάνω, ανήθικη αντιμετώπιση του προβλήματος.
Κ. Η μονομερής κάθαρση και δη στους στρατιωτικούς συγκεκριμένου βαθμού και όχι στο σύνολο των ενόπλων δυνάμεων. Και μάλιστα με τρόπο που θα άμβλυνε την εκπαίδευση και την παιδεία των αξιωματικών και υπαξιωματικών και παράλληλα …
Γ. Όπως το λέτε.
Κ. Και παράλληλα η κάθαρση …
Γ. (…) του συντάγματος.
Κ. Και παράλληλα - γιατί σας ερωτώ - η κάθαρση δεν κάλυψε τον τομέα των ιδιωτών και πολιτικών που συνέπραξαν με τη δικτατορία.
Γ. Διότι υπήρξε ένα φαινόμενο το οποίο …, δεν παρατήρησαν αυτοί που εκλήθησαν να κάνουν την κάθαρση από το επίπεδο της εξουσίας. Το παρατηρήσαμε όμως εμείς οι φυλακισμένοι, οι εξόριστοι. Μετά την πτώση της δικτατορίας, ακόμη και μέχρι σήμερα αφήνεται να εννοηθεί ότι, ο ελληνικός λαός μισούσε το καθεστώς και ήταν παντάπασι αντίθετος με αυτό. Και εάν το λένε στα παιδιά μας το αντιλαμβάνομαι, είναι ελεύθερος ο χώρος να παίξουν αυτού του είδους τις αηδίες. Εγώ όμως που έβλεπα το τρόπο με τον οποίο υπετάχτει ο ελληνικός λαός κατά την περίοδο εκείνη και ένιωθα μέσα μου την βαθιά μου απογοήτευση, ξέρω ότι ο ελληνικός λαός είτε διότι η ψυχοσύνθεση του είναι τέτοια ώστε να αντιμετωπίζει με τον τρόπο αυτόν τις δυσμενείς καταστάσεις, είτε διότι ρέπει προς την υποτέλεια, προσέχετε τι σας λεω;
Κ. Το προσέχω πολύ καλά.
Γ. … υποτάσσεται με ευκολία σε αυτόν ο οποίος θα του σηκώσει τη γροθιά. Έτσι άλλωστε και από τις εκτενείς μελέτες μου περί τα φαινόμενα του ελληνισμού στο διάστημα των 400 ετών της τουρκοκρατίας, μπορώ να δικαιολογήσω αυτό το μακρό χρονικό διάστημα και τον τρόπο υποταγής στον Τούρκο, οι οποίοι διοικούσαν με τρεις Αλβανούς περιοχές ολόκληρες. Και δεν θέλω να αδικήσω τους ανθρώπους οι οποίοι πρωτοστάτησαν στην απελευθέρωση μου, των προγόνων μου ώστε να φτάσει μέχρι εδώ η ελευθερία και σε μένα. Αλλά ήταν λίγοι. Όπως λίγοι ήταν και στην Ε.Ο.Κ.Α. του Γρίβα κάτω, στην Ε.Ο.Κ.Α. Α΄ του Γρίβα κάτω. Μην νομίζετε ότι σύμπας ο ελληνοκυπριακός λαός πολέμησε για την αποτίναξη του αγγλικού ζυγού. Λίγοι, ελάχιστοι. Οι υπόλοιποι γεύτηκαν τα νικηφόρα αποτελέσματα. Λίγοι και εδώ κατά την δικτατορία, ελάχιστοι, οι υπόλοιποι γεύτηκαν τα αποτελέσματα. Και όχι μόνο αλλά όπως έλεγε και ο εξαίρετος εκείνος αρχηγός ο Ιορδανίδης, αν τον θυμάστε, «Μετά την μάχη, αναθυμίζοντας τις ημέρες της νίκης πάνω από τα κορμιά των νεκρών (…) αυτοί που δεν πολέμησαν. » Αλλά δεν είναι αυτό το παράπονο μου. Γιατί τέτοια φαινόμενα είναι μονίμως εξελισσόμενα στην ιστορία της ανθρωπότητας.
Κ. Να σας ρωτήσω κάτι. Επειδή αναφέρετε τον Ιορδανίδη και επειδή ανήκετε σε εκείνη την κατηγορία των στρατιωτικών, που δεν προήλθαν από τις ευγενείς τάξεις και τις αριστοκρατικές συνοικίες και τις αντίστοιχες οικογένειες. Αλλά ανήκετε σε εκείνη την κατηγορία που έχει γεννήσει αυτός ο τόπος, σε αντίθεση με αυτό που λέτε στο σύνολο του, έχει βγάλει μονάδες, που δεν είναι λίγες είναι πολλές, γενεών και πατριωτών … Στρατηγέ να ολοκληρώσω …
Γ. Ξέρω που συμπίπτομε και που δεν συμπίπτομε.
Κ. Να ολοκληρώσω το ερώτημα. Περιγράψατε μια σκηνή που εγώ την άκουσα και ανατρίχιασα. Την σκηνή όπου ο Μουστακλής πολεμάει μαζί σας τους Γερμανούς.
Γ. Στη μάχη του Τετρακόμβου της Ηπείρου.
Κ. Πέρασαν τα χρόνια και αυτός ο πολεμιστής βρίσκεται ανάπηρος για τα τελευταία χρόνια της ζωής του, 20 χρόνια, από χέρια στρατιωτικών. Θέλω να το σχολιάσετε αυτό το σημείο.
Γ. Βεβαίως. Είναι …, αφορά σε μία περίπτωση η οποία απαιτεί μια εκτεταμένη ανάλυση ώστε να ερμηνεύσει την ψυχοπαθολογία των στρατιωτικών οι οποίοι σήκωσαν χέρι πάνω σε αυτόν τον άνθρωπο. Ξέρετε οι εκάστοτε επερχόμενες γενεές είτε δεν είναι υποχρεωμένες, είτε αγνοούν την ιστορία των προηγουμένων. Αναφερόμενες σε ευρύτερες καταστάσεις και σε ιστορία των ατόμων. Εσάς, εμένα φέρ' ειπείν, δεν μας υποψιάζεται κανείς το τι είμαστε, αν προσφέραμε και πόσο προσφέραμε σε αυτόν τον τόπο και αν υποφέραμε για αυτό το οποίο απολαμβάνει σήμερα και ανάλογα με το πώς το κρίνει και αν το απολαμβάνει. Το ίδιο και για τους αξιωματικούς, οι οποίοι αντιμετώπισαν εμάς. Εγώ, φέρ' ειπείν, είχα ξεκαθαρίσει τη θέση μου την πρώτη στιγμή της δικτατορίας. Το βράδυ της 21ης, ξημερώνοντας δηλαδή 21η και ως αξιωματικός επιχειρήσεων στο πρώτο σώμα στρατού, υπεύθυνος δια την εφαρμογή του σχεδίου, μπροστά σε 300 τόσους αξιωματικούς, όταν έλαβα την εντολή της εκδόσεως των σημα…
Κ. Στρατηγέ περιγράφετε τις δραστηριότητες σας στις 21 Απριλίου;
Γ. Την στάση μου. Την στάση μου.
Κ. Την στάση σας στις 21 Απριλίου το πρωί στο πραξικόπημα. Που υπηρετούσατε και τι κάνατε;

Γ. Στο 1ο σώμα στρατού ως αξιωματικός επιχειρήσεων. Υπηρέτησα δε, λίγο προ της 21ης Απριλίου, υπό τις διαταγές του διευθυντού μου τότε, του Μακαρέζου. Είχα όμως ξεκαθαρίσει τα θέματα μέσα μου και βεβαίως αυτό το ξεκαθάρισμα δεν ήταν καρπός τελευταίων διεργασιών. Ήταν αποτέλεσμα πορείας μιας ολόκληρης ζωής. Δεν πίστευα και εξακολουθώ να μην πιστεύω, δεν το αποδέχομαι έστω και αν αυτό δικαιολογείται με μια λογική, ότι μπορεί ο στρατός να σώζει την πατρίδα εκτός των πεδίων των μαχών. Διότι ο στρατός αποτελείται από άτομα τα οποία ενεμπιστεύθη ένας λαός και η τυχόν παρεμβολή του στις εξελίξεις των πολιτικών πραγμάτων εν ειρηνική περίοδο, αποτελεί κατάχρηση ενεμπιστευμένων. Είναι σταθερή η θέση μου.

Κ. Αυτό είναι πεποίθηση σας. Σας θυμίζω όμως ότι στην αποστολή του στρατού ξηράς, που ίσχυε πριν και κατά την διάρκεια της δικτατορίας, υπήρχε και τμήμα της αποστολής του η αντιμετώπιση του εσωτερικού εχθρού. Ποιον θεωρούσανε εσωτερικό εχθρό τότε και έπρεπε μόνο ο στρατός ξηράς, όχι το ναυτικό ούτε η αεροπορία, να τον αντιμετωπίσει;

Γ. Σας είναι γνωστό. Αλλά είναι μια άλλη πολύ εκτεταμένη υπόθεση, ώστε το ερώτημα σας να μην συνθέτει κατηγορηματική τοποθέτηση στο φαινόμενο. Πάω όμως στο προηγούμενο για να περάσουμε σε αυτό. Είπα λοιπόν στον στρατηγό ότι «*Στρατηγέ όχι εγώ ...*», έβγαλα τα κλειδιά, *«... ο αντικαταστατής μου.* » και βεβαίως έμεινε, ενώ όλος ο κόσμος …

Κ. Τι δηλαδή, *΄΄όχι εσείς;΄΄* Τι;

Γ. «*Δεν θα εφαρμόσω εγώ αυτές τις εντολές, αλλά ο αντικαταστατής μου.* »

Κ. Τι εντολές είχατε;

Γ. Όχι, είχα εντολές. Ως εκ της θέσεως μου. Εγώ όφειλα με την εντολή του στρατηγού μου να εφαρμόσω το σχέδιο.

Κ. Ποιο σχέδιο στρατηγέ;

Γ. Ήτανε το σχέδιο εφαρμογής της δικτατορίας το …

Κ. Πέστε το. Τι έπρεπε να κάνετε εσείς;

Γ. Εγώ έπρεπε να εκδώσω τις εντολές για τις συλλήψεις των …, τις ενεργοποιήσεις των μονάδων, τις τοποθετήσεις τμημάτων στα επίκαιρα σημεία για την εξασφάλιση, όπως ήταν ο Ο.Τ.Ε., η Δ.Ε.Η. και λοιπά και την ενημερότητα μέχρι και του τελευταίου στρατιώτη στις εξελίξεις. Εγώ ως αξιωματικός των επιχειρήσεων, αυτές οι διαταγές ήτανε προκαταρτισμένες. Όπως στο ναυτικό και στην αεροπορία, ας λέτε εσείς όχι. Και στο ναυτικό και στην αεροπορία και είμαι σε θέση να το γνωρίζω. Με τη διαφορά ότι ήταν περιορισμένες. Εδώ τα σχέδια ήτανε εκτεταμένα και απέβλεπαν στην απαγόρευση επικρατήσεως του κομμουνιστικού καθεστώτος. Προσέχετε την ενέδρα, την απαγόρευση επικρατήσεως του κομμουνιστικού καθεστώτος. Και είπα στον στρατηγό. «*Όχι εγώ, ο αντικαταστάτης μου*. » Μου λέει, «*Τους λόγους αφού μου εκθέσεις, δεν είναι δυνατόν αξιωματικός με στολισμένα τα στήθη του, με τόσα χρυσά αριστεία να παίρνει αυτή τη θέση, αυτή την εξαιρετική στιγμή της ανάγκης της πατρίδας. »*

Κ. Αυτός ήταν ο Μακαρέζος που σας το είπε;

Γ. Όχι, όχι ο Μακαρέζος. Ο Μακαρέζος ήτανε στην Κ.Υ.Π. τότε, είχε φύγει. Ήτανε ο Σωτήρης ο Γιαράκος …

Κ. Μάλιστα.

Γ. Ο οποίος αντικαθιστούσε τον διοικητή του σώματος στρατού, βρισκόμενου στην Αθήνα, του Κόλια. Και ο οποίος Γιαράκος αργότερα πρωτοστάτησε στο βασιλικό αντιπρα-ξικόπημα και βεβαίως βρέθηκε στις φυλακές και στις εξορίες μαζί μου. Σκεφτείτε πλοκές, που έχει και διαπλοκές. Υπέβαλα δε το χαρτί μου, αμέσως μόλις πήγα στο γραφείο μου, στο οποίο έλεγα ότι «*Υποβάλλω την παραίτηση μου. Ως μη επιθυμών να συμμετάσχω εις εθνικό έγκλημα.»* Βαρύ το ΄΄ολίσθημα μου΄΄ και χαρακτηρίσθηκα πάραυτα κομμουνιστής.

Κ. Θα μου τα δώσετε αυτά τα χαρτιά στρατηγέ;

Γ. Ποια χαρτιά;

Κ. Αυτό που είπατε τώρα.

Γ. Αφού σας τα λεω, τι τα θέλετε τα χαρτιά;

Κ. Το θέλω ναι. Θέλω ένα αντίγραφο.

Γ. Δεν το έχω. Θα σας πω γιατί δεν το έχω. Διότι ο φάκελος στον οποίο τα είχα έπεσε στα χέρια της Ε.Σ.Α. όταν με συνέλαβαν, τον αναζήτησα μετά την πτώση της δικτατορίας και δεν τον βρήκα. Όπως δεν βρήκα έναν άλλον φάκελο, ο οποίος θα απεδείκνυε ότι εγώ ως (…) πλήρωνα στον Α.Ο.Ο.Α για ένα οικοπεδάκι και ενώ είχα την μαρτυρία υπαλλήλων, οι οποίοι μου είπαν ότι «*Διέταξε ο τάδε να καεί ο φάκελος σου. Το παλιοκομμουνιστή, κάψτε τον, πετάξτε τον. Θα του δώσουμε και οικόπεδο*;» Δεν βρήκα τις αποδείξεις στα αρχεία, διότι καταστρέφονται αυτά μετά το πέρας 5ετίας, δεν ξέρω 6ετίας, δεν θέλησα να στείλω στο στρατοδικείο τον συνάδερφο εκείνο, με τον οποίο προϋπήρξα στα πεδία των μαχών στον εσωτερικό πόλεμο, στον εμφύλιο. Και δεν ήθελα να εκθέσω τους κλαίοντες υπαλλήλους, οι οποίοι έπαιρναν πίσω εκείνο που μου απεκάλυψαν, μην τυχόν βρεθούνε μπλεγμένοι σε όλη αυτή την υπόθεση. Έτσι βρέθηκα χωρίς σπίτι και σήμερα ζω με ενοίκιο, αφαιρώντας ένα υψηλότατο ποσοστό από την φτωχή σύνταξη μου. Τέρμα και σε αυτό.

Πάω τώρα στο φαινόμενο το οποίο συνέθετε την ψυχολογία των στρατιωτικών που άπλωσαν χέρι πάνω στον Μουστακλή.
Κ. Τον πολεμιστή, όχι τον Μουστακλή.
Γ. Τον πολεμιστή. Σας είχα πει προηγουμένως ότι καμιά νεότερη γενεά δεν υποχρεούται ή δεν φρόντισε και ως εκ τούτου δεν είναι ενημερωμένη για την ιστορία καταστάσεων και προσώπων της προηγούμενης περιόδου. Αυτοί οι αξιωματικοί οι οποίοι άπλωσαν χέρι πάνω σε συναδέρφους, δεν ήταν οι άνθρωποι οι οποίοι έζησαν τα πράγματα όπως εμείς. Που είδαν τα φαινόμενα της κατοχικής περιόδου, που ένιωθαν τον πόνο του Έλληνα, αυτού του ανθρώπου με τα ηρωικά στοιχεία της ψυχής του και {άλλων} με τα ταπεινά ελατήρια των πορειών τους. Οι άνθρωποι αυτοί μεγάλωσαν από την είσοδο τους στην στρατιωτική σχολή μέχρι και την στιγμή εκείνη με την αντίληψη ότι η ιερά πατρίς, την οποία εκλήθησαν να υπηρετήσουν, κινδύνευε από τον κομμουνισμό. Εγώ δεν εξετάζω εάν κινδύνευε ή κατά πόσο κινδύνευε, δεν παραλείπω όμως να διατυπώσω ότι ανεξάρτητα με τις ερμηνείες που δόθηκαν μεταδικτατορικά, υπήρχε, όπως εξακολουθεί να υπάρχει και μία προδιάθεση σμίκρυνσης της επικράτειας μας από τους βόρειους και ανατολικούς γείτονες. Και πάντως ο κόσμος αυτός συνεπαρμένος από την τραγικότητα του εσωτερικού σπαραγμού, ο οποίος στοίχισε υλικά και σε ζωές πάρα πολύ και από τις δύο πλευρές, την πλευρά του λεγόμενου δημοκρατικού στρατού και την πλευρά του εθνικού στρατού, συνέθεταν μια ψυχολογία εχθρική έναντι (…). Έτσι ώστε τον Έλληνα ο οποίος είχε αριστερές ιδέες να τον θεωρεί εχθρό της πατρίδας. Με μια τέτοια μονομέρεια, της οποίας η συνοχή μπορεί να εξηγηθεί μόνο από το γεγονός ότι η προπαγανδιστική καλλιέργεια της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας των περιόδων εκείνων, έβρισκε ευθέως ανταπόκριση στις ψυχές αυτών των αξιωματικών που υπηρετούσαν στον στρατό. Τα γεγονότα λοιπόν τα θλιβερά από τη μία πλευρά και η αντίληψη όλων ότι το Κ.Κ.Ε. ενώ είχε και άλλες διεξόδους ενήργησε προδοτικά κατά της πατρίδος και η συστηματική προπαγανδιστική εκμετάλλευση των φαινομένων από τη πολιτική και την στρατιωτική ηγεσία, υπηρέτη τότε ενός βασιλικού περιβάλλοντος, εντελώς ανίκανων να αντιληφθεί τις εξελίξεις και τη θέση του τόπου και της ηγεσίας απέναντι του παρόντος και του μέλλοντος της Ελλάδος …
Κ. Γιατί λέτε περιβάλλοντος μόνο; Ο ίδιος ο Γκλύξμπουργκ ο Κωνσταντίνος και ο πατέρας του …
Γ. Μα κύριε … Μα μιλάμε τώρα για τον 25άρη; Απαλλάσσεται πάσης ευθύνης κατά τη δική μου ηθική. Όχι διότι έχω την διάθεση της εκ των προτέρων απαλλαγής ως εκ της συμπάθειας. Υπήρξα σαφώς αντιβασιλικός.
Κ. Ξεκαθαρίστε το στρατηγέ αυτό.
Γ. Αλλά διότι είχε καταληφθεί στο περιβάλλον εκείνο μια αντίληψη ότι η σωτηρία του θρόνου θα μπορούσε να αποτεθεί στα χέρια αυτών που την εξέτρεψαν. Και το παιδάκι αυτό, διότι δεν είχε δίπλα του ανθρώπους να του λέγανε, «Τι είναι αυτά που κάνεις; Ή τούτο ή μάζεψε τα και φύγε. »
Κ. Ξεκαθαρίστε την προσωπική σας θέση απέναντι στο θεσμό της βασιλείας. Εσείς, ως στρατηγός Καρούσος, όχι σήμερα τότε δεκαετία του ’50 απέναντι στη βασιλεία τη θέση είχατε;
Γ. Μάλιστα. Στο μεν αρχικό στάδιο, είχα μια τοποθέτηση αδιάφορη. Έλεγα ότι εφόσον ο ελληνικός λαός έχει κάνει αυτές τις επιλογές, εγώ δεν έχω λόγους να ασχολούμαι με τις επιλογές του, δεδομένου ότι είμαι υπηρέτης του ελληνικού λαού. Προοδευτικά και με την αποκάλυψη των απρεπιών, κυρίως δε με τα συμβάντα του ’62 – ’67 της (…) και της αποστασίας, με έκαναν να σιχαθώ την εκεί πλευρά και να τοποθετηθώ σαφώς αντιβασιλικά
Κ. Εξηγήσατε εναργέστατα και πολύ καλά το γιατί χτύπησαν και βασάνισαν πολεμιστή που δεν ήξεραν ότι είναι πολεμιστής.
Γ. Οι άνθρωποι αυτοί δεν μπορούσαν να καταλάβουν δύο πράγματα. Πως εμείς αυτή την ταπεινή τοποθέτηση μας, την ανέντιμη κατά την αυστηρή ερμηνεία τους, βρεθήκαμε αντίθετοι προς την ενέργεια του στρατού για την σωτηρία του έθνους. Και δεύτερον, τι δηλαδή ήταν εκείνο που μας είχε καταστήσει πολεμιστές και ως εκ των έργων μας είχαμε και πέντε ξέρω ‘γω, χρυσά αριστεία, τρία. Και γιατί εμείς και όχι και αυτοί. Τότε λοιπόν αυτοί ας πάνε στην φυλακή και έρχεται και η σειρά η δική μας. Δηλαδή και ιδιοτελή ελατήρια τα οποία εξεφράζοντο με αυτόν τον απάνθρωπο τρόπο εκ μέρους ορισμένων προσώπων που δεν τιμωρήθηκαν και αυτά όπως επεβάλλετο.
Κ. Υπάρχει μια αντίφαση σε αυτά που λέτε. Προσέξτε. Εσείς ο πολεμιστής, σώζετε από αποστρατείες αξιωματικούς χουντικούς που υπηρετήσανε υπό τις διαταγές σας. Αντί να τους στήσετε στον τοίχο και να τους εκτελέσετε.
Γ. Δεν σώζω, προστατεύω. Και έχει διαφορά.
Κ. Προστατεύετε.
Γ. Δεν σώζω, προστατεύω και έχει διαφορά. Και βεβαίως δεν ήταν της κατηγορίας των βασανιστών, να κάνω αμέσως αυτό …
Κ. Πως συμπεριφερθήκατε στους πολεμιστές της άλλης πλευράς της περιόδου του εμφύλιου πόλεμου; Μετά, πως; Πως τους φερθήκατε;
Γ. Εγώ κατά την δική μου υποκειμενική πάλι θέση, άψογα. Βρέθηκα μαζί τους στις φυλακές. Μαζί τους ακόμη και στις εξορίες. Είδα την τοποθέτηση τους με μια κατανόηση, την οποία επέτεινε η κοινή κατάσταση στην οποία και πορευόμασταν, με όλα τα βήματα μιας βασανιστικής δυσπραγίας. Είχα την ευκαιρία να

εκτιμήσω τις αφετηρίες των πορειών αυτών των ανθρώπων. Πολλές των οποίων, για να μην πω το σύνολο, δεν διέφεραν από την δική μου αφετηρία. Για σκεφτείτε.
Κ. Συναντήσατε αξιωματικούς του στρατού συναδέλφους σας, οι οποίοι είχαν πολεμήσει με τους κομμουνιστές απέναντι σας στον εμφύλιο;
Γ. Όχι. Περιορισμένος αριθμός. Ένας ή δύο αν θυμάμαι καλά …
Κ. Ποιους;
Γ. Δεν τους κατονομάζω. Δεν θέλω.
Κ. Ήταν ο Βενετσανόπουλος;
Γ. Όχι, όχι.
Κ. Ο Παπαγιάννης;
Γ. Όχι, όχι. (…) όμως καπεταναίους. Μάλιστα στις φυλακές της Τριπόλεως είχα και ανθρώπους με τους οποίους βρεθήκαμε στην ίδια μάχη αντιμέτωποι.
Κ. Δεν θέλετε να μου πείτε …
Γ. Συμπληρώναμε …, συμπληρώναμε τις αφηγήσεις μας. Πως εξουδετερώθηκε το τάδε πυροβόλο, με ποια ενέργεια; Και εκεί …
Κ. Ποιος ήτανε αυτός; Πρέπει να το πείτε.
Γ. Έχει πεθάνει τώρα, από την Κεφαλονιά ο Γεράσιμος …, δεν τα θυμάμαι τα ονόματα. Δεν τα θυμάμαι.
Κ. Θα μου τα δώσετε;
Γ. Ήτανε και άλλοι. Με τους οποίους και αργότερα διατήρησα φιλίες μέχρι την ώρα που ο χρόνος μας απομάκρυνε και δεν μπορώ να τους βρω ή δεν μπορούν αυτοί να με βρούνε. Είναι και πάρα πολύς χρόνος τώρα, πέρασαν 30 τόσα χρόνια.
Κ. Στρατηγέ πάμε σε δύο τρία βιογραφικά στοιχεία. Μετά από τον Ζέρβα και από τον πόλεμο, περάσατε σχολή άλλη υπαξιωματικών, αξιωματικών; Πως μπήκατε στο στρατό ξηράς στη συνέχεια;
Γ. Μάλιστα. Εγώ πέρασα υποχρεωτικώς στο στρατό που δημιουργήθηκε αμέσως μετά την απελευθέρωση. Ως στέλεχος, ως αξιωματικός προερχόμενος εκ του Ζέρβα. Σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα εξεδόθη διαταγή δια της οποίας μας καθιστούσαν, δεν αναγνωρίζετο η αυτή μας απάνω, ο βαθμός που πήραμε στο βουνό και μας ονόμαζαν υπαξιωματικούς. Το ’47 πέρασα εξετάσεις βρισκόμενος σε μονάδα μάλιστα, η οποία άρχισε πλέον να έχει τις πρώτες εμπλοκές στον εσωτερικό πόλεμο και κατέβηκα από τα χαρακώματα, έδωσα εξετάσεις στη σχολή των ευελπίδων. Τότε ακριβώς είχε προκριθεί το θέμα της εισόδου στην σχολή των ευελπίδων ενός αριθμού αξιωματικών του Ζέρβα, που είχαν ή δεν είχαν δώσει εξετάσεις. Και εγώ έκανα ένα χαρτί χωρίς να ρωτήσω και κανέναν, δεν είδα άλλωστε και κανέναν διατεθειμένο να με συμβουλέψει και ζητούσα να μοιραστώ την τύχη μου με τους πολεμιστές του βουνού. Εξεδόθη διαταγή της εσόδου μας στη σχολή των ευελπίδων. Υπήρξαν σοβαρότατες αντιδράσεις από δύο πλευρές. Από την κυβερνητική πλευρά η οποία προφανώς, αυτό το εξακρίβωσα αργότερα ψάχνοντας τα πράγματα, δεν ήθελαν να υπάρχει αριθμός των επί Ζέρβα προερχόμενων μέσα στη σχολή των δοκίμων[1], διότι είχε είδη επανεγκαθιδρυθεί η βασιλεία στην Ελλάδα και οι Ζερβικοί θεωρούντο δημοκρατικά πρόσωπα και δεν έπρεπε … Έτσι άλλωστε αντιμετωπισθήκαμε μέχρι το τέλος, άλλο τι λέει προπαγανδιστικά η άλλη πλευρά.
Κ. Ένα λεπτό. Οι Ζερβικοί εθεωρούντο αντιβασιλικοί;
Γ. Αντιβασιλικοί. Εκ προοιμίου. Και δεν ήθελαν, συνηγορούσης της ηγεσίας του στρατεύματος τότε, να περάσει ένας μεγάλος αριθμός στη σχολή ευελπίδων. Εγώ είδη είχα κάνει το χαρτί μου και ενώ είχε εκδοθεί η έγκριση εισόδου μας, ανεκλήθη και δημιουργήθηκε ένα σχολείο παρά την σχολή εφέδρων στην Κέρκυρα, στην οποία μας έστειλαν και από την οποία μας έβγαλαν δόκιμους ύστερα από κάποιο χρονικό διάστημα ενός έτους περίπου και πήγαμε στις μονάδες ως αξιωματικοί. Εκεί …
Κ. Και ξαναπολεμάτε; Δεύτερο σχολείο.
Γ. Και ξαναπολεμήσαμε. Αλλά το θέμα της αλλαγής της πορείας, για μένα που το σκεφτόμουνα πάρα πολύ, δεν ευνοήθηκε από τις εξελίξεις των καταστάσεων. Είχα κατά νου, αφού τελείωσα αυτό, να φύγω είτε προς Αμερική είτε προς Αυστραλία. Αφού πλέον ως κατ’ ιδίαν διδαχθείς με πολιτικά πάντοτε, χωρίς να κάνω εκμετάλλευση και επειδή, μη θεωρηθεί αυτό κολακεία, ήμουνα πάντοτε άριστος μαθητής στο σχολείο, μπόρεσα και πήρα το απολυτήριο του γυμνάσιου και με το απολυτήριο αυτό προχώρησα. Δεν ευνοήθηκα από τις καταστάσεις όπως είπα, διότι ήτανε υποχρεωτική η παραμονή μου στο στρατό, απαγορευτική δηλαδή η έξοδος μας μπροστά στις ανάγκες που δημιουργούνται για την επανασυγκρότηση του στρατού αρχικώς και την αντιμετώπιση των πρώτων δυσμενών καταστάσεων με το δεύτερο αντάρτικο του Κ.Κ.. Δύσκολη η δική μας πιο πέρα επιλογή, γιατί δεν γνωρίζαμε τίποτα από την έξω κοινωνία. Δεν είχα, επί παραδείγματι, να πάω σε έναν ναύαρχο, σε έναν στρατηγό, σε έναν διευθυντή ενός υπουργείου γνωστό, σε έναν δάσκαλο που το λέει ο λόγος, να του πω «Τι με συμβουλεύεις; Τι θα πρέπει να κάνω; » και επειδή ακόμη το ψωμί ήταν δύσκολο να το βρει κανείς έξω, έμεινα εγώ, όπως και οι υπόλοιποι συμμαθητές μας, παρά της πολιτικές

[1] Θέλει να πει ΄΄ευελπίδων΄΄.

πιθανόν αντιλήψεις και πορευτήκαμε στον εμφύλιο όπως το σύνολο του στρατού τότε, αντιπαρατασσόμενοι προς τις δυνάμεις του Κ.Κ.
Κ. Πολεμήσατε για δεύτερη φορά. Είσαστε στο βουνό με το όπλο στο χέρι και πολεμάτε για δύο τρία χρόνια ακόμη. Η πολιτεία, αυτή η πολιτεία που βγήκε μετά από τον εμφύλιο νικητής, αυτή η πλευρά, πως σας αντάμειψε για αυτή σας την προσφορά;
Γ. Μα τώρα είναι ερώτημα αυτό κύριε …
Κ. Ερώτημα είναι ναι.
Γ. … για το επίπεδο το δικό μας; Δεν μου λέτε, η πολιτεία έναντι της υποσχέσεως της να τιμωρήσει τους υπαίτιους και μάλιστα άμεσα, σύντομα, για το τραγικό συμβάν του Σεμίνα[1], πως το αντιμετώπισε; Πως αντιμετώπισε την νοικοκυρά με το φούρνο στην περιοχή του Κηφισού που τρεις φορές καταπλημμύρισε, ύστερα από τις υποσχέσεις του υφυπουργού ότι εντός 24ώρου… Αλλά πέστε μου έστω και μια περίπτωση που η πολιτεία αντάμειψε τα παιδιά της. Εγώ μάλιστα θα μπορούσα να πω ότι απαγορεύω στον εαυτό μου να καθίσταται φιλοκατήγορος, διότι η πολιτεία εκφράζεται από ανθρώπους που εκάστοτε συνθέτουν την εξουσία. Αδυνάμους να διεισδύσουν σε αυτά τα υψηλά νοήματα, τα οποία τα οποία διατυπώνετε έτσι, ώστε ευκόλως να ερμηνεύεται ότι εκ των μελετών μας υπέπεσε στην αντίληψη μας σαν αδικία έναντι της πολιτείας, έναντι της προσφοράς των πολιτών της
Κ. Είσαστε οργανωμένος στον Ι.Δ.Ε.Α. ή όχι;
Γ. Όχι, ποτέ. Και δεν δέχτηκα.
Κ. Σας είχαν κάνει πρόταση;
Γ. Βεβαίως, ναι.
Κ. Γιατί δεν δεχτήκατε;
Γ. Διότι εγώ ήμουνα αυτεξούσιος των πορειών μου. Δεν είχα δε καμία ανάγκη … Ξέρετε ο Ι.Δ.Ε.Α., όπως τουλάχιστον ελέγετο στα δικά μας επίπεδα, εμάς στον βαθμό του ανθυπολοχαγού και λοχαγού, στα επίπεδα τα δικά μας άφηναν να διαφαίνεται ότι εάν ενταχθούμε θα έχουμε και απολαβές, ταχεία εξέλιξη, καλές μεταθέσεις και λοιπά. Αυτά δεν τα αναζητούσα ποτέ αποδεκτά. Τα θεωρούσα δε ως υποτελειακά για αυτούς οι οποίοι τα αποδέχονταν.
Κ. Άρα κλειδώσατε …
Γ. Όσοι δε εξ αυτών είχανε ενταχθεί τύχαιναν και τυχαίνουν μέχρι και σήμερα οι επιζώντες, της περιφρονήσεως μου. Γιατί; Από τις μελέτες μου έμαθα ότι ο Ι.Δ.Ε.Α. στο αρχικό του στάδιο δεν είχε ιδιοτελείς ιδέες. Μπορεί να μην ήταν ανώτερες, μπορεί να μην ήταν περιεκτικές του επιπέδου του πατριωτισμού όπως εγώ το ένιωθα, αλλά ήταν αποτέλεσμα των συμβάντων της Μέσης Ανατολής και από εκεί ξεκίνησε ο Ι.Δ.Ε.Α.. Και τα συμβάντα της Μέσης Ανατολής δεν είναι κολακευτικά για την πλευρά εκείνη, η οποία αποφάσισε να δημιουργήσει αυτή την εικόνα την αποδυναμωτική των Ελλήνων, οι οποίοι εμάχοντο εκτός πατρίδος. Ήταν θλιβερή η εικόνα και ξεκίνησε έτσι ο Ι.Δ.Ε.Α.. Ο Ι.Δ.Ε.Α. όμως άφησε να διαχέεται κατά την δική μου περίοδο, την κατοπινή, ότι οι εντασσόμενοι είχαν λαβείν και λοιπά και αυτά εγώ τα περιφρονούσα εξ ιδιοσυστάσεως …
Κ. Δεν συνέβαινε αυτό; Δηλαδή οι αξιωματικοί που ήταν οργανωμένοι στον Ι.Δ.Ε.Α…
Γ. Αναφέρεται ότι συνέβαινε και συνέβαινε μάλιστα απροκαλύπτως.
Κ. Προωθούνται;
Γ. Δεν θα … Βεβαίως προωθούνται, βεβαίως προωθούνται. Βεβαίως τύχαιναν της ξεχωριστής μεταχειρίσεως. Αλλά αυτό τουλάχιστον εμένα αλλά και πολλούς άλλους εξ όσων γνωρίζω, δεν επέτρεπε την προδοσία της συνειδήσεως μας.
Κ. Είχατε αριθμό αριστείων ανδρείας, που σημαίνει ανάλογες πράξεις κορυφαίες στην διάρκεια του αγώνα.
Γ. Και όχι μόνο εγώ. Σε …
Κ. Όχι μόνο εσείς. Θα πάμε λοιπόν στους συναδέλφους σας προελεύσεως της στρατιωτικής σχολής ευελπίδων, οι οποίοι είχαν επίσης αριστεία ανδρείας. Εάν είχανε εσείς θα μου πείτε και θα μου πείτε τη συμπεριφορά αυτών των αξιωματικών που είχαν αριστεία ανδρείας και εκείνων των αξιωματικών που δεν είχαν αριστεία ανδρείας, απέναντι σας. Ποια ήταν;
Γ. Αν ξαναγυρίσετε στα προηγούμενα, σας έχω δώσει ερμηνεία. Ευχαρίστως να επανατοποθετηθώ, αλλά επί του συγκεκριμένου ερωτήματος σας τώρα. Για μας κατά την περίοδο εκείνη, για όλους μας δηλαδή, το θέμα της προσφοράς είχε τη σημασία που έχει σήμερα η προσφορά τόσων ανθρώπων κατά το διάστημα της δικτατορίας, του αντιδικτατορικού αγώνα. Πλην εκείνων οι οποίοι το εξαργύρωσαν. Πλην εκείνων οι οποίοι δημιούργησαν τις εικόνες μιας αντιστάσεως και τις εκμεταλλεύτηκαν. Υπάλληλος του χρόνου περνά τις προσφορές, κατ' επέκταση τα γεγονότα, τις θέσεις, τις στάσεις, τις συμπεριφορές, στην άγνοια των επερχόμενων.
Κ. Στρατηγέ …

[1] ΄΄Σεμίνα΄΄ είναι το επιβατηγό πλοίο που βούλιαξε με πολλά θύματα.

Γ. Για μας στην άγνοια των επερχόμενων και ‘σεις δεν ξέρω τι απάντηση θέλετε να εκμαιεύσετε από εμένα, αλλά ποιος έδινε σημασία την περίοδο εκείνη του αντικομουνιστικού φανατισμού, για το τι έπραξα εγώ, ό,τι στάση {επέδειξα} στα πεδία των μαχών και τι έπραξε ο άλλος ως απών από τα πεδία των μαχών. Όπως τώρα …, να ολοκληρώσω παρακαλώ, δεν δίνει κανείς σημασία το τι έπραξε επί παραδείγματι ο Βασιλικόπουλος μια άλλη εποχή, παρά μόνο σε αυτόν ο οποίος φωνάζει «Θα ψηφίσω το ΠΑ.ΣΟ.Κ.. » Και είναι εξασφαλισμένος εκ των προτέρων στη συμπάθεια του κυβερνώντος κόμματος Με λίγα λόγια, μην επιμένετε …

Κ. Επιμένω στρατηγέ. Να μου πείτε εάν υπήρχαν διακρίσεις μεταξύ αξιωματικών …

Γ. Αυτό το ξέρετε. Σας είπα.

Κ. Εσείς θα μου απαντήσετε;

Γ. Το ζήσατε. Δεν λεω. Σας το είπα.

Κ. Μεταξύ αξιωματικών προελεύσεως της σχολής ευελπίδων και αξιωματικών προελεύσεως μη σχολής ευελπίδων.

Γ. Αυτό ήταν δεδομένο και δεν ήταν φαινόμενο δικό μου, της περιόδου της δικής μου. Ήτανε φαινόμενο της περιόδου της πολέμου Αλβανίας, φαινόμενο της Μικρασιατικής εκστρατείας, ήταν και φαινόμενο του ’12 – ’13. Υπάρχει μια προκατάληψη λόγω του δημιουργημένου πνεύματος στους εξερχόμενους από το παραγωγικό εκείνο σχολείο, που λέγεται σχολή των ευελπίδων. Είναι ένα πνεύμα το οποίο δεν προώθησαν οι πολιτικές ηγεσίες να ανατρέψουν. Και ίσως θα ήταν δύσκολο να ανατραπεί διότι οι εκ του στρατεύματος προερχόμενοι, πλην εξαιρέσεων, στην απόδοση τους δεν ήταν των επιπέδων των εκ της σχολής προερχόμενων. Και τούτο οφείλεται στο γεγονός ότι τα λειτουργικά υπηρετήματα μέσα στις στρατιωτικές μονάδες περνάνε από τις πλάτες αυτών των ανθρώπων, διότι θεωρούνται δευτερεύοντα και εξ αντιθέτου αυτά τα υπηρετήματα καλλιεργούν την εντύπωση της πανσοφίας για τους εκ της σχολής ευελπίδων προερχόμενους. Μην καταπιάνεστε με αυτό το θέμα, συνθέτει ένα ολόκληρο κενό μέσα στο οποίο πνίγεται αυτός που προσπαθεί να το … Υπάρχει όμως μια απαίτηση φαντάζομαι από τους καλώς σκεπτόμενους στρατιωτικούς. Ότι ο στρατιωτικός δεν κρίνεται από την προέλευση, όπως ο ευγενής δεν κρίνεται από την προέλευση, αλλά από τα έργα και τις επιδόσεις του. Εγώ για να μπορέσω να αντιπαραταχτώ έναντι αυτών, διότι έκανα το λάθος να ζητήσω να μοιρασθώ την τύχη με τους πολεμιστές του βουνού, έπρεπε να δουλέψω δέκα φορές περισσότερο. Και πάντως να χαρακτηρίζομαι άριστος, παρά το γεγονός ότι δεν προέρχομαι από παραγωγικό σχολείο. Τραύματα σοβαρά που δεν έφερα ποτέ στην επιφάνεια και τα οποία με κάνουν να υποβαθμίζω ανθρώπους που σε πολλά άλλα πεδία υπήρξαν αξιόλογοι. Διότι δεν είχαν ποτέ την ικανότητα να αντιληφθούν αυτό το μέγα θέμα… Οι αμερικανοί δεν το κάνουνε, ε; Ούτε οι Ρώσοι.

Κ. Στρατηγέ γνωρίζετε την άποψη, την γνώμη των άλλων ανθρώπων για εσάς; Όχι των συγγενών σας και των φίλων σας. Των στρατιωτικών τη γνωρίζετε; Σας την έχει πει κανείς; Την έχετε ακούσει; Γιατί το λέτε αυτό το πράγμα;

Γ. Κοιτάξτε εάν αυτή είναι θετική με τιμά ιδιαιτέρως. Είναι άλλωστε αυτό που απομένει. Εάν είναι θετική. Εάν είναι αρνητική μου επισημαίνει κάποιες αποτυχίες στους χειρισμούς μου κατά την επαγγελματική μου πορεία. Πολλές φορές έρχεται ο απόηχος μιας γλυκιάς αντίληψης περί το πρόσωπο μου, κυρίως από υφιστάμενους μου. Όχι συγχρόνως και προϊστάμενους μου. Και άλλες φορές κρίνομαι αυστηρά κυρίως από υφιστάμενούς μου λόγω της καθαρά στρατιωτικής, αυστηρής κατά τα άλλα, τοποθέτησής μου σε θέματα τα οποία απέκλεισαν τα του χειρισμού.

Κ. Γιατί μου λέτε ότι μετά την μεταπολίτευση σας απογοητεύει η στάση του πληθυσμού της χώρας μας;

Γ. Κυρίως η θέση, η εν γένει τοποθέτηση, οι εκδηλώσεις και η εν γένει συμπεριφορά του κοινωνικού συνόλου. Είχα την εντύπωση ότι η μεταπολιτευτική περίοδο εγκαθιδρύθηκε στην Ελλάδα ύστερα από μια φοβερή, μια τραγική εθνική ήττα. Την ήττα της Κύπρου. Εξακολουθώ να έχω την ίδια εντύπωση. Διότι είχα εμπλακεί και με το κυπριακό και γνωρίζω από τις μελέτες των επιμέρους λεπτομερειών, γνωρίζω τον ρόλο που έπαιξε μέσα στην ψυχή του ελλαδίτη λαού, μετά στην ψυχή του Έλληνα Κύπριου. Και είδα την ευκολία με την οποία εξέπεσε όλος αυτός ο ηρωισμός, όλη αυτή η ωραία προσπάθεια, όλος αυτός ο λαϊκός ελληνικός ενθουσιασμός και με την οποία εκτονώθηκε ένα πολύ ζωτικό θέμα προς το οποίο μας οδήγησαν οι τότε ηγέτες με αφετηρία τον Παπάγο. Και όπως είχα προβεί με το μεγάλο σφάλμα της αποφάσεως του αγώνα κάτω. Το χαρακτηρίζω σφάλμα και δεν θίγω τον αγώνα ο οποίος είναι γεμάτος από δάφνες και θυσίες. Μεταπολιτευτικά υπήρξε μια παλινδρόμηση, την οποία εγώ θεώρησα απόλυτα δικαιολογημένη. Διότι ο κόσμος εδώ της Ελλάδος, πέρασε από την μεγάλη τρικυμία του εμφύλιου και ως εκ τούτου του διχασμού. Και είναι πολύ λογικό ο άνθρωπος περνώντας από τα μονοπάτια δυσχερών αγώνων, που τον έχουν σημαδέψει με βασανιστήρια, με εξορίες, με φυλακές, με εξουθενώσεις, του έχουν φάει το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του, τον έχουν γεμίσει και αυτόν από μια απογοήτευση, ο άνθρωπος αυτός στο σύνολο του, βρήκε την ευκαιρία της… Ουσιαστικά η ήττα της Κύπρου ήταν η ήττα της δεξιάς. Δεν το αντελήφθησαν οι πολλοί και κυρίως δεν το αντελήφθησαν οι πολιτικοί ηγέτες. Οι πολιτικοί έπαιξαν πρωταρχικό ρόλο κατά την περίοδο εκείνη του ιστορικού στροφέα.

Κ. Ποια ήττα εννοείτε;

Γ. Η ήττα της Κύπρου ήταν και ήττα της δεξιάς.
Κ. Ποια ήττα;
Γ. Η απώλεια του μισού νησιού και η είσοδος στο προσκήνιο, επιθετικά, του τουρκικού παράγοντα. Με πλήρη αποκάλυψη του ρόλου τον οποίο έπαιξε σε βάρος μας ο συμμαχικός παράγων, ο αμερικανικός επί του προκείμενου και η ανέντιμη στάση του ευρωπαϊκού επίσης παράγοντα, απέναντι στο μέγα πρόβλημα της Μέσης Ανατολής.
Κ. Αυτό εσείς πως μπορείτε να το αποδείξετε; Ότι έπαιξε ρόλο ο αμερικανικός παράγων και οι σύμμαχοι στην Ευρώπη, δηλαδή οι Άγγλοι. Πως το αποδεικνύετε;
Γ. Το ότι οι άγγλοι έπαιξαν αρνητικό ρόλο αποδεικνύεται από την μελέτη της ιστορίας. Σε όλες τις εκφάνσεις της κατά τις οποίες ανεμείχθει η Αγγλία στα ελληνικά πράγματα από της περιόδου της επαναστάσεως και εν (…)
Κ. Στο κυπριακό όμως, στην εισβολή;
Γ. Ειδικά στο κυπριακό, ο αγγλικός παράγων μην επιθυμώντας, όπως και μέχρι σήμερα, να βλαβεί έστω και ελάχιστα η κυριαρχική παρουσία του στο στρατηγικό εκείνο χώρο, που επισημαίνεται δια των εκεί βάσεων, (δια των οποίων μπορεί ομολογουμένως να κυριαρχούν στην περιοχή εκείνη, συμβιβασμένων με τους σκοπούς, τις επιδιώξεις και τα συμφέροντα του Ν.Α.Τ.Ο. όπως αυτά εκφράζονται από τον αμερικάνικο παράγοντα) εισήγαγαν στην ώρα της ανησυχίας μήπως και ο αγώνας της Ε.Ο.Κ. Α΄ επικρατήσει και συντρέξει σε τούτο και στην απώλεια των βάσεων τους, εισήγαγαν ως αντιμέτωπο των δικών μας επιδιώξεων, παράγοντα την Τουρκία. Την οποία ξεσήκωσαν με υποσχέσεις τις οποίες και πραγματοποίησαν. Μια εξ αυτών ήτανε και η είσοδος τους στο έδαφος του νησιού, επί του μισού του οποίου ασκούν σήμερα κυριαρχία.
Κ. Εσείς στρατηγέ προσωπικά, πότε αρχίζετε και εμπλέκεστε στην κυπριακή υπόθεση;
Γ. Εμπλέκομαι στην κυπριακή υπόθεση το 1954. Όταν ως υπολοχαγός κλήθηκα από τον τότε συνταγματάρχη Γρίβα, ο οποίος μου είπε «*Δεν σε γνωρίζω. Έχω πληροφορίες. Υπηρέτησες ως αντάρτης και επί μακρόν κατά την περίοδο του εμφυλίου πολέμου ως αξιωματικός του πεδίου μάχης των ειδικών δυνάμεων, των καταδρομών. Η πατρίδα σε επιλέγει να συνδράμεις τον αγώνα της ενώσεως της Κύπρου με την Ελλάδα.* » Μου έδωσε και υπέγραψα ένα χαρτί. Μου είπε ότι «*Δεν υποχρεούσαι να το υπογράψεις και δεν θα παρεξηγηθείς εάν δεν το υπογράψεις.* » Και μου έκανε ακριβώς η ειλικρίνεια του και η τοποθέτηση του, εντύπωση. Το χαρτί έλεγε ότι «*Με δική μου πρωτοβουλία αποφασίζω να λιποταχτήσω από τον ελληνικό στρατό. Και εντασσόμενος στον αγώνα στην Ε.Ο.Κ.Α. στην Κύπρο, να μην έχω ουδεμία απαίτηση απέναντι στην ελληνική πατρίδα, είτε τραυματιστώ είτε σκοτωθώ.* » Βεβαίως εγώ, όπως και εσείς αργότερα όπως και τόσος άλλος κόσμος, ήμουνα ποτισμένος με το μεγάλο όραμα της Ελλάδος. Άλλωστε θυμόμουνα πάντοτε πάνω στο χάρτη της Βαλκανικής στο κάτω άκρο της οποίας υπήρχε, επιπροσθέτως και η νήσος της Κύπρου, το δάχτυλο του Πατέρα που έλεγε «*Για τη Βόρειο Ήπειρο…*» και έλεγε και για την Κύπρο *«..και αυτά παιδί μου δεν μπορέσαμε εμείς να τα πάρουμε. Να τα πάρετε εσείς».* Και δεν σκέφτηκα καθ.., ότι μπορούσα να μην το υπογράψω. Επήρα το χαρτί το υπέγραψα, σηκώθηκα στάθηκα σαν νεαρός υπολοχαγός εις άψογον προσοχή μπροστά στον συνταγματάρχη Γρίβα, έδιωξα από το μυαλό μου όλα εκείνα που είχαν μέχρι τότε κυκλοφορήσει σε βάρος του και αποχαιρέτισα περιμένοντας να με ειδοποιήσουν …, είχε αρχίσει ο αγώνας κάτω, δεν με ειδοποίησε κανείς. Και όταν ο Γρίβας τελείωσε τον αγώνα τον συνάντησα.
Κ. Δεν τον συναντήσατε είπατε;
Γ. Τον συνάντησα το 1959. Όταν επέστρεψε. Κρίθηκε άξιος της πατρίδος, έγινε δεκτός από μυριάδες κόσμο που τον ζητωκραύγαζαν, συγκλόνισε τον εδώ πολιτικό κόσμο με την ανησυχία ότι θα μπορούσε εάν έλεγε «Κάτω ρε. », να τους έριχνε κάτω και βεβαίως ήταν η απαρχή του στησίματος των ενέδρων, για να τον αποδυναμώσουν και να τον εξευτελίσουν. Δεν το κατάλαβε ο άνθρωπος, γιατί ξέρεις ότι συνήθως οι πολεμιστές δεν μπαίνουν τόσο εύκολα στα πονηρά της ζωής πράγματα…
Κ. Εννοείτε την εμπλοκή του Γρίβα Διγενή στην πολιτική.
Γ. Στην πολιτική. Του λεω «*Γιατί ...»* …
Κ. Να ρωτήσω κάτι. Εάν γνωρίζετε, εάν είχαν κληθεί και είχαν υπογράψει και άλλοι;
Γ. Και άλλοι αξιωματικοί; Βεβαίως. Παρέλειψα να το αναφέρω. Και άλλοι αξιωματικοί, πολλοί τον αριθμό και πάντως πολεμιστές της παρελθούσης πολεμικής περιόδου του εσωτερικού πολέμου. Και οι οποίοι προορίζονταν για την ανάληψη των τομέων, των πολεμικών τομέων κάτω, τους οποίους τους ανέλαβαν πλέον …
Κ. Είχε κατεβεί κανείς από αυτούς στην Κύπρο τότε;
Γ. Κανείς από αυτούς. Ρώτησα λοιπόν τον Γρίβα, «*Γιατί; »* και ο Γρίβας άνοιξε την ψυχή του. Μου λέει «*Άκουσε εδώ παιδί μου. Δεν είσαι ο μόνος που με ρωτάς. Γιατί υπήρξαν και άλλοι αξιωματικοί, περιορισμένος βεβαίως αριθμός. Και θα μπορούσε η ελληνική κυβέρνηση, σε γνώση της οποίας υπήρξε η δική μου προσπάθεια για την ανεύρεση σας και την ενημέρωση σας προ της ενάρξεως του αγώνα, να επιτρέψει την κάθοδο σας μυστικά κάτω, χωρίς να αγκιστρωθεί στο θέμα, διότι ήταν απαραίτητο να υπάρξουνε εμπειροπόλεμοι αξιωματικοί. Θα μπορούσε επίσης η ελληνική κυβέρνηση να μου διοχετεύσει (...) και προ της ενάρξεως του*

αγώνα ακόμη, μεγάλες ποσότητες οπλισμού απ' αυτές του εσωτερικού πολέμου που πιάσαμε και βρίσκονται στις αποθήκες, με αφθονία πυρομαχικών, για να μπορέσω να κάνω έναν πόλεμο περισσότερο αποδοτικό. Και εγώ αναγκάστηκα να κάνω τον πόλεμο με τα μέσα τα οποία παρακολούθησες εσύ και μέσα στην πυκνότητα των δυσκολιών που επίσης παρακολούθησες. »

Κ. Αυτό σας είπε ο Γρίβας;

Γ. « *Η ελληνική κυβέρνηση καθ' όλο το διάστημα του αγώνα υπήρξε μικρόψυχη και έκανε μια πολιτική αποτέλεσμα της οποίας υπήρξε η αποδοχή της αναμίξεως της Τουρκίας στον αγώνα της Κύπρου. Και η προοδευτική αποδυνάμωση του αγώνα αυτού πρυτάνευσε στην πολιτική και διπλωματική σκέψη της κυβερνήσεως και εννοούμε της κυβερνήσεως του Καραμανλή. Ότι ο αγώνας αυτός δεν θα μπορούσε να φτάσει σε αίσιο τέλος και ότι επεβάλετο το ταχύτερο να δώσουν ένα τέλος. Και εάν ακόμη έτσι ήταν τα πράγματα, που ποτέ εγώ δεν τους άφησα να εννοήσουν ότι ήταν έτσι, δεν μπορούσαν και δεν έπρεπε να προχωρήσουν στις συνθήκες της Ζυρίχης και του Λονδίνου, διότι αναγνώρισαν τον Τούρκο, τον οποίο ο ελληνισμός θα βρει μπροστά του εν συνεχεία ...*» όπως άλλωστε, προσθέτω εγώ, τον βρήκε και εξακολουθεί να τον έχει μπροστά του σήμερα με το φαινόμενο της Κύπρου, της καταλήψεως της νήσου και του Αιγαίου.

Κ. Στρατηγέ αυτά σας είπε ο Γρίβας το 1959;

Γ. Το '59. Ο Γρίβας αναμίχθει στην πολιτική, δεν τον παρακολούθησα εγώ. Δεν είχα άλλωστε φιλίες ή σχέσεις πέραν από το γεγονός που έθεσα υπ' όψιν σας. Μετά την πάροδο αυτής της περιόδου και περί το '60 – '61, αν καλώς θυμάμαι, έστειλε κάποιον άνθρωπο και με βρήκε στην μονάδα που υπηρετούσα και μου είπε ότι «*Σε θέλει ο Γρίβας.* » Εγώ βεβαίως κάτω από την ωραία εικόνα και το πρόσωπο του πολέμαρχου, παίρνοντας και μια άδεια από την επαρχία, κατέβηκα κάτω και τον συνάντησα. Εκεί ο Γρίβας μου είπε εναντίον της (…) τάξεως και μου επισήμανε την ανάγκη ανατροπής του καθεστώτος, το δυνατόν με ειρηνικά μέσα …

Κ. Ποιου καθεστώτος;

Γ. Ήτανε η περίοδος του Καραμανλή ακόμη. Και ήτανε και αμέσως μετά την βία και την νοθεία. Παρόλο ότι δεν γίνομαι πιστευτός και δεν μπορώ να πείσω τον κόσμο ότι είναι έτσι. Διότι εντυπωσιάστηκε από άλλα πράγματα, όπως αυτά πέρασαν στην κοινωνία. Κυρίως από ψευδολογήματα ανθρώπων οι οποίοι ήθελαν να αποδυναμώσουν την προσωπικότητα του μετά το κυπριακό κατάντημα. Εν τούτοις ο Γρίβας ήτανε βαθιά δημοκρατικός. Και είχα πολλές ευκαιρίες να το διαπιστώσω αυτό. Παρά το γεγονός ότι ήταν και αμετακίνητος στις θέσεις του απέναντι του καθεστώτος της Ρωσίας. Διότι είχε κάποιους δεσμούς με το παλάτι. Είδη ότι εγώ σας λεω, διότι το φαινόμενο αυτό το συνάντησα και σε άλλους μεγαλύτερους συναδέλφους μου, αισθάνονταν υποχρεωμένος διότι το παλάτι έδειχνε εμπιστοσύνη σε αυτόν, χωρίς να υποψιάζεται ότι ήθελε την δύναμη του ή το κύρος του να το έχει μαζί του. Το παλάτι. Συνάντησα λοιπόν τον Γρίβα και μου διατύπωσε τις ανησυχίες του για τις εξελίξεις των εσωτερικών πραγμάτων. Απάντησα στον Γρίβα ότι «*Στα εσωτερικά πράγματα του τόπου, ηρωικέ στρατηγέ, εγώ δεν αναμειγνύομαι. Και δεν φιλοδοξώ να παίξω ρόλο σε ανατροπές, αν αυτό υπονοείτε. Και είμαι έτοιμος να σας εξηγήσω γιατί. Αλλά αυτό που σας αναφέρω σαν κυρίαρχο, είναι ότι ήδη στην ηλικία που έφτασα, επηρεασμένος από τα φαινόμενα της κατοχής ως συμμέτοχος στην αντίσταση μικρός ανταρτάκος και τον εσωτερικό πόλεμο της χώρας, πως ο τόπος δεν μπορεί να αντέξει σε έναν καινούργιο σπαραγμό. Διότι η ανατροπή του καθεστώτος σημαίνει αντιθέσεις, εξ αυτών σημαίνει αίμα και το αίμα οδηγεί στον διχασμό. Δεν συντρέχω.* » Μου είπε ο Γρίβας ότι «*Παιδί μου δεν εννοούσα ποτέ τέτοιο πράγμα.* » Λεω, «*Ζητώ συγνώμη. Αλλά επειδή έχω να κάνω με έναν πολεμιστή και ξέρω πως σκέφτονται οι πολεμιστές και με πόση ευκολία στρατηγέ ρέπουν προς την κατεύθυνση της αντιπαλότητας, για αυτό τα διατύπωσα αυτά τα πράγματα. Εγώ έχω φύγει από αυτή την κατάσταση και είμαι έτοιμος να πολεμήσω για τον εξωτερικό, τον όποιο εξωτερικό εχθρό της πατρίδας.* » Έκτοτε δεν συναντήθηκα αλλά …

Κ. Ένα λεπτό στρατηγέ, ένα λεπτό. Είπατε κάτι σοβαρό. Είπατε ότι η εκτίμηση σας ήταν εκείνη τη στιγμή ότι ο Γρίβας σχεδιάζει, ετοιμάζει, σκοπεύει την ανατροπή της κυβέρνησης του Καραμανλή. Ανεξάρτητα πως είχε βγει από …

Γ. Όχι ακριβώς έτσι. Η εξεύρεση προσώπων που θα τον βοηθούσαν στην ανατροπή του καθεστώτος, αυτό συνέλαβα αμέσως. Το επεξέτινα εγώ. Διότι δεν φανταζόμουνα ποτέ ότι, το καθεστώς θα καθιστούσε ανεκτό τον Γρίβα τον οποίο και ευτέλισε και θα τον άφηνε ατιμώρητο. Και επειδή γνώριζα τον Γρίβα από τις περιγραφές ότι, ήταν πραγματικά πολέμαρχος, είχα την υποψία ότι θα το γύριζε στο αντάρτικο. Και εγώ τέτοια πράγματα δεν ήθελα για τον τόπο μου.

Κ. Είχε προσεγγίσει ο Γρίβας την ίδια περίοδο και άλλους …

Γ. Και άλλους.

Κ. … αξιωματικούς;

Γ. Και άλλους.

Κ. Με σκοπό …

Γ. Και άλλους και επειδή ο Γρίβας ήταν συνωμότης, με την καλή έννοια του πράγματος, ποτέ δεν απεκάλυπτε ονόματα. Δεν έλεγε «Είναι και ο Κακαράς. »

Κ. Εντούτοις ο σκοπός του δεν ήταν να κάνει ένα πολιτικό κόμμα με …

Γ. Όχι, διότι είχε παρέμβει. Για αυτό και εγώ υπέθεσα …, είχε παρέλθη πλέον η προσπάθεια του αυτή. Και είχε ευτελιστεί, χρησιμοποιώ βαρύ όρο. Και μάλιστα του το επισήμανα, χωρίς να χρησιμοποιήσω τον ίδιο όρο, ότι «*Δεν είδατε τι κάνανε; Με ποια ελληνικά μέσα; Και πως μπορείτε να δικαιολογήσετε εσείς έναν πόλεμο; Και δια ποιον λόγο μπορεί, όπως εγώ υποπτεύομαι, να αποφασίσετε ένα τέτοιο πράγμα;* » Αλλά δεν θα μπορέσετε να συλλάβετε την μορφή της τότε καταστάσεως και ειδικώς περί το πρόσωπο του Γρίβα, του οποίου, ειδικά στον στρατό, είχε μέγα αντίκρισμα. Ήτανε ο της δόξης στέφανος του αγώνα της Κύπρου και δεν ετίθετο σε αμφιβολία. Ήταν μάλιστα και η εντύπωση στο στρατιωτικό επίπεδο, που έκαναν για τους αναγνώστες των δύο βιβλίων του με τίτλο '*Ο αγώνας της Κύπρου*' και '*Ο ανταρτοπόλεμος της Κύπρου*' και αυτά μελετήθηκαν από κάθε αξιωματικό ξεχωριστά, σε διαλέξεις και στις στρατιωτικές σχολές. Γνωρίζω δε ότι μελετήθηκαν και στις ξένες σχολές, από εκεί το πήραμε εμείς και δείξαμε και μεγάλο ενδιαφέρον. Ο Γρίβας λοιπόν βρίσκεται στην εκτίμηση των αξιωματικών πολύ ψηλά και αυτό το γνώριζε η κυβέρνηση. Η οποία κυβέρνηση, μόλις εγώ επέστρεψα στην μονάδα μου, μου τραβάει ένα (…), ότι ο Γρίβας παρά την συνωμοτικότητα του …

Κ. Τον παρακολουθούσανε;

Γ. Παρακολουθείτο. Και δεν το είχε αντιληφθεί.

Κ. Που σας στείλανε εσάς τότε;

Γ. Με στείλανε επάνω στο …, σε ένα λόχο προκαλύψεως στο 511 τάγμα πεζικού στην Κομοτηνή πέρα στο …

Κ. Εντούτοις στρατηγέ ερχόμαστε στην δικτατορία και ο Γρίβας εμπλέκεται πάλι στο κυπριακό, με κάλυψη του στρατιωτικού καθεστώτος, με κάλυψη της χούντας.

Γ. Όχι.

Κ. Τι όχι;

Γ. Όχι.

Κ. Πως έγινε;

Γ. Όχι και μου κάνει εντύπωση γιατί υπάρχει αυτή η επίμονη εκ μέρος των πολιτικών της σήμερον και των αντιστασιακών, οι οποίοι μάλιστα επιδεικνύουν ιδιαίτερη μέριμνα ώστε, και εάν δεν τους ζητηθεί ακόμη, να επιδιώκουν να τονίζουν ότι, δεν είχαν καμία σχέση με τον Γρίβα και την Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ τώρα. Περνάμε λοιπόν στην αφήγηση αυτής της καταστάσεως. Εγώ έφυγα, έκανα τη θητεία μου εκεί πέρα μέχρι την ώρα που η εξέλιξη μπήκε στα γεγονότα του 1963 με την καταγγελία των 13 σημείων του συντάγματος της Κύπρου εκ μέρος του Μακαρίου, ως προέδρου της Κύπρου, της κυπριακής δημοκρατίας τότε. Και την έναρξη της θερμής αναμετρήσεως μεταξύ Ελληνοκύπριων και Τουρκοκύπριων. Οπότε καλούμαι μαζί με ένα περιορισμένο αριθμό άλλων συνάδερφων, στο Γενικό Επιτελείο με τότε υπουργό Εθνικής Άμυνας τον Κωστόπουλο, αυτόν που ο πατέρας του …, της τραπέζης Πίστεως αν θυμάμαι καλά και με τότε αρχηγό του Γενικού Επιτελείου Στρατού τον στρατηγό των διαβιβάσεων Σακελαρίου. Ελέχθη λοιπόν μπροστά και οι δύο, σε μένα ο οποίος βρέθηκα κατάμονος εκεί, διότι είχα καθυστερήσει στην κάθοδο, με είχαν ειδοποιήσει όμως μερικοί ότι «*Είσαι και εσύ, μας φωνάξανε ...*» και λοιπά. Το εξής ελέχθη ότι «*Άκουσε ταγματάρχα ...*» ταγματάρχης ήμουνα τότε, *«... επιλέγεσαι να πας κάτω. Δεν θα πας επισήμως σαν έλληνας αξιωματικός και δεν θα σε καλύψει η πατρίδα. Εσύ απλώς εάν το επιθυμείς να νιώθεις τιμή διότι η πατρίδα σε επέλεξε και διότι η πατρίδα παίρνει τη θέση να μπει και έχει τους λόγους της. Οι λόγοι είναι ότι δεν θα πρέπει να δείξουμε ότι είμαστε μπλεγμένοι στο κυπριακό, έτσι όπως άρχισε να ξανααναζωπυρώνεται τώρα. Και κοίταξε δεν πας για τον Μακάριο και για την κυπριακή δημοκρατία, πας τώρα για την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. »*

Κ. Αυτό σας είπε ο αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Στρατού.

Γ. Επί παρουσία του υπουργού Εθνικής Αμύνης.

Κ. Του Κωστόπουλου.

Γ. Του Κωστόπουλου.

Κ. Κυβερνήσεως κέντρου, Παπανδρέου.

Γ. Κυβερνήσεως κέντρου. «*Διότι ήρθε πλέον η ώρα της πραγματώσεως αυτού του ονείρου, των αγώνων των Κύπριων και των Ελλήνων και διότι αυτό επιθυμεί η πατρίδα. Ντύσου τα πολιτικά σου και αύριο φεύγετε με το αεροπλάνο.*» Ντύθηκα εγώ, ήμασταν …, πέντε έξι ήμασταν …

Κ. Ποιοι άλλοι ήταν στρατηγέ;

Γ. Ήτανε ο στρατηγός Τριανταφύλλου της τάξεως του '47, μεγαλύτερης τάξεως από εμένα, ο στρατηγός τώρα δηλαδή. Ήτανε ο τότε ταγματάρχης Γιαννακόπουλος, ο οποίος ανέλαβε και τον τομέα της διοικητικής μερίμνης κάτω, ο συχωρεμένος ο Λάσκαρης, λοχαγός ο οποίος ανέβηκε στο επίπεδο του διοικητού της Α.Σ.Δ.Ε.Ν. αργότερα και αρκετοί άλλοι. Δηλαδή αρχικώς καμιά δεκαριά περίπου, ήτανε ο Μπεργανής, εάν τον γνωρίζατε της τάξεως του 1940. Και μερικοί άλλοι που μου διαφεύγουν αυτή τη στιγμή. Πήγαμε κάτω, εγώ μάλιστα προσωπικά, ανέλαβα και την διοίκηση των αντάρτικων τμημάτων του Λυσσαρίδη και του Μάνσον. Είχανε δημιουργήσει κάποια αυτά και έδωσα και τις πρώτες μάχες εναντίον των Τουρκοκύπριων, οι οποίοι καθοδηγούμενοι με Τούρκους αξιωματικούς έκαναν τις επιθέσεις κυρίως στους τομείς της Λευκωσίας, προς βοράν στην Ομορφήτα και λοιπά. Διατήρησα δε την διοίκηση των τμημάτων αυτών μέχρι και την

έναρξη της δημιουργίας εθνικού στρατού της εθνικής, λεγόμενης, φρουράς. Έμεινα εκεί περίπου 18 μήνες και έφυγα με αναφορά στην οποία έλεγα ότι «*Επιθυμώ τον επαναπατρισ-μό για οικογενειακούς λόγους.*» Δεν υπήρχαν τέτοιοι λόγοι, αλλά οι λόγοι ήτανε η διαπίστω-ση μου ότι το κυπριακό εκεί κάτω άρχισε να εκτρέπεται. Μια διαπίστωση η οποία δεν φαινότανε και δεν μπορούσα να την εμπιστευτώ σε κανέναν, διότι είτε εγώ δεν μπορούσα να τη δικαιολογήσω, είτε αυτοί δεν μπορούσαν να καταλάβουν τις αφετηρίες των δικών μου εκτιμήσεων.

Κ. Και ποια ήταν η εκτίμηση; Γιατί; Που οφειλόταν αυτή η εκτίμηση;

Γ. Θα τη δεχτείτε στη ροή της αφηγήσεως μου. Εκεί κάτω εμείς υποδεχτήκαμε την μεραρχία, η οποία ερχότανε κομμάτια κομμάτια με την κάλυψη του τουρίστα, δεν ξέρω εάν τα παρακολουθούσατε και τα θυμάστε αυτά τα πράγματα. Ήμασταν εμείς οι λιγοστοί που ξεφορτώναμε τα καράβια με τα όπλα και τα πυρομαχικά όλη τη νύχτα. Αχθοφόροι υπό την βάσανο μιας προσπάθειας, η οποία συνήχετο από χίλιες δυο ανησυχίες. Μην μας ανακαλύψουν οι Τούρκοι, από πια δρομολόγια θα περάσουμε, που θα εναποθηκεύσουμε αυτά τα πράγματα, πως θα τα προπαρασκευάσουμε στην εφαρμογή ενός προσεκτικά καταρτισμένου σχεδίου. Και εκείνοι οι οποίοι αισθανθήκαμε αγαλλίαση όταν είδαμε, πλέον, να τελειώνει η εγκατάσταση μιας μεραρχίας ιδιαίτερα βελτιωμένης, στο κυπριακό έδαφος και να βεβαιώνεται η αντίληψη μας ότι πλέον το νησί καθίστατο άπαρτο κάστρο. Και ότι υπό τις προϋποθέσεις αυτές δεν μπορεί παρά να οδηγήτο το πράγμα στην ένωση. Για την οποία είπε ο υπουργός, είπε ο αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Στρατού και την ένιωθα και εγώ μέσα μου, όπως και να ήταν και την ένιωθαν και πολλοί άλλοι αξιωματικοί, κυρίως από τους πρώτους κάτω. Αλλά η Ελλάδα και ειδικά ο ελληνικός στρατός, διέπραξε ένα μέγα σφάλμα. Έστειλε έναν ολόκληρο κόσμο κάτω χωρίς να τον ενημερώσει και κυρίως τα στελέχη των τμημάτων που έστειλε κάτω της μεραρχίας αυτής, δεν τα πέρασε από ένα σχολείο έστω τετραήμερης διάρκειας, να τους πει ποιο είναι το θέμα, για ποιο λόγο αναμειγνύεται η Ελλάδα, ποιοι είναι οι Τουρκοκύπριοι, ποια είναι η Τουρκία και τι επιδιώκει, ποιοι είναι οι Ελληνοκύπριοι, να επισημάνει τα μεγάλα προτερήματα και τα τρανά μειονεκτήματα τους …

Κ. Των Κύπριων.

Γ. Των Κύπριων, των Ελλήνων Κύπριων. Ακριβώς, το τονίζω φωνάζοντάς το. Και κυρίως ποια πρέπει να είναι η στάση του Έλληνα αξιωματικού κάτω. Και ξέρετε, παρά το γεγονός ότι δεν το είδα γραμμένο πουθενά, είτε διότι δεν υπήρξε το θάρρος να το καταχωρήσει κανείς στα γραπτά του ασχολούμενος με το κυπριακό, είτε διότι δεν το παρατήρησε ίσως, που είναι παράδοξο. Δεν κατάλαβε τη προσαρμογή του Έλληνα στρατιωτικού, από τους φαντάρους μέχρι και τους αξιωματικούς, στο μέγα θέμα του κυπριακού αγώνα. Κυρίως οι αξιωματικοί, επί το πολύ φτωχαδάκια, με έναν μισθό, δεν ξέρω εάν είχατε μπει εσείς στο ναυτικό τότε, που δεν έφτανε ούτε για τις πρώτες πέντε ημέρες του μηνός. Με μια υστέρηση στον ελλαδικό χώρο εν σχέση με την οικονομική και την εν γένη τεχνική προαγωγή της Κύπρου τότε, με μια υστέρηση έναντι της πολυτελείας της ζωής των Κύπριων σε σχέση με τη δική τους ζωή εδώ πέρα. Περάσαμε σε μια κατάσταση παρεξήγησης, η οποία τους έσπρωξε στο να χάσουν …, όχι για όλους βεβαίως, την αποστολή από τα μάτια τους και να ασχοληθούν πολλοί με την ευκαιρία που τους εδίδετο να προμηθευτούν τα ηλεκτρικά τους είδη, τις κουρτίνες τους, τα κουταλάκια που δεν είχαν στο σπίτι και ας φαίνονται ευτελή πράγματα, υπήρξαν πραγματικότητες. Έτσι, ώστε ο Έλληνας στρατιωτικός με τα φαινόμενα αυτά, συντρεχούσης και της προθυμίας του να βρίσκεται στα σπίτια του και να τρώει τις προσφορές του, να δημιουργήσει προοδευτικά μια αρνητική εικόνα στα μάτια των Ελληνοκύπριων, οι οποίοι στα μάτια των Ελλήνων αξιωματικών έβλεπαν τον Παρθενώνα της αθάνατης Ελλάδας.

Κ. Εννοείτε ότι μέχρι την ημέρα, μέχρι τον χρόνο, το διάστημα που κατέβηκε ο ελληνικός στρατός, οι ελληνικές ένοπλες δυνάμεις στην Κύπρο, οι κύπριοι έβλεπαν τις ελληνικές ένοπλες δυνάμεις ως τον Παρθενώνα. Τις εκτιμούσαν. Εκτιμούσαν τους αξιωματικούς. Η συνάφεια των ελλήνων στρατιωτικών στην Κύπρο με τους Κύπριους …

Γ. Και η εν γένη διαγωγή τους. Και η απροσεξία τους.

Κ. … οδήγησε ακόμη, να σας ρωτήσω και για σχέσεις αυτών των στρατιωτικών μέσα στα σπίτια των Κύπριων. Σε σχέσεις με τις κόρες Κύπριων και σε σύγκρουση κοινωνικής μορφής, που είχε σαν αποτέλεσμα την απαξίωση των Ελλήνων στρατιωτικών και την πτώση στα μάτια των Κύπριων. Είναι έτσι ή όχι;

Γ. Υπήρξε λοιπόν μια απαξίωση ενός …, να μην κατηγορήσουμε συλλήβδην τους Έλληνες αξιωματικούς υπονοώντας και την αδυναμία τους στον ηθικό κυρίως τομέα, δεν υπήρξαν τέτοια φαινόμενα παρά μόνο μεμονωμένα. Όπως επί παραδείγματι του τότε ταγματάρχη Δερτιλή, λοχαγού τότε και μερικών άλλων σε πολύ περιορισμένο αριθμό. Αλλά σε αυτόν τον τομέα όχι.

Κ. Οι οποίοι τι έκαναν δηλαδή; Γενικά τοποθετήστε το.

Γ. Οι οποίοι επεδίωξαν σχέσεις και μάλιστα πολύ φανερά, με συζύγους Κύπριων, με κόρες Κύπριων, … που δεν αποδέχονται οι Κύπριοι.

Κ. Αναφέρεστε στην περίπτωση Δερτιλή, του γνωστού Δερτιλή; Του μετέπειτα στελέχους της χούντας;

Γ. Ναι, ναι. Έτσι λοιπόν επήλθε μια προοδευτική διάσταση, αλλά τι όμως; Η σιγουριά την οποία ένιωσαν οι Κύπριοι από την παρουσία της ελληνικής μεραρχίας κάτω, εδραίωσε την υπόσταση της υπό τον Μακάριο

κυβερνήσεως, έτσι ώστε να αισθάνονται ότι άρχισαν να γίνονται σεβαστοί και στο διεθνές. Και θα πρέπει να εμβαθύνετε για να γίνει αντιληπτό αυτό το πράγμα. Διότι στο διεθνές η παρουσία πλέον της ελληνικής μεραρχίας αναίμακτα κάτω στην Κύπρο, έδειχνε ότι το κυπριακό θέμα είχε λήξει υπέρ της Ελλάδος. Μπορεί ίσως σήμερα να μην γίνεται αποδεκτό και δεν γίνεται αποδεκτό ως εκ του αποτελέσματος. Αλλά το αποτέλεσμα δεν επήλθε μοιραία, συνέτρεξαν άλλοι αρνητικοί παράγοντες. Ένα λοιπόν των αρνητικών παραγόντων, ο οποίος δεν σχετίζεται με εκείνα τα οποία περί ελλαδιτών προηγουμένως καταμαρτύρησα, ήταν και το γεγονός ότι πολύ σύντομα άρχισε να αναπτύσσεται στον ελληνοκυπριακό παράγοντα η άποψη ότι πολύ καλά είναι. Ότι καλά θα ήταν να διατηρήσουν την κρατική τους υπόσταση, ότι δεν υπήρχε λόγος να γίνουν επαρχία της Ελλάδας με την παρουσία εκεί ενός νομάρχου ή δύο νομαρχών και τίποτα περισσότερο. Και του ελληνικού στρατού ο οποίος κατά την γνώμη του θα μάστιζε την ελληνοκυπριακή κοινωνία. Ότι δεν υπήρχε λόγος ο υπάλληλος της Κύπρου να μετατίθεται στο Σουφλί και ότι δεν υπήρχε λόγος να απορφανιστεί το μικρό αυτό κρατίδιο από την εκπροσώπησή του δια των πρεσβευτών, δια των λειτουργών, δια των λοιπών άλλων υπηρεσιών του, μέσω των οποίων απολάμβανε διακρίσεις και οικονομικές απολαβές. Άρχισε λοιπόν πολύ γρήγορα στο Μακαριακό περιβάλλον, κυρίως, να αναπτύσσεται μια κυπριακή συνείδηση της οποίας ο εθνικός παράγοντας έγινε αρχηγήτορας. Και η οποία ανησύχησε τον εδώ παράγοντα έτσι, ώστε να δημιουργηθούν αντί Μακαριακά ρεύματα από τότε εδώ και στην κυβέρνηση Παπανδρέου. Τα οποία σας είναι γνωστά και θα πρέπει να είναι γνωστά δια της μελέτης της ιστορίας της περιόδου εκείνης σε όσους ενδιαφέρονται να γίνουν κάτοχοι των γεγονότων της περιόδου εκείνης και να εξηγήσουν την αλληλουχία των γεγονότων, που οδήγησαν σε αυτό το τραγικό αποτέλεσμα.

Κ. Εσείς όμως ζητάτε επαναφορά στην Ελλάδα. Γιατί;

Γ. Εγώ λοιπόν, υπό το κράτος της διαπίστωσης αυτής, της εμφανίσεως του ΑΣΠΙΔΑ τότε εκεί, των συζητήσεων κρυφά που εγένεντο, άρχισα να ανησυχώ. Εκείνο το οποίο με τραυμάτισε όμως, ήταν το γεγονός ότι, ενώ ήμουνα ο δημιουργός των καταδρομών της Κύπρου δια των προτάσεων μου, των οργανωτικών προσπαθειών μου και της αναλήψεως της διοικήσεως της πρώτης μοίρας καταδρομών κάτω, και της συμμετοχής της μοίρας αυτής στις επιχειρήσεις της Τιληρίας, οι οποίες κατέληξαν νικηφόρα υπέρ της κυπριακής πλευράς, διέγνωσα δια της αποκαλύψεως ενός υπηρετούντος υπό τις διαταγές μου αξιωματικού, ο οποίος μετετέθη στο επιτελείο της Εθνικής Φρουράς, ότι η έκθεση επιχειρήσεων με έθετε σε δεύτερη μοίρα σε σχέση με τον Ντερτιλή. Ο οποίος είχε την διοίκηση ενός τάγματος δίπλα μου και ο οποίος υπήρξε η αφορμή της συρράξεως στην Τιληρία την περίοδο εκείνη, όπως εγώ την ερμήνευσα παρακολουθώντας την ροή των πραγμάτων τότε. Από αβλεψίες τις οποίες όφειλε ο ίδιος ως διοικητής να προλάβει και όφειλε και το επιτελείο της Εθνικής Φρουράς επίσης να το προλάβει, αν δεν ήθελε την σύγκρουση. Αν ήθελε την σύγκρουση, πράγμα που δεν το ξέρω και δεν μπορώ να το διατυπώσω, όφειλε ο ελλαδικός παράγων ή η Εθνική Φρουρά ή ο Μακάριος ή ο Γρίβας σαν διοικητής των εκεί δυνάμεων, να χειριστεί τα πράγματα αποφασιστικά ώστε, τότε ανεξάρτητα με τα τοπικά αποτελέσματα να εξαλειφθεί ο τούρκικος κίνδυνος μια και καλή. Ήταν βεβαίως δύσκολο, υπήρχε κόσμος στο (…) πριν και ο πόλεμος δεν σταματάει τις σφαίρες στους αμάχους, τρυπάει και τους αμάχους. Και ο πόλεμος δεν δημιουργεί συναισθήματα αγάπης και αφοσιώσεως αλλά μίση και αίματα. Ήταν βεβαίως δύσκολο, αλλά μέσα σε αυτές τις δυσκολίες δεν μπορούσε κανείς, κατά τη δική μου γνώμη, να παίζει. Κατά δε την προσωπική άποψη, δεν μπορούσε κανείς να αδικεί όχι εμένα αλλά τους νεκρούς που είχα στο πεδίο της μάχης, τους τραυματίες που είχα στο πεδίο της μάχης, έναντι των οποίων είχαν το χρέος της ηθικής κάλυψης. Παρουσιάστηκα λοιπόν στον Γρίβα και του είπα «*Στρατηγέ έγινε αυτό. Δεν με ενδιαφέρει και δεν ενδιαφέρομαι για λιλιά, έχω πολλά και όποιος θέλει μπορώ να του δανείσω. Αλλά για τους νεκρούς μου και τους τραυμα-τίες μου, σαν διοικητής δεν επιτρέπω σε κανέναν. Σε δέκα αρχιστράτηγους, στρατηγέ. Δεν σας εκθέτω, θα καταθέσω στο δικαστήριο αυτή την αναφορά, ζητάω τον επαναπατρισμό μου*» Μου είπε ότι… Του λεω «*Προσέχετε, εγώ θα φύγω και θα πω τη γνώμη μου στο στρατοδι-κείο που θα με περάσουνε. Δεν πρέπει να με οδηγήσετε εκεί.*» Όπως έπραξα την μεθεπόμενη..

Κ. Ένα λεπτό, ένα λεπτό στρατηγέ. Τι έγινε με τον Ντερτιλή και γιατί εσείς αισθανθήκατε ότι οι νεκροί της μάχης του πολέμου, αδικούνται; Τι συνέβη;

Γ. Διότι, τη συμβολή της μονάδας μου στην μάχη ήταν κυρίαρχη, ήταν πρωταρχική, ήταν αυτή που κατέλαβε τον αντικειμενικό σκοπό, ήταν αυτή που περιέχυσε τον εχθρό στα κόκκινα σε ένα χωριό το οποίο εγώ προετοιμάσθηκα, βάση και της επισταμένης προπαρασκευής, να καταλάβω. Και που σταμάτησα ύστερα από εντολή της ελληνικής κυβερνήσεως δια αποφασίσεως της προϊστάμενης στρατιωτικής αρχής μου. Εγώ μάλιστα τότε, σκέφτηκα εάν ορθό απέναντι στην ιστορία θα ήταν να κάνω πως δεν κατάλαβα την διαταγή και να καταλάβω το υπόλοιπο τμήμα, στο οποίο όπως αργότερα διαπίστωσα ήταν μέσα και ο Ντεκτάς, θα συλλάμβανα και τον Ντεκτάς. Και ανέστειλαν την επιθυμία μου μπορώ να πω, αυτήν στην σκέψη ότι η μάχη που θα έδινα μέσα σε κατοικημένο τόπο, μπροστά σε εχθρό που θα ήταν σαν τη γάτα έτοιμη να ριχτεί στο πρόσωπο μου, θα έδινα κάποιους νεκρούς. Και εκεί ένιωσα ότι δεν είχα το δικαίωμα εγώ, από τον σταθμό της Αιτωλοακαρνανίας, να πάρω τα παιδιά των χιλίων μανάδων και να τα θυσιάσω εκεί. Γιατί δεν μπορούσα να προβλέψω τις πιο πέρα εξελίξεις. Αλλά οι επελθούσες εξελίξεις αργότερα με έπεισαν ότι, θα έπρεπε να το κάνω αυτό το βήμα, όμως …

Κ. Ο ρόλος του Ντερτιλή ποιος ήτανε εν προκείμενου;
Γ. Ο ρόλος του Δερτιλή ήτανε του διοικητού της εξ ακολουθών επιτιθέμενης μονάδος κατά του τουρκοκυπριακού προγεφυρώματος. Έπαιξε η μονάδα ένα ρόλο στην επιχείρηση. Δεν υστέρησε κατά την επιχείρηση. Αλλά στην έκθεση κατεχωρήθει η κατάληψη του αντικειμενικού σκοπού από τη δική μου μονάδα, ως κατάληψη του σκοπού αυτού από τη μονάδα του Ντερτιλή. Εγώ δεν ασχολήθηκα με το να ψάξω να βρω εάν αυτό ήταν σκόπιμο ή μη σκόπιμο. Ασχολήθηκα με το καθαρά ηθικό μέρος και αν θέλετε, με τη λεβεντιά ενός διοικητή μιας μονάδος, ο οποίος βρέθηκε στο πεδίο της μάχης και δεν ανέχεται να τον παραγκωνίζουν. Έτσι λοιπόν εγώ βρέθηκα στο αεροδρόμιο έτοιμος να φύγω, διότι ο Γρίβας δεν συνήργησε στον επαναπατρισμό μου και εκεί φτάνει αμέσως ο τότε υπουργός Αμύνης της Κύπρου ο Γεωρκάτζη, ο οποίος μου είπε …, με τον οποίο είχαμε γνωριστεί (…), «*Τι είπες να κάνεις; Πας για να μιλήσεις ...*» και λοιπά και του λεω «*Άκουσε υπουργέ, γύρνα πίσω και φέρε μου το φύλλο πορείας. Εγώ φεύγω και αν με εμποδίσει κανείς εδώ, θα γράψουν οι αυριανές εφημερίδες για τυχών επεισόδια στο αεροδρόμιο της Λευκωσίας. Λοιπόν μην διαπρ..., πες και στον αρχηγό ότι αυτό είναι δεδομένη απόφαση.* » Έφυγα, δεν παραλείπω να πω ότι μόλις προσγειώθηκε το αεροπλάνο στο αεροδρόμιο του Ελληνικού με περίμενε ο τότε υπασπιστής του Γενικού Επιτελείου Στρατού, του Γεννηματά πλέον, ο οποίος μου είπε «*Να παρουσιαστείς αμέσως στον αρχηγό.* » Δεν αναφέρομαι στις ταλαιπωρίες μου εκείθεν.
Κ. Αυτό έγινε 1965;
Γ. Καλοκαίρι του 1965. Φθινόπωρο περίπου. Δεν αναφέρομαι στις εδώ ταλαιπωρίες μου, στην υπό εμφανή διωγμό θέση, στην εκτός καταδρομών τοποθέτηση μου σε διάφορες μονάδες, στις οποίες έμενα πέντε μέρες και έφευγα εν συνεχεία στα άλλα. Ταλαιπωρίες οι οποίες σταμάτησαν παραδόξως με το εξής. Στην τελική μονάδα στην οποία με έστειλαν ήταν το πρώτο σώμα στρατού στην Κοζάνη. Εκεί με υποδέχτηκαν σαν ένα ανύπαρκτο οντάριο και όπως είχα πληροφορηθεί ήταν έτοιμοι να μου αναθέσουν την συντήρηση του στρατοπέδου, ετοίμασα λοιπόν την παραίτηση μου. Αλλά την επόμενη μέρα κλήθηκα από τον επιτελάρχη ο οποίος μου είπε «*Να πας στο τρίτο επιτελικό γραφείο για να προπαρασκευάσεις την παρουσίαση των σχεδίων του σώματος στρατού στον διοικητή της Νοτιοανατολικής πτέρυγας του Ν.Α.Τ.Ο.*» ο οποίος περιφέρετο τότε σε διάφορες μονάδες. Πήγα στο τρίτο επιτελικό γραφείο και εκεί βρίσκω τον Μακαρέζο, διευθυντή του γραφείου. Έγινε η προπαρασκευή και εκεί, μετά διήμερον, η παρουσίαση στο διοικητή της Νοτιοανατολικής πτέρυγας. Ο μεν Μακαρέζος στο αντικειμενικό επεξηγηματικό μέρος του σχεδίου, εγώ δε ταγματάρχης ως δείκτης στους χάρτες. Και στον καθένα μπροστά υπήρχε το ονοματεπώνυμο και ο βαθμός, Μακαρέζος αντισυνταγματάρχης διευθυντής, Καρούσος ταγματάρχης. Οπότε εκεί συμβαίνει το εξής. Όταν τελείωσε λέει ο διευθυντής «*Μου επιτρέπετε στρατηγέ …*» στρατηγός διοικητής του πρώτου σώματος στρατού ο Ζωιτάκης, *«... να κάνω ένα ερώτημα στον ταγματάρχη; »*
Κ. Ποιος το ρώτησε αυτό;
Γ. Ο διοικητής της Νοτιοανατολικής πτέρυγας του Ν.Α.Τ.Ο..
Κ. Ο αμερικανός.
Γ. Ο αμερικανός. Λέει «*Ναι.* » Μου λέει λοιπόν ο στρατηγός ο Αμερικανός ότι «*Υπηρετήσατε εσείς στην Κύπρο;* » Απάντησα εγώ στον Αμερικανό ότι «*Στρατηγέ το ερώτημα σας εντάσσεται στα υπηρεσιακά δεδομένα μπροστά στα οποία δεν μπορώ να είμαι ανοικτός εάν δεν έχω την άδεια των προϊστάμενων μου. »* Αυτό τον εντυπωσίασε Πετάχτηκε όμως ο Ζωιτάκης και λέει «*Να δώσεις απάντηση στον ...», «Ναι.* » λεω.
Κ. Ποια χρονιά γίνονται αυτά στρατηγέ;
Γ. Γίνονται το 1966. Στη Κοζάνη. Στο πρώτο σώμα στρατού. Και γυρίζοντας προς τον υπόλοιπο κόσμο, γιατί υπήρχε κόσμος, αξιωματικοί του σώματος στρατού, λέει και στον στρατηγό «*Να είστε περήφανοι για τον ταγματάρχη. Διότι γνωρίζω τις εκθέσεις του τουρκικού παράγοντα, οι οποίοι αναφέρονται στη δράση της μονάδας του»* Αυτό ήταν. Μετεστράφει αμέσως το κλίμα. Ο κόσμος έμεινε εντυπωσιασμένος, εγώ τραβήχτηκα στην άκρη με την αναφορά της παραιτήσεως διπλωμένη στο αυτό. Και εκλήθη την επομένη από τον επιτελάρχη, ο οποίος μου είπε ότι «*Θα αναλάβεις το γραφείο επιχειρήσεων του τρίτου επιτελικού γραφείου υπό τον Μακαρέζο.* »
Κ. Στρατηγέ με βάζετε στον πειρασμό να σας ρωτήσω το εξής. Τι ήταν εκείνο το οποίο χρειαζόταν να πεισθεί ο Έλληνας στρατηγός της στρατιάς για την σωστή αντιμετώπιση σας και χρησιμοποίηση σας; Χρειαζόταν τον Αμερικανό στρατηγό να μιλήσει θετικά για εσάς; Γιατί έγινε αυτό το πράγμα;
Γ. Εγώ απαντώ με το εξής ερώτημα σε εσάς. Υπηρετούσατε τότε στον στρατό;
Κ. Εκείνη τη χρόνια έβγαινα από τη σχολή δοκίμων.
Γ. Μάλιστα. Άρα είχατε πλήρη άγνοια του κρατούντος εν γένει πνεύματος στο στρατό και πολύ περισσότερο με την διαφορά που υπήρχε μεταξύ του στρατού ξηράς και του ναυτικού.
Κ. Πολύ σωστά το λέτε.
Γ. Λοιπόν τότε στον στρατό (και είναι από τα μεγάλα σφάλματα της στρατιωτικής ηγεσίας της περιόδου εκείνης, είναι δε από τα ασυγχώρητα σφάλματα, ακριβά πληρωμένα και από το καθεστώς της περιόδου εκείνης, το βασιλικό καθεστώς της περιόδου εκείνης), ο αξιωματικός δεν κρίνεται με βάση την επίδοση και

απόδοση του επί το πολύ, διότι βεβαίως για τους ηθικούς, τους έντιμους προϊστάμενους κρίνεται έτσι, ευρύτερα όμως κρίνεται με βάση τις τοποθετήσεις του. Και ο ελληνικός στρατός…
Κ. Ποιες τοποθετήσεις εννοείτε;
Γ. Τις τοποθετήσεις του κατά το φρόνημα, κατά την ιδέα, αν θέλετε πιο απλά κατά το κόμμα. Εγώ δεν είχα τέτοιους …, τέτοιες βασάνους στη σκέψη. Ήμουνα δε εκ των ανθρώπων ο οποίος δεν με πολυαπασχολούσαν τα πράγματα, μπορώ …, μπορούσα με την ίδια άνεση να αγοράσω την 'Καθημερινή' μου, να αγοράσω και την ΑΥΓΗ, αν είναι αυτό που θα σας διευκολύνει …
Κ. Και έτσι αρχίζει η αξιοποίηση σας, μετά την παρέμβαση του Αμερικανού στρατηγού.
Γ. Ναι. Με τοποθετήσαν στο τρίτο επιτελικό γραφείο, ως γραφείο επιχειρήσεων. Αλλά, συμπληρώνω την απάντηση στο ερώτημα σας, ο αξιωματικός κρίνεται με βάση την φανατική τοποθέτηση του στην αντικομουνιστική πλευρά. Δεν ήταν απλώς της μόδας, ήτανε μια κατάσταση η οποία επήλθε ύστερα από τα ισχυρά φαινόμενα του εμφύλιου, μετά τις παρεμβάσεις του αμερικανικού παράγοντα, αλλά κυρίως την διαίρεση του κόσμου σε δύο μεγάλα στρατόπεδα. Και την ανησυχία, τόσο του Νατοϊκού παράγοντα και κατ' επέκταση κυρίως του ελληνικού παράγοντα, με έκφραση την κυβέρνηση και τις ένοπλες δυνάμεις, ώστε το παραπέτασμα να σταματήσει στα βόρεια σύνορα και πέλαγος. Γι' αυτό και εδίδοντο τότε στον ελλαδικό χώρο η στρατηγική, δικαιολογημένη κατά τα άλλα, ερμηνεία και η τοποθέτηση των Νατοϊκών συνόρων. Και για αυτό υπήρχε εκ μέρος των Ελλήνων κυρίως στρατιωτικών, οι οποίοι άρχισαν τότε να ξαπλώνουν και στις διάφορες θέσεις των Νατοϊκών επιτελείων, να συμφήρονται, απόλυτα δικαιολογημένα και να αφομοιώνονται με αυτά …
Κ. 1948 στο Γράμμο;
Γ. Μπήκα λοιπόν σε ένα πολυβολείο των ανταρτών στο ύψωμα το οποίο καταλάβαμε. Και βρίσκω μέσα αντάρτη χτυπημένο στο κεφάλι, είχε φύγει η φαιά ουσία από πίσω λίγο, ελάχιστη, είχε κατεβεί το αίμα εδώ στα μάτια του, είχε μαυρίσει έτσι όπως είναι το χέρι σας εδώ, είχε ορθάνοιχτα τα μάτια, τα οποία παίζανε. Έριξα μια μάτια αργότερα στο όπλο πολυβόλο του, είχε μια τούρτουρα, ένα γερμανικό MG, εσείς δεν θα τα θυμάστε.
Κ. Όχι.
Γ. Ήτανε εντυπωσιακά με την ταχυβολία τους, αυτά που κάνανε 'κρρρρρ', εντυπωσιακά. Επενεργούσαν στο ηθικό των αντιπάλων, επενεργούσαν καθέτως (…) 'κρρρρρ'. Με τους κάλυκες στο νωπό χώμα που ήτανε μπροστά από τη θυρίδα, είχε φτιάξει, χωμένους μέσα τους κάλυκες, το 'Κ.Κ.Ε.'.. Μου έκανε εντύπωση. Και λεω «Ρε γαμώτο …»
Κ. Ποιο δυνατά στρατηγέ. Εδώ κινδυνεύουν να σπάσουν τα τζάμια πότε πότε και τώρα μιλάμε σιγά.
Γ. Μου έκανε εντύπωση, λεω «Ρε γαμώτο τι να είναι άραγε από την απέναντι πλευρά; Και επηρεάζει τόσο βαθιά αυτόν τον μαχητή, ώστε τις σφαίρες που έστελνε εναντίον εμού και των στρατιωτών μου, να τις παίζει σαν κάλυκες και να γράφει το Κ.Κ.Ε. επάνω του. » Γύρισα λοιπόν, έπαιζε αυτός τα μάτια του, έβγαλα από το παγούρι μου λίγο νεράκι, του έκανα έτσι τα χείλη …
Κ. Στρατηγέ, κατάλαβα καλά; Είπατε ότι δώσατε νερό και χαϊδέψατε τον χτυπημένο πολεμιστή του δημοκρατικού στρατού …
Γ. Ναι.
Κ. … του Κ.Κ.Ε. που σας πολυβολούσε στο Γράμμο το 1948;
Γ. Ναι, ναι. Ήτανε ο συνάνθρωπος την στιγμή εκείνη. Ήτανε ο άνθρωπος στη κατάσταση του οποίου είχα επίγνωση ότι μπορούσα να βρεθώ εγώ ύστερα από λίγο. Και ήταν αυτός που ένιωθα ότι έφευγε από τη ζωή για μια ιδέα, την οποία εγώ την στιγμή εκείνη όφειλα να σεβαστώ. Και ήταν ο μαχητής, τον οποίο όφειλα να νιώσω σαν τον δικό μου μαχητή που διοικούσα, ή που είχα εγώ μέσα μου. Και … αυτό το φαινόμενο με συγκλόνισε πραγματικά. Και έκτοτε χωρίς να μειώσω την αφοσίωση μου στο καθήκον μου, κυρίως στο πεδίο της μάχης, έβλεπα τον αντίπαλο της περιόδου εκείνης, με τον εκ μέρος εμού ως μαχητού οφειλόμενο προς το πρόσωπο του σεβασμό. Για αυτό και ποτέ δεν άπλωσα χέρι πάνω σε αιχμάλωτο, ποτέ δεν εκδικήθηκα. Δύση 1949.
Κ. Το τρίτο γεγονός.
Γ. Το τρίτο. Η πρώτη διείσδυση των πυρών καταδρομών με την έναρξη των επιχειρήσεων από την περιοχή της Καστοριάς προς την κορυφή του (…). Περάσαμε ανάμεσα από τα τμήματα, νύχτα, τα του αντιπάλου των ανταρτών και χτυπήσαμε το ύψωμα (…), που ήταν βασικό στήριγμα της άμυνας (…). Εγώ διοικητής λόχου τότε, ανθυπολοχαγός στο βαθμό, λόγω των αναγκών που επέβαλε αυτή η ίδια η επιχείρηση, είχαν βάλει τους πάντες και τους αποθηκάριους και τον μάγειρα μου και όλους μπροστά. Χωρίς να το ξέρουμε, διότι δεν είχαμε τον τρόπο να το αναγνωρίσουμε, δεν είχαμε την πληροφορία, περάσαμε μέσα από ναρκοπέδιο, το οποίο ήταν στρωμένο και από την πίσω πλευρά και εκεί αρχίσαμε να χάνουμε πόδια, χέρια. Η ορμή όμως για την κατάκτηση του υψώματος δεν μας σταμάτησε πάνω στο ναρκοπέδιο, δεν θα μπορούσαμε άλλωστε να το κάνουμε αυτό, γιατί πλέον εκτιθέμεθα στα πυρά του αντιπάλου, ο οποίος είχε οργανώσει το ύψωμα και από την πίσω πλευρά και έβαζε. Καταλάβαινα ότι ήρθε η σειρά μου. Εκείνη την ώρα ένας ανθυπολοχαγός μου, έβαζε μέσα από το πολυβολείο μια τετράδα ανταρτών. Ένα μεγάλο οπλοπολυβολείο, έχει κορμούς δεν

πήγατε προς τα πάνω να τα δείτε, αν υπάρχουν τώρα, αλλά είναι στις φωτογραφίες και λοιπά, εντυπωσιακά πράγματα, ολόκληρα δωμάτια με όλα τα χρειώδη μέσα, με πέντε έως 10 σειρές κορμούς δέντρων από πάνω, να μην μπορεί τα τρυπήσουν οι βόμβες. Και δεν μπορούσαμε να τα σπάσουμε εύκολα αυτά, μόνο όταν πλησιάζαμε και τους ρίχναμε το μπαζούκα μέσα από την τρύπα που τους σάλευε όλους μέσα, τότε μόνο το καταλάβαμε. Μου έβαζε λοιπόν τετράδα από τους ανθρώπους στους οποίους κάθισα δίπλα, για να πάρω τις πρώτες φρέσκιες πληροφορίες, γιατί συνέχισα εγώ την αυτή και έπρεπε να τις έχω. Υπό τα πυρά μιας μονάδος, ενός Κ.Λ.Μ. πυροβολικού, που έπεφτε πάνω στο ύψωμα μόλις αντιλήφθησαν ότι εμείς το καταλάβανε.
Κ. Ποια, ποιας μονάδος πυροβολικού εννοείτε; Του αντάρτικου στρατού.
Γ. Ναι, του αντάρτικου στρατού.
Κ. Είχε πυροβολικό ο αντάρτικος στρατός;
Γ. Βέβαια.
Κ. Ξέρετε τον επικεφαλής του;
Γ. Ορειβατικό … Όχι. Γιατί ξέρετε εσείς;
Κ. Ονόματι Παπαγιάννης Στέφανος τάξεως 1932.
Γ. Ναι, το έχω διαβάσει μετά … Αλλά δεν θεωρώ ότι …, υπολόγιζα ότι ήταν (…) δηλαδή, μια τετράδα από πυροβόλα. Δεν ξέρω εάν ήταν ο Παπαγιάννης εκεί ή όχι. Λοιπόν, φαντάζομαι θα ήταν υποδεέστερος αυτός που διηύθυνε τον ουλαμό, εάν ήταν μόνο ένας ουλαμός που έβαζε (…). Έκανα τις πρώτες ερωτήσεις μέχρι την ώρα που βλέπω τον μάγειρα απέναντι να έρχεται απάνω μου, καθυστερημένα λίγο, διότι είχε σκύψει μέσα στο ναρκοπέδιο, στον αδερφικό φίλο του για να του κλείσει τα μάτια, που πέθανε πατώντας μια νάρκη. Και μου λέει, …
Κ. Ο δικός σας μάγειρας;
Γ. Ναι. Με το Μ3 στο χέρι, «*Κάνε πέρα ρε.* » λέει σε μένα και του λέω εγώ, στο όνομα του, «*Τι λε ρε Σταμάτη; », «Πέρνα ρε. »* μου λέει. Και μέχρι …, κατάλαβα τα μάτια του την απόφαση και μέχρι να κάνω ένα σάλτο τους είχε καθαρίσει όλους. Εγώ φορούσα μια αντιπυρική κάπα για την υγρασία της νύχτας και τα λοιπά από αυτές που είχα και όπως κάνω έτσι να δω, πέντε ριπές με πήρε στο πέταγμα της αυτής, πήρε την κάπα, δηλαδή αν έμενα εκεί πέρα νεκρός και εγώ. Τότε κατάλαβα ότι για να τελειώσει αυτή η ιστορία του ελληνικού λαού, πρέπει να περάσουνε χρόνια πολλά. Δεν φανταζόμουνα όμως ότι θα περνούσαν και 60 και 50 ολόκληρα χρόνια χωρίς να επενεργήσουν οι επελθόντες ηγέτες του τόπου αυτού, ώστε να κατασιγάσουν τα πράγματα. Δεν φανταζόμουνα πως το 2000, το 2002, του επομένου αιώνα δηλαδή, θα αναγκαζόμουνα να κάνω αυτή τη διαμαρτυρία για να πω στους άλλους «*Την αλήθεια ρε. Την αλήθεια, έχετε θάρρος. Μην κάνετε αυτές τις παλιανθρωπιές διότι καλλιεργείτε συνεχώς τον διχασμό. »*
Κ. Αναφερθήκατε σε κάποια στιγμή στον αξιωματικό του ναυτικού τον Κιοσσέ, τον Νίκο Κιοσσέ. Συνεργαστήκατε καθόλου μαζί του στην Κύπρο και τι γνωρίζετε, τι αποκομίσατε από τον χαρακτήρα του και την δραστηριότητα του;
Γ. Τα αντικείμενα με τα οποία κατεγίνετο ο καθένας μας κάτω στην Κύπρο, εγώ και ο κύριος Κιοσσές, ήτανε εντελώς διαφορετικά σε σημείο, που να μην μπορώ να υποστηρίξω ότι συνεργαστήκαμε. Εκτός και αν τη συνεργασία τη θεωρούμε στο επίπεδο της κοινής προσπάθειας. Είχα την ευκαιρία κάτω στην Κύπρο, να συναντηθώ με τον κύριο Κιοσσέ. Όχι τόσο σε υπηρεσιακό όσο σε φιλικό επίπεδο. Δεδομένου ότι οι Έλληνες στρατιωτικοί είχαν την ευκαιρία κατά τις ελεύθερες ώρες να κάνουν παρέα, να συζητούν τα θέματα που τους απασχολούσαν καθήμενα και να ξεδίνουν από τον κάματο της ημέρας. Είχα σχηματίσει μια εντύπωση για τον κύριο Κιοσσέ, η οποία με βεβαιώνει ότι είχε ένα υψηλό δείκτη νοημοσύνης, μια ικανότητα ασκήσεως διοικήσεως στους υφιστάμενους του, η οποία εξεφράζετο από αυτήν την ίδια την στάση του και κατά τις συζητήσεις μας. Μια υπερεθνικιστική τοποθέτηση η οποία μάλιστα ήταν σύννομη και προς το πνεύμα της εποχής, που είχε εναγκαλιστεί απολύτως την αποστολή του Έλληνα στρατιωτικού για την συμβολή του στην ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Και όλα αυτά με μια υπερβολή, όπως άφηνε εμένα να καταλάβω και σημειώνω ότι δεν ήταν φαινόμενο αποκλειστικά στον κύριο Κιοσσέ, αλλά και σε πολλούς άλλους μικρούς αξιωματικούς εκεί πέρα. Και όλα αυτά τοποθετημένα σε μια υπερβολή, η οποία ήτανε έξω από το κανονικό μέτρο ενός υπεύθυνα σκεφτόμενου στρατιωτικού. Βεβαίως εγώ το διατυπώνω από το επίπεδο της διαφοράς τόσο του βαθμού όσο και της ηλικίας. Ο κύριος Κιοσσές ήταν μικρός στο βαθμό και στην ηλικία τότε και οδηγήτο προς την ωρίμανση. Εγώ είχα ωριμάσει, ήμουνα ταγματάρχης και είχα υπερβεί το 30^{ο} έτος της ηλικίας μου.
Κ. Σε τι επιχειρήσεις, στρατηγέ, ο Κιοσσές εξεδήλωσε αυτήν την υπερβολή; Γνωρίζετε; Επίσης γνωρίζετε εάν τον είχανε επικηρύξει οι Τουρκοκύπριοι ή οι Τούρκοι;
Γ. Για την επικήρυξη τώρα το ακούω από εσάς. Αλλά νομίζω υπό την ευρύτερη έννοια της επικηρύξεως, ότι όλοι οι Έλληνες αξιωματικοί από την πλευρά των Τουρκοκύπριων ήταν επικηρυγμένοι. Ας μην χρησιμοποιήσουμε όμως αυτόν τον όρο. Ήταν δεδηλωμένοι αντίπαλοι του τουρκικού στοιχείου στην Κύπρο οι εκεί κατελθόντες Έλληνες στρατιωτικοί. Και αυτό εξηγείται αφ' εαυτού. Δεν χρειάζεται πιο πέρα ερμηνεία. Για επιχειρήσεις δεν γνωρίζω, πέρα από το γεγονός ότι εγένετο μια σοβαρή προπαρασκευή στο

θέμα της υποβρυχίου αμύνης, ως προς τα εμπόδια στις ακτές και τον τρόπο αντιδράσεως στην περίπτωση απόπειρας αποβάσεως, κατά την περίοδο εκείνη της Τουρκίας στο νησί. Και είχα ακούσει, άλλωστε αυτό ήτανε διαπίστωση πολλών ναυτικών της περιόδου εκείνης, ότι ήτανε ένας πολύ καλός, ένα πολύ καλό στέλεχος των Ο.Υ.Κ. ο κύριος Κιοσσές.
Κ. Θα σας διακόψω. Είχατε λάβει μέρος σε επιχειρήσεις κατά των Τουρκοκύπριων και Τούρκων, στην Κύπρο. Δεν είχατε συλλάβει αιχμάλωτους; Πως τους είχατε φερθεί;
Γ. Βεβαίως είχα συλλάβει αιχμάλωτους, τους παρέδιδα στην προϊσταμένη αρχή. Δεν τους υπέβαλα σε βασανιστήρια και επειδή ήτανε περιορισμένος ο χώρος, ως εκ τούτου και η διοίκηση, ο ρόλος της συλλογής πληροφοριών δεν ανήκε σε μένα αλλά προωθείται αμέσως.
Κ. Πάμε 21-4-1967. Γίνεται το πραξικόπημα και εσείς καλείστε ως τρίτο γραφείο να υλοποιήσετε το σχέδιο. Αρνείσθε και εγκαταλείπετε ή παραιτήστε ή αποστρατεύεστε. Πως παίρνετε μέρος στην αντίσταση και με τι μορφή;
Γ. Η δημιουργία ενός πνεύματος αντιστάσεως άρχισε να εκδηλώνεται κάπως καθυστερημένα, ανεξάρτητα το τι υποστηρίζει ο καθένας, εγώ όπως το είδα από την δική μου πλευρά αποκλειστικώς. Και τούτο γιατί δεν υπήρχε συνισταμένη κοινής συμπεριφοράς των στρατιωτικών στην περίπτωση εκδηλώσεως πραξικοπήματος. Οι πάντες είχανε αιφνιδιαστεί. Αν λάβουμε δε υπ' όψιν και το γεγονός ότι, είχε καλλιεργηθεί προ του πραξικοπήματος ένα πνεύμα ιδιαίτερα αντικομουνιστικό, (…) από τις συνεργούσες υπέρ της καταργήσεως της δημοκρατίας δυνάμεις, τότε, εγώ τουλάχιστον, έρχομαι να κατανοήσω την στάση των αξιωματικών κατά τη στιγμή και τον μετέπειτα καιρό, έναντι της (…) της δικτατορίας. Άλλωστε σημειώνω ότι ο στρατιωτικός γενικά των εποχών μας, δεν ήταν ο προερχόμενος από την υψηλή τάξη ώστε να έχει τα προς το ζην από δικές του δυνάμεις. Ήτανε ως εκ τούτου υποτεταγμένος, ας χρησιμοποιήσω την έκφραση, στη φρατζόλα, που αφορούσε την επιβίωση του ιδίου και της οικογένειας του. Το γεγονός ότι δεν αντέδρασε συλλογικά ο Έλληνας στρατιωτικός εξηγείται από το πρώτο που είπα, οφειλόμενο στο γενικότερο πνεύμα και από το δεύτερο που σημειώνω τώρα, οφειλόμενο στην πτώχεια του. Ήθελε να διατηρήσει τη θέση του, το μηνιάτικο του, τη ζωή του.
Κ. Εντούτοις εσείς αρνηθήκατε να συμπράξετε.
Γ. Υπάρχουν εξαιρέσεις. Βάλτε με στις εξαιρέσεις.
Κ. Μα εγώ …
Γ. Και δεν θα ήθελα να προχωρήσω περισσότερο για να μην θεωρηθεί εγωιστικό και δεν επιτρέπεται τούτο από τη πλευρά την δική σας.
Κ. Στρατηγέ ένα λεπτό. Εγώ θέλω εσείς να μου πείτε. Εσείς δεν θέλετε και η σεμνότητα σας είναι γνωστή και δεδηλωμένη. Πλην όμως εδώ, όπως σας εξήγησα και νωρίτερα την άποψη του ερευνητή, είστε υποχρεωμένος να μου πείτε τις δραστηριότητες στις οποίες συμμετείχατε. Να μου περιγράψετε τη συμμετοχή σας στους Ελεύθερους Έλληνες και στη συνέχεια να μου πείτε τι γνωρίζετε ίσως για άλλες οργανώσεις μέσα στο στρατό ξηράς για αξιωματικούς του στρατού ξηράς και για το κυπριακό. Αυτά τα πράγματα πρέπει να τα αποκαλύψετε, να τα πείτε. Ξεκινάμε λοιπόν από τη δική σας δραστηριότητα με τους Ελεύθερους Έλληνες, εκτός αν υπάρχει άλλη που δεν τη γνωρίζω.
Γ. Επαναλαμβάνω και πάλι, καθυστέρησε κάπως να αναπτυχθεί το αντιστασιακό μου πνεύμα έναντι της δικτατορίας. Και είναι γεγονός, εκείνοι οι οποίοι το ξεκίνησαν πρώτοι ήταν οι απόστρατοι και απότακτοι λόγω της καταστάσεως τότε, στρατιωτικοί και των τριών κλάδων. Του ναυτικού όπως ο Βασιλικόπουλος, απλώς αναφέρομαι σε ένα όνομα, της αεροπορίας όπως ο Διακουμάκος, απλώς αναφέρομαι σε ένα όνομα …
Κ. Είπατε Διακουμάκος;
Γ. Διακουμάτος[1]. Διακουμάκος. Και του στρατού ξηράς. Του στρατού ξηράς όπως εν γένει περισσότεροι, ήταν και περισσότεροι τότε οι συμμετέχοντες στην αντιστασιακή πλευρά. Η πρώτη εκδήλωση ήταν σαφώς αχρωμάτιστη, διότι δεν είχε εισέλθει μέσα ο βασιλικός παράγοντας, δεν είχε εισέλθει ο παράγων του Π.Α.Κ., ο οποίος άρχισε να αναπτύνεται, να ανδρώνεται μετά κυρίως στο εξωτερικό. Και είχαν αποτύχει οι πρώτες αντιστασιακές προσπάθειες της αριστεράς πλευράς, όπως της Δημοκρατικής Άμυνας και του Θεοδωράκη ποια ήταν η οργάνωση την οποία …
Κ. (…).
Γ. Μάλιστα. Μετά παρέλευση κάποιου χρόνου, τριών ή τεσσάρων μηνών από την απόταξή μου, εγώ …
Κ. Πότε αποταχτήκατε;
Γ. Αποτάχτηκα με τους πολλούς μετά το βασιλικό αντιπραξικόπημα.
Κ. Μετά το Δεκέμβρη του '67 δηλαδή.
Γ. Ανεξάρτητα με την υποβληθείσα αίτηση, η οποία δεν εγένετο δεκτή, εγώ αποτάχτηκα με το βασιλικό αντιπραξικόπημα.
Κ. Μου τα λέτε ένα ένα. Υποβάλλατε παραίτηση 21 Απριλίου το '67. Πότε υποβάλλατε παραίτηση;
Γ. Το βράδυ.

[1] Βλέπε συνέντευξη Στάππα για τον Διακουμάκο.

Κ. Το βράδυ;
Γ. Της 21ης Απριλίου το 1967, ξημερώνοντας η 21η Απριλίου του 1967.
Κ. Δεν γίνεται δεκτή.
Γ. Δεν …, ούτε καν συνεζητήθη.
Κ. Θα μου δώσετε αυτή τη παραίτηση;
Γ. Εκείνο το οποίο έμαθα εγώ αργότερα, δεν συνεζητήθει η περίπτωση μου λόγω της πολεμικής δράσεως μου και της επιθυμίας της δικτατορίας όπως στο πρώτο στάδιο, μην παρουσιάσω τέτοια φαινόμενα και δημιουργηθεί μια αρνητική σε βάρος τους κατάσταση. Δεν ήθελαν με λίγα λόγια πολεμιστές αξιωματικούς να τους προβάλουν παρά το γεγονός ότι ήταν αντίθετοι. Βεβαίως έφυγα από το πόστο μου ως αξιωματικός επιχειρήσεων και πήγα στην επιστράτευση, σε ένα δευτερεύον πόστο. Με το βασιλικό αντιπραξικόπημα δέχτηκα το τηλεφώνημα πρωί – πρωί από τον τότε διοικητή στρατιάς, τον συχωρεμένο τον Κόλια, ο οποίος μου είπε ότι «*Κινείται ο βασιλεύς εναντίον της δικτατορίας και επιθυμώ να ταχτείς μαζί μας*. » Ανεπιφύλακτα είπα «*Ναι*. » Και εξηγούμαι γιατί. Διότι από την επιβολή της δικτατορίας καταργητική του καθεστώτος της, όπως ήταν τότε, δημοκρατίας στην Ελλάδα και εκβιαστική της ιδέας και του πιστεύω του συνόλου σχεδόν των Ελλήνων αξιωματικών, αλλά και του ελληνικού λαού, το οποίον εγώ εκ νοοτροπίας παρακολουθούσα τις συμπεριφορές και τις εν γένει εκφάνσεις του.
Κ. Το γεγονός ότι ταχτήκατε εναντίον της δικτατορίας στο βασιλικό αντιπραξικόπημα, σημαίνει ότι ήσασταν εκείνη τη στιγμή βασιλόφρων; Το έχετε εξηγήσει αλλά μπορείτε να το επαναλάβετε;
Γ. Το επαναλαμβάνω σαφώς, εγώ ήμουνα καθ' όλο το διάστημα της μέχρι τότε πορείας μου αντίθετος με τα συμβαίνοντα στο παλάτι. Δεν είχα εκδηλωθεί ποτέ αντιβασιλικά, δεν είχα συνδράμει ποτέ τις προσπάθειες του βασιλικού περιβάλλοντος γύρω από τον στρατό, ενίοτε δε σε στενό περιβάλλον εκφραζόμουνα εναντίον των φαινομένων έτσι, ώστε να απόκειμαι όλων αυτών των φατριών, οι οποίες εκκολάπτονται στο βασιλικό αυτό περιβάλλον. Τις θεωρούσα καταστρεπτικές και δυστυχώς οι εξελίξεις το επιβεβαίωσαν. Και για τον ίδιο τον βασιλιά …
Κ. Και για τον τόπο;
Γ. … αλλά και για τον τόπο κυρίως.
Κ. Πάμε στα γεγονότα στρατηγέ. 13 Δεκέμβρη το '67, ο Κόλλιας υπέρ του βασιλιά κατά της χούντας, σας καλεί και τάσσεστε υπέρ …
Γ. Ανεπιφύλακτα ναι. Αυτό που μου έκανε εντύπωση είναι το εξής. Ότι με την πρώτη εκδήλωση, διότι μαζί μου εξεδηλώθει και ο … ο συνταγματάρχης τότε των τεθωρακισμένων που αυτοκτόνησε …
Κ. Θα τον θυμηθούμε στην πορεία.
Γ. Ο οποίος ήταν διευθυντής τεθωρακισμένων του σώματος στρατού.
Κ. Όχι ο Βάρσος.
Γ. Ο Βάρσος. Εξεδηλώθει επίσης και ο διοικητής μιας επιστρατευτικής μονάδος ο Οπρόπουλος ο οποίος ήταν στην περιοχή του πρώτου σώματος στρατού. Ο Βάρσος διέταξε την άμεση συγκρότηση μιας ύλης αρμάτων την οποία έθεσε υπό προειδοποίηση μιας ώρας, εγώ πήρα την εντολή του έλεγχου του λόχου διοικήσεως του σώματος στρατού …
Κ. Που ήσασταν δηλαδή;
Γ. Ήμουνα στην έδρα του σώματος στρατού, ο λόχος διοικήσεως ήταν στο στρατόπεδο της Κοζάνης.
Κ. Ο Οπρόπουλος που ήτανε;
Γ. Ο Οπρόπουλος ήτανε στο Τσοτίλη, νομίζω.
Κ. Στο Τσοτίλη. Και ο Βάρσος που ήτανε;
Γ. Επίσης στην έδρα του σώματος του στρατού.
Κ. Άρα ήσασταν στον βορά.
Γ. Μάλιστα. Ο διοικητής της στρατιάς με άφησε να εννοήσω ότι η εκδηλωθείσα κατάσταση είχε μια υψηλή σοβαρότητα, λόγω της συμμετοχής στελεχών του στρατού της βορείου, κυρίως, Ελλάδος και ότι το αποτέλεσμα θα ήταν οπωσδήποτε θετικό. Προσωπικά δεν θα με επηρέαζε, διότι ήδη είχα προδιαγράψει την τύχη μου και δεν είχα και κανένα λόγο να επιφυλάσσομαι και λοιπά. Έθεσα το λόχο στρατηγείο υπό έλεγχο μου. Πήγα στο διοικητή του σώματος στρατού, στον οποίο είπα ότι «*Εάν δεν τάσσεστε υπέρ της Βασιλικής εκδηλώσεως σήμερα, μπορείτε να μείνετε στο γραφείο αλλά παρακαλώ πολύ κύριε σωματάρχα καμία συμμετοχή* ...» …
Κ. Ένα λεπτό. Εσείς είσαστε τι βαθμό τότε;
Γ. Ταγματάρχης.
Κ. Και πήγατε στον Κόλια;
Γ. Όχι τον Κόλια.
Κ. Σε ποιον πήγατε τότε;
Γ. Στον σωματάρχη.
Κ. Στον σωματάρχη και του είπατε κάτι στο γραφείο …
Γ. Ναι, ένας …, ναι.

Κ. Μην μιλάμε μαζί στρατηγέ. Δηλαδή τον συλλάβατε;
Γ. Ναι.
Κ. Πέστε το. Τον συλλάβατε λοιπόν …
Γ. Όχι, δεν τον συνέλαβα.
Κ. Τι τον κάνατε;
Γ. Δεν τον συνέλαβα, απλώς του είπα αυτό. Και τον εγκατεστημένο (…) έξω από την πόρτα τον έδιωξα. Δεν μπορώ να ισχυρισθώ ότι τον συνέλαβα, τέτοιο πράγμα δεν συνέβη.
Κ. Αυτός όμως κάθισε στα αυγά του, δεν κινήθηκε;
Γ. Δεν κινήθηκε και μάλιστα ήταν ο πρώτος προβληματισμός μου. Με τη σκέψη ότι πως ένας διοικητής σώματος στρατού δεν παίρνει σαφώς μια θέση, όφειλε να ταχτεί είτε με τη μια είτε με την άλλη πλευρά. Μου έκανε όμως εντύπωση και το εξής. Ότι όλα εκείνα τα παλικάρια του σώματος στρατού τα οποία εξεδηλώθησαν υπέρ της 21ης Απριλίου και μά-λιστα τόσο επιθετικά και ιδιαίτερα κατακτητικά για μένα, διότι συντήρησα εκείνη τη στάση της χαρακτηρήσεως μου, κάθισαν και αυτά στα αυγά τους. Για να καταλάβω για δεύτερη φορά, πως ο φτωχός Έλληνας αξιωματικός ήτανε υποτεταγμένος στην φρατζόλα και δώστε μεγάλη προσοχή σε αυτό που σας λεω. Ήτανε υποτεταγμένος στην φρατζόλα. Είναι και σήμερα υποτεταγμένος στην φρατζόλα γιατί …, για αυτό βλέπετε την ανοχή απέναντι στην κομματική παρέμβαση, η οποία και σήμερα είναι απροκάλυπτη μέσα στο στράτευμα.
Κ. Δεν είναι μόνο το θέμα της φρατζόλας, δεν είναι μόνο το θέμα το οικονομικό. Είναι και το θέμα του φρονήματος, είναι και η κουλτούρα και το πολιτιστικό επίπεδο. Δεν είναι όμως του παρόντος. Πάμε στα γεγονότα. Ο βασιλέας αποτυγχάνει.
Γ. Είναι, να το επιβεβαιώσουμε, είναι και το θέμα της εισαγωγής η οποία επηρεάζει τον αξιωματικό από την είσοδο του στη σχολή και κατά την πορεία του στην υπηρεσιακή πλευρά, στο στράτευμα.
Κ. Πάντως εγώ συγκρατώ από αυτό που μου είπατε, για τις 13 του Δεκέμβρη, ότι το σύνολο σχεδόν των αξιωματικών που είχανε ταχτεί υπέρ της δικτατορίας δεν εκινήθη…
Γ. Κατάκατσαν. Δεν εκινήθη ουδείς. Δεν εμπόδισαν την κίνηση της ύλης αρμάτων προς την περιοχή τους, την στρατιά δηλαδή προς τη Θεσσαλία κάτω. Όλα αυτά βεβαίως υπό την προβληματική και των δύο πλευρών, εξελίχτηκαν βραδέως. Δηλαδή ενώ θα έπρεπε να είναι το μεσημέρι η ύλη αρμάτων, είχε φτάσει σχεδόν απόγευμα και δεν είχε περάσει από τα Σέρβια προς τη Λάρισα κάτω. Και ενώ θα έπρεπε να είχαμε κλείσει τις διόδους κυρίως προς την πλευρά της Καλαμπάκας και της Βέροιας, δηλαδή κάτω, ώστε να δείξουμε ότι ανεξαρτητοποιείται το σώμα στρατού, δεν εγένετο τίποτα. Υπήρχε ένας προβληματισμός στους διοικητές των μεραρχιών, ο οποίος έδειχνε ότι δεν υπήρχε η διάθεση της αντιδράσεως, διότι όπως την 21η Απριλίου έτσι και την 13η Δεκεμβρίου ο στρατιωτικός κόσμος αιφνιδιάσθηκε. Και ακόμη εκείνο το οποίο επέδρασε σχεδόν κυριολεκτικά, ήτανε η απουσία προθέσεως του Έλληνα στρατιωτικού σε μια θερμή εμπλοκή, σε μια θερμή αντιπαράθεση, να χύσει ελληνικό αίμα. Αυτό το σημειώνω ιδιαιτέρως. Για αυτό και είδατε ότι υπήρξε δισταγμός, παρά το ξεκίνημα που έδειξε και από τη μία και από την άλλη πλευρά ότι θα επέρχετο σύγκρουση. Αυτό συνέβη στον Έβρο απάνω με το σύνταγμα το οποίο εκινήθη προς Κομοτηνή. Αυτό συνέβη στο (…) της Λαμίας με τις δυνάμεις οι οποίες κινήθηκαν προς Αθήνα. Και γενικότερα αυτό συνέβη στη στρατιά με τον κόσμο ο οποίος ετάχθη υπέρ του βασιλικού αντιπραξικοπήματος. Έφτασε λοιπόν το βράδυ για να φανεί ότι δεν υπήρξε η δυναμική εκείνη η οποία θα καταλάμβανε, θα κατίσχυε της περιοχής της Θεσσαλονίκης κυρίως και για να αιφνιδιασθούμε όλοι με την απόφαση του βασιλέως να φύγει. Όπως τουλάχιστον την παρακολουθούσαμε από τις εκπομπές των ραδιοσταθμών. Εγώ την στιγμή εκείνη ζήτησα να έρθω σε επαφή με την Καβάλα, μέσω των στρατιωτικών γραμμών σε τηλεφωνική επαφή με την Καβάλα αναζητώντας τον Κόλια, τον οποίο δεν μπόρεσα να βρω. Βρήκα τον εκεί διοικητή της μεραρχίας, τον Κεχαγιά, ο οποίος είχε προχρηματίσει επιτελάρχης του σώματος στρατού και του είπα «*Για όνομα του Θεού, μην στέλνετε τον βασιλιά έξω, μην το αποδέχεστε αυτό. Στείλτε τον να προσγειωθεί στο αεροδρόμιο της ... και εμείς θα κλείσουμε την περιοχή του ...*» …
Κ. Στην Λάρισα του είπατε να τον στείλει;
Γ. Όχι.
Κ. Που;
Γ. Στην Κοζάνη. Στο αεροδρόμιο της Κοζάνης. «… *και εμείς θα κλείσουμε την άμυνα.* » Τώρα από την άλλη πλευρά με βάση εκείνα τα οποία έμαθα αργότερα, υπήρξε ένας ισχυρός προβληματισμός και από τους συνταχθέντες με την δικτατορία στρατιωτικούς. Οι οποίοι και αυτοί δεν ήθελαν να γίνουν οι δράστες μιας αιματοχυσίας. Μάλιστα μέχρι της πρώτης μεταμεσημβρινής, ο κόσμος εδώ και κυρίως τα μικρά στελέχη, ήταν σχεδόν βέβαιοι ότι η δικτατορία θα έπεφτε. Εκείνο το οποίο συνέτρεξε στην επαναστήλωση της δικτατορίας, ανεξάρτητα με τα όσα μετά ισχυρίστηκε ο καθένας, ήτανε η άστοχη ενέργεια η οποία εγένετο στο στρατόπεδο της Κομοτηνής, στην οποία συνελήφθη ο τότε διοικητής τεθωρακισμένων του σώματος στρατού ο Έσερμαν, ο συγχωρεμένος και η μετ’ ολίγον σύλληψη του διοικητού του τρίτου σώματος στρατού, ένας εκ των στελεχών στα οποία στηρίχτηκε το βασιλικό αντιπραξικόπημα, του στρατηγού τότε του συχωρεμένου Περίδη. Αυτά αποδυνάμωσαν την προσπάθεια και βεβαίως κυρίως τα εκδηλωθέντα μικρά

στελέχη της περιοχής Αλεξανδρουπόλεως έως και Κομοτηνής της περιοχής Θεσσαλονίκης επίσης ώστε, να εγκαταλειφθεί η προσπάθεια τις πρώτες απογευματινές ώρες. Η Θεσσαλονίκη μάλιστα, η οποία δια του Βάγια του τότε συνταγματάρχη των τεθωρακισμένων, σχεδόν κατέλαβε το στρατόπεδο του τρίτου σώματος στρατού με τα τεθωρακισμένα του, είχε την ατυχία να πέσει επάνω σε έναν διοικητή μονάδας καταδρομών ο οποίος ήταν εντελώς ανημέρωτος και ο οποίος θεώρησε προσβολή έναντι της μονάδος του το γεγονός ότι στήθηκε απέναντι του ένα τεθωρακισμένο. Ο διοικητής αυτός της μονάδας, ένα (…) παιδί, παλιός αντάρτης του Ζέρβα, με τον οποίο εγώ είχα έρθει σε επαφή παλιότερα προ της εκδηλώσεως του βασιλικού αντιπραξικοπήματος και ο οποίος δεν έδενε συμπαθώς έναντι του δικτατορικού καθεστώτος, θεώρησε προσβολή, επαναλαμβάνω, της τιμής της μονάδας του και με μια ομάδα λοκατζήδων κατέλαβε αυτά τα άρματα και αποδυναμώθηκε πλήρως, κατέρρευσε πλήρως.
Κ. Πως τον έλεγαν τον αξιωματικό αυτόν;
Γ. Ράπτης.
Κ. Το μικρό του όνομα;
Γ. Δημήτριος. Ο Δημήτριος Ράπτης, συμπολεμιστής μου, φίλος μου από αντάρτης, αργότερα έγινε προσωπικός φίλος του Παπαδόπουλου. Για λόγους οι οποίοι δεν έχουν σχέση με τοποθετήσεις, προσέχετε τι είδους υφάνσεις έγιναν μέσα στο σώμα των στρατιωτικών. Και πόσο προσεκτικοί θα πρέπει να είναι εκείνοι οι οποίοι θα καταγίνουν με την ανάλυση των φαινομένων αυτών, για να οδηγηθούν σε συμπεράσματα.
Κ. Στρατηγέ αποκαθιστάτε με αυτά που είπατε, το όνομα αυτουνού του γενναίου πολεμιστή και αξιωματικού, του Ράπτη, παρά το γεγονός ότι με την πράξη του ανέτρεψε ίσως μέσα στην Θεσσαλονίκη την προσπάθεια των αντιδικτατορικών τότε αξιωματικών να την καταλάβουν.
Γ. Σαφώς.
Κ. Πάμε στο εξής.
Γ. Να τελειώσω μόνο με τον Ράπτη. Σημειώνω ότι ο Ράπτης κληθείς από τον Παπαδόπουλο και ερωτηθείς τι θέλει, δεν δέχτηκε ποτέ τίποτα. Και ήταν ο λόγος για τον οποίο ο Παπαδόπουλος ανέπτυξε μια στενή φίλια μαζί του, έτσι ώστε να παρατηρηθεί το παράδοξο. Εγώ φίλος του, να φιλοξενώ στο σπίτι μου τον Ράπτη που ερχότανε κάτω να επισκεφτεί στον Κορυδαλλό τον Παπαδόπουλο. Προσέχετε, χωρίς ποτέ να κάνω συζήτηση γύρω από αυτά και χωρίς ποτέ να τον ρωτήσω «*Πήγες τον είδες; Τι σου είπε; »* Τίποτα, ποτέ. Ούτε αυτός καταδέχετο τη συζήτηση ούτε εγώ. Διατηρούσαμε τους φιλικούς στενούς δεσμούς μας, που αναπτύχθηκαν στα πεδία των μαχών και τους κρατήσαμε αλώβητους. Ο άνθρωπος αυτός, σημειώνω επίσης, απετάχτει αμέσως μόλις ανέλαβε ο Ιωαννίδης, σαν στενός φίλος του Παπαδόπουλου και εστάλη εξορία στη Γυάρο. Εκεί έκανε μαζί με τον Μαύρο και τους υπόλοιπους, οι οποίοι εστάλησαν στο δεύτερο στάδιο εξορία στα νησιά, επί Ιωαννίδη.
Κ. Με τον Μενενάκο μαζί;
Γ. Με τον Μενενάκο τον Ηλία και λοιπά.
Κ. Στρατηγέ αποτυγχάνει η 13η Δεκεμβρίου. Εσείς αποτάσσεστε με το ΙΗ ψήφισμα. Τι γίνεται στη συνέχεια με τους Ελεύθερους Έλληνες; Ποια η εμπλοκή σας με οργανώσεις εναντίον της χούντας; Ή κατεβαίνετε στην Κύπρο κατευθείαν;
Γ. Όχι.
Κ. Τι γίνεται;
Γ. Πήγα στο σπίτι μου. Εκεί τεθήκαμε υπό παρακολούθηση. Τέθηκα εγώ, ήμουνα ο μοναδικός εκεί στην Κόρινθο. Και επειδή η παρακολούθηση αυτή ήταν βαρετή για το καθεστώς και τους ανθρώπους οι οποίοι το υποστήριζαν, στρατιωτικοί και μη στρατιωτικοί, έγινε μια πλεκτάνη δια της οποίας εγώ οδηγήθηκα ως κατηγορούμενος στο στρατοδικείο σαν αντεθνικώς δρων στην περιοχή της Κορίνθου.
Κ. Δηλαδή;
Γ. Χωρίς να έχω καμία σχέση. Δηλαδή. Ο κουνιάδος μου είχε έναν κινηματογράφο. Οι μεταφορές των ταινιών από την Αθήνα στην Κόρινθο εγένοντο δια των λεωφορείων τότε. Η τότε επιτροπή Εθνικής Σωτηρίας στην Κόρινθο, όπως εγένετο και σε άλλες μεγάλες πόλεις οι οποίες απαρτίζονται από Εθνικών …
Κ. Για ποιο λόγο σας πήγανε στην Κόρινθο στο στρατοδικείο και ποιοι; Στην Κόρινθο.
Γ. Κατά περιοχές είχανε δημιουργηθεί, αν θυμάστε, τότε επιτροπές Εθνικής Σωτηρίας. Οι επιτροπές αυτές απαρτίζονταν από Έλληνες πολίτες, οι οποίοι είχαν ταχτεί υπέρ της δικτατορίας. Οι επιτροπές αυτές συνήρχονταν κάθε Σάββατο στα κατά τόπους στρατόπεδα και από τους στρατιωτικούς διοικητές εγένοντο ενημερώσεις επί των εξελίξεων και των μέτρων, τα οποία έπρεπε να λαμβάνουν οι ίδιοι, ώστε η δικτατορία να εξασφαλίζει την πρόοδο της στην ελληνική κοινωνία. Να εγκαθιδρύεται καλύτερα. Εκεί ανεκοινώθη μια διαταγή του Γενικού Επιτελείου Στρατού, η οποία έδινε εντολή παρακολουθήσεως των αποτάκτων αξιωματικών, τους οποίους χαρακτήριζε ως επικίνδυνους. Ως εκ τούτου ήμουνα και εγώ επικίνδυνος για την Κόρινθο στην οποία κατοικούσα. Ένας εκεί της επιτροπής Σωτηρίας είπε «*Να παρακολουθούμε τώρα αυτό το παλιόπαιδο; Να το βάλουμε φυλακή και να τελειώνουμε.* » Και προέβησαν στην εξής ενέργεια. Ο κουνιάδος μου είχε έναν κινηματογράφο. Εγώ είχα την αδερφή του και έμενα πάνω από τον κινηματογράφο. Οι μεταφορές των ταινιών από την Αθήνα στην Κόρινθο εγένοντο δια των λεωφορείων. Σταματάνε το

λεωφορείο μια ημέρα στον Ισθμό, κάπου εκεί, πήραν την ταινία και με έναν τεχνικό κινηματογράφου δικό τους, που ούτε καν τον ξέρω και που τον βρήκαν επίσης δεν ξέρω, έβαλαν στο μέσο της ταινίας μια τσόντα με τον βασιλέα και τον Γεώργιο Παπανδρέου σε μια έκθεση της Θεσσαλονίκης, που φώναζε ο Παπανδρέου '*Η δημοκρατία θα νικήσει'*. Και προβαλλόμενη η ταινία στην αίθουσα του κινηματογράφου ξαφνικά, πέφτει η τσόντα αυτή και ο κόσμος άρχισε να χειροκροτεί και αμέσως εγώ συλλαμβάνομαι ως πρωταίτιος …
Κ. Ήταν ωραίο όμως.
Γ. Κατηγορήθηκα επί αντεθνική προπαγάνδα και παραπέμφθηκα αμέσως στο στρατοδικείο.
Κ. Και μείνατε στην φυλακή;
Γ. Έμεινα στην φυλακή δύο μήνες και κάτι. Έμεινα σε έναν θάλαμο με μια ομάδα του Κ.Κ.Ε., η οποία είχε συλληφθεί στην περιοχή των Πατρών. Ήταν το πρώτο που ερχόμουνα σε επαφή με κομμουνιστές. Μέσα δε σε αυτούς ήτανε και άνθρωποι με τους οποίους πολέμησα απέναντι κατά την περίοδο του εμφύλιου.
Κ. Τους βρήκατε εκεί;
Γ. Εγώ έκανα μια εξήγηση, η οποία (…) απολύτως. Όταν μπήκα μέσα σπρωγμένος με την κλοτσιά του δεσμοφύλακα, προσγειωμένος απότομα στην κατάσταση, μου είπαν «*Καλώς τον σύντροφο. »* και απαντώ «*Παιδιά δεν είμαι σύντροφος. Σας χαιρετώ όμως θερμά, σας δηλώνω ότι είμαι Έλληνας αξιωματικός που διαφωνώ με την κατάσταση. Εσείς δεν υποχρεώνεστε να το πιστέψετε και μπορείτε να με θεωρείτε, αν έτσι νομίζετε, σαν εγκάθετο για να παρακολουθώ τι λέτε και να τα μεταφέρω. Όμως εγώ σας βεβαιώνω ότι είμαι ειλικρινής και σας θεωρώ Έλληνες σαν τον εαυτό μου και παρακαλώ να θεωρήσετε και εσείς εμένα Έλληνα σαν και εσάς. »* Και έτσι διατήρησα τη φιλία μέχρι και σήμερα με πολλούς, που πολλοί από αυτούς δεν άντεξαν τις ταλαιπωρίες και έφυγαν πολύ νωρίς από τη ζωή. Αλλά με όσους διατηρώ τη φιλία μου, στενή φιλία παρά το γεγονός ότι είμαστε αντίθετοι, άκρως αντίθετοι.
Κ. Τελειώνουν οι δύο μήνες, αθωώνεστε στο στρατοδικείο …
Γ. Τελειώνουν οι δύο μήνες, αθωώθηκα και αθωώθηκα διότι ο μάρτυς κατηγορίας, αυτός ο οποίος έκανε αυτή την παλιανθρωπιά, όταν ερωτήθει από τον πρόεδρο του δικαστηρίου, ο οποίος ήτανε επιστρατευμένος της πολιτικής δικαιοσύνης, ότι «*Πως είναι δυνατόν; Έχουμε το μητρώο του κατηγορούμενου, που είναι η (...) μας; Πως είναι δυνατόν να τον κατηγορείς εσύ για κομμουνιστή; »* Παρήλασαν ως μάρτυρες υπερασπίσεως μια ομάδα από έγκριτους της κοινωνίας της Κορίνθου, που μου ήταν σχεδόν άγνωστοι αλλά είχαν γνώση της δικής μου δράσεως και της εν γένη στάσεως. Παρήλασαν ως υπεράσπιση και ο άνθρωπος αυτός μόλις διατύπωνε το κατηγορητήριο του, ο μάρτυς κατηγορίας είπε «*Έλα κύριε πρόεδρε, δεν τα ξέρεις αυτά πως γίνονται;* » Οπότε πλέον παρέλυσε το παν, ο πρόεδρος είπε «*Διακοπή.* » και οι αξιωματικοί στρατοδίκες …και εγώ αθωώθηκα παμψηφεί.
Κ. Έρχεστε στην Αθήνα αμέσως μετά …
Γ. Και κατέβηκα στο σπίτι μου στην Κόρινθο και βεβαίως ανέβαινα στην Αθήνα γιατί αισθανόμουνα την ανάγκη να έρθω σε επαφή με κάποιους δικούς μου ανθρώπους. Είχα τεθεί σε απομόνωση γιατί η δημιουργηθείσα κατάσταση στη κοινωνία στην Κόρινθο αλλά και όπως αργότερα διαπίστωσα παντού, ήταν φρικτή. Ούτε καλημέρα πλέον δεν έπαιρνα και κάποιες προσπάθειες που έκανα για να βρω δουλειά έπεσαν στο κενό. Μάλιστα είχα και την ευκαιρία εκεί να διαπιστώσω πράγματα, τα οποία είναι αποκαλυπτικά της απαράδεκτης τοποθέτησης ορισμένων Ελλήνων σε αυτού του είδους τις φοβερές πραγματικά καταστάσεις, ότι «*Ευχαρίστως να σου δίνουμε το ..., μισθό αλλά να μην έχουμε καμία ...*» Αν ήταν δυνατόν να δεχτώ τέτοιο πράγμα.
Κ. Να μην έχετε …, να μην έχετε εργασιακή σχέση μαζί τους.
Γ. Να μην έχω καμία εργασιακή … «*Εμείς όμως θα σου δίνουμε τον μισθό.* »
Κ. Πάμε στους Ελεύθερους Έλληνες.
Γ. Πάμε στους Ελεύθερους Έλληνες. Σιγά σιγά άρχισε να δημιουργείται η πεποίθηση ότι δεν έπρεπε να μείνει αναπάντητη η δικτατορία. Να δημιουργείται η αντίληψη ότι εμείς σαν απόστρατοι και απότακτοι αξιωματικοί οφείλαμε να πάρουμε μια θέση που θα εγίνετο γνωστή στην ελληνική κοινωνία και θα βεβαίωνε ότι ο ελληνικός στρατός και οι Έλληνες αξιωματικοί δεν είναι αυτοί οι οποίοι εντάχθηκαν με τη δικτατορία ή υποστηρίζουν την δικτατορία ή ανέχονται τη δικτατορία. Είναι και άλλοι, πολεμιστές του βουνού, του εμφύλιου, που δεν θέλουν την δικτατορία. Για να το καταλάβει ο κόσμος. Για να τα καταλάβει όμως αυτό ο κόσμος απαιτείται δράση.
Κ. Τι κάνατε;
Γ. Αυτή λοιπόν τη δράση προπαρασκευάζαμε. Κυρίως εκείνο με το οποίο καταγίναμε, ήταν η προσπάθεια δημιουργίας καταστάσεως στην Κρήτη. Και εξετάζαμε ποιες προϋποθέ-σεις δημιουργούσαν παράγοντες υπέρ ημών, ώστε κατεβαίνοντας στην Κρήτη να δημιουρ-γήσουμε ένα ισχυρό αντιστασιακό ρεύμα και εν ανάγκη με την επανείσοδο στον ελλαδικό χώρο του Έλληνα βασιλέα και εγκαθισταμένου στην Κρήτη, να δημιουργήσουμε κατάστα-ση αποδυναμώσεως της δικτατορίας στην Ελλάδα. Το ίδιο εξετάζαμε και για νησιά του Αιγαίου Πελάγους, σε στενή συνεργασία με το ναυτικό παράγοντα, για τον οποίο ενημερώ-σεις είχαμε από τον Βασιλικόπουλο και κάποιους άλλους απότακτους του ναυτικού.
Κ. Δεν θυμάστε άλλους του ναυτικού; Ποιοι ήταν οι άλλοι απότακτοι;

Γ. Όχι, δεν μπορώ να θυμηθώ αυτή τη στιγμή ονόματα.
Κ. Με αφήνετε να καταλάβω ότι ως κεντρική ιδέα, τουλάχιστον σε εκείνη τη φάση, των δραστηριοτήτων και προβληματισμών σας ήταν με την επαναφορά του βασιλέα η δημιουργία μιας νέας καταστάσεως ξεκινώντας από την Κρήτη.
Γ. Όχι έτσι όπως ακριβώς το τοποθετήσατε. Μέσα στους Ελεύθερους Έλληνες δεν υπήρχαν κατ' ανάγκη βασιλικοί. Δεν είχε τεθεί δε τέτοιος όρος. Απόδειξη ότι ήταν και ο Οπρόπουλος, ότι ήταν και ο Μουστακλής, ότι ήμουνα και εγώ. Η κατάσταση τότε είχε τρεις άξονες. Την δικτατορία, τον αντιστασιακό ας πω αντιδραστικό κατά τη δικτατορίας κόσμο στο εσωτερικό της Ελλάδος και τον Έλληνα βασιλέα. Μέχρι τότε κανένας πολιτι-κός παράγων κυρίως εκ των εμιγκρέδων, δεν είχε εκδηλωθεί κατά της δικτατορίας. Ούτε αυτός ο ίδιος ο Καραμανλής ο οποίος διαδέχτηκε την δικτατορία. Αργότερα εξεδηλώθει.
Κ. Αυτά το '67 – '68;
Γ. Αυτά το '68 προς '69.
Κ. Μετά την 13η Δεκεμβρίου 1967.
Γ. Θα έλεγα πολύ μετά. Πολύ μετά. Διότι για να ανδρωθεί μια κατάσταση, μια αντίδραση, θέλει το χρόνο της να ωριμάσει.
Κ. Εσάς προσωπικά, ποια ήταν η συμμετοχή σας σε δραστηριότητες της οργάνωσης Ελεύθεροι Έλληνες;
Γ. Δεν υπήρξαν δραστηριότητες και με βάση τη δική μου διαφωνία ότι δεν θα αναμιγνυόμουνα σε θέματα τοποθετήσεως βομβών και λοιπά, δεν είχα αναλάβει παρά τον προσηλυτισμό, την μετά προσοχής μύηση ελλήνων στρατιωτικών, απότακτων και εν ενεργεία, στην αντιδικτατορική ομάδα.
Κ. Ποιους μυήσατε και γιατί δεν θέλατε να βάζετε βόμβες;
Γ. Δεν ήθελα να βάζω βόμβες διότι η τοποθέτηση, η έκρηξη των βομβών δεν ελέγχεται. Και ότι θα μπορούσαν μ' αυτές να σκοτωθούν αθώοι Έλληνες πολίτες. Ότι οι βόμβες και γενικότερα οι θερμές αντιδράσεις, δημιουργούν αντιθετικές καταστάσεις οι οποίες προκα-λούν ρεύμα κατά του επιδιώκοντος ένα συγκεκριμένο σκοπό όπως ο αντιστασιακός σκοπός
Κ. Ποιους μυήσατε εσείς;
Γ. Δεν ήθελα να βάζω βόμβες διότι δεν ήθελα να ξαναπεράσει η Ελλάδα από κατάσταση εμφύλιου πολέμου γιατί, μην το αποκρύπτουμε και το φιλοδικτατορικό ρεύμα ήταν ισχυρό, όπως ισχυρές ήταν και οι απόψεις «Σφάξτε όσους διαφωνούν, διότι δεν μπορεί να αστειεύεται ο τόπος με αυτούς οι οποίοι απεργάζουν την καταστροφή του έθνους. » Αυτό ήτανε σαφές και εξεπορεύοντο από πάσα κατεύθυνση κατά την περίοδο εκείνη.
Κ. Από τη μεριά της χούντας.
Γ. Από τη μεριά της χούντας βεβαίως.
Κ. Ποιους μυήσατε από αξιωματικούς εν ενέργεια ή απόστρατους στους Ελεύθερους Έλληνες;
Γ. Προσωπικά ελάχιστους.
Κ. Έναν πέστε μου.
Γ. *Ήμουνα εγώ εκείνος ο οποίος έφερα σε επαφή τον Μουστακλή με τους Ελεύθερους Έλληνες.*
Κ. Πότε σας συνέλαβαν;
Γ. Με συνέλαβαν τον Αύγουστο 1969. Με την αποκάλυψη πλέον της οργανώσεως των Ελευθέρων Ελλήνων … Ήμουνα επίσης εγώ ο οποίος έφερα σε επαφή με τους Ελεύθερους Έλληνες τον …, τέλος πάντων.
Κ. Τον ποιον;
Γ. Τον … Αυτός ο οποίος συνελήφθη και επί Γρίβα, διότι είχε εμπλακεί, χωρίς επί τούτου να υπάρχει σχεδιασμός και η υπόθεση Γρίβα, στην περίπτωση, στην αντιστασιακή προσπάθεια των Ελευθέρων Ελλήνων. Υπήρξαν δε πολλοί οι οποίοι έβαζαν το πόδι τους παντού από επιθυμία να συμμετέχουν σε κάθε κατά της δικτατορίας αντίδραση. Ήθελα εδώ να πω ότι κατά το διάστημα εκείνο επεζήτησε ο Γρίβας να έχει μια επαφή μαζί μου. Και σας είπα ότι τον Γρίβα τον γνώρισα το '54, τον έζησα το '64 κάτω στην Κύπρο ως διοικητής της μονάδος και κυρίως κατά την επιχείρηση της αυτής και είχα την εντύπωση ότι ο Γρίβας ζήτησε να έχει μια επαφή μαζί μου, διότι κάτι πιθανόν εξετίμησε σε μένα. Όπως άλλωστε και μου το είπε με την πρώτη συνάντηση, η οποία εγένετο κάτω από τις συνθήκες απόλυτου συνωμοτικότητας έτσι, ώστε να μην γίνει η συνάντηση αυτή αντιληπτή από τη δικτατορία. Ο Γρίβας λοιπόν, μου έθεσε τα πράγματα ως εξής «*Θα πρέπει να προπαρασκευαστεί κατάσταση θερμής αναμετρήσεως στο εσωτερικό της Ελλάδος με την δικτατορία. Δεν υπάρχει άλλος τρόπος.* »
Κ. Αυτά πότε σας τα είπε;
Γ. Μου τα είπε στις αρχές του 1969.
Κ. Ήσασταν είδη στους Ελεύθερους Έλληνες;
Γ. Ήμουνα είδη στους Ελεύθερους Έλληνες. «*Επί τούτου δε δεν θα πρέπει να υπάρξει δισταγμός από τους Έλληνες στρατιωτικούς όπου και αν ανήκουν.* » Λέει ο Γρίβας. «*Και βεβαίως δεν μπορούμε να αρχίσουμε από τους στρατιωτικούς τους υπηρετούντες αλλά από τους μη υπηρετούντες και διωχθέντες στρατιωτικούς. Οι οποίοι εδώ καλούνται να δείξουν την λεβεντιά τους. Εάν υπάρχει ειλικρίνεια σε αυτά που υποστηρίζουν ότι η*

σημερινή κατάστασή τους οφείλεται σε αντίθεση με την δικτατορία.» Ο Γρίβας σε αυτά ήταν ωμός και σαφώς τοποθετημένος.

Κ. Και ενάντιος στη δικτατορία;

Γ. Και ενάντιος στην δικτατορία, μέχρι το θάνατο του. Το σημειώνω. Άλλο τι τον κατηγόρησαν, άλλο το πώς βρέθηκε μετά τον θάνατο του εκτεθειμένος στην πλευρά που τον τοποθέτησαν οι ζώντες. Αυτά ίσως τα τακτοποιήσει η ιστορία αργότερα. «*Προς τούτο…*» μου λέει, «*…ανεξάρτητα με το εάν έχεις σχέσεις ή επαφές με οποιονδήποτε άλλους, καλείσαι να δηλώσεις εάν επιθυμείς να συμμετέχεις. Εγώ φέρνω επάνω παλιούς τομεάρχες της Ε.Ο.Κ.Α. Θα κάνω και μια εκπαίδευση, όσο το μπορώ και δεν σου κρύβω ότι φέρνω και οπλισμό. Σου το εμπιστεύομαι να το γνωρίζεις. Και θέλω να αναλάβεις συγκεκριμένο πόστο*». Του είπα ότι «*Είμαι ενταγμένος στους Ελεύθερους Έλληνες. » (…) «Ουδείς φθόνος. Με τους Ελεύθερους Έλληνες έχω και εγώ επαφή. Συναντήθηκα άλλωστε και με τον Δροσογιάννη και με αρκετούς άλλους.* »

Κ. Σας είπε ο Γρίβας.

Γ. Μου λέει ο Γρίβας. Πήρα όμως και εγώ θέση ως απάντηση στην πρόσκληση του Γρίβα. Και του λεω «*Στρατηγέ θα πρέπει να εξαντληθούν όλα τα υπόλοιπα πριν ωριμάσει στην σκέψη των Ελλήνων στρατιωτικών μια θερμή εσωτερική αναμέτρηση. Άλλωστε είναι γνωστό ότι ο στρατιωτικός προς τα εκεί κλίνει αφεαυτού λόγω και του επαγγέλματος του. Αλλά δεν είναι έτσι. Δεν μπορούμε να ξέρουμε πως θα αντιδράσει ο κόσμος. Το κυριότερο όμως, επειδή εγώ έζησα στο πετσί μου τον εμφύλιο τόσο κατά την περίοδο της κατοχής, όπως και εσείς άλλωστε …*» λέω, «*… όσο και κατά την περίοδο του '47 – '49, δεν θα ήθελα να συντρέξω στην δημιουργία μιας καταστάσεως διχασμού,*[1] *με αίμα μάλιστα, στην Ελλάδα. Γιατί είναι σαν να φροντίζω για τον εαυτό μου και να αδιαφορώ για όλα τα άλλα. Για την ώρα δεν υιοθετώ την άποψη σας. Αν θέλετε να συζητήσουμε οτιδήποτε άλλο μάλιστα. Και ακούστε εσείς δεν έχετε επαφή με τους πολιτικούς, είστε απομονωμένος. », «Όχι … »* μου λέει, *«… δεν μπορώ να έχω επαφή, ξέρεις άλλωστε ότι είμαι σε περιορισμό κατ΄ οίκον. Κάποιες οχλήσεις έχω από ανθρώπους που με επισκέπτονται. Και από ότι κατάλαβα μάλλον θα ενθάρρυναν αυτό για το οποίο σου λέω. Εγώ πάντως σε παρακαλώ πολύ αν μπορέσεις να κρύψεις μερικά όπλα από αυτά που φέρνω από κάτω. », «Καλά …»* λεω, *«… να κάνω τις εξακριβώσεις μου εάν αυτό μπορώ να το κάνω και θα σας απαντήσω μέσα σε εύλογο χρονικό διάστημα. Έχετε όμως υπ' όψιν σας ότι δεν θα ήθελα να παίζω διπλό παιχνίδι, ότι την περίπτωση σας θα την θέσω υπ' όψιν των Ελευθέρων Ελλήνων με τους οποίους συνεργάζομαι. Αυτό σας εμποδίζει; Με δεσμεύετε; » «Όχι.* » μου λέει, «*Δεν σε δεσμεύω. Βεβαίως μπορείς να μιλήσεις ελευθέρα αλλά σε αυτούς τους τομείς. Δεν θα μιλήσεις για όπλα, δεν θα μιλήσεις για οργάνωση και λοιπά.* » Τι έγινε λοιπόν; Εγώ υπέδειξα ορισμένα πρόσωπα, μεταξύ αυτών και τον Λύτρα. Ο Λύτρας για την κάλυψη της οργανώσεως, με την υπόδειξη του Γρίβα, ενοικίασε ένα γραφείο ως επιχειρηματίας και εκεί εγένοντο οι συναντήσεις.

Κ. Ποιες συναντήσεις;

Γ. Με τα πρόσωπα τα οποία έρχονταν από την Κύπρο και τα οποία έπαιρναν τις αποστολές όπως αυτές της καθόριζε ο Γρίβας.

Κ. Άρα περιγράφετε δραστηριότητα ομάδας Γρίβα τώρα, όχι Ελευθέρων Ελλήνων;

Γ. Όχι Ελευθέρων Ελλήνων.

Κ. Περιγράφετε για Κύπριους που έρχονται, της Ε.Ο.Κ.Α. Α΄, τους τομεάρχες του Γρίβα από τον αγώνα κατά των Άγγλων δεκαετίας του '50.

Γ. Έτσι μπράβο.

Κ. Και οι οποίοι φέρνουν και όπλα απάνω.

Γ. Βεβαίως. Μέσα σε αυτούς ήτανε ο Νίκος ο Σωτηρίου τομεάρχης της Λεμεσού κατά την περίοδο, δικηγόρος έγκριτος της Λεμεσού, ήταν ένας Νικήτας τομεάρχης της περιοχής Πύργου κατά την Ε.Ο.Κ.Α. Α΄, ήτανε αρκετά μεγάλος αριθμός φοιτητών κύπριων ευρισκόμενων στην Ελλάδα και άρχισε να γίνεται ο προσηλυτισμός και η προσπάθεια εκπαιδεύσεως αυτών των ανθρώπων.

Κ. Πως εκπαίδευση στρατηγέ;

Γ. Εκεί μάλιστα είχα πλησιάσει εγώ και τον Μιχάλη, πως τον λένε …, που είναι πρόεδρος των αντιστασιακών τώρα …

Κ. Τον Βαρδάνη;

Γ. Τον Βαρδάνη. Πιθανώς να μην το αποδεχτεί ο άνθρωπος γιατί ξέρετε οι εξελίξεις καθιστούν τους ανθρώπους απαρνητές πράξεων έργων του παρελθόντος.

Κ. Εξηγήστε το αυτό.

Γ. Ο άνθρωπος κατά φύση έλκεται από το βίωμα και το συμφέρον.

Κ. Μου το αναλύσατε στην πρώτη μας συνάντηση αυτό. Σχετικά με τον Βαρδάνη και την επαφή σας πέστε μου.

Γ. Ο Βαρδάνης αποδέχτηκε τη συμμετοχή του και ήρθε σε επαφή, την οποία δεν παρακολούθησα εγώ, με στοιχεία της κινήσεως Γρίβα. Θα πρέπει να το βεβαιώσει.

[1] Βλέπε και συνεντεύξεις Δροσογιάννη και Βαρδάνη οι οποίοι αρνούνται σύμπραξη στην σχεδίαση του Γρίβα για τον ίδιο περίπου λόγο. Τη χρήση δηλαδή όπλων στην αντίσταση κατά της χούντας.

Κ. Γιατί να το αρνηθεί σήμερα αυτό; Είναι θετικό αυτό.
Γ. Με συγχωρείτε, υπήρξαν πάρα πολλά πράγματα τα οποία έλαβαν χώρα τότε και οι κατοπινές εξελίξεις έκλεισαν το στόμα αυτών των ανθρώπων, διότι τα δημιουργηθέντα υστερινά συμφέροντα, δεν τους επέτρεπαν αποκαλύψεις αυτών των καταστάσεων.
Κ. Στρατηγέ ένα λεπτό.
Γ. Να μην υπάρχουν αποδυναμώσεις των συμφερόντων αυτών. Είπε ποτέ ο Δροσογιάννης ότι συναντήθηκε με τον Γρίβα;
Κ. Ένα λεπτό. Έχω αφήσει ανοικτό το όνομα Δροσογιάννης, Βαρδάνης και Λύτρας. Εξηγηθείτε καταρχήν για τον Βαρδάνη. Γιατί να αρνηθεί σήμερα ο Βαρδάνης ότι συμμετείχε σε αντιστασιακή οργάνωση;
Γ. Δεν το ξέρω. Ρωτήστε τον.
Κ. … του Γρίβα; Γιατί να το αρνηθεί;
Γ. Ρωτήστε τον. Γιατί δεν το είπε μέχρι τώρα; Εγώ αντερωτώ. Γιατί όταν ο Γρίβας κατηγορήθηκε δεν βγήκε ούτε ένας από αυτούς να πει «*Με συγχωρείτε, ο Γρίβας ήταν αντιστασιακός. Δημιούργησε αντιστασιακή ομάδα στο εσωτερικό. Συνελήφθημε ... τότε από την χούντα, κατηγορούμενοι διότι συμμετείχαμε στην αντιστασιακή οργάνωση του Γρίβα. »* Ουδείς. Ξέρετε γιατί;
Κ. Γιατί;
Γ. Διότι ο Γρίβας αφού δεν ευοδώθηκε η αντιστασιακή του προσπάθεια εδώ, την έστησε κάτω στην Κύπρο με την σύμφωνη γνώμη … Πέστε.
Κ. Θα πάμε μετά στην Κύπρο. Να τελειώσουμε με την Ελλάδα.
Γ. Όχι, επειδή συνδέεται άμεσα για αυτό σας το έφερα.
Κ. Ολοκληρώστε το τότε.
Γ. Κάτω στην Κύπρο με τη σύμφωνη γνώμη πολιτικών προσωπικοτήτων του ελλαδικού και του έξω ελλαδικού χώρου, οι οποίες τον εγκατέλειψαν καθοδόν όταν είδαν τη σθεναρή αντίδραση του Μακαρίου. Με τον οποίο και ετάχθησαν εκτιμώντας ότι δια του Μακαρίου θα μπορούσαν να ρίξουν την χούντα εδώ. Πράγματα (…) πεπλεγμένα έτσι, ώστε εγώ σαν άνθρωπος που παρακολούθησα τις εξελίξεις, να βεβαιώνομαι τόσο αργά τη ρηχότητα των ανθρώπων αυτών, οι οποίοι επεδίωξαν την πτώση της χούντας στις απεραντολογίες των συζητήσεων, στις ρεσεψιόν των πολυτελών ξενοδοχείων της Ευρώπης. Και να μου συγχωρεθεί η έκφραση, αλλά διατυπώνω αυτό που νιώθω. Και την αφέλεια πολλών πολιτικών, των οποίων τιμώ την στάση για την εν γένη συμπεριφορά κατά την περίοδο εκείνη στο εσωτερικό της Ελλάδας, οι οποίοι νόμιζαν ότι μπορούν να γκρεμίζουν καταστάσεις προτρέποντας τους Έλληνες στρατιωτικούς να προβούν σε θερμές αντιδράσεις.
Κ. Μισό λεπτό. Πρέπει να ξεκαθαρίσουμε μερικά πράγματα. Ο Γρίβας κατεβαίνει στην Κύπρο, οπότε ακουμπάμε τώρα στην συζήτηση αυτή που κάνουμε οι δύο μας εδώ την Ε.Ο.Κ.Α. Β΄, με προτροπή Ελλήνων πολιτικών για δημιουργία αντιστασιακής οργάνωσης στην Κύπρο;
Γ. Θα σας πω. Θα μπούμε τώρα σε αυτό.
Κ. Νωρίτερα να ξεμπλέξουμε το θέμα Δροσογιάννης, Βαρδάνης, Λύτρας.
Γ. Να ξεμπλέξουμε με το θέμα …
Κ. Και την δική σας παραμονή στην φυλακή, στην εξορία. Δεν μου είπατε πόσο μείνατε φυλακή και μετά στην εξορία.
Γ. Τώρα θα σας πω. Από την πλευρά του Λύτρα, όπως μετά απεκαλύφθη, εγένοντο ορισμένες απροσεξίες. Διότι δέχεται ανοιχτά αντιστασιακά πρόσωπα στο αυτό, διότι γνώριζε ότι σαν απότακτος αξιωματικός θα παρακολουθείται και δεν το έλαβε υπ' όψιν. Και η χούντα εκ της παρακολουθήσεως εντόπισε κύπριους φοιτητές, τους οποίους συνέλαβε. Αυτοί αποκάλυψαν τον ρόλο του Λύτρα, στο σπίτι του Λύτρα βρέθηκε ο όρκος της οργανώσεως του Γρίβα και ο μεν Λύτρας στάλθηκε στην εξορία αμέσως, οι φοιτητές αφού πέρασαν από την Μπουμπουλίνας, απεστάλησαν στην Κύπρο. Μερικοί εξ αυτών προσεγγίσθηκαν από τον Ιωαννίδη, αρχηγό της Ε.Σ.Α. τότε, στους οποίους, όπως αργότερα έμαθα, ο Ιωαννίδης είπε «*Γιατί το κάνετε αυτό;*» Και αυτοί με βάση την εντολή του Γρίβα ως κάλυμμα όφειλαν να πουν ότι «*Δεν το κάνουμε για τη δικτατορία αλλά για την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Δεν μπορούμε κάτω να εκδηλωθούμε και το φτιάχνουμε εδώ, για να πάμε κάτω να το εκδηλώσουμε. »* Και ο Ιωαννίδης τους είπε «*Μα για αυτό είμαι και εγώ ...»* Και εκεί τι έγινε; Το σχίσμα ε; Μερικοί εξ αυτών νεαροί την ηλικία, είπανε υποθέτω εγώ στην σκέψη τους ότι «Εδώ έχουμε έναν πατριώτη. Τι πάμε να πολεμήσουμε; » Οι ίδιοι οπαδοί του Γρίβα όντως, δεν είχαν καλή άποψη για τον Μακάριο κάτω. Είχαν όμως έναν μεγάλο πόθο για την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Σταθήκανε λοιπόν σε αυτό. Όταν κατέβηκαν κάτω, διωγμένοι από τον ελλαδικό χώρο και βρήκαν τον Γρίβα που αργότερα κατεβαίνει, τάχτηκαν στην Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ του Γρίβα.
Κ. Αλλά ήταν ήδη άνθρωποι του Ιωαννίδη;
Γ. Αλλά είχαν συμπάθεια προς τον Ιωαννίδη.
Κ. Συμπάθεια;

Γ. Δεν ήταν άνθρωποι του Ιωαννίδη, είχαν συμπάθεια στον Ιωαννίδη, δεν τον θεωρούσαν αντίπαλο. Και αυτό δεν το είχε ξεκαθαρίσει ο Γρίβας, είτε διότι δεν το αντελήφθη παρά το γεγονός ότι του το είχα θέσει υπ' όψιν κατ' επανάληψη, είτε διότι δεν ήθελε να τους εξαιρέσει, εξηγείται άλλωστε το φαινόμενο.
Κ. Επανερχόμαστε λοιπόν με τα σφάλματα και κλείνει το θέμα του Λύτρα, με τα σφάλματα αυτά και τις παραλήψεις του Λύτρα …
Γ. Προχωράμε τώρα στον ρυθμό μας.
Κ. … ξηλώνεται η οργάνωση Γρίβα. Πάμε στον Δροσογιάνη.
Γ. Ξηλώνεται … Ο Δροσογιάννης ήρθε σε επαφή με τον Γρίβα, δεν ξέρω αν με την πρόσκληση του Γρίβα ή με την επιθυμία του ιδίου, όπως ήρθαν και αρκετοί άλλοι.
Κ. Ποιοι δηλαδή;
Γ. Δεν ξέρω ποιοι, δεν θέλησαν να αποκαλύψουν το όνομα τους. Δεν έρχομαι εγώ εδώ πέρα να πω ένας, δύο, τρεις, τέσσερις, πέντε, διότι δεν βρίσκω λογική σε αυτού του είδους την αποκάλυψη. Διότι δεν είδα να υπάρχει το θάρρος της επιβεβαιώσεως εκ μέρος των ιδίων.
Κ. Το γνωρίζετε και δεν μου το λέτε στρατηγέ;
Γ. Διότι τους είδα αργότερα φοβισμένους, διότι ήδη τους έχω αποβάλει από μέσα μου και δεν θέλω να αναφερθώ στα ονόματα τους.
Κ. Αρνείστε να αναφέρετε τα ονόματα ανθρώπων οι οποίοι είχαν συμπράξει σε αντιστασιακή οργάνωση του Γρίβα στην Ελλάδα;
Γ. Ναι διότι έκτοτε μου προκάλεσαν και εξακολουθούν να μου προκαλούν εμετό.
Κ. Ο Δροσογιάννης ήταν στους Ελεύθερους Έλληνες, ήταν και στην οργάνωση αυτή;
Γ. Όχι, δεν ξέρω αν μπήκε στην οργάνωση Γρίβα. Αυτός το αρνήθηκε ότι μπήκε στην οργάνωση Γρίβα αργότερα, εγώ λεω ότι ήρθε σε επαφή με τον Γρίβα.
Κ. Κατάλαβα …
Γ. Εμένα με πιάσανε …
Κ. Δεν τελειώσαμε με τον Δροσογιάννη στρατηγέ. Υπάρχει μία πικρία μέσα σας, αυτό αντιλαμβάνομαι.
Γ. Είναι δεδομένη[1].
Κ. Με αυτόν τον στρατηγό, ο οποίος …
Γ. Και είναι δεδομένη.
Κ. Ο Δροσογιάννης είναι στρατηγός σήμερα;
Γ. Ναι, είναι στρατηγός. Βάση με τις τελευτές εγγ… που εξεδόθη από την παρούσα κυβέρνηση, είναι στρατηγός.
Κ. Που οφείλεται η πικρία σας αυτή με τον συνάδερφο σας αυτόν;
Γ. Στο γεγονός ότι … Εγώ συνεργάστηκα στο επίπεδο των Ελευθέρων Ελλήνων στενά με τον Δροσογιάννη. Στο γεγονός ότι κατά το διάσημα της συνεργασίας μας δεν μου απεκάλυψε την πρόθεση του να συνεργαστεί και με το Π.Α.Κ.. Δεδομένου ότι άρχισε να ανδρώνεται, άρα εγένετο αισθητή και η ύπαρξη του Π.Α.Κ. στο εξωτερικό, σε εμάς εδώ και ότι στις συζητήσεις μας θέταμε και θέμα Π.Α.Κ., συζητούσαμε και περίπτωση Π.Α.Κ.. Αλλά εγώ είχα πάρει συγκεκριμένη θέση, είχα προσεγγισθεί από το Ρήγα Φεραίο. Αυτά τα παιδιά, τα οποία πρόκειται για νεαρά παιδιά, τα οποία μου άφησαν μία καλή έως και συγκινητική εντύπωση, δεν ήταν τοποθετημένα στο δρόμο της ευθέως και καθαράς και βιώσιμης αντιστάσεως κατά της χούντας. Αλλά προ της τοποθετήσεως τους, στην περίπτωση αυτή, έθεταν θέμα συνεργασίας με την νεολαία της Τουρκίας για αντίσταση στον τουρκικό χώρο κατά του στρατιωτικού κατεστημένου και γενικότερα για την επιθετική επιστροφή της αριστεράς στην Ελλάδα και την επικράτηση της.
Κ. Θέματα με τα οποία διαφωνούσατε εσείς.
Γ. Και τους είπα ότι «*Παιδιά έχετε ... κάνετε συζήτηση με Έλληνα στρατηγό, ο οποίος έχει αυτήν την δράση, ως εκ της επαγγελματικής του πορείας*. » …
Κ. Κατάλαβα.
Γ. … «*Είναι δυνατόν να συμφωνήσει με τις απόψεις σας; Σας συμπαθώ, σας εκτιμώ, σε ότι νομίζετε ότι μπορώ να σας βοηθήσω από πλευράς συμβουλών*. » Με πλησίασε το Π.Α.Κ., το οποίο μάλιστα μου …
Κ. Ονόματα θυμάστε;
Γ. … έκανε την πρόταση εάν επιθυμώ να αναλάβω το στρατιωτικό μέρος του εσωτερικού της Ελλάδος, «*Σαφώς όχι ...»* και δήλωσα ότι *«Είμαι στους Ελεύθερους Έλληνες, δεν μπορώ να παίζω τέτοια παιχνίδια.* »
Κ. Ποιος από το Π.Α.Κ. και ποιος από τον Ρήγα Φεραίο στρατηγέ;
Γ. Από τον Ρήγα Φεραίο δεν θυμάμαι όνομα, ήταν μια ομάδα της Κορίνθου από φοιτητές, δεν θυμάμαι όνομα. Εδώ ήταν ο Βαγγέλης ο Παπαδημητρίου με κάποια στελέχη της παρατάξεως του Π.Α.Κ. τότε και λοιπά.

[1] Ο Δροσογιάννης αντίστοιχα καταφέρεται του Καρούσου το συμπέρασμα δε του γράφοντος είναι πως πρόκειται και για τους δύο για διένεξη χωρίς ουσία. Ενώ την ίδια στιγμή ο Λύτρας παραπονείται πως δεν έγινε συγχρόνως με τον Καρούσο στρατηγός, όπως ο Δροσογιάννης φρόντισε λόγω φιλίας με τον Καρούσο για τον τελευταίο. Δεν είναι σπάνιες τέτοιου είδους συγκρούσεις και διαφορές σε ηλικιωμένους και μάλιστα στρατιωτικούς.

Κ. Εν προκειμένω ο Δροσογιάννης που γνώριζε για το Π.Α.Κ. …;
Γ. Εν προκειμένω ο Δροσογιάννης μου ανακοίνωσε μια ημέρα ότι μία έκθεση την οποία συντάξαμε για την υφιστάμενη στο εσωτερικό κατάσταση, την μεταβίβασε στον Ανδρέα τον Παπανδρέου, ο οποίος είχε κατέβει στην Ρώμη τις ημέρες εκείνες μέσω ενός δικού μας ανθρώπου ο οποίος ήτανε ενταγμένος στους Ελεύθερους Έλληνες και εκείθεν υπήρξε η (..).
Κ. Πως ξεκίνησαν οι συλλήψεις στρατηγέ;
Γ. Του είπα «*Πως είναι δυνατόν να γίνεται αυτό το πράγμα χωρίς την συγκατάθεση και των υπόλοιπων συνεργασθέντων στην συγκρότηση της εκθέσεως;* » Προ της συλλήψεως μου, με αιτία την συμμετοχή μου στους Ελεύθερους Έλληνες, ο Γρίβας επεδίωξε μια δευτέρα συνάντηση η οποία και έγινε. Έγινε στο Λουτράκι με την ευκαιρία μιας άδειας που πήρε για να αναρρώσει από μια εγχείρηση προστάτη την οποία είχε κάνει. Του επέτρεπε η χούντα, εκεί λοιπόν κάτω από αυστηρά μέτρα ασφαλείας συναντήθηκα με τον Γρίβα.
Κ. Με τον Γρίβα. Πότε συναντηθήκατε;
Γ. Συναντήθηκα στις αρχές του καλοκαιριού του ’69.
Κ. Δεύτερη συνάντηση με τον Γρίβα λοιπόν.
Γ. Ο Γρίβας μου είπε ότι «*Είχες δίκιο στην άποψη ότι δεν μπορεί να γίνει στο εσωτερικό της Ελλάδος, ίσως και δεν πρέπει. Έχω παροτρύνσεις από ορισμένους και την συγκατάθεση να προπαρασκευάσουμε κατάσταση στην Κύπρο, η οποία θα εξασφαλίσει την εν εξορία συγκρότηση ελληνικής κυβερνήσεως. Εάν τα πράγματα ευνοήσουν και με την παρουσία του βασιλέως εκεί, ενεργώντας στο πολιτικό διπλωματικό επίπεδο, θα επιδιώξουμε την ανατροπή της χούντας στον ελλαδικό χώρο*. »
Κ. Από ποιους είχε παρότρυνση;
Γ. Μου ανέφερε το όνομα του συχωρεμένου του Μαύρου …
Κ. Γεώργιος Μαύρος, ένας.
Γ. Γεώργιος Μαύρος, ένας και κάποια δευτερεύοντα ονόματα δεν τα θυμάμαι, πραγματικά δεν τα θυμάμαι. Οι καταγραφές μου έχουν πιαστεί, μου τα πήραν από τον φάκελο τον οποίον βρήκανε στην Κόρινθο, όταν με συνέλαβε η Ε.Σ.Α., οι καταγραφές μου αυτές, τις οποίες δεν βρήκα μετά. Μου είπε ότι «*Συμφωνεί ο εξωτερικός ελλαδικός παράγων ...*», αυτοί οι έξω …
Κ. Ποιοι δηλαδή;
Γ. Υποθέτω ότι πρέπει να ήτανε και ο Καραμανλής, υποθέτω, το τονίζω. Μου ανέφερε και το όνομα του Ανδρέα Παπανδρέου, ότι θα συμφωνούσε σε μια τέτοια προσπάθεια, μου είπε ότι «*Εγένετο προσέγγιση του Μακαρίου, ο οποίος δεν τάχτηκε αντίθετος έναντι της προσπάθειας αυτής ...*» και μου έκλεισε το θέμα με την αντίληψη ότι μια επιτυχία σε αυτόν τον παράγοντα, σε αυτή την προσπάθεια, θα δημιουργούσε ευνοϊκές καταστάσεις για την επιδίωξη της ενώσεως της Κύπρου με την Ελλάδα αργότερα, μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας εδώ. [1]
Κ. Στρατηγέ υπάρχει μια αντίφαση στην εκτίμηση του Γρίβα για το εάν ο Μακάριος θα ανεχότανε την ύπαρξη οργάνωσης αντιδικτατορικής στην Κύπρο και μέσω αυτής της οργάνωσης θα επιτυγχάνετο η πτώση της δικτατορίας στην Ελλάδα και ίσως και η ένωση στην συνέχεια. Πως το βλέπετε εσείς αυτό;
Γ. Θα σας πω. Φαίνεται ότι δεν έγινε σπουδή στην προσωπικότητα του Μακαρίου. Εάν γίνει διείσδυση στην πολιτική και την τακτική του, εάν γίνει ανάλυση ορισμένων θέσεων, τις οποίες έπαιρνε κατά καιρούς ο Μακάριος, θα βλέπατε ότι είχε πάντοτε μια διπλοπροσωπεία η οποία άφηνε της πόρτες ένθεν ή εκείθεν, ώστε να μπορέσει να τις εκμεταλλευτεί με την επικρατούσα αργότερα πλευρά. Περίπτωση την οποία έκανε, απεκάλυψε με την επιστολή του στον Γκιζίκη. Περίπτωση η οποία απεκαλύφθη εμένα με την στάση του έναντι του Γρίβα.
Κ. Ένα – ένα πρέπει να τα εξηγείτε στρατηγέ. Πως αποκαλύφθηκε μέσω της επιστολής η πρόθεση αυτή του Μακαρίου;
Γ. Διότι ο Μακάριος πολλές φορές εξεφράσθη υπέρ της χούντας, δεν εξετάζω καλυπτόμενους ή μη, ή εφαρμόζοντας τη δική του πολιτική διπλωματία για την εξασφάλιση των ισορροπιών στον μικρό χώρο, στον οποίο και κυβερνούσε. Δεν το εξετάζω αυτό. Εξετάζω την συνέπεια ενός αρχηγού ενός μικρού κρατιδίου, η οποία υπήρξε κατ’ εξοχήν θολή. Διότι συνέτρεχε τους αντιστασιακούς δεδομένου ότι και η περίθαλψη του Παναγούλη κάτω εγένετο με τη δική του γνώση και ανοχή. Και τη συγκατάθεση προς Γεωργκάνζη, δεν ξέρω εάν τη γνωρίζετε. Δεδομένου ότι η κάθοδος αντιστασιακών, κυρίως του Π.Α.Κ., οι οποίοι έρχονται σε επαφή με το εκεί Α.Κ.Ε.Λ. και το κόμμα του Μιχαϊλήδη ήταν σε γνώση του. Και δεδομένου ότι έπαιρνε εκάστοτε και ανάλογα με τις διασταυρωμένες καταστάσεις, φιλοδικτατορικές τάσεις, έτσι ώστε να σκορπίζει την σύγχυση. Ο Γρίβας όμως, διότι αναφερθήκατε στο όνομα, δεν είχε ποτέ ισχυρές αρνητικές απόψεις εναντίον του Μακαρίου. Να σημειωθεί ότι ήταν ο άνθρωπος με τον οποίο συνεργάστηκε κατά την Ε.Ο.Κ.Α. Α΄, ότι κατά την περίοδο εκείνη, είτε το θέλουμε είτε όχι, οφείλουμε να δεχτούμε ότι αναπτύχθηκαν αισθήματα

[1] Είναι αμφίβολο εάν σταθεί ποτέ δυνατό να διασταυρωθεί τέτοιο στοιχείο. Την σύμφωνης γνώμης δηλαδή Μαύρου, Καραμανλή, Ανδρέα Παπανδρέου και Μακαρίου για αντιδικτατορική οργάνωση υπό τον Γρίβα στην Κύπρο με στόχο ανατροπή της χούντας. Ο Καρούσος αποκαλύπτει πως αυτά του είπε ο Γρίβας.

συμπάθειας μεταξύ των δύο αυτών προσωπικοτήτων. Ανεξάρτητα με τις αντιθέσεις του στους στρατηγικούς χειρισμούς στο θέμα της Κύπρου. Ότι δεν υπέβλεψε ποτέ την θέση του, διότι ποτέ ο Γρίβας δεν εξεδήλωσε επιθυμία να παίξει ρόλο στα πολιτικά πράγματα της Κύπρου και το είχε δηλώσει κατ' επανάληψη και το τήρησε μέχρι το τέλος της ζωής του. Και το ότι τον βεβαιώσαν, όπως αυτός βεβαίωσε εμένα, άνθρωποι του εξωτερικού ότι ο Μακάριος είναι μαζί τους. Και ως εκ τούτου η συνδρομή του Γρίβα σε αυτήν την αντιδικτατορική προσπάθεια στον κυπριακό χώρο θα έβρισκε αργό έστω κεκαλυμμένα τον Μακάριο. Υπό τις προϋποθέσεις αυτές, είπα «*Ναι.* »

Κ. Στην πρόταση του Γρίβα …

Γ. Στην πρόταση του Γρίβα, στο ότι «*Να με θεωρείτε δίπλα.* »

Κ. Το '69 …

Γ. Λεω «*Είμαι μόνος; »* Το '69 στις αρχές του καλοκαιριού, «*Και πολλοί άλλοι Έλληνες στρατιωτικοί. »*

Κ. Σας είπε ο Γρίβας.

Γ. Και χωρίς να μου πει ονόματα. Ο Γρίβας είχε αυτήν την τακτική, την οποία εφάρμοζε και εγώ την δικαιολογώ βεβαίως. Εμένα με συνέλαβαν από τον Αύγουστο του 1969 με την κατηγορία συμμετοχής στους Ελεύθερους Έλληνες.

Κ. Πόσο καιρό μείνατε φυλακή και εξορία;

Γ. Οδηγήθηκα απευθείας στο Ε.Α.Τ. / Ε.Σ.Α. και μου ανοίξανε την κατάσταση, μια επετηρίδα ήτανε, που είχε απάνω σημειωμένους … τώρα ποίος την έκανε αυτή την απροσεξία δεν μπορώ να ξέρω, εγώ την χαρακτήρισα επιπολαιότητα. Το θέμα είναι ότι εγώ χωρίς να έχω προϊδεασμό, βρέθηκα ξαφνικά στην φυλακή και μάλιστα στο Ε.Α.Τ. / Ε.Σ.Α., υπό τις καταστάσεις αυτές τις γνωστές, χωρίς να με έχει ενημερώσει κανείς και ότι έπρεπε να πάρω μία θέση. Εκείνο το οποίο αποφάσισα χωρίς δισταγμό, είναι να πω «*Δεν ξέρω τίποτα από αυτά που μου λέτε, δεν σας καλώ να με πιστέψετε διότι και εγώ στην θέση σας δεν θα πίστευα εσάς αν ήσασταν στην θέση μου. Ως εκ τούτου εσείς νομίζετε ότι γνωρίζω, βάλτε μπροστά τα μηχανάκια σας και αν μου βγάλετε κουβέντα να μου τρυπήσετε την μύτη. Φροντίστε μόνο να μην ζήσω. Διότι έτσι και ζήσω και σας πετύχω μπροστά μου δεν πρόκειται να μείνει τίποτα από εσάς.* » Αυτό λοιπόν επέδρασε άμεσα διότι εγώ δεν βασανίστηκα, αλλά αμέσως μου είπανε ότι «*Λυπόμαστε, γιατί αξιωματικός με την δική σας ιστορία παίρνει τις θέσεις αυτές. Λυπούμαστε πολύ που θα ταλαιπωρηθείτε. »*

Κ. Ποιος σας το είπε αυτό;

Γ. Ο Θεοφιλογιαννάκος. «*Λυπούμαστε πολύ κύριε ταγματάρχα, θα ταλαιπωρηθείτε.* » Λεω, *«Κάντε ότι θέλετε.*» Εντωμεταξύ εγώ βρέθηκα σε μία κατάσταση πλήρους εξουθενώσεως. Ούτε γάλα για τα παιδιά μου.

Κ. Οικονομικής εννοείτε.

Γ. Οικονομικής. Και ηθικής εξουθενώσεως.

Κ. Γιατί ηθικής;

Γ. Ηθικής εξουθενώσεως ως εκ της στάσεως της κοινωνίας απέναντι μου, του Έλληνα απέναντι μου, ως εκ της απομονώσεως από την οποία πέρασα και που δεν είναι φαινόμενο δικό μου μόνο, μπορεί να το καταμαρτυρήσουν οι πάντες. Άλλο εάν αργότερα οι ίδιοι αυτοί χειροκρότησαν στην μεταπολίτευση, θεωρώντας ότι απελευθερώθει ο τόπος τους από την δικτατορία …

Κ. Στρατηγέ να τελειώνουμε με αυτό το θέμα. Κατ' επανάληψη έχετε αναφερθεί στο λαϊκό στοιχείο και στις αδυναμίες που έχει παρουσιάσει …

Γ. Επίδραση στον πληθυσμό.

Κ...και στην περίοδο του…, της αντίστασης κατά των Γερμανών και στη συνέχεια στον..

Γ. Επίδραση του πληθυσμού.

Κ. Αυτό σημαίνει ότι έχετε υπερβολικές απαιτήσεις από τον …, από τον κόσμο. Ας το σταματήσουμε σε αυτό και συνεχίστε μετά …

Γ. Αλλά να μην το χαρακτηρίσουμε υπερβολικές. Απαίτηση, ναι.

Κ. Συνεχίστε με την …

Γ. Όταν εγώ σαν στρατιώτης τίθεμαι επικεφαλής των ανθρώπων αυτών με βάση τους υφιστάμενους θεσμούς να τον οδηγήσω στα πεδία της μάχης, οφείλω να είμαι ειλικρινής για την ποιότητα της αμύνης ή της επιθέσεως που θα παραδώσουν σε αυτήν την ίδια την πατρίδα. Επανερχόμεθα. Που;

Κ. Ένα χρόνο στην εξορία ένα χρόνο στην Δροσιά …

Γ. Στην απομόνωση, δύο χρόνια στην εξορία. Και εκεί …

Κ. Που;

Γ. Εξορία;

Κ. Την εξορία που την κάνατε;

Γ. Στη Σαμοθράκη τον έναν χρόνο …

Κ. Με ποιον;

Γ. Με τον Περίδη, με τον Ζερβογιάννη, με τον Μπουλούκο, με τον Βασιλικόπουλο, με τον Μπάγια και πολλούς άλλους. Στον Άγιο Νικόλαο επίσης με τον Κατσικόπουλο τον Τάκη τον συχωρεμένο, με τον

Μπουλούκο και εκεί, με τον Σπύρο τον Μουστακλή, όπως και πάνω στην Σαμοθράκη με τον Σπύρο τον Μουστακλή … Μου διαφεύγουν τώρα οι …
Κ. Εντάξει αυτά βρίσκονται και αλλού, υπάρχουν καταχωρημένα αυτά τα στοιχεία. Εντωμεταξύ ο Γρίβας έχει κατεβεί στην Κύπρο με την έγκριση και την συνεργασία της εδώ δικτατορίας;
Γ. Όχι.
Κ. Όχι. Πως κατέβηκε, πότε και πότε κατεβήκατε και εσείς;
Γ. Ποτέ και απορώ πως το διατυπώσατε αυτό, '*Με την έγκριση και την συνεργασία*' !
Κ. Γιατί είχαμε πει νωρίτερα με τους φοιτητές …
Γ. Ναι;
Κ. Ότι οι φοιτητές που ήταν στην ομάδα την αντιστασιακή …
Γ. Δεν είχαν πει όμως τίποτα στον Γρίβα.
Κ Ξεκαθαρίστε αυτό το στοιχείο στρατηγέ, όπως ξεκαθαρίσατε όπως ξεκαθαρίσατε πάρα πολλά στοιχεία μέχρι τώρα σε αυτήν την κατάθεση ψυχής. Που σχετίζονται με πρόσωπα ιστορικά του τόπου μας, που έχουν διαδραματίσει ρόλο πολύ σημαντικό και στα οποία πρόσωπα έχει πέσει πολύ λάσπη. Ξεκαθαρίστε την κάθοδο του Γρίβα και την δική σας στην Κύπρο και το ρόλο που παίξατε εκεί πέρα.
Γ. Είπαμε τι συνεζητήθει στη συνάντηση με τον Γρίβα, στην συνάντηση στο Λουτράκι. Ο Γρίβας μου είπε «*Να έχεις μία ετοιμότητα παιδί μου, εφ' όσον δέχεσαι, θα έχεις παρέα και άλλους συναδέλφους για να αποδυθούμε όλοι μαζί σε αυτήν την προσπάθεια.* » Με άφησε σαφώς να καταλάβω ότι το αντίπαλο στρατόπεδο δεν είναι ο Μακάριος. Δεν εξεφράσθη καν κατά Μακαρίου. Δεν διατύπωσε ούτε έναν ενδοιασμό όταν τον ρώτησα «*Και ο Μακάριος; », «Δεν θα έχουμε αντιδράσεις. »* είπε ο Γρίβας, *«Και θα έχουμε την, λόγω της θέσεως του, συγκεκαλυμμένη συμπαράσταση η οποία θα είναι ουσιαστική. Δεν θα προχωρήσω σε (...)* ...» …
Κ. Συνεχίστε στρατηγέ.
Γ. *«... ούτε σκοπεύω. »* Είναι η πρώτη φορά που σας τα έχω πει.
Κ. Είναι η πρώτη φορά που τα αποκαλύπτετε. Αλλά θα μου δώσετε και το γραπτό σας, εάν σκοπεύετε να μην το δημοσιεύσετε. Και εγώ θα δεσμευτώ να κάνω …
Γ. Δεν θα σας το δώσω.
Κ. … θα δεσμευτώ να κάνω χρήση που εσείς θα μου καθορίσετε.
Γ. Το έχω για τα παιδιά μου.
Κ. Σεβαστό.
Γ. Όταν αυτά κρίνουνε, μετά τον θάνατο μου, εάν θα πρέπει και πότε.
Κ. Συνεχίζουμε.
Γ. Λοιπόν, μου έκανε μια τοποθέτηση με μια περιγραφή με την οποία εγώ κατά την λογική μου, δεν μπορούσα να διαφωνήσω διότι ήταν περιεκτική των εξής στοιχείων, των βασικών στοιχείων. Το ένα, ότι θα μπορούσε πλέον να πάρει σάρκα και οστά μια αντιστασιακή δράση, η οποία θα ξεκινούσε από χώρο που ελευθέρα μπορούσε να σχεδιάσει … Σταθερούς αμετακίνητους, πολύ ελκυστικούς λόγους. Ο ένας ήταν ότι θα μπορούσε να οργανωθεί αντιστασιακή κατάσταση, είτε για δράση και στο εσωτερικό ακόμη της Ελλάδος, σε έναν ελεύθερο τόπο στον οποίο μπορούσε κανείς ανεμπόδιστα να εκτιμήσει, να σχεδιάσει, να υλοποιήσει. Ο δεύτερος ήτανε, διότι εγώ σαν πρόσωπο, σαν άτομο, ήθελα να αναπνεύσω λίγο ελεύθερο αέρα, είχε πλέον η κατάσταση φτάσει στο απροχώρητο. Δεν μπορούσα να ανασάνω.
Κ. Για αυτούς τους δύο λόγους συμφωνήσατε να κατεβείτε Κύπρο;
Γ. Και είπα ναι. Άλλωστε προϋπήρχε η διάθεση της αντιστάσεως έναντι της δικτατορίας.
Κ. Η αποστολή επομένως αυτής της οργάνωσης, της ονομαζόμενης Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ …
Γ. Η Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ …, δεν είχε τεθεί τέτοιο θέμα, ονομασίας και τέτοια πράγματα. Απόδειξης του δεύτερου που είπα, ότι ήθελα να ανασάνω, είναι το γεγονός ότι όταν κατέβηκα στον Γρίβα και …, στην Κύπρο και μου είπε ο Γρίβας «*Δώσε μας ένα ψευδώνυμο. »* δήλωσα αμέσως το ψευδώνυμο 'Ελεύθερος', αισθανόμενος ότι είμαι πλέον ελεύθερος. Εκεί είναι που εξαπατήθηκα.
Κ. Γιατί;
Γ. Διότι ήμουνα το πρόσωπο στο οποίο είχαν προσαρμόσει την πολεμική του, η Ε.Ο.Κ.Α. Β΄, το περί Μακαριακό κατεστημένο και η χούντα της Κύπρου δια της εθνικής φρουράς. Εκεί ήμουνα παραήμουνα, εκεί ήτανε που μπήκα μέσα στα κρησφύγετα, επί δύο χρόνια και δύο μήνες χωρίς να δει το πετσί μου φως ήλιου και χωρίς να έχω την ελεύθερη επικοινωνία. Εκεί να δείτε φυλακή.
Κ. Δεν το κατάλαβα, θέλω να μου το ερμηνεύσετε. Δεν το κατάλαβα αυτό που μου είπατε.
Γ. Λοιπόν …
Κ. Πότε κατεβήκατε;
Γ. Να συνεχίσουμε την αυτή. Είπα λοιπόν το ναι. Συνελήφθην εν τω μεταξύ και βρισκόμουνα στο χώρο της εξορίας όταν ήρθε απεσταλμένος του Γρίβα, γνωστός εκ των προτέρων. Ο οποίος μου είπε ότι «*Ο Γρίβας σε ζητάει να κατέβεις κάτω. Μας έδωσε την εντολή να διοργανώσουμε την διαφυγή σου.* »
Κ. Ποιος και πότε;

Γ. Ήτανε ο Κοσμάς, ο οποίος πέθανε προ ημερών, προ ημερών …
Κ. Κύπριος;
Γ. Όχι, ελλαδίτης. Αλλά ήταν συνεργάτης του Γρίβα από τα χρόνια της κατοχής και λοιπά. Μαστροκόλιας. Μαστροκόλιας Κοσμάς.
Κ. Σας βρήκε που και πότε;
Γ. Με βρήκε στον Άγιο Νικόλαο.
Κ. Εξορία;
Γ. Εκεί που εγώ έμαθα ότι ο Γρίβας κατέβηκε κάτω.
Κ. Πότε;
Γ. Κατέβηκε τον Αύγουστο του 1971. Εκεί που εγώ άρχισα να παρακολουθώ τα πράγματα, το πώς εξελίσσονται όσο εγώ βρισκόμουνα εξορία και όσο ο Γρίβας ήτανε κάτω. Εκεί ήταν που ξεκίνησαν στις σκέψεις μου οι πρώτες ανησυχίες, διότι όταν ο Γρίβας διέφυγε της Ελλάδος, διέφυγε, διέφυγε της Ελλάδος. Γνωρίζω δε από αφηγήματα του ιδίου και λεπτομέρειες από την δραματική απόδραση του.
Κ. Δηλαδή;
Γ. Διότι ήτανε κατ' οίκον περιορισμένος, πως διέφυγε από τις πίσω πόρτες και με ποια τεχνάσματα από την παρατήρηση των αστυφυλάκων. Πως τον παρέλαβαν στο … έτσι απέναντι από την Ύδρα ποιο είναι; Το Πόρτο Χέλι;
Κ. Απέναντι από τις Σπέτσες είναι το Πόρτο Χέλι.
Γ. Από το Πόρτο Χέλι. Πως τον άφησαν για ανεφοδιασμό, γιατί με ένα μικρό καΐκι έφυγε και αυτός, σε ένα ξερονήσι έξω από την Χάλκη της Ρόδου, επί μιάμιση ολόκληρη μέρα μέσα στον καυτό ήλιο του Αυγούστου, σε ξερονήσι γεμάτο φίδια. Που απορούσε πως δεν … Επέζησε τελικώς. Πως βγήκε στην περιοχή των εθνικών βάσεων και πως μεταφέρθηκε στο εκ των προτέρων προπαρασκευασμένο κρησφύγετο του εκεί. Επανέρχομαι όμως στα εδώ. Μου έκανε εντύπωση στην εξορία, μετά την κάθοδο του Γρίβα, ότι ο Μακάριος δεν πήρε μια ουδέτερη θέση. Αλλά εκδηλώθηκε σαφώς αντιγριβικά, με δηλώσεις τις οποίες έκανε τότε βρισκόμενος στην Αθήνα. Υπέθεσα όμως και καθησύχαζα τον ίδιο τον εαυτό μου ότι ο Μακάριος έκανε αυτές τις δηλώσεις για να μην αντιληφθεί κανείς τους σχεδιασμούς. Μεγάλη όμως εντύπωση μου έκανε το γεγονός ότι ο Γρίβας απεκρίθη και ότι είδη είχε εξαγγείλει την οργάνωση της Ε.Ο.Κ.Α. Β΄. Το δε 'Ε.Ο.Κ.Α.' ήταν αποκαλυπτικό διαθέσεων, οι οποίες άλλωστε θύμιζαν προγενέστερες καταστάσεις. Πάλι καθησύχαζα μήπως και με αυτό ήθελε να προκαταλάβει τα πράγματα ώστε μια ευμενής εξέλιξη στην περίπτωση της πτώσεως της χούντας, δέσμευε αυτούς που θα έρχονταν στην εξουσία, να ενισχύσουν τον φιλοενωτικό αγώνα της Κύπρου. Άλλωστε ο Γρίβας με το θέμα της ενώσεως είχε μια ψύχωση απόλυτα δικαιολογημένη, λόγω της δράσεως, της καταγωγής του, της εν γένει ιστορίας του. Έλαβα λοιπόν την ενημερότητα, θα πρέπει να είμαι έτοιμος. Ήτανε οι παραμονές των Χριστουγέννων του 1971, οπότε με την έλευση του νέου έτους απελύθησαν οι πάντες από την εξορία και μείνανε κάποιοι αριστεροί στα ξερονήσια και λοιπά. Και έτσι απελύθην και εγώ. Πήγα στο σπίτι μου στην Κόρινθο, στην οποία αντιλήφθηκα ότι ήμουνα υπό τον απόλυτο έλεγχο του εκεί στρατιωτικού παράγοντα. Κλήθηκα αμέσως από τον στρατιωτικό διοικητή, ο οποίος ανεπιφύλακτα μου διατύπωσε ότι «*Θα είσαι υπό παρακολούθηση. Ότι επιθυμούμε να μην εκδηλωθείς εναντίον της χούντας. Ότι θα υποστείς κυρώσεις, δυσμενέστερες* …» και το δυστύχημα είναι ότι ο στρατιωτικός διοικητής τότε, ήτανε πρώην συμπολεμιστής στην ίδια μονάδα κατά τον εμφύλιο.
Κ. Ποιος δηλαδή;
Γ. Ο συγχωρεμένος ο Συρήγος, πέθανε τώρα.
Κ. Συρήγος, το μικρό του όνομα;
Γ. Ελευθέριος. Αλήθεια, για να σας δώσω να καταλάβετε και αν θέλετε το μεταφέρετε αυτό, να κάνω μια αναδρομή πάλι. Τι συνέβαινε μέσα σε αυτό το σώμα των Ελλήνων στρατιωτικών, την άτυχη εκείνη περίοδο;
Κ. Ποια περίοδο;
Γ. Της δικτατορίας.
Κ. Της δικτατορίας. Τι συνέβαινε στρατηγέ;
Γ. Εγώ όταν συνελήφθην στην Κόρινθο, έζησα την εξής κατάσταση. Μου ετέθησαν κάποια ερωτήματα, είπα «*Δεν γνωρίζω κύριοι. »* Μου είπαν, «*Άστα αυτά. »* Από έναν ταγματάρχη της χωροφυλακής, της ασφάλειας εκεί.
Κ. Για ποια σύλληψη μιλάτε;
Γ. Μετά το συμβάν του κινηματογράφου.
Κ. Μάλιστα.
Γ. Εκεί λοιπόν άκουσα να λέει στον ταγματάρχη ένας χωροφύλακας ότι «*Έχω ακούσει για αυτόν τον άνθρωπο κύριε ταγματάρχα, ότι υπήρξε πολεμιστής. Να μην τον βάλουμε στο κελί, να του βάλουμε ένα κρεβάτι εδώ να κοιμηθεί …*» και απαντάει ο ταγματάρχης «*Άστο το παλιοτόμαρο μέσα. »* Τον οποίο εγώ δεν επεδίωξα να ξαναδώ μετά, ούτε τον ενόχλησα. Δεν το θεώρησα αντρίκειο.
Κ. Ταγματάρχης της χωροφυλακής.

Γ. Της χωροφυλακής. Δεν θυμάμαι το όνομα του, κάπου εκεί στο Τολό ζει τώρα. Την επόμενη με πήγαν στο τμήμα μεταγωγών της Τριπόλεως για να παρουσιασθώ στον διοικη-τή της μεραρχίας, ο οποίος ασκούσε και τη δίωξη κατά νόμο, με την παρουσία του εισαγγε-λέα. Ρώτησα λοιπόν «*Ποιος είναι ο διοικητής της μεραρχίας;*» και μου λένε άνθρωπο με τον οποίο συνυπηρέτησα στην ίδια μοίρα καταδρομών την περίοδο του πόλεμου.

Κ. Του εμφυλίου;

Γ. Του εσωτερικού πολέμου. Εκεί λοιπόν πήρα μια ανάσα, «*Αϊ στο διάολο…*» είπα, «*…δεν είναι δυνατόν.*» Πήγα την επόμενη. Εκεί παρουσιάσθηκε και ο κουνιάδος μου, ο αδερφός της γυναίκας μου, ως ο διευθυντής και επιχειρηματίας του κινηματογράφου, με τον μηχανικό του κινηματογράφου. Είχε λοιπόν τρεις φακέλους με απαντήσεις στα ερωτήματα που έκανε η Κόρινθος, η χωροφυλακή της Κορίνθου σε αυτούς και τον φάκελο τον δικό μου, ο οποίος μου έκανε εντύπωση ήτανε ογκώδης. Και λέει αυτός ο αθεόφοβος …

Κ. Ο στρατιωτικός.

Γ. Ο συνάδερφος, ο συμπολεμιστής, με διαφορά βεβαίως βαθμού και τάξεως. Απευθυνόμενος στον κουνιάδο μου και στον μηχανικό του κινηματογράφου, ότι «*Βλέπω από τους φακέλους σας εσείς είστε πεντακάθαροι. Πως μπλέξατε με αυτόν τον κομμουνιστή;*» Είπε ο διοικητής της μεραρχίας για μένα που συνυπηρέτησα επί μήνες μακρούς στα πεδία των μαχών κατά τον εμφύλιο. Και κατέρρευσα. Αναγκάστηκα μάλιστα να πω «*Δεν ντρέπεσαι ρε;*»

Κ. Πως το εξηγείτε;

Γ. «*Είσαι εσύ μέραρχος και βγαίνουνε από το στόμα σου, για συμπολεμιστή, αυτού του είδους τα λόγια; Με κατέταξες στους κομμουνιστές; Ενώ γνωρίζεις την ιστορία μου γιατί την έζησες όπως εγώ έζησα τη δική σου;* » Και ο παριστάμενος εισαγγελέας είπε «*Κύριε μέραρχε και μόνο με το 'Δεν ντρέπεσαι', το 'Δε ντρέπεσαι' συνιστά κατηγορία την οποία παρακαλώ πολύ να με αφήσετε να αρθρώσω …*» και γυρίζω και λεω στον εισαγγελέα, «*Εσύ σταμάτα αμέσως, διότι εάν στη θέση του μεράρχου ήταν ο Ζαχαρέας τα ίδια θα έλεγες.* » Και με αρπάξανε αμέσως και με πήγανε στις φυλακές. Εκεί που μου είπαν «*Καλώς τον σύντροφο.* » Όταν εγώ απελύθην ο μέραρχος είχε αποστρατευτεί ήδη από την δικτατορία. Και όταν η κατάσταση άλλαξε, ήρθε η μεταπολίτευση, ο συγκεκριμένος μέραρχος έκανε τα χαρτάκια του ως διωχθείς από τη χούντα, απεκατεστάθη, πήρε το βαθμό του αντιστράτηγου και παρουσιάστηκε ημέρα τινά, ενώπιον μου ως διοικητής της μεραρχίας ειδικών δυνάμεων, που υποδεχόμουνα τους παλιούς πολεμιστές στο μνημόσυνο των καταδρομέων στη Βουλιαγμένη.

Κ. Πως είπαμε τον έλεγαν αυτόν στρατηγέ;

Γ. Δεν είπαμε. Ούτε θα πω.

Κ. Είναι πολύ εύκολο να τον βρω. Πέστε το όνομα του.

Γ. Βρέστε το εσείς. Εγώ δεν λέω. Δεν λέω.

Κ. Πάμε στην Κύπρο.

Γ. Και του λέω όταν βρισκόμουνα μπροστά στο τμήμα αποδόσεως τιμών και άπλωσε το χέρι του να με χαιρετίσει, «*Κατέβασε το χέρι σου.* » του λέω.

Κ. Τι του είπατε;

Γ. «*Κατέβασε το χέρι σου. Δεν σκέφτηκες εάν εγώ έλεγα δύο λόγια στις εφημερίδες, στον τύπο, τι θα γινόσουνα;* » και γυρίζει ο αθεόφοβος και μου λέει «*Ο Καρούσος δεν θα το έκανε ποτέ αυτό.* » και έφυγε. Τώρα με ρωτήσατε γιατί; Πως αυτό; Σας το εξήγησα κατ' επανάληψη. Διότι Έλληνες στρατιωτικοί αιφνιδιάσθηκαν από τα γεγονότα τόσο του πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου όσο και του αντιπραξικοπήματος του βασιλέως. Διότι βρέθηκαν πεπλεγμένοι χωρίς οι ίδιοι να το θέλουν κάτω από μια κατάσταση, απόρροια μιας συνομωσίας η οποία απεκαλύφθη μετά, «*Εμείς δεν τη γνωρίζαμε τι έκανε …*» …

Κ. Τι μου λέτε τώρα; Εσείς μου το λέτε αυτό; 21 Απριλίου εσείς υποβάλετε παραίτηση το βράδυ. Και μου λέτε τώρα ότι στρατιωτικοί …

Γ. Βεβαίως. Η πληθώρα των στρατιωτικών …

Κ. Ένα λεπτό …

Γ. …οι οποίοι σημειωτέον, υπηρετούσαν τότε γιατί κυρίως εγώ εκφράζομαι για το στρατό ξηράς, κυρίως, αυτοί βρισκότανε στα διεσπαρμένα ανά την επικράτεια στρατόπεδα, στον αγώνα της εκπαιδεύσεως, με τη μυρωδιά της αρβύλας τους και με την προσπάθεια να τα βγάλουν πέρα επιβιώνοντας σε εκείνα τα φτωχοχώρια που ήταν αυτά τα στρατόπεδα, ζώντας και μεγαλώνοντας τα παιδιά τους σε άλλα σπίτια στα κέντρα για να τα σπουδάσουν.

Κ. Αυτό και … και το φρόνημα ήταν; Και η κουλτούρα; Η εκπαίδευση; Η αγωγή;

Γ. Το έχω πει αυτό. Ξαναπάω πάλι στην Κύπρο. Εγώ βεβαίως είχα δώσει τον λόγο μου στον απεσταλμένο του …, του Γρίβα, ότι θα κατέβαινα κάτω. Δεν υπήρχε περίπτωση να το συζητήσω. Άλλωστε σε εξορία βρισκόμουνα και μου γίνεται η πρόταση να ελευθερωθώ. Το γεγονός ότι τελείωσε η εξορία μου, δεν με επηρέαζε. Είχα δώσει τον λόγο μου. Και τον λόγο μου συνήθιζα, όπως και μέχρι τώρα, να τον τηρώ. Ήρθε λοιπόν πάλι ο απεσταλμένος και μου λέει «*Τι θα κάνεις τώρα που απολύθηκες;* » και του είπα ότι «*Δεν έχεις*

οργανώσει ακόμα την απόδραση; » Μου λέει «*Την έχω έτοιμη. », «Εντάξει. »* και την επόμενη, στις 10 Ιανουαρίου του ’72 κατέβηκα στο Λαύριο, μπήκα σε μια βάρκα σχεδόν και έφυγα για την Κύπρο.

Κ. Ποιος σας πήγε στην Κύπρο;

Γ. Με πήγε ένας καπετάνιος, ο οποίος ήτανε του περιβάλλοντος του Ποταμιάνου. Δεν ξέρω, δεν έμαθα ποτέ το όνομα του, δεν έτυχε να τον ξανασυναντήσω μετά. Με τον οποίο Ποταμιάνο είχε άριστες πάντοτε σχέσεις ο Γρίβας, αυτό είναι γνωστό. Και ο οποίος Ποταμιάνος τον ενίσχυε, του συμπαραστάθηκε για τον αντί χουντικό αγώνα, να δείτε μπερδέματα, ε; Μάλιστα πηγαίνοντας προς το Λαύριο, συνέβη το εξής. Εγώ ντυμένος παλιοναύτης, με ένα μπερέ, με κάτι ναυτικά που είχα βάλει, μπήκα σε ένα αυτοκίνητο στο οποίο είχε δώσει εντολή ο Γρίβας να μπούνε και μερικά όπλα από αυτά που έφερε εδώ πέρα για να κατεβούνε κάτω. Δεν ήξερα. Στο δρόμο μου το απεκάλυψε ο οδηγός και ο ίδιος ο οδηγός στην περιοχή της Βούλας πέρασε κόκκινο και τον σταματάει η τροχαία. Και βέβαια είπα εγώ αμέσως, (η δε τροχαία σε κάθε παραβάτη άνοιγε το πορτμπαγκάζ εκ συστήματος, δεν ξέρω εάν το θυμάστε, εγώ το ήξερα διότι όσες φορές κυκλοφόρησα ελεύθερος εδώ και έτυχε να με σταματήσουν, αμέσως το πορτμπαγκάζ). Και είπα μπας και καθίσω καμιά 30αριά χρόνια πάλι μέσα. Έτσι με μια κακοδιάθεση, γιατί όλο το μένος μου κατευθύνεται κατά του οδηγού που έκανε αυτή την απροσεξία και ο οποίος φαίνεται πολύ λίγη σημασία έδινε σε αυτού του είδους τα πράγματα και πολύ λίγη σημασία έδινε στη δική μου κατάσταση. Έλεγξε τα χαρτιά, είπε ότι «*Περάσατε ...*» ο τροχονόμος, *«... περάσατε με κόκκινο.* » Ετούτος εδώ άρχισε εκει αυτά, εγώ …

Κ. Ο οδηγός άρχισε να δικαιολογείται;

Γ. Παρενέβη εγώ αμέσως και λεω «*Ναι βεβαίως, περάσαμε με κόκκινο. Αφήστε τον να λέει αυτός.* » Ο τροχονόμος έδειξε έτσι μια συμπάθεια στην φιλαλήθεια μου. Λέει «*Ανοίξτε το πορτμπαγκάζ. »* Τράβηξα εγώ αμέσως το κλειδί από την μηχανή και του λέω «*Δεν είναι αυτό ..., άνοιξα. Αισθάνομαι όμως αυτή τη στιγμή μειωμένος, προσβλημένος γιατί είμαι από αυτούς που σηνήργησα με όλες μου τις δυνάμεις για αυτή την κατάσταση που αναλαμβάνεις εσύ σήμερα, για την αγαπημένη μας κυβέρνηση, η εθνική κυβέρνηση. »* Και μου λέει «*Αϊ πάτε στο καλό.* »

Κ. Χρειάσθηκε δύναμη να το πείτε αυτό όμως.

Γ. Και είπα στον οδηγό να σταματήσει ύστερα από 300 μέτρα δεξιά και του τραβάω κάτι σφαλιάρες, δεν ήξερε από που να κάνει …

Κ. Τα όπλα … Τα όπλα τα είχε φέρει ο Γρίβας στην Αθήνα, τα φύλαγε πού; Στον Ποταμιάνο; Που τα φύλαγε; Και τα ξανακατέβασε κάτω; Γιατί τα ξανακατέβασε κάτω;

Γ. Με μέριμνα του Μαστροκόλια, φυλάσσονται αυτά στην περιοχή του Πόρτο Χελίου. Και από εκεί μεταφέρθηκαν εδώ και από εδώ πήγαν προς τα κάτω.

Κ. Ο Μαστροκόλιας είχε σχέσεις με το Πόρτο Χέλι;

Γ. Είχε ένα δικό του εξοχικό εκεί πέρα. [1]

Κ. Ζει τώρα ο Μαστροκόλιας;

Γ. Όχι, πέθανε προ καιρού, προ ελάχιστου καιρού. Ο Μαστροκόλιας ήτανε συνεργάτης του Γρίβα από την κατοχή ακόμη. Από το Θησείο. Ήτανε της απολύτου εμπιστοσύνης του, ήταν αυτός ο οποίος προσεκολήθη στον Ιωαννίδη αμέσως μετά τον θάνατο του Γρίβα. Ήταν αυτός με τον οποίο διαφώνησα εγώ για την κατεύθυνση που έδινε στην οργάνωση. Μια κατάσταση την οποία δεν μπόρεσα να υπερβώ στην Κύπρο, διότι δεν είχα τις δυνάμεις να υπερβώ. Δεν είχα τους συμπαραστάτες να υπερβώ, ώστε να κρατήσω την οργάνωση από την αντίθετη προς την εθνική φρουρά, την δικτατορία εκεί, κατάσταση. Και δεν μπόρεσα να την υπερβώ για λόγους τους οποίους θα εξηγήσω αργότερα, μόλις φτάσουμε εκεί. Μπήκα λοιπόν σε αυτό το βαρκάκι έμεινα και εγώ για τον εφοδιασμό, πάνω σε αυτό το νησάκι. Είχαμε ξαναμπεί και σιγά – σιγά η τρικυμία πίσω και εγώ στην γαλήνη, στην γαλήνη, ε; Έφτασα στην Κύπρο. Εκεί στα νερά της οποίας με πέτυχε η κακοκαιρία. Παρέπλευσα το νησί, με μια ξένη σημαία πάνω σε αυτό το βαρκάκι, τουριστική, μια γερμανική είχανε βάλει και πήγα και βγήκα στην περιοχή της (…). Εκεί μου είπανε ότι θα με υποδεχότανε, δεν ευρέθη κανείς. Έπεσα λοιπόν, χειμώνα καιρό, στην θάλασσα, είπα στον καπετάνιο να φύγει και βρέθηκα ολομόναχος με την τύχη μου παρέα. Και με μια διαπίστωση. Ότι αυτό το πράγμα που είχε κατασκευάσει ο Γρίβας στους έξι μήνες εκεί κάτω, δεν ήταν παρά αέρας φρέσκος. Αν δεν ήτανε έτσι, κάποιος θα πρέπει να ήτανε εκεί δα στην παραλία να μου πει «Έλα εδώ, σε βάζω στο αυτό …» …

Κ. Ιανουάριος 1972.

Γ. 13 Ιανουαρίου 1972, εκεί στην Κύπρο. Έκανα μια αναρρίχηση σε κάτι απότομες ακτές, στο κομμάτι αυτό της Κύπρου. Βγήκα στον δημόσιο δρόμο(..) Λεμεσού και έκανα οτοστόπ

Κ. Τι ηλικία είχατε το 1971;

Γ. Ήμουνα περίπου 40 ετών, 38 – 40 κάπου εκεί. Λοιπόν …, όχι παραπάνω ήμουνα, παραπάνω. Σταματάει ένα ημιφορτηγάκι, επειδή εγώ ήμουνα και βρεγμένος, με είδε βρεγμένο «*Που βράχηκες;* » Λέω «*Βράχηκα εδώ στην (...), με έφερε ένας μέχρι εδώ πέρα, θα πήγαινα σε χωριό απάνω, αν μπορείς πάω για την Λεμεσό.* » Με προθυμία, με βάλανε μπροστά, ήτανε δύο αυτοί με βάλανε και εμένα εκεί δα και πηγαίναμε προς τη

[1] Ο Μαστροκόλιας που υπήρξε στενός συνεργάτης του Γρίβα για πολλά χρόνια, καταγόταν από το Πόρτο Χέλι.

Λεμεσό. Αυτοί ήτανε του Α.Κ.Ε.Λ.. Γιατί εκφραστήκανε αμέσως, *«Από πού είσαι;»* Είπα *«Από την Ελλάδα. Είμαι σε ένα καράβι που ήρθε στην (...). », «Μα εμείς από τη (...) ήρθαμε, δεν είδαμε καράβι. »* λένε. (…) εγώ είπα, *«Δεν προσέξατε καλά. »* Εν πάση περιπτώσει, μου λέει «*Τι γίνεται εκεί στην Ελλάδα; »* και εγώ επειδή είχα καταλάβει που είναι τοποθετημένοι, εκδηλώθηκα αμέσως αντιδικτατορικά. Αυτοί περιχαρείς, «*Που θέλεις να σε πάμε; »* Που να τους πω εγώ. Πάμε στον Γρίβα; Εν πάση περιπτώσει λέω, «*Στην κεντρική πλατεία της Λεμεσού. »* την οποία γνώριζα διότι είχα προϋπηρετήσει κάτω και στην περιοχή της Λεμεσού και λοιπά. Με άφησαν βράδυ και κατέφυγα στο κατάστημα ενός συνεργάτη του Γρίβα, αυτού ακριβώς στο σπίτι του οποίου είχε την κρυψώνα του ο Γρίβας. Αυτή που επισκέπτονται τώρα, στο κρησφύγετο του, όταν κατεβαίνουν στην Λεμεσό οι τουρίστες, οι Έλληνες και λοιπά. Και αυτός με πήρε αμέσως και με μετέφερε με άλλον άνθρωπο και άλλο όχημα στο κρησφύγετο του Γρίβα. Μεσάνυκτα πλέον και συναντήθηκα με τον Γρίβα.

Κ. Συναντηθήκατε με τον Γρίβα εκεί. 13 του Γενάρη το 1972…

Γ. Και του έκανα αμέσως τα εξής ερωτήματα. «*Πρώτον μου είπατε ότι θα με υποδεχτεί κάποιος. Και βεβαίως η απουσία του στο χώρο και στο χρόνο, είναι καταλυτική επί της οργάνωσης. Πως δεν βρέθηκε κανείς και αυτό αποκαλύπτει την έλλειψη στην οργάνωση σας. Δεύτερον, τι γυρεύεις στο κρησφύγετο; Γιατί περί κρησφύγετου δεν είπες στις συζητήσεις που κάναμε στην Ελλάδα. Τρίτον που είναι οι άλλοι αξιωματικοί και πως δεν συνδέετε με την δική μου κάθοδο και την κάθοδο άλλων αξιωματικών; »* Των οποίων τα ονόματα δεν μου είχε αποκαλύψει τότε. Για το πρώτο μου είπε ότι «*Οφείλεται σε κακή συνεννόηση. »* Για το δεύτερο μου είπε ότι «*Ξέρω εγώ τι κάνω και θα σου εξηγήσω αργότερα. »* Για την απόκρυψη δηλαδή και για το τρίτο …

Κ. Τους άλλους αξιωματικούς.

Γ. … εξεφράσθη έως και (…) των αξιωματικών αυτών τους οποίους ειδοποίησε και αρνήθηκαν να κατεβούν. Του εξήγησα εγώ ότι «*Μην τοποθετήστε έτσι. Εσείς είστε με μια γυναίκα, με εξασφαλισμένα τα οικονομικά σας, χωρίς παιδιά και πάντως μια προσωπικότητα η οποία έχει βάλει την σφραγίδα της σε αυτόν τον τόπο. Αυτοί είναι ταλαιπωρημένοι με ένα σωρό εξορίες και φυλακίσεις, με βασανισμούς, με οικογένειες, με οικονομικές εξουθενώσεις και λοιπά. Όταν εσείς τους αιφνιδιάζετε, τους λέτε να κατεβούν κάτω, να είστε σίγουρος ότι δεν μπορεί να είναι και έτοιμοι να κατεβούν κάτω και αμέσως μετά την επομένη της απολύσεως τους από την αυτή. », «Εσύ πως κατέβηκες; »* μου λέει. «*Εγώ τήρησα τον λόγο μου. Δεν θα πει ότι δεν είχα και εγώ τα προβλήματά μου. »*

Κ. Ναι, στρατηγέ να σταματήσουμε. Μόνο …

Γ. Να ενημερώσω μόνο επί τούτου. Ότι όσο καιρό κατέβηκα κάτω, όσο καιρό κάθισα εκεί, σημειώνω ότι δεν πήρα ούτε μια δραχμή. Γιατί πολλοί είπανε ότι ο Γρίβας πλήρωνε και έκανε και λοιπά. Ούτε ποτέ ζήτησα, εκτός από 100 κυπριακές λίρες που άπαξ μου έδωσε ο Γρίβας για να μπορώ να παίρνω κάποτε- κάποτε κάνα τσιγάρο και που εγώ τις έδωσα να πάνε σε μια οικογένεια ενός φονευθέντος από τα επεισόδια της Κύπρου τότε.

Κ. Στρατηγέ θα ξαναβρεθούμε να τα πούμε αυτά. Αλλά εγώ σας τονίζω ότι, πουθενά δεν άκουσα και από κανέναν, ούτε διάβασα …

Γ. Τα έχω διαβάσει, μου το δήλωσαν αυτό και στην επιτροπή του φακέλου της Κύπρου, όχι για μένα ειδικώς ότι έπαιρνα, ότι ο Γρίβας έπαιρνε λεφτά από παντού. Εισέρεαν λεφτά από τον αμερικάνικο χώρο, ο οποίος επεδίωκε τον διχασμό της Κύπρου, για να μπορέσει να βάλει χέρι στην Κύπρο και λοιπά. Σας βεβαιώνω ότι επαίροντο οι πάντες.

Κ. Θα βρεθούμε πάλι να συζητήσουμε το θέμα της Κύπρου και ορισμένα ερωτήματα που έχω. Μόνο να …, σε ένα μικρό ερώτημα που έχει μείνει κενό από τη συζήτηση μας. Έγινε εδώ εκπαίδευση από Κύπριους;

Γ. Έγινε.

Κ. Στην Ελλάδα; Στην διάρκεια της δικτατορίας; Στην πρώτη προσπάθεια του Γρίβα για αντιστασιακή οργάνωση εδώ που διαλύθηκε;

Γ. Έγινε. Και αυτό μπορεί να σας το βεβαιώσουν δύο πλευρές. Ο Μιχάλης ο …, πως τον είπαμε;

Κ. Ο Βαρδάνης.

Γ. Ο Βαρδάνης και ο επί Κύπρου δικηγόρος Μπανίκο Σωτηρίου με τον οποίο εντός των προσεχών ημερών που έχω μάθει ότι θα ανέβει απάνω, μπορώ μόλις θελήσετε να σας φέρω σε επαφή για να σας αποκαλύψει λεπτομέρειες τις περιόδου εκείνης.

Κ. Πολύ θα το ήθελα.

Γ. Όταν ήμουνα στην απομόνωση στη Δροσιά, μετά έξι μήνες υπό κατάσταση πλήρους συσκοτίσεως και στερήσεως επαφών με τον έξω κόσμο, άρχισαν να μας βγάζουν για πέντε λεπτά στο διάδρομο του ξενοδοχείου, του ορόφου που ήμουνα εγώ. Εκεί βλέπαμε φως ημέρας και περπατούσαμε, διότι ήμασταν σε ένα στενό δωματιάκι, ήταν πολύς ο χρόνος, ατελείωτος. Και άγνωστες οι πιθανές εξελίξεις. Καταλαβαίνετε λοιπόν την ψυχολογία των κρατουμένων. Εγώ έφτανα στο τέλος του διαδρόμου που είχε ένα παράθυρο και απέναντι χτιζότανε ένα σπίτι. Εκεί ήτανε οι εργάτες, αυτοί οι οικοδόμοι. Μόλις λοιπόν φτάνω στο παράθυρο ημέρα (…), λέει ένας οικοδόμος στον στρατιώτη που με φύλαγε, «*Ρε συ ...*» του λέει, *«... τι θέλετε και τους κρατάτε και δεν τους παίρνεται τα κεφάλια; Τους ταΐζετε και τους ποτίζετε μέσα σε αυτά τα ...*» ο οικοδόμος.

Και βεβαίως «*Εσύ …*» του λέω, «*… που ανήκες; Που ανήκες; Στο 'Παρ τη μάνα σου και μπρος δεν σε θέλει ο λαός' ή σε αυτούς εδώ πέρα που τούτο εδώ το παιδάκι δεν ξέρει και τίποτα. Απλώς με φυλάει.* »

Κ. Για τον φαντάρο;

Γ. Για τον φαντάρο. «*Τι θέλεις δηλαδή να πεις ρε σιχαμένε, ηλίθιο πλάσμα;* » Σταμάτησε εκεί η συζήτηση, πέρασαν χρόνια, εγώ επανέρχομαι στην Ελλάδα, απέδρασα πλέον από το σπίτι μου στην Κόρινθο αμέσως με τα γεγονότα της 15ης Ιουλίου του '74 και κρυβόμουνα εδώ στο σπίτι ενός συναδέλφου μαζί με τον Βασίλη τον Φίλια. Μόλις έφτασε η 24η και αναγγέλθηκε ο ερχομός του Καραμανλή, είπα «*Άαα…*». Ξεκλείστηκα και τράβηξα τον κατήφορο. Προς το Σύνταγμα, εκεί βλέπω ένα πλήθος από αυτούς τους ανθρώπους, τους φοβισμένους, ή τους χειροκροτητές των προηγουμένων καιρών, πάλι το ξαναφέρνω στην επιφάνεια για να δείτε ποιες εντυπώσεις κατακάθισαν μέσα μου, με ανάμενα κεριά, που τα βρήκαν αυτά τα κεριά; Και τι να σας πω; Κακή σύμπτωση, μέσα σε αυτόν τον κόσμο βλέπω τον οικοδόμο, που μου είχε κάνει τόσο αρνητική εντύπωση με την παρέμβαση του και τον είχα αποτυπώσει, να κρατάει κερί ο κερατάς. Ούτε τον ζύγωσα, ούτε του είπα κουβέντα. Το θεώρησα πολύ μικρό από την πλευρά τη δική μου. Και όχι μόνο αλλά πιο κάτω στημένος πάνω σε κάτι παγκάκια στην πλατειά του Συντάγματος κάποιον να φωνάζει εναντίον του εγκληματία του Γρίβα «*… και του Καρούσου που μας έκανε τον αντιστασιακό.* » Και τότε κατάλαβα ότι ξεκίναγα ένα δεύτερο Γολγοθά. Θα σας μιλήσω πάλι. …….

Κ. Στρατηγέ τον Γρίβα Διγενή τον εγκατέλειψαν πολλοί από εκείνους που του είχαν υποσχεθεί ότι θα συμμετάσχουν στην προσπάθεια του, όταν κατέβηκε τη δεύτερη φορά στην Κύπρο, για να οργανώσει κίνηση εναντίον της δικτατορίας. Εσείς εντούτοις υλοποιήσατε αυτό που υποσχεθήκατε και κατεβήκατε στην Κύπρο, τον συναντήσατε και σας εξήγησε γιατί δεν είχαν κατέβει οι άλλοι αξιωματικοί. Τι έγινε στη συνέχεια;

Γ. Ήθελα να πω, για να κάνω μια ακριβή τοποθέτηση πάνω στο φαινόμενο ότι, όπως το προσέλαβα εγώ, δεν επρόκειτο περί εγκαταλείψεως. Ήτανε μάλιστα τέτοια η περίπτωση ώστε, αναγκάστηκα στο παράπονο του Γρίβα, γιατί οι Έλληνες αξιωματικοί δεν κατέβηκαν κάτω και πως εγκαταλείψαν μια περίπτωση η οποία θα έδινε ένα θετικό αποτέλεσμα και πως η παρουσία τους εκεί, στην Κύπρο εννοώ, θα ενίσχυε πάρα πολύ την ευόδωση του σκοπού για τον οποίο είχε ενημερώσει τους αξιωματικούς αυτούς. Αντέτεινα στον στρατηγό ότι το μακρό διάστημα των φυλακίσεων, των εξοριών, η οικονομική δυσπραγία αυτών και των οικογενειών τους, η επίλυση των προβλημάτων, η δημιουργηθείσα αδυναμία στην συνοχή της οικογένειας στο επίπεδο των συζύγων και λοιπά, δημιούργησε αρνητικές …

Κ. Τους δικαιολογήσατε. Τους δικαιολογήσατε και το καταλαβαίνω. Θα μου πείτε ποιοι ήταν αυτοί οι αξιωματικοί που ενώ είχαν δεσμευτεί δεν κατέβηκαν στην Κύπρο κοντά στον Γρίβα;

Γ. Όχι.

Κ. Ποιοι ήταν; Δεν θα μου τους πείτε;

Γ. Όχι.

Κ. Γιατί δεν μου λέτε;

Γ. Θα σας εξηγήσω αμέσως. Πολλοί των αξιωματικών αυτών, αρκετοί των αξιωματικών αυτών κατείχαν …, κατείχαν θέσεις αργότερα. Έκαναν χρήση ή ανεζητήθησαν από τις μεταπολιτευτικές κυβερνήσεις και πήραν διάφορα πόστα. Θα έλεγα μάλιστα και δικαιολογημένα, δεδομένου ότι ήτανε εκ των ανθρώπων οι οποίοι υπέφεραν. Οι αξιωματικοί αυτοί απαρνήθηκαν την περίπτωση του Γρίβα λόγω του αποτελέσματος. Το αποτέλεσμα ήταν δυστυχές, το επαναλαμβάνουμε και πάλι. Η καταστροφή της Κύπρου. Και βεβαίως η εν γένει θέση και στάση τους, ήταν τέτοια ώστε να μου προκαλεί, όχι απλώς αλλεργία, σκέτη αηδία. Δεν ασχολήθηκα με αυτούς. Θα μπορούσα να κάνω μια καταγγελία. Απλώς και μόνο για να δείξω στους νεώτερους ότι όταν κανείς δίνει τον λόγο του, ή όταν κανείς εμπλέκεται σε κάποιες καταστάσεις θεληματικά για κάποιους σκοπούς τους οποίους πιστεύει πραγματικά, όπως εν προκειμένω την ανατροπή της χούντας, τηρεί τον λόγο αυτόν, παίζει τον ρόλο στην εμπλοκή του. Θυσιάζει, με λίγα λόγια, τον εαυτό του. Εάν πραγματικά το πιστεύει. Δεν έπραξα λοιπόν εγώ αυτό. Δεν αποκαλύπτω τα ονόματα. Μερικά αυτών στα γραπτά μου, το οποία κυκλοφορήσαν από αφηγήματα περί το κυπριακό που είδαν το φως της δημοσιότητας σε διάφορα έντυπα ή στις εφημερίδες, διατυπώθηκαν και … όπως ήτανε του Δροσογιάννη. Ας εξηγήσει ο Δροσογιάννης τι είπε ή τι διαφώνησε με τον Γρίβα τότε. Μερικά λοιπόν από τα πρόσωπα αυτά τα έχω αποκαλύψει. Το να προχωρήσω στην αποκάλυψη των ονομάτων, θα είναι περίπου καμιά 25αριά αξιωματικοί, δεν βλέπω ότι υπηρετείται γενικότερα ο εθνικός σκοπός. Εάν αυτό δεν είναι έτσι και πρέπει να υπηρετηθεί η ιστορία στην καταγραφή της αλήθειας, πάλι δεν βλέπω γιατί θα πρέπει να υπηρετηθεί δια των ονομάτων αυτών. Ας πάνε στο καλό τους…

Κ. Στρατηγέ …

Γ. … και ας έχουν τον δικό τους έλεγχο.

Κ. … γιατί συνδέετε την καταστροφική συνέπεια στην Κύπρο με τον Διγενή, με τον Γρίβα; Τι συνέβη στην δεύτερη φάση καθόδου του Γρίβα εκεί, τι συνέβη με εσάς όσο διάστημα μείνατε στην Ε.Ο.Κ.Α. Β΄, όπως αποκαλέσατε;

Γ. Να κάνω και εδώ, να επιτραπεί, μια διόρθωση. Δεν τον συνδέω, αλλά ο ρόλος που έπαιξε η Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ στα πράγματα κατά την περίοδο εκείνη και λόγω των άστοχων παρεμβάσεις της και λόγω των δημιουργηθησών αντιδράσεων, υπήρξε αρνητικός. Ο αρχικός αυτός ρόλος δεν μπορεί ιστορικά να αποκρυβεί. Κάνοντας μάλιστα μια παρέμβαση, διατυπώνω ότι κατ' επανάληψη εγώ ιστορώντας τα θέματα της Κύπρου στους τομείς τους οποίους γνωρίζω, δεν παρέλειψα τελειώνοντας να λεω ότι «*Η Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ έπαιξε τον ρόλο αυτόν. Παρακαλούνται οι λοιποί να καθορίσουν τον ρόλο τους στα διαδραματισθεντα ώστε να τα παραδώσουν στην ιστορική αλήθεια επωφελεία των επομένων.*» Δεν το έπραξε κανείς και αυτό είναι ενδεικτικό της δειλίας των ανθρώπων αυτών, οι οποίοι δεν είχαν το θάρρος να το διατυπώσουν όπως τουλάχιστον εγώ λέγοντας στο τέλος. «*Εφόσον εγώ, ανεξάρτητα εάν διαφώνησα ή όχι για ορισμένα πράγματα που αποτέλεσαν την παρεμβολή της Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ στην εξέλιξη των πραγμάτων, υπήρξα μέλος της Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ δίπλα στον Διγενή, φέρω κομμάτι της ευθύνης.* » Και το επαναλαμβάνω και σε σας τη στιγμή αυτή. Δεν μπορεί κανείς να λέει «Α ναι ήμουνα, αλλά ξέρετε εγώ …» και λοιπά. Η ιστορική τοποθέτηση είναι ιδιαίτερα αιχμηρή. «Ήσουνα κύριε στη Ε.Ο.Κ.Α. Β΄;» εφόσον ήταν, ο ρόλος τους ήταν αυτός, έχει μέρος της ευθύνης, δεν εξαιρείσαι από την ευθύνη. Τώρα με τον στρατηγό Γρίβα χρειάζεται μια προσπάθεια για να προσεγγίσει κανείς τα πράγματα εκεί. Γιατί το αφηγηματικό δεν μπορεί να μεταφέρει τον ακροατή στις ειδικές καταστάσεις τις περιόδου, να γίνει κάτοχος των απόψεων, των ιδεών, των ιδεολογιών, των φανατισμών και των εν γένει καταστάσεων που αποτελούσαν τα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης εκείνης περιόδου. Πρέπει όμως αυτός ο οποίος ακούει τα λόγια μου, τα καταγράφει, επί του προκειμένου εσείς, να προσπαθήσει να μπει μέσα σε αυτή την κατάσταση την οποία και σας αφηγούμαι. Όταν ο Γρίβας πήγε κάτω, λόγω παρεμβολής ανθρώπων της απολύτου εμπιστοσύνης του και αυτό δεν είναι παράνομο, ο καθένας έχει τους φίλους του, τους δικούς του της απόλυτης εμπιστοσύνης, πολύ δε περισσότερο ο στρατηγός Γρίβας, ο οποίος σαν αρχηγός της ηρωικής Ε.Ο.Κ.Α. της περιόδου της απελευθερώσεως, είχε τον κόσμο που τον λάτρευε, που μπορούσε εύκολα να θυσιαστεί για αυτόν. Αυτοί του ζήτησαν να παραμείνει κρυμμένος. Και ο Γρίβας κακώς, κάκιστα κατ' εμέ, αποδέχτηκε την υπόδειξη τους. Εγώ θα έλεγα ότι ο Γρίβας εθισμένος στην κατάσταση αυτή, με πολύ χαρά δέχτηκε αυτή την υπόδειξη. Ρώτησα τον Γρίβα «*Γιατί είστε κρυμμένος στρατηγέ;*» και μου απάντησε ότι «*Δεν ξέρεις εσύ. Αργότερα σιγά – σιγά θα καταλάβεις. Έπρεπε να είμαι κρυμμένος.*» Τι κατάλαβα όμως εγώ; Χωρίς να επαναφέρω τη συζήτηση με τον Γρίβα ποτέ. Στις αμέσως επόμενες ημέρες, όχι εβδομάδες ή μήνες, η πλευρά του Γρίβα θεώρησε λογικό να υποδείξει την λύση της αποκρύψεως, διότι ήθελε να καταστήσει τον Γρίβα αντίβαρο του Μακάριου και σαν είδος μπαμπούλα, ώστε να διατηρεί τις ισορροπίες. Η πλευρά τώρα του Μακάριου, το Μακαριακό κατεστημένο, από την πρώτη ημέρα της καθόδου του Γρίβα κάτω, διέγνωσε ότι αναθάρρησε ο κόσμος ο Γριβικός, ο ενωτικός όπως (…) και ότι εάν η κατάσταση αυτή έμενε ανενόχλητη θα δημιουργούσε μια διόγκωση αποδιαρθωτική του κατεστημένου αυτού, του Μακαριακού. Είναι δικές μου διαπιστώσεις αυτές, από παρατηρήσεις, παρακολουθήσεις, συζητήσεις τις οποίες έκανα τις πρώτες ημέρες με ανθρώπους του περιβάλλοντος του Γρίβα και άλλους μη του Γρίβα ή του περιβάλλοντος του Μακαρίου. Αλλά λογικούς και καθαρούς Έλληνες. Έτσι επηρέασαν τον Μακάριο να πάρει μια στάση αυστηρή απέναντι του Γρίβα, την οποία μάλιστα υλοποίησε από την πρώτη ημέρα της καθόδου, της διαπιστώσεως καθόδου του Γρίβα κάτω, όταν ευρισκόμενος στην Ελλάδα ήρθαν από την Κύπρο δύο άνθρωποι της απολύτου εμπιστοσύνης, μεταξύ των οποίων και μια …, η Κοκκίνου η λεγόμενη, έχει πεθάνει τώρα και του έθεσαν το θέμα αυστηρά, έτσι ώστε αυστηρές δηλώσεις έκανε ο Γρίβας εν Ελλάδα βρισκόμενος και έβαλε …

Κ. Ποιος έκανε τις δηλώσεις;

Γ. Ο Μακάριος, ζητώ συγνώμη. Και έβαλε την πρώτη δυναμίτιδα στην προσπάθεια της συνεργασίας, η οποία κατά τις αφηγήσεις του Γρίβα σε μένα, προσυμφωνήθηκε και άνοιξε το δρόμο της καθόδου κάτω για το συγκεκριμένο σκοπό τον οποίο ανέφερα. Αυτές επέδρασαν αρνητικά στην ψυχονοοτροπία του Γρίβα, η οποία είναι άλλωστε γνωστή. Και του δημιούργησαν μια αρνητική ψυχολογία, αυτή την οποία εγώ κατάλαβα αμέσως, όταν ύστερα από έξι μήνες τον συνάντησα στο κρησφύγετο του στη Λεμεσό. Με τις πρώτες συζητήσεις που κάναμε μαζί. Εκεί άρχισα να διαπιστώνω ότι η όλη προσπάθεια όπως τέθηκε εδώ στην Ελλάδα, δεν είχε αρχίσει να ναυαγεί αλλά είχε ναυαγήσει.

Κ. Ήδη.

Γ. Ήδη. Κατά τις δικές μου εκτιμήσεις και οι εκτιμήσεις αυτές έγιναν το επίκεντρο των ανησυχιών μου εκεί. Διότι προοδευτικά έβλεπα ότι ο κόσμος άρχισε να διαχωρίζεται, ο Γριβικός ο οποίος φώναζε για τον αρχηγό του και την ένωση και ο Μακαριακός ο οποίος ευρίσκετο στην εξουσία την οποία δεν ήθελε με κανέναν τρόπο να εγκαταλείψει. Και γιατί άλλωστε; Που το είδαμε αυτό αναγεγραμμενο ιστορικά, στο διάστημα της επί γης παρουσίας του ανθρώπινου είδους;

Κ. Να μην εγκαταλείψει δηλαδή την εξουσία …

Γ. Να μην εγκαταλείψει. Πλην ελάχιστων εξαιρέσεων. Άρχισαν λοιπόν τα ξεχωριστά καφενεία, οι οξείες συζητήσεις, οι οποίες προχώρησαν σε αντιπαραθέσεις και αργότερα στα αιματηρά μεταξύ τους γεγονότα.

Κ. Ένα λεπτό σε αυτό το σημείο στρατηγέ. Αυτά τα οποία δεν είναι γνωστά, τα γεγονότα τα ανοιχτά, των ανοιχτών συγκρούσεων και κάποιων επιχειρήσεων που αποδίδονται στην Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ έχουνε γραφτεί στον

τύπο. Πόσο απηχούν την πραγματικότητα αυτά τα δημοσιεύματα; Ότι αποδίδουν δηλαδή στην Ε.Ο.Κ.Α. Β΄, δολοφονικές απόπειρες κατά Μακαρίου, κατά Γεωρκάντζι και πιθανόν κατά άλλων που εγώ δεν θυμάμαι.
Γ. Όχι, κατά Γεωρκάντζι ήτανε παρελθούσα κατάσταση του Γεωρκάντζι. Ήταν προ της καθόδου του Γρίβα κάτω. Η περίπτωση του Γεωρκάντζι έχει μέσα τα δικά της στοιχεία, τα οποία χρειάζονται ειδική αναδίφηση και καταχώρηση και καταλογισμούς. Δεν έχουν σχέση με τον Γρίβα, έχουν σχέση με τα εσωτερικά εκεί κάτω. Βεβαίως λόγω της καταλήξεως, λόγω του θανάτου του Γεωρκάντζι, ο Γεωρκαντζικός κόσμος πήγε προς τον Γρίβα με την κάθοδο του κάτω, είδε δηλαδή στο πρόσωπο του Γρίβα την κάλυψη του.
Κ. Εσείς προσωπικά ποιος νομίζετε ότι σκότωσε τον Γεωρκάντζι;
Γ. Επειδή πρόκειται περί δολοφονίας, δεν επιτρέπεται να πω ότι νομίζω.
Κ. Όχι όνομα, δεν θέλω να μου πείτε …
Γ. Όχι δεν θέλω να …, να σταματήσω εκεί. Διότι, δεν επιθυμώ να διατυπώσω όνομα, αλλά διότι οι εκδοχές ήταν πολλές. Λέω μάλιστα ότι οι δύο εκ των καταδικασθέντων σε δεκατετραετή φυλάκιση, από τους συλληφθέντες υπεύθυνους, από αυτούς που τράβηξαν τη σκανδάλη, τους έβγαλα εγώ από τη φυλακή. Έκανα ειδικό σχεδιασμό ο οποίος είχε σαν αποτέλεσμα να τους βγάλουμε, να τους πάρουμε μέσα από την φυλακή.
Κ. Εννοείτε κάνατε επιχείρηση ως Ε.Ο.Κ.Α. Β΄;
Γ. Ναι, επιχείρηση ως Ε.Ο.Κ.Α. Β΄. Η επιχείρηση ήταν σιωπηρή, δεν χρησιμοποιήθηκαν πυρά και λοιπά. Και τους έφερα κοντά μου δύο βράδια, δύο ημέρες… Δεν μπόρεσα να μάθω τι το συγκεκριμένο. Τα γεγονότα όμως αυτά κατεγράφησαν σε αρκετά βιβλία. Τα οποία εξέδωσαν οι αναμεμιγμένοι της μίας ή της άλλης πλευράς. Εγώ διάβασα τα περισσό-τερα εξ αυτών, δεν καταλήγω σε καταλογισμούς ευθυνών σε συγκεκριμένα πρόσωπα.
Κ. Οι δικές σας επιχειρήσεις στην Κύπρο στρατηγέ, ποιες ήταν; Που απέβλεπαν; Εσείς προσωπικά ως υπαρ…, ως νούμερο δύο, αν δεν κάνω λάθος υπό τον Γρίβα.
Γ. Όχι. Ο Γρίβας δεν είχε υπαρχηγούς και τέτοια. Και αυτό καλείστε να το καταλάβετε. Ο Γρίβας ήταν ένας και είχε από κάτω τους συνεργάτες. Το ίδιο εφάρμοζε και στο αυτό. Αυτά τα αναγραφόμενα περί υπαρχηγών και λοιπά, δεν είναι ακριβή. Ο Γρίβας λοιπόν όριζε τομεάρχες με τους οποίους συνεργάζετο. Και οι οποίοι ήταν υπεύθυνοι κάποιων περιοχών, των νομών ας πούμε, της Κύπρου. Και είχε και δύο πάνω από τους τομεάρχες, οι οποίοι είχαν το βόριο και το νότιο τμήμα. Το μεν βόριο τμήμα, από Λευκωσία και πάνω, το ανέθεσε σε μένα, το δε νότιο, από Λευκωσία και κάτω, το ανέθεσε στον ταγματάρχη τότε Σήρο. Σταύρος Σήρος. Αυτό ήτανε, δεν είχε υπαρχηγούς. Τώρα κάποιοι φιλοδοξώντας και λοιπά, βάφτισαν τους εαυτούς τους υπαρχηγούς ξέρω ‘γω και λοιπά.
Κ. Οι επιχειρήσεις που εσείς οργανώσατε, μια από τις οποίες …
Γ. Θα πρέπει να εξηγήσω όμως ορισμένα πράγματα τα οποία αποτελούν συνέχεια απαντητική της προηγούμενης ερώτησης σας. Το Φεβρουάριο του 1972, λίγες ημέρες μετά από τη δική μου κάθοδο κάτω, απεκαλύφθη η είσοδος στην Κύπρο ενός μεγάλου αριθμού Τσεχοσλοβακικών οπλών, εν κρυπτώ παραγγελθέντα και εισαχθέντα στον κυπριακό χώρο. Το θέμα απεκαλύφθη και απεκαλύφθη διότι πέρασε στη γνώση του Ο.Η.Ε. από απροσεξίες δικές τους, ο οποίος παρενέβη και ζήτησε τα όπλα αυτά να εναποθηκευτούν σε ξεχωριστό χώρο και να τεθούν κάτω από τον δικό τους έλεγχο. Ήτανε μέσα στα καθήκοντα, μέσα στην αποστολή. Εκεί λοιπόν με τον θόρυβο που έγινε στις εφημερίδες δεν μπόρεσε ο Μακάριος να δικαιολογήσει τον λόγο για τον οποίο εισήγαγε τις μεγάλες αυτές ποσότητες των καλάζνικοφ. Από την …, από την Τσεχοσλοβακία. Παρενέβη η ελληνική κυβέρνηση η οποία ζήτησε και αυτή εξηγήσεις.
Κ. Ως εγγυήτρια δύναμη.
Γ. Ως εγγυήτρια δύναμη. Και η εθνική φρουρά με εντολή της εδώ κυβερνήσεως, όπως τουλάχιστον διατείνονται οι άνθρωποι οι οποίοι έζησαν τα γεγονότα και αχνά αντελήφθην και εγώ τότε παρακολουθώντας από το κρησφύγετο τα πράγματα, έδωσε εντολή στην εκεί εθνική φρουρά να προπαρασκευάσει ανατροπή του Μακαρίου.
Κ. Από πότε έγινε αντιληπτό αυτό στρατηγέ;
Γ. Αυτό έγινε αντιληπτό το πρώτο δεκαήμερο του μηνός …, στις αρχές του μηνός Φεβρουάριου 1972. Και άρχισε να κυκλοφορεί στις εφημερίδες. Από τα δελτία πληροφοριών που παίρναμε εμείς από τους δικούς μας ανθρώπους, έβγαινε η βεβαιότητα ότι η εθνική φρουρά προπαρασκεύαζε πραξικόπημα κατά του Μακαρίου. Ο Γρίβας έτσι το έμαθε. Υπάρχουν γραπτά τα οποία ισχυρίζονται ότι ο Γρίβας ήρθε σε επαφή με τον τότε πρέσβη Παναγιωτάκο, ότι μπήκε κρυφά μέσα στην ελληνική πρεσβεία της Λευκωσίας, ότι συνήργησε στα της ανατροπής και της συμμετοχής της Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ στο πραξικόπημα. Αυτό είναι ψευδέστατο.
Κ. Άρα εσείς ξεκαθαρίζετε ότι η Ε.Ο.Κ.Α. Β΄, ο Γρίβας, εσείς, οι υπόλοιποι αξιωματικοί και τομεάρχες που είσαστε στην Κύπρο σε εκείνο το διάστημα, δεν είχατε καμία απολύτως επαφή με το καθεστώς το δικτατορικό των Αθηνών.
Γ. Καμία, καμία απολύτως. Ήτανε μάλιστα και στις ημέρες εκδόσεως μιας διαταγής του Γρίβα, η οποία κυκλοφόρησε μέχρι και στο τελευταίο μέλος της Ε.Ο.Κ.Α. Β΄, η οποία απαγόρευε κάθε συνάφεια με χουντικά στοιχεία του ελλαδικού στρατού στην Κύπρο. Και βεβαίως αυτά δεν ελήφθησαν υπ’ όψιν στις κριτικές κατά Γρίβα που έγιναν αργότερα. Θελήσανε να τα αντιπαρέλθουν όπως και τα αντιπαρήλθαν. Τι

έγινε όμως με την Ε.Ο.Κ.Α. Β΄; Ο Γρίβας εξέδωσε διαταγή προπαρασκευής της Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ για παρεμπόδιση του πραξικοπήματος εκ μέρους της εθνικής φρουράς. Η προπαρασκευή της Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ προϋπέθετε σχεδιασμούς. Τους σχεδιασμούς περιήλθαν οι επί μέρους τομεάρχες. Το τι θα κάνανε, πως θα παρενέβαιναν; Αυτούς τους σχεδιασμούς, κομμάτια του οποίου διέρρευσαν προς την κυβέρνηση του Μακαρίου, τους ερμήνευσε ο Μακάριος σαν συμμετοχή του Γρίβα στο προπαρασκευαζόμενο πραξικόπημα εκ μέρους της εθνικής φρουράς. Άρα λοιπόν ο Γρίβας ήτανε εκτελεστικό όργανο της δικτατορίας και με την εθνική φρουρά θα έκανε πραξικόπημα εναντίον του Μακαρίου. Το πράγμα δεν ήταν έτσι. Ο Γρίβας ανέλαβε την πρωτοβουλία για να μην επιτρέψει στην εθνική φρουρά να επικρα-τησει στην Κύπρο. Μέσα όμως, (για αυτό σας είπα θέλει πολύ προσοχή στον ακροατή για να μπει μέσα στην νοοτροπία της όλης), μέσα όμως στον Γριβικό κόσμο υπήρχαν άνθρω-ποι οι οποίοι μαθαίνοντας ότι και ο Γρίβας προπαρασκευάζεται για την παρεμπόδιση, το δέχτηκαν σαν μια ανάμιξη σε αυτό το πραξικόπημα για να πέσει ο Μακάριος. Και από στόμα σε στόμα όλοι οι από μέλη της Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ να γι…, διοχετεύτηκαν απόψεις ότι ο Γρίβας συμπράττει με την εθνική φρουρά για να ρίξει τον Μακάριο.

Κ. Αυτό σημαίνει σύγχυση εν προκειμένω.

Γ. Πλήρη σύγχυση. Και τέτοιου είδους απόψεις διατυπώνονταν από τον τύπο που ήτανε με την Μακαριακή πλευρά.

Κ. Ένα λεπτό για να καταλάβουμε. Πόσοι ήταν ενταγμένοι στην Ε.Ο.Κ.Α. Β΄; Τι έκταση είχε αυτή η οργάνωση;

Γ. Θα σας πω αμέσως. Τότε είναι που δια του προέδρου της κυπριακής βουλής, του νυν προέδρου της Κύπρου, Γλαύκου Κληρίδη, ο Γρίβας έκανε παράσταση προς την αμερικανική πρεσβεία της Λευκωσίας, η οποία παρενέβη στην ελληνική κυβέρνηση εδώ πέρα μέσω των Ηνωμένων Πολιτειών και η πρόθεση της χούντας να πραξικοπηματίσει κατά του Μακαρίου ανεστάλη.

Κ. Το 1972.

Γ. ’72. Τότε ήταν η απαρχή συνταυτίσεως του Γρίβα με την χούντα. Και υπάρχουν ακόμα άνθρωποι, οι οποίοι πιστεύουν ότι πραγματικά ο Γρίβας συνήργησε σε αυτό το πράγμα. Ο Γρίβας με τη χούντα δεν είχε καμία μα απολύτως καμία ανάμιξη. Τώρα το μέγεθος της Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ και ο οπλισμός της Ε.Ο.Κ.Α. Β΄.

Κ. Και οι επιχειρήσεις.

Γ. Θα πάμε στις επιχειρήσεις. Η Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ δεν συγκέντρωνε κατά την περίοδο εκείνη, παρά το μέγεθος μιας απλής μονάδος τάγματος πεζικού. Η Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ κατά την περίοδο εκείνη δεν είχε αξιόλογο οπλισμό, παρά κάποια όπλα που αποτελούσαν τον σκελετό και ήταν παλιά οπλοπολυβόλα κυρίως τύπου (…), τα οποία είχαν σταλεί από εδώ κάτω κατά την περίοδο της Ε.Ο.Κ.Α. Α΄ και ο υπόλοιπος οπλισμός κάποια (…) του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου του βρετανικού στρατού και μερικά μοντέρνα κυνηγετικά όπλα.

Κ. Αυτά τα οποία ήταν στο αυτοκίνητο που σας μετέφερε για να φύγετε …

Γ. Μερικά, μερικά. Ελάχιστα. Δεν ήταν αυτά που μπορούσαν να εξοπλίσουν ένα τάγμα. Ελάχιστα ήταν εκείνα που πήρα εγώ προς τα κάτω. Τα υπόλοιπα που είχε φέρει τότε ο Γρίβας πάνω και τα πήρε προς τα κάτω, αυτά μεταφέρθηκαν με άλλες αποστολές προφανώς. Δεν το παρακολούθησα εγώ.

Κ. Άρα μιλάμε για ένα τάγμα, δηλαδή;

Γ. Μιλάμε για ένα τάγμα. Προοδευτικά η Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ μπορούσε να αντιπαρατάξει εξοπλισμένο ένα σύνταγμα, περιορισμένης συνθέσεως.

Κ. Αυτό όμως στην παρανομία, εν κρυπτώ, όχι …

Γ. Μάλιστα. Ο κόσμος της ήταν σχεδόν μισός – μισός. Και αυτό είναι γνωστό.

Κ. Οι οπαδοί εννοείτε.

Γ. Οι οπαδοί ήταν σχεδόν μισός – μισός {ο πληθυσμός}.

Κ. Επιχειρήσεις.

Γ. Πολλοί από την τούρκικη πλευρά λένε ότι … από την Μακαριακή πλευρά, λένε ότι η Γριβική πλευρά ήταν μια μειονότητα. Ψεύδη και αυτά. Ήτανε μισός – μισός, ίσως και περισσότερος ο κόσμος ο οποίος δεν είχε απαρνηθεί ακόμη την υπόθεση της ενώσεως.

Κ. Οι ενωτικοί δηλαδή.

Γ. Οι ενωτικοί ή ο κόσμος που διατηρούσε εκείνο το όραμα της ενώσεως μέσα του. Ήταν και πολλοί από αυτούς στο Γριβικό στρατόπεδο, κυβερνητικοί και λοιπά. Αυτή ήταν η δύναμη της Ε.Ο.Κ.Α. Β΄. Αυτή ήταν εκείνη την οποία εφοβήτο ο Μακάριος και βεβαίως λόγο των υπερβολών που κυκλοφορούσαν εθεωρείτο ότι ο Γρίβας ήτανε μια δυναμική κατάσταση, η οποία θα μπορούσε να καταλύσει το παν. Ψευδές και αυτό. Άλλωστε αυτής της αδυναμίας είχε επίγνωση ο Γρίβας. Τι έγινε τώρα; Μπροστά σε αυτό το φαινόμενο, που μου προκάλεσε οξυτάτη ανησυχία, βλέποντας ότι η αντιπαράθεση εντείνεται και ότι θα οδηγήτο σε μια θερμότητα στο εσωτερικό, με αποτέλεσμα τη δημιουργία κυματισμού που θα προκαλούσε τον χωρισμό του μικρού ελληνοκυπριακού λαού, εγώ έστειλα μέσω ενός γνωστού μου εφέδρου ανθυπολοχαγού, τον οποίο είχα υπό τις διαταγές μου και κατά την περίοδο των επιχειρήσεων του 1964, ένα γράμμα στον στρατηγό Περίδη, στον συχωρεμένο. Στον οποίο έλεγα «*Βρέστε τρόπους να μεσολαβήσετε προς τον Μακάριο, να εξομαλυνθεί η κατάσταση, διότι οδηγείται σε σύγκρουση.* » Και πραγματικά ο Περίδης …

Κ. Αυτή ήταν εν γνώσει του Γρίβα;
Γ. Όχι, δεν ήταν σε γνώση του Γρίβα. Αυτό ήταν αποκλειστικά δική μου ενέργεια. Βρήκε τον τρόπο ο Περίδης, ο οποίος κατά την περίοδο του 1962 – ’64 υπηρέτησε ως διοικητής των ελληνικών δυνάμεων κάτω, άρα γνώριζε τον Μακάριο, να τον ενημερώσει. Εξ όσων μου είπε, ενημέρωσε και κάποιους του εξωτερικού. Και ο Μακάριος …
Κ. Του εξωτερικού εννοείτε Έλληνες {πολιτικούς}, προσωπικότητες;
Γ. Έλληνες και πιθανόν και το βασιλικό περιβάλλον, δεν ξέρω πως. *«Θεωρείται ως μη συμφέρουσα η οποιαδήποτε σύγκρουση κάτω.* » Και ο Μακάριος έστειλε μέσω γνωστών του περιβάλλοντος του Γρίβα, επιστολή στον Γρίβα και του ζητούσε να συναντηθούν. Ο Γρίβας με ενημέρωσε εμένα γραπτώς και τότε εγώ αποκάλυψα ότι έκανα αυτή την ενέργεια. Όμως αυτή η αντιπαράθεση που προηγήθηκε, είχε δημιουργήσει την δική της ψυχολογία στο περιγριβικό περιβάλλον, είχε σχηματιστεί η εντύπωση ότι προοδευτικά αρχίζει να αποδυναμώνεται ο Μακάριος και ήθελε το δυνατόν συντομότερα να ξεμπερδέψει με τον Μακάριο, ώστε υπό την κάλυψη της ιδέας της ενώσεως να κατέσχουν και αυτοί θέσεις στον κρατικό μηχανισμό, να το καταλάβουνε επιτέλους.
Κ. Αυτό στρατηγέ σημαίνει ότι τμήμα του Γριβικού περιβάλλοντος είχε φιλοδοξίες δεν ενεργούσε για την ένωση.
Γ. Συνηφαίνετο. Τουλάχιστον έτσι άφηνε να εννοηθεί. Ή ποτέ δεν απεκάλυπτε το ‘όχι’ που εσείς υπονοείτε. Εγώ να συμφωνήσω, δεν έχω καμία αυτή με εσάς. Δεν έχω κανέναν ενδοιασμό, να συμφωνήσω. Αλλά είναι φαινόμενα ανθρώπινα τα οποία ζήσαμε και ζούμε καθημερινώς. Υπό την κάλυψη ενός πιστού μέλους ενός κόμματος, υπάρχει ενδόμυχα η διάθεση με την επικράτηση του κόμματος αυτού να πάρει και μια θέση στο δημόσιο. Διαφωνείτε; Εγώ το διαπίστωσα εκεί κάτω. Ήθελε λοιπόν ένας αριθμός του περιγριβικού περιβάλλοντος την πτώση του Μακαρίου, για να έχει έτσι την ευκαιρία να πάρει εκείνα που ενέμοντο επί μια ολόκληρη δεκατριετία οι υπόλοιποι, οι Μακαριακοί. Φαινόμενα και αυτά ανθρώπινα. Ο Γρίβας δέχτηκε την συνάντηση και μάλιστα με κάλεσε και μου είπε να αναλάβω την οργάνωση της συναντήσεως αυτής, με όλα τα παρεπόμενα της ασφάλειας, η οποία έπρεπε οπωσδήποτε να ήτανε ιδιαίτερα προσεκτική. Είπα στον Γρίβα «*Δεν μπορεί να είμαι εγώ, διότι μια συνάντηση μεταξύ του Μακαρίου και εσού, θα γίνει γνωστή, δεν μπορεί να κρατηθεί κρυφή. Εγώ είμαι ο άνθρωπος ο οποίος απέδρασα από την Ελλάδα ως αντιχουντικός. Η συνάντηση δεν μπορεί και δεν πρέπει να προσλάβει τον αντί χουντικό χαρακτήρα. Και ως εκ τούτου η δική μου παρουσία-ανάμιξη σε αυτή την υπόθεση, θα την βλάψει την υπόθεση.*» Και ο Γρίβας μου λέει «*Μιλάς πολύ σωστά.*» και την ανέθεσε σε άλλον. Βεβαίως αυτοί που ανέλαβαν για να έχουν τις πρώτες επαφές με το στενό περιβάλλον του Μακαρίου, που από τη δική του πλευρά θα οργάνωναν και εκείνοι την ασφαλή συνάντηση με τον Γρίβα, έθεσαν κάποιους όρους. Υπουργοποιήσεως στην κυβέρνηση που θα ερχότανε μετά εάν συμφωνούσε να αποσυρθεί ο Μακάριος.
Κ. Υπουργοποιήσεως που; Κάτω από τη νέα κυβέρνηση;
Γ. Κάτω στην καινούργια κυβέρνηση που θα γινότανε.
Κ. Πίστευαν αυτοί ότι θα υποχωρήσει ο Μακάριος και θα παραιτηθεί;
Γ. Ναι πίστευαν. Διότι η εντολή του Μακαρίου η οποία υπάρχει, δεν την έχω εγώ, έχει καταγραφεί στα βιβλία και μπορούμε να την βρούμε όταν τη θέλετε, έλεγε ότι «*Ενώπιον της δημιουργηθείσας καταστάσεως ...*» και λοιπά «… *να βρούμε λύση ...*» και αυτοί σχημάτισαν την εντύπωση ότι ο Μακάριος έφτασε πλέον στην …, ωρίμασε στο να αποσυρθεί από την εξουσία και να αναδυθεί κυβέρνηση με ανθρώπους κοινής εμπιστοσύνης ένθεν και εκείθεν. Είχαν λοιπόν την αφέλεια κάποιοι, ελάχιστοι από αυτούς, προ της συναντήσεως να θέσουν τέτοια θέματα. Εγώ δεν τα πήρα μυρωδιά, δεν μπορούσα να κυκλοφορήσω άλλωστε. Όταν αργότερα τα έμαθα, κατάλαβα ότι έγινε λάθος. Έπρεπε να πω «Ναι, αναλαμβάνω εγώ. » και να έχω εγώ άμεσα τις επαφές, χωρίς να τίθενται τέτοια ζητήματα. Έγινε η συνάντηση, από τις αφηγήσεις του Μακαρίου …, του Γρίβα σε μένα, ήτανε πάρα πολύ φιλική, έφερε στην επιφάνεια όλη εκείνη την παλιά αγωνιστική προσπάθεια της περιόδου της Ε.Ο.Κ.Α.. Ανέβασε τα ευγενή αισθήματα και των δύο ανθρώπων, μερικοί είπανε ότι έκλαψαν εναγκαλισμένοι ο ένας με τον άλλον και τα όποια άλλα διατύπωσαν οι άνθρωποι, που οποίοι ήταν παρόντες και τα κατέγραψαν. Εγώ σχημάτισα την εντύπωση ότι το πράγμα αρχίζει πλέον να εκτονώνεται και από δηλώσεις τις οποίες έκανε ο Μακάριος με ευκαιρία την 25ης Μαρτίου, κατά την οποία έγινε και παρέλαση κάτω στην Λευκωσία. 1972 ναι. Στις 25 Μαρτίου ο Μακάριος μετά το πέρας της παρέλασης λέγοντας ορισμένα λόγια για την αθάνατη Ελλάδα, για την ένωση η οποία θα έρθει. Οι δηλώσεις έχουν γίνει, είναι καταγεγραμμένες και μπορείτε να τις αναζητήσετε στα διάφορα.Μίλησε και για τον πρωτεργάτη της ανεξαρτησίας της Κύπρου, τον στρατηγό Γρίβα Διγενή. Εντελώς αντίθετα από εκείνα που είπε στις δηλώσεις του εδώ στην Ελλάδα όταν κατέβηκε ο Γρίβας κάτω. Εκεί σχημάτισα την εντύπωση ότι αρχίζει η κατάσταση να εκτονώνεται. Ήταν το πρώτο φως στα πέντε χρόνια μέχρι τότε πορείας μου κάτω από την δικτατορία, που έβλεπα μπροστά. Δεν πέρασαν όμως 15 μέρες και ο Μακάριος έστειλε επιστολή στον Γρίβα αναβλητική των συμφωνηθέντων. Τα οποία συμφωνηθέντα προέβλεπαν την παραίτηση του Μακαρίου, την ανάθεση της προεδρίας σε πρόσωπο κοινής εμπιστοσύνης, τον διορισμό κυβερνητικών προσώπων σε πρόσωπα επίσης κοινής εμπιστοσύνης, στην εφαρμογή πολιτικής με κεντρικό άξονα την καταγγελία της

δικτατορίας στην Ελλάδα, επί σκοπώ διευκολύνσεως της πτώσεως της εδώ και την …, μετά την επίτευξη του σκοπού αυτού, την απαίτηση από την καινούργια ελληνική κυβέρνηση που θα εγκαθίσταται στην Ελλάδα, να τοποθετήσει τις ως προς το κυπριακό επιδιώξεις της σε γραμμή πλεύσεως προς την ένωση. Αυτά ήταν σε γενικές γραμμές τα συμφωνηθέντα. Αυτά τα θεώρησε ως μη εφαρμόσιμα με δεύτερη επιστολή του ο Μακάριος. Τι είχε όμως συμβεί; Η συνάντηση απεκαλύφθη, κυκλοφόρησε δια των εφημερίδων. Οι στενοί συνεργάτες του Μακαρίου και κυρίως αυτοί οι οποίοι εξετέλεσαν με δηλώσεις, με συγκροτήσεις τμημάτων αντιγριβικών, με εξοπλισμούς και κυρίως με στάσεις ενισχύσεως της παρουσίας του Μακαρίου ως προέδρου στην εξουσία της Κύπρου, παρενέβησαν και είπαν στον Μακάριο, όπως διαδόθη ή όπως έφτασε στα αυτιά μου τότε εκεί κάτω και όπως η ίδια η λογική το βεβαιώνει. Η λογική. Αποδείξεις δεν έχουμε. Είπαν λοιπόν στον Μακάριο ότι «*Αυτό που συμφωνήσατε δεν πρέπει να γίνει. Και δεν θα γίνει ποτέ. Εάν εκδηλώσετε απλώς πρόθεση να το υλοποιήσετε, εμείς θα κατεβάσουμε τον κόσμο στις πλατείες και θα ανατρέψουμε τα πάντα.* » Και ήταν το (…) και ο Λυσσαρίδης. Και όλο το περιμακαριακό κατεστημένο, το οποίο κατείχε όλο τον διοικητικό μηχανισμό της Κύπρου. Ο Γρίβας οργάνωσε μια μυστική σύσκεψη για να ανακοινώσει τα της συναντήσεως με τον Μακάριο και τα της δευτέρας επιστολής του Μακαρίου προς αυτόν, τις απεμπολήσεως των {συμφωνηθέντων}. Σε αυτή τη σύσκεψη βρέθηκα και εγώ. Έγινε στη Λευκωσία, ειδοποιήθηκα, πήγα, κρυφά έγινε η σύσκεψη αυτή. Ήτανε βασικά μέλη της Γριβικής πλευράς, της πλευράς που εκπροσωπούσε το πολιτικό τμήμα της Ε.Ο.Κ.Α. Β΄, τομεάρχες της Ε.Ο.Κ.Α. Β', άλλα στοιχεία τα οποία κατείχαν θέσεις στον μηχανισμό μέχρι τότε φιλογριβικά και παλιοί συνεργάτες του Γρίβα και του Μακαρίου κατά την Ε.Ο.Κ.Α. Όπως ο συγχωρεμένος ο Πολύκαρπος ο Ιωαννίδης, ο οποίος ήτανε και εξορία μαζί με τον Μακάριο κάτω στις Σεϋχέλλες. Πριν ο Γρίβας ολοκληρώσει, σχεδόν ο κόσμος ολόκληρος ο παριστάμενος, άρχισε να τον κατηγορεί, γιατί επιπολαίως έλαβε την υπόθεση της συναν-τήσεως με τον (…) της Κύπρου και γιατί δεν ενεργεί στην ανατροπή του, ώστε να απαλλα-γεί η Κύπρος από το στοιχείο το οποίο εμποδίζει την ένωση του νησιού με την Ελλάδα.

Κ. Τον Μακάριο δηλαδή.

Γ. Ναι. Εγώ βεβαίως δεν το είδα μέσα στα στενά πλαίσια που το έθεσαν αυτοί. Το εξήγησα ίσως αυθαίρετα, σαν μια επιθυμία των ανθρώπων αυτών να συνεχιστεί η κατάσταση της συγκρούσεως μέχρις ότου ο Μακάριος πέσει, για να ξεκαθαριστούν τα πράγματα στην Κύπρο. Και παρενέβην, παρενέβην μάλιστα αυθαίρετα, λέγοντας περίπου τα εξής, ότι «*Κύριοι δεν μπορείτε να αναφέρεστε στην ένωση και να περνάτε από την εκπαραθύρωση του Μακαρίου, υπονοώντας μερικοί από εσάς ότι θα πρέπει η Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ να τον σκοτώσει.*» Μάλιστα ότι, «*Δεν μπορείτε να αναφέρεστε στην ιερά υπόθεση της ενώσεως, αφήνοντας να εννοηθεί ότι αφού περνάει μέσα από τη σύγκρουση ενός μικρού σε αριθμό Ελληνοκύπριων της νήσου άρα μέσα από τον διχασμό. Ποτέ μέσα από τον διχασμό δεν πρόκειται να προέλθει η ένωση. Εάν εσείς δεν χωνεύετε τον Μακάριο, εάν είστε αντίθετοι για σκοπούς που δεν μπορώ να αντιληφθώ εγώ καταγόμενος εξ Αιτωλοακαρνανίας, τότε σταματήστε όπως είναι τα πράγματα γιατί όσο τα εξωθείτε θα καταστρέψετε την πατρίδα σας. Και εγώ σε τέτοια δεν συμμετέχω. Ο στρατηγός Γρίβας, που είναι παρών, μπορεί να πει για πιο λόγο βρίσκομαι εδώ.* » Δέχτηκα την επίθεση όλων και την καθύβριση ότι «*Εσύ είσαι αντιχουντικός. Εμείς δεν ξέρουμε χούντες. Εμείς βλέπουμε τον ελλαδικό στρατό εδώ …*» την Ε.Λ.Δ.Υ.Κ. δηλαδή και τους αξιωματικούς που συγκροτούσαν, που στελέχωναν την εθνική φρουρά, *«… σαν εκπρόσωπους της ιεράς πατρίδας μας, στα πρόσωπα των οποίων ατενίζουμε τον Παρθενώνα. Και δεν μπορούμε εμείς, διότι εσύ άλλα βλέπεις, να υπηρετήσουμε τους δικούς σου σκοπούς. Να πας να πολεμήσεις την χούντα στην Ελλάδα.* » Το ξεκαθάρισαν το θέμα, εγώ κατάλαβα, ο Γρίβας κατάλαβε και όλοι μαζί βλέπαμε ότι πάμε προς τον γκρεμό.

Κ. Άρα στρατηγέ, αυτοί ήθελαν να χρησιμοποιήσουνε την Ε.Ο.Κ.Α. Β΄, την οποία δεν τη ήλεγχαν όμως, εκτός από όσους ήταν ενταγμένοι στην Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ οργανικά. Οι υπόλοιποι που ήταν πολιτικά πρόσωπα ήθελαν να χρησιμοποιήσουνε την Ε.Ο.Κ.Α. Β΄;

Γ. Ποιοι ήταν αυτοί; Αυτοί δεν μπορεί να κατηγορηθούν για αυτό που λέτε εσείς. Παρά το γεγονός ότι από αυτά που σας είπα βγαίνει κάτι τέτοιο. Όχι. Αυτοί είχαν την αντίληψη ότι, ό,τι ο Μακάριος έπραττε ήταν απατηλό. Και ότι η ενέργεια της αναπληρώσεως απέβλεπε στην αποδυνάμωση της αντίθετης φωνής και στην καταπάτηση, με τον ίδιο τρόπο με τον οποίο μέχρι τότε είχε επιτύχει εν απουσία του Γρίβα ο Μακάριος κάτω, στην καταπάτηση πάσης αντιθέτου φωνής. Όχι. Δεν ήταν ο σκοπός τους να ανατρέψουν τον Μακάριο γιατί το μίσος ήταν απέραντο. Αλλά διότι είχαν αποστερηθεί της εμπιστοσύνης και διότι η λογική τους εκ των συμβάντων από το 1959 το ΄60 της ανεξαρτησίας της Κύπρου μέχρι το 1972, δεν υπήρχε ούτε ένα στοιχείο που ο Μακάριος απεδείκνυε ότι τηρούσε τους λόγους του, τις καλές του διαθέσεις. Ούτε ένα στοιχείο ότι ασκούσε την εξουσία εν ηθική και δικαιοσύνη. Ούτε ένα στοιχείο ότι μπορούσε να συνδυάσει την εξουσία με την ιεροσύνη του. Δώστε σημασία σε αυτά που σας λέω. Και εγώ δεν τους αδίκησα, τους κατάλαβα. Όμως θλίφτηκα κατάφορα. Σε επομένη συνάντηση μου με τον Γρίβα, φέραμε στην επιφάνεια αυτό το θέμα. Και ο Γρίβας αντιλαμβανόμενος πως εγώ έβλεπα τα πράγματα μου είπε «*Εδώ που έφτασαν τα πράγματα παιδί μου και καταλαβαίνοντας το πώς αισθάνεσαι, το πώς νιώθεις, έρχομαι να σου πω 'Που θέλεις να πας;' και εγώ θα σε διευκολύνω να πας.* »

Κ. Ένα λεπτό. Αυτό σημαίνει ότι η μεν δική σας θέση είναι ξεκάθαρη και σύμφωνη με την αρχική σας γραμμή και τον αρχικό σας στόχο. Συμμετοχή δηλαδή στην Κύπρο στην οργάνωση υπό τον Γρίβα Διγενή, για να πέσει η χούντα.
Γ. Ναι.
Κ. Από πλευράς του Γρίβα όμως σημαίνει ότι, έχει χάσει τον αρχικό στόχο, έχει εγκλωβιστεί σε άλλου είδους διαδικασίες και δεν μπορεί να ξεφύγει από αυτόν τον εγκλωβισμό.
Γ. Πολύ ορθά. Αυτό ακριβώς σημαίνει και αυτό κατάλαβα και εγώ. Αλλά δεν νομίζω ότι μπορούμε εξ αυτού να υποστηρίξουμε ότι, ο Γρίβας απώλεσε τον αρχικό στόχο για ιδιοτελείς σκοπούς. Εγώ ισχυρίζομαι, το κατέθεσα, το επανακαταθέτω, ότι αυτή η ίδια η ρύμη των εξελίξεων, οδήγησε το Γρίβα σε αναθεώρηση. Ξέχασε ενώπιον της στάσεως και της συμπεριφοράς του Μακαρίου, ότι θα έπρεπε να συνέχιζε την προσπάθεια της ομονοήσεως για την ευόδωση του σκοπού. Ή διέγνωσε ότι ο σκοπός αυτός δεν μπορούσε να υπηρετηθεί δι' αυτής της επιλεγείσης οδού. Και μπροστά στο φαινόμενο της απαρνήσεως εκ μέρος του Μακαρίου, στο φαινόμενο της πιέσεως των δικών του ανθρώπων της απολύτου εμπιστοσύνης, στο φαινόμενο της στάσεως της κυπριακής κυβερνήσεως και των υπηρεσιών του κράτους απέναντι των Γριβικών, τον οδήγησαν κατά τη δική μου άποψη, στην περιχαράκωση και την άμυνα του. Και επειδή ο Γρίβας ήξερε τον σκοπό για τον οποίο κατέβηκα εγώ κάτω, γνώριζε, θυμότανε τα συμφωνημένα μεταξύ μας, μου είπε «*Που θες να πας; Καταλαβαίνω ποια είναι η θέση σου. Εγώ θα προσπαθήσω να εξομαλύνω τα πράγματα όσο μπορώ, αλλά 'Που θέλεις να πας;' »* Και εγώ απάντησα στον Γρίβα ότι «*Κατέβηκα για έναν συγκεκριμένο σκοπό. Καλώς ή κακώς είσαι ο αρχηγός μου και εγώ όπως τήρησα τον λόγο μου, που σας έδωσα στην Ελλάδα και κατέβηκα εδώ, δεν μπορώ να σας αποστερήσω της ..., να σας στερήσω της εμπιστοσύνης μου και δεν πρόκειται να σας εγκαταλείψω. Και για έναν άλλο ακόμη λόγο. Για να σας θυμίζω με την εδώ παρουσία μου, ποιος ήταν ο σκοπός μας. Και για ακόμη έναν άλλο λόγο. Διότι εγώ είμαι φαντάρος, στρατιώτης και δεν μπορώ να κάνω αυτού του είδους τα θελήματα.* »
Κ. Ναι, στρατηγέ ωραία είναι αυτά …
Γ. … «*Και για ακόμη έναν άλλον λόγο. Δεν αλλάζω περιβάλλον διότι στο καινούργιο που θα βρεθώ, ασφαλώς θα αναγκαστώ να φωνάζω πράγματα τα οποία εγώ ουδέποτε υιοθέτησα ή ποτέ δεν μπορώ να κάνω. »* Πέστε μου.
Κ. Ξεκαθαρίστε όμως εάν αυτή η στάση σας σήμαινε στη φάση εκείνη, ότι συμπράττετε πλέον στην περιχαράκωση που είπατε, που κάνει ο Γρίβας και που σημαίνει στη συνέχεια ότι θα οξυνθεί η σύγκρουση με τον Μακάριο.
Γ. Όχι.
Κ. Συμπράττετε εσείς στην τακτική κατά του Μακαρίου;
Γ. Σας το ξεκαθαρίζω εγώ αμέσως. Κατόπιν …
Κ. Λαμβάνετε εσείς μέρος σε επιχειρήσεις κατά του Μακαρίου; Εσείς προσωπικά.
Γ. Όχι. Ποτέ.
Κ. Έγιναν τέτοιες επιχειρήσεις από την Ε.Ο.Κ.Α. Β΄;
Γ. Ναι, βεβαίως γίνανε. Γίνανε. Και μάλιστα και εν αγνοία του Γρίβα, διότι παρενέβη η χούντα σε στοιχεία ενταγμένα στην Ε.Ο.Κ.Α. Β΄. Δεν μπορείτε να αντιληφθείτε αυτού του είδους τις διασυνδέσεις;
Κ. Εσείς πρέπει να μου το πείτε αυτό το πράγμα. Εγώ δεν το γνωρίζω. Το αντιλαμβάνομαι αλλά δεν το γνωρίζω.
Γ. Εγώ για να εδραιώσω και ιστορικά τη θέση μου, έπραξα δύο (…). Το ένα είναι κατά την συγκέντρωση εκείνη το βράδυ, έδωσα απάντηση ύστερα από τις κατηγορίες τις οποίες εξέπεμψαν σε βάρος μου τα στελέχη του Γρίβα, ότι «*Κύριοι με συγχωρείτε εγώ δεν βρίσκομαι εδώ για να συμπράξω στη δολοφονία του Μακαρίου. Αν ένα τέτοιο πράγμα σκεφτήκατε, βρέστε άλλους να χρησιμοποιήσετε, εγώ δεν είμαι δολοφόνος*. » Το είπα σε όλους και έκανε και εντύπωση μάλιστα. «*Διότι εσείς σκέφτεστε δολοφονικά. Εάν είναι αυτό που υποψιάζομαι.* » Αντέδρασαν βεβαίως, είπανε «*Όχι, τέτοιο πράγμα ...*» και λοιπά. Και δεύτερον, έγραψα ιδιοχείρως στον Γρίβα ότι «*Εγώ, περάστε το στο αρχείο σας το γραπτό αυτό, δεν ήρθα εδώ για να λάβω μέρος στις δικές σας φαγωμάρες.* » και κατόπιν αυτού ο Γρίβας όρισε την συνάντηση που είπαμε αυτά τα οποία έθεσα προηγουμένως και μου είπε «*Που θες να πας;*» και εγώ του απάντησα «*Εγώ δεν κάνω τέτοιου είδους αλλαγές.»*
Κ. Πότε γίνονται αυτά;
Γ. Αυτά γίνονται περίπου στα τέλη του έτους 1972.
Κ. Έχουν αρχίσει οι απόπειρες κατά του Μακαρίου ή όχι;
Γ. Όχι. Από εκεί και πέρα αρχίζουν να εκτραχύνουν τα πράγματα. Κάποιοι φαίνεται ότι είπαν στον Γρίβα, ή ο Γρίβας το συνέλαβε, δεν το ξέρω, πως μια εκδήλωση δυναμική κατά του Μακαρίου θα οδηγούσε τον Μακάριο σε αναθεώρηση της εχθρικής στάσεως του. Θα προκαλούσε εντυπώσεις στην κοινή γνώμη, την κυπριακή, ελληνοκυπριακή γνώμη, ίσως και την παρέμβαση άλλων στοιχείων και θα …, τα πράγματα θα παίρναν μια διαφορετική, υπέρ του Γρίβα, στροφή.

Κ. Γνωρίζετε αλλά δεν το λέτε. Ποια είναι τα στοιχεία που παρενέβησαν και έστρεψαν τον Γρίβα να καταλήξει στην…
Γ. Όχι.
Κ. … απόφαση κατά του Μακαρίου;
Γ. Όχι, όχι.
Κ. Ξεκαθαρίστε το.
Γ. Δεν το λέω διότι πραγματικά δεν το γνωρίζω, διότι εγώ όπως και ο Γρίβας, ήμουνα στα κρησφύγετα, ο καθένας χωριστά στο δικό του κρησφύγετο. Ότι δεν είχα επαφή με τον κόσμο έξω, ότι δεν γνώριζα με ποιους συζητά ο Γρίβας και εκ τούτου δεν ξέρω ποιοι ήταν αυτοί. Υποθέτω όμως ότι υπήρξε η πίεση αυτή. Ή, όπως είπα προηγουμένως, ο Γρίβας συνέλαβε την αυτή. Ένα από τα δύο. Νομίζω όμως ότι μπορεί να υπήρξε αυτή η πίεση. Δεν μπορούμε όμως να παραλείψουμε και την επίταση του διχασμού, η οποία διευκολύνθηκε από την θέση του εκκλησιαστικού θέματος. Υπήρχαν τρεις ιεράρχες, ο της Λεμεσού, ο της Πάφου …
Κ. Γνωστό το θέμα.
Γ. … ο της Κυρήνειας, αντίθετοι με τον Μακάριο. Συμπορεύτηκαν με τον Μακάριο κατά την Ε.Ο.Κ.Α. Α΄, συνεξορίστικαν με τον Μακάριο. Ήταν αντίθετοι …
Κ. Τον καθαιρούν. Ο Μακάριος συγκαλεί …
Γ. Τον καθαίρεσαν, πιεζόμενοι ή καθοδηγούμενοι από την εδώ χούντα. Ο Μακάριος συγκάλεσε, αναστηλώθηκε το πράγμα και η χούντα μεν απεσύρθη διότι ο Μακάριος δια των πολιτικοδιπλωματικών ελιγμών του, αποκατέστησε επαφές με επίσκεψη του και συνάντηση του εδώ με τον Παπαδόπουλο και οι τρεις ιεράρχες βρέθηκαν κρεμασμένοι στη διάθεση των ασεβών και ζήτησαν την κάλυψη του Γρίβα. Και ο Γρίβας ενώ διαφώνησε προς την ενέργειά τους κατά Μακαρίου, ενώ πήρε μυρουδιά ότι πιέστηκαν αυτοί από τον δικτατορικό παράγοντα της Ελλάδος, τους κάλυψε. Και τους κάλυψε διότι είχε την γνωριμία, είχε τα αισθήματα και τα συναισθήματα της παρελθούσας εποχής και όπως μπορώ να υποθέσω, είχε τις κάποιες οικονομικές ενισχύσεις του για να μπορεί ο Γρίβας να ενισχύει τους ανθρώπους που βρίσκονται υπό διωγμό και των οποίων οι οικογένειες δεν είχαν να φάνε.
Κ. Άρα από εκεί είναι η χρηματοδότηση της Ε.Ο.Κ.Α. Β΄;
Γ. Από εκεί κυρίως η χρηματοδότηση της Ε.Ο.Κ.Α. Β΄.
Κ. Πάμε στις επιχειρήσεις κατά του Μακαρίου. Μετά το Δεκέμβρη του ’72, φαντάζομαι.
Γ. Δήλωσα λοιπόν εγώ τότε στον Γρίβα «*Στρατηγέ εγώ αποσύρομαι. Μένω εδώ διότι δεν μπορώ να εγκαταλείψω εσάς, τα βήματα του οποίου ακολούθησα μέχρι εδώ. Δεν μπορώ σαν στρατιώτης να κάνω αυτού του είδους τις αλλαγές, δεν μπορώ να ανεχτώ τις όποιες υποδείξεις του τρίτου παράγοντα, που θα μου εξασφαλίσει το φαγητό από την οποιαδήποτε πλευρά αύριο. Θα είμαι στο τάδε μέρος κρυμμένος και όταν εσείς νομίζετε ότι θα με ξαναχρειαστείτε φωνάξτε με.* »
Κ. Πότε το είπατε αυτό;
Γ. Τα τέλη του 1972. Από εκεί μπήκανε στις διαδικασίες των δολοφονικών αποπειρών, των θέσεων βομβών στις περιουσίες από εδώ και από εκεί, των μεν κατά των δε και αντιστρόφως και στην εφαρμογή ενός σχεδίου προσβολών των αστυνομικών σταθμών, τα αποτελέσματα των οποίων έφεραν ή οδήγησαν στην αγανάκτηση της κοινής γνώμης για τις ενέργειες αυτές.
Κ. Εσείς όλο αυτό το διάστημα είστε εκτός μηχανισμού;
Γ. Ναι ήμουνα εκτός μηχανισμού.
Κ. Δεν γνωρίζετε τι σχεδιάζεται και τι γίνεται. Τα μαθαίνετε από τις εφημερίδες;
Γ. Τα μαθαίνω από τα ραδιόφωνα, από τους ανθρώπους που κυκλοφορούσαν και λοιπά. Το τι σχεδιάζεται βεβαίως το αντελήφθην, διότι υπήρχαν άνθρωποι που ήταν μέσα στην Ε.Ο.Κ.Α. και με βλέπανε και αυτά δεν μένουν κρυφά και λοιπά.
Κ. Δεν μπορούσατε όμως να τα ανατρέψετε, να τα διακόψετε, να τα σταματήσετε;
Γ. Ήτανε πέρα των δικών μου δυνάμεων. Εγώ δεν ήμουνα παρά ο άνθρωπος ο αντιχουντικός, ο οποίος ήρθα να βάλω κενά δαιμόνια μέσα στους (…) Ελληνοκύπριους, Έλληνες της Κύπρου.
Κ. Αυτό έλεγαν οι …
Γ. Αυτό έλεγαν και έτσι το έβλεπαν.
Κ. … οι αντίπαλοι σας …
Γ. Οι αντίπαλοι μου.
Κ. … οπαδοί του Γρίβα, οι ενωτικοί, οι αντίπαλοι του Μακαρίου;
Γ. Υπήρχαν μάλιστα άνθρωποι οι οποίοι δεν ήθελαν τη δική μου παρουσία εκεί ή της Ε.Ο.Κ.Α..
Κ. Θα μου πείτε ποιοι ήταν αυτοί;
Γ. Υπήρχανε … Όχι.
Κ. Θα μου πείτε για την διείσδυση;
Γ. Όχι. Διότι εγώ μιλάω με αυτούς σήμερα. Είναι άνθρωποι οι οποίοι ήρθανε και μου είπανε «*Είχες δίκιο. Έλεος.* »

Κ. Θα μου πείτε για τη διείσδυση της χούντας στην Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ σε εκείνο το διάστημα; Αυτό οφείλετε να το πείτε.
Γ. Βεβαίως και είναι πολύ απλό. Μέγας αριθμός αξιωματικών βρίσκεται κάτω, ήτανε άνθρωποι της εμπιστοσύνης της χούντας. Είχανε τις κοινωνικές επαφές τους. Τις γνωριμίες τους. Τις κουμπαριές τους και τις συναισθηματικές γεφυρώσεις.
Κ. Τι εννοείτε;
Γ. Όχι μόνο (…) αλλά και τα στελέχη της εθνικής φρουράς. Όλα τα στελέχη από τον βαθμό του λοχαγού και πάνω της εθνικής φρουράς, ήτανε Ελλαδίτες αξιωματικοί. Ο κόσμος του Μακαρίου τους έκανε παρέα. Έβρισκε στο πρόσωπο τους την ανακούφιση από την πίεση του Μακαριακού κατεστημένου.
Κ. Ο κόσμος του Γρίβα;
Γ. Ο κόσμος του Γρίβα. Και εκείθεν το Μακαριακό κατεστημένο εξαπέλυσε την κατηγο-ρία ότι ο κόσμος του Γρίβα είναι φιλοχουντικοί. Ενώ οι ίδιοι δημιούργησαν την κατάσταση αυτή. Εκεί λοιπόν οι Έλληνες αξιωματικοί, μερικοί των οποίων και εντεταλμένοι όχι μόνον ως πληροφοριοδότες αλλά και ως εξωθητές προς κατευθύνσεις εσφαλμένες …
Κ. Οι πρωτεργάτες ποιοι ήταν από αυτούς; Ποιοι; Ονόματα.
Γ. Παπαδάκης, φέρ' ειπείν. Ταξίαρχος Παπαδάκης που ήταν κάτω, ο οποίος οδήγησε στο πραξικόπημα. Σχεδόν όλοι οι υπηρετούντες τότε και των οποίων τα ονόματα μπορείτε να τα βρείτε στο επιτελείο της εθνικής φρουράς. Σχεδόν όλοι οι υπηρετούντες στο κλιμάκιο της Κ.Υ.Π. στην Λευκωσία. Σχεδόν όλοι οι κατέχοντες τα πόστα των αξιωματικών πληροφοριών σε διάφορες μονάδες της εθνικής φρουράς εκεί. Αυτοί μάλιστα συνήργησαν στο να οργανωθεί κρυφά από τον Γρίβα και η δολοφονική κατά του Μακαρίου απόπειρα στον Άγιο Σέργιο.
Κ. Με ελικόπτερο;
Γ. Όχι.
Κ. Ποια;
Γ. Υπονομεύτηκε ο δρόμος στον Άγιο Σέργιο, που οδηγούσε προς Λευκόνικο, δεν θυμάμαι τώρα που, σε μια έξοδο του Μακαρίου προς τα εκεί και ανατινάχτηκε ακαίρως έτσι, ώστε να μην χτυπηθεί ο Μακάριος. Το ακαίρως, εκείνος ο οποίος έκανε την αυτή, είπε ότι το έκανε σκόπιμα για να μην πάθει τίποτα ο Μακάριος. Οι άλλοι ότι ήτανε τόσο τρομαγμένος ώστε δεν ήξερε τι έκανε, το πάτησε πριν την ώρα του.
Κ. Ανατινάχτηκε είπατε α… Πως το είπατε;
Γ. Ο δρόμος, ο …
Κ. Άκαιρος;
Γ. Οδόστρωμα. Ε;
Κ. Ακέραιος;
Γ. Ακαίρως. Τον ανατίναξε, τον ανατίναξε νωρίτερα. Έγινε μεγάλος θόρυβος, ακούστηκε σε ολόκληρο τον κόσμο η κατάσταση αυτή. Ένας άλλος πάλι, τομεάρχης στην περιοχή της …, του (…), οργάνωσε μια ενέδρα εν αγνοία του Μακάριου …
Κ. Του Γρίβα;
Γ. Του Γρίβα. Στο προπαρασκευαστικό μέρος της οποίας αποκαλύφθηκε η ενέδρα, συνελήφθησαν ορισμένοι άνθρωποι και λοιπά. Είχε δημιουργηθεί, με λίγα λόγια, μια κατάσταση απαράδεκτη έως και ανυπόφορη. Ο Μακάριος άρχισε να οργανώνει τα πραιτοριανά τμήματά του, τα οποία εξώθησε με την τελευταία λέξη την περίοδο εκείνη, με φανατικούς ανθρώπους, πολλοί των οποίων ήτανε στοιχεία του πεζοδρομίου, οι οποίοι δεν λογάριαζαν τίποτα. Συλλάμβαναν, τσάκιζαν στο ξύλο κόσμο, φυλάκιζαν χωρίς κατηγορία ανθρώπους, με λίγα λόγια καταδίωκαν τον κόσμο. Σηκώνονταν ο κόσμος αυτός και έβγαινε στα βουνά ως αντάρτες και κρυβότανε σαν τους Ασπάλακες μέσα στα αυτά. Και άρχισε πλέον να διαφαίνεται αφενός μεν η εκ των πραγμάτων οδήγηση προς το χειρότερο, αφετέρου δε η αποδυνάμωση του Γρίβα, ο οποίος και κατέστη υπόδουλος αυτών των μέχρι τότε αστόχων ενεργειών. Τότε ήτανε που με φώναξε ο Γρίβας πάλι. Δεν είχε δισταγμό να κάνει περιγραφή της καταστάσεως που δημιουργήθηκε για να διατυπώσει τις ανησυχίες του. Και να με ρωτήσει τι θα έπρεπε να γίνει. Ποια γνώμη έχω. Εγώ είπα στον Γρίβα ότι δεν φανταζόμουνα ποτέ πως ήταν δυνατόν αυτός να ανεχτεί αυτού του είδους την εξέλιξη. Είπα επίσης ότι «*Δεν υπάρχουν παρά μόνο δύο λύσεις. Να ρίξεις φεϊγβολάν σε ολόκληρο το κυπριακό χώρο, αναγγέλλοντας ότι την τάδε ημέρα, την τάδε ώρα θα πας στο προεδρικό μέγαρο να συναντήσεις τον Μακάριο. Χωρίς να προεξασφαλίσεις τίποτα γιατί δεν το μπορείς. Όμως ...*» …
Κ. Του προτείνατε στρατηγέ, συνάντηση με τον Μακάριο ενώ …
Γ. Με δική του πρωτοβουλία.
Κ. … ενώ συνεχίζονται επιχειρήσεις;
Γ. Όχι δεν είχα …, δεν ήταν συνεχείς οι επιχειρήσεις. Είχαν δημιουργηθεί τα πραιτοριανά τμήματα του Μακαρίου, έκαναν εξορμήσεις. Η πλευρά της Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ δεν έκανε επιχειρήσεις. Τι επιχειρήσεις να κάνει; Είχε σχεδόν αποδυναμωθεί πλέον.
Κ. Αρχές του 1973;

Γ. Ναι. Προς το μέσον περίπου του 1973 τότε. «*Η μια λοιπόν περίπτωση είναι αυτή. Έχω την άποψη ότι ο κόσμος θα το δεχτεί με ανακούφιση. Φαντάζομαι ...*», λέω «*… απλώς, ότι περιγράφοντας στο χαρτάκι και το δρομολόγιό σας θα μαζευτεί ο κόσμος εκατέρων της οδού για να σας δει. Και πιθανώς και πολλοί από αυτούς να σας χειροκροτήσουν. Αποκλείω την περίπτωση του να μην δεχτεί ο Μακάριος. Διότι τυχόν άρνηση του τον εκθέτει και ίσως ανεπανόρθωτα. Διότι εσείς θα λέτε για την εξομάλυνση των εσωτερικών πραγμάτων της Κύπρου. Για την συνεννόηση.*» Μου λέει «*Μα τι..., μέχρι να πάω, θα με έχουν σκοτώσει.*» Λέω «*Είναι μια περίπτωση την οποία δεν καλείστε να υπολογίσετε. Γιατί σε όλες τις αποφάσεις, τις ενέργειες των ανθρώπων, υπάρχει και ο θάνατος. Και κυρίως σε αυτού του είδους τις καταστάσεις. Για να μην λέτε ότι μιλάω από σίγουρη θέση, θα είμαι εγώ στρατηγέ δίπλα σας ώστε τα βόλια να πάρουν και εμένα που το προτείνω αυτό. Υπάρχει και μια δεύτερη λύση αν δεν το θέλετε αυτό. Να μαζέψετε όλο τον κόσμο σας, να επιλέξετε μια περιοχή της Κύπρου, να εγκατασταθείτε αμυντικά και να ζητήσετε την παρέμβαση άλλων παραγόντων. Των του εξωτερικού, του βασιλέα, του εξόριστου βασιλέα Κωνσταντίνου, του Καραμανλή. Όποιον θέλετε. Της Αμερικής. Ώστε τα πράγματα να εξομαλυνθούν στην Κύπρο. Εάν τα αφήσετε έτσι θα πάνε κατά διαβόλου.* », «*Καλά.* » μου λέει. Εγώ έφυγα. Έμαθα αργότερα ότι την πρώτη λύση την οποία του υπέδειξα την απέρριψαν οι στενοί του συνεργάτες, του είπανε «*Αυτά ..., εσάς θα σας καθαρίσουνε πριν κάνετε 100 βήματα. Διότι δεν μπορεί να ελέγξετε όλον αυτόν τον κόσμο, κάποιος θα βρεθεί ...*» και λοιπά. Ήταν ακριβώς αυτό που υποψιάσθηκε και ο ίδιος, αλλά εγώ είχα απαντήσει «*Εκτός του ότι θα είμαι και εγώ δίπλα σας ...*» του είπα ότι «*... αυτό είναι λύση. »* Και του Γρίβα τα μάτια έγιναν διπλάσια. Του λέω «*Βεβαίως είναι λύση. Διότι ο θάνατος σας θα ανατρέψει αυτόματα τον Μακάριο. Δεν θα είστε εσείς μόνο παρών και εγώ θα είμαι δίπλα σας. Αλλά αυτόματα θα τον ανατρέψει τον Μακάριο. Επειδή θα ρίζετε εσείς την αναγγελία δύο τρεις μέρες πιο μπροστά, θα λάβει ο Μακάριος τα μέτρα του. Να είστε απολύτως βέβαιος ότι δεν θα συμβεί τίποτα τέτοιο.* » Υιοθέτησε όμως την άλλη λύση, για την οποία διέταξε τον σχεδιασμό και είπε και σε μένα να την σχεδιάσω. Και είναι γεγονός ότι εγώ συμμετέχω στον σχεδιασμό αυτόν. Στην απόσυρση όλων των ανταρτών, στην εγκατάσταση σε μια ημιορεινή περιοχή της Κύπρου περί το (…), στην περιχαράκωση, στην απόσπαση των οικογενειών για την εγκατάσταση εκεί, εις την δημιουργία μιας ανεξάρτητης περιοχής η οποία θα ανησυχούσε πλέον τον Μακάριο και θα τον οδηγούσε υποχρεωτικά και αυτόν σε μια υποχώρηση. Δεν υπήρχε άλλος τρόπος. Πέρασε έτσι ο καιρός, χωρίς να υλοποιηθεί το σχέδιο αυτό. Οι συνεχείς εξορμήσεις των πραιτοριανών του Μακαρίου συλλάμβαναν κόσμο, είχανε γεμίσει οι φυλακές, είχαν περάσει πλέον στην μέθοδο των βασανιστηρίων έτσι ώστε να προκριθεί η παρουσία μιας επιτροπής υπό τον (…) νομίζω, Ελβετός, …

Κ. Του ερυθρού σταυρού;

Γ. Του ερυθρού σταυρού. Για την εξακρίβωση των βασανιστηρίων και των λοιπών αυτών. Η έκθεση υπήρξε καταπέλτης, ιδιαιτέρως αποκαλυπτική των φοβερών μεθόδων που εφάρμοζαν στα αστυνομικά τμήματα και στις φυλακές εναντίον των Γριβικών. Η έκθεση προωθήθηκε προς τον Ο.Η.Ε., ανησύχησε τους εδώ, τους φιλομακαριακούς παράγοντες, οι οποίοι κινήθηκαν σε αντιδικτατορικά στοιχεία του εξωτερικού και ενισχύθηκαν ώστε, να μην υπάρξει περαιτέρω συζήτηση για το θέμα στο επίπεδο του Ο.Η.Ε.. Υπάρχουν τέτοια γραπτά, αντιχουντικών συμπλεγμάτων, προς τον Λυσσαρίδη νομίζω, που του επιδεικνύει να παρέμβουν στον Μακάριο ώστε, να καλέσει έναν μεγάλο αριθμό από αυτούς, με εκπροσώπηση του δημοσιογραφικού κόσμου, να τους περιποιηθεί εντυπωσιακά, για να μπορέσει να αμβλύνει την κατάσταση η οποία δημιουργήθηκε σε βάρος στον Ο.Η.Ε..

Κ. Εννοείτε στρατηγέ, ότι αντιχουντικοί, φιλομακαριακοί…

Γ. Επεδίωκαν μεθόδους αποκρύψεως των γενομένων βασανιστηρίων και δεν ανησύχησαν οι άθλιοι για τα συμβάντα στην Κύπρο ώστε, να προλάβουν την καταστροφή.

Κ. Ο σκοπός τους ήταν να στηρίξουν τον Μακάριο;

Γ. Ο σκοπός τους ήταν να στηρίξουν τον Μακάριο. Διότι μέσω του Μακαρίου έβλεπαν ότι θα επέρχετο η λύση του δικού τους προβλήματος εδώ. Μα το καταλαβαίνετε κύριε ναύαρχε ή δεν το καταλαβαίνετε; Τι νομίζατε; Ότι τα πράγματα ήταν αθώα και αγγελικά; Και ότι όλοι είχαν συμπτυχθεί και ένωσαν τις δυνάμεις για την ανατροπή της χούντας εδώ; Ο καθένας ήθελε μια εξωτερική αιτία που θα την ανέτρεπε ώστε, αυτοί να ξαναέπιαναν τις καρέκλες τους ή να πιάσουν τις κάποιες θέσεις. Ωμά και ξεκάθαρα τα πράγματα.

Κ. Ποιοι ήταν αυτοί στρατηγέ;

Γ. Άλλωστε υπάρχει ένα ερώτημα. Ακούσατε εσείς πυροβολισμό κατά την διάρκεια της χούντας μέχρι και την ώρα της …, την στιγμή της πτώσεώς της; Ουδείς. Εγώ δεν άκουσα. Εν Ελλάδι πυροβολισμό, πλην της απόπειρας του Παναγούλη, ουδέν έτερον.

Κ. Ποιους εννοείτε ότι …, από τους αντιχουντικούς της Ελλάδος, ποιους εννοείτε ότι ήθελαν …

Γ. Από αυτούς που ήταν έξω, ε;

Κ. … ήθελαν εθνική καταστροφή στην Κύπρο, όπως έγινε;

Γ. Α όχι. Όχι τέτοια πράγματα δεν μπορώ να καταθέσω. Εγώ τα υποψιάζομαι. Μπορεί όποιος θέλει από αυτούς και όταν καταγραφούν, να με κατηγορήσει, να με μηνύσει και εγώ θα πω ένας, δύο, τρεις, τέσσερις και λοιπά. Άλλωστε δεν χρειάζεται και μεγάλος κόπος για να το καταλάβετε. Διότι δεν μπορούσε να μένει έξω από την αντίληψη, από την γνώση των ανθρώπων οι οποίοι ευρίσκοντο εκτός Ελλάδος, η κατάσταση που

είχε δημιουργηθεί στην Κύπρο. Δεν είναι δυνατόν να μην υπήρχαν μυαλά που στις εκτιμήσεις τους να οδηγούνται στο συμπέρασμα πως ο Γρίβας δεν ήταν όργανο της χούντας και πως δεν μπορούσε να ενεργεί έτσι αν δεν υπήρχαν αίτια, έτσι ώστε να προσπαθήσουν να εξακριβώσουν τα αίτια αυτά. Και δεν ήταν δυνατόν να μην υπήρχε σε μια πτυχή της συνειδήσεως τους μια φιλοπατρία. Η οποία θα τους επέβαλε την επέμβαση τους ώστε, τα πράγματα να ηρεμήσουν για να μην δημιουργηθούν εκεί χειρότερες καταστάσεις. Παρά ταύτα τις άφησαν να εξελιχτούν. Παρά ταύτα δεν παρενέβησαν να τις εμποδίσουν την τελευταία στιγμή.
Κ. Αντιχουντικοί του εξωτερικού. Ποιοι δηλαδή;
Γ. Πολιτικά πρόσωπα κατ' εμέ.
Κ. Ο Παπανδρέου;
Γ. Προχρηματίσαντα.
Κ. Ο Ανδρέας ο Παπανδρέου;
Γ. Δεν ξέρω. Εγώ ξέρω ότι η επιστολή Μακαρίου προς Γκιζίκη ενεκρίθη πρώτα …
Κ. Από ποιους;
Γ. Απ' έξω. Ψάξτε βρέστε τους. Δεν τους γνωρίζω. Ενεκρίθη όμως απ' έξω. Εγένοντο διορθώσεις και πήγε κάτω ξαναπαραδόθηκε στον Μακάριο και από εκεί …
Κ. Αυτό που λέτε στρατηγέ έχει δημοσιευτεί;
Γ. Έχουν γραφτεί σε πολλές αυτές. Είναι και ενισχυτικό της δικής μου απόψεως. Άλλωστε εγώ, το προαισθανόμουν, ήμουν μέσα στην φωτιά και το προαισθανόμουνα απολύτως. Εσείς μπορείτε με μια κάθοδο σας κάτω στην Κύπρο, θα σας δώσω εγώ μια γκάμα από ονόματα ανθρώπων που έπαιξαν ρόλο τότε εκεί και θα σας πουν πως έχουν τα πράγματα. Θα σας φέρω μάλιστα προσεχώς και σε επαφή με τον Μπανίκο που σας είπα. Αρχές …, φτάσαμε στις αρχές του '74. Και ο Γρίβας πεθαίνει.
Κ. Θυμάστε ημερομηνία;
Γ. 27 Ιανουαρίου το 1974. Εξ όσων μου είπαν, ο Γρίβας πρόλαβε να τα πει σε κάποιον του περιβάλλοντος του, «*Βρέστε τον Καρούσο. »*
Κ. Το ξαναλέτε αυτό στρατηγέ; Τι σήμαινε αυτό το πράγμα;
Γ. Έχω την εντύπωση ότι ο Γρίβας ανέθετε σε μένα όλο το βάρος της δημιουργηθείσης καταστάσεως, υπολογίζοντας ότι θα έβρισκα τις λύσεις μιας εξόδου από την δύσκολη αυτή κατάσταση της Ε.Ο.Κ.Α. Β΄. Μιας εξόδου από την περιοχή στην απελπισία στην οποία περιήλθε.
Κ. Και το είπε στο περιβάλλον του που ήταν κοντά την ώρα που πέθαινε;
Γ. Έτσι μου είπαν. Εγώ δεν το ξέρω. Άλλοι το διαψεύδουν.
Κ. Σας το είπε … Ποιος;
Γ. Γεγονός είναι όμως ότι ήρθε μια επιτροπή σε μένα και μου πρότεινε να αναλάβω την αρχηγεία.
Κ. Θυμάστε ονόματα;
Γ. Βεβαίως ήτανε ο Μπανίκος, ο οποίος θα σας πει και τα υπόλοιπα ονόματα. Και εγώ ζήτησα, δεν ήμουν εκ των ανθρώπων που στη δύσκολη αυτή θέση θα μπορούσα να πω όχι. Θα εθεωρείτο, κατά την δική μου άποψη, απόρριψη της ασπίδας, μια φυγομαχία ανεπίτρεπτη για έναν στρατιωτικό. Είπα ναι αλλά να έχω την έγκριση των τομεαρχών. Γιατί βεβαίως χωρίς την σύμφωνη δική τους γνώμη, εγώ τι θα μπορούσα να κάνω; Είχα την έγκριση και ανέλαβα την αρχηγεία.
Κ. Συγκεντρώθηκαν οι τομεάρχες;
Γ. Εγώ κάτω από την στενή παρακολούθηση, από την φοβερή παρακολούθηση των οργάνων του Μακαρίου, από τον αποκλεισμό των οδών, από τις συνεχείς εξακριβώσεις στοιχείων που έκαναν, αιφνιδιασμούς στους κυκλοφορούντες και λοιπά, κατόρθωσα να περάσω από τους τομεάρχες, πορευόμενος την νύχτα μέσα από σκοτεινά μονοπάτια και λοιπά, για να τους δω προσωπικώς τον καθένα. Αυτό όμως ήρθε σε γνώση της χούντας. Ότι την αρχηγεία ανέλαβε ο Καρούσος. Και ήρθε σε γνώση διότι εγώ εξέδωσα αμέσως μια ανακοίνωση προς την κυπριακή κυβέρνηση, την οποία καλούσα να συνδράμει αμέσως σε εξομάλυνση της καταστάσεως και διέταζα την παύση των αντιδράσεων της Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ και την θέση της σε αδράνεια. Διατύπωσα μάλιστα και την πρόθεση του μετασχηματισμού της Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ σε πολιτικό κόμμα.
Κ. Σε πολιτικό κόμμα;
Γ. Σε πολιτικό κόμμα. Για να δώσω μια διέξοδο στους δικούς μου. «*Κύριοι για την πολιτική εκπροσώπηση σας, αν είστε τόσοι πολλοί όσοι λέτε, θα είναι ένα τεράστιο κόμμα. Θα πάρετε την εξουσία. Αυτό τον δρόμο έπρεπε να τον ακολουθήσετε από την αρχή. »* Και πείσθηκαν.
Κ. Οι τομεάρχες είχαν συμφωνήσει για την αρχηγία σας;
Γ. Βεβαίως.
Κ. Οι υπόλοιποι πολιτικοί, οι οποίοι παρίσταντο στις προηγούμενες συγκεντρώσεις που είχε κάνει ο Γρίβας;
Γ. Τους συγκέντρωσα αυτούς σε ξεχωριστή συγκέντρωση στην Λευκωσία. Εκείνοι αντέδρασαν. Τι όμως συνέβη; Και με την κυκλοφορία της δικής μου ανακοινώσεως, έγινε γνωστή η αρχηγία … η ανάθεση της αρχηγίας εκ μέρους μου. Εγώ μάλιστα για να διαφοροποιήσω τα πράγματα, έστειλα και μιαν ειδοποίηση στους τομείς και είπα ότι «*Εγώ δεν αυτοαποκαλούμαι αρχηγός. Αρχηγός ήταν ένας. Ο Γρίβας. Εγώ θα*

υπογράφω ως διοικητής της Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ μέχρι διαλύσεως της. » Και δεν έγραφα 'Ο αρχηγός Καρούσος', ως διοικητής. Για να μην προκαλέσω την αντίδραση τους, επειδή ξένος, Ελλαδίτης εγώ, δεν μπορούσα να γίνω αποδεκτός ως αρχηγός της Ε.Ο.Κ.Α. Β΄, ως διάδοχος του Γρίβα, γιατί πολλοί θα θέλανε τη θέση αυτή. Και προσπάθησα να την απομονώσω με αυτόν τον τρόπο. Οι Μακαριακοί τον θάνατο του Γρίβα τον θεώρησαν ως ευκαιρία επικρατήσεως. Και αντί να μελετήσουν την δική μου ανακοίνωση, την έθεσαν στο περιθώριο, δεν την εξέτασαν καν και εξαπέλυσαν επίθεση εναντίον των ανταρτών του βουνού του Γρίβα, των οικογενειών τους, προέβησαν σε εκτεταμένες συλλήψεις, γέμισαν τις φυλακές και δημιούργησαν μια κατάσταση, την οποία άμεσα και ευθέως εκμεταλλεύτηκε η χούντα. Η οποία εξαπέλυσε τα όργανα της, έπιασε τους τομεάρχες, έπιασε τα κυκλοφορούντα λοιπά μέλη γνωστά σε αυτούς της Ε.Ο.Κ.Α. Β΄, που έπαιζαν έναν ρόλο μέσα στην οργάνωση και τους είπανε «*Εσείς; Εδώ είμαστε εμείς. Τι Καρούσος και τρίχες;* » Και πολύ σωστά. « *Τι αρχηγίες και τέτοια και ανακοινώσεις και λοιπά; Κάντε κουράγιο, είμαστε εδώ εμείς, διώξτε τον αυτόν από εκεί και θα σας τον κατεβάσουμε κάτω. Θα σας δώσουμε το κεφάλι του στο πιάτο.* » Εκεί λοιπόν …

Κ. Το δικό σας κεφάλι; Ή του Μακαρίου;

Γ. Του Μακαρίου. Εγώ έπαιζα δευτερεύοντα ρόλο πλέον. Ο κόσμος αυτός βρήκε την διέξοδο του. Ο Μακάριος είχε εξαπολύσει τους αλήτες του και ρίχνανε ξύλο όπου έβρισκαν, συλλάμβαναν όποιους υποψιάζονταν και λοιπά …

Κ. Με την εφεδρική αστυνομία;

Γ. Με την εφεδρική αστυνομία και την αστυνομία. Οι Γριβικοί είχαν περιέλθει σε κατάσταση απογνώσεως έτσι, ώστε την μοναδική λύση να την βλέπουν στις κάνες των όπλων τους. Και οι χουντικοί βρήκαν πλέον πλοίο στην διέξοδο δια μιαν λύση η οποία θα υπήρχε τότε. Έτσι άρχισε να γεννάται και η σκέψις του πραξικοπήματος. Εκεί λοιπόν είδα εγώ, όλους αυτούς τους ανθρώπους με τους οποίους ήρθα σε επαφή, με τους οποίους αντάλλαξα ανησυχίες, με τους οποίους είχα προβεί κατά καιρούς σε εκτιμήσεις των καταστάσεων, στους οποίους εμπιστεύτηκα τις απόψεις μου και λοιπά, να μεταλλάσσονται διότι η οικτρή κατάσταση στην οποία βρέθηκαν δεν τους έδιναν την λύση δια του δικού μου προσώπου και τους κατανόησα. Τους κατανόησα.

Κ. Και φεύγετε από την Κύπρο;

Γ. Εγώ έφυγα από την Κύπρο, αφού πλέον διέγνωσα ότι τα πράγματα οδηγούνται κατευθείαν σε θερμή σύγκρουση. Ότι οι πρωτοβουλίες θα περνούσαν στα χέρια των εκεί χουντικών δια της εθνικής φρουράς που συγκροτούσε μια αξιολογότατη δύναμη {ικανή} (…) να ανατρέψει τον Μακάριο, όπως έγινε άλλωστε. Και εκεί είδα την αδυναμία του Μακαρίου και των περί αυτόν, να καταλάβουν ότι δια της στάσεώς τους, της συμπεριφοράς τους, τον εν γένη χειρισμό του, οδηγούσαν αυτόν τον ίδιο τον τόπο τους στην καταστροφή.

Κ. Ποια ημέρα φύγατε από την Κύπρο και με τι τρόπο;

Γ. Ακριβώς ημέρα δεν θυμάμαι. Νομίζω ότι ήτανε οι πρώτες ημέρες του μηνός Απριλίου. Οι πρώτες ημέρες, Ιανουάριος, έκατσα ολόκληρο τον Φεβρουάριο, οι πρώτες ημέρες του μηνός Μαρτίου. Είχα προπαρασκευάσει την απόκλιση μου στον ελλαδικό χώρο. Δεν ήθελα με κανέναν τρόπο να βρεθώ στην Ευρώπη. Διότι υπέθετα, όπως και ήτανε στην πραγματικότητα τα πράγματα, ότι εκεί είχαν δημιουργηθεί ξεχωριστές φατρίες, στα χέρια κάποιας, της οποίας θα έπεφτα και ότι το λιγότερο που θα ζητούσανε από εμένα θα ήταν να με βάλουν στην Ντοϊστε Βέλε να λέω εκείνα που θελαν αυτοί. Και τέτοιος ρόλος εμένα δεν μου άρμοζε. Προπαρασκεύασα την απόκρυψη μου με πρώτο σταθμό την Ρόδο, αλλά δεν ευτύχισα. Έπεσα σε οχτώ εννέα μποφόρ με ένα βαρκάκι, πήγε δύο φορές να με πετάξει στην Τουρκία απάνω, να με σπάσει στα κατσάβραχα. Και ύστερα από δύο μέρες, δύο μερόνυχτα ταλαιπωρία, πλησιάζοντας την Μεγίστη στο Καστελόριζο, είπα στον καπετάνιο «*Τράβηξε σε αυτόν τον βουνίσκο, κάπου εκεί πέρα …*» και έπεσα σε βαθύ ύπνο. Δεν είχα κλείσει μάτι. Δεν είχα συνέλθει από τα τεράστια κύματα. Δεν μπορούσα να καταλάβω τα αισθήματα που μου είχαν δημιουργηθεί στην ταλαιπωρία αυτών των δύο ημερονυκτίων, με την χαρά που ένιωθα αναπνέοντας ελεύθερο αέρα, με την βροχή των κυμάτων που δεχόμουνα καταπρόσωπο και την τραγική κατάσταση στην οποία είχα περιέλθει. Διέξοδο της οποίας ήταν ο θάνατος. Έπεσα σε βαθύ ύπνο. Για να με ξυπνήσουν κάποιοι και μου πούνε «*Σε θέλει ο μπάρμπας.* »

Κ. Σας ξύπνησαν ποιοι δηλαδή; Η αστυνομία.

Γ. Με ξύπνησαν …, ναι το λιμενικό. Διότι η εκεί …

Κ. Που κοιμηθήκατε εκεί;

Γ. Στο καραβάκι μέσα. Δεν βγήκα έξω, στο καραβάκι όπως το δέσαμε κάπου και λοιπά, είχε ένα (…) αυτό και είπα να κλείσω λίγο μάτι. Τι είχε συμβεί; Είχε …, είχαν γράψει όλες οι εφημερίδες ότι ο Καρούσος απέδρασε κάτω. Από τα χουντικά στοιχεία και από τις πληροφορίες που παίρνανε από τους δικούς μας, γνώριζαν ότι εγώ με το τάδε καραβάκι επιβιβάστηκα σε εκείνο το σημείο, διέφυγα, πήγαν να με εμποδίσουν και τότε εγώ πλέον για να μην με πιάσουν, μην υποστώ και αυτό το ρεζιλίκι, είπα στον αυτόν, στον καπετανάκο «*Βούτα. »* και βουτήξαμε μέσα στα οχτώ εννέα μποφόρ, πόσα ήτανε. *«Μα θα πνιγούμε. », «Βούτα …»* του λεω *«… και {φύγε} πέρα* »

Κ. Και φύγατε.

Γ. Και φύγαμε. Ένας, από αυτά τα τρία άτομα που με συνόδευσαν, της απολύτου εμπιστοσύνης μου, είχε καταλάβει ότι όλη αυτή η υπόθεση ήταν μια υπόθεση που τον εξέθετε ανεπανόρθωτα, βγήκε κρυφά και πήγε στο τηλεγραφείο της αυτής, του Καστελόριζου, να τηλεφωνήσει στην γυναίκα του στην Κύπρο.
Κ. Σας συνόδευαν τρία άτομα με ποιον;
Γ. Τρία άτομα της Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ και ο καπετάνιος, που ήταν από την Ελλάδα. Το σχέδιο της αποδράσεως μου ήταν εφαρμογή του σχεδίου του Γρίβα, το οποίο υιοθέτησα εγώ και ζήτησα να ενεργοποιηθεί. Στην ενεργοποίηση αυτού του σχεδίου με βοήθησε στενός συνεργάτης του Γρίβα, ο οποίος συνεργάζετο με τους χουντέους.
Κ. Και ο οποίος τους το είπε.
Γ. Βεβαίως, δεν υπάρχει καμία αμφιβολία. Άλλωστε εγώ φεύγοντας εξέδωσα και μια ανακοίνωση, στην οποία είπα …
Κ. Αυτό πες το δυνατά.
Γ. Εξέδωσα μια ανακοίνωση στην οποία είπα, «*Εγκαταλείπω την Κύπρο, διότι δεν θέλω να γίνω συνεργός ή μάρτυρας πραγμάτων που έχουν σχέση με κακές εξελίξεις …*» και ότι «*… εύχομαι οι επιλογές στις οποίες προήλθατε, να αποδειχτούν υπηρετικές της ιεράς υποθέσεως της ενώσεως.* » Και σηκώθηκα και έφυγα.
Κ. Δύο χρόνια στην Κύπρο και σας συλλαμβάνει το λιμενικό στη Μεγίστη!
Γ. Μεγίστη.
Κ. Η χούντα πως σας αντιμετώπισε;
Γ. Με κατέβασε στην Ρόδο, με παρέλαβε με αεροπλάνο και με οδήγησε από το αεροδρόμιο στο Ε.Α.Τ. / Ε.Σ.Α.. Ξανά το έργο από την αρχή. Εκεί ζήτησα … Η οικογένεια μου τα έμαθε αυτά από τις εφημερίδες, τα γράψανε οι εφημερίδες, ότι «*Ο Καρούσος* ...» και λοιπά. Εκεί ζήτησα να έχω μια συνάντηση με τον Ιωαννίδη. Και ύστερα από κάποιες ημέρες ήρθε ο Ιωαννίδης. Και μου λέει *«Ορίστε. Τι θέλεις;* » Είπα λοιπόν στον Ιωαννίδη, σχεδόν επί λέξη τα εξής. «*Κύριε ταξίαρχε δεν χρειάζεται προσπάθεια αμβλύνσεως των πραγμάτων, τουλάχιστον από την δική μου πλευρά. Είμαι δεδηλωμένος αντίπαλος σας. Και μη θεωρηθεί πρόκληση εάν σας πω ότι για μένα, θα ήταν λύση το να σας δω κρεμασμένους ανάποδα.* », *«Ωχ. »* είπε αυτός. *«Αλλά ...»* του λέω, *«... και εγώ και εσείς, είμαστε πατριώτες, αγαπάμε τον τόπο μας. Δεν μπορεί να μας το αμφισβητήσει κανείς. Δεν ξέρω εάν εσύ μπορείς να μου το αμφισβητήσεις σε εμένα, εγώ σε σένα δεν το αμφισβητώ. Άλλωστε πολεμήσαμε.»* Ήτανε και στον Ζέρβα ο Ιωαννίδης. Και στον Ζέρβα και εδώ. «*Εγώ κάτω, κύριε ταξίαρχε, διέγνωσα ότι υπάρχει η πρόθεση του πραξικοπήματος εναντίον του Μακαρίου. Και επίσης γνωρίζω ότι ο αμερικανικός παράγων σπρώχνει προς τα εκεί, για λόγους σαφώς αντικειμενικούς για την δική τους πλευρά, έτσι ώστε να ελέγξουν την Κύπρο. Την θέλουν δική τους. Και καλά κάνουν. Εγώ μάλιστα δεν θα αντιδρούσα σε αυτό.* » Είπα στον Ιωαννίδη. «*Αλλά η λύση δεν πρόκειται να δοθεί με το πραξικόπημα, διότι εάν αυτό υιοθετηθεί, εάν αυτό υιοθετηθεί θα είναι ..., το αποτέλεσμα θα είναι τραγικό. Επειδή πρέπει και εσείς με την απλή στρατιωτική σκέψη σας, στο επίπεδο της τακτικής όχι της στρατηγικής, το ίδιο και εγώ, αλλά το ίδιο και έναν δεκανέα που θα φέρναμε και θα του εξιστορούσαμε τα πράγματα, πρέπει να υποψιαστούμε ότι η Τουρκία θα παρέμβει. Όπως και αν έχουμε. Δεν θα αφήσει ανεκμετάλλευτη τη κατάσταση. Και ότι εκείθεν δεν θα ελέγξουν την κατάσταση οι Αμερικανοί, διότι δεν έχουν κανέναν λόγο. Την λύση θα τους την έχετε δώσει εσείς και θα υπαρξ... και θα υπάρξει η εκ μέρος τους αδιαφορία για σας. Έτσι θα φορτώσετε σε βάρος του έθνους και του ελληνικού στρατού μια ήττα. Μην το πράττετε σας παρακαλώ κύριε ταξίαρχε.*» Ο Ιωαννίδης μου είπε «*Δεν έχουμε τέτοιον σκοπό*. » Λέω, «*Εύχομαι να είμαι, να αποδειχτώ τόσο φαντασιόπληκτος ώστε να βγω γελασμένος.* »
Κ. Τι άλλο σας είπε ο Ιωαννίδης στρατηγέ;
Γ. Μου είπε ο Ιωαννίδης ότι «*Κοίταξε να δεις, εσύ θα πρέπει να έχεις υπ' όψιν σου ότι εγώ σε κρατάω εδώ ...»*
Κ. '*Εδώ'*; Δηλαδή στο χέρι του;
Γ. Ναι στο χέρι. «*… και ότι θα πρέπει να είναι πολύ προσεκτική η στάση σου.* », *«Ναι είμαι ...»* λέω, *«... δημοκράτης.* », *«Όχι ...»* μου λέει, «*… θα πας στο σπίτι σου ως κατ' οίκον ..., με κατ' οίκον περιορισμό. Δεν θέλω καμία απολύτως ανάμιξη. »* Του λεω, «*Κύριε ταξίαρχε, τέτοια πράγματα εγώ δεν υπόσχομαι. »*
Κ. Ότι δεν θα αναμειχτείτε.
Γ. «*Εσείς να λάβετε τα όποια εις βάρος μου μέτρα θέλετε. Εγώ ζητάω μία χάρη, να μου επιτρέψετε να δω τον βρισκόμενο στο νοσοκομείο παλιό συμπολεμιστή μου, αλλά και σήμερα (...), τον φίλο μου τον Σπύρο τον Μουστακλή.* », «*Βεβαίως. Ελεύθερος να πας.* »
Κ. Τι σας είπε αυτός;
Γ. «*Ελεύθερος να πας.* » Και πραγματικά διέταξε την απόλυση μου με την εντολή να μεταβώ στο σπίτι μου στην Κόρινθο και τότε είδα την οικογένεια μου και ο εκεί …, η εκεί υποδιοίκηση χωροφυλακής πήρε την εντολή και εγκατέστησε κάτω από την πόρτα μου φρουρά. Τον Σπύρο τον είδα στην πολυκλινική Αθηνών. Όχι, νομίζω ότι ήταν στο Κ.Α.Τ. Νομίζω ότι ήτανε στο Κ.Α.Τ. τότε. Του είχανε ένα ξεχωριστό δωμάτιο στο Κ.Α.Τ. νομίζω.
Κ. Δύο μικρές ερωτήσεις για τον Ιωαννίδη. Καταρχήν είπατε ότι ήτανε στο Ζέρβα και είχε πολεμήσει. Είναι όντως έτσι; Είχε πολεμήσει ο Ιωαννίδης με τον Ζέρβα κατά των Γερμανών;

Γ. Μα, βεβαίως. Αυτό είναι γεγονός. Δεν πρέπει να του αμφισβητηθεί. Έκανε αντάρτης στον Ζέρβα, πολέμησε κατά των κατακτητών της πατρίδας.
Κ. Πόσο … Τι διαφορά τάξεως είχατε ή ηλικίας με τον Ιωαννίδη;
Γ. Ο Ιωαννίδης ήτανε της τάξεως του ’43 εγώ ήμουνα της τάξεως του ’48.
Κ. Πως μπορείτε να …, πως θα περιγράφατε τον χαρακτήρα του Ιωαννίδη; Και πως ο Ιωαννίδης ήλεγχε ένα κράτος ολόκληρο; Τις ένοπλες δυνάμεις, με το βαθμό του ταξίαρχου, έχοντας από πάνω του εκατοντάδες στρατηγούς;
Γ. Εσείς είστε στρατιωτικό πρόσωπο, δεν …, φαντάζομαι ότι δεν είναι δυνατόν να εξηγήσετε το φαινόμενο. Μόνο να σας πω πέντε λόγια πάνω στο ερώτημα σας. Η κατάσταση η οποία δημιουργήθη κάτω από την πίεση ενός εκτεταμένου αντικομουνισμού κατά την περίοδο εκείνη, η οποία εξυπηρετούσε και αυτή συμφέροντα πολιτικών ανδρών, που επανήλθαν αργότερα στην Ελλάδα και έδιωξαν αυτούς που τους στήριζαν. Είχε δημιουργηθεί μια ανησυχία στο επίπεδο των Ελλήνων στρατιωτικών και μάλιστα και των τριών κλάδων, από ότι αντιλαμβανόμουνα τότε. Είχαν προηγηθεί οι ανωμαλίες του 1965, με τις γνωστές επεμβάσεις και παρεμβάσεις.
Κ. Αιτιολογείτε την 21η Απριλίου. Έχετε απαντήσει σε αυτό. Ο Ιωαννίδης μέσα από τη χούντα πως την ήλεγχε;
Γ. Ο Ιωαννίδης εντεταγμένος στον Ι.Δ.Ε.Α. … Καταρχήν τον Ιωαννίδη εγώ για πρώτη φορά τον έβλεπα εκεί στο Ε.Α.Τ. / Ε.Σ.Α.. Μια ολόκληρη ζωή στον στρατό ουδέποτε τον συνάντησα.
Κ. Έτσι πέστε μου.
Γ. Και εκείνο που μου έκανε εντύπωση, ήταν αυτό το οποίο διατυπώσατε εσείς τώρα. Αλλά δεν πιστεύω ότι το φαινόμενο οφείλεται σε εντυπωσιακή ακτινοβολία του Ιωαννίδη προς τους Έλληνες στρατιωτικούς, οι οποίοι τον κατέστησαν αρχηγό. Αλλά στην ανησυχία των στρατιωτικών τότε, οι οποίοι συνήργησαν στην εγκαθίδρυση της χούντας, είχαν απογοητευτεί με την πολιτική του Παπαδοπούλου, τον οποίον ανέτρεψαν. Είχαν συνταχθεί με τον Ιωαννίδη και τελικώς απέβλεπαν σε δύο πράγματα. Στην διατήρηση της αγνότητας της επαναστάσεως, όπως αυτή πλασματικά τέθηκε την 21η Απριλίου και κυρίως στην ανθρώπινη αδυναμία, την διατήρηση στα χέρια του της δύναμης από την οποία αντλούσαν την ηδονή της εξουσίας.
Κ. Αυτό είναι εκτίμηση σας ή το γνωρίζετε;
Γ. Όχι.
Κ. Είναι εκτίμηση σας.
Γ. Η εκτίμηση μου. Η εκτίμηση μου. Η οποία εδραιώνεται σε συζητήσεις, τις οποίες έκανα με ακραία Ιωαννιδικά στοιχεία, επανελθών στο στρατό.
Κ. Ο Δημητρακόπουλος …
Γ. Είχα πολλούς από αυτούς στην …, υπό την διοίκηση μου.
Κ. Μετά το ’75.
Γ. Μετά το ’75.
Κ. Ο Δημητρακόπουλος, για τον οποίο αναφερθήκατε σε κάποια φάση εκτός του θέματος που συζητάμε, ο γνωστός αντιχουντικός δημοσιογράφος. Είστε της άποψης ότι λειτούργησε από την Αμερική, ως δημοσιογράφος κατά της χούντας κατά τρόπο τέτοιον που τον παρουσιάζουνε και τα βιβλία σήμερα;
Γ. Τον Δημητρακόπουλο εγώ τον συνάντησα μια φορά, χωρίς να αποκτήσω και προσωπική γνωριμία, στο σπίτι του Μουστακλή. Πρέπει να ήτανε την περίοδο μεταξύ του ’75 και ’77, κάπου εκεί πέρα περίπου. Δεν τον ξανασυνάντησα έκτοτε. Για την στάση του Δημητρακόπουλου έμαθα διαβάζοντας ορισμένα πράγματα με τις τελευταίες αποκαλύψεις και για την δράση του επίσης στην Αμερική. Για τις αντιθέσεις του με τον Κίσινγκερ και κυρίως με αυτό το οποίο τελευταία απεκαλύφθη, ότι είχε αποφασιστεί η εκπαραθύρωση του με απόπειρα κατά της ζωής του. Αυτά με προδιέθεσαν και με προδιαθέτουν ευμενώς έναντι του Δημητρακόπουλου.
Κ. Εξάλλου βοήθησε τον Σπύρο τον Μουστακλή στην Αμερική.
Γ. Αναμφίβολα ναι. Και έχω πολλά άλλα στοιχεία τα οποία αποκαλύπτουν την δράση του. Νομίζω ότι ήτανε εκ των ενεργότερων αντιχουντικών στοιχείων στο εξωτερικό τότε. Για αυτό και διατύπωσα προηγουμένως την επιθυμία μου να τον δω.
Κ. Στρατηγέ γνωρίζετε εσείς προσωπικά, έχετε μαρτυρίες από ανθρώπους, όχι εκτίμηση, ότι η C.I.A. ή η D.I.A., αμερικανικές υπηρεσίες δηλαδή, είχαν άμεση ανάμιξη στη διάρκεια της δράσης της Ε.Ο.Κ.Α. Β΄και στη συνέχεια στο πραξικόπημα κατά της Κύπρου; Αν γνωρίζετε προσωπικά.
Γ. Όχι προσωπικά δεν γνωρίζω. Αυτό το οποίο γνωρίζω εγώ και επί του οποίου τίθεμαι απροκάλυπτα, είναι ότι τα ίδια στοιχεία τα οποία συνέδραμαν στην εγκαθίδρυση της δικτατορίας στον ελλαδικό χώρο, ήταν αυτά τα οποία συνέδραμαν στην καταστροφή της Κύπρου και την εκπαραθύρωση της χούντας στην Ελλάδα ύστερα από χρόνια 7.
Κ. Θέλω δύο πράγματα από εσάς. Ένα συμπέρασμα γενικό από την ζωή σας μέχρι σήμερα, με την ιδιότητα του στρατιωτικού ηγέτη, του αξιωματικού, σε σχέση με την εθνική εν γένει υπόθεση της χώρας μας. Είτε αυτή είναι μέσα από τον πόλεμο κατά των Ιταλών, των Γερμανών, είτε είναι μέσα από τον εμφύλιο

σπαραγμό, είτε είναι μέσα από τη δικτατορία, είτε από την κυπριακή υπόθεση. Και το δεύτερο, δύο κουβέντες για τον Γρίβα Διγενή. Ποια είναι σήμερα τα συναισθήματα σας απέναντι σε εκείνον τον άνθρωπο;
Γ. Απαντώ στο δεύτερο πρώτα. Είναι συναισθήματα συμπάθειας και υψηλού σεβασμού προς τη μνήμη του. Παρά ταύτα μέσα μου, μένει νωπό και αναλλοίωτο ένα παράπονο. Πως ο άνθρωπος αυτός, ο ιστορικός, ο αποτελεσματικός σε έναν πόλεμο κατά της αγγλικής αυτοκρατορίας, δεν είδε που οδηγούσαν τα γεγονότα στην Κύπρο κατά το διάστημα του 1972 – ’74. Και δεν τα πρόλαβε. Ή, πως δεν απεσύρθη έγκαιρα ώστε να αποφευχθούν οι περαιτέρω τραγικές εξελίξεις. Το ίδιο ερώτημα μένει μέσα μου νωπό, με ένα μικρό παράπονο για τον Μακάριο. Πως αυτός ασκώντας εξουσία, δέχτηκε να οδηγήσει τα πράγματα ή ξεγελάσθηκε έτσι, ώστε η Κύπρος να φτάσει στο σημερινό κατάντημα. Το ίδιο παράπονο και για αυτούς οι οποίοι απετέλεσαν το φιλομακαριακό περιβάλλον, το ίδιο και για αυτούς οι οποίοι απετέλεσαν το φιλογριβικό περιβάλλον. Αλλά εκεί που είμαι σκληρός απέναντι των πραγμάτων, είναι ο ρόλος των προσώπων κατά την περίοδο εκείνη, τα οποία βρισκόμενα στη σιγουριά της Ευρώπης ή του αμερικανικού χώρου, δεν έβαλαν το δάχτυλο τους για να προλάβουν αυτή την καταστροφή σε βάρος του κυπριακού ελληνισμού, που έμεινε ανέπαφος και αλώβητος παρά τις επανειλημμένες κατοχές του, επί τόσους πολλούς αιώνες. Αυτών οι οποίοι άφησαν να εξελιχτούν τα πράγματα έτσι, ώστε ο τούρκικος παράγων να αποτελεί συνεχή απειλή για την Ελλάδα και κυρίως για το Αιγαίο σήμερα. Στο πρώτο ερώτημα, το συμπέρασμα μου είναι το εξής. Σε ότι αφορά τον Έλληνα στρατιωτικό πρέπει να γνωρίζει ότι η προσφορά των υπηρεσιών του προς την πατρίδα, είναι περιεκτική πολλών απαιτήσεων και πολλών κίνδυνων. Τόσο προβαλλομένων από μια πιθανή εμπόλεμη κατάσταση, όσο και από διάφορες τάσεις οι οποίες δημιουργούνται μέσα στο στράτευμα, όπως τα στρατεύματα όλων των χωρών και κυρίως της {εγγύς}(…) και Μέσης Ανατολής, περιοχής στην οποία βρισκόμαστε εμείς, υπό την συνεχή εποπτεία των μεγάλων δυνάμεων, που επιζητούν την λύση των συμφερόντων τους, δια της ασκήσεως του ελέγχου στους χώρους μας. Δεύτερο συμπέρασμα, ότι ουδέποτε η πολιτεία και ως εκ τούτου κακώς δεν μερίμνησε να ενημερώσει στα παραγωγικά σχολεία τον Έλληνα στρατιωτικό, πρώτον για τις αρνητικές εκφάνσεις της ελληνικής ιστορίας των τελευταίων εδώ ιστορικών περιόδων και δεύτερον για τις …, τις μεθόδους εκ μέρους του στρατιωτικού, αντιμετωπίσεως αυτών των προσπαθειών που γίνονται στο εσωτερικό, με κύριο μέλημα να τους εδραιώσει την άποψη ότι ένας είναι ο ρόλος του αξιωματικού. Να υποτάσσεται στις θελήσεις της εκλεγμένης υπό του λαού ελληνικής πολιτικής εξουσίας. Το τρίτο είναι και αυτό από την ίδια πικρία μου ασφαλώς, που διακατέχει φαντάζομαι κάθε λογικό Έλληνα, ο οποίος φρόντισε να μάθει πέντε πράγματα από την ελληνική ιστορία. Ότι δυστυχώς ο Έλληνας εντάσσεται εύκολα σε φατρίες και τείνει προς την ανωμαλία φανατιζόμενος, χωρίς ποτέ να αναζητά την αλήθεια και χωρίς ποτέ την ώρα της εκδηλώσεως του φανατισμού του, να πονάει την πατρίδα του. Τελείωσα κύριε ναύαρχε. Άλλο τι;
Κ. Στρατηγέ ευχαριστώ πολύ.
Γ. Να είστε καλά.
Κ. Με τίμησες με τον χρόνο που μου διέθεσες. Με τον χρόνο σου και με την ιστορία σου και με τις ιδέες σου.
Γ. Ευχαριστώ.
Κ. Και για αυτό σε ευχαριστώ πολύ.Γυρίζοντας από την Κύπρο και τιθέμενος μετά στο Ε.Α.Τ. / Ε.Σ.Α. σε κατ΄ οίκον περιορισμό στην Κόρινθο, εσείς ενημερώσατε τους τότε εκτός του καθεστώτος, εκτός της δικτατορίας, πολιτικούς αντιπάλους της, Κανελλόπουλο, Μαύρο, Αβέρωφ και άλλους, για το τι επίκειται στην Κύπρο να γίνει; Για το τι σχεδιάζει η δικτατορία;
Γ. Όσους μπόρεσα, μάλιστα. Έστειλα την γυναίκα μου. Τους βρήκε, τους συνάντησε και τους είπε ότι «*Ο άντρας μου λέει ότι επίκειται πραξικόπημα στην Κύπρο. Βάλτε το χέρι σας διότι πιστεύει ότι θα υπάρξει ανάμιξη της Τουρκίας σε αυτό, οπότε θα επέλθει ζημιά σε βάρος της Κύπρου και της Ελλάδος. »*
Κ. Αυτά τον Απρίλιο του 1974.
Γ. Απρίλιο με Μάιο του 1974, προ της επιστολής του Μακαρίου προς Γκιζίκη και προ του πραξικοπήματος …
Κ. Ο Λύτρας, ο αξιωματικός Λύτρας του στρατού, ο οποίος μου είπατε ότι στην οργάνωση του Γρίβα, τις ομάδες εναντίον της χούντας εδώ στην Αθήνα, είχε παίξει σημαντικό ρόλο. Καθώς επίσης κάποιο ρόλο και ο Βαρδάνης ο Μιχάλης. Ποιος ήταν ο ρόλος αυτών των δύο προσώπων;
Γ. Ο Γρίβας είχε αναλάβει την υλοποίηση των διαταγών του …, ο Λύτρας είχε αναλάβει την υλοποίηση των διαταγών του Γρίβα και προς τούτο ενοικιάσθηκε γραφείο, αν καλώς θυμάμαι στην Ακαδημίας, το οποίο προς κάλυψη της περιπτώσεως αυτής ο Λύτρας βρέθηκε σαν αντιπρόσωπος μιας εταιρίας του εξωτερικού. Εκεί ο Λύτρας ας θυμηθεί με ποιους και πόσους συναντήθηκε. Εγώ γνωρίζω ότι συναντήθηκε με πολλούς. Ήταν η περίοδος κατά την οποία εγώ αρνήθηκα να συμμετέχω σε αυτήν την προσπάθεια του Γρίβα, για τους λόγους τους οποίους θα βρείτε σε αυτά που κατέθεσα στα.. Ο Βαρδάνης…
Κ. Ένα λεπτό. Για τον Λύτρα δεν μου ξεκαθαρίσατε για τον ρόλο που έπαιξε στην εκπαί-δευση των Κύπριων τομεαρχών ή των ανθρώπων από την Κύπρο που έφερνε στην Ελλάδα.

Γ. Θα σας το ξεκαθαρίσει, δεν παρακολούθησα την περίπτωση εγώ, την παρακολούθησε ο Σωτηρίου ο οποίος είχε έρθει και ανέλαβε το βάρος της εκπαιδεύσεως αυτών και με τον οποίο θα σας φέρω σε επαφή.
Κ. Ο Σωτηρίου εν Κύπρου;
Γ. Ο Σωτηρίου εκ Κύπρου. Ο οποίος γνωρίζει τα του Γρίβα, τα του Λύτρα. Αυτό που μου έκανε εντύπωση με τον Λύτρα, ήτανε ότι απαρνήθηκε όλη αυτήν την περίπτωση.
Κ. Όλη αυτή την δραστηριότητα;
Γ. Την δραστηριότητά του και ήτανε εξ αυτών που κατηγόρησε τον Γρίβα ως συνεργάτη της χούντας. Πράγμα απαράδεκτο.
Κ. Μετά τη δικτατορία αυτά;
Γ. Μετά τη δικτατορία αυτά. Χαρακτηρίζω αυτού του είδους την στάση ως άνευ ορίων ιδιοτέλεια, η οποία δεν μπορεί να χαρακτηρίζει τους λεβέντες. Ο Λύτρας είχε προσκληθεί από τους ανθρώπους που μένουν πιστοί στην μνήμη του Γρίβα κάτω, οι οποίοι σε μια επέτειο του θανάτου του, τον παρακάλεσαν να μιλήσει για την συνεργασία του με τον Γρίβα εδώ.[1]
Κ. Ποιος είχε προσκληθεί είπατε;
Γ. Ο …, ο Λύτρας.
Κ. Ο Λύτρας είχε προσκληθεί;
Γ. Κατέβηκε κάτω με δικά τους έξοδα και μίλησε σε μια συγκέντρωση. Εκεί είπε το τι συνέβη το διάστημα της συνεργασίας με τον Γρίβα εδώ στην Ελλάδα. Το έμαθαν στοιχεία φιλομακαριακά, στοιχεία φιλοκυβερνητικά. Δεν είναι παρά δύο τρία χρόνια πριν.
Κ. Πριν από τώρα εννοείτε;
Γ. Πριν από τώρα. Τον μπλοκάρισαν και τον έβαλαν σε ραδιοφωνικό σταθμό την επομένη ημέρα να καταγγείλει εκείνα, τα οποία διατύπωσε στην συγκέντρωση την προηγούμενη και να διατυπώσει την άποψη, ότι ο Γρίβας υπήρξε συνεργάτης της χούντας. Εδώ υπάρχει επιβεβαίωση της δικής μου απογοήτευσης για τα φαινόμενα των ανθρώπων κατά την (…) περίοδο. Μέχρι και σήμερα. Και για τις αδυναμίες των ανθρώπων, οι οποίοι έλκονται από την υπηρέτηση των συμφερόντων και (…). Είναι στοιχείο του ελληνικού λαού που θέλει ιδιαίτερη προσοχή. Διότι έτσι εξηγεί και τα 400 χρόνια της Τουρκοκρατίας.
Κ. Στρατηγέ αφήστε την αυτή για το λαό. Πέστε μου για τον Βαρδάνη.
Γ. Ο Βαρδάνης ήρθε σε επαφή, με δική μου μεσολάβηση, με τους τότε εκπαιδευτές του Γρίβα. Υπέστη μια εκπαίδευση και ουδέποτε …, έκτοτε …, ουδέποτε αναφέρθη στην περίοδο εκείνη και στην δράση του εκείνη.
Κ. Εννοείτε υπέστη εκπαίδευση εδώ στην Ελλάδα …
Γ. Εδώ στην Ελλάδα.
Κ. Σε όπλα, σε αντάρτικο; Σε τι;
Γ. Θα σας πει ο Σωτηρίου. Δεν ξέρω, δεν ήμουνα παρών. Νομίζω στην κατασκευή βομβών, όπλα δεν είχε ανάγκη ήταν Έλληνας αξιωματικός. Στον τρόπο και τις μεθόδους αντιδράσεως κατά της χούντας εδώ, όπως οι σχετικές οδηγίες που θα είχε δώσει ο Γρίβας. Ο Βαρδάνης θα σας πει για αυτά, αν το θέλει[2]. Αν αυτός δεν το θέλει, θα σας πει ο κύριος Σωτηρίου.
Κ. Μάλιστα. Είναι μεσημέρι, ώρα φαγητού. Εγώ επαναλαμβάνω το μεγάλο ευχαριστώ σε σας.
Γ. Να είστε καλά.

***

[1] Ο Λύτρας στη συνέντευξή του (στο ίδιο παράρτημα) περιλάμβανε επίσης οξεία αναφορά στην υπόθεση αυτή της μετάβασής του στην Κύπρο με σκοπό την υποστήριξη της αντιχουντικής ιδιότητας του Γρίβα και του Καρούσου δίνοντας μια άλλη απ' αυτήν διάσταση. Με επιμονή του αφαιρέθηκε το τμήμα εκείνο που ΄΄έριχνε αλάτι στη φωτιά΄΄ και έμεινε μόνον η θετική πλευρά από τα λεγόμενά του για τους ηγέτες της ΕΟΚΑ Β΄. Έτσι η έντονη αναφορά του Καρούσου στον Λύτρα εμφανίζεται μονόπλευρα άδικη.
[2] Ο Βαρδάνης επιβεβαιώνει τη συνάντησή του με ανθρώπους που του σύστησε ο Καρούσος αλλά όχι πως είχε οποιαδήποτε συνέχεια αυτή η συνάντηση. Βλέπε τη συνέντευξή του στο ίδιο Παράρτημε με του Λύτρα και του Καρούσου.

ΚΟΥΡΗΣ ΝΙΚΟΣ

Συνέντευξη με τον πτέραρχο και τέως ΥΦΕΘΑ Νίκο Κουρή (Ν)
ΑΚ (Κ)
18-3-03

Κ. Κύριε αρχηγέ σας έστειλα ένα σύνολο ερωτημάτων τα οποία ξεκινούν από την εποχή που μπήκατε στη σχολή ικάρων ή ενταχτήκατε στη πολεμική αεροπορία. Μπορείτε να μου πείτε γιατί επιλέξατε την πολεμική αεροπορία και αν μπήκατε με μέσον εκείνα τα χρόνια και πότε έγινε αυτό;
Ν. Για να είμαι τελείως ειλικρινής μπήκα στη σχολή ικάρων για λόγους βιοποριστικούς. Ήμουνα παιδί φτωχής οικογένειας και δεν είχα τις προϋποθέσεις για κάτι …, για σπουδές μάλλον, ανώτερες ή πανεπιστήμιο ή Πολυτεχνείο. Αυτός ήταν ο λόγος.
Κ. Πότε μπήκατε και αν μπήκατε με μέσο;
Ν. Όχι, μπήκα με το σπαθί μου. Μπήκα $10^{ος}$ μεταξύ 40.
Κ. Στην τάξη σας, άλλοι μπήκαν με μέσον;
Ν. Μπήκαν. Υποθέτω ναι, δεν μπορώ να ξέρω ακριβώς τι μέσον χρησιμοποίησαν, αλλά ασφαλώς μπήκανε και μερικοί με μέσον. Μερικοί, όχι όλοι.
Κ. Στο βιβλίο σας λέτε ότι δεν συναντήσατε γόνους μεγαλοαστικών οικογενειών. Τι εννοείτε με αυτό; Και γιατί δεν συναντήσατε;
Ν. Όλα τα παιδιά, σχεδόν όλα της τάξεως μου, ήτανε παιδιά αστικών και αγροτικών οικογενειών.
Κ. Πως το εξηγείτε αυτό;
Ν. Διότι πιθανώς δεν θέλανε να διακινδυνέψουνε τη ζωή τους για ένα κομμάτι ψωμί. Να θυσιάσουν τη ζωή τους για να προσποριστούν τα προς το ζην.
Κ. Κύριε αρχηγέ μπήκατε στη σχολή ικάρων το 1948, βγήκατε το 1950;
Ν. Ναι, ναι.
Κ. Ακριβώς τότε που τελείωνε ο εμφύλιος πόλεμος στην Ελλάδα. Τι σας άφησε αυτή η περίοδος στη σχολή ικάρων;
Ν. Δεν μπορώ να πω ότι μέσα στη σχολή …, υπήρχε ακόμα και στα χρόνια του εμφυλίου πολέμου, ένα έντονο αντιδημοκρατικό πνεύμα. Μάλλον αδιάφορα οι προϊστάμενοι και οι διοικητές μας περνούσανε το γεγονός ότι, βρισκόμασταν στον εμφύλιο πόλεμο. Αντιμετώπιζαν τον εμφύλιο πόλεμο σαν καθαρώς επαγγελματικό θέμα. Σαν ένα θέμα πολέμου. Σαν επαγγελματίες στρατιωτικοί. Δεν γινόταν προπαγάνδα δηλαδή. Τουλάχιστον φανερή.
Κ. Κύριε Κουρή, για να μπείτε στη σχολή ικάρων, ψάχτηκε ιδεολογικά η οικογένεια σας ή όχι;
Ν. Σίγουρα ψάχτηκε. Όπως γινόταν για όλες τις οικογένειες των μελλοντικών, υποψηφίων μονίμων στελεχών.
Κ. Γιατί γινόταν αυτό;
Ν. Γιατί το στράτευμα, οι ένοπλες δυνάμεις την εποχή εκείνη θεωρούσαν ότι έπρεπε να ανήκουνε σε ορισμένη πολιτική παράταξη. Και να υποστηρίζουνε το υφιστάμενο τότε καθεστώς. Της βασιλείας ή του (…) κατά επέκταση αργότερα, το ’52 και μετά.
Κ. Το υφιστάμενο καθεστώς κύριε Κουρή, μετά από τον εμφύλιο πόλεμο στην Ελλάδα, το πολιτικό καθεστώς ηλέγχετο από την δεξιά πολιτική παράταξη, την συντηρητική πολιτική παράταξη. Από εκεί έπαιρναν παιδιά για τις στρατιωτικές σχολές ή όχι;
Ν. Η επιδίωξη ήτανε να παίρνουνε παιδιά δεξιών οικογενειών. Παιδιά οικογενειών που είχανε φανερά εκδηλωθεί υπέρ της δημοκρατικής παρατάξεως, δεν είχανε θέση στις στρατιωτικές σχολές των μονίμων στελεχών.
Κ. Αναφέρεστε στο βιβλίο σας εν εκτάσει στη δίκη των αξιωματικών της αεροπορίας, στα βασανιστήρια και στις καταδίκες.
Ν. Ναι.
Κ. Και οι θέσεις σας είναι πολύ προχωρημένες ακόμα και για έναν πολιτικό προοδευτικού κόμματος, όπως ήταν το ΠΑ.ΣΟ.Κ.. Πως το εξηγείτε εσείς αυτό;
Ν. Έτυχε να γνωρίζω σχεδόν όλους εκείνους, που καταδικάστηκαν την εποχή εκείνη. Με μερικούς από αυτούς ήμασταν συνάδερφοι εκπαιδευτές αέρος στη σχολή ικάρων. Γνώριζα λοιπόν τον χαρακτήρα τους, ήξερα για τα δημοκρατικά τους φρονήματα, τα οποία δεν ξεπερνούσανε τα όρια του νόμιμου καθεστώτος της εποχής εκείνης, δηλαδή οι άνθρωποι δεν ήτανε κομμουνιστές, ήτανε απλώς κεντρώοι. Και επειδή ορισμένοι παράγοντες του καθεστώτος, με τη σύμπραξη των Αμερικανών, θελήσανε να δημιουργήσουνε ένα φάντασμα κομμουνιστικής απειλής την εποχή εκείνη, για να κάνουνε εκκαθαρίσεις στο στράτευμα, σκηνοθέτησαν τη λεγόμενη δίκη των αεροπόρων. Και όλοι αυτοί όπως φαίνεται, τελικά αθωώθηκαν με ένα νομοσχέδιο, με

νόμο που έκανε η ίδια η δεξιά παράταξη, ο Καραμανλής. Για να ολοκληρωθεί βέβαια η δικαίωση από την κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. πολύ αργότερα, που αποκαταστάθηκαν στους ανώτερους βαθμούς, όσοι θέλουν.
Κ. Εντούτοις κύριε Κουρή, τον εμφύλιο πόλεμο τον έβγαλε πέρα και κεντρώο κόμμα και εκτελέσεις γινόντουσαν επί κεντρώων κομμάτων στην κυβέρνηση, τις οποίες σταμάτησε ο Καραμανλής, που έντονα επικρίνετε στο βιβλίο σας. Πως εξηγείτε ότι ακόμα και αξιωματικοί προερχόμενοι από κεντρώες οικογένειες, απαγορευόταν να μπουν στις παραγωγικές σχολές;
Ν. Δεν την καταλαβαίνω τη θέση σας.
Κ. Κεντρώα κόμματα διεξήγαγαν τον εμφύλιο πόλεμο στην Ελλάδα ή όχι;
Ν. Στην ουσία δεν τον έκαναν τον εμφύλιο πόλεμο οι κυβερνήσεις οι κεντρώες. Αλλά το παρακράτος. Το οποίο στην ουσία κυβερνούσε τον τόπο. Δηλαδή ο Πλαστήρας δεν είχε καθόλου συμμετοχή στην εκτέλεση του Μπελογιάννη, παραδείγματος χάριν. Το παρακ-ράτος λειτούργησε πίσω από την πλάτη και κάνουνε τα πόδια στις κυβερνήσεις Πλαστήρα.
Κ. Ελεγχόμενο το παρακράτος από ποιους;
Ν. Από τους Αμερικανούς.
Κ. Μόνο από τους Αμερικανούς ή και από φορείς εδώ στην Ελλάδα;
Ν. Και από φορείς εντός της Ελλάδας και συγκεκριμένα από φορείς των ανακτόρων, οι οποίοι και αυτοί με τη σειρά τους ελέγχονταν από πράκτορες της C.I.A..
Κ. Είπατε ήδη δύο βαριά πράγματα, τα οποία τα αναφέρετε κατ' επανάληψη στο βιβλίο σας. Πράκτορες της C.I.A. σε επαφή με τα ανάκτορα και τα ανάκτορα να ελέγχουν το παρακράτος. Που το στηρίζετε αυτό;
Ν. Το στηρίζω σε μαρτυρίες των ίδιων των Αμερικανών, Αμερικανών παραγόντων σημαντικών την εποχή εκείνη, οι οποίοι σε βιβλία τους αργότερα, αποτύπωσαν τις σχέσεις ανακτόρων και C.I.A.
Κ. Αυτά που μνημονεύετε στο βιβλίο σας ή κύριε Κουρή {τα διαπιστώσατε} κατέχοντας, μετά το '75-'76 όταν ήρθε η σειρά σας, ηγετικές θέσεις στις ένοπλες δυνάμεις αλλά και στο υπουργείο Εθνικής Άμυνας; {Πού τα} βρήκατε, αυτά τα οποία λέτε σήμερα και στο βιβλίο σας;
Ν. Τα ίχνη αυτών που αναφέρω τώρα, τα βρήκα εγώ όταν έγινα αρχηγός του επιτελείου Εθνικής Άμυνας.
Κ. Που τα βρήκατε;
Ν. Στη λεγόμενη ΄΄κόκκινη προβιά΄΄. Στη σύνδεση δηλαδή με συμφωνία του '56, διευθυντού της C.I.A. με τον τότε αρχηγό ΓΕ.Ε.ΘΑ., η οποία συμφωνία προέβλεπε την συνεργασία των δυνάμεων καταδρομών με μια ξένη υπηρεσία πληροφοριών.
Κ. Κύριε αρχηγέ, αυτά τα λέτε στο βιβλίο σας και τα γνωρίζω. Που τα βρήκατε, σε τι έγγραφα στηρίζετε αυτή σας την αποκάλυψη και στο βιβλίο σας;
Ν. Στην συμφωνία. Στο κείμενο της συμφωνίας. Αλλά όχι μόνο στη συμφωνία και στην ύπαρξη ενός γραφείου παράνομου θα έλεγα, το οποίο λειτουργούσε μέσα στην περίβολο του υπουργείου Εθνικής Άμυνας και στο οποίο, από καιρό σε καιρό, έρχονταν άνθρωποι της C.I.A. σε επαφή με εντεταλμένους, εξουσιοδοτημένους και μεμυημένους αξιωματικούς του στρατού των ελληνικών δυνάμεων. Ήταν ένα γραφείο[1] στο οποίο κυκλοφορούσαν αυτοκίνητα με στρατιωτικούς αριθμούς και υπήρχε, βρήκα εγώ τουλάχιστον, ένα χρηματοκιβώτιο με χιλιάδες λίρες. Και όταν αποκάλυψα την ύπαρξη, μου απεκαλύφθη ο αξιωματικός των ειδικών δυνάμεων από τον ταγματάρχη, τον υποστρά-τηγο, η ύπαρξη αυτού του κυκλώματος και του δικτύου των χιλίων περίπου κρυπτών, στις οποίες είχανε εναποθηκευτεί υλικά, κυρίως σοβιετικής κατασκευής. Αφού ενημέρωσα τους αρχηγούς των Γενικών επιτελείων, πήραμε απόφαση να ενημερώσουμε τον υπουργό Εθνικής Άμυνας, στον οποίο εισηγήθηκα να διαλύσουμε το κύκλωμα αυτό και να σταματή-σουμε κάθε επαφή μεταξύ της C.I.A. και των αξιωματικών των ενόπλων δυνάμεων. Και συγκεκριμένα των αξιωματικών, ορισμένων αξιωματικών, των δυνάμεων καταδρομών.
Κ. Κύριε Κουρή αυτό που μου λέτε τώρα και το έχετε γράψει και στο βιβλίο σας, συμβαίνει όταν εσείς είστε αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας. Δηλαδή μεταξύ των ετών;
Ν. '84 και '89.
Κ. Γνωρίζετε πολύ καλύτερα από εμένα, ότι η επιβίωση τέτοιων μηχανισμών και γραφείων έστω και παράνομα, στα πλαίσια των ενόπλων δυνάμεων, προϋποθέτει χρήματα και γνώση της ηγεσίας και γνώση σε ένα ευρύ φάσμα αξιωματικών. Από το 1953 λοιπόν ή το '55 …
Ν. Το '55.
Κ. Το '55 που υπάρχει αυτή η συμφωνία, μέχρι το '85 – '87 που εσείς το βγάλατε στην επιφάνεια, αυτή η οργάνωση, η ΄΄κόκκινη προβιά΄΄ όπως τη λέτε ή η ΄΄επιθετικής επιστροφής΄΄ όπως την λένε του στρατού ξηράς, δεν ήταν σε γνώση των κυβερνήσεων; Και της δικτατορίας ακόμα;
Ν. Προσωπικά αμφιβάλω αν ήτανε αυτά τα πράγματα σε γνώση των δημοκρατικών κυβερνήσεων, ακόμα και των αρχηγών των Γενικών Επιτελείων. Είμαι βέβαιος, παραδείγματος χάριν, ότι ο ναύαρχος Αυγέρης στο

[1] Είναι η ΔΕΔ (Διεύθυνση Ειδικών Δυνάμεων) όπου είχε υπηρετήσει και ο Δροσογιάννης προδικτατορικά για την οποία και μιλάει στη δική του συνέντευξη.

λίγο διάστημα που έμεινε σαν αρχηγός του Γενικού Επιτελείου, δεν είχε ιδέα από αυτό το σύστημα. Σίγουρα δεν είχε η Βουλή των Ελλήνων, σίγουρα δεν είχανε γνώση οι πρωθυπουργοί, έστω και οι δεξιοί.
Κ. Ο Αυγέρης να το καταλάβει κανείς γιατί ήταν προελεύσεως και ναυτικού και του στρατού ξηράς ειδικά ένα τέτοιο σχέδιο δεν θα το έλεγαν στον Αυγέρη ειδικά. Αλλά εσείς λέτε ξεκάθαρα στο βιβλίο σας και είπατε και σήμερα, ότι το παλάτι και η C.I.A. ήλεγχαν το παρακράτος και προσθέτω εγώ και τις ένοπλες δυνάμεις, γιατί το γράφετε στο βιβλίο σας. Πως το ήλεγχαν; Πως ήλεγχαν τις ένοπλες δυνάμεις, το παρακράτος και η C.I.A., χωρίς να γνωρίζει η κάθε κυβέρνηση;
Ν. Η κυβέρνηση, οι κυβερνήσεις μάλλον, της εποχής εκείνης, της προδικτατορικής εννοώ, είχαν πιθανώς την εντύπωση ότι αυτές οι συνεργασίες γινόντουσαν στα πλαίσια του N.A.T.O.. Ενώ οι συμφωνίες γινόντουσαν εκτός N.A.T.O.. Ήτανε (…) συμφωνίες και μάλιστα περίεργες, μεταξύ μιας υπηρεσίας πληροφοριών ενός κράτους και ενός τμήματος των ενόπλων δυνάμεων της χώρας, των ειδικών δυνάμεων. Και δεν είναι καθόλου περίεργο, που διάβασες στο βιβλίο μου, ότι το κίνημα του ’67, 21^{η} Απριλίου το ’67, έγινε κυρίως από τις δυνάμεις αυτές, τις λεγόμενες δυνάμεις καταδρομών.
Κ. Υπονοείτε δηλαδή ότι στην GLADIO ή στη σχεδίαση επιθετικής επιστροφής, που το κυρίαρχο βάρος έπεφτε στις δυνάμεις καταδρομών, υπήρχε και η σχεδίαση για επιβολή δικτατορίας στην Ελλάδα; Αυτό πρώτη φορά ακούγεται.
Ν. Δεν μπορώ να πω μετά βεβαιότητας ότι υπήρχε τέτοιο σχέδιο, πάντως ότι ήτανε ένα κύκλωμα, μια σχεδίαση σαφώς αντικομουνιστική και παράνομη, είμαι βέβαιος. Διότι δεν ήτανε σε γνώση της Βουλής των Ελλήνων και πιστεύω και της ηγεσίας των ενόπλων δυνάμεων, της εκάστοτε ηγεσίας των ενόπλων δυνάμεων. Ήτανε σε γνώση μόνο ορισμένων στελεχών, τα οποία είχανε ειδικές σχέσεις με τις Ηνωμένες Πολιτείες.
Κ. Κύριε υπουργέ αυτά έχουν δημοσιευτεί σε βιβλία ανοιχτά πλέον. Και είναι γνωστό ότι(και πέστε μου αν συμφωνείτε), το σχέδιο που χρησιμοποιήθηκε και επεβλήθη η δικτατορία στις 21 Απριλίου το ’67, ήτανε υπό την κάλυψη της νόμιμης ηγεσίας των ενόπλων δυνάμεων τότε, το οποίο μάλιστα το πήγαιναν και στον τότε βασιλέα Κωνσταντίνο και το ενέκρινε. Το πήγαινε ο αρχηγός του Γ.Ε.Σ. του στρατού.
Ν. Άλλο σχέδιο όμως εφαρμόστηκε. Δεν εφαρμόστηκε το σχέδιο των στρατηγών, το λεγόμενο. Εφαρμόστηκε ένα σχέδιο δικό τους, των συνταγματαρχών. Οι οποίοι πρόλαβαν, όπως ξέρετε πολύ καλά, τους στρατηγούς στην επιβολή της δικτατορίας.
Κ. Μα και οι στρατηγοί δικτατορία θα επέβαλαν. Δεν θα επέβαλαν τίποτα άλλο.
Ν. Σαφώς. Αλλά βασιλική δικτατορία.
Κ. Υπάρχει μια μαρτυρία ενός αξιωματικού, συγγενούς του Αυγέρη, ο οποίος όπως ξέρε-τε καλύτερα από εμένα, ήταν πολύ κοντά στον βασιλιά Κωνσταντίνο ως Α/ΓΕΕΘΑ τότε.
Ν. Ναι.
Κ. Παρ’ ότι παρέμεινε ως Α/ΓΕΕΘΑ μέχρι τον Δεκέμβρη του ’67 που άλλαξε. Η οποία μαρτυρία λέει ότι, ο Αυγέρης είχε πει ότι του ζήτησε ο Κωνσταντίνος να μείνει Α/ΓΕΕΘΑ, ώστε να τον βοηθήσει για να ρίξει τους συνταγματάρχες.
Ν. Δεν το …
Κ. Τι γνώμη έχετε εσείς;
Ν. Δεν το ξέρω αυτό. Δεν μπορώ να το επιβεβαιώσω.
Κ. Εσείς προσωπικά, πιστεύετε ότι ο Κωνσταντίνος, ο τότε βασιλιάς, δεν την ήθελε την δικτατορία των συνταγματαρχών;
Ν. Ήθελε μια άλλη δικτατορία, ήθελε ένα άλλο αυταρχικό καθεστώς, το οποίο να ελέγχεται από τα ανάκτορα για να εμποδίσει την άνοδο στην εξουσία ενός κόμματος που ο Κωνσταντίνος φοβόταν ότι, θα υπονόμευε τη δύναμη του και πιθανώς να τον εξετόπιζε, θα τον εκθρόνιζε.
Κ. Με ποιον τρόπο το παλάτι, ο Παύλος και στη συνέχεια και ο Κωνσταντίνος και το περιβάλλον τους, ήλεγχαν τις ένοπλες δυνάμεις όπως αναφέρατε; Πως;
Ν. Μέσω ηγεσιών της προσωπικής τους επιλογής.
Κ. Πως τις επέβαλαν αυτές τις ηγεσίες στις κυβερνήσεις;
Ν. Μα είδαμε το περιστατικό, το επεισόδιο της τοποθετήσεως του υπουργού Εθνικής Αμύνης επί Παπανδρέου. Όταν δηλαδή αρνήθηκαν τα ανάκτορα το δικαίωμα στον νόμιμο και εκλεγμένο πρωθυπουργό της χώρας, να ορίσει αυτός τον εαυτό του έστω υπουργό Εθνικής Άμυνας. Ήθελαν στις θέσεις κλειδιά τόσο της κυβερνήσεως όσο και της δομής των ενόπλων δυνάμεων, να έχουνε ανθρώπους τους οποίους αυτοί ήλεγχαν. Και γι’ αυτό ασκούσανε έλεγχο στις ένοπλες δυνάμεις και στη χώρα γενικότερα.
Κ. Ο Αρναούτης ήταν προελεύσεως καταδρομών.
Ν. Καταδρομών, βέβαια.
Κ. Μέσω του Αρναούτη ή και γενικότερα ο ρόλος του Αρναούτη ποιος ήταν τότε; Αν γνωρίζετε εσείς προσωπικά.

Ν. Δεν έχω ιδιαίτερες γνώσεις και πληροφορίες για τον ρόλο του Αρναούτη, αλλά είναι γνωστό σε όλους, ότι ο μακαρίτης πλέον Αρναούτης, έπαιζε ρόλο συνδέσμου μεταξύ των ανακτόρων και της τότε ηγεσίας των ενόπλων δυνάμεων.
Κ. Κύριε Κουρή υπήρχαν αριστεροί αξιωματικοί στην πολεμική αεροπορία μετά τον εμφύλιο πόλεμο και πριν την δικτατορία;
Ν. Όπως είπα και πιο πριν, νομίζω ότι τα όρια μέχρι των οποίων έφταναν οι πολιτικές πεποιθήσεις των αξιωματικών, δεν υπερέβαιναν την αριστερή πτέρυγα της Ένωσης Κέντρου. Δεν έχω υπ' όψιν να υπήρχαν, στην αεροπορία τουλάχιστον, κομμουνιστές.
Κ. Εσείς προέρχεσθε πιθανότατα από μια …
Ν. Εργατική οικογένεια.
Κ. … εργατική οικογένεια, της οποίας η ιδεολογική τοποθέτηση ποια ήταν;
Ν. Ήτανε αντιμεταξική, τα χρόνια εκείνα του Μεταξά. Για αυτό ο πατέρας μου ο μακαρίτης, δεν με είχε αφήσει να γίνω μέλος της νεολαίας της Ε.Ο.Ν. τότε.
Κ. Η πολιτική σας παιδεία, η κουλτούρα σας, ποια ήταν;
Ν. Δεν μπορώ να πω ότι είχα ιδιαίτερη πολιτική κουλτούρα. Μπορώ να πω ότι τα χρόνια που φοίτησα στη σχολή ικάρων και στην πρώτη δεκαετία μετά, δεκαετία του '50 δηλαδή, ήτανε χρόνος αφιερωμένος στην επαγγελματική μου κατάρτιση και ανάδειξη και αντιμετώπιζα τα πολιτικά πράγματα της χώρας από κάποια απόσταση. Δεν είχα ενεργό συμμετοχή και δεν με προβλημάτιζαν ιδιαίτερα οι πολιτικές καταστάσεις των εποχών εκείνων, της δεκαετίας του '50.
Κ. Μορφωθήκατε εκτός του χώρου των ενόπλων δυνάμεων, σε θέματα τέχνης, κουλτού-ρας γενικότερα, λογοτεχνικά, θεάτρου, πολιτικής παιδείας και λοιπά; Και αν όχι γιατί;
Ν. Όχι.
Κ. Γιατί;
Ν. Γιατί όπως είπα προηγουμένως, ήμουνα απορροφημένος από την επαγγελματική μου ενασχόληση και σαν νεαρός τα χρόνια εκείνα, με τον έρωτα. Δεν ασχολήθηκα με την πολιτική.
Κ. Επομένως φτάνουμε στην δικτατορία και εσείς, όπως το σύνολο σχεδόν των αξιωματικών των ενόπλων δυνάμεων …
Ν. Απολιτικοί.
Κ. Απολιτικοί είπατε; Εντούτοις έχουμε ένα σημαντικό αριθμό αξιωματικών, οι οποίοι ήταν βασιλόφρονες και οι υπόλοιποι αν δεν ήταν βασιλόφρονες. Το λιγότερο που μπορούσαν να ήταν, ήταν συντηρητικοί ή κάποιοι κεντρώοι.
Ν. Έτσι είναι. Δεν μπορώ να πω ότι ήτανε βασιλόφρονες με την έννοια του βασιλικού, του φανατικού βασιλόφρονα. Απλώς θεωρούσανε το καθεστώς της βασιλείας ως δεδομένο και δεν είχανε διάθεση να …, για αναζήτηση άλλου καθεστώτος πέραν της λεγόμενης βασιλευόμενης δημοκρατίας. Δεν είχανε ανησυχίες τέτοιας φύσεως τα χρόνια εκείνα. Μπορώ να πω ότι η αμφισβήτηση της βασιλείας άρχισε να αναπτύσσεται στα χρόνια του ανένδοτου αγώνα του Γεωργίου Παπανδρέου. Τότε άρχισα και εγώ να προβληματίζομαι για τους στόχους της βασιλείας και τη σκοπιμότητα υπάρξεως της στον τόπο. Και νομίζω το ίδιο συνέβαινε και με αρκετούς άλλους αξιωματικούς, οι οποίοι ξεκίνησαν από συντηρητικές οικογένειες. Μπήκανε στις ένοπλες δυνάμεις όντως γόνοι συντηρητικών οικογενειών, οικογενειών που δεν είχανε σχέση με τους παλαιούς φιλελεύθερους ή την κεντρώα μετά παράταξη.
Κ. Ερχόμαστε στην 21^{η} Απριλίου το '67. Εσείς είστε 15 με 17 χρόνια αξιωματικός, που σημαίνει είστε ώριμος σε ηλικία.
Ν. Ναι.
Κ. Ακολουθείτε μια πορεία μέσα στη δικτατορία που λίγο πολύ είναι παρόμοια με της πλειοψηφίας των αξιωματικών. Πως το εξηγείτε αυτό; Και να γίνω πιο σαφής, παρ' ότι η ερώτηση είναι δύσκολη. Έχετε κατηγορηθεί ως δημόσιο πρόσωπο, ότι στην διάρκεια της δικτατορίας, (εγώ προσωπικά ξέρω γιατί), έχετε εκδώσει ημερήσιες διαταγές ή κατά διάρκεια παραλαβής καθηκόντων μιλήσατε και γράψατε υπέρ του τότε καθεστώτος. Ξεκαθαρίστε αυτό το θέμα κύριε αρχηγέ, τώρα.
Ν. Την εποχή εκείνη ζούσαμε μέσα σε ένα φρικτό αντιδημοκρατικό και τυραννικό καθεστώς. Και οι κρατούντες τότε είχαν ορίσει σε κάθε μονάδα έναν αξιωματικό της απολύτου εμπιστοσύνης, το λεγόμενο ΄΄γραφείο διαφωτίσεως΄΄. Το οποίο στην αεροπορία έγραφε τις ημερήσιες διαταγές των διοικητών της περιόδου παράδοσης και παραλαβής. Έπρεπε ή να υπογράψει κανένας αυτά τα φρικαλέα κείμενα ή να υπογράψει την παραίτηση του. Ακολούθησα τον κανόνα που ακολουθούσαν, δυστυχώς μπορώ να πω τώρα, η πλειοψηφία των αξιωματικών της εποχής εκείνης. Χωρίς να πιστεύω καθόλου στις θεωρίες και στα όσα έλεγαν οι παρανοϊκοί εκείνοι, που κυβερνούσαν τον τόπο την εποχή εκείνη. Αυτή είναι η αλήθεια.
Κ. Κύριε αρχηγέ μνημονεύετε και επισημαίνετε στο βιβλίο σας, σαν έναν από τους λόγους επιβολής της δικτατορίας, και είναι από τα πιο ξεκάθαρα κείμενα που καταλογίζουν στους Αμερικανούς ευθύνες, το Κυπριακό. Και δεν είναι πολλοί που το λένε αυτό. Πως και που το στηρίζετε αυτό το θέμα, αυτή τη θέση;

Ν. Ο Τζόνσον όταν συνάντησε τον Γεώργιο Παπανδρέου στην Ουάσινγκτον, δεν είμαι βέβαιος, το καλοκαίρι του ’65 – ’66 ή το ’64, γράφω στο βιβλίο μου πότε, είχε μία συζήτηση για το Κυπριακό. Και του είπε ο Τζόνσον πολύ σκληρά πράγματα. Άλλα τα είπε κατευθείαν μπροστά στον Γεώργιο Παπανδρέου, τον πρωθυπουργό της χώρας και άλλα τα είπε όταν έφυγε ο Παπανδρέου από την Ουάσινγκτον, στον πρεσβευτή μας τον Μάτσα. Είχε πει λοιπόν ο Γεώργιος Παπανδρέου τότε στον Τζόνσον, ότι η ελληνική Βουλή δεν θα ενέκρινε ποτέ ένα τέτοιο σχέδιο για την Κύπρο, διχοτόμηση δηλαδή. Και ο πρόεδρος Τζόνσον απάντησε ότι «*Εν τοιαύτη περιπτώσει, η Ελλάδα πρέπει να σκεφτεί εάν πρέπει να υπάρχει ένα κοινοβούλιο που θα έπαιρνε μια τέτοια απόφαση.»*

Κ. Έχετε διατελέσει αρχηγός του Γ.Ε.ΕΘ.Α. και υφυπουργός Εθνικής Άμυνας. Μου λέτε πράγματα που τα έχουν γράψει οι εφημερίδες κατ’ επανάληψη. Εσείς όταν ήσασταν αρχηγός του Γ.Ε.Α. ί δύο χρόνια, αρχηγός του Γ.Ε.ΕΘ.Α. επί τέσσερα χρόνια, υφυπουργός Εθνικής Άμυνας δεν θυμάμαι πόσα χρόνια, δεν διαπιστώσατε στα έγγραφα στοιχεία, στις επαφές τις προσωπικές σας με τους παράγοντες εκείνης της εποχής, εάν το Κυπριακό ήταν αιτία της δικτατορίας; Μια από τις αιτίες.

Ν. Νομίζω ότι από τον συνδυασμό γεγονότων, γραπτών κειμένων και μαρτυριών που έχουν αποτυπωθεί σε βιβλία έγκριτων δημοσιογράφων, ότι συμπεραίνεται ότι τελικός στόχος της επιβολής της δικτατορίας της 21ης Απριλίου, ήταν η επιβολή της διχοτομήσεως στην Κύπρο, διότι καμιά ελληνική κυβέρνηση δεν θα δεχότανε ένα τέτοιο …, μια τέτοια ΄΄λύση΄΄, εντός εισαγωγικών, του Κυπριακού. Και αυτό τελικά έγινε από το ηλίθιο και παρανοϊκό πραξικόπημα του Ιωαννίδη, το οποίο εγώ τουλάχιστον νομίζω ότι ήτανε εμπνεύσεως της C.I.A..

Κ. Γνωρίζετε προσωπικά εσείς, αν γνωρίζετε εκτός από αυτά που έχουν δημοσιευτεί, εάν ο Ιωαννίδης είχε επαφές με πράκτορες της C.I.A.;

Ν. Δεν ξέρω από προσωπική αντίληψη, αλλά από μαρτυρίες άλλων γνωρίζω ότι, ο Ιωαννίδης είχε επαφές μέσω χαμηλόβαθμων, μέσω τρίτων και χαμηλόβαθμων πρακτόρων της C.I.A. στην Ελλάδα. Δηλαδή χαμηλόβαθμοι πράκτορες της C.I.A. στην Ελλάδα, επι-κοινωνούσανε με τους ανθρώπους του Ιωαννίδη και έτσι υπήρχε ένας δίαυλος επικοινωνίας μεταξύ του αόρατου δικτάτορα και της αμερικάνικης υπηρεσίας πληροφοριών.

Κ. Αυτή είναι πάγια τακτική των μυστικών υπηρεσιών. Ποιοι σας είπαν ότι υπήρχε αυτή η επαφή και αν ξέρετε ονόματα και συγκεκριμένες δράσεις του Ιωαννίδη με τη C.I.A..

Ν. Δεν μπορώ να κατονομάσω τώρα συγκεκριμένα πρόσωπα, ονόματα.

Κ. Γνωρίζετε όμως ότι υπήρχαν;

Ν. Υπήρχαν.

Κ. Επομένως η μαρτυρία σας είναι, ότι γνωρίζετε πρόσωπα τα οποία σας είπαν ότι ο Ιωαννίδης και όχι άνθρωποι του, είχε επαφή με πράκτορες της C.I.A. στην Ελλάδα;

Ν. Άνθρωποι που μπορούσαν να ξέρουν, (…), μου είπαν ότι ο Ιωαννίδης διατηρούσε επαφές μέσω ανθρώπων του με χαμηλόβαθμους πράκτορες της C.I.A. στην Αθήνα.

Κ. Ο Ιωαννίδης ήταν ένας υπερεθνικιστής, αυτού του πνευματικού επιπέδου και αυτής της κουλτούρας που όλοι γνωρίζουμε. Εντούτοις ήταν υπερεθνικιστής και με αυτήν την ιδιότητα και κάποιες άλλες ικανότητες που όλοι φανταζόμαστε, ήλεγχε τη χώρα, επί σειρά ετών στην δικτατορία, όντας ταξίαρχος στις ένοπλες δυνάμεις και έχοντας από πάνω του εκατοντάδες στρατηγούς και ναυάρχους και πτέραρχους με ποιο τρόπο εσείς θα μου πείτε. Πέστε μου πως το επιτύγχανε αυτό;

Ν. Το επιτύγχανε με ένα δίκτυο κατωτέρων θα λέγαμε, ή μεσαίων στελεχών, τα οποία ήλεγχαν κύριες μονάδες των ενόπλων δυνάμεων μέσω των οποίων ήλεγχαν τη ζωή αυτής της χώρας. Το πολιτικό και οικονομικό βίο αυτής της χώρας.

Κ. Προφανώς εννοείτε την Ε.Σ.Α. αλλά και τα γραφεία διαφωτίσεως, που προαναφέρατε και τα 2α γραφεία των ενόπλων δυνάμεων;

Ν. Έτσι. Στα οποία πάντοτε τοποθετούνται άνθρωποι προσκείμενοι φιλικά και πλήρως υποταγμένοι στο καθεστώς εκείνο.

Κ. Στο καθεστώς εκείνο ή στον Ιωαννίδη;

Ν. Αργότερα στον Ιωαννίδη. Στα μετέπειτα χρόνια της δικτατορίας, τα τελευταία χρόνια της δικτατορίας στον Ιωαννίδη.

Κ. Αυτοί οι αξιωματικοί, γιατί περί αξιωματικών επρόκειτο, είχατε διαγνώσει εσείς ότι ήτανε ικανοί επαγγελματικά αξιωματικοί;

Ν. Η προσωπική μου εκτίμηση είναι ότι ήτανε δεύτεροι αξιωματικοί, με μοναδικό προσόν το οποίο ήτανε, η δυνατότητα να συμμετέχουν σε συνωμοτικές ομάδες. Η ικανότης μάλλον, να συμμετέχουνε σε συνωμοτικά σχήματα. Δεν ήτανε καλοί επαγγελματίες αξιωματικοί, η μεγάλη πλειονότης από αυτούς.

Κ. Κύριε αρχηγέ η πολεμική αεροπορία δεν είναι γνωστή ούτε για έντονη φιλική στάση προς τη δικτατορία αλλά ούτε και για αντίθεση με συγκεκριμένες ενέργειες. Εάν κάνω λάθος πέστε μου. Και πως το εξηγείτε;

Ν. Είναι γεγονός ότι μόνο ένας μικρός αξιωματικός, ένας αριθμός αξιωματικών της αεροπορίας είχε λάβει ενεργό μέρος στο κίνημα του πολεμικού ναυτικού της εποχής εκείνης και συμμετείχε στον αγώνα, θα λέγαμε,

να τεθεί εκποδών η 21η Απριλίου. Αυτό το εξηγώ, όπως είπα και στην αρχή, με το γεγονός ότι οι αξιωματικοί της αεροπορίας και ιδιαίτερα οι ιπτάμενοι αξιωματικοί της αεροπορίας ήτανε αφοσιωμένοι στην καθαρά επαγγελματική τους …, επαγγελματικά τους καθήκοντα και από νωρίς στην καριέρα τους. Δεν είχανε ΄΄χρωματιστεί΄΄, εντός εισαγωγικών η λέξη, έντονα πολιτικά. Θεωρούσανε το πέρασμα τους από τις ένοπλες δυνάμεις, όχι σαν ένα …, μια πολιτική διαδρομή, αλλά σαν μια καθαρά επαγγελματική σταδιοδρομία. Αντίθετα ο στρατός της ξηράς, κατά τη γνώμη μου, αποτελεί το άκρον αντίθετο. Βρίσκεται στον αντίποδα της στάσεως που τηρούσε η πολεμική αεροπορία. Ήτανε έντονα πολιτικοποιημένος και ταγμένος να υπηρετήσει το καθεστώς που υπήρχε προ της 21ης Απριλίου και το οποίο όπως είπα, στην ουσία ηλέγχετο από τους Αμερικανούς και μετέπειτα να στηρίξει το καθεστώς της τυραννίας που εφάρμοσε ο Παπαδόπουλος και αργότερα ο Ιωαννίδης. Ήταν οι άνθρωποι που έρχονταν σε επαφή με το πληθυσμό, με το λαό της υπαίθρου κυρίως και μέσα σε όλη την πορεία ασκούσε πυγμή σε ένα μεγάλο τμήμα του ελληνικού λαού. Ενώ οι αξιωματικοί της αεροπορίας ήτανε απομονωμένοι στα έδρανα τους και δεν ξέρανε ποιος ζούσε στο διπλανό χωριό, στο χωριό που ήταν δίπλα, που κάθονταν, ούτε ξέρανε πρόσωπα και πράγματα.

Κ. Αυτό σημαίνει ουδετεροποίηση του αξιωματικού με την ιδιότητα του πολίτη. Που είναι επιτυχία εκείνων οι οποίοι θέλουν να είναι αυτός ο αξιωματικός έξω από τα δρώμενα, ενώ θέλουν τον αξιωματικό του στρατού ξηράς να παίρνει ενεργό μέρος. Δεν είναι ένας τρόπος αυτός, δεν είναι αυτή μια προπαγάνδα;

Ν. Πιθανόν να ήταν ένας έμμεσος τρόπος να εξουδετερώσουνε την απαίτηση, όπως τώρα αναγνωρίζεται, του ένστολου πολίτη, του στελέχους των ένοπλων δυνάμεων, να είναι και αυτός ένας ένστολος πολίτης, ένας πολίτης με στολή. Αυτή η αντίληψη δεν κυριαρχούσε τα χρόνια εκείνα που ήμουνα εγώ νεαρός αξιωματικός. Ήτανε οι στρατιωτικοί και οι πολίτες. Δεν ήτανε …, δεν ήτανε σε χρήση η έννοια του ένστολου πολίτη. Του στρατιωτικού δηλαδή, ο οποίος πάνω απ' όλα είναι ένας πολίτης όπως και όλοι οι άλλοι. Δεν ξέρω εάν με καταλαβαίνετε.

Κ. Είστε από τους λίγους απόστρατους αξιωματικούς, ανεξάρτητα εάν έχετε υπάρξει και πολιτικό πρόσωπο και ασκήσατε εξουσία στο χώρο της Εθνικής Άμυνας, που αποκαλείτε την αντίσταση κατά των Γερμανοϊταλών, εθνική αντίσταση. Και δη την αντίσταση που έγινε…

Ν. Από το Ε.Α.Μ.

Κ. Από το Ε.Α.Μ.. Πότε έγινε σε εσάς, τον αξιωματικό της πολεμικής αεροπορίας έτσι όπως τον περιγράψατε, αυτή η …, αυτός ο εμπλουτισμός με ιδεολογικά στοιχεία που σας έφερε σταδιακά να είστε ουσιαστικά και ας διαφωνείτε, ένας αριστερός πολίτης. Πότε έγινε και γιατί;

Ν. Αυτό έγινε από τις μέρες, άρχισε να γίνεται, να διαμορφώνεται με την εξής μορφή, από τις μέρες του ανένδοτου αγώνα του Γεωργίου Παπανδρέου. Από τότε άρχισα να μεταλλάσσομαι και εγώ και να γίνομαι, εντός εισαγωγικών και ΄΄πολιτικό ον΄΄. Πιο πριν ήμουνα αεροπόρος, πιλότος. Πολλάκις το χρόνο είχα να σκεφτώ, (γιατί κεντούσαν τα κορίτσια μας την εποχή εκείνη), τα πολιτικά πράγματα της χώρας, τα πολιτικά δρώμενα.

Κ. Πότε δημιουργήσατε οικογένεια και πέστε μου γιατί πήρατε άδεια; Γιατί σίγουρα πήρατε άδεια για να νυμφευθείτε.

Ν. Το '57.

Κ. Ποια η σκοπιμότητα να πάρετε άδεια για να νυμφευθείτε;

Ν. Δεν ήθελαν …, δεν ήθελε το κατεστημένο, να το πω έτσι, της εποχής εκείνης, των χρόνων εκείνων, να δημιουργούνται οικογένειες των οποίων ένα μέλος θα είχε δημοκρατικές ή αριστερές ακόμη περισσότερο, ρίζες.

Κ. Εντούτοις κύριε Κουρή, αναφερθήκατε ήδη τρεις φορές στο ότι το μυαλό σας ως νέος το είχατε στις γυναίκες και πολύ σωστά. Που σημαίνει για μένα, ότι την σύζυγο σας δεν την επέλεξε ένας τρίτος για σας, την επιλέξατε εσείς.

Ν. Σωστά.

Κ. Και δεν ψάξατε τα φρονήματα της.

Ν. Όχι.

Κ. Πως καλύψατε λοιπόν την προϋπόθεση να είναι από οικογένεια αποδεκτή από το σύστημα και ακόμα παρακάτω, αφού εσείς ήσασταν εργατικής οικογένειας υιός, που σημαίνει δεν είχατε λεφτά, πως καλύψατε το οικονομικό θέμα της προίκας, που ήταν και αυτό απαίτηση;

Ν. Με τέχνασμα.

Κ. Δηλαδή;

Ν. Η μία θεία της γυναίκας μου, της έκανε δωρεά ένα σπίτι και έτσι καλύφτηκε τυπικά η ανάγκη της προίκας, όπως λεγόταν την εποχή εκείνη.

Κ. Και το ιδεολογικό;

Ν. Το ιδεολογικό απλώς έτυχε. Έτυχε να είναι οικογένεια η οποία να μην είχε δώσει δείγματα …, ήτανε μια συντηρητική οικογένεια. Απλώς συντηρητική (…).

Κ. Κύριε Κουρή ήσαστε αρχηγός της αεροπορίας και Γ.Ε.ΕΘ.Α. μετά και υφυπουργός από το 1982 …

Ν. '83.

Κ. ’83. Γιατί δεν φροντίσατε να καταργήσετε από τότε τις διατάξεις που προέβλεπαν άδεια για το γάμο;
Ν. Μα νομίζω ότι καταργήθηκαν από πολύ πριν.
Κ. Το ’89 καταργήθηκαν.
Ν. Δεν είμαι βέβαιος αν καταργήθηκαν το ’89 ή πιο πριν. Δεν μπορώ να σας πω.
Κ. Το 1989 καταργήθηκε ο νόμος περί καταστάσεις αξιωματικών που προέβλεπε άδεια γάμου. Πιθανόν να ήτανε εν υπνώσει από ένα σημείο και μετά, αλλά ίσχυε ο νόμος.
Ν. Δεν το ξέρω. Δεν μπορώ να απαντήσω.
Κ. Το σπίτι σας έμεινε από τη δωρεά της θείας της συζύγου σας;
Ν. Έμεινε και έγινε και πολυκατοικία μάλιστα ….
Κ. Συνειρμικά, γιατί βλέπω ότι ζείτε σε διαμέρισμα, θέλω να σας ρωτήσω το εξής. Εσείς υπηρετήσατε, εκτός από αρχηγός και ως υφυπουργός Εθνικής Άμυνας και επί θεμάτων οικονομικών των ενόπλων δυνάμεων, κύριε Κουρή.
Ν. Αυτό είναι σωστό.
Κ. Πως και δεν ζείτε σε ένα καλύτερο σπίτι, όπως ζουν ένα σωρό από τους συντρόφους σας επί ΠΑ.ΣΟ.Κ. σήμερα;
Ν. Δεν ζω στην Εκάλη, δεν έχω σπίτι με πισίνα. Έχω αυτό το διαμέρισμα το οποίο είναι του Α.Ο.Ο.Α. και πληρώνω ακόμα δόσεις.
Κ. Θα κάνω το ερώτημα πιο απλό και πιο ωμό. Είστε από εκείνα τα πρόσωπα που διατελέσατε …, ασκήσατε καθήκοντα υπουργού για τα οποία δεν έχει ακουστεί τίποτα. Πως εξηγείτε το γεγονός ότι για έναν μεγάλο αριθμό προσώπων που έχουν διατελέσει και στο υπουργείο Εθνικής Άμυνας, ακούγονται τόσα πολλά για λοβιτούρες, για προμήθειες και για τα σπίτια στην Εκάλη που μνημονεύσατε; Θέλω να μου απαντήσετε σε αυτό.
Ν. Δεν μπορώ να τοποθετηθώ για άλλους. Εγώ ξέρω μόνο για τον εαυτό μου, ξέρω μόνο τη δική μου ιστορία, που ποτέ δεν τόλμησαν από οποιαδήποτε θέση, σε οποιαδήποτε θέση να ήμουν εγώ, να με προσεγγίσει έμπορας ή μεσάζον και να μου κάνει προτάσεις. Δεν δέχτηκα ποτέ, δεν τόλμησε ποτέ κανένας να έρθει να μου προτείνει οτιδήποτε. Και έμεινα βέβαια με το σπίτι το …
Κ. Εντούτοις ξέρετε …
Ν. Και είμαι περήφανος για αυτό.
Κ. Εντούτοις ξέρετε και ξέρατε και τότε που ασκούσατε καθήκοντα, ότι άνθρωποι οι οποίοι ασκούν δημόσια καθήκοντα προσεγγιζόντουσαν και προσεγγίζονται από μεσάζοντες και χρηματίζονται. Και τώρα και τότε.
Ν. Δεν το ξέρω αυτό. Δεν μπορώ να πάρω θέση σε αυτό. Δεν ξέρω συγκεκριμένα παραδείγματα και δεν μπορώ να τοποθετηθώ στο θέμα. Υπάρχει διάχυτη αυτή η εντύπωση, αλλά εγώ δεν γνωρίζω συγκεκριμένα περιστατικά και δεν μπορώ να πάρω θέση.
Κ. Με βάζετε στον πειρασμό να σας ρωτήσω εάν γνωρίζετε για την διαμάχη εταιρείας του Λιακουνάκου, αυτές τις ημέρες, για 60 εκατομμύρια δολάρια με Of Shore Company, η οποία κυνηγάει την αντίστοιχη εταιρεία Of Shore των Leopard, τα οποία έχουν παραγγελθεί και θα προμηθευτούμε.
Ν. Ξέρω ότι πολλές φορές ο αγώνας που γίνεται μέσα στη Βουλή με ερωτήσεις και επερωτήσεις προς την εκάστοτε κυβερνώσα παράταξη, ότι αποτελεί αντανάκλαση συμφερόντων αντιτιθεμένων …, αντιτιθεμένων συμφερόντων εμπορικών.
Κ. Να επανέλθουμε στους αξιωματικούς κύριε Κουρή. Μνημονεύσατε ότι οι αξιωματικοί, έστω λίγοι, της πολεμικής αεροπορίας εντάχθηκαν στο κίνημα του ναυτικού και είχαν μια αντιστασιακή, αντιχουντική δραστηριότητα. Θέλω να μου πείτε, χωρίς συναισθηματικές εξάρσεις και ψυχρά, την γνώμη ως στρατιωτικού και ως πολιτικού προσώπου με προωθημένες θέσεις, την γνώμη σας για το κίνημα του ναυτικού.
Ν. Νομίζω ότι τα κίνητρα, της μεγάλης πλειοψηφίας των αξιωματικών του ναυτικού που μυήθηκαν και έλαβαν μέρος στο κίνημα του ναυτικού, ήταν δημοκρατικά και πατριωτικά.
Κ. Αφήνετε όμως και ένα περιθώριο για ένα ποσοστό, μια μερίδα, που δεν είχαν τέτοια.
Ν. Ενδεχομένως.
Κ. Το αξιόλογο είναι, αυτή η παρτίδα, αυτή η μερίδα, αυτό το ποσοστό εκείνων των οποίων τα κίνητρα δεν ήταν πατριωτικά, τι θα μπορούσαν να ήταν;
Ν. Ήταν καθαρά προσωπικά και υπηρετούσανε την …, ενδεχομένως την επάνοδο του Κωνσταντίνου. Αυτό είναι μια εκτίμηση την οποία κάνω χωρίς να έχω υπ’ όψιν μου συγκεκριμένα πρόσωπα.
Κ. Κύριε αρχηγέ η επετηρίδα, με την ερμηνεία που δίνουμε σαν τέως στρατιωτικοί, έπαιξε ρόλο στην 21^{η} Απριλίου, έπαιξε ρόλο στις 13 του Δεκέμβρη στο κίνημα, όπως λέγεται, του Κωνσταντίνου; Έπαιξε ρόλο στο κίνημα του ναυτικού;
Ν. Τι εννοείτε επετηρίδα;
Κ. Οι προοπτικές εξελίξεως των αξιωματικών που μετέχουν σε αυτές τις κινήσεις.
Ν. Όπως είπα και προηγουμένως, χώρια από τα πατριωτικά και δημοκρατικά κίνητρα των αξιωματικών που συμμετείχαν στις κινήσεις ανατροπής του καθεστώτος θα υπήρχαν και μερικά πρόσωπα που θα είχαν υπ’ όψιν τους και την επαγγελματική τους ανάδειξη. Αυτό που αποκαλείτε επετηρίδα.

Κ. Το κίνημα του Κωνσταντίνου στις 13 του Δεκέμβρη, πως επέδρασε στους αξιωματικούς της πολεμικής αεροπορίας; Θυμάστε;
Ν. Απ' ότι μπορώ να ξέρω, δεν είχε μεγάλη απήχηση και ήτανε μικρός ο αριθμός των αξιωματικών που ήτανε μεμυημένοι στην κίνηση της 13ης Δεκεμβρίου το 1967. Γι' αυτό και απέτυχε. Ένας λόγος που απέτυχε ήταν και αυτός. Ότι οι αξιωματικοί γενικώς των ενόπλων δυνάμεων, που ήσαν μεμυημένοι στο κίνημα, {ο αριθμός τους}ήτανε πολύ μικρός. Χώρια από την κακή οργάνωση, την κακή σχεδίαση και εκτέλεση της όλης επιχείρησης.
Κ. Ο Σκαρμαλιωράκης είναι ο μοναδικός αξιωματικός εκτός του στρατού ξηράς που φέ-ρεται μυημένος στο πραξικόπημα της 21ης Απριλίου. Είναι έτσι και τι γνωρίζετε για αυτό;
Ν. Απ' ότι γνωρίζω ο Σκαρμαλιωράκης κινείται μετά μαζί με τον Παπαδόπουλο, εθεάθη πολλές φορές {να κάνει}το σύνδεσμο και είναι γνωστό ότι, ήτανε από τους λίγους, αν όχι ο μοναδικός αξιωματικός της αεροπορίας, που ήτανε μεμυημένος στην κίνηση της 21ης Απριλίου, στο κίνημα της 21ης Απριλίου. Ο Σκαρμαλιωράκης σημειωτέο, δεν ήτανε ιπτάμενος αξιωματικός. Ήτανε κάποιας άλλης ειδικότητας.
Κ. Για το Ν.Α.Τ.Ο. κάνετε στο βιβλίο σας εκτενέστατη αναφορά και είναι εντυπωσιακή, εντυπωσιακός ο τρόπος που προσεγγίζετε το εάν το Ν.Α.Τ.Ο. και η Αμερική, έχουν συμφέροντα που συμπλέουν τα εθνικά μας συμφέροντα.
Ν. Όχι.
Κ. Εσείς που υπηρετήσατε για δεκαετίες τις ένοπλες δυνάμεις και σε θέσεις Ν.Α.Τ.Ο. Είναι καθαρές οι θέσεις σας στο βιβλίο σας και πολύ προωθημένες. Τα συμφέροντα σήμερα που μιλάμε του Ν.Α.ΤΟ. έτσι όπως εξελίσσονται, και των Ηνωμένων Πολιτειών με τη χρήση των βάσεων όπως γίνεται, συμπλέουν ή δεν συμπλέουν με τα εθνικά συμφέροντα;
Ν. Όχι δεν συμπλέουν. Και πολλές φορές είναι αντιτιθέμενα. Ας πούμε η θέση του Ν.Α.Τ.Ο. και των Αμερικανών, στο Κυπριακό είναι διχοτόμηση. Που συμπίπτει με την τουρκική αντίληψη για την επίλυση του Κυπριακού. Και είναι βέβαια αντίθετη με την δική μας προοπτική. Με τον δικό μας στόχο για μια ενιαία, ανεξάρτητη και απαλλαγμένη ξένων στρατευμάτων κυπριακή δημοκρατία. Είναι αντίθετη με το Ν.Α.Τ.Ο..
Κ. Τον Μακάριο είναι γνωστό ότι μια μεγάλη μερίδα αξιωματικών τον μισούσε. Γιατί;
Ν. Γιατί είχανε, εσφαλμένα πιθανώς, σχηματίσει την εντύπωση ότι ο Μακάριος είναι κομουνιστής και ότι δρα και ενεργεί αντίθετα με τα συμμαχικά συμφέροντα, τα Νατοϊκά συμφέροντα. Ήταν με άλλα λόγια αυτό που αποκαλείται, που αποκαλούσαν ορισμένοι, ο Κάστρο της Μεσογείου. Τον θεωρούσαν κομμουνιστή και φανατικό.
Κ. Κύριε Κουρή πέστε μου την γνώμη σας για τον ρόλο του Γρίβα στην εθνική υπόθεση της Κύπρου. Αλλά και στην δικτατορία. Αν γνωρίζετε αν έπαιξε ρόλο ο Γρίβας εδώ στην δικτατορία κατά ή υπέρ της.
Ν. Δεν έχω σαφή αντίληψη για το τελευταίο. Ξέρω ότι ο αγώνας για την απελευθέρωση της Κύπρου, ο αγώνας της Ε.Ο.Κ.Α. ξεκίνησε με καθαρά πατριωτικά κριτήρια, στη διαδρομή όμως ήρθε σε αντίθεση με τον Μακάριο και τελικώς νομίζω ότι έβλαψε την Κυπριακή υπόθεση, που είναι και κύριο. Του ανένδοτου δηλαδή, ενωτικού αγώνα.
Κ. Αναφέρεστε και στον ρόλο της Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ ή όχι;
Ν. Και μετέπειτα στον ρόλο που έπαιξε η Ε.Ο.Κ.Α. Β΄.
Κ. Γνωρίζετε εάν η έναρξη της Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ ή το σκεπτικό της ίδρυσης της, ενείχε στόχους αντιδικτατορικούς;
Ν. Στο δαιδαλώδες σκοτεινό εκείνο παρασκήνιο των ημερών της Ε.Ο.Κ.Α. Β΄, δεν μπορεί να διακρίνει κανένας καθαρά ποιοι στεκόντουσαν σε ποια πλευρά. Και δεν μπορώ να έχω άποψη.
Κ. Γνωρίζετε τον ρόλο του Καρούσου, του αξιωματικού του στρατού ξηράς, στη διάρκεια της δικτατορίας και αργότερα στην Ε.Ο.Κ.Α. Β΄;
Ν. Όχι.
Κ. Γνωρίζετε για τον ρόλο του Κιοσσέ, του αξιωματικού του ναυτικού, που κατηγορήθηκε και δικάστηκε και καταδικάστηκε στο ναυτοδικείο, ως βασανιστής στη διάρκεια της δικτατορίας; Γνωρίζετε τον ρόλο του στην Κυπριακή υπόθεση;
Ν. Δεν ξέρω καθόλου. Δεν τον γνωρίζω ούτε σαν άνθρωπο ούτε την ιστορία του.
Κ. Χειριστήκατε ως αρχηγός της πολεμικής αεροπορίας και αργότερα του Γ.Ε.ΕΘ.Α., θέματα που σχετιζόντουσαν με τη δικτατορία και με αποκαταστάσεις αξιωματικών κύριε αρχηγέ;
Ν. Χωρίς να ξέρω συγκεκριμένα ονόματα, νομίζω ότι σαν μέλος συμβουλίου, πιθανόν να χειρίστηκα ορισμένα περιστατικά.
Κ. Τι συμβουλίου;
Ν. Συμβουλίου υπηρεσιακού, αποκαταστάσεις αξιωματικών.
Κ. Κύριε αρχηγέ ήδη σας διατύπωσα το ερώτημα, που είναι και τοποθέτηση, για τον τρόπο με τον οποίο η στρατιωτική ηγεσία μετά την δικτατορία και η πολιτική ηγεσία, το υπουργείο Εθνικής Άμυνας και οι κυβερνήσεις της χώρας και ουσιαστικά του ΠΑ.ΣΟ.Κ. που υπήρξατε ενεργό μέλος και στέλεχος, προχωρήσατε σε αθρόες αποκαταστάσεις και κατ' επανάληψη των αντιστασιακών αξιωματικών, σε

εισαγωγικά και χωρίς εισαγωγικά και δεν χρειάζεται να ερμηνεύσω την ερώτηση. Πέστε μου τη γνώμη σας για αυτό το πράγμα.
Ν. Πιθανώς θα έπρεπε να έχει γίνει μία πιο προσεκτική επιλογή των προαγωγών της εποχής εκείνης. Αυτό.
Κ. Αναφέρεστε ποια εποχή; Την μεταδικτατορική ή και την τωρινή;
Ν. Όλη την εποχή εκείνη. Από την μεταδικτατορική μέχρι τώρα.
Κ. Γνωρίζετε ότι απονέμονται τίτλοι του επιτίμου; Του επιτίμου όχι θέσεων διότι κανείς από εκείνους οι οποίοι υπηρέτησαν 5 και 10 χρόνια ως αξιωματικοί στις ένοπλες δυνάμεις, εδιώχθησαν επί δικτατορίας αλλά δεν επανήλθαν στις ένοπλες δυνάμεις, δεν υπηρέτησε σε θέσεις ανωτάτων. Γνωρίζετε ότι αυτοί οι αξιωματικοί έχουν πάρει καταληκτικούς βαθμούς σήμερα και εκτός από τους καταληκτικούς βαθμούς της ειδικότητας τους, παίρνουν και τον τίτλο του επιτίμου; Και ποια είναι η γνώμη σας;
Ν. Δεν ξέρω για ποιες περιπτώσεις σε μένα αναφέρεστε και δεν μπορώ να τοποθετηθώ κάπου στο ερώτημα αυτό.
Κ. Μπορείτε όμως να τοποθετηθείτε στο εξής ερώτημα. Μετά από την επανάσταση του ’21, για να αποκατασταθούν αγωνιστές του 1821 που δεν είχαν πάρει δημόσιες θέσεις, χρειάσθηκε να περάσουν πάνω από 50 χρόνια και ήταν όλοι νεκροί όταν αποκαταστάθηκαν το 1880 και μετά. Αυτό το οποίο έκανε η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. και της Νέας Δημοκρατίας, μεταδικτατορικά στην Ελλάδα, δεν έχει γίνει ποτέ μετά από επαναστατικές περιόδους. Ουσιαστικές επαναστατικές περιόδους όπως το 1821 ή πολεμικές περιόδους όπως οι Βαλκανικοί πόλεμοι, ο $1^{ος}$ και ο $2^{ος}$ παγκόσμιος πόλεμος. Δηλαδή αθρόα χορηγία βαθμών σε αξιωματικούς οι οποίοι είχαν παίξει κάποιο ρόλο. Ποια είναι η θέση σας για αυτή τη χορήγηση ατέλειωτων βαθμών στους αξιωματικούς που εστράφησαν κατά της δικτατορίας;
Ν. Σας είπα και προηγουμένως στο άλλο ερώτημα σας, ότι πιθανώς θα έπρεπε να γίνει από τις κυβερνήσεις που μνημονεύσατε, πιο προσεκτική επιλογή των προαγωγών και απονομής τίτλων.
Κ. Δεν απορρίπτετε άρδην αυτού του είδους την τακτική κύριε αρχηγέ; Δεν γνωρίζετε ότι σήμερα απαξιώνονται οι αξιωματικοί των ενόπλων δυνάμεων και ένας από τους λόγους είναι και αυτός; Δεν το έχετε αντιληφθεί ότι η κοινωνία μας απαξιώνει; Δεν έχετε διαπιστώσει ότι οι αντιστασιακοί αξιωματικοί ντρέπονται να πουν ότι υπήρξαν αντιστασιακοί για αυτό το λόγο;
Ν. Σας απάντησα προηγουμένως.
Κ. Κύριε αρχηγέ αναφερθήκατε σε μια ακραία περίπτωση ενός Ικάρου, ο οποίος εκμεταλλεύτηκε τη νομοθεσία και τις διατάξεις περί αποκαταστάσεων μετά την δικτατορία και έγινε τι; Μπορείτε να μου πείτε;
Ν. Αντιπτέραρχος.
Κ. Χωρίς να υπηρετήσει ως αξιωματικός;
Ν. Χωρίς.
Κ. Θα μου πείτε το όνομα και πως έγινε;
Ν. Δεν θέλω να πω το όνομα.[1] Είναι όμως μια ακραία περίπτωση. Δεν ξέρω άλλη.
Κ. Υπήρξαν αποκαταστάσεις πολλών αξιωματικών της αεροπορίας εκτός από τους 5 που ξέρουμε ότι ήταν στο κίνημα του ναυτικού;
Ν. Υπήρξαν και άλλες.
Κ. Πως στηρίχτηκαν αυτές;
Ν. Στα διάφορα σχέδ…, ειδικούς νόμους οι οποίοι ψηφίστηκαν κατά καιρούς από την Βουλή των Ελλήνων. Και στις δύο κυβερνήσεις.
Κ. Κύριε Κουρή, διώχτηκαν αξιωματικοί της πολεμικής αεροπορίας εκτός από αυτές τις περιπτώσεις του κινήματος του ναυτικού, οι οποίοι αξιωματικοί να είχαν δραστηριότητα εναντίον της;
Ν. Εμφανίστηκαν ότι διώχτηκαν. Και στοιχειοθετήσανε δράση αντιστασιακή.
Κ. Σε τι ντοκουμέντα την στοιχειοθέτησαν, σε τι μαρτυρίες και σε τι πράξεις;
Ν. Δεν μπορώ να σας πω συγκεκριμένα.
Κ. Δεν γνωρίζετε;
Ν. Δεν γνωρίζω.
Κ. Διότι δεν υπήρχαν.
Ν. Πιθανόν ναι. Με στριμώχνετε πολύ σε αυτό το θέμα.
Κ. Κύριε Κουρή υπήρξατε αρχηγός και δημόσιο πρόσωπο, αρχηγός ενόπλων δυνάμεων. Δεν σας στριμώχνω καθόλου. Η πολιτεία σας είναι γνωστή. Έχετε και εσείς ευθύνες για αυτές τις αποκαταστάσεις.
Ν. Ναι.

[1] Πιθανόν να εννοεί τους καταδικασθέντες της δίκης των αεροπόρων που αποκαταστάθηκαν επί Παπανδρέου το 1983 με Ν. 1378/83 (ΦΕΚ 101.Α.27-7-1983). βλέπε κεφάλαιο Β22 για την υπόθεση της δίκης αυτής όπως και ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ, *Η Υπόθεση των 11 Αεροπόρων,* Καστανιώτης, Αθήνα 1995. Κανείς όμως από τους διωχθέντες αυτής της υπόθεσης δεν παρουσιάζει τέτοια διαφορά βαθμών στην αποκατάσταση. Παρ’ ότι ερευνήθηκε ολόκληρη η *Κατάσταση Αξιωματικών εν Αποστρατεία Πολεμικής Αεροπορίας μέχρι το έτος 1999*, έκδοση ΓΕΑ/Υπηρεσία Ιστορίας Π.Α., Αθήνα Φεβρουάριος 2000, δεν εντοπίσθηκε τέτοια περίπτωση. Όσοι πήραν τον βαθμό του αντιπτέραρχου, ήταν προέλευσης σχολής Ικάρων με βαθμούς υποσμηναγού μέχρι αντισμηνάρχου όταν είχαν καταδικασθεί. Και αυτό τριάντα και πάνω χρόνια μετά τη δίκη τους και ενώ κάποιοι απ’ αυτούς δεν ζούσαν πλέον.

Κ. Το ότι εκμεταλλεύτηκαν …
Ν. Αναλαμβάνω τις ευθύνες.
Κ. Το ότι εκμεταλλεύτηκαν αυτοί οι άνθρωποι, οι αξιωματικοί, τη νομοθεσία, δεν σημαίνει ότι η πολιτεία έπρεπε να υποχωρήσει σε αυτού του είδους τις πιέσεις. Εξ ου και η απαξίωση. Τη γνώμη έχετε απ' αυτού;
Ν. Είπα ότι υπήρξε σφάλμα πιθανόν των κυβερνήσεων που δεν θέσπισε πιο αυστηρά κριτήρια και δεν έκανε πιο λεπτομερειακώς, θα λέγαμε, ξεσκόνισμα κάθε περιπτώσεως πριν προβεί σε αποκατάσταση
Κ. Γνωρίζετε περιπτώσεις πραγματικών αντιστασιακών αξιωματικών, οι οποίοι αρνήθηκαν να εκμεταλλευτούν αυτές τις νομοθεσίες;
Ν. Νομίζω ναι.
Κ. Ποιες είναι;
Ν. Νομίζω ένας είναι ο αεροπόρος ο …
Κ. Ο Μήνης;
Ν. Μήνης.
Κ. Άλλον;
Ν. Δεν μου έρχεται αυτή τη στιγμή άλλο όνομα.
Κ. Τον υφυπουργό της Εθνικής Άμυνας της Νέας Δημοκρατίας; Τον γνωρίζετε;
Ν. Τον …
Κ. Σταθόπουλο.
Ν. Σταθόπουλο.
Κ. Γνωρίζετε ότι έχει αρνηθεί την παροχή βαθμών;
Ν. Όχι δεν το γνωρίζω.
Κ. Άλλον δεν γνωρίζετε;
Ν. Όχι δεν γνωρίζω άλλον. Και δεν ξέρω για τον τέως πρωθυπουργό, τον αξιωματικό του ναυτικού
Κ. Τον Τζανετάκη;
Ν. Τον Τζανετάκη, αν αρνήθηκε. Αρνήθηκε ή όχι; Δεν ξέρω.
Κ. Γνωρίζετε τον τρόπο με τον οποίο ο Τζανετάκης εδιώχθη επί δικτατορίας;
Ν. Δεν ξέρω εάν έχω ακούσει καλά την ιστορία, ότι είναι ένας που ΄΄πέρασε κολάρο το τάβλι στο πουλί της χούντας΄΄. Ή είστε εσείς αυτός;
Κ. Μιλάμε για τον Τζανετάκη κύριε αρχηγέ, δεν μιλάμε για μένα.
Ν. Ξέρω για κάποιον αξιωματικό του ναυτικού που πέρασε το τάβλι, κολάρο στη φωτογραφία του Παπαδόπουλου. Δεν ξέρω ποιος ήταν αυτός.[1]
Κ. Κύριε αρχηγέ μιλάμε για τον Τζανετάκη. Ο Τζανετάκης παραιτήθη προφορικά την πρώτη ημέρα της δικτατορίας. Γνωρίζετε την εξέλιξη;
Ν. Όχι.
Κ. Γνωρίζετε πως έγινε πρωθυπουργός;
Ν. Όχι. Εξελέγη βουλευτής υποτίθεται. Υποθέτω. Όχι υποθέτω, πρέπει να εξελέγη βουλευτής.
Κ. Με τις ιδιότητες τις ηγετικές που είχατε, με τις θέσεις που καλύψατε μετά την δικτατορία, γνωρίζετε εάν αξιωματικοί ή μηχανισμοί των ενόπλων δυνάμεων, έπαιξαν ρόλο σε αυτό που σήμερα αποκαλούμε τρομοκρατία μέσα στην Ελλάδα;
Ν. Όχι δεν το γνωρίζω και δεν το πιστεύω. Δεν το πιστεύω.
Κ. Πιστεύετε ότι η υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ ήταν μια πραγματική συνομωσία στα πλαίσια των ενόπλων δυνάμεων;
Ν. Όχι δεν πιστεύω ότι ήτανε συνωμοσία πραγματική.
Κ. Αναφέρατε στο βιβλίο σας την ύπαρξη ομάδας παράνομης, αξιωματικών και υπαξιωματικών της αεροπορίας την περίοδο που ήσασταν στρατιωτικός αρχηγός …
Ν. Αρχηγός του Γ.Ε.Α..
Κ. Τι ήταν αυτό το πράγμα;
Ν. Ήτανε μια ομάδα οι οποίοι θέλανε να με εκτοπίσουνε από τη θέση του αρχηγού του Γ.Ε.Α., για πολιτικούς ή άλλους λόγους. Ή και για επαγγελματικούς λόγους.
Κ. Τους ξέρετε;
Ν. Προσωπικώς όχι. Ξέρω ότι υπήρξε μια κίνηση, μια ομάδα η οποία είχε κυκλοφορήσει και προκηρύξεις μάλιστα, εναντίον μου.
Κ. Και τι άλλο; Έβαλε βόμβες λέτε στο βιβλίο σας.
Ν. Έβαλε και βόμβες.
Κ. Γιατί κύριε αρχηγέ έβαλε βόμβες και εστράφη εναντίον σας;
Ν. Σας είπα, για πολιτικά κίνητρα και ενδεχομένως επαγγελματικά. Υπήρξε μία ομάδα και μία κίνηση κατώτερων στελεχών στην αεροπορία, η οποία δεν ήταν ευχαριστημένη με τον τρόπο που διοικούσα. Τους έβαλα να δουλέψουν και αυτό δεν τους άρεσε, τεμπέλιαζαν. Είχαν μάθει να τεμπελιάζουν.

[1] Είναι προφανές πως ο Κουρής συγχέει τις περιπτώσεις ΑΚ και Τζανετάκη.

Κ. Και προτίμησαν να βάζουν βόμβες αντί να εργαστούν;
Ν. Προτίμησαν να εκδηλώσουν έτσι την αντίθεση τους στο πρόσωπο μου, σαν αρχηγού της αεροπορίας, για να αναγκάσουν την πολιτική ηγεσία να με αποβάλει εκπαραθυρώσει και να έρθει στα πράγματα ένας πιο soft -ας το πούμε έτσι, καταλαβαίνετε τη λέξη - αρχηγός ο οποίος να μην τους αναγκάσει να δουλέψουν τόσο σκληρά, διότι επί των ημερών μου η αεροπορία συμπλήρωσε τον μεγαλύτερο αριθμό ωρών σε μαχητικά αεροσκάφη, που έχει ποτέ συμπληρώσει. Με τον ίδιο προϋπολογισμό μπορεί να τους φύγουν ο λογισμός σε ανταλλακτικά ή σε καύσιμα.
Κ. Που σημαίνει ότι νωρίτερα ίσως και αργότερα, ένα τμήμα του προϋπολογισμού πήγαινε στις τσέπες μεσαζόντων ή όχι;
Ν. Δεν εννοώ αυτό. Εννοώ ότι δεν γινόταν καλή χρήση των διαθεσίμων πόρων. Μπορούσαμε να παράγουμε περισσότερο έργο στην εκπαίδευση μέσα στα πλαίσια του προϋπολογισμού, του εκάστοτε προϋπολογισμού της αεροπορίας. Δεν εννοώ αυτό. Αυτό είναι άλλη ιστορία.
Κ. Γιατί αποκαλείτε 'ξέφραγο αμπέλι' τη χώρα μας και τον χώρο των ενόπλων δυνάμεων, στο βιβλίο σας;
Ν. Διότι πραγματικά οι πράκτορες των ξένων υπηρεσιών και οι σύμμαχοι, εντός εισαγωγι-κών, αξιωματικοί του Ν.Α.Τ.Ο. και λοιπά, αλώνιζαν στον χώρο των ενόπλων δυνάμεων και διατηρούσαν επαφές εν αγνοία της στρατιωτικής ηγεσίας. Είχανε αποκαταστήσει κανάλια επικοινωνίας με ενδιάμεσα και κατώτερα στελέχη των ενόπλων δυνάμεων, χωρίς αυτό να είναι εν γνώσει της πολιτικής ηγεσίας και της στρατιωτικής ηγεσίας. Αυτό εννοώ ξέφραγο αμπέλι.
Κ. Σας ρώτησα και νωρίτερα και αναφερθήκατε σε βιβλία μόνο και δεν αναφερθήκατε σε έγγραφα, στοιχεία ή σε μαρτυρίες κύριε αρχηγέ. Που το στηρίζετε αυτό;
Ν. Στην προσωπική μου βάση.
Κ. Επιχείρησε κανείς να σας προσεγγίσει από ξένες μυστικές υπηρεσίες;
Ν. Εμένα όχι.
Κ. Πως ξέρετε λοιπόν για άλλους;
Ν. Φαινότανε. Οι κινήσεις ήτανε φανερές. Προσκλήσεις σε πάρτι, δεξιώσεις και τα λοιπά.
Κ. Εδώ στην Ελλάδα ή στην Αμερική;
Ν. Ελλάδα.
Κ. Τι εννοείτε;
Ν. Κοινωνικές συναναστροφές.
Κ. Ποιών, κύριε αρχηγέ, κοινωνικές συναναστροφές;
Ν. Διαφόρων …, επειδή ήτανε γνωστοί.
Κ. Κύριε αρχηγέ δεν καταλαβαίνω. Ποιοι ήτανε αυτοί που κάνανε τις κοινωνικές αυτές εκδηλώσεις και καλούσαν ποιους; Δεν το καταλαβαίνω ειλικρινά.
Ν. Σύμμαχοι αξιωματικοί και αξιωματικοί των πρεσβειών, καλούσαν επιλεγμένους αξιωματικούς στις συναναστροφές αυτές.
Κ. Και τους προσέγγιζαν να τους κάνουν πράκτορες τους;
Ν. Είναι φανερό ότι όταν προσεγγίζει ένας άνθρωπος που δουλεύει σε πρεσβεία ή σε αποστολή σε μια χώρα, κάποιον ντόπιο αξιωματικό ή στέλεχος κυβερνητικό, το προσεγγίζει με ευτελή σκοπό. Ή αν του ΄΄περάσει ιδέες΄΄, εντός εισαγωγικών, ή να του…, ή να προσεταιριστεί πληροφορίες και γνωριμίες.
Κ. Κύριε αρχηγέ υπηρετήσατε επί σειρά ετών σε θέσεις ΝΑΤΟ και σε θέσεις στην Αμερική
Ν. Στην Αμερική όχι.
Κ. Όχι. Εντούτοις αυτό που κυκλοφορούσε στον κύκλο των αξιωματικών είναι ότι οι πόρτες του πενταγώνου και των στρατιωτικών υπηρεσιών της Αμερικής, ήταν ανοικτές για εσάς. Επίσης ότι εκτιμούσαν ιδιαίτερα τις γνώσεις σας πάνω στα ζητήματα τα Νατοϊκά. Ουδείς σας προσέγγισε από αυτούς τους αξιωματικούς, τους Αμερικανούς ή άλλων χωρών, για να σας προσεταιριστεί;
Ν. Όχι. Δεν νομίζω ότι με προσέγγισε ποτέ κανένας ξένος, διότι οι ιδέες μου ήτανε γνωστές και τις έλεγα ανοικτά.
Κ. Ξένες μυστικές υπηρεσίες εκτός από την προσέγγιση που περιγράψατε, που κάνανε εντός της Ελλάδος, προσέγγιζαν αξιωματικούς σε υπηρεσίες που υπηρετούσαν εκτός Ελλάδας, του Ν.Α.Τ.Ο. ή όταν πήγαιναν για εκπαίδευση στις Ηνωμένες Πολιτείες ή στην Αγγλία;
Ν. Απ' ότι ξέρω στους εκπαιδευόμενους στο εξωτερικό και ιδιαίτερα στις Ηνωμένες Πολιτείες, ορίζανε έναν σπόνσορα, ο οποίος γίνεται η σκιά του εκπαιδευόμενου και ο οποίος φροντίζει να αποκτήσει κλειστές σχέσεις και επικοινωνία με τον Έλληνα και είναι ευάλωτες, εννοώ ευάλωτος αυτός να τον χρησιμοποιήσουνε αναλόγως.
Κ. Αναφέρετε …
Ν. Να τελειώνουμε.
Κ. 5 λεπτά.
Ν. 5 λεπτά.
Κ. Αναφέρετε στο βιβλίο σας για εκμετάλλευση Ελλήνων αξιωματικών αεροπόρων στα αεροσκάφη U2.

Ν. Ναι.
Κ. Γνωρίζετε την εξέλιξη, εκτός από αυτό που γράφετε στο βιβλίο σας;
Ν. Η εξέλιξη είναι ότι άλλοι μεν μετατέθηκαν κακήν κακώς στην Ελλάδα και δεν μίλησαν ποτέ για το τι έκαναν στην Αμερική και άλλοι αποκαταστάθηκαν στην Αμερική. Πήγαν σε πανεπιστήμιο, έπιασαν δουλειές και διάγουνε μια καλή ζωή τώρα στις Ηνωμένες Πολιτείες.
Κ. Αναφέρετε στο βιβλίο σας ότι ο Καραμανλής (και έμμεσα υπονοείτε, λέτε με ακρίβεια για το γεγονός ότι) ως πρόεδρος της Δημοκρατίας, όταν πήρε την εξουσία το ΠΑ.ΣΟ.Κ. …
Ν. Ήρθε σε επαφή …
Κ. … ήρθε σε επαφή με την ηγεσία των ενόπλων δυνάμεων. Και την απέτρεψε από το να παραιτηθεί. Είναι έτσι;
Ν. Έτσι είναι. Το λέει ο ίδιος από την (…). Ο ίδιος ομολογεί.
Κ. Πως εξηγείτε ότι τμήμα, και αν πιστεύετε κάτι διαφορετικό πέστε το μου, σήμερα του ΠΑ.ΣΟ.Κ. δεν ανήκει στο ντόπιο κατεστημένο. Η έκφραση δική σας, από το βιβλίο σας.
Ν. Δεν ανήκει;
Κ. Ανήκει. Λάθος ερώτηση. Πως εξηγείτε ότι ανήκει στο ντόπιο κατεστημένο;
Ν. Δεν ξέρω εάν το λέω έτσι στο βιβλίο μου, δεν νομίζω να το λέω …
Κ. Δεν το λέτε αυτό το πράγμα. Εγώ σας ρωτάω. Ανήκει ή δεν ανήκει;
Ν. Είναι.Πρώτον όταν μια κυβέρνηση,ένα κόμμα μάλλον,μένει στην αρχή για πάρα πολλά χρόνια, ορισμένοι αναβαθμίζονται (ως) μέρος, μέρη αυτού που αποκαλούμε κατεστημένο.
Κ. Οι αξιωματικοί σήμερα υπηρετούν με περισσότερο πατριωτισμό τη χώρα μας, κύριε Κουρή, ή όχι; Απ' ότι παλιά.
Ν. Δύσκολο ερώτημα να απαντήσω. Θέλω να πιστεύω πως ναι. Θέλω να πιστεύω.
Κ. Θα μου δώσετε την αναφορά εκείνου του αεροπόρου που μνημονεύετε στο βιβλίο σας και αφορά τις συνθήκες που επικρατούσαν τις μέρες της εισβολής των Τούρκων στην Κύπρο;
Ν. Δεν αναφέρομαι σε συγκεκριμένη αναφορά.
Κ. Αναφέρεστε σε συγκεκριμένη αναφορά. Δεν θυμάμαι το όνομα. Εσείς έχετε κάνει αναφορά για την εισβολή στην Κύπρο;
Ν. Όχι.
Κ. Καταθέσατε όμως στην επιτροπή της Βουλής, αν δεν κάνω λάθος. Ή όχι;
Ν. Κατέθεσα στην επιτροπή της Βουλής.
Κ. Την έχετε την κατάθεση σας; Θα μου τη δώσετε;
Ν. Δεν μπορώ τώρα να τη βρω.
Κ. Αργότερα.
Ν. Θα προσπαθήσω να τη βρω. Είναι δημοσιευμένη στις εφημερίδες της εποχής εκείνης. Και πολλά που αναφέρομαι μέσα, αναφέρω στο βιβλίο μου για την εποχή εκείνη, είναι παρμένα από τις εφημερίδες. Διότι πιθανον να μην έχω την κατάθεση.
Κ. Ετοιμάζετε κάτι άλλο για δημοσίευση;
Ν. Όχι.
Κ. Γιατί όχι;
Ν. Τεμπελιάζω.
Κ. Δεν κάνετε καλά. Εγώ επαναλαμβάνω ότι σας βρίσκω σε πολύ καλή φυσική κατάσταση, δεν είμαι γιατρός …
Ν. Ευχαριστώ.
Κ. … αλλά η μαρτυρία σας εδώ, δείχνει ένα μυαλό πολύστροφο και έναν αξιωματικό και πολιτικό συνάμα, κύριε αρχηγέ.

ΛΥΤΡΑΣ ΝΙΚΟΣ

Ο Λύτρας είναι αξιωματικός προελεύσεως των ανδρών του Ζέρβα. Όπως ο Καρούσος, και ο Μουστακλής που εμφανίζονται στην εργασία αυτή και ως στελέχη προς έρευνα. Πολέμησε τη δεκαετία του 1940, υπηρέτησε το στρατό και ήταν παρών και στην αντίσταση κατά της δικτατορίας 1967-74, υφιστάμενος τις συνέπειες της δράσης του. Είναι οξύς στις τοποθετήσεις του και δεν κρύβει σκέψεις και συναισθήματα. Με επιμονή του έχουν αφαιρεθεί τμήματα από τη συνέντευξή του, που αφορούν στελέχη των ΕΔ εν ενεργεία τότε, αλλά κύρια εν αποστρατεία, αναμειχθέντα στα γεγονότα της αντίστασης κατά της δικτατορίας και υπέρ αυτής. Η αθυροστομία του θα πρόσφερε περισσότερο στη ΄΄ζωντάνια΄΄ της συνέντευξης. Είναι συστατικό στοιχείο του χαρακτήρα του και εξ άλλου σ' αυτήν χρωστάει και διώξεις στις οποίες υποβλήθηκε όπως προκύπτει από τα λεγόμενά του.

Συνέντευξη με τον αντιστράτηγο ε.α. Νίκο Λύτρα (**Λ**)
ΑΚ (Κ)

20-11-02

Κ. Με τον Νίκο τον Λύτρα. Νίκο, μόλις λέγαμε ότι εσύ ανέβηκες στο βουνό στην κατοχή με τον Ζέρβα. Πες μου δύο λόγια για αυτή σου τη δραστηριότητα εκείνα τα χρόνια.
Λ. Εγώ μόλις τελείωσα το γυμνάσιο, επειδή ο πατέρας μου ήταν έμπορος και ήθελε κάποιο βοηθό, ήταν έμπορος ο πατέρας μου στα Γιάννενα, μου λέει «*Πήγαινε στην Ανωτάτη Εμπορική.* » Έδωσα εξετάσεις, μπήκα στην Ανωτάτη Εμπορική και ύστερα από 40 μέρες έφυγα από εκεί. Έφυγα από εκεί, από την Αθήνα δηλαδή έφυγα, γιατί πείναγα και ξαναγύρισα στα Γιάννενα. Μόλις πάτησα εκεί είχα ένα επεισόδιο με τον πατέρα μου. Ο οποίος εκτός των άλλων, είχε μια αποθήκη με χορτονομή και ήρθανε κάτι Ιταλοί, μιλάω ειλικρινά τώρα δηλαδή, οι οποίοι θέλανε να το επιτάξουν το χόρτο αυτό. Όπως μιλάγανε εγώ ήμουνα κοντά του, συνέπεσε να είμαι κοντά του, προσβλήθηκα που μιλάγανε στον πατέρα μου. Και λεω στον …, δεν θυμάμαι τώρα, διερμηνέα Ιταλό, του λεω «*Γιατί συμπεριφέρεσαι έτσι στον πατέρα μου; » «Και τι θέλεις εσύ;* » μου λέει και μου ρίχνει ένα χαστούκι. Του 'γραψα 40 (…). Εγώ τότε ήμουνα όπως είμαι εύσωμος και τα λοιπά, είχα τα νεύρα μου τον αρπάζω από τον λαιμό. Τον αρπάζω από το λαιμό και άρχισα να του ρίχνω κλοτσιές στα αρχίδια και από εδώ και από εκεί … τον έκανα τόπι. Επεμβαίνει ο Ιταλός ο αξιωματικός, τέλος πάντων με συλλαμβάνουνε και με πηγαίνουνε στα κρατητήρια τότε της Καραμπινερίας ας πούμε, η οποία ήταν στο Καπλάνειο σχολείο των Ιωαννίνων. Με 'βαλαν κάτω, αρχίσανε το ξύλο, μέχρι αυγά εδώ στις μασχάλες και τα λοιπά … Τελικά εγώ, επειδή ήμουνα και λιγάκι {μικρός}…, με βγάλανε σε 24 ώρες από εκεί. Και μόλις έφτασα απέναντι από το σπίτι μου, πήρα ένα τορβά, τότε έτσι λέγαμε τις βαλίτσες να πούμε, τα μάλλινα εκείνα τα … και έφυγα για το βουνό. Από τότε ήμουνα στο Ζέρβα. Δηλαδή από τον Ιούνιο του 1943 ήμουνα ένοπλο μέλος του Ζέρβα.
Κ. Πόσο διάστημα έμεινες με τον Ζέρβα; Είχες όπλο, πολέμησες τους Γερμανούς;
Λ. Γερμανούς και Ιταλούς. Και κομμουνιστές.
Κ. Και συμμετείχες στις συγκρούσεις με τον Ε.Λ.Α.Σ..
Λ. Διότι μας χτυπάγανε συγχρόνως Γερμανοί και Ελασίτες, εμάς στο Ζέρβα.
Κ. Με τον Καρούσο συναντήθηκες στον Ζέρβα;
Λ. Όχι με τον Γιώργο. Δεν συναντήθηκα, αλλά ήταν και αυτός στον Ζέρβα.
Κ. Με τον Σπύρο τον Μουστακλή συναντήθηκες;
Λ. Βέβαια, ήμασταν μαζί, ναι.
Κ. Πολεμήσατε μαζί με τον Σπύρο τον Μουστακλή;
Λ. Όχι διότι εγώ ήμουνα στην Ήπειρο αυτός ήτανε στο βάλτο. Στο αρχηγείο του βάλτου. Κατάλαβες;
Κ. Τελειώνει ο πόλεμος....Πότε εμπλέκεσαι με τον στρατό ξηράς και πως;
Λ. Εγώ απευθείας … μας πήγανε μετά τον Ζέρβα, μας επετέθη ο Ε.Λ.Α.Σ. στα σύνορα Ιωαννίνων που υπήρχαν τότε, μας επετέθη και αναγκαστήκαμε κατόπιν πιέσεως των Εγγλέζων να οπισθοχωρήσουμε, να πάμε στην Πρέβεζα να μας επιβιβάσουν σε καράβια και μας πήγαν στην Κέρκυρα. Πολεμώντας πήγαμε στην Πρέβεζα. Μας χτύπαγε συνέχεια ο Ε.Λ.Α.Σ. μέχρι που φτάσανε στο καράβι, τα Εγγλέζικα της Πρέβεζας. Λοιπόν, εκεί ανεβήκαμε απάνω, μάλιστα εγώ ήμουνα η τελευταία οπισθοφυλακή του τμήματός μου και είχε ξεκινήσει περίπου το καράβι όταν βρισκόμουνα σε …, σε εκείνες τις …, τέτοιες μωρέ τις σκάλες τις …
Κ. Στα ρέλια.
Λ. Ναι στα ρέλια να πούμε. Ανέβαινα απάνω, να ανέβω και εγώ τελευταίος. Τελικά να μην τα πολυλογώ πάμε στην Κέρκυρα, όπου εκεί καθίσαμε μέχρι την απελευθέρωση και…, όχι απελευθέρωση, μετά που έληξε το κίνημα, εννοώ δηλαδή εδώ στην Αθήνα. Όπου μετά ήρθαν οι Εγγλέζοι και έφτιαξαν…, φτιάξαμε τον Ελληνικό στρατό. Εγώ ήμουν τότε ανθυπολοχαγός του Ζέρβα και υπήρξε μια διαταγή που λέει «*Άπαντες οι ανθυπολοχαγοί του Ζέρβα κατατάσσονται στον στρατό ξηράς με τον βαθμό του δοκίμου »* και εν συνεχεία να μπούνε χωρίς εξετάσεις σχολή ευελπίδων για να γίνουμε αξιωματικοί. Και πράγματι εγώ κατετάγην τότε στην Κέρκυρα. Και απετέλεσα οπλίτης ή δόκιμος αξιωματικός της στρατιωτικής διοικήσεως Ηπείρου τότε.
Κ. Έμεινες στη σχολή ευελπίδων και πόσο διάστημα;
Λ. Εγώ δεν πήγα σχολή ευελπίδων.
Κ. Πως εξελίχτηκες στο στρατό ξηράς;
Λ. Ε δε σου λεω; Ότι μας είπανε τότε ότι, θα μπούμε άνευ εξετάσεων. Ωραία. Το 1945 ο κύριος Σοφούλης αντί να εφαρμόσει αυτή την διαταγή, που είχε εκδώσει τότε να πούμε για μας, μας κάνει εθελοντές λοχίες. Και δεν μας δίνει και απολυτήριο. Με αποτέλεσμα εγώ να αναγκαστώ το 1946 να δώσω εξετάσεις στη σχολή ευελπίδων. Δυστυχώς δεν μπήκα, ήμουνα επιλαχών. Και βγαίνει διαταγή πάλι και λέει «*Οι επιλαχόντες και ανθυπολοχαγοί του Ζέρβα θα φοιτήσουν στη σχολή Έφεδρων Αξιωματικών Κέρκυρας και από εκεί θα βγούνε απευθείας μόνιμοι αξιωματικοί. »* Και θα ακολουθήσουμε την τάξη του έτους αυτού της σχολής ευελπίδων. Και όπως έγινε. Ανήκω στο αριστερό της τάξης '48.
Κ. Έρχεται ο εμφύλιος. Νίκο, συμμετέχεις στον εμφύλιο πόλεμο;
Λ. Συμμετέχω σε όλον τον εμφύλιο πόλεμο.
Κ. Πολεμάς στον εμφύλιο;

Λ. Πολέμησα στον εμφύλιο. Να σου δείξω τα μετάλλια; Για να δεις πόσα έχω. Έχω φωτογραφία να σου δείξω. Δεν πολεμάω μόνο. Είναι ότι … είναι από τις … Αντώνη άστα να πάνε.
Κ. Συναντήθηκες Νίκο έκτοτε με κομμουνιστές με τους οποίους είχες βρεθεί αντιμέτωπος στον εμφύλιο; Και τι είπατε αν συναντηθήκατε;
Λ. Με κομμουνιστές κατά τη διάρκεια τότε του εμφύλιου πολέμου δεν μπόρεσα να … Ούτε θα μπορούσα να μιλήσω μαζί τους, γιατί εμένα ήταν εχθρός μου. Εγώ είμαι αντικομουνιστής πραγματικά δηλαδή δεν γίνεται θέμα. Αλλά όχι όμως αντικομουνιστής ο οποίος είναι απόλυτος. Δηλαδή μπορώ να κάνω παρέα με έναν κομμουνιστή, αλλά το σύστημα του δεν μου αρέσει.
Κ. Ανεξάρτητα από αυτό, θέλω να μου πεις εάν μετά τον εμφύλιο …
Λ. Τα είδες τα μετάλλια;
Κ. Τα είδα και θα σε ρωτήσω για το βαθμό που έχεις εδώ και πόσους έχεις …
Λ. Αντιστράτηγος. Επίτιμος αντιστράτηγος.
Κ. Αποστρατεύτηκες πότε από το στρατό;
Λ. Πολλές φορές. Ιστορία ολόκληρη. Τέλος πάντων. Λοιπόν μια και δεν τα ξέρεις ας τα πούμε. Γιατί είμαι ειλικρινής, ούτε παριστάνω τον αξιωματικό της ΣΕ (…), διότι ορισμένοι, επειδή εγώ προέρχομαι εξ εφέδρων, δεν με συμπαθούν. Κατάλαβες;
Κ. Γιατί δεν σε συμπαθούν; Δεν το επέλεξες αυτό.
Λ. Πες μου και μένα γιατί δεν με συμπαθούν. Διότι εξελίχτηκα, έφτασα στον ανώτατο βαθμό και δεν είμαι της σχολής ευελπίδων.....
Κ. Νίκο ένα λεπτό. Θέλω να μου ξεκαθαρίσεις το πώς και γιατί οι αξιωματικοί της σχολής ευελπίδων, έβλεπαν εσάς τους πολεμιστές αξιωματικούς του στρατού ξηράς με αυτόν τον τρόπο.
Λ. Δεν υπήρχε χειρότερη συμπεριφορά απέναντι μας απ' όλον τον στρατό να πούμε, απ' όλο το επιτελείο του στρατού, για μας τους προερχόμενους από τον Ζέρβα. Αρχικώς μας θεωρούσαν και εμάς κομμουνιστές. Διότι λέει … ξέρω 'γω είχαμε βγάλει … είχε βγάλει ο Ζέρβας μια διαταγή και δεν επέτρεπε σε αξιωματικούς βασιλικούς να συμμετέχουν στην οργάνωση μας, στο σύνδεσμο μας. Πρώτον αυτό. Δεύτερον, ότι εμείς τέλος πάντων πολλές φορές θα είχαμε ενωθεί με τον Ε.Λ.Α.Σ.. Υπήρχε μια περίοδος τότε που μας είχε ενώσει να πούμε η Αγγλική αποστολή και είχαμε κοινό Γενικό Αρχηγείο στα Άγναντα Τσουμέρκων. Όπου εκεί μέχρι το 1943, δύο μήνες μετά που κατετάγην εγώ δηλαδή, τα σπάσανε. Δηλαδή διαφωνήσανε ο Ζέρβας και Άρης και τα λοιπά και από εκεί και πέρα μας χτυπάγανε με τη πρώτη ευκαιρία που βρίσκανε να μας διαλύσουνε. Και μας διέλυσαν δύο φορές. Ο Ζέρβας ήρθε μαζί με τους Γερμανούς.
Κ. Αυτά είναι γνωστά. Θέλω να έρθεις στο γιατί δεν σας συμπαθούσαν οι αξιωματικοί της σχολής ευελπίδων;
Λ. Διερωτώμαι και μέχρι στιγμής, σε όλη μου τη ζωή γιατί.
Κ. Πες μου εάν εσύ είχες και έχεις πικρίες και κόμπλεξ, θα σε ρωτήσω για αυτό το πράγμα, για το γεγονός ότι δεν πέρασες στην σχολή ευελπίδων;
Λ. Εγώ έχω πικρία μόνο, κόμπλεξ όχι. Πικρία μόνο έχω. Διότι μπορούσε να πει τότε, να μας στείλουνε στη σχολή εφέδρων αξιωματικών Κέρκυρας, μπορούσαν να μας βάλουνε (…) σχολή και να ανήκουμε και εμείς στην ίδια τάξη της σχολής. Και να λεγόμεθα και ΣΕ, που αυτό δεν με υποτιμά εμένα που δεν το έχω, δεν με υποτιμά.
Κ. Η αντιμετώπισή σας σταδιοδρομικά και βαθμολογικά, δηλαδή οι θέσεις που σας τοποθετούσε το Γενικό Επιτελείο Στρατού, αλλά και η συμπεριφορά της επίσημης ηγεσίας του στρατού ξηράς, σε σας τους αξιωματικούς που προερχόσαστε από τον Ζέρβα ή στους αξιωματικούς που προερχόντουσαν από υπαξιωματικούς, ποια ήταν;
Λ. Εγώ δεν το αντιμετώπισα αυτό το θέμα, διότι ήμουνα ικανός αξιωματικός. Δεν μπορούσε κανείς προερχόμενος της σχολής ευελπίδων, να με θίξει εμένα επαγγελματικά. Για αυτό το λόγο μέχρι το 1953, που έγινα ταγματάρχης, δεν είχα αντιμετωπίσει από απόψεως μεταθέσεων και γενικά συμπεριφοράς, μεγάλη έτσι ας πούμε δίωξη. Ενώ άλλοι συνάδερφοι το είχαν αντιμετωπίσει αυτό.
Κ. Για λόγους επαγγελματικούς;
Λ. Επαγγελματικούς. Ναι. Το λέω αυτό μετά πεποιθήσεως.
Κ. Άρα δεν ήταν ο λόγος το ότι δεν είχατε περάσει στη σχολή ευελπίδων. Ήταν και λόγοι επαγγελματικοί η συμπεριφορά τους;
Λ. Δηλαδή λόγοι, οι οποίοι είχαν σχέση με την απόδοση τους και για αυτόν τον λόγο και επειδή ήταν του Ζέρβα, πέρναγαν άσχημα. Κατάλαβες; Δεν τους βοήθαγε.
Κ. Πάμε στον κομμουνισμό. Πες μου εάν ως αξιωματικός ή την περίοδο που ήσουνα δόκιμος έφεδρος …
Λ. Δεν ήμουνα ποτέ. Δόκιμος ήμουνα μετά τον Ζέρβα, που καταταχτήκαμε μετά και μας κάνανε λοχίες. Για ένα διάστημα μηνών.
Κ. Για οποιαδήποτε διάστημα ήσουνα στο στρατό ξηράς, πες μου εάν υπήρχε αντικομουνιστική προπαγάνδα.
Λ. Μέγιστη.
Κ. Και πως την εξηγείς;

Λ. Εγώ παραδείγματος χάριν, ήμουνα αντικομουνιστής, δεν με ένοιαζε, κατάλαβες; Το ότι γινόταν αυτή η ηθική διαπαιδαγώγηση των στρατιωτών εναντίον του κομμουνισμού δεν με ένοιαζε, διότι έκανα και εγώ ο ίδιος ηθικές (…) τέτοιες. Και έλεγα ότι «*Ο κομμουνισμός ...»* κυρίως όπως το έλεγαν οι μικροί αξιωματικοί *«... ήταν ο εχθρός της πατρίδας.»* Και αρχηγός τότε ήταν ο Τσιριμώκος. Με κατάλαβες; Τότε δε ο κομμουνισμός, μετά το κίνημα εδώ πέρα των Αθηνών, είχε κάνει αυτό το σφάλμα με αποτέλεσμα, με εκείνες τις σφαγές που έκανε και τα τέτοια, όλος ο κόσμος είχε επανέλθει πλέον προς την άκρα δεξιά. Κατάλαβες; Όλοι οι Έλληνες είχανε γίνει οπαδοί γενικά των …, πως λένε αυτοί 'Εθνικά Κόμματα' ξέρω 'γω, κόμματα εθνικιστικά, που ήταν τότε και τα λοιπά. Κυρίως τότε ήταν ο Σοφούλης.

Κ. Πες μου για το στρατό ξηράς. Υπήρχαν κομμουνιστές αξιωματικοί, μετά τον εμφύλιο πόλεμο …

Λ. Όχι.

Κ. … στο στρατό ξηράς και γιατί δεν υπήρχαν;

Λ. Διότι υπήρχε μεγάλη … τέτοια, επιλογή.

Κ. Πως γινόταν η επιλογή;

Λ. Με οποιονδήποτε τρόπο.

Κ. Δηλαδή;

Λ. Εξαρτάται κανείς από πού ήταν, ποιον είχε διοικητή εκεί της χωροφυλακής και τι σχέση είχε με τη χωροφυλακή, για να του βγάλουν εκείνο το πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων κατάλληλο ή όχι, για να μπει στη σχολή ευελπίδων.

Κ. Επομένως η χωροφυλακή ήταν εκείνη που επέλεγε ουσιαστικά αυτούς, που πρόκειται να γίνουν αξιωματικοί;

Λ. Το πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων το εξέδιδε η χωροφυλακή.

Κ. Και για τους χωροφύλακες ποιος εξέδιδε πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων;

Λ. Δεν το ξέρω αυτό. Ασφαλώς οι πολιτικοί, που τους βάζανε μέσα. Τα σώματα ασφαλείας.

Κ. Γνωρίζεις εάν υπήρχε διαδικασία επιλογής των χωροφυλάκων, τέτοια ώστε να μπορούν αυτοί …

Λ. Αφού υπήρχε στο στρατό, δεν θα υπήρχε στων χωροφυλάκων;

Κ. Ποιος τους επέλεγε;

Λ. Στο στρατό δεν εισχώρησε ουδείς προερχόμενος με κακό πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων. Όλοι είχανε, από την αστυνομία την τοπική μέχρι ξέρω 'γω το αρχηγείο χωροφυλακής, τέτοιο πιστοποιητικό που θεωρείται κατάλληλο για τη σχολή ευελπίδων.

Κ. Θέλω να μου εξηγήσεις γιατί έπρεπε ο στρατός και η χωροφυλακή να μην έχουν κομμουνιστές. Τι φοβόντουσαν;

Λ. Κοίταξε, όταν λέμε εχθρός της πατρίδας ο κομμουνισμός, που ήταν το σύνθημα τότε της περιόδου, και δικαιολογημένα γιατί η εν γένει συμπεριφορά των κομμουνιστών ήταν τέτοια, που κατέληγε εις βάρος της πατρίδας.

Κ. Άρα ο στρατός ήταν θεματοφύλακας, χωρίς τους κομμουνιστές, της ακεραιότητας της πατρίδας.

Λ. Έτσι πιστεύαμε τότε.

Κ. Εντούτοις στο στρατό ξηράς διεσώθησαν και σταδιοδρόμησαν πολλοί αξιωματικοί που ήταν στον Ε.Λ.Α.Σ.. Πως το εξηγείς αυτό;

Λ. Αυτοί απλώς κάνανε μια δήλωση και είπαν ότι «*Εγώ ήμουνα στον Ε.Λ.Α.Σ., δεν πίστευα μεν, αλλά λόγω της περιοχής μου ...»* Κατάλαβες; *«... Λόγω της περιοχής μου δεν υπήρχε άλλο τμήμα αντίστασης κατά των κατακτητών, έκανα χαρτιά και πήγα εκεί. Αυτή τη στιγμή όμως δηλώνω ότι δεν τους πιστεύω.»*

Κ. Θέλω να μου πεις πόσο ποσοστό βασιλοφρόνων είχε ο στρατός ξηράς και πες μου τα ποσοστά της κομματικής τοποθέτησης των αξιωματικών του στρατού ξηράς, της δεκαετίας του '50.

Λ. Κοίταξε, οι αξιωματικοί δεν είχαν ξεχωριστή ιδεολογία από τον υπόλοιπο ελληνικό λαό. Ήταν η τότε δεξιά που λέγαμε, έτσι δεν είναι; Το κέντρο, η ένωση κέντρου και δεν υπήρχε κανένα άλλο … και η Ε.Δ.Α., τα τρία αυτά κόμματα ήταν. Αξιωματικός που να ανήκει στην Ε.Δ.Α., δεν υπήρχε ποτέ κανένας, το αποκλείω. Αξιωματικοί που υπήρχαν στην ένωση κέντρου, διώχθηκαν από τη δεξιά και μεταξύ αυτών ήμουν και εγώ.

Κ. Μια και αναφέρεσαι στην κομματική σου τοποθέτηση, η τοποθέτηση η πολιτική, κομματική των γονιών σου ποια ήταν; Και η δική σου πως εξελίχτηκε μετά;

Λ. Κοίτα να δεις, η δική μου εξελίχθη μεμονωμένα και λόγω των ιστορικών γεγονότων της ζωής μου. Ο πατέρας μου ήτανε στο λαϊκό κόμμα τότε του Τσαλδάρη. Ο πατέρας μου. Ο οποίος κατά την διάρκεια της κατοχής, είχε μετατρέψει το σπίτι του σε κέντρο Εθνικής Αντιστάσεως. Έστελνε συνεχώς στον Ζέρβα απάνω, αντάρτικο. Ήταν ένα κέντρο εθνικής αντιστάσεως το σπίτι του και από εκεί έστελνε αντάρτες, τροφοδοτούσε με αντάρτες τον Ζέρβα απάνω.

Κ. Η πολιτική τοποθέτηση επομένως …

Λ. Ήταν του λαϊκού κόμματος, Τσαλδάρη.

Κ. Η σημερινή ας πούμε νέο φιλελεύθερη, δεξιά, η Νέα Δημοκρατία η σημερινή.

Λ. Ναι. Αυτή.

Κ. Εσύ πως εξελίσσεσαι στη συνέχεια και από ότι κατάλαβα, μάλλον προς το κέντρο;
Λ. Ήμουνα κεντρώος από τη στιγμή που βγήκε ο Αντρέας Παπανδρέου. Δηλαδή ο Αντρέας Παπανδρέου δεν ήταν κεντρώος ακριβώς, αλλά λεω έγινα πιο πολύ δημοκράτης αξιωματικός από τη στιγμή που ανέβηκε απάνω ο Ανδρέας Παπανδρέου. Τον πίστευα αυτόν τον άνθρωπο και ακόμα τον πιστεύω βέβαια, τον συχωρεμένο.
Κ. Πότε πρωτο- αποστρατεύτηκες από τον στρατό ξηράς;
Λ. Ναι, αυτό είναι το κυριότερο. Από εκεί ξεκινάει εμένα η ιδεολογία μου. Κατάλαβες; Το 1953 λοιπόν, που έγινα ταγματάρχης, τότε αν θυμάσαι πήρε το 53% ο Γεώργιος Παπανδρέου και είχε και υπουργό Εθνικής Αμύνης τον Γαρουφαλιά. Ο Γαρουφαλιάς είχε πάρει υπασπιστή τον Νίκο τον Ζέρβα, ένα συμμαθητή μου της ίδιας κατηγορίας.
Κ. Το ’53 ή το ’63 λες τώρα;
Λ. Στάσου ρε παιδί μου, το ’53 δεν έγινα ταγματάρχης. Το ’63 έγινα. Λοιπόν, είχε πάρει υπασπιστή τον Νίκο τον Ζέρβα, ο οποίος ήταν συμμαθητής μου. Εγώ υπηρετούσα τότε στο 340 στα Γιάννενα και με παίρνει τηλέφωνο και μου λέει «*Νίκο θέλεις να έρθεις στην Αθήνα; »,* λεω *«Γιατί ρε Νίκο; Καλά είμαι εδώ στο σπίτι μου » «Έλα δω μωρέ ...»* μου λέει, *«... να σε έχουμε κοντά ...»* και τα λοιπά. Εν τω μεταξύ η γυναίκα μου ήταν Αθηναία, επόμενο ήταν …, υπερίσχυσε το γυναικείο φύλλο και ήρθαμε εδώ. Και τοποθετήθηκα διοικητής του Κ.Ε.Σ.Α., αυτό είναι το Κ.Ε.Σ.Α. εδώ πλάι μου, δεν το είδες το στρατόπεδο που σου είπα; [1]
Κ. Το είδα ναι.
Λ. Διοικητής του Κ.Ε.Σ.Α.. Όταν ήρθα λοιπόν εδώ στο Κ.Ε.Σ.Α., υπηρετούσε κάποιος δεξιός διοικητής και είχε τέτοια μέσα στο επιτελείο, που δεν ήθελε να μου παραδώσει την μονάδα. Ενώ ο Γαρουφαλιάς είχε διατάξει να παραλάβω εγώ την μονάδα, υπήρχε …, το επιτελείο μέσα αντιδρούσε και δεν ήθελε να μου παραδώσει εμένα τη μονάδα. Και με κράτησαν 23 μέρες για να παραλάβω την μονάδα.
Κ. Ένα λεπτό Νίκο. Υπονοείς ότι στην διάρκεια που έχουμε κυβέρνηση κέντρου, το Γενικό Επιτελείο Στρατού είχε μηχανισμό τέτοιον …
Λ. 100%.
Κ. … και δεν υλοποιούσε τις επιθυμίες της πολιτικής ηγεσίας τότε;
Λ. Βεβαιότατα. Βεβαιότατα. 20 μέρες να παραλάβω. Μου έλεγε ο Νίκος *«Γιατί δεν παρέλαβες; »* του λεω *«Πέστα στον αρχηγό σου. Εσύ τον έχεις, τον κύριο υπουργό »* Τελικά καταλήξανε, γιατί τότε ήταν ο Γεννηματάς υπουργός, καταλήξανε και παρέλαβα τη μονάδα. Δεν ησυχάσανε Αντώνη, επί 17 μήνες να με διαβάλουνε συνεχώς.
Κ. Πότε σε αποστρατέψανε;
Λ. Τώρα θα τα εξηγήσουμε αυτά όλα. Τελικά έρχεται η πτώση του Παπανδρέου, έτσι; Τον Ιούλιο, 15 Ιουλίου δεν ήτανε; Και με παίρνει τηλέφωνο ο τότε αξιωματικός υπηρεσίας της μονάδας μου και μου λέει «*Κύριε διοικητά, αυτή τη στιγμή* …» λέει, *«... πήραμε σήμα με επιφυλακή, σας στέλνω το τζιπ να ανέβετε απάνω. »* Τότε ήταν στο Διόνυσο, με τη δικτατορία ήταν εδώ. Πράγματι ήρθε το τζιπ με πήρε, πάω εκεί, μου λέει *«Δεν είναι μόνο αυτό*…» μου λέει, *«... ότι έχουμε επιφυλακή. Αυτή τη στιγμή η μονάδα μας είναι περιτριγυρισμένη από ομάδες των ΛΟΚ*» Με είχαν περιζώσει.
Κ. Γιατί;
Λ. Γιατί ήμουνα του …, τότε να πούμε, του Παπανδρέου. Γιατί ήμουνα κεντρώος. Κατάλαβες; Ενώ αυτοί ήταν τότε βασιλικοί όλοι. Ήταν δύο μοίρες καταδρομών εκεί πέρα και οι δυο μοίρες αυτές καταδρομών … ενώ συνεργαζόμασταν ωραία, εκείνη την ημέρα έδειξαν το πρόσωπο τους. Με περικύκλωσαν, φαίνεται τέτοια εντολή είχαν με αποτέλεσμα να πάω εγώ, σαν λεβέντης αξιωματικός που ήμουνα τότε, στον έναν από αυτούς που …, του κλείνω την πόρτα δυνατά και του λεω.....Και αμέσως έδωσε διαταγή και φύγαν αυτοί. Σε πέντε μέρες έρχεται διαταγή μεταθέσεώς μου. Ήμουνα από τους πρώτους 10 αξιωματικούς, οι οποίοι φύγαν από τη φρουρά Αθηνών, λόγω αυτής της καταστάσεως, της πτώσης του Παπανδρέου. Ας πούμε τότε που γράφανε οι εφημερίδες, 10 αξιωματικοί που έφυγαν, μεταξύ αυτών ήμουν και εγώ. Λοιπόν και με στέλνουν στην Ορεστιάδα απάνω, ως υποδιοικητή του 534 τάγματος εκεί. Και μόλις φτάνω στην μονάδα, απ’έξω ήταν το 166 και έπαιρνε τον διοικητή της μονάδας και τον πήγαινε στο νοσοκομείο. Και απευθείας ανέλαβα εγώ τη διοίκηση του τάγματος, ως υποδιοικητής που ήμουνα αμέσως ανέλαβα τη διοίκηση του τάγματος. Δεν περάσανε 2 μήνες, 2 ½ μήνες και έρχεται ο διοικητής της στρατιάς να μου κάνει επιθεώρηση. Μόλις μάθανε ότι ο Λύτρας πήρε μονάδα στα χέρια του, ως κεντρώος ας πούμε, σου λέει «Τι γίνεται εδώ πέρα; »
Κ. Νίκο ένα λεπτό.
Λ. Ναι.
Κ. Ένα λεπτό. Σε είχαν χαρακτηρίσει κεντρώο λόγω …
Λ. Από εδώ. Από εδώ που ήρθα.
Κ. Μην μιλάμε και οι δύο μαζί.
Λ. Ναι.

[1] Η συνέντευξη Παίρνεται στο σπίτι του Λύτρα στου Παπάγου και κοντά είναι το ΚΕΣΑ.

Κ. Σε είχαν χαρακτηρίσει κεντρώο διότι είχες τοποθετηθεί …
Λ. Στην μονάδα αυτή του Κ.Ε.Σ.Α. Κατά τη διάρκεια που διοικούσε ο Παπανδρέου.
Κ. Και αυτή η βάφτιση σε ακολουθεί μέχρι που αποστρατεύεσαι;
Λ. Μέχρι και σήμερα. (…) θα πει ο Λύτρας είναι κομμουνιστής.
Κ. Πότε σε αποστρατέψανε;
Λ. Τώρα θα σου πω, έχει συνέχεια. Λοιπόν, έρχεται ο διοικητής της στρατιάς, λεω στον συνταγματάρχη «*Κύριε συνταγματάρχη, εγώ ακόμα δεν παρέλαβα. Τι θα γίνει; Θα έρθει ο διοικητής της στρατιάς και θα του δώσω αναφορά και θα του πω σχετικά με την τακτική αποστολή της μονάδας μου …*» και τα λοιπά. *«Εγώ …*» λεω, *«… ακόμα δεν ήρθα σε επαφή με το επιτελείο του τάγματος, να μου πουν ποιο είναι το σχέδιο πυρός, ποια είναι η περιοχή μας …*» γιατί ήταν και τάγμα προκαλύψεως δηλαδή με τους Τούρκους πλάι, εκεί στην Καστανιά ήτανε έχεις υπόψη σου, απάνω. Λέει *«Έχεις δίκιο αλλά θα είμαι και εγώ κοντά σου. Πάντως …*» λέει, *«… κοίταξε να κατατοπιστείς, γιατί εγώ σε ξέρω είσαι ικανός αξιωματικός και δεν έχεις ανάγκη ούτε τον διοικητή της στρατιάς …»* Καραδημητρόπουλος ήταν τότε διοικητής του συντάγματος, πολύ καλό παιδί και (…) μετά υπέροχα. Λοιπόν, έρχεται ο διοικητής της στρατιάς … Α, δεν σου είπα πρώτα, φωνάζω στο 2^{ο} γραφείο του τάγματος, ξέρεις ποιος ήταν; Ο Περδίκης.
Κ. Μάλιστα.
Λ. Ο Περδίκης. Φωνάζω και το 3^{ο} γραφείο του τάγματος και τους λεω «*Φέρτε ρε παιδιά τα σχέδια εδώ, να ενημερωθώ, να δω που είμαστε, να μπορέσω να κατατοπίσω τον διοικητή στρατιάς που έρχεται να μας επισκεφτεί.* » Αυτοί μου λένε *«Δεν κάνουμε σχέδια.»* Σκέψου σενάρια, βαλτοί όλοι. Λεω *«Πως είναι δυνατόν;* » Λέει, *«Ο διοικητής που έφυγε, ήταν ανώμαλος και δεν κάναμε σχέδια, κάτι πρόχειρα χαρτιά και τέτοια. », «Τι λέτε ρε παιδιά;»* Τάγμα προκαλύψεως. Κάθομαι και εγώ, δύο μέρες πάω στο παρατηρητήριο του τάγματος, έβγαλα το σχέδιο πυρός, που βασίζεται και η τακτική αντίληψη της μονάδας, βάση του σχεδίου πυρός. Αυτό δε ο υποδιοικητής της στρατιάς μόλις κατέβηκε από το ελικόπτερο και του έδωσα αναφορά και είδε τη μονάδα μου που ήτανε υπέροχη, μου λέει «*Ανέβα στο τζιπ διοικητή και πάμε στο παρατηρητήριο.* » Μόλις πήγαμε εκεί και κατεβήκαμε από το αυτοκίνητο, άρχισα εγώ να ενημερώνω τον διοικητή της στρατιάς, κανονικά όπως ξέρουμε, ε; Αρχίζουμε από τοπογραφίες και μετά όλα τα άλλα. Ο διοικητής μου λέει, *«Το σχέδιο πυρός.»* Κατάλαβες;..... Βαλτοί, προετοιμασία 100% να πούμε, για να ξεκάνουν αξιωματικούς δημοκρατικούς. Λοιπόν, επεμβαίνει ο Καραδημητρόπουλος και λέει «*Κύριε διοικητά, εδώ πέρα ο κύριος τώρα παρέλαβε.* » Λέει, «*Αυτό δεν … Το σχέδιο πυρός*.» Και του δίνω και εγώ ένα σχέδιο πυρός δικό μου, όπως το είχα βγάλει από το παρατηρητήριο. Και έμοιαζε με αυτό που μου κρύβανε....
Κ. Υπήρχε Νίκο το σχέδιο πυρός και δεν το έδειξαν;
Λ. Δεν υπηρχ…, δεν μου το δείξανε, δεν υπήρχε, τα είχανε εξαφανίσει όλα αυτά. Ο Περδίκης ήταν σου λεω. Ήταν μέσα σε αυτούς που ήτανε 60 …, της επιτροπής της χούντας να πούμε. Ήταν μέλος ο Περδίκης. Δεν τον έχεις ακούσει ποτέ τον Περδίκη;
Κ. 1964 αυτά.
Λ. Το ’64. Όχι ’65. Το ’65. Ήταν μετά την 15^{η} Ιουλίου του ’65 …. Λοιπόν, να μην τα πολυλογώ, αφού ευχαριστήθηκε από το σχέδιο πυρός και τα λοιπά, ξαναπαίρνουμε το τζιπ, κατεβαίνουμε κάτω,..., είχα ετοιμάσει μια δεξίωση με ουζάκι εκεί κάτω και πήγαμε εκεί, καθίσαμε όλοι στο τραπέζι, αρχίσαμε το μεζεδάκι, … Και μένω εγώ με τον διοικητή της στρατιάς. Λεω «*Στρατηγέ μου, επειδή κάτι πιστεύω και έχω μια απορία. Πως γίνεται αυτό το που ήρθατε ταχέως να επιθεωρήσετε την μονάδα μου; Ακόμα εγώ δεν είχα παραλάβει. »* Με κοίταξε και μου λέει, «*Είσαι πονηρός Λύτρα.*» Του λεω *«Γιατί;» «Κάνεις ερωτήσεις που δεν μπορώ να σου απαντήσω.*» Αυτός ήταν διοικητής του Ι.Δ.Ε.Α. τότε.
Κ. Πάμε στον Ι.Δ.Ε.Α. μισό λεπτό Νίκο και μετά στην αποστρατεία σου. Εσύ ήσουνα μέλος του Ι.Δ.Ε.Α.;
Λ. Εγώ ποτέ. Αλίμονο.
Κ. Πως τον λέγαν τον διοικητή που ήρθε το ’65 να σε επιθεωρήσει;
Λ. Ο Λιναράς παιδί μου ήταν.
Κ. Ήταν ο επικεφαλής της δέσμης;
Λ. Της δέσμης. Αυτός ήταν αρχηγός του Ι.Δ.Ε.Α. … τελικά αποτάχτηκε. Στάσου να σου εξηγήσω παρακάτω.
Κ. Ένα λεπτό Νίκο. Μόλις είπες, που δεν γράφτηκε, ότι η προπαρασκευή τους ήταν από τότε … Ποιανών η προπαρασκευή;
Λ. Του Ι.Δ.Ε.Α., να ξεκάνει όλους τους δημοκρατικούς αξιωματικούς. Δηλαδή αυτούς που πιστεύανε στον Παπανδρέου και στην Ένωση Κέντρου.
Κ. Με σκοπό;
Λ. Με σκοπό να γίνει εκκαθάριση του στρατού και να διοικούν μόνο αυτοί, του βασιλέως και του Ι.Δ.Ε.Α. ας πούμε. Τότε διοικούσαν το στρατό οι Μεσανατολίτες, οι Ταγματασφαλίτες και οι Βασιλικοί, διοικούσαν τον στρατό τότε.
Κ. Και μέσα σε αυτές τις κατηγορίες ήταν η κεντρική δέσμη του Ι.Δ.Ε.Α.;
Λ. Ο Ι.Δ.Ε.Α.. Αυτούς τους είχε …, αυτούς … Ο Ι.Δ.Ε.Α. καλλιεργούσε το πνεύμα αυτό των υπόλοιπων κατηγοριών των αξιωματικών της δεξιάς.

Κ. Πάμε στην περίπτωση τη δική σου.
Λ. Ναι. Λοιπόν, τελειώνει αυτό το επεισόδιο, φεύγει ο διοικητής της στρατιάς και έρχεται ο Καραδημητρόπουλος και μου λέει «*Ρε συ Νίκο τα πήγες ωραία, μπράβο …*» και τα λοιπά. Σε λίγες μέρες, 15 – 20, έρχεται διαταγή μεταθέσεως μου από εκεί. Και με βάλανε στο σύνταγμα, δηλαδή στον Καραδημότροπουλο, στο επιτελείο του συντάγματος. Μου αφαίρεσαν τη διοίκηση του τάγματος και …
Κ. Με λίγα λόγια, σε αποδυνάμωσαν;
Λ. Ναι, ασφαλώς. Και έγινα γραφιάς πλέον.
Κ. Μάλιστα.
Λ. Εκεί αναγκαστικά τρώγαμε στη λέσχη. Εκεί έτρωγε ο Παπαδόπουλος ο Γεώργιος μαζί με τον Λαδά τον …, στην ίδια λέσχη διότι ο μεν Λαδάς ήταν υποδιοικητής του συντάγματος που ήμουνα εγώ, ο δε Γεώργιος Παπαδόπουλος ήταν διοικητής της μοίρας, η οποία είχε βάλει την ζάχαρη στα αυτοκίνητα, αν θυμάσαι. Το ξέρεις αυτό;
Κ. Το ξέρω.
Λ. Λοιπόν, αυτοί βλέποντας εμένα που πήγαινα στη λέσχη και διάβαζα 'Βήμα' και 'Νέα', δεν το χώνευαν, γιατί αυτοί έπαιρναν 'Ελεύθερο Κόσμο' τότε όλοι.
Κ. Ένα λεπτό Νίκο. Αυτό σημαίνει ότι εσύ πλέον είσαι κεντρώος.
Λ. Βέβαια. Είμαι κεντρώος. Είμαι τοποθετημένος στην κεντρώα παράταξη. Λοιπόν μια μέρα ο Παπαδόπουλος, μου λέει «*Και μου έρχεσαι στην λέσχη με αυτήν την εφημερίδα; »* Λεω, «*Τι συμπεριφορά είναι αυτή;* » Αντισυνταγματάρχης ήτανε. «*Σε έναν ταγματάρχη μιλάτε. Γιατί μου μιλάτε έτσι; Δεν έχω δικαίωμα να διαβάζω οποιοδήποτε τύπο; Δεν είναι τύπος που κυκλοφορεί ελευθέρα; Για πιο λόγο εσύ θα μου πεις τι να διαβάζω; », «Έλληνες αξιωματικοί δεν διαβάζουν τέτοιον τύπο.* » λέει αυτό το.....
Κ. Ο Γεώργιος Παπαδόπουλος;
Λ. Ο Γεώργιος Παπαδόπουλος,..... Και ύστερα από αυτήν την προστριβή που είχαμε, σε 10 μέρες με παίρνει τηλέφωνο ο Περίδης, ο οποίος ήταν διοικητής των μονάδων της περιοχής, εκεί πέρα της Ορεστιάδας, (είχε μια ταξιαρχία δηλαδή τότε και η 12η ήταν κάτω στην Αλεξανδρούπολη, διοικητής ήταν ο Περίδης.) Ήταν Κυριακή εγώ δεν ήμουνα στο γραφείο έρχεται ο αγγελιοφόρος μου λέει, *« Σε θέλει ο υπαρχηγός στο τηλέφωνο.»* Πηγαίνω λοιπόν στο γραφείο, τον παίρνω, μου λέει *«Πες μου Νίκο το εξής …»* Ο Περίδης ως υπολοχαγός είχε καταταγεί στο Ζέρβα και εγώ από τότε τον ήξερα, γιατί ήμουνα και εγώ ένοπλο μέλος στον Ζέρβα. Λοιπόν, λεω «*Ακούω.*», λέει *«Πήρες εφημερίδα σήμερα;»*, Λεω «*Δεν πήρα, γιατί ακόμα δεν έφυγα από το σπίτι μου.», «Πάρε μια …*» λέει, *«… τον 'Ελληνικό Βορρά' και διάβασε τον και πάρε με τηλέφωνο να μου πεις, εάν αυτά που γράφει για σένα είναι αλήθεια. »* Αυτομάτως αυτοί έβαλαν αυτόν, που ήταν διοικητής του σώματος στρατού και έγραψε το εξής, ότι «*Ο ταγματάρχης Λύτρας, ευρισκόμενος εις κεντρικόν περίπτερον της Ορεστιάδας και βλέπων τον ιδρυτή της Ε.Ρ.Ε. σε αναρτημένη εφημερίδα, ερώτησε «'Ποιος είναι αυτός;' …»* Ρώτησα εγώ '*Ποιος είναι αυτός;*' και μου απάντησαν *«Γιατί; »* οι παρευρισκόμενοι και εγώ τους λεω *«Δεν ξέρω. Πέστε μου ποιος είναι*;' και αυτοί, λέει *«Αντέστησαν και νευριάσανε με τη συμπεριφορά μου αυτή, απέναντι του ιδρυτού της Ε.Ρ.Ε. …»*, έτσι; «*Και ζητούν από τον υπουργό Εθνικής Αμύνης την άμεση μετάθεση μου και την παραδειγματική μου τιμωρία.* »
Κ. Αυτά Νίκο, έγραφε η εφημερίδα 'Ελληνικός Βορράς';
Λ. 'Ελληνικός Βορράς'.
Κ. Το 1965;
Λ. Δεν ξέρω αν μπορώ να το βρω … Λοιπόν, γίνεται ανάκριση, «*Εγώ είμαι υποχρεωμένος Νίκο …*» μου λέει ο Περίδης, *«… να διατάξω ένορκο διοικητική εξέταση.*» Εξέταση λέει αυτός. «*Γιατί όχι;»* λεω. Και διορίζεται κάποιος, ο αντικαταστάτης μου στο τάγμα, που παρέλαβε, ένας Παπάς ο οποίος είχε μείνει... και τον φέραν εκεί για να μπορέσει να αποχτήσει χρόνο διοικήσεως, για να γίνει συνταγματάρχης. Κατάλαβες;
Κ. Ποιο ήταν το αποτέλεσμα της Ε.Δ.Ε.;
Λ. Της Ε.Δ.Ε.; 50 μέρες φυλακή, διότι λέει …, πως το λένε …, δεν το θυμάμαι …
Κ. Ασχολήθηκες με την πολιτική;
Λ. Όχι, όχι. Δεν …, δεν μπόρεσαν να βγάλουν τέτοιο συμπέρασμα. *΄΄Διότι εθίγει η αξιοπρέπεια του Έλληνα αξιωματικού΄΄*.
Κ. Μάλιστα.
Λ. Πως όμως; Θα σου εξηγήσω πως έγινε η προανάκριση. Αυτός ο άνθρωπος έκανε πρώτα προανάκριση, μας πήρε κατάθεση όλων αυτών των τριών μαρτύρων που ήτανε, και εμένα έτσι; Επειδή όμως δεν έβγαζε συμπέρασμα, ήθελε να κάνει και παράσταση, γενικά μια εξέταση. Και μας καλεί μια μέρα στο γραφείο του συντάγματος, είμαστε και οι τρεις απ' έξω, περιμένουμε τον συνταγματάρχη να μας πει να μπούμε να μας εξετάσει. Αυτοί οι δύο δεν με ξέρανε εμένα ποιος είμαι. Ψευδομάρτυρες ήτανε, ακούς; Και χτυπάνε την πόρτα και λένε «*Εμείς κύριε συνταγματάρχα έχουμε δουλειά τι μας καθυστερείς εδώ πέρα; Ο Λύτρας δεν έχει σκοπό να έρθει.*»
Κ. Και εσύ ήσουνα εκεί.

Λ. Και εγώ ήμουνα εκεί. Ανοίγει την πόρτα *«(...) ο Λύτρας, ξέρει.* » δεν έγινε εξέταση καταλαβαίνεις. Στηρίχτηκε λοιπόν όλη αυτή η υπόθεση και με τιμώρησαν με 50 μέρες φυλακή. Που όμως; Όταν …, πήρανε έναν Χατζηγιάννη αν θυμάσαι, τον ήξερες; Υπασπιστή του Παπάγου κάποτε, υπολοχαγός ήταν υπασπιστής του Παπάγου κάποτε, ένας Χατζηγιάννης τεθωρακισμένων, ο οποίος τότε ήταν διοικητής εκεί στην Ορεστιάδα.
Κ. Χατζηγιάννης από τις Σπέτσες;
Λ. Δεν ξέρω από πού, δεν θυμάμαι... Και λέει αυτός στην κατάθεση του, τον πήραν για να υποβληθεί γενικά η ανάκριση, ότι «*Εγώ όταν πήγα στο περίπτερο, ο κύριος Λύτρας δεν ήταν εκεί. Είδα όμως τον κόσμο αγανακτισμένο ...»* και στηρίχτηκαν σε αυτό το πράγμα και βγάλανε πόρισμα με 50 μέρες φυλακή, διότι έθιξα λέει, την …, πως το είπα προηγουμένως;
Κ. Την αξιοπρέπεια του Έλληνα αξιωματικού.
Λ. Του Έλληνα αξιωματικού, ναι.
Κ. Πότε σε αποστρατεύουνε Νίκο;
Λ. Τώρα δεν με αποστρατέψανε. Έρχεται εν συνεχεία μετάθεση και πάω στο Τσοτύλη. Όπου εκεί πάω υποδιοικητής της μονάδας επιστρατεύσεως του Τσοτύλη. Εκεί υπάρχει, ένας Τρομανάς, ο οποίος ήθελε και αυτός να γίνει συνταγματάρχης. Ο δε διοικητής του σώματος ξέρεις ποιος ήτανε; Ο Ζωιτάκης.
Κ. Μάλιστα.
Λ. Λοιπόν, παίρνει εντολή ο Ζωιτάκης να με ξεκάνει και από εκεί. Βάζει έναν διοικητή των ΤΕΑ συνταγματάρχη, Κάργας από τη Σάμο είναι; Δεν θυμάμαι. Λοιπόν, ο οποίος λέει ότι «*Σε συζήτηση που κάναμε με τον κύριο Λύτρα, είπαμε ότι τις εφημερίδες ...»* οι εφημερίδες έχουνε κυκλοφοριακό σκοπό να πούμε. Γράφουνε πράγματα τα οποίο έχουνε σχέση με την κυκλοφορία τους. Και έφερα εγώ ως παράδειγμα, *«Παράδειγμα είναι το εξής, ...»* λεω, *«... ο Τσιριμώκος θεωρείται αρχηγός των κομμουνιστών από όλο τον στρατό και τον βρίζαμε και αυτή τη στιγμή ο βασιλεύς του έδωσε εντολή να κάνει κυβέρνηση. Άρα λοιπόν δεν έχουνε κυκλοφοριακό σκοπό οι εφημερίδες όταν γράφουνε αυτά …*» και τα λοιπά. Πάει αυτός τα καταθέτει διαφορετικά. Ότι εγώ έθιξα τον Τσιριμώκο, αποκάλεσα αυτόν ανακτορικό άντρα και ούτω έθιξα τη δυναστεία του. Και γίνεται νέα προανάκριση. Η οποία καταλήγει με 50 μέρες φυλακή και έκτιση της ποινής, πάλι εντός στρατοπέδου. Δεύτερο αυτό. Ύστερα από δύο μήνες έρχεται απόφαση για πειθαρχικό συμβούλιο με το ερώτημα της αποτάξεως.
Κ. Μάλιστα.
Λ. Κατεβαίνω κάτω … ε πρόεδρος του συμβουλίου ήτανε ο Ζαλοχώρης Αποστόλης, δεν ξέρω αν τον ξέρεις; Ένας λεβέντης, καλός αξιωματικός. Εγώ τον είχα διοικητή λόχου στις επιχειρήσεις, όταν ήμουνα ακόμα επιλοχίας. Ως επιλοχίας να πούμε του Ζαλοχώρη, κάναμε πολλές επιχειρήσεις. Ένας λεβέντης αξιωματικός. Μόλις φτάνω κάτω, γιατί από το Τσοτύλι κατέβηκα, «*Ρε Νίκο...»* μου λέει*, «... τι είναι αυτά που λένε για σένα; Κομμουνιστής και θέλουν να σε αποτάξουν;»* και τα λοιπά μου λέει.
Κ. Λέγε Νίκο. Λέγε.
Λ. Ναι. Λοιπόν αποτέλεσμα, βγάζει απόφαση ο Ζαλοχώρης '*Αθώος*'. Και ύστερα από ένα μήνα έρχεται νέα διαταγή με το ίδιο ερώτημα της αποτάξεως, διότι εξακρίβωσαν ότι η απόφαση του συμβουλίου ήταν....., ξέρω 'γω πως χαρακτηρίζεται στη διαταγή. Λοιπόν, κατεβαίνω κάτω για δευτεροβάθμιο, όπου εκεί με αποτάξανε. Με συμβούλιο πειθαρχικό, πρόεδρος ο Αγγελής, ο Λαδάς, ένας Μεταξάς … τέλος πάντων αυτοί που ήταν μέσα στους 60 …
Κ. Πάμε λίγο στον Λαδά, γιατί αναφέρθηκες στον Λαδά, ότι ήταν με τον Παπαδόπουλο στα σύνορα που υπηρετούσες το '65 …
Λ. Ναι.
Κ. Τι συμπεριφορά είχε ο Λαδάς, προσωπικά, απέναντι σου;
Λ. Απέναντι μου; Αρκεί να σου πω το εξής. Ότι, πρώτα – πρώτα ο Λαδάς δεν είχε καμία εκτίμηση.....
Κ. Νίκο ο Λαδάς δεν είχε πολεμήσει τους Γερμανούς; Στο πόλεμο του '40; Τους Ιταλούς;
Λ. Ήτανε τάξεως ΄42, ήτανε; Πολύ λίγο θα πολέμησε. Τώρα την ιστορία του Λαδά για τον πόλεμο του '40 δεν ξέρω. Δεν …
Κ. Αυτοί οι αξιωματικοί, στον εμφύλιο πολεμήσανε ή όχι;
Λ. Κοίταξε εγώ …, είναι τάξη '47 ο Δερτιλής, εγώ δεν τον άκουσα παρά τώρα τελευταία να πούμε, με την αντίσταση μας δεν τον ήξερα καθόλου. Τότε με το Πολυτεχνείο τον έμαθα. Που λέει, χτύπησε έναν στρατιώτη, τι ήταν ιδιώτης, με το πιστόλι.
Κ. Θα μου πεις για την Κύπρο μετά; Σε αποτάσσουν … Μετά για την Κύπρο σε αποτάσσουν το 1966; Γιατί προφανώς πέρασες κάποιο δευτεροβάθμιο.
Λ. Ναι.
Κ. Εσύ από τη λήξη του εμφύλιου πολέμου μέχρι την δικτατορία, έχεις οποιαδήποτε ανάμιξη σε ομάδες; …
Λ. Με καμία οργάνωση.
Κ. … ή οργανώσεις παραστρατιωτικές μέσα στο στρατό;

Λ. Όταν ήμουνα, σου είπα, στο Κ.Ε.Σ.Α., που τέθηκε θέμα ΑΣΠΙΔΑ, εγώ μαζί με τον Μουστακλή, που είμαστε αδελφικοί φίλοι ας πούμε, πήγαμε και είπαμε Χρόνια Πολλά σε αυτόν τον..., που πέθανε τώρα … Αξιωματικός ήταν, των διαβιβάσεων. Ήταν τότε πάνω στο επιτελείο, που υπηρετούσα εγώ να πούμε, τότε με τον …, πως τον λένε;
Κ. Και σας ενέπλεξε στον ΑΣΠΙΔΑ Νίκο;
Λ. Ναι, πήγαμε και είπαμε Χρόνια Πολλά στο σπίτι του μαζί με τον Μουστακλή. Και εκεί ήταν κάποιος, ο οποίος εν συνεχεία πήγε και κατέθεσε ότι μέσα στο σπίτι του … πως τον λέγανε αυτόν που αυτοκτόνησε το …, τον δικό μας τον αντιστασιακό. Εγώ τώρα έχω πάθει αμνησία.
Κ. Πες μου εσύ, εάν υπήρχε υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ; Προσωπική σου γνώμη.
Λ. Όχι δεν υπήρχε. Ασφαλώς δεν υπήρχε.
Κ. Λοιπόν …
Λ. Αλλά αυτός …, ένας από μέσα εκεί που πήγαμε και κάναμε …, ήταν δημοκρατικοί αξιωματικοί όλοι αυτοί που επισκέφτηκαν αυτόν τον κύριο, λέει ότι «*Εμείς …*» λέει, *«... κάναμε συμβούλιο ...»* τότε, την ημέρα που επισκεφτήκαμε το σπίτι αυτουνού, *«... να έχουμε σύνδεσμο και εμείς, οι δημοκρατικοί αξιωματικοί της φρουράς Αθηνών και να κοιτάμε ο ένας τον άλλον ...»* και τα λοιπά και τα λοιπά.
Κ. Και κατηγορείσαι για την υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ;
Λ. Και με καλεί μια μέρα ο Σίμος, με ακούς;
Κ. Σε ακούω, βεβαίως σε ακούω.
Λ. Ο οποίος έκανε την προανάκριση του ΑΣΠΙΔΑ και μου λέει «*Την τάδε του μηνός ήσαστε εκεί, στο τάδε σπίτι και κάποιος αξιωματικός είπε ότι ο Λύτρας νευρίασε και τους είπε 'Αϊ γαμηθείτε πούστηδες.'* » Αυτά τα λόγια. Ότι εγώ νευρίασα από τη συζήτηση που είχαμε εκεί και τους είπα «*Αϊ γαμηθείτε.* » να πούμε. Και με ρωτάει αυτός γιατί το είπα αυτό και τι συνέβη εκεί. «*Δεν ξέρω τίποτα ...*» λεω εγώ, *«...κύριε ταξίαρχε. Σας παρακαλώ πολύ μην με ανακατεύεται και μην με απασχολείτε μαζί τους.* »
Κ. Αυτή ήτανε η μοναδική εμπλοκή …
Λ. Η μοναδική μου εμπλοκή στον ΑΣΠΙΔΑ. Αυτό όμως το έμαθε ο Νίκος ο Ζέρβας, ο συμμαθητής μου και προσπαθούσε να πάω εγώ να καταθέσω, ότι πράγματι υπήρχε αυτή η κίνηση των δημοκρατικών αξιωματικών. Κατάλαβες;
Κ. Μάλιστα.
Λ. Και για αυτό με φώναξε ο Σίμος, για να βγάλει λάδι από το θέμα της συζητήσεως, κατάλαβες; Αλλά δεν μπόρεσε.
Κ. Ερχόμαστε λοιπόν στην απόταξη σου. Στην αποστρατεία σου. Μέχρι την δικτατορία, έχεις κατέβει στην Κύπρο; Έχεις εμπλοκή με την Κύπρο;
Λ. Μέχρι την δικτατορία;
Κ. Μάλιστα.
Λ. Πήγα ένα τάγμα, όταν ήμουνα διοικητής του Κ.Ε.Σ.Α.. Πήγα ένα τάγμα ανορθοδόξων στην Κύπρο και γύρισα.
Κ. Τους μετέφερες απλά;
Λ. Ναι, τους μετέφερα. Ως διοικητής της μονάδος δηλαδή τότε, τους παρέδωσα σε άλλες μονάδες και έφυγα. Αυτή ήταν η εμπλοκή μου στην Κύπρο.
Κ. Επομένως δεν γνωρίζεις για τα γεγονότα του '63 – '64, για τον Γρίβα, τον ρόλο που έπαιξε στην Κύπρο … Δεν γνωρίζεις προσωπικά,άλλο τι έμαθες.
Λ. Όχι. Δεν ξέρω τίποτα προσωπικά. Αλλά με τον Γρίβα εγώ έκανα αντίσταση.
Κ. Θα πάμε αυτού. Εννοείς την περίοδο της κατοχής ή μετά;
Λ. Της χούντας παιδί μου.
Κ. Πάμε στο 1967, Νίκο. Γίνεται η δικτατορία. Ήδη αναφέρθηκες, λέγοντας ότι αυτοί που προετοίμαζαν την δικτατορία μέσα από τον Ι.Δ.Ε.Α. …
Λ. Η προπαρασκευή.
Κ. … στην προσπάθεια τους να καθαρίσουν …
Λ. Το στράτευμα από δημοκρατικά στοιχεία …
Κ. … έκαναν αυτά που έκαναν.
Λ. Έκαναν αυτά που κάναν.
Κ. Πάμε λοιπόν στην δικτατορία. Τι γίνεται;
Λ. Στη δικτατορία, εγώ όπως ξέρεις, ήμουνα σε διαθεσιμότητα τότε, δεν είχε βγει η απόφαση του … δεν είχε βγει η εγκύκλιος αποτάξεων, διότι είχα προσφύγει στο συμβούλιο επικρατείας αλλά δυστυχώς δεν μας άφησαν τότε, έκλεισαν τις υποθέσεις αυτές και δεν ασχολήθηκαν μαζί μας και έτσι βγήκε η εγκύκλιος και έφυγα ως απότακτος τον Σεπτέμβρη του 1967. Από τότε, μόλις αρχίσαμε εγώ, ο Σπύρος ο Μουστακλής, ο οποίος είχε φύγει και αυτός ως απότακτος, διότι αυτός είχε κατηγορήσει τον Δόβα τότε και τον είπε ΄΄μούμια΄΄, με αυτό το αιτιολογικό τον βγάλανε από τον στρατό ως απότακτο πέρασε πειθαρχικό και αυτός. Λοιπόν, αποτέλεσμα εγώ και ο Σπύρος αρχίσαμε να ερευνούμε το θέμα, πως μπορούμε να αντιδράσουμε

κατά της χούντας. Το στέκι μας ήταν στο Παγκράτι ένα καφενείο, 'Ελλάς' λέγεται, στην πλατεία Πλαστήρα, αν το έχεις υπ' όψιν σου;
Κ. Όχι.
Λ. Εκεί συναντιόμασταν όπου, ο Βασιλικόπουλος ερχότανε ήταν φίλος του Σπύρου, είχαν γνωριστεί στην Κύπρο αυτοί, ο Βαρδάνης ο Μιχάλης, ο …
Κ. Το 1967 αυτά;
Λ. Ναι.
Κ. Εν τω μεταξύ …
Λ. Ο Αρχάκης, ο Αρχάκης …
Κ. Ο Αλέκος ο Αρχάκης.
Λ. Ο Αλέκος ο Αρχάκης, όλα αυτά τα παιδιά ήταν δικά μας, εμένα και του Σπύρου, τα είχαμε μαζέψει και προσπαθούσαμε να βρούμε μια λύση, τι θα κάνουμε.
Κ. Όλοι απόστρατοι αυτοί;
Λ. Όλοι απόστρατοι ήταν αυτοί, βέβαια. Λοιπόν, τελικά εγώ έρχομαι σε επαφή με έναν υπαρχηγό τον Τσίχλη...Γεώργιος. Λοιπόν και αυτός είχε πάρει εντολή …, δεν μπορώ να πω μετά πεποιθήσεως αν είναι αλήθεια, αλλά έλεγε ότι είχε πάρει εντολή από τον Γαρουφαλιά να φτιάξει μια αντίσταση κατά της χούντας. Επειδή εγώ είχα υπηρετήσει υπό τις διαταγές του Τσίχλη, με φωνάζει και με έβαλε μέσα στο επιτελείο να πούμε, αυτό που είχε οργανώσει, αντιστάσεως.
Κ. Και ο Τσίχλης απόστρατος;
Λ. Και ο Τσίχλης απόστρατος ήτανε. Λοιπόν, εγώ έβαλα τον Σπύρο και τους υπόλοιπους τους βάλαμε εκεί, υποτίθεται ας πούμε ότι ήτανε μέσα στο επιτελείο αυτής της οργάνωσης, του τμήματος που προσπαθούσαμε να κάνουμε αντίσταση. Τέλος πάντων.
Κ. Όνομα δώσατε σε αυτήν την ομάδα;
Λ. Λέγαμε του Τσίχλη, τότε. Δεν λέγαμε τίποτα … Εν συνεχεία εγώ οργανώνομαι από τον Γιώργο τον Καρούσο, με τον Οπρόπουλο.
Κ. Μάλιστα.
Λ. Τότε έγινε ο πραγματικός πυρήνας αντιστάσεως κατά της χούντας.
Κ. Ποιοι ήσασταν σε αυτήν την ομάδα;
Λ. Εγώ, ο Καρούσος, ο Σπύρος ο Μουστακλής, ο Οπρόπουλος, πέντε …, τέσσερις, πόσοι είμαστε, πέντε. Εγώ, ο Καρούσος, ο Οπρόπουλος, ο Μουστακλής ποιος άλλος;
Κ. Ο Βασιλικόπουλος, ο Βαρδάνης και ο Αρχάκης;
Λ. Μετά τους βάλαμε αυτούς μέσα.
Κ. Και τους τρεις;
Λ. Τον πρώτο πυρήνα, στον πρώτο πυρήνα είμαστε εμείς οι τέσσερις, μετά βάλαμε τον Βασιλικόπουλο, τον Βαρδάνη και τον Αρχάκη.
Κ. Και τι κάνατε Νίκο;
Λ. Τότε συνέπεσε να γίνει το κίνημα του …, του βασιλέως αυτού …
Κ. 13 του Δεκέμβρη το '67.
Λ. Ναι, 13. Και τότε, είχε κι άλλους μυήσει ο Οπρόπουλος, υπαρχηγούς και τα λοιπά, είχε τότε τον …, τον στρατηγό τον Βαρδουλάκη, ο οποίος είχε έρθει σε επαφή με κάποιον από αυτούς που ήταν τότε στην χούντα και του είχαν εκμυστηρευτεί ότι διαθέτουν αξιωματικούς, αν θέλουμε να τους βοηθήσουμε να ρίξουνε τη χούντα. Ο διοικητής τότε της Α.Σ.Δ.Ε.Ν. ήταν φίλος του Βαρδουλάκη, δεν θυμάμαι ποιος ήταν.
Κ. Ένα λεπτό Νίκο. Εννοείς ότι ο Βαρδουλάκης σας είχε πει ότι έχει εν ενεργεία αξιωματικούς …
Λ. Ναι.
Κ. … έτοιμους να ρίξουν …
Λ. Ήταν και βασιλικός ο Βαρδουλάκης. Ο οποίος ήταν συνδεδεμένος απευθείας με τον βασιλιά. Λοιπόν, λέει ο Οπρόπουλος «*Βέβαια να τους βοηθήσουμε.* » Και θυμάμαι, τότε μας είχανε βάλει εμένα και τον Σπύρο τον Μουστακλή, ήταν δύο τάγματα που ήταν να (…) από την Αγία Παρασκευή πάνω, ξέρω 'γω ήταν ένα σύνταγμα, ως διοικητές ταγμάτων για να επέμβουμε τότε στις 13 και να καταλάβουμε το αρχηγείο και όλα αυτά τα …, τη φρουρά γενικά των Αθηνών. Αλλά εμείς δεν τα πιστεύαμε αυτά, δηλαδή με μια σύσκεψη που κάναμε με τον Οπρόπουλο μας έλεγε «*Μην έχετε εμπιστοσύνη στις πληροφορίες αυτές. Θα ενεργήσουμε σωστά και ως Έλληνες πεπειραμένοι αξιωματικοί.* » Όταν λοιπόν ήρθε η 13^{η}, μας είχαν πει εμάς να πάμε να παρουσιαστούμε στην Α.Σ.Δ.Ε.Ν. να μας αναθέσουν την διοίκηση των ταγμάτων.
Κ. Με στολή;
Λ. Στολή, φοράγαμε στολή, με καπέλο … τη στολή από μέσα με το περίστροφο μαζί, εγώ είχα και δικό μου περίστροφο. Λοιπόν, λέμε με τον Σπύρο *«Νίκο, να στείλουμε κανένα μικρό, να δούμε τι γίνεται;»* να το εξετάσουμε γιατί δεν είχαμε εμπιστοσύνη. Αλλά δεν χρειάστηκε να στείλουμε κανένα από αυτούς που είχαμε εμείς. Μάθαμε αμέσως ότι ο πρώτος αξιωματικός, μεμυημένος και αυτός με τον βασιλιά ας πούμε, που πήγε να πάρει αποστολή από τον διοικητή της Α.Σ.Δ.Ε.Ν., τον συλλάβανε και έτσι φύγαμε. Και δεν μας

κυνηγήσανε εμάς. Με αποτέλεσμα, κάναμε μια σύσκεψη εκεί στο σπίτι του Αρχάκη και είπαμε ότι «*Από εδώ και στο εξής καμία, καμία συμφωνία με αξιωματικούς εν ενεργεία, διότι δεν τους είχαμε …, δεν πρέπει να τους έχουμε εμπιστοσύνη.*»

Κ. Νίκο μισό λεπτό. Ο Βαρδάνης μέχρι το Σεπτέμβρη του ’67 δεν είχε αποστρατευτεί. Ήταν σε μονάδα στη Θράκη.

Λ. Τον Σεπτέμβρη του ’67; Βεβαιότατα. Εγώ δεν λεω τον Σεπτέμβρη του ’67.

Κ. Λες το διάστημα λίγο πριν τις 13 του Δεκέμβρη;

Λ. Ναι. Κοίταξε, εγώ τον Βαρδάνη τον γνώρισα, σου είπα, στο καφενείο αυτό που πηγαίναμε, ήταν φίλος με τον Σπύρο. Είχαν συνυπηρετήσει μαζί με τον Σπύρο.

Κ. Ως απόστρατο πλέον τον γνώρισες.

Λ. Τον είχανε αποτάξει … Πάντως επειδή, πραγματικά εγώ τον έζησα τον Βαρδάνη, έχει πολύ δημοκρατικές ιδέες ο Βαρδάνης. Μπορώ να σου πω ότι προσεγγίζει προς την αριστερά παρά προς το κέντρο. Τον ξέρω πως είναι. Και τότε είχε φύγει αυτός για ιδεολογικούς λόγους να πούμε, τώρα δεν ξέρω τον είχανε αποτάξει, ή είχε φύγει μόνος του, ή είχε παραιτηθεί, δεν θυμάμαι.

Κ. Τον είχαν αποτάξει, με αιτιολογία ότι είναι στον Ασπίδα. Με αυτήν την αιτιολογία.

Λ. Δεν ξέρω.

Κ. Πάμε όμως παρακάτω.

Λ. Λοιπόν, κοίταξε να δεις τώρα. Εδώ το πρόβλημα είναι το εξής, ότι ο Βαρδάνης ήταν πάντα εχέμυθος. Ήταν ένα καλό παιδί, αλλά όταν άκουγε βασιλιά, όπως και ο Σπύρος ο Μουστακλής και δεξιά γινόταν θηρίο να πούμε. Ενώ εγώ έβαζα και λιγάκι νερό στο κρασί μου, κατάλαβες; Δεν ήμουν απόλυτος. Το αποτέλεσμα ήταν το εξής τώρα. Ότι εμείς κάναμε αυτήν την οργάνωση Οπρόπουλου, η οποία ήταν πραγματική οργάνωση και μια των ημερών είπα στον Οπρόπουλο ότι «*Επειδή με κάλεσε ο Γρίβας …*» (επειδή θέλεις να σου μιλήσω για τον Γρίβα τώρα) *«… με κάλεσε ο Γρίβας για να με κάνει αρχηγό μιας ομάδας αντιστάσεως κατά της χούντας που προετοιμάζει …»* του λεω του Οπρόπουλου, «*Να πάω ή όχι;* » μου λέει «*Να πας, να δούμε τι γίνεται.* » Εμείς δε τότε ως οργάνωση δεν είχαμε ούτε οικονομικές δυνατότητες, ούτε γενικά δυνατότητες εξοπλισμού των ομάδων. Λοιπόν, μετά που πήγα στον Γρίβα, μου λέει *«Σε κάνω αρχηγό …»*

Κ. Ένα λεπτό Νίκο. Από πότε τον ήξερες τον Γρίβα και γιατί κάλεσε εσένα;

Λ. Γιατί κανείς δεν με ήξερε από παλιά, όταν ήρθε ο Γρίβας τότε από …, ο ήρωας Γρίβας τότε, στην Αθήνα και μπήκε και έγινε υποδιοικητής, ήτανε υπαρχηγός του κόμματος του Βενιζέλου τότε των φιλελευθέρων;

Κ. Ανακατεύτηκε με την πολιτική.

Λ. Τότε που ανακατεύτηκε με την πολιτική, με είχε γνωρίσει εμένα σε μια μονάδα που υπηρετούσα στα Γιάννενα, που είχε έρθει να επισκεφτεί ένα Πάσχα. Όπου εκεί γνωριστήκαμε, ήταν ένας υπασπιστής του Γρίβα, ένας Θανάσο ξέρω ‘γω κάτι, ο οποίος με ήξερε εμένα, με συστήσανε και τα λοιπά και με ήξερε από τότε ο Γρίβας. Λοιπόν …

Κ. Σε καλεί πότε ο Γρίβας στην δικτατορία; Και τι σου λέει;

Λ. Με κάλεσε και μου λέει να με κάνει αρχηγό μιας ομάδος αντιστάσεως κατά της χούντας.

Κ. Αυτό σημαίνει ότι ο Γρίβας ήταν αντιχουντικός.

Λ. Τότε έλεγε …, εγώ δεν …

Κ. Νίκο, μόλις ανέφερες ότι ο Γρίβας ετοίμαζε μέσα στο ’67, να σου ολοκληρώσω το ερώτημα. Μέσα στο 1967 ετοιμάζει αντιστασιακή αντιχουντική οργάνωση.

Λ. Όχι το ’67, το ’68. Ούτε το ’68. Πότε έγινε το κίνημα του Βασιλιά;

Κ. Στις 13 του Δεκεμβρίου το ’67 έγινε.

Λ. Ναι. Τότε και το ’68. Για τον Γρίβα εννοώ τώρα, για τον Γρίβα. Το ’68 με κάλεσε και κατόπιν άδειας που μου έδωσε ο Οπρόπουλος τότε, να πάω να επισκεφτώ τον Γρίβα, κατάλαβες; Πήγα λοιπόν εκεί … Πήγα στον Γρίβα, βέβαια κρυφά και λοιπά. Με βάλανε από εσωτερική πόρτα μέσα, όπου συναντώ τον Γρίβα με έναν Κύπριο …

Κ. Που ζούσε ο Γρίβας τότε;

Λ. Που ήταν τότε; Εδώ πέρα, μου φαίνεται στη …, κοίταξε ρε …

Κ. Εντάξει δεν πειράζει. Πάμε παρακάτω. Τι σου είπε ο Γρίβας Νίκο;

Λ. Μου είπε ότι έχει σκοπό να κάνει μια ομάδα αντιστάσεως κατά της χούντας και θέλει να με βάλει αρχηγό. Εγώ του είπα ότι «*Είμαι και σε άλλη οργάνωση αντιστάσεως και δεν ξέρω. Θα σου απαντήσω σε δύο, τρεις μέρες εάν τελικά αποφασίσω.*» Τελικά, αφού πάλι ξαναρώτησα τον Οπρόπουλο, πήγα και τον είδα και λεω «*Συμφωνώ.*» και μου είπε ότι «*Εγώ θα σε ενισχύσω και οικονομικά και από απόψεως οπλισμού και προσωπικού από την Κύπρο, για να φτιάξετε ότι βόμβες και διάφορα εκρηκτικά.*» τα οποία τότε ήταν απαραίτητα για την εμφάνιση γενικά, αντιστασιακών οργανώσεων κατά της χούντας, κατάλαβες;

Κ. Ένα λεπτό Νίκο. Σου είπε τρία πράγματα τα οποία είναι σοβαρά. Ότι θα φέρει κόσμο από την Κύπρο; …

Λ. Ναι. Για να …

Κ. … θα ενισχύσει; …

Λ. Για να εκπαιδεύσει προσωπικό δικό μας, το οποίο θα μπορεί να φτιάξει εκρηκτικά.

Κ. Θα φέρει Κύπριους … Δηλαδή αγωνιστές της Ε.Ο.Κ.Α.;
Λ. Της Ε.Ο.Κ.Α., ναι.
Κ. Θα δώσει χρήματα να ενισχύσει οικονομικά και οπλισμό;
Λ. Και οπλισμό.
Κ. Που θα τα έβρισκε ο Γρίβας;
Λ. Από πού θα τα έβρισκε; Από την Κύπρο θα τα έπαιρνε.
Κ. Πάμε παρακάτω.
Λ. Λοιπόν, το αποτέλεσμα ήταν ότι έφερε μερικές χειροβομβίδες, μας έδωσε μερικά περίστροφα και έτσι οργανώσαμε τρεις ομάδες, εγώ δηλαδή, οι άλλοι δεν ήταν μέσα. Κατάλαβες; Εγώ φαίνομαι ως υπαρχηγός, ως αρχηγός του Γρίβα, ενώ οι άλλοι που είπαμε, Βαρδάνης και τα λοιπά και τα λοιπά, δεν ήρθαν με τον Γρίβα. Εγώ τους χρησιμοποιούσα.
Κ. Μόλις μου λες ότι σε αυτήν την οργάνωση έβαλες τον Βαρδάνη και ποιους άλλους;
Λ. Όχι σε αυτήν την οργάνωση. Όχι σε αυτήν την οργάνωση. Στην οργάνωση του Οπρόπουλου βάλαμε.
Κ. Αυτή την αφήνουμε. Πάμε στην οργάνωση του Γρίβα.
Λ. Στον Γρίβα πάω εγώ μόνος μου. Ο Γρίβας δεν ξέρει ότι εγώ είμαι με τον Οπρόπουλο. Ή με τον Βαρδάνη ή με τον Αρχάκη ή με τον τέτοιον, ή με τον Καρούσο, με κατάλαβες; Τελικά εγώ παρακαλάω τον Γρίβα εν συνεχεία να πάρουμε και τον Καρούσο μαζί.. Από την Κύπρο. Επειδή εκεί είχε κάνει την επιχείρηση αυτή, εκεί στην Κύπρο να πούμε. Και τελικά ο Γρίβας, ο οποίος ήταν διοικητής των μονάδων επί της Κύπρου, έκανε (…) μου φαίνεται τον Ντερτιλή και έδωσε και παράσημα, ενώ τον Καρούσο τον είχε παραπετάξει. Κατάλαβες; [1]
Κ. Εξ ου και παίρνει ο Ντερτιλής αυτές τις ημέρες το παράσημο από το Γ.Ε.Σ.;
Λ. Ναι.
Κ. Πάμε λοιπόν στην οργάνωση Γρίβα, με εσένα και τον Καρούσο. Ποιοι άλλοι ήταν μέσα σε αυτήν την οργάνωση Νίκο;
Λ. Δεν ήταν άλλοι, δεν ήταν άλλοι. Κανένας. Εγώ, ο Γρίβας και ένας Παπαδόπουλος ο Κύπριος, ο οποίος εν συνεχεία …
Κ. Και ο Καρούσος.
Λ. Ο Καρούσος μαζί μου. Μαζί μου ο Καρούσος. Τον μόνο που μύησα εγώ, τότε στον Γρίβα ήταν ο Καρούσος. Οι υπόλοιποι δεν ξέραν τίποτα.
Κ. Μάλιστα. Άστους τους υπόλοιπους.
Λ. Ούτε ο Σπύρος ο Μουστακλής, ούτε ο Βαρδάνης, ούτε τίποτα. Κατάλαβες;
Κ. Άστους τους υπόλοιπους. Πάμε στην οργάνωση Γρίβα τώρα. Οι άλλοι ήταν οργάνωση Οπρόπουλου.
Λ. Ωραία. Λοιπόν, εξαναγκάζομαι εγώ και νοικιάζω ένα γραφείο, το οποίο το μετέτρεψα ως λογιστικό – φορολογικό γραφείο γιατί ήμουνα και της Ανωτάτης Εμπορικής, για να έχω και τις επαφές ας πούμε εκεί των μεμυημένων από τον Γρίβα, οι οποίοι ερχόντουσαν να με γνωρίσουν. Διότι αυτός είχε από τότε, από το Θησείο ας πούμε, με την οργάνωση…, 'Χ' ναι. Η οργάνωση 'Χ' και είχε πολύ κόσμο και από τον Πειραιά και από την Αθήνα. Και μου έδωσε εμένα τρεις ομάδες από αυτούς. Η μια ομάδα ήταν στη Φιλαδέλφεια, η μια ομά-δα στον Πειραιά και η άλλη στην πλατεία …, εδώ κάτω που είναι ο Ο.Τ.Ε. Στη Βικτόρια.
Κ. Αυτές οι ομάδες δεν ήταν φιλογερμανικές;
Λ. Ποιες ομάδες;
Κ. Η οργάνωση 'Χ'.
Λ. Δεν ήξερα εγώ ότι ήταν 'Χ'. Μου έδωσε άντρες και φτιάξαμε τρεις ομάδες σου λεω. Γιατί δεν σου είπα ότι θέλει να οργανώσει μια ομάδα αντιστάσεως κατά της χούντας;
Κ. Μάλιστα.
Λ. Και με έκανε εμένα αρχηγό. Εμείς όμως, επειδή θέλαμε να εκμεταλλευτούμε, ο Οπρόπουλος και εμείς, το οικονομικό θέμα και τον εξοπλισμό, πήγα μαζί του εγώ για να διευκολύνω την κατάσταση. Αλλά αυτή η κατάσταση δεν κράτησε πολύ, δυο μήνες, τρεις. Γιατί εμένα με συλλάβανε.
Κ. Εκπαίδευση κόσμου έγινε;
Λ. Έγινε.
Κ. Σε εκρηκτικά;
Λ. Έγινε.
Κ. Ποιανών ανθρώπων; Ποιοι εκπαιδεύτηκαν;
Λ. Σε αυτές τις τρεις ομάδες.
Κ. Ονόματα υπάρχουν από αυτούς Νίκο;
Λ. Μπορώ να σου πω ότι, όταν ήρθε ένας Κύπριος ικανός να εκπαιδεύσει ανθρώπους σε τέτοια εκρηκτικά, είχαμε συναντηθεί εγώ, ο Βαρδάνης, ο Σπύρος ο Μουστακλής και αυτός, πήγαμε κάπου στην Ηλιούπολη εκεί

[1] Ο Λύτρας αναφέρεται σε παλαιότερη (προδικατατορικά,)υπόθεση του Καρούσου στην Κύπρο υπό διοικητή Εθνικής Φρουράς τον Γρίβα την οποία περιγράφει στην δική του συνέντευξη με ευκρίνεια.

και ήπιαμε κρασί και γνωριστήκαμε. Μεταξύ αυτών ήταν και ο Βαρδάνης. Ο οποίος πολλές φορές μου έλεγε, *«Πήγε να με κάνει βασιλικό »* μου λέει *«Πήγε να με κάνει ...* »
Κ. Άρα ο Βαρδάνης έμαθε …, όπως και ο Βασιλικόπουλος …
Λ. Έμαθε, και οι άλλοι. Αλλά δεν ήταν μέσα στην οργάνωση...
Κ. Γνώριζαν την ύπαρξη της όμως;
Λ. Την ύπαρξη της την ξέρανε.
Κ. Αυτοί εκπαιδεύτηκαν σε εκρηκτικά;
Λ. Δεν κράτησε πολύ αυτό το πράγμα αγαπητέ μου, διότι εφόσον εμένα με συλλάβανε …
Κ. Όσο και να κράτησε Νίκο. Αυτό που κράτησε.
Λ. Έγινε μια μέρα, δύο. Μία μέρα, δύο έγινε, κάποια εκπαίδευση από αυτόν τον Κύπριο. Έγινε.
Κ. Τους αξιωματικούς που ανέφερες, τους εκπαίδευσε αυτός σε εκρηκτικά;
Λ. Όσο, όσο ήμουνα εγώ, που δεν με είχαν συλλάβει, δεν τους είχε εκπαιδεύσει ακόμα. Κατάλαβες; Εκπαίδευσε, σου είπα, τις τρεις ομάδες τους άλλους ρε παιδί μου που είχε ο Γρίβας από το …
Κ. Εντάξει. Εγώ ψάχνω για τους αξιωματικούς.
Λ. Όχι, όχι. Λοιπόν … Τώρα τι άλλο θέλεις;
Κ. Σε πιάνουνε …
Λ. Με συλλαμβάνουνε. Με αιτία … διότι εγώ …, αυτός ο Παπαδόπουλος, που σου είπα του Γρίβα, πήγε να αγοράσει ένα περίστροφο από έναν χωροφύλακα. Με αποτέλεσμα ο χωροφύλακας τον παρακολουθούσε και επειδή εγώ είχα επαφή μαζί του, με συλλαμβάνουν.
Κ. Έγινε το ξήλωμα.
Λ. Και εφόσον συνελήφθην ας πούμε, τελείωσε το ξήλωμα, τελείωσε.
Κ. Ο Γρίβας στην υπόθεση αυτή, αναφέρθηκε επί δικτατορίας, τότε;
Λ. Τι να αναφερθεί δηλαδή;
Κ. Θέλω να πω, τον Γρίβα τον πιάσανε;
Λ. Όχι μωρέ. Ποιος τον μαρτύρησε για να τον πιάσουνε;
Κ. Νίκο, ο Γρίβας κατεβαίνει στην Κύπρο για ποιο λόγο;
Λ. Για να ρίξει τον Μακάριο.
Κ. Για να ρίξει τον Μακάριο ή για να συνεχίσει εκεί στην Κύπρο, μια κάποια αντιχουντική δραστηριότητα;
Λ. Είχε. Για να ρίξει τον Μακάριο.
Κ. Ποιους είχε καλέσει μαζί του ο Γρίβας από τα …
Λ. Εμένα πρώτα και δεν πήγα εγώ και πήγε ο Γιώργος.
Κ. Ο Καρούσος;
Λ. Πότε πήγε θυμάσαι;
Κ. Όχι, δεν θυμάμαι. Που να τα ξέρω εγώ αυτά.
Λ. Γυρίσαμε από την εξορία εμείς, το ’71 γυρίσαμε από την εξορία.
Κ. Εσένα σε εξόρισαν μετά από τη σύλληψη σου, για την υπόθεση αυτή;
Λ. Βέβαια. 2 ½ χρόνια στην Σέριφο και 1 ½ χρόνο στην Μακρακώμη.
Κ. 4 χρόνια. Η κατηγορία ήταν;
Λ. Ποια κατηγορία; Αντιστασιακός.
Κ. Δεν ήταν οι Ελεύθεροι Έλληνες; Τι, αυτοί δεν ήξεραν για την ομάδα Γρίβα; Τους πιάσαν διότι …
Λ. Πιάσαν και εμένα και τον Οπρόπουλο, την εποχή εκείνη που έπιασαν εμένα. Κατάλαβες;
Κ. Είχαν πιάσει και τον Λεωνίδα τότε τον Βασιλικόπουλο, από την ίδια υπόθεση;
Λ. Όχι. Ο Λεωνίδας, ο Μουστακλής, ο Βαρδάνης και ο …, όχι ο Αρχάκης είχε συλληφθεί νωρίτερα.
Κ. Ο Αρχάκης δεν είχε συλληφθεί για την ίδια υπόθεση;
Λ. Όχι. Είχε συλληφθεί για ένα περίστροφο δικό μου, του το είχα αφήσει εγώ στο σπίτι και δεν είπε τίποτα και τον χαρακτήρισαν ότι ήταν δικός μου και πέρασε στρατοδικείο και πήγε φυλακή τότε.
Κ. Ο Αλέκος πήγε φυλακή. Εκεί τον είχα {γνωρίσει}. Η υπόθεση λοιπόν Αρχάκη, είναι ξεχωριστή, του βρήκαν όπλα.... Η υπόθεση Οπρόπουλου, Βασιλικόπουλου, Βαρδάνη, πάει μαζί;
Λ. Τίποτα. Συνελήφθη πρώτα ο Οπρόπουλος, μετά συνελήφθην εγώ. Οι υπόλοιποι συνελήφθησαν με τους Ελεύθερους Έλληνες.
Κ. Εσύ δεν ήσουνα στους Ελεύθερους Έλληνες;
Λ. Όχι. Καμία σχέση εγώ με τους Ελεύθερους Έλληνες. Τι ήταν; Οργάνωση φιλελεύθερη, στα χαρτιά ήταν γραμμένη, τίποτα άλλο.
Κ. Το ψάχνει ο Πανουργιάς ο …
Λ. Στρατηγός. Αυτός μου έστειλε χαρτί για μένα, μου είπε …, επιστολή να πάω να τον βοηθήσω.
Κ. Εντούτοις τον πιάσανε Νίκο. Τον πιάσανε με τους Ελεύθερους Έλληνες.
Λ. Τον πιάσανε. Επόμενο ήταν....
Κ. Δεν μου λες Νίκο, εκπαιδεύτηκαν εδώ άνθρωποι από αυτόν ή αυτούς, της {ΕΟΚΑ};

Λ. Ένας … Ένας ήρθε, ένας πρόλαβε όσο ήμουνα εγώ, γιατί μόλις εμένα με συλλάβανε πάει διαλύθηκε αυτή η οργάνωση.
Κ. Δεν ανέπτυξε μετά καμία δραστηριότητα;
Λ. Καμία δραστηριότητα. Και σου είπα γιατί την έκανε ο Γρίβας αυτή.....
Κ. Αυτό όμως είναι εκτίμηση, είναι συμπέρασμα, δεν είναι …
Λ. Κοίταξε, αυτή είναι η εκτίμηση μου. Εγώ δεν έχω άλλα στοιχεία....
Κ. Εγώ το καταλαβαίνω Νίκο, αλλά θέλω να το ξεκαθαρίσουμε αυτό το σημείο γιατί είναι σοβαρό και άπτεται της τιμής …
Λ. Ενός έλληνα αξιωματικού.
Κ. … όχι μόνο του Καρούσου. Και ανθρώπων οι οποίοι έχουνε πεθάνει, έχουνε φύγει από κοντά μας …και ήτανε πολεμιστές αυτοί οι άνθρωποι, συμπολεμιστές σας. Αξιωματικοί, όπως ο Οπρόπουλος …
Λ. Οι καλύτεροι αξιωματικοί. Του ελληνικού στρατού.
Κ. Θέλω λοιπόν να μου πεις, μια και φτάσαμε στο θέμα αυτό του Καρούσου και του Σπύρου του Μουστακλή και του Βαρδάνη και του Οπρόπουλου και του Αλέκου του Αρχάκη του μακαρίτη. Τρεις από αυτούς δεν ζουν σήμερα, ο Οπρόπουλος, ο Αρχάκης και ο Σπύρος. Με αυτούς όμως είναι ξεκαθαρισμένη η κατάσταση. Ήδη μου είπες την αιτία συλλήψεως του Αρχάκη του Αλέκου.
Λ. Βέβαια. Μετά τη 13η που συνεδριάσαμε στο σπίτι του, άφησα εγώ το περίστροφο το δικό μου. Αυτό δεν το ξέρει κανένας, πρώτη φορά το ακούς εσύ και όλος ο κόσμος. Και μου λέει ο Αλέκος, μου λέει «*Νίκο να σου φέρω το περίστροφο. »,* λεω *«Άστο εκεί πέρα και καμιά μέρα θα βρεθούμε.* » Μια μέρα μετά την 13η γιατί είχαν λάβει γνώση ότι έγινε η συγκέντρωση η δική μας εκεί, πήγε η ασφάλεια και έκανε έρευνα στο σπίτι και το βρήκε το περίστροφο και τον κατηγορήσανε ότι οπλοφορούσε και …
Κ. Πως μάθανε η ασφάλεια ότι έγινε συγκέντρωση; Κάποιον παρακ…
Λ. Κάποιος … Κάποιος το είπε. Ή κάποιος το είπε ή μας παρακολουθούσαν.
Κ. Ένα λεπτό. '*Κάποιος το είπε*' είναι άλλο, πολύ διαφορετικό. Κάποιος το είπε από εσάς που ήσαστε εκεί;
Λ. Αποκλείεται. Από εμάς όχι.
Κ. Άρα κάποιος σας κάρφωσε;
Λ. Κάποιος μας κάρφωσε.
Κ. Αυτό ξεκαθαρίζει.
Λ. Αυτό ξεκαθαρίζει τελείως. Μα Έλληνες τέτοιοι αξιωματικοί προδότες, υπάρχουν πολλοί, δεν είναι θέμα. Μπορώ …
Κ. Τι θες να πεις;
Λ. Θέλω να πω το εξής. Ότι εμείς τουλάχιστον, εμείς τουλάχιστον εξακριβώσαμε ότι όσους προσπαθούσαμε να μυήσουμε για αντιστασιακούς, οι πιο πολλοί μας προδώσανε.
Κ. Είναι διαπιστωμένο, ξεκαθαρισμένο; Μπορείς να αναφέρεις ονόματα;
Λ. Δεν θέλω να αναφέρω ονόματα. Ξέρεις γιατί; Διότι θα εμπλακούν και πολλοί άλλοι μέσα. Παραδείγματος χάριν, ο Οπρόπουλος όταν ήταν διοικητής της μονάδας στο Τσοτίλη, ήθελε να κάνει αντίσταση με …, ακόμα βρισκόμουνα εν ενεργεία.
Κ. Αρχές του '67.
Λ. Ναι. Και ήθελε να επιστρατεύσει, να ενεργοποιήσει τις μονάδες επιστρατεύσεως του Σερβιού, στο Σέρβιο. Με αποτέλεσμα, είχε κάνει ορισμένες επαφές, είχε μυήσει αξιωματικούς άλλους εν ενεργεία και μεταξύ αυτών και τον Καρούσο. Και εμείς μέσω του Καρούσου είχαμε μυηθεί για αυτήν την κίνηση Οπρόπουλου, ως απότακτοι τότε εγώ και ο Σπύρος μέσω του Καρούσου. Και είχαμε τα αυτοκίνητα με τον σάκο μας έτοιμο, μόλις μας έκαναν σήμα ότι μας χρειάζονταν απάνω να φύγουμε για να παραλάβουμε μονάδες. Τότε ο Οπρόπουλος είχε κάνει μια πολύ καλή (…) μέχρι και τον δεσπότη της περιοχής τότε, τον είχε μυήσει και αυτόν τον έρμο και κάποιος από αυτούς....το προδώσανε και δεν έγινε.
Κ. Μάλιστα. Ξεκαθαρίσαμε … Ξεκαθάρισες εσύ Νίκο, το θέμα του Οπρόπουλου όσον αφορά το ρόλο του, αλλά και του Αλέκου του Αρχάκη.
Λ. Βέβαια.
Κ. Να ξεμπερδέψουμε με τον Βασιλικόπουλο τον Λεωνίδα και τον Μιχάλη τον Βαρδάνη;
Λ. Ο Λεωνίδας δεν συνελήφθη διότι εμείς, εγώ και ο Οπρόπουλος, δεν μιλήσαμε. Φάγαμε και ξύλο, εγώ έμεινα σε κελί 109 μέρες, μαζί με τον τέτοιον, τον Φίλια και κάθε Παρασκευή μας βγάζανε να κάνουμε και καμία βόλτα και τα λέγαμε και καπνίζαμε και κάνα τσιγάρο.
Κ. Στην Ε.Σ.Α. ή στην Ασφάλεια;
Λ. Στης Μπουμπουλίνας.
Κ. Στην Ασφάλεια λοιπόν.
Λ. Ναι. Μπουμπουλίνας. Βέβαια. 109 μέρες, ο τέτοιος κάθισε πολύ περισσότερες, ο Φίλιας. Εμένα τότε με πήγανε πάνω στο κέντρο διερχομένων εξόριστων, που ήταν απάνω Μαρούσι, στο Αστυνομικό Τμήμα Αμαρουσίου και από εκεί ήρθε διαταγή εκτοπίσεως μου για τη Σέριφο και έφυγα για τη Σέριφο. Ο πρώτος

που έφυγα από εκεί. Εκεί μέσα ήταν ο Χαραλαμπόπουλος, ο Λιβάνης, Κατσιφάρας, ο.. αυτός ήταν υπουργός Δημόσιας Τάξεως…
Κ. Δροσογιάννης;
Λ. Όχι ο Δροσογιάννης, δεν ήτανε.
Κ. Σκουλαρίκης;
Λ. Ο Σκουλαρίκης.
Κ. Πάμε πίσω στον Λεωνίδα τον Βασιλικόπουλο. Είχε καμία εμπλοκή ο Βασιλικόπουλος στις συλλήψεις με αυτήν την υπόθεση Οπρόπουλου; Ξέρεις; Εάν τον είχανε πιάσει τον Λεωνίδα για την υπόθεση;
Λ. Όχι, δεν τον είχανε πιάσει. Δεν τον είχανε πιάσει τον Λεωνίδα πρωτού συλλάβουν εμάς. Αυτοί ήτανε και ο Μουστακλής και ο Βασιλικόπουλος και ο Βαρδάνης, ήτανε …, αυτοί συνελήφθησαν …, ο Βαρδάνης τελευταία με το κίνημα του ναυτικού τότε και οι υπόλοιποι, ο Βασιλικόπουλος πήγε και φυλακή, πέρασε στρατοδικείο και τα λοιπά.
Κ. Τι γνωρίζεις για την αντιστασιακή δραστηριότητα του Βασιλικόπουλου;
Λ. Εμείς τον είχαμε, στην δικιά μας οργάνωση, του Οπρόπουλου. Τώρα πότε συνελήφθη ο Οπρόπουλος και τι κατηγορία του είχαν δώσει … Εγώ βρισκόμουνα εξορία, δεν ξέρω.
Κ. Ο Βασιλικόπουλος εννοείς;
Λ. Ναι. Εκείνο που ξέρω όμως, ότι ο Σπύρος είχε συνδεθεί με βασιλικούς αξιωματικούς και συνεχίσανε γενικά την αντιστασιακή τους {δραστηριότητα}, με τον τρόπο αυτόν να πούμε, εδώ στο εσωτερικό των Αθηνών. Μου έστελναν και εμένα σημειώματα, μου λέγαν ας πούμε «*Εντάξει συμφωνούμε ...»* διότι εγώ τους έλεγα ότι όλες οι οργανώσεις πρέπει να ενωθούν, διότι ένας είναι ο εχθρός. Η χούντα. Όταν πέσουν αυτοί, τότε θα διευκολύνουν και την όλη υπόθεση γενικά, χαρακτηρίσεως αγωνιστών σε ποια ομάδα ανήκουνε, σε ποια πολιτική κατάσταση βρίσκονται και τα λοιπά. Δηλαδή, αυτό το οποίο το λέγαμε τότε, το εφάρμοσαν αυτοί εδώ που έμειναν να πούμε.
Κ. Για την δραστηριότητα του Σπύρου του Μουστακλή εκτός της δραστηριότητας του κινήματος, ξέρεις τίποτα;
Λ. Όταν γυρίσαμε, (ήταν εξορία και ο Σπύρος με τους Ελεύθερους Έλληνες) όταν γυρίσαμε από την εξορία ο Σπύρος συνδέθηκε πάλι με τους βασιλικούς. Και τότε βέβαια, όταν τον έκλεισαν μέσα στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α., τον θεωρούσαν αρχηγό, γενικά, του κινήματος των Βασιλικών.
Κ. Γιατί τους λες βασιλικούς; Ποιους εννοείς;
Λ. Τους αξιωματικούς του ναυτικού.
Κ. Α έτσι πες μου Νίκο. Τους θεωρείς όλους βασιλόφρονες αυτούς τους αξιωματικούς του κινήματος;
Λ. Αυτό λέγανε, ότι ήτανε βασιλόφρονες. Εκτός βέβαια από τον Βασιλικόπουλο. Ο οποίος παραιτήθηκε μόνο και μόνο, διότι είχε σχέσεις … η γυναίκα του δηλαδή, ήτανε του Ηλιόπουλου. Είχε φύγει από το …
Κ. Την ξέρω την υπόθεση του Λεωνίδα, έχουμε μιλήσει με τον Λεωνίδα τον Βασιλικόπουλο και είναι τα πράγματα όπως τα λες. Ο Λεωνίδας ο Βασιλικόπουλος δεν είχε καμία σχέση με τον βασιλιά. Αλλά και άλλοι αξιωματικοί του κινήματος …
Λ. Τέλος πάντων[1].
Κ. Ο τελευταίος της υπόθεσης είναι ο Βαρδάνης.
Λ. Αγωνιστής, υπέροχος, εχέμυθος, άριστος και σε όλα. Να σκεφτείς ότι εγώ … ήτανε ο Οπρόπουλος (…) τότε που έγινε η μεταπολίτευση. Προσπαθούσα με κάθε τρόπο να τον φέρω κάτω τον Βαρδάνη μόνο και μόνο, για να έχουμε έναν άνθρωπο στο επιτελείο εκεί πέρα. Σκίστηκα πραγματικά και πράγματι ο Οπρόπουλος αγωνίστηκε και τον φέραμε. Ήταν απάνω στην …, που ήταν στην Ξάνθη, στη Κομοτηνή και τα λοιπά κάπου εκεί …
Κ. Να ξεκαθαρίσουμε άλλο ένα θέμα που σχετίζεται πάλι με πικρία που εξέφρασες για τον Καρούσο. Εσύ να το ξεκαθαρίσεις.
Λ. Εμένα η πικρία μου είναι αυτή. Ήμασταν αδέρφια πραγματικά, από τον Ζέρβα ακόμα, είμαστε συμμαθητές της ίδιας κατηγορίας, διότι ο Καρούσος δεν είναι από τη σχολή ευελπίδων όπως ξέρεις, όπως και ο Σπύρος ο Μουστακλής. Είμαστε οι τρεις αυτής της κατηγορίας, κάναμε αντίσταση κατά της χούντας, δεν υπήρχαν άλλοι συμμαθητές μας. Και αγαπιόμασταν τόσο σαν αδέρφια. Σαν αδέρφια.
Κ. Όπως και ήταν {αντιχουντικός}.
Λ. Ο Καρούσος ήτανε, αλλά επειδή πήγε με τον Γρίβα, την έπαθε και έγινε Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ με αποτέλεσμα να θεωρείται χουντικός.
Κ. Κάτι το οποίο όμως δεν είναι πραγματικότητα...
Λ. Για μένα ο Γιώργος …

[1] Ο Λύτρας θεωρεί την οργάνωση για το κίνημα του ναυτικού αποτελούμενη από βασιλόφρονες αξιωματικούς, εξ ου και η απαξίωσή του για την κίνηση αυτή. Εξ άλλου είναι οργισμένος γιατί εκτιμά ως υπεύθυνη για τα βασανιστήρια και την αναπηρία του Μουστακλή την εμπλοκή του στην οργάνωση του ναυτικού.

Κ. Να τελειώσω το ερώτημα Νίκο. Έχεις περάσει δια πυρός και σιδήρου, έχεις πολεμήσει σε αυτόν τον τόπο και έχεις κάνει φυλακές και εξορίες και έχεις βασανιστεί. Επομένως η γνώμη σου είναι, όπως και ο ίδιος είπες νωρίτερα, βαρύνουσα. Και μιλάμε τώρα για τον τελευταίο από αυτήν την ομάδα των συντρόφων σου, των συμμαθητών και συμπολεμιστών …
Λ. Ποτέ δεν θα πιστέψω ότι ήτανε χουντικός ο Γιώργος. Ο χειρισμός και γενικά ο τρόπος που ενέργησε μετά από την …, που επανήλθαμε από την εξορία, ήταν τέτοιος που δεν προστάτεψε τον εαυτό του.
Κ. Ωραία. Άρα ήταν … εκτιμάς ότι έκανε ορισμένα σφάλματα χειρισμών, για κάποιο λόγο που εμείς δεν ξέρουμε.
Λ. Δεν ξέρουμε, ναι.
Κ. Πάμε στον Δροσογιάννη. Γνωρίζεις για την εμπλοκή του επί δικτατορίας; Και τι γνωρίζεις;
Λ. Κοίταξε ο Δροσογιάννης ήτανε ξάδερφος πρώτος της γυναίκας του Οπρόπουλου. Άρα ήταν μεμυημένος από τον Οπρόπουλο απευθείας και οπωσδήποτε ήταν αντιστασιακός, δεν γίνεται θέμα. Στο σπίτι του δε μετά…, μετά την μεταπολίτευση, ο Δροσογιάννης το είχε κέντρο συσκέψεων.
Κ. Μετά την μεταπολίτευση λες;
Λ. Ναι. Μετά την μεταπολίτευση.
Κ. Τι συσκέψεων;
Λ. Πηγαίναμε εκεί, τον επισκεπτόμασταν, βγάζαμε …
Κ. Για το κίνημα του ναυτικού, ποια είναι η γνώμη σου Νίκο; Πως αυτή η μεγάλη κίνηση απέτυχε όσον αφορά τα σχέδια που είχαν βάλει; Εσύ γνώριζες ότι ετοιμάζανε κίνημα …
Λ. Πως … Ενώ ο Σπύρος είχε μυηθεί, πάντα μου έλεγε, γιατί τότε εγώ εργαζόμουνα για να ενισχύσω την οικογένεια, οικονομικώς δεν ήμουνα καθόλου …, έπαιρνα μια σύνταξη, τα παιδιά σπουδάζανε, δεν είχαμε … και αναγκάστηκα και δούλεψα. Τότε με έβαλε ο …, βρε τι έχω πάθει … Ο Στράτος, με έβαλε ο Στράτος, υπουργός τότε εσωτερικών που ήτανε. Ο οποίος είχε την Πειραϊκή Πατραϊκή. Με ακούς;
Κ. Είχε προσφερθεί να βοηθήσει και το κίνημα του ναυτικού.
Λ. Ναι. Προς χάριν του και ο μόνος εργοστασιάρχης ο οποίος να πούμε, έκανε μία τέτοια ενέργεια και παρουσιάσθηκε έτσι. Όλοι οι άλλοι ήταν χούντες. Και σου είπα ότι, επειδή ο Σπύρος έβλεπε ότι εγώ είχα απόλυτη ανάγκη να δουλέψω, προσπάθησε να μην μου πει γενικά τα του ναυτικού, διότι εγώ θα έμπαινα πάλι μέσα. Κατάλαβες; Και δεν ήθελε να με βάλει μόνο και μόνο για να μπορέσω να βγάλω καμία δραχμή για τα παιδιά.
Κ. Ποια η γνώμη σου για το κίνημα του ναυτικού;
Λ. Όταν το έμαθα ήδη είχαν συλληφθεί. Δεν το ήξερα. Δεν με είχε κατατοπίσει ο Σπύρος. Κατάλαβες; Είχες αντίθετη γνώμη; Θέλεις άλλη πληροφορία;
Κ. Όχι, όχι. Πες μου για τον Ιωαννίδη. Πως νομίζεις ότι ο αξιωματικός αυτός ενώ είχε το βαθμό του ταξιάρχου, ήλεγχε όλες τις ένοπλες δυνάμεις; Με τι τρόπο;
Λ. Είχε μυήσει όλους τους μικρούς αξιωματικούς στον Ι.Δ.Ε.Α.. Είχαν κάνει από τότε προπαρασκευή μεγάλη, διότι ο Παπαδόπουλος ήταν στην Κ.Υ.Π. υπολοχαγός και είχε οργανώσει όλη αυτή την υπόθεση. Είχε πολλούς μικρούς αξιωματικούς δικούς του. Αλλά μέσω του Ι.Δ.Ε.Α. όμως. Ο Λέκκας παραδείγματος χάριν, με τον οποίο συνυπηρετήσαμε εμείς, προσπάθησε να με βάλει στον Ι.Δ.Ε.Α. Του απάντησα ότι «*Δεν θέλω. Δεν θέλω να ανήκω ποτέ σε κανέναν παρά μόνο στον εαυτό μου και στην υπηρεσία μου.* » και μου είπε, «*Για σένα, νίπτω τας χείρας μου.* » από τότε που είμαστε στο Κ.Ε.Β.Ο.Π. μαζί …
Κ. Από πότε δηλαδή;
Λ. Το ’53 που είμαστε στο Κ.Ε.Β.Ο.Π. μαζί. Κατάλαβες;
Κ. Εννοείς ότι αυτοί οι αξιωματικοί του Ι.Δ.Ε.Α., απαρχής είχαν για στόχο κάποτε να κυβερνήσουν την χώρα;
Λ. Βέβαια. Και για αυτό είχαν αλληλοϋποστήριξη μεταξύ τους, μεγάλη.
Κ. Έναν Καζακόπουλο, τον θυμάσαι;
Λ. Δεν τον ξέρω. Εγώ λίγους αξιωματικούς ξέρω της σχολής ευελπίδων. Θα έπρεπε να έχω συνυπηρετήσει για να τους ξέρω. Δεν είχα προϊστορία από τη σχολή με άλλους, που είχαν κάποια επαφή μεταξύ τους. Εμείς είμαστε απομονωμένοι από τέτοια στοιχεία. Κατάλαβες; Ούτε μας είχαν εμπιστοσύνη να μας πούνε κάτι και τα λοιπά.
Κ. Πως φερόντουσαν οι αξιωματικοί της σχολής ευελπίδων στους υπαξιωματικούς πλέον;
Λ. Αυτό δεν το ξέρω.
Κ. Τι γνώμη έχεις για τις αποκαταστάσεις των αντιχουντικών αξιωματικών;
Λ. Και αυτό έχω παράπονο..... Ενώ εγώ επανήλθα με το δευτεροβάθμιο, με τον Βαρδάνη μαζί. Κατάλαβες; Και αν δεν ήταν ο τέτοιος ο Τζανετής ο στρατηγός, εμείς δεν επρόκειτο να επανέλθουμε, ούτε εγώ ούτε ο Βαρδάνης. Εμένα επειδή με γνώρισε στην εξορία ο Τζανετής,...και με γνώρισε τι τύπος είμαι, όταν έγινε στο δευτεροβάθμιο που έγινε συμβούλιο των αντιστασιακών, μου λέει «*Πρώτα εσένα θα κάνω και τον Βαρδάνη.*» γιατί με είχε γνωρίσει τι πράγμα είμαι. Ποιος ήταν ο χαρακτήρας μου, τι πίστευα και τα λοιπά.
Κ. Τι γνωρίζεις για την ανάμιξη της C.I.A. …

Λ. Αυτά, τίποτα δεν ξέρω. Δεν ξέρω τέτοια πράγματα, διότι η C.I.A. είναι γνωστό πως ενεργεί και τι κάνει. Και επίσης είναι γνωστό ότι, εάν έγινε δικτατορία στην Ελλάδα, έγινε από την C.I.A. μόνο και μόνο για να μπορέσουν να διχοτομήσουν την Κύπρο και να την κατευθύνουν ούτως ώστε ως τρίγωνο ας πούμε, ως μέλος του τρίγωνου του Περσικού Κόλπου να μπορέσουν να ελέγχουν τα καύσιμα, τα πετρέλαια. Η C.I.A. λοιπόν ενήργησε μόνο και μόνο για αυτόν τον σκοπό. Και βρήκε προδότες Έλληνες αξιωματικούς και πολιτικούς και κατόρθωσε αυτό το πράγμα που κατόρθωσε. Με μια εφταετία, να είναι σκλαβωμένος ο ελληνικός λαός σε ορισμένα τέρατα, Έλληνες αξιωματικούς επίορκους και σε ορισμένους πολιτικούς, οι οποίοι δεν είχανε καμία συνείδηση ότι είναι Έλληνες και θα έπρεπε να ασχοληθούν με την ελληνική ιστορία και με τον ελληνικό λαό....

Κ. Εξακολουθείς να πιστεύεις Νίκο, ότι οι κομμουνιστές και ο κομμουνισμός είναι επικίνδυνος για την Ελλάδα;

Λ. Για την Ελλάδα οπωσδήποτε. Για την Ελλάδα οπωσδήποτε. Πες μου σε παρακαλώ, τι προτάσεις έχει κάνει το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος στη Βουλή των Ελλήνων, που να καλυτερεύει κάπως τις συνθήκες της Ελλάδος; Κατά της Ε.Ο.Κ. είναι, κατά της Αμερικανικής πολιτικής είναι, κατά της Ευρωπαϊκής πολιτικής είναι, κατά της σοσιαλιστικής πολιτικής του ΠΑ.ΣΟ.Κ. είναι, τι είναι; Και τι πιστεύει; Πες μου σε παρακαλώ τι πιστεύει; Όταν ο υπαρκτός κομμουνισμός έπεσε σε 24 ώρες. Τι πιστεύει; Δηλαδή, ποιο είναι το πιστεύω του Κομμουνιστικού Κόμματος; Εγώ αμφιβάλλω αν έπρεπε να λέγεται πολιτικό κόμμα το Κομμουνιστικό Κόμμα. Εγώ αν ήμουνα πρωθυπουργός αυτή τη στιγμή, θα το έθετα εκτός νόμου. Δεν μπορώ όμως λόγω Ε.Ο.Κ..

Κ. Νίκο, πόσοι αξιωματικοί του στρατού ξηράς, πιστεύεις εσύ, ότι έχουν την ίδια άποψη με σένα;

Λ. Όλοι τους. Κανένας αξιωματικός του ελληνικού στρατού, δεν είναι κομμουνιστής.

Κ. Αυτό δεν σημαίνει ότι είναι και αντικομουνιστές.

Λ. Εγώ δεν είμαι αντικομουνιστής. Από θέση είμαι αντικομουνιστής, λόγω θέσεως είμαι αντικομουνιστής. Όχι λόγω αντιθέσεως, λόγω θέσεως. Ότι δεν μου αρέσει το σύστημα τους Δηλαδή εγώ μπορώ να μιλήσω με έναν κομμουνιστή. Τον κάνω παρέα, ευχαρίστως. Τον θέλω να είναι κοντά μου, αλλά να είναι σωστός. Πες μου σε παρακαλώ, αυτή η Παπαρήγα πως έκανε την πολιτική της μέσα στο ελληνικό κοινοβούλιο; Ποτέ, ποτέ δεν έδωσε μια ευκαιρία να πιστέψουμε ότι αυτοί οι άνθρωποι ενδιαφέρονται για το ελληνικό έθνος.

Κ. Εντούτοις κατηγορείται το Κομμουνιστικό Κόμμα σήμερα, ότι συνεργάζεται και μιλάει και είναι πιο κοντά στις θέσεις για τα εθνικά θέματα με τη Νέα Δημοκρατία παρά με το ΠΑ.ΣΟ.Κ..

Λ. Γιατί όμως; Ξέρεις γιατί; Γιατί το ΠΑ.ΣΟ.Κ. δεν πρόκειται ποτέ να συμφωνεί με το κομμουνιστικό κόμμα. Ενώ η Νέα Δημοκρατία έχει ανάγκη τα κομουνιστικό κόμμα, να ενισχύσει τη Νέα Δημοκρατία. Απόδειξη, πόσες φορές συνεργάστηκαν με τους δεξιούς το Κομμουνιστικό Κόμμα; Η κυβέρνηση Μητσοτάκη, Φλωράκη, τι ήταν; Η μεγαλύτερη προδοσία και προς τον κομμουνιστή πολίτη ή Έλληνα κομμουνιστή. Προδώσανε και τον κομμουνιστή Έλληνα τότε, μόνο και μόνο για να ρίξουν το ΠΑ.ΣΟ.Κ.

Κ. Γνωρίζεις αξιωματικούς του στρατού ξηράς, που μέχρι που έφυγε ο Γκλύξμπουργκ 13 Δεκέμβρη το ’67, ήταν χουντικοί και μετά έγιναν αντιχουντικοί;

Λ. Η κλίκα του Αρναούτη, οι οποίοι ήταν βασιλικοί μέχρι το κόκαλο και ανεβήκανε μέχρι το βαθμό του αντισυνταγματάρχη, μόνο και μόνο από τον Αρναούτη, όχι ότι ήταν ικανοί, μετά γίνανε χουντικοί.

Κ. Επί δικτατορίας. Και τον Δεκέμβρη του ’67;

Λ. Το Δεκέμβρη του …, δεν είχε κανέναν. Μόνο τον Αρναούτη είχε.... Δεν μου λες σε παρακαλώ, σου κάνω εγώ την αντίστοιχη ερώτηση. Το 1967, με το πραξικόπημα, ποιος Έλληνας αξιωματικός δεν ήταν χουντικός;

Κ. Υπονοείς Νίκο, ότι στην αρχή της δικτατορίας όλοι οι αξιωματικοί …

Λ. Ναι ρε παιδί μου, ναι. Την εποχή εκείνη που έγινε το πραξικόπημα, ποιος Έλληνας αξιωματικός δεν ήταν χουντικός;

Κ. Εσύ με το ερώτημα υπονοείς ότι όλοι είχαν πιστέψει στην δικτατορία τον πρώτο καιρό; Αυτό εννοείς;

Λ. Βεβαιότατα. Αλλιώς πως την ανεχτήκανε; Ένας Έλληνας αξιωματικός εφόσον είναι πιστός στο καθήκον, δεν χειροκροτεί μια ανώμαλη κατάσταση. Αντιδρά. Ποιος έλληνας αξιωματικός αντέδρασε την εποχή εκείνη;

Κ. Για εφτά χρόνια πολλοί δεν αντέδρασαν καθόλου Νίκο και δεν σημαίνει …, αυτό σημαίνει ότι ήταν χουντικοί όλοι αυτοί;

Λ. Τι ήταν; Για μένα ήταν. Γιατί εγώ αντέδρασα; Εγώ δεν λεω απευθείας, την επόμενη χρονιά, την επόμενη χρονιά. Ποιος αντέδρασε;

Κ. Δε λέμε τι έπρεπε να γίνει. Λέμε τι έγινε.

Λ. Αντιδράσαμε εμείς, που μας κάνανε απότακτους. Εμείς αντιδράσαμε, που φύγαμε από το στρατό. Ποιος εν ενεργεία αξιωματικός ενήργησε ούτως ώστε να πέσει η χούντα;.... Αν μου το έλεγε ο Σπύρος αυτό, θα τον είχα κρατήσει έτσι και δεν θα πήγαινε {στο κίνημα του ναυτικού} και θα ζούσε ο Σπύρος σήμερα.

Κ. Γιατί το θεωρείς ψεύτικο;

Λ. Τι ήταν; Αληθινό; … Όπως έκανε ο Παπάς παραδείγματος χάριν. Δεν μπορούσαν να το κάνουν 5 – 6; Όπως έκανε στο κίνημα του βασιλέως ο στόλος, ο οποίος πήγε και κάθισε έξω. Τι έκανε; Ποια ήταν η αντίδραση του στόλου;

Κ. Μα μόνος σου έδωσες την απάντηση. Όλος ο στόλος κινήθηκε εναντίον της δικτατορίας, 13 του Δεκέμβρη.
Λ. 13 του Δεκέμβρη; Κινήθηκε; Τι έκανε; Κατόρθωσε τίποτα; Τι λες ρε; Τι …, τι έκανε; Καθόμαστε εμείς, με βομβίτσες και τέτοια και κάναμε αντίσταση και έχει ολόκληρο στόλο να πούμε το ναυτικό και δεν κάνει μια κίνηση; Ένα πυροβόλο να έβαζε, να έριχνε πέντε, πέντε βολές στο επιτελείο, τελείωσε.
Κ. Εννοείς ότι οι αξιωματικοί των ενόπλων δυνάμεων ήταν πεισμένοι ότι η δικτατορία σωστά επιβλήθηκε;
Λ. Όχι σωστά επιβλήθηκε, κάνεις λάθος. Όταν επιβλήθηκε η δικτατορία, έγιναν αυτοί χουντικοί.
Κ. Πως το εξηγείς αυτό το πράγμα;
Λ. Ότι δεν είχανε πολιτική συνείδηση, δεν είχαν τίποτα.
Κ. Γιατί δεν είχαν;
Λ. Διότι ήτανε μέσα …, στις παρωπίδες της ηθικής διαπαιδαγώγησης του στρατεύματος.
Κ. Γιατί γινότανε η ηθική διαπαιδαγώγηση;
Λ. Διότι αυτό ήταν το κλίμα, της εποχής εκείνης.Τότε το κλίμα ήταν,"*ιδού ο στρατός σας"*
Κ. Γιατί ήταν το κλίμα τέτοιο Νίκο; Αυτό ψάχνουμε να βρούμε.
Λ. Γιατί είχαν πιστέψει στη δάφνη που μας είχε φέρει η αμερικάνικη δημοκρατία, για αυτό.
Κ. Αυτό όμως πήγαινε μαζί με την προπαγάνδα την αντικομουνιστική, τότε.
Λ. Όχι. Απλώς εκμεταλλευόντουσαν την αντικομουνιστική προπαγάνδα ορισμένοι. Δεν ήταν. Οι κομμουνιστές τι ήταν τότε; Τότε ήταν 2%, τώρα είναι ένα 5%. Δεν υπήρχε κίνδυνος. Αυτά που είπε ο Παπαδόπουλος, ότι έκανε το πραξικόπημα λόγω κομμουνιστικού κινδύνου, ήταν τελείως …, ένα σύνθημα της C.I.A., τίποτα άλλο παραπάνω. Τίποτα παραπάνω. Εγώ δεν θα πιστέψω ποτέ.
Κ. Εξακολουθεί να γίνεται επιλογή των αξιωματικών που πηγαίνουν στη σχολή;
Λ. Όχι, τώρα δεν μπορεί να γίνεται επιλογή. Διότι τώρα, συμμετέχει στις γενικές εξετάσεις η σχολή ευελπίδων.
Κ. Άρα πως βγαίνουνε;
Λ. Οι μικροί; Δεν λέω για τους μικρούς τώρα.Αυτή τη στιγμή διοικεί η τάξη …, εφτά τάξεις του Παπαδόπουλου διοικούν το στράτευμα.
Κ. Εννοείς οι εφτά τάξεις που είχαν μπει επί δικτατορίας, στις σχολές;
Λ. Αυτές διοικούν το στράτευμα. Αν όχι όλοι, οι μισοί τουλάχιστον. Οι άλλοι αποστρατεύτηκαν.
Κ. Πότε ήταν ο στρατός έτοιμος να αντιμετωπίσει εξωτερικό εχθρό Νίκο; Πότε;
Λ. Πότε; Μέχρι το 1967. Από τη στιγμή που έγινε δικτατορία, ο στρατός διελύθη. Όταν φτάσαμε στο σημείο, ο διοικητής του τάγματος να εξαρτάται από τον λοχία, πράκτορα της επαναστατικής επιτροπής που τον είχε εκεί τον λοχία αυτόν, τον υπαξιωματικό, η χούντα, ένας ταγματάρχης διοικούσε και ύστερα από μία μέρα μπορούσε να τον διώξει ο λοχίας.
Κ. Εννοείς ότι εκτός από την Ε.Σ.Α., υπήρχε και παρακύκλωμα μέσα στις ένοπλες δυνάμεις;
Λ. Όλοι ήταν μεμυημένοι …
Κ. Πες μου για το κλίμα που επικρατούσε στον στρατό πριν την δικτατορία. Που μου έλεγες ότι ο Ι.Δ.Ε.Α. … Τι γινόταν με τον Ι.Δ.Ε.Α. και τη διοίκηση του στρατεύματος;
Λ. Είναι αυτή η κλίκα η οποία ικανοποιούσε μόνο τους Έλληνες αξιωματικούς, οι οποίοι ήταν στον Ι.Δ.Ε.Α.. Εγώ δεν ήμουνα παραδείγματος χάριν στον Ι.Δ.Ε.Α.. Και μου είπε ο Λέκκας τότε, που ήθελε να με μυήσει στο Κ.Ε.Β.Ο.Π., ότι «*Νίπτω τας χείρας μου. »* για μένα. Άρα εγώ βρισκόμουνα στον πίνακα 'Υ' που λένε.
Κ. Ανέφερες όμως μια κατά αρχαιότητα προαγωγή.
Λ. Ναι. Αλλά χωρίς καμία αιτία, επειδή ήμουνα …, επειδή δεν δέχτηκα να μπω στον Ι.Δ.Ε.Α..
Κ. Και;
Λ. Και με κρίναν κατά αρχαιότητα.
Κ. Μετά κάποιος έκανε κάτι άλλο.
Λ. Μετά βρήκα κάποιον φίλο, ο οποίος έλεγε ότι είναι του Ι.Δ.Ε.Α. και του λεω «*Ρε φίλε, εμένα με κρίναν κατά …», «Τι λες ρε; »,* του λεω *«Εδώ είναι.* » Γράφει ένα γράμμα στην επιτροπή και με κρίναν κατά εκλογήν.
Κ. Η επιτροπή ήξερε ότι αυτός ήταν του Ι.Δ.Ε.Α.;
Λ. Ναι, ήξερε. Αφού ήταν μες στον Ι.Δ.Ε.Α. αυτός.
Κ. Είπες ότι, λοχίες ελέγχανε το στράτευμα;…
Λ. Τον διοικητή του τάγματος.
Κ. Στην διάρκεια της δικτατορίας ή πριν;
Λ. Στην διάρκεια της δικτατορίας. Πριν δεν γινότανε αυτό. Μέχρι το 1967 είχαμε τον ωραιότερο ελληνικό στρατό.
Κ. Ωραιότερο αλλά με τον Ι.Δ.Ε.Α. να κυβερνάει τα πάντα;
Λ. Δεν έχει σημασία. Σημασία έχει ότι η οργάνωση του στρατού ήταν τέτοια που μπορούσε να τα βγάλει πέρα με οποιοδήποτε εχθρό. Διότι υπήρχε το ηθικό, υπήρχαν οι ηθικές δυνάμεις. Κατάλαβες;
Κ. Ανέφερες όμως Νίκο, ότι κυβερνούσαν οι ταγματασφαλίτες, οι βασιλόφρονες …

Λ. Κυβερνούσαν οι ταγματασφαλίτες αλλά αυτοί ήταν μια κατάσταση δεδομένη. Δεν μπορούσαμε να την αλλάξουμε αυτή την κατάσταση. Ήταν τρεις κλίκες που διοικούσαν τον στρατό. Σου είπα, οι Ταγματασφαλίτες, οι Μεσανατολίτες και οι Βασιλικοί.
Κ. Οι βασιλικοί πως κυβερνούσαν τον στρατό; Πως;
Λ. Να, σε θέσεις που βάζανε. Στις καταδρομές δεν υπήρχε κανένας άλλος εκτός από βασιλικούς.
Κ. Με ποιον δηλαδή πετύχαιναν και βάζαν στις καταδρομές τους βασιλικούς;
Λ. Αυτοί οι οποίοι ήταν βασιλικοί, έμπαιναν σε θέσεις τοποθετήσεως βασιλικών αξιωματικών, σε διάφορες θέσεις.
Κ. Μου περιγράφεις τον ρόλο του Αρναούτη, από την ώρα που έγινε …
Λ. Έκανε την δικιά του κλίκα αυτός. Είχε όλη την τάξη ’48 δικιά του.
Κ. Τον ήξερες εσύ τον Αρναούτη;
Λ. Αφού σου λεω ότι είχαμε συνυπηρετήσει μαζί. Στη Χαλκίδα …, εγώ τον έλεγα Μάκη αυτός με έλεγε Νίκο.
Κ. Και τι έγινε μετά;
Λ. Πήγε στον βασιλιά και από εκεί και πέρα δεν είχαμε καμία επαφή.
Κ. Ο Αρναούτης πως ήλεγχε τον στρατό ως υπασπιστής του βασιλιά;
Λ. Μέσω των υπόλοιπων αξιωματικών. Κάνανε τοποθετήσεις σε όλες τις μονάδες. Τα $2^{α}$ γραφεία ήταν βασιλικοί, τα $3^{α}$ γραφεία ήταν βασιλικοί. Στη σχολή πολέμου μπαίνανε βασιλικοί. Όπως επί χούντας μπαίνανε όσοι ήταν φίλοι του Περδίκη.
Κ. Σχολή πολέμου τι σήμαινε; Ήταν προϋπόθεση για εξέλιξη;
Λ. Για εξέλιξη.
Κ. Δηλαδή;
Λ. Δεν είχε δικαίωμα να γίνει υποστράτηγος ένας αξιωματικός, αν δεν είχε βγάλει την σχολή πολέμου.
Κ. Ο Ιωαννίδης τι θέση είχε στο στράτευμα, πριν τη δικτατορία Νίκο;
Λ. Σου είπα, ήτανε στον Ι.Δ.Ε.Α. και όπου υπήρχε καλή θέση υπήρχε και Ιωαννίδης. Αρκεί να σου πω ότι στο κίνημα του ’51, που έγινε τότε του Παπάγου, ο Ιωαννίδης ήταν διοικητής του λόχου στρατηγείου του Γ.Ε.Σ.. Και μόλις πήγε να γίνει το κίνημα αυτός ανέβηκε με το περίστροφο απάνω και πήγε να δημιουργήσει κατάσταση και πάει ο ίδιος ο Παπάγος και του αφαίρεσε το περίστροφο και τον εξεδίωξε από το Γ.Ε.Σ. τότε.
Κ. Άρα δεν ήταν δειλός;
Λ. Ήταν κουτός, τι δειλός; Κουτός ήταν.
Κ. Είχε πολεμήσει ο Ιωαννίδης;
Λ. Που;
Κ. Δεν ξέρω.
Λ. Ήταν στον Ζέρβα αυτός. Και σε μια μάχη, εκεί στην Πίνδο, τον πιάσανε αιχμάλωτο οι Ελασίτες. Για να μην τον σκοτώσουν έκανε δήλωση και κράτησε μαζί τους μέχρι το τέλος της απελευθερώσεως. Αυτός ήταν ο Ιωαννίδης.
Κ. Τις μάχες τις προηγούμενες;
Λ. Ποιες προηγούμενες; Αφού τον συλλάβανε. Ποιες προηγούμενες;
Κ. Ο Παπαδόπουλος είχε πολεμήσει ποτέ του;
Λ. Το ’40, η τάξη ’40, πήγε στη Αλβανία, πολέμησαν αυτοί. Τώρα ποια ήταν η θέση του εκεί; Δεν ξέρω. Όταν επέστρεψε όμως, δεν πήγε στη Μέση Ανατολή αυτός. Αυτός κάθισε εδώ και πήγανε στο Πολυτεχνείο. Και τρώγανε πλιγούρι γερμανικό και καθόντουσαν εκεί ως φοιτητές. Και τελικά μυήθηκε από τον Κυριάκο (…) Παπαδόγκωνα, ταγματασφαλίτη στη Πάτρα γιατί ήταν Πατρινός ο Παπαδόπουλος και τον είχε στην επιμελητεία και πήγαινε και έπαιρνε τα ποσοστά αγροτικών προϊόντων για τα γερμανικά στρατεύματα ο Παπαδόπουλος.
Κ. Ως αξιωματικός εν ενεργεία;
Λ. Εν ενεργεία τώρα στο στρατό, πότε; Την κατοχή ήταν εν ενεργεία; Δεν μπορεί να ήταν. Ήταν στα τάγματα ασφαλείας πλέον. Τον είχε λοιπόν εκεί ο Παπαδόγκονας και μια των ημερών πήγε σε ένα χωριό και πήγε να εισπράξει τα ανάλογα αγροτικά προϊόντα ενός ιδιοκτήτη. Δεν θέλω εγώ άλλο, παρ’ το κάτω. Λοιπόν, αποτέλεσμα, αρνήθηκε αυτός να δώσει και τον σκότωσε.
Κ. Τον σκότωσε ο ίδιος …
Λ. Ναι, ο ίδιος.
Κ. … προσωπικά;
Λ. Ο ίδιος με το περίστροφο. Αυτά είναι προσωπικές πληροφορίες, που μας είχαν δώσει τότε επί χούντας. Αλλά ποιος τα λέει αυτά; Δεν τα λέει κανένας αυτά. Ήταν στα τάγματα ασφάλειας και αυτός. Κατάλαβες; Και ο Λαδάς ήτανε.. Καταλαβαίνεις τι γινότανε, ε; Και τα ακούγαμε εμείς οι υφιστάμενοι τώρα. Άστα να πάνε.
Κ. Ο Ιωαννίδης ήταν στις τοποθετήσεις κατώτερων αξιωματικών …
Λ. Βέβαια.

Κ. …πριν το ’67;
Λ. Πριν το ’67.
Κ. Άρα τι έκανε από εκεί;
Λ. Όλες τις μεταθέσεις γενικά, των μεμυημένων αξιωματικών τις έκανε αυτός. Αρκεί να σου πω εγώ μια. Τη δικιά μου. Εγώ ήμουνα στο Κ.Ε.Β.Ο.Π. που υπηρετούσα τότε και είχαμε διοικητή, τον Τσίχλη που σου είπα που με κάλεσε για να κάνουμε τότε την αντιστασιακή οργάνωση. Λοιπόν ο Τσίχλης, επειδή του είχαν αναθέσει του κακομοίρη να πάει να συνοδέψει τον Γρίβα να τον φέρει εδώ, την εποχή εκείνη, πήγε ο άνθρωπος και τον έφερε, ως συνοδός, έτσι; Μόλις ήρθε εδώ τον κατηγόρησαν ότι ήταν Γριβικός και τον μεταθέσανε και παραδίδουν να πούμε, σε έναν Παρλαβάτζα τη διοίκηση.
Κ. Αυτά πότε;
Λ. Το ’56; Μου φαίνεται το ’56. Λοιπόν, στην παράδοση και παραλαβή, όπως ξέρεις, παραδίδονται κυρίως τα οικονομικά πόστα. Εγώ την εποχή εκείνη ήμουνα ταμίας του Κ.Ε.Β.Ο.Π.. Και μάλιστα είχα προκαταβολή 2.000.000 μηνιαίως. Καθόντουσαν οι δύο διοικητές και οι δύο ταμίες, ο ένας ο παραδίδων ο άλλος ο παραλαβών, ο ένας ήταν Πελοποννήσιος ο άλλος ήταν Ηπειρώτης. Λοιπόν πήγα εγώ και παρέδωσα, θυμάμαι ήτανε…, δεν ξέρω πόσο αλλά και 2 δεκάρες, λοιπόν και είχα και τις 2 δεκάρες και λέει ο Παρλαβάτζας…, ο παραλαβών *«Ρε κοίτα να δεις διαφορά. Ο ένας τις κρύβει…»* λέει, *«…και ο άλλος τού ‘δωσε και 2 δεκάρες.»* λέει, «*Διαφορά από απόψεως κλιματολογικών συνθηκών. Ο ένας Ηπειρώτης ο άλλος Πελοποννήσιος».* Και γελάγαμε. Αυτός ο Παρλαβάτζας μόλις έφυγε ο Τσίχλης, επειδή εμείς είμαστε στο επιτελείο του Τσίχλη, έπρεπε να φύγουμε από την μονάδα. Διότι είχε χαρακτηριστεί Γριβικός ο Τσίχλης, ε; Και.., επίσης όχι να φύγουμε από τη μονάδα, να φύγουμε και εκτός φρουράς Αθηνών. Κατάλαβες; Εκτός φρουράς Αθηνών. Αποτέλεσμα, στέλνει μια κατάσταση στον Ιωαννίδη απάνω, ο κύριος διοικητής Κ.Ε.Β.Ο.Π. τότε και με μια κατάσταση συνημμένη των ανεπιθύ-μητων αξιωματικών για το Κ.Ε.Β.Ο.Π., οι οποίοι να τοποθετηθούν εκτός φρουράς Αθηνών. Συμπτωματικώς τότε ο Ιωαννίδης είχε έναν συμμαθητή μου από το γυμνάσιο … Ο οποίος ήταν πολύ φίλος μου, παίζαμε μαζί, κάναμε παρέα, στα Γιάννενα, είναι πατριώτης μου.
Κ. 1956 αυτά; Και οι αξιωματικοί που θεωρούνται Γριβικοί τους αντιμετώπιζαν αρνητικά στο στρατό ξηράς;
Λ. Βέβαια. Από τη στιγμή που ο Γρίβας πλέον έφυγε από Ελευθερών και τα λοιπά, πάει έγινε ας πούμε …
Κ. Πολιτικό κόμμα.
Λ. Όχι πολιτικό κόμμα. Ο άνθρωπος που ήταν επικίνδυνος για το στράτευμα ο Γρίβας τότε. Λοιπόν το αποτέλεσμα, με φωνάζει εμένα ο Κώστας και μου λέει «*Ρε Νίκο όλα καλά αλλά εγώ δεν θα επιτρέψω ποτέ οι φίλοι μου να διώκονται στο στράτευμα. Αφού είσαι καλός αξιωματικός. Μπορεί να λέει ο Παρλαβάτζας ότι δεν κάνεις για το Κ.Ε.Β.Ο.Π. …»* και τα λοιπά. *«Δεν ξέρω ρε Κώστα.»* του λεω. «*Για άκου εδώ …»* λέει, *«… θα δεις τι θα του κάνω εγώ του Παρλαβάτζα.* » Έρχεται λοιπόν διαταγή μεταθέσεως των αξιωματικών, κατόπιν της επιστολής του Παρλαβάτζα. Ο μοναδικός αξιωματικός που δεν έφυγε από τη φρουρά των Αθηνών ήμουνα εγώ, αλλά και που πήγαινα ε; Διοικητής της σχολής Σωματικής Αγωγής, εδώ που είναι η Ν.Ε.Τ. τώρα, εκεί με έβαλε ο Κώστας.
Κ. Ευνοϊκή τοποθέτηση.
Λ. Ευνοϊκή τοποθέτηση αλλά όχι λόγω Ιωαννίδη, λόγω φίλου μου του Κώστα να πούμε.
Κ. Μα ο Ιωαννίδης ήτανε για πόσα χρόνια στις τοποθετήσεις;
Λ. Πολλά χρόνια.
Κ. Λες το ’56, ήταν μέχρι το ’67; 11 χρόνια;
Λ. 11 δεν πρέπει να ήτανε, διότι θα πήγε και σε άλλη μονάδα, αλλά την εποχή εκείνη ήταν αυτός. Τότε γίνονταν οι μυήσεις των αξιωματικών. Λοιπόν, μόλις έρχεται η διαταγή στον Παρλαβάτζα, ότι εγώ τοποθετούμαι εκεί, τρία τα κουδούνια ήταν ο ταμίας.... Ανεβαίνω απάνω, «*Δεν μου λες τι χαρτί είναι αυτό;* » Εγώ δεν το έχω δει, δεν ξέρω. Με πήγαινε στη μονάδα αυτή που σου λεω.. Του λεω, «*Κύριε διοικητή... δεύτερον γιατί βρίζεις;* », μου λέει, *«Τι είναι αυτό; Εσύ τι είσαι; Ενώ στην εντολή τη δικιά μου, έδωσα να φύγετε εκτός φρουράς και εσύ πήγες στην καλύτερη θέση.* » Του λεω «*Δεν ξέρω. Αυτά εσύ μου τα λες. Για να δω. »* λεω. «*Δεν είναι ανάγκη να δεις. Θα στην κοινοποιήσουμε. » «Εντάξει λοιπόν …»*..... Και φεύγω. Από τότε αυτός κυνήγι μεγάλο. Δεν μπορείς να φανταστείς. Και τούτο γιατί ήμουνα ταμίας στον Τσίχλη.. Ο οποίος είχε αποχαρακτηριστεί, είχε χαρακτηριστεί ως Γριβικός. Και επειδή …
Κ. Ο Τσίχλης είχε χαρακτηριστεί ως Γριβικός.
Λ. Ως Γριβικός. Και τον μεταθέσανε μετά, αφού συνόδεψε τον Γρίβα εδώ, τον στείλανε να πούμε στην …
Κ. Μου κάνει εντύπωση ότι ενώ ο Γρίβας θεωρείται ήρωας, όσο ήτανε στην Ε.Ο.Κ.Α. στην Κύπρο, μετά όταν γύρισε εδώ και ανακατεύτηκε με την πολιτική, οι αξιωματικοί που τον ακολούθησαν έπεσαν σε δυσμένεια.
Λ. Άπαντες. Άπαντες. Αλλά να έχεις υπ’ όψιν σου το εξής. Ότι ο Γρίβας...είχε κατευθύνει τον ελληνικό λαό στον φασισμό. Μπορεί να ήτανε αρχηγός ας πούμε, μιας οργανώσεως αντιστασιακής επί κατοχής …
Κ. Μα …οι Χίτες ήτανε συνεργάτες των Γερμανών.

Λ. Μετά ήτανε και συνεργάτες των Γερμανών. Για αυτό πήραν στο λαιμό τους όλο αυτόν τον κόσμο. Όλοι αυτοί οι ταγματασφαλίτες ήτανε … στρατολογία του Γρίβα, πήγαιναν μετά και γινόντουσαν ταγματασφαλίτες. Όλοι τους.
Κ. Ο Γρίβας ήταν ικανός; Πως τα κατάφερε όλα αυτά τα πράγματα;
Λ. Ήταν ένας τύπος, εγώ τον έζησα δηλαδή, δεν τον υπολόγιζα, αλλά ήταν ένας τύπος αυταρχικός …, δηλαδή έβρισκε την αδυναμία σου, να του πεις «*Μάλιστα ...»* και τα λοιπά και σου 'πα, μου 'πες, μπορούσε να σε καβαλήσει. Εάν όμως έβλεπε έναν άντρα … γιατί εμένα μου είπε «*Ποιο ψευδώνυμο θα σου βάλουμε κύριε Λύτρα στην οργάνωση;* » Τον κοίταξα έτσι, τον κοίταξα αλλιώς και του λεω «Σουλιώτης. » και επειδή τον είδα λέει, «*Κατάγεσαι από εκεί;* » Λεω*, «Κατάγομαι και είμαι Σουλιώτης.* » Και από τότε με υπολόγιζε. Εδώ που τα λέμε, ποτέ δεν με ζόρισε ο Γρίβας. Ποτέ..
Κ. Είχες συχνές επαφές, εδώ, μαζί του Νίκο;
Λ. Εδώ καθ' όλο το διάστημα που μου ανέθεσε την αρχηγία γενικά της ομάδας αυτής, τον είχα δει τέσσερις φορές. Τέσσερις φορές.
Κ. Ο ίδιος είχε κάνει και άλλες ομάδες εδώ;
Λ. Δεν ξέρω. Δεν μου το είχε πει.
Κ. Πες μου ποιες είναι οι επιφυλάξεις σου;. Εγώ θα χρησιμοποιήσω τα γεγονότα, τα ιστορικά γεγονότα. Αυτά είναι που με ενδιαφέρουν.
Λ. Εκείνο που πρέπει να χρησιμοποιήσεις εσύ, είναι το εξής. Ότι αυτή τη στιγμή οι Έλληνες αξιωματικοί, δεν ξέρω του ναυτικού, του στρατού ξηράς, δεν σκέφτονται τίποτα άλλο, πως θα επανέλθουν σε μια κατάσταση της επταετίας, διότι είναι πολύ δυσαρεστημένοι από το ΠΑ.ΣΟ.Κ..
Κ. Οι Έλληνες αξιωματικοί όμως που υπηρετούν σήμερα, δεν γνώρισαν την εφταετία. Κάποιοι … Κάποιοι από τους μεγάλους …
Λ. Δεν χρειάζεται να τη γνωρίσουνε. Είναι παιδιά, αξιωματικών.

ΜΕΝΕΝΑΚΟΣ ΗΛΙΑΣ

Ο Μενενάκος ήταν αξιωματικός καταδρομών του στρατού ξηράς, προελεύσεως ΣΣΕ τάξεως 1955. Επί δικτατορίας υπηρέτησε με το βαθμό Λοχαγού-Ταγματάρχη. Ανήκε στην ομάδα Σταματελόπουλου, επομένως αρχικά ενστερνίζεται τις ιδέες και την αναγκαιότητα της ΄΄επανάστασης της 21ης Απριλίου΄΄ σύντομα όμως διαχωρίζει τις θέσεις του προβληματιζόμενος. Μετά την ανατροπή του Παπαδόπουλου, εκτοπίζεται στη Γυάρο. Δεν επιδιώκει να πάρει βαθμούς μετά τη μεταπολίτευση και ανήκει στη σπάνια αυτή κατηγορία στελεχών, που δεν χρησιμοποίησαν τη σχετική νομοθεσία. Οι στενές σχέσεις του με την οικογένεια Παναγούλη αλλά και το πέρασμά του από την Γυάρο καθώς και η δραστηριότητά του ως συνεργάτη του Σταματελόπουλου φέρνουν τον Μενενάκο στην εργασία αυτή.

Συνέντευξη με τον αντισυνταγματάρχη (ε.α.) Ηλία Μενενάκο (Μ)
ΑΚ (Κ)
4/9/02

Κ. 4 Σεπτεμβρίου 2002 στη Γλυφάδα.
Μ. Στο γραφείο της κόρης μου.
Κ. Το όνομα σας όπως σας είπα, το συνάντησα συζητώντας με συναδέλφους και του ναυτικού και του στρατού. Θα ξεκινήσω από το ναυτικό από τον κύριο Πετρόπουλο, δεν ξέρω αν σας λέει αυτό το όνομα τίποτα, απόστρατος αξιωματικός του ναυτικού ονόματι Πετρόπουλος. Αν γνωρίζετε κάτι για τον κύριο Πετρόπουλο, παρακαλώ πολύ να μου τα πείτε.
Μ. Όχι, δεν τον ξέρω. Ξέρω Πετρόπουλο, πολίτη.
Κ. Τον Στάθη τον Πετρόπουλο.
Μ. Στάθη Πετρόπουλο.
Κ. Ο Στάθης ο Πετρόπουλος μου έχει πει εμένα ότι, είχε γνωρίσει τον Σταματελόπουλο που εκτιμούσε ιδιαίτερα, και του οποίου ήταν ο άνθρωπος στο ναυτικό. Ο Πετρόπουλος δηλαδή ήταν ο άνθρωπος του Σταματελόπουλου στο ναυτικό.
Μ. Βεβαίως.
Κ. Σας παρακαλώ πολύ να καλύψετε ότι γνωρίζετε πάνω στο θέμα ομάδας Σταματελόπουλου.
Μ. Η ομάδα Σταματελόπουλου, όσον αφορά αξιωματικούς ήτανε πολυάριθμος. Ήξερα για τον Πετρόπουλο, υπάρχει κάποιος στο ναυτικό Πετρόπουλος. Ο Σταματελόπουλος όπως ξέρετε είχε δεσμό με τον George τον Αθανασιάδη, τον εκδότη της Βραδινής. Σε αυτόν απευθυνόταν κάθε φορά και σε αυτόν αναφερόταν για κάθε τι, ότι έκανε. Τον εκδότη της Βραδινής τον είχα και εγώ γνωρίσει και είχα καλές σχέσεις με τον Αθανασιάδη. Αποτελούσε κατά κάποιον τρόπο τον άνθρωπο ο οποίος θα έκανε ή έκανε τις επαφές με τα πολιτικά πρόσωπα και με άλλα πρόσωπα, έξω από τον στρατό κυρίως και κυρίως με τον Καραμανλή. Είχε έρθει σε επαφή με τον Καραμανλή, το ξέρω πάρα πολύ καλά.
Κ. Ο Σταματελόπουλος εννοείτε;
Μ. Ο George ο Αθανασιάδης, ο Σταματελόπουλος δια του George του Αθανασιάδη. Ο Σταματελόπουλος έγραφε τα άρθρα. Μαζί είχαμε γράψει κάποιες φορές, θυμάμαι, κάποια άρθρα για την Βραδινή, το κύριο άρθρο. Πάρα πολλές φορές είχαμε συναντηθεί συνωμοτικά με τον Σταματελόπουλο. Όπου κάποτε μας επισήμανε και μας αναγνώρισε τελικά, αναγνώρισαν εμένα. Με κάλεσε ένας Σομόπουλος, Θωμόπουλος δεν θυμάμαι, αρχηγός της Υ.Π.Ε.Α. της εποχής εκείνης.
Κ. Ποιας εποχής κύριε Μενενάκο;
Μ. Πρέπει να ήτανε το ’73 επί χούντας, ναι. Όταν, επειδή είχα συναντηθεί με τον Σταματελόπουλο, δεν θυμάμαι κάπου εκεί στον Νέο Κόσμο, μας παρακολουθούσαν αυτοί, μας παρακολούθησαν και επειδή έβρεχε πολύ αναγκάστηκα και είχα πάρει το αυτοκίνητο μου και τον έβαλα στο αυτοκίνητο μου να πάμε να συναντήσουμε κάποια πολιτικά πρόσωπα. Πήραν τον αριθμό του αυτοκινήτου μου και με κάλεσαν μετά στην Υ.Π.Ε.Α. (…).
Κ. Προ Ιωαννίδη ή στην διάρκεια …;
Μ. Προ Ιωαννίδη, προ Ιωαννίδη ήτανε ο Θωμόπουλος που λέω, ήτανε διευθυντής της Υ.Π.Ε.Α. επί Παπαδοπούλου. Με πίεσαν πολύ να τους πω ποιος ήτανε, εγώ δεν είπα ποτέ τίποτα ποιος ήτανε …
Κ. Ποιος είναι ποιος;
Μ. Οι άλλοι που ήτανε μες στο αυτοκίνητο.
Κ. Εννοείτε ότι αυτοί που σας παρακολουθούσαν δεν γνώριζαν ότι μαζί σας στο αυτοκίνητο ήταν ο Σταματελόπουλος;
Μ. Όχι. Είδαν το αυτοκίνητο μου, είδαν τον Σταματελόπουλο, δεν ήξεραν ποιοι άλλοι ήτανε. Με έναν όμορφο τρόπο μάλιστα ήρθε ο Παλαίνης σε μένα, ένας αξιωματικός, συνάδερφος μου, συμμαθητής μου, φίλος μου και προσπάθησε να μου πει, *΄΄πες το όνομα, θα το πω εγώ εκεί, που θα το πω δεν θα το μάθει κανείς΄΄*, και κάτι τέτοια. Εγώ δεν το είπα. Δεν είπα σε κανέναν τι ήταν οι δύο άλλοι.

Κ. Ποιοι ήτανε κύριε Μενενάκο;
Μ. Ήτανε, δεν ξέρω τώρα πως πρέπει να τους πούμε, ήτανε ένας αξιωματικός και ένα πρόσωπο πολιτικό.
Κ. Αυτά είναι ιστορικά στοιχεία και πρέπει να τα λέμε. Αξιωματικός εν ενεργεία τότε;
Μ. Αξιωματικός εν ενεργεία και σε καλή θέση.
Κ. Που σημαίνει ότι ο Σταματελόπουλος είχε, ή προσπαθούσε μαζί σας και με τους υπόλοιπους της ομάδας του …
Μ. Για τον αξιωματικό μπορώ να πω ότι ήτανε διευθυντής του γραφείου του Ζωιτάκη. Ήτανε ο Ληρούδης.
Κ. Ληρούλης. Ληρούδης. Και το πολιτικό πρόσωπο;
Μ. Το πολιτικό πρόσωπο δεν θέλω να το αναφέρω διότι ήτανε ένα από τα σημαντικά πρόσωπα.
Κ. Κανένα πρόβλημα. Άρα μου λέτε ότι ο Σταματελόπουλος και η ομάδα του, στην οποία ήσαστε και εσείς βασικό στέλεχος, προσπαθούσε εκείνη την περίοδο, πριν ο Ιωαννίδης καταλάβει την εξουσία από τον Παπαδόπουλο να κάνει τι κύριε Μενενάκο;
Μ. Βεβαίως θα σου πω …Ήθελε να ανατρέψουμε τον Ιωαννίδη, τον Παπαδόπουλο, επανειλημμένως είχανε καταστρωθεί σχέδια να συλλάβουμε τον Παπαδόπουλο και μπορούσε να είχε γίνει, ήταν εφικτό αλλά τελευταία στιγμή για λόγους, μάλλον από τους πολιτικούς …. Ήθελε λοιπόν να ανατρέψει τον Παπαδόπουλο και στις συζητήσεις που κάναμε και με τον George τον Αθανασιάδη, η συμφωνία ήτανε να γυρίσει ο Καραμανλής. Ή άλλο πολιτικό πρόσωπο, εάν δεν ήτανε ο Καραμανλής θα έπρεπε να ήτανε ο Μαρκεζίνης.
Κ. Άρα να ξεκαθαρίσουμε ότι σκοπός της ανατροπής του Παπαδόπουλου, ήταν να ‘ρθει ένα καθεστώς, το οποίο θα έχει επικεφαλείς πολιτικά πρόσωπα ή και στρατιωτικά;
Μ. Πολιτικά πρόσωπα, καθαρώς πολιτικά πρόσωπα. Εμάς, επανειλημμένως, η σκέψη μας ήτανε να τους συλλάβουμε και να τους φυλακίσουμε όλους. Είχε καταστρωθεί σχέδιο κάποτε να τους καλέσει ο Ζωϊτάκης σε σύσκεψη και να τους συλλάβουμε όλους μαζί.
Κ. Αυτό προφανώς με το διευθυντή του γραφείου του Ζωϊτάκη που αναφέρατε. Γιατί όμως κύριε Μενενάκο αυτά και από πότε άρχισαν; Είναι γνωστό ότι ο Σταματελόπουλος ήταν στην επαναστατική επιτροπή, ήταν στην συνωμοτική ομάδα.
Μ. Ο Σταματελόπουλος ήτανε ένας χαρακ…, πρέπει να αναλύσεις τον χαρακτήρα του. Απ’ ότι ξέρω ‘γω, μην ξεχνάτε ότι ήτανε απόγονος του Νικηταρά, κατευθείαν απόγονος του Νικηταρά.Είχε λοιπόν την κουλτούρα και τα χαρακτηριστικά του Νικηταρά προφανώς. Ήτανε αψύς, ήτανε σκληρός, ήτανε δίκαιος και ήθελε να είναι και αποτελεσματικός. Μας έλεγε, εμένα μου έλεγε διότι εγώ είχα μια ιδιαίτερη σχέση με τον Σταματελόπουλο, ότι έχει απογοητευτεί, *΄΄άλλα είχαμε πει άλλα κάναμε. Είχαμε πει ότι θα πάμε θα κάνουμε ένα επαναστατικό συμβούλιο και θα καλέσουμε τους πολιτικούς να κυβερνήσουνε...΄΄*.
Κ. Πότε;
Μ. Το ’67. Όταν ξεκίνησε και έκανε την 21 Απριλίου.
Κ. Σε πόσο χρονικό διάστημα δηλαδή …;
Μ. Έλεγε ότι την 21 Απριλίου θα καλέσουμε ένα επαναστατικό συμβούλιο, να κυβερνήσει τη χώρα. Και εγώ απ’ ότι είχα αντιληφθεί, πάντα στο μυαλό του ήτανε ο Μαρκεζίνης. Να βάλει στο πολιτικό συμβούλιο μέσα τον Μαρκεζίνη ή τον Καραμανλή, αλλά πρωτίστως αυτός έλεγε τον Μαρκεζίνη.
Κ. Κύριε Μενενάκο ας ξεκαθαρίσουμε το εξής. Έχουμε μια ομάδα η οποία δρα συνωμοτικά πριν την 21 Απριλίου. Είναι γνωστό ότι δρούσε κάτω από την ομπρέλα του τότε ανωτάτου στρατιωτικού συμβουλίου, το οποίο και έδινε εντολές στους αρμοδίους επιτελείς, μερικοί των οποίων ήταν στη συνωμοτική αυτή ομάδα, να κάνουν το σχέδιο το οποίο και εφαρμόστηκε την 21 Απριλίου. Πως είναι δυνατόν να ανατραπεί η κατάσταση, όπως ανατράπηκε την 21 Απριλίου και να έρθει μια παρόμοια κατάσταση; Γιατί αν έμπαιναν πολιτικά πρόσωπα θα ήταν μια παρόμοια κατάσταση.
Μ. Έλεγαν λοιπόν ότι θα.... έγινε το δημοψήφισμα, ανεκόπη αυτή η … ξέρω ‘γω, ο κίνδυνος ότι θα ανέλθει η αριστερά στην εξουσία και ότι θα υπάρχει αυτή η αναρχία και η διάλυση ας πούμε… Πιστεύαμε λοιπόν ότι θα κάναμε… Ανακόπηκε αυτό το πράγμα, ότι θα το ανακόψει θα βγάλει, θα κάνει το δημοψήφισμα, θα αναστείλει τις εκλογές για κάποιο χρονικό διάστημα και από εκεί και πέρα θα ξαναέρθουν να κυβερνήσουν.
Κ. Εννοείτε ότι σκοπός της συνωμοτικής ομάδας και του πραξικοπήματος στις 21 Απρι-λίου, ήταν να προληφθεί η άνοδος της αριστεράς ή της κεντροαριστεράς στην εξουσία;
Μ. Και η αναρχία η οποία τότε ήταν φανερή ότι επικρατούσε σε όλη την Αθήνα. Όλα αυτά που γινόντουσαν, τα συλλαλητήρια, οι ακρότητες. Που θυμάμαι χαρακτηριστικά ανθρώπους οι οποίοι ήταν άκρως διαφορετικοί. Με αυτά που γινόντουσαν, είχανε αγανακτήσει και λέγαν ΄΄που πάμε΄΄.
Κ. Αξιωματικοί εννοείτε;
Μ. Και αξιωματικοί και πολιτικοί.
Κ. Κύριε Μενενάκο, οι αξιωματικοί του στρατού ξηράς πριν την 21 Απριλίου, πίστευαν ότι είναι στην αποστολή τους και είναι καθήκον τους να προστατεύσουν την χώρα από την αναρχία και τον κομμουνισμό; Και γιατί το πίστευαν αυτό;
Μ. Αυτό δεν μπορεί να το πει κανείς με βεβαιότητα, ούτε είναι απόλυτο. Υπήρχαν αξιωματικοί βέβαια οι οποίοι φανταζόντουσαν τον εαυτό τους, ότι είναι σωματοφύλακες. Οι περισσότεροι αξιωματικοί οι οποίοι

προέρχονται, όπως ξέρετε από μέσες ή αγροτικές, φτωχές οικογένειες, οι οποίοι ήτανε καλοί μαθητές κατά τεκμήριο, διότι δεν είχαν ούτε να σπουδάσουν ούτε …, ήτανε παιδιά δηλαδή μέσα από το λαό.
Κ. Ειδικά στο στρατό ξηράς;
Μ. Ειδικά στο στρατό και ξέρω ότι δεν είχαν τέτοιες απόψεις, και μάλιστα εγώ στις καταδρομές ειδικώς τους θυμάμαι. Τουλάχιστον η πλειοψηφία δεν θεωρούσε τον εαυτό τους, ότι θα πρέπει αυτοί να επέμβουν για να σώσουν την Ελλάδα από εσωτερικούς κινδύνους. Ελέγετο, διδάσκετο και καμία φορά καλλιεργείτο. Δεν το πιστεύανε. Εγώ στην μονάδα που υπηρετούσα, η οποία κατ' εξοχήν θεωρείτο ομάδα …, υπηρετούσαν αξιωματικοί οι οποίοι, ο Χαηφάκης ο ψηλός …, ο Καλοχρηστιανάκης ο οποίος έγινε υπασπιστής του Ανδρέα του Παπανδρέου, πολλοί αξιωματικοί τι να πω, ο Βοζάρας, άλλοι αξιωματικοί οι οποίοι, δεν μπορώ να τους απαριθμήσω και να τους θυμηθώ όλους, αλλά συζητούσα και, ο Ζέρβας ο Χρήστος (ήτανε η εποχή εκείνη που υπηρετούσα στις καταδρομές) ανιψιός του Ναπολέοντα, ο Δροσογιάννης, ο Ζαχαράκης, Χρυσοστάλης, ο Πολύζος, όλοι αυτοί είναι δυνατόν να έχουν τέτοιες απόψεις; Πιστεύω ότι αυτοί που κάναν την 21 Απριλίου ήτανε μειοψηφία, πολύ μικρή μειοψηφία, πολύ μικρή, πάρα πολύ μικρή μειοψηφία και το πιστεύω αυτό. Η οποία και μεταφέρουν ακριβώς το γενικότερο πνεύμα…
Κ. Με τι σκοπό όμως;
Μ. Με σκοπό να κυβερνήσουν.
Κ. Μόνον αυτό;
Μ. Έτσι απεδείχθη. Άλλο αν επικαλέστηκαν τον κίνδυνο από την αριστερά, από την αναρχία, από το ξεχαρβάλωμα των πάντων που είχε συμβεί. Αυτά τα εκμεταλλεύτηκαν, έξυπνοι ήτανε. Και παρέσυραν …
Κ. Το Κυπριακό σαν αιτία για το πραξικόπημα της 21 Απριλίου, υπήρχε στην σκέψη αυτών των ανθρώπων;
Μ. Όχι δεν νομίζω.
Κ. Ξένες μυστικές υπηρεσίες, έδρασαν σε συνεργασία μαζί τους για την επιβολή της 21 Απριλίου;
Μ. Για να δράσουν μαζί, δεν το πιστεύω. Προπαγανδιστικά με κατεύθυνση έτσι αφανή, μπορεί.
Κ. Διευκόλυνε η ύπαρξη ενός καθεστώτος στρατιωτικού στην Ελλάδα, την Αμερική τότε;
Μ. Προφανώς το πιστεύω, ναι, άσχετα αν δεν τους βγήκε σε καλό.
Κ. Άρα αληθεύουν αυτά που ήδη έχουν βγει στην επιφάνεια και έχουν δημοσιευτεί και σε έγγραφα και σε βιβλία, ότι δηλαδή η C.I.A. οι μυστικές υπηρεσίες των Ηνωμένων Πολιτειών γνώριζαν και είχαν και επαφή με την επαναστατική επιτροπή; Έχει γραφτεί και δημοσιευτεί ότι υπήρχε μέλος της επαναστατικής επιτροπής, της συνωμοτικής ομάδας, το οποίο μέλος έδινε κατευθείαν όλες τις πληροφορίες στο κλιμάκιο C.I.A. στην Αθήνα.
Μ. Αυτό το πιστεύω, ότι υπήρχε.
Κ. Υπήρχαν αριστεροί ή κομμουνιστές αξιωματικοί στον στρατό ξηράς πριν τη δικτατορία;
Μ. Αριστεροί ναι, κομμουνιστές δεν πιστεύω.Δεν πιστεύω διότι δεν υπάρχει δυνατότητα μέσα… να γίνει αυτή η πράξη, αξιωματικός με την πάροδο του χρόνου και με την υποδομή του και την αγωγή του και μέσα στο περιβάλλον το οποίο ζούσε, δεν μπορούσε πλέον να είναι κομμουνιστής.
Κ. Κρυφός;
Μ. Θα είναι για μένα παράξενο αυτό να συνέβη.
Κ. Να μπει κομμουνιστής ή γιος κομμουνιστών;
Μ. Βεβαίως.
Κ. Μπορούσε να μπει πριν την δικτατορία;
Μ. Βεβαίως.
Κ. Πως έμπαινε; Δεν υπήρχανε εμπόδια;
Μ. Υπήρχαν τα πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων. Ξέρω πάρα πολλούς ότι η οικογένεια τους ήτανε αριστεροί. Εντάξει (…) η οικογένεια.
Κ. Η δική σας;
Μ. Εμένα τον πατέρα μου τον σκοτώσανε 35 χρονών οι Ιταλοί όταν ήρθαν, γιατί συνεργάζοταν με μια ομάδα, με μια οργάνωση καλή, πως τη λέγαν, με τον Frederic Loren's και Mark Garget κάνανε στη Μέση Ανατολή ένα ταξίδι και για την κατασκοπία. Του πατέρα μου ο αδερφός ο οποίος με μεγάλωνε, αρχηγός του Ε.Α.Μ. Λακωνίας, γνωστός. Και στο βουνό εξόριστος, με εξορίες από … η οικογένεια μου από εξορίες από τον Μεταξά και τα λοιπά. Τι έγινε;
Κ. Κύριε Μενενάκο επαναλαμβάνετε τα ονόματα των δύο Άγγλων που ήταν, με τους οποίους συνεργαζόταν ο πατέρας σας;
Μ. Frederic Loren's και Mark Garget.
Κ. Ο πατέρας σας ήταν μέλος του Ε.Α.Μ., ήταν μέλος του Κομμουνιστικού Κόμματος;
Μ. Ο πατέρας μου δεν πρόλαβε τότε να γίνει … όχι Κομμουνιστικού Κόμματος δεν ήταν, ήτανε όμως Βενιζελικός της εποχής εκείνης και ήτανε γνωστές οι διασυνδέσεις από την οικογένεια μας με τον Βενιζέλο. Ο αδερφός του πατέρα μου ήτανε εξορία επί Μεταξά στη Φολέγανδρο. Αυτός ήτανε και ο κηδεμόνας που με μεγάλωσε και πέθανε. Του καταστρέψανε το φαρμακείο και πέθανε. Εξορίες, φυλακές και πέθανε εξόριστος. Το ίδιο και ο άλλος αδερφός του πατέρα μου. Φυλακές ήτανε, στις φυλακές Αβέρωφ, φυλακή ήτανε στα

Καλάβρυτα και ούτω καθεξής. Τον δε αδερφό μου που ήτανε δήμαρχος, ο πρώτος δήμαρχος που έφυγε στην περιοχή όταν ήρθε η 21 Απριλίου, ήτανε ο αδερφός μου.
Κ. Πως μπήκατε στη σχολή ευελπίδων κύριε Μενενάκο μ' αυτό το οικογενειακό περιβάλλον;
Μ. Μέσα σε μια κοινωνία κλειστή, σε χωριό μάλιστα, είναι θέμα γνωριμιών, είναι και θέμα σχέσεων. Ρωτήσανε λοιπόν κάποιον συγγενή μου και τους απήντησε ότι ΄΄αυτός είναι δικός μας, συνάδερφος ο οποίος ο πατέρας του σκοτώθηκε ξέρω 'γω, άρα δικός μας είναι΄΄.
Κ. Κύριε Μενενάκο στο στρατό ξηράς μετά τον εμφύλιο πόλεμο, τι ποσοστό αριστερών αξιωματικών, όχι κομμουνιστών, αριστερών, κεντροαριστερών, θα δίνατε;
Μ. Πάνω από 50%. Στην εποχή μετά το '60. Θα έδινα ένα μεγάλο ποσοστό, 50% σίγουρα.
Κ. Εννοείτε και κεντρώους μέσα;
Μ. Και κεντρώους βεβαίως και κεντρώους με την έννοια του κεντρώου της εποχής εκείνης. Δηλαδή, εγώ σας είπα στη μονάδα, δύο μονάδες αλεξιπτωτιστών, τις οποίες τις έζησα από τη δημιουργία τους μέχρι που έφυγα. Ξέρω πάρα πολλούς αξιωματικούς, ξέρω αξιωματικούς οι οποίοι εν συνεχεία, αγωνίστηκαν. Ο Δροσογιάννης, ο Ζαχαράκης.
Κ. Βασιλόφρονες αξιωματικούς ο στρατός ξηράς σε τι ποσοστό είχε;
Μ. Βασιλόφρονες αξιωματικούς. Ο αξιωματικός όπως ξέρετε πειθαρχεί και συνήθως ακολουθεί το ρεύμα. Θα τους έδινα πάρα πολλά 60 ή 70%. Λίγοι ήταν αυτοί οι οποίοι ήτανε, ή εκδηλωνόντουσαν, ως αντιβασιλικοί.
Κ. Αλλά και το 60 – 70% που λέτε, απλά ήτανε..., δεν ήταν πιστοί στην βασιλεία, ιδεολόγοι βασιλόφρονες.
Μ. Όχι κατά βάθος. Κατά βάθος με ελεύθερη έκφραση χωρίς να φοβούνται, πιστεύω το μεγάλο ποσοστό ήτανε αντιβασιλικοί. Τον βασιλιά, αξιωματικοί τον είχαν πολλοί λίγοι.
Κ. Τι ποσοστό θα δίνατε έμπιστων στην βασιλεία; Ιδεολόγων βασιλοφρόνων;
Μ. 10%.
Κ. Μάλιστα.
Μ. Δεν θα έδινα {περισσότερο}, στο στρατό ξηράς δεν είχε βασιλόφρονες. Διότι σας είπα ότι οι αξιωματικοί προέρχονται από λαϊκά στρώματα.
Κ. Εσείς τι γνώμη έχετε; Ο Κωνσταντίνος Γκλύξμπουργκ, ο τότε βασιλιάς, είναι γνωστό πλέον ότι ενέκρινε βήμα προς βήμα το σχέδιο το οποίο εφαρμόστηκε στις 21 Απριλίου. Το ενέκρινε, εφόσον του το προσκόμιζε ο τότε αρχηγός του στρατού ή αντιπρόσωπος του. Ήταν έτοιμος ο Κωνσταντίνος ο Γκλύξμπουργκ να κάνει ένα πραξικόπημα με την επίσημη ηγεσία του στρατού ξηράς;
Μ. Ναι. Σε αυτό είμαι απόλυτος. Ξέρω ότι ήταν έτοιμος.
Κ. Το ξέρετε πώς;
Μ. Διότι είχαν πλησιάσει και μένα.
Κ. Μπορείτε να το καλύψετε αυτό;
Μ. Είχαν πλησιάσει και μένα, υπηρετούσα στη μοίρα αλεξιπτωτιστών, πολλές φορές πήγαινα ως φρουρά τότε με τα γεγονότα το '65 '66, φρουρά στη βουλή, και επειδή ήξεραν κάποιοι ότι εγώ σαν αξιωματικός είχα κάποια ικανότητα, με είχαν πλησιάσει και μου είχαν πει, ότι *΄΄ετοιμαζόμαστε για να κάνουμε κάτι΄΄*.
Κ. Ποιοι σας είχαν πλησιάσει;
Μ. Άνθρωποι οι οποίοι ήτανε του στενού περιβάλλοντος του Κωνσταντίνου.
Κ. Εννοείτε αξιωματικοί; Μπορείτε να τους πείτε, να πείτε τα ονόματα τους;
Μ. Να πω ονόματα, να πω. Από τον κρητικό τον Κωνσταντίνο που ήτανε διοικητής συντάγματος αλεξιπτωτιστών. Θυμάμαι συγκεκριμένα όταν ετοιμαζόμασταν να κάνουμε δοκιμαστική παρέλαση το '67 στο Χαϊδάρι, ήρθαν και μου είπανε, ήρθε τότε ο (…) Κωνσταντίνος και σε μια αυτή εκεί πέρα, μου είπε ότι *΄΄ο βασιλιάς σκοπεύει κάτι να κινηθεί να σταματήσει αυτό το, την κατρακύλα, την κατηφόρα που έχει πάρει το κράτος΄΄*.
Κ. Εννοείτε στις δοκιμαστικές παρελάσεις που κάναμε τότε στη Καβάλας, εν όψει της 25 Μαρτίου;
Μ. Ναι.
Κ. Άρα πριν την …
Μ. Την 21η Απριλίου.
Κ. Κύριε Μενενάκο εσείς ήσαστε οργανωμένος στην ομάδα η οποία κινήθηκε το βράδυ τις 21ης Απριλίου;
Μ. Όχι.
Κ. Στη συνέχεια όμως βρεθήκατε, όπως και είπατε, στο πλευρό του Σταματελόπουλου στη φάση εκείνη που ξεκίνησε ο Σταματελόπουλος …
Μ. Εγώ να …
Κ. Μη μιλάμε μαζί γιατί δεν γίνεται κατανοητό μετά. Στη φάση εκείνη που ο Σταματελόπουλος είδε ότι, αυτά που είχαν συμφωνήσει δεν εφαρμόζονται και αποφάσισε να κινηθεί εναντίον της χούντας. Πως εμπλακήκατε και πως δράσατε;
Μ. Εγώ όπως σας είπα την 21 Απριλίου δεν ήξερα δεν ήμουνα οργανωμένος. Ήμαστε στην ίδια μονάδα με τον Γιάννη τον Καλυβάκη, ήμαστε και γείτονες και πήγαμε στη μονάδα μας και βρήκαμε άλλο διοικητή και ακούσαμε, μάθαμε όλα αυτά..

Κ. Ποια μονάδα;.
Μ. Στην πρώτη μοίρα αλεξιπτωτιστών.
Κ. Στην Αθήνα;
Μ. Στον Ασπρόπυργο. Άλλαξε η διοίκηση έφυγε ο Κομπόκης ο οποίος ήτανε. Εμένα με θεωρούσαν προφανώς (επειδή πράγματι είχα μια συμπάθεια με τον διοικητή μου τον Κομπόκη, ο οποίος ήτανε υπασπιστής στον τότε βασιλέα, είχε κάνει μαζί με τον Αρναούτη, είχα μια σχέση με τον Αρναούτη, σαν πατριώτης μου είχαμε μια σχέση και) μάλλον με θεωρούσαν ότι είμαι με αυτούς προς τα εκεί. Συναισθηματικά. Γι'αυτό ούτε είχα ποτέ, ούτε είχαν προσπαθήσει αυτοί να με μυήσουν. Αυτή πιστεύω ήταν η αιτία.Όταν ήρθε όμως στην μονάδα μας ο Παπαποστόλου ο διοικητής, ο γνωστός Παπαποστόλου, (τον έχουνε μπλέξει με όλα τα γεγονότα της Κύπρου και λοιπά), τρέχανε και λέγανε. Μετά εκεί βασίστηκε σε δύο τρεις αξιωματικούς, ήθελε να τους έχει κοντά του μεταξύ των οποίων ήμουνα, μεταξύ των οποίων ήμουνα και εγώ. Έτσι έμεινα στην πρώτη μοίρα αλεξιπτωτιστών. Με τον Σταματελόπουλο είχα κάποια γνωριμία, κάποια σχέση από παλιότερα, από κάπου, κάτι στην εκπαίδευση που κάναμε, δεν θυμάμαι νομίζω στου Σκαραμαγκά, τι γινότανε αυτό που κάναμε τότε, εκπαιδεύσεως στου Σκαραμαγκά.[1] Και εκεί ο Σταματελόπουλος κάποια μέρα όταν πήγα, δε θυμάμαι, να ζητήσω κάτι από το υπουργείο, όταν ήτανε γενικός γραμματέας, μάλιστα έβαλα έναν φίλο μου να τους τηλεφωνήσει για να με δεχτεί και πήγα πράγματι και με δέχτηκε, και έπαιξε μια επαφή και αυτός ο ίδιος ο Σταματελόπουλος μου είπε λοιπόν αυτό. *΄΄Εάν είμαι διατεθειμένος΄΄*. Όταν τον ρώτησα *΄΄τι είναι, ποιοι είναι οι σκοποί μας και τι θα κάνουμε΄΄*, μου εξήγησε ακριβώς ότι *΄΄ξέρω ότι εσύ, ξέρω ότι είσαι Καραμανλικός΄΄*. Με φωνάζανε εμένα και τον Γκράτσο, ΄΄Καραμανλή΄΄. Θυμάμαι με φωνάζανε ΄΄Δαβάκη΄΄, διότι είχα σχέση με τον Δαβάκη, τον υπουργό τότε της Εθνικής Αμύνης. Είχα σχέση, ήτανε φαρμακοποιός αυτός ο αδερφός του πατέρα μου και είχαμε έναν δεσμό και πατριώτης. Μου είπε για τον George τον Αθανασιάδη, τον ήξερα εγώ τον George τον Αθανασιάδη και ήρθα σε επαφή με τον George τον Αθανασιάδη …
Κ. Ποια χρονιά γίνονται αυτά;
Μ. Πρέπει να είναι '70, '69, '70, δεν θυμάμαι. '70 πρέπει να ήτανε. '70 πρέπει να ήτανε. '69 τέλη, {αρχές} '70.
Κ. Είχε αρχίσει ο Σταματελόπουλος την αρθρογραφία;
Μ. Έγραψε, είχε γράψει το πρώτο άρθρο, όταν έγραψε και το άρθρο πήγαμε μαζί επανειλημμένως και σας είπα και προηγουμένως ότι … μερικές φορές το συζητούσαμε το άρθρο που θα γράψει και έλεγα την γνώμη μου και …
Κ. Ποιοι άλλοι ήταν στην ομάδα Σταματελόπουλου, ποιοι υποστήριζαν και ενεργά όπως εσείς, τις θέσεις του Σταματελόπουλου;
Μ. Εγώ δεν είχα με άλλους αξιωματικούς επαφές. Με τον Σταματελόπουλο είχα. Εκτός από αυτόν ο οποίος ήτανε διευθυντής στο γραφείο του Ζωιτάκη, που σας είπα, δεν είχα άλλους αξιωματικούς. Ήξερα ότι συναντιέται με άλλους αξιωματικούς, δεν ήθελα για λόγους ασφαλείας κυρίως να πηγαίνω να βρίσκομαι με άλλους αξιωματικούς. Είχα ανθρώπους εγώ στους οποίους βασιζόμουνα, άλλους μικρότερους αξιωματικούς, με τους οποίους τα συζητούσα και είχαν συμφωνήσει μαζί μου και ήταν αρκετοί αυτοί.
Κ. Αυτό το τελευταίο που είπατε, ότι είχατε μικρότερους αξιωματικούς από εσάς με τους οποίους συζητούσατε… αυτό δεν, δεν συνιστά συνωμοτική ομάδα;
Μ. Βεβαίως συνιστά.
Κ. Και δη στα πλαίσια μονάδων τέτοιων[2] που είναι οι αιχμή του δόρατος;
Μ. Ασφαλώς συνιστά. Ασφαλώς συνιστά. Και εγώ είχα μια μονάδα, μια ομαδούλα φτιάξει, η οποία νόμιζα ακριβώς μέσα στα πλαίσια της ομάδος Σταματελόπουλου στην αρχή, ότι θα κάνουμε αυτή την ανατροπή που λέγαμε …
Κ. Γιατί δεν την κάνατε κύριε Μενενάκο την ανατροπή;
Μ. Πιστεύω ότι ήτανε δισταχτικός ο Σταματελόπουλος σε πρώτη φάση.
Κ. Γιατί;

[1] Προφανώς εννοεί τη σχολή αμφιβίων επιχειρήσεων του ναυτικού που λειτουργούσε στο ΚΕΠΑΛ, δηλαδή στην περιοχή Σκαραμαγκά, όπου εκπαιδεύονταν τέτοιες ειδικότητες του στρατού.
[2] Παράβαλλε με συνέντευξη Δροσογιάννη. Οι μονάδες καταδρομών ήταν η αδυναμία της βασιλικής οικογένειας και φρόντιζαν για τον έλεγχό τους. Το ίδιο ισχύει για τους κρατούντες επί δικτατορίας που μεριμνούν ιδιαίτερα για τις Ειδικές Δυνάμεις που είναι πλέον εξέλιξη των καταδρομών. Μονάδες αλεξιπτωτιστών, καταδρομών κ.λ.π. οι αποκαλούμενες και ΄΄Ειδικές Δυνάμεις΄΄ ήταν εκείνες στις οποίες και στηριζόταν το στρατιωτικό καθεστώς. Εκείνες που ήταν και αρμόδιες για το σχέδιο της ΄΄επιθετικής επιστρο-φής΄΄ ή το αποκαλούμενο αλλιώς της ΄΄Κόκκινης Προβιάς΄΄ ή GLADIO. Εκεί λέει ο Μενενάκος πως είχε σχηματίσει ομάδα από νεώτερους αξιωματικούς στα ΄΄πλαίσια της ομάδος Σταματελόπουλου΄΄ για ΄΄ανατρο-πή΄΄ της κατάστασης προς την οποία, κατά τον Σταματελόπουλο, είχε εκτραπεί η ΄΄επανάσταση΄΄. Παρατηρεί κανείς πως η ίδια λογική είναι που επικρατεί και στους δυσαρεστημένους του ναυτικού από την εξέλιξη των πραγμάτων υπό τον Παπαδόπουλο. Το επισημαίνει ο Νικολόπουλος στη δική του συνέντευξη. Μόνο που ο Νικολόπουλος για τους ίδιους με τον Σταματελόπουλο λόγους, συνωμοτεί με τον Ιωαννίδη και βοηθά στην ανατροπή του Παπαδόπουλου. Δεν διευκρινίζει πώς βοήθησε αλλά σίγουρα τάχθηκε με το μέρος του.

Μ. Ενώ τον θεωρούσα ότι ήτανε θηρίο και ότι θα πάρει κάποια απόφαση. Τελευταία στιγμή, δύο φορές, τη μια φορά είχαμε κανονίσει να ήμαστε κρυμμένοι κάτω στου Μαξίμου οι άνθρωποι οι οποίοι θα βγούμε. Και θα τους καλέσει απάνω ο Ζωιτάκης για … θα καλούσε αυτούς τους, Παπαδόπουλο, Ιωαννίδη, Μακαρέζο, Πατακό, να συνεννοηθούν και εμείς θα ήμαστε στο υπόγειο να βγούμε να τους συλλάβουμε… Και ενώ είχαμε φτάσει στην τελευταία μέρα, την τελευταία μέρα το ανέβαλε ο Σταματελόπουλος. Ξανά …
Κ. Ποια χρονιά;
Μ. Να πω πια χρονιά, δεν μπορώ να το προσδιορίσω, ’72, ’73 κάπου εκεί πρέπει να ήταν.
Κ. Ο Σταματελόπουλος έχει φύγει από την κυβέρνηση;
Μ. Έχει φύγει από την κυβέρνηση, βέβαια έχει φύγει από την κυβέρνηση.
Κ. Ιδιωτεύει …
Μ. Ιδιωτεύει …
Κ. … και ανοιχτά …
Μ. Τους πολεμάει, γράφει τα άρθρα του, συναντιέται, είναι γνωστό, μου έχει πει εμένα ο George ο Αθανασιάδης, εγώ είμαι σε επαφή με τους πολιτικούς και εγώ συμφωνώ. Ήξερε ο George ο Αθανασιάδης για την κίνηση του ναυτικού. Και εγώ τον ενημέρωσα το βράδυ για την κίνηση του ναυτικού, ότι τους έχουν προδώσει, γιατί ήμουνα το βράδυ, πριν οργανωθεί το κίνημα, μαζί με τον Δεμέστιχα στο Παγκράτι… Νέο Ψυχικό και τα συζητήσαμε και τον πήρα τηλέφωνο, του λέω «*να σε δω*» και επειδή μιλούσαμε κάπως …
Κ. Τον Δεμέστιχα του στρατού ξηράς;
Μ. Του στρατού ξηράς.
Κ. Το μικρό του όνομα;
Μ. Στράτος. Αυτός έγινε στρατηγός, αποστρατεύτηκε τότε με το κίνημα του ναυτικού, ο αδερφός του ήτανε, ο ξάδερφος στο κίνημα, ήτανε γνωστό αυτό, πήγαμε συζητήσαμε και μου λέει, *΄΄Ηλία το βράδυ θα γίνει αλλά φοβάμαι ότι τους έχουν προδώσει΄΄*.
Κ. Πως το ήξερε ο Δεμέστιχας κύριε Μενενάκο;
Μ. Ήτανε μυημένος.
Κ. Ο Δεμέστιχας ήτανε μυημένος στο κίνημα του ναυτικού;
Μ. Ήταν μυημένος.
Κ. Πως ήξερε ότι το κίνημα του ναυτικού είναι γνωστό στις υπηρεσίες της χούντας;
Μ. Άρχισαν να διαρρέουν διάφορες πληροφορίες και διάφορες φήμες. Και είχαν μια ανησυχία το απόγευμα.
Κ. Γνωρίζετε ότι ο Σταματελόπουλος γνώριζε για το κίνημα του ναυτικού δύο μήνες πριν γίνουν οι συλλήψεις; Σας το είχε πει αυτό το πράγμα;
Μ. Ναι το ξέρω αυτό … ότι ήξερε για τι κίνημα του ναυτικού.
Κ. Δύο μήνες πριν γίνουν οι συλλήψεις;
Μ. Ήξερε ότι υπάρχει το κίνημα του ναυτικού, ήξερε ότι και εγώ μπορώ να παίζω ένα ενδιάμεσο και να ενημερώνω, το ήξερε ο Αθανασιάδης ο George, του το είχε πει ότι ήμαστε με το κίνημα του ναυτικού και είχανε συζητήσει και το ενδεχόμενο να κινηθούμε μαζί με τους ναυτικούς.
Κ. Ο Σταματελόπουλος, (εσείς και η ευρύτερη ομάδα του Σταματελόπουλου), γνωρίζει για το κίνημα του ναυτικού, όχι μόνο μέσω του Αθανασιάδη, το γνωρίζει και από τις υπηρεσίες τις μυστικές τότε, την Κ.Υ.Π. και από όργανα του καθεστώτος, το γνωρίζει και από ανθρώπους τους οποίους είχε ο Σταματελόπουλος, συναδέρφους σας στην Κ.Υ.Π.. Γνωρίζετε εσείς πάνω σε αυτό τίποτε;
Μ. Μου είχε πει ότι το ξέρει το κίνημα του ναυτικού και ότι συμφωνούσε με το κίνημα του ναυτικού.
Κ. Αυτό ναι, αλλά το ήξερε και η δικτατορία;
Μ. Η δικτατορία δεν ήξερε ακριβώς, δεν πρέπει να ήξερε ακριβώς. Ήξερε ότι κάτι συμβαίνει αλλά δεν ήξερε ακριβώς.
Κ. Κύριε Μενενάκο 1 ½ περίπου μήνα πριν την εκδήλωση του κινήματος, ενημερώνεται ο Αριστείδης ο Κολλιγιάννης που και ήταν γνωστός σας όπως μου είπατε, ότι η Κ.Υ.Π. γνωρίζει τις συναντήσεις που έκαναν οι αντιπλοίαρχοι, η ηγετική ομάδα του κινήματος δηλαδή, στο σπίτι της φίλης του Αριστείδη του Κολλιγιάννη. Γνώριζε τα πάντα.
Μ. Το ξέρω και εγώ αυτό το πράγμα. Μου το είχε πει και μένα ο Σήφης.
Κ. Σας είχε πει τι δηλαδή;
Μ. Ότι κάποιες υπηρεσίες κάτι έχουνε, νομίζουν ότι, ξέρουν ότι κινείται το ναυτικό, ότι συνωμοτεί το ναυτικό. Διότι ο Γιάννης είχε ένα παιδί, αν θυμόσαστε προβληματικό, το οποίο το είχα πάει εγώ στον συγγενή μου και κουμπάρο μου τον Μακρίδη το σχολείο για να μην πληρώνει να τον βοηθήσω και να μπορώ να έχω τις επαφές που έχω. Ήτανε γνωστό σε όλους, συζητείτο ευρέως στο επιτελείο, -διότι τότε εγώ υπηρετούσα διευθυντής του πρώτου επιτελικού γραφείου των ειδικών δυνάμεων-, ότι κάτι γίνεται στο ναυτικό. Συγκεκ-ριμένα πέραν των επαφών μου με το Δεμέστιχα, ήξερα ότι κάτι κάνουν στο ναυτικό. Ο George ο Αθανασιάδης μου είχε πει ότι θα κινηθεί το ναυτικό, *΄΄βλέπεις εσύ τη δυνατότητα του ναυτικού να κάνει τίποτε;΄΄*, του είπα *΄΄όχι εάν δεν συνεργαστεί με τον στρατό ξηράς΄΄*.
Κ. Δεν συνεργάστηκε με τον στρατό ξηράς;

Μ. Με τους ανθρώπους που είχε, εγώ δεν ήξερα, νόμιζα ότι, εμένα μου είχε πει ότι αυτό, ούτε εγώ δεν το ξέραμε. Με τους ανθρώπους που είδα μετά, δεν είδα να έχει ανθρώπους που να συνεργαστεί. Δεν ξέρω γιατί. Μπορούσε να συνεργαστεί μαζί μας και να είναι διαφορετικά τα αποτελέσματα.
Κ. Γιατί δεν συνεργάστηκε;
Μ. Γιατί το απεκάλυψαν πρόωρα.
Κ. Γνωρίζετε το ρόλο που είχε παίξει ο Σπύρος ο Μουστακλής και ο Βαρδάνης στο κίνημα του ναυτικού;
Μ. Όχι. Εγώ τους ανθρώπους τους ήξερα αλλά δεν …
Κ. Ποιας τάξεως είστε κύριε Μενενάκο;
Μ. Του ’55. Όταν γινόταν συζήτηση για το κυπριακό, αυτό που αναφέρω είναι πολύ σημαντικό, μιλούσε, τότε υπήρχε μια περίπτωση που λέγανε να γίνει κίνημα στην Κύπρο, άρα από το ’73 αυτό το πράγμα …
Κ. Όταν λέτε κίνημα τι εννοείτε;
Μ. Να ανατραπεί ο Μακάριος και να γίνει ένωση. Ξέρω ότι ο Σταματελόπουλος συναντήθηκε με τον Αμερικανό πρέσβη.
Κ. Αυτά επί Ιωαννίδη;
Μ. Πριν από τον Ιωαννίδη.
Κ. Πριν τον Ιωαννίδη;
Μ. Μαζί πήγαμε. Περάσανε τόσα χρόνια, περάσανε τόσα χρόνια που δεν μπορεί κανείς να τα θυμάται και καλά. Μαζί πήγαμε, ο Τάσκα τότε. Και τον ρώτησε τον Σταματελόπουλο, *΄΄ποία η άποψη σας για το κυπριακό;΄΄*. Και του είπε ο Σταματελόπουλος, *΄΄το κυπριακό είναι η εθνική υπόθεση, δεν πρέπει να θιγεί απολύτως τίποτε, όπως είναι τα πράγματα. Και να λυθεί με διαπραγματεύσεις΄΄. ΄΄Εσείς΄΄*, του είπε ο Τάσκα, *΄΄είστε....ξέρω΄΄*. Ο Σταματελόπουλος τώρα πιστεύω ότι μου είπε ακριβώς την αλήθεια διότι είχαμε άριστες σχέσεις,του είπε ο Τάσκα *΄΄εσείς εάν ήσαστε στη εξουσία τι θα κάνατε;΄΄- ΄΄ Εγώ θα έκανα την ένωση΄΄,* είπε ο Σταματελόπουλος*,΄΄ θα επεδίωκα να γίνει ένωση… και δεν θα ανέτρεπα τον Μακάριο, είμαι εναντίον΄΄*. Εγώ όταν γύρισε και μου το είπε, του είπα, το θυμάμαι χαρακτηριστικά, *΄΄χάσαμε το παιχνίδι΄΄*. Του λέω, *΄΄το χάσαμε το παιχνίδι. Και εμείς θα αποκαλυφθούμε, και θα πάμε φυλακή και η Κύπρος θα (...). Πάει η Κύπρος θα την πάρουνε οι άλλοι΄΄*...
Κ. Μια και ήμαστε στο κυπριακό, κύριε Μενενάκο, γνωρίζατε εσείς ή ο Σταματελόπουλος, ότι υπήρχε αυτή η σχεδίαση του πραξικοπήματος και ήτανε τα πάντα ετοιμασμένα μήνες πριν γίνει;
Μ. Ναι.
Κ. Το γνωρίζατε πριν γίνει;
Μ. Όχι. Ξέραμε ότι υπάρχει, ότι πάει να γίνει ανατροπή του Μακαρίου από πολλές μεριές. Δεν ξέραμε πότε θα επιτεθεί.
Κ. Γνωρίζατε, γνωρίζετε σήμερα; …
Μ. Εγώ θα είχα φύγει δεν είχα, ήξερα όμως, επανειλημμένως και είχα πει ότι, με συναντήσεις που είχα, με ανθρώπους που είχα, τους είχα πει ότι, διότι είχα μια ενημέρωση από τον Σταματελόπουλο και είχα πει και στον George τον Αθανασιάδη, θυμάμαι κάτω στην Κύπρο, *΄΄προσέξτε το γιατί αυτό θα μας κάνουν και θα ανατραπούμε όλοι΄΄*.
Κ. Επειδή έχω σημειώσει μια εκκρεμότητα με τον Παπαποστόλου, ο Παπαποστόλου είναι που είχε κατηγορηθεί για απόπειρες κατά του Μακαρίου;
Μ. Ναι.
Κ. Γνωρίζετε εάν αυτά ήτανε πραγματικότητα, εάν σχεδιαζότανε η δολοφονία και αν Έλληνες αξιωματικοί εχείρισαν κατά του Μακαρίου με σκοπό να τον εκτελέσουνε;
Μ. Δεν το ξέρω αυτό το πράγμα. Ξέρω τον Παπαποστόλου, είναι ένας εθνικιστής μπορώ να το πω, με υπερβάλλοντα ζήλο και με … πάρα πολύ ικανός άνθρωπος, ικανότατος.
Κ. Κύριε Μενενάκο ικανός να κάνει οτιδήποτε;
Μ. Εγώ τον είχα διοικητή. …. Είχα συνεργαστεί μαζί του[1].
Κ. Γιατί στις 21 Απριλίου του ’67 δεν υπήρχαν αξιωματικοί του πολεμικού ναυτικού και της πολεμικής αεροπορίας οργανωμένοι στην συνωμοτική ομάδα; Ή υπήρχαν;
Μ. Νομίζω ότι υπήρχαν.
Κ. Γνωρίζετε ονόματα;
Μ. Ονόματα, ξέρω ότι υπήρχε αυτός ο πτέραρχος, πως τον λέγανε, ήτανε πάνω στο … μαζί με τον Παπαδόπουλο, …
Κ. Ο Σκαρμαλιοράκης;
Μ. Ο Σκαρμαλιοράκης.
Κ. Του ναυτικού;
Μ. Είχα ακούσει ότι υπήρχαν αξιωματικοί του ναυτικού, δύο τρεις αξιωματικοί του ναυτικού.

[1] Αποφεύγει να πει καθαρά την άποψή του ο Μενενάκος για τις κατηγορίες κατά του Παπαποστόλου, αλλά η εντύπωση που μένει είναι πως δεν τα πιστεύει. Ο Παπαποστόλου μιλάει με λεπτομέρειες γι’ αυτά σε τηλεοπτική συνέντευξή του, που δημοσιεύεται (όπως ήδη ελέχθη) ολόκληρη στο βιβλίο του ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Αυτός Κάλεσε τους Τούρκους στην Κύπρο,* Μιχαλόπουλος, Αθήνα.

Κ. Πριν την 21 Απριλίου;
Μ. Πριν την 21. Δεν τους θυμάμαι.
Κ. Δεν ήταν πάντως από αυτούς που αναφέρατε, που γνωρίζετε εσείς;
Μ. Όχι, όχι, ξέρω, δεν θυμάμαι αλλά ξέρω κάποιον, έχω ακούσει για κάποιον ο οποίος μάλιστα πήγε και εργάστηκε στη Μέση Ανατολή, δεν τον θυμάμαι. Στο Καντάφι εργάστηκε, στον Καντάφι.
Κ. Δεν βέβαια ο Πολιτόπουλος, ούτε ο Βόσος …
Μ. Όχι,όχι.
Κ. Ο Νικολόπουλος δεν ήτανε;
Μ. Όχι, ούτε ο Νικολόπουλος, ο Νικολόπουλος … όχι.
Κ. Γιατί δεν είχανε ή είχε εμπιστοσύνη ο αξιωματικός του στρατού ξηράς ο συνωμότης, στον αξιωματικό του πολεμικού ναυτικού, κύριε Μενενάκο; Πως έβλεπε τότε ο αξιωματικός του στρατού ξηράς που θέλει να συνωμοτήσει, που συνωμοτεί, πως έβλεπε τον συνάδελφο του, του πολεμικού ναυτικού;
Μ. Τους αξιωματικούς του πολεμικού ναυτικού στο στρατό ξηράς τους βλέπαμε ότι είναι περισσότερο μαχητικοί καταρχάς, ότι περισσότερο συνδέονται με τα ανάκτορα και δεύτερον τους θεωρούσαμε ότι ενώ ο στρατός ξηράς προέρχεται από τα λαϊκά κυρίως στρώματα και από μεσαίες οικογένειες, οι αξιωματικοί του ναυτικού εθεωρούντο πιο ελίτ. Πιο αριστοκράτες. Και ότι δεν είναι ικανοί για συνομωσίες και για τέτοια πράγματα.
Κ. Δεν είναι ικανοί λόγω ελιτισμού κύριε Μενενάκο ή λόγω ανικανότητας; Συνωμοτικής;
Μ. Κυρίως και … και το ένα και το άλλο. Και το ένα και το άλλο.
Κ. Τα ονόματα Γουλέας και Κιοσσές σας λένε τίποτα;
Μ. Τους ξέρω, ο Κιοσσές ήτανε στους βατραχανθρώπους από ότι θυμάμαι, ποιον λέτε τον (…) ή τον άλλο τον Κιοσσέ;
Κ. Τον Νίκο τον Κιοσσέ που ήταν στους βατραχανθρώπους λέω.
Μ. Δεν μου λένε τίποτα το ιδιαίτερο, ξέρω ότι ήταν άνθρωποι οι οποίοι νομίζω ότι συνεργαστήκανε με την εφταετία.
Κ. Είχατε βρεθεί ποτέ μαζί του και με τον Σταματελόπουλο;
Μ. Μου είχε πει ο Σταματελόπουλος κάποτε για τον Κιοσσέ.
Κ. Τι σας είχε πει;
Μ. Ότι είναι ένας άνθρωπος στον οποίο μπορούμε να βασιστούμε και να ελπίζουμε ότι θα μας βοηθήσει. Πολύ ικανός.
Κ. Επομένως … εκτιμάτε σήμερα ότι ο Κιοσσές τότε ήταν στην ομάδα του Σταματελόπουλου από πλευράς του πολεμικού ναυτικού;
Μ. Έτσι … έτσι μου είχε δώσει να καταλάβω ο Σταματελόπουλος. Εγώ του είχα πει βεβαίως τον εκτιμούσα ως αξιωματικό και ως καλό άνθρωπο τον Κιοσσέ.
Κ. Έχετε κάνει στην Κύπρο;
Μ. Βεβαίως.
Κ. Πριν την δικτατορία;
Μ. Πριν την δικτατορία, πήγα το ’64 τον Ιούλιο με το ίδιο καράβι που πήγα με το Γρίβα.
Κ. Γνωρίζετε για τις επιχειρήσεις της ομάδας βατραχανθρώπων και ειδικών δυνάμεων στην Κύπρο; Για τις επιχειρήσεις του Κιοσσέ;
Μ. Όχι, όχι.
Κ. Γνωρίζετε αλλά δεν το λέτε. Δεν γνωρίζετε;
Μ. Δεν γνωρίζω όχι.
Κ. Το όνομα Γκιόκεζας σας λέει τίποτα;
Μ. Βεβαίως. Τον Γκιόκεζα τον ξέρω.
Κ. Τι γνωρίζετε για τον Γκιόκεζα σε σχέση με τον Σταματελόπουλο και σε σχέση με σας και την ομάδα σας.
Μ. Είναι ένας άνθρωπος ο οποίος είχαμε έναν συναισθηματισμό, μια δυνατότητα να συνεννοούμεθα να μιλάμε.
Κ. Πως μιλούσατε; Βρισκόσασταν; Πέστε μου λεπτομέρειες σας παρακαλώ.
Μ. Όχι εγώ δεν είχα, σας είπα ότι ήμουνα στους αξιωματικούς, απέφευγα να μιλήσω.
Κ. Γιατί;
Μ. Θεωρούσα ότι είναι πολύ καλύτερα να μιλάω με τους πολιτικούς της εποχής εκείνης, διότι εγώ προέρχομαι από μία οικογένεια που είχε σχέση με πολιτικά πρόσωπα και είχα περισσότερο επαφές με πολιτικά πρόσωπα.
Κ. Εκτός του Αθανασιάδη, με ποια αλλά πολιτικά πρόσωπα είχατε επαφές;
Μ. Χωρίς να μιλάω συνωμοτικά και χωρίς να έχω (…) είχα πάρα πολλούς ανθρώπους γνωστούς …
Κ. Δεν εννοώ αυτούς, εννοώ πολιτικά πρόσωπα με τα οποία συζητούσατε, συνεργαζόσασταν για θέματα που σχετίζονταν με την πτώση της χούντας.
Μ. Δεν είχα, απλώς βολιδοσκοπήσεις, γνώμες έπαιρνα.

Κ. Το όνομα Αναγνωστόπουλος σας λέει τίποτα; Αντιπλοίαρχος του πολεμικού ναυτικού τότε;
Μ. Όχι.
Κ. Μπορείτε να μου πείτε, η αποστολή του στρατού ξηράς πριν την δικτατορία και στην διάρκεια της χούντας, όπως ήταν διατυπωμένη στα επίσημα κείμενα, ποια ήταν τη θυμάστε;
Μ. Απ' ότι θυμάμαι να φυλάττει από εσωτερικούς και εξωτερικούς κινδύνους.
Κ. Εξωτερικοί κίνδυνοι είναι γνωστοί. Ποιους θεωρούσε εσωτερικούς κινδύνους το επίσημο κείμενο και ποιους το σώμα των αξιωματικών του στρατού ξηράς κύριε Μενενάκο;
Μ. Εσωτερικούς κινδύνους θεωρούσε τους κομμουνιστές. Αυτός ήτανε ο εσωτερικός κίνδυνος.
Κ. Να έρθουμε στην περίπτωση την προσωπική την δική σας. Είσθε στην ομάδα Σταματελόπουλου, έχετε τους προβληματισμούς και δράτε συγχρόνως. Διότι αυτά που μου είπατε είναι δράση. Και η ομάδα η μικρή, η προσωπική, η δική σας. Την οποία δεν την αποκαλύπτετε, δεν λέτε ποιοι ήτανε οι αξιωματικοί ή θα μου πείτε ποιοι ήτανε;
Μ. Δεν χρειάζεται, δεν αξίζει τον κόπο.
Κ. Χρειάζεται και αξίζει τον κόπο.
Μ. Δεν είναι, ίσως είναι και εν ενεργεία ακόμα.
Κ. Δεν θέλετε να τους πείτε. Αλλά για τη δραστηριότητα που είχατε με τον Σταματελόπουλο; Ο οποίος δεν ζει νομίζω, είναι μακαρίτης ο Σταματελόπουλος έτσι, έχει πεθάνει;. Δεν ξέρετε εάν έχει γράψει τίποτε ο Σταματελόπουλος;
Μ. Μου έλεγε ότι θα γράψει ένα βιβλίο. Δεν ξέρω.
Κ. Εν πάση περιπτώσει, έρχεται μια στιγμή που εσείς, η δική σας η δραστηριότητα εκδηλώνεται. Ποια είναι αυτή η στιγμή και τι συμβαίνει από εκεί και μετά; Σε σχέση με σας και το καθεστώς;
Μ. Ενημερώνομαι, υπηρετώ διευθυντής πρώτου γραφείου των Ειδικών Δυνάμεων σας είπα, έχω όλες τις μεταθέσεις, έχω κάνει τις μεταθέσεις, έχω βάλει δικούς μου ανθρώπους εκεί που είχα βάλει …
Κ. Ποιο έτος και ποιο μήνα;
Μ. Το '73.
Κ. Απρίλιο;
Μ. Ξεκίνησα από το '72 εγώ εκεί. Πληροφορούμαι ότι θα κινηθεί ο Ιωαννίδης.
Κ. Από ποιον το πληροφορηθήκατε;
Μ. Από ανθρώπους, από αξιωματικούς δικούς του οι οποίοι ήτανε μέσα στην ομάδα Ιωαννίδη, οι οποίοι προφανώς ήτανε {μυημένοι}.
Κ. Εννοείτε των καταδρομών;
Μ. Με πληροφορεί ο Γουνελάς. Αυτός που λένε ότι έσπασε την πόρτα του πολυτεχνείου. Θα σας εξηγήσω τι ήτανε ο Γουνελάς και τι έκανε. Με πληροφορεί ο Τσούκας, με πληροφορούν άλλοι, μου λένε ότι ο Ιωαννίδης θα κινηθεί. Θεωρώ ότι είναι κατάλληλη ώρα να κινηθούμε εμείς, να τον προλάβουμε τον Ιωαννίδη. Άποψη μου ήταν ότι μπορούσε τότε να έχει ανατραπεί όλη η ιστορία και να είναι διαφορετική η ιστορία σήμερα της Ελλάδος.
Κ. Όταν λέτε ΄΄εμείς΄΄ τι εννοείτε; Ποιους εννοείτε;
Μ. Εννοώ, εγώ κυρίως με τον George τον Αθανασιάδη και με όποιους είχε ο George ο Αθανασιάδης ο οποίος μου έλεγε ότι *΄΄εγώ σε μια ώρα θα έχω ξεκαθαρίσει τα πράγματα΄΄*. Και ξέρω ότι είχε επαφή με τον Παναγιώτη τον Κανελλόπουλο, ξέρω ότι είχε επαφή με τον Γεώργιο τον Μαύρο, μαζί μου επανειλημμένως είχε μιλήσει και είχαμε μιλήσει …
Κ. Άρα με πολιτικά πρόσωπα …
Μ. Ναι.
Κ. … όχι με στρατιωτικούς;
Μ. Στρατιωτικούς, εγώ ήλπιζα. Μου λέει ο Γουνελάς, *΄΄εγώ έχω εντολή να πάω να συλλάβω τον Παπαδόπουλο΄΄. -΄΄θα έρθεις λοιπόν στο επιτελείο με την ύλη σου΄΄* …
Κ. Ένα λεπτό, ο Γουνελάς σας είπε ότι είχε εντολή από τον Ιωαννίδη;
Μ. Από τον Ιωαννίδη να πάει να κάνει, να συλλάβει τον Παπαδόπουλο.
Κ. Σας το λέει πότε;
Μ. Το βράδυ της 25, της 24 Νοεμβρίου. Όταν είμαι εγώ μετά {το πολυτεχνείο}.... έχω μείνει μέσα επιφυλακή στο επιτελείο. *΄΄Θα κινηθεί ο Ιωαννίδης, έχω εντολή εγώ να πάω να συλλάβω τον Παπαδόπουλο΄΄* …
Κ. 5 μέρες μετά την 17 Νοέμβρη που είναι το Πολυτεχνείο;
Μ. Όχι. Αυτό μου το λέει την παραμονή της 25ης Νοεμβρίου.
Κ. Κύριε Μενενάκο πέστε μου την άποψη σας για την υπόθεση του Πολυτεχνείου.
Μ. Το Πολυτεχνείο όμως, δεν ξέρω εάν έχετε ακούσει, εάν έχετε διαβάσει εφημερίδες, ήμουνα ένας εκ των βασικών μαρτύρων. Πολλές φορές (…) αυτόν τον πρόεδρο, τον δικηγόρο, τον αναρχικό που λέει για μένα. Εγώ είχα πάει και άνοιξα τις πύλες και βοήθησα τους έγκλειστους να φύγουν από τον κλοιό που τους περίμεναν οι αστυνομικοί, να φύγουν για να μην τους πειράξουν.
Κ. Λεπτομέρειες κύριε Μενενάκο, ήσαστε επικεφαλής ομάδας;

Μ. Ήμουν διευθυντής του πρώτου επιτελικού γραφείου και κατέβηκα κάτω να δω τι συμβαίνει, με εντολή του διοικητού μου …
Κ. Παρασκευή το βράδυ;
Μ. Ναι. Πράγματι έφυγαν. Ήξερα, είχα συζητήσει και είχα πάει και την προηγούμενη μέρα και είχα ακούσει τον διοικητή μου ο οποίος ήτανε φίλος του Ρουφογάλη του αρχηγού της Κ.Υ.Π., που είχαν πει ότι το Πολυτεχνείο το ετοιμάζει ο Ιωαννίδης.
Κ. Όταν λέτε το ετοιμάζει τι εννοείτε;
Μ. Οργανώνει μέσα στο Πολυτεχνείο κάποια γεγονότα ο Ιωαννίδης.
Κ. Εννοείτε προβοκατόρικα;
Μ. Προβοκατόρικα για να ανατρέψει τον Παπαδόπουλο. Το ήξερε ο Ρουφογάλης κατά πάσα πιθανότητα.
Κ. Ήξερε τη σχεδίαση του Ιωαννίδη;
Μ. Ναι.
Κ. Ότι θα εκμεταλλευτεί τα γεγονότα στο Πολυτεχνείο;
Μ. Ναι γι' αυτό και μέσα στο Πολυτεχνείο ο Ιωαννίδης είχε βάλει πάρα πολλούς δικούς του ανθρώπους, Εσατζίδες κυρίως δυνάμεις που (…).
Κ. Οι οποίοι γράφανε συνθήματα, τι κάνανε αυτοί;
Μ. Γράφανε συνθήματα, κάνανε φασαρίες, κάνανε αυτά (…) για να προκαλέσουν την επέμβαση και να κάνουν αυτές τις επιφυλακές και να …
Κ. Πιστεύετε εσείς προσωπικά κύριε Μενενάκο, ότι πολλά, πολλές από τις συγκρούσεις που έγιναν, εκτός του χώρου του Πολυτεχνείου, ήταν οργανωμένες από τους ανθρώπους του Ιωαννίδη, τους Εσατζίδες;
Μ. Όχι, δεν νομίζω.
Κ. Μέσα στο Πολυτεχνείο σύγκρουση δεν υπήρξε πάντως.
Μ. Μέσα στο Πολυτεχνείο, έχω καταθέσει και το τιμάω, ότι δεν υπήρξε νεκρός. Το πιστεύω πράγματι ούτε στο περιβάλλον, στο χώρο. Ο Γουνελάς μου είπε ότι, *΄΄έχω διαταγή να σπάσω την πόρτα του Πολυτεχνείου΄΄* …
Κ. Πότε σας το είπε αυτό;
Μ. Όταν πήγε να, προς το Πολυτεχνείο, μου λέει *΄΄τι να κάνω;΄΄*, μου λέει *΄΄εγώ τι να κάνω;΄ -΄΄ Δύο τρόποι υπάρχουν΄΄*, του λέω, *΄΄ή να ανέβουμε πάνω στο Πολυτ... στο άρμα και με μια σημαία να φωνάξουμε, αλλά θα μας σκοτώσουνε επιτόπου, θα έρθω σε επαφή με τους πολιτικούς και αν είναι διατεθειμένοι να το κάνουν αυτό το πράγμα, εμείς δεν το κάνουμε΄΄.*
Κ. Αυτά, ποια μέρα ακριβώς;
Μ. Παραμονή του Πολυτεχνείου, την ημέρα που θα πήγαινε ο Γουνελάς να σπάσει την πόρτα.
Κ. Παρασκευή το απόγευμα λοιπόν σας το λέει και σας το ανακοινώνει.Ή την πέμπτη την παραμονή;.
Μ. Δεν θυμάμαι τώρα ημερομηνίες και τι, πως. Εγώ παίρνω τον George τον Αθανασιάδη, του το λέω, μου λέει *΄΄θα έρθω σε επαφή με τον Παναγιώτη τον Κανελλόπουλο, πες μου τι μπορεί να γίνει;΄΄ -΄΄ Να γίνει το εξής΄΄*, του λέω,*΄΄να μπει ο Παναγιώτης ο Κανελλόπουλος να έρθει ο Μαύρος να ανέβουνε απάνω στο άρμα και να το οδηγήσουμε το άρμα στο επιτελείο. Και θα είμαι εγώ με έναν λόχο απάνω να τους υποδεχτώ. Και θα τους συλλάβω όλους τους άλλους΄΄*. Δεν ξέρω τι συνέβη, δεν έγινε αυτό το πράγμα, ο George ο Αθανασιάδης μου είπε διάφορα πράγματα τα οποία δεν μπορώ να επικαλεστώ …
Κ. Τι σας είπε; Ιστορικό πρόσωπο είναι …
Μ. *΄΄Ας όψονται αυτοί που δεν με άκουσαν΄΄*, αυτό μου είπε.
Κ. Εννοώντας τον Παναγιώτη τον Κανελλόπουλο και …
Μ. *΄΄Ας όψονται αυτοί που δεν με άκουσαν΄΄* και μου λέει, *΄΄δεν έχουνε ψυχή οι άνθρωποι. Τι να κάνουμε΄΄*, μου λέει. *΄΄Να πα να σκοτωθείτε τζάμπα΄΄*, μου λέει *΄΄να μην σκοτωθείτε΄΄*. Αυτό ήτανε η άποψη του, και αυτό του είπα και του Γουνελά και ο Γουνελάς γύρισε το πυροβόλο προς τα πίσω να μην εκπυρσοκροτήσει και χτύπησε την πόρτα του Πολυτεχνείου. Και όχι μόνο δεν ήθελε ο Γουνελάς, έκλαιγε όταν …
Κ. Εσείς προσωπικά ήσασταν εκεί, παρών εκείνη την ώρα;
Μ. Δεν νομίζω εκείνη την ώρα, κάπου εκεί ήμουνα αλλά δεν θυμάμαι να ήμουν εκεί. Μέσα σε αυτό που έγινε θυμάμαι ότι μιλούσα με τον Γουνελά, έφυγα απάνω μετά, πήγα απάνω και μιλούσα. Και μου έλεγε ο Γουνελάς, *΄΄τι άλλο να κάνω;΄΄*.
Κ. Ανοίξατε, είπατε, πόρτες στο Πολυτεχνείο;. Δηλαδή τι κάνατε συγκεκριμένα; Οι πόρτες ήτανε με …
Μ. Εγώ έδωσα εντολή στους αυτούς, τα έχουνε γράψει οι εφημερίδες, από πού να φύγουνε, πώς να φύγουνε και τους έβαλα, έβαλα τους στρατιώτες δεξιά – αριστερά και τους φρουρούσαν μέχρι να φύγουν μακριά. Γιατί τους χτυπούσαν, ανελέητα.
Κ. Κύριε Μενενάκο μέσα στο Πολυτεχνείο μπήκε, μπήκανε ένστολοι, αμέσως μετά το τανκς, παρατάχθηκαν δεξιά και αριστερά από το τανκς, έκαναν διάδρομο και περνούσαν οι φοιτητές.
Μ. Ναι.
Κ. Βγαίνοντας οι φοιτητές, κανείς δεν τους πείραξε από τους ένστολους φαντάρους.

Μ. Αυτή την εντολή είχα δώσει εγώ από την διοίκηση των καταδρομών, ενεργώντας κατόπιν εντολής του διοικητή των καταδρομών.
Κ. Κύριε Μενενάκο δεν εθεάθη κανείς ένστολος φαντάρος να χτυπάει ποτέ φοιτητή. Αντίθετα …
Μ. Ποτέ …
Κ. … αντίθετα υπάρχει μαρτυρία, ότι στρατιώτης όχι μόνο προστάτεψε τους φοιτητές, αλλά χτύπησε με τον υποκόπανο, έναν αστυφύλακα που φορούσε πολιτικά…
Μ. Δεν φορούσε πολιτικά …
Κ. … το είδε[1] …
Μ. Δεν σας κρύβω ότι και εγώ ήρθα σε επαφή, πώς να το…, καυγά ακριβώς για αυτούς τους λόγους.
Κ. Σας βλέπω φορτισμένο. Γιατί είστε φορτισμένος;
Μ. Διότι δυστυχώς έχουνε αλλοιωθεί τα γεγονότα …
Κ. Αφήστε την αλλοίωση των γεγονότων και πέστε μου τότε τι συνέβη.
Μ. Τι να πω, να πω ότι από τους καταδρομείς γλιτώσανε οι φοιτητές. Διότι η εντολή που υπήρχε μέσα ήτανε ότι θα γινότανε σφαγή.
Κ. Τι εντολή υπήρχε, από ποιον;
Μ. Απ' ότι είχαμε πληροφορίες, από τους ανθρώπους, από τους προβοκάτορες που είχανε μπει μέσα, θα χτυπούσανε. Και από τους αστυνομικούς. Γι' αυτό πήγα εγώ και μου είπε ο Τσικόγιαννης, ο διοικητής των καταδρομών τότε, κάνε ότι καταλαβαίνεις, έχεις την εξουσιοδότηση μου, να ενεργείς όπως θέλεις.
Κ. Ο Τσικόγιαννης είπατε; Αυτός ήτανε ο προϊστάμενος σας που;
Μ. Ο διοικητής των καταδρομών, των ειδικών δυνάμεων την εποχή εκείνη. Ταξίαρχος.
Κ. Τσικόγιαννης. Ο οποίος πήρε θετική θέση;
Μ. Για τους φοιτητές, βεβαίως ήτανε αντίθετος με το να γίνει οτιδήποτε στο Πολυτεχνείο, οποιαδήποτε φασαρία και εμένα, επειδή μου είχε εμπιστοσύνη και με αγαπούσε, μου λέει, *΄΄κάνε ότι καταλαβαίνεις, δώσε ότι εντολή θέλεις΄΄*. Και εγώ έδωσα εντολή, έπαιρνα τους διοικητές των μονάδων και εγώ έπαιρνα τους επικ… τους λοχαγούς και εγώ έπαιρνα και τους δικούς μου ανθρώπους που είχα εκεί μέσα, *΄΄φυλάξτε, προσέξτε μη γίνει επεισόδιο. Γλιτώστε τους φοιτητές΄΄*.
Κ. Κύριε Μενενάκο μπορείτε να μου πείτε τα ονόματα των δύο αξιωματικών που ήτανε επικεφαλής των ειδικών δυνάμεων που πήγαν ένστολοι στο Πολυτεχνείο;
Μ. Νομίζω ο ένας ήταν ο Μπεκιάρης, Κώστας Μπεκιάρης ήταν ο ένας. Δεν θυμάμαι να πω τον άλλον. Δεν θυμάμαι, ήτανε αρκετοί, δεν μπήκε ένας δηλαδή, μπήκαν πάρα πολλοί.
Κ. Σας ρωτώ και θα σας εξηγήσω γιατί.
Μ. Δεν ξέρω αν ήτανε ο Μπουμπουλιέρης, δεν θυμάμαι τι ήτανε, διοικητής μονάδων τότε, δεν μπορώ να θυμηθώ ακριβώς. Ήτανε πολλοί αξιωματικοί των καταδρομών και σαφώς πήρανε αυτές τις θέσεις και τη στάση αυτή.
Κ. Αυτήν τη στάση λοιπόν την πήρανε διότι εσείς ως πρώτο επιτελικό γραφείο των Ειδικών Δυνάμεων, έχετε δώσει εντολή σε αυτούς τους αξιωματικούς, να μην πειράξουν τους φοιτητές; Είναι έτσι;
Μ. Σαφώς. Με έγκριση του διοικητού.
Κ. Μετά από το 1975 εσείς πήγατε ποτέ, βρεθήκατε ποτέ στο Ναυκρατούσα, το Δ.Π. Ναυκρατούσα, σε ασκήσεις με το ναυτικό;
Μ. Όχι, εγώ το '74 έφυγα από το στρατό. Παλαιοτέρα ναι.
Κ. Γνωρίζετε αν υπήρξαν σκοπευτές με μακρύκανα όπλα, σκοπευτικά όπλα, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν το βράδυ του Πολυτεχνείου;
Μ. Όχι. Δεν το πιστεύω αυτό.
Κ. Όχι στο Πολυτεχνείο μέσα, το βράδυ του Πολυτεχνείου σε διάφορους δρόμους, σε διάφορα σημεία. Ο Γουνελάς όμως δεν το είπε το 'όχι' και το οδήγησε το άρμα.
Μ. Δεν μπορούσε να το πει το 'όχι'. Και καλώς έκανε που έσπασε την πόρτα του Πολυτεχνείου.
Κ. Γιατί τι λέτε αυτό;
Μ. Τους διαφύλαξε τους φοιτητές[2].
Κ. Εννοείτε ότι με αυτόν τον τρόπο έδωσε την ευκαιρία να βγουν αναίμακτα οι φοιτητές;
Μ. Ξέρω ότι έφυγε από το Πολυτεχνείο, όπως σας είπα, δεν ξέρω πως εξελίχτηκε. Ήταν δημιούργημα, ήτανε προβοκάτσια, για να ανατρέψει ο Ιωαννίδης τον Παπαδόπουλο.
Κ. Εννοείτε στο σύνολο του; Ή απλά εκμεταλλεύτηκε …
Μ. (…) η αρχή του. Και το εκμεταλλεύτηκε και το υποβάθμισε. Άσχετα εάν οι φοιτητές, οι άνθρωποι οι οποίοι ήτανε εκεί μέσα, είχαν άλλα κατά νου.

[1] Ό,τι από τα διαδραματισθέντα στο πολυτεχνείο μέχρι και την έξοδο των έγκλειστων μετά την εισβολή του τανκ έζησε ο γράφων, τα περιγράφει στο ΑΚ σ.σ. 287-292
[2] Ο Γουνελάς δικάστηκε και καταδικάσθηκε για το πολυτεχνείο. Ο Μενενάκος καταβάλλει προσπάθεια να αποδυναμώσει και αντιστρέψει τις εντυπώσεις για το Γουνελά. Τον φέρει και μυημένο από τον ίδιο για σύλληψη της ηγεσίας του δικτατορικού καθεστώτος. Δεν είναι διασταυρωμένα τα στοιχεία αυτά αλλά είναι γεγονός πως ο Ιωαννίδης εξορίζει τον Μενενάκο στη Γυάρο.

Κ. Ο Ιωαννίδης ήταν ταξίαρχος την εποχή που κυβερνάει ουσιαστικά την χώρα. Μπορείτε να μου πείτε με ποιον τρόπο ήλεγχε το στρατό ξηράς και μέσω του στρατού ξηράς τότε ήλεγχε τις ένοπλες δυνάμεις και τη χώρα και κυβερνούσε στην πραγματικότητα;
Μ. Αυτό είναι ένα πολύ περίεργο πράγμα. Ένας άνθρωπος που, το συζητούσαμε με τον Σταματελόπουλο και με άλλους, με τον Τσικόγιαννη θυμάμαι που λέγανε, που τον 'ξέρανε ήταν συμμαθητής, και λέγανε ότι αυτός δεν κάνει ούτε για λοχαγός, της Ε.Σ.Α. και καταφέρνει και περνάει στρατό. Πώς; Πιστεύω, ότι είχε την ανοχή του Παπαδόπουλου στην αρχή. Είχε την πλήρη συγκάλυψη του Παπαδόπουλου. Με την ανοχή, τη συγκάλυψη του και με τη βοήθεια του, έκανε όλες τις μεταθέσεις, ήταν συνωμότης. Είχε ικανότητα συνωμοτική. Είχε μαζέψει δικούς του ανθρώπους και ανθρώπους οι οποίοι εξαρτιόνται από αυτόν. Κάποτε τον ρώτησα, συγκεκριμένα για να καταλάβετε *΄΄πως ..., γιατί έβαλες τον Χατζηζήση φέρ' ειπείν στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α.*; *Αφού λες ότι είσαι δεξιός και εθνικιστής και ο Χατζηζήσης ήτανε γνωστό ότι ήτανε κεντρώος παλιά, ή ο Σπανός΄΄*. Και λέει*, ΄΄ επίτηδες τους βάζω, για να μην είναι αυτόφωτοι να είναι ετερόφωτοι, να έχουν την ανάγκη μου. Να με υπακούουν΄΄*. Ήτανε εξαιρετικά ικανός συνωμότης, πρέπει να το παραδεχτούμε αυτό το πράγμα. Και είχε πιάσει τότε το πνεύμα των μικρών αξιωματικών, κυρίως αυτών των αξιωματικών που ήταν κοντά του.
Κ. Πιο ήτανε αυτό το πνεύμα;
Μ. Παρουσιαζότανε ως εθνικιστής, άνθρωπος ο οποίος έλεγε όνειρα, την μεγάλη Ελλάδα, την Ελλάδα των πέντε θαλασσών, την Βόρειο Ήπειρο, την Κύπρο την ένωση και τα λοιπά. Χαμηλής διανοητικής καταστάσεως. Η ικανότητα του δεν ήτανε …
Κ. Οι στρατηγοί πως τον υπακούανε;
Μ. Τον φοβόντουσαν.
Κ. Γιατί τον φοβόντουσαν;
Μ. Διότι είχε την εξουσία, είχε καταφέρει να έχει την Ε.Σ.Α., όλους δικούς του, τυφλά όργανα. Επιχείρησε να πάει και στις Ειδικές Δυνάμεις, έστειλε μια κατάσταση με οκτώ ονόματα θυμάμαι για να τοποθετηθούν στις ένοπλες δυνάμεις, υπολοχαγοί και λοχαγοί. Επειδή εγώ ήμουνα στο πρώτο γραφείο όταν τα είδα, πήγα στο διοικητή μου και του είπα, *΄΄αυτά είναι, αυτό είναι, του λέω, δουλειά του Ιωαννίδη και δεν θα πάρω ούτε έναν από αυτούς΄΄*. Και πράγματι δεν πήρα.
Κ. Το '73 αυτά;
Μ. Το '73. Είχε καταφέρει και είχε διαβρώσει τα πάντα. Ήλεγχε την Ε.Σ.Α., η Ε.Σ.Α. είχε γίνει κράτος εν κράτει. Έκανε το σύνταγμα αμφιβίων επιχειρήσεων, σε αντιστάθμιση των ειδικών δυνάμεων.
Κ. Αυτό δεν ήταν του Ντερτιλή;
Μ. Εκεί ήταν σε μια μονάδα ο Ντερτιλής διοικητής. Μετά όμως το ήλεγχε απόλυτα ο Ιωαννίδης. Έβαλε δικούς του ανθρώπους και είχε και αυτό το σύνταγμα απόλυτα.
Κ. Ο Ντερτιλής δεν ήταν άνθρωπος του;
Μ. Ο Ντερτιλής ήτανε αυτόνομος άνθρωπος. Ένας ικανός αξιωματικός, πολύ καλός αξιωματικός και με παράδοση από τον πατέρα του.Ήταν αψύς, δεν μπορώ να καταλάβω πως έτσι. Είχε δική του προσωπικότητα ο Ντερτιλής.
Κ. Άρα ο Ιωαννίδης ήλεγχε τον στρατό ξηράς με το φόβο μέσω της Ε.Σ.Α..
Μ. Μέσω της Ε.Σ.Α. και του συντάγματος των αμφιβίων επιχειρήσεων, το οποίο έγινε τώρα, (ενώ παλιά που πειραματιζότανε να το πάρουν οι ειδικές δυνάμεις) εις αντιστάθμισμα των ειδικών δυνάμεων. Διότι ήτανε ειδικές δυνάμεις κυρίως, ενώ παλιά ήτανε του βασιλιά, μετά του Παπαδόπουλου. Και δεν μπόρεσε να μπει ο Ιωαννίδης και είχε φτιάξει το σύνταγμα αμφιβίων επιχειρήσεων. Με αυτούς τους πραιτοριανούς τους οποίους είχε καταφέρει να βάλει στα γραφεία μεταθέσεων, όλους δικούς του ανθρώπους στα γραφεία μεταθέσεων, είπαμε και προηγουμένως τι σημαίνει δύναμις. Είχε συγκεκριμένους ανθρώπους στα γραφεία μεταθέσεων, είχε τους υπασπιστές, είχε τους … σε όλες τις θέσεις κλειδιά. Θυμάμαι το γνωμικό που μου έλεγε ο Ιωαννίδης, *΄΄μεραρχία –σώμα, δεύτερο γραφείο, επιτελείο πρώτο΄΄* [1]. Απ' όλα τα γραφεία λοιπόν του επιτελείου, εκτός τις ειδικές δυνάμεις στο οποίο ήμουνα εγώ και είχα αντισταθεί λόγω των σχέσεων μου κυρίως με τον Ζαγοργιαννάκο που ήταν και πατριώτης μου και χωριανός μου, …
Κ. Ο οποίος ήταν τότε;
Μ. Αρχηγός Ενόπλων δυνάμεων …Δεν μπορούσαν να με διώξουν.
Κ. Αυτός λοιπόν ήτανε ο Ιωαννίδης. Ο οποίος είχε συνεργασία με τη C.I.A. και τον εξαπάτησε η C.I.A. στη Κύπρο; Τι έγινε στην Κύπρο;
Μ. Ο άνθρωπος αυτός εξαπατήθη.Διότι αυτός πίστευε, δεν μπορούσε ποτέ να φανταστεί ότι θα κάνουν απόβαση οι Τούρκοι. Δεν το πίστευε. Μέχρι την τελευταία στιγμή πίστευε, ότι θα κάνει την ένωση με την

[1] Η αρχή αυτή του Ιωαννίδη υλοποιούμενη σημαίνει πως ελέγχοντας στις μεραρχίες και τα σώματα στρατού τα δεύτερα επιτελικά γραφεία με δικούς του αξιωματικούς έχει τον έλεγχο των πληροφοριών και τα δίκτυα ελέγχου ολόκληρου του προσωπικού του στρατού. Ενώ ελέγχοντας και το πρώτο επιτελικό γραφείο του γενικού επιτελείου στρατού εξουσιάζει απόλυτα τη σταδιοδρομία, τις μεταθέσεις, κρίσεις, αποστρατείες κ.λ.π. όλων των αξιωματικών. Η αρχή αυτή ισχύει και για τα τρία όπλα. Επομένως με δικούς του αξιωματικούς στις θέσεις αυτές και με τον δικό του προσωπικό έλεγχο στη διεύθυνση ΓΕΣ/ΕΣΑ κινούσε τα νήματα σε όλο το φάσμα των ΕΔ.

Ελλάδα. Προφανώς τον εξαπάτησαν. Εμένα με πήρε τηλέφωνο επανειλημμένως, ένας τότε άνθρωπος της C.I.A. ο Αδρακότου να συναντηθούμε, να συναντηθούμε, απέφυγα δεν πήγα ποτέ.
Κ. Ο ποιος, πως τον είπατε;
Μ. Αδρακότου.
Κ. Αδρακότου, Αμερικανός της C.I.A.;
Μ. Αμερικανός της C.I.A. και αυτός επάνω ήτανε, απάνω πως τον λέγαν τον άλλον; Μας είχανε καλέσει κάποτε και πήγαμε εκεί που σκοτώσανε, στο Ψυχικό που σκοτώσανε τον Wells, μέσα στο σπίτι και καθίσαμε μέσα σε μια δεξίωση. Μετά με έπαιρνε τηλέφωνο, όταν έφυγα το ’75, το ’74 όταν έφυγα, με το κίνημα του Ιωαννίδη έφυγα από το τάγμα …
Κ. Μπορείτε να καλύψετε τώρα, τη δραστηριότητα σας; Το ’73, μετά το Πολυτεχνείο, στο πραξικόπημα του Ιωαννίδη. Τι κάνατε; Τι συνέβη;
Μ. Ήμουν, είμαι στο επιτελείο. Με ειδοποιεί ο Γουνελάς και οι άλλοι οι αξιωματικοί οι δικοί μου, ότι ο Ιωαννίδης θα κινηθεί. Παίρνω τον George τον Αθανασιάδη και του λέω, *΄΄σήμερα θα εκδηλωθεί ο Ιωαννίδης, τι να κάνουμε;΄΄- ΄΄ Τι μπορείς να κάνεις ΄΄,* μου λέει. *΄΄Μπορώ, ξέρω΄΄,* λέω, *΄΄ότι θα στείλει να πάρουν τον Παπαδόπουλο και τους άλλους. Θα τους ανεβάσει στον τρίτο όροφο. Εγώ έχω έναν λοχαγό, τον Τζουμάκο εδώ πέρα΄΄,* ο οποίος ήτανε και κομμένο το χέρι του*, ΄΄ο οποίος είναι φίλος μου, με υπακούει και έχει συμφωνήσει, θα πιάσουμε με τον λόχο όλους και θα ‘ρθει ο Γουνελάς΄΄*, λέω, …
Κ. Με τον λόχο εννοείτε;
Μ. Των καταδρομών. Τον λόχο (…) των καταδρομών.
Κ. Που είναι μέσα στο …
Μ. Στο επιτελείο.
Κ. Μέσα στο Α.Ε.Δ.
Μ. *΄΄Θα έρθει λοιπόν ο Γουνελάς, με την μοίρα του και θα αρχίσει να πυροβολεί τον τρίτο όροφο. Θα τους κατεβάσω κάτω όλους και ή θα τους κρεμάσουμε επιτόπου ή θα τους πιάσουμε αιχμαλώτους΄΄.*
Κ. Όταν λέτε όλους, ποιους εννοείτε;
Μ. Εννοώ τον Ιωαννίδη, τον Παπαδόπουλο και όλους που θα κουβαλούσε μέσα ο Ιωαννίδης. Ήτανε να πιάσω τον Παπαδόπουλο, τον Μακαρέζο, τους πάντες. Λέω, *΄΄εάν πετύχουμε, αυτό το, εμείς ήμαστε διατεθειμένοι να πεθάνουμε ΄΄.* Λέω του George του Αθανασιάδη, *΄΄φτιάσε την κυβέρνηση΄΄.*
Κ. Αυτό το συνεννοηθήκατε με τον Γουνελά και με τον λοχαγό, όνομα;
Μ. Με τον Τσούκα και με τον Τζουμάκο.
Κ. Ποιος είχε κομμένο χέρι;
Μ. Ο Τζουμάκος. Ο οποίος ήρθε, περιμέναμε τον Γουνελά. Ο Γουνελάς όμως δεν ήρθε, διότι πήγε να (…) είχε μαζί του, λοχαγός τον πήρε και τον πήγε στο Λαγονήσι. Δίπλα του. Και με παίρνει τηλέφωνο και μου λέει, *΄΄δεν μπορώ να έρθω ΄΄.*
Κ. Τον πήγε στο Λαγονήσι, όπου είχε ο Παπαδόπουλος το σπίτι του;
Μ. Πιάσανε τον Παπαδόπουλο.
Κ. Πήγε και πιάσανε τον Παπαδόπουλο. Και έτσι ακυρώθηκε αυτή η κίνηση, διότι δεν είχατε ισχύ πυρός;
Μ. Όχι. Παίρνω λοιπόν και μια μονάδα που ήτανε στο, έναν Χριστόδουλο, ήτανε διοικητής κάτω στο σώμα, στο σταθμό Πελοποννήσου, που είχε έρθει από την Θεσσαλονίκη,στον οποίο είχα μιλήσει, αυτός όμως …
Κ. Πως τον είπατε αυτόν;
Μ. Χριστόδουλο.
Κ. Και ήταν με μονάδα;
Μ. Με μονάδα, με την Δ καταδρομών, διοικητής. Και του λέω, *΄΄έλα και εσύ απάνω για να πιάσουμε το επιτελείο΄΄.* Αυτός όμως αντί να ‘ρθει, πήρε τηλέφωνο τον Περδίκη, έναν πρωτοπαλίκαρο του Ιωαννίδη, τον πιο κολλητό του Ιωαννίδη και ήρθανε μετά να με συλλάβουνε. Ήρθε λοιπόν …
Κ. Πως τον είπατε αυτόν που το είπε του Περδίκη;
Μ. Χριστόδουλος.
Κ. Χριστόδουλος. Τι ήτανε αυτός τότε;
Μ. Ταγματάρχης.
Κ. Σήμερα τι είναι ο Χριστόδουλος;
Μ. Απόστρατος αξιωματικός. Το έμαθε λοιπόν ο Ιωαννίδης, ότι εγώ προσπαθώ να κάνω, έστειλε καμιά εικοσαριά Εσατζίδες, τον Θα…, Θαν…, με ένα Θανόπουλο που είχε υπασπιστή, να με συλλάβουν. Μου λέει *΄΄το και το΄΄*, του λέω, *΄΄φύγε από δω, γιατί να με πιάσετε, αποκλείεται να με πιάσετε, σκοτώστε με, δεν γίνεται αυτό το πράγμα. Και εγώ θα υποβάλλω την παραίτηση μου τώρα΄΄.*
Κ. Αυτά γίνονται πια ώρα;
Μ. Όταν έχει πια εκδηλωθεί ο Ιωαννίδης.
Κ. Έχει εκδηλωθεί και έχει συλλάβει …
Μ. Έχει συλλάβει, τους έχει αρχίσει και τους στέλνει, έφερε λοιπόν, έβαλε τον Θανόπουλο με καμιά δεκαριά Εσατζίδες και έναν Μουτζούκη με καμιά τριανταριά καταδρομείς, πιάσανε την πτέρυγα την προβοσκίδα,

στην οποία ήμουνα εγώ, το γραφείο μου και έξω από δύο τρεις με αυτόματα όλοι, και μου λέγανε …, και χάσαμε το παιχνίδι, διότι βρεθήκανε άνθρωποι που κιότευσαν. Και ιδίως ο Χριστόδουλος. Θα ήταν πολύ διαφορετική η ιστορία της Ελλάδος σήμερα.[1]
Κ. Ο Ιωαννίδης εντούτοις καταφέρνει και ανατρέπει αυτού του είδους την αντίδραση. Και την ανατρέπει, όπως είπατε, με αξιωματικούς συναδέρφους σας, που εσείς τους δείξατε εμπιστοσύνη αλλά αυτοί φοβήθηκαν, κιοτεύσαν.
Μ. Μέρος, μερικοί από αυτούς.
Κ. Τι συμβαίνει μετά με εσάς; Ποια είναι η πορεία σας από εκεί και μετά;
Μ. Η πορεία μου είναι ότι προσπαθώ να κρατηθώ, να κρατήσω. Φεύγω, το βράδυ αυτό πλέον παραιτούμαι και σηκώνομαι και φεύγω, δεν ξαναπάω στην υπηρεσία. Παραιτούμαι.
Κ. Υποβάλατε παραίτηση γραπτή;
Μ. Γραπτή. Μου το ζήτησαν. Μου είπαν, ήρθε, με φώναξε απάνω, ήρθε ο Παλαίνης, ένας συμμαθητής μου, ο οποίος ήτανε διευθυντής του γραφείου του Ιωαννίδη και μου λέει, *΄΄Ηλία να μην σκοτωθούμε μεταξύ μας και τα λοιπά, ο ταξίαρχος ζητάει να μην κινηθείς, να μην κάνεις τίποτα, να βοηθήσεις και να σηκωθείς να φύγεις΄΄*. Του λέω,*΄΄ εγώ θέλω να παραιτηθώ και να μην με πειράξει κανείς και να μην πειράζω κανέναν, να τελειώνει η ιστορία΄΄*. Μου λέει, *΄΄παραιτήσου΄΄*. Και παραιτήθηκα. Εξακολουθούσαν όμως να με παρακολουθούν, αφού παραιτήθηκα και μετά. Ότι είχα διάφορες επαφές, όπως σας είπα, με πολιτικά πρόσωπα. Και μια ωραία νύχτα ήρθε ο Κουλουμβάκης με καμιά δεκαριά Εσατζήδες στο σπίτι μου και με πιάσανε, με πάνε σε μια κλούβα, με πήγαν στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α.. Έμεινα καμιά σαρανταριά μέρες[2] …
Κ. Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α. πότε;
Μ. ’73 με ΄74. Το ’74 τον Γενάρη. Μέχρι τον, καμιά τριανταριά … και μετά πήγα στη Γυάρο εξορία.
Κ. Σας βασανίσανε, σας χτύπησαν στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α.;
Μ. Όχι.
Κ. Ο Κουλουμβάκης τι ήτανε τότε;
Μ. Λοχαγός στην Ε.Σ.Α..
Κ. Το ’74, αρχές του ’74;
Μ. Ναι, νομίζω 10, 14 κάπου, 10 Ιανουαρίου κάτι τέτοιο.
Κ. Πάτε στη Γυάρο κύριε Μενενάκο, όπου συναντάτε τους υπόλοιπους εξόριστους. Έναν Παπαγιάννη μήπως τον θυμάστε εκεί, όχι; Στέφανο;
Μ. Παπαγιάννη Στέφανο …
Κ. Κομμουνιστή.
Μ. Ναι. Θυμάμαι, εγώ είχα, ήμουνα πιο, από τους μικρούς και τους (…)
Κ. Χαϊδεμένους.
Μ. Ναι.
Κ. Ήσαστε ο χαϊδεμένος της υποθέσεως. Μαζί με τον Στάθη τον Παναγούλη;
Μ. Ναι ήμουνα, πράγματι με αγαπούσε ιδιαίτερα ο Μαύρος. Με τον Χαραλαμπόπουλο είχα μια γνωριμία από παλιά, τον είχα καθηγητή, αλλά είχα με τα αδέρφια του φιλίες.
Κ. Τον Χρήστο και τον …
Μ. Τον Κώστα κυρίως. Είχα τον Σταύρο Παράβα …
Κ. Σας βάζανε να καθαρίσετε πατάτες και εσείς;
Μ. Βεβαίως καθάριζα πατάτες.
Κ. Ο Μαύρος δεν καθάριζε όμως;
Μ. Μαζί ήμαστε. Ο Μαύρος ήτανε … και πάντα με αγκαζέ και μου έκανε βόλτα και *΄΄με συγχωρείς που σου έχω γίνει φόρτωμα αλλά δεν μπορώ να ακούω κανέναν άλλον΄΄*, μόνο εμένα, εμένα είχε ο Μαύρος. Ο άνθρωπος ήτανε στην ηλικία που ήταν. Στην κοινωνική θέση που είχε και αυτά και ήταν πολύ δύσκολο για αυτόν.
Κ. {Δυσκολευόταν}Να κάνει με τους κομμουνιστές παρέα, οπότε είδε τον μοναδικό αξιωματικό που ήτανε …
Μ. Εμένα μου έλεγε ιστορίες πολλές, τον έβαζα, του έλεγα να κάνουμε γυμναστική, κάναμε γυμναστική, μαζεύαμε χόρτα, κάναμε ιστορίες.
Κ. Το όνομα Παπαγιάννης δεν το θυμάστε όμως; Δεν πειράζει, δεν …
Μ. Δεν ξέρω αν θυμα…, νομίζω ναι.

[1] Εν τούτοις αυτό που παρατηρείται είναι πως σε ολόκληρη τη διάρκεια της επταετίας μέλος των ΕΔ δεν πυροβόλησε ούτε μία φορά εναντίον άλλου ένστολου. Εκτός της περίπτωσης πολυβολισμού με θύματα σμηνίτες της ΠΑ στις 13-12-1967 που δεν έγινε δυνατό να διερευνηθεί.Αντίθετα εναντίον πολιτών υπήρξαν κατ’ επανάληψη πυροβολισμοί με θύματα. Ως μόνη ερμηνεία μπορεί να δοθεί η ευκολία αντιμετώπισης άοπλου και η δυσκολία να αρχίσει σύγκρουση με ενόπλους. Στην πρώτη περίπτωση ο ένοπλος αισθάνεται και δυνατός και σίγουρος για τη δική του ασφάλεια σε αντίθεση με το να αντιμετωπίσει ενόπλους. Στο πραξικόπημα στην Κύπρο υπάρχει μίσος για τους Μακαριακούς εξ ου και οι συγκρούσεις με θύματα εκατέρωθεν.
[2] Στους πίνακες Γ8 και Γ9 με τους κρατούμενους της ΕΣΑ δεν έχει καταχωρηθεί το όνομα του Μενενάκου, που σημαίνει πως δεν κατέγραφαν όλους όσους μετέφεραν εκεί.

Κ. Ήτανε αξιωματικός του στρατού, γι' αυτό σας το ανέφερα.
Μ. Ήτανε καπετάνιος μετά, αυτός ο καπετάνιος που είχε γίνει με το ψευδώνυμο, πως τον λέγανε;
Κ. Δεν είχε ψευδώνυμο. Ήταν αξιωματικός της σχολής ευελπίδων, τάξης 30 ή 31.
Μ. Νομίζω ότι ήτανε καπετ… αλλά λεγότανε και πηγαίναμε θυμάμαι, τους θυμάμαι τους περισσότερους. Καθαρίζαμε πατάτες, εγώ τους έλεγα, *΄΄καθίστε να σας οργανώσω΄΄*, αυτοί κοιμόντουσαν σε ένα ερείπιο μέσα, εγώ πήγα εκεί πέρα, μαζέψαμε σανίδες από ένα παλιό νοσοκομείο, να φτιάξουμε κρεβάτια, να φτιάξουμε χωρίσματα, να βάλουμε να κλείσουμε τα παράθυρα, να ζήσουμε. [1]
Κ. Το όνομα Πετρόπουλος, που ήτανε απότακτος του ναυτικού; Αξιωματικός, μάχιμος του πολεμικού ναυτικού των υποβρυχίων. Ήταν υπέρ της ΄΄επανάστασης΄΄ τότε, σε εισαγωγικά, στην αρχή της. Γνώριζε πολλούς αξιωματικούς του στρατού ξηράς. Τον απέταξαν '70 με '71, διότι αντέδρασε έντονα στις παραλαβές των υποβρύχιων από την Γερμανία. Σας λέει τίποτα; Μήπως θυμηθήκατε;
Μ. Όχι, μου το ρωτήσατε αυτό το πράγμα, δεν θυμάμαι. Έχω ακούσει τώρα, επειδή έχω τις επαφές μου με τους ναυτικούς και έχω τις σχέσεις μου με τον Σταύρο τον Δεμέστιχα βρίσκομαι κάθε λίγο και λιγάκι και με τον …
Κ. Ο Ράπτης, που αποτάχθηκε μαζί σας;
Μ. Όχι δεν το ξέρω. Ο Ράπτης ήταν στη Θεσσαλονίκη.
Κ. Αυτός τι είχε κάνει και αποτάχθηκε από τον Ιωαννίδη στο πραξικόπημά του κατά του Παπαδόπουλου;
Μ. Δεν ξέρω. Τον Ράπτη τον ήξερα, ήτανε παλιά καταδρομέας, ξέρω ότι ήταν αντάρτης του Ζέρβα. Ένας άνθρωπος έτσι παλικάρι ας πούμε. Ξέρω όμως ότι ήτανε μαζί με τον Παπαδόπουλο και πήγαινε στο κυνήγι μαζί με τον Παπαδόπουλο έκανε τον οργανωτή.
Κ. Είχε καταλυθεί η ιεραρχία, κύριε Μενενάκο στη διάρκεια της δικτατορίας, ή δεν είχε;
Μ. Βεβαίως είχε. Ο Ιωαννίδης έκανε ότι ήθελε και δεν του είχε …
Κ. Μπορούσε η Ελλάδα με αυτές τις ένοπλες δυνάμεις να αντιμετωπίσει εξωτερικό εχθρό;
Μ. Είχανε φύγει πάρα πολλοί καλοί αξιωματικοί. Είχανε μείνει πολλοί οι οποίοι ήτανε πάρα πολύ δυσαρεστημένοι και δεν έδενε καλά αυτό το καθεστώς. Συνεπώς θα πρέπει να πούμε ότι, ένα θέμα που ξέρω 'γω, το ηθικό των ενόπλων δυνάμεων που εξαρτάται κυρίως από το ηθικό των στελεχών, δεν ήταν καλό. Δεν μπορούσε, δεν ήτανε σωστό, δεν ήταν σε καλή κατάσταση. Όταν επικρατούν συνομωσίες, αναξιοκρατίες εδώ τι τι …
Κ. Μου δώσατε την εξής εικόνα για τους μικρούς αξιωματικούς. Ότι ήτανε αξιωματικοί ικανοί, επαγγελματίες, πίστευαν σε αυτό που έκαναν, ήταν αντικομουνιστές βέβαια, φοβόντουσαν τους κομμουνιστές και θεωρούσαν ότι είναι ο εσωτερικός κίνδυνος, αλλά την πατρίδα τους την αγαπούσαν.
Μ. Βεβαίως.
Κ. Αυτή την εικόνα μου δώσατε.
Μ. Βεβαίως. Το πιστεύω απόλυτα. Και ήταν αξιωματικοί, οι οποίοι πιστεύανε σε δημοκρατικές αρχές.
Κ. Ακολουθούσαν όμως κατά ομάδες διάφορους, που ήταν μέλη στη συνωμοτική ομάδα την λεγόμενη επαναστατική επιτροπή της 21ης Απριλίου.
Μ. Αυτοί ήταν οι ελάχιστοι. Ο όγκος των αξιωματικών δεν έχει καμία σχέση. Όποιος ήτανε έξω από την εξουσία δεν είχε καμία σχέση. Τι σχέση είχανε αυτοί οι αξιωματικοί που ήτανε στην Κακαβιά, στο Πετρίτσι, στον Έβρο, στα νησάκια αυτά;
Κ. Πόσοι ήτανε αυτοί που ήτανε περιβάλλον του καθενός από τα μέλη της επαναστατικής ομάδας;
Μ. Ο Ιωαννίδης είχε τους περισσότερους. Είχε 200 – 300, δεν μπορώ να … Οι άλλοι είχανε ελάχιστους.
Κ. Ως πρώτο επιτελικό γραφείο χειριστήκατε οπωσδήποτε και το σχέδιο της ΄΄επιθετικής επιστροφής΄΄. Αυτό που αρέσκονται τα μέσα ενημέρωσης να λένε, ΄΄Κόκκινη Προβιά ΄΄. Μπορείτε να δώσετε την πραγματική διάσταση αυτού του σχεδίου;
Μ. Ποιο αρμόδιος και από καθέναν και απ' όλους θα ήτανε να μιλήσει ο κύριος Δροσογιάννης και ο κύριος Ζαχαράκης. Μιλάω και εγώ γιατί και εγώ είχα σαν ανθυπολοχαγός ποιαν τινά συμμετοχή. Το σχέδιο αυτό ήτανε, …
Κ. Εννοείτε κάποια συμμετοχή γιατί το *΄΄ποιαν τινά΄΄* εγώ το κατάλαβα αλλά το μηχανάκι δεν το κατάλαβε.
Μ. Κάποια. Λοιπόν αυτό το σχέδιο τι ήτανε; Ένα σχέδιο, πως θα δημιουργηθεί αντάρτικο σε περίπτωση που θα καταληφθεί ο ελληνικός χώρος.
Κ. Από ποιους;
Μ. Πάντα από βορά μιλάγανε. Τον κίνδυνο από βορά, αν το ξέρετε. Και δεδομένης της εμπειρίας, που ο Μεταξάς δεν είχε οργανώσει τέτοιο σχέδιο και κατάφερε το Κ.Κ, καίτοι μειοψηφία αλλά με την οργάνωσή του και με την ζωτικότητά του, να πάρει την αντίσταση στα χέρια του, είχανε σκεφτεί να υπάρχει μια υποδομή, να δημιουργηθεί αντάρτικο αμέσως, σε περίπτωση που θα καταλαμβάνεται ο χώρος ο ελληνικός. Αυτό αποτελούσε το σχέδιο. Και τι ήταν το σχέδιο; Ήταν λοιπόν δημιουργία κρυφών αποθηκών, να υπάρχει οπλισμός, να υπάρχουν ασύρματοι, να υπάρχουν πιθανώς τέτοια, αυτά, εκρηκτικές ύλες, μέχρι και λίρες, να

[1] Ο Μενενάκος θα έκανε την προσπάθειά του για οργάνωση κ.λ.π. αλλά προφανώς αγνοεί τις δυνατότητες και την ευκολία με την οποία οι κομμουνιστές οργανόνωνταν στις εξορίες και τις φυλακές.

τα βρει ο άνθρωπος ο οποίος θα προέβλεπε το σχέδιο να πάρει να γίνει ξέρω ‘γω αρχηγός στην περιοχή αυτή. Ήταν χωρισμένοι σε …
Κ. Να οργανώσει το αντάρτικο της περιοχής; Με τη διαφορά ότι αυτό κύριε Μενενάκο, δεν ήταν στα πλαίσια μόνο τα ελληνικά. Το ίδιο πράγμα, ξέρουμε πλέον ότι έγινε και στην Ιταλία, στη Γαλλία, έγινε σε όλες τις χώρες του Ν.Α.Τ.Ο..
Μ. Αυτό που πιθανόν να ήτανε, αυτό πιστεύω και εγώ, ότι ήτανε διμερείς συμφωνίες με τους Αμερικάνους. Τους Αμερικανούς διότι οι καταδρομές, όπως ξέρετε, δεν υπάγονται στο επιτελείο ούτε στο Ν.Α.Τ.Ο., υπάγονται απευθείας στο (…) διοίκηση.
Κ. Ειδικές δυνάμεις;
Μ. Ειδικές δυνάμεις. Κάναν αυτό το σχέδιο.
Κ. Το σχέδιο αυτό, το υπέγραψε ο επικεφαλής ή των ειδικών δυνάμεων ή του Γ.Ε.Ε.Θ.Α. τότε με Αμερικανό αξιωματικό;
Μ. Ναι πιστεύω, μέσα πολλά υλικά που έκρυβαν, ήτανε από τα υλικά που μας έδιναν οι Αμερικανοί, οπλισμό, … ένδυση, ασύρματοι, …
Κ. Και δεν αφορούσε μόνο τον από βορά κίνδυνο, δηλαδή …
Μ. Συγνώμη.
Κ. Κύριε Μενενάκο, το σχέδιο το αποκαλούσατε και σχέδιο ΄΄επιθετικής επιστροφής΄΄; Εγώ τον όρο, τον ξέρω από συναδέρφους.
Μ. Όχι δεν το αποκαλούσαμε.
Κ. Κόκκινη Προβιά. Το αναφέρει στο βιβλίο του ο τέως ΑΓΕΕΘΑ και υπουργός εθνικής άμυνας ο Κουρής. Έχει ένα σχόλιο μέσα εκτενές και αυτά ακριβώς που λέτε και εσείς. Αναφερότανε στη περίπτωση κατάληψης της χώρας από χώρα ξένη ή και από τους κομμουνιστές τους ντόπιους, από το Κομμουνιστικό Κόμμα …
Μ. Πάντα στο σενάριο λέγαμε, *΄΄κατελήφθη η χώρα από τον βορά΄΄*. Και θυμάμαι επικεφαλής τον αείμνηστο Ζαχαράκη, νομίζω τον είχε βαφτίσει και ο Παπανδρέου και ο Δροσογιάννης …
Κ. Γιατί τον λέτε αείμνηστο;
Μ. Πέθανε. Δεν μιλάω για αυτόν τον Ζαχαράκη …, τον Μανόλη τον Ζαχαράκη, ο οποίος την 21η Απριλίου ήτανε αρχηγός της Κ.Υ.Π., πανέξυπνος, ικανότατος. Κατάφερε να ξεφύγει, να φύγει κάτω στον Ασπρόπυργο μήπως μπορέσουμε να κινηθούμε να κάνουμε τίποτε. Δυστυχώς τον πιάσανε, τον αποστρατέψανε, αλλά μετά πήγε και δούλεψε στον Μποδοσάκη ως γενικός διευθυντής, πέθανε ύστερα.
Κ. Μετά τη μεταπολίτευση υπήρξατε από τους βασικούς συνεργάτες του Αβέρωφ. Του κόμματος την Νέας Δημοκρατίας.
Μ. Στην αποκατάσταση της δημοκρατίας με τους Λαμπρία και τα λοιπά, πάρα πολλοί βοηθήσανε, βοηθήσανε τον Κονοφάγο, Κονοφάγο πως τον λέγανε …
Κ. Κονοφάο.
Μ. Συγκεντρωνόμαστε θυμάμαι σε διάφορα σπίτια και σε διάφορα μέρη. Προσπαθούσαμε να αντιδράσουμε κατάλληλα.
Κ. Όταν λέτε να αντιδράσετε, τι εννοείτε;
Μ. Μαθαίναμε διάφορες κινήσεις και διάφορες ενέργειες ανθρώπων, οι οποίοι ετοιμαζόντουσαν ξανά να κινηθούν να κάνουν δικτατορία και προλαβαίναμε. Πάρα πολλές φορές, θυμάμαι χαρακτηριστικά μια φορά με τον Αβέρωφ σε ένα ψιλικατζίδικο πίσω από του Φλόκα της Κηφισιάς, κάπου εκεί πέρα, με το τηλέφωνο μιλούσαμε και έπαιρνα τον Ντάβο και του λέγαμε τι πρέπει να κάνει, επιφυλακή, μονάδα κινήσεων ….Και βγήκε μια κυρία και αγκάλιασε τον Αβέρωφ και τον φιλούσε *΄΄κύριε υπουργέ μου, επιτέλους ένας υπουργός πραγματικός΄΄*.
Κ. Ήταν υπουργός εθνικής άμυνας ο Αβέρωφ. Εσείς ήσασταν τότε διευθυντής στο γραφείο του; Όχι.
Μ. Όχι. Εγώ ήμουνα γενικός διευθυντής μιας θυγατρικής της Ε.Τ.Β.Α..
Κ. Εντούτοις κύριε Μενενάκο στην υπόθεση ‘πυτζάμα’ δεν είσθε στο δικαστήριο;
Μ. Όχι.
Κ. Μάρτυρας;
Μ. Όχι.
Κ. Ούτε … την είχατε πάρει χαμπάρι αυτήν την εκδήλωση; Αυτήν την κίνηση;
Μ. Δεν ασχολήθηκα με αυτό το πράγμα. Μου είπανε επανειλημμένως, *΄΄ξέρεις, αυτό, κάτι γίνεται, αυτό΄΄*, Ότι *΄΄ είναι στον υπουργό, στον Αβέρωφ΄΄*. Έτσι τους έλεγα. Και ήξερα ότι ο Αβέρωφ έχει επαφή και παρακολουθεί τα πράγματα.
Κ. Πιστεύετε ότι αυτή, ξέρετε αν αυτή η κίνηση είχε σοβαρότητα; Ή τη χρησιμοποίησε ο Αβέρωφ σαν αφορμή, σαν ευκαιρία για να ξεκαθαρίσει τους υπόλοιπους χουντικούς που είχαν μείνει;
Μ. Όχι, δεν … Ο Αβέρωφ δεν θα σκεφτόταν ποτέ έτσι. Ο Αβέρωφ ήτανε ευπατρίδης γνωστός, αγνός και ότι έκανε ήτανε πραγματικό, ρεαλιστικό. Δεν μπορείς να υποτιμήσεις καμία κίνηση. Έστω και ενός αξιωματικού. Πολύ περισσότερο όταν προέρχεται μέσα από τον χώρο αυτόν, των ειδικών δυνάμεων. Και από αξιωματικούς.

Κ. Γνωρίζετε ότι ο Αβέρωφ ως υπουργός εθνικής άμυνας, προστάτευσε ορισμένους που αποδεδειγμένα ήταν στην κίνηση αυτή; Αν το γνωρίζετε.
Μ. Ναι.
Κ. Πως το σχολιάζετε αυτό;
Μ. Πολύ καλά έκανε. Γιατί και αυτοί τον βοήθησαν.
Κ. Εννοείτε ότι αυτοί ήτανε μέσα στην κίνηση και …;
Μ. Προφανώς είχανε, είχαν περιέλθει σε γνώση τους κάποια πράγματα και τον βοήθησαν.
Κ. Ξέρετε τα ονόματα τους;
Μ. Όχι. Έχω συζητήσει, έχω ακούσει αλλά δεν μπορώ, δεν είμαι σε θέση να …
Κ. Τα ξέρετε αλλά δεν τα λέτε[1]. Ήτανε οι βασικοί κατηγορούμενοι στη δίκη της 'πιτζάμας';
Μ. Τα ξέρω αλλά δεν τα λέω.
Κ. Και δεν είναι και τα δικά σας.
Μ. Τα ξέρω αλλά δεν τα λέω.
Κ. Γιατί δεν μου τα λέτε; Θα πρέπει να ψάχνω τώρα στα πρακτικά…
Μ. Να τα βρείτε στο αρχείο του Αβέρωφ. Κάποτε είχα και κάτι χαρτιά μάλιστα.
Κ. Αυτά είναι γνωστά. Δηλαδή είναι, είναι κατατεθειμένα, είναι άλλο όμως να το δει κανείς στο αρχείο του δικαστηρίου και άλλο είναι να το πει ένα πρόσωπο ιστορικό με …
Μ. Δεν είναι, ότι αγγίζει τον Αβέρωφ, είναι ένας άνθρωπος που θέλω να διατηρήσω τη γνώμη μου, το σεβασμό μου, το θαυμασμό μου …
Κ. Δεν έχετε κάνει αίτηση να εγγραφείτε στο Σ.Φ.Ε.Α., παρ' ότι έχετε κάνει εξορία;
Μ. Όχι.
Κ. Γιατί;
Μ. Δεν επιθυμώ να έχω καμία από εκεί και πέρα ανάμιξη.
Κ. Ξέρετε εάν ο τεκτονισμός, οι τέκτονες έπαιξαν ρόλο στο στρατό ξηράς σαν ομάδα εξουσίας, σαν ομάδας ισχύος μάλλον, ή στη διάρκεια της δικτατορία; Αν το γνωρίζετε;
Μ. Πάντα παίζουνε κάποιο ρόλο. Γνωστό αυτό.
Κ. Δεν έπαιξαν όμως κυρίαρχο ρόλο σε όλη αυτήν την υπόθεση; Στο στρατό ξηράς, (κάτι συμπληρωματικό, γυρίζω πίσω), αντιμετωπίστηκαν ποτέ οι Αρβανίτες διαφορετικά από τους άλλους;
Μ. Όχι.
Κ. Ξέρετε εσείς τι ποσοστό από αρβανίτες αξιωματικούς υπήρχε στο στρατό ξηράς;
Μ. Υπάρχουν πάρα πολλοί, οι οποίοι ήτανε από τους καλούς μάλιστα και ξέρω και στις καταδρομές ανθρώπους οι οποίοι ήτανε πολύ καλοί αξιωματικοί και καμία σχέση… ποτέ μου δεν (…) τέτοιο πράγμα οι Αρβανίτες αξιωματικοί. Σαν κάποτε που άκουσα τον Ραφαΐλίδη που έλεγε ότι, υπήρχε εντολή να μην γίνει Μακεδόνας στρατηγός. Και λέω αφού ο (…) τι ήταν; Χαρακτηριστικό παράδειγμα, ο Πετρόπουλος …
Κ. Ο Μιχαΐλίδης;
Μ. Ραφαΐλίδης. Ανοησίες είναι αυτές.
Κ. Μια και αναφερθήκατε στον Ραφαΐλίδη, πως βλέπετε την απαξίωση των αξιωματικών σήμερα; Από τα μέσα ενημέρωσης;
Μ. Αυτό για μένα είναι καταστροφικό, όχι λάθος απλό.
Κ. Υπάρχει ή δεν υπάρχει;. Και πως την εξηγείτε;
Μ. Υπάρχει. Δεν μπορώ να την εξηγήσω. Γίνεται μια απαξίωση προφανώς με την ανοχή της πολιτείας. Η πολιτεία …
Κ. Ή με ανοχή των πολιτικών;
Μ. Αυτοί έχουν απαξιώσει πρώτα τους αξιωματικούς.
Κ. Γιατί;
Μ. Γιατί, βγήκαμε από μια δικτατορία. Προφανώς στην αρχή να ήτανε δικαιολογημένα, από εκεί και πέρα δεν μπορώ να καταλάβω γιατί. Δεν υπάρχει λόγος τώρα να φοβούνται την εξουσία. Ούτε θα τους την πάρουν. Δεν αντιλαμβάνονται ότι με αυτό γίνεται πολύ μεγάλο κακό; Μου είπατε προηγουμένως αν είχαμε στρατό, ικανό επί χουντικών. Ούτε τώρα πιστεύω ότι έχουμε στρατό ικανό να πολεμήσει.
Κ. Γιατί;
Μ. Διότι ακριβώς, έχει προδοθεί το φρόνημα των αξιωματικών. Από την συμπεριφορά, από την απαξίωση, από την καθημερινή συμπεριφορά που τους γίνεται.
Κ. Αυτό ή και από το ότι σταδιακά παρεκκλίνει η αποστολή του αξιωματικού και των ενόπλων δυνάμεων γενικότερα και στρέφεται προς άλλες απειλές;
Μ. Είναι βεβαίως και με την εξέλιξη της κοινωνίας, είναι και …, είναι όλα μαζί. Το κράτος όμως πρέπει να σκεφτεί εάν θα θέλει να έχει ένοπλες δυνάμεις. Δεν μπορείς να έχεις ένοπλες δυνάμεις χωρίς στελέχη. Τι είναι οι ένοπλες δυνάμεις;

[1] Την ίδια στάση κρατάει και ο Αλεξάκης στη δική του συνέντευξη. Μόνον που ο Αλεξάκης είχε άμεση ανάμειξη ως βασικός μάρτυρας κατηγορίας στη δίκη αυτή της αποκληθείσης ΄΄οργάνωση πυτζάμα΄΄.

Κ. Τα στελέχη πρέπει να έχουν ιδεολογική τοποθέτηση, κύριε Μενενάκο;
Μ. Για μένα ιδεολογική τοποθέτηση θα έχουν ούτως ή άλλως. Κομματική τοποθέτηση δεν θα πρέπει να έχουν με κανέναν τρόπο.[1] Είναι καταστροφικό.
Κ. Γιατί όμως πρέπει να έχουν ιδεολογική τοποθέτηση και να είναι μονομερής;
Μ. Όχι μονομερής. Να είναι ελεύθεροι να έχουν ότι. οποιαδήποτε ιδεολογική τοποθέτηση θέλουν …
Κ. Ακόμα και αν είναι κομμουνιστές;
Μ. Ακόμα και κομμουνιστές. Από τη στιγμή που δεν υπάρχει (…) και δεν υπάρχει..., ακόμα και κομμουνιστές. Γιατί όχι; Γιατί όχι;
Κ. Πιστεύετε εσείς ότι θα ανεχτεί ο χώρος των ενόπλων δυνάμεων, έτσι όπως είναι διαμορφωμένος σήμερα, ή κυβέρνηση, η παρούσα κυβέρνηση, θα δεχτεί την ύπαρξη στελεχών με κομμουνιστική ιδεολογία εν ενεργεία; Το πιστεύετε αυτό το πράγμα;
Μ. Δύσκολο, πολύ δύσκολο.
Κ. Γιατί;
Μ. Διότι έχουμε την αγκύλωση του παρελθόντος. Ακόμα δεν έχουμε αποτινάξει αυτές τις αγκυλώσεις και τις έχουμε.
Κ. Τι βαθμό έχετε σήμερα κύριε Μενενάκο εν αποστρατεία;
Μ. Αντισυνταγματάρχης.
Κ. Γιατί δεν έχετε ανώτερο βαθμό από αυτόν του αντισυνταγματάρχη;
Μ. Ούτε τον απεδίωξα, ούτε τον θέλω.
Κ. Πως βλέπετε τις αποκαταστάσεις των αξιωματικών μετά την μεταπολίτευση;
Μ. Σωστό είναι να γίνει αποκατάσταση. Αλλά αυτό που έγινε, ήταν λάθος.
Κ. Δηλαδή, ποιο ήταν λάθος;
Μ. Στρατιές ολόκληρες που αποκατεστάθησαν. Όλοι παρουσιάστηκαν αντιστασιακοί και όλοι εδικαιώθησαν.Έτσι απαξίωσαν τους βαθμούς και το επάγγελμα του αξιωματικού. Συνωστίζονται όλοι. Θυμάμαι εγώ στη Νέα Δημοκρατία, συνωστίζονταν όλοι, εκατοντάδες. Για να πάνε να δικαιωθούν να πάρουν έναν ή δύο ή τρεις βαθμούς. Το θεωρούσα ότι είναι ντροπή. Αποκορύφωμα του εξευτελισμού του αξιωματικού.
Κ. Τον Δήμου (τον γνωρίζετε);
Μ. Όχι δεν τον γνωρίζω, μου φαίνεται, δεν ξέρω ποιος είναι.
Κ. Τον Βαρδάνη;
Μ. Ναι, βέβαια.
Κ. Τι γνώμη έχετε για τον Βαρδάνη.
Μ. Άριστος είναι, δεν είναι μόνο ένας αξιωματικός, αλλά είναι ένας άνθρωπος ο οποίος, άνετα μπορεί να σταθεί σε οποιονδήποτε {τομέα} της κοινωνίας.
Κ. Κύριε Μενενάκο για τον Αλεξάκη τι γνώμη έχετε;
Μ. Ο Τάκης ο Αλεξάκης είναι φίλος μου. Τι γνώμη να σας πω;
Κ. Να μου πείτε τη γνώμη σας.
Μ. Όταν ένας φίλος μου είναι φίλος μου, τον θεωρώ φίλο μου, τον θεωρώ άξιο αξιωματικό, τον θεωρώ συνεπή αγωνιστή, τον θεωρώ ότι είναι …
Κ. Όταν λέτε συνεπή αγωνιστή, τι εννοείτε;
Μ. Ότι είναι αξιωματικός σωστός. Πιστεύει ακριβώς, κινείται μέσα στις αρχές και στα πλαίσια της αποστολής του αξιωματικού.
Κ. Ο Αλεξάκης κύριε Μενενάκο βοήθησε μετά την μεταπολίτευση να προστατευτεί η δημοκρατία στη χώρα;
Μ. Βεβαίως.
Κ. Με ποιον τρόπο;
Μ. Με την ενημέρωση που έκανε στον αρχηγό της εθνικής άμυνας. Με την ενημέρωση που έκανε στους αρμόδιους φορείς. Ήτανε εξαιρετικά ικανός στο να συλλέγει προφανώς πληροφορίες, τις οποίες έδινε και …
Κ. Πέστε μου οτιδήποτε τώρα εσείς θέλετε να μου πείτε.

[1] Όλοι οι ερωτηθέντες στρατιωτικοί απάντησαν με τον ίδιο τρόπο στο ερώτημα. Κανείς δεν σημείωσε πως πάντα τα στελέχη των ΕΔ είχαν και πολιτική και κομματική τοποθέτηση και πάντοτε ενεργοποιούνταν εν ενεργεία και ως απόστρατοι στην πολιτική ζωή της Ελλάδας. Κυρίως από το τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα και μετά. Ο Βερέμης παρουσιάζει στα έργα του το φαινόμενο. ΒΕΡΕΜΗΣ ΘΑΝΟΣ, *Ο Στρατός στην Ελληνική Πολιτική,* Κούριερ Εκδοτική, Αθήνα 2000 επίσης
Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και οι Αξιωματικοί 1909-1924, στο Μελετήματα Γύρω από τον Βενιζέλο και την Εποχή του, Φιλιππότης, Αθήνα 1980 επίσης *Ο Στρατός στην Πολιτική Μετά τον Πόλεμο*, από το ΄΄ Η Ελλάδα σε Εξέλιξη΄΄, Εξάντας 1986 με επιλογή κειμένων από το Τεύχος 473 του γαλλικού περιοδικού ΄΄Les Temps Modernes΄΄ επίσης, *Οι Επεμβάσεις του Στρατού στην Ελληνική Πολιτική 1916-1936*, Οδυσσέας, Αθήνα 1983επίσης, *Οικονομία και Δικτατορία, Η Συγκυρία 1925-1926,* Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1982 επίσης *Το Επίμαχο Θέμα της Επετηρίδας του Στρατού του 1927*, στον τέταρτο τόμο του ΜΝΗΜΩΝ, Ελληνική Παλαιογραφική Εταιρεία, Αθήνα1974.....

Μ. Τι να πω, εγώ δεν έχω να πω τίποτα. Μπορώ να πω ότι, βλέπω ότι όλους αυτούς τους αγώνες που λέμε της αποκατάστασης της δημοκρατίας και αυτά, επιλέχτηκαν ορισμένοι, όπως βέβαια γίνεται και όπως μας λέει η ιστορία, αλλά αυτό έχει παραγίνει…
Κ. Αναφέρεστε μόνο σε πολιτικούς ή και σε στρατιωτικούς;
Μ. Και πολιτικούς και στρατιωτικούς. Εκείνο που με ενοχλεί εμένα ιδιαίτερα είναι οι στρατιωτικοί βέβαια. Αλλά και στους πολιτικούς. Πολλές φορές έχω ακούσει που λένε, ήμαστε 10.000.000 Έλληνες και βρεθήκαμε 20.000.000 Έλληνες {αντιστασιακοί}. Αυτό το πιστεύω απόλυτα. Κάπου άκουσα που είπε κάποιος, ότι *΄΄αν πάτε να δείτε το βίντεο της υποδοχής του Παττακού και του Παπαδόπουλου στη Κρήτη, θα καταλάβετε τι σημαίνει αντιστασιακός και τι σημαίνει Έλληνας΄΄*. Αυτό πιστεύω.
Κ. Τα έχετε με τους Κρητικούς; Γιατί; Είστε Μανιάτης κύριε Μενενάκο;
Μ. Δεν, ο γαμπρός μου είναι Κρητικός, τους αγαπάω τους Κρητικούς, ένας από τους καλύτερους μου φίλους είναι Κρητικός, έχω πάρα πολλά κοινά με τους Κρητικούς.
Κ. Ποιον θα μου συστήνατε από τους συναδέλφους σας του στρατού ξηράς, ανεξάρτητα της στάσης που είχε στη διάρκεια της δικτατορίας; Αρκεί να με συστήσετε σε κάποιον να μπορέσει να μου πει πράγματα χρήσιμα στην προσπάθεια που κάνω. Κύριε Μενενάκο, πιστεύετε ότι δεν υπήρξαν ή δεν υπάρχουν σήμερα, απόστρατοι ή εν ενεργεία αξιωματικοί, οι οποίοι πίστεψαν πραγματικά στα μηνύματα του πραξικοπήματος και της δικτατορίας;
Μ. Πίστεψαν τότε όλοι, εν συνεχεία πιστεύουν και μετά το (…).
Κ. Δεν έχουμε σήμερα εθνικοσοσιαλιστές και φασίστες;
Μ. Μόνο, μόνο αυτούς που έφυγαν τότε, με την υπόθεση της 'πιτζάμας' ή το '74, με την αποχουντοποίηση ή δεν ξέρω 'γω τι, αυτοί μπορεί. Τώρα να σας στείλω σε έναν άνθρωπο ο οποίος δεν έφυγε, δεν είχε συμμετοχή στην (…). Έγινε νομάρχης όμως. Και εν συνεχεία πολιτεύτηκε με την παράταξη και λοιπά. Τζανετάκης ο Θόδωρος. Ένας υπέροχος άνθρωπος, ένας υπέροχος αξιωματικός. Θα σας πει, ότι τώρα μένουν βέβαια στις ίδιες αυτές, παλιά δεν ήταν (…)
Κ. Το όνομα Γιώργος Παναγούλης, αξιωματικός του Στρατού ξηράς, τι σας λέει;
Μ. Τον Γιώργο Παναγούλη τον είχα γνωρίσει ως ανθυπολοχαγό και μάλιστα σε κάποιο επεισόδιο που έγινε στην ομόνοια, με κάποιους αριστερούς, τους οποίους βούτηξε από τον γιακά και τους έχωσε μέσα στο αυτοκίνητο το στρατιωτικό.
Κ. Γιατί;
Μ. Διότι την εποχή εκείνη, ήτανε '65; Δεν θυμάμαι πότε, ήτανε '66; Γινόντουσαν αυτά τα γεγονότα και αυτοί μπήκανε μέσα και προπηλάκισαν κάποιους μεγάλους, που τους είπαν, *΄΄γιατί δεν κάθεστε καλά;΄΄*
Κ. Μεγάλους εννοείτε σε ηλικία;
Μ. Σε ηλικία ναι.
Κ. Δεν είχε να κάνει με το στρατό τίποτα;
Μ. Όχι. Και δεν σηκώθηκαν όλοι να καθίσουνε, δεν σηκώθηκαν να παραχωρήσουν τη θέση στο λεωφορείο, κάτι τέτοιο. Και τους έφερε, ήταν ένας χαρισματικός άνθρωπος, πολύ γυμνασμένος και εγώ είχα πολλές σχέσεις με το (…) γιατί κάναμε μονόζυγο μαζί, μας άρεσε το μονόζυγο. Και κάναμε επίδειξη ο ένας στον άλλον, συναγωνισμό, ποιος κάνει την ελβετική, ποιος κάνει την γιγαντιαία, ποιος κάνει το ένα ποιος κάνει το άλλο. Όταν έγινε η 21 Απριλίου, ξέρω ότι τον κάλεσε ο διοικητής ο Κόρκας και του είπε, *΄΄ο αδερφός σου λιποτάχτησε΄΄*.
Κ. Ο Αλέκος;
Μ. Ο Αλέκος. *΄΄Τι έχεις να πεις; Να αποκηρύξεις τον αδερφό σου΄΄*. Και αυτός του είπε ότι, *΄΄εγώ τον αδερφό μου δεν τον αποκηρύσσω, είναι αδερφός μου. Και ούτε συμφωνώ με αυτό που έγινε΄΄*. Και του βγάζει μετάθεση και τον μετέθεσαν σε κάποιο νησί.
Κ. Αρχές του '67, επί δικτατορίας;
Μ. Την {πρώτη} ημέρα, δεύτερη, τρίτη μέρα. Φεύγοντας για το νησί, αντί να πάει στο νησί, ξέρω ότι έφυγε και πήγε στο εξωτερικό.
Κ. Και από εκεί και μετά χάθηκε;
Μ. Από εκεί και μετά χάθηκε. Πιστεύω, μου λένε, ότι πνίγηκε. Έκανε υπερεκτίμηση των δυνατοτήτων του, των δυνάμεων του, κρεμάστηκε από το σεντόνι, από το φινιστρίνι και τον τράβηξε …
Κ. Η προπέλα.
Μ. Η προπέλα. Τεράστια προπέλα...τον ρούφηξε. Ήταν πολύ αξιόλογο παιδί.
Κ. Το ΄λέγε η ψυχή του, σαν τα αδέρφια του.
Μ. Ίσως ήταν ο καλύτερος, δεν το λέω με την έννοια ο καλύτερος, σ' αυτόν τον τομέα. Στη ψυχή, στη δύναμη.
Κ. Αυτό είναι ένα μνημόσυνο που του αξίζει.
Μ. Ήταν αρχάγγελος. Δεν ήταν άγγελος, ήταν αρχάγγελος ο Γιώργος.
Κ. Φορτιστήκατε πάλι.
Μ. Τον αγαπούσα ιδιαίτερα.

***

ΜΠΑΪΡΑΚΤΑΡΗΣ ΑΝΤΩΝΗΣ

Ο υποστράτηγος ε.α. Α. Μπαϊρακτάρης καταγόμενος από τον Ορχομενό, (αξιωματικός των τεθωρακισμένων, προέλευσης ΣΣΕ), τα χρόνια της επταετίας 1967-74 έφερε το βαθμό του λοχαγού και ταγματάρχη. Επομένως βίωσε τα γεγονότα της εποχής και τις αλλαγές/ επιπτώσεις που επήλθαν στα στελέχη του στρατού ξηράς εκείνα τα χρόνια.
Ο ίδιος δεν εμφανίζεται να παίζει τέτοιο ρόλο. Ανήκει επομένως στην πλειοψηφία, που παρακολουθούσε τα δρώμενα ελπίζοντας σε υλοποίηση των υποσχέσεων. Η ιδεολογικοπολιτική του τοποθέτηση ερμηνεύεται ως του φιλελεύθερου-συντηρητικού χώρου.

Συνέντευξη υποστράτηγου ε.α. Αντώνη Μπαϊρακτάρη (Μ)
ΑΚ (Κ)
7/7/02 και 9 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 2003

Κ. 7 Αυγούστου 2002 Με τον Αντώνη Μπαϊρακτάρη. Μου είπες νωρίτερα ότι τους αξιωματικούς του ναυτικού, εσείς του στρατού ξηράς, κάπως τους παραδέχεστε, διότι έχουν παραδόσεις και τέτοια. Μπορείς να το επαναλάβεις; Ποια είναι η γνώμη σου για τους αξιωματικούς του ναυτικού;
Μ. Πρώτα - πρώτα, η ηγεσία του ναυτικού τήρησε μία στάση, προς το συμφέρον του όπλου βέβαια, την οποία δεν την τήρησαν οι άλλοι κλάδοι του στρατού και της αεροπορίας.
Κ. Για πότε λες;
Μ. Μετά τη μεταπολίτευση. Ό,τι ανεφέρετο εις το πολεμικό ναυτικό, σε αποφάσεις δηλαδή που ήταν για την αξιοποίηση, την αναδιοργάνωση, τα σχέδια, συμπεριφορά προσωπικού και λοιπά. Οπωσδήποτε τήρησε μία στάση περισσότερο αντικειμενική από εθνικής πλευράς και συμπεριφοράς προς το στρατιωτικό προσωπικό.
Κ. Με αυτό εννοείς ότι του στρατού ξηράς η ηγεσία δεν τήρησε …
Μ. Όχι, όχι. Δηλαδή κατά κάποιον τρόπο επηρεάζοντο από την πολιτική ηγεσία.
Κ. Και τι κάναν δηλαδή;
Μ. Ενώ του ναυτικού τήρησαν μια αξιοπρεπή στάση. Τήρησαν αξιοπρεπή στάση σε θέματα καθαρώς στρατιωτικά. Που αφορούσαν το ναυτικό και δεν επηρεάζετο η πολιτική. Δεν ήταν κομματική η συμπεριφορά τους.
Κ. Θες να πεις για το προσωπικό Αντώνη; Πες μου παράδειγμα.
Μ. Για το προσωπικό ναι.
Κ. Παράδειγμα. Πες μου τι εννοείς.
Μ. Για το προσωπικό. Τι να σου πω; Όχι περισσότερο με το προσωπικό, αλλά με θέματα που αναφέρονται στις διώξεις των αξιωματικών.
Κ. Αυτά, πες τα μου. Πως τα λες;
Μ. Με διώξεις των αξιωματικών. Διότι δεν φτάσαμε στο επίπεδο, επειδή το θέλει ο υπουργός 'Α', 'Β' και λοιπά 'Γ', να υιοθετήσουμε αυτήν την άποψη είτε δικαίως είτε αδίκως, όλοι στο ίδιο τσουβάλι και πάμε περίπατο. Στο ναυτικό δεν έγιναν αυτά τα πράγματα. Υπήρξε μια αμεροληψία. Υπήρξε δικαιοσύνη μεγαλύτερη από ότι ήταν στους άλλους. Και δεν το εκτιμούσαν οι … Επί παραδείγματι, εγώ είχα ακούσει ότι στο ναυτικό ο γιος του, πως τον λένε, του …
Κ. Του Λαδά.
Μ. Του Λαδά επί παραδείγματι. Επειδή ήταν καλός αξιωματικός τον διατήρησαν, πράγμα το οποίο δεν συνέβη ούτε στην αεροπορία ούτε στο στρατό ξηράς.
Κ. Έχεις προσωπική πικρία από την αντιμετώπιση που είχες μετά τη μεταπολίτευση από τον στρατό, γι' αυτό τα λες αυτά;
Μ. Όχι. Εγώ δεν είχα. Περίμενα να μη διωχθώ από το στρατό, όταν λέμε να διωχθώ εννοώ από απόψεως συμπεριφοράς της ιεραρχίας. Επί παραδείγματι με μετέθεσαν μετά την μεταπολίτευση στην Αθήνα και έπειτα μέσα σε 48 ώρες με μετέθεσαν πάλι, διότι υπέθεταν ότι εγώ δεν ήμουνα έμπιστος εις την μεταπολίτευση. Πράγμα το οποίο δεν συνέβη. Εγώ, η στάση η οποία τήρησα και προ της επαναστάσεως, του πραξικοπήματος όπως θέλεις παρ' το, και μετά ήμουνα ο ίδιος. Δηλαδή βίωνα τη στρατιωτική δεοντολογία, ήμουνα υφιστάμενος και υπήρχε ο διοικητής. Είχα υποχρέωση λοιπόν κατά την άποψη του, να τηρώ ότι διατάζεται. Όχι βέβαια να παρανομήσω. Όχι να βιαιοπραγήσω εις βάρος των άλλων συνάδερφων ή των πολιτών και λοιπά. Τίποτα από αυτά. Αλλά ότι συνέφερε την υπηρεσία μου το έκανα. Αυτό λοιπόν δε το θέλανε, θέλανε ανθρώπους οι οποίοι να τους λένε, ότι *΄΄ξέρεις ο τάδε έκανε αυτό, ο τάδε έκανε …΄΄*
Κ. Ποιοι εννοείς δεν το θέλανε;
Μ. Η γενική γραμμή. Η κρατούσα αντίληψη της ιεραρχίας. Ότι πρέπει τα σταγονίδια να…
Κ. Ποια σταγονίδια;

Μ. Τα σταγονίδια τα δημιουργούσαν οι ίδιοι. Υπήρχαν σταγονίδια; Μπορεί να υπήρχαν. Κάποιος τρελός δηλαδή, αλλά σε τρελά πράγματα δεν βγάζουνε λογική. Δε βγάζουμε συμπεράσματα, στα όρια δεν βγάζουμε συμπεράσματα.
Κ. Για να γίνει κατανοητό αυτό που λες. Όταν λες σταγονίδια τι εννοείς ακριβώς;
Μ. Ότι ορισμένοι επιθυμούν την επαναφορά επί παραδείγματι του απριλιανού καθεστώτος και τέτοια πράγματα. Αυτά εννοούσε τότε ο Αβέρωφ και οι άλλοι, ότι υπάρχουν πυρήνες, οι οποίοι θέλουν να ανατρέψουν την κατάσταση, να κάνουν πραξικόπημα, να … Ποιος να κάνει; Με τι να κάνει πραξικόπημα;
Κ. Ενώ στην πραγματικότητα τι συνέβαινε τότε επί Αβέρωφ υπουργού εθνικής άμυνας;
Μ. Τίποτα. Αντί να κοιτάξουν να ενώσουν τους Έλληνες, να ενώσουν τους αξιωματικούς και εφόσον δεν είχαν κάνει εγκλήματα, δεν ήτανε κλέφτες, δεν είχανε δημιουργήσει κατάσταση εις βάρος της υπηρεσίας τους.... ένας νομοταγής, πειθαρχικός, επειδή δεν γίνεται ΠΑ.ΣΟ.Κ., επειδή δεν γίνεται Νέα Δημοκρατία, επειδή δεν γίνεται … και κοιτάζει τη δουλειά του, «δεν θέλω ρε φίλε να ασχοληθώ με την πολιτική, εγώ είμαι ένας αξιωματικός». Επομένως αυτός επί παραδείγματι «για να μην έρχεται δεν είναι δικός μου. Δεν μου εμπνέει εμπιστοσύνη». Ο άλλος, τον οποίον εγώ μπορεί να του είχα συμπεριφερθεί κακώς επί παραδείγματι, μπορεί να τον έδιωξαν, μπορεί να τον ταλαιπώρησαν, αλλά δεν ήτανε όμως από μόνον το ιδεολογικό. Ήτανε ανίκανος, ήτανε ψεύτης, ήτανε αδιάφορος περί την υπηρεσία, ήτανε ένας άχρηστος άνθρωπος. Και οι ίδιοι έπειτα βγήκανε προστάτες.
Κ. Εννοείς για αυτούς οι οποίοι είχανε διωχθεί από το 1967 μέχρι το ’74;
Μ. Ναι.
Κ. Αυτοί λοιπόν θέλεις να πεις …
Μ. Δεν ήτανε όλοι, κοίταξε υπάρχουν άνθρωποι με τους οποίους αμύνεται κανείς. Σου λέει, «Εγώ κύριε διαχωρίζω, υποβάλω την παραίτηση μου και φεύγω. Δεν συμφωνώ μαζί σας. » Όπως ο Περίδης, όπως οι άλλοι αξιωματικοί καριέρας και τέτοια, «Σηκώνομαι και φεύγω. »
Κ. Για το στρατό ξηράς. Εννοείς ότι μετά το ’74 η μεταπολίτευση έφερε σε ενέργεια αξιωματικούς ανίκανους, οι οποίοι είχανε διωχθεί από ’67 μέχρι ’74;
Μ. Βεβαίως. Όχι μόνο ανίκανους, πρόσεξε, δεν ήτανε αξιωματικοί οι οποίοι φύγανε λόγω φρονημάτων, λόγω επί παραδείγματι {ιδεολογικής }θέσεως. Φύγανε από ανικανότητα. Από ορισμένες εγκληματικές ενέργειες, τις οποίες είχανε κάνει, είχανε κλέψει, είχανε αυτό. Αυτοί επανήλθαν.
Κ. Άνθρωποι που είχανε κλέψει;
Μ. Βεβαίως.
Κ. Θα μου πεις ονόματα;
Μ. Όχι δεν μπορώ να σου πω ονόματα, διότι αντιλαμβάνεσαι. Τέλος πάντων. Είχανε χάσει την έξωθεν καλή μαρτυρία, όχι για ιδεολογικούς, όχι για κομματικούς {λόγους}. Και αυτοί δεν ήτανε από μια παράταξη. Ήταν και της Νέας Δημοκρατίας και του ΠΑ.ΣΟ.Κ. και λοιπά.
Κ. Του κέντρου εννοείς;
Μ. Του κέντρου. Κατάλαβες; Δεν ήταν δηλαδή άνθρωποι, άλλο να είσαι έτοιμος, να μην θέλεις δηλαδή να ενταχθείς σε ομάδες, σε φατρίες, σε τέτοια πράγματα. Δηλαδή να ασχοληθείς κομματικά. Ο αξιωματικός δικαιολογημένα δεν έχει θέση. Έχει γνώμη, έχει προσωπική άποψη αλλά δεν πρέπει να πολιτικολογεί …[1]
Κ. Θέλεις να πεις ότι αυτοί οι ανίκανοι αξιωματικοί για τους οποίους, για μερικούς από τους οποίους είπες ότι είχαν φύγει και για ποινικά αδικήματα …
Μ. Βεβαίως.
Κ. Αυτούς τους επανέφερε …
Μ. Βεβαίως.
Κ. … η μεταπολίτευση; Τι ποσοστό επί των διωχθέντων κατά την διάρκεια της εφταετίας ήτανε αυτοί οι ανίκανοι, οι κλέφτες και λοιπά;
Μ. Κοίταξε να δεις …
Κ. Και πόσοι ήτανε, περίπου, αυτοί οι οποίοι είχαν διωχθεί για ιδεολογικούς λόγους;

[1]Οι ερωτηθέντες στρατιωτικοί (πλην των διωχθέντων) στην πλειοψηφία τους απάντησαν με παρόμοιο σχεδόν τρόπο στο ερώτημα. Κανείς δεν σημείωσε πως πάντα τα στελέχη των ΕΔ είχαν και πολιτική και κομματική τοποθέτηση και πάντοτε ενεργοποιούνταν εν ενεργεία και ως απόστρατοι στην πολιτική ζωή της Ελλάδας. Κυρίως από το τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα και μετά. Ο Βερέμης παρουσιάζει στα έργα του το φαινόμε-νο Βλ. ΘΑΝΟΥ ΒΕΡΕΜΗ, *Ο Στρατός στην Ελληνική Πολιτική,* Κούριερ Εκδοτική, Αθήνα 2000 επίσης
Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και οι Αξιωματικοί 1909-1924, στο Μελετήματα Γύρω από τον Βενιζέλο και την Εποχή του, Φιλιππότης, Αθήνα 1980 επίσης
Ο Στρατός στην Πολιτική Μετά τον Πόλεμο, από το ΄΄ Η Ελλάδα σε Εξέλιξη΄΄, Εξάντας 1986 με επιλογή κειμένων από το Τεύχος 473 του γαλλικού περιοδικού ΄΄Les Temps Modernes΄΄ επίσης
Οι Επεμβάσεις του Στρατού στην Ελληνική Πολιτική 1916-1936, Οδυσσέας, Αθήνα 1983επίσης, *Οικονομία και Δικτατορία, Η Συγκυρία 1925-1926,* Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1982 επίσης
Το Επίμαχο Θέμα της Επετηρίδας του Στρατού του 1927, στον τέταρτο τόμο του ΜΝΗΜΩΝ, Ελληνική Παλαιογραφική Εταιρεία, Αθήνα1974.....

Μ. Το ποσοστό είναι μικρό. Ευτυχώς δηλαδή είναι μικρό ποσοστό. Μετριόνται σχεδόν στα δάχτυλα της μιας χειρός. Αλλά ήτανε το χτύπημα, δηλαδή αποτέλεσε χείριστο παράδειγμα, κατάλαβες, χείριστο παράδειγμα. Δεν μπορείς έναν ανίκανο αξιωματικό να τον επαναφέρεις. Δεν μπορείς έναν ανίκανο αξιωματικό, επειδή ήτανε δικός σου, να τον κάνεις στρατηγό. Και έναν άλλον ο οποίος είναι γκαραντί αναγνωρισμένος, να τον θάβεις.
Κ. Και θέλεις να πεις ότι αυτό δεν έγινε στο ναυτικό; Αλλά έγινε στο στρατό;
Μ. Όχι, δεν ξέρω για το ναυτικό, αλλά με τη συμπεριφορά που επετεύχθη σε αξιωματικούς του ναυτικού, οι ανώτατοι δηλαδή, όχι τους υφιστάμενους τους και οι πολιτικά ανίκανοι σε άλλες παρατάξεις, δεν εδιώχθησαν. Δεν εδιώχθησαν. Αυτή ήτανε η άποψη την οποία εγώ από…Από τη ζωή μου γενικώς δεν έχω προσωπικές απόψεις. Επί παραδείγματι έμαθα ότι ένας ο οποίος ήτανε, πως το λένε, αντιθέτου πολιτικής τοποθετήσεως, δεν έφτανε σε σημείο να γίνει βασανιστής,είτε υπήρξαν εξαιρέσεις τότε. Μπορεί να υπάρξει καμία εξαίρεση. Αλλά γενικώς όμως δεν είχαν τέτοια πράγματα.
Κ. Εννοείς στην διάρκεια της εφταετίας;
Μ. Της εφταετίας ναι. Και μετά. Και μετά την …
Κ. Ας αφήσουμε το ναυτικό.Να γυρίσουμε στο στρατό και σε αυτήν την κατηγορία αξιωματικών. Που ευθέως λες ότι, παρ' ότι ήταν μικρό ποσοστό, εντούτοις η μεταπολίτευση επειδή ιδεολογικά ή ήταν ή δήλωσαν ότι είναι με τη Νέα Δημοκρατία ή με το ΠΑ.ΣΟ.Κ., που ανερχόταν τότε, αυτά τα κόμματα τους ανέδειξαν και τους έφτασαν και εξάντλησαν την ιεραρχία. Υπήρξαν αυτές οι περιπτώσεις;
Μ. Βεβαίως.
Κ. Καμία σχέση δεν είχαν αυτοί οι άνθρωποι με ιδεολογική τοποθέτηση απέναντι στο καθεστώς;
Μ. Απεδείχθη, βεβαίως. Απεδείχθη δηλαδή ότι όπως ήτανε πριν, το ίδιο μετά. Όταν ένας άνθρωπος δηλαδή δεν έχει, δεν είναι επαρκής, είναι ακατάλληλος, σύμφωνοι; Δεν μπορεί να τον δικαιώνεις έπειτα και να του λες ότι «Σε κάνω …» επί παραδείγματι, «… στρατηγό. »
Κ. Εντάξει Αντώνη. Πες μου για την υπόθεση 'ΑΣΠΙΔΑ'.
Μ. Ναι.
Κ. Δηλαδή για τους αξιωματικούς αυτούς, που με το πρώτο ψήφισμα που έβγαλε το καθεστώς 21ης Απριλίου, ήταν να διώξει από το στράτευμα Αξιωματικούς που είχανε εμπλακεί στην υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ. Τι ξέρεις για αυτήν την ιστορία;
Μ. Κοίταξε να δεις, τότε υπήρξανε δυστυχώς. Θέλω να πιστεύω ότι ήτανε μια οργάνωση, πήγαν να φτιάξουν μια οργάνωση σε αντιπερισπασμό του Ι.Δ.Ε.Α.. Όπως ο Ι.Δ.Ε.Α. ήλεγχε τα πράγματα από μια κάστα αξιωματικών, το ίδιο πράγμα πήγανε να φτιάξουνε, αλλά προσκείμενοι στην κεντροαριστερά. Αυτό αντιλαμβάνεσαι είχε ως αποτέλεσμα να παρασύρει και ανθρώπους οι οποίοι ούτε καν κατάλαβαν που πάνε.
Κ. Εννοείς ότι επιδίωξαν, εννοείς ότι εντάχθηκαν στον ΑΣΠΙΔΑ και αξιωματικοί που δεν ήξεραν τι τους γίνεται; Ή ότι εδιώχθησαν στη συνέχεια άσχετοι με τον ΑΣΠΙΔΑ;
Μ. Αυτό δεν το ξέρω. Διότι αυτά όπως βλέπεις γίνονται μεταξύ τους. Ξέρεις, ο καθένας έπειτα κοιτάζει να δημιουργήσει ευνοϊκές προϋπόθεσης για τον εαυτό του.
Κ. Ανέφερες τον Ι.Δ.Ε.Α.. Πιστεύεις ότι η ομάδα που έκανε το πραξικόπημα στην 21 Απριλίου προήρχετο από τον Ι.Δ.Ε.Α. ή ήταν κάτι ανεξάρτητο;
Μ. Ήτανε, είναι μπερδεμένο το πράγμα. Νομίζω ότι δεν πρέπει να ήτανε όλοι στον Ι.Δ.Ε.Α.. Και το λέω αυτό το πράγμα, διότι κύριος φορέας ήτο το στέμμα. Και το στέμμα αιφνιδιάσθηκε. Το στέμμα αλλιώς περίμενε την κατάσταση. Δεν περίμενε δηλαδή ότι θα καταλήξει εις βάρος του θέματος. Αυτοί νομίζανε ότι ναι μεν ήταν δεξιάς αποκλίσεως αλλά, όχι όμως ότι ελέγχεται απολύτως από τον Ι.Δ.Ε.Α.. Πήγαν να κάνουν κάτι άλλο. Για αυτό και δεν συμφώνησαν, ή διαφώνησαν κατά την εξέλιξη. Πολλοί λέγανε, το γράφουνε και οι εφημερίδες, ότι ετοίμαζαν πραξικόπημα οι στρατηγοί, τέλος πάντων οι συνταγματάρχες και οι λοχαγοί. Στο δρόμο, δεν είναι ξεκαθαρισμένο το θέμα απολύτως. Το ότι είναι δεξιάς αποκλίσεως, ήταν δεξιάς αποκλίσεως, δεν είχε αριστερά. Οι κεντρώες, οι κεντροαριστερές δυνάμεις βρεθήκανε να μην έχουνε ένα έκθεμα στο στρατό, δεν είχαν στις ένοπλες δυνάμεις. Ο Αντρέας τότε οι περί αυτόν και λοιπά, προσπάθησαν να δημιουργήσουν μια κατάσταση.
Κ. Εννοείς λίγα χρόνια πριν το 1967;
Μ. Ε βέβαια πριν. Όταν είχαμε τη δίκη ΑΣΠΙΔΑ και λοιπά και λοιπά. Είχαν ξεκινήσει με τη διαφωνία στέμματος και Παπανδρέου. Έπειτα μπήκανε ορισμένοι, όπως ήτανε επί Βενιζέλου τότε, δεν είναι καινούργιο το θέμα αυτό. Επί παραδείγματι και τότε το στέμμα είχε τη δική του κάστα, ο Βενιζέλος τους δικούς του. Έφευγε ο Βενιζέλος, φεύγανε και η ιεραρχία. Το στέμμα λοιπόν όριζε τους δικούς τους ανθρώπους. Δεν ήταν καινούργιο φρούτο αυτό.
Κ. Μια και αναφερόμαστε στον Ι.Δ.Ε.Α. ακόμη, ποια κατά τη γνώμη σου ήτανε η αποστολή του Ι.Δ.Ε.Α., η πραγματική αποστολή, ο σκοπός τους δηλαδή και πως τους έβλεπαν οι άλλοι αξιωματικοί του στρατού ξηράς, του Ι.Δ.Ε.Α. {τα μέλη}; Πως τους βλέπανε;
Μ. Κοίταξε να δεις. Δεν μπορεί να αποδειχθούν οι παρακρατικές οργανώσεις. Και έτσι, ή υπάρχει κράτος, ή πιστεύεις στο κράτος, πιστεύεις στο συμφέρον της πατρίδος και εναποθέτεις τις ελπίδες σου εις την διοίκηση

του κράτους όπως προβλέπεται το συνταγματικό καθεστώς, το οποίο έχει καθοριστεί, ή είσαι εναντίον. Κανείς, δηλαδή θέλω να πιστεύω ότι οι ευκαιριακοί εκμεταλλεύονταν και τον Ι.Δ.Ε.Α. όπως εκμεταλλεύονταν και τον ΑΣΠΙΔΑ και όλες τις καταστάσεις και την μεταπολίτευση.
Κ. Οι ευκαιριακοί αξιωματικοί, αυτοί;
Μ. Ναι, ναι αυτοί οι αξιωματικοί. Οι οποίοι το παίζουν σε δύο ταμπλό. Το παίζουν σε δύο ταμπλό. Δυστυχώς εκείνο το οποίο μας λείπει, μας λείπει χαρακτηριστικά, δεν υπάρχει, δεν υπήρξαν δηλαδή προσωπικότητες τέτοιες, ακέραια προσωπικότης με ευθυκρισία, με δικαιοσύνη και λοιπά. Να καθίσει να …
Κ. Αφού ο Ι.Δ.Ε.Α. ήταν μια παρακρατική οργάνωση μέσα στο στρατό, για πιο λόγο ήταν απαραίτητη η ύπαρξη της;
Μ. Δεν είπα εγώ ότι ήταν απαραίτητη.
Κ. Διασώθηκε όμως και ποτέ δεν εδιώχθη. Με αυτήν την έννοια.
Μ. Δεν εδιώχθη διότι και αν τώρα η 17η δεν φτάσει μέχρι το τέλος και όταν υπάρχει πολιτική σκοπιμότης και σταματήσει, πάλι το να αποδοκιμαστούνε μερικοί ή να κλειστούν στις φυλακές δεν γίνεται {τίποτα} δηλαδή …
Κ. Στον Ι.Δ.Ε.Α. τι εννοείς; Ότι δεν εδιώχθησαν του Ι.Δ.Ε.Α. για λόγους πολιτικής σκοπιμότητας;
Μ. Βεβαίως.
Κ. Ποια ήταν αυτή η σκοπιμότητα;
Μ. Η πολιτική σκοπιμότητα ήτανε διότι αυτοί παίρνανε εντολές άνωθεν.
Κ. Του Ι.Δ.Ε.Α.;
Μ. Του Ι.Δ.Ε.Α..
Κ. Άνωθεν, από την εξουσία δηλαδή;
Μ. Εντολές άνωθεν από την εξουσία. Όπως και τώρα δηλαδή η 17η δεν είναι μόνο ο Γιωτόπουλος, υπάρχει κάποιος άλλος ή κάποιοι άλλοι.
Κ. Γιατί κάνεις τον παραλληλισμό με τον Ι.Δ.Ε.Α.;.
Μ. Τον κάνω διότι δεν είναι βέβαια, τρομοκρατική αυτή, αλλά είναι μια παρακρατική οργάνωση. Για μένα …
Κ. Τι αποστολή είχε ο Ι.Δ.Ε.Α.;
Μ. Ο Ι.Δ.Ε.Α. έλεγε επί παραδείγματι ότι ήτανε πολιτική, ήτανε εθνική η κατεύθυνση. Έλεγε ότι ήταν εθνική η τοποθέτηση.
Κ. Δεν ήτανε η τοποθέτηση του στρατού ξηράς εθνική τότε; Γιατί να χρειαστεί κάτι πιο εθνικό;
Μ. Γιατί είχε, θα πρέπει να αναζητάς και την ανάγκη, να καταλάβεις την ανάγκη, που {προέκυψε αφού}δημιουργήθηκε ο διχασμός. Πως δημιουργήθηκε ο διχασμός;
Κ. Εννοείς στον εμφύλιο;
Μ. Όχι. Ο διχασμός Βενιζέλου Κωνσταντίνου. Πως δημιουργήθηκε ο διχασμός;
Κ. Μην πάμε εκεί. Πάμε στα γεγονότα τα ιστορικά του Ι.Δ.Ε.Α..
Μ. Από εκεί, εκεί θέλω να καταλήξω. Μου λες ότι εφόσον ήταν εθνική η περίπτωση του στρατού. Εθνική είναι αλλά δεν μπορεί να τους εξαπατάς τους άλλους που ήτανε με το Βενιζέλο. Αυτό λέω. …
Κ. Ο Ι.Δ.Ε.Α. δεν ήτανε, με το Βενιζέλο. Ο Ι.Δ.Ε.Α. ήτανε …
Μ. Όχι δεν με κατάλαβες ….
Κ. … κάτι πιο δεξιό από το στρατό αυτό.
Μ. Αυτό σου λέω και πάλι. Αυτό σου λέω. Ότι ήτανε στέμμα και κυβέρνηση δεξιά, λαϊκιά, δεξιά κατεύθυνση. Ήτανε δεξιά κατεύθυνση. Αυτοί οι άνθρωποι είχανε, νομίζανε ότι έτσι θα πρέπει να γίνει και μάλιστα δεν αποκλείεται ο Ι.Δ.Ε.Α. να εξυπηρετούσε πρώτα και άλλα κράτη.
Κ. Άλλα κράτη είπες;
Μ. Βεβαίως. Άλλα κράτη.
Κ. Ποια εννοείς; Την Αγγλία;
Μ. Την Αγγλία επί παραδείγματι, αργότερα την Αμερική. Η οποία, Αγγλία και η Αμερική ήτανε, παίζανε το ίδιο παιχνίδι ανέκαθεν, ανέκαθεν. Άλλοτε μεν για να κυβερνά μια γερή Αγγλία.Υπεισήλθε στα θέματα της Ευρώπης και η Αμερική και επομένως αρχίσανε έπειτα..
Κ. Γιατί το λες αυτό; Επειδή … Ή μάλλον να επανέλθω το ερώτημα. Οι αξιωματικοί πριν το 1967 και μετά το 1950 σε αυτό το μεσοδιάστημα το μεταπολεμικό, το μετεμφυλιακό, πως έβλεπαν τον Ι.Δ.Ε.Α.; Πως έβλεπαν και την Αμερική, που ανέφερες τώρα και την Αγγλία; Πως τους βλέπατε τότε αυτούς τους μηχανισμούς, αυτά τα κράτη; Το Ν.Α.Τ.Ο. πως το βλέπατε; Τέσσερις ερωτήσεις σε μια σου έκανα.
Μ. Ναι. Κοίταξε να δεις. Ο Ι.Δ.Ε.Α. με την πάροδο του χρόνου εξασθενούσε. Όσο περισσότερο δημοκρατικός εγένετο ο στρατός και ο λαός, τόσο εξασθενούσε ο Ι.Δ.Ε.Α.. Διότι η έννοια του παρακράτους δεν έχει την ίδια απήχηση επί παραδείγματι, την οποία είχε παλιότερα.
Κ. Ακόμα και στους αξιωματικούς;
Μ. Και στους αξιωματικούς και στο λαό. Επί παραδείγματι το περίφημο που είχε πει ο Κονδύλης «*Αν ήξερα ποιος ήτανε ο ελληνικός λαός, από λοχίας θα τον κυβερνούσα* »

Κ. Μάλιστα. Τους Αμερικανούς πως τους έβλεπαν;
Μ. Τους Αμερικανούς πρόσεξε να δεις. Τους Αμερικανούς …
Κ. Οι αξιωματικοί του στρατού λέμε.
Μ. Ναι. Τους Αμερικανούς δεν …. μην τους κρίνεις μόνο ως αξιωματικούς. Αλλά και ως ανθρώπους οι οποίοι ζήσανε τις ταλαιπωρίες της κατοχής, είδανε την Αμερική με τις βοήθειες, σχέδιο Μάρσαλ και λοιπά, εφάρμοσε μια κοινωνική πολιτική την οποία η Ελλάδα δεν την είχε ποτέ. Όλα αυτά τα πράγματα. Μετά είχαμε την περίπτωση του Σιδηρού Παραπετάσματος, που κατά κάποιον τρόπο τα συμφέροντα, λόγω Ανατολικού προβλήματος, είχε ταχτεί στην, δηλαδή οι θέσεις της Ρωσίας με τα Σοβιέτ έτσι δεν είναι;…
Κ. Το ίδιο πράγμα είναι;
Μ. Το ίδιο πράγμα. Επομένως και με την (…) ότι διατρέχουμε εκεί …
Κ. Πες το Αντώνη. Συνέχισε πως βλέπατε τότε οι αξιωματικοί τα θέματα αυτά που κουβεντιάζουμε;
Μ. Κοίταξε, είχε ενταχθεί επί παραδείγματι το συμφέρον της Ελλάδος με τους σύμμαχους. Δηλαδή ήταν Αμερική – Αγγλία, οι οποίοι τουλάχιστον δεν είχανε κάνει, εκτός από το πρόβλημα το οποίο είχε δημιουργηθεί με το Κυπριακό, που κατά κάποιον τρόπο είχανε ψυχραθεί οι θέσεις των Ελλήνων. Θυμάμαι επί παραδείγματι, εγώ δεν ήθελα να λέω Αγγλικά στη σχολή ευελπίδων όταν ήμουν. Μου 'λεγε αυτό, *΄΄Τετράδιο Αγγλικών΄΄* και το έσβησα το *΄΄αγγλικά΄΄* και έβαλα *΄΄αμερικανικά*. Δηλαδή άρχισε η αντίδραση εναντίον της Αγγλίας από τη συμπεριφορά της στο Κυπριακό. Επομένως με τα σχέδια Μάρσαλ και λοιπά, με την Αμερικ…, με την κοινωνική πολιτική την οποία είχανε εφαρμόσει τότε, τα πράγματα ήτανε … Έπειτα το θέμα της εκπαιδεύσεως των αξιωματικών, γινόταν σε αυτά τα κράτη. Παλιότερα στην Αγγλία σχεδόν εξ ολοκλήρου, ή στην Αμερική, κυρίως στην Αμερική και σε χώρες του Ν.Α.Τ.Ο.. Δεν υπήρχε δηλαδή καμία επαφή με τη Σοβιετική Ένωση. Και εξακολουθούσε να είναι νωπή η συμπεριφορά της Ρωσίας εις τον εμφύλιο. Διότι το επίσημο κράτος, δηλαδή το επίσημο κράτος και οι περισσότεροι Έλληνες δεν θέλανε, δεν ήτανε με το μέρος επί παραδείγματι τότε των ανταρτών. Οι περισσότεροι, ο περισσότερος Ελληνικός λαός και αυτό απεδείχθη με την πάροδο του χρόνου, δεν ήτανε δηλαδή πράγματα …
Κ. Άρα θέλεις να πεις ότι οι αξιωματικοί του στρατού ξηράς ήτανε γενικά τοποθετημένοι με τους σύμμαχους, δηλαδή με τους …
Μ. Βεβαίως. Ότι, όπως ταυτίζεται το συμφέρον της Ελλάδας, ήταν και συμφέρον των συμμάχων. Έτσι παρουσιάζεται το θέμα.
Κ. Ποια ήτανε η αποστολή του στρατού ξηράς όπως εσείς τη μαθαίνατε στη σχολή ευελπίδων και στη συνεχεία σαν αξιωματικοί;
Μ. Εξασφάλιση της Ελλάδας από κάθε εξωτερικό και εσωτερικό κίνδυνο.
Κ. Το ΄΄εξωτερικό΄΄ το καταλαβαίνω. Το ΄΄εσωτερικό΄΄ πως το βιώνατε; Πως δηλαδή μαθαίνατε τι είναι εσωτερικός κίνδυνος,ποιος;
Μ. Ναι. Όταν επί παραδείγματι έλεγε το Κ.Κ.Ε. ότι πάμε να φτιάξουμε Μακεδονία, Μακεδονικό κράτος να προσαρτήσει από μέρη της Ελλάδος, είτε προς την Βουλγαρία, είτε εις την Γιουγκοσλαβία και λοιπά, με το Μακεδονικό το οποίο το βρίσκουμε και μπροστά μας τώρα, σε Μακεδονία και λοιπά που είδες πως καλλιεργείται, λοιπόν όταν έβλεπες τέτοιες τάσεις με ποιον θα είσαι; Όταν απειλείται επί παραδείγματι η ακεραιότης της πατρίδος με ποιους θα είσαι;
Κ. Θέλεις να πεις ότι ο αξιωματικός, το στέλεχος του στρατού τότε …
Μ. Όλοι, όλος ο κόσμος. Δεν ήταν μόνο οι αξιωματικοί. Ήταν όλος ο κόσμος. Ήτανε η αντίληψη που διακατείχε όλο τον κόσμο. Εκείνους δηλαδή οι οποίοι πρώτα – πρώτα ζούσανε την εποχή εκείνη, ζούσανε ακόμη, εκείνοι που είχαν παραλάβει την Ελλάδα, από την Λαμία και την φτάσανε εκεί που είναι τα σύνορα σήμερα.
Κ. Το '22 εννοείς, οι …
Μ. Όχι το '22.
Κ. Και νωρίτερα.
Μ. Οι Βαλκανικοί πόλεμοι. Δηλαδή αυτά δεν πρέπει να τα ξεχνάμε. Αυτοί έχουν πολεμήσει και δεν μπορεί ο άλλος να ανεχθεί επί παραδείγματι, θα πάρει την, όπως η Βουλγαρία έπαιρνε τις, με την τριπλή κατοχή επί παραδείγματι και λοιπά και τις επιδιώξεις τις οποίες είχανε οι άλλοι.
Κ. Θέλεις να πεις την κρατούσα αντίληψη και πεποίθηση τότε. Εμείς εξετάζουμε σήμερα, ένοπλες δυνάμεις, έτσι;
Μ. Ναι.
Κ. Εσύ το διευρύνεις και λες άλλα.
Μ. Βεβαίως.
Κ. Η κρατούσα αντίληψη και πεποίθηση στις ένοπλες δυνάμεις ήταν, ότι ο εσωτερικός κίνδυνος αφορούσε αποκλειστικά και μόνο την απόσπαση εδαφών; Ή και το ιδεολογικό κομμάτι; Και αν δεν υπήρχε το θέμα του Μακεδονικού, δεν θα υπήρχε πρόβλημα στις ένοπλες δυνάμεις από το κομμουνιστικό κόμμα;
Μ. Εγώ θέλω να πιστεύω ότι το μεγαλύτερο λάθος που έκαναν οι αριστεροί, ήταν να μην ταυτιστούν απολύτως εις ότι αφορά την εδαφική ακεραιότητα της Ελλάδος. Αλλά όταν υπάρχουν διακηρύξεις από

στελέχη της αριστεράς τότε, οι οποίοι θέλανε ανεξάρτητο Μακεδονικό κράτος εις βάρος της Ελλάδας ασφαλώς. Διότι ποιος θα αποσπάσει από τον Τίτο ή από τους Βούλγαρους και λοιπά εδάφη;
Κ. Αυτά αποτελούσαν ιδιαίτερο μάθημα στη σχολή ευελπίδων;
Μ. Ποια;
Κ. Αυτό το θέμα το σχετικό με την υπόθεση του εσωτερικού κίνδυνου;
Μ. Κοίταξε να δεις. Όπως γνωρίζεις αλίμονο στο κράτος εκείνο το οποίο έχει διεκδικήσεις, εθνικές διεκδικήσεις που για λόγους συγκυριών δεν τις ανακινεί, αλλά δεν παύει όμως να τις συντηρεί εφόσον ιστορικά, αρχαιολογικά είναι γνωστό ότι υπήρξαν και Ελληνικά {αυτά τα εδάφη}.
Κ. Αυτό είναι ευχή. Πάμε στη ζωή την ίδια τώρα. Στη σχολή δοκίμων δεν είχε τέτοιου είδους μάθημα. Γινόντουσαν βέβαια διαλέξεις αλλά στη σχολή ευελπίδων, όταν ήσασταν εσείς, τι είδους εκπαίδευση είχατε όσον αφορά αυτό το κομμάτι;
Μ. Εις ότι αφορά τις εθνικές διεκδικήσεις δεν υπήρχε και τότε εις την σχολή ευελπίδων. Επί ανωτάτου επιπέδου, σχολή πολέμου, σχολή εθνικής αμύνης, εδιδάσκοντο οι εθνικές διεκδικήσεις και οι οποίες εθνικές διεκδικήσεις ήτανε άλλου επιπέδου, δεν ήτανε για τους ευέλπιδες. Βεβαίως πάλι με χρόνια με καιρούς, πάλι δικά μας θα είναι, στην κόκκινη μηλιά, η Μακεδονία, η Βόρειος Ήπειρος, με τα τραγούδια, τα άσματα τα οποία τραγουδούσαμε και οι ευέλπιδες …
Κ. Όλοι.
Μ. … τραγουδούσανε και οι ναύτες βέβαια, αυτό έτσι συντηρήτο, οι διάφορες διεκδικήσεις δηλαδή, όπως είναι ο Μαρμαρωμένος Βασιλιάς.
Κ. Αυτό που λένε προπαγάνδα ας πούμε φιλονατοϊκή ή φιλοαμερικανική ή αντικομουνιστική; …
Μ. Δεν γινότανε.
Κ. Δεν γινότανε τέτοιο πράγμα;
Μ. Όχι δεν γινότανε. Αλλά τι γινότανε όμως. Δεν γινόταν προπαγάνδα δηλαδή υπέρ των Άγγλων ή υπέρ της …, αλλά τι γινόταν; Όταν οι εφημερίδες ερχόντουσαν και λέγανε ότι, διάβαζες δηλαδή στις εφημερίδες και έλεγε ότι «*Τόσα, αυτή τη βοήθεια δίνουν για να γίνει αυτό το έργο, τα σχολεία, στο στρατό μας χαρίζουν τόσα άρματα. Δίνουν όπλα καινούργια...»*. Ακόμη δε και οι καραβάνες και τα πιρούνια, μαχαιροπήρουνα δίνανε τα οποία είχαμε και τρώγαμε μέχρι προσφάτως, Made in England, αυτό ήτανε. Λοιπόν πως θα γίνει.
Κ. Εφημερίδες και βιβλία φιλολογικά, ιστορικά και λοιπά, -εκτός των μαθημάτων- και εφημερίδες επιτρεπόντουσαν στη σχολή ευελπίδων;
Μ. Όχι. Εφημερίδες δεν είχαμε. Και μάλιστα είναι γνωστό τότε ότι υπήρχε ποινή ΄΄*περί αλλοτρίων*΄΄, ότι «*ησχολείσο με αλλότρια»* εκεί. Δηλαδή δεν διάβαζε τα στρατιωτικά και ΄΄ ησχολείσο με αλλότρια΄΄. Υπάρχουν παρόμοιες περιπτώσεις ποινών.
Κ. Γιατί κατά την γνώμη σου δεν επιτρεπόντουσαν εξωστρατιωτικά βιβλία, εφημερίδες και λοιπά;
Μ. Εγώ θέλω να πιστεύω ότι ήταν το θέμα ότι ο χρόνος ήταν περιορισμένος, τα αντικείμενα ήτανε πολλά, οι ευέλπιδες ήτανε ανώριμοι. Ως μαθητές πλέον γιατί νεαρά παιδιά ήτανε, και προσπαθούσανε να μάθουνε εκείνα τα οποία επιβάλλεται. Να μορφωθούνε και στρατιωτικώς αλλά και επί γενικής μορφώσεως αντικειμένων. Δεν έμενε, δεν είχανε περιθώρια, είτε ότι ήταν για τη στρατιωτική εκπαίδευση, είτε λέγονται άλλα γενικά θέματα. Δεν είχανε χρόνο να ασχολούνται λοιπόν με τέτοια. Δεν νομίζω ότι λόγοι πολιτικοί ήτανε εκείνοι οι οποίοι επέβαλαν, γιατί πρέπει να σου πω το εξής πράγμα. Τον έλεγχο τον είχανε πρώτα, όπως γνωρίζεις δηλαδή. Ξέρανε ότι όσοι πηγαίνανε επί παραδείγματι εις τις Αγγλικές σχολές ήτανε νομοταγείς. Και όταν λέμε νομοταγείς το εννοούμε σε όλες τις φάσεις.
Κ. Τι εννοείς όταν λες νομοταγείς;
Μ. Επί παραδείγματι πίστευαν σους νόμους, εις το σύνταγμα, εις τα καθεστώτα τα οποία είχανε … και λοιπά. Αυτό ήτανε τότε.
Κ. Μια και ανέφερες αυτό το σημείο, η έκφραση 'Εθνικόφρων' τι σου λέει εσένα; Πως την ερμηνεύεις;
Μ. Μάλλον έχει από σφάλμα και από πάθος επειδή … και γίνεται κατάχρηση και από τις δύο πλευρές. Δηλαδή λέγοντας «*Εγώ είμαι δημοκρατικός, ο άλλος είναι εθνικόφρων*. » Επομένως ο ένας είναι δημοκράτης, είναι περισσότερο δημοκ… και ο άλλος είναι εθνικόφρων, δηλαδή είναι ο φασίστας. Είναι το μεγαλύτερο λάθος και έγκλημα το οποίο έχει γίνει.
Κ. Να πάμε στο τυπικό και πως το κράτος έβλεπε το ΄΄νομοταγής΄΄ και ΄΄εθνικόφρων΄΄;
Μ. Εγώ τουλάχιστον έχω γαλουχηθεί και νομίζω όλοι. Το ΄΄εθνικόφρων΄΄ σήμαινε καλός πατριώτης. Καλός Έλλην. Έτσι το πέρναγαν. Και δημοκράτης, σημαίνει δημοκρατία. Η πολ…, δηλαδή η δημοκρατία, έτσι όπως θέλεις πάρε την, ιδανική πολιτεία του Πλάτωνος, πάρε την όπως θέλεις, δηλαδή όπως την μάθαμε.
Κ. Ο πατέρας σου τι δουλειά έκανε;
Μ. Ο πατέρας μου ήταν γεωργός.
Κ. Πόσοι γεωργοί είχανε φέρει τα παιδιά τους στην τάξη σου; Πάνω κάτω.
Μ. Τι εννοείς; Δεν κατάλαβα.
Κ. Πόσοι συμμαθητές σου είχανε πατέρες γεωργούς;
Μ. Πολλοί.

Κ. Πόσοι; Ποσοστό; Πόσους ξέρεις; Θα σου πω γιατί σε ρωτάω.
Μ. Το ποσοστό το οποίο είναι για τον Ορχομενό, είναι 80, 90%. Διότι θα υπήρχε από αυτούς, από τους 100 επί παραδείγματι, ο ένας να είναι γιατρός ο πατέρας του, ο άλλος θα είναι, δηλαδή εφόσον κατά κύριο επάγγελμα ήταν γεωργοί, κτηνοτρόφοι και λοιπά. Επόμενο ήτανε και τα παιδιά του να είχανε αυτή …
Κ. Θα καταλάβεις γιατί σε ρωτάω. Το ναυτικό στις 20 Απριλίου το 1967 έχει 676 αξιωματικούς. Από τους 676 αξιωματικούς δύο ειδικοτήτων, μάχιμων και μηχανικών, κανείς μηχανικός δεν έχει πατέρα γεωργό και μόνο 8 μάχιμοι έχουν πατέρα γεωργό. Εσύ στο στρατό ξηράς, για αυτό σε ρώτησα, πόσοι συμμαθητές σου είχαν πατέρα γεωργούς;
Μ. Πολλοί.
Κ. Πόσοι;
Μ. Μπορώ να πω ότι πάνω από το 60%.
Κ. Πως εξηγείς το γεγονός ότι στην σχολή ευελπίδων υπήρχανε οι γεωργοί, οι αγρότες, εργάτες που είχαν τα παιδιά τους αξιωματικούς και ευέλπιδες; Πως το εξηγείς αυτό;
Μ. Αυτό το λέει η ιστορία. Ότι όσοι δεν έχουν να σπουδάσουν, ή κόκκινο ή μαύρο.
Κ. Δηλαδή.
Μ. Δηλαδή ή παπάδες ή στρατιωτικοί.
Κ. Τι θέλεις να πεις;
Μ. Θέλω να πω, πήγαιναν τα παιδιά τους στο στρατό για να σπουδάσουν. Πηγαίνανε ακόμη και για στρατιώτες, ως υπαξιωματικοί και σε δεδομένη αυτή, να βρουν την κατάλ-ληλη ευκαιρία να γίνουν αξιωματικοί. Υπάρχει το πρότυπο του Πλαστήρα, του Κονδύλη και άλλων, οι οποίοι ξεκίνησαν ως υπαξιωματικοί και έγιναν αξιωματικοί και όχι μόνο.
Κ. Γιατί πήγαιναν στη σχολή δοκίμων;
Μ. Εκεί ήταν εύκολη η ένταξις.
Κ. Αυτή η αντίληψη επικρατούσε στους αξιωματικούς του στρατού;
Μ. Βεβαίως ήτανε εύκολη η ένταξις. Και μάλιστα οι περισσότεροι λόγω παραδόσεων των ναυτικών, τα παιδιά τους τα στέλνανε στο ναυτικό. Και μάλιστα αγαθές σχέσεις για την Στερεά Ελλάδα επί παραδείγματι, δεν υπήρξε. Όταν λοιπόν ως νέος άνθρωπος, που ήμουν εγώ, είδα θάλασσα όταν έγινα 15 χρόνων, πώς να αγαπήσω τη θάλασσα; Δεν είχα δει βάρκα, δεν είχα κάνει κουπί, δεν είχα μάθει κολύμπι, κολύμπι έμαθα σε ποτάμι.
Κ. Δεν υπήρχε στη σχολή ευελπίδων μέσα ελιτίστικη νοοτροπία απέναντι στα παιδιά των φτωχών οικογενειών;
Μ. Όχι, όχι.
Κ. Δεν υπήρχε. Απέναντι στους υπαξιωματικούς; Όχι μέσα στη σχολή ευελπίδων. Γενικά οι αξιωματικοί του στρατού, πως βλέπατε τους υπαξιωματικούς τους μόνιμους, του στρατού ξηράς;
Μ. Εκείνα τα οποία διδασκόμεθα από την ηγεσία των ενόπλων δυνάμεων, είναι ότι θα πρέπει να γνωρίζεις τους άντρες σου. Και θα πρέπει να έχεις ψυχική επαφή με τους υφιστάμενους.
Κ. Αυτά λέει ο κανονισμός. Στη ζωή, πως βλέπατε οι αξιωματικοί τους υπαξιωματικούς;
Μ. Τους βλέπαμε σαν συνεργάτες.
Κ. Τρώγατε στα ίδια …
Μ. Βεβαίως. Και παρέα κάναμε και οικογενειακές σχέσεις είχαμε και ανταλλάσσαμε επισκέψεις και στη λέσχη δεν ήταν … Βέβαια σε μεγάλες πόλεις υπήρχαν δύο λέσχες, Αξιωματικών και Υπαξιωματικών.
Κ. Σε αυτές τις λέσχες των αξιωματικών πήγαιναν και οι αξιωματικοί που προερχόντουσαν από υπαξιωματικούς;
Μ. Όχι, όταν γίνανε Ανθυπασπιστές, ο βαθμός του Ανθυπασπιστού, ο αρχικελευστής δηλαδή για το ναυτικό, πήγαινε με τους αξιωματικούς.
Κ. Στην ίδια λέσχη;
Μ. Στην ίδια λέσχη. Οι υπόλοιποι πηγαίνανε με τη δική τους. Αλλά είχανε προνομιακή συμπεριφορά οι υπαξιωματικοί. Κατά ποία έννοια; Γιατί το λέω τώρα; Διότι ό,τι βοήθεια χρειαζότανε, την είχανε. Σε φαγητό, σε τρόφιμα, σε εξωραϊσμούς, δηλαδή βοηθούσε. Πιο σκληροί ήτανε για την λέσχη. Η οποία λέσχη, να φανταστείς στα τελικά στάδια όλες τις ημέρες, Χριστούγεννα, Πάσχα κάναμε και οικογένειες, μαζί με τους στρατιώτες γιορτάζαμε τα Χριστούγεννα το μεσημέρι.
Κ. Αντώνη, ο αξιωματικός του στρατού ξηράς, ένα στέλεχος γενικότερα, πως αντιμετωπιζότανε από την κοινωνία του χώρου όπου υπηρετούσε;
Μ. Νομίζω ότι υπήρχαν αγαθές σχέσεις. Είχανε καλή συμπεριφορά. Και ο στρατός ήτανε και αρωγός και σε προβλήματα τα οποία αντιμετώπιζαν οι πολίτες. Θα σου πω. Δεν μιλάω τώρα για σεισμούς, πλημμύρες και τέτοια πράγματα. Μιλάω επί παραδείγματι από από-ψεως κοινωνικής προσφοράς, αγωγής. Παράδειγμα. Εγώ υπηρετούσα στο Λιτόχωρο, έτσι; Ξέραμε, είχαμε συνεργασία με τους παπάδες, ποιοι είναι αναξιοπαθείς. Και φροντίζαε, ο παπάς είχε ένα μέρος εκεί και εμείς τους στέλναμε την καραβάνα με φαγητό, με ψωμί και λοιπά.
Κ. Οι τοπικές κοινωνίες, επεδίωκαν την κοινωνική συναναστροφή με τα στελέχη του στρατού ξηράς;

Μ. Βεβαίως την επεδίωκαν και τις περισσότερες φορές υπήρχε. Πλην όμως ορισμένα χτυπητά παραδείγματα ορισμένων αξιωματικών που τέλος πάντων, θα μου πεις νέοι ανθρωποι ήταν και λοιπά δημιουργούσε και κάτι προβλήματα, γυναικοδουλειές και κάτι τέτοια. Εκεί είχαμε προβλήματα διότι ξέρεις και τα ήθη - έθιμα ήταν πολύ αυστηρά. Είχαμε κάτι προστριβές και λοιπά, αλλά …

Κ. Ο στρατός πως τα αντιμετώπιζε αυτά υπηρεσιακά;

Μ. Αυστηρότατα. Μπορώ να πω ότι ήταν πολύ σκληρά. Πολύ σκληρά μέτρα τα οποία τέλος πάντων νέα παιδιά ήταν, πήγε ο στρατιώτης έδωσε υπόσχεση και καταλαβαίνεις, αν αθετούσε τότε ήτανε πέλεκυς και δυσμενής μετάθεση. Όχι απ' όλους, εξαρτάται και από τον διοικητή.

Κ. Στην διάρκεια της δικτατορίας η απόσταση ανάμεσα στον τοπικό πληθυσμό, στην τοπική κοινωνία και στο στράτευμα, στα στελέχη του στρατεύματος αυξήθηκε ή μειώθηκε; Βελτιώθηκαν οι συνθήκες και οι σχέσεις ή δεν βελτιώθηκαν, χάλασαν;

Μ. Κοίταξε να δεις. Θέλω να πω το εξής πράγμα, ότι είναι κάτι το οποίο δεν πρέπει να μας προδιαθέτει. Η πολιτική κατάσταση ήτανε αρκετά φορτισμένη. Ο κόσμος είχε απογοη-τευτεί από την συμπεριφορά του πολιτικού κόσμου και όλοι, καλώς ή κακώς, λέγανε «*Ένας λοχίας δεν υπάρχει*;» Διότι την κατάντια την είχαμε δει.

Κ. Αυτό έγινε. Εγώ σε ρωτάω εάν οι σχέσεις του λαού με τον στρατό βελτιώθηκαν;

Μ. Τώρα θα σου πω τι γινόταν. Όταν ήρθε λοιπόν η εφταετία, άρχισε να αντιμετωπίζει ορισμένα πρακτικά κοινωνικά θέματα, τα οποία ποτέ δεν τα αντιμετώπισε. Επί παραδείγματι ο γιατρός στο νοσοκομείο εάν δεν τον κοίταζε τον ασθενή και ήτανε ξέρω 'γω τι, κάποιος εκεί πέρα, ο οποίος ήλεγχε τα πράγματα, δεν του τη χάριζε και του ζητούσε ρουσφέτι. Δηλαδή είχε στριμωχτεί ο κόσμος. Οι γιατροί. Ο κοσμάκης ταλαιπωρείτο με μια αίτηση την οποία ήθελε να κάνει, με μια σύνταξη την οποία ήθελε να βγάλει, με ορισμένες άλλες γραφειοκρατικές διαδικασίες, όταν ήρθε η εφταετία όλοι μπήκαν στο καβούκι τους. Και ο λαός τα ζούσε αυτά τα πράγματα. Τα ζούσε τα πράγματα.

Κ. Τα αναγνώριζε; Με ανάλογη συμπεριφορά προς τους αξιωματικούς;

Μ. Τώρα θα σου εξηγήσω. Τώρα θα σου πω χαρακτηριστικό πράγμα το εξής. Εάν ρωτήσεις «*Πόσοι πήρανε δάνεια και φτιάξανε σπίτια*; » Θα σου πουν για την περίοδο αυτή της εφταετίας, είτε ήταν δημόσιοι υπάλληλοι, είτε ήταν γεωργοί, είτε ήταν ξέρω 'γω τι, εργάτες, ρώτησε και να επισημάνεις. Κάνε αυτή την ερώτηση. Επί παραδείγματι, τι δάνεια είχε δώσει τότε και σε ποια οικονομική κατάσταση ήταν η Ελλάδα τότε και με τους περιορισμούς και τις αντιδράσεις τις οποίες είχανε. Αυτό ο κόσμος αισθάνεται πατρίδα, αισθάνεται αγάπη, αισθάνεται συναδελφική αλληλεγγύη όταν το στομάχι είναι γεμάτο. Όταν το στομάχι είναι άδειο όλα καταρρέουν.

Κ. Αυτά εκδηλώθηκαν και σε συμπεριφορές ανάλογες προς τα στελέχη του στρατού ξηράς;

Μ. Όχι. Δυστυχώς τα στελέχη, οι αξιωματικοί δηλαδή, ως προς τα στελέχη, μάλλον η εφταετία δεν έκανε τίποτα.

Κ. Όχι, όχι. Εννοώ εάν ο κόσμος, ο λαός εκδήλωνε ανάλογα αισθήματα προς τους αξιωματικούς;

Μ. Βεβαίως. Τις περισσότερες φορές ναι. Υπήρχαν όμως οι αντιδράσεις, εδώ είναι το θέμα. Υπήρχαν οι αντιδράσεις σε ορισμένες περιπτώσεις, που ήτανε κατευθυνόμενες, δηλαδή ήτανε αυτή η λεγόμενη αντίσταση. Ήτανε η αντίσταση. Σε ορισμένες περιπτώσεις που είχαμε τέτοιες εκδηλώσεις, αντιλαμβάνεσαι ότι ο καθένας το έβλεπε το πράγμα, αντιμετώπιζε την κάθε περίπτωση … Δεν υπήρχε εμπειρία εις το στρατό ξέρω 'γω τι, για να συμπεριφέρεται όπως πρέπει. Ξέρω 'γω τι να, «*Έλα δω ρε παιδί μου. Τι σου συμβαίνει; Τι θέλεις; Τι μπορούμε να κάνουμε; Ποιο είναι το πρόβλημα σου; Ποιο ...;* » Δεν είχανε αποκτήσει δηλαδή τρόπο, διότι βρεθήκανε από τη μια στιγμή στην άλλη, ο Μήτρος από το χωριό να του έχει πει ότι «*Έλα δω, εσύ θα πληρώνεις τους εργάτες που δουλεύουν …* » και λοιπά σε ορισμένες περιπτώσεις. Ή «*Σε βάζω προϊστάμενο εκεί στο τάδε*». Θεώρησαν ότι καβάλησε το καλάμι. Κάτι τέτοιοι υπήρξανε πολλοί. Αλλά …

Κ. Αναφέρθηκες στο ότι κάποιοι αντιστάθηκαν στο καθεστώς από το '67 μέχρι το '74. Γιατί ανέφερες για αντίσταση και είπες ότι, ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίστηκαν αυτοί από τον στρατό ήταν τέτοιος; …

Μ. Δεν.... ήταν σκληρός τρόπος, δηλαδή απαράδεκτος τρόπος. Έπρεπε να υπάρχει ελευθε-ρία, ο καθένας να έχει την γνώμη του. «*Πες ότι θέλεις και θα πειστείς με την πράξη* …» Επί παραδείγματι. *«Θα πειστείς με την πράξη. Ορίστε. Φαγητό έχεις, γιατρό έχεις, μισθό έχεις, τα παιδιά σου, τα σχολεία δουλεύουνε, λοιπόν;*»

Κ. Μα ήταν αυτό στην αποστολή του στρατού; Γιατί να λέμε ότι ήταν δουλειά του στρατού να αντιμετωπίσει αυτούς που αντιστέκονται στο καθεστώς;

Μ. Πρόσεξε δεν μιλάω εγώ ο στρατός. Ο στρατός δεν ήτανε. Το καθεστώς ήτανε στρα-τιωτικό. Για να μιλάμε επί πραγματικής βάσεως, ήταν στρατιωτικό, υπήρχε στρατιωτικός νόμος. Εφαρμόζετο στρατιωτικός νόμος. Που προβλέπει ορισμένα πράγματα. Όχι ότι είχε καταργηθεί η αστυνομία, όχι ότι είχε καταργηθεί η διοίκηση δηλαδή, όλοι ήτανε αλλά ήταν υπό την εποπτεία του στρατού.

Κ. Αντώνη …

Μ. Δηλαδή ο νομάρχης. Ο νομάρχης όταν έκλεβε τον καλούσες, τον καλούσε ο στρατιωτικός διοικητής του έλεγε «*Γιατί κλέβεις*;»

Κ. Αντώνη όλοι οι αξιωματικοί του Στρατού ξηράς έβλεπαν, ή σε τι ποσοστό τα στελέχη του στρατού ξηράς έβλεπαν ότι ήταν μέσα στην αποστολή τους, έστω και στα πλαίσια του στρατιωτικού νόμου, να ασχολούνται και με θέματα ασφάλειας και θέματα διώξεως των αντίθετων, των αντιστασιακών και εκτός των ενόπλων δυνάμεων;
Μ. Κοίταξε το θέμα της διώξεως και των αντιστασιακών, δεν είχε περιέλθει εις τον στρατό. Ο στρατός ήλεγχε και την χωροφυλακή, ήλεγχε και την δημόσια διοίκηση. Εδώ γίνεται κάποια περίπλοκη λογική, θέλει διευκρίνηση το αντικείμενο. Δηλαδή ήμουνα αξιωματικός, υπηρετούσα τότε …, δεν καθόμουνα εγώ να ασχολούμαι με τον γεωργό, ή με τον μπακάλη, ή με τον … ο οποίος θα κάνει, ή αν θα λέει, το τι λέει. Διότι υπάρχει η αστυνομία, ή ήταν η διοίκηση.
Κ. Ποιος ήταν ο ρόλος της Ε.Σ.Α. πριν την 21 Απριλίου ’67 και ποιος ήταν μετά;
Μ. Εδώ λοιπόν τα πράγματα τα μπερδέψαμε με το θέμα. Το μπερδέψαμε διότι η Ε.Σ.Α. είχε ανεπαρκή εκπαίδευση, δεν είχε εκπαιδευτεί, δεν είχε μορφωθεί κανονικά για να μπορέσει … Η Ε.Σ.Α. ήτανε όπως ξέρεις, είναι τάξεως και πειθαρχίας. Είχε εκπαιδευτεί για την τάξη και την πειθαρχία. Η εμφάνιση των αξιωματικών και των οπλιτών να είναι καλή, η στολή τους να είναι περιποιημένη, να μην … και η συμπεριφορά τους γενικά έξω, είτε στα κέντρα είτε σε αυτό, να είναι κόσμια. Αυτή ήτανε η εκπαίδευση. Έπειτα καταστήσανε την Ε.Σ.Α. αστυνομικό φορέα. Δεν μπορεί να γίνει αστυνομικός φορέας, διότι δεν είχε εκπαίδευση. Και για αυτό το λόγο ξέφυγε ο έλεγχος.
Κ. Και έγινε τι;
Μ. Τι έγινε; Ότι έγινε. Δηλαδή η συμπεριφορά υπήρξε σκληρή, υπήρξε απάνθρωπος σε πολλές περιπτώσεις, και τα αποτελέσματα ήταν τελείως αρνητικά. Δεν μπορεί να πάρεις τον αγρότη και μετά από 40 μέρες που κάνει την βασική εκπαίδευση να του πεις είσαι αστυνομικός τώρα. Να πας να …
Κ. Αυτά στους στρατιώτες. Στους αξιωματικούς που υπηρετούσαν στην Ε.Σ.Α.;
Μ. Οι αξιωματικοί που υπηρετούσαν στην Ε.Σ.Α.; Ανάλογη ήταν η συμπεριφορά. Όπως ο αξιωματικός. Να πάρεις έναν ανθυπολοχαγό ή λοχαγό, να τον πάρεις και να τον κάνεις αστυνομικό, να έχει τον σταθμό χωροφυλακής της τάδε περιοχής. Ενώ όλα αυτά θέλουν γνώση, θέλουν μόρφωση, θέλουν καθοδήγηση, θέλουν τα πάντα.
Κ. Πάμε στα γεγονότα. Μόλις χτες ένας συνάδερφος από το ναυτικό, απόστρατος και αυτός, σε ανάλογο ερώτημα είπε ότι «*Η Ε.Σ.Α. πριν το 1967 είχε ειδικό ανακριτικό τμήμα, το οποίο δεν ασχολιόταν μόνο με την τάξη και την πειθαρχία των στρατιωτών …* »
Μ. Αλλά;
Κ. «*… αλλά ασχολιόταν και με την ασφάλεια την κρατική, την ασφάλεια των στρατοπέδων, την ασφάλεια των χώρων όπου βρισκόντουσαν οι…. ένοπλες δυνάμεις γενικά. Με την εθνική ασφάλεια. »* Εσύ γνωρίζεις τέτοια πράγματα;
Μ. Εθνική ασφάλεια;
Κ. Ναι.
Μ. Η Ε.Σ.Α.;
Κ. Ναι. Το Ε.Α.Τ. / Ε.Σ.Α., το Ειδικό Ανακριτικό Τμήμα.
Μ. Δεν νομίζω. Αυτό είναι παρακρατικό. Ούτε προβλέπονται από τους κανονισμούς αυτά τα πράγματα της λειτουργίας της Ε.Σ.Α. και λοιπά. Γι’ αυτό και υπάρχει η διεύθυνση Ε.Σ.Α. εις το Γ.Ε.Σ., εις το ναυτικό, εις την αεροπορία[1]. Παρέχει μια ιεραρχική τάξη.
Κ. Άρα δεν είναι σωστή αυτή η άποψη;
Μ. Όχι. Είναι λαθ…, όχι, όχι δεν είναι σωστή, μπορεί να έχει γίνει, εγώ δεν την ξέρω. Δηλαδή μπορεί, άμα ήτανε άλλο…Πρόσεξε, μήπως υπάρχει άλλο πράγμα. Να καλέσει ο μέραρχος που είχε τότε μια ομάδα Ε.Σ.Α. επί παραδείγματι και να πει «*Αυτή τη στιγμή θα πάτε στο τάδε στρατόπεδο, και θα επιτηρείτε, έχουμε μια κλοπή, έχουμε μια απώλεια, έχουμε κάτι διαφυγές, κάτι θέματα ασφαλείας*» Είχαμε τότε, ήταν η Ο.Α.Σ. …
Κ. Ομάδα Ασφαλείας Στρατεύματος. Πριν το ’67;
Μ. Πριν το ’67 και μετά και σήμερα ακόμα. Και σήμερα. Αυτές οι ομάδες είναι υπό την εποπτεία του 2ου επιτελικού γραφείου, που ελέγχεται η ετοιμότης ορισμένων στρατοπέδων, εάν έρχεται γύρω – γύρω επί παραδείγματι από το τάδε στρατόπεδο και λέει «*Έχει περίφραξη, έχει φωτισμό το βράδυ;»* Αυτό είναι άλλο πράγμα.
Κ. Όχι δεν αναφέρομαι σ’ αυτό. Πάμε πάλι στην Ε.Σ.Α. την περίοδο της εφταετίας και να δούμε λίγο τον ρόλο του διοικητή της Ε.Σ.Α., του Ιωαννίδη. Ο οποίος απέκτησε και ιδιαίτερο ρόλο μετά από το ’73, μέχρι που έγινε και η μεταπολίτευση. Πως ο Ιωαννίδης, ένας μεσαίου βαθμού αξιωματικός, ήλεγχε ουσιαστικά τις ένοπλες δυνάμεις και όχι μόνον. Μέσω των ένοπλων δυνάμεων και την κυβέρνηση και την χώρα μας τότε. Πως το εξηγείς πρακτικά, όχι θεωρητικά; Πως;
Μ. Κοίταξε να δεις, πρώτα απ’ όλα αυτά γίνανε από δοκιμασμένους αξιωματικούς, ελεγμένους από απόψεως τοποθετήσεως, στελέχη κατά το μεγαλύτερο μέρος. Είτε αυτοί είχαν λάβει μέρος στην επανάσταση στις

[1]Για την ΕΣΑ προβλέπεται στο Στρατό Ξηράς διεύθυνση ΕΣΑ στο Γενικό Επιτελείο ενώ δεν συμβαίνει το ίδιο στην αεροπορία και το ναυτικό όπου η ΕΑΑ και η ΕΝΑ αντίστοιχα είναι επί μέρους διοικήσεις που υπάγονται σε μικρότερα των γενικών επιτελείων κλιμάκια.

21{Απριλίου 1967}, είτε είχανε δοκιμαστεί στο πραξικόπημα[1] του βασιλέως του Νοέμβριου επί παραδείγματι. Ορισμένες δύσκολες καταστάσεις. Τους είχανε πάρει λοιπόν και τους είχανε κάνει στελέχη.
Κ. Που;
Μ. Στελέχη στην Ε.Σ.Α..
Κ. Στην Ε.Σ.Α. στελέχη.
Μ. Η Ε.Σ.Α. λοιπόν, η Ε.Σ.Α. θυμάσαι τι σου είχα πει, ότι στο Γ.Ε.Σ. υπήρχε Ε.Σ.Α., είχε διεύθυνση η Ε.Σ.Α. την οποία την είχε ο Ιωαννίδης; Αυτή γιγαντώθηκε όμως. Γιγαντώθηκε διότι έτσι εξυπηρετούντο τα συμφέροντα τα συνωμοτικά δηλαδή, τα παρακρατικά συμφέροντα της οργανώσεως.
Κ. Πως γιγαντώθηκε;
Μ. Και ηλέγχετο, ακόμη και ο Α.Γ.Ε.Σ. και ο Α.Γ.Ε.Ν. και της αεροπορίας…...
Κ. Πως γιγαντώθηκε στην πράξη;
Μ. Πως γιγαντώθηκε στην πράξη; Γιγαντώθηκε διότι αυτοί δημιούργησαν κατάσταση. Δηλαδή είχανε, όταν επί παραδείγματι μέσα σε ένα στρατηγείο έχεις μια διμοιρία Ε.Σ.Α. και είναι ένας και ένας, είναι δύο μέτρα, και έχει και τις ανάλογες διασυνδέσεις. Υπάρχει και ένας πυρήνας επί παραδείγματι εις τον σχηματισμό, όπως ο 'Α', ο 'Β', ο 'Γ' και λοιπά, οι οποίοι ξέρουν ποιοι είναι δικοί τους από τα στελέχη.
Κ. Αντώνη εννοείς ότι όλες οι μονάδες των ένοπλων δυνάμεων και κυρίως του στρατού ξηράς, για τον οποίον μιλάμε τώρα, στην διάρκεια της εφταετίας και όλα τα στρατόπεδα είχαν μονάδα Ε.Σ.Α.;
Μ. Όχι.
Κ. Αλλά;
Μ. Άλλο μονάδα, άλλο στρατονόμος, ο οποίος επιβλέπει δύο ανθρώπους ή και τρεις και τους οποίους ελέγχει και λοιπά και λοιπά και αυτοί συνήθως είναι αξ…, είναι οπλίτες βοηθητικοί, αλλά τέλος πάντων ο άνθρωπος έχει βγάλει το μάτι του, ξέρω 'γω τι έχει και τον βάλανε στην πύλη.
Κ. Όχι δεν εννοώ αυτούς.
Μ. Ή πάνε και συνοδεύουν τους στρατιώτες από τον σιδηροδρομικό σταθμό και κάτι τέτοια. Αυτοί ήτανε οι ομάδες στρατονομίας, άλλες δεν υπήρχαν στο στρατό.
Κ. Ποια ήταν η περίφημη Ε.Σ.Α. που ανέφερες και εσύ ότι γιγαντώθηκε και ήλεγχε τον στρατό;
Μ. Εννοώ τα κλιμάκια. Επί παραδείγματι μέχρι μεραρχία και ανεξάρτητη ταξιαρχία, είχαν κατ' ελάχιστον μια διμοιρία Ε.Σ.Α..
Κ. Άρα μιλάμε για τις μεσαίες και μεγάλες πόλεις;
Μ. Βεβαίως. Όχι πόλεις, μονάδες.
Κ. Μονάδες οι οποίες είναι όμως σε αντίστοιχες γεωγραφικά περιοχές.
Μ. Τέλος πάντων. Είναι σχετικό αυτό.
Κ. Επομένως έχουμε ένα πλέγμα εξουσίας …
Μ. Ναι.
Κ. … από μονάδες της Ε.Σ.Α. με αξιωματικούς, στελεχωμένες με αξιωματικούς, υπαξιωματικούς και επιλεγμένους στρατιώτες κατάλληλα εκπαιδευμένους, σε όλες τις ένοπλες δυνάμεις;
Μ. Βεβαίως. Βεβαίως.
Κ. Και κυρίως στον στρατό.
Μ. Σε όλες, και μάλιστα … Επειδή αυτές οι μονάδες Ε.Σ.Α. υπήγοντο στην διεύθυνση.... επί παραδείγματι το σώμα στρατού είχε λοχαγό ή ταγματάρχη, η στρατιά είχε ταγματάρχη ή αντισυνταγματάρχη στην Ε.Σ.Α., η μεραρχία επί παραδείγματι είχε; Έναν υπολοχαγό.
Κ. Η οργάνωση αυτού του μηχανισμού ήταν κάθετη;
Μ. Κάθετη, κάθετη.
Κ. Άρα όλοι αναγνώριζαν …
Μ. Απευθείας.
Κ. Απευθείας από το Γ.Ε.Σ., από το διευθυντή της Ε.Σ.Α. το κεντρικό.
Μ. Ναι.
Κ. Δηλαδή τον Ιωαννίδη.
Μ. Διοικητικώς όμως πρόσεξε ήταν δισυπόστατος. Είχε δύο. Από απόψεως διοικητικής μερίμνης και διοικήσεως υπείγοντο εις τον επιτελάρχη ή υποδιοικητή. Αλλά οι μεταθέσεις, εγένοντο από την διεύθυνση του Γ.Ε.Σ. …
Κ. Η επιλογή;
Μ. Και η επιλογή.
Κ. Άρα τους διάλεγε ο ίδιος ο Ιωαννίδης;
Μ. Όχι. Είχε επιτελείο.
Κ. Και τους ήλεγχε απόλυτα;
Μ. Τώρα το απόλυτα είναι σχετικό.

[1] Προφανώς εννοεί την 13η Δεκέμβρη 1967 με το ΄΄κίνημα του βασιλιά΄΄.

Κ. Γιατί η εντύπωση που υπάρχει είναι ότι μέσω της Ε.Σ.Α. και των δικών του αξιωματικών, που ήταν πιστοί σε αυτόν, ο Ιωαννίδης εκτός της Ε.Σ.Α, ήλεγχε ουσιαστικά το στρατό. Αλλιώς πως ήλεγχε την χώρα ο Ιωαννίδης; Πως;
Μ. Κοίταξε να δεις, πέρα των... μην κοροϊδευόμαστε τώρα, διότι και η Ε.Σ.Α. ήταν μεν ένα τμήμα κρούσεως, αν θες να το πεις έτσι, δηλαδή της απολύτου εμπιστοσύνης της διευθύνσεως της Ε.Σ.Α., αλλά δεν είχανε μόνον αυτούς. Ήταν και οι άλλες τοποθετήσεις. Υπήρχε επιτροπή επί παραδείγματι, η οποία έκανε τις αξιολογήσεις των αξιωματικών και τις τοποθετήσεις. Επομένως δεν ήτανε μόνη της η Ε.Σ.Α.. Ήταν και οι πυρήνες μέσα σε όλες τις περιπτώσεις.
Κ. Αυτούς τους πυρήνες, αρχικά τους ήλεγχε εν πάση περιπτώσει η λεγόμενη επαναστατική επιτροπή;
Μ. Ναι.
Κ. Ή οι πιο αρχαίοι δηλαδή από την ομάδα την κεντρική που έκανε το πραξικόπημα;
Μ. Υπήρχαν και οι άλλοι αξιωματικοί. Έπειτα επειδή τα πράγματα ήταν ελεγχόμενα, ξέρανε επί παραδείγματι την τοποθέτηση, τα φρονήματα και λοιπά, όλων των αξιωματικών.
Κ. Θα επανέλθουμε στον Ιωαννίδη σε λίγο. Πες μου πόσοι σε ποσοστό αξιωματικοί του στρατού ξηράς στις 22 Απριλίου το ’67 και μετά, προσχώρησαν στο καθεστώς ως ένθερμοι υποστηριχτές. Πόσοι; Ποσοστό.
Μ. Θέλω να πιστεύω ότι προοδευτικά, τελικά δηλαδή και κατά κάποιον τρόπο, γιατί υπήρχαν και τα προηγούμενα των επαναστάσεων, επί παραδείγματι επανάσταση στο Γουδί, επανάσταση ξέρω ‘γω τι, του …Του Χατζηκυριάκου, το 9 και όλα αυτά. Τηρούσανε επιφυλάξεις οι αξιωματικοί. Και μάλιστα οι περισσότεροι ακούγανε τους γονείς και λοιπά που τους έλεγαν «*Κοιτάξτε να δείτε αυτά είναι ρευστά πράγματα. Κάντε τη δουλειά σας και μην ασχολείσθε με αυτά, διότι αυτά πάνε και έρχονται. Μην ασχολείσθε με αυτά*. » Δηλαδή σε μένα, ο μπάρμπας μου επί παραδείγματι, ο πατέρας μου «*Παιδί μου άκουσε να δεις, έτσι γίνανε και στο, έτσι διώξανε και τους άλλους, επανέφεραν, ερχόντουσαν και οι άλλοι τους επανέφεραν, τους κορόιδευαν, οι άλλοι τους αποστράτευαν, οι άλλοι τους κάνανε καθαίρεση* …» και λοιπά και λοιπά. Υπήρχε ο δισταγμός. Δηλαδή έξω από το να εμπεδωθεί η πεποίθηση το τι θα πρέπει πραγματικά να … ποια στάση θα πρέπει να τηρήσεις σε αυτήν την περίπτωση, είναι, ήταν λίγο, ήτανε δηλαδή θέμα χρόνου και εκτιμήσεως.
Κ. Τελικά κέρδισε την πλειοψηφία των στελεχών; Ή όχι;
Μ. Τελικά, τελικά.... στην αρχή επί παραδείγματι ήτανε διστακτικοί. Περί το μέσον, δηλαδή γύρω στο … πότε έγινε το.. ο Ιωαννίδης …
Κ. Το ’73.
Μ. Το ’73 μάλιστα. Λοιπόν ναι, μετά το ’73 άρχισε και τα μάζευε ο κόσμος. Διότι άλλα λέγανε πριν, άλλα λέγανε μετά. Διαπιστώθηκε δηλαδή ότι υπάρχει διχόνοια, τα καλά και συμφέροντα και πολλοί τήρησαν μια στάση έτσι επιφυλακτική και δεν μπορώ να πω… το ’73 είναι ζήτημα εάν συμπλήρωνε το 50%.
Κ. Νωρίτερα επί Παπαδόπουλου ήταν πιο πολλοί;
Μ. Ήταν περισσότεροι ναι. Ήταν περισσότεροι. Και ένα μέρος από τους … λέγανε επί παραδείγματι «*Για στάσου ρε παιδί μου. Γιατί δηλαδή; Τι είναι αυτό το πράγμα; Γιατί δηλαδή επί Παπαδόπουλου* …» Και κάναν και τις βλακείες αυτές εκεί πέρα, θυμάσαι με τα κρέατα ότι κλέβανε, λες και τους μάρανε τότε αν θα έτρωγε ο Παπουδόπουλος, πως τον λέγανε, ή ο Χαράλαμπος ο αδερφός αυτουνού, ότι έτρωγε λέει κομμάτια κρέατος. Αυτό ήταν το πρόβλημα; Αυτό ήταν το πρόβλημα;
Κ. Τι πίστευε ο κόσμος για τους πρωτεργάτες της δικτατορίας; Πίστευε ότι ήτανε εντάξει ή όχι, όσον αφορά τα προσωπικά οικονομικά οφέλη;
Μ. Εγώ νομίζω ότι ο κόσμος πίστευε ότι από οικονομικής πλευράς ήτανε προς όφελος του λαού.
Κ. Προς όφελος του λαού;
Μ. Του λαού. Δηλαδή, κοινωνική παροχή και λοιπά …
Κ. Λέμε για το δικό τους όφελος. Το προσωπικό όφελος. Κοίταξαν το προσωπικό τους συμφέρον αυτοί που πήραν την εξουσία το ’67 ή όχι;
Μ. Όχι, όχι. Δεν είχαν τέτοιο … Εγώ πιστεύω δηλαδή, διότι δεν είδα κανέναν από αυτούς, κανέναν από αυτούς, από τους πρωτεργάτες μιλάω τώρα, τα στελέχη … Υπήρξαν όμως άνθρωποι οι οποίοι πλούτισαν. Εκμεταλλευτήκανε, όπως συμβαίνει πάντοτε.
Κ. Πόσοι θα έλεγες ότι ήταν οι πρωτεργάτες, όχι δεν μιλάμε για τους τρεις, μιλάμε για την ευρύτερη ομάδα.
Μ. Βαλε ένα 8%, 10%, δεν μπορούσε να είναι …
Κ. Πόσοι ήτανε; … Όχι Αντώνη σε ρωτάω άλλο. Πόσοι ήτανε οργανωμένοι στην ομάδα εκείνη, η οποία ανέτρεψε το κοινοβουλευτισμό στις 21 Απριλίου. Πόσοι; Σε αριθμό περίπου. Είναι γνωστοί αυτοί. Ήταν 200;
Μ. Δεν νομίζω. Ένα 10% σου λέω τότε. Δηλαδή 200 δεν νομίζω. Μπορεί να υπήρχαν 200.
Κ. 10% των στελεχών είναι μεγάλος αριθμός.
Μ. Των στελεχών μιλάω τώρα.
Κ. Ήταν οργανωμένοι 10% των στελεχών; Οργανωμένοι πριν την 21 Απριλίου;
Μ. Πρόσεξε να δεις, θα πρέπει να μην ξεχνάμε και την περίπτωση που είχε προηγηθεί η κατάσταση …
Κ. Πόσοι ήτανε οι αξιωματικοί του στρατού Αντώνη; Ήτανε 6.000;
Μ. Ναι.

Κ. Περίπου.
Μ. Ναι.
Κ. Θέλεις να πεις λοιπόν ότι περίπου 600 αξιωματικοί πριν την …
Μ. Ένα λεπτό. Όταν μιλάμε, πρόσεξε να δεις. Όταν υπάρχει το σχέδιο έτσι; … Κακαράς μάλιστα, ιδιαίτερα συμφωνεί ή δεν συμφωνεί με την κατάσταση την πολιτική. Επί παραδείγματι δεν συμφωνεί με τον βασιλιά, ένα αυτό. Από εκεί έπειτα αρχίζει σιγά – σιγά και τον πλαισιώνουν τον Αντώνη με ορισμ…, με μια δύναμη. Αυτή η δύναμη, δηλαδή αξιωματικούς, υπαξιωματικούς και λοιπά. Λοιπόν αρχίζει, δοκιμάζεται και μπαίνει. Ναι μεν το ποσοστό ήταν πολύ μικρό, αυτό που έλεγες 2%, 1% και λοιπά, αλλά αυτό ήταν οι πρωτεργάτες, ήταν οι πυρήνες. Από εκεί και πέρα όμως είχε δημιουργηθεί περιβάλλον, το οποίο δεν ήξερε το που το πάνε. Δηλαδή είχε στα χέρια του τον λόχο, του είχε δώσει το λόχο. Δε σημαίνει όμως ότι όλος ο λόχος ήτανε με το μέρος του, στην Άρτα ή την …
Κ. Εσύ θέλεις να πεις και περιγράφεις τώρα τον μηχανισμό ολόκληρο, που κινήθηκε σε όλη την επικράτεια από τον στρατό ξηράς, εκείνο το πρωί.
Μ. Δεν είναι το 10% δηλαδή, ένα 10% μπορεί να ήτανε ενημερωμένο κανονικά. Ένα 10% πρέπει να ήτανε ενημερωμένο …
Κ. 600 άνθρωποι.
Μ. Ναι. Ένα 2%, ένα 2% ήτανε εκείνοι που ξέρανε περί τίνος πρόκειται.
Κ. Αυτοί οι 20 – 30.
Μ. Μπορεί δε το 10%, μπορεί το 10% να είχανε παρ…, όχι να είχανε παραπληροφόρηση. Να τους είχανε φέρει και να τους λέγανε ψέματα. Να τους είχανε δημιουργήσει δηλαδή το κλίμα και να βρεθήκανε…. πολλοί άνθρωποι μπλεχτήκανε …
Κ. Από τι βαθμό και πάνω ήτανε αυτοί; Από βαθμό λοχαγού, ταγματάρχη και πάνω; Από τι βαθμό αυτοί που κινήθηκαν στις 21 Απριλίου το πρωί;
Μ. Μικροί. Το μεγαλύτερο ποσοστό ήτανε μικροί αξιωματικοί, οι οποίοι ήτανε και ανημέρωτοι.
Κ. Στη συνέχεια όμως ενημερώθηκαν.
Μ. Έπειτα ενημερώθηκαν αλλά είχανε εμπλακεί.
Κ. Πόσο ποσοστό από τα στελέχη, καθ' όλη τη διάρκεια της δικτατορίας …
Μ. Αυτά που λέμε τώρα είναι ενδεικτικά, έτσι;
Κ. Ναι, να σε ρωτήσω κάτι άλλο. Πόσα στελέχη, αξιωματικοί και υπαξιωματικοί, ένα ποσοστό δώσε μου, που ήταν αντίθετο με το καθεστώς. Που δεν το ήθελε για διάφορους λόγους.
Μ. Δεν το ήθελε βεβαίως και θα σου πω. Ένα 50%. Για αυτό σου είπα το 50% ήτανε με τη … όταν λέμε 50% εννοούμε το 50% το οποίο βολευότανε, το άλλο 50% δεν μπορούσε να αντιδράσει στην κατάσταση. Αλλά δεν σημαίνει ότι ήτανε ευχαριστημένο. Επί παραδείγ-ματι να σου δώσω να καταλάβεις. Όταν βλέπεις τον άλλον ο οποίος είναι ακατάλληλος, είναι ανεπάγγελτος και τα λοιπά, ήτανε καιροσκόπος, όπως οι περισσότεροι σε αυτές τις περιπτώσεις, δεν τον παραδεχόσουν. Θα μου πεις «*Γιατί δεν αντιδρούσες*; » Δεν αντιδρούσα και δεν αντιδρούσανε πολύς κόσμος. Που λέει τώρα με ποιους θα παίξω και που θα βρω το δίκιο μου.
Κ. Έγινε ανατροπή της ιεραρχίας στο στράτευμα;
Μ. Μάλιστα.
Κ. Και κλασικό παράδειγμα είναι η περίπτωση του Ιωαννίδη που κουβεντιάζουμε. Ένας ταξίαρχος κυβερνούσε την χώρα.
Μ. Μάλιστα.
Κ. Αυτό το πράγμα είχε επίπτωση στο ηθικό του στρατεύματος όσον αφορά την αποστολή του, την εθνική αποστολή για αντιμετώπιση εχθρών εκτός συνόρων; Είχε επίπτωση;
Μ. Βεβαίως. Βεβαίως είχε. Διότι κοίταξε να δεις. Διαδραματίστηκαν ορισμένα γεγονότα. Όταν δηλαδή εσύ είχες τον διοικητή σου, τον οποίο τον αποστράτευαν και ήξερες ότι ήταν ικανός αξιωματικός και λοιπά. Και μείνανε τα ρεμάλια τα περισσότερα. Αυτοί που φύγανε ήτανε αξιόλογοι, φύγανε αξιόλογοι αξιωματικοί. Επαγγελματίες δηλαδή, οι οποίοι δεν μπορούσανε να λειτουργούν. Οι άνθρωποι βασιζόντουσαν στις πλάτες τους, στην μόρφωση τους κατάλαβες, στην έξωθεν καλή μαρτυρία και λοιπά. Δεν ήτανε αξιωματικοί οι οποίοι, περιμένανε τον Ιωαννίδη για να ανέλθουν. Είχαν τραβήξει κουπί. Κατάλαβες;
Κ. Αυτά έγιναν πιο πολύ επί Ιωαννίδη και μετά, από '73, δηλαδή τον τελευταίο χρόνο;
Μ. Τον τελευταίο χρόνο. Αλλά κλονίσθηκε η εμπιστοσύνη οπωσδήποτε και άρχισε δηλαδή η…. Έπειτα είδες ότι είχαμε το Πολυτεχνείο, είδαμε όλα αυτά τα πράγματα, όλος ο κόσμος αρχίσανε... άρχισε εντονότερη η αντίσταση του λαού και λοιπά. Τα ραδιόφωνα απ' έξω δουλεύανε πολύ πιο έντονα, έτσι δεν είναι; Τα ραδιόφωνα, Ντώϋτσε Βέλε και λοιπά. Από το παραπέτασμα παίζουν οι ραδιοφωνικοί σταθμοί. Είχανε δηλαδή …
Κ. Πως ανεχόντουσαν οι στρατηγοί, οι ανώτατοι αξιωματικοί, πως ανεχόντουσαν να κυβερνώνται από ένστολους εν ενεργεία αξιωματικούς κατωτέρου βαθμού;

Μ. Διότι τα 5 χρόνια που είχαν περάσει είχαν αξιολογηθεί από τον λοχαγό, από τον ταγματάρχη και λοιπά και ήταν υποχείρια, αυτό ήτανε.
Κ. Ο φόβος δεν έπαιζε ρόλο;
Μ. Κάθε αξιόλογος αξιωματικός ο οποίος είχε ανάστημα και είχε λόγο έφευγε. Και περνούσε του Μπαϊρακτάρη του Αντώνη, του Μπαϊρακτάρη η γνώμη. Αυτό ήταν το θέμα. Η κατάντια δηλαδή εδώ είναι. Η κατάντια. Πως ο στρατηγός άκουγε το τι λέει ο λοχαγός, ή ο ταγματάρχης, ή ο αντισυνταγματάρχης, ή ο ταξίαρχος.
Κ. Γινόταν αυτό;
Μ. Βεβαίως γινόταν. Βεβαίως γινόταν.
Κ. Δεν υπήρχαν οπαδοί της καταστάσεως, αξιωματικοί οι οποίοι το βλέπανε αυτό; Αυτοί οι αξιωματικοί που ήταν ιδεολογικά προσκείμενοι στα μηνύματα της ΄΄επαναστάσεως΄΄, να το πω και εγώ έτσι σε εισαγωγικά και είχανε σκοπούς ή πιστεύανε ότι τα πράγματα βαλτώνουνε και πρέπει να βελτιωθούν με το στρατιωτικό καθεστώς. Αυτοί οι αξιωματικοί δεν τα έβλεπαν αυτά τα πράγματα; Δεν διαμαρτυρόντουσαν;
Μ. Τα βλέπανε τα πράγματα αυτά, αλλά δεν τους πέρναγε τίποτα. Δεν μπορούσαν να κάνουν τίποτα. Διότι εκεί ελέγχετο η κατάσταση, η κατάσταση ελέγχετο, δεν ήτανε δηλαδή τα πράγματα.... Εντάξει, μπορούσε να αντιδράσει, μπορούσες να λες «*Που πάμε; Τι κάνουμε; Τι φτιάχνουμε και γιατί;* » Εντούτοις όμως δεν μπορούσανε να αντιδράσουνε.
Κ. Η περίπτωση Σταματελόπουλου, σου είναι γνωστή;
Μ. Ναι.
Κ. Αυτός ο αξιωματικός ήταν αρχικά στους πρωτεργάτες του πραξικοπήματος και μετά διαχωρίζει τη θέση του. Είχε όμως και ομάδα αξιωματικών οπαδών εν ενεργεία. Τι ξέρεις για αυτήν την υπόθεση;
Μ. Συγκεκριμένα δεν ξέρω. Ξέρω όμως τι ήτανε ο Σταματελόπουλος. Είχε μια ομάδα ανθρώπων, οι οποίοι ήτανε κατά κάποιον τρόπο αξιόλογοι συνεργάτες. Πολύ καλοί αξιωματικοί, φίλοι του. Δεν μπορώ όμως να εκτιμήσω την προέλευση. Δηλαδή πως προέκυψαν αυτοί, από πού δανειστήκανε αυτοί, δηλαδή ήτανε δάκτυλος του Ι.Δ.Ε.Α.; Ήτανε το κίνητρο του βασιλέως, ήτανε του Ι.Δ.Ε.Α.; Δεν μπορώ να το καταλάβω. Αλλά όταν έπειτα ακολούθησε το πραξικόπημα του βασιλιά, μια μεγάλη μερίδα των αξιωματικών, που τέλος πάντων καλώς ή κακώς είχαμε δώσει όρκο.... Και έπειτα ξέραμε το που καταλήγει, το που θα καταλήξει…. όλες οι περιπέτειες [1]που είχε ο βασιλιάς στην Ελλάδα, διότι όταν τους είχανε διώξει…και όταν επανήλθανε πάλι.... το τι συνέβη. Λοιπόν όλα αυτά τα πράγματα είχανε προβληματίσει πολύ κόσμο. Και έπειτα ορισμένοι ήτανε …επί παραδείγματι όταν άκουγες … τον πατέρα μου και την μάνα μου, τον βασιλιά τον είχανε στο τζάκι απάνω. Κατάλαβες; Πιστεύανε. Πιστεύανε δηλαδή. Έλεγε επί παραδείγματι ο πατέρας μου ότι στο, στο (…) είχε τον βασιλιά Κωνσταντίνο, είχε πολεμήσει μαζί του, είχε αυτό, είχε κάνει, είχε καλό στοιχείο ο λαός, κατάλαβες; Λοιπόν όταν είδανε ότι διώξανε τον βασιλιά και δημιουργήθηκε …. είχε μεγάλη επίδραση …
Κ. Θέλεις να πεις ότι υπήρχε ποσοστό σημαντικό, από τα στελέχη στο στρατού ξηράς που ήταν βασιλόφρονες;
Μ. Βέβαια είχε μεγάλο ποσοστό.
Κ. Και επηρεάσθηκαν αυτοί στις 13 του Δεκέμβρη το ’67;
Μ. Βεβαίως επηρεάσθηκαν. Και πολλοί φύγανε και μάλιστα ήταν αυτοί που ήταν οι περισσότεροι.
Κ. Στο Ναυτικό έφυγαν μόνο 8.
Μ. Φύγανε 8 γιατί κυριάρχησε άλλο, το δυσαναπλήρωτο του προσωπικού εις το ναυτικό.
Κ. Δεν κυριάρχησε αυτό, έβαλε πόδι ο αρχηγός του ναυτικού ο Περβαινάς.
Μ. Ο Περβαινάς λοιπόν είδες; Είναι αυτά τα οποία σου έλεγα προηγουμένως για …
Κ. Πόσοι φύγανε από τον στρατό ξηράς 13 του Δεκέμβρη;
Μ. Δεν το ξέρω. Πάντως έφυγε κόσμος πολύς. Και αξιόλογοι αξιωματικοί.
Κ. Τι ποσοστό βασιλοφρόνων αξιωματικών του στρατού ξηράς υπήρχε, τότε;
Μ. Δεν μπορώ να το εκτιμήσω. Πάντως υπήρχαν και άνθρωποι οι οποίοι…. κοίταξε να δεις να μην βγάζουμε και συμπεράσματα έτσι με το δημοψήφισμα που έγινε και λοιπά. Αυτά ήτανε… δηλαδή το ποσοστό είναι πολύ πιο μεγαλύτερο από ότι ήτανε, το τι έδειξαν τα πράγματα Δεν ήταν έτσι. Και το τελευταίο δημοψήφισμα το οποίο έκανε ο, πως τον λένε, ο …
Κ. Παπαδόπουλος.
Μ. … ο Παπαδόπουλος και το άλλο που έκανε ο Καραμανλής δηλαδή. Λοιπόν άστα.
Κ. Ξέρεις μια οργάνωση που αποκαλέστηκε ‘Ελεύθεροι Έλληνες’;
Μ. Κάτι είχα ακούσει παλιά. Αλλά ήτανε, αυτοί οι άνθρωποι ήτανε δεξιοί ασφαλώς, οι περισσότεροι. Και μετά τον βασιλέα δηλαδή, διατήρησαν ένα σύμπλεγμα δικό τους.
Κ. Αυτοί ήταν αξιωματικοί εν ενεργεία και απόστρατοι, οι οποίοι; …
Μ. Και εν ενεργεία πολλοί.

[1]Μάλλον αναφέρεται στις περιπέτειες των στελεχών των ΕΔ στο μεσοπόλεμο με τις αλλεπάλληλες επεμβάσεις του στρατού στην πολιτική. Διαφαίνεται επομένως πως εκείνες οι επιπτώσεις βάζουν στο περιθώριο τη μεγάλη μερίδα των στελεχών του ΣΞ, που ενώ δεν συμφωνεί με την εξέλιξη της ΄΄επανάστασης΄΄, δεν επεμβαίνει φοβούμενη τις συνέπειες.

Κ. Ο στρατός είχε εν ενεργεία αρκετούς σε αυτήν την οργάνωση;
Μ. Ναι πάρα πολλοί. Πάρα πολλοί. Ήταν πάρα πολλοί.
Κ. Μπήκες στη σχολή ευελπίδων πότε;
Μ. Εγώ μπήκα το ΄54.
Κ. Μέσον πλάγιο χρησιμοποίησε ο πατέρας σου για να μπεις στην σχολή;
Μ. Όχι, όχι.
Κ. Αντελήφθης εσύ στην διάρκεια που ήσουν εύελπις, την ύπαρξη ομάδας εξουσίας μέσα στη σχολή ευελπίδων, αποτελούμενη από ευέλπιδες συν αξιωματικούς του επιτελείου, της σχολής ευελπίδων; Εκείνα τα χρόνια.
Μ. Όχι και το λέω αυτό 100%. Ενδεχομένως να έχεις πληροφορία ή κάποιος, ότι λειτουργούσανε και μέσα στις σχολές, αλλά και σε όλες τις μονάδες, τα δύο δίκτυα. Το δίκτυο ΕΣ.Δ.Α.Σ. / ΕΞ.Δ.Α.Σ., ήταν το δίκτυο ασφαλείας. Δηλαδή έπρεπε η σχολή να έχει δίκτυο, ο διοικητής να έχει ένα δίκτυο πληροφοριών. Ο λοχαγός να έχει ένα δικό του δίκτυο …
Κ. Αντώνη τι σημαίνει ΕΣ.Δ.Α.Σ. / ΕΞ.Δ.Α.Σ. τα αρχικά τι σημαίνουνε; Και τι δίκτυα ήταν αυτά;
Μ. Το ΕΣ. Είναι Εσωτερικό Δίκτυο Ασφάλειας Στρατοπέδου, έτσι; Και το άλλο το ΕΞ.Δ.Α.Σ. είναι Εξωτερικό Δίκτυο Ασφάλειας Στρατοπέδου; Ξέρω ‘γω τι.
Κ. Πως λειτουργούσαν αυτά;
Μ. Ήτανε συνήθως, αυτά ήτανε του διοικητού. Ήτανε διοικητής, είχε βάλει τον υποδιοικητή επί παραδείγματι για να ξέρουν τι τους γίνεται. Δηλαδή αυτά ήτανε νόμιμα πράγματα. Κάθε οργανισμός θα πρέπει να έχει πάρει τα μέτρα ασφάλειας. Δηλαδή θα πρέπει να ξέρεις τι σου γίνεται.
Κ. Προβλέπονταν από τον κανονισμό;
Μ. Βεβαίως, προβλέπονται από τον κανονισμό ασφαλείας- πληροφοριών. Και ήλεγχε εκεί πέρα τα δίκτυα τα οποία ήτανε…. δεν μπορεί τώρα δηλαδή στην αποθήκη πυρομαχικών εκεί πέρα να μην ξέρει ποιους έχει, να μην έχει δίκτυο, κάποιον πρέπει να έχει να του πάει πληροφορίες. Πρέπει. Όχι πληροφορίες οι οποίες είναι άσχετες. Ό,τι αφορά… όχι για κουτσομπολιά ή ξέρω ‘γω οτιδήποτε άλλο, αλλά ό,τι αφορά την ασφάλεια της μονάδος. Δεν πρέπει να λαμβάνει μέτρα ασφαλείας; Πρέπει να λαμβάνει. Η μονάδα πως θα ζήσει;
Κ. Πριν την 21η Απριλίου αλλά και στη διάρκεια του στρατιωτικού καθεστώτος έχουμε την Παγία Διαταγή με διαδικασία χαρακτηρισμού των στρατεύσιμων αλλά και των μόνιμων.
Μ. Ναι.
Κ. Οι χαρακτηρισμοί πόσων κατηγοριών ήτανε;
Μ. Κάτσε να δω τώρα, γιατί έχουν περάσει και τόσα χρόνια. Πρώτα – πρώτα ήτανε, ήτανε εκείνοι, εκείνος ο οποίος επηρεάζετο. Από πρώτου…. από τον μπάρμπα του ή και λοιπά, ή έδειξε, έδειχνε δηλαδή ότι επηρεάζετο.
Κ. Του αδύνατου χαρακτήρα εννοείς.
Μ. Ναι. Όχι. Ναι. Ένας δηλαδή ο οποίος επηρεάζετο. Μπορεί να μην είχε κανένα συγγενή, αλλά να είχε έναν φίλο που να έκανε παρέα, ο οποίος να ήτανε καθοδηγητής και να τον είχε από κοντά και να τον είχε κατά κάποιον τρόπο …
Κ. Αριστερός δηλαδή, ιδεολογικά εννοείς.
Μ. Ιδεολογικά. Είχαμε την περίπτωση που αποδεδειγμένα ο πατέρας και ο στενός οικογενειακός κύκλος αδέρφια και γονείς να ήτανε ένας εξ αυτών ή και οι δύο ή και οι τρεις. Αν ήτανε δεδηλωμένοι κομμουνιστές, τότε το παιδί χαρακτηριζότανε ‘Β’.
Κ. Και ποια ήτανε η μεταχείριση του; Και λοιπόν; Τον χαρακτήριζε ο μηχανισμός. Τι τον έκανε;
Μ. Τώρα θα σου πω, θα σου πω. ‘Β’. Ο άλλος ο ‘Γ’ ήτανε εκείνος ο οποίος έχει και εκδηλωθεί και είχε δράση. Τώρα ρώτησε με, αυτές περίπου θυμάμαι τις περιπτώσεις. Τι εννοείς τώρα; Τι θέλεις άλλο;
Κ. Αυτούς τους χαρακτηρισμένους, γιατί αναφέρθηκες μόνο στους ιδεολογικούς χαρακτηρισμούς, ενώ σου θυμίζω ότι υπήρχαν και χαρακτηρισμοί για τους κλέφτες, για τους χασισοπότες, για τους …
Μ. Α αυτοί είχανε … χαρακτηρισμούς, ήτανε οι τοξικομανείς, ήτανε κλέφτες, έτσι; Και όλοι αυτοί γράφανε μέσα τα στοιχεία, εδώ ήτανε …… ένα μεγάλο λάθος.
Κ. Οι πολλοί.
Μ. Ναι οι πολλοί. … ή ψυχολογικά προβλήματα που είχανε. Δεν ήτανε μόνο δηλαδή ότι ήτανε κλέφτης, ή άμα είχε κάνει αξιόποινη πράξη. Ποινικό αδίκημα και λοιπά. Όλα αυτά παρουσιαζόντουσαν.
Κ. Πάμε στους ιδεολογικά χαρακτηρισμένους. Χαρακτήριζε κάποιον ως επηρεαζόμενο από το οικογενειακό περιβάλλον ή τους φίλους του, ή έναν άλλον ότι είχε δράση. Δηλαδή τι δράση; Ότι ήταν μέλος αριστερής νεολαίας ή του κομμουνιστικού κόμματος ή της Ε.Δ.Α. Το Κ.Κ. τότε ήταν παράνομο. Πού τον μεταχειριζότανε αυτόν; Τι τον έκανε τον χαρακτηρισμένο; Πως τον χρησιμοποιούσε;
Μ. Πρώτα – πρώτα οι χαρακτηρισμοί ερχόντουσαν από την αστυνομία. Αλλά και για εκείνους που δεν υπήρχε χαρακτηρισμός, μετά από μια περίοδο χρονική, θα έπρεπε να μάθουνε περί τίνος πρόκειται.
Κ. Γιατί;

Μ. Θα σου εξηγήσω. Αυτό δεν αναφαίρετο μόνο για το ιδεολογικό, αλλά και για άλλα θέματα. Κατάλαβες; Λοιπόν έπρεπε με βάση αυτό, δηλαδή αν ήτανε το έξω ήτανε ότι ήτανε εθνικόφρων, επομένως οι ειδικότητες τις οποίες παίρνανε και οι μονάδες που υπηρετούσαν ήτανε ανάλογες. Αυτές οι οποίες επί παραδείγματι δεν μπορούσες να πάρεις έναν ο οποίος ήτανε χαρακτηρισμένος και να τον βάλεις στις φυλακές, στις αποθήκες πυρομαχικών.
Κ. Γιατί;
Μ. Γιατί, διότι μπορεί επί παραδείγματι να διαρρήξει, να πάρουν τα πυρομαχικά, να πάρουν τα όπλα, όπως είναι τώρα με τους, δεν …
Κ. Που τους έβαζε τους χαρακτηρισμένους ιδεολογικά; Δεν συζητάω για τον κλέφτη. Τον κλέφτη βέβαια δεν θα τον βάλεις στην αποθήκη τροφίμων.
Μ. Δεν τους … δεν τον έκανε επί παραδείγματι, δεν του έδινε κύρια ειδικότητα, που να επηρεάζει την …, επί παραδείγματι να τον πάει, ξέρω ‘γω τι, να τον κάνει λοκατζή, να τον κάνει οδηγό άρματος ή πυροβολητή άρματος ή υπαξιωματικό και κάτι τέτοια. Για ευνόητους λόγους.
Κ. Τον έβαζε στα σύνορα, να φυλάει τα σύνορα;
Μ. Εξαρτάται.
Κ. Σε μάχιμες μονάδες τον χρησιμοποιούσε;
Μ. Βεβαίως.
Κ. Για να πολεμήσει με το όπλο τον εχθρό;
Μ. Βεβαίως τον έβαζε. Τον έβαζε ως στρατιώτη σκέτο, ως σκαπανέα. Κατάλαβες; Τον έβαζε ως στρατιώτη, τον είχε μάχιμο, δεν τον …, κατάλαβες; Τον είχε μάχιμο.
Κ. Θυμάσαι στις μονάδες που υπηρέτησες σαν διοικητής, τι ποσοστά υπήρχαν χαρακτηρισμένων παιδιών που είχανε προβλήματα ποινικής μορφής και παιδιών που είχανε αυτού του είδους τον χαρακτηρισμό, της ιδεολογικής τοποθέτησης;
Μ. Εάν πάρουμε 300 ανθρώπους είναι ζήτημα…, εάν εκείνοι που είχανε τα ποινικά, δηλαδή κλέφτες και τέτοια πράγματα, ήτανε γύρω στο 2% το πολύ.
Κ. Μέχρι 10 άνθρωποι στους 300.
Μ. Ναι. όχι 6 διότι … κλέφτες είχαμε, ναρκομανείς ήτανε ζήτημα εάν είχαμε 1- 2.
Κ. Στους 300; Που έφτασαν τα πράγματα τώρα ε;
Μ. Ένα, δύο.
Κ. Αυτά το ’55, ’60;
Μ. Ναι το ’60 …ξέρω ‘γω. Τώρα τελευταία δε είχαμε, έχει αυξηθεί το …
Κ. Και αριστερούς;
Μ. Αριστερούς, δεν είχαμε περισσότερους από 10 %. Περισσότεροι, δηλαδή όλοι οι αριστεροί, όλοι. Δηλαδή για να έχουμε ‘Β’ σπάνια.
Κ. Υπήρχε χαρακτηρισμός, πριν τη δικτατορία ή και στην διάρκεια της δικτατορίας αλλά και μετά, γιατί αυτά δεν σταματήσανε με την μεταπολίτευση …
Μ. Όχι. Όταν καταργήθηκαν τα …Με την μεταπολίτευση, μετά δηλαδή, το ’76, κάτι τέτοιο. ’76; Πότε καταργήθηκαν οι φάκελοι. Πότε; Εδώ όμως …
Κ. Υπήρχανε περιπτώσεις χαρακτηρισμού, προβλεπότανε δηλαδή,(γιατί ήταν το περίφημο κόκκινο βιβλιαράκι, η πάγια διαταγή του Α.Ε.Δ. περί χαρακτηρισμών. Αυτή ήταν τότε)…… στο στρατιωτικό καθεστώς και πριν τη δικτατορία υπήρχε μια άλλη παρόμοια που πρόβλεπε χαρακτηρισμό για ακροδεξιούς, για ακροδεξιές οργανώσεις, όχι για αριστερά;
Μ. Για εξτρεμιστικές.
Κ. Εξτρεμιστικές.
Μ. Βεβαίως.
Κ. Αυτή ήταν η έκφραση;.
Μ. Εξτρεμιστικές οργανώσεις.
Κ. Εκεί τι ποσοστό ήταν;
Μ. Δεν είχα, εγώ δεν μου έτυχε ποτέ να έχω. Δεν μου έτυχε ποτέ κανένας. Αλλά ήτανε, ήτανε εκεί, ταυτίζονταν με τις, αναρχικές.
Κ. Το εξτρεμιστικό;
Μ. Το εξτρεμιστικό ταυτιζόταν με αναρχικές.
Κ. Οπότε τους αναρχικούς τους έβαζε μαζί με τους ακροδεξιούς;
Μ. Τώρα πήγε (…)
Κ. Γιατί με την μεταπολίτευση, έχουμε κάποιες οργανώσεις ακροδεξιές που βάλανε και βόμβες. Είχαμε και μια … Για εφτά, οχτώ χρόνια, είχαμε πρόβλημα. Το θυμάσαι αυτό;
Μ. Αναρχικές, αναρχικές. Αναρχικές, αυτές τις λέγαμε τότε αναρχικές.
Κ. Αυτά Αντώνη με τους στρατευσίμους. Τι γινόταν με τους μονίμους τώρα όσον αφορά τους χαρακτηρισμούς;

Μ. Δεν υπήρχε …
Κ. Λειτουργούσαν επιτροπές εθνικοφροσύνης;
Μ. Όχι, όχι.
Κ. Γνωρίζεις την ύπαρξη επιτροπών, στις οποίες συμμετείχαν και αξιωματικοί εν ενεργεία και ελέγχανε τα φρονήματα των πολιτών, οι οποίοι θα συνεργαζόντουσαν ή ζητούσαν συνεργασία με το στρατό ξηράς;
Μ. Όχι.
Κ. Δεν το γνωρίζεις.
Μ. Όχι. Ούτε νομίζω ότι υπήρχε.
Κ. Υπηρέτησες ποτέ σου σε δεύτερο γραφείο προχωρημένου σχηματισμού;
Μ. Τι εννοείς προχωρημένου;
Κ. Εννοώ από ταξιαρχία και πάνω.
Μ. Ταξιαρχία έχω υπηρετήσει.
Κ. Δεν είχατε στην ταξιαρχία, πριν την δικτατορία ή και στην διάρκεια της δικτατορίας, χαρακτηρισμούς αξιωματικών και υπαξιωματικών;
Μ. Όχι.
Κ. Δεν είχατε διαδικασία ερωτήσεων σε αστυνομικά τμήματα για το εάν ο τάδε ανθυπασπιστής ή υπαξιωματικός διάκειται, δεν ξέρω πως διάκειται; Ή δεν βάζατε στον στρατό ξηράς το δεύτερο γραφείο, να παρακολουθεί ορισμένους από τους υπαξιωματικούς τους μόνιμους, για να τους χρησιμοποιήσετε σαν πυράρχες;
Μ. Όχι, όχι σου λέω.
Κ. Εσύ δεν το γνωρίζεις;
Μ. Εγώ δεν το γνωρίζω, δεν έγινε. Δηλαδή δεν γινότανε αυτό το πράγμα.
Κ. Πως εξηγείς το ότι είχε το ναυτικό τέτοιου είδους μηχανισμό ή διαδικασίες και δεν είχε ο στρατός;
Μ. Θα σου εξηγήσω γιατί. Διότι το ναυτικό είχε δημιουργήσει, όπως ξέρεις, στη Μέση Ανατολή, υπαξιωματικοί οι περισσότεροι δηλαδή, είχαν δημιουργήσει το κίνημα τότε. Και είχανε κάνει εξέγερση. Στην Αλεξάνδρεια, δεν ξέρω που, με το... δεν γνωρίζω, τότε. Και ενδεχομένως από εκεί να είχε δημιουργηθεί το πρόβλημα, το σοβαρό πρόβλημα δηλαδή, της συμπεριφοράς των αξιωματικών του ναυτικού προς τους υπαξιωματικούς. Που την διάκριση αυτή μου φαίνεται ότι εξακολουθούν ακόμη να την…. μάλλον θα είχε διαλυθεί δεν πιστεύω να είναι η ίδια. Στο στρατό δεν είχαμε τέτοια προβλήματα.
Κ. Δεν είχατε χαρακτηρισμούς αξιωματικών και υπαξιωματικών;
Μ. Όχι.
Κ. Ή πληροφορίες;
Μ. Δεν θα γινόταν, θα έφευγε τελείωσε. Θα έφευγε.
Κ. Δεν εννοώ χαρακτηρισμό ‘Ε’ ή ‘Α’ ή ‘Χ’ ή δεν ξέρω τι …
Μ. Θα έφευγε, δεν θα γινότανε. Δηλαδή ένας αξιωματικός ο οποίος θα είχε …, θα τον διώχνανε. Ή κάτι να πεις …, δεν έχω συναντήσει. Δεν συνάντησα δηλαδή αξιωματικό να είναι αριστερός ή κομμουνιστής και λοιπά; Να λέει ότι είναι κομμουνιστής; Θα έφευγε.
Κ. Όχι δεν εννοώ αυτό. Εννοώ εάν υπήρχε διαδικασία …
Μ. Ναι.
Κ. Και η υπηρεσία …
Μ. Ναι.
Κ. … η στρατιωτική υπηρεσία, το επιτελείο.
Μ. Ναι.
Κ. … φρόντιζε μέσω του δεύτερου γραφείου να παίρνει πληροφορίες για τους υπαξιωματικούς και αξιωματικούς;
Μ. Ένα λεπτό. Ένα λεπτό. Πληροφορίες μπορεί. Μπορεί δηλαδή για τους έφεδρους καμία φορά, αλλά για τους μόνιμους όμως ποτέ. Διότι υπήρχε ο φάκελος. Δηλαδή αυτά, δεν, πώς να σου…. σου μιλάω τώρα ειλικρινά, εμένα δεν μου έτυχε μόνιμος αξιωματικός κομουνιστής. Σε όλη την διάρκεια που έτυχε να είμαι …..
Κ. Δεν σου έτυχε όμως υπαξιωματικός ή αξιωματικός που να τα έχει φτιάξει, να έχει…
Μ. Άλλο το να έκανε, πρόσεξε, γιατί γινόντουσαν ορισμένα πράγματα, τα οποία, το ένα φέρνει το άλλο. Είχαμε περιπτώσεις επί παραδείγματι αξιωματικών, υπαξιωματικών, οι οποίοι λέγανε να φύγουνε και λοιπά και ξέραμε εάν ο (…) χαρακτηρισθεί θα σε διώξουνε. Ξέραμε επί παραδείγματι εάν παντρευτείς, αθετήσεις τον λόγο σου και λοιπά, ή καταστήσεις έγκυο κάποια …
Κ. Είπες εάν παντρευτεί. Τι να παντρευτεί;
Μ. Να παντρευτεί δηλαδή. Χωρίς άδεια.
Κ. Τον έδιωχνε τον αξιωματικό;
Μ. Όχι τον αξιωματικό, τον υπαξιωματικό.
Κ. Γιατί χρειαζότανε άδεια γάμου για να παντρευτεί;

Μ. Γιατί τότε χρειαζότανε άδεια γάμου, ήταν θέματα διαβιώσεως. Επί παραδείγματι ένας υπαξιωματικός χωρίς να έχει φράγκο θα έπαιρνε μια γυναίκα τι να του πει; Τι μισθό έπαιρνε; Τι θα πλήρωνε; Πως θα έκανε την οικογένεια;
Κ. Αυτό μόνο;
Μ. Αυτό ήτανε.
Κ. Το φρόνημα δεν το εξέταζαν της γυναίκας;
Μ. Άλλο αυτό. Αυτό ήτανε άλλη περίπτωση. Εξέταζαν και για τον άντρα και για τον αξιωματικό και για τον υπαξιωματικό. Εγώ κόντεψα 3 χρόνια, πήγαινα να παντρευτώ με την Άννα.
Κ. Γιατί;
Μ. Θα σου πω γιατί. Γιατί είχε πρώτα ξαδέρφια τα οποία ήταν στην Αυστραλία. Και τα χαρτιά κάνουν πάνω από τρεις μήνες και …
Κ. Ρωτάγανε στην Αυστραλία για το ΄΄ποιόν΄΄ των ξάδερφων της Άννας;
Μ. Ναι, πρώτα ξαδέρφια. Αλλά …
Κ. Αν ήταν ένας αριστερός από αυτούς, τι θα γινόταν;
Μ. Τι θα γινόταν; Τον κακό τους τον καιρό. Τίποτα δεν θα γινόταν. Βλακείες. Βλακείες. Κατάλαβες; Έπειτα, τότε συνήρχετο μια επιτροπή και εξέταζε τέτοιες ακραίες περιπτώσεις. Κατάλαβες;
Κ. Γιατί δεν ήθελε αριστερούς υπαξιωματικούς και αξιωματικούς το στράτευμα;
Μ. Απαντάει ο Μίκης ο Θεοδωράκης.
Κ. Δηλαδή;
Μ. Κατάλαβες; Απαντάει ο Θεοδωράκης. Με τη συμπεριφορά του. Το κατάλαβε τότε που συνεργάσθηκε με την Νέα Δημοκρατία και απέκτησε και η αριστερά περισσότερα απ' ότι περίμενε. Απόκτησαν περισσότερα απ' ότι περιμένανε, πλησιάσανε περισσότερο το πολιτικό συμφέρον.
Κ. Ξέρεις την ύπαρξη, δημοσιεύτηκε στις εφημερίδες τα τελευταία χρόνια, ότι υπήρχε ένα σχέδιο που λεγότανε 'Κόκκινη Προβιά'. Σχέδιο 'Κόκκινη Προβιά'. Το οποίο ελεγχόταν κεντρικά από το ΓΕ.Ε.ΘΑ. ή το Γ.Ε.Σ., από τις ένοπλες δυνάμεις δηλαδή και λοιπά. Θα το έχεις ακουστά. Τι ξέρεις για αυτήν την υπόθεση;
Μ. Λοιπόν άκουσε να δεις. Αυτά είναι ορισμένα πράγματα τα οποία τα εφαρμόζουν όλοι οι στρατοί. Και είναι ΄΄σχέδιο επιθετικής επιστροφής΄΄. Δηλαδή σε κρύπτες τοποθετήσανε πρώτα πυρομαχικά, τρόφιμα μακράς διαρκείας, που δεν ήθελαν συντήρηση και ελέγχοντο από τοπογραφικά σχέδια, τα οποία ήταν πλήρη, με κανόνες ημερησίως και ήτανε τέτοια ώστε, εάν επί παραδείγματι σε ένα σχέδιο το οποίο το είχαμε και εμείς ΄΄Μακεδονία΄΄. Λέγαμε ότι φτάνουνε μέχρι τον Όλυμπο, πως θα γίνει η επιθετική επιστροφή; Που θα υπήρχανε εφόδια, που ήταν αλεξιπτωτιστές και θα αντιμετωπίζανε 'Α', 'Β', 'Γ' περιπτώσεις σε καίρια και σε στρατηγικά σημεία;
Κ. Εάν δηλαδή ο εχθρός καταλάμβανε ελληνικό έδαφος;
Μ. Βεβαίως. Περί αυτού πρόκειται.
Κ. Και αφορά, και περιπτώσεις που αναπτυσσότανε αντάρτικο είτε της μιας είτε της άλλης μορφής μέσα στη χώρα και θα έπρεπε να αντιμετωπιστεί;
Μ. Όχι αντάρτικο. Αντάρτικο τι να αντιμετωπίσει το αντάρτικο; Δηλαδή εάν καταλαμβάνετο η έκταση αυτή, η οποία ήταν δική μας. Σε δικό μας έδαφος θα γινόταν αυτό. Κατάλαβες; Δεν είναι παρεξηγημένο αυτό. Αυτό δεν πρέπει να παρεξηγηθεί και ούτε να σε απασχολεί. Το εφαρμόζουνε οι περισσότεροι στρατοί του κόσμου. Εκεί που υπάρχει ενδιαφέρον δηλαδή. Επί παραδείγματι, έχει μια αποικία η Αγγλία, έχει ξέρω 'γω τι, μια περιοχή ευαίσθητη την οποία θα πρέπει να ελέγξει, υψηλής στρατιωτικής αυτής. Υπάρχουν αυτά τα πράγματα.
Κ. Γιατί κατά την γνώμη σου, δεν υπήρχανε και αξιωματικοί του ναυτικού στην ομάδα που ανέτρεψε το καθεστώς στις 21 Απριλίου; Γιατί;
Μ. Γιατί δεν υπήρξανε;
Κ. Και αξιωματικοί του ναυτικού μέσα στην ομάδα, στον πυρήνα.
Μ. Κοίταξε να δεις, ενδεχομένως λόγω της προσηλώσεως, της πιο καθαρότητας δηλαδή του ναυτικού … Υπάρχουν δύο λόγοι μάλλον. Ο ένας είναι ότι δεν θα αντιδρούσε το ναυτικό, εφόσον πρόκειται για μιας αποκλίσεως, δεξιάς αποκλίσεως γραμμή. Δεύτερον, ότι φοβότανε ότι το πολεμικό ναυτικό επειδή ήτανε βασιλικό, θα είχε συνέπειες ασφαλείας, μυστικότητας δηλαδή. Κατάλαβες; Για να μην καταδοθεί αυτό το πράγμα.
Κ. Με λίγα λόγια θες να πεις ότι δεν είχανε εμπιστοσύνη οι άνθρωποι αυτοί στο ναυτικό;
Μ. Και στην αεροπορία.
Κ. Και στην αεροπορία;
Μ. Έτσι νομίζω.
Κ. Το ΄΄κίνημα του ναυτικού΄΄, πως το είδατε οι αξιωματικοί του στρατού;
Μ. Κοίταξε να δεις, το κίνημα του ναυτικού, για να είμαι ειλικρινής δηλαδή, τότε με τον Παπά θες να πεις;
Κ. Ναι.

Μ. Ο Παπάς και οι άλλοι. Ήτανε μια ενέργεια διαμαρτυρίας. Τώρα είχε βέβαια τις επιπτώσεις του και διεθνώς και …, διότι μπορεί πολύς κόσμος να πίστευε ότι όλα πάνε καλά και λοιπά. Αλλά εδώ πέρα όταν βλέπεις ένα πλοίο και δημιουργεί τέτοια κατάσταση, οπωσδήποτε είναι (…) επίπτωση.
Κ. Δεν προβλημάτισε τους αξιωματικούς του στρατού, το γεγονός ότι ήτανε μεγάλος αριθμός μυημένων από το ναυτικό;
Μ. Προβλημάτισε την …, αλλά σου λέω ήτανε, ήτανε ένα, ένα …
Κ. Εκτός από το ΒΕΛΟΣ ήταν και ο υπόλοιπος στόλος. Εσύ πιστεύεις ότι δεν το γνώριζαν οι υπηρεσίες ασφαλείας του καθεστώτος τότε; Την προετοιμαζόμενη κίνηση;
Μ. Δεν είχε μέσα, δεν υπήρχε αντίδραση, δεν μπορούσε να αντιδράσει. Δεν νομίζω ότι είχε μέσο να αντιδράσει και δεν αντέδρασε.
Κ. Το γνώριζε ή δεν το γνώριζε; Τι πιστεύεις; Δεν το ξέρεις;
Μ. Δεν το ξέρω. Δεν νομίζω. Διότι πολλοί νόμιζαν ότι, δεν είχε ούτε τρόπο να αντιδράσει, διότι βγήκε σε άσκηση ναυτικού, ή ότι ήταν του Ν.Α.Τ.Ο., ήταν άσκηση …
Κ. Να πάμε λίγο στο Κυπριακό. Είναι γνωστά τα γεγονότα της Κύπρου. Πως είδανε οι αξιωματικοί του στρατού ξηράς την επέμβαση για ανατροπή του Μακαρίου; Και εν συνεχεία την εξέλιξη.
Μ. Απαράδεκτη. Η κατάσταση δηλαδή ήτανε τελείως αψυχολόγητη, ατεκμηρίωτη, απροπαρασκεύαστη, χωρίς νόημα και ουσία.
Κ. Πιστεύεις ότι έπαιξαν ρόλο και ξένες υπηρεσίες μυστικές και συγκεκριμένα η C.I.A.;
Μ. Βεβαίως έπαιξε.
Κ. Πίστευαν οι αξιωματικοί του στρατού ότι ο Ιωαννίδης εξαπατήθηκε από τη C.I.A. ή …
Μ. Αυτό. Ότι εξαπατήθηκε από την C.I.A. Το πίστεψε όλος ο κόσμος. Αποτολμώ, δηλαδή είμαι απόλυτος. Και, ναι μεν σου λέω, δεν ξέρω έχεις διαβάσει το τελευταίο βιβλίο του Μακαρίου; Έγραφε πως καλούσε τους Τούρκους. Λοιπόν παίξανε όλοι τον ρόλο τους. Και ο Μακάριος έπαιξε τον ρόλο του, και οι πολιτικές δυνάμεις παίξανε τον ρόλο τους.
Κ. Πιστεύεις ότι …
Μ. Υπήρξανε πολιτικοί που είπανε «*Είναι προτιμότερη η ελευθερία»,* δηλαδή το γεγονός ότι χάσαμε την Κύπρο, έχασε την ελευθερία της η Κύπρος, αλλά απέκτησε ελευθερία η Ελλάδα. Να δεις το πώς, το πώς δηλαδή …
Κ. Οι αξιωματικοί του στρατού πως βλέπουν τον Μακάριο;
Μ. Για το θέμα της Κύπρου, δυστυχώς φέρει πολύς κόσμος ευθύνη.
Κ. Ποιοι δηλαδή;
Μ. Ιδιαίτερα οι πολιτικοί.
Κ. Ποιοι πολιτικοί;
Μ. Οι πολιτικοί. Γιατί δεν άνοιξαν αυτόν….; Πες μου εσύ, εξήγησε μου. Γιατί δεν άνοιξε ο φάκελος Κύπρου;
Κ. Γιατί δεν άνοιξε; Πες μου.
Μ. Γιατί; Γιατί είναι αναμιγμένοι και οι πολιτικοί.
Κ. Ποιοι πολιτικοί; Ονόματα.
Μ. Ποιοι πολιτικοί; Όλοι.
Κ. Δηλαδή;
Μ. Όλοι. Όλοι τους.
Κ. Ο Αβέρωφ;
Μ. Όλοι σου λέω. Όλοι.
Κ. Εννοείς τους πολιτικούς της εποχής;
Μ. Τι πολιτικοί; Τι εννοείς;
Κ. Της εποχής εκείνης.
Μ. Βεβαίως πολιτικοί … Ποιας εποχής, εκείνης;
Κ. Ο Καραμανλής, ο Αβέρωφ …
Μ. Όσοι κάνανε και αντίσταση. Δεν υπήρχαν πολιτικοί τότε; Όλοι οι πολιτικοί. Όλων των παρατάξεων. Γιατί δεν τον ανοίξανε τον φάκελο της Κύπρου;
Κ. Αυτό είναι πεποίθηση όλων των αξιωματικών του στρατού;
Μ. Όλων. Εγώ έτσι πιστεύω, δεν μπορώ να εκφράσω για όλους τους αξιωματικούς. Αλλά εγώ έτσι πιστεύω και οι περισσότεροι τουλάχιστον. Αλλά και ο λαός ακόμα και με ανθρώπους που συζητώ δηλαδή. Γιατί; Ήταν εθνικό θέμα;
Κ. Το Κυπριακό δεν ήταν εθνικό θέμα;
Μ. Δηλαδή ναι.
Κ. Έπρεπε να ανοίξει ο φάκελος. Γιατί δεν ανοίγει; Εσύ να μου πεις.
Μ. Αυτό σου είπα και εγώ. Γιατί φέρουν ευθύνη για την κατάντια της Κύπρου. Ποιοι παραπλάνησαν, το στόλο και δεν πήγε στην Κύπρο;
Κ. Ποιοι;

Μ. Πες μου ποιοι; Ο φίλος σου.
Κ. Ποιος φίλος μου;
Μ. Ο φίλος σου ο αρχηγός.
Κ. Ο Αραπάκης;
Μ. Ο Αραπάκης. Γιατί πήρανε το σύνταγμα των αλεξιπτωτιστών με τον Παπαποστόλου και το πήγανε στη[1]…., δεν τον άφησαν να πάει στην Κύπρο;
Κ. Γιατί δεν το πήγανε;
Μ. Γιατί; Γιατί δεν θέλανε να πάει.
Κ. Ήταν προδοτικός ο ρόλος του Αραπάκη στην προκειμένη περίπτωση ή όχι;
Μ. Βεβαίως ήτανε
Κ. Ο ρόλος του Ιωαννίδη τι ήτανε;
Μ. Εξαπατήθηκε ο Ιωαννίδης. Του την φέρανε βλακωδώς. Ο Ιωαννίδης υπήρξε ο μεγαλύτερος βλαξ. Ο μεγαλύτερος βλαξ υπήρξε ο Ιωαννίδης. Παρεσύρθη, του υποσχέθηκαν δηλαδή και παρεσύρθη ο Ιωαννίδης, τον εξαπάτησαν. Του λένε «*Έλα, θα σου δώσουμε την Κύπρο*. » Και δεν μπορούσαν να πάνε να τον καθαρίσουν τον Μακάριο; Αν θελαν να σκοτώσουν τον Μακάριο; Δεν ξέρω. Γιατί δεν είμαι … δεν λέω εγώ *΄΄έπρεπε να τον σκοτώσουν΄΄*. Εάν θελαν να τον σκοτώσουν, δεν υπήρχε τρόπος για να σκοτωθεί; Έπρεπε να γίνει πραξικόπημα δηλαδή; Έπρεπε να γίνει αυτό που έγινε;
Κ. Είχανε κάνει προσπάθειες να τον σκοτώσουν νωρίτερα. Δεν είναι έτσι;
Μ. Α εδώ πέρα δεν ξέρω τι έγινε. Δεν ξέρω, τότε με το ελικόπτερο θέλεις να πεις, δεν ξέρω τι έγινε.
Κ. Η Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ τι ρόλο έπαιξε στα γεγονότα που έλαβε μέρος ή που προκάλεσε;
Μ. Πρώτα – πρώτα η Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ ήτανε του Γρίβα του Διγενή.
Κ. Ναι.
Μ. Η οποία δεν έλαβε μέρος στο πραξικόπημα.
Κ. Όχι δεν αναφέρομαι στο πραξικόπημα. Αναφέρομαι στα γεγονότα που η ίδια προκάλεσε.
Μ. Και συνέχισε και μετά, μετά την μεταπολίτευση. Όχι μετά την μεταπολίτευση, μετά τη θέση την οποία πήρε ο Μακάριος και λοιπά. Ο Γρίβας ο Διγενής όσο ζούσε ακόμα, έφτιαξε την Ε.Ο.Κ.Α. Β΄. Συντηρούσε μαζί με τον Καρούσο … και οι οποίοι θέλανε, είχαν ως σκοπό δηλαδή την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Αυτό ήταν … Κατάλαβες;
Κ. Τι γνώμη έχεις για τις αποκαταστάσεις των αξιωματικών σε αλλεπάλληλα κύματα, που είχαν διωχθεί επί δικτατορίας και πήραν βαθμούς μετά την μεταπολίτευση; Τι γνώμη σου θέλω.
Μ. Κοίταξε να δεις. Πρώτα – πρώτα επί αυτού του θέματος δεν υπάρχει δεξιά και αριστερά. Δεν υπάρχει η απομάκρυνση δηλαδή λόγω ιδεολογικών θέσεων. Και ευνοήθηκαν άνθρωποι και από την αριστερά και από την δεξιά. Εγώ θα σου πω το εξής πράγμα. Ότι είναι μια δικαίωση και τιμητικώς καλά κάνανε και δώσανε …
Κ. Όλες οι αποκαταστάσεις δικαιωμένες;
Μ. Εφόσον διώχθηκε και αποδεδειγμένα και αντικειμενικά. Αλλά δεν ανέχομαι εκείνο το οποίο σου είπα από την αρχή.
Κ. Δηλαδή;
Μ. Δηλαδή. Άνθρωποι οι οποίοι δεν πολέμησαν, άνθρωποι οι οποίοι ούτε πίστεψαν σε εκείνα για τα οποία θέλουν την αποκατάσταση, γιατί να την πάρουν; Άνθρωποι οι οποίοι υπήρξανε αιτία να σφαχτούν, να δολοφονηθούν σε καταστροφές, σε διώξεις και λοιπά, γιατί να την πάρουν;
Κ. Εννοείς στο πραξικόπημα στην Κύπρο;
Μ. Όχι στην Κύπρο μόνο. Στην Κύπρο, στον εμφύλιο, παντού. Εάν, ήταν δηλαδή ένας μαχητής του αντάρτικου, αλλά δεν επιβαρύνεται με σφαγές …
Κ. Όχι, εγώ σε ρωτάω για την δικτατορία. Για τις αποκαταστάσεις που έγιναν μετά τη δικτατορία. Τις αλλεπάλληλες. Φύγανε αξιωματικοί οι οποίοι είχανε 10 χρόνια υπηρεσία και 15 και έγιναν στρατηγοί.
Μ. Ένα λεπτό. Για ποιους μιλάμε τώρα;
Κ. Να σου ξανακάνω το ερώτημα.
Μ. Μιλάμε για τους αξιωματικούς μόνο για την εφταετία;
Κ. Μόνο για την εφταετία.
Μ. Μάλιστα. Λοιπόν εάν γίνανε, εάν φύγανε μόνο για αυτό και με αξιοκρατικά στοιχεία, έτσι; Και με τι προσόντα είχε και που πήγε. Διότι πριν την δικτατορία αν ήταν ένας 'Γ' κατηγορίας αξιωματικός, έτσι; 'Γ' κατηγορίας αξιωματικός, πώς προήχθη έπειτα; Αφού τυπικά προσόντα και ουσιαστικά δεν είχε. Να τον κάνει επί παραδείγματι, αναδρομικώς ξέρω 'γω τι, να του δώσει μια σύνταξη, οικονομική βοήθεια, ναι.
Κ. Υπήρχαν τέτοιες περιπτώσεις;
Μ. Πολλές.
Κ. Ανίκανων;
Μ. Πολλές.

[1] Είναι η εντολή να αναστρέψει το πλοίο με το σύνταγμα των αλεξιπτωτιστών υπό τον συνταγματάρχη Παπαποστόλου και να πάει στη Ρόδο με την αιτιολογία, πως το νησί αντιμετωπίζει κίνδυνο απόβασης των Τούρκων.

Κ. Που ονομάσθηκαν αντιστασιακοί μετά;
Μ. Πολλές. Πολλές. Εδώ αντιστασιακοί ελάχιστοι υπήρχανε. Ελάχιστοι υπήρξανε αντιστασιακοί. Σε σύγκριση με αυτούς που πραγματικά ήταν αντιστασιακοί. Και αν υπήρχε 1, 2, 3, 5, 10, 20, ξέρω 'γω όσοι ήτανε, να πάρουν οι άνθρωποι. Εγώ πιστεύω ότι πρέπει να επανέλθουν και να πάρουν τις προαγωγές …αλλά να το αξίζεις. Όταν έχεις κριθεί όμως, πρόσεξε τι εννοώ, όταν έχεις κριθεί μέχρι και πριν ακόμη από το '65 επί παραδείγματι, έχεις κριθεί δυσμενώς, πως μπαίνει το ένα μέσα στο άλλο; Εντάξει ρε φίλε να σε αποκαταστήσουν. Πως θα σε αποκαταστήσουν;
Κ. Για αυτούς, εάν εννοείς αυτούς που ο νόμος έχει δεχτεί ότι διώχθηκαν στο προπαρασκευαστικό στάδιο, περίπτωση Βαρδάνη φέρ' ειπείν, τι γνώμη έχεις για αυτήν την περίπτωση, που ήταν και συμμαθητής σου ο Μιχάλης;
Μ. Ναι, τι;
Κ. Για αυτή την περίπτωση του Μιχάλη του Βαρδάνη τι γνωρίζεις;
Μ. Κοίταξε να δεις είναι προσωπικό το θέμα του Βαρδάνη. Δεν μπορώ να ξέρω εγώ ακριβώς δηλαδή το τι, ούτε τις διαδοχικές σημειώσεις έχω δει, ούτε … Τον ξέρω σαν συμμαθητής, κατάλαβες; Ποιος ήτανε και που μπορούσε να φτάσει. Όπως και οι άλλοι ξέρουν για μένα. Από εκεί και πέρα τώρα, το άλλο, το τι, το τι συμβαίνει δεν μπορώ να σου πω. Αλλά …
Κ. Τι γνώμη έχεις για τις αλλεπάλληλες αποκαταστάσεις των ίδιων ανθρώπων; Που ξεκίνησαν με ένα βαθμό, που θα έλεγα ότι είναι δίκαιο να πάρουνε, των αντιστασιακών και έφτασαν δεν ξέρω μέχρι ποιους βαθμούς.
Μ. Είναι απαράδεκτες, αδικαιολόγητες και δεν οδηγούν σε κανένα συμπέρασμα. Δεν αποτελούν καλό προηγούμενο.
Κ. Η υπόθεση 'ΠΙΤΖΑΜΑ' ήταν μια σοβαρή υπόθεση κατ' εσένα; Κινδύνευε η δημοκρατία;
Μ. Όχι.
Κ. Τι ήταν αυτή η ιστορία;
Μ. Τίποτα δεν ήτανε. Ήτανε ανοησία και ήτανε αντιπερισπασμός για να καλλιεργείται ένα πνεύμα … Εγώ δεν πιστεύω, δηλαδή δεν μπορώ να το διανοηθώ. Τι θα μπορούσαν να κάνουν; Τι μπορούσαν να κάνουν;
Κ. Γιατί της έδωσε τέτοια έκταση ο Αβέρωφ;
Μ. Έτσι τον βόλευε. Γιατί τους έπιασε εις τον ύπνο όλους αυτούς τους … Μπορεί ορισμένοι να κάναν όνειρα. Κατάλαβες; Να κάναν όνειρα. Δικαίωμα τους.
Κ. Η εκπαίδευση των αξιωματικών του στρατού ξηράς εκτός του στρατού, σε πανεπιστήμια στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, αντιμετωπιζόταν θετικά από την ηγεσία; Πριν την δικτατορία και στην διάρκεια της δικτατορίας ή όχι;
Μ. Επί αυτού του θέματος νομίζω ότι, όπως ήταν πριν, όπως ήταν κατά και μετά. Τα ίδια πράγματα ήτανε.
Κ. Δηλαδή ένας που πήγαινε στη νομική σχολή και έπαιρνε πτυχίο νομικής δεν το έβλεπε θετικά η ηγεσία;
Μ. Τώρα θα σου εξηγήσω τι πιστεύω για αυτό. Ο αξιωματικός πρέπει να καταστήσει τον εαυτό του επαρκή και κατάλληλο. Εάν δεν τα εξασφαλίσει αυτά, τότε ούτε η νομική, ούτε η κοινωνιολογία, ούτε τα μαθηματικά, ούτε η πυρηνική φυσική, ούτε …, βελτιώνουν την κατάσταση, την θέση του αξιωματικού. Θα φροντίσει η υπηρεσία να θεωρείται ο αξιωματικός ως κάτοχος ανωτάτου πτυχίου και να δύναται σε μια δεδομένη ευκαιρία, να πάει να τελειώσει, να επιμορφωθεί και να γίνει...
Κ. Είναι, αλλά πως το έβλεπε η υπηρεσία; Πως το έβλεπε;
Μ. Εγώ νομίζω ότι ήτανε λάθος.
Κ. Τους κυνηγούσε αυτούς; Τι τους έκανε;
Μ. Όχι δεν τους κυνηγούσε. Τη συνέφερε την υπηρεσία. Αλλά νομίζω ότι ήταν λάθος. Και απεδείχθη ότι όλοι αυτοί, δουλεύανε μόνο για τον εαυτό τους και ήτανε ανεπάγγελτοι. Το τολμώ να το πω αυτό, ήτανε ανεπάγγελτοι.
Κ. Οι αξιωματικοί που πηγαίνανε στο εξωτερικό με αποστολή για εκπαίδευση, γινόντουσαν στόχος σε ξένες μυστικές υπηρεσίες;
Μ. Δεν νομίζω. Βεβαίως, επειδή έτυχε και εγώ να πάω στο εξωτερικό, ανέκαθεν θέλανε ορισμένες πληροφορίες, θέτανε ορισμένα προβλήματα και λοιπά, ουδέποτε όμως ανοιχτά. Έπειτα αφού τις πληροφορίες τις έχουνε εδώ πέρα; Δηλαδή τι; Τις έχουνε. Ένας αξιωματικός που θα πάει για εκπαίδευση, θα του γίνει διαφώτιση;
Κ. Πως βλέπεις σήμερα την αποστολή την καινούργια του στρατού, των ενόπλων δυνάμεων, μέσα στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης και όλες αυτές τις αποστολές στο Αφγανιστάν, στα Βαλκάνια και λοιπά;
Μ. Εγώ βλέπω θετικό για την Ελλάδα. Δηλαδή το να απορρίψουμε όλες αυτές, επειδή είμεθα απειλούμενη χώρα απ' όλους τους γείτονες, έχουμε ανάγκη την συμπαράσταση και την υποστήριξη των άλλων κρατών. Αλλά να μην ξεφύγει, να μην ξεφύγει η κατάσταση από τα χέρια μας. Δηλαδή να μην πάμε για μαλλί και βγούμε κουρεμένοι. Όλα αυτά τα πράγματα να γίνουν υπέρ της Τουρκίας και για την Ελλάδα τίποτα. Να κοιτάξουμε να υπάρχουνε δεσμεύσεις του Ν.Α.Τ.Ο. Αλλά και δεσμεύσεις να υπάρξουνε τι γίνεται; Από δεσμεύσεις έχουμε χορτάσει. Αλλά τους έχουμε ανάγκη. Δεν μπορούμε να μείνουμε μόνοι μας.
Κ. Είναι κάτι που σκέφτηκες να μου πεις και δεν σε ρώτησα εγώ για αυτό; Για εκείνα τα χρόνια.

Μ. Όχι δεν έχω τίποτα.
Κ. Έχεις μια πικρία για τον τρόπο με τον οποίο σε αντιμετώπισε η υπηρεσία στην αποστρατεία σου;
Μ. Η πικρία είναι προσωπική και κακώς την έχω, διότι εγώ φεύγοντας από τον στρατό, έφτιαξα το σπίτι μου. Έφτιαξα την οικογένεια μου.
Κ. Απ' τη λάμπουσα πενία που ήμασταν εν ενεργεία …
Μ. Έφυγα από τον στρατό, θέλω να τους ευχαριστήσω. Αλλά τους αδικώ όμως, θέλω να τους επιρρίψω ευθύνη. Δεν λέω ότι ήμουνα εγώ ο αξιόλογος και έπρεπε να μείνω στον στρατό. Εγώ δούλεψα και με τον ιδρώτα μου και με την σύνταξη που έπαιρνα, έζησα την οικογένεια μου. Ευχαριστώ την υπηρεσία. Αλλά τι πολιτική πρέπει να εφαρμόσει ο αξιωματικός; Τι προσόντα πρέπει να έχει ο αξιωματικός; Τι πρέπει να πιστεύει ο αξιωματικός; Αυτό είναι το θέμα. Ούτε πικρία έχω. Πρέπει να τους ευχαριστήσω, έτσι δεν είναι το σωστό, ε;

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ 9 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 2003

Κ. Με τον Αντώνη τον Μπαϊρακτάρη στην Κόστα στις 6 Αυγούστου 2003. Λες ότι δεν είχαν εμπιστοσύνη μεταξύ τους οι αξιωματικοί;
Μ. Όχι, δεν εννοώ … Γενικά ο κόσμος. Ο κόσμος γενικά. Όλος ο κόσμος. Δηλαδή λόγω των καταστάσεων οι οποίες ήτανε αιματηρές πολλές φορές, επώδυνες, ευπαθείς, είχε απολεστεί η εμπιστοσύνη από τις αντιθέσεις, διενέξεις και λοιπά, που είχανε … Γι' αυτό το λόγο και η καχυποψία και η επιφυλακτικότητα είχε φτάσει στο κατακόρυφο.
Κ. Στο στρατό μέσα πώς εκδηλωνόταν αυτό;
Μ. Πρώτα – πρώτα, γενικά μιλάω και για τον στρατό, τα ίδια πράγματα ήτανε. Εκδηλωνότανε επί παραδείγματι, να θέλει να σου μιλήσει ένας άνθρωπος και να μην μιλάει ελεύθερα. Και δεν αναφέρομαι σε θέματα ξέρω 'γω κομματικά ή θέματα τα οποία αφορούσανε τον 'Α' ή τον 'Β'. Γενικά θέματα. Ζωής δηλαδή θέματα..Αλλά ήτανε η καχυποψία, μέχρι και τώρα ακόμη την έχουμε κληρονομήσει αυτή την κατάσταση.
Κ. Υπήρχε στο Κυπριακό, στο Γ.Ε.Ε.Φ., στη διάρκεια του πραξικοπήματος και της εισβολής των Τούρκων, ένας Πούλος ονόματι, ο οποίος πρέπει να ήτανε τότε συνταγματάρχης, κάτι τέτοιο. Τον ξέρεις;
Μ. Του πυροβολικού. Γεώργιος.
Κ. Γεώργιος του Ευσταθίου. Ναι.
Μ. Από την Φωκίδα και είναι μακαρίτης.
Κ. Έχει πεθάνει. Αυτός λέει ότι είχε δει το ελικοπτεροφόρο και είχε πληροφορίες ότι το αγγλικό ελικοπτεροφόρο έξω από την Κυρήνεια βοηθούσε τους Τούρκους στην εισβολή κάνοντας βολές. Εσύ έχεις ακούσει τέτοιο πράγμα;
Μ. Δεν το έχω ακούσει αυτό το πράγμα. Εγώ εκείνο το οποίο ξέρω για τον τομέα της Κυρήνειας, είναι ότι παρατεταγμένα τμήματα του πυροβολικού, γιατί αυτός στο πυροβολικό ήτανε, τους είχανε απαγορεύσει να κάνουν πυρά, ενώ ήτανε σε απόσταση βεληνεκούς τα πλοία. Εάν εκτελούσανε βολή {η απόβαση}θα είχε αποφευχθεί μόνο με το πυροβολικό, θα είχαν διαλυθεί.
Κ. Αυτά πριν αρχίσει η εισβολή ή και μετά την εισβολή;
Μ. Πριν. Πριν αρχίσει η εισβολή.
Κ. Αυτό είναι ξεκαθαρισμένο, ότι πριν αρχίσει η εισβολή και δύο ώρες μετά την εισβολή, η Αθήνα έδινε εντολή στο Γ.Ε.Ε.Φ., *΄΄συγκρατηθείτε, ψυχραιμία, δεν πρόκειται περί εισβολής πρόκειται περί ασκήσεως΄΄*. Το έχεις ακούσει αυτό;
Μ. Αυτό το έχω ακούσει. Το έχω ακούσει και διαψεύδω και μάλιστα είχαμε μια περίπτωση ενός στρατηγού …, υποστράτηγος απεστρατεύθει, τότε ήτανε διοικητής στο σύνταγμα της Μόρφου το οποίο είχε (…) με την Κυρήνεια. Κάποιος Μπίκος μου φαίνεται, Δημήτριος Μπίκος. Ο οποίος παρουσιάστηκε στην τηλεόραση και τα είπε αυτά τα οποία θα σου πω τώρα. Ότι είχανε απολεσθεί οι πάντες και κατά την διάρκεια της αυτής κατελήφθησαν τα οχυρά χωρίς να πέσει τουφεκιά.
Κ. Ποιοι είχανε εξαφανισθεί;
Μ. Της εθνοφρουράς, εκεί. Τι έγινε όμως; Τους είχανε αποσύρει μάλλον. Αυτό έγινε συγκεχυμένο. Δεν το έχω …, δεν το γνωρίζω δηλαδή. Ζητούσε ο άνθρωπος πληροφορία, γιατί οι κανόνες εμπλοκής επί παραδείγματι λένε ορισμένα πράγματα, έτσι; Λοιπόν τους είχε ειδοποιήσει ότι είναι αυτός εκεί πέρα «*Ζητάω από την ανώτατη διοίκηση να έρθει και να παρουσιαστεί* …» και λοιπά. Κανείς δεν ήρθε.
Κ. Στον Αττίλα 1 ή στον Αττίλα 2;
Μ. Στον Αττίλα 1 και έπειτα και στον Αττίλα 2 και αναγκάστηκαν να έρθουν και (…).
Κ. Ο Μπίκος έχει στείλει ένα γράμμα στην Καθημερινή …
Μ. Ποιος απ' όλους;
Κ. Αυτός που λες.
Μ. Ο Δημήτριος.

Κ. Ναι. Και έχει στείλει ένα γράμμα όπου διαμαρτύρεται λέγοντας ότι υπήρξαν και άνθρωποι οι οποίοι πολέμησαν στην Κύπρο.
Μ. Ένα μέρος … Μόνοι τους.
Κ. Αλλά δεν το ξεκαθαρίζει. Εσύ τι γνωρίζεις για αυτό; Ποιοι πολεμήσανε στην Κύπρο τελικά;
Μ. Κοίταξε να δεις. Πολεμήσανε ορισμένοι, οι οποίοι έβλεπαν επί παραδείγματι τον κίνδυνο ο οποίος διαγράφεται. Βλέπανε επί παραδείγματι ότι έτσι και αλλιώς ήτανε καταδικασμένοι. Έβλεπαν ότι ερχόντουσαν γυναικόπαιδα, … και οι Τούρκοι πλησιάζανε και λοιπά και μπορούσαν να περισώσουν. Όπως έχουμε επί παραδείγματι την κατάσταση της καταλήψεως της Αμμοχώστου. Η Αμμόχωστος λέγανε ότι δεν ήτανε στο πρόγραμμα για να την καταλάβουν. Από τις διαβουλεύσεις μέχρι τα κυνοβούλια, με 'υ' και λοιπά και διαβούλια, ότι δεν θα καταλαμβάνετο. Όταν ο επικεφαλής των τεθωρακισμένων των Τούρκων είδε ότι δεν υπάρχει αντίσταση εκ μέρος της Αμμοχώστου, των Ελλήνων δηλαδή, τότε κινήθηκε και την κατέλαβε.
Κ. Εσύ πως εξηγείς αυτή την υποχώρηση μερικών από τις ελληνικές δυνάμεις; Και αξιωματικών. Γιατί είχαν πει ότι εγκατέλειψαν κάποιες θέσεις οι αξιωματικοί και στη συνέχεια φύγανε και οι φαντάροι και όλοι.
Μ. Κοίταξε να δεις. Η υποχώρηση είναι μορφή αγώνος. Όταν βλέπεις ότι έχεις χάσει όλα σου τα ερείσματα θα πας να βρεις πίσω ένα άλλο για να αμυνθείς. Ούτε δειλία μπορείς να την πεις … Μάλλον θέλει μεγαλύτερη σύνεση, επαγγελματισμό και τόλμη η υποχώρηση. Ο Πλαστήρας έσωσε κόσμο και κοσμάκη αγωνιζόμενος με το σύνταγμα του, το οποίο έφερε και το επιβίβασε στα πλοία, κατάλαβες; Και σώθηκε τόσος κόσμος και δημιούργησε το ευρύ γεφύρωμα στη Σμύρνη και έδωσε το χρόνο να επιβιβαστούνε οι άνθρωποι αυτοί.
Κ. Δεν μιλάμε για υποχώρηση συντεταγμένη μέσα στους κανόνες της εμπλοκής και της τακτικής και διατεταγμένη και λοιπά. Μιλάμε για διάλυση στην …
Μ. Πρόσεξε, εδώ είναι διαφορετικά τα πράγματα. Άλλο διάλυση, έτσι; Άλλο διάλυση και άλλο η υποχώρηση. Διότι εάν μεν διαλύθηκαν τα τμήματα και εδώ θα πρέπει να μεταφερθούμε και στην κατάσταση που διαγράφεται, την πραγματική. Πως βλέπεις δηλαδή το πεδίο της μάχης τότε; Το σκέφτεσαι; Να πέφτουν ναπάλμ, να βάζει η αεροπορία …, εμείς να μην έχουμε τίποτα από αυτά, ο κόσμος να υποχωρεί δεξιά και αριστερά και το ερώτημα το οποίο θέτει ο καθένας. Εδώ δεν είναι θέμα γενναιότητας, μόνο το αίσθημα αυτοσυντηρήσεως. Λοιπόν, τι θα κάνεις; Δηλαδή να πεις εσύ να κάνεις τον Γιαννόπουλο; Να ανέβεις επάνω στο άλογο και με τη σημαία παρατεταμένη, να κινηθείς μέσα στην θάλασσα και να πνιγείς; Ξέρεις ότι ο Γιαννόπουλος υπήρξε ο μεγαλύτερος φιλέλλην. Έλληνας ήτανε βέβαια, πατριώτης, ενθουσιώδης, αλλά πετούσε εις τους ουρανούς.
Κ. Ξέρεις τον Ντενίση προφανώς τον ξέρεις; Τον ανακάλεσε ο Ιωαννίδης … Γιατί τον ανακάλεσε και έστειλε τον Γεωργίτση;
Μ. Δεν το ξέρω. Δεν ξέρω την περίπτωση αυτή.
Κ. Ο Γεωργίτσης, η στάση που τήρησε στην εισβολή των Τούρκων, τι ήταν; Πως την ερμηνεύεις;
Μ. Δεν μπορεί κανείς να δώσει ερμηνεία.Εκείνο το οποίο μπορεί, είναι να βγάλει ένα συμπέρασμα εκ των εξελίξεων, εκ των γεγονότων δηλαδή, ότι είχε χάσει κάθε έλεγχο. Αλλά δεν ήτανε μόνο ο Γεωργίτσης. Είχαν χάσει …, είχε κοπεί το δίκτυο επικοινωνιών με το Γ.Ε.Σ., Α.Ε.Δ. τότε. Δηλαδή εκείνοι από τους οποίους περίμενε κατευθύνσεις … Εκτός από εκείνα που θα κάνει κάθε άνθρωπος όταν βρεθεί στην ανάγκη αυτή, θέλει στήριξη. Και θέλει στήριξη, εάν αυτό που κάνει, είναι σύμφωνο με τις επιδιώξεις του προϊσταμένου κλιμακίου. Επομένως δεν είναι μικρό πράγμα να καταλογίσεις ευθύνη σε κάποιον όταν το πρώτο … Όταν ακούσει τουφεκιά τι κάνει ο άνθρωπος αυθόρμητα; Πέφτει κάτω και καταλαμβάνει θέση. Δεν σημαίνει αυτό δειλία. Αυτό σημαίνει σύνεση.
Κ. Είπες ότι χάθηκε η επικοινωνία. Δεν υπήρχε επικοινωνία με τον Α.Ε.Δ.;
Μ. Όχι δεν υπήρχε. Επικοινωνίες υπήρχανε αλλά δεν υπήρχανε ανταποκριτές. Οι επικοινωνίες, η δομή των επικοινωνιών ήτανε άριστη. Ούτε θέματα παρεμβολών ούτε τίποτα. Ήταν οργανωμένη δηλαδή η συγκρότηση και του Α.Ε.Δ. και της Ελλάδος, εξασφαλισμένες. Και μάλιστα πολλαπλά μέσα επικοινωνιών.
Κ. Αυτό σημαίνει αιφνιδιασμό της Αθήνας από τις εξελίξεις στην Κύπρο. Έτσι το ερμηνεύω εγώ αυτό που λες.
Μ. Αυτό είναι γεγονός. Πρώτα – πρώτα δεν ήξεραν τι τους γίνεται. Απώλεσαν λοιπόν την επαφή με το αντικείμενο. Δεν είχαν πληροφόρηση. Οι πληροφορίες ήταν κατευθυνόμενες.
Κ. Τι εννοείς με αυτό;
Μ. Τι εννοώ με αυτό; Ο Κίσινγκερ είχε βγάλει ένα πρόγραμμα πληροφοριών με ωράριο. Τότε θα πούμε αυτό, τότε θα πούμε εκείνο, τότε θα πούμε το άλλο. Με αποτέλεσμα να διοχετεύεται η κατάσταση εκεί που κατευθύνθηκε.
Κ. Που στηρίζεις αυτό που λες για τον Κίσινγκερ; Εδώ έχουμε συγκεκριμένες επικοινωνίες …
Μ. Αφού είχε κάνει δηλώσεις. Αυτά βγαίνουν και από τις δηλώσεις του ίδιου του Κίσινγκερ. Ότι η Αθήνα θα …, ότι το Κυπριακό θα λυθεί, η κυβέρνηση θα πέσει και τέλος πάντων … Και για την απόβαση το ίδιο είπε. Έκτακτα τα αντιελληνικά συνθήματα του Κίσινγκερ, ο προγραμματισμός … Γιατί η σχεδίαση δεν είναι

Κίσινγκερ μόνο, ο οποίος είναι Εβραϊκής καταγωγής και τέτοια. Αλλά είναι γενικότερης πολιτικής εις βάρος της Ελλάδας.
Κ. Αυτά Αντώνη όσων αφορά την υψηλή πολιτική. Εδώ όμως έχουμε έναν αριθμό στελεχών στην Κύπρο, δικών μας, από τους οποίους άλλοι πολέμησαν με οποιονδήποτε τρόπο …
Μ. Ναι.
Κ. … και κράτησαν τις θέσεις τους ή έκαναν τακτική υποχώρηση ελεγχόμενη και έσωσαν και την τιμή τους και την τιμή του Ελληνικού στρατού και των ενόπλων δυνάμεων …
Μ. Της Ελλάδος. Της Αθήνας.
Κ. Και άλλοι δεν τα τήρησαν αυτά τα πράγματα. Αυτό που δεν είναι σήμερα γνωστό είναι …, από τα ονόματα τα συγκεκριμένα και μπορώ να σου πω μερικά από αυτά. Από αυτούς οι οποίοι πήγαν και κατέθεσαν στο φάκελο της Κύπρου στην επιτροπή. Ποια μπορείς εσύ να πεις ότι, ανεξάρτητα από τη στάση που τήρησαν στο πραξικόπημα, ποιοι ήταν αυτοί οι οποίοι πολέμησαν τους Τούρκους;
Μ. Πρόσεξε. Το να πει κανείς κάτι εκ του μακρόθεν είναι άλλο πράγμα. Ή η έκφραση '*εκ πληροφοριών'*, από προπαγάνδα δηλαδή, πάλι είναι ένα άλλο πράγμα. Άλλο είναι προσωπική, δηλαδή να έχεις προσωπική γνώμη, να είσαι παρών και να κρίνεις πρόσωπα και πράγματα. Εάν δεν είσαι …, εάν δεν είναι έτσι. Εδώ, όπως ξέρεις δηλαδή, τα πάντα διαστρεβλώνονται. Τα πάντα διαβάλλονται, έτσι;
Κ. Εδώ έχουμε συγκεκριμένες καταθέσεις αυτών των ανθρώπων στο φάκελο της Κύπρου.
Μ. Ναι.
Κ. Πάνω σε αυτά μιλάει κανείς. Και συγχρόνως εάν υπάρχει μια γενικότερη φήμη ότι ο τάδε μπορεί να ήτανε με το μέρος του Ιωαννίδη, αλλά πολέμησε τους Τούρκους. Αυτό θέλω να μου πεις εσύ. Δεν θέλω … Το ξέρω ότι δεν ήσουνα παρών και δεν έχεις …
Μ. Εγώ θα σου μιλήσω δηλαδή, όχι εκ πείρας γιατί δεν έτυχε να έχω εμπειρίες τέτοιες. Έχω εμπειρίες όμως όντας σε διάταξη αμύνης κατά την κρίση του '67 στην Κύπρο.
Κ. Τον Δεκέμβρη.
Μ. Τότε τον Δεκέμβρη, ναι. Την ψυχολογία δηλαδή του μαχητή, την απογοήτευση την οποία είχε, τις τεράστιες ευθύνες που επωμίζεται ο αξιωματικός και ιδιαίτερα η διοίκηση.
Κ. Τον Νοέμβρη του '67 στο …
Μ. Το πραξικόπημα του Βασιλέως και λοιπά, τότε που είχε κάνει … Όχι το πραξικόπημα, την αυτή, την …
Κ. Το κίνημα. Την κίνηση.
Μ. Την κίνηση, ναι. Λοιπόν θα σου πω το εξής πράγμα. Η ψυχολογία του Έλληνα μαχητή εξακολουθεί να υπάρχει από τότε που υπήρξε Ελλάς. Είναι η ίδια ψυχολογία, το ίδιο κύτταρο, με ορισμένες παραλλαγές. Υπήρξαν πραγματικά …, όταν βλέπεις τον Τούρκο απέναντι, είτε κομμουνιστής είσαι είτε φασίστας είσαι, βλέπεις τον εχθρό ο οποίος βιάζει τη μάνα σου,την αδερφή σου, τους τάφους των προγόνων σου και λοιπά. Και ορθώνεις το ανάστημα σου. Αυτοί υπήρξαν οι Έλληνες. Το ότι τώρα μεταξύ αυτών υπήρξαν οι … Υπήρχαν ξέρω 'γω, εφιάλτες, υπήρξαν ότι θέλεις, αυτά αποτελούν εξαιρέσεις. Γεγονός είναι ότι με το χάλι της ηγεσίας κριθήκανε όλα. Δεν θα ήτανε αυτή η έκβαση. Η Κύπρος είχε την οργάνωση, την δύναμη να αντισταθεί, εάν δεν είχε καταστραφεί η επικοινωνία. Πρώτα – πρώτα το θέμα των ενισχύσεων και αυτό της αποβάσεως. Όλες οι ενέργειες που απέβλεπαν εις την αναχαίτιση της καταστάσεως, κατευθύνθηκαν, διοχετεύθηκαν εις το κενό.
Κ. Εννοείς για την υποστήριξη με ναυτικό και …
Μ. Με ότι θέλεις. Είτε αεροπορία λέγεται, είτε ναυτικό λέγεται, είτε καταδρομείς λέγονται, είτε όπως θέλεις.
Κ. Πώς το εξηγείς αυτό; Γιατί; Γιατί έγινε;
Μ. Εγώ θέλω να πιστεύω ότι ήτανε καθαρώς πολιτικοί λόγοι.
Κ. Δηλαδή;
Μ. Όλοι οι πολιτικοί λόγοι δηλαδή, οι οποίοι διαμόρφωσαν αυτή την κατάσταση.
Κ. Θα σου πω κάτι που ελέχθη μέσα στην επιτροπή της Βουλής και θέλω την γνώμη σου. Εκεί ελέχθη από διάφορους που κατέθεσαν ότι, ο Ιωαννίδης είχε διαβεβαιώσεις από τους Αμερικανούς ότι εάν ρίξει τον Μακάριο, τότε θα μπορέσει να γίνει ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Η Τουρκία θα πάρει ένα μικρό κομμάτι όπως στο σχέδιο 'Άτσεσον' περίπου και τα πράγματα θα μείνουν εκεί και όλοι θα μείνουν ευχαριστημένοι. Αντί αυτού έχουμε την εισβολή των Τούρκων, γι' αυτό και ο Ιωαννίδης είπε το περίφημο *΄΄μας εξαπατήσανε΄΄*.
Κ. Μάλιστα.
Κ. Εξ ου και δεν κατεβαίνουν ενισχύσεις στην Κύπρο. Αυτή με δύο λόγια είναι η κατάσταση που επικρατεί τις πρώτες ώρες, πριν και κατά την διάρκεια της πρώτης εισβολής, τις πρώτες ώρες. Μετά τα πράγματα ξεκαθάρισαν. Εσύ τι γνώμη έχεις γι' αυτό;
Μ. Εγώ έχω την γνώμη την εξής. Κεντρικός μοχλός, κεντρικό διαβούλιο, υπήρξαν οι Ηνωμένες Πολιτείες. Και γι' αυτό βλέπεις, όπου δημιουργήθηκαν σταθμοί αποφασιστικών θέσεων για την Ελλάδα, ακόμη και καινούργιες πολιτικές οι οποίες δεν συγκλίνανε, αλλά απέκλιναν προς την γραμμή των Αμερικανών, υπήρξαν

συνέπειες. Όρα Μαρκεζίνη, μετά το ταξίδι του στην Μόσχα, όρα Παπανδρέου μετά την διευκρίνιση της καταστάσεως, ο Γεωργίου Παπανδρέου στην Αμερική …
Κ. Με τον Τζόνσον.
Μ. Με τον Τζόνσον και αυτούς.Και επομένως ότι αντιτίθεται εις την γραμμή … Α, την κρίση με το Ισραήλ και Αίγυπτο, που εκεί είχαμε την άρνηση του Παπαδόπουλου να δημιουργήσει, να επιτρέψει δηλαδή διάδρομο για την ενίσχυση του Ισραήλ. Επομένως και τις θέσεις του Κίσινγκερ, του κυρίου χειριστού δηλαδή της εξωτερικής πολιτικής των Ηνωμένων Πολιτειών, που είχε ταχτεί κατά της χούντας, είχε ταχτεί κατά της Ελλάδος.
Κ. Αυτά έχουν ξεκαθαρίσει. Ο ρόλος των Αμερικανών είναι ξεκαθαρισμένος πλέον. Είναι ακριβώς όπως το λες.
Μ. Όπως το λέω.
Κ. Το θέμα είναι στα μικρά επίπεδα, εδώ στα δικά μας. Το επίπεδο της κυβέρνησης που τότε ήλεγχε τα πράγματα, του Ιωαννίδη που ήλεγχε την κατάσταση, από εκεί και κάτω. Αυτό ψάχνουμε. Το άλλο έχει ξεκαθαρίσει και σε βιβλία και σε εφημερίδες.
Μ. Ο Ιωαννίδης… Δυστυχώς ατύχησε η Ελλάς με τον Ιωαννίδη. Διότι, πρώτα-πρώτα είχε περιβάλλον το οποίο τον επηρέαζε και υλοποιούσε κατά γράμμα την γραμμή του Ισραήλ και των Ηνωμένων Πολιτειών. Όπως ξέρεις ο γαμπρός του Ιωαννίδη είναι Εβραίος.[1]
Κ. Το όνομα του το θυμάσαι;
Μ. Δεν το θυμάμαι. Και όπως αντιλαμβάνεσαι αυτοί τον φέρανε έτσι, με υποσχέσεις και με τέτοια. Και θα νόμιζε ο Ιωαννίδης, (έτσι θέλω να πιστεύω τώρα δηλαδή, διότι μόνο αυτό τον σώζει), ότι δίδεται η ευκαιρία να λυθεί το Κυπριακό. Να το λύσει δηλαδή …, μάλλον ωρίμασαν οι θέσεις, ωρίμασε η κατάσταση για να λυθεί το Κυπριακό πρόβλημα. Έπειτα ο Μακάριος δεν έπαιζε καθαρό ρόλο, διότι εάν έπαιζε δεν θα είχαμε αυτή την εξέλιξη. Εκείνο όμως το οποίο θα πρέπει να καταλάβουμε ότι ουσιαστικώς και τα τελευταία γεγονότα και με το Ιράκ, την κοινή πολιτική Αγγλίας και Αμερικής... Δηλαδή ήτανε ταυτόσημη η πολιτική. Και ένα άλλο το οποίο να μην το ξεχάσω, είναι ότι … Ξέρεις πόσες βάσεις αμερικάνικες υπάρχουν στην Κύπρο; Περισσότερες απ' ότι έχει η Αγγλία.
Κ. Εννοείς μέσα στην περιοχή …
Μ. Μέσα στην Κύπρο.
Κ. Μέσα στην περιοχή των αγγλικών βάσεων;
Μ. Όχι μέσα. Και εκτός.
Κ. Στον Τουρκικό τομέα;
Μ. Και στα κατεχόμενα … Από τότε ακόμη. Όταν ήτανε …, δεν είχαμε τέτοια πράγματα. Και εκτός αυτό. Στην Κυρήνεια, επί παραδείγματι, είχανε την μεγαλύτερη βάση επικοινωνίας με όλο τον κόσμο. Δηλαδή τα συμφέροντα δεν ήτανε μόνο …, έτσι;
Κ. Ο Κορκόντζηλος και ο Κομπόκης είναι δύο αξιωματικοί με ιδιαίτερες ικανότητες, απ' ότι φαίνεται.
Μ. Ναι.
Κ. Οι οποίοι είναι εκτελεστικά όργανα στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου. Τι ξέρεις γι' αυτούς τους δύο αξιωματικούς;
Μ. Λοιπόν για τον Κομπόκη δεν ξέρω. Ξέρω όμως για τον ταξίαρχο τον Κορκόντζηλο. Τον Περικλή. Ο οποίος ήταν τεθωρακισμένος, ήταν άριστος αξιωματικός, συνετός αξιωματικός. Τώρα το πώς επηρεάστηκε και τι έγινε … Μάλλον θέλω να πιστεύω ότι υπήρξε θύμα της καταστάσεως. Ήτανε δηλαδή …, έτυχε να είναι σε καίρια θέση χωρίς να μπορεί ούτε τις ικανότητες του ούτε τα προσόντα του να τα εφαρμόσει.
Κ. Ο Κορκόντζηλος ζητάει διαβεβαίωση γραπτή από τον αρχηγό του στρατού τότε, εντολή δηλαδή από τον αρχηγό του στρατού, που σημαίνει για μας τους τέως στρατιωτικούς, ότι ήθελε, με βάση την ιεραρχική δομή και κατεύθυνση εντολή για να χειρίσει με τα τανκς κατά του Μακαρίου. Ξέρεις εσύ πάνω σε αυτό τίποτα;
Μ. Δεν το ξέρω αυτό το πράγμα. Δηλαδή δεν το έχω ακούσει. Αλλά καθόλου απίθανο. Επειδή ήτανε πειθαρχικός αξιωματικός ο Κορκόντζηλος. Δεν αερολογούσε. Ήτανε υπαρχηγός τάξεως. Τη ρευστότητα της καταστάσεως την ζούσε ο Κορκόντζηλος. Κατάλαβες; Δεν ήτανε δηλαδή από τους ανθρώπους αυτούς που πουλούσανε επανάσταση ή πουλούσανε αυτό. Μπορεί ιδεολογικώς να ανήκει εκεί πέρα αλλά ήταν συνετός αξιωματικός. Και άριστος αξιωματικός. Και ο λόγος ακόμη ότι προήχθη σε ταξίαρχο … Πρόσεξε, ο Κορκόντζηλος δεν εδιώχθη και δεν του προσάπτουν καμία κατηγορία, που σημαίνει ότι η στάση του ήταν η ενδεδειγμένη.[2] Ή εκείνη που μπορούσε τουλάχιστον να κάνει με τις συνθήκες που ζούσε.

[1] Σημειώνεται εδώ πως την άποψη άμεσα ή έμμεσα εκφρασμένη για ανάμειξη όχι του Ισραήλ αλλά των Εβραίων, προβάλλουν και ο Παπαχρήστου και ο Κιοσσές και ο Πετρόπουλος. Δεν είναι τυχαίο πως η κουλτούρα συγκεκριμένου ιδεολογικοπολιτικού χώρου οδηγεί τις αιτίες όλων των δεινών της γης στους εβραίους. Οι ίδιοι σε τέτοια ερμηνεία θα αρνούνται την ταύτιση με δεξιά-ακροδεξιά ή και την σύμπλευση της αντισιωνιστικής διάθεσης με την πολιτική τοποθέτηση.

[2] Είναι ενδεικτικό πως ο Μπαϊρακτάρης τριάντα χρόνια μετά τα γεγονότα του πραξικοπήματος ερμηνεύει τη στάση του Κορκόντζηλου ως ενδεδειγμένη κάτω από τις συνθήκες που τηρήθηκε. Δηλαδή η άποψη πως εφ' όσον διατάχθηκε, έπραξε καλώς ακόμα και στην περίπτωση που διαφωνούσε. Η πεποίθηση αυτή είναι απόλυτη, ειδικά στα στελέχη του στρατού. Και η άποψη πως η τυφλή υποταγή στις διαταγές του ανωτέρου απαλείφει και την ευθύνη των κακώς πραττομένων, διδάχθηκε για δεκαετίες στις παραγωγικές σχολές.

Κ. Έχουμε τον Σκλαβενίτη, έναν αξιωματικό του στρατού, ο οποίος υπηρετεί στο επιτελείο του Α.Ε.Δ. και από εκεί υποτίθεται ότι ελέγχει την Ε.Ο.Κ.Α. Β'. Είναι έτσι;
Μ. Κοίταξε να δεις, θα πρέπει να ξέρεις ότι ο Σκλαβενίτης Αθανάσιος, ήταν του πεζικού και ήτανε …, δεν ξέρω, επί πολλά χρόνια υπασπιστής του Γρίβα. Στενός συνεργάτης του Γρίβα. Είναι έτσι όπως τα λέω; Ήτανε άνθρωπος ο οποίος έπειτα χωρίς να έχει ενεργό συμμετοχή, μεγάλη ενεργό συμμετοχή με το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου...Διότι μην ξεχνάμε ότι και ο Γρίβας ήρθε σε αντίθεση με τη χούντα. Θυμάσαι τον πήρανε και λοιπά από την Κύπρο, τον φέρανε στην Ελλάδα, υποχρεωτικώς και λοιπά, υπήρξε … Δηλαδή ο Γρίβας δεν εκτελούσε διαταγές της χούντας. Ήτανε πιο σκληρό καρύδι από ότι ήτανε ο Μακάριος στον τομέα αυτό. Έκανε ότι νομίμως διατάσσετο. Δηλαδή έλεγε ο Γρίβας … Γιατί τώρα ο Γρίβας ήτανε δεξιός αξιωματικός, όπως ξέρεις. Λοιπόν δεν μπορούσε να έχει … Αλλά όμως σε θέματα αυτά είχε διαφορετική άποψη και θέση. Είπες για τον Σκλαβενίτη, ήταν στο επιτελείο και έκανε τι;
Κ. Υποτίθεται ότι από το επιτελείο του Αρχηγείου Ενόπλων Δυνάμεων, ήλεγχε και κατηύθυνε την Ε.Ο.Κ.Α. Β'. Γνωρίζεις Αντώνη, εάν ο Σκλαβενίτης τελικά μέχρι σήμερα, πήρε βαθμό πέραν του ταξιάρχου;
Μ. Όχι, δεν το ξέρω. Δεν το ξέρω. Αλλά αυτός δεν είχε και πρόβλημα. Διότι … Ξέρεις είναι των αδερφών Σκλαβενίτη που έχουν τα σούπερ – μάρκετ αυτά όλα. Επομένως δεν είχε οικονομικούς λόγους να …
Κ. Ο Παλαϊνης, Παλαϊνης Χαράλαμπος, τι ρόλο παίζει γενικά στη δικτατορία αυτός ο άνθρωπος; Και πώς επηρέασε και τα πράγματα και τον Ιωαννίδη;
Μ. Ήτανε ικανός να πράξει οτιδήποτε. Ήταν όπου φυσάει ο αέρας. Ρευστός και πρυτάνευε το ατομικό συμφέρον. Τίποτα άλλο. Αυτό τα λέει όλα. Ικανός για όλα. Με όλες τις καταστάσεις. Και το πρώτο καρφί.
Κ. Εννοείς ότι πρόδωσε τον Παπαδόπουλο;
Μ. Ποιον Παπαδόπουλο; Πρόδωσε τον Παπαδόπουλο, πήγε στον Ιωαννίδη. Προδίδει τον Ιωαννίδη και κάρφωνε τους …, πήγε στον Αβέρωφ.
Κ. Ο Παλαϊνης ήτανε σε αυτήν την υπόθεση, ή πόσο σοβαρή την θεωρείς εσύ την υπόθεση 'Πιτζάμα'; Ήταν σε αυτήν την υπόθεση;
Μ. Λένε ότι ήτανε και αυτός ένας από αυτούς. Κατέδιδε δηλαδή τους συνεργάτες.
Κ. Ένα λεπτό. Ήταν από τους κατηγορούμενους ο Παλαϊνης στην υπόθεση 'Πιτζάμα';
Μ. Όχι. Ούτε αυτός, ούτε ο αδερφός του.
Κ. Ποιοι ήτανε οι δύο πρώτοι κατηγορούμενοι στην υπόθεση αυτή; Που αθωώθηκαν.
Μ. Ήτανε … Δεν θυμάμαι τώρα. Εάν μπορείς να μου πεις, να σου το επιβεβαιώσω. Λοιπόν ήτανε ένας συνταγματάρχης, ο οποίος πέθανε, απωλέσθη δηλαδή, μετά την …, ήτανε στο 7ο γραφείο και απωλέσθη. Λέγανε για κάποιον Παπαδάκη, ο οποίος ήτανε στην Κρήτη και ήτανε και στην Κύπρο … Δεν έχω …
Κ. Σε ρωτάω, διότι υπάρχει μια μαρτυρία ότι, από τους πρώτους κατηγορούμενους της υπόθεσης 'Πιτζάμα', με παρέμβαση του Αβέρωφ δεν καταδικάστηκαν ένας ή δύο. Από τα πιο μεγάλα ονόματα, ακριβώς διότι ήτανε άνθρωποι του Αβέρωφ.
Μ. Καλά, αυτό είναι γνωστό βιολί. Είναι διάχυτο. Ήτανε ο …, από τη Χαλκίδα ήτανε, ένας … και έπειτα πήγε και αντικατέστησε τον Ιωαννίδη στην Ε.Σ.Α. και ο Παλαϊνης. Αυτοί οι δύο. Το όνομα του άμα … Μου το είχες πει την άλλη φορά. Μου το είχες πει την άλλη φορά το όνομα αυτουνού … και τον άλλον ήτανε ο … Βρε διάολε …
Κ. Άστο.
Μ. Ναι, αυτοί ήτανε … Δηλαδή ούτε εδιώχθησαν … Όχι μόνο δεν εδιώχθησαν, επιβίωσαν και λοιπά και λοιπά. Και οι άλλοι πήγανε όλοι …, με τον φίλο σου τον Τσαγκαράκη, πρωτομάστορα.
Κ. Ειρωνικά το λες τον Τσαγκαράκη φίλο μου, γιατί αυτό γράφει εδώ.
Μ. Ναι, εντάξει, ναι. Γι' αυτό στο λέω δηλαδή.
Κ. Εκτός απ' τον Τσαγκαράκη μάρτυρα κατηγορίας και πράκτορα της Κ.Υ.Π. μέσα στην υπόθεση 'Πιτζάμα', γιατί ήτανε πράκτορες …
Μ. Ναι.
Κ. Χρησιμοποιήθηκαν και υπάρχουνε μαρτυρίες για αυτό το πράγμα και αποδείχτηκε και στο δικαστήριο. Εκτός από τον Τσαγκαράκη ήτανε και ο Αρβανίτης;
Μ. Ναι. Ο μετέπειτα δηλαδή υπαρχηγός.
Κ. Αντιστράτηγος.
Μ. Ήτανε των διαβιβάσεων αυτός και καταδρομέας.
Κ. Πως κρίνεις την στάση του Παπανικολάου, του αρχηγού της αεροπορίας και του Αραπάκη, του αρχηγού του ναυτικού, γενικά ως συνεργατών του Ιωαννίδη και του Παπαδόπουλου και στη συνέχεια ως αρχηγών των όπλων τους, στη μεταπολίτευση;

Αποστασιοποιείται όμως ο στρατιωτικός, που συνωμοτεί για πραξικόπημα. Και τούτο γιατί πείθεται πως, προκειμένου να κάνει ΄΄επανάσταση΄΄ για το συμφέρον της χώρας, δεν παραβιάζει την αρχή της τυφλής υποταγής στη φυσική ηγεσία, επομένως και στους νόμους και το Σύνταγμα. Αυτά πλέον (φυσική ηγεσία, κυβέρνηση, νόμοι, Σύνταγμα) στη συνομωσία θεωρούνται ως καταργούμενα, αφού δεν υπηρετούν το εθνικό συμφέρον.

Μ. Εγώ πιστεύω ότι και ο Αραπάκης και ο Παπανικολάου, τήρησαν μια στάση, μπορώ να πω βαριά κουβέντα αλλά το πιστεύω, προδοτική. Διότι βεβαίως μπορεί να μην είχαμε θεαματικά αποτελέσματα, αλλά τουλάχιστον θα είχε περισωθεί η αξιοπρέπεια της Ελλάδος με την επέμβαση την οποία μπορούσαν να κάνουν. Και αντέδρασαν και παραπλάνησαν …
Κ. Προφανώς το εννοείς, διότι ο ένας δεν έστειλε αεροσκάφη και ο άλλος δεν έστειλε πλοία;.
Μ. Τα πλοία τα οποία τα είχαμε. Και είχαμε υπεροπλία όπως ξέρεις. Μπορούσε να περισώσει τουλάχιστον την αξιοπρέπεια ή να περισώσει τους ανθρώπους οι οποίοι ετάφησαν εκεί.
Κ. Αυτό εννοείς προδοσία μόνον; Δεν είναι προδοσία το γεγονός ότι ενώ συνεργάζονται επί χρόνια με το καθεστώς της 21ης Απριλίου, στη συνέχεια συνεχίζουν και συνεργάζονται με την μετέπειτα κατάσταση;
Μ. Κοίταξε να δεις. Ο άνθρωπος …, ο λύκος και αν γέρασε και άλλαξε το μαλλί του, ούτε την γνώση άλλαξε ούτε την κεφαλή του. Λοιπόν αυτή είναι κατάσταση η οποία εναλλάσσεται ή μεταλλάσσεται, όπως θες πάρ' το.
Κ. Ο Αραπάκης, λέει σε μια στιγμή σε κάποια κατάθεση του, ότι στη σχεδίαση του γενικά ήταν να ανατρέψει την δικτατορία γι' αυτό και έγινε αρχηγός και συνεργάστηκε για να την ανατρέψει από μέσα. Τι λες εσύ για αυτό;
Μ. Αυτό είναι φαιδρό. Αυτός (…) ήτανε υπέρ.
Κ. Εκατοντάδες, αν όχι χιλιάδες, έγγραφα τα οποία είναι υπέρ της 'επαναστάσεως', σε εισαγωγικά …
Μ. Τα έχει υπογράψει.
Κ. … έχουν την υπογραφή του.
Μ. Ε λοιπόν; Αυτό σου λέω και εγώ. Γι' αυτό σου λέω έξω απ' …
Κ. Ήταν εκ των σκληροπυρηνικών οπαδών;
Μ. Αλλά για να σώσει το κεφάλι του έκανε ότι έκανε.
Κ. Γνωρίζεις έναν Μενενάκο των καταδρομών; Και τι γνώμη έχεις;
Μ. Δεν τον ξέρω. Δηλαδή εξ όψεως τον γνωρίζω τον άνθρωπο. Αλλά είχε αφήσει την εντύπωση ότι τα πήγαινε και τα έφερνε σε αντιτιθέμενους.
Κ. Δηλαδή;
Μ. Έκανε και με τους μεν και με τους δε τότε και δημιουργήθηκαν κάτι προβλήματα. Δηλαδή πολλοί συνάδερφοι τέθηκαν υπό κατηγορία, άλλοι πάλι… Ο ίδιος είχε προσεγγίσει και πολιτικά πρόσωπα και επί εφταετίας ακόμη … Ήταν άνθρωπος δηλαδή ρευστής καταστάσεως.
Κ. Εννοείς ότι υπηρετούσε και το καθεστώς 21ης Απριλίου, συνεργαζόταν και με τους αντιτιθέμενους;
Μ. Έτσι διαδίδετο. Ή τουλάχιστον μετά την μεταπολίτευση, φάνηκε λίγο πιο καθαρά δηλαδή το πράγμα. Όχι μετά την μεταπολίτευση, μετά … Δηλαδή στην περίοδο του Ιωαννίδη τον ξαποστείλανε και άρχισε να αντιδρά αυτός κάπως περίεργα. Δεν είχα όμως …
Κ. Έχεις ακούσει ότι στάλθηκε στην Γυάρο από τον Ιωαννίδη, επειδή είχε επιχειρήσει μέσα στο επιτελείο να τους συλλάβει όλους, έχοντας βοηθό τον Γουνελά, τον χειριστή άρματος στο Πολυτεχνείο;
Μ. Δεν το έχω ακούσει. Δεν νομίζω ότι ευσταθούν αυτά τα πράγματα. Τι να συλλάβει όλους; Τι δύναμη είχε; Τι δύναμη είχε για να … με ποιο προσωπικό; Είχε καμιά μονάδα στα χέρια του; Είχε κάνει καμιά οργάνωση για να συλλάβει; Ο Γουνελάς έπειτα, ήτανε τελείως διαφορετικός τύπος από εκείνον.
Κ. Δηλαδή;
Μ. Εγώ τον είχα ανθυπίλαρχο τον Γουνελά. Ήτανε μου φαίνεται από τη Σάμο, κάπου από εκεί ήτανε ο Γουνελάς. Και ο οποίος δεν ήτανε παλιοχαρακτήρας. Ήτανε καλός χαρακτήρας. Άλλο τώρα τα σφάλματα τα οποία έκανε και τα οποία είναι καταδικαστέα, αλλά τα κίνητρα του ήτανε περίεργα βέβαια, αλλά αυτή ήτανε η νοοτροπία του. Δεν νομίζω ότι θα μπορούσε να κάνει κακό αυτός ο άνθρωπος. Και αποδείχτηκε και εκ των υστέρων, που ακόμη και η Νέα Δημοκρατία και πολλοί ακόμη, του συμπεριφέρθηκαν καλά. Δεν σου αποκρύπτω, συνάδελφοι δηλαδή που τον γνώρισαν και εγώ με συμπάθεια τον έβλεπα. Δεν ήτανε από τους ανθρώπους που πήγε με ιδιοτελείς σκοπούς και λοιπά. Μπορεί να έγινε. Τώρα με το άρμα, νεαρός ήτανε ανθυπίλαρχος. Να του πεις και άμα ανέβει πάνω στο άρμα…, ανέβηκε. Καταλαβαίνεις τι γίνεται. Δεν νομίζω ότι …
Κ. Ο Μενενάκος λέει ότι του είχε δώσει οδηγίες. Γιατί ήταν και ο Μενενάκος στην αυτή του Πολυτεχνείου.
Μ. Ναι;
Κ. Του είχε δώσει οδηγίες να χειριστεί έτσι ώστε να διευκολύνει τους φοιτητές να βγουν έξω.
Μ. Γι' αυτό σου λέω … Αυτά είναι του κώλου, όπως λέει και ο Στέφανος. Μέθοδος του κώλου είναι αυτή.
Κ. Γιατί γελάς;
Μ. Έτσι δεν είναι;
Κ. Επικρατεί η εντύπωση, διαβάζοντας τις καταθέσεις στην επιτροπή της Βουλής, ότι ο Αττίλας 2 αν εξαιρέσουμε και αυτό το καταθέτουν κάπου, αν εξαιρέσουμε την αντίσταση σε ένα σημείο, ήταν κάτι προσχεδιασμένο, συμφωνημένο στη Γενεύη. Εννοώ δηλαδή ότι, υπάρχει στις καταθέσεις η δήλωση ότι συμφώνησαν χωρίς να υπογράψουν, να προχωρή-σουν οι Τούρκοι μέχρι την γραμμή Γκιουνές και να σταματήσουν εκεί. Και οι Τούρκοι βέ-βαια προχώρησαν κάτι παραπάνω. Και έτσι δεν έχουμε αντίσταση

ουσιαστική στον Αττίλα 2. Εσύ τι γνωρίζεις για αυτό το πράγμα; Τι έχεις ακούσει να λέγεται στο στρατό ξηράς;
Μ. Αυτό το θέμα θα πρέπει να το προσεγγίσουμε με δύο υποθέσεις. Δηλαδή ο Αττίλας 2 ήτανε η εκμετάλλευση της επιτυχίας της πρώτης, του Αττίλα 1, εκ μέρους της Τουρκίας. Δεύτερο θα πρέπει έπειτα να δούμε, τι σημαίνει αυτό το πράγμα για να γίνει πιο κατανοητό τι θέλω να πω. Το θέμα της Αμμοχώστου. Δεν ήταν συμφωνημένο να πέσει. Είδαμε λοιπόν ότι εκμεταλλεύτηκαν την ευκαιρία της μη αντιστάσεως και πήγαν και την κατέλαβαν. Και αυτό έγινε σε όλη …, εκτός από την ισχυρή γραμμή αμύνης, Τρόοδος και κατεβαίνει κάτω στην Λεμεσό. Θέλω να πω δηλαδή ότι …, αλλά ήτανε τέτοια τα στρατηγικά σημεία τα οποία κατέλαβαν οι Τούρκοι, από τα οποία μιλούσαν πλέον από θέσεως ισχύος και για τις διαπραγματεύσεις όλες τις άλλες. Αλλά το εάν ήτανε συμφωνημένα ή όχι, εγώ να σου πω το εξής. Ότι είχαμε παραδείγματα που ορισμένοι πολιτικοί θεωρούσαν την αποκατάσταση της δημοκρατίας στην Ελλάδα δια του πραξικοπήματος που έγινε στην Κύπρο για την επίλυση του Κυπριακού, ότι ήτανε η μεγαλύτερη προσφορά που έκανε η Κύπρος προς την Ελλάδα. Δηλαδή πιστεύανε ότι προτιμούν να επανέλθει η δημοκρατία στην Ελλάδα και ας απολεστεί η Κύπρος. Το κατάλαβες αυτό το πράγμα; Και αυτές ήταν απόψεις οι οποίες είχαν διατυπωθεί κατ' επανάληψη. Από ανθρώπους βέβαια όχι κορυφαία στελέχη, αλλά τέλος πάντων από τους κρατούντες της εποχής.
Κ. Τι μπορούσε να κάνει η πολιτική ηγεσία μετά την μεταπολίτευση, πριν το Αττίλα 2, στη Γενεύη και στο Κυπριακό; Με την κατάσταση των ενόπλων δυνάμεων στην Ελλάδα;
Μ. Αντί να πιέζουν τον Παπανικολάου και τον Αραπάκη να αντιδράσουνε και τους άλλους που στέλνανε, ολόκληρη μοίρα με τον …, με τον αυτόν πως τον λένε τον …, τον αντισυνταγματάρχη τον οποίο τον διώξανε, τον άλλον τον αποδιοπομπαίο τράγο, τον Παπαποστόλου. [1] Λοιπόν αντί να κυνηγάνε αυτούς, να τους είχαν αφήσει να δράσουν ελεύθερα. Γιατί αν πήγαινε ο Παπαποστόλου με λοκατζήδες, 400-500 ανθρώπους …, κατάλαβες; Θα είχε δημιουργήσει κατάσταση. Εάν πηγαίνανε τα υποβρύχια εκεί θα είχαν δημιουργήσει κατάσταση. Εάν πηγαίνανε τα αεροπλάνα, τα οποία είχαμε δυνατότητα να τα πάμε … Κατάλαβες; Θα ήταν άλλη η κατάσταση.
Κ. Εννοείς ότι έπρεπε να πιέσουν τον Παπανικολάου και τον Αραπάκη να στείλουν τον στόλο και τα αεροπλάνα. Αυτό εννοείς.
Μ. Βεβαίως. Αλλά αυτοί όχι μόνο δεν τον πίεσαν, διότι εάν ενεργούσανε … Διότι τους χαϊδεύανε και τον Αραπάκη διότι ήξερε τις βρωμιές που είχανε κάνει και τον Παπανικολάου. Σε τίποτα δεν είναι κατηγορούμενοι αυτοί;
Κ. Τι εννοείς ήξεραν τις βρωμιές; Ποιοι είχαν κάνει βρωμιές και ποιοι τις ξέραν;
Μ. Οι πολιτικοί είχαν κάνει βρωμιές. Αυτοί που κατηύθυναν δηλαδή τα πράγματα. Ποιοι τα κατηύθυναν; Οι πολιτικοί.
Κ. Τι εννοείς; Ακριβώς τι εννοείς;
Μ. Τι 'Τι εννοώ'; Δηλαδή ενώ το σχέδιο προβλέπει επί παραδείγματι ότι η ενίσχυση ήτανε …, όχι μόνο δεν πήγανε αλλά τα γυρίσανε πίσω τα υποβρύχια.
Κ. Αυτά πριν της 20ης Ιουλίου Αντώνη.
Μ. Δε με κατάλαβες. Ναι αλλά εδώ δεν έχουμε τείχος του Βερολίνου. Εδώ έγινε η εξέλιξη. Όταν λοιπόν τους κύριους μοχλούς αντιδράσεως τους εξουδετερώνεις από την αρχή, με τι θα πολεμήσεις; Με το λιανοτούφεκο θα πολεμήσει η ελληνική φρουρά; Όταν την αεροπορία την έχεις εξασφαλίσει με τον Παπανικολάου, το ναυτικό το έχεις εξασφαλίσει με τον …, το άλλο το έχεις εξασφαλίσει με τα πλοία που μπήκανε μέσα πάλι … και ο Αραπάκης έπαιξε τον ρόλο του εκεί. Τις ενισχύσεις που δεν πήγανε δύο πλοία με … και τους λέγανε «*Πηγαίνετε γιατί απειλείται η Ρόδος*.» Αυτές δεν είναι προδοσίες;
Κ. Αυτές είναι προδοσίες πριν της 24ης Ιουλίου που γίνεται η μεταπολίτευση.
Μ. Δε με κατάλαβες. Αυτό θέλω να σου πω. Εκεί θέλω να καταλήξω. Ότι δεν μπορώ να πω εγώ στην αρχή της επιχείρησης επί παραδείγματι, των επιχειρήσεων ή των προπαρασκευών των επιχειρήσεων, να αυτώσεις ένα … και να σου δημιουργήσω (…) να μην μπορείς να αντιδράσεις και στο τέλος να κάνω μία κίνηση έτσι συγκαλύψεως. Εδώ πέρα είναι διάχυτη η άποψη και είναι πληθώρα των απορίων, των ερωτημάτων. Γιατί δεν αντέδρασαν τα τμήματα τα οποία ήταν τεταγμένα μπροστά;
Κ. Γιατί δεν αντέδρασαν;
Μ. Γιατί αυτή την εντολή είχανε πάρει.
Κ. Από πού;
Μ. Από πού; Από ποιους την είχανε πάρει όταν κατέρρευσε ο Σαμψών;
Κ. Εννοείς από το αρχηγείο ενόπλων δυνάμεων στην Ελλάδα;

[1] Ο Παπαποστόλου έχει δώσει συνέντευξη σε τηλεόραση που δημοσιεύεται στο βιβλίο του γ. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Αυτός Κάλεσε τους Τούρκους στην Κύπρο,* Μιχαλόπουλος, Αθήνα. Επιστρέφει διότι, όπως λέει στον Μιχαλόπουλο, του έκαναν σήμα πως κινδυνεύει η Ρόδος. Η άποψη πως θα ήταν τα πράγματα τελείως διαφορετικά εάν τον άφηναν με τη δύναμη που συνόδευσε να αποβιβαστεί στην Κύπρο, κυριαρχεί σε πολλούς έκτοτε. Και τούτο διότι έτσι τεκμηριώνεται η πεποίθηση πως αφέθηκαν στην Κύπρο να εξελιχθούν τα γεγονότα, ώστε να ανατραπεί εδώ η χούντα.

Μ. Βεβαίως. Βεβαίως.
Κ. Και γιατί τους είχαν πει να μην πολεμήσουν;
Μ. Γιατί να μην πολεμήσουν; Διότι τους λέγανε ότι «*άσκηση κάνουν οι Τούρκοι*», έτσι λένε, «*Δεν πρόκειται να ..., μην φοβάστε ..., εμείς εγγυόμεθα …*» Τι πάει να πει «*Μην φοβάστε; Εμείς εγκυόμεθα*;» Τους πήρε ο..... και τελείωσε η περίπτωση.
Κ. Αυτό είπαμε ήτανε στην πρώτη φάση, στην πρώτη εισβολή επί Ιωαννίδη. Πέφτει ο Ιωαννίδης, γίνεται η μεταπολίτευση, έρχεται ο Καραμανλής. Γίνεται ο Αττίλας 2. Εκεί δεν έχουμε καθόλου συγκρούσεις;
Μ. Ένα λεπτό σε παρακαλώ. Ένα λεπτό. Μπορείς να μου πεις εσύ ποια ήταν η στάση του Αραπάκη κατά την πρώτη φάση;
Κ. Η στάση του Αραπάκη ήταν προδοτική στην πρώτη φάση.
Μ. Δε με κατάλαβες … Επομένως τι περιμένεις; Το ναυτικό … Κοίταξε Αντώνη …
Κ. Αλλά ήταν προδοτική σε σύμπραξη και σύμπλευση με τον Ιωαννίδη και τον Μπονάνο και τον Παπανικολάου.
Μ. Δεν το ξέρουμε αυτό. Αλλά υπονομεύτηκε ο Ιωαννίδης από τον Παπανικολάου και τον Αραπάκη.
Κ. Υπονομεύτηκε είπες;
Μ. Βεβαίως. Εσύ νομίζεις ότι στην αρχή ο Παπανικολάου και ο Αραπάκης πηγαίνανε να πολεμήσουνε υπέρ της Κύπρου και άλλαξαν γνώμη στο δρόμο;
Κ. Εγώ γνωρίζω του Αλφαντάκη μία δήλωση έπ' ονόματι του Ιωαννίδη …
Μ. Ναι;
Κ. … που απευθύνει κατηγορία για προδοσία στον Παπανικολάου, τον Μπονάνο, τον Αραπάκη και τον …
Μ. Έτσι μπράβο.
Κ. … και τον Γαλατσάνο.
Μ. Βεβαίως.
Κ. Πόσο αληθινή είναι αυτή η καταγγελία;
Μ. Ενδεχομένως να είναι αληθινή. Τα γεγονότα το λένε. Αβίαστα βγαίνουν ορισμένα συμπεράσματα. Εγώ σου λέω το εξής. Οργανώνεις μια επιχείρηση, έτσι; Και υπολογίζω εσένα το ναυτικό, τον άλλον την αεροπορία, τον άλλον με τις καταδρομές και τον άλλον με τα άρματα. Και αποδεικνύεται λοιπόν ότι αυτοί όλοι, πλην ξέρω 'γω τι εξαιρέσεων, συμφωνούν με το τελευταίο (…). Τι σημαίνει αυτό;
Κ. Αυτά μετά το πραξικόπημα.
Μ. Μετά το πραξικόπημα.
Κ. Υπονοείς, ότι αυτοί οι άνθρωποι είχαν γραμμή από τον Καραμανλή ή τον Αβέρωφ, να μην στείλουνε δυνάμεις κάτω στην εισβολή των Τούρκων; Τι υπονοείς; Δεν καταλαβαίνω.
Μ. Αυτό εννοώ. Αφού αγωνιζότανε η κυβέρνηση Καραμανλή ή υπ' όψιν, με αντιπρόεδρο τον Μαύρο και υπουργό των εξωτερικών … Γιατί είναι πουτάνες οι πολιτικοί. Είδες τι έκανε ο Καραμανλής; Πήρε λοιπόν από την Ένωση Κέντρου τον φορέα της πολιτικής, τον υπεύθυνο υπουργό εξωτερικών και έβαλε τον Μαύρο. Και του λέει «*Πήγαινε να βγάλεις τώρα ...*» Και ενέπλεξε και την Ένωση Κέντρου. Όλους τους πολιτικούς. Δηλαδή εδώ μιλάμε για τους πολιτικούς. Στο σύνολο τους. Ούτε υπέρ του Καραμανλή, ούτε κατά του Καραμανλή, του Παπανδρέου και λοιπά.
Κ. Πως στο σύνολο τους; Η αριστερά δεν ήταν στην κυβέρνηση …
Μ. Δε με κατάλαβες. Αυτοί που ήταν στην κυβέρνηση. Αυτούς εννοώ. Δεν εννοώ τους … έτσι;
Κ. Άρα υπονοείς και θέλω να μου πεις καθαρά, ότι πριν τη μεταπολίτευση η ηγεσία των ενόπλων δυνάμεων, εκτός του Ιωαννίδη, είχε επαφές με πολιτικούς ηγέτες και έπαιρνε γραμμή από αυτούς να μην βοηθήσουνε στην εισβολή στην Κύπρο ώστε, να πέσει η δικτατορία εδώ; Τι εννοείς;
Μ. Εγώ εννοώ … Δηλαδή τι μου έχει δημιουργηθεί, τι εντύπωση έχω. Αυτό σου μιλάω τώρα, δεν έχω δηλαδή προσωπική γνώση, δεδομένα προσωπικά, να έχω πείρα δηλαδή επί των γεγονότων. Δεν έζησα την κατάσταση, με άλλα λόγια. Αλλά θέλω να πω το εξής. Ότι το να μην ανοίγει ο φάκελος της Κύπρου, είναι θέμα καθαρά … είναι απόφαση πολιτική και πολιτικά λάθη κρύβει. Τελείωσε. Δεν θέλει περισσότερη συζήτηση αυτό το θέμα. Είναι θέμα επομένως, κρίσιμα πολιτικά θέματα. Θίγονται κρίσιμα πολιτικά θέματα.
Κ. Μόνο; Και όχι ο ρόλος των Αμερικανών και των Άγγλων;
Μ. Μα αυτό είναι εκεί πέρα. Πολιτικά θέματα είναι όλα αυτά τα πράγματα. Ο δε ρόλος των Αμερικανών είναι σαφής.
Κ. Οι αμερικανοί όμως, φροντίζουν και τα συμφέροντα τους. Σωστά κάνουν τη δουλειά.
Μ. Δεν κατάλαβες. Για τα συμφέροντα τους φροντίζουν. Γιατί σου είπα προηγουμένως ότι το 80% των βάσεων, των ξένων βάσεων στην Κύπρο, είναι αμερικάνικες, δεν είναι αγγλικές. Και σήμερα ακόμα. Και πριν. Και επί Μακαρίου.
Κ. Και όλα αυτά τώρα, για να μην πάει η Κύπρος με τους Ρώσους;
Μ. Ποια;
Κ. Όλη αυτή η κατάσταση, Μακάριος, πραξικοπήματα, εισβολές, χωριστές ενώσεις …

Μ. Κοίταξε να δεις. Κύπρος και Ισραήλ και Σουέζ είναι το τρίγωνο των γεωπολιτικών, γεωστρατηγική δηλαδή θέση, που ελέγχει τα πάντα. Λοιπόν όλα αυτά παίζονται και να μην διαχωρίζουμε την πολιτική της Αγγλίας με την πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών. Ήτανε κοινή και ευθυγραμμισμένη.
Κ. Ξέρεις εάν εκείνες τις ημέρες ερχόντουσαν πληροφορίες, πριν την εισβολή των Τούρκων, ότι δυνάμεις από … στρατεύματα του Συμφώνου της Βαρσοβίας κινούνται εναντίον της Ελλάδος;
Μ. Αυτές ήταν μαλακίες ενός στρατηγού τότε, τον οποίον τον είχαν αποτάξει. Τρελός ήτανε, Αϊφαντής Γεώργιος, που έβγαλε την περίπτωση ότι …, πληροφορίες δικές του δηλαδή και έριχνε λίγο αλάτι και τέτοια, ότι έρχονται Βουλγαρικές και αυτό … για να καταλάβουν την Θράκη και την Μακεδονία. Κατάλαβες; Αυτό εξυπηρετούσε τα συμφέροντα των πολιτικών, κατάλαβες; Και στείλανε τον κόσμο στα Βουλγάρικα σύνορα, κατάλαβες; Και τα Τουρκικά.
Κ. Αυτό εξυπηρετούσε όχι τα συμφέροντα των πολιτικών, αυτό εξυπηρετούσε την σχεδίαση για την εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο.
Μ. Ε λοιπόν; Να εξασθενίσουν δηλαδή τη δύναμη των αντρών.
Κ. Άρα έγινε αυτό το πράγμα;
Μ. Έγινε.
Κ. Ήτανε δυνάμεις στα σύνορα τότε;
Μ. Οπωσδήποτε έγινε. Μια (…), ότι δυνατότητες είχανε, δηλαδή. Και έπειτα μην ξεχνάς ότι τότε ήμασταν στο ΝΑΤΟ.
Κ. Ο Αβέρωφ, αποκαλείται γεφυροποιός, διότι έχει σχέσεις με το καθεστώς της 21ης Απριλίου. Δεν τις έκρυβε.
Μ. Ναι.
Κ. Συγχρόνως ο Αβέρωφ είναι στο κίνημα του ναυτικού, συλλαμβάνεται. Και λίγο μετά το κίνημα του ναυτικού, σε δύο μήνες, πηγαίνει στη Ρώμη σε σεμινάριο που γίνεται για το Κυπριακό. Πως ερμηνεύονται όλα αυτά;
Μ. Τι ερμηνεύονται; Είναι η φυσιολογική εξέλιξη της προπαρασκευής των μεγάλων επιχειρήσεων.
Κ. Για το Κυπριακό εννοείς.
Μ. Βεβαίως. Και γίνονται οι τελευταίες συντονιστικές ενέργειες.
Κ. Αυτή είναι πολιτική εκτίμηση που κάνεις.
Μ. Τι πολιτική εκτίμηση; Γιατί διαφέρει η εκτίμηση σήμερα; … Για να αλλάξει ο μαχητής, από μια θέση να πάει στην άλλη, θέτει ερωτήματα. Πού; Πώς; Πότε; Και γιατί; Λοιπόν αυτό το κάνει ο μαχητής. Δεν θα το κάνει; … Πού θα πάει; Πώς θα πάει;Τι θα κάνει εκεί που θα πάει; Πότε θα το κάνει; Και γιατί το κάνει;
Κ. Τι μορφές προπαγάνδας έχουμε στις ένοπλες δυνάμεις και γενικότερα; Και πως ερμηνεύονται;
Μ. Δεν είναι ένοπλες δυνάμεις, είναι οι καθιερωμένες πολιτικές. Δηλαδή η 'λευκή' προπαγάνδα είναι η αντικειμενική προπαγάνδα. Που καθορίζεται συγκεκριμένος σκοπός της πληροφορίας. Έχει συγκεκριμένο στόχο και δείχνει και την πηγή την οποία έχει.
Κ. Λέει και αλήθειες;
Μ. Είναι αληθής. Ή λέει έτσι, επειδή έτσι τη συμφέρει. Λευκή. Ξεκάθαρη. Δηλαδή ποιος την είπε, πότε την είπε, τι σκοπό έχει και λοιπά. Είναι ξεκάθαρη. Η άλλη είναι η 'φαιά', που είναι γενικώς διατυπωμένη. Δηλαδή «*Πληροφορίες φέρουν ότι ...*» Ποιος την είπε; Γιατί την είπε; Τι σκοπό έχει; Τίποτα από αυτά. Αιωρείται δηλαδή το θέμα. Και αφήνει να πλανάται.
Κ. Λέει αλήθειες;
Μ. Όχι. Μπορεί να λέει αλήθεια, αφήνει όμως κενά. Μπορεί να πετάξει αλήθεια, αλλά αυτός που την λέει, να μην την λέει. Να μην λέει ότι «*ο Αντώνης είπε αυτό*». Αφήνει δηλαδή έξω τον σκοπό. Έτσι μπορεί να λέει την αλήθεια, αλλά να μην λέει την πηγή. 'Φαιά' προπαγάνδα. Ό,τι πλανάται δηλαδή. Δεν καταλογίζει, δεν επιμερίζει ευθύνες. Η 'μαύρη' είναι καθαρώς η προπαγάνδα η οποία καυτηριάζει, δεν είναι αντικειμενική, δεν λέει αλήθεια αλλά εξυπηρετεί κάποιον σκοπό.
Κ. Με ψέματα.
Μ. Με ψέματα. Ψευδής. Αυτές είναι οι …

***

ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΣ ΤΑΚΗΣ

Ο Π. είναι τάξης 1954 και από τα στελέχη του στρατού που δραστηριοποιήθηκαν στη δεκαετία του 1960 στην υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ. Υπέστη τις σχετικές επιπτώσεις (δίκη, καταδίκη κ.ο.κ.) ενώ στη δικτατορία εμπλέκεται με κινήσεις εναντίον της και αντίστοιχες συνέπειες, όπως φαίνονται και στην συνέντευξη. Κεντρώας ιδεολογικής τοποθέτησης, προσκολλημένος στην οικογένεια Παπανδρέου με την οποία και συντηρεί σχέσεις, που είναι εμφανείς στα λεγόμενά του. Οι σχέσεις αυτές επιδρούν καταλυτικά στις ενέργειές του και τις καθορίζουν ανάλογα.
Το στοιχείο που κυριαρχεί στη συνέντευξη αυτή είναι η θέληση για αποκαλύψεις, για πράγματα ΄΄που ακούγονται για πρώτη φορά΄΄. Και η προσπάθεια του Π. να πείσει για την πρωτεύουσα σημασία του δικού του ρόλου σε γεγονότα όπου, κατ' αυτόν προβλήθηκαν άλλοι και αποσιωπήθηκε η δική του συμβολή και προσφορά. Η πικρία του Π. είναι εμφανής και σ' αυτήν οφείλεται και η επιθυμία να τα ΄΄αποκαλύψει όλα΄΄.
Στα λεγόμενα του Π. υπάρχουν στοιχεία εντυπωσιακά, που η υιοθέτησή τους προϋποθέτει περαιτέρω έρευνα. Το ότι π.χ. έγινε απόπειρα πραξικοπήματος από στρατιωτικούς το 1961 και δεν αποκαλύφθηκε στον τύπο, αλλά και δεν καταγράφεται σε μελέτες, αναλύσεις κ.λ.π. Το ότι τον Απρίλιο του 1973 συναντάται με αξιωματικό της ΚΥΠ (ο ίδιος κρυπτόμενος) ο οποίος του αποκαλύπτει και τις επερχόμενες κινήσεις στην Κύπρο (πραξικόπημα και εισβολή) αλλά και τα σχέδια που υλοποιήθηκαν των μεταπολιτευτικών αλλαγών και προοπτικών. Τέλος ο ρόλος του Αβέρωφ στην υπόθεση ΄΄πυτζάμα΄΄ κ.λ.π. αποτελούν στοιχεία, τα οποία ο γράφων δεν προλαβαίνει στα πλαίσια της εργασίας αυτής να εξετάσει. Καταχωρούνται για μελλοντικές έρευνες, αλλά επισημαίνεται η σχέση του στελέχους αυτού με την οικογένεια Παπανδρέου και η ροή πληροφόρησης των Γεωργίου και Ανδρέα Παπανδρέου την κρίσιμη εκείνη προδικτατορική περίοδο. Εάν πράγματι ο Ανδρέας είχε τέτοια και τόση ενημέρωση από την πλευρά του Π., οι ασχολούμενοι με την υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ, θα πρέπει κάπως να ανασκευάσουν τα περί του ρόλου του και τις ΄΄πελατειακές΄΄ σχέσεις του με στελέχη των ΕΔ(για να χρησιμοποιήσουμε τον όρο από τις εργασίες περί ΕΔ του Βερέμη[1]).

Συνέντευξη με αντιστράτηγο ε.α. Τάκη Παπαγεωργόπουλο (Π)
ΑΚ (Κ)
26 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 3003

Κ. 26 Νοεμβρίου 2003 με τον Τάκη Παπαγεωργόπουλο, τον αξιωματικό του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.. Κύριε Παπαγεωργόπουλε μόλις μου είπατε ότι πριν το 1967 είχαν γίνει δύο απόπειρες πραξικοπήματος από αξιωματικούς εν ενεργεία. Μπορείτε να καλύψετε αυτό το θέμα;
Π. Δεν ξέρω λεπτομέρειες. Αλλά θα σας πω για το '61 που ξέρω αρκετά πράγματα, δεν ξέρω για την προηγούμενη που ήτανε Ιδεάτες … Αυτό πρέπει να έγινε το '55, κάτι τέτοιο νομίζω, που ήτανε αυτοί οι 10 πάρα πολύ σκληροπυρηνικοί Ιδεάτες, μαζί με τα ανάκτορα. Βέβαια μπήκε σε μέση ο ίδιος ο Παύλος και απέτρεψε, ο βασιλιάς εννοώ, ο βασιλιάς τότε και απέτρεψε το να γίνει τότε πραξικόπημα στρατιωτικό. Αλλά το '61 συνέβη το εξής, επειδή το ξέρω καλύτερα.
Κ. Για να κλείσουμε την υπόθεση του '55 που λέτε, μήπως εννοείτε την απόπειρα, το κίνημα που έγινε με την παραίτηση του Παπάγου;
Π. Μπορεί να είναι αυτό, μπορεί. Αλλά νομίζω ότι και νωρίτερα υπήρχε. Νομίζω και νωρίτερα. Δεν ήτανε μια φορά. Επί Παύλου, την δεκαετία του '50, είχαμε πάλι κάποια απόπειρα εκτροπής. Δεν ήτανε μόνο όταν πέθανε ο Παπάγος. Όταν πέθανε ο Παπάγος έγινε το εξής.
Κ. Όταν παραιτήθηκε ο Παπάγος σας είπα.
Π. Παραιτήθηκε;
Κ. Όταν ήταν αρχιστράτηγος και παραιτήθηκε, αξιωματικοί Ιδεάτες έκαναν κίνημα μέσα στην Αθήνα για να τον υποχρεώσουν να αποσύρει την παραίτηση του. Αυτό εννοείτε;
Π. Ένα είναι αυτό. Αλλά αφότου πέθανε ξανά επιχειρήθηκε να γίνει, αλλά έγιναν οι εκλογές κατά τέτοιον τρόπο που τις πήρε ο Καραμανλής. Διαφορετικά ήταν έτοιμο πραξικόπημα. Αυτό το ξέρω διότι εμένα με είχαν μπλέξει στην υπόθεση αυτή. Τι εννοώ. Ήταν ο Κουρούκλης αρχηγός του πυροβολικού τότε και επειδή έτυχε να περάσει από το σπίτι μου, από την Ακράτα και να δει τη φωτογραφία ότι ήμουν εύελπις και τέτοια ρώτησε, νόμιζε ότι ήμουν δικός του άνθρωπος και εμένα μου είχαν δώσει εντολή όταν πήγα στην Εύβοια ανθυπολοχαγάκι, ότι «*Θα σου δώσουμε διαφορετικά* …» πως τα λένε με τον ασύρματο …, όχι σήματα, διαφορετικά …
Κ. Συνθηματικά.
Π. Συνθηματικά ναι. «… *στην περίπτωση που συμβεί κάτι, να σου πούμε να καταλάβεις τη σχολή πεζικού.*»
Κ. Ως ανθυπολοχαγός το 1950…;

[1] Για τις ΄΄πελατειακές΄΄ σχέσεις ΄΄προστασίας΄΄ πολιτικών και στρατιωτικών βλέπε ΘΑΝΟΥ ΒΕΡΕΜΗ, *Οι Επεμβάσεις του Στρατού στην Ελληνική Πολιτική 1916-1936,* Οδυσσέας, Αθήνα 1983(κυρίως στη σ.85) και του ίδιου στο *Ο Στρατός στην Ελληνική Πολιτική,* Κούριερ Εκδοτική, Αθήνα 2000 σ.151

Π. ’55. Γι’ αυτό λέω ότι προϋπήρξαν μέσα στο ’50 διάφορες κινήσεις τέτοιες από τους σκληροπυρηνικούς Ιδεάτες, Γωγούσης, πως τον λένε …, Κουρούκλης … Αυτοί ήτανε οι πολύ σκληροί. Αλλά αυτό το ’61 είναι εντελώς διαφορετικό. Αυτό το ξέρω … Ξέρω πάρα πολλά πράγματα να σας πω πάνω σε αυτό.
Κ. Καλύψτε το 1961, τι έγινε;
Π. Το ’61 έγινε το εξής. Ήρθε ο Γρίβας από κάτω σαν Διγενής και απελευθερωτής και όλα αυτά της Κύπρου και τον παρέσυραν, εκτός από τους πολιτικούς Βενιζέλος και τέτοια, έτσι; Αν το θυμόσαστε, εάν το έχετε ακούσει. Να κάνει πραξικόπημα εναντίον του Καραμανλή. Ο Ι.Δ.Ε.Α. διασπάστηκε τότε, διασπάστηκε σε Καραμανληκούς και αντικαραμανληκούς. Ο Ι.Δ.Ε.Α.. 1.500 περίπου αξιωματικοί Ιδεάτες αντικαραμανληκοί με επικεφαλής τον Γρίβα έκαναν πραξικόπημα. Κατέλαβαν το Γενικό Επιτελείο Στρατού και την Γενική Ασφάλεια. Και μάλιστα, Σάββατο βράδυ ήτανε, δεν ξέρω την ακριβή ημερομηνία, δεν την θυμάμαι, τη Γενική Ασφάλεια στη Μπουμπουλίνα την κατέλαβε ο Άρης ο Μπουλούκος. Μέσα ήτανε κρατούμενοι αξιωματικοί Ελληνοκύπριοι, οι οποίοι θεωρούνταν λιποτάκτες, επειδή ήθελαν να πάνε να πολεμήσουν στην Κύπρο σαν Κύπριοι που ήτανε. Τους είχαν συλλάβει σαν λιποτάκτες. Τους ελευθέρωσε αυτούς ο Μπουλούκος, συνέλαβε όσους ήταν μέσα υπηρεσία. Αλλά στις πέντε το πρωί όμως το πράγμα κατεστάλη ως εξής, όπως θα σου πω τώρα. Διοικητής της Κ.Υ.Π. ήταν ο Νάτσινας. Ο Νάτσινας ήταν πανέξυπνος, ήταν τρομερός άνθρωπος. Ο διοικητής, ο διευθυντής της Κ.Υ.Π. τότε ο Νάτσινας ήταν φοβερός, σαΐνι, όχι αστεία. Ο Καραμανλής ήτανε στον Άγιο Κωνσταντίνο που πήγαινε συνήθως. Σαββατοκύριακα τα περνούσε στον Άγιο Κωνσταντίνο. Τον πήρε τηλέφωνο και του είπε *«Γίνεται αυτό, πρέπει να μην βγει στη φόρα τίποτα απολύτως διότι θα πέσει η κυβέρνηση. Θα τα κανονίσω μέχρι το πρωί, μην ανησυχείτε.»* Πράγματι ενώ είχαν καταλάβει το Γενικό Επιτελείο Στρατού, στις 5 το πρωί δίνει ο Γρίβας εντολή «*Σταματήστε. Παραδοθείτε, δεν τρέχει τίποτα.»* Τώρα ποιοι υποχρεώσανε τον Γρίβα να πει έτσι στους αξιωματικούς δεν ξέρω. Είχε πετύχει το κίνημα τους, είχαν καταλάβει το Γενικό Επιτελείο Στρατού, είχανε καταλάβει τη Γενική Ασφάλεια, είχανε πιάσει κόσμο και κοσμάκη, όμως ξαφνικά ο Γρίβας τους είπε «*Σταματάμε. Όχι δεν γίνεται τίποτα.»* Δεν βγήκε καθόλου στη φόρα, διότι σας λέω ήτανε πολύ έξυπνος ο Νάτσινας, κατάλαβε ότι θα πέσει η κυβέρνηση. Και όχι μόνο αυτό. Τους επικεφαλείς αξιωματικούς …, ήτανε αρχηγός πεζικού τότε ο υποστράτηγος ο Μορόνης, ήτανε ένας από τους αρχηγούς αυτής της κίνησης. Ο Καραμανλής τους αποστράτευσε τους στρατηγούς, (ήταν 1600 περίπου, έτσι)[1]; Τους αποστράτευσε αλλά τους έβαλε σε μεγάλες θέσεις. Τους φώναξε τους είπε «*Ότι έγινε, έγινε. Δεν τρέχει τίποτα. Δεν μιλάει κανείς. Δεν περνάτε ούτε στρατοδικείο, ούτε τίποτα, ούτε τιμωρείται κανείς. Και θα σας βάλω και σε μεγάλες θέσεις.*» Όπως έβαλε ορισμένους από αυτούς στη Δ.Ε.Η., στον Ο.Τ.Ε., δεν υπήρχε τότε Ο.Τ.Ε.. Σε τέτοιες {θέσεις} …, προέδρους. Τους δε μικρούς, τους πιο ζωηρούς, όπως ήτανε ο Μπουλούκος επί παραδείγματι ο Άρης, ήταν ο Άρης ο Μπουλούκος, ήταν ο Θεοφιλογιαννάκος. Μέσα στο κόλπο αυτό ήταν και ο Θεοφιλογιαννάκος. Και δεν ξέρω ποιοι άλλοι, γιατί δεν είχα καμία σχέση με όλα αυτά. Είπε το εξής ο Νάτσινας, «*Αυτούς θα τους στείλουμε τον έναν στην Θράκη, τον άλλον στη Δυτική Μακεδονία, τον άλλον στην Κρήτη, τον άλλον στην Ρόδο …Τους πιο ζωηρούς, τους 30, δεν θα τους αποστρατεύσουμε, θα τους απομονώσουμε σε διάφορες μονάδες, που να μην μπορούν να έρχονται σε επαφή. Και θα αποστρατεύσουμε μόνο την ηγεσία τους. Τους πολύ ψηλά.»* Είναι και ο Παπαθανασίου μπλεγμένος. Όχι ο Περικλής ο Παπαθανασίου που στη συνέχεια ήταν και στα ανάκτορα και όλα αυτά, που ήταν πολύ καλός αξιωματικός ο στρατηγός αυτός ας πούμε. Αλλά ή αδερφός του ή πρώτος ξάδερφος του Παπαθανασίου, ήτανε μέραρχος στην Κοζάνη. Αυτόν τον Παπαθανασίου, ο οποίος ήταν πολύ καλός και αυτός αξιωματικός, τον έβαλε τότε πρόεδρο στην Δ.Ε.Η. απάνω στην Πτολεμαϊδα.
Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε γιατί ο Γρίβας και 1.500 αξιωματικοί έκαναν αυτό το κίνημα; Και ποια ημερομηνία; Θυμάστε;
Π. Όχι, δεν ξέρω ακριβώς.
Κ. Ήταν πριν τις εκλογές του ’61 της βίας και νοθείας, όπως εκλήθησαν, ή μετά;

[1] Προφανώς για 1600 εννοεί τους συμμετέχοντες στην κίνηση και όχι τους αποστρατευθέντες στρατηγούς. Εξ άλλου ο Αντιστράτηγος ε.α. Αλέκος Ζαρκάδας, μία τάξη διαφορά με τον Π. περιγράφοντας την υπόθεση αυτή, αναφέρει μόνον πως υπήρχε σχεδίαση υπό τον Γρίβα για πραξικόπημα, που δεν εκδηλώθηκε καθόλου, αποκαλύφθηκε και μετατέθηκαν πολλοί την ίδια ημέρα. Επιβεβαιώνει πως και ο Μπουλούκος ήταν αναμειγμένος και τονίζει πως αυτή η υπόθεση είναι η ΄΄μήτρα΄΄ του ΑΣΠΙΔΑ. Αναφορά σε ΄΄κίνηση Γρίβα κάνει και ο ταξίαρχος ε.α. Δ.Κατσιγιάννης σε συνέντευξή του στο Δ.Μπότσαρη που αναδημοσιεύει ο ΑΡΙΣ ΜΠΟΥΛΟΥΚΟΣ στις σ.16, 17 του βιβλίου του, *Υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ,* Ο Τύπος, Αθήνα 1989. Με μόνη τη διαφορά πως, ενώ συμφωνούν τα λεγόμενά του με του Π. όσον αφορά τους σκοπούς και την ύπαρξη της οργάνωσης ΑΣΠΙΔΑ («*...μόνον αξιωματικοί της ΣΣΕ, οργάνωση δημοκρατικής άμυνας, με σκοπό την αντιμετώπιση του επερχόμενου κινδύνου εκ μέρους της νεοΙΔΕΑτικής κλίκας...»)* για την κίνηση ΓΡΙΒΑ δεν αναφέρεται σε απόπειρα πραξικοπήματος αλλά απλά στην στήριξη από τους κεντρώους αξιωματικούς περί το 1960 της ΚΕΑ (Κίνηση Εθνικής Αναδημιουργίας με τους Γρίβα επικεφαλής και Σοφοκλή Βενιζέλο, Σταύρο Κωστόπουλο, Σάββα Παπαπολίτη, Παύλο Βαρδινογιάννη, Παυσανία Κατσώτα κ.λ.π.). Ο Μπουλούκος που από τον Π. φέρεται ως άμεσος βοηθός του Γρίβα στην κατάληψη του ΓΕΣ, της ασφάλειας κ.λ.π. περιορίζεται στην περιγραφή συναντήσεων σε σπίτια όσων έβλεπαν με συμπάθεια την ΚΕΑ του ΓΡΙΒΑ και στις μεταθέσεις τους στη συνέχεια (βλ. ΜΠΟΥΛΟΥΚΟΣ ο.π. σ.σ. 113-119). Ως στόχο των συναντήσεων των στελεχών του στρατού με φιλογριβικές τάσεις ο Μπουλούκος αναφέρει την εναντίωσή τους στις Συμφωνίες Ζυρίχης- Λονδίνου επομένως και την σταδιακά διαμορφούμενη αντικαραμανλική τους θέση. Στις δραστηριότητες αυτές αποδίδει και ο ίδιος την ΄΄μήτρα΄΄ της γένεσης πέντε χρόνια μετά της υπόθεσης ΑΣΠΙΔΑ (σ.σ. 114 και 121 ο.π.).

Π. Το πιθανότερο είναι να ήταν μετά. Το πιθανότερο. Όχι, όχι. Νομίζω ότι ήταν πριν. Μπορείτε να τα βρείτε πάντως, μην … Αυτό μπορείτε να το βρείτε. Και μάλιστα ο Μπουλούκος ξέρει λεπτομέρειες γιατί ήτανε ο άνθρωπος που ήτανε δίπλα στον Γρίβα και έδινε τις εντολές. Ο Μπουλούκος ήτανε υπασπιστής του.
Κ. Ποιοι ήτανε οι σκοποί των κινηματιών; Γιατί έγινε αυτό το κίνημα;
Π. Ήταν αντικαραμανληκοί, Ιδεάτες και αυτοί. Ιδεάτες. Δεν ξέρω εάν ξέρετε … Ο Καραμανλής μόλις έγινε ισχυρός, το ’58, όταν άρχισε να ισχυροποιείται, λέει «Ι.Δ.Ε.Α. θα σας αλλάξω την Παναγία. Θα ελέγξω τον Ι.Δ.Ε.Α., όχι τα ανάκτορα. Δεν θα μου κάνετε εσείς ότι θέλετε.» Έτσι τότε έφαγε, αν θυμόσαστε, όλους τους στρατηγούς και έβαλε αρχηγό τον…, πως τον λέγανε τον …, που ήταν απότακτοι του ’36, ο Γρηγορόπουλος, έντιμοι αξιωματικοί. Τους έκανε αρχηγό Γ.Ε.Ε.Θ.Α., αρχηγό Γ.Ε.Σ., να ελέγξουν τα πράγματα. Αυτοί που είχαν αποστρατευτεί σου λένε « Α έτσι είσαι; Τώρα θα σου αλλάξουμε … Εμείς σε βάλαμε και τώρα μας τρως;» Κουρούκλης, Γωγούσης, δεν τους θυμάμαι όλους αυτοί ποιοι ήτανε. Όλοι αυτοί συνέπτυξαν κατά ένα τρόπο ομάδα, η οποία όμως με επικεφαλής εν ενεργεία πλέον αξιωματικούς, όπως ήταν ο Μορόνης υποστράτηγος, καινούργιος υποστράτηγος ήτανε, ο Παπαθανασίου καινούργιος υποστράτηγος και δεν θυμάμαι ποιοι άλλοι ήταν. Σου λέει «Θα σε ανατρέψουμε να τελειώνει η ιστορία.» Ήτανε αντικαραμανληκοί, ανακτορικοί όμως. Δεν νομίζω να είχε σχέση ούτε σε αυτήν την υπόθεση, να ήτανε ανακατεμένος ο Παύλος. Πιστεύω ότι πάλι ο Παύλος μπήκε στη μέση και παραδόθηκαν αυτοί. Αλλά με την εγγύηση ότι δεν θα τους ενοχλήσει κανείς. Δεν θα τους πειράξουν, ούτε θα τιμωρηθούν, ούτε στις σημειώσεις τους[1] θα γραφτεί τίποτα. Και μόνο η ηγεσία θα φύγει, αλλά και πάλι η ηγεσία … ήταν υποστράτηγοι τους έκανε αντιστράτηγους απόστρατους και τους έβαλε σε μεγάλες θέσεις.
Κ. Επομένως κύριε Παπαγεωργόπουλε, έχουμε μετεμφυλιακά να λειτουργούν αξιωματικοί των ενόπλων δυνάμεων και εν ενεργεία και απόστρατοι …
Π. Βέβαια.
Κ. … να ενεργούν κατά της νόμιμης κυβέρνησης της χώρας;
Π. Βέβαια. Ούτε συζήτηση. Εάν εμείς λέγαμε τότε, όσοι τέλος πάντων πιστεύαμε στο σύνταγμα και στους νόμους του κράτους ή πιστεύαμε στον όρκο που δώσαμε, λέγαμε ότι «*Δεν είναι δυνατόν τα ανάκτορα να είναι πίσω από αυτές τις υποθέσεις, δεν είναι δυνατόν να υπάρχει αυτός ο Ι.Δ.Ε.Α.*.» Εσείς … Κοιτάξτε στο ναυτικό και στην αεροπορία, μπορεί να υπήρχαν και εκεί κάποιοι άνθρωποι βασιλικοί, ούτε συζήτηση. Αλλά δεν ήταν σε αυτό το βαθμό όπως ήταν στο στρατό ξηράς. Ο στρατός ξηράς, για να γίνεις αντιστράτηγος έπρεπε να είσαι στον Ι.Δ.Ε.Α.. Μην νομίζετε ότι ο Παπαδόπουλος και ο Μακαρέζος και όλοι αυτοί {που} ήταν πρώτος και δεύτερος στην τάξη τους, στη συνέχεια σχολές επιτελών και σχολές πολέμου. Είχαν τα θέματα. Τους δίνανε θέματα. Εμένα με θεώρησαν Ιδεάτη, χωρίς να έχω ιδέα, από το 1955 που βγήκα ανθυπολοχαγάκι, επειδή είχε πεθάνει ο Παπάγος και επειδή έτυχε ο Κουρούκλης να περάσει από το σπίτι μου με έναν αρχιμανδρίτη εκεί πέρα, είδε τη φωτογραφία, είδε ότι είμαι … «*Ποιανού; Τι φωτογραφία είναι αυτή;*». *«Ο γιος μου.*» είπε ο πατέρας μου τότε. Λέει *«Πυροβολικού κιόλας;»* Αρχηγός πυροβολικού. Και μάλιστα όταν υπηρετούσα τότε στην Θήβα, έκαναν τηλεφώνημα να παρουσιαστώ στο Γ.Ε.Σ., τρομοκρατήθηκε ο διοικητής μου «*Ρε παιδάκι μου ...»* μου λέει *«... τι ...;»* δεν είχα ιδέα. Τρομοκρατήθηκε αυτός γιατί είπε «*Ο αρχηγός πυροβολικού είπε ότι θέλει τον Παπαγεωργόπουλο τον ανθυπολοχαγό, ότι είναι δικός του άνθρωπος ...»* Ούτε στην φάτσα δεν τον ήξερα τον Κουρούκλη. Είπε έτσι ο Κουρούκλης και τρομοκρατήθηκε ο διοικητής Γιώργης. Σου λέει «Έχει τα μεγάλα μέσα ο Παπαγεωργόπουλος.» Και δεν είχα ιδέα. Το ξέρω αυτό δε, ότι θεωρήθηκα …, ότι με θεωρούσαν δικό τους άνθρωπο, διότι στη συνέχεια υπολοχαγός, όταν ήμουν στη Κοζάνη, μου στείλανε χαρτί. Με θεωρούσαν δικό τους, ότι είμαι Ιδεάτης. Δεν είχα ιδέα. Ούτε είχα κουβεντιάσει με κανέναν ποτέ, με άνθρωπο αυτό …
Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε τα ανάκτορα με τι μηχανισμό και σε τι ποσοστό, σε τι βαθμό ήλεγχαν τις ένοπλες δυνάμεις μετεμφυλιακά στην Ελλάδα;
Π. 100%. Το στρατό ξηράς 100%. Πιστεύω και στο ναυτικό. Διότι βασιλικό ήταν το ναυτικό τότε. Ήταν πάρα πολλοί οι βασιλικοί αξιωματικοί. Αλλά ήτανε, νομίζω ότι είχανε κάποια …, πώς να το …, κάποιες αρχές.
Κ. Πώς ήλεγχαν το στρατό; Με τι τρόπο;
Π. Καταρχήν με μεταθέσεις. Τα πάντα δικά τους. Τα πάντα. Μετάθεση ή σημειώσεις, αυτά … Κοιτάξτε ο Ι.Δ.Ε.Α. λειτουργούσε ως εξής. Έλεγε πια είναι η επόμενη ιεραρχικά, ποια θα είναι η διάδοχος κατάσταση στον Ι.Δ.Ε.Α.; Θα λέγανε ας πούμε η τάξη του ’40 : ΄΄ η επόμενη ποια θα είναι; ΄΄ Η τάξη του ’48. Άρα ΄΄αυτούς τους σαρανταωχτάρηδες, εμείς πρέπει να τους προωθήσουμε ΄΄. Τον Αρναούτη επί παραδείγματι, τον Βελισαρούλη, ποιοι ήταν αυτοί οι σαρανταωχτάρηδες που αποτελούσαν τους ανθρώπους οι οποίοι θα έφταναν να γίνουν αντιστράτηγοι. Μπορεί να γινόταν και κάποιος της τάξης του ’46 ή ’47. Μπορεί. Ή κάποιος και του ’49. Όμως ο κορμός, από τους 13 αντιστράτηγους οι εφτά – οχτώ – εννέα να είναι … Και οι υποστράτηγοι θα είναι της τάξης του ’48.

[1] ΄΄Σημειώσεις΄΄ ή ΄΄διαδοχικές σημειώσεις΄΄ είναι τα ΄΄φύλλα ποιότητας΄΄ των στελεχών των ΕΔ όπου καταγράφονται οι βαθμολογίες από τους προϊσταμένους τους και λαμβάνονται υπόψη στη σταδιοδρομία τους.

Κ. Μιλάμε όμως για τα ανάκτορα και αυτό που λέτε προϋποθέτει ότι τα ανάκτορα, ο βασιλιά ο Παύλος τότε, είχε υπό τον έλεγχο του τον Ι.Δ.Ε.Α..
Π. Βέβαια. Ναι, βέβαια. Όλοι αυτοί ήτανε βασιλικοί. Όλους τους ήξερε, όλοι τον ξέρανε. Βέβαια όσο περνούσαν τα χρόνια και εφόσον …, η περίοδος η μετεμφυλιακή πήγαινε κατά κάποιον τρόπο …, ομαλοποιείται η κατάσταση στη χώρα, λιγότερο τους άφηνε να παρεμβαίνουν. Τα πρώτα χρόνια, μέχρι το ’58 – ’60, κάνανε ότι θέλανε. Ο Καραμανλής έβαλε χέρι σε αυτήν την υπόθεση και γι’ αυτό τον φάγανε κιόλας τον Καραμανλή. Και γι΄ αυτό το ’61 προσπαθήσανε να κάνουν κίνημα εναντίον του. Ιδεάτες ήταν αυτοί, βασιλικοί ήταν αυτοί.
Κ. Αναφέρετε το όνομα Αρναούτης. Μπορείτε να μου πείτε με δύο λόγια για τον ρόλο που έπαιξε ο Αρναούτης μέχρι τον θάνατο του, ως αξιωματικός;
Π. Ο Αρναούτης ήταν ο άνθρωπος των ανακτόρων και νομίζω ότι έβλεπε τον εαυτό του σαν τον Ιωάννη τον Μεταξά. Ό,τι ήταν ο Ιωάννης ο Μεταξάς στα ανάκτορα τότε, που ήταν αντισυνταγματάρχης και έγινε αρχηγός του επιτελείου, το ίδιο νόμιζε και ο Αρναούτης ότι θα έκανε. Κακός σύμβουλος του Κωνσταντίνου, όπως ήταν κακός σύμβουλος του Γεωργίου τότε ο Μεταξάς. Και λέγανε, δεν ξέρω εάν το έχετε ακούσει ας πούμε, «*Ουδέν πρόβλημα άλυτο για τον Ιωάννη τον Μεταξά.»* Το πιστεύανε αυτό που σας λέω, το πιστεύανε. Μου το έλεγε ο διοικητής μου επί παραδείγματι. Γιατί είδε, πέρασε το σχολείο[1], οχυρωματική, αστεία πράγματα, μηχανικού, να πω ότι πέρασε κάνα σχολείο πολεμική τέχνη … Και ήρθε πρώτος και είπε λέει ο διοικητής της σχολής στη Γερμανία όταν το περνούσε «*Ουδέν πρόβλημα άλυτο για τον Ιωάννη τον Μεταξά.*» Όλα αυτά ήταν η προπαγάνδα για να τον επιβάλουν …, μέσα στο στρατό ήταν φυσιογνωμία και τον πίστευαν οι αξιωματικοί, τον πίστευαν. Και σας λέω ο διοικητής μου, ο πρώτος διοικητής όταν πήγα στη Θήβα, έλεγε αυτό το πράγμα.
Κ. Εν τούτοις ο Αρναούτης τοποθετείται υπασπιστής του Κωνσταντίνου, σε μικρή σχετική ηλικία.
Π. Ναι, ναι.
Κ. Πώς από αυτή την ηλικία και αυτόν τον βαθμό, που νομίζω ότι ήταν του ταγματάρχη και έκτοτε παρέμεινε δίπλα στον Κωνσταντίνο συνεχώς, πώς ήλεγχε καταστάσεις μέσα στις ένοπλες δυνάμεις;
Π. Προσπαθούσε. Ο Αρναούτης δεν ήλεγχε. Ήλεγχε την τάξη του ’48. Τη διάδοχο κατάσταση του Ι.Δ.Ε.Α.. Δεν ήλεγχε ακριβώς τον Ι.Δ.Ε.Α., δεν τον ήλεγχε. Προσπάθησε. Αλλά η διάδοχη κατάσταση των αντιστράτηγων ήταν η τάξη του ’40, του Παπαδόπουλου. Μετά την τάξη του Παπαδόπουλου, ήταν η ’48. Και μετά την ’48 ήταν η τάξη ’54, η δική μου. Γι’ αυτό και είχαν φροντίσει να έχουν μυήσει, από υπολοχαγάκια που ήμασταν εμείς και λοχαγάκια που ήμασταν, είχαν μυήσει ορισμένους ανθρώπους, συμμαθητές μου στον Ι.Δ.Ε.Α.. Αλλά θα σας πω μια λεπτομέρεια, επειδή είπα ότι ήταν πολύ έξυπνος ο Νάτσινας. Ο Νάτσινας, όταν ο Παπαδόπουλος κατέβηκε στην Κ.Υ.Π. νέος αντισυνταγματάρχης τότε το ’59, του είπε, (επειδή ήτανε γνώστης των υποθέσεων ο Νάτσινας, ήτανε άνθρωπος των ανακτόρων και αυτός, ήτανε και στην Κ.Υ.Π., ήξερε τον Ι.Δ.Ε.Α.), του είπε «*Βρε κουτέ, δεν είναι ανάγκη… Έχετε κάνει ένα τεράστιο λάθος και οι προηγούμενοι και εσύ με την παρέα σου. Εσείς γράφετε συνέχεια αξιωματικούς στον Ι.Δ.Ε.Α.. Λάθος. Εβδομήντα είναι οι θέσεις κλειδιά μέσα στις ένοπλες δυνάμεις, όλες – όλες. Τι χρειαζόσαστε 2.500 και 3.000 αξιωματικούς; Λάθος. Να το κουβεντιάζουν στα καφενεία, να το κουβεντιάζουν στις λέσχες τις στρατιωτικές, να το ξέρει όλος ο κόσμος; Δεν έπρεπε να ξέρει κανείς τίποτα. Εσείς είστε διατεθειμένοι κάποτε να κάνετε κάποιο πραξικόπημα. Μπορεί να χρειαστεί να κάνετε πραξικόπημα. Άρα γιατί έχετε δώσει τέτοια έκταση;*» Ο Νάτσινας εξήγησε στον Παπαδόπουλο και ο Παπαδόπουλος είπε «Στοπ. Ηλίθιοι είμαστε;» Και πράγματι έκανε την πολύ στενή κλίκα, αυτή η οποία επέβαλε στην δικτατορία το 1967.
Κ. Να γυρίσουμε λίγο στον Αρναούτη και στον ρόλο του συνδέσμου μεταξύ των ανακτόρων, του Κωνσταντίνου και του στρατού ξηράς. Ο Αρναούτης ήταν αξιωματικός των καταδρομών;
Π. Πεζικού ναι. Καταδρομών.
Κ. Οι καταδρομές αληθεύει ότι ήταν αδυναμία των ανακτόρων ή όχι;
Π. Ναι βέβαια. Ο Αρναούτης ξέρετε πως συνδέθηκε με τον Κωνσταντίνο; Ήταν υπολοχαγός στη σχολή ευελπίδων, όταν φέρανε τον Κωνσταντίνο και να περάσει μια εβδομάδα μέσα στη σχολή, υποτίθεται σαν εύελπις. Και του είχανε σαν εκπαιδευτή τον Αρναούτη. Έτσι ξεκίνησε το μπλέξιμο του Αρναούτη με τα ανάκτορα, Βέβαια δεν ήταν τυχαία η επιλογή. Σίγουρα θα είπανε τότε στον Παύλο οι Ιδεάτες ότι είναι δικός μας. Γιατί η τάξη του ’48, σας είπα, είχε επιλεγεί από τον Ι.Δ.Ε.Α., από τους αντιστράτηγους, ότι θα είναι η μεθεπόμενη διάδοχος κατάσταση του Ι.Δ.Ε.Α.. Και σας λέω ήταν Αρναούτης, Βελισαρούλης, δεν θυμάμαι ποιοι ήταν, Αβραμέας. Αυτοί είναι γνωστοί γιατί πήραν μέρος στη δικτατορία. Πήραν μέρος. Άσχετο εάν ο Βελισαρούλης και ο Αρναούτης στη συνέχεια βρήκαν τον μπελά τους, όπως και ο Αβραμέας βρήκε τον μπελά του, γιατί ήταν εντελώς Κωνσταντινικοί. Φάγανε ξύλο αυτοί γιατί ήταν εντελώς Κωνσταντινικοί. Ενώ ήτανε στα κόλπα, από την ώρα που ο Κωνσταντίνος πήγε να κάνει το κίνημα του Δεκεμβρίου, αυτοί βρήκαν τον μπελά τους. Ο Αβραμέας που είχε καταλάβει την Κ.Υ.Π. το βράδυ της 21ης Απριλίου και είπε του

[1] Αναφέρεται στην περίπτωση, που τα ανάκτορα ρυθμίζουν και επιλέγεται ο Ιωάννης Μεταξάς να περάσει σχολείο στη Γερμανία, ενώ δεν δικαιούταν, γεγονός που τον δένει πλέον με τα ανάκτορα. Βλέπε περιγραφή Βερέμη για το θέμα στη σ. 86 του βιβλίου του για τις επεμβάσεις του στρατού ό.π.

κόσμου τα ψέματα εναντίον των αξιωματικών της Κ.Υ.Π. τότε, Παπατέρπου, Αναγνωστόπουλου, Κατσιμήτρου, Αγόρου, Μπουλούκου, Παπαγεωργόπουλου, έτσι; Μας είχε μπλέξει όλους. Όλα ψέματα είναι. Ότι έλεγε ήταν όλα ψέματα. Το βράδυ όμως που πήγε να γίνει το κίνημα του βασιλιά, που πήγαν με τον βασιλιά αυτοί, τους συνέλαβαν και τους σκότωσαν στο ξύλο.
Κ. Ο Αρναούτης … Επιμένω κάπως στον Αρναούτη γιατί η σύνδεση Κωνσταντίνου, ως βασιλέα, με τον στρατό ξηράς γίνεται μεν μέσω του Α.Σ.Σ., του Ανώτατου Στρατιωτικού Συμβουλίου και των ανθρώπων του Ι.Δ.Ε.Α., αλλά γίνεται και μέσω του Αρναούτη.
Π. Ναι βέβαια.
Κ. Ο Αρναούτης είναι μυστικοσύμβουλος του. Τον επηρεάζει.
Π. Ναι, βέβαια.
Κ. Σας ρώτησα για την σχέση, την ειδική σχέση των ανακτόρων με τις καταδρομές, με τις ειδικές δυνάμεις. Υπήρχε τέτοια σχέση;
Π. Υπήρχε. Νόμιζε ο Αρναούτης ότι επειδή δίνει εντολές υποτίθεται του Κωνσταντίνου, ότι περνάει και ο λόγος του παντού. Δεν περνούσε όμως στην κλίκα του Παπαδόπουλου, οι οποίοι ετοίμαζαν ότι ετοίμαζαν. Εάν υπήρχε κάποια διαφορετική …, πώς να το πω, κατάσταση, ίσως να περνούσε. Προαποφάσισαν να κάνουν δικτατορία οι στρατηγοί, έτσι; Μαζί με τα ανάκτορα. Αυτό δεν βόλευε τον Παπαδόπουλο γιατί ήθελε ο ίδιος να το κάνει. Εάν τον βόλευε θα πειθαρχούσε στις εντολές που θα έπαιρνε από τον Αρναούτη. Δεν τον βόλευε γιατί κατάλαβε ότι είναι πιο έξυπνος αυτός από τους άλλους και σου λέει *«*Θα το κάνω. Γιατί θα σας κάνω το χατίρι;*»* Καταλάβατε πως το εννοώ;
Κ. Την ίδια σχεδίαση δεν εφάρμοσε; Απλά φύγανε μερικοί αντιστράτηγοι και υποστράτηγοι.
Π. Όχι, δεν φύγανε. Όχι. Ο Παπαδόπουλος ήτανε γραμματέας του Ι.Δ.Ε.Α.. Ήτανε γραμματέας. Όχι με δικαίωμα ψήφου βέβαια. Όταν σας είπα ότι είχανε διάδοχο κατάσταση, από την πρώτη διάδοχο κατάσταση έπαιρναν ένα ή δύο ανθρώπους, (η διοικούσα επιτροπή, η δεκαμελής), για γραμματείς. Ένας γραμματέας ήταν ο Παπαδόπουλος. Ο Παπαδόπουλος είχε γνώση όλων των κινήσεων των ανακτόρων και του Ι.Δ.Ε.Α.. Και έλεγε *«Για καθίστε. Κορόιδο είμαι; Θα την κάνω. Θα σας προλάβω.»*
Κ. Θέλετε να πείτε με αυτό ότι τα ανάκτορα με τον Ι.Δ.Ε.Α., με την διοικούσα δέσμη, προετοίμαζε το πραξικόπημα …
Π. Ναι, βέβαια.
Κ. Δεν το προετοίμαζε με το Ανώτατο Στρατιωτικό Συμβούλιο;
Π. Όχι. Με τον Ι.Δ.Ε.Α.. Γιατί Ιδεάτες ήταν και αυτοί. Οι αντιστράτηγοι αυτοί ήταν Ιδεάτες.
Κ. Άρα το σχέδιο …
Π. Μπορεί να μην ήταν όλοι.
Κ. Το σχέδιο που ήταν γραμμένο, το σχέδιο 'Προμηθεύς', δεν θυμάμαι πως το …
Π. Ναι.
Κ. Ήτανε ένα;
Π. Βέβαια.
Κ. Μόνο που δεν το εφάρμοσαν οι αντιστράτηγοι, το εφάρμοσε …
Π. Τους πρόλαβε ο Παπαδόπουλος.
Κ. Το εφάρμοσε ο συνταγματάρχης.
Π. Ναι. Διότι το ήξερε. Διότι ήξερε, αφού ήτανε γραμματέας και λάμβανε μέρος στις συσκέψεις, κρατούσε τα πρακτικά.
Κ. Θέλω να πω κύριε Παπαγεωργόπουλε, ότι δεν χρειάζεται να μιλάμε για δύο σχέδια, για δικτατορία των αντιστράτηγων και δικτατορία των συνταγματαρχών.
Π. Όχι. Μία ήτανε. Ένα ήτανε. Ένα. Απλά ο Παπαδόπουλος τους πρόφτασε. Είδατε που σας είπα προηγουμένως τι του είχε πει ο Νάτσινας σε ανύποπτο χρόνο το '59 που πήγε εκεί. Του είπε «*Βρε χαζέ. Δε χρειάζονται όλες οι φανφάρες αυτές. Εβδομήντα ανθρώπους.*» Αυτό το έδεσε κόμπο ο Παπαδόπουλος. Πήρε τους δικούς του, την τάξη του, όλοι αυτοί ήτανε συμμαθητές του. Το 90% των συνταγματαρχών ήταν συμμαθητές του. Τον Παττακό τον χρησιμοποίησε γιατί ήτανε αφελής, όχι τίποτα άλλο. Έπρεπε να τον χρησιμοποιήσουν. Θέλανε τα τεθωρακισμένα, τα άρματα μάχης. Μεγάλη υπόθεση το άρμα μάχης. Δεν είναι ότι το άρμα μάχης έχει δύναμη πυρός φοβερή. Είναι η τρομοκρατία που σε πιάνει όταν το βλέπεις. Είναι ψυχολογικό το θέμα περισσότερο παρά ουσιαστικό. Βέβαια.
Κ. Έχουμε όμως μια διαφορά ανάμεσα στις δύο ομάδες, των αντιστράτηγων και των συνταγματαρχών. Είναι ο βασιλιάς. Με τους αντιστράτηγους ο Κωνσταντίνος θέλει στρατιωτικό καθεστώς. Δεν θα θέλει με τους συνταγματάρχες;
Π. Όχι. Διότι κατάλαβε από εκεί και πέρα …, εκτέθηκε αυτός. Άλλο να το έκανε ο στρατός ή η ηγεσία του στρατού και άλλο να το έκαναν κάποιοι αξιωματικοί. Αυτό κατά κάποιον τρόπο, δεν τον νομιμοποιούσε, να το νομιμοποιήσει. Άμα το έκανε η ηγεσία του στρατού, ήτανε κάπως διαφορετικό. Δεν είναι το ίδιο να το κάνουν κάποιοι αξιωματικοί κατώτεροι και να πιάσουν τους στρατηγούς. Γλίτωσαν ορισμένοι στρατηγοί, γιατί και αυτοί ήταν στο κόλπο του Παπαδόπουλου. Ο Ζωιτάκης ήταν στο κόλπο του Παπαδόπουλου.

Κ. Σπαντιδάκης;
Π. Σπαντιδάκης, ναι. Και αυτός βλάκας ήτανε. Μη νομίζεις ότι ήτανε κανένας αξιωματικός σπουδαίος ο Σπαντιδάκης. Ήτανε αστείος.
Κ. Να γυρίσουμε λίγο …
Π. Είναι αυτό που σας είπα πριν ότι οι Ιδεάτες γινόντουσαν αρχηγοί και όχι αξιοκρατικά κάποιοι άνθρωποι. Ξέφευγαν ορισμένοι καμιά φορά, ξέφευγαν. Κάποιοι στρατηγοί ξέφευγαν, αλλά στην ουσία γίνονταν αυτοί.
Κ. Οι ειδικές δυνάμεις και οι καταδρομές, χρησιμοποιήθηκαν στις 21 του Απριλίου στο πραξικόπημα;
Π. Ναι. Ο Ασλανίδης, συμμαθητής του Παπαδόπουλου.
Κ. Σας ρώτησα νωρίτερα για την αδυναμία των ανακτόρων στις ειδικές δυνάμεις. Μήπως αυτός ήταν ο λόγος αυτής της αδυναμίας και ο ιδιαίτερος ρόλος και του Αρναούτη;
Π. Όχι, απλά οι ειδικές δυνάμεις ήτανε τέτοιες που μπορούσε κανείς να εμπιστευτεί, διότι είχανε κάποια εκπαίδευση εντελώς διαφορετική. Όταν κάνεις ένα πραξικόπημα ή μια επανάσταση, χρησιμοποιείς τους καλύτερους απ' όλους, έτσι; Μέσα στο στρατό ξηράς τότε, οι ειδικές δυνάμεις ήταν πολύ μεγάλη υπόθεση. Όπως και με τα τεθωρακισμένα που σας είπα, ότι το άρμα σε κάνει ψυχολογικά να φοβάσαι, να τρομοκρατείσαι. Αλλά για να πετύχεις το στόχο πρέπει να έχεις κάποιους ανθρώπους πάρα πολύ καλά εκπαιδευμένους. Αυτές ήταν οι ειδικές δυνάμεις την εποχή εκείνη. Μη κοιτάτε σήμερα που έχει και το ναυτικό και η αεροπορία και όλος ο στρατός, ο μισός στρατός είναι ειδικές δυνάμεις. Τότε υπήρχαν μόνον αυτοί. Μόνον οι λοκατζήδες. Και θεωρούνταν ας πούμε, ότι ήταν οι κορυφαίοι στρατιώτες μέσα στις ένοπλες δυνάμεις. Και βέβαια είχαν μία πάρα πολύ μεγάλη εκπαίδευση, ήταν και αλεξιπτωτιστές οι περισσότεροι, και είχαν κάποια ιδιαίτερη εκπαίδευση. Σε αυτούς βασίστηκε, ε βέβαια.
Κ. Άρα δικαιολογείτε και εσείς την αδυναμία του Κωνσταντίνου…
Π. Ναι, βέβαια.
Κ. Στις ειδικές δυνάμεις;
Π. Ναι, ήξερε ότι με αυτούς θα κάνει το πραξικόπημα. Όχι με την (…), θα κατεβάσει ένα τάγμα και επειδή θα κατεβάσει ένα τάγμα πεζικού, τι θα κάνει ένα τάγμα πεζικού; Ή μία μοίρα πυροβολικού; Τα τεθωρακισμένα και οι ειδικές δυνάμεις είναι. Και η αστυνομία όπου μπορεί.
Κ. Γιατί τα ανάκτορα να θέλουν και να συμπράττουν στην προετοιμασία πραξικοπήματος με τους στρατηγούς; Για πιο λόγο; Αφού κυβέρνηση στην Ελλάδα ήταν ουσιαστικά μια φιλοβασιλική κυβέρνηση με τον Καραμανλή;
Π. Δεν πιστεύω ότι πίστευαν ότι είναι φιλοβασιλική. Δεν κατάλαβαν ποτέ ότι και η Ένωση Κέντρου στην ουσία δεξιοί ήτανε. Όλοι εμείς της εποχής εκείνης που υποτίθεται δεν ήμασταν Καραμανλικοί. Δεν σημαίνει ότι είμαστε κομμουνιστές. Δεν σημαίνει ότι {είμαστε} φιλοσοβιετικοί. Απλώς δεν συμφωνούσαμε με ορισμένα πράγματα που γινόντουσαν σε βάρος των πολιτών, σε βάρος των αγροτών, των μη προνομιούχων, που έφερε στη μέση στη συνέχεια ο Αντρέας ο Παπανδρέου. Ή πάλι δεν συμφωνούσαμε στο γεγονός ότι έπρεπε να υπάρχει κλίκα μέσα στο στρατό και ότι πρέπει να ανεβαίνουν μόνο αυτοί, οι οποίοι είναι μέσα στην κλίκα. Στον Ι.Δ.Ε.Α. να καταλάβετε, οι πλέον κλικαδόροι ήταν οι πυροβολητές. Οι πλέον κλικαδόροι. Εάν το ξέρετε, εάν το έχετε ακούσει ποτέ, μέχρι το χίλια ενιακόσια εβδομήντα τόσο, στρατηγοί και ανώτεροι αξιωματικοί γινόντουσαν οι πυροβολητές[1]. Δήθεν ότι ήταν οι πλέον μορφωμένοι. Το λέω αυτό που είμαι πυροβολητής και που έχω και ειδικές γνώσεις, έχω περάσει σχολεία, που δεν έχουν περάσει άλλοι πυροβολητές. Παρ' όλα αυτά σας λέω ότι ναι πράγματι, είχαμε τεράστια διαφορά με τους άλλους. Αλλά αυτό δε σημαίνει ότι επειδή είχαμε μια διαφορετική μόρφωση …, διότι εάν δεν ξέρεις μαθηματικά δεν μπορείς να κάνεις βολή, πώς να το κάνουμε τότε. Δεν λέω με τα σημερινά δεδομένα. Τότε ας πούμε έπρεπε να ξέρεις τριγωνομετρία, μαθηματικά, διότι μαθηματικά ήτανε τα … Δεν μπορείς να κάνεις βολή πυροβολικού εάν δεν έχεις ορισμένες γνώσεις. Με τη δικαιολογία αυτή είχανε φτιάξει τη μεγάλη κλίκα μέσα στο πυροβολικό και βλέπατε όλοι να σταδιοδρομούν… Ποιοι; Ήτανε όμως στο κόλπο του Παπαδόπουλου και πριν από τον Παπαδόπουλο ήτανε κάποιοι άλλοι, ο Αγγελής επί παραδείγματι, ε; Ανέκαθεν οι πυροβολητές ήταν κλικαδόροι, ανέκαθεν οι που-ροβολητές ήλεγχαν τον Ι.Δ.Ε.Α. κατά κάποιον τρόπο περισσότερο απ' όλους τους άλλους.
Κ. Γιατί να χρειάζεται ο Ι.Δ.Ε.Α., κύριε Παπαγεωργόπουλε στο στρατό ξηράς;
Π. Έχω την εντύπωση ότι επειδή ήταν τότε το θέμα με το κομμουνιστικό κόμμα, ή μάλλον ξεκίνησε από τη Μέση Ανατολή όπως θα ξέρετε, από την Αίγυπτο. Από εκεί και πέρα … και εκεί δικαιολογείται …, γιατί έκαναν και τη δίκη των ναυτικών και πήραν στο λαιμό τους ανθρώπους αθώους ας πούμε και στη συνέχεια τους αεροπόρους. Διότι ήταν δημοκρατικοί που είχαν παράδοση από το 1935. Ήταν οι δημοκρατικοί εκείνοι οι οποίοι απετάχθησαν όταν ήρθαν τούμπα οι Βενιζελικοί. Ήταν Βενιζελικοί αυτοί.
Κ. Ο κομμουνιστικός παράγοντας τι ρόλο παίζει μετεμφυλιακά στο στρατό ξηράς;

[1] Το πυροβολικό προτιμούν οι ευέλπιδες (και το μηχανικό) και το όπλο αυτό ξεχωρίζει στο στρατό ξηράς από τις αρχές της ίδρυσής του, όπως αναλύει ο Βερέμης στις σ.59-71στο βιβλίο του ό.π. Διαφαίνεται με αυτό που λέει ο Π. πως η προτίμηση αυτή μεταφέρεται και μεταπολεμικά, οι ηγετικές θέσεις κατακτώνται από αξιωματικούς του πυροβολικού και η κατάσταση αναπαράγεται.

Π. Τίποτα. Καθόλου. Δεν είχε εισχωρήσει. Αυτά όλα που λέγανε ήταν φτηνές δικαιολογίες. Όλα αυτά. Απλώς υπήρχε αυτό. Οι Βενιζελικοί. Οι οποίοι ήταν αντιδεξιοί. Και ήταν και αντιβασιλικοί πάρα πολλοί εδώ που τα λέμε, έτσι; Μετά βέβαια από τον παγκόσμιο πόλεμο. Δεν μπορεί να πει τίποτα κανείς για τον Γρηγορόπουλο επί παραδείγματι, ότι ήταν αντιβασιλικός επειδή ήταν απότακτος. Και ο Καραμανλής τον έκανε και αρχηγό στρατού. Δε σημαίνει ότι ο άνθρωπος ήταν αντιβασιλικός. Αλλά προήρχετο από τη δημοκρατική παράταξη. Εκείνοι όμως οι οποίοι κατά κάποιον τρόπο …, θα το ξέρετε βέβαια, πριν ήταν οι Βενιζελικοί και οι βασιλικοί. Φτάσανε να εκτελέσουν και ανθρώπους, όπως ξέρετε. Αυτό το μίσος κράτησε. Τα δε ανάκτορα δεν ξέρω γιατί δεν μπορούσαν να καταλάβουν ότι, ήταν πολύ μεγάλο λάθος τους να ασχολούνται ακόμη και μετά το 1940. Και πολύ περισσότερο ’45 – ’46 – ’47 – ’48 ή πολύ περισσότερο από το ’50 και μετά να εξακολουθήσουν να έχουν αυτή τη νοοτροπία. Πιστεύω δε ότι ο κακός άνθρωπος εκεί μέσα, ο άνθρωπος ο οποίος έκανε όλη αυτή την ζημιά, ήταν η Φρειδερίκη.
Κ. Δεν ενδιαφερόντουσαν αυτοί οι κύκλοι των ανακτόρων αλλά και ο Ι.Δ.Ε.Α., για το εάν θα διεισδύσει ο κομμουνισμός στα στελέχη των ενόπλων δυνάμεων;
Π. Ξέρανε ότι δεν πρόκειται να συμβεί αυτό.
Κ. Πώς το ξέρανε;
Π. Δεν ήταν εύκολο. Καθόλου εύκολο δεν ήτανε. Τα ήλεγχαν τα πράγματα. Και ο Πλαστήρας που βγήκε, δεν τους έκανε ο Πλαστήρας τίποτα το σοβαρό, για να πει κανείς ότι … Παρά ο γεγονός ότι ήτανε αντιβασιλικός, έτσι δεν είναι; Είναι γνωστά αυτά. Δεν τους έκανε τίποτα. Απολύτως τίποτα δεν έκανε ο Πλαστήρας. Να μην σας πω ότι επί Πλαστήρα έγιναν τόσες εκτελέσεις κομμουνιστών, έτσι δεν είναι; Παρ’ όλα αυτά όμως εκεί σώνει και καλά ότι εμείς πρέπει να είμαστε δεξιοί και δεξιοί …, πολύ κακοί δεξιοί. Ήταν η νοοτροπία. Δεν ξέρω γιατί. Και σας λέω ότι η … Και περισσότερο νομίζω φταίει η Φρειδερίκη. Για την υπόθεση Λαμπράκη η Φρειδερίκη την έδωσε την εντολή.
Κ. Πώς είστε τόσο βέβαιος ότι δεν υπήρχαν κομμουνιστές αξιωματικοί την δεκαετία του ’50;
Π. Δεν υπήρχαν αξιωματικοί {κομμουνιστές}. Τουλάχιστον που ήμουν στον στρατό γύρω από το ’54, έτσι; Δεν ξέρω για πριν. Δεν μπορώ να πω τίποτα για πριν. ’54 που βγήκα, δεν συνάντησα ποτέ άνθρωπο ο οποίος να είναι Παπανδρεϊκός, όχι αστεία. Σε κάποια φάση, σε μια άσκηση βρήκα έναν συμμαθητή μου και μου είπε ότι είναι Παπανδρεϊκός και έμεινα κόκαλο. Πρώτον γιατί ήταν ο μόνος άνθρωπος που άκουσα ότι υπάρχει Παπανδρεϊκός και δεύτερον πώς μου το είπε. Άρα το γεγονός ότι είμαστε πάρα πολύ φίλοι και ήξερε ότι η οικογένεια μου έχει σχέσεις με τον Παπανδρέου, είπα «Είναι δυνατόν να μου το λέει έτσι;» Διότι δεν άκουγες ποτέ άνθρωπο Παπανδρεϊκό μέσα στο … Μετά να σας πω και κάτι άλλο. Δεν είναι τι μας λέγανε στη σχολή ευελπίδων. Ωραία στη σχολή ευελπίδων μας τα λέγανε όλα αυτά. Εδώ βγήκαμε σαν αξιωματικοί και δεν υπήρχε ευκαιρία που να μην έρθει κάποιος από αυτούς τους εν ενεργεία αξιωματικούς … Δεν λέω αυτούς τους διάφορους που είχαν στο Γενικό Επιτελείο Στρατού …, αυτά δεν τα προφτάσατε εσείς. Είχαν κάποιους υποτίθεται ανθρώπους που …, δεν ξέρω τι δουλειά έκαναν, καιροσκόποι ήταν, που ερχόντουσαν και κάνανε ηθική διδασκαλία στους στρατιώτες, στους αξιωματικούς και έλεγαν του κόσμου τις μπαρούφες, του κόσμου τις παπαρδέλες ας πούμε. Δεν ήταν μόνον αυτοί που ερχόντουσαν. Είχαμε τουλάχιστον μια φορά τη βδομάδα τέτοιους, έτσι; Στις μονάδες. Γιατί αυτό σαν λοχαγός το έζησα. Όχι μόνο σαν ανθυπολοχαγός και υπολοχαγός, και σαν λοχαγός.
Κ. Εννοείτε την προπαγάνδα την αντικομουνιστική την Εθνική Ηθική Διαπαιδαγώγηση, την ΕΗΔ;
Π. Ναι. Αλλά και αξιωματικοί ερχόντουσαν και μας έλεγαν ότι «*Οι Παπανδρεϊκοί είναι οι δορυφόροι του Κ.Κ.Ε..»* οι Βενιζέλος, Παπανδρέου, όλοι αυτοί είναι δορυφόροι. Αν δεν είναι ήδη κομμουνιστές και τα κόμματα τους φιλοκομμουνιστικά, είναι δορυφόροι όμως του Κ.Κ.Ε..
Κ. Δεν αναφέρατε κύριε Παπαγεωργόπουλε μέχρι στιγμής καθόλου τον ξένο παράγοντα και συγκεκριμένα τις μυστικές υπηρεσίες των Άγγλων και των Αμερικανών, την JUSMAPG, τη C.I.A. … Τι γνωρίζετε γα την ανάμιξη;
Π. Ούτε συζήτηση ότι πρώτα είναι οι Intelligent Service και νομίζω κάπου το ’50, επί Πλαστήρα πάντως, ήρθε η C.I.A.. Θα σας πω κάτι. Όταν πήγα στην Κ.Υ.Π., τότε η Ε.Υ.Π. λεγόταν Κ.Υ.Π., μας λέγανε (για να καταλάβετε ότι ήταν ορισμένοι τόσο αφελείς και δεν το καταλάβαιναν), ότι πείσανε τον Πλαστήρα, ήταν αγαθός άνθρωπος, δεν ήταν μόνο πατριώτης ήταν αγαθός άνθρωπος. Τα μέσα τότε παρακολούθησης των τηλεφώνων ήτανε σε κατάσταση νηπιακή. Έπρεπε να συνδέσουν τα τηλέφωνα του κατά τέτοιο τρόπο, που θα το έβλεπε ο καθένας, ότι τα τηλέφωνα του είναι συνδεδεμένα και ακούνε κάποιοι άλλοι. Του είπανε ότι «*Κύριε πρόεδρε υπάρχει ο φόβος να σας παρακολουθήσουν τα τηλέφωνα οι ξένες υπηρεσίες πληροφοριών, Βούλγαροι, Γιουγκοσλάβοι, Ρώσοι, Αλβανοί… Πρέπει να μπλοκάρουμε τα τηλέφωνα σας για να ελέγχουμε τα πράγματα μήπως …»* Και ο κακομοίρης ο Πλαστήρας το πίστεψε. Και ήταν η C.I.A. η οποία ίδρυσε την Κ.Υ.Π. εδώ, η C.I.A. ήτανε που έφτιαξε την Κ.Υ.Π. την Ελληνική. Και μας το έλεγαν εμάς όταν πήγαμε εκεί, όταν πήγαμε στην Κ.Υ.Π.. Και νομίζανε ότι ήμασταν και εμείς αφελείς να μην καταλάβουμε ότι κατά ποιον τρόπο μπλοκάρανε τα τηλέφωνα του Πλαστήρα, του μακαρίτη. Τον κορόιδεψαν τον άνθρωπο. Δεν του πήγε το μυαλό του ότι θέλανε να ξέρουνε ακριβώς τι λέει.
Κ. Του πρωθυπουργού της χώρας.

Π. Του πρωθυπουργού της χώρας. Και ήταν C.I.A. στην μέση και η Ελληνική Κ.Υ.Π., η οποία ήτανε για πολλά χρόνια C.I.A..
Κ. Αυτό όμως είναι στο πολιτικό σκέλος της χώρας. Στο σκέλος του στρατού ξηράς, στις ένοπλες δυνάμεις, η C.I.A. ή η JUSMAPG οι άλλες υπηρεσίες, με τι τρόπο ήλεγχαν τα πράγματα;
Π. Με την Κ.Υ.Π. αλίμονο. Και βέβαια Κ.Υ.Π. σημαίνει ότι ήτανε άνθρωποι όχι της κυβέρνησης. Περισσότερο του Ι.Δ.Ε.Α. και των ανακτόρων. Περισσότερο ήτανε του Ι.Δ.Ε.Α. παρά της κυβέρνησης. Γι' αυτό ο Καραμανλής έκανε αυτή την αλλαγή. Γι' αυτό ο Καραμανλής φώναξε τον Νάτσινα που ήτανε δικός του άνθρωπος, τον Βέλιο, δικούς του ανθρώπους, και έβαλε καραμανληκούς και αυτοί του είπανε ότι «*Για να ελέγξουμε τα πράγματα πρέπει να τους φάμε.»*
Κ. Έτσι όμως που το τοποθετείτε το πράγμα, ο Ι.Δ.Ε.Α. που έχει μια εθνικιστική λογική, πώς παντρεύεται με την C.I.A. στην Κ.Υ.Π. μέσα;
Π. Ήταν το θέμα του κομμουνιστικού κινδύνου. Αν θυμόσαστε, τότε υπήρχε η Δύση και η Ανατολή. Το σιδηρούν παραπέτασμα. Εμείς ήμασταν με τους Αμερικάνους, οι Αμερικάνοι ήταν C.I.A. και βέβαια και η πρεσβεία. Δεν έκανε ότι ήθελε η πρεσβεία; Δεν ανέβαζε και κατέβαζε κυβερνήσεις; Μήπως η πρεσβεία ήτανε ο πρέσβης ή η C.I.A.; Γιατί C.I.A. ήταν και μέσα στην πρεσβεία. Δεν ήταν ο πρέσβης, ήταν η C.I.A.
Κ. Αυτό κύριε Παπαγεωργόπουλε είναι γενική τοποθέτηση. Το ρόλο της JUSMAPG στο στρατό ξηράς πώς τον έχετε βιώσει εσείς; Στην πράξη, στην πραγματικότητα, η JUSMAPG στο Ανώτατο Στρατιωτικό Συμβούλιο είχε πρόσβαση και με τι τρόπο;
Π. Α δεν ξέρω. Δεν ξέρω πως, αλλά πάντως είχε. Είχε.
Κ. Γνωρίζετε εσείς μέχρι πότε οι Άγγλοι ή οι Αμερικανοί είχαν άνθρωπο, αξιωματικό, να συμμετέχει στο Ανώτατο Στρατιωτικό Συμβούλιο;
Π. Δεν ξέρω εάν επίσημα[1] {είχε}, ανεπίσημα σίγουρα έδιναν εντολές, ανεπίσημα. Όπως και ανεπίσημα επενέβαινε ο Παύλος και μετά ο Κωνσταντίνος. Ή μάλλον ο Παύλος επενέβαινε, ο Κωνσταντίνος όχι ο ίδιος αλλά μέσω του Δόβα, του Παπάγου του Λεωνίδα εννοώ, του Αρναούτη, ε βέβαια. Σας λέω ότι είναι αλήθεια αυτό, δεν υπερβάλλω, ήμουνα λοχαγός και υπηρετούσα τότε στην Κ.Υ.Π. και με πήρε αξιωματικός πυροβολητής και μου είπε «*Τάκη να σου δώσω τα θέματα να πας να δώσεις εξετάσεις ... Γιατί να τα παίρνουνε οι Ιδεάτες; Να τα δώσω σε σένα, έχεις κανένα φίλο τίποτα, να πας να δώσεις εξετάσεις να πετύχεις.»* μου λέει.
Κ. Πού να δώσετε εξετάσεις;
Π. Στη σχολή επιτελών.
Κ. Εννοείτε τη σχολή πολέμου.
Π. Ναι.
Κ. Διότι η σχολή πολέμου ήταν προϋπόθεση για να ανεβείτε σε ανώτατους βαθμούς;[2]
Π. Ναι, βέβαια.
Κ. Επομένως θέλετε να πείτε ότι έδιναν τα θέματα …, ολοκληρώστε το εσείς.
Π. Ναι. Έδιναν τα θέματα στους δικούς τους ανθρώπους. Όταν λέγανε … Σας είπα ότι ο Παπαδόπουλος είναι φυσιογνωμία. Ο Παπαδόπουλος πέρασε όλα αυτά τα σχολεία έχοντας τα θέματα. Δεν λέω ότι …, μπορεί ο άνθρωπος να είχε και ικανότητες, να ήταν έξυπνος. Ή ο Μακαρέζος. Αλλά έτερον εκάτερον. Είχανε τα θέματα. Και να σας πω, επειδή και εσείς είστε αξιωματικός. Λύση σε κάποιο πρόβλημα, πρόβλημα πολεμικής τέχνης, δεν είναι μόνο μία, υπάρχουν και άλλες λύσεις, έτσι; Ένα θέμα που έβαζαν στη σχολή επιτελών, στη σχολή πολέμου, ένα θέμα είχε και δεύτερη και τρίτη λύση. Εσείς μπορεί να γράφατε την δεύτερη και την τρίτη λύση, ή να γράφατε την πρώτη λύση ότι είναι καλύτερη. Αυτοί όμως θα είχαν επιλέξει ότι η σωστή λύση για αυτούς είναι η τρίτη. Αυτοί που δίνανε …, οι δικοί τους άνθρωποι ξέρανε ακριβώς ποια είναι η λύση, που η σχολή έχει βάλει για να θεωρηθείς επιτυχών. Έτσι ανέβαιναν όλοι αυτοί. Και σας λέω φελλοί, κυριολεκτώ, φελλοί έγιναν αντιστράτηγοι, εδώ έγιναν αρχηγοί στρατού φελλοί και δεν γινόντουσαν αξιωματικάραροι;
Κ. Την υπόθεση 'Γκλάντιο', ή ΄΄Κόκκινη Προβιά΄΄, ή ΄΄Επιθετική Επιστροφή΄΄, τη γνωρίζετε;
Π. Ναι, την έχω ακούσει βέβαια.
Κ. Και έχει δημοσιευτεί κατ' επανάληψη και έχει γράψει και ο Κουρής σε βιβλίο του γι' αυτήν την ιστορία. Εσείς τι γνωρίζετε εκτός από αυτά που έχουν δημοσιευτεί;
Π. Όχι, δεν ξέρω τίποτα. Έτσι και ότι άκουγα από γύρω – γύρω. Δεν μπορώ να πω τίποτα έτσι το συγκεκριμένο. Μπορώ να σας πω επί παραδείγματι, τι έχω ζήσει μέσα στην Κ.Υ.Π., να σας πω για τον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. τι ξέρω, να σας πω την προσωπική μου {εμπειρία} από εκεί και πέρα επί δικτατορίας τι έγινε,

[1] Η συμμετοχή αυτή στο ΑΣΣ ήταν επίσημα κατοχυρωμένη και για τους Άγγλους και τους Αμερικανούς στη συνέχεια με βάσει τις μεταξύ των δύο χωρών συμφωνίες. Αυτές τις σχέσεις και αναμείξεις περιγράφει εκτός όλων των άλλων και ο Καραγιάννης στο βιβλίο του περί ΙΔΕΑ ο.π. σ. 241κ.επ.
[2] Μόνο στο στρατό ξηράς ισχύει η προϋπόθεση να έχει περάσει ο αξιωματικός τη σχολή πολέμου για να προωθηθεί στους ανώτατους βαθμούς. Επομένως εννοεί ο Π. πως δίνοντας οι Ιδεάτες στους δικούς τους τα θέματα των εξετάσεων για είσοδο στη σχολή πολέμου, ήλεγχαν συνολικά τους προοριζόμενους για προαγωγή αργότερα σε ανωτάτους βαθμούς.

να σας πω για το Πολυτεχνείο. Αλλά τα υπόλοιπα και τα έχω ακούσει, όπως τα έχουν ακούσει γύρω - γύρω οι αξιωματικοί και δυστυχώς για μένα, δεν έχω αρχείο διότι μου το έχουν καταστρέψει. Είχα…
Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε για τον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. πέστε μου δύο λόγια ουσιαστικά, για το πόσο πραγματική ήταν αυτή η οργάνωση ή πως παρουσιάστηκε στον Τύπο.
Π. Είδατε προηγουμένως που σας είπα ότι, έγινε απόπειρα πραξικοπήματος το ’61. Οι αξιωματικοί οι αντικαραμανληκοί της εποχής εκείνης με τον Γρίβα που επέτυχαν, σκέφτηκαν, (ο Γρίβας), στη συνέχεια να φτιάξουν μια οργάνωση. Την ονόμασαν Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α., η οποία θα είχε στόχο να λύσει το Κυπριακό, έτσι τους είπανε. Αυτοί ήτανε …, προσέξτε με έχει σημασία αυτό. Ήταν αντικαραμανληκοί δημοκρατικοί αξιωματικοί, αλλά και αντικαραμανληκοί δεξιοί αξιωματικοί που ξεκίνησαν την υπόθεση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.. Στον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. τους φώναξε ο Γρίβας. Επικεφαλής των στρατιωτικών ήταν ο Μπουλούκος διότι ήταν υπασπιστής ο Άρης και πρέπει να ήταν τον Μάιο του ’64, αρχές Μαΐου το ’64, όταν μαζεύτηκαν και έφτιαξαν αυτή την υπόθεση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α., την οργάνωση. Αυτό έχει σημασία που είπα. Ο Άρης εδώ δεν έχει πει την αλήθεια ή μπορεί να μην το ήξερε ο άνθρωπος. Δεν θέλω να τον πάρω στον λαιμό μου. Εν γνώσει των ανακτόρων, του Τσιριμώκου και του Μητσοτάκη[1]. Εν γνώσει τους ότι ιδρύεται αυτή η οργάνωση με σκοπό να πάει κάτω στην Κύπρο δήθεν να βοηθήσει την κατάσταση Κύπρου, ενώ στο βάθος ήταν η ανατροπή του Μακαρίου και στη συνέχεια ανατροπή του Γεωργίου Παπανδρέου.
Κ. Όταν λέτε στο βάθος … Ποιανού σχέδιο ήταν αυτό στο βάθος;
Π. Του Γρίβα με αυτούς που ξεκίνησε από τα ανάκτορα, δεν ξέρω εάν ήταν και ο Μητσοτάκης στο κόλπο και ο Τσιριμώκος στο κόλπο, δεν το ξέρω, δεν μπορώ να το πω αυτό. Εκείνο που ξέρω με βεβαιότητα είναι ότι συμμετείχαν κατά την ίδρυση. Όχι μόνο το ξέρανε, συμμετείχαν, κουβέντιαζαν μαζί τους.
Κ. Πώς το γνωρίζετε κύριε Παπαγεωργόπουλε αυτό;
Π. Θα σας πω. Εμμέσως θα αποδείξω ότι ήτανε εν γνώσει του Τσιριμώκου, εμμέσως. Αμέσως ξέρω ότι, το παραδέχτηκε ο Μπουλούκος ήδη, έτσι; Είπε ότι ήτανε γνώστης της υπόθεσης ο Μητσοτάκης και όταν του είπανε να είναι ο πολιτικός αρχηγός, είπε «*Α, όχι. Καλά κάνετε έτσι, προχωρήστε. Όχι αρχηγός.»* Όταν ύστερα από μήνες μπήκα στον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α., συμμετείχε στη συζήτηση ο Δεόπουλος που ήτανε στη τριμελή διοικούσα επιτροπή του Σοσιαλιστικού κόμματος του Τσιριμώκου. Ο δικηγόρος ο Δεόπουλος ήτανε διοικούσα επιτροπή, τριμελής.
Κ. Πώς είπατε το όνομα του;
Π. Δεόπουλος.
Κ. Δεόπουλος. Και δεν ήταν στρατιωτικός. Ερχότανε {στις συναντήσεις του ΑΣΠΙΔΑ};
Π. Όχι, καθόλου. Όταν μπήκα, όταν με φώναξαν εμένα να κουβεντιάσω … Θα σας πω για τον εαυτό μου, για τον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.. μπήκα στον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. τον Αύγουστο. Μπήκα διότι με φώναξε εκεί αρχές – μέση Ιουλίου, δεν θυμάμαι ακριβώς, ο αείμνηστος Μουστακλής και μου είπε ότι *«Στο γραφείο μου ρε παιδί μου, κάθε τόσο κουβεντιάζουνε κρυφά κάποιοι λοχαγοί. Κάτι συμβαίνει Τάκη. Επειδή και εσύ είσαι λοχαγός, δεν έρχεσαι μία μέρα δήθεν ότι περνούσες από εδώ στο γραφείο να πεις μια καλημέρα, να πιούμε έναν καφέ, μήπως σου πούνε τίποτα;»* Έτσι έγινε. Κάποια μέρα πήγα και στο γραφείο, εκεί ήτανε κάποιοι λοχαγοί, ο Κολύβρης. Στη συνέχεια ήτανε μάρτυρας κατηγορίας, όχι μάρτυρας … Ήτανε Ασπιδικός που διαφοροποιήθηκε μέσα στο στρατοδικείο και ήτανε εναντίον μας. Ο Κολύβρης, ο Κατσιγιάννης και πιάσανε συζήτηση και είπα …, διότι μου είχε πει ο Μουστακλής ότι «*Βρε Τάκη κάτι συμβαίνει. Να προκαλέσεις συζήτηση μήπως βγάλεις καμιά άκρη, μήπως σου πούνε τίποτα.*» Και είπα ότι «*Κακώς δεν κάνουμε κάτι και εμείς. Εξακολουθεί ο Ι.Δ.Ε.Α. να κάνει ότι θέλει. Δεν πρέπει τώρα που ήρθαμε εδώ στην Κ.Υ.Π. και οι δέκα άνθρωποι που είμαστε κοντά στους υπουργούς Εθνικής Αμύνης …, να πιάσουμε τις θέσεις κλειδιά ρε παιδί μου; Να ελέγξουμε τα πράγματα διότι υπάρχει ο κίνδυνος συνέχεια από τον Ι.Δ.Ε.Α..»*
Κ. Αυτή η συζήτηση κύριε Παπαγεωργόπουλε, γίνεται σε γραφείο του Μουστακλή στην Κ.Υ.Π.;
Π. Ναι.
Κ. 1964 τον Αύγουστο;
Π. Όχι, Ιούλιος θα ήτανε. Ιούλιος. Τώρα ακριβώς δεν θυμάμαι, 10 Ιουλίου, 15 Ιουλίου, κάτι τέτοιο. Όχι, πιο πολύ. Περί τα τέλη Ιουλίου. Έχει σημασία γιατί το λέω αυτό. Περί τα τέλη Ιουλίου έγινε αυτό. Είπα έτσι και μόλις το είπα άρχισαν να κάνουν νοήματα αυτοί. Και μου κάνουν νόημα ότι «*Σε θέλουμε ιδιαιτέρως.*» Έφυγε ο Κολύβρης, είπε ότι «*Πάω μια στιγμή στην τουαλέτα.*» Και μπήκε και ειδοποίησε τον Μπουλούκο. Του είπε του Μπουλούκου έτσι και έτσι. Μέσα στην Κ.Υ.Π. ήτανε γνωστό ότι είχα άμεση σχέση με τον πρωθυπουργικό γραφείο, με τον γέρο. Ξέρανε ότι είμαι της απολύτου εμπιστοσύνης του Γεωργίου Παπανδρέου, ότι με έχει σαν παιδί του και με χρησιμοποιούσε σε κάποια θέματα εθνικά πολύ σοβαρά, να πάω γράμμα στον Μακάριο. Το ξέρανε αυτό. Ξέρανε ότι είμαι ισχυρός κατά κάποιον τρόπο, έτσι; Ξέρανε ότι έχω πολύ μεγάλη σχέση με τον υφυπουργό Εθνικής Άμυνας, με τον Παπακωνσταντίνου το Μιχάλη. Το ξέρανε αυτό. Είπανε ότι … Α και καταρχήν, είχα πάει στο καφέ του γέρου και με προσωπική εντολή του Γεωργίου Παπανδρέου τοποθετήθηκα, προσωπική εντολή, στην Κ.Υ.Π. να ασχολούμαι με τα θέματα της

[1] Είναι το πρώτο εντυπωσιακό στοιχείο που αναφέρει ο Π. στη συνέντευξη. Πως τα ανάκτορα, ο Τσιριμώκος και ο Μητσοτάκης ήταν, αν όχι οι εμπνευστές, πάντως γνώριζαν απ’ αρχής την ίδρυση του ΑΣΠΙΔΑ.

Κύπρου. Αυτό το ξέρανε και σου λέει «*Τον Τάκη τον χρειαζόμαστε.»* Μόλις του είπαν του Μπουλούκου ότι έτσι και έτσι, γιατί μεν τον γνώριζα το Μπουλούκο, αλλά δεν είχαμε καμία ιδιαίτερη σχέση. Και τον Τόμπρα τον γνώριζα, δεν είχα καμία ιδιαίτερη σχέση όμως. Αυτοί ήταν μεγαλύτεροι από εμένα, από τάξη εννοώ. Αλλά απλώς χαιρετιόμασταν, δεν είχα … Μου λένε «*Σε θέλουμε να σου πούμε κάτι.»*. Μου είπαν ότι «*Εμείς έχουμε κάποια κίνηση, να συζητήσουμε.»* Ήρθε και ο Μπουλούκος, μου λέει έτσι και έτσι και κλείσαμε ραντεβού να πάω στο σπίτι του. Ήτανε Κυριακή, η πρώτη Κυριακή του Αυγούστου. Γι' αυτό λέω ότι τέλος Ιουλίου πρέπει να είχε γίνει αυτό. Κυριακή. Και πήγα εκεί, εκεί είδα ότι είναι πράγματι …, υπάρχει η οργάνωση αυτή. Υπάρχει μια διοικούσα επιτροπή, είναι όλοι λοχαγοί, εκτός από έναν υπολοχαγό και έναν ταγματάρχη, οι υπόλοιποι είναι λοχαγοί. Μου είπαν ότι είναι καμιά 150 περίπου οι οργανωμένοι, υπάρχει μια διοικούσα επιτροπή. Εάν συμφωνώ με όλα αυτά και ότι «*Μπαίνεις στην διοικούσα επιτροπή και όχι μόνο αυτό. Θα φτιάξουμε τριμελή πλέον επιτροπή της διοικούσας επιτροπής, που θα χειρίζεται το θέμα. Μπουλούκος, Τόμπρας, Παπαγεωργόπουλος. Εσύ θα έχεις, αφού έχεις τις γνωριμίες τις υψηλές, θα σου δίνουμε ..., για να πιάσουμε αυτό που είπες ότι πρέπει να πιάσουμε θέσεις κλειδιά, που να μην μπορεί ο Ι.Δ.Ε.Α. να κάνει ότι θέλει.»* Επειδή δεν είχα ασχοληθεί ποτέ με τέτοια πράγματα, θεώρησα καλό να το αναφέρω. Χωρίς να ξέρει κανείς τίποτα … Είχα απόλυτη εμπιστοσύνη στον, τότε ήταν αντισυνταγματάρχης ο αείμνηστος Κατσιμήτρος, ο Ταξιάρχης. Α μέσα στην Κ.Υ.Π. ήτανε ο Αγόρος διευθυντής, στρατηγός τεθωρακισμένων, αλλά ο Παπατέρπος ήταν υποδιευθυντής πυροβολητής, ο Αναγνωστόπουλος ήτανε στον Ά κλάδο συνταγματάρχης πυροβολητής, ο υπασπιστής του …, το γραφείο του Αγόρου ήτανε ο …, πως τον λέγανε, να το θυμηθώ, πυροβολητής ταγματάρχης, δεν έχει σημασία. Στο ΄Β κλάδο …, ο ΄Β κλάδος ήταν ο υπ' αριθμόν ένα κλάδος, η αντικατασκοπία ήτανε. Έχει μεγάλη σημασία στην Κ.Υ.Π. ποιος ήτανε. Ο Παπαδόπουλος αντικατασκοπία ήτανε. Εκεί ήτανε ο Φρατζέσκαρος, που ήτανε τεθωρακισμένος. Όμως υπήρχαν πυροβολητές γύρω - γύρω. Ήταν ο Κατσιμήτρος, ο οποίος ήτανε και του τμήματος ασφαλείας του ΄Β κλάδου. Και είπα στον Κατσιμήτρο «*Κύριε συνταγματάρχα ...»* είμαστε πάρα πολύ γνωστοί είχαμε συνυπηρετήσει, αυτός βέβαια διοικητής μοίρας λοχαγάκι. Αλλά ήμασταν πάρα πολύ γνωστοί από την Μακεδονία, από την Βέροια. Και του είχα απόλυτη εμπιστοσύνη, γιατί ήταν της γνωστής οικογένειας των Κατσιμήτρων, ήτανε αντιστράτηγοι και ένας εξαίρετος αξιωματικός και άνθρωπος. Και του λέω «*Αυτό και αυτό συμβαίνει. Αλλά δεν θα το πούμε, γιατί εάν το πούμε καήκαμε.»* Να πάω να δω τι συμβαίνει και να αποφασίσουμε μετά τι θα κάνουμε. Εάν πρέπει να το πω ή όχι. Πήγα και στο σπίτι του Μπουλούκου. Σας λέω ήτανε δέκα στρατιωτικοί και εκεί ήταν ο Βερόπουλος, ο οποίος ήτανε στην …

Π. … ούτε φοβάμαι κανέναν …

Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε έχετε αντίρρηση να χρησιμοποιηθεί η συνέντευξη αυτή για επιστημονικούς λόγους στα πλαίσια της εργασίας που σας εξήγησα;

Π. Καμιά κύριε Κακαρά, γιατί άμα είχα δεν θα τα έλεγα. Άλλωστε να σας πω κάτι. Κάνω μία παρέκβαση. Είπα στον Παπανδρέου τον Αντρέα τον αείμνηστο, ότι κάποτε πρέπει να βγάλουμε στη φόρα τον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.. Δεν συνέφερε τότε, πριν από το '81. Όταν έγινε πρωθυπουργός το '81 μου λέει «*Δε τα ξεχνάμε καλύτερα. Τι να τα πούμε*;» Επειδή μου αρέσει να είμαι ειλικρινής, ήξερα ότι εάν έβγαινε η υπόθεση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. στην επιφάνεια, θα ήμουνα πρώτο νούμερο στην Ελλάδα. Το ήξερα. Δεν το έκανα, από την ώρα που είπε όχι ο Παπανδρέου, δεν το έκανα. Γιατί το λέω αυτό; Διότι όλοι έλεγαν ότι δεν υπάρχει ο Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.. Είπα ότι υπάρχει, ότι υπήρχε. Όλοι έλεγαν ότι ο Ανδρέας ο Παπανδρέου ήταν αρχηγός. Δεν είχε πει κανείς ότι ο Μητσοτάκης ήτανε γνώστης της υπόθεσης πάρα πολύ, βαθιά μπασμένος μέσα στον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. και πολύ περισσότερο ότι ήταν τα ανάκτορα και ο Τσιριμώκος. Είπα ότι προκαλώ ακόμη και πεθαμένους. Μπορείτε να τους αναστήσετε και να τους βάλετε στην πλατεία Κάνιγγος στα μπαλκόνια; Τον Παπαδόπουλο από τη μία μεριά, τον Τσιριμώκο από την άλλη, για να δούμε ποιος λέει την αλήθεια και για να δούμε τι συμβαίνει στην Ελλάδα. Με συνέφερε αλλά από την ώρα που ο Παπανδρέου είπε «*Τάκη ξέχασε το ...»*[1] το ξέχασα. Αυτό δε σημαίνει όμως ότι δεν ήθελα να πω την αλήθεια. Ό,τι ξέρω μάλλον, έτσι; Για να το βάλουμε πιο σωστά. Ότι ξέρω, θέλω να το πω. Τα έχω πει και σε άλλους, έχω χρόνια που έχω αρχίσει να τα λέω αυτά. Θα μου πείτε, γιατί δεν τα γράφω; Δεν ξέρω γιατί. Γιατί έχω άλλες ιστορίες. Αλλά έχω πει σε δημοσιογράφους, έχω πει σε ανθρώπους οι οποίοι ασχολούνται με την ιστορία. Θέλω να σας πω ότι, ότι έχουνε γράψει για τον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. είναι όλα ψέματα. Δεν είχε καμία σχέση ο Χονδροκούκης ή ο Παραλίκας, όλα αυτά είναι προσωπικές τους εμπειρίες ή μάλλον προσωπικές τους απόψεις για να αυτοπροβληθούν. Δεν έχουν ιδέα τι είναι ο Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.. Ιδέα! Άδικα μπήκανε φυλακή, άδικα κατηγορήθηκαν. Έχει σημασία αυτό που σας λέω. Όπως άδικα κατηγορήθηκε ο μακαρίτης ο Παπατέρπος ο

[1] Εδώ αξιολογείται η πολιτική σκέψη του Π. Δεν υπήρχε περίπτωση να δεχτεί ο Παπανδρέου μια τέτοια πρόταση για αποκάλυψη των ΄΄πραγματικών΄΄ διαστάσεων της υπόθεσης ΑΣΠΙΔΑ. Άξια προσοχής είναι πάντως και η παρουσιαζόμενη αποφυγή ενημέρωσης του Παπανδρέου. Οι εμφανιζόμενες σχέσεις θυμίζουν τις τακτικές του μεσοπολέμου με τα δίκτυα πολιτικών με στρατιωτικούς. Εφ όσον είναι έτσι τα αφηγούμενα γεγονότα, ο Κατσιμήτρος ως υπεύθυνος επί θεμάτων ασφαλείας δεν μπορούσε παρά να μεριμνήσει για ενημέρωση του Πρωθυπουργού. Η ευθύνη ήταν μεγάλη για να κρατήσει τέτοιο θέμα κρυφό. Εξ άλλου εκ των πραγμάτων ήταν και ο αρχαιότερος από τους γνωρίζοντες την υπόθεση επομένως και η ευθύνη του ανάλογα μεγαλύτερη. Από εκεί και μετά δεν μπορεί να γίνουν υποθέσεις για τις αντιδράσεις του Παπανδρέου, επομένως υπάρχουν ερωτηματικά για την αφήγηση. Εξάλλου έχουν περάσει και σαράντα χρόνια από τα γενόμενα του ΑΣΠΙΔΑ που αφηγείται ο Π. Για τον καθένα είναι πολλά χρόνια.

καημένος. Όπως άδικα κατηγορήθηκε ο Αναγνωστόπουλος ο καημένος. Ο Τσαμασιώτης. Άνθρωποι οι οποίοι τώρα έχουνε φύγει από τη ζωή. Άδικα οι άνθρωποι έχουνε … Μόνον οι λοχαγοί ξέρανε, κανείς άλλος δεν ήξερε. Από τους 28 κατηγορούμενους που είμαστε στην υπόθεση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. και από τους 150 που λένε ότι ήταν, οι 15 άνθρωποι ξέραμε. Κανείς άλλος δεν ήξερε.

Κ. Τι ξέρατε που δεν ήξεραν οι άλλοι; Και ποιος ήταν ο ρόλος των ανακτόρων και του Τσιριμώκου;

Π. Ξέρω το εξής. Α, είπα προηγουμένως ότι όταν πήγα εκεί ήταν ο Βερόπουλος, ήταν ο Δραγάτσης, ο οποίος συνεστήθη Ανδρέας Δραγάτσης δικηγόρος και αυτός του Σοσιαλιστικού κόμματος. Μάλιστα μου είπε ότι ήτανε αντάρτης, όχι βέβαια στον εμφύλιο αλλά αντάρτης στην κατοχή και είχε τον βαθμό του ταξιάρχου. Δραγάτσης Ανδρέας, ο οποίος στη συνέχεια ήταν και δικηγόρος σε κάποιους του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. Ήθελε να είναι δικηγόρος και μάλιστα ήθελε να είναι ή του Μπουλούκου ή του Τόμπρα ή εμένα. Γιατί εμείς ήμασταν οι τρεις λοχαγοί που θεωρηθήκαμε αρχηγοί του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α., έτσι; Ή μάλλον οδηγοί, γιατί αρχηγό είπανε τον Παπατέρπο, τον μακαρίτη τον Παπατέρπο και τον Αγκουνέλη, διότι ήτανε ο ένας συνταγματάρχης και ο άλλος αντισυνταγματάρχης και ότι εμείς είμαστε οδηγοί. Αλλά τα ίδια χρόνια φάγαμε. Γιατί το έλεγα;

Κ. Το ερώτημα ήταν για τον ρόλο των ανακτόρων και του Τσιριμώκου.

Π. Όπως σας είπα, διαπίστωσα στη συνέχεια, γιατί αυτά δεν τα ήξερα … Είδα αυτούς εκεί, δεν πήγε το μυαλό μου ότι είναι δυνατόν να τα ξέρουνε και να είναι εν γνώσει των ανακτόρων και όλα. Δεν το ήξερα. Το είπα αυτό όμως του μακαρίτη του Κατσιμήτρου. Του είπα όμως ότι «*Επειδή ο Παπατέρπος είναι πολύ σκληρός, θα μας πλακώσει αμέσως και θα τα βγάλει στη φόρα. Ενώ δεν πρέπει να τα βγάλει στη φόρα. Πρέπει να δούμε ακριβώς τι συμβαίνει.»* Είχαμε δε υπ' όψιν μας το γεγονός ότι ο Νάτσινας κάλυψε την υπόθεση πραγματικού πραξικοπήματος και το κουκούλωσε. Δεν μας συνέφερε εμάς χωρίς να υπάρχει απόπειρα να βγάλουμε στη φόρα ότι αξιωματικοί δημοκρατικοί, έχουνε συστήσει οργάνωση. Μπορούμε να τους διαλύσουμε χωρίς να φανεί τίποτα. Να μην πούμε πουθενά τίποτα. Ούτε στον Παπανδρέου. Θα το πούμε όταν χρειαστεί. Συνεννοηθήκαμε ότι … «*Τι θα κάνουμε τώρα; Θα το πούμε του Αναγνωστόπουλου;*» Ο Αναγνωστόπουλος ήταν και αυτός άνθρωπος της οικογένειας του Γεωργίου Παπανδρέου του γέρου. Αλλά ερχότανε από λογαριασμό …, ήτανε εξαιρετικός άνθρωπος. Ήταν και ο πρώτος μου διοικητής εμένα και μου είχε και αδυναμία. Μου λέει ο Κατσιμήτρος «*Να του το πούμε. Να του το πεις εσύ, επειδή σε αγαπάει. Να δούμε τι συμβαίνει.»* Δεν το είπαμε αμέσως. Περίμενα να δω. Του το είπα του Κατσιμήτρου αυτό και αυτό. «*Πρέπει να υπογράψω όμως, γιατί αλλιώς δεν γίνεται τίποτα. Θα υπογράψω και ο Θεός βοηθός. Από εκεί και πέρα θα δούμε.»* Γιατί …

Κ. Να υπογράψετε τι;

Π. Τον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.. Τον όρκο του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.. Διότι μπήκα πλέον στην διοικούσα επιτροπή, όχι την δεκαμελή. Οι τρεις μας, Μπουλούκος, Τόμπρας, Παπαγεωργόπουλος.

Κ. Εσείς γιατί δεν θέλατε να εξελιχθεί ο Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. και να πετύχει τους στόχους που σας είπαν ότι έχει;

Π. Καταρχήν δεν ήξερα τι ήταν. Πρώτον. Δεν έπρεπε να βιαστώ. Και δεύτερον, μήπως αυτό είχε απώλειες φοβερές, είχε συνέπειες τρομερές. Διότι θα είχε συνέπειες. Ανατροπή του Παπανδρέου. Της νόμιμης κυβέρνησης. Εμείς ξαφνικά κάναμε αυτό που έκανε ο Παπαδόπουλος. Θα κάναμε υποτίθεται αυτό που έκανε στη συνέχεια ο Παπαδόπουλος. Ναι μεν να δούμε τι είναι η οργάνωση, αλλά μπορούμε να την εκμεταλλευτούμε την οργάνωση.

Κ. Επαναλαμβάνετε τους στόχους που σας είπαν ότι έχει ο Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.;

Π. Οι στόχοι του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. ήταν, τότε τι μου είπαν εμένα, αντιιδεατική οργάνωση. Δεν μπορεί ο Ι.Δ.Ε.Α., να φτιάξουμε και εμείς τον αντιΙ.Δ.Ε.Α.. «*Έχουμε φτιάξει τον αντιΙ.Δ.Ε.Α.. Και εσύ αφού έχεις τα περισσότερα μέσα …»* να το πω έτσι, *«… με την κυβέρνηση, εσύ θα αναλάβεις … Θα σου λέμε εμείς ποιους πρέπει να τοποθετήσουμε που, ποιους πρέπει να διώξουμε και στη συνέχεια και αποστρατείες και το ένα και το άλλο, θα σου λέμε … Θα τα λέμε όλοι μαζί, όχι θα σου λέμε. Δεν θα κάνεις τον ταχυδρόμο. Θα συμμετέχεις. Ξέρουμε κάποιους αξιωματικούς οι οποίοι είναι ας πούμε χουντικοί …»* τότε δεν ξέραμε τη λέξη 'χούντα', *«… ότι είναι Ιδεάτες σκληροπυρηνικοί. Αυτούς πρέπει να τους απομονώσουμε. Πρέπει να πιάσουμε τις θέσεις κλειδιά. Να είναι άνθρωποι, αξιωματικοί της εμπιστοσύνης. Στην Κύπρο επίσης άνθρωποι της εμπιστοσύνης. Όχι όποιος και όποιος.»* Αυτά μου είπανε εμένα τότε, αυτά τα είπα του Κατσιμήτρου. Ότι αυτός είναι ο σκοπός. Μετά όμως από μερικούς μήνες έμαθα ότι είναι γνώστης του πράγματος ο Τσιριμώκος και ο Μητσοτάκης και τα ανάκτορα.

Κ. Από ποιον το μάθατε;

Π. Από άλλους το άκουσα εκεί πέρα και λέω, καθώς τότε συνδύασα το θέμα, «*Ο Βερόπουλος ήταν εκεί, ο Βερόπουλος είναι διοικούσα επιτροπή. Άρα; Άρα είναι αλήθεια αυτά.»* Δεν ρώτησα όμως κανέναν. Εμείς δεν μαζευόμασταν και οι δέκα πάντα. Μαζευόμασταν μία φορά τον μήνα, μια φορά το τόσο … Περισσότερο οι τρεις μας, ο Μπουλούκος, ο Φάνης ο Τόμπρας και. Διότι και οι τρεις ήμασταν στην Κ.Υ.Π.. Είδα ότι ο Φάνης είναι πάρα πολύ σοβαρός από την μία πλευρά και από την άλλη ότι είναι ένας άνθρωπος ο οποίος ας πούμε, δεν είναι εύκολο να πουλάει. Ούτε προέρχεται από τη δεξιά. Όχι ότι δεν είχα εμπιστοσύνη στον Μπουλούκο, προς Θεού. Αλλά έτσι …, πως να σας πω … Αναρωτιόμουν «*Τι γίνεται ρε παιδί μου; Τι πράγμα*

είναι αυτό;» Όταν ξεκίνησε η αποκάλυψη, τότε κουβέντιασα με τον Φάνη και μου επιβεβαίωσε όλα αυτά. Ό τι «*Ναι έτσι είναι. Και τα ανάκτορα και όλα αυτά.»* μέχρι τότε δεν τα ήξερα, τα έμαθα στην πορεία.
Κ. Και τα ανάκτορα ήταν μέσα και ήλεγχαν έμμεσα ή άμεσα τον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α., με σκοπό ποιον;
Π. Να ρίξουν τον Μακάριο και στη συνέχεια τον Παπανδρέου. Αυτός ήτανε ο στόχος. Και λέω ότι ίσως ο Μπουλούκος να μην το ήξερε αυτό. Δεν θέλω να τον κατηγορήσω για κάτι που δεν το ξέρω. Και ο Μπουλούκος {ίσως }να ήταν θύμα και αυτός. Ναι μεν ήταν το δεξί χέρι του Γρίβα αλλά δεν του είπανε γιατί φτιάχνουνε τον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. Του είπανε «Έχουμε τα προηγούμενα από το '61. Πρέπει να πάρουμε τη ρεβάνς.*»*
Κ. Ποιος του το είπε αυτό του Μπουλούκου;
Π. Ο Γρίβας προφανώς. Οι Γριβικοί γύρω – γύρω, αυτή η ομάδα. Σας λέω ότι ήτανε το δεξί χέρι του Γρίβα. Το πιθανότερο είναι ότι {του είπανε} « έχουμε προηγούμενα με τη δεξιά εμείς, όχι διότι είμαστε αντιδεξιοί, διότι μας έκαναν αντιδεξιούς. Μας έκαναν. Αυτοί μας έκαναν αντιδεξιούς. πρέπει να πάρουμε τη ρεβάνς. Και …» Πολύ απλό. Πήγανε όλοι τους, όλοι όσοι ήτανε επώνυμοι της εποχής εκείνης, του '61, μπήκανε στον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.. Μπήκανε …, ο Θεοφιλογιαννάκος είχε υπογράψει στον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.. Ο Θεοφιλογιαννάκος. Γιατί; Ήτανε αντικαραμανλικός.
Κ. Αληθεύει ότι ο πατέρας του Θεοφιλογιαννάκου ήτανε στο αντάρτικο; Και του Χατζηζήση;
Π. Έτσι λένε και του Χατζηζήση. Λένε αλλά δεν ξέρω.
Κ. Εσείς το ρόλο του Γρίβα πότε τον μαθαίνετε κύριε Παπαγεωργόπουλε;
Π. Μετά, αυτό λέω. Στην αρχή δεν ήξερα τίποτα. Ήξερα μονάχα ότι είναι ο Γρίβας. Αλλά θα σας πω τώρα τι έγινε στην πορεία. Ξαφνικά το Μάρτη του '65 έγινε η πρώτη, που δε βγήκε στη φόρα βέβαια. Τα ανάκτορα, ο Κωνσταντίνος, κάλεσε τους αντιστράτηγους και τους είπε ότι «*Υπάρχει μια οργάνωση που λέγεται Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α., που εδρεύει στην Αθήνα και έχει αξιωματικούς αρκετούς, έχει εξαπλωθεί στην Κύπρο, στη Λάρισα και στη Θεσσαλονίκη και δεν ξέρουμε που αλλού. Βασικά Αθήνα και Λευκωσία και Κύπρο μάλλον και κατά δεύτερο λόγο Λάρισα και Θεσσαλονίκη. Να κάνετε έρευνα και να μου αναφέρετε και οι 13 αντιστράτηγοι.»* Όχι ο ένας, όχι τον αρχηγό. Φώναξε αρχηγό Γ.Ε.Ε.Θ.Α.., αρχηγό Γ.Ε.Σ., αρχηγό Α.Σ.Δ.Ε.Ν., διοικητή Α.Σ.Δ.Ε.Ν., διοικητή πρώτου σώματος, στρατιάς, δευτέρου σώματος, τρίτου σώματος … Όλους.
Κ. Ο Κωνσταντίνος;
Π. Ναι.
Κ. Το 1965;
Π. Το '65 Μάρτιο μήνα.
Κ. Έξι μήνες αφότου μπήκατε εσείς στον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.
Π. Ναι. Ο διοικητής της Α.Σ.Δ.Ε.Ν. ήτανε ο μακαρίτης ο στρατηγός ο Λουκάκης, ο Χαράλαμπος Λουκάκης. Ο οποίος ήτανε παλιός Βενιζελικός δημοκρατικός αξιωματικός, πυροβολητής και αυτός και έντιμος άνθρωπος. Φώναξε τον συνταγματάρχη τον επικεφαλής του δευτέρου γραφείου της Α.Σ.Δ.Ε.Ν. και του είπε αυτό και αυτό «*Μυστικά εντελώς. Τι ξέρεις;»*, του λέει «*Δεν ξέρω τίποτα. Μήπως ξέρει η Κ.Υ.Π.;»* Αυτός ήτανε συμμαθητής του Κατσιμήτρου. Παίρνει τηλέφωνο τον Κατσιμήτρο και του λέει «*Τάκη σε θέλω.»*, τον Ταξιάρχη τον λέγανε Τάκη. Και του είπε ότι αυτό και αυτό, ο Κωνσταντίνος έτσι και έτσι *«… ο στρατηγός μου είπε να κάνω έρευνα, δεν έχω ιδέα. Δεν μπορώ να βρω τίποτα. Μήπως ξέρεις τίποτα;», «Τι να ξέρω;»* του λέει, «*Αλλά θα σου πω. Θα φωνάξω κάποιον δικό μου άνθρωπο που νομίζω ότι ίσως να ξέρει.»* Δεν είπε την αλήθεια. Με φωνάζει, μου λέει «*Τάκη αυτό και αυτό. Γίνεται έρευνα από τα ανάκτορα. Τι θα κάνουμε τώρα;»,* του λέω *«Τώρα θα ενημερώσουμε όλο τον κόσμο*.» Στη συζήτηση. Και τότε είχα μάθει, είχα αρχίσει να μαθαίνω και ποιος είναι ο απώτερος σκοπός που δεν το ξέρανε οι λοχαγοί, δεν το ξέρανε αυτό. Οι Ασπιδικοί δεν το ξέραμε αυτό. Αυτοί που είχανε φτιάξει τον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. το ξέρανε και γι' αυτό λέω ότι ίσως και ο Μπουλούκος δεν ήξερε τίποτα ο φουκαράς. Να ξέρουνε οι παραπάνω από αυτόν.
Κ. Τους οποίους όμως κύριε Παπαγεωργόπουλε δεν τους εντοπίζετε;
Π. Α δεν ξέρω ποιοι είναι.
Κ. Ονομαστικά, ξεκάθαρα.
Π. Δεν ξέρω ποιοι είναι. Με ρώταγε ο ίδιος ο Τσιριμώκος επί παραδείγματι, αν είναι τα ανάκτορα. Πάντως ο στόχος τους αυτός ήτανε. Ανατροπή του Μακαρίου και στη συνέχεια ανατροπή του Γεωργίου Παπανδρέου.Αυτό ήτανε. Στο βάθος αυτό επιδίωκαν τα ανάκτορα, δεν ξέρω με ποιους άλλους. Πάντως σας λέω ότι ήτανε γνώστης ο Τσιριμώκος και ο Μητσοτάκης. Τώρα πιστεύω ότι και ο Μητσοτάκης το ήξερε αυτό, το βάθος ποιο είναι.
Κ. Όσον αφορά τη γνώση του Τσιριμώκου, το στηρίζετε στην παρουσία των δύο ανθρώπων που είπατε;
Π. Ναι.
Κ. Του Βερόπουλου …
Π. Ναι και του Δραγάτση.
Κ. Και του Δραγάτση. Όσον αφορά όμως των ανακτόρων δεν το στηρίζετε πουθενά. Το εκτιμάτε.
Π. Όχι δεν το εκτιμώ. Μου το είπαν μετά άλλοι …
Κ. Ποιοι σας το είπανε;

Π. Άλλοι Ασπιδικοί που το ξέρανε.
Κ. Ποιοι;
Π. Άλλοι από τους Ασπιδικούς που περάσαμε στρατοδικείο. Το ξέρανε. Και ο Μπουλούκος το παραδέχτηκε μετά ότι το ήξερε.
Κ. Άρα τον Μπουλούκο αναφέρετε ότι το {είπε} …;
Π. Όλοι το ξέρανε. Από εκεί και πέρα όλοι μάθανε την αλήθεια ποια είναι. Ότι το γνώριζαν τα ανάκτορα, το γνώριζε ο Τσιριμώκος, το γνώριζε ο Μητσοτάκης[1]. Α ξέχασα δε να σας πω ότι η πρώτη ανάκριση που έγινε στην Κύπρο, ανέφερε ως πιθανότερο, 99%, αρχηγό τον Τσιριμώκο και κατά δεύτερο λόγο τον Παπανδρέου. Βέβαια. Διότι οι Ασπιδικοί που κατέθεσαν …, θα σας πω γιατί έγινε αυτό στην Κύπρο και γιατί ο βασιλιάς Κωνσταντίνος, έκανε την κίνηση αυτή που σας είπα, που διέταξε τους στρατηγούς να … Ο Μπουλούκος, κάνω την παρέμβαση αυτή. Ο Μπουλούκος, έγινε μια παρεξήγηση και ήταν υπασπιστής του Παπατέρπου και τον στείλανε στην Κύπρο. Όταν πήγε στην Κύπρο τσακώθηκε με τον Γρίβα και του είπε «*Ως εδώ έκανες τον μάγκα. Από εδώ και στο εξής δεν είσαι εσύ ο αρχηγός του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.. Αρχηγοί του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. είμαστε εμείς οι λοχαγοί.. Ο Τόμπρας, ο Παπαγεωργόπουλος, και οι υπόλοιποι. Και αυτά που ξέρεις ας πούμε, που πας να προδώσεις την Κύπρο, ξέχασε τα. Θα σου αλλάξουμε την Παναγία.»* Όταν του είπε έτσι του Γρίβα, ο Γρίβας ειδοποιεί αμέσως τα ανάκτορα και έδωσε την εντολή ότι «*Παύω να ελέγχω τα πράγματα.»*
Κ. Ο Γρίβας τότε είναι στρατιωτικός εν ενεργεία αξιωματικός στην Κύπρο, διοικητής των Ελληνικών δυνάμεων στην Κύπρο.
Π. Ναι. Και των Κυπριακών και των Ελληνικών.
Κ. Και του μιλάει ένας λοχαγός κατ' αυτόν τον τρόπο;
Π. Ε βέβαια. Αφού ήταν στο κόλπο τόσα χρόνια μαζί. Τάτσι μίτσι κότσι. Τι ήταν ο Γρίβας; Ένας αντισυνταγματάρχης Χίταρος που είχε σκοτώσει του κόσμο τον κόσμο στον εμφύλιο το '44 – '45, στο πως το λένε, οι Χίτες του Θησείου που μας λένε, αρχηγός της 'Χ' του Θησείου ήτανε, ένας αποτυχημένος αξιωματικός, αποτυχημένος 100%, βλάκας απεδείχθη, που είπε ο Παπανδρέου «*Ηρωποιήθη κρυπτώμενος και γελοιοποιήθη εμφανιζόμενος.»* Το θυμόσαστε αυτό που είπε ο Γεώργιος Παπανδρέου; Ακριβώς αυτό ήτανε. Και βέβαια ήτανε πράκτορας της Intelligent Service. Ε βέβαια. Και θα σας πω τώρα μια ιστορία για το πώς έγινε αυτός αρχηγός εκεί κάτω στη συνέχεια, στρατηγός πως έγινε. Όταν διαφοροποιήθηκε ο Μπουλούκος και βλακωδώς το έκανε αυτό ο Άρης, δεν έπρεπε να το κάνει ο Άρης. Έπρεπε να τον έχει όπα – όπα, να του αλλάξουμε την Παναγία και αυτουνού και των υπολοίπων. Ο Άρης όμως είναι αυθόρμητος, κάνει κάποιες επιπόλαιες κινήσεις, του αρέσει να παριστάνει ότι κάποιος είναι, ξεφεύγει μερικές φορές και είναι και ζοχάδας. Έτσι του ξέφυγαν αυτά και ήταν ο θάνατος. Διότι ο Γρίβας ειδοποίησε τα ανάκτορα αμέσως, τα ανάκτορα διέταξαν τους στρατηγούς και αφού οι στρατηγοί δεν μπόρεσαν να δώσουν απάντηση τι ακριβώς συμβαίνει, διετάχθη να γίνει ανάκριση στην Κύπρο. Θα σας πω δε το αποτέλεσμα … Μια στιγμή επειδή είχα ξεκινήσει για τον Λουκάκη, να τελειώσω αυτό το θέμα. Είπαμε την αλήθεια στον Λουκάκη, αυτό συμφωνήσαμε με τον μακαρίτη τον ταξιάρχη τον Κατσιμήτρο. Και είπαμε την αλήθεια στον στρατηγό. Λέει ο στρατηγός «*Τι είναι αυτό;» «Είναι δημοκρατικοί αξιωματικοί οι οποίοι είναι εναντίον του Ι.Δ.Ε.Α. και είπαν τα παιδιά ... καμιά οργάνωση να κάνουμε όχι επανάσταση. Απλά να πιάσουμε κάποιες θέσεις αξιωματικοί έντιμοι ή δημοκρατικοί ή και δεξιοί, δεν έχει σημασία αρκεί να είναι έντιμοι, ώστε να αποφευχθεί κάποια κίνηση των Ιδεατών.»* Και είπε ο μακαρίτης ο στρατηγός «*Να πείτε του λοχαγού, εκείνου του μικρού ...»* γιατί είχα πάει στην Α.Σ.Δ.Ε.Ν. εκεί, με είδε αλλά δεν μου το είπε αυτός ευθέως, είπε του συνταγματάρχη «*Πες στο μικρό να τους ειδοποιήσει να κάνουν το κορόιδο. Και να πει δεν είμαστε οργάνωση. Έτσι είμαστε φίλοι μεταξύ μας. Δεν πρόκειται να αναφέρω τίποτα.»* Αλλά αφού λέει ότι δεν θα το ξέρει κανείς άλλος από τους στρατηγούς πιστεύω ότι θα κουκουλωθεί το θέμα.
Κ. Τι ήταν ο Λουκάκης τότε;
Π. Διοικητής της Α.Σ.Δ.Ε.Ν.. Μεγάλη ιστορία, όχι αστεία. Για την Αθήνα που είπαν ότι εδρεύει ο Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. και ότι εδώ έχει φουντώσει και ότι είναι 150 αξιωματικοί, το Α και το Ω. Είπε ότι « *δεν βρήκα τίποτα. Δεν βρήκα τίποτα.»*
Κ. Άρα ο Γρίβας παίρνει τα ανάκτορα και τους λέει ότι «*Δεν ελέγχουμε τον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α..»* Αυτό τους είπε ουσιαστικά.
Π. Ναι. Βέβαια. «*Άρα πρέπει εμείς τώρα αυτό το πράγμα, να τους συλλάβουμε όλους αυτούς διότι έπαψα να ελέγχω τα πράγματα. Και όχι έπαψα να τα ελέγχω, βγήκανε πλέον Παπανδρεϊκοί.»* Έκανε το λάθος δε ο Άρης να πει ότι «*Ποιος Τσιριμώκος και ... Ανδρέας Παπανδρέου. Και ο Αντρέας και ο γέρος στη μέση, ο Παπανδρέου. Παπαγεωργόπουλος, αυτό είναι το θέμα. Διότι ο Τάκης ο Παπαγεωργόπουλος είναι ο άνθρωπος ο οποίος ...»* Και γι' αυτό κατηγορήθηκα. Κατηγορήθηκε η οικογένεια Παπανδρέου ότι είμαι ο σύνδεσμος ανάμεσα στην οικογένεια Παπανδρέου, γέρου και Αντρέα, αλλά περισσότερο με τον Ανδρέα, με τη

[1] Διαφορετικά τα εμφανίζει ο Μπουλούκος στο βιβλίο του όσον αφορά τη γνώση του Μητσοτάκη για την οργάνωση. Βλέπε σ.168 ο.π. όπου συναντάται με το Μητσοτάκη αλλά δεν του αποκαλύπτει τα περί οργανώσεως αξιωματικών διαπιστώνοντας πως ο Μητσοτάκης *«...είναι ο δυναμικότερος όλων....δεν θα δεχόταν ποτέ την ύπαρξη και δράση μιας μυστικής οργάνωσης μέσα στο στρατό...»*. Η παρούσα διατριβή δεν επεκτάθηκε σε περισσότερη έρευνα για τον ΑΣΠΙΔΑ ή και το ρόλο του Γρίβα.

διοικούσα επιτροπή του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. Που ήταν ο Παπατέρπος, ο Δαμβουνέλης, ο Αναγνωστόπουλος και κάποιοι λοχαγοί.
Κ. Αυτά βγήκανε στο στρατοδικείο;
Π. Βέβαια τα είπανε στις ανακρίσεις, ότι είμαι συνδετικός κρίκος. Έτσι λέγανε στις ανακρίσεις.
Κ. Ενώ για το ρόλο του Τσιριμώκου, του Κωνσταντίνου;
Π. Όχι.
Κ. Βεόπουλου;
Π. Όχι. Καθόλου.
Κ. Του Γρίβα; Τον ουσιαστικό;
Π. Ο Μπουλούκος είπε ορισμένα πράγματα αλλά δεν τα είπε όλα. Ότι ήταν ύποπτος ο ρόλος του Γρίβα, ας πούμε, στην Κύπρο. Αλλά ο Μπουλούκος, δεν ξέρω γιατί, τότε δεν τον συνέφερε, δεν ξέρω γιατί … Ήτανε γνώστης και φοβότανε … ξεκίνησε έτσι ο Μπουλούκος, ξεκίνησε σαν Γριβικός 100%, στη πορεία διαφοροποιήθηκε. Και σας λέω και κάτι άλλο. Όχι μόνο διαφοροποιήθηκε, κακώς φοβόμουνα στη συνέχεια όταν πήγαμε φυλακή, ότι θα τα πει. Ο Μπουλούκος κράτησε στάση εξαιρετική. Δεν έσπασε καθόλου, δεν είπε τίποτα, δεν κάρφωσε, δεν είπε την αλήθεια παρά το γεγονός ότι τον πιάσανε από το λαιμό. Όταν έγινε η δικτατορία πήγε στη φυλακή όπου ήταν ο Μπουλούκος, πήγε ο Λαδάς. Με τον οποίο Λαδά ήτανε τάτσι μίτσι κότσι και ήτανε στην ομάδα της 'Χ' Καλαμών μαζί. Μπορεί να ήταν πέντε χρόνια μεγαλύτερος ο Λαδάς αλλά ήταν και αυτός. Και του λέει «*Ρε Άρη πες την αλήθεια.»* Και του λέει «*Άντε φύγε από εδώ. Δεν υπάρχει ... Αυτά που λέτε είναι κουταμάρες.»* Δεν κάρφωσε ο Άρης. Θέλω να πω ότι διαφοροποιήθηκε σε βαθμό απίθανο για μένα, 100%. Ενώ ήτανε τόσο δεξιός, Χίτης, Ιδεάτης [1], μετά κράτησε στάση Παπανδρεϊκή 100% και στάση αξιοπρεπή και έντιμη για τον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.. Σημειώστε δε ότι και ο Πιπινέλης τον πλησίασε, τον πλησίασαν από τα ανάκτορα, ήρθαν και τον βρήκαν από τα ανάκτορα πριν ακόμη γίνει η ανάκριση Παπαπούλου, επιτρόπου, Παπαπούλος και …, πως τον λένε τον ανακριτή τον …
Κ. Επί δικτατορίας λέτε τώρα;
Π. Όχι. Για τον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. που έγινε η ανάκριση που ήταν ο Παπατέρπος με τον.., τον αντισυνταγματάρχη πως τον λένε, τον ανακριτή …
Κ. Δεν πειράζει.
Π. Θα το θυμηθώ. Ο Λαγάνης, τώρα το θυμήθηκα. Ο Λαγάνης. Η κύρια ανάκριση έγινε από τον Λαγάνη. Και με τον Παπαπούλο, έτσι βασιλικό επίτροπο τότε πήγαν και τον βρήκαν τον Άρη και του είπαν το εξής «*Εγγύηση των ανακτόρων. Ελάτε μαζί μας στα ανάκτορα, διαλύουμε αύριο το πρωί τον Ι.Δ.Ε.Α. και γινόσαστε εσείς ας πούμε αρχηγοί. Ελάτε μαζί μας.»*
Κ. Αρχηγοί στις ένοπλες δυνάμεις;
Π. Ναι, ναι.
Κ. Το πρότειναν στον Μπουλούκο;
Π. Στον Μπουλούκο ναι. Ο Μπουλούκος τις επαφές αυτές τις έκανε …, δεν μας το είπε, ούτε στον Τόμπρα ούτε σε μένα. Ο Φάνης όμως ο Τόμπρας, που ήταν σε παρακολουθήσεις της Κ.Υ.Π., μου είπε «*Ξέρεις κάτι; Φοβάμαι ότι κάτι γίνεται, γιατί ο Μπουλούκος κουβέντιασε με τον Μελά τον Παύλο ...»* τον μακαρίτη τον αξιωματικό, ο εγγονός του Παύλου Μελά που ήταν των ανακτόρων άνθρωπος και κουβέντιασε και με τον Φαρμάκη, τον Νίκο τον Φαρμάκη που ήτανε τότε πολιτευτής με την δεξιά και ήταν άνθρωπος των ανακτόρων, με τον Πιπινέλη … Και εμείς φοβηθήκαμε βέβαια, αλλά ο Μπουλούκος τους έδωσε απάντηση ότι «*Όλα αυτά που λέτε είναι βλακείες. Δεν έχω καμιά σχέση.»* [2]Εκεί ξεκίνησε, διότι ο Μπουλούκος τσακώθηκε με τον Γρίβα. Και δεν είναι ότι τσακώθηκε, του είπε την πραγματικότητα. Ότι «*Είσαι πολύ μικρός. Είσαι τελειωμένος. Την κατάσταση την ελέγχουμε εμείς οι λοχαγοί, ο Τόμπρας, ο Παπαγεωργόπουλος και έχουμε Ανδρέα Παπανδρέου και γέρο ... Εσύ τώρα, είστε τελειωμένοι.»*
Κ. Ο Αντρέας όμως είναι ενημερωμένος για αυτά τα πράγματα;
Π. Ναι. Τον έχω ενημερώσει. Αυτό λέω, θα φτάσουμε εκεί. Μετά από όλη αυτή την ιστορία και αφού συνεννοήθηκα με τον μακαρίτη τον Κατσιμήτρο και στη συνέχεια ενημερώσαμε τον Αναγνωστόπουλο, (όταν είδαμε ότι τα πράγματα κάπου δυσκολεύουν, είπαμε να το πούμε στον Αναγνωστόπουλο). Είπαμε «*Κύριε αντισυνταγματάρχα μην πείτε τίποτα στον γέρο. Πρώτα – πρώτα δεν πρέπει να του πούμε από την ώρα που έχουμε το προηγούμενο με τον Νάτσινα. Γιατί εμείς θα κάνουμε το λάθος. Εμείς εάν μας συμφέρει, κρατάμε την υπόθεση ... Πως; Με το να τοποθετήσουμε ορισμένους, πράγματι αξιωματικούς, σε θέσεις τέτοιες που να μην μπορεί ο Ι.Δ.Ε.Α. να κάνει κακό στην κυβέρνηση. Αυτό έτσι και αλλιώς το κάνουμε.»* Διότι πράγματι το έκανα.

[1] Ο Μπουλούκος στο βιβλίο του ο.π. αρνείται πως είχε σχέση με τις ομάδες ΄΄Χ΄΄ του Γρίβα λέγοντας πως εκείνη την περίοδο της δράσης της ΄΄Χ΄΄ ήταν 12-13 ετών, επομένως αδύνατο να είναι δραστηριοποιημένος. Όσο για το Ιδεάτης που αναφέρει ο Π. θα ήταν οξύμωρη η κατάσταση να είναι και οργανωμένος στον ΙΔΕΑ ο Μπουλούκος, όταν όλη του η δραστηριότητα προδικτατορικά στηρίζεται στην αντιΙΔΕΑτική θέση του.

[2] Ο Μπουλούκος αφηγείται την πρόταση Φαρμάκη παρουσία του συναδέλφου και φίλου του από τη ΣΣΕ Παύλου Μελά για δωροδοκία του με 20.000 λίρες αρκεί να αποκαλύψει το ρόλο του Ανδρέα Παπανδρέου στον ΑΣΠΙΔΑ (βλέπε σ. 279 ο.π.). Η διαφορά στις εκδοχές της συνάντησης από τον Μπουλούκο και τον Π. οφείλεται είτε στο ότι ίσως δεν έχει διαβάσει το βιβλίο του Μπουλούκου είτε διότι το ξέχασε.

Μου δίνανε ονόματα και πήγαινα στον Παπακωνσταντίνου, πήγαινα στον Αντρέα, πήγαινα στον μακαρίτη τον Παύλο τον Βαρδινογιάννη, είχα τις προσβάσεις και έκανα τοποθετήσεις και μεταθέσεις, ούτε συζήτηση. Αλλά είμαστε στο πρώτο στάδιο ακόμη. Δεν είχαμε προχωρήσει, να δούμε τι θα κάνουμε ιδιαίτερα στην Κύπρο. Γιατί εν τω μεταξύ ο Μπουλούκος έκανε αυτό και αρχίσαμε να χάνουμε το παιχνίδι. Τότε είπαμε του Αναγνωστόπουλου, μην πει τίποτα και θα δούμε τι θα κάνουμε. Εάν μας ξεφύγει η κατάσταση από τα χέρια μας και πράγματι ο στόχος που έχουνε βάλει πάει να υλοποιηθεί, ανατροπή Μακαρίου και στη συνέχεια Παπανδρέου, τότε τους αρπάζουμε όλους και εμένα. Αλλά εκεί θα φανεί ότι δεν ήμουνα μαζί τους. Ήμουνα μαζί τους για να μάθω. Αν ο Μπουλούκος και ο Τόμπρας και οι υπόλοιποι είναι στο κόλπο ας πούμε, αλλάζει το πράγμα. Διαπίστωσα ότι δεν είναι στο κόλπο και για αυτό τους λέω ότι «*Δεν συμφέρει να κάνουμε τίποτα. Για να δούμε.»* Όταν έγινε αυτό με τον Λουκάκη … Α ξέχασα να σας πω ότι θεώρησα καλό, χωρίς πάλι να πω την αλήθεια εντελώς στον Κατσιμήτρο, να το πω στον Ανδρέα. Και μια μέρα του λέω *«Πρόεδρε θέλω να σου κάτι.»*

Κ. Ποια χρονιά;

Π. Το ’65. Και πρέπει να ήτανε τον Σεπτέμβριο, τον Οκτώβρη. Ο Ανδρέας τότε θα πήγαινε στην Κύπρο και προτού πάει του είπα την αλήθεια. Του είπα «*Αντρέα μου, συμβαίνει αυτό.» «Τι είναι αυτό;»* μου λέει. Δεν ήξερε ο καημένος από στρατιωτικούς και από αυτό.[1] Είχε ακούσει ότι τα ανάκτορα επεμβαίνουν και η C.I.A. και τέτοια, κάτι Ι.Δ.Ε.Α., αλλά δεν ήξερε λεπτομέρειες. Του είπα τι συμβαίνει και μου λέει «*Τι κάνουμε τώρα;»* Του λέω «*Λένε να σου πω να γίνεις αρχηγός και τέτοια. Εμείς πρέπει να ελέγξουμε τα πράγματα κατά αυτόν τον τρόπο. Να πιάσουμε θέσεις κλειδιά.», «Προχώρα το.»* …

Κ. Ένα λεπτό. Του προτείνατε, ουσιαστικά να γίνει αρχηγός …

Π. Όχι αρχηγός. Ότι δεν πρέπει να πούμε τίποτα και να εκμεταλλευτούμε την ιστορία. Του είπα ότι αυτό και αυτό συμβαίνει, «*Εάν εσύ νομίζεις ότι πρέπει να το διαλύσουμε, το διαλύουμε αύριο το πρωί. Θα το πούμε στον γέρο και τελείωσε η ιστορία. Έχω την γνώμη όμως και μπορεί να είσαι εσύ καθηγητής πανεπιστημίου, ό,τι είσαι, αλλά κάποια πράγματα δεν τα ξέρεις. Έχω την εντύπωση ότι δεν πρέπει να πούμε τίποτα. Να το αφήσουμε να κυλήσει το θέμα και ανάλογα να πράξουμε.»* Και του ανέφερα το γεγονός του ’61. Του είπα ότι ο Νάτσινας έκανε αυτό. Του λέω «*Εμείς γιατί να βιαστούμε;»* Του είπα ότι «*Το γνωρίζουνε κάποιοι αξιωματικοί ανώτεροι από εμένα, της Κ.Υ.Π.. Δεν το λέμε όμως ούτε στον γέρο, γιατί ο γέρος θα μας πάρει τα κεφάλια. Θα μας τα κόψει τα κεφάλια»*, ο γέρος δεν αστειευότανε. Μεγάλο πράγμα, αυτό που λένε ότι ο γέρος ήτανε … Ο Θεός να βάλει το χέρι του άμα … Και να σας πω γιατί. Εμένα με είχε σαν παιδί του ο γέρος και μου είπε ότι «*Θα τους πάρω τα κεφάλια να τους πεις.»* Όταν του ανέφερα. Ήτανε γνώστης ο Ανδρέας και όχι μόνο αυτό. Του είπα ότι «*Θέλουν να σε γνωρίσει ο Τόμπρας... Πρέπει.»* Πρέπει γιατί πρέπει να αποκτήσω την εμπιστοσύνη από τον Αντρέα. Δεν ξέρω εάν την έχω την εμπιστοσύνη. «*Αυτοί είναι 150.*» λέει. *«Και σε λίγο καιρό θα είναι 600. Έτσι μου είπαν.»* Του λέω « *Πρέπει να αποκτήσω την απόλυτη εμπιστοσύνη τους»* γιατί σας είπα δεν τους γνώριζα. Δεν ήταν συμμαθητές μου, φίλοι μου για να έχω …, τον πρώτο καιρό. Τους έβλεπα διαφορετικά και τον Τόμπρα και τον Μπουλούκο και τους υπόλοιπους, ήταν όλοι μεγαλύτεροι από εμένα. Και είχα επιφυλάξεις. Του λέω «*Πρέπει να αποκτήσω την απόλυτη εμπιστοσύνη τους για να ξέρουμε ακριβώς. Οπότε θα φέρω τον Τόμπρα και τον Μπουλούκο.»* Και πράγματι τους πήγα και τους γνώρισε ο Αντρέας. Κάνανε δύο ή τρεις συναντήσεις. Μετά, από εκεί και πέρα, είχα τις επαφές. Αυτό …, μετά άμα κλείσουμε το …, θα πω κάτι γιατί δεν θέλω να βγει στη φόρα, κάτι που θα σας πω να θυμηθείτε.

Κ. Πέστε το τώρα. Ήδη είπατε ότι δεν θέλετε να βγει στη φόρα. Δεν μπορεί να βγει.

Π. Όχι αυτό δεν επιτρέπεται …

Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε εσείς εμφανίζεστε να μιλάτε στον καθ’ ύλην αρμόδιο της Κ.Υ.Π., τον Κατσιμήτρο και στη συνέχεια στον Αναγνωστόπουλο, για το ζήτημα αυτό του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.. Και συγχρόνως λέτε ότι θέλετε να βεβαιωθείτε και κάποτε βεβαιωθήκατε, για την εντιμότητα και δημοκρατικότητα του Άρη του Μπουλούκου και του Θεοφάνη του Τόμπρα, που ήταν οι σύντροφοι σας, η τριάδα που ελέγχατε …

Π. Και των υπολοίπων.

---

[1] Ο Μπουλούκος στη σ. 170 του βιβλίου του ο.π. σημειώνει πως ο ίδιος αποκαλύπτει στον Ανδρέα Παπανδρέου τα της οργάνωσης ΑΣΠΙΔΑ και μάλιστα ο τελευταίος αναθέτει στην γραμματέα του Κοκκόλα να δακτυλογραφήσει αντίγραφα του όρκου. Ο Π. στη συνέντευξή του λέει πως αυτός κάνει την αποκάλυψη στον Παπανδρέου ένα χρόνο μετά. Επομένως ή υπάρχει σύγχυση στον Π. ή και οι δύο λένε την αλήθεια. Αντίθετα ο Ανδρέας Παπανδρέου στο δικό του βιβλίο, *Η Δημοκρατία στο Απόσπασμα,* Καρανάσης, Αθήνα 1974,σ.217 κ.ε. δηλώνει πως έμαθε για την ΄΄σκευωρία ΑΣΠΙΔΑ΄΄ από τον Πρωθυπουργό Παπανδρέου μετά την επιστολή Γρίβα προς Βασιλιά και ΥΕΘΑ Γαρουφαλιά. Είναι καθαρό πως ο Παπανδρέου δεν καταγράφει τι έχει προηγηθεί με τον Μπουλούκο ή και με τον Παπαγεωργόπουλο, που λένε πως τον ενημέρωσαν πολύ πριν αποκαλυφθεί με όποιον τρόπο η υπόθεση. Την άποψη περί σκευωρίας προβάλλει και στο δικό της βιβλίο η σύζυγος του Ανδρέα

ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ, *Εφιάλτης στην Αθήνα,* Καστανιώτης, Αθήνα 1984(σ.σ.143,151 κ.ε.). Αλλά ανεξάρτητα από τις διαφορετικές εκδοχές για το εάν το γνώριζε ή όχι ο Ανδρέας και από πότε, εκείνο που παρουσιάζει ενδιαφέρον είναι το ότι συναντάται στη συνέντευξη Παπαγεωργόπουλου και στο βιβλίο Παπανδρέου (με διαφορετικά στοιχεία και προσέγγιση ο καθένας) η άποψη περί σκευωρίας των ανακτόρων κ.λ.π. με την οργάνωση της υπόθεσης ΑΣΠΙΔΑ για ανατροπή Μακαρίου και Παπανδρέου. Η Μαργαρίτα Παπανδρέου (σ.155 ο.π.) αναφέρεται και *«...σε ένα είδος χαλαρής οργάνωσης αξιωματικών...σα μια αμοιβαία αλληλοβοηθητική εταιρία, να βοηθάει ο ένας τον άλλον στις στρατιωτικές προαγωγές. Αυτές...συνηθίζονταν στον ελληνικό στρατό..».* Δεν βγαίνει πλήρης η αλήθεια από τις πηγές αυτές.

Κ. Γιατί το κάνατε αυτό;
Π. Δεν τους γνώριζα … τους ήξερα, ήξερα τα παιδιά, ήξερα τους συναδέρφους αλλά ήτανε μεγαλύτεροι από εμένα και δεν είχα προσωπική φιλία για να είμαι σίγουρος ότι … Και έλεγα «Μήπως συμβαίνει κάτι; Μήπως;» Δεν λέω ότι έχω δίκιο 100%, λέω ότι είχα κάποιες επιφυλάξεις. Δεν ήξερα. Λέω «Μήπως συμβαίνει κάτι ας πούμε, που αυτό θα στοιχίσει στη κυβέρνηση;» Εμένα το πρόβλημα μου ήταν μήπως πράγματι η υπόθεση αυτή καταλήξει στο να ανατραπεί ο Γεώργιος Παπανδρέου.
Κ. Να ανατραπεί μια κοινοβουλευτική δημοκρατική κυβέρνηση. Αυτό ήταν που σας ενδιέφερε;
Π. Ναι, βέβαια. Και πολύ περισσότερο, όχι διότι ήμουνα πιστός στον όρκο που έχω δώσει σαν αξιωματικός, ήταν και η προσωπική, οικογενειακή φιλία που είχα με τον Παπανδρέου. Ο γέρος εμένα με είχε σαν παιδί του. Για να καταλάβετε τι εννοώ. Όταν πήγε στο νοσοκομείο σαν άρρωστος, έδωσε το όνομα μου ότι είμαι ανιψιός του, μαζί με τα πραγματικά του ανίψια έγραψε και το όνομά μου ας πούμε. Καταλαβαίνετε ότι ήταν μια σχέση πάρα πολύ στενή και σοβαρή. Εμένα το πρόβλημα μου δεν ήταν μόνο να είμαι έντιμος σαν αξιωματικός. Δεν διανοήθηκα ποτέ μου …, Παναγία μου, είναι δυνατόν να κοροϊδέψω τον πρόεδρο, ο οποίος με έχει σαν παιδί του; Μου ήταν αδιανόητο αυτό. Και αν δεν είπα την αλήθεια από την αρχή … Δεν την έλεγα γιατί ο γέρος δεν σήκωνε αστεία και αυτά … Όχι αστεία. Δεν σήκωνε αστεία. Ο ίδιος ήτανε εξαιρετικός άνθρωπος, αλλά ήτανε όμως και 'Ο Θεός να βάλει το χέρι του' αν έπαιρνε ανάποδη στροφή.
Κ. Εννοείτε ότι δεν ήθελε συνωμοτικές οργανώσεις στις ένοπλες δυνάμεις;
Π. Όχι. Θα τα έβγαζε στη φόρα όλα και θα τους έστελνε στρατοδικείο. Όχι αστεία. Όταν αποκαλύφθηκε η υπόθεση και πήρε διαστάσεις, του είπα τότε ότι «*Κάτι συμβαίνει πρόεδρε, έτσι και έτσι μου είπαν οι αξιωματικοί …*» του λέω, «*… ήρθαν και με βρήκαν κάποιοι αξιωματικοί …*» δεν του είπα ότι ξέρω, ότι είμαι στο κόλπο, μη φάω κανένα χαστούκι, όχι αστεία. Του είπα έτσι και έτσι. «*Να τους πεις, το πρωί θα τους στείλω στρατοδικείο.*» μου λέει. Του λέω «*Πρόεδρε δεν είναι ακριβώς οργάνωση, είναι …, πώς να σου πω, φίλοι μεταξύ τους ήτανε …*» Τα γύρισα διότι μου είπε «*Να τους πεις αύριο το πρωί θα τους στείλω στρατοδικείο. Που θα μου … Είσαι εδώ να μου πεις να τους δεχτώ να με εκβιάσουν.*» Μου έκοψε το αίμα μου. Που να του πω την αλήθεια; Ότι «*Ξέρετε κύριε πρόεδρε είμαι και στο κόλπο.*» Μετά του τα είπα αυτά. Αφού βγήκα από την φυλακή του τα είπα. Όλη την αλήθεια του την είπα μετά.
Κ. Αυτό είναι το παρασκήνιο της υπόθεσης Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.;
Π. Ναι.
Κ. Οι πραγματικοί σκοποί;
Π. Ναι, αυτοί ήτανε.
Κ. Η ηγεσία η πραγματική, δεν γνωρίζετε ακόμη ποιοι ήταν αυτοί;
Π. Τα ανάκτορα οπωσδήποτε και δεν ξέρω εάν ήταν και ο Τσιριμώκος στο κόλπο. Πάντως ότι ήτανε γνώστης σας είπα ναι. Τώρα θα σας πω γιατί ο Γρίβας πήγε επικεφαλής κάτω. Ο Γρίβας πήγε κάτω το '64, τον Ιούνιο έχω την εντύπωση ότι πήγε και αποδείχθηκε ότι πράγματι ήθελε το κακό της Κύπρου. Αμέσως έγινε η Μανσούρα αν θυμόσαστε τον Αύγουστο μήνα. Μόλις πήγε κάτω, έκανε αμέσως την Μανσούρα. Εκλήθη τότε ο Μακάριος να έρθει στην Αθήνα να μιλήσουνε σε σύσκεψη κοινή, των δύο κυβερνήσεων, οι υπουργοί οι ανάλογοι, έτσι; Εξωτερικών, Εσωτερικών, Εθνικής Άμυνας … Και το επιτελείο του στρατού του δικού μας εδώ. Τι μέτρα πρέπει να πάρουν για την Κύπρο. Αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων της Ε.Λ.ΔΥ.Κ. ήτανε ο μακαρίτης ο Περίδης, ο Γεώργιος Περίδης ο στρατηγός, δύο μέτρα άντρακλας. Καταπληκτικός αξιωματικός, πολύ έντιμος άνθρωπος και θρήσκος και …, πώς να σας πω. Τον παίρνει τηλέφωνο ο Μακάριος και του λέει «*Στρατηγέ, να έρθεις στο γραφείο μου.*» Του λέει ότι «*Την Κυριακή θα πάμε στην Αθήνα διότι το βράδυ της Κυριακής έχουμε σύσκεψη στο Καστρί. Για να δούμε τι θα κάνουμε για την Κύπρο. Αλλά δεν ξέρουνε ένα πράγμα. Στο λέω εσένα. Το Κυπριακό θα λυθεί μόνον εάν καταφέρω να γδάρω …*» επί λέξει ο Μακάριος «*… να γδάρω ζωντανό τον Γρίβα. Μόνο τότε θα λυθεί το Κυπριακό.*»
Κ. Εσείς που το ξέρετε αυτό;
Π. Θα σας το πω. Ο στρατηγός ήταν σας λέω δύο μέτρα. Εντιμότατος. Έκοψε το αίμα του και «*Παναγία μου, είναι δυνατόν να λέει έτσι;*» Την άλλη μέρα το ίδιο. Μπαίνουν στο αεροπλάνο, του λέει στο δρόμο … Του άλλαξε τα φώτα του στρατηγού να του λέει, σώνει και καλά «*να τον γδάρω ζωντανό. Το συνειδητοποιείς τι σου λέω; Αλλά εσείς οι αξιωματικοί έχετε παρωπίδες. Δεν καταλαβαίνεις. Είστε έτσι.*» του έλεγε. Σταυροκοπιότανε ο κακομοίρης ο Περίδης.
Κ. Το 1964 πριν την Μανσούρα;
Π. Ναι. Ιούνιο μήνα. Γίνεται η σύσκεψη απάνω, μόλις καθίσανε του λέει ο Μακάριος «*Κύριε πρόεδρε πριν συζητήσουμε θέλω να σας ζητήσω μια χάρη …», «Να ακούσω.*» του λέει ο Παπανδρέου. Σας λέω είναι όλοι οι υπουργοί, οι αρμόδιοι υπουργοί. Πολεμικό συμβούλιο. Ξέρουμε ποιοι είναι οι υπουργοί των δύο κυβερνήσεων, των δύο κρατών μάλλον και οι στρατιωτικοί ποιοι είναι γύρω – γύρω. «*Να ακούσω.*» του λέει ο γέρος. Του λέει «*Απαραίτητη προϋπόθεση θεωρώ για να λύσω το πρόβλημα, να προαχθεί σε αντιστράτηγο ο Γρίβας και να έρθει επικεφαλής όλων των ενόπλων δυνάμεων.*» Και της Ε.Λ.ΔΥ.Κ. και της μεραρχίας που ήτανε κάτω, της υποτιθέμενης παράνομης που είχε στείλει ο Παπανδρέου και του Κυπριακού στρατού. Ο Περίδης ο οποίος ήτανε δίπλα του και πίσω από τον Μακάριο, ταράχτηκε. Σου λέει «*Δύο μέρες μου έχεις*

βγάλει την Παναγία ότι θέλεις να τον γδάρεις. Τι λες τώρα;» Και πετάχτηκε έτσι αυθόρμητα και σας λέω ήτανε εντιμότατος άνθρωπος. Ταράχτηκε. Ο γέρος αλεπού, τον πήρε χαμπάρι αργότερα. Σου λέει «*Αυτός γιατί ταράχτηκε; Πρέπει να μάθουμε γύρω – γύρω τι συμβαίνει.»* Του είπε ο γέρος αμέσως του Μακάριου «*Αύριο το πρωί. Αυτό θεωρείται λήξαν.»* Και συνέχισαν τις συζητήσεις. Ο Περίδης όμως είχε ταραχτεί πραγματικά, ο γέρος τον είδε και λέει «*Πρέπει να μάθουμε την αλήθεια γύρω – γύρω*.» Δεν ξέρω ποιους έβαλε να μάθουν, πάντως εμένα μου το είπε την άλλη μέρα. Σας λέω είχα σχέσεις μεγάλες. Δεν ήξερα τίποτα, γιατί ρώτησε εμένα. Και είπαν ότι αυτό και αυτό συμβαίνει. Ότι ο Μακάριος έχει πει κάτι τέτοιο στον Περίδη. Τώρα που το ξέρω 100%; Μου το είπε ο ίδιος ο στρατηγός, μας το είπε όταν ήμουνα εξορία στον Άγιο Νικόλαο Κυνουρίας το 1971 τα Χριστούγεννα, ένα βράδυ που ήμασταν στο σπίτι του Περίδη, μας είπε ο Περίδης την ιστορία αυτή. Τον προκάλεσα, του λέω, «*Στρατηγέ μου έτσι και έτσι είσαστε εκεί. Τι έγινε;»* και μας είπε την ιστορία ακριβώς …, παρουσία δέκα ανθρώπων. Ήτανε μπροστά ο μακαρίτης ο Κατσικόπουλος, ο μακαρίτης ο Τουλούπας, ο Σακελαρίου μακαρίτης και αυτός, ήμαστε δέκα εξόριστοι που μας την είπε την ιστορία ο μακαρίτης ο Περίδης.

Κ. Και πως ερμήνευσε αυτή την αλλαγή γνώμης του Μακάριου για τον Γρίβα;

Π. Α ξέχασα να σας πω το φινάλε που είναι εκπληκτικό. Όταν φύγανε του λέει ο Τέλης, σας λέω ήτανε άνθρωπος αγνός, «*Μακαριότατε δύο μέρες μου λέγατε έτσι, τι είπατε εκεί πέρα;», «Είδες που σου λέω ότι έχετε παρωπίδες οι αξιωματικοί; Ρε άμα δεν τον έχω δίπλα μου πως θα τον γδάρω;»* Του είπε ο Μακάριος. «*Εάν δεν τον έχω δίπλα μου, που θα τον βρω για να τον γδάρω;»* [1]

Κ. Ο Γρίβας εν τω μεταξύ έχει κατέβει στην Κύπρο;

Π. Όχι, τότε κατέβηκε. Το ζήτησε ο Μακάριος, από αντισυνταγματάρχη τον έκαναν αντιστράτηγο κατ' απονομή, αρχηγό των ενόπλων δυνάμεων της Κύπρου.

Κ. Γιατί να τον βάλει σε μια πανίσχυρη θέση αντί να είναι στην Ελλάδα;

Π. Γιατί λέει «*Πώς να τον γδάρω; Να τον έχω δίπλα μου. Αυτός είναι η αιτία που δεν μπορούμε να λύσουμε το Κυπριακό. Και βέβαια θα τον γδάρω. Και για να τον γδάρω πρέπει να τον έχω δίπλα μου.»*

Κ. Ένα λεπτό κύριε Παπαγεωργόπουλε. Αυτό υπονοεί ότι ο Γρίβας εξακολουθούσε στην Ελλάδα να παίζει ρόλο στην Κυπριακή υπόθεση και να αναπτύσσει δραστηριότητα, προχωρημένη δραστηριότητα. Να ελέγχει ουσιαστικά το Κυπριακό.

Π. Γιατί ήταν Ε.Ο.Κ.Α.. Ε βέβαια. Δεν ήτανε η Ε.Ο.Κ.Α. εναντίον του;

Κ. Η Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ δεν έχει ξεκινήσει ακόμα στην Κύπρο.

Π. Όχι, αλλά και η Ε.Ο.Κ.Α. η πρώτη δεν ήτανε όλοι με τον Μακάριο. Ορισμένοι ήτανε με τον Μακάριο. Μην ξεχνάτε ότι και ο Γεωργκάντζης δεν ήταν με τον Μακάριο. Μετά έγινε με τον Μακάριο και πάρα πολλοί από αυτούς. Τα πράγματα ήτανε σκοτεινά. Δεν ήτανε ξεκαθαρισμένα. Άλλοι μιλάγανε για ένωση, άλλοι μιλάγανε για ανεξάρτητη Κύπρο, άλλος μίλαγε για …, καθένας είχε τα δικά του. Άλλα έκανε ο Σαμψών, άλλα έκανε ο … Βέβαια. Ο Σαμψών δεν ήτανε Ε.Ο.Κ.Α.; Αλίμονο. Σκότωνε αβέρτα κόσμο. Δεν τα ήλεγχαν τα πράγματα απόλυτα. Και σου λέει ότι «*Άμα τον γδάρω αυτόν, τελείωσε η Ε.Ο.Κ.Α..»* Διότι θεωρούσε και ήτανε και ύποπτος ο ρόλος, είναι πραγματικότητα αυτό. Και αυτός δεν ήταν ύποπτος; Δεν έκανε την Μανσούρα; Και ξέρετε πως την έκανε την Μανσούρα; Επειδή είστε στρατιωτικός, γιατί ο μη στρατιωτικός δεν καταλαβαίνει τι εννοούμε. Ξεκίνησε επιχείρηση μία η ώρα το μεσημέρι. Υπάρχει περίπτωση ποτέ να κάνεις επίθεση μία η ώρα το μεσημέρι; Πρέπει να είσαι … Όχι να μην είσαι στρατιωτικός, πρέπει να είσαι βλάκας. Δεν έχεις κοινό μυαλό. «Για κάτσε ρε παιδί μου. Κάνω επίθεση. Πρέπει να την κάνω στις πέντε η ώρα το πρωί για να έχω μπροστά μου δώδεκα ώρες δεκατρείς, να δω τι θα κάνω.» Μία η ώρα το μεσημέρι;

Κ. Εκεί ποιους είχε επικεφαλείς στις στρατιωτικές δυνάμεις που κάνανε την επιχείρηση;

Π. Δεν τους θυμάμαι τώρα απ' έξω, αλλά είναι γνωστοί αυτοί ποιοι ήτανε. Ο Κεφαλάς, συνταγματάρχης, ο Δερτιλής … Ε βέβαια στο κόλπο ο Δερτιλής. Ο Δερτιλής που είναι ακόμη φυλακή και ο Κεφαλάς. Αυτοί ήτανε χουντικοί …

Κ. Ο Καρούσος;

Π. Ο Καρούσος δεν έχει καμία σχέση με όλα αυτά. Ο Καρούσος ήτανε άλλο πράγμα. Άλλο καπέλο ότι μετά έγινε αρχηγός της Ε.Ο.Κ.Α. Ί Β.

Κ. Ήτανε όμως στην επιχείρηση την Μανσούρα;

Π. Δεν ξέρω αν ήτανε ο ίδιος εκεί … Μα ήτανε κι άλλοι αξιωματικοί. Δεν ευθύνονται οι αξιωματικοί οι μικρότεροι. Ο Κεφαλάς ευθύνεται διότι ήτανε ο επιτελάρχης. «*Είναι δυνατόν κύριε, εσύ είσαι ο επιτελάρχης και σου είπε ο Γρίβας ... Τι κάνετε ρε βλάκες; Τι λέτε; Στρατηγός είσαι εσύ η μπακάλης;»* Αυτοί ήταν στο κόλπο.

Κ. Ποιοι ήταν οι στόχοι του Γρίβα εν προκειμένου;

[1] Ο διάλογος δύσκολα γίνεται δεκτός ως αυθεντικός. Ο Μακάριος αποκλείεται να θεωρούσε αφελείς τους στρατιωτικούς, για να προβάλει τέτοια ερμηνεία της επιθυμίας του να έχει το Γρίβα στρατιωτικό αρχηγό των δυνάμεων στην Κύπρο ώστε να τον εξουδετερώσει.

Π. Να μπούνε οι Τούρκοι μέσα, να ανατραπεί ο Μακάριος και μετά να ανατραπεί η κυβέρνηση[1] … αποδεικνύεται ότι πράγματι ο Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. ξεκίνησε έτσι από το γεγονός αυτό. Ότι «Κάνω αυτή την επιχείρηση, μπαίνουν οι Τούρκοι, ανατρέπεται ο Μακάριος, ανατρέπεται ο Παπανδρέου.» Αν θυμόσαστε την υπόθεση Μανσούρα, ο Παπανδρέου σήκωσε το κόκκινο τηλέφωνο και μίλησε με την Σοβιετική Ένωση και με την Αμερική και είπε ότι «*Εάν μέχρι αύριο το πρωί μετά τις δέκα η ώρα …*» Κυριακή ξημέρωνε, Σάββατο βράδυ τους πήρε τηλέφωνο, «*Εάν τα αεροπλάνα της Τουρκίας μετά τις δέκα το πρωί συνεχίσουν να ίπτανται και να βομβαρδίζουν την Κύπρο, κηρύσσω τον πόλεμο.*» Το θυμόσαστε αυτό;

Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε αυτό σημαίνει ότι ο Γρίβας ανήκε στην κατηγορία εκείνη που προτιμούσαν να χαθεί τμήμα εθνικού εδάφους, να χαθεί η μισή Κύπρος, αντί να έχει τον Μακάριο ή το Α.Κ.Ε.Λ. στην Κύπρο και μια κυβέρνηση κέντρου στην Ελλάδα.

Π. Ναι.

Κ. Αυτό λέτε.

Π. Βέβαια. Ναι. Ευθέως το λέω. Ο άνθρωπος εξυπηρετούσε ξένα συμφέροντα, ένεκεν βλακείας ή ένεκεν τον είχαν στο χέρι ή δεν ξέρω τι … Ότι ήτανε βλάκας είναι γεγονός αυτό. Δε θα έλεγε την κουβέντα αυτή την πολύ βαριά που είπε ότι «*Ηρωποιήθη κρυπτώμενος και γελοιοποιήθη εμφανιζόμενος.*» Για να το πει ο Παπανδρέου τότε και για να τον κάνει ρεντίκολο ο Βενιζέλος ο Σοφοκλής, σημαίνει ότι πράγματι ήτανε βλάκας. Αλλά ταυτόχρονα ήτανε και πράκτορας της Intelligent Servise και εξυπηρετούσε τα συμφέροντα των Εγγλέζων.

Κ. Πιθανόν πιστεύοντας ότι έτσι εξυπηρετούσε και τα συμφέροντα τα εθνικά όπως αυτός τα εννοούσε.

Π. Όπως αυτός τα εννοούσε … Άμα είναι βλάκας ο άνθρωπος τότε τι …

Κ. Εσείς έχετε ακούσει από κανέναν να λέει ότι «*Προτιμάμε τους Τούρκους στην Κύπρο παρά τους κομμουνιστές του Α.Κ.Ε.Λ., διότι τους Τούρκους μπορούμε να τους πολεμήσουμε και να τους διώξουμε ενώ τον κομμουνισμό δεν μπορούμε να τον διώξουμε …*»;

Π. Τα λέγανε αυτά.

Κ. Τα λέγανε ποιοι;

Π. Διάφοροι τέτοιοι που έχουν το ίδιο μυαλό με τον Γρίβα. Υπάρχουν κάποιοι δεξιοί οι οποίοι είναι βλάκες πώς να το κάνουμε. Δεν είναι βλάκες διότι είναι δεξιοί, είναι βλάκες έτσι. Το λέω αυτό μη δημιουργηθεί παρεξήγηση και μου πούνε οι δεξιοί «*Για κάτσε ρε Τάκη πως μιλάς έτσι για τους δεξιούς;*» Δεν το λέω έτσι. Το λέω αλλιώς. Υπάρχουνε μέσα στη δεξιά κάποιοι βλάκες που τραβάς τα μαλλιά σου ας πούμε. Σου λέει «*Καλύτερα να έρθουνε οι Τούρκοι παρά να βγει ο Ανδρέας ο Παπανδρέου.*» Το θυμόσαστε που κάποιος και διανοούμενος είπε «*Προτιμώ να έρθουνε οι Τούρκοι στην Αθήνα παρά να είναι ο Ανδρέας ο Παπανδρέου πρωθυπουργός.*»; Όταν φτάνει και για αστείο να το λέει ένας διανοούμενος, καταλαβαίνετε από εκεί και πέρα οι βλάκες που το ακούσανε αυτό τι είπανε μέσα τους και τι σκεφτήκανε. Και γιατί να μην το πούνε, από βλάκες δόξα το Θεό υπάρχουνε χιλιάδες.

Κ. Αυτός είναι ο ρόλος του Γρίβα στην υπόθεση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. και στην υπόθεση Κύπρου προ δικτατορικά;

Π. Ναι. Και απεδείχθη ότι πράγματι αυτός ήτανε ο στόχος του από την ώρα που έγινε η Μανσούρα. Και στη συνέχεια ό,τι έγινε στην Κύπρο, αυτός ευθύνεται 100% … Και σας είπα ότι ένας στρατιωτικός, ένας δεκανέας όχι αστεία, ένας δεκανέας μόνιμος που έχει λάβει μέρος σε 20 – 50 ασκήσεις, έχει ακούσει κατά την ελληνική περίοδο που γίνονταν οι ασκήσεις, ξέρει ότι με το πρώτο φως γίνεται η επίθεση για να μπορέσει μετά να σταθεροποιηθεί η κατάσταση, να ξέρει ο επιτιθέμενος τι του συμβαίνει. Ποτέ δεν ξεκινάνε επίθεση απόγευμα. Ποτέ. Για να ξεκινήσει ο Γρίβας έτσι και για να το δεχτούνε ολόκληρος συνταγματάρχης ο Κεφαλάς, αντισυνταγματάρχης ο Δερτιλής … «Πώς κύριοι εσείς το δεχτήκατε; Πώς εσείς πάτε μαζί του και δεν του παίρνετε το κεφάλι;» Για να πάνε, συμμετείχαν σε αυτό. Τώρα γιατί …

Κ. Γνωρίζετε εάν αυτό το στοιχείο που λέτε, ότι η κίνηση επιθετική η Μανσούρα έγινε προσχεδιασμένα ώστε να προκαλέσει επέμβαση των Τούρκων;

Π. Ξέρω.

Κ. Ξέρετε εάν έγινε αντικείμενο συζήτησης στις ανακρίσεις της επιτροπής της Βουλής μεταδικτατορικά, για τον φάκελο …

Π. Τα έχουνε κουκουλώσει. Δυστυχώς τα έχουνε κουκουλώσει. Μη νομίζετε ότι είμαι ιδιαίτερα υπερήφανος για το θέμα ότι υπήρξα βουλευτής και δεν μπόρεσα να κάνω τίποτα. Ο δε συμμαθητής μου, συνάδερφος, ο Κουτσογιάννης ο στρατηγός, έκανε αγώνες για να βγει η αλήθεια και δεν κατάφερε να κάνει τίποτα. Εμείς που πήγαμε να μιλήσουμε μας έδιωξαν κακήν κακώς από το ΠΑ.ΣΟ.Κ.. Αυτά θα λέμε τώρα; Δεν μας θέλουνε ούτε για κλητήρες.

Κ. Ο Μπουλούκος ήταν υπασπιστής του Γρίβα, το λέτε γενικά σαν …, εννοώντας ότι ήταν ο άνθρωπος του …

---

[1] Ο Μπουλούκος που ήταν τότε στην Κύπρο τοποθετημένος αποδίδει σε σχέδιο του Μακαρίου τα γεγονότα στη Μανσούρα (σ.202 ο.π.). Σημειώνεται η παρατήρηση αυτή όχι για την εξακρίβωση της ιστορικής αλήθειας, αλλά για να τονισθεί η διαφορά απόψεων μεταξύ των δύο στελεχών που πρωταγωνίστησαν στην υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ.

Π. Ο άνθρωπος του. Ο υπ' αριθμόν ένα άνθρωπος του. Τα χάλασαν όταν κατέβηκε ο Μπουλούκος το '65, αρχές του '65, τα χάλασαν διότι του μίλησε ευθέως έτσι ο Μπουλούκος.
Κ. Όταν όμως λέμε υπασπιστής για στρατιωτικούς, (γιατί και ο Γρίβας ήταν στρατιωτικός εν ενεργεία του ελληνικού στρατού μέχρι το '64 και ο Μπουλούκος το ίδιο, ήταν στρατιωτικός εν ενεργεία), τι σημαίνει υπασπιστής; Σημαίνει ότι είχε οργανική σύνδεση μαζί του; Οργανική σχέση υπηρεσιακή ή ήταν ο κολλητός του λόγω της Κ.Υ.Π.;
Π. Όχι, ο κολλητός του. Καταρχήν δεν ήταν αξιωματικός ο Γρίβας. Ο Γρίβας ήταν απόστρατος αντισυνταγματάρχης. Δεν είχε καμιά σχέση με το στρατό. Όταν ξεκίνησε την Ε.Ο.Κ.Α. κάτω, γνωριζόταν με τον Μπουλούκο από τη 'Χ' και τον συνέφερε το Γρίβα να έχει αξιωματικούς εν ενεργεία Έλληνες, να έχει δικούς του ανθρώπους. Ο υπ' αριθμόν ένα άνθρωπος του ήτανε ο Μπουλούκος, από υπολοχαγός ήταν το δεξί του χέρι. Και στην απόπειρα του '61 ο Μπουλούκος έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο. Γιατί δεν γνώριζε πρόσωπα και πράγματα ο Γρίβας. 1.500 αξιωματικούς Ιδεάτες αντικαραμανληκούς ήξερε ο Μπουλούκος.
Κ. Ο Μουστακλής είχε καμιά σχέση με την υπόθεση του Γρίβα αυτή στο Κυπριακό και στον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.;
Π. Όχι, καθόλου. Απλώς πήρε χαμπάρι ότι κάτι γίνεται και μου λέει «*Τάκη έλα εδώ. Εσένα θα σου πούνε. Δεν μπορεί να μην σου πούνε, είσαι λοχαγός και εσύ*.»
Κ. Για τον Βαρδάνη τι γνωρίζετε;
Π. Δεν τον ήξερα τον Βαρδάνη. Τον γνώρισα μετά την μεταπολίτευση.
Κ. Είχε καμία σχέση με τον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.;
Π. Όχι, δε νομίζω. Δε νομίζω γιατί πρώτα – πρώτα ο Μιχάλης ήτανε μικρός. Το '65 ο Μιχάλης ήτανε ανθυπολοχαγάκι, κάτι τέτοιο. Δεν είχαν φτάσει χαμηλά.
Κ. Ο Δροσογιάννης;
Π. Καμιά σχέση. Ο Δροσογιάννης καταρχήν δεν ήτανε ποτέ δημοκρατικός. Ο Δροσογιάννης έγινε δημοκρατικός μετά την μεταπολίτευση. Ο Δροσογιάννης ήτανε στους 'Ελεύθερους Έλληνες' και ήτανε δεξιός. Τώρα γιατί ήρθε στο ΠΑ.ΣΟ.Κ., αλλάζει το …. Ο Κατσιφάρας τον έφερε, ήταν μαζί εξορία.
Κ. Τον Αλευρομάγειρο τον γνωρίζετε;
Π. Βέβαια, τον Δημήτρη ναι.
Κ. Την πολιτεία του στην εισβολή στην Κύπρο;
Π. Βέβαια είναι γνωστό ότι ήταν από τους έντιμους αξιωματικούς, αλλά βέβαια λοχαγός ήταν ο άνθρωπος. Πολέμησε βέβαια.
Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε υπηρετήσατε στην Κ.Υ.Π. την εποχή που η Ένωση Κέντρου ήταν στην εξουσία;
Π. Ναι.
Κ. Στην Κ.Υ.Π. υπήρχε τμήμα δίωξης κομμουνισμού;
Π. Βέβαια.
Κ. Πώς λειτουργούσε αυτό το τμήμα;
Π. Ότι χειρότερο μπορούσε να φανταστεί … να σας πω, όταν … και μέσα στο στρατοδικείο το είπα αυτό και στη Βουλή όταν κάναμε την συζήτηση τη μετονομασία Ε.Υ.Π. Αλλά όχι αυτό. Όσο αν θα πρέπει να είναι υπό τις αμέσως διαταγές του πρωθυπουργού ή όχι, είπα το εξής, το είχα πει και στο στρατοδικείο, το είπα και μέσα στη Βουλή. Ότι «*αν είχα τη δυνατότητα, όπως ήταν το κτίριο εκεί στη Μπουμπουλίνας, να σηκώσω ολόκληρο το κτίριο με όλο τον κόσμο όπως ήτανε μέσα, όλο αυτό το κτίριο να μπορούσα να το σηκώσω και να το πάρω να το πετάξω όχι στη Μεσόγειο διότι θα μολύνονταν και τα ψάρια και θα τρώγαμε και εμείς. Να το πετάξω στον Ειρηνικό Ωκεανό.*»
Κ. Γιατί το είπατε αυτό;
Π. Διότι ότι χειρότερο μπορεί να φανταστεί άνθρωπος συνέβαινε μέσα σε αυτήν την Κ.Υ.Π.. Όλοι αυτοί ήτανε βασιλικότεροι του βασιλέως, φασίστες, δεν ήταν δεξιοί αυτοί, ήταν καθάρματα στην ουσία. Ναι λέω βαριές κουβέντες. Καθάρματα.
Κ. Όσον αφορά το ιδεολογικό μέρος;
Π. Δεν αφορά μόνο το ιδεολογικό μέρος. Είναι και θέμα συμπεριφοράς. Γιατί μπορεί να είσαι δεξιός και να είσαι έντιμος άνθρωπος. Αυτοί δεν ήταν έντιμοι. Αυτό εννοώ. θα σας πω κάτι. Και θα σας δείξω τι σημαίνει μεγαλοπρέπεια ανθρώπου, τι σημαίνει να είναι ο άνθρωπος πράγματι αξιόλογος, πράγματι. Αυτοί δημιούργησαν μέσα στην Κ.Υ.Π. ομάδα που έδινε πληροφορίες στον Σάββα τον Κωνσταντόπουλο για κίνδυνο εσωτερικό και εξωτερικό. Ότι επί Παπανδρέου οι ΄΄ληστοσυμμορίτες΄΄ θα καταλάβουν την εξουσία διότι είναι ο νέος 'Κερένσκι' ο Παπανδρέου. Δημιούργησαν ομάδα μέσα να κλέβουν έγγραφα και να τα δίνουν κρυφά στον Κωνσταντόπουλο και στην 'Απογευματινή', σε διάφορες εφημερίδες. Ποιο ήταν όμως το θέμα; Δεν είναι ότι έκλεβαν κάποια έγγραφα, είναι ότι τα έγγραφα τα περισσότερα από αυτά ήταν συνεννοημένοι και τα έστελναν άνθρωποι του Παπαδόπουλου. Άνθρωποι, οι μετέπειτα χουντικοί, με ψευδείς πληροφορίες. Έλεγε ας πούμε 513 τάγμα πεζικού που εδρεύει, λέω τώρα όχι ότι εδρεύει εκεί πραγματικά, στο Μπέλες, έτσι; Υπογραφή από κάτω ο ταγματάρχης, ο αντισυνταγματάρχης, ο διοικητής και ο Α2. «*Κινούνται ύποπτα κατά μήκος των συνόρων και έχουμε τις πληροφορίες ότι οι ληστοσυμμορίτες …*» αυτά, «*… κατεβαίνουν από την Σοβιετική Ένωση, απ' όλες τις Ανατολικές χώρες και πρόκειται να μπούνε στην Ελλάδα.*»

Αυτές οι πληροφορίες ήταν σε έγγραφα που τα έκαναν επίτηδες χουντικοί. Τα στέλνανε κατά μήκος των συνόρων και ερχότανε στην Κ.Υ.Π.. Στην Κ.Υ.Π. υπήρχε ο εγκέφαλος, έμπαινε μέσα και έπαιρνε ένα αριθμό πρωτοκόλλου κόκκινο. Αυτοί έκλεβαν … Α το κόκκινο αυτό που ανέγραφε, σημαίνει ότι είναι επίσημο έγγραφο της Κ.Υ.Π. πρώτον, δεύτερον έλεγε απάνω η γραμματεία, *΄΄αυτό πάει τμήμα τάδε Β κλάδος΄΄*, αυτό ξέρω γω *΄΄τμήμα τάδε κλάδος..΄΄*, έτσι; Πώς έβγαινε στην φόρα; Γράφανε οι εφημερίδες. Ένας κλητήρας έρχεται και μου το λέει εμένα. Μου λέει «*Με πιάσανε κύριε λοχαγέ ...» ο οποίος ήτανε ...*

Κ. Τι σας είπε ο κλητήρας κύριε Παπαγεωργόπουλε;

Π. Ότι τον πιάσανε και του είπανε «*Εμείς παίρνουμε κάποια έγγραφα και επειδή ο Παπαγεωργόπουλος έχει μεγάλο πόστο εκεί πέρα, μπορείς να κλέψεις κανένα έγγραφο να μας το φέρεις;»* Είχα το Κυπριακό από τη μία μεριά και δεύτερο τον διεθνή κομμουνισμό, γενικότερα τον κομμουνισμό. Κάθε έξι μήνες το γραφείο μου εμένα έγραφε μια έκθεση η οποία πήγαινε στο Ν.Α.Τ.Ο. 30 Ιουνίου και 30 Δεκεμβρίου. Αυτή η έκθεση αφορούσε δραστηριότητες του Κομμουνιστικού Κόμματος στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Και στις Ανατολικές χώρες και στις Δυτικές, από φοιτητές, ναυτεργάτες, εργάτες, έτσι; Αυτή η έκθεση συντάσσετο σε 13 αντίτυπα. Θέλετε να σας πω λεπτομέρειες ποιοι τα παίρνανε; Να σας το πω, δεν έχω πρόβλημα. Ο πρωθυπουργός, ο Υπουργός Εξωτερικών, ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας, ο Υπουργός Εσωτερικών, ο Υπουργός Δημόσιας Τάξεως, από εκεί και πέρα οι αρχηγοί των ενόπλων δυνάμεων όλοι, ο αρχηγός της αστυνομίας, ο αρχηγός της χωροφυλακής, ο αρχηγός της Κ.Υ.Π., ο αρχηγός της Γ.Δ.Ε.Α. και ο ΜΑ/ΒΑΣ, ο Μόνιμος Αντιπρόσωπος Βορειοανατολικού Συμφώνου.

Κ. Ο Έλληνας.

Π. Ναι ο ΜΑΒΑΣ, έτσι τον λέγανε, ο πρέσβης. Μάλιστα αυτό έπρεπε να το πηγαίνω ο ίδιος, να το παραδίδω αυτό το πράγμα, ήτανε 20 – 30 σελίδες, στον καθένα και ο ΜΑΒΑΣ θα έκανε κάποιες διορθώσεις. Διότι αυτός εκτιμούσε τι θα πρέπει να πούμε ακριβώς. Μη κάνουμε κανένα λάθος και εκτεθούμε μέσα στο Ν.Α.Τ.Ο. και ίσως έπρεπε να διορθώσουμε κάποια πράγματα. Το τελικό, αυτές τις 15 – 20 σελίδες που έγραφα, έπρεπε αυτός να τις δει και να διορθώσει εάν χρειάζεται κάτι, να αφαιρέσει κάτι.Όχι να προσθέσει, να αφαιρέσει κάτι.

Κ. Γιατί αυτή η αναφορά πήγαινε και στο Ν.Α.Τ.Ο;

Π. Βέβαια ήτανε στο Ν.Α.Τ.Ο.. Αυτό θα το πήγαινα στο Ν.Α.Τ.Ο. στη συνέχεια. Για να καταλάβετε μάλιστα ήταν ότι το άκρως απόρρητο, έτσι; Έγραφε η κοπέλα και έκαιγα αμέσως, έγραφε σε γραφομηχανή και έκαιγα τα καρμπόν, τα έκαιγα. Τα έπαιρνα αυτά και τα κλείδωνα σε χρηματοκιβώτιο, όχι αστεία. Το ξέρανε ότι το έχω αυτό και μου κάνανε και ανώνυμα τηλεφωνήματα, με απειλούσανε, μου προσφέρανε δισεκατομμύρια την εποχή εκείνη για να πάρουν τέτοιο χαρτί …

Κ. Ποιοι το κάνανε;

Π. Δεν ξέρω. Λέω διάφορα. Λέγανε ότι είναι Υπηρεσίες Πληροφοριών, το ένα το άλλο. Καταλαβαίνετε ότι είχε μεγάλη σημασία και γι' αυτό πιάσανε τον κλητήρα μου. Ο κλητήρας όμως ήξερε ότι είναι πολύ σοβαρό το θέμα και φοβήθηκε παρ' ότι ήτανε κάθαρμα δεξιός, παλιοτόμαρο όχι αστεία. Ήταν ένας από τους βασανιστές στην δίκη των αεροπόρων αυτός. Φοβήθηκε προφανώς και μου το είπε. Μόλις μου το είπε, κάθομαι φτιάχνω μια αναφορά, 13 σελίδες μάλιστα η αναφορά μου και πήγα στον πρωθυπουργό. Με φώναξε ο γέρος και μου είπε «*Άκουσε παιδί μου, πρώτα – πρώτα ...»* Α έγραφα τι συμβαίνει ακριβώς πρώτον, από αυτό που μου είπε ο κλητήρας, ποιοι περίπου είναι οι επικεφαλείς, που την κάνουνε αυτή τη δουλειά και έγραφα τι πρέπει να κάνουμε. Έγραφα, πρώτα πρέπει να βάλουμε κοριούς μέσα στα γραφεία, ιδιαίτερα στον Β΄ κλάδο και πολύ περισσότερο σε αυτούς που του είπανε του κλητήρα. Πρώτον αυτό. Δεύτερο να φτιάξουμε εμείς, να στείλουμε εμείς ύστερα από δύο μήνες όχι τώρα, δικούς μας ανθρώπους που να κάνουν έγγραφα παρόμοια με αυτά που στέλνουν αυτοί, αφού συντάξουμε 30 τέτοια, να τα καταθέσουμε σε συμβολαιογραφείο, ένα και δύο συμβολαιογραφεία στην Αθήνα, μετά να τα δώσουμε να τα στείλουνε, να τα γράψουν οι εφημερίδες, να γίνει θέμα στη Βουλή, όπως γινότανε στη Βουλή και φώναζε ο Κανελλόπουλος ο μακαρίτης. Τα πιστεύανε οι άνθρωποι, δεν ξέρανε τι ακριβώς συμβαίνει. Τα πιστεύανε ότι τα έγγραφα αυτά έρχονται …, ότι κάτι πράγματι συμβαίνει. Πολύ περισσότερο διότι τα έγγραφα αυτά τα δίνανε στο Σάββα τον Κωνσταντόπουλο και ο Σάββας ο Κωνσταντόπουλος είχε πιάσει τον ιδιαίτερο του Κανελλόπουλου, συμμετείχε ο ιδιαίτερος του Κανελλόπουλου σε αυτά και ο ανιψιός του Κανελλόπουλου ο Λιβανός, συμμετείχε σε αυτό. Πολύ περισσότερο τα πίστευε ο κακομοίρης ο Κανελλόπουλος.

Κ. Συμμετείχαν όλοι αυτοί στο να δημιουργούν την αίσθηση στην Ελλάδα, να δημιουργούν το κλίμα ότι υπάρχει κομμουνιστικός κίνδυνος και διείσδυση από τα βόρεια σύνορα;

Π. Και ότι ευθύνεται 100% ο Παπανδρέου και πρέπει να φύγει από τη μέση. Αν θυμόσαστε το Φεβρουάριο του '65, ο Κανελλόπουλος που έβγαλε τον περιβόητο λόγο στην πλατεία Κάνιγγος, που είπε να φύγει γιατί είναι επικίνδυνος διότι υπάρχει ο κομμουνιστικός κίνδυνος, «*90.000 ληστοσυμμορίτες ...»,* επί λέξει το είχανε γράψει τότε, *«... 90.000 ληστοσυμμορίτες είναι κατά μήκος των συνόρων της Βουλγαρίας και από ώρα σε ώρα μπαίνουνε και καταλαμβάνουν την Μακεδονία*.» Τα γράψανε αυτά οι εφημερίδες.

Κ. Ενώ εσείς έχοντας το τμήμα διώξεως, αυτό του …

Π. Τα ξέραμε ότι δεν είναι τίποτα.

Κ. Ξέρατε ότι δεν υπάρχει τέτοιος κίνδυνος; Τίποτα;
Π. Τίποτα απολύτως. Έγραψα ότι πρέπει να κάνουμε αυτό. Το παίρνει ο γέρος, ο Αγόρος το βρήκε πάρα πολύ έξυπνο, *«Μπράβο …»* του λέει, *«… το λοχαγάκι.»* όλοι τους είπανε. Με φωνάζει ο γέρος και μου λέει «*Έλα εδώ να σου πω κάτι. Μπράβο, έχεις ωραίο μυαλό. Σε παραδέχομαι. Μπράβο παιδί μου. Αλλά όμως είναι έντιμο πράγμα αυτό που σκέφτηκες;»* Του λέω και ότι είναι. Λέει «*Τι φταίει ο Κανελλόπουλος, αυτός ο αγνός άνθρωπος ο αρχηγός της Ε.Ρ.Ε., τι φταίει όταν αυτά τα καθάρματα τον έχουν παρασύρει να εκτεθεί ανεπανόρθωτα. Διότι θα εκτεθεί. Θα το κάνει θέμα στη Βουλή, αυτός και οι υπόλοιποι, θα εκτεθούν. Δεν είναι σωστό παιδί μου αυτό. Πρέπει να ενημερώσεις τον Κανελλόπουλο. Θα τον ενημερώσω και θα πας και εσύ να τον ενημερώσεις*.» Το λέω και συγκινούμαι.
Κ. Πήγατε στον Κανελλόπουλο;
Π. Ναι. Ποιος άλλος πρωθυπουργός θα το έκανε αυτό; Τέτοια μεγαλοψυχία!
Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε η Κ.Υ.Π. ελέγχεται ουσιαστικά από αξιωματικούς του στρατού ξηράς;
Π. Ναι. Και από υπαλλήλους βέβαια, οι οποίοι οι περισσότεροι ήτανε αρκετοί αξιωματικοί …, πως το λένε …
Κ. Της χωροφυλακής.
Π. Όχι, ήτανε τραυματίες από πολέμους και ιδιαίτερα από τον εμφύλιο. Είχε πολλούς τέτοιους μέσα.
Κ. Και ο ρόλος της λίγο πολύ είναι γνωστός και τον περιγράψατε.
Π. Ναι, βέβαια. Α τότε ο Παπανδρέου έκανε αυτό και σας λέω είπε το εξής «*Βρείτε ποιοι είναι και απλά απομονώστε τους*.» Ούτε καν …, πρέπει να τους στείλουμε στο στρατοδικείο όλους αυτούς, έτσι;
Κ. Το κάνατε αυτό;
Π. Απλά τους απομονώσαμε, τίποτα άλλο. Δεν επέτρεψε ο Παπανδρέου, δεν επέτρεψε.
Κ. Πώς εξηγείτε εσείς την τάση των αξιωματικών, μετά τον εμφύλιο, να οργανώνεστε, διότι και εσείς οργανωθήκατε στον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α., σε ομάδες, σε οργανώσεις ουσιαστικά παράνομες μέσα στο στρατό ξηράς;
Π. Σας είπα ότι δυστυχώς είχε μείνει το πνεύμα αυτό του κινδύνου του κομμουνιστικού και τα ανάκτορα το ευνοούσαν οπότε … Γι' αυτό ήταν όλοι οι αξιωματικοί …. Να σας πω πάρα πολλοί έμπαιναν … «*Δεν πρόκειται να γίνω στρατηγός αν δεν μπω …»* εμένα μου είπανε στην Κοζάνη, επί παραδείγματι, όταν έγινα λοχαγός τότε, κάτι φίλοι μου λοχαγοί στους οποίους πήγανε χαρτιά … «*Γιατί εμείς να μην στείλουμε; 'Ναι'. Θα γίνουμε στρατηγοί; Δεν πρόκειται να γίνουμε. Θα φτάσουμε μέχρι το βαθμό του αντισυνταγματάρχη, συνταγματάρχη το πολύ και θα μας διώξουνε. Ας γράψουμε καημένε, είναι ανάγκη να …»…*
Κ. Αυτά τα χαρτιά που λέτε, το 'Ναι', ήτανε χαρτιά του Ι.Δ.Ε.Α.; Τι ήτανε;
Π. Του Ι.Δ.Ε.Α. βέβαια, ναι.
Κ. Κυκλοφορούσανε έντυπα τα οποία υπογράφατε;
Π. Πριν από εκλογές, ναι βέβαια. Στέλνανε σε ορισμένους ανθρώπους και σας λέω επειδή το πυροβολικό είχε τη μεγαλύτερη κλίκα μέσα στο στρατό ξηράς, αυτοί αξιολογούσαν ποιους … και στέλνανε.
Κ. Έχοντας υπηρετήσει και σε αυτό το τμήμα διώξεως του διεθνή κομμουνισμού …
Π. Ναι.
Κ. Αυτή η περίφημη Κ.Ο.Σ.Α., για την οποία και ο Νάτσινας έκανε ειδική σύσκεψη και αναφέρθηκε πάνω σε αυτήν όταν ήτανε αρχηγός της Κ.Υ.Π.… Ο Νάτσινας παλιός Ιδεάτης.
Π. Ναι, βέβαια.
Κ. Είχε ουσιαστική ύπαρξη η Κ.Ο.Σ.Α.; Η Κομματική Οργάνωση Σωμάτων Ασφαλείας και στρατού ξηράς, είχε;
Π. Μπορεί τα πρώτα χρόνια, μετά τον παγκόσμιο πόλεμο, πράγματι να υπήρχαν τέτοιοι αξιωματικοί. Ας μην ξεχνάμε ότι πάρα πολλοί αξιωματικοί, των παραγωγικών σχολών εννοώ, όχι μόνο υπαξιωματικοί του στρατεύματος, των παραγωγικών σχολών, ήταν αντάρτες. Ορισμένοι από αυτούς μπορεί να συνέχισαν την δική τους την …, ιδεολογικά μάλλον να είναι με αυτούς. Όμως δεν πιστεύω ότι υπήρχαν αξιωματικοί οι οποίοι θα πρόδιδαν[1]. Μου φαίνεται πολύ δύσκολο. Ότι υπερέβαλαν τα πράγματα. Όλη αυτή η δεξιά τη συνέφερε να υπερβάλλει τα πράγματα. Θα σας πω κάτι το χαρακτηριστικό, για να δείτε πως λειτουργούσανε. Το '59 πήρα μετάθεση, υπολοχαγός ήμουνα και πήγα στην Αργυρούπολη, είναι έξω από το Κιλκίς, σε μια μοίρα πυροβολικού. Ύστερα από δύο μήνες, ήταν χειμώνας γιατί πήγα Νοέμβριο, το Γενάρη κρύο, χιόνι και τέτοια. Είπανε ότι Βούλγαρος κατάσκοπος και όχι μόνο ένας, θα μπούνε απ' τα Κρούσια. Στις μονάδες γενική επιφυλακή, φοβία, τρομοκρατία όλοι το πιστέψαμε. Όλοι. Που να ξέρω και τι ψέματα. Έμπαινες υπηρεσία, κόβεται το αίμα σου. Τότε πιάσανε, αν θυμόσαστε, το πηγάδι …, ασυρμάτους …, σε ένα χωριό εκεί τους σκοτώσανε στο ξύλο κάποιους, του Καράτζη εκεί στα Κρούσια απάνω, ασύρματοι, κατασκοπίες. Όλο το χειμώνα μας βγήκε ο Χριστός ανάποδα στις σκοπιές και στις περιπολίες όλη την νύχτα. Ύστερα από ένα χρόνο το κουβέντιασα εδώ κάτω και μου λέει ο διοικητής της χωροφυλακής «*Καλά Τάκη δεν ντρέπεσαι να τα πιστεύεις αυτά; Εμείς τα φτιάξαμε.»*
Κ. Ποιος διοικητής της χωροφυλακής;

[1] Και ο Π. εκ προοιμίου θεωρεί πως ο κομμουνιστής στρατιωτικός είναι κάτι το κακό, αλλά ενδεχόμενα δεν προδίδει, παρ' ότι κομμουνιστής. Και τούτο διότι είναι αξιωματικός.

Π. Ένας διοικητής της χωροφυλακής στο Κιλκίς. «*Εμείς τα κάναμε αυτά.»* Και τα είπα σε κάτι αξιωματικούς «*Εμείς φάγαμε όλο το χειμώνα, μας έφαγε όλο το χιόνι, περιπολίες…» «Εμείς τα κάναμε αυτά επίτηδες.»*
Κ. Και τα φτιάξανε γιατί;
Π. Για να υπάρχει αυτό το πνεύμα ότι κομμουνιστές θα καταλάβουν την χώρα. Ψέματα ήταν όλα. Ψέματα. Όπως και στην Πάτρα έγινε, που πλάκωσαν πυροβολισμούς και του εισαγγελέα έκοψε το αίμα του και … «*Να βρε χαζέ. Εμείς πυροβολήσαμε επίτηδες για να πούμε ότι πήγαν να σε σκοτώσουν οι κομμουνιστές.»*
Κ. Στην Πάτρα πότε έγινε αυτό;
Π. Το ’48.
Κ. Διαρκούντος του εμφυλίου;
Π. Όχι, είχε τελειώσει. Όχι το ’48, αργότερα λιγάκι, ναι. Το ’50. Ότι σώνει και καλά… και το πίστεψε εκείνος ο κακομοίρης.
Κ. Αναφερθήκατε σε μια στιγμή στο ρόλο του Καρούσου. Τι γνώμη έχετε για τον Καρούσο και για την πολιτεία του πριν την δικτατορία; Αλλά και στην δικτατορία, στην Ε.Ο.Κ.Α. Ά Β.
Π. Κοιτάξτε όταν ήτανε τότε στην Κύπρο, ήτανε από τους ανθρώπους εκείνους οι οποίοι φαινόντουσαν ότι μπορεί να ήτανε και με τον Γρίβα αλλά ήταν και με τον Μακάριο. Από εκεί και πέρα δεν ξέρω πως έμπλεξε με την Ε.Ο.Κ.Α. και έγινε αρχηγός της Ε.Ο.Κ.Α. Ά Β και τι ρόλο έχει παίξει. Βέβαια ο ίδιος δεν έχει πει ποτέ ότι «*Ξέρετε ήθελα τη μη ένωση.»* Ίσα – ίσα που λέει ότι « *πάλευα για την ένωση.»* Βέβαια δεν δέχεται κουβέντα για τον Γρίβα. Εννοεί ότι και ο Γρίβας ήταν έντιμος άνθρωπος. Και ότι μπορεί να έκανε κάποια λάθη ο Γρίβας αλλά τα πολλά λάθη τα έκανε ο Μακάριος. Αυτά λέει.
Κ. Για να κλείσουμε το θέμα του Γρίβα. Έχει αναφερθεί ότι ο Γρίβας πριν κατέβει στην Κύπρο επί δικτατορίας, έκανε μια προσπάθεια στην Αθήνα για να οργανώσει αξιωματικούς σε αντιχουντική οργάνωση. Το ξέρετε αυτό;
Π. Όχι δεν το ξέρω και δεν το πιστεύω.
Κ. Γνωρίζετε το Λύτρα τον αξιωματικό του στρατού ξηράς;
Π. Ναι, ήταν και αυτός στον Γρίβα. Ήταν και αυτός στο κίνημα του ’61 και στη συνέχεια μπορεί να ήξερε για τον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.. Γιατί ήταν και αυτός από τους αξιωματικούς εκείνους που συμμετείχαν το ’61. Και σας λέω ότι εκεί δεν ήταν μόνο οι δεξιοί. Γνώριζαν κάποιους αξιωματικούς δημοκρατικούς, αντιδεξιούς και τους είχαν μυήσει και αυτούς. Ο Πανούτσος επί παραδείγματι, ο μακαρίτης. Ο Πανούτσος δεν ήτανε ποτέ Χίτης. Ο Πανούτσος ήτανε δημοκρατικός αξιωματικός, είχε παράδοση με τον Ε.Δ.Ε.Σ. τον δημοκρατικό όμως, όχι τον … Ήτανε δύο τμήματα του Ε.Δ.Ε.Σ., οι δημοκρατικοί και οι βασιλικοί. Η οικογένεια του ήτανε με τους δημοκρατικούς, τους Βενιζελικούς. Αυτός ήτανε αντιδεξιός και όμως ήτανε στο κίνημα του ’61. Γιατί; Τον ξέρανε ότι είναι αντιδεξιός και τον είχανε βάλει στο κόλπο. Όπως και άλλους τέτοιους, αλλά όχι πολλούς. Ή 40 ή 50. Αυτοί οι οποίοι αποτέλεσαν στη συνέχεια τη μαγιά, να το πω έτσι, του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.. Γιατί τους γνώρισα μετά και ήξερα ότι είναι δημοκρατικά παιδιά. Ότι προέρχονται από οικογένειες δημοκρατικών γονιών και όχι τίποτα Χιτών και τέτοια και ήξερα ότι είναι ο Πανούτσος, είναι ο Τόμπρας, είναι ο Παπαγιαννόπουλος, είναι ο Βλάχος, όλοι αυτοί είναι αξιωματικοί οι οποίοι ήτανε δημοκρατικών αρχών.
Κ. Η καταγωγή σας από πού είναι κύριε Παπαγεωργόπουλε;
Π. Από την Ακράτα Ηλείας.
Κ. Η οικογένεια σας τι ιδεολογική δομή πολιτική είχε;
Π. Κοιτάξτε, της μάνας μου το σόι, το οποίο είναι και πολύ μεγάλο, ήτανε Βενιζελικοί. Ο πατέρας μου, ήταν μικρό το σόι του πατέρα μου, ο πατέρας μου σκοτώθηκε πολύ νωρίς, ο ίδιος όμως ήτανε δεξιός. Και ήτανε δεξιός διότι πήγε εθελοντής στη Μικρά Ασία, κάθισε εφτά – οχτώ – δέκα χρόνια, κουράστηκε και ψήφισε τότε εναντίον του Βενιζέλου. Τα συνηθισμένα που γίνονται και έκτοτε έμεινε εκεί. Αλλά βέβαια άλλαξε στην πορεία … Θέλω να πω το εξής. Μετά τον 2ο Παγκόσμιο πόλεμο και επειδή γνωριζόταν με τον Κανελλόπουλο και με τον Γεώργιο Παπανδρέου, ο πατέρας μου είχε γνωριμίες τέτοιες, του άρεσε να έχει γνωριμίες. Ήτανε άνθρωπος που έμπαινε στα γραφεία … Είχε αυτό το ψώνιο, τη μανία να γνωρίζεται με ανώτερους ανθρώπους. Το είχε αυτό. Είχε μεγάλη φιλία και με τον Κανελλόπουλο τον αείμνηστο και με τον αείμνηστο το γέρο. Πολύ περισσότερο όταν, το ’48 ήταν δεν θυμάμαι, που κατέβηκαν μαζί σαν κόμμα Κανελλόπουλος και Παπανδρέου. Το θυμάμαι γιατί ήμουνα το μικρότερο παιδί και ήμουνα μαθητής γυμνασίου και ερχόντουσαν στο σπίτι μου και ο Παπανδρέου και ο Κανελλόπουλος. Έτσι είχα τη γνωριμία … Τα αδέρφια μου είναι μεγαλύτερα. Τα δύο αδέρφια μου φοιτητές της Ανωτάτης Εμπορικής και η αδερφή μου της βιομηχανικής, είναι από τους πρώτους που οργανωθήκανε στην νεολαία του Γεωργίου Παπανδρέου. Το ’51 – ’52, κάτι τέτοιο, φτιάχτηκε η νεολαία του Παπανδρέου, το ’50 νομίζω όχι το ’51. Κάποιοι φοιτητές από την Ανωτάτη Εμπορική ξεκίνησε με τον μακαρίτη τον Ανδρεόπουλο, ήτανε στη νεολαία τη νεοσυσταθείσα τότε. Καμιά 200αριά άνθρωποι πρέπει να ήταν όλοι και όλοι. Και ήτανε με τον γέρο. Ο πατέρας μου όμως είχε επιφυλάξεις. Φοβόταν, ήταν συντηρητικών αρχών και σου λέει «Καλύτερα η δεξιά. Εντάξει δικός μας είναι και ο γέρος αλλά …» Τα πρώτα χρόνια μέχρι το ’60, ψήφιζε Καραμανλή, μετά άλλαξε. Άκουγε τη μάνα μου, όλο το σόι γύρω – γύρω και άρχισε να έχει και αυτός τις επιφυλάξεις.
Π. Στη σχολή ευελπίδων μπήκατε με μέσον ή όχι;

Κ. Όχι. Μπορώ να πω ότι ήμουνα και τυχερός. Γιατί το λέω αυτό; Θα σας πω. Ήμουνα πολύ καλός μαθητής, αλλά ένας μαθητής από ένα επαρχιακό γυμνάσιο και όταν ας πούμε γεωγραφία σου κάνει ο μαθηματικός και φυσική ο μαθηματικός και έχεις τρεις καθηγητές όλους κι όλους, τι περιμένεις; Δεν ήξερα τι θα πει λογάριθμος επί παραδείγματι. Διότι δεν τον είχα διδαχτεί.
Κ. Πήγατε ποια χρονιά;
Π. Το ’51. Έδωσα εξετάσεις και σας λέω είμαι και τυχερός διότι γεωμετρία δεν ήμουνα καλός. Πρώτα – πρώτα δεν ήμουνα καλός στη γεωμετρία, πολύ περισσότερο που είχα αρρωστήσει. Για τρεις μήνες δεν πήγαινα σχολείο καθόλου, είχα πάθει μια πνευμονία τότε και ήμουνα αδύνατος σε ορισμένα. Αλλά λέω «*Θα δώσω στη σχολή ευελπίδων. Δεύτερο Ανωτάτη Εμπορική, θα δώσω και Ανωτάτη Εμπορική. Θα δώσω και στην Εμπορική Τράπεζα.*» Επειδή ο πατέρας μου ασχολείται με την Εμπορική Τράπεζα, ο αδερφός μου ο ένας είχε δώσει και αυτός εξετάσεις. Βέβαια προτιμούσα να μπω στη σχολή ευελπίδων ή στη σχολή ικάρων. Ο πατέρας μου όμως δεν με άφησε για τη σχολή ικάρων, φοβόταν. Έπρεπε να πάρουμε την έγκριση. Και μπορώ να σας πω ότι πήγα με μισή καρδιά.
Κ. Και περάσατε άνετα.
Π. Πρώτα – πρώτα, θα σας πω χαρακτηριστικά γράψαμε έκθεση, ήταν εκλογές δημοτικές και δώσαμε έκθεση και μαθηματικά και θα μένανε μετά φυσική, χημεία, γεωγραφία, ιστορία. Δώσαμε έκθεση και πήγαμε 2.413 υποψήφιοι. Πήγα με κάτι φίλους που είχα γνωριστεί εν τω μεταξύ, κοιτάζαμε, είδε ο ένας το όνομα του, πουθενά το όνομα μου. Κοιτάζαμε όλοι εκεί. Και σε μια στιγμή λέει ο Πέτρος ο Πουλημένος, ένας συμμαθητής μου «*Τάκη είσαι εδώ, τρίτος.*»
Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε το Συμβούλιο Τιμής τι ήταν στην σχολή ευελπίδων;
Π. Δεν υπήρχε Συμβούλιο Τιμής με την έννοια ότι είχαν τίποτα οι ευέλπιδες. Αυτό ήτανε της σχολής των αξιωματικών. Για να καταλάβετε, Συμβούλιο Τιμής τι χάλια, τι πράγματα, τι φοβερά πράγματα … όταν πήγα στη σχολή ευελπίδων ήτανε ο Παναγόπουλος διοικητής, ένας στρατηγός, υποστράτηγος, ένα ανθρωπάκι με την καλή έννοια, όχι ότι ήτανε δεύτερος. Ένας καλοκάγαθος. Και υποδιοικητής ήταν ένας Γιαννούλης ταξίαρχος, ο οποίος φώναζε, αλλά ήτανε καλοί άνθρωποι. Έχω την εντύπωση ότι ήτανε σωστοί άνθρωποι αυτοί. Άλλαξαν τα πράγματα όμως, γιατί μπήκα επί Πλαστήρα. Ήτανε ο Πλαστήρας τότε. Τα πράγματα άλλαξαν και ήρθε ο Λασπιάς στη συνέχεια. Σας πληροφορώ ότι έδιωξε παιδιά διότι μπήκανε στη μέση …, ότι σώνει και καλά ήτανε κομμουνιστές. Μάλιστα έδιωξε έναν συμμαθητή μου 15 μέρες πριν ορκιστούμε ανθυπολοχαγοί.
Κ. Πως το αποδείκνυε;
Π. Επειδή ήτανε η αδερφή του. Λέει η αδερφή του είχε ντουντούκα κατά τον …, όχι τον εμφύλιο, κατά την διάρκεια της κατοχής. Ψάξανε και βρήκανε φακέλους ότι ήτανε αυτός κομμουνιστής, αυτός κομμουνιστής και τους τρώγανε μπαμπέσικα.
Κ. Πώς;
Π. Καλά τον Αναστασίου τον Δημήτρη, τον έφαγαν διότι ο φάκελος του έγραφε ότι είναι οικογένεια κομμουνιστών. Δεν ήταν κομμουνιστής. Και όχι μόνο αυτό, η αδερφή του έχει παντρευτεί αντισυνταγματάρχη εν ενεργεία.
Κ. Εν τούτοις προβλεπότανε από τα έγγραφα, από τις πάγιες διαταγές, ότι εάν είναι κομμουνιστής φεύγει;
Π. Τον έφαγαν. Φάγανε όμως άλλους ως εξής. Ο Λασπιάς. Τον έχουν στην ίδια τάξη. Με το παραμικρό πειθαρχικό συμβούλιο. Εμένα με περάσανε δύο πειθαρχικά συμβούλια. Δεν μπορούσα να καταλάβω γιατί. Το κατάλαβα αφού μεγάλωσα, αφού ήρθαν τα πράγματα ανάποδα. Γιατί; Διότι είδα τον φάκελο μου μετά. Εμένα επειδή τα αδέρφια μου ήταν στην νεολαία του Παπανδρέου, θεωρήθηκαν της οικογένειας μου κομμουνιστές. Όχι απλώς δημοκρατικοί, κομμουνιστές. Για να καταλάβετε, το ’61 έγινε ανάκριση σε βάρος μου, την έκανε ο Σταματελόπουλος ο Δημήτρης αντισυνταγματάρχης τότε, συνταγματάρχης στη συνέχεια. Ο Σταματελόπουλος που ήταν και αυτός στους 70 χουντικούς, έτσι; Ήρθε και μου έκανε ανάκριση ότι η οικογένεια μου είμαστε κομμουνιστές. Ότι έχω ψηφίσει Ε.Δ.Α.. Με ψευδομάρτυρες. Αυτό πριν …, έγινα λοχαγός το ’62, ήρθε το ’61 πριν από τα Χριστούγεννα και έκανε ανάκριση ότι η οικογένεια μου είναι κομμουνιστές και ότι έχω ψηφίσει Ε.Δ.Α.. Με πήρε ο πατέρας μου τηλέφωνο, ο μακαρίτης και μου λέει ότι «*Συμβαίνει κάτι πολύ σοβαρό, πρόσεξε Τάκη μην πεις τίποτα στο τηλέφωνο. Πάρε άδεια και έλα αμέσως στην Αθήνα και στην Ακράτα.*» Μου το είπε ο πατέρας μου αυτό και την άλλη μέρα … Ήμασταν στην Κοζάνη και γινόταν η μεταστάθμευση να πάμε στη Βέροια. Και όπως είχαμε κατέβει στην Βέροια, έντεκα η ώρα το βράδυ με φωνάζουνε και είναι ο Σταματελόπουλος με τον διοικητή τον καινούργιο που είχε έρθει, πυροβολαρχία παρατηρήσεως ήτανε 118 και λέει «*Ανάκριση.*» «*Τι ανάκριση;*» Κατάλαβα το τηλεφώνημα του πατέρα μου, του λέω «*Ακούστε κύριε συνταγματάρχα, χαρτί. Δώστε μου χαρτί ότι έχετε εντολή να κάνετε ανάκριση*.» Μου δίνει χαρτί.
Κ. Είχε διαταγή να κάνει ανάκριση;
Π. Ναι.
Κ. Με σκοπό τι η ανάκριση; Να διαπιστώσει τι;

Π. Ότι είμαι κομμουνιστής, ξέρω και 'γω. Του λέω «*Δεν θα φύγουμε από εδώ μέσα ζωντανοί, έχετε κάνει πολύ μεγάλο λάθος στη διεύθυνση. Είμαι μούτρο μεγάλο.»* του λέω. Ήταν και ο διοικητής μου μπροστά και ο γραμματέας. «*Δεν θα φύγετε ζωντανοί από εδώ μέσα. Θα βάλετε καρμπόν και θα μου δώσετε τις ερωτήσεις και τις απαντήσεις που θα δίνω, αλλιώς δεν πρόκειται να καταθέσω. Θα καταθέσω διότι συμβαίνει κάτι πολύ σοβαρό, το βλέπω αυτό …»* που έλεγε ότι η οικογένεια μου είναι κομμουνιστές, γιατί αυτό μου είπε. « *Είμαι COSMIC αξιωματικός. Και ξαφνικά ο COSMIC … Είστε τόσο γελοίοι; Είναι τόσο γελοία η ιεραρχία του στρατού; Πόσοι υπολοχαγοί υπάρχουν στο Ελληνικό στρατό να είναι COSMIC; Δύο ή τρεις. Για να μην σας πω ότι είμαι ο μοναδικός υπολοχαγός.»*

Κ. Εννοούσατε *COSMIC*, κρύπτο στην κλιμάκωση των χαρακτηρισμών για τα απόρρητα, άκρως απόρρητα και λοιπά, που είναι η προτελευταία πριν την Άτομαλ;[1]

Π. Ναι από το Ν.Α.Τ.Ο. είμαι. Γιατί ήμουνα *COSMIC*; Διότι επί δύο ολόκληρα χρόνια έφτιαχνα τις θέσεις των μοιρών των πυραύλων για όλα τα Βαλκάνια. Από το Πισωδέρι μέχρι την Ανατολική Μακεδονία, όλες τις βάσεις πυραύλων τις έχω φτιάξει.

Κ. Αυτό κάλυπτε όμως το επιχειρησιακό, το *COSMIC*.. Δεν κάλυπτε το ιδεολογικό.

Π. Αλλά λέω ότι «*Από την ώρα που είναι η οικογένεια μου κομμουνιστές και κομμουνιστής, ότι έχω ψηφίσει το '58 Ε.Δ.Α. ας πούμε και με είχατε εσείς υπ' αριθμό ένα νούμερο …»* ήμουνα το πρώτο νούμερο του Ελληνικού πυροβολικού …

Κ. Εννοείτε ότι για να σας δώσουν τον χαρακτηρισμό *COSMIC* είχαν ψάξει την οικογένεια σας;

Π. Ε βέβαια. Ξέρανε πολύ καλά ποιος είμαι. Πως ερχόντουσαν και μου λέγανε ότι είμαι κομμουνιστής τώρα;

Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε να επανέρθουμε στο ερώτημα για το Συμβούλιο Τιμής. Υπήρχε ή δεν υπήρχε Συμβούλιο Τιμής;

Π. Ναι.

Κ. Τι ήταν αυτό;

Π. Δεν ξέρω … Στρατιωτικοί μεγάλοι, αξιωματικοί το αποτελούσαν. Προφανώς ο διοικητής. Και σας λέω τι έκανε ο Λασπιάς ας πούμε. Ο Λασπιάς όταν ανέλαβε έδιωξε ανθρώπους, οι οποίοι στα καλά καθούμενα ότι είναι κομμουνιστές. Όπως και εμένα. Πέρασα δύο πειθαρχικά. Επανήλθα στη σχολή ευελπίδων από τη Βουλή, με είχανε διώξει από τη σχολή ευελπίδων. Για 40 μέρες ήμουνα πολίτης.

Κ. Με ποια αιτιολογία;

Π. Δεν χαιρέτησε ο αδερφός μου έναν υπολοχαγό. Άντε γύρευε. Ωραία δεν τον χαιρέτησε και πρέπει να φύγω από τη σχολή ευελπίδων την ώρα που τελειώνω, που βγαίνω ανθυπολοχαγός;

Κ. Ο αδερφός σας τι ήταν;

Π. Έφεδρος ανθυπολοχαγός. Και δεν χαιρέτησε έναν υπολοχαγό και ήμουνα και μπροστά του.

Κ. Γνωρίζετε εάν θεσμικά προβλεπόταν ή προβλέπεται το Συμβούλιο Τιμής; Και από ποιους αποτελείται;

Π. Όχι. Δεν προβλέπεται, αυτό έλειπε. Όλα αυτά τα Συμβούλια Τιμής ήτανε ακριβώς για να ελέγχουν τα πράγματα. Για να μπορούν να κάνουν ότι θέλουν στον στρατό. Να προωθούν αυτούς που θέλουν και να τρώνε αυτούς που θεωρούνται ας πούμε δημοκρατικοί

Κ. Όταν επομένως εσείς ακούτε την έκφραση Συμβούλιο Τιμής, τι εννοείτε με αυτό; Τι ήταν;

Π. Αυτό που σας είπα. Έπρεπε να φάνε αξιωματικούς ή παιδιά ευέλπιδες, οι οποίοι προέρχονται από δημοκρατικές οικογένειες. Και όταν λέω δημοκρατικές, όχι …

Κ. Όχι ο σκοπός τους ποιος ήτανε του Συμβουλίου Τιμής. Το Συμβούλιο Τιμής τι ήτανε;

Π. Χουντικοί. Κάποιοι ανεγκέφαλοι. Τι άλλο;

Κ. Αξιωματικοί;

Π. Βέβαια. Α2. Γραφείο Πληροφοριών της σχολής ευελπίδων και του Γενικού Επιτελείου στρατού. Ούτε συζήτηση ότι …

Κ. Αυτοί αποτελούσαν ίσως Συμβούλιο Τιμής;

Π. Βέβαια, ναι. Και κάποιοι στρατηγοί. Κάποιος …, ο ίδιος ο αρχηγός Γ.Ε.Σ. ή κάποιος άλλος.

Κ. Εσείς το ανάγετε σε πολύ υψηλό επίπεδο. Ότι υπήρχε ένα Συμβούλιο Τιμής στο στρατό ξηράς ή κάθε υπηρεσία …

Π. Σε κάθε υπηρεσία θα υπήρχε, αλλά οπωσδήποτε ελεγχόμενοι από τους παραπάνω.

Κ. Ή μόνο η σχολή ευελπίδων είχε Συμβούλιο Τιμής;

Π. Στη σχολή ευελπίδων οπωσδήποτε. Και πιστεύω ότι δεν θα υπήρχε παντού. Στη σχολή ευελπίδων όμως υποτίθεται ότι ήτανε η παραγωγική σχολή που θα έβγαζε αξιωματικούς και σου λέει «Εδώ πρέπει να είμαστε 100% βέβαιοι ότι είναι όλοι Χίτες. Και ότι είναι και ανεγκέφαλοι. Διότι αν είναι και πολύ έξυπνος ο άλλος πρέπει να τον φάμε.» Για να καταλάβετε, υπήρχε ένα παιδί ο Κυρλακήτης ο μακαρίτης ο Δημήτρης, που ήταν και αρχηγός της σχολής μας. Ένα εξαιρετικό παιδί και ομορφόπαιδο. Σας πληροφορώ ότι τον έφαγε ο Λασπιάς, τον έβαλε στα Σ.Ε.Μ. και σκοτώθηκε το παιδί ύστερα από τρεις μήνες. Γιατί; Γιατί προήρχετο από

[1] Για την κλίμακα χαρακτηρισμών προς διαχείριση εγγράφων και υποθέσεων βλέπε σχετικό κεφάλαιο Β10 στη διατριβή όπως και κεφάλαια Β7 και Β8 για άλλους χαρακτηρισμούς.

την Σάμο, ήτανε εξαιρετικός αξιωματικός, εξαιρετικός μαθητής, όχι αστεία, πανέξυπνος και τον έφαγε γιατί ήταν … Τον έβαλε στα Σ.Ε.Μ.. Και το παιδί στα Σ.Ε.Μ. βέβαια και στο αεροπλάνο τότε, σκοτώθηκε.
Κ. Τι ήταν τα Σ.Ε.Μ.;
Π. Σώμα Εφοδιασμού και Μεταφορών. Όπως ξέρετε στο στρατό υπάρχουν τα όπλα και τα σώματα. Οι αξιωματικοί των όπλων έχουν αξία, των σωμάτων ένας θα φτάσει να γίνει υποστράτηγος. Σώμα Ασφαλείας …, Σώμα Ειδικού Πολέμου, σώβρακα μοιράζει.
Κ. Αυτό εννοείτε ότι υποβαθμίστηκε όχι σκοτώθηκε;
Π. Υποβαθμίσθηκε. Άσχετο ότι σκοτώθηκε μετά. Αλλά το παιδί αν δεν το έστελνε στα Σ.Ε.Μ. δε θα σκοτωνόταν κιόλας. Θα μου πείτε ότι το πάω πολύ μακριά, ότι του καθενός η τύχη αυτή είναι. Εντάξει το καταλαβαίνω αυτό. *΄΄Ή το φέρον σε φέρει ή το φέρον και φέρε΄΄* που λέει ο Σωκράτης. Το ξέρετε αυτό;
Κ. Πόσοι ήταν οι αξιωματικοί προελεύσεως της σχολής ευελπίδων, αν το γνωρίζετε, στη δεκαετία του ’50, μέσος όρος, εν ενεργεία; Πάρτε οποιαδήποτε στιγμή. Πόσοι ήταν; 5.000; 6.000; Πόσοι ήταν;
Π. Όλοι οι αξιωματικοί το ’50 θα πρέπει να ήταν γύρω στις 7.000 με 8.000, κάπου εκεί.
Κ. Το ’60;
Π. Το ’60 είναι περισσότεροι.
Κ. Ήταν πιο πολλοί;
Π. Πιο πολλοί. Το ίδιο συμβαίνει και σήμερα, γιατί νομίζω ότι όλοι μαζί και των τριών όπλων, νομίζω ότι δεν πρέπει να είμαστε 15.000. Και τότε θα πρέπει να ήταν στην κορυφή οι αυτοί …Πρέπει να ήταν και τότε το ’60, αυτή θα πρέπει να ήταν η οροφή μάλλον. Γιατί μάλλον τότε υπήρχαν περισσότερες ανάγκες απ’ ότι σήμερα. Εμείς ξεκινήσαμε να μπούμε 160, 140 στη σχολή ευελπίδων όλοι – όλοι, μετά είπανε 180 και μετά μπήκανε 240. Όχι αστεία. Πήρε 100 παραπάνω.
Κ. Γιατί;
Π. Γιατί ήταν μεγάλες οι απώλειες από τον εμφύλιο και έπρεπε να πλαισιωθεί το στράτευμα με πολύ κόσμο. Βέβαια γι’ αυτό μετά υπήρξε και αυτό το φρακάρισμα στο να κάθονται 10 χρόνια λοχαγοί ενώ έπρεπε να κάτσουν 4 χρόνια. 10 χρόνια λοχαγοί, 10 χρόνια ταγματάρχες. Άρχισε να εξομαλύνεται η κατάσταση από το ’65 – ’66 και μετά.
Κ. Περάσατε σχολή πολέμου;
Π. Όχι,. Αφού με πιάσανε το ’65. Είμαι ο πρώτος Έλληνας, όχι αξιωματικός, ο πρώτος Έλληνας που διώχθηκα ενόψει της χούντας. Εμένα με πιάσανε 25 Ιουνίου του 1965.
Κ. Υιοθετείτε την άποψη που λέει και η νομοθεσία για την αποκατάσταση το ’74 – ’75; Ότι οι διωχθέντες πριν την δικτατορία (και εν προκειμένω και του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α., γιατί για αυτή την κατηγορία μιλάμε και ελάχιστους ακόμα, ανεξάρτητα πόσοι αποκαταστάθηκαν, θα πάμε σε αυτό), υιοθετείτε την άποψη που λέει ότι οι χουντικοί συνωμότες του πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου, προετοιμάζοντας το πραξικόπημα φρόντισαν να σας εξουδετερώσουν τους δημοκρατικούς αξιωματικούς;
Π. Είναι de facto. Ούτε συζήτηση. Αυτό δεν γινόταν μόνο μέσα στο στρατό, γινόταν πρώτα – πρώτα από τον Σάββα τον Κωνσταντόπουλο. Στου Σάββα του Κωνσταντόπουλου τα γραφεία, μαζευόντουσαν όλοι αυτοί οι ψευδομάρτυρες και συζητούσαν τι ακριβώς θα πουν και τους έδινε χαρτί τι θα πει ο καθένας. Μερικοί δε αφελείς και βλάκες, καταρχήν αν δεν ήταν βλάκας δεν μπορούσε να καταθέτει έτσι. Ερχόντουσαν εκεί πέρα και βγάζανε το σημείωμα να διαβάσουν. Μάρτυρες κατηγορίας.
Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε είναι άλλο αυτό, που σημαίνει και μπορεί να ερμηνευτεί ότι ήταν στη διαδικασία εξοβελισμού δημοκρατικών αξιωματικών και άλλο το να αποκαλύψεις, να βγάλεις στην επιφάνεια την υπόθεση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. και να κυνηγήσεις δημοκρατικούς αξιωματικούς ώστε όταν κάνεις την δικτατορία να μην έχεις αντίδραση.
Π. Θα σας πω γιατί οπωσδήποτε έχουν σχέση. Αν υποθέσουμε ότι δεν το ξεκίνησαν οι χουντικοί, που το πιθανότερο είναι να μην το ξεκίνησαν αυτοί, το εκμεταλλεύτηκαν στη συνέχεια. Την υπόθεση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. την έκαναν σημαία για να μπορέσουνε να επιβάλουν και να κάνουν την δικτατορία. Μην ξεχνάτε ότι έγραφαν τότε οι εφημερίδες και το έλεγε και πολύς κόσμος, «*Μια δικτατορία σώνει την κατάσταση. Δεν πάει άλλο. Μια δικτατορία.*» Τους ήρθε κουτί η υπόθεση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.. Σας λέω ότι τον Φεβρουάριο μήνα του ’65 ο Κανελλόπουλος ο αείμνηστος, παρεσύρθει έβγαλε αυτόν τον πύρινο τον φοβερό λόγο για τον οποίο κατηγορείται. Κάτσε βρε Κανελλόπουλε, εσύ τα λες αυτά; Ένας άνθρωπος ας πούμε και τεράστια μορφωμένος και πράγματι μετριόφρων, πράγματι συντηρητικός μεν αλλά όχι εξτρεμιστής, να λες τέτοια πράγματα; Ότι κινδυνεύει η χώρα από τον Παπανδρέου; Αυτό το Κερένσκι που έγραψε ο Βέλιος το υιοθετείς τώρα; Ο Κανελλόπουλος αν είναι δυνατόν; Το υιοθέτησε.
Κ. Την περίοδο του ’64 που είστε στην Κ.Υ.Π., είχατε εσείς επαφή με ξένες μυστικές υπηρεσίες; Και εν προκειμένω με τη C.I.A. που ήτανε η μαμά της Κ.Υ.Π.;
Π. Όχι. Προσωπικά όχι. Άλλωστε μας ξέρανε καλά, μη νομίζετε. Αυτοί ξέρανε για τον καθένα. Δεν μπορούσε να σε πλησιάσει αν δεν ήταν βέβαιος. Αλλά κάποιους άλλους τους πλησίαζαν, κάποιους άλλους τους είχανε εκεί μέσα, μέσα στην Κ.Υ.Π.. Πράγματι την Κ.Υ.Π. εμείς δεν την ελέγξαμε ποτέ. Όσοι λεν ότι ήλεγχαν τα πράγματα, είναι λάθος. Και διότι ο Αγόρος ήταν ένας άνθρωπος απλός, πώς να σας πω, δεν

πήγαινε το μυαλό του στην πονηριά. Όταν σας είπα ότι είπα τότε στο στρατοδικείο, είπα στη Βουλή ότι «*Αν μπορούσα θα την έπαιρνα να την πετάξω την Κ.Υ.Π. ολόκληρη στον Ειρηνικό»* Γιατί το είπα; Διότι δεν πήγαινε το μυαλό κανενός έντιμου ανθρώπου τι συμβαίνει μέσα στην Κ.Υ.Π.. Χαρακτηριστικά να σας πω το εξής. Ανέκαθεν από παιδί ήμουνα πολύ ζωηρός. Δεν ήμουνα έτσι κανένα παιδάκι … Μπορεί να ήμουνα καλός μαθητής, αλλά ήμουνα πολύ ζωηρός. Άλλο πράγμα. Και κυκλοφορούσα και μου άρεσε η μεγάλη ζωή, η ωραία ζωή μου άρεσε … Νόμιζα ότι ήμουνα και πολύ έξυπνος και πολύ μάγκας. Νόμιζα. Όταν έφτασα να είμαι λοχαγός, επειδή αυτό νόμιζα ότι ήμουνα … «Τι είστε εσείς μπροστά μου;» Πώς να σας πω ότι …, ζω τη ζωή τόσο έντονα, τόσο δυνατά που δεν μπορεί να με κοροϊδέψει ο καθένας. Ε όταν πήγα στην Κ.Υ.Π., ύστερα από ένα μήνα, αποδείχτηκα βλάκας. Είπα στον εαυτό μου «Τι βλάκας …»
Κ. Γιατί το είπατε αυτό;
Π. Με αυτά που γινόντουσαν μέσα στην Κ.Υ.Π.. Είπα «Ο Θεός να βάλει το χέρι του. είμαι αφελής. Γιατί δεν κατάλαβα τι σημαίνει συνομωσία, τι σημαίνει σκευωρία.» Τότε κατάλαβα.
Κ. Αυτά είναι τα άσχημα της Κ.Υ.Π.. Η Κ.Υ.Π. όμως είχε και μια εθνική αποστολή.
Π. Για μένα δεν υπήρχε …
Κ. Την επιτελούσε την εθνική αποστολή;
Π. Όχι. Πιστεύω ότι, ό,τι έκανε το έκανε βάση των εντολών που έπαιρνε από τη C.I.A..
Κ. Την παρακολούθηση του εθνικού νομίσματος. Τις καταχρήσεις …
Π. Α δεν είχε καμιά σχέση τότε. Τότε κοίταζαν μόνο για φακέλους. Κομμουνιστές και τέτοια. Αυτό ήταν το θέμα. Και βέβαια ένα πρακτοριλίκι άνευ προηγουμένου. Άνευ προηγουμένου. Το είπα τότε στον γέρο και … Έπρεπε να πληρώνω από τα μυστικά κονδύλια αυτά τα περιβόητα, κάποιους ανθρώπους εκεί πέρα. Και ερχόντουσαν κάτι τύποι, δεν ήξερα το όνομα του, είχε ψευδώνυμο, έλεγε 'Παρνασσός'.
Κ. Πληροφοριοδότης.
Π. Ναι. Οι οποίοι ερχόντουσαν και έπαιρναν κάτι μισθούς! Ήμουνα λοχαγός και έπαιρνα 2.000 και αυτός έπαιρνε ο κερατάς 5.000 ή 3.000.
Κ. Κάνανε τη δουλειά τους τουλάχιστον;
Π. Αστεία πράγματα. Όλοι αυτοί, ήταν κάπου 5.000 πόσοι ήτανε, βέβαια. Και στο εξωτερικό φοιτητές και ναυτεργάτες. Καιροσκόποι, παλιοτόμαρα. Έρχονταν και σου έλεγε ότι έγινε αυτό και αυτό στην τάδε οργάνωση Νίκαιας … Το πρωί τα έγραφε η 'Αυγή' ότι χθες το βράδυ μαζεύτηκε η οργάνωση, πως τη λέγανε;
Κ. ΚΟΒες;
Π. Κόβες. Το έγραφε η εφημερίδα. Τι ήρθες να μας πεις εσύ; Με το καπέλο έτσι, αυτά που βλέπουμε στον κινηματογράφο έτσι ακριβώς ερχόντουσαν αυτοί. Δεν ήξερες ποιος είναι, είχε μόνο ψευδώνυμο.
Κ. Αυτοί ήταν πράκτορες, εξωτερικοί συνεργάτες της Κ.Υ.Π.;
Π. Ναι.
Κ. Σοβαροί πράκτορες υπήρχαν;
Π. Ο Θεός να βάλει το χέρι του.
Κ. Από το ίδιο το κομμουνιστικό κόμμα υπήρχαν πράκτορες;
Π. Ναι. Λέγανε αυτοί ότι είχανε τέτοιους ανθρώπους. Από εκεί και πέρα … του είπα του γέρου τότε, του λέω «*Κύριε πρόεδρε να σας πω κάτι; Είναι δυνατόν τώρα ... δεν ξαναπληρώνω κανέναν. Να σηκωθούν να φύγουνε. Ας τσακωθώ μέσα εκεί. Αυτοί είναι λωποδύτες όλοι τους.» «Κάνε παιδί μου ...»* μου λέει *«... ότι καταλαβαίνεις αλλά ...»* Αλίμονο άμα είχα την ευθύνη. Το είπα στους ανωτέρους μου. Έτσι και έτσι «*Τι είναι αυτή η εμπορικότητα εδώ μέσα; Πού τα βρίσκουν τα λεφτά;»* Μια μέρα είδα ένα ρέο να ξεφορτώνει κάτι τσουβάλια. Ήτανε δολάρια. Δεν ξέρω να πάρω ένα τσουβάλι. Είδα που κατεβάζανε και … Είναι δολάρια της C.I.A..
Κ. Τα οποία σκοπό είχαν;
Π. Για αυτούς τους …
Κ. Συνάλλαγμα το οποίο ερχότανε για να πληρωθούν αυτοί;
Π. Διότι σας λέω ότι δεν τα ήλεγχαν τα πράγματα. Νόμιζε ο Αγόρος ή ο Παπατέρπος, νόμιζαν. Για να ελέγξουν τα πράγματα έπρεπε να τους διώξουν όλους και να ξαναρχίσει από την αρχή η Κ.Υ.Π.. Πράγματα τα οποία ήταν αδύνατον να συμβούν. Διότι για να κάνεις αυτό το πράγμα πρέπει να είσαι πολύ ισχυρός. Ήταν ανίσχυρος ο γέρος. Με την έννοια όχι ότι δεν ήθελε, δεν μπορούσε.
Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε αυτό ήταν το παρακράτος, έτσι;
Π. Παρακράτος. Αυτό μπράβο, ναι. Παρακράτος. Υπήρχε παρακράτος, οργανωμένο παρακράτος. Η υπόθεση της δολοφονίας του Λαμπράκη ξεκίνησε, το είπε η Φρειδερίκη, το οργάνωσαν στην Κ.Υ.Π. την ελληνική εδώ στην Αθήνα και έδωσαν εντολή στην Κ.Υ.Π. και στην Ασφάλεια της Θεσσαλονίκης να τον σκοτώσουν.
Κ. Πώς το ξέρετε αυτό;
Π. Α βέβαια. Το είχα πει και σε μια εκπομπή του Κούλογλου, που είχε κάνει για την υπόθεση Λαμπράκη. Έτσι είναι. Εμείς δεν βρήκαμε πάρα πολλά πράγματα. Βρήκαμε κάποια πράγματα πάντως και η αλήθεια είναι αυτή. Άσχετο αν στη συνέχεια δεν μπορέσαμε να το αποδείξουμε διότι βλακωδώς δεν πήραμε τα αρχεία, ό,τι βρήκαμε … Γιατί αυτό είναι το λάθος των δημοκρατικών αξιωματικών και των δημοκρατικών γενικά ανθρώπων. Όταν έρχονται στα πράγματα, λέει «*Πρέπει να είμαστε έτοιμοι*.» Ναι μα έχεις μπλέξει με

ανέντιμους, με ανήθικους ανθρώπους. Πρέπει και εσύ να κάνεις κάτι για να σώσεις την υπόθεση. Όχι να είσαι έντιμος σε βαθμό βλακείας. Γιατί τα αρχεία εκείνα να μην τα πάρουμε εμείς να τα βγάλουμε όλα στη φόρα, να δούμε τι έχει γίνει με το Κυπριακό, τι έχει γίνει με το 'Α', το 'Β', το 'Γ' θέμα, αλλά πρέπει να είμαστε έντιμοι και να μην ψάξουμε. Και μου κακοφαίνεται διότι ήρθε η μεταπολίτευση … Καλά τότε που ήρθε η μεταπολίτευση ήταν ισχυρότατο το κράτος πλέον, έτσι; Πολύ περισσότερο επειδή είχανε βάλει επικεφαλής τον Καραμανλή. Είναι με την έννοια ότι ο Καραμανλής είναι άνθρωπος δεξιός, οπότε δεν μπορείς να πεις ότι ήτανε ο Παπανδρέου ο Ανδρέας, οπότε τα πράγματα δεν είναι τόσο {δημοκρατικά}…Έτσι δεν είναι; Ένα πανίσχυρο πλέον κράτος που του δόθηκε η ευκαιρία να αποκαλύψει τα πάντα … και σας λέω ότι τα αρχεία της Κ.Υ.Π. γιατί δεν βγήκανε; Γιατί δεν βγήκανε;
Κ. Γιατί δεν βγήκανε;
Π. Όχι, λέει «*Δεν πρέπει να δώσουμε συνέχεια. Λήθη.»* Για καθίστε παιδιά, τι πάει να πει λήθη; Λήθη; Λήθη όταν βγαίνουμε εμείς και όταν βγαίνουνε αυτοί ας πούμε να κάνουν εγκλήματα; Ξέρετε τι είπα; Δεν είμαι εκδικητικός άνθρωπος, αλλά πρέπει κάτι να γίνει. Όταν έγραφε ας πούμε ο κύριος Σάββας Κωνσταντόπουλος ότι «*Ο Παπαγεωργόπουλος τον βγάλατε από την φυλακή και την απομόνωση; Αυτός τον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. – Κ.Κ.Ε. …»* Ξέρετε τι είπα; «*Άμα έρθουν τα πράγματα πρέπει αυτουνού να του κόψουν και τη γλώσσα και τα χέρια. Να μην μπορεί ούτε να μιλήσει ούτε να γράψει.»*
Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε …
Π. Α να ολοκληρώσω εδώ. Έγραφαν ότι «*Μιλάνε οι κομμουνιστές και οι διάφοροι που τους στέλνουν εξορία στα ωραία νησιά, πληρώνουν του κόσμου τα λεφτά οι τουρίστες και αυτοί κάνουν τουρισμό …»* Ε ρε κερατά να σε στείλω εσένα …, γιατί να μην τους στείλει μετά όλους αυτούς εξορία, όλους αυτούς τους χουντικούς, να δούμε μετά τι θα πει βερίκοκο.
Κ. Να το δούμε λίγο αυτό. Έχουμε την μεταπολίτευση και έρχεται ο Κωνσταντίνος Καραμανλής. Ο οποίος είναι ο αδιαμφισβήτητος, πανίσχυρος ηγέτης της συντηρητικής παράταξης στην Ελλάδα. Και κληρονομεί μετά την δικτατορία, μια εφταετία, και πάλι είναι η ακραία περίπτωση, η ακραία φάση του συντηρητισμού στην Ελλάδα;
Π. Ναι, βέβαια.
Κ. Τόσο μεγάλη αλλαγή βλέπετε εσείς στα πολιτικά πράγματα ώστε να απαιτείτε από τον Καραμανλή να αποκαλύψει τα της δικτατορίας κύριε Παπαγεωργόπουλε;
Π. Όχι, να σας πω γιατί. Γιατί υποτίθεται ότι είχε την εμπειρία από την αυτοεξορία που ήτανε, είχε την εμπειρία αυτή και επειδή ο Καραμανλής ήτανε ρεβανσιστής, δεν ήτανε τυχαίος, δεν χάριζε κάστανα. Του έκανε κακό ο Ανδρεάδης; Τον διέλυσε. Τον έστειλε στον τάφο. Όχι μόνο του πήρε την Εμπορική, τον έστειλε. Ήτανε σκληρός ρεβανσιστής. Ύστερα από αυτά που τράβηξε θα έπρεπε όχι να εκδικηθεί το βασιλιά και να κάνει το δημοψήφισμα και να πει «*Έξω ο Κωνσταντίνος.»,* να προχωρήσει σε βάθος. Αναγνώρισε το Κ.Κ.Ε. Του είπανε βέβαια να το αναγνωρίσει. Του είπαν οι απ' έξω να το αναγνωρίζει.
Κ. Ποιοι απ' έξω;
Π. Οι Αμερικανοί.
Κ. Αυτό είναι εκτίμηση που λέτε;
Π. Όχι. Θα σας πω κάτι πάνω σε αυτό. Γι' αυτό λέω θα μιλάμε πολλές μέρες, όχι ώρες. Θα σας πω κάτι. Έχω γράμμα που έχω στείλει στον Ανδρέα τον Παπανδρέου τον Απρίλιο του 1974 και του έγραφα ότι θα γίνει πραξικόπημα στην Κύπρο, έτσι και έτσι και όλα αυτά και ότι σε πρώτη φάση πρωθυπουργός της χώρας θα είναι ο Κωνσταντίνος Καραμανλής. Και όχι ο Αβέρωφ. Που λέει ο Αβέρωφ τον έκανε. Όλα αυτά είναι μπαρούφες και παπαρδέλες. Διότι με πιάσανε εμένα από την Κ.Υ.Π., με απομόνωσαν μέσα στην Κ.Υ.Π., συζητήσαμε κάποια πράγματα … να πάρω κρυφά διαβατήριο και να φύγω να πάω στον Καναδά να μιλήσω με τον Ανδρέα τον Παπανδρέου, να τους πω εάν το Π.Α.Κ. θα έχει όπλα ή δεν θα έχει και αν θα βγει στους δρόμους ή όχι.
Κ. Αυτό έγινε πότε; Επί δικτατορίας; Πότε;
Π. Τον Μάρτιο του 1974.
Κ. Το κάνανε ποιοι και για ποιον λόγο;
Π. Η Κ.Υ.Π. η οποία ήταν εναντίον του Παπαδόπουλου. Κοιτάξτε θα φτάσουμε εκεί.
Κ. Όχι να το καλύψουμε για να το κλείσουμε αυτό. Μάρτιο του'74 έχουμε τον Ιωαννίδη.
Π. Ναι.
Κ. Τμήμα της Κ.Υ.Π. ελέγχεται και από τον Σταματελλόπουλο;
Π. Ψιλοπράγματα.
Κ. Ψιλοπράγματα. Αλλά άλλο τμήμα της Κ.Υ.Π. είναι εναντίον του Παπαδόπουλου;
Π. Και είναι με τον Ιωαννίδη και είναι στο κόλπο. Είναι στο κόλπο του να γίνει στην Κύπρο αυτό που έγινε.
Κ. Προετοιμάζεται το Κυπριακό;
Π. Ναι.
Κ. Σας καλούν εσάς που έχετε …

Π. Δε με κάλεσαν. Κρυβόμουνα και βγήκα ακριβώς, σας λέω ημερομηνία, 28 Μαρτίου του 1974. Κρυβόμουνα από την ημέρα του Πολυτεχνείου μέχρι τις 28 Μαρτίου. 28 Μαρτίου αποφάσισα να βγω. Διότι έχουν περάσει τόσοι μήνες, λέω ότι «Πρέπει να έχουν ηρεμήσει τα πράγματα. Δεν κινδυνεύω πλέον.» Μόλις έφτασα στο σπίτι μου, έμενα στην Αγίας Ζώνης γωνία και Φωκίωνος Νέγρη, έμενα στον δεύτερο όροφο.
Κ. Το κανονικό σας σπίτι;
Π. Όχι, ενοίκιο, έτσι; Λείπω τώρα μήνες, έτσι; Μόλις μπήκα μέσα χτύπησε το τηλέφωνο. Το τηλέφωνο δεν έπρεπε να είναι κομμένο, αφού δεν το πληρώνω; Ούτε φως είχε μέσα, κομμένο το φως, νερό δεν είχε, δεν είχε τίποτα. Το τηλέφωνο έπρεπε να είναι κομμένο, δεν το είχανε κόψει όμως. Γιατί; Γιατί έπρεπε κάποτε να με βρούνε. Χτυπάει το τηλέφωνο. Έχω πάει με τον Δημήτρη τον Ιατρόπουλο, τον οποίο τον βρήκα τυχαία στον δρόμο μαζί με τον Λάκη τον Παπά που είναι φίλοι μου και τους είπα «*Παιδιά να μπω μέσα σε ένα ταξί, να με πάτε στο σπίτι, να ανεβείτε εσείς επάνω με τα κλειδιά μου να δείτε ... Μην με πιάσουνε πάλι. Εσείς θα πάτε ότι δήθεν πάτε στον έβδομο – έκτο όροφο, πάτε με τα πόδια, να πάτε με ασανσέρ, να κατεβείτε να μου πείτε αν μπορώ να μπω μέσα ή όχι.*» Και μου κάνουν το χατίρι τα παιδιά, μου είπαν «*Δεν τρέχει τίποτα, δεν υπάρχει ...*». Μόλις φύγανε αυτοί και ανέβηκα, κοίταζα κιόλας, έβρεχε και ήμουνα βέβαιος ότι με τέτοια βροχή δεν μπορούν να με παρακολουθούν. Που στο διάολο με είδαν; Αφού βγήκα με βροχή, κρυφά απ' την Αχαρνών. Και χτυπάει το τηλέφωνο. Λέω να το σηκώσω. Το σηκώνω, με έφαγε η περιέργεια. Λέω είναι δυνατόν ρε … Λέει «*Εκεί είσαι ρε μαλάκα;*» Επί λέξει. «*Εκεί είσαι ρε μαλάκα;*» Λέω «*Αφού σήκωσα το τηλέφωνο που θες να είμαι;*»«*Τι κάνεις ρε;*» «*Καλά είμαι.*» «*Που δουλεύεις;*» Του λέω «*Μου φαίνεται είσαι αστείος. Που να δουλεύω; Με παίρνουν εμένα πουθενά για να δουλεύω;*» «*Άκου να σου πω ρε. Αύριο το βράδυ στις εννέα η ώρα θα είσαι στου Παπασπύρου στο Σύνταγμα, στο πατάρι, σε θέλω. Πρέπει να έρθεις.*» Παναγιά μου, λέω, τι έπαθα. Αρπάζω τα πράγματα μου ξανά, λέω μήπως έρθουνε να με βρούνε; Μήπως; Και φεύγω. Μετά σκέφτηκα όμως «Πού θα πάω τώρα; Δεν μπορεί, έγινε το τηλεφώνημα αυτό, δε σε συμφέρει Τάκη να …» λέω, «Πρέπει να ειδοποιήσω ορισμένους ανθρώπους.» Ειδοποίησα έναν αξιωματικό τον Ζουμπογιώργο τον Νίκο, του λέω «*Θα σου δώσω τα συνθηματικά με Καναδά και με Ρώμη. Διότι κινδυνεύω Νίκο.*»
Κ. Τι εννοείτε συνθηματικά με Καναδά και Ρώμη;
Π. Είχα επαφές σαν οργανωμένος στο Π.Α.Κ., είχα επαφές με ορισμένους ανθρώπους. Το ψευδώνυμο το δικό μου, αυτά, συνθηματικά, ποιους, πως θα έρθει σε επαφή, που θα στείλει ένα γράμμα και εντάξει.
Κ. Με το Π.Α.Κ. εξωτερικού;
Π. Ναι. Και πρέπει να κρυφτούν και ορισμένοι άνθρωποι. Στα γρήγορα, όλη τη νύχτα προσπάθησα και έκανα κάποιες κινήσεις εκεί πέρα, βρίσκω και έναν ξάδερφο μου ηθοποιό του λέω «*Πάνο θα πάρεις μια γκόμενα και θα πας αύριο το βράδυ στις εννέα παρά τέταρτο, οχτώμιση, να βρεις θέση οπωσδήποτε, να περιμένεις εκεί, να καθίσεις στον Παπασπύρου. Στις εννέα θα έρθω εκεί. Δεν θα μου μιλήσεις καθόλου. Μη κάνεις κανένα αστείο και μου μιλήσεις. Να δούμε ποιοι θα είναι εκεί και ποια είναι η τύχη μου. Θα έχεις πληρώσει, μόλις μπω μέσα θα πληρώσεις τον λογαριασμό μήπως χρειαστεί αν με πάρουν μαζί τους να κατέβεις κάτω να δεις τι συμβαίνει.*» Του λέω «*Αυτό είναι το τηλέφωνο του Β.Β.C., αυτό είναι το τηλέφωνο της Ντοϊτσε Βέλε, άμα δεις ότι με βάζουν σε αυτήν την τέτοια, σημαίνει ότι τελείωσα, με σκοτώνουν οι πούστηδες. Τηλεφώνημα αμέσως και παίρνεις και το τηλέφωνο του Ζουμπογιώργου να τηλεφωνήσεις σε αυτόν, να τους πεις ΄΄Κύριε Νίκο ... έτσι και έτσι΄΄.*»
Κ. Ζουμπογιώργο;
Π. Ναι ήταν κατηγορούμενος για την υπόθεση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α..
Κ. Τάξεως;
Π. Ήτανε της αεροπορίας …
Κ. Αξιωματικός της αεροπορίας;
Π. Ναι.
Κ. Ζουμπογιώργος …;
Π. Νικόλας. Αλλά ο Ζουμπόγιωργος είχε κατηγορηθεί, αν θυμόσαστε, με την υπόθεση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α., μαζί με τον Παπαδονικολάκη, τους αεροπόρους. Και εκλήθη να καταθέσει όχι από τον Λαγάνη και τον Παπαπούλο αλλά από τον Σωκρατίδη στη συνέχεια. Και αν θυμόσαστε την υπόθεση την κλείσανε τότε, δεν τους στείλανε στρατοδικείο … Που λέγανε ότι θα περάσουν Εφετείο μαζί με τον Παπανδρέου και 5 – 6 άλλους, ένας από αυτούς και ο Ζουμπογιώργος.
Κ. Μάλιστα.
Π. Τον οποίο, τον Νίκο, τον ενημέρωσα το βράδυ και όλη νύχτα … Α λέω «*Τώρα που να πάω; Δε με συμφέρει.*» Και πήγα στη Σόνια[1], ήταν φίλοι μου εκεί πέρα και κάθισα μέσα. Με φύλαξε μέσα στο ιδιαίτερο που παίζανε χαρτιά εκεί πέρα. Ήτανε φίλος μου πάρα πολύ αυτός που είχε τη Σόνια και την έβγαλα όλη τη νύχτα εκεί, γιατί φοβήθηκα να πάω στο σπίτι. Λέω να είναι μέρα να είμαι σίγουρος, να μην φύγω νύχτα γιατί τελείωσε με φάγανε λάχανο. Και αφού ξημέρωσε για τα καλά, ξεκίνησα να πάω στο σπίτι. Την άλλη μέρα το

[1] ΄΄Σόνια΄΄ είναι το γνωστό καφενείο-ζαχαροπλαστείο στην Λεωφόρο Αλεξάνδρας.

βράδυ λέω «Εντάξει, τώρα μπορώ να πάω.» Πάω εκεί. Μόλις μπήκα μέσα ήταν ένας συμμαθητής μου με δύο άλλους. Λέει «*Τάκη τι κάνεις;*» Του λέω *«Γεια σου Γιάννη.»*
Κ. Εν ενεργεία αυτοί;
Π. Ναι, βέβαια. Εν ενεργεία, ταγματάρχης συμμαθητής μου. Του λέω «*Βρε Γιάννη τι κάνεις;»* αυτά, «*Τι κάνεις βρε;» «Καλά.» «Πως από εδώ;» «Έχω ένα ραντεβού ρε παιδί μου με κάτι φίλους μου, αλλά δεν τους βλέπω εδώ πέρα.» «Κάτσε κάτω βρε μαλάκα.»* μου λέει. Το 'μαλάκας' σημαίνει ότι « σε πήρα τηλέφωνο, για αυτό ήρθα.» Με είχε πει μαλάκα όταν …
Κ. Ποιος ήταν αυτός;
Π. Να μην πω το όνομα γιατί …
Κ. Είναι ιστορικά στοιχεία, δεν έχει να κάνει … Ούτε χρωματίζει τίποτα.
Π. Είναι εξαιρετικό παιδί.
Κ. Εντάξει. Ποιος ήταν;
Π. Συμμαθητής μου, Κοσμόπουλος Ιωάννης. Τους λέει ύστερα από λίγη ώρα *«Φύγετε.»*. Μου λέει *«Άκου Τάκη ψάχνει και το Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α. να σε βρει και η Γενική Ασφάλεια. Και εμείς από την Κ.Υ.Π.. Σε πρόφτασα. Πρέπει αύριο το πρωί στις δέκα η ώρα να είσαι στο Green Rark. Θα είναι ένας συνταγματάρχης και πρέπει να κουβεντιάσετε ορισμένα πράγματα. Το θέμα είναι ότι δεν πρέπει να σε πιάσουνε. Δεν ξέρουνε ότι βγήκες. Ξέρανε ότι κρύβεσαι, όλοι το ξέρουνε. Εάν σε πιάσει η Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α. θα σε σουβλίσουν. Δεν υπάρχει θέμα.» «Και τι να κάνω Γιάννη;»* του λέω. Μου λέει « *έχω κάτι καρακόλια κάτω για να δούνε εάν σε έχουν παρακολουθήσει ή όχι. Από εκεί πέρα μπορείς να μπεις σε έναν υπόνομο;»*
Κ. Καρακόλια τι εννοούσε;
Π. Δικούς του ανθρώπους που θα με παρακολουθούσαν. Του λέω «*Γιάννη λες ότι είμαστε φίλοι;*» Μου λέει *«Ναι Τάκη είμαστε φίλοι.» «Άκου. Κινδυνεύω ρε παιδί μου εκεί που θα έρθω;»* «*Αποκλείεται Τάκη. Δεν μπορώ βέβαια να πάρω όρκο αλλά αυτοί μέσα δεν σε ... ανέλαβα να σε βρω. Τους είπα 'Είναι φίλος μου ο Τάκης και ο Τάκης είναι καλό παιδί και άμα κουβεντιάσει με μένα θα μου πει την αλήθεια ο Τάκης. Δεν είναι παλιόπαιδο.' Διότι έχουν πολύ καιρό που σε ψάχνουν να σε βρούνε.»* Του λέω «*Εάν μπορέσω να εξαφανιστώ να το κάνω; Τώρα υποτίθεται ότι εσύ δεν θα πεις τίποτα» «Αν μπορέσεις ρε Τάκη, αλλά φοβάμαι ότι δεν μπορείς. Μήπως σε πάρω στο λαιμό μου; Σου πω 'Ναι' και μετά σε πιάσουν και σε σκοτώσουν στο ξύλο. Θέλω και από τώρα που σε βρήκα να έρθεις στο ραντεβού και από την άλλη μην πάθεις τίποτα γιατί είμαστε φίλοι. Στάθμισε το εσύ το πράγμα. Εάν μπορέσεις να κρυφτείς, να μην σε βρίσκει ... Αλλά θα σε βρούνε κακομοίρη. Φοβάμαι ότι θα σε βρούνε.» «Εντάξει Γιάννη μου...»* Μου φέρθηκε άψογα το παιδί. Καταπληκτικά, όχι αστεία. Έφυγα, ειδοποίησα πάλι όλους γύρω – γύρω ότι … Ο Τσούρας ήταν στο κόλπο βέβαια, τον Τσούρα τον είχα … και τον Λαλιώτη, όλους αυτούς. Ειδοποιώ τον Τσούρα, ο οποίος ήταν αρχηγός των φοιτητών μαζί με τον Νίκο τον Μιχαλόπουλο, Τσούρας – Μιχαλόπουλος ήταν οι αρχηγοί των φοιτητών του Π.Α.Κ.. Τους ειδοποιώ όλους γύρω – γύρω τι συμβαίνει και λέω «*Εντάξει θα πάω.»* Πήγα και εκεί έγινε η εξής συζήτηση.
Κ. Την άλλη μέρα το πρωί;
Π. Ναι.
Κ. Με ποιον;
Π. Δεν θυμάμαι το όνομα του συνταγματάρχη. Σε –ίδης τελειώνει, θα το θυμηθώ δεν υπάρχει θέμα. Θα το βρω ποιος είναι. Εκεί έγινε εκτενέστατη συζήτηση ότι θα γίνει το εξής. «*Δεν πάει άλλο. Η Ελληνική Κ.Υ.Π. εμείς, μαζί με τον στρατό και με τους Αμερικανούς, θα γίνει το εξής πράγμα. Θα ανατραπεί η κατάσταση μέσω Κ.Υ.Π.. Θα γίνει πραξικόπημα στην Κύπρο ...»* επί λέξει αυτά που σας λέω *«... θα γίνει πραξικόπημα στην Κύπρο, θα ανατραπεί ο Μακάριος, θα ανατραπεί η κατάσταση εδώ, θα ομαλοποιηθεί και θα έρθουνε οι πολιτικοί να αναλάβουν τη διακυβέρνηση της χώρας. Σε πρώτη φάση θα κληθεί ο Καραμανλής να γίνει πρωθυπουργός της χώρας, στη πρώτη φάση. Στη δεύτερη φάση πρωθυπουργός και αρχηγός της δεξιάς θα είναι ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης.»* Επί λέξει αυτά που σας λέω. Α βέβαια μου είπανε, προτού μου πούνε αυτά ξέχασα να σας πω ότι «*Πες μας τι σημαίνει Π.Α.Κ.*;» τους λέω ότι *«Το Π.Α.Κ. είναι οργάνωση πολιτική. Δεν είναι ανατρεπτική. Αυτοί που είναι οργανωμένοι στο Π.Α.Κ. εδώ, είναι πολιτικοί. Δεν έχουν ιδέα από βόμβες και από τέτοια πράγματα.»* Λέει « *εάν φύγουνε αυτοί και ομαλοποιηθεί η κατάσταση, το Π.Α.Κ. δεν θα βγει στους δρόμους με όπλα; Μήπως έχουμε εμφύλιο πόλεμο;*» Λέω «*Αυτά είναι αστεία πράγματα που λέτε. Είναι πολύ αστεία. Αλλά επειδή με ρωτάτε έτσι θα σας πω την αλήθεια. Το μόνο ένοπλο τμήμα του Π.Α.Κ. ήταν ο Τάκης ο Παπαγεωργόπουλος.. Ούτε αυτοί στο Π.Α.Κ. το ξέρανε. Δεν τους έχω πει ποτέ την αλήθεια, σε κανέναν{ότι} έχω όπλα.»* Είχα αυτά που υπάρχουν τώρα στην Γενική Ασφάλεια που με πιάσανε. Όταν με πιάσανε το '71, με πιάσανε διότι είχανε πράκτορα μέσα στην οργάνωση, έναν τέως κομμουνιστή καταδικασμένο εις θάνατο και τον κάνανε πράκτορα και το …
Κ. Στο Π.Α.Κ. μέσα;
Π. Όχι στον Π.Α.Κ., στο Α.Κ.Ε..
Κ. Στο Α.Κ.Ε.; Ναι θα πάμε μετά. Θα πάμε σε αυτό.
Π. Ναι. Είχα καταρχήν κάπου 1.000 βόμβες. Ναι. Μάλλον είχα 1.000 κιλά. Τις είχε φτιάξει ο Κουτσογιάννης, 250 ήτανε οι βόμβες πλέον. Είχα αυτόματα …

Κ. Όχι, όχι ακόμα στο θέμα του οπλισμού της Α.Κ.Ε..
Π. Όχι θα το … Στη συζήτηση …
Κ. Πέστε ότι θέλετε.
Π. Θα πάμε εκεί όταν πρέπει. Αλλά για να καταλάβετε τι είπα πλέον στη συζήτηση σε αυτούς. Του λέω « *παιδί μου τα είχα αυτά. Κανείς άλλος δεν τα είχε.»* Είχα 70 αυτόματα, χειροβομβίδες, πιστόλια, Χριστούγεννα, τα είχα όλα.
Κ. Που τα είχατε βρει αυτά;
Π. Από αξιωματικούς και από … Καλά τους δυναμίτες από πολίτες. Μου έφεραν και οι αξιωματικοί, αλλά μου φέρνανε αυτόματα και τέτοια. Αυτοί οι εν ενεργεία αεροπόροι και άλλοι αξιωματικοί, ο Κουτσογιάννης, άλλοι διάφοροι. Του λέω « *τα είχα αυτά. Αυτά όμως όλα, εκτός από ορισμένα για να σας πω την αλήθεια, τα οποία μου είναι άχρηστα πλέον τώρα. Θα τα πετάξω μέσα στη θάλασσα,. Τις βόμβες τις 250 είναι στη Γενική Ασφάλεια. Τα 70 αυτόματα, χειροβομβίδες και τέτοια στη Γενική Ασφάλεια ...»*
Κ. Μια και αναφερθήκατε τώρα σε αυτό και επειδή είναι σοβαρό το θέμα, αριθμοί και αξιοπιστία αυτών των θεμάτων. Αυτά είναι καταχωρημένα σε πίνακα και σε επίσημο αρχείο και σε ανάκριση που έγινε όταν συλληφθήκατε το ’71 εσείς από την Γενική Ασφάλεια;
Π. Τότε τους είπα την αλήθεια. Του λέω «*Εμένα θα μου κάνεις τον μάγκα εσύ ...»* Ο Μάλιος με τον Μάκη που χτύπαγε το χέρι του στο γραφείο του μαζί με τον άλλον που τον σκοτώσανε, τον Μάλιο και τον …
Κ. Μπάμπαλη.
Π. Ναι, Μπάμπαλη. «*Εσείς κάνετε τον μάγκα σε μένα; Όταν ήμουνα λοχαγός εσείς ήσαστε αστυφυλακάκια. Ξέρετε ότι είχατε πράκτορα μέσα και όλα τα όπλα ήρθαν εδώ. Εδώ έχουν έρθει.»* Θα σας πω πως το ξέρω, τι έκανε.
Κ. Ναι, αλλά αυτά είναι καταχωρημένα σε ανάκριση;
Π. Ε βέβαια. Αλλά τώρα τι έχουν γίνει αυτά δεν ξέρω. Ο Παναγιώτης, όλοι αυτοί το ξέρουν, τους το είπα.
Κ. Οι αριθμοί αυτοί που αναφέρατε τώρα, 1.000 κιλά δυναμίτη, εβδομήντα …
Π. Τα είπα αυτά. Τα είπα. Τα ξέρανε πρώτα – πρώτα. Τους λέω «*Αφού τα ξέρετε ... Εμένα θα με κοροϊδέψετε;»* Όπως και στον Θεοφιλογιαννάκο, γι’ αυτό πήγα να βρω τον μπελά μου και να με σκοτώσουν στο ξύλο, διότι λέει «*Μας δούλεψες;» «Ά, μα γιατί να μην σας δουλέψω; Είστε εσείς πιο έξυπνοι από εμένα; Από πού και ως που είστε πιο έξυπνοι; Δεν το κατάλαβα.»*
Κ. Ας γυρίσουμε στη συζήτηση στο Green Park.
Π. Εκεί τους είπα ότι «*Όλα αυτά τα είχα. Δεν ξέρουν τίποτα οι υπόλοιποι του Π.Α.Κ..»* Μου βγάζουν έναν κατάλογο εκεί πέρα, κάπου 57 ή 58 ονόματα, κάτι τέτοιο. Και μου διαβάζουν, Αλευράς, Παπαδονικολάκης, Κουτσόγιωργας, Γιαννόπουλος, όλο το Π.Α.Κ., Παπαδημητρίου, Παπασπύρου … Και λέω «*Όλοι αυτοί δεν έχουν ιδέα.»* Χαραλαμπόπουλος. «*Δεν έχουν ιδέα.*» Μου λέει «*Θα το υπογράψετε;» «Θα το υπογράψω, άμα θέλετε να το υπογράψω. Εγγύηση.»* Λέει «*Ακούστε. Πρώτον θα σου δώσουμε διαβατήριο ... Θα σε πάρουμε τώρα να πάμε στην Κ.Υ.Π., θα σε κρύψουμε εμείς. Θα πάρεις διαβατήριο να πας στον Καναδά, να γυρίσεις εδώ να μας πεις τι θα κάνει ο Παπανδρέου.»*
Κ. Τις προθέσεις του Αντρέα θέλανε;
Π. Ναι, τις προθέσεις.
Κ. Ποιοι τις θέλανε τις προθέσεις;
Π. Η Κ.Υ.Π..
Κ. Ποια Κ.Υ.Π.;
Π. Η κανονική Κ.Υ.Π. της εποχής εκείνης. Αρχηγός ήτανε ο Σταθόπουλος.
Κ. Ελεγχόμενοι από τον Ιωαννίδη όμως.
Π. Βέβαια. Τον Ιωαννίδη και τους Αμερικανούς σίγουρα.
Κ. Άρα ο Ιωαννίδης και οι Αμερικανοί ήθελαν ανατροπή του καθεστώτος στην Ελλάδα;
Π. Ναι. Μέσω Κ.Υ.Π. όμως. τον Ιωαννίδη τον έπεισαν αυτοί και το παραδέχτηκε και ο Ιωαννίδης και το λένε και όλοι τους, όλοι οι υπέρ του Ιωαννίδη. Αν έχετε δει κάποιες συζητήσεις που έχουνε γίνει, οι Παλαίνιδες είπανε ότι «*Ήτανε εντιμότατος άνθρωπος ο Ιωαννίδης. Τον κορόιδεψαν οι Αμερικανοί. Σχεδίασαν την ανατροπή του Μακαρίου χωρίς να ξέρει ο Ιωαννίδης ότι πρόκειται να μπουν οι Τούρκοι. Αυτό ήτανε εν γνώσει του Κίσινγκερ. Ο Κίσινγκερ το έκανε με τους Αμερικανούς. Η C.I.A. και ο Κίσινγκερ. Αλλά τον Ιωαννίδη τον κοροϊδέψανε. Ότι θα κάνετε πραξικόπημα εναντίον του Μακαρίου για να γίνει η ένωση, έτσι θεώρησε αυτός. Ενώ αυτοί είχανε πρόγραμμα να διαμελίσουνε την Κύπρο.»* Τα λένε οι ίδιοι τώρα εκ των υστέρων, το παραδέχονται ότι τον κορόιδεψαν τον Ιωαννίδη. Όλοι ήτανε θύματα.
Κ. Ένα λεπτό. Το καινούργιο στοιχείο είναι ότι ο Ιωαννίδης συμμετείχε στη σχεδίαση αυτή για το Κυπριακό με σκοπό να ανατραπεί ο Μακάριος για να γίνει η ένωση, αλλά και για να γίνει αλλαγή του πολιτικού σκηνικού στην Ελλάδα.
Π. Ναι.
Κ. Είχε συμφωνήσει ο Ιωαννίδης σε αυτήν την αλλαγή;

Π. Έτσι μου είπανε εμένα. Όχι. Εμένα μου είπαν «*η Κ.Υ.Π.»*. Δεν μου είπαν «*ο Ιωαννίδης»*. Λέω ότι αφού ήτανε η Κ.Υ.Π. του Ιωαννίδη, ίσως να το ήξερε και ο Ιωαννίδης. Εμένα δεν μου είπανε ότι ο Ιωαννίδης είναι πίσω από την υπόθεση αυτή. Εμένα μου είπαν ότι η Κ.Υ.Π. σχεδιάζει αυτό το πράγμα.
Κ. Και εκτιμάτε εσείς ότι το σχεδιάζανε και οι Αμερικάνοι;
Π. Ε βέβαια. Αυτή ήτανε υπόθεση του Κίσινγκερ. Ούτε συζήτηση.
Κ. Άλλο τι λένε τα βιβλία σήμερα.
Π. Όχι, μα βγήκαν στη φόρα στη συνέχεια ότι τον Ιωαννίδη τον παρέσυρε ο Κίσινγκερ με τους υπόλοιπους, με την C.I.A., να κάνει το πραξικόπημα για να μπουν οι Τούρκοι μέσα.
Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε άλλο τι λένε τα βιβλία. Τα βιβλία δεν είναι πάντα πηγή αξιόπιστη.
Π. Όχι. Σας …
Κ. Αξιόπιστη πηγή είναι ο μάρτυρας που λέει ότι 28 Μαρτίου συναντήθηκα με τον συνταγματάρχη τάδε στο Green Park και μου είπε αυτά και του είπα εκείνα. Σήμερα εσείς λέτε τι; Εντάξει όλα τα άλλα, γιατί λίγο πολύ είναι γνωστά και κυκλοφορούν. Ότι ο Ιωαννίδης δεν γνώριζε ότι θα μπουν και οι Τούρκοι στην Κύπρο.
Π. Έτσι ισχυρίζονται όλοι οι περί τον Ιωαννίδη. Και το έχω ακούσει και από τους δύο Παλαϊνιδες, που το έχουν πει σε εκπομπές. Αλλά ο ένας από τους δύο ήρθε και με βρήκε και μου είπε ότι «*Σου ζητάμε συγνώμη. Είστε πολύ έντιμοι εσείς οι Παπανδρεϊκοί αξιωματικοί. Εμείς σας είχαμε παρεξηγήσει. Είστε πολύ έντιμοι άνθρωποι και εμείς τώρα θα ψηφίζουμε εσάς. Διότι είμαστε θύματα των Αμερικανών.»* Αυτοί οι Γκανταφικοί.
Κ. Ο Παλαϊνης.
Π. Ο Παλαϊνης, ο συνταγματάρχης που ήτανε απάνω στο στρατόπεδο …
Κ. Στιακάκης.
Π. Ο Στιακάκης μου το είπε εμένα. Μου είπε ότι «*Είμαστε Γκανταφικοί, εναντίον των Αμερικανών. Δεν ξέραμε ποιοι είστε εσείς. Εσείς είστε οι Έλληνες, αυτοί δεν είναι Έλληνες. Οι δεξιοί δεν είναι Έλληνες. Που είμαστε τόσα χρόνια εμείς δεξιοί. Αυτοί δεν είναι Έλληνες, εσείς είστε Έλληνες.»*[1]
Κ. Σας είπε ο Στιακάκης;
Π. Ναι. Και ο Παλαϊνης μου το είχε πει εμένα. Και το είπα του Ανδρέα, του λέω «*Τι να κάνω τώρα; Σήκωσα το τηλέφωνο, που να ξέρω ότι ήταν ο Στιακάκης, που να ξέρω ότι ήταν ο Παλαϊνης και τι μου είπανε. Τι να κάνω Ανδρέα; Να τους βρίσω;»* βρίζω και πολύ άσχημα.
Κ. Πότε του το είπατε αυτό του Ανδρέα;
Π. Τότε που με πήραν αυτοί τηλέφωνο. Ήτανε στις εκλογές του ’85. Μέχρι τότε δεν είχανε εκδηλωθεί. Λίγο αυτά …, αλλά από το ’85 και μετά άρχισαν να εκδηλώνονται εντελώς ας πούμε.
Κ. Οι Ιωαννιδικοί.
Π. Ναι, ναι. Οι Γκανταφικοί. Ότι αφού είδανε τον Ανδρέα σαν υπουργό Εθνικής Άμυνας και σαν πρωθυπουργό ποιος είναι, τότε είπανε «*Τι λάθος κάναμε; Αυτός είναι Έλληνας. Όχι αυτός που νομίζαμε τόσα χρόνια ότι είναι Έλληνας. Και εσείς είστε παλικάρια, είστε έντιμοι και εμείς είμαστε οι μαλάκες.»* Βέβαια. Μου το είπανε …
Κ. Το είπε το ’85 ο Στιακάκης;
Π. Ναι και οι Παλαϊνηδες.
Κ. Να γυρίσουμε λίγο 28 Μαρτίου το ’74 στο Green Park με τον συνταγματάρχη, που θα μου πείτε το όνομα του.
Π. Ναι. Μου είπανε να υπογράψω ότι δεν έχουνε καμιά σχέση, τους είπα ότι τα όπλα τα έχω και τους είπα που βρίσκονται τα όπλα γιατί δεν το ξέρανε. Αλλά έτσι και έτσι έχει γίνει. Και θα σας πω την ιστορία πως το ξέρω ότι πήγανε εκεί. Μου είπανε ότι «*Θα σε στείλουμε ...»*
Κ. Τι λέγατε κύριε Παπαγεωργόπουλε για το Κυπριακό; Ολοκληρώνετε.
Π. Μου είπανε ότι θα γίνει πραξικόπημα στην Κύπρο, θα ανατραπεί ο Μακάριος και στη συνέχεια θα ανατραπεί η κατάσταση εδώ. Όχι, δεν ήταν ο Ιωαννίδης στο κόλπο, ήτανε εναντίον του Ιωαννίδη. Να ανατρέψουν και την κατάσταση του Ιωαννίδη αυτοί από την Κ.Υ.Π.. Έτσι πάει λογικά. Όχι ότι ο Ιωαννίδης ήτανε γνώστης. Ο Ιωαννίδης ήτανε γνώστης ότι θα γίνει πραξικόπημα στην Κύπρο, όχι όμως ότι θα ανατραπεί αυτός μετά. Γιατί αυτό μου είπαν εμένα. Ότι η Κ.Υ.Π. σχεδιάζει στη συνέχεια να ανατρέψει το υπάρχον καθεστώς στη χώρα μας, άρα τη κυβέρνηση του …, πως τον λέγανε μετά τον Μαρκεζίνη;
Κ. Ανδρουτσόπουλου.
Π. Του Ανδρουτσόπουλου, που πίσω ήταν ο Ιωαννίδης και να ομαλοποιηθεί η κατάσταση. Στη συνέχεια μου είπανε ότι θα κληθεί ο Καραμανλής. Και παρασύρθηκα επειδή μου φερόντουσαν καταπληκτικά ο συνταγματάρχης και ο συμμαθητής μου και του είπα ότι «*Κοιτάζτε εσείς λέτε ότι θα έρθει ο Καραμανλής, στη*

[1] Είναι γεγονός πως οι πιστοί στην ΄΄επανάσταση΄΄ είναι ενάντιοι των Αμερικανών (οι ΄΄Ιωαννιδικοί) και για το γεγονός πως ΄΄εξαπάτησαν ΄΄τον Ιωαννίδη και (οι ΄΄Ιπαδοπουλικοί΄΄) γιατί ανέχθηκαν ή συνέπραξαν στην ανατροπή του Παπαδόπουλου και όλοι διότι τους εγκατέλειψαν και συνέπραξαν κ.λ.π. στις εξελίξεις του Κυπριακού. Έτσι χωρίς εστία πλέον, αφού η όποια έκφραση της ακροδεξιάς έκτοτε δεν τους καλύπτει, στρέφονται ίσως κάποιοι, ακόμα και στο ΠΑΣΟΚ στο βαθμό που το τελευταίο προωθούσε και εθνικιστικές απόψεις που τους έλκουν. Τον Καραμανλή πάντως δεν θέλουν ούτε να τον ακούσουν αφού εκτός των άλλων είπε και το «*όταν λέμε ισόβια εννοούμε ισόβια»* για τους καταδικασθέντες πρωτεργάτες του πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου 1967. Η εκτίμηση είναι του γράφοντος από συζητήσεις μη καταγραμμένες με στελέχη και των δύο τάσεων.

δεύτερη αρχηγός της δεξιάς ...» προσέξτε αυτό είναι πολύ σοβαρό, *«... θα είναι ο Μητσοτάκης».* Α τώρα το θυμήθηκα, λάθος. «*Αρχηγός των Ελλήνων στη συνέχεια, θα είναι ο Μητσοτάκης και αρχηγός των ανθελλήνων ο Ανδρέας ο Παπανδρέου»*. Και είπα «*Τότε θα είμαι ανθέλληνας;» «Πήρες πολύ αέρα. Δεν πήρες πολύ αέρα; Μας κάνεις και τον μάγκα από πάνω;»* μου είπε ο συνταγματάρχης. Και λέω ΄΄Τι πάω να κάνω τώρα; Εδώ κοιτάω να σώσω το κεφάλι μου και ήταν ανάγκη να τους προκαλέσω;΄΄ Ήτανε προμελετημένο ποιος θα έρθει. Δεν μπορεί ο Σταθόπουλος να τα κανόνισε αυτά, σαν διοικητής της Κ.Υ.Π., αν δεν ήταν οι Αμερικανοί πίσω από αυτόν. Οι Αμερικανοί είχανε πει ότι ΄΄Ξέρεις θα βάλουμε αυτόν τον ηλίθιο που λέγεται Ιωαννίδης να κάνει το πραξικόπημα κάτω. Θα τον φάμε και αυτόν, θα καλέσουμε τον Καραμανλή και θα βάλουμε βέβαια τον Αβέρωφ να πει …΄΄ Αυτό που είπε και γράφουν όλες οι εφημερίδες και άλλες ιστορίες τώρα, ότι ενώ θα γινόταν πρωθυπουργός ο Κανελλόπουλος, δεν έγινε διότι μπήκε ο Αβέρωφ και είπε του προέδρου του στρατηγού του…, που ήταν πρόεδρος της δημοκρατίας, του στρατηγού …, του είπε «*Μια στιγμή να πάρω τον Καραμανλή ...»* όλα αυτά είναι …

Κ. Του Γκιζίκη.

Π. Ναι του Γκιζίκη. Όλα αυτά είναι μπαρούφες. Ήταν προμελετημένο. Έτσι μου το είπαν εμένα και μου το είπανε 29 Μαρτίου αυτά. 30 Μαρτίου λέγονται αυτά[1]. …

Κ. 29 Μαρτίου.

Π. Ναι, ή 29 ή 30. 28 βγήκα, 29 συναντήθηκα, 30 … στη συνέχεια έπρεπε να εξασφαλίσω κάτι. Ήξερα ότι θα έρθει μια φοιτήτρια από τον Καναδά, τις προσεχείς ημέρες, μες την εβδομάδα, αρχές Απριλίου …

Κ. Πριν φτάσετε αυτού, τι συνεννοηθήκατε, τι συμφωνήσατε;

Π. Α ναι. Από την ώρα που εγγυήθηκα ότι «*Δεν υπάρχει περίπτωση, σας δίνω τον λόγο της τιμής μου ότι όπλα και τέτοια τα είχα. Αυτοί δεν ξέρουν τίποτα. Δεν υπάρχει ίχνος.*» Με ρώτησαν για την Κρήτη. Τους λέω «*Επίσης εκεί δεν έχει γίνει απολύτως τίποτα. Ότι ήταν να γίνει προδόθηκε, όχι προδόθηκε. Από την βλακεία του ίδιου του Φοίβου του Ιωαννίδη προδόθηκε η όλη ιστορία και έκτοτε τελείωσαν, πάνε ...»* Ήταν 700[2] όπλα. Είχε φέρει ο Παύλος ο Βαρδινογιάννης, χάθηκαν και όπλα, χάθηκαν και όλοι οι άνθρωποι, τους σκοτώσανε στο ξύλο τους 150 που πιάσανε τότε ας πούμε. Από τη βλακεία του Φοίβου του Ιωαννίδη βέβαια, διότι θα γινότανε. Πράγματι στην Κρήτη θα γινότανε, την ημέρα που θα πήγαινε στο Αρκάδι ο Παττακός, θα σκότωναν τον Παττακό και θα καταλάμβαναν την Κρήτη. Ήτανε προγραμματισμένο να γίνει, στο σπίτι του Ουρανού έξω από τη Ηράκλειο.

Κ. Ποια χρονιά;

Π. Το ’71. Και βγήκε ο Φοίβος με ένα αυτόματο και έριξε πυροβολισμούς στον αέρα. Τον πιάσανε, τον πλάκωσαν στο ξύλο και τα κάρφωσε όλα. Και με ρώτησε ο γέρος ο Παπανδρέου … Όλο κάνω παρεμβάσεις και … Με ρώτησε «*Ρε Τάκη εσύ δεν πήγες καθόλου με τον Φοίβο στη φυλακή;»* Του λέω «*Κύριε πρόεδρε ήμουνα στις στρατιωτικές φυλακές. Τρεις μήνες πήγα στην Αίγινα».* Μου λέει *«Ξέρεις ο Φοίβος μαρτύρησε γδυτός.»* Όπως τα έλεγε ωραία ο γέρος. ‘*Μαρτύρησε γδυτός’*. Έφαγε και ξύλο και τα κάρφωσε και όλα. Με ρώτησαν και για εκεί. Διότι με είχαν ρωτήσει όταν ήμουνα κρατούμενος στο Ε.Α.Τ./ Ε.Σ.Α. το ’71 με ’72, με ρώτησαν μέσα εκεί και τους είπα «*Μη λέτε κουταμάρες. Διότι εάν ήμουνα στο κόλπο, όπως ήμουνα και εάν δεν είχε προδοθεί, δεν θα ήσουνα εσύ εδώ πέρα να μου κάνεις ανάκριση. Δεν μπορεί να είχα 1.000 όπλα και να τα έχω για φιγούρα. Θα πηγαίναμε, όπως κατεβήκαμε στην Κρήτη να το κάνουμε αυτό, Θα είχαμε καταλάβει την Κρήτη και δεν θα μπορούσατε να ‘ρθείτε. Θα έπρεπε να φωνάξετε όλο το Ν.Α.Τ.Ο. για να καταλάβετε στη συνέχεια την Κρήτη. Πολύ καλά ξέρετε τι σημαίνει αποβατική επιχείρηση. Τελείωσε, η Κρήτη θα ήταν ανεξάρτητη. Θα είχατε πέσει. Δεν θα ήσουν εδώ πέρα να μου κάνεις ανάκριση εμένα.*» Απέτυχε παταγωδώς η ιστορία εξαιτίας του γεγονότος ότι ο Φοίβος έκανε τη μαλακία αυτή.

Κ. Ανθρώπινο όμως, γιατί τον βασανίσανε.

Π. Τον βασανίσανε, ούτε συζήτηση. Αλλά ήτανε βλακεία του που πυροβόλησε. Βγήκε έξω πήρε το αυτό … ΄΄Τι κάνεις ρε;΄΄

Κ. Αυτό σας το ρωτάω για να ανασκευάσουμε την έκφραση ‘*μαρτύρησε*’, που σημαίνει ότι τα είπε χωρίς να τον …

Π. Όχι, τον σκότωσαν στο ξύλο. Έχει φάει το ξύλο της αρκούδας. Όχι αστεία. Αλίμονο. Αυτό που είπε ο γέρος ότι μαρτύρησε γδυτός, μαρτύρησε. Διότι έφαγε πολύ ξύλο. Η βλακεία του ήταν που πυροβόλησε. Μπήκε μέσα στο Ηράκλειο και … Επανέρχομαι στο θέμα. Επειδή με είχανε ρωτήσει σαν κρατούμενο τους ανέφερα. Τους λέω «*Παιδιά δεν υπάρχει τέτοιο θέμα.*» Λέει «*Είσαι σίγουρος; Υπογράφεις;» «Ναι.»*

Κ. βεβαιώσατε ότι το Π.Α.Κ. στην Ελλάδα δεν έχει ένοπλο τμήμα, εκτός από αυτά που είχατε εσείς και ότι στην μεταπολίτευση δεν πρόκειται να γίνει ένοπλη σύγκρουση.

---

[1] Η συζήτηση αυτή γίνεται τέσσερις μήνες πριν το πραξικόπημα στην Κύπρο με ό,τι επακολούθησε. Είναι πολύ εντυπωσιακά για να γίνουν δεκτά χωρίς συσχέτιση και πρόσθετες μαρτυρίες, αφού στην πραγματικότητα αφηγείται τα μέλλοντα γενέσθαι. Εάν διέθετε την αναφορά που μνημονεύει πως έστειλε στον Ανδρέα Παπανδρέου θα υπήρχε ένα κείμενο εποχής με τεκμηρίωση των λεγομένων.

[2] Τα στοιχεία αυτά εμφανίζουν αριθμούς όπλων μεγάλους τη στιγμή που σε όλη τη διάρκεια της δικτατορίας καμία οργάνωση δεν έκανε χρήση όπλου πουθενά. Αλλά και οι εκρηκτικοί μηχανισμοί που είχαν χρησιμοποιήσει δεν ήταν από δυναμίτη. Εδώ ο Π. αναφέρεται σε 700 όπλα του Βαρδινογιάννη, εβδομήντα χειροβομβίδες δικές του, αυτόματα, σφαίρες, διακόσιες πενήντα βόμβες από δυναμίτη, κ.λ.π.

Π. Ναι. «*Και δεν χρειάζεται να πάω. Εμένα με συμφέρει να με στείλετε στον Καναδά διότι θα γίνω και βεντέτα, πώς να το κάνουμε. Είναι μεγάλη υπόθεση να πάω να συναντήσω τον Ανδρέα και να έρθω να σας πω. Θα με γράψει η ιστορία με χρυσά γράμματα. Με συμφέρει. Σας λέω όμως περιττεύει. Μην το διακινδυνεύετε. Περιττεύει.*»

Κ. Και τους πείσατε;

Π. Τους έπεισα. Όπως μου είπανε «*Να σε πάμε κρυφά με κότερο, θα σε πάμε στο ...*» ήταν ο Χαραλαμπόπουλος εξορία στο νησί στη Γαϊδούρα, «*... να συνεννοηθείς με τον Χαραλαμπόπουλο.*» Και εν τω μεταξύ ήτανε ακόμη ο Αλευράς. «*Να πας και στον Αλευρά να μας φέρεις ...*» Τους λέω «*Δεν χρειάζεται. Δεν το καταλαβαίνετε; Αλλά άμα θέλετε εντάξει. Θα πάω. Θα μπούμε σε κότερο να πάω να δω τον Χαραλαμπόπουλο, να έρθω να σας πω τι θα μου πει. Να βρω τον Αλευρά και να φύγω για την Αμερική. Δεν λέω όχι. Εσείς λέτε ... Σας λέω ότι δεν χρειάζεται. Υπέγραψα για τα 57 – 58 ονόματα ότι είναι άσχετοι, ότι όπλα είχα μόνο, ότι της Κρήτης δεν υπάρχει θέμα και επομένως μην ανησυχείτε.*» Τότε μου είπανε ότι σε πρώτη φάση θα είναι ο Καραμανλής, σε δεύτερη θα είναι ο Μητσοτάκης για αρχηγός των Ελλήνων και των ανθελλήνων.....

Κ. Ουσιαστικά εκεί γίνεται μια κατάθεση, μια βεβαίωση; [1]

Π. Βεβαίως, ναι. Και επειδή ο συμμαθητής μου ο Κοσμόπουλος και οι άλλοι συμμαθητές μου ήτανε εκεί μέσα, είχανε πει …

Κ. Ποιοι άλλοι ήτανε εκεί συμμαθητές σας;

Π. Ήτανε ο Ακριβός, ο Τσόλης, ήτανε πέντε – έξι πάντως και έγινε συζήτηση εκεί και είπανε όλοι «*Κοιτάξτε ο Τάκης είναι πολύ εντάξει άνθρωπος. Εάν τον βρούμε, εάν τον βρούμε να ξέρετε ότι δεν θα μας πει ψέματα.*»

Κ. Αυτοί οι πέντε – έξι συμμαθητές σας ήταν στη συνάντηση στο Green Park;

Π. Όχι, όχι. Μόνο ο Κοσμόπουλος ήτανε. Δεν ήξερε κανείς τίποτα. Όταν με βρήκε ο Γιάννης το ανέφερε μόνο στον διοικητή στον Σταθόπουλο, τον στρατηγό. Ο Σταθόπουλος είπε του συνταγματάρχη «*Θα πάτε αύριο εσείς έτσι και έτσι.*» Βέβαια. Δεν ήξερε κανείς τίποτα. Αφού μου είπαν όλο το σχέδιο, τι θα γίνει … Επειδή θα ερχότανε μια φοιτήτρια για να πάρει κάποια σημειώματα δικά μας από εδώ, είχα επαφή με τον Σκουλά τον Νίκο στον Καναδά. Και θα συναντούσα την φοιτήτρια κατευθείαν ή μέσω του αδερφού του Σκουλά του Θανάση του Σκουλά. Ειδοποιώ τον Σκουλά ότι έχω απόλυτη ανάγκη … Είπα του Κοσμόπουλου «*Βρε Γιάννη μπορείς να μου κάνεις μια χάρη;*» Μου λέει «*Τι θέλεις;*» «*Είναι πολύ σοβαρό το θέμα. Μπορώ να ειδοποιήσω τον Παπανδρέου αλλά μην με καρφώσεις τώρα ότι θα ... έχω συνθηματικά και τέτοια ... Θα έρθει μια κοπέλα, αφήστε με γιατί είναι σαν να πάω. Σαν να πάω. Να του γράψω ένα γράμμα του Αντρέα.*» Επειδή μου είχανε απόλυτη εμπιστοσύνη οι συμμαθητές μου, λέει «*Έχει δίκιο ο Τάκης.*» « *Μη μου κάνετε καμιά λαχτάρα.*» Έγραψα ένα γράμμα 18 σελίδες κάτι τέτοιο, όλο το ιστορικό και τι πρόκειται να συμβεί. Α μου είπαν κιόλας ότι από 12 – 15 Ιουλίου εκεί μέσα θα γίνει αυτό. Μετά τις 10 Ιουλίου θα γίνει αυτό το πράγμα στην Κύπρο. Αυτά τα έχω γράψει, το γράμμα το έχει πάρει ο Αντρέας στον Καναδά, το είχε ο Σκουλάς και το είχε ο Κατσιφάρας..Ομως κράτησα αντίγραφο.

Κ. Έχετε αντίγραφο σήμερα;

Π. Δεν ξέρω που είναι. Δεν μπορώ να θυμηθώ που το έχω κρύψει. Θα το βρω όμως. Το έχω κρύψει αυτό όπως και κάποια έγγραφα που μου δίνανε μέσα από την Κ.Υ.Π., το τι γινόταν μέσα στο Π.Α.Κ., κάπου τα έχω κρύψει και δεν μπορώ να θυμηθώ. Θα τα βρω όμως. Γράφω το ιστορικό. Η κοπέλα που ήρθε μας έφερε εντολές καινούργιες του Αντρέα, το πώς θα πρέπει να οργανωθεί εκ νέου, να επανοργανωθεί το Π.Α.Κ. διότι δεν είναι σωστά οργανωμένο. Το σύστημα το τριαδικό μας έφερε εκεί πέρα. Του απαντάω «*Μέχρι τον Σεπτέμβριο μήνα, στείλε τώρα χαρτί που να λέει 'Όλοι στα σπίτια σας, δεν υπάρχει Π.Α.Κ..' Διότι θα συμβούν όλα αυτά.*» Του ανέφερα ακριβώς όλο το … Και ότι «*Πρέπει να ειδοποιήσεις τους πάντες διότι κινδυνεύουνε. Θα τους σκοτώσουνε άμα γίνει πραξικόπημα στην Κύπρο.Θα την πληρώσουν όλοι. Στείλε να πάνε στα σπίτια τους, δεν χρειάζεται ούτε Π.Α.Κ. ούτε φοιτητές ούτε τίποτα. Κανείς. Διότι θα γίνει αυτό.*» Με άκουσε ο Αντρέας.

Κ. Εσείς τους πιστέψατε επομένως της Κ.Υ.Π.;

---

[1] Αυτή η κατάθεση/ βεβαίωση του Π. θα,μπορούσε ένας κακόπιστος να την θεωρήσει ως ομολογία με στοιχεία για τους οργανωμένους στο ΠΑΚ εσωτερικού, τον οπλισμό που είχε ο ίδιος με την ΕΚΑ κ.λ.π. Και πως την μετατρέπει ο Π. σε έγγραφο διαβεβαίωση /απαλλαγή των υπολοίπων από ευθύνες και υποψίες διάθεσης οπλισμού και ένοπλης αντίστασης στην περίπτωση μεταπολίτευσης. Επίσης μια πρόσθετη υπερβολή θα μπορούσε να θεωρηθεί και το ότι η ΚΥΠ ανησυχούσε για τέτοια πιθανότητα ένοπλης αντίστασης του ΠΑΚ (το οποίο μέχρι τότε καμία δυναμική ενέργεια ουσίας με όπλα δεν είχε στο ενεργητικό του, αφού δεν ήταν και στις προθέσεις του παρότι συζητήσεις για ένοπλο αγώνα γινόντουσαν αλλά έμεναν όλες στη φάση ανταλλαγής απόψεων). Και προκειμένου να βεβαιωθεί για αυτόν τον ΄΄κίνδυνο΄΄ βάζει τον Π. να εγγυηθεί και να πάει στον Καναδά να πει στον Παπανδρέου πως μέσα στην όλη σχεδίαση τον ίδιο (τον Παπανδρέου) τον προορίζουν για ηγέτη των ανθελλήνων. Είναι σενάριο πολύ ταυτισμένο με τις πραγματικές εξελίξεις των πρώ-των χρόνων της μεταπολίτευσης. Όσο και να προσχεδιάζουν οι μυστικές υπηρεσίες τα τεκταινόμενα δεν μπο-ρεί να πέφτουν τόσο μέσα στην υλοποίησή τους. Επίσης για ποιο λόγο να ειδοποιήσουν και τον Παπανδρέου για όλα αυτά δεδομένου μάλιστα πως τον προορίζουν και για τέτοιο ρόλο. Η περαιτέρω έρευνα για αυτές τις αποκαλύψεις, ξεφεύγει από τον προγραμματισμό του γράφοντος αλλά και από τους στόχους της διατριβής.

Π. Ε βέβαια. Ναι βέβαια. Τους πίστεψα ότι θα γίνουν όλα αυτά. Πράγματι 15 Μαΐου, έχω χαρτί από αυτό που λέω και αυτό το έχω κρύψει μαζί με το γράμμα, ο Αντρέας ήρθε στην Ευρώπη. Πήγε Αγγλία, Ελβετία, Γερμανία και κατέληξε στην Ιταλία. Στις 15 Μαΐου είναι στη Ρώμη και συζητάει με το Π.Α.Κ. της Ρώμης. Στο οποίο είναι ολόκληρο το δεκαμελές συμβούλιο του Π.Α.Κ. εξωτερικού. Εκεί εμφανίστηκε για πρώτη φορά η Φλέμινγκ. Μέχρι τότε ήταν Δημοκρατική Άμυνα η Φλέμινγκ, δεν είχε καμία σχέση με το Π.Α.Κ.. Όπως δεν είχε και ο Σημίτης καμιά σχέση. Ο Σημίτης από τότε που την κοπάνησε, όταν έγινε του Καράγιωργα ο τραυματισμός, έμεινε μόνος του στην Γερμανία και βρήκε τον Άκη και συνεργάστηκε με το Π.Α.Κ.. Δεν ήταν στο Π.Α.Κ..

Κ. Δεν ήταν;

Π. Όχι, όλα αυτά που λένε είναι μπαρούφες. Ότι έβαλε βόμβες … Ποιες βόμβες; Αυτός σηκώθηκε και έφυγε με εβραϊογερμανικό όνομα και δεν ειδοποίησε κανέναν. Ο Καράγιωργας τον πήρε τηλέφωνο και του είπε «*Κώστα ειδοποίησε να κρυφτείτε όλοι διότι μου συμβαίνει αυτό.*» Και αυτός πήρε το διαβατήριο του, πήγε στο αεροδρόμιο την κοπάνησε και δεν ειδοποίησε κανέναν. Ούτε τον Ροκόφιλο που ήταν αδερφικοί φίλοι. Κανέναν δεν ειδοποίησε. Ποια αντίσταση; Όλα αυτά είναι … Τέλος πάντων. έχω το εξής πράγμα. Εκεί ο Αντρέας τους είπε ότι «*Έχουμε αναστείλει κάθε δραστηριότητα στην Ελλάδα. Διότι είχα την πληροφορία από την Ελλάδα τι θα συμβεί. Από την Κ.Υ.Π. την Ελληνική. Τι πρόκειται να συμβεί στην Ελλάδα. Πράγμα το οποίο κατάφερα μέσω των δημοκρατικών, ορισμένων δημοκρατικών γερουσιαστών και μέσα από τη C.I.A. κάποιους ανθρώπους, ότι πράγματι τον Ιούλιο θα γίνει πραξικόπημα στην Κύπρο.*»

Κ. Επιβεβαίωσε ο Παπανδρέου μέσω δικών του κυκλωμάτων και επαφών στην Αμερική με μυστικές υπηρεσίες και γερουσιαστές …

Π. Δεν ξέρω ποιους ας πούμε, αλλά φαντάζομαι … Διότι τους είπε ότι ΄΄Αυτή την πληροφορία που είχα από την Ελλάδα, την διασταύρωσα από ψηλά ιστάμενα πρόσωπα και της Αμερικής και άλλων, ότι κάτι θα συμβεί στην Κύπρο.΄΄

Κ. Αυτό που λέτε τώρα το είπε ο Ανδρέας στο συμβούλιο στη Ρώμη;

Π. Ναι, στη Ρώμη.

Κ. Το έχει καταγράψει σε βιβλίο;

Π. Θα σας πω τώρα που είναι καταγεγραμμένο. Εκεί ήταν η Φλέμινγκ και ήταν και μια…, θα την θυμηθώ. Μια δημοσιογράφος … Θα σας πω ποια ήταν τέλος πάντων. Δεν θυμάμαι τώρα. Και άλλα πράγματα συζητήσανε. Πριν από το πραξικόπημα της Κύπρου, αρχές Ιουλίου έρχεται ένας λοχαγός στο σπίτι μου, αφού είχε πάρει τις προφυλάξεις, μου χτυπάει το κουδούνι και μου είπε «*Είμαι λοχαγός. Πάρε το χαρτί. Μη ρωτάς ποιος είμαι.*» Και σηκώθηκε και έφυγε. Αυτό ήτανε ένα έγγραφο που το είχε στείλει πράκτορας μέσα από το δεκαμελές του Π.Α.Κ. εξωτερικού στην Κ.Υ.Π..

Κ. Και ανέφερε το τι έγινε στη Ρώμη.

Π. Ανέφερε όχι μόνο τι έγινε στη Ρώμη, έγραφε τα εξής. Έχει σημασία. Είπε «*Στην Αγγλία ... Στην Ελβετία ... Στη Γερμανία, όταν πήγε στη Φρανκφούρτη του χαλάσαμε το αυτοκίνητο επίτηδες. Δήθεν ότι κάτι έχει το αυτοκίνητο και του είπαν να το πάνε στο συνεργείο. Στο συνεργείο που το πήγανε ξηλώσανε όλο το αυτοκίνητο μέσα για να βρούνε τους καταλόγους των συνδρομητών που δίνουν λεφτά ... Ποιοι είναι στο Π.Α.Κ.. Και έχουμε τον κατάλογο όλων των Ελλήνων τις Γερμανίας, αξιωματικών.*» Τον κλέψανε τον κατάλογο, τον φωτοτυπήσανε, ποιοι είναι στο Π.Α.Κ. της Γερμανίας. «*Και στο Μονακό έγινε αυτό και αυτό ...*» ότι το αυτοκίνητο του Ανδρέα … Δεν πήρε καθόλου χαμπάρι ο Ανδρέας. Πρώτον αυτό. Δεύτερον …

Κ. Ποιος ήτανε αυτός;

Π. Τώρα θα σας πω. Δεύτερον έγινε αυτό στη Ρώμη. Τρίτον ότι για πρώτη φορά εμφανίστηκε η Φλέμινγκ η οποία προσχώρησε στο Π.Α.Κ. και η δημοσιογράφος η τάδε, δεν την θυμάμαι τώρα.

Κ. Γιατί τα συνδέετε αυτά τα δύο;

Π. Όχι, τι έγραφε το έγγραφο λέω. Το έγγραφο. Και από κάτω λέει «*Επιτέλους καταφέραμε να έχουμε και στον Καναδά πράκτορα.*» Και ανέφερε ορισμένα ονόματα. Υπέγραφε 'Φαρούκ'. έγραφε «*Ο 'Λένιν' της Ελβετίας, ξέρετε εσείς, μας είπε αυτά ... Ο έτσι αυτό ...*» Υποτίθεται 'Λένιν', 'Φαρούκ', …

Κ. Που ήταν οι πράκτορες της Κ.Υ.Π. στην οργάνωση του Π.Α.Κ. εξωτερικού;

Π. Του Π.Α.Κ. εξωτερικού. Αυτό το έγγραφο το έχω.

Κ. Ποιοι ήταν όμως αυτοί οι πράκτορες;

Π. Ο Ανδρέας είχε το εξής κακό. Μόλις έγινε πρωθυπουργός λέει «*Πρέπει να τα ξεχάσουμε αυτά που μας είπε ...*» Α νωρίτερα μας είπε «*Δεν μας συμφέρει. Τι να πω; Ότι είχαμε πράκτορες μέσα ... Θάνατος Παναγιά μου. Γίναμε κυβέρνηση, άστα Τάκη. Τώρα είμαστε κυβέρνηση τι να ...», «Ρε παιδί μου είναι δυνατόν; Εάν ήταν ο Παπαγεωργόπουλος πράκτορας και τώρα τον έχουμε βουλευτή, τον έχεις υπουργό, δεν πρέπει να το βρούμε;», «Όχι.»*

Κ. Εσείς μάθατε ποτέ ποιοι ήτανε;

Π. Υποψιάζομαι και θα σας πω τι του είπα του Ανδρέα.

Κ. Τι του είπατε;

Π. Του λέω «*Να σου πω πως θα τους ανακαλύψουμε*;» Μου λέει «*Πώς;» «Είναι θέματα Κ.Υ.Π..»* Γι' αυτό σου είπα ότι νόμιζα ότι είμαι έξυπνος και κατάλαβα ότι είμαι πολύ βλάκας. Αλλά μέσα στην Κ.Υ.Π. ξύπνησα. Του λέω «*Θα κάνουμε το εξής. Όπως το έκανα και μέσα στην οργάνωση και έτσι ανακάλυψα ποιοι ήτανε οι δύο πράκτορες που είχα στο Α.Κ.Ε., στο Π.Α.Κ.. Θα φωνάξεις έναν από αυτούς και θα του πεις ένα μυστικό. Ένα πολύ μεγάλο μυστικό.»*
Κ. Από ποιους αυτούς;
Π. Από αυτούς που υποψιάζεται. Του λέω «*Ποιοι ήτανε το δεκαμελές συμβούλιο Ανδρέα μου;», «Εσύ δεν ξέρεις; Θα ξέρω ...;»*, « *τους ξέρω και τους ξέρεις και εσύ. Είναι ο Άκης ο Τζοχατζόπουλος, έτσι; Θα του πεις του Άκη 'Ξέρεις ρε Άκη κάτι; Στο λέω εμπιστευτικά κακομοίρη μου, μη σου ξεφύγει πουθενά καήκαμε. Έχω βάλει έναν αξιωματικό του ναυτικού, λέγεται...., τον έχω βάλει και μαζεύουνε όπλα. Σε πρώτη φάση να κάνουμε ...'*» Θα φωνάξεις τον Τσεκούρα που είναι της Ελβετίας, θα του πεις άλλο …
Κ. Πότε κάνατε αυτή την πρόταση στον Αντρέα;
Π. Αμέσως μόλις γύρισε ο Ανδρέας ύστερα από λίγο καιρό. Του είπα τι συμβαίνει. Του λέω «*Κάτσε ρε Ανδρέα μου …*»
Κ. Το '75;
Π. Βέβαια. Όχι, μπορεί να ήτανε και το … Ναι, το '75 αλλά είπαμε να περάσει λίγο ο καιρός … Μου λέει «*Και Τάκη πως θα ανακαλύψουμε;»* Του λέω «*Θα σου πω ...»*
Κ. Και του προτείνατε αυτό.
Π. Ναι. Του λέω «*Πρώτον αυτό. Δεύτερον μην μου πεις ότι δεν μπορείς να βρεις ποιος είναι ο 'Φαρούκ';»* Μου λέει «*Γιατί;» «Πρέπει να είναι κοιλιόδουλος και γυναικάς. Δεν παίρνει να βάλει ο άλλος 'Φαρούκ'. Για να βάλεις 'Φαρούκ' σημαίνει ότι μέσα σου θαυμάζεις τον Φαρούκ, διότι ήταν ο ... 200 κοτόπουλα τα βράζανε για να έρθει τούτος εδώ, για να μπορέσει να έχει γκόμενα να πηδάει το βράδυ. Αυτός είναι κοιλιόδουλος, χονδρός και γυναικάς άνευ προηγουμένου. Αυτός που λέει 'Λένιν'; Ποιος είναι ο 'Λένιν' Ανδρέα μου; Ποιος παριστάνει τον θεωρητικό εδώ μέσα από τους δέκα; Ποιος παριστάνει τον μεγάλο θεωρητικό;»*
Κ. Ποιοι ήταν;
Π. Ποιος ήταν; Τον βρίσκεις αμέσως. Ποιος μπορεί να είναι αυτός που λέει 'Παρνασσός'; Θα είναι από τη Ρούμελη, έτσι;
Κ. Ποιοι ήτανε κύριε Παπαγεωργόπουλε αυτοί;
Π. Του είπα ποιους υποψιάζομαι αλλά δεν μπορώ να είμαι …
Κ. Ποιους υποψιαζόσασταν;
Π. Δεν μπορώ να το πω αυτό. Για τον 'Λένιν' μονάχα είπα ότι υποψιάζομαι ότι πρέπει να είναι αυτός και για τον ΄΄Καναδά΄΄ ποιος μπορεί να είναι. Για τους άλλους δεν μπορούσα να πω γιατί δεν ξέρω τα χούγια τους.
Κ. Και δεν λέτε ούτε τώρα τα ονόματα τους.
Π. Όχι. Του είπα «*Πρόεδρε πολύ απλά. Πολύ απλά. Αυτά είναι ΚΥΠίστικα πράγματα που σου λέω. Μπορεί να μην είναι στα πλαίσια της ηθικής. Δεν είναι. Ούτε συζήτηση. Αλλά το να κάνεις ανάλυση της προσωπικότητας και του χαρακτήρα ενός ανθρώπου δεν είναι ανήθικο Ανήθικο είναι αυτό που σου είπα. Το να τους πεις από ένα ψέμα στον καθένα, αυτό είναι. Αλλά όμως αυτό θα μας σώσει.»*
Κ. Το έκανε;
Π. Όχι δεν το έκανε.
Κ. Τους χρησιμοποίησε αυτούς που ψυλλιαζότανε …
Π. Ναι. Όλους. Όλοι στο δεκαμελές συμβούλιο έγιναν πρεσβευτές, υπουργοί, βουλευτές, ότι θέλεις έγιναν ... *«Γιατί Ανδρέα;»* Όταν το '81 γίνανε όλα αυτά του λέω: «*Πρόεδρε δεν το καταλαβαίνεις ...»* Μάλιστα ανησύχησε μια φορά το '81 όταν ήταν πρωθυπουργός. Έλειπα στην Ακράτα, με πήρε τηλέφωνο. Δεν ήμουν στο σπίτι, έκανα μπάνιο και μόλις γύρισα «*Γρήγορα πάρε τηλέφωνο. Ψάχνουνε να σε βρούνε. Σε θέλει ο Ανδρέας.»* Και πρόκειται να κάνει ανασχηματισμό την επόμενη μέσα και νόμισαν ότι θα γίνω υπουργός. Με ήθελε για αυτό το θέμα.
Κ. Τους έβαλε και υπουργούς;
Π. Ναι. Με ήθελε να ξανασυζητήσουμε αυτό και πολύ περισσότερο γιατί του είχαν πει ότι υπάρχει ο Γεννηματάς που έχει την κλίκα του και μου λέει «*Αν μας ακούν από το τηλέφωνο ...»* και του είπα «*Σου έχω πει ένα εκατομμύριο φορές πρόεδρε ότι δεν λύνεται τα πρόβλημα με το να κατεβάζεις αυτό και να ανεβάζεις ... Άμα θέλουν να παρακολουθήσουν έχουν αλλάξει τα πράγματα. Μια φορά και έναν καιρό είχαν τέτοια συστήματα. Τώρα από χίλια μέτρα με λέιζερ ακούνε τι λέμε εδώ μέσα. Τι το ψάχνεις; Πάμε μέσα στην τουαλέτα να κουβεντιάσουμε, να σου πω ότι είναι αστείο πράγμα να σου λένε ότι ο Γεννηματάς έχει κλίκα που θα σε ανατρέψει. Έχει κλίκα αλλά δεν έχει καμιά σχέση με την ανατροπή. Κοιτάζει να ανέβει όσο μπορεί πιο ψηλά γιατί είναι υπερβολικά φιλόδοξος, μπορεί να έχει ικανότητες ... Μη φοβάσαι όμως. Μη σε τρομοκρατούν. Σε τρομοκρατούν.»*
Κ. Φοβόταν ο Αντρέας;
Π. Βέβαια.
Κ. Και έκοβε και κεφάλια εύκολα.

Π. Φοβόταν την αποστασία. Του είχαν πει και για μένα ότι θα αποστατήσω. Βέβαια. Και είπε ότι «*Αποκλείεται ο Τάκης, αλλά τέλος πάντων για καλό και για κακό για φώναξε τον Λιβάνη να τον ρωτήσεις.*» Νευρίασα βέβαια και του είπα ότι «*Αυτός που σου το είπε και είναι υπουργός, έπρεπε να τον διώξεις κακήν κακώς με τις κλωτσιές. Να σου πω γιατί; Έχεις τρεις μέρες να κοιμηθείς γιατί ψάχνετε να με βρείτε από την Παρασκευή που στο είπε. Να του πεις 'Έλα εδώ ρε, μου είπες αυτό το πράγμα. Το διασταύρωσες; Ήρθε κάποιος και σου είπε αυτό ...*»
Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε πήγατε στον Καναδά τελικά;
Π. Όχι δεν πήγα πουθενά απ' όλα αυτά διότι αυτοί πείστηκαν ότι τους λέω την αλήθεια και δεν συμβαίνει τίποτα.
Κ. Ειδοποιήσατε εσείς άλλους για τις επικείμενες εξελίξεις;
Π. Βέβαια. Ειδοποίησα πρώτα – πρώτα την οργάνωση την δική μου. Τους είπα ότι «*Σταματάμε κάθε κίνηση.*» Πολύ περισσότερο διότι ήδη μας είχανε καρφώσει. Το ήξερα γιατί αυτό έκανα, είπα ψέματα. Είπα στον έναν «*Τον Δεκέμβριο μήνα ...*» Ήμουνα και φυλακή τότε με είχανε πιάσει κιόλας. Του λέω ότι «*Σε 15 μέρες ο Τάκης θα είναι όχι έξω απλώς από την φυλακή, θα είναι και υπουργάρα. Ολόκληρος στόλος φεύγει της αεροπορίας μέχρι τα Χριστούγεννα.*» Ύστερα από μια βδομάδα με καλέσανε να καταθέσω τι ξέρω για τους … Και τους είπα ότι …
Κ. Εννοείτε ότι σας κάλεσαν από την Ασφάλεια ή την Ε.Σ.Α. ή την αστυνομία …
Π. Και από την Ε.Σ.Α., παραλίγο να με σκοτώσει στο ξύλο ο Θεοφιλογιαννάκος γιατί λέει «*Ρε κωλόπαιδο ...*» «*Τι ...*» του λέω «*… γιατί είσαι εσύ έξυπνος, δεν είμαι; Πώς θα σώσω τον εαυτό μου; Εσείς ...*» του λέω …
Κ. Ποιος ήταν αυτός που σας κάρφωνε;
Π. Ήτανε δύο. Ο ένας ήτανε κομμουνιστής …
Κ. Ποιοι ήτανε;
Π. Αυτός λεγότανε Καραβίτης Αλέξανδρος ο οποίος ήτανε παλιός κομμουνιστής αντάρτης, είχε καταδικαστεί εις θάνατο το '48 ή κάτι τέτοιο …
Κ. Καραβίτης Αλέξανδρος;
Π. Ναι. Και ήταν από το σόι των Καραβίτηδων των στρατηγών και του στρατού και της χωροφυλακής, που ήταν και αρχηγός της χωροφυλακής και τέτοια.
Κ. Ο άλλος;
Π. Ένας φοιτητής ήτανε, πέθανε. Δεν θέλω να πω τώρα … Τον τιμώρησε ο Θεός αμέσως τότε. Αμέσως τον τιμώρησε.
Κ. Δεν είναι αυτή τιμωρία. Αυτό είναι…, ήρθε η φύση και τον έστειλε εκεί που τον έστειλε.
Π. Εντάξει. Επειδή πέθανε τότε …
Κ. Η τιμωρία είναι … Όχι κύριε Παπαγεωργόπουλε. Ένα λεπτό. Τα στοιχεία αυτά είναι ιστορικά στοιχεία.
Π. Ναι βέβαια.
Κ. Έχει πεθάνει. Να ήταν σήμερα και να είχε τα παιδιά του έντιμους ανθρώπους που ακολουθούν μια ζωή διαφορετική από του πατέρα τους να το καταλάβω. Εάν όμως αυτούς τους ανθρώπους τους προστατεύουμε με αυτόν τον τρόπο, ο κάθε μελλοντικός χαφιές θα εξακολουθεί να είναι χαφιές.
Π. Να σας πω. Αυτός ήτανε φοιτητής, νέο παιδί, μικρός στα χρόνια, δεν πρόφτασε να έχει τίποτα …
Κ. Πως τον λέγανε;
Π. Δεν κάνει. Δεν θέλω να το πω το όνομα. Ναι, γιατί σας λέω πέθανε αμέσως. Κατά τρόπο φρικτό. Και λέω ότι ο Θεός τον τιμώρησε διότι πήρε στο λαιμό του ολόκληρο το κίνημα το φοιτητικό. Τους σκότωσαν στο ξύλο, τον Μιχαλόπουλο τον Νίκο, τόσα παιδιά ας πούμε και παραλίγο να πάθουμε και τη λαχτάρα του Πολυτεχνείου. Εμείς το είχαμε οργανώσει το Πολυτεχνείο. Δεν είναι μόνο αυτά που λένε τυχαία …
Κ. Όχι σήμερα για το Πολυτεχνείο.
Π. Ναι, αυτό λέω. Δεν είναι τυχαίο. Το είχαμε οργανώσει εμείς, το Π.Α.Κ., με τους φοιτητές αυτούς. Το είχαμε οργανώσει, την κατάληξη. Και την οποία κατάληξη…
Κ. Όχι σήμερα για το Πολυτεχνείο.Θα το συζητήσουμε εν εκτάσει … Σήμερα να κλείσουμε αυτή την υπόθεση των πληροφοριών που είχατε από την Κ.Υ.Π. Και τις οποίες αξιοποιήσατε λέγοντας τες στην οργάνωση σας και σε ποιους άλλους; Τον Μακάριο τον ειδοποιήσατε;
Π. Όχι, κανέναν από εκεί πέρα. Έστειλά το γράμμα στον Αντρέα να κανονίσει ο Ανδρέας τι {θα αξιοποιήσει}… Καταρχήν δεν είχα τη δυνατότητα αυτή, να επικοινωνήσω με άλλους ανθρώπους. Κινδύνευα ανά πάσα στιγμή. Τα είπα όλα αυτά, τα έγραψα και άρχισα πάλι να κρύβομαι. Και πολύ περισσότερο να σας πω. Δεν κοιμήθηκα από την ημέρα εκείνη μέχρι τις 15 Ιουλίου δεν πήγα ποτέ στο σπίτι τη νύχτα. Από τις εφτά η ώρα το απόγευμα έφευγα, πήγαινα ή στο Π.Α.Κ. ή στη Σόνια, ξενύχταγα, έβγαινε ο ήλιος και πήγαινα στο σπίτι. Να είμαι σίγουρος ότι θα δούνε ότι με πιάσανε. Γιατί αν θα πήγαινα στο σπίτι νύχτα και με πιάνανε δεν θα το ήξερε κανείς. Δεν θα μπορούσα να ειδοποιήσω…
Κ. Τέσσερις μήνες;
Π. Ναι.

Κ. Κάθε βράδυ;
Π. Κάθε βράδυ. Και όχι μόνο αυτό. Είχα πάρει στο λαιμό μου τα παιδιά που … Στις 15 έγινε το πραξικόπημα έτσι δεν είναι; Στην Κύπρο;
Κ. 15 Ιουλίου.
Π. 15 Ιουλίου. Στις 15 το βράδυ είμαστε στη Σόνια. Μία η ώρα την νύχτα ήταν εφτά – οχτώ φοιτητές, «*Τάκη σηκωνόμαστε να πάμε να κοιμηθούμε.» «Ρε παιδιά δεν καταλαβαίνετε;», «Δεν αντέχουμε άλλο. Εμείς φεύγουμε.» «Σας λέω …», «Φεύγουμε, δεν αντέχουμε άλλο.»* Είχαμε αρχίσει από την 1 Ιουλίου, καλά έτσι και αλλιώς αλλά τα παιδιά από την 1 Ιουλίου είπαν ότι «*Αφού θα γίνει αυτό πρέπει να κρυφτούμε διότι …»* τους είπα ότι το πρώτο 24ωρο σκοτώνουν τους ανθρώπους μόλις γίνει κάτι.
Κ. Τι ήταν αυτά τα παιδιά;
Π. Φοιτητές που ήτανε οργανωμένοι στο Π.Α.Κ.. Τους λέω «*Το πρώτο 24ωρο ή το πρώτο 48ωρο. Άμα ξεφύγουμε από το 48ωρο μη φοβάστε. Μπορεί να σε πιάσουνε αλλά θα πάμε φυλακή, εξορία.*»
Κ. Εσείς κύριε Παπαγεωργόπουλε είσαστε ένας λοχαγός, απότακτος;
Π. Ναι.
Κ. Πώς είχατε με φοιτητές σχέσεις, και επαφή με την οργάνωση των φοιτητών του ΠΑ.Κ;
Π. Την έφτιαξα την οργάνωση. Δεν υπήρχε την έφτιαξα την οργάνωση των φοιτητών του Π.Α.Κ.. Και την ΄΄Παναρμόνια΄΄ …, υπήρχε η ΄΄ Παναρμόνια΄΄. Για την ΄΄Παναρμόνια΄΄ είχατε ακούσει; Ποια ήταν; Ήταν ένας σύλλογος μουσικός που εμείς το εκμεταλλευτήκαμε, μπήκαμε μέσα να κάνουμε δήθεν εκδηλώσεις μουσικές ενώ στην ουσία κάναμε … οι άνθρωποι της Παναρμόνιας ήταν αυτοί που ανέτρεψαν την ψηφοφορία μέσα στο Πολυτεχνείο και μείνανε τα παιδιά μέσα στο Πολυτεχνείο. Αλλιώς θα είχανε φύγει από την Τετάρτη το βράδυ. Το Κ.Κ.Ε. ψήφισε να φύγει. Οι δικοί μας οι άνθρωποι, τους είχα όλους αυτούς μυήσει. Τσούρα, Μιχαλόπουλο, Λαλιώτη, όλους αυτούς … Τους είχα μυήσει προσωπικά. Και όχι μόνο αυτό. Με δική μου πρωτοβουλία την οποία είχα πει και στον Ανδρέα τον Παπανδρέου, του είχα γράψει αλλά περισσότερο το είχα πει και στο γέρο προτού πεθάνει, ότι «*Πρόεδρε πρέπει να βάλουμε μπροστά ένα σχέδιο που έχω.», «Τι;»* μου λέει. «*Να φτιάξουμε εθνικοτοπικούς συλλόγους. Φοιτητές έτσι που εκεί μέσα να αρχίσει η ζύμωση εναντίον της δικτατορίας.»*
Κ. Όπως ο σύλλογος Κρητών φοιτητών;.
Π. Ναι. Έγιναν αυτά διότι το σκέφτηκα αυτό το ’68 που βγήκα από τη φυλακή. Έβαλα κάποιους ανθρώπους να το προχωρήσουν. Τον Μιχαλόπουλο γνώρισα πρώτον. Σε κάτι βαφτίσια τον γνώρισα τον Νίκο τον Μιχαλόπουλο, φοιτητής της νομικής και ήτανε στην Ε.Φ.Ε.Ε.. Τον Νίκο έτσι και έτσι «*…Προχωρήστε. Και θα σας πω στη συνέχεια. Εμείς θα μυήσουμε έναν μόνο από κάθε εθνικοτοπικό σύλλογο. Έναν μόνο, δεν χρειάζονται πολλοί…»* Γιατί έλαβα υπ’ όψιν μου αυτό που είχε πει ο Νάτσινας. Δεν χρειάζονται πολλοί, ένας χρειάζεται. «*Και εμείς θα βγάζουμε τις προκηρύξεις, θα ξέρουμε που είναι τα γραφεία, θα τα παίρνει αυτός ο ένας που έχουμε θα τα πετάει την προηγούμενη το βράδυ από κάτω, την άλλη μέρα θα γίνεται η ζύμωση μέσα χωρίς να ξέρει κανείς … ‘Τι είναι τούτο εδώ; Του Π.Α.Κ..Ποιος το πέταξε;’ Δεν θα ξέρει κανείς. Έναν θα μυήσεις στον κάθε σύλλογο. Εμείς θέλουμε 50 ανθρώπους, 30. Δεν θέλουμε παραπάνω. Δεν χρειάζονται παραπάνω. Αυτοί οι 30 άνθρωποι.»* Αυτό θα πει συνωμοσία.
Κ. Εσείς 21 Απριλίου το ’67 είστε;
Π. Φυλακή.
Κ. Στη φυλακή. Το σταματάμε σήμερα αυτό ….

Συνέχεια συνέντευξης 27 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2003
Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε μόλις μου είπατε ότι συναντηθήκατε με τον Κουτσογιάννη, ο οποίος ήταν συνάδερφος σας στο στρατό; Τι σχέση είχατε; Και τι σας είπε για αυτή την συζήτηση που κάναμε οι δυο μας χθες;
Π. Δεν συναντήθηκα, τηλεφωνήθηκα με τον Γιάννη σήμερα το πρωί. Τηλεφωνηθήκαμε, του είπα για θέματα που μας αφορούν. Επειδή ακόμα δεν έχουμε αποκατασταθεί πλήρως, ούτε ο κύριος Κουτσογιάννης, ούτε ο κύριος Μπουλούκος. 18 Ασπιδικοί δεν έχουμε τελειώσει ακόμη και είμαστε στα δικαστήρια και τέτοια. Τον πήρα τηλέφωνο να τον ενημερώσω για κάτι που μου είπε ο δικηγόρος και εκεί του ανέφερα κιόλας ότι συναντηθήκαμε, ότι με καλέσατε, συναντηθήκαμε, να μιλήσουμε. Διαπίστωσα ότι κάνετε έρευνα πλέον και μάλιστα ας πούμε με την υψηλή …, πώς να το πω, όχι προστασία, υψηλή … Του Παντείου πανεπιστημίου μαζί με καθηγητές, ότι υπάρχει μία …, ένα διαφορετικό πράγμα. Δεν είναι βιβλίο, είναι έρευνα πλέον και του είπα ότι επεκτάθηκα για πρώτη φορά, είπα πάρα πολλά πράγματα και θα πω ακόμα πολύ περισσότερα.Και παρεμπιπτόντως έτυχε να συζητήσουμε και για το θέμα της δικτατορίας για τις βόμβες ας πούμε και του είπα ότι «*Ο Γιάννης ο Κουτσογιάννης μου έχει παραδώσει εμένα 250 βόμβες.», «Καλά εντάξει.»* μου λέει.
Κ. Μια και αναφέρετε αυτό το θέμα των 250 βομβών, μπορείτε να το καλύψετε; Εννοείτε ότι ο Κουτσογιάννης είχε κάνει 250 βόμβες και σας τις παρέδωσε στη διάρκεια της δικτατορίας; Από τι ήταν αυτές οι βόμβες;

Π. Δυναμίτη. Ο Γιάννης ήξερε από αυτά και τις είχε φτιάξει, τις είχε σε μια αποθήκη στην οδό Μπενάκη και Καλλιδρομίου στη γωνία σε ένα υπόγειο και συνεννοηθήκαμε να πάω να τις πάρω. Θα πούμε για αυτό το θέμα, γιατί όπως καταλαβαίνετε όταν είπα ότι τα όπλα που είχα και ότι βόμβες είχα, ότι πήγανε στην αστυνομία, θα σας πω το πως ακριβώς πήγανε στην αστυνομία … Όταν πήγαμε να τα πάρουμε, ο οδηγός του αυτοκινήτου του υποτιθέμενου συνεργάτη μου, που ήτανε κομμουνιστής,ήτανε πράκτορας. Ο οδηγός ήτανε αστυφύλακας και τον γνώρισα. Γιατί ο Θεός αγαπάει τον κλέφτη αλλά αγαπάει και τον νοικοκύρη. Έτσι ανακάλυψα τον πρώτο πράκτορα που είχαμε μέσα στην οργάνωση. Την λεπτομέρεια θα σας την πω, πως έγινε.
Κ. Προφανώς εννοείτε μια οργάνωση στην διάρκεια της δικτατορίας για την οποία θα πούμε σε λίγο;
Π. Ναι, βέβαια. Ακριβώς.
Κ. Ας επανέλθουμε στο θέμα του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.. Μήπως θυμάστε το όνομα του συνταγματάρχη της Κ.Υ.Π. με τον οποίο συναντηθήκατε στις 30 Μαρτίου το 1974 πριν τα γεγονότα της Κύπρου;
Π. Δεν προσπάθησα καταρχήν να το θυμηθώ, αλλά έχω προσπαθήσει άλλες φορές και δεν ξέρω γιατί, αλλά έχω μπερδευτεί. Τελειώνει κατά πάσα πιθανότητα σε –ίδης. Μπορώ να κάνω μια προσπάθεια μέσω κάποιων συμμαθητών μου, να μάθω τότε … Αν και είναι εύκολο να το μάθει κανείς για τον εξής λόγο. Εάν πάρει ποιοι υπηρετούσανε τον Μάρτιο του ’74 στην Κ.Υ.Π. και ήτανε αντισυνταγματάρχες ή συνταγματάρχες, άμα ακούσω τα ονόματα θα σας πω αυτός είναι.
Κ. Άλλοι ήτανε παρών σε αυτή τη συνάντηση;
Π. Ο Κοσμόπουλος, ο ταγματάρχης Κοσμόπουλος. Συμμαθητής μου.
Κ. Δίνετε πλήρη στοιχεία του Κοσμόπουλου;
Π. Κοσμόπουλος Ιωάννης. Συμμαθητής μου.
Κ. Μήπως θυμηθήκατε πως αποδεικνύεται ότι πίσω από την οργάνωση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. ήταν και τα ανάκτορα και ο Γρίβας και ο Τσιριμώκος;
Π. Το πρώτο πράγμα για τον Τσιριμώκο είναι οριστικό, ότι δεν υπάρχει περίπτωση να μην ήταν. Πέρα από το γεγονός ότι το ξέρουνε οι Ασπιδικοί, τουλάχιστον οι 10 που πήγαν στρατοδικείο και οι 10 που αποτελούσαν τη δεκαμελή διοικούσα επιτροπή, πέρα από αυτούς που μου το έχουν πει. Το γεγονός ότι παρίστατο την πρώτη μέρα που θα συζητούσα με το δεκαμελές συμβούλιο. Η παρουσία του Βεόπουλου ο οποίος ήτανε στη τριμελή διοικούσα επιτροπή του Σοσιαλιστικού κόμματος και του Δραγάτση του δικηγόρου. Για να είναι αυτοί παρόντες σημαίνει ότι είχαν ειδοποιηθεί να είναι παρόντες, γιατί θα έρθει ο Παπαγεωργόπουλος ΄΄Ο οποίος Παπαγεωργόπουλος θα μας εξυπηρετήσει αφάνταστα αφού μπορεί και έχει τις προσβάσεις στην κυβέρνηση Παπανδρέου, να μας εξυπηρετήσει με τις μεταθέσεις και τις τοποθετήσεις και οτιδήποτε άλλο αφορά τους αξιωματικούς.΄΄ Για να είναι παρόντες σημαίνει ότι είχανε ειδοποιηθεί να είναι. Δεν μπορεί ο Βεόπουλος αφ’ εαυτού του να είναι παρών. Σίγουρα το ήξερε ο Τσιριμώκος. Και αν δεν μου το λέγανε αργότερα, αν δεν μάθαινα από τους ίδιους ότι το γνώριζε ο Τσιριμώκος, το γεγονός και μόνο αυτό είναι αποδεικτικό στοιχείο … Δεν μπορεί να ήτανε αφ εαυτού του ο Βεόπουλος.
Κ. Τα ανάκτορα;
Π. Για τα ανάκτορα πάλι αποδεικνύεται από το γεγονός όταν τσακώθηκε ο Μπουλούκος τον Φεβρουάριο ή τον Ιανουάριο μήνα που κατέβηκε στην Κύπρο. Αποδεικνύεται ότι είχανε σχέση διότι μόλις τσακώθηκε ο Μπουλούκος με τον Γρίβα, ο Γρίβας ειδοποίησε τα ανάκτορα. Τα δε ανάκτορα, ο Κωνσταντίνος ο ίδιος, κάλεσε τους 13 αντιστράτηγους, 1965 ήτανε … Κάλεσε ο Κωνσταντίνος τους 13 αντιστράτηγους και τους διέταξε να κάνουν διοικητική έρευνα, εξέταση, να δούνε τι συμβαίνει. Τους είπε ότι υπάρχει μια οργάνωση στο στρατό Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α., η οποία κατά κύριο λόγο είναι στην Αθήνα, κατά δεύτερο στην Κύπρο, κατά τρίτο στην Λάρισα και τη Θεσσαλονίκη. Τους σωματάρχες, τον διοικητή στρατιάς, τον διοικητή Α.Σ.Δ.Ε.Ν., της Δ.Α., τους αρχηγούς, υπαρχηγούς, του στρατού ξηράς όχι του ναυτικού και αεροπορίας … Αυτοί ήταν 13 αντιστράτηγοι. Τότε στο βαθμό 13 ήτανε. Από πού το έμαθαν τα ανάκτορα; Γιατί τα ανάκτορα; Τους ειδοποίησε ο Γρίβας. Ο Γρίβας ειδοποίησε τα ανάκτορα[1].
Κ. Και πως εξηγείτε το ότι ο Κωνσταντίνος κάνει μια κίνηση από την οποία θα διελύετο ο Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.; Ενώ λέτε ότι βρίσκονταν στην υλοποίηση του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. και τα ανάκτορα από πίσω;
Π. Ναι, ακριβώς. Διότι διαφοροποιήθηκε ο Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. στην πορεία. Ενώ ξεκίνησε έτσι και ενώ ο Μπουλούκος ήταν το δεξί χέρι του Γρίβα και υποτίθεται ότι γνώριζε και ο Μπουλούκος ποια είναι η αποστολή του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. Της νέας οργάνωσης του Γρίβα, που την έφτιαξε υποτίθεται για να ελευθερώσει την Κύπρο και στη συνέχεια ότι ήθελε να βάλει στο μυαλό του. Εάν δεν του είχανε πει την αλήθεια του Μπουλούκου, γιατί για αυτό δεν μπορώ να πάρω όρκο ότι το ήξερε ο Μπουλούκος. Μπορεί να μην το ήξερε ο άνθρωπος. Οι υπόλοιποι όμως αυτό ήθελαν. Όταν ο Μπουλούκος τους είπε ότι «*Αυτά που ξέρατε αφήστε τα. Τώρα εμείς οι Ασπιδικοί παίρνουμε στα χέρια μας την υπόθεση, την έχουμε οι λοχαγοί. Οι τρεις λοχαγοί είμαστε Μπουλούκος, Παπαγεωργόπουλος, Τόμπρας και έχουμε σχέσεις με την κυβέρνηση Παπανδρέου. Ξεχάστε αυτά που έχετε βάλει στο μυαλό σας.*» Μόλις του είπε έτσι του Γρίβα, ο Γρίβας αμέσως ειδοποίησε.

[1] Ο Ανδρέας Παπανδρέου στο βιβλίο του ο.π. αναφέρει πως και αυτός έμαθε για πρώτη φορά περί ΑΣΠΙΔΑ στο γραφείο του Πρωθυπουργού από αναφορά του ΓΡΙΒΑ προς το Γαρουφαλιά με κοινοποίηση τα ανάκτορα παραβλέποντας τον Πρωθυπουργό.

Και έτσι ξεκίνησε η αποκάλυψη του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.. Διαφορετικά αν δεν έλεγε αυτό το πράγμα ο Μπουλούκος ο Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. θα προχωρούσε … Εάν υποθέσουμε ότι είχε βάλει στόχους ο Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α., αυτό που γράφει το κατηγορητήριο, ανατροπή των ανακτόρων και επιβολή δικτατορίας τύπου Καντάφι και όλα αυτά, θα υλοποιούντο ας πούμε. Παρά το γεγονός ότι δεν υπήρχε τέτοιος στόχος του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.. Ο στόχος του ΑΣ.Π.Ι.Δ.Α. ήταν ο αντίΙ.Δ.Ε.Α.. να μην επιτρέπει στο εξής στον Ι.Δ.Ε.Α. να καταλαμβάνει θέσεις κλειδιά και να κάνει ότι θέλει μέσα στο στράτευμα και να προασπίσει κατά κάποιον τρόπο τη δημοκρατία, το πολίτευμα και την εκάστοτε κυβέρνηση. Ακόμη και αν ήτανε δεξιά. Πολύ περισσότερο διότι η κυβέρνηση της εποχής εκείνης, του Γεώργιου Παπανδρέου, θεωρείτο η πλέον δημοκρατική απ' όλες μέχρι τότε. Και πολύ περισσότερο επειδή όπως σας είπα στην κίνηση του Γρίβα το '61, δεν είχανε μπει μόνο Ιδεάτες αντικαραμνλικοί. Είχαν μπει και αντιδεξιοί αξιωματικοί, δημοκρατικοί. Ε αυτοί οι δημοκρατικοί αξιωματικοί όλοι είχαν αξιοποιηθεί και είχαν μπει στον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.. Ξέρω ότι ο Μπουλούκος έλεγε ότι «*Θα φτάσουμε 600.» ή «Φτάσαμε 600.»* ξέρω ότι 150 είχανε υπογράψει. Μέσα στους 150 όμως λοχαγούς που είχαν υπογράψει, δεν ήτανε όλοι κεντρώων αντιλήψεων, να το πω έτσι για να μην κάνουμε το διαχωρισμό δημοκρατικοί και μη δημοκρατικοί. Γιατί και οι δεξιοί δημοκράτες είναι, αστείο πράγμα. Δεν μπορεί να κάνουμε τέτοιους διαχωρισμούς τρομερούς που υπήρχαν σε άλλες εποχές. Μέσα στους 150 ήτανε σίγουρα και Γριβικοί αξιωματικοί που ήταν αντικαραμανλικοί αλλά ήταν Ιδεάτες. Το μεγάλο ποσοστό όμως ήταν οι αξιωματικοί οι οποίοι είχανε κάποια σχέση και κάποια συμπάθεια προς την Ένωση Κέντρου. Και η δική μου πλέον, πώς να το πω, η θέση ήτανε ότι έπρεπε να περισώσω αυτό το πράγμα. Μόλις αντιλήφθηκα τι ακριβώς συμβαίνει λέω ΄΄Τι γίνεται τώρα;΄΄ Ξέρω 50 αξιωματικούς οι οποίοι ήτανε έντιμοι άνθρωποι, ήτανε πιστοί στον όρκο τους, πιστοί στο σύνταγμα, πιστοί στην κυβέρνηση και ξαφνικά μπορεί να γίνει αυτό που έχουνε βάλει στο μυαλό τους αυτοί. Ο Γρίβας με τους δικούς του, ποιοι ήταν αυτοί που είχαν στόχο ανατροπή του Μακαρίου και στη συνέχεια ανατροπή του Παπανδρέου και να την πληρώσουν αξιωματικοί οι οποίοι δεν είχαν καμιά σχέση με αυτό. Και αυτά τα είχα πει στον αείμνηστο Κατσιμήτρο και στη συνέχεια στον Αναγνωστόπουλο. Και τον Αντρέα Παπανδρέου τον ενημέρωσα και σας είπα ότι δεν θέλω να πω κάποια πράγματα διότι προσβάλουν τους ανθρώπους με τους οποίους συνεργάστηκα μέσα στον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. … Διότι για να διαφυλάξω και αυτό είχα κάνει κάτι που δεν το έχω ξαναπεί. Μπορώ να σας το πω off the record που λένε, εκτός συνεντεύξεως μπορώ να σας το πω. Επειδή ακριβώς σας έχω απόλυτη εμπιστοσύνη. Αλλά από εκεί και πέρα δεν θέλω διότι θα εκθέσω δύο ανθρώπους με τους οποίους συνεργάστηκα στενότατα μέσα στον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.....

Κ. Μήπως βρήκατε κύριε Παπαγεωργόπουλε την αναφορά, που είχατε κάνει μετά την συνάντηση με τον συνταγματάρχη της Κ.Υ.Π. στις 30 Μαρτίου το '74 και την είχατε στείλει στον Ανδρέα Παπανδρέου; Για να εξασφαλιστεί και να αυξηθεί η αξιοπιστία αυτών που λέτε. Γιατί αυτό είναι ένα πολύ σοβαρό στοιχείο, που εσείς αποκαλύπτετε σήμερα. Ότι η Κ.Υ.Π. ήξερε μήνες πριν το πραξικόπημα στην Κύπρο και χρόνια πριν τις εξελίξεις τις μεταπολιτευτικές. Τι θα γίνει στην Ελλάδα.

Π. Κοιτάξτε σας είπα ότι έχω κρατήσει αντίγραφο, δεν θυμάμαι τώρα νομίζω ότι είχα βάλει καρμπόν για να είναι ακόμα πιο αξιόπιστο αυτό που θα έχω στα χέρια μου, έγραψα το γράμμα κανονικά με καρμπόν και στη συνέχεια το ξαναέγραψα από την αρχή με πολύ μικρά γράμματα, είχα και ειδικά μελάνια για ορισμένα πράγματα … ενώ ήταν είκοσι σελίδες το γράμμα που έστειλα ήταν ψιλογραμμένο και κάπως συνθηματικά σε δύο σελίδες κάτι τέτοιο. Αλλά το είχα γράψει κανονικά πρώτα, ακριβώς για να βάλω από κάτω καρμπόν και να έχω στα χέρια μου αυτό. Τώρα το έχω κρύψει, γιατί όπως σας είπα έχω χάσει πολλά πράγματα διότι μου τα πήρανε με τις τρεις φορές που ήρθαν στο σπίτι μου και κάνανε έρευνα μου πήρανε πολλά πράγματα. Αυτό κάπου το έχω κρύψει θα το βρω. Αλλά και αν δεν το βρω, μπορώ να σας αποδείξω ότι υπάρχει. Διότι το γράμμα αυτό το πήρε στα χέρια του στον Καναδά ο Νίκος Σκουλάς, αδερφός του Θανάση του Σκουλά που διετέλεσε και βουλευτής του ΠΑ.ΣΟ.Κ. στα πρώτα χρόνια '77 με '81, και γραμματέας και γενικός γραμματέας κάποιων υπουργείων στην συνέχεια. Δυστυχώς έφυγε από τη ζωή ο Θανάσης. Ο Νίκος ο Σκουλάς όμως εξακολουθεί να είναι, είναι οικονομολόγος, ζει στην Ελλάδα. Δεύτερον γνωρίζω πάρα πολύ καλά ότι το γράμμα αυτό το έχει κρατήσει στο αρχείο του, έτσι μου είπανε, ο Κατσηφάρας ο Γιώργος. Ο οποίος δεν μου το έδωσε. Του το ζήτησα, του λέω «*Ρε παιδί μου έχεις το γράμμα αυτό; Είναι ιστορικό ντοκουμέντο στο κάτω- κάτω, δεν είναι ότι το χρειάζομαι για να προβληθώ. Καταρχήν δεν είμαι τέτοιος τύπος. Γιατί αν ήμουν τέτοιος τύπος θα ήμουν υπουργός και εσύ δεν θα ήσουνα. Θα ήμουνα υπαρχηγός του ΠΑ.ΣΟ.Κ. αλλά δεν εκμεταλλεύομαι αυτά που έχω κάνει. Δεν έκανα καμία συμφωνία με κανέναν όταν έκανα ότι έκανα. Ούτε υπέγραψα γραμμάτιο δεκάρας που έχετε υπογράψει πολλοί από εσάς και γίνατε και εισπράξατε γραμμάτια δισεκατομμυρίων. Όταν …*»…

Κ. Αυτά κύριε Παπαγεωργόπουλε είπατε στον Κατσηφάρα όταν …

Π. Και σε πολλούς άλλους τα έχω πει από το ΠΑ.ΣΟ.Κ. μέσα.

Κ. … ο οποίος δεν σας έδωσε το γράμμα;

Π. Ναι. δεν μου είπε αν το έχει. Διότι αν μου έλεγε ότι το είχε θα ήταν υποχρεωμένος να μου το δώσει. Απέφυγε να μου πει ότι το έχει, ο Σκουλάς όμως μου είπε ότι το έχει αυτός.

Κ. Προχωράμε στη δικτατορία …

Π. Πάντως το ξέρει.
Κ. Πάμε κύριε Παπαγεωργόπουλε …
Π. Το περιεχόμενο εννοώ.
Κ. Πάμε στο πραξικόπημα και στην εξέλιξη. Εσείς δικάζεστε και καταδικάζεστε τους πρώτους μήνες της δικτατορίας;
Π. Όχι. Καταδικάστηκα σε 18 χρόνια φυλακή, έφαγα συν έξι χρόνια από πάνω καπέλο από τις φασαρίες που έκανα μέσα στο στρατοδικείο. 18 χρόνια φυλακή φάγαμε ο καθένας, όχι όλοι … Ο συνταγματάρχης ο Παπατέρπος ο μακαρίτης όπως και ο μακαρίτης ο Δαμβουνέλης οι οποίοι θεωρήθηκαν αρχηγοί, ο Μπουλούκος. Ο μακαρίτης ο αείμνηστος ο Τόμπρας ο Φάνης και σαν λοχαγοί οι οποίοι είμαστε οδηγοί. Κάτι το ίδιο σαν αρχηγοί. Γιατί αφού ήταν των λοχαγών, εμείς ήμασταν οι αρχηγοί αλλά υπήρχε η υψηλή πώς να πούμε, επίβλεψη των δύο συνταγματαρχών. Φάγαμε 18 χρόνια, έφαγα 24 διότι έφαγα και έξι χρόνια από τους καυγάδες που έκανα.
Κ. Τελειώνει η φυλακή και βγαίνετε από την φυλακή. Είναι καταγεγραμμένα αυτά.
Π. Ναι.
Κ. Αυτά που μου λέτε είναι καταγεγραμμένα, είναι δημοσιευμένα. Βγαίνετε από την φυλακή. Ποια η σχέση σας από εκεί και μετά με το δικτατορικό καθεστώς; Τι κάνατε;
Π. Από την φυλακή που ήμουνα μέσα άρχισα να σκέφτομαι, ότι αν βγω κάποτε ότι θα πρέπει σε κάποια οργάνωση να μπω ή κάποια οργάνωση να φτιάξω. Ήξερα πρόσωπα και πράγματα αρκετά εδώ που τα λέμε και από αξιωματικούς. Πολύ περισσότερο από αξιωματικούς και το έβαλα πλέον σαν στόχο της ζωής μου, σαν σκοπό της ζωής μου ότι αν βγω έξω θα ασχοληθώ ενεργά με την αντίσταση. Βγήκα νωρίς. Με ποια έννοια το λέω αυτό; Ότι εμείς πήραμε τότε αμνηστία τα Χριστούγεννα του ’67, βγήκα τη δεύτερη μέρα των Χριστουγέννων έξω. Το Φεβρουάριο ξεκίνησα αμέσως αυτό που είχα βάλει σαν στόχο. Εν τω μεταξύ είχε ιδρύσει ο Ανδρέας ο Παπανδρέου έξω το Π.Α.Κ., Πανελλήνιο Αντιδικτατορικό Κίνημα. Σκέφτηκα ότι μπορώ να μπω στο Π.Α.Κ. άνετα μεν αλλά δεν συμφέρει κιόλας να είμαι εντελώς Π.Α.Κ.. Γιατί; Γιατί θα συζητούσα με αξιωματικούς να μπούμε στην οργάνωση και ίσως αυτό να έκανε μεγάλο κακό. Ναι μεν να είναι πολύ καλό οι αξιωματικοί μέσα στο Π.Α.Κ. αλλά ίσως να είναι και κακό. Γιατί; Γιατί διαπίστωσα εν τω μεταξύ με συζητήσεις που έκανα με αυτούς που ήταν στο Π.Α.Κ., αλλά ήτανε πολιτικοί όπως ο μακαρίτης ο αείμνηστος ο Τουλούμπας επί παραδείγματι, με τον οποίο είχα μεγάλη φιλία και μου είπε τι συμβαίνει. Μπορεί ο Λιβάνης να μην μίλαγε ακριβώς, ή ο Χαραλαμπόπουλος κάτι να κρύβανε, αλλά δεν ήμουνα και χαζός να μην καταλαβαίνω τι γίνεται. Κατάλαβα ότι είναι αυτοί Π.Α.Κ., δεν θέλουν να μου πούνε ότι είναι, γιατί θα ήταν υποχρεωμένοι να με δεχτούνε και εμένα μέσα στο Π.Α.Κ. και δεν θέλανε. Όχι διότι φοβόντουσαν τίποτα, διότι ήμουνα στόχος από την ώρα που υπήρχε ο Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. πριν και επειδή ήμουνα κόκκινο πανί στην υπόθεση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α., δεν ξέρω εάν το θυμόσαστε. Και από τους τρεις λοχαγούς περισσότερο με εμένα ασχολούνταν τα μέσα τότε οι εφημερίδες και ο κόσμος και λιγότερο με τους άλλους, κατά δεύτερο λόγο με τον Μπουλούκο και κατά τρίτο με τον Τόμπρα. Αφού ήμουνα τόσο προβεβλημένος, με συγχωρείτε για την έκφραση δεν μου αρέσει να λέω για τον εαυτό μου πράγματα, αλλά ήμουνα αρκετά προβεβλημένος, άρα αμέσως θα γινότανε αντιληπτή κάθε κίνηση που θα είχα μαζί τους. Έτσι ενώ έμμεσα μου λέγανε ότι είναι Π.Α.Κ. άμεσα δεν μου το λέγανε για να μην με δεχτούνε μέσα. Οπότε σκέφτηκα ένας λόγος παραπάνω αυτό που έχω στο μυαλό μου να μην το πω Π.Α.Κ. να το πω κάπως αλλιώς. Και έφτιαξα μία οργάνωση της οποίας ήμουνα υπεύθυνος. Την οποία ονόμασα Αντιδικτατορικό Κίνημα Ελλάδας, το Α.Κ.Ε., να μοιάζει με το Π.Α.Κ. το Α.Κ.Ε., Αντιδικτατορικό Κίνημα Ελλάδας, να μοιάζει με το Π.Α.Κ.. Και θα μυήσω μόνο αξιωματικούς. Κουβέντιασα με τον Παπαδονικολάκη …
Κ. Το μικρό του όνομα;
Π. Τον Γιάννη, ήταν αντισμήναρχος. Απότακτος αντισμήναρχος ο Γιάννης τότε, με τον Νίκο τον Ζουμπογιώργο ο οποίος ήταν και Ασπιδικός …
Κ. Ζουμπογιώργο;
Π. Ζουμπογιώργος Νικόλαος είχε κατηγορηθεί για τον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. και είχε κληθεί σαν κατηγορούμενος από τον Σωκρατίδη. Όχι από την πρώτη ανάκριση που έκανε ο Λαγάνης αλλά από την ανάκριση που έκανε ο Σωκρατίδης για τους πολιτικούς, και εκεί είχε τον Ζουμπογιώργο. Για τον οποίο είχαν γράψει οι εφημερίδες τότε, δεν τον λέγανε Ζουμπογιώργο, Ζούμπο τον είχαν οι εφημερίδες και λέγανε *«Ο ύποπτος Ζούμπος …»* και *«Ποιος είναι ο Ζούμπος;»* Διότι αν θυμόσαστε, όταν ξεκίνησε ο Γεώργιος Παπανδρέου, ο γέρος, να πάει στην Κέρκυρα με το αεροπλάνο για να συναντήσει τον βασιλιά μετά την δεύτερη επιστολή που αντάλλαξαν και πήγε εκεί για να μιλήσουν, τελευταία στιγμή αλλάξανε αεροπλάνο. Ο Ζουμπογιώργος ειδοποίησε ότι «*Κάτι συμβαίνει, τη νύχτα πήγαν και κάτι έχουνε κάνει στο αεροπλάνο και μην μπαίνετε μέσα στο αεροπλάνο.»* Πράγματι διαπιστώθηκε μετά ότι τα λάστιχα που είχανε βάλει ήταν σκάρτα ώστε στην προσγείωση να συμβεί κάτι. Διαπιστώθηκε τη νύχτα εκείνη ότι τα λάστιχα του αεροπλάνου που θα έμπαινε ο γέρος να πάει στην Κέρκυρα ήτανε φθαρμένα. Και αυτόν τον κάρφωσε κάποιος δεξιός αξιωματικός, ανθυπασπιστής ήτανε αυτός ο οποίος ήτανε πράγματι χουντικό κάθαρμα μετά. Αυτός κάρφωσε τον Νίκο τον Ζουμπογιώργο, ότι ο Νίκος ειδοποίησε ότι κάτι συμβαίνει στο αεροδρόμιο.

Κ. Που σημαίνει κύριε Παπαγεωργόπουλε, αυτός ο ανθυπασπιστής που δεν λέτε το όνομα του, ήταν από εκείνους οι οποίοι γνώριζαν το σαμποτάζ που είχε γίνει στο αεροπλάνο του πρωθυπουργού;
Π. Ναι, ναι. Ο Νίκος ο Ζουμπογιώργος το ανακάλυψε, πήρε αμέσως τηλέφωνο, έγινε η έρευνα … Όχι δεν θέλω να πω πως τον λένε τον ανθυπασπιστή, δεν τον θυμάμαι πως τον λένε. Ο Νίκος ο Ζουμπογιώργος αν τον καλέσετε θα ξέρει ποιος, ξέρει ποιοι το κάνανε αυτό. Και οι εφημερίδες οι δεξιές τότε έγραψαν, δεν ξέρανε ότι λέγεται Ζουμπογιώργος, τον έγραψαν Ζούμπο και επί ημέρες έγραφαν ότι «*Ποιος είναι αυτός ο Ζούμπος;»* Ο περιβόητος Ζούμπος, κάπως δεν θυμάμαι, χαρακτηρισμό ιδιαίτερο.
Κ. Ποιον άλλον μυήσατε στην …
Π. Ξεκίνησα τη συζήτηση με αυτούς τους δύο πρώτα. Τώρα γιατί ξεκίνησα με αυτούς; Διότι έτυχε να συναντηθώ με τον Νίκο τον Ζουμπογιώργο, εκεί θα συναντιότανε με τον Παπαδονικολάκη και μου είπανε ότι την επόμενη ημέρα την μεθεπόμενη, δεν θυμάμαι ακριβώς, είναι κάτι βαφτίσια κάποιου αξιωματικού της αεροπορίας του γιου του και βρεθήκανε κάπου 15 αξιωματικοί της αεροπορίας. Και παρά το γεγονός ότι τότε ήμουνα πράγματι ας πούμε δακτυλοδεικτούμενος, με ξέρανε σαν κάλπικη δεκάρα, οι αεροπόροι όλοι αυτοί είπαν «*Οχι. Εμείς θέλουμε να τον γνωρίσουμε, να τον δούμε τον Τάκη.»* Και έτσι με κάλεσαν στα βαφτίσια. Εκεί βρήκα ευκαιρία και μίλησα. Αυτά πρέπει να ήτανε το ’68, αρχές του ’68 δεν θυμάμαι ακριβώς, Φεβρουάριος …
Κ. Εννοείτε κύριε Παπαγεωργόπουλε ότι αξιωματικοί της αεροπορίας αναλόγου, αντίστοιχου βαθμού, αντισμήναρχοι κάπου εκεί …
Π. Ναι, ναι.
Κ. … εν ενεργεία, αδιαφορώντας για το ότι είναι δικτατορία και εσείς έχετε μόλις βγει από την φυλακή …
Π. Με κάλεσαν στα βαφτίσια και μάλιστα πήγαμε στη συνέχεια στη Βάρη σε κέντρο. Είχαν και φαγητό και γλέντι και ήμουνα και μέσα σε αυτούς. Βρήκα ευκαιρία να μιλήσω και με εν ενεργεία αξιωματικούς. Ότι «*Τι κάνουμε; Τι καθόμαστε;»* Πώς να σας το πω, διότι με ρωτούσαν και αυτοί …
Κ. Προφανώς δεν μιλήσατε με όλους αυτούς. Μιλήσατε με κάποιους.
Π.. Με κάποιους, ναι φυσικά. Αλλά επειδή όλοι τους με ρωτούσανε ας πούμε, τους είπα ότι «*Να αντιδράσουμε, άμα και εσείς δεν είστε μαζί τους. Πώς να το κάνουμε.»* Δεν είπα λεπτομέρειες, στον Γιάννη όμως τον Παπαδονικολάκη που τον γνώριζα περισσότερο, τον Νίκο τον Ζουμπογιώργο πολύ περισσότερο, τους λέω «*Τι καθόμαστε; Έχω φτιάξει μια οργάνωση έτσι και έτσι*». Είπαμε να συναντηθούμε και θα μου φέρουν και κάποιους άλλους. Ότι θα έρθουν και κάποιοι άλλοι. Πράγματι ήρθε ένας σμηναγός του οποίου το όνομα θα σας το πω τώρα. Δεν ήθελα να το πω αλλά μου λέτε ότι πρέπει να το πω. Και ένας ανθυπασπιστής. Τα ονόματα θα σας τα πω όχι τώρα την επόμενη φορά, ποιοι ήταν αυτοί. Εν ενεργεία αυτοί. Ο ένας ήτανε σμηναγός αλλά όχι της σχολής ικάρων, της Ε.Κ.Ε.Χ. που λέγανε της σχολής εφέδρων χειριστών. Οι οποίοι όμως είχανε μία εξέλιξη … ήτανε κανονικοί πιλότοι και φτάνανε μέχρι τον βαθμό του αντισμήναρχου, σμήναρχου κάτι τέτοιο, δεν πηγαίνανε παραπάνω αυτοί γιατί δεν ήταν της παραγωγικής σχολής ήταν απλώς πιλότοι. Αυτή η σχολή ιδρύθηκε νομίζω το ’48 – ’49 επειδή είχαν σκοτωθεί πολλοί αεροπόροι, για να καλύψουν τις θέσεις των αεροπόρων.
Κ. Είναι γνωστή αυτή η σχολή. Μάλλον μετά το ’50 ιδρύθηκε, το ’52 – ’53 μαζί με την επίσημη ίδρυση και αλλαγή ονόματος της σχολής ικάρων.
Π. Ναι δεν ξέρω, δεν θυμάμαι πότε.
Κ. Άρα είστε ο Παπαδονικολάκης, εσείς και ο Ζουμπογιώργος και εμφανίζονται και δύο ακόμα αξιωματικοί της πολεμικής αεροπορίας.
Π. Ναι τους οποίους τους μύησα πλέον. Μου είπε ο Ζουμπογιώργος «*Μίλα σε αυτούς ελεύθερα.»* Και συναντήθηκα ξεχωριστά με τον καθένα. Στη συνέχεια μίλησα με τον Γιάννη τον Κουτσογιάννη, είμαστε και συμμαθητές με τον Γιάννη τον Κουτσογιάννη. Όμως τους είπα το εξής «*Δεν είναι ανάγκη να μου πείτε εμένα πόσους αξιωματικούς γνωρίζει ο καθένας και πόσους ο καθένας θα μυήσει. Θα κάνετε και εσείς αυτό που σας λέω. Γιατί δεν θέλω να παραστήσω τον αρχηγό ή τον πιο έξυπνο από εσάς. Όχι. Απλά όμως επειδή έχω την εμπειρία της Κ.Υ.Π. θέλω να σας πω το εξής. Ότι εσύ θα μυήσεις έναν και θα έχεις επαφή με έναν. Δεν χρειάζεται να έχεις επαφή με περισσότερο από έναν. Αυτός θα έχει μυήσει άλλους πέντε; Θα έχει επαφή με έναν. Να μην λέει ο καθένας με πόσους μπορεί να συνεργαστεί. Ή μάλλον τα ονόματα. Να μην λέει ονόματα. Να μυήσει πέντε, να μην λέει τα ονόματα καθόλου.»*
Κ. Προχώρησε αυτό το σύστημα;
Π. Ναι βέβαια, προχώρησε. Εμένα μου είπανε ότι πρέπει να είναι καμιά 50 αξιωματικοί εν ενεργεία εκτός από τους απόστρατους. είπα «*Δεν θέλω ονόματα. Δεν θέλω Γιάννη. Μη μου λέτε ονόματα. Ο καθένας να μην λέει ονόματα. Δεν συμφέρει.»*
Κ. Εννοείτε και στα δύο όπλα ή μόνο στην αεροπορία ή μόνο στο στρατό;
Π. Δεν είχα στο ναυτικό κανένα φίλο. Είχα φίλους αλλά δεν μου έτυχε. Αν μου τύχαινε θα μίλαγα και με τους ναυτικούς. Παρά το γεγονός ότι είχα με τους Βαρδινογιάννηδες ας πούμε {σχέσεις}. Δεν μίλησα για τέτοιο πράγμα. Θα σας πω για τον Βαρδινογιάννη που συναντήθηκα μετά, τον Νίκο τον αείμνηστο, όταν έγινε αυτό που θα κάνανε στο Αρκάδι. Λέω στο ξεκίνημα το ’68 τον χειμώνα. Μόνο με αυτούς μίλησα και

τους είπα ότι «*Κάντε ότι καταλαβαίνετε εσείς προς τα κάτω. Μη με ενημερώνετε. Μη λέτε ονόματα. Και σε αυτούς που μυείτε, στον καθένα να τους πείτε το ίδιο πράγμα. Να μιλήσουν με κάποιους, μη λένε ονόματα.*» Ήταν και ένας Παπαγεωργίου Αχιλλέας, το θυμήθηκα, μου το είπανε. Που και αυτός μπήκε στο κόλπο. Τους έλεγα «*δεν θέλω ονόματα.*»

Κ. Ποια ήταν η δραστηριότητα σας αφ' ότου ολοκληρώθηκε η οργάνωση;

Π. Τώρα θα σας πω. Στη συνέχεια σκέφτηκα, πώς μπορεί να μπει κανείς στο φοιτητικό κίνημα γιατί αυτό έχει αξία. Ο στρατός είναι κάποιο άλλο πράγμα εντελώς διαφορετικό και δεν μπορεί ένας λοχαγάκος που ήμουνα, να γίνω ο μέγας επαναστάτης και να ανατρέψω την δικτατορία και όχι μόνο, ο κάθε λοχαγός εννοώ, έτσι; Σκέφτηκα όμως ότι περισσότερο πρέπει να ρίξουμε βάρος στο φοιτητικό κόσμο. Στους νέους γιατί από εκεί προέρχονται όλες οι επαναστάσεις και όλα τα κινήματα. Έτσι δεν είναι; Το Πάσχα του '68, μεγάλη Τρίτη ήτανε, πήγα στο Καστρί στο γέρο. Μάλιστα έτυχε την ημέρα εκείνη να είμαι μάρτυρας του κακού που έγινε, που ήρθαν και τον απομόνωσαν, ήμουν εκεί την ημέρα εκείνη. Μιλήσαμε με τον πρόεδρο και μου είπε ότι … Α ήταν και άλλοι βουλευτές εκεί, ήταν ο μακαρίτης ο Μπακόπουλος, ήτανε ο πατέρας του Αναγνωστόπουλου του Θόδωρο που ήτανε βουλευτής της Ένωσης Κέντρου τότε, ήτανε ο Παπαηλίας ο μακαρίτης, ήτανε πέντε – έξι βουλευτές. Ο γέρος αφού μιλήσαμε μπροστά σε όλους και με συνέστησε και είπε και τα καλά λόγια για μένα και το παιδί και όλα αυτά, μου λέει «*Θέλω να μιλήσουμε ιδιαιτέρως.*» Μου είπε ότι «*Έχεις τίποτα να παραγγείλεις στον Αντρέα διότι θα φύγει κάποιος ύστερα από δύο μέρες έξω για να συναντήσει τον Αντρέα και θα στείλω και ένα μήνυμα.»* Ήταν το μήνυμα εκείνο που έγραψε ο γέρος «*Ελλάς Ελλήνων χριστιανών καθολικώς διαμαρτυρομένων.»* Αν το θυμόσαστε αυτό το μήνυμα. Έγραφε και άλλα πράγματα. Ε αυτό το γράμμα που έστειλε, αυτό το μήνυμα, αυτό το πράγμα που το έστειλε έξω θα το πήγαινε ο Γιώργος ο Καλαμουτουσάκης ένας οικονομολόγος που θα έβλεπε τον Αντρέα και μου το διάβασε ο γέρος και μου είπε μήπως θέλω να πω τίποτα. Του είπα *«Πρόεδρε έχω φτιάξει μία οργάνωση, είναι βέβαια αρχή ακόμα. Πρέπει να είναι καμιά 20 αξιωματικοί. Και είναι πάρα πολλοί εν ενεργεία και ιδιαίτερα αυτή την στιγμή στην αεροπορία. Και θα μπούμε οπωσδήποτε στο στρατό ξηράς. Δεν ξέρω για το ναυτικό, αλλά έχουμε συζητήσει με άλλους αξιωματικούς συναδέρφους μου απόστρατους, ότι θα μπούνε και εν ενεργεία στο στρατό ξηράς.»* Μου λέει ο γέρος «*Προς Θεού μην το πεις αυτό σε κανέναν άλλον και κακώς μου το είπες και εμένα. Θα σου πω παιδί μου κάτι να σε προστατέψω.»* Του λέω «*Μάλιστα κύριε πρόεδρε.» «Μην το πεις σε βουλευτή γιατί ο βουλευτής θα αρχίσει να πηγαίνει στα καφενεία και να λέει 'Όπου να είναι κοντός ψαλμός Αληλούλια. Θα πέσει* {η δικτατορία} *διότι ξέρεις μαζεύονται οι αξιωματικοί να κάνουν κίνημα.' Θα πάει να τα λέει αυτά ενόψει υποτίθεται ότι θα γίνει κάτι για να ξαναβγεί βουλευτής. Και άμα τον πιάσουν θα σε καρφώσει αμέσως. Δεν υπάρχει περίπτωση. Δεν θα τα πεις ιδιαίτερα σε βουλευτή. Μη το πεις. Θα το εκμεταλλευτεί αυτός και θα πάει να παραστήσει ότι κάτι ξέρει και στη συνέχεια θα σε πιάσουνε. Πρώτον αυτό. Δεύτερον τι θέλεις να παραγγείλεις;»* Του λέω «*Αυτό και το έχω ονομάσει Αντιδικτατορικό Κίνημα Ελλάδας και όχι Π.Α.Κ., ακριβώς για να το ξεχωρίσω από τον Αντρέα και από τους πολιτικούς που είναι στο Π.Α.Κ..»* Μου λέει «*Ωραία ιδέα.»* Του λέω «*Έχω όμως την εντύπωση ότι πρέπει να μπούμε στο φοιτητικό κίνημα. Και έχω σκεφτεί κάτι και θέλω να σας ρωτήσω.»* «*Τι;» «Έχω σκεφτεί ότι πρέπει να γίνουν κάποιες οργανώσεις εθνικοτοπικές …»* που τις ονόμασαν μετά, δεν τις είπα έτσι εδώ που τα λέμε, του είπα « *… οι Αχαιοί ή οι Πατρινοί να μαζευτούνε στην Αθήνα να έχουν μία οργάνωση. Οι Τριπολιτσιώτες μια άλλη οργάνωση. Να δημιουργηθούν χώροι που συγκεντρώνονται φοιτητές που εκεί άμα μπει κάποιος να τους παρασύρει να …» «Πολύ σωστή ιδέα. Πολύ ωραία ιδέα αυτή. Αν μπορείς υλοποίησέ την. Είναι ωραία ιδέα αυτή.»* Και σας λέω μου διάβασε και το 'Ελλάς Ελλήνων χριστιανών …', μου είπε και κάτι άλλα που είπαμε εκεί πέρα αλλά δεν είναι για να τα γράψουμε αυτά. Είναι άλλα, αστεία που μου είπε διάφορα, τα λέμε μετά εκτός μαγνητοφώνου. Αυτά είπαμε με τον γέρο αλλά σε λίγη ώρα εκεί που καθόμασταν ήρθε η αστυνομία και τον απομόνωσαν με αποτέλεσμα αν θυμόσαστε, αυτή η απομόνωση να είναι και το οριστικό τέλος του γιατί έπαθε ότι έπαθε. Μου είπε δε το εξής «*Παιδί μου είναι αλήθεια ότι ήσουνα τόσα χρόνια … Ξέρω ότι ήσουνα απομόνωση και τέτοια, ξέρω ότι πέρασες πολύ δύσκολη φυλάκιση. Πόσο καιρό ήσουνα απομόνωση;»* Του είπα ότι «*Την πρώτη φορά ήμουνα εννέα μήνες, με βγάλανε ένα μήνα και με ξανά απομόνωσαν σχεδόν … από τα 2 ½ χρόνια που ήμουνα φυλακή τα δύο περίπου χρόνια ήμουνα απομόνωση.»* Μου λέει «*Το χειρότερο πράγμα δεν είναι η φυλακή είναι η απομόνωση. Διότι δεν κουβεντιάζεις με άνθρωπο και παθαίνεις αμνησία. Παθαίνει ο άνθρωπος. Το έχω πάθει.»* Και την ώρα που λέγαμε αυτά ήρθε η αστυνομία και τον απομόνωσε. Έλεγε ο καημένος ότι το χειρότερο πράγμα δεν είναι η φυλακή είναι η απομόνωση. Η απομόνωση σημαίνει πρώτον αργό θάνατο και δεύτερο, αν δεν πεθάνεις νωρίς θα ξεχάσεις μετά και πως σε λένε. Θα ξεχάσεις τους φίλους σου, θα ξεχάσεις τα ονόματα τους. Το είχε πει τότε ο καημένος και πράγματι ήρθαν και τον απομονώσανε. Μια μέρα που μιλούσα με τον Γιάννη τον Παπαδινικολάκη και τον Ζουμπογιώργο, ήταν ένας φοιτητής. Ο οποίος δούλευε σε ένα βιβλιοπωλείο, το οποίο είχε ένας υπάλληλος του Υπουργείου Εθνικής Αμύνης, δημοσιογράφος που κάλυπτε την αεροπορία. Το παιδί αυτό δούλευε εκεί. Λεγόταν Νίκος Μιχαλόπουλος. Ήταν φοιτητής νομικής ο οποίος ήταν και στην Ε.Φ.Ε.Ε. τότε και στην αντιΕ.Φ.Ε.Ε. που είχαν ξεκινήσει ήδη. Μου είπανε ότι αυτός λέγεται Μιχαλόπουλος και μου τον συνέστησαν. Άκουσα ότι είναι αντιΕ.Φ.Ε.Ε., του λέω «*Νίκο σε θέλω μια φορά να κουβεντιάσουμε κάτι.*» Και πραγματικά συναντηθήκαμε και του είπα «*Πρώτον ότι υπάρχει η*

οργάνωση Αντιδικτατορικό Κίνημα Ελλάδας. Δεύτερον ότι έχω σκεφτεί αυτό και τρίτον πως μπορούμε να ξεκινήσουμε μέσα στο κίνημα το φοιτητικό την οργάνωση.» Τον έβαλα επικεφαλής και ο Νίκος με έφερε σε επαφή με τον Τσούρα τον Θανάση, με τον Αλαβάνο όχι τον Αλέκο που είναι στον Συνασπισμό, τον αδερφό του. Τώρα μου διαφεύγει το μικρό του όνομα και είναι και πολύ φίλος μου, αστείο πράγμα. Και με κάποιους άλλους, τον Μπέσα, με κάποιους εκεί πέρα, Λαμπρόπουλος. Κατάλαβα από την συζήτηση που έγινε και αφού έκλεισα ένα ραντεβού να μιλήσω με τον Τσούρα και με τον Μπέσα, κατάλαβα ότι είναι αξιόλογο παιδί ο Τσούρας και ότι έχει πλατιές γνωριμίες. Λέω εντάξει και κάνω νόημα στον Τσούρα ότι θέλω και ιδιαιτέρως να του μιλήσω. Και πραγματικά μίλησα ιδιαιτέρως με τον Τσούρα και του είπα ότι «*Πως θα πρέπει να μπει μέσα στο κίνημα μαζί με τον Μιχαλόπουλο βέβαια, πως θα πρέπει αυτοί οι δύο πλέον …*» Τους έβαλα επικεφαλής της κίνησης. Πώς αυτοί οι δύο θα καταφέρουν από τη μία πλευρά να υλοποιήσουν αυτούς τους συλλόγους, που πρέπει να γίνουν και από την άλλη πώς θα ελέγξουν τα πράγματα γιατί τα παιδιά ήτανε άπειρα. «*Και σας λέω δεν θέλω να κάνω τον έξυπνο.»* Θυμόμουνα τι είπε ο Νάτσινας στον Παπαδόπουλο, ότι «*Δεν χρειάζεται παιδί μου να έχεις 2.500 και 5.000 αξιωματικούς στον Ι.Δ.Ε.Α.. Χρειάζεται να έχεις 50 – 60 ανθρώπους οι οποίοι θα πιάσουν τα …»* Τους είπα «*Προχωρήστε και έναν θα πιάνετε από την Τρίπολη, έναν από την Κόρινθο, έναν από την Πάτρα ... Δεν χρειάζονται πολλοί, ένας.»* Δεν ξέρω να σας πω λεπτομέρειες. Εντάξει μπορεί να την είχα την ιδέα, να την είπα στα παιδιά. Από εκεί και πέρα το πώς υλοποιήθηκε και από ποιους δεν το ξέρω. Ούτε κάθισα να το ρωτήσω ποτέ, διότι δεν είμαι άνθρωπος ο οποίος να ήθελα να ανακαλύψω και να πω ότι «Ξέρετε είμαι ο μάγκας που τα έκανε αυτά.» Μπορεί να μην τα έκανα. Ή μάλλον μπορεί να είχα την ιδέα, να την είπα, να υλοποιήθηκε, να το έχουν κουβεντιάσει μεταξύ τους οι φοιτητές, δεν ξέρω πως, δεν ρώτησα ποτέ.

Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε δεν συνεχίσατε τις επαφές με Τσούρα και Μιχαλόπουλο και την οργάνωση που αυτοί φτιάξανε στη συνέχεια;

Π. Ε βέβαια.

Κ. Δεν την καθοδηγήσατε αυτή την οργάνωση;

Π. Βέβαια. Τώρα θα σας πω. Γιατί θα φτάσουμε στο Πολυτεχνείο. Γιατί όλα αυτά που λένε για το Πολυτεχνείο δεν είναι η πραγματικότητα. Η πραγματικότητα είναι άλλη.

Κ. Πριν το Πολυτεχνείο, ολοκληρώστε την υπόθεση με την Α.Κ.Ε..

Π. Βέβαια θα σας το πω, ναι. Αλλά είπα τώρα για το Πολυτεχνείο, ακριβώς διότι ήθελα να σας πω ότι ναι πραγματικά είχα συνέχεια επαφές. Όχι μόνο αυτό. Έκανα μια αναμόρφωση, έλεγα …, δεν μου αρέσει να πω την λέξη ψέματα, ανακριβώς έλεγα στους άλλους ότι υπάρχει οργάνωση με κάποια μέλη που είναι συμβούλιο …, μόνος μου ήμουνα. Δεν είχα ακόμα επιλέξει, να δω πως πρέπει να γίνει αυτό, να υπάρχει μια διοικούσα επιτροπή. Ποιοι θα είναι αυτοί; Μέχρις ότου δέσω καλά το πράγμα …, επειδή σας είπα ότι είχα μυηθεί και στον συνωμοτισμό από την Κ.Υ.Π..

Κ. Εννοείτε την Α.Κ.Ε.;

Π. Ναι, βέβαια. Την Α.Κ.Ε.. Δεν είχα πει ακόμη … Εν τω μεταξύ γνωρίστηκα με έναν άνθρωπο και έμαθα ότι λέγεται …, βέβαια μου τον συνέστησαν με το ψευδώνυμο του. Το ψευδώνυμο ήταν 'Λευτέρης' και 'θείος'. Διότι ήτανε κάποιας ηλικίας προχωρημένης. 50 χρονών και όχι 30 που ήμουνα εγώ. Αυτός ήτανε πρώην αντάρτης και είχε καταδικαστεί εις θάνατον και γλίτωσε. Δεν ξέρω πως γλίτωσε, που να ξέρω. Έτυχε να τον γνωρίσω, μου έπιασε συζήτηση … αφού άκουσα ποιος είναι λέω «Με συμφέρει. Αυτός θα ξέρει πολλά. Πρώην συνωμότης.» Α, μου είπε ότι κρύβεται και τέτοια και αυτοί που μου τον φέρανε μου είπανε ότι κρύβεται. Όχι, δεν μου τον φέρανε για την οργάνωση. Τυχαία. Ποδοσφαιρικά μιλάγαμε και έτσι … σκέφτηκα ότι αυτός έχει εμπειρίες και πρέπει να αξιοποιηθεί. Και όχι μόνο αυτό. Αυτοί έχουνε ακόμη περισσότερες γνώσεις μέσα στο συνωμοτισμό τους και στην οργάνωση. Έτσι το παράνομο Κ.Κ.Ε. ας πούμε. Έχουνε εμπειρίες. Με συμφέρει εμένα να κουβεντιάσω με αυτόν, γιατί αυτοί έχουνε φοβερές εμπειρίες πάνω σε αυτό. Και πραγματικά έκανα το λάθος να το συζητήσω μαζί του. Και του είπα ότι υπάρχει μια οργάνωση έτσι και έτσι. Και του είπα πάλι ανακριβώς ότι «*Ξέρεις ενώ υπάρχει μια διοικούσα επιτροπή, τώρα που είσαι εσύ στην μέση να τα αλλάξουμε τα πράγματα. Θα είμαι γραμματέας εντάξει, θα είσαι στην διοικούσα επιτροπή εσύ, θα βάλουμε έναν φοιτητή οπωσδήποτε και θα βάλουμε και έναν στρατιωτικό*.»

Κ. Για την Α.Κ.Ε. λέτε;

Π. Ναι, ναι. «*Και να μην είμαστε περισσότεροι από πέντε. Είναι λάθος να είμαστε περισσότεροι. Εσύ τα ξέρεις καλύτερα αυτά από εμένα*.»

Κ. Ποια ήταν η εξέλιξη;

Π. Μου είπε «*Ο.Κ.*.» Και έτσι αρχίσαμε να συναντιόμαστε με αυτόν, να κουβεντιάζουμε την πορεία του κινήματος, του Α.Κ.Ε.. Ένας από τους φοιτητές ήταν γιατρός, ο Τσούρας ή ο Μιχαλόπουλος δεν θυμάμαι, μου είπε ότι είχε ένα πολύγραφο. Του λέω «*Τον πολύγραφο σε μένα φέρτε τον.»* Τον πήρα τον πολύγραφο και τον εγκατέστησα κάπου.

Κ. Πού τον πήγατε;

Π. Είχα ένα διαμέρισμα και τον έκρυψα.

Κ. Πού κύριε Παπαγεωργόπουλε; Πού;

Π. Έμενα οδό Ανάφης και Επτανήσου, που βγαίνει στην Αθήνα, στον 3ο όροφο. Στο ρετιρέ επάνω ήτανε μια γκαρσονιέρα μιας ηθοποιού, που έχει πεθάνει τώρα η καημένη, ήξερε ποιος ήμουνα και διακινδύνευσε μου το έδωσε το σπίτι παρά το γεγονός ότι, θα φοβότανε και θα υποψιαζότανε τι θα έχω … τέλος πάντων. Πήρα και τον πολύγραφο και είπαμε να βγάλουμε μια εφημερίδα και το αστείο της υπόθεσης είναι ότι την εφημερίδα που βγάλαμε την είχα ονομάσει 'Νέα Δημοκρατία'. Στη συνέχεια 'Νέα Δημοκρατία' είναι το κόμμα του Καραμανλή. Την εφημερίδα που κυκλοφόρησα, δεν κυκλοφόρησαν πάρα πολλά, μια φορά τον μήνα ΄βγάζαμε. Θα πρέπει να ήτανε πέντε όλα κι όλα γιατί μετά μας πιάσανε.
Κ. Πέντε φύλλα;
Π. Ναι, πέντε φύλλα. 'Νέα Δημοκρατία' την είχαμε ονομάσει. Εκεί έγραφα και κάτι μου έδινε και αυτός ο Καραβίτης, που σας λέω λεγόταν 'Λευτέρης'.
Κ. Ποιος ήταν ο Καραβίτης Λευτέρης;
Π. Καραβίτης Αλέξανδρος ήταν το όνομα του, αυτός ο κομμουνιστής που σας είπα. Το όνομα του το πραγματικό ήτανε Αλέξανδρος Καραβίτης, αυτός μου είχε συστηθεί σαν 'Λευτέρης', με ψευδώνυμο. Ότι «*Δεν σου λέω το όνομα. 'Λευτέρη' με λένε.*» Όμως στη συνέχεια έμαθα ποιος είναι και σας λέω ότι λεγόταν Αλέξανδρος Καραβίτης. Αυτός ήτανε πράκτορας της Γενικής Ασφάλειας. Θα σας το αποδείξω ότι ήτανε πράκτορας. Με αυτόν κουβέντιαζα περισσότερο και μια φορά στο τόσο συναντιόμασταν και συζητούσαμε. Είχαμε συναντηθεί για να καταλάβετε και ξανοίχτηκα και ευτυχώς που δεν έγινε τίποτα. Πήγαμε στου Παπαδονικολάκη το σπίτι και είχα φέρει και τον αδερφό μου τον μεγάλο. Αν είναι δυνατόν, ευτυχώς που γλίτωσε … Όλη η οικογένεια μου ήτανε αποδιοπομπαίοι τράγοι, αλλά τέλος πάντων. Πίεσαν την οικογένεια μου. Αλλά τον είχα φέρει στη συζήτηση στου Παπαδονικολάκη το σπίτι. Ο Παπαδονικολάκης, ο Κουτσογιάννης, σαν αξιωματικοί, ο Κώστας ο Αλαβάνος. Τώρα θυμήθηκα πως τον λέγανε, ο Αλαβάνος. Ο Τσούρας, ο Μπέσας και ο Καραβίτης βέβαια, ο 'Λευτέρης'.
Κ. Σας κάρφωσε και σας συνέλαβαν;
Π. Τους είπα εκείνη την ημέρα ότι έχουμε δύο 'καρφιά' μέσα στο στρατό και ότι έχω πολλά όπλα, χειροβομβίδες, ότι έχω 1.000 κιλά αυτό, ότι έχω 250 βόμβες, τα είπα όλα αυτά. Που να φανταστώ … Τέλος πάντων. Και είπανε «*Τι να κάνουμε τώρα;*» Και λέει ο Καραβίτης «*Να πάμε να ανατινάξουμε …*» Την πρώτη βόμβα που θα βάλουμε να ρίξουμε το άγαλμα του Μεταξά που ήτανε στη διασταύρωση προς το Χαλάνδρι που πηγαίνουμε, εκεί στην Αγία Βαρβάρα στη πράσινη πολυκατοικία που στρίβουμε για να πάμε για το Χαλάνδρι. Και πήγε ο Κουτσογιάννης, ο Ζουμπογιώργος και ο αδερφός μου ο Ηλίας και είδανε κάποιον αστυφύλακα και δεν … Ήδη τους είχε καρφώσει και σηκώθηκαν και φύγανε. Ευτυχώς. Και έτσι δεν τις ρίξαμε τις βόμβες.
Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε προλάβατε, εκτός από τα πέντε φύλλα που κυκλοφορήσατε με τον πολύγραφο της εφημερίδας «Νέα Δημοκρατία', προλάβατε να κάνετε άλλες αντιδικτατορικές ενέργειες;
Π. Να σας πω … Απέτυχε το γεγονός διότι συνέβη το εξής που θα σας πω τώρα. Σκέφτηκα ότι πρέπει να κάνουμε ένα μεγάλο χτύπημα. Όχι να πούμε να ρίξουμε μια βομβούλα έτσι. Όχι λάθος. Βέβαια ο πολύγραφος μας συμφέρει, διότι έβρισκα την ευκαιρία, αυτό που σας είπα πριν ότι από τη ώρα που υπάρχουν αυτοί οι εθνικοτοπικοί σύλλογοι οι φοιτητικοί, τη νύχτα να ρίχνουνε οι φοιτητές οι οργανωμένοι στο Α.Κ.Ε., να ρίχνουνε μια εφημερίδα στα γραφεία τους και την άλλη μέρα να γίνεται ζύμωση από την συζήτηση που θα γινότανε από την εφημερίδα, θα διαβαζότανε εκεί πέρα. Εκεί μέσα πέρναγα και τις προκηρύξεις του Π.Α.Κ.. Αν το έπαιρνε κανείς στα χέρια του θα καταλάβαινε ότι μπορεί να λέει 'Νέα Δημοκρατία' όνομα, μπορεί να λέει Α.Κ.Ε. και διάφορα, αλλά κάποια σχέση έχει και το Π.Α.Κ.. Διότι έχει μέσα ας πούμε και κάποια προκήρυξη, κάποιο χαρτί του Π.Α.Κ..
Κ. Πού τις βρίσκατε τις προκηρύξεις του Π.Α.Κ.;
Π. Σας είπα εν τω μεταξύ ότι ναι μεν δεν μπήκα επίσημα στο Π.Α.Κ., με την έννοια ότι … Είχα όμως επαφές. Στη συνέχεια μπήκα βέβαια στο Π.Α.Κ. κανονικά διότι ο μακαρίτης ο Τουλούμπας λέει «*Είναι δυνατόν να κρυβόμαστε από τον συμμαθητή μας; Ίσα -ίσα που θα πρέπει να είναι και στο δεκαμελές συμβούλιο.*»
Κ. Και βάζατε τις προκηρύξεις του Π.Α.Κ.;
Π. Ναι.
Κ. Έχετε κρατήσει από αυτές τις …
Π. Θα σας πω τι έγινε για αυτό. Εμείς συνεχίσαμε … Α σας είπα ότι ο στόχος ήτανε ένα μεγάλο χτύπημα και όχι βομβούλες και τέτοια. Ούτε με τους φοιτητές … Είπα και στον Τσούρα και στον Μιχαλόπουλο «*Μην κάνετε τώρα να πάμε να ρίξουμε μια βόμβα … Είναι λάθος. Ή να πάμε να ρίξουμε πέντε προκηρύξεις στην πλατεία Συντάγματος. Οι προκηρύξεις θα τις ρίξουμε όπως σας είπα, την εφημερίδα θα την πετάτε κάτω από τα γραφεία των εθνικοτοπικών συλλόγων. Και εκεί που θα έτρεχες ένα χρόνο για να μυήσεις 50 ανθρώπους, ρίχνοντας από κάτω την προκήρυξη αυτή έχεις μυήσει 500 χωρίς να διακινδυνεύεις ούτε εσύ ούτε αυτοί. Κανένας δεν διακινδυνεύει.*» Εάν τους πιάσει η Ασφάλεια δεν βγαίνει άκρη. Θα γινόντουσαν οι πανευρωπαϊκοί αγώνες, να θυμόσασθε τότε στο Καραϊσκάκη. Είπα, χωρίς να το πω σε κανέναν από αυτούς γιατί το είχα στο μυαλό μου, να πάω να ανατινάξω το Καραϊσκάκη, εκεί που θα ήταν οι τηλεοράσεις και όλα αυτά, το γραφείο τύπου. Πέφτοντας αυτό το πράγμα μέσα εκεί δεν θα μπορούσαν να γίνουν οι αγώνες. Έτσι

ξεκίνησα να ζητάω, να βρω δυναμίτες. Διάφοροι άνθρωποι μου έφεραν. Θα σας πω πρώτον …, μου έφερε καταρχήν ο Γιάννης ο Κουτσογιάννης. Μου είπε ότι « *έχω έτοιμες 250 βόμβες. Τις έχω φτιάξει και τις έχω εκεί*.» Δεύτερον μου είπε ότι μπορεί να φέρει ακόμα δυναμίτες από το Άργος. Διότι είχε ένα φίλο πολιτικό μηχανικό που έχτιζε. Μετά μου είπε αυτός ο φοιτητής ο γιατρός που ήταν από τη Χαλκιδική, ότι μπορεί να μου φέρει. Μετά μου είπε ο αξιωματικός της αεροπορίας ότι μπορεί να μου φέρει … ξαφνικά βρέθηκα να έχω κάπου 1.000 κιλά δυναμίτη.

Κ. Τα οποία και τα συγκεντρώσατε;

Π. Ναι, βέβαια. Είπα, όχι σε όλους, στον Παπαδονικολάκη …, αλλά το είπα και στον 'θείο', στον 'Λευτέρη', στον Καραβίτη, ότι «*Ξέρεις αυτό είναι το καλύτερο που μπορούμε να κάνουμε. Να πάμε να ανατινάξουμε το Καραϊσκάκη*.» Εμένα δεν με συνέφερε να πάω ο ίδιος να βλέπω τι μπορεί να γίνει. Είπα του Καραβίτη, το ξαναλέω 'Λευτέρης' ήταν το ψευδώνυμο του, ότι «*Εσύ αφού έχεις την ομάδα των αριστερών, των κομμουνιστών, που ξέρουν από αυτά, πηγαίνετε να κάνετε την προεργασία. Θα τα φέρω τα 1.000 κιλά. Δεν θα μείνει κολυμπηθρόξυλο, θα το ανατινάξουμε αυτό. Δεν υπάρχει περίπτωση.*» Ε αυτός το τρέναρε και με κορόιδευε … Γιατί εκ των υστέρων κατάλαβα ότι με κοροϊδεύει γιατί μέχρι τότε δεν ήξερα ότι είναι πράκτορας. Και μου έλεγε ότι «*Μα ξέρεις γίνονται έργα και δεν μπόρεσαν να μπούνε μέσα ακριβώς ... Αλλά μην στεναχωριέσαι θα το κάνουμε*.» Αυτά γινόντουσαν. Βαρύς χειμώνας του '68. Όταν έρχεται ένας από τους δύο αξιωματικούς που σας είπα, ανθυπασπιστής της αεροπορίας, Ίων Δέας λεγόταν αυτός, υπηρετούσε στην Κρήτη που ήταν η βάση όχι η αεροπορική, που ήταν και των Αμερικανών … Ζάρκο … Πώς λεγόταν; Που αρχίζει από 'Ζ', αν θυμόσαστε …

Κ. Που εννοείτε;

Π. Στην Κρήτη.

Κ. Στη Δυτική Κρήτη;

Π. Όχι, στην Ανατολική Κρήτη δεν είναι το Ζάρκο που …

Κ. Δεν το ξέρω.

Π. Ήταν και των Αμερικανών.

Κ. Μου λέτε πάλι το όνομα του αεροπόρου;

Π. Δέας Ίων, ανθυπασπιστής ήταν αυτός από την Χαλκιδική. Με παίρνει τηλέφωνο και μου λέει «*Τάκη σου φέρνω πολλά πράγματα από αυτά που θέλεις*.» Ήρθε στην Αθήνα και με ξαναπαίρνει. Του λέω «*Δεν σου έχω πει μωρέ να μην παίρνεις τηλέφωνο βρε χαζέ; Είπες 'Σου φέρνω ...' Τι μου φέρνεις βρε χαζέ; Το τηλέφωνο παρακολουθείται*,» Ήταν αφελής ο Δέας εδώ που τα λέμε. Πραγματικά μου είχε φέρει καμιά 70αριά χειροβομβίδες, όχι αστεία. Δύο τρία αυτόματα … Μου τα έφερε σπίτι εκεί. Την άλλη μέρα άρχισαν να με παίρνουν τηλέφωνα, μια γυναίκα …, κάτι … Κατάλαβα ότι την έχουμε πατήσει. Ήτανε Πέμπτη το θυμάμαι.Τώρα λέω μέσα μου ΄΄Τι έκανες βρε Ίωνα; Πρέπει γρήγορα να τα διώξω αυτά από εδώ. Τι έκανες βρε βλάκα;΄΄ Από ώρα σε ώρα μπορεί να έρθουνε να με πιάσουνε ή να έρθουν να κάνουν έρευνα στο σπίτι μου. Δεν είχα υπ' όψιν μου … Είχα αρχίσει να αμφιβάλω εάν αυτός ο Καραβίτης, αυτός ο 'Λευτέρης' αν είναι εντάξει και κάποιος από τους φοιτητές. Δεν θέλω να πω το όνομα του γιατί πέθανε τότε. Έβλεπα ότι κάτι δεν πάει καλά. Γιατί; Διότι με το παραμικρό ερχόντουσαν πότε ο ένας πότε ο άλλος στο σπίτι μου. Σώνει και καλά να συναντηθούμε. «*Μα δεν χρειάζεται βρε παιδί μου. Μια φορά την εβδομάδα, μια φορά το μήνα, μια φορά στις 15 ημέρες ... Γιατί κάθε μέσα θα έρχεσαι στο σπίτι μου;»* Ο φοιτητής «*Όχι ήρθα να παίξουμε σκάκι.»* ας πούμε. Ε μια – δύο – τρεις, για κάτσε ρε παιδί μου. Γιατί έρχεται κάθε μέρα εδώ; Με έβαλε σε υποψία ότι δεν μπορεί αυτή η διαρκής παρουσία…. Το ίδιο και ο Καραβίτης. Διαρκής παρουσία. Δήθεν συνωμοτικά, δήθεν κρύβεται, δήθεν το ένα, δήθεν το άλλο … Αλλά όμως σώνει και καλά, ότι έπρεπε σχεδόν κάθε μέρα να είμαστε μαζί.

Κ. Τελικά τι έγινε;

Π. Θα σας πω. Το σπουδαιότερο είναι ότι ξαφνικά άρχισε ο φοιτητής να μου λέει «*Τον φοβάμαι αυτόν που λέγεται 'Λευτέρης'. Δεν είναι εντάξει.»* Και το ίδιο πράγμα μου έλεγε και ο 'Λευτέρης' για τον φοιτητή. Ε πλέον … Γιατί σας λέω είναι πολύ μεγάλη υπόθεση. Καλό θα ήταν να περνάνε από την Κ.Υ.Π. εκείνη την συνωμοτική της εποχής εκείνης, να περνάγανε όλοι οι αξιωματικοί. Θα είχανε ξυπνήσει πολύ. Αμέσως κατάλαβα ότι και οι δύο είναι πράκτορες. Και ότι είναι από διαφορετικά κέντρα ο καθένας. Γιατί εάν ήταν από το ίδιο κέντρο δεν θα ήταν πρώτον και οι δύο και δεύτερον δεν θα γινόταν αυτό. Είναι από διαφορετικά κέντρα κατευθυνόμενοι αυτοί. ΄΄Σίγουρα είναι και οι δύο πράκτορες.΄΄ είπα στον εαυτό μου. Είχα επιφυλάξεις και για τους δύο. Άρχισα να κρύβω τέτοια πράγματα. Τι να κάνω όμως τώρα που έπεσε το τηλεφώνημα, που ήξερα ότι είναι από την αστυνομία. Το κατάλαβα. Από την ώρα που μου έφερε όλα αυτά ο Ίωνας. Και ήρθε, όπως σας λέω ότι ερχότανε κάθε μέρα σχεδόν στο σπίτι μου ο 'Λευτέρης', ήρθε και του λέω «*Τα βλέπεις αυτά εδώ; Αυτά είναι χειροβομβίδες και τέτοια.», «Τι λες ρε;»* μου λέει. *«Μου είπες ότι έχεις μηχανισμό, εσείς οι αριστεροί έχετε μηχανισμό δικό σας. Που συγκεντρώνεστε και εσείς και τέτοια. Θα σας τα δώσω εσάς, εάν δεν τα χρησιμοποιήσουμε εμείς.»* Αλλά του είχα πει για τους δυναμίτες. Δυστυχώς νωρίτερα, πριν από κανένα 15νθήμερο του είχα πει για τους δυναμίτες. Και είχα κάνει και το λάθος να πω και ότι, ο Γιάννης ο Κουτσογιάννης έχει σε ένα υπόγειο στη γωνία Μπενάκη και Καλυδρομίου, ότι έχει 250 βόμβες.

Το είχα πει αυτό πριν από 15 μέρες. Μου λέει «*Δεν μου το έλεγες; Αύριο το μεσημέρι θα κάνουμε τη μεταφορά.»* Του λέω «*Πού θα τα πας 'Λευτέρη';»* Μου λέει «*Θα τα πάω πολύ μακριά. Στην Κερατέα, Λαύριο. Μην ανησυχείς. Θα μας χρησιμεύσουν.»* μου λέει. Κλείσαμε ραντεβού για την επομένη ημέρα. Δύο και μισή το μεσημέρι, καταχείμωνο, Απρίλιος μήνας, να έρθουνε να γίνει η μεταφορά. Δεν θα το ξεχάσω σε όλη μου τη ζωή αυτό που έπαθα. Ήταν τόσο βαριά που απορώ ακόμα και που δεν είμαι κανένας σωματώδης, ούτε πρωταθλητής της άρσης βαρών είμαι … μπορώ να σηκώσω 40 – 50 κιλά, όχι 200. Πως τα σήκωσα αυτά, τις δύο βαλίτσες, γιατί έβαλα και άλλα πράγματα μέσα και τα πήγα από το σπίτι μου στη γωνία που είχαμε το ραντεβού, που θα περνούσε στις δύο και μισή αυτός… Διότι έπρεπε να δείξω στον κόσμο ότι έχω δύο βαλίτσες γιατί φεύγω για ταξίδι. Το πώς τα σήκωσα απορώ ακόμη με τον εαυτό μου. Ήταν τόσο βαριά… Καταρχήν ήταν 70 χειροβομβίδες, 1.000 σφαίρες, δεν ξέρω πόσες ήτανε …, τρία αυτόματα μέσα εκεί … Πως τα σήκωσα ο φουκαράς και τα πήγα μέχρι την γωνία. Λάθος όχι δύο και μισή. Τέσσερις παρά τέταρτο είχαμε ραντεβού. Γιατί κοιμάται ο κόσμος εκείνη την ώρα, έχουνε γυρίσει από τα γραφεία τους στις δύο και μισή – τρεις η ώρα που έκλειναν οι τράπεζες. Τέσσερις παρά τέταρτο υποτίθεται ο κόσμος είναι στα σπίτια του τρώει ή κοιμάται. Και ήταν και βροχερή ημέρα και σκοτεινή ημέρα, ότι έπρεπε. Είμαι στη γωνία Ανάκλης και Επτανήσου και περιμένω. Έρχεται με ένα Ι.Χ., τα φορτώνουμε … Εκεί είδαν και αυτοί, δύο άνθρωποι φορτώσανε αυτοί και δεν μπορούσαν να τα σηκώσουν και μου είπαν «*Πώς τα σήκωσες βρε κερατά εσύ αυτά;»* Και τα βάλανε στο πορτμπαγκάζ. Μπήκανε μπροστά αυτοί και πίσω εγώ, διότι του είχε πει του οδηγού του, που είναι και αυτός υποτίθεται μέλος της οργάνωσης του Κ.Κ.Ε. … ποια είχε ο κύριος αυτός που λέγεται 'Λευτέρης'. Και μου λέει «*Τάκη δεν πάμε να πάρουμε και τις βόμβες από την αποθήκη που είχες πει εκεί απάνω;»* Γιατί έκανα το κορόιδο, αλλά λέει αυτός να πάμε να πάρουμε και τις βόμβες … Λέω *«Εντάξει.»* Ξέχασα να σας πω ότι μερικές από τις 250 βόμβες τις είχα πάρει και τις είχα πάει σε ένα σπίτι μιας κοπέλας γνωστής μου. Δυστυχώς πέθανε τότε αυτή η καημένη. Τις είχα κρύψει στο σπίτι τους, ήταν δύο κοπέλες αυτές και τους είπα «*Μην τολμήσετε ποτέ και ακουμπήσετε εκεί απάνω διότι είναι εκρηκτικά. Να ξέρετε σας το λέω, ότι είναι εκρηκτικά.»* Ευτυχώς που δεν είχα πει {στους χαφιέδες} και θα τα πιάνανε και τα κορίτσια αυτά και θα τα σκοτώνανε στο ξύλο. Τι να κάνω, πήγα. Πάμε Μπενάκη, σταματάμε στη γωνία, φορτώνουμε … Ήταν σε κιβώτια. Τα φορτώσαμε και μπαίνουμε να συνεχίσουμε. Κατεβαίναμε τώρα την Καλλιδρομίου και λέω «*Εμένα με χρειάζεστε;»* Μου λέει «*Όχι Τάκη αφού δεν έχουμε τίποτα άλλο να κάνουμε.» «Αν με χρειάζεστε να έρθω και κοντά εκεί που θα πάτε ... Εμένα δεν με νοιάζει να έρθω. Δεν έχω πρόβλημα.» «Όχι δεν σε χρειαζόμαστε.»* Ξέχασα να σας πω ότι … και αυτό έχει σημασία. Μόλις μπήκαμε στο αυτοκίνητο, αφού φορτώσαμε τις δικές μου τις δύο βαλίτσες και ένα σάκο, είδα αυτόν τον οδηγό και φορούσε μπερέ, σκούφια. Με μικρό γείσο, κατεβασμένο πολύ χαμηλά. Και αυτός γύρισε μέσα στον καθρέφτη να με κοιτάξει. Με το 'έτσι' είδα τα μάτια του και αναγνώρισα ότι είναι αστυφύλακας. Τώρα πως το γνώρισα; Αυτός ο αστυφύλακας κατάγεται, τώρα μπορεί να έχει πεθάνει δεν ξέρω, ήταν 50 χρονών άνθρωπος, από ένα χωριό έξω από το Ξυλόκαστρο από την Λυκοφοριά. Και τον ήξερα διότι έτυχε μια φορά όταν ήμουνα λοχαγός στην Κ.Υ.Π. να έρθει κάποιος δικηγόρος φίλος μου, Γκολφινόπουλος λεγόταν … Ο Κώστας ο Γκολφινόπουλος ο οποίος ήταν και αυτός στην οργάνωση του Α.Κ.Ε.. Ήτανε γνωστοί και μου τον συνέστησε και μου είπε ότι ήτανε από εκεί. Ευτυχώς διότι λέω, ο Θεός αγαπάει τον κλέφτη αλλά αγαπάει και τον νοικοκύρη. Λέω ΄΄Παναγία μου, αυτός είναι ο αστυφύλακας. Πρέπει να είναι ο αστυφύλακας.΄΄ Και γι' αυτό δεν μίλησα για το αν θα πάμε να πάρουμε τις βόμβες του Γιάννη από τον Κουτσογιάννη. Αλλά ο Καραβίτης, ο 'Λευτέρης' λέει «*Τα είδα. Να πάμε να πάρουμε τις βόμβες.»* Οπότε τι να κάνω; λέω «*Βέβαια.»* Τώρα σκέφτηκα, αυτός είναι αστυφύλακας εν ενεργεία; Αστυφύλακας ο οποίος έχει αποστρατευτεί; Εάν είναι εν ενεργεία, είναι δικός μας; Και είναι και κομμουνιστής; Για να έχει με κομμουνιστή …

Κ. Καταλάβατε ότι είναι πράκτορας;

Π. Λέω ότι μπορεί να είναι αλήθεια. Ότι ο άνθρωπος μπορεί πράγματι να είναι αντιδικτατορικός. Και να μην είναι και εν ενεργεία. Στο δρόμο έσπασα το κεφάλι μου πως μπορώ να ανακαλύψω. Και μου ήρθε στο μυαλό. Όταν κατεβαίναμε την Καλλιδρομίου, λέω αυτοί δεν θα στρίψουνε να πάνε στην Γενική Ασφάλεια αν είμαι μέσα. Θα με πάνε να με παρατήσουνε στην Πατησίων. Φτάνοντας στην οδό Μπουμπουλίνας, κοντά στην Καλλιδρομίου, λέω «*Παιδιά κατεβαίνω. Με χρειάζεστε;»* «Όχι.» «*Να κατέβω. Να πάω στη Σόνια να πιω καφέ.»*. Και δήθεν κάνω ότι στρίβω για την Σόνια και κρύφτηκα. Παίρνω αμέσως το νούμερο του αυτοκινήτου και το βλέπω ότι έστριψε για την Μπουμπουλίνας. Αρπάζω ένα ταξί και πάω στον Γκολφινόπουλο τον Κώστα στο γραφείο του. Δεν του είπα την αλήθεια του Κώστα. Του λέω «*Κώστα μου συμβαίνει το εξής. Πρέπει να ανακαλύψω κάτι.»*

Κ. Τον πείσατε να ασχοληθεί για να βρει τον αριθμό;

Π. Θα σας πω. Όχι. Θα σας πω τι του είπα. *«Πάρε την τροχαία τηλέφωνο και πες τους ότι ένας ... Δεν ξέρουμε εάν είναι αστυφύλακας ή όχι, είπε ότι είναι αστυφύλακας. Οδηγώντας το υπ' αριθμόν τάδε αυτοκίνητο έκανε 'έτσι' και έσπασε ένα φανάρι ενός πελάτη μου. Ο πελάτης μου λέει ότι εάν είναι αστυφύλακας ο άνθρωπος και αν είναι το αυτοκίνητο δικό σας υπηρεσιακό, τι να τον κυνηγήσει τον κακομοίρη τον αστυφύλακα. 50.000 μισθό να πάρει τα δύο κατοστάρικα από τον αστυφύλακα; Αν όμως δεν είναι, τον κερατά να πληρώσει.»* Και παίρνει τηλέφωνο και του λένε ότι «*Της Γενικής Ασφάλειας είναι το αυτοκίνητο όχι δικό μας Και ο αστυφύλακας είναι*

της Γενικής Ασφάλειας.» του λένε.Τότε του είπα την αλήθεια. Πως δεν έπαθε έμφραγμα ο Κώστας. *«Κώστα να σου πω την αλήθεια μήπως βρεις τον μπελά σου.»*

Κ. Ποια ήταν η εξέλιξη κύριε Παπαγεωργόπουλε αυτής της ιστορίας;

Π. Όταν είδα ότι είναι πράκτορας αυτός, κατάλαβα ότι τα όπλα όλα αυτά και οι δύο οι βαλίτσες οι δικές μου και οι βόμβες, πήγανε στην Γενική Ασφάλεια. Και είπα ότι τελείωσε η ιστορία, μέχρι εδώ ήτανε. Αμέσως ειδοποιώ τον Νίκο τον Ζουμπογιώργο. Ο Νίκος ο Ζουμπογιώργος δεν συμμετείχε ενεργά στο Α.Κ.Ε.. Τον Νίκο τον είχα της εμπιστοσύνης μου και άνθρωπο ο οποίος δεν ανοίγει το στόμα του, έχει και έναν χαρακτήρα μόνιμα μελαγχολικό, πώς να σας πω …, δεν του παίρνεις κουβέντα. Με συνέφερε ο Νίκος να είναι έξω από τα γεγονότα, ώστε κάθε φορά που κινδυνεύω, κάθε φορά που κάτι δεν πάει καλά να ειδοποιώ τον Νίκο. Τον ειδοποιώ «*Νίκο έτσι και έτσι. Μην ξεφύγει λέξη καήκαμε. Μου συμβαίνει αυτό. Τι θα κάνω τώρα; Πρέπει να σώσω όχι το τομάρι μου αλλά κατά πρώτο και κύριο λόγο την οργάνωση. Τους ανθρώπους γύρω – γύρω που τους έχω μυήσει. Θα με σκοτώσουν οι άνθρωποι, θα μου πούνε 'Κακομοίρη τι έκανες; Είχες τον πράκτορα …'*»

Κ. Τι κάνατε;

Π. Σκέφτηκα και γράφω ένα γράμμα ότι μου προσφέρουν από την Ιταλία, ότι μου στείλανε από την Ιταλία ένα γράμμα ότι «*Τάκη σου στείλαμε στην οργάνωση 1.000 δολάρια. Τα οποία … στον σύντροφο 'Λευτέρη' …»* Βάζω και κάτι γραμματόσημα και του είπα του Νίκου, ότι δήθεν πήραμε τέτοιο γράμμα. Να το διαβάσω και να ενημερώσω όλους όσους είχα μυήσει. Τον Τσούρα, τον Μπέσα, τον Παπαδονικολάκη, τον Κουτσογιάννη …, ότι «*Κοιτάξτε αυτός τι μας έκανε. Μας στείλανε λεφτά και αυτός τα έφαγε. Άρα εμείς πρέπει να τον απομονώσουμε. Αν τον απομονώσουμε όμως θα μας καρφώσει ίσως. Δεν λέω ότι θα μας καρφώσει, ίσως. Άρα πρέπει να διαλύσουμε την οργάνωση. Τώρα πως θα την διαλύσουμε; Θα 'ρθείτε αγανακτισμένοι οι δύο φοιτητές πρώτα, ο Νίκος ο Μιχαλόπουλος με τον Τσούρα. Και ότι 'Κοιτάξτε έχουμε τώρα τόσους μήνες που παλεύουμε, γράφουμε εφημερίδες, βγάζουμε, δεν κάνουμε τίποτα. Δεν τα διαλύουμε καλύτερα; Διότι δεν υπάρχει ουσία. Γιατί διακινδυνεύουμε το τομάρι μας και την ζωή μας; Εμείς αποχωρούμε.' Και πρέπει …»* του λέω του Νίκου του Ζουμπογιώργου … *«… πρόσεχε γιατί ο Γιάννης ο Παπαδονικολάκης δεν είναι τυχαίος άνθρωπος. Ήταν πολύ έξυπνος.»* Πώς να το πω στον Γιάννη; Και τι θα πει ο Γιάννης; Αποχωρούμε; Πώς να σας πω … Το είπα βέβαια του Γιάννη. Του λέω «*Γιάννη πρέπει να το διαλύσουμε. Πες και εσύ μια κουβέντα. Αλλά μην ζοχαδιαστείς και τον πλακώσεις στις Χριστοπαναγίες και στο ξύλο.»* Ήταν πολύ νευρικός και ήταν και …

Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε πως σας εξασφάλιζε αυτό από την σύλληψη; Γιατί να μην σας συλλάβει η Ασφάλεια, έστω και διαλύοντας την οργάνωση;

Π. Ωραία να συλλάβει εμένα. Δεν ξέρουν τίποτα οι άλλοι. ΄΄ με τον κύριο Αλέκο τα έκανα αυτά ΄΄ Αλλά έδεσα το πράγμα ότι ΄΄Θα με συλλάβετε; Εμένα; Για τι με περνάτε; Για κορόιδο; Είστε εσείς έξυπνοι; Το ήξερα ότι είναι πράκτορας. Μόνος μου σας τα έφερα. Εντάξει.Κατά ποια λογική θα με κυνηγήσετε από την ώρα που ξέρω ότι ήταν πράκτορας αυτός; Και ο αστυφύλακας είναι αυτός. Και το νούμερο είναι αυτό του αυτοκινήτου, που τα κουβάλησε. Είστε οι μάγκες εσείς και δεν είμαι εγώ;΄΄ Αυτά τα είπα ιδιαιτέρως στο καθένα από τα παιδιά. Και ιδιαίτερα στους δύο φοιτητές. *«Παιδιά θα επιμείνετε ότι φεύγετε. Ότι το διαλύουμε. Και εμείς θα συνεχίσουμε διαφορετικά πλέον. Θα το ονομάσουμε αλλιώς.»* Δεν θυμάμαι τώρα ακριβώς τι είπαμε πως θα το βγάλουμε …

Κ. Πως προχωράει αυτή η σχεδίαση; Ολοκληρώθηκε η διάλυση;

Π. Κάναμε την συγκέντρωση, είπαν όλοι αυτοί έτσι. Μου λέει ο Καραβίτης «*Εμείς τι θα κάνουμε τώρα;» «Ας τους να λένε ρε Αλέκο. Οι δυο μας είμαστε. Θα δούμε τι θα κάνουμε. Θα την αρχίσουμε από την αρχή.»* Δε με συνέφερε εμένα να δεχτώ αυτό και του είπα *«Αλέκο …»* όχι Αλέκο 'Λευτέρη'. «*'Λευτέρη' μου εντάξει τα παιδιά φοβήθηκαν. Τι να κάνουμε; Ο Παπαδονικολάκης δεν θέλει να συνεχίσει … Τι να κάνουμε;»* του λέω «*Μόνοι μας. Εμείς έχουμε τις βόμβες μας, βγάζουμε την εφημερίδα μας … Τι άλλο θέλουμε; Θα προσπαθήσουμε μόνοι μας να δούμε τι θα κάνουμε. Αλλά βέβαια από εκεί και πέρα δεν έχουμε τίποτα. Πρέπει να αρχίσουμε από το μηδέν.»* έβλεπα τώρα τις αντιδράσεις. Καταλάβαινα ότι κάτι δεν πάει καλά. Καταλάβαινε και αυτός. Προσπαθούσα να τον πείσω ότι προχωρούμε εμείς. Το ίδιο έκανα και προς τον φοιτητή που ήτανε ο βαλτός από την αστυνομία. Τα ίδια έκανα και αυτουνού. Του έλεγα «*Τι να κάνουμε; Οι δυο μας να προχωρήσουμε; Όλοι έχουνε αποχωρήσει. Δεν πάει στο διάολο … Τι να κάνουμε τώρα;»*

Κ. Σταματήσατε όμως την έκδοση της εφημερίδας.

Π. Βέβαια. Τα πάντα. Υποτίθεται ότι άμα υπάρξει …

Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε πόσο διάστημα κράτησε η Α.Κ.Ε. και ποιες ήτανε οι συγκεκριμένες δράσεις που είχε κατά της χούντας;

Π. Έτσι όπως το είπα θα υπάρξει σίγουρα παρεξήγηση. Το '68 σκέφτηκα για την οργάνωση. Την έφτιαξα μόνος μου σιγά – σιγά. Αυτά που σας ανέφερα τα γεγονότα της μεταφοράς του οπλισμού και όλα αυτά, ήτανε το '69 τον Απρίλιο κάτι …, πάντως έκανε πολύ κρύο, τέλος Μαρτίου αρχές Απριλίου.

Κ. Ποιες ήτανε οι δράσεις σας μέχρι την σύλληψη σας;

Π. Τίποτα άλλο. Εφημερίδα μονάχα. Κάποιοι φοιτητές μερικές φορές έκαναν και κάτι δικά τους πράγματα, μετέφεραν τις προκηρύξεις, τις εφημερίδες, με δική τους πρωτοβουλία. Δύο τρία παιδιά της παρέας του

Τσούρα, πήραν τις προκηρύξεις να τις πάνε κάπου και τους πιάσανε στην πλατεία Συντάγματος. Και το ένα παιδί, ήταν δύο αστυφύλακες, του τραβάει μια κλοτσιά του ενός, μια μπουνιά του αλλουνού, του τραβάει ένα μπλοκ του ενός από τους δύο … Πάντως την κοπάνησαν. Διότι τους είπανε «*Τι έχετε μέσα στην τσάντα;»* και έγινε αυτό.
Κ. Δεν τους συλλάβανε πάντως;
Π. Όχι,όχι. Το παιδί όμως αυτό χτύπησε πολύ άσχημα και ψάχναμε να βρούμε γιατρό τέλος πάντων … Το αναφέρω αυτό διότι δεν είχαμε κανένα γεγονός εκτός από αυτό και ευτυχώς τα παιδιά δεν τα πιάσανε και παρά το γεγονός ότι αυτουνού του είχανε ανοίξει το κεφάλι, έγινε καλά το παιδί.
Κ. Κυκλοφόρησαν όμως πέντε τεύχη αυτής της εφημερίδας. 'Νέα Δημοκρατία'.
Π. Ναι, ναι. Σας είπα τον τρόπο με τον οποίο αντιμετώπισα το θέμα του πράκτορα του ενός και του άλλου. Στη συνέχει πήγε στρατιώτης ο Νίκος ο Μιχαλόπουλος. Αυτό έφερε σαν αποτέλεσμα η αστυνομία να αρχίσει να αναρωτιέται ΄΄Πώς μπορεί; Τι γίνεται;΄΄ Από τη μία μεριά ο ένας πράκτορας είχε πει σε αυτούς τους οποίους συνεργαζόταν ότι ναι μεν έχει διαλυθεί η οργάνωση, αλλά οι δυο μας κάτι θα φτιάξουμε. Αλλά τώρα πέρασαν μήνες χωρίς να κάνουμε τίποτα. Το ίδιο γινόταν και με τον άλλον, τον φοιτητή. Ότι κάτι δεν πάει καλά. Και από την ώρα που πήγε στρατιώτης ο Νίκος ο Μιχαλόπουλος, υποτίθεται ότι εάν υπήρχε κάτι, που ο φοιτητής σίγουρα πάνω στα φοιτητικά μιλούσε με τους δικούς του ανθρώπους. Ήτανε οι προϊστάμενοι του φοιτητικού κινήματος της Γενικής Ασφάλειας. Θα είχανε σχέσεις με αυτόν. Από την ώρα που πήγε στρατιώτης ο Νίκος ο Μιχαλόπουλος, σημαίνει ότι κάτι δεν πάει καλά. Άρα πρέπει να τους πιάσουμε. Τελείωσε η ιστορία. Δεν γίνεται…
Κ. Αυτό το εικάζατε. Τα γεγονότα ποια είναι;
Π. 11 Νοεμβρίου το '70 και ενώ έχουμε υποτίθεται 6 – 7 – 8 – 9 μήνες που δεν γίνεται απολύτως τίποτα, ούτε εφημερίδα, μου χτυπήσανε την πόρτα και με πιάνουνε. Μαθαίνω ότι ταυτόχρονα έπιασαν εμένα, τον Κουτσογιάννη, τον Γιάννη τον Παπαδονικολάκη τον μακαρίτη, μια κοπέλα που χρησιμοποιούσα για να γράφει το κείμενο στον πολύγραφο και πήγαινα και τα έβγαζα και τον Μιχαλόπουλο ενώ ήτανε έφεδρος ανθυπολοχαγός, τον Μπέσα και πραγματικά δεν ξέρω ποιους άλλους. Αλλά έμαθα ότι δεν είμαι μόνος μου.
Κ. Τα μάθατε αργότερα όμως.
Π. Λέω ό,τι έμαθα την ημέρα εκείνη, έτσι; Στη συνέχεια είδα ότι στη Γενική Ασφάλεια ήταν ο Παπαδονικολάκης απέναντι από εμένα, ήταν ο Γιάννης ο Κουτσογιάννης και άρχισε η ανάκριση. Στην ανάκριση απάνω, είδα ότι έχουνε πιάσει και τον Κουτσογιάννη και τον Μιχαλόπουλο και τον Παπαδονικολάκη και την Μπαρμπαγιάννη την Καίτη, την κοπέλα που έδινα και έγραφε και κάποιους άλλους που δεν ήξερα. Πρώτα – πρώτα σας είπα ότι δεν ήξερα ποιους είχε μυήσει ο Τσούρας και ποιους είχε μυήσει ο Μιχαλόπουλος. Πάντως αυτοί ήτανε που συνελήφθησαν.
Κ. Της αεροπορίας τους δύο αξιωματικούς τους πιάσανε;
Π. Έμαθα ότι τους φέρανε στη Γενική Ασφάλεια αλλά τελικά δεν τους κρατήσανε. Αλλά τους απομόνωσαν στην αεροπορία.
Κ. Γίνεται επίσημη ανάκριση για …
Π. Ναι, στην αεροπορία έγινε κλειστή. Δεν άφησε η αεροπορία να τους πάρει η Γενική Ασφάλεια και ούτε στη συνέχεια το Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α.. Το κράτησε αυτή για τον εαυτό της. Δεν ξέρω πως τα καταφέρανε, πάντως η ουσία είναι ότι ύστερα από κάποιους μήνες τα άφησαν τα παιδιά. Βέβαια και τους δύο τους απέταξαν.
Κ. Τους απέταξαν από την αεροπορία;
Π. Ναι. Με τη μόνη διαφορά ότι δεν πήγανε Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α., δεν πήγανε τίποτα.
Κ. Σε εσάς επίσημη ανάκριση γίνεται;
Π. Βέβαια. Μέσα στη Γενική Ασφάλεια. Εκεί στην αρχή αρνούμαι τα πάντα. Και προσπαθώ να πω ότι όλα αυτά είναι μπαρούφες. Βλέπω ότι ξέρουνε πρόσωπα και πράγματα … Εμένα την ανάκριση την έκανε ο Κώστας ο Καραπαναγιώτης. Ο οποίος Καραπαναγιώτης ήταν και στα φοιτητικά. Ο οποίος μου φέρθηκε άψογα, δεν μπορώ να πω. Και προσπαθούσε …, μου έλεγε να μιλάμε στον ενικό, ότι είμαι λοχαγός … δεν έλεγα την αλήθεια. Μου λέγανε ότι τα ξέρουνε όλα και ότι δεν με συμφέρει …
Κ. Μην μπείτε σε λεπτομέρειες.
Π. Όχι, μπαίνω για τους εξής λόγους … «*Έχε υπ' όψιν σου ότι υπάρχει Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α., δεν σου το λέω εκβιαστικά. Σου λέω ότι υπάρχει Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α. που ενδιαφέρεται. Και εμείς πρέπει να την κλείσουμε την υπόθεση. Σε συμφέρει Τάκη να μιλήσεις.»*
Κ. Σας βασάνισαν αυτοί;
Π. Όχι, καθόλου και θα σας πω γιατί. Διότι είχε αρχίσει το Β.Β.C. και η Ντόιτσε Βέλε να λέει το όνομα μου συνέχεια «*Έχει συλληφθεί και θα βασανιστεί ... Τον βασανίζουν ...»* έλεγε διάφορα τέτοια. Ο Δασκαλόπουλος ήταν διευθυντής της Γενικής Ασφάλειας Αθηνών. Ο Νίκος ο Δασκαλόπουλος. Με το Νίκο είμαστε φίλοι, είχαμε συνυπηρετήσει στην Κ.Υ.Π.. Και έδωσε εντολή «*Μην πειράξετε τον Τάκη τον Παπαγεωργόπουλο.»* Είχε δώσει εντολή.
Κ. Βασάνισαν άλλους από την ίδια οργάνωση;
Π. Όχι. Ούτε τον Κουτσογιάννη, ούτε τον …

Κ. Μείνατε στη φυλακή πόσο διάστημα;
Π. Έμεινα μέχρι την παραμονή των Χριστουγέννων. Ξαφνικά όμως εκεί που ήμουνα απομόνωση, κατά τις 10 Δεκεμβρίου, μου φέρνανε δύο Κρητικούς. Ήτανε οι άνθρωποι οι οποίοι είχανε δώσει στον αεροπόρο καμιά 300 εκρηκτικά και τέτοια. Τους φέρανε από την Κρήτη. Είχανε φάει πολύ ξύλο.
Κ. Το όνομα Βαρδής Βαρδινογιάννης σας λέει τίποτα;
Π. Ε βέβαια. Με τον Βαρδή είμαστε φίλοι.
Κ. Όχι τον Βαρδή τον Βαρδινογιάννη τον εφοπλιστή.
Π. Τον αξιωματικό;
Κ. Όχι.
Π. Ποιον;
Κ. Τον Βαρδινογιάννη της Εταιρείας Διάσωσης Ιστορικών Αρχείων που ήτανε …
Π. Τον Βαρδή που είναι ξαδέρφια με τον Βαρδή τον Βαρδινογιάννη τον εφοπλιστή. Είναι κομμουνιστής αυτός.
Κ. Ναι.
Π. Όχι. Μου τον γνώρισε ο Βαρδής ο εφοπλιστής, είμαστε συμμαθητές με τον Βαρδή και μου τον είχε γνωρίσει. Αλλά δεν τον ξέρω …
Κ. Ξέρετε για υπόθεση στην οποία ήτανε μπλεγμένος και ο Βαρδινογιάννης με αξιωματικούς εν ενεργεία και αποστράτους, όπου ήτανε και ο Παπαδονικολάκης;
Π. Ναι, ξέρω ότι ήτανε και στο πρώτο κίνημα στο ναυτικό και στο δεύτερο. Έχει παίξει ρόλο ο Νίκος ο Βαρδινογιάννης.
Κ. Όχι αυτός ο Βαρδινογιάννης. Ο αριστερός Βαρδινογιάννης.
Π. Α ίσως να ήταν και αυτός μέσα στο κόλπο. Δεν ξέρω. Ξέρω μονάχα ότι ο Βαρδινογιάννης ήταν στο κόλπο. Με τον Νίκο τον Βαρδινογιάννη και τον Παπαδονικολάκη μιλήσαμε μαζί, προτού μας πιάσουν. Το ’70 είχαμε πάει μαζί και στην Κρήτη κάτω και προτού μας πιάσουν, το καλοκαίρι είχαμε συναντηθεί με τον Νίκο τον Βαρδινογιάννη και είχαμε μιλήσει, είχαμε πει διάφορα πράγματα τέλος πάντων. Ήτανε η υπόθεση που σας είπα στο σπίτι του Ουρανού που λέγανε ότι θα γίνει …, την ώρα που θα πάει στο Αρκάδι ο Πατακός θα τον συλλάβουν, θα τον σκοτώσουν και στη συνέχει θα γίνει…
Κ. Η υπόθεση αυτή είναι φτιαγμένη από ποιον;
Π. Από αντιστασιακούς Κρητικούς. Αλλά είχανε ειδοποιήσει και κάποιους αξιωματικούς.
Κ. Όπου ήτανε ανακατεμένος και ο Παπαδονικολάκης[1];
Π. Το πιθανότερο. Γιατί για να με πάει εκεί εμένα ο Γιάννης … Το πιθανότερο να ήτανε, διότι συναντηθήκαμε στη Μιαμού και στην Λέντα … Έμαθα και τα Κρητικά … Δεν θυμάμαι πως το λένε … Λέντα το λένε επειδή εκεί πέρα είναι το ακρωτήρι, το μικρό που κάνει στη Νότια Κρήτη, μοιάζει σαν ξαπλωμένο λιοντάρι και γι’ αυτό το λένε Λέντα. Εκεί συναντηθήκαμε. Είναι δίπλα από τους καλούς λιμένες.
Κ. Το 1970 αυτά;
Π. Ναι, ναι. Και συναντηθήκαμε και με άλλους Κρητικούς. Και μάλιστα εμένα μου είπανε «*Μην ξαναγυρίσεις στην Αθήνα. Θα σε κρύψουμε εμείς απάνω στα βουνά.»*
Κ. Με τον Νικήτα τον Βενιζέλο είχατε, σε όλη αυτή την ιστορία μέχρι που συλληφθήκατε το ’70, καμία ανάμιξη;
Π. Όχι. Είχα επαφή με τον Γεώργιο Ράλλη και με τον Κεφαλογιάννη, που πέθανε τώρα, τον Μανόλη Κεφαλογιάννη. Ο οποίος συνεργαζόταν με τους ‘Ελεύθερους Έλληνες’ και ήταν και αυτός στο κόλπο της Κρήτης. Η διαφορά είναι ότι του Μανόλη η παρέα και δεν ξέρω ποιοι άλλοι, λέγανε «*Ξέρετε πρέπει να καλέσουμε τον βασιλιά να έρθει στην Κρήτη, από την ώρα που θα καταλάβουμε την Κρήτη*.» Και η διαφωνία των υπολοίπων και ημών των στρατιωτικών, ήταν ότι λέγαμε «*Όχι*.» Βέβαια υπήρχαν στρατιωτικοί που λέγανε *«Ναι»*
Κ. Πάντως αυτά μένουν στη σχεδίαση;
Π. Ναι στη σχεδίαση. Δεν υλοποιήθηκε τίποτα γιατί πιάστηκε η οργάνωση αυτή εξαιτίας των πυροβολισμών που έκανε ο Ιωαννίδης ο Φοίβος.
Κ. Είναι η υπόθεση που είπατε με την σύλληψη του Φοίβου του Ιωαννίδη;
Π. Ναι. Ήταν το βράδυ εκείνο, μετά την συγκέντρωση που κάνανε στο σπίτι του Ουρανού έξω από το Ηράκλειο, δεν θυμάμαι σε ποιο χωριό ήτανε εκείνο το σπίτι. Ήτανε 70 άνθρωποι οι οποίοι ήτανε οι καπεταναίοι. Έχουν καπετανάτα στην Κρήτη. Οι καπεταναίοι, ο καθένας έχει την δική του ομάδα, 40 – 50 – 100 δεν ξέρω πόσες είχανε[2]. Και είχανε τα όπλα, (έτσι και αλλιώς είχανε οι Κρητικοί), αλλά είχε φέρει ο

[1] Βλέπε και συνέντευξη Βαρδινογιάννη (28-6-02) με αναφορές σε παρόμοια σχέδια που ίσως κάπου συναντώνται αφού ο Παπαδονικολάκης εμφανίζεται και στις δύο συνεντεύξεις να παίζει ρόλο σε παρόμοιες κινήσεις. Επίσημαίνεται και η συχνή εμφάνιση της Κρήτης στα σχέδια των οργανώσεων για κατάληψη κ.λ.π.
[2] Οι αριθμοί γενικά στην αφήγηση του Π. είναι μεγάλοι. Στους ανθρώπους και τα όπλα. Εβδομήντα καπετάνιοι είναι πολλοί ακόμα και για την Κρήτη. Όσο για τους άνδρες που υποτίθεται πως διέθετε ο καθένας, εάν πράγματι ήταν έτσι η κατάσταση, τότε μιλάμε για ένα μικρό στρατό των τριών μέχρι επτά χιλιάδων ανδρών. Είναι πολλοί για αντιστασιακές οργανώσεις αλλά σε επιστράτευση είναι σίγουρο

Παύλος ο Βαρδινογιάννης από το εξωτερικό κάπου 700 όπλα, τα οποία τα είχανε αυτοί. Αυτό το ξέρω γιατί το αντιμετώπισα μετά στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α. όταν ήμουνα κρατούμενος. Στη συνέχεια με πήγανε στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α., μετά τη Γενική Ασφάλεια. Θα τα πούμε αυτά.
Κ. Πάμε σε αυτήν την υπόθεση που φεύγετε από την Α.Κ.Ε.. Σας έχουν συλλάβει, η Α.Κ.Ε. έχει διαλυθεί, είστε στη Γενική Ασφάλεια και δεν βασανίζεστε για τους λόγους που είπατε. Συλλαμβάνεστε Νοέμβρη και σας απολύουν Δεκέμβρη.
Π. 11 Νοεμβρίου το πρωί, Παρασκευή ήτανε. Σας λέω ότι ο Κώστας τους είπε …, μου φερθήκανε άψογα. Εν τω μεταξύ την Κυριακή το βράδυ, ύστερα από τρεις ημέρες, με πήρανε και με κατεβάσανε κάτω. Ήτανε ο Μάλιος με τον …,πως τον λένε …
Κ. Τον Μπάμπαλη.
Π. Τον Μπάμπαλη. Οι οποίοι άρχισαν να με απειλούν και τέτοια και ότι έχουνε συλλάβει και τους δύο αεροπόρους και τέτοια. Και άρχισαν να μου χτυπάνε τα χέρια και τέτοια. Οπότε δεν ….
Κ. Δεν σας βασάνισαν;
Π. Όχι. Αντέδρασα όμως πολύ άσχημα. Αντέδρασα για να τους δείξω ότι «*Μην με απειλείτε εμένα. Είμαι λοχαγός. Τώρα επειδή έγιναν τα πράγματα έτσι και νομίζετε εσείς ότι είστε κάτι παραπάνω επειδή είμαι απότακτος λοχαγός ...»*...
Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε φεύγοντας από την Ασφάλεια τον Δεκέμβριο του 1970, έχετε ανάμιξη με τους 'Ελεύθερους Έλληνες' ή με άλλη οργάνωση;
Π. Όχι. Δεν με βγάλανε εμένα. Εμένα έγινε η ανάκριση, αναγκάστηκα να παραδεχτώ … τι παραδέχτηκα; Τους είπα «*Εάν νομίζετε ότι είστε έτσι κάνετε πολύ μεγάλο λάθος. Φωνάξτε τον Λάμπρου να έρθει επάνω ...»* τον αντικομμουνίσταρο *«... και φωνάξτε και τον Δασκαλόπουλο που είναι και φίλος μου, να σας πω ότι εάν εσείς εδώ μέσα είστε μια φορά έξυπνοι, δυστυχώς, είμαι δύο φορές πιο έξυπνος από εσάς. Και ότι η οργάνωση είναι προδομένη από τότε, κάτω στα υπόγεια σας έχετε τις βόμβες, τις 70 χειροβομβίδες, τα αυτόματα ... Διότι ο αστυφύλακας λέγεται έτσι, το αυτοκίνητο είναι αυτό ... Τι μιλάτε;»* Οπότε όπως καταλαβαίνετε έμειναν κόκαλο. Αυτά αναγκάστηκα να τα πω διότι εν τω μεταξύ είχανε πιάσει και την κοπέλα, την οποία χρησιμοποιούσα και δεν την είχανε στη Γενική Ασφάλεια. Την είχανε βάλει με τις πόρνες και τις πουτάνες στη πλατεία Συντάγματος που μαζεύανε. Για να της σπάσουνε εντελώς το ηθικό και να παραδεχτεί ορισμένα πράγματα. Την οποία και φέρανε σε αντιπαράσταση με εμένα. Έτσι αυτοί κατάλαβαν ότι … «*Τι Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α. και τέτοια; Τι εξυπνάδες μου λέτε τώρα εμένα;»* Δεύτερον τους είπα *«Να σας πω τώρα και τον δεύτερο πράκτορα; Είναι αυτός. Και να σας πω και κάτι; Διότι ο Νίκος ο Δασκαλόπουλος που έχει μυαλό και έχει υπηρετήσει στην Κ.Υ.Π. και έχει περάσει και αυτός το σχολείο της C.I.A., θα σας πει ότι 'Πολύ καλά σας λέει ο Τάκης ο Παπαγεωργόπουλος.' Οι δύο αυτοί ήτανε από ελεγχόμενα κέντρα διαφορετικά και κάνανε αυτό και εκείνο και εκείνο και το κατάλαβα. Και με τον έναν έγινε αυτό και με τον άλλον του είπα ότι 'Έχουμε έτοιμο σχέδιο ...' του το είπα μέσα στην φυλακή, '... έχουμε έτοιμο σχέδιο να φύγει όλη η βάση της Ελευσίνας στα αεροπλάνα και να προσγειωθούν στην Ιταλία.' Και δεν πρόφτασα να το πω και σε δύο μέρες αρχίσατε να με ρωτάτε για τα αεροπλάνα.»*
Κ. Με αυτόν τον τρόπο κύριε Παπαγεωργόπουλε καταφέρατε να μην προχωρήσει η υπόθεση στα δικαστήρια αφ' ενός και αφετέρου να μην βασανίσουν κανέναν;
Π. Όχι, δύο τρία παιδιά που ήταν νέοι, τα χαστούκια και τις κλοτσιές τους τις φάγανε. Ο Μιχαλόπουλος, ο γιατρός και αυτοί, φάγανε τα παιδιά κάτι κλοτσιές. Όχι πολύ ξύλο. Το θέμα ήταν να μην πάνε στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α.. Δυστυχώς τον Νίκο τον Μιχαλόπουλο, διότι τον είχανε επιλέξει για έφεδρο ανθυπολοχαγό, έφαγε πολύ ξύλο από τον στρατό πλέον. Διότι σου λέει ΄΄Τόσο βλάκες είμαστε εμείς που σε είχαμε για έφεδρο ανθυπολοχαγό;΄΄ Ενώ οι άλλοι τίποτα, κάτι κλοτσιές, αστεία πράγματα.
Κ. Πάμε στη συνέχεια. Τι γίνεται μετά;
Π. Την υπόθεση είπαν ότι θα την κλείσουν. Δεν τους συμφέρει να πάει στρατοδικείο. Τι να πάνε; Θα εκτεθούν. Και είπανε ότι θα μας στείλουνε εξορία. Βγήκε μία απόφαση ότι εξορία θα πάει ο Κουτσογιάννης και εγώ. Κανείς άλλος. Τους άλλους θα τους αφήσουν. Πράγματι περίπου 20 Δεκεμβρίου τους αφήσανε, δεν θυμάμαι 15 – 17 – 18, ανάλογα τον καθένα τους απέλυαν.
Κ. Το 1970.
Π. Ναι, ναι. Παραμονή Χριστουγέννων, 24 Δεκεμβρίου στις 9 η ώρα το βράδυ με ειδοποίησαν από νωρίτερα εμένα, ότι θα πάω εξορία στον Άγιο Νικόλαο Κυνουρίας. Και λυπάμαι πάρα πολύ για αυτούς, γιατί δεν ντρεπόντουσαν που θα βάλουν έναν λοχαγό …, θα τον πάνε στο πρακτορείο με αλυσίδες μέσα στον κόσμο, παραμονή Χριστουγέννων να βλέπει ο κόσμος … Και με βάλανε στο λεωφορείο και σηκώθηκε όλος ο κόσμος όρθιος «*Ρε το παιδί που το πάτε;»*
Κ. Πότε φεύγετε από την εξορία; Πότε τελειώνουν οι εξορίες;
Π. 27 Ιανουαρίου ήρθανε δύο '100' στον Άγιο Νικόλαο Κυνουρίας, να με πάρουν. Κατάλαβα ότι κάτι δεν πάει καλά και είπα ότι «*Δεν πρόκειται να με πάρετε όρθιο. Θα με πάρετε μόνον πεθαμένο ή στα χέρια. Θα μου*

πως το νησί συγκεντρώνει περισσότερους.. Δεν μιλάμε όμως για πόλεμο. Ο Π. στον ενθουσιασμό του και στην προσπάθεια να εμφανίσει δυναμική κατάσταση είναι άνετος στους αριθμούς.

πείτε που με πάτε.» Μου λέγανε ψέματα ότι θα με πάνε στην Τρίπολη διότι είναι μία ανάκριση τυπική και τέτοια. Κατάλαβα ότι με πάνε Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α.. Έτσι το αισθάνθηκα. Είπα «*Να φωνάξετε τον Κατσικόπουλο τον Τάκη ...»* τον μακαρίτη, ήτανε εξορία εκεί «*Φωνάξτε τον Κατσικόπουλο. Δεν βγαίνω με τίποτα από εδώ.»* Και μάλιστα όπως ήμουνα, ξάπλωσα κάτω στο πάτωμα και άρχισα να γδύνομαι και έμεινα μόνο με το σλιπάκι για να … Χειμώνας τότε …

Κ. Σας πήγαν στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α. ή όχι;

Π. Βέβαια. Αλλά θα σας πω πως με πήγανε. Τελικά φωνάξανε τον Κατσικόπουλο. Του λέω «*Πάρε τηλέφωνο αμέσως στο σπίτι μου και ας λένε αυτοί ότι με πάνε στην Τρίπολη.»* Και ακούστε το θέαμα. Κάθεται ένας ανθυπομοίραρχος αριστερά μου και ένας υπομοίραρχος δεξιά μου και στη μέση εγώ στο Ι.Χ.. Μπροστά κάθεται ένας νωματάρχης. Ο νωματάρχης είναι από την Αθήνα. Ο ανθυπομοίραρχος είναι από κάποιο τμήμα της Αρκαδίας. Ο υπομοίραρχος ήτανε από τον νομό της Κορινθίας. Να μην γνωρίζονται μεταξύ τους και να φοβάται ο ένας τον άλλον. Πρώτον αυτό. Δεύτερον μπροστά πήγαινε μία μοτοσικλέτα, ένα '100' στη μέση και πίσω άλλο '100'. Και είπα *«Ο Αλ Καπόνε είμαι; Ποιος είμαι;»*

Κ. Γιατί σας πήγαν στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α.;

Π. Προσέξτε να δείτε. Φτάσαμε στην Τρίπολη, μόλις φτάσαμε στα σύνορα του νομού Κορινθίας, αλλάξανε τα '100'. Συνέχισαν δύο άλλα '100'.

Κ. Σας παρέλαβε άλλη διεύθυνση.

Π. Και μετά την Κορινθία, άλλα '100' με παρέλαβαν για να πάμε στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α.. Στο δρόμο λοιπόν είπα να επιχειρήσω κάτι. Ζήτησα να κατέβω κάτω. Ότι θέλω να ουρήσω. Και πήρανε στη motorola την Αθήνα, να ρωτήσουν εάν πρέπει να σταματήσουν για να κατέβω. Και τους είπανε «*Δεν ξέρουμε τι να κάνετε, να τα κάνει μέσα στο αυτοκίνητο;»* Κατεβαίνοντας είπα στον υπομοίραρχο «*Αν έχεις συνείδηση αξιωματικού, πρέπει να κάνεις κάτι για μένα.» «Τι να κάνω;», «Θα σου δώσω τηλέφωνο του σπιτιού μου πρώτον και δεύτερον θα σου δώσω Β.Β.C. και Ντόιτσε Βέλε να πάρεις τηλέφωνο.»* Πήρε. Το ίδιο έκανα και με τον ανθυπομοίραρχο όταν φτάσαμε στην Κόρινθο, διότι εκεί μας περίμενε συνταγματάρχης. Ξαναζήτησα να πάω να κατουρήσω δήθεν και με συνόδεψε ο ανθυπομοίραρχος και είχα γράψει και σε αυτόν και του λέω … Και πήρε ο άνθρωπος μπροστά μου. Το είδα αυτό, έτσι; Πήρε τηλέφωνο το σπίτι μου ότι «*Είμαστε στην Κόρινθο, να τρέξετε ... Δεν ξέρουμε που τον πάνε. Τον πάνε σε Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α. αλλά δεν ξέρουμε που.»* Εμένα με πήγανε στο Ρέντη, δεν με πήγανε στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α, με πήγανε στο Ρέντη κάτω. Ο υπομοίραρχος πήρε από το Ρέντη κάτω, από ένα βενζινάδικο και ειδοποίησε … Φτάσαμε δώδεκα η ώρα τη νύχτα εκεί. Και ειδοποίησε το σπίτι μου. Στις πέντε η ώρα, έξι η ώρα το πρωί τα αδέρφια μου είχανε έρθει στο Ρέντη. Διότι πήγανε να με σκοτώσουνε εκεί μέσα.

Κ. Στο Ρέντη κύριε Παπαγεωργόπουλε στην μονάδα της Ε.Σ.Α. σας πήγανε;

Π. Ναι, της Ε.Σ.Α.. Και διοικητής ήτανε ο Ζουλίνος, ταγματάρχης πεζικού. Την άλλη μέρα ο άνθρωπος είπε να παρουσιαστώ. Και μου φέρθηκε άψογα. Μου είπε κιόλας ότι λυπάται πάρα πολύ που αναγκάζεται να έχει κρατούμενο έναν λοχαγό, έναν συνάδερφο. Ευγενέστατος. Του είπα ότι το βράδυ που με φέρανε, κάποιος έλεγε «*Τι ωραίο σώμα που έχει, τι ξύλο που έχει να πέσει.»* Και ότι αντέδρασα και του έριξα χαστούκι του ενός και αυτά. Αντέδρασα διότι δεν το δέχομαι αυτό με τίποτα. Ούτε ανώτερος μου να με βρίζει, ούτε να με δέρνει και πολύ περισσότερο κατώτερος μου ας πούμε. Μου φέρθηκε άψογα ο άνθρωπος. Αλλά μου είπε ότι …

Κ. Γιατί σας είχανε πάρει στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α.;

Π. Συνέχεια ότι είμαι … Για το Π.Α.Κ. πλέον. Αυτοί συνέδεσαν την υπόθεση Α.Κ.Ε. και με το Π.Α.Κ.[1]. Αλλά πολύ περισσότερο, θα σας πω στην πορεία, είχανε κάνει λάθος. Άλλον ψάχνανε να βρούνε. Τον λένε Τάκη, λέγεται Παπαγιαννόπουλος, ήτανε Ασπιδικός και ακούσανε το 'Παπαγιαννόπουλος' δεν το είπε καλά ο άνθρωπος, του λένε *«Παπαγεωργόπουλος;»* Λέει αυτός «*Ναι Τάκης.»* και αυτοί συνέδεσαν και σου λέει «*Αυτός είναι.»*

Κ. Πόσο καιρό μένετε στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α.;

Π. Έμεινα μέχρι την αμνηστία. Α όχι. Πήρα αμνηστία, έμεινα Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α. … Καταρχήν ύστερα από δύο μέρες με πήρανε και με πήγανε στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α. πάνω το περιβόητο, πάνω στο …, πως το λένε …, του Βενιζέλου … Ναι.

Κ. Στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α. κανονικά, γιατί στο Ρέντη δεν ήταν το Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α..

Π. Όχι ήτανε σκέτη Ε.Σ.Α.. Πήγα εκεί, την ανάκριση μου την έκανε ο Θεοφιλογιαννάκος, ο Χατζηζήσης, ο Γεωργακόπουλος. Δεν με πειράξανε, μπορεί να με βρίσανε, να με απειλήσανε, αλλά δεν με πειράξανε. Θα σας πω γιατί πάλι.

Κ. Τι διαφορά τάξεως είχατε με αυτούς τους αξιωματικούς;

Π. Συμμαθητής μου ήτανε ο Χατζηζήσης. Ο άλλος ο Θεοφιλογιαννάκος ήτανε διοικούσα μου. Ο οποίος την δεύτερη μέρα που είμαι πλέον εκεί … Α καταρχήν δεν ξέρω το σύστημα τους ποιο ήτανε, αλλά με φώναξαν την άλλη μέρα και μου δώσανε δέκα κόλλες αναφοράς και ένα μολύβι «*Γράψε από την ημέρα που έγινε η*

[1] Βλέπε στο κεφάλαιο Δ23 όπου παρατίθενται στοιχεία για τΟ ΑΚΕ.

επανάσταση, τι ακριβώς έχεις κάνει, ακόμη και τι έχεις σκεφτεί.» έγραψα ότι «*Ναι είχα μία οργάνωση, την λέγανε Α.Κ.Ε., η οποία ήτανε προδομένη από τον κομμουνιστή τον τάδε και δεν έκανα τίποτα. Αστεία πράγματα έκανα. Αυτό έχω κάνει όλο και όλο. Και δεν ξέρω τίποτα άλλο. Τι μου λέτε εμένα;»* Αυτό δεν τους ικανοποίησε βέβαια, με ξαναφώναξαν … Γιατί μου είπαν ότι ύστερα από 48 ώρες να τους το δώσω. Καθυστερούσα για να γλιτώσω, γιατί φοβόμουνα ότι θα φάω ξύλο εκεί μέσα. Ήξερα για τα βασανιστήρια και καθυστερούσα επίτηδες για να κερδίσω χρόνο. Το δίνω, με φωνάζουν «*Τι είναι αυτά; Ποιον κοροϊδεύεις; Εδώ υπάρχουν κάποια μυστικά που δεν μας λες.» «Δεν ξέρω τίποτα …» «Ξαναπάρε χαρτί και μολύβι και γράψε παιδάκι μου μήπως αρχίσει το άλλο σύστημα.»* Ύστερα από τέσσερις μέρες περίπου, ήταν υποδιοικητής ο Χατζηζήσης, με φωνάξανε και με πήγανε στο γραφείο του Χατζηζήση. Μόλις κάθισα εκεί πέρα, αυτός μου μίλαγε στον ενικό, του μίλαγα στον πληθυντικό παρά το γεγονός ότι ήμασταν συμμαθητές. Του λέω «*Κύριε ταγματάρχα …»* αυτός μου έλεγε *«Παναγιώτη να τα πεις όλα εδώ …»* είναι και βλάχος, είναι από τη Δεσκάτη. Δεν ξέρω εάν ξέρετε ο … δεν κάνω κρίσεις έτσι άσχημες, ο Χατζηζήσης ήτανε πανάσχημος. Και είχε και μία έκφραση, αυτήν που λέμε *«Κάν' τον βλάχο κλητήρα και ο Θεός να βάλει το χέρι του από εκεί και πέρα»*.' Αυτός ήρθε στη σχολή ευελπίδων, νόμισε ότι είναι δεν ξέρω ποιος. Επειδή έχετε τελειώσει και εσείς παραγωγική σχολή σας λέω το εξής. Όταν βγάλουνε ένα παρατσούκλι σε κάποιον συνάδερφο … Τον λέγανε 'Ντε Καστρί'. Ο Ντε Καστρί ήτανε αν θυμόσαστε ο επικεφαλής στο Βιετνάμ των Γάλλων που ηττήθηκε από τον περιβόητο στρατηγό τον Γκιαπ, πως τον λέγανε, του άλλαξε τα φώτα. Επειδή ήτανε ο αποτυχημένος στρατηγός, εμείς οι συμμαθητές, επειδή αυτός νόμιζε ότι κάποιος είναι, τον βγάλαμε 'Ντε Καστρί' και τον λέγαμε 'Ντε Καστρί'. Πρώτον αυτό και δεύτερον ήταν και βλογιοκομμένος και πανάσχημος και τον λέγαμε 'κινέζικη αποβολή'. Πολύ βαριά κουβέντα. Ήταν πράγματι τόσο άσχημος που λέγαμε ότι είναι 'κινέζικη αποβολή', η οποία επέζησε αυτή η αποβολή. Καταλαβαίνετε τι κόμπλεξ είχε αυτός ο άνθρωπος. Το ίδιο και ο Θεοφιλογιαννάκος. Ο Θεοφιλογιαννάκος είχε πάθει φαίνεται μικρός, ή έτσι γεννήθηκε δεν ξέρω, το πρόσωπο του ολόκληρο ήταν βλογιοκομμένο και αυτός ήτανε επίσης κομπλεξικός έναντι όλων των υπολοίπων …

Κ. Άρα έχουμε δύο αξιωματικούς που σήμερα εσείς λέτε και έναν πρόσθετο λόγο για τον οποίο αυτοί γίνονται βασανιστές.

Π. Ναι, ναι. Ακριβώς. Ο Θεοφιλογιαννάκος για να καταλάβετε, πάλι μπαίνω σε λεπτομέρειες οι οποίες ας πούμε μπορεί να μην έχουνε αξία σχετικά με την ιστορία, έχουν αξία όμως για τον άνθρωπο. Για να καταλάβετε πόσο κομπλεξικός ήτανε, όταν ήμασταν στη σχολή ευελπίδων, αυτός είχε έναν νυχοκόπτη και άμα έβλεπε ένα παιδάκι όμορφο από εμάς τους πρωτοετείς ή τους συμμαθητές του, έτσι ομορφούλη, στρουμπουλούλικο …, του έκοβε το μάγουλο με τον νυχοκόπτη. Για να καταλάβετε περί τίνος ανθρώπου πρόκειται. Διότι ήταν ο ίδιος βλογιοκομμένος και έκοβε το μάγουλο κάθε παιδιού. Εμάς μας είχε πιάσει τρομοκρατία, μην μας πιάσει πουθενά ο ψευτοθόδωρος΄΄. Τον λέγανε οι συμμαθητές του 'ψευτοθόδωρο', ήταν τέτοιος ψεύτης, τερατολόγος ας πούμε, πέρα από το γεγονός ότι ήτανε παλιάνθρωπος.

Κ. Για τον Χατζηζήση λέτε ή τον Θεοφιλογιαννάκο;

Π. Τον Θεοφιλογιαννάκο. Έκοβε το αίμα μας πρωτοετείς, μην μας πιάσει πουθενά και μας κόψει το μάγουλο.

Κ. Που σημαίνει ότι σας τραυμάτιζε.

Π. Βέβαια. Ακριβώς. Την ημέρα εκείνη με φωνάξανε εκεί πέρα και ήρθε ο Θεοφιλογιαννάκος και άρχισε να με απειλεί, έκοβε βόλτες πέρα δώθε. Και με απειλούσε πολύ άσχημα και με έβριζε πολύ άσχημα. Δεν μίλαγα, έτσι φοβόμουνα, για να πω την αλήθεια. Όποιος λέει ότι δεν φοβάται φαίνεται ότι δεν έχει συναίσθηση του τι σημαίνει άνθρωπος.Το θέμα είναι να μην πανικοβάλλεσαι. Ότι ο άνθρωπος πρέπει να φοβάται αν θέλει να επιζήσει. Αν δεν φοβάται σκοτώθηκε, πέθανε. Ήξερα ότι είχα πέσει στα δύο χειρότερα μούτρα, έτσι είχα ακούσει κιόλας και ήξερα ότι είναι βασανιστές άνευ προηγουμένου. Ύστερα από ένα τέταρτο που έκοβε βόλτες πέρα δώθε και έλεγε ότι θα με σουβλίσει «*Θα σε σουβλίσω … Κωλόπαιδο … Μαλάκα …*» αυτά. Του λέω «*Επιτρέπετε να σας πω κάτι κύριε Θεοφιλογιαννάκο;*» Και αυτός μου λέει *«Ναι.»* Σηκώθηκα όρθιος, γιατί με είχε να κάθομαι, «*Εάν ήμουνα εν ενεργεία λοχαγός ή ταγματάρχης, όπως είναι ο συμμαθητής μου ο κύριος Χατζηζήσης, θα με λέγατε κωλόπαιδο και μαλάκα επειδή είστε αρχαιότερος;» «Τι είπες ρε;» «Σας ρωτάω … Πέστε με αφελή, αλλά σας ρωτάω.»* Με κοίταξε αυτός και λέει «*Τι εννοείς;» «Εννοώ ότι δεν θα ζούσες. Όχι στον πληθυντικό. Εννοώ ότι θα είχα βγάλει το πιστόλι και θα σε είχα καθαρίσει. Εάν με έλεγες κωλόπαιδο ή μαλάκα. Γιατί έχεις τόσες ώρες εδώ μέσα που με βρίζεις. 'Μαλάκα.. Κωλόπαιδο… Ηλίθιε…' Το ίδιο και ο Χατζηζήσης. να σας πω κάτι; Θα σας κρεμάσω, στο λόγο της τιμής μου αυτό, δεν είναι υπερβολή, θα σας κρεμάσω μέχρι εβδόμης γενεάς όταν αλλάξουν τα πράγματα. Από την ώρα που θα με πειράξετε. Άλλο η ανάκριση και άλλο βασανιστήρια. Εάν με πειράξετε, μέχρι εβδόμης γενεάς.»* Και μου λέει αυτός «*Τι λες βρε μαλάκα; Θα καθίσουμε 50 χρόνια απάνω.» «700 να καθίσετε δεν θα έχω πεθάνει. Ή αν έχω πεθάνει θα σηκωθώ από τον τάφο και θα σας κρεμάσω τις οικογένειες μέχρι εβδόμης γενεάς.»* Στο λόγο μου κ. Κακαρά. Τα έχασε, έμεινε κόκαλο. Έξαλλος «*Θα το παίξω εδώ κορόνα γράμματα»* Μου λέει «*Τι είπες ρε πούστη …» «Αυτό που σου είπα.*» Οπότε ξαφνικά γυρνάει και λέει του Χατζηζήση *«Πέστε τα εσείς οι συμμαθητές και αφήστε με ήσυχο εμένα.»* Εκ των υστέρων όμως έμαθα ότι ο Γιάννης ο Μπότσας, συμμαθητής μου που ήτανε στο γραφείο του προέδρου τότε του Παπαδόπουλου, ήταν και πολύ φίλος μου. Αλλά και ο Παπαδόπουλος μου είχε αδυναμία, γιατί είχα συνυπηρετήσει με τον Παπαδόπουλο και έλεγε ότι «*Είναι από τους καλύτερους*

αξιωματικούς, για να μην σας πω ο καλύτερος ανθυπολοχαγός που έχω γνωρίσει.» Έλεγε ο Παπαδόπουλος. Με πρωτοβουλία του ο Γιάννης ο Μπότσας είχε πάρει την Ε.Σ.Α. και είχε πει «*Μην κάνετε κανένα αστείο είπε ο πρόεδρος, μην πειράξετε τον Τάκη τον Παπαγεωργόπουλο.*» Έτσι έμαθα εκ των υστέρων.
Κ. Που σημαίνει κύριε Παπαγεωργόπουλε ότι, ο Παπαδόπουλος ήξερε σαφώς ότι γινόντουσαν βασανιστήρια στην Ε.Σ.Α. μέσα.
Π. Α βέβαια. Όπως και ο Μπότσας. Γιατί αυτό που σας λέω μου το είπε άλλος συμμαθητής μου μετά, που ήτανε κολλητός του Γιάννη του Μπότσα. Τον Γιάννη δεν τον συνάντησα ποτέ. Γιατί σας λέω ότι ήμασταν φίλοι. Μπορεί να ήτανε ότι ήτανε εκεί μέσα, αλλά ήμασταν και συμμαθητές και φίλοι πολύ. Και φαντάζομαι ότι επειδή ήτανε πολύ καλό παιδί μπορεί να το είχε κάνει πραγματικά και να μην μου το είπαν έτσι.
Κ. Για να κάνουμε μια παρένθεση εδώ. Έχετε αναφέρει δύο ονόματα συμμαθητών σας οι οποίοι παρ' ότι ήτανε χουντικοί, ήτανε με την δικτατορία τότε, τους εκτιμούσατε τότε και τους εκτιμάτε και σήμερα. Τα ονόματα τους είναι Γιάννης Μπότσας …
Π. Ναι. Ο οποίος ήτανε και αρχηγός, ήτανε από τους τρεις πρώτους στη σχολή αλλά ήτανε και αρχηγός πυροβολικού.
Κ. Και ο άλλος είναι εκείνος που συναντήσατε στις 30 Μαρτίου …
Π. Ο Κοσμόπουλος ο Γιάννης.
Κ. Γιάννης Μπότσας και Γιάννης Κοσμόπουλος. Ζούνε αυτοί οι αξιωματικοί;
Π. Ναι, ναι. Και έσω σχέσεις και με άλλους συμμαθητές που ήτανε δεξιοί.[1] Και μάλιστα ύστερα από μερικά χρόνια όταν άλλαξε και έγινε η μεταπολίτευση και έγινα βουλευτής, ήρθαν πάρα πολλοί και μιλήσαμε και μου λέγανε «*Τάκη είχαμε και εμείς κάποιες επιφυλάξεις στο μυαλό μας. Ότι τι γίνεται ρε παιδί μου; Ο Τάκης έγινε ξαφνικά προδότης της πατρίδας; Γιατί όλα αυτά που λέγανε τα είχαμε πιστέψει. Και εκ των υστέρων είδαμε ας πούμε ότι ο Θεός να βάλει το χέρι του. Τι πράγματα είναι αυτά;*»
Κ. Ξεμπλέκετε με το Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α.;
Π. Ξέμπλεξα. Στις 13 Μαΐου το '71 με έβγαλαν από εκεί. Αλλά η ανάκριση συνεχιζόταν και στο τέλος διαπίστωσα και κατάλαβα ότι αναγκάστηκε να μου το πει ο Γιώργος. Α να, μου το πει ο συμμαθητής μου ο Γεωργακόπουλος διότι όπως σας είπα είπε έτσι ο Θεοφιλογιαννάκος βγαίνοντας και πραγματικά μέσα εκεί ήτανε τέσσερις συμμαθητές μου. Και είπανε «*Να αναλάβουν τον Παπαγεωργόπουλο οι συμμαθητές του. Να μάθουμε τι ακριβώς συμβαίνει πρώτον και δεύτερον …*» Φαίνεται ότι ο Μπότσας είχε παρέμβει. Το συνδυάζω αυτό, διότι οι συμμαθητές μου πλέον με ανέλαβαν από εκεί και πέρα.
Κ. Έτσι εξηγείται το γιατί δεν σας βασάνισαν. Μένετε μέχρι τα μέσα περίπου το '71 στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α.. Με τους 'Ελεύθερους Έλληνες' δεν είχατε καμία σχέση;
Π. Όχι, καμία σχέση.
Κ. Η γνώμη σας για τους 'Ελεύθερους Έλληνες' κύριε Παπαγεωργόπουλε ποια είναι;
Π. Είχα μάθει ότι ήταν μια σοβαρή οργάνωση. Βέβαια ήτανε και φιλοβασιλική ταυτόχρονα. Δεν ήτανε μόνο δημοκρατικοί οι αξιωματικοί μέσα. Ήταν και φιλοβασιλικοί. Δεν ξέρω εάν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Πάντως κάποιους αξιωματικούς που ήξερα, ήτανε βασιλικοί. Όμως ήτανε μέσα και άνθρωποι οι οποίοι ήτανε Παπανδρεϊκοί. Στους 'Ελεύθερους Έλληνες' μπήκε ο Μουστακλής ο μακαρίτης, ο αείμνηστος. Ο φοβερός ο Σπύρος. Μπήκε ο Πανούτσος ο μακαρίτης. Ο Πανούτσος μάλιστα μου το είπε εμένα και θα σας πω και τι του είπα. *«Γιάννη μια φορά κάθισα και στον ώμο μου ανέβηκε ο Κωνσταντίνος και έγινε αυτός που έγινε. Δεν θα ξανακαθίσω να ανέβει στον ώμο μου αφού με έχωσε μέσα. Και αφού έχω βγει και από το Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α…..»* Και ο Ζαρκάδας ήταν στο κόλπο και ο Βαρδάνης. Το ξέρω αυτό. Τους είπα *« παιδιά δε θέλω να συμμετάσχω σε αυτήν την κίνηση.»*
Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε είχατε καμία επαφή με τον Πελοποννήσιο τον Ξενοφώντα ή τον Αντρέα τον Φραγκιά; Με το τμήμα αυτό του Π.Α.Κ.;
Π. Βέβαια. Τους γνώριζα και με γνώριζαν. Αυτό θέλω να σας πω. Έριχναν και στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α. και στην Γενική Ασφάλεια, είναι αλήθεια αυτό. Σου προσφέρανε καφέ ή τσάι ή οτιδήποτε και έριχναν μέσα …, πώς τα λένε αυτά τα …
Κ. Για να πείτε την αλήθεια ή διεγερτικά;
Π. Όχι διεγερτικά. Τα παραι…, πως τα λέμε;
Κ. Παραισθησιογόνα.
Π. Παραισθησιογόνα. Το ξέρω αυτό διότι μου έριξαν και εμένα. Και δεν ξαναήπια ποτέ, ούτε καφέ ούτε τσάι. Έλεγα *«Πονάει το στομάχι μου.»* Και βρήκα ευκαιρία … Πράγματι ήμουνα στομαχικός, είχα κάνει εγχείρηση, το ξέρανε αυτό. Είχα πάθει γαστρορραγία. Οπότε βρήκα ευκαιρία να μην τρώω και να μην πίνω τίποτα απολύτως, διότι ήξερα ότι ρίχνουνε παραισθησιογόνα. Σε παραισθησιογόνο που είχανε ρίξει στον Φραγκιά, ο Αντρέας ο Φραγκιάς είπε ότι «*Ο λοχαγός ο Παπα…, ο Τάκης ο Παπα…*» δεν το έβγαζε πέρα και

[1] Ο Π. είναι πολύ τυχερός διότι και στην ασφάλεια σύμφωνα με τα λεγόμενά του έχοντας τον Δασκαλόπουλο γνωστό δεν τον πείραξαν και στην ΕΣΑ το ίδιο. Επομένως οι προσωπικές γνωριμίες έπαιζαν ρόλο. Διότι τις απειλές του δεν πρέπει να τις ελάμβαναν υπόψη οι αρμόδιοι των αρχών ασφαλείας και της ΕΣΑ. Και άλλοι στρατιωτικοί πέρασαν και μάλιστα εν ενεργεία από τους χώρους βασανιστηρίων και δεν τους σεβάσθηκε κανείς.

του είπαν «*Ο Παπαγεωργόπουλος;»* και είπε «*Ναι*.» Έτσι με πιάσανε εμένα. Με πήρανε από την εξορία που ήμουνα και με πήγανε στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α.. Ότι είμαι ο άνθρωπος που στο σπίτι της αδερφής του Παπαγιαννόπουλου, Παπαγεωργόπουλου, στο Παγκράτι μαζεύονταν το Π.Α.Κ. του Φραγκιά, του Πελοποννήσιου, όλοι αυτοί, η παρέα που ήτανε διαφορετικιά και ήτανε άλλο πράγμα …
Κ. Οργανωτική όμως σχέση δεν είχατε με αυτό το τμήμα του Π.Α.Κ.;
Π. Όχι. Όχι με αυτούς.
Κ. Τι ξέρετε ή τότε είχατε επαφή με αξιωματικούς του ναυτικού και με άλλη οργάνωση εκτός από το Α.Κ.Ε. και το Π.Α.Κ.;
Π. Όχι. Απλώς μου είπανε για τους 'Ελεύθερους Έλληνες' και είπα ότι δεν μπαίνω σε αυτή την οργάνωση. Είχα όμως επαφή, όπως σας είπα, πρώτον με την υπόθεση της Κρήτης και δεύτερον εξακολούθησα να έχω επαφή με τον Γιώργο Ράλλη και θα σας πω και συγκεκριμένα και με τον Μανόλη τον Κεφαλογιάννη … Α και με την Δημοκρατική Άμυνα πάλι σε επίπεδο συζητήσεων, γιατί και εκεί από την ώρα που είδα … Το είχαμε κουβεντιάσει και στην εξορία. Ο μακαρίτης ο αείμνηστος ο Τάκης ο Τουλούμπας ήτανε απόλυτος άνθρωπος και εξαιρετικά έντιμος, ηθικός. Σου λέει «*Εμείς είμαστε κύρια Παπανδρεϊκοί. Ο Ανδρέας λέει έξω από τον Ν.Α.Τ.Ο.. Λέει, καμία συζήτηση με τον βασιλιά. Τον θεωρώ απόλυτα υπεύθυνο για ότι είχε συμβεί στην Ελλάδα. Η Δημοκρατική Άμυνα είναι να κάνουν κουβέντα και με τον βασιλιά, να κάνουν με τους Αμερικάνους … Εμείς δεν πρέπει να δεχόμαστε τέτοιες επαφές και τέτοιες συζητήσεις.»* Και να ήθελε κανείς από μας να μην ήταν τόσο σκληροπυρηνικός Παπανδρεϊκός από την ώρα που κουβέντιαζες με έναν τέτοιον άνθρωπο επηρεαζόσουνα. Ήμουνα Παπανδρεϊκός μέχρι κόκαλο, αναμφίβολα … Δεν πρέπει να κρύβομαι πίσω από το δάχτυλο μου γιατί είχα οικογενειακή σχέση. Πέρα από το γεγονός ότι ο Ανδρέας ο Παπανδρέου τον πρώτο Έλληνα αξιωματικό που γνώρισε είμαι εγώ. Από παιδάκι. Και με κοίταζε διαφορετικά. Πέρα από την οικογενειακή, από τον γέρο με κοίταζε και διαφορετικά.
Κ. Είπατε σε κάποια στιγμή ότι είχατε και με τη Δημοκρατική Άμυνα κάποια επαφή. Κάποια σχέση. Ποια ήτανε αυτή;
Π. Συζητούσαμε. Αλλά από την ώρα που είδα ότι λέγανε ΄΄Είναι ακραίες οι θέσεις του Ανδρέα του Παπανδρέου. Έξω από το Ν.Α.Τ.Ο.. Είναι ακραία η θέση ότι δεν κουβεντιάζει με τον βασιλιά.΄΄ Είπα ότι δεν με συμφέρει να συνεχίσω να συζητάω μαζί τους. Δεν τους είπα ότι ανήκω στο Π.Α.Κ. ή ότι έχω οργάνωση δική μου. Δεν το είπα αυτό.
Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε πως έβλεπαν πριν την δικτατορία τους αξιωματικούς του ναυτικού οι αξιωματικοί του στρατού; Πως τους αντιμετώπιζαν;
Π. Κοιτάξτε έχω την εντύπωση ότι το ναυτικό δεν τα είχε καλά με το στρατό ξηράς. Αυτό οφείλεται στις διαφορές που είχανε οι ηγεσίες; Στο γεγονός ότι οι αξιωματικοί της ξηράς γινόντουσαν αρχηγοί και Α/Γ.Ε.Ε.Θ.Α. και δεν γινότανε ποτέ ένας αντιναύαρχος; Μπορεί η κορυφή αυτή. Το δεύτερο πράγμα είναι ότι το ναυτικό λεγόταν βασιλικό ναυτικό και υποτίθεται ότι η μεγάλη πλειοψηφία των αξιωματικών ήτανε βασιλικοί. Θα μου πείτε ΄΄Μα του στρατού ξηράς δεν ήτανε βασιλικοί;΄΄ Ήταν. Δεν είχανε όμως την ταμπέλα. Ενώ μπορεί να ήτανε βασιλικότεροι των βασιλικών του ναυτικού, αλλά δεν είχανε την ταμπέλα. Και αν θυμόσαστε έγινε απόπειρα να μετονομαστεί ο στρατός ξηράς βασιλικός στρατός. Δεν ξέρω το θυμόσαστε; Ο Γαρουφαλιάς το έκανε αυτό. Ξέρετε ότι έγινε απόπειρα να ονομαστεί βασιλικός ο στρατός ξηράς;
Κ. Εννοείτε το '65;
Π. Ναι το '65. Βέβαια.
Κ. Και αντέδρασε ποιος;
Π. Ο Παπανδρέου, ο γέρος. Λέει «*Είναι δυνατόν τέτοιο πράγμα;»*
Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε χρησιμοποιήσατε τον όρο Κανταφικοί αξιωματικοί.
Π. Ναι.
Κ. Ποιους εννοείτε;
Π. Ήτανε οι Ιωαννδικοί που από την ώρα που είδανε … Στην πορεία διαφοροποιήθηκαν. Ο Στιακάκης, ο … περισσότερο ο Στιακάκης που ήτανε νεότερος από τον Ιωαννίδη. Και τον Στιακάκη τον παραδεχόντουσαν ας πούμε οι Παλαίνηδες… Ο Περδίκης ο Θανάσης … Αυτοί ήτανε σκληροπυρηνικοί Ιωαννιδικοί αλλά ήτανε χουντικοί, Παπαδοπουλικοί. Στο δρόμο όμως,στην πορεία που είδανε ότι κάτι άλλο συμβαίνει είπανε ΄΄Δεν είναι δυνατόν. Εμείς δεν πρέπει να είμαστε έτσι. Έξω οι Αμερικάνοι και είμαστε Κανταφικοί πλέον. Εθνικιστές, Έξω οι Αμερικάνοι. Έξω το ΝΑΤΟ. Έξω όλοι αυτοί. Προδότες είναι όλοι αυτοί΄΄.
Κ. Γιατί τους αποκαλούσαν προδότες;
Π. Διότι φαίνεται το έζησαν από κοντά. Ότι την δικτατορία την επέβαλαν και κάνουνε οι Αμερικάνοι ότι θέλουνε εδώ μέσα. Και μην ξεχνάτε … Θα σας πω κάτι και δεν ξέρω σε πιο βαθμό το ξέρετε. Όταν έγινε ο πόλεμος ο Ισραηλο-Αιγυπτιακός, ο Ισραηλο-Αραβικός πόλεμος, μέσα σε μια βδομάδα αν θυμόσαστε, δεν έμεινε κολυμπιθρόξυλο. Γιατί δεν έμεινε; Διότι από την Κρήτη, από το Ηράκλειο, 1.000 εξόδους έγιναν με αεροπλάνα αμερικάνικα που βομβάρδιζαν, αμερικάνικα αεροπλάνα. Όλα αυτά τα γνωρίζω διότι διοικητής εκεί ήτανε ο Δημήτρης ο …, βασιλικός και χουντικός, πέθανε. Συμμαθητής του Γιάννη του

Παπαδονικολάκη. Θα το θυμηθώ το όνομα, τώρα μου διαφεύγει. Πρόσφατα πέθανε. Και μας είπε ότι επί μια εβδομάδα έκαιγε τα κενά των βομβών που ρίχνανε οι Αμερικάνοι. Δεύτερον σας είπα για το Ζάρκο, Ζάρκο το λένε στην Ανατολική Κρήτη. Εκεί είναι τα μηχανήματα ελέγχου, έτσι; Από εκεί έγινε ο αποσυντονισμός των αεροπλάνων της Αιγύπτου, του Ιράκ, του Ιράν, … Όλα από εκεί έγιναν.

Κ. Συνδέετε κύριε Παπαγεωργόπουλε το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου του ’67 με τον πόλεμο των έξι ημερών;

Π. Ναι. Βεβαιότατα. Λέω ότι η δικτατορία στην Ελλάδα έγινε για δύο λόγους. Ο ένας λόγος ήταν η αποτροπή του να ανέβει στην κυβέρνηση ο Ανδρέας ο Παπανδρέου, για το εσωτερικό της χώρας. Και το δεύτερο πράγμα για να γίνει ο πόλεμος, μέσα σε μια εβδομάδα να γίνει αυτό που έγινε και να ισχυροποιηθεί το Ισραήλ. Θα σας πω κάτι. Το οποίο απεδείχθη ότι είχα δίκιο. Το είχα πει και στον Ανδρέα τον Παπανδρέου. Οι Αμερικάνοι ήθελαν να ελέγξουν την Μεσόγειο την Ανατολική ως εξής. Κρήτη, Πακιστάν, Τουρκία βέβαια … αυτό που τους ενδιέφερε και Ιορδανία.

Κ. Την Κύπρο γιατί την βγάζετε εκτός;

Π. Θα σας πω. Εάν τους δίναμε την Κρήτη θα είχανε λύσει το Κυπριακό. Το είπα σε ανύποπτο χρόνο αυτό και με θεώρησαν τρελό.

Κ. Τι εννοείτε εάν τους δίναμε; Σε ποιους να δίναμε;

Π. Στους Αμερικάνους. Εάν τη βάση που ζητούσαν οι Αμερικανοί να γίνει στην Κρήτη… Το είπανε ευθέως αυτό και το αρνήθηκε ο Γεώργιος ο Παπανδρέου. Του είπανε «*Αφήστε να κάνουμε την βάση όπως την θέλουμε στην Κρήτη και αύριο το πρωί η Κύπρος είναι Ελληνική.»* Τους λέει «*Δεν μπορώ να το δεχτώ.»*

Κ. Οπότε εννοείτε ότι, βοηθούν για το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου ώστε, να βάλουν πόδι και στην Κύπρο;

Π. Βέβαια. Να βάλουν και στην Κύπρο. Και εν τω μεταξύ σου λέει «*Αν μας αφήνατε δεν θα υπήρχε το Κυπριακό. Δεν θα γινόντουσαν όλα αυτά. Δεν μας αφήνατε.»* Αυτό αν θυμόσαστε, ο πρέσβης που είχε το ίδιο όνομα με τον υφυπουργό των Εξωτερικών που σκοτώθηκε, τον Κύπριο που ήταν εδώ στην Ελλάδα, το έχει γράψει σε βιβλίο του. Και μου είπε ο Ανδρέας ο Παπανδρέου *«Βρε Τάκη μου είχες πει μια κουβέντα τότε και την έγραψα κιόλας, γιατί έγινε η δικτατορία.»* Και θα σας πω και για ποιο άλλον λόγο έγινε. Σας είπα ότι μου είπανε ότι αρχηγός των Ελλήνων θα είναι ο Μητσοτάκης και αρχηγός των ανθελλήνων θα είναι ο Ανδρέας. Τι έκαναν οι Αμερικάνοι; Είπαν ΄΄Πρωθυπουργός θα γίνει ο Ανδρέας. Το θέμα είναι να μην γίνει το ’65 ή το ’66, το ’67 ή το ’70. Να γίνει μετά το ’80. Διότι όταν θα γίνει μετά το ’80 τα πράγματα θα είναι εντελώς διαφορετικά απ’ ότι είναι το ’65 – ’66 – 67 και δεν θα μπορέσουμε εμείς να κάνουμε τον πόλεμο του Ισραήλ. Να ισχυροποιήσουμε το Ισραήλ όπως το θέλουμε. Δεν θα μπορέσουμε να ελέγξουμε την Μέση Ανατολή όπως την θέλουμε.΄΄

Κ. Αναφερθήκατε στο ότι οι Κανταφικοί αξιωματικοί, οπαδοί και παρακοιμώμενοι του Ιωαννίδη ή επηρεαζόμενοι από τον Ιωαννίδη, ήταν αντιαμερικάνοι.

Π. Ναι, ναι.

Κ. Εντούτοις όμως ο Ιωαννίδης διατηρεί σχέσεις άμεσες ή έμμεσες με την C.I.A. και με τους Αμερικάνους. Πως εξηγείται αυτό;

Π. Όχι. Έχω την εντύπωση ότι με κάποιο τμήμα της C.I.A. … Εάν εξακολουθεί να έχει επαφή θα έχει με κάποιο τμήμα. Όχι με την C.I.A. την επίσημη. Διότι η επίσημη η C.I.A. τον πούλησε. Η επίσημη η C.I.A. του είπε ψέματα ότι πάμε να ρίξουμε τον Μακάριο και δεν τρέχει τίποτα. Και αυτοί από πίσω είχανε σχεδιάσει, ο Κίσινγκερ είχε σχεδιάσει την κατάληψη εκ μέρος των Τούρκων της μισής Κύπρου.

Κ. Ξέρετε για την τάση Σταματελόπουλου στις ένοπλες δυνάμεις; Μετά από την παραίτηση Σταματελόπουλου από την αποκαλούμενη ‘Επαναστατική Επιτροπή’;

Π. Ναι. Έμαθα ότι και αυτός ήτανε εναντίον του Παπαδόπουλου, όχι όμως ότι ήτανε με τον Ιωαννίδη. Είχε δική του κίνηση. Τώρα ποια ήτανε αυτή; Έγραψε τότε κάποια άρθρα… Για μένα δε λέει τίποτα αυτό.

Κ. Γνωρίζετε ονόματα των αξιωματικών που ήτανε τότε εν ενεργεία και υποστήριζαν τον Σταματελόπουλο που είχε φύγει;

Π. Όχι, δεν γνωρίζω γιατί δεν είχα τέτοιες επαφές. Σας είπα ότι εκ των υστέρων έμαθα. Από την ώρα που με κάλεσαν και μίλησα με τον συνταγματάρχη της Κ.Υ.Π. … Εκεί κατάλαβα ότι η Κ.Υ.Π. της εποχής εκείνης και ίσως εκεί συμμετείχε ο Σταματελόπουλος, στην κίνηση του Σταθόπουλου του επικεφαλής του διευθυντού της Κ.Υ.Π., συμμετείχε και ο Σταματελόπουλος. Και αυτός όχι μόνο εναντίον του Παπαδόπουλου και εναντίον του Ιωαννίδη και ΄΄… επομένως πρέπει να προχωρήσουμε στο να ανατρέψουμε την κατάσταση και να ομαλοποιηθεί η κατάσταση στην Ελλάδα και να έρθουν οι πολιτικοί.΄΄ Βέβαια απ’ ότι φαίνεται εκ των υστέρων, αυτοί δεν ξέρανε το βαθύτερο σχέδιο της C.I.A., του Κίσινγκερ. Ότι θα γίνει πραξικόπημα κάτω, αλλά θα μπούνε οι Τούρκοι. Ούτε αυτοί το ξέρανε. Ναι μεν δεν το ήξερε ο Ιωαννίδης και τον πουλήσανε, όπως τον πουλήσανε οι Αμερικάνοι, αλλά δεν το ξέρανε και αυτοί. Γιατί άμα το ξέρανε, έχω την εντύπωση ότι θα ήταν διαφορετική η συζήτηση, που θα είχαν κάνει μαζί μου. Βγαίνει εκ των πραγμάτων. Μου είπανε «*Θα πάρετε όπλα ρε παιδί μου; Θα γίνει μεταπολίτευση και μετά θα βγει ο Καραμανλής.»* Δεν είπανε ότι ξέρεις κάτι θα γίνει στην Κύπρο … «*Αφορμή θα βρούμε για να τους ρίξουμε.*»

Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε ο Ιωαννίδης ήταν ένας ταξίαρχος και ήλεγχε τον στρατό ξηράς και μέσω του στρατού ξηράς την χώρα ολόκληρη, έχοντας από πάνω του 150 – 200 στρατηγούς. Πως γινόταν αυτό;
Π. Μήπως νωρίτερα και ο Παπαδόπουλος έτσι δεν ήτανε; Ποιος Παπαδόπουλος; Εδώ ο υπασπιστής του Ιωαννίδη, λοχαγός ήτανε … Αυτός που πέθανε, το καθίκι. Αυτός ας πούμε διοικούσε όλο το στράτευμα. Αυτός, οι Παλαϊνηδες …, πέντε λοχαγοί ήτανε επικεφαλείς. Καθόντουσαν προσοχή οι στρατηγοί.
Κ. Πως το εξηγείτε αυτό;
Π. Δεν καταλαβαίνω πως το δεχόντουσαν όλοι αυτοί οι αξιωματικοί. Δεν το καταλαβαίνω. Εάν ήμουνα στρατηγός και ερχότανε ο Παπαδόπουλος, ο κάθε Παπαδόπουλος …
Κ. Όχι, όχι. Πως το εξηγείτε αυτό. Οι άλλοι πως υπάκουαν σε έναν κατώτερό τους σε βαθμό;
Π. Διότι όπως επανειλημμένα έχω πει στο παρελθόν και τώρα σε εσάς, οι αξιωματικοί του στρατού …, (τουλάχιστον όσον αφορά το στρατό ξηράς. Δεν μπορώ να μιλήσω για την αεροπορία ούτε για το ναυτικό). Σας λέω ότι οι φελλοί γινόντουσαν στρατηγοί. Τώρα αν ξέφευγε και κανένας … Οι περισσότεροι ήτανε φελλοί, ήτανε άνθρωποι με παρωπίδες, υποτίθεται αυστηροί … Έχετε υπ' όψιν σας ότι όσο πιο φελλός είναι ο άνθρωπος τόσο πιο αυστηρός είναι. Άμα ακούγατε επί παραδείγματι, που λέγανε ΄΄Ο τάδε αντιστράτηγος, είναι πολύ αυστηρός …΄΄ επειδή ήτανε ανεπαρκής. Άμα είσαι επαρκής δεν είσαι αυστηρός. Είσαι αυστηρός αλλά στα πλαίσια τα λογικά.
Κ. Το χθεσινό 'Ποντίκι' έχει ένα άρθρο, μια ανάλυση με νεώτερες αποκαλύψεις για τον ρόλο της C.I.A. και τις σχέσεις τις C.I.A. για τη δολοφονία του Κένεντι., αλλά και συγχρόνως τις σχέσεις της C.I.A. με την Ελληνική Κ.Υ.Π. στη διάρκεια της αποστασίας το '65. Εσείς υπηρετούσατε τότε στην Κ.Υ.Π..Είχατε αντιληφθεί στην πράξη, στην καθημερινή ζωή της υπηρεσίας, ανάμιξη Αμερικανών πρακτόρων με Έλληνες αξιωματικούς;
Π. Καταρχήν δεν ήμουνα κατά την διάρκεια της αποστασίας. Ήμουνα κατά την διάρκεια της διακυβέρνησης της χώρας από τον Γεώργιο Παπανδρέου. Και είμαι ο πρώτος άνθρωπος, ο οποίος έφυγα κακήν κακώς από εκεί. Γιατί σας είπα 25 Ιουνίου με πιάσανε εμένα, όταν 15 Ιουλίου έπεσε η κυβέρνηση Παπανδρέου. Με είχανε απομονώσει πρώτον και καλύτερο, ακριβώς διότι υποτίθεται ότι ήμουνα το δεξί χέρι του Γεώργιου Παπανδρέου. Δε θέλω να πω ότι ήμουνα το δεξί χέρι. Απλώς μου είχε μια ιδιαίτερη εκτίμηση και μου είχε και απόλυτη εμπιστοσύνη, ότι δεν πρόκειται να τον πουλήσω. Γι' αυτό ήμουνα το δεξί του χέρι. Υπήρχαν άλλοι να είναι το δεξί του χέρι. Είχα αντιληφθεί ότι πράγματι η Κ.Υ.Π. ανήκει, συνεργάζεται με την C.I.A., να πω τον ηπιότερο χαρακτηρισμό. Αλλά συνεργάζεται όχι επί ίσοις όροις. Αυτό που έλεγε ο γέρος ότι ΄΄Ναι ρε παιδί μου, αλλά να είναι επί ίσοις όροις. Όχι ετεροβαρείς οι όροι.΄΄ Όπως είπε και στην συνέχει και ο Ανδρέας ο Παπανδρέου. Δυστυχώς ήτανε ετεροβαρείς οι όροι. Δεύτερον σας είπα ότι η αλλαγή αυτή που έγινε μέσα στην Κ.Υ.Π., δεν ήτανε αλλαγή ουσίας. Δεν ήταν ουσιαστική. Πήγαμε εφτά – οχτώ αξιωματικοί υποτίθεται Παπανδρεϊκοί, του γέρου. Το σύνολο το 90%, 95 % ήτανε αυτή η Κ.Υ.Π. η οποία έπρεπε σας λέω μαζί με το κτίριο να την έχουνε πετάξει στον Ειρηνικό Ωκεανό. Διότι αυτοί ήτανε εκεί μέσα και οι υπάλληλοι και οι αξιωματικοί τους αυτοί ήτανε.
Κ. Γνωρίζετε τον Μενενάκο;
Π. Τον έχω ακούσει.
Κ. Την υπόθεση Μενενάκου με το Πολυτεχνείο και την ημέρα που έγινε το πραξικόπημα Ιωαννίδη κατά Παπαδόπουλου;
Π. Όχι δεν ξέρω ακριβώς τι έχει κάνει ο Μενενάκος. Ξέρω ότι ήτανε στα κόλπα τα μεγάλα εκεί, αλλά τι έχει κάνει δεν ξέρω.
Κ. Ποιον θα συστήνατε από τους ιδεολόγους αξιωματικούς, οπαδούς της «επαναστάσεως», σε εισαγωγικά, ο οποίος εξακολουθεί να έχει τις ίδιες με τότε απόψεις; Συγχρόνως όμως δεν υπήρξε στην εφταετία από εκείνους οι οποίοι εκμεταλλεύτηκαν για οικονομικούς ή άλλους λόγους την κατάσταση.
Π. Δεν έχω υπ' όψιν μου να σας πω … Ο Ιωαννίδης επί παραδείγματι μπορεί να είναι ανεπαρκής, μπορεί να είναι κακός άνθρωπος, κομπλεξικός και όλα αυτά αλλά είναι έντιμος. Δεν εκμεταλλεύτηκε την διακυβέρνηση της χώρας από αυτόν και τους υπολοίπους, για να πλουτίσει ο ίδιος. Άλλοι όμως το κάνανε. Ο ίδιος όχι.
Κ. Με ποιον από αυτούς που αναφέρατε … Αναφέρατε κάποια ονόματα από τους συμμαθητές σας και άλλους αξιωματικούς του στρατού ξηράς, με ποιον από αυτούς θα μπορούσε να συζητήσει κανείς στα πλαίσια αυτής της έρευνας;
Π. Θα μπορούσα με τον Μπότσα επί παραδείγματι, νομίζω άνετα … Είναι ένας πολύ σοβαρός …
Κ. Πως είπατε το όνομα;
Κ. Μπότσας Ιωάννης που σας είπα ότι το πιθανότερο είναι να είναι αλήθεια αυτό που μου είπε άλλος συμμαθητής μου. Ότι «*Ξέρεις ο Γιάννης είχε πάρει τηλέφωνο να μην σε πειράζουνε μέσα στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α.*.» Τον Κοσμόπουλο ξέρω που είναι πολύ σοβαρό παιδί… Αλλά έχω την εντύπωση ότι δεν θα δεχτεί. Είναι πολύ σοβαρό παιδί, είναι έντιμος άνθρωπος μεν, αλλά ίσως να φοβηθεί … Δεν ξέρω ίσως να φοβάται. Μην ξεχνάτε ότι … Μου έχει τύχει αυτό και ύστερα από τόσα χρόνια … Έχω μιλήσει με ορισμένους συναδέρφους και μου λέγανε ΄΄Ρε Τάκη φοβάμαι. Εντάξει σε παραδέχομαι ότι εσύ δεν φοβήθηκες, μπράβο σου, αλλά έχω παιδιά. Άσε με ρε Τάκη. Μην το ψάχνουμε πολύ ΄΄ Οι Παλαϊνηδες επί παραδείγματι, μπορείτε να τους βρείτε

και … Ο Χαράλαμπος ο Παλαϊνης, τον είδα που έχει βγει δύο – τρεις φορές στην τηλεόραση και έχει παραδεχτεί ορισμένα πράγματα. Εκεί θα σας πει ότι, πράγματι ο Ιωαννίδης υπήρξε θύμα του Κίσινγκερ και των Αμερικανών, τον δούλεψαν. Αυτό θα σας το πει ευθέως, διότι ήταν το δεξί του χέρι. Τα δύο αδέρφια οι Παλαϊνηδες ήταν πράγματι το δεξί χέρι του Ιωαννίδη …
Κ. Ποιες άλλες οργανώσεις ξέρατε από τον στρατό ξηράς; Εκτός από τους 'Ελεύθερους Έλληνες' και την Α.Κ.Ε.;
Π. Σας είπα ότι ήξερα ότι υπάρχουν οι 'Ελεύθεροι Έλληνες', η 'Δημοκρατική Άμυνα', η ομάδα των 10 που τους είχανε πιάσει ήδη, ήταν ο Κουτσόγιωργας, ήταν ο Λιβάνης, Βεόπουλος …
Κ. Αξιωματικούς του στρατού;
Π. Όχι δεν ξέρω. Μόνο οι 'Ελεύθεροι Έλληνες' και εμείς του Α.Κ.Ε.. Αλλά κανείς δεν ήξερε ότι το Α.Κ.Ε. είχε αξιωματικούς μέσα. Κανείς δεν το ήξερε. Μόνο για τους 'Ελεύθερους Έλληνες' μιλάγανε για αξιωματικούς.
Κ. Τον Ζερβόπουλο τον Γιάννη τον ξέρετε;
Π. Τον Γιάννη ναι, αλίμονο. Συμμαθητής μου ήτανε.
Κ. Ποια ήτανε η υπόθεση του Ζερβόπουλου γνωρίζετε;
Π. Όχι. Ξέρω ότι ήτανε δημοκρατικός και ότι ήταν και αυτός στους 'Ελεύθερους Έλληνες'. Και νομίζω ότι ο Ζαρκάδας τον μύησε, δεν ξέρω ποιος από αυτούς.
Κ. Τον Χαραλαμπόπουλο τον Χρήστο;
Π. Ε βέβαια. Αδερφός του Γιάννη του Χαραλαμπόπουλου.
Κ. Στην ίδια υπόθεση;
Π. Και στην δική μας την υπόθεση και σε εκείνη ήταν ο Χρήστος ο μακαρίτης.
Κ. Όταν λέτε δική σας υπόθεση, ποια εννοείτε;
Π. Του Α.Κ.Ε.. Ήμασταν πολύ φίλοι.
Κ. Τον είχατε μυήσει τον Χρήστο τον Χαραλαμπόπουλο;
Π. Είχα μιλήσει με τον Χρήστο και όχι μόνο αυτό. Στα γεγονότα του Πολυτεχνείου μαζί κλειστήκαμε σε κάποιο διαμέρισμα εδώ στην Αθήνα, απέναντι ακριβώς από το Αρχηγείο Χωροφυλακής. Ακριβώς απέναντι ήμασταν εμείς μέσα με τον Χρήστο.
Κ. Τον Πνευματικό τον Άγγελο;
Π. Ε βέβαια τον γνωρίζω.
Κ. Την υπόθεση του;
Π. Κοιτάξτε εδώ του Άγγελου λένε διάφορα πράγματα σε βάρος του. Ναι μεν ήταν οργανωμένος, αλλά δεν ήταν οργανωμένος διότι ήθελε να είναι οργανωμένος. Διότι έμπλεξε από άλλα γεγονότα, από προσωπική ζωή κάτι είχε συμβεί και για να μην βρει τον μπελά του λένε ότι έμπλεξε … Λένε δεν ξέρω. Ότι ήταν στην οργάνωση το ξέρω εντάξει.
Κ. Τον βασανίσανε όμως.
Π. Ναι βέβαια τον βασανίσανε.
Κ. Για ποια οργάνωση λέτε;
Π. 'Ελεύθερους Έλληνες'. Δεν νομίζω για κάτι άλλο. Με τους 'Ελεύθερους Έλληνες' ήτανε και ο Άγγελος. Έτσι νομίζω. Αλλά ο Άγγελος όπως και ο Αβραμέας, ο Αβραμέας έφαγε πολύ ξύλο. Και αυτός τώρα πέθανε, πριν από κάνα δύο μήνες. Ο Αβραμέας ήτανε στα μεγάλα κόλπα του πραξικοπήματος, αυτός κατέλαβε τον Ο.Τ.Ε., αυτός κατέλαβε την Κ.Υ.Π., το '65 αυτός κατέλαβε. Και στη συνέχεια ο Αβραμέας επειδή ήτανε ένας από τους πολύ κολλητούς του Αρναούτη, έλαβε μέρος στο κίνημα του βασιλιά τον Δεκέμβριο και το αποτέλεσμα ήτανε ότι από εκεί που ήτανε πρώτο νούμερο …
Κ. Το Α.Κ.Ε. σημαίνει Αντιφασιστικό Κίνημα Ελλάδος; Όπως γράφει το βιβλίο του Κλιτσίκα; Ή Αντιδικτατορικό όπως είπατε εσείς;
Π. Αντιδικτατορικό Κίνημα Ελλάδος. Το έχω φτιάξει, έχω βγάλει τον τίτλο, ήμουνα γραμματέας.
Κ. Πάντως μιλάμε για το ίδιο, δεν υπάρχει διαφορά. Διότι ο Κλιτσίκας στα πρακτικά στο βιβλίο με τα ντοκουμέντα του Π.Α.Κ., αναφέρει μέσα σε πίνακα των οργανώσεων το Α.Κ.Ε. ως ΄΄Αντιφασιστικό Κίνημα Ελλάδος΄΄. Προφανώς έχει κάνει λάθος στην απόδοση.
Π. Όχι μόνο αυτό. Δεν το ξέρω καθόλου αυτό το βιβλίο γιατί δεν με έχουνε ρωτήσει ποτέ εμένα για να τους πω κάτι για το Α.Κ.Ε..
Κ. Μου θυμίζετε, ο Ζουμπογιώργος ήτανε αξιωματικός της αεροπορίας;
Π. Ζουμπογιώργος Νικόλαος[1] που είπα ότι αυτός αποκάλυψε, είδε ότι πρόκειται να γίνει σαμποτάζ στο αεροπλάνο. Τον κάρφωσε ένας ανθυπασπιστής Δαμιανάκης. Ο Δαμιανάκης ήτανε γραμματέας του Σκαρμαλιωράκη, του περιβόητου Σκαρμαλιωράκη. Οι δε εφημερίδες επειδή δεν το έπιασαν καλά το όνομα, έγραψαν «*Ο μυστηριώδης Ζούμπος.*» Ακριβώς έτσι ήτανε οι τίτλοι των εφημερίδων της εποχής εκείνης.

[1] Σύμφωνα με την Κατάσταση Αξιωματικών εν Αποστρατεία του ΓΕΑ/Υπηρεσίας Ιστορίας της ΠΑ, Αθήνα 2000, ο Ζουμπογεώργος Νικόλαος του Γεωργίου είναι προέλευσης ΚΕΕΠΑ (Κέντρο Εκπαιδεύσεως Εφέδρων Πληρωμάτων Αέρος), κατατάχθηκε το 1956 και αποστρατεύθηκε αυτεπάγγελτα το 1986 με το βαθμό του Αντισμηνάρχου.

Κ. Μου θυμίζετε το όνομα του …, που το ψευδώνυμο του ήτανε 'Λευτέρης';
Π. Καραβίτης Αλέξανδρος ήτανε το πραγματικό του όνομα. Παλιός κομμουνιστής που είχε καταδικαστεί σε θάνατο... Θυμήθηκα το όνομα του αεροπόρου του σμηναγού ο οποίος…, όχι δεν ήταν της σχολής Ικάρων ήτανε της Ε.Κ.Ε.Ν., Πολυχρονόπουλος Ιωάννης λεγόταν. Μαζί με τον ανθυπασπιστή της αεροπορίας και αυτός μόνιμος αξιωματικός βέβαια, ο Δέας Ίων. Πολυχρονόπουλος Ιωάννης[1] ήταν ο σμηναγός.
Κ. Που ήταν μέλος της Α.Κ.Ε. από την μεριά της αεροπορίας.
Π. Και θυμήθηκα και ένα άλλο όνομα. Που σας είπα ότι η δικτατορία για μένα έγινε για τους τρεις λόγους. Ότι πρώτον για τον πόλεμο της Μέσης Ανατολής, Ισραήλ – Αιγύπτου και των υπολοίπων. Για το Κυπριακό και για τον Παπανδρέου. Να μην γίνει πρωθυπουργός ο Ανδρέας ο Παπανδρέου. Ο αεροπόρος, ο διοικητής της βάσης που ήτανε κάτω στα Χανιά, λεγότανε Παπαβασιλίου Δημήτριος. Ο Παπαβασιλίου μου είπε εμένα παρουσία και άλλων αξιωματικών, του Παπαδονικολάκη, του Ζουμπογιώργου, ότι επί τρεις μέρες βομβάρδιζαν τα αεροπλάνα από εκεί στην Αίγυπτο και όλα αυτά.
Κ. Εννοείτε τον πόλεμο των έξι ημερών τον Μάιο – Ιούνιο του 1967.
Π. Ναι.
Κ. Ως μία από τις αιτίες που επεβλήθη εδώ η δικτατορία;
Π. Ναι, ναι. Ακριβώς. Και η βάση των ραντάρ ήταν στο Ζάρο, το ύψωμα στην Ανατολική Κρήτη, που από εκεί αποπροσανατόλιζαν όλα τα μέσα επικοινωνίας των Αράβων.
Κ. Θέλετε να πείτε ότι οι Αμερικανοί συμμετείχαν ουσιαστικά στον πόλεμο των έξι ημερών με βομβαρδισμούς της Αιγύπτου και των άλλων Αραβικών χωρών, με δικά τους αεροπλάνα και συγχρόνως απορυθμίζοντας τις επικοινωνίες με τα ραντάρ που υπήρχανε και ίσως υπάρχουνε ακόμα σε αυτή τη βάση που αναφέρετε στην Κρήτη;
Π. Απορύθμισαν πρώτα και μετά βομβάρδισαν. 1.000 έξοδοι την ημέρα, μας είπε τότε ο μακαρίτης ο Παπαβασιλείου. Τώρα πέθανε, πρόσφατα. Παπαβασιλείου ταξίαρχος της αεροπορίας. Ήτανε και αυτός βασιλικός και γι' αυτό τον έφαγαν μετά την απόπειρα κινήματος που έκανε τον Δεκέμβριο ο Κωνσταντίνος τότε. Ήτανε βασιλικός ο Παπαβασιλείου γι' αυτό τον έφαγαν.
Κ. Εννοείτε τον αποστράτευσαν.
Π. Ναι.
Κ. Μήπως βρήκατε την έγγραφη αναφορά που είχατε κάνει μετά από την συνάντηση σας με τον συνταγματάρχη της Κ.Υ.Π. στις 30 Μαρτίου το '74;
Π. Όχι, θα τα βρω. Νομίζω ότι θα τα βρω. Αλλά σας είπα ότι αυτό το έχει ο Σκουλάς ο Νίκος, του οποίου θα σας τα δώσω τα τηλέφωνα και του Κατσιφάρα. Ένας από τους δύο το έχει το γράμμα. Το είχανε διαβάσει και οι δύο τότε.
Κ. Αναφέρατε σε κάποια στιγμή ότι ο Μπουλούκος και Τόμπρας ήτανε σε μία ξεχωριστή οργάνωση στη διάρκεια της δικτατορίας. Κάποιοι άλλοι αξιωματικοί απότακτοι του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. είχανε κάνει μία άλλη οργάνωση. Είναι έτσι;
Π. Όχι, όχι. Ίσως να συμμετείχαν. Ο Πανούτσος, επί παραδείγματι, με τον Ζαρκάδα πήγανε στους 'Ελεύθερους Έλληνες'. Ο Μπουλούκος δεν νομίζω να ήτανε σε καμία άλλη οργάνωση, είχε όμως σχέση με τα γεγονότα της Νομικής και γι' αυτό συνελήφθη. Στα γεγονότα της Νομικής έχει παίξει κάποιο ρόλο ο Μπουλούκος, όπως και ο Κουτσογιάννης. Αυτοί συνελήφθησαν τότε.
Κ. Εσείς από την μεριά του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α., από τους αποτάκτους του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α., στην οργάνωση Α.Κ.Ε., στο Π.Α.Κ., ήσασταν ποιοι;
Π. Δεν είχα κανέναν διότι φοβήθηκα. Κανέναν Ασπιδικό δεν μύησα, από αυτούς που πέρασαν στρατοδικείο εννοώ. Διότι Ασπιδικός ήταν και ο Κουτσογιάννης με τον οποίο ήμασταν μαζί στο Α.Κ.Ε. τότε, τον μύησα και είχε τις βόμβες. Αλλά από τους κατηγορούμενους στο στρατοδικείο κανέναν δεν είπα γιατί ήταν κίνδυνος θάνατος.
Κ. Με τον Παπαδονικολάκη ποια ήταν η σχέση σας; Που ήταν στο Α.Κ.Ε..
Π. Άριστη, αλίμονο. Τον μύησα και ήταν μέσα στα …
Κ. Δεν εννοώ καλών σχέσεων. Εννοώ η σχέση σας σαν αξιωματικού. Πού είχατε βρεθεί με τον Παπαδονικολάκη μαζί;
Π. Σας είπα ότι γνωρίστηκα με τους αεροπόρους, ή μάλλον με τον Παπαδονικολάκη νωρίτερα απ' ότι με τον Νίκο τον Ζουμπογιώργο. Και μετά με τους άλλους αεροπόρους σε κάποια βαφτίσια εκεί πέρα.
Κ. Στους 'Ελεύθερους Έλληνες' δεν ήσασταν;
Π. Όχι, όχι. Εμένα με φώναξαν ο Ζαρκάδας και ο Πανούτσος και τους είπα ότι «*Δεν θέλω να είμαι στο κόλπο αυτό διότι, από την ώρα που λέτε ότι είναι και βασιλικοί, δεν θέλω με βασιλικούς να μπλέξω.*»
Κ. Αναφέρατε κάποια στιγμή για τον Αβέρωφ τη σχέση του με την ιδιότητα του γεφυροποιού τότε στην δικτατορία, με το Απριλιανό καθεστώς. Αλλά δεν ξεκαθαρίσατε εάν γνωρίζετε εσείς προσωπικά, εάν ο

[1] Πολυχρονόπουλος Ιωάννης του ΕΚΕΧ κατάταξη 1955, και αποκατάσταση/ αποστρατεία 1975 στο βαθμό του επισμηναγού, σύμφωνα με την κατάσταση των ε.α. αξιωματικών της ΠΑ ο.π.

Αβέρωφ εκτός από αυτή την δραστηριότητα του γεφυροποιού είχε προχωρήσει και σε αποκαλύψεις φέρ' ειπείν για το κίνημα του ναυτικού. Εάν το ξέρετε αυτό το πράγμα.
Π. Ξέρω ότι Αβέρωφ είχε σχέση με αυτό το κίνημα. Ξέρω ότι αμέσως, μόλις άρχισαν οι συλλήψεις, ότι τα επιβεβαίωσε. Πιστεύω όμως ότι δεν τα επιβεβαίωσε απλώς, ότι από νωρίτερα κάτι είχε πει. Και όχι μόνο αυτό. Έρχομαι να πιστέψω ότι ο Αβέρωφ είχε σχέσεις διαφορετικές απ' ότι νομίζουν όλοι οι αντιστασιακοί. Διότι όταν ο Γκιζίκης κάλεσε τους πολιτικούς και τους είπε *«Ελάτε να φτιάξετε κυβέρνηση ...»* και τέτοια, και ενώ ανέθεσε στον Κανελλόπουλο τον μακαρίτη να φτιάξει οικουμενική κυβέρνηση, πετάχτηκε ο Αβέρωφ και είπε «*Περιμένετε, είμαι και εδώ. Θα κάνω ένα τηλεφώνημα.»* Και τηλεφώνησε δήθεν στον Καραμανλή. Σας λέω ότι έχω το γράμμα και αυτό το γνωρίζει και ο Σκουλάς και ο Κατσιφάρας, που από τον Απρίλιο του '74 μου είχανε πει εμένα ότι ο Καραμανλής θα είναι ο πρωθυπουργός, αμέσως μόλις πέσει η δικτατορία. Σε πρώτη φάση και για αρκετά χρόνια θα είναι ο Καραμανλής και στη συνέχεια … Θα είναι ο Μητσοτάκης αρχηγός των Ελλήνων και αρχηγός των ανθελλήνων ο Ανδρέας ο Παπανδρέου. Δεν επιβεβαιώνεται ότι ο Αβέρωφ γνώριζε πρόσωπα και πράγματα, τι πρόκειται να συμβεί;
Κ. Αυτό κύριε Παπαγεωργόπουλε είναι μια εκτίμηση δική σας, που βγαίνει από τα γεγονότα και από τα έγγραφα που έχετε. Αναφέρατε σε κάποια στιγμή ότι είχατε μυήσει φοιτητές, οι οποίοι έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη, στα γεγονότα του Πολυτεχνείου. Και μάλιστα μνημονεύσατε και την αντιΕ.Φ.Ε.Ε..
Π. Ναι.
Κ. Μπορείτε να το ξεκαθαρίσετε αυτό; Ποιοι ήταν οι φοιτητές και ποια η σχέση η δική σας και του Α.Κ.Ε. με αυτούς τους φοιτητές και με την αντιΕ.Φ.Ε.Ε.;
Π. Τον πρώτο άνθρωπο που γνώρισα ήταν ο Μηχαλόπουλος ο Νίκος. Ο οποίος ήτανε στην αντιΕ.Φ.Ε.Ε.. Ο Μιχαλόπουλος στη συνέχεια μου έφερε κάποιους άλλους, τον Τσούρα, τον Μπέσα, δεν θυμάμαι τώρα ακριβώς όλα τα ονόματα, γιατί είναι αρκετά παιδιά. Το θέμα είναι ότι στο Α.Κ.Ε. αρχηγοί του φοιτητικού κινήματος, ήτανε και στη συνέχεια στο Π.Α.Κ., ο Νίκος ο Μιχαλόπουλος φοιτητής της νομικής και ο Θανάσης ο Τσούρας φοιτητής της ιατρικής. Επειδή ήταν και φοιτητής πρώτα της γεωπονικής, είχε γνωριμίες με τον Μπέσα, με τον Λαμπρόπουλο τον Δημήτρη, με δύο κορίτσια από την Κόρινθο και από το Λουτράκι. Που ήταν φοιτήτριες της γεωπονικής … Όλοι αυτοί αποτέλεσαν τον πυρήνα αρχικώς του Α.Κ.Ε. και στη συνέχεια του Π.Α.Κ.. Και μετέπειτα οι άνθρωποι εκείνοι οι οποίοι έπαιξαν πρωταγωνιστικό ρόλο στα γεγονότα του Πολυτεχνείου.
Κ. Ορισμένοι από τους ανθρώπους. Ορισμένοι. Διότι στην συντονιστική επιτροπή είχε δεκάδες παιδιά.
Π. Βεβαίως. Αλλά όμως οι αντιπρόσωποι του Π.Α.Κ. ήταν ο Μιχαλόπουλος με τον Τσούρα.
Κ. Είχατε αναφέρει και το όνομα του Λαλιώτη.
Π. Ο Λαλιώτης ήταν εκπρόσωπος της οδοντιατρικής, ψήφιζε για την οδοντιατρική, αλλά ήτανε όμως σε αυτούς τους εθνικοτοπικούς συλλόγους που είχαν …, το υπ' αριθμόν ένα νούμερο των … Ο Λαλιώτης είχε μυηθεί έμμεσα, όχι άμεσα. Σας είπα ότι επέμενα στους φοιτητές και τους έλεγα ότι «*Δεν θέλουμε πολλούς. Θέλουμε έναν σε κάθε εθνικοτοπικό σύλλογο, απλώς. Και μόνο, αυτός να ανοίγει συζητήσει και να γίνεται η ζύμωση μέσα, χωρίς να ξέρουνε πρόσωπα και πράγματα.»* Πετούσανε τις προκηρύξεις που φτιάχναμε ή την εφημερίδα τη 'Νέα Δημοκρατία' που γράφαμε εκεί και δεν ξέρανε οι φοιτητές πως βρέθηκε εκεί μέσα. Το συζητούσαν. Ξέχασα να σας πω προχτές που μιλούσαμε και δύο τρία βιβλιοπωλεία στα οποία πήγαιναν φοιτητές, όπως ήταν του Αιμίλιου που ήταν στα Εξάρχεια. Πετάγανε από κάτω οι φοιτητές τις προκηρύξεις και μετά γινότανε η ζύμωση, χωρίς να μπορεί κανείς εάν τους έπιανε η αστυνομία να ξέρει ποιος το έχει κάνει.
Κ. Όταν λέτε προκηρύξεις εννοείτε τις πέντε εφημερίδες, τα πέντε έντυπα που εκδώσατε με τον πολύγραφο ως Α.Κ.Ε.;
Π. Αυτό ήτανε η εφημερίδα. Γράφαμε όμως και κάποιες προκηρύξεις. Ή όταν ερχότανε κάποια προκήρυξη του Π.Α.Κ. και την είχα στα χέρια μου, την έβγαζα πάλι στον πολύγραφο και την πετούσαμε. Ή και άλλες προκηρύξεις που έπεφταν στα χέρια μας. Εδώ να σας πω και κάτι. Έχω συνεργαστεί και με τον Ράλλη, τον πρωθυπουργό τον μετέπειτα…
Κ. Να κλείσουμε ένα λεπτό αυτό το θέμα των φοιτητών και των εφημερίδων.
Π. Ναι.
Κ. Από αυτές τις εφημερίδες και τα έντυπα που εσείς εκδώσατε και σας τα πήρανε από το σπίτι, υπάρχουνε πουθενά σε βιβλιοθήκη, σε άλλο αρχείο; Ξέρετε;
Π. Όχι δεν ξέρω. Όταν με πιάσανε εμένα όμως, θα σας πω τι έγινε. Ο Ζουμπογιώργος φώναξε έναν φίλο μας Βαρδάνη ονόματι, είναι και αυτός από εκεί η καταγωγή του και έχει κάποια σχέση με τον Μιχάλη τον Βαρδάνη συγγενική. Αυτός φόρτωσε τον πολύγραφο, κάτι πιστόλια που είχα, ένα αρχείο του Α.Κ.Ε. και τα πήγε σε ένα σπίτι στην οδό Καστελόριζου, σε ένα εγκαταλελειμμένο σπίτι στην Κυψέλη. Μάλιστα έγινε αιτία να μην ξέρω, να μην θυμάμαι όταν με ρωτούσανε σώνει και καλά που είναι ο πολύγραφος και τέτοια, να μην μπορώ να θυμηθώ. Έκατσα κάτω στο χάρτη ολόκληρο και δεν μπορούσα να θυμηθώ το Καστελόριζο. Και έγινε το εξής. Έγραψα ψέματα στην αδερφή μου ότι πονάει το στομάχι μου, ήρθε ένας γιατρός, πήγε στην Κυψέλη σε κάποιο στενό για να ρωτήσει τον Νίκο τον Ζουμπογιώργο. Και μου έστειλε ένα σημείωμα,

φτιάξανε ένα γλυκό εκεί πέρα, κάτι κρέμες και γράψανε «*Η πεθερά του Νίκου σου στέλνει από το Καστελόριζο γλυκό*.» Για να καταλάβω ότι είναι από την οδό Καστελόριζου. Αυτά όμως χάθηκαν στη συνέχεια. Δεν ξέρω γιατί.
Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε θυμάστε ημερομηνίες που συλληφθήκατε μέχρι την ημερομηνία που φύγατε από την Ε.Σ.Α. και σας πήγανε για εξορία;
Π. Πως αλίμονο. Για την υπόθεση του Α.Κ.Ε. και Π.Α.Κ., μας πιάσανε όλους 11 Νοεμβρίου το ’70 και καθάρισα βέβαια μετά το ’72 τον Μάιο από το Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α..
Κ. Από το 1970 το Νοέμβριο επομένως μέχρι …
Π. Μέχρι το ’71 πρέπει να … Όχι για να δω …
Κ. Το ’71 πρέπει να ήτανε.
Π. Πότε μας πιάσανε όλους; Το ’70 πρέπει να ήτανε …
Κ. Που σημαίνει σας κράτησαν στην Ε.Σ.Α. ή σε εξορία 1 ½ χρόνο;
Π. Λάθος. Το ’71 μας πιάσανε, Νοέμβριο του ’71 μας πιάσανε όλους. Οι υπόλοιποι καθίσανε ένα μήνα, δύο μήνες πόσο καθίσανε … Όχι, μαζί με μένα τους άφησαν από τη Γενική Ασφάλεια. Εμένα παραμονή Χριστουγέννων με πήγαν στον Άγιο Νικόλαο Κυνουρίας και τον Γιάννη τον Κουτσογιάννη τον έστειλαν στη Μακρακόμη.
Κ. Και βγαίνετε από την εξορία, απολύεστε με την αμνηστία;
Π. Όχι, όχι. Εμένα στις 27 Ιανουαρίου το ’72 με φέρανε στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α..
Κ. Από την Ασφάλεια σας πήγανε στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α.;
Π. Όχι. Από την Ασφάλεια με πήγανε παραμονή Χριστουγέννων αργά τη νύχτα, στον Άγιο Νικόλαο Κυνουρίας και 27 Ιανουαρίου με πήγανε στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α..
Κ. Όπου μένετε πόσο διάστημα;
Π. Μέχρι 10 – 15 περίπου του μηνός, κάτι τέτοιο, Μάιο. Δεν θυμάμαι ακριβώς την ημερομηνία. Κάπου υπάρχει.
Κ. Αυτό σημαίνει τέσσερις μήνες στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α.;
Π. Ναι. Βέβαια. Εκεί ήμουνα.
Κ. Μέχρι να λήξει η υπόθεση του Π.Α.Κ.;
Π. Ναι. Και να σας πω πως έληξε. Ήρθαν και με φωνάξανε τέλος πάντων, με βάλανε εκεί το βράδυ αργά … Και ήρθε ο …, αυτός ο βασιλικός ο επίτροπος της εποχής εκείνης, ο Νικολοδήμος με κάποιον ταγματάρχη του δικαστικού και έναν ανθυπολοχαγό, υπολοχαγό κάτι τέτοιο ήτανε, για να μου πάρουν την τελική ανάκριση. Έφυγε η προανάκριση από το Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α. που μου έκαναν, πήγε σε αυτούς και κατά τις έντεκα η ώρα το βράδυ μου είπανε να υπογράψω ένα χαρτί ότι είμαι άρρωστος και ζητάω να προφυλακιστώ. Του λέω «*Τι αρρώστια έχω;*» Λέει «*Έχετε την αρρώστια αυτή που παθαίνουνε ορισμένοι άνθρωποι που από την απομόνωση γίνονται αντικοινωνικοί και δεν μπορούν να ζήσουν μέσα στην κοινωνία. Επειδή είναι προχωρημένη η κατάσταση σας να φτιάξουμε εδώ πέρα ένα τέτοιο χαρτί και να υπογράψετε για να βγείτε.*» Τους είπα «*Να κάνουμε μία συμφωνία; Να μην έρθει κανείς μαζί μου και να με πάρετε στην (...) και αν με ξαναβρείτε εμένα να με χέσετε.Επειδή λέτε ότι είμαι άρρωστος. Αλλά να είστε τίμιοι απέναντι μου, αν είστε τίμιοι πάμε στην (...) να με αφήσετε ... δεν υπογράφω χαρτί. *»
Κ. Τι έγινε τελικά;
Π. Μου είπανε ότι αυτό είναι σε βάρος μου. *«Τι να κάνω; Χαρτί ότι είμαι άρρωστος δεν υπογράφω. Τα έχω τετρακόσια. Αν νομίζετε εσείς ότι είμαι άρρωστος κανονίστε ότι θέλετε. Πάντως ούτε στην ανάκριση δέχομαι αυτά που ...»* γιατί δεν θα κατέθετα, λέω «*Αυτά υπόψιν του στρατοδικείου. Όλα αυτά που λέτε δεν τα δέχομαι σε καμιά περίπτωση. Δεν καταθέτω τίποτα απ’ ότι λέτε, δεν παραδέχομαι τίποτα απ’ ότι λέτε. Απλώς ενώπιον της ακροαματικής διαδικασίας θα προσπαθήσω να αποδείξω ότι είμαι αθώος. Τίποτα άλλο.»*
Κ. Και τελικά δεν υπογράψατε κανένα χαρτί.
Π. Τι να υπογράψω; Με πήρανε ξανά στον Κορυδαλλό κάτω, που ήταν η πτέρυγα του Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α. και ύστερα από τρεις ημέρες, από δύο μέρες κάτι τέτοιο, με άφησαν.
Κ. Είπατε στην πτέρυγα του Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α. στον Κορυδαλλό; Ο Κορυδαλλός δεν είχε πτέρυγα Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α..
Π. Όχι, είχε. Βέβαια. Μία πτέρυγα ήτανε, ένα κτίριο, όσοι δεν χωράγανε και δεν τους τελείωναν εκεί απάνω στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α., τους πηγαίνανε κάτω. Και είχανε κάθε δεύτερο κελί ήτανε και ήτανε τριώροφο στην ίδια ευθεία για να μην μπορούν να συνεννοηθούνε και να μιλήσουν. Κελί κενό, άνθρωπος, κενό το κελί, άνθρωπος, κενό το κελί, στην ίδια την ευθεία τρεις ορόφους.
Κ. Εκεί μείνατε μέχρι τον Μάιο του ’72;
Π. Ναι. έμεινα τον πολύ καιρό στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α. το επάνω, αλλά με πήγανε και εκεί.
Κ. Στον Κορυδαλλό.
Π. Με πήγανε σε αυτήν την πτέρυγα. Εκεί ήτανε και ο μακαρίτης ο Αλευράς και ο Κουτσόγιωργας και ο Σαρζερτάκης, ο Ξενοφών ο Πελοποννήσιος …
Κ. Εκεί ήτανε η τρίτη πτέρυγα του Κορυδαλλού κύριε Παπαγεωργόπουλε.

Π. Ναι αλλά ήτανε αυτοί οι κρατούμενοι του Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α.. Για τους οποίους δεν είχε ολοκληρωθεί η ανάκριση. Όλοι αυτοί βγήκαν τον Μάιο του ’72 ή τον Δεκέμβριο του ’72 οι υπόλοιποι. Και είχαν ανάλογα ένα χρόνο, πέντε μήνες, τρεις μήνες, έξι μήνες, ανάλογα ο καθένας πότε είχε συλληφθεί.
Κ. Έχουμε το Πολυτεχνείο ένα χρόνο μετά, το 1973 το Νοέμβριο.
Π. Ναι.
Κ. Εσείς παρ’ ότι έχετε συλληφθεί και έχουν συλληφθεί όλοι του Α.Κ.Ε. μέσα στο οποίο υπήρχανε οι δύο χαφιέδες που αναφέρατε … εντούτοις συνεχίζετε να έχετε επαφές με τους φοιτητές οι οποίοι δραστηριοποιούνται το Νοέμβριο του ’73 στο Πολυτεχνείο;.
Π. Ναι.
Κ. Αφού είστε σίγουρος ότι σας παρακολουθούσανε ενδιάμεσα. Πως το κάνατε αυτό;
Π. Θα σας πω. Βγήκα 13 Μαΐου από τη φυλακή. 14 Μαΐου το πρωί, ήτανε Παρασκευή που βγήκα και μπορεί να μην ήτανε 13 να ήτανε 14 και να μπερδεύω την ημέρα, πάντως μόλις έφτασα στο σπίτι της αδερφής μου χτύπησε το τηλέφωνο και λέει «*Σε θέλει ο δικηγόρος σου. Αύριο το μεσημέρι να είσαι εκεί.*» Κατάλαβα ότι κάτι συμβαίνει. Πήγα και ήτανε κάποιος άνθρωπος ο οποίος μου είπε ότι έχει έρθει ο Παναγούλης απ’ έξω, που πρόκειται να κάνουμε την απαγωγή του Αλέξανδρου, του Αλέκου του Παναγούλη και ότι είναι ένα κότερο έξω από τη Ζάκυνθο και ότι θα είμαι και μέσα στο κότερο και να τους πω πως μπορούμε από τον Άγιο Νικόλαο να πάρουμε τον Μουστακλή τον μακαρίτη. Πήγα και πράγματι είδα ότι είναι ο Στάθης ο Παναγούλης. Το έπαιξα κορώνα γράμματα, τι να κάνω;
Κ. Στο γραφείο του δικηγόρου λέτε;
Π. Μου είπανε *«Έλα στο γραφείο του δικηγόρου. Σε θέλει ο δικηγόρος σου.*» Αλλά στην πύλη ήτανε μία κοπέλα, ήταν Σάββατο μεσημέρι δώδεκα η ώρα μου είπε … Γι’ αυτό λέω ότι Παρασκευή με αφήσανε και Σάββατο μεσημέρι δώδεκα η ώρα είχα το ραντεβού εκεί. Μου λέει «*Φύγε και πήγαινε στην πλατεία Βικτορίας, στο ζαχαροπλαστείο τάδε ...*» δεν θυμάμαι ποιο είναι το όνομα του ζαχαροπλαστείου, έχει κλείσει γι’ αυτό δεν το θυμάμαι. Ήταν από τα μεγάλα ονόματα το ζαχαροπλαστείο στην πλατεία Βικτορίας. «*Στο πατάρι είναι ο ...*»
Κ. Ήτανε ο Στάθης ο Παναγούλης;
Π. Ναι. Λέω ΄΄Τελείωσε τώρα αποκλείεται να με παρακολουθούνε. Πρώτη μέρα που βγήκα … Άλλο τι θα κάνω εάν … Θα πάω να δω τον Στάθη και βλέπουμε.΄΄ Ήμουνα βέβαιος ότι δεν είναι δυνατόν να βγήκα την προηγούμενη ημέρα και αμέσως Σάββατο να τρέχουν από πίσω μου. Ύστερα από δύο μέρες, τρεις, μπορεί να έγινε αυτό. Βέβαια κοίταξα λίγο μήπως … Πράγματι ήταν ο Στάθης εκεί και μου είπε αυτά τα πράγματα. Μου είπε ότι πρόκειται να απαγάγουν τον Αλέκο, μου είπε ότι είναι στην Ζάκυνθο απ’ έξω το κότερο και ότι μέσα στο πρόγραμμα είναι και ο Μουστακλής. «*Να πάρουμε τον Μουστακλή.*» Του είπα «*Άκουσε Στάθη. Θα μου πεις ποιοι το ξέρουν στην Ελλάδα και ποιοι στην Ιταλία.*» Μου είπε δύο – τρία ονόματα. Μου είπε ότι το ξέρανε η Φλέμινγκ, ο Λιβάνης, για εδώ. Έχει έρθει από την Ιταλία αλλά τον είχανε πιάσει ήδη, ο Βαλιράκης, και μου είπε ότι στην Ρώμη το ξέρει ο τάδε και ο τάδε και μου λέει ο Γεωργίου. Του λέω «*Ποιος Γεωργίου;*» Μου λέει «*Ο λοχαγός.*» «*Το ξέρει ο Γεωργίου ο λοχαγός; Και που είναι αυτός; Στην Ιταλία;*» Μου λέει «*Ναι.*» «*Τελείωσε θα μας πιάσουνε.*» «*Γιατί;*» Λέω «*Αυτός είναι πράκτορας της Ασφάλειας. Ο Ασπιδικός είναι πράκτορας*».
Κ. Είχε στον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. λοχαγό Γεωργίου συνάδερφο σας;
Π. Ναι. Γεωργίου Μαρίνος.
Κ. Πως ξέρετε ότι είναι πράκτορας;
Π. Θα σας πω γιατί. Διότι η γυναίκα του που ανήκε σε αριστερή οικογένεια και τέτοια, όχι μόνο τον χώρισε … Αυτή μου είπε στη συνέχεια εμένα όταν βγήκα από τον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. ότι ένας από τους ανθρώπους που είπαν ότι είμαι κομμουνιστής και ότι είμαι οργανωμένος Κ.Κ.Ε. Είναι αυτός. Ότι ο άντρας της κατέθεσε στην Ασφάλεια ότι είναι σίγουρος ότι είμαι κομμουνιστής και ήμουνα μαζί με τον Ανδρέα τον Παπανδρέου κομμουνιστές και ότι … Και πολύ περισσότερο επειδή υπήρχε ένα έγγραφο που είχε έρθει από την πρεσβεία της Τσεχοσλοβακίας, το οποίο ήτανε ενσωματωμένο στη δικογραφία του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.. Που έλεγαν ότι το παράνομο Κ.Κ.Ε. συνεδρίασε την νύχτα και έβγαλε απόφαση ότι πρέπει οπωσδήποτε να σώσει τον Παπαγεωργόπουλο και κάτι τέτοιο. Το οποίο έγγραφο αυτό, σίγουρα το έφτιαξαν για να τυλίξουν όχι μόνο εμένα αλλά χτυπούσαν το σαμάρι για να χτυπήσουν … για να χτυπήσουν τον Ανδρέα τον Παπανδρέου και τον γέρο ότι είναι και αυτοί φίλο κομμουνιστές.
Κ. Πειστήκατε ότι με τον Γεωργίου είναι προδομένη η κίνηση;
Π. Ναι.
Κ. Και τη σταματήσατε βέβαια.
Π. Όχι. Θα σας πω. Του είπα του Στάθη «*Προς Θεού Στάθη ...*» Μου λέει «*Όχι Τάκη δεν υπάρχει περίπτωση.*» Κλείσαμε ραντεβού σε μία εβδομάδα, Πέμπτη να συναντηθούμε να κανονίσουμε τα σχέδια όλα. Πήγα και έλαβα τα μέτρα μου βέβαια, ειδοποίησα πάλι τα παιδιά, τον Ζουμπογιώργο και όλους, μια ώρα νωρίτερα στην πλατεία Καραμανλάκη στο ζαχαροπλαστείο Σαραφείδη. Να είναι ζωσμένη από δικούς μου ανθρώπους όπως και ο Στάθης είχε δικούς του ανθρώπους γύρω – γύρω για να δούμε και να συναντηθούμε.

Κ. Για να δείτε εάν σας παρακολουθούν;
Π. Ναι. Του είπα ότι «*Εντάξει. Επειδή ίσως να νομίζεις ότι έχω δειλιάσει, θα διακινδυνεύσω το τομάρι μου παρά το γεγονός ότι μου είπαν ότι 'Εάν σε πιάσουμε τόσο να στραβοκοιτάξεις θα σε σουβλίσουμε πλέον.' Ενώ μου έχουνε πει έτσι βγάζοντας με από το Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α., να μην νομίζεις ότι έχω δειλιάσει. Αλλά θα σου πω κάτι. Για μένα δεν ξέρει κανείς ότι είμαι στο κόλπο, μόνο εσύ το ξέρεις. Εάν με συλλάβουν και εμένα θα σημαίνει ότι εσύ το είπες. Οπότε θα σε γδάρω μετά. Ένα και ένα κάνουν δύο.*»
Κ. Είπατε του Στάθη του Παναγούλη.
Π. Ναι. Του είπα «*Ένα και ένα κάνουν δύο. Δεν ξέρει κανείς άλλος. Ξέρει κανείς ότι θα συναντηθούμε;*» Μου λέει «*Όχι.*» Του λέω «*Οι δυο μας το ξέρουμε. Επειδή θα συλληφθεί η υπόθεση ...*» Ωστόσο το παλικάρι δεν με κάρφωσε. Ούτε συζήτηση.
Κ. Τι τέλος είχε αυτή η υπόθεση;
Π. Όταν είπα ότι είναι προδομένη η δουλειά, δεν είχα κάνει λάθος καθόλου. Με ρωτήσατε όμως πως συνέχισα με τους φοιτητές. Τότε εξαιτίας του γεγονότος αυτού, χρησιμοποίησα και τους φοιτητές για να καλυφθούμε. Τους είπα ορισμένα πράγματα, τέλος πάντων δεν συναντιόμασταν τακτικά, αλλά πάντως σε μένα ερχόντουσαν να δουν τι θα γίνει. Τότε ακριβώς με ενημέρωσαν τα παιδιά ότι υπάρχει ένα σωματείο καθαρά μουσικό, η Παναρμόνια, με την οποία έχουνε σχέσεις φιλικές. Την Παναρμόνια την είχε ιδρύσει ένα παιδί μουσικός, Καλογερόπουλος Τάκης λεγότανε. Με την γυναίκα του η οποία ήτανε σοπράνο, τι ήτανε. Αυτή ήτανε πράγματι μια οργάνωση εντελώς μουσική και κάνανε οι άνθρωποι συναυλίες και τέτοια. Με φέρανε σε επαφή με τον Τάκη τον Καλογερόπουλο, είχε 70 – 80 όργανα και πληρωνόντουσαν αυτοί οι άνθρωποι. Του είπα «*Είμαστε σε θέση να πληρώνουμε τα παιδιά, τους μουσικούς …*» γιατί ήταν πολλά τα λεφτά, «*... και να κάνουν κάποιες συναυλίες και να συνεργαστούμε. Εσύ δεν ξέρεις τίποτα. Θα είσαι πρόεδρος εσύ στην Παναρμόνια αλλά γραμματέας θα μπει ο Τσούρας, ταμίας θα μπει ο Λαμπρόπουλος, αντιπρόεδρος θα μπει ο Αλεξόπουλος ...*» φοιτητές όλοι αυτοί, «*… μαζί με άλλα παιδιά φοιτητές. Ότι σου φέρουνε ... Εντάξει;*» «*εντάξει.*» Έτσι η Παναρμόνια έπαιξε το ρόλο πλέον του φοιτητικού κινήματος του Π.Α.Κ.. Κάναμε συναυλίες, κάναμε ωραίες εκδηλώσεις, τα δεκάχρονα του Ιατρόπουλου του Δημήτρη, το Ζωγράφο και βέβαια κλασσική μουσική, έκαναν εφτά – οχτώ συναυλίες. Και στο 'Ρεξ' και στους Δελφούς και στη Θεσσαλονίκη. Αλλά μέσα από εκεί γινότανε …, αυτό που κάναμε σαν Α.Κ.Ε. το κάναμε πλέον μέσα από την Παναρμόνια. Κάθε τόσο τα παιδιά μου λέγανε, με ενημέρωναν και έλεγα τις δικές μου τις κατευθύνσεις. Το καλοκαίρι του '73 αποφασίστηκε μετά τα γεγονότα της Νομικής, ότι μπορούμε να κάνουμε κατάληψη του Πολυτεχνείου. Είπαμε ότι θα κάνουμε γενική πρόβα και αφού όλο το καλοκαίρι, που συνήθως το καλοκαίρι σταματάνε οι σχολές, επομένως υπάρχει αδράνεια άρα και οι παρακολουθήσεις εκ μέρους της Ασφάλειας σε όλων αυτών των φοιτητών κατά κάποιον τρόπο αδρανοποιούνται και αυτές. Λέω ότι «*Είναι ευκαιρία όλο το καλοκαίρι εσείς να μαζευτείτε, να συνωμοτήσουμε, να δούμε αν μπορούμε να καταλάβουμε το Πολυτεχνείο. Και θα προσπαθήσουμε να κάνουμε γενική πρόβα την ημέρα που θα πούνε ότι θα γίνει το μνημόσυνο του γέρου. Να αναμετρηθούμε με την αστυνομία, να κάνουμε τη γενική πρόβα. Ο.Κ.;*» «*Ο.Κ..*» δεν ήθελα να το πω αυτό στους πολιτικούς γιατί από τη μια πλευρά είχα υπ' όψιν μου αυτό που είχε πει ο γέρος «*Προς Θεού μην μιλάς με πολιτικούς.*» και από την άλλη φοβόμουνα ότι θα πούνε όχι. Ούτε στο Π.Α.Κ. είπα τίποτα. Ούτε σε Χαραλαμπόπουλο, ούτε σε Λιβάνη, ούτε σε Τουλούμπα. Σε κανέναν. Πολύ περισσότερο στον Τουλούμπα που είχα απόλυτο θάρρος και είχαμε συνεργαστεί πάρα πολύ και στην εξορία πλέον. Δεν είπα τίποτα. Λέω ΄΄Θα το οργανώσουμε πρώτα και μετά θα μιλήσω.΄΄ Αφού μου είπανε ότι είμαστε έτοιμοι … Α με δική μου πρωτοβουλία όμως, λέω ΄΄Ας πάω στον Κανελλόπουλο.΄΄ τον μακαρίτη. Πήρα τηλέφωνο και του είπα «*Κύριε πρόεδρε θέλω να σας δω.*» Ο Κανελλόπουλος επειδή γνωριζόμαστε σας λέω από παλιά, ήταν και μάρτυρας και από κατηγορίας στον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. έγινε μάρτυρας υπεράσπισης μου πλέον. Όπως σας είπα τον ενημέρωσα από αυτά που μου είπε ο γέρος, για τα κλεμμένα έγγραφα. Και πήγαιναν, ο δικός του ο διευθυντής Βάλας λεγότανε, μέσα στο γραφείο του μαζευόντουσαν όλοι αυτοί οι χουντικοί. Πράγματι πήρα τον Κανελλόπουλο, ήτανε τέλη Αυγούστου και πήγα στο σπίτι του στο Κολωνάκι. Και του είπα «*Πρόεδρε εμείς θα κάνουμε αυτό και εκείνο και εκείνο και θα καταλάβουμε το Πολυτεχνείο και θα κάνουμε γενική πρόβα στις 4 Νοεμβρίου που θα είναι το μνημόσυνο του γέρου. Και οι φοιτητές θα καταλάβουν το Πολυτεχνείο για να δούμε τι θα γίνει.*»
Κ. Την ίδια μέρα, η σχεδίαση έλεγε ότι ενώ θα ήταν σε εξέλιξη το μνημόσυνο του Παπανδρέου, ένα τμήμα των φοιτητών θα καταλάμβανε το Πολυτεχνείο;
Π. Όχι. Θα κάναμε τη γενική πρόβα να δούμε τις αντιδράσεις της αστυνομίας και αν το κίνημα το φοιτητικό … Εάν τα παιδιά όλο το καλοκαίρι που θα συναντηθούνε με διάφορους φοιτητές, αν έχουνε μαζικοποιήσει την υπόθεση ή αν είναι μόνο 30 – 40 – 50. Το έχουνε προχωρήσει σε βαθμό που πράγματι θα βρεθούνε 1.000 φοιτητές; Ή είναι 30 – 40; Γι' αυτό λέω ότι θα κάναμε τη γενική πρόβα. Αυτά τα ανέφερα στον Κανελλόπουλο. Ο Κανελλόπουλος προσπάθησε να με αποτρέψει. Όχι διότι δεν ήθελε. Ίσα – ίσα που είπε ότι «*Σας θαυμάζω με όλα αυτά και ξέρετε έχω και ένα παράπονο. Μακάρι να είχα ανθρώπους και σαν εσάς.Ο Ανδρέας είναι τυχερός που έχει φοιτητές και κάποιους σας εσάς.*» Και μάλιστα τότε μου είχε πει ότι «*Το πιθανότερο είναι να είμαι πρωθυπουργός αν αλλάξουν τα πράγματα και θα σας κάνω υπουργό κύριε*

Παπαγεωργόπουλε. Διότι σας συμπαθώ ιδιαιτέρως και σας ξέρω και τόσα χρόνια.» το είπε έτσι αυτό. Πήρε τον Ζίγδη τηλέφωνο και μου είπε ότι «*Δεν πρέπει να ενημερώσω, αλλά στον Ζίγδη έχω εμπιστοσύνη.»* Του είπα ότι έχω συνεργαστεί και με τον Ράλλη και μου λέει «*Να το πω και στον Ράλλη;»* Του λέω «*Εάν έχετε απόλυτη εμπιστοσύνη. Πάντως έχω συνεργαστεί και θα σας πω πως.»* Το είπε στον Ζίγδη και ξανακλείσαμε ραντεβού και ξαναπήγα. Δεν ήταν ο Ράλλης, ήταν ο Ζίγδης ο μακαρίτης και ο Κανελλόπουλος. Μου είπε ο πρόεδρος τότε, ο αείμνηστος Κανελλόπουλος ότι «*Από τότε που μου το είπες, εδώ και μία εβδομάδα, προσπάθησα να έρθω σε επαφή με το εξωτερικό και με τον Καραμανλή, για να δω τι θα γίνει. Όλοι μου λένε ότι επιτέλους ο Κίσινγκερ έχει βάλει στο μυαλό του ότι αρκετά κράτησε η δικτατορία, ότι πρέπει να φύγει και ότι κάτι πρέπει να γίνει. Και επομένως μην διακινδυνεύετε, μήπως σκοτωθούν ορισμένοι άνθρωποι. Μήπως πάρει άλλη τροπή το πράγμα. Καλά μέχρι τώρα στα γεγονότα της νομικής δεν υπήρξαν θύματα. Ξύλο μπορεί να έπεσε αλλά θύματα δεν υπήρξαν. Αυτό που μου λέτε ίσως να έχει και θύματα και μήπως δεν πρέπει να το κάνετε. Διότι έχω αυτές τις πληροφορίες.»* Του είπα ότι «*Η απόφαση είναι οριστική.»* Αυτά γίνονται περίπου, η δεύτερη συνάντηση, περίπου ένα μήνα πριν από το … κάπου τέλη Σεπτεμβρίου. Του λέω «*Κύριε πρόεδρε είναι ειλημμένη απόφαση, έχει μαζικοποιηθεί το πράγμα. Το ξέρουνε. Δεν υπάρχει περίπτωση. Δεν κάνουμε πίσω*.» Λέει ο άνθρωπος *«Μπράβο.»* Και αυτά τα άκουγε ο Ζίγδης.

Κ. Και ερχόμαστε στην πράξη τώρα. Την ημέρα του μνημόσυνου.

Π. Ναι. Πάντως αυτό που λέω επιβεβαιώνεται γιατί ο Ζίγδης ο μακαρίτης, τα είπε μέσα στην Βουλή. Είπε «*Εδώ είναι ένα παιδί που τον λένε Παπαγεωργόπουλο και μας ενημέρωσε έτσι για τα γεγονότα του Πολυτεχνείου.»* Τα έχει πει στη Βουλή ο Ζίγδης αυτά. Δεν ήμουνα εκεί εκείνη την ημέρα που τα είπε. Πράγματι 4 Νοεμβρίου έγινε το μνημόσυνο και πράγματι αναμετρηθήκαμε και φτάσαμε κυνηγώντας μέχρι τις στήλες Ολυμπίου Διός. Εκεί έπεσε το πολύ ξύλο και έφαγαν οι φοιτητές, αλλά έφαγαν και πολύ ξύλο οι αστυφύλακες. Θα σας πω μάλιστα ένα περιστατικό που μπροστά ήτανε ο Νάνος και ο Τσούρας. Ο Νάνος αυτός που έχει τις επιχειρήσεις του Κόκαλη τώρα, ήτανε τότε παιδί 17 χρονών. Ο Χριστολουκάς έβγαλε το πιστόλι … ήμουνα τότε επικεφαλής των φοιτητών, βέβαια ήτανε είκοσι φοιτητές δίπλα μου να με προστατεύουν. Και όταν ήτανε ο Παπαδονικολάκης και ο Ζουμπογιώργος, τους οποίους και πιάσανε και φάγανε πολύ ξύλο αυτοί. Τον δε Παπαδονικολάκη, ήταν στους συλληφθέντες τότε εάν θυμόσαστε που ήτανε καμιά 30αριά οι συλληφθέντες. Μέσα στους συλληφθέντες ενώ ήτανε φοιτητές, ήτανε και ο Παπαδονικολάκης.

Κ. Αυτά πρέπει να γίνανε επιστρέφοντας η μάζα από το νεκροταφείο που είχε γίνει το μνημόσυνο.

Π. Ναι.

Κ. Επιστρέφοντας.

Π. Ναι. Αφού τελείωσε.

Κ. Βγαίνοντας από το νεκροταφείο αφού τελείωσε το μνημόσυνο.

Π. Ναι. Επιτεθήκαμε εμείς στους αστυφύλακες. Δεν το περιμένανε αυτοί, αιφνιδιάστηκαν. Γι' αυτό έτρεξαν να φύγουν και φτάσαμε μέχρι της στήλες του Ολυμπίου Διός. Διότι δεν περίμεναν ότι θα τους επιτεθούνε οι φοιτητές. Εμείς το είχαμε προγραμματίσει, είχαμε μαζέψει πέτρες και ξύλα από τις προηγούμενες ημέρες. Βέβαια. Ξέραμε από πού. Η αναμέτρηση η πολύ μεγάλη έγινε στις στήλες. Το πολύ ξύλο εκεί έπεσε. Ο Χριστολουκάς έβγαλε το πιστόλι και ήμουνα σε ένα μέτρο και νόμιζα ότι θα πάει να με πυροβολήσει και έπεσα απάνω του. Τον πέταξα κάτω, του έφυγε το πιστόλι απ' τα χέρια αλλά εν τω μεταξύ πυροβόλησε και πέρασε η σφαίρα δίπλα από το αυτί μου. Πυροβόλησε δύο φορές και η μία σφαίρα πέρασε δίπλα από το αυτί μου. Διότι αν θυμόσαστε και το γράψανε και προ ημερών οι εφημερίδες, ο Μαρκεζίνης έγινε τότε έξαλλος με ότι ο Χριστολουκάς πυροβόλησε. Δεν ξέρω εάν είχε πρόθεση να πυροβολήσει, φοβήθηκα ότι θα πυροβολήσει. Πάντως το πιστόλι το έβγαλε για να φοβηθούμε, νομίζοντας ότι θα με πυροβολήσει όρμησα απάνω του, τον πέταξα κάτω και έπεσαν δύο πυροβολισμοί. Έτσι έχει το γεγονός και οι αδιάψευστοι μάρτυρες είναι οι δύο που σας λέω. Ο μεν Νάνος έπεσε και αυτός απάνω μου γιατί φοβήθηκε ότι με σκότωσε. Ο δε Τσούρας ήτανε δίπλα και ξέρει ότι το έκανα αυτό. Εκεί έληξε το θέμα βέβαια. Την κοπάνησα και έφυγα. Έφυγα γιατί έπεσε πολύ ξύλο εκεί έτσι όπως ήμασταν πεσμένοι κάτω.

Κ. Έτσι για τη συζήτηση σας λέγω πως σε αυτά τα γεγονότα ήμουνα εκεί και τα έχω δει. Δεν έχω δει βέβαια τη σκηνή αλλά στο μνημόσυνο και στη σύγκρουση με την αστυνομία βρισκόμουνα εκεί πέρα. Και να θυμάστε. Πάνω στις στήλες, όχι στον δρόμο, πάνω {στη μάντρα} στις στήλες υπήρχαν πράκτορες. Άνθρωποι με πολιτικά οι οποίοι πετούσανε στην κάθοδο μεγάλες πέτρες όχι στην πορεία, τις πετούσανε στην κάθοδο των αυτοκινήτων. Γιατί η μία πλευρά του δρόμου είχε αποκλειστεί από τους φοιτητές, από την άλλη περνούσαν όμως. Εκεί πάνω στα αυτοκίνητα πετούσαν αυτοί μεγάλες πέτρες για να εξεγείρουν τον κόσμο.

Π. Ναι, βέβαια. Έτρεξα τότε, είδα ότι πράγματι έχουν πιάσει τον Παπαδονικολάκη, τυχαία φεύγοντας. Και φεύγω αμέσως και πάω στην πλατεία Συντάγματος για να κρυφτώ και να φύγω. Εκεί βρήκα τον μακαρίτη τον Ζίγδη, έπινε καφέ στου Ζαβορίτη με τον Μαγκάκη. Όχι τον Γιώργο τον Μαγκάκη αυτόν τον δικηγόρο, τον Γιώργο Μαγκάκη που έχει πεθάνει και αυτός. Και τους λέω για συλλήψεις και τέτοια και είπα στον Ζίγδη «*Κύριε πρόεδρε τρέξτε γιατί έχουνε πιάσει …»* είδα τα παιδιά τα δικά μου, τους οργανωμένους. Ήταν πολλά τα παιδιά που είχαν πιάσει, τους οργανωμένους τους ήξερα, τα 10 – 15 παιδιά τα ήξερα. Όπως και τον

Παπαδονικολάκη. Του είπα ότι έχουνε πιάσει τον Παπαδονικολάκη, είναι αντισμήναρχος και έτσι και έτσι. Και ότι έχουνε πιάσει 5 – 6 παιδιά τα οποία είναι οργανωμένα. Να μην το πει πουθενά ότι είναι οργανωμένα, να πάτε απάνω να δούμε τι θα κάνουμε. Και πήγε και ο Ζίγδης και πήρε τον Μαγκάκη τον δικηγόρο τον Γιώργο, που βγήκε και βουλευτής με τις Νέες Δυνάμεις τότε. Και αυτός έχει πεθάνει.

Κ. Αυτό είναι το γεγονός και η δοκιμή στις 4 Νοεμβρίου. Ερχόμαστε στο Πολυτεχνείο όπου γίνονται τα γνωστά γεγονότα.

Π. Πάντως εδώ θέλω να διευκρινίσω ότι αυτά που λένε και ορισμένους που έχουνε παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο στο Πολυτεχνείο, ότι δήθεν μάθανε οι αστυνομικοί ότι κάποιοι φοιτητές μπήκανε στο Πολυτεχνείο, ΄΄Πάμε να δούμε τι γίνεται.΄΄ και από τυχαίο γεγονός κατέλαβαν το Πολυτεχνείο, αυτά είναι … Σας είπα ότι ήτανε οργανωμένο. Εμείς, το Π.Α.Κ. το οργανώσαμε. Κανείς δεν ήξερε ότι θα καταλάβουμε το Πολυτεχνείο και ξαφνικά είπαμε ότι ΄΄Σήμερα καταλαμβάνουμε το Πολυτεχνείο. Θα μπούμε 100 – 150, πόσοι είμαστε εδώ πέρα και …΄΄ Επειδή είχε προηγηθεί όπως σας είπα το γεγονός με το μνημόσυνο, ξέραμε ότι θα μπούνε 1.000. Ήτανε οργανωμένο το πράγμα και όχι από τυχαίο γεγονός.

Κ. Στα γεγονότα του Πολυτεχνείου εσείς κρύβεστε;

Π. Όχι, θα σας πω. Εκεί δίπλα στην οδό Ζωρς, απέναντι από το Πολυτεχνείο από την Στουρνάρη, ο δρόμος που πηγαίνει προς την πλατεία Κάνιγγος, εκεί ήτανε τα γραφεία της Παναρμόνιας. Εκεί ήτανε και μια αίθουσα που γινόντουσαν οι πρόβες ‘Το καπνιστό τσουκάλι’. Έκανε πρόβες ο Λεοντής ο Χρήστος, διότι είχαμε συμφωνήσει να κάνει μια συναυλία με τον μακαρίτη τον Ξυλούρη ο Χρήστος ο Λεοντής. ‘Το καπνιστό τσουκάλι’. Χωρίς να ξέρουν όμως ούτε ο Χρήστος ούτε οι υπόλοιποι ότι αυτό θα είναι της Παναρμόνιας και του Π.Α.Κ.. Και μάλιστα όλα τα έσοδα θα πήγαιναν στο Π.Α.Κ.. Αυτό το ήξερε βέβαια ο Λεοντής, κανείς άλλος δεν το ήξερε. Ήμουνα κάθε μέρα στα γραφεία αυτά. Ερχόντουσαν τα παιδιά δήθεν της Παναρμόνιας, ήμουνα κλεισμένος μέσα στο γραφείο. Κανείς δεν ήξερε ότι ήμουνα κάθε μέρα μέσα στο γραφείο, διότι υπήρχε ένα ιδιαίτερο γραφείο που δεν το ξέρανε και ερχόντουσαν και μου λέγανε τι γίνεται στο Πολυτεχνείο.

Κ. Εννοείτε στις 15 – 16 – 17 του Νοεμβρίου.

Π. Ναι. Ταυτόχρονα όμως την ημέρα γινόντουσαν οι πρόβες εκεί με τον Χρήστο τον Λεοντή, τον Ξυλούρη, δεν θυμάμαι τώρα όλους τους τραγουδιστές.

Κ. Εννοείτε τους τραγουδιστές και τη μουσική. Και εσείς κάνατε τη δουλειά σας με το Πολυτεχνείο;

Π. Ναι, βέβαια.

Κ. Μετά τα γεγονότα του Πολυτεχνείου συλληφθήκατε;

Π. Όχι, κρύφτηκα. Αλλά θέλω να σας πω το εξής. Όταν καταλάβαμε το Πολυτεχνείο, τότε είπα στον Τουλούμπα τον μακαρίτη, ότι «*Ξέρεις Τάκη έτσι και έτσι συμβαίνει. Είναι δικά μας τα παιδιά εκεί. Και να σε ρωτάνε.»* Τα παιδιά ερχόντουσαν σε μένα και έλεγα να κάνουμε αυτό, αυτό και εκείνο. Παίρνανε τον Τουλούμπα, ο Τουλούμπας ήτανε με τον Λιβάνη και τον Χαραλαμπόπουλο και τους λέγανε «*εντάξει προχωρήστε»* ή *«μην προχωρείτε»*. Κατά κάποιον τρόπο, όχι ότι φοβήθηκα να αναλάβω την ευθύνη ακέραια, μόνος μου. Λέω ΄΄Δεν επιτρέπεται να το κάνω αυτό΄΄ Από λόγους δεοντολογικούς περισσότερο έλεγα ότι ΄΄Πως κύριε εσύ μόνος σου; Δεν είσαι …΄΄

Κ. Εννοείτε τον Γιάννη τον Χαραλαμπόπουλο;

Π. Ναι, τον Γιάννη τον Χαραλαμπόπουλο.

Κ. Μήπως το γράφει ο Γιάννης ο Χαραλαμπόπουλος στο βιβλίο του;

Π. Δεν ξέρανε ότι ήμουνα πίσω από την υπόθεση, ποτέ. Το μάθανε εκ των υστέρων.

Κ. Όχι τον ρόλο. Τον δικό του ρόλο;

Π. Λέει ότι στο Πολυτεχνείο τον ρώταγαν τα παιδιά. Ότι ο Τσούρας τον έπαιρνε τηλέφωνο ή ότι είχε πάρει ο Τσούρας ή τον Λιβάνη ή είχε πάρει τον Τουλούμπα ή τον ίδιον και ότι εκεί στην οδό Θεάτρου που ήταν αυτοί ας πούμε, ενέκριναν τις κινήσει ή όχι του …

Κ. Άρα κύριε Παπαγεωργόπουλε για να συνοψίσουμε. Μου λέτε σήμερα ότι στο Πολυτεχνείο, αφενός μεν το Π.Α.Κ. με το τμήμα μέσω ημών – εσείς – ως Α.Κ.Ε. αλλά και το Α.Κ.Ε. τμήμα του Π.Α.Κ., καθοδηγήσατε τους φοιτητές τους δικούς σας, του Π.Α.Κ. …

Π. Με την Παναρμόνια όμως.

Κ. Μέσω της Παναρμόνιας που ήταν το κάλυμμα το δικό σας και προγραμματίσατε την εξέλιξη για κατάληψη του Πολυτεχνείου. Και τις ημέρες του Πολυτεχνείου δίνατε κατευθύνσεις, συμπράξατε με τους φοιτητές αυτούς, με αυτό το τμήμα των φοιτητών οι οποίοι συγχρόνως έπαιρναν και οδηγίες ή ενημέρωναν τον Γιάννη τον Χαραλαμπόπουλο και τον Τουλούπα ως Π.Α.Κ.[1]. Και τον Λιβάνη.

[1] Το ρόλο των προσώπων αυτών (Χαραλαμπόπουλου, Τουλούπα, Λιβάνη, Τσούρα και Λαλιώτη) περιγράφει ο Χαραλαμπόπουλος στη σ.224 του βιβλίου του, παρουσιάζοντας το ΠΑΚ ως συντονιστή με αυτές ακριβώς τις ενέργειες που αναφέρει ο Π. με την ΠΑΝΑΡΜΟΝΙΑ. Στο ίδιο βιβλίο και στη σ.185 μνημονεύει τις δραστηριότητες του ΑΚΕ ως οργάνωσης των αποτάκτων αξιωματικών όπως την περιγράφει και ο Π. απομειώνοντας τα του Πολυτεχνείου. Επομένως ο Χαραλαμπόπουλος δε γνώριζε το ρόλο του Π. και τα αναφερόμενα του τελευταίου χρειάζονται διασταύρωση.

Π. Θα σας πω όμως και κάτι. Είναι γνωστό ότι διαφώνησαν την Τετάρτη το βράδυ όταν έγινε η ψηφοφορία, βγήκε από την συντονιστική επιτροπή ότι «*Αρκετά καθίσαμε. Πάμε να φύγουμε.*» Αυτά είναι γραμμένα, δεν είναι κάτι που το λέω έτσι για πρώτη φορά. Με πρωταγωνιστές εκείνους οι οποίοι είπανε να φύγουνε, ήτανε η Κ.Ν.Ε.. Όχι ο Ρήγας. Η Κ.Ν.Ε. ήτανε κάθετα …, ότι «*Αρκετά. Πρέπει να φύγουμε. Μήπως μπούνε μέσα η αστυνομία και έχουμε ...*» την νύχτα της Τετάρτης ήρθα σε επαφή με Μαοϊκούς. Ήρθε ένας Μαοϊκός, που με γνώριζε …

Κ. Το όνομα του;

Π. Μιχάλης, δεν ήξερα το επώνυμο. Ήτανε υπάλληλος της Εμπορικής Τράπεζας στο ίδιο τμήμα με τον αδερφό μου, στην οδό Θεμιστοκλέους. Τον ήξερα φατσικά και ήξερα ότι είναι και Μαοϊκός. Και είναι από το ίδιο χωριό που είναι και ο Λαλιώτης και αυτό με έκανε να του έχω εμπιστοσύνη. Ήρθε και με βρήκε και μου είπε ότι «*Εμείς οι Μαοϊκοί θέλουμε να συνεργαστούμε μαζί σας. Δεν πρέπει να φύγουμε.*» Και του λέω «*Τι πρέπει να γίνει;*» Μου λέει «*Πρέπει να επαναληφθεί η ψηφοφορία*.» «*Μακάρι να επαναληφθεί.*» Θα προσπαθούσαμε τώρα εμείς να πούμε ότι και η Παναρμόνια έχει ψήφο ενώ ψήφιζαν μόνο οι σχολές. Και λέει «*Θα επαναλάβουμε αύριο την ψηφοφορία και να ανατρέψουμε την απόφαση.*» Και πράγματι την επόμενη ημέρα ανετράπη διότι όλη τη ημέρα γινόταν η ζύμωση. Από την ώρα που μου το είπε εμένα αυτός το βράδυ, φώναξα τα παιδιά και τους λέω έτσι και έτσι. «*Αύριο πρέπει να επαναληφθεί*.» Όλοι εκτός από τους Μαοϊκούς, ήτανε και … Και αυτοί δεν θέλανε να φύγουν, είχαν και αυτοί κάποιον ρόλο που παίξανε. Όλοι αυτοί δεν θέλανε να φύγουν, οπότε το εκμεταλλευτήκαμε το γεγονός, επαναλήφθηκε η ψηφοφορία και στο τσακ κερδίσαμε, την παραμονή πλέον. Αλλά αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι με ενημέρωσε αυτός ο Μαοϊκός και η Παναρμόνια πλέον έπαιξε τον ρόλο, του να επαναληφθεί η ψηφοφορία για παραμονή.

Κ. Οπότε για να συμπλεύσουμε και με αυτά που έχουν αναφερθεί και γραφτεί και σε βιβλία. Από εκεί και μετά συμπράττει και η Κ.Ν.Ε. και η αντιΕ.Φ.Ε.Ε. συμφωνεί και συνεχίζεται η κατάληψη του Πολυτεχνείου. Είναι τα γνωστά γεγονότα.

Π. Ναι, τα γνωστά γεγονότα. Έφυγα. Την ώρα που έφτασαν τα άρματα ήμουνα δίπλα στο γραφείο. Έφυγα στις τρεις η ώρα τη νύχτα. Και κρύφτηκα βέβαια έτσι, στο σπίτι μου με χίλιες προφυλάξεις. Πήρα κάποιον σάκο με εσώρουχα και τα απαραίτητα και κρύφτηκα.

Κ. Από εκεί και μετά, μέχρι την μεταπολίτευση, είχατε ανάμιξη σε άλλη οργάνωση ή όχι;

Π. Όχι. Απλώς σας είπα ότι κρυβόμουνα και βγήκα 28 Μαρτίου, τα έχουμε αναφέρει αυτά. Που στη συνέχει με φώναξαν από την Κ.Υ.Π..

Κ. Δεν θυμηθήκατε το όνομα του συνταγματάρχη;

Π. Όχι. Δεν μπορώ να το θυμηθώ.

Κ. Στη συζήτηση για τις αποκαταστάσεις των αντιστασιακών αξιωματικών, ταχτήκατε υπέρ της διαδικασίας χορήγησης βαθμών στους αντιστασιακούς αξιωματικούς, που δεν υπηρέτησαν μετά την μεταπολίτευση εν ενεργεία.

Π. Κοιτάξτε πως έχει το θέμα. Από την ώρα που ο Αβέρωφ ξεκίνησε να κάνει ανθρώπους βασιλικούς και οι οποίοι, ορισμένοι, δεν είχαν καμία σχέση με τα κινήματα, ήταν και χουντικοί και να τους κάνει και αντιστράτηγους και όλα αυτά … είπα ότι «*Κατά ποια λογική δεν θα αποκατασταθούν άνθρωποι οι οποίοι πραγματικά εδιώχθησαν από τη δικτατορία; Ή που τους αποστράτευσαν, ή που τους είχαν συλλάβει ή συμμετείχαν ενεργά στην αντίσταση. Κατά ποια λογική αυτοί θα μείνουνε απ' έξω από την ώρα που έκανε άσχετους ανθρώπους ο Αβέρωφ*;» Δεν είναι ότι το πήρα προσωπικά το θέμα. Εμένα προσωπικά να σας πω την αλήθεια, πως έχει. Για μένα ο Αβέρωφ αρνιόταν συνέχεα … Έλεγε «*Δεν πάτε να λέτε …*» Έβγαλε απόφαση το Συμβούλιο Επικρατείας και την αγνόησε. Έκανα αίτηση και την αγνόησε. Προσέφυγα και πάλι στο Συμβούλιο Επικρατείας, έβγαλα απόφαση ότι πρέπει να αποκατασταθώ και με αγνόησε. Ασκούσε βέτο. Είχε δικαίωμα ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας να ασκεί βέτο. Αναγκάστηκα πλέον σαν βουλευτής, να ζητήσω ακρόαση τότε του προέδρου της Δημοκρατίας. Ήτανε ο αείμνηστος ο Τσάτσος. Τα έχασε ο Τσάτσος βέβαια, γιατί του μίλησα πολύ διαφορετικά απ' ότι νόμιζε. Μου είπε «*Να πάρουμε ... Ο πρόεδρος σας ...*» «*Ποιος πρόεδρος μου;*» Μου είπε «*Ο κύριος Παπανδρέου.*» Του λέω «*Δεν γνωρίζω κανέναν Παπανδρέου.*» «*Δεν είστε βουλευτής του ΠΑ.ΣΟ.Κ.;*» «*Και επειδή είμαι βουλευτής του ΠΑ.ΣΟ.Κ.; Σας είπα ότι είμαι Έλληνας πολίτης και έρχομαι και σας λέω ότι βγαίνουν δικαστικές αποφάσεις και τις γράφει στα παλιά του τα παπούτσια ο Υπουργός της Εθνικής Άμυνας. Μπορείτε να παρέμβετε; Μπορείτε να μου εγγυηθείτε ότι είναι κράτος αυτό και δεν είναι ξέφραγο αμπέλι; Εάν μου πείτε ότι είναι ξέφραγο αμπέλι, για να μην πω την λέξη την άλλη για τις γυναίκες που βγαίνουν σε κάποια σπίτια, για να μην την πω κύριε πρόεδρε, εάν μου πείτε ότι είναι ξέφραγο αμπέλι θα σηκωθώ να φύγω να πάω στην Αφρική, δεν ξέρω που θα πάω. Εάν μου πείτε ότι είναι κράτος, ποιος είναι αυτός που λέγεται Αβέρωφ και γράφει στα παλιά του τα παπούτσια τις δικαστικές αποφάσεις; Και πολύ περισσότερο κάνει επιλογή και λέει 'Αυτόν τον κάνω αντιστράτηγο, αυτόν δεν τον κάνω αντιστράτηγο τον κάνω υποστράτηγο. Αυτόν τον κάνω ταγματάρχη.'*» Και ακόμα χειρότερα πήρε τους Ασπιδικούς και φτιάχνει αντιστράτηγους κάποιους, κάποιους τους αποκαθιστά απλώς και κάποιους δεν δέχεται τίποτα. Για μένα δεν δέχεται τίποτα. Κατά ποια λογική γίνεται ο Παπατέρπος … δεν έχω τίποτα, ίσα – ίσα ο Παπατέρπος ήτανε μεγάλο παλικάρι, όχι αστεία. Και εντιμότατος άνθρωπος.

Κ. Γιατί το έκανε αυτό ο Αβέρωφ κύριε Παπαγεωργόπουλε;
Π. Ο Αβέρωφ πρώτα – πρώτα, είχε πει ανοικτά ότι «*Παπαγεωργόπουλος κόκκινο πανί. Ορισμένοι Ασπιδικοί πρέπει να καταδικαστούν και να μην προχωρήσουν ποτέ. Και ορισμένοι ήτανε και αθώοι και ήτανε και δικοί μας άνθρωποι*.» Ήτανε βασιλόφρονες. Βγάλτε συμπέρασμα.
Κ. Άρα η επιλογή του ήταν με βάση την ιδεολογική σας τοποθέτηση.
Π. Άμα άκουγε βασιλοχουντικούς τους αποκαθιστούσε. Δημοκρατικούς κανονικούς έπ' ουδενί λόγω. Ή ας πούμε αν τους αποκαθιστούσε «*Ταγματάρχες είχανε γίνει οι συνάδερφοι του; Να γίνουν ταγματάρχες, συνταγματάρχες.*» Ενώ άλλους τους έκανε αντιστράτηγους και υποστρατήγους και υποναύαρχους και αντιπτεράρχους και πτεράρχους. Σας λέω ότι αναγκάστηκα τότε να πάω στον μακαρίτη τον Τσάτσο, τα είπα όλα αυτά. Και πήρε μάλιστα τον αείμνηστο τον Κανελλόπουλο. Με πήρε ο κύριος Κανελλόπουλος μετά τηλέφωνο και του λέω «*Τι να κάνω; Τι να κάνω;*» Και έχω αποκατασταθεί δικαστικά, όχι από κανέναν, ούτε η Νέα Δημοκρατία με αποκατέστησε, ούτε το ΠΑ.ΣΟ.Κ. Δικαστικά.
Κ. Με προσφυγή στο Συμβούλιο Επικρατείας;
Π. Βέβαια. Μετά στο Εφετείο, που τα αλλάξανε. Όταν ήρθε ο νόμος εκεί, είπανε ότι οι άνθρωποι οι οποίοι έχουνε κάνει φυλακή από τρεις μήνες, (από έξι το είχανε βάλει και μετά το βάλανε από τρεις μήνες και πάνω), να πάρουν και έναν βαθμό παραπάνω. Διαφώνησα και είπα «*Πρώτον τι πάει να πει τρεις μήνες; Δεύτερον γιατί να πάρουμε έναν βαθμό παραπάνω; Να πάρουν τους βαθμούς που δικαιούνται.*» Διαφώνησα και με κάτι άλλο και βρήκα τον μπελά μου με όλους. Διότι και εν ενεργεία βουλευτές αξιωματικοί είχανε πάρει τους μισθούς όλους, ως μηδέποτε απομακρυνθέντες. Και από τα δύο κόμματα. Δεν θέλω να κατηγορήσω αξιωματικούς που ήταν της Νέας Δημοκρατίας ή όχι. Ούτε θέλω να αναφέρω ονόματα. Το θέμα είναι ότι τα προεδρικά διατάγματα βγήκανε όλα που έβγαλε ο Αβέρωφ τότε, ήτανε ότι ως μηδέποτε απομακρυνθέντες για να πάρουν τους μισθούς τους όλους. Θα το ευχαριστιόνταν και οι βουλευτές. Πέρα από το γεγονός ότι δεν είχαν δουλέψει στο στρατό για κάποια χρόνια, 4 – 5 – 6 – 7 ανάλογα. Όταν αποκαταστάθηκα, σας λέω χωρίς να πω ποτέ τίποτα σε κανέναν. Ούτε και όταν βγήκε η απόφαση είπα σε κανέναν τίποτα. Ήταν ήδη κυβέρνηση το ΠΑ.ΣΟ.Κ.. Δεν είπα ότι ΄΄Ξέρετε τα χαρτιά μου είναι στο Γενικό Επιτελείο Στρατού.΄΄ Τα βρήκανε κάποτε και είπανε «*Ο δικός μας ο Παπαγεωργόπουλος είναι αυτός; Εντάξει.*» είχα ζητήσει αποκατάσταση, τον νόμο τον ξέρετε ποιος ήτανε. Αποκατάσταση ή επαναφορά, με δήλωση του νόμου 105. Είχα γράψει αποκατάσταση. Δεν ήθελα να επιστρέψω στον στρατό, παρά το γεγονός ότι εξακολουθώ να είμαι στρατιωτικός και δεν έχω καμιά σχέση με την πολιτική. Γιατί φοβόμουνα ότι θα δημιουργηθούνε μεγάλα προβλήματα. Ότι θα υπάρξει συνέχεια των όσων έχω υποστεί μέχρι τότε. Και δεν σας κρύβω κιόλας ότι άμα έβρισκα και κανέναν χουντικό θα τον πλάκωνα και στα χαστούκια. Το λιγότερο. Δεν πήγαινε διαφορετικά. Αν έβλεπα κάποιον χουντικό, κάποιον του Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α., τι θα έκανα; Και αν ο άνθρωπος μου είχε φερθεί άσχημα; Και λέω ότι δεν με συμφέρει να γυρίσω στον στρατό. Παρά το γεγονός ότι εξακολουθώ να είμαι στρατιωτικός και τίποτα παρά πέρα. Γι' αυτό ζήτησα σκέτη αποκατάσταση. Ο Καραμανλής τότε ήτανε πρόεδρος της Δημοκρατίας και δίπλα του ήτανε ο Αγαμέμνων ο αρχηγός του στρατού ο Γκράτσιος. Ο Γκράτσιος μου είχε ιδιαίτερη συμπάθεια. Έλεγε ας πούμε ότι είμαι πολύ καλός αξιωματικός και ότι έπρεπε να γυρίσω στον στρατό. Το είχε πει και στον Παπανδρέου αυτό. Ο Γκράτσιος είπε του Καραμανλή ότι *«Είναι αμαρτία που ο Τάκης δεν είναι στο στρατό. Λέει αυτός αποκατάσταση; Επαναφορά,»* Και βγάζει αυτός ένα προεδρικό διάταγμα ότι με επαναφέρουν στο στρατό, να πάρω όλους τους βαθμούς μου, να συγκροτηθούν τα συμβούλια, να γίνω κατ' εκλογή να πάρω όλους τους βαθμούς και να πάρω όλα τα λεφτά ως μηδέποτε απομακρυνθείς. Όταν βγήκε το προεδρικό διάταγμα, αυτό το οποίο έπρεπε εντός οχτώ ημερών να αποφασίσω εάν θα μείνω στη Βουλή ή αν θα επανέρθω στο στρατό. Επειδή υπήρχε το θέμα ότι θα είχαμε νέες …, ύστερα από δύο χρόνια θα έπρεπε να αλλάξει ο πρόεδρος της Δημοκρατίας. Πήγα στον Παπανδρέου και μου λέει «*Να μην φύγεις, είμαστε 180*.»
Κ. Ως βουλευτής πλέον.
Π. Ναι. Λέει «*Να μείνεις.*»
Κ. Πόσο διάστημα μείνατε βουλευτής;
Π. 12 χρόνια περίπου. Λίγο λιγότερο. Τρεις τετραετίες. Ενώ ήθελα να γυρίσω στο στρατό. Περισσότερο έλεγα έτσι να ευχαριστηθώ, ηθική αποκατάσταση. Μάλιστα δε σας κρύβω ότι πήγα και έφτιαξα στολή στα γρήγορα, τη φόρεσα για να πάω στη Βουλή. Αλλά τελευταία στιγμή με απέτρεψαν ότι δεν πρέπει να μπω στη Βουλή με τη στολή διότι μπορεί να χάσω την έδρα. Και από την ώρα που υπέβαλα την παραίτηση μου σαν στρατιωτικός, ότι αν πάω με τη στολή αυτό θα θεωρηθεί ότι αποδέχομαι το προεδρικό διάταγμα και να μου κάνουν ένσταση θα χάσω την βουλευτική έδρα.
Και μου είπε γιατί δεν παίρνω τα λεφτά. Του είπα ότι δεν ξέρω τι έχουν κάνει οι άλλοι …
Κ. Ένα λεπτό κύριε Παπαγεωργόπουλε. Εννοείτε τα λεφτά, όλους τους μισθούς και τα χρόνια που ήσασταν εκτός στρατού;
Π. Ναι βέβαια.
Κ. Αυτά τα χρήματα, αυτούς τους μισθούς τα είχαν πάρει άλλοι που είχαν αποκατασταθεί;
Π. Ναι.

Κ. Μήπως κάνετε λάθος; Γιατί δεν γνωρίζω τέτοια περίπτωση.
Π. Μόνο ο κύριος Σταθόπουλος δεν τα έχει πάρει, ο Γιάννης.
Κ. Ο Γιάννης ο Σταθόπουλος δεν δέχτηκε τους βαθμούς.
Π. Και τα λεφτά.
Κ. Από τους επανελθόντες γνωρίζω ότι, αυτοί που επανήλθαν και σταδιοδρόμησαν, δεν πήραν ποτέ τους χρήματα για διάστημα που δεν είχαν υπηρετήσει στις ένοπλες δυνάμεις.
Π. Ορισμένοι από αυτούς τα πήρανε. Δεν ξέρω ονόματα ούτε λέω … κάποια ονόματα που ξέρω δεν τα λέω. Και δεν τα λέω γιατί θεωρήθηκε τότε μέσα στη Βουλή ότι κάνω ζημιά σε όλους αυτούς και ήρθανε με βρήκανε και βουλευτές στρατιωτικοί και μη βουλευτές στρατιωτικοί και με βρίζανε.
Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε ένα λεπτό. Αυτό είναι πολύ σοβαρό. Μιλάμε για τα χρόνια της δικτατορίας που αξιωματικοί ήταν απότακτοι και φυλακισμένοι, ήταν απόστρατοι, εκτός ενόπλων δυνάμεων. Λέτε σήμερα ότι υπήρξαν και μάλιστα βουλευτές, αλλά και άλλοι αξιωματικοί οι οποίοι είτε επανήλθαν στις ένοπλες δυνάμεις είτε δεν επανήρθαν και πήραν όλους τους μισθούς αναδρομικά για τα χρόνια που ήταν εκτός ενόπλων δυνάμεων;
Π. Ορισμένοι από αυτούς. Ο Αβέρωφ είχε βγάλει προεδρικά διατάγματα που έλεγε να πάρουν τους μισθούς ως μηδέποτε απομακρυνθέντες. Αν τα πήραν ή αν δεν τα πήραν δεν είμαι σε θέση να ξέρω. Το μόνο που ξέρω είναι ότι όταν παρουσιάστηκα στο Γενικό Επιτελείο Στρατού, ο αρχηγός του οικονομικού του Γενικού Επιτελείου Στρατού, ο ταξίαρχος, μου λέει «*Έλα εδώ ρε παιδί μου, τι θα κάνω τώρα με σένα; Όλοι τα έχουνε πάρει τα λεφτά, τις διαφορές και τους μισθούς. Και με σένα τι θα κάνω;»* Και πήγε στον αρχηγό, που ήταν ο Παναγόπουλος, και του λέει «*Ο κύριος Παπαγεωργόπουλος δεν παίρνει λεφτά.»* «*Είναι με τα καλά του; 13.000.000 δεν τα παίρνει;»* το ’72; Πολλά λεφτά. Του είπα «Πρώτον …»
Κ. Όχι το ’72.
Π. Το ’72 αποκαταστάθηκα και έγινα συνταγματάρχης. Τον Απρίλιο του ’72.
Κ. Μήπως εννοείτε το ’82;
Π. Ναι, τέλος πάντων το ’82. Του είπα «*Τι θέλετε να κάνω;»* Λέει «*Μα άλλοι τα πήρανε.»* Λέω «*Δεν με ενδιαφέρει τι κάνανε οι άλλοι. Μπορεί οι άλλοι να πηδάνε από τον όγδοο όροφο, θα πηδήσω και;»* Και μάλιστα του είπα άλλη κουβέντα. «*Μπορεί να είναι αδερφή κάποιος. Θα γίνω και αδερφή; Δεν καταλαβαίνω. Ούτε έχω δουλέψει και πολύ περισσότερο από το ’77 μέχρι σήμερα που αποκαθίσταμαι και φοράω την στολή του συνταγματάρχη ...»* πήγα με τη στολή του συνταγματάρχη εκεί, *« Παίρνω αποζημίωση βουλευτική. Πως θα πάρω λεφτά; Να πάρω το εφάπαξ, τη διαφορά το καταλαβαίνω.»* Όταν το ’84 έγινε δια νόμου πλέον, που ψήφισε το ΠΑ.ΣΟ.Κ., για την πλήρη αποκατάσταση όλων των διωχθέντων επειδή είχαν γίνει εδώ που τα λέμε μεγάλες μανούβρες εκεί μέσα, γι’ αυτό έγινε ο νόμος. Τότε υπήρξαν και βουλευτές οι οποίοι πήραν βαθμούς. Πήραν τον ανώτατο βαθμό, του αντιναυάρχου, αντιπτέραρχου, αντιστράτηγου. Υπήρχαν κάποιες διαφορές σε χρήμα, τα πήρανε αυτά τα λεφτά.
Κ. Τις διαφορές στο εφάπαξ ή στους μισθούς;
Π. Στο εφάπαξ οπωσδήποτε, τώρα δεν ξέρω για παραπέρα. Ούτε αυτό πήρα. Αυτό δεν το πήρε ούτε ο Σταθόπουλος.
Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε μετά από αυτά που μου λέτε, οφείλω να σας πω το εξής και την προσωπική μου θέση και για λόγους αρχής. Επέμενα ιδιαίτερα στο θέμα των αποκαταστάσεων, να ακούσω την άποψη ενός αξιωματικού αποτάκτου λόγω της υποθέσεως Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.. Επειδή ο Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. ήταν η υπόθεση πάνω στην οποία στηρίχτηκε η νομοθεσία στη συνέχεια και κυρίως στο 1984 που αναφέρετε είναι ο 14 35 του 1984 …
Π. Ναι. Ακριβώς.
Κ. … αλλά και του 1996, ο τελευταίος νόμος, ο τρίτος κατά σειρά αποκαταστατικός νόμος … Όχι ο τρίτος, έχουν εκδοθεί αρκετοί νόμοι, αλλά η τρίτη φάση αποκαταστάσεως.
Π. Ακριβώς.
Κ. Στηρίχτηκε στον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. και στο κίνημα του ναυτικού και έγινε ότι έγινε πάνω στην υπόθεση αποκαταστάσεων στις ένοπλες δυνάμεις. Επέμενα ιδιαίτερα για να ακούσω την άποψη σας. Είναι η άποψη ενός αξιωματικού ο οποίος ταλαιπωρήθηκε. Οφείλω να σας πω ότι διαφωνώ με την εξέλιξη των αποκαταστάσεων για λόγους αρχής και τάξεως.
Π. Ναι.
Κ. Και για λόγους ιστορίας. Και μάλιστα αυτήν την άποψη την εκφράζω στην εργασία που κάνω και πιθανόν να την δημοσιεύσω αν δεχτεί κάποιος να δημοσιεύσει ένα άρθρο που θα αναφέρεται, ένα κείμενο που θα αναφέρεται στην ιστορία των παροχών και των εκδουλεύσεων, όπως λέγονται. Εκδουλεύσεις λεγόντουσαν οι αποκαταστάσεις των αγωνιστών του 1921. Παροχές και αποκαταστάσεις είναι η εξέλιξη των πραγμάτων μετά από το 1974. Σήμερα εσείς μου λέτε κάτι το οποίο το ακούω για πρώτη φορά. Ότι δεν δόθηκαν μόνο

βαθμοί στους αντιστασιακούς αξιωματικούς, δόθηκαν και χρήματα για μισθούς των παρελθόντων ετών που δεν είχαν υπηρετήσει. [1] Αυτά τα οποία εσείς δεν δεχτήκατε.
Π. Ναι.
Κ. Και είναι προς τιμή σας.
Π. Αυτό μου το είπανε στο Γενικό Επιτελείο Στρατού, πρώτον. Και δεύτερον ήρθαν και με βρήκαν διάφοροι και τα βάλανε με μένα, με βρίσανε *«Ποιος είσαι εσύ; Τι μας έκανες εδώ πέρα;»* Και μάλιστα μετά το ’84 με τις διαφορές. Σε ότι αφορά όμως το ’96 να μου επιτρέψετε να σας πω κύριε Κακαρά να σας πω γιατί έγινε το ’96. Και εκεί λέω ότι ήμουνα υπέρ του να γίνει, άσχετα αν δεν πήγα ποτέ σε κανέναν υπουργό, σε κανέναν δεν καταδέχομαι να πηγαίνω. Όταν βγήκε η Νέα Δημοκρατία, με βάση τον αποκαταστατικό νόμο ή με βάση τον νόμο του ’84, η Νέα Δημοκρατία αποκατέστησε δήθεν κάπου 2.000 αξιωματικούς. Ότι είναι διωχθέντες κατά την διάρκεια της διακυβέρνησης της χώρας από το ΠΑ.ΣΟ.Κ.. Τους συνταγματάρχες τους έκανε ταξιάρχους, τους ταξιάρχους τους έκανε υποστράτηγους και τους υποστράτηγους τους έκανε αντιστράτηγους. Και βέβαια οι Ασπιδικοί με το ’84 έγιναν ότι έγιναν. Όμως ας πούμε δεν είχε ολοκληρωθεί κατά κάποιον τρόπο η αποκατάσταση τους που από την ώρα που είχανε γίνει νεώτεροι τους ήδη αντιστράτηγοι. Εμένα οι συμμαθητές μου, ήμουνα συνταγματάρχης και οι συμμαθητές μου είχαν γίνει υποστράτηγοι. Πολύ περισσότερο η τάξη του ’53 ή του ’52 που ήταν ο Κωστόπουλος, Ασπιδικός, που ήταν αντιστράτηγοι. Δεν είχε ολοκληρωθεί κατά κάποιον τρόπο. Ήμουνα ευχαριστημένος και ότι μου αρκεί αυτή η αποκατάσταση και ότι δεν θέλω ούτε τον έναν βαθμό παραπάνω που λέγανε. Έρχεται όμως η Νέα Δημοκρατία το ’90 με ’93 και με βάση αυτόν τον νόμο τους 2.000 αξιωματικούς, ούτε θυμάμαι πόσους … Έχω την εντύπωση να ξέρετε ότι μέσα σε αυτές τις αποκαταστάσεις είναι κάπου 2.000 και πλέον αξιωματικοί. Από αυτούς οι αντιστασιακοί είναι ζήτημα αν είναι 100 και ας πούμε ότι ήταν άλλοι 100 αδικηθέντες που τους είχανε αποστρατεύσει ως συμπαθούντες του κινήματος του ναυτικού ή του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.. Οι υπόλοιποι δεν είχανε κανένα δικαίωμα. Από την ώρα που έρχεται η Νέα Δημοκρατία, ο Βαρβιτσιώτης και έφτιαξε 400 τόσους αξιωματικούς και τους έδωσε και τα λεφτά, δεν είναι ότι τους έδωσε βαθμούς. Τους έδωσε διαφορές σε λεφτά στο εφάπαξ και όλα αυτά. Όταν οι Ασπιδικοί το ’96 αποφάσισαν να ξαναεπανέρθουν τους λέω «*Έχετε δίκιο.»*
Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε κάνετε σύγκριση δύο ανόμοιων πραγμάτων. Συγκρίνετε τον αντιστασιακό αξιωματικό της δικτατορίας και τον αξιωματικό του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. τον αδικηθέντα που διώχτηκε στην δικτατορία και τον συγκρίνετε με παράλογη ενέργεια της Νέας Δημοκρατίας και του ΠΑ.ΣΟ.Κ. Και χορηγία παρά πάσαν έννοια ηθικής και δικαίου, ατέλειωτων βαθμών σε χουντικούς, σε βασανιστές, σε ακροδεξιούς και δεξιούς και κεντρώους και κεντροαριστερούς οι οποίοι καμιά σχέση δεν είχαν με την δικτατορία. Τι έχετε να πείτε για το ότι αυτή η νομοθεσία στηρίχτηκε στην πλάτη του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. και στην πλάτη των αντιστασιακών της δικτατορίας; Γιατί να εξομοιωθείτε εσείς και εμείς και όλοι οι αντιστασιακοί και οι διωχθέντες επί δικτατορίας με όλους οι οποίοι πήραν με τέτοιους τρόπους αυτούς τους βαθμούς; Για ποιο λόγο;
Π. Μα αυτό σας λέω. Ότι έχω δυσαρεστηθεί αφάνταστα από την ώρα που έβλεπα ότι, αξιωματικοί οι οποίοι δεν είχαν καμιά σχέση με την αντίσταση παίρνουν βαθμούς. Και είπα «*Ρε γαμώτο οι αντιστασιακοί θα μείνουνε απ’ έξω τελικά; έχετε δίκιο που φωνάζετε μέσα στη Βουλή ότι πρέπει και εμείς να αποκατασταθούμε.»* Και σας λέω ότι ακόμη δεν έχω αποκατασταθεί. Ακόμη στα δικαστήρια είμαι.
Κ. Τι βαθμό έχετε τώρα;
Π. Αντιστράτηγος έχω γίνει και δεν παίρνω σύνταξη αντιστράτηγου. Βέβαια. Έχω γίνει αντιστράτηγος το ’96, που έπρεπε να έχω γίνει το ’86 βέβαια. Το ’85 έπρεπε να έχω γίνει. Επιτέλους το ’96 … Έπρεπε να προηγηθούν αυτά που έγιναν επί διακυβέρνησης της χώρας επί Νέας Δημοκρατίας, για να τεθεί το θέμα των Ασπιδικών και εκεί … Σας λέω ότι νιώθω ηθικά ότι έχω δικαιωθεί ηθικά, όταν η Νέα Δημοκρατία που εκπρόσωπος της, ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος της είπε ότι «*Αν ένας δικαιούται να αποκατασταθεί είναι ο Παπαγεωργόπουλος ο Τάκης*.»
Κ. Ξέρετε ότι από το στρατό ξηράς οι αποταχθέντες στη δικτατορία, (που σημαίνει ότι είναι οι περιπτώσεις εκείνες οι οποίες πράγματι το δικτατορικό καθεστώς τους έδιωξε) ήτανε 73;
Π. Ναι.
Κ. Ήδη αναφερθήκαμε σε 2.000 περίπου αξιωματικούς του στρατού ξηράς που αποκαταστάθηκαν ως αντιστασιακοί.
Π. Αυτό λέω. Ως αντιστασιακοί ή διωχθέντες. Η Νέα Δημοκρατία πήρε τον νόμο του ’84 και λέει ΄΄Αφού δεν σας προήγαγε το ΠΑ.ΣΟ.Κ., άρα σας διώκει.΄΄ Αλλά είναι δυνατόν να γίνουν όλοι αντιστράτηγοι και όλοι

[1] Δεν ερευνήθηκε το στοιχείο αυτό. Ότι δηλαδή οι αποκατασταθέντες στρατιωτικοί που ήταν και Βουλευτές κ.λ.π. και δεν επανήλθαν να υπηρετήσουν, εκτός των βαθμών πήραν αναδρομικά και όλους τους μισθούς ως μηδέποτε απομακρυνθέντες. Εάν έγινε έτσι τότε υπάρχει θέμα διάκρισης διότι δεν τηρήθηκε η ίδια αρχή σε όλους της ίδια κατηγορίας. Σε κάθε περίπτωση, και εάν αληθεύει αυτό, ο γράφων τάσσεται με την άποψη πως κακώς δόθηκαν αναδρομικές αποζημειώσεις σε αποκατασταθέντες μεταπολιτευτικά.

υποστράτηγοι. Από τους 150 μιας τάξεως, θα πάνε κά-ποιοι να γίνουν αντιστράτηγοι ένας-δύο, δέκα θα γίνουν υποστράτηγοι, είκοσι ταξίαρχοι..[1]
Κ. Έχω την αίσθηση ότι δεν αποκαταστάθηκαν όλοι αυτοί με τον νόμο για τη δικτατορία, αλλά αποκαταστάθηκαν με εκείνη την κατάπτυστη διαδικασία των επιτροπών και της ανάκρισης της Ε.Δ.Ε. που ξαναδιόρθωναν τα άσχημα φύλλα ποιότητας. Έχω αυτήν την αίσθηση. Ότι ήταν άλλη περίπτωση.
Π. Ακριβώς. Αλλά σας λέω επειδή και εμένα με έχουνε πιάσει πολλοί συμμαθητές μου και άλλοι και λένε «*Είναι δυνατόν να ...»* έτσι και έτσι. Και λέω «*Γιατί δεν παραπονιόσασταν όταν ο Αβέρωφ τα έκανε όλα αυτά;»* Ο Αβέρωφ έχει αποκαταστήσει εκατοντάδες βασιλικούς …
Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε μου λέτε την γνώμη σας, γιατί στα εφτά χρόνια της δικτατορίας, πως το εξηγείτε, δεν χρησιμοποιήθηκε στην πραγματικότητα όπλο κατά της χούντας; Όπλο, ουσιαστικό όπλο. Δεν υπήρξε ένας νεκρός, δεν υπήρξε ένας τραυματισμός, μια σύγκρουση ένοπλη δεν υπήρξε. Πως το εξηγείτε;
Π. Μεταξύ των στρατιωτικών εννοείτε ή γενικότερα;
Κ. Γενικότερα και κυρίως από στρατιωτικούς προς τα όργανα της χούντας.
Π. Γενικότερα θέλω να σας πω ότι δυστυχώς οι Έλληνες είναι τόσο ευκολόπιστος λαός, ο Θεός να βάλει το χέρι του πόσο ευκολόπιστος. Νόμιζαν ότι η δικτατορία τα ξέρει όλα. Δεν μπορείς ούτε να σκεφτείς και αν σκεφτείς εναντίον της είναι ικανοί να το μάθουν. Δυστυχώς αυτό επικρατούσε σε όλη την Ελλάδα, σε όλους τους πολίτες. Τώρα μέσα στο στρατό. Ναι μεν το ναυτικό επιχείρησε δύο φορές, αλλά από την ώρα που έγινε το αποτυχόν κίνημα του βασιλιά οι αξιωματικοί τρομοκρατήθηκαν. Γιατί τρομοκρατήθηκαν; Αφού τους πούλησε ο ίδιος ο βασιλιάς. Το κίνημα του βασιλιά ήτανε πετυχημένο 100%. 100%, δεν υπάρχει περίπτωση. Είχαν πράγματι, αυτό είναι γεγονός, είχαν ειδοποιήσει ένα δύο αεροπλάνα για να μπει ο Παπαδόπουλος με την παρέα του για να φύγει. Και ξαφνικά μπαίνουν οι Αμερικάνοι στη μέση, λένε του Κωνσταντίνου ΄΄Σήκω φύγε και πήγαινε στη Ρώμη.΄΄ Σηκώνει το τηλέφωνο …
Κ. Είπατε δύο σοβαρά πράγματα. Τα γνωρίζετε αυτά; Ότι υπήρχαν αεροπλάνα έτοιμα για να φύγει ο Παπαδόπουλος που το ξέρετε;
Π. Το έχω ακούσει από στρατιωτικούς οι οποίοι ήτανε στα πράγματα. Σας είπα ότι ο Περίδης, ο αείμνηστος Περίδης, ήτανε εξορία στον Άγιο Νικόλαο και μας είπε ο άνθρωπος και ήμουν και παρών, τα γεγονότα της Κύπρου με τον Μακάριο που σας έχω πει. Όπως είπε ότι «*Εμείς ήδη έχουμε καταλάβει όλη την Βόρεια Ελλάδα και όλος ο στρατός ήτανε μαζί μας. Αλλά πήρε ο μεγαλειότατος τηλέφωνο ...»* τον πήρε τον ίδιο όπως και τον Έλσελμαν και τους είπε *«Τέρμα. Παραδοθείτε.»*
Κ. Ποιος τον πήρε;
Π. Ο βασιλιάς ο Κωνσταντίνος από την Καβάλα.
Κ. Και πως γνωρίζετε εσείς ότι ο Κωνσταντίνος είχε πάρει … Από ποιον είχε πάρει αυτή την εντολή; Πώς ο Κωνσταντίνος δε συνέχισε την 13η Δεκεμβρίου; Το κίνημα γιατί δεν το συνέχισε;
Π. Οι ίδιοι, αλλά και το υποψιάζομαι, οι ίδιοι όμως λέγανε ότι προφανώς οι Αμερικάνοι του το είπανε. Οι Αμερικάνοι του είπανε ΄΄Σήκω φύγε ΄΄ Στο κόλπο ήταν και ο Ζαλαφώρης, που ήταν και στρατοδίκης στην υπόθεση μας και αν θυμόσαστε την κοπάνησε και πήγε στην Τουρκία. Λιποτάχτησε ένας αντιστράτηγος τότε, όχι αστεία και πήγε στην Τουρκία.
Κ. Γιατί πήγε στην Τουρκία ο Ζαλαφώρης;
Π. Για να μην τον πιάσουνε. Διότι του είπε ο βασιλιάς «*Παραδοθείτε.»* Και προτίμησε να πάει ποιος; Ο Ζαλαφώρης ήτανε ένα παλικάρι, ολόκληρος υποστράτηγος και να πάει στην Τουρκία.
Κ. Για αυτό τον είχανε απόταχτο τον Ζαλαφώρη; Ζαλαφώρης Νικήτας.
Π. Ο Νικήτας ήτανε πρώτα ξαδέρφια. Ο άλλος ο Ζαλαφώρης ήτανε Γεώργιος, δεν θυμάμαι.
Κ. Απόστολος.
Π. Απόστολος ναι.
Κ. Γνωρίζετε άλλη περίπτωση αξιωματικού του στρατού ο οποίος να έκανε κάτι δυναμικό εναντίον της χούντας, εκτός των πολύ γνωστών περιπτώσεων;
Π. Όχι.
Κ. Των 'Ελεύθερων Ελλήνων';
Π. Όχι, δεν ξέρω. Ξέρω μονάχα τον Παναγούλη τον Γιώργο, που το παιδί αυτό το σκοτώσανε, ήτανε ατυχής στο Ισραήλ. Δεν ξέρω ποιοι αξιωματικοί άλλοι … Ξέρω μονάχα το κίνημα αυτό του βασιλιά που έγινε τότε, του τέως βασιλιά και ο οποίος ο ίδιος τους πήρε τηλέφωνο και τους είπε «*Παραδοθείτε.»*
Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε να σας διαβάσω ονόματα απότακτων κατά την δικτατορία και να μου λέτε με μια κουβέντα τι ξέρετε;
Π. Ναι, ναι.
Κ. Ο Δόβας;

[1] Ο γράφων δεν κατάφερε να εξηγήσει στον Π. τη θέση του, περί αποκαταστάσεων σε τέτοια έκταση των πραγματικών αντιστασιακών. Εάν πράγματι δόθηκαν σε αποκατασταθέντες στρατιωτικούς (που εδιώχθησαν επί δικτατορίας για αντίσταση) εκτός των βαθμών και οικονομικές αποζημιώσεις, δηλαδή μισθοί για το χρόνο που ήσαν εκτός ενεργείας και διαφορές σε εφάπαξ κ.λ.π. τότε πρόκειται περί κανονικής εξαγοράς της προσφοράς προς την πατρίδα. Στο ναυτικό δεν είναι γνωστό να έγινε τέτοιου είδους κίνηση.

Π. Ο πρωθυπουργός του Κωνσταντίνου.
Κ. Ο Μανέτας Ιωάννης;
Π. Και αυτός ήτανε βασιλικός, ήξερε το κίνημα του βασιλιά.
Κ. Ο Κόλιας Κωνσταντίνος;
Π. Δεν τον θυμάμαι. Αν και νομίζω ότι ήταν αυτός που έκανε την πρώτη προανάκριση για τον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. στην Κύπρο. Νομίζω ότι ήτανε αυτός.
Κ. Περίδης Γεώργιος;
Π. Ο Περίδης καλά ήτανε αντιστράτηγος, διοικητής του τρίτου σώματος στρατού, ο υπ' αριθμόν ένα άνθρωπος, ο επικεφαλής του κινήματος του βασιλιά.
Κ. Βαρδουλάκης Ανδρέας;
Π. Αντιστασιακός 100%. Δικός μας.
Κ. Τι έκανε;
Π. Έλαβε μέρος στο κίνημα του Βασιλιά.
Κ. Ο Ζαλαφώρης Απόστολος;
Π. Έλαβε μέρος και αυτός στο κίνημα και λιποτάκτησε στην συνέχεια. Από την ώρα που ο βασιλιάς τους είπε να παραδοθούν, πέρασε τα σύνορα και πήγε στην Τουρκία.
Κ. Ζαλαφώνης Νικήτας;
Π. Ήταν ξάδερφος και είχε λάβει και αυτός μέρος στο κίνημα.
Κ. Ο Λιαράκος Σωτήριος;
Π. Δεν τον ξέρω.
Κ. Μαρτζούκος Χαρίλαος;
Π. Ούτε αυτόν τον ξέρω.
Κ. Κεχαγιάς Εμανουήλ;
Π. Έχω την εντύπωση, αλλά δεν ξέρω.
Κ. Ότι;
Π. Ότι ήτανε και αυτός στο κίνημα.
Κ. Δεσίπρης Γεώργιος;
Π. Ήταν στο κίνημα.
Κ. Κομνηνός Ιωάννης;
Π. Δεν ξέρω.
Κ. Βιδάλης Ορέστης;
Π. Ήταν στο κίνημα.
Κ. Παπαγεωργίου Κωνσταντίνος;
Π. Νομίζω ότι ένας Παπαγεωργίου ήταν στο κίνημα. Αν ήταν αυτός ή κάποιος Αντώνιος δεν θυμάμαι.
Κ. Ζαφειρόπουλος Δημήτριος;
Π. Βέβαια, είναι γνωστό. Ήταν στο κίνημα.
Κ. Δεμέστιχας Νικόλαος;
Π. Στο κίνημα.
Κ. Έλσελμαν Αντρέας;
Π. Ναι, ο Έλσελμαν βέβαια.
Κ. Τσανγκός Ναπολέων;
Π. Δεν ξέρω.
Κ. Παπαθανασίου Περικλής;
Π. Ήτανε στο κίνημα. Ήτανε ο στρατηγός ο περιβόητος ο Περικλής.
Κ. Γιατί λέτε περιβόητος;
Π. Ο Παπαθανασίου είχε μεγάλη …, με τον Παύλο, τον βασιλιά τον Παύλο. Είχανε πολύ μεγάλες σχέσεις και ήτανε άνθρωπος των ανακτόρων 100%.
Κ. Και έλαβε μέρος στο κίνημα;
Π. Όλοι οι Παπαθανασίου ήτανε πολύ άνθρωποι των ανακτόρων.
Κ. Μπράσος Ιωάννης;
Π. Ναι, στο κίνημα.
Κ. Αποστολάκης Νικόλαος;
Π. Δεν ξέρω.
Κ. Γιαννητάκης Αντώνιος;
Π. Δεν τον ξέρω.
Κ. Γιακουμής Γεώργιος;
Π. Δεν ξέρω.
Κ. Παπαθεωδόρου Ευάγγελος;
Π. Δεν ξέρω.

Κ. Τζανετής Κωνσταντίνος;
Π. Στο κίνημα.
Κ. Καράγεωργας Ασημάκης;
Π. Δεν τον ξέρω.
Κ. Ζερβογιάννης Νικόλαος;
Π. Στο κίνημα.
Κ. Θεολογίτης Κωνσταντίνος;
Π. Δεν ξέρω.
Κ. Γιαννακόπουλος Παναγιώτης;
Π. Δεν ξέρω.
Κ. Χουχουλής Πλούτων;
Π. Στο κίνημα.
Κ. Βάρσος Ιωάννης;
Π. Στο κίνημα. Αυτοκτόνησε όπως ξέρετε ο Βάρσος. Εξαιτίας αυτού του … Ήτανε πολύ ευαίσθητος και πολύ συνεπής αξιωματικός και αποφάσισε να αυτοκτονήσει παρά να συνεχίσει να είναι υπό το … Να ζει στο καθεστώς αυτό. Όχι το καθεστώς το δικτατορικό, όσο αυτής της απανθρωπιάς που τον είχανε προσβάλει επανειλημμένα λοχαγάκια. Που του ξήλωναν τα γαλόνια, προσεβλήθη και γι' αυτό αυτοκτόνησε.
Κ. Είπατε για τον Βάρσο ότι τον είχαν προσβάλει επανειλημμένα λοχαγάκια, τι εννοείτε;
Π. Της δικτατορίας. Προπηλάκιζαν, ξέρετε αυτοί όλοι στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α. προπηλάκιζαν τους αξιωματικούς. Δεν σεβόντουσαν βαθμούς. Έβλεπες έναν υπολοχαγό ας πούμε να λέει «*Βρε συνταγματαρχάκο ...»* και να του πιάνει τη στολή και να την ξηλώνει. Να του πιάνει τα παράσημα και να του τα πετάει. Τέτοια πράγματα κάνανε. Ο Βάρσος προσεβλήθη, το κάνανε και σε άλλους. Και θα σας πω και κάποιον άλλον που θα είναι απότακτος σήμερα. Θα σας πω που πέθανε μετά γιατί έπαθε καρκίνο εγκεφάλου, διότι χτύπαγε στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α. το κεφάλι του στον τοίχο.
Κ. Από την απελπισία του.
Π. Ο Περιβολιώτης, που πέθανε αμέσως μόλις βγήκε διότι έπαθε αιματώματα στον … Διότι τον άνθρωπο ας πούμε τον προσέβαλαν βάναυσα, του ξήλωσαν τα γαλόνια, του κάνανε τέτοια πράγματα. Του λέγανε ότι δεν είναι άντρας ότι είναι αδερφή και τέτοια πράγματα. Και ο άνθρωπος έχασε …, χτυπιότανε. Λέει «*Είναι δυνατόν λοχαγοί να με προσβάλουν έτσι*;»
Κ. Βάγιος Ιωάννης;
Π. Δεν ξέρω.
Κ. Αρμάου Νικόλαος;
Π. Ήτανε στο κίνημα.
Κ. Δεμέστιχας Ιωάννης;
Π. Δεν ξέρω.
Κ. Παπαμαντέλος Κωνσταντίνος;
Π. Ο Παπαμαντέλος ήτανε στρατιωτικός; Νομίζω ότι ήτανε πολιτικός.
Κ. Σπυρόπουλος ή Στολακόγλου Κωνσταντίνος;
Π. Δεν τον ξέρω καθόλου.
Κ. Κακαβέλας Σταύρος;
Π. Δεν ξέρω.
Κ. Κουλακάσης Ιωάννης;
Π. Δεν ξέρω.
Κ. Δημάδης Οδυσσέας;
Π. Δεν ξέρω.
Κ. Κουτσαγγέλου Μιλτιάδης;
Π. Δεν ξέρω.
Κ. Λεβάκος Νικόλας;
Π. Δεν ξέρω.
Κ. Είναι μικροί. Βίσκιας Ιωάννης;
Π. Δεν τον ξέρω.
Κ. Να αφήσουμε τους υπόλοιπους, είναι μικροί. Εδώ είναι και Αρναούτης Μιχαήλ.
Π. Ε βέβαια. Ο Αρναούτης σίγουρα θα ήτανε απότακτος από την ώρα που ήτανε στο κίνημα … Διαβάστε τη συνέχεια.
Κ. Σουραβλάς Κωνσταντίνος;
Π. Αυτοί είναι οι συμμαθητές του Αρναούτη.
Κ. Βέλιος Αθανάσιος;
Π. Πρέπει να ήταν γιατί και αυτός ήτανε βασιλικός.
Κ. Αλιφαντής Γεώργιος;

Π. Δεν τον ξέρω.
Κ. Δήμας Δημήτριος;
Π. Δεν ξέρω.
Κ. Μετά είναι ταγματάρχες. Θα πρέπει να μην τους ξέρετε καθόλου αυτούς.
Π. Όχι, αυτοί πρέπει να είναι συμμαθητές του Αρναούτη. Όλοι βασιλικοί ήτανε αυτοί. Ο Βελισαρούλης πρέπει να είναι εδώ μέσα. Αβραμέας, Βελισαρούλης, αυτοί ήτανε συμμαθητές και στο κόλπο του Αρναούτη.
Κ. Εννοείτε στο κίνημα της 13ης Δεκεμβρίου του '67. Και στη συνέχεια τους απέταξαν;
Π. Α βέβαια, ναι.
Κ. Ο Πνευματικός ο Άγγελος;
Π. Και αυτός απότακτος είναι γιατί … Ο Πνευματικός δεν ήτανε μόνο στο κίνημα. Ήτανε και σε κάποια οργάνωση λένε.
Κ. Εσείς γνωρίζετε σε ποια ήτανε;
Π. Όχι, δεν ξέρω. Αλλά έχω ακούσει ότι πράγματι ήταν σε οργάνωση. Δεν μου το έχει πει μόνο ο ίδιος, μου το έχουνε πει κι άλλοι ότι ήταν σε οργάνωση. Αλλά δεν ξέρω …
Κ. Ο Παπαγεωργόπουλος Αλκιβιάδης;
Π. Είναι ο γιος του στρατηγού του Παπαγεωργόπουλου, βασιλικοί ήτανε αυτοί όλοι.
Κ. Ένας υπολοχαγός Σιδέρης Αθανάσιος;
Π. Δεν τον ξέρω καθόλου.
Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε είχατε οποιαδήποτε μορφή συνεργασίας με τον Ράλλη;
Π. Ναι. Με το περιβάλλον του είχα κάποια γνωριμία. Ήξερα ότι υπάρχει 'Δημοκρατική Άμυνα', ήξερα ότι και ο Ράλλης κινείται και ο Μανόλης ο Κεφαλογιάννης κινείται και αυτός. Το ήξερα αυτό το πράγμα και από το περιβάλλον του Ράλλη μου είπανε μήπως μπορέσουμε να συναντηθούμε και να κάνουμε …
Κ. Ποιος σας το είπε αυτό; Όνομα θυμάστε;
Π. Δεν θυμάμαι πως τη λέγανε. Μια κυρία, ξαδέρφη ήτανε του Ράλλη, η οποία ήτανε γυναίκα υποναυάρχου. Αλλά δεν θυμάμαι τώρα το όνομα, μπορεί να το θυμηθώ. Πάντως έμενε στο Κολωνάκι. έστειλα άνθρωπο και είδε τον Κεφαλογιάννη και μιλήσαμε …
Κ. Ονόματα θυμάστε;
Π. Ο Παπαδονικολάκης πήγε στον Κεφαλογιάννη γιατί ήτανε Κρητικοί. Και δέχτηκα να συνεργαστούμε με τον κύριο Ράλλη.Μου είπανε ότι«*Ως πρώτο βήμα αν θα συνεργαστείτε..»* Ήτανε τότε που σας λέω ότι θα γίνονταν και αυτά τα γεγονότα της Κρήτης. Ζήτησε ο Ράλλης να του βγάλω μια προκήρυξη και δέχτηκα, είπα ότι θα τη βγάλω. Μου είπε ότι έχουνε γράψει το κείμενο, θα μου το δώσει ο Ράλλης, έτσι; Στην κυρία το έδωσε. Μου έδωσαν το κείμενο και *είπα «Θέλετε να το στείλω;»* Ο Ράλλης όμως δεν ήθελε, προφανώς φοβήθηκε ότι θα έχω τα 30.000 ονόματα ή τα 10.000 ή 20.000 επιστολές που θα έστελνε, θα ήξερα σε ποιους τα στέλνει. Δεν ξέρω για ποιον λόγο, είπε «*Όχι θα τα στείλω. θέλω να μου γράψετε αυτό το πράγμα.»*
Κ. Να του βγάλετε 10 έως 30.000 αντίτυπα;[1]
Π. Δεν ήξερα πόσα. Μου είχανε πει για 30.000, αλλά δεν ήξερα ακριβώς. Νου είπαν «*Θα σου πούμε»*. Και μου είπαν ότι «*Όχι δεν θα στείλεις εσύ. Εσύ θα μας τα δώσεις.»* Μου είπαν για 10.000 τελικά. Είχαμε μια συνάντηση με το Ράλλη στον τάφο του πατέρα του στο πρώτο νεκροταφείο. Την ημέρα εκείνη μάλιστα ο Ράλλης έκανε το εξής. Ξεκίνησε και πήγε μέχρι την Κόρινθο, πήγε στον Παπαλιγούρα τον μακαρίτη, στο σπίτι του να φανεί ότι πάει και γυρίζει από τον Παπαλιγούρα. Είχαμε έξι η ώρα το απόγευμα ραντεβού στο πρώτο νεκροταφείο και επειδή ο τάφος του πατέρα του είναι δίπλα από την κοιμωμένη του Χαλεπά … είχα πάει με τον Νίκο τον Ζουμπογιώργο εκεί και κάναμε ότι χαζεύαμε τα αγάλματα. Και είχαμε πει έξι η ώρα, να σκοτεινιάσει λίγο και ήρθε ο Ράλλης δήθεν να πάει να ανάψει ένα κερί στον πατέρα του και εμείς καθόμασταν και χαζεύαμε στου Χαλεπά την κοιμωμένη και εκεί συνεννοηθήκαμε στα γρήγορα. Και του είπα «*Εντάξει.»* Ο Ράλλης μας έδωσε τότε 30.000 για το Α.Κ.Ε..
Κ. Ενίσχυση 30.000 δραχμές.
Π. Ναι. Δεν ξέρω, δικά του. Ο άνθρωπος μας έδωσε 30.000. Πήγα να βγάλω και μου χαλάει ο πολύγραφος. Προσπαθούσα να φτιάξω τον πολύγραφο, τίποτα. Φοβήθηκα ότι θα εκτεθώ ανεπανόρθωτα. Δεν μπόρεσα επί μία εβδομάδα. Με έπαιρνε τηλέφωνο αυτή η κυρία «*Τι κάνεις Τάκη; Δεν ήρθες από εδώ να τα πούμε.»* Καταλάβαινα ότι …
Κ. Βγήκαν τελικά οι προκηρύξεις;
Π. Ακούστε να δείτε τι έκανα. Μου είπατε προηγουμένως για τον κόσμο γιατί δεν αντιστεκόταν και αυτά και είπα ότι ο κόσμος νόμιζε ότι αυτοί τα ξέρουν όλα. Είχα ένα φίλο κάτω από το Υπουργείο Εσωτερικών και είχε τυπογραφείο. Στη στοά εκεί μέσα ήτανε ο Πατακός και ο Λαδάς και όλοι αυτοί έτσι; Παίρνω και την προκήρυξη όταν είδα ότι μία εβδομάδα δεν μπορώ να φτιάξω τον πολύγραφο, δεν το βγάζω και θα εκτεθώ,

[1] Προφανώς δεν ήθελαν 30.000 αντίτυπα για επιστολές. Διότι πρόκειται για τεράστιο αριθμό που απαιτεί πολυπρόσωπο συνεργείο να εργάζεται εκείνη την εποχή για πολλές ημέρες ώστε να τις ετοιμάσει. Πιθανότατα ήθελαν την προκήρυξη για να την σκορπίσουν σε διάφορα σημεία και κάποιον αριθμό να ταχυδρομήσουν. Την δραστηριότητα του ΑΚΕ με τις προκηρύξεις εκθειάζει και ο Χαραλαμπόπουλος στο βιβλίο του ο.π.

ξεκινάω και πάω εκεί πέρα. Είχα τον Νίκο τον Ζουμπογιώργο μαζί μου, του λέω «*Νίκο κάτσε στη γωνία εσύ και θα μπω στο τυπογραφείο.»* Μπήκα, ήτανε φίλος μου και του λέω «*Αντώνη έχω ένα χαρτί απάνω μου, πάρ' το πήγαινε κάτω μην το δουν οι δικοί σου …»* Μου λέει «*Ρε δε φοβάσαι τίποτα;»*
Κ. Και βγάλατε 10.000 αντίγραφα του Ράλλη.
Π. Εκεί μέσα. Του λέω «*Ετοίμασε τα, βάλ' τα σε δύο τσάντες. Θα τα βγάλεις στην πόρτα, θα φύγω και θα περάσει άλλος να τα πάρει. Μην φοβάσαι καθόλου*.» Δίπλα ήταν σας λέω το Υπουργείο. Και πήγε ο Ζουμπογιώργος και τα πήρε.
Κ. Και τα δώσατε στον Ράλλη.
Π. Και τα δώσαμε στον Ράλλη. Θέλω να πω ότι δεν τα ξέρουνε όλα. Τους απέδειξα ότι μέσα στην μούρη τους πήγα και έβγαλα προκηρύξεις.
Κ. Κύριε Παπαγεωργόπουλε είχατε εσείς οποιαδήποτε σχέση με τους Βαρδινογιάννηδες και μάθατε από αυτήν την σχέση οτιδήποτε, που να αφορούσε το κίνημα του ναυτικού;
Π. Ναι, βέβαια ήταν στο κίνημα του ναυτικού και είχε δημοσιευτεί. Ότι ο Νίκος ο Βαρδινογιάννης είχε πει ότι ανεφοδιασμό άνετα θα πάτε να κάνετε στους Καλούς Λιμένες. Είναι ότι συμμετείχε ενεργά, μάλιστα είχε στείλει τον αδερφό του τον μικρό τον Θόδωρο τον Βαρδινογιάννη, γνωστό βέβαια αυτό και στον Παύλο τον Βαρδινογιάννη, έτσι; Τον έστειλε στο Λονδίνο να συναντήσει τον βασιλιά, τον τέως βασιλιά, να του αναφέρει όλα αυτά τα πράγματα και κατά κάποιον τρόπο, να είναι υπό την έγκρισή του.
Κ. Πότε έγινε αυτό που λέτε;
Π. Πριν ξεκινήσει το κίνημα. Τον Μάιο έγινε το κίνημα, Μάρτιος μήνας, Απρίλιος κάπου εκεί. Τον έστειλε τον Θόδωρο. Έμεινε εκεί πέρα αρκετές ημέρες στο Λονδίνο, προσπάθησε και δεν τον δέχτηκε ο Κωνσταντίνος.
Κ. Πως ξέρετε εσείς ότι …
Π. Μου το είπε ο ίδιος ο Θόδωρος εμένα αυτό, μου το έχει πει και ο μακαρίτης ο Παύλος, τα ξέρω αυτά από τότε, δεν είναι θέμα.
Κ. Σας έχει πει ο Παύλος ο Βαρδινογιάννης;
Π. Ναι και ο Θόδωρος. Ο Θόδωρος μου το έχει πει επανειλημμένα, αλλά υποτίθεται ότι μου το εμπιστεύτηκε να μην το πω ποτέ. Όμως τον συνάντησε την τρίτη φορά που ενόχλησε. Επιτέλους τον δέχτηκε ο Αρναούτης. Ο οποίος όχι μόνο απέτρεψε αλλά τον έβρισε κιόλας εκ μέρους του βασιλιά. Τον έβρισε. «*Ποιος είσαι εσύ που θα έρθεις εδώ πέρα; Και ποιος είναι ο Βαρδινογιάννης; Σήκω φύγε ρε από εδώ πέρα.»* Σε αυτό το στυλ. Και ήρθε πίσω ο Θόδωρος και το είπε του Νίκου του μακαρίτη του Βαρδινογιάννη, ότι «*Όχι μόνο δεν με δέχτηκε αλλά με έδιωξε σχεδόν με τις κλοτσιές ο Αρναούτης. Δεν με δέχτηκε καν, 'Ποιος είσαι εσύ ρε; Σήκω φύγε από εδώ πέρα.'*» Σε αυτό το στυλ.
Κ. Γνωρίζετε τις σχέσεις που υπάρχουν, εάν υπάρχουν τέτοιες σχέσεις, μεταξύ της οικογένειας της βασιλικής, να την πούμε έτσι, της τέως βασιλικής, των Γκλύξμπουργκ και της οικογένειας Βαρδινογιάννη έκτοτε;
Π. Δεν ξέρω. Ξέρω πάντως ότι καταγανάκτησαν και καταθορυβήθηκαν. Διότι ήτανε αναμιγμένη όλη η οικογένεια στο κίνημα του ναυτικού και προηγουμένως ο Παύλος είχε φέρει και όπλα στην Κρήτη σας λέω. Ο Παύλος ήτανε τότε ο αρχηγός της οικογένειας. Ο Νίκος αξιωματικός του ναυτικού ήδη απόστρατος, ο Βαρδής απόστρατος διότι τον έδιωξαν και έχει πάει και εξορία, ο Γιώργος είχε συλληφθεί και είχε φάει και κάτι χαστούκια, ο μικρός ο Θόδωρος είχε συλληφθεί και αυτός όταν έγινε η δικτατορία … πήγε νομίζοντας ότι θα έχει το Ο.Κ. του βασιλιά και ήρθε το παιδί και καταγανάκτησαν. Τώρα από εκεί και πέρα εάν τα έφτιαξαν ξανά δεν ξέρω.
Κ. Αναφέρετε για όπλα που έφερε ο Παύλος. Τι εννοείτε;
Π. Προχτές που μιλούσαμε σας είπα ότι στο κίνημα που θα γινόταν στην Κρήτη, που σχεδίαζαν να γίνει, ο Παύλος τους είχε πάει, κάπου 700 όπλα που είχε φέρει απ' έξω από πού δεν ξέρω. Σε αυτούς που είχαν συναντηθεί έξω από το Ηράκλειο στο σπίτι του Ουρανού, 700 όπλα τους είχε φέρει. Αυτό το ήξερε και ο Μανόλης ο Κεφαλογιάννης, ο οποίος συμμετείχε διαφορετικά. Σαν δεξιός ας πούμε, με τους δικούς του δεξιούς και μάλιστα εκεί διαφώνησε και διαφώνησε και μαζί μας. Διότι μας είπε ότι «*Εντάξει θα γίνει ότι γίνει. Θα καταλάβουμε την Κρήτη. Λέω ότι πρέπει να καλέσουμε να έρθει ο μεγαλειότατος*.» Και εμείς λέγαμε ότι «*Άμα είναι έτσι δεν πρόκειται να ξεκινήσουμε καθόλου.»* Επέμενε ο Μανόλης, ενώ ο Παύλος έλεγε «*Ωραία, να δούμε μήπως πρέπει να το κάνουμε αυτό*.»
Κ. Ήσασταν παρών σε αυτήν την συνάντηση;
Π. Όχι ο Παπαδονικολάκης είχε πάει να κουβεντιάσει εκ μέρους του Α.Κ.Ε. με τον Μανόλη τον Κεφαλογιάννη τον μακαρίτη.
Κ. Είναι η υπόθεση στην οποία ο Φοίβος ο Ιωαννίδης συλλαμβάνεται;[1]
Π. Ναι. Αυτή είναι. Αυτά εννοείται γίνονται πριν.

[1] Η υπόθεση αυτή γνωστή ως οργάνωση ΔΕΚΑ (Δημοκρατικό Εθνικό Κίνημα Αντίστασης) που αποτελεί αναγραμματισμό της προηγούμενης και εξαρθρωθείσης ΕΚΔΑ (Εθνικό Κίνημα Δημοκρατικής Αντίστασης) και παρουσιάζεται στο βιβλίο του ΓΙΑΝΝΗ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ, *Κρίσιμα Χρόνια*, Προσκήνιο, Αθήνα 2000, σ.146.

Κ. Συνδέσατε όμως τα όπλα του Παύλου του Βαρδινογιάννη με το κίνημα του ναυτικού;
Π. Ναι, βέβαια.
Κ. Με το κίνημα του ναυτικού;
Π. Όχι με το κίνημα του ναυτικού. Ανέφερα ότι ο Παύλος ήτανε …, είχε προηγηθεί αυτό το πράγμα και επομένως λάμβανε γνώση των προθέσεων του Νίκου του Βαρδινογιάννη και του Βαρδή.
Κ. Σας θυμίζω όμως κύριε Παπαγεωργόπουλε ότι ο Παύλος ο Βαρδινογιάννης ήτανε ένας από τους συνομιλητές του καθεστώτος τότε. Το θυμάστε;
Π. Βεβαίως, το ξέρω. Ο Παύλος έκανε αυτό περίπου, που έκανε ο Αβέρωφ. Υπό άλλη μορφή όμως. Ο Παύλος έλεγε ότι ΄΄Πρέπει να τους ζητήσω να φύγουν ΄΄ από τη μία μεριά και από την άλλη ενίσχυε από κάτω, έφερε τα όπλα στην Κρήτη, συμμετείχε η οικογένεια του στο κίνημα του ναυτικού και στο πρώτο και στο δεύτερο. Μπορεί να είχε πάει στον Παπαδόπουλο και να μίλησε στον Παπαδόπουλο, όμως απ' την άλλη μεριά έκανε και αυτό.
Κ. Όταν λέτε ότι συμμετείχε στο πρώτο κίνημα στις 13 του Δεκέμβρη το '67, εννοείτε πως συμμετείχε;
Π. Ήτανε γνώστης και αυτός στην υπόθεση αυτή. Ήτανε γνώστης. Συμμετείχε με την έννοια ότι ΄΄Είμαι και μαζί σας.΄΄ Πώς να σας πω; Αλλά στο κίνημα του ναυτικού που ήταν τα αδέρφια του, το ήξερε και ο Παύλος. Μπορεί να συνομιλούσε με τον Παπαδόπουλο, ταυτόχρονα όμως έκανε και αυτό. Ξέρω ότι ο Παύλος είχε συναντηθεί, όταν την κοπάνησε και πήγε έξω και με τον βασιλιά. Προσπαθούσε να παίξει κάποιον ρόλο. Προσπαθούσε. Αλλά έχει σημασία αυτό που σας λέω ότι ο βασιλιάς τότε δεν τον δέχτηκε τον Θόδωρο, δεν δέχτηκε καμία συζήτηση και την τρίτη φορά πλέον τον συνάντησε ο Αρναούτης και τον έδιωξε κακήν κακώς.
Κ. Εσάς αυτά σας τα έχει πει ο Θόδωρος ο Βαρδινογιάννης;.
Π. Ναι. Και ο Παύλος ο Βαρδινογιάννης.
Κ. Και ο Παύλος Βαρδινογιάννης, όταν ήσασταν βουλευτής;
Π. Ναι. Είναι γνωστό ότι έχω σχέσεις με την οικογένεια Βαρδινογιάννη. Μη ξεχνάτε ότι ο Παύλος ήταν εκ των πολιτικών που θεωρήθηκε αρχηγός του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. Δεν ήτανε μόνος του ο Ανδρέας ο Παπανδρέου. Από την πλευρά της Ένωσης Κέντρου ήταν ο Ανδρέας ο Παπανδρέου, ο Παύλος ο Βαρδινογιάννης και ο Μιχάλης ο Παπακωνσταντίνου. Οι τρεις πολιτικοί αυτοί θεωρούνταν αρχηγοί, συναρχηγοί, ή δεν ξέρω τι, του Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α.. Επομένως καταλαβαίνετε ότι είχα σχέσεις ιδιαίτερες από τότε. Πολύ περισσότερο διότι στον Παύλο σαν υφυπουργό προεδρίας πήγαινα και του έδινα καταλόγους ας πούμε κάποιων αξιωματικών, να τοποθετηθούν σε κάποιες θέσεις ή κάποιοι να απομακρυνθούν από κάποιες θέσεις. Όπως και ο Παύλος είχε και από άλλους, είχε ας πούμε από τον Δαμγουνέλη το μακαρίτη. Και σας είπα ότι τελικώς μία κατάσταση που έδωσε ο Παύλος ο Βαρδινογιάννης, καμιά 30αριά ονόματα 50 δεν θυμάμαι, κάτι τέτοιο, την έδωσε στον γέρο Παπανδρέου και ο γέρος την έδωσε στον Γαρουφαλιά. Ο Γαρουφαλιάς την κλείδωσε την κατάσταση αυτή στο συρτάρι του και όταν έγινε ο Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. και διαφώνησε με τον Παπανδρέου έβγαλε ότι ήταν το σχέδιο 'Ελικών', στο οποίο αυτοί οι αξιωματικοί ήταν υποτίθεται και αυτή οργάνωση σαν τον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α., εναντίον των ανακτόρων και εναντίον … Το σχέδιο 'Ελικών' και λέει «*Ποιος είναι ο συντάκτης;» «Ο Τάκης ο Παπαγεωργόπουλος.» «Σε ποιον το έδωσε;» «Στον Παύλο τον Βαρδινογιάννη.»*
Κ. Στην πραγματικότητα τι ήταν το σχέδιο 'Ελικών'; [1]

[1] Διαφορετική είναι η εκδοχή για το σχέδιο ΄΄ΕΛΙΚΩΝ΄΄ που δίνει ο ταξίαρχος ε.α. ΠΑΡΑΛΙΚΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ στο *Συνωμοσίες ΙΔΕΑ και ΑΣΠΙΔΑ 1944-1974,* Γιάννης Β. Βασδέκης, Αθήνα 1982 και στις σ.σ.148-158. Σύμφωνα με τον Παραλίκα πρόκειται για ενημερωτική αναφορά προς τον Πρωθυπουργό Παπανδρέου την άνοιξη του 1964 περί της καταστάσεως που επικρατούσε στο στρατό, την οποία ο τελευταίος παρέδωσε στον ΥΕΘΑ Γαρουφαλιά, που την παρουσίασε στη διάρκεια της δίκης ΑΣΠΙΔΑ ως πρόσθετη συνωμοσία. Η χούντα παραπέμπει στο Δ.Στρατοδικείο (βλέπε Παραλίκα ο.π σ.157.) τους στρατηγούς Γεωργιάδη, Τζιάκη, Κουμανάκο, ταξίαρχο Τσεπαπαδάκο και αντισυνταγματάρχες Παραλίκα Δ.και Ι.Πάντζαλη «*ως συντάκτες δήθεν του σχεδίου ΄΄ΕΛΙΚΩΝ΄΄»* και τους προφυλακίζει. Ο Π. μάλλον δεν θυμάται καλά, αλλά και για να βγάλει κανείς συμπέρασμα από το βιβλίο του Παραλίκα πρέπει να έχει υπομονή και αναλυτική και συνθετική ικανότητα. Ο ίδιος παρουσιάζει με αρκετές αναπάντητες ερωτήσεις το γράμμα του Π. προς τον συνήγορό του, που ερμηνεύεται ως προσπάθεια για άσκηση πίεσης στον Πρωθυπουργό Παπανδρέου ή ακόμα και για χρήση του στη συνέχεια (όπως και έγινε) για παγίδευση/απόδειξη πως ο Ανδρέας Παπανδρέου ήταν ο αρχηγός του ΑΣΠΙΔΑ. Όσο για την ερμηνεία του Παραλίκα περί της υποθέσεως ΑΣΠΙΔΑ, παρ' ότι όπως ελέχθη δεν βγαίνει συμπέρασμα, την αξιολογεί σε κάποιο σημείο (σ.223 του βιβλίου του ο.π.) ως «*...υπαρκτή, όσο ρηχή και επιπολαία και αν ήταν στην ουσία, κι όσο τυχόν αγνά κι αν ήταν τα ελατήρια εκείνων που την ενεπνεύσθησαν...μια υποθετική συνωμοσία, που δημιουργήθηκε και καθοδηγήθηκε από τους πρωταιτίους του απριλιανού πραξικοπήματος και το Γρίβα..*». Το σίγουρο είναι πως οι εμπλακέντες στην υπόθεση αυτή (πρωτεργάτες της οργάνωσης στελέχη του στρατού, πολιτικοί εκμεταλλευθέντες την αποκάλυψη, πολιτικοί υποστάντες τις συνέπειες, διώκτες στρατιωτικοί κ.λ.π.) παρουσιάζουν ο καθένας από την πλευρά του τα αδιαμφισβήτητα γεγονότα διανθισμένα με ερμηνείες και πρόσθετα φανταστικά, δίνοντας στο τέλος μια διάσταση πολύ μεγαλύτερη απ' όση είχε η οργάνωση αυτή καθεαυτή. Ήταν μια ευκαιρία καλή για τους συνωμότες της άλλης πλευράς να στηριχτούν και να αιτιολογήσουν και με τον ΑΣΠΙΔΑ την επέμβασή τους αλλά και την ΄΄κάθαρση΄΄ του στρατού από πιθανούς και ορατούς αντιπάλους τους. Ο Π. εμφανίζεται ως ο αγνός φίλος και πιστός της οικογένειας Παπανδρέου και της δημοκρατίας. Ό,τι είπε ο Π. εκτός μαγνητοφώνου υπήρξε ακόμα πιο ευφάνταστο σε αποκαλύψεις απ' ότι γράφεται στην εργασία αυτή. Τα λάθη του είναι πολλά και οι ερμηνείες που ο ίδιος δίνει στις ενέργειες του δεν έχουν την απήχηση που επιζητά. Πολυπράγμων και ευέλικτος στο να βρίσκει ΄΄λύσεις΄΄. Εάν πράγματι αληθεύουν όλες οι παρουσιαζόμενες ως παγίδες για τους αντιπάλους του, που κατ' επανάληψιν λέει πως τις έμαθε στην ΚΥΠ. Η συνέντευξη με τον Π. έμπλεξε ακόμα περισσότερο τον ιστό γύρω από τα γεγονότα που εμφανίζονται και είναι σοβαρά για την εποχή και ενδιαφέρουν την εργασία αυτή. Ο συσχετισμός είναι από δύσκολος έως αδύνατος. Δεν βγαίνει άκρη με τις υπόλοιπες πηγές που είναι τα βιβλία που αναφέρονται και ο τύπος της εποχής με τα πρακτικά της δίκης κ.λ.π. Οργάνωση ΑΣΠΙΔΑ υπήρξε οπωσδήποτε και οι οργανωμένοι σ΄ αυτήν απέδωσαν τις τότε δραστηριότητές τους ως ενταγμένες στους σκοπούς της ήτοι ΄΄στην

Π. Τίποτα δεν ήταν. Ήταν δική του έμπνευση του Γαρουφαλιά για να τυλίξει σώνει και καλά αυτά τα 50 ονόματα, τα οποία ήτανε … Τυχαία ο Παύλος …, οι περισσότεροι ήταν Κρητικοί … Ξέρετε οι Κρητικοί μεταξύ τους σε αυτά είναι άσσοι.
Κ. Αξιωματικοί από την Κρήτη;
Π. Αξιωματικοί από την Κρήτη, γνωστοί του γύρω – γύρω, ή γνωστοί κάποιων ανθρώπων.
Κ. Εσείς από την Κ.Υ.Π. τότε το 1964, άνθρωπος της οικογένειας Παπανδρέου, δίνατε ονόματα αξιωματικών για ευνοϊκή τοποθέτηση σε κάποιες θέσεις; Και με αυτό τον τρόπο γνωριστήκατε και με τον Παύλο τον Βαρδινογιάννη και με τον ευρύτερο κύκλο της Ένωσης Κέντρου;
Π. Ναι. Και να σας πω που απευθυνόμουνα, να σας πω. Απευθυνόμουνα στον Μιχάλη τον Παπακωνσταντίνου με τον οποίο είμαστε φίλοι … Και γίναμε φίλοι με τον Μιχάλη τον Παπακωνσταντίνου διότι την ημερησία διαταγή που έβγαλε τότε ο στρατηγός Βέλιος επάνω στο δεύτερο σώμα στρατού που έλεγε Κερένσκυ τον Παπανδρέου, την έδωσα στον Μιχάλη τον Παπακωνσταντίνου. Έτσι γνωριστήκαμε. Αν θυμόσαστε, αν έχετε διαβάσει, απεστρατεύθη αυτός αμέσως, ούτε συζήτηση. Έγινε της τρελής τότε ας πούμε. Βέβαια την πληρώσανε κάποιοι άνθρωποι, ο Χονδροκούκης ας πούμε την έχει πληρώσει. Νομίζανε ότι ο Χονδροκούκης έχει με κάποιον ίλαρχο που είχε εκεί πέρα, ενώ εμένα μου την δώσανε, τέλος πάντων.
Κ. Ο ένας ήτανε ο Παπακωνσταντίνου. Ο άλλος ήτανε ο Προεδρίας ο Παύλος Βαρδινογιάννης …
Π. Έδινα στον Παπακωνσταντίνου, έδινα στον Παύλο, έδινα στο γραφείο του Ανδρέα του Παπανδρέου, έδινα στον Μανουσάκη που ήτανε διευθυντής στο γραφείο του Προέδρου, του γέρου. Ο Μανουσάκης ήξερε ότι ο Παπαγεωργόπουλος είναι λοχαγός και ότι είναι το παιδί του γέρου. Τα εκμεταλλευόμουνα όλα αυτά. Δεν πήγαινα συνέχεια σε έναν. Είχα δέκα ονόματα και την μια μέρα πήγαινα στο γραφείο του Παπανδρέου, την άλλη πήγαινα στον Παπακωνσταντίνου, την άλλη … Έτσι έκανα.
Κ. Αυτά πάντα στην προσωπική σας συμβολή για προώθηση στις ένοπλες δυνάμεις, στα σώματα Ασφαλείας, στον κρατικό μηχανισμό, ανθρώπων δημοκρατικών οπαδών του Κέντρου;
Π. Ναι. Όχι υπήρχαν και αξιωματικοί τους οποίους τους ήξερα ότι είναι δεξιοί αλλά είναι έντιμοι. Ότι αν θα πάει αυτός στο δεύτερο γραφείο, δεν θα κάνει αυτό που έκανε ο προηγούμενος. Ότι ήτανε χουντικός, ότι ήτανε Ιδεάτης.
Κ. Ο σκοπός σας ήτανε ποιος;
Π. Να μην μπορέσει ο Ι.Δ.Ε.Α. …, να σταματήσει ο Ι.Δ.Ε.Α. να ελέγχει τα πράγματα.

***

προστασία της δημοκρατίας κ.λ.π΄΄ Τα κορπορατίστικα στοιχεία δεν λείπουν από τους λόγους και αιτίες της σύμπτυξης των στελεχών σε παράνομη οργάνωση. Στην ουσία δεν φαίνεται να πέτυχαν σχεδόν τίποτα από όσα διατυμπανίζουν πως κατάφεραν ως πλήγματα κατά του ΙΔΕΑ κ.λ.π. Αντίθετα πρόσφεραν έτοιμη μια υπόθεση, που οι άλλοι συνωμότες του ΙΔΕΑ κ.λ.π. θα έπρεπε να την πλάσουν. Ο Μπουλούκος έχει μια εντυπωσιακή τροχιά και ως στέλεχος του στρατού και ως πολιτικός στη συνέχεια. Ο Παπαγεωργόπουλος εμφανίζει πολυπλόκαμη δραστηριότητα στη διάρκεια της επταετίας. Οι υπόλοιποι δεν ερευνήθηκαν. Πάντως τα στελέχη τα διωχθέντα για την υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ, στη μεταπολίτευση επεδίωξαν τις αποκαταστάσεις με ιδιαίτερη θέρμη, που δεν συνάδει με τους προβαλλόμενους σκοπούς του ΑΣΠΙΔΑ. Δεν σώζονται με αυτούς τους τρόπους οι ιδέες, η πατρίδα, η δημοκρατία η αξιοκρατία. Ο Ανδρέας Παπανδρέου πρέπει να γνώριζε από πολύ ενωρίς για την ομάδα αυτή των λοχαγών οπαδών του. Την αδυναμία του για τους στρατιωτικούς (σε αντίθεση με την εμφανιζόμενη δυστροπία απέναντί τους από τον Γεώργιο Παπανδρέου) γνώριζε ο Δροσογιάννης και του έβαλε όρους όταν συνεργάσθηκαν στις κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ αργότερα (βλέπε συνέντευξη Δροσογιάννη). Οι αντίπαλοί του εκμεταλλεύτηκαν πολύ καλά την όλη ιστορία. Οι επιπτώσεις και ο θόρυβος που προκάλεσε όπως και ότι ακολούθησε με αρθρογραφία, δίκες, φυλακίσεις, διώξεις κ.λ.π. αποτέλεσαν πολύ πιο ογκώδη υπόθεση από αυτήν την ίδια την οργάνωση των λοχαγών. Καταλήγοντας για το κείμενο αυτό, εκείνο που μένει είναι περισσότερο η ΄΄αποκάλυψη΄΄ των χαρακτήρων, ειδικά στα στελέχη που ενδιαφέρουν την εργασία, παρά οι ΄΄αποκαλύψεις΄΄ επί των γεγονότων. Που είναι πολύπλοκες και εντυπωσιακές, αδόκιμο όμως να υιοθετηθούν χωρίς συσχετισμούς και πρόσθετες αποδείξεις και πηγές.

ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΝΙΚΟΣ

Είναι συνταγματάρχης ε.α., με εξειδίκευση στις καταδρομές, προέλευση ΣΣΕ, τάξης εξόδου 1980. Αποστρατεύθηκε με αίτησή του και ασχολείται σε ιδιωτική επιχείρηση και με τα θέματα ΕΔ και Εθνικής Άμυνας στην ΚΕΘΑ (Κίνηση για την Εθνική Άμυνα) αποτελούμενη από απόστρατους και των τριών κλάδων των ΕΔ. Τα στοιχεία που αποκαλύπτει συμπληρώνουν κενά στην εργασία αυτή, ειδικά σε θέματα όπως η ΣΣΕ, η υπόθεση GLADIO, η εκπαίδευση στο ΝΑΤΟ κ.α. Ο Παπαναστάσης ανήκει στη δεύτερη μεταπολεμική γενιά στελεχών του στρατού και τη δικτατορία δεν τη βίωσε ως στρατιωτικός. Την ίδια χρονιά εξέρχεται της ΣΝΔ και ο Νικητάκος. Συγκρίνοντας τις δύο συνεντεύξεις και τις απαντήσεις σε παρόμοια ερωτήματα, διαπιστώνει κανείς και τις διαφορές που ισχύουν στο εκπαιδευτικό σύστημα των δύο σχολών και τις διαφορετικές προσεγγίσεις των δύο στελεχών στα ερωτώμενα θέματα. Ο Παπαναστάσης δείχνει με σαφήνεια την προτίμησή του σε ιδεολογικές θέσεις κλίνουσες προς τα αριστερά. Ο Νικητάκος είναι πιο συγκρατημένος με προτίμηση την ουδέτερη και απρόσωπη ερμηνεία των φαινομένων.

Συνέντευξη με το Νίκο Παπαναστάση (Π)
ΑΚ(Κ)
12-2-03

Κ. Με τον Νίκο Παπαναστάση, Πέμπτη 12 Φεβρουαρίου 2003, στα γραφεία της Κ.Ε.θ.Α. Πες μου πότε πήγες στη σχολή ευελπίδων, πότε βγήκες και τι πήρες από αυτή τη σχολή τα χρόνια που παρακολούθησες;

Π. Μπήκα τον Σεπτέμβρη του 1976 και αποφοίτησα τον Ιούλιο του 1980. Αυτήν την τετραετία ήμουνα μαθητής της στρατιωτικής σχολής ευελπίδων. Το τι πήρα είναι ένα θέμα το οποίο είναι αρκετά πολύπλοκο και έχει πολλές παραμέτρους και πολλά πεδία. Όσο αφορά αυτά τα οποία πήρα, ή μάλλον για να μην λέω αυτά τα οποία πήρα, εγώ θα βάλω και άλλη μία παράμετρο μέσα, αυτά τα οποία άφησα εκεί μέσα. Θα ξεκινήσω κάνοντας μια καταγραφή καταρχάς γιατί πήγα εκεί πέρα, που είναι πολύ σημαντικό. Ήτανε η προσμονή, η πρόθεση να δώσω ή να ασχοληθώ για να μπορώ να …, είναι πιο ευκολοερμήνευτο μετά να εξηγήσω τι πήρα ή έδωσα. Λοιπόν το 1976 ήτανε τα πρώτα μετά δικτατορικά χρόνια, η ατμόσφαιρα, το κλίμα της εποχής, μας είναι γνωστά. Στην ηλικία τη δική μου, στην εφηβεία, η νεολαία τότε βρισκότανε σε ένα στάδιο κριτικής απέναντι στο σύστημα μέσα από τα μηνύματα που υπήρχανε από τα γεγονότα κυρίως του Πολυτεχνείου. Που ήτανε κάτι το οποίο μας είχε δώσει αυτές τις αφορμές και εγώ μπορώ να πω ότι ήμουνα τυχερός γιατί μέσα από αυτό το κλίμα και μέσα από τις παρέες εκείνης της εποχής, είχα μπει σε μια διαδικασία προβληματισμού. Και όχι απλά προβληματισμού αλλά μπορώ να πω ότι είχα θέσεις (και να είναι καλά βέβαια οι άνθρωποι εκείνοι, οι φίλοι μου, που ακόμα έχω σχέσεις με όσους από αυτούς ζούνε, γιατί δυστυχώς έχουμε και απώλειες), που μέσα από αυτές τις παρέες και τα ξενύχτια στην πλατεία της Νέας Σμύρνης, είχαμε φτάσει σε ένα επίπεδο που πραγματικά το θεωρώ, για τα δεδομένα της εποχής, πάρα πολύ καλό. Μπαίνοντας λοιπόν …

Κ. Συνέχισες την παρέα με αυτά τα παιδιά μετά την σχολή ευελπίδων;

Π. Συνέχισα και συνεχίζω αυτές τις παρέες, γιατί θεωρώ ότι το παρελθόν, ξεκινώντας από εκείνη την αφετηρία και όσα ζήσαμε, όσα ζήσαμε μετά, θεωρώ ότι πραγματικά ήτανε, είναι ένα από τα λίγα πράγματα που μπορώ να υπερηφανευτώ στη ζωή μου ότι μου δώσανε πλούτο. Και μιλάω για πλούτο πνευματικό, ψυχική δύναμη να αντιμετωπίσω πολλές δυσκολίες και όλα αυτά τα θέματα.

Κ. Γιατί χρειάστηκες Νίκο ψυχική δύναμη; Τι δυσκολίες αντιμετώπισες καταρχήν στη σχολή ευελπίδων;

Π. Λοιπόν στη σχολή ευελπίδων όπως είπα προηγουμένως, μπήκα και είχα ένα ιδεολογικό υπόβαθρο. Το οποίο σαφώς και δεν είχε καμία σχέση με την αίσθηση που είχα της ατμόσφαιρας, που θα συναντούσα μπαίνοντας μέσα.

Κ. Τι αίσθηση είχες και τι ήταν το ιδεολογικό υπόβαθρο;

Π. Ναι. Είχα την … Καταρχάς είπα ότι ήταν τα πρώτα μεταδικτατορικά χρόνια. Θεωρούσα δεδομένο ότι το κλίμα, οι θέσεις και όλα αυτά τα στοιχεία που υπήρχαν επί χούντας, θα συνεχιζότανε και τα μεταδικτατορικά χρόνια, εκείνα τα χρόνια μέσα στη σχολή ευελπίδων. Και δεν διαψεύστηκα φυσικά.

Κ. Δηλαδή; Τι συνεχίστηκε όσο αφορά τη δικτατορία μέσα στη σχολή ευελπίδων;

Π. Πρώτα απ' όλα υπήρχε ένας ξεκάθαρος διαχωρισμός, εμείς και οι άλλοι. Όταν μιλάω εμείς και οι άλλοι, εννοώ ότι θεωρούνταν βρισιά το να σε αποκαλέσουνε 'πολίτη'. Δηλαδή όταν θέλανε να σε μειώσουνε, μέσα στη στρατιωτική ευελπίδων, η έκφραση 'πολίτη' ήτανε μια από τις μεγαλύτερες μομφές τις οποίες θα μπορούσανε να σου εκτοξεύσουνε. Αυτό ήτανε πάρα πάρα πολύ άσχημο, ακουγόταν στα αυτιά μου…. Γιατί ας μην ξεχνάμε ότι πολίτης ήτανε ο πατέρας μου, ήτανε η μάνα μου, ήτανε τα αδέρφια μου, ήτανε οι φίλοι μου, ήτανε όλοι οι άνθρωποι που αγαπούσα. Μου έδειξε δηλαδή αυτή η άποψη, η θέση που είχανε εκεί μέσα, ότι γινότανε μια προσπάθεια συνειδητή από κάποιους, ασυνείδητη από αυτούς που την επιβάλανε και κυρίως

ήτανε οι μεγαλύτερες τάξεις των ευελπίδων, να με διαχωρίσουνε εμένα, να μου πουν ότι «Εσύ είσαι κάτι διαφορετικό.» Και είναι ξεκάθαρο γιατί το κάνανε αυτό.
Κ. Αυτό γινότανε μόνο σε σένα; Επειδή διακρίνανε ότι έχεις μια ιδεολογική τοποθέτηση διαφορετική, ή σε όλους τους ευέλπιδες;
Π. Όχι δεν γινότανε σε μένα. Δεν γινότανε σε μένα γιατί φρόντιζα πολύ καλά να διασφαλίσω αυτήν μου την ιδιαιτερότητα, με πολύ μεγάλο κόστος και θα πω ποιο ήταν το κόστος παρακάτω. Γινότανε σε όλο τον κόσμο αυτό. Ένα ήτανε αυτό, ο διαχωρισμός που προσπαθούσανε να κάνουνε. Δεύτερο ήταν τα συνθήματα τα οποία …, μην μου ζητήσεις τώρα να σου πω ποια ήταν τα συγκεκριμένα …
Κ. Ο διαχωρισμός που απέβλεπε Νίκο; Γιατί θεωρούσανε οι ευέλπιδες και θέλανε να το μάθετε όλοι αυτό το πράγμα και να αισθάνεστε τους πολίτες σαν κάτι υποβαθμισμένο. Γιατί;
Π. Γιατί, πιστεύω, μια ερμηνεία δική μου είναι αυτή και όχι μόνο δική μου, αλλά και μέσα από συζητήσεις που κάναμε αργότερα με άλλους συμμαθητές μου από τη σχολή ευελπίδων, που κινιόντουσαν στον χώρο τον δικό μου, ήτανε ότι η εξουσία η οποία υπήρχε εκείνη την εποχή και πάντα υπάρχει μια εξουσία, ήθελε με αυτόν τον διαχωρισμό, να μας ξεκόψει από τις ρίζες μας. Που οι ρίζες μας ήτανε οι οικογένειες, το κοινωνικό σύνολο το οποίο προερχόμασταν και είναι γεγονός ότι δεν ήμασταν τίποτε εύποροι, κάποια εύπορη τάξη. Ήτανε αγρότες, ήτανε εργάτες, ήτανε παιδιά χαμηλών τάξεων που για συγκεκριμένους λόγους επέλεγαν αυτήν την λύση της στρατιωτικής σχολής ευελπίδων. Και πρώτον και κύριο, να το πω και ξεκάθαρα, ήτανε το πολύ μικρό κόστος σπουδών.
Κ. Είπες σε μια στιγμή '*που κινιόμασταν στον χώρο τον δικό μου*'. Ποιος ήτανε ο χώρος ο ιδεολογικός ο δικός σου, που κινιόσουνα εσύ και αυτοί με τους οποίους συζητούσες; Ποιος ήτανε;
Π. Λοιπόν την τελευταία νύχτα σαν πολίτης, την πέρασα στο αντάρτικο λημέρι. Ήθελα να γεμίσω τις μπαταρίες μου και με φορτίζει και συναισθηματικά τώρα που το θυμάμαι αυτό. Ο ιδεολογικός χώρος ο δικός μου, ήταν ο αριστερός χώρος. Όχι απλά ο αριστερός χώρος, ήταν ο χώρος του κομμουνιστικού κόμματος, η ιδεολογία μου ήταν αυτή. Όταν μπήκα λοιπόν στη σχολή ευελπίδων, μέσα σε αυτό το κλίμα φοβίας και αν θέλεις και συνειδητής περιχαράκωσης και ασφάλεια σε αυτό που πίστευα, σκεφτόμουνα «Να είμαι άραγε μόνος εδώ μέσα;» Ήτανε ένα ερώτημα που με βασάνιζε πάρα πολύ. Έψαχνα σε στοιχεία, που φαίνονται αστεία αυτή τη στιγμή. Αλλά έψαχνα να βρω άλλον έναν.
Κ. Και βρήκες κανέναν;
Π. Και φυσικά βρήκα. Και η τραγωδία είναι ότι με ανθρώπους που συνυπήρξα τέσσερα χρόνια εκεί μέσα και συνυπηρετήσαμε και μετά, διαπίστωσα ότι υπήρξαν άνθρωποι τους οποίους δεν τους αναγνώρισα τότε και θα ήταν πολύτιμο, πολύτιμο και το καταλαβαίνεις τώρα γιατί το λέω πολύτιμο. Γιατί και εσύ από αυτό το χώρο προέρχεσαι, πολύτιμο το να γνωριζόμασταν από τότε. Και το έμαθα μετά από δεκαετίες ολόκληρες. Φοβόταν ο Γιάννης το θεριό και το θεριό το Γιάννη.
Κ. Ποια ήταν η αποστολή του στρατού ξηράς Νίκο, όπως την έμαθες μέσα στη σχολή ευελπίδων;
Π. Η αποστολή του στρατού ξηράς μετά τις αναθεωρήσεις των στρατιωτικών κανονισμών 20-1 και 20-2 τότε, και λέω τις αναθεωρήσεις γιατί κάποιο διάστημα περιλαμβανόταν και ο εσωτερικός εχθρός μέσα, η αντιμετώπιση εσωτερικού εχθρού, αυτά σβηστήκανε …
Κ. Ποιο διάστημα και πότε σβηστήκανε;
Π. Δεν θυμάμαι να σου πω συγκεκριμένα χρόνια. Τα πρώτα μετά δικτατορικά χρόνια πριν την αναθεώρηση του 20-1 που είχε γίνει, προβλεπόταν αυτό. Αλλά εκεί γύρω στο '77 – '78 αν δεν κάνω λάθος, δεν με απατάει η μνήμη μου, αναθεωρήθηκε και απαλείφθηκε αυτό το πράγμα, το 20-1. Γίνανε λοιπόν η …, σαν αποστολή, γενική αποστολή των ενόπλων δυνάμεων, η υπεράσπιση του εθνικού μας εδάφους από κάθε εξωτερική απειλή. Μια αποστολή καθαρά αμυντική, καθαρά αμυντική η οποία προερχόταν από το εξωτερικό…
Κ. Είναι γνωστό αυτό. Όταν αναφέρεσαι σε εσωτερικό εχθρό πριν το 1977, τι εννοείς; Τι εννοούσε ο 20-1 όταν έλεγε αποστολή του στρατού ξηράς είναι και ο εσωτερικός εχθρός;
Π. Ερμηνεία δική μου. Εξωτερικός εχθρός, εσωτερικός, εσωτερικός εχθρός θεωρούτανε ο οποιοδήποτε απειλούσε τις δομές τις κοινωνικές ή πολιτικές, τις ιδεολογικές, τις οποίες είχε …, είχαν την πρόθεση η πολιτική εξουσία των μεταπολεμικών χρόνων, να εγκαθιδρύσει εδώ πέρα στην Ελλάδα. Και ήτανε κάτι βέβαια το οποίο δεν πιστεύω …, όχι δεν πιστεύω, σίγουρα δεν ήταν επιλογή δική τους, αλλά ήτανε κάτι που απόρρεε μέσα από τις διεθνείς συμφωνίες κυρίως. Από την σχέση που είχαμε με το Ν.Α.Τ.Ο. και από τις άλλες διεθνείς συνθήκες, στις οποίες παντού τον ηγετικό ρόλο είχανε φυσικά οι Αμερικάνοι.
Κ. Γιατί Νίκο, λες ερμηνεία δική σου όσο αφορά τον εσωτερικό εχθρό; Δεν υπήρχε προπαγάνδα και τι μορφής, μέσα στη σχολή ευελπίδων; Για τον κομμουνισμό και το κομμουνιστικό κόμμα τι σας έλεγαν, εάν σας έλεγαν, όταν ήσασταν ευέλπιδες;
Π. Αυτός ο όρος που χρησιμοποίησα, 'ερμηνεία δική μου', ήτανε καθαρά τυπικός επειδή δεν αναλυότανε στον 20-1 που περιέγραφε την αποστολή στρατού. Είναι ξεκάθαρο γιατί, έτσι; Δεν είναι …, η ερμηνεία η δική μου δεν είναι απλά δική μου …
Π. Λοιπόν από εκεί και πέρα όσο αφορά τις θέσεις τις οποίες προσπαθούσανε να περάσουνε. Με πρώτο στοιχείο τον διαχωρισμό, όπως στην αρχή, το άλλο στοιχείο ήτανε να μας καταδείξουνε τεχνηέντως, ποιοι

είναι αυτοί οι οποίοι είναι απέναντι μας. Και δυστυχώς απέναντι μας τοποθετούσανε …, δεν τοποθετούσανε ούτε τους Τούρκους, ούτε δεν ξέρω ποιος άλλος εχθρός ήτανε. Απέναντι μας τοποθετούσανε θεσμούς, πρόσωπα, πολιτιστικά στοιχεία αν θέλεις και θα … και είναι σημαντικό αυτό που σου λέω, τα οποία ήτανε μέσα στα όρια της χώρας μας. Ουσιαστικά μας τοποθετούσανε απέναντι στον ίδιο τον ελληνικό λαό.
Κ. Τι εννοείς θεσμούς Νίκο, όταν λες θεσμούς τι εννοείς; Ποιους δηλαδή προσπαθούσαν να εμφυσήσουν μέσα σας σαν εχθρούς;
Π. Αρχίζω από την δικαιοσύνη. Είναι σημαντικό αυτό που λέω. Από την δικαιοσύνη. Φέρνοντας στην μνήμη μου εκείνα τα χρόνια, θυμάμαι ότι μας περνούσαν το μήνυμα ότι αυτό το οποίο ήτανε κυρίαρχο, ήτανε η στρατιωτική δικαιοσύνη πάλι μέσα στο πλαίσιο το δικό μας. Η έξω δικαιοσύνη ήτανε διαφθαρμένη, ήτανε από τους πολιτικούς, από τα οικονομικά συμφέροντα τα οποία υπήρχανε εκείνη την εποχή. Δεύτερο ήτανε το εργατικό κίνημα και οι φορείς που το εκπροσωπούσανε. Θυμάμαι τον απαξιωτικό τρόπο με τον οποίο μιλούσαν για κάθε τι το οποίο είχε την έννοια του …, το στοιχείο του συνδικαλισμού. Καλά για πρόσωπα, εντάξει ήτανε δεδομένα. Οι αντικαραμανλικοί, ήτανε κυρίαρχο αυτό το πράγμα, θέση την οποία είχανε και τη βγάζανε ξεκάθαρα …
Κ. Γιατί ήταν εναντίον του Καραμανλή οι ευέλπιδες και οι αξιωματικοί στη σχολή ευελπίδων, το ’76 με ’80 που μου λες τώρα;
Π. Πρώτον γιατί ήτανε ο πολιτικός ο οποίος κίνησε τους μηχανισμούς, όχι σαν πρόσωπο, πιστεύω ήτανε … και είναι γνωστά αυτά, άλλοι λόγοι, της νομιμοποίησης του κομμουνιστικού κόμματος. Δεύτερον πιστεύω … και αυτό δεν έβγαινε βέβαια απερίφραστα ή να εκφραστεί έτσι, σαν σχόλια από άτομα έβγαινε και αυτό. Ότι ήτανε ο άνθρωπος, ο οποίος υπέσκαψε την ύπαρξη της ίδιας της χούντας. Κατά την άποψη τους πάντα. Και είχανε φτάσει βέβαια στο σημείο εκεί μέσα, εμείς που βλέπαμε διαφορετικά τα πράγματα, τους Καραμανλικούς ή αν θέλεις τους Νεοδημοκράτες της εποχής εκείνης, να φτάνουνε στο σημείο μέσα στην …, μέσα σε εκείνο το περιβάλλον πραγματικά να τους θεωρούμε δημοκρατικούς και προοδευτικούς ανθρώπους και να τους θεωρούμε σαν ανθρώπους με τους οποίους είχαμε ένα πεδίο συνεργασίας και επικοινωνίας ευρύτερο.
Κ. Θυμάμαι ότι σε κάποια παλιότερη συζήτηση μας, είχες αναφερθεί σε ομάδα από ευέλπιδες, καθοδηγούμενη από αξιωματικούς, που ήλεγχαν εξωθεσμικά, εκτός κανονισμού δηλαδή, τη σχολή ευελπίδων ολόκληρη. Τι έχεις να πεις για αυτό;
Π. Δεν ήτανε εξωθεσμικά, ήτανε θεσμικό μάλιστα. Ήτανε το λεγόμενο ‘Συμβούλιο της Τιμής ‘ της σχολής ευελπίδων. Όταν λέω…, ήτανε ένα θολό σχήμα αυτό, το οποίο εμείς οι μικρότεροι και όχι μόνο οι μικρότεροι, αν εξαιρέσουμε τους επικεφαλείς της κάθε στρατιω-τικής τάξης που ήτανε βαθμολογικά, μάλιστα είχανε και το βαθμό οι τεταρτοετείς, τον βαθμό του επιλοχία και τους αρχιλοχία, ήτανε μια κλίκα η οποία είχε στενή σχέση και συ-νεργασία με την ηγεσία της σχολής ευελπίδων και με τα αντίστοιχα γραφεία. Αυτοί λοιπόν οι άνθρωποι ξέρανε πράγματα τα οποία δεν τα ξέραμε και δεν τα ξέρουμε ακόμα εμείς.
Κ. Είπες δεν ήταν εξωθεσμικό. Τι εννοείς; Το προέβλεπε ο κανονισμός;
Π. Το προέβλεπε ο κανονισμός. Ένας κανονισμός του οποίου, αυτό ειδικά το κομμάτι εγώ δεν το είδα ποτέ, αλλά ήξερα ότι προβλέπεται η ύπαρξη του Συμβουλίου Τιμής και όχι απλά ήξερα αλλά το έζησα γιατί λειτούργησα σε αυτό το …
Κ. Πως το έζησες;
Π. Το Συμβούλιο Τιμής. Τυπικά η αποστολή του ήτανε να συμμετέχει σε διαδικασίες κριτικής κυρίως ατόμων της σχολής ευελπίδων και για συμπεριφορές που ενδεχομένως κάποιοι κάνανε, οι οποίοι θίγανε με τα δικά τους κριτήρια και τα δικά τους μέτρα, την αξιοπρέπεια, την φήμη, το … τέλος πάντων το στάτους το οποίο είχε χτιστεί γύρω από τους ευέλπιδες.
Κ. Είπες κριτικής, μήπως θέλεις να πεις κρίσεως; Μήπως έκριναν αυτοί οι ευέλπιδες, γιατί περί ευέλπιδων μιλάς.
Π. Ναι είναι δόκιμος ο όρος τον οποίο είπες εσύ αυτή τη στιγμή. Ακριβώς αυτό. Αυτό.
Κ. Και τον έκριναν με βάση τι δηλαδή; Τη συμπεριφορά του, πληροφορίες …; Πως λειτουργούσε αυτό το συμβούλιο;
Π. Αυτό δεν είναι πολύπλοκο, να στο εξηγήσω. Για παράδειγμα απαγορευόταν να φορέσεις πολιτικά πρώτα απ’ όλα όταν έβγαινες έξω και ήθελες να πας βόλτα με την κοπελιά σου. Επί ποινή αυτό. Απαγορευόταν να φορέσεις μπλου τζιν, ευνόητο το γιατί. Απαγορευόταν να πας στο ταβερνάκι να πιεις κρασάκι και να τραγουδήσεις Θεοδωράκη ή Χατζηδάκη, αλλά έπρεπε να πας στο Χίλτον, πως το λένε, στην καφετέρια του Χίλτον ή στου Φλόκα ή σε τέτοια πράγματα. Αυτά είναι τα απλά. Το Συμβούλιο Τιμής περισσότερο λειτούργησε σε θέματα κυρίως ιδεολογικής απόκλισης. Δηλαδή οτιδήποτε έβγαινε έξω από τα καθιερωμένα όρια ήτανε μεμπτό, κυρίως αυτό το πράγμα και από εκεί και πέρα αναλαμβάνανε το Συμβούλιο Τιμής. Εγώ τότε και όχι εγώ, σε συζητήσεις δεν το λέγαμε Συμβούλιο Τιμής, το λέγαμε η Κου Κλουξ Κλαν της σχολής ευελπίδων. Γιατί ήτανε το σύνολο του Συμβουλίου Τιμής …, καταρχάς εμάς μας ήτανε άγνωστο. Δεν ξέραμε ποιοι είναι. Δεν ξέραμε πως λειτουργούσανε. Ξέραμε ότι συνεδριάζανε κεκλεισμένων των θυρών και ενδεχομένως το συνολικό γκρουπ αυτό να μην το ήξερε κανένας παρά μόνο η ηγεσία της σχολής. Και ένα

άλλο στοιχείο είναι ο τρόπος που λειτουργούσε και αυτά που εκπορεύονταν από αυτό το Συμβούλιο Τιμής, πάντα ποδηγετούμενο βέβαια από την ηγεσία της σχολής. Ποτέ δεν δούλευε αυτόνομα, λειτούργησε στην τάξη του 1976 που αποφοίτησα, το 1976 προς το τέλος της τάξης. Και η λειτουργία του, μέσω φημών που διασπείρανε μέσα σε ευέλπιδες για να σπιλώσουνε ξεκάθαρα δημοκρατικά άτομα, έφερε σαν αποτέλεσμα μια βδομάδα πριν ορκιστούνε ανθυπολοχαγοί, ένας μικρός αριθμός ευέλπιδων να δηλώσει παραίτηση και να φύγει. Και οι φήμες τις οποίες διασπείρανε ήτανε ομοφυλοφιλία. Το κλασσικό το οποίο χρησιμοποιούσανε. Τέλος πάντων, τάσεις και θέσεις οι οποίες σε καμία περίπτωση δεν μπορούσαν να γίνουν αποδεκτές από κάποια μίνιμουμ στάνταρ τα οποία έχουν.
Κ. Άφησες και πάλι θολό το εάν αυτό το όργανο, το Συμβούλιο Τιμής, η Κου Κλουξ Κλαν όπως την λέγατε, προβλεπόταν από τον κανονισμό της σχολής ευελπίδων ή όχι.
Π. Δεν ξέρω Αντώνη ξεκάθαρα εάν προβλεπόταν, λέω όμως θεσμικό γιατί ήτανε κάτω από την έγκριση της ηγεσίας της σχολής και δεν πιστεύω ότι ήτανε μόνο από την ηγεσία της σχολής αλλά και γενικότερα. Γιατί αυτές οι ενέργειες δεν ήτανε στενά περιορισμένες μέσα στα όρια της σχολής ευελπίδων, αλλά ήταν και στα υπόλοιπα …, στις υπόλοιπες βαθμίδες της ιεραρχίας.
Κ. Τι εννοείς με αυτό δηλαδή;
Π. Ότι αυτά που γινόντουσαν εκεί μέσα δεν ήταν κάτι που έμενε μέσα στα όρια της σχολής ευελπίδων, αλλά είμαι σίγουρος ότι ήτανε εν γνώσει και της ιεραρχίας των ενόπλων δυνάμεων.
Κ. Μάλιστα. Αυτό το έζησες εσύ σε μια συγκεκριμένη περίπτωση το 1976, όταν αυτή η ομάδα με τον τρόπο που περιέγραψες, υποχρέωσε πόσους να παραιτηθούν πριν ορκιστούν;
Π. Αν θυμάμαι, ήτανε δύο άτομα τα οποία παραιτηθήκανε. Ο ένας μάλιστα έχει και ένα βιβλιοπωλείο εδώ στην Ακαδημίας. Και έναν άλλον αριθμό με τις ρετσινιές που τους εκτοξεύσανε πάντοτε απρόσωπα και χωρίς να φανεί, τους στιγματίσανε για όλη τους την καριέρα, η οποία δεν ήτανε και μεγάλη στην …, αφότου αποφοιτήσανε από την σχολή. Και μιλάμε για συγκεκριμένα δημοκρατικά παιδιά, ευέλπιδες. Ήτανε συγκεκριμένα αυτά. Και αυτό που είπα, ότι η καριέρα τους δεν ήτανε μεγάλη, δεν ήτανε μόνο για αυτούς. Δυστυχώς είναι ένα άλλο μεγάλο θέμα αυτό, δεν ξέρω αν θα το πούμε παρακάτω, ότι στο σύνολο, το σύνολο εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις, σε όλες τις τάξεις που έζησα εγώ στην σχολή ευελπίδων και που γνώρισα και μετά και άλλους, οι οποίοι είχαν δημοκρατικές αρχές, δυστυχώς αυτή τη στιγμή δεν είναι κανένας τους στις ένοπλες δυνάμεις. Είναι όλοι τους απόστρατοι. Και αυτό βέβαια σηκώνει μεγάλη ερμηνεία, ξεφεύγουμε πάμε σε ένα άλλο θέμα τώρα.
Κ. Πάντα στη σχολή ευελπίδων Νίκο, είχατε δεχθεί εκεί προπαγάνδα ή ανάλυση ή όπως θες να το πεις εσύ, γύρω από θέματα καθαρά πολιτικής φύσεως, ιδεολογικής φύσεως ή και για τον Ι.Δ.Ε.Α.; Σας έλεγε κανείς για τον Ι.Δ.Ε.Α. στη σχολή ευελπίδων;
Π. Όχι ήτανε …, χειριζότανε αρκετά έξυπνα τα πράγματα ούτως ώστε να μην μπούμε σε τέτοιες …, σε τέτοιες λεπτομέρειες, για τον Ι.Δ.Ε.Α. μιλάω. Πλην όμως για το πρώτο σκέλος του ερωτήματος σου, σαφώς και γινότανε. Ξεκάθαρα. Και όχι μόνο με το χοντροκομμένο, αν θέλεις, τρόπο τον οποίο τον χειριζότανε, χειριζότανε οι ευέλπιδες για να μας περάσουνε, οι μεγαλύτερες τάξεις κάποια μηνύματα, φωνάζοντας συνθήματα και τα λοιπά. Αλλά είχαμε και το ακαδημαϊκό σκέλος της εκπαίδευσης μέσα στη σχολή ευελπίδων, που μέσα από συγκεκριμένα μαθήματα σαφώς …, ήτανε απερίφραστο αυτό. Η προσπάθεια προπαγάνδας. Μιλάω για τη φιλοσοφία, μιλάω για το διεθνές δίκαιο, για το συνταγματικό δίκαιο …
Κ. Είχατε μάθημα Ε.Η.Δ., Εθνική Ηθική Διαπαιδαγώγηση;
Π. Φυσικά και ήταν αυτό που κάνεις αυτό …..
Κ. Δηλαδή;
Π. Το μάθημα, ήταν ένα από τα βασικά μαθήματα. Βέβαια είχανε αποσυρθεί οι κανονισμοί, για παράδειγμα ένα γνωστό εγχειρίδιο το οποίο κυκλοφορούσε 'Τι είναι κομμουνισμός', απαριθμώντας μέσα ένα μεγάλο αριθμό γελοίων ερωτημάτων και ακόμα πιο γελοίων απαντήσεων. Είχανε αποσυρθεί αυτά τα πράγματα, δεν ήτανε. Αλλά η Ε.Η.Δ. φυσικά και γινότανε. Βέβαια είχε, η Ε.Η.Δ., αυτό ήταν στο στρατιωτικό κομμάτι, έτσι; Δεν ήτανε στο ακαδημαϊκό. Ήτανε πιο…, περισσότερο προσέγγιζε θέματα κυρίως ηθικής, συμπεριφοράς και τέτοιων … και ακουμπούσε σε αυτούς τους τομείς. Πάντως πολύ καλή δουλειά στα πλαίσια της προπαγάνδας κάνανε μέσα από τη ακαδημαϊκή εκπαίδευση. Με ξεκάθαρα ερωτήματα. '*Τι είναι Μαρξισμός; Τι καθεστώς υπάρχει; Ποια είναι τα μειονεκτήματα του*;' Ποτέ δεν υπήρχε ερώτημα '*Ποια είναι τα πλεονεκτήματα του στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού;*' Μέσα από μια θεωρητική ανάλυση. Ήτανε η στρατιωτική ιστορία που διδασκόμασταν, μια ξεκάθαρη παραχάραξη κυρίως των χρόνων μετά τον δεύτερο {παγκόσμιο πόλεμο}, μετά από την απελευθέρωση από τους Γερμανούς. Ξεκάθαρη παραχάραξη. Και μάλιστα εκεί εμείς οι οποίοι είχαμε …, βλέπαμε τα πράγματα από μια διαφορετική οπτική γωνία, κινδυνεύαμε να μείνουμε μετεξεταστέοι σε αυτά τα μαθήματα γιατί συνειδητά αρνούμασταν να μπούμε μέσα στη λογική, ακόμα και στη διαδικασία εξέτασης, να απαριθμήσουμε αυτά τα οποία ήτανε γραμμένα στα βιβλία. Αρνούμασταν να χρησιμοποιήσουμε τον όρο κομμουνιστοσυμμορίτης για παράδειγμα, αρνούμασταν. Και ήταν απαίτηση συγκεκριμένη να πεις αυτή τη λέξη και αν δεν την έλεγες αυτή τη λέξη σου έβαζε μηδέν, ο μακαρίτης ο Γκόγκορης, ο καθηγητής που είχαμε. Αν εγώ δεν απαριθμούσα τα μειονεκτήματα του Μαρξισμού στις χώρες

του υπαρκτού σοσιαλισμού και έδινα λευκή κόλλα, γιατί ήταν από τα αγαπημένα θέματα που βάζανε και φυσικά όχι τυχαία, σκόπιμα. Στις εξετάσεις που κάναμε έδινα λευκή κόλλα. Αρνούμουνα να το κάνω. Και όχι μόνο εγώ και πάρα πολλά άλλα παιδιά. Ή αν μπαίναμε στη διαδικασία, στο μάθημα της φιλοσοφίας για παράδειγμα, όταν εξετάζαμε την αστική φιλοσοφία και εμείς λέγαμε ότι «Αυτό που διαχωρίζει τους ανθρώπους δεν είναι το χρήμα, δεν είναι η εμφάνιση, δεν είναι το ρούχο, αλλά είναι ο τρόπος που σκέφτονται », αυτόματα μας λέγανε «*Καθίστε στο διάλειμμα μέσα να το συζητήσουμε αυτό. Γιατί έχετε αυτή τη θέση;»* Δηλαδή ουσιαστικά διαχωριζόμασταν από τέτοια θέματα. Η προπαγάνδα γινόταν.

Κ. Νίκο πως έτσι και αρκετά παιδιά, όπως είπες είχατε μπει με αριστερές ιδέες μέσα, δεν είχε γίνει εκκαθάριση στα χαρτιά σας όταν τα υποβάλλατε για να πάρετε μέρος στις εξετάσεις για τη σχολή ευελπίδων;

Π. Για να το καταλ…, θα σου αναφέρω ένα παράδειγμα. Ο πατέρας μου εμένα, (γιατί αυτόν κυρίως εξετάσανε, εγώ δεν πρόλαβα τα πρώτα μετά δικτατορικά χρόνια να έχω κάτι το οποίο θα με ακολουθεί σαν στοιχείο) ο πατέρας μου ήτανε δεξιός εγώ ήμουνα αριστερός. Το ίδιο συνέβη και με πάρα πολλά άλλα παιδιά. Αργήσανε …

Κ. Γνωρίζεις επομένως ότι έλεγχος στα χαρτιά έγινε από τα συστήματα ασφαλείας και από την χωροφυλακή και την αστυνομία και την …

Π. Όχι έγινε, όχι γνωρίζω απλά, το έζησα. Πήγα εγώ στην ασφάλεια που με καλέσανε, κατεβάσανε τον φάκελο μου, βγάλανε τα πιστοποιητικά τα απαραίτητα, με κάλεσε η αστυνομία της περιοχής που έμενα, μου έδωσε τις συστάσεις τους όσο αφορά τις συναναστροφές τις οποίες έπρεπε να κάνω μια και ήμουνα εκκολαπτόμενος εύελπις αξιωματικός, ότι θα πρέπει να προσέχω τους μαλλιάδες με τα γένια, αυτούς που κάνουνε παράξενες συζητήσεις, αυτούς που …, τα ανατρεπτικά στοιχεία. Με κάλεσε ο διοικητής του αστυνομικού τμήματος της Νέας Σμύρνης, το παράρτημα ασφάλειας. Μαθητής της δευτέρας γυμνασίου, αφότου υπέβαλα τα χαρτιά μου. Προφανώς τον ειδοποιήσανε, δεν τα υπέβαλα σε αυτόν τα χαρτιά μου. Με κάλεσε και μου έδωσε συστάσεις πως πρέπει, όσο το δυνατό πιο αγνός για τα μέτρα τους, να μπω μέσα στη σχολή ευελπίδων.

Κ. Φεύγοντας από τη σχολή ευελπίδων Νίκο, πήρες την ειδικότητα του …;

Π. Βγαίνοντας ανθυπολοχαγός, κατατάχτηκα με ημιεπιλογή δική μου στο πεζικό. Η ημιεπιλογή έχει σχέση με … και με κάποιες άλλες διαδικασίες που τηρούνταν, έμπαινε μέσα και η παράμετρος της σειράς αποφοίτησης και τα λοιπά. Ήτανε τέλος πάντων μια επιλογή μου, πήγα στο πεζικό.

Κ. Τελικά κατέληξες στους καταδρομείς.

Π. Ναι, κατέληξα στους καταδρομείς σαν υπολοχαγός μετά από ένα χρονικό διάστημα, το 19…, το ’80 αποφοίτησα, το ’85 το καλοκαίρι πήγα στις ειδικές δυνάμεις, πάλι με αίτηση δική μου.

Κ. Υπηρέτησες στο στρατό ξηράς μέχρι το …;

Π. 1997.

Κ. 1997. 17 χρόνια. Αυτά τα 17 χρόνια στις διάφορες υπηρεσίες που υπηρέτησες, αυτά που περιέγραψες ότι συνέβησαν στη σχολή ευελπίδων όσο αφορά τα Συμβούλια Τιμής, την ιδεολογική καθαρότητα, την προπαγάνδα, πως τα είδες; Συνέβαιναν αντίστοιχα ή δεν συνέβαιναν στο στρατό ξηράς ως αξιωματικός που ήσουνα;

Π. Συνέβαιναν και συνέβαιναν ξεκάθαρα. Ήτανε δύο τα σκέλη. Ήτανε οι στρατευμένοι και ήτανε και οι αξιωματικοί. Ας τα διαχωρίσουμε αυτά τα πράγματα, γιατί είναι τελείως διαφορετικές οι σχέσεις. Για μεν τους στρατευμένους, στα πρώτα χρόνια σαν ανθυπολοχαγός, πρόλαβα και το σύστημα των φακέλων, της ύπαρξης φακέλων φρονημάτων στις μονάδες. Και μάλιστα την εποχή που ήρθε η διαταγή να καταστραφούν, ήμουνα αρμόδιος και στο τμήμα που τα τηρούσε, στο 2ο γραφείο του τάγματος που υπηρετούσα.[1] Αυτό το πρόλαβα. Ήτανε μια πηγή η ύπαρξη των φακέλων, οι φάκελοι δηλαδή, ήτανε μια πηγή την οποία οι διοικήσεις των μονάδων την χειρίζονταν και την χειρίζονταν ξεκάθαρα. Επέλεγαν ανθρώπους εκεί μέσα για διάφορες θέσεις και τα λοιπά, σε χαμηλό επίπεδο βέβαια, αλλά ήτανε ένας μηχανισμός που ακόμα και στο χαμηλό επίπεδο μονάδος λειτουργούσε.

Κ. Όταν λες φακέλωμα τι εννοείς; Τι φακέλωνε δηλαδή;

Π. Πολιτικό φακέλωμα. Αυτό είναι ξεκάθαρο. Πολιτικό. Βέβαια υπήρχανε και περιπτώσεις που μέσα είχανε και κάποια στοιχεία ποινικά. Αλλά ο κύριος λόγος ύπαρξης τους, ήτανε καθαρά η καταγραφή των πολιτικών φρονημάτων των στρατευμένων.

Κ. Νίκο μετά το 1975, μετά το ’74, δηλαδή μετά τη δικτατορία, φακελωνόντουσαν και οι ακροδεξιοί και οι δεξιοί ή όχι;

Π. Όχι. Όχι Αντώνη. Στα χαρτιά ίσως και να υπήρχε, αλλά στην πράξη ο ακροδεξιός ο οποίος εμφανιζότανε σε μια μονάδα και εξέφραζε την άποψη του με οποιοδήποτε τρόπο, ήτανε ένα ΄΄καλό παιδί΄΄. Τα λέω πάρα πολύ απλοποιημένα. Ήτανε ένα καλό και έμπιστο παιδί.

Κ. Για τη διοίκηση.

[1] Ο Παπαναστάσης αργότερα είπε πως στο τάγμα αυτό υπηρετούσε το 1983 οπότε προσδιορίζεται για εκείνη τη χρονιά η εντολή στις υπηρεσίες του στρατού για κατάργηση των φακέλων.

Π. Ναι για τη διοίκηση. Για τη διοίκηση. Εν αντιθέσει με αυτόν ο οποίος, όχι ήτανε αριστερός, απλά εξέφραζε κάποια δημοκρατικά στοιχεία.
Κ. Στις δυνάμεις καταδρομών που υπηρέτησες από την πρώτη στιγμή ανθυπολοχαγός ή υπολοχαγός …
Π. Υπολοχαγός.
Κ. Τι διαπίστωσες από όλα αυτά τα σχετικά με ιδεολογίες, με κομμουνισμό, με ακροδεξιά και λοιπά;
Π. Λοιπόν οι ειδικές δυνάμεις είναι ένα ξεχωριστό κομμάτι, έχει τη δική του φιλοσοφία και αν θέλεις σε κάποια επιμέρους θέματα και τους δικούς του τρόπους λειτουργίας. Μέσα από την περιχαράκωση αυτής της ιδιαιτερότητας που ήταν από την αποστολή, από την επιλογή που γινότανε και στους αξιωματικούς και στους στρατιώτες, υπήρχε ένα διαφορετικό πνεύμα. Αυτό το πνεύμα διαχώριζε αυτούς τους ανθρώπους που ήτανε εκεί πέρα, ακόμη περισσότερο, όχι από το σύνολο του λαού έξω, αλλά και μέσα από τις ειδικές δυνάμεις. Ήτανε το ΄΄ακόμη πιο καθαρό κλίμα΄΄.
Κ. Του στρατού εννοείς.
Π. Του στρατού. Κατά την άποψη την δική τους, έτσι; Εντός εισαγωγικών το ΄΄ακόμη πιο καθαρό κλίμα΄΄. Αισθανότανε λόγω νοοτροπίας, αν θέλεις, που είχαν αναπτύξει, πλήρως ανεξέλεγκτοι σε όλα τα επίπεδα. Ανεξέλεγκτοι. Και δεν είναι τυχαίο ότι μέσα από αυτόν τον χώρο των ειδικών δυνάμεων, έχουνε βγει έξω ονόματα, άτομα, τα οποία με τη συμπεριφορά τους αργότερα δείξανε όχι απλά ακροδεξιά, μάλιστα εντάσσονται και στα πλαίσια της τρομοκρατίας, της ακροδεξιάς τρομοκρατίας, έτσι; Οι Χρυσαυγήτες για παράδειγμα, οι ειδικές δυνάμεις είναι οι θεοί τους. Οι οργανώσεις αποστράτων καταδρομέων, οι οποίες αρχίζουνε και αναπτύσσονται στην Ελλάδα, είναι εκτροφεία ακροδεξιών και τραμπούκικων στοιχείων.
Κ. Για πες μου Νίκο, οι ειδικές δυνάμεις καταρχήν πότε ιδρύθηκαν και αν αυτά που μου λες ίσχυαν και στη διάρκεια της δικτατορίας και προ δικτατορικά;
Π. Οι ειδικές δυνάμεις είναι ένα …, σε διάφορες μορφές υπήρξανε και πριν τον 2^{ο} Παγκόσμιο πόλεμο και κατά τον 2^{ο} Παγκόσμιο πόλεμο. Με τη μορφή τη σημερινή άρχισαν να δημιουργούνται κατά την διάρκεια, κυρίως κατά την διάρκεια του εμφυλίου πολέμου. Μέσα από σχεδιασμό και πάνω σε οργανωτικές δομείς οι οποίες ξεκινήσανε από τους Εγγλέζους και ολοκληρωθήκανε από τους Αμερικανούς.
Κ. Επομένως έχουμε μεταπολεμικά στον εμφύλιο και μετεμφυλιακά …
Π. Λέγαμε για την αποστολή των ειδικών δυνάμεων και για τη νοοτροπία η οποία υπήρχε εκεί μέσα. Αυτή η νοοτροπία δεν ήτανε μόνο από αυτή τη καλλιέργεια της ιδιαιτερότητας και των διαχωρισμών, ήτανε και λόγω αποστολών. Το ότι μέσα στην εκπαίδευση των ειδικών δυνάμεων, κυρίαρχο στοιχείο ήτανε η εκπαίδευση στον ανταρτοπόλεμο. Η εκπαίδευση στην χρήση τυποποιημένων και αυτοσχέδιων, το τονίζω αυτό, αυτοσχέδιων εκρηκτικών. Γενικά στο μη ορθόδοξο πόλεμο, ήτανε εκπαίδευση στον ανορθόδοξο πόλεμο αυτό.
Κ. Έχω διαβάσει στο βιβλίο του Κουρή για την κόκκινη προβιά. Και λέω του Κουρή, γιατί ο Κουρής υπήρξε υφυπουργός Εθνικής Άμυνας και Α./Γ.Ε.Ε.Θ.Α., επομένως ήξερε πάνω σε αυτό. Κόκκινη προβιά λέγανε και εξακολουθούν να λένε, κάποια σχεδίαση που σχετίζεται με τις ειδικές δυνάμεις. Εσύ τι γνωρίζεις για αυτό το πράγμα;
Π. Η κόκκινη προβιά ήτανε ένα σχέδιο, θα μιλήσουμε για αυτό το σχέδιο γιατί υπάρχουνε στοιχεία τα οποία τα υλοποιούσαμε εμείς. Αλλά πριν φτάσουμε σε αυτό το σχέδιο ήθελα να πω ότι η εκπαίδευση, αυτή η εκπαίδευση που είπα προηγουμένως στον ανταρτοπόλεμο, είχε πάρα πολλά στάδια. Ναι μεν εμείς εκπαιδεύαμε τους στρατιώτες στον ανταρτοπόλεμο, πλην όμως είχαμε συνεργασία, σε επίπεδο ασκήσεων, με τμήματα του αμερικάνικου στρατού εκπαιδευμένα στο να πραγματοποιούν αντάρτικο πόλεμο, αλλά δεν ήτανε αυτό το ότι ήταν εκπαιδευμένα στο να κάνουν αντάρτικο. Το τι αντάρτικο έπρεπε να κάνουν. Οι αποστολές αυτών των τμημάτων με τα οποία εμείς κάναμε συνεκπαιδεύσεις, ήταν επίσης και προγραμματισμένες να κάνουνε αντάρτικο μέσα σε χώρες, στις οποίες επικρατούν, επικρατούσε σοσιαλιστικό καθεστώς. Ουσιαστικά ήτανε προσανατολισμένες για δράση σε χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού. Και αποστολή τους ήτανε να οργανώνουνε τα τμήματα του πληθυσμού, τα οποία ήτανε αντίθετα σε αυτό το καθεστώς το οποίο υπήρχε. Και μέσα από αυτήν την οργάνωση και τη βοήθεια την υλικοτεχνική που θα τους δίνανε, να αποτινάξουνε αυτό το καθεστώς. Εμείς λοιπόν είχαμε περιοδικές, ετήσιες συνεκπαιδεύσεις με αυτά τα τμήματα του αμερικάνικου στρατού. Και να επανέλθουμε … Α μέσα σε αυτήν την εκπαίδευση (και θα συνδεθεί με την κόκκινη προβιά αυτό που θα πω), κατά την διάρκεια του ανταρτοπόλεμου, ο ανεφοδιασμός ο δικός μας δεν ήτανε από τμήματα του πληθυσμού που υποτίθεται ότι εσύ υπεράσπιζες, αλλά ήτανε από κρύπτες. Ο ανεφοδιασμός λοιπόν από κρύπτες, ήτανε κάτι το οποίο …, ήτανε μια τυποποιημένη διαδικασία και πάντοτε ενσωματωμένη στην εκπαίδευση, σε κάθε εκπαίδευση ανταρτοπόλεμου την οποία κάναμε. Και μίλησα για κρύπτες, γιατί η κόκκινη προβιά…
Κ. Πως τη λέγατε εσείς; Δεν τη λέγατε κόκκινη προβιά;
Π. Εμείς δεν τη λέγαμε τίποτα. Εμείς δεν ξέραμε. Ήμασταν οι …, τα τμήματα που θα υλοποιούσαν αυτά που προβλεπότανε από την κόκκινη προβιά, την οποία την μάθαμε εκ των υστέρων και τα συνδέσαμε αυτά τα οποία υλοποιούσαμε. Και δεν ήταν μόνο η εκπαίδευση, το πώς θα ανεφοδιαζόμασταν από κρύπτες, αλλά ήτανε και η πραγματοποίηση, η κατασκευή, η κατασκευή κρυπτών. Δεν ξέραμε γιατί. Ξέραμε μάλλον ότι

εμείς κατασκευάζουμε κρύπτες μέσα στον ελλαδικό χώρο, σε περίπτωση που δεχτούμε επίθεση και δημιουργηθούν αντάρτικα τμήματα κυρίως άμυνας και αντίδρασης στον όποιο κατακτητή ερχότανε, να μπορούμε να ανεφοδιαζόμαστε.
Κ. Όταν λες εσείς κατασκευάζατε, ποιοι εσείς και τι κατασκευάζατε;
Π. Για το θέμα της συμμετοχής των μονάδων των ειδικών δυνάμεων στην κατασκευή αυτών των κρυπτών. Κάθε άνοιξη και καλοκαίρι η κάθε μονάδα καταδρομών στον τομέα ευθύνης τον οποίο είχε, και αυτός ο τομέας ευθύνης δεν ήτανε με την κλασσική έννοια του όρου, ήτανε πανελλαδικά, είχε χωριστεί ο ελλαδικός γεωγραφικός χώρος σε τομείς των μονάδων ειδικών δυνάμεων. Γιατί δεν ήτανε μονάδες οι οποίες είχανε αποστολές σε συγκεκριμένα μικρά …, δεν είχανε τομέα για παράδειγμα, όπως έχουν τα τάγματα πεζικού στα σύνορα, όλη η Ελλάδα ήτανε χωρισμένη και καλυπτόταν από βραχονησίδες, νησιά και τα λοιπά. Αναλάμβανε η κάθε μονάδα ειδικών δυνάμεων στον τομέα της, βάση ενός προγραμματισμού ο οποίος έβγαινε από τη διεύθυνση ειδικών δυνάμεων, την Δ.Ε.Δ, στο να κατασκευάσει κάποιες κρύπτες. Επικεφαλής σε αυτές τις ομάδες κατασκευής κρυπτών (και ήτανε μόνο για την κατασκευή και όχι για το περιεχόμενο το οποίο είχανε μέσα), έμπαινε ένας μικρού βαθμού αξιωματικός, κυρίως ανθυπολοχαγός ή υπολοχαγός. Και με έναν αριθμό στρατιωτών έχοντας τα μέσα τα οποία ήταν απαραίτητα για αυτή την κατασκευή, χωρίς να ξέρουνε λεπτομέρειες της στενής γεωγραφικής περιοχής, πηγαίνανε βάση αυτού του προγραμματισμού και κατασκευάζανε κρύπτες. Είπα χωρίς να ξέρουνε λεπτομέρειες της στενής γεωγραφικής περιοχής. Γνώριζε ο επικεφαλής ότι ήτανε στην Λήμνο ή στην Σαμοθράκη, αλλά με τέτοια μέτρα ασφάλειας ούτως ώστε μετά την ολοκλήρωση των εργασιών να μην μπορεί κανένας από αυτούς οι οποίοι εργαστήκανε εκεί πέρα, να πάει να βρει την κρύπτη. Για να την βρεις την κρύπτη έπρεπε να πας να πέσεις πάνω σε μια τρύπα μισού τετραγωνικού μέτρου.
Κ. Ένα λεπτό Νίκο. Καταρχήν ένας μεγάλος αριθμός ανθρώπων ήξεραν και είχαν συμμετάσχει στην κατασκευή αυτών των κρυπτών, λες σήμερα. Και δεύτερον λες ότι δεν ξέρανε που ήταν. Ξέρανε όμως ότι ήταν γενικά κοντά στο χωριό τάδε ή στο βουνό τάδε. Γιατί; Σας πηγαίνανε ή πηγαίνατε εκεί νύχτα; Πως πηγαίνατε εκεί; Δεν ξέρατε …
Π. Ναι. Όταν είπα ότι παίρνανε μέτρα ασφαλείας ούτως ώστε να μην γνωρίζουν, αυτό ακριβώς εννοούσα. Η μεταφορά τους γινότανε με αυτοκίνητα στρατιωτικά φορτηγά, τα οποία είναι κλειστά από παντού, δεν έβλεπες που πήγαινες. Αλλά όταν μιλάω για μισό τετραγωνικό μέτρο, ακόμα και όλα να τα ήξερες μετά τα μέτρα παραλλαγής τα οποία παίρνονταν και που φρόντιζε και η ίδια η φύση μέσω βλάστησης και λοιπά, μόνο αν είχες το μητρώο της κρύπτης, που ήτανε ένα βιβλίο που είχε εξάρτηση με συντεταγμένες που έπρεπε να κάνεις χρήση πυξίδας και τα λοιπά, με αποστάσεις οι οποίες ήτανε λεπτομερέστατες, μόνο αν είχες το μητρώο της κρύπτης, ακόμα και αν ήξερες τα πάντα, μόνο τότε θα την ξανάβρισκες. Γιατί πρακτικά το έχουμε βιώσει αυτό ψάχνοντας να βρούμε κρύπτη.
Κ. Οι κρύπτες ήταν υπόγειες, τσιμεντοκατασκευές; Τι ήτανε;
Π. Οι κρύπτες ήτανε υπόγειες, είπα ότι το μόνο που φαινότανε ήτανε ένα άνοιγμα, καλυμμένο και αυτό βέβαια με καπάκι από πάνω, μισού τετραγωνικού μέτρου και τσιμεντοκατασκευές. Δίνοντας την δυνατότητα αποθήκευσης και καλής αποθήκευσης, υλικών, τροφίμων αποξηραμένων και τα λοιπά. Από πάνω, πάνω από το τσιμέντο, έμπαινε χώμα και γινότανε φυτική φυσική παραλλαγή. Όταν λέω φυσική παραλλαγή, αφήναμε την φύση να ξαναβάλει …, αν είχε πουρνάρια θα ξαναβγαίνανε πουρνάρια. Παραλλάσσοντας τα αυτά και φυτεύοντας βέβαια εκεί πέρα, με αποτέλεσμα να μην μπορείς να βρεις ακριβώς που είναι. Επιπλέον γινότανε μέσα σε χαράδρες και όχι σε εμφανή σημεία, που η ίδια η βλάστηση, η έντονη βλάστηση που υπήρχε εκεί πέρα, τα κάλυπτε αυτά τα πράγματα. Δηλαδή πρακτικά, επειδή έχω κάνει εκπαίδευση στην έρευνα κρύπτης. Ακόμα και με το μητρώο της κρύπτης πάλι αν έκανες ένα ελάχιστο λάθος στους υπολογισμούς δεν την έβρισκες. Αναγκαζόμασταν για να βρούμε την είσοδο μιας κρύπτης να δοκιμάζουμε μέχρι και δέκα φορές για να μπορέσουμε να βρούμε που είναι η είσοδος της κρύπτης. Γνωστό σημείο, με το μητρώο στο χέρι. Και μίλησα και για το περιεχόμενο, το οποίο δεν γνωρίζω τι βάζανε μέσα από προσωπική άποψη. Ξέρω όμως ότι έμπαινε οπλισμός, μπαίνανε χρήματα σε λίρες Αγγλίας και θα μιλήσω για αυτό. Γιατί η ενημέρωση που αργότερα {προέκυψε} αφού αποσυρθήκαμε μετά την δημοσιοποίηση της ύπαρξης της κόκκινης προβιάς, αυτά τα χρήματα όλα τα οποία ήτανε στις κρύπτες, δεν ξέρω με τι διαδικασίες, τι ελέγχους που τηρηθήκανε, συγκεντρωθήκανε στη διεύθυνση των ειδικών δυνάμεων. Αυτά τα χρήματα δηλαδή ήτανε υπαρκτά στη διεύθυνση των ειδικών δυνάμεων. Δεν γνωρίζω την τύχη τους από εκεί και πέρα, που πήγανε. Όπως επίσης δεν ξέρω γιατί ήτανε στη διεύθυνση των ειδικών δυνάμεων και δεν ήτανε σε κάποιο κλιμάκιο πάρα πάνω. Δεν ξέρω δηλαδή ιεραρχικά τι γνώση υπήρχε για αυτή τη διαδικασία.
Κ. Η έκφραση ‘διαδικασία επιθετικής αναστροφής ή επιστροφής’, σου λέει τίποτα σε σχέση με την κόκκινη προβιά;
Π. Σαν γνώση του έργου αυτού που είπες όχι, αλλά μπορώ να το ερμηνεύσω όμως. Γνωρίζοντας το πώς θα χειριζότανε η κόκκινη προβιά την υποδομή την οποία υπήρχε.
Κ. Πως θα την χειριζότανε;

Π. Καταρχάς θα δημιουργούνταν κατευθείαν πυρήνες μέσα από τις ειδικές δυνάμεις που είχανε μια επαγγελματική, ας χρησιμοποιήσουμε αυτόν τον όρο, γνώση της οργάνωσης αντάρτικου.
Κ. Πότε θα δημιουργούνταν οι πυρήνες αυτοί;
Π. Αυτοί οι πυρήνες θα δημιουργούτανε από τη στιγμή που θα υπήρχε κατάληψη του εθνικού μας εδάφους από κάποιον εξωτερικό σε συνεργασία με εσωτερικό εχθρό. Δηλαδή το δόγμα τότε ήτανε η αντιμετώπιση του από βορά κινδύνου. Μέσα στο σχεδιασμό ήτανε, συμπεριλαμβανότανε πολύ συγκεκαλυμμένα, η άποψη ότι ο εισβολέας θα αντιμετώπιζε φιλική …, θα έβρισκε μια φιλική αντιμετώπιση από τμήματα του εγχώριου πληθυσμού. Άρα λοιπόν ο εχθρός ήταν κοινός, ήταν και ο εξωτερικός και ο εσωτερικός, ήτανε δεδομένο αυτό. Και δεν μιλάω για τα μεταδικτατορικά χρόνια που έζησα εγώ, μιλάω για την εποχή που σχεδιάστηκε η κόκκινη προβιά που ο εχθρός ήτανε …, η ύπαρξη του εχθρού ήτανε δεδομένη μέσα στο εθνικό μας έδαφος και ήτανε καθαρά οι άνθρωποι της αριστεράς, με την ευρεία έννοια. Οι άνθρωποι οι οποίοι θα αντιστέκονταν, όχι θα αντιστέκονταν, ήδη αντιστέκονταν σε πολιτικό επίπεδο μέσα στα όρια της χώρας μας.
Κ. Και μετά τι θα γινόταν;
Π. Σίγουρα σε συνεργασία και υποστήριξη κάθε μορφής από Νατοϊκά τμήματα ή αμερικάνικα ή δεν ξέρω τι. Πάντως από αυτήν την κατεύθυνση θα δημιουργούνταν οι πυρήνες αντίστασης και επιθετικής,(εδώ βλέπω από τον όρο ‘επιθετική επιστροφή’), επιθετικής επιστροφής στον εισβολέα και στους ντόπιους συνεργάτες τους. Οι ντόπιοι συνεργάτες φωτογραφίζονταν καθαρά …, φωτογράφιζε καθαρά τους χώρους, τους ανθρώπους της αριστεράς.
Κ. Και οι κρύπτες τι ρόλο θα παίζανε εκεί; Προφανώς …
Π. Ήτανε τα στοιχεία, ο χώρος ανεφοδιασμού τους, ο χώρος ανεφοδιασμού.
Κ. Άρα, έτσι όπως λες τα πράγματα, ένας πολύ μεγάλος αριθμός ανθρώπων που είχανε υπηρετήσει στις καταδρομές σαν στρατεύσιμοι και όλοι σχεδόν οι αξιωματικοί των ειδικών δυνάμεων, δηλαδή των καταδρομών, ήξεραν, ξέρατε και συμμετείχατε σε αυτήν την υπόθεση της σχεδίασης της κόκκινης προβιάς ή επιθετικής επιστροφής ή GLADIO ή δεν ξέρω πως αλλιώς λεγότανε.
Π. Ακριβώς έτσι, ναι. Συμμετείχαν στην υλοποίηση αυτού του σχεδίου.
Κ. Επομένως λέμε ότι κάποιες χιλιάδες έλληνες σήμερα, γνωρίζουν για αυτήν την σχεδίαση.
Π. Ναι συμφωνώ, δεν ξέρω εάν είναι χιλιάδες ή αν είναι εκατοντάδες, ένας πάρα πολύ μεγάλος αριθμός γνωρίζουμε, ίσως να μην γνωρίζουνε την σύνδεση αυτού που κάνανε με την κόκκινη προβιά. Σίγουρα όμως συμμετείχαν στην υλοποίηση, αποσπασματικά, της υποδομής, της υποστήριξης της κόκκινης προβιάς, του σχεδίου κόκκινη προβιά. Το σίγουρο είναι ότι όταν το κατασκεύαζαν δεν το γνωρίζανε, γιατί αυτό το μάθαμε το ’90 – ’91, πότε βγήκε στον αέρα; Μέχρι και το ’87, εγώ θυμάμαι την συμμετοχή αξιωματικών και στρατιωτών στη κατασκευή κρυπτών. Δεν ξέραμε ότι ήτανε τμήμα υλοποίησης της κόκκινης προβιάς, έτσι; Μετά το μάθαμε.
Κ. Ο Κουρής γράφει στο βιβλίο του ότι το σχέδιο αυτό υπογράφτηκε μεταξύ εκπροσώπου της C.I.A. στην Ελλάδα, στρατιωτικού εκπροσώπου μάλλον της C.I.A. και του Α./Γ.Ε.Ε.Θ.Α. στην δεκαετία του ’50. Το γνωρίζεις εσύ αυτό;
Π. Όχι δεν το γνωρίζω, είναι κάτι το οποίο έχω πληροφορηθεί από αναγνώσματα εκ των υστέρων.
Κ. Πάμε λίγο στην εκπαίδευση σου σαν καταδρομέα εκτός Ελλάδος. Είχες εσύ συμμετάσχει, είχες πάει σε σχολεία και είχες εκπαιδευτεί;
Π. Ναι, συμμετείχα σε τρεις σχολές, σε τρεις εκπαιδεύσεις στην Γερμανία, σε μια Νατοϊκή σχολή και αυτή η εκπαίδευση περιελάμβανε …
Κ. Για πες το Νίκο.
Π. Αυτή η εκπαίδευση περιελάμβανε την εκπαίδευση μας στους περιπόλους μακράς ακτίνας δράσης. Αυτό σαν όρος δεν λέει τίποτα. Για να γίνει κατανοητό αυτό θα πρέπει να αναλύσω τα στοιχεία της εκπαίδευσης. Και εδώ μιλάμε για μια ανορθόδοξη δράση όχι τμημάτων πλέον αλλά μονάδων σε εχθρικές περιοχές ή εχθροκρατούμενες περιοχές με σκοπό την συλλογή πληροφοριών, συλλογή και μετάδοση πληροφοριών και την οργάνωση τμημάτων αντίστασης στο υπάρχον καθεστώς. Και για να μην μπερδευόμαστε και γενικολογούμε, το εξειδικευμένο αντικείμενο της εκπαίδευσης, ήτανε καθαρά η λειτουργία αυτών των μονάδων, (μιλάμε για ένα δύο το πολύ τρία άτομα), μέσα στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού. {Με} την συλλογή πληροφοριών όχι μόνο στρατιωτικών, αλλά και γενικότερου ενδιαφέροντος, βιομηχανικών και τα λοιπά και την μετάδοση τους, ούτως ώστε να υποβοηθήσουμε σχεδιασμό επιχειρήσεων ή και εκτέλεση επιχειρήσεων. Και είχε πολλά στάδια. Εγώ πέρασα τρία από αυτά τα στάδια. Το ένα ήτανε στην επιβίωση σε αυτές τις χώρες, χωρίς καμία υποστήριξη από τα τμήματα στα οποία τέλος πάντων ανήκα. Ήταν η επιβίωση, το δεύτερο ήτανε οι αναγνωριστικές πληροφορίες, η συλλογή και η μετάδοση αυτών των πληροφοριών και το τρίτο ήταν ένα τεχνικό τμήμα, η εκτέλεση ενστικτωδών βολών κατά το στάδιο της αντίστασης αν εμπλεκόσουνα σε …, αν εμπλεκόσουνα με στρατιωτικά τμήματα της χώρας στην οποία δρούσες μέσα.
Κ. Είπες ενστικτωδών βολών, τι πάει να πει αυτό;
Π. ΄΄Ενστικτώδης βολή΄΄, θεωρείται η βολή χωρίς να βλέπεις να βάλεις τον στόχο και να πετυχαίνεις τον στόχο. Χωρίς να μπαίνεις στην διαδικασία της σκόπευσης.

Κ. Είπες ότι πήγες τρεις φορές σε τρεις σχολές. Αυτές τις σχολές ποιος τις ήλεγχε και ποιοι ήτανε οι εκπαιδευτές;
Π. Οι σχολές αυτές είναι υπό την αιγίδα του Ν.Α.Τ.Ο., το προσωπικό το εκπαιδευτικό και το διοικητικό είναι πολυεθνικό και προέρχεται από όλες τις χώρες του Ν.Α.Τ.Ο. Και το ίδιο συμβαίνει και με το προσωπικό που πηγαίνει εκεί πέρα περιοδικά για εκπαίδευση, είναι πάλι από όλες τις χώρες του Ν.Α.Τ.Ο.. Συν κάποιες χώρες οι οποίες μπορεί να μην ανήκαν στο στρατιωτικό σκέλος του Ν.Α.Τ.Ο., παραδείγματος χάριν οι Γάλλοι συμμετείχαν και αυτοί εκείνη την εποχή.
Κ. Αυτοί οι οποίοι εκπαιδεύτηκαν σε αυτές ή εκπαιδεύονται σε αυτές τις σχολές, εκτιμάς ότι χρησιμοποιήθηκαν στη συνέχεια στο πόλεμο, στους διάφορους πολέμους στη Γιουγκοσλαβία ή το Αφγανιστάν ή ίσως τώρα στο Ιράκ;
Π. Λοιπόν ναι, θα μιλήσω για το προσωπικό το οποίο αποκτούσε την μεγαλύτερη εμπειρία στο πέρασμα του από αυτές τις σχολές. Και το προσωπικό που αποκτούσε την μεγαλύτερη εμπειρία, ήταν {εκείνο που} πήγαινε εκεί πέρα σαν εκπαιδευτικό ή διοικητικό προσωπικό δικό μας από τον ελληνικό στρατό. Γιατί και εμείς συμμετείχαμε σε αυτό το γκρουπ. Αυτοί οι άνθρωποι και μάλιστα είναι και συμμαθητές μου, ήτανε οι άνθρωποι οι οποίοι οργάνωσαν την ελληνική συμμετοχή στο Κόσοβο, ε συγνώμη στη Βοσνία, στην Αιθιοπία, στο Κόσοβο, οι πρώτοι οι οποίοι οργάνωσαν τους πυρήνες σε αυτές τις …, σε αυτά τα εκστρατευτικά σώματα που έστειλαν οι ελληνικές ένοπλες δυνάμεις. Ήτανε άνθρωποι οι οποίοι υπηρέτησαν σε αυτήν την συγκεκριμένη σχολή, όχι σαν εκπαιδευόμενοι αλλά σαν εκπαιδευτές ή σαν διοικητικό προσωπικό. Και είναι ενδεικτικό βέβαια αυτό. Τώρα, επιπλέον για τους εκπαιδευόμενους γνωρίζω ότι συντάσσονταν φάκελοι και με την εκπαίδευση τους και με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους και με τις απόψεις τους σε διάφορα θέματα που συζητιόνταν εκεί πέρα, που έμπαιναν σαν παρακαταθήκη σε κάποιο αρχείο, όχι πάντως εθνικό αρχείο, για μελλοντική αξιολόγηση και χρήση αυτών των ατόμων.
Κ. Οι εκπαιδευόμενοι ήτανε μόνιμοι στρατιωτικοί ή ήταν και στρατεύσιμοι Νίκο;
Π. Όχι, ήταν καθαρά μόνιμοι στρατιωτικοί, αξιωματικοί και μόνιμοι υπαξιωματικοί.
Κ. Πήγες ποτέ και εκπαιδεύτηκες στην Αμερική ή σε άλλη χώρα εκτός της Γερμανίας;
Π. Γερμανία. Όχι, όχι. Μόνο στη Γερμανία.

ΣΤΑΠΠΑΣ ΝΙΚΟΣ

Ο Στάππας υπήρξε από τους πιο πολιτικοποιημένους αρχηγούς όπλου των ΕΔ μεταπολεμικά. Μυημένος στην οργάνωση του ναυτικού για κίνημα τον Μάιο του 1973, συλλαμβάνεται και βασανίζεται στην ΕΣΑ. Επανέρχεται και σταδιοδρομεί μέχρι που υποχρεώνεται σε παραίτηση από τον υπουργό εθνικής άμυνας (Βαρβιτσιώτη). Εκτιμάται πως έγγραφο που έλαβε από το Βαρβιτσιώτη, απέβλεπε ακριβώς στην υποβολή παραίτησης.

Συνέντευξη με τον αντιπτέραρχο Νίκο Στάππα (Σ) τέως Α/ΓΕΑ
Α Κ (Κ)
21\11\02

Κ. Με τον Νίκο τον Στάππα, 21 Νοεμβρίου 2002. Νίκο στο βιβλίο σου, 'Ολέθρια Παραχώρηση', λες σε κείμενο κάποιου από τα άρθρα που είχες δημοσιεύσει γύρω στο '90, ότι το Ν.Α.Τ.Ο. είναι ενάντια στα συμφέροντα της Ελλάδας. Αυτό το πίστευες και στην διάρκεια της δικτατορίας και πριν την δικτατορία; Και πως το τεκμηριώνεις; Σαν αξιωματικός δηλαδή, οι απόψεις σου για το Ν.Α.Τ.Ο. ποιες ήταν; Όταν ήσουνα εν ενεργεία, πριν το '74. Πριν σε αποτάξουν μάλλον.

Σ. Πριν με αποτάξουν ποιες ήταν οι απόψεις μου για το Ν.Α.Τ.Ο.;

Κ. Ναι.

Σ. Από την εμπειρία που είχα ως διευθυντής του κλάδου επιχειρήσεων στο Ε.Σ.Α., στο Ε.Σ.Α. στην Νάπολη, διαπίστωσα ότι το Ν.Α.Τ.Ο. συνεχώς υπονόμευε τα κυριαρχικά μας δικαιώματα στο Αιγαίο. Και όλα του τα έγγραφα και οι προσπάθειες του ήτανε …, όποια σημεία ήτανε ευνοϊκά με το προηγούμενο καθεστώς, για μας στο Αιγαίο, με τα καινούργια έγγραφα που βγάζανε σχέδια και τα λοιπά, τείνανε …, προσπαθούσανε αυτά τα σημεία που θεμελιώνανε τις δικές μας απόψεις να τα αλλοιώσουν.

Κ. Αυτά Νίκο, τα διαπίστωσες όταν πήγες στην Νεάπολη και υπηρέτησες εκεί τουλάχιστον επί δύο χρόνια.

Σ. Ναι, ναι.

Κ. Πριν πας στη Νάπολη και στο διάστημα που ήσουνα στη σχολή Ικάρων, όχι μόνο εσύ, όλοι οι αξιωματικοί της πολεμικής αεροπορίας, ποια ήταν η άποψη σας για το Ν.Α.Τ.Ο. πριν την δικτατορία και στη διάρκεια της δικτατορίας;

Σ. Το ίδιο ήταν η … Είχαν την άποψη ότι το Ν.Α.Τ.Ο. δεν υποστήριζε τα εθνικά μας συμφέροντα και πάλι …, έκλινε προ την …, κυρίως όσον αφορά το καθεστώς του Αιγαίου, η θέση του ήτανε ευνοϊκή για την Τουρκία και αρνητική για μας και τα αναφέρω στα άρθρα μου και τα λοιπά.

Κ. Εσύ ήσουνα ένας αξιωματικός της αεροπορίας, ο οποίος έβγαλε τη σχολή Ικάρων στα τέλη της δεκαετίας του '50. Πως ξεχώριζες εσύ από όλους τους άλλους αξιωματικούς της αεροπορίας, που μετεμφυλιακά ήτανε δεξιοί, ακροδεξιοί ή εν πάση περιπτώσει, πες μου εσύ τι ήτανε οι αξιωματικοί της αεροπορίας πριν την δικτατορία; Ποια ήταν η ιδεολογική τους τοποθέτηση;

Σ. Κοίταξε, στην αεροπορία, όπως και σε όλες τις ένοπλες δυνάμεις του κράτους, το 95% ήταν δεξιοί, από δεξιοί μέχρι και ακροδεξιοί.

Κ. Πόσοι ήταν δεξιοί;

Σ. Ένα μεγάλο ποσοστό. Πολύ μεγάλο. Πάνω από 85% θα έλεγα.

Κ. Γιατί ήταν μόνο δεξιοί; Πως γινόντουσαν δεξιοί όλοι οι αξιωματικοί; Αυτό θέλω να μου πεις.

Σ. Πως γινόντουσαν …; Μα ήταν δεξιοί. Προερχόντουσαν από δεξιές οικογένειες, δεν ξέρω … και απολιτικοί. Αλλά η συμπεριφορά …, {ο τρόπος που} έγραφαν και ο τύπος που διάβαζαν και λοιπά … Συμμαθητές μου, όταν βγήκαμε από τη σχολή, ήταν τρεις – τέσσερις που διαβάζαμε τα 'Νέα', οι άλλοι διαβάζανε δεξιές, ακροδεξιές εφημερίδες.

Κ. Πως εξασφαλιζότανε Νίκο, να μην μπαίνουν στις σχολές τις παραγωγικές και κυρίως στη σχολή Ικάρων δημοκρατικοί νέοι; Από δημοκρατικές οικογένειες. Πως εξασφαλιζότανε αυτό;

Σ. Από το χωροφύλακα. Ο χωροφύλακας ήλεγχε τα πάντα. Και αυτό που έκανε το ΠΑ.ΣΟ.Κ., η πιο σημαντική του προσφορά του Ανδρέα το '80, ήταν ότι κατάργησε το χωροφύλακα.

Κ. Αναφέρεσαι προφανώς στα πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων;

Σ. Ναι.

Κ. Τον χωροφύλακα όμως, ποιος τον επέλεγε να είναι σωστά τοποθετημένος, εκείνη την εποχή;

Σ. Η εκάστοτε διοίκηση. Η εκάστοτε κυβέρνηση.

Κ. Πότε έβγαλες τη σχολή Ικάρων Νίκο; Και αν μπήκες με μέσον.

Σ. Τη σχολή Ικάρων, μπήκα το 1955 τον Οκτώβριο και αποφοίτησα το 1958. Μεταξύ 65 που μπήκαμε, μπήκα 10^{ος} και τελείωσα 2^{ος}. Δεν μπήκα με μέσο, αλλά πάρα πολλοί μπήκαν με μέσο. Παρά πολλοί. Αυτό προκύπτει και από τις …, από τις επιδόσεις τους από τα απολυτήρια. Ήλεγξα όταν ήμουνα αρχηγός τα απολυτήρια αυτών οι οποίοι κυρίως μπήκανε κατά την διάρκεια της χούντας αλλά και νωρίτερα. Λοιπόν, η

κατάσταση είναι εξωφρενική. Ο μέσος όρος αυτών οι οποίοι μπήκανε στη σχολή επί χούντας αλλά και προηγουμένως, αλλά …, κυρίως όταν μπήκανε επί χούντας, ήτανε ο βαθμός του απολυτήριου 10 με 11.
Κ. Εννοείς 10 με 11 βαθμός στο 20 που ήταν άριστα;
Σ. Ναι.
Κ. Αυτό στη διάρκεια της δικτατορίας. Πριν τη δικτατορία;
Σ. Και πριν …, η κατάσταση εξομαλύνθηκε όταν ίσχυσε ο θεσμός των πανελλήνιων εξετάσεων των εισερχόμενων στη σχολή Ικάρων και στις στρατιωτικές σχολές. Παλιότερα γινόταν παρέμβαση και φαίνεται από τις επιδόσεις τους.
Κ. Η πατρική σου οικογένεια τι οικονομικό επίπεδο είχε και ποια ήταν η ιδεολογική της θέση;
Σ. Κοίταξε, ήταν μια μέση αστική οικογένεια. Ο πατέρας μου ήταν ζωέμπορος. Περισσότερο επηρεάσθηκα από το περιβάλλον της μητέρας μου, η οποία ήταν μια πολύ άξια γυναίκα και τα αδέρφια της, ο ένας ήτανε αστυνομικός, έφτασε μέχρι το βαθμό του αστυνομικού διευθυντή Αθηνών μπήκε από τους πρώτους …, από τη πρώτη σειρά που λειτουργούσε στη Κέρκυρα. Συντηρητικός ήτανε, αλλά από την εφημερίδα που διάβαζε …, που έβλεπα ότι διάβαζε τα 'Νέα', ήταν ένας άνθρωπος δημοκρατικός στην ουσία. Ο άλλος της αδερφός ήτανε αυτός που υπηρετούσε στο αστυνομικό τμήμα της Ακροπόλεως, όταν ο Γλέζος κατέβασε την σημαία από την Ακρόπολη και τον πιάσανε και παραλίγο να του …, δεν ξέρω ποιοι μεσολάβησαν και τελικώς τον απέταξαν.
Κ. Τον αδερφό της μητέρας σου απέταξαν από χωροφύλακα;
Σ. Αστυνομικός διευθυντής ήτανε.
Κ. Ήταν ο διευθυντής του τμήματος Ακροπόλεως και προφανώς τον απέταξαν διότι δεν φύλαγε καλά την περιοχή της Ακροπόλεως και κατέβασαν τη σημαία.
Σ. Ναι. Τον θεωρούσαν υπεύθυνο …, αυτός ήξερε ποιος ήτανε ο Γλέζος, δεν το ομολόγησε και απετάχθει. Μετά επανήλθε, μετά το τέλος του εμφυλίου πολέμου. Τελικώς, μπήκε όμως στον πίνακα 'Β' και το 1949, αν δεν κάνω λάθος, αποστρατεύτηκε.
Κ. Αυτό το πράγμα Νίκο, αυτό το γεγονός, επάνω σου απέδρασε καθόλου; Και πότε εσύ διαμορφώνεις πολιτική συνείδηση;
Σ. Κοίταξε, είναι λίγο αστείο αυτό που θα πω, αλλά όταν πήγα στη σχολή Ικάρων ήμουνα συμμαθητής με τον Κωνσταντίνο, εμείς για να πάρουμε το διακριτικό του ιπταμένου φτύσαμε αίμα, ήταν μια εκπαίδευση βάρβαρη γενικά και ήρθε αυτός με διακριτικό ιπταμένου αξιωματικού και με παράσημα.
Κ. Χωρίς να έχει υποστεί την εκπαίδευση.
Σ. Τίποτα. Είχε κάνα δύο φορές … και μάλιστα θυμάμαι που είπε «*Νιώθω άσχημα διότι η μάνα μου η Φρειδερίκη, δεν με άφησε να πετάξω*. » Εμένα η μάνα μου είχε αδερφό …, μικρότερος αδερφός, ο οποίος σκοτώθηκε στην Αλβανία το '40 και δεν ήθελε να πάω ας πούμε στην αεροπορία. Αυτός που με εξώθησε, ήθελα και εγώ βέβαια αλλά …, ήτανε ο θειος μου ο στρατιωτικός.
Κ. Πότε αποκτάς πολιτική συνείδηση;
Σ. Λοιπόν όταν είδα αυτά τα πράγματα, αυτό που σου είπα …, το γεγονός με τον διάδοχο, άρχισα να προβληματίζομαι. Ότι αυτά είναι μια απάτη αυτή η κατάσταση με τον βασιλιά και μετά σιγά – σιγά διάβασα …, έπαιρνα δημοκρατικές εφημερίδες και διαμόρφωσα μια άποψη. Διάβασα κιόλας διάφορα βιβλία, αλλά ξεκίνησε από αυτή την …, η αρχική μου τοποθέτηση ήταν η αντίδραση προς τον τότε διάδοχο.
Κ. Η πολεμική αεροπορία Νίκο, είχε αξιωματικούς και υπαξιωματικούς βασιλόφρονες πριν την δικτατορία;
Σ. Πρέπει να είχε. Αλλά προπολεμικά και μετά υπήρχαν και δημοκρατικοί αξιωματικοί. Οι οποίοι με τη δίκη των αεροπόρων και μετά τον εμφύλιο υπήρχαν οι περισσότεροι. Αυτοί που μπήκανε προπολεμικά ήτανε από καλές οικογένειες, είχε πολύ αίγλη τότε το αεροπορικό όπλο και οι πρώτοι που μπήκανε το 1932 και μετά μέχρι το 1940 – '41, ήτανε από μεγαλοαστικές οικογένειες και ήτανε και άνθρωποι οι οποίοι ήτανε αξιόλογοι.
Κ. Ένας συνάδελφος μας, του στρατού ξηράς, παλιός πολεμιστής του Ζέρβα και στη συνέχεια με το στρατό τον κυβερνητικό στον εμφύλιο, χαρακτήρισε την περίοδο 1950 – 1965 ως περίοδο όπου στο στρατό ξηράς κυβερνούσαν οι βασιλόφρονες, οι ταγματασφαλίτες και οι Ιδεάτες.
Σ. Έτσι είναι. Μα τα λεω. Έτσι είναι.
Κ. Τα λες και πρέπει να τα ξαναπείς Νίκο. Τα γράφεις στο άρθρο σου πολύ λιτά. Τα άρθρα που δημοσιεύονται στο βιβλιαράκι 'Ολέθρια Παραχώρηση', είναι πολύ λιτά. Θέλω να μου πεις εάν η πολεμική αεροπορία είχε ΙΔΕΑτες;
Σ. Είχε βέβαια. Είχε και μάλιστα πρωτοστάτησαν κατά την δικτατορία, Σκαρμαλιωράκης και μερικοί άλλοι, Μητσάκος αυτοί, δεν ξέρω αν πρέπει να βάλεις τα ονόματα.
Κ. Αναφέρεις τον Σκαρμαλιωράκη, είναι γνωστή περίπτωση. Είχε προσωπικές σχέσεις και με τον Παπαδόπουλο.
Σ. Ναι.
Κ. Είναι διαπιστωμένο από εσένα προσωπικά, ότι ο Σκαρμαλιωράκης ήταν πρώτον Ι.Δ.Ε.Α. και δεύτερον ήταν στην αρχική συνωμοτική ομάδα της 21^{ης} Απριλίου;

Σ. Ναι. Βεβαίως. Ήταν ο μόνος …, ο αξιωματικός αυτός προήρθε από τη σχολή ευελπίδων αλλά κληρώθηκε και τον κάνανε μετά αεροπορία, μετά όταν ήρθε από τη Μέση Ανατολή που πήγε (…), γιατί η αεροπορία είχε (…) σωστή παρουσία, καλή παρουσία στο μέτωπο της Βόρειας Αφρικής και μετά στην Ιταλία. Ο Σκαρμαλιωράκης λοιπόν είχε ενταχθεί στην αεροπορία ως παρατηρητής …, δεν ήτανε βέβαια μάχιμος, πέταγε …, ήτανε ένα ιδιότυπο καθεστώς για αυτόν. Ερχότανε ένα (…) του στρατού και πέταγε τον κύριο Σκαρμαλιωράκη.
Κ. Αυτό σημαίνει ειδικό καθεστώς, ειδική …
Σ. Μεταχείριση. Ο δε Σκαρμαλιωράκης είναι αυτός ο οποίος οδηγούσε την Mercedes και δίπλα του ήταν ο Παπαδόπουλος που πήγαινε να ορκιστεί.
Κ. Τις πρώτες ημέρες της δικτατορίας.
Σ. Ναι, τις πρώτες ημέρες. Ο Σκαρμαλιωράκης ήτανε ο υπ' αριθμών ένα πράκτορας της C.I.A.
Κ. Εμπλέκεις τώρα, για πρώτη φορά σε αυτή τη συζήτηση, ξένες μυστικές υπηρεσίες. Εσύ προσωπικά, έχεις διαπιστώσει αυτό που είπες; Καταρχήν ότι ήταν πράκτορες της C.I.A. και αξιωματικοί της αεροπορίας, άλλοι εκτός του Σκαρμαλιωράκη, ήταν πράκτορες της C.I.A. και πως το ξέρεις;
Σ. Δεν μπορώ να πω μετά βεβαιότητας αν ήτανε, αλλά αυτό προκύπτει από τη συμπεριφορά τους. Και από τη στάση τους.
Κ. Δεν φτάνει αυτό Νίκο. Δεν φτάνει. Άφησε το. Αν ως αρχηγός της αεροπορίας μετά, του Γ.Ε.Α. δηλαδή, εσύ έχεις διαπιστώσει ή είχες διαπιστώσει ότι αξιωματικοί της αεροπορίας στην διάρκεια της χούντας και πριν και μετά, ήταν πράκτορες της C.I.A. τότε να το καταλάβω. Αλλά εκτίμηση μόνο δεν φτάνει.
Σ. Δεν μπορώ να πω ότι ήταν πράκτορες της C.I.A.. Γεγονός είναι ότι η C.I.A., οι Ηνωμένες Πολιτείες είχανε αλώσει τις ένοπλες δυνάμεις στο ανώτατο αεροπορικό συμβούλιο. Στο οποίο συμμετείχε και ο εκπρόσωπος της C.I.A., της JUSMAG, στο ανώτατο αεροπορικό συμβούλιο της αεροπορίας.
Κ. Αυτό που λες ήτανε θεσμοθετημένο και μετά τον εμφύλιο πόλεμο και για πολλά χρόνια. Και οι μεταθέσεις των αξιωματικών, είναι γνωστό, ότι για πολλά χρόνια εγκρινόντουσαν από αυτούς οι οποίοι ήταν μέσα στο Α.Σ.Ε.Α.
Σ. Ναι.
Κ. … στο Α.Ν.Σ. και στο Α.Σ.Σ. του στρατού, στα ανώτατα συμβούλια. Αυτό δεν είναι καινούργιο. Είναι γνωστό αυτό το πράγμα. Αυτό το οποίο όμως δεν είναι γνωστό, τουλάχιστον τεκμηριωμένο με έγγραφα ή μαρτυρίες επώνυμες και συγκεκριμένες, είναι εάν και ποιοι αξιωματικοί τότε ήταν στη C.I.A. πράκτορες.
Σ. Δεν μπορώ να το πω αυτό, δεν το ξέρω. Σίγουρα κάποιοι ήτανε και δεν ήτανε μόνο …, αυτός ο …, η C.I.A. λειτουργούσε και έξω από τις ένοπλες δυνάμεις. Η αμερικάνικη πολιτική. Δηλαδή αυτό που λέγανε, που αποκαλούσανε στην Ιταλία GLADIO. Θυμάσαι αυτό το …;
Κ. Η κόκκινη προβιά, όπως λεγότανε.
Σ. Ναι, ναι. Η προβιά δηλαδή, πράγματι λειτουργούσε και στην Ελλάδα. Βαλαν εδώ πέρα, κάποιον να διαπιστώσει εάν λειτουργούσε και εδώ τέτοιο και ανέλαβε κάποιος αντιστράτηγος δεξιός και είπε δεν υπήρχε τέτοιο πράγμα. Εγώ έχω ενδείξεις και από το χωριό μου, ότι υπήρχανε άνθρωποι οι οποίοι μισθοδοτούνταν από τη C.I.A.. Ήταν …
Κ. Συνδέεις …
Σ. Ήταν οι ρουφιάνοι του χωριού που λέμε και τους είχα εντοπίσει.
Κ. Αυτά στη δεκαετία του '50 ή του '60;
Σ. Και μετά. Και μετά.
Κ. Ο Κουρής στο βιβλίο του, ο πτέραρχος Κουρής ο παλιός συνάδερφος, αναφέρεται εκτεταμένα σε αυτό το σχέδιο και την εφαρμογή του, για την κόκκινη προβιά, όπως αναφέρεσαι και εσύ στο δικό σου βιβλίο. Ο Κουρής έχει περισσότερες λεπτομέρειες. Επίσης έχουμε μαρτυρίες απόστρατων αξιωματικών και τέως υπουργών, οι οποίοι αναφέρονται σε αυτό το σχέδιο της 'επιθετικής επιστροφής'. Ότι δήθεν εάν καταλαμβανόταν η Ελλάδα από ξένη δύναμη, αυτό θα βοηθούσε στο αντάρτικο εναντίον της.
Σ. Ναι.
Κ. Αναφερόταν το σχέδιο και εάν καταλαμβανόταν και από τους κομμουνιστές, εδώ στην Ελλάδα;
Σ. Ναι.
Κ. Η αεροπορία, διαπίστωσες εσύ ως αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Αεροπορίας, ότι είχε ανάμιξη σε αυτό το σχέδιο;
Σ. Όχι. Αλλά σου είπα είχα σοβαρές ενδείξεις, για να μην πω αποδείξεις, ότι κάποιοι, από το χωριό στο οποίο ήμουνα, ήτανε πράκτορες. Τώρα αν ήτανε της C.I.A. … Πάντως ήτανε πράκτορες.
Κ. Για ποιο χωριό μιλάς Νίκο;
Σ. Δεν έχει σημασία, ένα χωριό της Λακωνίας. Όταν έγινε το δημοψήφισμα για τον βασιλιά, εγώ ήμουνα τότε απότακτος και κατέβηκα στο χωριό να ψηφίσω. Ο πατέρας μου, έχω την εντύπωση ότι ήτανε πολιτικά αδιάφορος, διάβαζε την Ακρόπολη και του λεω «*Γέρο αν ψηφίσεις βασιλιά θα σου κόψω το επίδομα* » Και γυρίζει και μου λέει «*Τι;* » μου λέει, «*Ημουνα εγώ ποτέ βασιλικός; Αλλά εάν δεν διάβαζα την Ακρόπολη, εάν*

δεν τα είχα καλά με τον χωροφύλακα, θα γινόσουνα ..., θα μπορούσες εσύ να πας στη σχολή Ικάρων; Θα μπορούσε ο αδερφός σου να πήγαινε στην Αμερική; Τι θα κάνατε; »
Κ. Αυτά έγιναν στο δημοψήφισμα, για τη βασιλεία επί δικτατορίας το '73.
Σ. Το '73. Και αργότερα, το '74. Πήγαινε ο χωροφύλακας και ρώταγε για τα φρονήματα μου. Ήμουνα σμήναρχος ιπτάμενος στη 348 μοίρα τακτικής αναγνώρισης και κατέβηκε ο χωροφύλακας μετά το '74 και είπε στον …, τα είχε καλά ο πατέρας μου με τον χωροφύλακα -…
Κ. Ένα … Ένα λεπτό Νίκο. Τι λες τώρα; Μετά το '74 έχουμε μεταπολίτευση. Εσύ επανέρχεσαι στην αεροπορία και πάει ο χωροφύλακας και ρωτάει για σένα επανελθόντα αντιστασιακό;
Σ. Ναι.
Κ. Τι ρώτησε; Πες το.
Σ. Δεν ξέρω τι ρώτησε, πάντως μου είπε ο πατέρας μου ότι του είπε να τον βρει και «*με ρώτησαν για το Νίκο εγώ τους έδωσα ..., του έκανα καλά χαρτιά»,* ο χωροφύλακας, ο αστυνόμος του χωριού, ότι έκανε καλή μια έκθεση για μένα. Αυτά γινόντουσαν μέχρι και το 1980.
Κ. Εσύ διαπίστωσες ως αρχηγός της αεροπορίας ή μεταπολιτευτικά, στα αρχεία της πολεμικής αεροπορίας, ότι χαρακτηριζόντουσαν αξιωματικοί στη διάρκεια της δικτατορίας αλλά και μετά, ανάλογα με το φρόνημα τους;
Σ. Ναι.
Κ. Το διαπίστωσες εσύ προσωπικά;
Σ. Βεβαίως. Και πριν από τη δικτατορία.
Κ. Για τους μόνιμους στρατιωτικούς μιλάμε Νίκο, δεν μιλάμε για τους ιδιώτες.
Σ. Ναι. Και πριν. Συγκεκριμένα, εμένα στο φάκελο η ασφάλεια είχε γράψει το 19…, απόστρατο νομίζω, ήτανε μια εγγραφή στον φάκελο μου που έλεγε ότι '*τάσσεται υπέρ των απόψεων του Ανδρέα Παπανδρέου έκτοτε διάγει ησύχως'* και βέβαια το 'ησύχως' μετά, όταν εγώ συμμετείχα στο κίνημα του ναυτικού, εξεπλάγησαν. Τότε εξεπλάγησαν με την άποψη ότι δεν διάγω ησύχως.
Κ. Να το ξαναδούμε αυτό ένα λεπτό. '63 – '65 ο φάκελος σου στην ασφάλεια, ενώ είσαι εν ενεργεία αξιωματικός της πολεμικής αεροπορίας, έχει μέσα επισημάνσεις ότι 'Διάγεις ησύχως', που σημαίνει ότι προδικτατορικά, αλλά μόλις είπες ότι και μεταδικτατορικά, παρακολουθούσαν τους εν ενεργεία αξιωματικούς των ενόπλων δυνάμεων οι χωροφύλακες. Είναι έτσι;
Σ. Ναι. Τα καρνέ ερχόντουσαν από το τόπο γεννήσεως του καθενός. Και από εδώ βέβαια.
Κ. Θέλω το σχόλιο σου Νίκο στο εξής. Εάν μόνον η χωροφυλακή εθεωρείτο μέχρι πρότινος ότι παρέχει εχέγγυα ασφαλείας της χώρας και όχι οι αξιωματικοί των ενόπλων δυνάμεων, εφόσον τους παρακολουθούσαν. Ποιος ήτανε εκείνος ο χώρος των ανθρώπων που επέβαλε αυτό το πράγμα στο κρατικό μηχανισμό; Ποιος το κανόνιζε αυτό το πράγμα;
Σ. Ποιο;
Κ. Ποιος ρύθμιζε να παρακολουθούνται οι αξιωματικοί εν ενεργεία των ενόπλων δυνάμεων; Πριν και μετά από την δικτατορία, ποιος;
Σ. Τι να σου πω τώρα; Συγκεκριμένα ποιος;
Κ. Ποιος μηχανισμός ήταν αυτός που κανόνιζε αυτού του είδους τις διαδικασίες; Αν δεν είχαν εμπιστοσύνη στους μονίμους εν ενεργεία αξιωματικούς του στρατού και της αεροπορίας και του ναυτικού, σε ποιους είχαν εμπιστοσύνη;
Σ. Δεν είχαν εμπιστοσύνη βέβαια. Κοίταξε, αυτά που σου λέω. Όταν επανήλθα από την…, ανέλαβα, τοποθετήθηκα στο 2ο επιτελικό γραφείο του Γ.Ε.Α. στις επιχειρησιακές πληροφορίες, στις οποίες ήτανε μπάχαλο, αλλά ήλεγχαν και τα θέματα της ασφάλειας. Λοιπόν, ερχόντουσαν πληροφορίες στο Α2, ότι …, παρακολουθούνται τα πάντα. Ο τάδε συμμετείχε …, ή ο τάδε παρίστατο σε μια εκδήλωση πολιτική που ήταν ο Μαύρος. Δηλαδή παρακολουθούνταν και τα κεντρώα κόμματα. Ο Μαύρος ήτανε Ένωση Κέντρου, τι ήτανε; Η συμμετοχή ακόμη σε τέτοιες εκδηλώσεις, κεντρώων κομμάτων, θεωρείτο (…).
Κ. Αυτό κράτησε μέχρι πότε;
Σ. Αυτά τα χαρτιά ερχόντουσαν μέχρι το 1980. Όταν ήρθε το ΠΑ.ΣΟ.Κ. στην εξουσία, αυτά δεν ερχόντουσαν. Και βέβαια ερχόντουσαν και τα χαρτιά των υποψηφίων, οι οποίοι ήτανε …, το βιογραφικό τους ήτανε φασιστικό και τα λοιπά. Αυτούς εγώ τους έκοψα, έτσι; Όσοι είχανε τέτοια …
Κ. Εννοείς έκοβες …, ο μηχανισμός έλεγχου των εισαγόμενων στη σχολή ικάρων, έκοβε τους χουντικούς και φασίστες. Αυτό εννοείς;
Σ. Όχι ο μηχανισμός. Προσωπικά εγώ.
Κ. Προσωπικά εσύ.
Σ. Ναι. Και διαμαρτυρήθηκαν κάτι εκεί στρατευόμενοι … και τους άλλους οι οποίοι ήτανε δημοκρατικοί ή αριστεροί τους πέρναγα. Αλλά ήτανε η προσωπική μου τοποθέτηση. Τους ακροδεξιούς, τους φασίστες υποψήφιους …

Κ. Έτυχε να είσαι εσύ εκεί και ακολούθησες αυτή την τακτική. Άρα έχουμε και στην πολεμική αεροπορία, μηχανισμό ο οποίος μετεμφυλιακά, μέχρι το 1980, παρακολουθεί τους αξιωματικούς και τους υπαξιωματικούς.
Σ. Τώρα δεν ξέρω εάν ήταν από την αεροπορία η παρακολούθηση ή αν ήτανε από την Γ.Δ.Ε.Α., δεν ξέρω ποιες άλλες υπηρεσίες, οι οποίες είχανε συνδεθεί με τις ασφάλειες που..
Κ. Εσύ σήμερα έχεις στα χέρια σου τέτοια χαρτιά που δείχνουν ότι παρακολουθούνταν οι αξιωματικοί και υπαξιωματικοί της πολεμικής αεροπορίας τότε; Και αν έχεις θέλω να μου τα δώσεις να βγάλω μια φωτοτυπία.
Σ. Αν έχω χαρτιά …;
Κ. Χαρτιά της ασφάλειας όπου οι χωροφύλακες λένε ότι «Καλό παιδί ο τάδε … Ο αξιωματικός τάδε είναι εντάξει, διάγει ησύχως … Ο υπαξιωματικός τάδε δεν είναι εντάξει και κάνει κακές παρέες …» Τέτοια χαρτιά έχεις; Έχεις Νίκο;
Σ. Όχι. Έχω χαρτιά συναδέρφων (…) οι οποίοι καρφώνανε συναδέρφους.
Κ. Θα μου τα δώσεις αυτά να βγάλω φωτοτυπία και να σου τα επιστρέψω; Προσωπική μου γνώμη είναι ότι μια κατηγορία από τους χαφιέδες της δικτατορίας, το έκανε αυτό για να προσποριστεί οφέλη. Υπήρχε και μια κατηγορία που πιέστηκε να το κάνει. Στο δε ναυτικό εμείς έχουμε περίπτωση ανθρώπου ο οποίος πιέστηκε τόσο, ώστε στο τέλος κατέληξε … και σήμερα είναι …εκτός λογικής.
Σ. Θα ψάξω να τα βρω τα στοιχεία. Ένα άλλο που ήθελα να πω πάλι, ενισχύει την άποψη μου για το (…), το οποίο είχε επικρατήσει σε όλη την χώρα και υπήρχανε στα …, στα χωριά σε όλη την Ελλάδα πράκτορες …
Κ. Αυτού του μηχανισμού.
Σ. Αυτού του μηχανισμού, είναι οι ακροδεξιοί εν πάση περιπτώσει, να σου σημειώσω ένα περιστατικό. Όταν γύρισα το ’79 – ’80, έκανα μια συζήτηση στο καφενείο, κάτι παρατήρησαν και τους είπα για το ρόλο του Ν.Α.Τ.Ο., ότι ενίσχυε την θέση της Τουρκίας στις συσκέψεις, στα έγγραφα και τα λοιπά. Διάκειτο ευμενώς υπέρ της Τουρκίας και έβλαπτε τα εθνικά μας συμφέροντα. Αυτό το είπα στο καφενείο. Μετά από μια εβδομάδα…
Κ. Στο καφενείο του χωριού σου;
Σ. Ναι. Με πήρε τηλέφωνο ο αξιωματικός ασφαλείας, ο οποίος ήτανε δημοκρατικός,.
Κ. Του Γ.Ε.Α..
Σ. Του Γ.Ε.Α.. Και μου λέει, «*Κοίταξε, να προσέχεις τις κουβέντες σου, διότι έφτασε* …» Μέσα σε μια εβδομάδα είχε φτάσει η συζήτηση που έκανα στο καφενείο.
Κ. Είχε φτάσει που;
Σ. Στο Γ.Ε.Α..
Κ. Στο Γενικό Επιτελείο Αεροπορίας, στο 2^{ο} γραφείο;
Σ. Ναι, ναι.
Κ. Που ήταν υπεύθυνο για την ασφάλεια της αεροπορίας. Πάμε λίγο στην δικτατορία Νίκο. Εσύ έχεις διαπιστώσει, από έγγραφα όχι από εκτιμήσεις, ότι το Κυπριακό έπαιξε ρόλο στο να επιβληθεί δικτατορία στην Ελλάδα το ’67; Και η προσωπική σου γνώμη ποια είναι;
Σ. Αν το Κυπριακό έπαιξε ρόλο;
Κ. Η Κύπρος αρνείται δια του Μακαρίου να μπει στο Ν.Α.Τ.Ο.. Και οι προοπτικές ενώσεως με την Ελλάδα και την Τουρκία, είχανε εξαφανιστεί επί Μακαρίου. Επίσης είχαμε τον πόλεμο των έξι ημερών τον Μάιο του ’67 και έχουμε και τις εκλογές στην Ελλάδα που θα γινόντουσαν λίγες μέρες μετά, τον Απρίλιο του ’67 και γίνεται η δικτατορία. Αυτά τα πράγματα τα συνδέεις εσύ;
Σ. Αυτό που μπορώ να πω είναι, το 1965 πρόλαβα και πήγα στο σχολείο. Είχαμε και κάποιους από την κοινωνία Μοντγκόμερι, σπόνσορες οι οποίοι είχαν ένα δικηγόρο διακεκριμένο, ο οποίος ήταν και ΠΑ.ΣΟ.Κ. …, γιατί πήγα σε κάποιες εκδηλώσεις που ο εκπαιδευτής μου, (ένας πολύ καλός άνθρωπος, πολύ καλός αξιωματικός, σερβικής καταγωγής, ο πατέρας του ήταν Σέρβος), λοιπόν σε κάποια δεξίωση η γυναίκα του σπόνσορα, μεγαλοδικηγόρος του Μοντγκόμερι, μου έκανε συζήτηση «*Μα είναι σωστό*...» λέει, «… *είναι σωστό ένας ιεράρχης να είναι εδώ*.. » μου λέει η σύζυγος. Στην Αμερική που πηγαίναμε σχολείο. Σχολείο διοικητών μοιρών.
Κ. Εκεί έγινε προσπάθεια να σε προσεγγίσουν εσένα Αμερικανοί ή αμερικάνικες υπηρεσίες;
Σ. Είχα εκδηλωθεί εκεί ανοικτά, στην αίθουσα εκδηλώσεων ήταν κάπου 800 αξιωματικοί Αμερικανοί και σύμμαχοι. Και όταν μίλησα, γιατί μου μίλησε κάποιος Εγγλέζος εκεί και αντιτάχτηκα (…) και είδα ότι η αντίδραση μου δεν τους άρεσε καθόλου, μα καθόλου. Και μάλιστα ο επόμενος που πήγε,, του είπανε «*πρέπει να αφήνετε καλές εντυπώσεις να μην {είναι όπως του Στάππα}, ο οποίος ετάχθει δημοσίως υπέρ της Κύπρου»*.
Κ. Δύο πράγματα θέλω από σένα Νίκο. Σου είχε πει ο Ανδρέας Παπανδρέου ποτέ εάν του είχαν φέρει αντιρρήσεις και ποιοι, για να γίνεις αρχηγός του Γ.Ε.Α.; Και το δεύτερο, όσοι πήγαιναν να εκπαιδευτούν στην Αμερική, αξιωματικοί, όταν γύριζαν ποιο ήταν το φρόνημα τους απέναντι στην Αμερική;
Σ. Κάποιοι ανεγκέφαλοι θέλανε και γίνανε και όργανα τους. Έχω περίπτωση αξιωματικού, ο οποίος όταν εγώ ήμουνα εκπαιδευτής στη σχολή πολέμου, τον είχα κόψει, ήταν ηλίθιος. Λοιπόν αυτός γύρισε από το Staff

College και είναι ο μοναδικός αξιωματικός του οποίου η επίδοση του Staff College κοινοποιήθηκε σε όλες τις μονάδες, για την απόδοση του. Και αυτός ήταν ένας βλάκας, τον οποίο εγώ τον είχα κόψει και όταν έστειλα το χαρτί στο Γ.Ε.Α., στη διεύθυνση εκπαίδευσης, μου λένε: «*Καλύτερα ρε παιδάκι μου να τον έκοβες παρά αυτά που του γράφεις στο φύλλο*. » Αυτός λοιπόν, πήγε εκεί, δεν ήξερε γρι αγγλικά. Ένας βλάκας και μισός.
Κ. Πήγε χωρίς να ξέρει αγγλικά και παρακολούθησε τη σχολή επιτελών της Αμερικής;
Σ. Της Αμερικής. Και του απενεμήθη εύφημος μνεία για τις αποδόσεις του.
Κ. Για σένα τι σημαίνει αυτό;
Σ. Ότι φτιάχνουνε πράκτορες εκεί πέρα. Δεν τους ενδιέφερε. Θέλουν ανθρώπους δικούς τους. Λοιπόν, αυτός μετά έδωσε εξετάσεις για να πάει στο Ν.Α.Τ.Ο. και απερρίφθη διότι δεν γνώριζε αγγλικά. Ένας βλάκας και μισός. Έχω πολλούς τέτοιους που τους προσετερίζουν. Και αυτή ήταν η προσπάθεια τους. Είχε βγει τότε ένας στο σχολείο, ο επόμενος από εμένα, δεν ξέρω ποιος ήταν, { και είπε} «*Έπρεπε να γίνουμε φίλοι της Αμερικής και όχι αντιαμερικανοί όπως ο Στάππας*. »
Κ. Αυτό δεν είναι παράλογο. Είναι πολύ λογικό και σωστό να θέλουνε να έχουν φίλους. Δεν θέλουν να έχουν εχθρούς. Το θέμα είναι, η φιλία μέχρι που θα φτάνει Νίκο. Γιατί η ελληνική πολιτεία, οι ένοπλες δυνάμεις έστελναν και εξακολουθούν να στέλνουν τόσο πολλούς αξιωματικούς σε σχολές αμερικανικές; Γιατί;
Σ. Ναι, θα σου πω. Υποτίθεται η εκπαίδευση παρέχεται δωρεάν. Αλλά ήτανε ένα κόστος για την αεροπορία και για τις ένοπλες δυνάμεις. Όταν λοιπόν εγώ ήμουνα αρχηγός, είχανε προτείνει τρεις αξιωματικούς, νομίζω τέσσερις, να πάνε στο Staff College και είχανε πάει πλήθος αξιωματικών. Τους έκοψα, λεω «*Δεν θα πάνε. Δεν θα δεχόμεθα άλλους. Έχουμε αυτούς, θα πάνε εκεί, αποκτούν κάποιες εμπειρίες (...). Αυτοί θα αντικατασταθούν εκεί, από τη σχολή πόλεμου...*» και λοιπά. «*Θα στείλουμε κάποιον άλλον. Τώρα τους χρειάζομαι.*» Ήρθε ο αρχηγός της JUSMAG και μου διαμαρτυρήθηκε γιατί δεν τους στέλνω και του εξήγησα.
Κ. Ποια χρονιά έγινε αυτό;
Σ. Αυτό πρέπει να ήτανε το 1987 – ‘88.
Κ. Νίκο, ο Ανδρέας Παπανδρέου σε είχε ενημερώσει, σου είχε πει εάν είχε δυσκολίες για να γίνεις αρχηγός της αεροπορίας;
Σ. Όχι, δεν μου είχε πει τίποτα, αλλά από διαφόρους είχε δημιουργηθεί πρόβλημα, αν εγώ θα μπορούσα να πάω. Δε με θεωρούσανε δικό τους, με θεωρούσανε κομμουνιστή. Μάλιστα όταν ήμουνα σε μια δεξίωση ήταν και ο Αβέρωφ, ήτανε και ο Αποστολάκης, μετά ήρθε ένας δημοσιογράφος παλιός και ρωτάει τον Αποστολάκη, δεν ξέρω ποιον, «Αυτόν τον κομμουνιστή τον έχετε ακόμη; » Προς τιμή του Αβέρωφ λέει μπροστά μας, «Είναι ένας πολύ καλός αξιωματικός, είναι ΠΑ.ΣΟ.Κ. αλλά είναι και κομμουνιστής. » Και ήξερα ότι υπήρχανε αντιδράσεις. Το αισθανόμουνα δηλαδή. Ίσως ο Χαραλαμπόπουλος παρενέβη.
Κ. Ο Χαραλαμπόπουλος παρενέβη υπέρ σου;
Σ. Ναι. Έτσι νομίζω.
Κ. Νίκο, τα κείμενα σου και οι λόγοι … και ο λόγος σου, από την περίοδο της δικτατορίας ακόμη, είναι αριστερός λόγος.
Σ. Ναι. Είμαι αριστερός. Δηλαδή δεν ήμουνα δεξιός.
Κ. Άλλο δεν ήσουνα δεξιός και άλλο ήσουνα αριστερός. Άλλο ήσουνα ή δεν ήσουνα κομμουνιστής και άλλο ΠΑ.ΣΟ.Κ.. Ξέρουμε ότι το ΠΑ.ΣΟ.Κ. εκείνης της εποχής σήμερα δεν υπάρχει.
Σ. Ναι.
Κ. Εσύ τι ήσουνα ακριβώς, όταν ήσουνα εν ενεργεία Νίκο; Τι ακριβώς ήσουνα; Ποια ήταν η ιδεολογική σου τοποθέτηση;
Σ. Ας πούμε αριστερή.
Κ. Πως πάντρεψες την ιδεολογία σου με τα καθήκοντα σου σαν αρχηγός της αεροπορίας. Πως τα πάντρεψες αυτά; Διότι πολλές φορές, είμαι σίγουρος, θα υπήρξε σύγκρουση συνειδησιακή.
Σ. Ως προς τι;
Κ. Ως προς τις επιλογές, φέρ’ ειπείν, εξοπλιστικών προγραμμάτων.
Σ. Ήμουν ενάντια. Και μάλιστα όταν ήταν να πάρουμε το δεύτερο πακέτο αεροσκαφών, πήγα στον Ανδρέα τον Παπανδρέου τότε που πήραμε τα Μιράζ και τα αμερικάνικα. Γιατί είχα διαπιστώσει ότι το σκεπτικό ήτανε ότι παίρνοντας αεροπλάνα, αυτό γινότανε, παίρνανε και η Τουρκία και πάντοτε ανεβάζαμε το επίπεδο ισορροπίας. Έρχεται μια φάση λοιπόν, στην οποία εμείς μπορεί να είχαμε λιγότερα αεροπλάνα αλλά είχαμε πιο σίγουρα, υπήρχε μια ισορροπία. Και πήγα στον Παπανδρέου και τον ενημέρωσα. Τελικά όμως έκανε αυτή την αγορά, δεν ξέρω εάν είχε κάποιες πιέσεις, δεν ξέρω τι έγινε. Αλλά εγώ είμαι, γενικώς, κατά των εξοπλισμών.
Κ. Νίκο είχες κάνει και μου είχες δείξει, έκθεση για τους εξοπλισμούς. Όταν ήσουνα αρχηγός της αεροπορίας. Μου την είχες δείξει και μάλιστα ήταν πολύ επιθετική. Λειτουργούσαν στον μηχανισμό παραγγελίας και επιλογών των εξοπλιστικών προγραμμάτων κυκλώματα και ποια ήταν αυτά, που πίεζαν την κυβέρνηση και τους αρχηγούς των ένοπλων δυνάμεων να επιλέγουν αυτά τα όπλα και όχι άλλα;

Σ. Καταρχήν οι επιλογές γινόντουσαν κατά 95% με αμερικανικά όπλα και αυτό που πιστεύω είναι ότι όταν εστράφη προς την Γαλλία να πάρει και αυτή ένα μερίδιο των προμηθειών, από εκεί και πέρα άρχισε και η ταλαιπωρία. Πήγαμε στα δικαστήρια, διότι αγοράσαμε άλλα…, όλα τα Μιράζ ότι ήταν τυφλά, ότι ήταν εκείνο …
Κ. Είναι γνωστή περίπτωση, έχει γραφτεί στις εφημερίδες. Παντρεύτηκες με άδεια, όταν ήσουνα εν ενεργεία στρατιωτικός. Πως το σχολιάζεις σήμερα αυτό; Το ότι χρειάστηκε, για να παντρευτείς κάποιος γραφειοκράτης να εγκρίνει τη σύζυγο σου.
Σ. Γιατί; Κοίταξε είναι προφανές, δεν θέλουνε …, έχουν περιπτώσεις αξιωματικών οι οποίοι είχαν κάποιες σχέσεις με κοπέλες αριστερών οικογενειών, τις οποίες δεν τους επιτρέπανε να παντρευτούν.
Κ. Επί δικτατορίας συμμετείχες σε άλλη οργάνωση εκτός του κινήματος του ναυτικού και ποια ήταν αυτή;
Σ. Οι Ελεύθεροι Έλληνες.
Κ. Συμμετείχες στους Ελεύθερους Έλληνες; Δεν σε πιάσανε όμως για τους Ελεύθερους Έλληνες;
Σ. Όχι.
Κ. Οι Ελεύθεροι Έλληνες Νίκο, είναι πριν εκδηλωθεί το κίνημα του ναυτικού. Εσύ ήσουνα εν ενεργεία. Οι Ελεύθεροι Έλληνες είχαν προσεγγίσει εν ενεργεία στρατιωτικούς;
Σ. Ναι. Νωρίτερα ήτανε.
Κ. Το ψάχνει ο Πανουργιάς τώρα αυτό το πράγμα. Το ξέρεις; Αυτός ασχολείται με τους Ελεύθερους Έλληνες και γράφει όλο το ιστορικό. Εκτός από αυτό, εν ενεργεία μέσα στην πολεμική αεροπορία, είχατε οποιαδήποτε αντιχουντική κίνηση;
Σ. Όχι. Δεν είχαμε, όχι. Αυτοί που θα μπορούσανε να πάρουν μέρος σε κάποιες τέτοιες εκδηλώσεις, είχανε αποστρατευτεί. Με την εγκαθίδρυση της δικτατορίας, αποστρατεύτηκε ένα μεγάλο μέρος των αξιωματικών, ένα μεγάλο μέρος εκ των οποίων οι περισσότεροι και επαγγελματικά {ήταν} επαρκείς αλλά και δημοκρατικοί.
Κ. Όταν σε συνέλαβαν για την υπόθεση του κινήματος του ναυτικού, σε βασάνισαν;
Σ. Ναι.
Κ. Συνέλαβαν εσένα και άλλους τρεις της πολεμικής αεροπορίας. Οι σχέσεις σου έκτοτε με αυτούς τους αξιωματικούς, οι οποίοι ήταν υπαίτιοι αυτών των βασανιστηρίων, ποιες ήταν; Τους ξανασυνάντησες ποτέ σου;
Σ. Αυτούς …, όχι. Ήταν του στρατού αυτοί εκεί μέσα. Ήταν στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α. οι περισσότεροι βασανίστηκαν. Ήταν ο Χατζηζήσης ο οποίος τώρα είναι σε τρελάδικο, τον έχουνε κλείσει, ο Σπανός και κάποιοι άλλοι.
Κ. Διαπίστωσες τότε εάν την ίδια συμπεριφορά που είχαν σε εσάς της πολεμικής αεροπορίας και σένα συγκεκριμένα, την είχε το Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α. και στους άλλους συλληφθέντες του ναυτικού φέρ' ειπείν.
Σ. Το διαπίστωσα πως; Τότε, όταν εγώ προσήλθα στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α. είχανε συλλάβει και φοιτητές της νομικής,[1] και τους βασανίσανε. Λοιπόν εκεί ήτανε και αξιωματικοί του ναυτικού, οι οποίοι από ότι άκουγα και έβλεπα από το παραθυράκι, δεν τους αναγνώρισα ποιοι ήταν, αλλά είχανε βασανίσει και αξιωματικούς τους ναυτικού, μεταξύ των οποίων ήταν και ο Βαρδάνης, μετά γνωριστήκαμε.
Κ. Στο διάστημα που ήσουνα στο Ε.Α.Τ./Ε.Σ.Α. και μετά μέχρι που απολύθηκες, αλλά και αργότερα ως απότακτος, ποια ήταν η συμπεριφορά των συναδέλφων σου της πολεμι-κής αεροπορίας; Και ποια ήταν η συμπαράσταση στη γυναίκα σου και τα παιδιά σου;
Σ. Καμία. Καμία. Οι συνάδερφοι, γιατί πήγα στο Γ.Ε.Α. για να τακτοποιήσω κάποιες υποθέσεις γραφειοκρατικές, κάνανε ότι δεν με βλέπανε.
Κ. Θέλω να μου πεις, αυτό πως το εξηγείς;
Σ. Δεν μπορώ να το εξηγήσω.
Κ. Δεν θέλω να εκφράσεις τα συναισθήματα σου, να μου πεις ψυχρά πως αξιωματικοί με τους οποίους έβγαλες τη σχολή Ικάρων και στη συνέχεια υπηρέτησες για δεκαετίες, όταν ήσουνα στην Ε.Σ.Α. δεν ήρθανε να βοηθήσουνε τη γυναίκα σου;
Σ. Σιγά μη βοηθήσουν. Αυτοί θέλανε … Σου λεω, όταν απολύθηκα πήγα στο Γ.Ε.Α. να τακτοποιήσω, όλοι κάνανε ότι δεν με βλέπανε. Έβλεπαν (…) και λοιπά, μέσα στο ασανσέρ είμαστε και κοιτάγανε αλλού.
Κ. Πως χαρακτηρίζεις τον Έλληνα αξιωματικό που βγαίνει πριν την δικτατορία και στη δικτατορία και στελεχώνει τις ένοπλες δυνάμεις τότε. Θέλω να μου πεις τώρα πως τον χαρακτηρίζεις τον αξιωματικός εκείνης της εποχής.
Σ. {Δεν έχει} τη στοιχειώδη λεβεντιά.
Κ. Που το αποδίδεις;
Σ. Που το αποδίδω; Νομίζω και οι δεξιές καταβολές τους, αλλά και το σύστημα εκπαίδευσης, το οποίο ήτανε βάρβαρο και είχε για στόχο να ισοπεδώσει την προσωπικότητα των στελεχών και αυτό αποδείχτηκε κατά τη δικτατορία, μπορεί να μην ήτανε χουντικοί αλλά κανείς δεν αντέδρασε. Το σύστημα δηλαδή, έβγαζε ιδεώδεις

[1] Βλέπε πίνακες Γ9 και Γ8 για τους συλληφθέντες που αναφέρει ο Στάππας.

υποτακτικούς. Ενώ θα έπρεπε να καλλιεργήσουν την πρωτοβουλία, υπευθυνότητα στους αξιωματικούς, έκαναν τα αντίθετα. Ήταν ένα βάρβαρο σύστημα που έβγαζε φοβισμένους ανθρώπους.
Κ. Άρα περιττεύει και το ερώτημα, για το αξιόμαχο των ενόπλων δυνάμεως εκείνης της περιόδου.
Σ. Αυτό απεδείχθη και με την εισβολή του Αττίλα και την αντίδραση … Δεν υπήρχαν ένοπλες δυνάμεις. Αν το ξέρανε οι Τούρκοι -δεν φανταζόντουσαν την διάλυση που υπήρχε-, θα φτάνανε στην Εύβοια. Γιατί το δόγμα τότε του Αγγελή ήτανε, ΄΄αυτό που μας ενδιαφέρει είναι η πίστη των αξιωματικών στην επανάσταση΄΄. Και με αυτό το δόγμα μπήκανε αξιωματικοί οι οποίοι ακόμη σήμερα υπηρετούν και οι οποίοι αν δεις τα …, η μόνη ένδειξη είναι νομίζω τα απολυτήρια. Μπήκανε μαθητές … Έχει μπει ένας πατριώτης μου στη σχολή των δοκίμων, ο οποίος είχε 3 στην έκθεση στο γυμνάσιο. Αγράμματος δηλαδή, αναλφάβητος. Και μπήκανε τέτοια στοιχεία. Και πολλοί από αυτούς πιθανόν να είναι ακόμη στις ένοπλες δυνάμεις. Δηλαδή αυτοί που μπήκανε επί δικτατορίας ήτανε ότι χειρότερο μπορούσε να υπάρξει. Αυτό ήταν το δόγμα, η πίστη στην επανάσταση. Και μπαίνουν μέσα άνθρωποι τελείως …
Κ. Μέσα σε αυτές τις διαδικασίες διαμόρφωσης χαρακτήρων ερμηνεύεται και η νίλα;
Σ. Βέβαια.
Κ. Είχε η σχολή ικάρων νίλα;
Σ. Νίλα και βαρβαρότητα, τότε. Τώρα έχουνε βελτιωθεί τα πράγματα.
Κ. Έχεις να μου πεις τίποτα για το κίνημα του ναυτικού; Γνωρίζεις εσύ, αξιωματικούς οι οποίοι ήταν μυημένοι στο κίνημα και δεν είναι γνωστοί σήμερα; Που δεν συνελήφθησαν ποτέ;
Σ. Ναι. Είναι κάποιοι τους οποίους εγώ είχα …, όχι ανοιχτά αλλά εν πάση περιπτώσει, τους είχα ενημερώσει, ξέρανε ότι εγώ …
Κ. Ποιοι είναι αυτοί; Της πολεμικής αεροπορίας προφανώς. Ποιοι είναι;
Σ. Ελάχιστοι είναι. Με κάποιους που συνυπηρέτησα στην Χίο, όταν ήμουνα διοικητής του…
Κ. Ποιοι; Ονόματα;
Σ. Ένας είναι ο Πετρουλάκης ο Στυλιανός. Και κάποιοι άλλοι, δεν τους θυμάμαι τώρα, είναι κάποιοι. Αλλά αυτός ο οποίος ήξερε σίγουρα, ήταν ο Πετρουλάκης.
Κ. Θέλω να μου τους πεις στο τηλέφωνο Νίκο αυτούς. Γιατί πρέπει να αποδοθούν τα του Καίσαρος τα Καίσαρι. Αξιωματικοί που τους είχες εσύ ενημερώσει, ποτέ δεν βγήκανε να πουν ότι «Και εμείς ξέραμε για το κίνημα. » Και πολύ περισσότερο, δεν πήγαν να το καρφώσουν. Έτσι δεν είναι;
Σ. Ναι.
Κ. Πως κατά τη γνώμη σου απέτυχε, εκτός του Βέλους και εκτός της απήχησης και της προσφοράς που είχε η σύλληψη σας και τα βασανιστήρια, πως απέτυχε η σχεδίαση του κινήματος;
Σ. Κοίταξε τώρα, το κίνημα ήταν γνωστό στους πάντες. Κουβεντιαζότανε στα κομμωτήρια.
Κ. Αυτό το λένε πολλοί. Εσύ προσωπικά ήξερες ότι ένας σωρό κόσμος ξέρει για το κίνημα; Εσύ, το ήξερες;
Σ. Ναι.
Κ. Ποιος κόσμος ήξερε για το κίνημα; Εκτός από αυτούς που ήταν, που ήσασταν μυημένοι.
Σ. Ποιοι άλλοι; Γενικώς πιστεύω ότι το κίνημα δεν λειτούργησε συνωμοτικά. Παρά την αποτυχία του, περισσότερο νομίζω βοήθησε η αποτυχία από το να πετύχει, δηλαδή να συγκρουόμαστε, να σκοτωνόμαστε και λοιπά.
Κ. Το είπαμε αυτό.
Σ. Ήταν θετική η αποτυχία, αν επιτρέπεται η έκφραση.
Κ. Το ερώτημα είναι, εκτός της προσφοράς σας από τη σύλληψη σας και τα βασανιστήρια, που σημαίνει και από την απήχηση που είχε διεθνώς η υπόθεση αυτή, που ήταν ένα συντριπτικό πλήγμα για την δικτατορία, εκτός αυτής της προσφοράς ποια ήταν τα αίτια της μη εκδηλώσεως του κινήματος; Και είπες ήδη, ότι πάρα πολύς κόσμος το γνώριζε …
Σ. Ναι. Μα το ξέρανε. Και μάλιστα ήτανε παραπάνω από το μισό ναυτικό, το οποίο …
Κ. Στην πολεμική αεροπορία, εκτός από αυτή την υπόθεση εσάς των τεσσάρων, υπήρχε άλλη υπόθεση αντιστασιακής δραστηριότητας, αντιχουντικής δραστηριότητας;
Σ. Δεν νομίζω. Κάποιοι απόστρατοι φύγαν το ’67, ήταν στους Ελεύθερους Έλληνες, δεν ξέρω που αλλού.
Κ. Στη φυλακή εκτός από εσένα και τους άλλους τρεις, μπήκε αξιωματικός της αεροπορίας εν ενεργεία ή απόστρατος τότε;
Σ. Όχι. Ο Αποστολάκης, ο (…), τέσσερις.
Κ. Ξέρεις περίπτωση αξιωματικού να κάθισε στη φυλακή από την αεροπορία, ή να καταδικάστηκε από στρατοδικείο; Στη διάρκεια της δικτατορίας.
Σ. Ήτανε κάποιοι νομίζω, τώρα δεν μπορώ να ξέρω ακριβώς τι έγινε, τους οποίους τους διώξανε. Ήταν μια κίνηση περίεργη. Με τον Παπαδονικολάκη, ο οποίος δεν είναι και …
Κ. Μετά την δικτατορία έχουμε τις αποκαταστάσεις. Και δεν αναφέρομαι σε αυτούς οι οποίοι επανήλθαν και υπηρετήσαν στις ένοπλες δυνάμεις, μέχρι που σταδιοδρόμησαν σε καταληκτικούς βαθμούς και αποστρατεύτηκαν. Αναφέρομαι γενικά, στις υπόλοιπες κατηγορίες. Στην αεροπορία είχατε αποκαταστάσεις

στελεχών που δεν έπρεπε να αποκατασταθούν; Με λίγα λόγια, στην αεροπορία εκμεταλλεύτηκαν κάποιοι την νομοθεσία περί αποκαταστάσεων και αποκαταστάθηκαν ως αντιστασιακοί ενώ δεν ήταν;
Σ. Αποκαταστάθηκαν ως δήθεν αδικηθέντες. Επί Βαρβιτσιώτη, που ήρθανε όλοι αυτοί, οι οποίοι είχανε αποστρατευτεί, πήρανε βαθμούς καταληκτικούς, προαγωγές μαϊμού.
Κ. Αυτοί δεν είναι για την δικτατορία. Αυτά είναι γενικά αποκαταστάσεις αποστρατευθέντων επί ΠΑ.ΣΟ.Κ.. Όπως και το ΠΑ.ΣΟ.Κ. βγήκε μετά και πήρε όλους όσους είχε αποστρατεύσει η Νέα Δημοκρατία και τους έδωσε και αυτονών βαθμούς. Για αυτό έχει ξεφτιλιστεί σήμερα ο βαθμός του πτέραρχου, του ναύαρχου και του στρατηγού. Δεν αναφέρομαι σε αυτές τις αποκαταστάσεις. Αναφέρομαι στις αποκαταστάσεις ως αντιστασιακών, ως αντιχουντικών.
Σ. Δεν υπήρχαν αντιστασιακοί, στην αεροπορία άλλοι.
Κ. Εντούτοις αποκαταστάθηκαν με την νομοθεσία περί αντιστασιακών κάποιοι. Δεν τους γνωρίζεις. Δεν τους ξέρεις. Πες μου τώρα τη γνώμη σου για τις αλλεπάλληλες αποκαταστάσεις που έγιναν για αντιχουντικούς αξιωματικούς, οι οποίοι δεν υπηρετήσαν στις ένοπλες δυνάμεις αλλά πήραν καταληκτικούς βαθμούς πτέραρχων, στρατηγών και ναύαρχων, έχοντας υπηρετήσει πολύ λίγα χρόνια στις ένοπλες δυνάμεις. Τη γνώμη σου.
Σ. Αυτοί πράγματι, οι οποίοι ήτανε αντιχουντικοί και δημοκρατικοί, νομίζω ότι σωστά… Όπως οι αξιωματικοί της δίκης των αεροπόρων που αποκαταστάθηκαν και πήραν καταληκτικούς βαθμούς των πτέραρχων, πολύ σωστά έγινε αυτό.
Κ. Πως έχουμε σήμερα την απαξίωση, γιατί έχουμε απαξία, έχουμε απαξίωση των αξιωματικών από την κοινωνία. Και κυρίως από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και από τον πολιτικό κόσμο. Που, αποδίδεις εσύ αυτή την απαξίωση;
Σ. Υπάρχει απαξίωση στον πολιτικό κόσμο μεγαλύτερη.
Κ. Για τους αξιωματικούς θέλω να μου πεις εσύ.
Σ. Ίσως η στάση που τήρησαν, δεν ευθύνονται βέβαια όλοι οι αξιωματικοί, αλλά υπήρξε μια απαξίωση και μια αποστροφή του λαού προς τις ένοπλες δυνάμεις. Και ιδιαίτερα προς τον στρατό.
Κ. Λόγω της δικτατορίας;
Σ. Ναι.
Κ. Δεν ήταν όμως και αυτές οι αποκαταστάσεις οι αλλεπάλληλες, κάτι που προκάλεσε το δημόσιο αίσθημα;

Σ. Εξαρτάται από τις περιπτώσεις. Σε κάποιες περιπτώσεις ναι, έγινε υπερβολική αυτή, υπήρχαν υπερβολές.
Κ. Αυτές οι παροχές βαθμών, προς τους δημοκρατικούς και αντιχουντικούς αξιωματικούς, δεν δώσανε την ευκαιρία και σε κάποιους μηχανισμούς να αποκαταστήσουν και τους χουντικούς και τους βασανιστές;
Σ. Πράγματι τους αποκατάστησαν.
Κ. Πως σχολιάζεις το γεγονός ότι κάποιοι αγωνιστές του 1821, αποκαταστάθηκαν μετά θάνατο, μετά από το 1880 και μετά; Και οι αξιωματικοί και υπαξιωματικοί του κινήματος του 1909 αρνήθηκαν να πάρουν βαθμούς; Εσύ πως σχολιάζεις το γεγονός ότι υπηρέτησες 34 χρόνια την πολεμική αεροπορία και έγινες αρχηγός της αεροπορίας για να πάρεις βαθμό; Πως μου λες σήμερα Νίκο, ότι σωστά πήραν τους βαθμούς με 5 και 10 χρόνια υπηρεσία;
Σ. Ορισμένοι. Ορισμένοι είπα.
Κ. Για τους ορισμένους λεω εγώ, δεν λεω για όλους.
Σ. Και σου είπα συγκεκριμένα για τα θύματα της σκευωρίας της αεροπορίας.
Κ. Εκεί σκοτώθηκε κόσμος και βασανίστηκε κόσμος και τους είχαν στήσει στον τοίχο και τους έχωσαν μέσα.
Σ. Ναι.
Κ. Δεν αναφέρομαι εγώ σε βασανισμένους και τέτοια. Δεν μπορούμε να συγκρίνουμε την περίοδο την εμφυλιακή και της αντίστασης με την περίοδο της χούντας. Μόνο στον βαθμό που κάποιοι σαν και εσένα, βασανιστήκατε μέσα στην Ε.Σ.Α.. Μόνο αυτές τις περιπτώσεις. Και ειδικά εσύ δεν έπρεπε να είσαι τόσο …, τόσο ήπιος απέναντι στις παχυλές αποκαταστάσεις αξιωματικών. Έπρεπε να είσαι πιο σκληρός.
Σ. Κοίταξε, μα είναι …, από την στιγμή που κρυπτοχουντικοί ας πούμε, αποκαταστάθηκαν και μάλιστα πλήρως και πήραν και αναδρομικά, όχι μόνο μισθούς αλλά αποκαταστάθηκαν και οικονομικά, τότε γιατί να είμαι αυστηρός προς τους δημοκρατικούς οι οποίοι αποκαταστάθηκαν;
Κ. Γιατί σήμερα δεν έχουνε και οι δημοκρατικοί το επιχείρημα ότι «Εγώ δεν έκανα … Δεν εκμεταλλεύτηκα …»
Σ. Υπήρχαν τέτοιες περιστάσεις βεβαίως, αλλά ήταν ελάχιστοι.
Κ. Δεν το έχουνε Νίκο το επιχείρημα σήμερα οι δημοκρατικοί αυτό. Δεν το έχουνε. Για αυτό και η απαξία καλύπτει όλο το φάσμα των αξιωματικών. Όλους. Πες μου για τον Κουρή, επί δικτατορίας. Ποια ήταν η στάση του; Του συνάδερφου σου του Κουρή η στάση επί δικτατορίας, ποια ήταν;
Σ. Ο Κουρής δεν υπήρξε …, δεν ήτανε χουντικός, αλλά δεν ήταν και αντιχουντικός. Δεν με θίγει, χρησιμοποιήθηκε, πήγε σε σχολεία και λοιπά …, είναι ένας άνθρωπος ο οποίος ανακάλυψε το ΠΑ.ΣΟ.Κ. μεταδικτατορικά.

Κ. Αυτό δεν πειράζει.
Σ. Δεν πειράζει.
Κ. Πειράζει αυτό που δεν μου λες όμως. Δεν έχει εκδώσει διαταγές υπέρ της χούντας;
Σ. Ναι.
Κ. Αυτό θέλω να μου πεις.
Σ. Ναι. Είχε εκδώσει[1]… Και μάλιστα στις διαταγές, ως διοικητής που ήτανε στον Άραξο, ήταν επόμενο να τις διαβάσει, αλλά αυτός έβαλε τα δικά του. Όσον αφορά δε έναν Διακουμάκο, ο οποίος από σπόντα έγινε αντιστασιακός,- ήταν στο βασιλικό κίνημα και αποκαταστάθηκε βέβαια, έγινε και αντιπτέραρχος - άστα να πάνε στο διάολο. Στις διαταγές ως διοικητής στην 111, μεγάλη μονάδα. …επελέγη ως και με την χούντα και με τον βασιλέα. Αυτός λοιπόν στις ημερήσιες διαταγές που βγαίνουνε στη μονάδα και λέει «*Ημερομηνία τάδε. Προς αξιωματικό υπηρεσίας (...)* » και τέτοια από κάτω έγραφε «*Ευλογημένη η 21η Απριλίου. Διακουμάκος. »*
Κ. Διακουμάκος. Το μικρό του όνομα;
Σ. Παναγιώτης.
Κ. Αξιωματικός της αεροπορίας, ο οποίος στις 13 του Δεκέμβρη το ’67, επειδή ήταν βασιλικός τι έκανε;
Σ. Τίποτα. Αντέδρασε, δεν ξέρω εάν αντέδρασε, αλλά εν πάση περιπτώσει ήταν υπέρ του βασιλιά.[2]
Κ. Η αεροπορία πως φέρθηκε σε αυτό το κίνημα; Της 13 του Δεκέμβρη, στο κίνημα του βασιλιά, ποια ήταν η αντίδραση της αεροπορίας;
Σ. Καιροσκοπισμός. Όλοι περιμένανε που θα γείρει η παλάντζα.
Κ. Σηκώθηκαν αεροπλάνα όμως, να υποστηρίξουν τον βασιλιά.
Δ. Ναι, ναι. Ήταν μεμονωμένες περιπτώσεις. Αλλά η πληρότητα ανέμενε. Και μετά πλέον εκδηλωθήκανε κατά του πραξικοπήματος. Εγώ τότε ήμουνα στη σχολή πολέμου.
Κ. Εκδηλωθήκανε κατά του κινήματος του βασιλιά εννοείς;
Σ. Στην αρχή τήρησαν μια στάση αναμονής και μετά όταν επικράτησε πλέον η {χούντα}, κάποιοι, ελάχιστοι, ήτανε αρκετοί με το μέρος του βασιλιά. Αλλά μετά την αποτυχία του πραξικοπήματος, αυτοί που τήρησαν στάση αναμονής και δεν ήταν ούτε υπέρ ούτε κατά, εκδηλώθηκαν υπέρ του νέου καθεστώτος.
Κ. Υπέρ της δικτατορίας δηλαδή.
Σ. Ναι.
Κ. Πόσους είχε διώξει τότε, με αυτό το ψήφισμα; Γιατί διώχθηκαν με ψήφισμα το ’67 το Δεκέμβρη.
Σ. Ήταν αρκετοί.
Κ. Στην αεροπορία ήταν αρκετοί. Τα έχεις αυτά τα χαρτιά; Έχεις τα ονόματα;
Σ. Δεν έχω, όχι, δεν τα έχω. Αλλά ήταν παρά πολλοί, ήταν αρκετοί. Διοικητές μονάδων, προπολεμικοί, ναι ήταν αρκετοί αξιωματικοί. Οι οποίοι είχαν έτσι δημοκρατικό πόδι.
Κ. Στο βιβλίο σου μνημονεύεις ότι ο Παπαδόπουλος, ο αρχηγός της συνωμοτικής μονάδας, εκτός από ΙΔΕΑτης, ήταν και ο αρχηγός της Ε.Ε.Ν.Α.
Σ. Ναι.
Κ. Είχαμε στις ένοπλες δυνάμεις, διαδικασίες χαρακτηρισμού όλου του προσωπικού;
Σ. Ναι.
Κ. Αυτό κάλυπτε και τους αξιωματικούς και τους υπαξιωματικούς;
Σ. Όλους. Τους πάντες. Τους πάντες.
Κ. Δηλαδή αξιωματικοί εν ενεργεία και υπαξιωματικοί χαρακτηριζόντουσαν ‘Α’, ‘Β’, ‘Γ’, ‘Δ’, ξέρω ‘γω μέχρι που έφτανε;
Σ. Σίγουρα ναι.
Κ. Έχεις κανένα χαρτί που να δείχνει αυτούς τους χαρακτηρισμούς; Όχι ονόματα. Αυτό…, το προεδρικό διάταγμα το έχεις; Το κόκκινο βιβλιαράκι του Αγγελή, ψάχνω να το βρω μήνες, χρόνια το ψάχνω.

---

[1] Ο Κουρής ρωτήθηκε για τις διαταγές αυτές και απάντησε στη συνέντευξή του (18-3-03) ως εξής: Ερώτηση: «…. *Ακολουθείτε μια πορεία μέσα στη δικτατορία που λίγο πολύ είναι παρόμοια με την πλειοψηφία των αξιωματικών. Πως το εξηγείτε αυτό; Και να γίνω πιο σαφής, παρ’ ότι η ερώτηση είναι δύσκολη. Έχετε κατηγορηθεί ως δημόσιο πρόσωπο, ότι στην διάρκεια της δικτατορίας, (εγώ προσωπικά ξέρω γιατί), έχετε εκδώσει ημερήσιες διαταγές ή κατά διάρκεια παραλαβής καθηκόντων μιλήσατε και γράψατε υπέρ του τότε καθεστώτος. Ξεκαθαρίστε αυτό το θέμα κύριε αρχηγέ, τώρα».*
Απάντηση: « *Την εποχή εκείνη ζούσαμε μέσα σε ένα φρικτό αντιδημοκρατικό και τυραννικό καθεστώς. Και οι κρατούντες τότε είχαν ορίσει σε κάθε μονάδα έναν αξιωματικό της απολύτου εμπιστοσύνης, το λεγόμενο γραφείο διαφωτίσεως. Το οποίο στην αεροπορία έγραφε τις ημερήσιες διαταγές των διοικητών της περιόδου παράδοσης και παραλαβής. Έπρεπε ή να υπογράψει κανένας αυτά τα φρικαλέα κείμενα ή να υπογράψει την παραίτηση του. Ακολούθησα τον κανόνα που ακολουθούσαν, δυστυχώς μπορώ να πω τώρα, η πλειοψηφία των αξιωματικών της εποχής εκείνης. Χωρίς να πιστεύω καθόλου στις θεωρίες και στα όσα έλεγαν οι παρανοϊκοί εκείνοι που κυβερνούσαν τον τόπο την εποχή εκείνη. Αυτή είναι η αλήθεια».* Ο Κουρής μπορούσε να μην ακολουθεί το συρμό και να μην εκθειάζει το καθεστώς ούτε να αποδέχεται τα κείμενα του ΄΄γραφείου διαφωτίσεως΄΄ που ήταν ένα ακόμα εύρημα στον μηχανισμό στήριξης της δικτατορίας μέσα στις ΕΔ. Πιθανόν να είχε συνέπειες ίσως όμως και να κατάφερνε να διαλάθει. Πολλοί το έκαναν αυτό. Είναι προς τιμήν του όμως πως σήμερα χρησιμοποιεί τη φράση *΄΄δυστυχώς μπορώ να πω τώρα΄΄* που σημαίνει πως μετάνιωσε που δεν αντιστάθηκε.
[2] Για την στάση του Διακουμάκου στις 13 Δεκέμβρη 1967 και στο βασιλικό κίνημα βλ. κεφάλαιο Δ15

Σ. Δεν το έχω, αλλά ότι υπήρχαν χαρακτηρισμοί, ‘Χ’, ‘Ψ’, ‘Ω’ και λοιπά … Εγώ ήμουνα σμηναγός, κρίθηκα παμψηφεί κατά αρχαιότητα, ενώ τα χαρτιά μου και τα λοιπά ήτανε πολύ καλά και υπήρχε όρος στο διάταγμα το προεδρικό, ότι δεν δικαιούμαι να υποβάλω αίτηση επανάκρισης.
Κ. Μετά από την παραίτηση σου το ’89, υπήρξε περίπτωση επαναφοράς σου ως Α./Γ.Ε.Ε.Θ.Α. και πως αντέδρασε ο μηχανισμός τότε;
Σ. Υπήρξε περίπτωση. Ήμουνα και εγώ σε αυτούς οι οποίοι μπορούσανε να επανέρθουν. Αλλά προτού καθοριστεί ο Α./Γ.Ε.Ε.Θ.Α., κάποιος από το στρατηγείο της Νεάπολης, ένας πλοίαρχος νομίζω, …
Κ. Όνομα;
Σ. Δεν το θυμάμαι. Εξέφρασε τις ανησυχίες του, «*Ποιοι θα είναι η νέα ηγεσία; »* Εγώ ήξερα, επειδή είχα αρθρογραφήσει και αυτοί ξέρουνε τα πάντα. Έχουνε φάκελο σε όλους. Ερχότανε ένας εδώ πέρα και θα σου πω μετά ένα περιστατικό. Άρα ήξερα ότι δεν πρόκειται να επιλεγώ αν και ήθελαν, γιατί είχα κάποιες απόψεις και λοιπά, στο επιχειρησιακό κομμάτι θα μπορούσα να βοηθήσω.
Κ. Μιλάς για ποια χρονιά; Επί ΠΑ.ΣΟ.Κ. το ’93 και μετά. Όταν επελέγη ο Λυμπέρης;
Σ. Ναι.
Κ. Τότε έπαιζε και το όνομα σου για Α./Γ.Ε.Ε.Θ.Α.; Πες μου την περίπτωση που είπες για τους φακέλους των αρχηγών. Κάτι είπες ότι ήξερες μια τέτοια περίπτωση.
Σ. Κοίταξε, είχανε φακέλους για όλους.Εγώ το ήξερα ότι δεν θα με επιλέξουνε, γιατί είχα αρθρογραφήσει και ήταν όλες οι απόψεις μου αντιδικτατορικές και λοιπά.
Κ. Ποιοι είχανε φακέλους; Ποιοι;
Σ. Όλοι τους. Όταν ήμουνα αρχηγός, ήρθε ο διοικητής της JUSMAG και μου ζήτησε να του δώσω τα βιογραφικά των ανώτατων αξιωματικών.
Κ. Άρα η JUSMAG εννοείς ότι είχε φακέλους, δηλαδή οι αμερικανικές υπηρεσίες;
Σ. Ναι. Βεβαίως. Λοιπόν και του λεω, «*Είστε καλά; Δεν είναι η εποχή του εμφυλίου πολέμου. Πηγαίνετε σας παρακαλώ. »* Τον απέπεμψα. Ήθελε τα βιογραφικά των στελεχών. Και ήμουνα βέβαιος ότι δεν θα με προκρίνανε. Τον Λυμπέρη είχανε πει τότε ότι δεν μπορεί να γίνει διότι ήτανε μέλος της κεντρικής επιτροπής του ΠΑ.ΣΟ.Κ.. Από την άλλη {παρά τις} παρατηρήσεις αυτών, και την κεντρική επιτροπή τον επέλεξαν. Τον θεώρησαν ως λιγότερο επικίνδυνο ίσως από εμένα.
Κ. Κάτι είπες, ότι θεωρείται βρισιά μέσα στην σχολή των ικάρων, μια έκφραση. Ποια ήταν αυτή;
Σ. Πολίτης. Κωλοπολίτης. Ήταν ύβρις το να είσαι πολίτης.
Κ. Να έχεις την νοοτροπία δηλαδή πολίτη;
Σ. Πολίτη ναι. Υπεύθυνου. Διαμορφώνανε όργανα υποταγής. Και βέβαια όταν αυτοί πήρανε και θέσεις υψηλές, δεν ήταν δυνατόν να λειτουργήσουνε σωστά, ήτανε φοβισμένοι άνθρωποι και πάντοτε στις κρίσιμες καταστάσεις κρυβόντουσαν.

****

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β-ΙΙΙ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Το ακόλουθο ερωτηματολόγιο στάλθηκε με συνοδευτική επιστολή που εξηγούσε τους λόγους συμπλήρωσής του στα πλαίσια της διατριβής.

1.-ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΚΑΙ ΠΑΤΡΩΝΥΜΟ……..
2.-ΤΑΞΗ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΡΙΘ. ΜΗΤΡΩΟΥ (για στρατιωτικούς)……..
3.-ΑΠΟΣΤΡΑΤΟΣ ΑΠΟ……ΜΕ ΤΟ ΒΑΘΜΟ ΤΟΥ……..
4.- ΑΠΟ ΑΠΡΙΛΙΟ 1967 ΜΕΧΡΙ ΙΟΥΛΙΟ 1974

- ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ- ΙΔΙΟΤΗΤΑ- ΒΑΘΜΟΣ……..
- ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΑΝΤΙΔΙΚΤΑΤΟΡΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ-ΤΙΤΛΟΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ-ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ-ΛΟΙΠΟΙ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ….
- ΣΥΛΛΗΨΕΙΣ-ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΚΡΑΤΗΣΕΩΝ- ΔΙΚΕΣ- ΚΑΤΑΔΙΚΕΣ-ΦΥΛΑΚΙΣΕΙΣ……
- ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ……..
- ΜΙΚΡΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ……

5.-ΜΕΤΑ ΤΗ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ ΜΕΧΡΙ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ

- ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ….
- ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ …ΑΛΛΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ…

ΠΑΡΑΚΑΛΕΙΣΘΕ ΕΠΙΣΗΣ ΝΑ ΑΠΑΝΤΗΣΕΤΕ ΚΑΙ ΣΤΑ ΕΞΗΣ:

1. Ποια ήταν κατά τη γνώμη σας τα αίτια της δικτατορίας.

2. Πόσο ήταν πολιτικοποιημένοι και ιδεολογικά μορφωμένοι και πόσο κομματικοποιημένοι οι Αξιωματικοί και οι Υπαξιωματικοί πριν τη δικτατορία 1967-74; Πώς επέδρασε αυτή η κατάσταση/ σχέση τους στον τρόπο αντιμετώπισης του πραξικοπήματος στις 21 Απρ.1967 και στο καθεστώς που έκτοτε επιβλήθηκε;

3. Πως αντιμετώπισαν τα στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων τη δικτατορία αυτή; Δώστε ποσοστά που ήταν υπέρ – κατά και αδιάφοροι. Αιτιολογείστε αυτές τις κατηγορίες στελεχών. Γνωρίζετε εάν ήταν στελέχη του Π.Ν. οργανωμένα στη συνωμοτική ομάδα πριν την 21 ΑΠΡ 1967 και εάν ναι, ποια ήταν αυτά τα στελέχη;

4. Υπήρχαν ακροδεξιοί, βασιλόφρονες και κομμουνιστές- αριστεροί πριν, κατά και μετά την 21 Απριλίου 1967 στις Ένοπλες Δυνάμεις και σε τι ποσοστά; Πώς αντέδρασαν και πώς το αιτιολογείτε; Δώστε ποσοστά κομματικών τοποθετήσεων των στελεχών στις Ε.Δ. Πρέπει ή όχι να είναι τα στελέχη ιδεολογικά- πολιτικά- κομματικά τοποθετημένα και να δείχνουν τις προτιμήσεις; Πώς αντιμετωπίζει η κοινωνία και πώς οι πολιτικοί τους στρατιωτικούς πριν κατά και μετά τη δικτατορία;

5. Το κίνημα της 13ης Δεκεμβρίου 1967 πώς επέδρασε στα στελέχη και πώς αιτιολογείτε τη συμμετοχή τους σ' αυτό; Η εξέλιξη είχε και ποια επίπτωση στα στελέχη, στους κρατούντες και το καθεστώς τους;

6. Ποιες ήταν οι σχέσεις και πώς αντιμετώπιζαν οι μεν τους δε τα στελέχη των τριών κλάδων των Ε.Δ. πριν, κατά και μετά τη δικτατορία. Αυτές οι σχέσεις επέδρασαν στον τρόπο που αντιμετωπίσθηκαν και αντιμετώπισαν εκείνα τα χρόνια το καθεστώς;

7. Ποιες ήταν οι σχέσεις Αξιωματικών με Υπαξιωματικούς στις Ε.Δ. και τι ιδιαιτερότητες υπήρχαν στους τρεις κλάδους; Πώς είναι σήμερα αυτές οι σχέσεις; Υπήρχαν διακρίσεις ειδικά στο Π.Ν. απέναντι στους Υπαξιωματικούς;

8. Τι ρόλο έπαιξε και παίζει η εκπαίδευση στις παραγωγικές σχολές στη διαμόρφωση χαρακτήρα των στελεχών και πώς αυτή η εκπαίδευση επέδρασε στον τρόπο που τα στελέχη συνέργησαν ή αντέδρασαν στη δικτατορία; Υπήρξε ΄προπαγάνδα΄ αντικομουνιστική ή άλλης ιδεολογικής μορφής και ποια στις παραγωγικές σχολές και στη συνέχεια στις Ε.Δ. πριν, κατά και μετά τη δικτατορία; Πού απέβλεπε και υπέρ ποίων τελικά λειτούργησε/ λειτουργεί;

9. Γιατί πριν και κατά τη δικτατορία χρειαζόταν άδεια για να συνάψει επίσημες σχέσεις και γάμο το στέλεχος των Ε.Δ.; Τι νόημα είχε η ΄΄προίκα΄΄; Χρειαζόταν άδεια και γιατί στις παραγωγικές σχολές για ανάγνωση βιβλίων εκτός των βιβλιοθηκών τους; Τι απαγορεύσεις σας είχαν κάνει εντύπωση και που απέβλεπαν πριν, κατά και μετά τη δικτατορία; Πως αντιμετωπίζονταν οι εφημερίδες;

10. Τι γνώμη έχετε για τη συμμετοχή μονίμων στελεχών στην αντίσταση κατά την γερμανοιταλική κατοχή; Πως ερμηνεύετε τα αίτια του εμφυλίου, πως επέδρασε αυτός στη διαμόρφωση των στελεχών των Ε.Δ στη συνέχεια;

11. Πώς αντιμετώπιζαν πριν, κατά και μετά τη δικτατορία τα στελέχη των Ε.Δ το ΝΑΤΟ; Έπαιξε και ποιο ρόλο το σύμφωνο αυτό στη δικτατορία, την προετοιμασία και την διατήρησή της; Αναφερθείτε αντίστοιχα και για τις ΗΠΑ ή άλλες χώρες..

12. Πώς αντιμετώπιζαν τα στελέχη τότε και τώρα το Κυπριακό και τον Μακάριο; Ήταν το Κυπριακό μία από τις αιτίες για την 21η Απριλίου; Ποιες ήταν κατά τη γνώμη σας οι αιτίες και ποιοι οι υπεύθυνοι του πραξικοπήματος στην Κύπρο;
13. Σήμερα πως βλέπετε το φρόνημα των στελεχών όσον αφορά τις νέες απειλές, δομή, οργάνωση, στόχους, αποστολές των Ε.Δ.; Πώς τα ίδια τα στελέχη αντιμετωπίζουν αντίστοιχα τα ίδια θέματα;
14. Γνωρίζετε και ποια στελέχη άλλων όπλων που εστράφησαν κατά της δικτατορίας; Ποιοι βασανίσθηκαν από τους συναδέλφους σας;
15. Ποιους γνωρίζετε ως δράσαντες μεμονωμένα ή σε οργανώσεις και δεν συνελήφθησαν, ούτε έγιναν γνωστοί για αυτή τους τη δραστηριότητα;
16. Πώς δρούσαν οι οπαδοί της δικτατορίας στις Ε.Δ.; Τι ήταν οι ΄΄σαββατιανοί΄΄; Αντιμετωπίσθηκαν σωστά οι ΄΄χουντικοί΄΄ από την πολιτεία; Τι έπρεπε να γίνει;
17. Οι διαδοχικές αποκαταστάσεις μετά τη μεταπολίτευση ήταν δίκαιες και σωστές; Τι έπρεπε να γίνει κατά τη γνώμη σας;
18. Μετά την απόταξη, ή φυλάκιση, ή αποστρατεία σας δραστηριοποιηθήκατε πολιτικά ή επαγγελματικά και πώς;
19. Υπήρξε κίνδυνος πραξικοπήματος μετά τη μεταπολίτευση και πώς εξηγείται;
20. Τι έχετε να πείτε για την ‘’παράδοση΄΄ στο Π.Ν. και πως επέδρασε, (εάν επέδρασε) στις συμπεριφορές των στελεχών του κατά τη δικτατορία; Είναι το Π.Ν. ένα ‘’φιλελεύθερο’’ ή ένα ‘’προοδευτικό’’ όπλο, ή πως εσείς θα το χαρακτηρίζατε και γιατί;
21. Ποια είναι η κοινωνική και οικονομική προέλευση των στελεχών του Π.Ν. και τι ρόλο έχει παίξει αυτή στη διαμόρφωσή τους ως στρατιωτικών και στη διαμόρφωση του όπλου;
22. Σας θυμίζει η έκφραση ‘’πολίτης’’ κάτι από τα χρόνια των σπουδών σας στην παραγωγική σχολή και πως την εξηγείτε;
23. Συμπληρώστε ότι άλλο εσείς θεωρείτε χρήσιμο ή απαραίτητο στη σειρά αυτή των ερωτήσεων, κρίνοντας και κατακρίνοντάς τες επίσης με αυστηρότητα, που εξίσου θα ωφελήσει την εργασία όπου θα χρησιμοποιηθούν.

Στο παραπάνω ερωτηματολόγιο απάντησαν με επιστολές (είτε ακολουθώντας την αρίθμηση των ερωτήσεων είτε όχι), οι ακόλουθοι με τα κείμενα που παρατίθενται.
Σε ορισμένες περιπτώσεις η αρίθμηση των απαντήσεων με του ερωτηματολογίου δεν ταυτίζονται. Αλλά τα κείμενα δεν αφήνουν αμφιβολίες για το περιεχόμενο ή την ερώτηση στην οποία αναφέρονται.

ΑΛΕΥΡΟΜΑΓΕΙΡΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Ο Αλευρομάγειρος είναι από τα στελέχη των ΕΔ που έχουν πολεμήσει στην Κύπρο αντιμετωπίζοντας τους Τούρκους στην εισβολή το 1974 και κρατώντας τις θέσεις του τμήματός του στη Λευκωσία. Στα χρόνια της επταετίας 1967-1974 δεν συμπράττει και δεν κρύβει τις απόψεις του χωρίς να εκτρέπεται έτσι ώστε να τον αποστρατεύσουν. Από τα στοιχεία που επισημαίνει είναι η αποστρατεία από τη χούντα μέχρι τα μέσα του 1968 περίπου 2.500 αξιωματικών του στρατού όταν ο μέσος όρος απομακρύνσεων είναι 400-500 κατ' έτος. Ξεκινά με την τολμηρή διαπίστωση πως «…η *Πολιτεία ουδέποτε θέλησε να δώσει παιδεία στους Αξιωματικούς και φοβούμαι δεν θέλει και σήμερα…»*. Οι απαντήσεις του είναι λιγόλογες και δεν επεκτείνεται ώστε να αναλύει τα θέματα στα οποία απαντά. Στοιχεία για το στέλεχος αυτό συναντάμε και στο κεφάλαιο Δ14 της διατριβής. Ο αξιωματικός αυτός υπηρετώντας το 1967 με το βαθμό του υπολοχαγού υπέστη τις συνέπειες από πειθαρχική δίωξη αλλά γλίτωσε την αποβολή του στρατού προφανώς λόγω ηλικίας.

Απαντήσεις σε ερωτηματολόγιο από τον αντιστράτηγο ε.α. ΑΛΕΥΡΟΜΑΓΕΙΡΟ ΔΗΜΗΤΡΗ
[τάξη εξόδου ΣΣΕ 1960]. Απόστρατος από Μάρτιο 1997 με τον βαθμό του αντιστράτηγου[επίτιμος γενικός επιθεωρητής στρατού]

1.Η δικτατορία 1967-1974 έγινε κυρίως για ένα λόγο, για να γίνει δυνατή η καταστροφή της ΚΥΠΡΟΥ. Δευτερευόντως για να διευκολυνθούν τα συμφέροντα των ΗΠΑ στη Μ. Ανατολή με αφορμή τους αραβο-ισραηλινούς πολέμους 1967,1973.
Απόδειξη των παραπάνω το γεγονός της απομάκρυνσης της χούντας αμέσως μετά την καταστροφή της Κύπρου και η δήλωση "συγνώμης΄΄ του Προέδρου των ΗΠΑ Μπιλ Κλίντον όταν ήλθε στην Ελλάδα το 1999.

2.Η Πολιτεία ουδέποτε θέλησε να δώσει παιδεία στους Αξιωματικούς [και φοβούμαι δεν θέλει και σήμερα]. Κατά τη διάρκεια και μετά τον εμφύλιο η μεγάλη πλειοψηφία των αξ/κων ήταν ελάχιστα ιδεολογικά μορφωμένοι ελάχιστα πολιτικοποιημένοι και με βάση τον τρόπο εισόδου στο στράτευμα[εξέταση πολιτικών φρονημάτων μέγιστη παρέμβαση για την εισαγωγή τους κ.α] ηταν απόλυτα ταυτισμένοι με την εξουσία της δεξιάς και θεωρούσαν αυτονόητο να έχουν απόλυτη πίστη στα ανάκτορα.
Για τους παραπάνω λόγους η αντίδραση τους στην επιβολή της δικτατορίας του '67 [για όσους δεν μετείχαν στη χούντα] ηταν σχεδόν μηδενική.Η προηγηθείσα υπόθεση του ΑΣΠΙΔΑ και η προβοκάτσια του "σαμποτάζ του Έβρου έδωσε αφορμή στην εκκολαπτόμενη χούντα να εκδιώξει από το στράτευμα και τους ελάχιστους δημοκρατικούς αξκους ώστε να μην υπάρξει και η παραμικρή αντίδραση στην επιβολή της δικτατορίας.

3. Το σύνολο των αξκων,καταγόμενων από μεσαία και κατώτερα οικονομικά στρώματα -ιδιαίτερα μετά τη δικτατορία Μεταξά και κυρίως κατά και μετά τον εμφύλιο- είχαν μια αγνότητα και εντιμότητα την οποία το καθεστώς της δεξιάς εκμεταλλεύτηκε και με βάσει τα παραπάνω λεχθέντα[έλλειψη παιδείας κλπ.] τους είχε δημιουργήσει την εντύπωση ότι είναι η κύρια υγιής και πατριωτική τάξη των Ελλήνων. Με την επιβολή της δικτατορίας ένας αρχικά μικρός, αλλά στη συνέχεια συνεχώς και με αριθμητική μάλλον [όχι γεωμετρική] πρόοδο αυξανόμενος αριθμός [για όσους δεν ηταν στον μικρό χώρο της χούντας] άρχισε να προβληματίζεται και πολλοί απ' αυτούς μετετράπησαν από ουδέτεροι σε αντίθετοι χωρίς όμως ουσιαστική ενεργό αντιχουντική δράση. Στην αντίδραση τους προς τη χούντα επηρεάστηκαν σημαντικά από την αρχική αλλά κυριως στην εν συνεχεια [ιδια μετα την 13/12/1967] αποστρατεια αξιωματικων που ειχαν σημαντικο κυρος στο στρατευμα. Η αντιδραση της χουντας διευκολυνε αυτη την μεταστροφη [ειναι χαρακτηριστικο οτι στο στρατο ξηρας αποστρατευθηκαν απο την 21/4/67 εως τα μεσα του 1968, 2500 αξκοι οταν ο μεσος ορος αποστρατειας δεν επρεπε να υπερβει,το πολυ τους 400-450 [πηγες: εγκυκλιες διαταγες εποχης,περιοδικο GREECE REPORT της Ελενης Βλαχου, Λονδινο 1968].
Ποσοστα: ΥΠΕΡ = 15-20%,ΚΑΤΑ =10-15%,ΑΔΙΑΦΟΡΟΙ 60-65%[το ποσοστο των αδιαφορων μεταπηδουσε συνεχως προς το ΚΑΤΑ [οπως παραπανω ανεφερα][για το ΠΝ δεν γνωριζω]

4.α]Εχω ηδη απαντησει[αρ.3].β] ΕΡΕ 80-85%,ΕΚ 10-15%,ΑΡΙΣΤΕΡΑ 0%.[Το συνολο σχεδον των της ΕΡΕ ηταν και βασιλοφρονες] Τα στελεχη των Ε.Δ πρεπει κατα την γνωμη μου να ειναι πολιτικοποιημενα,να εχουν ιδεολογικη τοποθετηση αλλα να μην επηρεαζουν οι κομματικες τους τοποθετησεις το επαγγελματικο και αξιοκρατικο τους εργο. Πιστευω οτι με την περιεργη-ακομα ελληνικη ιδιοσυγκρασια βρισκομαστε πολυ μακρυα απο την ιδανικη κατασταση οπου η τυχον εκφραση των οποιων κομματικων τοποθετησεων δεν θα επηρεαζει το εργο τους.Αυτο ομως ειναι εργο της Πολιτειας και οπως παραπανω ειπα η Πολιτεια -παρα τις οποιες βελτιωσεις-εξακολουθει να αρνειται την παροχη παιδειας στους αξιωματικους.

5.Το κινημα της 13/12/67 ηταν μια πρωτη και θα ελεγα σημαντικη αντιδραση στο καθεστως της χουντας.Ειχε ομως,εν τη γεννεσει του,το σπερμα της αποτυχιας γιατι σχεδιαστηκε και εκτελεστηκε με δεδομενα επιστροφης στην προηγουμενη κατασταση και δεν ελαβε υπ'οψη του οτι μετα την 21/4/67 μαζυ με τη χουντα ειχε αρχισει να αμφισβητειται και η κατασταση η οποια οδηγησε στο να εκτραφει η χουντα. Η κινηση της 13ης απεδειξε οτι οι μεχρι την 21/4 κρατουντες δεν αντιληφθηκαν -εν τω μεταξυ -τις μεγαλες διαφορες που επηλθαν και που ηταν αποτελεσμα μιας υπολειτουργουσης -ιδαιτερα μετα την 15/7/1965 - δημοκρατιας.Το κινημα ουσιαστικα "υποσχεθηκε "ή αφησε να εννοηθει οτι υποσχεται επιστροφη σ'αυτη την "αναπηρη΄΄ δημοκρατια και γι'αυτο -κατα τη γνωμη μου απετυχε. Πλεον αυτων το γεγονος οτι ηγειτο ο τ.βασιλιας ηταν εξ αρχης αρνητικο γιατι ο Κων/νος εχασε το κυρος του πληρως την νυχτα της 21/4 οταν εδρασε παιδικα και ανευθυνα ενω κατα τη γνωμη μου αν ειχε κυρος και προσωπικοτητα και το πραξικοπημα δεν θα γινοταν και θα ειχε συλαβει αμεσως τους πραξικοπηματιες.Αλλα ο τ.βασιλιας ειχε ηδη χασει το κυρος του απο την 15/7/65 και γι'αυτο η κινηση του την 13/12/67 μαλλον διευκολυνε τους χουντικους οι οποιοι και τον απομονωσαν για να τον αποβαλλουν εν συνεχεια το 1973 παρ' ολο που η μεγαλη πλειοψηφια του λαου ηταν παντα αντιχουντικη.
Το κινημα ειχε τη χρεια αυτης της "βασιλικης " πρωτοβουλιας και παρ'οτι συμμετειχαν και μη βασιλικοι εν τουτοις η "ηγεσια " του ηταν βασιλικοι ή φιλοβασιλικοι και γι'αυτο δεν συνεκινησε τον λαο ο οποιος δεν ηθελε βεβαια τη χουντα αλλα δεν στηριζε και μια κινηση "επιστροφης στην αναπηρια". Εκτος τουτου ή και γι'αυτο το κινημα απο τακτικης αποψεως σχεδιαστηκε αφελεστατα και κατα ερασιτεχνικο τροπο και γι'αυτο απετυχε[θα μου επιτρεψετε να αναφερω οτι γειτονας μου αριστερος μου ειπε –χαριτολογωντας, αλλα εκφραζοντας -πιστευω- την πραγματικοτητα, την επομενη το πρωι "περιμεναμε τον Κωνσταντινο στην Αθηνα και αυτος πηγε στη..Σκαλα του Μιλανου..."].Τελος πιστευω οτι το κινημα εδωσε την ευκαιρια στη χουντα να ξεκαθαρισει σε μεγαλο βαθμο τις ενοπλες δυναμεις και απο εκεινους για τους οποιους ειχε ακομη επιφυλαξεις και κατ'αυτον τον τροπο να σκληρύνει και να ισχυροποιησει τη θεση της. Απο την αλλη μερια απογοητευσε ενα μεγαλο μερος των στελεχων, πολλα απο τα οποια ανεστειλαν την αντιθεση τους ή και ακομα αρχισαν να ανεχονται το καθεστως.

6.Παντοτε υπηρχαν -και σε καποιο[αν και σε πολυ ηπιωτερο] βαθμο υπαρχουν αντιθεσεις και διαφορες στους τρεις κλαδους των Ε.Δ. Τις αντιθεσεις-διαφορες, αυτες -με τον εναν ή τον αλλο τροπο -ανεχοταν ή και υπεθαλπτε παντα το εκαστοτε κατεστημενο για να μπορει να τις ελεγχει οταν δεν κυριαρχουσε απολυτα σ'αυτες. Το Π.Ν. ηταν το αριστοκρατικοτερο και κατα καποιο τροπο φιλοβασιλικο [δεν ειναι τυχαια η ονομασια "Βασιλικο Ναυτικο" ουτε τυχαιο που ο εκαστοτε βασιλιας εφερε περισσοτερο τη στολη του ναυαρχου..] Οι αξιωματικοι του Π.Ν. ηταν κυριως απο ευπορες οικογενειες, κατα κανονα γονοι ναυτικων οικογενειων και οι φρουρες που υπηρετουσαν βρισκονταν στα μεγαλα αστικα κεντρα [η ποιο δυσμενης φρουρα ηταν αυτη των Χανιων.].Οι αξκοι της Π.Αεροποριας ["Βασιλικη" και αυτη στην ονομασια] ηταν καλοι επαγγελματιες και -λογω και της φυσεως του κλαδου- πιο ριψοκινδυνοι και ανεξαρτητοι. Η προελευση τους απο ολα τα στρωματα της κοινωνιας -θα ελεγα ομως απο τα μεσαια -το φρονημα τους βασικά δημοκρατικο αν εξαιρεσουμε την τραγικη περιοδο του 1952 της δικης των αεροπορων..Τα στελεχη του Στρατου Ξηρας ησαν -κυριως μετα το 1936 και ακομα περισσοτερο κατα και μετα τον εμφυλιο-απο τα λαϊκοτερα στρωματα δεξιων ή και ακροδεξιων τασεων -ειδικά μετα τις εκκαθαρίσεις του ΙΔΕΑ μετα τον εμφυλιο[κατα την κατοχη 1500 αξκοι του στρατου ησαν στον ΕΛΑΣ].Υπηρχαν ομως και δημοκρατικοι τους οποιους η χουντα με αφορμη την υποθεση ΑΣΠΙΔΑ και με την προβοκατσια του "σαμποταζ του Εβρου" κατόρθωσαν να απομακρυνουν ή να απομονώσουν για να μην τους εχουν εμποδιο στο σχεδιαζομενο πραξικοπημα.
Με ολα οσα σημειωσα γινεται αντιληπτο το κλίμα και ποια η επιδραση τους στα γεγονοτα προ και κατα τη δικτατορια.

7. Οχι παντα καλες [σημερα πολυ καλλιτερες]

8. Διετελεσα 3 χρονια Δντης Σπουδων και Δκτης Συνταγματος Ευελπιδων [1987-1990] Πιστευα και εξακολουθω να πιστευω [το εδηλωσα και παρουσια της ηγεσιας του Υπουργειου Αμυνας σε σεμιναριο το 1994 οταν ημουν Α' Υπαρχηγος στο ΓΕΣ] οτι η πολιτεια ΣΚΟΠΙΜΑ δεν θελησε ποτε να δωσει παιδεια στα στελεχη των Ε.Δ. Αυτο απανταει σε ολα. Το θεμα ομως δεν ειναι αυτοτελες εντάσσεται και θα εντάσσεται, στο γενικότερο θεμα " Ποιος ο Ρολος των Ε.Δ στα αστικα,λαϊκα,κομμουνιστικα καθεστωτα"[Προσωπικα πιστευω οτι Λαϊκο στρατο ειχαμε μονο στην αρχαια Σπαρτη οπου ολοι οι πολιτες στρατευονταν απο τα 7 εως τα 65 χρονια]

9. Γενικη και αυτονοητη απαντηση για ολα:
α.Ελεγχος της κρατικης εξουσιας [φρονηματα συζυγου]

β. ενισχυση της οικογενειας και του "ιερου θεσμου του γαμου...." [δυσκολα χωριζεις οταν εξαρτασαι οικονομικα απο τη συζυγο..]
γ. απαγορευση [εστω και αν στην πραξη ειναι βλακωδης]της οποιας διακινησης ιδεων.
Ευτυχως σημερα εχουν καταργηθει ολα αυτα.

10. Αντισταση:.Μεγαλη συμμετοχη [ΕΛΑΣ 1500-2000 μονιμοι αξκοι, ΕΔΕΣ, Μ.Ανατολη] Ενας μικρος αριθμος συνεργαζεται αμεσως [κυβερνηση Τσολακογλου] ή εμμεσως [Ταγματα ασφαλειας] με τον κατακτητη.
Εμφυλιος: Αιτια:Αστικο καθαστως,δικτατορια Μεταξα,αμερικανοαγγλικη απολυτη επρρση, τραγικα λαθη ΚΚΕ [ουσιαστικη αντιθεση ΕΣΣΔ].
Επιδραση στα στελεχη [σε συνδυασμο με οσα εχουν ηδη αναφερθει] καταλυτικη στη διαμορφωση δεξιας εως ακροδεξιας ιδεολογιας.

11. Η παραπαιουσα μετα τον εμφυλιο [ενα απο τα κυρια αποτελεσματα του εμφυλιου] Ελλαδα θελουσα ή οχι [και βεβαιως θελουσα] εισηλθε με μινιμουμ προοπτικη την διατηρηση της ασφαλειας της και την οικονομικη της ενισχυση [και βεβαια με μεγαλο τιμημα την μεχρι και σημερα υποτελεια της].
Καθοριστικος ο ρολος του ΝΑΤΟ [βλεπε ΗΠΑ] στην επιβολη της χουντας [βλεπε και δηλωση-"συγνωμη" Μπιλ Κλιντον το 1999]

12.α. Αναφεραμε παρα πανω οτι η 21/4/67 εγινε για ενα και μονο λογο την καταστροφη της Κυπρου. Οταν αυτο πετυχε οι πατρωνες τους τους εξεδιωξαν και τους εβαλαν και στη φυλακη.
β. Το συνολο των στελεχων [πλην χουντικων] αντιμετωπισαν και αντιμετωπιζουν πατριωτικα το Κυπριακο. Ο Μακαριος δεν ειχε πολλες συμπαθειες.
γ. Το πραξικοπημα στην Κυπρο ηταν ο τελικος σκοπος του δικτατορικου καθεστωτος της Αθηνας.

13. Τα σημερινα στελεχη -εστω και αν η πολιτεια συνεχιζει -κατα βαση -να τους αρνειται την πραγματικη παιδεια εχουν μεγαλη προσβαση σε κατ'επιλογην παιδεια, ειναι ολιγοτερον ελεγχομενα στον τομεα του φρονηματος και της ιδεολογιας [καιτοι αυτη καθ'εαυτη η επιλογη -απο τους ιδιους -του στρατιωτικου χωρου ειναι -κατα καποιον τροπο -ιδεολογικη επιλογη]. Εχουνν υπευθυνο πατριωτισμο και εναποκειται στην πολιτεια να αξιοποιησει θετικα και χωρις καταβολες και μιζεριες αυτη τη θετικη προδιαθεση.

14. Εχουν καταγραφει πλεον ολα. Εκεινο που αρνειται ομως πεισματικα η πολιτεια [ειναι γνωστο ποσος κοπος χρειαστηκε για να καθιερωθει -ΕΠΙ ΤΕΛΟΥΣ το 2000- το κινημα του Ναυτικου ως ημερα τιμης της αντιστασης των στελεχων των Ε.Δ. κατα της δικτατοριας] ειναι να τιμησει εντονα οσους θυσιαστηκαν απο τα στελεχη των Ε.Δ στον αγωνα κατα της δικτατοριας [Η μερικη και ουσιαστικα ονομαστικη αναγνωριση ελαχιστων [δεν μπορουσε η πολιτεια να τους αγνοησει] δεν εναι απαντηση. Φοβουμαι οτι η δικτατορια -σε καποιο βαθμο - εξακολουθει να βολευει πολλους για να κρατουν σε χαμηλο επιπεδο τα στελεχη των Ε.Δ.Και αυτο ειναι τραγικο λαθος.

15. Μεγαλη συζητηση Αντωνη....[Ολα θελεις να τα λυσεις...]

16. Στις Ε.Δ η οργανωση της χουντας ηλεγχε τα παντα.Παρ ' ολ' αυτα πιστευω οτι ειναι ντροπη για ολους μας οτι αυτη η αθλια δικτατορια εμεινε τοσα πολλα χρονια, πιστευω οτι με μια ποιο οργανωμενη αντιδραση [και χωρις μεγαλα πραγματα] θα επεφτε γρηγοροτερα]
Η αντιμετωπιση των χουντικων με τη 'σαλαμοποιηση " μονο το αστικο καθεστως συνεφερε και φυσικα οχι την πραγματικη δημοκρατια..Οταν ο Νταβος [για παραδειγμα απλα τον αναφερω, δεν ειναι ο μοναδικος και δεν ειναι μονο επι ΝΔ] εγινε και Υπουργος Αμυνας το 1979 τι να πει κανεις....

17. Δεν θα ασχοληθω με ονομαστικες λεπτομερειες. Εκεινο που επρεπε να κανει η πολιτεια [και φυσικα σκοπιμα αρνηθηκε να το πραξει] ηταν οτι για 5 τουλαχιστον -μετα τη δικτατορια- χρονια επρεπε να επαναφερει στην Ηγεσια και στους Ανωτατους-τουλαχιστον- βαθμους καταξιωμενους πραγματικα αντιστασιακους αξιωματικους και να αλλαξει ολο το καθεστως νοοτροπιας και Παιδειας στις Ε.Δ οπως αυτο ισχυει -ΕΣΤΩ- στα κρατη της Ευρωπης. Αντ'αυτων εκανε καποιες "αποκαταστασεις" οι οποιες ομως ειτε εξεληχθηκαν σε προσωπικες εξυπηρετησεις[σε καποιο βαθμο] ειτε ησαν αναιμικες, ειτε ακομη εξυπηρετηθηκαν και χουντικοι...Γενικα ηταν ατολμες και η κεντρικη κατευθυνση ηταν η αξιοποιηση κυριως κομματικων φιλων και σε καμμια περιπτωση δεν εδιναν το στιγμα της αλλαγης νοοτροπιας και κατευθυνσης στις Ε.Δ.

18.Δεν με αφορα.

19.Οχι.Η περιφημη υποθεση "πυτζαμας" ηταν μαλλον μια ευφυης κινηση του Αβερωφ για να διωξει καποιους χουντικους που τον ενοχλουσαν. Περιπτωση πραξικοπηματος δεν υπηρξε ποτε, ουτε οταν ελεγε ο Κ.Καραμανλης οτι κρυβοταν στα πλοια, ουτε οταν μετετρεπε τη θανατικη ποινη των χουντικων σε ισοβια γιατι δηθεν θα υπηρχε αντιδραση στις Ε.Δ. Οι ενεργειες αυτες εδωσαν αφορμη σε διαφορα σχολια και με πολλες ερμηνειες.[Τις οιδε αν θα μαθουμε ποτε..]

20.Εχω απαντησει πιο πανω.Ειναι γεγονος οτι υπαρχει ενα μεγαλο δεσιμο [αν αυτο λεγεται παραδοση] μεταξυ των στελεχων -αλλα και των ναυτων του Π.Ν.

21.Εχω ηδη απαντησει.

22.Ηταν [τωρα οχι στην ιδια ενταση] μια μεθοδευμενη παραδοση, να ονομαζεται "πολιτης" ο μη ευκολα στρατικοποιημενος ευελπις [για τη ΣΣΕ] και η ερμηνεια ηταν οτι ο "πολιτης΄΄ ειναι καποιο "κατωτερο" ον [αρα αυτος που εχει αξια ειναι...μονο ο στρατιωτικος]

23.----------

From: demetrios aleyromagiros
To: a.kakkaras
Sent: Wednesday, May 26, 2004 2:56 PM
Subject: Re: AKRATISMA

...Στα πρακτικα της Δικης της χουντας θα βρεις οτι ο Υπολοχαγος Δ.Αλευρομαγειρος καταγγειλε στον Μεραρχο του στην VI Μεραρχια[Κιλκις] Υποστρατηγο Ανδρεα Βαρδουλακη, τον ΙΑΝΟΥΑΡΙΟ του 1967[επαναλαμβανω τον ΙΑΝΟΥΑΡΙΟ του 1967] οτι υπαρχουν κινησεις αξιωματικων στη Βυρωνεια Σερρων που οδηγουν σε υποψια πραξικοπηματος. Ο Βαρδουλακης ανεφερε στο Α/ΓΕΣ[Σπαντιδακη] [εκεινος ειπε οτι 'εχουν γνωση οι φυλακες [!!!!!!!!!!!!!!], Ο Βαρδουλακης απεστρατευθη[συνεχεια απομονωση,φυλακη, εξορια, Ελευθεροι Ελληνες κ.α] και ο Υπολοχαγος Δ.Αλευρομαγειρος ελαβε 6 μηνες αργια,στασιμος και στη συνεχεια κατ' αρχαιοτητα στο βαθμο απο Λοχαγος σε Ταγματαρχη και ετσι [σ' αυτη τη καταταση βρεθηκα στην Κυπρο οπου αν δεν το ξερεις [στο Ναυτικο βεβαια εισαι....] υπηρετουσαν παρα πολλοι ανεπιθυμητοι του εδω καθεστωτος [οχι μονο δεν ειχα δηλωσει να παω αλλα και ρητα καθε χρονο εγραφα οτι ΔΕΝ επιθυμω να παω, δεδομενου οτι ειχα υπηρετησει [και πολεμισει, αν και αυτο δεν το ξερεις, στη Μανσουρα και Κοκκινα τον Αυγουστο του 1964]και αλλα πολλα. Οι επιπτωσεις της κατ'αρχαιοτητα προαγωγης μου ηρθησαν..μολις το 1986 και βεβαια το 1990 με αποστρατευσε ο Βαρβιτσιωτης, μαλλον γιατι καταγγειλα τη χουντα το 1967 και μαλλον γιατι δεν τα παρατησα στη Λευκωσια το 1974[αρχιζω και ειμαι σιγουρος αλλα τελος παντων...]
Κορκας,Ειναι δυο αδελφια ο ενας ταξεως 1940 και ο αλλος μαλλον ταξεως 1943[αυτον τον ειχα και Διοικητη Β΄ΣΣ το 1976. Δεξιοι οπως η πλειοψηφια των Αξιωματικων και κομμουνιστοφαγοι] Ο Αλεκος Παπαγεωργιου τους τακτοποιεί κανονικά στο βιβλιο του [τους ξερει βεβαια γιατι ειναι απο την Κορινθο και η προσφατα εκλεγεισα το 2004 βουλευτης της ΝΔ Κορινθου Κορκα πρεπει να ειναι συγγενης του] Ο σωματαρχης θεωρειτο καλος πολεμιστης -ηταν και καταδρομεας- αλλα μυαλο κλασσικου .... αξιωματικου με ακρως συντηρητικές κατραβολες. Με τη χουντα? μαλλον επιφυλακτικος [χωρις βεβαια ιχνος αντιστασης]λογω του φιλοβασιλικου του ιδεωδους.....Αλλωστε γι'αυτο ηταν αντιστρατηγος μετα το 1974 και νομιζω αποστρατευτηκε γυρω στα 1978-9....»

ΓΑΡΔΙΚΙΩΤΗΣ ΝΙΚΟΣ

Ο Γαρδικιώτης είναι υποναύαρχος μηχανικός εν αποστρατεία, τάξης εξόδου από τη ΣΝΔ 1963 και υπηρετούσε στο Α/Τ ΑΣΠΙΣ ως δεύτερος μηχανικός υπό τον Γκιόκεζα το 1973. Ενήμερος για το προετοιμαζόμενο κίνημα αναφέρεται στην επιστολή του ημερομηνίας 18/12/2003, σε περιστατικά όπου ήταν παρών ή συμμετείχε ενεργά. Δεν συνελήφθη αλλά και δεν έγινε ευρύτερα γνωστός ο καθοριστικός του ρόλος στην προετοιμασία του πλοίου για συμμετοχή στο κίνημα.

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ Α/Τ ΑΣΠΙΣ (1972-1974)
«Η πρώτη μου επαφή με το πλοίο έγινε στο τέλος του 1972, στο ΝΚ, όπου τελείωνε τη ΜΑΚ του και αντικατέστησα τον επόπτη εργασιών που πήρε άδεια. Εγώ τότε μόλις είχα γυρίσει από μηνιαία αναρρωτική άδεια, που απλόχερα μου έδωσε η ΑΝΥΕ, μετά την δεκαπενθήμερη νοσηλεία μου στο ΝΝΠ για

παρακολούθηση, μετά τις νευροφυτικές διαταραχές που σύμφωνα με ιδιώτη ψυχίατρο των Χανίων παρουσίασα από την μακροχρόνια υπηρεσία μου στο ΝΚ. Εκεί μετατέθηκα το καλοκαίρι του 1969 (στο Α/Τ ΝΙΚΗ) μετά το τέλος της Γ/Ε στο ΚΕΠΑΛ, όπου με επιτηρητή τον Λαζαράκο, έφτασε στη διοίκηση[1] το γεγονός ότι στην τάξη έγινε ΄΄δημοψήφισμα΄΄ στον πίνακα μεταξύ των 11 συμμαθητών (η μισή τάξη). Με αποτέλεσμα 6/5 εναντίον της χούντας, και στη συνέχεια την αποστρατεία του συμμαθητή μου Γ.Ζάκκα.

Το 1971 μετατέθηκα στο ΝΚ και το καλοκαίρι του 1972 πήρα νέα μετάθεση για Θηρίο[2], πλοίο πάλι του ΝΚ, ενώ νεώτεροι συμμαθητές μου πήγαιναν για σπουδές ή παραλαβές νέων πλοίων στο εξωτερικό. Έτσι επέλεξα άλλες μεθόδους για να πετύχω μετάθεση χωρίς αποτέλεσμα και το μόνο που μου έμεινε ήταν μια ευτραφής γενειάδα με την οποία κυκλοφορούσα στο ΝΚ[3].

Μια μέρα με φώναξε ο Κυβερνήτης ο Γκιόκεζας, και μου είπε να σταματήσω να εκτίθεμαι, να ξυριστώ και να κάνω υπομονή, θα μου δινόταν, αν ήθελα, η ευκαιρία να κάνω ουσιαστικά πράγματα για να υπηρετήσω τις ιδέες μου. Επίσης μου είπε ότι είχε το πλοίο μια θέση Β΄ Μηχανικού και αν ήθελα να μετατεθώ στο πλοίο του, που έφευγε σύντομα για το ΝΣ. Δέχθηκα φυσικά και σε λίγες μέρες μετατέθηκα στο ΑΣΠΙΣ. Στις αρχές του 1973 σε μια μεγάλη άσκηση ο Κυβερνήτης μου ζήτησε να είμαι σε ετοιμότητα συγκεκριμένο απόγευμα, γιατί ήταν πιθανόν να εκδηλωνόταν το ΚΙΝΗΜΑ. Που δεν εκδηλώθηκε τελικά γιατί διαφώνησαν οι επικεφαλής, επειδή ήταν σε ακινησία και δεν μετείχαν στην άσκηση κάποια Υ/Β. Στο πλοίο επικρατούσαν περίεργες συνθήκες. Ο Κυβερνήτης ήταν πολύ απαιτητικός, ειδικά στις ασκήσεις, αλλά την πρωτοχρονιά π.χ. που είμαστε σκοπούν, την δεχτήκαμε με τραγούδια του Θεοδωράκη, που ακούγονταν σε όλη την ντάνα[4] των Α/Τ. Ο Ύπαρχος ο Μανουσόπουλος, ο Γουλέας, ο Ισμαηλάκος και Ταβλαρίδης όπως και εγώ είμαστε ενήμεροι, χωρίς να έχουμε, πιστεύω, επαφή με τον πυρήνα του ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ. Το πρωί της ημέρας που επρόκειτο να εκδηλωθεί το κίνημα, ο Κυβερνήτης μου ζήτησε να κάνω τη βάρδια του Αξιωματικού Μχ, αντικαθιστώντας κάποιον άλλο, και να έχω το πλοίο (είμαστε ΑΡΟΔΟ[5]) σε ημίωρη ετοιμότητα στις 22.00. Τότε αντικαθιστούσα τον Α΄ Μηχανικό που είχε άδεια. Αξιωματικός Φυλακής του πλοίου ήταν ο κατά τάξη νεώτερός μου ΜΙΧΟΥΔΗΣ, που ακόμη το φέρει βαρέως, γιατί δεν είχε ενημερωθεί. Το βράδυ στις 2200 το πλοίο ήταν έτοιμο, είχαν έλθει μέσα η εξόδου (ναύτες-υπαξιωματικοί) και περιμέναμε τη βάρκα με τους αξιωματικούς. Επειδή αργούσε επικοινωνήσαμε με το φυλάκιο Περάματος με Ρ/Τ και ακούσαμε τον αρχιξυλουργό ΑΒΡΑΜΟΠΟΥΛΟ (και θείο του καλού μας Δημάρχου[6]) να λέει αναιδώς ότι αυτός κάνει κουμάντο και ότι αξιωματικοί δεν θα ερχόντουσαν στο πλοίο. Παρ' όλο που ήρθε σήμα για μετάπτωση της ετοιμότητας σε δίωρη[7], αγνοήθηκε αναμένοντας εξελίξεις. Πράγματι περί τα μεσάνυχτα ήλθε στο πλοίο ο Κυβερνήτης (όχι από το Πέραμα αλλά από την Αμφιάλη). Μας κάλεσε στο δωμάτιο του με το Μιχούδη και μας είπε εκνευρισμένος ότι το κίνημα προδόθηκε.

Του ανέφερα ότι όλο το πλήρωμα ήταν στο πλοίο (πλην αξ/κών), ότι είμαστε σε άμεση ετοιμότητα και μπορούσαμε να φύγουμε, αντέχοντας μέχρι να μαζέψουμε κάποιους αξιωματικούς. Είπε ότι σκόπευε να πάει στο ΝΣ να δει τον Αρχηγό του στόλου (ΑΡΑΠΑΚΗ), πράγμα το οποίο έκανε, για να τον πείσει να τεθεί επικεφαλής του κινήματος, και δεν τον ξαναείδαμε. Πριν φύγει τον ρώτησα με ποιον να φεύγαμε και μου είπε με τον Ύπαρχο και αν θυμάμαι καλά με τον Χρυσικόπουλο.

---

[1] Σε ερώτημα για το ποιος ΄΄ ενημέρωσε΄΄ το Λαζαράκο για το δημοψήφισμα καθώς και για την υπόθεση Ζάκκα, ο Γαρδικιώτης απάντησε ως εξής με γράμμα του στις 30-12-03. « *Στο σημείωμά σου θα ήθελα να διευκρινίσω ότι:*
Το θέμα Ζάκκα από ότι ξέρω ξεκίνησε με το ΄΄δημοψήφισμα΄΄ στον πίνακα.
Το καρφί στο Λαζαράκο ήταν ένας βοηθός του αξιωματικός εξ υπαξιωματικών, που δεν θυμάμαι το όνομά του.
Τους ΄΄δικούς τους΄΄ από τους συμμαθητές, τους έφεραν μέσα νύχτα για την ΕΔΕ του Ζάκκα και τους πίεσαν να καταθέσουν ότι ΄΄εμφορείται από κομμουνιστικές ιδέες΄΄, κάτι που δεν το έκαναν παρά μόνο ο Λαζαράκος (που ο γιος του είναι αξιωματικός ΠΝ).» Με την τελευταία επισήμανση ο Γαρδικιώτης προφανώς θέλει να τονίσει πως στις ΕΔ συνεχίζεται να αναπαράγονται στελέχη προερχόμενα από οικογένειες συγκεκριμένου πολιτικού χώρου δηλαδή της δεξιάς-ακροδεξιάς. Χωρίς αυτό να προδιαγράφει πως και τα παιδιά ακολουθούν άκριτα τις πολιτικές-ιδεολογικές θέσεις των γονιών τους.

[2] ΄΄Θηρία΄΄ καλούνταν τα τέσσερα αντιτορπιλικά ΄΄συνοδείας΄΄ δηλαδή τα μικρά ΑΕΤΟΣ, ΛΕΩΝ, ΙΕΡΑΞ και ΠΑΝΘΗΡ που βασικά εκτελούσαν τις περιπολίες στο Ανατολικό Αιγαίο (τις αποκαλούμενες ΄΄Τ΄΄ επιτήρηση) και με βάση τους το ναύσταθμο Κρήτης ήταν απομακρυσμένα από τη Σαλαμίνα άρα και από την Αθήνα όπου κύρια είχαν τις οικογένειές τους το σύνολο των στελεχών του ναυτικού. Επομένως τον Γαρδικιώτη μεταθέτουν συνεχώς σε υπηρεσίες της Κρήτης μακράν κέντρου, ενώ η συνήθης για όλη τη σταδιοδρομία του αξιωματικού παραμονή στην Κρήτη, είναι η διετία.

[3] Παρόμοια ήταν η επιλογή του Πατσίλια (βλέπε συνέντευξή του) αλλά με δραστικότερες εκδηλώσεις. Εννοεί ο Γαρδικιώτης πως τα περί ΄΄ νευροφυτικών διαταραχών΄΄ η γενειάδα κ.λ.π. ήταν επιλογή δική του, δεν είχε κανένα πρόβλημα υγείας εξ ου και η προτίμηση ιδιώτη ψυχιάτρου κ.λ.π.

[4] ΄΄Ντάνα΄΄ είναι τα παραβεβλημένα το ένα δίπλα στο άλλο, όμοιου τύπου πλοία. ΄΄Σκοπούν΄΄ πλοίο είναι εκείνο που ανά ένα εικοσιτετράωρο (τότε ήταν 24 ώρες το σκοπούν, τώρα διαρκεί μία εβδομάδα) είναι σε ετοιμότητα (δηλαδή βάρδια ή ΄΄φυλακή΄΄ όπως λέγεται) με όλο το πλήρωμα μέσα για αντιμετώπιση έκτακτων αναγκών όπως βοήθειας σε κινδυνεύοντα πλοία κ.λ.π.

[5] ΄΄Άροδο΄΄ είναι το πλοίο αγκυροβολημένο μακριά από την ακτή.

[6] Εδώ ο Γαρδικιώτης εννοεί τον Δήμαρχο Αθηναίων Αβραμόπουλο που θείος του είναι ο Αβραμόπουλος του ναυτικού (αρχιξυλουργός όπως αναφέρει, και γνωστός θιασώτης της ΄΄επανάστασης΄΄) που με εντολή του Καμαρινέα ελέγχει το φυλάκιο Περάματος και συλλαμβάνει όλους τους προσερχόμενους. Βλέπε κατάθεση στα πλαίσια της ανάκρισης του ίδιου του Αβραμόπουλου και του Καμαρινέα στον Σκεμπέα.

[7] Που σημαίνει πως από τη στιγμή της εντολής το πλοίο θα μπορούσε να αποπλεύσει σε δύο ώρες. Άρα η ετοιμότητα είχε διαταχθεί να μειωθεί από ημίωρο (που ήταν με εντολή του Κυβερνήτη Γκιόκεζα για απόπλου και συμμετοχή στο κίνημα) σε δίωρη εφ' όσον είχε αποκαλυφθεί η οργάνωση.

Το πλοίο έμεινε σε άμεση ετοιμότητα μέχρι το πρωί που τα Ρ/Κ (σ. είναι τα ρυμουλκά) μας πήγαν στο μόλο.
Το τι επακολούθησε είναι γνωστό. Στο πλοίο αντεκατεστάθη ο Κυβερνήτης με τον Τραγέα, ο Ύπαρχος και ο Αος με τον ΓΑΒΑΛΑ, που ήταν τόσο άσχετος που μου ζήτησε να κρατάω εγώ τα κλειδιά του κιβωτίου που φυλασσόντουσαν οι καυστήρες αφής λεβήτων.[1]
Το πλοίο έγινε ένα απέραντο καζίνο, όπου όλοι, Κυβερνήτης- αξ/κοί- υπαξ/κοί- ναύτες έπαιζαν από πρέφα μέχρι ζάρια και εγώ τους κυνηγούσα, απειλώντας τους ότι θα τους αναφέρω στον...Γκιοκεζα..
Ν. Γαρδικιώτης 18-12-2003»

ΓΚΙΟΚΕΖΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ 5-8-02
Ευχαρίστως σου απαντώ, στα ερωτήματα που περιλαμβάνεις στο ερωτηματολόγιο που μου έστειλες, ευχόμενος οι συνοπτικές απαντήσεις μου να σου φανούν χρήσιμες στην εργασία σου.

Τα έγγραφα που διαθέτω για τη συμμετοχή μου στο κίνημα του Ναυτικού το 1973, είναι δημοσιευμένα σε διάφορες εκδόσεις σχετικά με το κίνημα και δεν νομίζω να σου χρησιμεύσουν

ΟΝΟΜ/ΝΟ : ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Δ. ΓΚΙΟΚΕΖΑΣ
Απόφοιτος ΣΝΔ, Τάξεως 1952. Αρ. Μητρώου ΣΝΔ Μάχιμος 898
Απόστρατος από Δεκέμβριο 1984, με το βαθμό του Αντιναυάρχου, Επίτιμου Αρχηγού Στόλου.

ΑΠΟ ΑΠΡΙΛΙΟ 1967 ΜΕΧΡΙ ΙΟΥΛΙΟ 1973
Πλωτάρχης προαχθείς σε Αντιπλοίαρχο τον Απρίλιο του 1968.
Συμμετείχα, ως κυβερνήτης του Αντιτορπιλικού ΑΣΠΙΣ, στο αντιδικτατορικό Κίνημα του Ναυτικού 1973, που οργανώθηκε από την τάξη αποφοίτων ΣΝΔ του 1952, οι περισσότεροι των οποίων ήσαν κυβερνήτες των Αντιτορπιλικών του Στόλου. Ουσιαστική οργάνωση του κινήματος με συγκεκριμένες ενέργειες προετοιμασίας της εκδήλωσής του, άρχισαν στις αρχές του 1973 και υλοποιούνταν με βάση αποφάσεις λαμβανόμενες συλλογικά αποκλειστικά και μόνο από τους κυβερνήτες των αντιτορπιλικών Στόλου. Μυημένοι στο κίνημα, προγραμματισμένο να εκδηλωθεί τη νύκτα της 22ας Μαίου 1973, ήσαν άμεσα 60 περίπου ανώτεροι και κατώτεροι αξιωματικοί και ελάχιστος αριθμός Υπαξιωματικών. Στην πραγματικότητα όμως, η συντριπτική πλειοψηφία των πληρωμάτων των πλοίων, συμμετείχαν σιωπηρά. Περιορισμένος αριθμός συναδέλφων του Στρατού Ξηράς και της Αεροπορίας, όπως επίσης και ελάχιστοι ιδιώτες, εξεδήλωσαν αμέριστο ενδιαφέρον και προθυμία ενεργής υποστήριξης του κινήματος. Αποκλειστικός σκοπός του κινήματος ήταν η ανατροπή της δικτατορίας και η αποκατάσταση της έννομης δημοκρατικής τάξης, γι' αυτό και δεν είχε κανενός είδους σύνδεση με πολιτικά κόμματα. Το δικτατορικό καθεστώς, μόλις την 21η Μαίου πληροφορήθηκε την οργάνωση του κινήματος. Το γεγονός περιήλθε σε γνώση μας και αναγκαστήκαμε να ακυρώσουμε τη εκδήλωσή του.
Τη νύκτα της 22ας Μαΐου, κλήθηκα μαζί με τους άλλους κυβερνήτες των αντιτορπιλικών από τον Αρχηγό του Στόλου και συνελήφθην. Κρατήθηκα ένα διήμερο σε απομόνωση στις εγκαταστάσεις του Ναυτικού στο Βοτανικό. Μεταφέρθηκα στα κρατητήρια της ΕΣΑ, στο σημερινό πάρκο Ελευθερίας, όπου σε καθεστώς κακομεταχείρισης γίνονταν καθημερινές ανακρίσεις. Παρέμεινα φυλακισμένος εκεί για σαράντα περίπου μέρες και μεταφέρθηκα στα κρατητήρια στο ΚΕΣΑ Παπάγου, όπου φυλακίστηκα μέχρι τις 22 Αυγούστου, οπότε και απολύθηκα με βάση την αμνηστία προεδρικού διατάγματος.
Στη συνέχει παραπέμφθηκα σε υπηρεσιακό πειθαρχικό Συμβούλιο και αποτάχτηκα από το Ναυτικό.

ΜΕΤΑ ΤΗ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ ΜΕΧΡΙ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ
Με απόφαση της εθνικής Κυβέρνησης που συγκροτήθηκε μετά την κατάρρευση της δικτατορίας, ανακλήθηκα στην ενέργεια και αποκαταστάθηκα στην επετηρίδα, μαζί με όλους τους απότακτους του κινήματος του Ναυτικού. Σταδιοδρόμησα στο Π.Ν. και αποστρατεύτηκα με το βαθμό του Αντιναυάρχου, επίτιμου Αρχηγού Στόλου.
Δεν ασχολήθηκα με την πολιτική.

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΠΡΟΣΘΕΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ (Με αντίστοιχη αριθμητική σειρά)

[1] Χωρίς αυτούς δεν άναβαν οι λέβητες ατμού του πλοίου, επομένως δεν υπήρχε ατμός για να κινηθεί άρα το πλοίο ακινητοποιείται. Εννοεί ο Γαρδικιώτης πως ο Γαβαλάς δεν γνώριζε πως ο ίδιος ήταν ενήμερος και μυημένος στο κίνημα και του εμπιστεύθηκε τα κλειδιά τόσο κρίσιμου υλικού.

1.- Αίτια της δικτατορίας:
Οι αλλοπρόσαλλες ενέργειες των πολιτικών κομμάτων, από τις αρχές της δεκαετίας του 60', εκδηλούμενες με ποικιλώνυμες αμφισβητήσεις όχι μόνο των αντίπαλων κομμάτων, αλλά και μεταξύ των στελεχών του ιδίου κόμματος, δημιούργησαν επί σειρά ετών μια κατάσταση προϊούσας ακυβερνησίας της χώρας. Στην έντονη πολιτική αστάθεια συνέβαλαν επίσης ατυχείς και αδικαιολόγητες παρεμβάσεις του βασιλέως, που χειροτέρευαν ακόμα περισσότερο την κατάσταση, η οποία έγινε πλέον ανεξέλεγκτη μετά το 1965. Αυτή την περίοδο ο απλός λαός, στη μεγάλη του πλειοψηφία, είχε απαυδήσει από την κατάσταση της ακυβερνησίας και αναζητούσε ενδόμυχα κάποιο «λοχία» να σώσει τη χώρα.. Μια μικρή ομάδα συνωμοτών Αξιωματικών του Στρατού Ξηράς, εκμεταλλεύτηκε την ευκαιρία για να εγκαταστήσει τη δικτατορία τον Απρίλιο του 1967.
Που ωφέλησε.
Με την επικράτηση της δικτατορίας, που έγινε εύκολα και γρήγορα χωρίς άξιες λόγου αντιδράσεις, αποκαταστάθηκε άμεσα πλήρης ηρεμία στη χώρα. Τα πρώτα δυο – τρία χρόνια, η καθημερινή ζωή του πολίτη βελτιώθηκε σημαντικά με το συμμάζεμα της οικονομίας και την περιστολή της διασπάθισης του δημόσιου χρήματος. Βελτιώθηκαν οι μισθοί των εργαζομένων, χαρίστηκαν τα αγροτικά χρέη και ο πληθωρισμός σχεδόν μηδενίστηκε. Οι Ένοπλες Δυνάμεις και το εθνικό αίσθημα, αναβαθμίσθηκαν γενικά στη συνείδηση του λαού.
Που έβλαψε.
Η παράταση της παραμονής της δικτατορίας στην εξουσία, άρχισε σύντομα να εξουδετερώνει τις όποιες ωφέλειες πρόσφερε αρχικά, έστω και φαινομενικά. Η αγκίστρωση της κλίκας τους στη νομή της εξουσία, αντί της σύντομης αποκατάστασης της δημοκρατικής τάξης που οι ίδιοι είχαν εξαρχής επαγγελθεί για να δικαιολογήσουν την πράξη τους, έβλαψε πολλαπλά τη χώρα. Όλα τα αρχικά οφέλη εξανεμίστηκαν, η χώρα απομονώθηκε πολιτικά διεθνώς, η οικονομία άρχισε να κλονίζεται και αποκορύφωμα της ανεπάρκειάς προάσπισης των εθνικών συμφερόντων, ήταν η προσπάθεια επέκτασης της δικτατορίας στην Κύπρο που κατάληξε σε εθνική τραγωδία με όλα τα χαρακτηριστικά της εθνικής προδοσίας.

2.- Η δομή και λειτουργία των Στρατιωτικών Σχολών, αντίθετα από τα πανεπιστήμια, δεν αποτελούσαν ποτέ χώρους όπου κυκλοφορούσαν ιδέες, ελεύθερα ή καλυμμένα, ούτε γίνονταν πολιτικές συζητήσεις. Επιπρόσθετα, δεν γινόταν κανενός είδους επίσημης προπαγάνδας. Έτσι με την αποφοίτησή τους από τις σχολές, οι νεαροί Αξιωματικοί δεν ήσαν πολιτικοποιημένοι, ούτε ιδεολογικά μορφωμένοι. Παρέμεναν υποτυπωδώς προσανατολισμένοι στον οικογενειακό τους πολιτικό προσανατολισμό όπως τον είχαν τυχόν διατηρήσει από τα μαθητικά τους χρόνια της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Κάτι ανάλογο επικρατούσε στις τάξεις των Υπαξιωματικών.
Στην περίοδο των λίγων ετών που προηγήθηκαν της δικτατορίας, οι ανώμαλες πολιτικές εξελίξεις, αποτελούσαν καθημερινό θέμα συζητήσεων στα καρέ των πλοίων. Η ανάγνωση εφημερίδων ήταν ελεύθερη, με εξαίρεση το Ριζοσπάστη και ήταν εμφανής γενικά η έλλειψη φανατισμού.
Πως επέδρασε η κατάσταση αυτή; Σε ότι αφορά το Ναυτικό, οι πρώτες αντιδράσεις χαρακτηρίζονται γενικά από σπασμωδικές ενέργειες της ηγεσίας για να καταλάβουν τι ακριβώς έγινε. Οι Διοικητές των ομάδων πλοίων προσπαθούσαν να εκμαιεύσουν οδηγίες περί του πρακτέου, χωρίς αποτέλεσμα. Γρήγορα ηρέμησαν τα πράγματα, έγινε ορκωμοσία της πρώτης δικτατορικής κυβέρνησης με την συναίνεση του Βασιλέως και οι Αξιωματικοί όλων των βαθμών δέχτηκαν την κατάσταση ως γεγονός τετελεσμένο.

3.- Η γενική εντύπωση είναι ότι στο Ναυτικό, η επικράτηση της δικτατορίας αντιμετωπίστηκε ουδέτερα και με μεγάλη επιφύλαξη. Στην Αεροπορία είχε λίγο καλύτερη αποδοχή και στο Στρατό Ξηράς με μεγάλη σχετικά ικανοποίηση. Η ιδιαιτερότητα του Ναυτικού έναντι των άλλων όπλων συνίστατο στο γεγονός ότι πολλοί Αξιωματικοί προερχόμενοι από το κίνημα του 35[1] ήσαν φιλελεύθεροι, τα πάθη είχαν πλέον ξεπεραστεί και υπήρχε πλέον αγαστή συναδέλφωση με τους λεγόμενους φιλοβασιλικούς.
Όπως είναι γνωστό δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία προσδιορισμού των υπέρ και των κατά της δικτατορίας ποσοστών. Οποιαδήποτε εμπειρική εκτίμηση ποσοστών συσχετίζεται απαραίτητα με την περίοδο παραμονής της δικτατορίας στην εξουσία. Τα πρώτα 2-3 χρόνια, το ποσοστό που ήταν υπέρ ήταν σαφώς άνω του 50%. Ουδέτεροι ήσαν γύρω στο 30% και περίπου 10% αντίθετοι. Από κει και ύστερα τα ποσοστά αρχίζουν να αντιστρέφονται προοδευτικά, για να καταλήξουν ακριβώς τα αντίθετα στην περίοδο 1972 και μετά.
Είναι πλέον κοινά αποδεκτό, αν όχι εξακριβωμένο, ότι δεν υπήρξαν στελέχη του Π.Ν. οργανωμένα στη συνωμοτική ομάδα που εγκατέστησε τη δικτατορία της 21ης Απριλίου 1967. Το γεγονός ότι αμέσως μετά την

[1] Ο Γκιόκεζας στο σημείο αυτό κάνει λάθος αφού στις 20-4-1967 κανείς από τουτς αξιωματικούς του ναυτικού δεν είναι προέλευσης του κινήματος του 1935. Οι πρώτοι οκτώ από τους μαχίμους και ισάριθμοι των μηχανικών το 1935 ήταν ενός και δύο ετών σημαιοφόροι. Ίσως εννοεί αναφερόμενος στο κίνημα εκείνο πως επέδρασε καταλυτικά στο ναυτικό αλλά είναι γνωστό πως η ΄΄κάθαρση΄΄ από δημοκρατικούς και αντιβασιλικούς αξιωματικούς στο ναυτικό προηγήθηκε του στρατού μετά το κίνημα της Μέσης Ανατολής. Αλλού έγκειται η ΄΄φιλελεύθερη΄΄ γενικά τάση των στελεχών του ΠΝ και κάποια προσέγκιση επιχειρείται στη διατριβή σε διάφορα σημεία του κυρίου σώματος.

εκδήλωση της συνωμοσίας ορισμένα στελέχη του Π.Ν. τάχθηκαν απροκάλυπτα υπέρ της δικτατορίας, επιδεικνύοντες υπερβάλλοντα ζήλο, και χρησιμοποιήθηκαν σε διάφορες θέσεις, υποτιθέμενες «κλειδιά», δεν αλλοιώνει την κατάσταση. Το ποσοστό των στελεχών αυτής της κατηγορίας εκτιμάται ότι ήταν σαφώς κάτω του 5% του συνόλου των στελεχών. Βασικό χαρακτηριστικό αυτών των ατόμων είναι ότι αυτοπροβλήθηκαν ως άνθρωποι της χούντας, εκμεταλλευόμενοι γνωριμίες ή συγγένεια με χουντικούς, και κατάφεραν να επιβληθούν ως παράγοντες, με την ανοχή της ηγεσίας του Π.Ν. Κάτι ανάλογο έγινε και στην Αεροπορία, ενώ στο Στρατό Ξηράς, αυτό έγινε σε μεγάλη έκταση.

4.- Το σύστημα ελέγχου των κοινωνικών φρονημάτων, παρόλο ότι ποτέ δεν λειτούργησε αντικειμενικά, απλά γιατί βασιζόταν σε ανεξέλεγκτες πληροφορίες και αυθαιρεσίες τοπικών οργάνων της τάξεως, είχε σαν αποτέλεσμα να μην υπάρχουν στις ένοπλες δυνάμεις γενικά, ούτε πριν, ούτε μετά την 21^{η} Απριλίου κομμουνιστές-αριστεροί. Όσο για ακροδεξιούς βασιλόφρονες, υπήρχαν και υπάρχουν ακόμα, σε αριθμό που βαίνει προοδευτικά μειούμενος, καθώς τα στελέχη που έχουν προσωπικές εμπειρίες του εμφύλιου έχουν πλέον αποσυρθεί. Τα νεότερα στελέχη είναι απαλλαγμένα πλέον από τέτοιου είδους προκαταλήψεις.
Σίγουρα τα στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων πρέπει να είναι ιδεολογικά – πολιτικά - κομματικά τοποθετημένα και να δείχνουν ελεύθερα τις προτιμήσεις τους, όπως ακριβώς οποιοσδήποτε πολίτης της χώρας. Με απλά λόγια τα στελέχη των Ε.Δ., θα πρέπει να είναι πολιτικοποιημένα άλλα όχι απαραίτητα κομματικοποιημένα Αυτό βέβαια προϋποθέτει δημοκρατική λειτουργία των πολιτικών κομμάτων, σωστή λειτουργία και σεβασμό των θεσμών από την πολιτική ηγεσία, αντικειμενικό σύστημα αξιολόγησης ικανότητας των στελεχών με ανάλογη αξιοποίηση και μερικά άλλα ακόμα στοιχεία, τα οποία παρόλο ότι είναι γνωστά, θεωρητικά τουλάχιστον, σε όλους, κυβερνώντες και κυβερνώμενους, εντούτοις όμως καταπατιόνται ασύστολα και χωρίς ντροπή από την εκάστοτε κομματική κυβέρνηση, σε βάρος του ένστολου, όπως λέγεται από μερικούς, πολίτη. Όλοι κόπτονται για την ελευθερία του πολίτη, αλλά, όπως έχει αποδειχτεί στην πράξη, μόνο λεκτικά. Συμπερασματικά, η Ελληνική κοινωνία δυστυχώς δεν είναι ακόμα ώριμη για τέτοιου είδους ελευθερίες των στελεχών των Ε.Δ., απλά γιατί τα πολιτικά κόμματα δεν είναι ώριμα για αγνή και πραγματική δημοκρατία.
Η αντιμετώπιση των στρατιωτικών από την κοινωνία πριν από το πραξικόπημα χαρακτηρίζονταν γενικά από συμπάθεια και κάποιας μορφής σεβασμό. Στη διάρκεια της δικτατορίας η θέση τους είχε σημαντικά αναβαθμιστεί στη κοινωνία, μια και είχαν υποκαταστήσει στην πράξη, μεταξύ των άλλων, τους πολιτικούς στα προσφιλή σε όλους ρουσφέτια. Μετά τη δικτατορία, η αντιμετώπιση τους, από την κοινωνία πάντοτε, επανήλθε σχεδόν στην προδικτατορική κατάσταση, με εξαίρεση ορισμένων επαγγελματικών ομάδων, δικηγόροι και δημοσιογράφοι κλπ, οι οποίοι συχνά αναφέρονται στην τάξη των στρατιωτικών με την έκφραση «καραβανάδες», χαρακτηριστική της έντονης τάσης τους να τους υποτιμήσουν.
Η αντιμετώπιση όμως από τους πολιτικούς, ενώ στην προ της δικτατορίας περίοδο συνέπιπτε σχεδόν με αυτή του λαού, στη μεταδικτατορική περίοδο χαρακτηρίζεται από μισαλλοδοξία και συνειδητή θα έλεγα προσπάθεια υποβιβασμού τους. Οι μεταδικτατορικές κυβερνήσεις, άλλες λιγότερο και άλλες περισσότερο, επιλέγουν τις ηγεσίες των Ε.Δ. με κομματικά κατά κανόνα κριτήρια, αδιαφορώντας στην πράξη για την επαγγελματική ικανότητα των ατόμων που επιλέγουν και εμπλέκονται σ’ αυτή καθεαυτή τη λειτουργία των Ε.Δ., όπως π.χ. στην περίπτωση στα Ίμια. Με αυτό τον τρόπο υποχρεώνουν έμμεσα τα στελέχη, από κάποιο τουλάχιστον βαθμό και μετά, να κομματικοποιούνται προκειμένου να επιτύχουν την προώθησή τους σε ανώτατους βαθμούς. Αυτό που δεν γίνεται κατανοητό από τους πολιτικούς είναι η ψυχολογία των στελεχών, η οποία εστιάζεται κυρίως στην πειθαρχία τους στους κανόνες λειτουργίας των Ε.Δ., και δευτερευόντως σε κομματική δραστηριότητα. Σήμερα, το μορφωτικό επίπεδο των στελεχών είναι σημαντικά ανυψωμένο, σε σύγκριση με οποιαδήποτε άλλη ομάδα δημοσίων λειτουργών, και επιπλέον έχουν αναβαθμισμένο το αίσθημα της ευθύνης τους. Επιπρόσθετα, η μισθολογική υποβάθμιση των στρατιωτικών έναντι άλλων δημόσιων λειτουργών, π.χ. δικαστικών, που άρχισε στις αρχές της δεκαετίας του 90’, δείχνει καθαρά το είδος της μεταχείρισης των στελεχών των Ε.Δ. από τους πολιτικούς και ανεπαίσθητα τους διαμορφώνει δημοσιοϋπαλληλική νοοτροπία. Σίγουρα τα στελέχη των Ε.Δ. είναι δημόσιοι υπάλληλοι. Το ίδιο όμως δεν είναι και οι πολιτικοί;

5.- Το κίνημα της 13^{ης} Δεκεμβρίου 1967, ήταν απόρροια όψιμης κρίσης συνειδήσεως του βασιλέως, με την παρότρυνση των αυλικών, γιατί δεν είχε τη σωστή κρίση να αρνηθεί το σχηματισμό κυβέρνησης από τους χουντικούς. Η επίδραση στα στελέχη, με εξαίρεση αυτούς που αποτάχτηκαν μετά την αποτυχία του, ήταν περιορισμένη. Σε ό,τι αφορά στο Ναυτικό, η συμμετοχή των στελεχών επεξηγείται κυρίως από τη συνήθεια των στελεχών να πειθαρχούν στις διαταγές των ανωτέρων, παρά σε συνειδητή επιλογή τους.
Οι επιπτώσεις από την εξέλιξη του κινήματος ήσαν σχετικά περιορισμένες. Σ’ αυτό συνέβαλε η χαλαρή αντιμετώπιση των συμμετεχόντων από τη χούντα, η οποία είχε κερδίσει τη συμπαράσταση της πλειοψηφίας του λαού στη συγκεκριμένη περίοδο.

6.- Οι σχέσεις των στελεχών των κλάδων των Ε.Δ., χαρακτηρίζονται διαχρονικά από ανταγωνισμό πρωτοκαθεδρίας. Ουσιαστικά πρόκειται περί «φιλολογικής» διαμάχης, χωρίς αντικείμενο, γιατί η γαιοστρατηγική θέση της χώρας χρειάζεται ισόρροπη ανάπτυξη των κλάδων και στενότατη συνεργασία μεταξύ τους σε όλα τα επίπεδα. Το Ναυτικό ποτέ δεν διεκδίκησε την πρωτοκαθεδρία, αλλά και ποτέ δεν αποδέχτηκε πρωτοκαθεδρία άλλου κλάδου. Τα στελέχη του Σ.Ξ. σχεδόν την απαιτούν, ενώ της Αεροπορίας την διεκδικούν. Για οποιοδήποτε αντικειμενικό παρατηρητή, τέτοιες διεκδικήσεις είναι εντελώς ανεδαφικές, παρωχημένες και επικίνδυνες για την εθνική ασφάλεια.
Στο μόνο ίσως σημείο που επέδρασαν οι σχέσεις των στελεχών κατά τη διάρκεια της δικτατορίας είναι ότι τα στελέχη του Σ.Ξ. έγιναν και το έδειχναν αλαζονικά έναντι των στελεχών των άλλων κλάδων.

7.- Οι σχέσεις αξιωματικών υπαξιωματικών στις Ε.Δ. ποτέ δεν υπήρξαν προβληματικές στη μεταπολεμική περίοδο. Κατά κανόνα τηρούνταν και νομίζω εξακολουθούν να τηρούνται εντός υπηρεσιακών πλαισίων Τυχόν ιδιαιτερότητες ήσαν προϊόν ατομικών σχέσεων και συμπεριφοράς, χωρίς απαραίτητα να εκφράζουν το σύνολο. Σήμερα οι σχέσεις τους είναι στο καλύτερο δυνατό επίπεδο, λαμβανομένου υπόψη του σημαντικά ανεβασμένου μορφωτικού επιπέδου των υπαξιωματικών. Ειδικά στο Π.Ν. χαρακτηρίζονται πάντοτε από συναδελφική διάθεση, χωρίς κανενός είδους υπηρεσιακές διακρίσεις σε βάρος των υπαξιωματικών.

8.- Ο ρόλος της εκπαίδευσης στις παραγωγικές σχολές των Ε.Δ., είναι αναμφίβολα σημαντικός στη διαμόρφωση του χαρακτήρα των στελεχών, ως προς τα επίκτητα στοιχεία που τον συνθέτουν. Η ιεραρχική δομή και λειτουργία των τάξεων κάθε μιας από τις στρατιωτικές σχολές, επιβάλλει άμεσα και έμμεσα την ισοπέδωση της προσωπικότητας των νεοκατατασσομένων, ώστε να αρχίσει το κτίσιμο του χαρακτήρα τους από μηδενική και κατ' επέκταση, ενιαία βάση. Η πειθαρχία, ο σεβασμός των συναδέλφων και των θεσμών, όπως επίσης και η ανάπτυξη της έννοιας του καθήκοντος, υπεισέρχονται ανεπαίσθητα στο άτομο και δομούν προοδευτικά το χαρακτήρα του υποψήφιου στελέχους, στο βαθμό που διαχρονικά επικρατεί ως παράδοση του καθενός από τους Κλάδους των Ε.Δ.
Για οποιονδήποτε γνώστη του ρόλου της εκπαίδευσης, όπως περιληπτικά περιγράφεται, θα πρέπει να ήταν αναμενόμενο ότι η αντίδραση των στελεχών στην επιβολή δικτατορίας θα εξαρτιόταν άμεσα από τις αποφάσεις της ηγεσίας. Και στην περίπτωση της συνωμοσίας της 21^{ης} Απριλίου, οι ηγεσίες των κλάδων ανάλωσαν τον κρίσιμο χρόνο θετικής αντίδρασης σε τηλεφωνήματα να καταλάβουν τι γίνεται, χάνοντας οποιαδήποτε ευκαιρία αντίδρασης. Ειδικότερα στο Ναυτικό, δεν χρειαζόταν τίποτα περισσότερο από μια εντολή απόπλου των πλοίων και άρνηση αποδοχής της χούντας. Στην προκειμένη περίπτωση μεμονωμένες αντιδράσεις δεν είχαν κανένα νόημα.
Ακόμα και στην περίοδο που ο εμφύλιος βρισκόταν σε εξέλιξη, οργανωμένη προπαγάνδα οποιασδήποτε μορφής ήταν σχεδόν ανύπαρκτη στις στρατιωτικές σχολές. Άλλωστε, οι Ε.Δ. ποτέ δεν διέθεταν οργανωμένη προπαγάνδα, είτε γιατί δεν μπορούσαν ή δεν ήταν πραγματικά αναγκαία. Μια-δύο διαλέξεις το χρόνο, ίσως περισσότερες στη διάρκεια της χούντας, μόνο σαν ευκαιριακές μπορεί να χαρακτηριστούν. Η έμφαση στις παραδόσεις του όπλου, αν μπορεί να χαρακτηριστεί προπαγάνδα, είναι αυτό που έμμεσα γίνεται στις σχολές και αυτό λειτουργεί στην εδραίωση ενιαίου πνεύματος, που λειτουργεί επωφελώς για τον κλάδο σαν σύνολο.

9.- Η άδεια σύναψης επίσημων σχέσεων και γάμου ήταν ένας θεσμός που ίσχυε πριν από τη δικτατορία. Ήταν μια λειτουργική παρενέργεια των κοινωνικών φρονημάτων. Στη διάρκεια της χούντας απλά εξακολούθησε να ισχύει χωρίς μεταβολή. Εκτός όμως από την τυπική της σκοπιμότητα, εξυπηρετούσε παράλληλα και κοινωνικούς σκοπούς προασπίζοντας τα ίδια τα στελέχη και την υπηρεσία γενικότερα. Ίσως την καλύτερη εξήγηση της σκοπιμότητας των αδειών αυτής της μορφής την δίνει η περίπτωση των στελεχών του Σ.Ξ. Αμέσως μετά την αποφοίτησή τους από τις σχολές, τα νεαρά στελέχη τοποθετούνταν σε {μονάδες}οι οποίες στο σύνολό τους βρίσκονταν σε μεθοριακές περιοχές, μακριά από τα αστικά κέντρα. Καταλύματα αγάμων στελεχών δεν υπήρχαν την εποχή εκείνη διαθέσιμα. Έτσι, οι νεαροί αξιωματικοί νοίκιαζαν κάποιο δωμάτιο σε οικογένειες που είχαν ανάγκη του ενοικίου. Αν τύχαινε και στην οικογένεια υπήρχε μια νεαρή κοπέλα τότε συνέβαινε ό,τι είναι φυσικό να συμβεί σε δυο νέους. Η οικογένεια δεν αργούσε να ανακαλύψει το συμβάν και καλούσε το νεαρό αξιωματικό να αποκαταστήσει την τιμή της κοπέλας με γάμο. Διαφορετικά, ακολουθούσε καταγγελία στο διοικητή της μονάδας και υπηρεσιακή εμπλοκή.
Η άδεια γάμου ήταν συνδυασμένη με την προίκα. Αν λάβουμε υπόψη το περιορισμένο ύψος αποδοχών των στελεχών, μπορούμε ευκολότερα να κατανοήσουμε την έννοια της προίκας, η οποία μπορούσε να υποκατασταθεί εάν η μέλλουσα σύζυγος είχε μόνιμη εργασία, ώστε το ζευγάρι να μπορεί να ζει αξιοπρεπώς. Τι σημαίνει αξιοπρεπώς στην προκειμένη περίπτωση; Αυτό συμπεραίνεται από το γεγονός ότι τα στελέχη των Ε.Δ., συγκαταλέγονταν μεταξύ των διακεκριμένων μελών της μικρής κοινωνίας όπου υπηρετούσαν.
Πράγματι υπήρχαν απαγορεύσεις στις παραγωγικές σχολές για την ανάγνωση βιβλίων εκτός των βιβλιοθηκών και γενικά εφημερίδων. Όσο και αν κάτι τέτοιο φαίνεται υπερβολικό και ανεξήγητο τη

σημερινή εποχή, οι παρενέργειες του εμφύλιου και της κατ' επέκταση τεχνικής διαίρεσης του λαού σε δεξιούς και αριστερούς, συνεχίστηκαν για πολλά χρόνια της μετεμφυλιακής περιόδου, μέχρις ότου εξαλειφθούν προοδευτικά.
Ορισμένες περιόδους, στη διάρκεια της δικτατορίας και μετά, η εφημερίδα που διάβαζε κάθε στέλεχος, αποτελούσε άτυπα κριτήριο του πολιτικού προσανατολισμού του ατόμου. Δεν είχε ποτέ άμεσες υπηρεσιακές επιπτώσεις στο άτομο, αλλά μπορούσε να χρησιμοποιηθεί εις βάρος του αν χρειαζόταν, με την ανάλογη εκμετάλλευση της πληροφορίας από αυτόκλητους παράγοντες που περιέβαλαν την ηγεσία.

10.- Η συμμετοχή μονίμων στελεχών στη αντίσταση κατά τη γερμανοιταλική κατοχή, ήταν πατριωτική και ηρωική πράξη που αντανακλά την έννοια του χρέους τους προς την πατρίδα. Δυστυχώς δεν υπήρξε ενιαία αντιστασιακή οργάνωση στη διάρκεια της κατοχής με αποτέλεσμα όσοι είχαν αναπτύξει αντιστασιακή δράση να βρεθούν σε αντίπαλα στρατόπεδα με πρώην συναδέλφους τους, χωρίς οι ίδιοι να το επιδιώξουν.
Τα αίτια του εμφύλιου έχουν πολλαπλά αναλυθεί στο διάστημα που μεσολάβησε, από πολλούς ειδικούς και μη. Όσοι τον έζησαν έχουν τις προσωπικές τους εμπειρίες, ανάλογα με την πλευρά στην οποία έτυχε ή επιδίωξαν να βρεθούν, και είναι φυσικό να τις διατηρούν αμετάβλητες. Απλή ιστορική παρακολούθηση των γεγονότων αμέσως μετά την κατοχή, δείχνει στον αντικειμενικό σημερινό πολίτη, που δεν έζησε αυτά τα γεγονότα, την εξέλιξη μιας κατάστασης με όλα τα χαρακτηριστικά του παραλογισμού που την διακρίνει, η οποία σίγουρα του δημιουργεί απορία και διερωτάται: γιατί; Διότι έντεχνα και σκόπιμα έγινε άγρια εκμετάλλευση των αγνών πατριωτικών αισθημάτων της άδολης νεολαίας που έσπευσε να ενταχθεί σε αντιστασιακές ομάδες, κατευθύνοντας την νεανική τους ορμή σε πάλη τάξεων αντί του εχθρού που κατείχε τη χώρα. Ίσως η χώρα μας αποτελεί τη μοναδική περίπτωση στη διάρκεια του Β' παγκόσμιου πολέμου, όπου η μεγαλύτερη αντιστασιακή οργάνωση της κατοχικής περιόδου, στράφηκε εναντίον της επίσημης κυβέρνησης και των Ε.Δ. της χώρας, που κατέφυγαν και λειτουργούσαν σε συμμαχική χώρα της Β. Αφρικής, αποδυναμώνοντας κάθε δυνατότητα τους να αξιώσει το έθνος μερίδιο των νικητών που του αναλογούσε.
Η επίδραση του εμφύλιου στα στελέχη κατά τη διάρκεια της εξέλιξής του, ήταν διαφορετική στο Σ.Ξ. από τους άλλους κλάδους των Ε.Δ. Ο Σ.Ξ. επωμίσθηκε το βάρος των επιχειρήσεων της καταστολής του εμφύλιου με πολλά θύματα. Η συμμετοχή των άλλων κλάδων ήταν εκ των πραγμάτων περιορισμένη. Η χώρα στο σύνολό της πλήρωσε ακριβά το τίμημα της καταστροφής που έγινε, επιπρόσθετα της καταστροφής του πολέμου και αυτής που έγινε από τα στρατεύματα κατοχής. Ευτυχώς, σύντομα οι Ε.Δ., αμέσως μετά το τέλος του εμφύλιου, περιορίστηκαν στα κυρίως έργα τους, αναδιοργανώθηκαν και σταδιακά άρχισε ανάπτυξη νέου ενιαίου πνεύματος μεταξύ των στελεχών.

11.- Η είσοδο της χώρας στο ΝΑΤΟ, έγινε σε περίοδο που ο εμφύλιος είχε ήδη τελειώσει. Οι ΗΠΑ, με οικονομική και στρατιωτική βοήθεια στο πλαίσιο του σχεδίου Μάρσαλ, είχαν αναλάβει ρόλο συμβούλου και ουσιαστικά ρυθμιστή των πολιτικών πραγμάτων στη χώρα. Ανεξάρτητα από την πολιτική ηγεσία που θεώρησε το ΝΑΤΟ σαν ευκαιρία εξασφάλισης της εθνικής ακεραιότητας, τα στελέχη των Ε.Δ. δεν είχαν κανένα λόγο να δυσανασχετήσουν για τη συμμετοχή της χώρας σε ένα αμυντικό συνασπισμό που τους έδινε την ευκαιρία αναβάθμισης των επαγγελματικών τους γνώσεων και έμμεσα βελτίωσης της διαβίωσής τους. Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας το ΝΑΤΟ και ο Αμερικανικός παράγοντας, κύριος μοχλός της δημιουργίας του, μπορεί ίσως να μη συνέβαλαν άμεσα στην οργάνωση και επιβολή της δικτατορίας, αλλά αφού αυτή πέτυχε να επιβληθεί, ουσιαστικά την ενίσχυσαν, τουλάχιστον στα πρώτα χρόνια. Ίσως να φαίνεται περίεργο πως δημοκρατικές συμμαχικές κυβερνήσεις υποστήριξαν μια δικτατορία σε ένα κράτος μέλος της συμμαχίας. Μη μας διαφεύγει όμως το γεγονός ότι την περίοδο που προηγήθηκε της δικτατορίας, η πολιτική κατάσταση στη χώρα είχε σοβαρά εκτραπεί από τη ομαλότητα. Η όποια δυνατότητα των πολιτικών είχε εντελώς απομειωθεί μετατρεπόμενοι σε υποχείρια ξένων κέντρων εξουσίας, που επέβαλαν λύσεις εξυπερουτούσες τα δικά τους εθνικά συμφέροντα. Η δικτατορία τους πρόσφερε μια λύση συμβατή με τα συμφέροντά τους και την υποστήριξαν, όσο τουλάχιστον αυτή τους εξυπηρετούσε. Μετά τη δικτατορία, η αντιμετώπιση του ΝΑΤΟ και των ΗΠΑ από τα στελέχη επηρεάστηκε σημαντικά από την ευνοϊκή μεταχείριση τής Τουρκίας σε βάρος της χώρας μας. Τους προβλημάτισε και εξακολουθεί να τους προβληματίζει αυτή η διαφορά, σε συνδυασμό με την αλαζονική συμπεριφορά των ΗΠΑ, κυρίως μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και την κατάρρευση του υπαρκτού κομμουνισμού. Σήμερα τα στελέχη των Ε.Δ. διακατέχονται από αντιαμερικανικά αισθήματα κατά το ίδιο ποσοστό που διακατέχουν το σύνολο του Ελληνικού λαού.

12.-.Από τη στιγμή που εγέρθηκε θέμα ανεξαρτησίας της Κύπρου από του ίδιους τους Κύπριους, τα στελέχη αντιμετώπιζαν την κατάσταση με συμπάθεια και αισιοδοξία, όπως άλλωστε και ολόκληρος ο Ελληνικός λαός, προσβλέποντας σε σύντομη και αίσια λύση. Ο Μακάριος, με τα ηγετικά προσόντα που τον χαρακτήριζαν είχε κερδίσει την εμπιστοσύνη όλων. Οι αγώνες της ΕΟΚΑ με αρχηγό το Γρίβα-Διγενή είχαν γενική επιδοκιμασία. Όμως, οι πολιτικοί χειρισμοί της Ελλαδικής και της Κυπριακής ηγεσίας, άλλοτε ομοφωνούντων και άλλοτε διαφωνούντων, χαρακτηρίστηκε ως μια ιστορία χαμένων ευκαιριών, έδειχνε

καθαρά την έλλειψη μιας συγκεκριμένης στρατηγικής για την επιτυχία του επιδιωκόμενου σκοπού. Φορτισμένοι συναισθηματικά από το δίκιο της υπόθεσης, απέρριπταν οποιαδήποτε συμβιβαστική λύση, μέχρις ότου, αφού είχαν εντωμεταξύ προηγηθεί μερικές άσκοπες βιαιότητες εναντίον του Μωαμεθανικού στοιχείου του νησιού, να δεχθούν διευθέτηση του προβλήματος με εμπλοκή της Τουρκίας ως ισότιμης εγγυήτριας δύναμης. Πολλοί θεώρησαν τη λύση ως μη βιώσιμη, όπως και τελικά πράγματι αποδείχθηκε.
Σε όλο αυτό το διάστημα τα αισθήματα των στελεχών φαίνονταν από την προθυμία που επιδείκνυαν να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους τοποθετούμενοι στη Φρουρά, όπως επίσης και την αυτοθυσία όσων συναδέλφων βρέθηκαν στο νησί κατά την Τουρκική εισβολή του 74'.
Το Κυπριακό δεν θα μπορούσε να αποτελέσει αιτία της εκδήλωσης της 21ης Απριλίου, γιατί την περίοδο εκείνη, παρόλο ότι δεν υπήρχε συμφωνημένη λύση, το νησί βρισκόταν στο καλύτερο δυνατό επίπεδο αμυντικής ικανότητας με τη παρουσία εκεί μιας ισχυρής στρατιωτικής δύναμης από την Ελλάδα, η ανάκληση της οποίας έγινε αργότερα από τη χούντα.
Ως προς τις αιτίες και τους υπεύθυνους του πραξικοπήματος στην Κύπρο; Οι ενέργειες του Μακάριου, απαυδισμένου προφανώς από τους ερασιτεχνικούς πολιτικούς χειρισμούς της χούντας, δημιουργούσαν προβλήματα στα σχέδια των ΗΠΑ για έλεγχο της ευρύτερης περιοχής και ενοχλούσαν τους Ιωαννιδικούς, που έλεγχαν πλέον την κατάσταση και βρίσκονταν σε παρασκηνιακές επαφές με τους Αμερικάνούς για να έχουν τη εύνοιά τους. Αυτά συνοπτικά οδήγησαν τη χούντα, με την αφανή παρότρυνση των Αμερικανών προκειμένου να απαλλαγούν από τον Μακάριο, να κάνουν το πραξικόπημα στην Κύπρο. Αποτέλεσμα; Η Ελλάδα απηλλάγη της χούντας, αλλά το τίμημα ήταν δυσανάλογα βαρύ για την Κύπρο με την πάγια εγκατάσταση στρατιωτικής τουρκικής δύναμης και κατάληψη του μισού νησιού.

13.- Σήμερα, η μόνη ορατή απειλή για τη χώρα είναι η Τουρκία και προς την κατεύθυνση αυτή το φρόνημα των στελεχών είναι ακμαίο. Δεν θα πρέπει όμως να υποτιμάμε την Τουρκία ως αντίπαλο, γιατί στο στρατιωτικό τομέα έχει κάνει πραγματικά άλματα προόδου ως προς την εκπαίδευση και την πρόσκτηση νέου πολεμικού υλικού. Υπάρχει ένα έλλειμμα στην ουσιαστική ενημέρωση των στελεχών για τις Τουρκικές δυνατότητες και το χειρότερο: η σχεδόν παντελής έλλειψη επιχειρησιακών πληροφοριών, για τον απλούστερο λόγο ότι λείπει η κατάλληλη οργάνωση συλλογής και ανάλυσής τους. Η γνωστή ΕΥΠ επικεντρώνεται σε θέματα εσωτερικού και τα επιτελεία αρκούνται σε δελτία τύπου. Οι απειλές από ενδεχόμενη αναδιάταξη του παγκόσμιου χάρτη, τουλάχιστον επί του παρόντος είναι μάλλον φιλολογικού χαρακτήρα και πέραν του ορατού ορίζοντα.
Το φρόνημα των στελεχών επηρεάζεται άμεσα από τις περιορισμένες οικονομικές τους δυνατότητες με την συνεχώς περιοριζόμενη αγοραστική δύναμη του μισθού τους. Όσοι από αυτούς έχουν κάνει οικογένεια και δεν έχουν ιδιόκτητη κατοικία, αντιμετωπίζουν πραγματικό οικονομικό πρόβλημα να ζήσουν την οικογένειά τους στο στοιχειώδες επίπεδο που αρμόζει στα στρατιωτικά στελέχη. Ποτέ οι μισθοί των στελεχών δεν ήσαν μεγάλοι, αλλά είναι η μόνη τάξη δημόσιων λειτουργών στην Ελλάδα που υποβαθμίστηκε από το μισθολογικό επίπεδο, το οποίο για δεκαετίες ίσχυε, λόγω αναβάθμισης άλλων τάξεων. Στην κάμψη του φρονήματός τους, συμβάλλουν επίσης η έλλειψη ηθικής υποστήριξης τους από την πολιτεία και η απουσία προβολής του έργου τους. Αποτέλεσμα είναι η σταδιακή απόκτηση δημοσιοϋπαλληλικής νοοτροπίας, άγνωστης μέχρι τώρα στα στελέχη των Ε.Δ.

14.- Όσοι από τα στελέχη των άλλων όπλων συνεργάστηκαν στο κίνημα του Ναυτικού, είναι γνωστοί, συνελήφθησαν, βασανίστηκαν όπως όλοι και αποτάχτηκαν.

15.- Συγκεκριμένη δράση; Πέραν της εκδήλωσης απαρέσκειας του χουντικού καθεστώτος, σχεδόν ελεύθερα και χωρίς ιδιαίτερο φόβο μετά το 1971, δεν γνωρίζω να ανέπτυξαν στο εσωτερικό αντιδικτατορική δράση άτομα ή οργανώσεις. Πολλοί επαίρονται ότι ανέπτυξαν τέτοια δράση, αλλά στην πραγματικότητα μόνο φιλολογικά. Ίσως δεν είναι τυχαίο το απόφθεγμα που κυκλοφορούσε, μετά την πτώση της χούντας ότι: « όταν ήταν ισχυρή η δικτατορία όλοι οι Έλληνες ήσαν χουντικοί και μετά την πτώση της όλοι οι Έλληνες ήσαν αντιχουντικοί ».

16.- Κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα, κλιμακώνεται, ως προς το βαθμό εκδήλωσής της και βαθμολογείται με αναγωγή σε μια σχετική κλίμακα μεταξύ λευκού και μαύρου. Αν προσπαθήσουμε να εξετάσουμε τη δράση, ή μάλλον τη συμπεριφορά των οπαδών της χούντας, κατατάσσοντάς τους σε μια οποιαδήποτε κλίμακα, μπορούμε να διακρίνουμε τρεις κατηγορίες: η πρώτη κατηγορία ήταν αυτή της μεγάλης πλειονότητας του απλού λαού που είδαν στην αρχή με συμπάθεια τη χούντα και πίστεψαν στις εξαγγελίες της για γρήγορη κάθαρση του πολιτικού γίγνεσθαι της χώρας. Αναζητούσαν ομαλότητα και νοικοκύρεμα των κοινών. Με την πάροδο του χρόνο το μέγεθος της κατηγορίας αυτής ξέφτισε και όσοι παρέμειναν οπαδοί της δεν ανέπτυξαν άξια λόγου δραστηριότητα. Στα στελέχη των Ε.Δ., έγινε κάτι ανάλογο. Στη δεύτερη κατηγορία, κατατάσσονται τα άτομα, στρατιωτικοί και ιδιώτες, που θεώρησαν ότι τους δίδονταν η ευκαιρία να

εκμεταλλευτούν προς όφελός τους την κατάσταση. Αυτοί έδρασαν σε μικρές ομάδες προσπαθώντας να δικτυωθούν με ισχυρούς παράγοντες της χούντας. Όσοι τα κατάφεραν μετεπήδησαν στην επόμενη κατηγορία, όσοι δεν τα κατάφεραν έμειναν έξω. Κατ' εκτίμηση, στο Ναυτικό στελέχη της κατηγορίας αυτής ανέρχονταν γύρω στο 5-6 %, στην Αεροπορία γύρω στο 10% και στο Σ.Ξ. 25-30%. Από τη δεύτερη κατηγορία, προέκυψε η τρίτη. Αυτή των σκληρών οπαδών της δικτατορίας που δικτυώθηκαν στο σύστημα, μέσω φιλικών ή συγγενικών παραγόντων της και αποτέλεσαν τους στυλοβάτες της χούντας σε όλη της τη διάρκεια. Τα περισσότερα άτομα της κατηγορίας αυτής χρησιμοποιήθηκαν από τη χούντα ως τοποτηρητές σε υπουργεία, δημόσιες υπηρεσίες, οργανισμούς κλπ. Άλλοι χρησιμοποιήθηκαν ως τοποτηρητές στους κλάδους των Ε.Δ. για την παρακολούθηση του προσωπικού, ενημερώνοντας τη χούντα για το βαθμό εμπιστοσύνης των στελεχών προς αυτήν. Μια ειδική ομάδα του Σ.Ξ. ήταν επιφορτισμένη με την ασφάλεια, έκαναν συλλήψεις ανακρίσεις και βασανισμούς κρατουμένων. Σ' αυτή την τελευταία κατηγορία, κατ' εκτίμηση πάντοτε, μπορεί να περιληφθούν ποσοστά επί του συνόλου των στελεχών, 3% για το Ναυτικό, 6% για την Αεροπορία και 20% για το Σ.Ξ. Η συμπεριφορά τους, με λίγα λόγια, ήταν εντελώς αλαζονική. Το δυστύχημα με την ηγεσία των κλάδων είναι ότι δεχόντουσαν τη συμπεριφορά τους και τους θεωρούσαν ως παράγοντες του καθεστώτος.
Ως προς την αντιμετώπιση των χουντικών από την πολιτεία, μετά την κατάρρευση της χούντας, η γενική εντύπωση είναι ότι σωστά περιορίστηκε στους υπεύθυνους οργανωτές της και σε περιορισμένο αριθμό ατόμων που επέδειξαν υπερβάλλοντα ζήλο και σκληρότητα. Κατά τη γνώμη μου αυτή ήταν η σωστή αντιμετώπισή τους και σωστά επιβλήθηκαν αυστηρές ποινές, που για πρώτη ίσως φορά στα Ελληνικά χρονικά εφαρμόστηκαν στην πράξη. Ευτυχώς, επικράτησε ψυχραιμία στη μεταδικτατορική πολιτική ηγεσία στην αντιμετώπιση των χουντικών, γεγονός που συνέβαλε ουσιαστικά στην αποφυγή εκδήλωσης αντίδρασης από τους δεύτερης κατηγορίας χουντικούς παράγοντες, κατά την κρίσιμη περίοδο αμέσως μετά την κατάρρευση της χούντας και απρόσκοπτη μετάπτωση στην ομαλότητα

17.- Οι διαδοχικές αποκαταστάσεις που έγιναν μετά την μεταπολίτευση, μπορεί μόνο να χαρακτηριστούν ως υπερβολικές και χαριστικές. Θυμίζουν την περίπτωση απονομής σύνταξης αντιστασιακού σε άτομα που, όπως γράφτηκε στον τύπο, ήσαν νήπια κατά τη διάρκεια της κατοχής. Στην πλειονότητά τους οι αποκαταστάσεις που έγιναν από τις μεταδικτατορικές κυβερνήσεις δεν ήσαν καθόλου σωστές. Είναι χαρακτηριστικές οι περιπτώσεις στελεχών που πριν τη δικτατορία είχαν υποβάλλει οικειοθελώς παραίτηση, πράγμα που πάντοτε γίνεται σε κάποιο ποσοστό του συνόλου των στελεχών κατ΄έτος, και αποκαταστάθηκαν μετά χωρίς να έχουν αναπτύξει κανενός είδους αντιδικτατορική δραστηριότητα, έστω και ως απόστρατοι. Κάτι ανάλογο έγινε και με όσους κατά τη διάρκεια της δικτατορίας κρίθηκαν δυσμενώς για την απόδοσή τους και όχι για οποιαδήποτε αντιδικτατορική δράση. Τα αρχεία των επιτελείων υπάρχουν και δείχνουν ανάγλυφη την πραγματική κατάσταση.
Τα στελέχη των Ε.Δ., που διώχτηκαν πραγματικά από τη δικτατορία και η πολιτεία είχε υποχρέωση να τους αποκαταστήσει, ήσαν:
Όσοι ενεργά συμμετείχαν σε αντιδικτατορική δραστηριότητα και αποτάχτηκαν γι' αυτό.
Όσοι τέθηκαν σε αυτεπάγγελτη αποστρατεία αμέσως μετά την αναρρίχηση των χουντικών στην εξουσία και το βασιλικό κίνημα του Δεκεμβρίου 1967.
Αυτοί και μόνο έπρεπε να αποκατασταθούν για να αποτελέσουν, αν μη τι άλλο, παράδειγμα για τα νεώτερα στελέχη.

18.- Την περίοδο της απόταξης μου, ασχολήθηκα επαγγελματικά σε εφοπλιστική εταιρία. Επανήλθα στην ενεργό υπηρεσία μετά την κατάρρευση της δικτατορίας και σταδιοδρόμησα στο Π.Ν. Δεν δραστηριοποιήθηκα πολιτικά.

19.- Και βέβαια υπήρχε κίνδυνος πραξικοπήματος, τουλάχιστον την πρώτη περίοδο της μεταπολίτευσης. Με τον περιορισμό των συλλήψεων στους πρωταίτιους της χούντας, έμειναν ελεύθεροι πολλοί παράγοντες που την πλαισίωναν, οι οποίοι είχαν αναπτύξει δραστηριότητα ελέγχου του συνόλου των δημοσίων υπηρεσιών και οργανισμών. Αυτοί όχι μόνο έχαναν τις θέσεις τους, αλλά αντιμετώπιζαν τον κίνδυνο να συλληφθούν επίσης. Οι αντιδράσεις τους όμως ήσαν σπασμωδικές, περιορίστηκαν σε συγκεντρώσεις μικροομάδων που συζητούσαν την κατάσταση όπως διαμορφώθηκε και τους ενδεχόμενους τρόπους εξουδετέρωσης της πολιτικής κυβέρνησης που είχε σχηματιστεί. Το βάρος της δυσμενούς εξέλιξης του Κυπριακού και η συνετή στάση της κυβέρνησης, απέτρεψαν τον κίνδυνο εκδήλωσης οποιασδήποτε σοβαρής κίνησης πραξικοπήματος.

20.- Η παράδοση στο Π.Ν., αποτελεί το σημαντικότερο παράγοντα διαμόρφωσης του χαρακτήρα και της ανάπτυξης ενιαίου πνεύματος των στελεχών του. Προεξάρχοντα στοιχεία της παράδοσης, είναι: ο αυτοσεβασμός, η συνειδητή πειθαρχία, ο σεβασμός των θεσμών και των συναδέλφων, και η πίστη στο σώμα που υπηρετούν. Για όποιον γνωρίζει την παράδοση του Ναυτικού, είναι εύκολο να κατανοήσει την επίδραση

που είχε στη συμπεριφορά των στελεχών, πρώτα στην εκδήλωση της δικτατορίας, στη συνέχεια κατά τη διάρκειά της και τέλος μετά την κατάρρευσή της χούντας. Τη μεταπολεμική περίοδο, μετά τον επαναπατρισμό του στόλου στη χώρα, οποιεσδήποτε διαφορές που χώριζαν στο παρελθόν τα στελέχη του βασιλικοί – βενιζελικοί, είχαν αμβλυνθεί σε σημείο απάλειψής τους. Το κλίμα που επεκράτησε, δεν ευνοούσε την ανάπτυξη παραγοντισμού, και κατά μείζονα λόγο συνωμοτικών δραστηριοτήτων, προς οποιαδήποτε κατεύθυνση. Κατά καιρούς αναδύονταν αυτοδιοριζόμενοι με την ανοχή της ηγεσίας «παραγοντίσκοι», εκμεταλλευόμενοι την εύνοια κάποιου βασιλικού ή πολιτικού πάτρωνα, χωρίς όμως ουσιαστική επήρεια της ομαλής πορείας του σώματος. Έτσι, παρόλο ότι τα στελέχη έφτασαν το πρωί της 21ης Απριλίου 1967 στις υπηρεσίες τους χωρίς εμπόδια, δεν εκδηλώθηκε κανενός είδους αντίδραση. Εν προκειμένω, η μόνη ενέργεια που θα μπορούσε ενδεχομένως να εκδηλωθεί, ήταν η έξοδος του Στόλου από τη Σαλαμίνα και αντίδραση στην εγκαθίδρυση της δικτατορίας. Διαταγή της ηγεσίας για αντίδραση του Στόλου δε δόθηκε και τα στελέχη παρέμειναν αδρανή. Στη διάρκεια της δικτατορίας, όσα από τα στελέχη συνεργάστηκαν με οποιοδήποτε τρόπο μαζί της, δε ξεπέρασαν τα όρια της ευπρέπειας, ως προς τη συμπεριφορά τους προς τους συναδέλφους τους. Το ίδιο συνέβη και μετά την κατάρρευση της δικτατορίας, κατ' αντίστροφη αυτή τη φορά κατεύθυνση, από τους αποκατασταθέντες απότακτους του κινήματος του Ναυτικού.
Σε ό,τι αφορά στον προσανατολισμό του, το Ναυτικό, διέπεται από φιλελεύθερο πνεύμα, με την κυριολεξία του όρου και όχι την πολιτική του έννοια. Αυτό το πνεύμα ξεπηδάει από τη φύση και την παράδοση του όπλου. Τα στελέχη του Π.Ν., περνάνε τα περισσότερα χρόνια της καριέρας τους στα πλοία. Οι συνεχώς μεταβαλλόμενες καταστάσεις του περιβάλλοντος τα πλοία θαλάσσιου χώρου κατά τους πλόες τους, επιβάλλουν στα στελέχη που υπηρετούν σ' αυτά, εγρήγορση και ετοιμότητα λήψεως αποφάσεων σε βραχύ χρόνο. Αυτά αποφασίζουν ελεύθερα και με δική τους ευθύνη για το πρακτέο, μέσα φυσικά στα πλαίσια της αποστολής που τους έχει ανατεθεί με συγκεκριμένες διαταγές. Επιπρόσθετα, κάθε πλοίο είναι μια αυτοτελής μονάδα, μέλος μιας ομάδας πλοίων. Το πλήρωμα, μικρό ή μεγάλο σε αριθμό, διαβιώνει σαν μια οικογένεια που την ενώνουν δεσμοί συναδελφικότητας και συνεργασίας. Ζούνε για πολλές ημέρες μαζί χωρίς επαφή με τον έξω κόσμο, γεγονός που φέρνει πιο κοντά τα άτομα μεταξύ τους και τους ενώνει ψυχικά. Όλες αυτές οι καταστάσεις συμβάλλουν στην ανάπτυξη φιλελεύθερου πνεύματος στο σύνολο του όπλου.

21.- Τη μεταπολεμική περίοδο δεν υπάρχει διακριτός χώρος προέλευσης των στελεχών του Π.Ν. κοινωνικός ή οικονομικός. Στο παρελθόν, άτυπα προσδιορίζονταν ορισμένα πλαίσια, όπως τουλάχιστον τεκμαίρεται από την καταβολή διδάκτρων από τους μαθητές των στρατιωτικών σχολών μέχρι τις αρχές του 1950. Τώρα τα στελέχη προέρχονται από όλες τις κοινωνικές και οικονομικές τάξεις της Ελληνικής κοινωνίας, χωρίς κανενός είδους διάκριση. Οι οποιεσδήποτε ευνοϊκές παρεμβάσεις του παρελθόντος εξέλιπαν ολοσχερώς στην πράξη, με την καθιέρωση των πανελλήνιων εξετάσεων για την εισαγωγή στις παραγωγικές σχολές των Ε.Δ. με επιλογή των υποψηφίων, γιατί οι ίδιοι το επιθυμούν.
Σε κάθε περίπτωση, το γεγονός είναι ότι τα νεαρά άτομα διαφόρων κοινωνικών και οικονομικών τάξεων που κατατάσσονται στη Σχολή των Ναυτικών Δοκίμων, με την επήρεια της ισχυρής δυναμικής της παράδοσης του όπλου, ισοπεδώνονται στην αρχή, ως προς τον χαρακτήρα τους, αναπτύσσοντας στη συνέχεια προοδευτικά τα χαρακτηριστικά ολοκληρωμένων στελεχών με υψηλού επιπέδου επαγγελματισμό, ενιαίο πνεύμα και κοινά ιδανικά.
Ο χώρος των Ε.Δ. υπήρξε πάντοτε ευαίσθητος και ίσως σήμερα περισσότερο από ποτέ άλλοτε. Διανύουμε μια περίοδο μακροχρόνιας διεθνούς ειρήνης, τη μακρύτερη στην παγκόσμια ιστορία, χωρίς ορατούς κινδύνους μιας παγκόσμιας σύρραξης. Κίνδυνος πολιτικής εκτροπής, δικτατορικής μορφής στη χώρα, δεν υπάρχει, τουλάχιστον για όσο χρόνο υπάρχει ομαλή δημοκρατική διακυβέρνηση της χώρας. Αντίθετα, κίνδυνος τοπικής πολεμικής σύρραξης, με τις παράλογες απαιτήσεις και απειλές της γειτονικής Τουρκίας είναι ορατός, παρόλη τη συμμετοχή της χώρας στην Ε.Ε., το ΝΑΤΟ και άλλους διεθνείς οργανισμούς. Επιπρόσθετα, η επιχειρούμενη από τις ΗΠΑ αλλαγή του παγκόσμιου χάρτη, ενδεχομένως να δημιουργήσει προβλήματα στην πάντοτε καυτή περιοχή των Βαλκανίων, τμήμα των οποίων αποτελεί η χώρα μας. Η Τουρκία δεν είναι ο μόνος γείτονας με επεκτατικές βλέψεις σε βάρος της Ελλάδας. Αποτελεί ως εκ τούτου υποχρέωση της πολιτείας, ανεξάρτητα από την κομματική προέλευση της εκάστοτε κυβέρνησης, να ενισχύσει τα εν ενεργεία στελέχη με όλους τους τρόπους: εκπαίδευση, οργάνωση, σύγχρονο υλικό, συνθήκες διαβίωσης, μισθοδοσία κλπ, και να μην εμπλέκεται σε κομματική διάβρωσή τους με άστοχες παρεμβάσεις, ποικιλόμορφων άπειρων πολιτικών συμβούλων. Η πολιτεία θα πρέπει επίσης να αναβαθμίσει το κύρος των Ε.Δ. στην κοινωνία, προβάλλοντας το έργο και την ανάγκη ενίσχυσής τους, σε αντιστάθμισμα των παραπλανητικών και ψευδεπίγραφων ειρηνιστικών συνθημάτων που μελετημένα και συντονισμένα επιχειρούν με επιτυχία, διάφορες αμφίβολης προέλευσης οργανώσεις.
Δεν είναι όμως μόνο η πολιτεία υπεύθυνη για οτιδήποτε στραβό συμβαίνει στις Ε.Δ.. Είναι και αυτά τα ίδια τα στελέχη που ευθύνονται για τη σωστή διοίκηση της μονάδας τους και την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού της. Για παράδειγμα, δεν είναι ευθύνη του ΥΠΕΘΑ η κλοπή οπλισμού από στρατόπεδα, που γίνεται συχνά πυκνά. Είναι ευθύνη και ανεπάρκεια του τοπικού διοικητή. Κανένας δεν

φαίνεται να ασχολείται για την εξέταση σε βάθος των αιτίων που δημιουργούν τέτοιες καταστάσεις. Τα στελέχη αποστρατεύονται σε μια ηλικία, κατά μέσο όρο 50 ετών και όλοι ανεξαιρέτως με βαθμό ανωτάτου. Δηλαδή, όποιος κατάφερε να καταταγεί σε στρατιωτική σχολή, έχει πιθανότητα γύρω στο 99% να αποστρατευτεί τουλάχιστον με το βαθμό υποστρατήγου, υποναυάρχου, υποπτεράρχου. Συμβαίνει στις Ε.Δ., κάτι ανάλογο με αυτό που συμβαίνει στα Ελληνικά πανεπιστήμια. Οποιοσδήποτε καταφέρει να μπει σε μια σχολή, είναι βέβαιο ότι θα πάρει πτυχίο. Ίσως αυτό να αποτελεί παγκόσμια πρωτοτυπία, αλλά στην πραγματικότητα αποτελεί μια τεράστια σπατάλη εργατικού δυναμικού υψηλού μορφωτικού επιπέδου και διοικητικών ικανοτήτων. Πως γίνεται αυτί; Πρώτον, με τις αποστρατείες αποστερούνται τα όπλα στελεχών που βρίσκονται στο μέγιστο της επαγγελματικής τους απόδοσης. Ενδεχομένως η θέσπιση αντικειμενικών κριτηρίων ικανότητας, θα δημιουργούσε τη δυνατότητα επιλογής για προαγωγή, μόνον όσων αποδεδειγμένα πληρούν τις απαιτήσεις του επόμενου βαθμού. Οι υπόλοιποι θα υποχρεούνταν να παραμένουν στην υπηρεσία στο βαθμό που κρίνονται κατάλληλοι να υπηρετούν, και θα συνταξιοδοτούνται όταν συμπληρώνουν το όριο ηλικίας του βαθμού τους. Δεν είναι όλα τα στελέχη το ίδιο ικανά, άπαξ και αποφοίτησαν από την παραγωγική σχολή. Δεύτερον, με τις αποστρατείες χάνεται από την πολιτεία ένας μεγάλος αριθμός διοικητικών στελεχών, είδος που σπανίζει στην Ελληνική κοινωνία, ενώ θα μπορούσε να αξιοποιηθεί σε άλλες δημόσιες υπηρεσίες και οργανισμούς. Δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι τα προηγμένα κράτη χρησιμοποιούν απόστρατους αξιωματικούς σε υψηλές διοικητικές θέσεις των δημόσιων και ιδιωτικών επιχειρήσεων. Τρίτον, οι πενιχρές συντάξεις που καταβάλλονται στους απόστρατους, επειδή δεν έχουν τη δυνατότητα να κλείσουν κάποια πλατεία της Αθήνας ή κάποια αρτηρία της εθνικής οδού, καταδικάζουν μια τάξη δημόσιων λειτουργών σε ευπρεπή πενία. Φαίνεται ότι την εκάστοτε πολιτική ηγεσία δεν την απασχολεί καθόλου ότι προοδευτικά, τα στελέχη εμβολιάζονται με τη «δημοσιοϋπαλληλική» νοοτροπία, πράγμα ολέθριο για όχι μόνο για τις Ε.Δ., αλλά για την ίδια τη χώρα.

22-9-2002
Για τον Σταματελόπουλο, δεν έχω κάτι το συγκεκριμένο να σου πω. Δεν είχα ποτέ προσωπική επαφή μαζί του. Ό,τι γνωρίζω, επιπλέον της έντονης επικριτικής αρθρογραφίας του στον ημερήσιο τύπο του 1973-74, εναντίον της χούντας, προέρχονται από 2-3 ταγματάρχες τότε, του περιβάλλοντος Σταματελόπουλου, των οποίων τα ονόματα δεν θυμάμαι, που συνδέονταν με τον Στάθη Πετρόπουλο, ο οποίος με ενημέρωνε σχετικά.
Με τον Πετρόπουλο, τον Κολιγιάννη, τον Κιοσσέ και τον Αναγνωστόπουλο, είχα φιλικές σχέσεις και κοινές ανησυχίες για την κατάσταση που επικρατούσε και κυρίως με την προοδευτικά αυξανόμενη εμπλοκή της χούντας, με τη βοήθεια αυτόκλητων παραγοντιζομένων χουντικών συναδέλφων, στα διοικητικά θέματα του Ναυτικού.
Εκτός από τον Κολιγιάννη που ήταν κανονικά μυημένος και συμμετείχε ενεργά στο κίνημα του Ναυτικού, οι Πετρόπουλος, Κιοσσές και Αναγνωστόπουλος, ήσαν ενήμεροι από μένα[1] για το σχέδιο κινήσεως και είχαν ανεπιφύλακτα δεχτεί να το υποστηρίξουν με τη συμμετοχή τους.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΓΚΙΟΚΕΖΑ 6/1/2004 σε επιστολή του γράφοντος από 8-12-03[2]

…..Μου δίνεις την ευκαιρία να περιγράψω συνοπτικά τη συμμετοχή των Μη Μυημένων στο κίνημα του Ναυτικού, στους οποίους συμπεριλαμβάνεται ο συντριπτικός αριθμός των συναδέλφων Αξιωματικών, αρκετά μεγάλος αριθμός Υπαξιωματικών, ακόμα και αρκετοί ναυτοδίοποι. Η ιστορία του " ΑΣΠΙΣ " δεν είναι παρά αντιπροσωπευτική όλων των μονάδων που συμμετείχαν. Η ιστορία τους χρωστά αναγνώριση της σιωπηλής συμβολής τους στην προετοιμασία των πλοίων.

Από τον Ιανουάριο 1973 και μετά, που άρχισε να στεριώνει η επιθυμία των συμμαθητών κυβερνητών των Αντιτορπιλικών να προχωρήσουμε στην υλοποίηση του κινήματος, γίνονταν πολύ συχνά συγκεντρώσεις μας

[1] Στο πλοίο του Γκιόκεζα το Α/Τ ΑΣΠΙΣ υπηρετούσαν επίσης οι Ισμαηλάκος, Γουλέας, Μιχούδης, Γαρδικιώτης, Ταβλαρίδης και Μηνόγιαννης οι οποίοι επίσης ήταν ενήμεροι όπως λέει στη συνέντευξή του ο Γουλέας. Βλέπε σχετική απάντηση Γαρδικιώτη για το ίδιο θέμα όπως και του Γκιόκεζα σε ερώτημα που του υποβλήθηκε και παρατίθεται μαζί με την δική του απάντηση.
[2] Η επιστολή που στάλθηκε στον Γκιόκεζα από τον γράφοντα και στην οποία απάντησε έχει ως εξής:
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΓΚΙΟΚΕΖΑ 8/12/2003
Κύριε Ναύαρχε καλημέρα.
Σας ενοχλώ και πάλι, αλλά στην εξέλιξη της εργασίας διαφαίνεται πως, το επιτελείο του Α/Τ ΑΣΠΙΣ ήταν ενήμερο για την προετοιμαζόμενη κίνηση, ανεξάρτητα εάν εσείς είχατε μυήσει όλους στο σχέδιο. Αυτό προκύπτει από συνεντεύξεις συναδέλφων αλλά ο μόνος που μπορεί να τεκμηριώσει το επίπεδο ΄΄μύησης΄΄ ή ΄΄ενημέρωσης΄΄ είστε εσείς. Επομένως σας παρακαλώ να μου απαντήσετε εάν θυμάστε πως εκτός όσων ήδη μου έχετε πει, είχαν και ποια εμπλοκή στην υπόθεση αυτή και οι Μηνόγιαννης Γρηγόρης, Γουλέας Σταύρος, Ταβλαρίδης Σταύρος, Γαρδικιώτης Νίκος, Ισμαηλάκος Μιχάλης και Μιχούδης Αριστείδης. Δεν αποκλείεται να ήσαν γνώστες μερικοί έστω και χωρίς εσείς να το γνωρίζετε. Ευχαριστώ και πάλι για την υπομονή σας.
Α.Κακαράς

σε κάποιο καρέ {για} να συζητήσουμε τα σχέδια και την πρόοδο της προετοιμασίας. Συχνότερα οι συγκεντρώσεις γίνονταν στο καρέ του Α/Τ ΑΣΠΙΣ. Καθώς ο χώρος του καρέ είναι και πέρασμα για τα δωμάτια των αξιωματικών, όσοι περνούσαν από εκεί κάτι έπαιρνε το αυτί τους για τις συζητήσεις που κάναμε. Ο ύπαρχος Μ. Μανουσόπουλος, πλήρως γνώστης της κίνησης, ήταν ο συχνότερος επισκέπτης του καρέ στη διάρκεια των συζητήσεων, που όλο και κάτι ήθελε να με ρωτήσει!. Με άλλα λόγια όλοι ήσαν ενήμεροι για τα τεκταινόμενα. Άλλος λιγότερο άλλος περισσότερο. Δεν είχα συγκεκριμένα μυήσει κανένα από τους αξιωματικούς του πλοίου, αλλά γνώριζα ότι όλοι ήσαν ενήμεροι της επικείμενης εκδήλωσης του κινήματος. Άλλωστε, πίστευα ότι για το ΑΣΠΙΣ δεν χρειαζόταν μύησή τους γιατί ήμουν βέβαιος ότι θα ακολουθούσαν όλοι ότι αποφασιζόταν.
Χαρακτηριστικό ότι οι αξιωματικοί γνώριζαν τι επρόκειτο να γίνει είναι κάτι μικρές λεπτομέρειες στην προετοιμασία του πλοίου για απόπλου. Για παράδειγμα, θα αναφέρω την ιστορία του ταμία. Είχα ζητήσει να κάνω κάποιες δοκιμές εν πλω, ώστε το καράβι να είναι άροδο. Όταν το πλήρωμα γύρισε το βράδυ μέσα και τους κράτησαν στο ΔΝΕ, ο "ταμίας" Ανθ/ρχος (Ο) Δ.Μπατσιούλας κουβαλούσε μαζί του μαγιά για αρτοποίηση πλέον των δύο μηνών, αφού προηγουμένως είχε φροντίσει για προμήθεια κάθε είδους τροφίμων για όλο το πλήρωμα, αρκετών για δύο τουλάχιστον μήνες. Ανάλογες προμήθειες είχαν γίνει για πλήρη φόρτο καυσίμων, ανταλλακτικά κλπ. Ανάλογες προετοιμασίες γίνονταν από τους υπολόγους.
Επίσης χαρακτηριστικό για το πλήρωμα είναι ο ναύτης καμαρότος, ονόματι Αυγουστίνος Γουνέλης, που ήταν συνέχεια στο καρέ για να σερβίρει καταλάβαινε πλήρως τι γινόταν. Από την ημέρα που μας συνέλαβαν, όποτε έβγαινε εξόδου πήγαινε σπίτι μου και έμενε για ώρα κλαμένος.

Μπορεί τα επιτελεία και τα πληρώματα των πλοίων να μη γνώριζαν τις λεπτομέρειες και τι ακριβώς προέβλεπαν τα σχέδια, αλλά όλοι λίγο-πολύ γνώριζαν πολύ καλά τι ετοιμαζόταν. Όλοι αυτοί αποτελούν τους ενήμερους " Μη Μυημένους " του κινήματος στους οποίους ανήκει έπαινος, διότι κανένας τους δεν ήταν χαφιές της χούντας.

Σου εύχομαι Καλή και Δημιουργική Χρονιά

Φιλικά
Α.Γκιόλεζας

ΔΕΜΕΣΤΙΧΑΣ ΓΡΗΓΟΡΗΣ

Αντιναύαρχος (ε.α.) Γρηγόρης Δεμέστιχας E-MAIL 19-1-2004
…..Επί του θέματος που με ρωτάς πλέον διαφόρων συναδέλφων που αναφέρονται στις καταθέσεις τους και στο πόρισμα του Σκεμπέα, ότι είχαν μυηθεί από εμένα, σου συμπληρώνω και για τους κάτωθι:
1. Γεώργιος Γεωργακόπουλος
2. Γεώργιος Φουσιάνης
3. Πότης Κουτσομητόπουλος
4. Νικόλαος Φωστιέρης
5. Μιχαήλ Ισμαηλάκος

Στο δεύτερο ερώτημα [1]δεν ενθυμούμαι κάποια ειδική συζήτηση για την στάση μας σε περίπτωση συλλήψεων. Πιστεύαμε ότι το κίνημα θα επιτύχει.

Με εκτίμηση

Γρηγόρης Δεμέστιχας

ΖΑΡΚΑΔΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Ο Αλέξανδρος Ζαρκάδας του Γεωργίου είναι αντιστράτηγος ε.α. τάξης 1953 της ΣΣΕ και φέρει ΑΜ 32272
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

1. Το κύριο αίτιο της 21ης Απριλίου ήταν το ΚΥΠΡΙΑΚΟ και θα έλεγα καλύτερα η εξωτερική πολιτική της Ελλάδος, η οποία θεωρήθηκε ότι δημιουργούσε προβλήματα στο ΝΑΤΟ και ως κάποιος εκ των συμμάχων ιδιαίτερα. Οι αφορμές και τα αίτια που προεβλήθησαν ήταν άλλα και πολλές φορές ανύπαρκτα ως επί το πλείστον, όπως π.χ. ο κομμουνιστικός κίνδυνος.

[1] Το δεύτερο ερώτημα ήταν το εξής «*...Εάν είχατε συζητήσει/ αποφασίσει πριν ή κατά την αρχή των συλλήψεων να αποκαλύψετε στις ανακρίσεις οτιδήποτε αφορούσε το κίνημα καθώς επίσης τους μυημένους. Το στοιχείο αυτό έχει επισημανθεί από συναδέλφους σας της οργάνωσης όχι ως απόφαση αλλά ως συζητηθέν με στόχο να σταματήσουν οι συλλήψεις κ.λ.π….»*

2. Οι αξιωματικοί του στρατού διαφόρων προελεύσεων είχαν και τα χαρακτηριστικά της προέλευσής τους. Υπάρχουν μορφωμένοι ιδίως οι προπολεμικοί. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών ήταν όμως δεξιοί ή ακροδεξιοί. Δεν θα έλεγα κομματικοποιημένοι αλλά πιστοί εις το υπάρχον καθεστώς ή καλύτερα …….και υποταγμένοι εις το υπάρχον καθεστώς. Νομίζω ότι η 21η Απριλίου δεν …..προσπάθεια αλλαγής, εκμεταλλεύθηκε όμως εις το έπακρον την υπάρχουσα κατάσταση η οποία και την …..
3. Οι οργανωμένοι στο συνωμοτικό κύκλο της 21ης Απριλίου ήταν πάρα πολύ λίγοι ίσως γύρω στους 400 και λιγότεροι, ήταν όμως λόγω της οργάνωσής των και της συγκυρίας όλοι στην Αθήνα, έτσι κατέλαβαν εύκολα την Αθήνα και παραπλάνησαν πολλούς, και εξανάγκασαν σε υποταγή τη μεγάλη πλειοψηφία. Παράδειγμα ο βασιλιάς και πάρα πολλοί από τους λεγόμενους βασιλικούς.
4. Προ της δικτατορίας υπήρχαν ακροδεξιοί, βασιλόφρονες και δημοκρατικοί 5-7% και ουδείς κομουνιστής. Η αντίδραση στην εξουσία δεν είναι ποτέ εύκολη ό,τι χρώμα και να είναι…….να είναι τα στελέχη των Ε. Δυνάμεων είναι άλλο και όχι αν είναι κομματικοποιημένοι ή όχι. Έχει δε σχέση με την καθόλου πολιτική της πολιτείας και σχετίζεται με την παιδεία, τη λειτουργία της κοινωνίας και της πολιτείας και που καθορίζεται ο τρόπος αντίδρασης, όταν το σύνταγμα παραβιάζεται. Πως μπορεί αν αντιδράσει αυτός που έχει ……; Με τη σειρά μου θέτω ένα ερώτημα που σχετίζεται με τα οικονομικά κυρίως, ο Συνδικαλισμός στο τραπεζικό σύστημα πέτυχε {για τους τραπεζιτικούς}την καλύτερη αμοιβή μεταξύ των εργαζομένων στην πατρίδα μας. Αμοιβή, προαγωγή, συνθήκες ζωής, σύνταξη, υγεία. Μπορεί ο στρατιωτικός να θέσει ζήτημα για ένα από αυτά τα προβλήματα όπως το πράττει ο τραπεζικός; Αναφέρομαι στους περιορισμούς της ελευθερίας των μελών των ΕΔ.
5. Το κίνημα της 13 Δεκεμβρίου 1967 και η συμμετοχή των στελεχών ήταν για την επαναφορά της χώρας στην ομαλότητα. Είχε πλέον και ο Ανώτατος Άρχων πειστεί ότι η 21η Απριλίου είχε άλλους …Το γεγονός αυτό διέσπασε τη δεξιά και άλωσε την 21η Απριλίου χωρίς ερείσματα στο λαό τα οποία και ποτέ δεν κατόρθωσε να …..η 21 Απριλίου.
6. Τα στελέχη του στρατού ήσαν διχασμένα. Τα στελέχη του ΠΝ ήταν στο σύνολό τους αντίθετα και της Αεροπορίας ουδέτερα. Τη αστυνομίας ….και της χωροφυλακής σε μεγάλο βαθμό αρνητικά αλλά υποταγμένα. Ο ανταγωνισμός μεταξύ των κλάδων σοβαρός και η συνεργασία δύσκολη, ιδίως μετά την καθιέρωση της αρχηγίας των ενόπλων δυνάμεων η διάσταση διευρύνθηκε.
7. Οι σχέσεις αξιωματικών και υπαξιωματικών διατηρούντο σε υπηρεσιακό επίπεδο και περισσότερο ο προσεταιρισμός υπαξιωματικών γινότανε για να χρησιμοποιηθούν σαν όργανα.
8. Η εκπαίδευση στις παραγωγικές σχολές είναι ελαττωματική. Δεν δημιουργεί προσωπικότητες. Στη ΣΣΕ κυριαρχεί η πειθαρχία και πολύ λίγο συμβάλλει στη διαμόρφωση των αξιωματικών όπως τους θέλει η παράδοση. Αντικομουνιστική προπαγάνδα υπήρχε, όχι όμως επί της φιλοσοφικής βάσεως του κομμουνισμού, τα περισσότερα επιχειρήματα …….σα συνθήματα όπου τα κρίνω…..
9. Για την προ της δικτατορίας εποχή τα βιβλία δεν ήσαν προσιτά και λόγω οικονομίας. Στο Οικονομικό πρόβλημα στηριζόταν η προίκα και η απαιτούμενη άδεια ήταν αναγκαία και για τα φρονήματα της υποψήφιας νύφης. Η απαγόρευση που με είχε εντυπωσιάσει ήταν η απαγόρευση απομάκρυνσης από την έδρα της φρουράς πέραν των 7 χιλιομέτρων.
10. Η συμμετοχή των στελεχών ήταν μεγάλη στην αντίσταση, ΕΛΑΣ-ΕΔΕΣ, Μέση Ανατολή κ.α. Πολλά στελέχη παρέμειναν μακρά και «μοίραζαν πλιγούρι» όπως λένε αλλά αυτό οφείλεται κυρίως στην ηγεσία. Τα αίτια του εμφυλίου πολέμου είναι κυρίως διεθνή, οφειλόμενα στον ανταγωνισμό των μεγάλων δυνάμεων. Στη Γιάλτα ο κόσμος χωρίστηκε σε σφαίρες επιρροής. Είναι…..όταν ο Στρατηγός Τρομπούκιν έφθασε στην Καβάλα όχι μόνο δεν προχώρησε για την απελευθέρωση της συμμάχου Ελλάδας, αλλά απεχώρησε και έτσι εδόθη στους Εγγλέζους. Και όταν εξερράγη το κίνημα των Αθηνών λέξη…για την επέμβαση των Άγγλων. Αυτό είναι ένα πολύ μεγάλο κεφάλαιο για να απαντηθεί σε ένα ερωτηματολόγιο.
11. Τα στελέχη αντιμετώπιζαν το ΝΑΤΟ σα σανίδα σωτηρίας και σημαντική επιτυχία της χώρας μας {την ένταξη} σ' αυτό. Ο κίνδυνος για τη χώρα μας ήταν από τον {βορά}……..Δεν έχουμε αποδεικτικά στοιχεία για τη συμμετοχή του ΝΑΤΟ και των ΗΠΑ στο πραξικόπημα. Εκείνο όμως που συνέβη ήταν η αποδοχή της δικτατορίας και η συνεργασία μαζί της, παρά τα όσα αναφέρονται στο προοίμιο του ΝΑΤΟ για τις Αρχές, τις Παραδόσεις και τη Δημοκρατία. Το ίδιο και με τις ΗΠΑ. Παρά ταύτα όμως το συμπέρασμα των Ελλήνων και πολλών μελετητών είναι ότι, θεωρούν βέβαια τη συμμετοχή του ΝΑΤΟ και ΗΠΑ στο πραξικόπημα και στη συνέχεια την υποστήριξή του.
12. Τα στελέχη έβλεπαν το κυπριακό ως εθνικό θέμα και την ένωση με την Ελλάδα ως τη μοναδική λύση. Άλλωστε ο πρωθυπουργός έλεγε ότι η Ένωση έρχεται κτλ. Στο {διάστημα}….αυτό καλλιεργήθηκε η άποψη ότι οι πολιτικοί προδίδουν το κυπριακό. Αυτά για τους Ελλαδίτες πολιτικούς αλλά και για τους Κύπριους ισχύουν τα ίδια. Στο επίκεντρο όμως αυτών ήταν ο Μακάριος και αυτόν κυρίως κατηγορούσαν ότι ήταν ….και συνοδοιπόρος. Το κυπριακό είχε με τον τρόπο αυτό οδηγηθεί σε αδιέξοδο. Από τη μια μεριά μιλούσαμε για ένωση και από την άλλη δεχόμαστε την άποψη των τουρκικών καντονιών εντός των οποίων ασκούσαν την εξουσία οι Τουρκοκύπριοι. Και η Τουρκία τότε ζητούσε ομοσπονδία. Είναι

φανερό ότι δεν μπορούσε να βρεθεί λύση μέσω διαπραγματεύσεων και δεν μπορούσε να δοθεί λύση δια των κοινοβουλίων. …με αυτό το γεγονός κύρια αιτία- και βοηθούντων των εσωτερικών- δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις {επέμβασης} της δικτατορίας στην Κύπρο, έχουμε μια παρόμοια επανάληψη και ένα αδιέξοδο και φθάνουμε στο πραξικόπημα του Ιωαννίδη με τον Γεωργίτση και τους λοιπούς. Στην πράξη ήταν ο Κίσινγκερ και οι βοηθοί του, σχεδιαστές και επιβλέποντες.

13. Δεν είναι τα ίδια στελέχη. Έχουμε τους νεαρούς εκείνης της εποχής αδιαμόρφωτους. Σήμερα έχουν διαμορφώσει απόψεις και από τα φοβερά γεγονότα πολύ διάφορες εκείνων των φιλοχουντικών στελεχών.
14. Γνωρίζω αρκετά στελέχη των ενόπλων δυνάμεων που φυλακίσθηκαν, εξορίστηκαν και μερικά βασανίστηκαν.
15. Αρκετά στελέχη των ενόπλων δυνάμεων.
16. Εκείνο που έπρεπε να γίνει ήταν να δικαστούν οι υπεύθυνοι για την προδοσία της Κύπρου και ΜΟΝΟΝ ΑΥΤΟΙ. (Ανδρουτσόπουλος, Ιωαννίδης, Γκιζίκης κλπ).
17. Οι αποκαταστάσεις έπρεπε να γίνουν και …. Ειδικά με το Στρατό έπρεπε να επανέλθουν όλοι οι αντιστασιακοί για να φτιάξουν στρατό.
18. Δραστηριοποιήθηκα πολιτικά.
19. ΟΧΙ. Καλλιεργήθηκε η ιδέα περί υπάρξεως σταγονιδίων για να διατηρούν τα πράγματα ως έχουν. Ο πατέρας της γέφυρας, Ε. Αβέρωφ, με αυτόν τον τρόπο κατάφερε να εφαρμόσει τις γέφυρες στην περίοδο 1974-1981.
20. Το ΠΝ είναι ένα φιλελεύθερο όπλο και η παράδοση επέδρασε εις το μεγαλύτερο μέρος των στελεχών. Το δεύτερο κατά την περίοδο του εμφυλίου πολέμου, που αρχίζει από την κατοχή, τα στελέχη του ΠΝ μετέχουν κατά την πολεμική διάρκεια των επιχειρήσεων, όχι στους εκ του «συστάδην» αγώνες και είδαν ή {βίωσαν}….τον προσωπικό κίνδυνο με διαφορετικό τρόπο από τα στελέχη του Στρατού και το τρίτο είναι η προέλευση των στελεχών (εννοώ το κοινωνικό περιβάλλον).
21. Ακριβώς αυτή είναι η κοινωνική διαφορά των στελεχών. Στο Στρατό η προέλευση των στελεχών είναι κυρίως {από} αγροτόπαιδα.
22. Στην εποχή μας οι μεταπολεμικές …της ΣΣΕ δεν είχαν κύριο θέμα τα δικαιώματα των πολιτών ούτε και η πολιτεία έδωσε ποτέ κάποιο βάρος στην κοινωνική μόρφωση των στελεχών. Αυτό εξηγεί γιατί είναι τόσο διαφορετική η θέση των Στρατ. Γιατρών που ζουν μέσα στο ίδιο περιβάλλον.
23. Απαιτείται να επαναφέρουν τους ενόπλους μέσα στα ρεύματα της κοινωνίας και αυτό θα γίνει αν φροντίσουν πολλά πράγματα μαζί διότι είναι αλληλένδετα όλα. Δε μπορεί τα Πανεπιστήμια να είναι κλειστά για τα στελέχη των Εν Δυνάμεων και οι υποτροφίες να δίδονται σε ιδιώτες για να σπουδάσουν ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΖΑΡΚΑΔΑ από 26-1-2004 **(ΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΣΣΕ)**

Σχετικά με τα της ΣΣΕ
Το 1952 η ΣΣΕ μετά τον πόλεμο άρχισε να λειτουργεί με τριετή διάρκεια σπουδών. Όταν το Σεπτέμβριο ή Οκτώβριο του 1952 εισήλθε η νέα τάξη, η του 1954, οι τριτοετείς της τάξεως του 1952 απαιτούσαν από τους δευτεροετείς τότε, να υπόκεινται στους ίδιους κανόνες. Εδώ η ουσία είναι η νίλα. Η τάξη στην οποία ανήκω του 1953 αντέδρασε με αίτημα άλλη συμπεριφορά. Για το λόγο αυτό έφτασε το θέμα σε μία σοβαρή κλιμάκωση. Οι 3ετείς ανάφεραν πάνω από 50 και πλέον {δευτεροετείς} κάθε μέρα για διάφορα παραπτώματα, κυρίως δε της μη εκτέλεσης της εντολής να κινούνται τροχάδην. Τα πρωινά δε εις το γυμναστήριο ελάμβαναν συγκρούσεις μεταξύ δευτεροετών και τριτοετών. Αυτά τα γεγονότα έφτασαν εις το ΓΕΣ μέσω του συμμαθητού μας ΚΕΤΣΕΑ Γ. και τελικά μετά από επίσκεψη του Α/ΓΕΣ Υπαρχηγού και ΑΣΔΕΝ στη Σχολή ελύθη με απόφαση υπέρ των 2ετών. Όλη αυτή η ιστορία κράτησε περίπου ένα μήνα.
Με τιμή Α.Ζ. 26-1-04

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΖΑΡΚΑΔΑ ΑΠΌ 19-3-2004 **(ΚΙΝΗΣΗ ΓΡΙΒΑ, ΙΔΕΑ, ΑΣΠΙΔΑ)**

Αγαπητέ Αντώνη,

Θα αρχίσω με ένα περιστατικό που συνέβη προ των εκλογών του 1961. Μετά την επιστροφή του Γρίβα από την Κύπρο λόγω των Συμφωνιών της Ζυρίχης, φαίνεται πως μαζί με όλα τα άλλα, έκανε και κάποια δικτύωση στο Στρατό. Το γεγονός υπέπεσε στην αντίληψη της Κυβέρνησης και μια ωραία πρωία, πριν εμφανιστούν στα στρατόπεδα και κυρίως στο Γουδί, στρατόπεδο αρμάτων, οι αξιωματικοί, ευρέθησαν από το ΓΕΣ αρμόδιοι και τους έδωσαν φύλλα πορείας για διάφορες μονάδες στη Βόρειο Ελλάδα. Το γεγονός αυτό έμεινε γνωστό ως «**Κίνηση Γρίβα»**. Εγώ αυτά τα πληροφορήθηκα από συμμαθητές μου που έλαβαν τέτοια φύλλα πορείας. Ένας μάλιστα εξ αυτών αποστρατεύτηκε με την ίδια εγκύκλιο του 1967 με εμάς.

Για τον **ΙΔΕΑ** είναι γνωστό το βιβλίο του στρατηγού Καραγιάννη που μιλάει για την οργάνωση αυτή. Αυτή δημιουργήθηκε στη Μέση Ανατολή με τα γνωστά γεγονότα, κινήματα, και συνέχισε να υπάρχει κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου. Μετά τον εμφύλιο πόλεμο δεν γνωρίζω μέχρι πότε διατηρήθηκε, αλλά πάντως φθίνουσα. Και αυτή η φθίνουσα πορεία άρχισε μετά το πραξικόπημα του 1951. Μετά τα γεγονότα της αλλαγής του Παπάγου, την άμεση ενέργεια του Σοφοκλή Βενιζέλου και την προσωπική παρέμβαση του Παπάγου, που κατέστειλε το κίνημα, έγιναν κάποιες αποστρατείες. Όμως αυτούς που αποστρατεύτηκαν τους επανέφερε ο Παπάγος, μόλις έγινε πρωθυπουργός το 1952. Μεταξύ αυτών αναφέρεται ο Στρατηγός Φροντιστής.

Ο ΑΣΠΙΔΑ.

Η οργάνωση αυτή εμφανίζεται τέλος του 1964 με αρχάς του 1965. Ήμουν τότε στην Κύπρο και κάποιος πυρήνας αυτής της οργάνωσης έδρασε εκεί. Ένας εξ αυτών ήταν ο Α. Μπουλούκος. Η οργάνωση αυτή απεκαλύφθη την άνοιξη του 1965 πάλι από την Κύπρο. Πυρήνας της οργάνωσης αυτής ήταν ο Μπουλούκος. Που και αυτός ήταν στη γνωστή, όπως αναφέρω πιο πάνω, κίνηση Γρίβα. Περί της οργανώσεως ένα μέρος, δραστηριότητες και συμμετοχές, γράφει ο Μπουλούκος σε βιβλίο που εξέδωσε. Η οργάνωση ΑΣΠΙΔΑ φάνηκε από την προπαγάνδα σαν πολύ σοβαρά απειλή και μεγάλων διαστάσεων, απετέλεσε δε την αφορμή να πραγματοποιηθούν διώξεις αξιωματικών, μεταθέσεις ή και παραπομπές στα συμβούλια. Αναβίβαζαν δε τον αριθμό των αξιωματικών που είχαν σχέση με αυτή την οργάνωση σε χιλιάδες και πλέον. Ο τότε Υπουργός Εθν. Άμυνας Παπακωνσταντίνου λέει μεταγενέστερα ότι τότε εδιώχθησαν περί τους 750 αξιωματικοί. Όπως κι αν έχει το θέμα αυτό, το βέβαιο είναι πως μια μικρή ομάδα, που ήταν ο ΑΣΠΙΔΑ, παρουσιάστηκε σαν τεράστια οργάνωση. Παρακάτω θα εξηγήσω για την σκοπιμότητα αυτής της υπόθεσης.

Επανέρχομαι στο θέμα του **ΙΔΕΑ**.

Για την περίοδο που αναφερόμαστε ο ΙΔΕΑ σαν οργάνωση δεν υπάρχει, διότι απλούστατα όλα τα μέλη της οργάνωσης είναι πια τώρα η ηγεσία των ενόπλων δυνάμεων. Η δε επιλογή ακόμη και των αρχηγών των ενόπλων δυνάμεων, γινόταν από το παλάτι. Έτσι και οι αξιωματικοί που ήταν μέλη του ΙΔΕΑ δεν προκρίνονταν για την ηγεσία του στρατού. Παράδειγμα ο στρατηγός Γεννηματάς και ο στρατηγός Σπαντιδάκης την κρίσιμη περίοδο προ της δικτατορίας, που προκρίθηκαν για την ηγεσία, δεν ήταν του ΙΔΕΑ. Άλλωστε μην ξεχνάμε πως το παλάτι δεν ήθελε τον Παπάγο για πρωθυπουργό και τον πολέμησε, ενώ ο ΙΔΕΑ έκανε κίνημα για τον Παπάγο.

Ο Παπαδόπουλος και ο Ιωαννίδης είναι επικεφαλής κάποιων αυτόνομων ομάδων και αυτοί για την στρατολογία κάποιων, εμφανίζονται ως ΙΔΕΑ και ως υποστηρικτές του καθεστώτος και μάλιστα δρουν στη βία και νοθεία του 1961 και μετά το 1963 υποστηρικτές του παλατιού για την εκτροπή. Αλλά και προστάτες από τους άλλους τους μη έμπιστους και άλλους εχθρικούς, όπως του ΑΣΠΙΔΑ, που εδώ έντεχνα εμπλέκουν τον Αντρέα Παπανδρέου.

Θα ήθελα εδώ να αναφέρω, όσα θρυλούνται ότι έγιναν προ του πραξικοπήματος, που μόλις αυτοί πληροφορήθηκαν ότι ο βασιλιάς και οι στρατηγοί δεν προκρίνουν την επέμβαση, αποφασίζουν μόνοι τους και επεμβαίνουν. Το χέρι που κινεί αυτούς που κάνουν την 21 Απριλίου δεν είναι η Κυβέρνηση, δεν είναι ο βασιλιάς, δεν είναι πουθενά ο ΙΔΕΑ. Μάλιστα κάποιοι που αμέσως αποστρατεύτηκαν, φαίνεται να είχαν ανάμιξη παλαιότερα στον ΙΔΕΑ. Και το σπουδαιότερο στις 13 Δεκεμβρίου ο βασιλιάς δεν κατορθώνει να επιβληθεί. Είναι γυμνοί από όλους τους μηχανισμούς και από τον ΙΔΕΑ, ο οποίος ΙΔΕΑ αποδεικνύεται ότι δεν έχει μηχανισμό να κινηθεί. Είναι δηλαδή οργάνωση, που δεν έχει σχεδόν καμιά δυνατότητα.

Άλλωστε και η 21 Απριλίου, είμαι εξ εκείνων που πρεσβεύουν, πως μία οργανωμένη μειοψηφία κατόρθωσε να επιβληθεί στο σύνολο της ελληνικής πολιτείας και δεν πέτυχε να οργανώσει, ούτε την Κυβέρνηση, ούτε το κράτος, ούτε μηχανισμό, ούτε οπαδούς να αποκτήσει ούτε τίποτα. Και μόλις ο ξένος παράγων τους εγκατέλειψε έχασαν και την εξουσία και τα πάντα.

Βέβαια θα ερωτηθώ: Ποιος έκανε τα επεισόδια;

Ποιοι έκαιγαν μέσα στις πόλεις (στην Αθήνα κυρίως) και έδιναν την εικόνα πολιτείας έτοιμης να την καταλάβουν οι κομμουνιστές, απ' τους οποίους μας έσωσαν την 21^{η} Απριλίου;

Και οι μηχανισμοί ασφαλείας γιατί υπάκουσαν στους στασιαστές;

Βέβαια οι αξιωματικοί στο μεγαλύτερο μέρος ήταν δεξιοί και είχαν μετάσχει στον εμφύλιο πόλεμο και ήταν αντικομουνιστές, αλλά άλλο αυτό και άλλο φασίστες και μάλιστα υπηρέτες ξένων συμφερόντων και αυτό είναι βέβαιο ότι δεν είναι.

Τα αίτια για την 21 Απριλίου είναι πολλά και μέχρι σήμερα δεν έχει αναλυθεί τι φταίει. Όπως και τώρα που έχουμε δημοκρατία δεν βλέπουμε τι γίνεται με τους ενόπλους. Δεν λέω ότι κινδυνεύει η δημοκρατία. Λέω ότι έχει αποδυναμωθεί η ασφάλεια και με ποιους ενόπλους μιλάμε. Τους επαγγελματίες που το ΠΑΣΟΚ ήθελε; Κλπ

Σου στέλνω αυτά για την ώρα και εάν μένουν αναπάντητα ερωτήματα είμαι στη διάθεσή σου.

Φιλικά Α.Ζ.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ

Ο Ιωάννου είναι υποναύαρχος ε.α. τάξης μαχίμων εξόδου 1966 από τη ΣΝΔ και απαντά στο ερωτηματολόγιο στις 3-11-2002

Αγαπητέ Αντώνη,

1. ….Η αποτυχία των πολιτικών να δώσουν λύσεις στα προβλήματα του τόπου. Παιδεία, περίθαλψη, εθνικά θέματα κ.α.
2. Δεν γνωρίζω (ΔΓ)
3. Σε ότι αφορά το Π.Ν.. Εχθρικά (70%) – Αδιάφορα (20%) – Φιλικά (10%). Η δικτατορία προήλθε από τον ΣΞ χωρίς συμμετοχή του ΠΝ, ως εκ τούτου το ΠΝ δεν είχε λόγους να διάκειται φιλικά προς αυτήν. Καθοριστικό ρόλο είχε και το γεγονός ότι το ΠΝ (ΒΝ) είχε αντιληφθεί τη διάσταση απόψεων Κωνσταντίνου- Συνταγματαρχών πέραν της όποιας αρχικής του ομηρίας. Τούτο επετάθη μετά την κίνηση του Κωνσταντίνου 13/12/67.
4. Ακροδεξιοί και κομμουνιστές πολύ λίγοι (στο ΒΝ). Ίσως συνολικά 5%, το υπόλοιπο 95% διεμοιράζετο μεταξύ Ε.Κ. και Ε.Ρ.Ε. Οι βασιλόφρονες στο ΠΝ ανήκαν και στα δύο κόμματα (ίσως περισσότεροι στην Ε.Ρ.Ε.) και στο ΠΝ ανήρχοντο γύρω στο 60-65%. Τούτο οφείλετο στην καταλυτική επίδραση του Παύλου ο οποίος ήταν εν τη ουσία Αξ/κος του Ναυτικού και έτρεφε μεγάλη αγάπη στο στόλο. Κατά την άποψή μου τα στελέχη των ΕΔ πρέπει να είναι Ιδεολογικά – Πολιτικά – Κομματικά εντεταγμένα και να δείχνουν τις προτιμήσεις τους. Η κοινωνία είχε (προ του 1967) σε αρκετά περίοπτη θέση τους Αξ/κους και ειδικά για τους Αξ/κους του ΠΝ τους θεωρούσε «Αριστοκράτες» (λόγω του Παύλου).
5. Κατά τη δικτατορία μια μεγάλη μερίδα της κοινωνίας θεωρούσε τους Αξ/κους του ΣΞ υπεύθυνους για τη δικτατορία ενώ αντίθετα δεν είχε την ίδια άποψη για τους Αξ/κους του ΠΝ καθώς λόγω της θέσεως που τήρησε το ΒΝ στα γεγονότα της 13/12/67 και στο κίνημα του Μαϊου 1973 διαφοροποιούσε το ΠΝ από τον ΣΞ.
6. Μετά το 1974 παύουν να υπάρχουν οι διαχωριστικές γραμμές Αξ/κων ΠΝ και ΣΞ λόγω εκλείψεως της βασιλείας και ΤΗΣ ΟΠΟΙΑΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΠΝ. Έτσι Αξ/κοι ΠΝ και ΣΞ έγιναν «όλοι οι γύφτοι μια γενιά» ή «πούστηδες και παλικάρια γίναμε μαλλιά κουβάρια», πέραν όμως αυτού η κοινωνία λησμόνησε τα κακά της 21^{ης} Απριλίου. Άλλωστε πέρασε μια γενιά και έχει τους στρατιωτικούς εν γένει σε μεγάλη υπόληψη σχετικά (ποσοστά αποδοχής 32%). Σε ότι αφορά τους πολιτικούς πριν την 21^{η}/4/67 αντιμετώπιζαν τους στρατιωτικούς με τον δέοντα σεβασμό και ενίοτε με δέος (υπήρχε ο φόβος του…….). Κατά την περίοδο της επταετίας οι πολιτικοί έκαναν αντίσταση εκ του ασφαλούς από το εξωτερικό (Καραμανλής – Παπανδρέου – Μερκούρη κτλ) ενώ οι ενταύθα διαμένοντες σε ότι αφορά τα πρωτοκλασάτα στελέχη είτε είχαν λουφάξει είτε ήταν συνομιλητές (Αβέρωφ κα). Μικρότερης εμβέλειας στελέχη είχαν κάποια δράση άνευ όμως ουσίας. Οι πολιτικοί κατά την Επταετία εθώπευσαν ενίοτε τους συνταγματάρχες (Μαρκεζίνης κάτι λέγεται για Κακλαμάνη κ.ά.). Μετά το 1974με δεδομένο το κόμπλεξ του Κ. Καραμανλή (Ντάβος, Γκράτσιος κ.ά.) η κατάσταση τακτοποιήθηκε κάπως επί Α. Παπανδρέου ο οποίος επειδή δεν είχε ερείσματα στις ΕΔ προσπάθησε να τις προσεταιρισθεί και το επέτυχε εν μέρει. Πολιτικοί όμως εν γένει «κρατούσαν» τη γραμμή Κ. Καραμανλή. Μετά το θάνατο του Α. Παπανδρέου ο Κ. Σημίτης συμπεριεφέρθη με μια γραμμή που δεν διέφερε των αρχών του Κ. Καραμανλή, ενώ οι ΥΕΘΑ (Αρσένης, Τσοχαντζόπουλος) προσπάθησαν να δώσουν κάποια αξία στις ΕΔ. Ιδιαίτερα ο Τσοχαντζόπουλος. Σε γενικές γραμμές μπορούμε να πούμε ότι για τους πολιτικούς εν γένει το έγκλημα της 21^{ης} Απριλίου θεωρήθηκε στιγμιαίο πλην των στρατιωτικών οι οποίοι πληρώνουν ακόμα και δεν γνωρίζουμε για πόσο ακόμα θα το πληρώνουν. Η συμμετοχή του Π.Ν. (ΒΝ) στο κίνημα της 13/12/67 ήταν δεδομένη λόγω της αντιπαλότητας ΠΝ και ΣΞ, της υπεροψίας που αντιμετώπιζαν οι αξ/κοι του ΒΝ (Αριστοκράτες) τους αξ/κους του ΣΞ, της αντιθέσεως του βασιλέως με το καθεστώς της δικτατορίας. Η αποτυχία του κινήματος έλυσε τα χέρια των πραξικοπηματιών διότι όταν ο Κωνσταντίνος ήταν στην Ελλάδα τηρούσαν ορισμένα προσχήματα.Προ δικτατορίας: Αριστοκράτες – Βρωμοπόδαροι.Δικτατορία: Υποταγή φαινομενική του ΠΝ πλην όμως η υποβόσκουσα επίδραση οδήγησε στο Κίνημα του Ναυτικού.Μετά τη δικτατορία: Εκλιπόντος του Βασιλέως «*όλοι οι γύφτοι μια γενιά*».
7. Υπάρχει ο μύθος ότι κατά την εποχή του ΒΝ υπήρχαν οι Άσπροι (αξ/κοι) και οι Μαύροι (υπαξ/κοί). Αυτό το μύθο τον καλλιέργησαν αξιωματικοί κατά βάση αντιβασιλικοί. Το ότι δεν υπήρχαν Μαύροι και Άσπροι φαίνεται από το γεγονός ότι πολλοί αξ/κοι του ΒΝ είχαν κάνει κουμπαριές, κυρίως βαφτίσεις παιδιών υπαξ/κων. Άλλοι δε, είχαν σφυρηλατήσει δεσμούς από τον Β΄Π.Π.. Το ότι υπήρχαν, και βεβαίως υπήρχαν, διακρίσεις δεν οφείλετο στην ψυχολογία του ΒΝ αλλά στο κλίμα της

εποχής. Ας θυμηθούμε τα δουλάκια της δεκαετίας του 50 και 60 που δεν είχαν καμία σχέση με τις σημερινές οικιακές βοηθούς ή τη σχέση εργοδότη – εργαζομένου. Οι σχέσεις αυτές σήμερα έχουν αμβλυνθεί (δυστυχώς) καθ' όσον δεν υπήρχε πλέον το δέος (όχι ο φόβος) και ως εκ τούτου η εμπιστοσύνη να ατενίζει ο υφιστάμενος τον προϊστάμενο με εμπιστοσύνη ότι θα τον συνδράμει σε κάποια δύσκολη στιγμή και διότι ο προϊστάμενος (Αξ/κός) είχε απογυμνωθεί από κάθε αίγλη – κύρος κτλ (όλοι οι γύφτοι μια γενιά).

8. Δεν θα μιλήσω για ακαδημαϊκή εκπαίδευση γιατί αυτή δεν αφορά την ερώτηση. Θα αναφερθώ στην ψυχολογία που αποκτά ο Ν. Δόκιμος {που} όντας σε μικρή ηλικία ζει κλεισμένος σε κάποιο «αυστηρό» περιβάλλον. Όταν έχεις διοικητή τον Σούτσο (Υπασπιστής Παύλου που όταν έριξε χιόνι στη ΣΝΔ αυτός κυνηγούσε κοτσύφια ή κυκλοφορούσε πάντα άψογος με στολή 8 και σε πολλές περιπτώσεις (επίσημες) με 3Α και όταν ο Κωνσταντίνος συντρώγει με τους Ν. Δόκιμους με τον Α/ΓΕΝ και υπασπιστές να φέρνουν επινώτια (μπέρτες) αποκτάς, ακόμα και αν έχεις αριστερή ιδεολογία (όπως εσύ) ορισμένες αστικές συνήθειες που κάποτε θα σου βγουν (π.χ. φανταζόσουν ποτέ ότι θα φοράς γραβάτα;). Αυτές λοιπόν οι «αριστοκρατικές» συνήθειες διαφοροποίησαν σαφώς Αξ/κους ΠΝ και ΣΞ. Σε ότι αφορά αντικομουνιστική ή άλλης μορφής προπαγάνδα υπήρξε μόνο κατά την περίοδο της επταετίας χωρίς όμως γόνιμα αποτελέσματα γιατί και αυτοί που πήγαν να την εφαρμόσουν δεν την πίστευαν. Εν αντιθέσει με τον ΣΞ ο οποίος πίστευε πραγματικά ότι σώνει την Ελλάδα.

9. «Προίκα» σοφή επινόηση χρονολογούμενη από τον Όθωνα για δύο λόγους: κατ' αρχήν ήταν διεθνώς αποδεκτή και αφετέρου αυτή (η προίκα) ήταν απαραίτητη για να συμπληρωθεί ο μικρός μισθός των αξ/κων οι οποίοι όμως είχαν πάρα πολλές υποχρεώσεις σε σχέση με τους λοιπούς. Άλλωστε σήμερα οι αξ/κοι δεν παίρνουν προίκα κοιτώντας να πάρουν γυναίκα εργαζόμενη και να έχει και ένα σπιτάκι; Δηλαδή τι ενοχλεί ο τύπος ή η ουσία; Ο στρουθοκαμηλισμός στο μεγαλείο του. Σε ότι αφορά άδεια συνάψεως σχέσεων ήταν ένα κατάλοιπο πολύ παλαιό που βόλεψε αργότερα λόγω του εμφυλίου πολέμου. Προσωπικά καμία απαγόρευση δεν με ενόχλησε ιδιαίτερα στη ΣΝΔ (ανάγνωση βιβλίων μη επιτρεπόμενων, όχι ανάγνωση εφημερίδων κλπ).

10. Η αντίσταση στη γερμανοϊταλική κατοχή θεωρείται δεδομένη διότι τότε το 1940 ο λαός που δεν είχε εκμαυλιστεί από τα ΜΜΕ και τη νέα τάξη πραγμάτων. Το ζητούσε αφ' εαυτού. Ήταν λοιπόν επόμενο πολλοί αξ/κοί ή να πάνε στη Μέση Ανατολή ή να πάρουν τα βουνά. Τα αίτια του εμφυλίου πολέμου ήταν η διαμάχη αριστερών (κομμουνιστών) και δεξιών (μη κομμουνιστών) σε ότι αφορά την κατάκτηση ή διατήρηση (από δεξιούς) της εξουσίας. Βεβαίως για το θέμα έχει χυθεί πολύ μελάνι από ειδικούς και ως εκ τούτου δε νομίζω ότι έχω βαρύνουσα γνώμη. Με τη συντριβή των αριστερών και την προσκόλλησή μας στο άρμα του Μπάρμπα Σαμ, τα στελέχη των ΕΔ πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, ενετάχθησαν στο καθεστώς του χωροφύλακα. Δηλαδή αφοσίωση κατά βάση στην ΕΡΕ και στη νοοτροπία του αντικομουνιστικού συνδρόμου που την καλλιεργούσε ο Κ. Καραμανλής <u>όχι τα ανάκτορα.</u>

11. Πριν την 21^{η} Απριλίου, λόγω του ψυχρού πολέμου και του γεγονότος ότι η Τουρκία δεν είχε εκμεταλλευτεί το ΝΑΤΟ, οι αξιωματικοί αντιμετώπιζαν το ΝΑΤΟ θετικά. Αργότερα μετά την 21^{η} Απριλίου και του γεγονότος ότι η 21^{η} Απριλίου είχε τη συγκατάθεση ή τουλάχιστον την ανοχή των ΗΠΑ-ΝΑΤΟ άρχισαν δειλά σκέψεις ότι το ΝΑΤΟ επενέβαινε απροκάλυπτα στα εσωτερικά μας. Πράγμα το οποίο δεν ήταν αποδεκτό μετά τα γεγονότα της Κύπρου, όπου το ΝΑΤΟ δεν απέτρεψε αν και μπορούσε την εισβολή. Οι αξ/κοί δεν είχαν μεν αντιΝΑΤΟΪΚΑ αισθήματα πλην όμως έπαψαν να πιστεύουν σε αυτό.

12. Όσον αφορά το κυπριακό πάντοτε ήταν ένα εθνικό θέμα, που όμως, ούτε οι Κύπριοι ούτε ο Μακάριος ήθελαν ποτέ πραγματικά την Ένωση. Σε ότι αφορά τον Μακάριο ποτέ δεν ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής στην Ελλάδα (ίσως τη δεκαετία του 50) διότι συνεχώς δημιουργούσε πρόβλημα με τη συμπεριφορά του. Ας μην ξεχνάμε τη ρήση του Γ. Παπανδρέου (*άλλα συμφωνούμε και άλλα πράττετε*). Η αιτία του πραξικοπήματος στην Κύπρο ήταν η έμμονη ιδέα διατήρησης του Ιωαννίδη στην εξουσία. Υπεύθυνοι ήταν ορισμένοι ανεγκέφαλοι- ανόητοι (όχι προδότες) αξ/κοί περί τον Ιωαννίδη οι οποίοι πίστευαν ότι, τα διεθνώς δρώμενα ήταν εξίσου απλά όπως και τα εσωτερικά. Δηλαδή έχω επιτυχία στο εσωτερικό, γιατί κακά τα ψέματα είχε αποδεχθεί τη δικτατορία, τώρα τα Πολυτεχνεία κ.λ.π. ας τα αφήσουμε, ο κοσμάκης ήθελε την «ησυχία», είτε μας αρέσει είτε όχι αυτός είναι ο Έλληνας. Έτσι λοιπόν ο Ιωαννίδης πίστευε ότι θα επετύγχανε και στα διεθνή ζητήματα βέβαια «*ον ο Θεός βούλεται απολέσει, μωραίνει».*

13. Δεν υπάρχει φρόνημα. Δυστυχώς οι πολιτικοί φρόντισαν μετά την 21^{η}/4/67 και την αποκατάσταση της δημοκρατίας να «θάψουν» κυριολεκτικά το ηθικό των αξ/κων και να τους κάνουν γραφειοκράτες-τεχνοκράτες. Αυτό που ενδιαφέρει τα στελέχη των ΕΔ είναι πως θα δουλέψουν λιγότερο, πως θα πάνε εξωτερικό, πως δεν θα αναλάβουν τις λιγότερες ευθύνες και <u>καλά κάνουν</u> διότι τι έχουν να κερδίσουν, τουλάχιστον παλαιότερα είχαν ηθική αναγνώριση. Τώρα τι μένει; Να βγαίνει ο ΥΕΘΑ στην TV και να

λέει για την υπόθεση της Κω «*Διέταξα τον Α/ΓΕΣ να τιμωρήσει το διοικητή της Νήσου*» και ο Α/ΓΕΣ να ανακοινώνει μέσω της TV την τιμωρία ανώτατου αξιωματικού.

14. –
15. –
16. Σαββατιανοί ήταν οι συμπαθούντες το καθεστώς της 21ης/4/67 οι οποίοι συνευρίσκοντο τα Σάββατα και έκαναν διάφορες ίντριγκες κατά λοιπών συναδέλφων. Εκτιμώ ότι ήταν απομονωμένοι από τους συναδέλφους τους και η δράση τους όχι αξιόλογη.
17. Ναι κατά βάση.
18. Δεν με αφορά.
19. Όχι ψέματα των πολιτικών.
20. Η «παράδοση» του ΠΝ ή ΒΝ επέδρασε καταλυτικά στην αντιδικτατορική συμπεριφορά του όπλου, είτε λόγω της αντιθέσεως του Κωνσταντίνου στο καθεστώς της 21ης/4/67, είτε λόγω της καθαρής σκέψεως που διέπει τα στελέχη του καθ' όσον από μικρές ηλικίες έρχονται σε γνωριμία με τον κόσμο, ταξίδια κτλ. Το ΠΝ δεν είναι ούτε φιλελεύθερο ούτε προοδευτικό, το ΠΝ είναι παραδοσιακό όπλο που αποτελεί σύνθεση προοδευτικών, παραδοσιακών, φιλελεύθερων και όχι μόνο ιδεών και εδώ ακριβώς έγκειται η ανωτερότητά του εν σχέση προς ΣΞ και ΠΑ.
21. Μικροαστική τάξη δηλ. ο κορμός της ελληνικής κοινωνίας.
22. Μια υπεροπτική έκφραση η οποία όμως δικαιολογείται από το πνεύμα της εποχής.
23. Ουδέν.

ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΔΙΟΝΥΣΗΣ

Ο Κασιμάτης αναφέρει ο ίδιος τα στοιχεία του στο κείμενο με το οποίο απαντά στο ερωτηματολόγιο.
Κασιμάτης Διονύσιος του Λομβάρδου 11-8-2002
Τάξη Αποφοίτησης 1950, αρ. μητρώου 88994
Απόστρατος από το 1979 με το βαθμό Πλοίαρχος εν συντάξει

Από Απρίλιο 1967 μέχρι Ιούλιο 1973, Αξιωματικός Π. Ναυτικού, Βαθμός Ανθυποπλοίαρχος
Κίνημα Ναυτικού Έτους 1973
Φυλάκιση - Απομόνωση 85 ημέρες, Απόταξη

Επί του 1ου ερωτήματος

Η δικτατορία έγινε από Έλληνες για λογαριασμό ξένων. Τα αίτια μεταξύ άλλων ήταν ότι επικειμένου (προγραμματισμένου) του Αραβοϊσραηλινού πολέμου, έπρεπε να διαφυλαχθεί το μαλακό υπογάστριο του Ισραήλ. Δηλαδή η γραμμή Μέση Ανατολή μέχρι της νήσου Κρήτης.

Σε τίποτα δεν ωφέλησε η δικτατορία τη χώρα. Αντίθετα την έβλαψε διότι μπήκαν (κατέλαβαν) οι Τούρκοι την Κύπρο, ταπεινώθηκαν οι Ε.Δ. της πατρίδας και οι Έλληνες στερήθηκαν των Συνταγματικών τους ελευθεριών, με ότι αυτό συνεπάγεται.

Επί του 2ου ερωτήματος

Οι αξιωματικοί και οι υπαξιωματικοί, πριν τη δικτατορία, δεν ήταν ιδεολογικά μορφωμένοι, δεν ήταν πολιτικοποιημένοι, αλλά εντονότατα κομματικοποιημένοι και αυτό ενήργησε αρνητικά (μοιρολατρικά) όσον αφορά τον τρόπο αντίδρασης και αντιμετώπισης του πραξικοπήματος.

Επί του 3ου ερωτήματος

Έχω τη γνώμη ότι υπέρ της δικτατορίας ήταν το 3-5% των στελεχών των Ε.Δ Το 20-25% ήταν κατά και το υπόλοιπο ποσοστό αδιάφοροι. Το 3-5% ήταν αυτοί που προσπορίσθηκαν άμεσον όφελος (προαγωγή, ευμενή τοποθέτηση, οικονομικό όφελος κλπ). Το 20-25% αυτοί που υπέστησαν πάσης φύσεως διωγμούς Και το υπόλοιπο ποσοστό οι αδιάφοροι, οι καιροσκόποι, οι μοιρολάτρες.

Επί του 4ου ερωτήματος

Πριν, κατά και μετά τη δικτατορία (21η Απριλίου 1967) στις Ε.Δ. υπήρχαν ακροδεξιοί, βασιλόφρονες και κομμουνιστές-αριστεροί.
Οι ακροδεξιοί και οι βασιλόφρονες (ιδίως οι δεύτεροι) αντέδρασαν έντονα θετικά υπέρ της δικτατορίας στην αρχή. Μετά όμως την αντίδραση του βασιλιά (13-12-1967) άλλαξαν «ρότα» και τοποθετήθηκαν εναντίον της χούντας. Βεβαίως οι κομμουνιστές-αριστεροί πριν, κατά και μετά ήταν εναντίον της δικτατορίας.
Ακροδεξιοί, βασιλόφρονες 25-30%.
Κέντρο (Φιλελεύθεροι κλπ) 45-50%.

Κομμουνιστές, αριστεροί, σοσιαλιστές 20%.

Τα στελέχη των Ε.Δ. ανήκουν στο έθνος και οφείλουν να διαφυλάττουν την ακεραιότητα της πατρίδας και τις συνταγματικές ελευθερίες του ελληνικού λαού. Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να εξωτερικεύουν τις πολιτικές τους πεποιθήσεις.

Πριν τη δικτατορία η κοινωνία είχε περιβάλλει με αγάπη τους στρατιωτικούς. Κατά τη δικτατορία με αποστροφή και μετά με έντονη επιφύλαξη.

Οι πολιτικοί πριν τη δικτατορία τους στρατιωτικούς τους αντιμετώπιζαν με κάποιο φόβο. Μετά όμως και μέχρι αυτή τη στιγμή που γράφονται αυτές οι γραμμές, οι πολιτικοί τους στρατιωτικούς τους αντιμετωπίζουν με ΜΙΣΟΣ και εκδικητική μανία.

Επί του 5ου ερωτήματος

Το κίνημα της 13ης Δεκεμβρίου 1967 επέδρασε θετικά στα στελέχη των Ε.Δ. για δύο λόγους:

α) Το μέγιστον αυτών μέρος ήταν εναντίον της χούντας και

β) Οι βασιλόφρονες και οι ακροδεξιοί μέχρι τότε πίστευαν ότι ο βασιλιάς ήταν με τη χούντα (αυτός τους όρκισε) ή ότι τέλος πάντων συναινούσε με αυτήν. Όταν όμως είδαν ότι ο βασιλιάς ηγείτο κινήματος εναντίον της δικτατορίας, εστράφησαν εναντίον της, εκτός πολύ ολίγων.

Το κίνημα της 13ης/12-67 επέδρασε αρνητικά στο ηθικό των κρατούντων διότι ο ρυθμιστής του πολιτεύματος (κατά το σύνταγμα του 1957) τάχθηκε ανοιχτά πλέον εναντίον τους.

Επί του 7ου ερωτήματος

Οι σχέσεις αξιωματικών και υπαξιωματικών στις Ε.Δ ήταν σχέση ΑΦΕΝΤΗ-ΔΟΥΛΟΥ. Στο στρατό ξηράς τους αποκαλούσαν μουλαράδες στο δε Π.Ν. ΠΙΛΑΦΑΔΕΣ ή ΠΙΣΙΓΜΑΤΖΗΔΕΣ (εκ του ΠΣ δηλαδή ΄΄Πληρωμάτων Στόλου΄΄).Τι αδόκιμη φράση!!! Τι ατυχής έκφραση!!! Λες και δεν είναι πλήρωμα όλο το έμψυχο υλικό του πλοίου, εκτός βέβαια του κυβερνήτη.

Στην Π. Αεροπορία περισσότερο και στο Στρατό Ξηράς λιγότερο η τράπουλα μεταξύ αξιωματικών και υπαξιωματικών ήταν κάπως ανακατωμένη. Οι υπαξιωματικοί είχαν κάποια οντότητα, είχαν κάποιο κύρος. Στο Π. Ναυτικό όμως οι υπαξιωματικοί ήταν πολλοί. Δεν είχαν κανένα κύρος. Οι παραγωγικές σχολές από τις οποίες προέρχονταν, δεν είχαν καμία ισοτιμία με τις αντίστοιχες σχολές του Δημόσιου Τομέα. Παράδειγμα:

Αξιωματικός εξ υπαξιωματικών που έφερε τον καταληκτικό βαθμό του αντιπλοιάρχου αποστρατευόμενος, στον δημόσιο τομέα δε μπορούσε να συνταχθεί σε καμία βαθμολογική και μισθολογική κλίμακα. Και να σκεφτεί κανείς ότι στην οργανωτική δομή του Π.Ν. οι υπαξιωματικοί αποτελούσαν τη σπονδυλική του στήλη.

Στην απαξιωτική και ταπεινωτική συμπεριφορά των αξιωματικών προς τους υπαξιωματικούς φρόντιζε η Σχολή των Ναυτικών Δοκίμων με τα ανάλογα μαθήματα και τις ειδικές ΠΡΟΤΡΟΠΕΣ και βεβαίως οι εκάστοτε Αρχηγοί του ΓΕΝ.

Γνωστή και καταγεγραμμένη ιστορικά η θέση-άποψη του Ναυάρχου ΚΑΒΒΑΔΙΑ και του Ναυάρχου ΣΑΚΕΛΑΡΙΟΥ. «*Μην μαθαίνετε στους υπαξιωματικούς γράμματα»* ήταν το δόγμα. «*Δεν θέλουμε μορφωμένους υπαξιωματικούς*» ήταν η γραμμή. Γι' αυτό προσλάμβαναν προς κατάταξη στις παραγωγικές σχολές υπαξιωματικών Πόρου και Ναυστάθμου, παιδιά αγράμματα. Και μολονότι οι αναφερόμενες σχολές ήταν τετραετούς φοιτήσεως!!! Η εκπαίδευση ήταν τέτοια που πάλι εξέρχοντο αγράμματοι.

Προς επίρρωση των όσων αναφέρω θυμάμαι το εξής περιστατικό, και θα σε παρακαλέσω αγαπητέ Αντώνη να το φωτίσεις όσο μπορείς με την πέννα σου.

Σπιθαμιαίος το ύψος και το ήθος πλοίαρχος, ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ την ειδικότητα, έλεγε ότι οι υπαξιωματικοί αποτελούν το ΟΝΕΙΔΟΣ του Π. Ναυτικού. Και αυτός ο αξιωματικός παρακαλώ, διετέλεσε Διευθυντής Εκπαίδευσης στο ΓΕΝ και στο εκπαιδευτικό κέντρο «Παλάσκας».

Σήμερα με την επέκταση της εφαρμογής των Πανελληνίων εξετάσεων και στις παραγωγικές σχολές αξιωματικών και Υπαξιωματικών των ΕΔ πιστεύω ότι τα πράγματα θα έχουν βελτιωθεί, και αυτό διότι, οι υποψήφιοι για τις σχολές αξιωματικών και υπαξιωματικών, έχουν τα ίδια τυπικά προσόντα.

Αλίμονο αν και σήμερα ισχύει το καθεστώς συμπεριφοράς προς τους Υπαξιωματικούς, αυτό που ίσχυε στις μέρες μας.

Προς τούτοις απαιτείται:

α) Να καταργηθεί αμέσως η προσαγόρευση ΠΙΣΙΓΜΑΤΖΗΣ και ο χαρακτηρισμός στα έγγραφα με το «Π.Σ.».

β) Οι αξιωματικοί εξ υπαξιωματικών να τεθούν στο αριστερό της επετηρίδας των εκ της σχολής προερχόμενων αξιωματικών και ουδεμία άλλη διάκριση να μην υπάρχει.

γ) Η παραγωγική σχολή μονίμων Υπαξιωματικών των Ε.Δ. να γίνει ισότιμη με τα αντίστοιχα Τ.Ε.Ι. και να χορηγείται αντίστοιχο πιστοποιητικό σπουδών από το Υπουργείο Παιδείας και

δ) Η συμπεριφορά των εκ των Σχολών Ευελπίδων, Δοκίμων και Ικάρων Αξιωματικών να είναι συμπεριφορά προς ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ και όχι συμπεριφορά ΑΦΕΝΤΗ ΠΡΟΣ ΔΟΥΛΟ.

Επί του 8ου ερωτήματος

Ο ρόλος της εκπαίδευσης στις παραγωγικές σχολές για τη διαμόρφωση του χαρακτήρα των στελεχών των Ε.Δ., ήταν **καταλυτικός** αφού αφορά την καταστροφή της προσωπικότητας.

ΣΚΟΠΟΣ: Η ομαδοποίηση της σκέψης και της συμπεριφοράς προς την επιθυμητή κατεύθυνση. Η εκπαίδευση στις παραγωγικές σχολές των Ε.Δ. επέδρασε έτσι, ώστε η αντίδραση στην κατάλυση των συνταγματικών ελευθεριών του ελληνικού λαού να είναι από χλιαρή έως ανύπαρκτη.

Ο ρόλος της κακώς εννοούμενης πειθαρχίας απομάκρυνε τα στελέχη από το να τηρήσουν τον όρκο τους.

Βεβαίως και υπήρξε αντικομουνιστική προπαγάνδα και μάλιστα έντονη στις παραγωγικές σχολές των Ε.Δ. Η αντικομουνιστική προπαγάνδα τελικά λειτούργησε υπέρ των ΑΠΡΙΛΙΑΝΩΝ.

Επί του 10ου ερωτήματος

Γεννημένος στα 1930 έχω προσλαμβάνουσες παραστάσεις καθ' όλο το διάστημα της γερμανοϊταλικής κατοχής. Μπορώ λοιπόν να πω αβίαστα ότι τα στελέχη των Ε.Δ. δεν στάθηκαν στο ύψος των περιστάσεων όσον αφορά την ποσοτικά και στρατηγικά οργανωμένη αντίσταση εναντίον των κατακτητών μέσα στη χώρα (πόλεις και βουνά).

Όσον αφορά τα αίτια του εμφυλίου πολέμου κατά την ταπεινή μου γνώμη είναι:

Α) Η ροπή - τάση που έχουμε εμείς οι Έλληνες να αλληλοσφαζόμαστε. Αποτέλεσμα, από το 1830 μέχρι σήμερα να είμαστε 10.000.000. (εμφύλιοι, μεταναστεύσεις κλπ).

Β) Εκμεταλλευόμενοι λοιπόν οι διάφοροι «φίλοι» μας την τάση μας αυτή και εκτός των άλλων, για να μην απαιτήσουμε ό,τι μας είχαν υποσχεθεί αλλά και που δικαιούμασταν μετά τη λήξη του πολέμου, έτσι δημιούργησαν (εύκολα γι' αυτούς) έναν «ωραίο» εμφύλιο πόλεμο, με ό,τι συνεπάγεται αυτό για τους Έλληνες και τη χώρα.

Επί του 13ου ερωτήματος

Προς τις νέες απειλές το φρόνημα των στελεχών των Ε.Δ. κατά τη γνώμη μου είναι πολύ χαμηλό. Αιτία; Η απαξιωτική, περιφρονητική, ταπεινωτική και εκδικητική συμπεριφορά και μεταχείριση ολόκληρου του πολιτικού κόσμου προς τις Ε.Δ.

Αιτιατόν; Η αποστέρηση της εξουσίας επί επτά περίπου χρόνια. Σε αυτό, αν προσθέσει κανείς, την εξάρτηση, την ηττοπάθεια, την αναποφασιστικότητα και την έλλειψη θάρρους των ΤΑΓΩΝ, συνθέτει την εικόνα που παρουσιάζουν σήμερα οι Ε.Δ.

Πιστεύω ότι την παραπάνω εικόνα τα στελέχη την αντιμετωπίζουν με ΠΙΚΡΙΑ, ΑΓΑΝΑΚΤΗΣΗ και ΠΕΡΙΦΡΟΝΗΣΗ.

Επί του 14ου ερωτήματος

Γνωρίζω άριστα ότι υπό συναδέλφων αξιωματικών βασανίσθηκαν υπαξιωματικοί μέσα στο πολεμικό πλοίο «ΕΛΛΗ» για την αντίθεσή τους στη δικτατορία. (Ονόματα δεν θυμάμαι).

Επί του 17ου ερωτήματος

Οι διαδοχικές αποκαταστάσεις δεν ήταν δίκαιες και σωστές γιατί αποκαταστάθηκαν μαζί με τους πραγματικούς Αγωνιστές και Αντιστασιακούς και ΚΙΝΑΙΔΟΙ, ΚΛΕΦΤΕΣ, ΑΠΑΤΕΩΝΕΣ και κάθε είδους και μορφής ΑΠΟΒΡΑΣΜΑΤΑ που είχαν εκδιωχθεί από το στράτευμα.

Στις αποκαταστάσεις έπρεπε να ελεγχθεί **αυστηρά** η συμμετοχή του καθενός στον αγώνα κατά της δικτατορίας. Αυτό δεν έγινε.

Επί του 18ου ερωτήματος

Μετά την αποστρατεία μου το 1979 (τη αιτήσει μου) εργάστηκα στον Οργανισμό Αστικών Συγκοινωνιών επί 15 χρόνια, 1979-1996 χωρίς να θεμελιώσω δικαίωμα σύνταξης ΙΚΑ, μολονότι κατά την πρόσληψή μου στον οργανισμό υπήρχαν οι σχετικές προϋποθέσεις. Άλλωστε γι' αυτό πήγα να εργαστώ, για να βελτιώσω τη μικρή μου σύνταξη (άλλους πόρους δεν έχω).

Δυστυχώς η «Σοσιαλιστική» Κυβέρνηση μετά από 7 χρόνια θεμελίωσης σύνταξης, με αναδρομικό νόμο!!! μου στέρησε το δικαίωμα να ζήσω αξιοπρεπώς.

Σήμερα αναγκάζομαι να ζω αξιοπρεπώς εν τη ΠΕΝΙΑ μου.

Σημείωση: ΠΕΝΙΑ= μετρημένη ένδεια, με μόχθους τα χρειώδη του βίου οικονομούσα.

Με αγάπη
Διονύσης Κασιμάτης, 11-8-02

ΚΟΥΚΟΥ ΝΤΙΝΑ

Επιστολή Ντίνας Κούκου από 5-8-2003

«Μιχάλης Μανουσόπουλος
Η αντίσταση ενάντια στη χούντα ήταν καθολική, είτε εκδηλωνόταν με μια σιωπηλή παθητική στάση, είτε εκδηλωνόταν με ενεργητική δράση και στάση. Αντίσταση υπήρχε και στις Ένοπλες Δυνάμεις. Ένα από τα πολλά παραδείγματα είναι και το ακόλουθο:
Ο Μιχάλης {Μανουσόπουλος}, πλωτάρχης τότε του πολεμικού ναυτικού, έριχνε προκηρύξεις με τις αδερφές Λέλα και Ντίνα {Κούκου}. Εκείνος οδηγούσε το αυτοκίνητό του και οι δύο αδελφές έριχναν απ' τα παράθυρα του αυτοκινήτου τις προκηρύξεις στο δρόμο ή σε πλατείες. Η ΄΄επιχείρηση΄΄ γινόταν πάντα βράδυ. Οι περιοχές, όπου σκόρπιζαν τις προκηρύξεις ήταν η Δάφνη, η Ηλιούπολη, ο Υμηττός, ο Βύρωνας.
Τις προκηρύξεις, τις έγραφε η Λέλα στον πολύγραφο του 2ου Δημοτικού Σχολείου Υμηττού (στην Χαραυγή), όπου εργαζόταν ως δασκάλα η μητέρα τους {Δέσποινα Κούκου}, εν αγνοία της οποίας γίνονταν όλ' αυτά. Με το πρόσχημα να κάνει τη σελιδοποίηση και την εικονογράφηση του βιβλίου που έγραφε η ίδια η μητέρα-δασκάλα για τους μικρούς μαθητές της, η Λέλα έγραφε παράλληλα με το βιβλίο και τις προκηρύξεις.
Ο Μιχάλης έκρυβε, επίσης, για τρία μερόνυχτα στο σπίτι του, τον Δημήτρη {Μαστροδήμο} καταζητούμενο τότε για τα αριστερά φρονήματά του, για την αντιστασιακή του δράση αλλά και για τη σχέση του με τη Μάρω {Καλλέργη}. Σημειωτέον ότι το σπίτι βρισκόταν στην οδό Ιπποκράτους, στο κέντρο της Αθήνας, ότι ο πατέρας του χρημάτισε Νομάρχης επί σειρά ετών προδικτατορικά και ότι το σπίτι επισκεπτόταν συχνά διάφοροι αξιωματούχοι, πράγμα που το καθιστούσε επισφαλές.
Ο Μιχάλης, χρησιμοποιήθηκε, εν γνώσει του, και ως κάλυψη για τις συναντήσεις Δημήτρη- Λέλας ή Δημήτρη- Ντίνας, σε απόμερα ταβερνάκια ή και σε λιγότερο απόμερα. Κάποτε σ' αυτά τα ταβερνάκια ήταν και ο Λάμπρος {Παπακωνσταντίνου}.
Οι παραπάνω δραστηριότητες έγιναν κατά την περίοδο 1969-1971.»

ΛΑΦΟΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Μέλος της οργάνωσης για κίνημα στο ναυτικό απαντά ως εξής στο ερωτηματολόγιο:

ΙΩΑΝΝΗΣ ΛΑΦΟΓΙΑΝΝΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, 16-6-02
1959-Μ 1099, Απόστρατος από 1989 με το βαθμό του υποναυάρχου
Από Απρίλιο 1967 μέχρι Ιούλιο 1973 υποπλοίαρχος έως πλωτάρχης ΠΝ

Για το σχεδιασθέν και στο παρά 5΄ πάλι ακυρωθέν (καλοκαίρι 69) εγχείρημα στην άσκηση ΘΡΙΑΜΒΟΣ του ΑΑΠ (Μόραλης) με επιβαίνοντες σε πλοίο τους Παπαδόπουλο-Αγγελή-CINCSOUTH-κ.λ.π. κεφαλών χούντας...να ζητήσεις στοιχεία και από ναύαρχο Αντ. Θεοχάρη (επιστολέα τότε ΔΤΣ).

1. Η προϊστορία του ΙΔΕΑ. Η πλήρης εξάρτηση του ΣΞ από ΗΠΑ. Η ανικανότητα του τότε πολιτικού κόσμου και ιδίως της τότε κυβέρνησης. Δεν ωφέλησε σε τίποτα και έβλαψε με την τραγωδία Κύπρου που ένας Θεός ξέρει πόσα χρόνια θα σέρνει την Ελλάδα.
2. Η πλειονότητα σχεδόν καθόλου. Αντίδραση ουδεμία. Το ΠΝ ήταν τελείως εκτός σχεδιασμού πραξικοπηματιών.
3. 60% κατά, 30% αδιάφοροι, 10% υπέρ. Αθανασίου, Λαγονίκας (δευτεροκλασάτα όμως).
4. Ακροδεξιοί 40% (κυρίως εις ΣΞ), δημοκρατικοί 30%, βασιλόφρονες 20%, αδιάφοροι 5%, αριστεροί 5%, 50% δεξιά, 50% κεντροδεξιά, όχι κομματικά, όχι με εκτίμηση.
5. Βασιλοκωμωδία.
6. Σ.Ξ. σχεδόν όλοι στήριζαν χούντα. Αεροπορία στήριξε αρκετά. ΠΝ λίγο. ΄΄Λεβέκουροι[1]΄΄ ηγεμόνευσαν (!).
7. Στο ΣΞ υπαξ/κοί πλήρως καπελωμένοι. Στο ΠΝ μικρές διακρίσεις. Σήμερα η ίδια κατάσταση στις σχέσεις. Στη ΣΣΕ το ΄΄ΜΟΤΟ΄΄ ήταν «είστε θεόπεμπτοι να σώνετε την πατρίδα και από τον

[1] Ο Λαφογιάννης είναι αθυρόστομος και με την έκφραση ΄΄λεβέκουροι΄΄ εννοεί τους αξιωματικούς του στρατού ξηράς. Είναι μία από τις χρησιμοποιούμενες απαξιωτικά προσωνυμίες και για τους ευέλπιδες.

εσωτερικό εχθρό». Στην Αεροπορία λιγότερη προπαγάνδα (εξαιρέσει περιόδου Σκαρμαλιωράκη κλπ φρούτων στην τότε ΕΒΑ).

8. {Προπαγάνδα αντικομουνιστική}ΣΣΕ ΄΄φουλ΄΄, εις ΣΝΔ πολύ λίγο. Σήμερα αρκετά λιγότερη προπαγάνδα εις ΣΞ. Λειτούργησε και λειτουργεί «στρατοκρατικά». Τους συγκρατεί η ανοικτή ακόμη πληγή της Κύπρου.
9. Άδεια γάμου για έλεγχο φρονημάτων της συζύγου. Προίκα / κωμωδία. Στο ΠΝ διαβάζαμε ανοιχτά εν υπηρεσία και εφημερίδες. Εις ΣΞ διάβαζαν μόνο «*τι ζητούν οι Βούλγαροι στη Μακεδονία (!)*».
10. Δεν έχω προσωπική γνώμη διότι τα γραφτά λένε κατά το δοκούν. Εξώθησε ο Τσόρτσιλ και σφάλματα ΕΑΜ. Διχασμός μικρός ακόμα υπάρχει (!).
11. North Atlantic Tourist Organization (ότι λένε …και τσιμουδιά) ΗΠΑ για τα πάντα στη δικτατορία χωρίς να αφήνουν ίχνη μετά τις αποκαλύψεις για Αλιέντε (Χιλή).
12. Τότε «*φάτε τον Μούσκο*». Τώρα αδιάφορα αν και μας έχει στον τοίχο διεθνώς. Υπεύθυνος ο Ιωαννίδης, αιτία το κεφάλι του Μούσκου και ότι θέλει ας γίνει (!).
13. Φρόνημα, μέτρια. Για τα λοιπά «σύγχυση».
14. Όπως στο βιβλίο σου με προεξάρχοντα τον Μουστακλή.
15. ΔΕΝ ΞΕΡΩ.
16. Καιροσκοπικά. Σαββατιανοί: μερικοί του ΠΝ γκαουλάιτερ εις γραφείο Νικολόπουλου κάθε Σάββατο πρωί. Χουντικοί, έπρεπε να εκτελεστούν (οι ηγέτες βέβαια).
17. Όχι. Έγινε χαμός. Σήμερα ψάχνεις να βρεις ΜΗ αντιστράτηγο και αντίστοιχο εις ΠΝ – ΠΑ.
18. (ΟΧΙ).
19. Μύθος του Αβέρωφ το {πραξικόπημα} ΄΄πιζάμας΄΄. Δε μπορούσαν πια λόγω κάζου Κύπρου και μόνο.
20. Στη μεγάλη πλειοψηφία ήταν «ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ».
21. Μικροαστοί έως Μεσοαστοί. Ρόλο δεν παίζει στη διαμόρφωσή τους.
22. Αφηρημένη έννοια. Ζητούσαν περισσότερο ΠΑΤΡΙΩΤΕΣ (αφηρημένα).
23. -Προκαλεί οργή στην ετήσια συγκέντρωση (κοινωνική) εις Προεδρικό Μέγαρο για την αποκατάσταση της Δημοκρατίας (με αίτιο την Τουρκία) που το 50% των συναγελαζομένων (προσκεκλημένων 1974 έως σήμερα) είναι πρώην χουντικοί!

    -Ομοίως είναι κωμική η συγκέντρωση στον «ΑΒΕΡΩΦ» κάθε 13/5 του έτους.

-Η ηγεσία του ΥΕΘΑ δεν ξέρει τι έγινε στην Κύπρο το 1963 (Μανσούρα) και ετοιμάζεται να δώσει αναμνηστικά μετάλλια σε όλους δήθεν τους πολεμήσαντες εις Κύπρον. Το ΠΝ έστησε ανδριάντα στην ΔΤΣ για τον θανόντα το 1974 εις Κυρήνεια ΤΣΟΜΑΚΗ που πριν συνελάμβανε[1] και έκλεινε τους Μακαριακούς στο κάστρο Κυρήνειας.

[1] Για τον Τσομάκη και το θάνατό του όπως και ολόκληρου του πληρώματος της τορπιλακάτου που ήταν κυβερνήτης βλέπε Κεφάλαιο Γ13γ. Όσον αφορά το ρόλο του στο πραξικόπημα δεν έχει βρεθεί σε αρχειακό υλικό αυτό που ο Λαφογιάννης επισημαίνει. Το ίδιο δεν εντοπίσθηκε και στα ακόλουθα βιβλία που ασχολούνται με την περίοδο του πραξικοπήματος και της εισβολής.

ΑΝΑΛΙΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ, *Κύπρος Επιχείρηση ΄΄ΑΤΤΙΛΑΣ΄΄,* Νέα Σύνορα, Αθήνα 2000
ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ ΜΑΚΑΡΙΟΣ, *Η Εισβολή της Χούντας στην Κύπρο*, Στάχυ, Αθήνα 1996 ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ ΜΑΚΑΡΙΟΣ, *ΕΟΚΑ, Η Σκοτεινή Όψη,* Στάχυ, Αθήνα 2000
ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ ΜΑΚΑΡΙΟΣ, *ΕΟΚΑ Β & CIA,Το Ελληνοτουρκικό Παρακράτος στην Κύπρο,* Αλφάδι, Λευκωσία 2002
ΚΑΡΚΑΛΕΤΣΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ, *Η Μάχη της Κύπρου*, Μονογραφίες Περιοδικού Στρατιωτική Ιστορία, Αθήνα 2002
ΜΑΖΑΡΑΚΗΣ ΑΙΝΙΑΝ Ι., *Μαρτυρίες από την Κύπρο,* Κέδρος 1976
ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, *Αυτός Κάλεσε τους Τούρκους στην Κύπρο,* Μιχαλόπουλος, Αθήνα ΜΟΥΣΚΟΣ Α. Γ., *Απόβαση Κύπρος 1974,* Αθήνα 1975
ΠΑΥΛΙΔΗΣ ΑΝΤΡΟΣ*, Φάκελος Κύπρου,* Χρ. Ανδρέου, Λευκωσία 1983
ΣΕΡΓΗΣ Γ. *Η Μάχη της Κύπρου, Ιούλιος- Αύγουστος 1974, Η Ανατομία της Τραγωδίας*, Αφοί Βλάσση, Αθήνα 1999
ΣΤΡΙΓΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ, *Κύπρος Απόρρητος Φάκελος*, Νέα Θέση, Αθήνα 2000

ΜΑΝΙΑΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Ο Μανιάτης ήταν μέλος της οργάνωσης για κίνημα στο ναυτικό και απαντά ως εξής στο ερωτηματολόγιο:

E-MAIL από 9-3-2002

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΝΙΑΤΗΣ ΤΟΥ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ
Απόστρατος από 31/12/1990 με το Βαθμό Αντιναυάρχου

Μετά τη δικτατορία μέχρι και σήμερα:
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ : Κανένα
ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ : Όχι
ΑΛΛΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ : Ενασχόληση σε προσωπική βάση με τα εθνικά θέματα και κυρίως με τις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΩΣ ΕΞΗΣ
Ποια ήταν κατά τη γνώμη σας τα αίτια της δικτατορίας.
Απάντηση.
Για να αιτιολογήσω την άποψή μου θα κάνω μια πολύ σύντομη αναδρομή στην πολιτική κατάσταση της περιόδου 1949 – 1967.
Το τέλος του εμφύλιου πολέμου είχε τρεις βασικές επιπτώσεις :α) την εγκαθίδρυση της Δεξιάς ως κυρίαρχης πολιτικής δύναμης,β) την εμφάνιση του παρακράτους (παλάτι – ΙΔΕΑ – ΤΕΑ), γ) λόγω της πολιτικής αστάθειας και της οικονομικής κατάστασης καθιερώθηκαν οι Αμερικανοί ως ΄΄προστάτες΄΄, με αποτέλεσμα την άμεση ανάμιξή τους στη πολιτική ζωή της χώρας, η οποία έγινε, δυστυχώς, αποδεκτή από το μεγαλύτερο μέρος του πολιτικού κόσμου και ίσως και από τους στρατιωτικούς.
Ο συνδυασμός των παραπάνω ενίσχυσε πολύ το ρόλο των Ε.Δ και κυρίως των στελεχών εκείνων που ανήκαν στον ΙΔΕΑ. Για το παλάτι οι Ε.Δ έγιναν οι Ηρακλείς του στέμματος και για τις οποίες μόνον αυτό θα μπορούσε να αποφασίζει. Για τα ηγετικά στελέχη των Ε.Δ και τους ανήκοντες στον ΙΔΕΑ το παλάτι έγινε ο ένας πόλος της πολιτικής τους επιρροής και ο άλλος ήταν ο αμερικανικός παράγοντας. Όσον αφορά τον αμερικανικό παράγοντα και παρά τις κάποιες προσπάθειές του για τη δημιουργία ενός δικομματικού πολιτικού συστήματος, ο έντονος αντικομουνισμός τον έκανε καχύποπτο σε κάθε αύξηση της επιρροής των αριστερών κομμάτων και τους έφερνε πιο κοντά με το στρατό και τις μυστικές υπηρεσίες για τις οποίες ήταν και οι οργανωτές τους.
Στο αναφερόμενο χρονικό διάστημα, οι επεμβάσεις των στελεχών του ΙΔΕΑ και της ΕΕΝΑ (Ένωση Ελλήνων Νέων Αξιωματικών) ήταν συνεχείς και οι οποίες κατά καιρούς οδήγησαν είτε σε αποτυχόντα μικροκινήματα (1951) είτε σε πιεστικές εισηγήσεις επιβολής δικτατορίας (1956, 1959,1963), είτε σε απροκάλυπτη παρέμβαση στα εκλογικά αποτελέσματα. Θα πρέπει να σημειωθεί, ότι και στις δύο αυτές παράνομες οργανώσεις, καθώς και στις μυστικές υπηρεσίες φιγουράριζαν από πολύ νωρίς τα ονόματα των μετέπειτα εθνικών σωτήρων.
Με βάση τα προαναφερθέντα θεωρώ ως αίτια επιβολής της δικτατορίας του 1967 τα εξής κατά σειρά βαθμού υπαιτιότητας :

- Το παλάτι που κάτω από το φόβο ανόδου στην εξουσία αριστερών κομμάτων και απώλειας του ελέγχου των Ε.Δ οδηγήθηκε σε μετωπική σύγκρουση με τον Πρωθυπουργό της χώρας, προσπάθησε με άνομα μέσα να εκμαυλίσει συνειδήσεις μελών του Κοινοβουλίου για τη ανάδειξη κυβερνητικών σχημάτων της αρεσκείας του και όταν απέτυχε, δεν δίστασε να προχωρήσει στο σχεδιασμό στρατιωτικού πραξικοπήματος (των στρατηγών), το οποίο δεν έγινε γιατί πρόλαβαν οι συνταγματάρχες.
- Την ανάπτυξη και δράση συνωμοτικών ομάδων μέσα στο στράτευμα οι οποίες με το πρόσχημα του κομμουνιστικού κινδύνου, διατηρούσαν συνεχώς ως λύση την εκτροπή, οργάνωναν επιμελώς τα σχέδιά τους και τα οποία εφάρμοσαν μόλις βρέθηκε η ευκαιρία.
- Την άμετρη φιλοδοξία ορισμένων πολιτικών που έγιναν όργανα των χειρισμών του παλατιού και ανέχθηκαν την ύπαρξη των συνωμοτικών ομάδων στο στράτευμα.

Η αμερικανική κυβέρνηση που κάτω από το φάσμα του κομμουνισμού και την επιθυμία της για την επίλυση του ΄΄Κυπριακού΄΄ δεν αποθάρρυνε αποτελεσματικά κάθε προσπάθεια εκτροπής.

2. Πόσο ήταν πολιτικοποιημένοι και ιδεολογικά μορφωμένοι και πόσο κομματικοποιημένοι οι αξιωματικοί και οι υπαξιωματικοί πριν τη δικτατορία 1967-74;
Απάντηση.
Θα αναφερθώ και στους δύο επίσημους όρους.

΄΄Πολιτικοποίηση΄΄ σημαίνει την απόκτηση πολιτικής συνείδησης ή και συμμετοχή στη πολιτική ζωή και δράση. Αλλά η πολιτική συνείδηση αποκτάται, όταν υπάρχει ευαισθησία για τα κοινωνικά προβλήματα, όταν υπάρχει προβληματισμός για το δρόμο που ακολουθεί μια κοινωνία ή ο κόσμος, όταν διερωτάται κανείς για το ποιο οικονομικό σύστημα είναι περισσότερο αποτελεσματικό, αλλά και συγχρόνως δίκαιο και γενικότερα όταν διερωτάσαι για ό,τι ακούς ή βλέπεις. Η απόκτηση πολιτικής συνείδησης αποτελεί την προϋπόθεση για τη συμμετοχή στη πολιτική ζωή και δράση. Με το υφιστάμενο τότε σύστημα εισαγωγής στις παραγωγικές σχολές, τις προϋποθέσεις και το μονολιθικό στρατιωτικό περιβάλλον, η πολιτικοποίηση ήταν χίμαιρα, πλην πολύ λίγων εξαιρέσεων που επιβεβαίωναν τον κανόνα. Από τη στιγμή που γινόσουν στρατιωτικός, θεωρείτο ότι αυτόματα κατετάσσεσο στο σύστημα. Βέβαια με την πάροδο του χρόνου, την άνοδο του βιοτικού επιπέδου, τη σταδιακή εξάλειψη του παρακράτους, τη δυνατότητα πολύπλευρης ενημέρωσης και την άνοδο στην εξουσία και μη δεξιών κομμάτων, άρχισε και στο στρατό να δημιουργούνται οι συνθήκες για πολιτικοποίηση. Μπορούμε να πούμε ότι η επιβολή της δικτατορίας βρήκε ένα σημαντικό τμήμα των στελεχών αρκετά πολιτικοποιημένο.

Έρχομαι στον όρο ΄΄κομματικοποίηση΄΄ που σημαίνει την απόλυτη και αθέμιτη επιβολή των απόψεων ενός κόμματος πάνω σε μια δραστηριότητα πολιτική, κοινωνική ή πολιτιστική. Δεν ξέρω αν η ερώτηση στοχεύει σε αυτή την έννοια. Εγώ θα χρησιμοποιούσα τον όρο ΄΄κομματισμός΄΄, που καθορίζει τη δράση και συμπεριφορά κάποιου, με γνώμονα αποκλειστικά το στενό κομματικό συμφέρον,και τούτο γιατί ο πρώτος όρος αναφέρεται σε κόμματα, ενώ ο δεύτερος σε πρόσωπα και είναι, νομίζω, πιο κοντά σε αυτό που εννοούμε. Με βάση αυτή την άποψη, στις Ε.Δ υπήρχε, στο μεγαλύτερο διάστημα της αναφερόμενης χρονικής περιόδου, ένας μονόπλευρος, έντονος και ασύδοτος κομματισμός υπέρ των δεξιών κομμάτων. Προς το τέλος της περιόδου άρχισε ο κομματισμός να αναπτύσσεται και προς άλλα κόμματα.

3. Υπήρχαν ακροδεξιοί, βασιλόφρονες και κομμουνιστές – αριστεροί πριν, την 21 Απριλίου 1967 στο ΠΝ και σε τι ποσοστά; Πώς αντιμετωπίζει η κοινωνία και πώς οι πολιτικοί τους στρατιωτικούς μετά τη δικτατορία;

Απάντηση.

Υπήρχαν ακροδεξιοί, βασιλόφρονες, κεντρώοι και αριστεροί. Κομμουνιστές δεν νομίζω, αλλά και αν υπήρχαν δεν εκδηλωνόντουσαν. Ποσοστά δεν γνωρίζω, εξάλλου τα ποσοστά δεν ήταν σταθερά στην αναφερόμενη περίοδο. Πριν από την επιβολή της δικτατορίας θα τα τοποθετούσα σε 6-7%, 35%, 35% και 15%[1] αντίστοιχα.

Η αντιμετώπιση των στρατιωτικών από την κοινωνία ήταν συνεχώς βελτιούμενη, αρχίζοντας από αντιπάθεια σε ανοχή, αποδοχή, εμπιστοσύνη, μεγάλη εμπιστοσύνη, όπως έδειξαν πρόσφατες δημοσκοπήσεις που έγιναν.

Διαφορετική είναι η αντιμετώπιση από τους πολιτικούς. Η διάλυση του Κοινοβουλίου και η αναγκαστική απομάκρυνση των πολιτικών από το δημόσιο βίο κατά τη δικτατορία, δημιούργησαν έντονη αντιπάθεια προς τους στρατιωτικούς που δύσκολα κρύβεται. Προσπάθησαν οι διάφορες πολιτικές παρατάξεις να προσεταιριστούν τους στρατιωτικούς και να χρησιμοποιήσουν αποστράτους στους κομματικούς μηχανισμούς τους. Ανεξάρτητα από αυτό και τα λόγια που λέγουν, θα έλεγα ότι η όλη συμπεριφορά τους και σήμερα ακόμα είναι απαξιωτική[2]. Σε αυτό, όμως, είναι υπεύθυνες και οι στρατιωτικές ηγεσίες.

4. Το κίνημα της 13ης Δεκεμβρίου 1967 πώς επέδρασε στα στελέχη και πώς αιτιολογείτε τη συμμετοχή τους σε αυτό;

Απάντηση.

Η συμμετοχή στο βασιλικό κίνημα, που δεν ήταν μεγάλη, εκφράζει για άλλους ΄΄πίστη΄΄ και για άλλους ΄΄ελπίδα΄΄. Η συμμετοχή των βασιλοφρόνων στελεχών στηρίχτηκε βασικά στη πίστη στο θεσμό. Εξάλλου οι περισσότεροι από αυτούς δεν αντιμετώπισαν αρνητικά την χούντα στα πρώτα στάδια της επιβολής της. Για τους υπόλοιπους και κυρίως για όσους τάχθηκαν από την αρχή αρνητικά προς τη χούντα αποτέλεσε την ελπίδα, ότι με τη συμμετοχή τους θα μπορούσε η χώρα να επανέλθει στη συνταγματική τάξη. Οι

[1] Το 15% επομένως ο Μανιάτης δεν το χρεώνει στην αριστερά αλλά στην κεντρο- αριστερά εφ' όσον δεν γνωρίζει για ύπαρξη κομμουνιστών στις ΕΔ. Είναι ένδειξη του τρόπου με τον οποίο ακόμα και πολιτικοποιημένα και ενημερωμένα στελέχη όπως ο Μανιάτης βλέπουν τους οπαδούς του Ανδρέα Παπανδρέου π.χ. για την προδικτατορική περίοδο. Είναι ΄΄αριστερά΄΄ και όχι ΄΄κέντρο΄΄, το δε Κομμουνιστικό Κόμμα είναι κάτι πιο πέρα και από την αριστερά επομένως. Πιθανόν όμως να προκαλεί σύγχυση και το ερώτημα που αναφέρει «...κομμουνιστές-αριστεροί...».

[2] Σχεδόν το σύνολο των ερωτηθέντων εκφράζει τη δυσφορία του για την ΄΄απαξίωση΄΄ των στρατιωτικών μεταδικτατορικά, και ιδιαίτερα από τους πολιτικούς, ερμηνεύοντάς το ως αποτέλεσμα της απόδοσης συλλογικά στους αξιωματικούς της ευθύνης για τη δικτατορία. Δεν είναι όμως η μόνη αιτία. Ο τύπος πολύ συχνά φιλοξένησε ειδήσεις για αυξήσεις στους στρατιωτικούς που ποτέ δεν υλοποιήθηκαν, δημιουργώντας κάθε φορά την εντύπωση πως οι στρατιωτικοί πάλι ΄΄χαϊδεύονται΄΄ από την κυβέρνηση. Συντηρήθηκε η όποια αντιμιλιταριστική διάθεση της κοινωνίας που προερχόταν από το ρόλο μερίδας των στελεχών των ΕΔ στην επταετία. Οι στρατιωτικοί δεν ήταν πλέον τόσο απαραίτητοι όσο προδικτατορικά, είτε για ρόλους συνωμοτών είτε για επέκταση του κράτους με προσκτήσεις εδαφών όπως μετεπαναστατικά και μέχρι τη δεκαετία του 40 είτε για αντιμετώπιση των όποιων ΄΄παραδοσιακών΄΄ απειλών (ορατών εξ Ανατολών, εκ του Βορρά και εκ του ΄΄εσωτερικού΄΄ εχθρού ανάλογα με το ποιος ενδιαφερόταν για την αντίστοιχη εκμετάλλευση των ΕΔ).

περισσότεροι από αυτούς ήταν αντιβασιλικοί, αλλά δύο κακών προκειμένων προτίμησαν το μικρότερο για τη συγκεκριμένη στιγμή.
Ανεξάρτητα, όμως, από τα κίνητρα του καθενός, το βασιλικό κίνημα οδήγησε στη συσπείρωση και συνεργασία των αντιχουντικών στελεχών σε όποια προσπάθεια στρεφόταν κατά της χούντας.

5. Ποιες ήταν οι σχέσεις και πώς αντιμετώπιζαν οι μεν τους δε τα στελέχη των τριών κλάδων των Ε.Δ πριν, κατά και μετά τη δικτατορία.
Απάντηση.
Θα αναφερθώ στις σχέσεις Σ.Ξ και Π.Ν.
Πριν από τη χούντα υπήρχε θα έλεγα μια ανοχή μεταξύ των δύο κλάδων. Τα μεν στελέχη του Σ.Ξ θεωρούσαν τα στελέχη του Π.Ν καλομαθημένα και μαλθακά, τα δε στελέχη του Π.Ν αντιμετώπιζαν με σνομπισμό τους συναδέλφους τους του Σ.Ξ. Παρά τις κοινές ασκήσεις, θα έλεγα ότι κανένας δεν κατάλαβε καλά το έργο και τις ιδιομορφίες του άλλου και για αυτό ήταν υποτυπώδης η συνεργασία σε όλα τα κλιμάκια της διοίκησης.
Κατά τη διάρκεια της χούντας οι σχέσεις διαταράχθηκαν πολύ και θα μπορούσα να πω, ότι τα αισθήματα των στελεχών του Π.Ν κυμαίνονταν από την ανοχή μέχρι την απέχθεια. Σε αυτό συνετέλεσε και το ποιόν των χουντικών στελεχών του Π.Ν.
Μετά τη χούντα, ύστερα από μια περίοδο αμοιβαίας καχυποψίας και όσο η δημοκρατία ρίζωνε στη χώρα και χειροτέρευαν οι σχέσεις με τη Τουρκία και τα στρατιωτικά δόγματα άλλαζαν, τόσο οι σχέσεις μεταξύ των δύο κλάδων καλυτέρευαν. Σήμερα, κάτω από τις απαιτήσεις του ισχύοντος δόγματος οι σχέσεις είναι πολύ καλές με προοπτική να βελτιωθούν ακόμα περισσότερο.
Οι σχέσεις των στελεχών του Π.Ν με τα στελέχη της Π.Α ήταν πάντοτε πολύ καλές.

6. Ποιες ήταν οι σχέσεις αξιωματικών με υπαξιωματικούς στο Π.Ν. Υπήρχαν διακρίσεις ειδικά στο Π.Ν απέναντι στους υπαξιωματικούς;
Απάντηση.
Θα έλεγα καλές συνεχώς βελτιούμενες.
Υπήρχαν διακρίσεις, αλλά πολλές οφείλονταν σε μια παλιά νοοτροπία, στο επίπεδο γνώσεων, στις οικονομικές δυνατότητες του Ναυτικού και στη τεχνολογία. Σήμερα θεωρώ ότι, ο εκδημοκρατισμός – όπως λέγεται – όχι μόνο στο Ναυτικό αλλά γενικότερα στη κοινωνία, ο κοινός τρόπος εισαγωγής στις σχολές, οι γνώσεις και η τεχνολογία έχουν περιορίσει σημαντικά τις όποιες διακρίσεις, οι οποίες βέβαια δεν μπορούν να εξαλειφτούν τελείως λόγω της φύσης του στρατιωτικού και ναυτικού επαγγέλματος.

7. Τι ρόλο έπαιξε η εκπαίδευση στις παραγωγικές σχολές στη διαμόρφωση χαρακτήρα των στελεχών και πώς αυτή η εκπαίδευση επέδρασε στον τρόπο που τα στελέχη συνήργησαν ή αντέδρασαν στη δικτατορία; Υπήρξε ΄΄προπαγάνδα΄΄ αντικομουνιστική ή άλλης ιδεολογικής μορφής και ποια στις παραγωγικές σχολές στο Π.Ν; Πού απέβλεπε και υπέρ ποίων τελικά λειτούργησε;
Απάντηση.
Θα αναφερθώ στη κατάσταση που επικρατούσε πριν από την επιβολή της δικτατορίας, διότι μετά το 1974 πολλά άλλαξαν.
Αναφερόμενος στη ΣΝΔ η εκπαίδευση ήταν επικεντρωμένη στα επαγγελματικά μαθήματα και δεν γινόταν αναφορά σε γενικότερα θέματα, όπως κοινωνικά, δηλαδή θέματα που θα μπορούσαν να αναπτύξουν τον δόκιμο παράλληλα σε ναυτικό αλλά και σε πολίτη. Οι πολιτικές συζητήσεις μεταξύ των μαθητών ήταν σπάνιες και σε ήπιο τόνο, αφού γίνονταν μεταξύ μιας δεξιάς πλειοψηφίας και μιας μειοψηφίας πολύ προσεκτικής στην έκφραση των αντιρρήσεών της.
Προσωπικά στη διάρκεια της φοίτησής μου δεν διαπίστωσα κάποια προπαγάνδα. Αντίθετα, από συνομιλίες με αξιωματικούς του ΣΞ σχημάτισα την εντύπωση ότι στη ΣΣΕ επικρατούσε έντονος αντικομουνισμός,αλλά και το όλο περιβάλλον και ο τρόπος εκπαίδευσης στόχευαν στη δημιουργία μιας υπερεθνικιστικής συνείδησης.
Η διαφορά νοοτροπίας ήταν βασικός παράγοντας στο τρόπο αντίδρασης στη χούντα. Η μεγάλη μερίδα των αξιωματικών του ΣΞ αποδέχτηκε τη χούντα και μπορούμε να πούμε ότι την στήριξε, σε αντίθεση με τα στελέχη του ΠΝ,για την πλειονότητα των οποίων μπορούμε να πούμε, ότι την ανέχθηκαν.

8. Γιατί πριν και κατά τη δικτατορία χρειαζόταν άδεια για να συνάψει επίσημες σχέσεις και γάμο το στέλεχος των Ε.Δ; Τι νόημα είχε η ΄΄ προίκα΄΄; Χρειαζόταν άδεια και γιατί στις παραγωγικές σχολές για ανάγνωση βιβλίων εκτός των βιβλιοθηκών τους; Πώς αντιμετωπίζονταν οι εφημερίδες;
Απάντηση.
Η άδεια γάμου ήταν κατά τη γνώμη μου ένα μέσο προστασίας των στελεχών, μιας προστασίας όπως την εννοούσε το σύστημα.Στόχευε αφενός στην ωρίμανση του χαρακτήρα και την αποφυγή δέσμευσής του σε πολύ νέα ηλικία και αφετέρου στον έλεγχο των πολιτικών φρονημάτων της μέλλουσας συζύγου και όχι μόνο

αυτής αλλά κυρίως του συγγενικού της περιβάλλοντος, ώστε να αποφευχθεί κάποια δυσμενής πολιτικά επίδραση.

Ο θεσμός της προίκας αποτελούσε ένα κοινωνικό θεσμό και ήταν φυσικό να επεκτείνεται και στα στελέχη των Ε.Δ. Εκείνο, όμως, που δημιουργεί ερωτηματικά είναι το ύψος της προίκας που απαιτείτο. Ήταν μήπως ένας τρόπος να διατηρηθεί το κοινωνικό επίπεδο των στελεχών; Ήταν ένας τρόπος να ενισχυθούν οι μίζερες αποδοχές; Ήταν ένας τρόπος πρόσβασης των στελεχών στις ανώτερες οικονομικά τάξεις; Ίσως ήταν όλα μαζί. Βέβαια ο θεσμός αυτός καταπατήθηκε στις περισσότερες περιπτώσεις με διάφορα τεχνάσματα.

Το ημερήσιο πρόγραμμα των σχολών δεν άφηνε περιθώρια για ανάγνωση εξωσχολικών βιβλίων και έτσι η διοίκηση δεν ενίσχυε τέτοιες τάσεις με την απαγόρευση ανάγνωσης στη σχολή βιβλίων που αυτή δεν έκρινε κατάλληλα. Αλλά αυτό δεν θα έπρεπε να προκαλεί εντύπωση αν λάβει κανείς υπόψη του ότι υπήρχε λογοκρισία στις επιστολές των μαθητών. Μετά από αυτά νομίζω, ότι δεν απαιτείται να σχολιάσει κανείς τα περί εφημερίδων.

9. Πώς αντιμετώπιζαν πριν τη δικτατορία τα στελέχη των Ε.Δ το ΝΑΤΟ; Έπαιξε και ποιο ρόλο το σύμφωνο αυτό στη δικτατορία, την προετοιμασία και την διατήρησή της; Αναφερθείτε αντίστοιχα και για τις ΗΠΑ ή άλλες χώρες.

Απάντηση.

Προτιμώ να απαντήσω πρώτα στο πώς αντιμετώπιζε το επίσημο κράτος το ΝΑΤΟ. Πιστεύω, ότι πέρα από διάφορα τσιτάτα, το ΝΑΤΟ ήταν ένας χώρος χαμένων ευκαιριών για την Ελλάδα. Και το λέω αυτό, διότι δεν είχε γίνει αντιληπτή η σημασία του οργανισμού αυτού, όχι τόσο για την άμυνα, αλλά ως πεδίου ανάπτυξης πολιτικής. Αυτό συνειδητοποιήθηκε πολύ αργότερα και μετά την επανένταξη της Ελλάδας στο στρατιωτικό σκέλος, όταν διαπιστώθηκε,ότι κατά τη διάρκεια της ελληνικής απουσίας η Τουρκία αλώνιζε. Η ελληνική συμπεριφορά στο ΝΑΤΟ χαρακτηριζόταν από αδιαφορία για οτιδήποτε δεν είχε σχέση με θέματα command and control, και έργα υποδομής, τα οποία μάλιστα τοποθετούσε πολλές φορές σε προτεραιότητα έναντι των θέσεών της σε εθνικά θέματα. Η συμπεριφορά αυτή αντικατοπτριζόταν και στην πολιτική επάνδρωσης οργανικών θέσεων και στο επίπεδο των τοποθετουμένων στελεχών. Η κάλυψη μιας θέσεως γινόταν, τις περισσότερες φορές με κριτήριο την οικονομική επιβάρυνση και όχι με τη σπουδαιότητα της θέσης. Η τοποθέτηση των στελεχών αποτελούσε είτε επιβράβευση της απόδοσης και μιας ευκαιρίας ξεκούρασης και οικονομικής ενίσχυσης των καλών αξιωματικών, είτε –τις περισσότερες φορές- αποτέλεσμα κομματικής παρέμβασης για τους ολιγότερο ικανούς. Με τον τρόπο αυτό υποβαθμίστηκε η παρουσία της Ελλάδας. Ανάλογη ήταν και η αντιμετώπιση του οργανισμού αυτού και από τα στελέχη πριν,κατά και μετά την δικτατορία μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 90.

Δεν έχω στοιχεία για ρόλο του ΝΑΤΟ στην εγκαθίδρυση και διατήρηση της δικτατορίας Εκείνο το οποίο μπορώ να πω, είναι ότι ανέχτηκε το καθεστώς, αποτέλεσε το πρόσχημα - η διατήρηση της συνοχής της Νότιας Πτέρυγας- για να ασκούνται πιέσεις στην Ελλάδα προς όφελος της Τουρκίας και μέσον εξυπηρέτησης των αμερικανικών συμφερόντων.

Για το ρόλο των ΗΠΑ στην επιβολή της δικτατορίας έχω αναφερθεί στην απάντησή μου στην πρώτη ερώτηση. Σημειώνω εδώ το εμπάργκο σε πολεμικό υλικό που επιβλήθηκε στην Τουρκία από το Κογκρέσο αλλά και τη παράκαμψή του μέσω της Γερμανίας.

10. Πώς αντιμετώπιζαν τα στελέχη τότε και τώρα το Κυπριακό και τον Μακάριο; Ήταν το Κυπριακό μία από τις αιτίες για την 21^{η} Απριλίου; Ποιες ήταν κατά τη γνώμη σας οι αιτίες και ποιοι οι υπεύθυνοι του πραξικοπήματος στην Κύπρο;

Απάντηση.

Η αντιμετώπιση, τότε, μπορώ να πω ότι ήταν αρχικά παράλληλη με αυτή της πλειοψηφίας του ελληνικού λαού, δηλαδή, υπέρ της ένωσης, υποστήριξη στον ένοπλο αγώνα της ΕΟΚΑ, αμφισβήτηση του δικαιώματος της Τουρκίας να εμπλέκεται στο Κυπριακό, ηρωοποίηση του Μακάριου, κατά πάσης σκέψης διχοτόμησης. Θεωρώ, ότι άρχισε να γίνεται διαχωρισμός και όσον αφορά τις θέσεις και όσον αφορά την αντιμετώπιση του Μακάριου, μετά την υπογραφή των συμφωνιών της Ζυρίχης το 1959 και την αποκήρυξή τους τον ίδιο χρόνο από τον Γρίβα. Στο σημείο αυτό θα ήθελα να κάνω μια παρένθεση και να αναφερθώ στη μεταφορά στη Κύπρο του αντικομουνιστικού πνεύματος από το Γρίβα και αξιωματικούς του ΙΔΕΑ και τη δημιουργία παρακράτους με ακραίες εθνικιστικές θέσεις, με πολύ σοβαρές επιπτώσεις στην ελληνική κοινότητα. Η απομάκρυνση του Μακάριου από την ιδέα της ένωσης, η προσέγγισή του προς τις αδέσμευτες χώρες αλλά και τη Ρωσία, η μεγαλύτερη εμπλοκή Ελλήνων αξιωματικών στη πολιτική ζωή της Κύπρου με την δημιουργία της ΕΛΔΥΚ και αργότερα με την αποστολή της Μεραρχίας,άρχισαν σταδιακά να διαμορφώνουν στα στελέχη του Σ.Ξ της Ελλάδας ένα πνεύμα κατά του Μακάριου και υπέρ ανενδότων λύσεων, με κατάληξη το πραξικόπημα κατά της ζωής του Μακάριου.

Ασφαλώς το ΄΄Κυπριακό΄΄ ήταν μια από τις αιτίες επιβολής της δικτατορίας. Τα αριστερά ανοίγματα του Μακάριου δεν είχαν ενοχλήσει μόνο στελέχη του στρατού, αλλά και τις ΗΠΑ οι οποίες φοβόντουσαν μήπως

τελικά η Κύπρος πέσει στην επιρροή της Σοβιετικής Ένωσης. Θεωρούσαν, ότι ένα στρατιωτικό αντικομουνιστικό καθεστώς θα απέτρεπε τη δυνατότητα αυτή. Παράλληλα το παρακράτος που συνεχιζόταν και που ήταν άμεσα συνδεδεμένο με μερίδα της χούντας,πίστευε, ότι χωρίς το Μακάριο θα μπορούσε να επιβάλει λύση της προτίμησής του.Εδώ θα πρέπει να ληφθεί υπόψη, ότι τον Ιούλιο του 1974, 36 ώρες πριν από το πραξικόπημα, οι συνομιλητές των δύο κοινοτήτων είχαν φθάσει σε μια γενική συμφωνία για τη λύση των κυριοτέρων συνταγματικών θεμάτων.

Ως υπεύθυνους για το πραξικόπημα θεωρώ τους ΙΔΕΑτες αξιωματικούς, τον Γρίβα που δημιούργησε την ΕΟΚΑ Β΄, την ηγεσία των ελληνικών Ε.Δ, τις ΗΠΑ και περισσότερο από όλους τον Ιωαννίδη και τους επικεφαλής του πραξικοπήματος.

Μετά τη σειρά των λαθών που έχουν γίνει και κυρίως μετά το πραξικόπημα κατά του Μακάριου που οδήγησε στην εισβολή στη Κύπρο το 1974 και που αποτελεί θανατηφόρο λάθος, δηλαδή με καταστρεπτικές συνέπειες, θεωρώ,ότι τα στελέχη, όπως και η μεγάλη πλειοψηφία του ελληνικού και κυπριακού λαού, αντιμετωπίζουν το Κυπριακό πολύ πιο ψύχραιμα, χωρίς εθνικιστικές κορώνες, και με ρεαλισμό, χωρίς αυτό να σημαίνει αποδοχή λύσης έναντι οποιουδήποτε τιμήματος.

11. Γνωρίζετε και ποια στελέχη άλλων όπλων που εστράφησαν κατά της δικτατορίας; Ποιοι βασανίστηκαν από τους συναδέλφους σας;

Απάντηση.

Γνωρίζω τους : Οπρόπουλο, Μουστακλή, Ζαρκάδα, Στάπα, Κοκκινίδη, Αποστολάκη, Τρακάκη, Ε. Δεμέστιχα, Αλεξάκη, Βαρδάνη, Βιδάλη...

Για λόγους δεοντολογίας, το ερώτημα για βασανισμούς θα πρέπει να τεθεί στους ίδιους.

12. Ποιους γνωρίζετε ως δράσαντες μεμονωμένα ή σε οργανώσεις και δεν συνελήφθησαν ούτε έγιναν γνωστοί για αυτή τους τη δραστηριότητα;

Απάντηση.

Την Πόπη Βουτσινά. [1] Δυστυχώς κανένα άλλο και πολύ θα ήθελα να τους σφίξω το χέρι κυρίως για την ανωνυμία τους.

13. Πώς δρούσαν οι οπαδοί της δικτατορίας στις Ε.Δ; Τι ήταν οι ΄΄σαββατιανοί΄΄; Αντιμετωπίστηκαν σωστά οι ΄΄χουντικοί΄΄ από τη πολιτεία; Τι έπρεπε να γίνει;

Απάντηση.

Ήταν ιταμοί, υπερφίαλοι, φανατικοί και αμφίβολης τιμιότητας. Υπήρξαν βέβαια και εξαιρέσεις. Δεν γνωρίζω τι ήταν οι Σαββατιανοί.

Νομίζω ότι η αντιμετώπιση από την πολιτεία ήταν προς τη σωστή κατεύθυνση και κυρίως όσον αφορά στους πρωταίτιους. Θα ήθελα, όμως, να εφαρμοστεί αυτό που είπε ο Καραμανλής << *όταν λέμε ισόβια, εννοούμε ισόβια* >> χωρίς αποφυλακίσεις για διάφορους λόγους, με αποτέλεσμα όχι μόνο να μη δείχνουν μεταμέλεια και ευγνωμοσύνη, αλλά να περιφέρονται και στις τηλεοράσεις και να δίνουν μαθήματα.

14. Οι διαδοχικές αποκαταστάσεις μετά τη μεταπολίτευση ήταν δίκαιες και σωστές; Τι έπρεπε να γίνει κατά τη γνώμη σας;

Απάντηση.

Δεν νομίζω ούτε το ένα ούτε το άλλο, σε ένα βαθμό βέβαια. Και τούτο, επειδή και καταληκτικοί βαθμοί δόθηκαν αθρόα και ωφελήθηκαν πολλοί που καμία αντίθεση ή αντίσταση προέβαλαν.

Στο τι θα έπρεπε να γίνει είναι ένα θέμα πολύ σοβαρό, που θέλει μελέτη και γνώση στοιχείων. Ενδεικτικά θα μπορούσα, εκ των υστέρων βέβαια, να διατυπώσω ορισμένες απόψεις :

Κατηγοριοποίηση των στελεχών σε αυτούς που αποστρατεύθηκαν αμέσως με την άνοδο της χούντας επειδή δεν ενέπνεαν εμπιστοσύνη, σε αυτούς που εναντιώθηκαν δυναμικά στο καθεστώς και φυλακίστηκαν,και σε αυτούς που αποδεδειγμένα εναντιώθηκαν στο καθεστώς κατά διαφόρους τρόπους και για το λόγο αυτό αποστρατεύθηκαν ή αποτάχθηκαν.

Δήλωση από όλους εάν επιθυμούν την επάνοδό τους στην υπηρεσία.

Διαχωρισμός των επιθυμούντων σε αυτούς που είχαν περιθώρια να συνεχίσουν τη σταδιοδρομία τους και σε αυτούς που δεν μπορούσαν.

[1] Η Πόπη Βουτσινά, φοιτήτρια Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, συνελήφθη και βασανίσθηκε. Στον Πίνακα Γ9 καταχωρούνται οι ημερομηνίες εισόδου -εξόδου της Βουτσινά που είναι γραμμένες στο ημερολόγιο της ΕΣΑ. Έτσι φέρεται ότι συνελήφθη και κρατήθηκε δύο φορές από 23 μέχρι 29/5/1973 και από 29/7 μέχρι 21/8/1973. Από την στήλη των σημειώσεων του ίδιου ημερολογίου όμως, όπου καταχωρούνται οι μεταφορές των κρατουμένων για ανάκριση στο ΕΑΤ/ΕΣΑ προκύπτει πως μετεφέρθη κατ' επανάληψιν στο ανακριτικό τμήμα της ΕΣΑ και τελικά αφέθηκε ελεύθερη στις 21/8/1973 αφού παρελήφθη από τον λοχαγό Καραγιάννη Κων/νο. Επομένως η κράτησή της δεν διεκόπη στις 29/5/1973 αλλά συνεχίσθηκε μέχρι την απόλυσή της στις 21/8. Τρεις μήνες στην ΕΣΑ με αλλεπάλληλες μεταφορές στο ΕΑΤ σημαίνει πως ο άνθρωπος αυτός υπέστη κατ' επανάληψη ανακρίσεις με την ανάλογη μεταχείριση.

Για όσους δεν επιθυμούσαν τη συνέχιση της σταδιοδρομίας τους, απονομή του βαθμού που είχε ο αρχαιότερος των εν ενεργεία συμμαθητών τους.
Για όσους δεν μπορούσαν λόγω ηλικίας να συνεχίσουν τη σταδιοδρομία τους και ανάλογα με τη δίωξή τους από τη χούντα, είτε να ισχύσει το παραπάνω μέτρο, είτε να τους δοθεί ένας βαθμός ακόμα.
Για τους λοιπούς η επάνοδος και η ένταξη στην επετηρίδα.
Για όσους έπαθαν λόγω βασανιστηρίων σοβαρή βλάβη στην υγεία τους, απονομή του καταληκτικού βαθμού της ειδικότητάς τους.
Η κρίση να γίνει κατά όπλο από αποστράτους ανωτάτους αξιωματικούς με αναγνωρισμένο κύρος.
Περάτωση της κρίσης σε τακτό χρόνο, όχι μεγαλύτερο του εξαμήνου.
Μετά την απόφαση καμία πλέον δυνατότητα αποκατάστασης με νεώτερους νόμους.

15.- Μετά την απόταξη, φυλάκιση ή αποστρατεία σας δραστηριοποιηθήκατε πολιτικά ή επαγγελματικά και πώς;
Απάντηση.
Κατά τη διάρκεια της απόταξής μου εργάστηκα σε ναυτιλιακή εταιρεία.

16.-Υπήρξε κίνδυνος πραξικοπήματος μετά τη μεταπολίτευση και πώς εξηγείται;
Απάντηση.
Παρά τις φήμες, νομίζω ότι πραγματικός κίνδυνος δεν υπήρξε. Οι χουντικοί κάτω από το βάρος της τουρκικής εισβολής στη Κύπρο πιστεύω ότι δεν θα τολμούσαν μια νέα περιπέτεια. Δεν αποκλείω, οι φήμες για πραξικόπημα να ήταν ένας έντεχνος τρόπος για μια επιεική αντιμετώπιση των χουντικών.

17.-Σας θυμίζει η έκφραση ΄΄πολίτης΄΄ κάτι από τα χρόνια των σπουδών σας στη παραγωγική σχολή και πώς εξηγείται.
Απάντηση.
Έχω καλύψει, νομίζω το θέμα στην απάντηση στην ερώτηση 2.

18. Μία γενική παρατήρηση. Εφόσον η εργασία αναφέρεται στο Π.Ν, νομίζω ότι όλες οι ερωτήσεις θα έπρεπε να εστιαστούν μόνο στο Π.Ν. Όταν επίσης ζητούνται οι απόψεις για την προ της χούντας περίοδο, προβληματίζεται κανείς αν θα πρέπει να αναφερθεί στην ακριβώς προ της 21ης περίοδο, π.χ. μια πενταετία ή αν αφορά μεγαλύτερη περίοδο, γιατί όπως καταλαβαίνετε οι καταστάσεις δεν ήταν στατικές.

Ι.ΜΑΝΙΑΤΗΣ

ΜΑΝΤΑΔΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΜΑΝΤΑΔΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ του Σταματίου. E-MAIL από 22 Ιουνίου 2002
ΣΝΔ Τάξη 1956 (987).
ΑΠΟΣΤΡΑΤΟΣ ΑΠΟ Μάρτιο 1987 – ΚΑΙ ΜΕ ΤΟ ΒΑΘΜΟ ΤΟΥ ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΥ.

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1967 υποπλοίαρχος Π.Ν. (Β.Ν.).
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1973 Απότακτος (πλωτάρχης Π.Ν.).
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1974 πλοίαρχος στο Ε.Ν.

13 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1967, ως επιτελής ΑΚΙΠ επέβην Α/Τ ΣΦΕΝΔΟΝΗ μαζί με Αρχηγό ΑΚΙΠ υποναύαρχο Α. Ροζάκη. Αποτέλεσμα, μετάθεση στον Ναύσταθμο Κρήτης ως Τμηματάρχης Διοικήσεως και Ειδικός Επιτελής.
(Ο έτερος των επιτελών που ακολούθησαν τον Ναύαρχο παρέμεινε στη θέση του). Εν τούτοις δεν μπορώ να ισχυρισθώ ότι η μετάθεση ήταν δυσμενής αν εξαιρέσω την μεγάλη αύξηση φόρτου εργασίας
ΚΙΝΗΜΑ ΝΑΥΤΙΚΟΥ. Από το 1970, ως Ύπαρχος Α/Τ ΝΑΥΑΡΙΝΟ ενημερώθηκα από τον Κυβερνήτη αντιπλοίαρχο Σ. Τρουπάκη για περίπτωση κινήματος στο Ναυτικό εναντίον της Δικτατορίας. Με διέταξε να έχω έτοιμο το Α/Τ για κάθε ενδεχόμενο.
Το 1972 ως Επιστολεύς Διοικήσεως Ναρκοπολέμου συνδέθηκα με ομάδα άλλων αξιωματικών (Παππάς, Γκιόκεζας, Σέκερης, Μανιάτης, Καταγάς κλπ.) και άρχισα επαφές με τότε Αντιπλοίαρχο Κολλιγιάννη για τη σχεδίαση, συμμετοχής Στολίσκου Ναρκοπολέμου στο εγχείρημα και σύνταξη σχετικής «Διαταγής Επιχειρήσεων».
Τον Μάιο 1973 φοιτούσα στη Σχολή Πολέμου όπου Διευθυντής Σπουδών ήταν ο αντιπλοίαρχος Κολλιγιάννης. Από τους σπουδαστές, μυημένοι στο Κίνημα του Ναυτικού ήσαν οι Πλωτάρχες Καταγάς,

Μανταδάκης, Καναβαριώτης και Σταυριανάκης. Στις 22/5/73 είχαν τελειώσει οι προετοιμασίες (ένα στιγμιότυπο αναφέρω, ότι ο Πλωτάρχης Στάγκας γείτονας στο Π. Φάληρο για να μην κινήσει υποψίες, μου έφερε μια φόρμα να του μεταφέρω στα πλοία όταν επιβιβασθούμε) και αναμένετο η συνθηματική λέξη για την επιβίβαση στα πλοία του Στόλου την ίδια νύχτα. Αντ' αυτής κατά τις 20.00 έλαβα τηλεφώνημα, νομίζω από Κολλιγιάνη με τη συνθηματική λέξη «Σοφοκλής», ότι η κίνηση αναβάλλεται.
Την επομένη προσήλθαμε όλοι κανονικά στην Σχολή και μετά διήμερο ξεκινήσαμε για το καθιερωμένο επιτελικό ταξίδι στη Β. Ελλάδα χωρίς τη συμμετοχή του αντιπλοιάρχου Κολλιγιάννη ο οποίος είχε συλληφθεί. Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού ακούγαμε από το ραδιόφωνο διάφορες ανακοινώσεις για την σύλληψη ορισμένων μυημένων αξιωματικών και μέναμε με την εντύπωση ότι οι συλλήψεις ήσαν περιορισμένες.
Ο πλωτάρχης Καταγάς βαρέως έφερε το γεγονός ότι ο Διοικητής της Σχολής, πλοίαρχος Στεφανάδης, που μας συνόδευε, χαρακτήρισε τους ενεχόμενους «προδότες», σε μια παρουσίαση του Γ΄ΣΣ. και όταν έμαθε τηλεφωνικά από την αδερφή του, ότι ο γαμπρός του πλωτάρχης Λυμπέρης Κυβερνήτης Α/Τ στην Κρήτη είχε συλληφθεί, έλαβε την απόφαση να δηλώσει στον Διοικητή ότι ήτο μυημένος στο Κίνημα και επιθυμούσε να συμμερισθεί την τύχη των υπολοίπων συλληφθέντων. Κατόπιν αυτού από τη Θεσσαλονίκη που βρισκόμασταν επέστρεψε συνοδεία στην Αθήνα και παρεδόθη στους ανακριτές του ΕΑΤ/ΕΣΑ.
Παρόμοια ενέργεια διαμαρτυρίας προς τις πράξεις του καθεστώτος έκανε και ο πλωτάρχης Βάρφης στο Αρχηγείο του ΝΑΤΟ στη Μονς Βελγίου όπου υπηρετούσε και ηρνήθη να εξακολουθήσει να προσφέρει τις υπηρεσίες του. Για την πράξη του αυτή, απετάχθη.
Οι υπόλοιποι τρεις αποφασίσαμε να μην εκδηλωθούμε πιστεύοντας ότι με σχετική ελευθερία κινήσεων θα είχαμε τη δυνατότητα να προσφέρομε στους «ολίγους» συλληφθέντες. Τούτο απεδείχθη σφάλμα διότι μετά το πέρας του Επιτελικού Ταξιδιού και την επάνοδό μας στην Αθήνα, συνελήφθημεν οι πλωτάρχες Καναβαριώτης και Μανταδάκης την επομένη Δευτέρα 11 Ιουνίου 1973 ο δε πλωτάρχης Σταυριανάκης μετά μια εβδομάδα, λίγο πριν αποφασισθεί η διακοπή των συλλήψεων λόγω της εκτάσεως που είχε λάβει η κίνηση αυτή στους κόλπους των Ε.Δ.
Στην αρχή κρατήθηκα μαζί με τον πλωτάρχη Καναβαριώτη σε υπόγειο δωμάτιο του βοηθητικού κτιρίου του ΓΕΝ (Υδρογραφίας) στο Στρατόπεδο Παπάγου. Θεωρητικά ευρισκόμασταν σε απομόνωση και απηγορεύετο η επαφή με άλλους συγκρατούμενους εν αναμονή ανακρίσεων. Στη διάρκεια μιας διανομής φαγητού εντούτοις ήρθαμε σε επαφή με τον πλωτάρχη Κ. Δημητριάδη, ο οποίος είχε ήδη ανακριθεί και μας έδωσε να καταλάβουμε ότι οι λεπτομέρειες της κίνησης είχαν γίνει όλες γνωστές.
Περί την 15-16 Ιουνίου μετήχθην με συμβατικό ΙΧ αυτοκίνητο συνοδεία τριών στρατονόμων με πολιτικά, στο ΕΑΤ/ΕΣΑ όπου και εκρατήθην επί τετραήμερο ανακρινόμενος. Η προσωπική μου εμπειρία από την διαδικασία της ανάκρισης ήταν, ότι με δημιουργία ατμόσφαιρας τρόμου και σωματικής βίας επεχειρείτο η κάμψη του ηθικού του ανακρινόμενου για να καταθέσει τα όσα γνώριζε για την κάθε υπόθεση που διεχειρίζετο το ανακριτικό τμήμα της ΕΣΑ.
Εδώ θα ήθελα να προσθέσω ότι για μένα η ατμόσφαιρα αυτή θύμιζε κάτι από τα «καψώνια» της Σχολής Δοκίμων και την εκτέλεση ποινής φυλάκισης. Μου δημιουργήθηκε η εντύπωση ότι η εμπειρία αυτή του Δοκίμου με βοήθησε να αντεπεξέλθω με μεγαλύτερη ψυχραιμία τη δοκιμασία αυτή. Εκτιμώ ότι οι νέοι, φοιτητές κλπ. που ήσαν οι συνήθεις κρατούμενοι στα ανακριτικά γραφεία, θα αντιμετώπιζαν με δέος τη δοκιμασία αυτή, και θα χρειάζονταν μεγαλύτερο ηθικό σθένος, για να την αντιμετωπίσουν χωρίς να καμφθούν και να βιώνουν μικρότερα ψυχικά τραύματα στη συνέχεια.
Η ανάκριση στο ΕΑΤ/ΕΣΑ ολοκληρώθηκε με κατάθεση στον ορισθέντα ανακριτή Γρ. Σκεμπέα και επανήλθα στο κτίριο του ΓΕΝ, όπου εκρατήθην μέχρι τις 24 Αυγούστου. Ακολούθησε η παραπομπή σε πειθαρχικό συμβούλιο με αποτέλεσμα την απόταξη από το Πολεμικό Ναυτικό. Οι λεπτομέρειες των πρακτικών του πειθαρχικού συμβουλίου έχουν γίνει γνωστές.
Για να επιβιώσω στράφηκα σε διάφορες δραστηριότητες κατόπιν συστάσεων και άλλων συναδέλφων (Μάλλιαρη, Ταπίνη κλπ) και κατέληξα στο εμπορικό ναυτικό με τη βοήθεια πάλι συναδέλφων (Δαμβέργη, Μανιάτη). Είχα την τύχη να προσληφθώ ως Πλοίαρχος Ε.Ν. και εξάσκησα τη δραστηριότητα αυτή μέχρι την επάνοδό μου στο Π.Ν. μετά από τα θλιβερά γεγονότα της Κύπρου, τα οποία παρακολούθησα από την Ιαπωνία όπου ευρίσκετο, εκείνη τη περίοδο, το πλοίο που είχα ναυτολογηθεί. Βεβαίως η απόκτηση Διπλώματος Πλοιάρχου και Ναυτικού Φυλλαδίου βάσει των κειμένων διατάξεων, συνάντησε προσκόμματα εκ μέρους του Υπουργείου Ναυτιλίας, και θυμάμαι ένα σχόλιο στην εφημερίδα ΑΚΡΟΠΟΛΗ, που σύστηνε την άρση των εμποδίων για να δυνηθούν οι απότακτοι να εργασθούν για να «θρέψουν» τις οικογένειές τους.
Μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας, με αυτό το κόστος για τον Ελληνισμό και την Κύπρο ειδικότερα, επανήλθα στο Πολεμικό Ναυτικό και σταδιοδρόμησα μέχρι το 1987, αποστρατευθείς με το βαθμό του Αντιναυάρχου. Δεν ασχολήθηκα με την πολιτική και τα κοινά μετά την αποστρατεία μου διότι δεν με ενδιέφερε η δραστηριότητα αυτή.
Με τα παραπάνω προσπάθησα να απαντήσω συνοπτικά, στα δυο πρώτα ερωτήματα της επιστολής. Στο τρίτο εκτενές ερώτημα αναφέρομαι με αριθμητική παραπομπή στις επί μέρους προτάσεις.

1. Τα αίτια πρέπει να αναζητηθούν στην ηθική χαλάρωση που επικρατούσε στον πολιτικό κόσμο μετά τον Ιούλιο 1965 και στο ενδεχόμενο επιβολής βασιλικής δικτατορίας όταν το Παλάτι φοβούμενο ότι χάνει πάλι τον έλεγχο στα πολιτικά πράγματα, θα επιχειρούσε αποτελεσματικότερο έλεγχο από αυτόν που είχε πετύχει με την κατ' επίφαση κοινοβουλευτική πλειοψηφία μετά την ανατροπή του Γ. Παπανδρέου.
Δεν βλέπω κανένα όφελος από την δικτατορία, αν εξαιρέσουμε ένα αρχικό κύμα αναγκαστικής συμμόρφωσης και πειθαρχίας των πολιτών στις κοινές διατάξεις «κόσμιας» συμπεριφοράς με τον φόβο ποινικών συνεπειών με συνοπτικές διαδικασίες. Αν κάποιος παρανομούσε φοβόταν τις συνέπειες από τυχόν καταγγελία από το «όργανο» με συνέπεια...ακόμα και εξορία! Και αυτή όμως η «καλή συμπεριφορά» γελοιοποιήθηκε με το γνωστό επεισόδιο Παττακού και διαβάτη που πέταξε (κακώς βέβαια) μια γόπα στο δρόμο και μεταδικτατορικά παραλίγο να χριστεί αντιστασιακός.
Όσο για τις βλαπτικές επιπτώσεις εκτός από την προδοσία της Κύπρου, (απόσυρση Μεραρχίας, πραξικόπημα κατά Μακαρίου, τουρκική κατοχή) νομίζω ότι καθυστέρησε και την ανάπτυξη πολιτικής παιδείας στον τόπο με αποτέλεσμα μετά 7 χρόνια, στη μεταπολίτευση να κυριαρχούν και πάλι πολιτικοί της παλαιοκομματικής νοοτροπίας και μόνο όταν ο Α. Παπανδρέου έριξε το σύνθημα γενικής αλλαγής και ανατροπής του πολιτικού κατεστημένου, (άλλο αν δεν το πίστευε απόλυτα ούτε ο ίδιος) εμφανίστηκαν νέοι πολιτικοί (που δεν τους ήξερε ούτε ο θυρωρός της πολυκατοικίας τους), και σαν μαθητευόμενοι μάγοι επέπεσαν στη διαχείριση των κοινών με πολλά καλά αλλά και κακά επακόλουθα.

2. Πολιτικοποίηση αξιωματικών και υπαξιωματικών υπήρχε κατά τη γνώμη μου πριν τη δικτατορία, και αρκετοί εξέφραζαν τη γνώμη τους και την κριτική τους κατά των τότε κυβερνήσεων χωρίς φόβο, αφού ο σκόπελος του «πιστοποιητικού κοινωνικών φρονημάτων» είχε ξεπεραστεί με την κατάταξη στο Σώμα. Δεν θα έλεγα ότι υπήρχε γενικότερη πολιτική ιδεολογική μόρφωση, αν λάβουμε υπόψη τον τρόπο ενημέρωσης των στελεχών στις Σχολές για τέτοια θέματα. Κομματικοποιημένοι νομίζω ότι δεν ήσαν οι περισσότεροι των στελεχών, αν εξαιρέσουμε και πάλι αυτούς που δι ίδιον όφελος σταδιοδρομικής ανελίξεως (αφού αξιοκρατικά υστερούσαν), πρόσκειντο προς ένα κόμμα. Αυτή η έλλειψη ισχυρού ιδεολογικού δημοκρατικού φρονήματος επέδρασε στη μεγάλη πλειοψηφία στελεχών ώστε να δείξουν ανεκτική ή και στάση πλήρους υποταγής έναντι του επιβληθέντος καθεστώτος, και μόνο αργότερα άρχισαν να συνειδητοποιούν τις επιπτώσεις, από την ανωμαλία στον τρόπο διακυβέρνησης της χώρας και την καταπίεση των δικαιωμάτων των πολιτών, και να αισθάνονται ακούσιοι συμμέτοχοι στην παραβίαση του συντάγματος και των δημοκρατικών ελευθεριών που εκτός των άλλων αποξένωνε τη χώρα μας και από τις δημοκρατίες της Ευρώπης.

3. Κατά τη γνώμη μου ελάχιστοι ήσαν υπέρ, λίγο περισσότεροι εμφανώς κατά, κυρίως κεντρώων φρονημάτων (πολλοί όμως από αυτούς αποστρατεύτηκαν με συνοπτική διαδικασία) και η μεγάλη πλειοψηφία, αδιάφοροι και δυσανασχετούντες, για τους λόγους που ανέφερα παραπάνω. Επί πλέον το συναίσθημα της πειθαρχίας προς τους ανωτέρους, ιδιαίτερα ανεπτυγμένο στα στελέχη των παραγωγικών σχολών, δεν άφηνε περιθώρια για προβληματισμούς.
Δεν γνωρίζω, πέραν φημών, για οργανωμένα στελέχη στο πραξικόπημα πριν την εκδήλωσή του. Πολλοί εκ των μετέπειτα «χουντικών» παρίσταναν τους μυημένους για λόγους εντυπωσιασμού και προβολής.

4. Κομμουνιστές δεδηλωμένοι ασφαλώς δεν υπήρχαν. Οι υπηρετούντες χωρίς να μπορώ να δώσω ποσοστά, νομίζω ότι διατήρησαν τις πεποιθήσεις τους. Τα στελέχη πρέπει να είναι πολιτικοποιημένα αλλά όχι κομματικά δραστηριοποιημένα. Η κομματικοποίηση όπως απεδείχθη ωφελεί ολίγους (και όχι τους καλύτερους) και έχει δυσμενή επίπτωση στο ηθικό του στρατεύματος.
Προδικτατορικά η κοινωνία αντιμετώπιζε τους στρατιωτικούς με κάποιο σεβασμό και υπόληψη λόγω και της σχετικά πρόσφατης εποχής του πολέμου. Σήμερα μετά από τόσο μακρά περίοδο ειρήνης και την 7χρονη στρατιωτική χούντα, οι στρατιωτικοί δεν βρίσκονται και σε μεγάλη υπόληψη από την κοινωνία που τους αντιμετωπίζει όπως και κάθε άλλη τάξη επαγγελματιών.
Για τους πολιτικούς προδικτατορικά νομίζω, ότι οι στρατιωτικοί ήταν χρήσιμοι σαν όχημα για την εκπλήρωση πολιτικών επιδιώξεων. Τούτο ισχύει σε μικρότερο βαθμό και σήμερα. Οι νέοι πολιτικοί όμως που κατά τη διάρκεια της δικτατορίας υπέστησαν διώξεις ή και καταπίεση από το στρατιωτικό καθεστώς, μάλλον διατηρούν τα ίδια αρνητικά αισθήματα για τους στρατιωτικούς και σήμερα.

5. Οι πρωτεργάτες που εξέδωσαν διαταγές απόπλου κλπ. στο ναυτικό τουλάχιστον, ήσαν οι αρχηγοί ΓΕΝ και ΑΚΙΠ πρώην υπασπιστές του Βασιλέως. Η συμμετοχή των περισσοτέρων στελεχών, στο βασιλικό κίνημα της 13 Δεκεμβρίου 1967 πρέπει να οφείλεται στην υπακοή προς τις διαταγές των ανωτέρων και όχι σε ιδεολογική αντίθεση στους συνταγματάρχες ή πίστη στον βασιλιά πέραν της θεωρητικής αναφοράς στον όρκο. Η εξέλιξη ήταν δυσμενής για ορισμένους πρωτεργάτες στρατιωτικούς, που τιμωρήθηκαν με απόταξη κλπ. αλλά νομίζω ότι και ο ίδιος ο βασιλιάς δεν πίστευε στην κίνηση αυτή που την υποβάθμισε

προσβλέποντας σε μελλοντική επάνοδο στην Ελλάδα ακόμα και υπό το καθεστώς των συνταγματαρχών. Το καθεστώς μάλλον το ευνόησε, διότι βοήθησε στην εκκαθάριση μερικών ακόμη υπόπτων αντιφρονούντων. Ενδεχομένως η χλιαρά αντίδραση του καθεστώτος προς στους κινηθέντες την 13 Δεκεμβρίου, ενεθάρρυνε την ανάπτυξη της μετέπειτα κινήσεως που εξελίχθη στο Κίνημα του Ναυτικού τον Μάιο 1973.

6. Στις σχέσεις μεταξύ των τριών κλάδων των Ε.Δ. υπήρχε πάντοτε η εντύπωση ότι εμείς είμαστε ανώτεροι, υπήρχε ανταγωνισμός στην προβολή του κάθε κλάδου και υπεροψία. Κατά τη δικτατορία το πνεύμα υπεροψίας στο στρατό ξηράς ανεπτύχθη περισσότερο και η προσπάθεια επιβολής «ενοποίησης» στολών, κανονισμών και ιεραρχίας στους άλλους δύο κλάδους δημιούργησε δυσαρέσκειες και αντιδράσεις. Ίσως πολλά στελέχη του ναυτικού και της αεροπορίας αποστασιοποιήθηκαν από το καθεστώς ακριβώς γι' αυτή τη στάση της ηγεσίας (ΑΕΔ). Θεωρώ φυσικό οι συνταγματάρχες να έδειχναν ευνοϊκότερη στάση προς τα στελέχη του Σ.Ξ. και να θέλουν να αποδυναμώσουν τις ιδιαιτερότητες των άλλων δυο κλάδων που λόγω και τίτλου, Β.Ν. – Ε.Β.Α. δημιουργούσε υπόνοιες πίστης προς το θεσμό της βασιλείας και εμπόδιο στα όποια σχέδιά τους.
Μεταδικτατορικά, το φιάσκο της επιστράτευσης πρέπει να επέδρασε αρνητικά στο ηθικό των στελεχών, ειδικά του Σ.Ξ. Η κατάρρευση όμως του καθεστώτος και η απειλή πολέμου με την Τουρκία έσφιξε τους δεσμούς συνεργασίας μεταξύ των κλάδων.

7. Υπήρχε ταξική διάκριση μεταξύ αξιωματικών και υπαξιωματικών λόγω διαφοράς προελεύσεως, μορφώσεως, (και εν τούτοις μερικοί μορφωμένοι υπαξιωματικοί έχαιραν ιδιαιτέρας υπολήψεως) και στοιχείων διαβίωσης. Αυτό φαίνεται ακόμα και στις εγκαταστάσεις αναψυχής στο Π.Ν. (Αγ. Μαρίνα – Φυλατούρι). Σήμερα με την αθρόα προαγωγή των υπαξιωματικών σε αξιωματικούς και την σχεδόν κοινή προέλευση από πλευράς εκπαιδεύσεως, με τις πανελλαδικές εξετάσεις, οι ταξικές διαφορές έχουν σχεδόν εξαλειφθεί και για μερικούς έχουν αντιστραφεί. Αυτό πρέπει να θεωρείται μάλλον δυσμενές για την πειθαρχία παρόλο που στην σημερινή κοινωνία υπάρχει τάση ισοπέδωσης των πάντων, αλλά δυστυχώς σε κατώτερα επίπεδα, αποδοχές (κλείσιμο ψαλίδας) μόρφωση (δημοκρατικό 19 στο απολυτήριο για όλους) κλπ.

8.- Θεωρώ ότι η εκπαίδευση σε όλους τους τομείς παίζει βασικό ρόλο στη διαμόρφωση χαρακτήρων. Η εκπαίδευση σε θέματα αγωγής και κοινωνικής συμπεριφοράς ήταν μάλλον εμπειρική και αφηνόταν στην προφορική παράδοση μεταξύ γενεών, (π.χ. οδηγίες στο εγκόλπιο του Δοκίμου). Η εσκεμμένη έλλειψη βαθύτερης αγωγής στις ιδέες της δημοκρατικής συμπεριφοράς, αγωγής του πολίτη, κλπ. είχε σαν αποτέλεσμα και τη χλιαρή στάση, του συνόλου σχεδόν των στελεχών, προς τη δικτατορία. Η αντικομουνιστική προπαγάνδα διεξήγετο στη βάση διαίρεσης του κόσμου στα δύο αντίπαλα στρατόπεδα, ΝΑΤΟ και Σύμφωνου της Βαρσοβίας. Σ αυτήν συμπεριλαμβάνετο και ο εκ των έσω κίνδυνος, με νωπή ακόμα την μετεμφυλιακή εποχή. Αυτή την ατμόσφαιρα κινδύνου εκμεταλλεύτηκε και η δικτατορία ως πρόσχημα επιβολής του στρατιωτικού νόμου τις πρώτες ώρες της εκδήλωσης της (σχέδιο ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ). Το σχέδιο αυτό που αφορούσε αντιμετώπιση εσωτερικού κινδύνου ευρίσκετο σε ισχύ από πολλά χρόνια πριν το 1967. Εν τούτοις εγώ τουλάχιστον έμαθα την ύπαρξή του και λεπτομέρειες του περιεχομένου του, ως επιτελής του ΑΚΙΠ, σε αναθεώρηση που έγινε μόλις το Φεβρουάριο Μάρτιο του 1967.

9.-. Η άδεια γάμου και η προίκα ίσχυαν από πολύ πριν τον πόλεμο του 40. Ο λόγος υπάρξεως τουλάχιστον στο πρόσφατο παρελθόν, εκτιμώ ότι ήταν ένα μέσο ελέγχου στις σχέσεις των στελεχών με την υπόλοιπη κοινωνία. Εξασφάλιση ιδίου κοινωνικού επιπέδου συζύγου με τον αξιωματικό, έλεγχος (για μια ακόμα φορά) των φρονημάτων με τις γνωστές αναφορές του κάθε «οργάνου». Παλαιά ο όρος της προίκας και ο περιορισμός ηλικίας στην χορήγηση αδείας γάμου θεωρείτο ανασταλτικός παράγων για να μην μπλέξουν νεαροί αξιωματικοί σε απομακρυσμένες φρουρές με ντόπιες «χωριάτισσες» και με το γάμο, πριν φθάσουν σε «ώριμη ηλικία», καταστραφούν κοινωνικά. Παρόμοιες καταστάσεις συναντάμε και στη λογοτεχνία σε περιγραφές δακρύβρεκτων ρομάντζων.
Σε ότι αφορά την άδεια ανάγνωσης βιβλίων πλην εκπαιδευτικών, νομίζω ότι ήταν μια προέκταση της απαγόρευσης ανάγνωσης της «Μάσκας» που κυκλοφορούσε στα περίπτερα και η Μαμά μας απαγόρευε να διαβάζουμε!. Όλοι την αποδέχονταν και κανείς δεν την τηρούσε. Προσοχή όμως, η καταγγελία ότι διαβάζει κάποιος ένα συγκεκριμένο βιβλίο ή εφημερίδα έμπαινε στο φάκελο για μελλοντική χρήση! Η απαγόρευση λοιπόν εξυπηρετούσε κάποιο εκβιασμό αν χρειαζόταν για δυσμενή μετάθεση, κρίση και αποστρατεία. Για αρκετό καιρό μετά τη δικτατορία η ανάγνωση συγκεκριμένων εντύπων δημιουργούσε σχόλια και καταγγελίες ακόμη και επί εποχής «πρασινοφρουρών».[1]

[1] ΄΄Πρασινοφρουροί΄΄ είναι οι οργανωμένοι οπαδοί-μέλη του κόμματος του ΠΑΣΟΚ τα πρώτα χρόνια της κυβέρνησης μετά τις εκλογές του 1981. Αποτελούν τους ΄΄φρουρούς΄΄ της απαγγελλόμενης ΄΄αλλαγής΄΄ του κινήματος του ΠΑΣΟΚ και συχνά υπερέβαλλαν σε ενθουσιασμό στα ζητήματα άσκησης παραεξουσίας στον κρατικό μηχανισμό. Στις ΕΔ δεν παρουσιάσθηκε το φαινόμενο εκτός εάν ως ΄΄πρασινοφρουροί΄΄ θεωρηθούν οι έτσι αποκληθέντες οπαδοί του ΠΑΣΟΚ που κάλυψαν και θέσεις θεωρούμενες πως έχουν πολιτική

10. Γενικά νομίζω ότι πολλά στελέχη έλαβαν μέρος σε αντιστασιακές ομάδες στη διάρκεια της κατοχής και έχω τη γνώμη ότι τα περισσότερα σαμποτάζ και γενικά η αποτελεσματική ζημιά στους κατακτητές (πληροφορίες για κινήσεις κλπ.) έγινε από στελέχη των Ε.Δ. λόγω εμπειρίας.
Τα αίτια του εμφυλίου θα πρέπει να αναζητηθούν στην εποχή της δικτατορίας του Μεταξά και την αντίθεση των μη βασιλοφρόνων πολιτών και κυρίως των ανηκόντων στο ΚΚΕ στην επάνοδο του μοναρχικού πολιτεύματος μετά τον πόλεμο. Στη διάρκεια της Κατοχής ο ελληνικός λαός είχε εγκαταλειφθεί από όλους τους πολιτικούς κεντρώων και δεξιών κομμάτων, που προτίμησαν την διαχείριση της εξουσίας από το εξωτερικό και εκ του ασφαλούς. Οι μόνοι που έμειναν ήσαν οι αριστερών φρονημάτων οι οποίοι και οργάνωσαν την μαζική αντίσταση και επιβίωση του λαού, ιδίως της επαρχίας. Γι αυτό και μετά την απελευθέρωση τόσος κόσμος βρέθηκε ενταγμένος στο ΕΑΜ ελλείψει εναλλακτικής λύσης και έλαβε μέρος στη σκληρή σύγκρουση που χώρισε τους Έλληνες στα δύο. Η σκληρή αντιμετώπιση των ΕΑΜιτών από την πολιτεία εκτιμώ ότι ώθησε πολλούς αριστερότερα από όσο συνειδητά θα ήσαν ενταγμένοι.
Φυσικό ήταν με την επικράτηση της δεξιάς και την εκφρασμένη αντίθεση κομμουνιστών και αριστερών προς τη βασιλεία, τα νέα στελέχη να έχουν διαμορφώσει τις ίδιες απόψεις με τους κρατούντες. Η ερήμωση της υπαίθρου, οι εκτελέσεις και καταστροφές που προεκλίθησαν και από τις δυο πλευρές ήσαν νωπές, με έμφαση τις δηώσεις των κομμουνιστικών δυνάμεων οι οποίες και επωμίσθηκαν το ανάθεμα για την κατάσταση.

11. Το ΝΑΤΟ υπήρξε κατά τη γνώμη μου, το όχημα εκσυγχρονισμού και εκπαίδευσης των Ε.Δ. με προσανατολισμό και πρόφαση βέβαια τον «από βορρά κίνδυνο». Δεδομένης της έλλειψης ικανών πιστώσεων για την ανανέωση του υλικού και την εκπαίδευση προσωπικού, τους μετά την Κατοχή χρόνους, η παραχώρηση υλικού και η μετεκπαίδευση στελεχών από τις ΗΠΑ και άλλες δυτικές χώρες στα πλαίσια του ΝΑΤΟ, με το σχετικό ιδεολογικό και εθνικό αντίτιμο, ήταν η καλύτερη λύση διότι δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι είχε αρχίσει να εμφανίζεται και ο πραγματικός εξ ανατολών κίνδυνος που έπρεπε να αντιμετωπισθεί.
Μετά τη δικτατορία το ΝΑΤΟ αντιμετωπίσθηκε με επιφύλαξη για τον ρόλο που έπαιξε στη χούντα. Προσωπικά όμως πιστεύω ότι, αν λάβουμε υπόψη πως στις σημαίνουσες αποφάσεις βάρυνε η γνώμη μόνον των ΗΠΑ, οι άλλες χώρες του ΝΑΤΟ αντιμετώπιζαν την κατάσταση στην Ελλάδα μάλλον αδιάφορα και με καιροσκοπισμό ανάλογα με τα συμφέροντα της στιγμής, πότε υπέρ και πότε κατά της χούντας.
Οι μηχανισμοί του ΝΑΤΟ και οι διαδικασίες διαβουλεύσεων χρησιμοποιήθηκαν από τη χούντα για να πετύχει τους στόχους της και να δείξει έμμεσα υποταγή στον αμερικανικό παράγοντα. Από την άλλη πλευρά οι αμερικανικές υπηρεσίες η καθεμιά ανάλογα με τους στόχους της, χρησιμοποίησε την πρόδηλη εξάρτηση των συνταγματαρχών από την αμερικανική υποστήριξη, για να πιέσουν την Ελλάδα προς την κατεύθυνση που ήθελαν.

12. Δεν γνωρίζω πολλά για την ένταξη του Κυπριακού στους στόχους της χούντας. Είναι γεγονός ότι οι Αμερικανοί ενοχλούνταν από τη στάση του Μακαρίου ο οποίος για δικούς του λόγους είχε ανεξαρτοποιηθεί από την γραμμή των Αθηνών και με τη φιλοσοβιετική και αδέσμευτη (συμμετοχή στο κίνημα των αδεσμεύτων) στάση του έγινε στόχος και της χούντας.
Το πραξικόπημα στην Κύπρο εξυπηρετούσε απόλυτα τους στόχους της χούντας η οποία φέρει ακέραια την ευθύνη. Με την εξαφάνιση του Μακαρίου από την πολιτική σκηνή, ξεχρέωναν υποχρεώσεις προς τις ΗΠΑ και με την διπλή ένωση (που πρέπει να ήταν μια υπόσχεση που είχαν λάβει από τους Αμερικανούς), θα εμφανίζονταν στον ελληνικό λαό ως οι ηγέτες που μεγάλωσαν την Ελλάδα.

13. Μετά την εξάλειψη του διπολισμού, την εμπλοκή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα θέματα στρατιωτικής ισχύος και εξωτερικής πολιτικής, ιδιαίτερα μετά τους εθνικιστικούς πολέμους στα Βαλκάνια και το τρομοκρατικό κτύπημα στις ΗΠΑ, που μάλλον με την εκμετάλλευση του εδραίωσε τη θέση της σαν πρωταγωνιστή και απόλυτο κύριο της διεθνούς σκηνής, είναι δύσκολο να έχει κανείς ξεκάθαρη αντίληψη για το ποια είναι η απειλή και μάλλον πυροσβεστικά αντιδρούμε. Πρόσφατα εφαρμόσθηκε νέα δομή που, χωρίς να γνωρίζω λεπτομέρειες και κρίνοντας αποστασιοποιημένα από τα συμφέροντα και προτεραιότητες των κλάδων, νομίζω ότι θα είναι αποτελεσματική για το αεροναυτικό κυρίως περιβάλλον που θα κληθούν να δράσουν οι Ε.Δ. σε μια τυχόν σύρραξη στο Αιγαίο.

14. – 15. Δεν γνωρίζω άλλες λεπτομέρειες πέρα από αυτές που κατά καιρούς έχουν δημοσιοποιηθεί.

16.-Η δράση τους ήταν ανοιχτή και βασίζονταν κυρίως σε καταδόσεις πράξεων των «υπόπτων» ενώ παράλληλα συναγωνίζονταν στην επίδειξη πίστεως στην «επανάσταση» με λόγους και συμπεριφορά «επαναστατικώς ορθή»..

σημασία. Δηλαδή υπασπιστών Υπουργών, προσωπικού κ.λ.π. Εν τούτοις αρκετοί απ' αυτούς ΄΄παραγόντισαν΄΄ με την ανάλογη συμπεριφορά.

Οι «σαββατιανοί» ήσαν τα μάτια και τα αυτιά του καθεστώτος στο ναυτικό. Επειδή η ανάγκη για συνεχή έλεγχο των πάντων είναι απαραίτητη στα ολοκληρωτικά καθεστώτα προκειμένου να επιβιώσουν, στο ναυτικό εφαρμόσθηκε αυτό το σύστημα με τους πρόθυμους υποστηρικτές αλλά και με αυτούς που ήθελαν να συμπεριληφθούν στον εσωτερικό κύκλο των χουντικών. Ο τότε παντοδύναμος διευθυντής ΓΕΝ/Α2 αντιπλοίαρχος Π. Νικολόπουλος, πήγαινε τα Σάββατα στο γραφείο του για «προώθηση εργασίας» και εκεί τον επισκέπτονταν διάφοροι για να υποβάλλουν τα σέβη τους και τις πληροφορίες /κουτσομπολιά για διάφορους συναδέλφους τους.
Μετά τη μεταπολίτευση οι χουντικοί αντιμετωπίσθηκαν χλιαρά και όχι με διαφάνεια, δηλαδή με συγκεκριμένες κατηγορίες και λεπτομέρειες για τη δράση τους. Απλώς με κάποια πρόφαση απεστρατεύθησαν οι περισσότεροι. Ορισμένοι βέβαια έφυγαν με την ευθεία κατηγορία υποστήριξης του χουντικού καθεστώτος, κατά τη γνώμη μου όμως, θα έπρεπε να συσταθούν πειθαρχικά συμβούλια για παράβαση του κώδικα δεοντολογίας και να τιμωρηθούν πολλοί για συγκεκριμένες πράξεις αποτελώντας παράδειγμα προς αποφυγήν για το μέλλον. Δυστυχώς η πρόσφατη τραγωδία της Κύπρου με την συμμετοχή στην επιδείνωση της κατάστασης (Αττίλας ΙΙ κλπ). και των χειριστών του θέματος μετά τη μεταπολίτευση, δημιούργησε το κλίμα συσκότισης για τον εντοπισμό των κυρίων υπευθύνων και την καταγραφή των λεπτομερειών συμμετοχής ενός εκάστου στο έγκλημα της εσχάτης προδοσίας.

17. Το πλείστον των αποκαταστάσεων ήταν σωστό και δίκαιο, για πολιτικά οφέλη όμως έγιναν και φωτογραφικές αποκαταστάσεις με αναδρομικό χαρακτηρισμό αντιστασιακών, ατόμων που είχαν απομακρυνθεί πολύ πριν την 21/4/67 με αποτέλεσμα, σε μια περίπτωση τουλάχιστον να προαχθεί κατώτερος αξιωματικός σε ανώτατο μέσα σε μια μέρα [1]

18. Όπως ανέφερα μετά την απόταξη δραστηριοποιήθηκα στον τομέα της εμπορικής ναυτιλίας.

19. Λόγω της μη αποφασιστικής τιμωρίας των χουντικών και της παραμονής πολλών εξ αυτών στο στράτευμα μετά την μεταπολίτευση, και με το αίσθημα παντοδυναμίας του απριλιανού καθεστώτος ακόμα νωπό σε πολλούς από αυτούς, η τάση δημιουργίας συνθηκών για επαναφορά του φαινόταν πιθανή. Φαίνεται πως είναι γεγονός η ύπαρξη πληροφοριών για τέτοιες κινήσεις, με τις ανάλογες αντιδράσεις της πολιτείας.

20. Νομίζω ότι η παράδοση στο ναυτικό επέτρεψε στα περισσότερα στελέχη να σταθούν με αξιοπρέπεια έναντι της χούντας και να μην υποκύψουν σε προτροπές για ακρότητες υπέρ της χούντας η εναντίον των αντιφρονούντων. Εξαίρεση ίσως αποτελεί η περίπτωση των βασανιστηρίων των μελών της Δημοκρατικής Άμυνας (υπόθεση ΕΛΛΗ). Οι βασανιστές τιμωρήθηκαν, τουλάχιστον από το Ναυτοδικείο αυστηρά, με αρχή τους ηθικούς αυτουργούς, πράγμα που είχε επισημάνει τότε με ικανοποίηση και ο ΑΓΕΝ ναύαρχος Εγκολφόπουλος. Στα αναθεωρητικό, που αποτελείτο από δικαστές Σ.Ξ μειώθηκε η ποινή των ηθικών αυτουργών.
Θα το χαρακτήριζα «πειθαρχημένο» όπλο, όπου όλοι έχουν συνηθίσει να υπακούν στις εντολές του Κυβερνήτη/ Αρχηγού. Γι αυτό θα δικαιολογούσα την διστακτικότητα και αναβλητικότητα στην εκδήλωση του κινήματος του ναυτικού σαν μια ανάγκη εξεύρεσης, πρώτα αναγνωρισμένου αρχηγού και κατόπιν στην ατολμία να αναγκασθούν οι υφιστάμενοι να συλλάβουν επιβαίνοντα Διοικητή /Αρχηγό εν πλω, προκειμένου να εκμεταλλευθούν έξοδο του Στόλου για εκδήλωση του κινήματος. Τελικά επελέγη ο απόπλους τη νύχτα που θα απουσίαζαν οι μη μυημένοι προϊστάμενοι.

21. Η προέλευση ήταν ποικίλη και ασφαλώς αυτό επέδρασε στην πολυμορφική σύσταση του σώματος.

22. Στα χρόνια της Σχολής, (αναφέρομαι στην περίοδο 50-55), βοηθούσης και της στολής που με «υπερηφάνεια» και καμάρι φέραμε τότε, μας δημιουργούσε ένα αίσθημα υπεροχής έναντι των πολιτών.

23. Συγχαρητήρια γι αυτήν την ερώτηση, δείχνει την αμφιβολία στην πληρότητα των ερωτήσεων και τη συσχέτισή τους με το αντικείμενο της έρευνας. Προσπάθησα να απαντήσω ανάλογα.

Νίκος Μανταδάκης
22 Ιουνίου 2002

ΜΙΧΑΛΑΚΑΚΟΣ ΘΕΟΦΙΛΟΣ

[1] Εννοεί την περίπτωση του Ιωαννίδη ο οποίος πράγματι προήχθη σε υποναύαρχο αλλά όχι με δικές του πιέσεις ή πλάγιες ενέργειες. Βλέπε Κεφάλαιο Δ16 περί αποκαταστάσεων.

Ο Μιχαλακάκος είναι υποναύαρχος μηχανικός ε.α. τάξης 1963. Το 1973 υπηρετεί ως πρώτος μηχανικός υπό τον Λυμπέρη κυβερνήτη και συμμετέχει ενεργά στην προετοιμασία του πλοίου για το σχεδιαζόμενο κίνημα. Όπως και οι Γαρδικιώτης, Σταματίου, Ισμαηλάκος κ.α. δεν συλλαμβάνεται και δεν γίνεται ως εκ τούτου γνωστή και η δική του δραστηριότητα στις προετοιμασίες.

Μιχαλακάκος Θεόφιλος
20-11-02

Απαντήσεις συνοπτικές κατ' αντιστοιχία παραγράφων ερωτηματολογίου

1. Αίτια δικτατορίας. Το ανελαστικό του χαρακτήρα που διαπλάθονταν στις Σχολές και στη συνέχεια μαζί με την ευθύτητα και την ανωτερότητα, η απομονωτικότητα από την υπόλοιπη κοινωνία και με αφορμή τα πολλά λάθη των πολιτικών. Ωφέλησε κατά την έννοια του «ουδέν κακόν αμιγές καλού» διότι ενέπνευσε, ξύπνησε δραστηριοποίησε τα άτομα. Γνώρισα τον γείτονά μου εξαιτίας της απαγορεύσεως κυκλοφορίας. Έμαθα τι είναι δημοκρατία.
2. Πολιτικοποιημένοι και κομματικοποιημένοι ήσαν οι αξιωματικοί αλλά σε πλαίσια ανεκτά και «χάριν συζητήσεων και ενασχολήσεων» αλλά ιδεολογικά μορφωμένοι καθόλου, πλην εξαιρέσεων ίσως. Τα παραπάνω δεν ήσαν αρκετά για να δεχθούν μια δικτατορία, μια αρχή με αυτεπιβολή. Η κατάργηση του δικαιώματος της ψήφου ήταν αρκετό για τους σώφρονες να αντιδράσουν.
3. Αντιμετώπιση κατ' αρχάς ήταν με κριτική. Συζητήσεις- συζητήσεις υπέρ ήταν στο Π.Ν. ίσως ένα 5%, κατά 80% και αδιάφοροι 15%. Για οργανωμένα άτομα στη συνωμοτική ομάδα πριν την 21^{η} Απριλίου ούτε που το είχα σκεφθεί. Δεν πιστεύω να υπήρχαν.
4. Υπήρχαν ακροδεξιοί και βασιλόφρονες και κομμουνιστές-αριστεροί χωρίς οι ιδέες τους να διαχωρίζουν τα άτομα, εξάλλου το τι ήταν ο καθένας πολλές φορές ήταν λιγάκι οικογενειακό, προέλευσης καταγωγής, αντιδράσεως κλπ και όχι κάποια ιδιαίτερη επιλογή και αυτό σε ποσοστό 99,99%(ότι δηλαδή συμβαίνει και με τις θρησκείες κατά κάποιον τρόπο: γεννιέσαι ορθόδοξος ή αριστερός ή δεξιός). Η ΚΑΤΕΥΘΥΝΟΜΕΝΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΕΠΗΡΕΑΖΕΙ ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΣΕ ΟΛΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ.
5. Το κίνημα της 13^{ης} Δεκεμβρίου 67έπαιξε μεγάλο ρόλο, γιατί πολλοί ανυποψίαστοι μέχρι τότε είδαν ότι κάτι μπορεί να γίνει και οι αντιδράσεις στη δικτατορία πλήθυναν ασχέτως πολιτικών πιστεύω. Το καθεστώς έγινε πιο σκληρό γιατί απογυμνώθηκαν από πολλά.
6. Οι αξιωματικοί του στρατού σε μεγάλο ποσοστό νόμιζαν ότι έχουν αποκλειστικό καθήκον να σώσουν την πατρίδα λόγω της παιδείας τους και αυτό τους διαφοροποιούσε από την ευρύτητα των αξιωματικών του Π.Ν. λόγω και της ιδιομορφίας του όπλου. Οι αξιωματικοί της αεροπορίας θεατές. Γενικά όμως οι αξιωματικοί ασχέτως όπλου είναι καθένας μονάδα και έτσι αντιμετωπιζόταν και αντιμετωπίζεται.
7. Οι σχέσεις αξιωματικών και υπαξιωματικών στο Π.Ν. που γνωρίζω και ειδικά στους μηχανικούς ήταν εξαίρετες πάντοτε.
8. Το παν είναι η παιδεία. Η παιδεία παντού στον κόσμο είναι κατευθυνόμενη. Μόνο στην αρχαία Αθήνα υπήρχε ελεύθερη ανάπτυξη πνεύματος και αυτό σε μια μερίδα φιλοσόφων. Σήμερα είμαστε πίσω από τότε 3.000 χρόνια, δηλαδή είμαστε στο 3.500 π.Χ. Φως Δε φαίνεται. Το τούνελ είναι σκοτεινό. Αντικομουνιστική προπαγάνδα, τουλάχιστον στη Σ.Ν.Δ., δεν υπήρχε. Δε σήκωνε τέτοια το επίπεδο. Αν υπήρχε είμαι βέβαιος ότι θα λειτουργούσε αρνητικά.
9. Άδεια γάμου απαιτείτο για να ελεγχθεί κατά πόσο υπήρχε παρθενία του μυαλού της νύφης, δηλαδή ότι ήταν βλίτο. Η «προίκα», αν ήταν μεγαλύτερη, δεν θα βασανιζόμουν εγώ τώρα. Για βιβλία! Αφού το σύστημα σε ήθελε σε πλαίσια δικά του, φυσικό ήταν να σου επιτρέπεται να πάρεις γνώσεις που δεν θα σε επηρέαζαν για να το ενοχλήσεις.
10. Θετικότατα η συμμετοχή μονίμων στελεχών στην αντίσταση αλλά κακό το ότι ήταν και άλλη ιδεολογία και όχι μόνο της απελευθέρωσης της χώρας. Αίτια του εμφυλίου οι άλλες ιδεολογίες και όχι μόνο εθνικοί λόγοι. Ο νικητής κόβει πάντα την πίτα.
11. Το ΝΑΤΟ θεωρείτο αναγκαίο κακό για τους πολλούς. ΝΑΤΟ, ΗΠΑ, ΑΓΓΛΙΑ κλπ είναι δικαιολογίες. Η ευθύνη ανήκει στους τότε πολιτικούς που τους άρεσε να έχουν το στρατό απομονωμένο από την υπόλοιπη κοινωνία.
12. Δεν ήταν αιτία το κυπριακό αλλά δικαιολογία. Μια χαρά τα πήγαινε ο Μακάριος αν και παπάς. Υπεύθυνοι του πραξικοπήματος στην Κύπρο ήταν οι ίδιοι με τον εδώ χαμηλού επιπέδου μυαλού του Ιωαννίδη και των πέριξ.
13. Πλήρης ισοπέδωση. Δεν υπάρχει φρόνημα. Είναι όλοι άφρονες. Επικρατεί αφασία. Ελπίζω να μην έχουμε φάσεις.
14. Δεν γνωρίζω.

15. Τους μόνους που γνώριζα ότι ήταν στο κίνημα του ναυτικού ήταν ο Λυμπέρης, ο Μπουζάκης και ο Κώτσης. Ο πρώτος συνελήφθη στην α΄ φάση, ο δεύτερος στη β΄ φάση και ο Κώτσης τη γλίτωσε.
16. Εγώ γνωρίζω πως δρούσαν στο ναυτικό. Περισσότερο αέρα είχαμε οι αντίθετοι γιατί ήμασταν και πολύ περισσότεροι παρά οι χουντικοί. Ακόμα και τα παιδιά των χουντικών δεν τολμούσαν να μπουν στο καρέ αξιωματικών. Οι σαββατιανοί από ότι κατάλαβα στη συνέχεια έψαχναν για πληροφορίες και κατέγραφαν λεπτομέρειες κινήσεων. Στο πλοίο που ήμουν με το Λυμπέρη μας επεσκέπτετο ο Σταμάτης. Δεν έδινα σημασία γιατί ούτως ή άλλως με εμφανή τρόπο και χωρίς αιδώ δείχναμε την αντίθεσή μας στη χούντα. Όταν όμως κλήθηκα από το Νικολόπουλο στο ΓΕΝ τότε κατάλαβα ότι είχαν πληροφορίες για κάθε επαφή και κίνησή μας. Εκτιμώ ότι αντιμετωπίσθηκαν σωστά.
17. Οι αποκαταστάσεις ήταν καλές και σωστές αλλά έπρεπε να γίνουν εφάπαξ και όχι συνεχώς.
18. Μετά την αποστρατεία δραστηριοποιήθηκα επαγγελματικά γιατί έχω πολυμελή οικογένεια.
19. Εκτιμώ ότι μετά τη μεταπολίτευση δεν υπήρχε κίνδυνος πραξικοπήματος.
20. Η παράδοση στο Π.Ν. σίγουρα είναι και προοδευτική και φιλελεύθερη ταυτόχρονα γιατί οπωσδήποτε καλλιεργείται πνεύμα ελεύθερης σκέψης και το κάθε μυαλό που είναι απαλλαγμένο από δογματισμούς κινείται ακτινικά προς κάθε κατεύθυνση και αποδέχεται το ορθόν κατά χρονική περίπτωση.
21. Η κοινωνική και οικονομική προέλευση των στελεχών του Π.Ν. εκτιμώ ότι ήταν ολίγον ανώτερη των υπολοίπων σχολών αλλά όχι διαφοροποιημένη ταξικά. Στο ίδιο καζάνι γενικώς βράζαμε όλοι.
22. Στο Π.Ν. εκτιμώ ότι η έκφραση «πολίτης» δε λεγόταν έπ' ουδενί υποτιμητικά ούτε είχα αντιληφθεί κάτι τέτοιο. Ίσως καλλιεργείτο λίγο στο στρατό και έφτανε στο Π.Ν. σαν ηχώ χωρίς να δίδεται σημασία. Εξάλλου και οι πολίτες μας έλεγαν καραβανάδες.
23. ΕΚΤΙΜΩ ΟΤΙ ΔΕΝ ΘΑ ΕΠΑΝΑΛΗΦΘΕΙ ΠΛΕΟΝ ΟΤΙ ΕΓΙΝΕ ΚΑΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΠΑΓΚΙΣΤΡΩΘΟΥΜΕ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΚΑΙ ΝΑ ΑΤΕΝΙΖΟΥΜΕ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΑΣ ΜΕ ΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑ. ΠΑΙΔΕΙΑ - ΠΑΙΔΕΙΑ - ΠΑΙΔΕΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΛΥΣΗ ΓΙΑ ΟΛΑ. ΕΠΙΣΗΣ ΕΚΤΙΜΩ ΟΤΙ Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΑ ΚΑΘΕ ΔΟΓΜΑΤΙΣΜΟΣ ΣΕ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΠΙΣΤΕΥΩ ΕΙΝΑΙ Η ΑΙΤΙΑ ΚΑΘΕ ΚΑΚΟΥ. ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΑΛΛΙΕΡΓΗΘΕΙ Η ΑΓΑΠΗ ΣΤΗ ΦΥΣΗ, ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ, ΣΤΟ ΣΥΝΑΝΘΡΩΠΟ ΚΑΙ ΟΧΙ ΣΕ ΟΠΟΙΟΥΣ ΘΕΟΥΣ (ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΟΥΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΟΥΣ, ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΙΚΟΥΣ).

ΜΠΟΥΖΑΝΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Ο Μπουζάνης απαντά στις 25-6-03 στο ερωτηματολόγιο ως εξής:

α. Τα στοιχεία μου είναι τα εξής:
Δημήτριος Μπουζάνης του Παναγιώτου, υποναύαρχος μηχανικός (Τ-245). Απεφοίτησα από τη ΣΝΔ το 1960 και απεστρατεύθην το 1991.

β. Έλαβα μέρος στο κίνημα του ΠΝ του Μαΐου 1973 ως πλωτάρχης υπηρετών ως Α΄ Μηχανικός στο Α/Τ «ΘΥΕΛΛΑ». Εμυήθην στο κίνημα από τον κυβερνήτη του πλοίου αντιπλοίαρχο τότε Κ. Κουσουρή, τη μεθεπομένη δε του κινήματος με αντικατέστησαν με τον πλωτάρχη Δ. Πουλή χωρίς καν να παραδώσω καθήκοντα, χωρίς πρωτόκολλα. Ο δε αντικαταστάτης μου μόλις έφτασε στο πλοίο επέταξε τα προσωπικά μου είδη έξω από το δωμάτιό μου στο διάδρομο των δωματίων των αξιωματικών ειρωνευόμενός με και χλευάζοντάς με!!!

Παρουσιάστηκα στο ΓΕΝ όπου μαζί με άλλους αξιωματικούς (Παλούμπης, Δρίκος, Λεωνίδας, Δημητρακόπουλος, Πλατανόπουλος κ.α.) είμεθα άνευ καθηκόντων και υπό αυστηρά επιτήρηση, παραμένοντες εις μία μεγάλη αίθουσα. Υπήρξα από αυτούς που συμμετείχαν στο κίνημα μεν, αλλά δε συνελήφθησαν τελικώς, ο δε κυβερνήτης του πλοίου Κουσουρής και ο Ύπαρχος Απόστολος Βασιλειάδης, μετά την αποφυλάκισή τους, μου έλεγαν ότι μια ώρα τους ανέκριναν δι εμέ και απορούσαν ποιος ήταν ο λόγος που δε με συνέλαβαν.

γ. Μετά την αποστρατεία μου ασχολούμαι με Τουριστικές Επιχειρήσεις και είμαι μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Λέσχης Φιλελευθέρων- Μουσείου του Ελευθερίου Βενιζέλου στην πλατεία Καρύτση, με αποστολή την ενημέρωση διά διαλέξεων του έργου του Μεγάλου Πολιτικού.

δ. Όσον αφορά το ερωτηματολόγιο:
1. Η έλευση της δικτατορίας ήτο καθαρά αμερικανικό σχέδιο για να διχοτομηθεί και ΝΑΤΟποιηθεί η Κύπρος προκειμένου να εξυπηρετούνται τα Νατοϊκά σχέδια λαμβανομένου υπόψη ότι τόσο ο Μακάριος όσο και οι προ του 1967 ελληνικές κυβερνήσεις αντιδρούσαν στα νατοϊκά σχέδια σχετικά με την Κύπρο.

2. Οι αξιωματικοί βασικά ήταν και πολιτικοποιημένοι και ιδεολογικά μορφωμένοι προ του 1967, πολλοί δε και κομματικοποιημένοι προσπαθούντες να προωθηθούν στην ιεραρχία.
3. Οι αξιωματικοί του στρατού ξηράς, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων, όχι μόνο ησπάσθησαν την χούντα αλλά και την υπεστήριζαν με κάθε μέσο και εάν δε συνέβαινε η κυπριακή τραγωδία πιστεύω ότι οι συνταγματάρχες θα κυβερνούσαν και σήμερα την Ελλάδα. Όσον αφορά το ναυτικό και την αεροπορία πιστεύω ότι στους περισσότερους η χούντα δεν ήταν αρεστή. Πλην όμως λόγω της φύσης του όπλου των δεν μπορούσαν να αντιδράσουν αποτελεσματικά στο πραξικόπημα της 21ης Απριλίου και μετέπειτα. Τα στελέχη του ΠΝ που ήσαν οργανωμένα στη συνωμοτική ομάδα προ της 21ης Απριλίου ήταν ο Θ. Καμαρινέας, ο Π. Νικολόπουλος, ο Π. Κούβαρης, οι αδελφοί Λαγωνίκα[1] και άλλοι που δεν γνωρίζω.
4. Το ποσοστό των βασιλοφρόνων και ακροδεξιών στις ΕΔ προ της 21ης Απριλίου υπερέβαινε το 60% των υπηρετούντων και αυτό οφείλεται στην κατήχηση που είχαν υποστεί κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσής τους και υπηρεσίας τους. Οι υπόλοιποι ήσαν κεντρώοι, οι δε αριστεροί εμετρούντο στα δάκτυλα. Οι αξιωματικοί αποτελούν ένα μέρος της κοινωνίας και δια τούτο ως είναι φυσικό έχουν τις ιδεολογικές και πολιτικές τους πεποιθήσεις τις οποίες όμως δεν θα πρέπει να εξωτερικεύουν. Η πολιτεία και οι πολιτικοί προ και μετά τη δικτατορία αντιμετωπίζουν τους αξιωματικούς ως άτομα που έχουν υποχρεώσεις χωρίς όμως να έχουν και δικαιώματα.
5. Το κίνημα της 13ης Δεκεμβρίου 1967 υπήρξε η πρώτη αντίδραση κατά της χούντας και πιστεύω ότι υπήρξε το έναυσμα για να επακολουθήσουν το κίνημα του ναυτικού του Μαίου 1973 καθώς και τα φοιτητικά κινήματα και το Πολυτεχνείο.
6. Οι αξιωματικοί του στρατού ξηράς αντιμετωπίζουν πάντα τους αξιωματικούς των άλλων δύο όπλων, ιδίως του ναυτικού, με κόμπλεξ. Καθώς και σήμερα. Ειδικά μετά το κίνημα του ΠΝ το 1973 οι αξιωματικοί του στρατού έβλεπαν το ναυτικό ως προδότες, κομμουνιστές και Βουλγάρους[2].
7. Οι σχέσεις αξιωματικών και υπαξιωματικών προβλέπονται από τις διατάξεις των ΕΔ. Ειδικά όμως στο ΠΝ λόγω της φύσεως του όπλου οι σχέσεις αξιωματικών με υπαξιωματικούς ήσαν πάντοτε πιο οικείες και πιο στενές σε σχέση ιδίως με το στρατό.
8. Οπωσδήποτε η εκπαίδευση σε στρατιωτικές σχολές παίζει σημαντικό ρόλο για τη διαμόρφωση του χαρακτήρα. Ειδικά στο ΠΝ λόγω του ότι οι αξιωματικοί από ναυτικοί δόκιμοι επισκέπτονται ξένους λιμένας και χώρας και έρχονται σε επαφή με ξένους λαούς αποκτούν μια φιλελεύθερη εικόνα περί δημοκρατίας, ελευθερίας, πολιτισμού εν σχέση με τα δύο άλλα όπλα όπου οι εμπειρίες τους είναι περιορισμένες, αν όχι μηδαμινές, και ενστερνίζονται τα όσα τους διδάσκουν στις στρατιωτικές σχολές. Στη σχολή ευελπίδων από ότι έχω ακούσει, μετά τον εμφύλιο υπήρχε αντικομουνιστική και φιλοβασιλική προπαγάνδα. Για τη ΣΝΔ και ΣΙ δε νομίζω.
9. Η άδεια για τη σύναψη γάμου χρειαζόταν ώστε η μέλλουσα σύζυγος να μην προέρχεται από κομμουνιστικό περιβάλλον ή να μην είναι αλλοδαπή ώστε να μην διαρρέουν στρατιωτικά μυστικά και γενικά ο αξιωματικός να μην επηρεάζεται από το οικογενειακό περιβάλλον της συζύγου του!!! Δηλαδή ανοησίες. Όσο για την «προίκα» λόγω του ότι οι οικονομικές απολαβές του αξιωματικού είναι περιορισμένες, η σύζυγος με την προίκα συμμετέχει στις οικογενειακές υποχρεώσεις, ένα μέτρο που κατά τη γνώμη μου και την εμπειρία μου ήτο σωστό. Η ανάγνωση βιβλίων εκτός των βιβλιοθηκών απαγορεύετο αφενός λόγω του περιορισμένου χρόνου μελέτης και αφετέρου προκειμένου ο μαθητής της στρατιωτικής σχολής να ενστερνίζεται ό,τι του διδάσκουν και να μην έχει ελεύθερη σκέψη. Οι εφημερίδες απηγορεύοντο για τους παραπάνω λόγους.
10. Ήτο υποχρέωση του κάθε έντιμου Έλληνος αξιωματικού να συμμετάσχει στην Αντίσταση ή να μεταβεί στη Μέση Ανατολή. Η συμμετοχή των Άγγλων στη δημιουργία του εμφυλίου πολέμου ήτο τεραστία και απέβλεπε ώστε οι Έλληνες μετά τον πόλεμο να μη ζητήσουν την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα καθώς και τη Βόρειο Ήπειρο. Ο εμφύλιος υπήρξε για την Ελλάδα μια κατάρα, δίχασε τον ελληνικό λαό καθώς και τα στελέχη των ΕΔ.
11. Το ΝΑΤΟ το αντιμετωπίζαμε πάντοτε ως ένα αναγκαίο κακό, καθόσον το ΝΑΤΟ πολλάκις απέτρεψε ελληνοτουρκικές συρράξεις. Όπως προανέφερα οι ΗΠΑ με τη σύμφωνη γνώμη των λοιπών μελών του ΝΑΤΟ προκάλεσαν τη δικτατορία για τη ΝΑΤΟποίηση της Κύπρου.
12. Τα στελέχη των ΕΔ πριν και μετά τη δικτατορία επιθυμούσαν την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Όσον αφορά τον Μακάριο τον αντιμετώπιζαν με δυσπιστία. Ας μην ξεχνάμε ότι το 1964 ο τότε πρωθυπουργός Γεώργιος Παπανδρέου απευθυνόμενος στον Μακάριο του είπε «*Άλλα*

[1] Από πουθενά δεν προκύπτει μέχρι σήμερα πως στέκει αυτή η επισήμανση του Μπουζάνη. Κανείς του ναυτικού δεν έχει διαπιστωθεί με διασταυρωμένες και αξιόπιστες πηγές πως ήταν ενήμερος/ μυημένος στην συνωμοτική ομάδα της 21ης Απριλίου 1967. Ο Μπουζάνης καταγράφει τους ένθερμους υποστηρικτές του στρατιωτικού καθεστώτος από την πλευρά του ναυτικού που τον Απρίλιο του 1967 ήταν και μεσαίου βαθμού

[2] Την έκφραση ΄΄Βουλγάρους΄΄ χρησιμοποιεί συνειρμικά με βάση το ΄΄ΕΑΜοβούλγαροι΄΄ δηλαδή κομμουνιστές. Δεν υπάρχει καμία άλλη σχέση μεταξύ στελεχών των ΕΔ και Βουλγαρίας, ούτε εντοπίσθηκε αλλού τέτοιο στοιχείο όπως το προβαλλόμενο εδώ.

συμφωνούμε και άλλα πράττετε». Προσωπικά δε πιστεύω στην πολιτική του Μακαρίου. Νομίζω ότι η πρόταση Άτσεσον το 1964 για ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα και η ΝΑΤΟποίηση της Καρπασίας ήτο μια ρεαλιστική λύση, ένας έντιμος συμβιβασμός και η κυπριακή τραγωδία θα είχε αποφευχθεί. Σαφώς το κυπριακό ήταν η αιτία της 21ης Απριλίου λόγω της άρνησης του Μακαρίου να αποδεχθεί το σχέδιο Άτσεσον το οποίον η κυβέρνηση του Γ. Παπανδρέου είχε αποδεχθεί. Υπεύθυνοι του πραξικοπήματος ήσαν μερικοί άφρονες συνταγματάρχες με επικεφαλής τον Ταξίαρχο Ιωαννίδη όστις εξηπατήθη από τον Κίσινγκερ ότι δήθεν θα γινόταν η ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα με αντάλλαγμα την Κερύνια στους Τούρκους (Αττίλας Ι).

13. Πιστεύω ότι τα σημερινά στελέχη θα αντιμετωπίσουν τις νέες απειλές με το ίδιο υψηλό φρόνημα που τις αντιμετώπισαν και οι παλαιότεροι, και με βάση τα σημερινά δεδομένα, δηλ. σύγχρονα όπλα και εκσυγχρονισμένη δομή και οργάνωση.
14. ---
15. ----
16. Οι οπαδοί της δικτατορίας στις ΕΔ διέβαλαν τους μη συμφωνούντες με αυτούς συναδέλφους των προκειμένου να αποκομίσουν οφέλη (εύνοια, προαγωγές, μεταθέσεις στο εξωτερικό, οικονομικά οφέλη). Δεν αντιμετωπίστηκαν σωστά οι χουντικοί από την Πολιτεία καθόσον πολλοί χουντικοί αξιωματικοί έπρεπε να είχαν αποταχθεί ευθύς μετά τη μεταπολίτευση αλλά αντιθέτως παρέμειναν στο στράτευμα προαγόμενοι. Πιστεύω ότι πολλοί από αυτούς έπρεπε τουλάχιστον να είχαν καθαιρεθεί του αξιώματός τους.
17. Άλλες αποκαταστάσεις μετά τη Μεταπολίτευση ήταν σωστές και άλλες όχι. Πολλοί κατά τη διάρκεια της δικτατορίας παραιτήθηκαν για λόγους οικονομικούς και προσωπικούς και όχι για ιδεολογικούς και μετά τη μεταπολίτευση επήραν βαθμούς, ότι δήθεν εξαναγκάσθηκαν να εγκαταλείψουν το στράτευμα για λόγους ιδεολογικούς. Δηλαδή πολλοί ευνοήθηκαν χωρίς να το αξίζουν.
18. ---
19. Ναι. Υπήρξε κίνδυνος πραξικοπήματος μετά τη μεταπολίτευση από αμετανόητους χουντικούς οι οποίοι κακώς παρέμειναν στις ΕΔ.
20. Όπως προανέφερα στην παραπάνω ερώτηση το ΠΝ έχει μια φιλελεύθερη και προοδευτική παράδοση και παιδεία που οφείλεται αφενός στην εκπαίδευση των στελεχών του (ταξίδια στο εξωτερικό- εκπαίδευση και υπηρεσία στο εξωτερικό) και στην κοινωνική υπόσταση των οικογενειών από τις οποίες προέρχονται.
21. Η κοινωνική προέλευση των στελεχών ΠΝ είναι αρκετά υψηλή, ιδίως τούτο συνέβαινε κατά το παρελθόν. Όσον αφορά την οικονομική προέλευση πιστεύω ότι είναι σε μέσο επίπεδο και όλα αυτά έπαιζαν ρόλο όπως γενικά το ΠΝ είναι ένα προοδευτικό όπλο.
22. ---

ΝΙΚΗΤΑΚΟΣ ΝΙΚΗΤΑΣ

Ο Νικητάκος είναι αξιωματικός του ναυτικού που σταδιοδρομεί μετά τη μεταπολίτευση. Είναι εν αποστρατεία μετά παραίτησή του από το 2003 και φέρει το βαθμό του πλοιάρχου. Αντιπροσωπεύει το μέσο όρο των στελεχών του ναυτικού και οι απαντήσεις του στο ερωτηματολόγιο για κάτι που δεν γνώρισε ούτε ως ναυτικός δόκιμος, έχει ως αξία ακριβώς την προβολή των εντυπώσεων που φτάνουν στη γενιά αυτή των στελεχών από την επταετία 1967-1974. Είναι μηχανικός τάξεως εξόδου από τη ΣΝΔ το 1980. Πρόκειται επομένως για ένα στέλεχος που εισέρχεται στις ΕΔ δύο χρόνια μετά τη μεταπολίτευση. Σήμερα ο Νικητάκος είναι καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου και με την ιδιαιτερότητα αυτή (μεταπολιτευτικός αξιωματικός με υψηλή εκπαιδευτική στάθμη) του ζητήθηκε να απαντήσει στο ερωτηματολόγιο.

ΝΙΚΗΤΑΚΟΣ ΦΕΒ 2002
Απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο

1. Η εντύπωση μερικών στρατιωτικών ότι εκτός από τα κύρια καθήκοντα τους αποτελούν και θεματοφύλακες της νομιμότητας όπως αυτοί την αντιλαμβάνονταν. Έβλαψε τις Ένοπλες Δυνάμεις διότι τις απομάκρυνε από τα κύρια καθήκοντα τους και τις αποξένωσε από τον Ελληνικό λαό.
2. Δεν γνωρίζω λόγω ηλικίας, αλλά απ' ότι έχω διαβάσει και μπορώ να συμπεράνω, αφ' ενός μεν οι περισσότεροι αξιωματικοί ήταν πολιτικοποιημένοι με συγκεκριμένο κόμμα, γιατί έτσι επέβαλε το τότε κατεστημένο για τον μέσο αξιωματικό, ώστε να εξασφαλίσει την προσδοκώμενη σταδιοδρομία (εξωτερικό, καλές θέσεις κλπ). Με την δημιουργία της δικτατορίας οι πλειοψηφία σιωπηλώς απεδέχθησαν την κατάσταση, η οποία άλλωστε ήταν μέσα στα πλαίσια όσων πίστευαν μέχρι τότε.

3. Η πλειοψηφία τους αδιάφορα. Στο στρατό ξηράς πολλοί ήταν εκείνοι που αντιμετώπισαν τη δικτατορία θετικά γιατί είχαν προετοιμαστεί γι' αυτήν (από την ΣΣΕ ο στρατιωτικός μαθαίνει, ότι είναι εξ' ορισμού καλύτερος από τον πολίτη σε όλα τα επίπεδα και δεν χρειάζεται να μπει στον κόπο να ανταγωνιστεί με αυτούς, οπότε είναι δεκτικός σε οποιαδήποτε κίνηση ανωτέρων του). Δεν γνωρίζω για το ΠΝ αλλά από την υπηρεσία μου σε αυτό εκτιμώ ότι, θα ήταν σαφώς μικρότερο το ποσοστό λόγω της νοοτροπίας που υπάρχει στο όπλο και της διαφοροποίησής του σε ότι κάνει ο στρατός.
4. Δεν γνωρίζω για ποσοστά. Εκτιμώ ελάχιστοι αριστεροί υπήρχαν στις Ε.Δ. (είχαν ξεφύγει από το σύστημα εισαγωγής μαθητών ανάλογα τα πολιτικά φρονήματα). Οι υπόλοιποι συμμετείχαν παθητικά στις όλες διαδικασίες. Η κοινωνία και οι πολιτικοί αρχικά έβλεπαν τους στρατιωτικούς με φόβο, στην συνέχεια όμως, έχοντας σαν πρόσχημα την χούντα, προσπάθησαν οι πολιτικοί να αποδυναμώσουν τους στρατιωτικούς και να τους καθυποτάξουν, χρησιμοποιώντας σαν όπλο τις τοποθετήσεις και τις κρίσεις.
5. Κατά την προσωπική μου άποψη το κίνημα της 13ης Δεκεμβρίου ήταν αποτέλεσμα δύο διαφορετικών ομάδων με ίδια ιδεολογική βάση (δεξιά). Δεν νομίζω ότι είχε μεγάλη επίδραση στα στελέχη πλην των βασιλικών. Εκείνο που κατάφερε είναι να λύσει τα χέρια των χουντικών ώστε να προχωρήσουν σε ρυθμίσεις μη έχοντας κανένα εμπόδιο.
6. Υπήρχε υποθάλπτουσα αντιζηλία μεταξύ των στελεχών των διαφόρων όπλων. Αποτέλεσμα αυτού ήταν ο Σ.Ξ. να αγκαλιάσει την 21η Απριλίου ενώ αντίθετα το ναυτικό και η αεροπορία το {αντιμετώπισαν } κατά πλειοψηφία με παθητική στάση στην αρχή που στην συνέχεια έγινε αρνητική.
7. Σε όλα τα όπλα οι σχέσεις μεταξύ των αξιωματικών και των υπαξιωματικών διακρίνονται από μια αντιζηλία Αποτέλεσμα αυτού ήταν σε περιπτώσεις που οι υπαξιωματικοί ασπάζονταν τις ιδέες της χούντας να είναι πιο σκληροί και φανατικοί. Στο ΠΝ υπήρχε παραδοσιακά μια έμφυτη αντιπάθεια για τους υπαξιωματικούς τους οποίους τους θεωρούσαν κατώτερους κοινωνικά. Αξιοσημείωτο είναι ότι οι υπαξιωματικοί έχοντας αυτό το σύνδρομο κατωτερότητας έστρεφαν τα παιδιά τους να γίνουν μόνο Αξιωματικοί του Π.Ν[1].
8. Σημαντικό στοιχείο στην διαμόρφωση του χαρακτήρα του Αξιωματικού παίζει η εκπαίδευση. Η προσπάθεια που γίνεται αποξένωσης του αξιωματικού από την κοινωνία και η έννοια της τυφλής υποταγής στον ανώτερο ήταν στοιχεία που ευνόησαν την εξάπλωση και την επικράτηση της 21ης Απριλίου. Η αντικομουνιστική προπαγάνδα κατάλοιπο του εμφυλίου λειτουργούσε συνεχώς υπέρ της συντηρητικής παράταξης δίνοντας ένα τυφλό και ανεξέλεγκτο μίσος στα στελέχη των Ε.Δ. σε οποιαδήποτε προσπάθεια αλλαγής ή μεταβολής.
9. Βασικό στοιχείο για τον έλεγχο των αξιωματικών ήταν η προσπάθεια ελέγχου της προσωπικής ζωής των αξιωματικών, ώστε αυτοί να μην ασχολούνται με τίποτε άλλο εκτός των στρατιωτικών τους καθηκόντων. Στα πλαίσια αυτά η προίκα (βασική συμβολή στην επιλογή της συντρόφου ενός ατόμου) χρησιμοποιήθηκε σαν εργαλείο. Η μελέτη βιβλίων και εφημερίδων διαφορετικών από το δόγματα της άρχουσας τάξης σήμαινε επηρεασμό του αξιωματικού στην υπηρεσιακή του ζωή.
10. Εκτιμώ ότι έχει περάσει αρκετός χρόνος οπότε ο ιστορικός μπορεί να αναλύσει όλα αυτά τα ζητήματα χρησιμοποιώντας τα εργαλεία που του δίνει η ιστορική και κοινωνική ανάλυση
11. Το ΝΑΤΟ πάντοτε αντιμετωπίζεται θετικά από τα στελέχη των ΕΔ διότι διώχνει την ανασφάλεια που υπάρχει από την έλλειψη εξοπλισμού και λειτουργεί σαν ασπίδα για τους διάφορους κινδύνους πολέμου. Κατά την γνώμη μου το ΝΑΤΟ δεν έπαιξε ρόλο στην δικτατορία ενεργό. Απλούστατα την ανέχθηκε έχοντας παθητικό ρόλο.
12. Οι πλειοψηφία των Ελλήνων αντιμετώπιζε τον Μακάριο ανάλογα σε ποια παράταξη ανήκε. Το ότι δεν άνοιξε ο φάκελος της Κύπρου λέει πολλά όσον αφορά τις ευθύνες ατόμων υψηλά ισταμένων
13. Σήμερα για τα στελέχη των ενόπλων δυνάμεων βασικό στοιχείο είναι το βιοποριστικό. Οι έννοιες των αξιών έχουν συνδεθεί με την οικονομική καταξίωση. Η ωμή παρέμβαση των πολιτικών στις κρίσεις των ΕΔ και η κατά συρροή δημιουργία υψηλόβαθμων αποστράτων είναι αρνητικό παράδειγμα για τα στελέχη που για το μόνο όπου ενδιαφέρονται είναι η οικονομική εξασφάλιση (θέσεις στο εξωτερικό, μεταθέσεις κλπ)
14. ΟΧΙ, λόγω ηλικίας
15. –
16. Λόγω ηλικίας δεν μπορώ να απαντήσω.

[1] Εδώ ο Νικητάκος επιβεβαιώνει με την ΄΄ορολογία΄΄ που χρησιμοποιεί (ΠΝ για τους αποφοίτους της ΣΝΔ μόνον και όχι για τους αξιωματικούς εξ υπαξιωματικών) πως και στις νεώτερες γενιές των μεταπολιτευτικών στελεχών του ναυτικού οι διακρίσεις εξακολουθούν να συντηρούνται μεταξύ αποφοίτων ΣΝΔ και σχολών υπαξιωματικών.

17. Όχι διότι χρησίμευσε σαν εργαλείο πολιτικής ποδηγέτησης των Ε.Δ. Εκείνο που θα έπρεπε να γίνει ήταν πρώτα να αποδεικνύονταν η δράση του καθενός και μετά να αποδίδονταν κάποιες ηθικές αμοιβές και προαγωγές
18. Μετά την παραίτηση μου εκλέχθηκα και τοποθετήθηκα καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου
19. Ναι λόγω των αμετανόητων που θεωρούσαν ότι είναι κακό να υπάρχει πολιτική ηγεσία πάνω από την στρατιωτική.
20. Η παράδοση του ΠΝ έπαιξε σημαντικό ρόλο στην στάση του στην δικτατορία. Το ΠΝ σαν τεχνικό όπλο και με την δυνατότητα πού δίνει στα στελέχη του για ταξίδια στο εξωτερικό σαφώς διαμορφώνει έναν πιο φιλελεύθερο χαρακτήρα. Ο παραδοσιακός σνομπισμός των περισσοτέρων αξιωματικών του ΠΝ έναντι των αντιστοίχων του στρατού δημιούργησε τις βάσεις για αντίδραση στο καθεστώς της 21^{ης} Απριλίου.
21. Παλαιότερα ήταν μεγαλοαστική, στην διάρκεια της δικτατορίας και μετά είναι μάλλον μικροαστική. Βασικό στοιχείο είναι η συμμετοχή πολλών ατόμων που προέρχονται από νησιά όπου εκεί υπάρχει σαφώς πιο φιλελεύθερο πνεύμα.
22. ΄΄-Πολίτης;΄΄ Ήταν η απαξιωτική έκφραση για κάποιον που δεν είχε προσαρμοστεί στις απαιτήσεις τις στρατιωτικής εκπαίδευσης και του πνεύματος των ενόπλων δυνάμεων
23. Οι απόψεις αφορούν την αντίληψη των γεγονότων από ένα άτομο που δεν έζησε την δικτατορία και μεγάλωσε στο περιβάλλον της μεταπολίτευσης οπότε με αυτό το πνεύμα θα πρέπει να εξεταστούν οι διάφορες υποκειμενικές κρίσεις.

Ν.ΝΙΚΗΤΑΚΟΣ

ΞΕΝΑΚΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

Ο Ξενάκης απαντά στο ερωτηματολόγιο στις 19/6/02. Παράλληλα υποσχέθηκε, να συμπληρώσει τα στοιχεία με πρόσθετα που αφορούν στελέχη του ναυτικού με τα οποία μετά την ΄΄ανταρσία΄΄ του Α/Τ ΒΕΛΟΣ προχωρεί σε συνεννοήσεις για οργάνωση αντιστασιακής ομάδας.

α. Ξενάκης Εμμανουήλ του Γεωργίου
β. Τάξη αποφοίτησης 1963 (ΑΜ 1182)
γ. Απόστρατος ΑΝ 6/3/1991 με το βαθμό του Αρχιπλοιάρχου και - επανελθών μετά την επάνοδο του ΠΑΣΟΚ – από Μάιο 1994 με το βαθμό του Αντιναυάρχου.
δ. Συμμετείχα στην αντιδικτατορική οργάνωση του ΠΝ τόσο στο κίνημα της 13/12/1967 όσο και αυτό του Μαΐου 1974. Στο πρώτο υπηρετούσα σαν κυβερνήτης του Ν/Α «ΚΑΡΤΕΡΙΑ» και μαζί με τον Γκίνη κυβερνήτη {του} Ν/Α «ΑΦΡΟΕΣΑ» αποπλεύσαμε το μεσημέρι, ποδίσαμε στα Λεγραινά λόγω θαλασσοταραχής και επιστρέψαμε με τον υπόλοιπο στόλο το ίδιο βράδυ αργά. Είχα μυηθεί από το ναύαρχο Ν. ΠΑΠΠΑ στον οποίο είχα πει ότι δεν θέλω λεπτομέρειες αρκεί να γνωρίζω το πώς και το πότε. Δυστυχώς – καίτοι από το 1968 επέμενα να γίνει κάτι το ταχύτερο – ιδίως στη Ναυτική Εβδομάδα το 1969 – εν τούτοις δεν εισακούσθην και έτσι φθάσαμε στο ερασιτεχνικό κίνημα του Μαΐου 1974 όπου υπηρετούσα σαν Ύπαρχος του Α/Τ«ΒΕΛΟΣ» με τα γνωστά επακόλουθα. Όταν αποφάσισα να επιστρέψω στην Ελλάδα με το Α/Τ«ΒΕΛΟΣ» - κάποιος έπρεπε να παραμείνει – γνώριζα τις συνέπειες που θα υφιστάμην. Παρ' όλα αυτά δεν υπέστην τίποτα αν εξαιρέσεις τη μετάθεσή μου στην Ο.Σ.Ν.Α., την ταλαιπωρία της συζύγου μου Ελένης, της οποίας αφήρεσαν το διαβατήριο, απαγόρευση εξόδου και συνεχή παρακολούθηση και τις διάφορες ανακρίσεις που ακολούθησαν.

ε. Μετά την αποστράτευσή μου ασχολήθηκα και ασχολούμαι με τα δικά μου χωρίς να εργάζομαι και χωρίς να συμμετέχω ενεργά στην πολιτική.

1.-Σαν κύριο αίτιο της δικτατορίας βλέπω την πολιτική κατάσταση που επικρατούσε από το 1965 και την ενεργό και παράνομη συμμετοχή του παλατιού στα πολιτικά δρώμενα. Είναι βέβαιο ότι οι Συνταγματάρχες πρόλαβαν το Βασιλέα μετά των στρατηγών και μπορεί κανείς εκ των υστέρων να πει ότι με το κίνημα των στρατηγών ίσως ακόμα να είχαμε στην πλάτη μας τη βασιλεία. Δεν βλέπω να ωφέλησε πουθενά η δικτατορία. – πλην του γεγονότος ότι απεκαλύφθησαν οι απανταχού χαφιέδες, ρουφιάνοι και ταγματασφαλίτες. Η μεγαλύτερη βλάβη που προέκυψε από την δικτατορία ήταν η επέμβαση των Τούρκων στην Κύπρο.
2.-Η πλειονότις των στελεχών του ΠΝ δεν ήταν πολιτικοποιημένη η δε ιδεολογική τους μόρφωση σε μεγάλο βαθμό ξεκινούσε από τα οικογενειακά τους τζάκια και κατέληγε στη βασιλική αυλή. Αποτέλεσμα τούτων είχε σαν συνέπεια αφενός μεν μικρός αριθμός να δει με κακό μάτι την επιβολή της δικτατορίας, αφετέρου δε μετά την 13/12/67 ο αριθμός αυτός να μειωθεί ακόμα περισσότερο καθόσον:

- Είναι βέβαιον ότι η πολιτική αστάθεια 65-67 έφερε ένα ευνοϊκό ρεύμα την περίοδο μέχρι 13/12/67,
- η επαγγελματική κατάρτιση των προστατών της δικτατορίας από το ΠΝ και η στάση τούτων από την επιβολή της μείωσε ακόμη περισσότερο τον αριθμό αυτό.

3.-Για τις λοιπές ΕΔ δε μπορώ να δώσω αριθμούς. Προσωπικά εκτιμώ ότι στο Σ.Ξ. η πλειονότις ήτο υπέρ - ίσως και πέραν του 70% - και οι υπόλοιποι ήταν αδιάφοροι. Στην Π.Α. ο αριθμός ήταν αισθητά μικρότερος, όσον αφορά δε Λ.Σ. και ΕΛΑΣ (σημερινή) εκτιμώ ότι τα ποσοστά ξεπερνούσαν ακόμη και αυτή του Σ.Ξ. Δεν γνωρίζω ποια στελέχη του ΠΝ ήταν οργανωμένα στους συνωμότες πριν την 21/4/67. Εκτιμώ όμως ότι στο βαθμό του αντιπλοιάρχου – πλωτάρχου πρέπει να συμμετείχε πολύ μικρός αριθμός (Κούβαρης – Πολιτόπουλος – Νικολόπουλος). Το ερώτημα είναι ποιοι μεγαλόβαθμοι ήσαν γνώστες και συμμετείχαν στο κίνημα – που δεν έγινε – των στρατηγών (γράφε Παλάτι). Μην ξαφνιαστείς πολλοί από αυτούς να βρεθήκανε στο μετέπειτα κίνημα του ΠΝ το 1974!!
4.-Όπως προανέφερα η πλειονότις των αξιωματικών του Π.Ν. ήσαν βασιλόφρονες και δεξιοί (εκτιμώμενο ποσοστό περίπου 82%). Από το υπόλοιπο, το 15% ανήκαν στις κεντρώες δυνάμεις και ένα πολύ μικρό ποσοστό, περίπου 3%, στις αριστερές, για τους γνωστούς λόγους αδυναμίας εισόδου τους στις παραγωγικές σχολές. Μετά την 21/4/67 και μέχρι το 1975 δε νομίζω να υπήρξε μεγάλη διαφοροποίηση από τα παραπάνω ποσοστά. Μετά από το 1975 και ειδικότερα από το 1981 θα έλεγα ότι το ποσοστό των κεντρώων δυνάμεων έχει αυξηθεί κατά περίπου 10% εις βάρος των δεξιών ενώ οι αριστεροί δεν έχουν μεταβολή. Εκτιμώ ότι τα στελέχη πρέπει να έχουν τα πιστεύω τους, να είναι ιδεολογικά τοποθετημένα, η τοποθέτησή τους όμως αυτή να περιορίζεται αυστηρά στο περιβάλλον του εαυτού τους. Η ελληνική κοινωνία ανέκαθεν αδιαφορούσε για τα στελέχη των Ε.Δ., η δε επιβολή της δικτατορίας συνετέλεσε στην αύξηση της αδιαφορίας αυτής. Να σημειωθεί ότι μεγάλο ρόλο παίζουν στην απαξίωσή μας:

- τα ΜΜΕ,

- εμείς οι ίδιοι με τα καμώματά μας (Λυμπέρης, Κωστάκος, ΙΜΙΑ κλπ)[1],
- Το εν ενεργεία προσωπικό που δεν έχει κατανοήσει ότι γρήγορα θα μας συναντήσει,
- Η αδιαφορία των πολιτικών για τα προβλήματά μας δεδομένου ότι στερούμεθα τα μέσα της απεργίας.

Να σημειωθεί ότι η ελληνική κοινωνία οσάκις παρουσιάζεται κάποιο έκτακτο περιστατικό ή κάποια όξυνση με τη γειτονική Κρήτη[2] σπεύδουν να ασχοληθούν μαζί μας.

5.-Για την ηλίθια κίνηση της 13/12/67 έγραψα παραπάνω. Εδώ θα ήθελα να επισημάνω την ελαφρότητα του προϊσταμένου και τη ρουφιανιά του τότε Α-1 (Μαργαρίτη) που περίμενε να δει από πού θα φυσήξει ούριος άνεμος για να πράξει τα δέοντα.[3]

6.-Ανέκαθεν για λόγους εκτιμώ κοινωνικούς και μόνο, το ΠΝ τα πήγαινε καλά με την ΠΑ και καθόλου καλά με τον ΣΞ. Αυτό το βίωμα εβασίζετο στη γαλούχηση της Σ.Ν.Δ. και μας ακολουθούσε και μετέπειτα. Γεγονός αναμφισβήτητο είναι ότι εάν το πρωί της 21/4/67 οι τότε κρατούντες αντιτίθεντο – όχι η παραίτηση δεν είναι αντίθεση[4] – εκτιμώ ότι η φάρα Παπαδόπουλου θα είχε αποτύχει από το γεγονός και μόνο ότι τα στελέχη του ΣΞ «φοβούνται» τα δικά μας για τους γνωστούς λόγους. Αυτός ο φόβος παρέμεινε κατά τη διάρκεια της Επταετίας συνέπεια δε αυτού του φόβου ήταν η χαλαρή αντιμετώπιση μας από αυτούς μετά την αποτυχία του κινήματος.

7.-Η ιδιαιτερότητα που υπήρχε τα χρόνια εκείνα στο ΠΝ ήταν ότι ο αξιωματικός έκανε τα πάντα ενώ ο υπαξιωματικός ήταν ένα άβουλο όργανο στην τύχη του. Αυτό οφειλόταν κυρίως στην προέλευση των τότε υπαξιωματικών, στην κοινωνική τους τάξη και στην μηδαμινή εκπαίδευσή τους. Εκτιμώ ότι παρόμοια τύχη είχαν και στα άλλα όπλα. Σήμερα έχουμε ραγδαίες εξελίξεις σε σημείο όχι μόνο ο αξιωματικός να εμπιστεύεται τον υπαξιωματικό αλλά πολλές φορές ο τελευταίος να είναι καλύτερος από τον πρώτο. Εκτιμώ ότι το ίδιο συμβαίνει και στην ΠΑ, για τον ΣΞ διατηρώ την επιφύλαξή μου.

8.-Η εκπαίδευση στις παραγωγικές σχολές έπαιξε μεγάλο ρόλο στη διαμόρφωση του χαρακτήρα μας (μικροί στην ηλικία, τρόπος εκπαίδευσης κλπ). Αυτή η εκπαίδευση σε συνδυασμό με την πολιτική κατάσταση {συνετέλεσαν και}τα στελέχη μας σε μεγάλο ποσοστό αδιαφόρησαν για την κατάλυση του Συντάγματος τον Απρίλιο του 1967. Οι ίδιοι σιγά -σιγά αντιδρούσαν κατά ομάδες για την κατάσταση - ιδίως μετά το 1968 – έλειπε όμως ο ηγέτης για να ευοδωθεί ένα επαγγελματικό κίνημα.

Η αντικομουνιστική λαίλαπα υπήρχε στη χώρα μας πολύ πριν το 1967. Γι' αυτό φρόντιζαν οι δεξιές κυβερνήσεις μετά τον εμφύλιο και η ευρεία προπαγάνδα που ξεκινούσε από το δημοτικό σχολείο. Μετά την επίσημη κατάργηση της προπαγάνδας από το 1975, εκτιμώ ότι η ιδεολογική μορφή του στρατεύματος θα παρουσίαζε μια διαφορετική όψη σήμερα, όμως η πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού ξαναγύρισε τα ποσοστά πίσω όπως προανέφερα.

9.-Έχω ήδη απαντήσει.

10.- Δεν έχω.

11.-Το ΝΑΤΟ οι ΕΔ από το 1959 το έβλεπαν σαν σωτήρα τους για την απειλή από τον βορρά. Από την άλλη μεριά είναι γεγονός ότι η συμμετοχή μας στον οργανισμό αυτό προσέφερε πλούσια και σημαντικά έργα υποδομής στη χώρα μας. Εκτιμώ ότι η απόφαση Καραμανλή το 1974 ήταν παντελώς λανθασμένη και επιπόλαια, ακόμα δε και σήμερα πληρώνουμε τις επιπτώσεις της απόφασης αυτής. Επειδή όταν μιλάμε για ΝΑΤΟ ουσιαστικά μιλάμε για ΗΠΑ, σαφώς οι τελευταίες και προετοίμασαν και στήριξαν και στο τέλος απέρριψαν το πραξικόπημα. Εκτιμώ ότι οι άλλες χώρες – πλην Τουρκίας – αναγκάζονται να δεχτούν το πραξικόπημα ειδικότερα δε η Ιταλία, Αγγλία, Γαλλία και Σκανδιναβία.

12.- Είναι γεγονός ότι μέχρι το 1966 υπήρξαν πολλά και σοβαρά λάθη στο κυπριακό ζήτημα, σε τέτοιο βαθμό ώστε να τίθεται σε ερώτημα γιατί οι θυσίες και οι αγώνες της ΕΟΚΑ. Έτσι είχε δημιουργηθεί το ερωτηματικό αν οι Κύπριοι ήθελαν την ένωση με την Ελλάδα ή εάν η Ελλάδα ήθελε την ένωση με την

---

[1] Προφανώς εννοεί την επαναφορά το 1993 ως Α/ΓΕΕΘΑ του Χρήστου Λυμπέρη που ήταν απόστρατος και ενεργοποιημένος ως μέλος της κεντρικής επιτροπής του κυβερνώντος κόμματος ΠΑΣΟΚ. Ο ΚΩΣΤΑΚΟΣ είναι η Πυραυλάκατος που βυθίζεται αγκυροβολημένη σε σύγκρουση με επιβατηγό της γραμμής στο Αιγαίο όσο για τα Ίμια προφανώς ο Ξενάκης τοποθετείται αρνητικά στην αντιμετώπιση της Ελληνο- Τουρκικής κρίσης από την στρατιωτική και πολιτική ηγεσία.

[2] Ήθελε να γράψει ΄΄Τουρκία.

[3] Βλέπε κεφάλαιο Δ2 για το Κίνημα της 13ης Δεκεμβρίου όπου παρατίθενται στοιχεία για τον τρόπο με τον οποίο αντιμετώπισε ο Μαργαρίτης την κατάσταση. Ο Ξενάκης στηλιτεύει ως *΄΄ρουφιανιά΄΄* τις κινήσεις και αναφορές του Μαργαρίτη που με τα καθήκοντα του ΔΕΣ/1 (και 'όχι Α/1 όπως γράφει στην επιστολή του) και το βαθμό του αρχιπλοιάρχου οδηγείται σε δώδεκα μήνες ακριβώς στη θέση του Α/ΓΕΝ που κατέχει πλέον επί μία πενταετία αναδεικνυόμενος ο κύριος συνεργάτης του στρατιωτικού καθεστώτος από την πλευρά των υψηλόβαθμων του ναυτικού.

[4] Εννοεί την παραίτηση του τότε Α/ΓΕΝ Εγκολφόπουλου. Μάλλον δεν υπονοεί πως γενικά η ΄΄παραίτηση΄΄ και φυγή από τις ΕΔ στη διάρκεια της δικτατορίας *΄΄δεν είναι αντίθεση΄΄*. Άλλο η παραίτηση και άρνηση του Εγκολφόπουλου να συνεργαστεί στις 21-4-1967 και άλλο η συνειδητή με παράθεση καθαρά των λόγων παραίτησης από μικρού και μεσαίου βαθμού αξιωματικούς στη συνέχεια. Και τούτο δεν εξηγείται ως προσπάθεια να προβληθούν ως πράξεις αντίστασης κάποιες παραιτήσεις στελεχών του ναυτικού στην επταετία. Ίσως εάν επέλεγαν άλλο τρόπο να δείξουν ή να αξιοποιήσουν την αντίθεσή τους, τα αποτελέσματα να ήταν πιο επώδινα για το καθεστώς. Οι επιπτώσεις όμως που υπέστησαν από αυτές τις παραιτήσεις χαρακτηρίζουν τις αντίστοιχες πράξεις. Περιγράφονται αυτές οι περιπτώσεις στο Κεφάλαιο Δ4.

Κύπρο. Όχι, εκτιμώ ότι το κυπριακό δεν ήταν η αφορμή του πραξικοπήματος. Τις απόψεις τις έχω γράψει προηγουμένως. Αντιθέτως εκτιμώ ότι το κυπριακό και η εγκληματική αντιμετώπισή του από τον Ιωαννίδη και την παρέα του ήταν η αφορμή της πτώσης της δικτατορίας έστω και με τόσο μεγάλο τίμημα. Στην αντίθετη περίπτωση το τσιράκι του Ιωαννίδη – ο Σαμψών – θα ενεφανίζετο ο κρίκος σύνδεσης της Κύπρου με την Ελλάδα, κάτι που ο Μακάριος δεν ήθελε να γίνει με δικτατορικό ελληνικό καθεστώς. Εδώ θα ήθελα να επισημάνω τη δράση των ολίγων επίορκων αξιωματικών του ΠΝ κατά τη διάρκεια του πραξικοπήματος στην Κύπρο[1] – πλιατσικολόγοι, κλέφτες και δειλοί – σε αντίθεση με ολίγους που αντιστάθηκαν κατά την τουρκική εισβολή.

13.-Όσον αφορά το φρόνημα των στελεχών των ΕΔ σήμερα – καίτοι είμαι εκτός τούτων επί δεκαετία – φρονώ ότι οι μεγάλες αλλαγές που έγιναν ξεκινώντας από την είσοδο στις παραγωγικές σχολές – αναβάθμισαν την εκπαίδευση στις σχολές. Η μετέπειτα εκπαίδευση κλπ έχουν επιδράσει ευνοϊκά ως προς τη δομή και την οργάνωση. Θα έλεγα ότι έχει μηδενισθεί ο ενθουσιασμός που υπήρχε για την απειλή και την αποστολή μας και έτσι νομίζω ότι τα σημερινά στελέχη απλώς εκτελούν ένα βιοποριστικό επάγγελμα σαν αυτό ενός δημοσίου υπαλλήλου. Η απειλή δεν έχει δραστικά μεταβληθεί, νομίζω δε ότι η ισχυροποίηση της χώρας μας έχει ελαττώσει τους κινδύνους που αντιμετώπιζε. Όταν λέγω ισχυροποίηση, εννοώ την οικονομική αλλαγή, την είσοδό μας στην ΟΝΕ, την……παρέμβασή μας στα Βαλκάνια κλπ.

14.-Ο βασανισμός ο δικός μου αφορούσε πολύωρες ανακρίσεις και μάλιστα από επιτροπή της οποίας προίστατο πλοίαρχος Λ.Σ.. Οι καταθέσεις μου υπάρχουν, καλό είναι να τις βρεις δια πάσαν χρήση……Δε νομίζω ότι κανείς βασανίστηκε - με την έννοια της λέξης- πλην του μακαρίτη του Μουστακλή.

15.-Θα φέρω σαν παράδειγμα τον πατέρα μου (μακαρίτη) Γ. Ξενάκη (δικαστικός με πολλούς αγώνες και πολλές επιπτώσεις από τη δικτατορία). Του είχα πει να περιμένει ένα τηλεφώνημα και αμέσως να κατεβεί στα Χανιά εν αναμονή εξελίξεων. Πράγματι την παραμονή του κινήματος δέχτηκε το τηλεφώνημα από εμένα – από το Ηράκλειο Κρήτης – και αυθημερόν πήγε στα Χανιά, όπου με άλλους περίμεναν κάτι. Δεν του είχα πει απολύτως τίποτα άλλο.

16.-Στο ΠΝ υπήρχαν τέσσερις κατηγορίες στελεχών κατά τη διάρκεια της δικτατορίας:

- αυτοί που από την αρχή ήταν αντίθετοι,
- αυτοί που ήταν αδιάφοροι,
- αυτοί που επέπλεαν επαγγελματικά επικροτώντας τη δικτατορία και τέλος
- αυτοί που εργάζοντο για τη δικτατορία.

Από τις δύο τελευταίες κατηγορίες των στελεχών θέλω να επισημάνω την τακτική ορισμένων της τρίτης κατηγορίας που σε επισκέπτοντο, σου έπιαναν κουβέντα και την άλλη μέρα ήσουν φακελωμένος. Μεταξύ αυτών ήταν και ένας συμμαθητής μου, δεν τον ονομάζω γιατί δεν βρίσκεται εν ζωή. Πάντως είναι γνωστός. Η άλλη κατηγορία ασχολείτο με το τότε 2ο Ε.Γ., με το 7ο Ε.Γ. με δραστηριότητες απαράδεχτες για την ιστορία μας. Προσπαθώντας λοιπόν να αυξήσουν τον αριθμό τους τα Σάββατα είτε συναθροίζοντο στο ΓΕΝ για «ανταλλαγή απόψεων» ή έκαναν δείπνα στα οποία μάλιστα καλούνταν στελέχη της δεύτερης κατηγορίας είτε για να τους «νουθετήσουν» είτε για να τους εκθέσουν. Η πολιτεία νομίζω ότι έκανε το χρέος τη όσον αφορά τα στελέχη των ΕΔ σε ικανοποιητικό βαθμό, καίτοι θα μπορούσε το μαχαίρι να μπει πιο βαθιά για συνετισμό. Ορθά – κατά τη γνώμη μου – ο φάκελος Κύπρου παρέμεινε και παραμένει κλειστός. Αν ανοίξει, η ρετσινιά στο ΠΝ θα αποτελέσει μια από τις πιο μαύρες σελίδες της ιστορίας μας (Ντάνος, Ταβλαρίδης κλπ)

17.-Ποτέ μια αποκατάσταση μετά από επταετή δικτατορία δε μπορεί να γίνει δίκαια και σωστά. Παντού έγιναν εξαιρέσεις – κυρίως για πολιτικούς λόγους – ιδιαίτερα δε στην Ελληνική Αστυνομία. Το τι έπρεπε να κάνει η Πολιτεία είναι ένα μεγάλο ερώτημα που έπρεπε να δώσει ικανοποίηση λαμβάνοντας υπόψη:

- το δημόσιο αίσθημα,
- την επικίνδυνη κατάσταση με το κυπριακό,
- τον αποδεκατισμό του ΣΞ,
- την πολιτική κατάσταση.

Εδώ θέλω να επισημάνω πως η ελληνική «τέχνη» έδρασε πάλι και πολλοί από τους προαναφερθέντες στις κατηγορίες ξαφνικά βρέθηκαν υπέρμαχοι των πολιτικών και πολλά δεξιά στοιχεία ξαναβρέθηκαν καβάλα.

18.- Μετά την επιστροφή μου με το Α/Τ «ΒΕΛΟΣ» όπως προανέφερα μετετέθην στην ΟΣΝΑ. Μετά το πέρας των ανακρίσεων άρχισα και είχα ετοιμάσει μια ομάδα – αλλά αποφασισμένων στελεχών – κυρίως στο βαθμό του υποπλοιάρχου και πλωτάρχου.[2] Η ομάδα αυτή ήταν μυστική και ο σκοπός μας ήταν η δημιουργία δεύτερου αλλά σοβαρού επεισοδίου στο ΠΝ. Έγκαιρα ο Ν. Παπάς και ο Γ. Δεμέστιχας με ειδοποίησαν να μην κάνουμε τίποτα καθόσον έρχονται ραγδαίες εξελίξεις.

[1] Βλέπε Κεφάλαιο Γ13, στα περί Κύπρου.

[2] Ο Ξενάκης δεν παραθέτει λεπτομέρειες ή ονόματα της νέας αυτής κίνησης που προετοιμαζόταν. Σε σχετικό ερώτημα διευκρινίζει την έννοια της έκφρασης *«...αλλά αποφασισμένων...»* σε αντιδιαστολή με την οργάνωση του κινήματος που εξαρθρώθηκε και που βέβαια εννοεί πως δεν ήταν επαρκώς αποφασισμένοι. Εν τούτοις φαίνεται πως μετά την αποφυλάκιση των συλληφθέντων της οργάνωσης, η νέα αυτή κίνηση σταμάτησε με την ειδοποίηση των Παπά και Δεμέστιχα.

Νομίζω ότι έχω ήδη καλύψει τα υπόλοιπα ερωτήματα, Σαν επίλογο ήθελα να επισημάνω - για πρώτη μου φορά - τα παρακάτω:
Ήμουν αντίθετος για την άμεση μετάβασή μας στο Fiumicino Ιταλίας. Επέμενα να πάμε στον Πειραιά να εμποδίσουμε τους άλλους να επιστρέψουν στο Ναύσταθμο και μετά βλέπουμε τι θα κάνουμε. Η διαφωνία μου ήταν μεγάλη, αλλά πάντοτε στα στρατιωτικά πλαίσια και έτσι σαν ύπαρχος υπάκουσα στον κυβερνήτη. Εκτιμώ ότι εάν πράγματι πηγαίναμε στον Πειραιά θα:

- Αποτρέπαμε άλλα πλοία να επιστρέψουν και θα συνενούντο μαζί μας.
- Στέλναμε με τους πομπούς που διαθέταμε το διάγγελμα στον ελληνικό Λαό.
- Απετρέποντο οι λοιπές κακές εξελίξεις.

Αντίθετα είναι λυπηρό ότι δύο άνθρωποι, ο Αγγελής και ο Μαργαρίτης, κατέβηκαν στο Ναύσταθμο και συνέλαβαν τις μάχιμες μονάδες του ΠΝ. Εάν κάποιος σοβαρός ιστορικός αναλύσει το κίνημα μας – ψάχνοντας να βρει όχι το τι κάναμε αλλά αυτό που μπορούσαμε να κάνουμε και δεν κάναμε – τότε κλάψε μας……

ΠΑΛΟΥΜΠΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

Ο Παλούμπης μέλος της οργάνωσης για κίνημα στο ναυτικό εκθέτει σε επιστολή τις απόψεις του στα θέματα του ερωτηματολογίου. Είναι αντιναύαρχος μάχιμος εν αποστρατεία τάξεως εξόδου 1959, ενώ είναι εμφανής η ενημερότητά του σε ευρεία γκάμα θεμάτων ιστορίας και η ευχέρειά του σε ανάλυση.

«Αθήνα 4 Φεβρουαρίου 2003

Έχω προσπαθήσει να διαβάσω αρκετά για τη σύγχρονη Ελληνική ιστορία, για να καταλάβω για τον εαυτό μου, το τι συνέβη και ποιοι ήταν οι παράγοντες που διαμόρφωσαν το κλίμα (πολιτικό κυρίως) μέσα στο οποίο άρχισα να αντιλαμβάνομαι τον εαυτό μου και τον περίγυρό μου (δεκαετίες 40 – 50). Νομίζω πως η παράθεση μεμονωμένων γεγονότων που αποσπασματικά θα προσπαθούσαν να δικαιολογήσουν τη μία ή την άλλη ενέργεια θα ήταν εις βάρος της εγκυρότητας μιας τέτοιας ανασκόπησης. Αντίθετα πιστεύω ότι καλλίτερα θα απέδιδε μια τέτοια προσπάθεια σαν τη δική σου, εάν συνελάμβανε το πνεύμα και τις ψυχολογικές φορτίσεις του Ελληνικού λαού που αποτελούν πάντα τις συνθήκες (όπως λέμε) για την εκδήλωση των ιστορικών γεγονότων. Π.χ. πως να ερμηνεύσει κανένας τον εμφύλιο και τη συμμετοχή πρώην στελεχών των Ε.Δ. και στις δύο πλευρές (ερώτηση 10) χωρίς να εξετάσει τις συνθήκες που είχαν διαμορφωθεί από παλαιότερα. Όπως δεν μπορεί κανείς να ερμηνεύσει την αντικομουνιστική υστερία των δεκαετιών 50 – 60 εάν δεν αναφερθεί στον εμφύλιο και το κλίμα που άφησε πίσω του (ερωτήσεις 8-9).
Με πολύ δισταγμό λοιπόν, μήπως αδικήσω την Ιστορία την ίδια, θα προσπαθήσω από κάπου να αρχίσω το προσωπικό μου καταστάλαγμα, που δεν διεκδικεί καμία άλλη δάφνη παρά μόνο το γεγονός ότι είναι ανυστερόβουλο.

Ο λαός μας, εμείς όλοι δηλαδή, είμαστε επιφανειακοί, όχι βαθείς μελετητές των γεγονότων, ευέξαπτοι, εκρηκτικοί, συναισθηματικοί, φιλότιμοι, παθιαζόμαστε εύκολα, παρασυρόμαστε εύκολα, ρίχνουμε ανάθεμα εύκολα, μεγαλουργούμε στα πάνω μας, δεν ξέρουμε να υποχωρούμε συντεταγμένα, δεν προγραμματίζουμε, δεν είμαστε υπομονετικοί, είμαστε ευφυείς, εύστροφοι, ξέρουμε την προσαρμογή σαν μέθοδο επιβίωσης. Όποιος δεν γνωρίζει και δεν λαμβάνει υπόψη του αυτά τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα, αλλά και άλλα ενδεχομένως, δεν θα μπορέσει ποτέ να καταλάβει τα αίτια των ιστορικών γεγονότων της νεώτερης Ελλάδας.
Π.χ. πως να καταλάβεις τη φυλάκιση του Κολοκοτρώνη, την αποτυχία να εκλεγεί του Τρικούπη, το μαύρισμα στις εκλογές του Βενιζέλου κ.ο.κ.
Ύστερα λοιπόν από πολλούς άλλους διαχωρισμούς του λαού σε ομάδες και παρατάξεις, ύστερα από αγώνες εσωτερικούς και εξωτερικούς, ύστερα από Εθνικές μεγαλουργίες και νικηφόρους πολέμους (Μακεδονικό, Βαλκανικό) αλλά και ταπεινωτικές ήττες (97) για μια ακόμη φορά ο λαός βρήκε την ευκαιρία να διχαστεί το 15 μεταξύ Βενιζέλου και Κωνσταντίνου.
Ξεκινώ από εκεί, γιατί πιστεύω πως ο διχασμός εκείνος σημάδεψε την μετέπειτα ιστορία και ειλικρινά δεν ξέρω, αν ακόμη τον έχουμε ξεπεράσει με τις διάφορες μορφές του όπως μεταλλάχθηκαν τα μετέπειτα χρόνια. Θάλεγα πως από το διχασμό εκείνο επηρεάσθηκε σε κάποιο ποσοστό μέχρι και η έκβαση της Μικρασιατικής εκστρατείας και οπωσδήποτε σ' αυτόν οφειλόταν ο τουφεκισμός των 6 στο γουδί.
Ερχόμαστε λοιπόν στο 40 μετά τα αλλεπάλληλα κινήματα και δικτατορίες (δημοκρατικές και βασιλικές).
Θα ήθελα να κάνω ιδιαίτερη μνεία στο κίνημα του 35, όχι γιατί είχε ουσιαστική επίδραση στα γεγονότα της εποχής του, αλλά γιατί θα συναντήσουμε αργότερα συμμετέχοντες Αξ/κούς και στις δύο παρατάξεις του μετέπειτα «διχασμού» των Ελλήνων μεταξύ «εαμοκομμουνιστών» και «βασιλοεθνικοφρόνων».

Μετά την κατάληψη της χώρας το 41 πολλά στελέχη των Ε.Δ. που εγκλωβίσθηκαν μέσα στην Ελλάδα (προσοχή όχι όλα) αισθάνθηκαν έντονη την επιθυμία να συνεχίσουν τον αγώνα εναντίον των δυνάμεων του άξονα. Μερικοί απέδρασαν και κατέβηκαν στην Αίγυπτο όπου συνέχισαν τον αγώνα μέσα από τις συντεταγμένες «κυβερνητικές» Ε.Δ., άλλοι συνελήφθησαν στην προσπάθεια απόδρασης και εστάλησαν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης και τέλος άλλοι βγήκαν στα βουνά και εντάχθηκαν στις διάφορες ομάδες αντίστασης. Η σύλληψη της ιδέας και δημιουργίας του ΕΑΜ, κατά την γνώμη μου, εντάσσεται σ' αυτές τις ενέργειες για τις οποίες ο λαός μας πρέπει να αισθάνεται υπερήφανος. Η άλωση όμως του ΕΑΜ εκ των έσω από το ΚΚΕ, θα πρέπει να ερμηνευθεί ως οργανωτική αδυναμία των δημοκρατικών που συμμετείχαν και επίτευγμα της κομμουνιστικής γραφειοκρατίας που είχε συνηθίσει να βιώνει και να δρα εν κρυπτώ. Νομίζω ότι στα αίτια της μονοπώλησης της ΕΑΜικής αντίστασης από το ΚΚΕ θα πρέπει να προστεθεί και η αδυναμία των συντηρητικών πολιτικών σχηματισμών να αντιληφθούν την πραγματικότητα και να συμμετάσχουν οργανωμένα στην αντίσταση. Αντίθετα όποιες κινήσεις ουσιαστικής αντίστασης προήλθαν από τα παραδοσιακά πολιτικά κόμματα ήσαν μικρές και ασήμαντες, ενώ αναλίσκοντο σε ατελείωτες βυζαντινολογίες, ίντριγκες, συζητήσεις, συναντήσεις κλπ. χωρίς ουσιαστικό αποτέλεσμα.
Επιμένω λίγο περισσότερο στο σημείο αυτό διότι η οργάνωση της αντίστασης ενείχε τα σπέρματα του μετέπειτα εμφυλίου και φυσικά τη δημιουργία των πολιτικών προϋποθέσεων για τις επόμενες 10ετίες.
Η εκκαθάριση από τον ΕΛΑΣ των λοιπών αντιστασιακών ομάδων με αποκορύφωμα την ΕΚΚΑ (ΨΑΡΟΣ) και οι συνεχείς προστριβές και συγκρούσεις με το ΕΔΕΣ (ΖΕΡΒΑΣ) εκτιμώ ότι αντικατοπτρίζουν την επιθυμία του ΚΚΕ να παραμείνει ως η μόνη συντεταγμένη στρατιωτική ομάδα μετά την απελευθέρωση. Προσωπικά δεν πιστεύω τις εκατέρωθεν (ΕΛΑΣ-ΕΔΕΣ) διατυπωθείσες σε διάφορα κείμενα κατηγορίες περί συνεργασίας του άλλου με τους Γερμανούς.
Σε όλα τα κείμενα που έχω διαβάσει για την κατοχή, την αντίσταση και την έλλειψη επικοινωνίας μεταξύ της αριστερής αντίστασης και των παραδοσιακών πολιτικών κομμάτων και κυβέρνησης Καΐρου, εμφανίζεται ως Λυδία λίθος το θέμα της επιστροφής ή μη του Βασιλέως μετά την απελευθέρωση. Χωρίς να παραβλέπω την ουσιαστική συμμετοχή του παλατιού στην διακυβέρνηση της χώρας αλλά και την συμβολική σημασία της επιστροφής ή μη του Βασιλέως, παρά ταύτα δεν αντιλαμβάνομαι την τόση μεγάλη σημασία που είχε αποδοθεί στο θέμα. Έστω και αν υπήρχε σχετική δέσμευση περί μη επιστροφής, πάλι πιστεύω πως δεν θα απεφεύγοντο οι μετέπειτα περιπέτειες.
Τέλος πάντων, ο εμφύλιος έγινε με πολλές ακρότητες και από τις δύο πλευρές και έβλαψε ανεπανόρθωτα την Ελλάδα.
Μία από τις έμμεσες επιπτώσεις του όχι όμως η μικρότερη, ήταν ο αποκλεισμός ενός πολύ υγιούς κομματιού της Ελληνικής κοινωνίας από τα κοινά δρώμενα για τουλάχιστον δύο δεκαετίες μετά (50 και 60), ενώ παράλληλα δεν εδόθη η ευκαιρία να γίνει πλήρης κάθαρση από στοιχεία που έδρασαν τουλάχιστον αμφιλεγόμενα κατά την κατοχή. Ο «εκσυγχρονισμένος διχασμός» εξηγεί (και ίσως δικαιολογεί ;;;) την αντικομουνιστική υστερία που επικράτησε σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής (πολιτική ζωή, αστυνόμευση, παιδεία, πρόσληψη σε δημόσιες υπηρεσίες, πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων κλπ, κλπ).
Η εκπαίδευση στις Στρατιωτικές σχολές όχι μόνο δεν θα μπορούσε να αποτελέσει εξαίρεση αλλά υπερέβαλε σε εκδηλώσεις «εθνικοφροσύνης».
Στο σημείο αυτό θα ήθελα να σταθούμε και να αναλογισθούμε πόσο θα ήταν δυνατόν τα πράγματα να ήταν διαφορετικά. Χωρίς να δικαιολογώ τις ακρότητες, παρατηρώ ότι ακόμη και κοινωνίες που δεν υπέστησαν τα δεινά ενός αγρίου εμφυλίου και ενετάχθησαν στην μια ή την άλλη πλευρά της διαχωριστικής γραμμής με ηπιότερες διαδικασίες, οι μέθοδοι που εφάρμοσαν για τον ουσιαστικό παραγκωνισμό των αντιπάλων ήσαν εξίσου σκληρές, αν όχι και σκληρότερες από τις Ελληνικές.
Ερχόμαστε λοιπόν στην περίοδο με την οποία κατ' ουσία ασχολείται η έρευνά σου.
Η δικτατορία του 1967 αποτέλεσε το αποκορύφωμα μιας περιόδου στην οποία καλλιεργήθηκε ο «αντικομουνισμός» σαν τρόπος ζωής και ανάπτυξης της κοινωνίας.
Εάν αναλογισθούμε τους παράγοντες που επηρέαζαν το πολιτικό τοπίο της εποχής και τη στάση τους κατά την περίοδο επώασης και ωορρηξίας του «αυγού του φιδιού», θα διαπιστώσουμε, νομίζω, ότι κανένας δεν στάθηκε στο ύψος του.
Το παλάτι με την αλαζονική νοοτροπία που του είχε κληρονομηθεί από πολλές δεκαετίες, έκανε ότι μπορούσε για να δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες για την εκδήλωση του πραξικοπήματος. Εκδήλωση ευθείας παρέμβασης σε πρόσφατα εκλεγμένη δημοκρατικά κυβέρνηση με πρόφαση την.... εντιμότητα του Πρωθυπουργού (Ας θυμηθούμε την πρόφαση. Η εμπλοκή του υιού στην υπόθεση «ΑΣΠΙΔΑ» και επομένως η εκ προοιμίου μεμπτή στάση του πατρός). Πλέον τούτου πρόκληση διαφθοράς των Κυβερνητικών βουλευτών με συνεχείς δωροδοκίες (χρηματισμό ή αξιώματα) με στόχο την απομείωση της Κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας και μεταβολή της σε μειοψηφία.
Τέλος εξύφανση πραξικοπήματος με άλλους πρωταγωνιστές (στρατηγούς) το οποίο δεν πρόλαβε να εκδηλωθεί λόγω των Συνταγματαρχών.

Οι βουλευτές της πλειοψηφίας αποδείχθηκαν κατώτεροι των περιστάσεων. Μια μερίδα απ' αυτούς αφέθησαν να δωροδοκούνται και να διαφθείρονται «υποστηρίζοντας» το παλάτι στην αντιπαράθεσή του με την Δημοκρατία.
Η δεύτερη ομάδα από τους ιδίους εξώθησαν τις μαξιμαλιστικές δημοκρατικές διεκδικήσεις και απαιτήσεις τόσο πολύ στα άκρα (σε σύγκριση πάντοτε με το κλίμα της εποχής), ώστε να μην αφήνουν περιθώρια συμβιβασμών ουδέ καν στους μετριοπαθείς ομοϊδεάτες τους.
Οι βουλευτές της μειοψηφίας (δεξιοί) υποστήριξαν κι' αυτοί κοντόφθαλμα τις επιλογές του Παλατιού, φθείροντας κατ' ουσία τα τελευταία υπολείμματα της αναιμικής και ισχνής Δημοκρατίας που υπήρχε. Έδειξαν μάλιστα να αλληθωρίζουν ευχάριστα προς την κατάκτηση της εξουσίας μέσω των παλατιανών μεθοδεύσεων.
Οι Στρατηγοί όχι μόνο ανέχθηκαν το εντός του στρατεύματος «παρακράτος» που αναπτύχθηκε από τη δεκαετία του 40, γιατί ενδεχομένως πίστευαν ότι δεν θα στραφεί ποτέ εναντίον τους, αλλά συγχρόνως διαπραγματευόντουσαν με το παλάτι για το «δικό τους» πραξικόπημα.
Η αδυναμία λοιπόν των παραγόντων να αντιληφθούν την πραγματική κατάσταση, το υπόστρωμα του αντικομουνιστικού κλίματος και η φιλοδοξία μιας καλά οργανωμένης κλίκας, έφεραν την δικτατορία. Νομίζω ότι αργότερα υπεισήλθε και ο ξένος παράγοντας για να εκμεταλλευθεί κατά τον καλλίτερο, γι' αυτόν, τρόπο τη συγκυρία. Κατά τη γνώμη μου, και αν ακόμη κάποιες πρεσβείες είχαν γνώση των τεκταινομένων, που είχαν, και πάλι θεωρώ ότι η οργάνωση και εκτέλεση ήταν αμιγώς ελληνικό επίτευγμα.
Η μεγάλη πλειοψηφία των Αξ/κών των Ε.Δ. ασφαλώς αιφνιδιάσθηκε από το πραξικόπημα της 21 Απριλίου.
Το γεγονός ότι η συντριπτική πλειοψηφία ήταν δεξιοί λόγω του κλίματος που προαναφέρθηκε, νομίζω ότι συνέτεινε ώστε, η κυρίαρχη τάση να είναι ευμενώς ουδέτερη. Εμείς κοιτάμε τη δουλειά μας, οι υποθέσεις αυτές αφορούν τους πολιτικούς, στο κάτω -κάτω οι διώξεις αφορούν τους «κομμουνιστές» (είδος κατώτερο και επικίνδυνο για την εποχή), όποιος κάθεται ήσυχος δεν έχει να φοβηθεί τίποτε κλπ. κλπ.
Μικρότερη μερίδα τάχθηκε ανοικτά «υπέρ». Η διαφοροποίηση από κλάδο σε κλάδο των Ε.Δ. απλώς πιστοποίησε την παγκόσμια γνωστή αρχή ότι το Ναυτικό είναι πιο Δημοκρατικό και ανοικτό στα κοινωνικά ρεύματα σώμα. Τέλος μια μικρή σχετικά ομάδα ήταν εξ αρχής «κατά».
Μια ιδιότυπη ομάδα Αξ/κών με «περίεργη» στάση ήταν η «φιλοβασιλική» ομάδα. Μέχρι τον Δεκέμβριο του 67 ήταν «υπέρ». Μετά το αντικίνημα του Βασιλέως εμφανίσθηκαν «σαστισμένοι» και «συγχυσμένοι» με επαμφοτερίζουσα στάση. Μερικοί πέρασαν στην αντίσταση. Το πιο αστείο δε επιχείρημα (κατά την γνώμη μου) ήταν το θέμα του όρκου προς τον Βασιλέα και όλα τα συναφή φληναφήματα, που δεν αντέχουν σε σοβαρή συζήτηση.
Η συμμετοχή στο κίνημα της 13/12/67, σχεδόν πάνδημη για το Ναυτικό, έδειξε κυρίως τα αισθήματα που έτρεφαν οι Αξ/κοί του Ναυτικού για τη δικτατορία και πολύ λιγότερο την αγάπη τους προς το στέμμα και το παλάτι. Άλλωστε οι περισσότεροι των συμμετασχόντων δεν ήσαν και «βασιλικοί».
Το Ναυτικό «πλήρωσε» εκείνη την συμμετοχή του στο κίνημα της 13/12/67 με αισθήματα «απαξίωσης» από τους πιο ορθόδοξους του ΣΞ και με το «μάντρωμά» του στο «πεντάγωνο», ώστε να ελέγχονται οι κινήσεις του Γενικού Επιτελείου.
Η δημιουργία του ΑΕΔ ως αποτέλεσμα του κινήματος, νομίζω ότι ήταν υπηρεσιακά κρινόμενη σωστή ενέργεια για τις Ελληνικές ΕΔ, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι έγινε για να αστυνομεύονται Ναυτικό και Αεροπορία από τον Στρατό Ξηράς.
Προσωπικά δεν θυμάμαι να υπήρχαν διακρίσεις για τους Υπαξ/κούς του Ναυτικού. Υπήρχε βέβαια η ιεραρχική απόσταση που ασφαλώς ήταν μεγαλύτερη απ' ότι σήμερα. Αυτό κατά την γνώμη μου δεν συνιστά διάκριση ή τουλάχιστον δεν καταλαβαίνω τι εννοούμε με τον όρο «διάκριση».
Θα ήθελα να έρθω στο τελευταίο κεφάλαιο αυτής της ήδη μακροσκελούς επιστολής, στο κεφάλαιο της μεταπολίτευσης και την επίδραση της στο σώμα των Ελλήνων Αξ/κών.
Κατά την άποψή μου πολύ σοβαρότερο ζήτημα από την πλήρη ή ελλιπή εκκαθάριση του Στρατεύματος από τα χουντικά κατάλοιπα, είναι το πλέγμα ενοχής (λόγω χούντας) και ήττας (λόγω Κυπριακού) με το οποίο το σώμα των Αξ/κών εξήλθε από την δικτατορία. Πάντα θα υπάρχουν διαφορές απόψεων στο ποσό βαθιά θα έπρεπε να είναι η κάθαρση τόσο από πλευράς αριθμών όσο και ονομάτων.
Η αλήθεια είναι ότι η χούντα δεν «κατελύθη» ούτε «κατέρρευσε» όπως φραστικά μας αρέσει να ισχυριζόμαστε κάνοντας λεκτικές ατάκες.
Θα μπορούσε κανείς να πει ότι η χούντα «παρέδωσε» γιατί δεν μπορούσε να αντιμετωπίσει τα αδιέξοδα που δημιούργησε η δική της διακυβέρνηση. Επομένως, κατά την γνώμη μου, υπήρχε πάντοτε το ενδεχόμενο ενός νέου κατρακυλίσματος, ιδίως κατά την πρώτη περίοδο, που βέβαια γινόταν όλο και λιγότερο πιθανό όσο περνούσε ο χρόνος και η πολιτική εξουσία ισχυροποιούσε τη θέση της στους διαφόρους πυλώνες του κράτους και στις ΕΔ.
Το σώμα των Ελλήνων Αξ/κων βγήκε από τη λαίλαπα της 7ετίας ψυχικά τραυματισμένο, διότι θεωρήθηκε ως υπεύθυνο των δεινών που επεσώρευσε η χούντα στην ελληνική κοινωνία. Το συναίσθημα αυτό ενοχής φρόντισε ο πολιτικός κόσμος όλων των αποχρώσεων μετά την μεταπολίτευση, να το καλλιεργήσει εντέχνως

για ίδιον όφελος. Έτσι παρατηρείται ακόμη σήμερα να κυριαρχεί τους Αξ/κούς μια δημοσιοϋπαλληλική νοοτροπία, έλλειψη ευθιξίας και ανοχή, ακόμη και στις πλέον κραυγαλέες παράνομες ή αντισυνταγματικές παρεμβάσεις των πολιτικών στα καθήκοντα τους και ιδίως στις κρίσεις και αξιολογήσεις. Με το πρόσχημα ότι η Δημοκρατία επιτάσσει την κυβέρνηση να την έχουν οι πολιτικοί, δικαιολογούνται οι πλέον ανόσιες επιλογές, που συντείνουν σε μια τεράστιας έκτασης κομματικοποίηση που αφαιρεί την πρωτοβουλία από τα στελέχη και τα καθιστά, στην πλειοψηφία τους, τροφίμους των υπουργικών και κομματικών προθαλάμων. Οι πολιτικοί φαίνεται ότι αρέσκονται σ' αυτού του «είδους» τους στρατιωτικούς και όποιον θεωρήσουν λίγο ανεξάρτητο τον κόβουν έστω κι' αν είναι του δικού τους χώρου. Γενικώς προτιμούν τους «υπάκουους» εν ονόματι της Δημοκρατίας.
Το πόσο κακό προκαλεί η περιγραφόμενη ανωτέρω συμπεριφορά δεν χρειάζεται να αναλυθεί, νομίζω ότι είναι ευκόλως αντιληπτό. Το μόνο που θα ήταν επιθυμητό να αναφερθεί, είναι το λεγόμενο κατά κόρον από νέους Αξ/κούς, ότι σημασία δεν έχει τι προσπάθεια θα καταβάλλουν και πόσο καλοί θα γίνουν αλλά ποια κομματική προτίμηση θα επιδείξουν, ώστε ακόμη κι' αν αποστρατευθούν νωρίς από το αντίπαλο κόμμα, να προαχθούν αναδρομικά μέχρι του καταληκτικού βαθμού, όταν το δικό τους κόμμα έλθει στην εξουσία.
Θεωρώ ότι μακρηγόρησα και ενδεχομένως δεν απάντησα σε όλες τις ερωτήσεις σου. Μέσα από το κείμενο όμως βρίσκονται πολλές απαντήσεις σ' αυτά που ρωτάς. Θεώρησα ότι η γενικότερη θεώρηση των γεγονότων βγάζει περισσότερα και επωφελέστερα συμπεράσματα από την ειδικότερη των ατόμων και των ονομάτων. Η μέθοδος αυτή μπορεί να μη γράφει λεπτομερή ιστορία, αναδεικνύει όμως καλλίτερα τα σφάλματα του παρελθόντος και τις προς αποφυγήν καταστάσεις για το μέλλον.

Γιάννης Παλούμπης

ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Ο Παπαδημητρίου είναι απόστρατος αξιωματικός του ναυτικού προελεύσεως παραγωγικής σχολής μονίμων υπαξιωματικών. Συλλαμβάνεται ως μέλος της οργάνωσης υπαξιωματικών της Δημοκρατικής Άμυνας με όλες τις συνέπειες που ο ίδιος και τα έγγραφα της υπόθεσης αυτής περιγράφουν. Στο ερωτηματολόγιο απαντά ως εξής:

Αντιπλοίαρχος ΠΥ
Βασίλειος Παπαδημητρίου Π.Ν.

«Α. Από Απρίλιο 1967 μέχρι Ιούλιο 1973

Τον Απρίλιο του 1967, όταν κήρυξαν οι Αγγλοαμερικανοί τη δικτατορία στις 21 Απριλίου, υπηρετούσα στο «Α/Γ/ ΠΕΙΝΙΟΣ». Αυτό που γράφω είναι περίεργο αλλά αλήθεια. Οκτώ-δέκα μήνες νωρίτερα χωρίς αιτία με μετάθεσαν στα συνεργεία Η/Ν του Ναυστάθμου τα οποία είναι κοντά στη βάση των Υ/Β. Από το Α/Τ/ «ΒΕΛΟΣ» όπου όλη η θητεία μου μετά την αποφοίτηση της Σχολής το 1960, ήταν Α/Τ/ «ΣΦΕΝΔΟΝΗ» και Α/Τ/»ΒΕΛΟΣ». Χωρίς να είμαι ηλεκτρονικός αλλά και δεν υπήρχε θέση για μάχιμη ειδικότητα που είμαι ραδιοεντοπιστής. Δύο μήνες προτού κηρυχθεί η δικτατορία με μεταθέτουν στο Α/Τ/ «ΠΕΙΝΙΟΣ» για να με παρακολουθούν καλλίτερα με κυβερνήτη τον τότε πλωτάρχη Χ. Κουτσούκο, πολύ φίλο του τότε πλωτάρχη Καμαρινέα που ήταν στο Α.Α.Π., σημερινό αρχηγείο στόλου.

Ο βαθμός ήταν επικελευστής Ρ/Ε. Επειδή υπηρέτησα «ΣΦΕΝΔΟΝΗ», «ΒΕΛΟΣ» εκείνα τα χρόνια, στο Α/Τ/ «ΣΦΕΝΔΟΝΗ» γνωρίστηκα με τον Αντρέα Πολίτη επικελευστή Η/Ν/ που…και εγώ ως κελευστής Ρ/Ε στο Κ.Π.Μ. από το 1960 μέχρι μέσα 1965 στο «ΣΦΕΝΔΟΝΗ» όπου μετατέθηκα στο «ΒΕΛΟΣ».

Από τη γνωριμία μου με τον Α. Πολίτη και τη φιλία μας, μου είχε μεγάλη εμπιστοσύνη διότι έλεγε, *΄΄εφόσον είσαι από τη Μακεδονία (*είμαι από το χωριό Ολυμπιάδα του Νομού Κοζάνης*), είσαι ντόμπρος, οι Έλληνες της Βορείου Ελλάδος έχουν λόγο και δεν έχω δει σε κανένα άλλο διαμέρισμα της Ελλάδος αυτό το πράγμα΄΄*. Όταν έγινε η δικτατορία συναντιόμασταν με τον Πολίτη. Άκρες, άκρες μου είπε για τη Δημοκρατική Άμυνα, συμφώνησα και σε άλλες συναντήσεις έμαθα το σκοπό της ΔΑ, έμαθα αυτά που πρέπει να μάθει ένας πραγματικά σκεπτόμενος μόνο την Ελλάδα και τίποτα άλλο.

Τα υπόλοιπα για τους υπαξιωματικούς του καταδρομικού «ΕΛΛΗ» τα ξέρεις, έχουν γραφτεί, το μόνο που θέλω να πω ότι έτυχε και είμαι υπερήφανος, αλλά δε γράφτηκε. Επειδή ήμουν στο Α/Γ «ΠΕΙΝΙΟΣ» απέναντι σχεδόν από την ασφάλεια του Ναυστάθμου και επειδή ο Α. Πολίτης δεν πρέπει να ήταν στο Ναύσταθμο ή ήταν το μεσημέρι στην τραπεζαρία Ν. Σ, ο τότε υποπλοίαρχος Τόγκας Π.Ν. που με τους περιβόητους ΝΤΑΚΟΥΛΑ και ΣΩΜΑΡΕΙΠΑ ίδια τάξη με εμένα συμμαθητές μου, με τον επικελευστή Βασίλειο Αλλαφάκη, μία τάξη πάνω από εμένα και κάπου έξι βατραχανθρώπους. 24 Ιανουαρίου 1968, ημέρα Τετάρτη, το πλήρωμα είχε για μεσημεριανό φασολάδα. Ύπαρχος στον «ΠΕΙΝΙΟ» ο τότε ανθυποπλοίαρχος Δ.ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Π.Ν., παίρνει τηλέφωνο ο πλωτάρχης Καμαρινέας και λεει στον ύπαρχο «*τον Βασίλειο Παπαδημητρίου θέλω*» διαπεραστική φωνή. Όταν πήγα, επειδή ήμουν 6 χρόνια «ΣΦΕΝΔΟΝΗ», «ΒΕΛΟΣ», ο Καμαρινέας έκανε πολλά χρόνια ύπαρχος στο «ΒΕΛΟΣ», (ας εξεταστεί ο λόγος, τουλάχιστον 4 χρόνια στο

«ΒΕΛΟΣ»), γνώρισα τη φωνή όσο και να την αλλοίωνε, και φωνάζω για να ακούσει και ο ύπαρχος «*μάλιστα κ. Καμαρινέα», «έλα, με γνώρισες; μπράβο, σου έχω ένα γράμμα από τη Γερμανία, από τη μητέρα σου*» (όντως η μητέρα μου ήταν στη Γερμανία ως μετανάστρια, με το θείο μου, τον αδελφό μου κλπ). Λέω στον πραγματικά λεβέντη ύπαρχο Αθανασίου, διότι το έλεγα στον Α. Πολίτη, «*θα προδοθούμε*», «*κύριε Ύπαρχε σας χαιρετώ για πάντα*». Με κοίταζε ενώ ήθελε να βοηθήσει, βγαίνω από την καταπακτή στα είκοσι μέτρα. Και μετά δεξιά η καμιονέτα με τους βατραχανθρώπους. Πλοία πολλά δεμένα από την πρύμνη είδαν τη γκανγκστερική σύλληψη. Ήταν ακριβώς 12 το μεσημέρι, ημέρα Τετάρτη. Φασολάδα το πλήρωμα. Ήμουν πραγματικά ο πρώτος που συνελήφθη λόγω θέσης πλοίου. Με οδήγησαν στο Κ/Δ «ΕΛΛΗ». Ύστερα από ένα μήνα περίπου ήρθε ο ύπαρχος μέσα στο «ΕΛΛΗ» να με δει με το πρόσχημα της απογραφής. Πραγματικά τότε ήταν μια όαση διότι έδειξε ένας με τον τρόπο του, ότι δεν ήταν με τη δικτατορία.

Τα Αίτια για τη δικτατορία στην Ελλάδα είναι πολλά. Το 1967 Απρίλιο ή αρχές Μαΐου θα γίνονταν εκλογές. Τέλος Απριλίου εννοώ γνωρίζανε Άγγλοι και Αμερικανοί μετά τα Ιουλιανά, Αποστάτες, Ανάκτορα, σαλαμοποίηση της Ε.Κ. με τον Γεώργιο Παπανδρέου. Ο Γέρος όπως τον έλεγαν θα έβγαινε με μεγάλη διαφορά από την Ε.Ρ.Ε του Π. Κανελόπουλου με αποτέλεσμα η πλήρης ηγεμονία που είχαν στην Ελλάδα, την έχαναν, υπήρχε η Ε.Σ.Σ.Δ. που είχε εισβάλει στην Τσεχοσλοβακία του Ντούμπτσεκ, ήταν πιο εύκολο να την ……..είχαν εκτός των ανακτόρων και την ομάδα του Γ. Παπαδόπουλου. Πήραν διαταγή από το Λονδίνο με συνεννόηση την Ουάσιγκτον και επειδή η ομάδα Παπαδόπουλου ήταν από χρόνια πράκτορες (δεν ξέρω εάν είχε διαλυθεί ο ΙΔΕΑ, κάτι σαν τον ΙΔΕΑ ήταν πραγματικά εύκολο για αυτούς με τέτοιες πλάτες υποστήριξης). Με μια Ελλάδα πειθήνια κατ' αρχήν για τον πόλεμο των 6 ημερών, να καταστραφεί ο Νάσερ με τη συμμαχία των υπολοίπων Αραβικών Κρατών, ΗΑΔ λεγόμενη, (Συρία- Λιβύη –Αίγυπτος κλπ), έλεγχος των πετρελαίων Μέσης Ανατολής, Περσικού κόλπου. Και το κυριότερο και δυσάρεστο για εμάς με προδοτική ελληνική συμφωνία να διχοτομηθεί η ελληνική Κύπρος. Να αιμορραγούμε συνέχεια οικονομικώς, όπως και συνεχίζεται. Να μην υπάρχει ισχυρή ελληνική οικονομία για να δεσπόζουμε στα κράτη της χερσονήσου του ΑΙΜΟΥ. Με την Κύπρο μαζί ισχυροποιούμαστε πιο πολύ στα κράτη της Ανατολικής Μεσογείου τα οποία όλα έχουν συμπάθεια στην Ελλάδα και θα είμαστε ένας μεγάλος οικονομικός αντίπαλος όλων των εταιριών της Δύσης αλλά και αλλού (ΕΥΡΩΠΗ-ΗΠΑ - ΑΣΙΑ – ΑΦΡΙΚΗ). Είχαν βέβαια το φόβο μήπως η Ελλάδα έκανε καλές σχέσεις με τη Σοβιετική Ένωση και έχουν το μίσος που κατευθύνεται από τους απανταχού Εβραίους με ιστορικά γεγονότα.{Π.χ. ο Μέγας Αλέξανδρος ο Μέγιστος όλου του αρχαίου και σύγχρονου κόσμου. Δυστυχώς και οι Έλληνες ούτε καν γράφουν γι' αυτό το μεγάλο κεφάλαιο που λέγεται Αλέξανδρος, τι έχει κάνει για την Ελλάδα και όλο τον κόσμο, στην Τύρο της Μέσης Ανατολής πληρώσανε πολλά χρήματα (είναι στη Συρία), στο στρατό του Δαρείου για να πολεμήσουν τον Έλληνα στρατηλάτη. Επιστρατεύτηκαν και Εβραίοι αλλά ο Αλέξανδρος ήταν Αλέξανδρος, δεν άφησε ζωντανό κανένα, ιδίως τους Εβραίους που ήδη είχε μάθει τον πακτωλό των χρημάτων. Τον μνημονεύουν ως Μέγα Σφαγέα, το ίδιο έγινε το 1453 στην Κωνσταντινούπολη προδίδοντας όλα στον Μωάμεθ τον Β'. Είχαν αρκετές χιλιάδες στο Γαλατά απέναντι από την πόλη, συνεχίζουν και τώρα στα χρόνια μας}.- Έκανα μια παρένθεση για τις πολλές αιτίες τις κακές που βρίσκουν οι Έλληνες. Είναι και οι Εβραίοι. Πού ωφέλησε; Πουθενά. Φυλακίσεις, εξορίες στα νησιά και αλλού και το χειρότερο έχουν το θράσος να κάνουν τώρα κριτική για λύση του προβλήματος της Κύπρου που ως νέοι εφιάλτες πρόδωσαν μέρος από αρχαιοτάτων χρόνων ελληνικό. Ήταν η άλλη Ελλάδα. – Η Κύπρος.

<u>Πόσο ήταν πολιτικοποιημένοι και ιδεολογικά μορφωμένοι κλπ</u>

Θα πω από την εμπειρία μου επειδή ήμουν πολλά χρόνια στα Αντιτορπιλικά και είχα άμεση σχέση με αξιωματικούς και υπαξιωματικούς. Δυστυχώς η πλειοψηφία δεν έδωσε σημασία. Άκουγα στα καρέ «*είδες τα κομμούνια τι πήγαν να κάνουν; θα μας σφάζανε. Σιγά μη φοράγαμε στις στολές μας κουμπιά με σφυροδρέπανα. Μπράβο Πατακέ*». Ακόμη δε γνώριζαν για τον Παπαδόπουλο και όταν σύντομα βγήκε ο Παπαδόπουλος στις εφημερίδες και τις λίγες τηλεοράσεις που υπήρχαν, έδειξαν συμπάθεια *«ωραία θα μας δώσουν αυξήσεις στους μισθούς κλπ»*. Δεν πήραν είδηση το τι έγινε. Και το εξηγώ. Δυστυχώς εμείς οι Έλληνες ή κάνουν πολλοί πως δεν καταλαβαίνουν ή κάνουν από φόβο θέατρο ή τα «*Ωχ αδερφέ, θα έρθουν άλλοι μετά, το ίδιο είναι*».Με τη δικτατορία όμως δεν είναι το ίδιο. Ήδη χωρίς ίχνος πατριωτισμού, έδωσαν μετά από εντολές Λονδίνου τη μισή Κύπρο στους Τούρκους. {Θα ήθελα εάν μπορείς να έρθεις σε επαφή με το ΡΙΚ της Κύπρου, είδα στις 13/6/02 απόγευμα το δειλινό μια εκπομπή από τα αρχεία του Φόρεϊν Όφις της Αγγλίας από την Ελληνίδα της Κύπρου κ. Φανούλα Αργυρού. Μορφωμένη γυναίκα, θα ενθουσιαστείς και θα μάθεις για το αγγλικό αεροπλανοφόρο «ΕΡΜΗΣ», τον έκτο στόλο των ΗΠΑ κατά την εισβολή και πολλά- πολλά άλλα που σε ενδιαφέρουν. Κλείνω την παρένθεση}. Έχει αποδειχθεί ότι εμείς οι Έλληνες το 70% είναι αδιάφοροι, το 15% είναι δειλοί, το 10% είναι γενναίοι και το 5% είναι ανδρείοι. Όταν επικρατήσουν το 15% των γενναίων το 70% ακολουθεί και είναι και αυτοί πλέον με πράξεις στους γενναίους, εάν επικρατήσουν το 15% των δειλών το 70% ακολουθεί δυστυχώς τους δειλούς, διαλύεται ο Στρατός. Από τα 15% των γενναίων βγαίνει το 5% που ακολουθούνε πλέον όλα την ανδριοσύνη και φτάνουν στα πέρατα του κόσμου όπως ο Μέγας Αλέξανδρος. Επομένως δεν έχω να πω τίποτα για τη 2^{η} ερώτηση.

Στην ερώτηση 4 υπήρχαν πάντα ακροδεξιοί και βασιλόφρονες. Διότι έμπαιναν σε στρατιωτικές σχολές των τριών όπλων ανώτερες κατώτερες το 80% από τους παραπάνω συν τους κυβερνητικούς που ήταν μέχρι το 1981 η δεξιά. Ένα 10% ήταν δημοκρατικοί όλων των αποχρώσεων με μεγάλη μειοψηφία 0,002% το ΚΚΕ το υπόλοιπο 10%ήταν όχλος όπως από το 80%. Το 60% ήταν πουθενά, όπου πάει η ζυγαριά. Από την πείρα μου στο ναυτικό δεν πρέπει τα στελέχη να είναι τοποθετημένα κομματικά, ιδεολογικά σε κόμματα. Τους κυνηγούν, δεν στέλνονται στο εξωτερικό για εκπαίδευση, τους στέλνουν σε ξιφιόπλοια[1] και όπου δει, και ας είναι πρώτοι στις γνώσεις. Μάχιμοι, μηχανικοί και όλες οι ειδικότητες. Οι πολίτες δεν ενδιαφέρονται για τους στρατιωτικούς. Μόνο όταν είναι να πάει ο υιός τους στο στρατό για τη θητεία, όπως οι κοτζαμπάσηδες επί τουρκοκρατίας ψευτοχάϊδευαν για να έχουν τα οφίκια από τη Μεγάλη Πύλη τους Τούρκους, έτσι και οι πολίτες, αυτό είναι αλήθεια, το έζησα.

Από το Α/Τ/ «ΒΕΛΟΣ» έγραψα ότι στο τέλος με μετάθεσε ο Καμαρινέας διότι προφανώς (από τον Κούρο[2] έμαθε για τη Δημοκρατική Άμυνα) στο Α/Γ/ «ΑΛΙΑΚΜΩΝ» που ήταν ο περιβόητος τότε πλωτάρχης Κουτσούκος για να με παρακολουθεί. Είδα και αφουγκράστηκα μετά το αποτυχόν ας πούμε κίνημα του Κωνσταντίνου και ύστερα από τις συλλήψεις του «ΕΛΛΗ» ταλαιπωρίες-στρατοδικεία, αποτάξεις – κυνηγητό. Ότι επειδή η πλειοψηφία του ελληνικού λαού πράγματι δεν τους ήθελε, άκουγε ξένους ραδιοφωνικούς σταθμούς όλοι οι πολιτικοί εναντίον (Καραμανλής-Γ. Παπανδρέου- Ανδρέας- ΚΚΕ κλπ) ήταν οι αντιστασιακές οργανώσεις όπως η Δ.Α. που ήταν η μεγαλύτερη απεδείχθη μετά την πτώση της δικτατορίας και άλλες. Επέδρασε κυρίως στη χωροφυλακή και αστυνομία, τα στελέχη τους άρχισαν να προβληματίζονται, κράταγαν μπορώ να πω πισινή που λέμε, που λεει ο λαός. Π.χ. όταν πήγα να βγάλω πολιτική ταυτότητα στο τμήμα ασφάλειας της Κυψέλης, εκεί έμενα, ήταν και άλλοι πολίτες για διάφορες υποθέσεις τους, ήταν βλοσυροί, λίγο άγριοι, το παίζανε σοβαροί. Έδωσα τις αιτήσεις, φωτογραφίες και άρχισαν να γράφουν τα στοιχεία μου. Όταν έφτασαν στο επάγγελμα λέω «πρώην αξιωματικός», μου λενε *«στο ναυτικό*;» απαντώ *«μάλιστα»* δια μαγείας με εξυπηρέτησαν όσο μπορούσαν καλύτερα. «Κ*αθίστε, περάστε άλλη μέρα να πιούμε κανένα καφέ κλπ».*Εμπιστευτικά βέβαια. Είναι ακριβώς όπως το λεω, δυστυχώς. Για το κίνημα του Κωνσταντίνου όσοι μπλέχθηκαν απογοητεύτηκαν, μπήκαν στο καβούκι τους, πραγματικά κακόγουστη οπερέτα.

Δεν ξέρω να απαντήσω, δεν είδα από τα άλλα όπλα συναδέλφους κατά τη διάρκεια της δικτατορίας.

Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας δυστυχώς ο τότε Α/ ΓΕΝ Αραπάκης πλησίασε τους αξιωματικούς που κορόιδεψε χωρίς να προσφέρει απολύτως τίποτα. Θεωρητικά τους υποστήριζε, έκανε ένα γραφείο στο ΓΕΝ για υπαξιωματικούς, το επάνδρωσε με δικούς του και είχαν δικαίωμα να παίρνουν όποια ώρα του 24ώρου, να λενε οτιδήποτε προσωπικό, υπηρεσιακό, χαφιεδικό και έβαλε μια σφύνα-σφήκα σε όλα τα πλοία του στόλου και τις υπηρεσίες εναντίον των αξιωματικών. Διότι οι αξιωματικοί εκ δοκίμων ήταν η πλειοψηφία ουδέτερη. Εναντίον με ευκαιρία τουλάχιστον το 60%; Αν γίνει κάτι να πάμε εναντίον της δικτατορίας. Οι υπαξιωματικοί δυστυχώς πίστεψαν χωρίς μεγάλη σκέψη στο γραφείο του Αραπάκη ότι είναι το συμφέρον τους, δυστυχώς.

Παίζει ρόλο η εκπαίδευση στις παραγωγικές σχολές; Λίγοι ξεφεύγουν, ανάλογα και με την ηλικία που μπαίνουν στις σχολές. Εκείνα τα χρόνια τα πιστεύανε όλα. Τους έλεγαν π.χ. ότι εμείς της «ΕΛΛΗΣ» {διότι μου τα είπε ένας συνάδελφος και άλλοι μετά που απετάχθη από το ΠΝ ότι στα καρέ τους έλεγαν σε συγκεντρώσεις που τους έγινε όχι μόνο μια φορά}, ήμασταν κομμουνιστές. Στην Αθήνα είχαμε γεμίσει βόμβες τους δρόμους, τα πλοία θα ανατιναζόντουσαν, ήμασταν κακοί, πράκτορες της Μόσχας κλπ. Υπήρξε προπαγάνδα αντικομουνιστική για να δικαιολογήσουν τις συλλήψεις στο ΠΝ, να δικαιολογήσουν τη δικτατορία, τις εκτοπίσεις στα νησιά και ό,τι κακά έφεραν στην Ελλάδα. Να δικαιολογήσουν τα βασανιστήρια, το ξύλο στο «ΕΛΛΗ» κλπ.

Πριν και κατά τη δικτατορία για τη άδεια γάμου; Εάν ερωτευθείς, προτού ερωτευθείς να βγεις αναφορά στον κυβερνήτη να αναφέρεις «*αυτή αγαπώ*», για κλάματα-για γέλια- να δούνε αν το σόι της νύφης ήταν αριστεροί, δεν ήταν αριστεροί; εάν ήταν αριστεροί δεν σου επιτρέπανε «*βρες άλλη*» σου έλεγαν- βγαίνανε τα απίστευτα αλλά αληθινά. Η προίκα ούτε αυτό καταλαβαίνω. Μήπως επειδή ο μισθός ήταν πολύ μικρός έπρεπε να πάρει το στέλεχος σπίτι; Εκείνη την εποχή όποιος διάβαζε ΤΑ ΝΕΑ, ΕΘΝΟΣ, ΒΗΜΑ ήτο κομμουνιστής όπως το έλεγαν.

Η συμμετοχή στελεχών στην αντίσταση κατά τη γερμανοϊταλική κατοχή που έγινε στη Μέση Ανατολή, Αίγυπτο και στην Ελλάδα από τα στελέχη του ΠΝ, ήταν συνέχεια των αντάρτικων ομάδων που πολεμούσαν τους Γερμανούς στα ελληνικά βουνά από την Κρήτη, Πελοπόννησο έως τη Βόρεια Ελλάδα. Δεν ήξεραν τι παιχνίδι έπαιξαν οι Άγγλοι και οι Ρώσοι στη Συμφωνία της Γιάλτας. Η Ελλάδα μαζί με άλλες χώρες, δεν θα αναφέρω όλες, μόνο την Τουρκία, παραχωρήθηκαν στη Δύση. Η Βουλγαρία και όλα που συνορεύουν από Βορρά στους Ρώσους και γνωστές Ανατολικές χώρες της Ευρώπης. Εδώ είναι η μεγάλη προδοσία των

[1] ΄΄Ξιφιόπλοια΄΄ είναι τα πολεμικά πλοία που εκτελούν περιπολίες στο Ανατολικό Αιγαίοι. Οι περιπολίες αυτές φέρουν την ονομασία ΄΄ΞΙΦΙΑΣ΄΄ εξ ου και η προσωνυμία ΄΄ξιφιόπλοια΄΄.

[2] Κούρος είναι ο υπαξιωματικός που από την αρχή παρουσιάσθηκε στις υπηρεσίες ασφαλείας και κατέδωσε την οργάνωση της Δημοκρατικής Άμυνας των υπαξιωματικών στο ναυτικό.

συμμάχων και σοβιετικών εναντίον της Ελλάδος κάνοντάς μας έναν αιματηρό εμφύλιο. Θα πρέπει να εξετασθεί σε βάθος γιατί; Από το 1940 έως 1945 κατοχή γερμανοϊταλική, μαζί ο πόλεμος ο ελληνο-ιταλικός Β. Ηπείρου και Αλβανίας είχαμε από ότι έχω διαβάσει και ακούσει από την τηλεόραση περίπου 1.000.000 νεκρούς. Ήμαστε οι δεύτεροι μετά τους Ρώσους. Το ευχαριστώ των συμμάχων είναι ο εμφύλιος. Που μας έγινε, πιστεύω επειδή ήμασταν νικήτρια χώρα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου έπρεπε να καθίσουμε στην Τράπεζα των νικητριών δυνάμεων ΗΠΑ - ΑΓΓΛΙΑ - ΡΩΣΙΑ - ΕΛΛΑΔΑ. Θα έπρεπε να μας έδιναν δικαιωματικά την Κύπρο και την Β. Ήπειρο οπωσδήποτε. Αυτός είναι ο κύριος λόγος που μας έκαναν τον εμφύλιο. Εξάλλου ο Τσώρτσιλ είχε δηλώσει πολλές φορές από το BBC ότι μετά τον πόλεμο η Κύπρος θα δοθεί στην Ελλάδα. Δεν έπρεπε να βάλουν τη Γαλλία στις νικήτριες δυνάμεις (πού πολέμησε;). Θα πρέπει να μάθουμε οι Έλληνες γιατί ο Στάλιν δεν ειδοποίησε τους Έλληνες συντρόφους του, τους λεγόμενους κομμουνιστές (που για εμένα ήταν προδότες) να φύγουν από τα βουνά, να παραδώσουν τα όπλα λόγω συμφωνίας Γιάλτας – είχε τον τρόπο του. Τους λεω προδότες και αυτό είναι αλήθεια, θέλησαν να κάνουν Σλαβομακεδονικό κράτος, δηλ. η Μακεδονία η ελληνική να φύγει από τον κορμό της Ελλάδος. Μόνο γι' αυτό έπρεπε να εκτελεστούν όλοι. Εξέτασέ το και θα δεις ότι έχω απόλυτο δίκαιο.
Η πλειοψηφία των στελεχών των ΕΔ νόμιζαν, έτσι έλεγαν εξάλλου πολύ πριν από το 1950 και μετά, ότι τα συμφέροντα του ΝΑΤΟ ήταν ακριβώς ίδια με τα συμφέροντα της Ελλάδος. Έτσι νόμιζε η πλειοψηφία, ήταν βέβαια και τα ανάκτορα φύλακες των ξένων συμφερόντων ποτέ αυτός ο θεσμός δεν κοίταξε την Ελλάδα. Μέχρι και σήμερα ζητάει δισεκατομμύρια χωρίς ντροπή από την Ελλάδα ο Κωνσταντίνος.
Φανερά έδωσαν τη μισή Κύπρο η χούντα με την συγκατάθεση και βοήθεια του ΝΑΤΟ. Πιστεύω πολλοί αξιωματικοί των τριών όπλων, (όχι βέβαια μεγάλη πλειοψηφία που ήθελαν να είναι 100%) δεν πιστεύουν πλέον στο ΝΑΤΟ. Το ΝΑΤΟ είναι για τα συμφέροντα των Άγγλων και Αμερικάνων.
Για την Κύπρο και Μακάριο: Το αντιμετώπιζαν σύμφωνα με τι έλεγε το κόμμα που ήταν προσκείμενοι. Την πλειοψηφία την έχω γράψει πιο πάνω, ήταν πολύ λίγοι οι δημοκρατικοί και αυτά, μπορείς να τα δεις κατά τη διάρκεια της δικτατορίας ποιοι αντέδρασαν, ποιους απόταξαν, ποιοι προσκύνησαν. Τη δικτατορία την έφτιαξε το ΝΑΤΟ για να διαμελίσει την Κύπρο σύμφωνα με το σχέδιο Άτσεσον. Να μην ενωθεί με την Ελλάδα, να ελέγχουν τη Μ. Ανατολή, να βοηθούν το Ισραήλ, να έχουν βάσεις. Με τη βοήθεια των σύγχρονων ΕΦΙΑΛΤΩΝ το έφτιαξαν. Προ ενάμιση ίσως δύο χρόνια είδα μια εκπομπή για την Κύπρο και άλλα εθνικά, από έναν δευτερεύοντα, μικρό τηλεοπτικό σταθμό. Δε θυμάμαι ποιος σταθμός, τον καθηγητή Νεοκλή Σαρρή, είναι πρόεδρος της ΕΔΗΚ του Ζίγδη, ο οποίος έλεγε στο δημοσιογράφο ότι το 1964 ο χρόνος μπορεί να + - ότι ο Μακάριος μυστικά συνεννοούμενος με τον Νάσερ αγόρασε όπλα από την Τσεχοσλοβακία, αντιαεροπορικά, πυροβόλα βαριά, αντιαρματικά, ό,τι καλύτερο για την άμυνα της Κύπρου, προτού ο Γ. Παπανδρέου στείλει μυστικά τη μεραρχία. Λεει ο κύριος Νεοκλής Σαρρής, ότι ζων πολιτικός πήγε στην αμερικάνικη πρεσβεία και προδίδει τον Μακάριο για όλο το μυστικό. Το οποίο ήταν μπορώ να πω νόμιμο. Ότι αγόρασε όπλα μέσω Τσεχοσλοβακίας- ΗΑΔ (Αίγυπτο) θα πάνε στην Κύπρο. Λεει ο δημοσιογράφος «*ζων πολιτικός; μα ποιος είναι;*» Ο πατριώτης κύριος Σαρρής που τόσα γράφει για τις χαμένες πατρίδες, είπε «*να μην το πω*». Έτσι κακότρεχαν την Κύπρο, τον Μακάριο, τους Έλληνες, οι κύριοι σαν τον κύριο που πήγε στην πρεσβεία ων ΗΠΑ. Επί μήνες το θυμάμαι καλά ήμουν στη «ΣΦΕΝΔΟΝΗ» όλες οι δεξιές εφημερίδες πρωτοσέλιδα όλης της Ελλάδος, έγραφαν «*ο κομμουνιστής Μακάριος, ο προδότης, μυστικά αγοράζει βαριά όπλα για την Κύπρο αυτός ο Μούσκος*». Τότε έμαθα το επίθετό του που υπογράφει πάντα με κόκκινη μελάνη. Μια ενορχηστρωμένη επίθεση της δεξιάς σα να ήταν πράγματι προδότης. Δυστυχώς ήταν έτσι τα χρόνια, δεν τόλμησε να φωνάξει υπέρ της αλήθειας. Ο Μακάριος ως αρχιεπίσκοπος Κύπρου υπογράφει με κόκκινη μελάνη από παράδοση και συνεχίζεται από το μαθητή του Αποστόλου Παύλου, ΒΑΡΝΑΒΑ, που υπέγραφε πάντα με κόκκινη μελάνη.

15. Η δεκάτη πέμπτη ερώτηση
Δεν υπάρχουν μεμονωμένοι δράσαντες κατά τη διάρκεια της δικτατορίας. Όσοι εμφανιστούν τώρα είναι γελοίοι.

16. Οι οπαδοί της δικτατορίας
Οι οπαδοί της δικτατορίας ήταν όπως οι Σαββατιανοί του ναυτικού: Χαφιέδες χωρίς διάκριση. Πήγαιναν στην αστυνομία, σταθμούς χωροφυλακής στην επαρχία, στις πόλεις έλεγαν τα πάντα. Αγόραζαν συνειδήσεις. Οι Σαββατιανοί ήταν χαφιέδες του ναυτικού ανεξαρτήτου βαθμού, πήγαιναν συνήθως κάθε Σάββατο στα γραφεία που τους υποδείκνυαν π.χ. Α2 ή αλλού και έλεγαν τα πάντα, δυστυχώς υπάρχουν και τέτοιοι συνάδερφοι. Όσοι δεν ήταν πολύ γνωστοί τους άφησαν στο στράτευμα.

17. Οι αποκαταστάσεις μετά τη χούντα.
Έπρεπε να αποκατασταθούν μόνο οι αντιστασιακοί, αυτοί που αντιτάχθηκαν έστω χωρίς βασανιστήρια κατά το π.χ. Βασιλικό Κίνημα. Και όχι πολλοί που δεν είχαν καν σχέση με δικτατορία, έφυγαν

από ΕΔΕ για άσχετα θέματα ή από υποβολή παραιτήσεως ύστερα το μετάνιωσαν, έλεγαν «*είμαι, ήμουν αντιχουντικός*». Πολλά λάθη ασυγχώρητα, κρίμα.

18. Μετά την απόταξη κτλ.

Όταν αποτάχθηκα ο Παναγιώτης Τσαγκαράκης μέλος της Δ.Α. υποδιοικητής της SIEMENS HELLAS με πήρε ως υπάλληλο στο Λογιστήριο και δούλεψα μέχρι την πτώση της δικτατορίας. Η δραστηριότητα μου συνεχιζόταν με μυστικότητα και μεγάλη προφύλαξη. Στη SIEMENS μαζί με άλλο μέλος της Δ.Α. απογεύματα πηγαίναμε σε κάποιο γραφείο οδός Χ. Λαδά, στην εφημερίδα κοντά που εκδίδονταν η ΕΣΤΙΑ με το Μιχάλη Παπαδάκη. Πηγαίναμε και βρίσκαμε τον Ιωάννη Ζίγδη όπου μας έδινε επιστολές, τις γράφαμε με τα χέρια μας (στυλό) να μην ακούγεται ο χτύπος της γραφομηχανής. Πολλές επιστολές τις οποίες ο Ζίγδης τις έστελνε σε πολιτικούς, πολιτευτές εκτός και εντός Ελλάδος Καραμανλή, Παπανδρέου κτλ και εντός Ελλάδος. Μάλιστα όταν έγιναν συναντήσεις στο Παρίσι να ηγηθεί ο Κ. Καραμανλής σε οικουμενική κυβέρνηση, όταν είχαν συμφωνήσει όλα τα τότε γνωστά κόμματα και οι επώνυμοι, πολλά γράμματα, δηλ. ένα γράμμα, μια επιστολή την ίδια τη γράφαμε σε όλους τους αποδέκτες. Προτού γίνει η προδοσία της Κύπρου, μιλάμε για το 1972-73 κοντά εκεί πάνω- κάτω, έπαιρνα μεγάλο ηθικό γιατί το μάθαινα πρώτος. Αφού εγώ τα έγραφα και όταν το βράδυ πήγαινα για ύπνο κοιμόμουν πολύ ήρεμα, έλεγα ότι κάτι θα γίνει καλό για την Ελλάδα. Θα σου πω μια λεπτομέρεια. Όταν πήγαινα στο γραφείο που ήταν ο Ζίγδης, πολλές φορές πήγαινα και μόνος μου για να γράψω αντίγραφο του ίδιου γράμματος, για να το στείλει ο Ζίγδης εκεί που έπρεπε. Πάντα είχα τότε είκοσι χιλιάδες δραχμές επάνω μου, αν ήταν καλοκαίρι φόραγα παπούτσια (όχι γαλότσες), ένα μπουφάν, εάν με συλλαμβάνανε να είχα μέχρι να έρθουν να μας δούνε δικηγόροι, λίγα χρήματα!!! Φυσικά όταν έγινε το Πολυτεχνείο μέχρι το βράδυ του Σαββάτου, μάλλον Παρασκευή προς Σάββατο 17 Νοεμβρίου, από Δευτέρα δειλά -δειλά ξεκίνησε, άρχισε να φουντώνει Τετάρτη και μετά ήμουν σε ομάδα που ακινητοποιούσαμε τα τρόλεϊ κάθετα στην Πατησίων- Μαυρομματαίων κατεβάζοντας τα σχοινιά από πίσω από τα τρόλεϊ.

19. Υπήρξε κίνδυνος πραξικοπήματος;

Υπήρξε πράγματι κίνδυνος πραξικοπήματος από τα ΄΄σταγονίδια΄΄ όπως τα είπαν, που δεν ήταν σταγονίδια. Θα σου πω κάτι που θέλω εάν μπορείς να το διασταυρώσεις, ίσως να τύχει κάποιος να το ξέρει και να ήταν εκεί στο επεισόδιο. Πρέπει να έγινε στη συνοικία της Λαμπρινής ή κάπου εκεί κοντά, αφού συνελήφθησαν οι πρωταίτιοι της δικτατορίας- ομάδα Παπαδόπουλου και οι υπόλοιποι Ιωαννίδης κτλ. Η αδερφή του Ιωαννίδη στην περιοχή που αναφέρομαι, η γειτονιά τη γνώριζε, μια μικροφασαρία πήγε να γίνει με αυτήν την κυρία, ήρθαν αστυφύλακες, κάποιοι θα τηλεφώνησαν, εκεί στη διευθέτηση ή στις εξηγήσεις, η αδερφή του Ιωαννίδη απεκάλεσε τους αστυφύλακες ΤΣΟΥΤΣΕΚΙΑ προσβλητικά και ειρωνικά, ρώτησα «*την πιάσανε;», «όχι, έβαλαν την ουρά στα σκέλια και έφυγαν*». Κάτι θα ήξερε για τον αδερφό της ότι ετοίμαζε να επανέλθει- έγινε η επιχείρηση όπως ονομάστηκε «πιτζάμα», συνελήφθησαν αρκετοί μετά από λίγο από τον Καραμανλή, και νομίζω ήταν το τελειωτικό χτύπημα στη χούντα. Αναγκάζονταν σταγονίδια πλέον να φεύγουν παράνομα για το εξωτερικό (ώρα Μπόλαρης). Για εμένα υπήρχε, τους πρόλαβε ο Καραμανλής, διότι γνωρίζεις κοιμόταν για πολύ καιρό σε γιοτ μέχρι να εξοντωθούν (απολυθούν).

ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ

Ο εν αποστρατεία επίτιμος υποναύαρχος Μιλτιάδης Παπαθανασίου, ήταν από την αρχική ομάδα της οργάνωσης για το κίνημα του ναυτικού, μηχανικός προελεύσεως υποβρυχίων, αντιβασιλικός, κεντρώας-κεντροαριστερής ιδεολογικής τοποθέτησης, γνωστός ενίοτε και με την προσωνυμία ΄΄ο κόκκινος πλοίαρχος΄΄.[1] Ως απόστρατος δραστηριοποιήθηκε στην ΠΕΔΥΕ και τάχθηκε ανοιχτά με το ΚΚΕ (εσ.) και στη συνέχεια με το Συνασπισμό. Του ζητήθηκε να απαντήσει στο ερώτημα εάν είχε προαποφασιστεί να τα πούνε όλα στην ανάκριση και τι γνωρίζει για την ενημερότητα των αρχών ασφαλείας για την οργάνωση του κινήματος το Μάιο του 1973. Απάντησε ως εξής:

ΜιλτιάδηςΑ.Παπαθανασίου Υποναύαρχος ΠΝ εα

20 Ιανουαριου 2004

[1] ΄΄Κόκκινος πλοίαρχος΄΄ είναι προσωνυμία που έχει δοθεί και στον Ν. Δ. Πετρόπουλο αξιωματικό τάξης εισόδου 1913 και εξόδου 1917. Ο Πετρόπουλος (από τους ΄΄κινηματίες΄΄ της Μέσης Ανατολής) έχει εκδώσει εργασία για θέματα ενόπλων δυνάμεων στο μεσοπόλεμο και τη δεκαετία του 1940 με προοδευτική προσέγγιση, στο τετράτομο βιβλίο του, *Αναμνήσεις και Σκέψεις Ενός Παλαιού Ναυτικού,* Αθήνα 1972

Γνωρίζοντας από παλιά το ενδιαφέρον σου για την περίοδο της Δικτατορίας και ιδιαίτερα για το ρόλο του Ναυτικού (όπου και εσύ είχες τη συμμετοχή σου) για τον οποίο αναφέρεται και το βιβλίο σου "Το Ναυτικό στη δικτατορία" και μετά από την προφορική μας συζήτηση με τα τότε διατρέξαντα σχετικά με την εργασία που ετοιμάζεις για το κίνημα του Ναυτικού, θα θελα να σου γράψω δυο λέξεις για να ΄χεις και μια γραπτή μαρτυρία αυτών που προφορικά σου ανέφερα.

Έχει σε διάφορους κύκλους συζητηθεί ότι μετά τη σύλληψη τους οι αξιωματικοί στις καταθέσεις τους ανέφεραν τα ονόματα των συμμετεχόντων, με αποτέλεσμα να συλληφθούν οι περισσότεροι. Πάνω σ ΄αυτό θα ΄θελα να σου πω τα εξής. Στις συζητήσεις που κάναμε, είχαμε βέβαια αντιμετωπίσει το ενδεχόμενο να αποκαλυφθεί το κίνημα και να συλληφθεί κάποιος αριθμός αξιωματικών.Αποφασίσαμε λοιπόν ότι το καλλίτερο, θα ήταν όλοι στις καταθέσεις που τυχόν θα δίναμε, να αναφέραμε τα ονόματα των αξιωματικών που ξέραμε ότι συμμετέχουν (ορισμένοι δεν τους ήξεραν όλους) και αυτό για τους παρακάτω λόγους.

- Πρώτο όσο μεγαλύτερος ο αριθμός των συλληφθέντων τόσο μεγαλύτερος ο θόρυβος και ο αντίκτυπος που θα είχε στην κοινή γνώμη,
- δεύτερο όλοι έπρεπε να έχουμε την ίδια τύχη και
- τρίτο εμείς αντίθετα με τους κομουνιστές την εποχή της παρανομίας (που λίγο πολύ μπορούσαν να κρυφτούν),όσοι θα έμεναν έξω, θα ήσαν στην υπηρεσία και επειδή η συμμετοχή τους θα γινόταν αργά η γρήγορα γνωστή,ιδίως αν γινόταν δίκη, η θέση τους θα ήταν πολύ δύσκολη, κυρίως απέναντι των συλληφθέντων συνάδελφων τους.

Το πόσο αυτό αποδείχτηκε αληθινό φαίνεται από το γεγονός ότι ο υπουργός προπαγάνδας του καθεστώτος Βύρων Σταματόπουλος (έτσι για την ιστορία ο κύριος αυτός ήταν μέλος μιας σοσιαλιστικής ομάδας μαζί με το Βασίλη Φίλια πριν τη δικτατορία) αμέσως μετά τη έναρξη των συλλήψεων, ανακοίνωσε ότι οι κινηματίες μετριόντουσαν στα δάκτυλα του ενός χεριού,μόνο που το χέρι του αποδείχτηκε σε λίγες μέρες σαρανταποδαρούσα. Όπως ξέρω από περιπτώσεις μη συλληφθέντων συνάδελφων, υπήρξαν αξιωματικοί που πραγματικά θα επιθυμούσαν να έχουν την τύχη των υπόλοιπων. Εγώ προσωπικά επειδή με συνέλαβαν μερικές μέρες αργότερα, είχα μια επαφή με τον μακαρίτη δικηγόρο Γεώργιο Β. Μαγκάκη, ο οποίος μου ζήτησε να του πω τα ονόματα των μέχρι τότε συλληφθέντων. Διότι, όπως μου είπε, «*όσο πιο πολλοί τόσο μεγαλύτερος ο θόρυβος και μεγάλωνε η πιθανότητα της αμνηστίας. Δεν μπορεί να κάνει δίκη με εκατό αξιωματικούς εν στολή στο εδώλιο*» μου είπε. Όπως μου ανάφερε επίσης, είχε αρχίσει κιόλας να συζητιέται το ενδεχόμενο της αμνηστίας. Θυμάμαι σχετικά, ότι μου είπε ότι, είχε τον καιρό εκείνο συλληφθεί ένας Τούρκος δημοσιογράφος της μειονότητας, διότι είχε γράψει για την παραβίαση των δικαιωμάτων της μειονότητας(!!) και είχαν πει στην εδώ τουρκική πρεσβεία,που είχε ενδιαφερθεί για την τύχη του, ότι επίκειται αμνηστία.Το ενδεχόμενο της αμνηστίας μου το είχε πει και ο Βαρδής Βαρδινογιάννης, που τον είχα επισκεφτεί εκείνες τις ημέρες, ότι το είχε μάθει από τον Παπαπούλο[1] (αν θυμάμαι καλά το όνομα) που ήταν ο βασιλικός επίτροπος στη δίκη του ΑΣΠΙΔΑ και διετέλεσε αν δεν κάνω λάθος και γενικός γραμματέας του υπουργείου δικαιοσύνης τις μέρες της δικτατορίας. Εδώ θα ήθελα να εκφράσω τη γνώμη και να πω ότι, η αμνηστία ήταν μια αμυντική κίνηση του καθεστώτος και όχι μια επίδειξη μεγαλοκαρδίας, διότι ήξερε τον αντίκτυπο που θα είχε μία τέτοια δίκη μέσα και έξω από την Ελλάδα. Αυτό κυρίως από τους ασχολούμενους με τα πράγματα αγνοείται.[2]

Ξέρεις καλά ότι έχω δημόσια εκφραστεί ότι ένας από τους προδότες του κινήματος ήταν ο ανθυπασπιστής Ψαριάδης.[3] Όμως είχα και μια άλλη πληροφορία που μπορεί να σε ενδιαφέρει.Το καλοκαίρι του74 καθώς δούλευα στο Νιάρχο και υπήρχε η ευχέρεια, η οικογένεια μου παραθέριζε στη Βάρκιζα, ενώ εγώ πηγαινοερχόμουν.Στην ίδια πολυκατοικία παραθέριζε ο αξιωματικός της Αστυνομίας Νίκος Σιδερης από τη Γραβιά νομίζω, πάντως κοντοχωριανός μας. Καθώς οι γυναίκες μας έκαναν παρέα κουβεντιάζαμε και εμείς και όταν του είπα την προέλευση μου και τα τρέχοντα (μου είπε μάλιστα ότι δεν του φαινόμουν για κινηματίας, βλέπεις είχα κρεμάσει τα φυσεκλίκια μου και δεν του γέμιζα το μάτι) με ρώτησε αν ξέρω πως προδόθηκε το κίνημα. Του είπα την άποψη μου και μου απάντησε πως παρ΄ όλο ότι εκείνος ήταν στην δίωξη των ναρκωτικών, την εποχή του κινήματος υπηρετούσε στην ασφάλεια και ήταν εκεί όταν πιάστηκε ο Σαβούρας και ήξερε πως, κάποιος από την ομάδα αυτή το κατάθεσε στην ανάκριση του. Πράγματι ο Σαβούρας είχε μυηθεί από τον μακαρίτη τον Γιώργο τον Πάλιο (ένα από τα μειονεκτήματα του κινήματος ήταν ότι κάθε ένας έκανε του κεφαλιού του) και είχε συλληφθεί, αν θυμάμαι καλά τον Μάρτιο του 73. Την ιστορία με τον Σαβούρα την είπα μετά την αποστρατεία μου στο (μακαρίτη κι αυτόν) δημοσιογράφο Αχιλλέα Χατζόπουλο και το είχε δημοσιεύσει στην εφημερίδα Πρωινή Ελευθεροτυπία, αν δεν κάνω λάθος.

[1] Ο Παπαπούλος ήταν πρόεδρος του Αναθεωρητικού ως ο αρχαιότερος του σώματος της στρατιωτικής δικαιοσύνης επί δικτατορίας. Με την ιδιότητα αυτή προέδρευσε στις δίκες που είχαν πολιτικό χαρακτήρα και θεωρούνταν σοβαρές για το καθεστώς. Η στάση του ήταν μεροληπτική κατά των κατηγορουμένων παραβιάζοντας τη δικονομία χωρίς κανένα δισταγμό. Η επισήμανση αυτή καταγράφεται και ως προσωπική εμπειρία του γράφοντος.

[2] Είναι αυτονόητο γιατί έδωσε την αμνηστία ο Παπαδόπουλος.

[3] Αναφέρεται σε επιστολή του που δημοσιεύθηκε σε ημερήσια εφημερίδα (παρουσιάζεται στην εργασία) και το περιεχόμενο της οποίας σχολίασε ο γράφων με δική του επιστολή στην ίδια εφημερίδα. Ο Παπαθανασίου μνημόνευε τον Ψαριάδη ως καταδότη της οργάνωσης. Η σχολίαση από τον γράφοντα αναφερόταν στο ότι προ πολλού πρέπει να ήταν γνωστή η οργάνωση με την έκταση που είχε πάρει.

Διερευνηταίο είναι τι έκανε η Αστυνομία την πληροφορία αυτή (αυτοί έπαιζαν και το δικό τους παιχνίδι) και αν την έδωσαν στο καθεστώς, γιατί αυτοί δεν κινήθηκαν να μας εξουδετερώσουν νωρίτερα.
Εδώ θα ήθελα να εκφράσω για άλλη μια φορά μια άποψη. Βέβαιο είναι ότι το καθεστώς είχε τις πληροφορίες του. Επίσης βέβαιο είναι ότι το κίνημα εξουδετερώθηκε την παραμονή της εκδηλώσεως του και ότι το καθεστώς παρά τις πληροφορίες του άφησε τον Νίκο Παπά με το "Βέλος" να αποπλεύσει. Έγιναν όμως και άλλα, που έδειχναν έναν εφησυχασμό ακατανόητο μπροστά σε ένα τόσο σοβαρό ενδεχόμενο και εξηγούμαι. Επειδή με έτρωγε το θέμα της ετοιμότητας των Α/Τ συζήτησα το θέμα με τον Γρήγορη Δεμέστιχα, που υπηρετούσε στο Α1-ΙΙΙ δηλ στη σχεδίαση των επιχειρήσεων και συμφώνησε να σχεδιάσει μια άσκηση για τις 23 Μαΐου. Πράγματι σχεδίασε μια άσκηση στην οποία θα μετείχαν τα Α/Τ «Θύελλα» (κυβ.Κ. Κουσουρής) και «Ασπίς» (κυβ.Αθ. Γκιόγκεζας). Το πρωί της 22 Μαΐου, όπως είχε συμφωνηθεί, ο πλωτάρχης Νικ. Θεμελίδης βοηθός αξιωματικός επιχειρήσεων του στόλου, πήγε στον ΑΣ ναύαρχο Π. Αραπάκη και του πρότεινε μιας και τα δυο παραπάνω πλοία θα έφευγαν την άλλη μέρα το πρωί για άσκηση,καλό θα ήταν να έβγαιναν ΄΄άροδο΄΄ να ετοιμαστούν. Ο ΑΣ συμφώνησε (ενώ στο βιβλίο του λέει ότι τα ήξερε όλα) [1] τα πλοία βγήκαν στην τσαμαδούρα και η ετοιμότητα τους έπεσε στα 10 λεπτά!. Λίγες μέρες πριν είχα φωνάξει στο σπίτι μου τον πλωτάρχη Δημ.Τομαρά Αο μηχ. του Α/Τ "Ναβαρίνον" (κυβ.Αλ. Παπαδόγκωνας) και συζητήσαμε το θέμα της επισκευής των λεβήτων του πλοίου, που τελείωνε και να ζητήσει αφή πυρών για δοκιμές των καζανιών και συγχρόνως να φέρει το πλοίο σε 10λεπτη ετοιμότητα το πρωί της Τετάρτης 23 Μαΐου.Όπως βεβαιώνει ο Δημήτρης Τομαράς το πρωί της 22 Μαΐου το πλοίο ήταν έτοιμο Είχαμε,λοιπόν, τα Α/Τ ΒΕΛΟΣ και ΠΑΝΘΗΡ (κυβ. Χρ. Λυμπερης) εν πλω, το Α/Τ ΚΑΝΑΡΗΣ (κυβ. Κ.Ζωγράφος) εν πλω και του οποίου ο ύπαρχος Γιαν.Φωκάς ήταν μυημένος και υπήρχαν εύλογες ενδείξεις ότι ο κυβερνήτης θα ακολουθούσε.[2] Είχαμε και δυο Α/Τ άροδο και ένα στο μόλο,όλα σε 10λεπτη ετοιμότητα. Μας είχαν δώσει το κίνημα στο πιάτο (μιας και εμείς ξέραμε πια ότι είχαμε αποκαλυφθεί). Το μόνο που χρειαζόταν ήταν η πίστη στο σκοπό και η αποφασιστικότητα. Με 6 Α/Τ το κίνημα θα είχε γίνει και ίσως και άλλα πλοία να κατάφερναν να αποπλεύσουν μέσα στη φασαρία. Δυστυχώς η απουσία των δυο αυτών στοιχείων και η έλλειψη ηγεσίας έπαιξαν καταλυτικό ρόλο στην αποτυχία του εγχειρήματος Ο Σ. Κονοφάος, για την επιλογή του οποίου εγώ ευθύνομαι, δεν "ήρθη " στο ύψος των περιστάσεων.Αυτά όμως μια άλλη φορά.

Πολύ φιλικά

Μιλτιάδης Α. Παπαθανασίου

ΠΕΤΡΟΥΛΑΚΗΣ ΣΤΕΛΙΟΣ

Τον Πετρουλάκη αναφέρει ο Στάπας στη συνέντευξή του ως μυημένο στην οργάνωση για το κίνημα του ναυτικού. Έτσι αποκαλύπτει στην επιστολή του ο τότε χειριστής αεροσκαφών στην Αγχίαλο ότι πολλοί ήταν οι αντιχουντικοί της πολεμικής αεροπορίας που είχαν αποφασίσει να μην κτυπήσουν ελληνικό στόχο σε οποιαδήποτε περίπτωση. Ο ρόλος της αεροπορίας στη διάρκεια της επταετίας δεν έχει επαρκώς αποκαλυφθεί. Στοιχεία όπως αυτά της επιστολής (από 9-1-04) του πτέραρχου ε.α. Πετρουλάκη είναι εν πολλοίς άγνωστα εκτός της γενικής ιδέας πως ΄΄η αεροπορία δεν θα χτυπούσε΄΄. Κραυγαλέες περιπτώσεις αντιχουντικής δράσης δεν έχουμε.

9-1-2004

ΚΙΝΗΜΑ ΝΑΥΤΙΚΟΥ 1973
Το καλοκαίρι του 1972, μέσα στο βαθύ σκοτάδι της χούντας, ένα φως φάνηκε στη Μονάδα μου, την 111 Πτέρυγα Μάχης στη Νέα Αγχίαλο Μαγνησίας. Ήταν το φως που άναψε η άφιξη, κατόπιν μετάθεσης, του Επισμηναγού τότε Νικ. Στάπα για να τεθεί Διευθυντής του 3ου Επιτελικού Γραφείου της Πτέρυγας.
Ο Νικ. Στάπας για εμάς τους νεώτερους, πλην όμως έμπειρους κυβερνήτες των πολεμικών αεροσκαφών της Αεροπορίας και δεδηλωμένους αντιχουντικούς, ήταν η ελπίδα, ο αρχηγός. Ήταν αυτός που είχε επαφές με αντιχουντικούς συναδέλφους των άλλων όπλων. Ήταν αυτός που περιμέναμε να κάνει το πρώτο βήμα για να ακολουθήσουμε.

[1] Πράγματι ο Αραπάκης στο βιβλίο του ΑΡΑΠΑΚΗΣ ΠΕΤΡΟΣ, *Το Τέλος της Σιωπής,* Νέα Σύνορα-Α.Α. Λιβάνης, Αθήνα 2000 και στη σ. 81 καταχωρεί πως γνώριζε για την οργάνωση. Δεν λέει πως και από που το γνώριζε. Ήταν όμως από πολύ ενωρίς ταγμένος με το μέρος της χούντας και η επιλογή του για ηγετικές θέσεις μέσα στο ναυτικό τον κατέταξε στους ελάχιστους εκείνους τους οποίους και εμπιστεύονταν οι του καθεστώτος. Επομένως τα γνώριζε όλα από τις αρμόδιες υπηρεσίες. Βλέπε επίσης και συνέντευξη Κιοσσέ και Γουλέα απ' όπου προκύπτει πως γνώριζε και για την δική τους σχεδίαση, που αποτελούσε και μέρος σχεδίασης του Σταματελόπουλου. Ο Αραπάκης υπηρετούσε συνειδητά και αποτελεσματικά το καθεστώς της 21ης Απριλίου.
[2] Βλέπε πίνακα Δ5 όπου καταχωρείται ο Κ. Ζωγράφος ως ενημερωμένος/ μυημένος στην οργάνωση (το αναφέρουν οι Δημητριάδης, Κουσουρής και Φωκάς).

Προσωπικά πίστευα ότι ο Νικ. Στάπας θα μας οδηγούσε με συγκεκριμένες δράσεις εναντίον της μισητής χούντας. Ταχύτατα ήρθαμε σε επαφή και αναπτύχθηκαν μεταξύ μας άριστες προσωπικές και οικογενειακές σχέσεις. Ανταλλάσσαμε πληροφορίες, σκέψεις, ιδέες για την καταπολέμηση της χούντας.
Μέσα σ' αυτό το κλίμα έγκαιρα, πολύ πριν εκδηλωθεί το κίνημα του Ναυτικού, ο Νικ. Στάπας με μύησε σ' αυτό. Ακόμα μου ανέλυσε το ρόλο της πολεμικής αεροπορίας και μου ανέθεσε την αποστολή μου.
Ομολογώ ότι με την ενημέρωση δεν ενθουσιάστηκα ιδιαίτερα. Όχι γιατί δεν με συγκινούσε η κίνηση των συναδέλφων του ναυτικού. Αλλά γιατί η Πολεμική Αεροπορία έπαιζε δεύτερο ρόλο παρά την μεγάλη συμμετοχή της στο κίνημα των Ενόπλων Δυνάμεων.
Η Πολεμική Αεροπορία έχει ορισμένα χαρακτηριστικά, που της προσδίδουν πολλά πλεονεκτήματα κατά τη δράση της. Έχει όμως και ένα σοβαρό μειονέκτημα. Είναι δέσμια του πεδίου που εξορμά και προσγειώνεται. Επομένως για τη δράση της αεροπορίας εναντίον της χούντας, οι αντιχουντικές αεροπορικές δυνάμεις χρειάζονταν ένα φίλιο αεροδρόμιο το οποίο δεν διέθεταν.
Αντίθετα το Πολεμικό Ναυτικό από τη στιγμή που καταφέρει να λύσει τους κάβους και εξέλθει του Ναυστάθμου κινδυνεύει μόνο από την Πολεμική Αεροπορία. Έτσι σωστά οι σχεδιαστές του κινήματος του Ναυτικού είχαν τον προβληματισμό και τον φόβο ότι οι ανεύθυνοι και αδίστακτοι κρατούντες της χούντας δεν θα δίσταζαν να χρησιμοποιήσουν την Πολεμική Αεροπορία για να βομβαρδίσουν τα πολεμικά πλοία μας στην ανοικτή θάλασσα. Η αποστολή που μου ανέθεσε ο Στάπας ήταν να πείσω συναδέλφους αεροπόρους όλων των Πολεμικών Μοιρών να μην κτυπήσουν τα πλοία αλλά να απορρίψουν τα όπλα τους μακριά απ' αυτά.
Κάτι όμως, που από την έναρξη σχεδόν του πραξικοπήματος της 21^{ης} Απριλίου 1967 πολλοί φίλοι δημοκράτες συνάδελφοι είχαμε αποφασίσει. Και με την ευκαιρία θάθελα να αναφέρω μερικούς απ' αυτούς τους καλούς φίλους: Απόστολος Αποστολάκης, Σταύρος Παπαδημητρίου, Ιωάννης Βολάνης, Νικόλαος Παπαδάκης, Ζαχαρίας Μιχαλάκης, Γεώργιος Χόχολης, Παναγιώτης Μαμάκας, Κων/νος Πολυζώης, Βασίλειος Ζέλιος και άλλοι. Δηλαδή, είχαμε τότε αποφασίσει να μην προσβάλλομε με τα όπλα μας οποιονδήποτε ελληνικό στόχο, παρά την τυχόν διαταγή της χούντας. Αντίθετα θα απορρίπτομε τα όπλα μας μακριά των στόχων. Αυτήν την απόφαση υπενθύμισα σε πολλούς από τους φίλους που υπηρετούσαν ακόμη στις Πολεμικές Μοίρες, χωρίς να αναφέρω λεπτομέρειες για το κίνημα.
Την επιτυχία της αποστολής μου δεν στάθηκε δυνατόν να διαπιστώσω. Το κίνημα του Ναυτικού είχε το γνωστό αποτέλεσμα. Ευτυχώς η γενναία πράξη του Νικολάου Παππά και του ηρωικού πληρώματος του ΒΕΛΟΣ έσωσε και καθιέρωσε αυτό που σήμερα ονομάζομε και τιμούμε ΚΙΝΗΜΑ ΝΑΥΤΙΚΟΥ. Διαφορετικά θα μιλούσαμε για παρωδία κινήματος.
Ο Νίκος Παππάς, ολόκληρο το πλήρωμα του ΒΕΛΟΣ και όλοι οι συλληφθέντες από τη χούντα συνάδελφοι κατέδειξαν στους συμπατριώτες μας, στο ΝΑΤΟ και σ' ολόκληρο τον κόσμο ότι οι Ένοπλες Δυνάμεις δεν υποστήριζαν, όπως ισχυρίζονταν οι επίορκοι αξιωματικοί, την χούντα. Απέδειξαν ότι η χούντα ήταν έργο μέρους μόνο επίορκων Ελλήνων αξιωματικών. Ακόμη το κίνημα του Ναυτικού κατάφερε να δώσει το δεύτερο, μετά τους φοιτητές της Νομικής, βαρύ κτύπημα στο κεφάλι της χούντας στους πρώτους μήνες του 1973.
Τις μέρες που ακολούθησαν το κίνημα του Ναυτικού βαριά και μαύρη έπεσε η θλίψη και η απογοήτευση σε όλους μας. Σε συναντήσεις που είχαμε με τον Νικ. Στάπα, κυρίως εκτός αεροδρομίου, ξεφεύγοντας της προσοχής του χαφιέ μας, συζητούσαμε τρόπους αντίδρασης.
Σε μια από αυτές τις συζητήσεις έκανα την πρόταση να φύγομε για την Ιταλία. Μάλιστα για το σκοπό αυτόν είχαμε στη διάθεσή μας ένα αεροσκάφος διθέσιο. Την προετοιμασία και την εξυπηρέτηση του αεροσκάφους μας εξασφάλιζαν τα μέλη μιας ομάδας δημοκρατικών γενναίων τεχνικών φίλων και συναδέλφων με την καθοδήγηση του τότε Ανθυπασπιστή Αθανασίου Πλιώτα.
Όμως ο Νικ. Στάπας απέρριψε την πρότασή μου. Δεν ήθελε να αφήσω πίσω γυναίκα και παιδί δύο ετών υποστήριζε. Ήταν πράγματι μεγάλο πρόβλημα για μένα, το οποίο όμως είχα επιλύσει. Δεν με άκουσε και σε λίγες μέρες συνελήφθηκε από τη χούντα.
Η συνέχεια είναι γνωστή. Η γενναία στάση του Νικ. Στάπα στο ΕΑΤ-ΕΣΑ επίσης είναι γνωστή. Γνωστά ακόμη είναι και τα βασανιστήρια στα οποία υποβλήθηκε από τους δειλούς, ανίκανους επαγγελματικά, αλλά αδίστακτους και ικανότατους βασανιστές.
Για όλους τους υπολοίπους η χούντα γνώριζε πολλά. Γνώριζε γιατί ξωπίσω μας είχε ρίξει ανθρώπους καταδότες της. Ιδιαίτερα για μένα, όπως φάνηκε από τις ερωτήσεις του βασανιστή ανακριτή προς τον Νικ. Στάπα στο ΕΑΤ-ΕΣΑ, ήταν αρκετά ενημερωμένη. Γιατί είχε επί πλέον πληροφορίες και από την παρακολούθηση του τηλεφώνου του σπιτιού μου, μαζί με τα τηλέφωνα κι άλλων συναδέλφων, που βρισκόταν στον οικισμό του αεροδρομίου της Νέας Αγχιάλου.
Η παρακολούθηση του τηλεφώνου συνδεόταν με ταυτόχρονη καταγραφή των συνομιλιών στο μαγνητόφωνο εγγραφής των συχνοτήτων των αεροσκαφών με τον πύργο ελέγχου των πτήσεων του αεροδρομίου. Όμως για να γίνει η σύνδεση των τηλεφώνων αποσυνδέθηκαν οι συχνότητες γεγονός που μπορούσε να δημιουργήσει πρόβλημα στη διερεύνηση σε τυχόν αεροπορικό ατύχημα. Για τον λόγο αυτόν κι όχι βέβαια για την

καταπάτηση των ατομικών δικαιωμάτων, ο διοικητής της 111 Πτέρυγας Μάχης Δημήτριος Αγγελέτος καταδικάσθηκε, από το Αεροδικείο Αθηνών σε δίκη που έγινε μετά την χούντα, ύστερα από μήνυσή μας.[1]
Παρ' ότι λοιπόν η χούντα γνώριζε δεν τόλμησε να μας συλλάβει. Δεν ήθελε να προστεθούμε και εμείς στον αριθμό των άλλων συλληφθέντων και έτσι να γίνει φανερό το πραγματικό μέγεθος του κινήματος. Ενός κινήματος που θα ξεπερνούσε τα όρια του Ναυτικού και θα γινόταν πλέον για ΚΙΝΗΜΑ των Ενόπλων Δυνάμεων της χώρας.
ΣΤΕΛΙΟΣ ΠΕΤΡΟΥΛΑΚΗΣ,
ΠΤΕΡΑΡΧΟΣ (ε.α.)
9-1-04

ΣΤΙΝΗΣ ΣΠΥΡΟΣ

Ο Στίνης είναι μέλος της οργάνωσης για κίνημα στο ναυτικό μάχιμος τάξης 1962 αποφοίτησης της ΣΝΔ. Απαντά ως εξής στο ερωτηματολόγιο.

Αθήνα Μάιος 2003

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ/ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
ΤΑΞΗ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΡΙΘΜ. ΜΗΤΡΩΟΥ: 1962 = Μ-1156
ΑΠΟΣΤΡΑΤΟΣ ΑΠΟ το 1990 ΜΕ ΒΑΘΜΟ ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΥ Π.Ν.

ΕΡΩΤΗΣΗ 1η: Ποία ήταν κατά τη γνώμη σας τα αίτια της δικτατορίας, πού ωφέλησε και που έβλαψε;
ΑΠΑΝΤΗΣΗ 1η: Το ερώτημα αυτό για να απαντηθεί θέλει μεγάλη ανάλυση, διότι πολλοί παράγοντες «έπαιξαν ρόλο» στα αίτια αυτά. Δεν θα ήθελα να κάνω αυτή την ανάλυση, «άλλωστε έχει χυθεί πολύ μελάνι» σε ότι αφορά τα αίτια της δικτατορίας, κατά καιρούς από ειδικούς αναλυτές. Πάντως εκτιμώ ότι εάν έκανα αυτή την ανάλυση, η δική μου τελική γνώμη θα ήταν ότι «Η ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ ΗΤΑΝ ΞΕΝΟΚΙΝΗΤΗ ΥΠΟΘΕΣΗ». Όμως τα αίτια τα οποία ειπώθηκαν στον Ελληνικό λαό ως αφορμή που έγινε η δικτατορία της 21ης Απριλίου, ήταν ψεύτικα και έγιναν από ειδικούς «πράκτορες» για να δικαιολογηθούν τα «ΑΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΤΑ» όπως π.χ. αναρχία στη χώρα μας, κομμουνιστικός κίνδυνος, διχοτόμηση Κύπρου, πολιτική ανωριμότητα του Ελληνικού λαού κ.τ.λ. Τα πραγματικά αίτια ήταν: η εξασφάλιση των αμερικάνικων και νατοϊκών ναυτικών και αεροπορικών βάσεων στην Ανατολική Μεσόγειο, ανοικτές οι προσβάσεις για υποστήριξη των Εβραίων
στο Μεσανατολικό ζήτημα, ευκολότερος έλεγχος των πλουτοπαραγωγικών και πετρελαϊκών πηγών της ευρύτερης περιοχής της Αραβικής χερσονήσου και Μέσης Ανατολής κ.τ.λ.
Τώρα όσον αφορά, που ωφέλησε και πού έβλαψε η δικτατορία την πατρίδα μας, και μόνο ότι ανέστειλε τις ελευθερίες του Ελληνικού λαού για επτά χρόνια αφ' ενός και αφ' ετέρου στη κατάληξη αυτής με την τραγωδία της Κύπρου, ΑΥΤΑ ΚΑΙ ΜΟΝΟ αρκούν η αντικειμενική γνώμη οποιουδήποτε Έλληνα ή Ελληνίδας να είναι ότι η δικτατορία της 21 ης Απριλίου: ΕΒΛΑΨΕ ΣΤΟΝ ΥΠΕΡΤΑΤΟ ΒΑΘΜΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΑΣ.
ΕΡΩΤΗΣΗ 2η : Πόσο ήταν πολιτικοποιημένοι και ιδεολογικά μορφωμένοι και πόσο κομματικοποιημένοι οι Αξιωματικοί και οι Υπαξιωματικοί πριν τη δικτατορία 1967-74; Πως επέδρασε αυτή η κατάσταση /σχέση τους στον τρόπο αντιμετώπισης του πραξικοπήματος στις 21ης Απριλίου 1967 και στο καθεστώς που τότε επιβλήθηκε;
ΑΠΑΝΤΗΣΗ 2η: Η γνώμη μου στο ερώτημα αυτό είναι ότι οι Αξιωματικοί και Υπαξιωματικοί του Π.Ν. ήταν ελάχιστα πολιτικοποιημένοι και ιδεολογικά μορφωμένοι και σχεδόν καθόλου κομματικοποιημένοι πριν από τη δικτατορία.
Το υπόβαθρο για όλα τα παραπάνω που υπήρχε μεταξύ των στελεχών ήταν, πρώτα ο έντονος αντικομουνισμός και δεύτερο η πίστη και υποστήριξη των στελεχών στο υπάρχον πολίτευμα της ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ.Η κατάσταση /σχέση τους αυτή με όλα τα αναφερθέντα παραπάνω, συνετέλεσε έτσι, ώστε ο τρόπος αντιμετώπισης του πραξικοπήματος της 21ης Απρ. 1967 να ήταν γενικά ΘΕΤΙΚΟΣ. Εδώ θα πρέπει να τονισθούν ξανά τα ψεύτικα αίτια που «σέρβιραν» οι δικτάτορες στο λαό, για να δικαιολογήσουν το πραξικόπημα: (1) Ότι το
έθνος κινδυνεύει από τους κομμουνιστάς και (2) ότι η «Βασιλευομένη Δημοκρατία» ως πολίτευμα θα διατηρηθεί. Άλλωστε μην ξεχνάμε ότι την παράνομη κυβέρνηση των συνταγματαρχών «όρκισε» ο ίδιος ο τότε βασιλεύς.

[1] Η δίκη αυτή έγινε τον Απρίλιο του 1976 και ο Αγγελέτος καταδικάσθηκε σε εννέα μήνες φυλάκιση. Βλέπε ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ και ΒΗΜΑ 8-4-1976.

ΕΡΩΤΗΣΗ 3η: Πώς αντιμετώπισαν τα στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων την δικτατορία αυτή; Δώστε ποσοστά που ήταν υπέρ -κατά και αδιάφοροι. Αιτιολογήστε αυτές τις κατηγορίες στελεχών. Γνωρίζετε αν τα στελέχη του Π.Ν. ήταν οργανωμένα στη συνωμοτική ομάδα την 21η Απριλίου 1967 και εάν ΝΑΙ, ποια ήταν αυτά τα στελέχη;
ΑΠΑΝΤΗΣΗ 3η: Όπως αναφέρω και παραπάνω, τα περισσότερα στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων αντιμετώπισαν ΘΕΤΙΚΑ την δικτατορία και ειδικά μέχρι το «κίνημα» της 13ης Δεκεμβρίου 1967. Στην περίοδο αυτή τα κατά την προσωπική μου εκτίμηση ποσοστά ήταν ΥΠΕΡ 75%, ΚΑΤΑ 5% και ΑΔΙΑΦΟΡΟΙ 20% (ιδίως στελέχη χαμηλών βαθμών). Δεν γνωρίζω εάν στελέχη του Π.Ν. (τότε Β.Ν.) ήταν οργανωμένα στη συνωμοτική ομάδα πριν
από την 21 η Απριλίου 1967. Όμως από ότι παρατήρησα από την φανατική «ΥΠΕΡ» συμπεριφορά ορισμένων Αξιωματικών στην περίοδο μετά το πραξικόπημα, εκτιμώ ότι περιορισμένος αριθμός στελεχών θα πρέπει να ήταν οργανωμένος (ΠΡΙΝ: Ι. Λαγωνίκας -Σκιαδόπουλος, ΜΕΤΑ : Καμαρινέας, Γερακίνης Νικολόπουλος, Παπαγιάννης κ.α.)
ΕΡΩΤΗΣΗ 4η: Υπήρχαν ακροδεξιοί, βασιλόφρονες και κομμουνιστές-αριστεροί πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την 21 η Απριλίου 1967 στις Ένοπλες Δυνάμεις και σε τι ποσοστά; Πώς αντέδρασαν και πώς το αιτιολογείτε; Δώστε ποσοστά κομματικών τοποθετήσεων των στελεχών στις Ε.Δ. Πρέπει ή όχι να είναι τα στελέχη ιδεολογικά- πολιτικά-κομματικά τοποθετημένα και να δείχνουν τις προτιμήσεις; Πως αντιμετωπίζει η κοινωνία και πώς οι πολιτικοί τους στρατιωτικούς πριν κατά και μετά τη δικτατορία;
ΑΠΑΝΤΗΣΗ 4η: Στις Ε.Δ. ειδικότερα στο Π.Ν. υπήρχαν ακροδεξιοί (ή φανατικοί αντικομουνιστές) σε ποσοστό 10-15%, βασιλόφρονες 80% και κεντρώοι /αριστεροί (χωρίς φάκελο στην Αστυνομία δηλ. Με «λευκό μητρώο») περίπου 5%.
-Αυτοί όλοι αντέδρασαν θετικά για τους λόγους που ανέφερα παραπάνω (σε πρώτη φάση διατήρηση του πολιτεύματος της «Βασιλευομένης Δημοκρατίας»).
-Εκτιμώ ότι τα ποσοστά κομματικών τοποθετήσεων των στελεχών των Ε.Δ. μετά την μεταπολίτευση ήταν Ν.Δ. 70% -ΚΕΝΤΡΟ/ ΠΑΣΟΚ 25%- ΑΡΙΣΤΕΡΟΙ μέχρι 5% το πολύ. Όμως τα ποσοστά αυτά, εκτιμώ ότι σήμερα δηλαδή το έτος 2003 πρέπει να έχουν σημαντικά διαφοροποιηθεί.
-Πιστεύω οτι τα στελέχη των Ε.Δ. πρέπει να είναι ιδεολογικά και πολιτικά τοποθετημένα όπως όλοι οι Έλληνες πολίτες. Δεν συμφωνώ όμως ως προς την κομματική τοποθέτησή τους την οποίαν όμως εάν κακώς υπάρχει δεν πρέπει να την δείχνουν στους συναδέλφους τους.
-Η γνώμη μου είναι οτι η κοινωνία αντιμετωπίζει τους στρατιωτικούς πριν και μετά τη δικτατορία με μεγάλη εμπιστοσύνη και γενικά εξαιρετικά ΘΕΤΙΚΑ.
-Οι πολιτικοί αντιμετώπιζαν τους στρατιωτικούς πριν από τη δικτατορία, σχετικά αδιάφορα έως ολίγον θετικά. Όμως μετά τη δικτατορία τους αντιμετωπίζουν απαξιωτικά, δείχνοντας πλήρη αδιαφορία για τα προβλήματά τους, ιδίως των συνταξιούχων/απόστρατων στρατιωτικών. Τρανό παράδειγμα η μικρή συμμετοχή στα ψηφοδέλτια των πολιτικών κομμάτων των απόστρατων αξιωματικών και κατά συνέπεια και η ελάχιστη αντιπροσώπευσή τους στη βουλή των Ελλήνων μετά τη μεταπολίτευση. Επίσης άλλο
χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η δυσκολία που υπάρχει ένας απόστρατος αξιωματικός (με εξαιρετικά προσόντα και ήθος), να τοποθετηθεί σε κάποια ανάλογη θέση στη Δημόσια Διοίκηση. Είναι φανερό, αλλά για τελείως αδικαιολόγητους για εμένα λόγους, οτι η απαξίωση των πολιτικών προς τους στρατιωτικούς είναι ΑΠΟΚΑΡΔΙΩΤΙΚΗ.
ΕΡΩΤΗΣΗ 5η: Το κίνημα της 13ης Δεκεμβρίου 1967 πώς επέδρασε στα στελέχη και πώς αξιολογείτε τη συμμετοχή τους σε αυτό; Η εξέλιξη είχε και ποια επίπτωση στα στελέχη, στους κρατούντες και το καθεστώς τους;
ΑΠΑΝΤΗΣΗ 5η: Το κίνημα της 13ης Δεκεμβρίου 1967 ήταν το πρώτο ρήγμα στην συνοχή της δικτατορίας. Επέδρασε σημαντικά στα στελέχη των Ε.Δ. Η συμμετοχή τους σε αυτό οφείλεται κατά πρώτο λόγο στο μεγάλο ποσοστό των «Βασιλοφρόνων αξιωματικών» στις Ε.Δ. Η αποτυχημένη εξέλιξη του κινήματος, άλλαξε βασικά τους συσχετισμούς των στελεχών όπως αυτοί αναφέρονται στην απάντηση Νο 3 και εκτιμώ οτι προοδευτικά και μέχρι το δημοψήφισμα της χούντας για την «βασιλευομένη δημοκρατία», έγινε:
ΥΠΕΡ: 40% -ΚΑΤΑ: 40% -ΑΔΙΑΦΟΡΟΙ: 20%.
ΕΡΩΤΗΣΗ 6η: Ποιές ήταν οι σχέσεις και πώς αντιμετώπιζαν οι μεν τους δε, τα στελέχη των τριών κλάδων των Ε.Δ. πριν, κατά και μετά την δικτατορία. Αυτές οι σχέσεις επέδρασαν στον τρόπο που αντιμετωπίσθηκαν και αντιμετώπισαν εκείνα τα χρόνια το καθεστώς;
ΑΠΑΝΤΗΣΗ 6η: Η ερώτηση αυτή δεν μου είναι πλήρως κατανοητή. Ποιοι είναι οι «μεν» και ποιοι οι "δε". Εάν εννοείτε στελέχη που ήταν «ΥΠΕΡ» στα στελέχη που «ΔΕΝ ΗΤΑΝ ΥΠΕΡ», η συμπεριφορά τους ήταν αρκετά φιλόδοξη και αντισυναδελφική.
ΕΡΩΤΗΣΗ 7η: Ποιες ήταν οι σχέσεις Αξιωματικών με Υπαξιωματικούς στις Ε.Δ. και τι ιδιαιτερότητες υπήρχαν στους τρεις κλάδους; Πως είναι σήμερα αυτές οι σχέσεις; Υπήρχαν διακρίσεις ειδικά στο Π.Ν. απέναντι στους Υπαξιωματικούς;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ 7η: Πιστεύω οτι οι σχέσεις των Αξιωματικών με τους υπαξιωματικούς στις Ε.Δ. ήταν «επαγγελματικές» και αρκετά «τυπικές». Οι Αξιωματικοί κρατούσαν σε απόσταση τους Υπαξιωματικούς θεωρώντας τους ασφαλώς υποδεέστερους σε πολλούς τομείς όπως π.χ. κοινωνική καταγωγή, μόρφωση, οικονομική κατάσταση, κ.τ.λ. Ειδικά στο Π.Ν. οι σχέσεις αυτές ήταν πολύ «μακρινές και κρύες». Ο αξιωματικός του ναυτικού νομίζω θεωρούσε τον εαυτό του «δήμαρχο» και τους υπαξιωματικούς «κλητήρες». Ο παραδοσιακός όρος «ΥΠΟΛΟΓΟΣ» για τους υπαξιωματικούς του Π.Ν. δείχνει νομίζω καθαρά την γενικότερη θέση αυτών στο ναυτικό. Στην ερώτηση πως είναι σήμερα αυτές οι σχέσεις;
ΑΠΑΝΤΩ: 'Οτι η εκτίμησή μου είναι οτι σήμερα οι σχέσεις αυτές ασφαλώς θα είναι «καλλίτερες» και πιο «στενές», εξ' αιτίας πολλών παραγόντων όπως π.χ. βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου, κλείσιμο της ψαλίδας των μισθών, εξέλιξη της τεχνολογίας στα οπλικά συστήματα όπου απαιτείται πλέον ο αξιωματικός και ο υπαξιωματικός να έρχονται σε «στενότερη» επαφή και συνεργασία και τέλος η αποκατάσταση των δημοκρατικών θεσμών στην πολιτεία όπου αυτό έχει το θετικό του αντίκτυπο και στις Ε.Δ.
ΕΡΩΤΗΣΗ 8η : Τι ρόλο έπαιξε και παίζει η εκπαίδευση στις παραγωγικές σχολές στη διαμόρφωση χαρακτήρα των στελεχών και πώς αυτή η εκπαίδευση επέδρασε στον τρόπο που τα στελέχη συνήργησαν ή αντέδρασαν στη δικτατορία; Υπήρξε «προπαγάνδα» αντικομουνιστική ή άλλης ιδεολογικής μορφής και ποια στις παραγωγικές σχολές και στη συνέχεια στις Ε.Δ. πριν, κατά και μετά τη δικτατορία; Πού απέβλεπε και υπέρ ποιών τελικά λειτούργησε /λειτουργεί;
ΑΠΑΝΤΗΣΗ 8η: Ο τρόπος εκπαίδευσης στις παραγωγικές σχολές αξιωματικών και υπαξιωματικών στις Ε.Δ., ΑΣΦΑΛΩΣ έπαιξε και παίζει σοβαρό ρόλο στο χαρακτήρα και στις πράξεις των στελεχών αυτών στην μετέπειτα σταδιοδρομία τους. Ειδικά μετά το τέλος του εμφυλίου πολέμου το έτος 1950 μέχρι και το τέλος της δικτατορίας το έτος 1974, η επιλογή των μαθητών των παραγωγικών σχολών και η εν συνεχεία εκπαίδευσή τους,
στηρίχθηκε έντονα στην αντικομουνιστική ιδεολογία. Γι' αυτό το λόγο κυρίως υπήρξε η θετική αντιμετώπιση της δικτατορίας εκ μέρους της πλειοψηφίας των στελεχών αυτών ως αναφέρω στην απάντηση Νο 3 παραπάνω και με τα ποσοστά που νομίζω ότι ήταν ΥΠΕΡ 75%. ΚΑΤΑ 5%. ΑΔΙΑΦΟΡΟΙ 20%.
ΕΡΩΤΗΣΗ 9η: Γιατί πριν και κατά τη δικτατορία χρειαζόταν άδεια για να συνάψει επίσημες σχέσεις και γάμο το στέλεχος των Ε.Δ.; Τι νόημα είχε η «προίκα»; Χρειαζόταν άδεια και γιατί στις παραγωγικές σχολές για ανάγνωση βιβλίων εκτός των βιβλιοθηκών τους; Τι απαγορεύσεις σας είχαν κάνει εντύπωση και που απέβλεπαν πριν, κατά και μετά τη δικτατορία; Πώς αντιμετωπίζονταν οι εφημερίδες;
ΑΠΑΝΤΗΣΗ 9η-: Ασφαλώς και χρειαζόταν «ειδική άδεια», από την υπηρεσία σου, για να συνάψεις γάμο σαν στέλεχος των Ε.Δ. Αυτό γινόταν για να ελέγχουν οι αρμόδιοι τα «κοινωνικά μητρώα» και γενικά την αντικομουνιστική καταγωγή και «παράδοση» της υποψήφιας νύφης. Δεν ήταν νοητό ένα στέλεχος των Ε.Δ. να παντρευτεί μια μη «Εθνικόφρονα» γυναίκα. Τρανό παράδειγμα η περίπτωση του μετέπειτα Α/ΓΕΝ Λεωνίδα Βασιλικόπουλου, όπου αυτός απετάχθη από το ναυτικό, εξ' αιτίας του γάμου που έκανε (περίπου το έτος 1964 και στο βαθμό του υποπλοιάρχου). Επίσης η λεγόμενη «προίκα» είχε νόημα και μεγάλο μάλιστα δηλαδή η νύφη έπρεπε να είναι οικονομικά ανεξάρτητη, για να μπορεί να είναι χρήσιμη στον σύζυγο αξιωματικό (τότε οι περισσότερες γυναίκες δεν είχαν δουλειά) και το ζευγάρι να είναι σε καλό οικονομικό επίπεδο και όχι δίπλα στη «φτώχεια» καλή σύμβουλο (όπως έλεγαν οι αρμόδιοι) της κομμουνιστικής ιδεολογίας.
-Υπήρχαν απαγορευμένα βιβλία και έντυπα και χρειαζόταν ειδική άδεια για να «διαβάσεις» κάποιο βιβλίο εκτός βιβλιοθηκών των παραγωγικών σχολών. Οι εφημερίδες (οι αντίθετες προς την δεξιά καθεστηκιίαν τάξη), ήταν «μιάσματα» και πάρα πολλοί άνθρωποι είχαν «χαρακτηριστεί πολιτικά» ως κομμουνιστές από το όνομα της εφημερίδας που διάβαζαν. Στις παραγωγικές σχολές οι πολιτικές εφημερίδες ήταν απαγορευμένες.
ΕΡΩΤΗΣΗ 10η : Τι γνώμη έχετε για τη συμμετοχή μόνιμων στελεχών στην αντίσταση κατά την γερμανοϊταλική κατοχή; Πώς ερμηνεύετε τα αίτια του εμφυλίου, πως επέδρασε αυτός στη διαμόρφωση των στελεχών των Ε.Δ. στην συνέχεια;
ΑΠΑΝΤΗΣΗ 10η: Έχω γνώμη την οποία όμως έχω σχηματίσει, από συζητήσεις με μεγαλύτερους από εμένα ανθρώπους, ως εκ τούτου στην παρούσα περίπτωση δεν θα ήθελα να την πω ούτε να την σχολιάσω, αφού την περίοδο που έγιναν τα γεγονότα της αντίστασης, ήμουν σχεδόν «αγέννητος». Όμως είμαι βέβαιος ότι τα γεγονότα που έγιναν την περίοδο 1940-1950 στην πατρίδα μας, επέδρασαν καθοριστικά, στη διαμόρφωση της
συμπεριφοράς των στελεχών των Ε.Δ. από 1950-1974, κυρίως ως προς την αντικομουνιστική ιδεολογία αυτών.
ΕΡΩΤΗΣΗ 11η: Πώς αντιμετώπιζαν πριν, κατά και μετά την δικτατορία τα στελέχη των Ε.Δ. το ΝΑΤΟ; Έπαιξε και ποιο ρόλο το σύμφωνο αυτό στη δικτατορία, την προετοιμασία και την διατήρησή της; Αναφερθείτε αντίστοιχα και για τις Η.Π.Α. ή άλλες χώρες.
ΑΠΑΝΤΗΣΗ 11Η: Στην ερώτησή σας αυτή θα είχα πολλά να απαντήσω όμως στο μεταξύ ένας πρόεδρος των Η.Π.Α. ο BIII CLINTON ο οποίος επισκέφθηκε την πατρίδα μας το 1999 ΟΜΟΛΟΓΗΣΕ ευθαρσώς και με ειλικρίνεια, τον καθοριστικό ρόλο των Η.Π.Α. και του Ν.Α.Τ.Ο (ως όργανο των Η.Π.Α.) στην

εγκαθίδρυση και διατήρηση επί επτά (7) χρόνια της δικτατορίας στην Ελλάδα. Κατόπιν αυτής της ομολογίας που έγινε με κάθε επίσημο
τρόπο, κάθε δικό μου σχόλιο περιττεύει.
ΕΡΩΤΗΣΗ 12η : Πώς αντιμετώπιζαν τα στελέχη τότε και τώρα το Κυπριακό και τον Μακάριο; Ήταν το Κυπριακό μία από τις αιτίες για την 21η Απριλίου; Ποιες ήταν κατά τη γνώμη σας οι αιτίες και ποιοι οι υπεύθυνοι του πραξικοπήματος στην Κύπρο;
ΑΠΑΝΤΗΣΗ 12η: Ο Μακάριος ήταν «εχθρός» του καθεστώτος της 21ης Απριλίου. Κατόπιν αυτού, υπεύθυνοι για το πραξικόπημα στη Κύπρο και για την σε συνέχεια τραγωδία του «ΑΤΤΙΛΑ», είναι προφανώς και εκτός των άλλων παραγόντων (επιθετικότητας Τούρκων κ.τ.λ.) τα στελέχη του καθεστώτος της 21ης Απριλίου στην Αθήνα.
ΕΡΩΤΗΣΗ 13η : Σήμερα πώς βλέπετε το φρόνημα των στελεχών όσον αφορά τις νέες απειλές, δομή, οργάνωση, στόχους, αποστολές των Ε.Δ.; Πώς τα ίδια στελέχη αντιμετωπίζουν αντίστοιχα τα ίδια θέματα;
ΑΠΑΝΤΗΣΗ 13η: Δεν θα ήθελα να σχολιάσω αυτή την ερώτηση, εξ' αιτίας της απομάκρυνσής μου από τις Ε.Δ. Το έτος 1990.
ΕΡΩΤΗΣΗ 14η: Γνωρίζετε και ποια στελέχη άλλων όπλων που εστράφησαν κατά της δικτατορίας; Ποιοι βασανίσθηκαν από τους συναδέλφους σας;
ΑΠΑΝΤΗΣΗ 14η: Δεν γνωρίζω και δεν επιθυμώ να σχολιάσω.
ΕΡΩΤΗΣΗ 15η: Ποιους γνωρίζετε ως δράσαντες μεμονωμένα ή σε οργανώσεις και δεν συνελήφθησαν ούτε έγιναν γνωστοί για αυτή τους την δραστηριότητα;
ΑΠΑΝΤΗΣΗ 15η: Δεν γνωρίζω και δεν επιθυμώ να σχολιάσω.
ΕΡΩΤΗΣΗ 16η : Πώς δρούσαν οι οπαδοί της δικτατορίας στις Ε.Δ.; Τι ήταν οι «Σαββατιανοί»; Αντιμετωπίστηκαν σωστά οι «χουντικοί» από την πολιτεία; Τι έπρεπε να γίνει;
ΑΠΑΝΤΗΣΗ 16η: Κατά την περίοδο της δικτατορίας από το έτος 1967 έως το έτος 1974, η ημέρα του Σαββάτου, ως γνωστό, τότε ήταν «εργάσιμος» για τις Ε.Δ. (Δεν είχε ακόμη καθιερωθεί η αργία του Σαββάτου). Όμως την ημέρα αυτή συνεχώς και εκ συστήματος ορισμένοι αξιωματικοί κύρια και λιγότερο ορισμένοι Υπαξιωματικοί ήταν δικαιολογημένοι «απόντες» με κάποιο πρόσχημα από τις υπηρεσίες τους. Τα στελέχη αυτά την ημέρα του Σαββάτου πήγαιναν στο τότε Αρχηγείο Ναυτικού και πληροφορούσαν με λεπτομέρεια, όλα τα τεκταινόμενα κατά τη διάρκεια της εβδομάδας στην υπηρεσία τους ή το πλοίο τους, στους αρμόδιους επιτελείς του Αρχηγείου. Οι «πράκτορες» αυτοί «φανατικοί υποστηρικτές» του καθεστώτος της 21ης Απριλίου, ονομάσθηκαν, από όλους τους άλλους αξιωματικούς και τους υπαξιωματικούς με μια δόση «χιούμορ» ως «ΣΑΒΒΑΤΙΑΝΟΙ».
-Οι «ΧΟΥΝΤΙΚΟΙ» δεν αντιμετωπίσθηκαν σωστά από την πολιτεία μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας. Ο κύριος λόγος, κατά την εκτίμησή μου, της κάκιστης αυτής αντιμετώπισης, ήταν οτι τα θέματα αυτά «διαχειρίστηκαν» άνθρωποι /υπουργοί που ανήκουν στη συντηρητική πολιτική παράταξη της πατρίδας μας, η οποία εξελέγη για δύο συνεχείς τετραετίες, μετά τη μεταπολίτευση (1974-1978). Είναι γνωστοί «οι όροι» που θα παραμείνουν, ελπίζω και στην ιστορία, ως Π.χ. «υπουργός, γεφυροποιός» ή τα λεγόμενα «σταγονίδια». Οι περισσότεροι πράκτορες της χούντας (Σαββατιανοί) συνέχισαν να υπηρετούν στις Ε.Δ. ως να μην συνέβαινε τίποτα. Κανείς δεν τους πείραξε και κανείς δεν σταμάτησε την εξέλιξή τους. Ακόμη και σήμερα, είκοσι εννέα (29) ολόκληρα χρόνια μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας στην Ελλάδα υπάρχουν «Σαββατιανοί» σε υψηλότατες θέσεις της ιεραρχίας των Ε.Δ. Βέβαια δεν εκδηλώνονται αλλά «ποιούν την νύσσα». Αλίμονο εάν τους δοθεί η ευκαιρία να εκδηλωθούν. Δυστυχώς πολλές φορές από τις
άστοχες ενέργειες και αποφάσεις ή αδιαφορίας των «πολιτικών», τους δίδονται αρκετές «μικρές, ευκαιρίες» να το πράξουν. «ΑΛΙΜΟΝΟ» όμως εάν τους δοθεί η μεγάλη ευκαιρία.
ΕΡΩΤΗΣΗ 17η: Οι διαδοχικές αποκαταστάσεις μετά τη μεταπολίτευση ήταν δίκαιες και σωστές; Τι έπρεπε να γίνει κατά τη γνώμη σας;
ΑΠΑΝΤΗΣΗ 17η: Οι διαδοχικές αποκαταστάσεις μετά τη μεταπολίτευση, σε πάρα πολλές περιπτώσεις, δεν ήταν ούτε σωστές, ούτε δίκαιες. Αλλά είπαμε τον "όρο"«γεφυροποιός», αυτός ο όρος τα λέει όλα.
ΕΡΩΤΗΣΗ 18η: Μετά την απόταξη, ή φυλάκιση, ή αποστρατεία σας δραστηριοποιηθήκατε πολιτικά ή επαγγελματικά και πώς;
ΑΠΑΝΤΗΣΗ 18η: Δεν επιθυμώ να απαντήσω ή να σχολιάσω την προσωπική μου ζωή, γενικότερα, παρ' ότι συνδέεται με σημαντικά γεγονότα της πολιτικής ζωής της χώρας.
ΕΡΩΤΗΣΗ 19η : Υπήρξε κίνδυνος πραξικοπήματος μετά τη μεταπολίτευση και πως εξηγείται;
ΑΠΑΝΤΗΣΗ 19η: Υπήρχε πάρα πολύ μεγάλος κίνδυνος πραξικοπήματος μετά τη μεταπολίτευση εξ' αιτίας της κακής αντιμετώπισης των υπαιτίων και πρακτόρων του καθεστώτος της 21ης Απριλίου από την επίσημη πολιτεία. Αντί να τιμωρηθούν αυστηρά, αυτοί συνέχιζαν να συνωμοτούν εις βάρος της δημοκρατίας και των υγιώς σκεπτομένων συναδέλφων τους (Αλλά σας ανέφερα τις λέξεις «γεφυροποιός» - «σταγονίδια»).

ΕΡΩΤΗΣΗ 20η: Τι έχετε να πείτε για την «παράδοση» στο Π.Ν. και πως επέδρασε, (εάν επέδρασε) στις συμπεριφορές των στελεχών του κατά τη δικτατορία; Είναι το Π. Ν. ένα «φιλελεύθερο» ή ένα «προοδευτικό» όπλο, ή πως εσείς θα το χαρακτηρίζατε και γιατί;
ΑΠΑΝΤΗΣΗ 20η: Το Π.Ν. ήταν και είναι πράγματι το πλέον «φιλελεύθερο» και «προοδευτικό» μέρος από όλα τα άλλα των Ε.Δ. Υπάρχει μια μεγάλη «δημοκρατική παράδοση» η οποία επέδρασε θετικότατα στις συμπεριφορές των στελεχών του κατά τη διάρκεια της δικτατορίας παρά τις αντίξοες συνθήκες που υπήρχαν τότε.
ΕΡΩΤΗΣΗ 21η: Ποια είναι η κοινωνική και η οικονομική προέλευση των στελεχών του Π.Ν. και τι ρόλο έχει παίξει αυτή στη διαμόρφωσή τους ως στρατιωτικών και στη διαμόρφωση του όπλου;
ΑΠΑΝΤΗΣΗ 21η: Δεν επιθυμώ να απαντήσω ούτε να σχολιάσω την ερώτηση.
ΕΡΩΤΗΣΗ 22η: Σας θυμίζει η έκφραση «πολίτης» κάτι από τα χρόνια των σπουδών σας στην παραγωγική σχολή και πως την εξηγείτε;
ΑΠΑΝΤΗΣΗ 22η: Η έκφραση «πολίτης» ήταν πολύ απαξιωτική έκφραση και απευθυνόταν σε έναν μαθητή παραγωγικής σχολής των Ε.Δ. που κάποιος ανώτερός του στη Σχολή επιθυμούσε να μειώσει την προσωπικότητά του. Την εξηγώ πολύ καλά ως έκφραση «προοίμιον» απαξίωσης της Δημοκρατίας και στη συνέχεια έλευσης του καθεστώτος της 21ης Απριλίου.

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ ΤΑΣΟΣ

Ο Τριανταφυλλίδης είναι αντιναύαρχος ε.α. μάχιμος τάξης 1954 εξόδου της ΣΝΔ και από τους συλληφθέντες ως ενεχόμενος στην οργάνωση για κίνημα στο ναυτικό το Μάιο του 1973. Στο ερωτηματολόγιο απαντά ως εξής:

Τριανταφυλλίδης Α.
Κέρκυρα, 6-9-02

Αγαπητέ κ. Κακαρά,
Σχετικά με τη στάση του ΠΝ κατά τη διάρκεια της δικτατορίας, πιστεύω ότι η πλειονότης των στελεχών του Ναυτικού, αν και αιφνιδιάστηκε την 21η Απριλίου, ήταν εξ αρχής αντίθετη προς την «επανάσταση». Η παράδοση του ΠΝ, συνυφασμένη με αξιοκρατία, ελευθερία εκφράσεως γνώμης, συναδελφικότητα και αποστροφή προς καταδότες και χαφιέδες, δε συνάδει προς καθεστώτα τύπου 21ης Απριλίου.

Απόδειξη των ανωτέρω ήταν η δυσκολία της «επανάστασης» να στρατολογήσει οπαδούς στους αξιωματικούς του ΠΝ και η σχεδόν σύσσωμος και αυθόρμητος συστράτευση του Ναυτικού με την πλευρά του Βασιλέως την 13η Δεκεμβρίου 1967. Η κίνηση του Βασιλέως στέρησε το καθεστώς από κάθε νομιμοποίηση και έτσι ξεκίνησε στο Ναυτικό προσπάθεια οργάνωσης μιας δυναμικής αντίδρασης για αποκατάσταση της συνταγματικής τάξης.

Η προσπάθεια αυτή πέρασε από διάφορα στάδια, ανάλογα και με τη συγκυρία τοποθετήσεως μυημένων αξιωματικών σε νευραλγικές θέσεις, κυρίως κυβερνητών.

Έτσι την περίοδο 1969-70 με τον αείμνηστο τότε πλοίαρχο Σούλη ως Διοικητή τορπιλακάτων και με μυημένους κυβερνήτας Α/Τ, είχαμε το σχέδιο απαγωγής του Παπαδόπουλου στην άσκηση «Θρίαμβος» το 1969, και σχέδια κατάληψης της νήσου Κρήτης. Τα σχέδια αυτά δεν καρποφόρησαν και διότι διέρρευσαν πληροφορίες στους απριλιανούς, που οδήγησαν στην αποστρατεία Σούλη και σε μεταθέσεις, με αποτέλεσμα να ατονήσει η κίνησις.

Η προσπάθεια επανελήφθη το 1971 από τον τότε Αντ/ρχο Παπαδόγκονα[1] και οδήγησε στα γεγονότα του 1973 που ονομάστηκαν συλλογικά «Κίνημα του Ναυτικού», συμπεριλαμβανομένης και της ανταρσίας του «Α/Τ ΒΕΛΟΣ».

Οι ιδιαιτερότητες του κινήματος μπορούν να συνοψισθούν ως παρακάτω:
-Οργανώθηκε αποκλειστικά από αξ/κους του Ναυτικού, που ήθελαν να μείνουν πιστοί στον όρκο που έδωσαν, ανεξάρτητα από κινδύνους και προσωπικό κόστος, χωρίς έξωθεν πολιτικές επεμβάσεις, και απέβλεπε στην αποκατάσταση της συνταγματικής τάξεως.
-Δεν απέβλεπε σε προσωπικά οφέλη και μάλιστα θα μπορούσε να λεχθεί με γλώσσα της σήμερον ότι ήταν ενάντια στα «συντεχνιακά» συμφέροντα των αξ/κων - διότι προέβλεπε τον σχηματισμό κυβέρνησης εθνικής ενότητας από πολιτικούς.

Θα μπορούσε να αποκληθεί «ρομαντικό» διότι η κατάληψις της αρχής ή έστω η επίτευξις αποφασιστικού πλήγματος με τα μέσα του Ναυτικού ήταν στρατιωτικά εξεταζόμενο από πολύ δύσκολος ως αδύνατος. Αυτό εξηγεί ίσως και τους δισταγμούς και τις καθυστερήσεις.

[1] Είναι ο μόνος που αναφέρει τον Παπαδόγγονα ως κύριο οργανωτή για κίνημα στο ναυτικό του Μαίου 1974.

-Ο πολιτικός αντίκτυπος ήταν πολύ μεγάλος, μεγαλύτερος από ότι ανεμένετο και αυτό δικαιώνει αυτούς που επέμειναν στην εκδήλωση του κινήματος.

Ίσως εδώ θα πρέπει να αναφερθεί και η συμβολή των αξ/κων του κινήματος στην εδραίωση της μεταπολίτευσης, κυρίως τους πρώτους κρίσιμους μήνες. Διότι τα πλοία και οι μονάδες που τοποθετήθηκαν, απετέλεσαν τη μόνη ίσως αξιόπιστη στρατιωτική δύναμη στη διάθεση της κυβέρνησης, και χρησιμοποιήθηκαν εντατικά για την αποτροπή κινήσεων από στρατιωτικές μονάδες πιστές στη χούντα και για άλλες αποστολές.

Νομίζω ότι το ΄΄Κίνημα του Ναυτικού΄΄ ήταν από τα κορυφαία γεγονότα στην αντίσταση κατά της χούντας και απετέλεσε την απαρχή γεγονότων που οδήγησαν στην πτώση της. Τούτο βέβαια συσκοτίζεται από διάφορες πλευρές μηδέ της επισήμου πολιτείας εξαιρουμένης, η οποία δεν εσκέφθη ούτε καν στην επέτειο αποκατάστασης της Δημοκρατίας να καλέσει αυτούς που συμμετείχαν.

Προσωπικά θεωρώ τιμητική την ευκαιρία που μου εδόθη να συμμετάσχω μαζί με τόσους άλλους εξαίρετους συναδέλφους στο κίνημα, αν και θα προτιμούσα το κορυφαίο γεγονός στη σταδιοδρομία μου να μην είναι η συμμετοχή σε συνωμοσίες και κινήματα.

Όσον αφορά τη δικτατορία πιστεύω ότι μόνον έβλαψε. Απετέλεσε κόλαφο στην αξιοπρέπεια των Ελλήνων και στιγμάτισε τη χώρα μας ως τριτοκοσμική και υπανάπτυκτη μέσα σε μια Ευρώπη που ανεπτύσσετο.

Εμπόδισε τον ομαλό εκσυγχρονισμό της χώρας μας και δημιούργησε στρεβλώσεις που θα πληρώνουμε για πολλά χρόνια ακόμη.

Στα εθνικά θέματα η Ελλάδα υπέστη πρωτοφανείς ταπεινώσεις και καταστροφές που βιώνουμε ακόμα και σήμερα.

Ειδικότερα για τις ένοπλες δυνάμεις πέραν της καταρρακώσεως του κύρους τους, ανέτρεψε και την ιεραρχία και την πειθαρχία και εισήγαγε τον χαφιεδισμό και μοντέλα παράπλευρου διοικήσεως από επιτροπάτα, από τα οποία πολύ φοβούμαι ότι δεν έχουμε ακόμα απαλλαγεί.

Ως μόνο καλό μπορεί να θεωρηθεί ότι η καθολική σχεδόν αντίδραση δημιούργησε μια εθνική ενότητα και συμφιλίωση η οποία, όπως δυστυχώς συμβαίνει στην Ελλάδα, δεν διήρκησε για πολύ.

Με εκτίμηση
Τάσος Τριανταφυλλίδης

Υ.Γ.

Απεφοίτησα από τη ΣΝΔ το 1954, ΑΜ 936.. Τη διάρκεια της Επταετίας είχα το βαθμό του πλωτάρχου-αντιπλοιάρχου.

Παραιτήθηκα από το ΠΝ τον Ιούνιο του 1985 μαζί με τον υποναύαρχο Θεοχάρη σε ένδειξη διαμαρτυρίας για την απαράδεκτο συμπεριφορά για υπουργό δημοκρατικά εκλεγμένης κυβέρνησης, του τότε ΥΦΕΘΑ.[1]

Εκείνο όμως το οποίο με λύπησε δεν ήταν η συμπεριφορά του υπουργού αλλά η τήρηση στάσεως «Ποντίου Πιλάτου» από τον τότε Α/ΓΕΝ και σύντροφό μου στο κίνημα που δεν άρμοζε ούτε στην ιστορία του ούτε στο αξίωμά του.

[1] Ήταν στην προεκλογική περίοδο του 1985 με ΥΦΕΘΑ τον Α.Δροσογιάννη. Ο υποναύαρχος Α.Θεοχάρης εκτελούσε καθήκοντα Α/Ε ΑΣ και παραιτείται διαμαρτυρόμενος όταν πλοίο ή πλοία του στόλου χρησιμοποιούνται σε αποστολή όπου θα χρησιμοποιούσαν τις ηλεκτρονικές τους συσκευές σε χρήση που εκτιμήθηκε ως εμπλοκή στην προεκλογική περίοδο. Ο Τριανταφυλλίδης παραιτείται την ίδια περίοδο θιγόμενος διότι τον κάλεσε ο ΥΦΕΘΑ και (όπως έγινε γνωστό στο ναυτικό) τον παρατήρησε διότι μέλος της οικογένειάς του είχε μετάσχει σε προεκλογική συγκέντρωση της ΝΔ. Και τα δύο αυτά στελέχη χαίρουν εκτίμησης στο ναυτικό και για τον χαρακτήρα και για την επαγγελματική τους επάρκεια. Παρ' ότι έφεραν τότε το βαθμό του υποναυάρχου, εκτιμήθηκε ως απώλεια για το ΠΝ το ότι δεν τους δόθηκε η ευκαιρία να θητεύσουν και στην ηγεσία του. Όσον αφορά το παράπονο του Τριανταφυλλίδη για τον τότε Α/ΓΕΝ Παππά πιθανόν να αναφέρεται σε μη παρέμβαση του τελευταίου για στήριξή του.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β-IV

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΜΕ ΙΔΙΩΤΕΣ

ΒΑΡΔΙΝΟΓΙΑΝΝΗΣ ΒΑΡΔΗΣ

Ο Βαρδινογιάννης (όπως ο ίδιος επισημαίνει), εμπλέκεται σε προσπάθεια για οργάνωση αντιστασιακής ομάδας στις ΕΔ με καθοδήγηση από το χώρο του τέως ενιαίου ΚΚΕ. Τα στοιχεία που αναφέρει είναι εντυπωσιακά και οι αριθμοί μάλλον απαγορευτικοί για τέτοια οργάνωση στις ΕΔ και ειδικά στην αεροπορία και το ναυτικό. Εν τούτοις συναντάμε ορισμένα στοιχεία κοινά και στη συνέντευξη του Παπαγεωργόπουλου. Αλλά και πάλι δεν μπορεί να γίνουν αποδεκτά τέτοια δεδομένα, χωρίς συσχέτιση που όμως δε στάθηκε δυνατόν να υλοποιηθεί. Εκατό αξιωματικοί που θα κατέβαιναν από Αθήνα, ένοπλες δυνάμεις στα βουνά της Κρήτης, σαράντα αεροσκάφη έτοιμα να συμπράξουν σε αντίσταση κατά της χούντας, κατάληψη του Ναυστάθμου Κρήτης και λοιπές τέτοιες δράσεις και αριθμοί δεν υπήρχαν ούτε με το ΕΑΜ στην Κρήτη. Επομένως υπάρχει ζήτημα αξιοπιστίας των στοιχείων. Όσο για την εντολή στον Βαρδινογιάννη να συμπτύξει οργάνωση του ΚΚΕ το 1966 στο στρατό, θα ήταν αξιοποιήσιμη μόνον με παροχή συγκεκριμένων ονομάτων και αποτελεσμάτων και πρόσθετη συσχέτιση. Δεν υπάρχει πουθενά αλλού αναφερόμενη παρόμοια κίνηση για προσπάθεια οργάνωσης του ΚΚΕ στις ΕΔ εκτός από τις εγκυκλίους της ΚΥΠ και του ΓΕΕΘΑ μεταπολιτευτικά. Και αυτά για να ληφθούν τα ΄΄κατάλληλα΄΄ μέτρα και όχι ως πληροφορία.

Συνέντευξη με το Βαρδή Βαρδινογιάννη (Β), πρόεδρο της ΕΔΙΑ (Εταιρία Διάσωσης Ιστορικών Αρχείων).
ΑΚ (Κ)
28-7-2002

Κ. Με τον Βαρδή τον Βαρδινογιάννη, τον αντιστασιακό της αριστεράς στις 28 Ιουνίου 2002 στα γραφεία της εταιρίας διάσωσης ιστορικών αρχείων (ΕΔΙΑ). Βαρδή μπορείς να μου πεις, από τα χρόνια που έζησες στην παρανομία ή στην νομιμότητα, μέσα από την αριστερά, οι εμπειρίες σου σε σχέση με τις ένοπλες δυνάμεις κατά της δικτατορίας ποιες είναι;
Β. Από την πρώτη μέρα και επειδή είμαι από τα στελέχη εκείνα της αριστεράς που διασώθηκαν, δεν μπόρεσαν να τους συλλάβουν και έμεινα βέβαια και ολόκληρη την εφταετία σε παρανομία, από την πρώτη μέρα ήταν ο κόσμος, μεγάλη πλειοψηφία, αντίθετοι με τη δικτατορία. Διότι κάνανε αυτή την βλακεία οι δικτάτορες, εξαρχής να απομονωθούν από το πολύ κόσμο. Όμως η αντίθεση αυτή ήτανε, σε μια δυσκολία του πως θα ενεργοποιηθεί. Και πως, διερωτώντο τότε όλοι πως θα πέσει τελικά η χούντα, η πανίσχυρη τώρα που έχει τις ένοπλες δυνάμεις, που έχει στα χέρια της τον κρατικό μηχανισμό, που έχει αυτά τα μέσα καταστολής που διαθέτει, αυτό ήτανε μέγα πρόβλημα. Ήταν μέγα ερώτημα και όλες οι αντιστασιακές οργανώσεις πιστεύω ότι το αντιμετώπισαν. Εμείς ιδιαίτερα προβληματιστήκαμε τότε, διότι είμαι από εκείνους που συγκροτήσαμε τη πρώτη οργάνωση του πατριωτικού μετώπου, εδώ στην Αθήνα και ήμουνα και στο κέντρο που διηύθυνε το πατριωτικό μέτωπο εδώ και είχα ιδιαίτερη ευθύνη για τον τύπο που έβγαινε για τα παράνομα τυπογραφεία, για το πώς θα οργανώσουμε όλη τη δουλειά. Σκεφτήκαμε λοιπόν ότι σημαντικό στον τομέα της δουλειάς είναι οι ένοπλες δυνάμεις. Οι αξιωματικοί είναι πατριώτες, οι περισσότεροι αξιωματικοί είναι δημοκράτες στις αντιλήψεις τους. Δεν είναι δυνατόν να ανεχτούνε πολύ αυτή την λαίλαπα που, έφερε μια μικρή ομάδα αξιωματικών, που κατά την δική μας εκτίμηση ήταν και ξενοκίνητη. Και εκεί είναι ένα θέμα, πως θα αποκαλυφθούν και πως θα συνειδητοποιηθεί στο χώρο των ενόπλων δυνάμεων αυτή η ανάγκη της ανατροπής της δικτατορίας.
Κ. Βαρδή όμως είπες ότι οι ένοπλες δυνάμεις ελεγχόντουσαν από τη χούντα. Πως αυτά τα δύο πάνε μαζί, να υπάρχουν και δημοκράτες αξιωματικοί και να υπακούν στην δικτατορία;
Β. Η μεθόδευση που υπήρχε από την ιεραρχία τη στρατιωτική να επιβληθεί και με διάφορους τρόπους να προωθήσει εκείνους που ήτανε πιο πιστοί σε αυτούς. Και για ένα μακρύ χρονικό διάστημα δεν ήτανε δύσκολο να υπάρχει κάποια εκδήλωση από την πλευρά των ενόπλων δυνάμεων, το γνωρίζετε πολύ καλά, σε όλους τους χώρους. Ίσως στο χώρο του ναυτικού να ήτανε περισσότερες οι δυνατότητες, διότι εκεί πολλοί αξιωματικοί ήτανε και με τον βασιλιά και αυτό τους κόστισε.Το ότι υπήρχε ο βασιλιάς κάποια στιγμή με τη δικτατορία. Αλλά εν πάση περιπτώσει αυτό το οποίο συνειδητοποιήθηκε σε μας τότε, ήτανε τι μπορούμε να κάνουμε όσον αφορά τις ένοπλες δυνάμεις, από τη πλευρά τη δική μας. Εμείς προχωρήσαμε στο να ιδρύσουμε τον Α.Σ.Ε.Α., Αντιδικτατορικό Σύνδεσμο Ελλήνων Αξιωματικών. Υπάρχουνε τα έγγραφα, μπορώ να σας τα δώσω, οι πρώτες διακηρύξεις, είχα συμβάλει και εγώ και επικεφαλής σε αυτήν την οργάνωση μπήκε ο Γιώργος ο Ζαβός, ο οποίος αν θέλετε δεν ανήκει και στην αριστερά, ο Γιώργος ο Ζαβός …
Κ. Ήταν αξιωματικός όμως;
Β. Βεβαίως ήταν, συνταγματάρχης ήτανε, δεν ξέρω τι θέση είχε ο Ζαβός τότε. Και έπαιζε ένα σοβαρό ρόλο και κοντά σε αυτόν ήτανε και δύο τρεις αξιωματικοί του ναυτικού, δεν ξέρω τα ονόματα, είχε φτιάξει μια αξιόλογη ομάδα και είχαν και μια συνεργασία με πολλούς απόστρατους του 1935. Αναφέρω παράδειγμα τα δύο αδέρφια Παπούλα. Η εργα-σία που είχαν αναλάβει ας πούμε με στόχο την διαφώτιση των ενόπλων δυνάμεων και των αξιωματικών, ήτανε καταρχήν η έκδοση ανακοινώσεων, προκηρύξεων που ταχυδρο-

μούνταν που στέλνονταν για να αποκαλύψουνε αυτό το έγκλημα της δικτατορίας και να πιστέψουν σιγά - σιγά οι ίδιοι οι αξιωματικοί, ότι δεν μπορεί να συνεχιστεί αυτό το πράγμα.
Κ. Βαρδή πότε ξεκίνησε ο Α.Σ.Ε.Α. να δρα και πόσο διάστημα κράτησε και αν υπήρξαν συλλήψεις από τη δικτατορία μελών του Α.Σ.Ε.Α.
Β. Ο Α.Σ.Ε.Α. ξεκίνησε από την αρχή, από το πρώτο χρόνο, από την πλευρά τη δική μας, εγώ από το πενταμελές γραφείο δηλαδή, κινήθηκα με τον Γιάννη τον Παπουτσάκη, τον καθηγητή και με έναν ακόμα τον Αδάμ τον Κοκολάκη. Αυτοί βρήκανε τους αξιωματικούς, ο Κοκολάκης βρήκε τον Ζαβό, συναντηθήκαμε, συζητήσαμε, συμφωνήσαμε. Μιλήσαμε ύστερα και με τους απόστρατους, διότι στην πορεία ανέκυψε το θέμα να οργανωθεί η κατάληψη της Κρήτης, έγινε ολόκληρο σχέδιο για την κατάληψη της Κρήτης. Συναντηθήκαμε εις την πλατεία Μαβίλη, (κοντά ήτανε το σπίτι του Παπούλα) ένα βράδυ στο σπίτι του Παπούλα, τα δύο αδέρφια (είχε γυρίσει από την εξορία ο Άκης που ήτανε στα μηχανοκίνητα), και είχε πάρει μέρος ο Μανόλης ο Κεφαλογιάννης, είχε πάρει μέρος- και έπαιζε σημαντικό ρόλο-, ο Παπαδονικολάκης ο αξιωματικός της αεροπορίας. Αυτός λοιπόν μας έφερε όλο το σχέδιο, το επιχειρησιακό, πως θα γίνει. Ήτανε οργανωμένοι ήδη 40 αεροπόροι, ιπτάμενοι, στο αεροδρόμιο των Χανίων Ήταν βέβαιο ότι μπορούμε να καταλάβουμε το αεροδρόμιο και να έχουμε τα αεροπλάνα στα χέρια μας, έμενε το μέρος οργάνωσης και κατάληψης των μηχανοκινήτων του Ηρακλείου. Το πετυχαίναμε αυτό από ενόπλους, που είχαμε εμείς στο Ηράκλειο ομάδες, {είχαμε} οργανώσει και το Ναύσταθμο στα Χανιά. Ταυτόχρονα το σχέδιο περιλάμβανε ότι θα κατέβουνε περί τους 100 αξιωματικοί, οι περισσότεροι ήτανε απόστρατοι του '35.[1] Θα κηρυχθεί επιστράτευση τοπι-κή, η αεροπορία ήταν σε θέση να αντιμετωπίσει τις επιθέσεις που θα γινόταν από την Αθή-να, οι αποβατικές ενέργειες. Και θέτει ζήτημα και έγινε αποδεχτό να κληθεί ο Καραμανλής
Κ. Βαρδή ένα λεπτό. Είπες τρία πάρα πολύ σοβαρά σημεία. Ανέφερες 40 αεροπόρους, αυτοί ήταν μυημένοι, οργανωμένοι σ' αυτήν την οργάνωση; Δεύτερον ανέφερες ενόπλους, ενόπλους στο Ηράκλειο. Εννοείς ένοπλους μέσα από τις ένοπλες δυνάμεις που τότε στρατοπέδευαν; Και τρίτον, είπες για το Ναύσταθμο με ποιους αξιωματικούς του ναυτικού θα γινόταν η κατάληψη του Ναυστάθμου;
Β. Θα σας πω (…) η αεροπορία την οργάνωση την είχε κάνει ο Παπαδονικολάκης, ο αξιωματικός αυτός, είναι επιτελικός αξιωματικός της αεροπορίας, αργότερα έγινε και υπουργός, υφυπουργός, υπουργός στρατιωτικών κάτι τέτοιο (…)
Κ. Γνωστός ο Παπαδονικολάκης.
Β. Ο Παπαδονικολάκης δεν ήτανε ακόμα ενταγμένος εις το Π.Α.Κ. Μάλιστα στη πρώτη συνάντηση μας είπε και διάφορα πράγματα, ξέρω 'γω ότι δεν συμφωνεί με τον Ανδρέα, με την τακτική, με ορισμένα πράγματα, αλλά στην πορεία τα βρήκαν. Και εκεί μάλιστα ήρθα και εγώ σε μια σύγκρουση με τον Παπαδονικολάκη, διότι ο Παπαδονικολάκης λέει, ότι εγώ θα συνεργαστώ με όλους, με όλους σας αλλά δεν μπορώ να συνεργαστώ με έναν κομμουνιστή. Τον διέκοψα και του είπα ότι *΄΄εγώ είμαι κομμουνιστής κύριε, αλλά εγώ είμαι σήμερα αντιστασιακός και παλεύω για τους ίδιους σκοπούς. Δεν μπορεί λοιπόν να μου λες εσύ ότι πολέμησες στο Γράμμο τους κομμουνιστές. Διότι και εγώ πολέμησα χρόνια και υπέστην από την παράταξη τη δική σας ορισμένα πράγματα. Αυτά θα συζητήσουμε τώρα; Θα συζητήσουμε τι θα κάνουμε συνεργαζόμενοι για να ανατρέψουμε τη δικτατορία΄΄*, του λέω. Και το απεδέχθη, γιατί συμφώνησαν μαζί μου οι υπόλοιποι και δεν μπορούσε μόνος του. Και συνεχίσαμε και ξημερωθήκαμε εκεί με το σχέδιο που μας ανέλυσε, το επιχειρησιακό ο Παπαδονικολάκης. Οι αεροπόροι λοιπόν, που με ρωτάς τώρα, οι αεροπόροι ήτανε οργανωμένοι από τον Παπαδονικολάκη, μας είπε, μας το βεβαίωσε, κανένα πρόβλημα, έχουμε στα χέρια μας τα αεροπλάνα, ήτανε 40 καινούργια αεροπλάνα μαχητικά εις το αεροδρόμιο (…). Όσον αφορά τα μηχανοκίνητα του Ηρακλείου, είχαμε ομάδα οργανωμένη με τον Γιώργο τον Βλάγο, (…) με ενόπλους. Διωκόμενοι ήτανε και συζητήσαμε ότι θα μπορούμε να κατεβούμε και να καταλάβουμε τα μηχανοκίνητα, με ενόπλους διωκόμενους..
Κ. Τι διωκόμενοι δηλαδή;
Β. Ήτανε στο βουνό οι άνθρωποι, ήτανε στο βουνό, είχανε το τουφέκι στον ώμο, δεν είχανε ακόμα ενταχθεί εις τις συγκεκριμένες οργανώσεις το Ε.Α.Μ., το Ε.Λ.Α.Σ., την Ε.Ο.Ν. και λοιπά, όχι. Αλλά ήτανε ορισμένοι άνθρωποι που διωκόντουσαν και υπήρχανε καμπόσα τουφέκια ας πούμε εις το όλο αυτό, που θα ανελάμβανε αυτό το έργο.
Κ. Βαρδή εννοείς, ένα λεπτό…
Β. Ανέλαβα λοιπόν εγώ …
Κ. Ένα λεπτό …
Β. Όχι. Ανέλαβα λοιπόν εγώ, που κρατούσα την οργάνωση αυτή εις το Ηράκλειο να επικοινωνήσω με τον Κλάδο και να λύσουμε αυτό το ζήτημα το δυναμικό. Πως θα μπορέ-σουμε να καταλάβουμε τα μηχανοκίνητα. Και έστειλα άνθρωπο στα Χανιά να δει μια άλλη, κάποιες άλλες ομάδες που υπήρχανε εκεί,

[1] Οι απόστρατοι του 1935 είναι τουλάχιστον πάνω από 65 ετών το 1967. Ο Βαρδινογιάννης ίσως μπλέκει τις περιπτώσεις παράλληλα με την άνεση με τον οποία χειρίζεται τους μεγάλους αριθμούς.

για να δούμε πως είναι δυνατόν σεναργαζόμενοι και με τους αεροπόρους, να μπλοκάρουμε και να καταβάλουνε τα καράβια.
Κ. Βαρδή ήμαστε στη δεκαετία του ’60. Ήμαστε στο ’68 - ’69 που γίνονται αυτά τα πράγματα; Υπάρχουν στα βουνά της Κρήτης …
Β. Δεν μιλάω…
Κ. … ένοπλοι, ένοπλοι οι οποίοι …
Β. Δεν μιλάω για το ’69. Μιλάω για το ’71 – ’72.
Κ. ’71 – ’72. Υπάρχουν ένοπλοι διωκόμενοι γνωστοί στις αρχές, δηλαδή ότι βρίσκονται παράνομα στα βουνά, οι οποίοι τι ήταν; Παλιοί αντάρτες του Ε.Α.Μ., Ε.Λ.Α.Σ. που είχανε περισσέψει και γυρνούσαν στα βουνά της Κρήτης; Τι ήταν αυτοί οι ένοπλοι;
Β. Υπήρχαν άνθρωποι που κρύβονταν, υπήρχαν οι πρώτες ομάδες που δεν είχαν ακόμα συγκροτηθεί τα τμήματα ούτε του Ε.Λ.Α.Σ., ούτε της Ε.Ο.Ν. αλλά υπήρχε μια, ένα, μια βάση δυναμική από ανθρώπους εμπειροπόλεμους που θα κάναν αυτό το έργο. Δηλαδή το σχέδιο μας, εμείς αναλάβαμε ας πούμε αυτό το θέμα, του πως θα κινήσουμε πολίτες ενόπλους από κάτω για να εφαρμοστεί το σχέδιο.
Κ. Το όνομα Γρηγοριάδης από αξιωματικούς του ναυτικού σου λέει τίποτα Βαρδή;
Β. Ομολογώ ότι δεν ήξερα τα ονόματα και δεν ζήτησα ποτέ από το Ζαβό να μου πει, να πει ονόματα, ποιους είχε οργανώσει. Όταν συνεδριάζαμε, γιατί δεν κάναμε συχνά συνεδριάσεις. Μαζευτήκαμε πρώτα – πρώτα στου Κεφαλογιάννη το σπίτι μια μέρα, εδώ στο Σουκλάτου του εκδότη το σπίτι ένα βράδυ, ήρθε ο Μανόλης ο Κεφαλογιάννης εκεί, έχει πάει στο εξωτερικό. Έφερε ο Κεφαλογιάννης δέκα εκρηκτικούς μηχανισμούς, τους οποίους παρέδωσε με εντολή δική μου, στον Παπουτσάκη και ο Παπουτσάκης τους έδωσε στον Ζαβό και εγώ έδωσα εντολή, διότι δεν ήμουνα υπέρ των εκρήξεων, των άσκοπων εκρήξεων, αλλά είμεθα υπέρ του ότι και αυτή η μέθοδος μπορεί να χρησιμοποιηθεί. Δυστυχώς παράκουσε την εντολή τη δική μου ο Παπουτσάκης και έδωσε στον αξιωματικό τον Αρχάκη μια από αυτές τις βόμβες, πήγε και την έριξε την βόμβα αυτή εδώ στο Πεδίο του Άρεως, έγινε γνωστό, πιάσανε τον Αρχάκη. Ευτυχώς ο Αρχάκης δεν μαρτύρησε, ήταν παλικάρι, άντεξε στις ανακρίσεις, άντεξε στις πιέσεις και δεν … διότι θα μας κάνανε μεγάλο κακό τότε. Να μια περίπτωση, που μου λες, για οργανωμένους αξιωματικούς, να μια περίπτωση. Δεν μπορούσαμε να ελέγχουμε τα πάντα.
Κ. Λες Βαρδή ότι ο … Βαρδή λες ότι ο Αλέκος ο Αρχάκης, ο γνωστός Αρχάκης που συνελήφθη και έκανε και χρόνια στην φυλακή, ο Ζαβός, ο Παπαδονικολάκης και ένας μεγάλος αριθμός αεροπόρων, καθώς και ορισμένοι αξιωματικοί εν ενεργεία προφανώς οι τελευταίοι, ήταν οργανωμένοι στον Α.Σ.Ε.Α.;
Β. Στον Α.Σ.Ε.Α. δεν ήτανε ο Παπαδονικολάκης. Ο Παπαδονικολάκης είχε φτιάξει δική του οργάνωση στην αεροπορία και συμφωνήσαμε να συνεργαστούμε, έτσι.
Κ. Μάλιστα.
Β. Λοιπόν …
Κ. Εκτός από τον Αρχάκη και τον Παπαδονικολάκη που συνελήφθη αργότερα, από την οργάνωση του Α.Σ.Ε.Α. είχαμε συλλήψεις, φυλακίσεις, δίκες;
Β. Από τους αξιωματικούς που ήτανε οργανωμένοι στον Α.Σ.Ε.Α., ούτε συλλήψεις, ούτε δίκες. Το μόνο που μπορώ εγώ να σας δώσω είναι τα έντυπα που τυπώναμε στο τυπογραφείο και που τα ταχυδρομούσανε, προκηρύξεις που τις γράφανε οι ίδιοι, με ευρύτητα βέβαια και με το πνεύμα που πρέπει να απευθύνεσαι στους αξιωματικούς. Αυτό το οποίο μπορώ να πω εγώ, είναι ότι όλες οι προσπάθειες που γίνανε και δεν ήταν η μοναδική οργάνωση αυτό που λέμε ο Α.Σ.Ε.Α., εκεί που άλλες …, υπήρξαν και άλλες πρωτοβουλίες και ξέρετε και εσείς πολύ καλά και για τον αριθμό και λοιπά. Όλες αυτές οι πρωτοβουλίες δεν πήγαν χαμένες, διότι καλλιεργήθηκε αυτό το πνεύμα το αντί χουντικό, της ανάγκης ανατροπής της δικτατορίας και κάποια στιγμή αυτό κάθισε. Όταν έγινε το κίνημα στο ναυτικό, όταν ήρθε ο Αβέρωφ στο Παρίσι, ήμουνα στο Παρίσι παράνομα, είχα πάει και συνήλθαμε στο σπίτι του (…) ο Οπρόπουλος προήδρευε, ήτανε ο Κώστας ο Μητσοτάκης, ήτανε από την …, απ’ όλες τις οργανώσεις και είχε, είχε και ο Λουλές από το Κ.Κ. και είχε έρθει ο ιδιαίτερος του Καραμανλή εκεί ο Πυλαρινός και κάναμε ολονύχτια σύσκεψη να αποφασίσουμε τι θα κάνουμε για το δημοψήφισμα.
Κ. Πότε έγινε αυτό;
Β. Αυτό έγινε στις παραμονές του δημοψηφίσματος, διότι εμείς υπερ… υποστηρίζαμε, όλοι αυτοί που συνήλθαμε, ότι πρέπει να δώσουμε τη μάχη του δημοψηφίσματος …
Κ. Τι κουβεντιάσατε στη σύσκεψη Βαρδή στο Παρίσι;
Β. Εκεί συζητήσαμε την τακτική μας όσον αφορά το δημοψήφισμα. Εκεί συγκρούσθηκαν οι δύο απόψεις. Την μια άποψη την οποία, τότε το Κ.Κ. προσπαθούσε να έχει μια συνεργα-σία με τον Ανδρέα Παπανδρέου. Και επειδή ο Ανδρέας Παπανδρέου ήτανε υπέρ των δυνα-μικών λύσεων και λοιπά και ότι η όξυνση και ότι δεν παίρνουν μέρος ουσιαστικά σ΄ αυτήν την παρωδία. Εμείς λέγαμε ότι, στο δημοψήφισμα πρέπει να πάμε, να φτιάξουμε παντού επιτροπές του ‘Όχι’, να πάμε να δώσουμε την μάχη για το δημοψήφισμα με το ‘Όχι’ σύνθημα. Τελικά αποδέχθηκε το Κ.Κ. αυτήν την άποψη και εμείς την εφαρμόσαμε εδώ…
Κ. Αυτό είναι πριν το κίνημα, Βαρδή, πριν το κίνημα του ναυτικού.

Β. Δεν … ήταν …
Κ. Δεν είχε γίνει το κίνημα του ναυτικού;
Β. Μιλάω για το δεύτερο δημοψήφισμα, το δεύτερο. Για το δεύτερο δημοψήφισμα, το ξέρετε ότι πήρα προχτές προίκα την Ακρόπολη εκείνης της εποχής και εις την Α' Αθηνών ήρθαμε εδώ στα ίσα του 'Όχι' και του 'Ναι' …
Κ. Ο Αβέρωφ Βαρδή που μέχρι …
Β. Α ναι.
Κ. … από πλευράς του κινήματος, τι είπε για το κίνημα;
Β. Εκείνο το καιρό λοιπόν, άκουσε με τώρα. Εκείνο τον καιρό λοιπόν ήρθε εδώ ο Αβέρωφ έτσι, εγώ, με είχε ξενίσει ο τρόπος που αντιμετώπιζε την σύλληψη του ο Αβέρωφ. Ο οποίος κάθισε και είπε τι έκανε και κάθισε και είπε τι έκανε και ο …, ορισμένα πράγματα και για τον Μητσο…, για τον Καραμανλή …
Κ. Εννοείς όταν είχε συλληφθεί;
Β. Ναι. Ήρθε μετά που τον άφησαν, ήρθε στο Παρίσι. Λέω λοιπόν στον Πιλαρινό με τον οποίο καθόμασταν συχνά και παίρναμε καφέ και κουβεντιάζαμε όλα τα θέματα της αντίστασης, που ήτανε γραμματέας του Καραμανλή τότε. Του λέω, ρε 'συ Κώστα, του λέω, με ξενίζει αυτό το πράγμα, μου λέει, να σου πω την αλήθεια και μένα με ξένισε. Όταν ήρθε ο Αβέρωφ τον αγκάλιασε και τον φίλησε ο Καραμανλής, ενώ είχε πει, είχε παραδεχτεί ένα σωρό πράγματα. Αλλά ο Καραμανλής βεβαίως γνώριζε και αυτός περισσότερο, ότι τελικά η λύση θα δοθεί μέσω των ενόπλων δυνάμεων. Αυτό είναι γεγονός που σου λέω τώρα Αντώνη. Το γνώριζε και μου το είπε επί λέξη ο … και εγώ παραξενεύομαι. Μου λέει, Βαρδή, πως τον δέχτηκε με ανοιχτές αγκάλες;
Κ. Τι ήτανε εκείνα Βαρδή που κατά την γνώμη σου είπε ο Αβέρωφ στην Ε.Σ.Α. και (…) τον Καραμανλή;
Β. Από ότι είχα διαβάσει, από ότι είχα διαβάσει παραδέχτηκε τη σύνδεση και με Καραμανλή.
Κ. Αυτό δεν εξέθετε τον Καραμανλή. Τον εξέθετε;
Β. Δεν ξέρω, μπορεί ποινικά να τον εξέθετε. Δεν έπρεπε πάντως κατά τη δική μου εκτίμηση τότε. Εγώ δεν ξαναγύρισα σ' αυτά τα κείμενα. Κατά τη δική μου εκτίμηση της αδιαλλαξίας, τότε που είδα ότι και λοιπά ένα συλαμβανόμενο να παραδέχεται ούτε για τον εαυτό του, ούτε για τους άλλους τι έκαναν. Αυτό εγώ, εμείς το είχαμε σαν αρχή. Και αυτό με ξένισε και γι' αυτό και γι' αυτό είπα στον Πιλαρινό αυτό το πράγμα και ποια ήτανε η απάντηση του Πιλαρινού. Για τον Καραμανλή μιλάω τώρα, για θέματα τα οποία ήτανε… σε ανύποπτο χρόνο συνέβησαν και πως τότε αντιμετωπίζαμε τα ζητήματα. Και εδώ αποδέχτηκα και εγώ λέω αυτή {είναι} η τακτική του Καραμανλή.
Κ. Αποδέχτηκες δηλαδή το ότι ο Αβέρωφ από πλευράς του σωστά κατέθεσε όλα εκείνα που κατέθεσε στην Ε.Σ.Α.;
Β. Εγώ αποδέχτηκα ότι από πολιτικότητα ο Καραμανλής φαινότανε να τα έχει καλά με τις ένοπλες δυνάμεις. Απάντησε στον Αβέρωφ.
Κ. Να τα έχει καλά με τις ένοπλες δυνάμεις, ποιες τις αντιστασιακές;
Β. Αυτές που όταν … Βέβαια με τις αντιστασιακές. Όχι …
Κ. Εννοείς με τους αντιχουντικούς αξιωματικούς;
Β. Βεβαίως. Λέω λοιπόν ότι ο Καραμανλής γνώριζε ότι είχε ουσιαστικές σχέσεις, οργανωτικές με τις ένοπλες δυνάμεις. Ο Αβέρωφ γνώριζε ότι κάποια στιγμή, ότι η λύση θα προέλθει από τις ένοπλες δυνάμεις. Αυτός δηλαδή, ο οποίος είχε πολύ μυαλό και πείρα, καταλάβαινε ότι θα παίξουν κάποιο ρόλο και οι ένοπλες δυνάμεις στην αλλαγή.
Κ. Εσένα, σε εσένα Βαρδή έναν έμπειρο αντιστασιακό, αριστερό, τι εντύπωση σου έκανε το κίνημα του ναυτικού, που δεν έγινε τελικά κίνημα έτσι; Οι συλλήψεις των αξιωματικών, αυτά που έλεγαν, τι εντύπωση σου προκάλεσαν;
Β. Επειδή είχα ασχοληθεί με προσπάθεια να γίνει οργάνωση στις ένοπλες δυνάμεις και με και… θέλαμε όλοι μας τότε να καλλιεργήσουμε το αντιστασιακό πνεύμα στις ένοπλες δυνάμεις, κάθε κίνηση και κάθε σύλληψη και κάθε χτύπημα, εμάς μας ενδιέφερε και το παρακολουθούσαμε και το χειροκροτούσαμε. Αλίμονο και όλους αυτούς τους αξιωματικούς που ήτανε, ανεξάρτητα ότι μπορεί να ήτανε φίλοι του βασιλιά ή δεν ξέρω 'γω τι, εμείς το χειροκροτούσαμε αυτό και θέλαμε να επαυξηθεί, θέλαμε να δυναμώσει. Διότι η μοναδική λύση που φαινότανε τότε, ήτανε ότι αν μαζικοποιηθεί το κίνημα στη νεολαία, η νεολαία δεν ξεσηκώθηκε ξαφνικά στο Πολυτεχνείο, έγιναν μια σειρά ενέργειες πιο μπροστά και δραστηριότητες μέσα στο χώρο της νεολαίας για να γίνει και το Πολυτεχνείο που ήταν ένα άλλο γεγονός σημαντικό. Το ίδιο όσον αφορά και τις ένοπλες δυνάμεις, κάποια στιγμή και με την προδοσία του κυπριακού ξέσπασε …
Κ. Θα πάμε στο κυπριακό. Βαρδή… πες μου. Με αφήνεις να καταλάβω από αυτά που είπες για το κίνημα του ναυτικού ότι την αριστερά τότε, εσένα προσωπικά σε ενδιέφερε θετικά …
Β. Θετικότατα.
Κ. Όχι η οργάνωση μόνο του κινήματος, αλλά οι συλλήψεις των αξιωματικών του κινήματος. Που δεν έγινε.
Β. Μα είναι δυνατόν να δούμε τις συλλήψεις θετικά;
Κ. Όχι, δεν εννοώ… δεν εννοώ ότι καλά έκαναν και πιάστηκαν. Όχι. Σαν προσφορά λέω.

Β. Ναι, βεβαίως, βεβαίως και είναι προσφορά. Και είναι προσφορά, δηλαδή όταν κάνεις πόλεμο και μάλιστα με έναν αντίπαλο τόσο ισχυρό, θα υποστείς θυσία και μπήκανε τόσοι στη φυλακή και πήγανε τόσοι στην εξορία και χάσαν και την υγειά τους πολλοί άνθρωποι, έτσι; Ανεξάρτητα σε πια παράταξη ανήκανε. Διότι εμείς τότε το αντιχουντικό, εγώ, το βλέπαμε με μια ευρύτητα, δεν κάναμε … σκέψου ότι συζητώντας με τον Οπρόπουλο, ήμουνα με ψευδώνυμο τότε στο Παρίσι που πήγα και γύρισα παράνομα, έτσι, δεν … ο Οπρόπουλος δεν έκανε μια κίνηση εάν δεν με ρωτούσε και μου έλεγε. Ήμουνα Ανδρέας Ανδρέου το ψευδώνυμο και με πήρε τηλέφωνο στο Παρίσι. « *Ανδρέα ετοίμασα την διακήρυξη, τι να την κάνουμε;»* Του λέω, «*δεν είπες να την στείλεις στο Λονδίνο να υπογράψει η Βλάχου με τους άλλους;» « Μα την έστειλα ήδη*», μου λέει. Με παίρνει την άλλη μέρα, τώρα ήρθε υπογεγραμμένη, μου λέει, «*Βαρδή, ε Ανδρέα η διακήρυξη για το δημοψήφισμα, τι να κάνουμε;*» Του λέω, «*θα καλέσεις το Κ.Κ. να υπογράψει και αυτό, υπό έναν όρο, ότι θα την εφαρμόσει, θα εφαρμόσει τη γραμμή του 'Όχι'. Όχι να εφαρμόσει το άλλο, λευκό και άκυρο και τέτοια πράγματα»*.

Κ. Βαρδή ο Οπρόπουλος, ένας απόστρατος αξιωματικός και μάλιστα ανάπηρος, μου λες σήμερα ότι από το Παρίσι συντόνιζε πιθανόν μαζί με σας τους υπόλοιπους, των αντιστασιακών οργανώσεων, των αντιχουντικών οργανώσεων, μια προσπάθεια στο εξωτερικό. Εκεί συνάντησες άλλους αξιωματικούς, αντιχουντικούς;

Β. Εκεί έφερε δύο τρεις αξιωματικούς, δεν θυμάμαι ονόματα. Στη σύσκεψη αυτή δεν ήτανε, στη σύσκεψη αυτή ήτανε απ' όλα τα κόμματα, ήρθε ακόμα και από τον Καραμανλή ο Πιλαρινός και πήρε μέρος στη σύσκεψη. Έγιναν δύο συσκέψεις στο σπίτι του Οπρόπουλου πολύωρες συσκέψεις και αυτή η διακήρυξη, θα σου δώσω και το κείμενο Αντώνη μου, που υπογράφτηκε τότε, δεν είχε καλή αντιμετώπιση από την πλευρά του Κ.Κ.. Διότι δεν την μετέδωσαν ως είχε και δεν έβαλαν τις υπογραφές όλες, έσβησαν άλλες και έβαλαν άλλες όπως συνηθίζουν. Με πήρε τηλέφωνο τότε ο Μητσοτάκης και μου λέει, «*Βαρδή δεν θέλω ξανά κουβέντα μ' αυτούς τους ανθρώπους, μην ξανακάτσετε όλοι μαζί. Διότι δεν είναι συνεπείς, δεν έχουνε μπέσα»*.

Κ. Εντούτοις σήμερα ο Μητσοτάκης τα πάει καλά με το Κ.Κ..

Β. Εγώ τώρα σου λέω Αντώνη μου, κοίταξε να δεις, σου λέω για τα γεγονότα εκείνα. Διατηρώ καλές σχέσεις με όλους, ξέρω του κάθε ενός τις απόψεις, διαφωνούμε σε πράγματα, δια… συμφωνάμε όμως και σε ορισμένα άλλα.

Κ. Κάποτε θα τα βρείτε μαζί και μακάρι να τα βρείτε. Πες μου το εξής, έχεις διαπιστώσει από τις επαφές με τους αξιωματικούς τους αντιστασιακούς, τους αντιχουντικούς στη διάρκεια της δικτατορίας, ότι υπάρχουν και αριστεροί, κομμουνιστές αξιωματικοί εν ενεργεία, έχεις διαπιστώσει κάτι τέτοιο;

Β. Πριν την δικτατορία, στην Ε.Δ.Α., το λέω για πρώτη φορά, δεν το έχω πει άλλοτε, είχαμε μια ειδική εντολή να συγκροτήσω οργάνωση στο στρατό.

Κ. Είχες εσύ;

Β. Εγώ.

Κ. Στην Ε.Δ.Α.;

Β. Ο μοναδικός, δεν το ήξερε κανένας άλλος από την ηγεσία της Ε.Δ.Α..

Κ. Από τον (…)

Β. Όχι. Απ' έξω.

Κ. Εννοείς από το κομμουνιστικό κόμμα που δρούσε τότε στο εξωτερικό, από το πολιτικό γραφείο;

Β. Είχα απ' ευθείας επαφή και η διοίκηση της Ε.Δ.Α. εδώ δεν ήξερε τίποτα. Είχαμε κάνει λοιπόν μια προσπάθεια τότε και ήτανε η εποχή που είχε γίνει ο ΑΣΠΙΔΑ, αν έχεις υποψιν σου, από τον Ανδρέα, από φίλους του Ανδρέα και λοιπά. Εμείς κάναμε μια παράλληλη προσπάθεια. Τα πράγματα ήτανε δύσκολα, είχα στηριχτεί τότε σε δύο, δεν θέλω να αναφέρω τώρα ονόματα, γιατί ο ένας ζει ακόμα …

Κ. Πες μου αυτά που έχετε κάνει.

Β. Ναι. Τέλος πάντων. Καλύτερα δεν θα το προτιμούσα, δεν θα το ήθελα γιατί, επειδή δεν ήμαστε τώρα στην ίδια …

Κ. Βαρδή πες μου ποιος, θα μου πεις ποιος σου είχε δώσει την εντολή από το πολιτικό γραφείο απ' έξω.

Β. Όχι, από το πολιτικό γραφείο δεν γνωρίζω. Μου ήρθε ειδική εντολή και εγώ ασχολήθηκα για μακρό χρόνο, άλλες δουλειές στην Ε.Δ.Α., ήμουνα γενικός γραμματέας στο εκτελεστικό γραφείο, έκανα δουλειές, υπεύθυνες, σοβαρές μέσα στην Ε.Δ.Α. αλλά είχα και αυτήν την ειδική αποστολή. Και έγινε μια προσπάθεια, τότε δεν είχαμε καταφέρει να προσεγγίσουμε οργανωτικά πολλούς αξιωματικούς. Είχε γίνει όμως μια προσπάθεια, υπήρχανε απ' ότι μου έλεγε, δεν μου έλεγε ονόματα αυτός που είχα βάλει εγώ, που στηριζόμουνα, είχε δύο στην αεροπορία και έναν στο ναυτικό. Τώρα σε ποιον βαθμό, κομματικά, πολιτικά τους επηρέαζε δεν μπορώ να ξέρω. Πάντως τους επηρέαζε στην άποψη ας πούμε ότι χρειάζεται να υπάρχει μια οργάνωση στο στρατό, διότι υπάρχει κίνδυνος να γίνει, να έρθει μια δικτατορία και να μπορέσουμε να αντιδράσουμε.

Κ. Αυτός ήτανε ο σκοπός της οργανώσεως μιας παράνομης κομμουνιστικής ομάδας στο στρατό;

Β. Να αντιδράσουμε για ένα ενδεχόμενο πραξικόπημα, για μια ενδεχόμενη δικτατορία.

Κ. Γνωρίζεις αν υπήρχαν άλλες τέτοιες οργανώσεις μέσα στις ένοπλες δυνάμεις;

Β. Τότε ζήτησα εγώ να προταθεί στον Ανδρέα Παπανδρέου, μια συνεργασία. Ο Ανδρέας Παπανδρέου δεν δέχτηκε. Για …
Κ. Συνεργασία σε τι επίπεδο με τον Ανδρέα Παπανδρέου;
Β. Συνεργασία στη βάση ότι ένα πολιτικό πρόσωπο και μη λέμε τώρα τα ονόματα, ακόμα είναι εν ζωή, ένα πολιτικό πρόσωπο πήγε στον Ανδρέα και του λέει, « *έχουμε και 'μεις κάτι. Θα ήτανε σκόπιμο να συντονιστεί»*. Αυτός βέβαια φοβήθηκε, διότι φοβότανε και τον ΑΣΠΙΔΑ τότε, είχανε φτιάξει τότε και τον ΑΣΠΙΔΑ και δεν απεδέχθη καλώς ή κακώς. Αλλά και να είχε αποδεχθεί, σπουδαία πράγματα δεν θα γινότανε.
Κ. Άρα αυτά γίνονται Βαρδή γύρω στο '66.
Β. Ναι εκεί. Ένα χρόνο πριν τη δικτατορία, έγινε αυτό. Εγώ υποθέτω, τότε υποθέσαμε εμείς, ότι ο Ανδρέας ο Παπανδρέου ανησυχεί για την κατηγορία σε βάρος του σχετικά με τον ΑΣΠΙΔΑ. Και γι' αυτό το λόγο σου λέει, τι να μπλέξω εγώ με Κουκουέδες τότε και με τέτοια πράγματα, κατάλαβες; Κατά πάσα πιθανότητα. Συνέχεια εμείς δεν δώσαμε και η προσπάθεια μας δεν απέδωσε πολλά, σου λέω θα μετριότανε στα δάχτυλα του ενός χεριού, δεν ξέρω αν θα έπιανε και το δεύτερο χέρι, αυτές οι επαφές αξιωματικών, που είχαμε πετύχει μέσω παλιών αξιωματικών εν ενεργεία του Ε.Λ.Α.Σ. που ήτανε τότε, είχανε μια οργάνωση σχετική, εγώ στηρίχτηκα σε αυτούς …
Κ. Ένα λεπτό …
Β. … διατηρούσαμε κάποιες γνωριμίες στο χώρο των εν ενεργεία.
Κ. Ένα λεπτό Βαρδή. Ξέρουμε ότι μετά τη λήξη του εμφύλιου, μετά απ' όλες τις εκκαθαρίσεις, με τον Ά πίνακα στις ένοπλες δυνάμεις και λοιπά, παρ' όλες αυτές τις εκκαθαρίσεις, στον στρατό ξηράς υπήρχε σημαντικός αριθμός αξιωματικών του Ε.Λ.Α.Σ. που εξακολουθούσε να υπηρετεί.
Β. Ναι, αλλά …
Κ. Εννοείς μέσω των αξιωματικών αυτών κρατήσατε εσείς τις επαφές;
Β. Όχι, όχι μέσω των αξιωματικών που είχανε, που είχανε φύγει και αποτελούσανε στην Ε.Δ.Α. μια χωριστή οργάνωση, την καθοδηγούσα εγώ στην Ε.Δ.Α., πήγα ειδικά και από μέσα βρήκα δύο τρεις ανθρώπους, ο ένας από αυτούς που έπαιξε και τον πρώτο ρόλο στο Κ.Κ., δεν θέλω τώρα να κουβεντιάσω γιατί μπορεί να πει γιατί τα λες αυτά τώρα, ο Αλέξης ο (…) …
Κ. Εντάξει δεν επιμένω σ' αυτό. Αυτό όμως που λέω …
Β. Σου λέω ότι ορισμένα πράγματα εμείς από την αρχή σκεφτόμαστε, ότι στις ένοπλες δυνάμεις θα πρέπει οπωσδήποτε να έχεις διάλογο και μερικοί αξιωματικοί να συμμετέχου-νε, να έχουνε πολιτική άποψη και να είναι αντίθετοι σε δικτατορίες. Και αφότου συνεχίσα-με με περισσότερη ένταση μετά όταν έγινε η δικτατορία και νομίζω ότι και οι άλλες οργα-νώσεις που γίνανε, δεν είχανε αυτό το τυφλό αντικομουνιστικό και στο αναφέρω. Όταν ήρθα σε σύγκρουση για λίγα λεπτά με τον Παπαδονικολάκη, έκανε ο Παπαδονικολάκης έτσι το πουκάμισο του, «*έλα εδώ να δεις»*, μου λέει, «*αυτά στο Γράμμο μου τα έχετε κάνει {εσείς}, ακούς;»*. Και μου έδειξε σφαίρες, του λέω, «*θέλεις να σου ανοίξω και εγώ, να σου δείξω τις δικές μου πληγές; Δεν ήρθαμε για αυτό τώρα*, εδώ», του λέω …
Κ. Βαρδή πάμε στη προ δικτατορική περίοδο γιατί ανέφερες κάτι πολύ σημαντικό. Με αυτήν την οργάνωση των αξιωματικών, που άφησες να εννοηθεί, ή μάλλον είπες σαφώς ότι…
Β. Μικρή μεν αλλά υπήρχε. Υπήρχε. Την προσπάθεια την κάναμε.
Κ. Πες μου λοιπόν, πες μου.
Β. Με το Κ.Κ. απ' έξω, ε … Δεν ήξερε τίποτα η Ε.Δ.Α. εδώ.
Κ. Καταρχήν πες μου εσύ, ήσουνα οργανωμένος στο παράνομο μηχανισμό του κομμουνιστικού …
Β. Εγώ παλιά ήμουνα, εκτός της Ε.Δ.Α.. Παλιά ήμουνα. Αλλά εδώ, όταν η Ε.Δ.Α. έφτιαχνε παράνομο μηχανισμό δεν δέχτηκα, γιατί είχα ήδη την ειδική εντολή.
Κ. Για αυτό το λόγο δεν δέχτηκες λοιπόν να μπεις στον παράνομο μηχανισμό. Άρα ήσουνα υπέρ προστατευμένος …
Β. Κάτι παραπάνω, δεν δέχτηκα. Γι' αυτό σου λέω …
Κ. Και είχες και την ευθύνη των αξιωματικών ξηράς, του στρατού ξηράς οι οποίοι είχανε αποστρατευτεί, είχανε ενταχθεί στην Ε.Δ.Α..
Β. (…). Κάνανε συνελεύσεις, κάνανε ξέρω 'γω, σαν οργάνωση έτσι, είχανε τα προβλήμα-τα τα δικά τους, αλλά σε αυτούς εγώ επισήμανα δύο περιπτώσεις που το και το. Είσαι …
Κ. (…) Βαρδή άστο τώρα. Εσείς, ο παράνομος μηχανισμός, ο πολύ παράνομος μηχανισμός του κομμουνιστικού κόμματος στην Ελλάδα, πριν την δικτατορία, έχετε εντολή από το πολιτικό γραφείο του εξωτερικού, να διεισδύσετε και να κάνετε παράνομο μηχανισμό. Πως βλέπατε τότε τη λειτουργία των ενόπλων δυνάμεων, πως βλέπατε το σώμα των αξιωματικών, ποιους αξιωματικούς συγκέντρωσαν τότε στην Ε.Δ.Α.;
Β.-Να σου πω κάτι. Ποτέ η Ε.Δ.Α., τα βασικά στελέχη, αυτοί που είχανε μυαλό στο κεφάλι τους δηλαδή, δεν είδανε με εχθρότητα τους αξιωματικούς. Ή επειδή είναι ενταγμένοι ας πούμε και υπηρετούνε και υπηρετούσαν ακόμα στο ΄΄σύστημα΄΄ σε εισαγωγικά ας το πούμε και εδίωκαν τους άλλους και είχανε τις δυνάμεις καταστολής και λοιπά. Εδώ είχαμε μια ευρύτητα, διότι οι αξιωματικοί των ενόπλων δυνάμεων είναι

και ευαίσθητοι σε μόρφωση και πατριωτισμό. Αυτό δεν μπορείς να το αμφισβητήσεις, μπορεί πολιτικά να είναι ας πούμε, ε μονοκόμματοι, σαν εμένα και να μην είναι δυνατόν να τους μετακινήσεις από εκεί. Αλλά ούτε τον πατριωτισμό τους, ούτε την νοημοσύνη τους δεν μπορείς να την (…) και το επίπεδο το πολιτιστικό που έχουνε. Εγώ αυτό έβλεπα πάντοτε και 'μεις γενικότερα αυτό το πνεύμα ήτανε και στη περίοδο της Ε.Δ.Α.. Έτσι για να λέμε, (…) Κοίταξε εγώ με την Ε.Δ.Α. ήτανε άλλο το έργο μου, ήτανε άλλο το έργο που είχα απευθείας από το πολιτικό γραφείο. Σου λέω είχα ειδικό σύνδεσμο με το πολιτικό γραφείο γι' αυτό το θέμα. Για μια περίοδο ενός έτους, όχι παραπάνω.

Κ. Ο οποίος προφανώς θα είναι, στο κομμουνιστικό κόμμα;

Β. Όχι, δεν είναι αυτός. Στο κομμουνιστικό κόμμα είναι αυτός που είχα βάλει εγώ επικεφαλής εδώ των (…) στο στρατό.

Κ. Βαρδή αυτή η αποκάλυψη που κάνεις σήμερα είναι σοβαρή και το είπες και ο ίδιος.

Β. Δεν το έχω ξαναπεί ποτέ.

Κ. Ποιος άλλος θα μπορούσε να τα υποστηρίξει αυτά;

Β. Κανένας δεν μπορεί να το υποστηρίξει.

Κ. Εκτός από τους αξιωματικούς που είχαν τότε μυηθεί στον παράνομο αυτό μηχανισμό και ζούνε σήμερα. Βαρδή γιατί δεν μου λες σήμερα κάποια από τα ονόματα αυτά; Αυτό πιθανόν να αποτελέσει αύριο, μεθαύριο ένα ιστορικό γεγονός πολύ σημαντικό. Γιατί δεν λες …

Β. Σου λέω …

Κ. … τα ονόματα;

Β. Και οι δυο άνθρωποι στους οποίους στήριξα την δουλειά μου, μετά τη διάσπαση πήγανε από την άλλη πλευρά και με … μου διαμήνυσαν και πράγματα βαριά. Και έτσι δεν έχω εμπιστοσύνη, ότι θα πάτε εκεί και θα συμφωνήσουν στα πράγματα ή θα τα διαψεύσουν ξέρω 'γω. Γι' αυτό το λόγο.

Κ. Αυτό ή τηρείς το πάγιο συνωμοτικό κανόνα που έχετε οι κομμουνιστές και λέτε ότι ορισμένα πράγματα δεν θα τα πείτε.

Β. Όχι, όχι αυτό όχι. Δεν είναι αυτό.

Κ. Άρα Βαρδή αυτή η παράνομη ομάδα …

Β. Δεν απόδωσε πολλά.

Κ. Μπορεί να μην απέδωσε πολλά, αλλά ο καθένας στο περιβάλλον του κάτι θα δημιούργησε;

Β. Ασφαλώς. Και μην ανησυχείς ότι οι αξιωματικοί, όλοι οι απόστρατοι, ο συγγενής σου παραδείγματος χάρη, ή όλοι, όλοι οι αξιωματικοί οι απόστρατοι είναι δυνατόν να μην έκαναν δουλειές στο περιβάλλον τους; Στους παλιούς τους συμμαθητές, στους φίλους και λοιπά. Έτσι κυκλοφορήσαν οι ιδέες, από μόνες τους φύτρωσαν οι ιδέες, από μόνες τους φύτρωσαν στους αξιωματικούς που ξεσηκώθηκαν κατά της χούντας, αϊ στο διάολο να πάτε, όταν πρόδωσαν το κυπριακό και φώναξαν τον Καραμανλή, άλλαξαν τα πράγματα, δεν είχαν καμία λύση εδώ που τα λέμε Αντώνη. Ποια άλλη λύση θα ήτανε, να γυρίσουν στα τουφέκια; Να ξανακάνουμε έναν εμφύλιο με άντρες αξιωματικούς …

Κ. Βαρδή παρασύρεσαι. Πάμε στους αξιωματικούς που με ενδιαφέρουν εμένα.

Β. Ναι.

Κ. Πες μου πως κατά τη γνώμη σου ο Ιωαννίδης, ένας ταξίαρχος, έχοντας από πάνω του στην ιεραρχία στις ένοπλες δυνάμεις μεγάλο αριθμό αξιωματικών, πως ήλεγχε τις ένοπλες δυνάμεις στη δικτατορία;

Β. Ξέρετε πολύ καλά ότι, ο αξιωματικός είχε την αρχή του. Όταν έρθει ο αρχηγός του γενικού επιτελείου, όταν έρθει ο υπουργός από πάνω και του δώσει εντολή την εφαρμόζει. Γιατί έτσι είναι διαπαιδαγωγημένος. Και αυτό το γνωρίζει ο ένας Παπαδόπουλος και κάνει τις μετακινήσεις που πρέπει για να ελέγξει τον μηχανισμό. Από εκεί και πέρα κάνει και μετακινήσεις, πόσες αποστρατείες γίνανε; Εδώ κάθε τόσο γινότανε αποστρατείες δεκάδων αξιωματικών ικανότατων …

Κ. Δηλαδή …

Β. Και, και προωθούσανε άλλους, οι οποίοι είχανε (…) γνώμη ότι ήτανε πειθαρχικοί και ήτανε και πειθαρχικοί.

Κ. Σε ρώτησα άλλο Βαρδή. Σε ρώτησα το εξής, ο Ιωαννίδης … Ήταν ταξίαρχος, από πάνω είχε 150 στρατηγούς και εν τούτοις ο Ιωαννίδης κυβερνούσε.

Β. Η τρομοκράτηση δεν είναι σε στεγανά. Περνάει και στους ανώτερους αξιωματικούς. Και επειδή ο καθένας σκέφτεται και τη θέση του και την ιστορία του και όλα αυτά και έτσι σου λέει, θα πάρω την σύνταξη μου, δεν έρχεται σε σύγκρουση. Προτιμάει να τον αποστρατέψει ο Ιωαννίδης παρά να έρθει σε σύγκρουση με τον Ιωαννίδη. Μου λέει ο Παπούλας, τον συνάντησα τότε, σου είπα στο σπίτι του εκεί το βράδυ, μου λέει, «*ήρθε ο Πατακός Βαρδή, ήρθε ο Πατακός στην Γυάρο και ήμουνα εκεί. Ο Πατακός παλιότερα ήτανε… δεν γύρισε, δεν σήκωσε το βλέμμα του απάνω μου. Το φαντάζεσαι; Εκτός που τον είχα υπό τις διαταγές μου.Δεν τόλμησε να σηκώσει…, να με κοιτάξει εμένα και πέρασε από μπροστά μου*». (…) και μου διηγήθηκε αυτό το παραστατικό με τον Πατακό.

Κ. Βαρδή όταν λες για ανώτερους αξιωματικούς που κινήθηκαν και οργανώθηκαν, ποιους εννοείς, το κίνημα του ναυτικού;

Β. Το κίνημα του ναυτικού επέφερε και αυτό μια συμβολή στο να αλλάξει το κλίμα. Διότι υπάρχουν (αυτό το ξέρεις καλύτερα από μένα), τα συγκοινωνούντα δοχεία, οι συμμαθητές, οι συμφοιτητές στη σχολή, μετά στη ζωή οι σχέσεις οι οικογενειακές, οι σχέσεις οι φιλικές και περνάμε από τον έναν στον άλλον.
Κ. Μπορείς να μου ολοκληρώσεις τι έγινε τελικά με τη σχεδίαση επί δικτατορίας που κάνατε στον Α.Σ.Ε.Α. για κατάληψη της Κρήτης; Τι έγινε;
Β. Σου είπα ότι η πρώτη μας συνάντηση ήτανε ολονύκτια και φύγαμε σύμφωνοι. Και ανέλαβαν αυτοί μεν να μιλήσουν με τους αξιωματικούς, που θα φεύγανε με ένα μέσο δικό τους (ήτανε γύρω στους 100) να κατεβαίνανε στην Κρήτη την ημέρα που θα κάναμε το εγχείρημα. Εγώ δε ανέλαβα να επικοινωνήσω με τις οργανωμένες δυνάμεις που υπήρχανε στο Ηράκλειο και στα Χανιά για να ιδούν με ποιον τρόπο μπορούμε να βοηθήσουμε αυτό. Και την ίδια μέρα εκείνη να έχουμε στα χέρια μας ουσιαστικά την εξουσία, αφού θα έχουμε την αεροπορία, αφού θα έχουμε καταλάβει το Ναύσταθμο και τα μηχανοκίνητα. Ενώ ξεκινήσαμε έτσι αισιόδοξα, εγώ επικοινωνώντας με το Ηράκλειο, παράνομα βέβαια, με ένα σημείωμα με τον Γιώργο τον Πλάτο που είχε τις δυνάμεις τις δικές μας στ' Ανώγια, παίρνω μια απάντηση του Γιώργου ότι τα πράγματα έχουνε αλλάξει πολύ.
Κ. 1971 αυτά;
Β. Ναι, περίπου τότε ήτανε. Προς το τέλος. Διότι, «*δεν ξέρω τι συνέβη και έχουνε έρθει δυνάμεις μηχανοκίνητες που γυρνάνε στα χωριά παντού και οργώνουν όλο το νησί*», μου λέει ο Πλάτος. Μου λένε από τα Χανιά, ο Μιλτιάδης ο Βαρδάκης, ο οποίος και μετά τη διάσπαση ήτανε με το Κ.Κ. αλλά παρ' όλα αυτά διατηρούμε μια επαφή. Ήμαστε κουμπάροι, του έχω βαφτίσει το γιο του Μιλτιάδη Βαρδάκη. Μου λέει ο Βαρδάκης, «*το 'μαθα*», μου λέει. «*Γιατί ήρθε εδώ ο Βενιζέλος ...*», δεν σου είπα ότι μας είχε δώσει μια επιταγή 2.500.000. – 3.000.000 τότε, την είχε δώσει στην επιτροπή για να αγοράσουμε οπλισμό.
Κ. Ποιος;
Β. Ο Νικήτας Βενιζέλος. Είχε δώσει στους αξιωματικούς, στον Παπούλα και τους άλλους που τον είχανε βρει. Δεν ξέρω, ο Ζαβός; Ποιος πήγε και τον βρήκε, αλλά σε έναν από αυτούς και είχανε στα χέρια την επιταγή. Ο Βενιζέλος λοιπόν κατέβηκε στην Κρήτη, πήγε στα Χανιά, πήγε στην Παλαιοχώρα, κοντά στο χωριό μου, μάζεψε φίλους του και κάθισε και τους είπε όλο το σχέδιο που ετοιμάζαμε και σηκώνεται και έφυγε.
Κ. Τι ετοίμαζε ο Βενιζέλος δηλαδή;
Β. (…) κάτω στη Κρήτη. Και έλεγε μάλιστα, συμφωνούσε δε συμφωνούσε με τον Καραμανλή, να δεχτεί ο Καραμανλής και λοιπά.
Κ. Περιμένετε από ποιον;
Β. Από την ομάδα των αξιωματικών. Είχανε έρθει σε επαφή μαζί του και είχανε πάρει, σου λέω, μια επιταγή από τον Νικήτα τον Βενιζέλο, που δεν είναι και πολύ κουβαρντάς, εδώ είναι γνωστό για τον Νικήτα. Και ο Νικήτας πήγε και ακούμπησε σε δικούς του αυτό το θέμα. Και εγώ λοιπόν έμαθα αυτά τα δύο πράγματα. Ότι πήγε στην σύσκεψη που έκανε πριν φύγει και τους είπε για το σχέδιο και ότι ο Πλάτος μου λέει ότι κατά πάσα πιθανότητα έχει προδοθεί το σχέδιο.[1] Μετά …

ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΗΛΙΑΣ

Συνέντευξη με τον δημοσιογράφο Ηλία Δημητρακόπουλο.
Η ακόλουθη συζήτηση επιδιώχθηκε και έγινε διότι ο Δημητρακόπουλος αναφέρθηκε σε συνεντεύξεις σε σχέδιο εξόντωσής του επί δικτατορίας, όπου είχαν συμπράξει Έλληνες αξιωματικοί. Εκτός από το ότι συνδέει την ΚΥΠ, να διοχετεύει με εντολή στελεχών της χούντας χρήματα της CIA, για ενίσχυση της προεκλογικής εκστρατείας του Νίξον, μέσω του Τομ Πάππας. Επομένως και με αυτά τα στοιχεία από Ελλάδα, υπήρχε περιεχόμενο στο κτήριο Γουώτεργκέητ για τους πράκτορες, που τελικά έστειλαν τον Πρόεδρο των ΗΠΑ στο σπίτι του. Άρα ο Δημητρακόπουλος αποκαλύπτοντας αυτήν την πτυχή, μαζί με το ρόλο του Κίσιτζερ στο Κυπριακό γίνεται (όπως υποστηρίζει) στόχος του ΥΠΕΞ των ΗΠΑ, που επιδιώκει από τότε ακόμα την εξαφάνισή του. Τις λεπτομέρειες περιέχει σε βιβλίο του ο Κρίστοφερ Χίτσενς.[2] Πλην όμως για τις ανάγκες μιας έρευνας χρειάζονται ονόματα και έγγραφα και αυτά τουλάχιστον όσον αφορά τη σχεδίαση κατά του Δημητρακόπουλου τα εξαφάνισε ο Κίσιτζερ. Ως εκ τούτου μένει για τον τελευταίο η ΄΄ευθύνη΄΄ της διχοτόμησης της Κύπρου και των επεμβάσεων σε μια σειρά άλλων κρατών στην υδρόγειο, με πραξικοπήματα, πολέμους, κ.λ.π.. Ο Δημητρακόπουλος γλίτωσε από την οργή του Αμερικανού ισχυρού υπουργού, που συνωμοτούσε με τη χούντα να τον απάγουν και να τον μεταφέρουν ακόμα και με υποβρύχιο

[1] Βλέπε συνέντευξη Παπαγεωργόπουλου στο παράρτημα Β-ΙΙ. Ο Βαρδινογιάννης αναφέροντας αυτήν την περίπτωση με τη σύσκεψη στο Ηράκλειο και την κάθοδο των 100 αξιωματικών κ.λ.π. συμπίπτει σε μερικά σημεία με τον Παπαγεωργόπουλο ο οποίος συμπληρώνει την αποτυχία της σχεδίασης μετά τη συνάντηση στο σπίτι του Ουρανού και τους πυροβολισμούς του Φοίβου Ιωαννίδη και ως εκ τούτου τη σύλληψή του.
[2] ΧΙΤΣΕΝΣ ΚΡΙΣΤΟΦΕΡ, *Η Δίκη του Χένρι Κίσιτζερ*, Εστία, Αθήνα 2002

του ΝΑΤΟ στην Ελλάδα με άγνωστο σκοπό. Έτσι έχει σήμερα ακόμα ένα πρόβλημα, μετά από μήνυση που υπέβαλλε ο Έλληνας δημοσιογράφος εναντίον του και για την Κύπρο και για τα σχέδια κατά Δημητρακόπουλου. Όλα αυτά εκτός του βιβλίου που προαναφέρθηκε, περιλαμβάνονται και στη μήνυση Δημητρακόπουλου κατά Κίσινγκερ και στα συνοδευτικά έγγραφα και σε πλήθος δημοσιευμάτων αυτής της περιόδου και παλαιότερα.[1] Εν τούτοις από τη συνέντευξη δεν στάθηκε δυνατό να διευκρινιστούν λεπτομέρειες με ονόματα κ.λ.π. για εμπλοκές στελεχών των ελληνικών ΕΔ στα σχέδια εναντίον του.

ΗΛΙΑΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ (Δ)
ΑΚ (Κ)
1-11-02

Κ. Καλό μήνα κιόλας. Με τον Ηλία τον Δημητρακόπουλο στην Αθήνα 1 Νοέμβρη του 2002. Κύριε Δημητρακόπουλε οι σχέσεις σας με την δικτατορία είναι γνωστές. Αυτό που δεν είναι ακόμα γνωστό και θα το μάθουμε στο βιβλίο είναι ότι η δικτατορία επιχείρησε …

Δ. Δύο φορές να με απαγάγει από τη βάση μου. Η πρώτη έγραφε, απόδειξη υπάρχει στα αρχεία των κομπιούτερ, (…) στα στοιχεία του κομπιούτερ του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Πολιτειών. Όταν ο Κίσινγκερ έφυγε από τον Λευκό Οίκο, πήρε μαζί του και τον φάκελο 'Δημητρακόπουλος'. Επί χρόνια οι δικηγόροι μου προσπαθούσαν να εξακριβώσουν γιατί και πως.

Κ. Γιατί τηρείται ο φάκελος 'Δημητρακόπουλος' στον Λευκό Οίκο;

Δ. Επειδή στο Λευκ…, ο φάκελος στον Λευκό Οίκο, διότι Κίσινγκερ δεν ήταν μόνο σύμβουλος Εθνικής Ασφαλείας του Νίξον, δεν ήταν μόνο υπουργός εξωτερικών, ήταν και πρόεδρος της πανίσχυρης μυστικής υπηρεσίας των 40. Το 'Committee of 40' δεν είναι αριθμητικό 1, 2, 3, 4, 5, 6, αλλά είναι ο αριθμός του δωματίου που συσκέπτεται ο Κίσινγκερ για όλες τις μυστικές δραστηριότητες όλων των Αμερικανικών μυστικών υπηρεσιών, C.I.A., F.B.I., National (…), όλα αυτά ήταν στην (…) του Κίσινγκερ, και τα λοιπά. Για πρώτη φορά επί προεδρίας Νίξον, ο Νίξον διόρισε υπουργό δικαιοσύνης τον Γιον Μίτσελ, που πήρε (…) λόγω του Watergate στην επιτροπή των 40.

Κ. Και εσείς εμπλέκεστε από ποια στιγμή και μετά και γιατί;

Δ. Εγώ εμπλέκομαι με το σκάνδαλο του Watergate. Εγώ {φεύγω} από την Ελλάδα με την βοήθεια των Ηνωμένων Εθνών 13 Σεπτεμβρίου το '67, κατόπιν πολλών περιπετειών έφτα-σα στην Ουάσιγκτον 1 Οκτωβρίου το ΄67. Όταν άρχισε ο αγών είχα δυο συμμάχους και δυο εχθρούς. Η γραφειοκρατία ήταν εναντίον μου, οι Ελληνοαμερικανοί ήταν εναντίον μου.

Κ. Εναντίον σας;

Δ. Μάλιστα, οι Ελληνοαμερικανοί ήταν εναντίον μου γιατί ήταν υπέρ της δικτατορίας.

Κ. Τον πρώτο καιρό ή συνεχώς;

Δ. Συνεχώς. Όταν έγινε ο Άγκνιου αντιπρόεδρος, από το 70 έφτασε στο 95 {%}.

Κ. Κύριε Δημητρακόπουλε αυτό που λέτε είναι σοβαρό. Οι Ελληνοαμερικανοί …

Δ. Η οργανωμένη ελληνοαμερικανική κοινότητα της Βορείου Αμερικής -για λόγους που χρειάζεται πολύ μεγάλη εξήγηση ιστορική- ήταν υπέρ της δικτατορίας.

---

[1] Από δημοσιεύματα του ελληνικού και αμερικανικού τύπου (τα περισσότερα των οποίων, όπως και όλα τα ξενόγλωσσα προέρχονται από το αρχείο του Δημητρακόπουλου) προσεγγίζεται η υπόθεση Δημητρακόπουλος κατά Κίσιτζερ:

-Τηλεγράφημα του Τάσκα προς το ΥΠΕΞ των ΗΠΑ, περί Δημητρακόπουλο, φέρει στοιχεία CONTROL 17IQ, AUGUST 1, 1974, SECRET ATHENS 5298.

- Τη σχέση του σκανδάλου Γουώτεργκέητ με τη Χούντα στην Ελλάδα και τον ρόλο του Δημητρακόπουλου στην αποκάλυψή του παρουσιάζει το έντυπο VOL.139, No 86,CONGRESSIONAL RECORD, house of Representatives, *WATERGATE AND THE GREEK CONNECTION*, Washington, June 17, 1993
- ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΗΡΥΞ της 17/2/2002, *Ηλίας Δημητρακόπουλος: Ο Στέφανος ήρθε από τον Εχθρό,* από άρθρο του Αντώνη Δροσόπουλου στα ΄΄ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ΄΄ όπου παρουσιάζεται η πρώτη σύγκρουση του δημοσιογράφου με την αμερικανική Κυβέρνηση και στο ίδιο φύλλο στην αγγλόφωνη έκδοση της Νέας Υόρκης άρθρο του Harilaow Daskalothanassiw, As Greek Hunta Declined U.S. Debated Its Stance.
- ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ ΜΑΡΙΑ, στη σελ.26 του ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ, 18-4-2002, με τη γνωστή δίωξη Κίσιγκερ για την υπόθεση Πινοσέτ.
- ΤΑ ΝΕΑ με διάφορα δημοσιεύματα 11/12-5-2002, ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, *Ο ΄΄μάγος΄΄Κίσινγκερ Υποστήριζε τη χούντα ως την Τελευταία Στιγμή,* 31-8-2002, ΠΑΝΑΓΗΣ ΓΑΛΙΑΤΣΑΤΟΣ, *Οι ΄΄Μαύρες Τρύπες΄΄ των Αρχείων του Στέητ Ντιπάρτμεντ,* 14/15-9-2002, ΜΙΧΑΛΗΣ ΜΗΤΣΟΣ*, Η Πορνογραφία της Εξουσίας* και 26/27-10-2002, ΑΜΑΛΙΑ ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗ*, Ο Ναύαρχος, ο Υπουργός Άμυνας και ο Έλληνας Δημοσιογράφος.*
- ΠΟΝΤΙΚΙ 20-6-2002, *Η Ελληνική Πτυχή του Γουώτεργκέητ και μια Απαγωγή που δεν Έγινε,*
- ΜΑΡΙΑ ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ, σ.68, ΄΄ΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ΄΄, 18-8-2002, *Ο Σκοτεινός Ρόλος του ΄΄Μάγου΄΄ της Διπλωματίας,*
- ANN HOBNADAY, Henry Kissinger, Screened in Absentia, Washington Post, October 11, 2002.
- THE REPORTER, NATIONAL HERALD, September 28/29, 2002, Reporting, *Diplomatic Pettiness*
- ΜΙΧΑΛΗΣ ΚΑΤΣΙΓΕΡΑΣ, Η Δίκη του (μάγου) Χένρι Κίσινγκερ, στη σ.5 ΄΄ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ΄΄ 20-10-2002.

Τα παραπάνω δημοσιεύματα και το τηλεγράφημα του 1974 δίνουν μια πρόγευση της όλης εμπλοκής Δημητρακόπουλου- Κίσινγκερ. Που είναι πάλι ένα μικρό μέρος της επώδινης για τα ελληνικά συμφέροντα ανάμειξης του Αμερικανού ΄΄μάγου της διπλωματίας΄΄. Ο οποίος προτιμούσε να οργανώνει πολέμους και πραξικοπήματα για προώθηση των συμφερόντων της πατρίδας του.

Κ. Και ήταν επομένως εναντίον σας;
Δ. Ήταν εναντίον μου. Εφόσον είχαν συστήσει επιτροπή, την Greek (…) committee να με πολεμάει και το θέμα είναι ότι, εγώ είχα τη γραφειοκρατία εναντίον μου, τους Ελληνοαμερικανούς εναντίον μου και είχα υπέρ μου το Κογκρέσο των Ηνωμένων Πολιτειών και τα μέσα ενημερώσεως.
Κ. Watergate λοιπόν.
Δ. Το Watergate λοιπόν. Εγώ ήξερα τον Άγκνιου από τότε που εξελέγη κυβερνήτης του Maryland της πολιτείας του Maryland. Διατήρησα επικοινωνία. Όταν έφτασα στην Αμερική 1 Οκτωβρίου το '67, επικοινώνησα μαζί του και μου είπε ότι «*Εγώ δεν θα είμαι ούτε κατά ούτε υπέρ της δικτατορίας. Θα μείνω ουδέτερος. »* το οποίο ήταν για μένα κέρδος εκείνη εκεί τη στιγμή. Όταν ο Νίξον τον επέλεξε ως υποψήφιο αντιπρόεδρο, πήρα πληροφορίες ότι ο Άγκνιου θα έσπαζε την ουδετερότητα του. Συνοδευόμενος από τη πρέσβειρα Λουίζ Γκορ, σημαντικό στέλεχος του ρεπουμπλικανικού κόμματος, επισκεφτήκαμε τον Άγκνιου και ο Άγκνιου διέψευσε την Λουίζ Γκορ την πρέσβειρα. Η οποία ήταν από τα σημαντικότερα ρεπουμπλικανικά μέλη της πολιτείας του Μέριλαντ και η οποία είχε συστήσει τον Άγκνιου στον Νίξον προσωπικά, ότι θα μείνει ουδέτερος. Αυτή τη διαβεβαίωση στα τέλη Σεπτεμβρίου του '68, τρεις μέρες …, ο Παπαδόπουλος είχε το πραξικόπημα την Κυριακή, η πρώτη ομιλία του υποψήφιου αντιπρόεδρου των Ηνωμένων Πολιτειών Άγκνιου ήταν την Παρασκευή στην Εθνική Λέσχη δημοσιογράφων στην Ουάσιγκτον. Πήγαμε εγώ, η πρέσβειρα η Γκορ, η οποία είχαμε τη διαβεβαίωσή του ότι θα ήτανε ουδέτερος. Και όταν τελείωσε την ομιλία του ο Άγκνιου, η πρώτη ομιλία επίσημα ως υποψήφιου αντιπρόεδρου Ηνωμένων Πολιτειών, τον ρωτάει η Μαίρη Μαγκλόρη του Ουάσιγκτον Σταρ, «*Are you for or against to the Greek (...* ? » και ο Άγκνιου …, αντί να απαντήσει βγάζει από τη τσέπη του ένα χαρτάκι και το διαβάζει.
Κ. Κάνει δήλωση.
Δ. Κάνει δήλωση.
Κ. Προετοιμασμένη επομένως.
Δ. Προετοιμασμένη επομένως. Η οποία ήταν καταπέλτης εναντίον μας και υπέρ της δικτατορίας. Οργανώνω εν τάχει Press conference το πρωί του Σαββάτου, -που είναι πάρα πολύ να κάνεις Press conferense το πρωί του Σαββάτου- και επιτίθεμαι του Άγκνιου. Και γίνεται πρώτο θέμα στην Αμερική, *'Έλληνας δημοσιογράφος επιτέθηκε εναντίον Έλληνα υποψήφιου για την αντιπροεδρία των Ηνωμένων Πολιτειών''*. Αλλά αυτό με έβαλε να βρω τι …, το χαρτάκι …, γιατί ο Άγκνιου έσπασε το λόγο του στην πρέσβειρα Λουίζ Γκορ, ποιος ήταν η βασική αιτία που άλλαξε την ουδετερότητα σε ενεργό συμπαράσταση.
Κ. Ο Tom Πάπας και η χρηματοδότηση. Εσείς αποκτάτε φάκελο την άλλη μέρα
Δ. Εγώ έχω φάκελο και πριν για άλλους λόγους, αλλά το θέμα είναι ότι εκείνη τη συγκεκριμένη περίπτωση ήμουνα Death (…). Ψάχνω λοιπόν να βρω το κίνητρο του Άγκνιου, αποκαλύπτω ότι ο Γεώργιος Παπαδόπουλος δίνει εντολή στον Μιχάλη τον Ρουφογάλη της μυστικής Κ.Υ.Π., η οποία τότε χρηματοδοτείται από την αμερικανική C.I.A., να δώσει το μάξιμουμ ποσό σε μετρητά στον Tom Πάπας.
Κ. Γνωρίζετε κύριε Δημητρακόπουλε εάν η C.I.A. είχε μέσα στην Κ.Υ.Π. παράρτημα δικό της στην Ελλάδα;
Δ. Κοιτάτε είχε γραφείο συνδέσμου. Εάν ο Παπαδόπουλος ήξερε καλύτερα τα πράγματα, θα φώναζε τον κύριο 'Α' Έλληνα ή Αμερικανό και θα του έδινε τα λεφτά από την Τράπεζα της Ελλάδος, θα ήταν παράνομο αλλά δεν θα ήταν ενδεικτικό. Αυτό που έκανε να δώσει τα λεφτά, η Κ.Υ.Π. δεν έχει 549.000 δολάρια μετρητά, πήγε στην Τράπεζα της Ελλάδος και τα πήρε. Διότι δεν μπορεί 549.000 δολάρια είναι τεράστιο ποσό, θέλεις βαλίτσα να τα κουβαλήσεις. Ο Πάπας ήθελε ένα τέτοιο πράγμα να έχει, briefcase. Αλλά αυτό ήταν ενδεικτικό πράγμα για τον Νίξον, διότι τα λεφτά του Αμερικανού φορολογούμενου έρχονται στην Ελλάδα για λόγους ασφαλείας στην Ελληνική Κ.Υ.Π. Η Ελληνική Κ.Υ.Π. τα ξανά έστειλε πίσω στον Νίξον και Άγκνιου, αυτό ήταν φοβερή κατάσταση για τον Νίξον
Κ. Αντιληπτό ναι. Αυτή ήταν υπεξαίρεση ουσιαστικά.
Δ. Βεβαίως. Και ανακύκλωση χρήματος Αμερικανών φορολογούμενων. Όταν ιδρύθηκε η C.I.A. το 1947 επί προεδρίας (…), η σχετική νομοθεσία απαγορεύει ρητώς η C.I.A. να αναμειγνύεται στα εσωτερικά πολιτικά πράγματα των Ηνωμένων Πολιτειών. Για τους Έλληνες είναι εντάξει, αλλά για τους Αμερικανούς δεν είναι εντάξει.
Κ. Υπήρχαν άλλες υπηρεσίες για τα εσωτερικά.
Δ. Βεβαίως. Αυτό δημιούργησε πολύ μεγάλη ανησυχία στον Νίξον. Όταν λοιπόν εγώ πήρα αυτό το στοιχείο, όταν πήρα τα στοιχεία αυτά, ζήτησα να συναντήσω τον πρόεδρο του δημοκρατικού κόμματος τον Larry O Braian τον κύριο του Watergate. Αλλά για να δω τον Larry O'Braian τον Οκτώβρη του '67, το '68 ήταν μεγάλη υπόθεση. Ζήτησα λοιπόν την βοήθεια του πρέσβη (…) στην Καλιφορνια O'Brown, Edmount O'Brown.
Κ. Καταγράφονται αυτά στο βιβλίο, που μου λέτε τώρα;
Δ. Για το θέμα του O'Brown δεν ξέρω, πρέπει να διαβάσω το βιβλίο πάλι.
Κ. Κύριε Δημητρακόπουλε θέλετε να μου πείτε ότι υποψιάζεστε ότι αυτοί οι οποίοι συνελήφθησαν μέσα στο κτίριο Watergate είχαν σταλεί εκεί για να βρουν τα … και να κατασχέσουν τα αποδεικτικά για την …
Δ. Βεβαίως …

Κ. … χρηματοδότηση;
Δ. Αυτό ισχυρίζομαι. Αυτό ισχύει και θα σας πω πως το αποδεικνύω. Υπάρχει απόδειξη, έχουν γραφτεί βιβλία στην Αμερική για μένα και αυτό το πράγμα. Πέρα από του (…). Λέει ο Ο'Braian στον (…) Ο'Brown της Καλιφόρνιας «*Τι με θέλει να με δει ο Δημητρακόπουλος; Γιατί είμαι στις τελευταίες εβδομάδες της προεκλογικής εκστρατείας, είμαι πολύ απασχολημένος, πες του να σου πει πιο είναι το θέμα που θέλει να μιλήσει τόσο επειγόντως*. » Με παίρνει ο καημένος ο (…) Ο'Brown από τη Καλιφόρνια και μου λέει έτσι και έτσι. Εγώ τώρα υποψιάζομαι ότι η C.I.A. και F.B.I. παρακολουθούσαν τα τηλέφωνα μου, δεν είχα απόδειξη. Την πήρα την απόδειξη δέκα χρόνια αργότερα. Αλλά είχα το δίλημμα, να ενημερώσω τον Larry Ο'Braian να τα χρησιμοποιήσει και να ανατραπεί ο Νιξον ή να διατηρήσω την ασφάλεια μου και να έχω το κεφάλι μου ήσυχο. Και ενημερώνω τον Ο'Brown και του λεω ότι «*Εγώ θέλω να τον δω τον Larry Ο'Braian επειδή υπάρχει χρηματοδότηση από την ελληνική πλευρά του Νιξον και άλλων*. » Ο Larry Ο'Braian με είδε μέσα σε ώρες. Ενημερώνω λοιπόν τον Larry Ο'Braian και τότε δημιουργείται το θέμα '*Πως επιβεβαιώνονται αυτά τα πράγματα*;' Και λεω εγώ του ο Ο'Braian του προέδρου του δημοκρατικού κόμματος στο Watergate, ότι «*Υπάρχουν ... Ο καλύτερος τρόπος και ο ασφαλέστερος τρόπος θα είναι, ο πρόεδρος Jhonson να φωνάξει τον διευθυντή της C.I.A. τον Richard Helds, ο οποίος τον είχε διορίσει στην διεύθυνση της C.I.A., στο γραφείο του στο Λευκό Οίκο και να του πει «Nick Helds είναι αυτό ακριβές ή δεν είναι*; » Ο Richard Helds δεν θα μπορούσε να πει ψέματα στον Richard Jhonson γιατί θα (…) ανάσκελα. Ως απάντηση ο Ο'Braian μέσω του γερουσιαστή Κάφριν και αντιπροέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών «*Να πείσω τον Jhonson να το κάνει*. » Ο Jhonson δεν ήθελε να το κάνει. Υπάρχουν λόγοι που δεν ήθελε να το κάνει που περιλαμβάνονται στο βιβλίο του καθηγητή Dalek, γνωστού Αμερικανού ιστορικού, το βιβλίο με τίτλο Giant και εξηγεί τους λόγους. Όταν ο Jhonson (…) να βοηθήσει τον (…) για αυτή την υπόθεση, έρχονται σε μένα πάλι και μου λένε «Υπάρχει άλλος τρόπος; » Λεω «*Υπάρχει άλλος τρόπος. Να στείλετε δύο στελέχη δικά σας, στην Ελλάδα να συναντήσουν τις πήγες των πληροφοριών μου και να σας δώσουνε …* » Υπάρχει λοιπόν μια μεγάλη συζήτηση ότι «*Και αν η χούντα τους συλλάβει τους ανθρώπους μας, τι θα γίνει; Θα υπάρξει πολιτική κρίση στην Αμερική, ότι δύο άνθρωποι των δημοκρατικών, προσπαθούν να αποκτήσουνε ενοχοποιητικά στοιχεία εναντίον του Νιξον και άλλων, στέλνοντας πράκτορες τους στην Ελλάδα να πάρουν τις πηγές. Και έτσι η ζημία θα ήταν μεγαλύτερη από το κέρδος των πληροφοριών. » «Υπάρχει τρίτος τρόπος.»* Μου λένε, «*Ποιος είναι ο τρίτος τρόπος; » «Εγώ μπορώ να βγάλω τις πήγες μου από την Ελλάδα, αλλά αυτό είναι πολύ δαπανηρή υπόθεση. Διότι εγώ δεν έχω τα οικονομικά μέσα να συντηρήσω τις πηγές μου και τις οικογένειες τους, στο διηνεκές. Μπορώ να τους συντηρήσω ένα μήνα, δύο μήνες, αλλά εάν η χουντ..., εάν με διαβεβαιώσετε ότι η χούντα θα πέσει σε έξι μήνες κάνω τη θυσία, αλλά εάν κρατήσει 40 χρόνια; Πως μπορώ να αναλάβω ηθικώς τέτοια οικονομική περίπτωση; »* Και τότε μου απάντησε ο Larry Ο'Braian χαμογελώντας. « (…) ». Αυτή είναι η αρχή του σκανδάλου του Watergate, η αρχή. Εν τω μεταξύ στις 31 Οκτωβρίου του 1968 ο Ο'Braian βγάζει επίσημη ανακοίνωση Τύπου για τα αμερικανικά μέσα ενημέρωσης και ζητάει από τον Νίξον και Άγκνιου να εξηγήσουν την σχέση τους με τον Tom Πάπας. Μια σελίδα …
Κ. Και έχουμε γνωστή τη συνέχεια. Γιατί εγώ θέλω να σας ρωτήσω κύριε Δημητρακόπουλε, εσείς έχετε δώσει σαφή δήγματα ότι στραφήκατε κατά της C.I.A. πολύ νωρίς. Και κατά του διπλωματικού κατεστημένου της Αμερικής.
Δ. Βεβαίως.
Κ. Ποιο είναι αυτό που σας προστατεύει;
Δ. Με προστατεύει πρώτα – πρώτα η ευχή της μάνας μου, δεύτερον οι ικανότητες μου και τρίτον ότι είμαι ένας από τους καλύτερα πληροφορημένους ανθρώπους που υπάρχουν. Και η πληροφορία σημαίνει δύναμη.
Κ. Σωστά, αλλά η C.I.A. είναι πιο πληροφορημένη από εσάς.
Δ. Πολύ πιθανόν αλλά η C.I.A. έχει αντικειμενικούς σκοπούς, τους οποίους εγώ δεν συμμερίζομαι.
Κ. Επίσης να σας πω το εξής. Είναι πλέον γνωστό ότι αυτές οι συζητήσεις που κάνουμε αυτή τη στιγμή εμείς εδώ, δεν περιορίζονται σε εσάς και μένα. Κάποιοι τις παρακολουθούν. Είναι πλέον ή βέβαιον.
Δ. Τώρα αυτό είναι …
Κ. Παρακολουθούν εσάς, όχι εμένα.
Δ. Αυτό είναι πολύ πιθανόν. Εγώ όμως δεν έχω μαγνητόφωνο μαζί μου.
Κ. Λοιπόν; …
Δ. Εσείς έχετε.
Κ. Εγώ έχω μαγνητόφωνο γιατί θέλω την μαρτυρία σας. Τα θέματα αυτά …
Δ. Από το '68 και έπειτα ήμουνα Death (…) για την Ουάσιγκτον. Διότι όταν ήρθε ο Άγκνιου και ανάλαβε την προεδρία των Ηνωμένων Πολιτειών, ήξεραν από τις τηλεφωνικές μου συνδιαλέξεις, ότι εγώ είχα ενημερώσει τον Larry Ο'Braian για τα λεφτά της ελληνικής Κ.Υ.Π..
Κ. Οπότε ο φάκελος σας διογκούται.
Δ. Διογκούται. Και φτάνουμε στις 12 Ιουλίου το 1971, στις 12 Ιουλίου το '71 επιτυγχάνω το Κογκρέσο Ηνωμένων Πολιτειών να αρχίσει ακροάσεις για την αμερικανική πολιτική στην Ελλάδα και την ύπαρξη της

δικτατορίας. Στην προφορική μου κατάθεση και την έγγραφη κατάθεση, έκανα αναφορά στο θέμα του Tom Πάπας. Για πρώτη φορά το θέμα μπαίνει στα επίσημα κανάλια του Κογκρέσου των Ηνωμένων Πολιτειών.
Κ. Και πολύ ισχυρά κανάλια.
Δ. Ισχυρά κανάλια. Όταν τελείωσα την κατάθεση μου, έπειτα από δύο ώρες περίπου, με παίρνει ο αρχηγός του επιτελείου της επιτροπής, Klif Haker και μου λέει «*Έχω τους πράκτορες του Γιον Μίτσελ, του υπουργού δικαιοσύνης, του υπουργού δικαιοσύνης που θέλουν την κατάθεση σου.»* Και βάση…, το οποίο σημαίνει ότι με παρακολουθούσαν συνέχεια. Και εγώ τους είπα ότι «*Δεν μπορώ να τη δώσω την κατάθεση μου χωρίς την δική σας συγκατάθεση.»* Διότι η νομοθεσία προβλέπει ότι όποιος καταθέσει στο κογκρέσο, αφού τυπωθεί μπορεί να δοθεί στην δημοσιότητα, όχι πριν. Αλλά εγώ τα είχα πει, δεν είχα λόγο…, με ενδιέφερε το θέμα της αμέσου αντιδράσεως του προέδρου Νίξον στην κατάθεση Δημητρακόπουλου. Ένδειξη πρώτη, ο πρόεδρος της επιτροπής ο (…) ζητάει να ετοιμάσω μνημόνιο για την δραστηριότητα της C.I.A., Πάπας, Νίξον, Άγκνιου, μνημόνιο. Έφαγα όλο το καλοκαίρι του ’71 να συντάξω το μνημόνιο, το οποίο είναι τώρα επίσημο μέρος των πρακτικών του Κογκρέσου των Ηνωμένων Πολιτειών, είναι περίπου 20 σελίδες. Έφαγα τρεις μήνες, το καλοκαίρι του ’71 να ετοιμάζω αυτό. Προτού το υποβάλω το μνημόνιο με επισκέπτονται ο …, ξέρετε εγγλέζικα εσείς;
Κ. Ξέρω λίγα.
Δ. Με επισκέπτεται, πώς να το πούμε ελληνικά, (…) ήταν ο άνθρωπος που ασχολιόταν με τις βρώμικες υποθέσεις του Richard Νίξον σε όλη την πολιτική του καριέρα.
Κ. Μάλιστα. Ο εξ απορρήτων του Νίξον.
Δ. Αλλά εξ απορρήτων για τις βρώμικες δουλείες του Νίξον. Και έρχεται να με δει και μου λέει «*Μην υποβάλεις το μνημόνιο. Ο Tom Πάπας είναι φίλος του Νίξον, θα έχεις φασαρίες και θα σε απελάσουν από την Αμερική.* »
Κ. Αυτό είναι εκβιασμός. Είναι απειλή.
Δ. Ναι, ασφαλώς. Του είπα εγώ «*Έχω αποφασίσει να το υποβάλω το μνημόνιο. Θα το υποβάλω το μνημόνιο*. » Δεν το έχω εδώ το μνημόνιο, το έχω στην Αμερική αλλά όταν διαβάσετε το μνημόνιο ολόκληρο είναι η πλέον γραφική εικόνα των δραστηριοτήτων της C.I.A. στην Ελλάδα και του Tom Πάπας.
Κ. Αλλά και των αντιστοίχων της χούντας …
Δ. Βεβαίως.
Κ. … που χρησιμοποιεί τα κανάλια της C.I.A. …
Δ. Βεβαίως. Στο τέλος του μνημονίου, δηλαδή το μνημόνιο πρέπει να είναι 100.000 λέξεις, κάτι τέτοιο, στο τέλος, αυτό έχει σημασία, το μνημόνιο δημοσιεύτηκε, αλλά στο τέλος του μνημονίου έχω δύο …, μια παράγραφο και λεω «*Τελικώς, για την γνώση της επιτροπής του Κογκρέσου των Ηνωμένων Πολιτειών, σας εσωκλείω απόρρητα έγγραφα, τα οποία επιβεβαιώνουν τα στοιχεία που αναφέρω προηγουμένως*. »
Κ. Και έχετε όλο το αρχείο από …;
Δ. Πως είπατε;
Κ. Και έχετε συνημμένως στο μνημόνιο το αρχείο από πού; Από τι;
Δ. Από υλικό το οποίο είχα μαζέψει, το οποίο επιβεβαιώνει τη χρηματοδότηση του Νίξον και Πάπας.
Κ. Που προέρχονταν και από την Ελλάδα αυτό το υλικό;
Δ. Αυτό όταν θα γράφω τα απομνημονεύματα μου θα σας το πω.
Κ. Άρα δεν αποκαλύπτεται ούτε στο βιβλίο αυτό;
Δ. Όταν ο …
Κ. Συγνώμη κύριε Δημητρακόπουλε, υπονοείτε ότι και τους ανθρώπους οι οποίοι σας είχαν πληροφορήσει τότε από την Ελλάδα, δεν τους αποκαλύψατε ποτέ;
Δ. Ποτέ.
Κ. Αυτές που είπατε … Αυτούς που είπατε ότι δεν μπορείτε να τους καλύψετε οικονομικά αν έρθουν στην Αμερική με τις οικογένειες τους;
Δ. Βεβαίως.
Κ. Μάλιστα.
Δ. Όταν πεθάνω έχω λάβει μέτρα αυτά τα πράγματα να δημοσιευτούν. Αλλά εν πάση περιπτώσει, αυτό είναι άλλο θέμα. Όταν ο Νίξον και οι άλλοι βλέπουν το μνημόνιο να κατατίθεται παρά την πίεση του (…), αλλά παραπάνω από αυτό, όταν βλέπουν την τελευταία παράγραφο, δηλαδή αν είσαστε σήμερα εσείς πρόεδρος του ανωτάτου δικαστηρίου των Ηνωμένων Πολιτειών και μου λέτε «Κύριε Δημητρακόπουλε θέλω να καταθέσετε ενόρκως, τι πιστεύετε ακράδαντα για την Ελληνική πτυχή του Watergate; » Θα σας πω για την παράγραφο του μνημονίου.
Κ. Την τελευταία παράγραφο.
Δ. Την τελευταία παράγραφο. Τα λέει όλα.
Κ. Που είναι διπλά ισχυρή γιατί στηρίζεται σε ντοκουμέντα.

Δ. Σε ντοκουμέντα. Λίγους μήνες αργότερα, σε ένα επίσημο γεύμα στο οποίο παρέστη ο Bush, μετέπειτα πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών, ο πατέρας του σημερινού προέδρου, που είναι η Λουίζ Γκορ η φίλη μου, που σύστησε τον Άγκνιου στον Νίξον …
Κ. Ως αντιπρόεδρο.
Δ. Ως αντιπρόεδρο. Ο Μίτσελ, ο υπουργός δικαιοσύνης των Ηνωμένων Πολιτειών, το δεξί χέρι του Νίξον και ο μόνος υπουργός δικαιοσύνης, που ο Νίξον είχε διορίσει στην επιτροπή των 40, για τις μυστικές υπηρεσίες …
Κ. Του γραφείου 40.
Δ. Του γραφείου 40, όχι αριθμητικό 40. Παρουσία του Bush που ήταν πρέσβης στα Ηνωμένα Έθνη, στο τραπέζι που ήταν καθισμένοι η Λουίζ Γκορ, ο Μίτσελ και ο George Bush και τα άλλα πρόσωπα, αρχίζει να φωνασκεί στη Λουίζ Γκορ, στη Λουίζ Γκορ, «*Τι μας κάνει αυτός ο Δημητρακόπουλος; Πες στον Δημητρακόπουλο να σταματήσει γιατί θα τον πετάξω σαν σκυλί από την Αμερική. Κινδυνεύει το κεφάλι του. Πες του το*. »
Κ. Σε dinner ανοιχτά;
Δ. Σε dinner (…). Ήταν το τραπέζι…, έχω τη λίστα όλων που παραβρέθηκαν (…), ήταν ο George Bush, ήταν η Λουίζ Γκορ, η Μαίρη Γκρουξ και τα λοιπά.
Κ. Αισθανόταν αυτός τόσο δυνατός ώστε να μιλήσει ανοιχτά …
Δ. Βεβαίως.
Κ. … με αυτόν τον τρόπο;
Δ. Επί παρουσία μαρτύρων. Εγώ δεν ήμουνα στο τραπέζι. Όταν … η Λουίζ Γκορ όμως μου έστειλε γράμμα.
Κ. Οπότε καταγράφηκε.
Δ. Καταγράφηκε στην επιστολή της Λουίζ Γκορ. Όπως καταγράφηκε και του Άγκνιου το ’68 με επιστολή της Λουίζ Γκορ. Έχω δύο επιστολές της Λουίζ Γκορ, οι οποίες αναφέρονται στο γραπτό βιβλίο του Hichers. Ερχόμαστε λοιπόν τώρα στο ’72…
Κ. Έχουμε 35 λεπτά. Θέλω να μου καλύψετε εν τάχει αυτό που θέλετε να μου πείτε και να μου πείτε τι γνωρίζετε για εμπλοκές και συμμετοχές αξιωματικών Ελλήνων στις υποθέσεις τις δικές σας. Εσείς προσωπικά τι γνωρίζετε;
Δ. Κοιτάξτε …
Κ. Σήμερα ο χρόνος είναι δικός μου, 1 ½ ώρα μου τον δώσατε. Αύριο θα σας απολαύσω κοινωνικά. Σήμερα όμως το θέμα είναι επαγγελματικό, ας το πούμε έτσι.
Δ. Δύο λεπτά. Αρχίζει η προεκλογική εκστρατεία …
Κ. ’72.
Δ. Ο Γιοσεφιν Μαγκόβερ είναι αρχηγός των δημοκρατικών δυνάμεων. Ο Νίξον αγωνιά…, εγώ είμαι πολιτικός σύμβουλος του Μαγκόβερ, ο Larry O’Braian εξακολουθεί να είναι πρόεδρος της επιτροπής των δημοκρατικών. Και η διάλεξη γίνεται στις 17 Ιουνίου το ’72. Και όταν θα δείτε τις κασέτες του Νίξον και την συνάντηση του με τον Τομ Πάπας είναι όλα για τον Τομ Πάπας και το Watergate. Διότι ο Πάπας έφερε τα λεφτά το ’68, έφερε τα λεφτά το ’72, πλήρωσε τις οικογένειες των διαρρηκτών και έδωσε και 50.000 δολάρια στον Γιον Μιτσελ.
Κ. Μοιραίο πρόσωπο για τον Νίξον ο Τομ Πάπας.
Δ. Πρέπει να διαβάσετε το βιβλίο του καθηγητή του Κάτλερ, ‘*Η πύλη του Watergate*’ που λέει ότι η πηγή του Watergate είναι η πλέον αξιόπιστος και επικίνδυνη για τον Νίξον και τις υπηρεσίες ασφαλείας που τον καλύπτουν και τον προστατεύουν. Έχω περάσει μεγάλες ταλαιπωρίες. Όταν ο Νίξον πληροφορήθηκε ότι τοποθετήθηκα σύμβουλος του Μαγκόβερ, λέει «*Ο Δημητρακόπουλος; Θα δώσει στον Μαγκοβερ όλα τα στοιχεία που έδωσε στον Ο’Braian το ’68. Διαλύθηκε το Watergate. Πάρτε τι στοιχεία υπάρχουν στο γραφείο του ο Ο’Braian για τον Δημητρακόπουλο και το μνημόνιο το οποίο υπέβαλε τον παρελθόντα Σεπτέμβριο*. » Διότι έχουνε ήδη το μνημόνιο στα χέρια τους.
Κ. Έχουνε το περιεχόμενο του μνημονίου;
Δ. Ως την τελευταία παράγραφο.
Κ. Τα συνημμένα έγγραφα;
Δ. Δεν έχουν τα έγγραφα.
Κ. Εδώ κλείνει κύριε Δημητρακόπουλε, ο κύκλος της ελληνικής εμπλοκής …
Δ. Βεβαίως.
Κ. … στο Watergate. Που είναι η βασική αιτία …
Δ. Της πτώσης του τότε προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών, που παραιτήθηκε από το αξίωμα του προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών.
Κ. Και εσείς έχετε μπει στόχος πλέον μιας μεγάλης μερίδας ισχυρών αντρών και υπηρεσιών στην Αμερική.
Δ. Και υπηρεσιών. Και από τον φάκελο που σας έχω δώσει, μπορείτε να διαβάσετε εγγλέζικα;
Κ. Θα τα διαβάσω. Λίγο … με λίγη κούραση, αλλά θα τα διαβάσω.

Δ. Την 1η Αυγούστου το ’74, 1η Αυγούστου το ’74, ο Καραμανλής ήταν ο πρόεδρος της κυβερνήσεως, Ελλάς και Τουρκία ήταν στα πρόθυρα πολέμου για το Κυπριακό, ο Αττίλα Ένα είχε αρχίσει στην Κύπρο και στην Αμερική, ο πρόεδρος Νίξον είχε δημιουργήσει μια συνταγματική κρίση τεραστίων διαστάσεων, που μόνο ο εμφύλιος πόλεμος της Αμερικής τον προηγούμενο αιώνα μπορεί να συγκριθεί. Σε σημείο …, διότι κανείς δεν ήξερε αν θα παραιτηθεί ο Νίξον. Κυρίως να παραιτηθεί ο Νίξον. Θα γίνει στρατιωτικό πραξικόπημα; Θα μείνει ο Νίξον στην εξουσία; Ή δεν θα μείνει; Ο “υπουργός αμύνης των Η.Π.Α”, ο (…) Κίσινγκερ, έστειλε διαταγή σε όλους τους στρατιωτικούς διοικητές των Ηνωμένων Πολι-τειών «*Μην εκτελέσετε οποιαδήποτε διαταγή προερχόμενη από τον Λευκό Οίκο χωρίς την προηγούμενη συγκατάθεση μου, από το δικό μου το γραφείο*.» Μέσα σε όλο αυτό το φάσμα ο Τάσκα στην Αθήνα στέλνει τηλεγράφημα στον Κίσινγκερ για τον Δημητρακόπουλο. Δώστε μου τον φάκελο που σας έδωσα, να σας τον μεταφράσω προφορικώς δύο λεπτά. Για να δείτε δηλαδή το ασύλληπτο μίσος το οποίο υπάρχει στην υπόθεση.

Κ. Με τον Τάσκα έχετε παρελθόν. Σε αυτή την ιστορία υπάρχει εμπλοκή αξιωματικών από την Ελλάδα;

Δ. Εμπλοκή …, δεν περίμενα …, εγώ λόγω του ότι (…) εφημερίδες έπαιρνα την Καθημε-ρινή την Μακεδονία, το Έθνος, το American Addition και τα λοιπά και τα λοιπά, είχα πολύ στενούς δεσμούς με τις ελληνικές ένοπλες δυνάμεις. Ιδιαιτέρως με το ναυτικό.

Κ. Εκείνα τα χρόνια με το ναυτικό;

Δ. Βέβαια. Μπορώ να σας πω όλους τους αρχηγούς του Γενικού Επιτελείου από το ’50 μέχρι σήμερα.

Κ. Πέστε μου δύο ονόματα από αυτούς τους αρχηγούς, με τους οποίους είχατε εκείνα τα χρόνια εμπλακεί.

Δ. Τους Έλληνες;

Κ. Τους Έλληνες.

Δ. Όχι εμπλοκή δεν είχα.

Κ. Όχι εμπλοκή, εννοώ είχατε …

Δ. Ο (…) ο Λάπας, ο Περικλής ο Αντωνόπουλος, …

Κ. Ο Λάπας προ δικτατορικά;

Δ. Όλοι, όλοι προ δικτατορικά. Επί δικτατορίας δεν είχα καμία. Παρά το γεγονός ότι όταν έγινε το κίνημα του …, του Βέλους εγώ (…) τα πράγματα. Εγώ πιστεύω ότι το κίνημα του ναυτικού ήταν ιστορικό, διότι υπήρχε δυνατότητα να ανατραπεί το καθεστώς. Το κίνημα του Πολυτεχνείου, ηρωικό και αυτό, δεν είχε καμία πιθανότητα επιτυχίας.

Κ. Στην Αμερική που ήσαστε, είχατε οποτεδήποτε ανάμιξη με Έλληνες αντιστασιακούς αξιωματικούς;

Δ. Όχι. Διότι βρισκόμουνα υπό στενή παρακολούθηση από το γραφείο του στρατιωτικού ακολούθου, Ασπινάκης. Αστρινίδης με συγχωρείτε. Αστρινίδης.

Κ. Φιλοξενήσατε έναν ωραίο άνθρωπο. Τον Σπύρο τον Μουστακλή.

Δ. Α βέβαια.

Κ. Μεταδικτατορικά κύριε Δημητρακόπουλε.

Δ. Η χήρα του και η κόρη του θα είναι εδώ πέρα στις 8 η ώρα.

Κ. Η Χριστίνα και η …

Δ. Ναταλή.

Κ. Ναταλή.

Δ. Μην ξεχάσουμε …, να πάμε να φάμε μαζί. Λοιπόν γράφει ο Τάσκα…, να δείτε το θράσος ανθρώπων. Είναι απόρρητο τηλεγράφημα με κώδικα 1 – 2, 1 – 8, 1 Αυγούστου, 1 Αυγούστου. Θέμα, ‘*Οδηγίες της Ελληνικής κυβερνήσεως προς τον Δημητρακόπουλο’*. Τώρα αυτό είναι 1 Αυγούστου 1974. Λέει «*Ο υπουργός αμύνης Αβέρωφ, λέγει ότι οδηγίες έχουνε αποσταλεί προς τον Ηλία τον Δημητρακόπουλο τον γνωστό (...) στη Ουάσιγκτον, απόσχει και από επιθέσεις, τον οποίον να παύσει να επιτίθεται εναντίον του πρεσβευτή Τάσκα …*» τα λέει ο Τάσκα για τον εαυτό του τώρα, το θράσος του ανθρώπου, «*Ένας κύριος στόχος του Δημητρακόπουλου από το 1970 …*» εισαγωγικά, «*… διότι η Ελλάς χρειάζεται τον Τάσκα*. » Και το έχει γράψει ο Τάσκα.

Κ. Ως πρέσβης στην Ελλάδα …

Δ. Βεβαίως.

Κ. … που δεν είχε αλλάξει ακόμα …

Δ. Δεν έχει αλλάξει ακόμα.

Κ. … μεταπολιτευτικά …

Δ. Στο Κίσινγκερ.

Κ. Στον Κίσινγκερ τα λέει αυτά.

Δ. Συνεχίζει λοιπόν και λέει, δεύτερη παράγραφος «*Όσο το υπουργείο εξωτερικών είναι (...) Ελλάδος, από το πραξικόπημα του ’67 και βάση των αρχείων της αμερικανικής κυβερνήσεως, έχει τη φήμη της αντιθέσεως του στην αμερικανική πολιτική στην Ελλάδα, από το 1955, αυτός έχει εξαίρετες διασυνδέσεις στο Κογκρέσο των Ηνωμένων Πολιτειών, σε αντίθεση ..., εις αντιδικία με τα πολιτικά (...) της Ελλάδος και με τα μέσα (...). (...).*» Σας λεω είναι ασύλληπτα πράγματα. Εδώ πέρα ο κόσμος χανότανε και ο Τάσκα και ο Κίσινγκερ … Αλλά ένα πράγμα για το οποίο είμαι υπερήφανος είναι ότι, είναι εδώ μέσα αλλά στις 20 Μαρτίου το 1974, στη

δικτατορία, ο Κίσινγκερ ως υπουργός εξωτερικών, ως σύμβουλος εθνικής ασφάλειας και ως πρόεδρος της επιτροπής των 40, οργανώνει σύσκεψη στο State Department άκρως απόρρητη, στην οποία μετέχουν 18 από τα ανώτατα στελέχη της αμερικάνικης εξωτερικής πολιτικής. Ο Σισκο, ο Τάσκα, ο Χαντμαν, με σκοπό το ελληνικό θέμα.
Κ. 20 Μαρτίου το '74.
Δ. '74. 3 – 4 μήνες προτού πέσει η χούντα.
Κ. Είναι λίγο μετά το θάνατο του Γρίβα …λίγο πριν ο Μακάριος στείλει …
Δ. Την επιστολή στον Γκιζίκη.
Κ. Την επιστολή στον Γκιζίκη. Διότι σχετίζονται αυτά κύριε Δημητρακόπουλε;
Δ. Αρχίζει η σύσκεψη με προεδρεύοντα Κίσινγκερ. Και ρωτάει τον Σισκο (…) «*Γιατί να ασχολούμεθα τόσο πολύ με την Ελλάδα; Για ποιο λόγο να περνάμε όλο αυτόν τον χρόνο για την Ελλάδα; Έχουμε τόσα προβλήματα σε όλο τον κόσμο …*» ο Σισκο λέει «*Ας ρωτήσουμε τον πρέσβη μας στην Αθήνα τον Τέλη Τάσκα να μας απαντήσει*. » και ο Τάσκα λέει, αυτά είναι ελληνικά στο κείμενο που σας έδωσα, ο Τάσκα λέει, «*Η Ελλάς κατέχει (...). Αλλά καμία άλλη χώρα στον κόσμο, ούτε η Βραζιλία, ούτε η Χιλή …*» τώρα γιατί ανέφερε τη Βραζιλία και τη Χιλή, ρωτήστε τον Τάσκα που πέθανε το '79 σε αυτοκινητιστικό δυστύχημα να σας πει. «*Έχουνε έναν Δημητρακόπουλο ο οποίος (...) τόσο αποτελεσματικά την εφαρμογή της πολιτικής μας στην Ελλάδα …*» και τον διακόπτει ο Κίσινγκερ και του λέει «*Δηλαδή αφήνουμε την ομάδα Δημητρακόπουλου να καθορίζει την πολιτική μας*; » και απαντάει ο Τάσκα «*Πώς να σας απαντήσω κύριε πρόεδρε; Κύριε υπουργέ*. »
Κ. Τι ομάδα κύριε Δημητρακόπουλε;
Δ. Ποια ομάδα; Μόνος μου. Ο Αρλεν Σλοπικς. Καταλάβατε;
Κ. Κατάλαβα.
Δ. Αυτή είναι η ιστορία.
Κ. Κατάλαβα. Το όνομα σας πιθανόν να αναφέρεται σε αρχεία εδώ, ανεξάρτητα από την Κ.Υ.Π. και την ασφάλεια, σε αρχεία επιπέδου. Δηλαδή σε εκείνα τα οποία συντάσσονταν όταν τα υψηλά όργανα της δικτατορία συνήρχοντο κάθε μήνα, οι υπουργοί δηλαδή ασφάλειας, οι αρχηγοί των ένοπλων δυνάμεων και συζητούσαν τις ΄΄αντιεπαναστατικές΄΄ δραστηριότητες.
Δ. Εκεί έχω …Έχω αρχεία. Το θέμα είναι ότι … Κλείστε το αυτό.
Κ. Να το κλείσω.
Δ. Τελειώσαμε με αυτά τώρα. Δεν έχουμε τίποτα άλλο. Τι άλλο έχουμε; Για το θέμα Καραμανλή ξέρετε;
Κ. Όχι αυτά που εσείς ξέρετε σίγουρα.
Δ. Καλά αυτό είναι άλλο θέμα. Αλλά …
Κ. Εννοείτε την επάνοδο του Καραμανλή στην εξουσία ή τα χρόνια που ήταν στο Παρίσι; Εσείς ξέρετε τι μπορείτε να μου πείτε κύριε Δημητρακόπουλε;
Δ. Ναι.
Κ. Εάν η εξέλιξη του Κυπριακού υπήρξε προϋπόθεση και οργανώθηκε έτσι όπως έγινε, η εισβολή των Τούρκων δηλαδή μετά το ελληνικό πραξικόπημα, μετά το πραξικόπημα της δικτατορίας ακριβώς για να πέσει η δικτατορία. Μπορείτε να απαντήσετε σε αυτό;
Δ. Δεν μπορώ να απαντήσω. Εκείνο το οποίο προτείνω είναι προτού φύγω 20 Ιανουαρίου να γυρίσω στην Αμερική και αφού διαβάσετε εμβριθέστατα το βιβλίο του (…) και το τι γράφει για το ρόλο του στο Κυπριακό, να ξανασυναντηθούμε και να το ξανά κουβεντιάσουμε.
Κ. Ευχαριστώ πολύ κύριε Δημητρακόπουλε.

ΚΑΡΓΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚΟΣ - ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ ΣΤΡΑΤΟΣ

Συνέντευξη με το Νίκο Καργόπουλο (Ν) και το Στράτο Ρουμελιώτη (Ρ). Υπήρξαν στη δικτατορία από τους πρώτους φοιτητές των οποίων διακόπηκε η αναβολή στράτευσης[1] ως ποινή για τις δραστηριότητές τους στα πλαίσια των φοιτητικών ζυμώσεων, εκλογών, κινητοποιήσεων κ.λ.π. Τα στοιχεία που παρουσιάζουν στη συνέντευξη αφορούν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες υπηρέτησαν τη θητεία τους. Οι υπεύθυνοι της μονάδας όπου εντάχθηκαν τους φέρθηκαν με γνώμονα τη διακοπή της αναβολής και προφανώς ειδικές εντολές που είχαν για αυτές τις περιπτώσεις και ειδικά γι' αυτούς τους δύο. Ο Καργόπουλος σήμερα είναι καθηγητής Μέσης εκπαίδευσης και δραστηριοποιείται ως ιδρυτικό μέλος του ΑΣΚΕ. Ο Ρουμελιώτης είναι επίσης καθηγητής μέσης εκπαίδευσης.

ΑΚ (Κ)
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ : 7/1/02

[1] Σχετικός ο Ν.1347/1973 περί στρατεύσεως φοιτητών.

Κ. Στράτος Ρουμελιώτης. Εγώ έχω σημειώσει εδώ δυο ονόματα που μου είπες προχτές. Το ένα είναι Γιώργος Εμμανουήλ …
Ν. Ναι, ηθοποιός και ο άλλος Στράτος Μαλής, μαθηματικός. Του οποίου το πατρικό πρέπει να ήταν στο Αιγάλεω. Τώρα μένει κάπου στο Γαλάτσι.
Κ. Τώρα μιλάμε για τα παιδιά, που τότε στο Πολυτεχνείο είχατε στρατευτεί …
Ν. Μιλάμε για τα παιδιά με τα οποία ήμαστε μαζί στο Γάβρο της Καστοριάς, σ' αυτήν την περίπτωση που σου λέω, η οποία δεν είναι καθόλου γνωστή. Δηλαδή. Τον Μάιο περίπου του '74, μπορεί να ήταν και Απρίλιος, μπορεί να ήταν και Ιούνιος, σου λέω η μνήμη μου δεν είναι καθόλου καλή … άρα κάπου εκεί εν πάση περιπτώσει, μας μαζέψανε από το τάγμα μου ας πούμε μόνο εμένα.
Κ. Εσύ είχες στρατευτεί Νίκο από πότε;
Ν. Εμένα μου κόψανε την αναβολή τον Νοέμβριο του '72, ήμουνα ο πρώτος που μου κόψανε την αναβολή, μάλιστα με υπογραφή Γεώργιος Παπαδόπουλος …Τρίτο Νομική, δηλαδή έγραψαν οι εφημερίδες ότι στρατευτήκαμε οκτώ άτομα, πρωτοεφαρμόστηκε αυτό το μέτρο, της διακοπής της αναβολής, για οκτώ άτομα. Ο ένας ήμουνα εγώ, σίγουρα ο δεύτερος ήτανε ο Γιώργος Παπαπέτρου. Ήτανε για κάποιο Λαγό ο οποίος ήτανε φοιτητής της Εμπορικής. Από εκεί και πέρα … τα άλλα πέντε ονόματα ούτε τα άκουσα ποτέ, ούτε έμαθα αν όντως ήτανε οκτώ άτομα. Τον Λαγό, σου είπα, ψάξαμε κάνα δυο φορές να τον βρούμε δεν τον βρήκαμε….
Κ. Και διακόπηκε γιατί η αναβολή;
Ν. Μέσα στα χαρτιά μου δεν ξέρω τι ακριβώς έγραφε … δεν ξέρω αν έγραφε και την αιτιολογία...
Κ. Αυτό το μέτρο της διακοπής της αναβολής στράτευσης γιατί τότε η δικτατορία το …
Ν. Για φοιτητές οι οποίοι δεν κρατούσαν (…), εγώ είχα είδη κάνει φυλακή…
Κ. Πες το αυτό, άρα είχανε λόγους…
Ν. Είχα ήδη κάνει φυλακή. Από το '68 μέχρι το '70. Στην κηδεία του Παπανδρέου με είχαν πιάσει. Στη κηδεία του Παπανδρέου, που μετεξελίχτηκε σε διαδήλωση. Είχαμε, συνεννοηθεί με τους συμφοιτητές μου πως θα πάμε και τα λοιπά, φτάσαμε μέχρι το νεκροταφείο και στο νεκροταφείο είχα και την εξυπνάδα εγώ να γυρίσω και την πλάτη στους αστυνομικούς και να ρίχνω τα συνθήματα. Τότε με τσιμπήσανε. Είχα κάνει φυλακή, αποφυλακίσθηκα το '70 ήτανε η εποχή που δεν θέλανε να αυξήσουν τους κρατούμενους στις φυλακές δεν θέλανε και να με στείλουν εξορία, με πιέσανε για δήλωση, τότε τις έφαγα… δηλαδή βγαίνοντας το περισσότερο ξύλο εγώ…
Κ. Είχαν πιάσει και άλλους, είχε κινηθεί η Διεθνής Αμνηστία, είχανε διεθνώς κινητοποιήσεις; …
Ν. Ναι δεν ήτανε, και πολύ περισσότερο για έναν πιτσιρικά σαν εμένα διότι και τότε ακό-μα το 70 που μιλάμε ήμουνα 22 ετών... ούτε 22, 21½ ακόμη και δεν ήθελαν να με στείλουν στη Λέρο. Α ήρθε. Ναι…Ο Στράτος που λέγαμε. Πες το επώνυμο της γυναίκας σου.
Ρ. Ζανιά.
Κ. Ζανιά. Το Ζανιά είναι Δαδιώτικο όνομα είναι …Είναι από το Δαδί …Είσαι ρουμελιώτης λοιπόν, ο Στράτος Ρουμελιώτης ….
Ρ. Η αλήθεια είναι ότι … εγώ τολμώ και το λέω, όλα τα χρόνια, ότι αν δεν ήτανε ο Νίκος εκεί να δώσουμε μια άλλη διάσταση θα το περνάγαμε ανέμελα σα παιδιά, μπορεί να ήμασταν 27 χρόνων …
Κ. Στο στρατιωτικό λες;
Ρ. Ναι και ειδικά στο Γαύρο, 21 χιλιόμετρα έξω από την Καστοριά.
Ν. Είναι στο παλιό το δρόμο Καστοριά – Φλώρινα. Που πας για Πρέσπες, στρίβεις να πας για Πρέσπες. Πάει ο δρόμος αυτός, ο καινούργιος ας πούμε που πάει κατευθείαν από Καστοριά … όχι από Αμύνταιο… που πάει κοντά στις Πρέσπες.
Ν. Μας μάζεψαν από διάφορες μονάδες, αυτά τα θυμάται ο Στράτος. Πότε πήγαμε στο Γάβρο Στράτο;
Ρ. Πρέπει να ήτανε Μάης. Μάης του '74.
Ν. Μάλιστα. Και οι περισσότεροι μωαμεθανοί.
Ρ. Και όλα αυτά έτσι όταν αρχίζουμε και κάνουμε την αναφορά σε εκείνη την περίοδο, θα έρχονται το ένα μετά το άλλο στο μυαλό σε συνέχεια. Γιατί δεν είναι μόνο που μας μάζεψαν από διάφορες μονάδες, από όλη την Μακεδονία, μας πήγανε στην Βέροια μέσα. Δεν ξέρω αν ήταν το 9^{ο} σύνταγμα, αλλά μου είχε κάνει φοβερή εντύπωση εμένα τότε, ότι μας συγκεντρώσαν και βγήκε ένας ταγματάρχης για να μας πει κάποια λόγια.
Ν. Αυτό ούτε που το θυμάμαι ότι πήγαμε Βέροια.
Κ. Εσένα Στράτο;
Ρ. Ήμουν στο 613 τάγμα πεζικού. Εγώ τελείωσα το πανεπιστήμιο, πάνω στα Γιάννενα. Οπότε είχα πάρει αναβολή και παρουσιάστηκα 3 Μαΐου το '73, στην Κόρινθο. Κάτσαμε εκεί πέρα μέχρι 2 Αυγούστου γιατί στις 29 Ιουλίου είχε γίνει το δημοψήφισμα για 'Ναι' και 'Όχι'. Και μας πήραν 2 Αυγούστου και μας πήγανε στις μονάδες. Η αλήθεια είναι ότι εμένα με είχανε κρίνει κατάλληλο για το Κ.Ε.Σ.Α., για την Ε.Σ.Α. τότε.
Κ. Λόγω ύψους και καταγωγής;
Ρ. Δεν ξέρω, το καταγωγής λιγάκι…Μυτιλήνη.

Ν. Α, την καταγωγή εννοεί, οι γονείς σου ήτανε δεξιοί, αυτό εννοεί ο Αντώνης.
Ρ. Όχι. Ο πατέρας μου είχε κάνει 7½ χρόνια φυλακή και εξορίες, Μακρόνησο και λοιπά…
Κ. Όταν λέω καταγωγή ξέρεις τι εννοώ; Ένα από τα κριτήρια που επέλεγαν τότε για την στρατιωτική και τη ναυτική αστυνομία ήταν, να είναι από απομακρυσμένα χωριά, ώστε να μην έχουν επαφή με τις πόλεις, με τις επικοινωνίες, με τις… Με ότι μπορεί να προσφέρει θετικό η πόλη από πλευράς πληροφοριών και επικοινωνιών, ραδιοφώνων, εφημερίδων, βιβλίων…
Ρ. Όχι. Έμενα στην Αθήνα από το ’49, γεννημένος το ’47 στη Μυτιλήνη. Έμενα Αθήνα, άρα καταγωγή από Αθήνα, ας το πούμε έτσι…2 Αυγούστου πήγα απάνω στο Κιλκίς. Δροσάτο για την ακρίβεια πλάι στη Δοϊράνη. Επειδή ας πούμε το δικό μου περιστατικό δεν ενδιαφέρει τόσο το προσωπικό όσο πως περάσαμε εκεί στο Γάβρο. Γιατί όταν πήγα εκεί στο Δροσάτο με κάλεσε ένας διοικητής του 2ου γραφείου. Νομίζω Νομικός λεγότανε και ήταν ένας από τους μάρτυρες υπεράσπισης κατά τη δίκη των χουντικών. Νομικός …
Κ. Υπερασπίσθηκε τους χουντικούς δηλαδή;
Ρ. Ναι, ναι. Με κάλεσε στο γραφείο του και μου είπε ότι *΄΄θα γίνεις αλφαμίτης*[1]*΄΄*, λέω *΄΄αλφαμίτης δεν θέλω να γίνω΄΄*, μου λέει *΄΄όχι θα γίνεις λόγω αναστήματος, παρουσίας, θα γίνεις αλφαμίτης΄΄...*
Κ. Αλφαμίτης είναι η ασφάλεια μονάδος;
Ρ. Αστυνομία μονάδος.
Κ. Αστυνομία μονάδος.
Ρ. Αστυνομία μονάδος. Λέω *΄΄όχι δεν πρόκειται να γίνω΄΄,* γιατί είχα πει ότι για μένα θα είναι ο στρατός ή μέρα παρουσίασης, η μέρα απόλυσης ή θα ξεχάσω πότε παρουσιάστηκα.
Κ. Γιατί αυτό … γιατί ήσουνα τόσο πολύ …
Ρ. Γιατί ή θα ήμουν πολύ υποτακτικός, οπότε 3 Μαΐου ’73 παρουσιάστηκα 3 Μαΐου ‘75 θα έπρεπε να απολυθώ, ή θα έτρωγα φυλακή απεριόριστη γιατί δεν είμαι χαρακτήρας υποτακτικός.
Κ. Με τη διδακτορία είχες μπλεξίματα μέχρι τότε;
Ρ. Κάτι είχα, δηλαδή επειδή έτυχε και είχα γραφτεί στους Λαμπράκηδες πιο πριν, όταν έδωσα εξετάσεις για το πανεπιστήμιο. Τελειώσαμε νομίζω 23 Σεπτεμβρίου το ’67 τις εξετάσεις, στις 27 με κάλεσαν στην ασφάλεια στο Αιγάλεω και μου έφεραν κάποια χαρτιά, που μου δόθηκε εκεί η δυνατότητα να δω ότι δεν ξέρουν τι γράφουνε ή τι λένε. Γράφανε σε ένα σημείο ότι είχα πάρει μέρος σε πορεία ειρήνης, πράγμα που δεν το είχα κάνει**.** Και μου το έδειξαν με κόκκινα γράμματα ότι είχα πάρει μέρος. Άρα λέω, ότι οι καταδότες τους οι πληροφοριοδότες δεν ξέραν καλά τα πράγματα, οπότε είχα τη δυνατότητα να λέω και ψέματα, και τους έλεγα πράγματα που δεν ίσχυαν από εκεί και πέρα. Βέβαια είχαν την ιστορία του πατέρα μου, ο οποίος είπαμε στη Μυτιλήνη ήτανε πως το λένε… 7½ χρόνια φυλακές και εξορίες, ήτανε και Μακρονήσια, κάτι σημαίνουν. Για τη μητέρα μου έμαθα ότι ήτανε και κείνη αντάρτισσα, πράγμα που δεν μου έχει πει ακόμα και σήμερα, είναι 89 χρόνων, σήμερα μάλιστα έχει και τα γενέθλια της. Και μου είχανε πει τότε για κάποιους φίλους, για τον Γιάννη τον Ψαρκουλάκο, για τον Αντώνη τον Μακρή και άλλους και άλλους που ήμαστε μαζί στους Λαμπράκηδες εκεί στο Περιστέρι, ότι ήταν στην Αίγινα. Δεν ξέρω αν ο Νίκος τους γνώρισε;
Ν. Τον Ψαρκουλάκο ναι. Ήμασταν λιγάκι μαζί.
Ρ. Μπράβο, και τον Αντώνη τον Μακρή, τώρα δεν θυμάμαι και τα ονόματα των άλλων, κάποιος Βασίλης… τώρα …
Κ. Αυτά σου τα είπανε στην ασφάλεια τον Σεπτέμβρη του ’67 όταν σε κάλεσαν τελειώνοντας τη σχολή σου;
Ρ. Ναι. Ότι σε περίπτωση που θα ασχοληθείς με τα αντιδικτατορικά θα βρεθείς μαζί τους βάση του νόμου 509 και κάτι τέτοια. Τέλος πάντων αυτό είναι πιο παλιά ιστορία.
Κ. Αυτό αιτιολογεί το γιατί σε φώναξε ο άλλος ο Νομικός όταν πήγες και παρουσιάσθηκες φαντάρος και σου λέει ότι θα γίνεις αλφαμίτης;
Ρ. Και όταν είδε ότι εγώ δεν άλλαζα γνώμη, μου λέει *΄΄πρόσεξε καλά. Ήμαστε στα σύνορα με την Γιουγκοσλαβία, χαράδρες υπάρχουν πολλές, σε καθαρίζω σε μια χαράδρα και λέω στους δικούς σου ότι την κοπάνησες στην Γιουγκοσλαβία΄΄* …
Κ. Αυτό σου είπε ο Νομικός, λοχαγός τότε στο 613 τάγμα και μετέπειτα μάρτυρας υπεράσπισης του Παπαδόπουλου και των υπολοίπων. Σε καθαρίζει και σε ρίχνει σε χαράδρες και δεν δίνει λογαριασμό σε κανέναν;
Ρ. Λέει στους δικούς μου ότι δραπέτευσα στη Γιουγκοσλαβία. Η Δοϊράνη από το Δροσάτο απέχουν 4 χιλιόμετρα. Δοϊράνη είναι η λίμνη της οποίας το ένα μέρος ανήκει στην Ελλάδα και κάποιο άλλο στη Γιουγκοσλαβία
Κ. Επαναλήφθηκαν τέτοια πράγματα Στράτο με τον… Σε ξαναφώναξε; Άσκησε κι άλλες πιέσεις;
Ρ. Ναι, ναι.

[1] ΄΄Αλφαμίτης΄΄ είναι ο στρατεύσιμος Α.Μ. δηλαδή ΄΄Ασφάλεια ή Αστυνομία Μονάδος΄΄ επομένως στους επιλεγμένους από το 2ο Γραφείο της μονάδος για επάνδρωση του αντίστοιχου δικτύου που παρακολουθούσε τους υπολοίπους κ.λ.π.

Ν. Με όλα τα παιδιά τα οποία ήταν χαρακτηρισμένα τουλάχιστον ‘Β’, δεν ξέρω για τους ‘Α’ αλλά οι ΄Β΄ και οι ΄Γ΄ οπωσδήποτε είχαν τέτοια προβλήματα. Τουλάχιστον στην περίοδο που ήμασταν εμείς φαντάροι. Και υποθέτω σε όλη την δικτατορία.
Κ. Μάλιστα. Άρα επαναλήφτηκαν τέτοια πράγματα.
Ρ. Επαναλήφθηκαν και πολλά, με αποκορύφωμα αυτό που συνέβη στο Γάβρο. Μας μάζεψαν από διάφορα τάγματα στη Βέροια. Μας συγκέντρωσε στο χώρο συγκέντρωσης του τάγματος ένας συνταγματάρχης και είπε, ΄΄*Κοιτάξτε εκεί που θα πάτε επειδή στην περιοχή, είχανε γίνει οι μάχες κατά των κομμουνιστοσυμμοριτών είναι γεμάτη από νάρκες. Δηλαδή να ξέρετε ότι κινδυνεύετε άμεσα από τις νάρκες. Αν όμως γλιτώσετε από τις νάρκες, επειδή η ευρύτερη περιοχή είναι ακατοίκητη, κυκλοφορούν φίδια, κυκλοφορούν άλλα δηλητηριώδη ερπετά, που δεν ξέρω ποιοι θα γλιτώσουν από εσάς*΄΄.. Αυτά μας τα είπε, όταν ήμασταν περίπου 90 άτομα, αν θυμάμαι καλά, 80 με 90 όχι παραπάνω στη Βέροια.
Ν. Και πήγαμε όλοι στον Γάβρο. Αυτοί οι 80 – 90 …
Κ. Οι 80 – 90 ήτανε …
Ρ. Από διάφορα τάγματα, από Μακεδονία, από Γουμένιτσα, από Σκύδρα και Κιλκίς, από εκείνα τα μέρη. Νομίζω ότι, όχι νομίζω, από το δικό μου το τάγμα, ήταν ο Γιάννης ο Τουρλίδας Σβορόνος Κατερίνης, ο οποίος ήταν και λοχίας … ένα πολύ καλό παιδάκι, καμιά σχέση …
Ν. Ο λοχίας και οι δεκανείς δεν δούλευαν στο Γάβρο έτσι; Αυτός μας επιτηρούσε. Και κάποια στιγμή, που επιστρέψαμε από το Γάβρο και τους βρήκαμε δεμένους στα δέντρα ήτανε και αυτός μέσα σ’ αυτούς;
Ρ. Θυμάσαι με σύρματα, όχι με σχοινιά, με σύρματα, δεμένους. Στρατεύσιμοι όλοι, κουρεμένοι και δεμένοι σαν τα σκυλιά. Στο Γάβρο.
Κ. Για να πούμε όμως κάτι εν τω μεταξύ. Τα 90 άτομα που ήσασταν στη Βέροια, ήταν απ’ όλη την Ελλάδα. Ήσασταν δηλαδή οι επιλεγμένοι για να πάτε …
Ρ. Δεν νομίζω απ’ όλη την Ελλάδα, απ’ την Μακεδονία θα ΄λεγα ναι.
Ν. Πιθανόν να ήμασταν απ’ το 2^{ο} Σώμα του στρατού.
Ρ. Ναι.
Κ. Μια κατηγορία από αυτούς ήταν μουσουλμάνοι.
Ν. Οι περισσότεροι.
Ρ. Οι περισσότεροι.
Κ. Συνδυαζόταν εκτός από το θρήσκευμα και η αντιδικτατορική τους, ΄΄αντεπαναστατική΄΄ τους τοποθέτηση;
Ν. Από τους μουσουλμάνους μάλλον όχι.
Κ.. Επειδή ήταν μουσουλμάνοι, ήταν επικίνδυνοι;
Ρ. Και όταν λέμε μουσουλμάνοι, ήταν Πομάκοι έτσι, ήταν Πομάκοι οι περισσότεροι. Θυμάσαι τον Κεχαγιά… αυτό είναι στην πορεία… που ζήτησε άδεια να πάει στο χωριό του, παντρεμένος ήτανε με δύο παιδιά, και ζήτησε άδεια και του λέει ο διοικητής *΄΄άδεια; Φυλακή*΄΄. Και το παιδί όπως ήτανε ένα κεφαλόσκαλο, όπου μίλαγαν εκεί σαν χώρος ανα-φοράς, πέφτει με το κεφάλι κάτω, ήταν γύρω στους 80 πόντους με 90, πέφτει με το κεφάλι κάτω για να τον πάνε στο νοσοκομείο μπας και πάρει άδεια να πάει στην οικογένεια του.
Κ. Στράτο πόσοι ήτανε πάνω κάτω οι μουσουλμάνοι και πόσοι ήτανε οι υπόλοιποι …Και το ρωτάω αυτό γιατί; Γιατί τους μουσουλμάνους, δεν καταλαβαίνω με ποια λογική τους μάζεψαν για να τους πάνε, εσάς να καταλάβει κανείς ήσασταν κομμουνιστές, ήσαστε αριστεροί, ήσασταν αντιχουντικοί,σας φοβόντουσαν, τους μουσουλμάνους γιατί;
Ν. Αν δεν κάνω λάθος, εκείνη την εποχή υπήρχε και μια ένταση με την Τουρκία, και φοβόντουσαν μήπως γίνει κάποια στιγμή κάποια σύρραξη ελληνοτουρκική, και είχαν πάρει τα μέτρα τους και για τους μουσουλμάνους.
Κ. Δηλαδή μάζεψαν από αυτούς τα πιο ακραία στοιχεία;
Ν. Ναι. Πιθανόν δηλαδή και αυτοί οι μουσουλμάνοι να ήταν οι πιο χαρακτηρισμένοι… Δηλαδή αυτούς που φοβόντουσαν ότι οι γονείς τους και τα λοιπά, θα ήταν συνδεδεμένοι με προξενιά και λοιπά, διότι όντως μετά από 1 – 2 μήνες έγιναν αυτά που έγιναν σε Κύπρο.
Κ. Να πούμε ότι η αναλογία χριστιανών – μουσουλμάνων ήτανε 50 – 50;
Ρ. Όχι, όχι δεν νομίζω τόσο. Δηλαδή αν όπως λέμε ήτανε 80 – 90{σύνολο}, οι 30 να ήταν μουσουλμάνοι και οι υπόλοιποι να ήταν …Έτσι πρέπει να ήτανε … και ένας άλλος λόγος που πιθανόν να είναι, για να μην είμαστε όλοι ομοεθνείς και ομοϊδεάτες, οπότε ήταν πιο εύκολο να γίνει μια σύνδεση μεταξύ μας. Να ήτανε εκείνα τα στοιχεία που δεν τα ξέραμε και είχαμε και φόβο έτσι. Δηλαδή εγώ τον ήξερα τον Κεχαγιά, ήξερα τον Σελιτζαλή, ήξερα κάποιους από το τάγμα ή στην πορεία. Αλλά θα τους ήξερα όλους, θα μπορούσα να καταλάβω αν είναι αγνοί να εξωτερικεύσω αυτά που ένοιωθα;
Κ. Στράτο πως αιτιολόγησαν τώρα αυτοί που σας μιλάγανε στη Βέροια καταρχήν ή και στο Γάβρο μετά, το ότι σας πάνε εκεί πέρα, τι σας είπανε δηλαδή;
Ρ. Ότι πάμε να κάνουμε κάποια οχυρωματικά έργα απλά, πολύ απλά.
Ν. Η δουλειά που κάναμε ήτανε έδρα τάγματος κάτω από την γη. Αυτό κάναμε εκεί.

P. Το οποίο έγινε … Που θα μπορούσε να γίνει με έναν εκσκαφέα μέσα σε δύο μέρες και θα τελείωνε.
Κ. Τι συνέβη τώρα στον Γάβρο; Για να δούμε.
P. Όταν ξεκινήσαμε από τη Βέροια με τα Ρέο και τα άλλα στρατιωτικά αυτοκίνητα, για να πάμε προς τον Γάβρο, εμείς δεν ξέραμε που πηγαίναμε, ή τουλάχιστον να μιλάω προσωπικά γιατί κάποιοι μπορεί να ξέρανε, να είχαν ακούσει. Περάσαμε από χωματόδρομους, η σκόνη απεριόριστη σε όλη την διαδρομή …. Μάιος του ’74. Δεν θυμάμαι να σταματήσαμε και πουθενά για να φάμε ή να μας δώσουνε κάτι, και φτάσαμε γύρω στις 5 η ώρα το απόγευμα εκεί στο χωριό, στο Γάβρο. Μας πήγανε στο σχολείο το οποίο είναι πλάι στην εκκλησία, και κατεβήκαμε.
Ν. Να πω κάτι που ίσως είναι δύσκολο, για να ξέρεις τι είναι Γάβρος. Ο Γαβρος λοιπόν είναι ένα χωριό, μαζί με 4-5 άλλα, (υπάρχει και κάποιο όνομα όλα μαζί το οποίο δεν το θυ-μάμαι τώρα),ένα χωριό το οποίο πριν τον πόλεμο είχε 700 κατοίκους και μετά έμεινε με 70, και περίπου τόσους βρήκαμε και εμείς, διότι όλοι οι άλλοι έφυγαν πολιτικοί πρόσφυγες…
Κ. Ακολούθησαν το στρατό τον αντάρτικο;
Ν. Στη Γιουγκοσλαβία. Υποθέτω ότι μάλλον ήτανε και από αυτούς που λέμε ντόπιους, δηλαδή τους Σλαβομακεδόνες και τα λοιπά. Υποθέτω, δεν είμαι σίγουρος. Ήτανε από τα χωριά που δεν ήταν ποντιακά, δεν ήταν προσφυγικό, ήτανε ντόπιο. Λοιπόν, ένα χωριό κατά συνέπεια σχεδόν εγκαταλελειμμένο, τα περισσότερα σπίτια ακατοίκητα, τίποτα όπως τα είχανε… τη θέση, από τη μη συντήρηση και ένα χωριό στο οποίο υπήρχε αστυνομοκρα-τία με καπετάνιο εκεί πέρα τον παπά του χωριού. Για τον οποίο σας είχα πει, θυμάσαι τι;…
Κ. Όχι, δεν θυμάμαι για λέγε …
Ν. Την πρώτη μέρα που πήγαμε στο Γάβρο, και θα συνεχίσει μετά ο Στράτος, εμείς αμέσως θέλαμε να πάρουμε τηλέφωνο τους δικούς μας γιατί ανησυχούσαν … Το μοναδικό τηλέφωνο του χωριού ήταν βεβαίως στο σπίτι του παπά και εκεί που περιμέναμε ουρά, μας είδε ο παπάς προφανώς λίγο μορφωμένους και ποιος ξέρει, μας εξέλαβε για αξιωματικούς, δεν ξέρω σαν τι μας εξέλαβε και άρχισε να μας λέει την ιστορία του. Ο οποίος ήταν μάγειρας του στρατού στον εμφύλιο, μας είπε και εκείνη την ιστορία την οποία σου επαναλαμβάνω τώρα. Ήτανε το Μάλι Μάδι, (ο Γάβρος είναι στο βουνό Μάλι Μάδι), το οποίο είναι ανάμεσα στο Γράμμο και στο Βίτσι, ήτανε δηλαδή στο κέντρο του εμφυλίου πολέμου, των μεγάλων αγώνων. Έδωσε εντολή ο στρατός να επιτεθούν στους αντάρτες, δεν ξεκίνησε η πρώτη γραμμή και βγάλαν οι αξιωματικοί τα περίστροφα και σκότωσαν 80;… 80 φαντάρους. Την δεύτερη μέρα …
Κ. Αυτά στα έλεγε ο παπάς;
Ν. Ο παπάς μας τα …
P. Ναι, ναι.
Ν. Ο παπάς, οποίος ήτανε ο χαφιές του χωριού και ο μάγειρας του στρατού τότε. Και τη δεύτερη μέρα ξαναδίνουν εντολή για επίθεση, πάλι δεν ξεκίνησε ο στρατός και σκότωσαν 120 της πρώτης γραμμής, οι αξιωματικοί. Την τρίτη μέρα πλέον ο στρατός επιτέθηκε εναντίον των ανταρτών. Και τον ρώτησα *΄΄δε μου λες παπά και τι τους κάνατε μετά τους 200 σκοτωμένους ανθρώπους΄΄; ΄΄Τους έστειλαν σπίτι τους΄΄. ΄΄Και τι τους είπατε ότι τους σκότωσαν οι αντάρτες;΄΄*. Και είναι αυτό ένα στοιχείο να το έχουμε υπόψη μας.
Κ. Στην επίθεση δηλαδή στο Μάλι Μάδι στον εμφύλιο; Αν ανατρέξει κανείς σήμερα στα αρχεία που έχουν ήδη εκδοθεί και δει (…)
P. … σκότωσε τους 200 που σώθηκαν από τους αντάρτες.
Ν. Αυτοί δηλαδή οι 200 εμφανίστηκαν επισήμως ως σκοτωμένοι στη μάχη. Ενώ δεν σκοτώθηκαν στη μάχη, τους σκότωσαν οι αξιωματικοί τους. Τέλος πάντων και αυτός επειδή οι περισσότεροι ήταν αριστεροί και φύγανε και οι άλλοι πιθανόν να ήτανε αριστεροί και να έμειναν και να αλλαξοπίστησαν για να μπορούν να επιβιώσουν. Απ’ το χωριό. Και δεν είχανε εμπιστοσύνη σε κανέναν, τον άφησαν παπά εκεί για να έχουν…. τον έκαναν παπά τον μάγειρα και τον άφησαν εκεί για να ελέγχουν, να τους δίνει πληροφορίες, να ελέγχουν την κατάσταση. Σ’ αυτό το χωριό πήγαμε, με ένα εγκαταλελειμμένο σχολείο και δίπλα ακριβώς μια εκκλησία που υπολειτουργούσε. Το ’74. Οι μισοί κοιμόμασταν στο σχολείο κάτω ξάπλα και οι άλλοι μισοί στην εκκλησία.
Κ. Και υποτίθεται ότι ήσασταν μια στρατιωτική μονάδα, ένας λόχος ο οποίος είχε αποστολή εκεί να φτιάξει;
Ν. Να φτιάξει την έδρα του τάγματος. Φεύγαμε με τα πόδια πρωί, τρώγαμε ένα τσάι χωρίς ζάχαρη με μια γαλέτα προπολεμική, αυτό ήταν το πρωινό μας και ξεκινούσαμε ποδαρόδρομο1½ χιλιόμετρο. Έχω πάει πολλές φορές. Όποτε πάω περνάω και βλέπω και το τάγμα κάτω από την γη. Δηλαδή πάω επίτηδες, κάνουμε το δρομολόγιο επίτηδες να πάμε από Φλώρινα Καστοριά ή ανάποδα για να περάσουμε από εκεί. Και σκάβαμε μέχρι το μεσημέρι, μας αφήνανε μια ώρα,για να φάμε και μετά συνέχεια, μέχρι το απόγευμα. Και μερικές φορές όταν έφερναν τα ρέο τα μπλόκια ή τις πλάκες τις… και μετά βάζαμε πλάκες.
Κ. Γιατί το βλέπεις περίεργο Νίκο ότι σκάβατε για να γίνει αυτό το έργο. Πως θα μπορούσε να γίνει διαφορετικά δηλαδή;
Ν. Κοίταξε,όπως είπε και ο Στράτος θα μπορούσε να μπει μια μπουλντόζα να το κάνει, εμείς το κάναμε με γκασμά και φτυάρι. Καψόνι. Και σε συνθήκες που σου λέω, μου θυμίζανε αυτά που διάβαζα για

Μακρονήσια και πάνω που ήτανε στη Πιερία στο Κολινδρό ήτανε; Μονάδες ανεπιθύμητων στους παλιούς τους αντιστασιακούς που… ο Άρης είχε κάνει εκεί φαντάρος. Τέλος πάντων δεν θυμάμαι.
Κ. Μονάδες σκαπανέων λεγόντουσαν, για πες το όμως.
Ν. Ναι, οι συνθήκες ήτανε ότι από πάνω ο αξιωματικός και οι λοχίες με βέργα, αν κάποιον… ήμασταν ζευγάρι, εγώ ήμουνα με τον Στράτο ζευγάρι, δηλαδή ο ένας είχε γκασμά και ο άλλος φτυάρι. Έπρεπε ο ένας από τους δύο να δουλεύει εάν σε έβλεπαν … καθόντουσαν και οι δύο με τη βέργα από πάνω. Χτυπούσαν βέβαια.
Κ. Ποιοι δέρνανε;
Ν. Ο ανθυπολοχαγός … ένας έφεδρος ανθυπολοχαγός ήτανε.
Ρ. Δημήτρης Μπάτης νομίζω λεγότανε ένας …Μάλιστα τσακωθήκαμε, παίξαμε κανονικό ξύλο πάνω στον γυναικωνίτη … Αλλά ένα χαρακτηριστικό για το πόσο άσχημα ήτανε, είναι αυτό που είχε πει ο Νίκος μια φορά. Λέει ήμουνα κάτω στην Αίγινα, σε ένα κελί μικρό και καθόμουν …
Κ. Στάσου, στάσου, Στράτο πες το από την αρχή. Λες τώρα ότι διηγότανε ο Νίκος ο Καργόπουλος σε σένα …… μία περίπτωση που …
Ρ. … όταν ήταν στη φυλακή …
Κ. Σε ποια φυλακή; Στου Αβέρωφ.
Ρ. Ότι δεν είχε τι να κάνει μέσα, στο κελί και …
Ν. Ήμουνα μαζί με τον Γιάννη τον Στρατή, στο ίδιο κελί ήμασταν, και παίζαμε με το γιογιό μπάσκετ …
Ρ. … και παίζανε μπάσκετ με τα κουκούτσια από τις ελιές … τα πέταγε μέσα στο γιογιό… και λέει εκεί σίγουρα πέρναγα πιο καλά απ' ότι εδώ πέρα …
Ν. Όχι μόνο εκεί, και στην ασφάλεια. Δηλαδή έχω περάσει από ασφάλεια, από φυλακές και από τον στρατό. Οπωσδήποτε ο στρατός, ήτανε το χειρότερο απ' όλα… Όχι μόνο στο Γάβρο, και στη Κόρινθο που παρουσιάστηκα μαζί με τον Παπαπέτρου, ήμασταν εκεί και μαζί με τον Γιώργη τον Μέρμηγκα τον δημοσιογράφο της Ελευθεροτυπίας που είναι στο οικονομικό ρεπορτάζ. Βέβαια ο Γιώργης ο Παπαπέτρου έφυγε, μαζί παρουσιαστήκαμε αλλά μετά επενέβη μάλλον ο πατέρας του, ο οποίος νομίζω ήταν στρατιωτικός γιατρός, δεν ξέρω αν ζει ο άνθρωπος ακόμα, και τον απολύσανε τον Γιώργο,ξανάγινε πολίτης δεν ξέρω.. επικαλέσθηκε. Αλλά με τον Μέρμιγκα, ήμασταν στη Κόρινθο συνέχεια μαζί… Η Ε.Σ.Ο. είχε είδη παρουσιαστεί νομίζω τέλη Οκτωβρίου… οκτώ ή τρεις Νοέμβριου νομίζω το 72 έπρεπε να παρουσιαστώ μου ΄ρθε δυο τρεις μέρες πριν το χαρτί ότι πρέπει σε λίγες μέρες να παρουσιαστείς στην Κόρινθο και δεν θυμάμαι αν είχε και αιτιολογία, αυτό που θυμάμαι πάντως υπήρχε υπογραφή του Παπαδόπουλου ο οποίος υπέγραψε την στράτευση μου ως Υπουργός Εθνικής Άμυνας. Και πήγαμε εκεί πέρα και οι δυο μας με τον Παπαπέτρο, διότι δεν είχαμε περάσει από γιατρούς προφανώς, όπως όλος ο άλλος κόσμος, γιατί πήγαμε καθυστερημένοι 15 ημέρες δε ξέρω 'γω πόσο, και πήγαμε στην Τρίπολη, στους γιατρούς, κάτσαμε εκεί 2-3 μέρες δεν ξέρω πόσο και επιστρέψαμε.
Κ. Τι σας κάνανε λοιπόν στη Κόρινθο, και λες ότι πέρασες άσχημα;
Ν. Στο στρατό δεν με ακούμπησαν, δηλαδή το ξύλο εγώ το έφαγα στην ασφάλεια, δεν το έφαγα στο στρατό …
Κ. Κι όμως λες Νίκο στο στρατό πέρασες χειρότερα.
Ν. Ήτανε η ψυχολογική πίεση τόσο … ήτανε επώδυνη πραγματικά, υπέφερα δέκα φορές περισσότερο στο στρατό, παρότι δεν με ακούμπησαν σε όλη τη διάρκεια της θητείας μου, παρά στην ασφάλεια που με δέρνανε….
Κ. Υπέφερες ως Καργόπουλος Νίκος;
Ν. Ναι.
Κ. … ή σαν στρατεύσιμος μαζί με όλους τους άλλους τότε.
Ν. Ως Καργόπουλος.
Κ. Άρα υπήρχε ιδιαίτερη μεταχείριση, για σένα.
Ν. Φυσικά. Φυσικά υπήρχε ιδιαίτερη μεταχείριση. Και όχι μόνο στη Κόρινθο, και μετά τη Κόρινθο, τώρα ανακατεύουμε τα θέματα όμως …
Κ. Όχι, δεν τα ανακατεύουμε, να μια και αναφερθήκαμε στη Κόρινθο, που ήταν κέντρο προπαιδεύσεως,να το κλείσουμε αυτό.
Ν. Κοίταξε στη Κόρινθο, δεν ήξερα αν θα ζω μετά την επόμενη μέρα, δεν το 'ξερα αυτό, και μάλιστα …
Ρ. Ήτανε ψυχολογικός ο πόλεμος εκεί πέρα πιο πολύ, δεν ήτανε …
Κ. Δεν θυμάσαι ονόματα;
Ν. Θυμάμαι τον λοχαγό, κοίταξε καταρχήν μου φωνάζανε για να τραγουδάω τα τραγούδια τους που δεν τα τραγουδούσα. Και ήτανε πραγματικά άσχημο, να είσαι σε έναν λόχο και σε μια διμοιρία και να τραγουδάνε όλοι και να είσαι ο μόνος που δεν τραγουδάς. Να σου επιτίθενται, να σε σπρώχνει, να σου φωνάζει και τα λοιπά, ή ξέρω 'γω πήγαμε στο Θενεό…
Ρ. Στη πηγάδα να αποτίσουμε φόρο τιμής.

Ν. … και κοίταξε να δεις, δε θυμάμαι τι μου λέγαν να κάνω, δήλωση να κάνω, να αλλάξω μυαλά …Θενεό… κάτι αντίστοιχο του Μελιγαλά … υπήρχε μνημείο. Και μου είχανε πει ότι αν εκεί στο Θενεό πια, δεν αλλαξοπιστήσεις να ξέρεις ότι δεν θα γυρίσεις στη Κόρινθο πίσω, αλλά αυτό σου λέω ήτανε καθημερινό, και το κλίμα ήτανε πραγματικά ότι δεν ήξερες αν θα ζήσεις ή όχι, το ίδιο ήτανε και στο Γάβρο βέβαια. Ενώ στη φυλακή, στη φυλακή ή και στην ασφάλεια ακόμη, ήσουνα σίγουρος ότι θα ζήσεις την άλλη μέρα, ήξερες ότι είσαι κρατούμενος πολιτικός, ήξερες ότι υπάρχει μια διεθνής συμπαράσταση, ότι σε παρακολουθούν, ξέρουν οι συγγενείς σου που είσαι, στην Ευρώπη ξέρω 'γω κάποιοι ξέρανε ότι … εκεί πέρα ήμασταν χαμένοι …
Κ. Οι οικογένειες σας Νίκο δεν ξέραν ότι είσαστε στο Γάβρο;
Ν. Το ξέρανε, γι' αυτό πήραμε και τηλέφωνο, το ξέρανε αλλά σου λέω για την Κόρινθο …
Ρ. Το μάθανε όταν φτάσαμε δηλαδή, έτσι;
Ν. Δε σου κρύβω και το εξής, είχα ετοιμαστεί και να την κοπανήσω από την Κόρινθο, γιατί λέω χαμένος για χαμένος, βέβαια το ίδιο είχαμε και στο Γάβρο, θα τα πούμε βέβαια αυτά ξεκινήσαμε μια μέρα να πάμε με τα πόδια στην Αλβανία … και στον Γάβρο δεν ξέραμε αν θα ζούμε την άλλη μέρα και μυρίζαμε ένα κλίμα, ότι πρόκειται να μας φάνε, τότε λέμε χαμένοι για χαμένοι ήμαστε …
Κ. Στάσου, στάσου Νίκο ένα λεπτό να γυρίσουμε στο Γάβρο. Είπατε ότι οι συνθήκες εργασίας και υπηρεσίας εκεί … ήταν φοβερές. Σκάβατε κασμά …και φτυάρι, κατά ζευγάρια και αν προς στιγμή σταματούσε κάποιος έπεφτε ξύλο από τον ανθυπολοχαγό τον έφεδρο τον Δημήτρη Μπάτη. Ιεραρχικά ανώτεροι, δεν υπήρχαν εκτός από τον Μπάτη;
Ν. Αυτός ήτανε εκεί, δεν ξέρω αν κάποια στιγμή ήρθε και κανένας ανώτερος …
Κ.. Άλλες συνθήκες υπηρεσίας εκεί;
Ρ. Όταν φτάσαμε την πρώτη μέρα, θα αναφέρω κάτι το οποίο δεν θα το ξεχάσω ποτέ. Πρώτη μέρα που φτάνουμε στον Γάβρο, κατεβαίνουμε από τα ρέο. Μας πηγαίνουν από το πάνω μέρος από το σχολείο και από την εκκλησία είχε ένα κενό, ένα άπλωμα και μπαίνου-με σε σειρά όλοι και αρχίζει ο διοικητής μας πλέον, να λέει ποιες θα είναι οι συνθήκες, πως θα δουλεύουμε, πότε θα ξυπνάμε και άρχισε ένα λόγο μεγάλης διάρκειας. Και κάποια στιγμή ένα παιδί Γεράσιμος από Κεφαλονιά το άλλο δεν το θυμάμαι, λέει *΄΄τι θα γίνει, έχουμε ξελιγωθεί στη πείνα΄΄*. Το λέει σιγά, ώστε να μην ακουστεί από το λοχαγό…, όχι τρία αστέρια όχι, δυο είχε, τον λέγαμε λοχαγό, δυο είχε.@
Ν. Αλλά τον λέγαμε λοχαγό.
Ρ. Ήτανε ο ανώτερος στη μονάδα αυτή. Αλλά κάτι άκουσε το αυτί του, και γυρίζει και λέει *΄΄ποιος είπε κάτι, τι είπε;΄΄*. Και σηκώνεται με θάρρος, ο Γεράσιμος, και λέει *΄΄εγώ κύριε λοχαγέ μου΄΄*, λέει *΄΄για έλα εδώ παιδί μου΄΄*. Εμείς ήμαστε σε παράταξη. Βγαίνει κοντά ο Γεράσιμος ακολουθεί τον λοχαγό και ο λοχαγός κάτι του έλεγε, ότι *΄΄πρέπει να ήμαστε υπάκουοι, για να περάσουμε καλά, δεν πρέπει να έχουμε αντιδράσεις, και εγώ ξέρω τι θα κάνω΄΄*,και όπως προχώραγαν μερικά βήματα, κάποια στιγμή κάνει με τον αγκώνα του, τον χτυπάει τον Γεράσιμο στην κοιλιά και κατευθείαν γροθιά στη μούρη και τον πετάει κάτω. Ήταν η πρώτη επαφή μας με αυτόν. Εγώ δεν τον ήξερα ήμουνα στο 613.
Κ. Πως τον λέγανε Στράτο;
Ρ. Ναι δεν ξέρω, αυτό το όνομα μου έχει μείνει, μου ΄χει μείνει όπως του Φαρμάκη, που τον είχα 'γω συνταγματάρχη πάνω στο 613.
Κ. Φαρμάκης, πρέπει να πεις τι ήταν ο Φαρμάκης.
Ρ. Συνταγματάρχης στο 613, ο οποίος μετά την μεταπολίτευση, γιατί επιστρέψαμε πάλι στα τάγματα μας, μας έβαζε να κάνουμε κάθε μέρα παρέλαση μπροστά του. Ο άνθρωπος αν παίρναν φαντάρους μέχρι 1.50, αυτός ήτανε 1.50 και κάτι, τόσος δα. Είχε πάρει μέρος και στη δίκη, ήτανε αυτός που έχει, λέγανε, φέρει δώρα από την Κρήτη κάτι χρυσά ρολόγια στους, πρωτεργάτες της ΄΄επανάστασης΄΄, λοιπόν …
Κ. Ένα λεπτό, ένα λεπτό Στράτο. Ο Φαρμάκης ήτανε συνταγματάρχης …
Ρ. Χρήστος Φαρμάκης. Μονάδα στο 613. Δροσάτο Κιλκίς.
Κ. Στο Δροσάτο, όταν σε μετάθεσαν εκεί, σε τοποθέτησαν εκεί μετά από την προπαίδευση σου. Αυτός λοιπόν, χουντικός αξιωματικός, πήγε και στη δίκη των χουντικών, αλλά ξέρεις και περίπτωση όπου είχε φέρει χρυσά ρολόγια …
Ρ. Δεν ξέρω, δεν το εξετάζω σαν δώρο. Τα είχε φέρει στον Παπαδόπουλο, Μακαρέζο, Πατακό, όταν υπηρετούσε στην Κύπρο. Αυτός μας έβαζε μετά την μεταπολίτευση, να φωνάζουμε *΄΄ζήτω η επανάσταση΄΄*. Έλεγε, ότι όποιος σκοτώσει τούρκο ή κομμουνιστή είναι ένα βήμα κάτω από τον θεό. Τέλος πάντων, ήτανε ο άνθρωπος που έβαζε όλο το τάγμα και υποδιοικητή, Σαρκόπουλο Γεώργιο, στο 613, να τρέχουμε γύρω από το χώρο του τάγματος, γιατί λέει *΄΄παρατηρώ μια μεγάλη νωχέλεια κύριε υποδιοικητά, οδηγήστε όλο το τάγμα τροχάδην γύρω από το χώρο του τάγματος΄΄*. Δηλαδή καθημερινό καψώνι.
Κ. Μάλιστα ο Φαρμάκης λοιπόν αυτός …
Ρ. Δεν ήτανε πάνω στο Γάβρο …
Κ. Τον οποίο δεν τον ξεχνάς;
Ρ. Τον οποίο είπα ότι αν τον βρω, όσο χρονών και να είμαι, θα τον δείρω…. γιατί πραγματικά μου έκανε πάρα πολλά όσα πέρασα εκεί. Τέλος πάντων στο Γάβρο λοιπόν, γυρίζει ο λοχαγός, χτυπάει με αγκωνιά στο

στομάχι τον Γεράσιμο κατευθείαν γροθιά και τον πετάει κάτω. Εμείς όλοι παγώσαμε, παγώσαμε, ήταν η πρώτη αντιμετώπιση, δεν ξέρω Νίκο αν το θυμάσαι;
Ν. Για να … δεν το θυμάμαι, σου λέω η μνήμη μου είναι κακιά, προφανώς ήτανε ένα μήνυμα σε όλους ότι εδώ πέρα όποιος κάνει το παραμικρό πέθανε.
Ρ. Ναι.
Ν. Κάποια τέτοια πράγματα... εγώ σου λέω, το μόνο που θυμάμαι, είναι ότι στο Γάβρο είχαμε την αίσθηση ότι δεν ξέραμε αν θα ζούμε την άλλη μέρα.
Ρ. Πέρναγαν οι μέρες, την ίδια μέρα ξαπλώσαμε στο σχολείο, σε μια αίθουσα 16 άτομα, σε ένα χώρο που δεν νομίζω ότι ήτανε πιο μεγάλος …, ο ένας δίπλα στον άλλον. Και θυμάμαι ότι έβρεξε, τη δεύτερη μέρα πρέπει να έβρεξε, και εγώ κοιμόμουν δίπλα από τον Γιάννη τον Τουρλίδα, που λέγαμε, και έσταζε από το ταβάνι και του λέω του Γιάννη, *΄΄σε παρακαλώ κάνε λίγο πιο πέρα το κεφάλι σου, για να έρθω και εγώ΄΄* γιατί έσταζε στο κεφάλι μου, η βροχή. Οι άλλοι κοιμόντουσαν απάνω στο γυναικωνίτη της εκκλησίας … το πρωί ξυπνάγαμε, είχε μια βρύση, πίσω από την εκκλησία που έπρεπε εκεί να πάμε να πλυθούμε και οπωσδήποτε να ξυριστούμε, δεν μπορούσε να είμαστε στρατιώτες αξύριστοι, παίρναμε στον ώμο… κασμάδες, φτυάρια, τα εργαλεία τέλος πάντων και πηγαίναμε στο χώρο όπου είχανε για να κάνουμε το έργο αυτό, όπως είπε ο Νίκος ζευγάρια - ζευγάρια, αν καθόταν ο ένας,έπρεπε να δουλεύει ο άλλος, διαφορετικά είχαμε επιπλήξεις … και ξύλο και ξύλο, εντάξει ήτανε από πάνω αυτοί που επέβλεπαν, αλλά το έργο είχε μια έκταση, οπότε, αν ήσουνα στην άκρη και ο αξιωματικός ήτανε στην άλλη άκρη, ώσπου να ΄αρθεί … όχι μόνο ο Μπάτης, γιατί ήτανε και οι λοχίες, εσύ μπορούσες να κλέψεις λίγο χρόνο, αλλά σίγουρα …
Ν. Εμείς προσπαθούσαμε να είμαστε τυπικοί …γι' αυτό δεν φάγαμε και ξύλο εμείς.
Ρ. Στο δρόμο δεν υπήρχε μέρα, τουλάχιστον εγώ, που να μην δω φίδι, είτε ζωντανό, είτε σκοτωμένο.
Κ. Άρα, ένα λεπτό Στράτο, η απειλή που σας είχε πει ο άλλος στη Βέροια, ότι αν γλιτώσετε από τις νάρκες …θα σας φάνε τα φίδια, και αν γλιτώσετε από τα φίδια;
Ρ. Όχι, όχι λύκους. Στην πορεία θα πούμε, που είχαμε δει, δεν ξέρω αν το θυμάσαι;
Ν. Θα τα πούμε αυτά. Πάντως δουλεύαμε μέχρι το απογευματάκι, βράδυ, ήτανε και καλοκαίρι, δηλαδή η μέρα ήτανε μεγάλη και φτάναμε στο χωριό σχεδόν όταν νύχτωνε. Και μάλιστα, θυμάμαι και μερικές φορές δουλεύαμε, όταν έφερναν τα ρέο αυτές τις πλάκες τις τσιμεντένιες, τα ταμπλό, τα πλαίσια, θυμάμαι μερικές φορές που φέρνανε τα ρέο γύρω – γύρω και μας φωτίζανε με τους προβολείς και δουλεύαμε μέχρι και βράδυ.
Κ. Αυτό το έργο τελείωσε Νίκο;
Ν. Αυτό, όταν έγινε η μεταπολίτευση νομίζω την επόμενη …
Ρ. Όχι η μεταπολίτευση, όταν έγινε το πραξικόπημα, κάτω στη Κύπρο, μας πήραν και μας γύρισαν στις μονάδες Νίκο …. Γιατί γυρίσαμε, τουλάχιστον εμείς για το 613 και το τάγμα μας είχε πάει πάνω στο Μπέλες …Γιατί είχανε πάει; Γιατί είχε γίνει το πραξικόπημα του Σαμψών, κάτω στη Κύπρο και μας ετοίμαζαν για να μας πάνε εκεί. Η μεταπολίτευση έγινε μετά τις 24 αν θυμάμαι …
Κ. Το πραξικόπημα εννοείς τον Ιούλιο του 74;
Ρ. … και μας γύρισαν στα τάγματα, θυμάσαι, μας πήγανε μάλιστα από το Αντάρτικο που λες από εκείνη την διαδρομή, δεν γύρισαν μέσα από τη Καστοριά…κάναν τον κύκλο από πάνω …
Ν. … από το αντάρτικο και ήρθαν με το τρένο από Φλώρινα και ήρθαμε στις μονάδες μας.
Κ. Άρα σας πήραν πριν την μεταπολίτευση δηλαδή, τουλάχιστον κάποιους από εσάς, σας πήγανε στις μονάδες σας με αφορμή το …
Ν. Θυμάμαι και εγώ, τώρα το θυμάμαι κι εγώ όταν γύρισα βέβαια το τάγμα μου ήτανε πάνω στο Μπέλες, θυμάμαι ότι ήτανε ακόμα χούντα,
Κ. Άρα είστε στον Γάβρο 3 μήνες, Μάιο, Ιούνιο, Ιούλιο.
Ρ. Ήτανε κυριολεκτικά, καταναγκαστικά τα έργα. Δεν είχαμε για μπάνιο, που να πλυθούμε και θυμάμαι ότι πηγαίναμε στις πηγές του Αλιάκμονα και κάναμε μπάνιο. Είχαμε βάλει έναν κορμό δέντρου κάθετα, για να σταματάει λίγο το νερό και να γίνεται πιο βαθύ, αλλά δεν ξέρω αν θυμάσαι, τις νεροφίδες που κυκλοφορούσαν και εγώ ως πρωτευουσιάνος δεν ήξερα τι είναι και φοβόμουνα και θυμάμαι έναν χωριάτη, Βασίλη, πολύ βλάχος αυτός με τα πρόβατα ασχολιότανε, που έπιανε τις νεροφίδες, από το λαιμό και τις κούναγε και εμείς λέγαμε, *΄΄ρε Βασίλη, τι κάνεις;΄΄* Και εκεί κάναμε μπάνιο.
Ν. Τρέχαμε γρήγορα, γρήγορα, είχαμε μια ώρα, για να φάμε και εμείς προσπαθούσαμε σ' αυτήν την ώρα να κάνουμε μπάνιο και να φάμε, για να είμαστε πίσω στην ώρα μας.
Ρ. Δίπλα από το Γάβρο, όχι πολύ μακριά, είναι ένα χωριό, Κρανιόλα νομίζω λεγότανε έτσι; Όπου είχανε προβλέψει τότε οι χουντικοί να το κάνουνε … ε πως το λένε σαν δήμο …
Κ. Πως σας φερότανε Νίκο, ο κόσμος;
Ν. Εμείς είχαμε πιάσει παρτίδες, κυρίως με 2 οικογένειες, εκεί στο Γάβρο. Ένας Λάμπρος Μπίσχου, ή Μπίσχος, τον οποίο τον είδα και μετά όταν πήγαινα, μάλιστα μας τάισε και δυο φορές στο σπίτι του. Λοιπόν εμείς είχαμε παρτίδες με αυτόν, ο οποίος σιγά – σιγά ξεθάρρεψε και μας έβαζε και στο σπίτι του και βλέπαμε και ποδόσφαιρο …

Ρ. Και αν θυμάσαι, όταν ήρθε ο πατέρας σου ο συχωρεμένος, κλειστήκατε χωρίς υπερβολή μια ώρα μέσα σ' ένα δωμάτιο … με τον πατέρα του και μείνανε στο Γάβρο, Αντώνη.
Κ. Σε επισκέφτηκε;
Ρ. Δεν τον επισκέφτηκε απλά για να τον δει, ήτανε μετά από την απόφαση που είχαμε κάνει, για να την κοπανήσουμε …
Κ. Να δραπετεύσετε από το Γάβρο δηλαδή, προς τα πού;
Ρ. Βλέπαμε λοιπόν, ότι η κατάσταση αυτή κάθε μέρα χειροτερεύει και όταν λέμε χειροτερεύει …. Στην αρχή υπήρχε ένα πνευματικό κέντρο να το πούμε, όπου πηγαίναμε για να παίξουμε λίγο πινγκ – πονγκ, κάνα τάβλι, εκεί στο χωριό. Μετά όμως, μας απαγόρεψαν να πηγαίνουμε οι απλοί φαντάροι και έπρεπε να πηγαίνουν πρώτα οι λοχίες, και αν υπήρχε περιθώριο να παίξουμε και εμείς ένα πινγκ – πονγκ θα μπορούσαμε. Μετά, αν από κάποια ώρα και αργότερα κυκλοφορούσαμε είχαμε επιπτώσεις. Δηλαδή τιμωρίες της μορφής ότι δεν έχει φαΐ, ξέρω 'γω καψόνια, αγγαρείες τέτοια πράγματα.
Ν. Τις έξι μέρες της εβδομάδας, δουλεύαμε από το πρωί μέχρι το βράδυ και την Κυριακή μόνο δουλεύαμε από το πρωί μέχρι το μεσημέρι. Είχαμε δηλαδή ελεύθερο μόνο την Κυριακή από το μεσημέρι μέχρι τις εννιά το βράδυ, μου φαίνεται …
Κ. Νίκο οι σχέσεις με τα παιδιά τα άλλα …
Ν. Τους φαντάρους; Ε κυρίως, εμείς κάναμε παρέα εμείς οι τρεις … εγώ, ο Στράτος και ο Γιώργος ο Τζαμανί, έτσι δεν είναι; Αλλά κάναμε και με τα άλλα παιδιά …
Ρ. Κοίταξε, κάναμε και με τα άλλα τα παιδιά, μην ξεχνάς ότι κάποια βράδυ φεύγαμε όταν οι άλλοι μένανε στο τάγμα, ας το πούμε τάγμα το χώρο εκεί που μέναμε, και πηγαίναμε σε μια θέση πίσω από το χωριό και εκεί ήταν που τραγουδούσαμε …
Ν. Από Γιάννη Πάριο, μέχρι Νάτσιο, μέχρι Θεοδωράκη …
Κ. Είπες τώρα κάποιον Εμμανουήλ. Τον αναφέρατε για πρώτη φορά, Εμμανουήλ;
Ν. Αυτός ο ηθοποιός. Ήτανε από τότε …Πρέπει να ήτανε 'Β' αυτός, χαρακτηρισμένος 'Β' …δεν ξέρω αν ήτανε οργανωμένος αλλά ήτανε αριστερό παιδί.
Κ. Εσύ Νίκο δεν ανέφερες τι ήσουνα πριν την χούντα.
Ν. Εγώ ήμουνα από τα …ήρθε η ασφάλεια στο σπίτι να με συλλάβει, όταν ήμουνα με κοντά πανταλονάκια για πρώτη φορά …Δημοτικό πήγαινα, είχα κάτι ξαδέρφια στην εξορία και αλληλογραφούσαμε ποιος ξέρει …'50 τόσο, ξέρω ρω πόσο '50 …
Κ. Πότε είσαι γεννημένος;
Ν. Το '48. Και έγραφα στα ξαδέρφια μου, ποιος ξέρει τι τους έγραφα εκεί μέσα …και έρχονται μια μέρα … εγώ δεν το θυμάμαι, η μάνα μου το ΄πε μετά που μεγάλωσα. Ήρθανε δυο ασφαλίτες να με συλλάβουνε *…΄΄Τον Νίκο τον Καργόπουλο, τι τον θέλετε;΄΄,* λέει η μάνα μου. Κατάλαβε ότι ήταν ασφαλίτες. Λέει, *΄΄είμαστε ασφάλεια΄΄, ΄΄να τος εδώ ο Νίκος από εδώ΄΄*, σηκώθηκαν και έφυγαν. Αλλά από πιο μικρός ακόμα, η μάνα μου, εντάξει ο πατέρας μου δούλευε από το πρωί μέχρι το βράδυ, κι ο πατέρας μου ήτανε αριστερός, συνδικαλιστής, ήτανε από την Ανατολική Θράκη φύγαν το '22 όλη η οικογένεια και πήγαν στη Θεσσαλονίκη και εκεί επειδή είχαν αναπτύξει συνδικαλιστική δράση κι αυτός και ο θείος μου, μόλις έγινε η διδακτορία του Μεταξά κατεβήκανε Αθήνα για να χαθούνε λίγο, για να μην τους πιάσουν. Εντάξει, μετά εδώ στην Αθήνα ο πατέρας μου… ασχολήθηκε βέβαια στην κατοχή, στην αλληλεγγύη ήτανε. Αλλά μετά, ο πατέρας μου δούλευε από το πρωί μέχρι το βράδυ, έφευγε το πρωί πριν ξημερώσει και γυρνούσε το βράδυ. Η μάνα μου όμως που είχε λίγο πιο ελεύθερο χρόνο, ήτανε οργανωμένη στην Ε.Δ.Α., σε μια Ηλιούπολη που τότε είχε 3-4.000 κάτοικους, ας πούμε ήτανε λασπότοπος. Και θυμάμαι που μ' έπαιρνε, δήθεν, η μάνα μου βόλτα και πηγαίναμε και έκανε διάφορες επαφές, στα διάφορα σπίτια εκεί πέρα…, και προσέχαμε και εγώ και αυτή μη μας δει κανένας, δηλαδή … πηγαίναμε μαζί και κάναμε αυτά, δήθεν ότι με πήγαινε βόλτα.
Κ. Άρα, η δικτατορία σε βρήκε ώριμο, δεν χρειάστηκε …
Ν. Πριν από αυτό, 15 χρόνων είχα ήδη οργανωθεί στη νεολαία της Ε.Δ.Α.. Και μόλις έγινε η νεολαία Λαμπράκη, ήμουνα στη νεολαία Λαμπράκη. Όταν έγινε η δικτατορία το 67, ήμουνα εκεί 18 χρόνων περίπου και ήμουνα ήδη στη νεολαία Λαμπράκη μάλιστα … είχα βγει και δυο μέρες πριν την δικτατορία, είχαν γίνει και εκλογές στο σύλλογο φοιτητών χημείας και είχα βγει και στο συμβούλιο..
Κ. Νίκο συντηρήσατε στη δικτατορία κάποιο μηχανισμό οι Λαμπράκηδες, κάποια ομάδα, κάτι;
Ν. Να σου πω τώρα ιστορία. Μόλις έγινε η δικτατορία, προσπαθήσαμε να οργανωθούμε, είχαμε… δηλαδή εγώ είχα την ευθύνη του έτους μου, γιατί ήμουνα πρωτοετής και είχαμε μια ομάδα… το χημικό του πανεπιστήμιου ξέρεις. Αλλά προσπαθούσαμε να βρούμε επαφή… με το Ρήγα Φεραίο ήταν η μοναδική οργάνωση τότε που υπήρχε. Το θέμα ήτανε ότι αυτοί που είχαμε στη νεολαία Λαμπράκη καθοδηγητές, είχαμε τον Δημήτρη τον Λαγονίκα, ο οποίος έμενε στα ταμπούρια, τον οποίο είχανε πιάσει και δεν μπορούσαμε να βρούμε επαφή, προσπαθούσαμε και κάναμε κάτι ψιλοπραγματάκια εμείς, αλλά κάποια στιγμή τον αφήσανε τον Δημήτρη, και πιάσαμε επαφή με τον Δημήτρη τον Λαγονίκα… Τις πρώτες μέρες της δικτατορίας.

Κ. Άρα τον Λαγονίκα τον πιάσανε προληπτικά; Τον απολύσαν με τις μαζικές απολύσεις που έγιναν το πρώτο δίμηνο;
Ν. …να ξέρουμε πότε. Και ακριβώς πάνω από τον Λαγονίκα, ήτανε ο Αριστείδης ο Θεοδωρίδης, …Και μάλιστα, μετά που πιάσανε και μένα, έμεινε ο Δημήτρης μετέωρος, γιατί είχανε πιάσει και τον Αριστείδη … ο Λαγονίκας έμεινε μετέωρος. Με πιάσανε το ’68 στη κηδεία του Παπανδρέου. Όπου βέβαια δεν έμαθε ποτέ η ασφάλεια ότι εγώ ήμουνα οργανωμένος στο Ρήγα Φεραίο. Ποτέ. Και αυτό δεν μου το καταλόγισαν διότι ούτε ο Δημήτρης με κάρφωσε …ούτε εγώ το είπα ποτέ.
Κ. Ναι. Πόσοι,τωρα ήσασταν στο Ρήγα, Νίκο; Μια και το έφερε η συζήτηση δηλαδή και δεν είχατε πιαστεί τότε, έχει αναφερθεί πουθενά, έχουνε γραφτεί αυτά τα στοιχεία, δηλαδή, κάπου. Εσύ είσαι μια περίπτωση που δεν είσαι στις δίκες του ΄΄Ρήγα΄΄;
Ν. Όχι.
Κ. Δεν έχεις δικαστεί και καταδικαστεί για τον ΄΄Ρήγα΄΄. Μπήκες φυλακή …
Ν. Το ’68.
Κ. … σε πιάσανε, βασανίστηκες, δικάστηκες, καταδικάστηκες για την υπόθεση …
Ν. Δικάστηκα και καταδικάστηκα γιατί φώναζα συνθήματα στη κηδεία του Παπανδρέου... Ξύλο δεν έφαγα μπαίνοντας, ξύλο έφαγα φεύγοντας από τη φυλακή …. Όταν αποφυλακίσθηκα, ήρθε ο πατέρας μου, με πήρε και πήγαμε σπίτι. Από το Κορυδαλλό. Πήγα Βουλιαγμένης, στις φυλακές ανηλίκων, και εκεί υπάρχει μια μικρή ιστορία. Στις φυλακές ανηλίκων, Λεωφόρο Βουλιαγμένης. Στην αρχή της Λεωφόρου Βουλιαγμένης. Εκεί που είναι τώρα ένα συγκρότημα σχολείων, σ’ ένα λοφάκι. Ήταν εκεί μάλιστα και το αναμορφωτήριο θηλέων. Βγαίναμε στα κάγκελα και κάναμε μπανιστήρι. 20 χρόνων ήμουνα. Με πιάσανε στα γενέθλια μου, 3 Νοέμβριου το ’68.Ημέρα των γενεθλίων μου, ετοίμαζα πάρτι τι βράδυ … Εκεί βέβαια οι συνθήκες ήτανε αφόρητες, ήμασταν σε ένα θάλαμο, καμιά εικοσαριά, ποινικοί σχεδόν όλοι και τέσσερις ήμασταν οι ανήλικοι από την υπόθεση του … Ήτανε 21 τότε, για να ενηλικιωθείς … και από τους 36 που καταδικαστήκαμε, οι 4 ήμασταν ανήλικοι και πήγαμε, νομίζω ή 4 ή 5 και μας πήγανε εκεί.
Κ. Πόσο καταδικάστηκες, Νίκο;
Ν. Έφαγα δυο χρόνια.
Κ. Το ’68 Νοέμβρη, Δεκέμβρη.
Ν. Αλλιώς θα έτρωγα περισσότερα, αλλά δεν μάθανε ότι εγώ ήμουνα … Ήμουνα αυτόφωρο και τελικά απεδείχθη ότι είχα τρεις φακέλους, ναι είχα τρεις φακέλους και πήρανε τον έναν μόνο. Γιατί όταν μου ψιλοκάναν εκεί πέρα μια ανάκριση δεν ξέρανε τίποτα. Ενώ μετά, όταν έβγαινα από τη φυλακή, είχανε ειδοποιήσει τους φακέλους. Τέλος πάντων και όταν έγινε αυτό, πήγα και παρουσιάστηκα, δεν ξέρω αν μου είχανε δώσει από τη φυλακή ή ήρθε στο σπίτι ένα χαρτί, ότι έπρεπε να παρουσιαστώ στην ασφάλεια. Πράγματι πήγα στη Μπουμπουλίνας… Βγήκα το… Μάρτιο του 70 με τα 2/3, τότε βγάζανε με τα 2/3. Αποφυλακίζανε αν είχες κάνει τα 2/3 της ποινής. Νομίζω ότι ήτανε Μάρτιος του 70. Και πήγα στην ασφάλεια και δεν με αφήσανε. Με κράτησαν μέσα στην ασφάλεια μετά, και έκατσα μερικές μέρες, δεν θυμάμαι πόσο, εκεί έφαγα το ξύλο … Μπουμπουλίνας … για να κάνω δήλωση.
Κ. Ότι δεν θα στραφείς εναντίον της επαναστάσεως, δεν είσαι κομμουνιστής;
Ν. Ναι, Καλύβας, Κραβαρίτης, Καραπαναγιώτης, Ζούζουλας… Με κράτησαν μερικές μέρες, στην απομόνωση, στη Μπουμπουλίνας, τωρα πόσες μέρες έκατσα δεν ξέρω, και μετά είδαν ότι δεν έκανα δήλωση και μ’ άφησαν. Με ξύλο. Και μάλιστα κάποια στιγμή λιποθύμησα κιόλας και δεν ξέρω πόσο ξύλο έφαγα από εκεί και πέρα. Τότε θυμάμαι, τη στιγμή λίγο πριν λιποθυμήσω είναι ότι με είχε πιάσει ο Γραβαρίτης από τα μαλλιά, είχα και πιο πολλά μαλλιά τότε ήταν το φοιτητικό μας, και μου κοπανούσε το κεφάλι στον τοίχο… του σπουδαστικού. Παρουσιάζει ο Καραπαναγιώτης και τον Ζούζουλα, οι τρεις τους ήτανε εκεί πέρα, αλλά αυτός … τη στιγμή δηλαδή που λιποθύμησα μου είχε πιάσει τα μαλλιά και μου κοπανούσε το κεφάλι στον τοίχο και λιποθύμησα.Και θυμάμαι τη στιγμή που συνήλθα, όταν μου χτυπούσε εδώ με ένα χαρακάκι ο Ζούζουλας και ήτανε τρόπος για να συνέλθεις.
Κ. Τα δάχτυλα, τους καρπούς. Τους ξανασυνάντησες αυτούς ποτέ Νίκο;
Ν. Και μετά ο Καλύβας με μια άλλη ομάδα, την οποία δεν την ήξερα, με ξαναφωνάξανε. Μου κάνανε μόνο ψυχολογικά, με αρχίσανε και μου λέγανε ξέρω ‘γω διάφορα και να κάνω δήλωση και λοιπά. Εγώ τους έλεγα ότι δεν κάνω. Με γδύσανε τελείως και επιμένανε πάλι να κάνω δήλωση, λέω *΄΄δεν κάνω΄΄* και λέει ο Καλύβας, *΄΄πήγαινε φέρε τον βούρδουλα με τα ξυράφια να δεις τον πούστη τι θα τον κάνω΄΄*. Τον βούρδουλα με τα ξυράφια. Και εκεί τσαντίστηκα κιόλας, λέω *΄΄δεν κάνω πάρτε το απόφαση, κάντε ότι νομίζετε΄΄*. Και μετά από ένα δυο λεπτά, *΄΄ντύσου και ...΄΄* Ναι στη Μπουμπουλίνας Σε άλλο δωμάτιο πάντως έφαγα το ξύλο, από Κραβαρίτη, Ζούζουλα, Καραπαναγιώτη και σε άλλο δωμάτιο είχα πάει με τον Καλύβα και 4-5 άλλους, που δεν τους ξέρω. Αλλά ο Καλύβας, λέω, δεν με χτύπησε, μόνο την ψυχολογική πίεση. Και μετά έκατσα μερικές μέρες, μετά το ξύλο, μου είπε να πάω λίγο … Η μάνα μου είχε την αφέλεια … όταν μου πρωτοεπέτρεψαν να μου φέρει φαΐ και μου έφερε μια μπριζόλα. Που να φάω, μπριζόλα εγώ.Και έμεινα νηστικός ο κακομοίρης, ρούφαγα μόνο να τραβήξω από μέσα ότι … ζουμί γινόταν. Τέλος πάντων. Και μετά, αυτά γίνανε τωρα την άνοιξη του ’70, πήγα στο πανεπιστήμιο, ως τώρα στο πανεπιστήμιο έπαιζε πανικός,

γύρω το χαφιεδολόη ας πούμε πανικοβλήθηκε και μετά από λίγο, 2-3 μήνες δεν θυμάμαι πόσο ήτανε, μήνες πάντως, με φωνάξανε στο πειθαρχικό. Του πανεπιστήμιου… και με απέβαλαν… με απέβαλαν από το πανεπιστήμιο…. Επειδή, και μάλιστα στο πειθαρχικό δεν θυμάμαι τι ακριβώς, αν έγινε συζήτηση, δεν θυμάμαι αν έγινε συζήτηση, με απέβαλαν πάντως οριστικά από το πανεπιστήμιο, αλλά είχα δικαίωμα αίτησης. Έκανα την αίτηση και … ξαναπήγα στη σύγκλητο. Εκεί ήτανε να φτύνεις την πνευματική ηγεσία του τόπου. Ένα τεράστιο τραπέζι, δεν ξέρω πόσοι διάολο, από αυτούς τους κοπρίτες ήτανε, μεταξύ των οποίων και ο Βάργογλης ο συγχωρεμένος, τον ξέρω, ήτανε χημικός αυτός, ο πατέρας του σημερινού καθηγητής του Βάργογλη Γιώργος Βάργογλης. Ήτανε ο μπαμπάς, που ήτανε τότε μέλος της συγκλήτου και ο γιος του είναι τωρα, α και για τον γιο του έχω να πω κάτι. Με τον γιο του ήμασταν μαζί στην Κόρινθο, ο οποίος είναι τωρα καθηγητής …

Κ. Στην προπαίδευση δηλαδή, στη στράτευση;

Ν. Αυτός είχε παρουσιαστεί κανονικά. Είχε πάρει το πτυχίο του και παρουσιάστηκε κανονικά στην Κόρινθο. Και τον θυμάμαι σε ένα ολόκληρο σύνταγμα, που κάποια στιγμή μας κάνανε εκεί πέρα Ε.Η.Δ.

Κ. Εθνική;

Ν. Ηθική Διαπαιδαγώγηση … Και κάποια στιγμή ζητήσανε, γιατί ζητούσανε συμμετοχή από τους φαντάρους … με 'Η', Εθνική Ηθική Διαπαιδαγώγηση. Και εν πάση περιπτώσει, πετάχτηκε το …, να μην πω καμία κουβέντα, και προθυμοποιήθηκε αυτός και σηκώθηκε και απάντησε στην ερώτηση ας πούμε και συμμετέσχε κι αυτός ως φαντάρος πλέον στην Ε.Η.Δ..

Κ. Ο σημερινός καθηγητής Βάργογλης.

Ν. Ο οποίος εντάξει κάνει και καλή δουλειά ως καθηγητής, έχει κάνει και κάποιες ωραίες μεταφράσεις, αυτό το λέω γιατί νομίζω σε έναν άνθρωπο πρέπει να αναγνωρίζουμε και τα θετικά όταν καταγγέλλουμε τα αρνητικά. Λοιπόν τέλος πάντων, πήγα μετά στη σύγκλητο, σου λέω ήτανε εκεί όλοι και ο Βάργογλης και τρίτον ο Καίσαρας ο Αλεξόπουλος, ο γνωστός φυσικός …Ο οποίος ήτανε δεξιός γνωστός πριν τη δικτατορία, και μου είπανε εκεί πέρα αν θα ξαναενοχλήσω την Εθνική κυβέρνηση. Τους είπα ότι εγώ τέτοιες δηλώσεις δεν έκανα ούτε στο στρατοδικείο και πολύ περισσότερο στη σύγκλητο του πανεπιστήμιου, την οποία τη θεωρώ κάτι πολύ ψηλά. Ήτανε μάλιστα εκεί και συμμετείχε στις συνεδριάσεις και ένας επίτροπος …

Κ. Κυβερνητικός επίτροπος Νίκο, έτσι τον λένε και προφανώς θα ήτανε κάποιος συνταγματάρχης με τη στολή του …

Ν. Αυτός συμμετείχε με την στολή του εκεί, ήτανε με χρυσά, δεν θυμάμαι πόσα χρυσά αστέρια είχε, συνταγματάρχης ήτανε; Τέλος πάντων και με απέβαλαν ένα χρόνο, δηλαδή μείωσαν τη ποινή μου από πλήρη αποβολή στον ένα χρόνο με μειοψηφήσαντα μόνον τον Καίσαρα τον Αλεξόπουλο ο οποίος πρότεινε επίπληξη. Όλοι οι άλλοι, όλοι … και τον αναφέρω αυτόν τον, τον γλοιώδη τον Βάργογλη διότι ως χημικός έκανε εργαστήρια εκείνη την εποχή και μάλιστα τύχαινε να κάνω εργαστήρια στο μάθημα του Βάργογλη και έπρεπε να πάω να ταχτοποιήσω τις εκκρεμότητες μου, γιατί υποτίθεται ότι μετά από ένα χρόνο θα επανερχόμουνα να συνεχίσω. Ο οποίος μάλιστα είχε το θράσος, γι' αυτό λέω γλοιώδης, να με συγχαρεί για τη θαρραλέα στάση που είχα στη σύγκλητο. Είχε ψηφίσει πριν μια ώρα την αποβολή μου και μετά με συνεχάρη κιόλας. Όταν τελείωσε αυτός ο ένας χρόνος της αποβολής, ξαναπήγα στο πανεπιστήμιο, έχω διακόψει τρεις φορές το πανεπιστήμιο, και παρακολούθησα πάλι λίγους μήνες εκεί και μετά ήρθε η διακοπή της … τον Νοέμβριο του '72 … Ήταν το τελευταίο τάγμα του 2^{ου} σώματος στρατού κάπου εκεί πέρα άρχιζε νομίζω το 3^{ο} σώμα.

Κ. Και από εκεί σε πήραν για το Γάβρο, μέσω Βέροιας.

Ν. Στη Βυρώνια, εκεί έμεινα σχεδόν όλη μου τη θητεία … Και βεβαίως και εκεί πέρα …

Κ. Ανάλογη συμπεριφορά.

Ν. Βέβαια. Το πρώτο βράδυ με το που πέσαμε να κοιμηθούμε, με ξυπνήσανε κατά τις μια – δύο το βράδυ … στο γραφείο του επιλοχία και ήτανε εκεί πέρα αξιωματικοί και υπαξιωματικοί, μου φωνάζανε να κάνω δήλωση και τέτοια, τα γνωστά δηλαδή.

Κ. Δεν θυμάσαι κανέναν πως τον έλεγαν;

Ν. Θυμάμαι … θυμάμαι, βεβαίως εκεί θυμάμαι ονόματα, εκεί θυμάμαι ονόματα …

Κ. Όλοι αυτοί Στράτο, την έχουνε γλιτώσει, γι' αυτό εγώ επιμένω στα ονόματα, τουλάχιστον να καταγράφονται τα ονόματα εκείνων, όσο μικροί ή μεγάλοι και να ήτανε, που εκμεταλλεύτηκαν εκείνες τις δίκες και τους βαθμούς που φέραν και τα προνόμια που είχανε, και βγάλανε τα ένστικτα τους στην επιφάνεια σε βάρος άλλων.

Κ. Ποιοι ήτανε Νίκο, θυμάσαι ποιοι ήτανε στο;

Ν. Ήμασταν τρεις λόχοι, στο 602 τάγμα πεζικού …Βυρώνια, ναι με 'υ', οι τρεις απ' τους λόχους ήτανε στη Βυρώνια και ο 2^{ος} λόχος, 1^{ος}, 3^{ος}, 4^{ος}, ήμασταν στη Βυρώνια και ο 2^{ος} ήτανε πάνω στη Κοκοτλίριτσα την Παπαδοπούλα, πάνω ψηλά στα σύνορα …Εκεί πέρα θυμάμαι ο δικός μου ο λοχαγός, ανθυπολοχαγός, όλοι αυτοί ανθυπολοχαγοί ήτανε, ο δικός μου λεγότανε Βαϊδάνης …, ο οποίος ήτανε μια μέτρια κατάσταση … Και αυτός χουντικός εμφανιζότανε αλλά στη σκληρότητα απέναντι σε μένα, ήτανε μια μέτρια συμπεριφορά. Αλλά το γαϊδούρι το μεγάλο ήταν ένας Αντωνάκος … Ο οποίος και αυτός (…) ανθυπολοχαγός, λοχαγός του

τρίτου λόχου, και ο οποίος από υπερβάλλοντα ζήλο με αναλάμβανε εμένα που ήμουνα σε άλλο λόχο, και αυτός ήτανε ο χειρότερος απ' όλους.
P. Γενάρης πρέπει να ήτανε που πήγαμε … Γενάρης του '73.
Ν. Είχε μπει…είχε αλλάξει ο χρόνος. Και ο 4ος λόχος είχε έναν άλλον ανθυπολοχαγό, δεν θυμάμαι το όνομα του, ο οποίος ήτανε ακόμα πιο καλός στη συμπεριφορά του. Κι ο οποίος μάλιστα δεν… τον θυμάμαι να … έβγαλε και λόγους υπέρ… μετά ήτανε οι αξιωματικοί κάτω στα γραφεία, μεταξύ των οποίων και ένας του 2ου γραφείου…, κάποια στιγμή τον μεταθέσανε διοικητή του λόχου που ήτανε πάνω στη Κοκοτλίριτσα… μου είπανε ότι τρελάθηκε κάποια στιγμή και… δεν ξέρω τι έκανε… Τον πήρανε από το 2ο γραφείο και τον πήγανε διοικητή πάνω. Δεν ξέρω αν αλλάζανε περιοδικά για να μην είναι συνέχεια κάποιος εκεί, δεν ξέρω αν πήγε κανονικά. Αλλά αυτό που μου είπανε ότι του στρίψε και πήρε το λόχο να επιτεθεί στη Βουλγαρία… και μ' αυτόν είχαμε μια ιστορία που με είχε φωνάξει κάποια φορά. Φαίνεται από τότε δεν ήτανε πολύ στα καλά του. Ήτανε τότε που έγινε το δημοψήφισμα το 'Ναι' και το 'Όχι'.
P. 29 Ιουλίου το '73.
Ν. Ναι, μου λέει, *΄΄Καργόπουλε τι θα ψηφίσεις;΄΄*,εγώ μάλιστα και από τότε ποιος ξέρει για ποιο λόγο, ήμουνα και πολύ απομακρυσμένος, ήταν και πολύ καιρό να πάρω άδεια. Του λέω *΄΄θα ψηφίσω λευκό΄΄. ΄΄Γιατί λευκό Καργόπουλε; Να ψηφίσεις 'Όχι' τουλάχιστον΄΄.* Του λέω *΄΄το να ψηφίσω 'Όχι' σημαίνει ότι σας δίνω το δικαίωμα να κάνετε δημοψήφισμα, εσείς δεν έχετε καν δικαίωμα να κάνετε δημοψήφισμα, και γι' αυτό θα ρίξω λευκό, γιατί δεν θέλω να νομιμοποιήσω τη διαδικασία αυτή΄΄.* Και τότε μου βγάλανε, ότι ήμουνα με τον Ανδρέα Παπανδρέου ο οποίος, μετά έμαθα, ότι μόνο αυτός είχε βγάλει γραμμή για λευκό. Ενώ η αριστερά … γραμμή για *'Όχι'*. … Λοιπόν να τελειώσω πρώτα με αυτόν… ήτανε λοχαγός ή υπολοχαγός, ήτανε ήδη στο 2ο γραφείο αυτός, δεν θυμάμαι το όνομα του, σου λέω ότι από τότε κάτι δεν πήγαινε καλά σε αυτόν και με ρώτησε, *΄΄για πες μου κάτι ρε Καργόπουλε, εάν βρεθούμε κάποια στιγμή αντιμέτωποι θα σου κάνει η καρδιά να με σκοτώσεις;΄΄* Του λέω *΄΄εξαρτάται κυρ λοχαγέ, κάτω από ποιες συνθήκες θα βρεθούμε αντιμέτωποι΄΄.*. Λοιπόν τέλος πάντων, στη Βυρώνια που έμεινα σχεδόν όλη μου τη θητεία, υπήρχανε περίοδοι που φαινότανε ότι τα πράγματα ήταν πιο μαλακά, μάλιστα επειδή το έπαιζα και αθλητής εκεί, έκανα τον παναθλητή, σε όλα τα αγωνίσματα μέσα ήμουνα, άλματα, τρέξιμο, βόλεϊ, ότι θέλεις. Ήτανε πραγματικά μια πολύ μεγάλη ανακούφιση για μένα και αρκετές φορές μου επέτρεπαν …. Στη Βυρώνια υπήρχανε φάσεις και φάσεις. Έβλεπες ότι από τη συμπεριφορά τους, ότι σε άλλες φάσεις σου φερόντουσαν ήρεμα και είχες μια ασφάλεια, ενώ σε άλλες φάσεις πάλι … δεν ήξερες τι θα γίνει την επόμενη μέρα. Λοιπόν από τη Βυρώνια σου είπα ότι, εκεί έκανα σχεδόν όλη μου τη θητεία από το Γενάρη του 73 μέχρι τον Μάιο του '74 και μετά πάλι τους τελευταίους 2 – 3 μήνες. Όταν έγινε η μεταπολίτευση υπήρξε νόμος, ότι ο χρόνος, καταρχήν υπήρξε νόμος ότι σε όσους φοιτητές διεκόπη η αναβολή την ξαναπαίρνουν, το ξερές αυτό;... Αμέσως μετά την μεταπολίτευση ο Αβέρωφ, σαν υπουργός άμυνας, είχε περάσει νόμο στη βουλή ότι όλοι οι φοιτητές των οποίων η αναβολή διεκόπη,διότι μετά από εμάς τους οκτώ, αν ήμασταν οκτώ, εγώ νομίζω ότι ήμασταν τελικά οι δύο μας, με τον Παπαπέτρο, των πολλών φοιτητών διεκόπη η αναβολή με τα γεγονότα της νομικής, τον Φεβρουάριο του 73. Ψήφισε, λοιπόν αυτό, ότι αυτοί ξαναπαίρνουν πίσω την αναβολή τους και συνεχίζουν τις σπουδές τους. Πήγαινε η μάνα μου, σχεδόν κάθε μέρα, στο γραφείο του Αβέρωφ, και δεν μου έδινε ο … πίσω την αναβολή και τελικά, και δεν της έλεγε και γιατί, μάλιστα με έναν υπασπιστή του εκεί πέρα,δεν θυμάμαι το όνομα του πως λεγότανε, είχε γίνει τσιμπούρι η μάνα μου. *΄΄Γιατί όλος ο κόσμος ο άλλος, ξαναγύρισε στα πανεπιστήμια του και ο γιος μου δεν γυρνάει;΄΄*. Και δεν της έλεγε και τίποτα, *΄΄θα δούμε, θα κάνουμε, θα δείξουμε΄΄* και τελικά με απέλυσαν λίγες μέρες πριν από την κανονική λήξη …Οκτώβριο του '74.
Κ. Γιατί το κάνανε αυτό Νίκο;
Ν. Δεν μου είπαν. Δεν είπαν στη μάνα μου ποτέ, ούτε εγώ έμαθα γιατί κάνανε αυτή πάλι τη τιμητική εξαίρεση για μένα. Διότι όταν μου έκοψαν την αναβολή, εγώ επειδή δεν ήμουνα φοιτητής, αυτόν τον έναν χρόνο που με είχαν αποβάλλει, δεν ήμουνα και μετά στα κόλπα τα πολλά τα φοιτητικά, και μόλις ξαναγύρισα στο πανεπιστήμιο, μετά την αποβολή μου, είχανε αρχίσει κάτι, δηλαδή είχανε κάπως αφήσει κάποιες ελευθερίες, γινόντουσαν συνελεύσεις φοιτητικές και τα λοιπά, είχανε ψιλοδιαμορφωθεί οι παρατάξεις τότε, …Το '72. Και ετοίμαζε ο Παπαδόπουλος την… Κάπως το έλεγε. Και βγήκα… είχε γίνει μια συνέλευση, στην οποία σου λέω δεν πρωτοστατούσα σ' αυτά, απλώς έγινε μια συνέλευση, πήγα και εγώ στη συνέλευση, τα περισσότερα παιδιά δεν τα 'ξερα, Θέλω να πω, ότι μου κάναν τιμητική εξαίρεση και όταν με στρατεύσανε πρώτο, χωρίς να είμαι ενεργός … βγήκα 2 – 3 λεπτά, και μίλησα στην συνέλευση αλλά είχανε βγει ένα σωρό κόσμος. Και μετά πάλι ήμουνα ο μόνος που δεν μου έδωσε πίσω νωρίς την αναβολή μου.Και μετά …
Κ. Η μεταπολίτευση;
Ν. Ναι. Και με κράτησε δύο μήνες παραπάνω, διότι τελικά τα άλλα τα παιδιά την γλίτωσαν αυτή την… Διότι μετά θεωρήθηκε ο χρόνος φυλάκισης χρόνος στράτευσης και δεν ξαναυπηρέτησαν. Το ίδιο έκανα και εγώ, αλλά τελικά γλίτωσα μερικές μέρες. Θα μπορούσα…

Κ. Μην ξεχνάς ότι ήσουνα από αριστερή οικογένεια, ότι εκτός από τις δικές σου δραστηριότητες, είχανε και οι γονείς σου και οι μπαρμπάδες σου και όλο σου το σόι που … Και ότι ο Αβέρωφ ήταν ο άνθρωπος της ΄΄φωτιάς και του τσεκουριού΄΄, έτσι;

Ν. Πιθανόν να πήγε και στον ίδιο τον Αβέρωφ, μια δύο φορές. Τις πολλές βέβαια ήτανε με τον υπασπιστή του. Θα την ρωτήσω και τη μάνα μου, τι του έλεγε. Θα την πάρω και τηλέφωνο και τωρα, γιατί πραγματικά δεν το έχω … Γιατί με το που απολύθηκα μετά πέσαμε με τα μούτρα σε διάφορα πράγματα, και δεν το συζητήσαμε.

Κ. Να κλείσουμε την απόπειρα για… την σκέψη σας ξέρω 'γω, της σχεδίασης για δραπέτευση.

Ρ. Το ικανοποιήσαμε εν μέρει. Βλέποντας ότι η κατάσταση χειροτέρευε κάθε μέρα και που όσα παιδιά, ειδικά Πομάκοι, ήτανε τα εξιλαστήρια θύματα, αν δεν κάναν κάτι ή αν κάναν κάτι έξω από τα όρια του λοχαγού ή τι ήθελε ο λοχαγός, τα κούρευε εν χρω εκείνη την περίοδο …Με την ψιλή, όπως λέμε και τους έδενε με σύρμα, όχι αλυσίδες ή σκοινιά, με σύρμα …Τους έδενε στα δέντρα, που υπήρχανε. Μετά απαγόρευε σε μας τους άλλους να πλησιάσουμε να τους δώσουμε φαΐ. Το φαΐ τους ήταν περιορισμένο. Το θυμάμαι χαρακτηριστικά, Νίκο, ότι πολλά βράδια τύχαινε να σηκώνονται κάποιοι από εμάς και εγώ, και να πηγαίνουμε κρυφά να δίνουμε λίγο ψωμί στα παιδιά αυτά.

Κ. Στράτο, στάσου ένα λεπτό. Μόνο Πομάκους έδενε;

Ρ. Κυρίως, κυρίως Πομάκους. Και σε τέτοιο κίνδυνο περάσαμε και εμείς, γιατί θυμάμαι χαρακτηριστικά κάποιες βραδιές, αφού δεν μας ήθελαν στο πνευματικό κέντρο, δεν ήμασταν με γαλόνια, λοχίες ή αξιωματικοί, σηκωθήκαμε και φύγαμε, δε ξέρω Νίκο αν το θυμάσαι, ήμασταν σίγουρα μαζί.

Ν. Το θυμάμαι.

Κ. Εσένα δηλαδή, τον Καργόπουλο και τον Εμμανουήλ εννοείς;

Ρ. Ναι, αλλά είναι και κάποια άλλα παιδιά αν θυμάμαι σου ανέφερα προχτές τον Βασίλη τον Παπαδάκη. Ο οποίος βέβαια τώρα είναι αστυνομικός, πριν 6 – 7 χρόνια ήτανε κάπου στο Αιγάλεω, τωρα δεν ξέρω που βρίσκεται. Λοιπόν, ξεκινήσαμε να πάμε στη Κρανιόλα και υπάρχει δίπλα από τον ασφαλτόδρομο, ένα ποτάμι …

Ν. Ο Αλιάκμονας, εκεί που κάναμε μπάνιο.

Ρ. Ναι δεν μπορούσαμε να πάμε από εκεί που πήγαιναν τα αυτοκίνητα στο χωριό. Τέλος πάντων και κάποια στιγμή συζητώντας μαζί με τον Στριπτάρη, τον θυμάσαι τον Στριπτάρη από τη Ναύπακτο; Τον Σπύρο τον Στριπτάρη. πρέπει να είναι θείος του ο Σπύρος ο Στριπτάρης, Στέφανο πρέπει να τον λέγανε, έναν κοντούλη … Ξεκινάμε οι τρεις μας, εσύ, εγώ και ο Στέφανος ο Στριπτάρης για …. Αφού είδαμε έτσι τα πράγματα, ότι η κατάσταση δεν πήγαινε άλλο, ξεκινήσαμε για να πάμε να δούμε που είναι τα σύνορα… για Αλβανία …

Ν. Πριν πας για … τέλος πάντων, πήγαμε τελικά στο άλλο χωριό …Πήγαμε και πήραμε και τηλέφωνο από εκεί τους δικούς μας και μιλήσαμε και αρκετή ώρα, και μιλήσαμε και ελεύθερα και τους είπαμε διάφορα πράγματα … Που δεν μπορούσαμε να τα πούμε με τον παπα από πάνω, ας πούμε… Γιατί εκεί στην Κρανιόλα δεν είχε πάει το μήνυμα ότι, προσέχετε τους αυτούς ας πούμε. Γι' αυτό πήγαμε, για να πάρουμε τηλέφωνο στους δικούς μας και να πούμε ότι θέλουμε…και μετά, όταν είχανε ζορίσει πολύ τα πράγματα, μάλλον προς το τέλος που σε λίγες μέρες έγιναν όλα αυτά που είπαμε και φύγαμε… Είπαμε να σηκωθούμε και να δούμε, δεν ξέραμε το χάρτη κανονικά, δεν ξέραμε πόσο κοντά ήτανε η Αλβανία. Και φανταζόμασταν ότι είναι πιο κοντά. Είπαμε φεύγουμε μια Κυριακή μεσημέ-ρι, μόλις φάγαμε… είχαμε αυτές τις 4-5 ώρες κενό, να πάμε με ένα γρήγορο περπάτημα, μήπως καταφέρουμε και φτάσουμε στα σύνορα της Αλβανίας να τα περάσουμε.

Κ. Μιλάμε για 1974, γύρω στον Ιούνιο. Τότε σχεδιάζατε να φύγετε για Αλβανία; Δεν ξέρατε την περίπτωση του Σήφη Βαληράκη που τον είχανε πιάσει;

Ν. Δεν το ξέραμε, και δεν φανταζόμασταν ότι θα παθαίναμε αυτό που έπαθε ο Σήφης.

Ρ. Ο Σήφης, ποιος ήτανε;

Ν. Πήγε κολυμπώντας από τις φύλακες της Κέρκυρας στην Αλβανία για να γλιτώσει, τον συλλάβανε και τον βαλαν φυλακή στην Αλβανία ….Ή δεν ξέραμε, εμείς φανταζόμασταν ότι θα μας καλοδεχόντουσαν.

Ρ. … ή θα φύγουμε προς Αλβανία ή αν δεν μπορούμε να φύγουμε να γυρίσουμε στα βουνά, αυτά της περιοχής.

Ν. Θα γυρνούσαμε και θα φτάναμε μέχρι Καρπενήσι με τα πόδια από το βουνό. Σκέψου πόσο μυαλό είχαμε.

Ρ. Δεν ξέρω αν ήτανε συνειδητά όλα αυτά, τουλάχιστον νομίζω ότι ο Νίκος ήτανε πιο συνειδητοποιημένος. Ήξερε τι έκανε. Και αφού πήγαμε την πρώτη φορά πάνω, και σε κάποιο σημείο είδαμε ένα άλογο αν θυμάσαι; Και φαγωμένο …

Ν. Περίμενε να την πω εγώ αυτή την ιστορία. Ξεκινάμε λοιπόν, εάν βρούμε να φτάσουμε στην κορφή του βουνού, γιατί λέγαμε μήπως είναι και εκεί τα σύνορα, και εν πάση περιπτώσει, εάν θα φτάσουμε στη κορφή του βουνού, μιλάμε για το Μάλι Μάδι τωρα, να δούμε τουλάχιστον που είναι τα σύνορα, να ξέρουμε, ώστε την … την επόμενη Κυριακή που θα είχαμε πάλι αυτές τις 4 – 5 ώρες, να το ξανά επιχειρήσουμε. Λοιπόν υπήρχε ένας δρόμος που ανέβαινε πάνω στο βουνό, χωματόδρομος προφανώς αλλά δρόμος, όπου πηγαίναμε με γρήγορο βήμα ανεβαίναμε, ανεβαίναμε αλλά περνούσε η ώρα βέβαια, αργούσαμε να φτάσουμε στην

κορυφή, και είχαμε τη φαεινή ιδέα, για να δεις σε τι κατάσταση ήμασταν, ότι εδώ πέρα για να προλάβουμε πρέπει να κόψουμε δρόμο,… Μπήκαμε μέσα στο δάσος όπου μας είχανε πει …Αψηφήσαμε τις νάρκες, και μάλιστα αυτός ο κύριος που βλέπεις εδώ, μου είπε το εξής. Επειδή εγώ ήμουνα αρραβωνιασμένος τότε και αυτός δεν ήτανε, με ανάγκασε να πηγαίνω εγώ πίσω και αυτός μπροστά. Και είπε ότι αν πατήσουμε νάρκη να την πατήσει αυτός και όχι εγώ επειδή εγώ ήδη ήμουνα αρραβωνιασμένος… Και πράγματι πήγαινε μπροστά αυτός και πίσω εγώ…, αυτό ήταν βέβαια καθαρή ανοησία που κάναμε, δεν υπήρχε περίπτωση, γιατί μέσα στο δάσος τελικά όχι μόνο δε φτάσαμε στη κορφή που φανταζόμασταν αλλά χαθήκαμε, χαθήκαμε δεν ξέραμε να προσανατολιστούμε και βεβαίως είχε περάσει και η ώρα. Έπρεπε 9 η ώρα να ήμαστε αναφορά, στο προσκλητήριο.

Ρ. Την 2^{η} φορά πήγαμε οι δύο. Δεν ήρθε ο Στριπτάρης, γιατί πήγαμε και δεύτερη φορά. Και δεν το θυμάσαι, ε;… Είχαμε πάει και ο τρεις την πρώτη φορά… Φτάσαμε σε κάποιο σημείο και είδαμε ένα γάιδαρο μισό φαγωμένο.

Ν. Και πήγαμε στη βρώμα και είδαμε ένα γάιδαρο μισοφαγωμένο, από λύκους προφανώς, ο οποίος βεβαίως γάιδαρος ήτανε κοντά στο δρόμο … Και πράγματι ο δρόμος ήτανε δίπλα. Και πήραμε μετά το δρόμο και τρέχοντας, τρέχοντας δεν ξέρω πόση ώρα τρέχαμε, και φτάσαμε 5-10 λεπτά πριν από τις 9 η ώρα που ήτανε η αναφορά. Και βέβαια συνειδητοποιήσαμε ότι δεν υπάρχει περίπτωση να φτάσουμε Αλβανία και μετά ετοιμαζόμασταν να την κοπανήσουμε βουνό, βουνό να φτάσουμε όσο γίνεται πιο χαμηλά. Νομίζω μας είχε πει και ένας δεκανέας, ένας άλλος κρητικός, πες μου το όνομα του …, ένα πολύ καλό παιδί, ο οποίος ήτανε φανερό ότι δεν ήτανε χουντικό το παιδί και με πολύ συμπάθεια μας μιλούσε, κρητικός και αυτός, δεκανέας. Ο οποίος, δεν ξέρω αν μας το είχε πει και στους δύο, εγώ πάντως το θυμάμαι … Ότι, Νίκο να ξέρεις ότι έχουμε εντολή να είμαστε έτοιμοι ανά πάσα στιγμή να σε σκοτώσουμε.

Κ. Άρα υπήρχανε εκεί και στρατεύσιμοι που σας φυλάγανε.

Ν. Δεκανείς και λοχίες … αυτός ήτανε φύλακας μας. Ήταν δημοκρατικό παιδί. Ήτανε φανερό ότι ήταν …, ναι τους είχε ξεφύγει. Ούτε είχε φερθεί ποτέ άσχημα σε κανέναν από εμάς, αλλά πέραν αυτού δεν θυμάμαι αν ήμουνα μόνος μου ή ήμουνα μαζί με τον Στράτο, εσύ δεν θα ήσουνα φαίνεται για να μην το θυμάσαι, … και τότε βάλαμε τα σχέδια για απόδραση και είπαμε εκείνο, και όταν απέτυχε προς Αλβανία είπαμε να δούμε πως θα φύγουμε προς τα κάτω, όσο μπορούμε πιο γρήγορα να χαθούμε, να μην μας βρούνε … Και μετά μας προλάβανε τα γεγονότα.

Ρ. Ο Νίκος ειδοποίησε τον πατέρα του, τον συχωρεμένο, και ήρθε ο άνθρωπος επάνω και πήγαμε στου Λάμπη ή Λάμπρου τέλος πάντων … του Μπίσχου που λέμε.

Ν. Η οικογένεια που μας έβαζε σπίτι και βλέπαμε τηλεόραση και λοιπά.

Ρ. Και μπήκανε μέσα σε ένα δωμάτιο, ο Νίκος με τον πατέρα του και εγώ περίμενα στο σαλόνι τέλος πάντων περίπου μια ώρα. Και κάτσανε και λέγανε, και ο Νίκος προσπαθούσε να πείσει τον πατέρα του, ποιοι λόγοι συνηγορούν ώστε να φύγουμε, να μπούμε απάνω στο βουνό ή στην Αλβανία, οπουδήποτε. Και ο πατέρας του προσπαθούσε να τον μεταπείσει μπας και παραμείνει και περάσει ο στρατός. Και βγήκανε έξω, το θυμάμαι, και ήτανε κλαμένος ο πατέρας σου και του λέει,΄΄παιδί μου, κάντε ότι νομίζετε, ότι σας φωτίσει ο θεός΄΄. Κλαμένος έτσι, τον θυμάμαι … και ευτυχώς μετά από μερικές μέρες έγιναν τα γεγονότα, μας πρόλαβαν.

Ν. Την δεύτερη φορά που τον είδα τον πατέρα μου και το έχω μετανιώσει βέβαια, και τώρα μου έρχεται να κλάψω που το λέω, Βουλιαγμένης στις φυλακές που ήρθε και μου είπε να κάνω δήλωση και θα κανονίσει αυτός να βρει κάποιες γνωριμίες για να με αποφυλακίσει…**.** Η μαλακία η δική μου όμως ποια ήτανε, που σου λέω είναι, από τα πράγματα που δεν τα ξεχνάς στη ζωή σου … Όταν μου είπε αυτό το πράγμα, του λέω *΄΄αν είναι να μου ξαναπείς αυτό το πράγμα, δεν θέλω να ξαναέρθεις στη φυλακή΄΄*. Μπορούσα να του πω, μπορούσα να του πω ότι πατέρα δεν θέλω να μου το ξαναπείς αυτό το πράγμα. Να μην του πω όμως και μην ξαναέρθει να με δεις… εγώ στη Βουλιαγμένης έμεινα πολύ λίγο. Δεν έμεινα μέχρι να ενηλικιωθώ. Με πήγαν εκεί, γύρω στα μέσα του Νοέμβρη του ’70, του ’68. Δηλαδή μετά τη δίκη, αμέσως μετά με πήγανε στο Βουλιαγμένης. Όπου ήτανε μια κατάσταση απελπιστική. Με τους ποινικούς να τσακώνονται, να σφάζονται, να πηδιούνται και δεν ξέρω τι να κάνουνε… Το πρώτο βράδυ μάλιστα που πήγαμε κατάκοποι, μετά από τόσες μέρες ασφάλεια, που κοιμόμουνα … ποιος ξέρει, ξερός ήμουνα, ξύπνησα και είχανε πέσει πάνω μου δυο ποινικοί και κρατούσε ο ένας ένα τζάμι κομμένο, ένα κομμάτι από τζάμι τριγωνικό και ο άλλος ένα κουτάλι λιμαρισμένο. Αυτά ήτανε τα όπλα τους, και πάλευαν, για πιο λόγο δεν ξέρω, μεταξύ τους και μες στη πάλη τους, την οποία ούτε κατάλαβα εγώ, τόσο πεθαμένος που ήμουνα και με ξυπνήσαμε με την πάλη τους που πέσανε πάνω στο κρεβάτι.. Και άλλα τέτοια, δηλαδή τσακωνόντουσαν μεταξύ τους και ο πιο τσαμπουκάς ξέρω ‘γω έπαιρνε τα σεντόνια του αλλουνού ας πούμε και το στρώμα του και το έριχνε μέσα στη τουαλέτα, εκεί που …Πήγα και ζήτησα ακρόαση από τον διευθυντή. Του λέω, *΄΄εγώ είμαι πολιτικός κρατούμενος δεν είμαι ποινικός και θέλω να με μεταθέσετε σε φυλακή με πολιτικούς κρατούμενους΄΄. ΄΄Δεν, είσαι ενήλικος, δεν γίνεται΄΄*. Μετά από μερικές μέρες, ξαναπήγα. Στο μεταξύ είχα μάθει ότι υπήρχανε και ανήλικοι στο άλλο έργο, ήξερα πριν φυλακιστώ ότι υπήρχε ο Μιχάλης ο Σπηλιωτάκης, σήμερα είναι γιατρός στη Θεσσαλονίκη,.. ήτανε στέλεχος του Κ.Κ.Ε. πάνω στη Θεσσαλονίκη… Ο Σαγίλης ήτανε. Ο οποίος ήτανε ακριβώς στην ηλικία τη δικιά μου. Άρα ήξερα ότι γίνονται εξαιρέσεις και παίρνουνε και ανήλικους σε άλλες

φυλακές. Οπότε ξαναπήγα και του λέω, *΄΄ξέρω ότι υπάρχουνε και άλλοι ανήλικοι΄΄*, ο Σαρκουδάκος ας πούμε ήτανε και αυτός ακριβώς στην ίδια ηλικία με μένα είχε. Δεν τον ήξερα αυτόν, αλλά ήξερα τον Σπηλιωτάκη. Έστω έναν. Και μετά απεδείχθη ότι υπάρχουν κι άλλοι, 3-4 παιδία στην ηλικία τη δική μου, ανήλικοι. Του λέω *΄΄ξέρω ότι γίνονται εξαιρέσεις και θέλω και εγώ να με μεταθέσετε σε πολιτικές φυλακές΄΄... ΄΄θα δω, θα κάνω, θα δείξω΄΄*. Είδα δηλαδή ότι δεν είχε καμία διάθεση να με στείλει. Οπότε το ίδιο βράδυ, μετά το βραδινό φαγητό, είχαμε ένα τραπέζι έτσι μεγάλο και τρώγαμε, μάζεψα τα άλλα 4 παιδιά που ήμαστε συγκατηγορούμενοι, έναν παλαιστίνιο και κανά δυο ακόμα άλλους που ήτανε πιο έτσι ανθρώπινη η κατάσταση τους και τους έκανα πολιτικό μάθημα. Θυμάμαι τότε μάλιστα κάτι είχε γίνει με το Ιράκ, είχε γίνει μια επανάσταση στο Ιράκ, τι είχε γίνει δεν θυμάμαι, το είχανε γράψει οι εφημερίδες… τους έκανα πολιτικό μάθημα μέσα στη φυλακή και βέβαια κάποιος θα το κάρφωσε στο διευθυντή, επίτηδες το έκανα. Και την άλλη μέρα με πήραν και με στείλανε στου Αβέρωφ. Αυτά για να κλείσουμε από τη Βουλιαγμένης.

Κ. Και από τότε Νίκο έχεις τις ευαισθησίες σου με τους Παλαιστίνιους, Θα μας πεις τωρα Νικόλα, με την μεταπολίτευση, τη σχέση σου με το ΠΑ.ΣΟ.Κ.. Γιατί αναφέρθηκες ο ίδιος σ' αυτήν…

Ν. Ναι εγώ, αυτό το χώρο της κέντρο αριστεράς δεν ήξερα καθόλου πρόσωπα και πράγματα. Εντάξει εμείς ως αριστεροί πριν τη δικτατορία βλέπαμε με συμπάθεια αυτό το χώρο και μάλιστα επιζητούσαμε και συνεργασία με αυτόν τον χώρο, του Ανδρέα Παπανδρέου ας πούμε.

Κ. Όταν λες εμείς εννοείς Λαμπράκηδες, αριστερά γενικά, Ε.Δ.Α;

Ν. Και μάλιστα στο χημικό τμήμα μαζί κατεβήκαμε ας πούμε στις εκλογές, με τον (…) είχαμε πολύ καλές σχέσεις.

Κ. Στράτο, εμείς έχουμε εκκρεμότητα με τη δικιά σου την πορεία, έχουμε εκκρεμότητα που ξεκινάει από τους Λαμπράκηδες. Να τελειώσει ο Νίκος και να τα πούμε αυτά τα πράγματα… θα μιλήσεις για τον Στράτο τον Ρουμελιώτη τον νεαρό. Που εκείνα τα χρόνια έχοντας από τον πατέρα του και τη μάνα του, (που από ότι κατάλαβα ήταν αντάρτες και οι δύο στον εμφύλιο, ήταν με το δημοκρατικό στρατό), έχεις μια παιδεία ανάλογη επομένως και μια πολιτικοποίηση από το σπίτι σου μέσα και κάποια πορεία τέτοια. Να ξεμπλέξουμε με τον Νίκο τον Καργόπουλο και να το καλύψουμε αυτό το θέμα. Γιατί έχει σημασία ποιο Στράτο; Έχει σημασία και είναι παρήγορο αυτό, το να βλέπει κανείς και να ακούει ανθρώπους που από τα μικράτα τους συνεχίζουν μια πορεία των γονιών τους και τη συνεχίζουνε αδιάλειπτα, χωρίς να σταματάει και με παλινωδίες και με…, έτσι Νίκο; Μια εδώ και μια εκεί …

Ρ. Εδώ την πορεία των γονιών τους πρέπει να τη συζητήσουμε γιατί αν η πορεία των γονιών τους δεν ήτανε η ενδεδειγμένη, κακώς θα την συνέχιζαν.

Ν. Έχει πολύ μεγάλη σημασία, διότι όταν έτρωγα το ξύλο στην ασφάλεια,- που όλοι μας φοβόμαστε, δεν νομίζω να υπάρχει κανένας που να μην φοβάται εκεί πέρα- τι ήτανε αυτό που με στήριξε έτσι ψυχολογικά και άντεξα και δεν έκανα τη δήλωση που μου ζητούσανε και τα λοιπά; Ότι πως θα αντικρίσω εγώ τα ξαδέρφια μου, τα οποία είναι στη …, όχι πως θα τα αντικρίσω, δεν ντρεπόμουνα, ότι πως αυτοί δεν έχουν κάνει δήλωση και είναι στη Λέρο εξόριστοι, και κάποιοι άλλοι γνωστοί μου ας πούμε, και τη στιγμή που αυτοί θυσιάζονται εγώ θα αρνηθώ τη θυσία αυτή;

Κ. Είναι γνωστό τότε ότι ένα τμήμα της αριστεράς ήτανε ενάντια στη δήλωση.

Ν. Νομίζω επισήμως όλοι ήμασταν.

Κ. Επισήμως μέχρι πότε; Γιατί τις δηλώσεις δεν ξέρω …

Ν. Όλοι, όλοι. Δηλαδή μέχρι που αποφυλακίσθηκα εγώ όλοι, μέχρι το 70 όλοι. Δεν ξέρω μετά τι έγινε στη φυλακή. Απλώς εμένα …

Κ. Όσον αφορά τις δηλώσεις έχεις δίκιο, όσον αφορά όμως τις … αιτήσεις χάριτος για λόγους ανήκεστης βλάβης που είχε δώσει η δικτατορία …

Ν. Εκεί υπήρξε …Αλλά εγώ είχα ήδη απολυθεί τότε, είχα ήδη αποφυλακισθεί τότε.. Εγώ στη φυλακή και πριν τη φυλακή όπως… ήμουνα με στον Ρήγα Φεραίο και στη φυλακή μέσα στο Κ.Κ.Ε. εσωτερικού. Τωρα αυτά που λέω τα έχω πει σε κάποιους ανθρώπους, δεν ξέρω αν τα έχω πει…, θα τα πω με την πρώτη ευκαιρία και θα τα ακούσουνε και οι σημερινοί σύντροφοι που είναι στο Συνασπισμό. Δηλαδή, όταν το '68 μπήκα εγώ το Νοέμβριο, όλη η αριστερά και όχι μόνο το φοιτητικό τμήμα, αλλά όλη η οργάνωση ήτανε στο Κ.Κ.Ε. εσωτερικού. Δηλαδή όταν λέμε Κ.Κ.Ε. εσωτερικού, δεν ήτανε άλλο κόμμα, ήτανε το γραφείο εσωτερικού, επειδή το πολιτικό γραφείο ήτανε στο εξωτερικό, υπήρχε ένα γραφείο, 7 μελές ήτανε;

Κ. Η διάσπαση δεν είχε γίνει ακόμα.

Ν. …Δεν υπήρχε διάσπαση, η γραμμή ερχότανε από το πολιτικό γραφείο στο γραφείο εσωτερικού, ένα 7 μελές γραφείο και από εκεί διοχετευότανε στις οργανώσεις στην Ελλάδα

Κ. Αυτή τη λογική ήτανε και ο Ρήγας Φεραίος; Ο Ρήγας Φεραίος ήτανε ενιαία οργάνωση;

Ν. Ακριβώς.

Κ. Στην αρχή δεν ήτανε …

Ν. Ακριβώς.

Κ. Ο Ρήγας Φεραίος του μετέπειτα Κ.Κ. εσωτερικού που μετεξελίχτηκε σε Συνασπισμό και λοιπά;

Ν. Όταν, η διάσπαση βέβαια έγινε το Φεβρουάριο του'68. Όταν γίνεται λοιπόν η διάσπαση, σύσσωμη η οργάνωση, όχι μόνο η φοιτητική αλλά και των ενηλίκων, ήτανε με το Κ.Κ.Ε. εσωτερικού και με τον Ρήγα Φεραίο. Και στη συνέχεια το Κ.Κ.Ε., με αποστολές απ' έξω, έστελνε στελέχη διάφορα και κατάφερε και έστησε σιγά – σιγά έναν μηχανισμό. Αλλά δεν είχε προλάβει ακόμα να … δηλαδή όταν με πιάσανε εμένα τον Νοέμβριο του 68 δεν ήξερα κανέναν που να … να μην είναι με το γραφείο εσωτερικού ή με τον Ρήγα Φεραίο. Τέλος πάντων. Που σημαίνει δηλαδή στη φυλακή ήμουνα με το Κ.Κ.Ε. εσωτερικού. Στη διάρκεια της φυλακής, θυμάμαι τότε, πρωτοήρθε ο Φαράκος. Ο οποίος …
Κ. Γιατί Νίκο το Κ.Κ. εξωτερικού, να το λέμε έτσι να το ξεχωρίζουμε δηλαδή …
Ν. Ναι, ναι.
Ρ. Ναι, ναι.
Κ. Διότι ακόμα δεν είχε διαμορφώσει εδώ δυνάμεις …
Ν. Και δεν είχε οργάνωση. Όλη η οργάνωση ήτανε στον έλεγχο του γραφείου εσωτερικού. Και με αποστολές από το εξωτερικό, μάλιστα έστειλαν τους πιάσανε, έστειλαν τους πιάσανε, έστειλαν 2 – 3 φορές και κατάφεραν μετά σιγά – σιγά και στήσανε και αυτοί έναν μηχανισμό. Ο οποίος στη συνέχεια βέβαια έγινε ισχυρότερος από τον άλλον. Αλλά αυτά γίνονται μετά. Ο πρώτος που ήρθε στη φυλακή έτσι στέλεχος με το Κ.Κ.Ε. εξωτερικού ήτανε ο Φαράκος. Ο οποίος βέβαια μου έκανε και κάκιστη εντύπωση.
Κ. Μιλάς για ποια εποχή;
Ν. Δεν θυμάμαι πότε ακριβώς. Δεν ξέρω μάλιστα … δεν ξέρω μάλιστα εάν … δεν θυμάμαι πότε τον πιάσανε. Εγώ στο Αβέρωφ πήγα Δεκέμβριο του '68. Δηλαδή έκατσα κάνα μήνα περίπου στο ανήλικων.
Κ. Στις εξορίες το Κ.Κ. εξωτερικού είχε δυνάμεις ήδη. Στα νησιά δηλαδή… είχε μηχανισ-μό, όχι τόσο ισχυρό αλλά ήτανε ήδη διαμορφωμένος. Φαίνεται ότι στις φυλακές μπαίνανε, στο θυμίζω και στους δυο, ότι στις φυλακές έμπαιναν εκείνοι οι οποίοι συνελαμβάνοντο και ξεκινούσε εναντίον τους η ποινική δίωξη. Αυτοί δεν πηγαίνανε στις εξορίες.
Ν. Ναι.
Κ. Μπαίνανε στις φυλακές ως προφυλακισμένοι. Όπου δεν υπήρχε οργάνωση του Κ.Κ. εξωτερικού, επομένως λογικά …
Ν. Μπαίνοντας εγώ λοιπόν στη φυλακή και … για το Αβέρωφ μιλάω τωρα, για τη Βουλιαγμένης δεν το συζητώ, ήμουνα ένα μήνα εκεί πέρα, μόνος μου ήμουνα ουσιαστικά. Με το που μπαίνω, με τσιμπάει και ο Στρατής που μόλις είχε βγει από το κελί του ένας άλλος, γιατί στα κελιά στο Αβέρωφ ήμαστε δύο – δύο, στη Βουλιαγμένης ήτανε θάλαμος. Στο Αβέρωφ ήμασταν δύο – δύο και στον Κορυδαλλό ένας – ένας. Έτυχε λοιπόν να είναι μόνος του Ο Γιάννης ο Στρατής.. Ο πατέρας του ήτανε από το Ασβεστοχώρι. Με τον Γιάννη τον Στρατή έχουμε πολύ μεγάλη ιστορία … Τον είχα δάσκαλο στην άλγεβρα τον Στρατή και ήμουνα ο αγαπημένος του μαθητής και τα λοιπά. Καμαρώνανε κιόλας γιατί πέρασα και δεύτερος στο πανεπιστήμιο και με είχανε και με δείχνανε. Και μετά ξανά χαθήκαμε. Και μετά ξαναβρεθήκαμε βέβαια εδώ, κάποια περίοδο, τρίτη φορά και ξαναβρισκόμαστε τώρα πάλι τυχαία …τυχαία έβαλε ο Γιάννης, δηλαδή δεν είχαμε συνεννοηθεί ότι θα βάλουμε υποψηφιότητα. Ο Γιάννης δεν είχε ασχοληθεί με … Τον σύνδεσμο φυλακισθέντων και εξορισθέντων. Περιόδου '67 – '74…. Μέσα στη φυλακή, μου έκανε πολύ κακή εντύπωση, δηλαδή τάχτηκα καθαρά με το Κ.Κ.Ε. εσωτερικού γιατί ξεκαθάρισα την αντιδημοκρατική λειτουργία του Κ.Κ.Ε.. Δηλαδή ότι αυτό το κόμμα, ΄΄Κ.Κ.Ε. εξωτερικού΄΄ που το λέγαμε τότε, δεν λειτουργεί δημοκρατικά.
Κ. Εξ αιτίας της συμπεριφοράς του Φαράκου;
Ν. Όχι,όχι μόνο. Αλλά και γενικά, δηλαδή κάναμε συζητήσεις, αναλύσεις και τα λοιπά, κάναμε κάποιες ιστορικές αναδρομές και όλα αυτά τα πράγματα. Και όλα αυτά τα αρνητικά του Κ.Κ.Ε. …. Αλλά πώς να στο πω, έκανα καθαρό διαχωρισμό ότι εγώ ιδεολογικά δεν μπορώ να είμαι σε αυτό το χώρο, του Κ.Κ.Ε., διότι δεν συνδυάζει τον σοσιαλισμό, δηλαδή την ισότητα την οποία εγώ θέλω και τη μη εκμετάλλευση με τη δημοκρατία και την ελευθερία. Αυτό το στοιχείο με έκανε να πω εγώ …
Όμως, αυτό το οποίο φανταζόμουνα και ήθελα να είναι και το Κ.Κ.Ε. εσωτερικού πολύ μαχητικό στον αγώνα του εναντίον της δικτατορίας. Και όσο ήμασταν στη φυλακή, τα πράγματα πήγαιναν καλά. Διότι εμένα με κάλυπτε το Κ.Κ.Ε. εσωτερικού, μου εξασφάλιζε και τον σοσιαλισμό όπως τον ήθελα αλλά και την μαχητικότητα, την οποία επίσης ήθελα. Όταν πλησίαζε η ημερομηνία για να αποφυλακιστώ, είχα κάνει αίτηση για τα 2/3, είχαμε αποφασίσει ως φυλακή ότι κάνουμε αίτηση για 2/3. Τους έλεγα ότι κοιτάξτε εγώ κάποια στιγμή θα με φωνάξουνε να φύγω. Και πρέπει να μου δώσετε την επαφή που πρέπει να έχω μόλις βγω για να συνεχίσουμε τον αγώνα. Απόλυτη εμπιστοσύνη μου είχαν, όχι μόνο γιατί είχα κρατήσει τη στάση μου απέναντι στο στρατοδικείο και μάλιστα ο Παπαπούλος ήτανε βασιλικός επίτροπος, ο οποίος επειδή βγήκα εγώ στο στρατοδικείο και είπα διάφορα πράγματα, *΄΄να τον στείλουμε στο Στρασβούργο να καταθέσει΄΄*, λέει ειρωνικά … Εγώ ετοιμάζομαι να βγω. ΄΄Πέστε μου ποιον θα πάω να βρω΄΄. Θέμα εμπιστοσύνης δεν υπήρχε, επαναλαμβάνω, όχι μόνο λόγο της στάση μου στο στρατοδικείο που δεν είχα κάνει δήλωση κι όλα αυτά, αλλά και επειδή μέσα στη φυλακή επειδή ήμουνα και ο πιο νεαρός από τους πιο νεαρούς εν πάση περιπτώσει, αλλά ο πιο γραμματισμένος από τους νεαρούς, ήμουνα αυτός που ψιλόγραφα τα κείμενα τα οποία βγάζαμε

έξω. Δηλαδή αποφάσεις της ομάδας που λέγαμε,την οργάνωση μέσα στη φυλακή τη λέγαμε ομάδα. Τις αποφάσεις τις πολιτικές της ομάδας που έφευγαν και πήγαιναν έξω στο κόμμα, εγώ ήμουνα αυτός που τις ψιλόγραφε με ένα πολύ μικρό στυλό, σαν σκονάκι δηλαδή σχολικό και τις βάζαμε μέσα σε ρούχα και τέτοια και τις βγάζαμε έξω.Ήξερα δηλαδή ανά πάσα στιγμή, ήρθε και μια επιστολή κάποιων στελεχών, (…), προς το ΚΟΥΚΟΥΣΕ …

Κ. ΚΟΥΚΟΥΣΕ[1], το Σοβιετικό κόμμα δηλαδή;

Ν. Ναι. Εγώ τους είχα γράψει. Μου είχαν κάνει και κακή εντύπωση βέβαια τότε …

Κ. Κακή εντύπωση γιατί;

Ν. Τότε ουσιαστικά έδειχνε υποτέλεια αυτό το κείμενο. Αυτό ήταν το πνεύμα. … εγώ μιλάω για τους μεγάλους. Και βεβαίως και οι επιστολές φεύγανε με το κομμουνιστικό της Ιταλίας, με το οποίο είχαμε ήδη …

Κ. Αρχίσει επαφές.

Ν. Ναι. Λοιπόν για να επανέλθουμε στο θέμα μας. Δεν μου έλεγαν ποιον να πάω να βρω. Αλλά αυτό το ανέφερα για την εγγραφή, διότι προφανώς δεν ήτανε λόγος η έλλειψη εμπιστοσύνης.

Κ. Δεν υπήρχε ουσιαστικά μηχανισμός που να τον στηρίζουν μέσα από τη φυλακή;

Ν. Όχι. Θα σου εξηγήσω τι έγινε. Δεν ήξεραν τι να μου πουν Αντώνη, αυτός ήτανε ο λόγος. Γιατί επαφή μπορούσαν να μου βρουν. Και εγώ ήξερα ένα σωρό κόσμο, έξω. Οπότε ένα μεσημέρι, ώρα που δεν κυκλοφορούσαμε, ήτανε κλειστά τα κελιά δηλαδή, μου ανοίγουν την πόρτα και μου λένε αποφυλακίζεσαι. Και εγώ αφελής μια ζωή, μια ζωή αφελής, αυτό είναι μεγάλο μου μειονέκτημα και ελπίζω μετά, είμαι τωρα 54 … έχω πάψει να είμαι αφελής, από τα 45 μου και μετά.

Κ. Ναι αλλά ελπίζεις να μείνεις όπως είσαι.

Ν. Όχι, έχω αλλάξει σ' αυτό το θέμα. Έχω πάψει να είμαι αφελής, πιστεύω. Ή προσπαθώ τουλάχιστον να είμαι, τουλάχιστον στα πολιτικά πράγματα. Πήγα σπίτι μου λοιπόν, είχα και αυτές τις κατηγορίες τότε …

Κ. Χωρίς γραμμή, χωρίς επαφή, χωρίς τίποτα …

Ν. Ναι, ναι. Και περίμενα, ύστερα που με διώξανε και από την ασφάλεια, ότι θα έρθει κάποιος να με βρει. Περίμενα, περνούσε κι ο καιρός, τίποτα.1970. Οπότε κάποια στιγμή μαθαίνω, γιατί παρέα κάναμε, με συγγενείς κρατούμενων, ξέραμε ότι ήμασταν στον ίδιο χώρο Κ.Κ.Ε. εσωτερικού ας πούμε. Μαθαίνω ότι βγαίνει από τη φυλακή ο Πάνος ο Πανουτσόπουλος, ο οποίος ήτανε στέλεχος και αγαπητό πρόσωπο σε μένα. Στη φυλακή μέσα ήτανε δηλαδή από τους μεγάλους ανθρώπους, πώς να στο πω …Που θαύμαζα εκτιμούσα με αγαπούσαν και ο Πάνος με αγαπούσε πάρα πολύ, και εγώ τον αγαπούσα πάρα πολύ, κουτσός, κούτσαινε δηλαδή πολύ και βγήκε (…) στη πλάτη αυτός. Και έμαθα ότι βγήκε από τη φυλακή, ο οποίος ήτανε στη Κεντρική Επιτροπή, νομίζω. Και αν δεν ήτανε Κεντρική Επιτροπή, εν πάση περιπτώσει εγώ τον θεωρούσα στέλεχος. Από τα υψηλότερα στελέχη. Και πήγα και τον βρήκα. Μάλιστα δώσαμε ένα ραντεβού στους Αμπελοκήπους, κάπου βρεθήκαμε. Του λέω, *΄΄Πάνο έτσι και έτσι. Έχω βγει από τη φυλακή, αυτά είχα πει πριν φύγω΄΄* …

Κ. Πόσος καιρός είχε περάσει Νίκο;

Ν. Δεν θυμάμαι, κάποιοι μήνες πάντως που ήμουνα έξω. *΄΄Και περιμένω και κανείς δεν έρχεται να με βρει. Τι θα κάνουμε; Θα καθόμαστε με σταυρωμένα χέρια και θα ανεχόμαστε αυτή τη κατάσταση;΄΄*. Και εκεί, προς μεγάλη μου έκπληξη δηλαδή εκεί έπαθα μια από τις μεγάλες πολιτικές πλάκες της ζωής μου. Μου λέει, *΄΄δηλαδή ρε Νίκο τι να κάνουμε; ΄΄* Εγώ βέβαια με δικό μου το … νεανικό μυαλό τότε είχα … (και αφού βγήκα και έζησα την ζωή έξω από τη φυλακή, που τη βρήκα διαφορετική βέβαια απ' ότι την φανταζόμουνα μέσα, είχε αλλάξει δηλαδή ο κόσμος τον 1 ½ χρόνο που ήμουνα φυλακή)… προσανατολιστεί ότι εδώ φαίνονται πιο δυναμικές μορφές αντίστασης. Ήτανε αυτή η προσωπική άποψη, που είχα αρχίσει να διαμορφώνω. Και αντί ο Πάνος να συμφωνήσει μαζί μου, ότι εδώ χρειάζονται πιο δυναμικές μορφές αντίστασης για να πέσει η χούντα, μου είπε ότι *΄΄δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτα. Τι να κάνουμε΄΄; ΄΄Δεν κατάλαβα, τι μου είπες τωρα; Δε μπορούμε να κάνουμε τίποτα; Προφανώς δεν μπορούμε να ρίξουμε τη χούντα΄΄*. Του λέω, λοιπόν από τότε, από εκείνη τη στιγμή, όχι τη μέρα, από εκείνη τη στιγμή, από εκείνο το δευτερόλεπτο, διέλυσα οριστικά τις σχέσεις μου με το χώρο του Κ.Κ.Ε. εσωτερικού. Και βεβαίως, ένας νέος άνθρωπος ήμουνα, στο Κ.Κ.Ε. εξωτερικού είπα ότι θεωρούσα ιδεολογικά δεν με εκφράζει και δεν υπήρχε περίπτωση να πάω, ούτε ήξερα τι κάνανε ακριβώς αυτοί. Και προσπαθήσαμε να φτιάξουμε εκεί με κάτι φίλους κάποια ομαδούλα για πιο δυναμικές μορφές αντίστασης. Οι οποίες προχωρήσανε… προχωρούσανε πολύ αργά, εγώ δεν ήξερα πολλούς από αυτούς, δεν ξέρω αν πρέπει να πω ονόματα. Δεν θα πω ονόματα. Δύο ξέρω απ' αυτούς, ο ένας μάλιστα είχε μια πορεία συνε-χώς προς τα δεξιά και τωρα είναι στο Συνασπισμό και μάλιστα ανώτατο στέλεχος. Με την ομάδα Δαμανάκη και λοιπά πρέπει να είναι. Ο άλλος όμως κρατάει σταθερή στάση, μέχρι και τώρα, τον βλέπω κι αυτόν καμία φορά σε πορείες σε τέτοια. Προχωρούσαμε αργά…

Κ. Γιατί Νίκο δεν θες να πεις ονόματα;

Ν. Δε ξέρω, μικρά παιδιά ήμαστε τότε. Δεν ξέρω …

[1] Εννοεί το ΚΚΣΕ (Κομμουνιστικό Κόμμα Σοβιετικής Ένωσης)

Κ. Τι σημασία έχει; Δεν παίξατε σε αγώνες σημαντικούς; Δεν αγωνιστήκανε;
Ν. Δεν ξέρω αν θέλουνε να πω ότι συμμετείχαν σε μια τέτοια προσπάθεια που κάναμε. Δεν ξέρω, μπορεί να μην θέλουνε. Τέλος πάντων κάναμε διάφορες συναντήσεις είχαμε κάτι εκεί, πάνω που ετοιμάζαμε μια υποδομή και ίσως αυτή η προσπάθεια είχε καρφωθεί κιόλας, και … και μπορεί να 'ναι και μια εξήγηση γιατί με στράτευσαν εμένα άρον – άρον ενώ δεν ήμουνα από τους πιο ενεργούς συνδικαλιστές στο φοιτητικό χώρο …
Κ. Είναι προφανές ότι σε παρακολουθούσανε Νίκο.Είδανε τις δραστηριότητες σου, λέει παρ' τον στον στρατό.
Ν. Όχι, λέω μήπως είχανε μάθει ότι ετοιμάζαμε αυτή την ομάδα. Αυτό, γιατί πως μου κάνανε αυτή την τιμή ας πούμε, να με στρατεύσουν πρώτο – πρώτο. Διότι εγώ επαναλαμβάνω, μόλις ξαναγύρισα στο πανεπιστήμιο δεν είχα ιδιαίτερη δράση συνδικαλιστική. Και λέω μήπως είχανε κάποιον χαφιέ, μέσα σ' αυτήν την προσπάθεια και σου λέει, αυτοί σε λίγο ξεκινάνε, άρα … Και απ' ότι έμαθα μετά δεν κάνανε και τίποτα που έφυγα εγώ. Έμεινε δηλαδή αυτή η ομάδα στα λόγια.
Κ. Ερχόμαστε μεταπολίτευση, λοιπόν …
Ν. Ναι. Και έτσι εγώ πάω στο στρατό, ξεκρέμαστος, με τις προσωπικές μου απόψεις. Ξεκρέμαστος πολιτικά εννοώ. Τωρα συναισθηματικά και αυτά, με όλο τον κόσμο που ήμασταν στη φυλακή, εντάξει. Στο στρατό …, αρχίσανε μετά οι εφημερίδες να γράφουνε, κάποια πράγματα δηλαδή δηλώσεις πολιτικών, του Ζίγδη, του Μάνου, του Παπανδρέου, του Κανελλόπουλου … Γράφανε οι εφημερίδες εκείνη την εποχή. Λοιπόν εγώ στο στρατό από τότε το '73 και μετά, παρακολουθώντας τις εφημερίδες στη Βυρώνια επάνω, έβλεπα ότι οι προσωπικές μου απόψεις ταυτίζονται με του Παπανδρέου. Που εν ολίγοις ήτανε η πιο δυναμική και μαχητική …
Κ. Μιλούσε για ένοπλη αντίσταση ο Παπανδρέου τότε …
Ν. Ακριβώς. Και μετά η προσωπική μου γνώμη αυτή ήτανε. Αυτό σου λέω, για πιο δυναμικές ομάδες, αυτό εννοούσα. Ασχέτως που δεν καταφέραμε να τις ξεκινήσουμε. Εγώ βέβαια, επαναλαμβάνω με το νεανικό μου το μυαλό, ο άλλος …εκ των υστέρων η πολιτική του απέδειξε ότι κοροϊδεύει τον κόσμο.
Κ. Ο Ανδρέας;
Ν. Ναι. Σου λέω εκείνη ήτανε η άλλη μου πολιτική αφέλεια, ότι όταν έλεγε κάποιος κάτι, εγώ πίστευα ότι το πιστεύει αυτό το πράγμα. Δεν μπορούσα να φανταστώ ότι κάποιος μπορεί να βγαίνει και να σου μιλάει και να έχει άλλα στο μυαλό του. Γι' αυτό το είχα στο μυαλό μου, μέχρι και που έφυγα εγώ {από} το ΠΑ.ΣΟ.Κ. το '81 … Δηλαδή μέχρι να γίνει κυβέρνηση το ΠΑ.ΣΟ.Κ. και να δω ότι άλλα είχε στο μυαλό του ο Παπανδρέου και άλλα έλεγε, και να πάθω και τη δεύτερη πλάκα της ζωής μου, μετά από το ραντεβού με τον Πανουτσόπουλο, ας πούμε. Λοιπόν, παρακολουθώντας τις εφημερίδες, οι προσωπικές μου απόψεις ταυτιζόντουσαν πλήρως με τον Ανδρέα. Και έτσι όπως είπα, μέσα στο στρατό, μαζί με Μηλάκη και κάποια άλλα παιδιά, κάναμε την οργάνωση, τέλος πάντων εντάξει ήμασταν μια παρέα. Αλλά στις εκλογές το '74 που θα ερχόντουσαν είχαμε… βέβαια εν τω μεταξύ απολύθηκα, αλλά είχαμε ήδη ετοιμάσει σχεδόν όσοι ψηφίζανε εκεί, το 80–90 % να ψηφίσει ΠΑ.ΣΟ.Κ.. Όταν βγήκα, δεν οργανώθηκα αμέσως στο ΠΑ.ΣΟ.Κ., γιατί ήθελα να ξεκαθαρίσω κάποια πράγματα, κάποιες σχέσεις προσωπικές που είχα. Και έκατσα κάπου έξι μήνες περίπου, χωρίς να είμαι οργανωμένος, ήμουνα ΠΑ.ΣΟ.Κ., στις εκλογές ψήφισα ΠΑ.ΣΟ.Κ. αλλά δεν είχα καμία οργανωτική σχέση.
Κ. Την οποία αποκτάς όμως και παίρνεις και θέση μεγάλη μου φαίνεται στο ΠΑ.ΣΟ.Κ. μέσα.
Ν. Το '74 και αρχές '75 δεν ήμουνα οργανωμένος. Τέλος πάντων, έκανα ένα ταξίδι ήθελα να κάνω μια επαφή με το ΠΑΚ, μια προσωπική σχέση που είχα, ως φαντάρος ακόμα, επί δικτατορίας, για να ξεκαθαρίσω κάποια πράγματα. Έκανα ένα ταξίδι δύο ημερών στην Ιταλία, βρήκα εκεί κάποια επαφή με το ΠΑΚ, είπαμε κάποια πράγματα, τα παιδιά αυτά ήτανε εντάξει και η επαφή αυτή πήγε καλά για μένα. Και όταν επέστρεψα οργανώθηκα στο ΠΑ.ΣΟ.Κ.. Δηλαδή πήγα ως απλό μέλος …… στην τοπική οργάνωση Αμπελοκήπων και στην κλαδική οργάνωση Χημικών. Ως απλό μέλος. Εκεί πέρα με τη δραστηριότητα μου, και στην συντονιστική βγήκα των Αμπελοκήπων και στη κλαδική χημικών, έγινα γραμματέας της. Και το '77, μετά από δύο χρόνια δηλαδή, έγινε το πρώτο συνέδριο του ΠΑ.ΣΟ.Κ. στο Παρκ το ξενοδοχείο, όχι δεν ήτανε συνέδριο, ήτανε πανελλήνια συνδιάσκεψη, μου φαίνεται… και… Α, πριν από αυτό κάποια στιγμή θέλανε να ενισχύσουνε την επιτροπή του οργανωτικού και πήραν μερικά στελέχη από διάφορους χώρους, γιατί δεν λειτουργούσε ουσιαστικά οργανωτικό του ΠΑ.ΣΟ.Κ. ακόμα, ήτανε έτσι χύμα η κατάσταση και πήρανε μερικά στελέχη, μεταξύ αυτών και μένα …
Κ. Ήταν και ο Μιχάλης εκεί μου φαίνεται ο Βαρδάνης.
Ν. Ο Βαρδάνης ήτανε πριν από μένα. Ο Βαρδάνης, τον θυμάμαι τον Βαρδάνη που είχε έρθει όταν εγώ ήμουνα συντονιστική των Αμπελοκήπων, και είχε έρθει ως οργανωτικό. Όταν ήμουνα εγώ στο οργανωτικό, ο Βαρδάνης δεν ξέρω αν είχε φύγει και τελείως από το ΠΑ.ΣΟ.Κ.. Πάντως …
Κ. Όχι γιατί είχε επανέλθει το '77. Ήτανε εν ενεργεία αξιωματικός δηλαδή.
Ν. Α, ξαναγύρισε … μάλιστα. Τέλος πάντων, εκλέγομαι στη κεντρική επιτροπή, σ' αυτήν την πανελλήνια συνδιάσκεψη του ΠΑ.ΣΟ.Κ., όντας μέλος της επιτροπής οργανωτικού. Και μάλιστα αμέσως μετά το '77, είχε

οριστεί ο Μιχάλης ο Σακελάρης γραμματέας, του Σημίτη άνθρωπος, αυτόν που βγήκε κάποια στιγμή μετά ένα σκάνδαλο, αν θυμάστε. Και μεταξύ μας, μετά κάναμε εκλογές για το ποιος θα είναι αναπληρωτής γραμματέας. Και εκλέξανε εμένα, ούτε που φανταζόμουνα γιατί ήμουνα και καινούργιος… Αναπληρωτής γραμματέας. Με εκλέγουν μεταξύ τους τα μέλη της επιτροπής του οργανωτικού. Και μετά ως αναπληρωτής γραμματέας, καταλαβαίνεις ότι το οργανωτικό του ΠΑ.ΣΟ.Κ. άρχισε να έχει μια άλλη λειτουργία, μέχρι που το καλοκαίρι του ’80, ο μάγκας ο Παπανδρέου, γιατί πρόκειται για πολύ μάγκα, τρομερή περίπτωση να σας πω τι μυαλό είχε αυτός ο άνθρωπος … Είδε ότι πάει για εξουσία, όσο να ‘ναι και το κάτι τις παραπάνω να με σπρώξει και η οργάνωση. Και ενώ μέσα στην επιτροπή του οργανωτικού του ΠΑ.ΣΟ.Κ. είχαμε πολύ σκληρές διαμάχες, όπως και γενικά στα κεντρικά γραφεία του ΠΑ.ΣΟ.Κ., με όλους τους λεχρίτες, Σκανδαλίδη, τέλος πάντων όλοι αυτοί, Λαλιώτης, σκληρότατες διαμάχες. Προς μεγάλη μου έκπληξη με φωνάζει ο Τζοχατζόπουλος και με κάνει γραμματέα. Και μάλιστα λόγω αυτών των διαμαχών υπήρχαν … έχαναν ισορροπίες μέσα εκεί, μεσολάβησε μετά από το σχήμα Σακελάριος γραμματέας, Καργόπουλος αναπληρωτής, μεσολαβεί ένα σχήμα τριμελούς γραμματείας για το οργανωτικό, ήμουνα εγώ, ο ηλίθιος ο Κουλούρης ο Κίμωνας και ένας Καπετανάκης από το Αιγάλεω, ένας άχρωμος και άοσμος, ήτανε του Γεννηματά αυτός και τον βάλαν να γίνει ο άνθρωπος του Γεννηματά. Λοιπόν, μόλις βλέπει το καλοκαίρι του 80 ο Παπανδρέου ότι ετοιμάζεται για εξουσία, σου λέει θέλω και μια οργάνωση καλή και προς μεγάλη μου έκπληξη με φωνάζει. Λέει, *΄΄Νίκο θέλω να αναλάβεις αποκλειστικά υπεύθυνος για την οργάνωση του ΠΑ.ΣΟ.Κ.΄΄*. Εγώ, καταλαβαίνεται ότι έπαθα την πλάκα της ζωής μου, διότι ήμουνα πολύ σκληρός, δηλαδή δεν ανεχόμουνα μέσα στην οργάνωση τη παραμικρή βρωμιά. Του λέω, *΄΄εκπλήσσομαι με αυτό που μου λες, βεβαίως θα δεχτώ΄΄*. Και μάλιστα ήτανε μόλις είχα αποφασίσει να αφήσω και το σπίτι στην Ηλιούπολη, δούλευα από το πρωί μέχρι το βράδυ. Μαθήματα, ιδιαίτερα, κακό… Τέλος πάντων, παράτησα και τα ιδιαίτερα τα περισσότερα … Του λέω, *΄΄κοίταξε να δεις θα σου κάνω μια εξήγηση όμως. Θα μπορείς να μου έχεις απόλυτη εμπιστοσύνη και αν ποτέ έχω την οποιαδήποτε σοβαρή διαφωνία και διαφοροποιηθώ΄΄*, λες και ήμουνα μάγος … σου λέω ήμουνα τελείως αφελής, δεν υποψιαζόμουνα ότι μπορεί να πάνε στραβά τα πράγματα, έκοβα δηλαδή τον λαιμό μου ότι το ΠΑ.ΣΟ.Κ. δεν υπήρχε περίπτωση να είναι βρώμικη περίπτωση, *΄΄θα είσαι ο πρώτος που θα το μάθεις, θα έρθω πρώτα να το πω σε σένα, δε πρόκειται να κάνω ποτέ τίποτα πίσω από την πλάτη σου΄΄*, και αυτό του το είπα διότι όλος αυτός ο συρφετός …

Κ. Λειτουργούσε πίσω από την πλάτη του;

Ν. Έτσι, έτσι.Μηχανογραφίες συνέχεια. Τώρα πια, αυτή είναι η κατάσταση τους. Λοιπόν για να μην τα πολυλογούμε, το καλοκαίρι του ’80 αναλαμβάνω γραμματέας της επιτροπής οργανωτικού, παίρνω μια οργάνωση 30 – 40.000 ανθρώπων, διαλυμένη κατάσταση, μέσα σε ένα χρόνο, βοηθούμενος βέβαια και υπό του πολιτικού κλίματος που..

Ρ. Ήθελε το ΠΑ.ΣΟ.Κ..

Ν. Ναι. Δεν θέλω να πω ότι ήτανε μόνο έργο δικό μου. Ήτανε κυρίως αποτέλεσμα της (…) πολιτικής του ΠΑ.ΣΟ.Κ. και το γεγονός ότι έβλεπε κι ο κόσμος ότι πάει για εξουσία και μαζευόντουσαν και διάφοροι… αλλά όχι τόσο οι συμφεροντολόγοι, δεν είχανε μαζευτεί. Οι συμφεροντολόγοι οι πολλοί μαζευτήκανε μετά τις εκλογές. Εμείς δηλαδή μέχρι και τις εκλογές του ’81 λειτουργούσαμε με τους ανθρώπους … Λειτουργούσαμε με τον κόσμο τον παλιό του ΠΑ.ΣΟ.Κ.. Φτάσαμε μια οργάνωση 200.000 μέλη από 30 – 40 πεθαμένες οργανώσεις, φτάσαμε 200 … δηλαδή είχαμε φτάσει να έχουμε σχεδόν οργάνωση σε κάθε … και όχι απλώς στα χαρτιά. Πηγαίναμε σε κάποια μέρη, σε κάθε νομό, κάναμε τουλάχιστον μια φορά το μήνα, θυμάμαι ήμουνα Μυτιλήνη, μια περίοδο ήμουνα κλιμάκιο στη Μυτιλήνη. Είχα πάει σε ένα χρόνο, δώδεκα φορές στη Μυτιλήνη, μαζεύαμε την οργάνωση σε έναν κινηματογράφο, στην αρχή σε έναν κινηματογράφο μετά που μεγάλωσε η οργάνωση πηγαίναμε σε τρεις. Μια στη πόλη, μια στο Πλωμάρι, στην Καλλονή και μια στο Πλωμάρι.

Κ. Και πότε τα παρατάς Νίκο;

Ν. Λοιπόν, ο Παπανδρέου βέβαια μένει έκπληκτος, διότι περίμενε μεν με μένα ότι θα κάνει οργάνωση αλλά δεν περίμενε και αυτό το οποίο έγινε. Και θυμάμαι στη γιορτή του μέσα στο Καστρί μια φορά, βέβαια στην έκπληξη του ότι τέτοια δουλειά στο οργανωτικό δεν έχει ξαναγίνει και το λέγαν όλοι εκεί πέρα, όλοι. Και μάλιστα ο Γεννηματάς, για να δεις … σου λέω τι ήτανε ο Ανδρέας, ο οποίος συγχωρεμένος βέβαια αλλά να τα λέμε όλα. Ο οποίος ήτανε γλείφτης, δηλαδή εμένα με έγλειφε ο Γεννηματάς για να έχει την εύνοια μου. Έρχεται μια μέρα και μου λέει, *΄΄Νίκο,Νίκο να σου πω τι είπε ο πρόεδρος΄΄*, δήθεν ότι αυτό … αυτός διαφωνούσε ξέρω ‘γω και ότι ο πρόεδρος έλεγε μαλακίες ας πούμε, *΄΄ο πρόεδρος έχει μείνει΄΄,* λέει*, ΄΄έκπληκτος με τη δουλειά που γίνεται στο οργανωτικό αλλά φοβάται επειδή είσαι πολύ κούρος*[1]*΄΄*, θυμάμαι και τη λέξη που χρησιμοποίησε, του αρέσανε αυτές οι λέξεις του Γεννηματά, *΄΄ότι κάποτε θα δημιουργήσεις προβλήματα΄΄*. Και του είπα εγώ, *΄΄πρόεδρε μα τι είναι αυτά που λες, ο Νίκος να μας δημιουργήσει ποτέ προβλήματα;΄΄*. Ο άλλος ο γάτος όμως, είχε καταλάβει, είχε προβλέψει κάτι, που ούτε ο Γεννηματάς ούτε εγώ

[1] ΄΄κούρος΄΄ =σωστός στην περίπτωση αυτή.

βεβαίως δεν μπορούσα να φανταστώ ότι θα γίνει. Αυτός το είχε προβλέψει δύο χρόνια πριν.Λοιπόν τέλος πάντων …

Κ. Παίρνει την εξουσία το ΠΑ.ΣΟ.Κ. …

Ν. Ναι το ΠΑ.ΣΟ.Κ., και από την πρώτη μέρα, από την πρώτη μέρα που έγινε η κυβέρνηση …19 Οκτωβρίου, η γραμμή του οργανωτικού ήτανε ότι κατεβαίνουμε στους δρόμους και δεν φεύγουμε από τους δρόμους, γιατί εμείς περιμέναμε πλέον ότι άμα γίνουνε όλα αυτά, να φύγουμε από το Ν.Α.Τ.Ο., να φύγουμε από την Ε.Ο.Κ., να διώξουμε τις βάσεις και τα λοιπά, ότι θα γίνει κανά πραξικόπημα, ότι θα μπουκάρουν οι Τούρκοι, ότι θα μπουκάρουν οι Αμερικανοί. Επομένως αυτή την οργάνωση (την οποία είχαμε φτιάξει και μαζί, και με ένα γενικότερο κλίμα, που έβγαινε κόσμος από την αριστερά μέχρι την δεξιά που έλεγε ότι και τα μισά να κάνει ο Ανδρέας από αυτά που λέει, εμείς θα ήμαστε μαζί του), λέγαμε λοιπόν εδώ ότι με το 80 – 90 % του κόσμου μαζί…. πρέπει να τον έχουμε, σε μια συνεχή κινητοποίηση για να μην μας ανατρέψουν οι κακοί οι Αμερικανοί και οι υπόλοιποι. Και βλέπουμε μια γραμμή που λες από την πρώτη μέρα, *΄΄αποσυρθείτε ησύχως στα σπίτια σας και στα γραφεία των οργανώσεων σας΄΄*.

Κ. Και έφυγες, πότε Νίκο από εκεί;

Ν. Και … αμέσως μετά φάνηκε το μοντέλο της διακυβέρνησης. Εγώ … από τη πρώτη μέρα, κυρίως ο Τζοχατζόπουλος ήτανε υπεύθυνος για το οργανωτικό, είχα πρεσάρει τον Τζοχατζόπουλο ο οποίος ήταν υπουργός Δημοσίων Έργων τότε, του λέω, *΄΄ρε Άκη πήγαινε...΄΄*, *΄΄θα πάω΄΄*. Αλλού για αλλού πάμε. Τα μάσαγε αυτός. Οπότε κλείνω ραντεβού με τον Παπανδρέου το Δεκέμβρη, τον οποίο είχα κάθε μήνα όλον αυτόν τον ένα χρόνο που ήμουνα γραμματέας, είχαμε κάθε μήνα τακτική συνάντηση για τα οργανωτικά. Του λέω *΄΄θέλω μια συνάντηση΄΄* μου έκλεισε εν πάση περιπτώσει, πήγα και του λέω, *΄΄πρόεδρε δεν ξέρω αν έχεις υπόψη σου το τι γίνεται, κυβερνάμε με αυτόν τον τρόπο και η κατάσταση στη κοινωνία είναι αυτή΄΄* του λέω, *΄΄πάμε να γίνουμε μια Νέα Δημοκρατία και εμείς΄΄*. Δεκέμβρης του ’81 έγινε το πρώτο ραντεβού με τον Παπανδρέου. *΄΄Νίκο ευχαριστώ πάρα πολύ που με ενημερώνεις΄΄*. Αυτό ήτανε το … Εγώ ο μαλάκας Αντώνη. Τότε πήγα … και το ‘πα και στα αλλά τα παιδιά, ότι εν πάση περιπτώσει μας δημιουρ … κάποιες ελπίδες, αλλά δεν άλλαζε τίποτε τότε. Οπότε τον Γενάρη, Φλεβάρη του ’82 ζητάω δεύτερο ραντεβού και πήγα και του είπα,*΄΄πρόεδρε σε προειδοποίησα, πρέπει να ξέρεις ότι εγώ δεν μπορώ να συνεχίσω σε αυτήν την ιστορία. Εάν δεν αλλάξει κάτι πολύ γρήγορα, εγώ θα παραιτηθώ από γραμματέας οργανωτικού και να ξέρεις αν εγώ παραιτηθώ δεν ξαναγυρίζω΄΄*. Υπήρχε μια πρακτική στο ΠΑ.ΣΟ.Κ., ήτανε διάφοροι να παραιτηθούν, όπως ο Γιώργος ο Δασκαλάκης που ήτανε γραμματέας του συνδικαλιστικού …Και να επανέρχονται για να παίρνουν μια θέση παραπάνω …Του λέω *΄΄*να ξέρεις, αν παραιτηθώ δεν ξαναγυρίζω*΄΄*. *΄΄Νίκο,* λέει, *να περιμένεις μερικές μέρες και θα δεις΄΄*. Που να με ευχαριστήσει πάλι για τα νέα στοιχεία που του έφερα… ατασθαλίες… ό,τι θέλεις ας πούμε. Διότι, όλος ο κόσμος ο οργανωμένος του ΠΑ.ΣΟ.Κ., οι τοπικές οργανώσεις, όχι οι κρατικές, αναφερόντουσαν σε μας. Υποτίθεται ότι ήτανε 5 – 10 ισότιμες επιτροπές αλλά όλες οι άλλες ήτανε … δηλαδή ακόμα και για θέματα των άλλων επιτροπών στο οργανωτικό ερχότανε ο κόσμος. Ενώ υποτίθεται ότι ήμασταν ισότιμοι, το οργανωτικό ήταν εκεί και όλες οι άλλες επιτροπές ήτανε σχεδόν ανύπαρκτες, λειτουργούσαν όπως λειτουργούν τώρα. Λοιπόν, τέλος πάντων του λέω *΄΄αν παραιτηθώ δεν θα ξαναγυρίσω. Εγώ θα περιμένω, όχι μερικές μέρες, θα περιμένω έναν μήνα. Και μετά παραιτούμαι΄΄*. Και πράγματι ένα μήνα και υπέβαλα την παραίτηση μου από γραμματέας του οργανωτικού. Και περίμενα να γίνει κεντρική επιτροπή του ΠΑ.ΣΟ.Κ. …

Κ. Να πεις τους λόγους σου …

Ν. Ναι. Η οποία κεντρική επιτροπή, αναβαλλότανε συνέχεια. Επειδή τους είχα πει ότι εγώ πρόκειται να εκφράσω τις διαφωνίες μου, την ανέβαλλαν συνέχεια. Οπότε, αφού πέρασε όλο το ’82, χωρίς όχι συνέδριο, ούτε σύνοδος της κεντρικής επιτροπής. Την άνοιξη του ’83, γιατί μετά δεν θέλαμε, ούτε εγώ ούτε οι άλλοι σύντροφοι, δεν θέλαμε να μείνουμε στο ΠΑ.ΣΟ.Κ. μετά. Γιατί μας έλεγε ο κόσμος ο δικός μας, αυτοί που μας εμπιστευόντουσαν, … κάτι τελείως αντίθετα πράγματα με αυτά που έλεγε το ΠΑ.ΣΟ.Κ. … εν πάση περιπτώσει, *΄΄επειδή Νίκο, εσύ παραμένεις στο ΠΑ.ΣΟ.Κ., μένουμε και εμείς΄΄*, μας έλεγαν τα στελέχη και από εκεί και πέρα αναλαμβάνεις και τις προσωπικές σου ευθύνες. Αποφάσισα, ότι δεν πρέπει να μείνω άλλο στο ΠΑ.ΣΟ.Κ. Έστω και εξαφανισμένος … Ξέχασα να σου πω, ότι σε όλο αυτό το διάστημα, εγώ είχα παραιτηθεί από γραμματέας, ήμουνα και εξαφανισμένος, από τη στιγμή που εξαφανίσθηκα εγώ και οι σύντροφοι μου από την επιτροπή οργανωτικού και δεν μας βρήκαν στα γραφεία, ξέρανε να μας παίρνουν σπίτια μας. Και εμείς δεν εμφανιζόμασταν πουθενά, γιατί δεν θέλαμε να εξωτερικεύσουμε τις διαφωνίες μας. Είχαμε τέτοια μαλακισμένη κομματική … τέτοια πως το λένε … καμματικότητα. Δεν θέλαμε, αν δεν λήξει το θέμα στο ηγετικό επίπεδο, δεν θέλαμε να μεταφέρουμε τις διαφωνίες μας στον κόσμο. Και δεν εμφανιζόμασταν ούτε στα τηλέφωνα που μας ζητούσανε οι γραμματείς νομαρχιακών επιτροπών και τα λοιπά. Οπότε ήμαστε σε αυτό το δίλημμα, από τη μια ήμαστε σε ένα κόμμα και δεν μας άρεσε, να ήμαστε σε ένα κόμμα και να το κατηγορούμε, από την άλλη δεν θέλαμε να μείνουμε. Διότι μας έλεγε ο κόσμος, ότι *΄΄εφόσον μένετε εσείς, έχουμε ελπίδα ότι το ΠΑ.ΣΟ.Κ. μπορεί να ... να διορθωθεί η κατάσταση΄΄*. Ενώ εμείς βλέπαμε ότι συνεχώς πάει προς το χειρότερο. Οπότε από εκεί και πέρα πήραμε την απόφαση ότι πρέπει να εκβιάσουμε την κεντρική επιτροπή. Οπότε έκανα την περίφημη αντί εισήγηση και τους είπα … τους την έστειλα, στον

πρόεδρο και στο (…) γραφείο, ότι ζητώ να γίνει Κεντρική Επιτροπή, στην οποία εγώ θα καταθέσω αυτήν την αντί - εισήγηση και αν δεν την κάνετε την κεντρική επιτροπή, δεν την συγκαλέσετε, να ξέρετε θα περιμένω ένα εύλογο διάστημα και αν δεν την συγκαλέσετε αυτή η αντί – εισήγηση θα πάει στις οργανώσεις. Οπότε αναγκάστηκαν και την κάναν την κεντρική επιτροπή, 31 Ιουλίου με 1 Αυγούστου του ’83. Ε, μέσα εκεί την έκανα την αντί – εισήγηση, δεν την διάβασα όλη βέβαια, δε γινότανε… την μοίρασα. Εν τω μεταξύ είχε δημοσιεύσει ένα μέρος και η Ελευθεροτυπία. Έγινε εκεί πέρα κάποια αποσυμπίεση, έγινε κάτι διότι 31 Ιουλίου και 1 Αυγούστου την κάνανε επίτηδες την πιο νεκρή εποχή για να μην ακουστεί… η φασαρία που θα γινότανε. Αυτό το σαββατοκύριακο ειδικά στην Ελευθεροτυπία και σε όλες τις εφημερίδες, είχαν πάρει άδεια αυτοί που θα φεύγανε Αύγουστο και δεν είχανε επιστρέψει αυτοί που είχανε πάρει Ιούλιο. Η Ελευθεροτυπία είχε μείνει με δυο – τρεις ανθρώπους… Μεταξύ των οποίων δεν υπήρχανε… δεν είχανε ξαναοργανωθεί οι λογοκρισίες και τέτοια. Και πέρασε στην Κυριακάτικη ένα μεγάλο μέρος από την αντί – εισήγηση στην πρώτη σελίδα της Ελευθεροτυπίας. Βεβαίως, την είχανε πάρει μετά και ο δεξιές εφημερίδες …Σε αυτή την κεντρική επιτροπή, μου λένε.. μόλις τελείωσε η συνεδρίαση με φωνάζουνε, ο Παπανδρέου βέβαια άκουγε, δεν μίλησε καθόλου. Άλλη αιτία, δεν έκανα την παραίτηση με αυτά που του είπα. Είπαμε μερικά πράγματα … Προφανώς έδωσε οδηγίες στους άλλους, οι οποίοι με φωνάξανε και μου είπανε, *΄΄Νίκο και μέχρι εδώ καλώς και μέχρι εδώ καλώς. Εάν όμως αυτά που είπες εδώ τα προχωρήσεις προς το μέλλον σου να ξέρεις ότι ...΄΄* Δεν έχω μετανιώσει. Διότι αυτά τα οποία πίστευα από μικρό παιδί, τα ίδια πίστευα και όταν ήμουν φαντάρος, ξέμπαρκος μόνος μου, τα ίδια πίστευα και όταν οργανώθηκα στο ΠΑ.ΣΟ.Κ., τα ίδια πιστεύω και τωρα. Βέβαια τις επιπλέον γνώσεις που αποκτά ένας άνθρωπος … αλλά η βασική μου γραμμή ίδια είναι, δεν έχω …

Κ. Νίκο κάτι είπες, ότι αφότου φύγεις από το ΠΑ.ΣΟ.Κ. …

Ν. Τους λέω ότι εγώ θα πάω στις οργανώσεις και με διέγραψαν όντως, μετά από τρεις συνελεύσεις που κάναμε με διέγραψε. Ε, μετά, διέγραψαν και άλλα πέντε άτομα, έξι διέγραψαν και από το οργανωτικό … των οποίων οι δύο είναι εδώ …

Κ. Στο Α.Σ.Κ.Ε. εννοείς;

Ν. Ο Λεοντόπουλος και ο Στενός, μέλη της επιτροπής του οργανωτικού. Οι άλλοι τρεις, ο ένας ουσιαστικά δεν οργανώθηκε καθόλου στο Α.Σ.Κ.Ε., την κοπάνησε και πήγε φαντάρος και μετά … είναι τωρα στη Μυτιλήνη ομιλητής, πρώτος περί Συνασπισμού και πρώτος χρηματιστής της Μυτιλήνης, έχω μάθει. Και οι άλλοι δύο είδανε ότι εδώ δεν πρόκειται να γίνουμε μεγάλοι … τέλος πάντων, προσωπική μου γνώμη είναι αυτή, επικαλέστηκαν κάποιες διαφωνίες τότε, δεν τις κατάλαβα κιόλας ποιες ήτανε. Και το ’86 οι άλλοι δυο φύγανε. Δεν ξέρω αν γύρισαν. Ο ένας μου είπανε, ότι ξαναγύρισε …

Κ. Νίκο κάτι ανέφερες για τρομοκρατία, τι εννοείς δηλαδή, ότι ο μηχανισμός του ΠΑ.ΣΟ.Κ. θα ασκούσε πιέσεις μετά σε σένα;

Ν. Σε μένα προσωπικά, πέρα από μια φορά που κοντέψανε να με δείρουνε στην Άμφισσα, που με φωνάξανε σε μια στημένη …Και ήτανε υποψήφιοι ευρωβουλευτές.Όταν μας διέγραψαν από το ΠΑ.ΣΟ.Κ. το 83 το καλοκαίρι εμάς τους έξι, λέμε τώρα τι κάνουμε; Μια επιλογή ήτανε να πάμε σπίτια μας. Ως τρόπος ζωής δεν μας εξασφάλιζε, οπότε είπαμε και εμείς δεν πάμε σπίτια μας.Υπήρχαν και κάτι άλλοι εν τω μεταξύ ο Βογιάννης, ο Γιόκας, ένας έντιμος άνθρωπος, με τον οποίο ήμασταν στη Κεντρική Επιτροπή του ΠΑ.ΣΟ.Κ. κολλητοί. Δηλαδή πάντα καθόμασταν δίπλα – δίπλα στην Κ.Ε. του ΠΑ.ΣΟ.Κ., μέλος της επιτροπής οργάνωσης κι αυτός, παραιτήθηκε κι αυτός μαζί με μένα. Ο οποίος όμως δεν είχε ο άνθρωπος το κουράγιο (μου το ‘πε και για αυτό το λέω, έχει πεθάνει τωρα), να προχωρήσει σε σύγκρουση. Και πήγε σπίτι του. Και παρέμεινε σπίτι του μέχρι που πέθανε ο άνθρωπος, μετά από δύο χρόνια. Οι υπόλοιποι λοιπόν, είπαμε ότι εμείς δεν μπορούμε να κάνουμε τους ιδιώτες, πρέπει να συνεχίσουμε τον αγώνα μας. Να πάμε σε κάποιο από τα αλλά κόμματα, είχαμε ξεκαθαρίσει ότι δεν πάμε Κ.Κ.Ε. για τους συγκεκριμένους ιδεολογικούς λόγους, στο Κ.Κ.Ε. εσωτερικού το τότε, για τους συγκεκριμένους λόγους, στη Νέα Δημοκρατία καλά δε το συζητάμε. Ήμασταν άπειροι και αφελής γιατί και μόνο με το οργανωτικό είχαμε ασχοληθεί σε επίπεδο έτσι ας πούμε ηγετικό, δεν είχαμε ασχοληθεί με το οργανωτικό μέσα στο ΠΑ.ΣΟ.Κ.. Δηλαδή δεν είχαμε έρθει σε επαφές με αλλά κόμματα ενώ αυτοί που δούλευαν στο συνδικαλιστικό ή στη νεολαία, ερχόντουσαν σε επαφή με τους άλλους φορείς, ενώ εμείς μόνο με το ΠΑ.ΣΟ.Κ.. Και είπαμε δεν είναι δυνατόν σε αυτή την Ελλάδα να ήμαστε οι μόνοι που βλέπουμε που πάει το πράγμα και εκτός του Κ.Κ.Ε. και του Κ.Κ.Ε. εσωτερικού;. Και αρχίσαμε να διερευνάμε το χώρο, νοικιάσαμε αυτό το γραφείο. Με σκοπό μήπως και βρούμε δυνάμεις άλλες, ιδεολογικά συγγενείς με μας, να δημιουργήσουμε κάποιο φορέα, μικρό μεγάλο δεν έχει σημασία.

Κ. Και φτιάνετε το Α.Σ.Κ.Ε. Νίκο;

Ν. Περίμενε ναι σου πω. Κάναμε επαφή με 16 φορείς. Από μικρά κόμματα, την Ε.Δ.Α., το Αγροτικό Κόμμα, κόσμος στρωμένος σε εφημερίδες περιοδικά, και τα λοιπά και τα λοιπά. Η απογοήτευση μας ήτανε πιο μεγάλη, τον συχωρεμένο τον Καράγιωργα τον Φίλια, όλους αυτούς … η απογοήτευση μας ήτανε πιο μεγάλη από την απογοήτευση που δοκιμάσαμε στο ίδιο το ΠΑ.ΣΟ.Κ.. Ας μην ξεστομίσω καμία βαριά κουβέντα. Και αφού τελείωσε, φτάσαμε περίπου έξι μήνες και απελπίστηκα από αυτή την ιστορία. Ήμασταν σε αυτό εδώ το γραφείο …

Κ. Στράτο δεν θα τη γλιτώσεις εσύ. Θα πεις την πορεία σου, έτσι;
Ρ. Έλεγα πριν κάτι στο Νίκο, για το Γάβρο … ναι το ‘74, αλλά …Κοιμόμασταν, στο σχολείο μια ομάδα και στον γυναικωνίτη της εκκλησίας μια άλλη ομάδα. Και μπαίνει ένας ανθυπολοχαγός κάποια στιγμή μέσα και λέει, όσοι έχετε ραδιόφωνα κλείστε τα. Γιατί είχαμε τρανζιστοράκια. Την ώρα που κοιμόμασταν το βάζαμε να ακούμε μουσική. Εγώ κοιμόμουν με τον Νίκο, δίπλα – δίπλα, είχα ένα τρανζίστορ, στο οποίο είχα βάλει μια μεγάλη μπαταρία, του φακού αυτήν την πλακέ, για να κρατάει πιο πολύ. Δεν είχα τις μικρές μπαταρίες. Και λέει ο ανθυπολοχαγός, αξιωματικός τέλος πάντων, *΄΄να κλείσουνε όλα τα ραδιόφωνα΄΄*. Λέω, *΄΄το δικό μου δεν ακούγεται΄΄*, λέει *΄΄να κλείσουν όλα΄΄*. Του λέω. *΄΄Δεν ακούγεται΄΄, ΄΄ όποιος δεν το κλείσει θα το χαλάσω΄΄*. Του λέω *΄΄άμα είσαι άνδρας έλα χάλασε το΄΄*. Και έρχεται και το τραβάει, οπότε βγάζει την μπαταρία από το ραδιοφωνάκι. Και αρχίζουμε ένα ξύλο τωρα. Εγώ με τον αξιωματικό.
Κ. Έφεδρος προφανώς αυτός.
Ρ. Ναι. Και παίξαμε γερό ξύλο, πραγματικό ξύλο. Και ο Νίκος δίπλα έλεγε, *΄΄χωρίστε τους, χωρίστε τους΄΄*. Και όπως έλεγε χωρίστε τους και τράβαγε τα χέρια μας, τράβαγε γροθιές στον αξιωματικό. Τον χτύπαγε. Αλλά δεν μπορούσε να κάνει τίποτα ο αξιωματικός, να πάει στο λοχαγό και να πει ότι με δείραν οι φαντάροι. Γιατί αυτό θα κόστιζε φυλακή σε εκείνον, για ανυπακοή, για πειθαρχία. Δεν μπορεί ο ανώτερος να τρώει ξύλο …Ένας ανθυπολοχαγός ήτανε, έφεδρος, δεν θυμάμαι το όνομα του. Και από εκεί και πέρα μας έβαλε πολύ περισσότερο στη μπούκα που λέμε. Και μας κυνήγησε. Τέλος πάντων, ήτανε…
Κ. Στράτο σήμερα είσαι … καθηγητής;
Ρ. Ναι. Στο δημόσιο. Μετά από 14 χρόνια φροντιστήριο, αποφάσισα και διορίστηκα … και περνάει ο καιρός καλά … εντάξει. Τελείωσα το ’72. Μπήκα το ’67, τελείωσα το ’72. Γεννήθηκα το’47. Δούλεψα για κάποιο διάστημα και βοηθός στο πανεπιστήμιο εδώ στην Αθήνα. Στο τμήμα κλιματολογίας. Με τον Καραπιπέρη….
Ν. Λοιπόν είπαμε ήμασταν εδώ 30 άτομα, και λέμε …
Κ. Ίδρυση Α.Σ.Κ.Ε. λες τωρα Νίκο;
Ν. Δεν μπορούσαμε να διανοηθούμε ποτέ ότι εμείς ήμασταν ικανοί να φτιάξουμε κόμμα μόνοι μας. Και ήμαστε εδώ 30 άτομα και λέμε … ούτε 30, ήμασταν 25. Λέμε, ρε σεις δε κατεβαίνουμε στις εκλογές; 25 ψήφους δεν θα πάρουμε; Τους δικούς μας δεν θα τους πάρουμε; Αφού δεν μας εκφράζει τίποτα, γαμώ το κέρατο μου… 1984. Το ’83 πήγα με το ΠΑ.ΣΟ.Κ.. Το καλοκαίρι, έξι μήνες γυρνούσαμε και ψάχναμε και τσαντιστήκαμε με όλους αυτούς. Και λέμε θα πάρουμε … εμείς αυτά πιστεύουμε. 25 ψήφους που θα λένε εμείς πιστεύουμε αυτά, δε θα πάρουμε; Θα πάρουμε. Και αποφασίσαμε να κάνουμε κόμμα, αυτό κάναμε. Η οργανωσουλα που έχουμε, μάλλον δεν έπρεπε να την πούμε κόμμα γιατί οπωσδήποτε το μέγεθος δεν δικαιολογεί τη λέξη κόμμα. Θα μπορούσαμε να πούμε κίνηση… Περάσαμε πολλά χρόνια δύσκολα, πολύ δύσκολα και ιδίως τα πρώτα, το κυνηγητό που φάγαμε από το ΠΑ.ΣΟ.Κ. είναι άλλο πράγμα. Δηλαδή ένας - ένας άνθρωπος που εκδηλωνότανε ότι είναι με μας, τον πιάνανε και με απειλές και με ταξίματα και δυστυχώς σχεδόν όλοι κάνανε …Ναι, και τους είδα όχι με θέσεις από ‘δω από εκεί να πούμε και τα λοιπά και τα λοιπά. Και με απειλές, ένας τέτοιος συνδυασμός. Και αυτό φαινότανε και στα εκλογικά μας αποτελέσματα.Εκεί δηλαδή που είχαμε, ακόμα και τωρα, ακόμα και τωρα, εκεί που είχαμε τον πιο πολύ κόσμο ας πούμε στην Καρδίτσα, πιάσανε έναν – έναν, σχεδόν όλους, που εκεί ο κόσμος είναι απελπισμένος από την οικονομική του κατάσταση, οι βαμβακοπαραγωγοί δηλαδή της Καρδίτσας, η φτώχεια που υπάρχει στον νόμο Καρδίτσας είναι άλλο πράγμα. Τους πιάσανε έναν – έναν και τους τάξανε και τα λοιπά. Και φτάσαμε σε αυτές τις εκλογές στην Καρδίτσα που ήτανε ο νομός μας, όπου στην επαρχία είχαμε τις πιο πολλές δυνάμεις, να μην μπορούμε να βρούμε έναν υποψήφιο να βάλουμε στις εκλογές.
Ρ. Και έγινε σε σέναν κρούση να επιστρέψεις με κάποια ανταλλάγματα, κάτι …
Ν. Από το ΠΑ.ΣΟ.Κ. επισήμως όχι. Ξέρανε ότι δεν υπάρχει τέτοια περίπτωση. Ο Χαραλαμπίδης ο… να μην τον πω, πριν φύγει από το ΠΑ.ΣΟ.Κ., ζήτησε κάποια στιγμή να με συναντήσει. Και κατά σύμπτωση πάλι Κυριακή ήτανε, πάλι μου είχανε πάρει μια συνέντευξη από την Ελευθεροτυπία και τη διάβασα και … του ξεκαθάριζα πάλι για το ΠΑ.ΣΟ.Κ. δεν υπάρχει περίπτωση… Δεν απαντούσα στην ερώτηση αν θα ξαναγυρίσω στο ΠΑ.ΣΟ.Κ., αλλά έλεγα τέτοια πράγματα για το ΠΑ.ΣΟ.Κ. που ήταν φανερό δεν έπρεπε να γυρίσω.
Κ. Στράτο για πάμε στα δικά σου. Ο πατέρας σου, η μάνα σου αντάρτες. Γεννιέσαι το ’47 Μυτιλήνη. Έρχεσαι στην Αθήνα …
Ρ. Ήρθα εξ ανάγκης, γιατί εγώ τον πατέρα μου δεν τον γνώρισα τα πρώτα χρόνια. Φυλακές, εξορίες. Και θυμάμαι που μου λέγανε, *΄΄ποιος είναι ο πατέρας σου;΄΄* και έλεγα *΄΄τζαμ μπαμπάς, τζαμ μπαμπάς΄΄* πάει να πει *΄΄ο Γιάννης είναι ο μπαμπάς΄΄*. Ο μεγάλος μου αδερφός. Δεν είχα γνωρίσει τον πατέρα μου. Και επειδή κυνηγήθηκε πολύ στη Μυτιλήνη ο πατέρας μου, υποχρεώθηκε να φύγει για να δουλέψει απάνω στην Αλεξανδρούπολη, Καβάλα. Ως που καταστάλαξε εδώ στην Αθήνα, στο Περιστέρι. Και μετά από κάποιο καιρό μας πήρε και την υπόλοιπη οικογένεια εδώ … Η αλήθεια είναι ότι, ποτέ ο πατέρας μου και η μητέρα μου, δεν μας μίλησαν ευθέως κομματικά. Ποτέ δεν είπανε, προσανατολισθείτε προς τα εκεί. Την πολιτική θέση τους …Αλλά βλέπαμε, ο πατέρας μου οικοδόμος, σηκωνότανε πέντε η ώρα το πρωί, έφευγε από το Περιστέρι και πήγαινε να δουλέψει, με τα πόδια δηλαδή, βλέπαμε μια πείνα. Ας πούμε σε γιορταστικές

μέρες, Χριστούγεννα, Πάσχα, η μητέρα μου έβαζε μέσα σε μια κατσαρόλα ένα ξύλο να βράζει, έλεγε ότι είναι κρέας για να κάνουμε όρεξη να φάμε και κατόπιν δεν τρώγαμε το κρέας γιατί είχε καεί, το είχε ξεχάσει και κάηκε.
Κ. Τι λες ρε Στρατή τωρα; Αυτό το ακούω πρώτη φορά. Δεκαετία του ’50 λες τωρα;
Ρ. Ακριβώς. Μέναμε σε μια αυλή τρεις οικογένειες, σε τρία δωμάτια. Κάθε οικογένεια σε ένα δωμάτιο. Τέλος πάντων ήτανε δύσκολα, πολύ δύσκολα τα χρόνια, αλλά ανεξάρτητα από αυτό, περάσαμε …
Κ. Πόσα αδέρφια Στρατή;
Ρ. Άλλα τρία. Δύο αγόρια και ένα κορίτσι. Από δώδεκα χρόνων δουλεύω στην οικοδομή. Στα γύψινα, γυψαδόρος έτσι, με τον αδερφό μου τον δεύτερο. Γράφομαι εκεί στους Λαμπράκηδες, φροντιστήριο δεν πήγα, έδωσα εξετάσεις, όταν πέρασα έφυγα πήγα στα Γιάννενα, 9 Νοεμβρίου και στις 16 …Στο μαθηματικό. Και στις 16 Νοέμβριου δούλευα στη Κόνιτσα σε ένα μαγαζί, σ’ ένα σπίτι έφτιαχνα γύψινα. Δηλαδή μέσα σε μια εβδομάδα έπιασα δουλειά. Γιατί τα οικονομικά του πατέρα μου ήτανε … πολύ, πολύ περιορισμένα. Βέβαια χαρτί ως άπορος δεν έβγαλα, γιατί ο πατέρας μου ήτανε οικοδόμος, αλλά με 50 και 70 μεροκάματα το χρόνο. Αλλά δεν μου δίνανε χαρτί, και έτσι υποχρεώθηκα να δουλεύω από την πρώτη εβδομάδα που πήγα. Τέλος πάντων, ήτανε δύσκολα αλλά δεν είναι μόνο τα δικά μου. Όλοι περνάνε έτσι …
Κ. Όχι όλοι, δεν περνούσανε όλοι έτσι. Μια μεγάλη μερίδα περνούσε έτσι. Η αριστερά περνούσανε έτσι. Όσοι είχανε μείνει εδώ από τον εμφύλιο, ο κόσμος ο δημοκρατικός περνούσε έτσι. Έτσι δεν είναι Νίκο;
Ν. Ναι. Η φτώχεια …
Ρ. Έρχεται η δικτατορία, ο πατέρας μου κρύβεται. Το θείο … τον Γιώργο τον Ηνιακό, τον πιάσανε τον πήγανε στα Γιούρα. Εγώ παρουσιάστηκα … μάλλον εκείνη την περίοδο επειδή δεν είχα περάσει στο πανεπιστήμιο με τη πρώτη χρονιά, πήγα και γράφτηκα σε μια σχολή χημικών Κ.Τ.Ε., Κέντρο Τεχνολογικών Εφαρμογών, εκεί που είναι η ΓΕ.Σ.Ε.Ε. δίπλα. Και πριν τη δικτατορία κάναμε εκλογές στη σχολή και έτυχε να με βγάλουν πρόεδρο Ήμασταν τρεις σχολές χημικών, όχι πανεπιστημιακές, στην Ελλάδα. Ο Ευκλείδης στη Θεσσαλονίκη, του Μανωλκίδη εδώ στην Κωλέττη και το Κέντρο Τεχνολογικών Εφαρμογών εκεί στη Πατησίων. Και είχαμε αποφασίσει να πάμε στη Θεσσαλονίκη να συναντηθούμε για να συζητήσουμε κάποια αιτήματα, τέλος πάντων, για τους σπουδαστές αυτών των σχολών. Βέβαια έγινε η δικτατορία και όλα τελείωσαν εκεί πέρα. Τελειώνω το πανεπιστήμιο. Βέβαια εκεί πέρα σίγουρο είναι ότι υπήρχαν άνθρωποι οι οποίοι πρόσεχαν κάποιους. Μαζί ήμασταν με τον Λαουμπάτη τον Βάση, γνωστό τον ξέρεις, με τον Παπαϊωάννου, δεν θυμάμαι το μικρό του, τέλος πάντων αυτοί είχανε πάει και φυλακή εκείνη την περίοδο. Και τον Μάη του ’73, 3 Μαίου παρουσιάστηκα στην Κόρινθο. Ευτυχώς μόλις μπήκα ήξερα τι πορεία θα ακολουθήσω. Μας πήγανε σε ένα μεγάλο εστιατόριο για να συμπληρώσουμε ένα χαρτί. Στο οποίο αναφερότανε ποια η γνώμη σας για τον κομμουνισμό, αν έχετε συγγενείς οι οποίοι διώχθηκαν, φυλακίστηκαν και λοιπά. Και ξεκαθάρισα και εγώ τη θέση μου. Οπότε ήξερα τι θα περάσω. Από φύση αισιόδοξος τα αντιμετώπισα όλα καλά. Η διαγωγή μου τελικά είναι μέτρια στο απολυτήριο από το στρατό
Κ. Συμπλήρωσες τώρα ένα χαρτί στο οποίο …
Ρ. Δήλωνα ευθαρσώς ότι κομμουνισμός είναι ένα κοινωνικό σύστημα, το οποίο αναφέρετε στην (…) των ανθρώπων …Ότι αυτή την περίοδο ο θείος μου είναι εξορία. Τι άλλο να σου πω. Μήπως δεν τα ξέρανε;
Κ. Τα ξέρανε και εκτιμούσαν δεόντως το γεγονός ότι τα ‘γραψες.
Ρ. Ακριβώς, για αυτό και εγώ …
Κ. Εξού και η αντιμετώπιση σου με το Γάβρο και λοιπά.
Ρ. Θυμάμαι χαρακτηριστικά ότι εκείνη την περίοδο που ήτανε να γίνει το δημοψήφισμα του ‘Ναι’ και ‘Όχι’ που λέμε, πολλοί άλλοι φαντάροι παίρνανε άδεια και πηγαίνανε στη πατρίδα τους για να πάρουν πολιτικά ρούχα για να γυρίζουνε τα βράδια να ελέγχουν κάποια σπίτια, τι γίνεται, αν γίνονται συγκεντρώσεις, αντί προπάντων με τη διδακτορία. Και εγώ, αθώα, τους λέω, ΄΄ρε παιδιά και εγώ μένω στο Αιγάλεω. Κόρινθος – Αιγάλεω, τι; 80 χιλιόμετρα. Να πάω να πάρω και εγώ να πάρω τα ρούχα μου΄΄. Εννοείται ότι … εννοείται ότι ποτέ δεν μου έδωσαν τέτοια … Πήρα απόσπαση και πήγα στο Κιλκίς. 613 τάγμα πεζικού. Δροσάτο. Λέγανε ότι ήτανε το τάγμα ανεπιθύμητων.
Ν. Τάγμα πήξεως ναι.
Ρ. Και κάπως έτσι …
Ν. Το Τ.Π., τάγμα πήξεως.
Ρ. Κάπως έτσι. Πάρα πολλοί Πομάκοι, μουσουλμάνοι. Αυτοκτονίες είχαμε. Αυτοκτονίες παιδιών είχαμε τακτικά. Εγώ …Δεν αυτοκτόνησα. Αλλά μια περίοδο είχαμε χειμερινή διαβίωση, Φεβρουάριος ήτανε. Φεβρουάριος του ’74 πριν πάμε στο Γάβρο. Κάποια στιγμή βγήκα να κάνω την περιπολία μου, ένα βράδυ και επειδή έξω έβρεχε και έτρεχα στραβοπάτησα το πόδι μου και πρήστηκε το δεξί και ακόμα έχει το πρόβλημα. Και βγαίνω την επόμενη το πρωί στην αναφορά και ζητάω να με δει γιατρός, ο οποίος μόλις βλέπει το πόδι μου, λέει 20 μέρες αναρρωτική. Μόλις μαθαίνει ο διοικητής ότι από τον πρώτο λόχο ο Ρουμελιώτης πήρε αναρρωτική, αρχίζει, στην παράταξη του τάγματος και λέει, 20 μέρες στο γιατρό γιατί τον κορόιδεψε ένας κομμουνιστής και 40 μέρες στον Ρουμελιώτη γιατί κορόιδεψε και τον γιατρό, φυλακή, Ο Φαρμάκης. Ο γνωστός ο Φαρμάκης, Χρήστος. Και μου επιβάλλουν να πάω. Η αλήθεια είναι ότι δεν μπορούσα να

περπατήσω. Και ξεκινάω και φτάνω σ' ένα φυλάκιο, το οποίο λέγαμε πρώτη …Να πάω στη χειμερινή διαβίωση, η οποία ήτανε πολλά χιλιόμετρα μακριά, ήτανε προς το όρος Τραγουδίστα. Τη θυμάσαι; Τα Κερδίλια απέναντι από τη Βυρώνια, κάτω στη Κερκίνη, ακριβώς. Εγώ σαν παλιότερος την ήξερα τη διαδρομή. Την είχα ξανακάνει. Και ξεκινάω, η αλήθεια μόνος μου, για να πάω προς τα εκεί. Όταν έφτασα στη πρώτη 8η, παίρνω τηλέφωνο από' το φυλάκιο αυτό, στο τάγμα και λέω δεν μπορώ να συνεχίσω. Και μου λέει ο ανθυπασπιστής, Ηλιόπουλος, το μικρό του δεν το θυμάμαι, λέει, *΄΄Ρουμελιώτη είναι εντολή του διοικητού να συνεχίσεις. Και θα πας΄΄*. Λέω, *΄΄συγνώμη ανθρωπιά δεν έχετε απάνω σας*. Λέει, *΄΄την ανθρωπιά να πας να τη βρεις στη Σοβιετική Ένωση΄΄*. Λέω, *΄΄η ανθρωπιά δεν είναι χαρακτηριστικό της Σοβιετικής Ένωσης και οι μαύροι έχουν, αλλά εσείς δεν έχετε με τίποτα΄΄*. Και του 'κλεισα το τηλέφωνο. Στη πορεία, λίγο πιο πάνω, επειδή ήξερα τα κατατόπια, σταμάτησα σε ένα απόμερο μέρος και πραγματικά εκεί πέρα ένιωσα … πως το λένε… τον πόνο και τη χαρά της εγκύου όταν πρόκειται να γεννήσει, που πονάει. Έβγαλα την αρβύλα και άρχισα και κοπάναγα το πόδι μου πάνω σε μια πέτρα να το σπάσω. Για να δείξω ότι όντως υπέφερα, γιατί είχα ακούσει ότι αν … βέβαια ο γιατρός παραιτήθηκε όταν του είπε *΄΄40 μέρες φυλακή γιατί σε κορόιδεψε ο κομμουνιστής΄΄*, παραιτήθηκε. Λέει, *΄΄εγώ παύω να είμαι γιατρός του τάγματος ΄΄,* δεν θυμάμαι το όνομα του. Στρατεύσιμος. Η αλήθεια είναι ότι το ταλαιπώρησα λίγο το πόδι μου, το χτύπησα πάνω σε πέτρα για να το σπάσω. Κι όταν γύρισα βέβαια με πήγανε στο νοσοκομείο στη Θεσσαλονίκη. Ο Φαρμάκης τίποτα, τίποτα. Αλλά έκανα κάτι το οποίο θέλω να υπερηφανεύομαι. Όταν 8 Απριλίου το '75 με στείλανε με μετάθεση στο Άργος Ορεστικό, 575 ποιο ήτανε; Ήμασταν 24 άτομα. Και άρχισε να λέει, *΄΄εκεί που θα πάτε να φροντίσετε να είσθε καλοί, να δείξετε ότι το 613 έχει φαντάρους΄΄* και λοιπά. Και κατεβαίνει ο άνθρωπος από το πεζουλάκι για να χαιρετίσει δια χειραψίας όλους. Και όταν φτάνει μπροστά μου, είπαμε αυτός 1.50 εγώ 1.85, μέχρι εκεί ήτανε. … οι μεσαίοι ημιανάπαυση και έρχεται και μου δίνει το χέρι του. Του λέω,*΄΄ όχι΄΄*. Μου λέει, *΄΄Ρουμελιώτη εκεί που θα πας ...΄΄*, του λέω, *΄΄όχι δεν πρόκειται να σε ...΄΄*. Ενώ όλοι τον χαιρετήσανε κανονικά, εγώ του λέω όχι. Και άρχισε ο άνθρωπος να ωρύεται. Να χτυπιέται και να φωνάζει. Αφού στο χωριό μέσα στο Δροσάτο, τον ακούγανε. Και μετά μου λέγανε οι άλλοι, *΄΄τι του έκανες;΄΄*. Και τότε κάποιοι αξιωματικοί ήρθανε κρυφά και μου λέγανε … περνάγανε έτσι αντίθετα προς τη πορεία τη δική μου και λέγανε, *΄΄Συγχαρητήρια, είσαι άντρας΄΄*. Επειδή δεν έδωσα το χέρι στον Φαρμάκη. Γιατί όλοι τον τρέμανε, έτσι; 3 Μάιου το '73. Και απολύθηκα 28 Νοέμβριου το '75. Βέβαια όταν έφτασα στο Άργος το Ορεστικό ο διοικητής στην αναφορά λέει, *΄΄ποιος είναι ο Ρουμελιώτης;΄΄* Και με κάλεσε μετά στο γραφείο του για να με δει. 8 Απριλίου το '75. 31 μήνες …. εκεί πέρα δεν ξέρω πως …, πώς το είχα δει. Κάποιος φαντάρος είχε κάνει ένα σταθμό, ραδιοφωνικό. Και πήγαινα και έκανα εκπομπές. Έβγαινα κάποιες ώρες και πήγαινα και έκανα εκπομπές. Το '75. Είχαμε μεταπολίτευση. Αλλά ως φαντάρος … και θυμάμαι έβαζα του … Πουλόπουλου ένα τραγούδι. Το Ζαπάτα, που λέει *΄΄πατρίδα ζητάμε για τους ταπεινωμένους΄΄*.

Ν. Θα σου αρέσει εσένα αυτό που θα πω, γι' αυτό το λέω αλλά έτσι τωρα … Μπορείς να το … νομίζω είναι μια διαφορά με τον Στράτο. Ξέρεις, παρ' όλες τις συνθήκες με τις οποίες έκανα το στρατιωτικό μου, τον στρατό τον αγάπησα. Μπορεί να … παραξενεύεσαι εσύ έτσι, ε;

Ρ. Θα διέθετες μια μέρα από τη ζωή σου ακόμη για το στρατό;

Ν. Αφού έγινε η μεταπολίτευση … Δηλαδή πώς να … και μετά … αν μου πει κάποιος … *΄΄αν δεν ήσουνα καθηγητής΄΄*, που ήτανε προφανώς αυτό που ήθελα να γίνω στη ζωή μου, εκπαιδευτικός, *΄΄τι θα μπορούσες να ήσουνα άλλο; ΄΄*Από το δυο τρία επαγγέλματα που θα μπορούσα να ήμουνα, είναι στρατιωτικός βέβαια …

Κ. Σε ένα στρατό όμως με άλλες προοπτικές Νίκο, με άλλη οργάνωση … με άλλο υπόβαθρο, με άλλη εκπαίδευση; …

Ν. Και ως καθηγητή ακόμα, το κράτος οριακά με αντέχει. Πολύ περισσότερο αν ήμουν στο στρατό … θέλω να πω ότι αυτό το επάγγελμα θα μπορούσα να το κάνω.

Κ. Σε φωνάζουν καμία φορά για καμία διάλεξη πουθενά … χώρος, όπως είναι οι ένοπλες δυνάμεις;

Ν. Όχι. Δε με καλούν.

Κ. Το έχεις προσπαθήσει; Καμία φορά; Το έχεις επιδιώξει;

Ν. Όταν σου λέω εδώ πέρα …Πλέον τι να σου πω. Να σου πω ότι ήμουνα ακόμα στο ΠΑ.ΣΟ.Κ., 21 Απριλίου 1982, 21 Απριλίου, πρώτη επέτειος της 21ης Απριλίου το 1982 που υποτίθεται πρώτη επέτειος με κυβέρνηση ΠΑ.ΣΟ.Κ.. Που υποτίθεται πάλι ότι θα γινότανε κάτι ξεχωριστό ας πούμε. Με αριστερή κυβέρνηση. Και έρχονται από την Ε.Ρ.Τ. 2 την τότε, το κανάλι την Ε.Ρ.Τ. 2, στο σύνδεσμο για να φτιάξει ο Παναγόπουλος ο δημοσιογράφος που δουλεύει τωρα στην Ελευθεροτυπία, ήτανε τότε κάτι εκεί στην τηλεόραση. Και έρχεται στο σύνδεσμο για να φτιάξουμε ένα πραγματάκι για …Ένα ρεπορτάζ την 21η Απριλίου. Βασιλέως Κωνσταντίνου ήμασταν τότε. Και αποφασίσαμε από τον σύνδεσμο να την κάνουμε την εκπομπή και είπαμε να ήμαστε τέσσερις από το διοικητικό συμβούλιο. Ο Πελοποννήσιος ως πρόεδρος και ένας από κάθε ένα από τα τρία κόμματα. Και είπαμε ότι από το ΠΑ.ΣΟ.Κ. θα είμαι εγώ, θα συμμετέχω στην εκπομπή, από το Κ.Κ.Ε. εσωτερικού, πες μου αυτή τη γυναίκα τη δικηγορίνα που ήτανε στο Δ.Σ., η Πόπη Λαζάρου. Και από το Κ.Κ.Ε., δεν θυμάμαι ποιος ήτανε, νομίζω ο Παπαπέτρου ήτανε, Μάλλον αυτός πρέπει να ήτανε. Λοιπόν τέλος πάντων. Πάμε στο Ε.Α.Τ.\Ε.Σ.Α. πραγματικά γίνεται ένα ωραίο πραγματάκι. Εκεί περιδιαβαίναμε …τους χώρους του Ε.Α.Τ.\Ε.Σ.Α. και μιλούσαμε. Όλα καλά. Πότε θα μεταδοθεί; Στις 21

Απριλίου το βράδυ μετά το δελτίο ειδήσεων, γύρω στις 9 το βράδυ, μας είπανε, συγκεκριμένη ώρα … Στηνόμαστε όλοι στην τηλεόραση να δούμε την εκπομπή για τις 21 Απριλίου. Και αφού τελειώνει το δελτίο ειδήσεων αρχίζει μια εκπομπή από τη Θεσσαλονίκη, μια αρρώστια που παθαίνουν οι κότες και γεννάνε κλούβια αυγά. Δηλαδή στις 21 Απριλίου 1982 το κρατικό κανάλι, ελεγχόμενο από το ΠΑ.ΣΟ.Κ. που ήθελε να δώσει πανηγυρικό τόνο σε αυτή την επέτειο, το άλλο κανάλι είχε δώσει πανηγυρικό τόνο, δεν είχε καθόλου εκπομπή μετά το δελτίο ειδήσεων για τις 21 Απριλίου. Εγώ βέβαια κατάλαβα τι γινότανε γιατί δεν είχα φύγει από το ΠΑ.ΣΟ.Κ., Απρίλιος ’82 λέμε αλλά είχα ήδη εκφράσει τις διαφωνίες μου.

Κ. Νίκο σας έχουνε ενοχλήσει ποτέ εδώ; Σαν Α.Σ.Κ.Ε.; Πασοκικοί μηχανισμοί, κρατικοί …. Σαν κομματικός μηχανισμός, γιατί έναν κομματικό μηχανισμό έχετε σαν Α.Σ.Κ.Ε. … Είχατε ποτέ από κρατικούς, με το ΠΑ.ΣΟ.Κ. στην εξουσία δηλαδή. Είχατε ενοχλήσεις;

Ν. Ενόχληση επίσημη καμία. Εδώ σ’ αυτό το γραφείο. Τωρα ότι πιθανότατα κάποιοι άνθρωποι που πέρασαν από δω ως κομήτες, ότι μπορεί να έδιναν πληροφορίες; Είναι πολύ πιθανόν. Δηλαδή έχουμε υποψίες για κανά δυο που πέρασαν από εδώ. Αλλά εμάς δεν μας ενόχλησαν εδώ πέρα έτσι κι αλλιώς δεν κάνουμε τίποτα κρυφό.

Κ. Αυτός ο Παπαδάκης ο Βασίλης, που ήτανε στο Γάβρο ο 4ος από τα ονόματα που έχετε αναφέρει;

Ν. Ήτανε λίγο, τουλάχιστον φαινότανε σαν λίγο χαζός. Μην τον βάλεις στην τετράδα δηλαδή. Απλώς κάναμε …Δηλαδή ήτανε ένα παιδί το οποίο …Αγνό παιδί, κάναμε παρέα, το είχαμε μαζί, αλλά … Δεν μπορούσαμε να του εμπιστευτούμε ξέρω ‘γω …Τώρα ήτανε πραγματικά μειωμένης αντιλήψεως; Παρίστανε τον μειωμένης αντιλήψεως για να επιβιώσει; …

Ρ. Πρέπει να ήτανε …Και ως αστυνομικό που τον είδα στο Αιγάλεω, τον είδα ότι ήτανε έτσι, του ίδιου τύπου …, ότι μπορούμε να κάνουμε πλακίτσα μαζί του. Πιστεύω ότι τότε μαζί με κάποιους συνειδητοποιημένους που πήγανε στον Γάβρο, φέρανε και άτομα έτσι χωρίς να έχουνε πολιτική ευθύνη καμία.

Κ. Στράτο είχατε τότε ακούσει, ή μετέπειτα ακούσατε ποτέ, για άλλη περίπτωση παρόμοια με αυτή του Γάβρου; Δηλαδή μέσα στις ένοπλες δυνάμεις να ξεχώριζαν τους αριστερούς, τους κομμουνιστές, τους αντιδρώντες, τους αντιδικτατορικούς και να τους ενέτασσαν σε ιδιαίτερες μονάδες, όπως εσάς εκεί; Είχατε ακούσει τίποτα;

Ρ. Ναι είχαμε. Νομίζω στη Χελιδόνα, απάνω στην Αλεξανδρούπολη, που λέγανε ότι στέλνανε. Δηλαδή ήταν και ένας εκφοβισμός αυτός, ότι *΄΄καθίστε καλά΄΄,* έλεγαν σε μας, *΄΄αν δεν κάτσετε καλά θα σας στείλουμε στη Χελιδόνα΄΄.*

Κ. Αξιωματικοί εν ενεργεία ξεχωρίζανε τότε για την συμπεριφορά τους; Όχι για την φιλοχουντική, την αντιχουντική.

Ν. Τωρα θυμήθηκα το επώνυμο του 4ου, Γαγκάδης λεγότανε, από τον 4ο λόχο στη Βυρώνια αυτός ήτανε. Που είχε ακόμα πιο ανθρώπινη συμπεριφορά. Πιο ανθρώπινη συμπεριφορά απ’ όλους, και τη χειρότερη αυτός ο Αντωνάκος. Και ο Βαΐδάνης ο δικός μας ίσως ελαφρότερη κιόλας. Ο οποίος θυμάμαι έρχεται και κάνει κάτι καλαμπούρια στην αναφορά, Υπήρχε ένα, μια τηλεοπτική σειρά τότε …**.** Ο ίλαρχος Βαρτάνης.. Και έλεγε κάτι τέτοια περίεργα. Ο οποίος, (…), όταν γυρίσαμε από το Γάβρο πίσω …

Κ. Στην κανονική σας μονάδα.

Ν. Ναι. Που δεν έμενε πλέον στα κτίρια, αλλά είχαμε βγει στο βουνό σε σκηνές και μέναμε, είχανε … όλα αυτοί που παριστάνανε τα παλικάρια, όλοι αυτοί οι χουντικοί, είχανε, να το πω δεν πειράζει, χεστεί στα βρακιά τους. Φοβόντουσαν … Φοβόντουσαν ότι θα μας στείλουνε στη Κύπρο.Δηλαδή η βρώμα, αυτή που λέει και ο Στράτος ήτανε και στο δικό μας τάγμα, ότι φεύγουμε για Κύπρο. Και μάλιστα τον ακούμε σε κάποια στιγμή, *΄΄ωχ φεύγουμε για σε Κύπρο σε μια δύο ώρες΄΄*, αυτό ακούστηκε μερικές φορές. Βέβαια δεν ειδοποιήθηκε ποτέ δεν πήγαμε …

Ρ. Εμείς πήγαμε.

Ν. Πήγατε Κύπρο;

Ρ. Δεν πήγαμε Κύπρο. Ξεκινήσαμε από το στρατόπεδο του (…) Μελά, Θεσσαλονίκη, μπήκαμε στο πλοίο, λέγανε ότι ήτανε το Κίδον, και κατευθυνθήκαμε προς Κύπρο. Αλλά επειδή, τώρα αυτά δεν ξέρω αν είναι διασταυρωμένα, κάποιο άλλο πλοίο που είχε μασκαρευτεί σε πλοίο του Ερυθρού Σταυρού.

Ρ. Το διώξανε από την Κύπρο, κάπως με ραντάρ το πιάσανε και το διώξανε. Εμείς κατευθυνθήκαμε προς Κύπρο αλλά στην πορεία αλλάξαμε και πήγαμε στην Τίλησο του Ηρακλείου, Κρήτης, στο Ηράκλειο Κρήτης. Όπου και μείναμε σε αντίσκηνα επί ένα μήνα, Αύγουστο μήνα. Κύπρο τελικά δεν πήγαμε. Πήγαμε, ένα μήνα μείναμε στη Τίλησο, 13 χιλιόμετρα έξω από το Ηράκλειο, και επιστρέψαμε μετά στη μονάδα μας απάνω.

Κ. Στράτο, αν μπορείς και αν έχεις διαμορφώσει άποψη, ποια ήτανε η συμπεριφορά, ποιος ήτανε ο ρόλος του αξιωματικού του στρατού τότε; Του στρατού ξηράς, του μόνιμου αξιωματικού της σχολής ευελπίδων λέμε πάντα.

Ρ. Να αναφέρω και ένα όνομα, Σταματάκης, το Γιώργος με ερωτηματικό, Σταματάκης. Ήτανε λοχαγός στον 3ο λόχο. Όταν λέμε λοχαγός με δύο ήτανε όχι με τρία, αλλά τον λέγαμε λοχαγό γιατί ήτανε ο διοικητής του λόχου. Υπολοχαγός της σχολής ευελπίδων. Ο οποίος μας έκανε την Ε.Η.Δ., Εθνική Ηθική Διαπαιδαγώγηση. Θυμάμαι όταν έγινε το Πολυτεχνείο, μας συγκέντρωσε πίσω σε ένα χώρο για να κάνει Ηθική

Διαπαιδαγώγηση. Και λέει, *΄΄οι αναρχοκομμουνιστές ξεκίνησαν τάχα μου επανάσταση και κατέλαβαν το Πολυτεχνείο στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη πηγαίνετε να καθαρίσετε τα όπλα και θα σας δώσω τις τελαμόνες για να πάμε να τους καθαρίσουμε όλους. Κάθονται και φωνάζουνε 1 1 4 και αλλά σχετικά συνθήματα. Ξέρει, λέει, κανένας από εσάς τι είναι το 1 1 4;* ΄΄ Δεν σηκώνει κανένας χέρι, σηκώνω εγώ και λέει *΄΄όχι εσύ΄΄*. Λέω, *΄΄εντάξει όχι εγώ΄΄*. Λέει *΄΄κανένας άλλος ξέρει;΄΄,* δεν ήξερε. *΄΄Για λέγε μας εσύ Ρουμελιώτη που ξέρεις΄΄*. Λέω, *΄΄είναι το 125 άρθρο του καινούργιου συντάγματος΄΄*, γιατί είχε γίνει η, το νέο σύνταγμα της χούντας. Και εγώ ήξερα ότι είναι το άρθρο 125. Το 114 είχε αναβαθμιστεί. Λέει, *΄΄δηλαδή τι λέει;΄΄* Λέω, *΄΄ότι το παρόν σύνταγμα επαφίεται στον πατριωτισμό των Ελλήνων…΄΄* και λοιπά. Λέει *΄΄όχι δεν θέλω να μου πεις αυτό΄΄*, του λέω *΄΄αυτό λέει το σύνταγμα΄΄.΄΄ Κάτι άλλο να μιλήσεις να μην πεις τίποτα άλλο΄΄*, και είπε τα δικά του.

Κ. Αυτός ήτανε ο Σταματάκης. Η εντύπωση που έχεις σήμερα μετά από τόσα χρόνια απόσταση από τότε, από τη δικτατορία, για τους αξιωματικούς του στρατού ξηράς, η γενική εντύπωση που έχεις, ποια είναι; Αυτοί οι άνθρωποι δηλαδή τι στάση τήρησαν απέναντι στη δικτατορία; Ποια ήτανε η θεώρηση τους, πως την έβλεπαν;

Ρ. Γενικά δεν μπορούμε να πούμε. Ήτανε ο Σαρκόπουλος Γεώργιος, ο οποίος ήτανε υποδιοικητής του τάγματος, κάτω από τον Φαρμάκη. Ο οποίος ήτανε ένας άνθρωπος που θα λέγαμε σήμερα δημοκρατικός, σε σχέση με τον Φαρμάκη. Δημοκρατικός. Ήτανε ο Σούλης, ένας άλλος ταγματάρχης, αυτός πρέπει να είχε κάνει και στη μονάδα καταδρομών εδώ πέρα, ήτανε αυταρχικός και πληθωρικός, ήτανε δύο μέτρα άνθρωπος με μια μουστάκα έτσι και τον φοβόμασταν. Ήταν ο Κοντόπουλος, ένας Καλαματιανός, ο οποίος όταν έφυγε ο Νομικός ανέλαβε το 2^{ο} γραφείο, το κολοβό φίδι που λέμε, σου έκανε τον καλό και έβγαζε κάποια στοιχεία, δεν ξέρω τελικά αν τα χρησιμοποιούσε τι, και που. Ο Σταματάκης ο οποίος ήτανε ο μάγκας και έλεγε ευθέως ότι εμείς ήμαστε με την χούντα και την υποστηρίζουμε. Και στη μεταπολίτευση …

Κ. Αν υπήρχανε αντί χουντικοί, υπήρχε περίπτωση να εκδηλωθούν και να τους καταλάβεις;

Ρ. Ήτανε ένας έφεδρος, Ηλιόπουλος λεγότανε.

Κ. Ο έφεδρος είναι στρατεύσιμος και δεν είναι …

Ρ. Ναι αλλά ο θείος του ήτανε διοικητής κάπου στην Κρήτη. Ήτανε συνταγματάρχης ή ταξίαρχος. Ηλιόπουλος λεγότανε το παιδί αυτό, φαρμακοποιός. Ήτανε ο Βοηδονικόλας. Δεν ξέρω τι σχέση έχει με το χουντικό, στον Πειραιά με τον Σκηλίτση που ήτανε δημοτικός σύμβουλος. Πιθανόν να ήτανε πατέρας του.

Κ. Αυτούς τους αναφέρεις γιατί;

Ρ. Γιατί ήτανε πολύ καλοί. Ήτανε πολύ κοντά μας …

Κ. Σαν χαρακτήρες …

Ρ. Ναι, ναι.

Κ. Τον χαρακτήρα δηλαδή Στράτο, απ' ότι καταλαβαίνω εγώ, τον συνδέεις και με τον αντιχουντισμό ή τον φιλοχουντισμό.

Ρ. Το συνδέω γιατί, όταν μας έβαζαν να κάνουμε παρέλαση και να φωνάζουμε τα συνθήματα, *΄΄ζήτω ζήτω η επανάσταση΄΄* και λοιπά, αυτοί δεν επέμεναν, υπήρχαν κάποιοι άλλοι που λέγαν *΄΄γιατί δεν φωνάζεις, πιο δυνατά;΄΄*. Ενώ αυτοί, Βοηδονικόλας, Ηλιόπουλος που λέω, περπατούσαν δίπλα χωρίς να λένε τίποτα.

Κ. Βλέπεις δηλαδή ότι αυτός ήτανε ο μόνος τρόπος που μπορούσαν αυτοί να ….

Ρ. Να αντιδράσουνε. Να σε ανακουφίσουν.

Κ. Εσύ Νίκο τι γνώμη έχεις αποκομίσει από εκείνα τα χρόνια για τους μόνιμους της σχολής ευελπίδων.

Ν. Σου είπα καταρχήν για τους τρεις λοχαγούς που έζησα στη Βυρώνια. Ο ένας καθίκι χουντικός ο Αντωνάκος, ο Βαϊδάνης και αυτός χουντικός αλλά λίγο χαζοχαρούμενος, και ο Γαγκάνης ο οποίος είχε σοβαρή και εντάξει συμπεριφορά, που δεν ξέρω βέβαια θα μπορούσε να είναι χουντικός θα μπορούσε και να μην είναι.

Κ. Αν ήτανε δεν θα εκδηλωνότανε;

Ν. Είχε στον λόχο του ένα άλλο παιδί, έναν Αλεξάκη, ήτανε και αυτός αριστερός, με τον αδερφό του ήμασταν μαζί φυλακή, ο οποίος ήταν χαρακτηρισμένος, και του φερότανε ανθρώπινα. Ενώ αυτός ο Αντωνάκος, επενέβαινε και στον Αλεξάκη που πάλι δεν ήτανε στο λόχο του. Αν θυμάμαι καλά πρέπει να ήτανε στου Γαγκάδη τον λόχο. Εγώ δεν είχα και με πολλούς αξιωματικούς… μ' αυτούς είχα … εντάξει ο διοικητής μας ήταν ένας Βουρβουτσάνης αντισυνταγματάρχης, ο οποίος δεν πρέπει να ήταν και έτσι από εδώ γύρω, πρέπει από …. Τέλος πάντων, ένας τυπικός αξιωματικός, δεν μας έδωσε ποτέ υπόνοιες ούτε ότι είναι αντιχουντικός ούτε ότι είναι ξέρω 'γω, φερότανε κανονικά, τυπικά, ό,τι του λέγανε να κάνει. Ήτανε ένας υποδιοικητής που δεν θυμάμαι το όνομα του, ο οποίος ήτανε και πιο μορφωμένος, ήταν και λίγο περίεργος τύπος, λέγανε κιόλα ότι ήτανε και ομοφυλόφιλος και γιαυτο είχε και μια περίεργη συμπεριφορά, ενώ είχε ανώτερο διατακτικό επίπεδο από τον Βουρβουτσάνη, δεν θυμάμαι τωρα …

Κ. Ίσως και γιαυτο τον λέγανε ομοφυλόφιλο.

Ν. Όχι δεν ήτανε καλός. Αλλά ήτανε έτσι κυκλοθυμικός, είχε τέτοια πράγματα δηλαδή και δεν ήξερες αν σου φωνάζει σοβαρά, αν σου μιλάει, αν σου φωνάζει ψεύτικα, δεν θυμά-μαι πως τον λέγανε. Αυτό πάντως που έχει σημασία να σου πω, είναι ότι όταν επέστρεψα από τον Γάβρο, και βρήκα το τάγμα στο βουνό, τα

παλικάρια όλα αυτά, μεταξύ των οποίων και ο δικός μου ο λοχαγός ο Βαϊδάνης, είχανε χεστεί πάνω τους. Δηλαδή εγώ δεν αισθάνθηκα σε όλη μου τη θητεία, έναν αξιωματικό που να πω ότι αυτός είναι πατριώτης.
Κ. Εκτιμάς Νίκο ότι η δικτατορία έκανε κακό σ' αυτούς τους, σ' αυτό το στρώμα των ανθρώπων;
Ν. Κοίταξε …Αυτοί ήτανε προφανώς πρωτόβγαλτοι από τη σχολή ευελπίδων, οι λοχαγοί με τους οποίους εγώ είχα επαφή. Δεν ξέρω τι έκαναν και τι έλεγαν οι άλλοι πιο πάνω, οι οποίοι τελείωσαν την ευελπίδων πριν το '67, αν είχανε κάποια άλλα μυαλά. Αλλά αυτό που θέλω να πω είναι ότι, τους χωρίζουμε σε δυο κατηγορίες, τα ανθρωπάκια τα οποία ήτανε υπέρ της χούντας αλλά έτσι χαζοχαρούμενα και τα καθίκια τους χουντικούς. Δεν διέκρινα δηλαδή ανθρώπους που, πώς να στο πω να πεις ότι αυτός είναι πατριώτης. Διότι όλοι αυτοί οι χουντικοί που σου λέω, και οι δυο κατηγορίες και οι πιο σκληροί και οι λίγο πιο ελαφριοί, όταν έγινε η μεταπολίτευση χεστήκανε. Δηλαδή ουσιαστικά σε ένα ολόκληρο τάγμα, υπήρχε ένας αξιωματικός μόνο έφεδρος ανθυπολοχαγός ο οποίος είχε απολυθεί και τον ξανάφεραν πίσω, από την Κορινθία πρέπει να είναι αν θυμάμαι καλά, δεν θυμάμαι το όνομα του, ήτανε ο μόνος ο οποίος υπήρχε και κρατούσε το τάγμα ως αξιωματικός …Όλοι οι άλλοι είχανε εξαφανιστεί. Και μάλιστα ο δικός μου ο λοχαγός, να στο πω και αυτό, ο οποίος καταλαβαίνεις τι συμπεριφορά είχε …
Κ. Για την επιστράτευση λες τωρα.
Ν. Ναι. Ζήτησε μια μέρα να του πάω έναν καφέ, παρήγγειλε καφέ και να μου τον φέρει ο Καργόπουλος. Και τον βρίσκω στο αντίσκηνο έτσι πεθαμένο. Ήτανε τότε που είχε βγει μια βρώμα ότι πάμε για Κύπρο να του πω την γνώμη μου αν θα πάμε Κύπρο ή δεν θα πάμε, να του δώσω θάρρος με αλλά λόγια εγώ δηλαδή …
Κ. Αυτή την κατάσταση Νίκο μπορείς να την γενικεύσεις και να πεις ότι λίγο πολύ το ίδιο συνέβαινε σε όλες τις ένοπλες δυνάμεις τότε; Ότι δηλαδή οι αξιωματικοί …
Ν. Είναι από ανθρωπάκια έως χουντικοί καθίκια ας πούμε.
Κ. Δεν είσαι λίγο άδικος, δεν νομίζεις ότι υπερβάλλεις …
Ν. Νομίζω ότι οι υπόλοιποι πρέπει να ήτανε εξαιρέσεις. Τουλάχιστον στις μονάδες σαν τις δικές μας. Τώρα τι γινόταν σε άλλου είδους μονάδες, δηλαδή σε διοικητικές υπηρεσίες, σε …, ξέρω 'γω οτιδήποτε …
Κ. Δηλαδή στάσου Νίκο, αν σε βάζανε σήμερα να κάνεις μια έκθεση και να πεις, ποια η άποψη σου για τους μόνιμους στρατιωτικούς κατά τη διάρκεια της δικτατορίας στις μάχιμες μονάδες της βορείου Ελλάδος; Γιατί αυτές γνώρισες, δεν γνώρισες;
Ν. Το κακό είναι ότι γνώρισα μόνο μια. Εγώ ήμουνα σε ένα τάγμα μόνο και γνώρισα τρεις λοχαγούς και δύο …
Κ. Πήγες όμως και σε προπαίδευση …Στην Κόρινθο.
Ν. Φρικτή η κατάσταση. Δηλαδή εκεί είναι ακόμα χειρότερα. Δηλαδή όλοι, όλοι, όλοι, όλοι μαρτύρησα με όλους …
Κ. Μετά έκανες παρέα με συνάδερφους άλλους στρατεύσιμους, άκουγες και άλλες μονάδες …Ποια είναι η πεποίθηση που έχεις σήμερα για εκείνη την εποχή;
Ν. Δεν βρέθηκε σε ολόκληρη Κόρινθο, που είναι σύνταγμα έτσι, και εκεί πέρα ήμουνα δακτυλοδειχτούμενος έτσι, δεν βρέθηκε ένας άνθρωπος να μου πει μια κουβέντα, να μου απαλύνει λίγο ρε παιδί μου, να με πλησιάσει και να μου πει κάτι άσχετο που να δείξει … εν πάση περιπτώσει κάποιος να με ανακουφίσει λίγο.
Κ. Αυτά 1972; Μιλάμε για αξιωματικούς που έχουνε βγει από τη σχολή ένα ή δύο χρόνια νωρίτερα …
Ν. Στην Κόρινθο είχαμε και πιο πολλά.
Κ. Και πιο πολλά. Που σημαίνει ότι δεν μπορεί μέσα σε μια πενταετία η δικτατορία να είχε καταφέρει να φέρει στα νερά της ή ότι επιθυμούσε να είναι αυτό το σώμα των αξιωματικών έτσι;
Ν. Εάν μου έκανε κάποιος την ερώτηση, θα έλεγα ότι δεν μπορώ να έχω παρά μόνο μια πολύ μερική άποψη για πέντε δέκα ανθρώπους.
Κ. Για συγκεκριμένες μονάδες.
Ν. Για συγκεκριμένες ναι. Ξέρω για την Κόρινθο που έζησα δυο μήνες και για την Βυρώνια που έζησα 1 ½ χρόνο.
Κ. Αν έκανες εκτίμηση για όλες τις ένοπλες δυνάμεις τι θα έλεγες για αυτό το σώμα των αξιωματικών και των υπαξιωματικών; Η γενική σου δηλαδή εντύπωση για τους αξιωματι-κούς, έστω στρατού ξηράς που έζησες, εκείνες τις περιόδου γενικότερα, ποια είναι σήμερα;
Ν. Σου λέω ότι δεν ξέρω παρά μόνον αυτούς τους πέντε δέκα ανθρώπους. Πέντε δέκα από την Κόρινθο και τέσσερις πέντε από τη Βυρώνια. Από εκεί και πέρα λειτουργώ σαν ένας πολίτης, δηλαδή σαν μια γυναίκα που δεν έχει πάει ποτέ στρατό. Θα σου πω ό,τι έχω ακούσει από και πέρα για ένα σωρό αξιωματικούς που τους αποτάξανε, που τους βασανί-σανε, που τους σκοτώσανε, που τους φυλακίσανε, όπως εσύ, ο Μιχάλης, ο Μουστακλής …
Κ. Άρα αν δεχτούμε ότι η γενικότερη αυτή κατάσταση των αξιωματικών όπως την περιέγραψες, σ' αυτό το συγκεκριμένο και εσύ και ο Στράτος, λογικά ο μηχανισμός αυτός της δικτατορίας τους ήλεγχε πολύ εύκολα. Δεν είχε μεγάλη δυσκολία να τους ελέγξει. Και με μια Ε.Σ.Α. παντοδύναμη επιλεγμένη με πολύ μεθοδικό τρόπο, επιλεγμένα ένα – ένα άτομα της Ε.Σ.Α. …

Ν. Η εικόνα που έχω, είναι αυτή. Αλλά επαναλαμβάνω ότι είναι μερική, από την Κόρινθο και από το 602 τάγμα πεζικού.
Ρ. Και είναι και κάτι ακόμα. Ότι εμείς ήμαστε απλοί φαντάροι. Εκείνοι είναι αξιωματικοί, είναι μια άλλη κατηγορία. Δεν μπορούνε να προσεγγίσουνε εμάς και να μας πούνε τα αισθήματα τους για την χούντα. Μπορεί μεταξύ τους να είχανε κάποιες συναναστροφές και να καταφέρονται κατά της χούντας, κατά του Παπαδόπουλου, εναντίον όλων αυτών. Δεν θα τα πούνε σε μας. Ανεξάρτητα αν ξέρουν ότι …
Ν. Τι μπορούσε να κάνει ένας, αυτό που είπα προηγουμένως. Κάποια στιγμή, δε λέω να με φωνάξει κάποιος εκεί, διασταυρωνόμαστε κάπου, να μου πει, κάτι ρε παιδί μου για το ποδόσφαιρο ή δεν ξέρω 'γω τι, για κάτι άσχετο, ή ξέρω 'γω, που να σου δείξει μια ανθρώπινη συμπεριφορά. Δεν το έκανε κανείς.
Ρ. Ναι αλλά ήξερε ότι άλλα δέκα μάτια σας βλέπουνε και είσαι χαρακτηρισμένος.
Ν. Όχι ρε παιδί μου. Κάποια στιγμή που ήμαστε οι δυο μας, που διασταυρωνόμαστε. Δύο χρόνια ήμουνα σε ένα … σε ένα λόχο ήμουνα δύο χρόνια. Δεν πέρασε … ή με φωνάξανε στο κάτω κάτω της γραφής και ένα σωρό με φωνάζανε και ήμασταν οι δύο μας. Και συζητούσαμε ένα σωρό πράγματα. Εάν αφαιρέσεις αυτόν που σου λέω του 2ου γραφείου, που με ρώτησε αν θα τον σκοτώσω ή όχι, που φάνηκε εκεί κάτι, που και πάλι δεν με ξέρει δεν μου έδειξε καμία συμπάθεια, δεν υπήρξε ένας που να πω ρε παιδί μου, είπα μια κουβέντα. Μια κουβέντα.
Ρ. Εμένα με είχε καλέσει ο Σαρκόπουλος, κανά μήνα πριν από την επέτειο τις 21 Απριλίου το '74, και μου λέει, *΄΄κοίταξε επειδή ξέρω ότι΄΄*, μάλιστα τον κούρευε ο κουρέας του και εγώ ήμουνα δίπλα προσοχή, *΄΄και επειδή ξέρω ότι είσαι μορφωμένος θα ήθελα να ετοιμάσεις έναν λόγο για την 21 Απριλίου΄΄*. Του λέω,*΄΄ συγνώμη αλλά εγώ είμαι μαθηματικός΄΄*, μου λέει *΄΄δεν έχει σημασία έχεις τελειώσει πανεπιστήμιο΄΄*. Του λέω, *΄΄συγνώμη αλλά δεν θα μπορέσω να τον γράψω΄΄*. Μου λέει *΄΄αν δεν γράψεις αυτόν τον λόγο δεν παίρνεις άδεια για το σπίτι σου΄΄*. Πραγματικά άδεια πήρα τον επόμενο χρόνο, δηλαδή επί δέκα έντεκα μήνες έμεινα εκεί πέρα. Ούτε μια μέρα άδεια. Σαρκόπουλος Γεώργιος με τη γυναίκα του Ουρανία, την Ουρανίτσα μας την έλεγε εκεί πέρα.
Κ. Περνώντας τα χρόνια Στράτο συνάντησες κανέναν άλλο από όλους αυτούς;
Ρ. Όχι, όχι.
Κ. Εσύ Νίκο;
Ν. Τωρα θυμάμαι ένα όνομα έναν δεκανέα που είχα, τσογλάνι πραγματικά, εγώ δεν είμαι εκδικητικός τύπος αλλά αυτόν τον άνθρωπο ρε παιδί μου, Κωνσταντινίδης λεγότανε από την Ξάνθη ήτανε, μικρό όνομα δεν θυμάμαι, τσόγλανος ήτανε, προσπαθούσε να …
Κ. Δεν έχει νόημα να αναφερθεί κανείς σε στρατεύσιμους της εποχής. Δεν έχει νόημα. Αντιπροσώπευαν αυτό που ήτανε και ο λαός μας δηλαδή. Βέβαια ερχότανε η δικτατορία και οι μηχανισμοί της σε μια ηλικία πολύ τρυφερή, αδιαμόρφωτη ακόμα. 17, 18, 20 χρόνων παιδιά. Τον πλάθεις τον άλλον. Βέβαια ο τρόπος που χρησιμοποιούσαν αυτή την Ε.Η.Δ. αυτή την βλακώδη διαδικασία ήτανε … αλλά έναν αδύνατο χαρακτήρα εύκολα τον παροχέτευες εκεί που ήθελες …
Ν. Και ένα παιδί που δεν είχε και γνώσεις …Και προσωπικά σου λέω, εγώ παρότι έζησα έτσι αυτό τον στρατό και όποτε ξαναπήγα εκεί προς τα πάνω, εγώ τον έχω αγαπήσει τον στρατό ρε Στράτο, δεν ξέρω γιατί.
Ρ. Το μόνο καλό …είναι ότι δένεσαι με κάποιους ανθρώπους.
Ν. Δηλαδή, όταν είδα μόλις γυρίσαμε πάνω μετά την μεταπολίτευση πίσω στην Βυρώνια αυτή τη διάλυση, προσπαθούσα και εγώ, όσο μπορώ, παράδειγμα ήμουνα τουφεκιοφόρος, τουφεκιοφόρος χωρίς τουφέκι μάλιστα, το περισσότερο διάστημα είχα να κάνω …
Κ. Πήγες Νίκο και δεν σας δώσανε;
Ν. Εμένα δεν μου δώσανε … από τα μάτια, δεν είχα τίποτε άλλο, μυωπία μόνο. Εντάξει …
Κ. Είπες για διάλυση, τι διάλυση εννοείς δηλαδή;
Ν. Σου λέω είχανε χεστεί όλοι οι αξιωματικοί και μόνο αυτό το παιδί ο ανθυπολοχαγός και προσπαθούσα και εγώ στο μέτρο των δυνατοτήτων μου, αν και απλός φαντάρος, και ο (…) και τα λοιπά όλη αυτή η παρέα που είχαμε κάνει, να κρατήσουμε λίγο το ηθικό των ανθρώπων. Δηλαδή εκείνη την στιγμή αισθάνθηκα σα να έχω την ευθύνη, σαν να ήτανε αυτός ο ταγματάρχης και εγώ να ήμουνα … να ήτανε αυτός ο επικεφαλής του τάγματος και εγώ να ήμουνα, ο αναπληρωτής του.
Κ. Ο έφεδρος ανθυπολοχαγός δηλαδή …
Ν. Να είναι αυτός που ουσιαστικά λειτουργούσε ως ο διοικητής του τάγματος και εγώ ως ο υποδιοικητής. Έτσι αισθανόμουνα τον εαυτό μου.
Κ. Μιλάμε για το 1974 …… μεταπολίτευση
Ν. Όταν ξαναγυρίσαμε …Δεν είχε γίνει ακόμα.
Ν. Υπήρχε χούντα ακόμα, σου λέω αισθάνθηκα την ανάγκη να υπηρετήσω την πατρίδα μου τότε για πρώτη φορά.
Κ. Να προσφέρεις δηλαδή για να στηριχτεί … το τάγμα …

Ν. Θα πάμε να πολεμήσουμε ρε παιδί μου, ναι. Ότι πρέπει να πάμε να πολεμήσουμε. Και αυτό φαίνεται το έμαθε και ο Βαϊδάνης και με φώναξε να του δώσω και αυτουνού κουρά-γιο. Και του είπα να ξεχάσουμε ότι έγινε γιατί τώρα μπορεί να χρειαστεί να πολεμήσουμε.
Κ. Δηλαδή οι μόνιμοι αξιωματικοί της μονάδας …
Ν. Είχανε χεστεί. Το 602. Ανύπαρκτοι.
Κ. Πόσοι ήτανε αυτοί οι αξιωματικοί;
Ν. Ο διοικητής, ο υποδιοικητής και τρεις λοχαγοί, και ένας που ήρθανε …τους είχανε φέρει … τους είχανε επιστρατεύσει. Τους οποίους δεν τους πολυγνώρισα, γιατί αμέσως μετά μας σκορπίσανε, μας πήρανε μετά από τη Βυρώνια και μας πήγανε Πετρίτσι εμάς. Πάλι στο βουνό, κάτω από δέντρα ήμασταν.
Κ. Αυτό που με ενδιαφέρει Νίκο είναι η γνώμη ενός στρατεύσιμου με ιδεολογική καθαρότητα εκείνη την περίοδο, που ήξερε να βλέπει και να ξεχωρίζει πράγματα που οι συνομήλικοι του δεν τα ξεχώριζαν ίσως. Αυτό με ενδιαφέρει.
Ρ. Δεν μπορούσαμε να στηριχτούμε απάνω στους αξιωματικούς. Πρέπει να πούμε ότι ο Προκοπέας, ο οποίος ήτανε λοχαγός του 4ου λόχου τότε, δεν είχε τα φόντα, δεν σε έπειθε ότι θα μας πάει για πόλεμο, ήμαστε … πως το λένε … στρατιωτικά ανέτοιμοι να πολεμήσουμε τον εχθρό. Είχε φόβους ο άνθρωπος.
Ν. Και να ήμασταν έτοιμοι τεχνικά, από τεχνική άποψη πανέτοιμοι, αυτοί οι άνθρωποι δεν ήτανε σε θέση να πολεμήσουνε. Είχανε παραλύσει παιδί μου, ο λοχαγός …Η δικτατορία τους είχε διαπαιδαγωγήσει όλους αυτούς, να είναι μαντρόσκυλα των αμερικανών, και να φυλάνε … να είναι καταπιεστές του ελληνικού λαού και όχι υπερασπιστές της πατρίδας. Αυτό ήτανε σαφές.
Κ. Μια και ανέφερες Νίκο για πρώτη φορά το θέμα Αμερικανοί, στην Εθνική Ηθική Διαπαιδαγώγηση ή σε οποιαδήποτε άλλη δραστηριότητα, εκείνα τα χρόνια που είσαστε στρατεύσιμοι, που είδατε εσείς το ρόλο των αμερικάνων; Ή οποιαδήποτε άλλο μηχανισμό που σχετιζότανε με την Αμερική ή το ΝΑΤΟ να έχει κάποια σημασία πάνω …
Ν. Μες στη μονάδα που ήμασταν, τους Αμερικανούς δεν τους είδαμε πουθενά, απλώς πριν πάμε φαντάροι και με όσα ξέραμε και πριν τη διδακτορία, και με όσα είχαμε ακούσει και στο διάστημα μέχρι να πάμε φαντάροι και στις φυλακές και τα λοιπά, ξέραμε ότι η δικτατορία ήτανε όνειρο των αμερικανών.
Κ. Άλλο αυτό, λέμε για την Ε.Η.Δ.. Την Εθνική Ηθική Διαπαιδαγώγηση.
Ν. Τίποτα.
Ρ. Κύριο μέλημα τους ήτανε ο από βορά κίνδυνος.
Ν. Ο αντικομουνισμός. Ο κομμουνισμός και οι συνοδοιπόροι.
Κ. Το Ν.Α.Τ.Ο. και Αμερική δεν έπαιζαν ρόλο;
Ν. Όχι, όχι.
Ρ. Δεν θυμάμαι ποτέ κανά θέμα …
Κ. Η Τουρκία το κυπριακό;
Ν. Τίποτα, τίποτα.
Κ. Ε.Η.Δ. για Τουρκία τίποτα;
Ν. Τίποτα.
Κ. Μόνο για κομμουνισμό, τίποτε άλλο;
Ρ. Και για τον χριστιανισμό.
Ν. Κομμουνισμός και συνοδοιπόροι.
Ρ. Και για τον χριστιανισμό, ότι ήμαστε χριστιανοί και πρέπει να το αποδείξουμε στους άθεους …Δεν νομίζω ότι … απλά είναι ανέκδοτο …Ρωτάει ο Σταματάκης, γιατί αυτός μας έκανε κυρίως Ε.Η.Δ., τι ξέρουμε για τον χριστιανισμό. Και αφού είπανε όσοι ξέρανε ορισμένα πράγματα, λέει ο Όμηρος …
Κ. Ο Σταματάκης τι ήτανε είπαμε;
Ρ. Λοχαγός του τρίτου λόχου στο 613. Λέει ο Όμηρος, *΄΄κύριε λοχαγέ να ρωτήσω κάτι;΄΄ Για λέγε ρε Όμηρε΄΄. ΄΄Δεν μου λέτε κύριε λοχαγέ ο Χριστός ήταν χριστιανός*; ΄΄ Και το έλεγε χωρίς να καταλαβαίνει την έννοια χριστιανισμός. Ήταν ο φαντάρος, ο οποίος είχε αλλάξει άρβυλα δύο φορές παραπάνω από εμάς, γιατί όταν έλεγαν προσοχή και ανάπαυση χτύπαγε τα πόδια του, γιατί πίστευε τους λοχαγούς που λέγαν *΄΄ χτυπήστε δυνατά να μας ακούσουνε οι γιουγκοσλάβοι να φοβηθούνε΄΄*.Χτύπαγε με όλη τη δύναμη του και είχε χαλάσει τα άρβυλα του. Αυτό ήταν το επίπεδο δηλαδή.
Κ. Στρατή για να ‘μαστε και δίκαιοι, το επίπεδο ενός ποσοστού των στρατεύσιμων από αυτούς που επάνδρωναν που στελέχωναν αυτές τις μονάδες που ήτανε δύσκολες συνήθως αυτές οι μονάδες, πρέπει να το πούμε εδώ έτσι, στελεχωνόντουσαν από ποιους; Δεν στελε-χώνονταν από παιδιά της αστικής τάξης… ένα σωρό παιδιά αυτής της τάξης, για να μην πω το σύνολο, δεν πηγαίνει και κάνει τη θητεία του στα σύνορα που πήγατε εσείς. Επομένως δεν μπορούμε να πούμε ότι αντιπροσώπευε τη μέση κατάσταση κουλτούρας, παιδείας εκείνης της εποχής ο στρατεύσιμος του 602 τάγματος πεζικού. Δεν την αντιπροσώπευε.
Ν. Ήταν σαν και το όνομα του, το λοχαγό αυτουνού του… του 2ου γραφείου, Στεργίου πρέπει να ήτανε…Ο οποίος ήτανε στο δεύτερο γραφείο και μετά πήγε επάνω στο 2ο λόχο και…
Ρ. Σύνορα με Βουλγαρία εδώ πάνω, ε; Ήτανε χειμώνα κοντά

Ν. Στο ίδιο τάγμα το 602. Οι τρεις λόχοι ήταν κάτω και ο ένας πάνω στο βουνό στο Κοκοτλίριτσα
Ρ. Και θυμάμαι όταν μας πήγανε και εμάς εκεί πάνω από τη Βυρώνια στο Μπέλες, που ήτανε δίπλα ο Στρυμόνας, τρεις ώρες κατέβασμα ανέβασμα με τα πόδια, και δεν είχαμε νερό να πιούμε, μας δίνανε ένα παγούρι την ημέρα, για ξύρισμα και για να πιούμε. Και κάναμε κάτι έργα εκεί, δεν ξέρω τι φτιάχναμε, και είχε ένα βαρέλι με ασβέστη και πάνω από τον ασβέστη είχανε νερό και την κρούστα που σχηματίζεται στο νερό. Πηγαίναμε και βγάζαμε την κρούστα και πίναμε από εκεί νερό. Χωρίς να… Πράγματα που τωρα δεν τα διανοείσαι. Ήρθαν οι γονείς μου, με τον αδερφό μου για να με δούνε και πάω και ζητάω άδεια από τον διοικητή, του λέω ΄΄*έχουν έρθει οι γονείς μου στη Βυρώνια ... και έχω να τους δω πάρα πολύ καιρό*΄΄. Και μου λέει, ΄΄*δεν έχεις να πας πουθενά*΄΄. Του λέω, ΄΄*μα ήρθανε από Αθήνα για να με δούνε μετά από τόσο καιρό εμείς*΄΄ …
Κ. Στράτο ποιος διοικητής, ποιος, ο Φαρμάκης;
Ρ. Δεν ήτανε ο Φαρμάκης εκεί πάνω. Δεν ήτανε ο Φαρμάκης. Και κατέβηκα κρυφά με μια υδροφόρα που κατέβαινε και μετά πάλι με …
Κ. Ποιο μήνα Στράτο;
Ρ. Ιούλιο.
Κ. Ιούλιο ’74. Ο Στράτος ο Ρουμελιώτης και ο Νίκος ο Καργόπουλος, 7 του Γενάρη το 2002. Για να το γράψει τούτο δω το μαραφέτι για να ξέρουμε …
Ν. Ποια είναι τα άτομα …
Κ. … και ποιοι μιλάνε. Εντάξει παιδιά ευχαριστώ πολύ.

ΜΗΝΗ ΣΟΦΙΑ

Ο Τάσος Μήνης αντισμήναρχος(πδ) της πολεμικής αεροπορίας[1] δεν είναι σε θέση να δώσει συνέντευξη. Ήταν έκπληξη για τον γράφοντα η διαπίστωση πως η σύζυγός του Σοφία, συμ-μετείχε σε ορισμένες από τις δραστηριότητες του Μήνη βοηθώντας τον όπως προκύπτει από τη συνέντευξη. Και τούτο γιατί ποτέ της αλλά ούτε και ο ίδιος το είχαν αναφέρει.
Συνέντευξη με τη Σοφία **Μήνη (Σ)**
ΑΚ (Κ)
10 ΜΑΙΟΥ 2004

Κ. Με την Σοφία, τη σύζυγο του Τάσου Μήνη, ο μήνας έχει σήμερα Σοφία πόσο; 10 Μαίου του 2004. Στο σπίτι το δικό μου. Και κουβεντιάζουμε για σένα, για τον Τάσο τον Μήνη τον άντρα σου και για εκείνα τα χρόνια. Πες μου λοιπόν γιατί νομίζεις ότι δεν πρέπει ή όπως είπες δεν έχεις δικαίωμα να αναφερθείς σε εκείνα τα γεγονότα. Γιατί το λες;
Σ. Γιατί φοβάμαι ότι θα παραλείψω πολλά από αυτά. Είναι τόσα πολλά τα γεγονότα που δεν ξέρω εάν θα μπορέσω να τα πω με τις λεπτομέρειες που πρέπει να στα πω.
Κ. Σοφία πότε γνωριστήκατε με τον Τάσο τον Μήνη και πότε παντρευτήκατε;
Σ. Γνωριστήκαμε τον Φεβρουάριο του ’57 και παντρευτήκαμε τον Ιούλιο του ’58.
Κ. Κάνατε δύο παιδιά. Ο Τάσος ο Μήνης ήδη είχε μια ιστορία στον πόλεμο, στον δεύτερο πόλεμο. Και στην αντίσταση κατά των Γερμανών και στον εμφύλιο πόλεμο. Πες μου με δύο λόγια αυτή την ιστορία.
Σ. Κοίταξε να δεις τα της αντίστασης όπως σου είπα, είναι όλα στο αρχείο. Γιατί μπήκε το ’40, γι’ αυτό σου λεω ότι αυτά τα πράγματα δεν μπορώ εγώ να τα ξέρω, είναι όλα στο αρχείο του. Μπήκε στη σχολή το’40, ήτανε αρχηγός στη σχολή του, αυτό νομίζω το ξέρεις.
Κ. Στη σχολή ικάρων εννοείς;
Σ. Στη σχολή ικάρων, το ’40 μπήκε. Και μετά συντεταγμένοι έφυγαν για την Μέση Ανατολή. Εκεί είναι μια ολόκληρη ιστορία.
Κ. Ο Τάσος ο Μήνης έχει ένα ιστορικό και με τον στρατό ξηράς. Πρέπει να υπήρξε εθελοντής στο στρατό ξηράς και αυτό έγινε πριν τον πόλεμο;
Σ. Όχι, γιατί στην Μέση Ανατολή που πήγαν ήθελαν εκεί να τους πάρουν τις στολές τους και να τους δώσουν εγγλέζικες στολές να φορέσουν. Σαν αρχηγός της σχολής, συνεννοή-θηκε και με μερικούς ακόμα άλλους και είπανε ότι «*Εμείς δεν βγάζουμε τις στολές μας. Δεν δίνουμε τις στολές μας.*» Και μάλιστα αυτό ειπώθηκε και στο στρατοδικείο, ότι ήταν εις βάρος του που δεν θέλησε να φορέσει την αγγλική στολή. Αποτέλεσμα; Τον έγραψαν (…).
Κ. Πέρασε στρατοδικείο στη Μέση Ανατολή;
Σ. Βέβαια εκεί είναι. Και γιατί πέρασε στρατοδικείο; Διότι ο αδερφός του Μπαρμπαμήτσου του Παπασπύρου, ακόμα δεν υπήρχε ο βαθμός του πτέραρχου τότε, πάντως ήτανε αρχηγός εκεί. Νομίζω ήτανε

[1] Βλέπε κεφάλαιο Δ15 για την οργάνωση του Μήνη επί δικτατορίας με τίτλο ΄΄ΑΑΑ΄΄.

ταξίαρχος ή ήταν σμήναρχος. Του είπε «*Μήνη θα κάνεις αυτό που σου λέμε. Θα μας παραδώσεις τις στολές και εμείς θα σου δώσουμε να φορέσει η σειρά σου εγγλέζικες στολές.*» Ο Τάσος είπε «*Δεν θα το κάνω αυτό το πράγμα.»* Και βεβαίως είπε και του εξήγησε και βγήκε στην άκρη, «*Είσαστε 4 και είμαστε 104.*» Α γιατί του είπε «*Μήνη θα περάσεις στρατοδικείο και θα σε τουφεκίσουμε.*» Και απαντάει ότι «*Μην ξεχνάτε ότι είσαστε 4 και είμαστε 104*.» Κατόπιν τούτου, αυθαδιάζων ο άνθρωπος πέρασε από στρατοδικείο και έγινε στρατιώτης. Και τότε είναι που πήγε και πολέμησε στο Αλαμέιν. Αλλά αυτά είναι γραμμένα όλα με λεπτομέρειες. Και από εκεί έπεσε το ’43, τον Μάιο του ’43 έπεσε στον Ταΰγετο. Επειδή ήξερε τα μέρη εκείνα, πήγαιναν παιδιά και παραθέριζαν με τον πατέρα τους, γιατί ο πατέρας τους είναι από εκείνα τα μέρη και τα ήξερε πάρα πολύ καλά. Έπεσε με αλεξίπτωτο και κάθισε εκεί 16 μήνες με τον ασυρματιστή του και να στέλνουν πληροφορίες στην Μέση Ανατολή, στο στρατηγείο.

Κ. Συμμετείχε επομένως στην αντίσταση στην Ελλάδα κατά των Γερμανών στην κατοχή.

Σ. Αυτά με δύο λόγια στα λεω εγώ βεβαίως.

Κ. Σταδιοδρομεί στην πολεμική αεροπορία όμως.

Σ. Βεβαίως και σταδιοδρομεί και φυσικά μετά τον ρίχνουν. Γιατί κοίταξε να δεις ήτανε στρατιώτης. Μετά νομίζω ότι ο Κανελλόπουλος τον επανέφερε, φυσικά όλοι οι συμμαθητές του είχαν κάποιον βαθμό και ο Τάσος είχε τον μικρότερο. Γιατί τον επανέφεραν, όπως αντιλαμβάνεσαι, ριγμένο κυριολεκτικά.

Κ. Γιατί είχε περάσει το στρατοδικείο προφανώς.

Σ. Γιατί είχε περάσει το στρατοδικείο, ναι.

Κ. Μήπως θυμάσαι πότε αποστρατεύεται ο Τάσος Σοφία, πριν την δικτατορία;

Σ. Το ’48 ή ’49.

Κ. Και ιδιωτεύει μετά. Ασχολείται με την ιδιωτική του ζωή. Σαν επαγγελματίας. Παντρεύεστε, κάνετε δύο παιδιά. Γνωρίζεις εσύ εάν ο Μήνης στο διάστημα μέχρι την δικτατορία ανακατεύτηκε σε οργάνωση και ποια;

Σ. Το μόνο που ξέρω, γιατί τον απασχολούσαν πάρα πολύ τα πολιτικά γεγονότα και ότι προφανώς έμπαινε υποψήφιος βουλευτής το ’67, προ της χούντας, με τον Γεώργιο Παπανδρέου στη Μεσσηνία.

Κ. Αυτό όσο αφορά την πολιτική δραστηριότητα. Όσον αφορά οργάνωση απόστρατων αξιωματικών; Δεν γνωρίζεις.

Σ. Δεν γνωρίζω.

Κ. Έρχεται η δικτατορία, τι συμβαίνει με τον Μήνη και με σένα από εκείνη την ημέρα και μετά;

Σ. Έρχεται η δικτατορία και αμέσως αποφασίζει να αντιδράσει. Γιατί στο χέρι του ήταν. Ξεκινάμε από περίπτερο σε περίπτερο να αγοράζουμε σπίρτα, για να κόβει τα κεφαλάκια από τα σπίρτα. Γιατί ήξερε από βόμβες ο Τάσος, δεν είχε κάνει τις βόμβες παλιά; Τις είχε κάνει. Αυτά είναι γραμμένα.

Κ. Που ήξερε; Από πού ήξερε για τις βόμβες;

Σ. Είχε φτιάξει βόμβες ο Τάσος.

Κ. Πότε;

Σ. Είχε φτιάξει βόμβες στον εμφύλιο. Πρέπει να ήτανε στα Γιάννενα. Είχαν δοκιμές και ιστορίες ολόκληρες, γιατί η πρώτη βόμβα δεν είχε εκραγεί και είχε μαζευτεί ολόκληρη η ηγεσία και λοιπά και δεν είχε εκραγεί και μετά δεν είχε μούτρα να παρουσιαστεί στον αρχηγό και να ζητήσει να ξαναγίνει προσπάθεια … Είχανε βόμβες που απλώς έβγαζαν φλόγα, δεν ήτανε βόμβες που θα καταστρέφανε τίποτα. Σαν βόμβες, πώς να τις πούμε, εκφοβισμού κάτι τέτοιο. Λοιπόν ήξερε από αυτά ο Τάσος και αμέσως μετά την δικτατορία, ψάχναμε να βρούμε το υλικό αυτό από τα σπίρτα και φυσικά γυρίζαμε όλη την Αθήνα γιατί δεν μπορούσαμε να αγοράσουμε πακέτα ολόκληρα σπίρτα. Ήτανε επικίνδυνο να αγοράσει κανείς ολόκληρα πακέτα σπίρτα. Και θέλαμε ολόκληρα πακέτα. Γυρίζαμε από Κηφισιά μέχρι τον Πειραιά για να παίρνουμε λίγα-λίγα από κάθε αυτό {περίπτερο}. Έκοβε τα κεφαλάκια, τα έβαζε σε ένα γουδί ας το πούμε και άρχιζε από εκεί και πέρα να κάνει δοκιμές για το πώς θα μπορέσουν να γίνουν βόμβες τέτοιες που να μην σκοτώνουν. Αυτό το ξέρεις. Δεν ήθελε ο Τάσος ποτέ να κάνει τέτοιου είδους βόμβες που να δημιουργήσουν ας πούμε θύματα.

Κ. Ο Τάσος ο Μήνης δεν ενεργεί μόνος του Σοφία. Έχει εσένα για συνεργάτη και βοηθό.

Σ. Μη μου λες τέτοια πράγματα τώρα. Κοίταξε να δεις έπρεπε κάποιος να τον βοηθήσει. Κοίταξε Αντώνη μου, εγώ βοήθησα τον Τάσο για τον Τάσο. Δεν ξέρω εάν με καταλαβαίνεις. Αυτό κλείστο σε παρακαλώ.

Κ. Όχι δεν το κλείνω.

Σ. Εγώ βοήθησα τον Τάσο γιατί έβλεπα αυτό το πάθος, αυτή την φλόγα που τον είχε συνεπάρει για την ελευθερία, για την δημοκρατία, όπως θες πες το. Λοιπόν παρ’ όλο που εγώ προέρχομαι από μια δημοκρατική οικογένεια. Ο πατέρας μου, Σπαρτιάτης, που ξέρεις ότι η Σπάρτη όλη είναι δεξιά. Ο πατέρας μου από τότε ήτανε Βενιζελικός. Και αυτό που έχω να σου πω είναι ότι το πρώτο βράδυ που γνωριστήκαμε με τον Τάσο, το πρώτο πράγμα που με ρώτησε ήταν ποια είναι η πολιτική μου τοποθέτηση. Γιατί πίστευε ότι δεν θα μπορούσε να ταιριάξει με έναν άνθρωπο, εάν δεν είχε ο άνθρωπος αυτός αυτές τις ιδέες. Παρ’όλα αυτά εγώ ήμουνα ένα δειλό πλάσμα. Είχα διανοηθεί ποτέ ότι θα ήταν δυνατόν …; Αστείο πράγμα δηλαδή. Μια γυναίκα νοικοκυρά, με τα παιδιά μου, με τον άντρα μου, μια ευτυχισμένη οικογένεια. Τώρα δεν χρειάζεται να στα πω αυτά, τα ξέρεις. Λοιπόν, αλλά όταν είδα αυτή την έξαρση, αυτό το …, είχε συνεπάρει κυριολεκτικά τον Τάσο, είπα θα βοηθήσω τον Τάσο. Και παράλληλα φυσικά, βοηθώντας τον Τάσο βοηθάω

σε αυτήν την αγωνία του, σε αυτό που τον είχε συνεπάρει για την ελευθερία αυτού του τόπου και κατά της χούντας φυσικά. Λοιπόν τον Τάσο ξεκίνησα να βοηθάω και έμμεσα και άμεσα φυσικά.
Κ. Σοφία πότε πρωτόβαλε και με ποιους συνεργάστηκε ο Τάσος και εσύ σε αυτή την ιστορία με τις βόμβες;
Σ. Είναι ορισμένα πράγματα που δεν έπρεπε να τα ξέρω και δεν τα ξέρω. Ξέρω ότι συνεργάστηκε με τον Σπύρο τον Μουστακλή και βάλανε αρκετές βόμβες. Συνολικά έχει βάλει 22 – 23 βόμβες ο Τάσος με συνεργάτες του και με μένα. Οφείλω να το πω και αυτό, δεν μπορώ να μην το πω και αυτό. Βάλαμε και τις βόμβες στο Χίλτον μαζί. Όντως στο Χίλτον έπρεπε να είμαστε μαζί. Έπρεπε να παριστάνουμε ένα ζευγάρι το οποίο πάει να πιει τον καφέ του και εκεί ανεβήκαμε απάνω στους ορόφους και βάλαμε τις βόμβες, τη μία απάνω στο καζανάκι και την άλλη απάνω σε άλλο καζανάκι.
Κ. Σε ποιον όροφο θυμάσαι;
Σ. Όχι.
Κ. Ο Γιάννης ο Μασουρίδης λεει ότι ήτανε ένας όροφος ψηλά στο Χίλτον.
Σ. Ψηλά ναι.
Κ. Πόσες φορές εσύ ήσουνα παρούσα όταν βάλατε βόμβες με τον Τάσο;
Σ. Θυμάμαι επίσης ότι κάπου στην Πατησίων έβαλε μια βόμβα στο σπίτι του πρύτανη του πανεπιστημίου, του οποίου το όνομα δεν θυμάμαι αυτή τη στιγμή, μονοκατοικία με πρεβάζι απ' έξω πριν μπει κανείς στον κήπο.
Κ. Γιατί βάλατε εκεί βόμβα;
Σ. Αυτός ήτανε χουντικός και όχι μόνο απλά χουντικός, ήτανε και ενεργά χουντικός. Με την έννοια ότι στο πανεπιστήμιο μιλούσε υπέρ της χούντας και γι' αυτό έβαλε και την βόμβα. Και υπάρχει η εξής ιστορία. Έβαλε την βόμβα και φεύγουμε και πάμε στο σπίτι της αδερφής του πατέρα μου για να ακούσουμε την έκρηξη. Έκρηξη δεν ακούγεται. Αφού καθίσαμε λίγη ώρα, φύγαμε και ξαναπεράσαμε από εκεί και η βόμβα δεν είχε εκραγεί. Οπότε, το απίστευτο αυτό που θα σου πω, παίρνει τη βόμβα, τη βάζει στο τσεπάκι του και ξεκινάμε να μπούμε στο αυτοκίνητο να γυρίσουμε στο Χαλάνδρι που μέναμε.
Κ. Λες στο τσεπάκι του, εννοείς την τσέπη του, γιατί δίνεις την εντύπωση ότι ήταν πολύ μικρή σε μέγεθος.
Σ. Όχι, ήταν μικρές. Ήταν μικρές αυτές οι βόμβες.
Κ. Άρα στην τσέπη του όχι στο τσεπάκι του.
Σ. Ναι στην τσέπη του. Και του είπα ότι «*Εάν εκραγεί εγώ θα πάω μακριά γιατί έχουμε και παιδιά. Μην ξεχνάς ότι έχουμε και παιδιά. Για όνομα του Θεού Τάσο, βγάλε την βόμβα από την τσέπη σου*.» Και μου λέει «*Δεν θα εκραγεί η βόμβα.» «Μην είσαι τρελός. Βγάλε τη βόμβα από την τσέπη σου σε παρακαλώ. Ειδάλλως εγώ απομακρύνομαι. Δεν κάθομαι δίπλα σου. Να μην αφήσουμε και οι δύο τα παιδιά μας ορφανά.*» Και η βόμβα έμεινε στην τσέπη του και γυρίσαμε στο Χαλάνδρι. Και όντως ήξερε, ήξερε ότι φαίνεται υπήρχε κάποια εμπλοκή στην βόμβα και δεν εξερράγη.
Κ. Αυτού λοιπόν βάλατε μαζί μια βόμβα. Ο Μασουρίδης ήταν παρών σε αυτή την υπόθεση;
Σ. Σε καμιά υπόθεση δεν ήταν παρών.
Κ. Παρών δεν ήταν. Μήπως όμως ήταν και κρατούσε τσίλιες;
Σ. Τίποτα απ' όλα αυτά. Η παρέμβαση του Μασουρίδη είναι η εξής. Όταν οκτώ περίπου Ιουλίου το 1969, αυτά τα θυμάμαι τόσο καθαρά και τα έζησα τόσο καθαρά, εμείς φεύγαμε δέκα του μηνός. Εάν δεν είναι οκτώ και φεύγαμε δέκα θα είναι δεκατρείς και φεύγαμε δεκαπέντε. Γιατί πάντοτε φεύγαμε ή δέκα ή δεκαπέντε Ιουλίου και πηγαίναμε στον Ξενία της Καλαμάτας και μέναμε ένα μήνα με τα παιδιά μας να παραθερίσουμε και να κάνουμε μπάνια.
Κ. Ποια χρονιά εννοείς;
Σ. Το '69. Λοιπόν ο Τάσος, κάθισα όλη τη νύχτα γιατί έπρεπε να τα παραδώσουμε και να φύγουμε, καθίσαμε όλη τη νύχτα να ετοιμάσουμε αυτές τις 15 – 17 βόμβες. Θυμάμαι ότι ήταν μονοψήφιος αριθμός.
Κ. Να τις παραδώσετε που;
Σ. Στον Γιάννη τον Μασουρίδη. Γι' αυτό σου λεω αυτή τη στιγμή να σου πω για την περίπτωση του Γιάννη του Μασουρίδη. Θα παρέδιδε ο Τάσος τις βόμβες στον Γιάννη τον Μασουρίδη. Το που θα τις έδινε ο Μασουρίδης, ο Τάσος δεν το ήξερε. Και δεν έπρεπε να το ξέρει. Ο Γιάννης, πιστεύω, ότι τις παρέδωσε στον Γιώργο τον Μαγκάκη, ο Μαγκάκης τις παρέδωσε ή στον Σημίτη ή κατευθείαν στον Καράγιωργα, αυτά δεν τα ξέρω. Καθίσαμε όλη τη νύχτα. Τις πήρε ο Τάσος και τις παρέδωσε. Που τον συνάντησε τον Μασουρίδη δεν το ξέρω και ούτε με ενδιέφερε να μάθω και εμείς φεύγουμε για Καλαμάτα.
Κ. Όταν λες καθίσατε όλη τη νύχτα εννοείς ότι καθίσατε με τον Τάσο τον άντρα σου και τις ετοιμάζατε. Τον βοηθούσες και εσύ.
Σ. Όλη τη νύχτα έπρεπε να τελειώσουν οι βόμβες για να φύγουμε μιας και είχαμε κλείσει το ξενοδοχείο μας. Όλη τη νύχτα τις ετοίμασε, τις παρέδωσε και φεύγουμε για Καλαμάτα. Την άλλη μέρα το πρωί κατεβαίνουμε στη θάλασσα και βλέπουμε την μακαρίτισσα την Άννα την Μπούτου, η οποία είναι συγγενής του Τάσου, την μητέρα του Γιάννη του Μπούτου. Η οποία είχε ένα ραδιοφωνάκι και άκουγε κρυφά BBC. Και του λέει «*Τάσο έχω νέα να σου πω. Χθες στα χέρια ενός καθηγητή εξερράγη μια βόμβα και βρεθήκανε συνολικά μονός αριθμός βομβών.*» Με κοιτάζει, τον κοιτάζω και αμέσως καταλαβαίνουμε ότι είναι αυτές οι βόμβες. Μου λέει

«*Φεύγω.*» Φεύγει αμέσως, έρχεται στην Αθήνα, πάει βρίσκει τον Γιάννη τον Μασουρίδη, ο οποίος δεν είχε ιδέα ακόμα, του λέει «*Γιάννη που παρέδωσες τις βόμβες;*» Προφανώς ο Γιάννης του είπε στον Μαγκάκη και του είπε «*Πάρ' τον αμέσως τηλέφωνο, διότι συλλαμβάνεται ο άνθρωπος. Έχω αγωνία.»* Και όντως αυτή η ιστορία …

Κ. Θέλεις να πεις ότι …

Σ. Ξέρεις τι είπε κάποτε ο Γ. Β. Μαγκάκης; Θα το πω αυτό το πράγμα διότι αφορά τα παιδιά μου. Όταν πήγαμε κάποτε Πάσχα, ο Τάσος φυλακή ακόμα, να του πούμε τα χρόνια πολλά, ξέρεις τι είπε στα παιδιά μου; Είπε το εξής Αντώνη, ότι «*Εγώ συγχαίρω…*» ας το πούμε έτσι, «*… όχι για τις βόμβες που έβαζε. Γιατί η όλη υπόθεση έμεινε εφτασφράγιστο μυστικό.»*

Κ. Εννοείς Σοφία …

Σ. Για τη δική του οργάνωση.

Κ. Εννοείς ότι η οργάνωση που είχε κάνει ο Τάσος ο Μήνης …

Σ. Α.Α.Α. Αντίσταση, Απελευθέρωση, Ανεξαρτησία. Έτσι το είπε, «*Να είστε περήφανα όχι μόνο για τις βόμβες που έβαζε ο πατέρας σας και για την αντίσταση του. Γιατί η υπόθεση έμεινε εφτασφράγιστο μυστικό.*» Εννοεί την στάση του Τάσου στο Ε.Α.Τ. / Ε.Σ.Α..

Κ. Σοφία είναι γνωστό ότι ο Τάσος ο Μήνης και ορισμένοι ακόμα συγκεκριμένοι άνθρωποι, στη δικτατορία που βασανίστηκαν δεν μίλησαν. Ο Κάππος ας πούμε.

Σ. Προς Θεού. Ιεροσυλία να πω εγώ ότι …

Κ. Η Αγγελική η Σωτήρη, ο Σπύρος ο Μουστακλής.Είναι άνθρωποι οι οποίοι δεν μίλησαν Όλοι όσοι έχουνε βασανιστεί και μίλησαν, δεν είναι ντροπή για αυτούς τους ανθρώπους.

Σ. Καθόλου. Ο Τάσος είχε πει ότι «*Πιθανότατα μια μέρα ακόμα…*» Γιατί έκανε οχτώμιση, έχεις υπόψη σου. Από το ημερολόγιο του μπορείς να βγάλεις, να μετρήσεις τις ημέρες τις ορθοστασίας του. Νομίζω ότι ήτανε τρεισήμισι, εντεκάμισι και άλλες τέσσερις, κάτι τέτοιο. Λοιπόν ξέρεις τι είπε; «*Μια μέρα ακόμα εάν αντιμετώπιζα αυτά τα βασανιστήρια πολύ πιθανόν να ομολογούσα.*» Και γι' αυτό ποτέ δεν χρησιμοποίησε τη λέξη…

Κ. ΄΄Κάρφωσε΄΄. Ποτέ δεν τη χρησιμοποιούσε.

Σ. Ποτέ δεν τη χρησιμοποιούσε και νομίζω ότι είναι γνωστό αυτό.

Κ. Είναι γνωστό.

Σ. Μπορείς να το κλείσεις σε παρακαλώ πολύ;

Κ. Όχι Σοφία.

Σ. Δεν μου αρέσει, νομίζω ότι μιλώντας για αυτά ότι φαίνεται σαν να …

Κ. Εσύ θα μου λες γεγονότα. Μετά από αυτή την υπόθεση Καράγιωργα, ο Τάσος ο Μήνης δεν μένει στην Αθήνα.

Σ. Φεύγει και πάει στο εξωτερικό.

Κ. Για πόσο διάστημα;

Σ. Για ενάμιση μήνα.

Κ. Το όνομα του δεν ακούγεται τότε. Που σημαίνει ότι ούτε ο Καράγιωργας αλλά ούτε ο Μαγκάκης …

Σ. Εντάξει. Ο Μαγκάκης και είναι προς τιμήν του αυτό, είπε ότι ένας Σουηδός διάλεξε τις βόμβες, του οποίου Σουηδού το όνομα ύστερα το είχε ξεχάσει ή και να έλεγε ένα όνομα άντε να ψάχνουνε στην Σουηδία να βρούνε κάποιον εκεί με το όνομα Γιόχαν …

Κ. Πριν πάμε στη σύλληψη του Μήνη, πες μου σε παρακαλώ με ποιους άλλους ξέρεις εσύ ότι συνεργαζόταν ο Τάσος.

Σ. Με τον Παντελάκη, τον Στέφανο τον Παντελάκη οδοντίατρο. Και εκείνο που πρέπει να σου πω ότι και τον Μουστακλή του τον συνέστησε ο Γιάννης ο Δεργάσης. Ο Γιάννης ο Δεργάσης ερχότανε πολύ συχνά στο σπίτι και συζητούσανε για θέματα που αφορούσανε την αντίσταση. Και άλλη μια συνάντηση ερχόμενοι από Καλαμάτα είχανε δώσει ραντεβού στον Ισθμό, σε κάτι κεντράκια, ξέρεις τα ζαχαροπλαστεία που υπήρχανε …

Κ. Με τον Αλευρά;

Σ. Με τον Αλευρά.

Κ. Βάζανε βόμβες με τον Αλευρά;

Σ. Δεν το ξέρω.

Κ. Με τον Παντελάκη;

Σ. Βάζανε.

Κ. Με τον Σπύρο τον Μουστακλή;

Σ. Επίσης.

Κ. Και με ποιον άλλον;

Σ. Με κάποιον είχε βάλει με τον Σπύρο τον Μουστακλή και με τον Παντελάκη. Για μένα..

Κ. Σοφία πότε συλλαμβάνεται ο Τάσος ο Μήνης;

Σ. Λοιπόν σου είπα ότι έβαλαν με τον Παντελάκη πέντε βόμβες, για τις 'Πέντε χρυσές σελίδες' το βιβλίο αυτό του Παπαδόπουλου. Την επομένη στις 22 Απριλίου το πρωί, πετάχτηκε στο περίπτερο να πάρει τις εφημερίδες του και εκεί έξω από το σπίτι τον περιμένανε δύο της Ασφάλειας προαστίων και με το Φογκσβάγκεν, Φογκσβάγκεν το οποίο το έχω ακόμη, 40 χρόνια το έχω. Λοιπόν με το Φογκσβάγκεν πηγαίνουνε στο παράρτημα του Χαλανδρίου, μέναμε στο Χαλάνδρι. Παράρτημα δεν λέγεται;
Κ. Συλλαμβάνουν τον Τάσο μόνο.
Σ. Ναι. Συλλαμβάνουν τον Τάσο. Και αμέσως συλλαμβάνουνε παράλληλα και τον Παντελάκη.
Κ. Που σημαίνει ότι τους παρακολουθούσανε.
Σ. Σημαίνει ότι τους παρακολουθούσανε. Και αμέσως συλλαμβάνουν, έχω καταλάβει ότι τους παρακολουθούσαν και από κάτι άλλο και τον Αλέκο τον Ζάνο ο οποίος ήτανε στην ίδια οργάνωση, τον αρχιτέκτονα και καθηγητή του Πολυτεχνείου.
Κ. Ξαναπές το όνομα Σοφία.
Σ. Αλέκος Ζάνος. Ο οποίος είναι ένας υπέροχος άνθρωπος και αυτός, όπως και ο Στέφανος ο Παντελάκης. Λοιπόν τον Στέφανο τον Παντελάκη τον γνώρισε από τον Αλέκο τον Ζάνο, ο οποίος μας έχτιζε το σπίτι στου Παπάγου. Και ο Ζάνος του είπε ότι είναι ένας άνθρωπος, που θέλει πάρα πολύ έτσι να προσφέρει αυτή τη στιγμή. Γιατί και ο Στέφανος ο Παντελάκης όπως και ο Ζάνος είναι κάπου δέκα χρόνια νεότεροι από τον Τάσο.
Κ. Και συλλαμβάνουν το ίδιο πρωί και τους τρεις δηλαδή.
Σ. Ναι. Δεν ξέρω ποιον συλλάβανε πρώτο ή ποιον δεύτερο, δεν το ξέρω αυτό το πράγμα γιατί θυμάμαι ότι ούτε το ρώτησα καν. Τους πηγαίνουν στην Ασφάλεια προαστίων, πως λέγεται η περιοχή αυτή;
Κ. Στη Νέα Ιωνία.
Σ. Νέα Ιωνία ακριβώς, στον Περισσό και τους κρατούν περίπου 22 μέρες, κάτι τέτοιο. Τους κρατούν εκεί. Δεν πειράζουν τον Τάσο καθόλου, παρόλη την εκρηκτική τους στάση, γιατί ο Φαφατάς του είπε «*Είσαι πούστης αξιωματικός.»* Και σηκώνεται ο άλλος, τον βουτάει από τα αυτά και …
Κ. Σοφία μπορείς να επαναλάβεις, με τον Παντελάκη βάζει πόσες βόμβες ο Τάσος;
Σ. Την παραμονή της 21ης Απριλίου ή το ίδιο βράδυ της 21ης Απριλίου, βάζει πέντε βόμβες για το βιβλίο που είχε βγάλει ο Παπαδόπουλος και το οποίο νομίζω ότι το ονόμαζε '5 χρυσές σελίδες'. Νομίζω ότι έτσι λεγόταν το βιβλίο. Έβαλαν πέντε βόμβες. Την επομένη της 21ης τον συλλαμβάνουν. Συλλαμβάνουν τον Τάσο, συλλαμβάνουν τον Στέφανο τον Παντελάκη και συλλαμβάνουν και τον Αλέκο τον Ζάνο, τον αρχιτέκτονα.
Κ. Τον Ζάνο. Λες το όνομα του.
Σ. Αλέκος Ζάνος αρχιτέκτονας καθηγητής Πολυτεχνείου.
Κ. Τον Παντελάκη ποιος τον είχε γνωρίσει στον Τάσο;
Σ. Ο Αλέκος ο Ζάνος τον είχε γνωρίσει στον Τάσο.
Κ. Επομένως έχει συνεργάτες στην 3Α δύο ιδιώτες, τον Παντελάκη και τον Ζάνο και πόσους αξιωματικούς;
Σ. Δεν ξέρω περισσότερα να σου πω. Εκτός από τον Μουστακλή, τον Βαρδάνη, τον Αλευρά, δεν ξέρω περισσότερους να σου πω.
Κ. Τον Μασουρίδη;
Σ. Τον Μασουρίδη φυσικά.
Κ. Με τους οποίους δεν γνωρίζεις αν έβαζε βόμβες.
Σ. Με τον Μουστακλή ασυζητητί. Και το ήξερα. Είχε βάλει βόμβα και εκεί που έμενε όταν ήρθε ο Καραμανλής μετά, πως λεγόταν αυτός ο δρόμος, Ηρώδου Αττικού. Που είχανε βάλει βόμβα και είχε κολλήσει το αυτοκίνητο και δεν μπορούσαν το βγάλουν και το σήκωσαν το αυτοκίνητο και οι τέσσερις γιατί είχε κολλήσει σε κάποια λακκούβα.
Κ. Όταν λες οι τέσσερις, ποιους εννοείς;
Σ. Με τα τέσσερα χέρια, λάθος κάνω. Με τα τέσσερα χέρια τους, ο Σπύρος και ο Τάσος.
Κ. Αυτό αξίζει να το ξαναπείς Σοφία, γιατί εγώ ξέρω την υπόθεση με τον Φογκσβάγκεν. Μπορείς να την περιγράψεις όμως;
Σ. Όσο μπορώ, όσο ξέρω, γιατί μου είπε ο Τάσος μετά γελώντας, όταν ήρθε, «*Άκουσε να δεις τι πάθαμε. Αφήνουμε το αυτοκίνητο στο πίσω μέρος …»* προφανώς του κήπου, του Εθνικού κήπου και πέφτουν οι πίσω ρόδες σε κάποια μεγάλη λακκούβα. Αυτοί έβαλαν την βόμβα και μετά για να φύγουν δεν μπορούσε ο Τάσος να βγάλει το αυτοκίνητο. Οπότε αναγκάστηκαν με τον Μουστακλή το έπιασαν με τα τέσσερα χέρια τους και το έβγαλαν από τη λακκούβα. Αλλά φαίνεται ότι ο Τάσος το έλεγε με πάρα πολύ χαριτωμένο τρόπο, γιατί ήταν μια ιστορία να μην πιαστούν εκείνη την ώρα, όπως καταλαβαίνεις και να μπορέσουν να φύγουν το συντομότερο.
Κ. Είχε πέσει σε λακκούβα ή είχε πιάσει ο προφυλακτήρας, είχε εγκλωβιστεί σε ένα σηματοδότη;
Σ. Δεν το ξέρω. Κάτι από αυτά. Την συγκεκριμένη αιτία δηλαδή της δυσκολίας να φύγουν δεν τη ξέρω.
Κ. Σοφία για να ξέρεις, εμένα μου είχε πει ο Τάσος αυτή την ιστορία …
Σ. Ότι σου είχε πει ο Τάσος.

Κ. Μου είχε πει ότι είχε πιάσει κάνοντας όπισθεν ο προφυλακτήρας είχε εγκλωβιστεί, είχε πιάσει σε ένα σιδερένιο παλούκι.
Σ. Τώρα που μου το λες, ότι κάνοντας όπισθεν, είχε από κάπου γαντζώσει ο προφυλακτήρας. Είτε παλούκι ήτανε, είτε δεν ξέρω τι άλλο ήτανε εκεί πέρα.
Κ. Η 3Α εντούτοις στην διάρκεια της δικτατορίας δεν γίνεται γνωστή ως οργάνωση, ενώ οι βόμβες καταγράφονται από την δικτατορία.
Σ. Ναι γιατί θυμάμαι ότι και μετά από το Χίλτον, πήγαμε στην πλατεία Κολωνακίου και σε έναν από αυτούς τους υπαίθριους θαλάμους πήρε την ανταποκρίτρια της Ντόιτσε Βέλε στην Αθήνα, την Ούρσουλα και της είπε ότι έχουν τοποθετηθεί δύο βόμβες στον τάδε όροφο του ξενοδοχείου Χίλτον. Ξέρω ότι κάθε φορά έπαιρνε τηλέφωνο. Δεν ξέρω εάν έλεγε αυτή την λεπτομέρεια που δεν είναι και λεπτομέρεια, ότι ήτανε από την Α.Α.Α.. Μάλλον δεν το έλεγε. Ίσως να μην το έλεγε για κάποιους λόγους.
Κ. Η δικτατορία στα δικά της χαρτιά, στις συσκέψεις ασφαλείας που έκανε κάθε μήνα, καταγράφει σε έγγραφα ορισμένες βόμβες από την 3Α[1]. Που σημαίνει ότι ήταν γνωστή σαν οργάνωση αλλά δεν συνελήφθη ποτέ και δεν έμαθαν τότε επί δικτατορίας, ποιοι είναι στην 3Α.
Σ. Άρα θα έλεγε το Τάσος ότι είναι στην Α.Α.Α..
Κ. Εντούτοις συλλαμβάνονται ο Μήνης, ο Παντελάκης και ο Ζάνος. Δεν συνελήφθησαν άλλοι που σημαίνει ότι κανείς δεν είπε για τους άλλους. Σοφία αληθεύει ότι στην αποκοτιά του και στον ηρωισμό του ο Τάσος ο Μήνης, είχε βάλει αστυφύλακα να φιλάει το αυτοκίνητο του;
Σ. Ναι. Όταν πήγαμε, βάζω και τον εαυτό μου μέσα γιατί δεν πήγε μόνος του και ήθελε να έχει, όπως καταλαβαίνεις, εμένα σαν κάλυψη, πώς να το πούμε. Δηλαδή πηγαίνουμε σαν ένα ζευγάρι μια επίσκεψη. Σε μια πάροδο εκεί της Βασιλίσσης Σοφίας ή Βασιλέως Κωνσταντίνου, δεν ξέρω πως λέγεται, Βασιλίσσης Σοφίας νομίζω, εκεί έπρεπε να μπαίνουν όλα τα αυτοκίνητα που θα παρκάρανε με ζυγό αριθμό. Δεν υπήρχε όμως χώρος και για το αυτοκίνητο του Τάσου. Οπότε στον αστυφύλακα που παρακολουθούσε εάν αυτοί που αφήνουνε τα αυτοκίνητα τους έχουν ζυγό αριθμό, του λέει «*Κοίταξε να δεις, σε παρακαλώ πολύ πρόσεχε μου το αυτοκίνητο. Είμαι εν ενεργεία αξιωματικός, πετάγομαι να συναντήσω έναν φίλο μου για πέντε λεπτά και έρχομαι και το παίρνω αμέσως.*» Δεν θα αργήσαμε και περισσότερο από ένα τέταρτο για να γίνει αυτή η ιστορία. Μπήκαμε ευθαρσώς μέσα στο loby του Χίλτον, πήραμε το ασανσέρ, πάτησε στην τύχη με κατεύθυνση κάποιον από τους ψηλούς ορόφους και έγινε αυτή η δουλειά. Μετά πήραμε ωραία και καλά το αυτοκίνητο, του λέει «*Ευχαριστώ πάρα πολύ.*» Του λέει του Τάσου «*Τι λετε κύριε*» και τον χαιρετάει και …
Κ. Σοφία δεν ολοκλήρωσες την ιστορία με την τσάντα.
Σ. Η ιστορία με την τσάντα δεν ολοκληρώνεται εύκολα, γιατί απόδειξη ότι τους παρακολουθούσανε λεω, είναι ότι ήξεραν ότι η τσάντα… Σημείωσε ότι κάτι που δεν σου έχω πει είναι ότι όταν έγινε η 21^{η} Απριλίου, στέλνει ο Γιάννης ο Χαραλαμπόπουλος τη γυναίκα του γύρω στις 25 Μαΐου, μεταξύ 20 και 25 Μαΐου και του λέει «*Τάσο από μέσα, από γραφεία της δικτατορίας, μάθαμε ότι θα συλληφθείς*.» Και αφήνω τα παιδιά σε δύο φίλες μου, φεύγουμε αμέσως με τον Τάσο, με το Φογκσβάγκεν, από Κέρκυρα πήγαμε (…) και μετά Ρώμη. Όπου εγώ έμεινα πολύ λίγες μέρες φυσικά, ούτε μια εβδομάδα και πήρα το αεροπλάνο και γύρισα και ο Τάσος έμεινε εκεί περίπου δύο μήνες, έξω. Όταν δεν έγινε τίποτα στο διάστημα αυτό, όπου εγώ του έγραφα, είχαμε συνεννοηθεί τι θα γράφουν τα γράμματα μου. Η πρώτη σειρά, τα γράμματα αυτά θα γράφανε ό,τι έπρεπε να του πω. Δεν ξέρω εάν είμαι σαφής.
Κ. Τα πρώτα γράμματα κάθε σειράς.
Σ. Τα πρώτα γράμματα της κάθε σειράς, διαβάζοντας τα προς τα κάτω, θα έγραφαν αυτά που ήθελα να του πω, εκτός από εάν τα παιδιά είναι καλά, αν το ένα αρρώστησε, το άλλο δεν πήγε σχολείο ή κάτι τέτοια και τα λοιπά. Λοιπόν όταν όλα φάνηκαν, δεν υπήρχε η αγωνία ότι θα τον συλλάβουν, τότε ο Τάσος επέστρεψε.
Το θέμα της τσάντας έχει ως εξής. Άφησε κάποτε ο Τάσος την τσάντα στο σπίτι της μητέρας μου. Το πότε την άφησε δεν το ξέρω. Εγώ ξέρω ότι όταν πιάστηκε ο Τάσος, την επομένη ήρθανε και έκαναν μια εξονυχιστική έρευνα στο σπίτι μας. Εξονυχιστική έρευνα κυριολεκτικά. Κατόπιν αυτού αποφασίζω να πάω να πάρω την τσάντα από το σπίτι της μητέρας μου για να μην επιβαρυνθεί η μητέρα μου. Δεν με παρακολουθούσανε Αντώνη, αν μπορείς να το φανταστείς αυτό το πράγμα. Λοιπόν παίρνω ένα ταξί, πηγαίνω στο σπίτι της μητέρας μου, παίρνω την τσάντα. Η μητέρα μου όταν πιάστηκε ο Τάσος κατάλαβε ότι η τσάντα αυτή δεν είναι τυχαία αφημένη στο σπίτι της. Παίρνω την τσάντα και την πάω σε ένα κοντινό διαμέρισμα που έμενε μια ξαδέρφη της. Προσπαθώ να την ανοίξω, να βγάλω το περιεχόμενο, τα χέρια μου έτρεμαν τόσο πολύ που ενώ η τσάντα δεν ήταν κλειδωμένη, ήταν από αυτές που πατικώνονται, Samsonite, δεν μπορώ να την ανοίξω. Οπότε παίρνω την τσάντα, γυρίζω στο Χαλάνδρι, οι μαργαρίτες ήταν ένα μέτρο ύψος, υπήρχαν ακόμα άχτιστα οικόπεδα πολλά. Ρίχνω την τσάντα, βραδάκι ήτανε, μέσα στις μαργαρίτες μιας γωνίας πολύ κοντά στο σπίτι μου, ένα τετράγωνο παρακάτω ήτανε. Γυρίζω στο σπίτι, ήτανε ο αδερφός του Τάσου εκεί και λοιπά. Παράλληλα ο Τάσος είχε ένα, πιστόλι το λένε; Είχε σκάψει κά-τω από ένα γιασεμί και το είχε κρύψει εκεί σε μια σακούλα νάιλον με σφαίρες. Το θυμάμαι πολύ καλά αυτό. Και θυμάμαι ότι όταν ερχότανε ο

[1] Βλ. πίνακες 2 και 3 στο παράρτημα Α.

κηπουρός έτρεμα και καθόμουν από πά-νω και του έλεγα «*Μην το σκαλίζεις, είναι τόσο ωραίο αυτό το γιασεμί. Δεν έχει ανάγκη από τίποτα άλλο. Εγώ το ποτίζω.*» Λοιπόν δίπλα μου, στο διπλανό σπίτι έμενε ο Παπαποστόλου. Αρκεί αυτό να σου πω για να καταλάβεις το πόσο από εκεί και πέρα, στη συνέχεια …
Κ. Ένα λεπτό Σοφία. Ποιος ήταν ο Παπαποστόλου;
Σ. Αυτός που έκανε μετά το πραξικόπημα της, πως το λένε, που λέγεται ότι έχει σκοτώσει τον Γιωργάκη και λοιπά στην Κύπρο… Στο διπλανό μου σπίτι. Λοιπόν χαράματα την επομένη μέρα πάω, τα παιδιά κοιμόντουσαν και παίρνω την τσάντα και την φέρνω στο τραπεζάκι της κουζίνας. Ανοίγω την τσάντα, βγάζω το περιεχόμενο, βάζω μέσα το πιστόλι ώστε να ενοχοποιηθεί… Δεν ξέρω τι γίνεται εν τω μεταξύ από εκεί και πέρα με τον Τάσο. Να ενοχοποιηθεί ότι είχε κρύψει αυτή την τσάντα στο σπίτι της μητέρας μου και εκεί μέσα υπήρχε ένα πιστόλι. Οπότε ξέρω ότι έπαιρνε έξι μήνες φυλακή για αυτό το πράγμα.
Κ. Και να αποφύγει την ενοχοποίηση για της βόμβες.
Σ. Βέβαια.
Κ. Και η μητέρα σου και όλος ο μηχανισμός.
Σ. Βέβαια, ναι. Εν τω μεταξύ αρχίζει η Ασφάλεια να πηγαινοέρχεται στο σπίτι της μητέρας μου στο Χολαργό και να της ζητάει την τσάντα. Η μητέρα μου να λέει «*Δεν έχω καμιά τσάντα. Δεν ξέρω για καμιά τσάντα.*» Την παίρνουνε και με παίρνουνε, με διαφορετικά αυτοκίνητα και μας πάνε στην Ασφάλεια προαστίων. Την βάζουν την μητέρα μου σε αντιπαράσταση με τον Τάσο και παρακολουθούσαν, Φαφατάς όλοι εκεί, τον διάλογο μεταξύ μητέρας μου και Τάσο. Όπου της λέει ο Τάσος, συγκλονιστικό ε; Μια γυναίκα… Της λέει «*Μητέρα πες τα όλα. Πες τα όλα. Εάν υπάρχει τσάντα δόστους την.*» Πώς να ξέρει ο Τάσος ότι εγώ άλλαξα τα…, ότι έβγαλα το υλικό αυτό από μέσα, που να τα ξέρει. Δεν είχα εγώ καμιά επαφή με τον Τάσο. Αφήνουν την μητέρα μου στο άλλο δωμάτιο που ήμουν εγώ. Κλαίγοντας της λεω «*Δως τη εάν υπάρχει αυτή η τσάντα επιτέλους μαμά. Δως τη να ηρεμήσουμε.*» Γιατί εγώ είχα τρελαθεί. Είναι δυνατόν να παίρνουν στην Ασφάλεια την μητέρα μου νύχτα, να της λένε «*Θα σου βγάλουμε τα μαλλιά.*» Την άφησαν νύχτα, μία η ώρα, στην Ασφάλεια μόνη της. Μια γυναίκα που μεγάλωσε έξι παιδιά. Και τι μου λέει η μητέρα μου; «*Ναι, παιδί μου.*» Εκεί στην Ασφάλεια, ούτε εκεί μας παρακολουθούσανε. *«Ναι, παιδί μου.»* μου είπε αλλά μου έκανε …
Κ. Σου έκανε νόημα ότι δεν θα τη δώσει.
Σ. Ναι, μην τη δώσεις. Το έπιασε αυτή η γυναίκα το νόημα που της έκανε, κατάλαβες; Και μου λέει «*Δεν έχω παιδί μου καμιά τσάντα.»* σε μένα τώρα. Κατάλαβες; Ήξερε ότι εγώ δεν το ξέρω. Της το είχα πει, «*Αν υπάρχει τσάντα δως τη μου.*»
Κ. Οπότε Σοφία (για να γίνει αντιληπτό γιατί το κασετοφωνάκι δεν καταλαβαίνει από εκφράσεις) η μάνα σου σε προστατεύει εσένα από την υπόθεση και συγχρόνως προστατεύει και τον Τάσο για την ύπαρξη εκρηκτικών σε άλλο σπίτι.
Σ. Τον Τάσο προστατεύει. Εμένα γιατί να με προστατέψει; Εάν ο Τάσος είχε αφήσει μια τσάντα στο σπίτι της μάνας μου δεν είναι απαραίτητο να το ξέρω εγώ. Τον Τάσο προστατεύει. Εξ ου και θα σου πω το εξής συγκλονιστικό. Όταν πέθανε η μητέρα μου, ο Τάσος μου αποκάλυψε «*Εγώ έκλαψα περισσότερο για τη δική σου την μητέρα παρά για την δική μου, για τον θάνατο της δικής σου. Περισσότερο για τον θάνατο της δικής σου μητέρας παρά για τον θάνατο της δικής μου μητέρας.*»
Κ. Είχε δεσμό με αυτή τη γυναίκα.
Σ. Είχε τέτοιο δεσμό με αυτή τη γυναίκα … Δηλαδή αυτή η γυναίκα πραγματικά ήτανε…, έδειξε ότι … Μια γυναίκα η οποία ήτανε όλη της η ζωή να μεγαλώνει τα παιδιά της, τίποτα περισσότερο.
Κ. Πόσα αδέρφια έχεις Σοφία;
Σ. Έξι παιδιά. Πέντε κορίτσια και ο αδερφός μου. Λοιπόν κατόπιν τούτου παίρνω το Σπύρο τον Μουστακλή, γι' αυτό δεν θυμόμουνα ορισμένα πράγματα και μέσω της Χριστίνας έμαθα ότι είχε επικοινωνίες με τον Μασουρίδη. Της λεω «*Πες μου βρε Χριστίνα τι θυμάσαι από αυτή την ιστορία*;» Ήταν τόσο τραγικά τα γεγονότα εκείνες τις ημέρες. Λοιπόν παίρνω τον Σπύρο τον Μουστακλή, έρχεται ο Σπύρος φορτώνουμε τα υλικά, όπως τα είχα ρίξει στη σακούλα και πάμε στο σπίτι του Μασουρίδη. Και εκεί τα ξεχωρίζει η Σπύρος, για να μην κάνουμε αυτή τη δουλειά στο σπίτι μου. Εκεί ξεχωρίζει ο Σπύρος τα υλικά, τα χρήσιμα, σκίζει κάτι χαρτιά, τι τα κάνει δεν ξέρω. Η Χριστίνα έξω από το σπίτι του Μασουρίδη να κάθεται μέσα στο αυτοκίνητο. Απέναντι να είναι το αστυνομικό τμήμα και η Χριστίνα να νομίζει ότι οι αστυνομικοί που βγαίνουνε από το αστυνομικό τμήμα Αμαρουσίου, ότι ήτανε για να πιάσουνε εμάς, κατάλαβες τι λαχτάρα πέρασε και αυτή η δύστυχη. Και όλο το υλικό αυτό το στέλνει στο Μεσολόγγι, το πηγαίνει στο Μεσολόγγι που ήταν ο ανιψιός του εκεί, ο ανιψιός του σκοτώθηκε με την μηχανή του οπότε δεν ξέρει κανείς τι έγινε αυτό το υλικό. Η συνέχεια όμως είναι η εξής. Η οποία είναι επίσης συγκλονιστική. Επειδή πια άρχισα να παρακαλάω να αφήσουν τη μητέρα μου, πιάνω τον Γιάννη τον Μπούτο «*Γιάννη σε παρακαλώ ...*» Τον Αλέκο τον Γαρμπέλη, τον ξέρεις τον Αλέκο τον Γαρμπέλη; Το ταίρι του Τάσου στη Μέση Ανατολή, στον εμφύλιο και λοιπά. Δήμαρχος Αμαρουσίου καμιά 15αριά χρόνια και πάρα πολύ φίλος, πέθανε. Λοιπόν να μην μπορούν να κάνουν τίποτα οι άνθρωποι και από πού και ως πού; Είχανε καμιά επικοινωνία με κανέναν χουντικό για να μπορέσουν αυτοί να πούνε «*Αφήστε αυτή τη γυναίκα ήσυχη.*» Τους είχα τρελάνει.

Κ. Σοφία είναι καθαρό ότι αυτοί ψάχνανε να βρούνε εκρηκτικά. Όταν κάνανε την έρευνα στο σπίτι, ο Τάσος είχε καθαρίσει το εργαστήριο του;
Σ. Δεν υπήρχε τίποτα που να μπορέσει να τον ενοχοποιήσει. Τουλάχιστον έτσι μου φάνηκε όση ώρα μπορούσα… Γιατί ήμουνα παρούσα, αλλά στο εργαστήριο κάτω ήταν πολλά τα δωμάτια, άλλοι ψάχνανε από εδώ, άλλοι ψάχνανε από εκεί, δεν ξέρω. Αυτό δεν το ξέρω. Δεν πρέπει να βρήκανε.
Κ. Για να γίνει καθαρό το εξής, πρέπει να μου πεις για την δεξιοτεχνία που είχε ο Τάσος σε κατασκευές με τα χέρια. Τι έκανε;
Σ. Έπαιρνε ρολογάκια μικρά, οποιοδήποτε ρολόι, είτε επιτραπέζιο είτε χεριού και αφού έβγαζε από τα σπίρτα τα κεφαλάκια και έκανε με κάτι άλλο κάποια μάζα, κάποιο ανακάτε-μα, πώς να το πει κανείς αυτό το πράγμα; Κάποιο μείγμα έκανε και έφτιαχνε αυτό το πράγμα.
Κ. Τώρα περιγράφεις την βόμβα. Εκτός από βόμβες όμως ο Τάσος είχε και ευρεσιτεχνίες. Τι είχε κάνει;
Σ. Η ευρεσιτεχνία του Τάσου ήτανε για τους κερματοδέκτες, αυτά τα τέτοια.
Κ. Αυτό είναι δικό του δηλαδή.
Σ. Ναι και το οποίο μας κράτησε επί χούντας. Μας είχαν κόψει τα πάντα. Ούτε μισθός υπήρχε, ούτε μετοχικό, όλα αυτά ήταν κομμένα. Θέλω όμως σε παρακαλώ να συμπληρώσω σε αυτό, γιατί τελειώνει. Όταν πια την τελευταία βραδιά πήραν την μητέρα μου και την άφησαν μία η ώρα τη νύχτα έξω από την Ασφάλεια προαστίων, πώς να γυρίσει αυτή η γυναίκα των 80 ετών και δεν είχε ιδέα από Αθήνα, έτσι; Οι άνθρωποι ζούσαν στην Σπάρτη. Αποφασίζω πλέον εγώ να πάρω τη τσάντα με το πιστόλι μέσα και με κάτι περιοδικά που του ερχόντουσαν του Τάσου από την Κίνα, να τον ενοχοποιήσω ότι είναι και αριστερός … Έπρεπε για κάποιο λόγο. Για ποιο λόγο τώρα ήταν η τσάντα κρυμμένη και για τη τσάντα γινόταν όλο αυτό το πήγαινε έλα της μητέρας μου. Παίρνω την τσάντα και την πάω στο Χολαργό, στο σπίτι της μητέρας μου. Μπαίνω μέσα, της λεω «*Μαμά μου βάλ' την κάτω από την πολυθρόνα και όταν ξαναέρθουν…*» γιατί αυτοί πια την επισκέπτονταν συνέχεια, *«…πες τους ότι ΄΄Δεν σας αντέχω άλλο. Επιτέλους ορίστε. Σκύψτε κάτω από την πολυθρόνα και πάρτε την και επιτέλους αφήστε με ήσυχη΄΄*» Αφήνω την τσάντα στην μητέρα μου, να είναι καλά εκεί που είναι και φεύγω. Πριν προλάβω Αντώνη να στρίψω τη γωνία, είναι ανατριχιαστικό, να στρίψω τη γωνία να βγω στη Μεσογείων να πάρω ένα ταξί ή δεν ξέρω τι για να γυρίσω στο Χαλάνδρι, παρκάρισε μπροστά το αυτοκίνητο της Ασφάλειας προαστίων.
Κ. Που σημαίνει ότι σε παρακολουθούσαν πλέον.
Σ. Όχι. Αν με παρακολουθούσαν θα με έλεγχαν στην υπόθεση της τσάντας. Δεν με παρακολουθούσαν. Αυτό είναι το απίστευτο. Γιατί εάν με πιάνανε, εάν είχαν έρθει ένα λεπτό νωρίτερα… Θα μου πεις πιθανόν η μάνα μου … Θα κάνανε πάλι κάποια ψιλοέρευνα. Πέντε λεπτά νωρίτερα θα με βλέπανε εμένα με την τσάντα να την πηγαίνω να την αφήνω στο σπίτι της μάνας μου. Οπότε θα καταλάβαιναν ότι όλη αυτή η ιστορία είναι μια πλεκτάνη μεταξύ εμού και της μητέρας μου και του Τάσου, που έκανε το νόημα στη μητέρα μου. Δεν ξέρω εάν είμαι σαφής. Είναι συγκλονιστική αυτή η ιστορία.
Κ. Σοφία πηγαίνουν τον Τάσο στο Ε.Α.Τ. / Ε.Σ.Α. και έχουμε τη γνωστή υπόθεση των βασανιστηρίων. Δεν θέλω να αναφερθείς σε αυτό γιατί ήδη έχει δημοσιευτεί το βιβλίο του. Τι συμβαίνει όμως έξω από την Ε.Σ.Α.; Με σένα τη γίνεται;
Σ. Πηγαίνω 15 Ιουνίου να κάνω επισκεπτήριο στον Κορυδαλλό, γιατί αφ' ότου βγήκε από την Ασφάλεια προαστίων μεταφέρθηκε στον Κορυδαλλό. Και είχαμε δύο ή τρία επισκεπτήρια την εβδομάδα, κάτι τέτοιο. 15 Ιουνίου μου λέει ο φύλακας «*Εσύ τι θέλεις εδώ;*» Του λεω «*Τι θα πει τι θέλω εδώ; Είναι το επισκεπτήριο μου με τον άντρα μου.» «Να φύγεις. Ο άντρας σου δεν είναι εδώ, είναι στην Ε.Σ.Α.*.» μου λέει. Είμαστε με την Ντίνα την Καράγιωργα, κόβονται τα πόδια μου. Ανεβαίνω αμέσως στη γραμματεία ας πούμε …
Κ. Της Ασφάλειας εννοείς.
Σ. Όχι, Κορυδαλλό. Στον Κορυδαλλό είναι πλέον ο Τάσος. Έμεινε 22 μέρες ο Τάσος στην Ασφάλεια προαστίων και με τον Παντελάκη, ο Ζάνος βγήκε, αφέθηκε ελεύθερος μετά την Ασφάλεια προαστίων ο Ζάνος …
Κ. Γιατί δεν ανακαλύφθηκε εάν είχαν, δεν διαπιστώθηκε εάν είχε ανάμιξη.
Σ. Ακριβώς. Λοιπόν και πάω 15 Ιουνίου να κάνω το επισκεπτήριο μου στον Τάσο στον Κορυδαλλό και μου λέει ότι «*Ο άντρας σου είναι στην Ε.Σ.Α.*.» Φεύγουμε με την Ντόρα την Παντελάκη, όπου πηγαίναμε πάντα γιατί εκείνη είχε αυτοκίνητο. Το δικό μας το αυτοκίνητο το πήρανε μαζί με τον Τάσο όταν τον συνέλαβαν.
Κ. Το κατάσχεσαν.
Σ. Βεβαίως, το κατάσχεσαν. Το τρίτο κακό. Λοιπόν μπορώ να ανταποκριθώ εγώ…
Κ. Εννοείς ότι το κινείς ακόμα.
Σ. Το κινώ δεν θα πει τίποτα. Βέβαια στα πέριξ. Λοιπόν φεύγουμε τώρα με την Παντελάκη και πάμε στο γραφείου του Γ. Β. Μαγκάκη. Που ήτανε ο δικηγόρος μου. Και που να είναι καλά εκεί που είναι, αυτός ο άνθρωπος μου συμπαραστάθηκε αφάνταστα. Ήταν το ναρκωτικό μου όλο αυτό το διάστημα, χωρίς αυτόν δεν ξέρω εάν θα μπορούσα δηλαδή. Να ταΐσω τα παιδιά μου, να πάω να δω τον Τάσο, δεν ξέρω πώς να στο πω. Όλο αυτό το διάστημα ο άνθρωπος μου άνοιξε διάπλατα το σπίτι του, με είχε οποιαδήποτε ώρα της ημέρας και της νύχτας παρούσα, γιατί εγώ αισθανόμουνα την ανάγκη να μιλήσω με τον Μαγκάκη. Κάπως έπρεπε να

μιλήσω. Και δεν έκανα και τίποτα σε όλο το διάστημα που ήταν ο Τάσος στο Ε.Α.Τ. / Ε.Σ.Α., σε 111 μέρες και σε όλο το διάστημα που ήταν στην Ασφάλεια επίσης, εάν δεν έπαιρνα τη γνώμη του Μαγκάκη, του Μασουρίδη και του Μουστακλή. Γιατί ήξερα ότι εάν έκανα κάτι που ο Τάσος κάποια στιγμή θα το θεωρούσε ότι δεν έπρεπε να το κάνω, ο Τάσος θα μπορούσε να με χωρίσει. Τον ξέρεις τον Τάσο. Θα μου έλεγε «*Εσύ πήγες και βρήκες τον Πατακό …*» ας πούμε, *«… και του είπες να με αφήσουν;»* Κατάλαβες τι θέλω να σου πω;
Κ. Δεν πήγες και βρήκες τον Πατακό βέβαια.
Σ. Θέλω να σου πω, εάν τολμούσα να κάνω κάτι, εάν περνούσε από το τρελό μου το μυαλό να κάνω κάτι που θα ήτανε αντίθετο με τα πιστεύω του Τάσου, ο Τάσος μετά εάν του το έλεγα θα με είχε χωρίσει. Γι' αυτό ότι σκεφτόμουνα το συζητούσα με αυτούς τους τρεις ανθρώπους.
Κ. Σοφία πως έβγαλε ο Τάσος το ημερολόγιο του από το Ε.Α.Τ. / Ε.Σ.Α.;
Σ. Θα στο πω αμέσως. Πρέπει να σου πω όμως κάτι άλλο αυτή τη στιγμή, τι έγινε έξω από την Ε.Σ.Α.. Πάω στον Μαγκάκη και του λέω «*Κύριε Μαγκάκη ο Τάσος σήμερα είναι στο Ε.Α.Τ. /.Ε.Σ.Α.*.» Ο άνθρωπος κάθισε στην πολυθρόνα του και μου λέει «*Παιδί μου ο Θεός μαζί σου.*» αυτές ήταν οι κουβέντες που μου είπε. Του λέω «*Ο Θεοφιλογιαννάκος είναι πατριώτης μου, η οικογένεια ήταν πελάτες του πατέρα μου, ο πατέρας μου ήταν οδοντίατρος, Να πάω να τον πιάσω;» «Κάνε ότι νομίζεις. Πήγαινε.»* Γιατί σου λέω δεν έκανα τίποτα μόνη μου. Ξεκινάμε με την Ντόρα την Παντελάκη και μπαίνουμε στην είσοδο, την πρώην είσοδο που ήταν η πύλη του Ε.Α.Τ. / Ε.Σ.Α., δεν ξέραμε και που είναι, ρωτώντας πήγαμε. Αφήνει το αυτοκίνητο της η Ντόρα, ρωτάω τον φρουρό «*Ο κύριος Θεοφιλογιαννάκος;*» Μου λέει «*Όπου να είναι θα έρθει.*» Ήτανε γύρω στις πεντέμισι- έξη το απόγευμα. «*Θα τον δείτε με ένα κόκκινο αυτοκίνητο.*» Η Ντόρα κάθεται στο αυτοκίνητο της και εγώ στέκομαι όρθια εκεί αναμένοντας το κόκκινο αυτοκίνητο. Σε λίγη ώρα, δεν πέρασαν πέντε–δέκα λεπτά, νάτο το αυτοκίνητο, ο οδηγός και ο Θεοφιλογιαννάκος. Οπότε κάνω το χέρι μου έτσι εγώ για να σταματήσει, σταματάει. Λέω «*Κύριε Θεοφιλογιαννάκο θα ήθελα να σας μιλήσω.*» Βγαίνει αυτός αμέσως έξω. «*Λέγομαι Κούτση. Είμαι η Σοφία η Κούτση από την Σπάρτη.» « Α τι κάνετε;*» Γνωριζόμασταν τα παιδιά στην Σπάρτη. Ένα ανθρωπόμορφο από τότε πλάσμα, πώς να στο πω, ένα αντιπαθητικό παιδί.
Κ. Εννοείς άσχημος.
Σ. Άσχημος.
Κ. Σοφία αληθεύει ότι είχε στο πρόσωπο, στο δέρμα, δερματοπάθεια;
Σ. Ναι, ναι. Φοβερή. Από πολύ νεότερος. Λέει «*Πως από τα μέρη μας; Τι κάνετε; Τι κάνει η Σπάρτη;»* και τα λοιπά. «*Πως από τα μέρη μας;*» Λέω «*Από σήμερα έχετε κρατούμενο τον άντρα μου.» «Ποιος είναι; Πως λέγεται;*» Όλα αυτά. Στην αρχή του είπα πως πάει και λοιπά και ποια είμαι, το όνομα του πατέρα μου, χαμογελαστά. Και το τονίζω αυτό γιατί όταν του είπα ότι ο άντρας μου λέγεται Μήνης, το πώς δεν με έδειρε δεν μπορείς να φανταστείς Αντώνη. Έγινε τόσο έξαλλος, αυτή η άσχημη μορφή του έγινε 100 φορές πιο άσχημη, έγινε έξαλλος. Και μου λέει «*Καταδέχτηκες εσύ να παντρευτείς αυτόν τον άνθρωπο;*» Και του λέω «*Κοιτάξτε κύριε Θεοφιλογιαννάκο …*» θύμωσα και εγώ. « *… είμαι και εγώ Σπαρτιάτισσα. Καθίστε φρόνημα. Ο άντρας μου έχει προσφέρει σε αυτόν τον τόπο όταν εσείς ήσασταν ακόμα αγέννητος. Και να ξέρετε ότι είναι ο καλύτερος σύζυγος και ο καλύτερος πατέρας που υπάρχει. Λοιπόν εγώ δεν ήρθα να σας πω αυτά τα πράγματα. Ήρθα να σας πω το εξής. Ο άνθρωπος έδωσε την σωματική του ακεραιότητα για αυτόν τον τόπο. Λοιπόν κινδυνεύει ανά πάσα στιγμή να μείνει στα χέρια σας.*» Γίνεται έξαλλος, «*Εμείς δεν θα τον βασανίσουμε, δεν θα του κάνουμε τίποτα.», « Εγώ σας το λέω. Εάν δεν κινδυνεύει να πεθάνει, κινδυνεύει να μείνει ανάπηρος.»* Αυτό που έγινε με τον Σπύρο τον Μουστακλή. «*Αυτό μόνο ήρθα να σας πω.*» Η απάντηση του ήτανε «*Σας λέω ότι δεν πρόκειται ούτε το μικρό του το δαχτυλάκι να του αγγίξουμε.*» Από εκεί και πέρα 111 μεσημέρια είμαι έξω από το Ε.Α.Τ. / Ε.Σ.Α.. Το τρίτο μεσημέρι με καλούν μέσα στο ισόγειο, στο κτήριο το διώροφο αριστερά, μαζεμένοι καμιά δεκαριά και μου έκανε εντύπωση γιατί δεν σηκώθηκε κανένας, αν είναι δυνατόν. Και μου είπανε «*Πρόσεξε καλά δεν θα ξαναέρθεις.*» Ρωτάω τον Μαγκάκη, τον Γ. Β. πάλι και του λέω αυτό και αυτό, «*Εσύ θα πηγαίνεις.*» μου λέει. Και πραγματικά πήγαινα πότε να του πάω γλυκά, πότε να του πάω φαγητό, πότε να του πάω εσώρουχα και λοιπά. Δεν έλειψα ούτε ένα μεσημέρι έξω από το Ε.Α.Τ. /.Ε.Σ.Α.. Όχι, δεν τον έβλεπα, όχι για τη δική μου δηλαδή την … Απλώς να ξέρουν ότι δεν είναι μόνος του. Να ξέρουν ότι …, άσε παραπέρα αν θα νοιαζόντουσαν, υπάρχει η γυναίκα του η οποία νοιάζεται. Γι' αυτούς τους λόγους πήγαινα. Και κάτι άλλο που με ρώτησες, πως έβγαλε το ημερολόγιο. Πως το έβγαλε από τον Κορυδαλλό πια, ε; Μου λέει σε ένα επισκεπτήριο, ο Πάνος είναι ο μεγάλος μου ο γιος και ο Θανάσης είναι ο μικρός. Το παιδί ήτανε εννέα ετών ο μικρός, οκτώ – εννέα ετών. «*Μέσα στο τζάκετ του ράψε του μια τσέπη. Μέσα από το τζάκετ. Εκτός από τις εξωτερικές τσέπες, ράψε του μια τσέπη μέσα από το τζάκετ.*» Την έραψα την τσέπη. «*Θα του βάλω κάτι και προσοχή πάρα πολύ.*» Εγώ δεν ήξερα για τι πράγμα την ήθελε. Ξέρω όμως ότι στο Ε.Α.Τ. /.Ε.Σ.Α. του είχα στείλει δύο – τρία βιβλία. Τα άπαντα του Καβάφη, τα άπαντα κάποιων ποιητών δεν θυμάμαι. Είχε μια μύτη, αυτά θα στα έχει πει και ο ίδιος προφανώς, μια μύτη από ένα μολύβι. Και βεβαίως ήξερε από τέτοια ο Τάσος από τον Ταΰγετο, από την Μέση Ανατολή που στέλνανε και να δεις υπάρχει κουτί ολόκληρο με όλα αυτά που έστελνε και του στέλνανε και όλα αυτά τα πράγματα.
Κ. Με τον ασύρματο.

Σ. Κρατούσε ημερομηνίες ο Τάσος γραμμένες σε τέτοια σημεία που ούτε τους ενδιέφερε. Τα άπαντα τώρα του … Μου είχε ζητήσει κάποια βιβλία να του στείλω που να μπορώ να του τα δώσω. «*Μην μου στείλεις τώρα τον Λένιν.*» Αυτά τα έγραψε σε πάρα πολύ …, στον Κορυδαλλό τα έγραψε σε πολύ λεπτό φύλλο χαρτιού. Τα έβαλε σε ένα πακέτο τσιγάρα, δεν καπνίζεις, από αυτά τα πακέτα, όχι τον Άσσο που κάπνιζε ο Τάσος. Άνοιξε από πάνω το σκέπασμα, έβγαλε όλα τα τσιγάρα, έκοψε το φίλτρο από τα τέσσερα, έβαλε το ημερολόγιο μέσα, έβαλε τα φίλτρα από πάνω, αν τον πιάνανε ανοίγοντας το να βλέπανε ότι είναι τα φίλτρα, άνοιγε το μικρό κομμάτι αν θυμάσαι στα τσιγάρα αυτά. Και μου λέει «*Ράψε στου παιδιού το τζάκετ από μέσα.*» Στο επισκεπτήριο τα παιδιά ήτανε κάθε Κυριακή, την ώρα που το είχε αγκαλιάσει βάζει τα αυτά μέσα. Βγαίνει το παιδί έξω και να μου λέει «*Απάνω μου…*» οι φύλακες, ε; Ως που να μπούμε στο αυτοκίνητο της Ντόρας της Παντελάκη, γιατί εκείνη όπως σου είπα είχε αυτοκίνητο, να μου λέει το παιδί «*Κάτι μου έχει βάλει εδώ στην τσεπούλα ο μπαμπάς.*» Να του κρατάω το χέρι, «*Ας το πουλάκι μου, θα μου το δείξεις όταν μπούμε στο αυτοκίνητο.» «Όχι τώρα να δεις τι μου έχει χαρίσει ο μπαμπάς μέσα, που μου έχει βάλει στην τσεπούλα.», «Κάτσε ρε παιδί μου να φτάσουμε στο αυτοκίνητο.*» Έτσι έγινε η ιστορία.

Κ. Δηλαδή Σοφία, ο Τάσος κρατάει στο Ε.Α.Τ. / Ε.Σ.Α. ημερομηνίες και προφανώς κάποια συνθηματικά δικά του …

Σ. Το μυαλό λειτουργεί πάρα πολύ Αντώνη όταν είναι σε αυτή την κατάσταση.

Κ. Και στον Κορυδαλλό με βάση αυτές της ημερομηνίες που κρατούσε στο βιβλίο μέσα, κάθεται και γράφει το ημερολόγιο και το βγάζει με το παιδί σας.

Σ. Σημειωτέον ότι το μυαλό, απ' ότι μου είπε μετά, λειτουργεί πάρα πολύ έντονα όταν είσαι σε αυτές τις καταστάσεις. Αν αφαιρέσεις τα οράματα που δημιουργούνται από την ορθοστασία που το αίμα συσσωρεύεται, γιατί ξέρεις πως ήταν τα πόδια του Τάσου; Τα πόδια του Τάσου από εδώ και κάτω είναι μαύρα από τις πάρα πολύ μικρές μπλε φλεβίτσες που το αίμα κατεβαίνοντας …

Κ. Σπάζανε.

Σ. Λοιπόν έτσι βγήκε το ημερολόγιο.

Κ. Εσύ το στέλνεις το ημερολόγιο;

Σ. Εγώ το στέλνω το ημερολόγιο στο εξωτερικό.

Κ. Πως;

Σ. Το ημερολόγιο έπρεπε να πάει στη Διεθνή Αμνηστία που είχε την έδρα της στην Ελβετία, Γενεύη. Το παίρνει ο Γιάννης ο Χορν και πως το στέλνει ο Γιάννης ο Χορν δεν ξέρω.[1]

Κ. Μου τα έχει πει ο Γιάννης ο Χορν αυτά.

Σ. Εντάξει, εσύ ξέρεις περισσότερα από εκεί και πέρα. Εγώ δεν ρώτησα γιατί ξέρεις και κάτι Αντώνη μου, ήταν τόσα πολλά τα γεγονότα και είχα τόσα πολλά στην πλάτη. Είχα έναν άνθρωπο κρατούμενο, δύο μικρά παιδιά, να νοιάζομαι και για τα μαθήματα τους, για την διατροφή τους, για την ψυχική τους ηρεμία, για το πήγαινε έλα μου στις φυλακές, οπότε δεν ήθελα να ρωτάω και ορισμένα πράγματα. Ας το. «*Ανέλαβες εσύ Γιάννη πως θα κάνεις αυτή τη δουλειά, ναι. Καλά την έκανες.*»

Κ. Σοφία εκτός από τις βόμβες ο Τάσος είχε άλλη δραστηριότητα αντιστασιακή; Και ποια. Φέρ' ειπείν συνθήματα γράφανε; Πλακάτ ή αφίσες;

Σ. Όχι, όχι. Του Τάσου η συγκέντρωση, η αυτοσυγκέντρωση ήτανε στο να βάζει βόμβες, πιστεύοντας ότι κατ' αυτόν τον τρόπο, ότι αυτό είναι μια κραυγή όχι κατά του αμερικανικού λαού, κατά της χούντας και κατά του συστήματος αν θέλεις.

Κ. Εναντίον όλων εκείνων οι οποίοι στήριζαν τη δικτατορία.

Σ. Ακριβώς. Αυτό.

Κ. Δεν ξέρεις εάν είχε καμιά επαφή ποτέ του με την οργάνωση ΕΑΝ του Σαβούρα, στην οποία …

Σ. Δεν πρέπει να είχε. Ούτε με τους ΄΄Ελεύθερους Έλληνες΄΄ είχε. Τουλάχιστον απ' ότι ξέρω δεν είχε. Αν ξέρεις εσύ κάτι περισσότερο.

Κ. Όχι, δεν ξέρω τίποτα τέτοιο. Το αναφέρω απλά γιατί και ο Σαβούρας είχε αναμίξει αξιωματικούς, τουλάχιστον με έγγραφα, με γράμματα, αλλά δεν γνωρίζω εάν είχανε δραστηριότητα αυτοί οι αξιωματικοί στις ενέργειες του Σαβούρα του Ιπποκράτη. Καθώς επίσης και οι Ελεύθεροι Έλληνες είχαν στην οργάνωση τους, αυτής της μορφής που ήταν, ένα σημαντικό αριθμό από απόστρατους αξιωματικούς.

Σ. Το ξέρω αυτό το πράγμα. Και ξέρω ότι όσο διάστημα ο Τάσος ήτανε Ασφάλεια, 111 μέρες στο Ε.Α.Τ. / Ε.Σ.Α. και φυλακή, ο Σπύρος ο Μουστακλής … Καταρχήν ο Γιάννης ο Μασουρίδης δεν με εγκατέλειψε ούτε λεπτό, δεν με εγκατέλειψε λεπτό ο Γιάννης ο Μασουρίδης. Γιατί τον καιρό που ήτανε στην Ε.Σ.Α. υπήρχε και αυτή η αγωνία. Αν έχει μιλήσει πιάνεται αμέσως ο άλλος. Ο Γιάννης ήτανε πάρα πολύ συχνά στο σπίτι μου, πάρα πολύ συχνά και υπήρχε και αυτή η αγωνία. Του έστειλα με τον Σπύρο τον Μουρίκη το αρχείο του

[1] Ο Γιάννης Χορν καίτοι πάσχει από κάποιας μορφής ημιπληγία μετά από εγκεφαλικό, αρνείται να ζητήσει να τον αποφυλακίσουν ΄΄λόγω ανηκέστου βλάβης΄΄ και μένει στη φυλακή για αρκετούς μήνες. Η εφημερίδα του ATHENS NEWS καθημερινά είχε ως υπέρτιτλο στην πρώτη σελίδα πόσες ημέρες βρίσκεται στον Κορυδαλλό. Ως αγγλόγλωσσο έντυπο με καλή κυκλοφορία στην Αθήνα είχε την αντίστοιχη επίπτωση στους αναγνώστες του με καθαρή αντιχουντική τοποθέτηση. Τελικά αποφυλακίζεται και τότε είναι που φροντίζει για το ημερολόγιο του Μήνη, με τον οποίο όπως ελέχθη ήταν στην ίδια ΄΄κολεκτίβα΄΄ στη φυλακή.

Τάσου. Ήρθε ο Σπύρος ο Μουρίκης, προς τιμήν του, με το αυτοκίνητο του και πήρε το αρχείο του Τάσου και το πήγε στο σπίτι του Γιάννη του Μασουρίδη για να προστατευτεί το αρχείο. Και ο Σπύρος ο Μουστακλής δεν με εγκατέλειψε δευτερόλεπτο. Πάντα έξαλλος ότι αν είναι δυνατόν ο Τάσος να είναι στη φυλακή και αυτός να είναι έξω.
Κ. Θυμωμένος εννοείς.
Σ. Αυτό λέει πάρα πολλά για τον Σπύρο.
Κ. Εννοείς ότι ήτανε θυμωμένος.
Σ. Έξαλλος, θυμωμένος, «*Ότι δεν μπορεί δηλαδή να είναι ο Τάσος μέσα και εγώ να γυρίζω έξω.*» Φυσικά και συμπαραστάθηκε πάντα και στα παιδιά, τα έπαιζε, τα πήγαινε να φάνε έξω, να ψωνίζει παιχνίδια, να φέρει γλυκά, όλη αυτή την ιστορία. Απίστευτο πρόσωπο, απίστευτο πλάσμα. Και ιδιόρρυθμο. Κάτι είπα προχτές στον γιο μου, ότι ο τάδε …, «*Πόσο ιδιόρρυθμος που είναι ...*» για μια οικογένεια, «*Πω πω ιδιόρρυθμη οικογένεια.*» Μου λέει ο Πάνος «*Είναι τρελή οικογένεια. Μη λες ιδιόρρυθμοι γιατί σπουδαίοι άνθρωποι ιδιόρρυθμοι ήτανε.*» Μιλάμε για τους σπουδαίους της ιστορίας που έχουν περάσει, είτε είναι Στάλιν είτε είναι αυτοί, ιδιόρρυθμοι ήτανε αυτοί οι άνθρωποι.
Κ. Σοφία ανέφερες αρχείο του Τάσου, προφανώς εννοείς το αρχείο που είχε από τον πόλεμο και μετά.
Σ. Ναι.
Κ. Προ δικτατορικό αρχείο.
Σ. Ναι, ναι.
Κ. Απ' ότι κατάλαβα ο Τάσος ο Μήνης κρατούσε ημερολόγιο και στον πόλεμο και στον εμφύλιο. Υπάρχει αυτό το ημερολόγιο.
Σ. Λεπτομερέστατο.
Κ. Επίσης έχεις και χαρτιά, έγγραφα. Το αρχείο του Τάσου διασώθηκε. Ο Σπύρος ο Μουρίκης που ανέφερες τι ήτανε;
Σ. Ο Σπύρος ο Μουρίκης …
Κ. Τι ιδιότητα είχε;
Σ. Τον Σπύρο εγώ τον γνώρισα από τον Μασουρίδη όπως καταλαβαίνεις. Ήτανε φίλος με τον Μασουρίδη. Ο Σπύρος ήτανε ναύαρχος.
Κ. Ο ναύαρχος εννοείς.
Σ. Ο οποίος διάκειτο ευμενέστατα.
Κ. Απέναντι σε ποιον;
Σ. Απέναντι σε μας.
Κ. Ο Μουρίκης ήτανε αντί χουντικός λοιπόν.
Σ. Ο Μουρίκης ήτανε αντί χουντικός.
Κ. Γνωρίζεις εάν είχε ανάμιξη ο Μουρίκης με τον Τάσο τον Μήνη σε ενέργειες της 3Α;
Σ. Δεν ξέρω γιατί εγώ τον Μουρίκη τον γνώρισα όταν ήδη ο Τάσος ήτανε στην φυλακή, μέσω του Μασουρίδη. Και ξέρω ότι λεβέντικα ήρθε και πήρε από το σπίτι μας το αρχείο και το πήγε στο σπίτι του Μασουρίδη. Και μου συμπαραστάθηκε και ερχότανε και τρώγαμε στο σπίτι και μου κάνανε συντροφιά.
Κ. Με ποιους άλλους αξιωματικούς Σοφία είχε επαφές ο Τάσος ο Μήνης;
Σ. Δεν τους ξέρω. Σου μίλησα για τον Γιώργο τον Καρούσο, τον είχα συναντήσει κάνα δύο φόρες και είχε έρθει και κάνα δύο φορές στο σπίτι. Και με έναν άλλον ο οποίος, ήτανε δισύλλαβο το όνομα του, δεν θυμάμαι.
Κ. Τον Λύτρα;
Σ. Όχι, όχι.
Κ. Η οικογένεια του Τάσου του Μήνη, Σοφία, τι πολιτική τοποθέτηση είχε προ δικτατορικά;
Σ. Ο πατέρας του ήταν υποστράτηγος σε πολεμική διαθεσιμότητα, άλλο αρχείο, εκεί να δεις αρχείο. Ένας πολύ σκληρός και αγέλαστος άνθρωπος, άνθρωπος με αρχές, ένα πρότυπο ήθους, πρότυπο ήθους. Αλλά ένας άνθρωπος που δεν γελούσε εύκολα. Δεν τον έχω γνωρίσει, από διηγήσεις. Ο οποίος είχε πέντε παιδιά, ζωηρά πολύ όλα. Αυτός τώρα δεν αναμίχτηκε ποτέ σε κίνημα. Σε κίνημα ο πατέρας του Τάσου δεν αναμίχτηκε ποτέ. Τραυματισμένος και μάλιστα σε κάποιο από τα τραύματα του πήγαινε και τον έβλεπε ο Ελευθέριος Βενιζέλος, αυτά τα ξέρω πολύ καλά. Είναι γραμμένα δηλαδή, δεν είναι απλώς από διηγήσεις. Δεν αναμίχτηκε σε κίνημα, ήτανε καθαρά στρατιωτικός, στη δουλειά του, στο επάγγελμα του. Η αδερφή του Τάσου έχει μείνει 15 χρόνια τουλάχιστον σε εξορία, καταδικασμένη σε θάνατο και λοιπά, ανήκε στο κομμουνιστικό κόμμα. Και βεβαίως αυτό είχε και επίδραση στον αδερφό του Τάσου, ο οποίος ήτανε αξιωματικός της σχολής ευελπίδων και τον οποίο απέταξαν ως έχων ο ίδιος αδερφή κομουνίστρια …
Κ. Τον διώξανε στον εμφύλιο ή νωρίτερα; Η μετά;
Σ. Νωρίτερα γιατί είχε δράση, πολύ μεγάλη δράση στον πόλεμο …
Κ. Στον ΕΛΛΑΣ ήτανε αναμιγμένη;

Σ. Ναι, βέβαια. Συνέχεια στο βουνό ήτανε και λοιπά η γυναίκα. Λοιπόν είχε επίδραση εκεί, είχε επίδραση στην δίκη των αεροπόρων που του είπαν ότι «*υπερασπίζεσαι τους αεροπόρους*...» Καλά εκεί θα τα δεις όλα γραμμένα.
Κ. Ο Τάσος ο Μήνης ήτανε μάρτυρας υπερασπίσεως στην δίκη των αεροπόρων.
Σ. Ο Τάσος και ο Παπαπαναγιώτου. Την ξέρεις την ιστορία; Την ξέρεις μην την επαναλάβω. Το πώς έτυχε να παρακολουθήσει δηλαδή… Όταν διάβασε στις εφημερίδες ότι ορισμένοι από τους αξιωματικούς κατηγορήθηκαν, αυτά επί πρωθυπουργού Πλαστήρα.
Κ. Το ’52.
Σ. Είναι το βιβλίο του Δέδε;
Κ. Είναι του Παπαντωνίου. Έχουνε βγει δύο βιβλία για την υπόθεση.
Σ. Το ξέρω ναι. Τα έχω και τα δύο, αλλά δεν τα έχω διαβάσει. Του Δέδε δεν το έχω διαβάσει γιατί είναι πολύ μπλεγμένη περιπλοκή, πώς να στο πω. Αυτό δεν το έχω διαβάσει γιατί δεν ήθελα να το διαβάσω. Λοιπόν ξέρω ότι αυτοί οι άνθρωποι ήταν δεξιοί, δεν ήταν άνθρωποι να πει κανείς ότι ήταν αριστεροί. Λοιπόν δεξιοί δεν μιλάμε ότι ήτανε φασίστες, αστεία πράγματα. Και όταν πήγε να παρακολουθήσει, να δει τι συμβαίνει με αυτούς τους ανθρώπους, ήτανε συνάδερφοι του, ο ένας από αυτούς ήτανε ο Μεταξάς ο οποίος ήτανε μια εκπληκτική περίπτωση. Όλη αυτή η ιστορία έγινε για τον Μεταξά. Και για τον Μεταξά. Όλη αυτή η ιστορία έγινε για να φανεί ότι, να αμαυρώσουν την δημοκρατία.
Κ. Να φανεί ότι στις ένοπλες δυνάμεις υπάρχουν δημοκρατικοί … Υπάρχουν, πες το Σοφία.
Σ. Δημοκρατικοί οι οποίοι θέλουν να …, πες μου τη λέξη.
Κ. Να διεισδύσουν …
Σ. Να διεισδύσουν.
Κ. … αριστεροί στις ένοπλες δυνάμεις.
Σ. Ακριβώς. Και όταν πήγε να παρακολουθήσει εκεί πέρα, λέει κάποιος από αυτούς, στρατοδίκης, «*Πόθεν συμπεραίνετε ότι ο τάδε από τους κατηγορούμενους είναι κομμουνιστής*;» Και απαντάει ο Μάρτης «*Στα γραφεία της Ε.Π.Ε.Κ.*.» Οπότε ο Τάσος γελάει. Και ακούει από πίσω του …. μόλις είχε συνέλθει ο άνθρωπος από τις πολεμικές του αυτές, μήνες και χρόνια στο νοσοκομείο, μήνες. Και γελάει. Ακούει από πίσω μια φωνή «*Τι γελάς ρε;*» Γύρισε να δει σε ποιον το λένε, «*Σε σένα το λέω ρε.*» Σηκώνει τις χερούκλες του, τον βουτάει από τον γιακά, αυτόν που του είπε ‘Σε σένα το λέω ρε.’, αλλά δύο άντρες του πιάνουν τα χέρια.
Κ. Τον συνέλαβαν.
Σ. Τον συνέλαβαν, τέλος πάντων. Γυρίζει σπίτι. Την άλλη μέρα πάει μια μηχανή εκεί από έξω και του λέει «*Σας θέλει ο κύριος Κελαϊδής.*» Ο αρχηγός της αεροπορίας. Παρουσιάζεται στον Κελαϊδή και του λέει «*Κοίταξε Μήνη, εάν διανοηθείς* ...» γιατί αμέσως ο Τάσος είπε θα πάει και θα τους υπερασπιστεί, κατάλαβε ότι κάτι ύποπτο συμβαίνει με αυτήν την ιστορία. Του λέει «*Μήνη εάν πας μάρτυρας υπερασπίσεως θα σε τουφεκίσουμε.*» Και του απαντάει, ξέρεις τώρα τον Τάσο πως είναι, «*Δεν είμαι από τα παιδάκια που τα τουφεκίζουν τόσο εύκολα.*» Και αποφασίζει και πηγαίνει μάρτυρας υπερασπίσεως. Όλα τα άλλα θα τα δεις στα αρχεία του, έχει κρατήσει εφημερίδες και όλα αυτά από εκεί και πέρα στη συνέχεια. Αυτές είναι τραγικές ιστορίες πραγματικά.
Κ. Ήτανε απόστρατος τότε ο Τάσος;
Σ. Δεν είναι απόστρατος ο Τάσος, είναι σε πολεμική διαθεσιμότητα.
Κ. Παίρνει κανονικά τους βαθμούς του αλλά δεν πηγαίνει στην υπηρεσία του.
Σ. Έχει τα προνόμια του εν ενεργεία. Χωρίς ποτέ να μπορέσει ας πούμε το κράτος να τον χρησιμοποιήσει.
Κ. Πού είχε τραυματιστεί Σοφία ο Μήνης;
Σ. Σε ποια; Είχε σε πολλές περιπτώσεις τραυματιστεί.
Κ. Σε ποιες περιπτώσεις;
Σ. Αυτά θα σου τα γράψω.
Κ. Εντάξει.
Σ. Μόνο να σημειώσουμε τι θες να σου γράψω γιατί ήδη τα ξεχνάω. Οι βόμβες με τον Παντελάκη που έχει βάλει και το που έχει τραυματιστεί. Τα παιδιά μου τα θυμούνται καλύτερα από εμένα. Είναι και καθαρά μυαλά ρε παιδάκι μου, δε ξέρει τι να πει κανείς. Έχεις δει τι φωτογραφίες με το αεροπλάνο που είχε πέσει; Ανάποδα.
Κ. Όχι.
Σ. Είναι καταπληκτικές φωτογραφίες ξέρεις.
Κ. Θα μου τις δείξεις όταν έρθω σπίτι.
Σ. Βεβαίως. Αφού τις έχει κορνιζάρει ο άνθρωπος. Και από κάτω ήτανε ο ίδιος. Όχι βέβαια όταν βγήκανε οι φωτογραφίες, αλλά έτσι όπως ήτανε αναποδογυρισμένος με σημείο στηρίξεως το κεφάλι και εξ ου και έσπασε η σπονδυλική στήλη. Υπάρχει τίποτα άλλο Αντώνη;
Κ. Γιατί Σοφία ο Τάσος ο Μήνης δεν έχει τον βαθμό του αντιπτεράρχου;
Σ. Γιατί, θα σου δώσω την αλληλογραφία με τον …, που ήταν υφυπουργός Εθνικής Άμυνας;
Κ. Τον Δροσογιάννη.

Σ. Με τον Δροσογιάννη. Αφενός αρνήθηκε επί χούντας να πάρει τους βαθμούς που δικαιούνταν για να μην γράψει …, τι γράφουνε βρε Αντώνη; Τι κάνουν;
Κ. Για να μην ζητήσει αποκατάσταση.
Σ. Γιατί ήταν υποχρεωμένος να γράψει 'παρακαλώ' και λοιπά. Και μετά όταν έγινε αυτή η ιστορία, όπου ο καθένας … Αντώνη είναι φοβερό και μέσα σε αυτούς δυστυχώς ήταν και ο Γιάννης ο Αποστολίδης που έκανε την αποκατάσταση.
Κ. Ήταν πρόεδρος.
Σ. Ήταν πρόεδρος της επιτροπής. Και μπήκε ο διπλανός μας, τον οποίο τον είχε διώξει η χούντα ως κλέφτη, η χούντα τον είχε διώξει ως κλέφτη …
Κ. Ποιον εννοείς;
Σ. Έναν Ζαφειρόπουλο.
Κ. Του ναυτικού ή του στρατού;
Σ. Του στρατού. Και έγινε πτέραρχος σε παρακαλώ, αντιπτέραρχος.
Κ. Της αεροπορίας εννοείς.
Σ. Αντιστράτηγος. Και ο Νάσος επίσης ο Γράτσος. Τέλος πάντων δεν χρειάζεται να τα αναφέρω αυτά τα πράγματα. Ο οποίος μετά την χούντα (…) στον Τάσο προεκλογικά στο γραφείο του, συμμαθητής του και λοιπά και κατόπιν πολιτεύτηκε με τον …, πως λεγόταν το κόμμα αυτό των χουντικών που πολιτεύτηκε το '77;
Κ. Την Εθνική Παράταξη εννοείς.
Σ. Και αυτόν τον έκαναν επίσης αντιπτέραρχο. Συμμαθητής του Τάσου.
Κ. Με τον Τσάτσο, τον καθηγητή του πανεπιστημίου, τι έγινε Σοφία;
Σ. Άσε τώρα. Κοίταξε να δεις εκεί είναι ιστορία ολόκληρη, Αν θυμάσαι είχαν κάνει αυτή την οργάνωση ο Μαγκάκης, ο Τσάτσος, ο Πρωτόπαπας, ο Τάσος και ουκ ολίγοι. Και όταν βγήκαν στην φόρα οι επιστολές …
Κ. Ποιες επιστολές;
Σ. Τις επιστολές που είχε στείλει ο Τσάτσος …
Κ. Επί δικτατορίας;
Σ. Επί δικτατορίας, πολεμούσε την κυβέρνηση, αυτά είναι γνωστά Αντώνη μου και στην αρχή, στις πρώτες επιστολές, η πρώτη επιστολή πίστευαν ότι είναι προβοκατόρικη. Και ο Παναγούλης και ο Τάσος έστειλαν μια επιστολή στις εφημερίδες και είπαν ότι «*Εμείς δεν πιστεύουμε ότι θα ήταν δυνατών ο Τσάτσος να …*» Αλλά όταν βγήκε μετά πακέτο ολόκληρο από επιστολές, πως ήθελε να γίνει καθηγητής, πως ο πατέρας του έπρεπε να γίνει …, τα ξέρεις αυτά τα πράγματα. Και αν δεν τα ξέρες υπάρχουνε αυτά όλα, υπάρχουνε επιστολές επί επιστολών.
Κ. Πως αντέδρασε ο Τάσος όταν …
Σ. Αυτό θέλω να σου πω. Τους έκανε στο γραφείο του Τάσου μάλιστα, τους συγκέντρωσε δώδεκα τον αριθμό, που αποτελούσαν την εκτελεστική επιτροπή, εκτελεστικό γραφείο και είπε «*Δημήτρη πρέπει να παραιτηθείς και από βουλευτής και από καθηγητής πανεπιστημίου.*» ο Τάσος. Απαντάει ότι «*Αν γινόταν χούντα, εγώ τα ίδια θα έκανα.*» Γιατί υποτίθεται ότι ως διπλός πράκτορας έστελνε τις επιστολές αυτές. Ουδείς πήρε το μέρος του Τάσου.
Κ. Σοφία για να γίνει αντιληπτό. Ο Τάσος ο Μήνης ζητάει από τον Τσάτσο να παραιτηθεί από βουλευτής και από καθηγητής πανεπιστημίου εξαιτίας των επιστολών που είχε στείλει επί δικτατορίας.
Σ. Ναι, βέβαια.
Κ. Πως απαντάει ο Τσάτσος;
Σ. Ο Τσάτσος απαντάει ότι «*Ούτε από το ένα θα παραιτηθώ ούτε από το άλλο. Και αν ξαναγινότανε χούντα πάλι τα ίδια θα έκανα.*» ευθαρσώς.
Κ. Και την πρόταση του Μήνη δεν την υποστηρίζουν οι υπόλοιποι.
Σ. Κανένας. Σιγά – σιγά αφού περάσανε τα χρόνια και διαλύθηκε αυτή η υπόθεση, ένας- ένας άρχισαν να έρχονται σπίτι και να λέει στον Τάσο, έχουν πεθάνει και ένας-δυο, ο Περικλής ο Πάγκαλος και ο Κώστας ο …, «*Τάσο συγνώμη …*»
Κ. Του ζητούσαν συγνώμη.
Σ. «Λυπούμεθα για την στάση μας.»
Κ. Γιατί ο Μήνης εγώ θυμάμαι ότι παραιτήθηκε με αυτήν την υπόθεση την άλλη μέρα.
Σ. Παραιτήθηκε αμέσως. Άπαξ και είδε ότι δεν παραιτείται ο Τσάτσος, παραιτήθηκε από την υπόθεση. Και να σου πω και κάτι. Και έπρεπε να το κάνει και κακώς μεσολάβησα εγώ. Γιατί δεν ήθελε ποτέ να μεσολαβώ σε ότι τον αφορά. Ήθελε να παραιτηθεί και από βουλευτής. Του λέω «*Δύο – τρεις μήνες είναι ακόμη, μην παραιτείσαι. Μην δημιουργείς τέτοιου είδους ας πούμε ένταση και λοιπά. Ας το.*» Ο Τάσος παραιτήθηκε και από τον Συνασπισμό χωρίς την παραμικρή κουβέντα. Το είπε στον Νίκο τον Κωνσταντόπουλο, «*Νίκο κοίταξε να δεις, εγώ δεν μπορώ να συνεχίσω.*» Δεν αισθανόταν και τις δυνάμεις του προφανώς καλά. Γιατί αν θυμάσαι '89 και λοιπά, πόσο ας πούμε ένθερμη συμμετοχή είχε στο…, πως λεγόταν τότε; Που ήταν μαζί Κ.Κ.Ε. και Συνασπισμός; Συνασπισμός της Αριστεράς και της Προόδου. Δεν θέλησε να δημιουργήσει

ένταση και στο θέμα του Τσάτσου. Εγώ του είπα «*Μην παραιτείσαι. Ας το. Μην δημιουργείς ένταση.*» Έτσι γράφεται η ιστορία Αντώνη μου. Κατάλαβες;
Κ. Σοφία πως εξηγείς εσύ ότι ο Τάσος ο Μήνης διαμορφώνει αυτόν τον χαρακτήρα;
Σ. Όπως μπορώ έτσι να το σκεφτώ. Ένας πολύ σκληρός και αδέκαστος άνθρωπος, με αρχές, με ήθος, με αξίες, σκληρός και με τα παιδιά του πάρα πολύ.
Κ. Εννοείς τον πατέρα του Τάσου.
Σ. Ο πατέρας, ναι. Αλλά αυτόν τον πατέρα τον είχαν πρότυπο, ακόμα και στην οικογε-νειακή του ζωή πρότυπο. Όχι απλώς στην στάση τους έναντι της προσφοράς τους αν θέλεις στον τόπο ή της αγάπης τους για την δημοκρατία, για τον τόπο, για την ελευθερία. Ακόμα και στην οικογενειακή του ζωή, είχαν πρότυπο τον πατέρα τους. Δεν θα καθόμασταν μεσημέρι να φαμε οι τέσσερις μας, ο Τάσο εγώ και τα παιδιά, στο τραπέζι και να μην μας μιλήσει για τον πατέρα του. Ήταν ένας άνθρωπος ο οποίος έλαβε μέρος σε όλους τους πολέμους, γεννήθηκε το 1860, εκεί περίπου γεννήθηκε, ένας άνθρωπος με ένα σωρό πληγές στο σώμα του. Αλλά ένας πραγματικά ξεχωριστός άνθρωπος.
Κ. Υπήρξε κανένα από τα αδέρφια του Τάσου του Μήνη που να μην έδωσε το παρόν στα γεγονότα του τόπου και στους πολέμους; Ανεξάρτητα εάν ήτανε στον εμφύλιο, Σοφία. Με τη μία ή την άλλη πλευρά.
Σ. Ναι, υπήρξε ο αδερφός του ο παιδίατρος, ο οποίος πέθανε βέβαια 52 ετών. Ο οποίος όμως ήτανε ένας δημοκρατικότατος άνθρωπος και το έδειξε και ο τρόπος ζωής του. Που είχε όλη την Καλλιθέα και όλη την φτωχιά Καλλιθέα πελάτες του χωρίς να αμείβεται. Ο δε μικρότερος αδερφός του, αυτές είναι ιστορίες συγκλονιστικές για αυτόν, αυτός είχε μπει και στο Πολυτεχνείο και στο πανεπιστήμιο. Τότε μπορούσανε να δίνουνε εξετάσεις και σε δύο τομείς. Είχε πετύχει και στα δύο, αλλά ακολούθησε το Πολυτεχνείο. Αυτό το παιδί έλαβε μέρος στο σαμποτάζ που είχε γίνει στις σιδηροδρομικές γραμμές της Καλλιθέας, αν το έχεις υπόψη σου. Συνελήφθη και επειδή έφτανε η ώρα να δώσει εξετάσει, ήτανε η εποχή των εξετάσεων του. Και πήγε ο πεθερός μου στον Γερμανό διοικητή και του είπε «*Σας δίνω τον λόγο της στρατιωτικής μου τιμής, θα βγει θα δώσει εξετάσεις και εγώ ο ίδιος θα σας τον ξαναφέρω.»* Πήρε το παιδί, έδωσε εξετάσεις και ο ίδιος ο γέρος στρατηγός πήρε το παιδί και το ξαναπήγε πάλι πίσω.Μετά όταν αφέθη ελεύθερος ήταν στον ΕΛΛΑΣ και σκοτώθηκε σε μάχη με τους Γερμανούς στην Τοπόλια. Μια σφαίρα στον κρόταφο, εδώ. Και υπάρχει το όνομα του στα δεκαεφτά παιδιά που είναι στην στήλη αυτή έξω ακριβώς από το κτήριο του Πολυτεχνείου, έχουν βάλλει τα δεκαεφτά παιδιά που …
Κ. Που ήταν φοιτητές τότε. Αυτά είναι τα τέσσερα αδέρφια. Το πέμπτο ποιο είναι; Η αδερφή του βγαίνει με το Κ.Κ.Ε. και έχει τη δράση που έχει.
Σ. Η δράση της είναι ολόκληρη ζωή.
Κ. Ο ένας του αδερφός είναι αυτός που σκοτώθηκε στην μάχη με τον ΕΛΛΑΣ, ο μικρός.'
Σ. 19 ετών.
Κ. Ο άλλος είναι ο μηχανικός την Καλλιθέα …
Σ. Γιατρός.
Κ. Ο τελευταίος αδερφός ποιος είναι Σοφία;
Σ. Ο τελευταίος αδερφός είναι αυτός που σκοτώθηκε στη μάχη στη Τοπόλια όταν ήταν ο ΕΛΛΑΣ.
Κ. Όχι, είναι ο αξιωματικός του στρατού. Ποιος ήτανε;
Σ. Ο δεύτερος σε ηλικία.
Κ. Τον οποίο τι του κάνανε;
Σ. Τον οποίο τον διώχνουν.
Κ. Γιατί;
Σ. Γιατί είχε αδερφή κομουνίστρια.

ΝΟΤΑΡΑΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ

Συνέντευξη Γεράσιμου **Νοταρά(Ν)**, καθηγητή πανεπιστημίου, οικονομολόγου.

Αύγουστος 1981
ΑΚ (Κ)

Ν Δεν προτίθεμαι να μπούμε μέσα σε λεπτομέρειες που δεν έχουν κουβεντιαστεί ακόμα. Καμία υπόθεση δεν έχει κουβεντιαστεί. Και εγώ είμαι της αρχής
Κ Ό,τι θυμάσαι …
Ν Όχι θυμάμαι τα πάντα. Αλλά είμαι της αρχής ότι τα πράγματα, τα οποία δεν έχουν ακόμα περάσει στα αρχεία των υπηρεσιών, δεν υπάρχει λόγος να τα δώσουμε εμείς.

Είμαστε στο 1967. Κοίταξε το ξεκίνημα ας πούμε ότι ήταν μάλλον συμπτωματικό λόγω της φιλίας που υπήρχε με τον Ανδρέα τον Πολίτη. Και με τον οποίο συνδεόμαστε από το Νυδρί και με τον οποίο είχαμε δουλέψει μαζί πολιτικά καθ' όλη τη διάρκεια του δεύτερου "ανένδοτου". Ήταν βαθιά πολιτικοποιημένος και άνθρωπος, ο οποίος στον δεύτερο ανένδοτο, από την αποστασία και μετά, δούλευε στα πλαίσια της Νεολαίας και στην εθνικοτοπική που είχαν εδώ πέρα.

Τώρα από εκεί και πέρα, το ερώτημα τις πρώτες εκείνες μέρες της Δικτατορίας για μεν τους ανθρώπους που φτιάξανε την Δημοκρατική Άμυνα, ήταν αυτονόητο το ερώτημα. Τι φτιάχνουμε για να πέσει η δικτατορία, ήδη από το πρώτο πρωινό της 21ης Απριλίου και από κάποια στιγμή και μετά, όταν στήθηκε ο πρώτος πυρήνας ας πούμε, η δουλειά του καθενός που συμμετείχε εκεί μέσα, ήταν να δει πώς θα μπορέσει να προχωρήσει, να συνδεθεί με άλλο κόσμο, και επαγγελματικά χωρισμένο αλλά και γεωγραφικά.

Δηλαδή καθένας ό,τι διασυνδέσεις είχε προς οποιαδήποτε κατεύθυνση, προσπαθού-σε να τις αξιοποιήσει. Και μέσα σ' αυτά τα πλαίσια, βεβαίως, ήρθε και ο Ανδρέας, ίσως την πρώτη εβδομάδα μετά από το πραξικόπημα να με ρωτήσει τι γίνεται. Μόλις μπόρεσαν και βγήκαν δηλαδή από τις επιφυλακές και τα πράγματα που ακολούθησαν.

Κ Να κάνουμε μια μικρή αναδρομή για τη Δημοκρατική Άμυνα. Η Δημοκρατική Άμυνα είχε τις ρίζες της στους ανθρώπους του ανένδοτου, κεντρώας προελεύσεως.

Ν Η Δημοκρατική Άμυνα έχει τις ρίζες της σε ένα πολιτικό όμιλο που υπήρχε πριν από τη δικτατορία και που λεγόταν όμιλος "Αλέξανδρου Παπαναστασίου". Ο "Αλέξανδρος Παπαναστασίου" ήταν ένας σύλλογος επιστημονικός ας το πούμε, ή μάλλον αποτελούμε-νος από επιστήμονες, που είχαν ένα προβληματισμό προοδευτικό. Πήγαινε βεβαίως πολύ παραπέρα από την Ένωση Κέντρου της εποχής εκείνης. Και γι' αυτό ακριβώς δεν είμαστε ενταγμένοι σαν μέλη του κόμματος. Είμαστε ψηφοφόροι εν τέλει του κόμματος, αλλά δεν είχαμε καμία λειτουργία μέσα στο κόμμα, παρά μόνον παράπλευρη αν θέλεις.

Και τον καιρό εκείνο το 66-67 και ένα κομμάτι του 65, η δικιά μας τη δουλειά μέσα στα πλαίσια αυτού του ομίλου ήταν να μπορέσουμε να πλαισιώσουμε την κεντροαριστερά, όπως λεγόταν τότε, πτέρυγα της Ένωσης Κέντρου και να μπορέσουμε να της δώσουμε ένα υπόβαθρο επιστημονικό, σοσιαλιστικό.

Κ Άρα η χούντα βρίσκει μία ομάδα όχι απλά προβληματιζόμενη, αλλά ιδιαίτερα πολιτικοποιημένη

Ν Ναι σαφώς πολιτικοποιημένη και σαφώς αριστερών θέσεων από την ιδεολογική τοποθέτηση της Ένωσης Κέντρου της εποχής εκείνης. Και ακόμα πιο αριστερά από την κεντροαριστερά της Ένωσης Κέντρου, που εξέφραζε τότε ο Ανδρέας Παπανδρέου.

Εν πάση περιπτώσει επειδή η δουλειά μας δεν θέλαμε να είναι απλώς θεωρητική, αλλά πρακτική, προσπαθούσαμε να δούμε με ποιο τρόπο θα μπορέσουμε να περάσουμε ορισμένες ιδέες, ορισμένες απόψεις που είχαμε για την κατάσταση και πώς θα μπορέσουμε να κινητοποιήσουμε και ένα κύκλο ανθρώπων, που πιστεύαμε ότι θα μπορούσαν να προσφέρουν στην τότε κατάσταση, στην τότε συγκυρία.

Έτσι, για να σου δώσω ένα παράδειγμα, είχαμε φτιάξει κάτι, το οποίο και τώρα επιχειρείται να γίνει-δεν ξέρω αν έχει γίνει-αλλά είχαμε φτιάξει το πρόγραμμα των 100 ημερών. Δηλαδή τι θα γινόταν, τι θα έπρεπε να γίνει, από τη στιγμή που από τις εκλογές του '67, που δεν έγιναν λόγω πραξικοπήματος, θα ερχόταν μία δημοκρατική κυβέρνηση. Και αυτό σε όλους τους τομείς της δημόσια δραστηριότητας και μάλιστα μέχρι επιπέδου αν θέλεις, νομοσχεδίων.

Από εκεί και πέρα είχαμε οργανώσει πάρα πολλές – καλά είχαμε εβδομαδιαίες συναντήσεις μεταξύ μας, όπου αναπτύσσαμε διάφορα θέματα και όπου τα πράγματα που αναλάμβανε καθένας να μελετήσει, έκανε κοινωνούς τους υπόλοιπους ανθρώπους, που γινόταν ένας προβληματισμός πάνω εκεί – αλλά κάναμε μία σειρά διαλέξεων όπου καλούσαμε πολιτικούς της εποχής εκείνης να μιλήσουν.

Μεταξύ των άλλων οργανώσαμε και μία στο ξενοδοχείο Ambassadeur, λίγους μήνες πριν από τη δικτατορία, όπου καλέσαμε να μιλήσει τον Ανδρέα τον Παπανδρέου. Και για πρώτη φορά, χρησιμοποίησε σε αυτή τη διάλεξη μία λέξη, που έχει γίνει διάσημη έκτοτε, ήταν η λέξη "κατεστημένο", της οποίας η πατρότητα βέβαια ανήκει στον Άρη τον Φλωρίδη, με τον οποίο συνδεόταν ο Ανδρέας πολύ στενά την εποχή εκείνη.

Θέλω να πω ότι ήταν μία ομάδα πολιτικοποιημένη και πολύ δραστήρια σε έναν ορισμένο κύκλο βέβαια ανθρώπων, ο όμιλος "Αλέξανδρος Παπαναστασίου" και είναι η μαγιά για τη μετέπειτα Δημοκρατική Άμυνα.

Κ Και πάμε στο σημείο που αρχίζει μια προσπάθεια για διείσδυση στις Ένοπλες Δυνάμεις. Αυτή υλοποιείται στο Ναυτικό;

Ν Κοίταξε σου λέω ότι δεν είναι τόσο σχηματοποιημένο το πράγμα. Κατ' αρχήν από τις πρώτες ημέρες που μπαίνει μπροστά η Δημοκρατική Άμυνα, δεν περιορίζεται στον κύκλο από τον "Αλέξανδρο Παπαναστασίου", ο κύκλος αυτός ήταν πάρα πολύ περιορισμένος.

Αμέσως γίνεται μία συνεργασία με τη Νεολαία της Ένωσης Κέντρου, που εκείνη την εποχή ήταν ένα πολύ προοδευτικό κομμάτι, απόδειξη ότι ο Γέρος Παπανδρέου την είχε διαγράψει δύο φορές, τη μία ως ΕΔΗΝ και την άλλη με ένα άλλο όνομα πριν την ΕΔΗΝ και ο μακαρίτης ο Γέρος την διέγραψε δύο φορές γιατί θεωρούσε ότι ήταν απαράδεκτη η γραμμή, την οποία είχε για συνεργασία με τη νεολαία της ΕΔΑ. Οι θέσεις που είχε πάρει για τις δημοτικές εκλογές τότε και τον Νικολάκη τον Κωνσταντόπουλο, ο οποίος ήταν

μέλος του σπουδαστικού τμήματος της Νεολαίας, που ήταν και η αιχμή αν θέλεις της νεολαίας διαγράφηκε δύο φορές.

Λοιπόν τα παιδιά αυτά βεβαίως, με τους οποίους είχαμε από πριν επαφή σαν "Αλέξανδρος Παπαναστασίου", γιατί εμείς οργανώναμε σεμινάρια εκπαιδευτικά, φυσικό ήταν όταν έγινε η 21η Απριλίου να μας πλησιάσουν για να δουν ποιος ήταν ο δικός μας προβληματισμός, η αντιμετώπιση κ.λ.π. και έτσι αμέσως, από τις πρώτες ημέρες ας πούμε, μπαίνουν μέσα στη Δημοκρατική Άμυνα όλη η ηγεσία του σπουδαστικού της ΕΔΗΝ. Ο Νίκος Κωνσταντόπουλος, ο οποίος υπηρετεί και στρατιώτης αν δεν κάνω λάθος την εποχή εκείνη στην αεροπορία, ο Λάμπης ο Ντόλκας, ο Στέργιος ο Αγγελίδης, ο Κώστας ο Τσακαρέστος από πλευράς νεολαίας. Μιλάμε για την πρώτη εβδομάδα μετά την 21η. Και βεβαίως και ένα κομμάτι ας πούμε της ηγεσίας της Ε.Κ. μας πλησιάζει, ο μακαρίτης ο Γιώργος Λούλης, που ήταν ένας λεβέντης από το Βόλο, ο Γιώργος ο Δουλαμάς, που ήταν τότε η σοσιαλίζουσα πτέρυγα της Ε.Κ.

Σε ορισμένους κύκλους δηλαδή, πρέπει να πει κανένας, της δημοκρατικής παράταξης, ήταν τόσο αυτονόητη και αυτόματη η αντίδραση προς ένα καθεστώς που μας φορέσανε, ώστε δεν ήταν καθόλου δύσκολο να βρεις ανθρώπους που να είναι τοποθετημένοι ενάντια. Η δυσκολία ήταν τι τους κάνεις τους ανθρώπους αυτούς και τι είδους αγώνα οργανώνεις από εκεί και πέρα. Εκεί ήταν το πρόβλημα.

Και νομίζω ότι από την πρώτη στιγμή, την πρώτη διακήρυξη την οποία βγάλαμε, πάρα πολύ σύντομα, τον πρώτο μήνα μετά τη δικτατορία, όπου πιστεύω ότι είχαμε πιάσει τα πιο ουσιαστικά κομμάτια. Λοιπόν, όπως είπα και προηγούμενα, από ένα σημείο και μετά, ο κόσμος, τουλάχιστον μία κατηγορία ανθρώπων που ήθελε την αντίθεσή της να τη συγκεκριμενοποιήσει και να την υλοποιήσει κατά κάποιο τρόπο, έψαχνε να βρει πώς θα μπορέσει να οργανωθεί κάπου ή ίσως, εν πάση περιπτώσει, το πρώτο ερώτημα να μην ήταν να οργανωθεί, αλλά τι να κάνει για να εκδηλώσει αυτή την αντίθεση.

Και ακριβώς μέσα στα πλαίσια, ήρθε και με βρήκε και ο Αντρέας τις πρώτες μέρες μετά τη δικτατορία. Υπάρχει στα πλαίσια της παλιάς φιλίας μία συζήτηση και από εκεί και πέρα ξεκινάει πλέον. Του είπα μέσες-άκρες κάτι ετοιμάζουμε να φτιάξουμε βεβαίως, του έδωσα να δει τα χαρτιά τα οποία είχαμε ετοιμάσει, τις διακηρύξεις δηλαδή. Και από εκεί και πέρα αυτός κινήθηκε πλέον στο χώρο, που ήταν φυσικό να έχει προσβάσεις και που ήταν ο χώρος της δουλειάς του.

Και κινήθηκε όχι μονάχα ανάμεσα στους συναδέλφους του, αλλά και στον χώρο τον δικό του των πατριωτών, τους γνωστούς που είχε, διότι απόδειξη είναι ότι έφερε και άλλους ανθρώπους μέσα, κυρίως βέβαια τους υπαξιωματικούς, αλλά και πολίτες. Ανθρώπους οι οποίοι ήταν γνωστοί του και ήξερε ότι ήταν δημοκρατικοί άνθρωποι.

Κ Γεράσιμε, από ποια στιγμή η Δημοκρατική Άμυνα ήταν οργανωτικά έτσι που να μπορεί να παίρνει αποφάσεις,

Ν Από την πρώτη στιγμή. Εμείς αμέσως, το ίδιο απόγευμα της 21ης Απριλίου κάναμε μία συνάντηση, μάλιστα στο σπίτι του Κώστα του Σημίτη, όπου μαζεύτηκε όλος σχεδόν ο όμιλος "Αλ. Παπαναστάση".

Κ Που υπάρχει τώρα. Συναντιέστε με τον Ανδρέα, έχετε αυτή τη συζήτηση, ο Ανδρέας ξεκινάει και κάνει εκτός από το δικό του χώρο, των φίλων κ.λ.π. ξεκινάει και κάνει στο χώρο του Πολεμικού Ναυτικού που μας ενδιαφέρει. Κάνει μια προσπάθεια και προχωράει εκεί πέρα, οργανώνει δηλαδή υπαξιωματικούς κανέναν αξιωματικό, μόνον υπα-ξιωματικούς. Πρέπει μαζί σου να τα συζητάει, αρχίζει και παίρνει μία μορφή οργανωτική το θέμα. Δηλαδή έχουμε μία ομάδα μέσα στο Π.Ν., δεν είναι αστείο πια το ζήτημα.

Ν Βεβαίως. Δεν ήταν πουθενά αστείο το ζήτημα, αλλά η άποψη η δικιά μου από την πρώτη στιγμή και γι' αυτό σου λέω ότι νομίζω ότι δεν πέσαμε καθόλου έξω στις αναλύσεις μας, ήταν ότι έχουμε να κάνουμε με γκάνγκστερς. Δεν ήταν καν η ηγεσία αν θέλεις ενός στρατεύματος, η οποία λόγω συντηρητισμού, ορισμένων απόψεων κ.λ.π., αποφασίζει να κάνει μία παρέμβαση στο δημόσιο πολιτικό βίο.

Εδώ φάνηκε από την πρώτη στιγμή, για όσους ήθελαν να δούνε, ότι εδώ είναι μία κλίκα, οι οποίοι δουλεύουν για λογαριασμό τους. Και πράγματα τα οποία αποκαλύφθηκαν πολύ αργότερα, αν θέλεις εμείς τα διαισθανθήκαμε και τα αναλύσαμε λογικά ότι έτσι έπρεπε να είναι. Δηλαδή όλες τις διασυνδέσεις, τις οποίες έπρεπε να έχουν με τις ξένες μυστικές υπηρεσίες, το γεγονός ότι έπρεπε να είναι συνέχεια παλιότερων αντίστοιχων ομάδων και ιστοριών, που είχαν κινηθεί μέσα στο στράτευμα κ.λ.π. – ΙΔΕΑ.

Κάνοντας αυτές τις αναλύσεις, από την πρώτη στιγμή καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι όλα όσα λέγονταν – οι άνθρωποι αυτοί θα πέσουν με τις πιέσεις του εξωτερικού ή με μία παθητική μορφή αντίστασης ή με διάφορους πολιτικούς χειρισμούς ή με τη γέφυρα που έλεγε ο Βαγγελάκης ο Αβέρωφ – ότι ήταν παραμύθια. Διότι όταν έχεις να κάνεις με γκάνγκστερ, το μόνο πράγμα το οποίο μπορούν να καταλάβουν σαν γλώσσα, είναι η βία. Αν ο άλλος βαστάει πιστόλι και είναι αποφασισμένος να το χρησιμοποιήσει, μόνον αν βαστάς και εσύ πιστόλι και όντας αποφασισμένος να το χρησιμοποιήσεις μπορείς να τον κάνεις να αποτραβηχτεί.

Κ Εν τούτοις η Άμυνα δεν έχει ιδιαίτερα δυναμικές...

Ν Δεν έχει παρά μόνο δυναμικές και είναι το μόνο πράγμα για το οποίο μας κατηγόρησαν βέβαια στην εποχή της δικτατορίας. Για το επίπεδο της αντίστασης της εποχής εκείνης στην αρχή της δικτατορίας. Π.χ.

άλλες οργανώσεις που είχαν όμως μια πρακτική δράσης στην Ελλάδα, δεν μιλάμε για τις οργανώσεις που ήταν μακριά ή που ήταν στο εξωτερικό με τα μεγάφωνα και πού ήταν βασικά το Πατριωτικό Μέτωπο.

Και ήταν ένα από τα βασικά σημεία διαφωνίας μας με το Πατριωτικό Μέτωπο, με το οποίο σε άλλα επίπεδα συνεργαστήκαμε. Ουσιαστικά μέχρι αρκετά, μέχρι να αρχίσουν αν θέλεις οι μαζικές κινητοποιήσεις, που αρχίζουν πολύ αργά, το 73, η μόνη οργάνωση η οποία υιοθετούσε προγραμματικά και προσπαθούσε να εφαρμόζει στο μέτρο που της επέτρεπαν οι δυνάμεις της, μία δυναμική αντίσταση προς το καθεστώς, ήταν η Δημοκρατική Άμυνα.

Κ Να σε ρωτήσω τώρα κάτι, βέβαια συμφωνώ σε αυτό που λες.

Ν Ναι, το επίπεδο της αντίστασης δεν έφθασε ποτέ σε βαθμό που να πάρει μία μορφή σαν αυτή που βλέπεις σε άλλες χώρες.

Κ Τώρα η γνώμη η δική μου για τη διείσδυση με αυτή την ομάδα των υπαξιωματικών, οπωσδήποτε υπάρχουν στοιχεία τέτοια, θα υπάρχουν γραπτά, αλλά για να τα εντοπίσω εγώ είναι προτιμότερο....

Στις 23 Οκτωβρίου 67 συλλαμβάνεσαι με τη Δημοκρατική Άμυνα, η υπόλοιπη οργάνωση πως προχωράει;

Ν Πιανόμαστε 5. Πιανόμαστε ο Μπάμπης ο Πρωτόπαπας, ο Τσακαρέστος, ο Ντόλκας, ο Σοφούλης και εγώ. Ο Πρωτοπαπάς και ο Σοφούλης αποδεικνύεται ότι δεν είχαν σχέση με το Ναυτικό. Από την πολιτική οργάνωση μόνο εγώ είχα επαφή με το Ναυτικό.

Εμάς κλείνει η υπόθεσή μας και παραπεμπόμαστε στο Στρατοδικείο. Και πιάνουν προκηρύξεις, πολυγράφους κ.λπ. Και εν συνεχεία προφυλακιζόμαστε στου Αβέρωφ και πάμε για δίκη. 28 Ιανουαρίου 68, όταν εμείς είμαστε ήδη δύο μήνες προφυλακισμένοι, συλλαμβάνεται ο Ανδρέας ο Πολίτης.

Κ 28 Ιανουαρίου 68 ξεκινάει ουσιαστικά η υπόθεση του Ναυτικού

Ν Ναι. Μέχρι τώρα δεν έχει καμία σχέση το Ναυτικό. Λοιπόν, και κλιμακωτά μέχρι αρχές Φεβρουαρίου, συλλαμβάνονται όλοι οι άλλοι. Οπότε στην ανάκριση βγαίνει το δικό μου όνομα. Πώς είσαστε στη Δημοκρατική Άμυνα, από πού και τα λοιπά; Από το Νοταρά.

Και καλά εκεί πέρα προσπάθησαν να μας μπλέξουν και με άλλες υποθέσεις, άσχετες με αυτή την ιστορία, είχε κατακλυσθεί η αποθήκη του "Θύελλα" και προσπάθησαν να μας το φορτώσουν και αυτό. Και διάφορες άλλες ιστορίες, είναι χαρακτηριστικός ο τρόπος με τον οποίο με υποδέχθηκε απάνω …… η χούντα, όταν με έφεραν από το Αβέρωφ. Κατ' αρχήν δεν μου έκαναν μεταγωγή, ήταν απαγωγή. Δηλαδή ήρθαν τη στιγμή που έλειπαν όλοι οι διοικητικοί υπάλληλοι και δύο χωροφύλακες της ΚΥΠ. Και από το θυρωρό της φυλακής με πήρανε. Και σε όλη τη διάρκεια, έμεινα ένα μήνα πάνω στο Έλλη, στο όνομά μου εκεί που ήταν ο πίνακας των κρατουμένων, έλεγαν "εις δίκην".

Εγώ επήγα 10 Φεβρουαρίου στο Έλλη και βρίσκομαι σε απομόνωση, αλλά είναι και όλοι οι άλλοι εκεί. Εκεί δεν μείναμε όλοι το ίδιο διάστημα. Εγώ έφυγα 8 Μαρτίου από εκεί. Οι άλλοι έφυγαν κλιμακωτά, ένας-ένας που παρουσιαζότανε επίσημα πια στο στρατοδικείο για να δώσει επίσημη κατάθεση, άλλον τον έστελναν στην Ψυτάλλεια και φυσικά καταλήξαμε όλοι μαζί πριν από τη δίκη στον Κορυδαλλό, ο οποίος όμως Κορυδαλλός δεν ήταν τότε εν ενεργεία ακόμα, δεν λειτουργούσε σαν φυλακή και τον χρησιμοποιούσαν πάλι σαν κρατητήριο, ιδιωτικό ας πούμε.

Στο Έλλη μείναμε κατά μέσον όρο από έναν μέχρι δύο μήνες, γιατί σκέψου ο Ανδρέας πιάστηκε στις 28 Ιανουαρίου, μέχρι που έφυγε τελευταίος, είχε κλείσει σχεδόν δύο μήνες δηλαδή.

Εμένα με παίρνουν οι δύο αυτοί χωροφύλακες και με κατεβάζουν στο Νέο Πέραμα. Υπάρχει μία ειδική άκατος που περιμένει και με πάει κατευθείαν στο Έλλη. Μάλιστα στο Άγιος Γεώργιος που ήταν μία κορβέτα δίπλα στο Έλλη, εκεί ξεμπαρκάρουμε, σαν προβλήτα και μπαίνουμε μέσα στο Έλλη, όπου με περιμένουν.

Με παραλαμβάνουν άλλοι υπαξιωματικοί με πάνε μέσα, όπου με περιμένουν Θεοφυλογιαννάκος, Μπάμπαλης, Μάλιος, Καμαρινέας, Κιοσσές.

Κ Άρα έχουμε στρατιωτική αστυνομία Θεοφυλογιαννάκο, έχουμε Ασφάλεια και Ναυτικό

Ν Και ύστερα από κανένα τέταρτο που είμαι μέσα, εμφανίζεται Ευαγγελόπουλος με μεγάλη στολή, έρχεται από ορκωμοσία που έκανε ο Παπαδόπουλος στου Κανελλόπουλου, στου Παλάσκα, και τρώω και το πρώτο ξύλο, διότι εγώ βεβαίως είμαι σταυροπόδι, και μπαίνει ένας Πλοίαρχος μέσα και εξακολουθώ να είμαι σταυροπόδι.

Οπότε ο Κιοσσές με πλακώνει, λέγοντάς μου "μπαίνει ο πλοίαρχος μέσα και δεν σηκώνεσαι να τον χαιρετίσεις", λέω "δεν έχω συνηθίσει να σηκώνομαι στους ανθρώπους, τους οποίους δεν μου συστήνουν" και τότε μου λέει "Ευαγγελόπουλος Πλοίαρχος". Εγώ ήθελα ακριβώς να μάθω το όνομα, γιατί τους άλλους μεν τους ήξερα, ο Κιοσσές μου συστήθηκε μόνος του την ώρα που μπήκα, τον Καμαρινέα άκουσα που τον φώναζε ο Θεοφυλογιαννάκος, τον δε Θεοφυλογιαννάκο και τον Μπάμπαλη τους ήξερα από την ανάκριση δύο μήνες στη Μπουμπουλίνας.

Και ο Θεοφυλογιαννάκος αμέσως κάνει την εισαγωγή σε πολύ έτσι ήπιο και προσηνές ύφος, λέγοντας ΄΄Κύριε Νοταρά ξέρουμε ότι δεν έχετε υπηρετήσει στο στρατό και ήρθε η ώρα να υπηρετήσετε γι' αυτό και σας φωνάξαμε εδώ πέρα. Λοιπόν, θα πάτε μέσα τώρα, θα σας δώσουν χαρτί και μολύβι και θα μας

γράψετε τι ξέρετε για στρατό, αεροπορία και ναυτικό΄΄. Και από εκεί ξεκινάει αυτό που …της ασφαλείας να με ανακρίνει τρεις-τέσσερις φορές.

Κ Ναι, γιατί ήσουνα ο πρώτος πολίτης που εμφανίστηκε στην υπόθεση. Ήδη είναι γνωστή μια ομάδα της Δημοκρατικής Άμυνας, έχει βγει στη φόρα …

Ν Η δική μας, δηλαδή το δικό μου κλιμάκιο που είχε συλληφθεί …

Κ Κοίτα Γεράσιμε, τους πονούσε ιδιαίτερα η ανάμειξη των ένοπλων δυνάμεων. Δηλαδή το ότι παρουσιάζεται μία ομάδα με συνωμοτικό χαρακτήρα στο ναυτικό γι' αυτούς είχε τεράστια σημασία. Επομένως εξηγείται η παρουσία του Θεοφυλογιαννάκου, του Μπάμπαλη, τα βασανιστήρια

Ν Ήδη από τον Θεοφυλογιαννάκο έχω φάει πολύ γερό μπερντάχι, όντας στη Μπουμπουλίνας. Διότι όταν εγώ ήμουνα ήδη ένα μήνα σε ανάκριση, κυκλοφόρησε μία προκήρυξη της Δημοκρατικής Άμυνας στο Στρατό. Και τρελαθήκανε, αλλά είχε ημερομηνία αποστολής 4 Νοεμβρίου – κάνανε τη βλακεία και μου δείξανε το φάκελο – και εγώ έχω συλληφθεί από τις 23 Οκτωβρίου.

Κ Εκεί βασανίζεσαι λοιπόν και εσύ και οι άλλοι. Και βασανίζεσαι βασικά από τον Κιοσσέ

Ν Κοίταξε να δεις, όλοι συμμετείχαν. Ο Καμαρινέας από τους πρώτους, ο Κιοσσές υπ' αριθμόν ένα, οι τρεις υπαξιωματικοί οι οποίοι είναι μόνιμοι σε όλα τα βασανιστήρια

Κ Αυτοί δέρνουν

Ν Όχι, δέρνουν και ο Κιοσσές και ο Καμαρινέας οι ίδιοι. Φάλαγγα μου έχει κάνει ο Κιοσσές ο ίδιος και μάλιστα μου το έλεγε. Αυτή ήταν η πάγια τακτική, το ίδιο έκαναν και στη Ασφάλεια. Μου έκανε φάλαγγα ο Μπάμπαλης και ο Μάλλιος, παρόλο που ήταν αστυφύλακες εκεί πέρα, λέγανε ότι ο αξιωματικός πάει μπροστά.

Αυτή ήταν η τακτική για να θεωρούνται και αλληλέγγυοι και συνένοχοι, να υπάρχει ένα κλίμα απολύτου εμπιστοσύνης μεταξύ της σπείρας αυτής των βασανιστών. Τα πόδια του Μαυροβουνιώτη τα ισοπέδωσε ο ίδιος ο Κιοσσές. Καλά βέβαια κάποια στιγμή κουραζόντουσαν και έπαιρνε άλλος το μπαστούνι.

Όταν φέρανε τους τρεις Ντάκουλας, Σομαρίπας και Τσιτουρίδης, που ήταν τότε υπαξιωματικοί.

Ναύτες είχαν στρατεύσιμους, όχι όμως σε βασανιστήρια, ως φύλακες. Ως φρουρά. Η φρουρά δεν ήταν ΟΥΚ, ΟΥΚ ήταν μόνο αυτοί, οι βασανιστές με επικεφαλής τον Κιοσσέ και οι τρεις υπαξιωματικοί και εμφανίστηκαν δυο-τρεις φορές και μερικοί άλλοι. Μια φορά ήρθε ένας πρασινοσκούφης. Τους φέρνανε και για εκπαίδευση. Μια φορά ήρθε και ένας με πολιτικά, αλλά φορούσε μια "πουλάδα" εδώ πέρα θα ήταν αλεξιπτωτιστής ή κάτι τέτοιο.

Εμφανίστηκαν και διάφοροι άλλοι, στους οποίους έκαναν και σεμινάριο.

Κ Κανείς από εκεί που να πέρασε από δίκη βασανιστών;

Ν Κοίταξε εκείνος που κατά τη γνώμη τη γλίτωσε ήταν ο Τραγέας.

Κ Ο Τραγέας παρουσιάζεται εκεί πέρα;

Ν Όχι σε μένα, αλλά σε άλλους υπαξιωματικούς παρουσιάστηκε και μάλιστα σε μία περίπτωση έριξε και ξύλο. Εμφανίζεται ως μάρτυρας κατηγορίας στη δίκη τη δική μας. Αυτός τη γλίτωσε. Όπως επίσης την γλίτωσαν και όλοι οι εγκέφαλοι ο Νικολόπουλος, ο οποίος ήταν …

Κ Γεράσιμε, μένετε δύο μήνες εκεί, φεύγετε από εκεί, γίνεται η τακτική ανάκριση στο Ναυτοδικείο και μοιράζεστε στις φυλακές.

Ν Όχι Ναυτοδικείο στο Στρατοδικείο γιατί όλες οι υποθέσεις την εποχή εκείνη πήγαιναν στο Στρατοδικείο. Στρατιωτικός Νόμος. Στο έκτακτο Στρατοδικείο και δικαζόμαστε αρχές Ιουλίου, 3 με 11, ήταν από τις πρώτες δίκες. Ήδη το καλοκαίρι του 67 έχουν δικασθεί Βερυβάκης και πολλοί άλλοι, ο Σάκης ο Πεπονής, πολύς κόσμος. Και έχει γίνει το Νοέμβρη του 67 η δίκη του Πατριωτικού Μετώπου με τον Κώστα τον Φιλίνη.

Κ 3 με 11 Ιουλίου του 68 λοιπόν η δίκη, από το Φλεβάρη που συλλαμβάνονται οι υπαξιωματικοί μέχρι τον Ιούλη είναι μοιρασμένοι, στο Έλλη..

Ν Όλοι στο Έλλη στην ανακριτική φάση και εν συνεχεία μία ομάδα οδηγείται στον Κορυδαλλό, ο οποίος δεν λειτουργεί σαν πολιτικές φυλακές, είναι ακόμα υπό κατασκευή, και σε μία πτέρυγα κενή βάζουν τους υπαξιωματικούς τους δικούς μας. Εκτός μερικών τους οποίους κρατάνε ένα διάστημα στην Ψυτάλλεια. Εν συνεχεία τους συγκεντρώνουν όλους στον Κορυδαλλό πριν από τη δίκη. Τους φέρνουν στολές, δεν τους άφησαν καν να πάνε να φέρουν τις δικές τους στολές από τα σπίτια τους οι συγγενείς, είναι σε πλήρη απομόνωση, και τους φέρνουν την παραμονή της δίκης ένα μπαούλο, δεν ξέρω από πού το έφεραν, με πηλίκια, με αμπέχονα, με παντελόνια και τους λένε φορέστε τα. Και γίνεται η δίκη.

Οπότε στη δίκη ένας ορισμένος αριθμός απαλλάσσεται λόγω αμφιβολιών κ.λ.π., ένας ορισμένος αριθμός καταδικάζεται, ορισμένοι με αναστολή, ορισμένοι με φυλάκιση και ο Αντρέας από τους υπαξιωματικούς καταδικάζεται με 10 χρόνια, και εγώ καταδικάζομαι και για την υπόθεση του ναυτικού και για την υπόθεση την αρχική του Οκτωβρίου που με είχαν πιάσει, έχουν συγχωνευθεί πλέον, θεωρήθηκαν ως οδηγοί και αρχηγοί της υποθέσεως.

Και έχουμε και τον Πρωτοπαππά μέσα και τον Σοφούλη και τον Τσακαρέστο και τον Ντόλκα, οι οποίοι καταδικάζονται οι δύο τελευταίοι με αναστολή για την υπόθεση της Άμυνας, το πολιτικό σκέλος ας πούμε.

Κ Τελικά από τη δίκη και μετά μένετε στις φυλακές εσύ και ο Πολίτης

Ν Και ο Πρωτόπαππας και ο Σοφούλης. Από τη φυλακή βγαίνουμε … Ο Σοφούλης είχε καταδικασθεί σε πέντε χρόνια φυλακή, τα 2/3 μας κάνουν κάπου τριάμισι χρόνια, βγαίνει μετά από τριάμισι χρόνια. Εγώ έμεινα συνολικά πεντέμισι χρόνια μέσα και βγαίνω το 73. Ο Μπάμπης ο Πρωτόπαππας παθαίνει ένα έμφραγμα και βγαίνει λίγο πριν από μένα με ανήκεστο και ο Ανδρέας ο Πολίτης βγαίνει τον Αύγουστο του 73 με την αμνηστία.

Κ Εν τω μεταξύ οι υπόλοιποι υπαξιωματικοί αποτάσσονται αμέσως μετά τη δίκη…

Ν Όχι αμέσως μετά τη δίκη. Αμέσως μετά τη δίκη φεύγουν και πάνε στα χωριά τους. Παίρνουν άδεια από τη σημαία και πάνε στα χωριά τους. Και κάποια στιγμή έρχεται σήμα με τη χωροφυλακή και τους λένε ελάτε όλοι πίσω. Και τους κατεβάζουν κάτω στου Κανελλόπουλου, πάνε εκεί πέρα κάθονται και φεύγουν μετά. Ούτε δουλειά κάνουν ούτε τίποτα, δεν ξέρουν τι να τους κάνουν και κάποια στιγμή δεν θυμάμαι, τους κάνουν κάποια ένορκη διοικητική ΕΔΕ και τους αποτάσσουν.

Ο Ανδρέας αποτάχθηκε ex oficio γιατί είχε καταδίκη πάνω από 5 χρόνια, επομένως αυτοί φεύγουν έτσι κι αλλιώς.

Κ Είναι χαρακτηριστική η πορεία δύο υπαξιωματικών, η μία είναι του Μαυροβουνιώτη και η άλλη είναι του Οικονομάκη

Ν Κατ' αρχήν όλα αυτά τα παιδιά είχαν ένα τρομερό πρόβλημα όταν βγήκαν. Επιβίωσης, επαγγελματικής. Διότι όπως καταλαβαίνεις αυτών η φυσική αν θέλεις κατεύθυνση για δουλειά, θα ήταν κάτι σχετικό με καράβια, είτε στο εμπορικό ναυτικό είτε ως τεχνικοί στις επισκευές, στις κατασκευές κ.λ. π. Βεβαίως όλες αυτές οι δουλειές γίνονται σε ζώνες επιτηρούμενες, ναυπηγεία και τέτοια είναι ζώνες επιτηρούμενες και δεν μπορούσε να μπει κανένας από αυτούς μέσα. Πράγμα που σημαίνει ότι ουσιαστικά τους καταδίκαζαν σε πείνα.

Τελικά κινήθηκαν διάφοροι φίλοι, γνωστοί και τα λοιπά και είχαμε έναν φίλο, ο οποίος είχε δουλέψει και μαζί μας ένα διάστημα και ο οποίος δικάστηκε αργότερα με τη δίκη των 35, και ο οποίος βόλεψε μερικούς από αυτούς στη Siemens. Και ορισμένους άλλους μαζευτήκανε μερικά χρήματα και τους ανοίξανε ένα ηλεκτρολογάδικο στην Κυψέλη και έτσι εκ των ενόντων μπορούσανε και τα φέρνανε βόλτα.

Ο Οικονομάκης πήγε κι έπιασε ύστερα από λίγο καιρό δουλειά ως ηλεκτροσυγκολλητής σε κάποιο συνεργείο και μετά έγινε ότι έγινε στα ύφαλα του καραβιού από αναθυμιάσεις και τα λοιπά και σκοτώθηκε το παιδί στο Πέραμα.

Κ Με τη μεταπολίτευση ορισμένοι επανέρχονται στο Ναυτικό πλην...

Ν Με τη μεταπολίτευση βγαίνει κάποιος νόμος, ο οποίος επαναφέρει όλους στο Ναυτικό, απλώς ο Ανδρέας ο Πολίτης και ο Μαρμαρινός δεν ήθελαν να γυρίσουν μέσα, ήθελαν να σταδιοδρομήσουν κάπου αλλού εκτός Ναυτικού. Όλοι οι άλλοι επέστρεψαν.

Κ Η δίκη των βασανιστών του Ναυτικού Γεράσιμε, ξεκίνησε με μήνυση …

Ν Όχι. Κοίταξε να δεις εδώ είναι ένα θέμα το οποίο αξίζει κανείς να το πει. Εγώ δεν δέχθηκα να κάνω μήνυση σε κανέναν. Ούτε στους βασανιστές μου της Ασφάλειας – Μάλλιο, Μπάμπαλη και λοιπούς – ούτε στους βασανιστές μου του Ναυτικού, διότι θεωρούσα ότι δεν είναι θέμα προσωπικής αντιδικίας. Εδώ πέρα ήταν οι μηχανισμοί, οι οποίοι είχαν δημιουργήσει αυτές τις καταστάσεις και πλέον ήταν ευθύνη του κράτους να τους εξαρθρώσει από τη μια μεριά και να τους επιβάλει την ίδια τιμωρία. Δεν ήθελα να κατεβάσω δηλαδή αυτό το πράγμα σε ένα επίπεδο προσωπικής αντιδικίας.

Μου έδωσες πέντε σφαλιάρες ή μου έκανες φάλαγγα και το είχα πει σε όλους ότι εγώ δεν πρόκειται να κάνω μήνυση σε κανένα. Κάποια στιγμή όμως, δημοσιεύτηκαν. Θυμάσαι τότε οι εφημερίδες έγραφαν σωρηδόν για όλες τις ιστορίες της δικτατορίας και λοιπά, μεταξύ των οποίων αναφέρθηκε και η υπόθεση του ΄΄ΕΛΛΗ΄΄, στα Νέα αν θυμάμαι καλά ή στο Βήμα. Και παίρνοντας αφορμή από αυτό το δημοσίευμα, έκανε (και αυτό είναι προς τιμήν του Ναυτικού, διότι είναι το μόνο σώμα που έκανε αυτό το πράγμα) μία ένορκη διοικητική εξέταση αυτεπαγγέλτως για να δει τι είναι αυτά τα οποία κυκλοφορούν για το Ναυτικό στον τύπο.

Αυτά γίνονται Σεπτέμβρη του 74, αν δεν κάνω λάθος. Ένα μήνα μετά την μεταπολί-τευση, φθινόπωρο του 74, ξεκινάει η ένορκη διοικητική εξέταση για τα δημοσιεύματα. Και με καλούν ως μάρτυρα. Την είχε αναλάβει κάποιος ναύαρχος, ο οποίος την εποχή εκείνη πρέπει να ήταν ΔΝΕ, ξέρεις στου Κανελλόπουλου. Και πήγα εγώ κατέθεσα, ο άνθρωπος αυτός – θα βρω το όνομα και θα στο δώσω για την ιστορία – σαφώς προσπάθησε να μπουρδουκλώσει την υπόθεση. Δηλαδή μέχρι τέτοιου σημείου, που ο δικαστικός, του δικαστικού αυτός που τελεί χρέη γραμματέως, αγανάκτησε, λέει ο άνθρωπος είναι πολίτης, δεν ξέρει από νομικά, δεν ξέρει από τέτοια και πάμε να τον αποπροσανατολίσουμε.

Κ Δηλαδή ήταν σαφώς υπέρ των βασανιστών..

Ν Δεν ξέρω αν ήταν σαφώς ιδεολογικά, ίσως να ήταν από αίσθημα αλληλεγγύης για το σώμα, αλλά πάντως σαφώς εκείνη ήταν η κατεύθυνσή του.

Βεβαίως από ένα σημείο και μετά, όταν εγώ αντιλήφθηκα αυτό το πράγμα, καταλαβαίνεις έβαλα τις φωνές, οπότε έκανε πίσω. Και το έπαιξε ουδέτερος, ό,τι λέτε γράφω. Οπότε του λέω δεν είμαι μόνο εγώ, θα φωνάξεις ως μάρτυρες αυτόν, αυτόν, αυτόν κι αυτόν και δίνω όλους, τα ονόματα όλων των παιδιών που είχαν βασανιστεί συν το όνομα του Τζοβαρίδη, τον οποίο εγώ δεν έχω συναντήσει από την ημέρα που ήμουνα στην ΈΛΛΗ μέχρι εκείνη τη στιγμή.

Ο Τζοβαρίδης είχε έλθει αφού είχαν τελειώσει όλα τα βασανιστήρια πάνω στην ΈΛΛΗ, να πάρει τις καταθέσεις, ως αξιωματικός του δικαστικού. Εκτελούσε την προανάκριση. Και εκεί πέρα αυτός ο ναύαρχος, στο πόρισμα το οποίο βγάζει λέει ότι ο Τζοβαρίδης δεν πρέπει να κληθεί ως μάρτυς, αλλά να πάει ως κατηγορούμενος και αυτή η άποψη περνάει πλέον και στον Τζουμάκα τον αναθεωρητή, για να τον εξουδετερώσουν σαν μάρτυρα, επειδή ήταν ο άνθρωπος που τα ήξερε από μέσα.

Κ Ο Τζοβαρίδης φέρθηκε πολύ εντάξει από την πρώτη στιγμή. Διότι έχω την εντύπωση ότι τότε ήταν δικαστικός του Στόλου, επομένως αναλάμβανε παντός είδους ανακρίσεις, προανακρίσεις κ.λ.π.

Ν Ναι, δεν είχε κανενός είδους … Άκου να δεις πώς ήταν το σχήμα. Ερχόταν ο Κιοσσές με τους βασανιστές, βγάζανε ό,τι βγάζανε με το βασανιστήριο και το ξύλο. Μοντάρανε την υπόθεση όπως του βόλευε. Έβαζαν και δικά τους από ένα σημείο και μετά. Διότι όταν σε είχαν φέρει σε ένα σημείο εξουθένωσης και ορισμένα παιδιά τα φέρνανε σε σημείο εξουθένωσης, τους λέγανε βάλε και παραπάνω, τερατουργήματα ότι "πρέπει να τινάξουμε το στόλο του ΝΑΤΟ και να πάρουμε τα καράβια του".

Και αφού είχε γίνει όλη αυτή η προεργασία, ερχόταν ο Τζοβαρίδης και κατέγραφε ό,τι του έλεγε ο… Ούτε ερωτήσεις έκανε, ούτε τίποτα. Και βεβαίως αυτός έλεγε αυτά τα οποία περίμεναν ότι θα πει. Αλλά πραγματικά πιστεύω ότι έσωσε την υπόθεση ο Τζοβαρίδης.

Κ Και η ιστορία κλείνει με την επαναφορά

Ν Αφού διαβάσεις και αυτά τα δικόγραφα, τα πρακτικά της δίκης και τα λοιπά. Μπορούμε να κάνουμε άλλη μία συνάντηση, οπωσδήποτε θα υπάρχουν κενά όταν αρχίσεις να το γράφεις[1], και να μου πεις τι γίνεται εδώ, το ένα μου λείπει, το άλλο μου λείπει και ορισμένα πράγματα τα οποία ίσως εγώ δεν τα θυμάμαι να δεις και κάποιο από τα παιδιά.

Κ Νομίζω ότι δεν θα έχω κενά. Τα ονόματα, χρονολογίες θα τα πάρω από εκεί.

Ν Εκείνο το οποίο πρέπει να δεις οπωσδήποτε, είναι τα αποκόμματα των εφημερίδων για τη δίκη των βασανιστών, διότι εκεί δίνεται με πολύ μεγάλη λεπτομέρεια και γλαφυρότητα. Αυτά πρέπει να τα έχει ο Ανδρέας.

ΤΣΑΓΚΟΥΡΝΗΣ- ΣΑΡΛΗΣ

ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΗ ΕΚΠΟΜΠΗ[2], ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ 'ΘΕΜΙΣ'
ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΣ : ΜΠΑΜΠΗΣ ΓΕΩΡΓΟΥΛΑΣ (Γ)`
ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ : ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΤΣΑΓΚΟΥΡΝΗΣ (Τ) ΚΑΙ ΝΩΝΤΑΣ ΣΑΡΛΗΣ

Τ. … ο οποίος ήτανε αρχηγός στρατού.

Γ. Είχε πρόσβαση στον αρχηγό ενόπλων δυνάμεων;

Τ. Δεν θυμάμαι. Δεν το θυμάμαι καλά αυτό. Οπωσδήποτε όμως, ναι στον αρχηγό στρατού.

Γ. Ο οποίος ήταν ποιος; Αν θυμάσαι βέβαια.

Τ. Ο Ζαγοριανάκος... Λοιπόν, μετά …, αυτό το σχέδιο στάλθηκε στον αντισυνταγματάρχη Κουρούπη, Κουρούπη Περικλή. Που στο γραφείο του ήμουνα και εγώ.

Γ. Πως έπεσε; Πως το είδε; Πως το αντελήφθης εσύ;

Τ. Ναι, το σχέδιο αυτό στάλθηκε στον Κουρούπη, όπως είπαμε και εκείνος έκανε ορισμένες μετατροπές, το υπέβαλε στους προϊστάμενους για να υπογραφτεί …

Γ. Οι προϊστάμενοι που το υπέγραψαν ποιοι ήταν;

---

[1] Ο λόγος που πάρθηκε η συνέντευξη αυτό το 1981 ήταν, η σύνταξη εργασίας στη Σχολή Πολέμου του Ναυτικού με θέμα τις εμπλοκές των στελεχών του με τη δικτατορία. Η εργασία δεν εγκρίθηκε να παρουσιαστεί για λόγους που παρατίθενται στο κύριο σώμα της παρούσης διατριβής, και η συνέντευξη βρήκε τη θέση της στη διατριβή.

[2] Η συνέντευξη αυτή δεν ερευνήθηκε για εντοπισμό χρονολογίας και ραδιοφωνικού σταθμού που δόθηκε. Συνάγεται όμως από το βιβλίο του Γεωργούλα πως πάρθηκε μετά το Νοέμβρη του 1974 και πριν την έκδοση του βιβλίου που έγινε το 1975. Μαγνητοφωνήθηκε από τον γράφοντα στις αρχές της δεκαετίας του 1980 επί κυβερνήσεως Ανδρέα Παπανδρέου χωρίς να υπάρχει πρόθεση να χρησιμοποιηθεί κάποτε όπως εν προκειμένω. Ο Μπάμπης Γεωργούλας ο δημοσιογράφος της συνέντευξης, πληροφόρησε τον γράφοντα για το βιβλίο που βασιζόταν στη συνέντευξη αυτή. Πρόκειται για το, *Η Αλήθεια για το Νοέμβρη, ΘΕΜΙΣ Το Σχέδιο Σφαγής, 423 οι Νεκροί, Στο ΚΕΣΑ οι Τάφοι*, Νέοι Καιροί, Αθήνα 1975. Ο αναφερόμενος αριθμός των νεκρών όπως είπε και ο ίδιος ήταν υπερβολικός και ο Τσαγκουρνής διευκρίνισε στη συνέχεια στην κατάθεσή του στις ανακρίσεις για το Πολυτεχνείο πως ο αριθμός 423 αφορούσε και τους τραυματισμένους. Εν τούτοις στο βιβλίο του ο Γεωργούλας περιλαμβάνει πίνακα με εβδομήντα επτά ονόματα (σ.10-12 ΓΕΩΡΓΟΥΛΑΣ ό.π.)

Τ. Οπωσδήποτε για να υπογραφτεί ένα σχέδιο …, αφού το κάνει ένας αξιωματικός ενός οποιουδήποτε γραφείου, έπειτα πηγαίνει στον τμηματάρχη, μετά στον υποδιευθυντή, μετά στον διευθυντή και ανάλογα με την σπουδαιότητα του, στο διευθυντή Α΄ κλάδου …
Γ. Ο οποίος ήτανε ποιος; Μήπως ο Μιγδάλης;
Τ. Ναι. Όχι. Ένα λεπτό. Δεν θυμάμαι, νομίζω πως ήτανε ο Πράσινος τότε. Πράσινος Γεώργιος, υποστράτηγος.
Γ. Υποστράτηγος. Θα πρέπει να το υπέγραψε αυτός ο Πράσινος;
Τ. Ναι. Έπειτα πήγε στον Α΄ υπαρχηγό αρχηγείο στρατού και μετά …
Γ. Ποιος ήταν ο …, αυτός;
Τ. Ο Μπονάνος μου φαίνεται ότι ήτανε τότε ακόμη.. Και μετά στον αρχηγό στρατού. Και ανάλογα, νομίζω ότι υπογράφτηκε και από τον αρχηγό ενόπλων. Δηλαδή τον Αγγελή.
Γ. Αγγελή. Οι υπογραφές πότε τελείωσαν;
Τ. Συνήθως τελείωναν σε μια εβδομάδα. Τώρα συγκεκριμένα πότε τελείωσαν σε αυτό δεν θυμάμαι.
Γ. Το σχέδιο αυτό τι προέβλεπε δηλαδή;
Τ. Προέβλεπε την κίνηση ορισμένων, πολλών στρατιωτικών μονάδων, για την καταστολή ας πούμε, μιας οποιασδήποτε ενέργειας που θα γινότανε που, όπως είχαν πει, θα προέρχονταν από εξτρεμιστικά στοιχεία. Αναρχικά στοιχεία.
Γ. Μήπως θυμάσαι ποιες μονάδες θα κινούντο στο σχέδιο αυτό; Καταρχήν το σχέδιο ‘Θέμις’, σαν ονομασία πως εδόθη;
Τ. Ναι, δόθηκε ως εξής. Με είχε ρωτήσει ο αντισυνταγματάρχης Κουρούπης Περικλής, πως λεγόταν η…, ποιο ήταν το όνομα της θεάς της δικαιοσύνης, που είχε δοθεί από τους αρχαίους. Και του απάντησα ‘Θέμις’, αν αυτό ελέγετο όνομα, που θέλουμε να δώσει στο σχέδιο.
Γ. Μάλιστα. Αυτό στο είπε μέσα στο γραφείο.
Τ. Ναι, βέβαια.
Γ. Και βεβαίως είχε μπροστά τα χαρτιά;
Τ. Ναι, ναι, ναι.
Γ. Ποιες μονάδες προβλεπόταν να κινιόντουσαν …
Τ. Ήταν όλες σχεδόν οι μονάδες που κινήθηκαν στο …στα γεγονότα του Πολυτεχνείου.
Γ. Δηλαδή μπορείς να τις αναφέρεις ποιες ήτανε;
Τ. Ναι. Ήτανε οι μονάδες των καταδρομών, ήτανε οι μονάδες των πεζοναυτών, ήτανε οι μονάδες των …, τα δύο τάγματα ασφαλείας, όπως ονομάζονται …
Γ. Δηλαδή ποια είναι αυτά τα τάγματα;
Τ. Ένα νομίζω ότι είναι το 575, το άλλο …, πάλι 570 κάτι τέτοιο, 76, 72. 572.
Γ. 572. Μήπως ξέρεις που βρίσκονται αυτά τα τάγματα;
Τ. Ναι, αυτά βρίσκονται στο Χαϊδάρι.
Γ. Και τα δύο;
Τ. Αν δεν κάνω λάθος. Μου φαίνεται.
Γ. Γιατί τα ονομάζουν τάγματα ασφαλείας; Έχουν …, δηλαδή γίνεται ξεχωριστή…
Τ. Όχι, αλλά … Αυτά είναι …, τα τάγματα τα κρατούν στην Αθήνα, ενώ η θέση τους είναι αλλού. Για να …, ώστε αν συμβεί κάτι …
Γ. Να συμβεί τι δηλαδή;
Τ. Ας πούμε ότι γίνεται μια ταραχή η οποία παίρνει διαστάσεις.
Γ. Μάλιστα. Τότε …
Τ. Τότε τα τάγματα αυτά που ονομάζονται ασφαλείας, έχουν σκοπό να επέμβουν και να καταστείλουν αυτή την ταραχή.
Γ. Μάλιστα. Αυτά αποτελούνται από στρατιώτες ή μόνιμους …;
Τ. Οπωσδήποτε, στρατιώτες. Στρατιώτες οι οποίοι …
Γ. Είναι απλοί οι στρατιώτες οι οποίοι άμα περάσουν από μια διαδικασία μπορούν να πάνε στο τάγμα ασφαλείας ή γίνεται επιλογή εκεί στα τάγματα ασφαλείας;
Τ. Δεν ξέρω. Δεν ξέρω. Νομίζω, τουλάχιστον απ’ ότι φαντάζομαι, πρέπει να γίνεται επιλογή, γιατί …, δηλαδή πρέπει να είναι όπως λένε εθνικόφρονες.
Γ. Ναι.
Τ. Δηλαδή ελεγμένων …
Γ. Μάλιστα. Είπες ότι ήταν τα δύο τάγματα ασφαλείας …
Τ. Ναι. Λοιπόν ήταν επίσης οι μονάδες τεθωρακισμένων …
Γ. Ποιες; Ποιες μονάδες;
Τ. Που είναι στο Γουδί και στη Παιανία …Και διάφορες άλλες μονάδες, δεν τις θυμάμαι ακριβώς αυτή τη στιγμή.

ΕΚΦΩΝΗΤΡΙΑ
Μα ας προχωρήσουμε στο τελευταίο απόσπασμα της συνέντευξης αυτής, ο χρόνος δυστυχώς δεν μας επιτρέπει να την μεταδώσουμε όλη. Στο απόσπασμα αυτό ο Παντελής Τσαγκουρνής αναφέρει το σημαντικότερο περιστατικό.

Τ. Το σημαντικότερο είναι ότι, επειδή υπηρετούσα στο 2ο γραφείο και είχα σχεδόν γνωριστεί με τους περισσότερους αξιωματικούς, που ήταν στο 3ο και στο 2ο επιτελικό, για αυτό ακριβώς μου είχανε και αρκετή εμπιστοσύνη και μπορούσα ας πούμε, να τους μιλάω ελευθέρα και να πηγαίνω στα γραφεία τους ελευθέρα. Σαν αποτέλεσμα αυτού, την Δευτέρα είχα πάει στο γραφείο του συνταγματάρχη Χρυσού.
Γ. Ο Χρυσός τι ήταν;
Τ. Νομίζω ότι ήτανε υποδιευθυντής του 3ου, του 2ου επιτελικού γραφείου. Λοιπόν, μου είχε ζητήσει να του πάω κάποιο έγγραφο πράγμα που έγινε. Αλλά για να πάρω το έγγραφο αυτό, έπρεπε να ανοίξω ένα ντουλάπι. Ένα φοριαμό ασφαλείας, όπως λέγεται. Λοιπόν μέσα σε αυτόν τον φοριαμό ήτανε ένα έγγραφο που το είχε στείλει ο συνταγματάρχης τότε Δερτιλής …
Γ. Συνταγματάρχης ήταν ο Δερτιλής;
Τ. Ναι.
Γ. Ταξίαρχος.
Τ. Συνταγματάρχης.
Γ. Συνταγματάρχης. Και τι έγραφε; Απευθυνόταν δηλαδή στον Χρυσό, το έγγραφο αυτό;
Τ. Ναι, απευθυνόταν …
Γ. Ήταν προσωπικό; Έγγραφε προσωπικό; Ήταν ιδιοχείρως γραμμένο;
Τ. Ναι, ήταν ιδιοχείρως γραμμένο, ήτανε προσωπικό και στο οποίο αναφερόταν ο μέχρι τότε αριθμός των νεκρών, που ήτανε 423. Το ότι πολλοί από τους νεκρούς που πέθαναν στο ρυθμιστικό μεταφέρθηκαν στο Κ.Ε.Σ.Α., από μια διαδρομή που γίνεται από τη Μεσογείων, περνάμε από το …

ΕΚΦΩΝΗΤΡΙΑ
… Από το δρομάκι που βρίσκεται ανάμεσα στην ΕΡΤ και το 401. Είναι το τελείωμα της φράσης του Παντελή του Τσαγκούρνη που δεν έχει όμως γραφτεί στην κασέτα, στην κασέ-τα αυτή ντοκουμέντο, γιατί απλούστατα τελείωσε, βρέθηκε στο τέλος της. Τώρα ας δώσου-με και πάλι τον λόγο στον Μπάμπη Γεωργούλα, ο οποίος είχε πάρει την συνέντευξη αυτή.

ΜΠΑΜΠΗΣ ΓΕΩΡΓΟΥΛΑΣ :
Δεν είναι μόνο όμως αυτή η συνέντευξη. Επακολούθησε και μια άλλη έρευνα στη συνέχεια. Δηλαδή τι έγινε. Είχε αυτά τα αποτελέσματα που είχε, δικάστηκαν αυτά τα λίγα άτομα. Πολλοί συνάδελφοι και εγώ μαζί τους, συνεχίσαμε την έρευνα πια για τους …, για αυτά που είχαν αποκαλυφθεί. Οι νεκροί ήταν και είναι περισσότεροι από τον κατάλογο τον επίσημο, τον κατάλογο που υπάρχει μέχρι σήμερα. Είχα δύο περιπτώσεις όπου έμεινα κυριολεκτικά έκπληκτος από αυτά που είχα μάθει. Πήγα σε έναν γονιό, έναν απόστρατο αξιωματικό της αστυνομίας ή της χωροφυλακής, δεν θυμάμαι, πριν από χρόνια, το ’75. Όπου όλα τα στοιχεία έδειχναν το παιδί του, η κόρη του είχε σκοτωθεί τις μέρες του Πολυτεχνείου. Επαναλαμβάνω ότι υπήρχαν μαρτυρίες ότι το παιδί του σκοτώθηκε, πυροβολήθηκε. Αλλά μας έβριζε και μας έδιωξε από το σπίτι του. Η έρευνα όμως αυτή ανάμεσα στα θύματα και στους θύτες, θα πρέπει να μεγαλώσει. Υπάρχουν άτομα που πήραν μέρος στη σφαγή. Υπάρχει ο 33ος κατηγορούμενος, που είναι σήμερα φυγόδικος. Στο σκαμνί έκατσαν 32 άτομα, ο 33ος όπου είχα προσωπική μαρτυρία, γιατί είδα μπροστά μου να σκοτώνει στην οδό Ακομηνάτου, ήταν ο άνθρωπος που σκότωνε με μια αμερικάνικη επαναληπτική καραμπίνα, ο Ηλίας Τσαπούρας. Αυτός ο άνθρωπος είναι σήμερα φυγόδικος. Δεν τον αναζήτησε κανένας. Κανείς μα κανείς δεν έχει ασχοληθεί με αυτό το άτομο. Γιατί κανείς μα κανείς δεν έχει ασχοληθεί και με τους υπόλοιπους ιθύνοντες, τους υπόλοιπους οργανωτές του σχεδίου της σφαγής. Έτσι εάν σκεφτεί κανείς ότι ο ίδιος ο οργανωτής της ‘Θέμιδος’ είναι σήμερα μέσα στον στρατό, απολαμβάνοντας της εμπιστοσύνης των ανωτέρων του και της ανοχής της πολιτείας, καταλαβαίνει ότι και τα κατώτερα όργανα απολαμβάνουν πια της ίδιας ανοχής. Η έρευνα για τους νεκρούς του Πολυτεχνείου πρέπει να αρχίσει και να ξεκινήσει από τα χαρτιά και από ανακρίσεις τακτικές, που πρέπει να γίνουνε από τον υπουργό της Εθνικής Άμυνας και από τον πρωθυπουργό Ανδρέα Παπανδρέου και τους δύο υφυπουργούς, στα πρόσωπα εκείνα που κατονομάζονται σε αυτή τη συνέντευξη και που έχουν κατονομαστεί και στη δίκη του Πολυτεχνείου. Τα πρόσωπα αυτά είναι καίρια. Έχουν να μας πουν πάρα πολλά. Και έχει υποχρέωση η πολιτεία, επαναλαμβάνω, να βρει σήμερα κιόλας, σε αυτήν την επέτειο, αυτά τα πρόσωπα, αυτούς τους δολοφόνους, τους δολοφόνους στα χαρτιά και να αρχίσει μια καινούργια έρευνα για τη σφαγή του πολυτεχνείου.

ΕΚΦΩΝΗΤΡΙΑ

Ο Νώντας Σαρλής υπηρετούσε και αυτός στο πεντάγωνο τις ημέρες εκείνες. Ας ακούσουμε τις αναμνήσεις του.

ΝΩΝΤΑΣ ΣΑΡΛΗΣ :
Βρέθηκα στο πεντάγωνο γύρω στις 15 του Οκτώβρη του 1972 με μετάθεση από την Τρίπολη. Και έμεινα εκεί μέχρι τις 29 του Νοέμβρη του '74, όταν απολύθηκα. Αυτό που θυμάμαι ότι μου έκανε ιδιαίτερη εντύπωση, ήταν ότι ένα Α χρονικό διάστημα πριν από κάθε τέτοια στιγμή, μια εβδομάδα, δέκα μέρες κάπου εκεί, παίρναμε είδηση πάντα ότι κάτι μαγειρεύεται. Δεδομένου ότι βλέπαμε μια ασυνήθιστη κίνηση στους διαδρόμους στο πεντάγωνο, κάθε βράδυ …, ενώ συνήθως ξέρω 'γω, μετά από μια ορισμένη ώρα ερήμωναν τα γραφεία, ησυχία παντού και λοιπά, αυτές τις ημέρες βλέπαμε κίνηση φοβερή, φώτα αναμμένα, κόσμο να πηγαινοέρχεται, αξιωματικούς οι οποίοι δεν φεύγανε, πολύ περισσότερο βέβαια στον δεύτερο όροφο ξέρω 'γω, που ήταν η Ε.Σ.Α., τα γραφεία της Ε.Σ.Α.. Από εκεί και πέρα πλέον απέμενε και περιμέναμε και εμείς μέρα με τη μέρα, να δούμε τι είναι αυτό που μαγειρεύεται κάθε φορά. Συγκεκριμένα θυμάμαι ας πούμε, ότι στο πραξικόπημα του Μακαρίου, όπου άκουσα με τα ίδια μου τα αυτιά την φράση του Ιωαννίδη ότι «*Ο μούσγος ...»* κάπως έτσι τον είχε αποκαλέσει, *«... πέθανε.* » Πριν ακόμα ανακοινωθεί από τα κρατικά μέσα ενημέρωσης, ραδιόφωνο, τηλεόραση και λοιπά το πραξικόπημα στην Κύπρο, είχε διαδοθεί σε εμάς ότι ο Μακάριος πέθανε, σκοτώθηκε. Δεδομένου ότι υπολόγιζαν ότι ήταν τόσο καλά ρυθμισμένο το σχέδιο του πραξικοπήματος, όποτε με βάση τις προβλέψεις τους, ήταν αδύνατον να ξεφύγει, θα σκοτωνόταν. Και βέβαια μετά διαψεύσθηκε η πληροφορία, δεδομένου ότι ο Μακάριος διέφυγε. Λοιπόν από τις πρώτες μέρες που μείναμε εκεί, είχαμε ξεχωρίσει διάφορες παρέες όπου, εντάξει με βάση μερικές συζητήσεις που είχαν γίνει βρήκαμε κάποια ταύτιση ιδεολογική σε ορισμένα πράγματα και ανακαλύπταμε απίθανα σημεία κάθε φορά, όπου βρισκόμαστε και καθόμασταν και τα συζητάγαμε. Πολλές φορές θυμάμαι συγκεκριμένα σε ένα υπόγειο κάτω, όπου βρισκόντουσαν οι λέβητες του καλοριφέρ, όπου μετά βίας χωράγανε τέσσερα πέντε άτομα ας πούμε, μαζευόμασταν και όπου παίρναμε διάφορα σουβλάκια και μπύρες από ένα καφενείο που ήταν απέναντι και μετά το σιωπητήριο, όταν ήμασταν υποχρεωμένοι ας πούμε, να πάμε να κοιμηθούμε, καθόμασταν και ακούγαμε 'Φωνή της Αλήθειας', Ντοϊτσε Βέλε και λοιπά, για να ενημερωθούμε, να ακούσουμε τι συνέβαινε την κάθε στιγμή. Και βέβαια για να έχουμε και μια κάλυψη ουσιαστική ας πούμε, μην τυχόν μας ανακαλύψουνε, ήταν πάντα κάποιος μαζί μας ο οποίος έπαιζε κιθάρα ας πούμε. Θυμάμαι στην παρέα την δική μας, ήταν κάποιος φίλος γιατρός, ο οποίος βρίσκεται στην Γερμανία αυτή τη στιγμή, ο οποίος έπαιζε πολύ καλή κιθάρα και καθόμασταν και τραγουδάγαμε εκεί πέρα για την περίπτωση που κάποιος θα έρθει ας πούμε, θα εμφανιστεί ανεπιθύμητος. Επίσης από την άλλη πλευρά, θυμάμαι και περιπτώσεις παιδιών οι οποίοι γίνανε αφορμή να εξαρθρωθούν ολόκληρες αντιστασιακές ομάδες. Συγκεκριμένα θυμάμαι την περίπτωση ενός παιδιού που μου διαφεύγει αυτή τη στιγμή το όνομα του ας πούμε, το έχω σημειωμένο πάντως, αλλά δεν θυμάμαι αυτή τη στιγμή απλώς, το οποίο μέσα στο λεωφορείο, αυτό το παιδί, κάπου είδε κάτι προκηρύξεις στα χέρια ενός φοιτητή τον οποίο παρακολούθησε και τηλεφωνώντας στην αστυνομία, τελικά καταλάβανε …, καταφέρανε ας πούμε να πιάσουνε ολόκληρη οργάνωση που δρούσε σε αυτό το σπίτι. Λοιπόν, αυτό που θυμάμαι χαρακτηριστικά στην συγκεκριμένη περίπτωση ήταν ότι αυτό το παιδί έτυχε της γενικής κατακραυγής όλων των υπολοίπων, που ξαφνικά δηλαδή δεν του μίλαγε κανένας. Αν και πήρε τιμητική άδεια δεκαπενθήμερη μετά, όταν ξαναγύρισε στο στρατόπεδο δεν του μίλαγε κανένας, όπου μιλάγανε δύο ή τρεις ξέρω 'γω και φαινότανε αυτός ξαφνικά σταματάγανε τη συζήτηση και διάλυαν την παρέα ας πούμε και φεύγανε. Μέχρι που στο τέλος ξέρω ΄'γω, πήγε να τρελαθεί, δηλαδή απομονώθηκε τόσο πολύ ας πούμε που … Τις ημέρες του Πολυτεχνείου εγώ, ακριβώς την Παρασκευή δηλαδή, την ημέρα που έγινε η …, που μπήκε το τανκ στο Πολυτεχνείο ας πούμε, έτυχε …, έτυχε να πάρω μια άδεια 15 ημερών. Πήρα το 181 από το πεντάγωνο και κατέβηκα …, κατέβηκα από το Πολυτεχνείο, με τη στολή ακόμα, δεδομένου ότι δεν είχα πάει από το σπίτι μου να αλλάξω και πέρασα μπροστά από το Πολυτεχνείο, βέβαια τα παιδιά που ήταν εκεί έξω …, με έγινα (…) εκ μέρος τους ας πούμε …, δεδομένου ότι …, βέβαια η θέα του … ΔΙΑΚΟΠΗ

ΦΡΑΓΚΙΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

Συνέντευξη με τον Ανδρέα Φραγκιά (Φ) στέλεχος του ΠΑΚ (΄΄εσωτερικού΄΄ όπως αποκαλούνται οι του δυναμικού τμήματος του ΠΑΚ, που δρούσαν στην Ελλάδα επί δικτατορίας). Ο Φραγκιάς ασχολήθηκε με την περίπτωση του Μουστακλή και κρίθηκε σκόπιμη η λήψη συνέντευξης.
ΑΚ (Κ)
12/5/2002

Κ. Λέμε για τα χρόνια της χούντας και είχες αρχίσει να μου λες για τον Σπύρο το Μουστακλή, τον γνώρισες και σαν αξιωματικό;

Φ. Τον γνώρισα, είχαμε μια μικρή γνωριμία πριν συμβούν …..και από τότε είχα διαπιστώσει ότι ήταν ένας άνθρωπος δραστήριος, έξυπνος με μεγάλη αγάπη για τα όσα συνέβαιναν στον τόπο μας.

Κ. Ο Σπύρος ο Μουστακλής συνελήφθηκε, βασανίστηκε και έπαθε ότι έπαθε εξαιτίας του «κινήματος του ναυτικού», εσύ προσωπικά ξέρεις αν είχε ο Σπύρος ο Μουστακλής στη διάρκεια της δικτατορίας άλλες δραστηριότητες; Στο «κίνημα του ναυτικού» τι δραστηριότητα είχε;

Φ. Στο «κίνημα του ναυτικού», (θα δεις και από ένα δημοσίευμα που θα σου δώσω και μου είχαν δώσει τότε στοιχεία ο Κωστής και η γυναίκα του η Χριστίνα), ξέρω από τα στοιχεία που είχαν δώσει. Γιατί εν τω μεταξύ πήρα συνεντεύξεις, είχα αρχίσει και εγώ να γράφω ένα βιβλίο για το Σπύρο το Μουστακλή, μου το ζήτησε η γυναίκα του η οποία τελείως ξαφνικά ύστερα από ενάμιση χρόνο, ενώ είχαμε προχωρήσει, (τώρα από το ένα θέμα πηγαίνουμε στο άλλο αλλά εσύ θα κάνεις τη σύγκριση που χρειάζεται), είχα κινητοποιήσει κόσμο για την έκδοση αυτού του βιβλίου, μάλιστα είχα κάνει μια ευρεία συγκέντρωση από φίλους, επιστήμονες, δημοσιογράφους, καθηγητές της Παντείου, τον Φάνη τον Πάκο, και άλλα αξιόλογα πρόσωπα να βοηθήσουν για την έκδοση αυτού του βιβλίου και εκτός από τα όσα προφορικά είχα πάρει σαν στοιχεία από τη γυναίκα του, από την κόρη του ……με κατάλογο που μου έδωσε η Χριστίνα) έχω πάρει συνεντεύξεις από δεκαπέντε άτομα, συνεργάτες του Σπύρου.

Κ. Το υλικό αυτό υπάρχει Ανδρέα;

Φ. Βεβαίως το έχω.

Κ. Ο Σπύρος εκτός από το κίνημα του ναυτικού είχε άλλες αντιχουντικές δραστηριότητες;

Φ. Ο Σπύρος ξεκίνησε από την εποχή που άρχισε η κατοχή, στις ομάδες του Ζέρβα και έχω συνεντεύξεις από ανθρώπους που ήταν μαζί του την εποχή εκείνη. Τίποτα δεν με κωλύει αυτά όλα τα στοιχεία να τα θέσουμε στη διάθεσή σου.

Κ. Αν μου τα δώσεις αυτά τα στοιχεία θα πρέπει να με αποδεσμεύσεις για να μπορώ να τα χρησιμοποιήσω κιόλας στην εργασία τη δική μου.

Φ. Σίγουρα. Ήρθαν εδώ στο σπίτι, πήρα συνεντεύξεις, ξαναήρθαν. Είχα κάνει πολύ δουλειά τότε, ήμουν έτοιμος μόλις θα μου έδινε η Χριστίνα και τα στοιχεία της δίκης και τα λοιπά, τα οποία ήταν πολλά τα στοιχεία, τα οποία δείχνανε και τη στάση των χουντικών εν τω μεταξύ που δικάζανε, τι συμπεριφορά είχαν και μεταγενέστερα, αυτά τα στοιχεία δε μπορούσα να τα έχω, δεν μου τα έδωσε καθόλου η Χριστίνα, ενώ όλα τα άλλα τα έχω, τουλάχιστον δεκαπέντε συνεντεύξεις, και θα πάω μέσα να ανοίξω φακέλους και να σου δώσω μια κατάσταση ποιοι και ποιοι μου έχουν δώσει συνέντευξη.

Κ. Έτσι κλείνουμε το θέμα του Σπύρου, Δε χρειάζεται να το συζητήσουμε τώρα αφ' ης στιγμής υπάρχει αρχειακό υλικό. Εγώ θα σκεφτώ και θα το κουβεντιάσω και με την ομάδα που παρακολουθεί την εργασία αν μπορεί η υπόθεση αυτή του Σπύρου του Μουστακλή να ενταχθεί στη διατριβή αυτή, στη μελέτη. Φαντάζομαι, επειδή ο Σπύρος υπήρξε αξιωματικός και κυρίως με αυτή την ιδιότητα διαμορφώθηκε ο χαρακτήρας του και έδρασε, αυτό το υλικό να μπορεί να αξιοποιηθεί σε αυτή την εργασία.

Φ. Στο θέτω στη διάθεσή σου και ότι καλύτερο αποφασίσετε για αυτό το έργο που πάτε να φτιάξετε εγώ θα είμαι πάντα στη διάθεσή σας.

Κ. Βέβαια θα πρέπει να το συζητήσουμε και με τη Χριστίνα η οποία φαντάζομαι δεν είχε κατά νου την έκδοση μιας μελέτης σαν και αυτή που έχω εγώ κατά νου. Η δική μου εργασία είναι μια επιστημονική εργασία. Η Χριστίνα προφανώς είχε κατά νου την έκδοση ενός βιβλίου που θα περιέγραφε όλη τη ζωή του Σπύρου και τη δράση του.

Φ. Μας έδιναν διάφορα περιστατικά που αφορούσαν και άλλα φιλικά πρόσωπα του Σπύρου, στην Κύπρο, εδώ στην Ελλάδα, και πως είχε φτάσει στο σημείο να έχει διοριστεί σαν επικεφαλής της φρουράς η οποία θα εγκαθίστατο στη Σύρο.

Φ. Αντρέα ας αφήσουμε λοιπόν το Σπύρο το Μουστακλή και πάμε σε άλλο θέμα. Εσύ ήσουν στέλεχος του ΠΑΚ, του λεγόμενου ΠΑΚ Εσωτερικού και μάλιστα αν θυμάμαι καλά ήσουν με αυτή την ομάδα, ουσιαστικά το δυναμικό τμήμα του ΠΑΚ. Δεν υπήρξε άλλη δυναμική αντίσταση από πλευράς οργανώσεων του ΠΑΚ ή ας το διευρύνουμε λιγάκι του Αντρέα Παπανδρέου η οποία να ανέπτυξε δυναμική δράση κατά τη διάρκεια της δικτατορίας. Με αυτήν την έννοια είχατε σαν ομάδα επαφές και με ποιους αξιωματικούς εκείνα τα χρόνια της δικτατορίας;

Φ. Όχι, με αξιωματικούς δεν είχαμε. Δεν ξέρω οι άλλοι, γιατί ήταν περιορισμένος ο αριθμός της ομάδας του ΠΑΚ Εσωτερικού, ο Πελοποννήσιος, ο Κασιμάτης, ο Κωροναίος…

Κ. Ο Κασιμάτης, ποιος Κασιμάτης;

Φ. Ο Γρηγόρης ο Κασιμάτης.

Κ. Ο Κωροναίος ο Πάνος λες;

Φ. Ο Πανος και ο Γιάννης ο Κωροναίος. Ο Ξενοφών ο Πελοποννήσιος και εγώ, δηλαδή πέντε έξι άνθρωποι που γύρω μας είχαμε έναν ευρύτερο κύκλο συνεργατών την εποχή της χούντας. Εγώ συγκεκριμένα, εκτός από τις όποιες δραστηριότητες τις οποίες θα σου πω, δεν υπάρχει δυσκολία, είχα κάνει

αλλεπάλληλα ταξίδια στο εξωτερικό να μεταφέρω τα όσα συνέβαιναν στην Ελλάδα σε συναντήσεις με τον Παπανδρέου και επέστρεφα φέρνοντας εντολές, οδηγίες του Παπανδρέου προς το ΠΑΚ. Είχαμε ξεκινήσει να οργανώσουμε κάτι σαμποτάζ εδώ πέρα……...

Κ. Σαμποτάζ που;

Φ. Κυρίως αποβλέπαμε στο λιμάνι, και στα δίκτυα της ΔΕΗ αλλά δυστυχώς αυτά δεν πραγματοποιήθηκαν ποτέ, παρότι είχα φέρει εκρηκτικές ύλες από το εξωτερικό, τις είχαμε σε μια αποθήκη εδώ, παριστάναμε τους συνωμότες χωρίς να είμαστε επαγγελματίες συνωμότες, ότι κατέβαζε το μυαλό μας φτιάχναμε, με αποτέλεσμα να συλληφθούν πρώτα ο Γιάννης ο Κωροναίος μετά ο Γρηγόρης ο Κασιμάτης, μετά πιάσαν και εμένα, εγώ υπέφερα πολύ γιατί δεν μίλησα και δεν είπα ποτέ τι συνέβαινε. Τα όσα πέρασα τα έχω δώσει στο στρατοδικείο όταν δικάστηκα, έστω και με τη βοήθεια..είχα κάνει διεκτραγώδηση όλης της καταστάσεως που πέρασα, γιατί όπως θα δεις και από τα χαρτιά που θα σου δώσω, υπάρχουν ακόμα πιστοποιητικά και της Ασφάλειας σε ποια νοσοκομεία με νοσήλευσαν και για ποιο χρονικό διάστημα.

Κ. Από τα βασανιστήρια Αντρέα λες;

Φ. Από τα βασανιστήρια και αυτό γιατί ήθελα να προστατέψω τον Αντώνη τον Τρίτση……

Κ. Ο οποίος ήταν επίσης στο ΠΑΚ;

Φ. Ήταν και πολύ τολμηρός μάλιστα και πολύ δραστήριος, μπαινόβγαινε και αυτός, μπαινόβγαινε τον τελευταίο καιρό, αφού προηγουμένως είχαμε συναντηθεί στη Γερμανία στο …….με τον Παπανδρέου, τον Παπαμαντέλο και άλλους …….είναι ιστορίες οι οποίες …….

Κ. Έχουν δημοσιευτεί ποτέ;

Φ. Όχι, δεν έχουν δημοσιευτεί.

Κ. Έχουν γραφτεί σε βιβλίο αυτά;

Φ. Όχι.

Κ. Έχουν αναφερθεί στα στρατοδικεία και στα δικαστήρια όπου περάσατε;

Φ. Στο στρατοδικείο ναι. Ανέφερα εγώ ορισμένα πράγματα από αυτά.

Κ. Τα έχεις καταγράψει σε κάποιο κείμενο γραπτό ή όχι;

Φ. Όχι.

Κ. Δε νομίζεις ότι είναι καιρός να τα γράψεις έστω και σε ένα γράμμα;

Φ. Εάν είναι κάτι που χρειάζεται στην περίπτωση που περιγράφεις εσύ……

Κ. Εγώ προσωπικά εκτιμώ ότι θα είναι ένα ντοκουμέντο όχι απλά χρήσιμο, θα είναι πολύτιμο. Να καθίσεις να γράψεις ξερά εκείνα τα γεγονότα. Και όχι μόνο τα γεγονότα, τις εκτιμήσεις, το γιατί κάνατε ότι κάνατε, ποιοι δράσατε, πως δράσατε.

Φ. Πρόσωπα, σε ποιο σημείο, τι πραγματοποιήθηκε…….ακόμα βρέθηκα φιλοξενούμενος στη βιβλιοθήκη του γαμπρού του Παπαμαντέλου, ενός Ελβετού καθηγητή ελληνιστή, στη Ζυρίχη. Δηλαδή πήγαινα στη Ζυρίχη, για να μην κοιμάμαι σε ξενοδοχεία για λόγους οικονομικούς και ασφάλειας με φιλοξενούσε αυτός ο οποίος είναι άντρας της αδελφής του Παπαμαντέλου. Ο οποίος Παπαμαντέλος αργότερα όταν απελευθερωθήκαμε και τα λοιπά ήταν ο διοικητής, ο οποίος ανέλαβε τη ΔΕΗ.

Κ. Να επανέλθουμε στους αξιωματικούς;

Φ. Μάλιστα. Αλλά μια και φτάσαμε στο σημείο αυτό θα σου κάνω μια μικρή παρένθεση η οποία μπορεί να είναι ενδιαφέρουσα. Εγώ τον καιρό της κατοχής είχα οργανωθεί με οδηγίες του Παναγιώτη του Κανελλόπουλου σε μια οργάνωση του Στρατηγείου Μέσης Ανατολής με την επωνυμία «Όμηρος». Επικεφαλής ήταν ο Βασίλης ο Καρδαμάκης……..

Κ. Ο μετέπειτα στρατηγός……

Φ. Ναι. Κάναμε τότε σαμποτάζ και στο αεροδρόμιο της Ελευσίνας και στο λιμάνι αλλά η συνέχεια η οποία υπήρχε, ενώ ο Καρδαμάκης είχε διαδραματίσει σοβαρό ρόλο την εποχή εκείνη μαζί με το Δαμασκηνό, τους αδερφούς Τυρρανόπουλους, μετά βρέθηκε ο Καρδαμάκης υποστηριχτής της χούντας. Ανέλαβε τη ΔΕΗ -εγώ τότε υπηρετούσα στη ΔΕΗ- και με φώναξε στο γραφείο και μου λέει «*τι θα γίνετε ελεγκτής*;» …….και του λέω «*υπάλληλος είμαι τόσα χρόνια μηχανικός, ότι μπορώ να κάνω θα κάνω*» και μου λέει «*άστα αυτά, ή θα υπηρετείς ή ξεκουμπίσου και φεύγα*».

Κ. «*Ή θα υπηρετείς τη χούντα*» δηλαδή;

Φ. Ναι.

Κ. Αυτά σου τα είπε ο Καρδαμάκης ο παλιός συνωμότης σου στον «Όμηρο» στην οργάνωση την αντιφασιστική, αντιστασιακή, στην διάρκεια της κατοχής;

Φ. Στη διάρκεια της χούντας, της κατοχής συγγνώμη, της γερμανικής. Είναι άλλες ιστορίες αυτές, αν σε ενδιαφέρουν …….

Κ. Το σημαντικό σε αυτό που μου είπες το οποίο ενδιαφέρει και την εργασία τη δική μου είναι ότι αυτοί ήταν αξιωματικοί της αεροπορίας, εσύ ήσουν στη διάρκεια της κατοχής μαζί τους στην αντιστασιακή οργάνωση «Όμηρος», ο παλιός σου σύντροφος, ο συναγωνιστής στον «Όμηρο», αναλαμβάνει τη ΔΕΗ στη διάρκεια της δικτατορίας και είναι προϊστάμενός σου και σου λέει «*έλα να συνεργαστείς με τη δικτατορία να*

βοηθήσουμε τη χούντα». Αντρέα άλλους αξιωματικούς στη διάρκεια της δικτατορίας γνώρισες εσύ, χουντικούς ή αντιχουντικούς;

Φ. Στην εποχή της δικτατορίας; Δε νομίζω, Δε θυμάμαι. Είναι και λιγάκι μπερδεμένο το μυαλό. Αν θυμηθώ κάτι θα σου πω.

Κ. Πως εκτιμάς γενικά την στάση των αξιωματικών, των Ελλήνων αξιωματικών, και υπαξιωματικών μονίμων, των ένστολων εν πάση περιπτώσει επαγγελματιών στρατιωτικών στη διάρκεια της δικτατορίας; Ποια είναι η γνώμη σου;

Φ. Από τους ανθρώπους που γνώρισα και που ήταν τόσοι πολλοί στη φυλακή μέσα, γενικά η εικόνα που μου έχει μείνει, γι' αυτό είχα και το σύνδεσμο με το Σπύρο το Μουστακλή, είναι ότι οι αξιωματικοί μπορούν ξεκάθαρα, όλοι αυτοί που δούλεψαν να χαρακτηρισθούν ξεκάθαρα σαν καθαρόαιμοι πατριώτες. Οι οποίοι προσέφεραν υπηρεσίες τελείως ανιδιοτελώς. Δεν έχω κάποιο περιστατικό υπόψη μου που να μου λεει ότι από ιδιοτέλεια ένας αξιωματικός έκανε ότι έκανε εναντίον της χούντας και μετά βρέθηκε στη φυλακή.

Κ. Αυτό το αναφέρεις γιατί έχεις υπόψη σου ιδιώτες οι οποίοι εξαγόρασαν την αντιστασιακή τους δράση;

Φ. Έχω υπόψη μου, οι οποίοι και μέσα στη φυλακή ακόμα ευελπιστούσαν ότι για τη δραστηριότητά τους είχαν υπογράψει κάποια συναλλαγματική και ότι βγαίνοντας από τη φυλακή θα μπορούσαν να εξαργυρώσουν αυτή τη συναλλαγματική.

Κ. Τώρα με βάζεις Αντρέα σε πειρασμό να σε ρωτήσω αυτοί οι άνθρωποι τι εξέλιξη είχαν μετά τη δικτατορία;

Φ. Χωρίς να θέλω αυτή τη στιγμή να αναφερθώ σε πρόσωπα συγκεκριμένα μπορώ να σου πω ότι, οι περισσότεροι από αυτούς οι οποίοι ιδεολογικά, κομματικά ανήκαν σε διαφορετικούς χώρους ο καθένας, μετά, όταν έγινε η απελευθέρωση έσπευσαν να χωθούν σε κόμματα από τα οποία θα είχαν και κάποια οφέλη και πολλοί από αυτούς έγιναν και βουλευτές, υπουργοί και ανέλαβαν και θέσεις κτλ κτλ. Ενώ η μέχρι την απόλυσή τους από τη φυλακή ιδεολογική τους τοποθέτηση, κομματική τους τοποθέτηση, δεν ήταν αυτή που παρουσίασαν μεταγενέστερα.

Κ. Άρα αυτό είναι το μεμπτό σημείο. Η διαφορά της ιδεολογικής τοποθέτησης πριν ή κατά τη δικτατορία με την κομματική ένταξη μετά τη δικτατορία, γιατί δε νομίζω ότι θα θεωρείς μεμπτό την πολιτική δραστηριότητα των αντιστασιακών μετά τη χούντα;

Φ. Όχι βέβαια. Αλλά είχα περιστατικά μέσα στη φυλακή. Εγώ συγκεκριμένα τότε, αν το θυμάσαι γιατί είχες έρθει και στο κελί μου αρκετές φορές, πάνω από το νιπτήρα είχα μια φωτογραφία του Ανδρέα του Παπανδρέου και παραλίγο να με δείρει ένας συγκρατούμενος γιατί ήμουν τόσο φανατικός με τον Αντρέα τον Παπανδρέου. Και σήμερα ο άνθρωπος αυτός έχει γίνει και βουλευτής του ΠΑΣΟΚ και ανέλαβε και υπουργικά καθήκοντα. Ενώ εγώ ……

Κ. Εσύ Αντρέα δεν εξαγόρασες την αντιστασιακή σου δράση, αντίθετα πρόσφερες στο κοινωνικό σύνολο με όποιο τρόπο έκρινες σωστό. Μάλιστα να πω εγώ, ότι με τη μεταπολίτευση εργάστηκες στην οργανωτική προσπάθεια του ΠΑΣΟΚ και μάλιστα εργάστηκες στην αφάνεια, δούλεψες και πρόσφερες πολλά. Δεν θυμάμαι αυτή την προσφορά σου αλλά και την προσφορά σου στη διάρκεια της δικτατορίας να την εξαγόρασες με δημόσιες θέσεις, με βουλευτιλίκια, υπουργιλίκια τα οποία κάλλιστα θα μπορούσες λόγω της θέσης σου στο ΠΑΚ και της προσφοράς σου να τα έχεις αποκτήσει.

Φ. Και να διευθετήσω και να αποκτήσω. Και μάλιστα, δεν ξέρω αν είναι ευχάριστο ή δυσάρεστο, {αλλά} εγώ το 76, ύστερα από έντονες συζητήσεις και διαμαρτυρίες που είχα με τον Αντρέα τον Παπανδρέου, -γιατί έχω την εντύπωση ότι η διακήρυξη της 3ης του Σεπτέμβρη, το συμβόλαιο αυτό με το λαό, ουδέποτε έλαβε σάρκα και οστά, αντίθετα διαπίστωσα μέσα στο χώρο εκείνο που δούλευα μέχρι το 86, το 86 ήταν μεγάλη η ανοδική πορεία του ΠΑΣΟΚ-, διαπίστωσα ύστερα από αυτές τις έντονες συζητήσεις, διαμαρτυρίες και εν πολλοίς καβγάδες με τον Παπανδρέου, επειδή ξεκίνησε να με χαρακτηρίζει αιθεροβάμονα, κατέβηκα από το τρένο του ΠΑΣΟΚ και από τότε δεν έχω συμμετοχή με ΠΑΚ – ΠΑΣΟΚ. Από το 86. Τότε κατέβηκα, και για ποιους λόγους κατέβηκα το δημοσίευσα σε εφημερίδα με τίτλο «Μύθος και Πραγματικότητα».

Κ. Θα μου το δώσεις αυτό. Αντρέα πες μου κάτι. Ουσιαστικά το ΠΑΚ ήταν το ένοπλο, όχι το ένοπλο, το κομμάτι που άσκησε την δυναμική αντίσταση από τη μεριά του ΠΑΚ και γενικά από την πλευρά της κεντροαριστεράς. Βέβαια ήταν και η «Δημοκρατική Άμυνα» κοντά ιδεολογικά φαντάζομαι προς το ΠΑΚ. Αλλά ας επανέλθουμε στο ΠΑΚ Εσωτερικού, στην ομάδα τη δική σας. Πάνω στην οποία ο Αντρέας έχτισε όλα εκείνα τα χρόνια που ήταν στο εξωτερικό, στη διάρκεια της δικτατορίας τη δική του προσπάθεια, όταν διατυμπάνιζε και έλεγε ότι πρέπει ενόπλως να αντισταθούμε στη χούντα. Πάνω σε εσάς και στη δράση σας στήριξε τη δυναμική του ο Παπανδρέου.

Φ. Και αν δεν είχαμε κάνει τα λάθη που κάναμε, θα είχαμε προχωρήσει σε πράξεις δολιοφθοράς οι οποίες θα ήταν δυνατό να κλονίσουν την εποχή εκείνη τη χούντα, να την αποδυναμώσουν δηλαδή και να την εκθέσουν.

Κ. Εκτός από τις βόμβες, γιατί βάζατε βόμβες, μπορεί να μην εφαρμόσατε τη σχεδίαση που είχατε για τις δολιοφθορές, αλλά αν δεν απατώμαι, είχατε βάλει βόμβες. Εκτός από τις βόμβες, μπορείς να πεις ότι ήταν ένοπλο τμήμα αυτό το κομμάτι του ΠΑΚ;
Φ. Όχι.
Κ. Το ΠΑΚ μετά το 74 εξακολούθησε να υπάρχει σαν οργάνωση;
Φ. Όχι. Στη Γερμανία και πριν έρθει ο Παπανδρέου, κάναμε μια συνέλευση και αποφάσισαν να διαλύσουν το ΠΑΚ και όταν ήρθε ο Παπανδρέου, εδώ έκανε όλη την προεργασία για να μετατραπεί το ΠΑΚ της αντίστασης σε ΠΑΣΟΚ.
Κ. Και έχουμε το ΠΑΣΟΚ διάδοχο του αντιστασιακού ΠΑΚ.
Φ. Στις 3 Σεπτέμβρη του 74.
Κ. Αντρέα πάμε πάλι λίγο στους αξιωματικούς. Θέλω τη γνώμη σου γι' αυτό το στρώμα των ανθρώπων στη χώρα μας. Πως βλέπεις τους αξιωματικούς πριν τη δικτατορίας, γενικά σαν σώμα, σαν στρώμα, στη διάρκεια της δικτατορίας και μετά τη δικτατορία; Ποια είναι η γνώμη σου;
Φ. Η γνώμη μου νομίζω πως, όπως θα την εκθέσω, είναι απόλυτα τεκμηριωμένη για τους εξής λόγους: γιατί την εποχή της κατοχής δούλεψα σε στρατιωτική οργάνωση, στην οργάνωση «Όμηρος», συνεργάστηκα με τον Καρδαμάκη, με το Δαμασκηνό, με τους αδελφούς Γερανόπουλους και κάποιους άλλους που δεν θυμάμαι. Οι οποίοι εκτός του Καρδαμάκη, που ήταν του στρατού ξηράς και μάλιστα του μηχανικού……..Μετά την απελευθέρωση, αμέσως μετά την απελευθέρωση στρατεύθηκα και επί πενήντα μήνες ήμουν ντυμένος στο χακί στην αρχή σαν έφεδρος αξιωματικός, και απολύθηκα ύστερα από 57 μήνες. Ήταν ο εμφύλιος τότε, απολύθηκα με το βαθμό του έφεδρου λοχαγού του μηχανικού. Μεταγενέστερα έχουν γίνει άλλες προαγωγές μέχρι το βαθμό του αντισυνταγματάρχη, αλλά δεν έχουν καμία σημασία τώρα, είμαι υπερήλικας.
Κ. Άρα εσύ ένας προοδευτικός άνθρωπος, αντιφασίστας υπηρετείς επί πέντε χρόνια σε διάρκεια εμφυλιακής σύγκρουσης στην Ελλάδα, επομένως έχεις οπωσδήποτε γνώμη για το πώς ήταν οι αξιωματικοί προελεύσεως παραγωγικών σχολών τότε από τη μια πλευρά του εμφυλίου και πως ήταν και από την αντίθετη, γιατί υπηρετούσαν και στους δύο στρατούς αξιωματικοί προελεύσεως παραγωγικών σχολών.
Φ. Ακριβώς. Αποφοίτησα από τη Σχολή Εφέδρων……δούλεψα πολύ με συνεργεία ναρκοσυλλογής. Καθαρίσαμε εκτεταμένα πεδία, έβγαλα χιλιάδες νάρκες τις οποίες είχαν βάλει οι Γερμανοί σε διάφορες θέσεις ιδίως στη Βόρειο Πελοπόννησο, και μετά έλαβα μέρος και στις επιχειρήσεις εναντίον του Δημοκρατικού Στρατού και των κομμουνιστών.
Κ. Άρα γνώρισες και τους αξιωματικούς της Σχολής Ευελπίδων και αυτούς που ήταν με το στρατό τον κυβερνητικό και αυτούς που ήταν με το στρατό τον κομμουνιστικό;
Φ. Όλους.
Κ. Ποια η γνώμη σου γι' αυτούς;
Φ. Και μάλιστα είχα πάμπολλες προτάσεις να παραμείνω στο στρατό αλλά επειδή είχα τελειώσει και το Πολυτεχνείο, με έτρωγε και μετά την απόλυσή μου ταχτοποιήθηκα γρήγορα στη ΔΕΗ. Τότε ήταν τέλη του 49. Και από εκεί ξεκινάει η άλλη ιστορία, έρχεται η εποχή της χούντας, γνωρίστηκα με όσους γνωρίστηκα που δεν ήξερα τότε και έγιναν όσα έγιναν τα οποία θα βρεις στο κείμενο που σου έδωσα.
Κ. Τη γνώμη σου θέλω Αντρέα για τους αξιωματικούς.
Φ. Για τους αξιωματικούς πιστεύω, πως είναι από όσους γνώρισα ανιδιοτελείς, οι οποίοι όχι με πόθο αλλά με πάθος για την πατρίδα έκαναν πάντοτε το καθήκον τους.
Κ. Ανεξάρτητα ιδεολογικής τοποθέτησης;
Φ. Νομίζω ναι γιατί γνώρισα και ανθρώπους οι οποίοι δεν είχαν αυτή τη στεγνή άποψη για θέματα πειθαρχίας που είχαν πολλοί και ήταν κάπως πιο απελευθερωμένοι άνθρωποι, αλλά η αγάπη για την πατρίδα, ήταν πάντοτε αγάπη, ανιδιοτελής αγάπη. Έκαναν το καθήκον τους όλοι.
Κ. Στη δικτατορία τώρα έχουμε ένα φαινόμενο το οποίο δεν συνάδει με αυτά που λες για τους αξιωματικούς. Ποιο φαινόμενο; Έχουμε συνωμότες κατά της έννομης τάξης, κατά της δημοκρατίας, κατά της ίδιας της χώρας. Αυτοί τι συμφέροντα υπηρετούν; Γιατί αυτοί οι αξιωματικοί συνωμότησαν;
Φ. Να σου πω. Εν πολλοίς θα μπορούσα πολλούς από αυτούς να τους θεωρήσω σαν πλανεμένους. Και μετά είναι άλλη κατηγορία οι οποίοι βρήκαν την ευκαιρία και να αναλά-βουν ανώτερες θέσεις, και οικονομικά να ταχτοποιηθούν, δηλαδή απέβλεπαν σε κάποιο όφελος προσωπικό από τη συνεργασία τους με τη χούντα. Αλλά αυτά δε λείπουν από παντού Αντώνη. Εγώ σου είπα μέσα στη φυλακή τι ανθρώπους γνώρισα και πως έγινε η μετάλλαξη τους ακαριαία μετά την αποφυλάκισή τους. Αυτά είναι μέσα στην ανθρώπινη φύση.
Κ. Στην ανθρώπινη φύση είναι ένα κομμάτι από αυτούς να συνωμότησαν το 1967, μέχρι το 1967, και επέβαλαν τη δικτατορία. Η εξυπηρέτηση δηλαδή των προσωπικών τους ιδιοτελών συμφερόντων, ενός τμήματος από αυτούς. Γιατί αυτοί οι άνθρωποι, μια μερίδα ουσιαστικά από τους αξιωματικούς του στρατού ξηράς συνωμότησε και έγινε το πραξικόπημα στις 21 Απριλίου του 1967; Γιατί;

Φ. Νομίζω ότι ……μια μερίδα από αυτούς ήταν πλανεμένη και από την άλλη πλευρά νομίζω δεν θα δυσκολευτείς να βρεις στην ανθρώπινη φύση τέτοια περιστατικά μετάλλαξης των ανθρώπων ανεξάρτητα από το αν είναι στρατιωτικοί ή αν είναι απλοί πολίτες, οι οποίοι από τη μια στιγμή το άσπρο το κάνουν μαύρο ή το μαύρο το κάνουν άσπρο. Παράδειγμα τρανό για μένα ήταν ο Καρδαμάκης τον οποίον την εποχή της κατοχής τον είχα εκτιμήσει, όχι για τη λεβεντιά του και την παλικαριά του, αλλά για το χαρακτήρα του. Ήταν άψογος από όλες τις πλευρές με μεγάλη αγάπη, πάντα αφιερωμένος ανιδιοτελώς στην πατρίδα του. Αν δηλαδή θελήσεις να πάρεις από στοιχεία το ιστορικό του Καρδαμάκη την εποχή της κατοχής θα δεις, ότι ήταν πραγματικός ανιδιοτελής ήρωας.

Κ. Ενώ στη δικτατορία συνεργάζεται στη ΔΕΗ.

Φ. Από την πρώτη στιγμή, ενώ γινόταν αυτή η συνωμοσία, στο σπίτι του είχαν συγκεντρωθεί Παπαδόπουλος, Παττακός, όλοι της εποχής εκείνης και από εκεί έφτιαξαν τα σχέδια για την κατάληψη της εξουσίας, από το σπίτι του Καρδαμάκη.

Κ. Το κυπριακό Ανδρέα έπαιξε ρόλο στη δικτατορία της 21ης Απριλίου;

Φ. Έπαιξε σοβαρό ρόλο. Από τις καταθέσεις που έχω πάρει για την υπόθεση του Σπύρου του Μουστακλή, από ανθρώπους που υπηρέτησαν κάτω στην Κύπρο νομίζω ότι η δικτατορία γενικά, εκτός από τα δεινά τα οποία συσσώρευσε εδώ στον τόπο μας, ακρωτηρίασε και το έθνος. Με επιπολαιότητα, δεν ξέρω, πάντως προέβησαν σε πράξεις και συνεργάστηκαν με τον Κίσινγκερ. Μάλιστα επειδή εξακολουθώ να έχω φιλίες με το δημοσιογράφο που είναι στην Αμερική, το Δημητρακόπουλο τον Ηλία, ξέρω πολύ καλά ότι συνεργάστηκαν και με τον Κίσινγκερ, μετά δεν τα βρήκαν μεταξύ τους, συνεργάστηκαν με τον Ιωαννίδη ο οποίος τους εξαπάτησε, ψάχνανε να βρουν άλλες λύσεις κτλ με αποτέλεσμα να αποδυναμωθεί η θέση της Ελλάδας στην Κύπρο και να γίνει αυτό που έγινε. Το οποίο νομίζω ότι και δεινά βέβαια συσσώρευσε και δεν ξέρω αν και πότε θα βρει τη σωστή λύση του το πρόβλημα. Εγώ δεν πιστεύω ότι οι Τούρκοι μπορούν να αλλάξουν μυαλά. Βάζουν κάποιους σκοπούς και προσπαθούν να φθάσουν εκεί που έχουν εστιάσει το ενδιαφέρον τους και την προσοχή τους.

Κ. Άρα το κυπριακό έπαιξε ένα πολύ σοβαρό ρόλο στην επιβολή εδώ της δικτατορίας.

Φ. Νομίζω ναι.

Κ. Ξένες μυστικές υπηρεσίες άφησες νομίζω να εννοηθεί ότι έπαιξαν και αυτές ρόλο, και συγκεκριμένα οι αμερικάνικες, ή όχι;

Φ. Ναι βέβαια, κυρίως οι αμερικανικές, CIA. Έχω και βιβλία από τα οποία προκύπτει ότι σοβαρά πρόσωπα έχουν αναμιχθεί στην ιστορία αυτή, τεκμηριωμένα στοιχεία.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ ΕΝΤΥΠΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

ΠΙΝΑΚΑΣ Γ1 ΕΝΤΥΠΑ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

ΕΝΤΥΠΑ - ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ –ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΕΩΣ- ΦΡΟΝΗΜΑΤΩΝ -ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΤΗΤΑΣ-ΕΘΝΙΚΟΦΡΟΣΥΝΗΣ Κ.Λ.Π.[1]

Α/Α	ΑΡΙΘ.	ΤΙΤΛΟΣ	ΒΑΘ.ΑΣΦ	ΕΚΔΟΤΗΣ-ΑΠΟΔΕΚΤΗΣ
1	Ε24α	Πιστοποιητικόν Κοινωνικών Φρονημάτων Υποψηφίου Ναυτικού Δοκίμου (Ισχυε Μέχρι Δικτ. 1967-74)	Απόρρητον	Αστυνομική Αρχή--ΑΝ/2ΟΝ ΕΓ/Ι
2	Κ.0105/2ΕΓ	Πιστοποιητικόν Κοινωνικών Φρονημάτων (Υποψ.Σχολής….) (ΕπίΔικτατορίας)	Απόρρητον	Αστυν.Αρχή-2ον Γραφείον
3	Κ0103	Δελτίον Διαγωγής Στρατευσίμου (Βάσει του ΣΚ 20-1)	Απόρρητον	Αστυν.Αρχή-Στρατ.Αρχή
4	ΠΔ ΑΕΔ100/69* ΠΡΟΣΘ. «1» ΠΑΡΑΡΤ. «Β»	Υπόδειγμα Αναφοράς Προς Εξακρίβωσιν Ποιού Μελλονύμφου	Εμπιστευτική-Μη Υπηρεσιακή	Ενδιαφερόμενος Στρ/κός-Υπηρεσία του
5	ΠΔ ΑΕΔ 100/69 ΠΡΟΣΘ. «4».ΠΑΡΑΡΤ. «Β»	Απάντησις Διοικητού Περί Καταλληλότητος Μελλονύμφου	Εμπιστευτική	Στρατ.Υπηρεσία-Ενδιαφερόμενο Στρ/κό
6	ΠΔ ΑΕΔ 100/69 ΠΡΟΣΘ. «5» ΠΑΡΑΡΤ. «Β»	Απάντησις Αρχηγείου Περί Καταλληλότητος Μελλονύμφου	Εμπιστευτική	Αρχηγείον-Υπηρεσία Ενδιαφερομένου
7	ΠΔ ΑΕΔ 100/69 ΠΡΟΣΘ. «6» ΠΑΡΑΡΤ. «Β»	Δηλώσεις προς Πιστοποίησιν ότι η Μελλόνυμφος είναι Αδελφή Αξιωματικού εν Ενεργεία ή εν Αποστρατεία ή Θανόντος	---	Αξιωματικός εν Ενεργεία και ο Ενδιαφερόμενος
8	ΠΔ ΑΕΔ 100/69 ΠΡΟΣΘ. «7» ΠΑΡΑΡΤ. «Β»	Αίτησις Αδείας Γάμου	--Μη Υπηρεσιακή	Ενδιαφερόμενος Στρατιωτικός-Υπηρεσία Ενδιαφερομένου
9	ΠΔ ΑΕΔ 100/69 ΠΡΟΣΘ. «8» ΠΑΡΑΡΤ. «Β»	Γνωμάτευσις Διοικητού	---	Διοικητής Ενδιαφερομένου-Αρχηγείον Κλάδου ΕΔ
10	ΠΔ ΑΕΔ 100/69 ΠΡΟΣΘ. «9» ΠΑΡΑΡΤ. «Β»	Αίτημα για Έρευνα Στοιχείων Καταλληλότητος Μελλούσης Συζύγου Αξιωματικού	Απόρρητον	Διοικητής Ενδιαφερομένου-Αστυνομική Αρχή Μελλονύμφου

[1] Τα έντυπα αυτά είναι εκείνα που στάθηκε δυνατόν να εντοπισθούν και σχετίζονται με τα μόνιμα στελέχη των ΕΔ (και ιδιαίτερα του ΠΝ) μεταπολεμικά και μερικά ισχύουν ακόμη. Ανάλογα με το σκοπό κάθε εντύπου κατανέμονται στις ακόλουθες κατηγορίες.
-Για τους εισερχόμενους στις ΕΔ άνδρες (α/α 1,2,3), και τις μέλλουσες συζύγους και οικογένειές τους (α/α 4 μέχρι και 11).
-Για την αξιολόγηση των στελεχών (αλλά και εθελοντών και προτάκτων προδικτατορικά) κατά τη διάρκεια της σταδιοδρομίας τους (α/α 12 μέχρι και 20).
-Για την επιλογή, χαρακτηρισμό, και ανάθεση καθηκόντων διαχειρίσεως εγγράφων υψηλής διαβάθμισης (α/α 21 μέχρι και 33).
-Για αναφορές πληροφοριών ασφαλείας, διαγωγής προσωπικού, φρονημάτων, δράσης κ.λ.π. (α/α 34 μέχρι και 38).΄
Στην μεταπολίτευση αναθεωρείται η Παγία Διαταγή 1-8/67/ΑΣ/2ον ΕΓ που πρόβλεπε τα περί φρονήματος και χαρακτηρισμών προσωπικού και αφορούσε όλους τους στρατιωτικούς και μη που σχετίζονταν με τις ΕΔ. Τροποποιήθηκαν και αντικαταστάθηκαν έτσι (ως ΑΕΔ/2α ΜΕΟ/ΑΣ/Ι Φ.110/121/534688/18-1-75 και ΑΣ/2ον ΕΓ/1α φ.121/6/827554/3-2-1975) τα έντυπα που αναφέρονται στον παρόντα πίνακα με α/α 1,2,21,22,23,26,27,37 και 38. Οι μόνες αλλαγές που επήλθαν στα ισχύοντα εξ αυτών μέχρι τον Φεβρουάριο του 1975 ήταν οι αναφορές στην ΄΄επανάσταση της 21ης Απριλίου 1967΄΄ και η αντικατάσταση της λέξης ΄΄κομμουνισμός΄΄ με τα παράγωγά της με την λέξη ΄΄αναρχισμός΄΄ και τα παράγωγά της. Το υπόλοιπο μέρος των εντύπων έμεινε ακριβώς όπως επί δικτατορίας.

11	ΠΔ ΑΕΔ 100/69 ΠΑΡΑΡΤ. «Γ»	Άδεια Γάμου	--	Αρχηγός Κλάδου ΕΔ-Υπηρεσίαν Ενδιαφερομένου
12	Ε5γ (Φ.Π.3)	Φύλλον Ποιότητος Εθελοντών και Προτάκτων ΒΝ (Ίσχυε από το 1938, Αναθεωρήθηκε το 1954, Έχει Καταργηθεί)	Εμπιστευτικόν	Διοικητής Σχολής- Διοίκηση Ναυτικής Εκπαίδευσης
13	Ε.5β (Φ.Π.2) (ΑΜ 1306)	Φύλλον Ποιότητος Υπαξιωματικού (Αναθεωρήθηκε 1951, Ίσχυε μέχρι το 1975)	Εμπιστευτικόν	Προϊστάμενος Υπηρεσίας-Διοίκηση Ναυτικής Εκπαίδευσης
14	Ε 5 (Φ.Π.1)	Φύλλον Ποιότητος Αξιωματικών (Αναθεωρήθηκε το 1954 και το 1959,Ίσχυε Μέχρι το 1970)	Εμπιστευτικόν	Προϊστάμενος Υπηρεσίας – Αρχηγείο Όπλου Ιεραρχικά
15	1ο ΕΓ/Κ0001	Έκθεση Ικανότητας Αξιωματικών (Ίσχυε από 1969 Μέχρι Αύγουστο 2001)	Εμπιστευτική	Προϊστάμενος Υπηρεσίας – Αρχηγείο Όπλου Ιεραρχικά
16	Κ.0002/1 ΕΓ	Σημείωμα Αποδόσεως Αξιωματικών	Εμπιστευτικόν	Προϊστάμενος Υπηρεσίας-Αρχηγείο Όπλου Ιεραρχικά
17	Ε 49	Έκθεση Ικανότητας (Ανθ/στών και Υπαξιωμ. Ισχύει από 1975)	Εμπιστευτικό	Προϊστάμενος Υπηρεσίας – Διοίκηση Ναυτικής Εκπαίδευσης
18	Ε 50	Σημείωμα Απόδοσης Ανθυπασπιστών και Υπαξ/κών (Ισχύει από 1975)	Εμπιστευτικό	Προϊστάμενος Υπηρεσίας-Διοίκηση Ναυτικής Εκπαίδευσης
19	----	Σημείωμα Αξιολόγησης Αξιωματικών (Ισχύει από Αύγουστο 2001 βάσει Ν 2439/96)	-----	Προϊστάμενος Υπηρεσίας-Αρχηγείον Όπλου Ιεραρχικά
20	----	Έκθεση Αξιολόγησης Αξιωματικών (Ισχύει από Αύγουστο 2001 βάσει Ν 2439/96)	-----	Προϊστάμενος Υπηρεσίας-Αρχηγείον Όπλου Ιεραρχικά
21	Κ. 0107	Αυτοβιογραφικόν Σημείωμα (Ίσχυε Μέχρι το 1967)	Εμπιστευτικόν	Ο Υπευθύνως Δηλών-Υπηρεσία του Δηλούντος
22	Κ. 0107/2 ΕΓ	Αυτοβιογραφικόν Σημείωμα (Θεσπίσθηκε επί Δικτατορίας 1967-1974)	Εμπιστευτικόν	Ο Υπευθύνως Δηλών-Υπηρεσία του Δηλούντος
23	Κ. 0107	Αυτοβιογραφικόν Σημείωμα (Ισχύει Μετά τη Δικτατορία 1967-1974)	---	Ο Υπευθύνως Δηλών – Υπηρεσία του Δηλούντος
24	Κ. 0114/2 ΕΓ (Γ 1135)	Βιογραφικόν Σημείωμα Ελέγχου Ασφαλείας.	---	Ο Δηλών –Στρατιωτική Υπηρεσία
25	Ε 24	Αίτησις Πληροφοριών	Απόρρητον	ΑΝ/2ον ΕΓ/1-Αστυνομική Αρχή
26	2ον ΕΓ/1/1971 ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ Β΄	Δελτίον Ποιού (Ίσχυε πριν και κατά τη Δικτατορία 1967-74)	Απόρρητον	Αστυνομική Αρχή-Στρατολογικών Γραφείον (ΑΡΧ.ΣΤΡΑΤΟΥ)
27	Κ. 0103/2 ΕΓ (Γ983)	Δελτίον Ποιού (Ίσχυε επί Δικτατορίας 1967-74-Αντεκατεστάθη)	Απόρρητον	Αστυνομική Αρχή-Στρατολογικών Γραφείον (ΑΕΔ)

28	Κ. 0109/2 ΕΓ (Γ 1107)	Δελτίον Καταλληλότητος (Αναθεωρήθηκε)	;	Αρχηγείον Όπλου ή ΚΥΠ-Υπηρεσία Στρατιωτικού
29	Κ 0109	Δελτίον Καταλληλότητος (Αναθεωρήθηκε)	Εμπιστευτικόν	Υπηρεσία Ερεύνης-Υπηρεσία Ερευνομένου
30	2ον ΕΓ/Κ. 0126	Δελτίον Καταλληλότητος «ATOMIC-ATOMAL"	Απόρρητον	2ον ΕΓ/ΓΕΣ-Υπηρεσία Στρατιωτικού
31	2ον ΕΓ/Κ. 0127	Πρώτη Υπεύθυνος Δήλωσις (Δι' Εξουσιοδότησιν Γνώσεως Διαβαθμισμένων Ατομικών Πληροφοριών)	Απόρρητον	Υποψήφιος για Διαβάθμιση Ατομικών Πληροφοριών-Υπηρεσία Στρατιωτικού
32	2ον ΕΓ/Κ0128	Δευτέρα Υπεύθυνος Δήλωσις (Δι' άρσιν Εξουσιοδοτήσεως)	Απόρρητον	Διαβαθμισμένος Ατομικών Πληροφοριών-Υπηρεσία Στρατιωτικού
33	Ε. 1204	Πίνακας Εξουσιοδοτημένου Προσωπικού- ΕΤΝΑ Α.ΑΠΟΡΡΗΤΟ-COSMIC TOP SECRET-ATOMAL	ΕΤΝΑ Α.ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ ή COSMIC TOP SECRET ή ATOMAL	;
34	Ε. 2802 (Τυπογραφείον ΒΝ 869/62/20.000)	Έντυπον Πληροφοριών	;	Υπηρεσία Β.Ν.-ΓΕΝ/Α2-Ι
35	Ε.2820	Αναφορά Ασφαλείας Πληροφοριών (Σύμφωνα με ΜΔ/ΓΕΝ 1-1/96)	Απόρρητο-Προσωπικό	Αξ/κός Ασφαλείας Πληροφοριών Μονάδος-ΓΕΝ/Α2-Ι
36	Κ.0103δ	Περιληπτικόν Σημείωμα Διαγωγής Απολυομένου Στρατιωτικού	Απόρρητον	2ον Γραφείον Απολύουσας Μονάδος-Αστυνομική Αρχή που είχε Συντάξει Αρχικό Δελτίο Διαγωγής
37	Κ. 0104/2 ΕΓ (Γ984)	Δελτίον Εθνικών Φρονημάτων	Απόρρητον	Γραφ.Πληροφ.Μονάδος-;
38	Υπόδ.3	Δελτίον Εθνικής Δράσεως (ΓΕΑ)	Απόρρητον	Υπηρ.Ασφ.Μονάδων – ΓΕΑ/Διεύθυνση Ασφαλείας
39	-	Δίπλωμα-Επιβράβευση	-	572 Τ.Πεζ. –Συμμετασχόντες Πραξικόπημα Ιωαννίδη 25 Νοε.1973

*Τα ισχύοντα με την ΠΔ ΑΕΔ 100/69 τροποποιήθηκαν στη μεταπολίτευση και τα περί αδείας γάμου καταργήθηκαν τελικά το 1989.